44164/D

Axxx Riv

c/

LAZARI

RIVERII

OPERA MEDICA.

LAZARI

RIVERII

OPERA MEDICA.

LAZARI
RIVERII
CONSILIARII, MEDICI,
ac Professoris Regii,

NECNON

REGIORUM IN UNIVERSITATE MONSPELIENSI
Medicinæ Professorum Decani,

OPERA MEDICA OMNIA;

QUIBUS,

PRÆTER EA QUÆ IN CÆTERIS QUIBUSCUNQUE
prioribus Editionibus reperiuntur,

ACCEDUNT

FABRITII BARTHOLETI,
MEDICI CLARISSIMI,

DE DYSPNŒA,
SEU DE RESPIRATIONIBUS
LIBRI QUINQUE.

VENETIIS,
EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.
M. DCC. XXXV.

Superiorum Permissu, ac Privilegiis.

RIVERII

CONSULTATIONES MEDICI.

ac Tractatus Duo

DE

FEBRIBUS,

QUORUM IN UNIVERSITATE MONSPELIENSI

Medicina Professor, Primus,

OPERA MEDICA OMNIA;

NUNC PRIMUM

IN UNUM CORPUS COLLECTIONIBUS

Medicum Monspeliensem, Primum,

EDITA.

FABRICII RAPHELONGII,

Medicinæ Professoris Regii,

DE MORBIS PUERORUM

LIBRI TRES.

WELLCOME

VENETIIS,

EX TYPOGRAPHIO GUERILIS COMINI.

M. DCC. XXV.

JACOBI GRANDII
IN UNIVERSA RIVERII OPERA
PRÆFATIO.

INTER Auctores, qui ſcriptis, & obſervationibus Artem Medicam locupletarunt, plurimi quidem omni ævo, qua Græci, qua Latini, qua Arabes, cùm univerſam Medicinam, tùm aliquas ejus partes editis voluminibus explicarunt. Antiquiſſimis uſque temporibus Apollo, ſeu Serapis, Chiron, AEſculapius, Bacchus, Pæon, quod primi laborioſæ mortalitati præſidia adversùs morbos communicarunt, à poſteris tantam gratiam inivere, ut pro Diis habiti, & exculti fuerint. Secundum ab his locum tenuerunt Podalirius, atque Machaon Homeri verſibus celebrati; à quibus longo intervallo floruerunt Democedes, & Melampus, uterque ſcientiæ fama clariſſimus, ille propter Regem Perſarum à pedis luxatione ſanatum, ejuſque Uxorem ſerpente mamillarum ulcere liberatam; hic ob Preti filias à furore melancholico, dimidia Regni parte, curatas. Hos ſecutus magnus Hippocrates divino ingenio ſparſas medendi regulas ordinavit, ſcientia altis Philoſophiæ Principiis innixa in hæreditatem poſteris relicta; Jecit fundamenta medendi, tradita ſcriptis immortalibus morborum omnium curatione; & ſignatis remediorum viis. Errores etiam, quibus deceptus confeſſus, & ne quid Artis perfectioni deeſſet, remediorum formulas peculiari volumine exaravit, cui Medicamentarii nomen indidit: qui liber magno humani generis detrimento, injuria temporis intercidit.

Coævus Hippocrati fuit Democritus, illius teſtimonio optimus Naturæ, & Mundi interpres, ut inquit Plinius, qui, tradente Arbitro, omnium herbarum ſuccos expreſſit, & ne lapidum, virgultorumque vis lateret, ætatem inter experimenta conſumpſit. Græcorum primus Chymica Arte Metalla reſolvit, quam longis ad AEgyptios, Gymnoſophiſtas, Magos, peregrinationibus didicerat, plus ſexcentis aureorum millibus in experimenta conſumptis; unde arcanis remediis Artem Medicam ditavit. Verùm Scripta tanti Philoſophi luctuoſo mortalitatis fato omnia perierunt. Subſequentibus ſæculis Artem illuſtravit Herophilus, herbarum cognitione, pulſuum notitia, & Anatomes peritia incomparabilis: qui miranda arte Arteriarum pulſus in modulos certos, legeſque metricas deſcripſit: & ſcribente Tertulliano, ut Naturam ſcrutaretur, ſeptingentos homines exſecuit; nonnulloſque etiam vivos, ut interna liquido exploraret, morte non ſimplici, ſed ipſa inter artificia exſectionis errante Artifice.

Ab hoc ſua ſinguli tempora decorarunt plurimi Medicinæ, & Philoſophiæ connubio inſignes, Ariſtoteles, Eraſiſtratus, Theophraſtus, Serapion, Aſclepiades, Themiſon, Dioſcorides, Archigenes, Theſſalus, Andromachus, Aretæus, Theon, Ruphus, Soranus; & inter Latinos Celſus, Macer, Scribonius, & Plinius.

Succeſſit poſtea Galenus, maximum Medicinæ decus, & Medicorum Princeps, cujus doctrinam Fama canit, & doctiſſima, quæ extant, ſcripta teſtantur. Cedro digna ſunt Opera ejus, ſed quæ de Uſu partium, Anatomicis adminiſtrationibus, Locis affectis, & Compoſitione medicamentorum conſcripſit, nimium quantum cæteris antecellunt.

Auctum tantis Auctoribus medendi ſcientiam potuerunt Cælius Aurelianus, Oribaſius, Paulus AEgineta, Aetius, Marcellus, Alexander Trallianus, Actuarius, Myrepſus.

Hos excepit ſequioribus ſæculis Arabum ſchola; Græcis, & Latinis Muſis ab Europa barbarie obſita fugatis, Medicinam invadentium; quorum Illuſtriſſimus Avicenna, ſive

Abenſi-

Abenſina, univerſam Artem medendi à Græcis Scriptoribus mutuatam patrio ſermone complexus eſt. Scripſere, & Averrhoes, Avenzoar, Rhaſis, Albucaſis, Meſue, Iſaac, & Halyabas; quorum libris, licet rudibus, & omnis litteraturæ expertibus, non deeſt doctrina, non deeſt ingenium; ex illiſque, quod de Ennii Annalibus dixit olim Virgilius, velut aurum de ſtercore colligi poteſt.

Tandem Europa exuente barbariem, floruere multi, præſertim Trufianus, & Petrus Aponenſis, ille pluſquam Commentatoris, hic Conciliatoris cognomento notiſſimus. Sed Arnaldus Villanovanus, ingenio, & ſcriptis, & experientia medendi, nulli Medicorum ſecundus eſt. Doctè quoque ſcripſerunt præ aliis Conſtantinus Aphricanus, Jo: Arculanus, Savonarola, Gordonius, Valeſcus de Taranta, Campegius, Carpenſis, quibus eruditiores Marſilius Ficinus, Linacrus, Leonicenus, Manardus, Ruellius, Montanus, Landus, Vidius, Trincavellius cultiorem Scholis Medicinam invexerunt.

Sed Joannes Fernelius, Gallus, ingenio, eloquentia, felicitate, & ſermonis elegantia, omnes à Galeno illuſtrem in medendi ſcientia famam conſecutos, ſuperavit. Ipſe interfuit gloriæ ſuæ, &, quod nemini mortalium contigit unquam, vivens vidit in Academiis Galliæ opera ſua publicè prælegi, atque explicari.

Enim verò Fernelii ſeculum, ſi quod aliud, magnorum Medicorum feraciſſimum fuit, quos enim, ut quamplurimos taceam, proferent alia ſecula Veſalio, Fallopio, Valleſio, Ingraſſiæ, Mercuriali, Capi-Vaccio, Argenterio, Rondeletio, Jouberto, Lemnio, Junio, Dodonæo, Fabricio ab Aquapendente, Guilandino, Hollerio, Andernaco, Maſſariæ, Saxoniæ, comparandos.

Quid de noſtro ſeculo dicam, in quo clara fulſerunt, adhucque fulgent Capita Medicorum, qui pari cum veteribus paſſu conſecuti ſunt immortalitatem, nempe VVillis, Boylæus, Zvvelferus, Charleton, Van der Linden, Blaſius, Moebius, & alii doctiſſimi Profeſſores, quos futura nominabit ætas.

Veruntamen eorum, qui Praxim docendo, & medendo juvere Philiatros, optime de humano genere meritus eſt LAZARUS RIVERIUS Medicus Monſpelienſis, & FRANCISCUS DE LE BOE SYLVIUS Batavus; ſi tamen hic, ut ille, incœptam, favente Apolline, Praxin abſolviſſet.

Quippe poſt Hippocratem, qui obſcuritate, & brevitate ſermonis, oraculi inſtar, non omnibus, ſed ſolis Naturæ Myſtis Artem aperuiſſe videtur, Medicina omnis in varias ſectas, & factiones diviſa eſt, pro ingenio, & libidine Profeſſorum; Hinc magno ægrotantium malo orta illa nomina, & turbæ Jatralepticorum, Empiricorum, Herophileorum, Aſclepiadeorum, Theſſaleorum, Galeniſtarum, Rationalium, Methodicorum, Dogmaticorum, Chymicorum, & tot immania diſſidia, & contrariæ medendi rationes; aliis fame & ſiti, imperioſaque inedia, aliis cibo, & largiore potu, aliis ſudoribus, aliis purgantibus medicamentis, aliis copioſa, & crebra miſſione ſanguinis, aliis ad ſyderum obſervationem collectis herbis, aliis per vomitoria, aliis per quæ non alia remedia, ſubtiliori, & penitiori ratione à metallis, & mineralibus elicita, confeſſa audacia morbos omnes aggredientibus? Unde juſta quærela Plinii, nullam Artium Medicina inconſtantiorem fuiſſe, cum ſit fructuoſior nulla. Sanè ſupra Avorum noſtrorum memoriam Teophraſtus Paracelſus, ut olim Theſſalus, cuncta Medicorum placita delevit, & rabie quadam in omnes Artis ſcriptores debacchatus eſt, celebri fama ob ſanatos feliciter ægrotos arcano remedio à Chymia petito. Ejus dogmata ſecutus Helmontius cautiori ingenio alia principia rimatus, novum condidit Medicinæ progreſſum, ſcriptaque edidit profutura mortalibus.

Illud in primis ſciendum eſt, quod ante Harvæum quotuſquiſque Artem exercuit, ſi Hippocratem, & Hærophilum excipias, circulationem ſanguinis per totum corpus ignoravit. Ignoravit etiam maxima pars Auctorum principia Chymica, & efficaciſſima pharmaca, quæ ea Arte parantur maximo ſalutis hominum compendio. Inſuper per inſcitiam putaverunt cum Galeno maſſam ſanguinis ex quatuor humoribus componi, vitalibus & nutriciis ſuccis excrementorum nomina tribuentes. Denique eos latuerunt Chyli viæ per meſenterium, ductuſque Thoracicos, vaſa lymphatica, ſuccus pancreaticus, ejuſque cum bile mixtio, uſus, moduſque nutritionis.

Propterea cum in tanta Scriptorum varietate, & confuſione hæreant ingenia ſtudentium, ac deterreantur longitudine Artis, & immenſitate voluminum, varia, & contraria inter ſe dogmata complectentium, viam certam, ac regiam hoc volumine præſtatum ivit RIVERIUS, qua vera Medicinæ ſcientia, ex veterum, & recentium Profeſſorum placitis comparari poſſit.

Praxim medicam facturis, non inutilem rudiori ſeculo navarunt operam inſigniores Valeſcus, Gordonius, Savonarola, Gariopontus. At Ædepol, quam craſſa Minerva? quam jejuna ſcriptione? Utilius & doctius rem perfecerunt VVecKerus, Mercurialis, Platerus, Bruelos, Beverovicius, Zacutus, Horſtius, Blaſius, M. A. Severinus,

nus, Maſſaria, Saxonia, & Centonariorum Coryphæus, Sennertus. Verum Hollerii, & Cæſalpini Practicæ, frequentius cæteris elegantiorum Medicorum manus triverunt; Donec RIVERII opus abſolutiſſimum, ſtudentium neceſſitatem, & vota docentium intercepit. Hujus commentariorum lectioni, ſi ſtudentes conjunxerint ANTONII MENIOTII Pathologicas diſſertationes doctiſſimas quidem, & eruditiſſimas; GUALTERII CHARLETON exercitationes Phyſico-Anatomicas totius Oeconomiæ Animalis Syſtema complectentes, nec non quæ de Urinis, Pulſibus clara & hactenus deſiderata methodo nuper edidit LAURENTIUS BELLINUS abſolutiſſimam Medicæ praxeos Ideam comparabunt, eamque ſtabilius ornabunt; ſi MARCELLI MALPIGHII Anatomicorum oculatiſſimi, & FRANCISCI REDI naturalium experimentorum conſultiſſimi, ſcripta perlegerint. Neque hoc loco ſilendum eſt practicas Rhapſodias concinnius in ordinem non pœnitendo labore digeſſiſſe THEOPHILUM BONETUM, PAULUM DE SORBAIT, & THOMAM BURNET Viros experientiſſimos, ac veteris & novæ Medicinæ ornamenta.

Et quoniam Scholaſticorum morbus, quibus garrulitate diſputandi inſtructis, mos eſt Artibus, & Scientiis, inutiles ſubtilitates prætendere, corripuit etiam Medicos, arcanis Naturæ relictis, Logicas, & Metaphyſicas tricas ſectantes, in eorum gratiam ſobriè quædam attingit Auctor in præcognitis ad univerſam Medicinam.

Mirum, & indignum protinus ſubit, tam multa multos diſputare, ut quærant Medicina ſitne Ars, an verò Scientia? ceu magni eſſet momenti iſta indagatio, & ab ea Medici laus, & perfectio dependeret! ceu idem non ſit, ac urente domo, loco aquam flammis injiciendi, contentiosè perquirere, an Ignis ex Atomis Democriti, an verò ex forma ſubſtantiali Ariſtotelis componatur. Mavult Auctor Scientias propiùs, quàm Artes, Nobiliſſimam Artium collocare. Hæc tamen leviora ſunt, quàm ut iis diſtineri velit diutiùs Medicæ ſtudioſos. Libri Praxeos, Libri Obſervationum ſunt qui requirunt ſtudentis diligentiam, & ingenium: ii ſunt qui nocturna, ſunt qui diurna manu verſandi ſunt: In illis qualis fuerit medicus, quantum cæteris præſtiterit RIVERIUS, Philiatri, qui legerint & didicerint, nullo opinionum præjudicio occupati judicabunt.

FILIO JOH. OTTONI

In Accademia Gieſſenſi ſtudiis operam locanti

JOH. DANIEL HORSTIUS

S. P.

CUm non ita pridem Tibi commendarem RIVERIUM, & hujus rei gratia illum partim interpolarem, atque aliquot novis notatu dignis, variiſque Pharmacis, RIVERIO olim uſualibus, augerem, opportunè accidit, ut Bibliopola ZUBRODIUS novam editionem RIVERII meditaretur, atque à me peteret exemplar LUGDUNENSE, in tuum uſum, ut dixi, horis ſucciſivis pro tenuitate mea, meorumque laborum ratione, ex parte politum: Nolui autem deeſſe illius precibus, quod hoc pacto non tantùm tuis, ſed, & aliorum ſtudiis aliqualem opellam ferre valerem. Commiſi itaque BUBRODIO huic RIVERIUM in tuum commodum adornatum, eundemque jam typis exſcriptum, & recuſum, tibi etiam atque etiam commendo, ut diligenter illum volvas, & evolvas. Ipſe enim RIVERIUS Auctor doctus, expertus, candidus, & perſpicuus, quem feliciter ſequi poſſis, & cum tempore imitari, modò quoad doſin PURGANTIUM, maximè SCAMMONIATORUM, his in oris, RIVERIO in Prax. & Obſ. aliquando largiori, parcior ſis, nec ultra pondus in ipſius RIVERII Inſtitutionibus deſignatum, aſcendas. Evolve itaque hoc volumen penitiùs, non perfunctoriè, AVIQUE Tui, & JOELIS ſcripta, laboreſque VESLINGII, & BARTOLINI, p. t. huic adjunge, ut legas aliquando majorum tuorum veſtigia. FRATER Tuus, Tuuſque Patruus GREGORIUS invitant Te ad Anatomica. Avus Tuus GREGORIUS ad Praxin. Hujus Patruus JACOBUS cum Filio HENRICO ALPHONSO, ſenexque GISBERTUS lucernam præbent pedibus tuis, modò ores, & labores. Labores inquam, & diligenter ſtudiis lites, DEO confiſus, cujus protectioni Te commendo.

FRANCOFURTI Kal. Auguſt. 1668.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO, ET MEDICINÆ STUDIOSO,

Anonymus. S.

PRæfari neceſſum eſt mihi, & veluti colloqui cum Lectore, ut præmonitus, niſi probare velit, æquiori ſaltem animo in Animadverſiones haſce meas animadvertat, & recto judicio æſtimet ſupplementa. Moneo itaque me Tyronibus, Alumniſque meis hæc qualiacunque ſcripſiſſe, ut cùm, quorum gratia ſcripſerim, intellexerit, intelligat quoque cauſam, qua ejuſmodi ſcribendi rationem inierim. Hi enim, quibus eſt indoles, & ingenium ad bonas artes, & medicam præſertim effictum, illudque præterea excolunt ſtudio, & ſeſe exercentes medendo, cum hoc opus Riverii, quod tanquam probatum omnibus diurna, nocturnaque manu pervolvunt, novis typis excuderetur, coegerunt me multis precibus, ut vellem pro eo, quo ſum in eorum ſtudia propenſus ardore, quæ ſe ſe in eodem auctore deſiderare, ſufficerem, falsò verò dicta, ſi quæ ſint, detergerem, & emendarem: & quæ tandem obſcura viderentur, exponerem. Hæc quidem ſunt bono animo, & ſine ambitione quæſita: at quod ad me attinet, imparia valdè homini occupatiſſimo. Accedit prætereà eſſe nimiæ fiduciæ, & libertatis, in aliena ſcripta manum immittere, & receptum ab omnibus, gravemque auctorem ad examen revocare. Longè tamen mei nominis curam, ac dignitatem poſthabeo profectui diſcipulorum, eorumque multitudine, & conſuetudine me defendo, quibus licuit ſemper, nec injuria, aliorum opera examinare. Cùm enim nemo tanti ſit, ut ſimul valeat invenire, & perficere; nec ita ad amuſſim ſingula ſcribere, in re potiſſimùm medica, in abdito poſita, & tot, tantiſq; difficultatibus implicata, quin aliquis, vel inſcio Auctore, irrepat interdum error, jure licet, ne latiùs ſerpat, & teneris adhuc diſcentium animis inhæreſcat, expungere, & unius auctoris offenſæ (quæ tamen nulla eſſe poteſt) præferre poſterorum utilitatem. Hoc nobili ſtudio, & inter cætera perquàm utili uſi ſunt hactenùs omnes, & cæteri deinceps utentur, ex quo magnum provenit ſcientiis, & artibus incrementum. Niſi Hippocrates Antiquorum ſcripta acri judicio recenſuiſſet, niſi item addidiſſet plurima; niſi Galenus, & alii Hippocratem elimaſſent; niſi denique cæteri ſuccedentium temporum, & inprimis neoterici Galenum ipſum, & quæ ante ſe repererunt edita, ſeveriori limæ ſubjicerint, quot nobis adhuc imponerentur falſa, & immania, quot careremus bonis, niſi rejectis antecedentium erroribus, plurima, & longè potiora ſubſtituerent? Propterea dolanda ſunt meritò rudia Antiquitatis inventa, & quemadmodum ſculpentes efficiunt, qua detrahendo, quà addendo in bonam juſti operis ſpeciem reformanda; Ita ergo ab aliorum cenſura tutus utor ſtylo conſueto, & ea quam ſuomet exemplo docuit Hippocrates 1. de diætæ moderatione. Non enim ego, ut nec ille, quæ non rectè dicta ſunt, & cognita redarguere inſtitui, ſed qualia eſſe debeant oſtendere. Ideò in Præcognitis multùm immoratus ſum, & fuſiùs plura, quæ Alumni deſiderabant, adjeci. Et ſi enim quæ de natura medicinæ dicuntur, provectioribus fortè videantur levia; ad inſtituendos tamen maximè pertinent, qui artem ſuam debent noſce priùs, quàm eam familiariter tractantes exerceant, rectèque inſtituti operis ratio poſtulat, ut ea, quæ de re, quam agimus, dicenda ſunt, quàm optimè etiam dicamus. Laxiori autem, molliorique oratione conſcripſi, quia delicatulis, necdùm validis coquendo ſolidiorem, cibus ideò offerendus benè tritus, & fermentatus. Poſt hæc autem in cæteros inſtitutionum libros paulò altiùs inquiſivi: cùm ut Alumni, qui pluribus medicorum hactenùs hærent, errores agnoſcerent: tum tum etiam ut mentem ad ſublimiores contemplationes paulatim aſſueſcant attollere, eorum quodammodo ingenia acrioribus ſtimulis urgeo, præbendo materiam contemplandi. Eo vero potiſſimùm conſilio nonnullas ſententias fortiùs exagitavi, non quod tantummodò videantur falſæ, ſed quia adeò ſitum contraxerint, ut nulla ampliùs ſuperſint detergendi ſpes: & quod maximè dolendum, incuria, & negligentia Profeſſorum diſcentibus affiguntur. Velim deniq; ut Lector intelligat, quare aliquot duntaxat inſtitutionum capita, eaque veluti punctim attigerim, cùm antea circa Præcognita latiùs evagatus ſim: nimirùm delectum habui graviorum, in quibus ingenium ſeſe poteſt exercere cum laude: ſtupiditatem vero profeſſorum oſtendi, & medelam ſimul adhibui, qua ſe ſe excitent à lethargo, ſi velint deinceps ultra corticem ſapere: atque adeo Animadverſiones, non juſtum opus, quod aliàs polliceor me editurum eſſe, confeci. Lector ergo non neſcius conſilii mei hæc qualiacunque modò liberè judicet, dum ego poſt tabulam poſitus judicia, utcunque fuerint, libens excipiam: interim ut ex bonis me doctum, ita ex malis ne quicquam offenſum iri, profeſſus.

ANI-

ANIMADVERSIONES IN PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

LAPSUS videtur auctor in constituendo juxtà & probando genere medicinæ. Dicit enim, medicinam esse scientiam, & multis probat: deindè, ne videatur nimius suæ opinionis assertor, concludit. *Attamen, ne nimis rigidè sententiam nostram tueri videamur dicimus, medicinam scientiam appellari latiori paululùm significatione, quæ proponitur ab Arist. 1. Metaph. c. 2. prout scientias speculativas, & factivas comprehendit.* Tùm hìc ego, ergo fallitur; quia si medicina latiori significatione est scientia, propriè est ars: atque adeò primùm ars dicenda est; deinde verò analogicè scientia, quemadmodum docet Arist. loco citato. Ibi enim nonnullas artium activarum quodammodò scientias appellat, quia instar scientiarum operis faciendi causam, rationemque cognoscunt; ideòque architectonicæ sunt, quæ docendo præsidentiis, qui, ut inquit idem, *nescientes manibus operantur*, quales sunt vulgò manuales appellati, & merè empirici.

Lapsus est etiam in probando, dum inquit. *At verò cum sua habeat principia, axiomata, & demonstrationes ex naturæ demonstratione petitas: imò nonnullas ipsius physicæ demonstrationibus certiores, utpotè à sensuum fide deductas: cùm unicum habeat subjectum reale, per se existens, ac præstantissimum: nempè corpus humanum illiusque proprietates doceat, inter scientiarum numerum videtur potius referenda.* Lapsus inquam est, quia nondùm certò constant hujusmodi principia, & axiomata medicinæ. Etenim si talia forent, non esset ars in tot sectas diducta, nec tot difficultatibus obnoxia, & si aliqua axiomata fortè videntur inculpata, & certa, ea tamen practica sunt, & artificem ad opus ducentia: cujusmodi circumferuntur illi, *contraria contrariis curantur, morbos quos repletio facit, curat evacuatio, & è contrà.* Quibus etiam vel artes mechanicæ minimè carent. Sed est talia sint, qualia Riverius admittit: non ideò tamen medicina ab iis obtinet nomen scientiæ; à fine enim, ut docet idem Arist. artes, & scientiæ constituuntur; quippè scientiæ finis est veritas, seu mera subjectæ materiæ contemplatio: artium verò est opus. Medicina ergò, quantumcunque suorum principiorum, & axiomatum certa foret, nihilominùs, ars dicenda est, quia non in contemplatione, sed in efficiendo opere tandem versatur, & quiescit.

Hinc, quod de demonstrationibus addit, nec omninò constat, & si constaret; adhuc tamen minimè probat: vel enim demonstrationes universales sunt, vel particulariter concludunt: si universales, omninò physicæ habentur, & ideò nec certiores physicis: si particulares, quales medicinæ conveniunt, (omnis enim ars, quæ ratiocinio de agendo deliberat, utitur majori propositione universali, & minori particulari, undè particularitet concludit) minor hujusmodi demonstrationum semper de errore periclitatur, quia singulare tantummodo cognoscitur experientia: propterea non est omninò libera à suspicione falsitatis: tales potissimum sunt demonstrationes, quibus vel quantitatem remedii, vel tempus adhibendi concludimus: quæ duo in arte quàm difficillima cognitu sint, & ferè incomprehensa, nemo non novit, ut jure dicat Hipp. 1. aph. 1. *experimentum fallax, & judicium esse difficile.* Hæc ergo cùm ità sint, quis audeat unquam asserere ejusmodi demonstrationes medicinam ad scientiæ fastigium evehere? tantò magis, quòd ad operationem, non ad contemplationem factæ sunt.

Nec minùs improbabilis est altera, quam subjicit, ratio, inquiens. *Cui opinioni nos magis assentimur; artes enim ex frequenti tantùm operatione comparantur, & totæ in operatione versantur; at medicinæ habitus comparatur ex frequenti librorum inspectione, & doctorum institutione, quemadmodum veræ scientiæ.* Falsum est enim, medicinam hac ratione fuisse acquisitam, & nunc etiam acquiri; ea enim fit, quemadmodum cæteræ artes, experientia: experientia verò cum in singularibus occupetur, in exercitatione tota est: ideò qui ex libris evadunt medici, nec singularia norunt, nec hilum queunt agere. Hinc docto medico in agendo longè præstat expertus, & Celsus appositè dicit, *nec agricolam quidem, aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri*, & de medicina speciatim scribens ait, *sapientiæ studiosos maximos medicos esse si ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba superesse deesse medendi scientiam.* Et instà clatiùs, *ne inter initia quidem ab istis quæstionibus deductam esse medicinam, sed ab experimentis.* Hac de re plura dicta sunt ab Hipp. & Gal. & dicentur etiam à posteris, dicentque præterea ii, quicumque medici futuri sunt. Quòd si medicina ideò scientia est, quia ex libris, & doctore potest addisci, eodem prorsus modo quæcunque artes scientiæ forent; quia & tradi possunt à docente, & qui valet ingenio, per se potest ex aliorum scriptis addiscere. Idcircò hæc ratio inanis est, futilis, & nihili ominò facienda. Quæcumque enim, vel scripta sunt, vel à magistris traduntur, ortum habent ab experientia, & in eam pariter resolvuntur, ut inferiùs ostendam ex Hipp. *lib. præceptionum, & de arte veteri, & de diæta*, ubi inquit, *magis credere oportet oculis, quàm opinioni*, & tandem *lib. de elegantia.*

Item falsum est, corpus humanum esse subjectum, cujus passiones, & proprietates considerat: hæc enim consideratio universim accepta physica est, non medica: deinde medicina est magis contracta, & medicus non quascunque causas, & passiones corporis humani cognoscit, sed tot, & tales, à quibus scilicet vel sanum est, vel ægrum, quod in supplementis ex Hipp. luculenter exponam.

Hinc patet non corpus humanum, sed hominem esse medicinæ subjectum; præterea enim animi passiones medicus contemplatur, amorem, iram, timorem, & cætera hujusmodi, quæ influunt in corpus, illudque vi sua à naturali statu sæpè dejiciunt. Cùm ergo ejusmodi passiones non solius corporis, nec animi, sed conjuncti, ut inquit Arist. communes sint, non corpus humanum, sed homo jure medicinæ subjectus est, hinc medici in potentiarum animalium, quatenus ad rem suam facit, cognitione versantur.

Nec minùs abest à vero, quòd postremò dicit his verbis. *Finis denique, ad quem dirigitur ab illius doctrina, & tractationis modo distinguitur, & ut certè adnotavit Alexander Aphrodisæus. Medicina enim dupliciter considerari potest, vel primariò, quatenus docetur ex certis, firmis, & indubitatis principiis &c.* Abest inquam à vero, quia Aphrodisæus eò loci annotat discrimen inter fa-

ter facultates conjecturales, & eas, quas ipſe definitas appellat; quippè indefinitis idem eſt finis, & opus: in conjecturalibus verò opus à fine diſtinguitur, & oſtendit exemplo Rethoricæ; opus enim rethoris quod dicitur etiam officium, eſt aptè dicere ad perſuadendum; finis verò eſt perſuaſio; at quia non ſemper Rethor aptè dicendo perſuadet; ideò hæc duo ad invicem diſtinguuntur. Idem accidit medicinæ. Opus, ſive officium medici eſt omnia facere appoſitè ad ſanandum; at quia medicus etiam benè medendo aliquando minimè ſanat; *rectè enim*, inquit Ariſtotel. *curamus etiam inſanabiles*, ideò aliud eſt officium medici, aliud finis. Hinc tamen non deducit Aphrodiſæus, medicinam eſſe ſcientiam, ſi conſideretur primariò, quemadmodum Riverius affirmat, eo enim pacto factiva eſt; neque ſecundariò, ut idem falsò putat ad uſus hominum revocatur; ſed ex natura ſua humanæ ſanitatis cauſa comparata eſt, & inventa, ut egregiè Hippocr. notat lib. de veteti medicina, inquiens. *Porrò huic invento quodnam juſtius, magiſque aptum nomen quis impoſuerit* (loquitur de humanæ dietæ, & victus inſtitutione) *quàm medicinæ? quandoquidem gratia ſanitatis humanæ, nutricatuſque ac ſalutis inventum eſt.* Imò ex eodem auctore hactenus dicta confirmantur: ille enim oblitus ſui, ſuæque ſententiæ, aſſerit, *ſanitatem eſſe finem medicinæ, ad quam omnia medici opera diriguntur, quave adepta medicus conquieſcit:* ergò ſi ſanitas eſt ejuſmodi, medicina primariò, non ſecundariò ad uſum hominum comparatur; ſiquidem omnia opera hùc dirigit, factiva eſt, non activa, ac contemplativa; atque adeò tandem eſt ars, non ſcientia; ſed de his in ſupplementis.

SUPPLEMENTA.

EX dictis conſtat, medicinam non eſſe ſcientiam, modò paucis, eſſe artem, oſtendo. Facilè autem demonſtratur, ſi recolantur ea, quæ docet Ariſt. 3. ethic. ubi diſcrimen, quod artem, & ſcientiam intercedit optimè tradit. Differunt ergo ars, & ſcientia fine, materia, modo, & agendi principio. Materia differunt, quia ſcientia circa univerſalia, & neceſſaria verſatur: ars verò circa ſingularia & contingentia. Fine, quoniam ars efficiendo aliquid, quærit bonum extra ſe, & in externo ſubjecto, ſcientia verò contendit ad bonum ejus, qui ſciens eſt, ſive ad perfectionem intellectus ſcientis; ideòque ſibi tanquam finem proponit contemplationem, & veritatem; è contra ars affectionem, & opus: ac tandem ars non eſt in eo, quod efficitur, ſed in efficiente. Hinc patet, quod ſuperiùs probandum ſuſcepi, medicinam, ſcilicet eſſe artem, quæ verſatur circa materiam contingentem, & ſingularem; non enim ſanat hominem, ſed Socratem, & Calliam, contenditque ad bonum ejus, quem ſanat: eſt in medico curante, dum utitur regulis, & inſtrumentis, ut opus rectè fiat, iiſque malè uſa aliquandò non rectè facit: at ubi alia rectè, alia non rectè fiunt, ut inquit Hipp. lib. de arte, ibi ars eſt: quo circa antiquiores omnes Ariſtot. & Galen. medicinam artem ſemper appellant. Et hæc ſatis dicta ſint tanquam de re nota, & ab omnibus ferè receptа.

Cùm ſuperiùs in animadverſionibus judicaverim ex Ariſt. 1. Topic. artes bifariam dici, ſcilicet, alias eſſe definitas, alias verò appellari facultates; præſtat hìc intelligere, cujus generis ſit medicina. Artes definitæ dicuntur, quarum ita ſunt certa, ac determinata media, ut, iis poſitis, ſequatur opus, quod propterea idem eſt etiam finis: nec pendet à fortuna, & à caſu, v. gr. Achitecturæ ita certæ ſunt regulæ, ita media determinata, ut, iis poſitis, domus fiat ſemper, & eodem modo; ideòque non diſtinguitur opus à fine, ſed eadem domus opus eſt, & finis architecti. Facultates verò duobus etiam modis dicuntur: vel enim Facultas ejuſmodi eſt, quia contraria poſſit, & faciat: v. gr. orator poteſt defendere Milonem, & accuſare: medicus ſanare, & occidere: vel dicitur etiam facultas, quia cùm conjecturalis ſit, nec in aliquo determinato poſita, opus habet conſilio & ratione, ut de agendi modo de inſtrumentis & tempore ratiocinando decernat. Propterea, quemadmodum in artibus definitis, quia media certa ſunt, non diſtinguitur opus à fine: è contra in hujuſmodi artium genere, quia peractis omnibus, quæ ex artis inſtituto facienda erant, finis tamen non conſequitur aliquando; aliud eſt opus artificis, aliud finis. Medicina igitur non dicitur facultas primo modo, quia ſcilicet contraria poſſit, & faciat, ſicuti dialecticus & orator; ſed altero, quia utitur conſilio, & ratione perveſtigandi cauſas, & media, & tempus, & modum utendi, &c. ut peregregiè notat Aphrodiſæus con. 1. Topic. cujus ideò verba refert huc adducere; ac ita loquentem audire. *His duabus artibus* (ſcilicet dialecticæ, & oratoriæ) *commune eſt ſimili modo potentiis ſuis uti ad utraque contrariorum. At qui in ſcientiis verſantur, licèt habeant contrariorum cognitionem, tamen ſcopus, quem illa ſcientia ſibi propoſuerunt, eſt ut alteram partem contrariorum quæ melior eſt, definitè conſequantur: medicus, ut ſanet aliptes, ut firmam corporis conſtitutionem tueatur, & cæteri alterum contrariorum, quod melius eſt propoſitum habent, in quo ſe exerceant. Nam cognitio contrariorum, quam aſſequuntur, non eſt apud eos principalis, ſed ex cognitione unius ſequitur alterius cognitio; quemadmodum ex ſcientia eorum, quæ ſanitatem inducunt ſequitur etiam cognitio eorum, quæ morbos gignunt.* Quibus oſtendit Aphrodiſæus, medicinam non eſſe facultatem priori modo ſuperiùs propoſito. Pergit deinde oſtendere, quo pacto medicina facultas dicenda ſit: nimirum quia, cùm ſit conjecturalis, *non eſt in aliquo determinato, ſed opus habet propria intelligentia ad coaptanda accidentia, & ordinanda ea, quæ fiunt, ut ita ordinata utilia ſint:* quare cùm medicina talis facultas ſit, indicat quale etiam ſit ejus opus, inquiens: *ideò medici opus eſt, omnia facere, quæ ad corpus pertinent, non ſanare. Quod ſi hoc ad medicum ſpectaret, certè, & non medicus erit medicus, & medicus non erit medicus, quia, & illi qui medici non ſunt, plerumque ægrotos ſanant, cùm aliquid ſalutare adhibent: & medici plerùmque non ſanant, quod faciunt, quando malum majus eſt, quàm auxilium medicum;* id eſt, qui non medici ſunt, & ſanant, faciunt opus medicum non medicè, ſeu non ex habitu medicinæ, quo carent, ſed caſu, vel aliorum conſilio, &c. qui autem medici ſunt, faciunt opus medicum medicè, ex arte nimirùm, non fortuitò, vel aliena ope; quæ duo valde differunt, & medicum à non medico apprimè diſtinguunt; quemadmodum dicebat Ariſt. 3. eth. de juſtis, *quod aliud eſt facere opus juſtum juſtè, aliud opus juſtum non juſtè.*

Cæterum, ne videatur hoc diſcrimen nullius eſſe uſus, & allatum fruſtra, ac ut explicentur uberius, quæ antea indicata ſunt, addo etiam, quæ hac de re ſcribit Aphrodiſæus, nimirum ex his ſequi, *in hujuſmodi artibus non fieri judicium ab advenientibus finibus, ut fit in arte domus adificandæ, aut telæ texendæ, & in aliis artibus factivis, in quibus per quaſdam vias definitas, & ordinatas proceditur, & actio fit in omnibus pari modo, & eorum opus non poteſt fieri à fortuna. In his autem finis eſt, propoſitum opus ſequi ex iis, quæ ejus cauſa facta ſunt. Quocircà cùm benè, & artificioſè fiant, quæ ante ipſa ſunt opus ipſam declarant. In artibus autem conjecturalibus non omninò cum iis, quæ arte fiunt, conveniunt ea, quorum cauſa illa fiunt. Cauſa eſt, quia in his aliqua fiunt à fortuna, & non ſunt determinata ea, ex quibus fiunt illa, quæ ſunt eis ſubjecta. Quamobrem id, quod fit ab iis artibus, non eſt illarum artium finis, ut fit in iis, in quibus, cùm ſint aliqua definita, aliquid efficitur, & ſine illis, nihil fieret; at in his opus eſt finis, & ſignum, omnia ex arte eſſe facta: neque enim aliter eſſet factum. In conjecturalibus verò opus non eſt finis; quia non ſemper ſequitur finis ex iis, quæ gratia ejus fiunt:* ideò Aphrodiſæus rectè diſtinguit finem ab officio medici, inquiens, *medici officium eſt ut omnia agat, quæ poſſit, quo ægroti corpus ſanet; finis verò ſanatio, cujus gratia illa facit, eò quòd indiget aliis quibuſdam præter ea, quæ facta ſunt, ut ſecundùm medicinam ſit. In definitis enim ſimili modo ſe habet, finis in ipſis, ut facere ſecundùm artem: in conjecturalibus non eſt finis in artifice, ut neque beari improbis hominibus, ſi non ſolùm bonum, & honeſtum ſit.* Sic in medico non eſt ſanare, & ideò curare ſecundùm artem, & ſanate diſtincta ſunt.

Diſpiciamus modò, quanti ſit hæc noſſe, quantùm referat medicum, quantum ægros. Medicum quidem, quia antea monitus, officium à fine eſſe diſtinctum, nec idem eſſe mederi, & ſanare, polliceatur, tantummodò ſuum ſe præſtiturum officium quàm diligenter, non

ſanita-

sanitatem ; quæ in eo non est , & ab aliis etiam extrinsecùs pendet , refert etiam ægrum , quia operam medici , quæ ab eo solùm est , non sanitatem debet exigere, nec propterea artem , & artificem calumniari, quoties eventus improsperè cadit , dummodò non defuerit officio suo.

Non videtur abs re hìc ampliùs examinare sententiam quorundam magni nominis medicorum , dicentium, mediciniam, vel esse prudentiam, vel non sine prudentia . Legi jamdiù apud Hofmannum dictum à Scherbio: audivi etiam Patavii ex primo suggestu professorem theoricæ medicinæ affirmantem , medicinam esse prudentiam: ac denique ea est omnium vox, medico opus esse prudentia : idcircò accuratè discutiendum est , an simpliciter , vel quadantenus ejusmodi sententia recipienda sit; hinc enim nonnulla ab Hipp. præclarè dicta intelligamus : aliaque medicinæ tribuimus, quæ integrè, & luculenter ejusdem naturam omninò circumscribunt.

Ut igitur, quæ proposita sunt, facilè absolvam, adnoto prudentiam bifariam accipi, nimirum simpliciter, & secundùm quid . Prudentia simpliciter est unus ex habitibus intellectus , quos in eth. enumerat Arist. à cæteris longè diversus, cujus propterea materia subjecta distincta est , & finis pariter alius . Materia prudentiæ sunt actiones humanæ, & quæcunque agi possunt ab homine : finis verò est felicitas hominis in quantum homo est . Medicina non est prudentia hac ratione , & simpliciter explicata , versatur enim circa hominem, quatenus, à causis externis , & internis à sanitate ad morbum, & à morbo ad sanitatem mutatur. Hinc finis medicinæ non est bonum principalissimum hominis, ut homo est, sed particulare, id est sanitas. Hinc etiam prudentia, & medicina circa eundem hominem diverso modo versantur; prudentia enim versatur agendo, medicina faciendo: actio autem, & factio differunt; quòd factio tendit ad finem, & bonum rei factæ, & principium faciendi est in eo , quod facit , non in eo, quod fit, ut dixi etiam superius : v. gr. principium artificiale sanandi est in medico , non in eo, qui sanatur, & sanitas quoque est in homine sano, non in medico sanante. Actio è contra non est semper à fine distincta, sed ipsa plerumque est finis: & principium actionis est in eo , qui agit , quemadmodum contemplatio veritatis est finis contemplantis, & principium contemplationis est in eo, qui contemplatur .

Prudentia secundùm quid ea est, quæ circa aliquam singularem materiam alicujus facultatis occupata, bonum ejus particulare, quoad fieri potest, acquirendum sibi proponit; & hoc pacto medicina aptè dicitur prudentia secundùm quid, quod tota est in facienda sanitate, quæ est bonum hominis particulare. Si prudentiam ergo secundum quid citati doctores accommodent medicinæ , admittendi sunt , eorumque sententiam sic emendatam recipio: qua ratione Arist. etiam errorem Socratis , dicentis , *virtutes morales esse prudentiam* , emendavit inquiens , *eas non esse prudentiam* , hoc est simpliciter, *sed non sine prudentia*, sive secundùm quid. Cùm igitur medicina aliquam prudentiæ speciem præ se ferat; ea etiam, quæ prudentiæ propria sunt, quodammodo sibi vendicat. Quocirca non est ab hac tractatione remotum, medicinam cum prudentia comparando , ejusmodi similitudinem latè prosequi : hoc enim plurimùm facit ad naturam ejus , ac dignitatem illustrandam, ac ostendendum etiam, quanti sit verum esse medicum ; hoc est quot , & qualia sint ea , quibus futurum medicum oportet esse institutum.

Quemadmodum ergo prudentia consultat de iis, quæ felicitatis gratia agenda sunt, quoniam agibilia habere se aliter possunt: sic medicina consultat circa factibilia contingentia; quoniam sanitatis instrumenta non sunt definita , ac certa : sicuti prudentia ex pluribus mediis eligit consultando, quæ efficaciora sunt, & citò, ac tutò ad finem perducunt: ità medicina per consultationem eligit, ex remediis, quæ facilia sunt, tutiora, & minùs molesta comparandæ causa sanitatis ; atque adeò in utraque facultate eadem est ratio consultandi . *Consultatio enim est quædam rectitudo consilii per media congrua fini, & tempore convenienti:* in prudentia quidem gratia boni simpliciter ; in medicina verò causa boni particularis , id est sanitatis.

Ampliùs sicuti de materia prudentiæ non est cujuslibet consultare; sed viri longo rerum usu periti, qui mores hominum multorum vidit, & urbes, quod de Ulysse canebat Homerus; quique ex memoria præteritorum, & cognitione præsentium futuris prospiciat: sic etiam in medicina non est cujuslibet consultando deliberare, at senioris , plurima rerum experientia à multo tempore instructi, qui præterita cum præsentibus componendo, non solùm quid hìc, & nunc fieri opus sit, sed quoque quid faciendum in posterum rectè decernat.

Tandem similitudo inter prudentiam, & medicinam maximè cognoscitur ex virtutibus, quæ prudentiæ conjunctæ sunt, eædem enim etiam medicinæ conveniunt, ut clarè patet singulas recensenti. Virtutes ergò annexæ prudentiæ sunt , Synesis græcè, latinè Sagacitas , vel Perspicacia; altera verò , quæ græcè dicitur Gnome, latinè Sententia vocatur.

Synesis seu perspicacia est vis quædam benè judicandi quid rectè, & opportunè fieri possit ad finem comparandum, ideò hujusmodi virtute præditi perspicaces appellari solent , & perspicaciæ contraria est hebetudo ; quia mente hebetes nequeunt benè judicare facienda.

Gnome, vel sententia est vis quædam cognoscitiva; qua quis rectè indicat, quæ præter ordinem causarum inferiorum eveniunt, & quid agere conveniat, dum casus aliqui insueti contingunt, vel ubi consueta media non conferunt: quod exemplo singulari facilè declaratur. Sicuti præter justitiam legalem, qua quid faciendum, & non faciendum constitutum est, datur æquitas, per quam in quibusdam casibus, & circumstantiis, vel facimus adversùs legem, vel corrigimus, si non expediat, & congruat, vel addimus, si deficiat: undè definitur judicium æqui, ac boni viri, quo judicat quid sit faciendum, & addit ubi lex deficit , aut corrigit , vel benignè interpretatur , ubi non congruit tempori , & circumstantiis : sic Gnome utitur, prudens qua judicat quid hìc, & nunc agere conveniat, vel in casibus non antea visis, vel ubi non eædem circumstantiæ, & accidentia concurrunt. Hinc nemo est, qui non videat, vel ex sola ejusmodi virtutum explicatione, quo jure eas quoque medicinæ tribuam , & proinde quanta sit inter utramque facultatem analogia. Primò itaque medico necessaria est perspicacia, qua judicet, & cognoscat non facienda tantummodo; sed etiam opportunitatem faciendi. Secundò solertia quædam , qua citò non solum quidquid sensibus occurrit apprehendit , sed ex sensibilibus obscura conjectat, unum ex alio colligit, & hinc festinè convolat ad inventionem remedii. Solertas enim, ut benè definit Arist. *est inventio, in non perfecto tempore medii* . Tertio necessaria est Gnome , vel sententia; nisi enim medicus benè sentiat de rebus suis , si quid accidit, præter consuetudinem, nec ampliùs visum , de quo nulla extet lex medica , vel si adest , non sit tamen apta tempori , & circumstantiis , nec ex tempore consulere , nec remedium invenire , nec ad causas effectus revocare subitò valet , sed rei faciendæ, ac deliberandæ inscius est , & incertus , nisi mente valeat , & judicio . Quamobrem tunc medico maximè convenit æquitas, qua sicuti jurisprudentes in justitia civili, sic in re sua aliquando secus, ac præceptum est, medetur, vel præceptis addit, vel corrigit, vel moderatur; nulla enim lex, nullumque præceptum adeò commune est, ut omnia singularia comprehendat, quæ cum infinita sint , & multiplicium accidentium concursu varia, nec à legis conditore, nec ab omnibus simul acceptis hactenus cognita sunt . Ideò quò magis hoc arduum est, sic opus est medico perspicaci, benè sentiente, & boni, æquique judicii, qui rem præsentem intimè cognoscat , & quantùm , & quomodo differat, vel conveniat cum iis, quæ ipse, & alii observarunt, & olim, prudenter æstimet, & quod maximum est, ex tempore valeat decernere, quæ circa hoc singulare, hìc , & nunc facere magis expediat. Hanc ob causam Arist. 3. Polit. improbat Ægyptios, qui rata, stataque lege præcipiebant medico, *ne moveret ante tertiam diem ;* siquidem ex vario accidentium concursu sæpè fit, ut aliquando antè, aliquando multò post tertiam diem, nonnunquam etiam nulla movere medico liceat; undè divus Tho. in commento scitè dicit, *non esse semper tutum, & certum ex scripto mederi.*

Cæterum ejusmodi virtutes maximè pendent ab imaginatione , quam Arist. ideò appellat intellectum

ſingularium; quemadmodum enim eſt intellectus, qui fingit, & componit univerſalia, ita etiam in facultatibus practicis eſt intellectus, qui ſingulatia cognoſcit, invicem comparat, & diſtinguit, de quo egregiè Ariſt. multa tradit 3. *Ethic.* Neceſſitatis autem ratio ea eſt, quia facultates practicæ utuntur ſyllogiſmo, qui conſtat duplici propoſitione, prima univerſali, & altera particulari. Univerſale cognoſcitur intellectu, particulare verò imaginatione, ſeu intellectu practico particulari, ut idem eodem loco fusè.

Ex dictis nonnulla Hippochr. loca modò facilè intelliguntur. Primò cum lib. de lege ait, *ad artem medicam comparandam maximè omnium opus eſſe natura; cùm enim natura ad optima viam demonſtrat, artis doctrina facile contingit:* & lib. de elegantia, *principaliſſimum omnium eſſe naturam; nam ſi hæc affuerit iis, qui animum applicant, per omnia penetrare poterunt.* Et tandem lib. de arte eos medicos poſſe morbos in profundo corporis latentes cognoſcere, *quibus natura non infelix liberaliter acceſſit:* cùm hæc, inquam, dicit Hipp. conſtat, nomine naturæ non intelligere partem illam hominis, quæ circà alimenta occupatur, & vel dormientibus nobis, ſemper in actu eſt: ſed alteram longè ſuperiorem, nimirum cognoſcitivam, qua apprehendimus primò res, quales ſunt in ſe, deindè invicem comparando, an conveniant vel differant ſine errore diſcernimus, & ex ſimilibus univerſale componimus. Denique ex cognitis ad ignota, & obſcura diſcurrimus; atque adeò ea eſt hujuſmodi natura, qua medicus ſagax, perſpicax, ſolers, & juſtue rerum æſtimator evadit. Hinc fit, ut hujuſmodi facultates dicantur eſſe à natura quia, ut docet Ariſt. non comparantur uſu, ſed ex naturali organorum inſtitutione reſultant, deinde exercitatione perficiuntur.

Supereſt, ut aliqua ampliùs, quæ ſpectant naturam medicinæ, dicamus, ut hujuſmodi ſupplementa omninò ſint abſoluta, nimirum de officio, & fine medicinæ, quandoquidem hæc duo ab invicem anteà ſejunximus: de ſubjecto, de partibus, ſeu diviſione, de ordine, & inſtrumentis & alia addamus etiam, quæ ad rem noſtram facere videbuntur.

De officio medici, & medicinæ cùm plurima ſuperiùs dicta ſint, pauca hìc, repetendo potiùs, dicemus. Officium ergo medici primùm eſt, morbum, quoad licet, cognoſcere; ex hac cognitione deinde procedere ad inventionem remedii, inventio autem, quæ methodo, & ratione perficitur, ut inquit Gal. 1. meth. med. conſtat qualitate, quantitate remedii, & utendi opportunitate; ubi hæc invenerit, fecit ſatis officio ſuo, & remedia, alioquin per ſe indifferentia, medici induſtria ſalutaria fiunt. Hac de re extat aura Galen. doctrina com. in 6. epid. quam propterea huc afferre non dedecet: docet ergo ibi, aliud eſſe materiam medicam, aliud præſidium. Materia medica eſt v. gr. venæ ſectio, cucurbitulæ, frictiones, purgantia, clyſteres, &c hujuſmodi. Auxilia medica ſunt hæc eadem, non abſolutè, & quà talia, ſed auxilia fiunt à medico, cùm iiſdem utitur opportunè, inquit enim: *quæ eſt igitur cauſa generationis auxilii; qui tempus reperit.* Quòd verè maximè eſt officium medici, & medicinæ: Sanitas deindè ſita extra medici poteſtatem.

Officio ſuccedit finis, quem facilè ſtatuo, eſſe ſanitatem, & eadem facilitate quoque demonſtro; nam acquiſita ſanitate, ceſſat actio medentis, ſuppoſita verò impoſſibili, nemo de agendis cogitat; at in hoc poſita eſt ratio finis, ergo ſanitas eſt finis. Ampliùs ex præcognita ſanitate, quæ facienda ſunt medicus inveſtigat: undè tota medicinæ inſtitutio ab hac cognitione pendet; & Ariſt. 7. metaph. diſertè ait, *ex ſanitate fieri ſanitatem*, ſeu ex ſanitate à medico præcognita fieri ſanitatem in ægris; & in eth. finem eſſe menſuram, & regulam cæterorum ideòque ejuſmodi ſententia ſancita eſt, præeunte Hipp. lib. præcept. ubi apertè dicit, *rectè autem, & convenienter ægrorum cura ſuſcipitur ſanitatis cauſa: ac ſanorum, ut ſine morbis vivant: quin etiam elegantiæ ergo.* Quibus indicat non ſolùm communiſſimum medicinæ finem, ſed etiam medicinæ partes, quæ ad eundem, non eadem tamen via perveniunt; nimirum conſervatricem, quæ, tuendo naturalem partium conſtitutionem, ſanitatem conſervat: curatricem, quæ depellendo morbos, recuperat: & Coſmeticen, quæ ornatum corporis naturalem, vel redintegrat, vel tuetur.

Hoſmannus, quia timet, ne unicus ſit finis, atque adeò ne periclitetur unitas medicinæ, ſi diverſa procedamus via, aſſerit ſanitatem unicum eſſe finem, quia ad illam eodem modo contendimus. Sive enim ſanos tueamur, ſivè curemus ægros, ſemper procedimus corrigendo, emendando, & detrahendo, iiſdemque propterea utimur inſtrumentis, venæ ſectione, purgatione &c. verùm in ſanis corrigimus leviores lapſus in ægris verò graviores; quippè ea eſt latitudo ſanitatis, ut corpus adhuc ſanum ſit, quamvis deflectat ab integra, & omnino perfecta corporis conſtitutione, tunc autem ægrotat, cùm ille receſſus ſic intenditur, ut erectum ſtare, & agere quæ ſani agunt, minimè poſſit. Hæc quidem vera ſunt & doctè, ac ſubtiliter dicta, quia verè ſemper etiam conſervando adhibemus contraria, licèt minora, & vacuamus pariter, vel purgando, vel mittendo ſanguinem, quemadmodum facere, ægtos curando, ſolemus. Nihilominùs, etſi diverſa verè ſit ratio medendi in utraque parte conſervatrice, & curatrice: finis tamen ſemper eſt idem; ſanitas enim ſive conſervata, ſive recuperata, ſemper eſt eadem, ut patet; ideoque ars in univerſum eſt una, licèt ex diverſis partibus conflata: quemadmodum corpus eſt unum, quamvis partes diverſæ ſint, quæ diverſis funguntur officiis, quoniam agunt gratia totius, & à communi principio moventur.

Hìc quæret aliquis, quid nomine ſanitatis intelligatur, an forma illa, quæ ex optima partium, & corporis conſtitutione reſultat, vel ipſamet corporis conſtitutio. Brevi dico, ſanitatem hìc non intelligi formam illam ſuperinductam corpori benè conſtituto, ſed eademmet conſtitutionem: ſiquidem finis ille verè dicitur, qui agendo acquiritur; at ad ſanitatem, ut inquit Ariſt. in phyſ. non eſt motus, nec à ſanitate, ut relatio eſt, accipimus rationem agendi: è contra à corporis conſtitutione deducimus inventionem remedii, & per eadem remedia, vel corporis conſtitutionem ſervamus, vel reſtituimus, quò, ubi ventum eſt, ab agendo ceſſamus. Hinc rejicimus eorum ſententiam, qui putant integritatem, & robur actionum eſſe finem; hæc enim reſultant; cùm enim corpus benè conſtitutum eſt, integra, & perfecta vis agendi conſequitur, & propterea nullam nobis præbent utilem indicationem medendi, ſed tota ab ea, quæ phyſicè, & verè ſanitas eſt, corporis conſtitutione dependet.

Sanitati ergò rectè ſubjectum conjungitur, de quo aliqua dicit Riverius, ſed communia, nimirùm, *eſſe reale, per ſe exiſtens, cujus paſſiones, & proprietates medicina conſiderat:* ſed omittit potiora, & magis neceſſaria. Verè enim corpus humanum reale eſt, & per ſe exiſtens, paſſionibus & proprietatibus præditum: at cùm ſit aliis etiam facultatibus ſubjectum, præſertim utrique philoſophiæ, naturali, & morali, erat ampliùs explicandum, qua ratione ſpectet ad medicinam: ut enim dixi ſuperiùs ex Ariſt. medicatur non ſimpliciter oculum, ſed uſque ad aliquid contemplatur. Nobis ergò ſupplenda ſunt, quæ Riverius inconſultò prætermittit. Quocirca, ut quæ à me dicenda ſunt, clarè, & facilè percipiantur,

Dico, unamquamque artium mutuari ſubjectum ſuum à natura: ſtatuarius ex. g. accipit marmor, faber ferrum, & æs, architectus ligna, lapides, & cæmenta: illi tamen non conſiderant ea, ut omninò cognoſcibilia ſunt, ſed quatenùs apta nata ad ſuſcipiendam formam artificialem, & ideò cognoſcunt, ut agant; & quamvis ſubjecta realia ſint, & per ſe exiſtant, &c. nunquam tamen eas nomine ſcientiæ donamus. Ità medicina circà corpus humanum verſatur, quatenus ſanabile eſt, ſeu quatenus capax ſanitatis ope ſua inducendæ, & conſervandæ. Quare afferenda eſt particularis ea cognoſcendi corporis ratio, quæ apprime pertinet ad medicinam, quæque inſinuet intentiones medendi.

Multi hac de re multa dixerunt, ſed nemo, niſi me ipſum fallo, corporis humani conſiderationem attingit; nam qui dicunt corpus, ut ſanábile, vel ut ſubjectum ſanitatis, & ægritudinis tradi medicinæ conſiderandum, afferunt phyſicam conſiderationem, non medicam: phyſicus enim contemplatur etiam ſanitatem, & morbum quæ ſunt paſſiones corporis naturalis, ut naturale eſt. Ideò miſſis, quæ dicuntur ab illis, Hippocr. optimè omnium, & clariſſimè docet quouſque ſit homo à medico cognoſcendus; inquit enim lib. de vet. med. refellens primò nonnullos ejus temporis

medi-

medicos; *cæterum & medici & sophistæ quidam ajunt, quòd non potis sit medicinam cognoscere eum, cui exploratum non sit, quid sit homo, & quomodo primùm factus, & consociatus sit. Ego verò hæc, quæ ita de natura dicuntur, aut scribuntur, sive à sophista, sive à medico, minus consentanea medicæ arti existimo, quàm pictoriæ.* Verà enim nihil interest, medicum scire ex quibus principiis, athomis ne, aut alia quapiam materia compositus sit: undè Gal. in lib. meth. ait inanem esse hujusmodi pervestigationem, quia ex athomis nulla nobis indicatur ad medendum via. Item neque refert cognoscere, qui sit opifex corporis, qua arte lineamenta ducat, & partium formam affingat, & alia hujusmodi, quæ merè physica sunt, & nulli sunt usui medenti. His refutatis, pergit Hipp. definiendo legem, ac modum, quo medicum oportet hominem nosse, inquiens: *Verùm mihi maximè, medici esse videtur, ut is in naturæ rebus exercitatus sit* (in iis scilicet, quæ hominem afficiendo ab uno ad alterum statum sanitatis, vel ægritudinis mutant) *utque omni studio annitatur* (*si quid, quod facto opus est, præstabit*) *ut percipiat, quid sit homo, collatione facta ad ea, quæ edunt, & bibunt, & quid à singulis cuique eventurum sit; nec ita absolutè putare, quòd malum edulium sit caseus, verùm etiam explorandum, quodnam incommodum afferat, & quamobrem, & cui humani corporis parti incommodus habeatur;* & post multa in eundem sensum scripta addit etiam: *Cæterum præter hæc necesse fuerit, ut rectè dignoscat quænam passiones dimanent ex succorum exsuperantibus qualitatibus, & viribus: quæ item ex figuris eveniant.* Præclarè quidem his verbis nobis Hipp. indicat medicam hominis, quæ differt à physica, considerationem: quippè physicus in universum tantummodò cognoscit hominem, ut sanabilem, & ægrotabilem hanc ob causam, quia ab insito principio mobilis est ad utrumque: at medicus cognoscit hominem à causis singularibus internis, & externis sanari, & ægrotare: item cognoscit singularem morbi speciem, & partem quoque cui talis morbus infligitur; ut patet exemplis ab eodem propositis. Unde physicus hominem absolutè, medicus verò comparatè ad particulares causas afficientes, & alterantes cognoscit. Hinc intelligimus, cur medicus crassus, & sensatus artifex appelletur; quia nimirùm non in abstractis, & à sensibus longè remotis, at in sensibilibus, & materialibus, totus esse debet; & propterea nimia subtilitas, qua ab illis distrahimur, vel inanis est, vel obest.

Illud notatu dignum supereſt, quòd de hujusmodi subjecto dicamus, nimirum quo differat à subjectis artium cæterarum. Discrimen itaque est hujusmodi quòd aliarum artium subjecta merè passivè se habent ad operationem artificis: at homo non tantummodò passivus est, sed coagit: imo principaliter agit. Sanatio enim est naturalis affectio, quæ per se, & primùm est à natura, à medico verò per accidens; ut inquit Arist. 2. phys. Hìc dicta egregiè multa sunt ab Hipp. scilicet *naturæ morborum medici*, quia propria cujusque natura, non autem communis aliqua singulis medetur. Item *natura sibi ipsi vias invenit, non ex intellectu; cùm enim à nemine docta sit, nec quidquam didicerit, tamen facit, quod debet;* aliaque præterea à Gal. & ab aliis dicuntur, quæ tædio foret singula recensere. Cæterùm, quæ sit ista natura, variè explicatur: aliqui enim temperamentum, alii calidum innatum intelligunt; mihi verò alia mens est, quam fusè alio in opere patefaciam.

Hìc etiam multa intelliguntur, primò cur medicus sit imitator, 2. contemplator, & 3. auxiliator naturæ. Est enim imitator, quia natura est primum agens, quod per se sanat, medicus verò per accidens, ergo sequi debet nutus ejus, & motum, & attentè observare, quò it natura, cùm sui juris est, & dominetur morbo, non autem vel immatura medicina exasperare, vel aliorsum impellere; destinatæ enim sunt naturæ viæ, & tempus alterationum fatale. Quare nec ab iis declinare licet, nec intempestivè movere, & excitare. Hac de causa Hipp. propositis exemplis docet, quando naturam debet medicus imitari; inquit enim 1. aphor. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontaneis*, &c. (quod est naturæ rectè operantis) deindè deducit imitationem, addens. *Sic & vasorum inanitio si talis fiat* (hoc est à medico) *confert*, &c. eadem etiam sectione aphor. 21. *Quò natura vergit, eo ducere oportet* &c. simul enim proponitur exemplum, & imitatio; & aphor. sequenti ait, *concocta medicari atque movere cruda*, &c. sic enim agere natura solet, quæ ex Arist. ubique servat ordinem constantissimum; nimirùm primùm coquit humores, deinde præcipitando separat excrementa, & tandem excernit; ideò sic etiam medicus, & peracta coctione vacuare debet. Hinc intelligitur etiam dictum Hipp. lib. de flatibus *medicinam maximè esse secundùm naturam*, quoniam observat leges naturæ, & illud facit, quod per se, si posset natura, faceret; quod alias rectè, & non impedita fecit. Et jure quidem medicus naturam sequitur, ac imitatur, cum enim sanatio sit motus naturalis, sanandi ratio accipienda est a natura, quæ per se sanat. Quo loco monendi sunt ii, qui novas excogitant medelas, & insolentem curandi modum longe diversum ab eo, quem dogmatica medicina, præmonstrante natuta, confecit. Et hæc spectant ad medicum imitantem.

Spectator amplius medicus est, cum natura per se rectè operatur, & integrè sanat: tunc enim non est opus medico, cum per se sufficit agens principale. Huc spectat aphor. 20. ejusdem sectionis: *Quæ indicantur, & judicata sunt integre, neque movere, neque novare, sed sinere*, &c. ne tamen sit medicus vel eo tempore spectator otiosus; spectare enim debet naturæ motus, ut discat imitari aliquando, cum nequit eos per se impedita peragere.

Postremo medicus est auxiliator naturæ, cum ab insolentiis materiæ, vel oppressa, vel exagitata, vel quod movendum est minime movet, vel secus movet, ac expediat movere. In hanc rem optime cadit aphor. 29. secundæ sectionis, *incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move*, in quo multa attente perpendenda sunt.

Primo Hippochr. non absolute pronunciat, sed hypothetice, quod scilicet versetur medicus circa materiam contingentem, & singularibus circumstantiis personæ, loci, temporis, ætatis, sexus, aliorumque symptomatum circumscriptam, quæ prorsus comprehendi non possunt, quod bene idem significavit lib. de eleg. inquiens; *usus* seu particularis exercitatio, *non docetur*: & ideo quamcumque deliberationem medici prudentiæ relinquit, ita scribens, *si quid videtur movendum, move*; &c. & propterea superius dixi præter cæteras virtutes prudentiæ conjunctas, opus esse æquitate, seu boni, æquique viri judicio, qui hic, & nunc æstimet, an, deinde quid, quomodo, & quantum movendum.

Secundo dicit, *in principiis*, quia tunc temporis natura ab humorum copia laborans, velut onere pressa, nequit peragere motus suos, vel humor irregulariter motus naturam exstimulat, & ad movendum, quo non decet impellit: ideo a principio naturæ laboranti sarcina detrahenda, & aberrans reducenda est in viam, antequam materia commora in aliquam partem decumbat, cui jam affixa; nulla arte, vel difficillime evocatur. Quamobrem Hipp. 1. aphor. humores turgentes purgare jubet; & lib. de rat. vic. in ac. monet, ut vacuamus sanguinem in pleuritide, *antequam fixa sunt omnia, quæ contristant*, & paulo inferius *donec elevati fuerint spiritus*, quia ubi ille fixus est, & omnino impeditus, nequit ducere humores, quantumcumque impulsus, & excitatus.

Postremo inquit, *augescentibus morbis, & in vigore quiescere melius est*; quoniam eo tempore natura molitur coctionem: coctio autem quiete fit, & a medicamento, vel quacunque alia operatione, commotis humoribus, impeditur. Et hæc spectant ad medicum auxiliantem naturæ.

Alia etiam sequuntur ex eo, quod natura primum sit sanitatis efficiens, quando enim a morbo victa est, non sunt admovenda remedia, quæ illa, vel repugnante, vel minime agente, irrita fiunt: deinde neque vulgus exigat a medico, ut cito curet, ne criminetur, si lente, & tarde curatio contingat; in morbis enim jam factis, naturæ ductum sequi oportet; ordinemque quo illa procedere solet, imitari. Hac de causa Celsus lib. 3. de re med. non admittit sententiam Asclepiadis asserentis, officium esse medici, *ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet; ferè enim periculosa esse* (subdit ille) *nimia & festinatio, & voluptas solet*. In aliis autem artibus quarum subjecta passiva sunt, spectatur tarditas artificis, ut celeritas, ex quibus prout opus cesserit, laudem sibi comparet, vel calumniam, quoniam in ejusdem potestate situm est, ut tardè, vel festinanter, benè, vel malè rem suam ipse conficiat: in medico verò quidquid solùm opportune fit, commendatur; hujusmodi autem opportunitas cum celeri-

tate, ut in acutis, aliquandò cum tarditate, ut in chronicis juncta eſt. Quare nec illos lentè, nec iſtos celeriter curare oportet.

De medicinæ diviſione non eſt hìc quidquam dicendum ; illa enim , quam affert auctor , vulgatiſſima eſt , & recepta communiter : tantummodo adnoto , partem Semioticam non videri ab illis diſtinctam. Phyſiologia enim, & Pathologia cùm nequeant in materiam propriam tutò penetrare, niſi præeuntibus ſignis, non videtur aptè alia pats, quæ de ſignis agit, diſtinctim ab iſtis eſſe ponenda . Dicendum tamen , ſigna particularia rerum ſecundùm naturam , & præter naturam propria ad eaſdem medicinæ partes ſpectare , quibus ipſæmet res, de quibus agunt , ſubjectæ ſunt. Ars autem inveniendi ſigna diſtincta eſt, & à cæteris ſeparatim , tractanda : eam propterea appello topicam medicam , quia nimirùm oſtendit locos , & fontes , undè hauriuntur ſigna diagnoſtica , & prognoſtica , ſingularibus deinde ſubjectis , utriuſque partis theoricæ , & therapeuticæ tandem applicanda . Et eodem prorsùs modo ſe habet hæc pars Semiotica quemadmodum methodus medendi . Sicut enim alia eſt methodus univerſalis , quæ generatim docet rectam medendi per indicationes viam: alia particularis , quæ propriam cujuſque morbi curationem inſtituit: ita quoque præter ſingulares morborum notas , & rerum naturalium ſigna, alia eſt ars, quæ docet in univerſum inveniendi modum; eaque in diagnoſtica, & prognoſtica diſtinguit , & rurſus dividit in propria , & communia, aliaſque differentias tradit, quas Riverius infra luculenter enumerat. Itaque ars inveniendi ſigna, ſivè topica medica , eſt pars medicinæ diſtincta , qua multo ante informandus eſt medicus, ne cùm ad ſingulares materias accedit , eadem repetere ſæpè cogatur, quod accidit iis, ut monet Ariſtotel. qui prætermiſſis communibus, à ſingularibus primùm ordiuntur.

De ordine, quo inventa eſt, quo traditur, & quo exercetur medicina dicamus; nimirùm an ſit reſolutivus, vel compoſitivus: at quid uterque ſit, primò dicendum.

Ordo compoſitivus definitur ab Ariſt. *à primis, ſeù principiis :* quoniam ab iis capientes initium ad principia proximè componentia , ac tandem contendimus ad ultimas ſpecies compoſitas , vel quod idem eſt , à cauſis ad effectus , & à ſimplicibus ad compoſita. Ejuſmodi ordine ab Ariſtot. tradita eſt philoſophia naturalis , quæ à communiſſimis principiis ad minùs communia , & per hæc ad proxima, & poſtremò ad ultimas corporum naturalium ſpecies accedit.

Reſolutivus è contrà definitur, *ad prima;* vel quia compoſitum primùm confusè cognoſcitur , deinde in partes dividitur , donec perveniamus ad prima , ſive principia ſimplicia: undè quemadmodum compoſitivus eſt à ſimplicibus ad compoſita ; ita reſolutivus eſt à compoſitis ad ſimplicia. Vel dicitur, *ad prima*, quia incipit ab eo , quod primò quæritur , & deſinit in idem probatum, & cognitum, quemadmodum mathematici ſolent. Quare ejuſmodi reſolutivi ordinis rationem libentiùs accipio, accommodo medicinæ. Siquidem, ut inquit Blancanus, vera reſolutionis ratio ex penitiori mathematicorum eruditione petenda eſt, penes quos reſolutio eſt via à quæſito, tanquam conceſſo, per ea, quæ in ipſo conſequuntur, ad aliquod certum, & conceſſum ; quod ſic ab eodem auctore optimè declaratur . In reſolutione id , quod quærimus , tanquam verum primò ſupponimus : deinde quid ex hoc ſequitur , conſideramus, donec incidamus in aliquid jam cognitum, quòd priùs erat ignotum; idcircò mathematici hujuſmodi proceſſum appellant reſolutivum : & hic etiam medicinæ , tum conſtituendæ , tum exercendæ mihi videtur eſſe maximè accommodatus, quemadmodum duplici exemplo demonſtrabo .

Exemplum ordinis reſolutivi in medicina conſtituenda eſt hujuſmodi . Primò ſupponimus , ſanitatem eſſe corporis affectionem, qua homo bene valens ritè obit munia ſibi à natura conceſſa: tùm conſideramus conſequenter bonum quid eſſe: ex hac cognitione ſequitur deſiderium conſervandi, cùm adeſt, & quando abeſt, recuperandi, & ideò conſtituendi artem, quæ utrumque faciat. Cùm verò neutrum poſſit unquam fieri, ſi ignoremus, quid illa ſit, primùm naturam ſanitatis inveſtigamus : ab hac ad morborum inveſtigationem procedimus: & ex utraque cognitione ſanitatis , & morbi invenimus remedia : tandem, inventis remediis, redimus ad eamdem ſanitatem, vel conſervandam , vel recuperandam . Quocirca ejuſmodi ordo reſolutivus eſt ab eodem in idem, ab eodem ſuppoſito in idem , vel demonſtratum , vel factum : demonſtratum in ſcientiis, factum verò in artibus: in medicina enim à ſanitate ad ſanitatem proce. dimus , à ſanitate primùm ſuppoſita, deinde cognita, ad ſanitatem conſervatam, vel recuperatam.

Hinc patet ex ordine reſolutivo, neceſſariò ſequi compoſitum. Poſtquam enim per reſolutionem invenimus, quæ facienda ſunt, & quibus, aut quomodò faciendum, mediis ipſis inventis, veluti componendo , facimus , quod primum inquirebamus: in ſcientiis autem ſpeculativis, principiis per reſolutionem inventis , oſtendimus concluſionem, componendo demonſtrationem. Quare mathematici inveſtigationem principii , & medii appellant reſolutionem, compoſitionem verò diſcurſum, ſivè concluſionis demonſtrationem.

Alterum methodi reſolutivæ exemplum in exercendo medicinam, tale ſit. Laboret quis febre , v. gr. febris verò, quia mala eſt, ſtatim excitat intentionem curandi, & expellendi: cùm autem expulſio fiat per contraria , accedit altera, ſcilicet inveniendi remedia: remedia verò quia inveniri non poſſunt , niſi præcognita febris natura , ideò in hujus primum inquiſitione medicus occupatur;& à ſymptomatis , ac forma dignoſcit , febrem eſſe paſſionem calidam : deinde verò , quoniam hic calor ex ſanguine ab aliquo ſucco turbato , & commoto reſultat , qualis ſit hic humor , & ubinam hoſpitetur , ſedulus inveſtigat . His igitur primò cognitis , ſtatim occurrit remedium , & quid agendum ſit , invenitur : & hic eſt terminus methodi reſolutivæ , nimirùm inventio remedii per reſolutionem ; ideò conſultatio, quæ reſolutione hujuſmodi uti ſolet,definitur ab Atiſt. 3 eth. *medii idonei ad finem in rebus agendis inquiſitio*. Tandem applicando remedium ad id , quod primò propoſitum fuit , ordine compoſitivo procedimus.

Cùm ex dictis manifeſtè pateat , præcipuum medentis officium in veſtigatione poſitum eſſe , par eſt , ut inſtrumenta quoque critica , ſive judicatoria, quibus medicus inquirendo utitur , proponamus , & explicemus: In primis itaque ſtatuo quandoquidem medicinam dogmaticam profitemur , eſſe duo , rationem , & experientiam, quibus longo intervallo diſtamus ab empiricis, qui ſola experientia nituntur . Verùm cùm experientia ratione ſit natura prior , de ea primò multa dicenda ſunt: primùm ſcilicet oſtendenda experientiæ neceſſitas , 2. modus, quo fit, 3. quàm difficilis , & unde oritur difficultas . 4. quid ſit , 5. quomodò ſola experientia conferat ad agendum : quo loco comparabo breviter empiricum cum dogmatico, & experientiam cum arte.

Quod primum ſpectat, eſperientiæ neceſſitas conſtat ex eo, quòd ſicuti nec imaginari , nec intelligere quidquam poſſumus, niſi ſenſibus primùm ſenſibilia exteriora cognoſcimus, ita nec artes, nec ſcientias condimus, niſi præeunte experientia; artes enim , & ſcientiæ , ut inquit Ariſt. 1. metaph. 1. *fiunt, cum ex multis experimentalibus conceptionibus una de ſimilibus opinio fit*. Hinc natura ea arte organa ſenſuum externorum compoſuit, ut vel invitis nobis à ſenſibilibus pulſentur, & afficiantur: idcircò, Hipp. lib. præcept. ſcitè ait, *ſtatuendum eſt, naturam à plurimis, ac omnigenis rebus moveri, & doceri neceſſitate quadam;* ſenſibilia enim præſentia non poſſunt non movere, & afficere ſenſus; hi autem moti, & affecti docentur quodammodo, dum ſpecies ab objectis impreſſas ad interiores potentias tanquam ſemina futurarum cognitionum tranſmittunt.

Hinc ſequitur modus, quo experientia fit, clarè traditus & explicatus ab Hipp. primùm, deinde ab Ariſtot. 2. poſter. & 1. metaph. 1. qui propterea viſus eſt à Franciſco Patritio ab eodem Hipp. ſuppreſſo tamen nomine acceptus fuiſſe . Docet ergo Hipp. loco citato , rationem, ſive judicium ſimplex, aut diſcurſivum ; memoriam quandam eſſe , non formaliter; eſt enim ratio quiddam majus, & memoria ſuperius: ſed quia ex memoria ſumit materiam judicandi, & diſcurrendi: idcircò addit, *componere ea, quæ ſenſu fuere percepta*. Memoria autem fit, cùm ab imaginatione ſuſcipit rerum ſpecies; imaginatio verò à ſenſibus externis; unde hic eſt ejuſmodi cognitionum ordo. Senſus externus *primam perpeſſionem externam ſuſtinet*, ſeu primùm à ſenſibilibus afficitur. *Deinde vero veluti delegator ſpecies rerum, quæ*

ſenſui

ſenſui ſubjiciuntur ad imaginationem traducit: hæc verò receptas ſpecies diu retinens, & conſervans evadit memoria: qua tandem utitur intellectus: tunc enim, ut inquit idem, *ſi ex iiſdem ſenſibilibus ratiocinatio*, vel *intellectus initium duxerit, in ejuſdem poteſtate eſt, diſcurrere, & judicare, & ad veritatem perducere, rectè diſcurrendo, & judicando*. Verùm minimè ſufficit ſemel, & bis eadem ſenſibilia percipere, ut veram experientiam aſſequamur: ſed amplius neceſſe eſt eadem ſæpiſſimè cognoviſſe, & omninò ſimilia ſecundùm ſpeciem, & circumſtantias temporis, modi, & alias hujuſmodi; obſervareque diligenter inter ſe comparando, ut ſimilia à diſſimilibus ſegregemus, quibus denique in penu memoriæ propoſitis, & aſſervatis, fit experientia, quæ ſuggerit intellectui materiam judicandi, & diſcurrendi. Idem ferè, compendio, tamen repetit Ariſt. 2. poſter. & 1. metaph. citato, ubi ait; ex *plurimis ejuſdem rei memoriis experientiam unam confici*; cùm enim intellectus per experientiam conficiat univerſale, quod eſt unum, & omnibus ſingularibus commune; neceſſe eſt priùs ab iiſdem ſingularibus ſimilibus fuiſſe deductum; cùm ipſa ſimilitudo ſit cauſa unitatis, & communitatis.

Hinc conſtat veram rationem, cùm ortum habeat ab experientia, experientiæ quoque jungendam eſſe; *ſi enim non ex ſenſibus comperta obſervatione*, inquit Hipp. *ſed ſolum ex probabili rationis figmento proficiſcatur, frequenter gravem, & triſtem diatheſin affert, quoniam viam inviam ingrediuntur*: (loquitur enim de medicis imperitis;) ideòque lib. de eleg. in eundem ſenſum rectiſſimè ſcribit, *pulchra, ac decora eſt ex opere, quod quis uſu*, hoc eſt experientia, *didicit, manans oratio; quidquid enim artificioſè actum eſt, ex ratione perfectum eſt: quod verò artificioſè dictum eſt, at non ita factum, methodi ab arte alienæ ſymbolum exiſtit*; *nam putare quidem non autem facere, ignorantiæ, & imperitiæ argumentum eſt*. Cùm enim ratio ab experientia ſejungitur, *opinio quædam eſt: quæ maximè in medicina in crimen vertitur iis, qui ea utuntur; calamitatem verò iis, qui ejus opera fruuntur*. Hinc fit, ut ratio deſinat quoque in experientiam, hoc eſt, ut diſcurſus, & judicia rationis eo ipſo probentur vera, quòd experientiæ congruant, & ſingularibus conveniant; quocircà pergit Hippocr. & pulcherrimo exemplo demonſtrat, *nam cùm ob ſcientiam ſermonum univerſalium ſibi ipſis perſuadeant, ſeſe ipſum etiam artis opus ſingulare noviſſe, non aliter, ac aurum adulterinum ab igne examinatur; ita eorum ignorantia hac profeſſione arguitur*. Concludamus itaque rationem per experientiam ſua ſibi conficere univerſalis, eademque ad experientiam collocata probare. Idem etiam ſentit Galen. 5. meth. inquiens, *experientia rationi atteſtatur*; quòd idem ſonat, ac experientiam rationi jungendam eſſe; niſi enim quod ratio dictat, ac docet experimento verum eſſe deprehendimus, ratio ipſa falſa eſt, ac nulla.

Tertium ex propoſitis facilè declaratur: nimirùm difficillimum eſſe perfectam experientiam conficere ex qua ſubindè intellectus componat univerſale.

Experientia pendet à tribus; ab homine, à tempore, & à rebus, quorum unum ſi deſit, vel alterum, experientia nulla comparatur. Homo quidem requiritur, qui per ſenſus externos, & internos ſenſibilia cognoſcens, eſt cauſa efficiens, & veluti experientiæ architectus. Verùm quia experientia eſt plurimarum ſimilium cognitionum collectio, hinc unus homo non ſufficit; imò nec plures, ſed omnes ſimul conſentire debent; at impoſſibile eſt, ut omnes ſimul conſentiant; ideò difficilimum quoque eſt, ut perfectam habeamus ab hominibus experientiam. Ad cognoſcendum enim neceſſaria eſt quædam proportio, & diſpoſitio cognoſcentis ad cognoſcibile; ſed omnes homines non ſunt æquè diſpoſiti, vel natura ſua, vel ob conſuetudinem: natura quidem ſua, quia non eſt eadem in ſingulis hominibus organorum aptitudo; hinc non fit eadem in ſingulis objectis impreſſio, nec propterea idem omnium judicium; ea enim ratione homines de rebus judicant, qua primum organa affecta ſunt. Patet exemplo viſus, & guſtus: prout enim oculus affectus eſt, ita de viſibilibus ſentimus, & ſæpè fit, ut plures homines circa idem viſibile, non idem tamen ſentiant, & judicent. Idem accidit in guſtu; ſicut enim lingua affecta eſt, ita judicamus ſapores; unde ſæpè accidit, ut qui uni dulcis eſt, aliis videatur amarus, & è contra. Hinc Ariſt. optimè 2. metaph. dicebat, *diſſi ultatis ognoſcendi cauſam in rebus aliquando, aliquando verò in nobis ipſis ineſſe. Quemadmodum enim veſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habent; ita, & intellectus animæ noſtræ ad ea quæ manifeſtiſſima omnium ſunt*.

Conſuetudine etiam homines non ſunt æquè affecti ad idem eodem modo judicandum; *quemadmodum enim*, inquit Ariſt. *conſuevimus, ita judicamus dici debere, & quæ præter hæc nobis accidunt, non apparent ſimilia, ſed quia non conſuevimus, ignotiora, & magis peregrina videntur eſſe; quantam verò vim conſuetudo habeat*, ſubdit idem, *leges declarant, in quibus fabuloſa, ac puerilia plùs poſſunt propter conſuetudinem, quàm ſi cognoſceremus ea*: ex quibus conflatur ratio; quia unuſquiſque judicet magis verum, quod eſt ſibi magis proportionatum; eo nempè pacto, quo propter variam affectionem guſtuum, quibus proportionati ſunt varii ſapores, unuſquiſque ſaporem judicat, eodem modo, & unum admittit, cæteros reſpuit.

Hinc patet homines alicui ſectæ addictos, & præoccupatos ineptos prorsùs eſſe ad veritatem ab aliis, vel etiam per ſe ipſos addiſcendam; & propterea qui ſunt bonarum artium, & ſcientiarum cupidi, hujuſmodi præjudiciis mentem exuant, neceſſe eſt.

Ex his patet experientiam à tempore etiam pendere; cùm enim experientia vera ex ſenſibilium, quæ nobis occurrunt, obſervatione tota ſit; nec res omnes, effectuſque ſenſibiles uno, eodemque tempore nobis ſe ſe offerant, opus eſt longa die, anniſque ſeris, quibus non ſemel, ſed iterum, iterumque noſcantur. Hinc dicitur tempus ſapientiſſimum, & juvenes inexpertos eſſe: experientiam verò ſenum eſſe propriam, qui multa quidem viderunt, multa item audierunt; unde Euripides ſcribit, *non omnia adeſſe ſenectuti mala, ſed hoc præcipuo bono frui, quòd ob experientiam ſenes ſapientiùs juvenibus loqui poſſunt*: & eadem ex cauſa, cùm de agibilibus, & contingentibus deliberandum eſt, ſenes, non juvenes conſulantur.

Poſtremò difficultas pendet etiam à rebus ipſis, quippè experientia cùm ſit multarum, ne dicam omnium, ſimilium notionum per ſenſus exteriores in phantaſia, & memoria collectio; neceſſe eſt, ut res eædem omninò nobis occurrant: at non ſemper eædem omninò nobis occurrant: at non eſt ſemper eadem omnium ſpecies, & facies; quòd non eſt, quoque ſemper idem concurſus temporis, loci, ſubjecti, circumſtantiarum, & accidentium; adeò ut, ſi unum; vel alterum ex his mutetur, accidat, ut effectus, qui ſæpè viſus eſt, aliquando tamen non reſpondeat. Imò quæ quandoque videntur ſimilia, à cauſa tamen contraria proveniunt; unde Hippocr. ſcitè dixit, *ſimilitudinem eſſe errorum cauſam*, & Galen. *ſimilitudines, vel peritos decipere*. Quamobrem ubi, vel ſimilia occurrunt, non ideò ſtatim fides habenda eſt, ſed ſi illa, vel à contraria cauſa provenire ſoleant, cauſa ipſa introſpicienda: tùm verò, an verè ſimilia ſint, judicandum, ex. gr. Colicus dolor, & à calidis, & à frigidis excitatur; propterea ſi aliquod remedium uni profuit, vel etiam pluries, ubi novus accidat dolor, non eſt protinùs ad ſimile remedium confugiendum: ſed deſpiciendum primò diligenter, an à ſimili quoque cauſa naſcatur. Quare conſtat empiricam veram non ſine aliquo rationis uſu conſtare, atque adeò arduum eſſe, experientiam componere, quæ tandem viam muniat intellectui ad ſcientias, & artes conſtituendas.

Quartò, experientiæ definitio, quæ ſuperiùs quarto loco propoſita eſt, planè conficitur. Ea verò mihi videtur aptiſſimè allata à Sexto Empirico his verbis. *Experientia eſt diuturnus quidam uſus, & operans abſque arte, & ratione poſitus in ſola obſervatione, & exercitatione*: licet enim non ſit verè uſus, qui tranſit: attamen eſt habitus quidam permanens uſu diuturno comparatus; quoniam ut inquit Gal. 3. meth. *Experientia longo uſu opus eſt*; Ideoque additur, *poſitus in ſola obſervatione, & exercitatione*. Hinc enim gignitur experientia, cùm circa ſingularia verſantes, & pluries, ac pluries obſervantes ſimilia, eorum tandem omnium meminimus; ex memoria autem ſtabili,

ac firma demùm reſultat habitus experientiæ, qui propterea ineſt imaginationi, non intellectui. Dicitur artem *operans*, quia experientia, ut inferiùs oſtendam, maximè facit ad agendum: Additur, *abſque arte & ratione* quia, ut verè docuit Galen. 1. meth. *nec arte ullâ, nec ratione nititur experientia: imò unius fortunæ favorem ad ea, quæ quærit, invenienda, requirit.* Ars autem, & ratio ab univerſalibus ad minus univerſalia, & uſque ad particularia diſcurrit, nec quòd ſit res, ſed propter quid ſit, cauſaſque demonſtrat.

Poteſt etiam ex his ita definiri. *Experientia eſt habitus imaginationis relictus ex plurimis memoriis ſingularium ſimilium, quorum dum recordamur, procedimus ad judicandum, quid hìc, & nunc ſit agendum.* Unde conſtat, qui verè expertus eſt, plurimùm valere memoria. Deinde experientiam non eſſe ſine diſcurſu à ſingulari ad ſingulare, qui vocatur ratio particularis, quotieſcunque enim facimus aliquid, ſola experientia freti, à ſingularibus ad ſingulare diſcurrimus, dicendo, hoc, hic, & nunc facimus: quoniam in ſimili occurſu aliàs eodem modo fecimus.

Poſtremò conſtat, quanti ſit uſus experientiæ. Primò enim facit ad condendas ſcientias, & artes, quatenus intellectus per experientiam efformat univerſale, quod artis eſt, ſicuti ſingulare eſt experientiæ. *Ex. g. quod ex bile laboranti huic homini proſit rhabarbarum, quod ſimiliter alteri, & aliis ſingillatim, experientiæ eſt: quando verò dicimus, quod omnibus confert, hoc eſt artis proprium.*

Confert etiam experientia ad agendum, ut enim agamus optimè, opus eſt cognoſcere ſubjectum particulare circa quod, & præterea inſtrumentum, quo agimus; actiones enim ſunt circa ſingularia, hæc verò ſola experientia noſcuntur. Hinc fit, ut experientiam cum arte, & empyricum cum dogmatico comparemus.

Ars, ut docet Ariſt. 1. metaph. citato, excellentior eſt experientia, ſi tantummodo cognitionem ſpectemus, & modum, quo ad agendum illa procedit: *quippe* inquit ille, *& cognoſcere magis ineſt arti, quam experientiæ. Ideo qui arte præditi ſunt, ſapientiores putamus iis qui ſolum experientiam habent. Artifices enim propter quid, & cauſam cognoſcunt; experti verò ſciunt quidem quod eſt, propter quid autem ignorant.* Ratione etiam modi ars differt ab experientia; quoniam hæc à ſingulari ſimili ad ſimile, illa verò à principio univerſali, & cauſa ad agendum diſcurrit.

Verùm ſi referamus experientiam ad operationem, non differt ab arte, ut indicat idem Philoſophus: imò magis valet experientia, quàm ars. Ideo fit ut medicus practicus, & empyricus aptior ſit ad medendum, quàm merè theoricus, & dogmaticus; ſiquidem huic ille præſtat, quia ſingularia, circa quæ actiones verſantur, magis cognoſcit empyricus, quàm dogmaticus; adeo ut tandem conſtet empiryeam multi eſſe faciendam, tanquam primam, ac magnam rationalis medicinæ partem. Dico, *primam*, quia, ut paulò ante explicavi, ſcientiis, & artibus univerſalium principiorum materiam ſuppeditat. Dixi etiam, *magnam*, quia multò plura ſunt experientia cognita, quàm ratione: & ſæpè ſæpiùs nobis ad medendum viam magis aperit experientia, quàm ratio. Verumque eſt ex Celſo, *ad ipſam curandi rationem nihil plus conferre, quàm experientiam.* Propterea Hipp. multa de empiricis præclare dicit lib. præcept. quæ huc afferre operis pretium duco: inquit enim, non eſſe cum empiricis ineundum de medendi ratione conſilium, quia verè non utuntur ratione in medendo: ſed ſolùm confidenter petendum, ut remedia ſua proferant. Hujus autem dicti cauſam quàm pulcherrimam ſubjicit ipſe his verbis. *Inquiſitionis enim elegantis ſcientia apud hos diſperſa reperitur. Et quamvis hi neceſſario ſint indocti: affirmo tamen, exercitationem horum utilem eſſe poſteaquam præceptorum cognitione fraudantur. Quis enim præceptorum multifidam varietatem ſe indagare poſſe ſperet, citrà exercitationis conſtantiam?* Quibus planè demonſtrat, quouſque nobis utilis ſit empirica, qualis pariter eſſe debeat exercitatio, quæ ad uſum artis traducenda eſt, & qua demum ratione agendum nobis ſit cum Empiricis. Utilis ergo eſt Empirica, quia diſperſas nobis offert ſingularium obſervationes, ex quibus nobis eſt ampla ad comparandam artem via; cùm è ſingularibus univerſales præceptiones, & axiomata elicere valeamus: quibus carent empirici, qui minimè utuntur ratione, ſed experientia: ideò Hippochr. prudenter adnotat, hujuſmodi obſervationes, per quas ad univerſalia conſcendimus, neceſſariò eſſe conſtantes ſeu pluries factat, & æquales; hoc eſt oportet, quæ diſperſæ ſunt apud empiricos ad univerſale revocare, ſimilia à diſſimilibus ſegregando, quod nequeunt facere empirici, qui ſolis ſingularibus hærent. Propterea concludit. *Quare hoc moneo dicentibus quia de iſtis auſcultandum eſſe; at operantibus reſiſtendum:* hoc eſt accipiendæ ſunt ab ipſis obſervationes, non autem permittendum, ut agant, quia nec ex obſervationibus ipſi ſuis præcepta conſtituunt, iiſdem utendo, carent.

Galen. verò non tantummodò fatetur experientiam utilem eſſe, & empiricos aliquid conferre, quod medicinam locupletet, & juvet, quemadmodum ſuperiori ſententia docuit Hipp. ſed amplius tanti facit, ut hortetur eos, qui minus ingenio pollent, ut ſola experientia contenti ſint, per quam poſſunt evadere in bonos medicos: ait enim 2. meth. cap. 6. *licere ex empiricorum inſtitutione bonis eſſe medicis: & ſi enim ratio ſemper quærenda ſit, eaque experientiam ornet, vel corrumpatur; cùm tamen eam ſemper aſſequi nequeamus,* (concludit) *conſulo igitur his omnibus experientiæ animum intendant: cùm non leve inſtet periculum iis, qui ſuprà vires aliquid moliuntur, ne, & id non conſequantur, & quæ intelligere aliàs poſſent, omnino amittant.* Et hæc de experientia, & empirica ſcripta ſatis. Qui plura deſiderat Galen. adeat & ex recentioribus Verulamium, & Boyle, qui de experientia, & experiendi ratione quàm præclarè multa, & ſubtiliter docent.

Alterum cognoſcendi, & judicandi inſtrumentum eſt ratio: hæc autem ex Hipp. 1. aph. 1. difficilis eſt: ideò ante omnia, cùm ſit opus mentis, & intellectus; quænam illa ſit, deinde quænam ſit cauſa difficultatis, oſtendam, ut eam tandem diſcamus evincere, & enodare.

Cùm ergo triplex ſit mentis operatio, ſimplex nimirùm apprehenſio: ſecunda judicium ſimplex, quò res apprehenſas, vel conjungimus affirmando, vel negando ſejungimus: tertia diſcurſus, quo unum ex alio ratiocinando deducimus: Ratio magis in ſecunda, maximè verò in tertia conſiſtit, hac enim potiſſimùm, & effectuum ſenſibilium cauſas, & medendi rationem inveſtigamus: quippè ex præcognitis morborum, & ſymptomatum cauſis, remedia, & methodum utendi cognoſcimus, unde intelligitur illud Hippoch. lib. de art. pronunciatum: *medicus ſiquidem ſuffecerit ad cognoſcendum, ſufficiet ad ſanandum.* Verùm non eſt eadem ſemper in omnibus cognoſcendi difficultas: imò aliqua facilè, & certò, alia difficulter, aliqua nullo unquam modo capiuntur: propterea Hippoc. optimè dividit morbos in eos, qui in ſuperficie, & alios qui in profundo corporis latent. Qui in ſuperficie ſunt, ſe ſe manifeſtè produnt, quoniam ſenſibus, maximè verò tactu, & viſu deprehenduntur: quales præſertim à chirurgis tractari ſolent: ideò lib. de medio idem ait, *turpe eſt non contingere à chirurgia, quod velis:* quippè cùm tales exiſtant, curatio facilis, ac tuta contingit. E contra ſe habent alii, cùm enim ſint à ſenſibus longè remoti, vix, & ratò longa inveſtigatione, & ratiocinio attinguntur. Quocirca Hippoch. præter ea, quæ lib. de art. dicit, lib. de flat. etiam addit, *de non apparentibus, & difficillimis agritudinibus opinio magis, quàm ars judicat.* Cauſam autem difficultatis affert idem lib. de arte citato; quoniam morbi intrinſecùs latentes ſignis tantummodo deprehenduntur. Signa autem hæc non ſunt propria, quæ per ſe ſe primò rem manifeſtent, ſed pletumque communia, vel extranea: cum aliis item confuſa, nec eadem perpetuò facie occurrentia: unde aliquando cum ad diverſa comparata, diverſa etiam demonſtrent, ſerò ad morborum cognitionem pervenimus, & interim per longas inveſtigationis moras tempus ad medendum opportunum elabitur: quod Hippoch. his verbis complexus eſt. *Alia itaque ad alia & alia per alia ſunt, tum quæ corpus pervadunt, tum quæ judicanti, ut proinde non mirum ſit, & cognitioni multum temporis impendi, & actioni multum temporis decedere; quandoquidem tam peregrinis, & obliquis probationibus ad medendi ſcientiam medici perveniunt.*

Cæte-

Cæterum ut adverſus hæc impedimenta aliquod ſibi auxilium medicus paret, nonnulla hìc adnoto breviter, & quæ maximè tyronibus uſui futura eſſe cognoſco.

Primùm ergo multum ſe ſe exerceant oportet: exercitatio autem utilis eſt cum attentione perpetua, obſervatione attenta, & reflexione continua, qua præſertim comparent effectus ſenſibiles, quos ſæpè viderunt, & obſervarunt, non ſolùm inter ſe, ſed etiam cum ſubjectis ipſis, in quibus apparent, & occaſionibus, à quibus proveniunt, & referant tandem ad ea quæ ex his conſequuntur; quando enim vel in diverſis ſubjectis, ab eadem tamen occaſione producti, idem ſemper afferunt, habebimus loco ſigni genuini: at è contrà, ſi vel in eodem ſubjecto ſæpè appareant, vel in diverſis, & ab eadem etiam occaſione ſint, non tamen idem ſemper ſequatur malum, ſigna prorſus communia cenſetur: ideò ſicuti ex propriis certò nobis ratiocinari; ita minimè ex communibus licet. Quamobrem communia cum aliis jungenda ſunt, & ex plurium concurſu facta ſyndrone, ut ſæpe medentibus accidit, poterunt, aut verum, aut veroſimilè ſaltem attingere. Ideò in duo genera ex Hipp. dividuntur ſigna; alia enim dicuntur Τεκμήρια, ſive indicia; alia σημεία, ſive ſimpliciter ſigna.

Τεκμήρια, certa ſunt, & per ſe idem perpetuò ſignificant; aliqua autem ex his ſunt bona, alia mala; quæ bona, ſemper & ubique bona ſunt: quæ verò mala, ſemper, & ubique mala, ut inquit Hippoc. in prognoſt. Semper bona ſunt ſigna coctionis: ſemper autem mala ſunt ſigna cruditatis. Alia ſunt ſigna communia, quæ quandoque bonis, quandoque malis junguntur. E.g. rigor aliquando malignus eſt: aliquando criticus: malignus eſt lethalis; ægro exiſtente jam debili, ut ait Hippocrat. in Aphoriſ. criticus ex eodem febrem ardentem ſolvit. Itaque ex primis ſolis tuto; ex aliis non niſi conjunctim, & in ſyndromem collectis probabiliter ratiocinamur. Itaque Tyro, vel quicunque ſit, diligenter obſervet quid in quo, quid ex quo, & quid cum quo appareat, & conſequatur. Verùm, quoniam aliquando unum magis, vel minùs ſignificat; vel plures interdicunt aliquando ejuſdem effectus cauſæ, ut cum v. g. in eodem morbo vel plura apparent indicia, vel multa adhibentur remedia (quorum, dicebant empyrici interpretantes Hippocrat. ex Galeno 1. Aohor. 1. judicium eſſe difficile) ut certò internoſcamus quodnam ex illis morbum evicerit, & ex ſignis quale nam magis ſignificet, utendum hac arte: nimirum obſervanda attentè ſunt ſeparatim eadem remedia, & ſigna; hinc enim eorum vis clariùs apparet, eaque quanti valeant certiùs cognoſcimus At quia nemo ſibi ſatis eſt, ut antea dixi cùm de experientia tractarem, legat ampliùs oportet probatos auctores, quia experimenta multa, & obſervationes ſuas redegerunt in commentarios, perpetuò tamen ſive per ſe obſervando, ſive aliorum obſervationes legendo recogitet, & utatur comparatione. Hoc enim potiſſimum eſt quod judicium in rebus medicis ſæpè fallit ac reddit incertum; cùm nihil eorum quæ agimus abſolutum ſit, ſed ad aliquid; Hippocr. lib. de alim. ſcilicet evariat reſpectu corporum, ætatum; ſexus, &c. & præſertim Idioſincriſiæ: Sic etiam Avicen. lib. 1. can. fen. 1. &c. docet alimentum, & medicamentum eſſe ad aliquid, quod idem Hippocrat. etiam ſingulari exemplo indicavit lib. de vet. med. inquiens, *non eſſe abſolute putandum quòd malum edulium ſit caſeus, quia non omnibus hominibus injurius eſt, ſed ſunt, qui eo planè nihil, & ne tantillum quidem incommodi ſentiunt, imò tenuibus mirum in modum conferre animadverſum eſt; ſunt iterum alii, qui ægrè ejus defunguntur moleſtiis*; & hinc propterea fit, ut nonniſi multo labore, & tempore ad qualemcumque rei medicæ cognitionem perveniamus & nemo tam validæ mentis ſit, & fortis judicii, ut in tanta varietate, ſemel, & bis, ne dicam pluries deceptus, alios etiam malè judicando non fallat.

Alterum rationis adverſus impedimenta, & difficultates auxilium eſt Analogia; quotieſcumque enim, vel in phyſicis inſolens aliquod phænomenon, vel in mecis incidit novum aliquod morbi genus, tunc ratio incerta judicii ad analogiam ſe ſe recipit, ſeu à ſimili ad ſimile tranſitum. Eam in primis in uſu habuit Hippocrat. & docuit amplius lib. de diæta, quàm apta ſit ad cognoſcendum. In ea Democritus plurimus fuit, Ariſt. etiam paſſim uſus eſt in phyſicis, erh & polit. Neoterici tandem nihil potius habent analogia; cui propterea Keplerus nobilis mathematicus multa ſe debere ultrò profeſſus eſt. De ejus uſu in rebus medicis aliqua non contemnenda tradidit Dominicus Sala profeſſor olim medicinæ theoricæ Patavinus lib. de arte med. Hic ergo, & ego indico tantùm methodum, qua benè poteſt inſtitui, & qua quiſque per ſe commode utatur in praxi.

Primò medicus obſervet attentè effectus, & paſſiones, quæ ex morbo accidunt corpori humano, occaſionem, unde, & modum, quo fiunt, ſæpe enim effectuum, occaſionis, & modi ſimilitudo, cauſæ quoque ſimilitudinem arguit. Item conſideret exitum, & rationem, qua morbus, vel ſolvitur, vel occidit; hinc enim non tantummodò cauſa mali, ſed remedium etiam apparere ſolet.

Secundò operationes artium mechanicarum, & modum, quo illæ operantur, ſpectare oportet, ex quorum ſimilitudine ſæpe quoque opera naturæ cognoſcimus, ideò ſæpè Ariſtot. & neoterici frequentiſſimè exemplo artificialium, quæ à natura ſunt, & fiunt, minimè inconcinnè, & ineptè declarant: ea autem eſt hujuſmodi analogiæ ratio, quia ars, ut inquit Philoſoph. 2. phyſicor. imitatur naturam. Quidni ergo ex operibus artis, quæ imitando naturam fiunt, licet de naturalibus etiam ratiocinari? Lege Hippocrat. lib. de diæta, ex quo habebis primùm elegantiſſimam hujus analogiæ cauſam, & plurima artium exempla quibus medicas operationes demonſtrat.

Poſtremùm, & omnium, maximè ab experimentali philoſophia analogia petenda eſt, quæ lucem plurimam medico, & ad cognoſcendum, & ad agendum accendit, ut infrà latè monſtrabo. Verùm quia ſimilitudines ſæpe dicipiunt, ut ſuperiùs indicavi; ideò non eſt cujuſque analogia, & ſimilitudine uti: ſed opus eſt viro perito, & exercitato, qui præſertim combinationem, & comparationem calleat, quibus ſi fortè caret, nunquam ſe poſſe ſperet ex analogia, tutò, ac certò ratiocinari; non enim perpetuò ſecurus eſt uſus analogiæ: nec tamen ſemper inanis, ut optimè Celſus, loco citato in proœmio inquiens: *neque ſemper ſimilitudo aliquid confert, & ſi quando confert, tamen idipſum rationabile eſt inter multa ſimilia genera, & morborum, & remediorum cogitare, quo potiſſimùm medicamento ſit utendum.*

DE CERTITUDINE MEDICINÆ.

ARiſt. 1. eth. dicit non eſſe perpetuò exquiſitam omninò in ſingulis facultatibus certitudinem expetendam, ſolùm modo eam, qualem patitur ſubjecta materia; ideò 2. metaph. docet diverſos eſſe gradus certitudinis, & unamquamque facultatem habere ſuum, non autem eundem, & omninò æqualem; propterea non eſt abs re hìc diligenter æſtimare, & veluti ponderando metiri certitudinem medicinæ. At quærenti fortè, quorſum hæc inquiſitio? Reſpondeo, gratia Tyronum, quibus hæc potiſſimum ſcribo; ut antea commoniti, quanti debeant rem medicam æſtimare, ne plus, quàm par eſt confidentes omnia arti tribuant, & ſuprà vires moliantur: nec vanis pollicitationibus ſpem erigant ægrotantis: vel è contrà ne omnia pro incertis habentes omnino deſperent. Eſt enim ſua medicinæ vis; & ſæpè mirabiles ſucceſſus habet, quibus ſuam hominibus facultatem oſtentat: ideò ſeduli ſtudiis incumbant multo labore, & diligentia continua, ut difficillimam alioquin artem, quoad licet, adipiſcantur.

Primùm ergo, ut rem propoſitam abſolvamus, diſtinguendus eſt triplex gradus certitudinis: alia enim eſt certitudo moralis: alia phyſica; alia mathematica. Certitudo moralis omnium minima eſt, ut egregiè docet, & explicat Ariſt. 1. eth. 3. cùm enim primùm oſtenderit, non eſſe exactam in ſingulis diſciplinis certitudinem, ſe propterea moralem minimè exquiſitè tractaturum, indicat his verbis. *Contenti igitur erimus, ſi nos, cum de talibus, & ex talibus diſſeramus pingui quadam minerva, atque adumbrata figuratione verum oſtendamus; cùmque de iis, quæ plerumque eveniunt, atque ex iis ratiocinemur ſimilia etiam concluſerimus:* quod idem eſt, ac ſi diceret, materia moralis ſolùm capax eſt certitudinis

nis imperfectæ ; quia res morales variantur ſecundum circumſtantias particulares; illæ enim actiones, quæ in aliquibus circumſtantiis ſunt honeſtæ, ac juſtæ, in aliis ſunt inhoneſtæ, atque injuſtæ; adeò ut de honeſtis, ac juſtis, de bonis, ac malis apud varias ſectas, & nationes tanta ſit opinionum diverſitas, ut quidam putaverint, nihil eſſe honeſtum, vel inhoneſtum, juſtum vel injuſtum ex natura rei, ſed ſolùm ex lege, per quam quædam fuerunt prohibita, alia verò præcepta. Phyſica major eſt, ſed Mathematica minor : res enim phyſicæ non perpetuò, ſed plerumque certæ ſunt. Mathematica tandem omnium maxima eſt: ideò explicemus utramque ut noſcamus tandem, utri certitudo medica accedat.

Ariſtot. loco citato docet, res phyſicas non eſſe perpetuò veras, & certas, quia ſunt in materia, mathematicas verò, quia abſtrahunt à materia, ſemper eſſe eaſdem omninò. Ratio diſcriminis eſt, quia materia variè afficitur, & mutatur; unde non reſpondet ſemper agenti eodem modo diſpoſita, ac parata, ut ex ea perpetuò ſimilem producat effectum. Ampliùs, cùm efficiens verſetur inter contraria, aliquando à fortiori ita impeditur, ut nequeat, in materiam, quantumcumque benè diſpoſitam, ſimiliter agere. Hinc fit ut aliquando aliter, & præter naturam eveniat, ac ſæpè ſoleat accidere. Ex. gr. ex inſtituto naturæ naſcitur homo, quoties ſemen virile in uterum projectum recipitur, & fovetur : aliquando tamen oritur monſtrum, vel quia malè uterus ſit affectus, aut ſanguis maternus inquinatus: vel tandem quoniam, his etiam benè ſe habentibus, ſpiritus pignitivus aliqua ex cauſa impotens fiat, adeò ut non ſit perpetuò verum, ex ſemine virili, & materno ſanguine permixtis in utero hominem naſci. Idem dicendum de reliquis, quoniam commune eſt omnibus corporibus naturalibus, ut paſſiones non competant eis præcisè ratione eſſentiæ, ſed ampliùs pendeant à materia, & moventibus, ac efficientibus cauſis. Secus autem ſe res habet in mathematicis; paſſiones enim ſubjectis mathematicis conveniunt eſſentiæ, & independenter à motu ; ideò neceſſariò, & perpetuò conveniunt.

Modò conſtat ex his, medicinam, cùm ſit genus quoddam phyſicæ, eandem quoque certitudinem habere communem; nullumque propterea cujuſvis auctoris, vel etiam Hippoc. pronunciatum adeò firmum, ac ſanctum eſſe, ut aliquando ſucceſſu non careat ſuo. Medicus enim (quod ſuperiùs etiam de phyſico diximus) verſatur circa materiam, utiturque materialibus inſtrumentis; pendet ampliùs à tempore, & à circumſtantiis loci, tempeſtatum anni, ætatis, & ſexus, quæ omnia ita mutantur, & varia ſunt, ut nequeat idem ſemper, & eodem modo de ſingularibus ſubjectis ſentire, & prædicere, ac etiam agere : nec eadem remedia ubique ſunt in ſingulis æquè ſalutaria, & efficacia : quoniam efficiens ſanitatis, ſive principale, cujuſmodi eſt natura, ſive artificiale, qualis eſt medicina, ſæpè impedita non idem, quod alioquin facerent, ſemper, & ſimiliter faciunt.

Quod hactenus, & in univerſum, ſumptis ab ipſa rei natura argumentis, & de certitudine medica diſſeruimus. Hippocrat. mirum in modum confirmat inquiens libr. de locis in homine. *Medicina citò, addiſci nequit, propterea quòd ſtata, ac certa doctrina in ipſa tradi non poteſt v. g. qui ſcribere didicit eodem modo quo omnes docent, omnia novit, & qui ſciunt omnes, ſimiliter noverunt.* Addit rationem elegantiſſimam; *propterea quòd idem eſt, & ſimiliter fit, & nunc, & non nunc: neque contrarium fieri poteſt, ſed ſemper, & jure quid ſimile eſt, neque indiget occaſione: medicina verò, & nunc, & paulò poſt non idem facit & in eodem contraria facit, & hæc etiam ſibi ipſi contraria. Primùm alvum ſubducentia non ſemper hoc faciunt, & alvum ſubducentia utrumque faciunt &c.* Ratiocinatio itaque Hippocr. eſt hujuſmodi. In aliis artibus, ut in ſcriptoria v. g. doctrina certa eſt, ac firma, quia ſubjectum, nempe papyrus, vel id genus alia materia ſemper eadem eſt, & ratio quoque ſcribendi eadem : nec ad ſcribendum expectamus tempus idoneum. Quamobrem qui ſemel didicit artem ſcribendi, ſemper & eodem modo ſcribit: At ſecus ſe res habet in medicina, cujus ſubjectum, ſive corpus humanus non eſt ſemper idem, ac agendi etiam ratio non eſt abſoluta, ſed cùm exerceatur in ſingularibus, & pendeat à tempore, eſt alligata occaſioni: occaſio autem quàm breviſſima eſt, ut ait idem loco citato: *& qui hoc novit, illi ſtata, ac certa eſt ars; ſcit enim quæ ſimilia ſint, quæ diſſimilia, in quibus cognoſcendis occaſio medica conſiſtit:* at hæc noſſe, ſubjicio ego, ſemel, aut bis, ac ne vix quidem exactè, nulli ferè conceſſum.

Inquiet verò aliquis. Idem Hippoc. loco citato ait, *medicina mihi jam tota inventa eſſe videtur ita ſe habens, ut doceat ſingulas, & conſuetudines, & occaſiones, &c.* & lib. de vet. med. *medicina autem jam cuncta ab antiquo inſunt, & ejus principium, & via inventa eſt, per quam & multa, & vitæ utiliſſima longa die deprehenſa ſunt, & reliqua deinceps invenientur, ſi modò quis aptus fuerit, & inventorum gnarus, hinc ad reliqua perveſtiganda proſiliat. Quicumque verò omnibus his rejectis, ac reprobatis, alia via aliaque forma inveſtigare conatur, & quid inveniſſe ſe gloriatur, fallit, & fallitur; fieri enim nequit, &c.*

Reſpondeo hæc quidem eſſe veriſſima: iis tamen non probari unquam medicinam eſſe omninò certam: Hippocr. enim tantùm demonſtrat, medicinam ex ratione, & experientia, quæ ſunt duo comparandarum artium inſtrumenta fuiſſe conſtructam, quia ex ſingularibus obſervationibus ſæpè ſæpiùs factis univerſalia principia, & axiomata compoſita ſunt: propterea, addit, quicumque aliam viam ineuntes, ſe artem compoſituros eſſe præſumunt, & fallere, & falli: quemadmodum imperitè ſatis nonnulli ejus tempeſtatis Sophiſtæ putabant, hypotheſes malas ſibi proponentes, quibus medicinam inædificabant, ut eò loci videre eſt. Hinc tamen non ſequitur: ergo medicina perpetuò certa eſt: ſolùmmodo ejus eſt certitudinis, qualem date poteſt ſubjecta eidem materia. Eodem quoque modo moralis, & prudentia habitus quidam eſt, è ſuis ipſe principiis compoſitus, & formatus, non ideò tamen omninò certus. Recole dicta ſuperiùs, quæ præſentia plenè ac planè confirmant.

Replicabit fortè etiam; Aphor. Hippocr. quibus innixa eſt medicina, certiſſimi ſunt, & nemine contradicente, veluti oracula admittimus: ideoque eorum auctor tanti habitus, & habetur ab omnibus, ut eis repugnare nullus unquam audeat. Quod ſi Hippocr. auctoritas ſuſpecta eſt, & incerta doctrina, de arte medica actum eſſe videtur, cùm auctore careat ſuo, & principiis parùm tutis, & nutantibus innitatur.

Hoc argumentum imperitorum eſt, qui nequeunt res medicas & phyſicas æſtimare ignorantque Intellectus humani naturam, qui cùm ſit imbecillimus, nec ſemper certus, non poſſunt non ejus etiam opera, cujuſmodi ſunt artes, & ſcientiæ, aliquo vitio laborare. Ideò paulò fuſius reſpondebo, ut anteà moniti deinceps meliùs ſentiant, & boni rerum medicarum judices fiant. Aphoriſmi itaque ut de iis primò dicam, certi quidem ſunt; ac certitudine phyſica, eoſque propterea plerumque ut inquit Scaliger, ad aſſenſionem noſtram non admittimus, quòd aliquando fruſtrantur voto ſuo. Ne verò gratis à me dictum eſſe videatur, uno, & altero exemplo confirmo. *Mulier gravida,* inquit Hipp. *vena ſecta abortit* 4. Aphor. attamen pluries detrahimus ſanguinem gravidis, non modò laborantibus morbo, ſed etiam abortum impediendi cauſa; præcavetur abortus, & gravidæ calamitatibus liberantur. Item *mulier, ni menſtrua defecerint, & eunuchi quoque podagra non capiuntur* : nihilo tamen minùs, & mulieres, & eunuchos podagra conceptos vidi, & ex iis unum podagra tandem obiſſe convulſum. Idem de ſingulis omninò dicendum; quoniam Aphoriſmi ſunt propoſitiones phyſicæ, quarum veritas, cùm non pendeat omninò, & præcisè ab eſſentia rei, quemadmodum mathematicæ, ſed ab efficiente, & materia, ſuo ſæpè deſtituuntur eventu.

Quod ſpectat auctoritatem, dico, eam duplicem eſſe divinam, & humanam. Divina infallibilis prorſus eſt, quia Deus nec falli poteſt, nec fallit: è contrà autem humana, quoniam eſt ab homine, *cujus oculi*, ut dicebat Ariſt. *inſtar veſpertilionum, vel ad manifeſtiſſima natura ſe habent:* propterea, & fallit, & fallitur. Hinc argumentum ab auctoritate humana ductum probabile tantùm eſt, & omnium probabilium infirmiſſimum: Hipp. ergo auctoritas cùm humana ſit, non eſt ſemper expers erroris, & ideò, & ipſe ſe deceptum fuiſſe ingenue profeſſus eſt, aliique ejuſdem auctoris errata,

nota-

notarunt, correxerunt, aut interpretamentis ſuis, gratia tanti viri, ad bonum ſenſum revocare conati ſunt. Parvi ne igitur, dicet aliquis, faciemus Hippoc. minimè ego, ſed magni, imò maximi, & ubi non repugnat ratio, vel experientia omnibus anteferendus; ut enim inquit Ariſt. 3. eth. *in practicis non minùs habenda eſt ratio de opinionibus prudentum, & expertorum, quàm de demonſtrationibus; quia prudentes, & experti adepti ſunt firmam de principiis agibilibus cognitionem, adeòque de agendis*. Hipp. verò ejuſmodi fuit qualem nobis Vetulanus lib. hiſt. vitæ, ac mortis præclarè commendat: nimirum *medicus inſignis, qui artem ſuam tam longa vita comprobavit, & honeſtavit. Vir cum prudentia quadam doctus: in experientia, & obſervatione multus: non verbo aut methodo captans, ſed nervos tantùm ſcientiæ ſeparans, & proponens*. Cæterum quantumcumque hæc vera ſit, non præſtat tamen ad ejus ſemper auctoritatem noſmet recipere, quamvis enim medicinæ veram inveniendæ, confirmandæ, & perficiendæ methodum ſcitiſſimè nobis tradiderit, plura item invenerit; non omnia tamen ipſe novit, nec potuit ex naturæ obſcuritate veritatem omnem eruere, ſed plurima poſteris invenienda reliquit; dummodò methodi à ſe traditæ gnari ſint; & obſervatores egregii, loco citato de vet. med. imò non ſolummodò multa ignoravit, ſed etiam (quod commune hominum vitium eſt) erravit aliquando, & declinavit à verò. Hìc ergo velim, homines intelligere, quod fieri non poſſit unum, & invenire, & perficere, atque adeò noviſſe omnia ejus facultatis, cujus auctor habetur. Eorum omnium, quæ ſunt, alia à natura ſunt, alia verò ab arte: quæ ſunt à natura ea tota ſemel, & perfectè fiunt; quoniam auctor eſt Deus, ut inquit Galen. 1. de uſu part. optimus, ſapientiſſimus, & potentiſſimus: quæ verò ab arte ſunt, imperfectè primùm ab uno, deinde paulatim, accedentibus ſtudiis, augentur, donec progreſſibus multis tandem perficiantur, non tamen omninò; nulla enim ars adeò ſuis numeris abſoluta eſt, ut nihil addi, nihilvè unquam detrahi poſſit. Ideò non tanti facere debemus eos, qui nos præceſſerint, ut nihil nobis relictum eſſe putemus; ideòque velimus ultrò amittere poteſtatem judicii: at cùm homines pariter ſimus, nemini ſerviamus, ſed utamur eadem intellectus facultate, & libertate, nam, ut ad hanc rem appoſitè Seneca epiſt. 27 *non ſumus ſub rege, quiſque ſibi ſe vindicat*. Hujus autem ſententiæ ea eſt potiſſima ratio, quòd artes, & ſcientiæ duobus maximè inſtrumentis fiunt, experientia, & judicio; experientia verò fallax eſt, & judicium difficile; quare ut eis invenimus, ita iiſdem quoque & fallimur, & fallimus: propterea opus eſt tempore, nec uno, ſed pluribus qui experiantur, & judicent, & ut ſuprà latè probavi; & ideò diſciplinæ omnes filiæ temporis appellantur; cùm enim, ut idem Senec. *natura nobis ſemina ſcientiæ dederit, ſcientiam non dederit*, ſemina hæc multo tempore fæta feros poſtremò partus emittunt. Quæ hactenus dicta ſunt elegantèr oſtendit Ariſt. 2. metaph. 1. qui probat à ſigno ſpeculationem de veritate eſſe difficilem, quia *neque ſatis eam aliquis conſequitur, neque aberrant omnes ab ea, ſed quiſque aliquid de natura dicit, & ſinguli quidem nil, aut parum ei addunt: ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo fit*. Itaque nemo per ſe ſolum poteſt veritatem rerum inveſtigare, ſed parum de ſuo addere ſcientiis, & artibus, ut tandem ex omnibus ſimul magnum proveniat incrementum. Propterea idem Ariſtot. paulò infra dicit, *non ſolùm illis agendas eſſe gratias; quorum opinionibus quis acquieſcet, ſed illis, qui ſuperficie tenus dixerunt, conferunt enim aliquid etiam iſti, habitum namque noſtrum exercuerunt, & fuerunt in cauſa, ut quam ipſi non potuerunt aſſequi, poſteriores veritatem aſſequerentur*. Ut ergo eò redeamus, quod ſuperiùs demonſtrandum ſuſcepimus, Hippoc. non tamquam dominum, ſed ducem ſequamur, veneremurque ut inquit Gal. tamquam auctorem bonorum omnium, non abſolutè, ſed eorum quæ ab antiquitate profecta ſunt. Ipſe enim primus, ut inquit Celſus in proœmio de re medica, *ex omnibus memoria dignis ab ſtudio ſapientiæ diſciplinam hanc ſeparavit vir, & arte, & facundia inſignis*. *Vel* ex Plinio lib. 29. *medicinam revocavit in lucem, cùm multò antea in nocte denſiſſima latuiſſet*; ut jure plurimum illa, & nos quoque debeamus, Hipp. qui omnium optimè viam, qua ad medicinam eundum eſt, præmonſtravit; ſolidiſſimaque ſuperſtruendæ arti fundamenta jecit. Nihilo tamen minùs pro ea, qua præditi ſumus ingenii vi, & libertate exercere licet ſtudia noſtra, addendo ſi fieri poteſt, quæ adhuc inter deſiderata ſunt; & ſi quos errores offendimus, corrigendo, & emendando.

Inſtabis, tandem Gal. 1. meth. cap. 4. docet medicinam inſtar mathematicarum ſcientiarum procedere, & *in his omnibus, quæ in eadem monſtrantur, ad primas, & indemonſtrabiles propoſitiones, & quæ ex ſe fidem faciant, omnia eſſe perducenda*. Ergo, niſi Gal. nos fallit, non ſolùm medicina certa eſt, ſed plus, quàm phyſica, certa.

Reſp. Galen. medicinam cum mathematicis comparare, non quoad certitudinem ſubjectæ materiæ, ſed quoad ordinem procedendi. Debet enim medicus ſuas concluſiones uſque ad primas propoſitiones per alias medias interpoſitas, probatas & demonſtratas revocare: alioquin, niſi aliquid ſit primum quoquo modo certum, & firmum, non eſt, quo medica concluſio nitetur. Cæterum hæc nunquam demonſtratur ea certitudine, & evidentia, ac mathematicæ demonſtrari ſolent; nec primæ propoſitiones medicæ, multò minùs intermediæ, adeò certæ ſunt, & inconcuſſæ, quemadmodum mathematicæ.

Etenim ſi forent hujuſmodi, eædem reciperentur ab omnibus, nec adhuc nobis illud inculcarent ex Celſo in proœmio; nimirum, *incomprenſibilem eſſe naturam. Non poſſe verò comprehendi patere ex eorum, qui de his diſputarunt, diſcordia: cùm de iſta re neque inter ſapientiæ profeſſores, neque inter ipſos medicos conveniat. Cur enim potiùs aliquis Hipp. credat, quàm Erophilo? cur huic potiùs, quam Aſclepiadi? ſi rationes ſequi velit, omnium poſſe videri non improbabiles: ſi curationes, ab omnibus his ægros perductos eſſe ad ſanitatem. Itaque neque auctoritati cujuſquam fidem derogari oportuiſſe &c.*

Hic licet oſtendere, medicinam eſſe conjecturalem; cur enim res medica non omninò certa ſit, id potiſſimùm evenit, quòd eam non certa ſcientia, ſed conjectura comprehendimus. Ideò quotupliciter conjecturalis evadat, dicamus.

Primum ergo conjecturalis eſt circa morbos, ac eorum cauſas internas, quorum cùm medicina inſpectione ſenſata privata ſit, u docet Hipp. lib. de art. (*quod ipſum apud omnes in confeſſo eſt*) *alias tamen facultates coadjutrices invenit*, nimirum ſyllogiſticam ex ſignis: ſigna autem ſunt peregrina, & obliqua; ideòque non certam nobis pariunt ſcientiam, ſed conjecturam.

Secundò conjecturalis eſt circa particularia remedia, quæ ſunt inſtrumenta medendi; nemo enim unquam medicamentorum vires perfectè cognovit, quorum cùm ſæpè obſervemus effectus, cauſam nihilominùs ignoramus.

Tertiò quantitas etiam remedii efficit artem conjecturalem; hæc enim bifariam æſtimanda eſt, & quæ morbo v. gr. conveniat, & quam vires ægri perferre queant: ac tandem etiam quanta moles medicamenti eſſe debeat, ex qua exquiſita ejuſdem quantitas virtutis habetur. Singula autem ſcitu impoſſibilia ſunt, unde Gal. dicere ſolebat, ſi exactam quantitatem remedii noſſe poſſet, ſe talem futurùm eſſe, qualem fuiſſe ferunt Æſculapium. De hujuſmodi etiam quantitate egregiè nonnulla tradit Hipp. quæ ut referam è re noſtra maximè eſſe videtur. Inquit lib. de vet. med. cùm duo præcipua ſint medendi remedia, nimirum repletio, & vacuatio, addit tamen adeò eſſe difficile exactam cognitionem habere; quin medicus in neutram partem, magis, vel minùs replendo, aut vacuando, declinet; propterea hujus menſuræ regulam ſenſum corporis, ſeu bonam ægrotantis tolerantiam conſtituit; eumque medicum laudat, non qui minimè peccet, ſed qui minùs, unde ait, *decet enim dimenſionem aliquam* (*intellige repletionis, & vacuationis*) *collineare; dimenſionem autem nullam aliam reperies, neque pondus, neque menſuram, cujus intuitu exacta dietæ inſtituendæ ſcientia haberi queat, quàm corporis ſenſum. Qua propter negotioſum eſt, id ita accuratè cognoſcere, ut tantùm tenuiter in alterutram partem delinquas. Certè eum ego medicum vehementer laudarim, qui leviter delinquat. Quod enim exactè abſolutum eſt, rarò videre contingit.*

Quartò conjecturalis eſt ob occaſionem, ſeu tempus medendi opportunum, quoniam hoc fluens eſt, & breve, ideoque vix, ac ne vix quidem comprehenditur, & opus eſt medico, inquit Gal. lib. ad Glauc. petito, & in arte plurimùm exercitato.

Poſtremò Idioſyncriſia, ſeu ſingularis cujuſque indi-

vidui

vidui natura omnium maximè conjecturalem, & incertam efficit medicinam, cujus quidem affectus varii, & mirabiles nobis occurrunt; origo tamen in abdito ſemper eſt. Quis enim unquam novit, cur huic v. g. vinum infenſum ſit, & vel olfactum ſyncopem afferat, quò ferè univerſum genus hominum oblectatur? cur alius abhorreat à caſeo, quod plurimis cedit in alimentum? Idcircò Hipp. & Gal. cùm præceperint, ut utramque naturam univerſalem, & particularem cognoſceremus, hujus difficultate perterriti, communi tantummodò cognitione contenti ſunt. Et hæc de ratione conjecturæ medicinalis ſatis dicta ſint, quæ nihil artis dignitati, & neceſſitati, nec medentibus, nec agentibus medicina fidem, & ſpem ullo modo detrahunt. Audiant proptereà Celſum lib. 2. de remed. hac de re diſertè, & verè loquentem; nimirùm, *conjecturalem artem eſſe medicinam, rationemque conjecturæ talem eſſe, ut cùm ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat. Non itaque ſi quid vix milleſimo in corpore aliquem decipit, id finem non habet, cùm per innumerabiles homines reſpondeat. Idque non in his tantùm, quæ peſtifera ſunt dico: ſed in his quoque, quæ ſalutaria. Siquidem étiam interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo medicus ſecurus primò fuit. Quæque medendi cauſa reperta ſunt, nonnumquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum poteſt. Sed eſt tamen medicinæ fides, quæ multò ſæpiùs, perque multò plures ægros prodeſt.*

Hæc ſunt, quæ adjicienda videbantur PRÆCOGNITIS RIVERII, ut planè conſtaret Alumnis Medicinæ natura.

INDEX

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM

In hoc Volumine contentorum.

Præcognita in universam Medicinam. pag. 1

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER PRIMUS.

Physiologiam continens.

PROOEMIUM.

SECTIO PRIMA.

De Elementis.

Cap. 1. De elementorum natura. 2
2. De numero elementorum. *ibid.*
3. De qualitatibus elementorum. 3
4. De Mixtione elementorum. 4

PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.

De Temperamentis.

Cap. 1. De temperamentorum natura. *ibid.*
De temperamentorum differentiis. 5
3. De ἕκρατῳ temperamento. *ibid.*
4. De temperamentorum κριτηρίῳ. *ibid.*
5. De ætatum temperamentis. 6
6. De sexuum temperamento. *ibid.*
7. De temporum anni temperamentis. 7

PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

De Humoribus.

Cap. 1. De humorum natura. *ibid.*
2. De humorum differentiis. *ibid.*
3. De sanguine propriè dicto. 8
4. De pituita alimentaria. *ibid.*
5. De bile alimentaria. 9
6. De melancholia alimentaria. *ibid.*
7. De humoribus secundariis. *ibid.*
8. De bile excrementitia. 10
9. De melancholia excrementitia. *ibid.*
10. De foro. 11
11. De pituita excrementitia. *ibid.*

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De spiritibus & calido innato.

Cap. 1. De spirituum natura. 12
2. De spirituum differentiis. *ibid.*
3. De calido innato. 13

PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.

De Partibus.

Cap. 1. De partium natura. 15
2. De partium differentiis ac primum de partibus similaribus. *ibid.*
3. De partibus dissimilaribus & organicis. *ibid.*

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.

De facultatibus & functionibus.

Cap. 1. De facultatum, & functionum natura. 16
2. De facultatum & functionum differentiis. 17
3. De facultate, & functione naturali, ejusque speciebus, ac primum de nutritione. *ibid.*
4. De auctrice facultate, & de accretione. 18
5. De generatrice, facultate, & de generatione. 19
6. De facultate vitali. *ibid.*
7. De facultate, & functione animali, ac primùm de principalibus facultatibus. 20
8. De somno, & vigilia. *ibid.*
9. De insomniis. 21
10. De facultatibus minùs principibus. *ibid.*

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VII.

De hominis procreatione.

Cap. 1. De semine utriusque sexus. *ibid.*
2. De sanguine menstruo. 22
3. De Conceptione. 23
4. De singularum partium delineatione, earumque perfectione. *ibid.*
5. De partu. *ibid.*
6. De similitudine cum Parentibus. *ibid.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER SECUNDUS.

Pathologiam continens.

Præcognita in Pathologiam.

PATHOLOGIÆ SECTIO I.

De morbi natura & differentiis.

Cap. 1. De morbi natura. 24
2. De morbi generibus, & differentiis. 25
3. De speciebus morbi similaris. 26
4. De speciebus morbi organici. 27
5. De morbi communis seu solutionis continui differentiis. 28
6. De differentiis accidentalibus morborum. 29

PATHOLOGIÆ SECTIO II.

De mutationibus morborum & præcipuè de crisibus.

Cap. 1. De mutationibus, quæ in morbis contingunt. 30
2. De natura crisis. *ibid.*
3. De crisium differentiis. 31
4. De signis crisium. 32
5. De diebus criticis. *ibid.*
6. De causis crisium, & dierum criticorum. 35

PATHOLOGIÆ SECTIO III.

De morborum causis.

Cap. 1. De causæ morbificæ natura. 36
2. De causarum differentiis. *ibid.*
3. De causis morborum similarium. 37
4. De causis morborum organicorum. 38
5. De causis morborum communium. 39
6. De causis & differentia accidentariorum morborum. *ibid.*

PATHOLOGIÆ SECTIO IV.

De symptomatum natura, differentiis, & causis.

Cap. 1. De symptomatum natura. *ibid.*
2. De symptomatum differentiis. *ibid.*
3. De actionis læsæ differentiis. *ibid.*
4. De excrementorum differentiis. 40
5. De qualitatis mutatæ differentiis. *ibid.*
6. De symptomatum causis in genere. *ibid.*
7. De causis actionum læsarum. *ibid.*
8. De causis symptomatum, quæ sunt in excrementis. *ibid.*
9. De causis qualitatis mutatæ. 41

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER TERTIUS.

Semejoticem continens.

Præfatio.

SECTIO PRIMA.

De signis in genere.

Cap. 1. De signi natura, & definitione. 42
2. De signorum differentiis. *ibid.*
3. De fontibus signorum generalibus, à quibus omnia signa desumuntur. *ibid.*

SEMEJOTICÆ SECTIO II.

De signis diagnosticis.

Cap. 1. De signis biliosi humoris in corpore prædominantis. 43
2. De signis humoris pituitosi in corpore prædominantis. *ibid.*
3. De signis sanguinis in corpore prædominantis. 44
4. De signis melancholiæ in corpore prædominantis. *ibid.*
5. De signis partis affectæ. 45

6. De ſignis partis primariò, & per conſenſum laborantis. 47
7. De ſignis ſpeciei morbi. 48
8. De ſignis morbi magni, & parvi. 50
9. De ſignis morbi maligni, & benigni. 51
10. De ſignis morbi acuti, vel chronici. 52
11. De ſignis cauſarum morbificarum, ac primò de ſignis bilis præternaturalis. *ibid.*
12. De ſignis pituitæ præternaturalis, 53
13. De ſignis ſeri redundantis. *ibid.*
14. De ſignis flatuum, *ibid.*
15. De ſignis temporum morborum. 54

SEMEJOTICÆ SECTIO III.

De ſignis prognoſticis.

Cap. 1. DE ſignis morbi longi aut brevis futuri. 56
2. De ſignis morbi ſalutaris, & lethalis. 57
3. De modo quo finietur morbus, an ſcilicet per criſin, vel paulatinam ſolutionem. 82
4. De tempore quo finietur morbus, ubi dies & hora futuræ criſeos prænuntiantur. *ibid.*
5. De loco per quem futura eſt criſis. Ac primum de ſignis futuræ criſeos per vomitum. 83
6. De ſignis futuræ criſeos per alvi fluxum. *ibid.*
7. De ſignis futuræ criſeos per ſudores. 84
8. De ſignis futuræ criſeos per urinas. *ibid.*
9. De ſignis futuræ criſeos per hæmorrhagiam. *ibid.*
10. De ſignis futuræ criſeos per menſes aut hæmorroidas. *ibid.*
11. De ſignis futuri abſceſſus, *ibid.*
12. De ſignis eorum quæ ſuperventura ſunt in his qui jam ægrotant, vel in morbos prolabuntur. Ac primùm de ſignis futuri delirii. 85
13. De ſignis futuræ convulſionis. *ibid.*
14. De ſignis futuræ recidivæ. 86

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER QUARTUS.

Qui eſt de Υγιεινῇ, ſeu de conſervanda valetudine.

PROOEMIUM.

Cap. 1. DE cibo, & potu, ſeu de alimentis. 86
2. De alimentorum ſubſtantia. 87
3. De alimentorum quantitate. *ibid.*
4. De qualitate alimentorum. 89
5. De ordine alimentorum. *ibid.*
6. De tempore, & hora ſumendi alimenta. *ibid.*
7. De præparatione alimentorum. 91
8. De conſuetudine, & delectatione in alimentorum uſu. *ibid.*
9. De victu ſingulis ætatibus congruo. 92
10. De victu ſingulis anni temporibus idoneo. *ibid.*
11. De pane. 93
12. De ordeo, oryſa, avena, fabis, piſis, ciceribus, & lentibus. *ibid.*
13. De oleribus uſitatioribus, eorumque facultatibus. 94
14. De radicibus eſculentis. 95
15. De fructibus eſculentis uſitatioribus. 96
16. De cibis, qui ex animalibus petuntur. Ac primùm de carnibus in genere. 97
17. De carnibus quadrupedum. *ibid.*
18. De interaneis, & extremitatibus animalium. 98
19. De alimentis, quæ in partibus quadrupedum continentur. *ibid.*
20. De cibis ex volatilibus deſumptis. 99
21. De piſcibus. 100
22. De condimentis. *ibid.*
23. De melle. *ibid.*
24. De potu, & materia potulenta. 101
25. De aere. 104
26. De temporibus anni. 105
27. De motu, & quiete. 106
28. De ſomno, & vigilia. *ibid.*
29. De excretis, & retentis. 107
30. De animi pathematis. *ibid.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER QUINTUS.

Θεραπευτικὸν continens.

PRÆFATIO.

THERAPEUTICES.

PARS PRIMA.

De methodo generali medendi.

PROOEMIUM.

SECTIO PRIMA.

De methodo medendi, & indicationibus.

Cap. 1. QUid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones. 108
2. De indicationibus, & illarum differentiis. *ibid.*
3. De indicationibus. 109
4. De coindicantibus, contraindicantibus, & correpugnantibus. 110
5. De indicatis, *ibid.*
6. De primo, & generaliſſimo curationis principio. 112
7. De inventione remediorum. *ibid.*

SECTIO II.

De indicationibus à cauſa.

Cap. 1. DE evacuatione in genere, & illius differentiis. *ibid.*
2. De revulſione, derivatione, & particulari evacuatione. 113
3. De ſanguinis miſſione. 115
4. De purgatione. 116
5. De humorum præparatione, & concoctione. 118
6. De evacuatione per urinas. 119
7. De evacuatione per ſudores. *ibid.*

SECTIO III.

De indicationibus in morbo.

Cap. 1. DE indicationibus à morbo ſimilari. *ibid.*
2. De indicationibus à morbo organico. *ibid.*
3. De indicationibus à morbo communi, ſeu ſolutione continui. 120

SECTIO IV.

De indicationibus à viribus.

Cap. 1. QUid diætam in ægris indicet, aut coindicet. *ibid.*
2. Quæ ad diætam, ſeu victus rationem ſpectent. *ibid.*
3. Quænam ſunt diætæ ſpecies, & quibus morbis conveniant. *ibid.*
4. De quantitate victus. 121
5. De tempore victus exhibendi. *ibid.*

THERAPEUTICES

PARS SECUNDA.

De Inſtrumentis Medicis.

PRÆFATIO.

Therapeutices Partis ſecundæ

SECTIO PRIMA.

De materia Medica.

Proœmium, quid medicamentum, quæ illius differentiæ, & ſectionis diviſio.

SECTIONIS PRIMÆ

Particula prima.

De materia Medica interna.

PRÆFATIO.

Cap. 1. DE medicamentis bilem refrigerantibus, & attenuantibus. 122
2. De medicamentis bilem refrigerantibus, & incraſſantibus. *ibid.*
3. De medicamentis pituitam alterantibus. 123
4. De medicamentis melancholiam alterantibus. *ibid.*
5. De medicamentis atram bilem alterantibus. *ibid.*
6. De medicamentis aperientibus. *ibid.*
7. De medicamentis purgantibus. 124
8. Cholagoga medicamenta. *ibid.*
9. Phlegmagoga medicamenta. 125
10. Melanagoga medicamenta. *ibid.*
11. Hydragoga medicamenta. *ibid.*
12. De vomitoriis medicamentis. *ibid.*
13. De ſudorificis medicamentis. 126
14. De diureticis medicamentis. *ibid.*
15. De errhinis medicamentis. 127
16. De ſternutatoriis. *ibid.*
17. De maſticatoriis. *ibid.*
18. De Cephalicis medicamentis. *ibid.*
19. De ophthalmicis medicamentis. 128
20. De thoracicis medicamentis. *ibid.*
21. De

21. De cardiacis medicamentis. 129
22. De hepaticis medicamentis. *ibid.*
23. De ſtomachicis medicamentis. *ibid.*
24. De Splenicis medicamentis. *ibid.*
25. De nephriticis medicamentis. *ibid.*
26. De hyſtericis medicamentis. 131
27. De arthriticis medicamentis. 132
28. De medicamentis lac generantibus idemque minuentibus. *ibid.*
29. De medicamentis ſemen generantibus, idemque extinguentibus. *ibid.*
30. De medicamentis flatus diſcutientibus. *ibid.*
31. De aſtringentibus medicamentis. *ibid.*
32. De medicamentis lumbricos enecantibus. *ibid.*
33. De vulnerariis medicamentis. 133

SECTIONIS PRIMÆ
Particula II.
De materia Medica externa.

Cap. 1. De refrigerantibus & repellentibus medicamentis. *ibid.*
2. De Emplaſticis medicamentis. *ibid.*
3. De anodynis medicamentis. *ibid.*
4. De narcoticis medicamentis. 134
5. De emollientibus medicamentis. *ibid.*
6. De reſolventibus medicamentis. *ibid.*
7. De epiſpaſticis, ſeu attrahentibus medicamentis. *ibid.*
8. De ſuppurantibus medicamentis. *ibid.*
9. De medicamentis detergentibus. 135
10. De ſarcoticis medicamentis. *ibid.*
11. De epuloticis, ſeu cicatricem inducentibus medicamentis. *ibid.*
12. De medicamentis ſanguinem ſiſtentibus. *ibid.*
13. De glutinantibus medicamentis. *ibid.*
14. De viſicantibus medicamentis. 136
15. De cathæreticis, ſeu excedentib. medicamentis. *ibid.*
16. De cauſticis medicamentis. *ibid.*

THERAPEUTICES
PARTIS SECUNDÆ
SECTIO SECUNDA.
De compoſitione medicamentorum.

Sectionis ſecundæ proœmium, & diviſio in tres articulos.

ARTICULUS PRIMUS.
De compoſitione Medicamentorum interiorum.

Cap. 1. De Apozemate alterante. *ibid.*
2. De Apozemate purgante. 137
3. De Potione purgante. *ibid.*
4. De Potione corroborante. 138
5. De Julepis. *ibid.*
6. De Syrupis ac primùm de alterante. *ibid.*
7. De Syrupo purgante magiſtrali. *ibid.*
8. De Vomitoriis. *ibid.*
9. De emulſione. 139
10. De lacte. *ibid.*
11. De ſero lactis. *ibid.*
12. De decoctis ſudoriferis. *ibid.*
13. De decocto galli veteris. *ibid.*
14. De Juſculis. 140
15. De Bolo. *ibid.*
16. De Opiata. *ibid.*
17. De Conditis. *ibid.*
18. De Eclegmate ſeu Looch. *ibid.*
19. De Tabellis. *ibid.*
20. De Pilulis. 141
21. De Trochiſcis. *ibid.*
22. De Pulveribus. *ibid.*

ARTICULUS SECUNDUS.
De compoſitione Medicamentorum mediorum.

Cap. 1. De ſuppoſitoriis. *ibid.*
2. De Clyſtere. *ibid.*
3. De injectionibus. *ibid.*
4. De peſſariis. 142
5. De Errhinis. *ibid.*
6. De ſternutatoriis. *ibid.*
7. De gargariſmate. *ibid.*
8. De maſticatoriis. *ibid.*
9. De collyriis. *ibid.*

ARTICULUS TERTIUS.
De compoſitione Medicamentorum externorum.

Cap. 1. De Epithemate. *ibid.*
2. De fomento. 143
3. De balneo. *ibid.*
4. De ſemicupio. *ibid.*
5. De oleis. *ibid.*
6. De linimentis. *ibid.*
7. De unguentis. *ibid.*
8. De emplaſtris. *ibid.*
9. De cataplaſmate. *ibid.*
10. De viſicatorio. 144
11. De ſacculis. *ibid.*
12. De cucupha. *ibid.*
13. De frontali. *ibid.*

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM PRAXEOS MEDICÆ.

LIBER PRIMUS.
De affectibus capitis.

Cap. 1. De frigida cerebri intemperie. 145
2. De affectibus ſoporoſis comate, lethargo, caro, & apoplexia. 147
3. De comate vigili. 152
4 De catoche ſeu catalepſi. 153
5. De Paralyſi. 155
6. De convulſione. 156
7. De Epilepſia. 159
8. De epilepſia puerorum. 162
9. De Vertigine. 163
10. De tremore. 164
11. De phrenitide. 165
12. De Cerebri abſceſſu, & ſphacelo. 168
13. De Mania. *ibid.*
14. De melancholia. 170
15. De catharro. 172
16. De dolore capitis. 175

LIBER II.
De affectibus oculorum.

Cap. 1. De gutta ſerena. 178
2. De humoris vitrei affectibus. 180
3. De humoris cryſtallini affectibus. *ibid.*
4. De humoris aquei affectibus ac præcipuè de ſuffuſione. 181
5. De dilatatione pupillæ. 184
6. De anguſtia pupillæ. 185
7. De albugine, ſeu macula, & alii corneæ coloribus mutatis. *ibid.*
8. De ophtalmia. 186
9. De hypopyo, ſeu pure ſub cornea. 191
10. De phyctænis. *ibid.*
11. De corneæ & adnatæ ulceribus. *ibid.*
12. De corneæ cancro. 192
13. De ruptura corneæ. *ibid.*
14. De Uveæ procidentia. 193
15. De Ægylope & fiſtula lacrymali. *ibid.*
16. De Rhyade & Encanthide. 194
17. De epiphora. *ibid.*
18. De pterygio ſeu ungue oculorum. 195

LIBER III.
De affectibus aurium.

Cap. 1. De ſurditate, & gravi auditu. *ibid.*
2. De ſonitu aurium. 298
3. De dolore aurium. 199
4. De exeuntibus præter naturam, ab aurium cavitatibus. 202

LIBER

LIBER IV.
De affectibus narium.

Cap. 1. DE narium ulcere & Ozæna. 203
2. De Sarcomate & polypo. *ibid.*
3. De læso olfactu. 204
4. De fœtore narium. 205
5. De coryza. *ibid.*
6. De sternutatione. *ibid.*
7. De hæmorrhagia narium. 206

LIBER V.
De affectibus linguæ.

Cap. 1. DE linguæ inflammatione, aliisque ejusdem tumoribus. 211
2. De ranula sub lingua. 212
3. De gustu læso. *ibid.*
4. De paralysi linguæ, ejusque motu læso. 213

LIBER VI.
De affectibus dentium, gingivarum, faucium, uvulæ, & laryngis.

Cap. 1. DE dolore dentium. 214
2. De dentium nigredine & erosione. 116
3. De gingivarum erosione & exulceratione. 217
4. De fluxu sanguinis ex gingivis. *ibid.*
5. De oris, & faucium ulceribus. 218
6. De uvulæ relaxatione. *ibid.*
7. De angina. 219

LIBER VII.
De morbis thoracis.

Cap. 1. DE asthmate. 223
2. De pleuritide. 126
3. De peripneumonia. 230
4. De empyemate. 231
5. De hydrope pectoris. 233
6. De hæmoptysi, seu sanguinis sputo. *ibid.*
7. De phthisi. 236

LIBER VIII.
De affectibus cordis.

Cap. 1. DE syncope. 242
2. De palpitatione cordis. 244
3. De imbecillitate virium. 246

LIEER IX.
De affectibus Ventriculi.

Cap. 1. DE inappetentia & cibi fastidio. 247
2. De fame canina. 250
3. De pica & malacia. 252
4. De siti morbosa. 253
5. De ventriculi concoctione læsa. 254
6. De singultu. 255
7. De nausea & vomitu. 257
8. De vomitu sanguinis. 259
9. De cholera morbo. 261
10. De dolore ventriculi. 262
11. De inflammatione abscessu, & ulcere ventriculi. 264

LIBER X.
De affectibus intestinorum.

Cap. 1. DE dolore colico. 266
2. De Iliaco affectu. 268
3. De adstrictione alvi. 270
4. De linteria & cœliaca passione. 271
5. De diarrhœa. 272
6. De dysenteria. 274
7. De tenesmo. 279
8. De fluxu hepatico. 280
9. De lumbricis. 281
10. De hæmorrhoidum fluxu. 285
11. De dolore hæmorrhoidum. 286

LIBER XI.
De affectibus hepatis.

Cap. 1. DE calida hepatis intemperie. 289
2. De hepatis inflammatione, & abscessu, & ulcere. 290
3. De obstructione hepatis. 293
4. De Ictero. 296
5. De scirrho hepatis. 297
6. De hydrope. *ibid.*

LIBER XII.
De affectibus lienis.

Cap. 1. DE inflammatione lienis. 303
2. De dolore lienis. 204
3. De obstructione & tumore, seu inflammatione lienis. *ibid.*
4. De scirrho lienis. *ibid.*
5. De melancholia hypochondriaca. 305
6. De scorbutica affectione. 309

LIBER XIII.
De affectibus mesenterii, pancreatis, & omenti.

Cap. 1. DE obstructione mesenterii. 312
2. De inflammatione mesenterii. *ibid.*
3. De abscessu, ulcere, & scirrho mesenterii. 313
4. De morbis pancreatis. 314
5. De affectibus omenti. *ibid.*

LIBER XIV.
De affectibus renum & vesicæ.

Cap. 1. DE dolore nephritico, & calculo renum. 315
2. De calculo vesicæ. 322
3. De inflammatione renum & vesicæ. 324
4. De mictu sanguineo. 326
5. De ulcere renum & vesicæ. 328
6. De diabete. 329
7. De urinæ incontinentia. 330
8. De Ischuria & stranguria. 332
9. De dysuria, seu ardore urinæ. 333

LIBER XV.
De morbis mulierum.

Cap. 1. DE choloroſi, seu pallidis virginum coloribus. 335
2. De suppressione mensium. 337
3. De fluxu mensium immodico. 340
4. De fluore muliebri. 342
5. De furore uterino. 344
6. De hysterica passione. 345
7. De uteri inflammatione. 351
8. De ulcere uteri. 352
9. De scirrho uteri. 354
10. De cancro uteri. 355
11. De uteri gangræna & sphacelo. 356
12. De uteri inflatione & hydrope. *ibid.*
13. De uteri procidentia. 358
14. De uteri clausura. 360
15. De sterilitate. 361
16. De morbis acutis & chronicis prægnantium. 364
17. De abortu. 366
18. De partu difficili. 368
19. De fœtu mortuo. 369
20. De secundina retenta. 370
21. De fluxu lochiorum immodico. 371
22. De suppressione lochiorum. *ibid.*
23. De torminibus à partu. 372
24. De morbis acutis puerperarum. 373

LIBER XVI.
De affectibus articulorum & Rheumatismo.

Cap. 1. DE arthritide. 374
2. De dolore ischiadico. 381
3. De rheumatismo. 382

LIBER XVII.
De Febribus.

SECTIO PRIMA.
De Febribus simplicibus.

Cap. 1. DE febre Ephemera. 385
2. De synocho simplici. *ibid.*
3. De febre hectica. 386

SECTIO II.
De Febribus putridis.

Cap. 1. DE febribus putridis continuis. 389
2. De symptomatis febres putridas comitantibus. 396
3. De febre tertiana intermittente. 399
4. De febre quotidiana intermittente. 401
5. De febre quartana intermittente. 402
6. De febribus compositis seu complicatis, & de hemitritæo. 406

SECTIO III.
De Febribus pestilentibus.

Cap. 1. DE febre pestilenti. *ibid.*
2. De variolis & morbillis. 421

LAZARI RIVERII
DOCTORIS MEDICI,
INSTITUTIONES MEDICÆ.

PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

Medicina est scientia, qua humani corporis dispositiones cognoscuntur, ut sanitas præsens conservetur, & amissa recuperetur.

MAGNA perpetuò fuit inter Auctores disceptatio in Medicinæ genere constituendo. Cùm enim ea magna ex parte conjecturalis sit, & ad certum finem dirigatur, sanitatem nempè acquirendam, vel conservandam; inter artes omninò videtur recensenda. At verò, cùm sua habeat principia, axiomata, & demonstrationes, ex naturæ demonstratione petitas, immò nonnullas ipsius Physicæ demonstrationibus certiores, utpote à sensuum fide deductas; cùm unicum habeat subjectum reale per se existens, ac præstantissimum; nempè corpus humanum, illiusque proprietates doceat, inter scientiarum numerum videtur potiùs referenda. Cui opinioni nos magis assentimur; artes enim ex frequenti tantùm operatione comparantur, & totæ in operatione versantur: at Medicinæ habitus comparatur ex frequenti librorum inspectione, & Doctorum institutione, sicut veræ scientiæ. Neque ulla pars potest reperiri, quæ subjecti sui passiones & proprietates per axiomata & principia demonstret, sicut Medicina. Licèt autem aliqua ex parte conjecturalis sit, & aliqua tradat præcepta non omninò certa; hoc tamen non efficit, ut ad artes debeat referri, hac enim ratione ipsa Physica ad artes etiam esset referenda, cùm multa probet per conjecturas tantùm, ex eo quod veræ causæ non sint perfectè cognitæ. Finis denique ad quem dirigitur, ab illius doctrina & tractationis modo distinguitur, ut rectè annotavir Al. Aphrodisæus. Medicina enim dupliciter considerari potest: Vel *primariò*, quatenùs docetur ex certis, firmis, & indubitatis principiis; & tunc Scientia haberi debet, non minùs quàm Astrologia, Geometria, aut Arithmetica, seipsa, suique cognitione contenta: Vel *secundariò*, quatenùs ad usus hominum revocatur, ut Astrologia, ad horarum constitutionem; Geometria, ad terras dimetiendas: Arithmetica, ad numeros computandos. Et hoc modo accepta Medicina habet finem omnium præstantissimum & utilissimum. Attamen ne nimis rigidè sententiam nostram tueri videamur, dicimus Medicinam scientiam appellari latiori paululum significatione, quæ proponitur ab Aristotele, 2. *Metaph. capit.* 2. prout scientias speculativas & factivas comprehendit: ita tamen, ut scientiæ factivæ à veris & illiberalibus artibus distinguantur.

Subjectum illius est corpus humanum, quatenus est sanabile.

In omni Scientiarum subjecto quatuor requiruntur conditiones, duæ scilicet ex parte ipsius subjecti, & duæ ex parte scientiæ. Ex parte subjecti primò requiritur, ut contineat ea omnia, quæ tractantur in ea scientia: secundò, ut det unitatem & speciem scientiæ, & per illud scientia definiri possit. Ex parte verò scientiæ requiritur, ut nihil scienria consideret, quod non sit objectum, vel ad illud referatur: Deindè, ut tradat causas sui subjecti, ac passiones & proprietates ejusdem, ut probat Aristoteles 4. *Metaph. cap.* 1. Quæ omnia in corpore humano tam manifestè reperiuntur, ut verum Medicinæ subjectum, absque dubio dici mereatur.

Dices, non solum corpus humanum in Medicina considerari, sed etiam res naturales, non naturales, & præternaturales, atque ità res omnes ferè creatas, plantas, animalia, mineralia, & quæcumque universo mundi ambitu continentur, subjecta Medicinæ dici posse. Respondeo: Medicum ea omnia considerare non per se & simpliciter, sed quatenùs ad corpus humanum referuntur, prout videlicet ei commodum aliquod vel incommodum afferre possunt: & res illæ *subjectum contemplationis* appellantur; corpus verò humanum, *subjectum reductionis*, ad quod videlicet reliqua omnia reducuntur.

Finis verò est Sanitas.

Finem appellat Galenus eum, quo acquisito conquiescit artifex, quia in nulla actione datur progressus in infinitum, sed ad aliquam tandem perfectionem pervenitur, in qua agens conquiescit, quamque perpetuò acquirere intendit, & ad quam omnes præviæ actiones diriguntur, & illa perfectio finis appellatur, qui in Medicina est Sanitas; illa enim est, ad quam omnia Medici opera diriguntur, quave adepta, Medicus conquiescit.

Dices, cùm Medicina sit de genere scientiarum factivarum, illarum autem finis sit actio, sicut speculativarum contemplatio, non debere finem Medicinæ in quiete constitui. *Respondeo*, Unicum dari *finem ultimum*, ad quem reliqua ordinantur; plures verò dari *intermedios*, qui quidem actiones sunt præviæ ad ultimum illum finem acquirendum: & de illis audiendum est cùm actio dicitur finis scientiarum factivarum.

Partes Medicinæ sunt quinque φυσιολογικὴ, παθολογικὴ, σημειωτικὴ, ὑγιεινὴ, καὶ θεραπευτικὴ

Prima & generalis Medicinæ divisio bimembris tantùm est, unam Medicinæ partem *theoricam* constituens; alteram *practicam*. In theorica præcepta quædam traduntur & theoremata, quæ in cognitione tantùm versantur, & ab actione sunt valdè remota, suique subjecti naturam considerant, ejusque constitutionem & passiones varias, quatenus scilicet mutatur sanitas in morbum, & contra: vel etiam ostendunt signa, quibus variæ illæ dispositiones à Medico percipi possint. Unde tres emergunt Medicinæ theoricæ partes, *Physiologia*, *Pathologia*, *& Semejotica*. At verò, quoniam hæc omnia speculamus in Medicina, ut Sanitas præsens conservetur, vel amissa recuperetur, duæ aliæ constituuntur partes ad practicam pertinentes, quibus operationum ratio & modus traditur, nimirum ὑγιεινὴ ad Sanitatem conservandam, & διαπευτικὴ ad morbos expellendos. Totum igitur Institutionum opus *in quinque libros* dividitur, omnes Medicinæ partes continentes. Quinque hæ partes respiciunt *prolegomena & Præcepta*, ut in *Manuduct.* fusiùs expositum.

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER PRIMUS,

PHYSIOLOGIAM CONTINENS.

PROOEMIUM.

In Physiologia considerantur ea omnia, quæ ad corporis humani constitutionem naturaliter concurrunt.

CUM subjectum Medicinæ sit corpus humanum, primò illius natura accuratè est consideranda, ut postmodum affectus præternaturales, qui illi solent contingere, facilè intelligantur, ac tandem via inveniatur, qua illos possimus profligare, & naturalem statum conservare. Ideò in prima ista parte traduntur ea omnia, quæ ad corporis humani constitutionem concurrunt, & ad omnes illius functiones obeundas sunt necessaria.

Ea in septem sectiones distribuitur, quarum prima est de Elementis: secunda, de temperamentis: tertia, de humoribus: quarta, de spiritibus & calido innato: quinta de partibus: sexta, de facultatibus & functionibus: septima, de hominis generatione.

Prima principia sensibilia, ex quibus corpus humanum constituitur, sunt prima rerum elementa, ex quorum varia permixtione varia exurgunt temperamenta; ex temperamentis autem varii humores dependent, & ex humoribus spiritus, qui calidum innatum reficiunt & conservant: Ex humoribus, & spiritibus, & calido innato, partes omnes producuntur & sustinentur; quæ omnia fieri non possunt sine animæ ministerio, quæ multis prædita facultatibus, istas omnes perficit operationes, primumque agens est in totius hominis conservatione, & prima illius generatione. Atque hic *ordo* est, quem servat Physiologia in rebus naturalibus edocendis, qui verè *compositivus* est, à primis principiis ad ea, quæ indè oriuntur, sigillatim procedens, donec totum illud naturæ opificium perfectum & absolutum repræsentet.

LIBRI PRIMI

SECTIO PRIMA.

De Elementis.

CAPUT PRIMUM.

De Elementorum Natura.

Elementa sunt corpora simplicia ex quibus reliqua omnia componuntur, & in quæ ultimo resolvuntur.

ELementa *corpora simplicia* dicuntur, quia ex aliis corporibus specie diversis non componuntur, sed tantùm ex materia & forma; quæ prima rerum omnium principia existunt, corpora tamen non sunt. Ideò elementa sunt prima corpora simplicia, ex quibus reliqua omnia componuntur; nullum enim corpus perfectè mixtum potest reperiri, quod quatuor elementorum substantiam in se non contineat, quod in corporibus nostris manifestè apparet, quæ componuntur ex quatuor humoribus, ad quatuor elementorum naturam maximè accedentibus. Sed multò clarius illud apparet ex mixtorum dissolutione, quæ in elementa denuò resolvuntur, ut propositum est in definitione. Nam in combustione ligni, v. g. pars in aerem convertitur, ut per fumum apparet, qui ab eo magna copia exhalat, & in aerem commutatur; pars in aquam transit, quæ à ligni extremitatibus resudat, pars verò in terram abit per cineres, qui terreæ sunt naturæ: pars denique in ignem, ex carbonibus & flamma maximè conspicuum. Licèt verò multa corpora in sui corruptione non statim & immediatè in elementa convertantur, sed in alias substantias vicissitudine quadam commutentur; attamen ipsa tandem in ultima resolutione, in elementa, ex quibus constant resolvuntur; ut patet in alimentis, quæ in corpore humano priùs in chylum commutantur, deindè in sanguinem, ac tandem in corporis substantiam, quæ post animalis interitum in elementa resolvitur: portio verò alimentorum in excrementa degenerat, quæ partim terream naturam repræsentant in fæcibus; partim aqueam in sudore & urina; partim verò igneam & aeream, in fuliginibus, quæ per habitum corporis in insensibilem transpiratum quotidie abire solent.

CAPUT II.

De Numero Elementorum.

Elementa quatuor sunt, terra, aqua, aer, & ignis.

QUidam ex Antiquis Philosophis infinita voluerunt esse elementa, quod refutat Aristoteles 1. *de cœlo*: alii unicum tantùm constituebant, quod refellit Hipp. *lib. de natura humana*, hac ratione solidissima: *Si homo* (inquit) *ex unico elemento constaret, non doleret.* Cujus consequentiæ ratio est, quia quæ dolent, sensu participant, & alterabilia sunt; omnis autem alteratio fit à contrario: Si ergo unicum tantùm esset elementum, nullum daretur contrarium, quia nihil sibi ipsi contrarium est; & quidquid patitur, ab alio patitur.

Quod autem quatuor præcisè dentur elementa ostenditur primò ex qualitatibus primis; quæ quatuor sunt, maximè invicem distinctæ, nempè caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas, quæ cùm sint accidentia, suum unaquæque subjectum primum, distinctum, & separatum habere debent. Nec dicas inde tantùm concludi, duo esse elementa, quia caliditas cum siccitate in uno eodemque corpore est conjuncta, & humiditas cum frigiditate: Nam si indè duo colligantur elementa, cùm etiam caliditas cum humiditate conjungatur, & frigiditas cum siccitate, duo alia colligentur. Deinde quaternarius ille elementorum numerus sensibiliter probatur ex corporum mixtorum dissolutione, quæ in quatuor illa prima corpora resolvuntur, ut superiori capite ostensum est.

CA-

CAPUT III.

De Qualitatibus Elementorum.

Elementorum qualitates sunt vel primæ, vel secundæ.
Primæ qualitates sunt, quæ primò elementis insunt, & à quibus reliquæ dependent.
Suntque Activæ, vel Passivæ.
Activæ sunt, quæ in ipsa elementorum mutua alteratione, tum etiam in mixti constitutione principalem obtinent efficaciam.

Activæ appellantur, non *simpliciter* & absolutè, ut voluerunt quidam, quod nimirùm solæ agant, reliquæ verò sint purè passivæ: sed *comparatè* tantùm, quòd scilicet magis efficaciter agant, quam reliquæ. *Passivæ* nuncupantur, quòd magis patiuntur, quàm agant, licèt agendi vi non sint omninò destitutæ: humiditas enim agit in siccitatem, & siccitas in humiditatem.

Et illæ sunt caliditas & frigiditas.

Caliditas est qualitas prima activa, cujus effectus est congregare homogenea, & disgregare heterogenea. Aristoteles 2. *de generat.*

Homogenea apud Logicos dicuntur ea, quæ sunt ejusdem naturæ & speciei: *heterogenea* verò, quæ sunt diversarum specierum, quæ non sunt hoc modo hìc accipienda. Nam in generatione mixi calor non solùm homogenea, sed etiam heterogenea congregat, nimirum humidum cum sicco, quæ sunt diversæ speciei. Sic etiam diversi generis alimenta in ventriculum ingesta, à calore simul congregantur, ex iisque chylus efficitur. Dicendum ergo, per *homogenea* hìc intelligi ea, quæ illam habent inter se similitudinem, ut apta sint rem ejusdem naturæ constituere, in eamque converti. Atque ita humidum & siccum simul unita ad generationem mixti, homogenea dicuntur. Sic etiam in coctione, alimenta specie etiam distincta, sunt homogenea: illa verò quæ in chylum mutari non sunt idonea, ut excrementa, sunt verè heterogenea, ac proindè secernuntur.

Sunt & aliæ caloris proprietates, nempè resolvere, aperire, incidere, maturare, & attenuare.

Harum exempla infinita habentur in rerum natura, sed magis illustria in medicamentorum materia, quæ vires illas possident efficacissimas. *Vide Schroderi Pharm.*

Frigiditas est qualitas prima activa, quæ homogenea & heterogenea simul congregat.

Sic aquam cum aqua, ceram cum cera, & quascumque res in illis contentas, stipulas scilicet, lapillos, ligna, arenam, paleas, & reliqua, conglaciando cogit, donec à calore, coagulationem solvente segregentur.

Illius officium est calorem temperare, ne nimia caliditate mixtum dissolvatur.

Et non solum homogenea cum heterogenis congregat, sed etiam adstringit, condensat, obstruit, & incrassat.

Cùm frigus calori sit contrarium, necesse est contrarios producere effectus. Nec recipienda est Cardani sententia, qui putat frigus esse meram caloris absentiam & privationem, non autem aliquid positivum, quod voluisse videtur Avicenna, qui dicit frigus non ingredi opus naturæ. Sed utique doctissimè respondet Scaliger *Exercit.* 22. & ante ipsum Averroes, qui ostendit duplici ratione frigus ingredi opus naturæ, primò temperando calorem; deindè conciliando rebus consistentiam, sive partium cohærentiam, quæ sanè non est à calore, cujus proprium est dissolvere.

Et hæc de activis qualitatibus.

Passivæ sunt, quæ minùs agunt, atque adeo activis in mixtione corporum subserviunt. Suntque humiditas & siccitas. Humiditas est qualitas passiva, faciens ut res suo termino difficulter, alieno facillimè includantur. Aristoteles 2. *de generat.*

Sic aqua, vinum, oleum, & alia corpora humida undequaque diffluunt, & non nisi intra vasorum terminos possunt cohiberi.

Siccitas est qualitas passiva, faciens ut res suo termino facilè, alieno difficulter includantur.

Sic ligna, lapides, & alia hujusmodi propriam figuram pertinaciter servant, nec alienam facilè recipiunt.

Dices ex Theleſio, ignem, qui siccissimus est proprio termino non coerceri, sed potiùs, alieno, quod etiam de pulvere & cineribus est asserendum. *Respondeo*, In igne hoc contingere non per se, sed per accidens, scilicet propter substantiæ tenuitatem, quæ difficilè suis terminis potest cohiberi, aliqua enim substantiæ crassities cum siccitate conjungi debet, ut ei descriptio hæc competere possit. Pulvis verò & cineres propriam retinent figuram, quando coacervantur: Non sunt enim unum continuum, sed minutissimarum terræ partium congeries, quæ propter exiguitatem quævis spatia occupant.

Quatuor istæ qualitates primæ in elementis reperiuntur secundùm quatuor combinationes possibiles: Caliditas nempe & siccitas in igne: Caliditas & humiditas in aere: frigiditas & humiditas in aqua: frigiditas & siccitas in terra.

Hæ primarum qualitatum inhærentiæ & combinationes, fusè controversæ, & variis opinionibus exagitatæ, habentur apud Hippocr. de Vet. Med. tit. 1. de Diæt. confer Gregorium Horstium in Phys. & alios Physicæ Professores, ad quos lectorem relegamus, brevitatis causa.

Hactenus de qualitatibus primis.

Secundæ sunt, quæ à primarum qualitatum temperie & mixtione immediatè oriuntur.

Hac descriptione à secundarum qualitatum sensu removentur colores, odores, & sapores, quæ non immediatè à primis oriuntur, nec modo ita manifesto, sed magis remotè & obscurè ab iis dependent: Ideoque nonnulli eas ad tertium qualitatum ordinem referunt, non parum appositè. Illarum autem expositio ad doctrinam sensuum referri debet, quòd sine illorum intelligentia rectè percipi nequeant.

Et sunt quatuordecim, nempe raritas, & densitas; gravitas, & levitas; durities, mollities; subtilitas, & crassities, ariditas, & lubricitas; friabilitas & lentor; asperitas & lævitas.

Raritas est qualitas secunda, à calore potissimùm orta, per quam res extenuantur & dissipabiles fiunt.

Sic aqua, calore Solis attenuata, rara est & dissipabilis: sic nubes, per quas facilè transeunt radii solares, raræ dici solent. *Nota*; duplicem esse raritatem, unam scilicet, quæ consistit in tenuitate substantiæ: Et hæc propriè est in categoria qualitatis, & calorem sequitur tamquam effectus illius, atque ita aer rarius dicitur, & terra densa: alteram, quæ non in tenuitate substantiæ consistit, sed in distantia partium inter se; quemadmodum, spongiam raram dicimus, quia partes habet invicem distantes, per vacuum spatium interpositum, in quo aer est inclusus: & hæc raritas est in categoria situs, & magis impropriè raritas appellatur, licèt magis hominibus cognita.

Densitas est qualitas secunda, à frigore orta, per quam res fiunt compactiores & firmiores, minusque dissipabiles.

Sic aqua frigore congelata, lapides, & metalla densa appellantur.

Gravitas est qualitas à frigore & densitate orta, per quam res deorsum feruntur, lapis v.g.

Levitas est qualitas orta a calore & raritate, per quam res sursum feruntur, ut vapores.

Durities est qualitas à siccitate orta, per quam res tactui difficilè cedunt, ut terra.

Mollities est qualitas ab humiditate orta, per quam res tactui facilè cedunt, ut cera.

Subtilitas est qualitas orta à calore, siccitate, & raritate, per quam res fiunt admodum tenues, & penetrantes, ut Spiritus.

Differt à raritate tamquam effectus à sua causa; nam ex raritate oritur subtilitas. Et non omnia rara sunt subtilia; nam omnis aer rarus est, sed non subtilis, quidam enim dicitur crassus: sic in multorum morborum therapeja aetem crassum fugiendum esse consulimus.

Crassities est qualitas orta à frigore & densitate, per quam res fiunt solidiores, & minùs penetrantes, ut Aurum.

Differt etiam crassities à densitate, tamquam effectus à sua causa; non enim omne densum statim crassum dici potest.

Ariditas est qualitas orta à siccitate, per quam res fiunt humoris ferè expertes, ut arena.

Lubricitas est qualitas orta ab humiditate, per quam res fiunt tactum effugientes, & elabentes.

Sic anguilla lubrica dicitur, & via glacie obsita.

Friabilitas est qualitas ex siccitate orta, per quam res fiunt parum cohærentes, & attritu faciles.

Sic sal & saccharum friabilia dicuntur.

Lentor est qualitas ab humiditate orta, per quam res fiunt tenaces & glutinosæ.

Sic pix, gluten, & alia hujusmodi, lenta appellantur.

Asperitas est qualitas ex siccitate orta, per quam res fiunt in superficie prominentes, & tactum offendentes.

Sic cortices arborum, & pumices asperitatem præ se ferunt.

Lanitas est qualitas orta ab humiditate, per quam res fiunt in superficie æquales, & tactum oblectantes.

Hæc qualitas non solùm ex humiditate, sed etiam ab arte produci potest, dum scilicet res solidæ, & densæ poliuntur & dedolantur, ut Vitrum, marmor. (*Conf. Lind. Meleten. III.* §. 20. 38.)

CAPUT IV.

De mixtione Elementorum.

Mixtio est miscibilium alteratorum unio. Aristoteles 1. de generat. cap. 10.

PEr *miscibilia* intelligit elementa, quæ naturalem illam habent dispositionem, ut simul misceri possint, sese priùs invicem alterando, & ad talem temperiem reducendo, ut ex his unum quid fieri possit. Ex qua unione nova forma oritur, quæ forma mixti appellatur. Et illa unio, mixtio verè & propriè dici debet. Nam cùm semina, verbi gratia, diversarum plantarum inter se commiscentur, ut iterum separari possint, *appositio* dicitur; cùm verò vinum & aqua, aut alia hujusmodi miscentur, quæ separari rursum nequeunt, sed tamen novam formam non producunt, *confusio* appellatur: Et utraque, mixtio impropriè dicta nuncupatur.

Ad mixtionem autem efficiendam quatuor requiruntur conditiones.

1. *Miscibilia contrariis qualitatibus debent esse prædita, ut in se invicem agere, & à se invicem pati queant.*

Si ea quæ miscentur, in se invicem non agerent, non possent ad moderatam temperiem reduci, ex qua oritur mixtio, eaque ita in eodem statu remanerent.

2. *Certa miscibilium debet esse proportio, tam in quantitate, quàm in qualitate.*

Si enim unum ex his reliqua quantitate, vel qualitate nimis superet, illa prorsus interimet, & in suam naturam convertet, atque ita fiet unius generatio, & corruptio aliorum, non autem mixtio.

3. *Elementa dum miscentur, in minutissimas particulas dividi debent, ut qualibet mixti particula quatuor elementa in se contineat.*

Illa conjunctio à natura fit, quæ elementa reddit penetrabilia, & apta ut se mutuò subeant, atque hoc modo meliùs transmutari possint.

4. *Elementa formaliter in mixto remanere debent.*

In hoc differt *generatio à mixtione*, quòd in generatione, adveniente nova forma, priores corrumpantur; in mixtione verò, etiamsi nova mixti forma producatur, formæ tamen eorum ex quibus constitutum est, simul remaneant. Quod verissimum inde comprobatur, quòd omnis actio sit à forma, pugna autem quæ in mixtis fit inter contrarias qualitates, unde illorum destructio tandem sequitur, non posset fieri à forma mixti, alioqui sui ipsius destructionem moliretur, quod adversatur veræ Philosophiæ. Ergo necesse est à formis Elementorum dependere, atque adeò elementa esse formaliter in mixto.

Sed *dices*, si plures formæ remaneant in mixto, mixtum non erit unum ens per se; nam ex pluribus entibus in actu, non potest fieri unum ens per se, ex Aristotele 2. *Metaph.* sed tantùm aggregatum per accidens: unumquodque autem est actu per suam formam. *Respondeo*, hoc verum esse, si omnes formæ sint æquè nobiles, & nulla reliquis prædominetur, sed in mixto est una forma nobilior, nempè forma ipsius mixti, cui formæ elementorum subjiciuntur tamquam imperfectiores, & illius imperio parent, atque ita ad illam se habent instar materiæ, licèt respectu materiæ ipsorum elementorum, sint veræ formæ. Quod ut faciliùs intelligatur, sciendum est, Elementa ad duo referri posse, vel ad *materiam primam*, ex qua componuntur, unà cum propriis formis; vel *ad ipsum corpus*, cujus ipsa sunt materia. Ratione materiæ primæ, dicuntur esse in actu, ratione verò mixti tantùm in potentia.

Quemadmodum enim in prædicatione logica, genus intermedium respectu inferiorum dicitur genus, & respectu superiorum species, ita in ipsa rerum essentia sunt actus quidam medii, qui respectu materiæ anterioris dicuntur actus respectu verò perfectioris compositi, dicuntur potentiæ. Licèt igitur elementorum formæ respectu formæ mixti se habeant instar materiæ, & sint tantùm in potentia, tamen respectu materiæ, ex qua elementa componuntur, sunt semper in actu, eamque continuò conantur alterare, ut ad pristinam naturam revertantur, & sui juris omninò efficiantur; illarum tamen actionem frænat & cohibet forma mixti, quantum potest, ad sui conservationem, donec illæ à causis externis variè adjutæ, nobilioris illius formæ jugum excutiant, & corporis mixti distinctionem efficiant. Multò plura dicenda forent pro difficillimi hujus, & valdè intricati theorematis expositione, quam in pauca hæc contraximus, ex eo quòd ad rem medicam parum faciat, ut ipse Galenus affirmat 1. *de Elementis*. Hìc igitur *prima hujus sectionis finis esto*.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.

DE TEMPERAMENTIS.

CAPUT PRIMUM.

De Temperamentorum natura.

Temperamentum est proportio quatuor qualitatum principalium, ex elementorum mixtione orta, ad functiones ritè obeundas.

TEmperamentum à mixtione dependet tamquam effectus à sua causa, oritur enim ex mutua illa qualitatum primarum contemperatione, quæ proportionem illam efficit actionibus obeundis necessariam. Vocatur autem *proportio*, quæ est relatio, quam habent qualitates inter se hoc modo contemperatæ; non autem qualitas à quatuor illis primis diversa, ut voluit Avicenna, cujus opinionem fusè confutat Fernelius.

Dices, Si temperamentum est relatio, actiones ab eo non dependebunt, quia relatio nullam habet agendi vim, neque temperamentum poterit dici unum alteri contrarium, quia relata non habent contrarium. *Respondeo*, Temperamentum non agere ratione proportionis, quæ relatio est, sed ratione fundamenti, cui relatio illa inhæret; qualitates enim primæ sunt fundamentum illius proportionis, & ab illius actiones essentialiter dependent: non enim tota temperamenti essentia in ipsa porportionis relatione consistit, sed hujusmodi relationem quasi connotatam necessariò importat, ac si diceremus, temperamentum esse primas qualitates sub certa ptoportione.

CAPUT II.

De Temperamentorum differentiis.

Novem sunt temperamenta, quatuor simplicia, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quatuor composita, calidum humidum, calidum & siccum, frigidum humidum, frigidum siccum: & unum moderatum, quod εὔκρατον appellatur.

COrpora quæ ita sunt temperata, ut una qualitas reliquas excedat, simplici temperamento prædita esse dicuntur: cùm verò duæ qualitates æqualiter superant, compositum habent temperamentum, cùm denique nullus in iis est qualitatum excessus, perfectè temperata judicantur.

Dices, priores octo temperamentorum differentias fieri ab aliquo elemento prædominante, vel saltem in corporibus nostris ab aliquo humore prędominante, unde biliosum dicitur temperamentum, vel ituitosum, & ita de cæteris. At unumquodque elementum duabus pollet qualitatibus, quę illo excedente, necessario excedent, humores etiam duas habent qualitates prædominantes. Ergo nullum dari poterit simplex temperamentum, sed omnia erunt composita.

Respondeo. In mixtione aut alteratione elementa ita posse concurrere, ut una qualitas retundatur, altera remanente in excessu, v.g. si aer & ignis excedant, humiditas unius, alterius siccitatem temperabit. Sed cùm ambo sint calida, excessum in calore efficient. Idem dicendum est de humoribus, bilis enim siccitas sanguinis humiditatem temperabit; sed uterque calidus cùm sit, calidam efficiet intemperiem.

Illa autem temperamenta talia dicuntur, vel absolutè, vel comparatè.

Absolutè talia dicuntur, cùm unam, vel duas habent qualitates verè prædominantes, à quibus accipiunt denominationem.

Sic

Sic ignis calidus dicitur absolutè, & aqua frigida; sic etiam omnia perfecta animalia, calida absolutè dicuntur, quia caloris habent prædominium, vita enim est à calido.

Comparatè talia dicuntur, cùm qualitates istas habent magis vel minùs excedentes, quam ea, cum quibus comparantur.

Sic homo dicitur calidus respectu piscis, frigidus verò respectu leonis: cerebrum dicitur frigidum respectu cordis: unde patet unum & idem dici frigidum comparatè, quod tamen absolutè est calidum.

Et illa comparatio tripliciter potest fieri, vel ad genus, vel ad speciem, vel ad individuum.

Comparatio ad genus illa dicitur quæ fit inter res diversi generis.

Ut cùm temperiem animantis cum plantæ vel mineralis temperie conferimus.

Comparatio ad speciem illa est, quæ fit inter res diversæ speciei.

Ut cùm hominis temperiem cum leonis vel canis temperie comparamus.

Comparatio ad individuum est, cùm individua ejusdem speciei inter se comparantur.

Ut cùm Socratis temperamentum cum Platonis temperamento conferimus, & alterum altero calidiorem, vel frigidiorem pronuntiamus.

Variæ etiam fiunt comparationes temperamenti in ipso individuo cum seipso comparato, eoque vel integro, ut cùm Socrates senex cum se ipso juvene comparatur; vel cum illius partes conferuntur invicem; ut quando temperamentum hepatis cum ventriculi temperamento confertur, & alia hujusmodi, quæ per se facilè innotescunt.

CAPUT III.

De Κρᾶτω Temperamento.

Temperamentum Κρᾶτον seu moderatum duplex statuitur, unum ad pondus, alterum ad justitiam.

Moderatum ad pondus illud dicitur, in quo primæ elementorum qualitates ad tam exactam proportionem sunt redactæ, ut nulla alteri dominetur.

QUidam corpus temperatum ad pondus appellant, in quo non solùm qualitatum, sed etiam elementorum æqualis mensura reperitur, quod non solùm in rerum natura dari nequit, sed ne cognitione quidem concipi potest, quia esset prorsus immobile, cùm omne mixtum ad modum elementi prædominantis moveatur: neque etiam proprium locum inveniret, unumquodque enim eo in loco sistitur naturaliter, qui elemento vincenti propius existit. Ergo de solis qualitatibus æqualiter permixtis est audiendum, quod etiam non dari in rerum natura multi contendunt, sed ab Authoribus fuisse constitutum, tamquam ideam perfecti temperamenti, & normam ac regulam reliquorum, ad quam illa referri possent, eorumque excessus meliùs judicari, quemadmodum Plato perfectam Rempublicam, Cicero Oratorem, & Stoici Sapientem descripserunt, quales nunquam extiterunt. Et Gal. ipse *de sanit. tuend. c.* 5. tale medium vix reperiri ait: Et si inveniatur, ne momento quidem subsistere, propter varias mutationes. Quare imaginatione potiùs concipiendum est quàm revera subsistat: præsertim, cùm ad actiones varias perfectè exercendas non sit tam utile, ac illud, quod ad justitiam appellatur, ut inferiùs patebit.

Dicitur temperamentum ad pondus, quòd ex æquali elementorum mensura, & veluti pondere constituatur: quod hac ratione non valde aptè ita denominatur. Philosophi illud vocant *temperamentum proportionis Arithmeticæ*, quia ut in proprietate Arithmetica est paritas numerorum, sive intervallorum in numeris, ita ut non majus sit intervallum à 2. ad 3. quam à 3. ad 4. sic in hoc temperamento est paritas quædam in qualitatibus, ut nulla alias excedat.

Moderatum ad justitiam illud est, in quo primæ elementorum qualitates ad eam proportionem sunt redactæ, quæ proprium cujusque rei in sua specie functionibus obeundis est necessaria.

Cùm res diversæ speciei diversas habeant functiones, & omnes rerum omnium functiones pendeant à temperamento, necesse fuit eas pro diversis suis functionibus obeundis diversa obtinuisse temperamenta, ita ut in hac calidum frigido, in illa humidum sicco prædominetur; alia enim temperies homini necessaria est ad proprias functiones obeundas, alia leoni, alia equo, & ita de cæteris. Et illa temperies dicitur ad justitiam, quia quemadmodum justitia pœnas & præmia non omnibus pariter, æqualiterque distribuit, sed unicuique largitur quod ex ratione promeretur, aliis plus, aliis minus, in hac tamen inæquali distributione summa elucet æqualitas: sic justa natura diversis rerum speciebus diversa temperamenta adhibuit, quorum ope omnibus muniis, ad quæ fuerant destinatæ, integrè & perfectè fungerentur. A Philosophis vocatur hoc *temperamentum proportionis Geometricæ*, quia quemadmodum in Geometrica portione non respicitur ad differentiarum, sed tantum ad rationum æqualitatem: ita in hoc temperamento non consideratur qualitatum ad pondus & æquilibrium æqualitas, sed potiùs talis qualitatum inter se consensio, ut uniuscujusque speciei naturæ optimè congruat. Optimum autem judicat Hipp. 1. de Diæt. in quo ignis & aqua prævalent. *Confer. Lindan. Melet. I.* §. 107.

CAPUT IV.

De Temperamento Κριτηρίῳ.

Omnes Temperamentorum differentiæ tactu dignoscuntur.

OMnes illæ differentiæ pendent ab excessu primarum qualitatum, quæ sunt objectum Tactus, sicut colores Visus, sapores Gustus, & odores Olfactus.

Illius autem instrumentum est Cutis, potissimùm ea, quæ extremis manuum digitis inest

Instrumentum quod omnium qualitatum excessum debuit percipere, ex omnium qualitatum mediocritate constitui oportuit, neque potiùs in unam, quàm in alteram partem inclinare. Ejusmodi est cutis hominis temperati, quæ ex æquali seminis & sanguinis portione conflata, moderatum ideò obtinuit temperamentum, cùm partes omninò carnosæ sint calidæ & humidæ, spermaticæ, frigidæ & siccæ. Ut autem cutis qualitatum excessus percipere possit, in naturali temperamento debet constitui, omnis alienæ qualitatis expers; si enim à frigore v. g sit vere congelata, munus illud obire nequit. Ex omnibus verò partibus cutis manuum est omnium aptissima, non ea, quæ tegit volam, illi enim durus tendo subtenditur, & attritu continuo densatur, & callosa evadit; sed illa quæ digitorum extremitatibus inest, naturalem suam constitutionem magis retinere solet.

Cutis verò temperamenta inæqualia & excedentia percipit positivè, æquale verò & moderatum privativè.

Omnis sensus passione fit, & omnis passio à contrario: temperamenta autem exsuperantia respectu moderati, habent rationem contrarii, atque ita cutem quæ temperata est, verè & positivè afficient: temperamentum verò moderatum quia nullum habet qualitatum excessum, ideò tactum non afficit, sed cognoscitur tantùm privativè. Quæcumque enim neque calida, neque frigida, neque humida, neque sicca sentiuntur, ita ut nullo modo tactum afficiant, propter similitudinem quam cum illo habent, temperata judicantur.

COROLLARIUM.

Circa judicium Temperamentorum.

Licèt tactus temperamentorum judex statuatur, non tamen ita absolutè, quin aliqua egeat restrictione. Galenus enim *lib. de temperamentis*, asserit tactum esse quidem calidi & frigidi judicem absolutè, humidi verò & sicci non simpliciter, sed cum ratione conjunctum: quia humidum non nisi per mollitiem, & siccum per duritiem cognosci potest: at multa tactui dura occurrunt, quæ sicca non sunt, & plurima mollia, quæ minimè humida. Durum enim trifariam dicitur, ex Gal. 5. *de simpl. medic. facult. c.* 4. siccitate, ut in ossibus apparet: concretione, ut in glacie, & reliquis rebus frigoris vi condensatis: & repletione, ut in utre, & ventre hydropicorum. Unde patet multa dura esse, non tamen sicca. Sic etiam multa natura sicca, ut plumbum, dum liquantur, mollia apparent. Unde patet qualitates istas tactui imponere posse, nisi ratio in consilium vocetur.

Verùm *objici* potest, de caliditate & frigiditate idem dici posse; ex rebus enim calidis vel frigidis aliæ per accidens temperatæ aliter sunt, ut piper potentia calidissimum est, tamen aeri hyberno expositum frigidum ad tactum apparebit; & aqua, quæ per se frigida est, si calefacta fuerit, calida æstimabitur, quia talis tactui apparet: unde non

minores errores poterunt contingere in istis judicandis, nisi convocata ratione secernantur, & naturalis cujusque constitutio exploretur. *Respondeo*, dum dicimus solum tactum esse judicem frigoris & caloris, hoc esse potissimùm intelligendum de temperamento totius corporis, & sine ulla comparatione, quæ propriè ad rationem pertinet. Item de iis quæ talia sunt per se, non per accidens; actu, non potentia: semper enim in omnibus istis verum est dicere, tactum esse verum judicem frigoris & caloris, prout jam in præsenti sunt, ipsumque afficiunt: quod in humido & sicco non contingit, quia non per se & immediatè, sed per alias qualitates, mollitiem scilicet & duritiem, tactui sese repræsentant.

CAPUT V.

De Ætatum temperamentis.

Ætas est spatium vitæ, quo actione caloris nativi in humidum primogenium corporis constitutio manifestè mutatur.

VIta nostra à calore nativo conservatur, qui humido primogenio utitur, tamquam pabulo, idque sensim depopulatur, & ipse etiam agendo repatiens, sensim debilitatur, & ad humidi diminutionem, etiam minuitur: ita ut corpora nostra in vitæ primordiis calida valdè humidaque sint, & temporis progressu frigida siccaque evadant, atque spatium illud temporis, per quod mutationes illæ fiunt, & quod vitæ nostræ circulum mensurat, Ætas nominatur.

Illius principales differentiæ quatuor sunt, 1. *Pueritia*. 2. *Juventus*. 3. *Constans ætas*. 4. *Senectus*.

In toto illo vitæ spatio quatuor insignes mutationes contingunt, sicut in omnibus rebus conspicimus, principium, incrementum, statum, & declinationem, ideò tota hominis ætas in quatuor partes fuit ab Hippocrate distributa, ut numero elementorum, anni tempestatum, & corporis nostri humorum, eorumque temperamento responderet; quod usui Medico maximè est commodum. Licèt enim Jureconsulti, & Astrologi ad suarum scientiarum præcepta magis accommodati, ætas aliter diviserint, hoc parum moramur, quamvis apud nostros Authores, quædam quatuor illarum ætatum subdivisiones reperiantur, ut posteà monebimus. Vide Paul. Zacch. q. Med. legal.

Pueritia à primo ortu ad 25. annum extenditur, estque calida & humida.

Hæc Veri assimilatur, & ex humoribus sanguini: utrumque enim calidum & humidum censemus.

Et in quatuor partes rursum distribuitur, quarum prima dicitur Infantia, *ad annum quartum, vel nonnullis, ad septimum: secunda*, Pueritia, *ad annum decimum quartum: tertia*, Pubertas, *ad annum decimum octavum: & quarta*, Adolescentia, *ad vigesimum quintum se extendens.*

In illo spatio, quod ad vigesimum quintum annum extenditur, magna fit humidi consumptio, ideò pro majore vel minore illius copia, hæ subdivisiones fuerunt institutæ: Magis tamen insignis mutatio fit in pubertate, quàm in reliquis differentiis, tunc enim pubes lanugine exornatur, unde illa ætas suum nomen accepit, mammæ virginibus intumescunt, menses efferri incipiunt, & maribus vox plenior, & asperior efficitur, unde ἐκλαμψιν id est *hircire*, Hippocrati dicuntur, qui etiam tum temporis Venerem agnoscere incipiunt; quæ omnia ita contingunt propter caloris τραγίζειν, quæ tunc maximè apparet, & antea humoris copia obruebatur.

Juventus ad trigesimum quintum vel quadragesimum annum extenditur, estque calida & sicca.

Æstati & humori bilioso assimilatur, caliditas enim tunc temporis maximè viget, & maxima sua vehementia humidum absumit, unde siccitas oritur.

Hic *quæri* solet, an juvenes pueris sint calidiores. *Respondetur*. Pueros esse calidiores extensivè, juvenes verò intensivè, vel pueros esse calidiores ratione quantitatis, juvenes verò ratione qualitatis. Cùm enim calor hic, seu calidum potiùs, de substantia simul & qualitate intelligatur, ex parte quantitatis, seu copiosioris substantiæ, major calidi copia reperitur in puero, quàm in juvene: quia quo propius accedimus ad vitæ nostræ principia, eò magis calido, humidoque abundamus. Ex parte verò qualitatis, certissimum est, juvenibus calorem esse intensiorem propter siccitatem, quæ est lima caloris, unde calor puerorum est mitis, blandus, & halituosus, utpotè multo humido naturali perfusus; juvenum verò mordax, acer, & insuavis propter acres vapores, qui ex sicciore corpore elevantur.

Consistens ætas ad quadragesimum quintum, vel quinquagesimum annum extenditur, estque frigida & sicca.

Consistens appellatur, quia etsi virium robur paululum minui incipiat, illa tamen mutatio in habitu vel actionibus non est evidens, sed qui sunt in ea ætate, in eodem statu consistere videntur. Autumno hæc ætas comparatur, & humori melancholico, qui etiam in ea abundat, quia bilis in juventute exaestata, in melancholiam vertitur.

Senectus ad extremum vitæ extenditur, estque frigida & humida.

Senum temperies dupliciter consideratur, vel secundùm partium solidarum temperiem, vel secundùm excrementorum proventum. Ratione partium solidarum sunt frigidi & sicci, quia in illis humidum primigenium est valdè depopulatum, unde magna partium siccitas exsurgit. Ratione verò excrementorum, quæ propter caloris inopiam magna copia in iis cumulantur, & frigida humidaque existunt, frigidi & humidi dicuntur, qui respectus potiùs retinetur, ut illa ætatum ad anni tempora & humores analogia servetur, atque ita senectus hyemi assimilatur, & etiam pituitæ, qua maximè abundat.

Et illa in tres partes subdividitur, quarum prima dicitur prima senectus, *ab anno quinquagesimo ad sexagesimum; secunda*, ætas ingravescens, *à sexagesimo anno ad septuagesimum; Tertia dicitur* decrepitudo, *ab anno septuagesimo usque ad finem vitæ.*

In *prima senecta* constituti, corpore sunt adhuc satis valido, & civilia munia obire possunt. In *ingravescente*, imbecilliores sunt, & delicatiori vitæ genere indigent, non tamen omnimoda quiete. In *decrepita* denique, viribus omninò destituti, ab omni opere cessare debent, & genio tantùm, ac quieti indulgere, & de futura vita cogitare. *Notandum* est, has omnes ætates magnam habere latitudinem, pro robustiore, vel imbecilliore hominum constitutione, ita ut quidam seniores sint anno quinquagesimo, quàm alii sexagesimo, vel ultra. *Conf. Meletem. I. p. 69.*

CAPUT VI.

De Sexuum Temperamento.

Mares in universum sunt calidiores & sicciores: Fœminæ frigidiores & humidiores.

HUjus theorematis veritas facilè demonstratur ex signis calidiorem & sicciorem temperaturam indicantibus, quæ ex causis & effectibus desumuntur. Ac primùm, quod ad causas spectat, semen (quod efficientis & materiæ rationem obtinet in generatione,) ex quo mares generantur, calidius est eo ex quo fœmellæ producuntur. *Mares*, inquit Hippocrates, *in dextris, & à dextris oriuntur.* Ut patet ex anatome, vas dextrum quod materiam seminalem suppeditat, à trunco venæ cavæ exoriri, unde semen calidius; sinistrum verò non ab ipso trunco, sed ab emulgente ramo, qui serum ad renem defert; unde semen frigidius, & magis serosum.

Inter effectus recensentur actiones, excrementa, & quæ in habitu contingunt.

Actiones autem animales, mares esse calidiores, facilè demonstrant, cùm illi robustiores multò sint, & laboribus ferendis aptiores; mulieres verò segnes, & otiosæ, ac non nisi vita umbratili delectentur. Quod ad vitales spectat, certum est, pulsum & respirationem maribus vehementiores, vocem graviorem, & intensiorem, majorem arguere caliditatem. Naturales etiam functiones meliùs exercent, quod ab excrementis innotescit.

Excrementa autem pauca quantitate generari solent in maribus: in fœminis verò copiosa, ut in menstruis purgationibus apparet, quæ ideò fiunt, quoniam calor non est satis efficax, ut totum illum sanguinem discutere possit, qui generatur: in mare verò ita omnia digeruntur, ut nihil superflui remaneat.

Ex habitu denique corporis manifestè elucet, mares esse multò calidiores, illi enim hirsuti sunt, non solùm barba, sed etiam toto corpore; duram & asperam habent cutem, venas latas & amplas, ac musculos firmos & compactos. Illæ verò sunt omninò glabræ & debiles, cutem habent mollem & laxam, atque etiam musculos & vasa angustiora.

Nota, in theoremate dictum esse, *mares in universum esse calidiores*, quia sexus hi universaliter sunt considerandi, audien-

audiendumque est, mares ex majori parte esse calidiores; quædam enim inveniuntur mulieres calido admodum temperamento præditæ quibusdam viris valdè frigidis calidiores. Sed quia utrique extra ordinariam sui sexus constitutiones sunt positi, ideò assertio nostra non infringitur. *Hipp.* quoque *l. 2. de morbis mulier.* loquitur de sanguine tantùm, non de toto. *(conf. Melet. Lind. I. §. 70.)*

CAPUT VII.

De Temporum anni temperamentis.

Quatuor sunt anni tempestates ver, æstas, autumnus, & hyems.

HArum tempestatum causa potissima est Sol, qui annuo suo motu varias in aere efficit mutationes. Duo autem motus in sole observantur, unus *diurnus*, qui raptu primi mobilis fit ab ortu ad occasum spatio viginti quatuor horarum, quo diem naturalem describit. Alter *proprius*, qui fit ab occasu ad ortum spatio 365. dierum, quo duodecim Zodiaci signa peragrat, & annum integrum describit: & quia propter Zodiaci obliquitatem variè versus nostrum Zenith accedit, varieque ab eo recedit, ideo varias efficit mutationes frigoris & caloris, quibus tempora anni notantur.

Ver est calidum & humidum.

Tunc incipit, cùm Sol Arietis signum ingreditur, & aerem mediocriter calefacere incipit, quia calor mediocris nondum destruit humiditatem à prægressa hyeme relictam eam tamen sensim domat, ita ut ver in sui medio ferè temperatum existat. Symbolum habet cum aere, & temperamento sanguineo, ac ferè temperamento. Omnium tempestatum saluberrima, ex Hipp. atque etiam fœcundissima quia rerum omnium vigor, & fœcunditas in calore & humiditate consistit. Quamvis enim Hipp. III. *Aphorism.* 20. multos, eosque pernicioſos morbos recenseat, qui veris tempore solent contingere, non tamen ideò salubritas illius tollitur, quoniam hoc per accidens contingit in corporibus cacochymis, magnam pravorum humorum copiam per hyemem colligentibus, qui succedente veris tempore funduntur, & aliquando putrescunt: Salubria autem & bene constituta corpora nihil est quod magis conservet, & in propria retineat temperie, quàm vernum tempus illis simillimum.

Æstas est calida & sicca.

Illius initium est, cùm sol ingreditur signum Cancri, qui tunc maximè ad nos accedit, ac radios habet valdè directos, diesque sunt longissimi, unde ingens æstus producitur, à quo humiditas, ex vere relicta, consumitur, & siccitas magna introducitur. Symbolum habet cum elemento ignis, & humore bilioso.

Autumnus est frigidus & siccus.

Tunc vigere incipit, cùm Sol ingreditur signum Libræ; ubi fit *æquinoctium*, quod ideo *autumnale* appellatur, sicut initium veris *æquinoctium vernum*; tantùm enim sol à nobis recessit, ut noctes diebus sint æquales, illoſque longitudine superare incipiant; unde propter illum solis recessum frigiditas in aerem introducitur, quæ juncta siccitati à prægressa æstate relictæ, frigidum & siccum temperamentum inducit, unde autumnus elemento terræ & humori melancholico dicitur analogus. Quia tamen Sol vires suas adhuc mediocriter exercet; ideo, dum est in suo vigore, scilicet in meridie, aerem calefacit, quo fit ut illa tempestas circa meridiem sit satis calida, mane autem & serò frigida, dum scilicet Sol non exercet suas vires, imò in eodem die non ratò tunc temporis frigus & calorem satis intensum percipimus, quod fit propter siccitatem, quæ est lima primarum qualitatum; illa verò aeris inæqualitas graves morbos & pernicioſos solet inducere ex Hipp. III. *Aphorism.* 22.

Hyems est frigida & humida.

Illa die sumit initium, qua Sol ingreditur signum Capricorni, tunc contingit *solstitium hybernum*, sicut in principio æstatis *solstitium æstivum:* tantus enim est solis recessus à nobis, ut per radios valde obliquos non intueatur, & dies sint breviſſimi, noctes vero longiſſimæ, unde magna frigiditas contingit, quæ sibi comitem accersit humiditatem, ex eo quod vapores elevati non dissipantur: sed à frigore coguntur in nubes, pluvias, & nives: unde hyems elemento aquæ, & humori pituitoso assimilatur. *Atque hactenus de temperamentis.*

River. Opera Medica.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

DE HUMORIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Humorum natura.

Humor est corpus fluidum, quod ex alimenti coctione fit in nobis nutritionis causa, vel ad alia corporis commoda.

HUmoris nomen dupliciter usurpatur: *primò* quidem communiter, & generatim pro omni re, qua suis terminis difficilè cohibetur, sed tantùm alienis, sive in corpore nostro generetur, sive non, atque ita liquores omnes sub illa acceptione continentur. *Secundò* verò sumitur magis propriè, & strictè apud Medicos, pro corporibus liquidis, quæ ex secunda & tertia coctione oriuntur, ut ex definitione patet: in qua primùm humor dicitur *corpus fluidum*, quia instar aliorum liquorum facilè diffluit, & propriis terminis non continetur. Dicitur etiam *fieri in nobis ex alimenti coctione*, ut excludantur aliæ humiditates, quæ in corpus nostrum irrumpere per varios meatus possunt, absque ulla alteratione aut mutatione; & ut ostendatur, quomodo humores illi in corpore nostro generantur. Natura enim, animantium, & hominis potissimum, conservationis sollicita, varia produxit alimenta variis qualitatibus prædita, quibus nutrimentum, & incrementum capesseret, non quidem immediatè, sed præcedentibus multis mutationibus; atque ita prius in ore atteruntur, mox in ventriculum ingesta permiscentur, concoquuntur, & in substantiam quandam convertuntur cremori similem, quæ chylus appellatur: qui quidem chylus in ventriculo optimè elaboratus in intestina detruditur, ibidemque utilis illius portio separatur à materia terrena & inutili, ex qua fæces generantur; substantia verò illa purior ab hepate per venas mesaraicas, attrahitur, in quo denuò concoquitur & immutatur, unde massa sanguinaria exsurgit; in qua variæ humorum differentiæ continentur, secundùm communem veterum opinionem, à recentioribus aliis atque aliis novis inventis illustratam, qua de re *Deutius*, & alii de nutrit. *(Melet. I. 120. &c.)*

CAPUT II.

De humorum differentiis.

Omnes humores dividuntur in alibiles & excrementitios.
Alibiles dicuntur illi, qui apti sunt in corporis nostri substantiam facessere.
Et rursum duplices statuuntur; primarii, & secundarii.
Primarii dicuntur illi, qui in venis continentur, & formam in hepate receptam adhuc retinent, nullique membro peculiariter sunt addicti.

PRimarii dicuntur, quia ex illis generantur alii, qui *Secundarii* appellantur: tum, quia statim ac geniti sunt in hepate, tunc primò humorum nomen sortiri incipiunt: chylus enim apud Medicos humoris nomine nunquam donatur. Quamdiù autem humores illi in venis continentur, formam in hepate receptam, idemque nomen semper retinent, donec ad singulas partes delati, ab iis immutari incipiant; tunc enim alias formas, aliaque nomina recipiunt, ut suo loco dicetur.

Et quatuor sunt, sanguis, pituita, bilis, & melancholia. Purior chyli portio ad hepar per venas mesaraicas delata, calore illius concoquitur & immutatur, ejusque naturam quodammodò sortitur; non solùm enim rubedinem, sed etiam temperiem, hepatis temperaturæ quodammodò similem acquirit: Illa autem substantia, ita ab hepate immutata, *massa sanguinaria* appellatur, quòd sanguine plurimum abundet, non quòd eo solo constet. Cùm enim omne agens, licèt eodem modo semper agat, varios tamen producat effectus, pro varia dispositione patientis, sicut Sol eodem calore linteum dealbat, & cutim denigrat; lutum indurat, & ceram emollit. Ita, cùm alimenta quævis quatuor constent elementis; calor hepatis, qui est causa efficiens à qua humores generantur, aeream alimentorum portionem in sanguinem commutat, igneam in bilem, aqueam in pituitam, & terream in melancholiam. Licèt

negandum non sit, efficientem etiam multùm conferre ad majorem hujus vel illius humoris copiam generandam. A calidiori enim hepate ex iisdem alimentis multo major bilis ejusque calidioris copia producetur, quàm à frigidiore; quod contrà frigidius majorem pituitæ copiam generabit. Attamen tantus numquam excessus dari potest, quin ex quovis alimento quatuor humores perpetuò gignantur, licèt non servata debita proportione, quæ talis debet esse naturaliter, ut major sit sanguinis copia, minor pituitæ, minor adhuc melancholiæ, omnium minima bilis portio existat. Quòd autem quatuor illi humores in massa sanguinaria contineantur, satis apparet ex partium corporis nostri varietate, quæ diversis temperamentis præditæ cùm sint, non possunt omnes uno eodemque humore nutriri; simile enim à simili tantùm nutritur. Atque ita ex sola partium consideratione facilè judicamus, lienis, v. g. substantiam melancholico humori simillimam, pulmonum bilioso; hepatis, sanguineo; & cerebri, pituitoso, ex iisque nutriri. Confer. *Manuduct.*

CAPUT III.

De Sanguine propriè dicto.

Sanguis propriè dictus, est portio totius massæ sanguinaria, magis temperata, ad calidum & humidum vergens, & colore rubro perfusa.

POrtio chyli magis temperata, & in substantia mediocris, in sanguinem propriè dictum convertitur, qui ad hepatis naturam & temperiem maximè accedit; quod quidem cùm sit calidum & humidum: similem etiam substantiæ sibi analogæ tribuit temperiem; & non solùm hanc, sed etiam calorem, qui ruber est, isque reliquorum humorum in massa permixtorum colorem superat, unde tota massa humorum rubra conspicitur, & sanguinis ipsius nomen absolutè sortitur. Illius proventum faciunt alimenta temperata, & boni succi, ætas florens, verna tempestas, & calida humida jecoris temperies.

Licèt ex omni alimento sanguis generetur, ex his tamen majori copia, ex aliis minori: Ideò causis hisce omnibus simul concurrentibus sanguineum efficitur temperamentum, ex magno scilicet sanguinis prædominio.

Illius usus est, in partium carnosarum alimoniam facessere: hujusmodi sunt carnes omnium masculorum, & viscerum, quæ sanguine propriè dicto nutriuntur. Ejusdem verò effectus est, reddere homines hilares, & jucundos, ad risum & amorem propensos, ac florido colore perfusos, quia maxima caloris temperati copia abundant, unde jucunda illa pathemata exsurgunt: hinc videmus omnia animalia in prima ætate eximia hilaritate perfundi, quia tunc calore nativo plurimum abundant.

Sanguis autem quicumque in venis continetur, fibris quamplurimis est perfusus, quarum beneficio concrescit, & partibus assimilatur.

Fibræ illæ, quæ magna copia in sanguine continentur, manifestè apparent, dum sanguis multa aqua diluitur, vel dum manu agitatur, ut in sanguine fuillo solet fieri qua agitatione fibræ omnes auferantur, ut impediatur concretio: tanta enim est harum fibrarum vis ut sanguinem è venis emissum statim coagulent, quibus alioquin ablatis nunquam coagulatur, ut in exemplo proposito apparet. Atque harum beneficio sanguis dum ad varias partes defertur, nutritionis ergo condensatur, & solidior efficitur, ut facilè queat partibus assimilari; alioqui fibris illis destitutus liquidior permaneret: Non est enim credibile quod Aristoteles asserit, cervos, damas, & camelos illis carere; sed potiùs intelligendum est, pauciſſimas habere fibras, quæ tamen ad mediocrem concretionem sufficiant. Fibræ autem illæ albæ omninò sunt & nerveam substantiam referentes; unde arbitrandum est, eas non in jecore fuisse genitas, sed potiùs in ventriculo, qui totus nervosus est, & substantiæ suæ naturam chylo quodammodò impertit. (*V. Melet. I.* 50. 71. 140. 7.)

Sanguis verò duplex est, venosus & arteriosus.

Venosus crassior est, frigidior, rubicundior, & substantiæ partium solidæ nutriendæ destinatus.

Arteriosus verò tenuior est, calidior, subflavior, & substantiæ partium spirituosæ nutriendæ destinatus.

Qui in venis est sanguis, ab hepate immediatè proficiscitur, illiusque naturam & temperiem omninò refert; atque adeò arterioso frigidior, qui in corde elaboratur, ubi tenuior evadit, coloremque subflavum adipiscitur propter aeream portionem, quæ cum eo in sinistro cordis ventriculo permiscetur, coloremque illum saturatum diluit. Tantò ergo est calidior venoso, quanto cordis temperies jecur caliditate superat.

COROLLARIUM.

Quidam negare ausi sunt, dari sanguinem propriè dictum, sed totam humorum massam ex bile, pituita, & melancholia tantùm constitui voluerunt, illosque tres humores, simul mixtos, sanguinis nomine donari, quod demonstrare conantur exemplo lactis, quod ex sanguine immediatè producitur; in eo enim tres tantùm substantiæ homogeneæ reperiuntur; nimirum butyrosa, serosa, & caseosa, quæ tribus illis humoribus respondent. Verùm hæc opinio refutatur inde, quòd massa humorum ruborum aliunde quàm à sanguine vero sortiri nequeat: Bilis enim flava est, pituita alba, & melancholia nigra. Deinde partes carnosæ, quæ maxima copia sunt in corpore nostro, colore & temperie sanguini analogæ, peculiariter demonstrant, hunc adesse humorem, ex quo illæ nutriuntur. Ad lactis verò exemplum *Respondemus*, non esse necesse res omnes easdem habere partes ac illæ ex quibus fuerunt genitæ: nam semen quod ex sanguine generatur, duas tantùm habet partes, scilicet spiritus & crassamentum. Adde, exemplum illud potiùs adversus bilem, quam adversus sanguinem concludere: butyrum enim est sanguini analogum, putà calidum & humidum, sicut caseus melancholiæ, serum verò non omnino etiam pituitæ respondet, sed potiùs ichoribus qui per urinas & sudores excludi solent, & ipsum seri nomen obtinuerunt.

Maximè autem advertendum est, axioma illud, quo fertur, rem in ea resolvi, ex quibus componitur, intelligendum esse tantùm de ultima resolutione, quæ fit in elementa. Res enim in ea tandem resolvuntur, ex quibus primò fuerunt genitæ. Elementa autem sunt prima corpora, ex quibus omnia mixta componuntur, atque adeò in illa ultimo resolvuntur, sed nunquam in ea, ex quibus secundariò producuntur: verbi gratia, caro & ossa resolvuntur quidem in elementa post animantis interitum, non autem in panem & alia alimenta, ex quibus per nutritionem producuntur; aut in semen & sanguinem, ex quibus fuerunt genita in conceptione.

CAPUT IV.

De Pituita alimentaria.

Pituita alimentaria est sanguinis crudior portio, frigida & humida, ac ferè insipida, aut subdulcis.

POrtio massæ sanguinariæ frigidior & humidior, Pituita appellatur, quæ ex crudiori chyli portione generatur; unde sanguis crudus vel semicoctus à Galeno appellatur, qui & asserit, per inedias in sanguinem propriè dictum ulteriori coctione facessere, idque in ipsis venis per vim ἀναστομωτικὴν illis ab hepate communicatam.

Magnum illius proventum solent efficere frigida & humida alimenta, ætas senilis, hybernum tempus, & frigida humidaque jecoris temperies.

De tempore hyberno est difficultas, quia cùm ventres sunt hyeme calidiores, ex Hipp. propter concentrationem caloris nativi, quæ fit tunc temporis, meliùs fieri debent concoctiones, atque adeò pauca humoris crudi copia generari. *Respondetur*, magnam pituitæ copiam hyeme generari, non ratione efficientis, sed materiæ, scilicet alimenti: alimenta enim tunc temporis sunt frigida, & compacta, & concoctu difficiliora. Adde tunc temporis plurimum vigere appetentiam, & magna quantitate assumi alimenta, ita ut præ nimia copia non possint perfectè elaborari; sed crudior chylus remaneat, unde crudior sanguis; nam primæ coctionis vitium non corrigit secunda, ex Galeno.

Illius usus est partes frigidiores & humidiores nutrire.

Cerebrum & spinalis medulla magnam habent cum pituita analogiam, illa ideò nutriuntur, ut apparet in excrementis quæ à cerebro quotidie manant. Illa pituita alibilis vulgò dicitur sanguis pituitosus, sicut bilis & melancholia, sanguis bilioſus, vel melancholicus; quod sedulò advertendum, ne error contingat in authorum lectione, dum asserunt, omnes partes sanguine nutriri.

Effe-

Effectus verò illius est reddere homines, in quibus dominatur, stupidos, segnes, & somnolentos, toto corpore molles, & albescentes.

Frigiditas cum humiditate conjuncta reddit spiritus crassos, & parum mobiles, unde hæc accidentia contingunt.

CAPUT V.

De Bile alimentaria.

Bilis alimentaria est tenuior sanguinis portio calida & sicca, nonnihil amara & flavescens.

SIcut quatuor humores quatuor elementis respondent, sic bilis igneæ naturæ, ex calidiore & sicciore chyli portione genita, aliquo amarore prædita, non tamen insigni, sicut bilis excrementitia, alioqui non esset ad alendum idonea. Certum enim est, amara non nutrire, quæ scilicet sunt vehementer talia. Nam hyssopus, cichorium, & alia multa, levem habent amarorem, tamen nutriunt. Sic etiam bilis alimentaria leviter tantùm amara est, ita scilicet, ut partes illum amarorem non aversentur. Dicitur etiam sicca, potestate, non actu, quia omnes humores fluidi sunt, & actu humidi, potestate tamen exsiccat, sicut aqua maris, vel maria sicca dicuntur.

Magnum illius proventum facit calida & sicca alimenta, pinguia & oleosa, ætas virilis, tempus æstivum, & calida siccaque hepatis temperies.

Non videtur rationi consonum, pinguia, & oleosa in bilem converti, cùm illa sint calida & humida, atque ita sanguini producendo potius apta. *Respondetur*, ista quidem ex sua temperie sanguini potius gignendo esse apta; sed quia substantiam habent valdè inflammabilem, ideò in corporibus præparatis ac dispositis ad bilioси succi generationem, in eum facilè convertit. Unde pervulgatum est apud Medicos: dulcia facilè bilescere, quod semper intelligendum est ita fieri in corporibus calidis & biliosis, in aliis enim frigidioribus, vel temperatis, sanguis potius producitur, quod in melle & lacte manifestè apparet; mel enim Senibus, & lac Pueris accomodatissimum est ad alimoniam, utrumque verò in ætate florentibus aut calidioribus facilè bilescit.

Illius usus est, partes consimiles nutrire, & sanguini esse instar salis, & condimenti, cujus beneficio partes sanguinem avidius attrahant.

Inter partes, quæ à sanguine bilioso nutriuntur pulmo præcipuè recensetur, qui substantiam habet valdè raram, ut facilè ingredientem aerem recipere possit, ideò tenui sanguine debuit nutriri.

Levi autem bilis amarore cum reliquorum humorum dulcedine permixto, gratus sapor toti massæ conciliatur, unde partes alimentum avidiùs prolectant.

Ejusdem vero affectus est, reddere homines, in quibus redundat, promptos, vigiles, iracundos & macilentos.

Hi omnes sunt caliditatis & siccitatis effectus. (*Melet. I.* 113.)

CAPUT VI.

De Melancholia alimentaria.

Melancholia alimentaria est crassior sanguinis portio, frigida & sicca, sapore acerbo, & nigro colore prædita.

CRassior chyli portio in melancholiam convertitur, quæ est limosa & veluti fæculenta sanguinis pars, fæcibus vini similis, quæ in dolii fundo residere solent, ideò elemento terræ assimilatur, *v. Milet. I.* 112.

Magnam ejus copiam congerunt crassa & terrena alimenta, consistens ætas, autumnus, & mœrores diuturni.

Usus verò illius est partibus consimili temperamento præditis nutrimentum præbere.

Hujus naturæ potissimum est lien, deinde ossa, quæ licèt colore contratio sint; simile tamen habent temperamentum, albedinem autem acquirunt ulteriori coctione.

Illius denique effectus est, homines in quibus dominatur, efficere timidos, mœstos, asperis moribus, & coloris nigricantis.

Quia Melancholici spiritus habent obscuros & tenebricosos, ideo tristia phantasmata menti repræsentant, illamque reddunt obtusiorem.

Neque obstat dictum illud Aristotelis, apud Medicos etiam valde pervulgatum: melancholicos esse ingeniosos. Non est enim intelligendum de iis melancholicis, qui tales *natura* sunt, ac frigido, siccoque temperamento præditi, sed de illis qui *per accidens* tales evadunt, fueruntque à nativo temperamento sanguinei, vel bilioси, ac progressu temporis portio quædam tenuioris sanguinis exuritur & crassescit, & naturalis melancholiæ conditiones æmulatur: sed calidior multò & lucidior, quia sanguis ex se est valde lucidus: unde, cùm ex illo humore spiritus lucidi & satis calidi generentur, iique sint satis crassi, & constantes, utpote ex crasso humore geniti, aptissimi sunt ad prudentiam efficiendam: hic igitur est humor melancholicus, qui homines ingenioсos facit, artium & scientiarum inventores, & cultores egregios: non autem naturalis illa melancholia frigida & sicca, quæ bardos & stolidos reddit homines, unde *melancholia asinina* vulgò appellatur.

CAPUT VII.

De humoribus secundariis.

Hactenus de humoribus alimentariis primariis, sequuntur secundarii. Illi autem dicuntur secundarii, quod à primariis immediatè oriantur, & alicui membro peculiari sint inserti.

HUmores primarii, qui in venis continentur, & sanguinis nomine donantur, ad singulas partes deferuntur; ut in illarum nutrimentum faceſſant: dum autem à singulis partibus immutari incipiunt, secundarii appellantur. Multi humiditates eos potius quàm humores malunt appellare, ex eo quod eorum pars ad substantiæ partium naturam potius, quam humorum accedat; atque quatuor partium siccitatibus, à Galeno propositis, opponantur: quod non est à ratione alienum. Possunt tamen nominari humores, cùm primariis humoribus immediatè succedant, nec adhuc sint veræ partes.

Et quatuor sunt, primus dicitur humor innominatus, sive insitus, secundus ros, tertius gluten, quartus cambium.

Quatuor istorum humorum secundariorum auctor fuit Avic. *fen. 1. primi canon. doct. 4. cap. 1.* quos elicit ex Gal. qui *lib. 7. meth. c. 6.* quatuor siccitates enumerat, quæ partibus corporis nostri solent contingere, propter quatuor diversarum humiditatum consumptionem: quæ quidem humiditates ex sanguine generantur, dum ut dictum est, ille in partium substantiam faceſſit; & antequam sit omnino conversus, quatuor insignes subit mutationes, quarum unaquæque peculiare obtinuit nomen.

Humor innominatus sive insitus est ille, qui in exilium venarum extremitatibus continetur, & levem à particularibus membris mutationem suscipere incæpit.

Sanguis simul atque è vasis amplioribus defertur in angustiora, quæ unicuique parti naturaliter sunt infixa, particulæ illius qualitatibus sensim perfunduntur, eaque commutatione partis naturam assumere incipiens, fit primus humor ex quatuor secundariis, cui nullum nomen fuit impositum, ideo *Innominatus* appellatur; Recentiores tamen nonnulli *insitum* nominarunt.

Ros verò tunc appellatur, cum prima illa humiditas ab extremitatibus vasorum excidit, & in membrorum substantiam dispersa est.

Ideo Ros appellatur, quod roris instar partium substantiam irriget, & in tenuibus earum spatiis excipiatur. Fit ex humore innominato, sed multo magis alteratus est, & ad partis naturam magis accedit.

Gluten tunc dicitur, cum roridus ille humor partibus unitur, & agglutinatur.

Cambium denique, cùm gluten illud in partis substantiam omnino convertitur, & assimilatur.

Harum duarum postremarum humiditatum discrimen innotescit ex differentia, quæ inter unionem & assimilationem intercedit. Illa autem luculentissimis exemplis demonstratur. Nam in scabie, elephantiasi, & similibus, appositio quidem fit seu agglutinatio copiosi humoris, qui tamen non assimilatur, sed propter pravas qualitates quæ ei insunt, corrumpitur; unde patet unionem valde differre ab assimilatione.

CAPUT VIII.

De Humoribus excrementitiis, ac primum de bile excrementitia.

Hactenus de humoribus alimentariis. Excrementitii dicuntur illi, qui nullam habent corpori alendo aptitudinem, sed à corpore expelluntur & separantur.

Et quatuor sunt, 1. bilis, 2. melancholia, 3. serum; 4. pituita.

Bilis excrementitia est excrementum tenue secundæ coctionis, calidum & siccum, colore flavum, & sapore amarum, quod ad vesiculam felleam expurgatur.

OMnes coctiones sua habent excrementa, quoniam non omnes alimenti partes sunt nutritioni aptæ; ideò portio inutilis ab utili separatur, & foras excluditur. Sic primæ coctionis excrementa sunt fæces, quæ per alvum deturbantur. Secundæ verò, excrementa tria sunt, quæ quoniam ad humores referuntur, jam à nobis veniunt exponenda.

Primum igitur secundæ coctionis excrementum, est tenuis quidam humor, calidus & siccus, valdè amarus, ideò nutritioni ineptus, qui ad versiculam felleam defertur, partim jecoris expultrice, partim vesiculæ illius attractrice, quæ idcirco familiaritate quadam & sympathia cum humore illo fuit à natura donata, ut eo gauderet, & oblectaretur. V. Lauremb.

Illius usus est, expultricem intestinorum facultatem ad suum officium impellere, & pituitam lentam intestinorum tunicis adhærentem detergere.

Postquam vesicula fellea bilem ad se attraxit, ea aliquandiu fruitur, & gaudet; donec per moram acrior facta, cystidem illam irritet ad sui expulsionem: tunc enim à cystide propellitur ad duodenum intestinum, per meatum quendam huic rei destinatum, qui potus cholidochus appellatur; Bilis autem ad intestina delata, acrimonia sua irritat, & facultatem eorum expultricem movet; unde fæces commodiùs excluduntur; quæ ut plurimùm flavo vel rufo colore tinctæ apparent, propter bilis permixtionem. Quia verò intestina pituita multa viscida & lenta abundare solent, hoc etiam commodum bilis præstat, quod scilicet pituitam illam incidat & detergat, illiusque exclusionem juvet.

Differentiæ verò illius dupliciter constituuntur, vel quatenus in naturali constitutione sita est, vel quatenus naturæ limites excedit.

In naturali constitutione sita duplex est, flava & pallida.

Flava est illa, quæ in cistide continetur pura & impermixta, quæ jam fuit commemorata.

Pallida verò fit, cum serosus quidam humor flavæ permiscetur.

Serum bili permixtum, flavum illius colorem diluit, & pallidiorem reddit, necnon frigidiorem & humidiorem.

Dum autem naturæ limites excedit, quatuor illius sunt species, vitellina, porracea, eruginosa & glastea.

Vitellina bilis colore & consistentia crudos ovorum vitellos refert, flava multo calidior, ac ea quæ fit, calore vehementiori alterata & incrassata.

Dum caloris præternaturalis acrimonia bilis naturalis torretur, partes illius tenuiores dissipantur, unde crassior evadit, & colorem acquirit magis saturatum, caloremque intensiorem. Non enim audiendus Avic. qui vult bilem flavam in vitellinam transire per admixtionem pituitæ, nam hoc modo pallidior evaderet & frigidior.

Porracea bilis porri colorem referens, vitellina calidior est, & in ventriculo ut plurimum ex pravis alimentis producitur.

Viridis illa est instar porri, talisque sæpè efficitur ex pravis alimentis, qualia sunt allia, cepæ, porrum, nasturtium, brassica, & similia; quæ dum in ventriculo concoqui non possunt, & in chyli naturam converti, exuruntur, colorem tamen suum magna ex parte retinent; unde porracea illa bilis generatur. Notandum tamen est, hoc non fieri nisi in ventriculis calidissimis. Fit etiam interdum in aliis corporis nostri partibus ex bile vitellina à calore exurente magis calefacta, unde illius color in viridem convertitur.

Æruginosa bilis, aruginis colorem referens, fit ex porracea, majori adustione.

Dum bilis porracea diutius commoratur in ventriculo, calore præternaturali eoque intensiore facto, magis aduritur, & in æruginosam mutatur. Interdum etiam in venis fit à calore valde intenso, superiores bilis species torrefaciente: estque valde acris & maligna, unde apud Hipp. dejectiones æruginosæ lethales æstimantur. (*Progn. X. 3. ad 10. Coac.* 330.)

Glastea bilis, Isatidis seu glasti colorem referens, ex reliquis fit majori incendio, iisque omnibus deterior.

Hæc ad bilis atræ naturam accedit, & colore magis fusco & obscuro quàm reliquæ, quam torrefactione majore acquirit, ideo illis deterior est magis pernicioſa.

COROLLARIUM.

Galenus *lib. de atra bile*, bilem rubram commemorat, unde plures species videntur referendæ; at illa non est propriè bilis, sed serum sanguinis, ut ipse Galenus explicat. *comment. 5. in 9. Epid.*

CAPUT IX.

De Melancholia excrementitia.

Melancholia excrementitia est excrementum crassum secundæ coctionis, frigidum & siccum, colore nigro, sapore acido præditum, quod ad lienem expurgatur.

POrtio chyli crassior & magis fæculenta, quæ in substantiam alibilem non potuit ab hepate commutari, à massa sanguinea separatur, ut illa omnis impuritatis expers remanere possit: quæ quidem materia crassa & terrena, melancholia excrementitia nominatur, atque ut commodè expurgari possit, peculiaris pars fuit constructa, maximam cum illo humore habens similitudinem, quem ideò ad se illicit; & intra substantiam suam mollem & laxam recondit, interea tamen sanguinem melancholicum ei permixtum ad sui nutritionem separat, sibique assimilat.

Illius usus est, ventriculi coctionem adjuvare, & naturalem in illo excitare appetentiam.

Postquam lien humorem illum aliquandiu retinuit, ejusdem onere gravatus, ad ventriculum eum expellit per meatum, qui ad fundum illius terminatur, & vas breve appellatur. Inutilis autem omnino non est, sed coctionem & retentionem ventriculi juvat, ex Galeno 5. *de usu part.* Ventriculum enim contrahit, & cogit cibos ad unguem complecti, & retinere quousque fuerint concocti, levi enim adstrictione præditus est iste humor. Addit Avicenna naturalem appetentiam excitare propter levem acciditatem, quam præ se ferre solet; quemadmodum acida omnia illud idem præstant; unde usu ordinario venit in mensarum principiis acetaria apponere, ad provocandum appetitum. Hinc fit ut melancholici omnes famelici esse soleant, propter copiam hujus humoris, qui in ventriculum effunditur.

Hæc etiam opinio ex Galeno colligi potest, qui 1. *de sympt. causis*, vult caninam appetentiam fieri, cùm succorum acidorum copia in ipso ventriculo gignitur, aut in ejus os aliunde influit. Si igitur succus melancholicus, qui acidus est, nimia copia & præter naturam congestus, facit famem præter naturam, non est dubium, quin modicus ille, & secundùm naturam se habens, naturalem famem possit excitare.

Dices, pituitam acidam excitare etiam appetentiam caninam, non minùs quàm melancholiam; posse igitur in medica quantitate famem naturalem efficere. *Respondeo*, non sequi, propterea quòd pituita acida est perpetuò præternaturalis, & à morbo fit; melancholia verò naturalis est, & secundùm naturam singulis diebus in ventriculum ejicitur, ideò affectum naturalem producere potest, non autem acida pituita, nec melancholia illa redundans ac morbosa, quæ præternaturales sunt, & famem tantùm præternaturalem producere possunt. Alio etiam modo humor melancholicus ciborum appetentiam & coctionem juvant, prout nimirum eorum dissolutionem promovet, sicut videmus acida omnia, ut acetum, succum limonum, lapides dissolvere, & spiritus vitrioli, nitri, sulphuris, durissima metalla. De his plura diximus in *Praxi medica nostra, cap. de concoctionibus læsa.*

Dum verò melancholia excrementitia præter naturam se habet, atra bilis appellatur, quæ ferventissima est & acerrima.

Omnium humorum pernicioſissimus est atra bilis, quæ perpetuò præter naturam se habet, & omnibus corporis nostri partibus infestissima, ac summè exitialis propter ma-

ximam acrimoniam, quæ partes, quibus adhæret, rodit, ulcerat, & exurit, immò in terram effusus, instar aceti acerrimi, vel potius aquæ fortis, eam fermentat, & bullas fervendo producit. Fit à calidissima partium intemperie, quæ contentos succos extorret & incinerat, vel è putredinoso calore in humoribus introducto, cujus vi consumptis tenuioribus & humidioribus partibus, crassiores remanent, tanquam fæces exustæ & incineratæ. Illa tamen incineratio tanta fieri nequit in humoribus quin adhuc fluidam consistentiam, & propriam humoris formam retineant.

Illius verò atræ bilis quatuor enumerantur differentiæ, à causarum differentiis desumptæ, quatenus scilicet ex melancholia, bile, sanguine, vel pituita falsa generatur.

Prima atræ bilis species fit ex melancholia naturali putrefacta & exusta, ab eaque differt, ut fæx usta à non usta, pruna à carbone, ferrum candens à non candente. *Secunda* fit ex flava bile valdè adusta, ut enim minori ustione fit vitellina, porracea, æruginosa, & glastea; sic majori tandem fit atra omnium pernicioſissima, quæ illa verè est, quæ muscas abigit, & terram fermentat. *Tertia* fit ex sanguine supra modum putrescente aut exusto; tunc enim pars illius subtilior in bilem flavam, crassior verò in atram commutatur, si quidem magna fuerit adustio; alioqui terri illius humoris naturam nequit assumere, sed tantùm in melancholiam frigidam & siccam transibit. Cum verò ita à caloris incendio torretur, ut Empyreuma retineat, veram atræ bilis naturam possidet. Mitior tamen est reliquis, cùm pristinam naturam perpetuò aliquantulum redoleat. Esse tamen atram bilem, patet in tumoribus carbunculosis, qui à crassiori sanguine & fervidiori contingunt, sæpeque in veros cancros degenerant. *Quarta* & ultima fit ex falsa pituita, quæ longiori ustione tam mordax & infesta evadit, ut ad confinium atræ bilis proximè accedere videatur; licèt rarissima sit ista atræ bilis species, immò multi illam nullo modo dari firmiter asseverent. Cùm enim pituita alba sit, in nigrum colorem transire nequit, nisi per alios medios, ut flavum, viridem, & reliquos. Deinde, si pituita exuratur, partes illius tenuiores resolvuntur, crassior verò in gypseam mutatur, quæ suam etiam albedinem retinere solet. Existimamus tamen pituitam falsam, ubi vehementiùs exuritur, tantam malitiam, & erodendi vim acquirere, ut quoad qualitates spectat, nihil ab atra bile differat; quoad colorem verò album, non est absurdum affirmare, illum in nigrum posse commutari aliquando violenta & inæquali ustione, per fumos & fuligines, quæ cum illa permiscentur, quemadmodum videmus ligna candidissima in carbones immediatè commutari: quando verò sensim & æqualiter concoquitur, ut dum gypsea fit, propriam albedinem non amittere.

CAPUT X.

De Sero.

Serum est excrementum tenue & aquosum secundæ concoctionis, quod partim per urinas, partim per sudores expurgatur.

ALimentorum coctiones elixatione fiunt, ideò quemadmodum in artificiosis elixationibus magna humiditate opus est, ne res potiùs assentur, quam elixentur, sic in naturalibus coctionibus magna humiditatis copia cum alimentis debet permisceri, quæ illa est, quam largo potu circa pastus assumimus, & illa materia potulenta cum cibis in ventriculo ita miscetur, ut una veluti substantia fiat, eaque adeo tenuis, ut lactis vel cremoris speciem repræsentet, chylus, id est succus ideo appellata: quod quidem ita fieri necessum fuit, ut alimenta in illa prima coctione præparata, angustas illas venas pervadere possint, per quas ad hepar ferri solent tum etiam venulas illas, quæ per substantiam hepatis disperguntur. Postquam vero hematosis in hepate peracta est, non tanta amplius opus est humiditate, ideo majorem illius partem natura secernit, quæ à renibus attrahitur, & inde ad vesicam amandatur, ubi urinæ nomen sortitur: priùs vero dum in venis continetur, serum appellatur. Portio vero seri, quæ in venis adhuc remanet cum sanguinea massa permixta est, ut fit humorum vehiculum; iique tenuiores facti & magis fluxibiles, ad singulas corporis nostri particulas facilius ferri possint; postquam vero hæc seri portio officio suo omnino perfuncta est, partim ad renes remeat, & cum reliqua urina permiscetur: partim vero ad habitum corporis fertur, & per sudorem expurgatur. (*v. Melot. l. 23. 116.*)

Illius usus est, esse vehiculo humorum alibilium, ut facilè per corpus transferantur.

Hunc usum præstat, quandiu in venis continetur: postquam enim ab eis excidit, nullum habet usum in corpore, sicut bilis, & melancholia.

Ejusdem differentiæ quatuor sunt, nimirum sanguineum bilioſum, pituitoſum, & melancholicum.

Unusquisque humor proprium & peculiare serum habere æstimatur, naturæ & temperiei proptiæ analogum. Sic serum sanguinis calidum & humidum, & subrubrum censetur: serum bilis calidum & siccum, & subflavum, serum pituitæ frigidum & humidum, & albicans: serum denique melancholiæ frigidum & siccum, ac fusco colore præditum.

CAPUT XI.

De Pituita Excrementitia.

Pituita excrementitia est excrementum tertiæ concoctionis frigidum & humidum, colore album, sapore insipidum vel subdulce, quod in variis partibus, cerebro potissimum generatur.

PArtes frigido humidoque temperamento donatæ, sanguine pituitoso nutriuntur, unde multa excrementa producuntur, tum propter ipsius partis frigiditatem, quæ perfectam concoctionem præstare nequit, tum etiam propter humorem ipsum, qui cùm sit crudior sanguinis portio, difficilius concoquitur, & magna ejus pars in excrementum commutatur, quod in cerebro valde est manifestum. Illud enim magnam pituitæ excrementitiæ copiam continuo solet colligere, quæ per os & nares expurgatur. Cerebrum autem pituitam illam colligit, non solum per concoctionem proprii alimenti, sed etiam propter situm sublimem, cujus ratione multi vapores à ventriculo, hepate, & aliis visceribus sursum ad caput feruntur, & à frigiditate cerebri condensantur in aqueam materiam, quæ hujusmodi pituitam constituit. Hinc propter magnam illam pituitæ copiam quæ duobus hisce modis in cerebro colligitur, Hipp. aliique Medici cerebrum *Metropolim pituitæ, omniumque fluxionum authorem* appellarunt.

Illius differentiæ ex sapore & consistentia desumuntur.

Ratione saporis quadruplex statuitur: insipida, dulcis acida, & salsa.

Hæc maximè naturalis est, talisque in corporibus bene dispositis per sputum quotidie rejicitur.

Dulcis ex insipida fit, à calore nonnihil alterata.

Quando insipida à calore moderato concoquitur, dulcis evadit: dulcedo enim à calore; non est tamen inde colligendum, pituitam dulcem esse calidam, quia dulcedo quidem intensa caliditatem arguit, non autem levis & moderata: sic poma frigido temperamento sunt prædita sicut & lac, attamen quavis pituita multo dulciora.

Acida fit à frigiditate intensiori, aciditatem inducente.

Cum exiguus pituitæ calor extinguitur, vel dissipatur, tunc illa necessatio acescit: non secus ac multorum fructuum succi, qui exiguo calore præditi, postea quam deferbuerint facillimè acescunt, quod calidioribus non contingit, qui diutius in integritate sua permanere solent, ut de vino generoso patet.

Salsa pituita fit vel ex putredine, vel ex permixtione salsæ humiditatis serosæ. Ex Gal. *lib. 2. de diff. febr. cap. 9.*

Ob putredinem salsa fit, quoniam cum per putredinem siccum ab humido separetur, & siccum illud à calore putredinoso exasseturr, dum humidæ substantiæ denuo permiscetur, salsum inducit saporem. Fit vero ex permixtione salsæ humiditatis serosæ, dum illa à calore intenso salsedinem adepta, dulci pituitæ permiscetur: humiditas autem serosa salsedinem acquirit, dum calor in illam agens, exustos vapotes producit, qui ei permixti salsedinem efficiunt.

Nota, duas istas pituitæ species, scilicet acidam & salsam, præter naturam se habere: dulcem vero & insipidam secundum naturam.

Ratione consistentiæ quadruplex etiam statuitur: tenuis, crassa, vitrea, & gypsea.

Tenuis est, quæ aqueam sortitur consistentiam, fluidaque valde est, & facile in varias partes illabitur.

Talis est ea, quam videmus per nares stillare è cerebro,

bro, & ex ore profluere: tum etiam in plurimas partes, per media musculorum intervalla effundi.

Crassa est, cum tenuis illa crassitiem quandam & lentorem à calore acquisivit.

Calor tenuiores partes resolvendo incrassat, unde pituita illa, lentorem adepta, *mucus* propriè appellatur.

Vitrea pituita crassa etiamnum est, sed pellucida, instar vitri liquefacti, aut albuminis crudi ovi.

Dubium valde est, nec ab authore ullo, quod sciam, resolutum, cur cùm *pituita vitrea*, & ea quæ *crassa* appellatur, similem ferè crassitiem habeant, una tamen sit valdè pellucida & diaphana, altera verò opaca. Putarem verò illud fieri propter diversitatem causæ efficientis, quod scilicet crassa pituita fit à calore, vitrea verò à frigiditate: in crassa calor resolvit partes tenuiores, magisque aereas & aqueas, quæ diaphaneitatem efficiunt; unde remanet opaca; in vitrea verò, quia illa à frigore incrassatur, nihil resolvitur, sed partes diaphanæ remanent, unde pellucida apparet: quod in glacie est manifestum.

Verùm *Dices*, Pituitam in corpore nostro tantam acquirere non posse frigiditatem, ut illius vi densior crassiorque evadat, cùm omnia sint actu calida in corpore nostro: quidquid enim frigidum est, à parte, in qua continetur, calefieri est necesse, *Respondeo*, Pituitam illam, ex qua vitrea producitur, summam obtinere cruditatem, ita ut à natura nequeat edomari, ideo à regimine illius destituitur, tanquam indomita & insuperabilis, tuncque ad propriam naturam redit, nimirum frigiditatem, quam ab aqua participat, & quæ non potest vinci exiguo calore partium, in quibus continetur, qualia sunt intestina in quibus potissimum vitrea illa pituita colligitur, & acerbissimos dolores colicos non rarò solet excitare, quia lentore suo intestinis adhæret, & frigiditate sua vellicat & mordet, frigidum enim mordax, ex Hipp. tanta autem frigiditate pollet, ut actu frigida excernatur, quod ipse Gal. in seipso expertus testatur 4. *de loc. affi.*

Gypsea pituita ex crassa fit, ad gypsi vel lapidis ferè crassitiem indurata.

Hæc humoris naturam non ampliùs retinet, quas in solitam substantiam concrevit, ideò inter humores impropriè recensetur. Fit autem à calore omnes partes humidas absumente, ita ut partes tantùm terrestres remaneant; & indurentur in tophaceam materiam, gypso ferè similem: talis sæpe deprehenditur in articulis, in quibus podagram efficit nodosam.

evanescentibus, remanet quidam liquor aquosus & infœcundus.

Quarto. Ex iisdem nutrimur, quibus constamus; sed ad nostri conservationem necessaria est spiritus sive aeris attractio: ergo talis aliqua substantia in nobis continetur.

Denique. Idem patefaciunt magnæ illæ cavitates, quæ in ventriculis cerebri & arteriis vacuæ reperiuntur in demortuis: in viventibus verò distinctæ & palpitantes conspiciuntur; quod indicat illas non potuisse alia re impleri, quam hujusmodi spiritibus.

Est autem Spiritus substantia tenuis, lucida, & aetherea, ab exhalatione sanguinis benignioris & aeris inspiratu genita, ad universas corporis functiones obeundas necessaria.

Dicitur *substantia tenuis*; quia subtilitate maxima & celeritate incredibili totam molem corpoream penetrat & pervadit, ac minutissimos particularum poros & interstitia musculorum subit. Dicitur *lucida* & illustris, non ex opinione vulgi, ut putat Argenterius, sed quia splendoris, & perspicuitatis maximè est particeps, quæ luculenter apparet in oculi pupilla admodum lucida, & probari potest ex eo, quod ubi vapores quidam humoris melancholici aut ingestæ crapulæ in ebriis dominantur, accedat statim mentis perturbatio, ex obscuritate ejusmodi halituum spiritibus permixtorum. Hujus etiam rei luculentum dat signum Avicenna: *propterea quod*, inquit, *anima nostra*, quæ omnes suas actiones per spiritus exercet, *gaudeat luce, non tenebris, & spiritus longe sint alacriores die serena quam nubilosa*. Unde patet à simili suscitari. Dicitur etiam *substantia aetherea*, quia spirituum materia per longam elaborationem ita depuratur, ut superioris illius elementi naturam æmuletur, quod cœlestibus corporibus est propinquius, & elementum ignis sive æther appellatur.

Quod autem ex sanguinis & aeris permixtione producantur, in differentiarum explicatione patebit.

Usus denique spirituum in fine exprimitur; non potest enim anima ullam operationem in corpore exercere sine spirituum adminiculo, quia sunt prima & immediata illius instrumenta. (*Melet. l. 51. 59. 96. 104. 140.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De Spiritibus & Calido innato.

CAPUT PRIMUM.

De Spirituum natura.

Hactenus de humoribus: consequens est, ut de spiritibus agamus, qui ex illis sanguine potissimum, generantur.

QUia corporis nostri spiritus tam tenuem substantiam obtinuerunt, ut sensuum aciem effugiant, atq; adeo illorum existentia ratione tantùm possit confirmari: idcirco conveniens est ostendere, illos corporibus nostris adesse, antequam eorumdem naturam & essentiam proponamus.

Primò, igitur luculentissimus est contextus Hippocratis, VI. *Epidemiorum*. VIII. 25. ubi ait, tria esso quæ corporis nostri compositionem constituunt, nimirum *continentia, contenta, & impetum facientia*. Per continentia, Partes intelligit: Per contenta, Humores: & Per impetum facientia, Spiritus: Galeno ipso explicante. Tanta enim est spirituum tenuitas, mobilitas tanta, ut celerrimè quoquoversum ferantur, & in omnia corporis membra sese insinuent.

Secundo, ex Platonicis spirituum necessitas ita demonstratur; natura non solet duo contraria, vel plurimum inter se distantia conjungere, nisi per medium: sed anima & corpus toto genere dissident; illa enim est incorpotea & immortalis; hoc verò corporeum, caducum & mortale: non possunt ergo naturæ tam discrepantes uniri, nisi per medium quoddam & vinculum, quod mediam quodammodo naturam inter illa duo obineret; quales sunt spiritus, qui materiales quidem sunt, sed tanta tenuitate prædíti, ut rerum immaterialium naturam æmulentur.

Tertio, idem ostendit semen prolificum, quod totum spumosum est, spiritibusque turgidum apparet, quibus

CAPUT II.

De Spirituum differentiis.

Spiritus duplex est, insitus & influens. Insitus est, qui in singulis partibus ex primis principiis relictus est.

DIcitur & *ingenitus*, *innatus*, seu *implantatus*, Græcis συμφυτος: dum autem ex primis generationis nostræ principiis, semine scilicet & sanguine, partes componuntur; spirituosa substantia, quæ in semine continetur, insitum illum spiritum constituit. Illum autem singulis partibus adesse, hac ratione demonstratur, quod sine illius opera influens non possit generari, cùm simile à simili producatur. Tum etiam semen prolificum, quod ex singulis partibus derivatur, satis ostendit, materiam quandam spirituosam ex singulis partibus derivari, & à sanis sanam, à morbosis morbidam, quæ illarum dispositiones in prole repræsentat.

Influens est, qui aliunde manat & immittitur, insitumque fovet ac conservat.

Insitus spiritus, dum in partium functionibus obeundis perpetuo occupatur, facilè dissiparetur, ni continuò influentis adventu conservaretur, & restauraretur, ideo natura quasdam partes produxit, in quibus magna spirituum copia generatur, ut per vias destinatas, in omnes corporis partes influeret, ad spiritus insiti tutelam.

Et triplex est: Naturatis, Vitalis, & Animalis. Naturalis in jecore producitur ex tenuiore sanguinis portione, cum pauco aere permixta, & per venas influit in totum corpus, ut naturales facultates debite exerceantur, cui addendus *Genitalis*, ratione speciei conservandæ.

Magna apud authores disceptatio reperitur de spiritu isto naturali, ex eo quod multi eum non dari asseverant, multis rationibus commoti.

Primo, quod Galenus de eo dubitaverit, *libro 12. method. c. 5.* ubi sic loquitur: *Quod si Spiritus aliquis, naturalis est, utique is in jecore tanquam in fonte; & venis tanquam instrumentis continetur*; & primo de locis affectis, cap. ultimo, naturales facultates ab animalibus distinguit, quod naturales partibus sint insitæ, animales verò à principio influant in illas, tanquam lumen à sole; unde fit, ut actiones animales in partibus non rarò pereant, licet illæ non lædantur, sed tantùm læso

prin-

principio; naturales verò nunquam lædantur, ipsis partibus illæsis.

Secundo, Aer est omnium spirituum materia: ex eo enim & benigniore sanguinis exhalatione spiritus generantur. At nullæ sunt viæ, per quas aer ad hepar ferri possit: Ergo spiritus in hepate non potest generari.

Tertio. Spiritus ab Hippocrate dicuntur impetum facientes, ergo venæ deberent pulsare, si spiritum continerent, non secus ac arteriæ.

Dari tamen spiritum naturalem hac ratione potissimum conficitur. Tres in corpore nostro actiones exercentur specie distinctæ, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. At omnis actio per spiritus exercetur, ut Galenus affirmat mille in locis. Ergo tres etiam dabuntur spiritus specie distincti, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. Si *dicas*, actiones naturales à spiritu insito exerceri: *Respondeo*, insitum indigere influente ut conservetur, qui consimilis naturæ sit, & is ab hepate prodire debet.

Ad *Primam* ergo rationem, in contrarium illatam, quæ Galeni authoritatibus nititur, *respondeo*, Galenum aliquando de hoc spiritu dubitasse, quoniam rudis ille est, nec adeo purus & manifestus, ut vitalis, sed caliginosus & magis terrestris, actionique, cui inservit, proportionatus. Licèt verò facultates partibus sint insitæ, indigent tamen spirituum influxu, ut commodè possint exerceri, & insiti spiritus dissipatio impediatur.

Ad *secundam Respondeo*, spiritum naturalem pauco aere indigere, qui per insensibilem transpirationem, per arterias venis hepatis conjunctas, & per continuam diaphragmatis ventilationem hepati facilè communicatur.

Ad *tertiam Respondeo*, pulsationem arteriarum à spiritibus non dependere; sed à virtute pulsifica, illis à corde communicata. Cùm autem talis facultas in hepate non sit; venæ quæ ab illo dependent, pulsum non edunt; qui etiam non fuit necessarius, quoniam sanguis & spiritus qui ritus naturalis tanta non indigent ventilatione, sed sola transpiratione satis conservantur.

Vitalis in corde generatur ex spiritu naturali & aere, inspiratione attracto, & per arterias influit in universum corpus, ad calorem nativum conservandum, vitamque tuendam.

Magis rationi est consonum, spiritum vitalem, qui tenuissimus est, ex spirituosa illa substantia, in hepate præparata & attenuata generari, quàm ex solo sanguine venoso, spiritibus destituto: quemadmodum enim ex vitali animalis producitur; sic etiam ex naturali vitalem generari, est credendum. Naturalis igitur ille spiritus, ad sinistrum cordis sinum cum puriori sanguinis portione delatus, cum aere permiscetur, quia à pulmone ad eundem sinum inspiratione defertur per arteriam venosam, unde insita cordis vi & calore innato, jugi elaboratione vitalis spiritus generatur, qui postmodum in arterias delatus, per totum corpus transmittitur, ut suo calore vivifico totum corpus foveat & conservet.

Animalis in cerebro generatur ex spiritu vitali, & aere per os & nares attracto, & per nervos influit in universum corpus, ad functiones animales exercendas.

Spiritus vitalis portio ad cerebrum defertur per carotidas arterias, quæ per cervicem decurrunt, & in ventriculis ejus permiscetur cum aere, qui ad cerebrum attrahitur per patentes oris & narium ductus, ibique per cerebri idiosyncrasiam commutatur, novamque formam adipiscitur, fitque spiritus animalis, actionibus animalibus obeundis idoneus. Dum enim in ipso cerebro adhuc continetur, principes actiones exercet, estque proximum illarum instrumentum. Dum verò per nervos in varias corporis partes influit, motus sensuumque perfectionem complet. Revera autem unicus est spiritus, qui pro subjecti diversitate diversimodè agit, & virtutem naturalem, vitalem, animalem, genitalem exercet. (*Melet. l.* 53. 54. 59. 142.)

COROLLARIUM.

Spiritum animalem non dari, sequentibus rationibus confici potest.

Primo. In cerebri substantia frigida & humida spiritus, qui calidi sunt & tenues, non possunt generari, cum simile non nisi à simili producatur.

Secundo. Vapores omnes, qui ad cerebrum feruntur, à frigiditate illius & densitate concrescunt, & in aquam convertuntur: Ergo si spiritus, qui sunt hujusmodi naturæ, in cerebro continerentur, eodem modo concrescerent,

Tertio. Si talis spiritus daretur, potissimum in cerebri ventriculis reperiretur: sed hoc esse non potest, illi enim ventriculi excrementis perpetuò scatent, quorum expurgationi sunt dicati, iisque spiritus inficerentur.

Quarto. Si spiritus in ventriculis illis cerebri continerentur, facilè evanesceret per meatus illos per quos excrementa expurgantur.

Quintò, Si spiritus ille in cerebro contineretur, perpetuæ fierent sensationes, & cognitiones, quia animæ facultates semper adsunt, quæ semper operantur, quamdiu suppetunt instrumenta.

Ad *primam respondeo*, Non esse tantam frigiditatem in cerebro, quin actu illud calidum existat, quæ caliditas sufficit ad spiritus animales generandos, qui non simpliciter è calore producuntur, sed ab ipsius cerebri *idiosyncrasia*, quæ ad frigiditatem vergere debuit, ut vitalium spirituum fervor reprimeretur, cogitationibusque, & sensationibus nostris firmitas quædam & constantia compararetur, quæ alioqui, præ nimio spirituum calore, deliræ forent, ac furibundæ, quales sunt phreneticorum.

Ad secundam respondeo, Non concrescere spiritus in cerebro, ut vapores, quia non sunt aqueæ naturæ participes, sed potius aereæ, aut æthereæ.

Ad *tertiam respondeo*, cum Aristotele 2. *de Anima*, *c.* 8. Naturam ad plura munera eadem re uti posse: ut lingua ad gustum primariò, & secundariò ad locutionem: naribus primariò ad odoratum, & aeris inspirationem, secundariò verò ad mucosæ pituitæ expurgationem. Sic cerebri ventriculi primariò ad spirituum generationem, secundariò ad excrementorum expurgationem facti sunt. Cùm verò illa excrementa continuò effluant expurgenturque, non possunt inficere spiritus animales, quamdiu cerebrum secundùm naturam se habet.

Ad *quartam respondeo*, per meatus illos spiritus non evolare, per quos excrementa effluunt, quia ab amica partis natura & familiaritate substantiæ retinentur.

Ad *quintam respondeo*, ad cogitationem efficiendam tria concurrere: facultatem, instrumentum, & objecta, quæ omnia quamdiu suppetunt, nunquam cessant mentis operationes. Non solum enim vigilantes, sed etiam dormientes non rarò cogitationes exercemus, quia licèt objecta sensuum externorum deficiant, suppetunt tamen objecta sensuum internorum. Utrisque verò deficientibus, cessant cogitationes: sicut etiam propter defectum instrumenti, scilicet spiritus animalis, quæ propter multas operationes exsolvitur, inde provida natura animantibus somnum concessit, cujus beneficio, veluti factis induciis, actiones animales feriantur, spirituque identidem reparantur.

CAPUT III.

De Calido innato.

Calidum innatum est humidum primigenium, per omnes corporis partes sparsum, spiritu insito & calore nativo undique perfusum.

CAlidi nomen concretum est, quod non solùm accidens denotat, sed etiam subjectum, cui illud inhæret: Tria igitur concurrunt ad calidi innati constitutionem; nimirum Humidum primigenium, spiritus insitus, & Calor nativus. In spiritu est calor perpetuò, spiritus autem insitus cum humido primigenio perpetuò junctus est, eique permixtus. Ex his itaque unitis calidum innatum constituitur: Hisce igitur tribus ritè intellectis, calidi innati natura facilè innotescet. Sed cùm spiritus insitus satis suprà fuerit explicatus, superest tantùm, ut de humido primigenio, & calore nativo agamus.

Humidum primigenium est substantia humida, pinguis, oleosa, per omnes corpus effusa, qua calor nativus tanquam proprio pabulo conservatur.

Vita ab Aristotele definitur permansio caloris nativi in certo humido. Ut igitur calor ille, vitæ auctor & conservator, in partibus diu perdurare possit, certo indiguit pabulo, non secus ac ignis noster continuo indiget fomento, ut conservetur. Cùm autem humidum duplex sit in corpore nostro, unum aqueum, aliud verò pingue & aereum, non potest calor ille vivificus in humido aqueo sustentari, sed pingui & aereo. Quemadmodum ellychnium vel candela accensa non liquore aqueo substentatur, sed oleo vel pinguedine, aut alia hujusmodi substantia: sic arbores & reliquæ plantæ, quæ multùm sunt hujus substantiæ pinguis participes, longissimæ sunt durationis, & ignem præbent luculentum, dum comburuntur:

Con-

Contrà verò ligna viridia, quæ plurimum habent aquæ humiditatis, vel nimis vetusta, quæ humidum istud pingue amiserunt, vix comburi possunt. Cùm autem oleosam & pinguem substantiam dicimus; non audimus adipem vel sevum, quæ frequentissimè in mulierculi, aut iis, qui multo otio fruuntur, circa cutem & membranas colliguntur, ossium verò nervorumque substantiam vix attingunt; hæc enim non sunt vitalis caloris subjectum, vel potius impedimentum actionum, ubi nimium excrescunt. Nativus vero ille & genitalis humor, quanto magis abundat, tanto utilior est, & commodior ad omnes functiones exercendas, vitamque producendam.

Illius origo est à primis generationis nostræ principiis, semine nimirum & sanguine materno.

Prima generationis nostræ principia humido illo radicali plurimùm abundant, unde cùm in illam partium corporis nostri substantiam transeant, fit ut totum corpus in primo vitæ exordio, humido isto plurimùm abundet, quod postmodum, caloris nativi continua actione, sensim ætatum decursu absumitur & exsiccatur, donec ad ultimum exsiccationis terminum pervenerit, unde extremum senium & mors naturalis contingunt.

Conservatio verò à pingui & oleosa alimentorum humiditate.

Dum humidum illud continuam caloris actionem patitur, citissimè absumeretur, ni novo adveniente pabulo illud quod deperditum est, repararetur. Illa autem reparatio fit ex alimentis idoneis, variis coctionibus præparatis, in quibus duplex humiditas reperitur, una quidem pinguis & aerea, quæ ad humidi primigenii naturam proximè accedit, illiusque jacturam resarcit; alia verò aquosa, quæ communem partium humiditatem sustentat, & impedit, ne caloris vis tam citò depopuletur humidum illud pingue & aereum; quemadmodum videmus in saccharo, melle, oleo, dum coquuntur, permixtam aquam externi ignis vim excipere, & absumi, illis integris permanentibus, aut parum imminutis. Licèt verò quod à calore absumitur, alimenti appulsu continuò reparetur; tamen illud, quod reponitur in locum deperditi, multò deterius est, magisque impurum; atque adeò in quantitate & qualitate deficiens, alioqui vita in æternum posset prorogari: sed cùm sensim minuatur humidum illud primigenium, & impossibile sit quibusvis alimentis æquale reponere illi, quod antea fuit deperditum, absolutam moriendi necessitatem adfert.

Calor nativus est qualitas omnibus animalibus propria & familiaris, cujus beneficio vivunt & actiones suas exercent.

Duplex in corporibus nostris calor reperitur: unus, qui primam corporis & partium mixtionem sequitur, quive adhuc remanet post interitum animantis, quamdiu mixtio adhuc remanet, quæ est ex quatuor elementis, suis qualitatibus stipatis; alter, qui animantibus tantùm proprius est, & vivificus appellatur, quia illo nutrimur, augemur, conservamur, & vivimus, quamdiu præsens est; unde vita Aristoteli definitur, ut dictum est, conservatio illius caloris in certo humido.

Illius origo est à primis principiis, sicut & humidi primigenii.

Prima generationis principia, semen potissimum, multis spiritibus, multoque calore referta sunt; unde calor ille in prima conceptione partes omnes delineat, easque postmodum auget & conservat, quamdiu in corpore perdurat.

Conservatio vero ab humido primigenio, acre ambiente, calore influente.

Humidum primigenium est caloris nativi subjectum, & pabulum ordinarium, quod hic continuò absumit, ut se ipsum tueatur, quemadmodum lucerna oleo perpetuo indiget ut conservetur, & ignis, continua lignorum appositione. Et quemadmodum ignis augeri solet, aucta lignorum copia, & minui illa imminuta; sic calor nativus, aucto vel imminuto humido primigenio, augetur, vel imminuitur. Cum autem humidum primigenium nunquam augeatur, ut diximus, sed ab ipso vitæ exordio sensim minuatur, fit ut calor etiam continuam sui patiatur imminutionem, usque ad extremum vitæ. Quemadmodum etiam ignis noster non solùm lignis indiget, ut sustentetur, sed etiam aere ambiente, quo reficitur ac fovetur: in angusto enim conclavi coercitus, licèt sufficientem habeat pabuli materiam, statim suffocatur, ut in medicis cucurbitulis est manifestum: sic color noster nativus continuo indiget aeris appulsu, ut commodè ventiletur. Ille autem aer per pulmones defertur ad cor, quod est præcipuus caloris focus: ad alias verò partes per insensibilem transpirationem, quibus deficientibus statim calor suffocatur, ut in suspensis apparet.

Quia verò calor ille nativus exiguus est in plurimis partibus corporis nostri, ideoque facilè in illis extingueretur; fecit provida natura, ut à calore influente continuo foveretur, & sustentaretur. Unde duplex calor à Medicis constituitur, insitus scilicet, & influens. Influens autem ille è duobus caloris fontibus influit, corde scilicet ac hepate; idque cum sanguine & spiritibus.

COROLLARIUM.

Doctissimus Fernelius caloris istius nativi effectus præstantissimos admiratus, eo commotus fuit ut crederet, eum non esse ex numero qualitatum elementarium; sed sublimiorem quandam habere originem, esseque prorsus divinum ac cœlestem: quod ne impræmeditatò effutire videatur, sequentibus rationibus evincere contendit.

Prima. Omnis actio pendet à qualitate prædominante: sed dantur multæ plantæ, ut papaver, cicuta, mandragora; & animalia, ut salamandra, quæ frigida in quarto gradu censentur, & tamen vivunt, vita autem est à calore; necesse ergo est alium calorem ab elementari (qui in illis perexiguus est) diversum esse, cujus beneficio vivant, & actiones suas exerceant.

Secunda. Si calor elementaris esset auctor vitæ, sulphur, arsenicum, aliaque hujusmodi, quæ intensum habent hunc calorem, potissimum viverent: sed non vivunt, quia cœlesti illo calore, & vivifico destituuntur: cadavera etiam habent adhuc calorem illum elementarem, nullam tamen vitam.

Tertia. Si calor noster esset elementaris, non haberet contrarium calorem elementarem, febrilem puta, qui cum maximè dissolvit.

Quarta. Idem confirmat Fernelius authoritate Aristotelis *lib. 2. de generat. animal. cap. 3.* ubi ait, calorem nativum nullo modo igneum esse, sed aliquid divinius, *proportione respondens elemento stellarum.*

Verùm licèt summa ingenii vi magnoque artificio inventa sit hæc opinio, illi tamen non possumus acquiescere. Non sunt enim qualitatum corporis nostri species sine necessitate multiplicandæ, sed existimamus caloris nativi naturam esse prorsus elementarem, quod sequentibus probamus.

Primo, corpora cœlestia non habent qualitates primas, quia essent corruptibilia. Omnis enim corruptio à qualitatibus dependet, & sic probant Philosophi, cœlos esse incorruptibiles, quia non habent qualitates; Solem etiam probant calorem non in se habere, sed cum producet in hæc inferiora ἐνεργητικῶς & virtualiter, motu scilicet, lumine, influentia.

Secundò, Si calor nativus esset cœlestis, non haberet contrarium, ut ipse vult Fernelius. Sed habet contrarium frigus elementare, à summo enim frigore aliquando intereunt homines, ob caloris nativi extinctionem: Ergo, non est cœlestis.

Tertiò, Si esset cœlestis, non indigeret pabulo, & licèt indigeret, non haberet in corpore nostro sibi proportionatum; cœleste enim ab elementari foveri nequit. Ad hoc *respondent*, calorem illum, licèt cœlestis sit propter communionem, quam habet cum elementaribus, fieri quodammodo elementarem, aut saltem se habere elementari modo; quod non videtur sufficiens, quia cœlestia, cùm nullo modo patiantur ab elementaribus, non potest eorum natura ita immutari, ut redoleat rerum elementarium conditiones. *Quartò*, Calor nativus ex semine ducit originem. Semen autem à sanguine ortum ducit & spiritibus, qui etiam à sanguine generantur; sanguis autem est elementaris: ergo & nativus calor.

Argumenta verò Fernelii, licèt quandam veri speciem præ se ferant, à nobis tamen ita resolvi possunt.

Ad *primum Respondeo*, calorem in corpore vivente esse duplicem: unum quatenus mixtum est; alterum quatenus vivens. Quatenus mixtum, habet quatuor qualitates primas invicem contemperatas, atq; adeò calorem, qui tantùm est in potentia, cùm mixta inanimata ad tactum calida non sentiantur. Quatenus vivens, habet calorem actualem, cujus beneficio vitæ functiones exercet. Et ille calor licèt mixtionem non ingrediatur, & operationes exerceat, è caloris mixti operationibus diversas; ab illo tamen specie non differt, sed numero tantùm: quemadmodum

modum si piper in igne calefiat, calor ille actualis quem acquirit, erit diversus à calore, quem habet à mixtione: tamen utérque est elementaris.

Ad *secundum Respondeo*. Sulphur, arsenicum & alia non vivere defectu animæ, quæ vera & principalis est vitæ causa, calor verò est tantùm illius instrumentum: causa autem instrumentalis per se nihil agit, sed pro arbitrio causæ principalis, licèt calor ille mixti non concurrat ad operationes vitæ, ut diximus, sed tantùm calor viventis, quo etiam destituuntur. Cadavera etiam neque animam habent, neque calorem illum actualem, immò nuperrimè mortua calorem illum servant per aliquod tempus, tamen non vivunt defectu animæ. Sic semen calore illo nativo copiosè abundat, & si non vivit, hoc fit defectu animæ: quanquam Neuterici doctiores censeant esse animatum, de quo suo loco dicitur.

Ad *tertium Respondeo*, Calorem febrilem esse contrarium nativo, quatenus intensior est. Ejusdem enim qualitatis gradus intensus, cum remisso collatus, habet rationem contrarii, quia illum destruit, intensiorem efficiendo. Deinde calor febrilis est contrarius nativo, ratione qualitatis passivæ sibi adjunctæ: febrilis enim siccus est, nativus verò humidus.

Denique ad *auctoritatem* Aristotelis *respondemus*, eum ad effectus caloris nativi respexisse, non autem ad naturam illius. Effectus autem hujus caloris, divini ferè sunt, qui tamen animæ potiùs & illius facultatibus sunt adscribendi. Licèt calor etiam noster igneus, artificiosè contemperatus, effectus prodat admirabiles in arte chymica, immò & in culinaria, quemadmodum & in Ægypto (sicut narrat Scaliger) ova excludi solent in quibusdam furnis ea arte constructis, ut ignis calor in illis maximè temperetur, & idoneus reddatur generationi efficiendæ.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.

DE PARTIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Partium Natura.

Pars est corpus toti cohærens, communique vita conjunctum, & ad illius functionem usumque comparatum.

HÆc *partis* definitio à Fernelio ingeniosissimè constructa, à doctissimis viris postmodum fuit comprobata. Partem enim statuit id, quod sanitatis vel morbi capax. Vultque ea omnia partes nomen non mereri, quæ licèt ad corporis constitutionem concurrant, in iis tamen morbi non possunt contingere. Ab hac igitur definitione excluduntur humores & spiritus, quia toti non cohærent, nec communi vita fruuntur (*conf. in Lind. Melot. l.* 50. 51.) Excluduntur etiam pili, ungues, adeps, & medulla ossium: quia licèt toti cohæreant, communi tamen vita non fruuntur, neque verè nutriuntur, sed augentur tantùm per juxta positionem. Ea etiam, quæ corpori præter naturam adnascuntur, ut tophi, calli, verrucæ, licèt toti adhæreant, vita tamen non fruuntur. Immò neq; carnosæ excrescentiæ partes sunt, licèt toti cohæreant, & communi vita fruantur, quia ad nullam actionem, nullumve usum sunt destinatæ.

Dices, Galenum & Aristotelem pilos, ungues, adipem & medullam non rarò partes appellare. *Respondeo*, Eos tunc temporis nomen partis *latè* accipere, prout significat ea omnia quæ ad corporis constitutionem concurrunt; nos verò *strictè* hìc accipimus, pro iis tantùm quæ animata sunt, & sunt morborum subjecta.

Non levis tamen est dubitatio de pilis, & unguibus, quos inter partes viventes enumerant Neoterici non pauci: de qua controversia videantur Tardinus in *tractatu de pilis* elegantissimo, & Plempius.

CAPUT II.

De Partium differentiis, ac primùm de partibus similaribus.

Omnes partes dividuntur in similares & dissimilares.

Partes similares sunt, quæ in partes ejusdem naturæ & speciei non differentes dividuntur.

HÆc divisio ex partium materia sumitur. Cùm enim pars aliqua eandem & undique similem habet materiam, *Similaris* appellatur: si verò materia sit diversa, *Dissimilaris* erit æstimanda. Similem autem undique materiam dicimus habere, quæ scil. talis ad sensum primo intuitu appareat, qualis nervi substantia est, quæ ad sensum omninò similis apparet. Attamen subtiliùs inquirenti partes quædam dissimiles in eo reperiuntur; substantia enim illius interiot mollis & medullosa: interna verò durior & membranosa. Illa tamen differentia tanta non est nec adeo conspicua, quin ad similarium partium ordinem nervus referatur. Avicenna partem similarem definit, *cujus partes idem nomen, eandemque definitionem retinent cum toto*: Sic quælibet pars ossis os est, quælibet pars nervi nervus. Intellige autem perpetuò de partium materia tantùm hìc sermonem haberi, non autem de figura, aut usu: Nam, horum respectu, quælibet earum particula totius definitionem non retinet. V. g. nervus definitur pars similaris alba, à cerebro, vel spinali medulla orta, ad motum & sensum toti corpori communicandum comparata: quæ definitio cuilibet illius particulæ non convenit.

Et illæ sunt duplices: Spermaticæ, & carnosæ.

Spermaticæ ex seminis crassamento fiunt in prima corporis conformatione.

Duo sunt principia generationis nostræ, Semen scilicet & Sanguis menstruus, ex quibus omnes corporis nostri partes efformantur. Ex semine enim constituuntur prima illa stamina, quæ sunt totius corporis veluti fundamenta, nimirum ossa, ligamenta, tendines, membranæ, & alia hujusmodi.

Carnosæ verò ex sanguine componuntur.

Partes carnosæ à spermaticis facilè distinguuntur, quòd illæ rubræ sint & molles, hæc verò albæ, atque ut plurimum solidæ & duræ: quia verò sanguis calidus est & humidus, ideò partes carnosæ calidam etiam & humidam temperiem obtinuerunt. Non perinde tamen se habet de spermaticis, quæ licèt semen sit calidum & humidum, sunt tamen frigidæ & siccæ, quia seminis caliditas à spiritibus illius dependet, qui non mutantur in substantiam partis, habent enim tantùm nomen efficientis in generatione, humiditas verò seminis absumitur, ut partes ex eo genitæ siccę & durę evadant: ũde cùm calor in humido cõsistat, eo absũpto, ille etiam imminuitur. (*conf. Melet. l.* 79. 80. 81.)

Caro autem partium similarium triplex est, musculorum, viscerum, & caro propriè dicta.

Maxima omnium quantitas est carnis musculosæ. Tota enim ferè corporis moles ex musculis componitur, eorumque substantia *caro* vulgo simpliciter appellatur. Viscerum verò substantia caro etiam appellatur, & major quidem eorum pars ex sanguine solo componitur; nonnulla tamen ex semine etiam cum sanguine permixto constituuntur: qualis est substantia ventriculi, intestinorum, uteri, & similium.

Ad partium similarium actiones ritè exercendas, una tantùm requiritur conditio: Earum nempe debita temperies.

Partes similares, quatenus similares sunt, & ab organicis distinguuntur, unicam tantùm actionem habent, nempe nutritionem, cujus gratia proprium & conveniens alimentum attrahunt, retinent, & sibi assimilant, quod non nisi per temperiem fieri potest; prout enim pars aliqua variè temperata est, varium poscit alimentum, idque variè immutat: unde similaris actio definitur, quæ à sola partis temperie inchoatur, ab eadem perficitur, & à qualibet partis portiuncula integra & perfecta editur.

CAPUT III.

De partibus dissimilaribus, & organicis.

Partes dissimilares sunt, quæ in partes dissimilis naturæ & diversæ speciei dividuntur.

SIc cor, hepar, renes, & reliquæ partes dissimilares appellantur: quia ex multis similaribus, scilicet membranis, venis, arteriis, nervis, & parenchymate componuntur. Sic manus & brachium ex ossibus, nervis, carne musculorum, cute, & reliquis constituuntur.

Omnis pars dissimilaris est organica, sed non omnis pars organica est dissimilaris.

Multi dissimilare cum organico confundunt, ita ut perinde esse existiment, partes dividere in similares & organicas, ac in similares & dissimilares. Falsò tamen, cum multæ partes similares sint etiam organicæ. Ossa enim, venæ, & arteriæ, sunt partes similares; cùm tamen sint variè conformatæ, & actiones organicas exerceant, organicæ etiam dici solent: atque ita *similares* sunt ratione materiæ, & *organicæ* ratione formæ & figuræ.

Pars autem organica ea est, quæ determinatam edit actionem, vi propriæ conformationis.

Si partes similares simpliciter consideremus & strictè, quate-

quatenus ex unica tantùm materia constant, quatenus unicam tantùm edunt actionem, nempe nutritionem; tunc organicis rectè apponi possunt: hinc enim omnes corporis nostri actiones in similares & organicas passim dividi solent. Et licèt unica tantùm sit actio similaris, ut dictum est, organicæ tamen penè infinitæ: ut prout variæ sunt, earumque unaquæque organo indiget variè conformato, sic quamplures instrumentarias partes constitui necessarium fuit. Hinc ortus est ingens ille partium numerus ranto artificio constructarum, ut admiranda corporis nostri compages inde oriatur.

Ad partium organicarum actiones exercendas, tres requiruntur conditiones, magnitudo, numerus & conjunctio.

Conformationis nomine quatuor comprehenduntur, figura, meatus cavitas, asperitas & lævitas.

Non potest pars organica actionem suam ritè exercere, nisi primò debitè sit conformata, atque adeò debitam in primis figuram nanciscatur. Sic enim caput v. g. debuit esse rotundum, brachium oblongum, & ita de aliis. Deinde partes ad sua officia exercenda certos meatus & certas cavitates habere debuerunt. Sic venæ & arteriæ suos habent meatus: ventriculi meatus est œsophagus, cavitas verò totum illud spatium, quo alimenta comprehendit. Tertiò, nonnullæ partes ut commodè operentur, læves esse debent, ut aspera arteria, quæ interiori superficie lævis est & polita, ad vocem suaviter modulandam: *aspera* enim non appellatur, quòd inæqualis sit & rugosa (ut nos hìc asperi nomen accipimus) sed quòd inæquali constet substantia, cartilaginea scilicet membranosa: Nonnullæ verò partes asperæ & rugosæ esse debuerunt qualis est ventriculus interiori sua superficie, ut cibos melius contineret.

Magnitudo etiam certa & determinata unicuique parti tributa est, quæ actioni suæ exercendæ sit necessaria.

Sic jecur majus est corde, cerebrum oculo, & ita de aliis.

Certæ verò actiones unica tantùm ejusdem generis parte indigent, aliæ verò pluribus.

Sic ad loquelam unica lingua sufficit, ad comprehensionem verò plures digiti desiderantur.

Conjunctionis nomine duo comprehenduntur, situs scilicet & connexio.

Sic jecur in dextro hypochondrio situm est, lien verò in sinistro, intestina in medio abdomine, uterus inter vesicam & intestinum rectum. Sic ossa ad motum efficiendum in articularibus invicem connectuntur: contrà verò labra & palpebræ ad sua munia exercenda connecti simul non debuerunt, sed disjuncta, & separata relinqui.

Duplices autem sunt partes organicæ, principes, & ignobiles.

Principes sunt, quæ ad individui conservationem absolutè sunt necessariæ, & toti corpori facultatem & spiritus largiuntur.

Et illæ sunt tres, Cerebrum, Cor, & Hepar.

Tres sunt facultates in corpore nostro, ut infrà docebimus, animalis, vitalis, & naturalis: & unaquæque facultas peculiarem sedem obtinuit in peculiari membro in quo clarius elucet, & à quo universum corpus cum spiritibus influit, qui etiam in ea generantur: inde partes illæ *principes* fuerunt appellatæ. Hæc est antiqua & in scholis trita Medicorum doctrina, quam in gratiam tyronum proponimus, ab eaque in schola medica nefas est recessisse: licèt cùm Peripateticorum dogmatibus nequeat consistere, qui volunt animam cum suis omnibus facultatibus esse totam in toto & totam in qualibet parte, unde non opus videtur facultates influere, cùm in qualibet parte sint, & ubique operentur, si convenientia nactæ fuerint instrumenta, unde Aristoteles, si *oculus esset in pede, pes videret. Melet. l. 57. &c.*)

Ignobiles sunt, à quibus facultates & spiritus non promanant, quæve principalibus inserviunt, & famulantur.

Sic sensuum organa solius cerebri gratia sunt constructa: sic pulmo, diaphragma, & arteriæ, soli cordi temperando, expurgandoque dicatæ sunt: sic ventriculus, intestina, lien, renes, utraque vesica, propter hepar sunt condita. Uno verbo omnes totius corporis partes *ignobiles* dicuntur, exceptis tribus principibus nuper enumeratis. Gal. tamen *in arte parva*. Testes inter principes partes enumerat, quia ad speciei conservationem sunt necessarii. Distinguamus ergo, esse partes principes *ratione speciei*, non autem ratione *individui*.

COROLLARIUM.

Quæ de singularum partium nomine, substantia, temperamento, figura, situ, connexione, usu, aliisque jam dicenda forent, tam accuratè & perspicuè docentur à doctissimo Laurentio in sua *Hist. Anatom.* & Gregor. Horstio *de nat. hum.* ut eandem cramben denuò recoquere superfluum nimis videretur. Conjungi tamen debent quoad vasa salivalia, lymphatica, lactea, sanguinis circul. & alia nuper demonstrata, ab *Anatomicis* recentioribus maximè Barthol. Veslingio, & Charleton. (*Melet. l. 83. ad 89.*

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.

De Facultatibus & functionibus.

CAPUT PRIMUM.

De Facultatum & Functionum natura.

Quia Facultates & Functiones ab anima dependent, tanquam prima causa, ideò quid illa sit, priùs est aicendum. Anima igitur est forma substantialis corporis viventis, per quam vivimus, sentimus, nutrimur, intelligimus, & loco movemur.

EAm definit Aristoteles ἐντελέχειαν *corporis organicis, potestate vitam habentis*, quæ definitio terminis obscuris concepta est, & exquisita indiget explicatione. Nos ideo hanc nostram magis perspicuam, & ad rei cognitionem magis accommodatam æstimamus, quia cùm homo constet materia & forma sicut corpora omnia physica, & materia illius sint omnes partes, jam anima debet esse illius forma. Cùm enim actiones omnes dependeant à forma, & anima sit causa, & principium omnium actionum corporis viventis, anima forma illius debet constitui. Hinc, absente anima, nulla actio in corpore potest exerceri. Unde illa per actiones tantùm dignoscitur, quia substantiæ immateriales non nisi per affectus dignosci possunt. Variæ autem illæ actiones ab anima exercentur per potentias & proprietates diversas, quæ illius essentiam proximè sequuntur, ab eaque immediatè dependent, & illæ proprietates facultates appellantur, de quibus nunc agendum.

Facultas est accidens proprium & inseparabile ab anima, per quod certas functiones in corpore exercet.

Facultates sunt accidentia, quæ ad secundam qualitatis speciem referuntur. Earum subjectum est anima, cui inhærent, non tamquam accidentia communia, sed tamquam propria & inseparabilia: unde male Fernelius illas ab anima separari posse affirmat, quod tamen conatur ostendere exemplo auctricis facultatis quam aboleri vult, post ætatis vigorem. Attamen facultas illa nunquam aboletur, sed feriatur tantum propter defectum instrumentorum: totum enim alimentum absumitur in nutritione, quia corpus grandius factum ampliùs vult nutriri; & calidum innatum debilius non potest incumbere accretioni, quam etiam natura negligit, dum ad justam proportionem corpus perduxit: non tamen periit illa facultas, sicut nec facultas procreandi in puero deperdita est, sed quiescit tantùm usque ad pubertatem, donec semen elaboratum inveniat, functioni suæ exercendæ idoneum.

Functio est motus activus, seu affectus facultatis in aliqua corporis parte.

Quemadmodum facultas formam seu animam immediatè sequitur, ita functiones à facultatibus dependent, tamquam effectus à suis causis In hoc tamen actiones à facultatibus distinguuntur, quòd facultates animæ sint propriæ, functiones vero toti composito. Proinde ut actio exerceatur, non solum debet adesse anima suis facultatibus stipata, sed etiam recta organi ad agendum dispositio, qua malè cõstituta actiones etiam malè vel nullo modo exercentur.

Notandum autem est, in partibus, præter actionem propriè dictam, duo alia spectari, nempe *opus*, & *usum*. Opus est actionis effectus, cùm scilicet illa objectum habeat reale & permanens. Verbi gratia, chylus in ventriculo, quī ex illius concoctione fit, opus nominatur: item & sanguis in hepate. Usus vero partis est cùm pars actionem ex se non edit, sed alterius actionem adjuvat, eique commoditatem affert, ut mesenterium, quod est tantùm venarum meseraicarum fulcimentum. Sic epiploon seu Omentum ventriculi calorem fovet, eumque contegit, tanquam vestimentum. Itaque *usus* ab *actione* distinguitur, quod hæc in perpetuo motu consistat, nec sine eo concipi possit; ille vero in otio partis sit constitutus; imo in mortuis aliquando permanet, ut patet usu cutis, qui est ad tangendum totum corpus, & de usu calvariæ ad cerebrum continendum. (*Melet. l. 66. ad 60. 5. ad 98.*

CA-

CAPUT II.

De Facultatum & functionum differentiis.

Facultates & functione sunt triplices, naturalis, vitalis & animalis.

TRes spirituum differentiæ suprà fuerunt institutæ, quorum unusquisque in peculiari parte producitur, ab eaque influit in universum corpus, unde tres etiam partes fuerunt enumeratæ, illorum spirituum officinæ. Supereſt jam, ut tres etiam facultates constituantur, quæ in illis partibus præcipuam sedem habeant propter instrumentorum dispositionem, in iisque potissimùm actiones suas exerceant. Hæ actiones totidem esse debent, quot facultates, cùm earum sint effectus, imò cum facultates nonnisi per functiones innotescant, ut dictum est, triplex earum numerus inde fuit constitutus, quod tria actionum genera invicem maximè distincta in corpore appareant, quorum unumquodque in suas etiam species subdividitur, ut infra apparebit.

Quòd autem tres istæ functiones atque adeo facultates omnino inter se distinguantur, multis experientiis patet.

Primo enim animalem facultatem à naturali distingui satis ex eo conspicuum est, quòd multæ partes, ut ossa & cartilagines, sensu motuque privatæ sint, & tamen vivant & nutriantur.

Deinde vitalem ab animali distinctam esse, hoc indicat, quod nobis dormientibus, aut ab omni opere cessantibus, cor tamen pulsat cum arteriis, neque sequitur ullo modo imperium voluntatis. *Denique*, vitalem à naturali distingui ostendit pars atrophia laborans, aut totum corpus in marasmo, quod jam alimenti defectu contabuit, vivit tamen per facultatem à corde, quæ illud tuetur & conservat.

Objiciet aliquis, Galenum in *libris de symptomatum differentiis* duas tantùm facultates constituere, nempè animalem & naturalem, vitali omissa. *Respondeo*, Galenum *ibi* naturalis nomen latè accipere, pro eo omni, quod non est voluntarium, atque ita facultatem vitalem sub naturali includere: respicit enim ibi accuratam dividendi legem, quæ fit per opposita membra, ita ut hoc modo voluntarium involuntario opponatur. Cùm autem functio animalis voluntaria sit, vitalis verò & naturalis involuntaria, & utraque vi naturæ tantum perficiatur, ideo sub nomine naturalis ibi utramque expressit, quamvis alibi distinguat multis in locis.

CAPUT III.

De Facultate & Functione naturali, ejusque speciebus, ac primùm de nutritione.

Facultas naturalis est illa animæ vis, quæ corpus per calorem nativum nutritur, augetur, & simile secundum speciem generat.

Et triplex est, nutrix, auctrix, & generatrix.

Illinc triplex est functio, nutritio, auctio, & generatio.

IN animatis corporibus tria maximè sunt necessaria: conservatio individui; ejusdem quantitas idonea, & conservatio speciei. Substantia individui variis ex causis tam internis quàm externis, continuò dissipatur, deque ea semper aliquid decedit: quod nisi reparetur alimento, animal citò interiret. Ut itaque illud corpus aliquo temporis intervallo conservetur, prima facultas quæ *Nutrix* dicitur, est necessaria. Quoniam autem natura rebus singulis certam definivit magnitudinem, ut sua munera obire posset, secundo loco *Auctrix* facultas erat necessaria, cujus beneficio corpus animatum ad illum terminum perducitur: unde hæc potentia non formæ in materia conservationem, sed ad viventis opera veluti finem respicit. Tandem cùm animata sint caduca, corruptionibus obnoxia, ne illorum species deficerent, *Procreatrix* erat necessaria, qua species ipsa conservatur, licèt individua corrumpantur.

Nutrix facultas est illa animæ vis, qua alimentum vi caloris innati in corporis substantiam convertitur, ut reparetur id quod absumitur.

Illius actio dicitur nutritio, quæ est deperditæ corporis nostri substantiæ instauratio.

Calor nativus nunquam in corpore otiosus manere solet, ut suprà fuit propositum, sed continuò in humidum agit, illudque absumit & dissolvit. Ne igitur contabescat animal & intereat, quod deperditum est, debet instaurari: unde ex sententia Hippocratis, homo ultra septem dies vivere non potest sine alimento. Atque ita nutritio solis viventibus erit propria; licèt enim ignis ab ipso Aristotele nutriri dicatur & augeri materia combustibili, non est tamen vera nutritio, sed tantùm impropriè dicta. Ad veram enim nutritionem & accretionem tria requiruntur ex Aristotele. *Primò*, ut ex materia extrinsecus accedente res nutriatur & augeatur; *Secundo*, ut idem numero servetur id quod augetur; *Tertio*, ut non solùm toti, sed singulis etiam particulis facta sit accessio magnitudinis. Jam verò in ignis nutritione non manet idem numero ignis, sed ratione materiæ, quæ comburitur, fit alius atque alius: neque omnibus ejus particulis fit additio magnitudinis, ut propterea vera & propria nutritio igni non competat, sed per analogiam tantum nutritio dicatur.

Dices: si in nutritione alimentum convertitur in substantiam partium, nutritio non differt à generatione. *Respondeo*, non re quidem distingui, sed ratione tantùm, scilicet secundum diversitatem totius & partis. Nutritio enim est partis substantiæ generatio, exiguæ portionis carnis jam consumptæ, generatio verò totius carnis & totius substantiæ. Ideoque illa *adgeneratio partium*, hæc verò simpliciter *generatio* à Philosophis appellatur.

Nutrici facultati quatuor alia subserviunt, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix.

Earum verò actiones sunt attractio, & retentio, concoctio, & expulsio.

Illaque unaquæque duplex est: Officialis & privata.

Officialis est, quæ non solum partis, in qua exercetur, sed etiam totius corporis nutritioni inservit. Privata verò, quæ partis tantum in qua exercetur, nutritioni inservit.

Partes, quæ actiones edunt officiales, publicum munus habere dicuntur; reliquæ verò privatum. Sic ventriculus & hepar actionem edunt officialem, quia non sibi solùm, sed & toti corpori alendo alimentum attrahunt, retinent, concoquunt, & expellunt. Os verò caro, & similia privatam actionem edunt, quia alimentum tantùm attrahunt, quod sufficit ad sui nutritionem.

Attractrix facultas est ea vis animæ, per quam partes familiare attrahunt alimentum.

Quia omnes partes non una eademque substantia sunt præditæ, neque temperamento eodem: ideo quodvis alimentum illis nutriendis non est æquè aptum, sed unaquæque pars ad se attrahit illud, quod magis sibi est familiare per facultatem illam nutricis famulam, quæ auctrix appellatur.

Attractio privata per calorem & siccitatem fit.

Officialis verò tum per illas qualitates, tum etiam per fibras rectas.

Omnes actiones naturales fiunt à temperie, non tamen eadem omnes; sed prout diversæ sunt, diverso gaudent temperamento. Certum tamen est, omnes à calore adjuvari, sed nunc cum humiditate, nunc cum siccitate junctas. Atque ita attractio partium singularum calore & siccitate adjuvatur, & per eas solas perficitur, quod de tractione privata est audiendum. Officiales enim actiones non sola temperie perficiuntur, sed organis etiam indigent certo modo dispositis. Et sic attractio officialis non modò per dictas qualitates, sed etiam per fibras rectas exercetur, quæ dum sese contrahunt, alimentum alliciunt.

Retentrix facultas est ea vis animæ, per quam partes attractum retinent alimentum.

Partes alimentum attrahunt, tamquam sibi familiare & amicum, illudque ideo attrahunt, ut eo fruantur. Non possunt autem eo frui, nisi aliquandiu retineant: ideò alia necessaria fuit facultas, cujus beneficio alimentum in singulis partibus retineatur.

Retentio privata à caliditate & siccitate adjuvatur, sicut & attractio.

Officialis verò, non solùm illis qualitatibus, sed etiam fibris obliquis exercetur.

Partes naturales, quæ officialem actionem exercent, tribus fibrarum generibus inter textæ sunt, rectis obliquis, & transversis. Rectarum beneficio fit attractio, obliquarum retentio, transversatum expulsio, ut mox dicetur. Illæ enim omnes fibræ illa munera exercent sese contrahendo: sicut omnes musculi, dum partes variis motibus agitant, sese contrahendo versus suum principium, illud præstare solent.

Concoctrix facultas est illa animæ vis, per quam partes alimentum immutant, sibique assimilant.

Sic cibum tum dicimus concoctum esse in ventriculo, hepate, & aliis partibus, quando in colore, odore, sapore, & primis qualitatibus, tum etiam in substantia, partibus est assimilatus. Quod ipse Galenus voluit *lib.* 8. *de composi-*

tione medicamentorum, ubi concoctionem vocat alterationem, quæ eò usque procedit, donec alimentum in partis similitudinem sit transmutatum. Ubi etiam docet quomodo differat *concoctio à nutritione*, nam concoctio est assimilatio: nutritio verò unio illius quod assimilatum est. Aristoteles concoctionem definivit *perfectionem à calore naturali & proprio ex oppositis passivis:* quæ nimis philosophica est, & nimis lata, nec coctionum naturam, quæ in corporibus nostris fiunt, proximè declarat.

Concoctio qualibet, corporis nostri calore & humiditate perfici solet.

Tres apud Philosophos proponuntur concoctionis species: *Maturatio*, quæ est concoctio, quæ fit in fructibus, *Assatio*, quæ fit ab igneo calore; & *Elixatio*, quæ fit à calido & humido. Concoctio quæ fit in corpore nostro, est elixatio quædam, vel alteratio elixationi similis. Fit enim à nativo nostro calore, qui multo humore est temperatus; tùm etiam alimenta, ut bene concoquantur, multo humore perfusa esse debent.

Nota, concoctionem officialem ab his qualitatibus tantùm perfici, nec ullis fibris indigere, quemadmodum reliquæ tres actiones nutritioni subservientes.

Triplex autem fit concoctio in corpore nostro, nimirum chylosis, hæmatosis, & ὁμοίωσις. Chylosis fit in ventriculo; hæmatosis in hepate, ὁμοίωσις in singulis partibus.

Harum coctionum modus, earumque excrementa, in *sectione de humoribus* fuerunt proposita. Si quis tamen pleniorem earum expositionem desideret, & controversias quæ circa illas excitari solent, consulat Andream Laurentium in *Historia anatomica*, ubi hæc omnia fusè & perspicuè more suo exponit.

De concoctione in genere hoc peculiare notetur Theorema, à Philosophis & Medicis concessum, quod scilicet omnis concoctio fiat incrassando.

In laudabili concoctione humidum cum siccо permiscetur, & partes humidæ, ad alendum magis aptæ, cum terreis alimentariis uniuntur; portiò verò humida tenuior magisque dissipabilis, actione caloris absumitur, unde coctio procedit incrassando.

Verùm sequentia contrarià videntur demonstrare. *Primò* enim chylus ex pane confectus, eo tenuior est, sanguis chylo, spiritus sanguine, qui ex iis consequenter generantur.

Deinde, urinæ crudæ appellantur, si tenuiores sunt vel crassiores: ergo coctio in certa substantiæ moderatione consistit, non autem in crassitie.

Ad *Primum respondeo*, in singulis coctionibus crassa excrementa secerni, quæ reliquam massæ alimentariæ partem relinquunt tenuiorem. Illa tamen, ex se & ab excrementis distincta, crassior evadit: & hæc etiam sola dicitur concocta, reliqua verò secreta ut inutilis. Illa enim quæ secernuntur, non sunt propriè materia coctionis subjecta, sed illud tantùm coctionis subjectum dici debet, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem; à quo facta omni excrementorum secretione, constat aliquid necessario toto tempore coctionis vi caloris actum effluere, atque ita rem ipsam, quæ coquitur, crassescere.

Ad *secundum respondeo*, urinas illas, quæ ob nimiam crassitiem crudæ appellantur, crassitiem illam non habere ex propria substantia, sed ex alterius rei crassæ permixtione, quæ non potuit separari propter defectum concoctionis, quæ beneficio caloris heterogenea separare solet.

Facultas expultrix ea est, per quam partes post concoctionem res sibi inutiles expellunt.

Quidquid à partibus fuit attractum, in illarum substantiam totum transmutari nequit, sed semper alienum remanet quippiam, quod concoctionem accipere non potest: ideo tamquam alienum & superfluum expelli debet, quod *Excrementum* hac ratione appellatur. Necessaria idcircò fuit illa facultas, qua aliena foras expelluntur, ne quid naturæ noceant. Imò partes officiales non solùm excrementa, sed etiam substantias utiles expellunt, dum scilicet totum alimentum non possunt in suam naturam convertere, postquam illud aliquandiu retinuerunt, eoque oblectatæ sunt, tamquam onus superfluum, & inutile pondus ad alias partes deponunt. Et hac ideò ratione ipsæ substantiæ alimentariæ excrementa utilia appellantur, ratione partium, quæ eas expellunt, quia quodcumque expellitur vel excernitur, excrementum communi vocabulo solet nuncupari.

Expulsio privata per calorem & siccitatem fit.

Officialis verò tum per illas qualitates, tum etiam per fibras transversas.

Nulli debet esse mirum, cur attractio, retentio, & expulsio, cùm sint actiones valdè diversæ, ab iisdem qualitatibus perficiantur, nempe calore & siccitate; nam hoc peculiariter demonstrat, superiorem actionum causam esse agnoscendam, quàm temperiem; quæ est tantùm instrumentum formæ. Sic uno & eodem instrumento artifex diversa admodum opera perficere solet, licèt negandum non sit, diversos caloris vel siccitatis gradus ad hanc vel illam actionem magis requiri, qui tamen nobis sunt incogniti.

Fibræ verò transversæ expulsionem officialem valdè juvant, quia illæ potissimùm dum contrahuntur, partem comprimunt. Per compressionem autem fit expulsio.

COROLLARIUM.

Facultatum & functionum nutritioni ministrantium numerus mancus & deficiens quamplurimis videtur, qua præter functiones jam allatas multæ aliæ proponuntur à Galeno & aliis auctoribus: at quot functiones reperiuntur, tot etiam facultates earum causæ erunt agnoscendæ.

Primò igitur Galenus appetentiam in ventriculo constituit, non solùm animalem, quæ sensu percipitur, & fames appellatur; sed etiam naturalem, qua conveniens alimentum naturali appetitu desiderat, qua etiam præditæ sunt singulæ corporis partes.

Secundo, idem Galenus, præter jam dictas facultates, secretivam & distributivam enumerat. *Primo* enim *de facult. nat.* cùm docuisset concoctricem in venis & partibus adesse: addit, opus esse secretrice, ut ea quæ superflua vel inutilia sunt, ab utilibus separentur, deinde expellantur. & 5. *de symptomatum causis*, symptomata recensет, quæ secretionis & distributionis vitio contingunt. Ictetus enim secretionis defectu fit, atrophia vero distributionis.

Tertio, appositio & assimilatio à reliquis prædictis differunt: ergo plures sunt constituendæ.

Ad *primum respondeo*, Appetentiam ab attractione non differre reipsa, sed tantùm ratione. Est enim insita illa attrahendi vis non promiscè, sed cum delectu: illius scilicet, quod partibus familiare existit.

Ad *secundum respondeo*, distributionem & secretionem non esse distinctas facultates, sed potiùs mixtas, quæ ad aliarum operationes consequuntur. Distributio enim alimenti per corpus universum fit, aliis partibus expellentibus, in quibus humor redundat, aliis vero trahentibus, in quibus deficit, ut ipse Galenus testatur. Atque ita partim ab attractrice, partim vero ab expultrice dependet. Sic etiam secretio tum solet fieri, cùm retentrix partium facultas illud, quod sibi utile est, servat: expultrix vero inutile expellit.

Ad *tertiam respondeo*, appositionem & assimilationem non esse ab aliqua facultate peculiari, sed varios tantùm esse concoctionis gradus, ita ut à primo alterationis motu usque ad perfectam ὁμοίωσιν, per intermedia progrediatur.

Quod autem à Galeno ista omnia propriis ac distinctis nominibus doceantur, hoc factū est clarioris doctrinæ gratia nō autem, quod sint revera distinctæ ab aliis actionibus.

CAPUT IV.

De Auctrice facultate, & de Accretione.

Auctrix facultas est illa vis animæ, qua corpus ex alimento in suam substantiam conversо, in omnem dimensionem extenditur, & justam magnitudinem consequitur, ad actiones convenientes exercendas.

Hinc Auctio, sive Accretio est corporis in quamvis dimensione, scilicet longum, latum, & profundum, ampliatio.

HInc distinguitur accretio *naturalis* ab ea, quæ *arte* fit. Illa enim, quæ artificiosè augentur vel extenduntur, tantum amittunt in longitudine, v. g. quantum illis accedit in latitudine, & contra. Distinguitur etiam hoc modo vera accretio à *pinguefactione*, quia pinguefactio non fit secundùm omnes dimensiones, sed maximè tantùm secundùm profunditatem. Distinguitur etiam ab accretione lapidum & metallorum, quæ fit per *juxtapositionem*, non autem per internam partium amplificationem, ex alimento per nutritionem conversо. Eadem enim via procedit ac nutritio, eademque materia partes augentur qua nutriuntur.

Licet

Licèt accretio fiat per viam nutritionis, ab ea tamen realiter distinguitur.

Auctrix ista facultas ita conjuncta est nutrici, ut citra illius opem nequeat compleri. Unde multi unam eamdemque facultatem esse asseruerunt, propterea auctricis nulla est propria actio, diversa à nutrice. Sed quando tantùm reparatur ex alimento confecto, quantum quotidiano effluvio perierat, tunc corpus simpliciter nutriri dicitur: quando verò plus reponitur, tunc augetur & accrescit. Sed magis & minus non variant actionis speciem, quare facultas auctrix à nutrice non erit diversa, cùm unum & idem habeat objectum, nempe nutrimentum.

Certum tamen est, has duas facultates plurimùm inter se differre, idque multis modis: *Primo* enim fine inter se differunt. Nutricis enim finis est instauratio partium consumptarum; Auctricis verò, justæ magnitudinis acquisitio. *Secundò* differunt forma. Nutritionis enim forma est unio alimenti, accretionis verò motus extensionis. *Tertio* differunt modo mutationis. In nutritione enim nulla fit mutatio corporis secundùm locum; at quod augetur, locum mutat: quod enim augetur, majorem occupat locum. *Quarto* differunt ratione temporis, nutritio enim omni tempore fit, accretio verò definitum habet durationis tempus.

Accretionem autem non fieri ex redundantia alimenti, peracta scilicet nutritione, inde patet, quòd crescere & augeri videantur, qui pauca admodum utuntur nutritione, ut patet in pueris & adolescentibus morbo detentis, qui licèt valde emaciati, continuò tamen crescunt, propterea quod auctrix facultas ea potissimùm ætate operatur, & ita potens est, ut ipsi nutrici alimentum subripiat, ad partes solidas agendas. Accretio enim fit circa solidas partes potissimùm, ossa nimirum, ad quorum extensionem totum corpus extenditur. Ideò auctricis vi alimentum ad illas partes rapitur, & carnosæ debito suo nutrimento defraudantur: unde qui crescunt, ut plurimùm macilenti apparent. Contra verò multi conspiciuntur pingues & benè saburrati, atque opipatè viventes, qui tamen debitam & decentem corporis proceritatem non attingunt.

Licèt autem auctrix facultas & nutritiva idem habeant objectum, scilicet nutrimentum: eo tamen utuntur diverso respectu. Nutritiva enim facultas eo utitur, quatenus substantiam partis conservat simpliciter; Auctrix verò quatenus substantiæ magnitudinem & justam quantitatem intendit. Nam quamvis substantia, quæ nutritione acquiritur, quanta sit; quoniam materialis substantia absque quantitate consistere nequit: nutritio tamen substantiam non respicit, quatenus habet quantitatem, sed tantùm, quatenus est substantia. Accretio verò eam substantiam respicit, quatenus est substantia, sed quatenus habet quantitatem. Sic quatenus mutatur sanguis in carnem, verbi gratia, eatenus est nutritiva, quæ solam carnis respicit substantiam: quatenus verò mutatur in carnem majorem, eatenus est accretio, quæ non respicit substantiam carnis, sed tantùm illius quantitatem.

Terminus accretionis non est continuus usque ad finem vitæ, sed ut plurimum ad vigesimum quintum, vel trigesimum ætatis annum extenditur.

Unicuique corpori viventi certus magnitudinis terminus est à natura constitutus ideoque tamdiu crescit corpus vivens, quamdiu ad terminum illum non pervenit. Cùm verò debitam suam magnitudinem assecutum est, ex præscripto naturæ in ea acquiescit, neque ulterius in crescendo progreditur. Deinde, cùm accretio pendeat immediatè ab extensione solidarum partium secundùm trinam dimensionem, sequitur, corpus tandiu crescere; quandiu singulæ illius partes possunt hoc modo extendi. Jam autem progressu ætatis ob continuam humidi primigenii consumptionem ita tandem indurantur & exsiccatur, ut amplius non sint idoneæ ad extensionem.

Quamvis autem post dictum tempus auctrix facultas non ampliùs operetur, non tamen corrumpi, aut otiosam manere dicendum est, ut voluerunt quidam; quia non est necesse animæ facultates semper esse in actu secundo, & operari; non enim semper intelligimus, actu generamus, aut loco movemur, & propterea quoque non est necesse non semper augeri, sed facultates feriantur, cùm finem propositum sunt adeptæ. Sic etiam auctrix cessat adepto fine, nimirum justo magnitudinis termino. Deinde est impedita, quia non habet subjectum dispositum, scilicet corpus extensioni aptum. Est igitur duplex causa: unà à fine, altera à subjecto desumpta.

COROLLARIUM.

Hinc sese offert problema scitu dignum: cur omnes homines ad eandem magnitudinem non perveniant, sed quidam sint aliis multò procerioris, quidam verò brevioris staturæ? *Respondeo*, triplicem esse hujus rei causam: *prima* desumitur ex diversa corporum dispositione; quò enim corpora sunt humidiora & calidiora, eo sunt aptiora ad extensionem, magisque & citiùs crescunt quàm frigida & sicca; quorum partes non ita sunt extensioni aptæ. *Secunda* sumitur ex nutritione: quo enim perfectiùs & copiosiùs nutritur corpus; eo etiam magis & velociùs crescit, & quò imperfectiùs & parcius, eò minus & tardius. *Tertia* sumitur à similitudine parentum: ex proceris enim parentibus filii proceri, ex parvis parvi oriuntur, quia semen omnium partium ideam, omnesque earum conditiones transfert à parentibus.

CAPUT V.

De Generatrice facultate, & de Generatione.

Generatrix facultas est ea vis animæ, qua homo sibi simile producit, ad perpetuam speciei conservationem.
Generatio est sui similis productio.

Generatio apud Philosophos duplex est, univoca & æquivoca. *Univoca* dicitur ea, in qua unumquodque sibi simile generare solet: talis est generatio omnium animalium perfectorum. *Æquivoca* verò est, in qua res diversæ & dissimilis naturæ generantur: talis est generatio animalium imperfectorum quæ ex putredine oriuntur: Ergo perfectis animalibus potissimum competit generatio univoca: unde muli & eunuchi non sunt apti ad generandum. Hinc patet, generationis nomen non ita latè usurpati apud Medicos, quemadmodum apud Philosophos, qui omnem formæ in materiam introductionem, generationem appellant: hìc vero tantum sumitur pro sui similis productione, & *procreatio* appellatur.

Generatrici facultati duæ aliæ subserviunt: alteratrix & conformatrix.

Alteratrix est, quæ subjectam generationis materiam alterat & immutat.

Subjecta generationis materia est semen, quod in variarum partium naturam transire nequit, nisi prius omnes illius qualitates, tam primæ quàm secundæ, variè immutentur: ideo tributa est animæ peculiaris facultas, quæ munus istud perficiat, alteratrix seu immutatrix ideo appellata.

Conformatrix est, quæ toti corpori & singulis ejus partibus debitam formam & figuram largitur.

Seminalem materiam alteratam & præparatam excipit facultas conformatrix, ex eaque omnes corporis partes effingit, & unicuique harum debitam magnitudinem, figuram, situm, connexionem, & alia omnia commodè assignat, quæ ad cujusque peculiares actiones commodè exercendas requiruntur.

COROLLARIUM.

Reliqua omnia quæ à facultate generante dependent, fusius exponeutur in *sequenti sectione*, in qua de hominis procreatione agetur.

CAPUT VI.

De Facultate Vitali.

Facultas Vitalis est ea vis animæ, per quam spiritus vitales in corde generantur, & vita in toto corpore conservatur.

Peculiarem esse in corde facultatem à reliquis distinctam, indicant spiritus, qui magna copia à corde influunt in arterias. Omnis autem spiritus est alicujus facultatis instrumentum. Facultas autem illa spiritus vitales generat in corde, qui spiritus sunt subjectum caloris influentis, quæ duo in singulas corporis partes diffunduntur, earumque calorem & spiritum insitum conservant. Cum autem in calore insito vita constituatur, illius conservatio erit vitæ conservatio; unde hæc facultas Vitalis seu vitam conservans, rectè appellatur. Atque adeo vita erit actio ab illa facultate, tanquam effectus a sua causa, dependens.

Vitali facultati ministrant pulsus, & respiratio.

Malè asserunt quidam, pulsum esse præcipuam actionem vitalem, eamque a facultate vitali dependere immediatè; nam vita, ut diximus, ab illa proximè dependet; pulsus vero

verò est tantùm actio illi ministrans, oriturque à facultate pulsifica, cujus tantùm vis est, cor & arterias dilatare & constringere; quo modo facultati vitali inservit.

Pulsus est functio cordis & arteriarum, composita ex systole & diastole, cum intermedia quiete, orta à facultate pulsifica cordis, ad spirituum vitalium generationem adjuvandam, eorumque distributionem per totum corpus efficiendam.

Pulsus cordis & arteriarum, ex tribus partibus componitur; diastole nimirum, systole, & intermedia quiete. Per *Diastolen* cor & arteriæ implentur. Cor quidem dum dilatatur, aerem attrahit à pulmonibus per arteriam venosam & sanguinem à vena cava, ut ex illis in sinistro sinu commixtis, spiritus generetur. Arteriæ verò dum dilatantur, spiritus attrahunt à corde, iisque implentur, tam etiam aerem externum per orificia, quæ ad cutem desinunt. Et hoc modo fit *transpiratio*, quæ aeris externi intromissione calorem internum contemperat & fovet, omne enim calidum frigido moderato conservatur, ex Hippocrate.

Per *systolen*, sive constrictionem, cor fuliginosa excrementa, ex spirituum generatione orta, per arteriam venosam, ad pulmonem expellit. Arteriæ etiam fuliginosos vapores in ipsis contentos per insensibilem transpirationem expellunt, & spiritus ad partes majori copia amandant.

Denique inter systolen & diastolem *intermedia* quies contingit, quia non potest fieri transitus ab imo contrario ad aliud, nisi per medium.

Dubium esse potest, quo feratur sanguis & spiritus in corde contentus, dum illud constringitur? *Respondeo*, duas esse auriculas in corde, unam scilicet in dextro sinu, alteram verò in sinistro: illæ autem dilatantur, dum cor constringitur, atque ita implentur, dextra nimirum sanguine in dextro sinu contento; sinistra verò spiritibus, qui in sinu sinistro continentur.

Ad pulsum autem efficiendum tria requiruntur: facultas, instrumenta, & usus.

Primò requiritur facultas pulsifica, quæ est primarium agens & principale. Secundò instrumenta requiruntur pulsui apta, nimirum cor & arteriæ, quæ à facultate illa commoventur. Tertiò denique requititur usus & necessitas, facultatem ad agendum impellens, nimirum spirituum generatio, caloriscque nativi conservatio.

Respiratio est actio partim animalis, partim naturalis, qua per os ducitur aer ad pulmones, distento thorace, & vapor fumidus excluditur eodem contracto ad nativi caloris conservationem, & spiritus vitalis generationem.

Respirationis sicut & pulsus tres sunt partes, *inspiratio, exspiratio, & intermedia quies*. Inspiratione thorax dilatetur per musculos huic rei destinatos, & ad thoracis dilatationem pulmo etiam dilatatur, ne vacuum detur in illa a cavitate, atque pulmo aere impletur, tãquam follis, eoque aere inspirato cordis æstus temperatur, & spiritus vitales generantur, ut dictum est. Exspiratione verò thorax & pulmo contrahuntur; seseque contrahendo, aerem calidum & fuliginosos vapores à corde emissos, foras excludunt.

Ad respirationem etiam efficiendam tria concurrunt: facultas, instrumentum & usus.

Primo, concurrit facultas animalis, musculos thoracis movens, tum etiam naturalis insita, quæ pulmonem impellit ad motum, ut cordi auxilietur.

Secundo, concurrunt instrumenta, seu partes omnes respirationi dicatæ. Ac denique usus, seu necessitas respirandi, ad calorem cordis ventilandum. (*conf. Melet. I.* 103. *&c.*)

COROLLARIUM.

Maximè controvertitur, an respiratio sit purè animalis an verò mixta, scilicet partim animalis, partim naturalis? Cujus rei elegantem disputationem vide apud Laurentium quæst. 20. lib. 9. Horstium de natur. human.

CAPUT VII.

De Facultate & Functione animali, ac primùm de principibus facultatibus.

Facultas animalis est ea vis animæ, per quam homo sensum, motus, & principes animi functiones exercet.

Principes sunt res, imaginatio, ratiocinatio & memoria.

Imaginatio est illa actio animæ, qua omnium objectorum species, quæ sensibus externis offeruntur, percipiuntur, & se invicem discernuntur.

UNusquisque sensus proprium & peculiare habet objectum, (ut infra apparebit) cujus speciem recipit in proprio organo: eum tamen non dijudicat; hoc enim pertinet ad solam imaginationem, ad quam feruntur species per spiritus; qui à cerebro influunt per nervos, ad sensuum instrumenta. Cùm igitur cerebrum sit sedes principum facultatum, dum sensuum diversorum objecta illi communicantur, primo illa in imaginatione repræsentantur, & a se invicem distinguuntur, quod sesus peculiares nequeunt præstare: visui enim, v.g. lactis albedo sola repræsentatur, non autem dulcedo; gustui verò cõtra dulcedo, & non albedo. At imaginatio utrumq; simul percipit, & rectè distinguit cujus sensus sint objecta. Præterea imaginatio non solùm res præsentes; sicut sensus, sed etiam absentes percipit, & in animò repræsentat, multaq; inde componit; quæ sæpe nunquam extiterunt, ex analogia tamen eorum, quæ sensibus sunt conspicua.

Philosophi eas animi operationes, quas nos sub imaginatione, cum Galeno complectimur, in duas species distinguunt, scilicet in sensum communem, & phantasiam, sive imaginationem; voluntque sensum communem species tantùm percipere objectorum præsentium, imaginationem verò etiam res absentes sibi proponere, ac si præsentes essent, nec non res quæ non sunt, quæ etiam sunt impossibiles, sibi proponere. Cùm autem hæc tantùm differant modo operandi, non est necesse à facultatibus specie diversis dependere.

Ratiocinatio est illa animæ actio, per quam homo discurrit, intelligit, & ratiocinatur.

Hæc homini est peculiaris, cùm reliquæ sint etiam brutis communes. Illa autem species rerum ab imaginatione recipit, easque dividit ac componit, earumque naturam & essentiam investigat, discursus beneficio, necnon bona à malis, & vera à falsis distinguit, ex iisque multa elicit, quæ sub sensum non cadunt, quæ tamen vera esse mens certò cognoscit. Hinc ortæ sunt omnes scientiæ, quæ adhuc sublimioris hujus facultatis vi addisci, & edoceri solent.

Memoria est illa animæ operatio, qua receptas rerum species retinet & conservat.

Rerum species semel in animo receptæ, diu conservantur: ita ut longo etiam tempore, postquam à sensibus sunt perceptæ, menti & imaginationi repræsentantur. Idcò constituta est tertia facultas, à reliquis distincta, quæ omnes illas species conservet, tanquam horreum quoddam, ex quo illæ depromantur, quando opus fuerit.

Philosophi aliam operationem constituunt, distinctam à memoria, scilicet *reminiscentiam*, qua illa reducit quæ memoria exciderunt, ea colligendo ex iis quæ adhuc retinentur. Putamus tamen, cum Galeno, reminiscentiam esse opus memoriæ, cùm se reflectit in se ipsam. Memoriæ enim opus non est, retum species solùm tetinere, ut multi putant: (ita enim non esset potentia cognoscens; sed servans tantùm species) sed memoriæ est recordari rerum absentium, ut res sunt actæ: atque ita *reminisci* est memoriæ ulterior quidam motus, non actio diversa. (*conf. Melet. I.* 131. 132.)

COROLLARIUM.

Celebris quæstio inter Medicos solet agitari, an facultates principes in cerebro locis distinguantur? quam vide apud Laurentium *quæst.* 2. *lib.* 10. egregiè pertractatam.

CAPUT VIII.

De Somno, & Vigilia.

Ad functiones cerebri internas referuntur Somnus & Vigilia, de iis ergo nunc agendum.

OMnes Philosophi Somnum, & Vigiliam referunt ad sensum communem. Volunt enim somnum esse illius, atque adeò sensuum exteriorum cessationem; vigiliam verò actum & exercitationem eorundem: Unde, cùm nos sensum communem sub imaginatione complectamur, cum & insomnia (de quibus acturi sumus) ad imaginationem spectent, etiam strictè sumptam, ideoque aptus hic erit de his agendi locus.

Est autem somnus quies, sive cessatio sensuum interiorum & exteriorum, ad corporis recreationem instituta.

Vigilia verò nihil aliud est, quam eorundem sensuum liberum exercitium.

Per sensus intetiores hìc intelligimus potissimùm actionem illam internam, per quam fit receptio specierum, quæ à sensibus externis feruntur ad imaginationem: illa enim operatio per somnum cessare solet, non autem imaginandi actio, ratiocinandi, aut memorandi, quæ inter dormiendum non tarò exercetur. Immò ipsorum sensuum non

est

est omnimoda cessatio: dormientes enim violenta percipiunt objecta, ut clamores, concussiones, & alia hujusmodi, atque ita licèt somnus dicatur privatio, Vigilia verò habitus; non est tamen privatio totalis, sed hujusmodi, ut ab ea ad habitum facilis sit regressus, atque ita veræ privationis essentiam non complet.

Causa somni proxima & immediata est spirituum detentio & prohibitio, ne influant in organa sensus & motus.

Prohibetur autem influxus spirituum à vaporibus cerebrum opplentibus, illiusque meatus obstruentibus.

Somnus naturalis & quietus tunc solet fieri, quando vapor benignus & veluti roridus ex alimentis in cerebrum fertur, ejusque ventriculos & meatus perfundit, ut spiritus retineantur, & animales actiones consopiantur. Quod autem ex hujusmodi vaporibus in cerebrum delatis somnus excitetur, inde patet, quod ex copioso cibo & potu, meri potissimum, somnus longus & profundus excitetur, at ex his multi vapores ad cerebrum feruntur. Qui verò sobrii valdè sunt, aut inedias patiuntur, parum dormiunt: quia pauci vapores ad cerebrum feruntur, qui citò dissipantur. Tunc enim somnus cessare solet, postquam vapores illi à calore nativo fuerunt resoluti.

Prohibent etiam spirituum influxum ea, quæ illos multùm dissipant vel obtundunt, aut alio quovis modo sistunt.

Præcipua somni causa, spirituum influxum prohibens, est vaporum copia ad cerebrum delata. Sunt tamen multæ aliæ, quæ minùs efficaciter, aut saltem minùs naturaliter idem præstare solent. Verbi gratia, quando spiritus animales sunt ita exsoluti per diuturnos labores, intensiores animi cogitationes, studia & curas, ut non suppetat sufficiens eorum copia ad influxum ordinarium efficiendum, sed natura eos retineat, & calorem influentem, ad deperditorum reparationem. Sic etiam à rebus frigidis assumptis, vel admotis spiritus quasi congelati subsistunt & intercipiuntur. Sistuntur etiam non rarò spiritus ab iis, quæ animum demulcent, & in quiete constituunt, qualia sunt suavis cantus, strepitus aquarum, cessatio cogitationum, animi securitas, & alia hujusmodi.

Finis denique somni est virium animalium & totius corporis instauratio.

Per somnum vires animales primariò instaurantur, quia illæ longa & multiplici sensatione defatigatæ, somni beneficio restituuntur, & spiritus per vigilias exhausti instaurantur, membraque motu defatigata, ad pristinam naturam & functiones redeunt. Deinde somnus quoque conducit secundariò ad actiones naturales feliciùs perficiendas, quæ per animales operationes in vigilia quodammodo impediuntur: Tempore enim somni, calore intus se recipiente, coctiones meliùs fiunt, novaque materia spiritibus gignendis suggeritur, excrementa mitigantur & minuuntur, meliùsque concoquuntur. (*Melet. I.* 242.)

CAPUT IX.

De insomniis.

Insomnium est phantasma rei alicujus sensibilis, animali inter dormiendum occurrens.

DUm animal vigilat, & exercet sensus exteriores, deferuntur ab objectis sensibilibus simulacra ad cerebrum, & vi spiritus animalis impressa, ibi conservantur. Quando igitur idem animal dormit, & cessat à sensibus exterioribus, tunc simulcra illa, nisi impuritate aut turbulento motu spiritus animales obscurentur & oblitererent, rursus animali in somno occurrunt & apparent: quo fit, ut animal judicet, se reverà sensibus externis res illas cognoscere, quæ à simulacro repræsentantur.

Contingunt autem ut plurimùm insomnia horis matutinis, quia manè peracta digestione, purior est spiritus animalis, propter vaporum crassorum resolutionem & absumptionem à calore nativo: ideoque tunc clariùs & perfectiùs species rerum imaginationi offeruntur & repræsentantur. Quemadmodum enim in aqua turbata nulla penitus effigies, aut valde deformis repræsentatur; ita in cerebro magna halituum copia detento, aut nulla penitus insomnia formantur, aut valde indistincta, & minimè cohærentia.

Insomnia autem sunt vel supernaturalia, vel naturalia.

Supernaturalia sunt vel divina, vel diabolica.

De his agere non est locus, sed ea ad Metaphysicos, vel Theologos relegamus.

Naturalia fiunt, vel ex relictis vestigiis imaginum, interdiu formatarum, vel ex certa quadam corporis dispositione.

Pleraque somnia oriuntur ex imaginibus earum actionum, quas interdiu exercuimus: illæ enim, quia nuper in spiritus animales impressæ sunt, ideò etiam firmius hærent, & per operationem imaginationis nocturnæ, faciliùs renovantur.

Fiunt etiam ut plurimùm ex varia corporum dispositione, varioque eorum temperamento. Sanguineis enim colores rubri, convivia, musici concentus, nuptiæ, oscula, res venereæ, horti, & id genus alia, ad voluptatem pertinentia, per somnum repræsentari solent: Biliosis colores flavi, rixæ, bella, homicidia, incendia, volatus, & similia: Pituitosis, colores albi, aquæ, navigationes, natationes, submersiones, pisces, & alia hujusmodi: Melancholicis colores nigri, tenebræ, cadavera, sepulchra, & spectra diabolica.

Nota tamen, astrorum influxum non rarò concurrere cum corporis dispositione ad insomnia efficienda, & illa potissimum aliquam habere solent significationem. (*Meletem. l.* 144.)

CAPUT X.

De facultatibus minùs principibus.

Facultates minùs principes duæ sunt: Sentiens & movens.

Sentiens facultas est ea vis animæ, per quam objecta externa, per medium idoneum delata, in propriis organis percipiuntur.

Illius verò actio Sensus, sive Sensatio appellatur.

AD sensum autem efficiendum quatuor requiruntur: primum, instrumentum bene dispositum: secundum, objectum proportionatum; tertium, medium per quod fit multiplicatio specierum à re sensibili: quartum, conveniens distantia inter objectum & sensum, ut recta illius perceptio fieri possit.

Ejus species sunt quinque, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.

Visus est sensus, quo homo objectum visibile, per medium diaphanum actù illuminatum oculis percipit.

Auditus est sensus, quo homo objectum visibile, per medium *δινες* id est *sonis deferendis aptum*, auribus percipit.

Olfactus est sensus, quo homo objectum olfactibile per medium *διοσμόν* naribus percipit.

Gustus est sensus, quo homo objectum gustabile, per medium *διάχυμον*, lingua percipit.

Tactus est sensus, quo homo objectum tactile, per medium *διαφὲς*, quamvis corporis parte carnosa & nervosa percipit.

Facultas movens est illa animæ vis, qua homo virtute propria se movet localiter.

Hæ omnes facultates & functiones minùs principes tam exactè edocentur in Physicis, ut in iis tempus non esse terendum existimemus. (*Melet. I.* 121. *&c.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VII.

De Hominis procreatione.

CAPUT I.

De semine utriusque sexus.

Ad hominis procreationem duo sexus requiruntur, mas nimirum & fœmina: ex quorum mutuo congressu semen prolificum ab utroque effunditur; ex quo, in uteri sinum recepto, prima fœtus rudimenta componuntur.

Est autem semen humanum substantia humida, & spirituosa, in testibus elaborata, ex residuo tertiæ coctionis alimento, hominis formam potestate continens & ad fœtus partes producendas, non solùm virtualiter, sed & materialiter concurrens.

MUlti solent asserere semen ex solo sanguine, in hepate confecto generari: ex eo commoti, quòd videantur vasa spermatica deferentia sanguine turgida, sicut aliæ venæ; & per nimios coitus sanguis soleat effluere. Verùm cùm illa materia vim & ideam totius corporis referre debeat, ita ut similitudinem liberorum cum parentibus illi potissimum adscribere soleamus; satius esse ducimus asserere, illam a singuli partibus derivari, ex residuo scilicet alimenti tertiæ concoctionis, quod, quia à partibus non fuit valdè immutatum, non est mirum, illud ideam sanguinis adhuc retinere. Non est tamen existimandum, ex minimis quibusvis particulis, quæ cogitatione potiùs quàm sensu possunt comprehendi, materiam illam derivari, sed ex singulis partibus similaribus, quæ sensibilia corporis nostri elementa vocantur, potis-

simum verò à principiis, quæ spiritus illos vivificos, totius ideam & characterem referentes, suppeditare possunt.

Ad id verò, quod *objiciunt*, sanguinem per nimios coitus excerni: *Respondeo*, materiam seminalem, antequam in testibus elaboretur, sanguinis ideam referre, quia ex illo facta est, in partibus tamen aliquatenus immutato, & quandam in iis elaborationem adepto.

In semine sunt partes, Spiritus & Crassamentum.

Spirituum beneficio semen turget & spumescit. Turget quidem, quia spiritus sunt valdè mobiles, & impetum facientes: spumescit verò, quia ab iisdem spiritibus tanquam aere impletur, & eorum motu agitatur. In materia autem illa spirituosa residet formatrix illa facultas, per quam homo sibi simile generare potest. Crassamentum verò est substantia humida & aquea, quæ talis manifestè apparet, cùm ex semine spiritus evanuerunt, tunc enim illud spumositatem, & albedinem suam amittit, & illa humida substantia est omnium partium solidarum materia, primumque earum rudimentum.

Et in parte spirituosa est causa generationis efficiens, in crassamento verò materialis.

Philosophi *objiciunt*, unum & idem non posse esse agens & patiens, efficiens & materiam, atque adeò in semine utramque causam non posse reperiri. *Respondeo*, illud verũ fore, si fœminis substantia esset omnino homogenea, sed cum in illo sint diversæ partes, non esse inconveniens, diversa munera præstare: quatenus enim spirituosum est, agit & informat humidiorem illam & crassiorem substantiam, quæ illi pro materia & quasi subjecto admota est, ut videre est in seminibus plantarum, & in ovis, in quibus post susceptum à terra vel incubante gallina calorem, spiritus ille prolificus suscitatur, qui in ejusdem seminis aut ovi materiam agens, partium conformationem aggreditur & perficit. In artefactis quidem efficiens vel opifex non ingreditur rem factam, seu opus, quia extrinseca tantùm attingit; natura verò uniuscujusque rei, intus posita, interiora & exteriora perficit, totamque operis sui substantiam pervadit, in eaque consistit, tanquam proprio domicilio: ac proinde nihil impedit, quin semen tum efficiens, tum materiam generando præstet.

Licèt verò semen ex se Fœtus generationem præstet, non est tamen actu animatum, sed tantum potentia.

Quidam existimarunt, semen esse actu animatum, & formam illam habere, quæ deinceps compositum organizatum est informatura. Nos verò existimamus, potestate tantùm semen humanum hominis formam cõtinere. Nam, cùm hominis anima extrinsecus ipsi adveniat, non possumus dicere, semen animam humanam habere, nisi potentia, quatenus aptum natum est eas dispositiones inducere, quæ ad suscipiendum nobilioris formæ adventum sunt necessariæ: immò neque in aliis animantibus semen esse actu animatum est arbitrandum, sed tantùm potentia, quia eam habet vim conformatricem in spiritu positam, quam simile producit animatum, ubi semen in convenientem locum projectum, subjectamque materiam natum fuerit. Illam autem vim seminis formæ insitam esse, quæ tamen non sit anima, nihil est absurdum: cùm etiam in multis inanimatis, ut magnete, rhabarbaro & similibus, multæ eæque insignes facultates absque anima reperiantur. Hæc tamen doctrina insignes patitur difficultates, quas apud Sennertum *in hypomnematis physicis* videre est.

Corrumpitur itaque seminis forma, ubi primùm anima advenit corpori jam dispositio & delineato: & vitam plantæ vivere dicitur, quandiu simpliciter nutritur. Ubi verò organa sensus & motus fuerint perfecta, animalem vitam, seu sensitivam agit; ac tandem rationalis animæ opera exercet, postquam recta cerebri temperies & spirituum dispositio fuerit comparata.

COROLLARIUM.

Antiqua est controversia inter Medicos & Peripateticos, an scilicet mulieres semen prolificum emittant? Medici enim omnes, post Hippocratem, partem affirmantem defendunt: ad cujus tutelam primò communem afferunt mulierum experientiam, quæ referunt, se aliquid majori cum voluptate emisisse in coitu, quo conceperunt. Quod etiam confirmatur ex partium muliebrium structura, quæ testibus valdè conspicuis sunt à natura donatæ, ad seminis elaborationem, quo albicante & bene concocto sæpè refertæ in dissectionibus inveniuntur. Unde concludere licet, ex virilis & muliebris seminis commixtione fieri aliquid tertium, quod aptum est fœtui generando.

Peripatetici verò cum Aristotele putant semen muliebre per analogiam tantùm & homonymicè semen appellari, illudque non ad fœtus generationem concurrere, sed tantum irritando coitui, aut, irrigandis uteri lateribus inservire, quod validis rationibus confirmare videntur.

Prima. Si mulier semen haberet prolificum, sola sine viri congressu posset generare: semen enim, ac sanguinem menstruum haberet, quæ tantùm duo ad fœtus generationem requiruntur. *Secunda.* Ex duobus entibus in actu, non potest geri unum ens per se, sed tantum aggregatum per accidens. Eergo ex duobus seminibus fœtus produci nequit.

Quibus objectionibus, & aliis quæ eodem recidunt, *respondeo*, utrumque semen tum maris, tum fœminæ, licèt sit prolificum, esse tamen insufficiens, ut ex se solo fœtus generetur; sed requiri debitam utriusque commixtionem in utero, ex qua fœtus delineatio perficitur: atque ita ex pluribus entibus completis non fit unum ens per se, ex variis tamen entibus incompletis unum fieri ens completum, nihil habet absurdi. Conjungenda hìc Harvei Com. Generat. (*Melet. I.* 52. 55. 71. 141. 146. 147. 149.)

CAPUT II.

De sanguine menstruo.

Non solum semen ad fœtus generationem concurrit, sed etiam sanguis menstruus, qui est alterum principium, idque materiale tantùm, non efficiens, sicut semen.

IN sanguine materno nulli aut pauciſſimi sunt spiritus, ideò nullam habet efficiendi vim, sed tantùm materiam suppeditat, ex qua omnes partes carneæ componuntur, sicut ex semine spermaticæ. Sanguis autem ille *menstruus* appellatur, quia in mulieribus bene affectis, quæ nec gravidæ sunt, nec lactantes, singulis mensibus solet effluere.

Est autem sanguis menstruus excrementum ultimi alimenti partium carnosarum, quod certis temporibus & statis periodis, moderata quantitate per uterum expurgatur, ad fœtus generationem & nutritionem.

Hinc patet, menstruum sanguinem esse excrementum, idque utile secundum substantiam, cùm in fœtus partes, earumque nutritionem convertatur. In mulieribus autem sanguis iste redundare consuevit, tum ob debilem earum calorem, qui totum sanguinem in hepate confectum, nequit digerere, tum ob mollem & humidam earum temperiem, quæ humorum copia solet acervare: unde fit ut sanguis iste, quantitate nimia luxurians, à carnibus jam expletis & quasi saturatis in venas majores refundatur, & ab his per uteri venas excernatur.

Tempus, quo sanguis iste excernitur, duplex est, universale & particulare.

Tempus universale est à decimo secundo, vel decimo quarto ætatis anno, ad quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum.

Ante decimum secundum, vel decimum quartum annum, mulierum vasa angustiora sunt, & calor humoris copia penè obrutus, reliquias pellere nequit; immò ante illam ætatem maxima sanguinis copia ad corporis augmentum absumitur. Postea verò à decimo secundo, vel decimo quarto anno calor incipit effulgere, vasa amplificantur, mammæ turgent, corpus libidine titilatur, & nova lanugine insperguntur genitalia. Cõtra verò post quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum annum cessant menstrua, propterea quòd calor debilitatus tantam sanguinis copiam non amplius generat; ut quædam reliquiæ superfint; vel ea, si adsint, commodè expellere non potest.

Tempus particulare uno mense definitur, idque trium vel quatuor dierum spatio.

Hæc sanguinis menstrui vacuatio singulis mensibus contingere, quod omnes tribuunt motui Lunæ, quæ humoribus dominatur, & docet experientia, junioribus hanc purgationem ut plurimum contingere circa novilunium, senioribus vero circa plenilunium: unde pervulgatus ille versiculus.

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.

COROLLARIUM.

Hinc celebris quæstio solet agitari, an sanguis menstruus sit qualitate noxius? Quam vide apud Laurentium *q.* 8. *l.* 8. *suæ Anatomiæ* diligenter excussam (*conf. Melet. l.* 147. *&c.*)

CA-

CAPUT III.

De Conceptione.

Tunc dicitur fieri conceptio quando semina utriusque sexus in uteri cavitate simul permiscentur & foventur, eorumque virtus formatrix in actum deducitur.

MAs & fœmina, dum suscipiendæ prolis gratia, rei venereæ incumbunt: simul & eodem tempore semina sua effundunt, mas quidem in cervicem uteri; fœmina verò in proprium uteri sinum: qui quidem uterus mira proprietate præditus est seminis virilis attrahendi: illud ideò statim ac è pene virili emissum est, avidè allicit & in proprium sinum recondit: Ibique duo illa semina exquisitè uniuntur & permiscentur, & ab ipso utero arctissimè comprehenduntur, ita ut totum uteri corpus constringatur, & corrugetur, illiusque orificium internum tam exquisitè claudatur, ut ne specilli apicem admittere queat. Tunc semina illa à calore uteri foventur, eorumque calor & spiritus suscitantur, ac divina illa virtus plastica in actum reducitur, unde fœtus partes incipiunt delineari.

Conceptionis signa potissima hæc sunt.

Primum, levis totius corporis horror statim à coitu.

Quia tunc temporis uterus contrahitur, & sese contrahendo horrorem illum parit.

Secundum, Seminis retentio, & pudendi muliebris siccitas.

Si post coitum semen non excidat, signum est mulierem concepisse.

Tertium, uteri oculi exquisita occlusio.

Quartum, mensium suppressio.

Quintum, mammarum tumor, dolor, & durities.

Sextum, languidus Veneris appetitus.

Septimum, cibi fastidium. Non sunt tamen hæc ultima vera τεκμήρια: cùm hæc & alia gravidationis signa suppressio mensium non rarò quoque excitare soleat.

CAPUT IV.

De singularum partium delineatione, earumque perfectione.

Prima partium spermaticarum rudimenta septimo conceptionis die incipiunt apparere.

VIrtus formatrix, à calore uteri suscitata totam seminis materiam duabus tunicis contegit, quas ex ipso semine efformat, & illæ tunicæ chorion & amnios appellantur, quarum usus vide apud anatomicos. Reliqua verò seminis materia in partes spermaticas mutatur, illarumque prima lineamenta apparere incipiunr die septimo. Si enim genitura post septimum diem emissa, in aquam conjiciatur, in ea apparebunt tres bullæ, quæ sunt partium principium rudimenta, & infinita penè filamenta, quæ sunt reliquarum partium spermaticarum stamina.

Omnes autem partes spermaticæ in maribus triginta diebus; fœminis vero quadraginta perficiuntur.

Cùm mares sint calidiores & sicciores, ideo citiùs conformantur. Minor enim fœmellarum calor tardius concoquit, & major humiditas majori indiget tempore, ut condensetur in partium solidarum consistentiam.

Partes verò carnosæ tertio mense perficiuntur in maribus, in fœminis verò quarto, & moveri incipiunt.

Postquam omnes partes spermaticæ fuerunt conformatæ, sanguis menstruus in eas influit, earumque omnia spatia intermedia implet, unde virtus formatrix omnes partes carnosas producit, quæ tunc absolutæ sunt, cùm fœtus incipit moveri: indicat enim hos musculos, à quibus motus fit, esse absolutos.

CAPUT V.

De Partu.

Partus est fœtus in utero perfecti & absoluti debito tempore facta exclusio.

POstquam fœtus in utero debitam conformationem, nutritionem, & accretionem acquisivit: sufficiens alimentum non recipiens, & calorem habens majorem, qui aeris inspiratu indigeat, ut ventiletur, liberiorem locum quærere incipit, & calcitrando membranas quibus includitur, disrumpit, uterumque distendit; unde ille irritatus, onus sibi molestum excludere nititur. Hinc duplex motus, unus ipsius fœtus exire intendentis, alter verò uteri fœtum excludere conantis. Partus verò *naturalis* est cùm infans in caput ruit, eoque priùs foras incipit prominere, reliqui verò sunt præternaturales.

Tempora verò, in quibus partus possunt contingere, sunt mensis septimus, nonus, & undecimus.

Excluditur octavus, quia septimo mense perpetuò fœtus solet conatum aliquem edere: & si robustus satis sit, foras egreditur; si verò sit imbecilior, diutiùs ibi manet, est tamen ab illo conatu valde debilitatus, ita ut duobus egeat mensibus ad vires fractas restaurandas. Si igitur septimo mense excludatur, novo illo labore prorsus labefactatur, unde mors necessariò contingit. Astrologi causam hujus rei referunt ad infelicem Saturni influxum, quem volunt octavo mensi dominari: de qua opinione, & reliquis ad partus varia tempora spectantibus, consule Laurentium *quæst. 19. lib. 8. Anat. Zacchiam, Carranzam,* (*Melet. I. 151. &c.*)

CAPUT VI.

De similitudine natorum cum parentibus.

Similitudo triplex est apud Medicos: Speciei, Sexus, & Individui.

Similitudo speciei est, dum res genita est ejusdem speciei cum generante.

SIc homo hominem generat, canis canem, & ita de reliquis.

Similitudo sexus est, cùm res genita est ejusdem sexus cum alterutro parente.

Sic infans masculus patri quoad sexum similis est, fœmella verò matri.

Illa autem similitudo sexus pendet à seminis masculi vel fœminæ prædominio.

Vult Hippocrates semen quod à dextris partibus, tam maris, quam fœminæ decidit, esse validius & maribus generandis aptius: unde si semen illud masculinum à dextris decisum prædominetur, mas generabitur: si verò fœmineum in partibus sinistris genitum magis abundat, fœmella generatur.

Similitudo individui est, cùm natus aliquod aliud ejusdem speciei individuum secundum corporis conformationem repræsentat.

Sic natus aliàs patris, aliàs matris, aliàs avi, aliàs alterius cujusvis effigiem repræsentat.

Et illa similitudo pendet non solùm à virtute formatrice semini insita, sed etiam interdum ab imaginatione.

Virtus formatrix, cùm omnes corporis partes effingat, eisque formam illam largiatur, quæ semini est insita, quæ nimirum à singulis parentis partibus ei fuit impressa: necesse est, ut illis etiam secundùm effigiem similis evadat, patri quidem, si paternum semen superet; matri verò, si maternum prædominetur. Quia verò in semine parentum latet non rarò quædam avorum aut proavorum facultas, quæ illorum partibus fuerat impressa; fit interdum, ut illa in nepotibus suscitetur, illosque avis aut aliis consanguineis similes efficiat: Unde putatur hæc vis ad quartam generationem extendi.

Denique imaginationis vis plurimùm potest ad similitudinem inferendam. Si enim fœmina dum concipit, intentam habeat imaginationem ad alicujus effigiem, huic similem edet fœtum. Sic fœmina quædam Æthiopis effigiem in cubiculo habebat, & filium peperit nigro colore præditum. Sic multæ prægnantes, dum aliquid avidè expetunt, illius effigiem fetui imprimunt, quia à summo illo desiderio conturbatur imaginatio, & rei appetitæ effigies spiritibus imprimitur, qui quidem spiritus illam effigiem tenello fœtui facillimè inurunt. Fusiùs hæc explicantur à *Gr. Horstio de simil. & dissim. natorum.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER SECUNDUS, PATHOLOGIAM CONTINENS.

PRÆCOGNITA in Pathologiam.

In Pathologia considerâtur corpus humanum præter naturam se habens, & in morboso statu constitutum.

DUplex est *Natura* apud Philosophos: universalis, & particularis. Universalis naturæ leges postulant, ut fiant in corporibus generationes, corruptiones, & alterationes variæ, quæ idcirco secundùm illam naturam universalem se habent. At verò natura particularis, humana v.g. peculiares habet suæ constitutionis leges, easque à naturæ universalis legibus diversas, quæ si excedantur, præter naturam se habere homo æstimabitur, scilicet præter naturam illam particularem. Sic corporis humani constitutio sita est in certa primarum qualitatum symmetria, debita partium conformatione, unione earundem, in quibus quoties vitium aliquod contingit, corpus præter naturam se habet, ut infra latiùs exponetur. *Nota*, nonnullos (inter quos præcipuus est Fernelius,) res *præter naturam* distinguere ab iis quæ sunt *contra naturam*, ita ut illud præter naturam sit, quod tametsi ex naturæ præscripto non est, illi tamen nullam vim infert, ut faciei lentigines, & color ille, qui ex Solis ardore contrahitur: contra naturam verò quod vim infert, ejusque actiones manifestè lædit. Attamen hæc duo apud Medicos vulgò confunduntur, & pro uno & eodem usurpantur.

Corporis humani status triplex est, salubris, insalubris, & neuter.

Divisionem istam non agnoscunt Philosophi, asserentes, inter morbum, & sanitatem, nullum dari medium: at Medici insalubrem seu morbosum statum appellant, cùm nonnullæ corporis actiones sunt manifestè læsæ: salubrem, quando sunt omnino integræ, neutrum verò quando nec manifestè læsæ, nec omninò integræ apparent. Talis dispositio manifestè conspicitur in iis, qui in morbos labi incipiunt, vel ab iis convalescunt. Necesse namque fuit, tres istas constitutiones in artem Medicam invehere, duabus potissimum de causis. *Prima* desumpta est ex operationibus medicis, & diætæ modo unicuique instituendo. Ægris namque debetur curatio, sanis conservatio, neutris verò corporibus, si sint decidua versus morbum præservatio, & convalescentibus à morbo, refectio seu restauratio. *Secunda* causa deducta est à diebus decretoriis, qui non sunt computandi à principio cujusvis infirmioris valetudinis, sed ab eo tempore; quæ ægrotans manifestas & satis insignes passus est actionum læsiones, ita ut decumbere fuerit coactus, quod non posset ita distingui, ni status neuter ab insalubri distingueretur. Possumus tamen Philosophos cum Medicis conciliare, si dixerimus, Philosophos lata significatione Morbi & Sanitatis nomen usurpare, quo modo etiam ea accipit aliquando Galenus, ut neutrum etiam statum comprehendat; Medicos verò strictiùs, prout ad artis usum est necessarium. Trium horum statuum fusiorem explicationem vide apud Galenum *in arte parva*. (*Melet. II.* 13.)

De insalubri statu jam agere incumbit, & ratione illius tria veniunt consideranda: 1. *Morbus*, 2. *Causa morbi*, 3. *Symptoma*.

Tota ista tractatio versatur circa illam corporis dispositionem, quæ Morbus appellatur. Ut enim perfecta illius notitia habeatur, primò natura illius est proponenda, mox omnes illius differentiæ inquirendæ, deinde causæ, quæ illos morbos producunt investigandæ, ac denique effectus contemplandi, qui ab illis producuntur: effectus enim morborum symptomata apud Medicos appellantur. Illorum ratione universa Pathologia in tres *sectiones* vulgò distribuitur, in quarum *prima*, morbi natura, ejusque differentiæ; in *secunda*, causæ morborum; in *tertia* verò symptomata explicantur. Sed quia crisium consideratio nullibi meliùs quàm in Pathologia collocari potest, cùm per mutationem in morbo factam definiantur; ideò nos *quartam* sectionem Pathologiæ nostræ addere decrevimus, quæ totam crisium, & dierum criticorum doctrinam contineat, eamque ordine secundam faciemus, ita ut *prima* morbi naturam, & differentias: *secunda*, mutationes, quæ in morbis contingunt, quarum præcipuæ sunt crisis; *tertia* causas morborum; & *quarta* denique symptomata contineat. (*Melet. II.* 2. 3. 14. 142. 143.)

PATHOLOGIÆ SECTIO I.

De Morbi natura, & differentiis.

CAPUT I.

De Morbi natura.

Morbus est dispositio corporis præter naturam, primo & per se actiones lædens.

GALENUS *primo methodi medendi, & lib. de differ. morb.* pulcherrima & valdè dilucida methodo morbi naturam investigavit, quam nos hic paucis imitabimur. Primò igitur actio ipsa venit consideranda, quæ si læsa sit in humano corpore, illud dicimus ægrotare; si verò integra & illæsa, sanum esse. Actionem læsam dico, quæ manifestè talis & sensibiliter apparet; nam minimæ, & sensibus occultæ actionum noxæ, nullum hic debent habere locum. Præterea, cùm actio sit motus, & essentiam non habeat permanentem, quia tantisper est, dum fit ac celebratur: ideo causam aliquam habeat necesse est constantem & permanentem. Illa autem causa est instrumentum corporeum, quod actionem exercet, putà oculus videt, ventriculus concoquit. Cùm autem unum & idem instrumentum non uno & eodem semper modo suas exerceat operationes, sed nunc illæsas, & secundum naturam, nunc læsas, & præter naturam: vario esse habeat modo, & variè sit dispositum necesse est. Unde si illius dispositio sit secundùm naturam corpus erit naturaliter dispositum, & actiones edet secundùm naturam; si verò dispositio sit præter naturam corpus erit præter naturam dispositum, & actiones edet præternaturales. Si igitur sanitas est, quando corpus naturaliter dispositum, integras actiones profert; morbus erit, quando corpus præter naturam dispositum edit actiones, atque ita actionum læsio à dispositione illa præter naturam dependebit. Hæc igitur definitio morbi rem perfectè declarat, & suis numeris est absoluta, cùm genere, subjecto, & causa sit prædita, imò etiam effectu. Genus est dispositio, quæ nulla differentia restricta, non solùm de morbo, causa morbi, & symptomate prædicatur, sed etiam de sanitate. Subjectum est corpus humanum; causa morbum efficiens, est partium corporis ametria, seu excessus à propria & naturali constitutione, quod per illud, *præter naturam*, designatur. Denique effectus morbi immediatus definitioni additur, qui est actionum læsio, quæ morbum perpetuò consequitur, & sensibus nostris obvia, illum nobis manifestat, qui alioqui non rarò sensuum aciem refugit. Hac posita definitione, morbi naturam sequentia theoremata clarius illustrabunt. (*Melet. II.* 4. *&c.*)

Morbus in prædicamento qualitatis collocatur, & prima illius specie.

Prima species qualitatis est habitus & dispositio. Licèt enim morbum *dispositionis* nomine enuntiemus, quæ quidem fugax est qualitas, & facilè mobilis à subjecto, secundùm Aristotelem; eam tamen hic latiori paulò significatu usurpamus, ut habitum etiam, atque adeo totam illam primam qualitatis speciem comprehendat.

Verùm *objici* potest, morbum in diversis categoriis debere collocari: nam magnitudo aucta ad quantitatem videtur referenda, calculus & lumbricus ad substantiam & ita de reliquis: At hæc omnia morbi appellantur ab ipso Galeno. Ad hoc *respondetur*, morbos omnes formaliter in prædicamento qualitatis collocari: fundamentaliter verò ad alia reduci posse, quatenus scilicet à causis, illis propinquis, quæ sub aliis categoriis continentur,

(cu-

(cujuſmodi ſunt calculus, lumbrici, magnitudo aucta, numerus excedens vel deficiens, aliaque ejuſmodi, quæ ſunt morborum veluti fundamenta,) introducitur quædam diſpoſitio, quæ veram morbi formam conſtituit, at ex forma ſumitur ratio categoriæ.

Illa enim quæ ſub aliis categoriis continentur, nimirum calculus, lumbrici, &c. morbi à Galeno, & reliquis clarioris doctrinæ gratia appellantur, & quia non ſuppetunt nomina, quibus iſtas diſpoſitiones ſignificare poſſint: tum etiam, quia ſufficiebat Medico curationem inſtituenti naturam illius rei tenere, ex cujus ſublatione tota diſpoſitio præter naturam & noxa functionum tollebatur; non quòd accuratè philoſophantibus veri morbi eſſe videantur, ſed potius cauſæ, quia ſæpe in nobis ſunt, abſque ulla manifeſta functionum læſione, & non prius calculi, lumbrici, & ſimilia, actionibus vim inferre poſſunt, quàm aliquam diſpoſitionem, ut obſtructionem, aut divulſionem in noſtris corporibus excitarint.

Rurſum *objici* poteſt, Morbum in prædicamento relationis collocari debere, quod colligitur ex Galeni dictis in *principio libri*, *de morb. different.* ubi *Sanitas* (inquit) *ſymmetria quædam eſt, & morbus ametria*: ſymmetria autem & amettia meras dicunt relationes: quod & apertè confirmare videtur Ariſtoteles 7. *Phyſic. cap.* 3. ubi morbum & ſanitatem ad aliquid eſſe dicit. Ad id *Reſpondeo*, quòd licèt morbus amettia, ſeu immoderatio appelletur; hinc tamen non probatur eſſe relationem. Nam quemadmodum deformitas eſt quædam partium improportio, tamen pulchritudo & deformitas veræ ſunt qualitates: ita morbus eſt improportio calidorum, frigidorum, humidorum aut ſiccorum, aut partium, relatio tamen non eſt, ſed qualitas quædam, aut diſpoſitio, qua male afficitur totum corpus. Si tamen aliquam in morbis reperiri relationem eſt fatendum, ut demus aliquid dictis Ariſtotelis, dicimus illud fieri, quatenus qualitates illæ, nimirum ſanitas, & morbus, habent quandam inter ſe comparationem, prout ad mediocritatem accedunt, vel ab ea recedunt, qualis reſpectus reperitur inter colores extremos, & inter virtutes & vitia quæ tamen nemo dixerit eſſe ſimplices relationes, quæ ſubjectis accidere poſſunt ſine ulla eorum mutatione. (*Melet. II.* 9. 10.)

Omnis morbus habet permanentiam in parte, & permanentia eſt eſſentia morbi.

Morbus per diatheſin, ſeu diſpoſitionem definitur, quo nomine quandam innuit eſſentiæ ſuæ ſeu partium poſitionem, ſive conſtantiam in corpore, qua diſtinguitur à ſimplici affectione, quæ patibilis qualitas appellatur, & eſt tertia ſpecies qualitatis. Et hæc conſtantia permanentia appellatur, diſpoſitio ſcilicet ita impreſſa in partem, ut eſſentiam ſuam habeat à cauſa eam producente diverſam & ſeparatam, ab eaque independentem: & illæ res, quæ habent permanentiam; dicuntur à Medicis eſſe factæ, ſive in facto eſſe; quæ verò non habent permanentiam, eſſe in fieri.

Verùm *objici* poteſt, febrem ephemeram, alioſque leviores affectus, imò & graviores nonnullos, ut epilepſiam, & apoplexiam, exiguo tempore in corpore permanere, atque ita non videri habere permanentiam. *Reſp.* permanentiæ nomen ad duo referri poſſe, vel *ad tempus*, quod durationem ſignificat; atque ita non eſt de eſſentia morbi, quia morbi quamplurimi exiguam habent durationem; vel referri *ad exiſtentiam* firmam & ſtabilem, quæ innuit quamdam eſſentiæ, & partium poſitionem, quam habent in corpore omnes morbi, licèt nonnulli exiguo tempore perdurent.

Rurſus *objicitur*, Morbi per conſenſum ſunt in fieri, & à ſimplici humorum vel vaporum communicatione ſuam habent exiſtentiam, qua ceſſante ſtatim ceſſant; at illi inter veros morbos à Galeno recenſentur: ergo non omnes morbi habent permanentiam. *Reſpondeo*, morbos per conſenſum non poſſe diu perdurare, quin ab eorum cauſis idiopathia parti inferatur, quæ, vel exigua, habet ſemper aliquid facti, quod eſt ſufficiens verum morbum conſtituere. Si tamen adhuc tam levis ſit ſympathicus affectus, ut nullam habeat in parte conſiſtentiam, neque ullam peculiarem poſtulet curationem, ſed primario morbo ſublato ſtatim omnino auferatur, certè tunc à vera morbi ratione excluditur ab ipſo Galeno.

Objicitur denuò, morbos ex omnium Medicorum conſenſu; quatuor habere tempora, quæ perpetuò decurrunt; nimirum principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Cùm ergo ſunt in perpetuo motu, non poterunt habere permanentiam. *Reſpondeo*, ætates ſeu tempora morborum reſpicere eorum motum, & varias conſtitutiones, non autem generationem & eſſentiam, quæ fixa & ſtabilis permanet: ſicut hominis natura eadem perpetuò conſervatur, licèt ille per diverſas ætates varias ſubeat mutationes; ſic morbi, jam facti & geniti, ſua percurrunt tempora, in quibus variè afficiuntur.

Denique ſic *arguitur*: habere permanentiam & eſſe in facto, idem eſt apud Medicos, ut ſuprà admonuimus: At inter omnes febres ſola hectica eſt in facto, hac enim conditione diſtinguitur à reliquis, quæ in fieri tantùm eſſe dicuntur: Ergo reliquæ febres non habent permanentiam. *Reſpondeo*, in omnibus morbis eſſe aliquid, per quod morbi illi tales ſunt, & generationem ſuam adipiſcuntur. Sed quoniam cauſa morbifica, v. g. humor putridus in febribus perpetuò agit, & multiplicat qualitatem illam morboſam, ideo dicuntur in fieri, donec in hecticam evadant, cauſa ſcilicet agere ceſſante, propter introductam æqualem intemperiem, & tunc facti ſimpliciter appellantur, reliqui verò, partim facti, partim fientes.

Omnem morbum neceſſariò ſequitur actio læſa per ſe, & immediatè.

Morbi non rarò ſenſibus ſunt incogniti, omnes tamen per ſymptomata innoteſcunt, quæ ſunt illorum effectus, & potiſſimùm per actionem læſam, quæ à morbo dependeat immediatè & per ſe, atque ita eſſentialiter ut poſita actione læſa, neceſſariò ponatur morbus à quo illa dependet.

Verùm hìc *objici* poteſt, ab ipſis cauſis morbificis ſæpè lædi actio immediatè, nimia enim alimenti copia ingeſta ventriculi concoctionem lædit, nullo intercedente morbo: Ergo non omnis actio læſa dependet à morbo.

Reſpondeo, coctionem ventriculi non eſſe idcirco læſam, quod magnum alimenti copiam nequeat concoquere; cùm enim certa inter agens & paſſum debeat eſſe proportio, ut actio rectè exerceatur, ſi alimentum quantitate nimia exſuperet, vel ſit qualitate moleſtum, ventriculi actio non dicetur læſa, etiamſi illud nequeat ſubigere; ſicut non dicetur laborare, etiamſi ferrum nequeat concoquere. Dicimus igitur, vitium dependere ab objecti improportione.

Rurſum ſic *objicitur*: Quædam ſymptomata poſſunt primò & per ſe lædere actionem; ut qualitas mutata in oculo, color ſcilicet flavus corneæ tunicæ ictericorum, à flavæ bilis in illam effuſione contractus, qui viſionem immediatè lædit; illis enim omnia apparent flava, at nullus poteſt accuſari morbus qui viſionem hoc modo lædere queat. Ergo color ille qui ſymptoma eſt, actionem lædit immediatè. *Reſpondeo*, in oculo peculiariter colorem præternaturalem poſſe dici morbum; oculus enim naturaliter conſtitutus debet eſſe omnis coloris expers, ut objectorum ſpecies puras & impermixtas, eorumque colores varios recipere poſſit: color enim ille oculi referri poteſt ad morbos in numero, quia auctus eſt numerus qualitatum, quæ naturaliter in oculo eſſe debent. Idem dicendum videtur de ſapore extraneo in lingua, & ſono in aure, quia ſcilicet impediunt, ne ſapores & ſoni ab iis ritè percipiantur; unde patet in peculiaribus illis ſenſoriis, peculiari conſtitutione donatis, peculiarem etiam morbi rationem eſſe admittendam.

Denuò ſic *objicitur*. In affectibus ſympathicis actiones partium læduntur abſque ullo morbo: nam ſi in partibus per ſympathiam laborantibus eſſet morbus, illis remedia adhiberentur, quod tamen non evenit: neque dum obſtructo cerebro nervorum actio læditur, poſſumus dicere morbum eſſe in nervis, ſed in cerebro tantùm. *Reſpondeo* affectus ſympathicos in cenſu morborum non reponi à Medicis therapeuticis; quia illis remedia non adhibentur: ſi quis tamen attentè conſideret, illos ad aliquod morbi genus referri poſſe reperiet. V. g. obſtructo cerebro non influit in nervos ſpiritus animalis, ex cujus defectu motus & ſenſus abolentur. At defectus ille inter morbos in numero deficientes poteſt recenſeri, & ita de aliis quamplurimis eſt dicendum.

CAPUT II.

De morbi generibus, & differentiis.

Hactenus de morbi natura: conſequens eſt, ut de illius differentiis agamus.

GEnera, ſpecies, & differentiæ morborum confunduntur à Galeno, 2. *methodi*, & pro uno & eodem uſurpantur: non enim ſolet exactam illam & logicam conſiderationem confectari, licèt diverſo reſpectu utrumque verè dici poſſit: ratione nimirum ipſius morbi, qui

genus

genus summum est, *species* seu differentiæ debent appellari: & ratione specierum inferiorum, in quas dividuntur, *genera* dici possunt.

Sunt autem morborum differentiæ aliæ essentiales; aliæ accidentales.

Essentiales sunt quæ ab ipsa morbi essentia desumuntur, & aliter specificæ appellantur, quia ex iis genera, & species constituuntur.

Illæ autem sunt tres, nimirum similaris, organica, & communis.

Tota essentia accidentium à subjectis dependet, ideo eorum essentiales differentiæ à subjectorum differentiis sumi debent: morborum autem subjecta sunt corporis nostri partes, quæ propriè tales appellantur, quæ nimirum toti cohærent, communique vita fruuntur: nam quamvis ab Hipp. partes dividantur in *continentes*, *contentas*, & *impetum facientes*, ubi per continentes partes viventes & actionibus exercendis destinatas intelligit, per contentas, humores, & per impetum facientes, spiritus; nunc latissimè accipitur nomen partis, neque humores, aut spiritus morborum subjecta esse possunt, nec communi vita fruuntur, sed causæ potius sunt morborum, dum qualitate, vel quantitate peccant. Cùm igitur partes istæ viventes sub duplici contineantur differentia, similarium scilicet & organicarum, morbi etiam in similares & organicos dividuntur: sed quia in utrisque dictis partibus, communis alia requiritur dispositio, præter debitam temperiem & conformationem, ut secundùm naturam se habere dicantur, naturalis scilicet illarum partium continuitas seu unio; ideo, dum illa solvitur, alia oritur species morbi, quæ communis appellatur. (*Melet. II.* 12. 14. *&c.*)

CAPUT III.

De speciebus morbi similaris.

Omnis morbus similaris intemperies appellatur.

PArtes similares ex elementis tantùm componuntur, & earum actiones à quatuor primarum qualitatum symmetria & debita cum moderatione perficiuntur. Partes enim similares, qua similares sunt, nullam edunt actionem præter nutritionem, propter quam conveniens alimentum ad se attractum retinent, concoquunt, & superflua expellunt, quæ omnia à sola temperie in iis absolvuntur. Igitur quamdiu partes similares debitam servant temperiem, secundùm naturam se habent. Dum verò intemperatæ sunt, in morboso statu sunt constitutæ, atque ita omnis morbus partes similares afficiens, erit intemperies.

Intemperies autem in alias differentias subdividitur, quarum nonnullæ sunt essentiales, reliquæ verò accidentales.

Essentiales rursum aliæ sunt simplices, aliæ compositæ. Simplices sunt quatuor, 1. *Calida*, 2. *Frigida*, 3. *Humida*, 4. *Sicca.*

Compositæ sunt totidem, 1. *Sicca & humida.* 2. *Calida & sicca*, 3. *Frigida & humida*, 4. *Frigida & sicca.*

Illæ temperies morbosæ appellantur, quoties tantus est earum excessus, ut manifestam inferant actionum læsionem, alioqui intra sanitatis limites erunt constitutæ, v. g. licèt quis bilioso temperamento donatus, calidior siccior que existat, quàm par sit ad justam temperamenti moderationem efficiendam; quamdiu tamen actiones suas secundùm innati sui temperamenti conditionem exercet, intemperie morbosa affectus non dicetur, donec proprios sanitatis limites excedens, in febrem, v. g. aliumve calidum affectum inciderit.

Accidentales intemperierum differentiæ desumuntur à causa, vel à subjecto.

Licèt accidentales morborum differentias ad finem hujus sectionis remiserimus tractandas; quia tamen hæ ad intemperiem solam peculiariter spectant, ideo de illis hìc agere non erit inconveniens.

Ratione causæ alia intemperies dicitur materialis, alia immaterialis.

Materialis intemperies ea est, cui conjungitur interna quædam causa, humor scilicet, vapor aut flatus: ut in febribus humoralibus, partium inflammationibus, & infinitis aliis contingit, & illa à Galeno appellatur intemperies cum humoris affluxu. Immaterialis verò, quæ nuda intemperies etiam appellatur, ea dicitur, quæ ab exteriori tantùm causa profecta est sine interioris concursu. Hæc minus frequens est quàm superior, & rarò admodum contingit, eam tamen videre est in marasmo, summa partium refrigeratione, in aqua gelida, vel sub Aquilone gelidissimo contracta, in cephalalgia à vehementi æstu contracta & similibus.

Ratione subjecti alia intemperies est in habitu, alia in habitudine.

Intemperies quæ est in habitu, seu quæ habitum contraxit & confirmata est, *hectica* etiam appellatur, quæ tam firmiter inhæret, ut sit indelebilis, & dicitur etiam omnino facta: hujus generis sunt febris hectica, & elephantiasis. Ea verò quæ est in habitudine, seu dispositione, est tantum *inchoata*, & adhuc in fieri, aut saltem partim fiens, & partim facta, aut facilè delebilis, ut febres vulgares, & alii morbi curatu faciles.

Ratione etiam subjecti, alia est intemperies æqualis, alia inæqualis.

Æqualis intemperies est, quæ in singulas corporis nostri partes est æqualiter dispersa: sic febris hectica est æqualis intemperies, quia idem caloris gradus in omnes partes est introductus. *Inæqualis* verò intemperies est, quæ partibus corporis nostri non est æqualiter insita: sic febres putridas inæquales morbos appellamus, quòd in iis partes solidæ non sunt planè calefactæ, sicut humores quos calor penitus occupavit: sic febres epialæ & lipyriæ inæquales intemperies appellantur; quoniam in epiala calor & frigus simul in toto corpore persentitur, in lipyria verò exteriora rigent, & interiora uruntur. (*Melet. II.* 18. *&c.*)

COROLLARIUM CIRCA Morbos similares.

Objicitur *primò*, non dari posse simplicem intemperiem, quia illa vel esset cum materia, vel sine materia. Non cum materia, quia talis intemperies ab aliquo humore pendet: at unusquisque humor duplici præditus est qualitate. Immaterialis verò à causis externis excitetur, illæ autem vel sunt elementa, quorum unumquodque duas habet qualitates; vel mixta, quæ duas etiam habent qualitates ab elemento prædominante. *Respondeo*, unicam tantum qualitatem posse excedere, reliquis bene contemperatis, cum duæ causæ internæ vel externæ conjunguntur, quæ in una qualitate conveniant, in alia sint contrariæ. Ut dum ex sanguine & bile morbus generatur, siccitas bilis retunditur à sanguinis humiditate, & ibi nullus est excessus, sed utriusque caliditas, simul juncta, efficit calidam intemperiem. Idem evenit in causis externis: si enim aer sit temperatus, ad calidam humidamque temperiem, & alimenta frigida & humida, frigiditas ipsis cum alterius caliditate contemperationem efficient, sed humiditas utriusque humidam pariet intemperiem.

Objicitur denuò, calidam & humidam intemperiem non dari, quod caliditas & humiditas sint vitæ nostræ principia, ac proinde simul juncta non possint esse morbosa. Deinde, quòd caliditas debeat esse valde intensa, ut morbosa esse possit; at calor intensus potenter absumit humiditatem, & citissimè sibi comitem accersit siccitatem, atque ita intemperies calida & humida non poterunt simul subsistere. Idem dicas de frigida intemperie, quæ magnas generans cruditates, copiosas cumulat in corpore humiditates: unde non videtur posse cum siccitate reperiri. Ad hæc *Respondeo*, caliditatem & humiditatem esse quidem vitæ nostræ principiis consentaneas, si tamen ita redundent, ut humores non possint à natura gubernari, nec commodè ventilari, necessariò putredinem concipient, unde calor præter naturam introducitur, qui nimiæ humiditati junctus, calidam & humidam intemperiem efficit. Deinde, calor excedens absumit quidem humiditatem, sed non illico ac proinde illud temporis spatium sufficit ad morborum etiam sævissimorum generationem, ut patet in febribus sanguineis, in quibus maxima initio humiditas luxuriat, si tamen diutius perdurent, siccam intemperiem accersunt. Eodem prorsus modo frigida & sicca intemperies diutius persistit, antequam per cruditates humida acquiratur. Imò etiamsi copiosa cumulentur excrementa, partes tamen solidæ sic eam servant intemperiem, ut in senibus apparet. Propositas morborum differentias, easque solas tota recipit antiquitas, omnesque ferè neoterici, præter Fernelium, & alios nonnullos illius sequaces. Fernelius enim nova duo morborum genera commentus est, quorum unum vocat materiæ, alterum verò formæ, seu totius substantiæ. Cùm enim (inquit) in partibus similaribus tria spectentur, materia, forma, & temperamentum, quorum naturalis constitutio sanitas est, sic uniuscujusque immoderatio erit morbus. Atque hinc tres morborum differentiæ exorientur, nimirum intem-

tempeties ex primarum qualitatum exceſſu; materiæ immoderatio; dum pars mollior aut durior, laxior aut adſtrictior, tenuior aut craſſior, rarior aut denſior evadit; & formæ corruptela, dum vel à morbis manifeſtis, ut à putredine, vel ab occultis, venenatis ſcilicet, contagioſis, & peſtilentibus tota corporis ſymmetria corrumpitur.

Hanc ſuam opinionem nudè propoſuit Fernelius *lib.* 1. *ſuæ Pathologiæ*, *cap.* 7. quam longa tamen diſputatione confirmavit, 2. *de abditis rerum cauſis*, *cap.* 9. & quia celebris valde eſt propter tanti viri auctoritatem, multoſque non mediocriter exercuit; illam idcircò brevi diſputatione diſcutiemus. Rationes igitur, quæ à Fernelio afferuntur pro ſua opinione confirmanda, quatuor ſequentibus poſſunt comprehendi.

Primo. Morbi in iis eſſe ſolent, à quibus actiones perficiuntur: ſed tria ſunt in parte ſimilari quæ actiones illius perficiunt, materia ſcilicet, forma & temperamentum: ergo & circa illa erit morbus.

Secundo. Idipſum confirmatur ex varia actionum læſione, in una eademque parte. Ventriculus enim, ut pars ſimilaris, ſæpe laborat imbecillitate, à qua imminuitur concoctio; ſed illa imbecillitas nunc fit ab immodicè refrigerantibus, ut nimio aquæ potu, lactucarum, & ſimilium uſu: nunc à relaxantibus, ut olei, repentium, & ſimilium hauſtu; nunc denique ab extraneis quibuſdam & venenatis qualitatibus, à quibus formæ ſuæ robur dejicitur. Ergo tria erunt morbi genera diſtincta.

Tertio. Ab ipſis remediis hoc etiam evinci poſſe videtur. Tria enim ſunt remediorum genera ab ipſo Galeno conſtituta: alia nimirum quæ primis tantùm qualitatibus alterant, & hæc in morbis intemperiei locum habent; alia verò quæ adſtringunt, relaxant, attenuant, inctaſſant, & hæc morbis in materia medentur; alia denique ſunt, quæ agunt à tota ſubſtantia & occulta proprietate, & hæc in morborum totius ſubſtantiæ curatione uſurpantur.

Quarto. Denique in gangræna, elephantiaſi, & ulceribus malignis, tota partium ſubſtantia corrumpitur. Ergo non poſſunt negari morbi totius ſubſtantiæ.

Nos verò exiſtimamus rationes iſtas non eſſe tanti momenti, ut nos cogere valeant antiquas morborum ſimilarium differentias multiplicare. Dicimus ergo illam Fernelii opinionem eſſe rejiciendam: atque antequam allatis objectionibus ſatisfaciamus, ſequentibus erit confutanda.

Primò. Morbus eſt affectus totius partis ſimilaris, quatenus talis eſt: ergo materia & forma non poſſunt dici affici morbo, ſed totum compoſitum, ſola enim intemperies eſt affectus totius partis ſimilaris.

Secundò. Omnis actio partis ſimilaris eſt naturalis: ſed actiones naturales quatuor tantùm ſunt, attractio, retentio, concoctio, & expulſio, quæ à temperie ſola dependent: Ergo unicus tantùm erit morbus partis ſimilaris, nimirum intemperies.

Tertiò. Morbus omnis habet agendi vim, nimirum actionem lædendi. At materiæ nulla eſt actio; eſt enim principium paſſivum & potentiale: ergo nullus dabitur morbus materiæ.

Quartò. Si daretur morbus formæ, malè ab omnibus, tum veteribus, tum neotericis definiretur morbus, quem volunt eſſe corporis diſpoſitionem: At forma eſt incorporea. Ergo non poteſt pati morbos.

Quintò. Si darentur morbi formæ, infinita ſequerentur abſurda, formam ſcilicet per ſe pati poſſe, generari & corrumpi magis & minus recipere, & habere contrarium, quæ abhorrent à philoſophia.

Denique. Si formæ, vel totius ſubſtantiæ corruptela ſit morbus; conſideranda erit, vel in termino & abſoluta, vel in via, & in fieri. Si abſoluta, nihil aliud eſt, quàm animantis interitus, & integra pernicies: ſi verò ſit in fieri, & in motu, erit tantum alteratio corruptioni prævia, ac proinde qualitas in temperie conſtituta.

Atque ita ſatis manet confutata hæc Fernelii opinio. Ad *rationes* in illius ſubſidium allatas, ita *reſpondemus*. Ad *primam* dicimus: Materiam & formam non concurrere ad perfectionem actionum, ſed tantùm ad compoſiti conſtitutionem; actiones enim ſunt compoſitorum, non componentium: compoſitum autem operatur ſecundùm diſpoſitionem, quæ in illo reperitur: hæc autem diſpoſitio in parte ſimilari eſt ſola temperies.

Ad *ſecundam reſpondeo*, actionem ventriculi non eſſe purè ſimilarem, ſed fieri partim à temperie, partim à conformatione & ſtructura illius, alteratio enim & coctio alimentorum rectè perfici non poſſunt, quin debitè illa contineantur & coarctentur à ventriculo. Retentio verò illa, ſive complexus dependet à ventriculo, hoc, vel illo modo conformato. Quoties igitur refrigeratur ventriculus, ut non poſſit concoquere, eſt intemperies ſeu morbus ſimilaris: dum verò ita relaxatur, ut non poſſit continere, eſt morbus organicus: cum denique actio ventriculi dejicitur à rebus venenatis, eſt quædam intemperies, quia corrumpitur temperamentum inſitum illius partis, & illa intemperies maligna ſeu venenata appellatur, ut infra dicetur.

Ad *tertiam reſpondeo*, qualitates illas ſecundas à primis immediatè dependere. Sic adſtringentia frigida ſunt & ſicca, relaxantia calida & humida, & ita de cæteris: quæ verò à tota ſubſtantia operari dicuntur, id præſtare per qualitates occultas, quæ ad temperiem referuntur.

Ad *ultimam reſpondeo*, intemperiem eſſe duplicem, vulgarem unam, alteram malignam, ut in differentiis accidentalibus oſtendetur: propoſiti autem affectus ad intemperiem malignam facillimè referri poſſunt.

An dentur morbi totius ſubſtantiæ, & an Fernelius rectè eos deſcribat, & quid de Riverii ſententia ſtatuendum ſit, diſcere licet ex Gr. Horſt. oper. T. 1. *pag.* 239.

CAPUT II.

De Morbi organici ſpeciebus.

Morbi organici ſpecies quatuor ſunt, 1. *In conformatione*; 2. *In magnitudine*. 3. *In numero*, 4. *In conjunctione*.

QUemadmodum à partibus ſimilaribus actiones ſimilares, ita ab organicis organicæ exercentur, quæ ut ſecundùm naturam ſe habeant, quatuor deſiderant conditiones, debitam nempe conformationem, magnitudinem, numerum, & conjunctionem, à quibus ſi fiat receſſus, morbi ſtatim oriuntur: unde totidem morbi organici differentiæ reſurgunt.

Conformationis morbi rurſum tres habent ſpecies. 1. *In figura*, 2. *In aſperitate & lævitate*, 3. *In meatu & cavitate*.

Morbus in figura eſt, cum naturalis partium figura ita immutatur, ut inde actionum læſio contingat.

Multis modis partium figura poteſt immutari, dum ſcilicet quæ rectæ natura eſſe debent, incurvantur; curvæ eriguntur, aliæ inflectuntur, diſtorquentur, rotundæ quadratæ fiunt, & ita de cæteris.

Morbus in aſperitate & lævitate eſt, cùm partes quæ naturaliter aſperæ aut rugoſæ eſſe ſolent, læviores evadunt, vel contra læves aſperiores.

V. g. Cùm ventriculus & inteſtina mucoſa pituita obducta lienteriam patiuntur, fit morbus in lævitate; cùm verò trachea arteria à diſtillatione è cerebro exaſperata contrahit raucitatem, eſt morbus in aſperitate.

Morbus in meatu & cavitate eſt, cùm naturalis meatuum & cavitatum conſtitutio evertitur.

Ejus rurſum tres ſunt ſpecies, 1. *adſtrictio*, 2. *obſtructio*, 3. *dilatatio*.

Adſtrictio fit, cùm meatus, vel cavitas ab externa cauſa comprimitur, & anguſtior evadit.

Sic dum œſophagus & aſpera arteria coarctantur ex angina, & veſica comprimitur ex grandiore fœtu in utero concluſo, morbus ille fit, qui adſtrictio appellatur.

Obſtructio fit, cum materia aliqua præternaturalis internas cavitates occupat, vel meatus occludit.

Sic calculus in veſica; materia craſſa, viſcida, & lenta hepatis, lienis, aliarumque partium venas interiores, liberumque humorum commeatum impediens, & reliqua hujuſmodi, obſtructionem pariunt.

Dilatatio fit, quando cavitates & meatus nimis ampli & patentes efficiuntur.

Dilatatio eſt adſtrictioni & obſtructioni contraria: illius exemplum habemus in dilatatione pupillæ, & varicibus, tum etiam in venarum anaſtomoſi & diapediſi. Anaſtomoſis enim fit quando orificia vaſorum nimis dilatantur, diapedeſis verò quando tunicæ eorum nimis relaxantur & rarefiunt, ut humores effluant. Ad dilatationem etiam referuntur nimia ventriculi laxitas, ut non poſſit commodè amplecti alimentum, quam perperam Fernelius ad morbos materiæ ſupra revocabat.

Magnitudines morbi vel ſunt in magnitudine aucta, vel imminuta.

Utrique, vel in toto corpore, vel in aliqua ejus parte. In toto corpore eſt magnitudo aucta, vel imminuta, dum tota illius moles præter modum augetur, vel imminuitur.

Magnitudinis auctæ in toto corpore exemplum affert

Ga-

Galenus de quodam Nicomacho Smyrnæo, qui præ nimia craſſitie ſeſe non poterat commovere. Eadem verò imminuta ſatis apparet in atrophia & febri hectica, in quibus totum corpus macie contabeſcit.

In aliqua parte magnitudo augetur, vel imminuitur, dum naturaliter ſibi conſtitutas dimenſiones excedit, vel ab iiſdem recedit.

Sic tumor præter naturam in parte eſt magnitudo aucta: ſic etiam partis defectus in longitudine, latitudine, vel profunditate, ut linguæ, naſi, digiti, teſtis, vel alterius partis parvitas inſignis, eſt magnitudo imminuta. Illa enim parvitas contingit vel ab ipſa generatione, ex defectu materiæ; vel poſt generationem, idque rurſum dupliciter; defectu ſcilicet alimenti, unde partis atrophia & conſumptio, vel ablatione ſubſtantiæ partium, ut cum portio naſi, linguæ, vel digiti amputatur.

Morbi in numero ſunt vel in numero excedente, vel in deficiente.

Ad partes organicas conſtituendas certus ſimilarium numerus requiritur, & in majoribus, magiſque compoſitis, certus minorum organorum, & minùs compoſitorum numerus concurit. Quomodocunque autem iſta redundent vel deficiant, vitium faciunt, quod numeri aucti, vel imminuti appellatur.

Numerus excedens vel eſt eorum, quæ ſunt ſecundùm naturam, vel toto genere præter naturam.

Secundùm naturam dicuntur, ratione ſubſtantiæ, ex qua componuntur, quæ naturalis: & peccant tantùm in eo, quod non ſint neceſſaria ad membri functiones exercendas; imò illas impediant, ut ſextus digitus, carnis excreſcentia in ulcere, & ſimilia. At verò toto genere præter naturam ſunt ea, quæ ex ſubſtantia omnino præternaturali componuntur, ut lumbrici, calculi, &c. quæ ad morbos in numero referuntur, quatenus res præter naturam ſuperadditæ, organi ſtructuram vitiantes, & functiones illius ſua præſentia impedientes. Alioqui ſi actiones non lædant quatenus numero redundant, ſed obſtructionem, aut ſimilem affectum producant, cauſæ morbi potius cenſebuntur, ut ſuprà annotavimus.

Numerus deficiens perpetuò in rebus naturalibus, ſive corporis partibus conſiſtit, iſque vel ab ipſo utero, vel poſt exitum ab eo eſt contractus.

Morbus in numero deficiente ab ipſo ortu contractus dicitur, cùm quis v. g. pede, manu, oculo, teſte, aut alia quavis parte mancus in lucem procedit: poſt ortum verò, quando pars aliqua amputatur: ut cùm pes, vel brachium gangrena laborans, amputantur, teſtis in hernia eximitur, dens cariosus evellitur, & ſic de ceteris.

Morbi in conjunctione ſunt duplices: in ſitu, & in connexione.

Morbi in ſitu ſunt, quando partes quæ ſimul cohærere debent, à propriis ſedibus recedunt.

Hujuſmodi morbos videre eſt in hernia, cùm inteſtinum, vel omentum in ſcrotum deſcendit; item in procidentia ani, uteri, & ſimilium.

Morbi in connexione ſunt, quando partes quæ debent ſimul cohærere, non coaleſcunt: vel contra, quæ cohærere non debent, ſimul coaleſcunt.

Tales affectus apparent in luxationibus, quando oſſium connexio pervertitur, & in imperforatis, necnon dum oculorum palpebræ, vel oris labra coaleſcunt, quæ naturaliter debent eſſe disjuncta.

COROLLARIUM
circa morbos Organicos.

Objicitur primò, Deficientem eſſe morborum organicorum numerum jam allatum, quia eorum differentiæ non deſumuntur ab iis omnibus, quæ neceſſaria ſunt ad actiones organicas obeundas. Sed præter jam dicta alia multa concurrunt: partes enim inſtrumentariæ indigent calido à corde influente, nimirum ſanguine, & ſpiritibus bene affectis, quandoquidem iis læſis, aut abſentibus, totius corporis actiones offenduntur: ſyncope, tremore, rigore, &c. Ergo ab illius quædam morbi organici ſpecies erit conſtituenda. *Reſpondeo*, In propria cujuſque partis conſtitutione diſtinguenda eſſe communia inſtrumenta, quæ in omnibus actionibus, tum ſimilarium, tum organicarum partium ſunt neceſſaria: illa enim in neutris peculiarem obtinent conſiderationem, ſed tanquam vaga & fluxa in partium corporis viventis numero non habentur. Vel certè dicendum, affectus, qui ab horum vitio contingunt, non eſſe idiopathicos, ſed debere tantùm referri ad ſympathiam negatæ materiæ vel facultatis.

Objicitur ſecundò, præter adductas conditiones ad partium organicarum conſtitutionem requiri ſymmetriam, ſi enim pes v.g. vel manus oſſibus, nervis, & ligamentis, conſtare debeant, tota ſint oſſea vel carnea; mala redditur illarum partium ſtructura, quamvis rectè ſe habeant ſuperiùs numerata. *Reſpondeo:* ſi pars organica, quæ pluribus inſtrumentis conſtare debet, ex unico tantùm ſit conflata, eſſe tunc morbum in numero deficiente, nec aliud genus diverſum eſſe inquirendum.

Objiciter denique, ab ipſis qualitatibus, tam primis quàm ſecundis, actiones partium organicarum lædi: partes enim verbi gratia, duriores vel molliores, craſſiores aut tenuiores, ad ſenſum vel motum redduntur ineptiores, ſicut Galenus cerebri craſſitiem ad ingenii acumen plurimùm obeſſe exiſtimat, tenuitatem verò prodeſſe; ſic ventriculus laxior malè concoquit, cornea oculi tunica rarior aut denſior viſui officit: & ita de reliquis. Unde patet, iſtas etiam qualitates inter morbos organicos debere recenſeri. *Reſpondeo*, morbos illos, qui ſequuntur mutationes qualitatum, non poſſe tribui partibus organicis, quatenus ſunt organicæ, ſed quatenus ex ſimilaribus tamquam materia quadam componuntur: ad partis enim inſtrumentariæ conſtitutionem debita partium ſimilarium ſymmetria, earumque temperies, tam in primis quàm ſecundis qualitatibus eſt ſupponenda; non igitur earum improportio parti organicæ eſt adſcribenda, quamvis illius actiones lædat, quia id fit ex accidenti, ſicut domus corruit, ubi ligna vel lapides ſunt putrida vel carioſa, quamvis illa non ad domum ſpectent, ſi formalem illius rationem intueamur.

Contra iſtam *reſponſionem* denuò *objici* poteſt, ſecundas illas qualitates, duritiem, mollitiem, & reliquias, non minus debere ad partium organicarum morbos referri, quàm aſperitatem & lævitatem, quæ etiam inter qualitates ſecundas numerantur, & à nobis inter conformationis morbos recenſitæ fuerunt. *Reſpondeo*, non eſſe eandem rationem, quandoquidem durities, mollities, & reliquæ non mutantur, niſi per ipſam temperiem ſimul immutatam, aſperitas verò & lævitas, quæ ſunt affectus ſuperficiei tantùm, ita dependent à formatrice facultate, ut ſine ulla temperamenti diverſitate quaſdam læves & æquales, alias aſperas & inæquales producat, ut patet in oſſibus, quæ ſiccisſima ſunt, & tamen maximè æqualia in ſua ſuperficie: & in ventriculo, qui ſuperficie ſua externa eſt æqualis, interna aſper & rugoſus: & ſic de cæteris. (*Meler. II. 37. ad 60.*)

CAPUT V.
De morbi communis, ſeu ſolutionis continui differentiis.

Morbi communis ſeu ſolutionis continui differentiæ deſumuntur à cauſa, vel à ſubjecto.

Cauſa continuum ſolventes quatuor ſunt: ad primam referuntur ea quæ ſunt tenuia, & ad ſecundum idonea; ad ſecundam, acria & erodentia: ad tertiam, gravia, dura, & obtuſa: ad quartam, rumpentia, & divellentia.

Quæ à tenuibus & ſecantibus fit ſolutio continui, ſectio appellatur.

SUb hac comprehenduntur omnes ſolutiones continui, quæ fiunt ab externis cauſis incidentibus, ſive punctim, ſive cæſim, in quavis corporis parte.

Quæ ab acribus & erodentibus fit ſolutio continui, eroſio nuncupatur.

Ut plurimùm fit eroſio in corporis partibus à cauſis internis, ut acribus, & mordacibus ſuccis, ulcera efficientibus. Aliquando etiam fit ab externis admotis, vel actu exurentibus, ut igne, candente ferro; vel potentia, ut cauſticis medicamentis & ſimilibus.

Quæ à gravibus, duris, & obtuſis fit ſolutio continui, contuſio appellatur.

Hæc ſolutio continui ut plurimùm manifeſta non eſt, ſed occulta; in ea enim partes colliduntur, & violenter comprimuntur, ex qua compreſſione occulta fit continui ſolutio.

Quæ à rumpentibus & divellentibus fit ſolutio, ruptio ſeu divulſio appellatur.

Hæc ſæpiſſimè contingit in tortura in qua digiti pedum vel manuum ita divelluntur, ut eos ab aliis partibus omni-

omnino ſeparari contingat: ex nimio etiam conatu peritonæum diſrumpi ſolet, unde hernia ſolet exoriri. Aliquando etiam ex nimia plethora venarum tunicæ diſrumpuntur, unde copioſæ hæmorrhagiæ producuntur.

Ratione ſubjecti, ſeu corporis noſtri partium, variæ ſolutionis continui differentiæ conſtituuntur, & varia illis nomina adſcribuntur.

In carne enim facta inciſio, vulnus appellatur, eroſio verò ulcus.

In oſſe facta inciſio tranſverſa, fractura: recta, fiſſura dicitur; eroſio verò, caries.

In venis, arteriis, nervis, & cartilaginibus facta inciſio tranſverſa, idem inciſionis retinet nomen; & recta fiſſuræ.

Peculiares ſolutionis ſpecies, punctura dicta, nervis potiſſimùm attribuitur; membranis verò ruptura.

Apud Chirurgicos authores omnes iſtæ ſolutionis differentiæ ſub vulnerum, ulcerum, & luxationum nomine comprehenduntur, & pulchrè exponuntur à Joele & Sennerto. (*Melet. II.* 36. 51. 58.)

CAPUT VI.

De Differentiis accidentalibus morborum.

Accidentales morborum differentiæ ſunt, quæ genera & ſpecies morborum non conſtituunt, ſed tantùm nonnullas eorum proprietates declarant.

INfinitæ propemodum ab auctoribus proponuntur accidentales differentiæ, quas omnes perſequi nimis longum, & forſan minùs utile futurum arbitramur. Nos igitur eas tantùm hìc proponemus, quæ ad uſum artis magis ſunt neceſſariæ, & frequentiùs occurrunt in morborum tractatione.

Illæ autem deſumuntur vel à morborum eſſentia, ſeu proprietatibus eam comitantibus, vel à cauſis morborum.

Ab ipſa morbi eſſentia eſſentiales illius differentiæ deſumuntur, ut ſuprà demonſtratum fuit: accidentales verò differentiæ à nonnullis proprietatibus, eſſentiam morbi comitantibus, tum etiam à cauſis & effectibus. Nos tamen, reliquis omiſſis, ut per ſe notiſſimis, vel minùs utilibus, eas tantùm hìc proponimus, quæ ab eſſentia & cauſis deſumuntur.

Proprietates morborum eſſentiam comitantes, ſunt prima, magnitudo; ſecunda, motus; tertia, mos; quarta eventus.

1. *Ratione magnitudinis, morbus dicitur magnus, vel parvus.*

Morbus magnus is dicitur, qui intenſus valde eſt, & magna vi corpus noſtrum affligit.

Parvus verò, qui à naturali conſtitutione parum recedit, & vires noſtras parum labefactat.

Galenus tribus de cauſis morbum magnum dici debere affirmat. *Primò* ratione partis, ſi nimirum partem principalem afficiat, vel ad vita neceſſariam: *Secundò* ratione cauſarum; ſi nimirum illæ ſint admodum vehementes, & magno impetu ſæviant: *Tertiò*, ratione ſymptomatum, ſi nimirum illa violentia & atrocitate corpus valdè moleſtent.

2. *Ratione motus conſiderantur quatuor tempora morborum. Principium, augmentum, ſtatus, & declinatio.*

Principium morbi eſt, quando eundem tenorem ſervat, quem à principio accepit, nulla auctione inſigni adveniente.

Augmentum eſt, cùm morbus ſenſibiliter increſcit.

Status eſt, cùm morbus non amplius increſcit, eamdemque retinet vehementiam à ſummo incremento relictam.

Declinatio denique eſt, cùm morbus manifeſtum ſuæ vehementiæ patitur diminutionem.

Diviſio temporum morborum non ſolùm ab eſſentia ipſius morbi deſumitur à Galeno, ſed etiam à cauſis, & ſymptomatis, cùm ſcilicet illa vehementiora fiunt à principio ad ſtatum, & in declinatione miteſcunt, ac potiſſimum ab excrementis, quæ in principio omnino cruda ſtatuuntur, in augmento quoddam coctionis rudimentum præ ſe ferre, in ſtatu maxima coctionis indicia oſtendere, & in declinatione abſolutam concoctionem, ſuique in melius commutationem.

Tempora autem morborum vel ſunt univerſalia, vel particularia.

Tempora univerſalia ſunt partes totius morbi, à principio ad finem conſiderati.

Tempora verò particularia ſunt partes paroxyſmorum, qui in morbis intermittentibus apparere ſolent.

Sic unuſquiſque morbi paroxyſmus habet principium, augmentum, & declinationem; ſicut univerſus morbus in toto ſui decurſu conſideratus.

Nota non omnes morbos habere quatuor tempora, ſed tantùm ſalutares, lethales enim ante declinationem perpetuò interimunt.

In motu conſideratur quantitas & modus.

Ratione quantitatis motus, ſeu durationis, alius morbus dicitur longus, alius brevis.

Sic febris emphemera eſt morbus brevis, quia citiſſimè finitur: hydrops verò longus, quia diutiſſimè perdurat.

Ratione etiam quantitatis motus ſeu durationis, alius morbus dicitur acutus, alius chronicus.

Acutus morbus eſt, qui cum brevitate junctam habet magnitudinem.

Ideò celeriter movetur cum vehementia & periculo. Huic vulgò chronicus opponitus: licèt illi non ſit omnimodè contrarius. Chronicus enim & longus idem eſt, taliſque appellatur ex eo ſolùm, quòd diuturnus ſit, licèt plerumque magnus exiſtat: ut paralyſis, hydrops, & ſimilia, quibus verè & propriè breves opponuntur.

Nota, nonnullos morbos chronicos eſſe ratione propriæ eſſentiæ, & acutos ratione paroxyſmi, ut epilepſia, quæ morbus eſt longiſſimus, & paroxyſmos habet acutiſſimos.

Morbus acutus triplex eſt, primus peracutus, ſecundus acutus ſimpliciter, tertius eſt acutus ἐκ μεταπτώσεως, ſeu ex decidentia.

Peracutus rurſum dividitur in extremè peracutum, & ſimpliciter peracutum.

Extreme peracutus eſt, qui tam vehementer, & velociter movetur, ut tertio vel quarto die ad ſalutem vel ad mortem terminetur.

Peracutus ſimpliciter ad ſeptimum diem terminatur.

Acutus vero ſimpliciter dictus, vel eſt exactè talis, vel non exactè.

Exactè talis ad decimum quartum diem terminatur.

Non exactè talis ad vigeſimum vel ultra producitur.

Acutus denique ex decidentia ad quadrageſimum uſque diem ſe extendit: & ultra illum longus & diuturnus morbus appellatur.

Et hæ ſunt differentiæ, quæ à quantitate motus deſumuntur: ſequitur ut eas proponamus, quæ à modo motus emanant.

Ratione igitur modi motus, alius morbus dicitur continuus alius intermittens.

Continuus morbus eſt, qui continuo affligit, & in tota ſua duratione ad intermiſſionem aliquam non pervenit.

Intermittens vero, qui integras in ſuo decurſu habere ſolet intermiſſiones.

Atque ita de motu: jam de more morbi eſt agendum.

3. *Ratione moris, morbus dicitur benignus, vel malignus.*

Benignus morbus dicitur, qui mitis valde eſt, & nulla ſæva infert ſymptomata.

Malignus vero is appellatur, qui magnam quandam & venenatam qualitatem adjunctam habet, & ſæviſſima infert ſymptomata.

Malignus rurſum triplex eſt: primus venenatus, ſecundus peſtilens, tertius contagioſus.

Venenatus morbus eſt, qui qualitatem habet vitæ noſtræ penitus adverſam, ex veneno aſſumpto, admoto, vel ex peſſimis humoribus intus genito productam.

Peſtilens morbus eſt, qui malignam & deleteriam qualitatem poſſidet, ac in omnes communiter graſſatur.

Contagioſus denique eſt, qui ſeſe valde multiplicat, & alios quam plurimos eodem affectus genere inficere ſolet.

Atque ita de more morbi; jam de illius eventu.

4. *Ratione eventus, alius morbus dicitur ſalutaris, alius lethalis, alius periculoſus.*

Salutaris morbus eſt, qui nullum vitæ periculum minatur.

Lethalis morbus eſt qui certiſſimam infert perniciem.

Periculoſus denique, qui dubium exitum pollicetur; & aliquando ad ſalutem, aliquando ad interitum terminatur.

Atque hæ ſunt differentiæ, quæ à proprietatibus eſſentiam comitantibus deſumuntur: jam illas, quæ à cauſis petendæ ſunt, proponamus.

Iſtæ autem cauſæ ſunt vel materiales, vel efficientes, vel ſine quibus non.

Ad materiales ſubjectum referimus; ad efficientes, humores; & ad eas ſine quibus non, locum.

Multa alia ſunt genera cauſarum, quæ hìc non proponimus,

nimus, quia ab his tantùm differentias morborum accidentales desumete decrevimus, immò neque omnes proponemus, quæ ab illis elici possunt, sed tantùm utiliores.

1. *Ratione subjecti, alius morbus dicitur idiopathitus, alius sympaticus.*

Idiopaticus est, qui primario in parte à sua causa producitur, in eaque habet permanentiam.

Sic pleuritis, peripneumonia, phthisis aliique idiopathici appellantur.

Sympathicus vero est, cùm ab una parte idiopatice laborante, affectus alteri communicatur.

Ita tamen affectus parti per consensum laboranti communicantur, ut priore, scilicet idiopathico sublato, sympathicus auferatur; alioqui si ex se permanet, idiopathicus factus est, & tunc à Medicis *Deuteropathicus* appellatur, sive secundarius: Primus verò dicitur *Protopathicus*, quòd primò in illa parte productus fuerit affectus.

Morbus autem sympathicus propter quinque causas solet generari. Primò, *propter viciniam*: Secundò, *propter generis societatem*: Tertiò, *propter officii communionem*: Quartò, *propter situm*: Quintò, *& propter connexionem.*

Propter vicinam manus brachio compatitur, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, & viceversa.

Propter generis societatem partes nervosæ nervosis compatiuntur, & carnosæ carnosis, quia sub eodem genere sunt constitutæ, eandemque possident naturam.

Propter officii communionem mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur, quia simile in corpore officiù exercent.

Propter situm capur partibus inferioribus facilè compatitur, ut ventriculo, hepati, utero, & similibus: quia illis è directo superjacet, atque ita vapores ab iis sursum elevatos facilè recipit. Sic etiam ventriculus & pulmo capiti facilè compatiuntut; quia illi è directo subjiciuntur, atque ita humores ab eo defluentes facilè recipiunt.

Propter connexionem nervi cerebro compatiuntur; arteriæ cordi, venæ hepati, & vice versa, quia illis connectuntur.

Rursum omnis morbus sympathicus duobus modis fit, positivè scilicet, vel privativè.

Positivè fit, quando aliquid ab una parte in aliã defertur.

Sic à ventriculo ad cerebrum elevari vapores, dolorem, vertigines aliosque hujusmodi affectus sympathicos producunt, qui positivi appellantur.

Privativè fit, quando id non influit, quod debeat influere.

Sic in apoplesia perit sensus & motus in toto corpore, quia facultas & spiritus animales non influunt è cerebro, propter obstructionem ventriculorum ejus. Atque ita dicitur fieri propter privationem materiæ vel facultatis.

2. *Ratione causarum efficientium, sive humorum morbus committentium, alii dicuntur legitimi, alii spurii.*

Legitimus est, qui propriam suæ speciei naturam maximè retinet, & causam habet, à quo solet produci, integram & sinceram.

Spurius verò est, qui neque naturam suam puram retinet, neque causam, à qua fit, habet sinceram.

Febris tertiana, quæ à bile sincera excitatur, vera & legitima appellatur; sicut quartana, quæ à pura melancholia producitur: illæ autem febres nothæ, spuriæ, & illegitimæ nuncupantur, cùm alios humores habent permixtos, præter jam dictos.

3. *Ratione loci, sive regionis in qua morbi generantur; alii dicuntur endemii, alii epidemii, alii sporadici.*

Endemii morbi dicuntur, qui sunt alicui Regioni peculiares, in eaque communiter grassantur.

Vernaculi & gentilitii alitet appellantur, quia eandem regionem perpetuò obsident, ob aerem partium, alimenta, &c. Sic alpinorum montium incolis Brochocele, strumæ Hispanis, tabes Lusitanis, Borealibus scorbutus endemii morbi æstimantur.

Epidemii morbi sunt, qui in regione qualibet populariter grassantur.

In hoc conveniunt morbi Endemii & Epidemii quòd multos invadant, & populariter grassentur. Differunt verò in eo, quod endemii eandem perpetuò regionem occupent; epidemii verò minimè, sed quaslibet indifferenter invadant. Et ratio est, quia endemii à peculiari aeris patrii aquarum, vel ciborum dispositione oriuntur: epidemii verò causam habent in solo aere, non ex loci ratione, sed potiùs ex maligna cœli influentia infecto.

Sporadici morbi sunt, qui nec communiter grassantur, nec alicui regioni sunt peculiares.

Dispersi etiam appellantur, & endemiis ac epidemiis opponuntur, quia scilicet varii sunt, & contingenter, nunc huic, nunc illi accidunt: Sic in regione hac vel alia qualibet hìc pleuritide laboravit, ille febre continua vel tertiana, alius catarrho, nephritide, podagra, hydrope, aut alio quovis alterius naturæ, pro varia individuorum natura & constitutione. *Melet. II. 6.*

Atque hactenus de morborum natura & differentiis tam essentialibus, quàm accidentalibus: superest jam ut de eorum eorum mutationibus agamus.

PATHOLOGIÆ SECTIO II.

De mutationibus morborum, & præcipuè de Crisibus.

CAPUT I.

De mutationibus, quæ in morbis contingunt.

DUæ insigniores fiunt in morbis mutationes, vel dum in alium morbum commutantur, vel dum absolutè & simpliciter solvuntur, sive alterius morbi interventu.

Commutatio unius morbi in alium frequenter apparet, dum apoplexia in paralysiam degenerat; febris tertiana in quartanam; quartana, hepatis, aut lienis tumor, & alii quamplurimi affectus in hydropem degenerant.

Absolutè simpliciter solvuntur morbi, dum sine alterius morbi interventu, ad salutem, vel mortem terminantur.

Terminantur vero ad salutem vel mortem dupliciter: Sensim videlicet atque paulatim; aut subito & derepente.

Dum sensim & paulatim terminantur ad mortem, marasmus nominatur: dum vero sensim terminantur ad salutem, solutio simpliciter, λύσις Græcis nominatur.

Dum subito, crisis nominatur, quæ lysi vulgo opponitur, cum passim auctores dicunt, omnes morbos terminari per crisin aut lysin.

CAPUT II.

De natura Crisis.

Crisis est subita & repentina mutatio in morbo, ad salutem, vel ad mortem.

CRisis nomen multis modis usurpatur apud Hippocratem & Galenum. *Interdum* enim per crisin nihil aliud quàm humorum secretiorem significant, quemadmodum Galenus *comment. in aph. 13. sect. 2.* inquit, *crisis natura secernente humores noxios à bonis, & ad excretionem præparante.* Interdum verò Crisin ipsam excretionem significare volunt, quòd optima crisis excretione perficiatur. Sic Hippocrates *lib. in arte*, corrupti ossis excretionem crisin nominat. Vel *denique* pro certamine accipitur, quod instante crisi inter morbum & naturam solet accidere. Sed magis frequens & usitata est illius acceptio pro judicio, quæ ab ipsius Galeni temporibus ad nos usque fuit à plurimis recepta. Galenus enim *comment. in 1. progn.* judicationem in morbis factam è foro judiciali derivatam, & in artem medicam translatam fuisse attestatur, nec quidem admodum impropriè: licèt enim res, à quibus translationes desumuntur non sint omninò consimiles, attamen judicium quod fit in morbis, cum judicio forensi non exiguam habet similitudinem. In foro enim judiciali, dum capitalis causa agitur, concurrunt primò actor & reus, actor cum reo dimicat, eumque pertinaciter accusat, testes profert, eique mortem vel supplicium intentat: Reus verò, si infons accusationis fuerit, se strenuè defendit, & in actorem ipsum pœnam rejicit; si verò contra accusatoris vim sistere non possit, succumbere cogitur. Hæc omnia agunt coram judice, qui res omnes perpendit, ac tandem certa die universaliter judicium profert. Pari quadam ratione in crisibus morbos actoris partes agit, natura verò rei: causa morbifica naturam lacessit, eamque funditus evertere conatur. Hujus invasionis testes sunt symptomata, quæ totius certaminis progressum patefaciunt. Natura verò, quæ rei quodammodo rationem habet, adversus actorem suum, morbum videlicet, sese pro virili defendit: & si viribus illa constet, morbi conatus eludit, eumque tanquam iniquum actorem rejicit, & foras excludit: si verò imbecilla sit, illius actioni succumbit. Hæc omnia accuratè rimatur Medicus; & utriusque partis pensitatis viribus, tanquam judex sententiam profert, diemque notat judicii, in quo futura est vel morbi, vel naturæ victoria,

Pa-

Patet igitur hinc non omninò absurdam atque rejiciendam esse crisis cum judicio comparationem.

Ut verò ad ipsam Crisis definitionem propiùs accedamus, cùm illa per mutationem definiatur, sciendum est, in omni motu, secundùm Philosophos, multa considerari, terminum à quo, terminum ad quem, medium per quod fit motus, movens, & mobile. Hæc omnia in crisi perpetuò reperiuntur. *Movens* enim est ipsa natura, quæ coctiones perficit, humores secernit, ac tandem die critico expellit. *Mobile* sunt causa morbifica & humores præternaturales, in quos tantùm potest cadere crisis. *Terminus à quo* incipit crisis: est morbi augmentum: fit enim crisis in morbo; & pro varia morbi natura, tardiores, vel celeriores crises exercentur: Acuti enim morbi celeriùs, longi tardiùs judicantur.

Terminus ad quem definit crisis, est sanitas, vel mors, vel status illis proximus, aut transitus ad aliam morbi speciem. *Medium* verò *per quod*, est totum illud spatium, quod à morbi augmento ad solutionem usque extenditur, & in quo natura concoctioni, secretioni, & excretioni incumbit.

Motus autem ille crisis simplex non est, sed compositus: idque dupliciter, ex locali scilicet & alterativo, & ex naturali & violento. *Localis motus* in crisibus fit ratione causæ morbificæ, quæ à natura commovetur & agitatur, ac per vias consuetas excernitur. *Alterativus* verò *motus* fit ratione corporis patientis, sive *corruptivus* ille sit, ut apparet in crisi lethali, sive *perfectus*, ut in salutari est manifestum. Secundò motus ille est *naturalis*, ratione naturæ, quæ internum est principium & movens, crisin primò & per se efficiens: *violentus* verò est ratione certaminis, perturbationis, & velociotis illius mutationis. Optimè igitur crisis dicitur mutatio, eaque velox & repentina, ut hoc modo distinguatur à coctione, certamine, & secretione, tum etiam à solutione lenta & paulatina diuturnorum affectuum. Unde velocitas illa propriæ & peculiaris differentiæ rationem habet. Reliquæ verò definitionis partes tam per se sunt manifestæ, ut nulla indigeant explicatione.

CAPUT III.

De Crisium differentiis.

Crisis alia est perfecta, alia imperfecta.

Perfecta est, quæ ægrum perfectè & integrè à morbo liberat. Estque vel salutaris, vel lethalis.

Ut crisis perfecta sit & salutaris, sex requiruntur conditiones. Debet enim esse. Primò, *optimis signis indicata.* Secundò, *manifesta.* Tertiò, *die critico contingere.* Quartò, *fida.* Quintò, *secura.* Sextò, *conveniens morbo & agrotantis naturæ.*

PRimò igitur crisis perfecta salutaris concoctionis signis die indice debet prænonstrari. Unusquisque enim dies criticus suum habet indicem, quartus videlicet est index septimi, undecimus decimi quarti, & decimus septimus vigesimi. In illis, inquam, diebus aparere debent concoctionis signa, ut crisis perfecta & salutaris consequatur. *Secundò* debet esse manifesta, id est, cum insigni aliqua evacuatione conjuncta, scilicet excretione vel abscessu. *Quæ enim sine manifesta excretione levant, recidivam facere solent*, (inquit Hippocrates in *prognosticis*) id ipsum confirmat idem Hippocrates quamplurimis historiis in *epidemiis*, è quibus insignis hæc instar omnium erit. *Sect. 7. lib. 3. Epid. Ægr. 2.* Hermocrates decimoquarto die liberatur à febre, non sudavit, decimoseptimo rursus febre corripitur, vigesimo febris expers non sudavit, vigesimo quarto die rursum febricitavit, tandem vigesimoseptimo die moritur. Si enim sine causis criticis solvatur morbus, periculo non vacat; & si cum insigni excretione vel abscessu terminetur, salutaris crisis censenda est. *Tertiò*, die critico debet contingere: in illis enim diebus solet natura, dum commodè operatur, humores noxios ἀθρόως, & confestim expellere, utilesque moliri excretiones, quæ si alio die contingant, signum est naturam esse conturbatam & tumultuariè operari. *Quartò*, debet esse fida, atque ita nullas morbi reliquias post se relinquere, unde recidivæ periculum superesse possit. *Quintò*, debet esse secura, id est, cum facili ægri tolerantia, & sine ullis periculosis symptomatis. *Denique* talis crisis esse debet speciei conveniens & ægrotantis naturæ, atque adeò illis ætati, & temperiei congener. Acuti morbi per excretionem, diuturni per abscessum judicari solent. Febris ardens in juvene hæmorrhagia, in sene alvi fluxu ut plurimùm judicatur.

Crisis perfecta lethalis, contrarias habet conditiones ei, quæ salutaris est.

Conditiones illas ex supra dictis eruere facile est, si nimirum eas, quæ pro salutari crisi propositæ sunt in contrarium usurpemus. Ex his autem prima inter reliquas maximi momenti est: cùm ea crisis lethalis maximè censenda sit, quam non præcesserunt concoctionis signa. Si enim, nulla apparente concoctione, aliqua fiat perturbatio, & humorum evacuatio, certissimum est indicium naturæ irritatæ, & ab humorum malignitate lacessitæ. Unde fit, ut citiùs properet ad statum, quàm coctionis gradus ferre queat, & tunc temporis crisim minimè tutam fore, audacter pronunciandum: idque eò magis, quo morbus natura fuerit periculosior. In modo salutari, & minùs periculoso, tunc etiam verendum est, ne diminutè judicetur, & cum gravioribus periculosisque symptomatis morbus deinceps revertatur, vel tandem diuturnior factus, in mortem degeneret. *Coctiones* enim (inquit Hippocrates) *celeritatem judicii, & morbi securitatem ostendunt: cruda verò & incocta, atque in malos abscessus conversa, dolores, aut diuturnitatem, aut acrisias, aut mortem, aut recidivam.* Hæc enim mala evenire solent, dum crisis nullo modo anteà indicatur, unde ostenditur, naturæ conditiones & consuetudines esse funditùs everfas atque labefactatas à vi morbi, neque illam in crisi morbum esse debellaturam, siquidem in pugna nullum præstitit specimen victoriæ, quod perpetuò evenire solet in iis, qui invicem pugnant. Ille enim, qui adversùs suum antagonistam victoriam est reportaturus, omnibus motibus statim ostendit, se inferiorem habere inimicum, licèt ipse aliquid ab inimico repatiatur. Verùm nullum ostendere roboris potentioris signum, necessariò significat collapsam ruere facultatem.

Crisis imperfecta est, in qua morbus imperfectè non judicatur, sed tantùm secundùm partem; & alterius crisis futuræ locum post se relinquit.

Eaque duplex est, altera ad melius, altera verò ad deterius.

Ad melius ea est, quæ non omnino tollit morbum, sed facit, ut eum æger alacris ferat.

Ad deterius est, quæ morbum facit vehementiorem, & magis periculosum.

COROLLARIUM.

Propositæ crisium differentiæ aliquas patiuntur difficultates, quæ hìc paucis diluendæ sunt. *Primò* enim non dari posse crisim perfectam, salutarem, aut lethalem, sequentibus argumentis probari potest.

Primum. Si daretur crisis perfecta salutaris, ea absoluta statim perfecta sanitas succederet: sed post crisim languida admodum est sanitas, & imperfecta; omnesque actiones debiles & infirmæ, morbosam potiùs indicant constitutionem, quàm sanitatem.

Secundum. Non potest fieri transitus ab uno extremo ad aliud nisi per medium. Sed medium inter morbum & sanitatem, est status neuter. Ergo in quavis crisi fiet mutatio ad statum illum neutrum, non autem ad perfectam sanitatem.

Tertium. Convalescentes, qui ex morbo per crisim evaserunt, eodem modo ut ægri conservantur. At illud non fieret, si crisis perfecta fuisset & salutaris.

Quartum. Crisis etiam lethalis perfecta dici non potest, cùm mors illi succedens destructio mera sit, & perfectionis contraria.

Quintum. Omnis crisis à natuta perficitur. At omnes naturæ actiones ad bonum perpetuò diriguntur. Ergo nulla crisis poterit esse lethalis.

Ad primum, secundum, & tertium, dicendum est, crisim perfectam salutarem appellari, cùm ab ea nulla portio materiæ morbificæ relinquitur in corpore, quæ morbum constituere possit. Licèt verò statim per crisim non sit perfecta sanitas, sed tantùm status neuter convalescentiæ; ille tamen à præternaturali materia nullo modo dependet, sed tantùm à partium languore & imbecillitate, quæ à prægressi morbi violentia necessariò fuit introducta. Ideò dicere possumus, perfectam tunc temporis esse sanitatem, saltem ratione causæ morbificæ, quæ tota fuit vacuata. Et hoc sufficit, ut crisis dicatur perfecta.

Ad quartum dicimus, in crisi lethali fieri destructionem ratione individui, & corporis ægrotantis: hoc tamen non impedire, quin aliqua in iis sit perfectio ratione ipsius crisis, quæ quamvis lethaliter exerceatur, tamen dum integrè absolvitur perfecta quodammodo dici potest.

Ad quintum respondeo, naturam perpetuò sibi finem optimum proponere, ab eo tamen sæpiùs aberrare, cùm debilis

bilis admodum est, ut præ nimia virium exsolutione intentum assequi non possit, & oneri succumbere cogatur.

Secundò, adversus primam conditionem crisis perfectæ salutaris objici possunt duæ Hippocratis historiæ, quarum prima habetur 1. *Epid. sect.* 3. ubi refert. Metonem absque concoctionis signis, perfectè ad salutem fuisse judicatum. Altera habetur 3. *Epid. sect.* 3. ubi etiam affirmat, Lariſſæam virginem sine coctionis signis perfectè judicatam. Verùm huic objectioni duplex *responsio* satisfacis. *Primò* enim dicimus cum Galeno, historias illas raras esse, & extra ordinem naturæ, atque ideò ab Hippocrate observatas. Miratur enim Galenus *in commentario*, istas crises nullam sequutam fuisse recidivam, cùm præter naturæ consuetudinem, & præter leges ordinarias salutaris criseos apparuerit. *Secundo* dicimus, illas crises fuisse salutares propterea, quod in principio multæ præcesserant vacuationes, eæque satis laudabiles, multæque crisim fuerant consequutæ, ut ex historiis appareat. Licèt autem illæ symptomaticæ quodammodo fuerint, ex eo quod in principio prodierint sine coctionis signis, tamen triticæ quodammodo censendæ sunt, quia vi naturæ oppressæ factæ fuerunt, & materia turgente. Vel saltem dicamus, illas fuisse mixtas, partim scil. criticas, partim symptomaticas, quæ tamen materiam morbificam minuendo, potuerunt efficere, ut crisis postea superveniens, ad salutem fuerit terminata; cùm eam præsertim aliæ subsequutæ fuerint evacuationes. Metoni enim post judicium crebrò sanguis à naribus exiit. Lariſſææ verò virgini menstrua post judicium prodierunt, quæ nunquam apparuerant, & ideo nulla subsequuta est recidiva.

Objici etiam potest, naturam humores noxios, dum turgent, sine coctionis signis posse criticè vacuare, cùm Medico liceat, ex divini senis præcepto, purgationes celebrare, turgente materia, nulla expectata concoctione. *Respondendum* est, in principiis morborum naturam oppressam à materia turgente, mixtas saltem vacuationes celebrare posse, partim scilicet criticas, & partim symptomaticas: perfectas crises non posse, propter concoctionis defectum.

Tertiò, adversus quintam conditionem salutaris criseos quod scilicet debeat esse secura, nempe cum facili ægri tolerantia, & sine periculosis symptomatis, *opponi* potest auctoritas, ratio, & experientia. Nam Hipp. *aph.* 13. *sect.* 2. noctem difficilem & gravem, imminentem crisim præcedere testatur, & Galenus *cap.* 7. *l.* 3. *de crisibus*, varia symptomata, eaque acerbissima: ut perturbationem, delirium, difficultates respirationis, jactationes, pulsus inæqualitates, criticas vacuationes antecedere affirmat.

Deinde, non potest accidere crisis, nisi post certamen naturæ cum morbo; & contentio illa non potest fieri sine symptomatum exacerbatione. Natura enim & morbus agunt invicem & patiuntur: unde ægrotantis corpus necessariò affligitur: *Denique* ostendit experientia, nullam crisim (quantumvis salutaris illa sit,) sine symptomatum vehementia & summa ægrorum agitatione exerceri. Ad hæc *Respondemus*, in crisi quidem multa apparere symptomata, sed illa non esse periculosa. Ubi enim vires sunt validæ & robustæ, symptomata, quæ in crisi salutari sunt perpetuò mitiora, nullum possunt afferre periculum. Nam quando ilta sunt admodum vehementia, lethalem crisim portendunt; vel saltem imperfectam, quæ ad deterius vergit.

Quartò, adversus ultimam conditionem sanitatis Criseos, quod scil. debeat esse conveniens morbo, & ægrotantis naturæ. ita ut acuti morbi per excretionem, longi per abscessum judicentur; Febris ardens in juvene per hæmorrhagiam, in sene per alvi fluxum terminetur, hæc *objici* possunt: quòd morbi acuti per excretiones, aut per abscessus judicantur, ex Galen. *c.* 7. *lib.* 3. *de Crisibus*. Deinde Febres pestilentes, quæ sunt extremè peracutæ, per bubones & carbunculos solvuntur. Morbi etiam longi non solum per abscessus, sed etiam per excretiones sæpe judicantur. Neque crises illæ ægrotantis naturam sequi solent, febres enim acutæ juvenibus, non solùm per hæmorrhagiam, sed etiam per sudores, urinas, & alvi fluxum terminantur, quod etiam in senibus absque ullo discrimine contingit. His omnibus *Respondendum* est, propositam conditionem veram quidem esse, non perpetuò & necessariò, sed ut plurimùm; habet enim natura suos motus ordinarios quos aliquando immutat, pro varia materiæ conditione & dispositione ejusdem; ita ut materia, quam natura in tali ætate per hæmorrhagiam vacuare est consueta, si non in partibus inferioribus sit sita, commodiùs per urinas, aut alvi fluxum vacuetur.

CAPUT IV.

De signis crisium.

Signa Critica in tres classes dividuntur, quorum alia antecedentia, alia concomitantia, alia denique subsequentia nominantur.

Antecedentia rursum duorum sunt generum, alia tempus crisium prænuntiant, alia speciem significant.

Tempus futuræ criseos ex duobus innotescit, acuti morbi, & concoctionis signis: quæ à nobis exposita sunt, sect. 3. Simiotices, cap. 4.

Speciem crisis significant ea signa, quæ ostendunt, per quem locum crisis adventura sit, videlicet per vomitum, alvi fluxum, sudores, urinas, hæmorrhaiam, menses, hæmorrhoidas, vel abscessum. Quæ omnia fuerunt à nobis exposita sect. 3. Simioticæ, c. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

Signa crisim comitantia sunt, quæ cum ipsa specie crisis simul apparent, crisimque ipsam dum fit, bonane sit, an mala; perfecta, an imperfecta, indicant.

Suntque ipsamet causæ, & species critica quæ duæ omnino sunt, excretio & abscessus.

Excretio ea salutaris & bona dici debet, quæ commodè fit. Ut autem commodè fiat, quatuor requiruntur, qualitas laudabilis, quantitas moderata, tempus opportunum, & excernendi modus naturæ familiaris.

Qualitas humoris qui excernitur, laudabilis est, si peccans, & coctus humor vacuetur.

Quantitas moderata est, quæ neque exigua, sed sufficiens, neque immodica est. Nam exigua damnatur, & suspecta est, qualis est sub stillum sanguinis, sudatiuncula, vomitus exigui: immodica periculo non vacat.

Tempus opportunum est dies criticus, quæ enim excretiones aliis diebus contingunt, suspectæ sunt.

Excernendi modus est naturæ familiaris, si excretiones primùm fiant confertim, non sensim & paulatim, deinde si fiant per loca conferentia, & legi naturæ commoda.

Ut vero per loca convenientia fiat evacuatio, tria sunt necessaria. Primùm, *ut locus non sit loco morbi dignior*; Deinde, *ut habeat rectitudinem*; Postremò, *ut transitus patentes habeat.*

Abscessus ut legitimus sit, tria spectanda, quo, unde, & propter quid.

Quo, *partem denotat, in quam decumbit, quæ debet esse inferior, ignobilior, remota ab effecta parte, & totius materiæ morbificæ capax, alioqui periculum est reflexus.*

Unde, *partem denotat ex qua, dextrane an sinistra: debet enim fieri decubitus secundùm rectitudinem.*

Propter quid, *causam designat, ob quam oritur abscessus, id est, num à natura cocto morbo, aut à materia cogente, & divexante adhuc humore crudo. Nam si crudo existente morbo fiat, parvus erit abscessus, & morbum perfectè non judicabit.*

Hæc omnia speciatim à nobis exponentur *Sect.* 3. *Simiotices*, *cap.* 2. dum signa examinabimus, quæ desumuntur ab excrementis per varias corporis partes profluentibus.

Signa crisim consequentia, ostendunt an crisis perfecta fuerit, & an inde perfecta sanitas expectanda sit; an vero fuerit imperfecta, & metus sit recidivæ. Illa autem desumuntur ab actionibus, excrementis, & qualitatibus corporis, quæ si ad statum naturalem plurimùm accedunt, salutaris fuit excretio: si vero ab eo valde recedant, fuit imperfecta crisis, & periculum est recidivæ. Hæc etiam erunt à nobis explicanda cap. ultimo partis prognosticæ, *in qua agitur de signis futuræ recidivæ in convalescentibus.*

CAPUT V.

De diebus criticis.

Dies critici illi dicuntur, in quibus crises solent contingere.

Eorum tres sunt differentiæ: Alii dicuntur verè & perfectè critici, alii indices, alii intercidentes.

Perfectè critici, principes, aut radicales appellantur: quoniam quæ his diebus contingunt crises, omnes perfectæ criseos notas habent: ejusmodi sunt septenarii tres, nimirum septimus, decimus quartus, & vigesimus.

HIsce diebus frequentiùs perfectæ ac salutares crises solent contingere, quia natura in illis, præcipuè quando utiliter operatur, & absolutum supra morbum dominium obtinet, singolare adversus causam morbificam certamen aggreditur, eamque per ductus convenientes

tes excludit. Illi autem sunt septenarii tres, quia natura septenario numero gaudet. Nam septimo mense fœtus vitales edit, septimo ætatis anno dentes prodeunt, decimo quarto menses erumpunt, & per singulos annorum septenarios, magnæ mutationes in omnibus contingunt. Horum primus est septimus, non solum ordine, sed etiam potestate & viribus, ut testatur Gal. 1. *de dieb. decret. c.* 4. Eumque cum Rege clementissimo confert, qui multos à pœna liberat, eosque salvos dimittit; ut plurimùm enim, quæ illis diebus contingunt crises, bonæ & salutares sunt. Si verò quædam malæ contingant, non pernitiosæ sunt, quemadmodum futuræ essent, si alio die contingerent.

Secundus est decimusquartus, in quo judicantur morbi, qui septimo judicari nequiverunt, nondum satis concocta materia; at si ante decimumquartum crisis contingat, non est perfecta; sed fit, natura irritata, aut copia, aut qualitate materiæ. Cùm enim dies critici per septimanas numerentur, decimusquartus est finis secundæ septimanæ, unde factum est, ut ab Hippocrate appelletur impar; quandoquidem non consideratur à primo die morbi, sed à primo die secundæ septimanæ. Est porrò terminus morborum acutorum, ut testatur Hipp. *aph.* 23. *sect.* 2. *Acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur*. Quod etiam confirmat *in Coacis: Ardenter febricitantes judicant quatuordecim dies, vel ad interitum, vel ad salutem*. Cujus tamen sententiæ veritatem labefactare videntur plures historiæ, quæ habentur in *Epid.* eorum, qui cùm acutè febricitarent, ultra decimumquartum producti sunt. Herophon decimoseptimò judicatur; uxor Philini vigesimo interiit; Chærion vigesimo judicatus est: hi autem omnes acuta febre correpti. Cui *objectioni Respondendum* est; acutos morbos verè dici ex Hipp. & Galeni doctrina, qui celeriter, continenter & vehementer moventur, neque acutorum nomen obtinere, donec vehementiam sumpserint; licèt igitur quidam morbi judicentur decimoseptimo, & vigesimo, quoad morbi initium, semper tamen judicantur decimoquarto, quoad morbi vehementiam, & impetum. Nam hujusmodi morbi, decimoseptimo & vigesimo judicati, non statim à principio sumunt impetum & vehementiam, sed paulò post. Sic qui in fine quaternarii vehementiam ceperunt, licèt decimoseptimo finiantur, proculdubio decimoquarto suæ vehementiæ judicati sunt: & qui septimo vehementiores apparuerunt, vigesimo judicati, decimoquarto suæ vehementiæ solvuntur. Unde Galenus *commentario in prædictum Aphorismum: Nullus*, inquit, *inventus est usquam, qui ab initio velociter movetur, hunc transgredi terminum, qui aliquam ex dictis non acceperit mutationem*.

Quamvis enim aliquando decimo septimo, aut vigesimo desinat morbus acutus: tamen intra suum decimumquartum judicatum esse comperimus, si compurationem incipiamus ab eo die, quo citatior, & vehementior morbus fieri incipit. Quod patet ex Hipp. historia adolescentis in Melibœa, qui decima die deliravit, vigesima valde insanivit, & vigesima quarta obiit: quo constat, decimoquarto vehementiæ obiisse, quandoquidem illa incepit tantum die decima morbi. Quamvis autem apud Hippocratem quidam morbi acuti nominentur, qui ad quadragesimum aut sexagesimum diem extenduntur, tamen illi verè & propriè acuti non sunt, quia non habent vehementiam & impetum: sed lentè progrediuntur: ideoque acuti ex decidentia vulgò nominantur, quandoquidem ex acutis producti sunt per crisim imperfectam judicatis vel inæqualiter procedunt, ob inæqualem vicissitudinem remissionis, & exacerbationis.

Tertius ex diebus Principibus est vigesimus, qui septimus est à decimoquarto; quandoquidem decimus quartus bis numeratur; est enim ultimus secundæ septimanæ, & primus tertiæ, ut docuit Hipp. aph. 25. sect. 2. *ubi dies indices præcipuè observat*. Contemplabilis, *inquit*, est decimus septimus; est enim quartus à decimoquarto: *Unde necessariò sequitur, vigesimum esse septimum à decimoquarto*.

Idipsum confirmat idem Hipp. pluribus historiis in *Epidemiis*. ut Chærionis, uxoris Philini, filiæ Euryanactis qui judicati sunt die vigesimo. In aliis verò, qui judicati sunt post vigesimum, contigerunt crises in quaternionibus & septimanis, computando à vigesimo. Sic Abderitana virgo vigesimoquarto judicata: Anaxion verò vigesimo quarto.

Attamen, adversus hanc doctrinam *opponi* potest, quod idem Hippocrates *aph.* 36. *sect.* 4. vigesimumprimum inter decretorios enumerat, omisso vigesimo. *Sudores*, inquit, *febricitantibus boni, qui manare cœperunt die tertio, quinto, septimo, nono, undecimo, decimoquarto, decimo septimo vigesimoprimo*. Quod etiam confirmat *in epid. & libello de diebus decretoriis*, in quibus vigesimum refert, omisso vigesimo.

Cui difficultati *Respondendum* est, crises, quæ in tertia septimana contingunt, ut plurimùm partem vigesimi & vigesimiprimi occupare: unde fit, ut aliquando ab Hipp. crisis ad vigesimum, aliquando verò ad vigesimumprimum referatur. Fuit tamen magis consentaneum, criticum appellare diem à quo incipit, quàm quo finitur crisis.

Indices, qui contemplabiles & internuntii nominantur, sunt qui crisin septenario futuram indicant: suntque numero tres, quartus, undecimus, septimus.

Contemplabiles appellantur, quòd ex eorum contemplatione crisis futura soleat prævideri: ideoque etiam internuntii nominantur, & frequentiùs indices, quòd indicent & prænuntient diem futuræ crises: idque fit per concoctionis signa, quæ in urinis præcipuè apparent. Unde Hippoc. *in prognosticis & aphorismis*; Urina, quæ quarto die hypostasim habet albam, lævem & æqualem, solutionem morbi septimo fieri ostendit. Ex principibus autem diebus unusquisque suum habet indicem: quartus nimirum est index septimi, undecimus decimiquarti, & decimus septimus vigesimi. Isti verò dies inter criticos etiam recensentur, quòd non simpliciter indices sunt, sed quòd in iis etiam non rarò crises soleant contingere, quanquam minùs perfectæ.

Horum igitur primus est dies quartus, qui primò & per se, & ex sui natura index est septimi, ut diligenter annotavit Gal. *c.* 11. *lib.* 2. *de diebus decretoriis*, ubi docet, crisim quarto indicatam per signa concoctionis die septimo contingere, si nihil impediat. Multa etenim possunt naturæ morum inhibere, non solùm in septimo, sed etiam in omni die critico, ex parte scilicet vel ægri ipsius, vel Medici; vel astantium, à quibus multi errores committi possunt. Ut si Medicus die septimo catharticum exhibeat, si æger aut astantes Medico non obsequantur, & legitimum tum remediorum, tum rerum non naturalium usum pervertant. Est autem quartus dies inter decretorios collocandus, indicat enim morbos extremè peracutos, ut testatur Hippocrates *in prognosticis*. *Mitissimæ*, inquit, *febres & signis firmatæ securissimis, quarto die aut citius desinunt; malignissimæ verò, & horrendis comitatæ symptomatis, quarto die, aut citius interimunt*. Sic in *Epidemiis*, Pericles quarto die prorupto universali sudore, acutissima febre defunctus est. Calvo Larissæo femur dextrum doluit, quarto die circa meridiem mortuus est celerrimè & acutissimè. Attamen rarissimæ sunt illæ crises, quæ in quartum diem incidunt: frequentiùs enim tertio aut quinto die contingunt, quia acutorum morborum exacerbationes diebus fiunt imparibus. At iisdem diebus indicantur morbi, quibus exacerbantur, ut docuit Hippoc. *in Epid.* ac proinde testatur Galenus, se semel tantùm, Archigenem verò bis crisim die quarto observasse.

Secundus ex Indicibus est undecimus qui tamen non tam perfectè decimumquartum indicat, ut partus septimum. Quemadmodum enim dierum perfectè judicantium vis sensim minuitur: ita & indicantia, quandoquidem quo citiùs crises perficiuntur, eo majorem ostendunt naturæ potentiam supra causam morbificam: & quo magis protrahuntur, eo majorem ostendunt imbecillitatem, aut saltem materiæ contumaciam, ut ideò non tam firmiter & ordinatè judicia obeantur. Non solùm autem indicat dies undecimus, sed etiam judicat; At non tam perfectè & frequenter, quemadmodum verè critici: plurima tamen exempla apud Hippocratem referuntur in *Epidemiis* eorum, qui undecimo die judicati sunt. Et Gal. *cap.* 7. *lib.* 1. *de diebus decretoriis*, se uno autumno omnes dies undecimo observasse scribit.

Tertius ex indicibus est decimus septimus, qui non tam firmiter indicat quemadmodum quartus & undecimus sed potentiùs multò decernit, & inter criticos validiores à Galeno, aliisque authoribus numeratur. Attamen Archigenes, & alii, qui integros dies numerant, atque adeo vigesimum primum, non vigesimum, verè criticum statuunt, decimumoctavum proinde admittunt, non decimum septimum, quos Gal. prolixè impugnat 2. *de diebus decretoriis*, *cap.* 4.

Intercidentes, qui & intercalares seu irrepentes, vel provocatorii nominantur, sunt qui inter principes & indices intercidunt, crisesque imperfectas moliuntur, suntque

suntque tertius, quintus, nonus; decimus tertius, & decimus nonus.

Provocatorii dicuntur, quòd naturam interdum provocent ad excretionem, unde crisis in illis aliquando contingit sed imperfecta, quia fit natura irritata ante tempus sibi ordinarium & maximè consentaneum. Unaquæque septimana habet dies suos intercidentes. Prima enim habet duos, tertium & quintum; Secunda habet itidem duos nonum, & decimum tertium. Tertia verò septimana unicum tantùm habet, nimirùm decimumnonum. Sunt autem illi dies quodammodo critici; quia impares. At morbi acuti diebus imparibus exacerbantur, & in illis exacerbationibus solent contingere crises, quia tunc temporis natura irritatur ad excretionem. Attamen illæ crises, quæ fiunt ab irritatione, imperfectæ sunt, ut antea dictum est.

Reliqui verò dies, qui neque principes sunt neque indices, neque intercidentes, vacui & medicinales nominantur. Suntque sextus, octavus, decimus, duodecimus, decimus sextus, & decimus octavus.

Vacui dicuntur; quia nec decernunt, nec indicant, nec provocant, neque ullo modo critici sunt: & si quando crisis in illis contingat, mala est. *Medicinales* verò appellantur, quia in illis omnia medicamentorum genera, atque adeò purgantia tutò exhiberi possunt, quod docuit Hipp. *quarto de morbis*, insigni contextu; *Quicumque*, inquit, *febre continua correpti, cathartico diebus paribus usi sunt, hi nimium purgati sunt nunquam: At qui diebus imparibus cathartico sunt usi, nimium sunt purgati, & multi perierunt.* Decretorii etiam quodammodo dici possunt, non simpliciter, sed cum adjectione, ut scilicet mali sint decretorii, nunquam enim salutariter indicant, sed pessimè, infidè, & periculosè: quoniam quæ in illis diebus contingunt crises, à morbi malignitate simpliciter fiunt, non à natura aut vincente aut saltem irritata, quemadmodum in provocatoriis contingit. Horum pessimus est sextus, qui tyrannus à Galeno nuncupatur, septimo purè contrarius, qui Rex ab eodem vocatur. Ideò quæcunque crises in sextum diem incidunt pessimæ censendæ sunt. *Sudores sexto die manantes, pessimi*, inquit Hipp. *in Coac.* & in *Aphorismis, icterus sexto die lethalis est.* In *Epidemiis* verò quamplurimæ historiæ reperiuntur, ut Dromeadæ conjugis, Hermocratis, Philisci, & aliorum, quibus die sexto infelices crises contigerunt. Verùm *objici* potest ex *sect.* 3. *lib.* 3. *Epid.* Larissæam virginem die sexto salutariter fuisse judicatam. *Respondemus* cum Galeno rarissimum esse istum casum, & præter naturæ consuetudinem accidisse, neque enim die critico accidit hæc crisis, neque signis concoctionis fuerat præmonstrata, ut antea dictum est. Sed causa salutaris crisεos referenda est ad rarum & extraordinarium naturæ conatum, quæ triplicem in hac virgine evacuationem molita est, scilicet per menstruam purgationem, largam hæmorrhagiam, & copiosum sudorem. Idem ferè aliquorum dierum parium, qui, usque ad vigesimum inveniuntur, esto judicium. Quanquam enim quidam Neoterici censuerint, morbos sanguineos diebus paribus judicari, quia paribus moventur, tamen rarissimè illud fit, tum quia in febribus acutis, quæ ex sanguine fiunt, sanguis facilè in bilem degenerat, aut saltem ea illius portio, quæ putredinem contrahit: tum quia crises non simpliciter exacerbationes sequuntur, sed multò magis causam superiorem, quæ *capite de causis* fusiùs illustrabitur.

Critici etiam dies nuncupantur à vigesimo ad quadragesimum per septenarios, vigesimus septimus, trigesimus quartus, & quadragesimus. A quadragesimo ad centesimum & vigesimum per vicenarios, sexagesimus, octuagesimus, centesimus & vigesimus: post hunc verò perit dierum criticorum vis, & crises mensibus annisque fieri dicuntur.

Dies critici præcipui & magis ordinarii sunt illi, qui in morbis acutis solent contingere. Illi autem morbi acuti, si ab initio sumant vehementiam, decimoquarto die, aut citiùs judicantur. Si verò non incipiant moveri celeriter & vehementer, nisi in fine primæ septimanæ ad vigesimum extenduntur, qui ea ratione terminus est morborum acutorum. Morbi verò, qui ultra vigesimum extenduntur, acuti ex decidentia nominantur, & in illis crises solent contingere, sed minus frequenter, atque adeò non antea per quaternarios, sed tantùm per septenarios numerantur usque ad quadragesimum; in quo perit eorum vis, & dies per vicenarios tantùm numerantur usque ad centesimum & vigesimum, & in quo etiam crises tum salutares, tum lethales contigisse legimus apud Hipp. *Epid. sect.* 3. ubi Heropytus centesimo vigesimo perfectè & salutariter judicatus est. Et Pacius in Thaso centesimo & vigesimo moritur. Ultra illud tempus vis dierum criticorum non extenditur, sed postea mensibus & annis crises, vel potius corporum mutationes contingunt, ut testatur Hippocrates *aph.* 28 *sect.* 3. *Plurimi*, inquit, *morbi pueriles judicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, nonnulli in septem mensibus, quidam verò jam ad pubem accedentibus.*

Dierum Criticorum computatio debet fieri ab ea hora, in qua æger percipit manifestam actionum lasionem.

Nulla potest fieri dierum criticorum computatio, quin certò statuatur totius morbi principium, & ipsa notetur hora, qua patiens cœpit ægrotare. Ab illa enim hora ad similem sequentis diei, primus dies computatur, & sic consequenter. Sed admodum difficile est, horam illam statuere, & in eo multi errores sæpe committi solent, quandoquidem vulgares Medici principium morbi computare solent ab hora decubitus, quod quidem potest locum habere in delicatulis & molliotibus hominibus, qui ex leviori affectu statim solent decumbere; at in robustioribus & laboribus assuetis fallacissimum esse consuevit, quandoquidem illi plerumque morbum adhuc incipientem, neque tantopere gravem, erecti etiam per plures dies aliquando ferre consuevetunt; neque in lecto retinentur, donec à morbi vehementia ferè opprimantur. Vera igitur computatio debet institui ab ea hora, qua in ægro primùm percepta est sensibilis actionum læsio, qua videlicet vel non potuit prandere, vel cœnare, vel consueto modo ambulare, & solita officia exercere: uno verbo ab eo tempore, quo febricitare cœpit, si febris sit primaria, & non symptomatica. Sed quia febris rarò ab ægro vel astantibus dignoscitur, ideo Medicus ex symptomatum relatione, primaque eorum invasione, facilè ipsam febrem ipsiusque principium conjicit. Unicum tamen indicium verum & facile febris incipientis sæpissimè occurrit, quòd videlicet morbi acuti frequenter cum rigore vel horrore incipiant. Si igitur æger Medico referat, se dum cœperit malè habere, frigus aut horrorem tali hora percepisse, illa certè hora erit morbi principium, à quo dies critici debent computari.

In puerpera muliere, febre acuta laborante, si partus naturalis fuerit, computatio dierum Criticorum debet fieri à febre, & non à partu: si verò partus fuerit præternaturalis, computatio facienda est à partu, non autem à febre.

Hoc Theorema difficillimam quæstionem continet admodum intricatam, utpote quæ ipsum Hippocratem habet sibi ipsi repugnantem, & rationum momenta utrinque gravissima patiatur. Hippocrates 3. *progn. aph.* 12. *pari modo*, inquit, *in vulneribus judicationes fiunt à partu.* Et Gal. *in comment. ejus loci*, eandem sententiam confirmat, his verbis: *Principium enumerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint: in quibusdam igitur, circa secundùm aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram judicationem; sed res non ita se habet, eam ex quo pepererint, numerationem oportet fieri dierum.* Quod quidem præceptum in praxim revocavit idem *Hip.* 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 10 11. & 12. & *sect.* 3. *ejusdem libri. Ægr.* 14. In quibus locis proponit historias diversarum mulierum enixarum, acuto morbo laborantium, in quibus dies computantur ab ipso partus die. Id ipsum confirmari potest ratione validissima. Ab eo enim die numerandum videtur morbi principium, quo incipit moveri humor: At in die partus humor moveri incipit: fit enim maxima natutæ contentio, & humorum agitatio: ergo ab illa humorum exagitatione debet fieri computatio. Contrà verò idem Hipp. 1. *Epid. Ægr.* 4. in uxore Philini, quæ die à partu decimoquarto febre correpta est, dies computat à die febris, non à die partus. Item *Ægr.* 5. *sequenti*, in Epicratis uxore, quæ secundò à partu die febricitare cœpit, computationem instituit à febre, non à partu. Tum etiam *Ægr.* 11. *ejusdem libra*, in Dromeadæ conjuge, quæ secundo à partu die rigore & febre acuta cortepta est, eandem computationem facit à die febris, non a die partus. Ratio etiam pro hac sententia efficaciter militat. Si enim aliqua ratione computatio deberet fieri à die partus; esset maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit: sed hæc motio non est causa sufficiens, quantumcumque enim materia ante febrem ex occasione aliqua moveatur, computatio nihilominus incipit ab ipsa febre, non à commotione: Sic in vehementissima corporis exercitatione, ex qua febris oritur, non fit commotio ab ipsa exercitatione in qua fuit humorum commotio; sed febre tantùm, quæ postea subsequuta est.

Hæc

Hæc controversia proposito Theoremate resolvitur. Partus enim vel naturalis est vel præternaturalis. Differunt inter se symptomatum gravitate, & lævitate, ac præcipuè expurgatione, quæ in naturali ritè procedit, in præternaturali verò supprimitur. Si igitur naturalis fuerit partus; non potest fœmina intra terminum expurgationis, nisi fortè ex aliqua procatarctica causa, febre corripi, ut quæ ab omnibus excrementis ritè expurgatur. Si verò partus præternaturalis sit, constat ipsum morbi naturam induere, cùm satis multas operationes lædat; atque ita febris, quę huic morboso partui succedit, ex ipso partu censenda est pendere, atque ita rationem habet febris symptomaticæ, & computatio dierum cùm debeat fieri à principio morbi, facienda erit à partu, qui morbosus est. Hoc observavit Hippocrates in ægrotis suprà propositis. Mulieres quarum fit mentio *histor.* 10. 11. *&* 12. *sect.* 2, *lib.* 3. *Epid.* partum habuere præternaturalem: duæ enim priores abortum passæ sunt. Tertia verò laboriosè peperit. Tum illa, quæ habetur *hist.* 12. *sect.* 3. cum difficultate peperit, & non valde purgata est. Ideo in illis quatuor Hippocrates computationem instituit à die partus, in aliis verò quæ continentur *hist.* 4. 5. *&* 11. *lib.* 1. partus fuit naturalis. Uxor enim Philini femellam peperat, secundum naturam facta purgatione, & alioqui leviter degebat: Uxor Epicratis pepererat filiam, & alia omnia secundùm rationem prodibant. Et Dromeadæ conjux filiam etiam peperat, aliaquu omnia secundum rationem fiebant. Ideo Hippocrates in illis computationem instituit à die febris, non à die partus. Unde liquidò constat, computationem in partu naturali debere fieri à die febris; & in partu præternaturali ab ipso partus die. Verùm adversus hanc decisionem insurgit Amatus Lusitanus, author alioqui gravissimus, in *schol. in obser.* 34. *centur.* 1. *Reverà*, inquit, *hoc responsum ad Hippocratis mentem siculneum est, & nullius valoris*: idque ostendere nititur ex *hist.* 2. *sect.* 3. *lib.* 3. *Epid.* quæ est de muliere, quæ cùm filiam peperisset, & purgata non esset, eam febris acuta horrida tertia die corripuit. In ea autem existimat Amatus, computationem fieri à die febris; cùm tamen constet, partum fuisse præternaturalem, quandoquidem purgata non fuerat. Hanc autem computationem à die febris colligit ex sequentibus Hippocratis verbis, quæ in historia continentur. *Postquam autem riguisset, febres continuæ*, &c. *Ut ex iis*, inquit, *Lector intelligat, à tertia die post partum connumerationes feciſſe*. Sed bonus ille vir male interpretatur verba Hippocratis, ex quibus nihil aliud colligi potest, nisi quod febris continua à tertia die partus consequuta est, & symptomata illam comitantia. Imò verò ex toto historiæ discursu satis liquet, computationem fieri à die partus, non à die febris: quemadmodum Valesius & Mercurialis, gravissimi librorum Epidemiorum Interpretes, id ipsum apertè asserunt. Et ita proposita distinctio, quæstionis decisionem continens, Hippocratis doctrinæ erit consentanea. Sed unus adhuc remanet scrupulus, ubi scilicet absolutè Hipp. 3. *progn.* velut regulam generalem proponens, præcipit simpliciter à die partus esse computandum. *Respondendum est*, Hippocratem in *lib. Epid.* varia annotasse experimenta, & multos casus observasse, prout eveniebant, ex quibus deinde regulas & canones concinnavit, qui in libris Prognosticon, & Aphorismorum continentur, ut docet Gal. *lib.* 1. *de diebus decretoriis*, *c.* 3. Canones autem illi ex iis deprompti sunt, quæ utplurimùm eveniunt, fit autem utplurimùm, ut febris, quæ partum proximè sequitur, ab ipso partus vitio dependeat; ideò etiam utplurimùm à partu computatio instituenda est. Ratò autem fit, ut partu naturali existente, febris exoriatur, quæ tunc temporis non potest aliunde, quàm à causa procatarctica & externa provenire.

In vulneribus capitis & aliis quibuscunque, computatio dierum criticorum debet institui à die vulneris, non à die febris. Eadem est ratio vulneris, quæ partus præternaturalis: febris enim quæ ei supervenit, symptomatica est; vulnus verò est morbus primarius, à quo dierum criticorum numerus eliciendus est.

In morborum recidivis debet fieri computatio dierum criticorum ab initio ipsius morbi, non à recidiva.

Recidiva fit ex reliquiis prioris morbi, quæ non fuerunt integrè vacuatæ, atque ita idem morbus censendus est, cùm sit eadem materia, in quo contingit quidem remissio febris inter radicem & recidivam, sed non vera intermissio, ut ostendunt symptomata ab Hippocrate annotata, dum inquit, *si quid ejus quod effunditur, intus relinquitur, promptum; sitis intus relicta, oris exsicca-*

tio, & insuavitas, eadem ratione, quæ omnia morbi non integrè soluti sunt indicia. Quia igitur is, cui supervenit recidiva, nondum erat planè liberatus ab illis accidentibus, computatio debet esse unica, ex eo, quòd prior affectus non erat verè solutus, sed tantum ex aliqua sui parte. Sic Hipp. in *Epid.* perpetuo dies numerat à priori morbo, nunquam autem à recidiva, ut videre est in historiis Hermocratis, Anaxionis, Herophontis, Cleanactidis, uxoris Epicratis & aliorum.

CAPUT VI.

De causis crisium, & dierum criticorum.

Crisis quodam quasi compositum est, conturbationem, evacuationem, & subitam mutationem ad salutem continens.

Conturbatio est congeries criticorum symptomatum, quæ ex agitatione materiæ morbificæ oriuntur. Illa autem agitatio fit vel à causa externa, qualis cœli astrorumque motus & influxus, vel interna, scilicet natura ipsa.

QUomodo influxus syderum motiones criticas efficiant inferiùs explicabitur. Jam verò natura in conturbatione critica humores morbificos exagitat: quia dum illi secreti sunt à laudabili & benigniori materia, magis naturam irritant: ideoque illa ad expulsionem accingitur. Licèt enim humores illi concocti sint, tamen acrimonia & maligna quadam qualitate naturam molestant, eamque ad excretionem impellunt.

Evacuationis causa est facultas expultrix, quæ vel copia vel qualitate materiæ irritata, id quod molestum est, critice expellit.

Facultas expultrix una est ex iis, quæ naturales subservientes nominantur, suumque opus exercet beneficio caloris nativi & spirituum, tum per fibras singulis partibus ingenitas.

Cur verò crisis, seu critica evacuatio, in septenariis potius & quaternariis diebus contingat, quàm aliis temporibus, id quidem à motu Lunæ tamquam causa principali dependet.

Causa criseos, & causa dierum criticorum omnium distinguendæ sunt, cùm sint res toto genere diversæ. Nam causa criseos est facultas expultrix, quæ quod molestum est expellit. At causas dierum criticorum investigare, non est quærere quid humores vitiosos è corpore expellat, sed cur facultas expultrix non in omnibus, sed certis quibusdam diebus, quæ sibi molesta sunt, frequentiùs & faciliùs soleat expellere: id autem à motu Lunę pendet, quæ variis suis aspectibus has motiones efficere soler.

Luna maximum habet dominium in hæc inferiora, præsertim in corpora humida, in iisque insignes efficit mutationes, præcipuè in conjunctionibus, oppositionibus, & quadraturis, in quibus etiam crises solent contingere.

Quas Luna variis suis aspectibus in hoc inferiori mundo mutationes efficiat, & quomodo hinc venti & tempestates mutentur, fata feliciùs vel infeliciùs crescant, cancri & conchylia nunc plena sint, nunc vacua, satis compertum est nautis, agricolis, & ipsis mulierculis. Præcipuum autem hic planeta dominium in corpora humida obtinet, unde non mirum est, si eam in humores nostri corporis potestatem habeat, ut eos certis diebus commovere, & inde crisim excitare valeat. Id autem maximè præstare solet in suis aspectibus, ad quorum rationem dies critici numerantur. Primus enim Lunæ aspectus à conjunctione est sextilis, seu hexagonus sinister, qui quarto die contingit. Secundus, quadratus, seu tetragonus sinister, die septimo. Tertius, trigonus sinister appellatus, die undecimo. Quartus, qui oppositus, seu diameter dicitur, die decimo quarto. Quintus trigonus dexter, die decimo septimo. Sextus tetragonus seu quadratus dexter, die vigesimo. Septimus, sextilis seu hexagonus dexter, die vigesimoquarto. Octavus, in conjunctione, die vigesimoseptimo. Isti autem dies aliquam habent latitudinem, ut infrà docebitur: sufficit nunc annotare, aspectuum Lunæ computationem eandem esse cum dierum criticorum computatione, quæ *cap. superiori* fuit proposita.

Motus dierum criticorum non pendent ab aspectibus, quos habet Luna cum Sole; sed ab aspectibus quos habet cum signo Zodiaci & loco cœli, in quo erat in principio morbi.

Si crises moverentur à phasibus Lunæ cum Sole, nulla esset dierum criticorum ratio, quia omnes ægroti, quocunque die ægrotare cæperint, uno eodemque crisin paterentur. Verbi gratia, in principio plenilunii, ubi fit oppositio Lunæ cum Sole; vel in novilunio, ubi fit conjunctio, vel in quaternionibus. Ideo existimandum est,

criſes ab hujuſmodi aſpectibus non dependere; ſed potiùs ab aſpectibus Lunæ ad illud ſignum, & ad eum locum Zodiaci, in quo erat in principio morbi, & ſic ſeptimo die morbi luna eſt in quadrato aſpectu ad eum locum, & decimo quarto eſt in oppoſito, atque ita de cæteris.

Computatio dierum criticorum non eſt inſtituenda juxta menſem ſynodicum, qui & conjunctionis appellatur, neque juxta menſem apparitionis, ſeu illuminationis; nec juxta menſem medicinalem: ſed juxta menſem periodicum, ſeu peragrationis.

Menſis *Synodicus* eſt illud tempus, quod inter unam atque alteram Solis & Lunæ conjunctionem intercedit, eſtque dietum 29. hor. 13. atque ita tres ſeptimanæ non viginti, ſed viginti duos dies, & horas tres conſtituunt, ideòque juxta illum menſem non poteſt fieri computatio dierum criticorum. Menſis *illuminationis*, ſeu *apparitionis*, eſt intervallum à primo Lunæ novæ conſpectu ad diem uſque evaneſcentis, eſtque dierum 26. hor. 12. neque juxta illum menſem poteſt fieri computatio, quia tres ſeptimanæ ſunt tantùm dierum 19. hor. 12. Menſis *periodicus* ſeu *peragrationis* eſt illud tempus, quo Luna totum zodiacum peragrat, & ab uno puncto profecta ad diem redire ſolet, eſtque dierum 27. & hor. 8. Atque ita tres ſeptimanæ dies viginti, & horas duodecim efficiunt. Hunc etiam noluit Galenus, ordinem dierum criticorum poſſe conſtituere, ideo novum menſem commentus eſt, quem *medicinalem* appellavit, ex menſe periodico, & illuminationis compoſitum, qui duo ſi conjungantur, faciunt dies 53. & horas 20. cujus ſummæ dimidium facit dies 26. horas 22. & illud dimidium conſtituit menſem medicinalem Galeni, cujus tres ſeptimanæ faciunt dies viginti, & 4. horas. Sed hunc Galeni menſem omnes, tum Medici, tum Aſtrologi, tanquam commentitium, portentoſum, & ab omni veritate alienum rejiciunt ac contemnunt. Quorum rationes brevitatis cauſa omittimus, quia notiſſimæ ſunt. Sufficiat monuiſſe, dies decretorios à vero Lunæ motu deſumendos eſſe, qui menſem *peragrationis* conſtituit, & à quo prædicti aſpectus conſtituuntur. Ille autem menſis *peragrationis*, ut antea dictum eſt, conſtat diebus 27. & hor. 8. ac ſi in quatuor ſeptimanas dividatur, prima finietur diebus 6. hor. 20. Secunda, diebus tredecim, horis ſexdecim. Tertia, diebus 20. hor. 12. Neque menſis iſte periodicus negligendus eſt ea ratione, quæ Gal. impulit ad menſem medicinalem comminiſcendum, quin potiùs eo magis retinendus eſt, quòd ex eo ratio reddi poteſt, cur vigeſimus & vigeſimus primus inter criticos numerentur. Licèt enim vigeſimus frequentiùs decernat, tamen vigeſimus primus planè rejiciendus non eſt. Atque ea de cauſa Archigenes & Diocles, qui ipſius Galeni teſtimonio, *lib. 1. de diebus decretoriis, c. 2.* in operibus artis erant verſatiſſimi, vigeſimum primum inter criticos retulerunt. Cauſa autem, ut uterque dies ſit criticus, hæc eſt, quòd ambo dies ad abſolvendam tertiam ſeptimanam concurrunt, cujus ultimus dies duodecim horas mutuatur à vigeſimo & totidem à vigeſimo primo. In vigeſimo tamen frequentiores criſes accidunt, quia Natura, tranſacto acuti morbi termino, oneris diuturnioris quaſi pertæſa, in ipſo diei critici principio certamen cum morbo aggreditur, criſimque molitur. Illud autem diei critici principium eſt in medio diei vigeſimi, quemadmodum finis ejuſdem incidit in medium ſeu horam duodecimam vigeſimiprimi. *Annotandum* etiam eſt, Lunæ motum nunc tardiorem, nunc velociorem exiſtere, & prout velocior eſt, criſim citiùs contingere, prout verò tardior, tardiùs criſim apparere, atque adeò non poteſt aſſignari certus horarum numerus, in quo criſis contingat, ſed lata determinatione dies ſeptimus, decimus quartus, & vigeſimus annotandi ſunt. Quemadmodum innuere voluit Hipp. *in 6. Epid.* ubi dierum numero præpoſitionem *circa* addidit, ſcilicet circa vigeſimum, circa quadrageſimum, & ità de aliis. Deinde, non ſemper criſis uno eodemque die incipit ac deſinit, interdum enim ad plures dies extenditur, & perturbatio vigeſimo incipit, criſis verò vigeſimoprimo deſinit: Ar tota duratio perturbationis, pugnæ & excretionis, tempus criſis ſolet apellari.

Præter cauſam principalem, quæ eſt motus Lunæ, duæ aliæ dierum Criticorum cauſæ minus principales agnoſcendæ ſunt, nimirum motus & diſpoſitio humorum; tum etiam ipſius ægrotantis natura.

Quamvis Lunæ in diebus criticis conſtituendis vis maxima ſit, ſola tamen non ſufficit, alioquin in omnibus ægrotantibus eædem criſes eodem dierum numero contingerent: Secus tamen accidit, cùm alii die ſeptimo, alii decimoquarto, alii aliis diebus criſim pati ſoleant, & quidem aliis bona, aliis mala criſis contingat. Itaque aliæ cauſæ adjungendæ ſunt, diverſitatem illam efficientes. Primùm enim motus & diſpoſitio humorum in cauſa eſt, ut criſis nunc citiùs, nunc tardiùs, aliquando etiam intercalaribus diebus, aut indicibus accidat. Si enim humorum concoctio celeriùs vel tardiùs abſolvatur, humoreſque benignam vel malignam qualitatem acquiſierint, naturam celeriùs vel tardiùs irritare poterunt. Tum etiam, ſi hoc vel illo die moveantur, unde febrium exacerbationes oriuntur, in quibus plerumque criſis ſoler contingere; quemadmodum Hip 1. *Epid. Morbi acuti*, inquit, *iiſdem diebus indicantur, quibus exacerbantur*. Poſtremò natura corporis ægrotantis, quæ ut antea dictum eſt, cauſa principalis eſt ipſius criſis, ſeu criticæ excretionis, eſt etiam cauſa dierum criticorum minùs principalis, prout enim robuſta eſt, vel debilis, citiùs, vel tardiùs materiam morbificam concoquit, & ex celeri tardaque coctione criſis tarditas vel celeritas dependet. Sic quando materia morbifica non eſt concocta die ſeptimo, criſis differtur ad decimumquartum, vel vigeſimum. Movet enim Luna humores ſingulis diebus criticis, & naturam ad excretionem excitat; ſed illa fruſtra commovetur, neque excretionem molitur, ſi non inveniat materiam præparatam, & evacuationi diſpoſitam, niſi id aliquando ex maxima irritatione contingat, ob materiæ malignitatem, quam natura totis viribus etiam adhuc crudam, interdum expellere nititur. Sed infelix eſt illa criſis, quia ordinarias naturæ leges prætergreditur. Atque hæc de criſium & dierum criticorum cauſis dicta ſufficiant. (*conſ. Mel. II.* 143. *&c.*

PATHOLOGIÆ SECTIO III.

De morborum cauſis.

CAPUT PRIMUM.

De cauſæ morbificæ natura.

Cauſa morbi eſt, quæ quocumque modo aliquid morbo confert.

GEneraliſſima eſt hæc cauſæ morbificæ definitio, vel potiùs explicatio, quæ alia eſſe non potuit, ut omnes cauſas amplecteretur, quæ in Medicina conſiderantur eo enim cauſarum nomine donantur ea omnia, quæ aliquid ad morbi generationem conferunt, quomodocunque ſit, ſive per ſe, ſive per accidens, mediatè, vel immediatè; tum quæ morbum conſervando, augendo, aut alio quovis modo aliquid præſtant, ut in differentiis apparebit.

Omnes morborum cauſæ ad efficientem referuntur.

Omnes rerum cauſæ ſub quaternario numero à Philoſopho comprehenduntur, ſub formali nimirum, materiali, efficiente, & finali: ad quarum ſeriem cauſæ omnes morbificæ ſunt referendæ. Non tamen quatuor illa cauſarum genera poſſumus hic inveſtigare: propterea quod primò cauſa formalis nihil aliud eſt, quàm propria cujuſque rei eſſentia: at morborum naturam & eſſentiam ſatis abundè ſuperiùs expoſuimus. Deinde cauſa materialis in morbis non datur: cum enim morbus ſit accidens, non habet materiam ex qua fiat, ſed tantùm in qua exiſtat, quæ nihil aliud eſt, quàm illius ſubjectum, ſeu corporis noſtri partes: Quod ad cauſam finalem attinet, quamvis actionis læſio talis quodammodo dici poſſit, id tamen fit per accidens; quatenus illa morbi generationem ſequitur, ſed nullam habens morbi cauſam finalem propriè, & per ſe, ſicut nec ea omnia, quæ in imperfectione quadam ſunt conſtituta. Supereſt igitur ſola efficiens cauſa hìc à nobis conſideranda, quæ non tantùm hìc ſumitur, ut à Philoſopho, pro eo, à quo primò producitur effectus, ſed latiori ſignificato, ut ex noſtra deſcriptione patet, pro eo omni, quod quocunque modo ad morbi generationem confert.

CAPUT II.

De Cauſarum differentiis.

Cauſa morbi alia eſt per ſe, alia per acciden

Cauſa per ſe eſt, cum propria & inſita vi, nullius alterius interventu, id præſtat.

Cauſa vero per accidens eſt, quando aliquid aliud excitatur cujus interventu diſpoſitio morboſa producitur.

SIC acqua frigida, corpori noſtro affuſa, per ſe & ex natura ſua refrigerat; per accidens verò, denſata cute, & cerci-

coercitis intus vaporibus, calefacit. Sic ſcammonium, medicamentum calidiſſimum, viſcera impenſe calefacit per ſe; ſed quia bilem calidoſque humores potenter expurgat, ex accidente refrigerat, & febrem tollit.

Eſt & cauſa morbi alia principalis, alia adjuvans, alia ſine qua non.

Cauſa principalis eſt, quæ vel dedit primum effectui motum, vel ſola illum excitare valet.

Cauſa adjuvans eſt, quæ ſola effectum non producit, ſed principali auxiliatur.

Cauſa ſine qua non, ea eſt, quæ affectionem ipſam non præſtat, nec quicquam efficit, ſed ſine qua actio fieri non poteſt.

Harum trium cauſarum exemplum dari poteſt in arthritide. Frigida enim aeris conſtitutio & humorum excrementitiorum copia eſt cauſa principalis fluxionis in articulos; cauſa adjuvans eſt humorum tenuitas, cauſa verò ſine qua non, eſt articulorum imbecillitas & meatuum laxitas.

Eſt & cauſa morbi alia remota, alia proxima.

Remota, eſt inter quam & morbum alia intercedunt.

Proxima verò eſt, quæ immediatè morbum parit.

Propoſitæ cauſarum differentiæ in arte Medica ſunt valde frequentes & uſitatæ: frequentes tamen uſitatiſſimæ, & majoris momenti in omnium morborum explicatione, ideò iis paulò attentiùs immorabimur.

Cauſæ morborum aliæ ſunt externæ, aliæ internæ.

Cauſæ externæ ſunt, quæ vel exterius poſitæ, vel à rebus corpus noſtrum conſtituentibus diverſæ, morbos ſolent efficere.

Cauſæ *externæ* nomen non videtur omnino oppoſitum, quia ſomnus, vigilia, & animi pathemata ſub illis comprehenduntur, quæ tamen inter res internas videntur contineri: tamen quia receptiſſimum eſt apud Medicos, ideò nos etiam illud admittimus, dicentes, cauſas illas *externas* dici, quòd plurimæ earum ſint exteriùs poſitæ, ut aer, cibus, potus, &c. reliquę verò, ut ſomnus, vigilia, & animi pathemata ita ſint manifeſta, ut quaſi exteriùs poſitæ ſine ulla ratiocinatione percipiantur. Ideò Celſus *evidentes* illas appellavit nomine valdè appoſito. Alii procatarcticas, prægreſſas, & primitivas, quòd ab illis prima morborum origo ſoleat emanare. *Vide Bartholin. quæſt.*

Earum autem aliæ ſunt neceſſariæ, aliæ non neceſſariæ.

Neceſſariæ, ſunt, quæ neceſſariò nos afficiunt, & quas evitare non poſſumus.

Licèt neceſſariò nos afficiant, non tamen neceſſariò morbos inferunt, ſed indifferentes ſunt ad ſanitatem, vel ad morbum: nam legitimo earum uſu ſanitas conſervatur, abuſu verò & immoderato earum regimine deſtruitur.

Illæ autem ſunt ſex. 1. aer. 2. cibus & potus. 3. motus & quies. 4. excreta & retenta. 5. ſomnus & vigilia. 6. animi pathemata.

Vulgò ſex res non naturales appellantur, quia per ſe nec ſecundùm, nec præter naturam humani corporis ſunt, ſed naturæ utiles aut noxiæ efficiuntur, pro bene vel malè utentium ratione. Earum peculiaris tractatio habetur in ea Medicinæ parte, quæ diætam inſtituit, eamque idcircò hìc committimus. *Vide Bacimiſterum.*

Non neceſſaria ſunt, quæ fortuitò contingunt, & ad ordinarium vitæ uſum non concurrunt.

Sub his continentur res omnes fortuitæ, ut gladiorum vel lapidis ictus, feratum morſus, &c.

Cauſæ internæ ſunt, quæ intra corpus latent, & non ſenſibus, ſed artificioſa conjectura cognoſcuntur.

Sic humores, ſpiritus, excrementa, flatus, vapores, ipſarum partium particulæ, & quidquid in illis continetur aut adnaſcitur, cauſæ internæ morbificæ naturam ſubire poſſunt.

Illæ autem vel ſunt antecedentes, vel conjunctæ.

Cauſa antecedens eſt quæ conjuncta prior eſt, eamque movet, ac mediatè per eam morbum efficit.

Sic in continuis febribus cauſa antecedens dicitur materia, quæ apta eſt ad concipiendam putredinem, conjuncta, quæ actualiter putreſcit. Sic in tumoribus, qui ab humore fiunt; humor fluens, cauſæ antecedentis: fluxus conjunctæ rationem habet.

Cauſa conjuncta eſt, quæ immediatè & per ſe morbum producit.

Illius exempla proximè ſunt propoſita in antecedentis cauſæ explicatione.

Notandum tamen, cauſas etiam externas aliquando eſſe conjunctas, ut gladius, qui immediatè vulnus efficit, & ideò non rarò cauſæ omnes dividuntur in procatarcticas, antecedentes, & conjunctas, omiſſa internarum & externarum conſideratione.

Cauſa conjuncta rurſus vel eſt conjuncta ſimpliciter, vel continens.

Conjuncta ſimpliciter eſt, qua poſita ponitur morbus, ſed ea ſublata morbus non aufertur.

Sic poſito actu vulnerante, ponitur vulnus: ſed eo ſublato, non tollitur.

Continens cauſa eſt, qua poſita ponitur morbus, & ſublata tollitur.

Sic, poſito calculo, aut alia materia obſtructionem pariente, ponitur obſtructio; & ſublatis iis, illa etiam aufertur. Sic etiam, ſublato ſexto digito numerum excedentem efficiente, vitium quod ex illo pendebat, protinus aufertur.

Ex his patet, non omnes morbos habere cauſam continentem, ſed nonnullos tantùm; reliquos verò omnes conjunctam neceſſariò habere *(conf. Melet. II. 84. ad 94.)*

CAPUT III.

De cauſis morborum ſimilarium.

Hactenus de morborum cauſis in genere, jam de iis in ſpecie eſt agendum.

Calidæ intemperaturæ cauſæ quinque ſtatuuntur. Motus. 2. Putredo. 3. rei calidæ vicinia. 4. Conſtipatio. 5. Cibus potuſque calidior. Galenus cap. 2. lib. 2. de cauſis morborum.

Primò, motus, humores & ſpiritus attenuando & violenter commovendo, corpus calefacit.

MOtus non ſolùm animata, ſed etiam inanimata calefacit, ex Ariſtotele 2. *Mathem. cap.* 3. Inanimata quidem per rarefactionem, quia illa prævia eſt ad calorem diſpoſitio, quæ ſcilicet materiam ultimo diſponit, ut ex illius potentia calor educatur. Animata verè faciliùs motu incaleſcunt, non ſolùm propter illam attenuationem, ſed etiam quia ſpiritus & caloris qui illis actu ineſt, per totum corpus expanditur, & ad illius ſuperficiem fertur. Unde ſi motus immoderatus ſit, calidam producit intemperiem. Ad motum etiam referuntur ira, vigiliæ, & alia omnia, quæ humores & ſpiritus poſſunt commovere.

Secundò, putredo corpus calefacit, propter calorem externum, qui ſub ea ſemper introducitur.

Putredo ab Ariſtotele definitur, *corruptio coloris nativi in unoquoque humido à calore extraneo.* Neceſſe eſt calorem illum extraneum eſſe valde vehementem in corporibus noſtris, ut calidam producat intemperiem.

Tertiò, vicinia rerum calidarum corpus calefacit per contactum phyſicum & mathematicum.

Sic ab igne vel Sole æſtivo corpus calefit per contactum phyſicum: è rebus calidis admotis, emplaſtris, balneis, &c. per contactum mathematicum.

Quartò, conſtipatio calidam intemperiem inducit per accidens, propter ſcilicet impeditam tranſpirationem.

Eam potiſſimum creant natatio in aqua aluminoſa, emplaſtica medicamenta & obturantia admota: & reliqua, quæ per antiperiſtaſin calorem augent, dum illius impediunt diſſipationem.

Quintò, alimenta calida, humores calidos in corpore producendo, illud calefaciunt.

Ut ceparum, alliorum, aromatum, & cæterorum uſus.

Frigidæ temperaturæ cauſæ ſex ſtatuuntur. 1. Vicinia corporum frigidorum. 2. Aſſumptorum qualitas & quantitas. 3. Conſtipatio. 4. Raritas. 5. Otium immodicum. 6. Motus immoderatus. Gal. cap. 3. de morb. cauſis.

Primò, à frigido externo corpus refrigeratur, ſi patientis diſpoſitio, &c. concurrant.

Sic in hyeme ob nimiam frigiditatem ſæpe corpus congelatur: ſic balneum aquæ ſtigidæ totum corpus refrigerat.

Secundò, alimentorum exceſſus, defectus, & aliena qualitas, frigidam intemperiem inferre poſſunt.

Exceſſus alimentorum calorem nativum ſuffocat, unde frigida intemperies excitatur: ſic à crapula frequenti excitatur epilepſia, vel apoplexia.

Defectus alimentorum efficit, ut caliditas partium diſſipetur, quòd non habeant ſufficiens pabulum ad eam conſervandam.

Quæcumque natura frigidiora aſſumuntur, ut lactuca, papaver, mandragora, & reliqua, per ſe corpus maximè refrigerant.

Tertiò, conſtipatio maxima calorem nativum ſuffocat, unde frigida intemperies.

Constipatio lævis calidam intemperiem efficit, impediendo caloris dissipationem: maxima verò & immodica contrariam affectionem inducit, calorem suffocando.

Quartò, raritas calorem dissipat & resolvit, unde per accidens frigiditatem inducit.

Quintò, otium corpus refrigerat, ex eo quòd languescit calor nativus defectu exercitationis.

Sextò, à motu immoderato calor nativus dissipatur, unde per accidens refrigerat.

Siccæ intemperaturæ duæ sunt causæ: 1. *Alteratio:* 2. *Resolutio.*

Primò, alteratione exsiccant, quæcumque exsiccandi vi præstant.

Sic alimenta & medicamenta exsiccantia, sic aeris constitutio, corpus exsiccare solent.

Secundò, resolutione corpus exsiccant, quæcunque efficiunt, ut corporis nostri humidum plus dissipetur, quàm restauretur.

Sic exercitatio violenta, æstus nimius aeris ambientis, vigiliæ immoderatæ, humiditatem corporis resolvunt. Sic humiditas dissipatur, cùm debita reparatio illius impeditur, quod fit à curis & sollicitudinibus, inedia, usu alimentorum parum nutrientium, qualia sunt valde excrementosa, & adstringentia, quia impediunt humoris alibilis per membra distributionem.

Humidæ intemperaturæ duæ sunt causæ: 1. *Alteratio:* 2. *Retentio humidorum.*

Primò, alteratione humidam intemperiem inducunt, quæcunque plurimùm corpus humectare valent.

Sic ciborum humidorum usus immodicus, largus aquæ potus, aeris constitutio humida, balneum aquæ tepidæ, & reliqua, quæ humidam intemperiem inferre solent.

Secundò, retentione humidorum intemperies humida dicitur introduci, cùm vacuatio aliqua consueta supprimitur.

Inter vacuationes consuetas recensemus non solùm eas, quæ sensibiliter fiunt, sed etiam, quæ insensibiliter scilicet per insensibilem transpirationem.

Et hæ sunt causæ simplicium intemperierum.

Compositarum verò intemperierum causæ facilè colligi possunt ex superioribus, conjungendo scilicet causas omnes, quæ duas qualitates peccantes producere possunt.

Causæ tamen immediatæ compositarum intemperierum sunt ut plurimùm humores peccantes, & illæ intemperaturæ humori peccanti similes fiunt. Nam calida & sicca à bile inducitur, frigida & humida è pituita, & ita de cæteris.

Humores autem illi in partibus duobus modis cumulantur. 1. *per fluxionem.* 2. *per congestionem.*

Fluxio duobus modis fit, vel dum humores à partibus mittentibus expelluntur, vel à recipientibus attrahuntur.

In fluxione quæ fit per expulsionem, duæ requiruntur conditiones, scilicet partis mittentis robur, & recipientis imbecillitas.

Sic hepar humores præternaturales robore suo ad inguina vel cutem (partes naturaliter debiles) expellit, in iisque tumores, scabiem, aliosque affectus producit.

In fluxione, quæ fit per attractionem, duæ potissimùm concurrunt cõditiones, partis scilicet attrahẽtis color, vel dolor.

Calidi proprium est attrahere, ideò partes calidæ potenter attrahunt: dolore verò afflictæ suppetias quærunt, ideò humores & spiritus attrahunt ad sui tutelam, quos postmodum, quantitate nimia laborantes, commodè regere nequeunt, unde varii affectus oriuntur.

Secundò, per congestionem humores in partibus cumulantur ex vitio nutritionis earumdem.

Sic dum in aliqua parte non bene fit alimenti assimilatio, vel expulsio excrementorum, quæ in ὁμοιωσρεῖ generantur, tunc in ea superfluitates per congestionem cumulantur.

CAPUT IV.

De causis morborum organicorum.

Naturalis partium figura pervertitur, aut in prima generatione, aut post ipsam.

In prima generatione, cùm virtus formatrix singulas partes rectè nequit effingere, quòd à tribus causis contigit. 1. *Propter virtutis formatricis imbecillitatem,* 2. *Propter materiæ vitium,* 3. *Propter dispositionem hæreditariam.*

Primò propter virtutis formatricis vitium partes male figurantur, cùm quis à parentibus debili admodum natura præditis est oriundus.

Secundò, propter materiæ vitium, cùm scilicet peccat quantitate, vel qualitate.

Quantitate peccat, cùm redundans est, vel deficiens.

Qualitate peccat, cùm siccior est, vel humidior, &c.

Tertiò, propter dispositionem hæreditariam, cùm quis à parentibus male figuratis est oriundus.

Et ita in prima generatione fiunt morbi in figura.

Post primam generationem contingunt vel in partu, vel post partum.

In partu, dum præposterè sese commovet, vel non bene educitur.

Verbi gr. Dum infans ab ûtero exiens pedem unum vel brachium exerit, vel latera, ostendit, dum ob sui crassitiem nimiam vel partium obscœnarum angustiam diutius in exitu laborat, vel ab imperita obstetrice imperitè tractatur.

Post partum læditur partium figura à causis externis & internis quamplurimis.

Causæ externæ figuram vitiant; cùm molliores adhuc infantes congruè fasciis non excipiuntur, vel alio quovis modo temere coarctantur: cum sis fracta vel luxata membra male à chirurgo deligentur, vel reponantur; aut si ipsius ægri errore bene restituta distorqueantur; si denique casu, percussione, motu, & agitatione nimia invertantur.

Ab internis verò causis vitiatur figura, dum humores copiosè in partibus colliguntur, ut in tumoribus præter naturam, elephantiacorum facie, hydropicorum ventre, & aliis hujusmodi est manifestum.

Adstrictio, obstructio, & dilatatio; ab infinitis penè causis producuntur, quæ meatus vel cavitates coarctandi, obstruendi, vel dilatandi vim habent, quas sigillatim enumerare est ferè impossibile.

Asperitas & lævitas à quamplurimis causis internis vel externis producitur.

V. g. ossa vulnerata, fracta; vel erosa naturalem lævitatem amittunt, asperæ arteriæ pars interna inæqualis redditur, vocemque raucam & clangosam efficit, imbuta humore nimio, exsiccata, detersa, vel ulcerata, quod de aliis etiam eadem ratione dici potest. Partibus verò natura asperis aut rugosis lævitatem inferunt humores viscidi & glutinosi, tunicis interioribus impacti, ut in lienteria: tum etiam vulnerantia & erodentia per accidens, dum ulcere curato inducitur cicatrix, quia interna illa superficies lævior redditur, & ad continendum minùs apta.

Magnitudo augetur in toto corpore propter nimiam sanguinis & adipis copiam.

In parte augetur magnitudo, vel affluxu sãguinis laudabilis, vel humore vitioso per fluxionẽ aut congestionem collecto.

Sic in nonnullis mulieribus, omentum valdè pinguescit à copioso sanguinis affluxu, & in tantam molem accrescit, ut uteri os comprimendo, sterilitatem inducat. Sic ex vitiosis humoribus varia tumorum genera oriuntur.

Magnitudo in toto corpore ob alimẽti defectũ diminuitur.

Ut in phthisi, marasmo, insigni macie.

In parte magnitudo imminuitur, cùm alimentum conveniens non suscipit, vel non conficit.

Numerus partium augetur in ortu, vel post ortum. In ortu, ex redundantia materiæ seminalis.

Ut quando sex digiti, aut tres testes generantur.

Post ortum, ex vitiosa materia.

Ut apparet in verrucis, pterygio, &c.

Numerus imminuitur in ortu, ex defectu materiæ; post ortum, ab iis omnibus, quæ partem aliquam amputare, vel aliter deperdere valent.

Situs partium immutatur vel vitio earundem, vel partium continentium eas, vel ligamentorum connectentium.

Ipsarum partium vitio situs immutatur ob earum crassitiem, vel gravitatem nimiam.

Sic omentum, vel intestina, crassiora vel pinguiora reddita, suo pondere rumpunt aut dilatant peritonæum, & in scrotum devolvuntur.

Partium continentium vitio situs immutatur, cùm illæ ruptæ vel laxatæ debitè continere nequeunt.

Sic dum peritonæum ab aliqua causa rumpitur, vel laxatur, partes contentas nequit suo loco cohibere.

Ligamentorum defectu situs immutatur, quoties laxiora vel infirmiora efficiuntur, ita ut connexas sibi partes in naturali statu nequeant cohibere.

Sic uterus, rectum intestinum, aliæque partes procidere solent, præ extensione nimia, aut imbecillitate suorum vinculorum.

Connexio partium pervertitur à multis causis internis & externis.

In articulationibus peculiariter cõnexio immutatur tribus

de

de cauſis: 1. Defectu excipientis, ſcilicet acetabuli. 2. Defectu oſſis, quod excipitur. 3. Vinculi, quod articulationem continet & firmat.

Primò, in excipiente vitium eſt, vel cùm cavitas illa excipiens eſt nimis lata, vel ſuperficiaria, vel cùm ſupercilia auferuntur, aut margines labefactantur.

Secundò, in oſſe: quod excipitur, vitium eſt, quando majus vel minus eſt quàm par ſit, vel alio quocumque modo malè figuratur.

Tertiò, in ligamentis vitium eſt, cùm illa ſunt laxiora vel infirmiora.

Ex his omnibus cauſis luxationes ſolent exoriri, quibus addantur motus violenti & inordinati.

CAPUT V.

De cauſis morborum communium.

CAuſæ morborum communium propoſitæ fuerunt in eorum differentiis recenſendis, quia hæ ab illis deſumebantur: ideò ne hìc fruſtra repetantur, ex *c. 5. primæ ſectionis* erunt deſumendæ,

CAPUT VI.

De cauſis differentiarum accidentalium morborum.

EÆdem cauſæ, quæ morbos ſimilares, organicos, & communes excitare ſolent, ſunt etiam cauſæ differentiarum accidentalium, prout variis conditionibus ſunt præditæ: ſi nimirum intenſæ vel remiſſæ, leves vel contumaces, benignæ vel malignæ, aut alio quovis modo affectæ fuerint, morbos magnos vel paryos, acutos vel chronicos, benignos vel malignos, & alios hujuſmodi producũt,

---

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De Symptomatum natura, differentiis & cauſis.

CAPUT PRIMUM.

De Symptomatum natura.

Symptoma eſt affectus præter naturam, qui morborum, velut effectus ſuam cauſam ſequitur, & ſine eo ſubſiſtere nequit.

AFfectus nomen hìc paulò largiore ſignificatione ſumitur, quàm in definitione morbi, quandoquidem non omnia ſymptomata habent permanentiam, aut partium poſitionem in ſubjecto, ſed maxima eorum pars eſſentiam habet poſitam in fieri: actiones enim ſive integræ, ſive laxæ, in motu partium conſiſtunt, & fientes perpetuò ſunt. Excreta & retenta tamdiu ſunt, quamdiu fiunt, ſi formalem eorum rationem ſpectes. Qualitates verò ſimplices, ſeu patibiles, fixæ aliquando ſunt, & permanentes. Dicuntur etiam ſymptomata morbũ ſequi, quia ab eo (ut diximus) efficiuntur, effectus verò poſterior eſt ſua cauſa, unde etiam patet à cauſa differre, quia cauſa morbum præcedit, ſymptoma verò ſequitur. Ad clariorem verò ſymptomatum naturæ intelligentiam ſequentia theoremata proponantur.

Omne ſymptoma à morbo dependet mediatè vel immediatè.

Præcipuum ſymptoma eſt actio læſa, à morbo immediatè dependens; quod quidem aliud excitare poteſt in excretis & retentis, & illa etiam qualitates mutatas induce. re poſſunt; quę tam à morbo depẽdent tamquam à vera cauſa, alia quidem mediatè, alia immediatè, ut dictum eſt.

Symptomata cauſarum rationem habere poſſunt, nunquam morborum.

Sic læſa nutritio eſt cauſa conſumptionis partium marcoris: Sic retenta excrementa in corpore febres generant, obſtructiones, tumores, & alia hujuſmodi, atque ita ſymptomata fiunt cauſæ morborum, nunquam verò morbi naturam poſſunt aſſumere, quia actiones per ſe lædere non poſſunt. Licèt enim quidam morbi ſymptomatici appellentur, quòd alios conſequantur: ut febris, quæ pleuritidem ſequitur, aut aliam quamvis inflammationem, quæ in ſe verè morbus eſt, ratione tamen morbi, à quo dependet, ſymptoma appellatur; attamen certum eſt, eos morbos impropriè ſymptomata appellari, quia alios morbos quidem inſtar ſymptomatum conſequuntur, non tamen immediatè ab iis generantur, ſed mediatè per quædam vera ſymptomata, (per humorem, v. g. aut vaporem) quæ poſteriores morbi cauſæ fiunt.

CAPUT II.

De ſymptomatum differentiis.

Tria ſymptomatum genera: actio læſa, excrementorum vitium, & qualitas mutata.

ACtio læſa primum eſt & præcipuum ſymptoma, quod morbum ſequitur immediatè, & à quo reliqua dependent & generantur. Excretorum vitium ſequitur læſionem actionum naturalium, qua pravè conficiuntur alimenta, corrumpuntur, aut aliam pravam obtinent qualitatem, vel denique diverſam quandam & corpori infeſtam obtinent naturam. Excretorum autem nomine hìc intelligimus non ſolùm vera excrementa, ſed etiam ea omnia, quæ præter naturam è corpore educi ſolent, ut arenulæ, partium ipſarum excrementa, &c. Qualitas verò mutata prædicta ſequitur ſymptomata, & ſub illa continentur omnes qualitates patibiles, quæ à ſenſibus percipiuntur, & ipſi corpori, vel alicui parti inhærent: ut colores, ſapores, & aliæ, quæ omnia fuſiùs ſuis locis exponentur.

CAPUT III.

De actionis læſæ differentiis.

Actionis læſæ differentiæ deſumitur vel à læſionum differentiis, vel ab ipſarum actionum diviſionibus.

A læſionum differentiis actio læſa triplex ſtatuitur: 1. Abolita. 2 Imminuta. 3. Depravata.

1. *Actio abolita dicitur, quæ nullo modo amplius fit, vel fieri poteſt.*

UT viſio in cæcitate, & auditus in ſurditate aboleri dicuntur, quia nullo modo poſſunt exerceri. Attamen dicitur etiam actio abolita, quantũ ſenſus poteſt judicare, ut motus & ſenſus in apoplexia, & uterina ſuffocatione.

2. *Imminuta actio dicitur, quæ debilis eſt, & vix fit, longiorique indiget tempore, ut perficiatur, aut nunquam debitam aſſequitur perfectionem.*

Sic debilis concoctio ventriculi, aut cujuſvis partis functio, quæ imperfectè exercetur, imminuta appellatur.

3. *Depravata actio dicitur, vel quoties corrupta eſt, vel quoties non exercetur, ut debet.*

Corrupta dicitur actio, quando objectum in alienam qualitatem tranſmutat, ut quando ventriculis alimenta convertit in nidoroſos ſuccos, aut bilem porraceam, aut omnino putridam materiam. Non exercetur; ut debet, in rigore, palpitatione, ſingultu, &c. quia in iis affectibus partes perperam agitantur, vel nimis violenter ab objecto præternaturali irritantur.

Ab actionum differentiis actio læſa triplex ſtatuitur: 1. Animalis, 2. Vitalis, 3. Naturalis.

Illarum rurſus tot differentiæ, quot actionum animalium, vitalium, & naturalium differentiæ proponuntur in Phyſiologia.

Actiones animales in Phyſiologia dividuntur in ſenſitivas, motivas, & principes. Senſitivæ actiones ſunt quinque Viſus, auditus, guſtus, olfactus, & tactus. Hæ omnes, ut dictum eſt, abolentur, imminuuntur, & depravantur. Viſus aboletur in cæcitate; imminuitur in viſus obtuſione & hebetudine, depravatur in hallucinatione ejuſdem. Auditus aboletur in ſurditate; imminuitur in gravi auditu, depravatur in aurium tinnitu. Et ita de aliorum ſenſuum ſymptomatis facile eſt conjectari. Motus aboletur in paralyſi; imminuitur in ſtupore; depravatur in convulſione, tremore, rigore, &c. Sic actiones principes, ratiocinatio, & memoria abolentur in caro & apoplexia; imminuuntur in ſtultitia & lethargo, depravantur in phrenitide & mania.

Vitales actiones in pulſibus conſiſtunt, qui etiam frequenter abolentur, imminuuntur, vel depravantur.

Actiones denique naturales, concoctio, retentio, attractio, & expulſio, tot ſymptomatis afficiuntur. Concoctio ventriculi aboletur in ἀπεψία, imminuitur in βραδυπεψία, & depravatur in δυσπεψία. Sic de aliis actionum differentiis eſt judicandum, quæ omnes tot læſionum differentias patiuntur, quarum multæ propria nomina nondum obtinuerunt.

COROLLARIUM CIRCA actionis læſæ differentias.

Inter actiones læſas recenſetur ea, quæ præter naturam aucta dicitur, qualis eſt canina appetentia, ſitis maxima, &c. At dubium eſt, ſub qua ſpecie collocetur. Reſpondetur vulgò ſub depravata contineri: quia perperam, & per-

versè exerceetur, quæ est conditio actionis depravatæ. Sed objicitur, secundùm hoc decretum actionem imminutam sub depravata debere etiam collocari, cùm actio aucta & imminuta sint contrariæ, atque adeò sub eodem genere debeant collocari. Respondetur, in ratione morborum & symptomatum Medicos non considerare Logicas contrarietates, sed tantùm diversitates, quibus corpora nostra præter naturam afficiuntur; atque ita, cùm actio aucta diversissima sit ab imminuta, tum ratione modi operandi, cùm, ut diximus, perperam & perversè exerceatur, jure sub depravata continetur, & distinguitur toto genere ab imminuta, medicè eas considerando.

CAPUT IV.

De excrementorum differentiis.

Excrementa quatuor modis peccare possunt: 1. In substantia. 2. In quantitate. 3. In qualitate. 4. In excernendi modo.

Primò, in substantia peccant excrementa, cùm substantiam habent à vulgarium excrementorum substantia omninò alienam.

ET illa dicuntur esse toto genere præter naturam. *Eaque sunt duplicia, vel scilicet omnino aliena, vel ex rebus naturalibus constantia.*

A natura omninò aliena sunt calculus, lumbricus, &c.

Ex rebus naturalibus constant excrementa; cùm sanguis, adeps, caruncula, aut quidvis simile excernitur, quod nullo modo debeat excerni.

Secundò, in quantitate peccant excrementa, ratione excessus vel defectus.

Cùm scilicet vel nimicis copiosè effluunt, ut in diarrœa, dysenteria, diabete, sudore copioso, & hæmorrhagia profusiori; vel parcius quàm par sit, aut nullo modo evacuantur, ut in constipatione alvi, urinæ suppressione, &c.

Tertiò, in qualitate peccant excrementa, vel prima, vel secunda, vel tertia.

In prima, dum sunt calidiora, frigidiora, humidiora vel siccioră.

In secunda, dum sunt tenuia vel crassa, dura vel liquida, viscida vel spumosa.

In tertia, dum sunt alieno colore, odore, vel sapore prædita.

Quartò, in excernendi modo peccat excrementa, quando non excernuntur debito tempore, vel per partes consuetas, aut cùm nimis subito, vel paulatim vacuantur.

CAPUT V.

De qualitatis mutatæ differentiis.

Qualitates corporis mutatæ vel sunt primæ, vel secundæ, vel tertiæ.

ILlæ autem ut symptomata dicantur, ab aliquo modo debent dependere.

Primæ qualitates sunt caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas.

Secundæ, duities, mollities, gravitas, levitas, raritas, densitas, lævitas, asperitas, & reliquæ.

Tertiæ sunt colores, odores, sapores, soni.

COROLLARIUM CIRCA qualitates mutatas.

Inter qualitates mutatas collocamus caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem, quæ ad morbos similares fuerunt supra relatæ. Unde gravis oritur difficultas, quam nos ita diluimus, dicentes, leves intemperies, quæ sunt tantum in fieri, & nullam habent in parte permanentiam, inter morbos non posse censeri, sed potius symptomata appellari, & qualitates mutatas, quæ ab aliqua partium vicinarum, aut sympathiam habentium intemperie facta & morbosa generentur & foveantur.

Deinde, asperitas & lævitas inter qualitates mutatas recensentur, quæ ad morbos organicos fuerunt relatæ. *Respondetur*, asperitatem & lævitatem, si sint valdè insignes, ita ut partium, quas occupant, actiones lædant manifestè, esse veros morbos: si verò tam leves sint, ut nullo modo actionibus incommodent, à causa tamen præternaturali producantur, intemperie putà humida vel sicca, certissimum est, veri symptomatis rationem obtinere.

CAPUT VI.

De symptomatum causis in genere.

Omne symptoma ab aliquo morbo dependet, tamquam à propria causa.

HOC primò demonstratur in actione læsa, quę est effectus morbi immediatus, ut ex ipsius definitione patet. Deinde, qualitates mutatas certum est à primis proficisci, quæ temperamentum constituunt, quod secundùm naturam existens, non potest efficere qualitates secundùm natutã mutatas, quas paret ab intemperie perpetuò proficisci. Denique, cùm in excrementis vitium non contingat, nisi aut concoctrix, aut expultrix, aut retentrix fuerint vitiatę, certissimum est, illa perpetuò ab aliquo morbo proficisci.

Causæ autem symptomatum in speciè, & singulorum morborum historia *in Pathol. particular. cap. 7.* exactè proponuntur. Nos tantùm hìc quædam exempla ad clariorem doctrinam proponemus.

CAPUT VII.

De causis actionum læsarum.

Actiones animales à variis intemperierum differentiis, morbis organicis, & continuis solutionibus læsi solent.

SIC à frigida & humida cerebri intemperie excedenti actiones animales abolentur, ut patet in amentia & oblivione; & à remissioti imminuuntur, ut in fatuitate, & stupiditate: tum à calida intemperie nonnumquam simplici, aliàs cum siccitate juncta, depravantur, ut in phrenitide & mania. Lædunter etiam actiones istæ aliquando à morbis organicis, ut obstructionibus, & tumoribus variis, & à continui solutionibus, ut ab insignibus capitis vulneribus.

Actiones vitales, quæ in pulsibus consistunt, ab intemperie calida & frigida, potissimum obstructione & solutione continui abolentur, depravantur, vel imminuuntur, pro varia causarum intensione vel remissione.

Sic in febribus pulsus depravatur, in syncope aboletur, & in lipothymia imminuitur.

Actiones naturales privatæ à morbis similaribus tantùm læduntur, officiales verò etiam ab organicis.

Actiones naturales privatæ, quæ ad nutritionem spectant, nimirum attractrix, retentrix, & expultrix à sola temperie perficiuntur, ergo sola intemperies eas poterit lædere: officiales verò varia etiam indigent partium à quibus exercentur, conformatione, ideo à morbis organicis etiam læduntur. Sic ventriculi, hepatis, alteriusque instrumenti actio, ab erysipelate phlegmone, aliisque tumoribus præter naturam interdum pervertitur, hincque depravata, aut imminuta fit conctio. Sic etiam attractio officialis læditur, dum à tuberculo carnoso, vel alio quovis tumore in gulla suborto, cibis via præcluditur, vel saltem eorum difficillimè in ventriculum fit attractio. Retentio pariter ex causis similibus & flatuum copia impeditur: Ac denique expulsio ex viarum angustia & obstructione impeditur; vel etiam ex dilatatione, aut partis vellicatione nimium irritatur & acceleratur.

CAPUT VIII.

De causis Symptomatum, quæ sunt in excrementis.

Excrementorum vitia perpetuò à morbis dependent, sed ut plurimùm mediatè, per actionum læsiones: Eo modo. Nimia excrementi quantitas vel dependet à partis à qua fit excretio, retentrice imbecilli, vel expultrice, irritata à prava aliqua humoris qualitate, vel quantitate nimia.

SIC ab acribus & bilioſis humoribus diarrhææ contingunt, tum etiam à nimia cujusvis humoris copia naturam aggravante.

Fit etiam nimia excrementorum vacuatio ob continens partis vitium, propter quod illa nequit continere.

Hoc evenit quando vasa aperiuntur in suis orificiis, vel produntur à causa interna vel externa, vel debilitantur tantum, ut patet in sanguinis excretione, quæ fit per venarum ἀναῤῥήξιν, διάβρωσιν, & διαπέδησιν.

Excrementorum quantitas minuitur, quoties illa parcius generantur, vel cùm facultas retentrix robustior evasit, aut expultrix imbecillior, vel ob viarum angustiam & obstructionem.

Parcius generantur excrementa, vel ob alimentorum paucitatem, crassitiem, siccitatem, vel ob evacuationes contrarias, quæ consuetas impedire solent, vel ob totius corporis nimiam resolutionem.

Aliarum causarum ratio satis est manifesta.

CA-

CAPUT IX.
De cauſis qualitatis mutatæ.

Symptomata, quæ in primis qualitatibus conſiſtunt, fiunt à partium vicinarum, vel ſympathiam habentium intemperie, ut dictum eſt.

Quæ verò ad ſecundas qualitates ſpectant, à vario humorum vitio aut partium intemperie dependent.

SIC durities à ſiccitate, tenſione, congelatione oritur; mollities ab humiditate, & ita de cæteris.

Tertiarum denique qualitatum hæ ſunt cauſæ.

Color in parte immutatur, vel ob intemperiem, vel propter humorem quendam ad ejus ſuperficiem delatum.

Sic ab intemperie calida partes rubeſcunt, à ſtigida liveſcunt: ſic à bile in corpus effuſa, color flavus ictericorum.

Odores pravi ab humorum vel partium putredine oriuntur. Sapores alieni ab excrementis linguam imbuentibus, Soni præternaturales à flatu fiunt; in aliqua parte incluſo. pro varia illius agitatione, partium anguſtia, amplitudine, & caloris elevantis potentia, vel impotentia.

Hi ad excrementorum qualitates videntur referendi, qui tamen ita diſtinguuntur, ut ſcilicet eæ qualitates, quæ ad hoc ſimplicis affectus genus referuntur, in ipſis partibus eſſe debeant, & ab iis dependere; quæ verò ad excretorum genus referuntur, in ipſis excrementis tamquam ſubjecto proprio eſſe debeant, & ab ipſis omnino dependere, ut qualitas, quantitas, & ſubſtantia eorum

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER TERTIUS,
SIMEIOTICEN CONTINENS.

PRÆFATIO.

IN legitima & rationali affectuum præter naturam curatione hac methodo ſemper procedere debet Medicus: Primò morbi propoſiti natura, cauſæ, & ſitus ſeu pars affecta accuratè inveſtiganda. Secundò, diligenter inquirendum, an illius morbi curationem ſperare debeamus, an verò ſit incurabilis, ut inde moneamur, vel debita remedia nobis eſſe uſurpanda ad pollicitam ſalutem acquirendam, vel in deſperata ab iis abſtinendum; ne temerè infamentur ea, quæ multis fuere ſaluti, quæ tamen cum ſalis grano accipienda.

Neceſſaria ergo eſt Signorum doctrina, quæ ſummum illud nobis confert beneficium, ut præſentes corporis diſpoſitiones cognoſcere, & futuros earum eventus prævidere valeamus. Semeoſin univerſam in tres ſectiones dividemus, quarum prima de ſignis in genere: Secunda, de ſignis diagnoſticis: Tertia verò, de ſignis prognoſticis erit.

SECTIO PRIMA.
De Signis in genere.

CAPUT PRIMUM.
De Signi natura & definitione.

Signum apud Medicos *definitur, quod ſenſibus obvium aliquod aliud in corpore noſtro latens ſignificat.*

UBI notandum eſt, hìc ſigni nomen latiùs quàm apud Ariſtotelem uſurpari. Ille enim ea tantùm ſigna appellanda eſſe docet, quæ ab effectis deſumuntur. Nos verò ea omnia, quæ aliquid ex iis, quæ in corpore noſtro fiunt indicare poſſunt, ſigni nomine donamus: quæ quidem ad certa quædam genera, ſeu fontes ſignorum generales ſunt referenda, ſi prius communes quaſdam eorum differentias paucis tradiderimus.

CAPUT II.
De Signorum differentiis.

Omnia Signa medica à Galeno dividuntur in Arte patva, *in ſalubria, inſalubria, & neutra.*

DE Signis ſalubribus pauciſſima ſumus acturi, cùm ex bona corporis temperie, recta partium conformatione, unione earundem, atque ex actionum omnium integritate, quæ ex illis reſultat, ſalubris ſtatus facilè innoteſcat; cùm etiam ex inſalubri, tamquam contrarii cognitione ſatis eluceſcat. Neutra verò diſpoſitio, tamquam inter ſalubrem & inſalubrem media, per cognitionem extremorum facilè innoteſcet.

Inſignis ergo inſalubribus potiſſimùm nobis eſt inſiſtendũ.

Illa autem dividuntur in παθογνωμονικὰ, & σωνεδρεύοντα.

Pathognomica, ſeu paſſionem ſignificantia *ea ſunt, quæ morbum perpetuo comitantur, & cum eodem incipiunt & deſinunt: ac pro magnitudine morbi augentur & minuuntur, propriamque morbi eſſentiam conſequuntur.*

Sic in pleuritide dolor lateris pungitivus, difficultas ſpirandi, tuſſis, ſputum cruentum, & febris aſſidua ſigna pathognomica nominantur.

Συνεδρεύοντα *ſeu* aſſidentia *ea ſunt, quæ neceſſariò morbis non cohærent, nec eorum eſſentiam indicant, ſed alia, quæ accidentariò iis eveniunt, ut magnitudinem, morem, aut eventum morbi.*

Et ea ratione illa triplica ſtatuuntur: Alia ſcilicet quæ coctionem & cruditatem indicant: Alia, quæ ſalutem & mortem: Alia denique, quæ criſin & ſolutionem morbi.

Illa autem ſigna plerumque non ab initio morbi prodeunt, ſed paulo poſt incipiunt apparere. Et hac ratione ἐπιφαινόμενα, *id eſt*, poſt apparentia, *nuncupantur, vel etiam* ἐπιγενόμενα, *id eſt*, poſt genita: *licèt hæc duo nomina apud auctores non rarò diſtinguantur.*

Rurſus ex his omnibus ſignis, alia præſentem corporis ſtatum indicant, & diagnoſtica, ſeu demonſtrativa *appellantur; alia futura prænunciant; & prognoſtica dicuntur; alia denique præterita commemorant, &* ἀναμνηστικά, *ſeu* commemorativa *nuncupantur.*

Quia verò præterita ideò in memoriam revocatur, ut vel præſentes diſpoſitiones meliùs innoteſcant, vel futuri earum eventus prævideantur: commodè idcircò ſigna commemorativa ſubdiagnoſticis & prognoſticis comprehenduntur. (*Conf. Melet. III.* 22. 23.)

CAPUT III.
De fontibus ſignorum generalibus, à quibus omnia ſigna deſumuntur.

UT methodo facillima ſigna omnia medica elidere valeamus, ſtabiliendi primò ſunt fontes quidam generales, ad quos omnia ſigna de qualibet re propoſita poterunt revocari, & à quibus eadem artificiosè deducentur.

Cùm igitur eſſentia & natura uniuſcujuſque rei, quocunque modo fuerit perſpecta, non ſolùm quid reipſa ſit, ſed & multa alia, quæ ad rem ipſam pertinent, nobis patefaciat, primum ſignorum genus à natura rei, de qua agitur, erit deſumendum. Deinde cùm duobus modis ad rei cujuslibet cognitionem deveniamus, uno ſcilicet à priori, id eſt per cauſam, altero verò à poſteriori, ſcilicet per effectum, duo alia ſignorum genera proponere neceſſe eſt, unum à cauſis, alterum ab effectibus.

Tres igitur in univerſum debent conſtitui ſignorum fontes: Eſſentia ſcilicet, cauſæ, & effectus.

Eſſentiam hìc Medicè ac latè accipimus, & illius nomine, non ſolùm rei ipſius formam, ſed etiam genera, differentias, partes, & proprietates uſurpamus, ſive eſſentiales illæ ſint, ſive accidentales.

Cauſarum verò nomine omnia cauſarum genera, quæ in Medicina conſiderantur.

Effectus verò varii ſunt pro varietate cauſarum.

Qui omnes ſignorum fontes minutim excutientur in particulari ſignorum inquiſitione, prout eorum uſus poſtulabit. (*conf. Melet. III.* 7. *&c.*)

Notandum autem hìc eſt *Primò*, in ſingulis rebus dignoſcendis ab omnibus fontibus ſigna capi non poſſe. Non rarò enim eſſentia rei eſt incognita: cauſæ verò aliquando non exquiſitè indicant, aliàs effectus ſunt confuſi. Sed tamen ex propoſitis ſignorum capitibus ſemper invenies, quod rem quam inveſtigamus, quantum Medicina præſtare poteſt, certò demonſtret, ita ut nunc ex ſolis effecti-

bus

bus signa necessaria desumamus, nunc à causis, nunc ab omnibus, quod ipsa exercitatio statim patefaciet.

Nota *secundò*, perpetuò ferè ab effectis multò plura & certiora signa desumi, quàm à reliquis duobus fontibus.

Nota *tertiò*, ex signis, quæ proponentur, alia magis, alia minùs efficaciter indicare, sed tamen ex omnium collectione rem, quam inquirimus, certò demonstrari.

Nota *quartò*, ut à propositis fontibus vera signa desumi possint, eorum omnium, quæ corpori nostro insunt, vel ei possunt contingere, naturam, causas, & effectus optimè debere innotescere. Atque adeo Physiologiæ & Pathologiæ præcepta ita ad manum haberi debere, ut illa hic in usum facilè possimus revocare: Alioqui hæc Semeioticæ præcepta, licèt prolixiùs multò fuerint pertractata, forent inutilia.

A. *Tabula fontes omnes continens, à quibus signa humorum in corpore prædominantium desumuntur.*

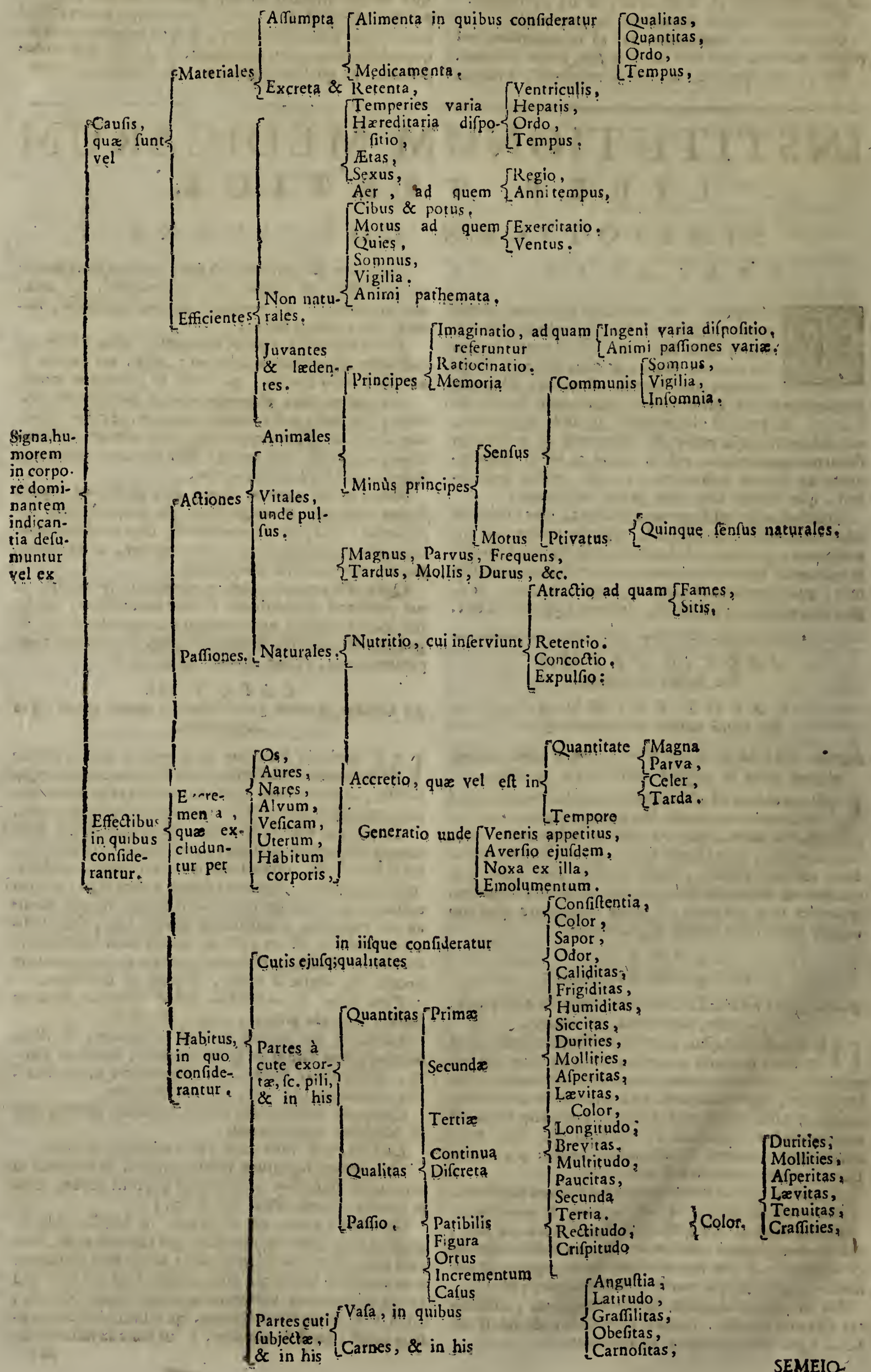

SEMEIO-

SEMEIOTICÆ SECTIO II.

DE SIGNIS PROGNOSTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De signis bilioſi humoris in toto Corpore prædominantis.

COgnitio temperamenti & humoris in toto corpore prædominantis, neceſſaria eſt ad affectus Speciem dignoſcendam, & cauſam illum producentem. Ideò antequam de illis diſſeramus, primò nobis proponenda ſunt ſigna humoris in corpore prædominantis, à bile ſumpto exordio.

Notandum tamen prius eſt, duos tantùm eſſe fontes ex quibus humorum ſigna deſumuntur, nempe cauſas & effectus; eſſentia enim hac in re nihil præſtat.

Ut igitur duos hoſce ſignorum fontes penitus exhaurire valeamus: illorum genera & ſpecies ordine ſunt proſequendæ: omnes ſaltem illæ, quæ ad humorum notitiam aliquid præſtare poſſunt, quæ ad faciliorem memoriam in præcedentem tabulam ſunt relatæ.

Huc refer tabulam notatam littera A.

Hunc igitur ordinem obſervando, bilem in corpore dominantem indicabunt.

Cauſæ materiales.

Alimentorum qualitas. Uſus ciborum calidorum & ſiccorum, vini generoſi aut meri potio, quæ facilè converſuntur in bilem.

Quantitas. Defectus alimentorum: ut inedia, victus valde tenuis & parcus.

Odor. Dulcia in finem menſæ aſſumpta, quia longiori coctione in bilem vertuntur; ſicut experientia patet illa in diuturna coctione artificiali amareſcere.

Medicamenta. Retenta. Uſus medicamentorum calidorum, & aromatum, &c. quæ in bilem degenerant.

Bilis evacuatio conſueta per alvum, urinas, vomitum, vel ſudores, ſponte, vel per medicamenta ſuppreſſa, vel intermiſſa.

Cauſæ efficientes.

Partes. Calida & ſicca temperies ventriculi, hepatis & cordis. Quia hæ partes corpus univerſum afficere valent.

Hæreditas. Ætas. Parentes bilioſo præditi temperamento.

Ætas juvenilis, qualis potiſſimum ab anno decimo octavo ad trigeſimum quintum.

Sexus. Sexus virilis. Illi enim bilioſi magis, ſicut fœminę pituitoſæ cenſentur.

Regio. Regio calida & ſicca.

Tempus. Tempus æſtivum.

Alimenta. Cibi & potus calefacientes & exſiccantes, ut alia, cepæ; ſalſa omnia & piperata, quæ hepar plus æquo calefaciendo faciunt, ut nimiam bilis copiam progeneret.

Exercitatio. Venus. Vita laborioſa, & multis exercitationibus dedita.

Nimius ad venerem impetus, quo totum corpus incandeſcit.

Vigiliæ. Vigiliæ nimiæ, quibus ſanguis & ſpiritus inflammantur.

Animi pathemata. Iræ, curæ, & omnes vehementes animi commotiones.

Juvantur à frigidis & humidis, læduntur à calidis, ſiccis, & jejunio.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Ingenium. Ingenium acre, & ſolers, promptum & expeditum.

Animi paſſiones. Iracundia: furor, audacia, jactatio, appetitus vindictæ.

Somnus & vigilia. Somnus paucus admodum & levis, ac vigiliæ maximæ.

Inſomnia. Inſomnia ignium, incendiorum, rixarum, & tumultus.

Senſus. Senſus vegeti, acuti, veloces, expediti, auditus potiſſimùm, qui maximè juvatur à ſiccitate.

Actiones vitales.

Pulſus magnus, frequens, & durus.

Actiones naturales.

Appet. Inappetentia, & cibi faſtidium, æſtate potiſſimum.

Frigidorum appetitus.

Inediæ difficilis tolerantia.

Sitis. Sitis magna, & potus frequens.

Accretio cita & prompta, ac matura ſenectus, quia humidum radicale promptè abſumitur.

Ad venerem proclivitas maxima, propter ſeminis acrimoniam.

Venus. A venere cita exſolutio, quia bilioſorum ſpiritus ſunt valde diſſipabiles propter tenuitatem.

Paſſiones.

Peros Morbis bilioſis proclivis diſpoſitio, ut febribus ardentibus & tertianis, phrenitidi, pleuritidi, vomitui bilioſo, diarrhœis, eryſipelati, herpetibus, puſtulis facici, &c.

Excrementa.

Vomitus humoris tenuis, pallidi, vel flavi, & amari, aut ſapor amarus in lingua.

Aurium excrementa copioſa & valde ruſa.

Fæces maximè flaveſcentes.

Aures, Alvum, Veſicam. Urina tenuis & ruſa, vel etiam rubra & flammea.

Purgamenta uteri ſubflava, aut citrina.

Habitus corporis.

Cutis ad tactum calida & ſicca, & calor illius acris & mordax, in manibus potiſſimum.

Cutis dura & aſpera.

Cutis qualitates. Prima. Secundæ. Color cutis, faciei potiſſimùm & oculorum, pallidus & ſubflavus.

Capillorum paucitas, à pororum raritate, quæ materiam pilorum effluere permittit.

Pili qualitas. Capilli flavi, bilis colorem referentes, aut ſubnigri, à majori exuſtione, & nonnunquam criſpi; propter ſiccitatem, quæ pilos intorquet; ac calvi fiunt, propter cutis ſiccitatem, & materiæ pilorum conſumptionem.

Pili citò oriuntur, & citò decidunt.

Vaſa. Latitudo vaſorum. Calidi enim proprium eſt dilatare: & venæ in oculis conſpicuæ.

Carnes. Habitus corporis gracilis & macilentus.

CAPUT II.

De ſignis humoris pituitoſi in corpore prædominantis.

PItuitam in corpore dominantem indicant.

Cauſæ materiales.

Alimentorum qualitas. Uſus conſuetus alimentorum frigidorum & humidorum, ut fructuum, olerum, piſcium, lacticiniorum, aquæ potio, &c. Illa enim facilè in pituitam abeunt.

Quantitas. Nimia alimentorum quantitas, quæ calorem nativum obruit & cruditates gignit.

Tempus Cibi aſſumpti ſtatim à ſomno, vel ante ſomnum, aut antequam priores ſint concocti.

Medicamenta. Diuturnior uſus medicamentorum frigidorum & humidorum, quæ ut alimenta in pituitam degenerant.

Retenta Omiſſa naturalis conſuetudo pituitam evacuandi per vomitum vel ſeceſſum, vel artificialis per exercitationes, aut uſum aquarum thermalium, laconicorum, vel medicamentorum purgantium, aut diureticorum ex quorum intermiſſione pituitæ copia cumulatur.

Cauſæ efficientes.

Partes. Frigida humidaque temperies ventriculi, hepatis, cordis, & cerebri.

Hæreditas. Ortus ex parentibus pituitoſo temperamento præditis.

Ætas. Ætas ſenilis, quæ propter caloris inopiam multam coacervat pituitam, tum etiam puerilis, propter ingluviem & incautam vivendi rationem.

Sexus. Sexus muliebris.

Regio. Regio frigida & humida, quales ſunt quæ ſtagnis, paludibus, aut majoribus fluminibus ſunt vicinæ, aut Boreæ, nivibus, imbribuſque expoſitæ, & quæ ſunt magis ſeptentrionales, unde fit, ut Germani omnes ferè pituitoſi ſint.

Tempus Tempus hyemale.

Tempus Cibi & potus. Cibi & potus refrigerantes, humectantes, ut lactucę, portulacæ, & fructuum hortorum uſus, & aquæ potio, quæ ventriculum & hepar refrigerando faciunt, ut multam pituitæ copiam producant.

Quies. Somnus Pathemata. Vita otioſa & ſedentaria.

Somni longi & profundi, præſertim à cibo.

Vita ſine curis, ſtudio, mœrore, aut cum his valde excedentibus, quia calorem nativum diſſipando corpus refrigerant.

Uſu calidorum & ſiccorum juvantur, & frigidis & humidis læduntur.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Principes. Imaginatio ſatis bona, ac facilior rerum perceptio, ſed prompta oblivio, quia in rebus humidis facilè fiunt impreſſiones, ſed promptè delentur.

Somnus. Inſomnia. Mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtuſum.

Ira remiſſa & facilè placabilis.

Maxima ad ſomnum propenſio.

Inſo-

Insomnia frigoris aquarum pluviarum, nivium, submersionis, fluminum, stagnorum, marium, & rerum albarum.

Sensus. Motus, Sensuum hebetudo.

Motus tarditas, sed in eo duratio, quia spiritus crassiores minùs dissolvuntur.

Actiones vitales.

Pulsus. Pulsus parvus, tardus & mollis.

Actiones naturales.

Fames. Appetentia dejecta, unde apud Hipp. senes facilè jejunium ferunt.

Sitis. Accretio. Sitis nulla, aut saltem perexigua.

Tardè adolescunt, quia nonnisi longo tempore calor debilis, multam humiditatem potest edomare.

Ad venerem tardi.

Venus. Ex moderato illius usu juvantur, quia calore pituita concoquitur, & temperatius corpus evadit. At frequentiori illius usu corpus redditur frigidius.

Passiones.

Cœlo sereno meliùs habent, frigido & pluvioso pejùs.

Morborum frigidorum frequens occursus, ut catarrhi, hydropis, cachexiæ pituitosæ, lethargi, paralysis, & similium.

Excrementa.

Per os. & nares. Alvum, Vesicam. Humoris crassi, albicantis, & insipidi excretio per os & nares.

Fæces albicantes & mucosæ.

Urina alba, vel pallida, eaque tenuis, si adsint obstructiones; alioqui turbida & crassa, cum copioso sedimento.

Alba uteri profluvia in mulieribus.

Habitus corporis.

Cutis. Qualit. Primæ. Secundæ. Tertiæ. Pili. Cutis ad tactum frigida, pedes potissimùm & manus frigidissimæ hyemis tempore.

Cutis mollis & lævis.

Color ejusdem albus.

Pili molles & læves, ac tenues ab initio.

Rufi capilli, quia pituita ulteriori coctione talem colorem adipiscitur.

Qualit. Secunda. Tertia. Figura. Capilli recti, quia cùm in cute nulla sit siccitas, faciles in ea sunt meatus, quos excrementa liberè permeare possunt.

Passiones Vasa. Pili tardè oriuntur, & nunquam calvescunt.

Vasorum angustia, & nullæ venæ in oculis apparent.

Fames. Habitus corporis mollis & obesus, non tamen carnosus.

CAPUT III.

De signis sanguinis in corpore prædominantis.

Alimenta. SAnguinem in corpore prædominantem indicant.

Causæ materiales.

Usus ciborum euchymorum & eupeptorum, quales sunt panis recens albissimus & probè coctus, ova tremula, carnes juniorum animalium, & laudabilis alimenti, ut gallinarum, perdicum, phasianorum, vitulorum, hœdorum, &c. Aqua purior fontana, vinum generosum salubriter dilutum.

Suppressiones evacuationum solitarum; ut hæmorrhagiæ in junioribus, hæmorrhoidum in ætate provectis, aut mulieribus. *Retenta*

Causæ efficientes.

Partes. Calida & humida hepatis & cordis temperies.

Ortus ex parentibus sanguineis.

Hæreditas. Ætas. Regio. Tempus. Ætas à pueritia usque ad pubertatem.

Regio meridionalis, & australis ventis perflata.

Verna tempestas.

Exercitatio. Otium vel levis exercitatio, quæ appetitum intendat, & corpus non resolvat.

Venus. Veneris usus rarus.

Somnus Somnus dulcis & moderatus.

Pathemata. Juvantes. Vita sine curis, gaudio & lætitia plena, ac deliciis affluens.

Juvantur ex larga sanguinis missione, vel spontanea ejusdem profusione, iisque omnibus, quæ sanguinis copiam minuere valent.

EFFECTUS.

Actiones Animales.

Felix imaginatio & rerum comprehensio, quia in humido promptæ fiunt impressiones.

Mentis hebetudo & stoliditas, ad risum profusio, imprudentia, continentia in valde sanguineis. In aliis jucunditas animi & hilaritas, cum discursu facili & libero: ac magna ad amorem propensio. *Imaginatio. Ratiocinatio.*

Memoria parum debilis. *Memoria.*

Somnus profundus, minùs tamen quàm in pituitosis. *Insomnia.*

Insomnia rerum rubrarum & jucundarum, amœnitatum; nupriarum, hortorum, musicorum concentuum, Regum, Principum & Magnatum.

Motus quidem moderati, sed graves & lassitudinibus pleni. *Motus.*

Actiones vitales.

Pulsus magnus, tardus, plenus. *Pulsus.*

Actiones naturales.

Appetitus mediocris, nisi adsit multitudo humoris, quæ satietatem pariat. *Fames.*

Sitis etiam mediocris.

Propensio ad Venerem, sed non tanta ut in biliosis. *Sitis.*

Facilius Veneris tolerantia propter copiam seminalis materiæ. *Venus.*

Passiones.

Facilius lapsus in febres synochos, phlegmonas, furunculos, &c.

Excrementa.

Frequentes aut copiosæ sanguinis excretiones per nares, uterum, & hæmorrhoidas. *Per varias partes.*

Urinæ copiosæ, laudabili colore & consistentia præditæ, & contentorum multitudine aliquando refertæ. *Per vesicam.*

Fæces subrufæ, & consistentia mediocres. *Alvum.*

Habitus corporis.

Cutis ad tactum calida & mollis persentitur.

Color faciei floridus, & rubicundus. *Qualitates.*

Pilorum copia mediocris, color subflavus, & prompta eorum generatio. *Secunda. Tertia. Pili.*

Vasorum amplitudo mediocris. *Vasa.*

Habitus corporis carnosus, & bene compactus.

COROLLARIUM.

Vera plethora, & cacochymiæ expers, iisdem ferè signis indicatur, si vasorum tensionem addas & lassitudinem spontaneam.

CAPUT IV.

De signis melancholiæ in corpore prædominantis.

MElancholicum humorem in corpore redundantem monstrant.

Causæ materiales.

Usus alimentorum crassiorum, duriorum & terream substantiam possidentium, qualia sunt panis ater & furfuraceus, vinum nigrum & crassum, aquæ turbidæ & limosæ, legumina, caseus antiquus, carnes bubulæ, leporinæ, suillæ, avium plaustrium; præcipuè salitæ, aut fumo induratæ, pisces cetacei, duri, & salsi, brassicæ, pastinacæ, &c. *Alimenta.*

Retenta melancholiæ vacuatio consueta, spontè, vel artefacta per hæmorrhoidas, alvum, varices, scabiem, &c. *Retenta.*

Causæ efficientes.

Hepatis & cordis temperies frigida & sicca, cum lienis imbecillitate vel obstructione, ob quam non potest humorem melancholicum attrahere, & convenienter secernere. *Partes.*

Ortus ex parentibus melancholicis.

Ætas consistens, à quadragesimo ad sexagesimum. *Hæreditas. Ætas.*

Regio, in qua inæquales fiunt aeris constitutiones. *Regio.*

Tempus autumnale. *Tempus*

Vigiliæ immensæ, quia corpus exsiccant, & calorem nativum dissolvunt. *Vigilia.*

Vita studiis, curis, sollicitudinibus, & mœrore plena. *Pathemata.*

Juvantur calidis & humidis, tum etiam temperatis: lædùntur frigidis & siccis, ut aceto. *Juvantes, & ladentes.*

EFFECTUS.

Actiones animales.

Timor & mæstitia sine causa manifesta in valde melancholicis. Ii verò, qui ex levi sanguinis adustione fiunt melancholici, sunt astuti, cauti, prudentes, constantes, ingeniosi. *Imaginatio.*

Atra-

Atrabilarii verò, ubi melancholia est adusta, osores, proditores.

Melancholici difficulter ad iram excitantur, sed postea difficulter placantur.

Rerum perceptio difficilis.

Memoria. Memoria firma propter siccitatem.

Vigilia. Vigiliæ maximæ, & somni turbulenti interrupti.

Insomnia. Insomnia rerum nigrarum, horrendarum, cadaverum, sepulchrorum, dæmonum, &c.

Sensus. Sensuum hebetudo, aspectus inconstans, tristis & horridus.

Motus. Motus tardus, gravis, & compositus.

Actiones vitales.

Pulsus. Pulsus tardus & durus.

Actiones naturales.

Fauces. Voracitas maxima propter aciditatem melancholiæ, quæ excitat appetentiam; interdum dejecta appetentia.

Sitis. Sitis exigua propter seri & salivæ abundantiam, quæ in melancholicis redundat.

Expulsio. Ructus acidi, qui à cruditatibus excitantur, quibus melancholici abundant.

Tarda acretio, & cita senectus.

Accretio. Venus. Tardè ad Venerem excitantur, & illius usu plurimùm læduntur, ad eam tamen promptiores sunt ii melancholici, qui plurimis flatibus abundant; neque his perinde inimica est Venus, cùm sæpius semen emittant, utpote ex flatu ad coeundum excitati.

Passiones.

Frequens morborum melancholicorum incursus, quales sunt quartana, tumor lienis, & durities, lepra, fœda scabies, varices, hæmorrhoides, &c.

Excrementa.

Humoris melancholici vomitio frequens.

Per os. Frequens spuitio, & copiosa salivæ ejectio, unde melancholici sputatores dicuntur.

Alvum Alvus ut plurimùm sicca, & constipata, dejectiones nigricantes.

Hamorrhoides. Vesicam. Sanguinis arti excretio per hæmorrhoidas.

Urina tenuis & alba, interdum crassa & livida.

Habitus corporis.

Cutis. Qualit. Cutis ad tactum frigida, sicca, dura & aspera,

Prima Calor faciei fuscus, plumbeus, aut nigricans.

Secunda Capilli multi duri & asperi, crassi, nigri, tardè oriundi, & citò canescentes.

Tertia. Pili. Vasa. Venæ angustæ.

Carnes. Habitus gracilis & macilentus.

Atque hæc de signis humorum in toto corpore prædominantium.

COROLLARIUM.

Hac protinus methodo, & iisdem omnino signis, singularum partium temperiem inveniemus, eascilicet eodem modo illis pattibus applicando, earumque potissimùm actiones & excrementa contemplando.

CAPUT V.

De signis partis affectæ.

NAturali corporis dispositione ritè perspecta ad ea, quæ præter naturam corpori insunt, est deveniendum. Primò igitur jam partis affectæ indicia inquiremus, Deinde speciem affectus, qui illam partem occupat, ac tandem causas, à quibus affectus ille dependet. Partis affectæ signa à tribus fontibus desumi possunt: essentia, causis, & effectibus, quorum series proposita est in tabula notata litera B.

Ergo secundùm illam seriem partem affectam indicat.

B. *Tabula signorum partì affectæ.*

- Signa partis affectæ desumuntur vel ab
  - Essentia, quæ Medicis est vel
    - Temperies, quæ consistit in qualitatibus.
      - Primis, quæ sunt.
        - Caliditas,
        - Frigiditas,
        - Humiditas,
        - Siccitas.
      - Secundis, ut sunt
        - Durities,
        - Mollities,
    - magnitudo
      - Aucta,
      - Imminuta
    - Sitis.
    - Figura.
  - Causis
    - Externis,
    - Internis.
  - Actiones
    - Animales
      - Principes, nempe
        - Imaginatio,
        - Ratiocinatio,
        - Memoria.
      - minùs principes,
        - Communis, ad quem
          - Somnus
          - Vigilia.
        - Sensus
          - Privatus
            - Visus,
            - Auditus,
            - Olfactus,
            - Gustus,
            - Tactus,
            - Sub quo dolor, qui est vel
              - Pungitivus
              - Tensivus,
              - Gravativus,
              - Pulsativus.
          - Motus
      - Vitales, quæ ex pulsu dignoscuntur.
      - Naturales, quæ sunt
        - Nutritio, cui inserviunt
          - Attractio,
          - Retentio,
          - Concoctio.
          - Expulsio.
        - Generatio maris & fœminæ.
    - Effectibus, qui sunt vel
      - Excrementa, in quibus conconsiderantur
        - Substantia, quæ est vel
          - De essentia ipsius partis,
          - Naturaliter in parte contenta,
          - Præter naturam contenta,
        - Qualitas
          - Prima,
            - Caliditas,
            - Frigiditas,
            - Humiditas,
            - Siccitas.
          - Secunda
            - Tenuitas,
            - Crassities,
            - Visciditas,
            - Spumositas.
          - Tertia.
            - Color.
            - Sapor.
        - Quantitas,
        - Modus exercendi,
        - Ordo,
      - Qualitas mutata in
        - Colore,
        - Sapore,
        - Sono.

Essen-

Essentia.

Qualitates. Tempus partis; si enim illam præter modum calidam, frigidam, humidam; aut siccam percipiamus, præter naturam affectam esse judicabimus.

Durities & mollities; si enim in hypochondriis v. g. *Secunda,* duritiem & renitentiam percipiamus, partes illis subjectas, hepar, aut lienem obstructum vel inflammatum esse judicabimus: Sic nimia alicujus partis mollities, eam œdematoso aliquo affectu laborare, est indicium.

Tumor præter naturam, isque vel externus, qui vi- *Magnitudo aucta.* su percipitur, vel internus, qui tactu persentitur, quales sunt tumores ventriculi, hepatis, lienis, vesicæ, &c.

Maxima partium consumptio & atrophia.

Imminuta. Situs. Situs partis, qui maximi est hac in re momenti: si enim ex anatome nobis constet, quem unaquæque pars in corpore nostro sortiatur locum, facilè ex humore, intemperie, aut quovis alio sensibili affectu illum locum occupante, eam partem laborare conjiciemus.

Figura. Figura partes in eodem loco sitas à se invicem discernit. Sic tumor in dextro hypochondrio lunarem obtinens figuram, gibbam hepatis partem affectam esse indicat; si verò oblongam habeat figuram, & externus magis sit, musculos abdominis rectos affectos esse ostendit.

Causæ externæ.

Externæ causæ aliquid indicare valent; si quis enim v. g. cantharides assumpserit, vesicam laborare conjiciemus, quòd illæ peculiarem habeant vim vesicam alterandi. Sic si quis ab insolatione laboraret, caput affectum indicatur, quòd eam partem præ cæteris sol afficere consuevit; tum & si ab immodica venere prodit affectus, spirituosam substantiam nervosasque partes malè habere arbitrandum, quod illis partibus sit inimica venus.

Causæ internæ.

Inter causas internas affectus ipsos possumus recensere: siquidem ubi tertiana infestat, hepar affectum indicat; quotidiana ventriculum; & quartana lienem; quia earum causæ in his partibus cumulari solent.

Nota, in usu practico dum partem affectam inquirimus, ab essentia & causis non esse incipiendum, sed priùs ab actionibùs, excrementis, & qualitatibus mutatis signa esse desumenda, ac tandem ab essentia & causis.

E F F E C T U S.

Actiones.

Animales. Principes. Actionis læsio partem affectam indicat, à qua dependet, v. g.

Sensus privatus. Delirium & vigilia, sensus & motus abolitio, cerebrum affectum significant.

Dolor pungitivus, tensivus, Gravativus. Sensus particularis læsio, ut visus, vel auditus, illius organum affectum indicat.

Dolor pugnitivus indicat membranam affectam, potissimùm à materia acri, & erodente. Tensivus autem fit aliquando in membranis à flatibus, & in venis à nimia repletione.

Dolor gravativus significat parenchyma alicujus visceris affici, omnia enim parenchymata obtusum habent sensum. Sic dum calculus renum substantiam comprimit, dolor fit gravativus; dum verò in caput uteteris fertur, dolorem efficit pungitivum. Sic etiam in pleuritide, materia membranam succingentem occupante, fit dolor punctorius, dum verò fit metastasis in pulmonem, mutatur in gravativum.

Pulsatorius. Dolor pulsatorius affectam arteriam indicat, aut partem ei vicinam; ideò in omnibus inflammationibus partium arterias possidentium fit dolor pulsatorius.

Excrementa.

Illa verò, quæ per corporis partes excernuntur, partem affectam indicare solent hoc modo.

De substantia partis. Substantia cartilaginosa per tussim excreta asperam arteriam affectam indicat, vel bronchia pulmonum; carnis verò fungosæ frustulum excretum, pulmonem ipsum affectum indicat; crassa verò ex crassis educitur.

Naturaliter contenta. Si cibus, aut urina, aut fæces per vulnus excernuntur, ventriculum, vesicam, aut intestina vulnerata pronuntiamus.

Si lapilli, vel arenulæ per urinam excernuntur, renes vel vesica laborant.

Præter naturam contenta. Lumbrici per os aut anum excreti intestina affecta indicant.

Qualitates excrementorum. Primæ, secundæ, tertiæ. Aer calidior expiratione emissus, cor vel pulmonem indicat calidiorem, frigidior verò cor valde refrigeratum, & morti proximum.

Sanguis calidior, tenuior, flavior, ac cum quodam saltu exsiliens; arteriam indicat vulneratam.

Tenuitas & color, Spumositas & modus. Tenues alvi dejectiones, rubentes, ac loturæ carnium similes, hepatis indicant imbecillitatem.

Spumosæ sanguinis excretiones, ac tussiendo rejectæ, pulmonem affectum indicant.

Quibus in alvi profluviis excrementa spumosa sunt, iis ex capite pituita defluit: *Aph.* 20. *sect.* 7. Pituita enim è cerebro defluens, & cum flatibus permixta in intestinis, spumosa efficitur.

Ructus acidus ostendit ventriculum cruditate laborare.

Sapor. Si sanguis tussiendo expuatur magna quantitate, vasa pulmonis affecta esse oportet; cùm ea, quæ sunt in aspera arteria, angustiora existant, quàm ut possint multum sanguinis effundere.

Quantitas. Sanguis mejendo excretus, si paucus sit, ex vesica proficisci est conjiciendum, si multus, ex renibus aut superioribus partibus, ubi majori copia continetur.

Excrementa spuendo rejecta, os affectum significant; screando fauces; tussiendo pulmones, vel asperam arteriam; vomendo ventriculum.

Modus. Si pus mingitur ante urinam, in pene ipso ulcus est; si post, in vesica aut renibus.

Ordo. In dysenteria, si pus aut sanguis affluat purus ante fæces, credibile est rectum intestinum esse potiùs ulceratum quàm reliqua: si verò post fæces, aut illis valde permixtus; superiora, vel media intestina affecta esse indicat.

Qualitates mutatæ.

Qualitates mutatæ aliquando partem affectam indicant, e. g. qua parte corporis calor aut frigus est, ibi morbus est. *Aph.* 39. *sect.* 4.

Color. Plumbeus aut livescens totius corporis color, hepar indicat refrigeratum, citrinus cystidem felleam esse obstructam; nigricans lienem obstructum.

Rubor pertinax & saturatus in genis, pulmonem indicat inflammatum.

Amarus sapor in lingua, bilem in ventriculo redundare significat.

Salsus verò, pituitam saltem à cerebro fluere.

Tinnitus & Sibilus aurium eas affectas indicat.

Borborygmus in ventre significat flatus in intestinis. (*Melet. III.* 14. *&c.*

CAPUT VI.

De signis partis primariò, vel per consensum laborantis.

IN omni præternaturali dispositione perpetuò ferè solet evenire, ut plures partes efficiantur, quòd scilicet ea quæ primariò afficitur, alias omnes cum quibus aliquam habet communionem, trahat in consensum, ubi acri Medici solertia opus est, ut affectus sympathici ab idiopathicis distinguantur.

Ad hoc autem præstandum ex prædictis fontibus signa desumentur, ex quibus alia levem tantùm conjecturam afferunt, alia verò certiorem: omnium tamen collectio rem certissimè indicabit.

Horum ergo Signorum fontes ex sequenti tabula, notata littera C desumentur.

C. *Tabula signorum partem primario, vel per consensum affici indicantium:*

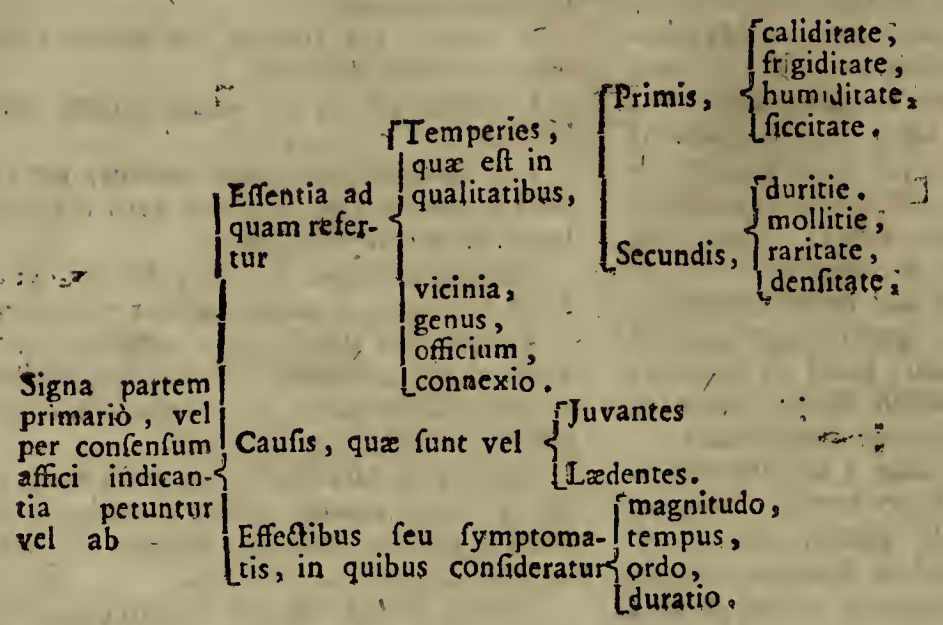

Qualitat e prima. Quorum signorum seriem clariùs patefacient sequentia theoremata exemplis suis illustrata.

Essentia.

Partes calidiores aliis faciliùs compatiuntur, quàm frigidæ: quoniam humores noxios & vapores facilè ad se trahunt; attractio enim fit à calore: Sic cor & hepar aliis partibus faciliùs compatiuntur, quàm ventriculus, vesica, uterus, &c.

Qualitates secunda. Partes raræ & molles aliis faciliùs compatiuntur, quàm densæ & duræ, quia faciliùs causas noxias recipiunt, eisque minimè resistunt. Sic cutis ob raritatem facilè recipit fluentes à partibus interioribus humores: sic pulmo fluentibus à capite humoribus sæpè tentatur.

Vicinia. Partes vicinæ aptiores sunt aliis compati, quàm remotę. Sic manus brachio vicino mala sua communicat, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, & ita de cæteris.

Officium. Quæ sub eodem genere positæ sunt partes, eandemque possident naturam, sibi invicem facilè compatiuntur: Sic partes nervosæ nervosis compatiuntur, ut carnosæ carnosis.

Partibus publicum in corpore munus exercentibus, affectis, totum corpus per consensum afficitur: Sic cerebro, corde, vel hepate laborante, totum corpus laborat.

Situs. Quæ partes simile in corpore officium exercent, sibi invicem compatiuntur. Sic mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur.

Connexio. Quæ partes aliis directè superjacent vel subjiciuntur earum affectus facilè recipiunt. Sic caput vapores à partibus inferioribus ascendentes facilè recipit, ventriculus & pulmo humores à capite defluentes.

Quæ simul connectuntur partes, sibi multò compatiuntur. Sic nervorum affectus cerebro communicantur, arteriarum cordi, venarum hepati, & vice versa.

Causæ.

Secundò, à causis juvantibus & lædentibus signa partis sympathicæ laborantis desumuntur, ex quibus sequens theorema constituitur:

Magnitudo. Si duabus partibus simul laborantibus, admotis uni juvantibus aut lædentibus, altera juvetur aut lædatur, ea cui juvantia vel lædentia admoventur primariò laborat; altera verò per consensum.

Sic adhibitis ventriculo remediis, si dolor capitis cesset, vel remittat, caput per consensum laborat.

Effectus.

Effectus etiam seu symptomata, ad hoc ipsum demonstrandum maximam habent efficaciam, ut ex sequentibus theorematis apparet.

Ex pluribus partibus simul laborantibus, ea quæ gravioribus tentatur symptomatis, primariò afficitur, reliquæ verò per consensum.

Tempus. Ex multis partibus simul affectis ea primariò laborat, in qua symptomata priùs apparuerunt. Sic ventriculo laborante, si capitis dolor postea suboriatur, symptomaticus est ille dolor.

Ordo. In affectuum exacerbatione ea pars primariò laborat, in qua symptomata incipiunt exacerbari.

Duratio. Affectus idiopathici continui sunt, & numquam intermittunt, sympathici verò solent intermittere. Sic delirium à febre exortum mitescere solet inclinante febre, numquam verò intermittit, cum à cerebri inflammatione producitur. (*Mel. III.* 40. 41.)

CAPUT VII.

De signis speciei morbi.

Signa affectus speciem indicantia cum signis partis affectæ simul ferè innotescunt: clarioris tamen doctrinæ gratia ea hìc seorsum annotabimus, ne in tractatu isto confusio aliqua suboriatur.

Illa ergo signa à tribus fontibus desumi possunt, morbi nimirum ipsius essentia, causis eum producentibus, & effectibus, seu Symptomatis ab eo emanantibus.

Quæ omnia in sequenti tabula ordine disponentur.

Huc refer tabulam notatam litera D.

Horum autem series sequentibus theorematis breviter innotescet.

Essentia.

Morbi essentia nihil aliud est quàm morbus ipse: ideoque si sensibus possumus detegere intemperiem parti alicui impressam, vel quandam morbi organici speciem, aut continui solutionem, non opus erit aliis, quibus indicetur.

Causæ.

Causæ omnes, quæ humores in corpore prædominantes significant, possunt etiam morbi speciem indicare, illæ enim quæ bilem generant, morbos etiam calidos & siccos solent producere, quæ pituitam, frigidos & humidos, & ita de cæteris; & hæ rationes morborum similarium, à priori Tabula notata A, erunt desumendæ.

Quibus tamen humorum periodi erunt adjiciendæ, in hunc modum.

Humores qui tertio quoque die moventur, febrem tertianam indicant: qui singulis diebus, quotidianam; qui quarto quoque die, quartanam.

Illæ verò causæ, quæ morbos organicos aut communes indicare valent, in hunc modum se habent.

Usus alimentorum & medicamentorum astringentium internos meatus & cavitates solent astringere, & morbum in astrictione fuisse genitum suspicionem afferunt.

Alimenta vel medicamenta incrassantia multas obstructiones solent generare.

Alimenta & medicamenta valde detergentia asperitates solent producere in lingua, œsophago, aspera arteria, ventriculo, & intestinis.

D. *Tabula signorum affectus speciem indicantium;*

- Signa affectus speciem indicantia desumuntur vel ab
  - Effentia, ratione cujus morbus est vel
    - Similaris, seu intemperies
      - Simplex, — Calida, Frigida, Humida, Sicca.
      - Composita, — Calida humida, Calida sicca, Frigida humida, Frigida sicca.
    - Organicus, quæ est vel in
      - Conformatione, quæ est vel in
        - Figura, Meatu & Cavitate, Asperitate & — Adstrictio, Obstructio, Dilatatio.
        - Lævitate, Aucta, Imminuta.
      - Magnitudine — Excedente, Deficiente.
      - Numero
      - Situ, qui est vel in — Positu, Connexione.
      - Carne — Vulnus, Ulcus, Contusio.
      - Osse — Fractura, Fissura, Caries.
      - Nervo — Punctura, Sectio.
    - Communis, seu solutio continui, in
      - Venis & arteriis Membrana (Ruptura. Cute (Excoriatio. — Ruptio, Anastomosis, Diapedesis, Erosio.
  - Causis quæ vel indicant morbum
    - Similarem, quales sunt — Causæ omnes, quæ indicant humorem in corpore prædominantem, quibus adde humorum periodos.
    - Organicum & communem, & hæ sunt vel
      - Materiales — Ex quibus (Alimenta, Medicamenta.); in quibus peculiaris partium dispositio.
      - Efficientes
        - Naturales — Varia partium temperies. Hæreditaria dispositio.
        - Nonnaturales. — Exercitatio, Venus.
  - Effectibus seu symptomatis, quæ sunt vel
    - Actiones læsæ.
      - Animales.
        - Principes — Delirii species variæ.
        - minùs principes
          - Sensus
            - Communis. — Somnus immodicus, Vigiliæ immodicæ.
            - privatus. — 5. sensus naturales. — Aboliti, Imminuti, Depravati, sub quibus dolor — Pulsatorius, Stupidus, Erodens.
          - Motus — Abolitus, Depravatus, Imminutus.
      - Vitales, un de pulsus — Magnus, Parvus, Frequens, Rarus.
      - Naturales
        - Nutritio, cui inserviunt — Attractio, Retentio, Concoctio, Expulsio. — Fames, Sitis.
        - Generatio.
    - Excrementa quæ rejiciuntur per — Os, Nares, Alvum, Vesicam, Uterum. (in quibus consideratur, Substantia, Qualitas, Quantitas, Excernendi modus.)
    - Qualitates mutatæ sunt.

Alimenta pinguia si oleaginosa, lævitates intestinorum, & lienterias generant.

Medicamenta acria & erodentia assumpta, partes internas erodunt & exulcerant.

Dispositio partis. Hepar & lien sæpissimè tentantur obstructionibus, ideò si illæ partes afficiantur, de obstructionibus erit suspicio.

Trachea arteria à fluxionibus sæpissimè exasperatur, vel lævior efficitur; ideoque si in ea sit affectus, de asperitate, aut lævitate conjiciendum.

In intestinis lumbrici passim producuntur. Ergo intestinis affectis lumbricorum erit suspicio.

Qui frigidum habent ventriculum, & hepar calidum, obstructionibus sunt obnoxii; quia hepar cruda attrahit alimenta, ex quibus obstructiones generantur.

Temperies partium. Qui ventriculum habent frigidum, & renes calidos, calculos in renibus generare solent, quia pituita in ventriculo frigido genita, à calore renum indurat*ur*, & in lapidem convertitur.

Hæreditas. Nati à parentibus lienosis, nephriticis, podagricis, etiam talibus affectibus sunt obnoxii.

Exercitatio statim à pastu obstructiones generat, quia alimenta à ventriculo deturbat, antequam sint concocta.

Venus. Venus immodica calculosam efficit dispositionem, quia renes debilitat.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Principes. Delirium cum furore calidam indicat cerebri intemperiem.

Delirium cum timore, aut tristitia, & fatuitas frigidam indicant cerebri intemperiem.

Somnus. Somni immodici frigidam & humidam cerebri intemperiem significant.

Vigiliæ. Vigiliæ immoderatæ calidam & siccam indicant intemperiem.

Sensus & motus. Omnimoda sensus motusque abolitio, qualis in apoplexia apparet, omnimodam indicat ventriculorum cerebri obstructionem, secundùm veterum opinionem.

Motus omnium partium depravatus, qualis in epilepsia apparet, dimidiatam indicat ventriculorum cerebri obstructionem.

Morus privatio in aliqua parte, significat nervorum, qui ad illam partem feruntur, obstructionem, resolutionem, aut incisionem.

Dolor. Dolor pulsatorius inflammationem indicat in parte dolente.

Dolor stupidus frigidam indicat intemperiem.

Dolor acer & erodens exulcerationem indicat.

Actiones vitales.

Pulsus magnus & frequens calidam indicat intemperiem; parvus & rarus frigidam.

Actiones naturales.

Attractio. Dejecta appetentia, & sitis maxima, calidam indicant intemperiem.

Expulsio. Appetentia maxima, sitis exigua, frigidam arguit intemperiem.

Ructus nidorosus calidam intemperiem significat; acidus verò frigidam.

Generatio. Vomitus frequens, & fæcum excretio impedita, obstructionem indicat in intestinis.

Deperdita coeundi libido frigidam intemperiem significat.

Ardens coeundi desiderium, cum erectione perpetua & dolorifica, affectum indicat inflammatorium.

Excrementa.

Sanguis copiosus per os affatim tussiendo rejectus, *Per os.* vasis ruptionem indicat; paucus verò & cum pure permixtus, exulcerationem.

Ramenta per alvum ejecta, exulcerationem indicant *Alvum.* in intestinis.

Urinæ rubram & arenosam hypostasim habentes, *Vesicam.* calculum indicant, aut saltem calidam renum intemperiem humores exurentem.

Sudatiunculæ, & rigoris crebra vicissitudo, emphyema significant, 10. *Coac.* 1. Ex puris acrimonia partes *Habitum.* internæ vellicantur, unde horror; sudatiunculæ verò ex faculrate debili.

Alimenta eodem modo excreta, quo assumpta sunt, *Substantia.* lienteriam significant. Potus, si per urinam emittatur non immuratus, diabetem significat.

Bilis flava in principio paroxysmi excreta, tertianam febrem significat.

Sanguis copiosè fluens è naribus in principio febris synochum indicat.

Sanguis ex quacunque parte confertim fluens, ve- *Modus.* narum ruptionem vel anastomosin significat, sensim verò resudans, diapedesin.

Qualitas mutata.

Rubor intensus in aliqua parte phlegmonosam indicat inflammationem. Sic rubedo in genis peripneumoniam significat.

Flavescens color erysipelatosam indicat affectionem; sic in exquisita pleuritide oculi sæpe croceo colore apparent infecti; sic febribus biliosis icterus non raro supervenit.

Color flavus totius corporis, sine febre, vesiculam felleam indicat obstructam.

Cutis totius corporis subnigro colore præter naturam infecta, lienem indicat obstructum.

CAPUT VIII.

De signis morbi magni & parvi.

NOn sufficit Medico morborum curam aggredienti eorum differentias essentiales per propria signa cognovisse, nam differentiæ etiam accidentales sunt investigandæ ut certum de illis judicium ferre queat. Nos ideò hìc præcipuarum signa proponimus, earum scilicet, quæ magis ad usum artis sunt accommodatæ, ratione quarum omnis morbus dicitur magnus vel parvus, benignus vel malignus, acutus vel tardus, & ita de cæteris.

Magnum morbum appellamus eum, qui intensus valde est, & magna vi corpus nostrum affligit. Illius signa à tribus prædictis fontibus desumuntur; siquidem morbum illum magnum judicamus, qui essentia magnus est, à causis magnis & intensis fuit productus; ac magna habet & vehementia symptomata, quæ omnia clarioris doctrinæ gratia ordine sunt persequenda, juxta sequentem tabulam litera E notatam.

E *Tabula signorum magnum vel parvum morbum indicantium.*

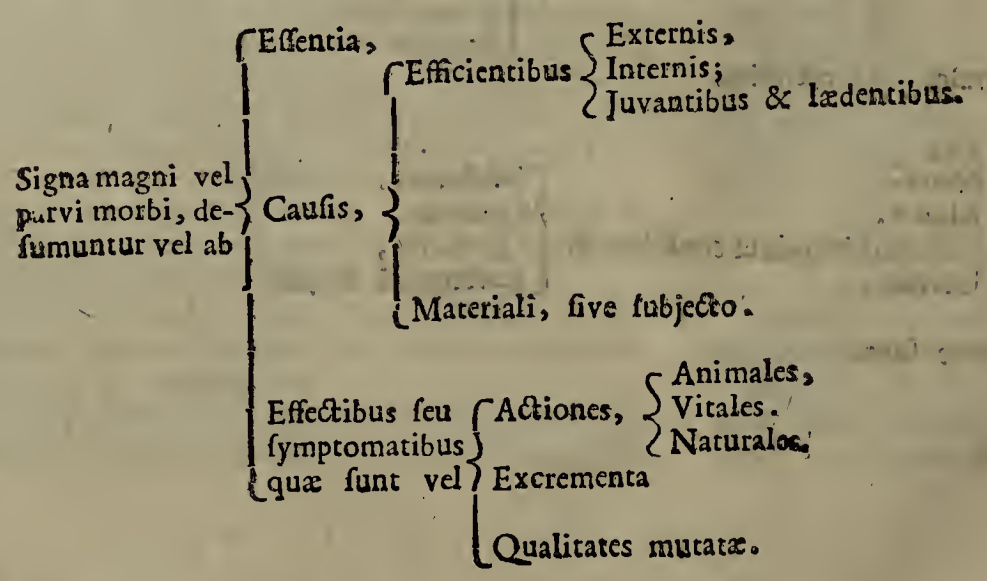

Ut

Ut igitur secundùm tabulæ istius seriem signa morbi magni proponamus, sequentia instituentur theoremata.

Essentia.

Magnæ intemperies, aut inflammationes, tumores magni, magnæ obstructiones, magna vulnera aut ulceta in longum, latum, aut profundum ptotracta, magnos ostendunt morbos.

Causæ.

Externa. Quæcunque causæ externæ maximam vim obtinent corpus nostrum afficiendi, magnos morbos solent producere, eosque indicare. Sic diuturna & violenta exércitatio, in aere calidissimo habita, magnam febrem excitare solet.

Interna. Humores ii, qui in corpore nostro continentur, quique otdinariæ sunt omnium ferè morborum causæ, si quantitate, vel qualitate maximè peccent, morbos magnos efficiunt, eosque indicant. Sic sanguis, magna quantitate luxurians, aut fetventissimus, bilis utraque copiosa, actis, vel putrefacta, magnum morbum indicat.

Quibus morbis nulla, vel pauca profunt remedia, multa verò nocent, magnus judicetur.

Juvantes, & lædentes. Quicunque morbi partes principes, vel publicum munus obtinentes afficiunt, ratione illarum partium magni judicantur, si modò aliquod aliud signum magnitudinis habuerint conjunctum. Sic vulnus licet exiguum ex se, si cordi, hepati, pulmoni, aliisque partibus fuerit inflictum, magnum censetur propter partem affectam, & quia etiam propter eandem partem affectam magna symptomata producit.

E F F E C T U S.

Actiones Animales.

In quocunque morbo delirium, sopor ingens, vigiliæ maximæ, sensus aut motus privatio, vel dolor vehementissimus extiterit, magnum morbum judicato.

Actiones Vitales.

Quotiescunque in aliquo ægrotante respiratio, magna, frequens, vel difficilis, pulsus magnus frequens, vel admodum exiguus percipitur, hunc magno detineri morbo pronuntiato.

Actiones Naturales.

Anorezia, aut apositia, vel contrà fames canina, aut sitis inexhausta, apepsia, vel alvi fluxus diuturnus, & urinæ suppressio, aut diuturna & copiosa illius profusio, magnum morbum significant.

Excrementa.

Excrementorum nimia quantitas, vel omnimoda suppressio, vel pravus color, aut odor fœtidissimus, & substantia, à naturali valde remota, magnum indicant morbum.

Qualitates mutatæ.

Color in corpore valde ruber, flavus, vel lividus; aut sapor amarus in lingua, color illius niger, & siccitas maxima, magnum morbum declarant.

COROLLARIUM

Ex his, qui jam allata fuerunt, satis apparet, quinam morbi parvi dici mereantur, ii scilicet omnes, in quibus dicta signa non reperiuntur. (*Conf. Mel. A. 62. III.* 50.)

CAPUT IX.

De Signis Morbi maligni & benigni.

MAlignos morbos appellamus eos, qui malignam quandam, & venenatam qualitatem adjunctam habent: atque eorum signa ex iisdem fontibus desumi possunt.

Quæ omnia in sequenti tabula notata F. ordine proponentur.

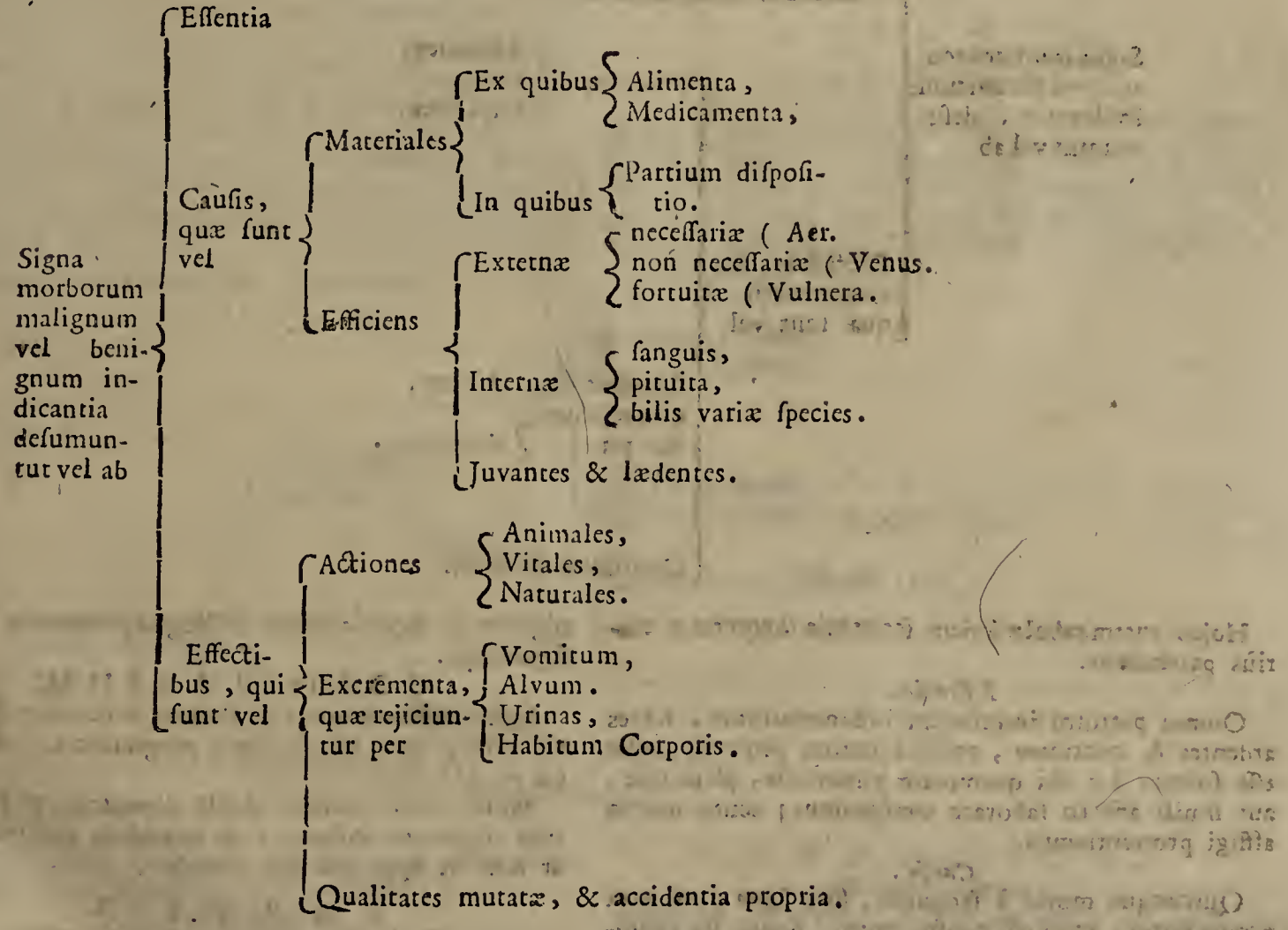

Hujus ergo tabulæ seriem sequentia, hæc proponimus theoremata.

Essentia.

Quidam morbi sua natura perpetuò maligni sunt; ut cancer, elephantiasis, lues venerea, carbunculus (pestis; alii perpetuò benigni, nisi in pestilenti accidant constitutione, ut tertiana febris, ephemera, synochus simplex, & similes.

Causæ materiales.

Usus ciborum cacochymorum, aut corruptorum, potus aquarum palustrium, turbidatum, aut corruptarum, malignos morbos solent producere.

Medicamenta venenata, & deleteria qualitate prædita, assumpta malignos morbos generant.

In corporibus cacochymis & male affectis, malignì ut plurimùm morbi generantur.

River. Opera Medica.

Causæ efficientes.

Aer pestilens & corruptus malignor morbos solet efficere.

Venus cum impuro scorto inita, morbum inde ortum malignum attestatur.

Vulnera à gladiis intoxicatis inflicta, vel morsus venenatorum animalium, venenatos pariunt affectus; eosque indicant.

Sanguis & pituita benignos morbos generant: bilis verò atra, porracea, æruginosa, & interdum flava, malignos solet producere.

Quicunque ægrotantes à nullis causis salutaribus juvantur, sive illæ à natura procedant, ut vacuationes spontaneæ, sive ab arte, in recta remediorum administratione, & ab iis tantùm, quæ alexipharmaca vi præstant, sublevantur; à reliquis autem omnibus ferè læduntur, morbo maligno labotant.

Actiones Animales.

Delirium, & maxima mentis perturbatio, vigiliæ, inquietudines, sine vehementi febre, morbum malignum indicant.

Actiones Vitales.

Subita pulsuum & virium dejectio, animi deliquia & syncope, malignum morbum testantur.

Actiones Naturales.

Sitis magna sine vehementi febre, vel abolita cibi potusque appetentia, malignum morbum signant.

Excrementa.

Si per vomitum, alvum, aut urinas, livida, nigra, eruginosa, aut aliam qualitatem à naturali valde remotam possidentia excernantur, malignum morbum significant.

In febre satis insigni, & pravis comitata symptomatis, urinæ sanorum similes, morbi malignitatem indicant.

Ostendit enim talis urina morbum à vulgari putredine minimè generari, sed ab intensiori, profundiori, & occulta seu maligna qualitate, quæ in urinis non apparet.

Sudores pauci & frequentes, per frontem tantùm, & cervicem emanantes, morbi malignitatem ostendunt.

Qualitates mutatæ.

Color lividus in facie, aut aliis partibus per febres, malignitatem earum significat.

Color niger in lingua, siti non infestante, malignum morbum indicat.

Accidentia propria.

Quibus in febribus exanthemata, postulæ variæ, carbunculi, bubones in alis & inguinibus, parotides, & similia superveniunt, maligna judicantur.

Ulcera circum glabra, maligna. *Aphor. 40. sect. 6.*

COROLLARIUM.

In quibus morbis prædicta malignitatis signa non reperiuntur, benigni censetur. *Conf. Melet. II. 63. III. 50.*)

CAPUT X.

De signis morbi acuti, & chronici.

QUicumque morbi breves sunt, ac celeriter moventur, conjunctamque habent brevitati magnitudinem; acuti appellantur & vehementes: quibus apud Medicos chronici vulgò opponuntur licèt iis non sint omnimodè contrarii. Chronici enim, seu longi morbi appellantur ex eo solùm, quòd diuturni sint, licèt plerumque magni existant, quales sunt paralysis, hydrops, & similes quibus verè & propriè opponuntur ii, qui breves simpliciter appellantur, ut febris ephemera.

Morborum ergo acutorum signa ex superioribus fontibus desumentur, secundùm ordinem tabulæ sequentis notatæ litera G.

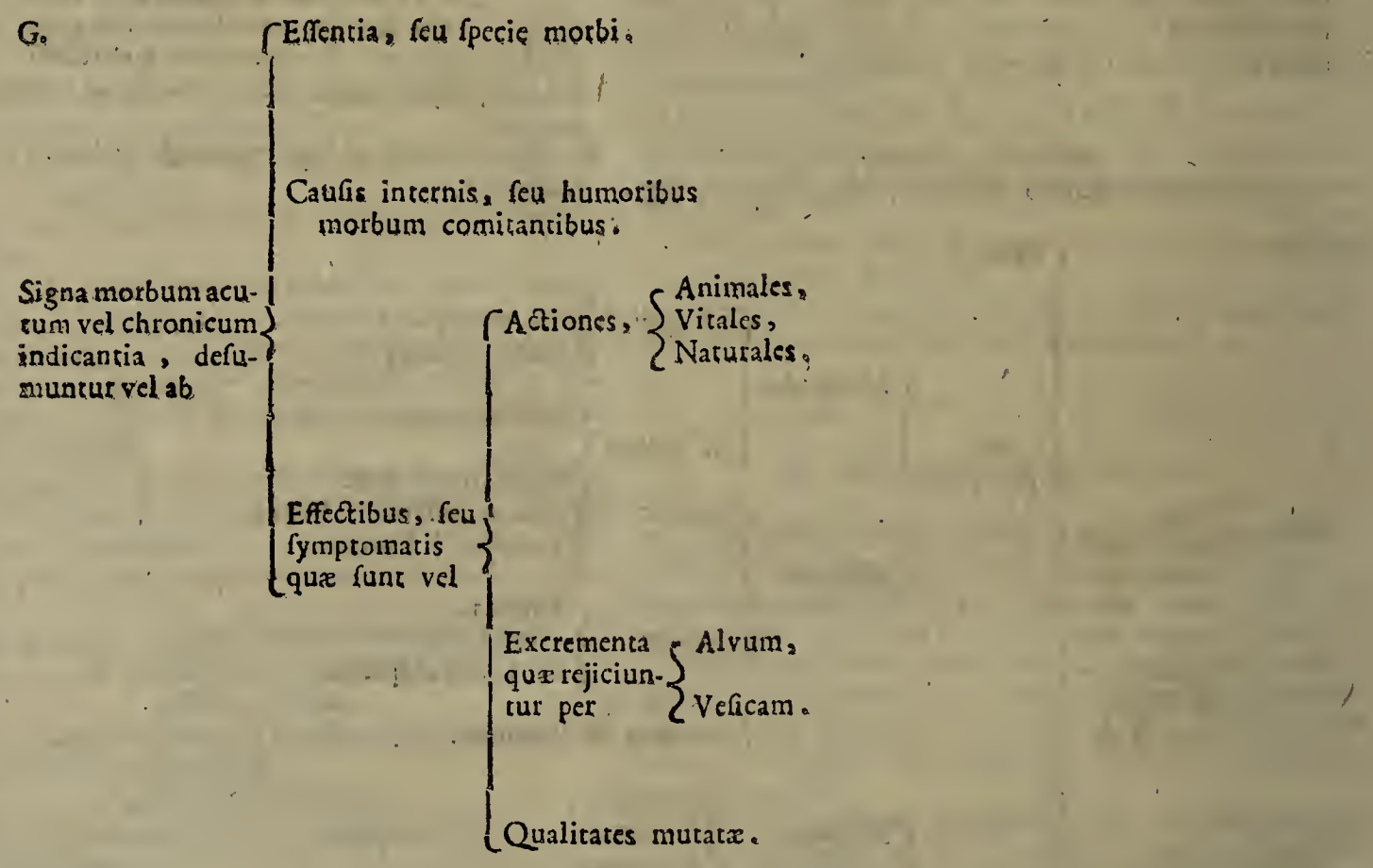

Hujus autem tabulæ seriem sequentia theoremata clariùs patefacient.

Essentia.

Omnes partium interiorum inflammationes, febres ardentes & continuæ, propria natura perpetuò acutæ esse solent. Sic ubi quempiam phrenitide, pleuritide, aut simili affectu laborare conspicimus; acuto morbo affligi pronuntiamus.

Causæ.

Quicunque morbi à sanguine, bile flava, vel atra producuntur, acuti esse consueverunt. Atque ita cognito humore morbum efficiente, facilè cognoscimus, an inter acutos sit numerandus.

EFFECTUS.

Actiones Animales.

Delirium, sensus, motusque abolitio, vel dolor vehementissimus in aliqua parte, morbum acutum indicant.

Actiones Naturales.

Sitis ingens, magnus alvi fluxus, aut omnimoda alvi vel urinæ suppressio, morbum acutum significant.

Excrementa.

Alvi excrementa flavissima, porracea, æruginosa, livida, aut nigra, morbum acutum significant.

Urinæ rubræ, virides, aut eruginosæ, morbum acutum indicant.

Qualitates mutatæ.

Rubor in vultu ægrotantis, æstus in toto corpore, nigredo & sapor amarus in lingua, morbum acutum significant.

COROLLARIUM.

Signa differentiarum morborum acutorum sumes ex *c. 4. sect. 4.* quæ est de signis prognosticis. (*Melet. II. 64. 72. III. 50.*)

Morbi verò chronici facilè dignoscuntur prædictorum signorum absentia, & præsentia contrariorum, ut non sit opus illa hìc recensere.

CAPTT XI.

De Signis causarum morbificarum.

AC PRIMO

De Signis Bilis præternaturalis.

MOrbi ferè omnes à variis humoribus, naturalem conditionem non servantibus, producuntur. Solent autem morbos efficere humores ii, qui in toto corpore, vel parte affecta prædominantur; atque ita, si probe noverimus humorem redundantem, causa etiam morbi simul innotescet. Repetenda ergo erunt hujusce sectionis capita prima quatuor. Et quoniam humores ibi consideramus in statu naturali constitutos, ideò quatuor tantùm primas humorum differentias proposuimus: jam verò aliæ nonnullæ quæ præternaturales omninò sunt, breviter veniunt proponendæ, atque eadem opera nonnullæ aliæ morborum causæ, ab humoribus oriundæ, erunt inquirendæ, ne quid tractatui huic nostro deesse videatur.

Ut igitur à Bile exordiamur, naturalem eam diximus,

quæ

quæ flava, vel pallida appellatur, licèt eadem non rarò præter naturam se habeat, & multorum morborum causa existat. Eadem tamen signa perpetuò illam indicare valent, si hoc unum tantùm ei, quæ præter naturam se habet, & putredinem quandam adepta est, addiderimus, quòd nimirum illa tertio quoque die moveatur, ut in tertianæ febris paroxysmis luculenter apparet.

Aliæ autem sunt bilis species, quæ perpetuò præternaturales sunt, & quoties in corpore cumulantur, morbos solent producere. Illæ autem sunt vitellina, porracea, æruginosa, glastea, & atra.

Vitellina ex flava producitur à calore præternaturali, qui partes tenuiores dissipando, crassiorem illam efficit, ut consistentia & colore vitellos ovorum repræsentet.

Ea non aliis signis indicatur, quàm flava: nisi quod excrementorum color vitellinum illum colorem referat, aut quòd materia illa vitellina per vomitum aut secessum in morbis excernatur.

Porracea, æruginosa, & glastea duobus modis generantur: uno quidem ex pravis alimentis, & vitioso succo præditis, qualia sunt allia, cepæ, porrum, nasturtium, & similia: Altero, ex bile vitellina, calore vehementiori exusta, cujus vi varios acquirit colores, pro vario exustionis gradu. Porracea enim ex minori adustione fit, æruginosa majori, & glastea adhuc intensiori, prout enim color magis ad nigrum accedit, eò majorem arguit adustionem.

Illarum igitur bilis specierum signa erunt, omnia ea quæ bilem flavam indicant, & multò intensiora: ac præter illa, hæc duo potissimùm, nimirum alimentorum pravorum suprà enumeratorum usus diuturnus, & excretiones illis coloribus infectæ.

Bilis atra ex superioribus bilis speciebus majori exustione producitur. Cognoscitur ex causis prægressis, humores exurentibus & torrefacientibus: tum etiam præcipuè ex effectis. Illa enim dum excernitur, atro calore & summa acrimonia dignoscitur, partes quas attingit exulcerat, & in terram effusa, eam fermentat.

Accidentia denique nonnulla solet producere, ut cancrosos tumores, scabiem malignam, fœda ulcera & similia. Fit etiam nonnunquam atra bilis ex melancholia putrefacta, sed paulò mitior supra dicta & eadem parit, sed minùs vehementia symptomata.

COROLLARIUM.

Sanguinis nullæ sunt species: sed dum à naturali conditione deficit, & à calore nimiùm alteratur, in bilis varias species commutatur. Sic etiam melancholia exusta, vel putrefacta, in atram bilem degenerat, atque adeò de illis non est ulterius inquirendum.

CAPUT XII.

De signis pituitæ præternaturalis.

NAturalis pituita dulcis, vel insipida solet appellari, ex qua tamen quantitate, motu, aut alio quovis modo naturæ limites excedente, multi affectus solent generari.

Aliæ verò illius sunt species quæ perpetuo præter naturam se habent: & illæ sunt salsa, vitrea, gypsea.

Salsa pituita duobus modis fit, secundùm Gal. *lib. 2. de differentiis febrium*, *lib. 6.* uno ex putredine; altero, ex permixtione salsæ humiditatis seroſæ. Illa autem his signis dignoscitur, nimirum usu diuturno salsorum eduliorum, siti maxima, dysenteria cum excrementis pituitosis, scabie fœda & pruritu immenso, ac potissimùm sapore salso, ex catarrho in os delabente percepto.

Vitrea verò pituita in intestinis tantùm colligitur, & propter intensam frigiditatem, mordens admodum censetur, ita ut colicos dolores non raro efficiat, qui hoc signo distinguitur ab iis qui à flatu ducunt originem, quod scilicet à pituita vitrea dolores fixi, & terebræ instar perforantes generentur; á flatibus verò vagi, aut loco mutabiles producantur.

Gypsea denique pituita est illa, quæ in duritiem ferè lapideam concrevit, & in tophis seu nodositatibus podagricorum apparet, aut etiam aliquando è pulmonibus grandinis instar per validam vim rejicitur.

CAPUT XIII.

De signis seri redundantis.

SEroſus humor multos, eosque non leves affectus solet producere, quales sunt destillationes in varias partes, hydropes, & similes; ideoque illius indicia breviter sunt proponenda, quæ quidem ex duobus fontibus desumuntur, causis scilicet & affectibus, juxta tabulam sequentem.

H.

- Signa seri redundantis desumuntur à
  - Causis quæ sunt vel
    - Materiales
      - Assumpta
        - Cibus,
        - Potus,
      - Excreta & retenta.
    - Efficientes
      - Naturales, Partium dispositio varia.
      - Præternaturales, Morbi varii.
  - Effectibus, qui sunt vel
    - Excrementa.
    - Accidentia propria.

Cujus ordinem sequendo, serum in corpore redundans sequentibus theorematis demonstrabitur.

Causæ materiales.

Ciborum humidorum usus frequens, ut fructuum horatiorum atque olerum, magnam aquosi humoris copiam solet acervare, eumque in corpore redundare, suspicionem affert.

Larga & frequens aquæ potio magnam seri copiam cumulare solet.

Urinæ vacuatio consueta suppressa, vel sudores intermissi, serum intra corpus cumulati significant.

Causæ efficientes.

Frigida & humida ventriculi & hepatis temperies, seroſi humoris copiam solet producere.

Qui melancholico temperamento sunt præditi, plurimo abundant sero.

Obstructiones hepatis, lienis, & tenum magnam seri copiam in corpore coacervant, quòd nimirum illud liberum non habeat effluxum, viis solitis obseratis.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Sudores frequentes, & madores totius corporis; seri copiam attestantur.

Quicunque sero abundant, ii salivæ copiam per sputum solent excernere.

Quorum sanguis per phlebotomiam ejectus majori parte in serum commutatur, totam sanguinis massam eo significat esse refertam.

Accidentia.

Quicunque macilenti tumidum habent abdomen, his seri copia cumulatur.

CAPUT XIV.

De signis flatuum.

FLatuum copia solet generari ex materia cruda & crassa, à calore debili alterata. Illorum signa à duobus fontibus desumentur, causis nimirum & effectibus, quorum seriem sequens tabula indicabit.

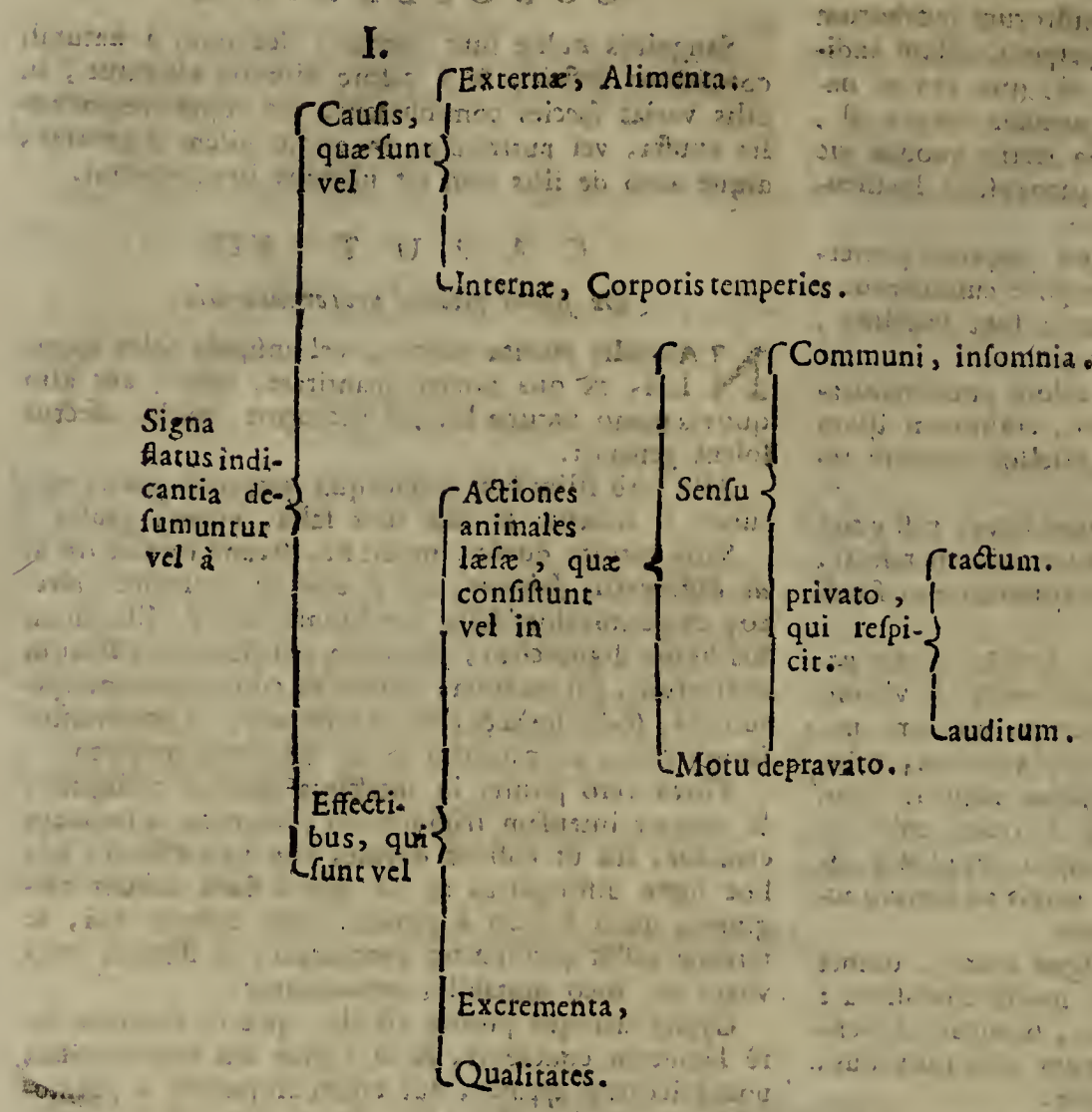

Hujus autem tabulæ seriem observando, hæc proponi possunt theoremata.

Castaneæ, napi, rapæ, fabæ, pisa, & omnia ferè leguminum genera, flatus copiosos producunt.

Qui obstructum habent lienem, aut melancholico temperamento præditi sunt, flatibus ut plurimùm abundant.

Insomnia rerum lævium & celeriter moventium, flatus in corpore abundare significant.

Dolor tensivus & mobilis, sine gravitatis sensu à flatibus excitatur.

Tinnitus aurium à flatibus per aures erumpentibus producitur.

Palpitatio & concussio partium, oscitatio, & pandiculatio, flatuum copiam indicant.

Ructus & crepitus ventris flatuum copiam significant.

Rugitus ventris & borborygmi, tum sonus, qui tumidum abdomen percutiendo editur, flatus abundare demonstrant.

CAPUT XV.

De signis temporum morborum.

MOrborum tempora nunc partes morborum, nunc ætates, nunc motiones, causæ, morbificæ à Galeno appellantur, unde patet eorum notitiam cum rerum præternaturalium diagnosi esse proponendam, quæ ex prædictis fontibus facilè elicitur, ut ex sequentibus theorematis apparebit.

Quorum morborum natura sub sensum cadit, eorum etiam tempora sensibus facilè dignoscuntur. Sic febrem cognoscimus esse in principio, cùm calorem per totum corpus effusum, eum tenorem servare percipimus, quem à principio accepit, nulla auctione insigni adveniente. In augmento verò esse, cùm calor evidenter crescit. In statu, cùm calor eandem retinet vehementiam, à summo incremento relictam: Et denique in declinatione, cùm remissior fit calida intemperies.

In morborum principio læviores sunt actionum noxæ, in augmento deteriores, in statu deterrimæ, & diu tales perseverant, in declinatione denique meliores actiones efficiuntur.

Excrementa omninò cruda, quæ nullum coctionis rudimentum acceperunt, morbum esse in principio significant, cùm autem coctionis principium in iis apparet, morbus est in augmento: & cùm maxima sunt coctionis indicia, morbus est in statu.

Ac denique absoluta concoctio, & excrementorum in melius commutatio, declinationem significant.

K. *Tabula signorum morbum brevem vel longum futurum significantium.*

- Signa longitudinis, & brevitatis morbi desumuntur vel ab
  - Essentia, ad quam referuntur morbi accessiones, in quibus consideratur
    - Magnitudo;
    - Motus,
    - Tempus,
    - Modus solutionis morbi.
  - Effectibus, qui sunt vel
    - Causis
      - Efficientibus, quæ sunt vel
        - Nonnaturales
          - Regio;
          - Anni tempus;
          - Prægressæ vitæ conditio, &c.
        - Præter naturam, seu humores varii, in quibus consideratur
          - Qualitas,
          - Quantitas.
      - Materiali, sive subjecto, in quo consideratur
        - Ætas,
        - Temperies,
        - Varia partium dispositio.
    - Actiones
      - Concoctiones, & in his
        - Tempus quo apparent,
        - Incrementum,
        - Duratio,
      - Excrementa, in quibus considerantur.
        - Qualitates
          - Primæ,
            - Caliditas;
            - Frigiditas,
            - Humiditas,
            - Siccitas.
          - Secundæ
            - Tenuitas,
            - Crassities,
          - Tertiæ.
            - Color,
            - Odor,
            - Sapor,
        - Quantitas excretionis.
        - Modus excernendi,
        - Locus, per quem fit excretio, in quo consideratur.
          - Aptitudo,
          - Rectitudo,
          - Latitudo.
      - Tempus, quo perficiuntur.
      - Contenta in iis, pili, calculi, &c.
    - Qualitates corporis quæ sunt vel
      - Primæ,
        - Caliditas,
        - Frigiditas,
        - Humiditas,
        - Siccitas.
      - Secundæ,
        - Tenuitas,
        - Crassities,
      - Tertiæ, color, &c.

SEMEIOTICÆ SECTIO III.

DE SIGNIS PROGNOSTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De Signis morbi longi aut brevis futuri.

MOrborum brevitas & longitudo multis indiciis potest prævideri, quæ ex iisdem fontibus eadem methodo desumuntur, juxta præcedentem tabulam, notatam litera K.

Accessionum magnitudo. Motus. Cujus tabulæ seriem observando, sequentia constituentur theoremata.

Essentia.

Morbi calidi breviores perpetuò esse solent, nisi ἔξιν contraxerint, frigidi verò longiores.

In morbis, qui accessiones habent, quanto illæ longiores fuerint, eo longiorem morbum pranunciant, breviores verò, breviorem.

Quæcunque morborum accessiones celerrimè perficiuntur, cito desiturum morbum significant; ut ait Gal. lib. de Crisibus cap. 4. *quia vehemens ille motus crisin brevi futuram portendit.*

Tempus. *Quæcunque accessionem unam vel duas horas anticipant, morbum citò finitum iri significant.*

Anticipatio enim illa à materiæ tenuitate atque mobilitate exoritur. Advertendum tamen est, anticipationem illam, ut morbi brevitatem significet, non debere esse ordinatam, ut scilicet eodem temporis spatio singulis diebus anticipet, nimirum una hora aut duabus. Ordo enim ille firmitatem morbi, & materiæ morbificæ contumaciam significat. Sed tempus anticipationum debet esse inæquale; ut inde pateat, materiam non esse stabilem, & facilè à natura posse edomari. Melius in tertiana, v. g. si paroxysmi non anticipent, sed seriùs ingruant.

Quæ tardius redeunt accessiones, morbis longitudinem pranunciant.

Inde enim ostenditur, materiam morbificam incrassari, & contumaciorem fieri. Aliquando tamen id fit ab ejusdem materiæ imminutione, quando sensim confunditur: quod ex symptomatum remissione etiam facilè innotescet.

Quibuscunque accessiones fiunt, quacunque hora febris dimiserit, si eadem cras occupaverit, judicium habet difficile. Aph. 30. sect. 41.

Dum enim paroxysmi eadem hora constanter redeunt, materiam firmam & stabilem significant, ut nonnisi longo tempore possit edomari: quia ordo in rebus omnibus significat fixitatem & potentiam causarum, atque adeò difficilem solutionem. Sic quotidiana apparet experientia, febrium quartanarum paroxysmos ut plurimum eadem hora recurrere, quia causam habent admodum firmam, & stabilem; unde etiam fit, ut longiores contumacioresque sint.

Difficultatem etiam significat, non solùm si eadem hora semper accidat paroxysmus, sed etiam, si paribus semper horis, eademque preportione anticipet aut retardet.

Ut si hodie hora prima, cras secunda, mox tertia accidat paroxysmus: in his enim non est minor ordo quàm in præcedentibus, qui ordo perpetuò ex materiæ fixitate & contumacia dependet.

Quicunque morbi tertio quoque die exacerbantur, breviores sunt, quàm qui quotidie: longissimi, quarto quoque die.

Tertiana enim febris, quæ à bile generatur, humore nempe tenuiori, faciliùs dissolvitur. Quotidiana verò à pituita generatur, quæ media est inter bilem & melancholiam, ratione crassitiei & contumaciæ. Quamvis autem tertianæ duplices quotidianæ habeant paroxysmos; tamen propter materiæ copiam, quæ major multò in iis est, quàm in tertiana simplici, fit ut illis longiores esse consueverint. De causis periodor. febr. vide problem. Greg. Horstii, decis. 1.

Qui morbi circa meridiem exacerbantur, breviores sunt, quàm qui matutino tempore.

Omnium longissimi, qui circa vesperam, aut de nocte suas habent exacerbationes.

Quatuor enim humores in quatuor diei partibus commoveri solent, videlicet sanguis manè, bilis meridie, melancholia circa vesperam, & de nocte pituita. Cùm igitur hora exacerbationis in febribus continuis dominium ostendat, eadem etiam morbi longitudinem aut brevitatem, quæ ab humoris natura dependet, poterit significare.

Motus solutionis. *Qui morbi per excretionem solvuntur, citiùs finiuntur, quàm qui per abscessum.*

Quia tenues humores per excretionem vacuantur, crassi verò per abscessum.

Causa.

Non naturales. *Regio, anni tempus, & prægressa vitæ conditio calida, breves morbos pranunciant, frigida verò diuturnos.*

Præter naturam. *Quicunque morbi à sanguine, bile flava, & quovis humore tenui & pauco fiunt, breviores sunt: à pituita verò, melancholia, & atra bile, ac quovis humore multo & crasso, longiores.*

In ætate juvenili breves ut plurimum fiunt morbi, in senili vero diuturni, in aliis mediocres.

Ætas. *Qui calido sunt temperamento, brevibus morbis afficiuntur, qui frigido, diuturnis.*

Temperies. *In corporibus bene affectis breviores fiunt agritudines; in malè affectis, longiores.*

Varia corporis dispositio. *In Partibus durioribus & densioribus morbi fiunt diuturniores, tum etiam in melioribus, & laxioribus; breviores autem in his, quæ mediocrem habent consistentiam.*

Sic affectus ossium & nervorum diuturni sunt: sic etiam affectus articulorum & similium diututni sunt: Partium verò carnosarum affectus breves ut plurimùm existunt.

EFFECTUS.

Actiones.

Magnæ actionum læsiones longitudinem morbi significant.

Propterea quòd tantus à naturali statu recessus nonnisi longo tempore ad pristinum statum possit revocari.

Excrementa.

Coctionis tempus. *Quantum temporis intercedit à principio morbi usque ad manifesta signa coctionis, tantum etiam temporis consumitur ad omnimodam morbi solutionem.*

Juxta legitimam morborum constitutionem, morbi principium æquale est duobus subsequentibus temporibus: at principium augmenti computatur à die, qua incipiunt apparere signa manifestæ concoctionis. Hujusmodi autem eventus exempla leguntur apud Hipp. ut 1. *Epid. cap.* 3. *Ægr.* 3. ubi dicit, illum fuisse judicatum 17. die, qui manifestæ coctionis signa habuit in nono, & *libr. cap.* 3. Epicratis uxor 27. fuit judicata, & hæc habuit decimo quarto, signa manifestæ coctionis: & Cleanactides 40. habuit signa manifestæ coctionis & 80. fuit liberatus: 3. *Epid.* Anaxion 17. cœpit concocta exspuere, & 34. fuit liberatus à febre & pleuritide. Multa etiam hujus rei exempla se vidisse refert Epiphanius *histor.* 86.

In quibus morbis coctiones ab initio in excrementis apparent, illorum brevitatem pranuntiant; ubi verò tardè se se produnt, longitudinem significant.

Excrementorum coctiones, quæ in die inclinante apparent, brevem morbum pranuntiant: longiorem verò si alio die apparuerint.

Coctionis incremẽtum. *In quibus morbis magnæ excrementorum mutationes fiunt, & magnum coctionis incrementum, breviores illos æstimato: longos verò, si parvæ, & paulatim fiant.*

Coctionis duratio. *In quibus morbis coctiones diu perseverant, cito finituros arbitrandum; tardè verò si postquam apparuerint cursus delitescant.*

Calida excrementa, & quacunque parte emissa, brevitatem morbi significant; frigida vero longitudinem.

Excrementorũ qualitates. *Excrementa tenuia morbi brevitatem significant, crassa verò longitudinem: si tamen à coctione crassa evaserint, brevitatem etiam pranuntiant.*

Prima, secunda. Adverte tamen hoc non esse perpetuum, quia in quibusdam morbis tenuitas excrementorum melior est; in aliis verò crassities. Sic

Urina tenuis & decolor, morbi longitudinem significat.

Urina valdè tenuis, & nullum, aut valdè tenue sedimentum habens, evarianque modo in melius, modo in deterius, diuturnitatem morbi significat.

Tertia. Color. *Quæ unicum habent colorem excrementa, breviorem morbum significant; quæ vero plures referunt, longiorem. Illi enim varias ostendunt dispositiones, quæ difficilius vincuntur.*

Fœtor. *Maximus excrementorum fœtor morbi longitudinem significat, quoniam ea à statu naturali recedunt.*

Sapor. *In distillationibus humor à capite defluens vehementer sal-*

falsus, diuturnam indicat distillationem, quoniam ea à gravissima fit temperie.

In quo morbo excrementa pauca & paulatim emittuntur, longitudinem significant: multa verò & confertim emissa, brevitatem.

Excrementorum quantitas & modus.

Excretiones, quæ cum fieri cœperint, sistuntur, ut cùm sudores retrocedunt, si non mortem, saltem morbi longitudinem prænunciant.

Quæ cum vehementi strepitu emittuntur excrementa morbi longitudinem significant.

Ut sputum, quod tussi molesta excluditur, quia magnam arguit difficultatem, quæ longitudinem parit.

Morbi omnes longiores sunt, qui per abscessum solvuntur: breviores, qui per excretionem.

Local, Aptitudo.

Excretiones quæ per loca conferentia fiunt, & partibus affectis expurgandis idonea, brevem morbum efficiunt.

Si caput per nares & palatum expurgatur, partes ventris inferiores per alvum & vesicam.

Rectitudo.

Partes per vias rectitudines habentes, facilius expurgantur, & morbum breviorem efficiunt.

Sic hepatis inflammatio per hæmorrhagiam dextræ naris facilè solvitur: non autem per sinistram.

Latitudo.

Quæ per latiores meatus fluunt excretiones, brevius morbum finiunt quàm per angustiores.

Sic capitis affectus citiùs per palatum & nares solvuntur, quam per aures. Sic febres citiùs per alvum finiuntur, quàm per vesicam.

Tempus excretionis.

Quæ in morbis acutis die critico fiunt excretiones morbi brevitatem indicat: quæ verò alio die, longitudinem.

Quibus febricitantibus in urinis bulla apparent longum significant morbum.

Contenta in excrementis.

Bullæ enim, ut ait Galenus *in comm.* fiunt circumtenso humore spiritui flatuoso: solet autem hoc magis accidere, quando humor aliquid tenacitatis habet; tunc enim bullæ ipsæ sunt stabiles, & difficulter solubiles. Cùm igitur spiritus flatuosus unà cum urinis excluditur, signum est frigidæ ægritudinis renum; hæc enim aggregat spiritum flatuosum, atque ideò ait ægritudinem fore longam. Frigidum enim omne est difficulter solubile, & vix coctionem admittit, atque adeò diu durat.

Quibuscumque febricitantibus fiunt in urinis sedimenta, veluti farina crassior, longam ægritudinem fore significant, Aph. 31. sect. 7.

Significat enim febrem fieri ab humoribus crassis, qui nonnisi longo tempore possunt concoqui & edomari. Sic apud eundem Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 5. qui decumbebat in horto Dealcis, febri magna laborans, urinas habebat tenues; enæorema habentes minutum, instar farinæ crassioris, & quadragesimadie judicatus est. Hæc tamen sententia ita intelligenda est, ut talis urina morbi longitudinem significet, si æger ab eo evasurus sit: nam aliquando lethalis esse solet, & cum ea plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, ut apud eundem Hipp. videre est, *lib.* 1. *Epid. ægr.* 2. ubi Silenus qui habitabat in Platamone propè filios Evalcidis, ex lassitudinibus, & potibus, & exercitationibus intempestivis, febri magna correptus est, decima minxit acervatim subcrassum in materia depositum, subsidentia farinacea, extrema rursùs frigida, undecima interiit. Dicendum igitur est cum Gal. hujusmodi sedimentum vel mortem, vel morbi longitudinem significare.

Qualitates, Prima.

Ubi in toto corpore mutationes fiunt. si corpus refrigeretur, vel rursus calefiat, vel color alius ex alio oriatur longitudinem morbi significat. Aph. 40. sect. 4.

Illæ enim mutationes multos & varios humores in corpore abundare siguificant, qui varias dispositiones efficiunt: Natura autem longo indiget tempore, ut multas conficiat dispositiones;

Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortem; cum mitiori autem, longitudinem morbi significant. Aph. 37. sect. 4.

Nam frigidi sudores, ut docet Gal. *in comm.* à parte aliqua frigida, & ab humore frigido oriuntur: cùm autem propriè ab ipsa cute prodeant, necesse est, ut ea in omni frigido sudore frigida sit, & frigidos humores in se contineat, aut partibus sibi subjectis. Cum autem putredo febrium acutarum sit intra majora vasa, contingit interdum, ut incendium magnum, existens in partibus intimioribus, calorem nativum depopuletur in cute & partibus ei subjectis existentem: atque adeò cùm illæ partes unà cum humoribus sibi inexistentibus refrigerentur, non est mirum, si sudores per ipsas transeuntes, frigidos reddant, qui tamen ex frequentissimis humoribus intus conclusis suscitentur. Est igitur sudor frigidus lethale signum in acutis febribus, quia ostendit calorem nativum frigidis illis humoribus dominari non posse, atque adeò oneri succumbere. In mitioribus verò febribus longitudinem significat, quia febris exigua non ita dissolvit vires ut mortem afferre valeat; attamen humores frigidi copiosi non nisi longo tempore concoqui & edomari possunt.

Secunda.

Summa totius corporis extenuatio longum morbum significat.

Si ei, qui non omnino levitur febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus significatur, Aph. 8. sect. 2.

Permanere enim & non extenuari, ex densitate cutis & crassitie humorum dependet, & propterea longitudo morbi significatur.

Corpus vehementer pallidum, aut citrinum, morbi longitudinem prænuntiat.

Ille enim color maximum ostendit à statu naturali recessum, qui non nisi longo tempore potest revocari. (*conf. Melet. III. 65. &c.*)

CAPUT II.

De signis morbi salutaris & lethalis.

SAlutaris morbus appellatur, qui nullum infert vitæ periculum, lethalis verò, qui mortem ægro minatur. Illorum signa prognostica è tribus fontibus sumuntur, essentia nempe, causis, & effectibus; juxta tabulam sequentem, notatam litera L.

L. *Tabula signorum salutis & morbis.*

- Signa morbi salutaris & lethalis desumuntur vel ab illius.
  - Essentia, ratione cujus est, vel
    - Similaris,
    - Organicus,
    - Communis
    - Ilique vel
      - Simplices,
      - Complicati
  - Causis, quæ sunt vel
    - Efficientes, seu humores varii.
    - Materiales, sive subjectum,
    - Juvantes, & lædentes.
  - Effectibus, qui sunt vel
    - Actione.
      - Animales
        - Principes,
          - Interni
            - Somnus,
            - Vigilia,
            - Insomnia.
          - Externi
            - Visus,
            - Auditus,
            - Tactus, &c.
        - Minus principes, quæ sunt
          - Senſus
          - Motus, ad quem refertur
            - Voluntaria membrorum commotio,
            - Decubitus,
            - Tremor,
            - Convulsio,
            - Rigor & horror,
            - Sternutatio.
      - Vitales, ad quas
        - Respiratio
        - Pulsus
      - Naturales, ad quas
        - Attractio ad quam
          - Fames,
          - Sitis.
        - Expulsio, ad quam singultus, &c.
      - Excrementa quæ rejiciuntur per
        - Oculos,
        - Aures,
        - Nares,
        - Os,
        - Alvum,
        - Vesicam, & In his urinæ
          - Liquor,
          - Contenta.
        - Sudores,
        - Abscessum & pustulas.

        & in his omnibus.
        - Substantia,
        - Quantitas,
        - Qualitas,
        - Excernendi modus,
    - Qualitates
      - Primæ
        - Caliditas,
        - Siccitas,
        - Frigiditas
        - Humiditas
      - Durities
      - Mollities,
      - Color,
      - Odor,
      - Sapor,
      - Sonus,
    - Accidentia propria, quæ potissimùm considerantur in
      - Oculis,
      - Auribus,
      - Dentibus,
      - Temporibus,
      - Labiis,
      - Lingua,
      - Faucibus,
      - Hypochondriis.

Cujus

Cujus tabulæ seriem observando morbum salutarem aut lethalem patefacient sequentia theoremata.

Essentia.

Febres ephemeræ, & omnes verè intermittentes salutares sunt, & omni carent periculo.

Apoplexiam fortem solvere est impossibile; leve verò non facile. Aph. 42. sect. 2.

Fortis Apoplexia vocatur ea, quæ omnimodam habet sensus & motus privationem cum maxima respirationis læsione: Levis verò, in qua non est omnimoda sensus & motus deperditio, aut respiratio non est tam vehementer læsa.

In forti tanta est cerebri oppressio, ut non possit ullo modo ab ea se eximere; imò neque in lævi, nisi maxima cum difficultate, ita ut perpetuò, cùm solvitur, in paralysin degeneret, ob naturæ impotentiam, nequeuntis materiam morbificam longiùs expellere.

Quicunque tetano corripiuntur, intra quatuor dies moriuntur, si verò hos effugerint, sani fiunt. Aph. 6. sect. 5.

Tetanus, ex Gal. *in comm.* est morbus compositus ex emprosthotono & opisthotono, in quo corpus adeò rigidum manet & immobile prorsus, ut solum pectus ægrè moveatur. Cùm igitur sit morbus adeò violentus, primo quatriduo hominem interimit: quod si superaverit, signum est morbum esse remissum, alioqui non fuisset ferendus.

Qui frequenter ac fortiter absque causa manifesta deficiunt animo, derepentè moriuntur. Aph. 41. sect. 2.

Magnam enim significat virtutis vitalis imbecillitatem, vel oppressionem, propter quam natura subitò succumbit.

Omnis ferè hydrops ex sua natura lethalis est.

Quia hepatis & lienis temperies vehementer læsa non videtur reparabilis.

Omnes febres continuæ & ardentes, tum partium internarum inflammationes, ut phrenitides, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, hepatitides, & similes, sunt sua natura periculosæ.

Non tamen omnino lethales, sed pro varia ægrotantis conditione nunc ad salutem, nunc ad interitum terminantur. Neque Medico licet in affectuum istorum principio de salute aut morte ægrotantis pronuntiare, sed expectandi sunt dies critici, qui nobis commodè solent demonstrare, an morbus ad salutem, vel interitum tendat.

Dum febris in periculoso morbo citra manifestam causam cessat, mors non salus expectanda est.

Febres quæcunque non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, magis periculosæ. Quocunque autem modo interiserint, periculum abesse significant. Aph. 43. sect. 4.

Febres continuæ vel semper manent in eodem statu, vel augentur, vel minuuntur. Quæ augentur & exacerbantur, deteriores sunt iis, quæ non exacerbantur, quia malum in exacerbatione multo deterius fit, & magis affligit ægrotantem: At verò exacerbantur vel singulis diebus, vel tertio quoque die. Illæ verò quæ tertio quoque die exacerbantur, periculosiores sunt, quia fiunt è succis biliosis, atque adeo calidioribus, quorum proprium est tertio quoque die moveri. Hujus generis sunt febres ardentes, & hæmitritæi, quæ periculosissimæ esse solent.

Illæ verò febres quæ intermittunt, carent periculo: quia, ut ait Gal. *in comment.* non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna putredine occasionem habent; neutra enim harum ad quietem pervenit febre vacantem. Constat tamen experientia, in his saltem regionibus, febres tertianas intermittentes apparuisse summæ malignitatis participes, quæ tertio aut quarto paroxysmo ægrotantes de medio tollebant. Dicendum igitur est, hanc sententiam esse de iis, quæ ut plurimum, non verò perpetuò contingunt, vel possumus dicere; ad Hippoc. & Galen. defensionem, tertianas illas intermittentes non habere perfectam apyrexiam, & tempore intermissiones aliquid febris, quamvis obscurè, semper latitare; & malignas esse.

Quicumque ex asthemate vel tussi gibbi fiunt, ante pubertatem moriuntur. Ahp. 46. sect. 6.

Cùm enim cor atque pulmones adhuc augeantur, nec locus ipsorum possit secundum proportionem augeri, quia thorax à gibbositate impeditus est, fit ut viscera, augescentia non possit diu angustiori loco contineri, ita ut brevi post gibbositatem interitum inducant; non quòd necessarium ut statim perire ægrotantes; sed quòd longè ab eo vitæ spatio, quod alioqui attingerent, recedant.

Hydrops febri conjunctus, aut illi superveniens, lethalis esse consuevit, ex Hipp. 2. progn.

Quia febrem non solvit, sed caloris nativi resolutionem significat. Distinguendus autem Hydrops à tumore abdominis, post febres sæpè familiaris.

Quartanæ intermittentes, in continuas conversæ, ut plurimum lethales.

Ostendunt enim humorum incinerationem, quæ propemodum irreparabilis est.

Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens, lethalis est.

Quia repletis pulmonum bronchiis ab humore pituitoso, & pulmonibus debilitatis, nulla fieri potest anacatharsis: & respiratio ab utroque affectu ita impeditur, ut ægrotantem perire sit necesse. Si tamen anacatharsis facilè fiat, & alia symptomata non sint vehementiora, curari potest.

A pleuritide peripneumonia, malum. Aph. 11. sect. 7.

Hæc sententia nititur generali axiomate, proposito ab Hippocr. *lib. de morbis*, quod nimirum malum signum sit, morbum morbo adjungi. Pejus verò est, ubi morbus qui adjungitur, est priore deterior: pessimum, ubi id fit viribus jam fractis. Cùm igitur peripneumonia sit pleuritide multò deterior, & quando illa huic supervenit, jam vires sint admodum attritæ ab antecedente gravi morbo, pessimum id esse solet, atque utplurimùm lethale. Ideoque cùm Hipp. *in aph.* in casibus minùs periculosis soleat dicere, *malum*: & in maximè periculosis, *lethale*: hic certè lethalis nomine usus esse debuerat, ut non immeritò dubitet Gal. an verbum istud, *malum*, fuerit ab Hippocr positum, cùm in quibusdam codicibus, ut ipse testatur, non reperiatur.

Lues venerea elephantiaco difficillimè curatur.

Quia remediis exsiccantibus, qualia sunt sudorifica, elephantiasis valde exacerbatur, & deterior multò efficitur.

Causæ.

Efficientes. *Morbi qui à sanguine oriuntur, salutares sunt nisi malignitatem acquirant, aut summam putredinem.*

Materiales. *Bilis vitellina, porracea, aruginosa, & atra, lethales morbos inferre solent.*

In corporibus bene habitis, & laudabili temperamento donatis, morbi salutares ut plurimùm generantur.

Vesica disciſſa, aut cerebro, aut corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut jecore, lethale. Aph. 17. sect. 6.

Disciſſas vocat partes, quæ magnum & profundum vulnus acceperunt. Sic tota vesicæ tunica divisa usque ad spatium interitus, non potest coalescere; neque tale vulnus, magnum scilicet ac profundum, in partibus præcordiorum nervosis, aut in tenuibus intestinis. In ventriculo vero aliquando ut vult Gal. sed raro sanatur. Horum autem ratio est, quia vesica nervosa est, quia tenuis, & exsanguis, unde fit ut in cervice ejus vulnera sanentur qua carnosa est. Hepatis vero vulnera, propter magnam sanguinis profusionem, lethalia sunt, si modo venæ ejusdem dividantur, alioqui vulnera in summa hepatis superficie sanabilia sunt. Sic cerebri vulnera non admodum profunda interdum sanantur; si vero ad ventriculos aliquatenus pervenerint, lethalia sunt. Vid. Galandrop. Sennert.

Quibus morbis nulla prosunt remedia, lethales arbitrandi; & contrà, quibus multa prosunt, salutares.

Effectus, Actiones animales.

Juvantes & ladentes. *In quovis morbo mente constare, & bene se habere ad ea quæ offeruntur, bonum; contra verò se habere, malum.* Aph. 33. sect. 2.

Principes. Nam mente integra existente, signum est, bene se habere cerebrum, ejusdem membranas, & spinalem medullam, totumque nervosum genus, & maximè, quod ipsi cerebro est proximum. Sic quando æger bene se habet ad cibum & potum & reliqua quæ ipsi offeruntur, signum est, ventriculum, hepar, & reliquas partes naturales commodè se habere. Contrà vero ægros quovis modo delirare, seu non rectè secundùm consuetudinem sapere, malum signum cerebri perpetuo esse solet. Sic apud Hipp. 1. *Epid. sect.* 3. *ægr.* 1. Philiscus tertia die in omnibus deliravit & sexta die obiit. Item *ægr.* 2. *ejusdem sect.* Silenus secunda die aliquantulum deliravit. Tertia nocte nihil dormivit, sermones multi, risus, cantus continere non poterat: undecima interiit. Sic etiam *ægr.* 4. *ejusdem sectionis*, in Thaso uxorem Philini, cùm fœmellam peperisset, secundùm naturam, facta purgatione, & alio-

Delirium.

qui

qui leviter degentem in decima quarta existentem post partum, febris magna cepit cum rigore; sexta die ad noctem deliravit multum, & rursùs sapiebat: octava, multa obloquebatur, exsurrexit; decima, parum intelligebat: undecima dormivit, omnium recordata est, celeriter autem rursus deliravit. Decima quarta palpitationes per totum corpus, sermones multi, parum intelligebat, celeriter autem rursum deliravit. Circa verò decimam septimam existens, voce privata est: vigesima obiit. Ita & *ægr.* 8. *ejusdem sectionis.* Erasinum, qui habitabat ad Bootæ torrentem, febris magna corripuit post cœnam, noctem turbulentiùs transegit, diem primam quietè, noctem laboriosè. Secunda omnia sunt exacerbata in noctem deliravit: Tertia, laboriosè deliravit multa. Quinta manè recreatus est, & intelligebat omnia, multum autem ad meridiem furore agitatus est; continere se non poterat, extrema frigida sublivida; urinæ subsliterunt: interiit circa Solis occasum. Similes casus videre est in *ægr.* 12. *ejusdem sect. & ægr.* 13. *sect.* 3. *lib.* 3. Ex quibus tamen colligere non licet, delirium in omnibus ægrotis esse necessariò lethale; dixit enim tantùm Hipp. *in prædicto Aph.* esse malum, id est, vitæ periculum inferre, quamvis multi ex eo frequenter evadant, ut apud eundem Hipp. videre est in 1. *Epid. sect.* 3. *ægr.* 3. ubi Herophon febri acuta laborans, quinta die mente motus est: sexta deliravit, in noctem sudor, refrigeratio, delirium perseverabat: septima desipuit; nocte ad mentem rediit, dormivit: nona sudavit, judicatus est, intermisit.

Quinta post die reversus est, judicatus est decima septima, neque deliravit in recidiva, & in *ægr.* 5. *ejusdem sect.* ubi Epicratis uxorem, quæ decumbebat apud Archigenem, secunda post partum die corripuit febris acuta: sexta deliravit: septima omnia sunt exacerbata: vigil deliravit: decima sexta exacerbata ad noctem, & molestè habuit, non dormivit, deliravit. Decima octava siticulosa, lingua exusta est, non dormivit, deliravit multa. Judicata est perfectè absque febre, octuagesima. Similes historias videre est *lib.* 3. *Epid. sect* 1, *ægr.* 3. & *sect. ægr.* 7. Ideoque quamvis delirium perpetuò malum sit, ex eo tamen ægrotantis interitus non est perpetuò prædicendus, nisi cum eo alia signa mala & lethalia concurrant: ut ex sequentibus theorematis clariùs apparebit.

Ubi febre non intermittente difficultas spirandi & delirium acciderint, lethale est. Aph. 50. *sect.* 4.

Fit utrumque symptoma internum ex læsione cerebri, & tunc apparet spiritus, ut ait idem Hipp. *in progn.* magnus, & ex multo intervallo, hoc est magnus & rarus. Fit etiam difficultas spirandi ex affectu partium spiritalium, ut pleuritide, peripneumonia, & similibus. Hæc autem omnia sunt valdè periculosa.

A profluvio sanguinis, ileo, pleuritide, vel peripneumonia delirium, malum. Aph. 9. 10. 11. & 12. *sect.* 7.

Cùm autem profluvium sanguinis succedit, ab inanitione fit, quæ est admodum periculosa, dum partes principes tantopere debilitat. In aliis verò affectibus, quando cerebrum trahitur in consensum, gravissimus affectus & periculosus significatur.

Si quis ea faciat, quorum sit insolens, gravissimum habet malum. 1. Coac. aph. 50.

Indicat enim mentem non constare, & est species delirii.

A prudenti viro ferox responsum, atque à feroci modestum, & garrulitas in taciturno, atque taciturnitas in garrulo, malum. Hippoc. in Prorrhet.

Significant enim hæc summam judicii eversionem.

Plangere vel lachrymari involuntarie, species delirii est, & mortis periculum intendit.

Significat enim humoris atrabilarii dominatum: sic apud Hipp. 1. *Epid. sect.* 13. *ægr.* 1. Silenus inter alia symptomata, quæ ibi recensentur, mœrebat cum dolore die octava, & undecima interiit.

Deliria, quæ circa initium morbi apparent, magis periculosa.

Inde enim ostenditur morbi vehementia, qui primo congressu, & natura adhuc valida existente, tanta symptomata producit.

Delirium cum notabili oblivione, ignavia & stupiditate apparens, exitii est indicium. 2. Prorrhet.

Quòd enim non cognoscant familiares, neque recordentur, ex cerebri refrigeratione fit. Illa autem refrigeratio, quæ calorem sequitur, est pernicioſa. Si verò cum his rigeant ægroti, & frigescant, inevitabile fatum judicatur, ex Gal. 2. *Prorrhet.*

Quæ circa res necessarias versantur deliria, pessima, indeque si ingravescant, mortifera. 1. Coac. aph. 103.

Ut si quis cibum & potum aversatur, in maximo est periculo: quemadmodum in 1. *epid. sect.* 1. *ægr.* 2. videre est ubi is, qui potum decima die respuebat, undecima interiit.

Desipientiæ, quæ cum risu fiunt, securiores; quæ verò cum studio, periculosiores. Aph. 53. sect. 6.

Phrenitis enim, quæ cum risu fit, à sanguine producitur; cum studio verò & furore à bile. Utraque autem periculosa est, sed quæ à sanguine multò minùs. Non tamen statim, delirio cum risu apparente, salus prædicenda est; nam & per se phtenitis à sanguine non caret periculo, & perseverante morbo, sanguis ille exuritur, atque ita atræ bilis naturam induit, quod ex symptomatis supervenientibus ostenditur, & ex risu in furorem & mœstitiam converso; quemadmodum videre est *in* 1. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 2. ubi Silenus secunda morbi die aliquantulum deliravit: tertia sermones multi, risus, cantus continere nequibat: octavâ mœrebat cum dolore. Jam igitur ille humor, qui tertia die sanguinis naturam retinebat, & risum, atque cantum efficiebat, octava in atrabilarium conversus est, nam mœror cum dolore fit ab atrabile. Ideoque undecima interiit. Igitur dicendum est, deliria cum risu quandam securitatem polliceri, si toto morbi decursu perseverent.

Qui cum silentio è potestate mentis exeunt, nec voce sunt capti; mortiferum habent malum. Lib. 1. Coac. aph. 79.

Illa enim ecstasis melancholica producitur ab humore atrabilario, cerebri substantiæ infixo, & furori sæpissime succedit; tuncque fit pro clamore silentium; pro jactatione, quies; pro vigiliis coma & cataphora veternosa. Sic *in* 3. *epid. sect.* 2. *ægr.* 6. Euryanactis filia febre magna laborans, à qua interiit, toto morbi decursu, inquit Hippocrates, abhorrebat omnes cibos; sine siti, silens, nihil loquebatur, mœror & desperatio statim ipsam habuit. Sic etiam *sect.* 3. *ejusdem libri*, in Thaso Dealcis uxorem, quæ decumbebat in plano, febris horrida, acuta, ex tristitia corripuit: à principio autem contegebatur, & usque in finem semper taciturna manibus palpabat, evellebat, scalpebat, floccos legebat, lachrymæ, & denuò risus; nona, multa obloquebatur, & rursus quievit silens: vigesima prima interiit. Erat huic usque in finem spiritus magnus & rarus; insensibiliter omnium habebat, semper contegebatur, vel sermones multi, vel taciturna usque in finem, phrenitis.

In phrenitide subitanea resipiscentia, febre acuta perseverante, & nulla crisi prægressa, mortem in propinquo esse significat.

Accidit enim aliquando, phreneticos ita resipiscere, ut adstantes de rebus seriis & gravissimis admoneant, & quæ iis eventura sunt, prævideant, & repentè moriantur, prostrato scilicet jam calore nativo cerebri, & ultimos conatus exerente, sicut lucerna, dum extinctioni est proxima, majores subinde flammas videtur eructare.

In delirio memoriæ abolitio funesta.

Ea inde manifestatur, cùm matulam ægri petunt, & postea mingere oblivisCuntur, aut aquam flagitantes oblato poculo non bibunt, aut primis tantùm labris deguſtant.

Ex deliriis ea minùs mala censenda, quæ mitia deviaque sunt, & non perpetuo ægrotos tenent, sed parvo tempore, atque cum bonis signis: vel saltem non lethalibus perdurant.

Hujusmodi deliria contingunt frequentissimè in febrium biliosarum paroxysmis; vel exacerbationibus, quibus commota bilis & exagitata calidos vapores ad cerebrum transmittit, delirium excitantes, qui tamen facilè & brevi discutiuntur, neque ullum vitæ periculum minantur, nisi alia signa lethalia simul apparuerint. Mitia autem & levia esse oportet hujusmodi deliria: nam quæ cum ferocitate conjuncta sunt, quamvis levia existant, mala esse consueverunt, quemadmodum dicit Hippoc. 1. *Prorrheth. aphor.* 25. *Qua parvo tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinum.* Et Galen. eandem sententiam exponens: *Cùm videris quempiam cum ferocitate desipientem, etsi paulò post sedetur, cognosces mentem ejus non febris ratione læsam esse, sed phreneticam subali affectionem, quæ post adausta, ferina tibi videtur.*

Phrenitis lethargo succedens salutaris, quia materiam concoctam esse significat.

Delirium die critico cum virium robore & aliis bonis signis contingens, minimè periculosum.

Deno-

Denotat enim instantem crisin, qua morbus solvi consuevit. Sic apud Hipp. 3. *Epid.* in muliere morosa, tertia die convulsiones conquieverunt, coma & in somnum inclinatio, rursusque vigiliæ excitaverunt eam, continere se non potuit, multùm deliravit, febris acuta, sub hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, libera febre dormivit, planè mente constitit,

Somnus & vigilia, utraque si modum excesserint, malum, aph. 3. sect. 2.

Significant enim recessum à statu naturali & dispositionem morbosam in parte principe, quæ perpetuo mente constitit.

In quolibet morbo, si somnus & vigilia eodem modo se habeant, quo antea consueverant, cum æger bene valeret, bonum.

Impossibile enim videtur, hominem ex morbo aliquo interire, qui somno & vigilia inculpatis, & nullatenus immutatis utatur.

Vigiliæ in morbi augmento vel statu, cum signis concoctionis apparentes, bonæ.

Crisin enim instare significant, quam præcedunt vigiliæ, aliaque symptomata ex perturbatione critica oriunda, quæ tamen apparentibus concoctionis signis, tanquam salutaris crisis prodromis, minimè pertimescenda sunt.

Vigiliæ immoderatæ in juvenibus magis periculosæ, somni verò in senibus.

Quia major fit recessus à statu naturali. Juvenes enim naturaliter plus dormiunt, quia copiosiori humido abundant, senes verò sicciores, ideoque naturaliter vigiles.

Quicunque ægrotantes neque noctu neque interdiu dormire possunt, valde periclitantur. Hipp. 2. progn.

Illæ enim continuæ vigiliæ maximam cerebri intemperiem calidam & siccam significant, tum etiam vires vehementer dissolvunt, cruditates ingeminant, calore nativo resoluto, & tandem deliria conversionesque accersunt.

Somnus comatosus in febre acuta pernicios us.

Sic apud Hipp. 3 *Epid. sect.* 1. *ægr.* 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, & post varia symptomata: undecima die comate laborare incepit, quod in sequentibus perseveravit, ac tandem vigesima septima mortuus est. Ratio autem, cur affectio comatosa in morbis acutis sit adeò pernicios a, desumitur ex Gal. *Commentario in prædictam historiam*; ubi sic habet: *Reliquum ergo est, perfrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati coma induxisse die undecimo, utrum autem sit horum, extremè est pernicios um, nam demonstratum est, insanabilia ea esse frigora, cum calidis morbis & siccis succedunt.* Sed quòd virium imbecillitas facit, exitium proximum notat: quando verò hujusmodi coma diuturnis vigiliis succedit, magis pernicios um est, significat enim omnimodam caloris nativi extinctionem. Sic quando phrenitici comatosi evadunt, jam morti sunt proximi.

In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si verò juvat non mortale. Aph. 1. sect 2.

Non existimandum est, quemcumque laborem à somno esse lethalem. Si enim levis sit, ut quando ægroti à somno suscitati, anxii & magis inquieti fiunt, malum quidem illud, at non necessariò lethale: sed si à somno gravissima symptomata adveniant, ut delirium, convulsio, virium imbecillitas, frigus extremorum, & similia, tunc certè lethale affectum esse censendum est.

Ubi somnus delirium sedat, bonum. Aph. 2. sect. 2.

Significat enim, vaporum & humorum, delirium efficientium, calorem & acrimoniam mitigari per somnum, & ad quandam mediocritatem reduci.

Quibus, incidente rigore, nocturna exacerbatio somni vacuitatem affert, periculosum. lib. 1. Coac. aph. 20.

Significat enim materiæ anadromen ad cerebrum.

Si quis in laboriosa febre obstupescat, & veluti catoche afficiatur, morbo laborat pessimo. Coac. aph. 47.

Sicut antea diximus, coma in febribus acutis esse periculosum; sic catoche multò periculosior est, quæ fit à translatione materiæ siccioris in cerebrum & nervos, unde contentio nervorum. Atque ideò, qui hac affectione laborant, eodem in statu manent, & apertis atque inconniventibus oculis stupidi consistunt, & ita à comatosis differunt, qui perpetuò clausos oculos habent.

Excitationes à somno, quæ cum pavore fiunt & turbulentia, periculosæ.

Significant enim humoris atrabilarii copiam, quæ hujusmodi pathemata producit.

Si per somnum candidæ partis oculorum dimissis palpebris aliquid apparet, nec alvi fluor, nec inedia in causa est, nec ita æger dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est. Gal. in 1. progn.

Illud enim facultatis, palpebras moventis, extinctionem significat.

Quæ in phrenitide memorantur insomnia, bonum denunciant. 1. Coac. aph. 95.

Nihil optabilius est in phrenitico, quam ut somnum ineat, suaviterque dormiat. At suavis somni indicia sunt insomnia, non illa quidem turbulenta ac tumultuosa, sed placida atque tranquilla, quæ postea ab ægrotante memorantur; hoc enim ostendit mentem ad se redire, & cerebrum ad moderatam intemperiem revocari.

In eo, qui periculosè ægrotat, insomnia mortuorum, sepulchrorum, & sacerdotum, futuram mortem prænunciant.

In morituris aliquando anima suam à corpore separationem præsentit, eamque corpori per insomnia repræsentat, per species eorum, quæ mortem significare valent, sed non semper.

Oculi caligantes, vel lumen refugientes, in morbis acutis periculum minantur.

Magnam enim indicat spirituum dissipationem.

In febre non intermittente, sed æger non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, mors in propinquo est. Aph. 49. sect. 4.

Significat enim virtutis sensibilis summam debilitatem, & maximam spirituum exsolutionem.

Surditas, quæ ex critica perturbatione procedit, aliisque signis decretoriis comitata est, salutaris esse consuevit.

Signa decretoria, quæ surditatem comitari debent, ut salutaris dici possit, sunt præcipuè concoctionis signa, quæ in excrementis apparere solent, & bona perpetuò esse consueverunt. Sic 3. *epid.* 3. *sect.* 2. *ægr.* 7. de virgine Abderitana, quæ ab octavo die usque ad 12. in quo multùm sanguinis è naribus fluxit, surditate affecta est, quæ sequentibus etiam diebus perseverans, priorem crisin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo resolvendo futuram prænuntiabat, quæ iterata sanguinis eruptione, sudore, & humoris translatione ad pedes, postea die 20. est subsecuta: Quibus evacuationibus cum morbus non fuerit penitus sublatus, die 24. rediit surditas cum aliis symptomatis, quæ crisis absolutissimæ die 27. futuræ fuit prænuntia, quod ex ipsius historiæ contextu clariùs innotescit. *Septima die* inquit, *urinæ tenues quidem, sed boni coloris, quæ ad alvum pertinent, non turbabant. Octava surditas, febris acuta, vigil, anxiosa, horrida, mente constabat, urina similes. Nona per eadem: & sequentibus, sic surditas perseverabat. Decima septima è naribus fluxit multum, surditas parùm remisit, at sequentibus surditas inerat & delirium. Vigesima pedum dolor, surditas, delirium, fluxit sanguis parùm è naribus, sudavit sine febre. Vigesima quarta febris revertitur, surditas iterum, pedum dolor perseveravit, mentis alienatio, vigesima septima sudavit multùm sine febre, surditas defecit, pedum submanebat dolor, in aliis autem perfectè judicata est.*

Surditas morbi acuti turbulentique succedanea, grave malum. 2. Coac. cap. 3. aph. 2.

Quemadmodum surditas, cum bonis signis juncta, bona est; ita cum malis mala esse consuevit, ideo si morbus acutus sit atque turbulentus, id est: cum delirio & gravibus aliis symptomatis conjunctus, surditas ei superveniens mortis periculum minatur: Sic apud Hipp. *lib.* 3. *epid. sect.* 1. *ægr.* 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, incæpit autem dolere capite & lumbis, hypocondrii tensio molliter, lingua vero incipienti exusta est, surditas statim, somni non aderant, sitis culosus non valdè, urinæ crassæ; rubræ, sepositæ non subsidebant, ab alvo autem non pauca combusta egrediebantur. Quinta minxit tenuia, habebat enæorema, non subsidebant, ad noctem deliravit. Septima & vigesima mortuus est. Huic surditas usque in finem permanebat. Sic etiam *Ægr.* 4. *ejusdem sect.* in Thaso Philistes, prima die vomuit biliosa, pauca, flava primùm, postea æruginosa, multa, ab alvo autem stercora prodierunt, nocte molestè. Secunda, surditas. Quinta manè extinctus est. Advertendum tamen est, surditatem, etiam cum pravis signis conjunctam, non esse perpetuo lethalem, sed tantum periculosam, & cum ea nonnullos evadere. Ut apud eundem Hippoc. videre est in 1. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 3.

ubi

ubi Herophonti febris acuta, ab alvo pauca, qualia in teneſmo ſecundum principia. Poſt hæc autem tenuia prodibant, bilioſa, ſubcontinua, ſomni non aderant, urinæ nigræ, tenues. Quinta manè ſurditas, exacerbata ſunt omnia, lien intumuit, hypochondrii contenſio, ab alvo pauca nigra exierunt, mente motus eſt: nona, ſudavit, judicatus eſt, intermiſit: quinta poſt die reverſus eſt, ſtatim autem lien elevatus eſt, febris acuta, ſurditas rurſum. Poſt recidivam autem tertia lien fuit imminutus, ſurditas minùs, crura doloroſa, nocte ſudavit, judicatus eſt decima ſeptima, neque deliravit in recidiva.

Si poſt phrenitidem, aut gravem alium capitis morbum ſurditas ſuccedat, priori morbo ceſſante, aut allevato, & facultate non debilitata, bonum.

Quia fit, abſcedente materia ab interno cerebro ad externas ejus partes, expectabunturque tunc temporis à ſurditate parotides.

Bombus in acutis, & ſonitus aurium, eſt lethalis. 1. Coac. cap. 3. aph. 5.

Aurium tinnitus, & aliæ ſonorum ſpecies, quæ ab ægrotantibus percipiuntur in morbis acutis, difficillimum & periculoſiſſimum morbum oſtendunt, propterea quod à flatibus craſſioribus producuntur, qui pariter à craſſiori materia elevantur. Et cum illa materia contumax ſit atque rebellis, neque in exiguo morbi acuti ſpatio poſſit edomari; fit ut natura priùs onere oppreſſa concidat, & ita æger ad interitum perducatur.

Cibos & potus atque medicamenta oblata putria atque graveolentia videri, malum.

Denotat enim ſummè putridor & graveolentes humores in corpore abundare, quandoquidem odoratus ac guſtus vaporibus à variis humoribus putridis ad linguam & nares ſeu cerebrum exhalantibus, vitiatur; intuſque quod eſt vel odoris, vel ſaporis, prohibet extraneum, ut Philoſophi docent, ejuſque receptionem impedit. Hinc fit, ut cùm nares & lingua à putridis vaporibus, ex inferioribus partibus elevatis inficiuntur, omnia quæ tum odorantur, tum guſtantur, putrida videantur.

Dolores partes ignobiles, & à viſceribus longè remotas occupantes, eaſque diù exercentes, apparentibus concoctionis ſignis, & qui præcipuè decretorio die cœperint, ſalutares.

Significant enim naturam præcipua membra exonerare, atque noxios humores procul à ſe depellere. Partes autem ignobiles, & à viſceribus longè remotæ ſunt, inguina, cruta, genua, tibiæ & pedes, nec non brachia & manus. Advertendum tamen eſt, hujuſmodi dolores morbos perpetuò non perfectè judicati, ſed interdum imperfectè ut poſtea recidiva ſuccedat. Perfectè autem diſcutiuntur morbi, ſi hujuſmodi doloribus convenientes evacuationes ſuccedunt, v. g. per ſudores, alvi fluxum, & ſimiles, quæ univerſam matetiam morbificam exhauriunt. Si verò nullæ evacuationes hujuſmodi doloribus adjungantur, aut ſufficientes, imperfecta fit morbi ſolutio, & recidivæ obnoxia; propterea, quòd cauſa morbifica univerſa in partem ignobilem detrudi minimè poſſit, ideoque neceſſe eſt, ut per alias evacuationes morbus tandem finiatur; ut videre eſt apud Hipp. 3. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 9. ubi Heropytus, gravi & contumaci morbo laborans, poſt varia ſymptomata, imò & hæmorrhagiam, quæ morbum quidem imminuit, non tamen ſolvere potuit: doloribus inferiorum partium afflictus eſt, & denique per alvi fluxum omninò liberatus. Hipp. verba hæc ſunt: *Quadrageſima die à naribus ſanguis fluxit multum, & ſapiebat magis: ſurditas intererat quidem: minùs autem febres remiſerunt, ſanguis fluxit ſequentibus, ſæpe & paulatim. Circa verò ſexageſimam ſanguinis quidem fluxiones ceſſarunt; coxæ autem dexteræ dolor fortis, & febres intendebatur, non multo autem tempore poſt; dolores inferiorum omnium: contingit autem vel febres eſſe majores & ſurditatem multam; vel hæc quidem remittere & alleviari, inferiorum autem circa coxas majores eſſe dolores. Circa verò centeſimam alvus multis bilioſis ſuperturbata eſt, & procedebant tempore non exiguo multa talia; & rurſum dyſenteria cum dolore, aliorum autem commodus ſtatus, in totum vero & febres defecerunt, & ſurditas ceſſavit. In centeſima perfectè judicatus eſt.* Sic etiam *ægr.* 7. *ejuſdem ſectionis*, Abderitanæ Virgini decima ſeptima è naribus fluxit multum, vigeſima pedum dolor, ſurditas delirium, fluxit ſanguinis parum è naribus, ſudavit, ſine febre; vigeſima quarta febris revertitur, ſurditas iterum, pedum dolor perſeveravit, mentis alienatio; vigeſima ſeptima ſudavit multum, ſine febre, pedum ſubmanebat dolor, in aliis autem perfectè judicata eſt.

Dolores à partibus ſuperioribus ad inferiores deſcendentes, ſalutares.

Oſtendunt enim materiam morbificam à partibus præcipuis ad ignobiliores deferri, quemadmodum voluit Hipp. 3. *prorrhet. Dolores*, inquit, *ſi ad infernas dilabuntur partes, facilè ab his feruntur*: & confirmatur hiſtoria Herophontis, quæ habetur in 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 3. Huic quinta die lien intumuit cum hypochondrii tenſione, octava lien imminutus eſt, doluit ſecundùm inguen; tumor primùm lienis ſecundùm rectitudinem; deinde dolebat ſecundùm utraque crura, noctem faciliter, urinæ coloratiores, ſubſidentiam habebant paucam. Nona ſudavit, judicatus eſt, intermiſit. Quinta reverſus eſt, ſtatim autem lien elevatus eſt, febris acuta, ſurditas rurſum; poſt recidivam autem tertiam lien fuit imminutus; ſurditas minùs, crura doloroſa, nocte ſudavit, judicatus eſt decima ſeptima.

Captis dolores vehementer & continui cum febre acuta, alioque ſigno difficili, lethale. 3. *progn.*

Quando enim vehementes ſunt & continui, oſtenditur eos non fieri è vaporibus ſublatis à partibus inferioribus, neque à perturbatione critica, ſed ab intemperie calidiſſima, meningibus impreſſa, tenſione & gravitate in iiſdem, producta à materia morbifica, cerebrum ipſum occupante, quæ ſi febrem acutam pariat, bilioſa eſt & mordax partique admodum moleſta; & talis etiam ſignificatur, ſi cum doloribus, & febre acuta alia ſigna mala & periculoſa appareant, ut vigiliæ, deliria difficultates ſpirandi; urinæ tenues aut confuſæ; & ſimilia quæ eò periculoſiorem morbū oſtendunt, quò plura ex iis apparuerint.

Dolores capitis, poſt ſudores criticos evenientes, mortem ut plurimùm præſagiunt.

Cervicis dolores, in principio vel augmento morbi affligentes, mali.

Significant enim humorum copiam in poſteriori parte capitis abundantem, & in ſpinalem medullam, aut illius membranas ex parte diffuſam, quæ à natura diſſolvi aut concoqui nequeat. Sic in 1. *epid. ægr.* 2. Silenus ſtatim ab initio cœpit dolere lumbos, & caput habuit gravitans, colli aderat contentio, vigeſima interiit. Sic etiam 3. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 4. Phreneticus, cui prima die capitis & colli gravitas aderat cum dolore, quarta die mortuus eſt. Sic etiam *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, in Cyzico mulieri filias enixæ gemellas, & quæ difficulter pepererat, & non modum purgata fuerat, primùm quidem contigit febris horrida, acuta, capitis & colli gravitas cum dolore: decima ſeptima mortua eſt. Advertendum tamen eſt, ex hoc ſigno mortem abſolutè non eſſe prædicendam, quia nonnulli cùm eo ſolent evadere, ut videre eſt 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 5. ubi Epictatis uxorem ſecunda die capitis & colli lumbrorum dolor affligebat, & multis gravibuſque ſymptomatis divexata eſt: uſque ad octuageſimam, in qua perfectè judicata eſt. Et *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incœpit capitis & colli & pectoris dolor fortis, cum aliis ſymptomatis, & judicata eſt perfectè die undecima. Ubi igitur hoc ſignum in morbi principio apparet, poſſumus ex eo morbum graviſſimum & valde periculoſum pronunciare, ex eoque ægrotum aut moriturum, aut periculoſiſſimè laboraturum, ut patet ex Hiſtoriis ſupra citatis eorum qui evaſerunt, cum gravibus tamen ſymptomatis, & maximo vitæ periculo.

Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, gravius eſt.

Periculum enim eſt, ne homo deſipiat & moriatur. Hipp. 3. 3. *progn.* Cùm ab ipſo Hipp. ſignum hoc fallax cenſeatur, accuratè diſtinguendum eſt: Meatui auditorio vicina eſt dura meninx, ita ut vitium unius in alterum transferri valeat; ſed ita inter ſe differunt, ut ſi affecto cerebro dolor prædicto meatui ſuperveniat, non erit delirii aut mortis ſignum, ſed utriuſque præſidium; oſtendit enim materiam morbificam à partibus interioribus ad exteriores transferri. At ſi dolor in febre acuta citra cerebri affectionem exoriatur ſignum eſt humorem per eam partem in cerebrum irruere, phrenitidem, & inde mortem effectuum maximè ſi vehemens ac difficilis fuerit. Moriuntur autem ex tali morbo (ut docet Hipp. *loco citato*) juniores homines, ſeptimo die aut citius: ſeniores verò multò tardiùs. Febres enim & deliria minùs ipſis accidunt, atque adeò aures poſſunt ſupperari. Verùm his ætatibus recidivæ accidentes plurimos interimunt: Juniores autem, antequam antis ſup-

puretur.

puretur, moriuntur. Si autem fluat pus album ex aure junioris, spes est eum supervicturum, si aliud etiam optimum signum ipsi accidat.

Faucæ dolorificæ in acuta febre periculosæ. Hipp. in Coacis.

Hic faucium dolor in febribus malignis & pestilentibus sæpissimè contingit, & est unum ex signis demonstrativis illius affectus, fitque vel ex defluxione tenui & maligna, è cerebro in fauces irruente; vel á malignis vaporibus è partibus inferioribus elevatis, & partes illas vellicantibus.

Dolor affixus pectori cum corpore, pestiferus; superveniente acuta febre, crudeliter moriuntur. 2. Prorhet. text. 36.

Significat enim sanguinis bilioši copiam in pectus effusam, quæ dolorem & febrem acutam pariat: his si torpor & veluti totius corporis exsolutio adjuncta sit, ostenditur jam collabi facultatem animalem, cerebro per consensum graviter affecto.

In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Aph. 66. sect. 4.

Quemadmodum convulsiones in febribus acutis fiunt à calida & sicca intemperie nervos exsiccante & distendente: Sic etiam in eodem affectu dolores fiunt intra viscera, propter incendii vehementiam atque siccitatem. Et quò fortiores sunt hujusmodi dolores, eò impensiùs causæ magnitudinem ostendunt, atque adeò majus periculum. Fiunt etiam dolores intra viscera, propter inflammationem, vel erysipelas, vel fortem obstructionem, vel abscessum. Sed de his non loquitur Hippoc. *hoc aphor.* Quanquam non minus sit in iis periculum, sed non habent necessariò comitem convulsionem, & agitur hic de febribus primariis, non de symptomaticis; quæ dictos affectus comitari solent. Hujusmodi dolorum exemplum habetur 1. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 11. Ubi Dromeadæ conjux febre acuta laborans, prima die cœpit dolere circa hypochondrium. Tertia super meridiem superriguit, febris acuta, urinæ subtiles, hypochondrii dolor, sexta verò interiit.

Quæ ex dolore dorsi principia morborum ducuntur, difficilia sunt. 1. Coac. cap. 12. aph. 5

Nam in febribus plerumque lumborum dolores atque gravitates fiunt ex pondere peccantis materiæ, illabentis in venam cavam, quæ dorso & lumbis adjacet, eaque materia succensa, dolores & ardores lumborum excitantur, qui periculosum morbum ostendunt, tum propter materiæ morbificæ copiam vel acrimoniam, tum etiam propterea, quòd facilis sit materiæ morbificæ recursus ab illis locis ad partes principes. Adde quod calor hepati & renibus propter viciniam communicatus, varia symptomata producat.

Dolores partium ignobilium, in principio apparentes, aut cum aliis malis signis, lethales.

Quemadmodum antea dictum est, hujusmodi dolores esse salutares, cum die critico contingunt, & signis concoctionis, propterea quod significent naturam sese exonerare ad partes ignobiles; sic contrà, si in principio contingant, in quo nulla potest fieri à natura expulsio, salutaris aut etiam aliis temporibus cum aliis malis signis, mortis periculum minantur. Sic apud Hipp. 1. *Coac. Aph.* 13. manuum ac pedum labores terrifici, nec à genuum dolore levatio ulla sperabilis. Hæc sententia confirmatur historia luculenta, quæ habetur 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 5. in Lariſſa Calvo femur dextrum caluit repentè, eorum autem, quæ adhibebantur nihil juvabat, perseveravit dolor usque ad tertiam, & quarta extinctus est.

Dolores, qui primò à longinqua parte incipientes postea ad viscera ascendunt, mali.

Ostendunt enim humores ad nobilia membra transfluere, quod confirmavit Hipp. 3. *prog. Dolores*, inquit, *qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas relinquentes sedes, exitiales admodum sunt.* Et 1. *Coac.* 1. *aph.* 23. *Terrifica etiam est doloris à femore sursum irruptio.* Et *aph.* 76. *ejusdem capitis: Doloris acerbitas paulisper in jugulo fixa, si ad superiora vertatur, mortiferum affert malum.*

Dolores ignobilium partium, qui citò evanescunt, atque occultantur sine causa manifesta, periculosi.

Sine causa manifesta occultari dicuntur, cùm sine Medici auxilio, evacuatione vel abscessu, subitò desinunt. Vel enim significant mentem ægrotare, quæ dolorem non sentiat; vel materiæ metastasin ad interiora; vel partis corruptionem, in qua sensus perierit. Sic in præ-

dicta Calvi historia, dolor femoris die tertia occultatus est propter metastasim materiæ ad cerebrum; vel etiam propter delirium dolorem non sentiebat, hæc sunt verba Hippocratis, *Tertia die femoris quidem dolor cessavit, alienatio verò mentis, & turbatio, & multa jactatio: Quarta circa meridiem extinctus est.*

In quovis morbo si æger facilè surgat, & erigat se, si de latere in latus facilè convertatur, salutare; si contra vix sese commovere possit, malum. Motus,

Quemadmodum cujuslibet functionis integritas leviorem morbum ostendit, sic inter animales ea, quæ motum voluntarium spectat, si parum læsa sit, bene sperandum est contrà verò, si valde labefactata sit, ut vix ægri se se commovere valeant, non caret periculo.

Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo in febre acuta, mala.

Ostendit enim humorum fetitatem & turgentiam, qui cum tenues sint, valdè mobiles & vehementer in corpore agitentur; fit ut maximum immineat periculum, ne in partes principes irruant, & pernicioſum aliquem affectum producant. Sic apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. Mulier, quæ decumbebat in medio foro, statim incipiens siticulosa, anxiosa. Septima superriguit, febris acuta, sitis, multa jactatio. Octava; circa meridiem siticulosa, comatosa, anxiosa. Decimaquarta mortua est.

Illa demum ratio decumbendi est optima, quam unusquisque servat, dum valet bene. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 9.

Ille autem decubitus sanorum similis describitur ab eodem Hipp. 1. *progn.* his verbis: *Deprehendendus est æger decumbens in latus dextrum, vel sinistrum, brachiis, cervice, & cruribus paululum reductis, & reliquum corpus molliter jacens.* In hoc enim corporis situ omnibus membris quies comparatur, & omnes musculi relaxantur, tum respiratio liberior efficitur, atque somnus placidior obtinetur. Si igitur æger, morbo acuto laborans, talem decubitum observet, signum est insigne vegetæ facultatis: quæ alacriter & sine calore corporis onus portat, & facillimè gubernat. Decumbens.

Gravitas totius corporis, manuum item de pedum, pestifera. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 3.

Totius corporis gravitas cognoscitur ex eo, quòd æger in lecto vix se commovere queat, & ad latera convertere, & quando à ministris movetur, plumbeam molem atque sarcinam repræsentet. Manuum verò ac pedum gravitas ex eo facilè apparet, quod ad cibum potumque capiendum, aut alia quævis opera manus ægrè attollere valeat; aut si, cum ægrè tolluntur, contremiscant, vel si à Medico sublatæ sursum deinde demissæ, lapidis instar decidant. Pedum verò gravitas cognoscitur, quam extensi, & minimè reflexi, ad extremam spondam delabuntur. Hæc omnia indicia sunt maximè debilitatæ, ac penè emorientis facultatis.

Supinum autem jacere extensis cruribus, manibus, & cervice, malum. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 10. & 1. progn. text. 2.

Magnam enim significat facultatis animalis imbecillitatem, quæ non possit corpus in alio situ continere. Ille autem decubitus suprà spinam tum fit, quando corpus proprio pondere collabitur, ut in moribundis apparet, qui perpetuò supini jacere consueverunt: idque magis confirmatur ex membrorum extensione, quæ ab eorum gravitate procedit.

Si seipsum æger continere non valens, subinde ad pedes delabitur, funestum. Hipp. libr. 3. Coac. tract. 1. aph. 11.

Significat enim virtutem animalem esse propemodum extinctam, ut non possit corporis pondus regere aut sustinere, sed illud gravitate propria ad inferiora prolabatur.

Si æger, acuto morbo laborans, hiante ore dormiat, funestum. Hipp. 1. progn. text. 20. & 3. Coac. tract. 1. aph. 11.

Fit enim oris hiatus, vel propter facultatis, maxillam moventis, imbecillitatem & exsolutionem, vel propter ingens cordis & aliarum partium incendium: unde tam copiosi vapores effunduntur, ut ad continuam eorum exclusionem ægri hiante ore dormire cogantur. Fit autem illud præcipuè in somno, quia tunc temporis calor partium interiorum intenditur, unde major fuliginum copia elevatur. Si autem æger non solùm in somno; sed etiam in vigilia hiante ore consistat, mul-

tò

tò magis funestum est. Adverte tamen, quosdam ex consuetudine, etiam in sanitate, hianti ore dormire, quod si Medico innotescat, nullum inde prognosticum elicere oportet.

In ventrem cubare, qui non est solitus ita dormire, malum. Hip. 2. Prorrh. text. 9. & 3. Coac. tract. 1. *aph.* 13. Nam præposterus ille decubitus, aut delirium & errorem mentis, aut gravem aliquam circa ventris sedes affectionem significat.

Sin autem nudis pedibus, nec adeò calentibus deprehendatur jacens, tum manibus & cervice, & cruribus item disjectis inæqualiter, atque nudis, pestiferum: anxietudinem enim denunciat. Hipp. 3. Coac. tract. 3. aph. 14.

Quando ægri in summo exacerbationis febrilis rigore, toto corpore valde incalescentes, corpus aut membra denudant ad captandum frigus, nihil est sinistri judicii. At si nulla cogente necessitate, & corpore satis temperato existente, membra denudaverint, & totum corpus hinc agitaverint valde periculosum est. *Alysmon enim*, inquit Hipp. *seu anxietudinem significat*. Illius autem ἄλυσμῦ duplex omnino causa est; una quidem stomachi proritatio atque morsus, à feritate humoris cum æstu; altera autem, virtutis oppressio à corporis gravitate, ut nulla locatio in ea anxietudine sit gratiosa. Causæ utriusque signa sunt syllogistica: prioris quidem nausea & vomendi appetitus; alterius autem crebra jactatio, moræ impatiens, sine nausea. Attamen præcipua jactationis causa est virtus languida & oppressa; nudandi verò corporis, febris ardens & lipyria.

Perniciosum etiam est, pervolvere se ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde corpus erigere, & nisi cohibeatur, vel excidere, vel surgere.

Obscurum enim delirium ostendit, & adeò funestum, ut testetur Hollerius in *suo ad Coacas prænotiones commentario*, se ex hoc signo, qui convaluerit, vidisse neminem.

Quicunque ægrotantes erecti & sedentes manere desiderant in morbi acuti vigore, & potissimum in peripneumonia, periclitantur. Hipp. 3. Coac. tract 1. aph. 16.

Illud enim vel instantem phrenitidem minatur, propter quam ita exsiliunt, vel inconditè jactantur & sine fructu; vel indicat magnum cordis incendium, quod hoc modo per liberiorem aeris inspiratum sedare cupiunt; vel denique magnam partium spiritalium oppressionem, ab ingenti inflammatione easdem occupantem, ut ægerrimè respiratio exerceri valeat, nec nisi corpore erecto.

Quicunque ægrotantes manus in vanum jactant, festucas carpunt, floccos à vestibus, aut paleas à parietibus evellunt, lecti stragula quasi sarcinas colligunt, lethale. Hipp. 1. progn. text. 23.

Sunt enim hæc symptomata imaginationis læsæ & phrenitidis indicia maximè lethalis. Sic apud eundem Hipp. 3. *Epid. sect.* 3. *ægr.* 15. in Thaso Dealcis uxor principio contegebatur, & usque in finem semper taciturna, manibus palpabat, evellebat, scalpebat, floccos legebat; vigesima prima interiit. Sed *dubium* est, quomodo Hipp. symptomata lethalia pronunciaverit, cum Gal. 4. *de locis affect. cap.* 2. de se ipso narret; cùm laboraret febre ardente, animadvertisse, se festucas colligere, & floccos evellere, amicisque præcepisse, ut cularent, ne in phrenitidem laberetur; à quo tamen morbo ipse convaluit. Dicendum est, hujusmodi symptomata vel fieri in vera phrenitide, & cerebro essentialiter affecto: vel per consensum à vaporibus ad cerebrum elevatis, à quibus paraphrenitis solet generari; Si primo modo, lethale est; si secundo, minimè, licèt sit indicium futuri majoris mali.

Quibuscunque, morbo jam fractis atque extenuatis tremores accidunt, funestum. Hipp. 3. Coac. tract. 2. cap. 4. aph. 63.

Tremor perpetuò fit, docente Gal. *lib. de tremore, rigore, palpitatione & convulsione*, à virtutis animalis imbecillitate, quæ vel fit ab oppressione, vel ab exsolutione. Quæ ab oppressione fit, etiamsi periculum minetur, non tamen lethalis est, quia oppressio illa, quæ fit ab humorum multitudine, vacuationibus auferri potest. At tremores, qui in principio morbi contingunt, ab oppressione plerumque fiunt, ideòque non semper lethales sunt, ut patet exemplo Pythionis apud Hipp. 3. *Epid.* 3. *sect.* 1. *Ægr.* qui ab initio morbi tremorem in manibus patiebatur, ab eo tamen liberatus est. Cùm verò tremor in morbi progressu contingit; ægro jam debili & extenuato existente, non est dubium quin ab exsolutione procedat: ideo proximam mortem significat. *Tremor.*

Febrem convulsioni supervenire melius est, quàm febri convulsionem. Aph. 29. sect. 2.

Convulsio, ex eodem Hipp. *aut ex repletione, aut ex inanitione fit.* Cum igitur aliquem sanum contigerit repente convelli, hujusmodi convulsionem fieri ex repletione est necessarium: tunc enim nervi replentur frigidis & glutinosis humoribus, unde convulsionem patiuntur. Hisce igitur febris superveniens, magna ex parte solita est calefacere, extenuare, & digerere, atque adeò solvere convulsionem. Si verò in febribus convulsio contingat, utplurimum ea fit ab inanitione & siccitate, quæ à febre ardente, & exurente producitur: quod quidem maximum est malum ac penè insanabile: quoniam longum tempus exigitur ad siccitatem nervorum removendam; morbi autem acerbitas tempus non expectat, quin citò vires dissolvit & exitium affert. *Convul-sio.*

Convulsiones, quæ in principiis morborum acutorum apparent, minùs periculosæ, quàm quæ in statu contingunt.

Non omnis convulsio, quæ febribus supervenit, lethalis est; sed interdum minùs periculosa, si in principio contingat: tunc enim multitudinem humorum significat, qua partes nervosæ contunduntur seu convelluntur. Et multò etiam minus periculosa esse solet, si non diu perseveret; quia à stabili causa tunc minimè producitur, ostenditque interdum translationem materiæ morbificæ à genere venoso in habitum corporis factam per concussionem & violentam corporis commotionem, quæ in convulsione fit, Sic apud Hip. 3. *Ep. sect.* 3. *Ægr.* 11. in Thaso mulier morosæ, ex mœrore cum occasione excitata degens, evasit vigil, & cibum aversans & sitibunda erat, & anxiosa; prima inchoante nocte timores, sermones multi, ægritudo animi, febricula tenuis; manè convulsiones multæ, obloquebatur, obscœna dicebat, multi dolores, magni, continui: secunda die per eadem, nihil dormivit, febris acutior. Tertia convulsiones quidem defecerunt, sopor autem & delatio in somnum, & rursum expergefacta exsiliit, continere se non poterat, obloquebatur multa, febris acuta, ad noctem verò hanc sudavit multa calida per totum, sine febre, dormivit: omnia intelligebat, judicata est. Circa judicationem verò muliebria multa descenderunt.

Ex hac historia colligitur, convulsionem in principio apparentem fuisse ex repletione, non solùm Galeni sententia, in *commentario hujus loci*, ubi dicit hanc mulierem passam esse suppressionem mensium sed etiam ex vacuationibus, per quas liberata est, nimirum per sudores copiosos & universales, nec non per copiosum mensium profluvium, juxta hoc commune axioma: *Morbi, qui ex repletione fiunt, inanitione sanantur.* At verò si in statu morbi appareat convulsio, magis periculosa est; vel enim à siccitate fit per febrilem adustionem introducta: vel à transmutatione humoris morbifici ad partes nervosas.

Quæ à siccitate fiunt, omnino pernicioſæ & lethales habendæ sunt: quæ verò à permutatione, sunt aliquando sanabiles, ut quæ ex motibus oris ventriculi proveniunt, & in hystericis fœminis, & quæ criticè accidunt. Attamen perpetuò difficiles esse solent, & valde periculosæ: ut videre est in historiis, quæ proponuntur apud Hipp. in Epidem. Nam in 1. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 4. in Thaso uxor Philini febre acuta laborans, post varia symptomata, octava die superriguit, convulsiones multæ cum dolore: nona convulsiones, undecima urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam. Circa verò decimam septimam existens, voce privata est. Vigesima interiit. Item *ægr.* 8. *ejusdem sect.* Erasinus, qui habitabat ad Bootæ torrentem, ex gravi morbo quinque die interiit, circa solis occasum. *Huic* autem, inquit Hipp. *convulsiones multæ cum sudore circa mortem contigerunt.* Item *ægr.* 11. *ejusdem sect.* Dromeadæ conjux, post varia symptomata, sexta die manè superriguit, velociter autem incaluit, sudavit per totum, extrema frigida, deliravit. Respiratio magna, rara, paulo post convulsiones à capite incœperunt, & celeriter interiit.

Denique 3. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 4. in Thaso Philistes febre acutissima laborans, quarta die convulsiones passus est, quinta manè extinctus est.

In

In febribus acutis convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum. Aph. 66. sect. 4.

Convulsionem in febre acuta esse malam, supra ostensum est in expositione *Aph. 26. sect. 2.* At si dolores fortes viscerum ipsi conjungantur, pessima sine dubio est. Fiunt enim illi dolores, aut ob ingentes in illis partibus inflammationes, aut ob calidam siccamque intemperiem ab ardore febrili impressam, quæ maxima esse debet, ut tam insignes dolores possit concitare, atque adeò interitum ægro minari: ut videre est in historiis supra propositis uxoris Philini, Erasini, & Dromeadæ conjugis, illi enim ægrotantes non solùm convulsiones, sed etiam hypochondriorum dolores patiebantur, & de medio sublati sunt.

Quæ in phreneticis convulsiones sunt, proximum exitum significant.

Gal. 12. *meth. cap. ult.* se nullum horum convulsorum sanatum vidisse testatur, neque alium quempiam narrantem idipsum audivisse. Etenim ab inflammatione cerebri, siccatis nervis, hujusmodi convulsio exoritur, quæ idcircò incurabilis est.

In pueris convulsiones minus periculosæ, quàm in adultis.

Quia, ut refert Gal. *comm. in* 3. *Aphor.* pueri magis abundant crudis humoribus, unde fit convulsio à repletione, quæ minùs periculosa est illa, quæ fit ab inanitione, qua adultiores frequenter laborant, tum quia pueri infirmas habent partes nervosas; ideòque à leviori causa convulsione afficiuntur.

Quicunque tetano corripiuntur, quatuor diebus pereunt: si vero hos effugerint, sani fiunt. Aph. 6. sect. 5.

Tetanus fit ex emprosthotono, id est, ad anteriora tensione, & opistotono, id est, extensione ad posteriora. In eo enim fit musculorum antagonistarum æqualis convulsio, quæ ideo naturam tam vehementer affligit, ut eos labores diu tolerare nequeat, præcipuè quando totum corpus, & maximè cervix obriguit. Tunc enim præter dolores acerbissimos, quibus vires citissime dissolvuntur, diaphragma etiam per consensum afficitur: quandoquidem à quarta vertebra cervicis producuntur nervi ad diaphragma; sicque cervice convulsionem patiente, respiratio impeditur, & suffocati moriuntur intra quatuor dies. Si verò hos effugerint, mitescente morbo, & dissoluto per judicationem, quæ quarto die contingit in morbis extremè peracutis, à gravi illo morbo liberantur.

Convulsio ex vulnere lethalis est. Aph. 2. sect. 5.

Convulsio vulneri succedit propter quatuor causas. *Primò*, quando vulnus in magnas incidit venas & arterias, & sequitur magna hæmorrhagia, à qua convulsio & animi deliquium; sed ab hac convulsione & syncope non moriuntur. *Secundò*, quando vulnus infligitur in nervosum genus, cujus vulneris ratione sequitur convulsio partium nervosarum, qui dicitur spasmus. *Tertio*, quando in vulnere fit inflammatio, quæ si ad nervos extendatur, fit convulsio. *Quartò*, quando non bene purgatur ulcus, aut cùm ante tempus clauditur: aut vulneris orificium nimis angustum est, ut in punctura nervi; tunc enim sanies acris retenta vellicat nervos, & convulsionem excitat. Lethalis autem est hæc convulsio, quia cerebrum in consensum trahitur, nervis vehementer affectis, & quia putris sanies, in vulnere retenta, interdum trasmittitur in partes nobiles. Lethalis etiam est hæc convulsio, inquit Gal. *in comm. hujus aph.* non tanquam ex necessitate, ac semper mortem afferens, sed tanquam admodum crebrò. Quod ipse Hipp. agnovisse visus est, qui in *Coacis prænotionibus*, eandem sententiam proponens, loco θανάσιμον, scripsit κακὸν.

Confer Sennert. de vulner. lethal.

A copioso sanguinis fluxu convulsio, aut singultus, malum. Aph. 3. sect. 5.

Convulsio ad immodicam sanguinis evacuationem sequitur, vel quòd venæ & arteriæ cum moderata sanguinis, quem continent, proportione destitutæ deplean-tur, depletæ contrahantur, & contractæ contrahant nervos; vel quòd venæ exhaustæ à vicinis partibus trahunt, & velut mutuum beneficium reposcunt, indeque exsiccatæ longa profusione sanguinis, à nervis alimentum repetunt: quo fit, ut nervi siccati ac contracti, ad suum principium, quasi suppetias petentes, convellantur. Vel quia venæ & arteriæ immodicè exhaustæ, totum spiritum, nedum sanguinem ab extremis partibus intro rapiunt, unde refrigeratio nervis subitò accidit, ac proinde convulsio extemporanea est, non diuturna, non à causa præter naturam, sed potius orta ab agente natura; & noxam ex inanitione depellente: ideoque supra dictum est, convulsionem ex hæmorrhagia non esse perpetuò lethalem, quamvis tamen periculosa sit, cùm nulla convulsio ab inanitione facta careat periculo.

Superpurgationi convulsio aut singultus superveniens, malum. Aph. 4. sect. 5.

In superpurgatione humores non solùm inutiles, sed etiam utiles vacuantur, ideoque convulsio quæ illi supervenit, ab inanitione est, atque adeo periculosa. Ita *Aphorism. ejusdem sect. Convulsio ab helleboro lethalis est*, propter nimiam purgationem, quæ assumpto helleboro succedit.

Ex vigiliis convulsio & desipientia, malum. Aphor. 18. sect. 7.

Vigiliæ, inquit Galen. *in comm.* ex iis sunt quæ maximè evacuant & exsiccant, atque adeo convulsionem ex siccitate faciunt: ac præterea, quia in longis vigiliis biliosior redditur sanguis, & per consequens aptior stimulandis partibus nervosis.

Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur. Aph. 63. sect. 4.

Non solùm in quotidianis, sed etiam in tertianis & quartanis circuitibus verum est, febres solvi præcedente rigore; indeque colligitur, rigores febrium intermittentium carere periculo, & non esse perrimescendos.

Rigores in febribus continuis supervenientes die critico, cum præcedentibus coctionis signis & insigni evacuatione subsequente, salutares.

Bonæ evacuationes, ejusmodi rigores subsequentes, sunt sudores copiosi, aut vomitiones, aut dejectiones, aut hæmorragiæ, ex quibus febres aut prorsus tolluntur, aut maximè minuuntur. De quibus Hipp. *Aph. 58. sect. 4. A febre ardente habito, rigore supervenient, fit solutio.* Quod ita intelligendum est, si nimirum cum prædictis conditionibus contingat. Ita apud Hip. 3. *Epid. sect. 2. Ægr.* 5. Chærionem, qui decumbebat apud Demænetum, ex potione febris magna corripuit: tertia die febris acuta, capitis tremor maximè verò labii inferioris, paulò post autem rigor, convulsiones, in omnibus deliravit, nocte molestè. Quarta quietè, modicum dormivit, obloquebatur. Quinta laboriosè, omnia exacerbata sunt, delirium, nocte molestè, non dormivit. Sexta per eadem. Septima, superriguit, febris acuta, sudavit per totum, judicatus est; huic usque in finem ab alvo dejectiones biliosæ, paucæ, sinceræ; urinæ tenues, boni coloris, enæorema nebulosum habentes. Circa octavam minxit meliùs, magis colorata, habentia sedimentum album, exiguum: mente constabat, sine febre, intermisit. Circa verò decimam quartam febris acuta, sudavit. Decima sexta superriguit, febris acuta, sudavit, sine febre judicatus est. Urinæ post recidivam & crisin melioris coloris, sedimentum habentes, neque deliravit in recidiva. Decima octava calefactus est parum, sitivit, urinæ tenues, enæorema nebulosum, parum mente motus est. Circa decimam nonam sine febre, collum dolorosè habebat, in urinis sedimentum, perfectè judicatus est vigesima. In hoc ægrotante rigor primùm accidit die tertia sine fructu, tum quia illa dies rarò decretoria est, tum quia nulla tunc apparebant signa concoctionis, neque ulla sequuta est excretio: atque ita omnes conditiones boni rigoris supra propositæ defecerunt. Atqui septimo die cõtigit rigor, fuit salutaris, quia die critico apparuit, & præcedentibus coctionis signis: urinæ enim erant quidem tenues, sed boni coloris, enæorema nebulosum habentes, & cum evacuatione copiosa, sudavit enim per totum; ideò die octava, quæ crisin consequuta est fuit sine febre, attamen morbus non omninò sublatus est, sed valdè imminutus: Diximus enim supra, per hujusmodi rigores febres vel auferri, vel maximè imminui; & non sublata ex toto causa morbifica, per dictum sudorem: contigit recidiva, quam rigor denuò subsequutus est die decimaseptima, dictis conditionibus stipatus, nimirum sudoribus, & urinis concoctis; idcircò febris expers iterum evasit, & vigesima die perfectè judicatus est. In hac etiam historia advertendum est, quod notatur ab Hippocrate, in utroque rigore, qui septimo & decimoseptimo die contingit, febrem incanduisse: dicit enim utrobique, *superriguit, febris acuta*; quandoquidem in omni rigore critico quantò magis corpus incalescit, tantò melius perfectiusque judicium sequitur; ostendit enim naturam esse robustam,

ſtam, ac potenter inſurgere ad materiæ morbificæ excluſionem.

Rigores, à quibus corpora minimè aut parum incaleſcunt, mali.

Naturam enim prælanguidam ſignificant, & adverſus cauſam morbificam inſurgere nequeuntem, unde Hipp. *in 1. prorrhet. A rigore refrigeratio non recaleſcens, malum.* Id enim, ut ſcribit Gal. *in comm.* caloris extinctionem ſignificat. Quod idem Hipp. obſervavit in 3. *Epid. ſect.* 2. *Æg.* 12. ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die ſeptima ſuperriguit, febris acuta, ſitis multa, jactatio, circa veſperam ſudavit, per totum frigida; refrigeratio extremorum, non amplius recaleſcebat; & rurſum ad noctem ſuperriguit, extrema non recaleſcebant. Decimaquarta mortua eſt

Si rigori aut horrori, die critico venienti, coma ſupervenient, mors expectanda.

Rigores, qui die critico non contingunt, aut quos nulla, vel mala ſequitur evacuatio, pernicioſi.

Sic in prædicta muliere, quæ in medacium foro habitabat, rigor ſæpè apparuit; vel diebus non criticis ſine ulla excretione, vel cum rigido ſudore, quæ mala eſt evacuatio. Sic etiam *hiſtoria undecima, ſect.* 1. *lib.* 1. *Epid.* Dromeadæ uxor tertio die ſuperriguit cum ſudore univerſali, ſed frigido. Sexto iterum ſuperriguit cum ſudore univerſali, quem tamen ſequuta ſunt extremorum frigiditas, delirium, convulſiones: & eadem die interiit, quia ille rigor die critico non contigit, ſed ſexto, qui tyrannus appellatur à Galen. ut meritò dixerit Hipp. *Aph.* 29. *ſect.* 4. *Quibus febricitantibus ſexto die rigores fiunt, difficile judicium ſequitur.* *Obicii* tamen poteſt, Lariſſæam virginem, cujus hiſtoria deſcribitur in 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 12. die ſexta, adveniente rigore, quem copioſa hæmorrhagia & ſudor univerſalis calidus exceperunt, perfectè fuiſſe judicatum. Cui *reſpondendum* eſt cum Gal. *in commentar.* hoc eſſe ex miris exemplis, quibus obſervavit Hippoc. diebus imparibus fieri interdum judicationes, quod quidem tam rarò contingit, ut communem bonarum criſium regulam infringere non debeat. Adde quòd menſtrua, tum primùm ei profluentia, ſolutionem morbi quamplurimùm adjuvarunt.

Si rigor incidat, febre non intermittente, ægro jam debili, lethale eſt. Aph. 46. ſect. 4.

Gal. *in comment.* dicit, non idem eſſe, ſi quis dixerit, ſi inciderit, & ſi incidat: verbum enim *inciderit*, unum ſignificat rigoris inſultum; *incidat* verò plures: ſemel igitur rigore incidente, nunc bonum, nunc malum eſſe poteſt, ut ex præcedentibus theorematis apparet; ſæpius verò fieri rigorem, febre non deficiente, cùm alioqui bonum non ſit, in virium imbecillitate eſt perniciosum Nam ſi aliqua evacuatio rigorem ſubſequatur, quæ nullam faciat intermiſſionem, propter utrumque diſſolvi hominem par eſt, tum quia vis in becillis ferre non poteſt rigoris agitationem, tum quia ab evacuatione diſſolvitur. Si vero ſolus accidat rigor, nulla evacuatione ſubſequente, utroque modo caſus caret bonitate: nam tanquam mala cauſa vires hominis tentat, & malum ſignum erit, illarum indicans imbecillitatem, quæ ſolitæ erant noxios humores in rigoribus evacuare, nunc verò hoc non poſſunt efficere

Rigores in morbo diuturno ſæpe advenientes, vel potiùs horrore ſine ordine & typo, ſuppurationem internam ſæpe ſignificant. *Hippoc.* in Coac. *Vel ſignificare poſſunt humorum pravorum copiam, à quibus vapores acres excitari ſolent.* *Vide Hippocratem*, Coac. aphor. 10. 13. 15.

Horrores, qui in principio febrium acutarum frequenter apparent, mali.

Maximam enim humorum pravitatem oſtendunt partes ſenſibiles vellicantem, & naturæ infirmitatem, humores movere fruſtra tentantis. Hujuſmodi horrores apparere ſolent plerumque in principiis febrium malignarum & peſtilentium.

Crebri ex lumbis horrores cum cita caloris viciſſitudine, calamitoſi: nam acerbiſſima urinæ ſuppreſſio denuntiatur, atque his inſudare, peſtiferum. 1. Coac aph. 8.

Significat enim inflammationem ſpinalis medullæ, aut membranarum ejus quæ partes vi caloris præternaturalis exardent, nativi autem caloris paupertate refrigerantur, quemadmodum fit in repentina & frequenti partium extremarum in utrumque mutatione: In empyemate etiam hoc non ratò contingit. Succedit verò urinæ ſuppreſſio, quia à frequenti rigore calor veſicæ nativus extinguitur, atque ita virtus illius expultrix labefactatur, & ſenſus irritationis adimitur.

A ſudore horror non bonum. Aph. 4. ſect. 7.

Judicatoria, quæ non judicant, mala ſunt. Sic ſudor die critico erumpens, ſi ægrum non juverit, ſed inde horror ſequutus ſit, malum eſt ſignum. Significat enim, vel humores tantùm utiles vacuatos eſſe per ſudores, & inutiles ac noxios intus manere; vel portionem tantùm hujuſmodi pravorum humorum per ſudorem eſſe vacuatam; reliquum verò intro recurrere, ac partes ſenſiles vellicare, horroremque efficere. Indicatur itaque vel natutam eſſe debilem, quæ non poſſit materiam morbificam excutere, vel humores eſſe contumaces; qui naturæ conatum eludant.

Sternutatio.

Obſervatum eſt ſi ægrotans vir ſemel duntaxat ſternutet, quod is morbi ferocia ſuccubiturus ſit; ſi verò bis ſternutet, profligato morbo revaliturus. Contra in fœminis, ſi quæ graviter habens bis ſternutat, funeſtum & exitiale; ſi ſemel ſternutet, ſalubre ſignum exiſtit. Foreſt. obſerv. 487.

Coryzas & ſternutamenta in morbis pulmonum præceſſiſſe, vel ſubſequi, malum. In aliis verò morbis etiam exitialibus, & ſternutamenta ſpem ſolutionis adferunt. *Hipp.* 2. in prog. c. 16.

In phtiſi, pleuritide, & peripneumonia, ex concuſſione iſta ſternutantis cerebri, lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valde augetur, & nulla propterea fit materiæ morbificæ vacuatio. In aliis verò morbis cauſa morbifica poteſt diſſipari, & excuti vi naturæ adverſus eam motu illo violento inſurgentis; ideoque ſternutamentum ſignificat naturam jam vires reſumere & ad expellendum excitari, unde convaleſcentiæ initium conjectari licet, Gal. *in comm. hujus loci*, ſternutationem ſine rheumate in declinatione, vel poſtquam præceſſit ægritudo, ſemper eſſe bonum ſignum, etſi ægritudo ſit periculoſa, affirmat.

Mulieri, qua hyſtericis tenetur paſſionibus, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio bonum. Aph. 35.

Sternutamentum in hyſtericis ſuffocationibus, partu difficili, & ſecundinis retentis, convenientiſſimum eſt, ut ſignum, & ut cauſa. Ut ſignum, quia naturam oſtendit propriarum meminiſſe motionum, & quæ prius torpebat, excitari & reviviſcere, quandoquidem aliquam ejicit ſuperfluitatem: Ut cauſa, quia vehementiore concuſſu atque fervore parum quidem naturam excitat, partim verò excernit quæ partibus corporis infixa adhærent.

Bona & facilis reſpiratio maximam habet vim ad ſalutem in morbis acutis. *Hipp.* in prog.

Actiones vitales, Reſpiratio.

Nam, ut docet Gal. *in comm.* bona reſpiratio thoracem, cor, pulmones, pleuram, diaphragma, & denique omnes partes reſpirationi inſervientes bene valere ſignificat. Iis autem bene valentibus, nullum ex morbo acuto debet timeri periculum; niſi ille malignus ſit & peſtilens. Febres enim hujuſmodi ita ſæpe per inſidias corpus aggrediuntur, ut nulla in reſpiratione læſio appareat, quamvis in progreſſu lethaliter afficiant.

Ubi in febre non intermittente difficultas ſpirandi & delirium acciderit, lethale. Aph. 50. ſect. 4.

Quia duo vitæ principia ſcilicet Cor, & Cerebrum, vehementer læſa ſunt, & ad interitum conſentiunt. Utrumque autem paſſio, nimirum delirium & difficultas ſpirandi, diu durare debent, ut lethalia dici poſſint: nam in perturbatione critica utrumque ſalutariter interdum contingit.

Reſpiratio magna & rara cum febre acuta peſſima eſt.

Delirium enim vel præſens, vel imminens oſtendit. Mens ſiquidem valde occupata à multitudine ſpecierum, quæ in delirio repræſentantur, facultatem muſculos thoracis moventem aliò avertit, ita ut non fiat reſpiratio, niſi maxima cogente neceſſitate, unde rara efficitur, ſed raritas illa magnitudine compenſatur. Eadem etiam ratione melancholici & amantes habent non rarò hujuſmodi reſpirationem magnam & raram, quia in profundis cogitationibus defixi, obliviſcuntur reſpirare. Hujus autem reſpirationis magnæ & raræ periculum, in morbis acutis, colligere licet ex Hipp. 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 2. Ubi Silenus, qui undecima die interiit, habebat à principio & per totum, ſpiritum magnum & rarum. Item *Ægr.* 11. *ejuſdem ſect.* Dromeadæ conjux prima die circa hypochondrium anxioſa, horrida, inquieta, & ſequentibus non dormivit, ſpiratio rara, magna ſtatim reſtricta. Sexta manè ſuperriguit, velociter autem incaluit, ſudavit per totum,

extrema frigida, deliravit, respiratio magna, rara. Paulò post convulsiones à capite incæperunt, & celeriter interiit.

Magna & frequens respiratio periculosa.

Magnum enim incendium significat & putredinem cordi partibusque vicinis proximam, quæ multa indigens ventilatione, magnam & frequentem respirationem efficit.

Parva & frequens respiratio periculosa.

Significat enim, teste Hipp. *in Epid.* organi alicujus dolorem, quòd animalis facultas, dolori providens, nolit partes illas, quæ sunt supra septum transversum, & respirationi inserviunt, plurimùm dilatare, quo minùs doleant, ac motu violentur. Ideò parvam efficit respirationem. Sed quia parva illa respiratio non sufficit incendio intus concepto ventilando, natura idcircò compensare cogitur quod à magnitudine detrahit. Ille autem dolor, talem respirationem efficiens producitur ab inflammatione, abscessu, ulcere vel à copiosis, crudisque humoribus, quæ omnia periculum minantur.

In febribus spiritus offendens, malum, convulsionem enim significat. Apoh. 68. sect. 4.

Per spiritum offendentem intelligit respirationem interruptam seu intercisam, quæ in medio suo subsistit. Idque potest contingere tum in inspiratione, & vocatur ab Hipp. duplex intrò revocatio, veluti super inspiratio, ut frequenter pueris plorantibus contingit: tum in expiratione, sed rariùs, & vocatur ab Hipp. spiritus offendens, cùm ad exteriora fertur. De utroque intelligendus est hic aphorismus, quod scilicet in febribus convulsionem significet, quòd nimirum musculi ac nervi, jam convulsioni parati, ita moveant thoracem qua dispositione insuper aucta, & plures occupante partes, manifesta convulsio hominem apprehendit.

In acutis passionibus, quæ cum febre fiunt, luctuosa suspiria, mala. Aph. 54. sect. 6.

Hic aphor. superiori similis est in eo, quod per suspiria intelligenda sit illa respiratio interrupta & reduplicata, quæ supra fuit exposita: Nunc verò pejor & lethalis ut plurimùm efficitur hujusmodi respiratio, quando luctuosa est, id est, cum luctu & gemitu quodam editur. Significat enim quandam dolorosam dispositionem, vel potiùs humoris atrabilarii copiam, in mœrorem quendam inducens, hujusmodi etiam luctus, nolentibus ægris exprimere solet.

Nocturna dispnœa in chronico morbo hydropem minatur. Plater.

Respiratio, quæ maximè naribus editur, in qua pinnæ narium moveri videntur, exitiosa.

Significat enim omnimodam virium infirmitatem. Nam progresso jam morbo, & non sufficiente ad respirationem diaphragmate, veniunt in subsidium musculi intercostales: ac si ne hi quidem sufficerent usui, cartilagines illæ à natura diducuntur, plus aeris attrahere conante: sed frustra fit ille conatus, haud secus quàm hiatus, ut in morientibus fit.

Frigida spiratio in morbis acutis proximam mortem significat.

Ostendit enim caloris innati extinctionem, & humidi primigenii consumptionem, ab urente calore.

Pulsus magnus, vehemens, & æqualis, in quovis morbo salutaris esse consuevit.

Significat enim facultatis vitalis robur, à qua reliquæ fulciuntur, ut causa morbifica facilè devinci queat.

Pulsus inconstans, inæqualis, & languidus, pessimum eventum pronunciat.

Significat enim magnam pravorum humorum copiam, quæ naturam valde conturbet, unde illa inconstantia & inæqualitas in pulsu. Quod si virium infirmitas adsit, qui ex languido pulsu colligitur, non poterit grave illud onus excutere.

Pulsus minutus & frequens, qualis est formicans aut μειῶρος, lethalis.

Vires enim paulatim deficere, & in proximam ruinam delabi significant.

Pulsus intermittens seu intercidens, pernicioſus.

Gal. 2. *de præsag. ex pulsibus* dicit, cum pulsu intermittente multos senes & pueros evadere. Juvenem verò ab eo incolumen se vidisse neminem: Et ratio hujus rei est; quia in juvenibus maximum à statu salubri recessum declarant: illi enim ob validum virium robur non nisi à fortissima causa in tales affectus incidunt, quæ difficilè superari queat, imò potiùs ægrotantem obruat. At senes & pueri ob invalidum à leviori causa magis afficiuntur, quæ tamen faciliùs eliminati queat. Experientia tamen Gal. sententiæ refragati videtur, cùm nullus ferè Medicorum reperiatur, qui non viderit etiam juvenes nonnullos, cùm pulsu intermittente liberatos. Ut autem Gal. auctoritas defendatur, dicimus, pulsum intermittentem dupliciter fieri, vel cùm æqualiter intermittit, ut scilicet inter duas intermissiones idem perpetuò sit pulsationum numerus; & ille pulsus intermittens est perpetuò lethalis, de quo Gal. sententia intelligenda est. Vel cùm intermittit inæqualiter, & tunc ægri possunt liberari. Pulsus intermittens æqualiter significat constantiam causæ morbificæ, ejusque victoriam supra naturam.

In febribus pulsus, sanorum pulsibus similes, periculosi.

Nam febrem malignam & pestilentem significant, in qua sæpissimè solent contingere, ut præter experientiam docuit Gal. 3. *de præsag ex pulsib.* & tales pulsus fieri vult, quò in hujusmodi febribus præcipuè malignioribus, vel cordis substantia calidior fiat, humores autem contenti frigidiores, vel contra cordis substantia frigidior sit, humores autem calidiores; ex quibus contrarietatibus quædam veluti symmetria in pulsu exsurgie. Vel certè dicamus, in principio potissimum febris malignæ & pestilentis pulsus ferè connaturales apparere, quia cor magis afficitur à veneno, quàm à calida intemperie, quæ solet efficere insignes illas in pulsibus mutationes: cùm tamen in progressu morbi pulsus frequens, parvus, debilis, ac diversus apparere soleat. Vide Horstium in observat. de peste.

COROLLARIUM.

Reliqua repetantur ex Gal. luculentissimè conscripta in *libro de præsagitione ex pulsibus*. Sufficiat hic præcipuè & in praxi frequentiores pulsuum differentias annotasse.

Bona & laudabilis in morbis appetentia, salutaris.

Illa appetentia bona & laudabilis censenda est, quæ ad bene valentium appetentiam accedit, eique maximè est similis quæ quidem optima est, juxta sententiam Hippocratis *aphor.* 3. *sect.* 2. *In quovis morbo mente constare, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum.* Hinc enim facultatem naturalem, & partes illi servientes, ac præcipuè ventriculum bene valere colligitur. *Actiones naturales Famet.*

Dejecta omnino in morbis appetentia valde periculosa.

Magnam enim à statu naturali perversionem significat, oriturque, ut docet Gal. *comm. in* 3. *Epid* aut à pravis maligniſque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentiam sentire, idque consequenter appetere. Sic Hip. *in* 1. *Epid.* de tabidis, in epidemica constitutione mortuis, ait: *Cibos quosvis perpetuo fastidiebant non sitiebant.* Sic etiam Gal. *in comm. in* 3. *Epid.* multos se vidisse affirmat in quadam pestilenti constitutione, qui nihil quicquam ciborum assumebant, & de medio tollebantur: quidam tamen, ut ipse ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes cibum oblatum assumpserunt, superstites fuerunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 2. Hermocrates, qui die 27. mortuus est, cibum aversabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne degustare quidem poterat. Et *sect.* 2. *ejusdem lib. Ægr.* 6. Eurianactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam sine siti, neque aliquid bibebat effatu dignum, ex quo morbo interiit post diem duodecimam.

In morbo diuturno fastidium cibi, & dejectiones sinceræ, malum. Hipp. Aph. 6 sect. 7.

Cibi fastidium per se ipsum pravum est signum in morbis diuturnis: (nam in iis, qui à talibus morbis sunt evasuri contrarius affectus solet accidere; vehemens scilicet ciborum appetentia) sed dejectiones sinceræ iis supervenientes deterius multò præsagium efficiunt; quandoquidem per sinceras dejectiones intelligit Hip. impermixtas aquosæ humiditati quando solus humor suo sero destitutus ejicitur; sive is biliosus sit, sive melancholicus: nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem nativam humiditatem à calore febrili demonstrant.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum: & cum febre, pejus. Aph. 3. sect. 6.

Dysenteria fit ab humoribus acribus intestina exulcerantibus, primùm quidem summa superficie abrasa,

progressu autem temporis profundiora omninò habent & putrida ulcera, quo maximè tempore etiam ventriculus, ipsis compatiens, non bene concoquit: qua offensione, magis ac magis ad superiora pervenire, quando os ventriculi una afficitur, tum ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem ab initio nonnunquam cibum fastidientes propter malos humores fluentes ab hepate, à quibus abraduntur intestina, præsertim cum hujusmodi humores bilioſam naturam obtinent; nam pars eorum superflua ad os ventriculi effertur. In longis verò difficultatibus intestinorum, cùm hic casus evenerit, mortem quandam ipsi advenisse ventriculo, compatiendi ratione significat, in quo omnino interiit appetentia, opus ad vitam necessarium. Si verò unà cum inappetentia febris adveniat difficultati intestinorum, est vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum est exitiosum.

Fames intensa, ac bulimia in morbis, mala.

Vel enim appetitus ille depravatus sequitur evacuationes insignes, quas frustra magnis illis repletionibus resarcire conatur; vel acrimoniam caloris immensi, velut fornacis, quæ omnia alimenta subitò absumit, & quasi in favillas convertit, ut in multis hecticis macilentis videre est, in quibus etiam sæpè contingit hæc bulimia, propter insignes obstructiones venarum mesaraicarum, quæ impediunt chili commeatum ad hepar, unde nulla vel exigua fieri potest nutritio, quandoquidem illa chylosa materia; cùm non possit præterfluere ad hepar, in intestinis corrumpitur, & per alvum excernitur, unde fit ut hectici hujusmodi perpetuò & immedicabili alvi fluxu teneantur. Ideò partes suo genio defraudatæ, perpetuò trahunt alimentum ab hepate, hepar verò à ventriculo, ex qua tractione fit continuò in ventriculo, & præcipuè in orificio illius superiori illa divulsio, quam fames necessariò consequitur. Vel etiam appetitus ille intensus dependet ab humoribus acidis, ventriculi orificio affixis, qui perpetuò vellicant illam partem exquisitiori sensu præditam. Hæc igitur fames immensa, ut est rara & portentosa in morbis, sic nihil boni indicare potest, ut est *Aph.* 4. *sect.* 2. *Non satietas, non fames, non aliud quicquam, quod modum naturæ excesserit, bonum.* Nam perpetuo nimia illa ciborum ingestio causa existit pessimorum excrementorum, quæ in ægrotantibus colliguntur, ut est *Aphor.* 17. *sect.* 2. *Ubi cibus præter naturam ingestus est, ibi morum facit.* Et ut habetur *Aph.* 8. *&* 13, *sect.* 2. *Comedentes, & nihil proficientes, malo sunt loco.*

Depravata appetentia, quæ pica seu in alacia dicitur, in morbis chronicis, mala.

Hujusmodi appetitus qui ad absurda aut aliena fertur, gravidis familiaris est, ob suppressionem mensium, quæ pravorum excrementorum multitudinem colligit, eorumque refluxum ad ventriculum parit; & in his non est valdè periculosus, quia partu omnia illa recrementa expurgantur. At in morbis chronicis pessimus habetur, tam ratione causæ, quam signi; dum enim se ingurgitant cacochymis istis cibis, causæ morbificæ multiplicantur, & denotat eversionem temperamenti partium & humorum, propter quam similia illi expetere solent. Sapienter itaque dixit Hipp. *Aph.* 38. *sect.* 2. paulò quidem deteriorem cibum, valdè expetitum, ægro quandoque concedendum, sed cum ea moderatione, ut non possit ratione quantitatis aut qualitatis graviorem illi noxam afferre.

Sitis præter rationem soluta in morbis acutis, malum. Hipp. 1. prorrh.

Si enim non sit causa aliqua sitim sedans, ut fluxio pituitosa à capite, quæ ventriculum irriget: vel caloris nativi extinctionem significat, vel errorem mentis. Non minùs enim iis, qui sitiunt, & sitim non sentiunt, qui dolent & dolorem non sentiunt, mens ægrotare solet. Hoc theorema confirmatur historiis supra propositis, in dejectæ appetentiæ explicatione.

Sitis inexhausta, quæ nullo potu expleri potest, mala.

Summam enim indicat dyscrasiam, & intensissimum partium internarum incendium, aut humidi primigenii consumptionem. Sic apud Hipp. *in* 2. *Epid. Ægr.* 1. Philiscus inter alia symptomata valdè siticulosus erat, & sexta die obiit. Ita & 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. Pythion toto morbi decursu ingenti siti torquebatur, & decima interiit.

Depravata admodum sitis, quæ circa liquores absurdos & potui minimè idoneos versatur, mala.

Nonnulli ægrotantes reperiuntur, qui neque aqua, neque syrupo, aut vino diluto, vel simili liquore consueto recreantur, sed alienam potionem expetunt, quæ parum naturæ & morbo consentanea est v. g. qui acetum, aut succum limonum, aut aquam vitæ, aut alium quempiam liquorem potui parum idoneum bibere desiderant. At qui ita affecti sunt, in magno versantur vitæ periculo, quia natura tantùm jam à suo limite recessit, ut non possit deinceps ad convenientem statum revocari.

Si quis in laboriosa febri singultiat, morbo laborat pessimo, 1. Coac. aph. 47.

Fit enim ille singultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam stomachi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius se nullum vidisse servatum in extenuatis, aut febre ardente, vel maligna correptis, cui singultus supervenerit. Sic apud Hipp. 1. *Epip. sect. Ægr.* 11. mulier, quæ in mendacium foro habitabat, die duodecima frequentes singultus patiebatur, & decima quarta interiit. Observavit Platerus, in febribus ardentibus supervenientem singultum, & perseverantem, plerumque mortis esse prænuntium; at in semitertiana febre eundem vidit non lethalem. Idem in dysenteria lethalem esse observavit.

A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum Aph. 3. sect. 7.

Duo hæc signa si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent; ideò lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri vel ventriculi denunciant; quæ inflammatio non modo ipsius singultus ac ruboris oculorum causa fit, sed & vomitus. Si enim vomitus cieretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejusque tunicas mordentibus, expulsis per vomitum illis humoribus, cessaret vomitus & singultus, nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cùm vomitus non solùm non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem invexerit, certissimum est, illa tria, vomitum, singultum, oculorum ruborem pendere ab inflammatione cerebri, vel ventriculi. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & effundit in extimam tunicam oculi, quam adnatam vocant, unde oculorum rubor; cui ventriculus consentiens per nervos qui à sexta conjugatione in ejus os feruntur, ab ea cerebri inflammatione facilè in vomitum ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu singultum, & unà cum singultu ruborem oculorum invehit, facto concursu sanguinis fervidioris ad oculos propter maximum consensum, qui inter istas partes intercedit, quem facilè ostendunt suffusionum initia, imaginum ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiato ventriculo contingunt. Unde merito Hipp. *in libro de locis in homine,* dixit à vomitu oculos maximè lædi. Hujus singultus vomitui succedentis exemplum habemus in historia supra citata mulieris, quæ in mendacium foro habitabat, in qua ventriculi inflammationem ex pravorum humorum affluxu in illam partem fuisse genitam, verisimile est: nam octava die vomuit bilioſa, exigua, subflava: nona vomuit exigua, bilioſa: undecima vomuit virulenta bilioſa, superriguit non multo post, extrema frigida, ad vesperam sudor, rigor; vomuit multa; noctem laboriosè. Duodecima vomuit multa nigra, graveolentia, singultus multus, sitis, laboriosè; decimaquarta mortua est.

A jecoris inflammatione singultus, malum. Aph. 17. sect. 7.

Singultus tum jecoris inflammationi supervenit, ut docet Galen. *in comm. hujus Aphorismi,* quando inflammatio auctior & deterior evasit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò usque accrevit, ut vehementer superiori ventriculo incumbat, ac singultum inducat. Imò verò affluente materia nonnunquam inflammatio, aut erysipelas in ventriculo gignitur; sin minùs, ab ea ventriculi tunicis imbibita, morsus excitatur.

In diuturnis levitatibus intestinorum superveniens ructus acidus, qui prius non erat, signum bonum. Aph. 1. sect. 6. Ruffus.

Lyenteria fit ut plurimùm à frigida ventriculi intemperie, qua coctio ventriculi aboletur, & alimenta neque colore, neque odore, neque alia quavis qualitate mutata celeriter excernuntur. Si verò in hujusmodi lyenteria jamdiu contracta ructus acidus superveniat, qui priùs non extiterit, bonum erit signum. Hinc

enim

enim apparebit, intemperiem jam incipere restitui, caloremque nativum iterum excitari, qui per talem lyenteriam adeò debilitatus erat, ut ne tentaret quidem alimentum mutare. Licet enim ructus acidus insignem significet ventriculi refrigerationem; tamen flatus aliquos etsi acidos elevare, minoris perfrigerationis est, quàm omnino nihil.

Excrementa per oculis.

Quibus in febribbus, aut aliis morbis voluntariè illacrymant oculi nihil absurdi est; quibus vero non voluntariè, absurdius. Aph. 52. sect. 4.

Lacrymæ voluntariæ dicuntur quæ à causa manifesta & externa, puta tristitia & mœrore, imò interdum lætitia excitantur, & in iis nihil periculi. Involuntariæ verò vel fiunt ab inflammatione oculorum, aut acri in eosdem fluxione, & in iis etiam nihil est periculi: vel fiunt à perturbatione critica, & crisin per hæmorragiam præcipuè præsagiunt, quæ etiam nullum minantur periculum: & tales cognoscuntur ex præcedentibus concoctionis signis, & pravorum symptomatum carentia; vel denique oriuntur ex resoluta virtute retentrice, quæ est in cantho, & cæteris oculi partibus, & illæ sunt exitiosæ, de quibus loquitur Hipp. *in hoc aphor.* & à reliquis discernuntur ex oculorum cavitate & extenuatione, aliisque symptomatis, quæ ipsa necessariò comitantur.

Per alvum.

In gravis capitis affectu, si pus ex naribus effluat, solutio fit.

Hoc theorema desumptum est ab Hipp. *Aph.* 10. *sect.* 6. *Dolenti capite & valde sonanti, pus aut aqua, aut sanguis fluens per aures, aut per os, aut per nares, solvit morbum.* Hi enim sunt ductus & meatus ordinarii, per quos cerebrum seso exonerare solet. At præcipua atque gravissima cerebri affectio est inflammatio, quæ si ad suppurationem veniat, & pus per aures, quæ magis ordinaria in hoc casu via est, vacuatur, fit morbi solutio.

In puerulis humiditates per aures diu effluentes, salutares.

Hujusmodi humiditates pueris familiares sunt, *Aph.* 24. *sect.* 2. & salutares: qui in illa ætate cerebrum humidissimum & excrementis scatens, salutariter sese non solùm per aures sed etiam per alios ductus expurgat.

Aurium sordes, quæ natura sua flavæ, & amaræ existunt, dulcescere, aut colorem mutare, pessimum. *Hipp.* 6. Epid.

Galen. *in comment.* dicit, illud accidere per colliquationem cerebri in febre acuta. Vel dicere possumus, quod debilitato valde calore nativo, profluant aquosæ illæ humiditates, quæ in cerebro continebatur, sordibusque istis permixtæ, illarum saporem & colorem immutent.

Sanguis bene ac largiter fluens è naribus die critico, salutaris.

Fit enim tunc temporis illa evacuatio à natura bene operante, & causam morbificam expellente. Sed diligenter advertendum est, utrum præcesserint signa concoctionis, & nulla in morbo lateat malignitas: siquidem in morbis malignis hujusmodi hæmorrhagia sæpe solet inutiliter contingere.

Hæmorrhagiæ nimis copiosæ & vehementes, pessimæ: nam ad convulsionem deferunt.

Fit enim aliquando, ut natura copia sanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & supercrisin efficiat: quam Medici sæpè cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi, mala.

Quia in principio morbi nulla evacuatio potest esse critica, sed merè symptomatica est: non tamen idcirco lethalis est, sed tantùm inutilis & nihil ægro conferens: quemadmodum contigit Pericli in 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 6. cui prima die sanguis fluxit ex sinistro, postea verò febris multùm intensa est, & perseveravit usque ad quartum diem, in quo per copiosum calidum sudorem judicatus est.

Hæmorrhagia, quæ è directo partis affectæ accidit, bona: contra verò, mala.

In hepatis inflammatione hæmorrhagia critica salutaris est, sed hanc debet habere conditionem, ut per dextram narem sanguis evacuetur; si enim per sinistram effluat, non servabit rectitudinem tantopere laudatam ab Hippocrate, & ostendit naturam perturbatam præpostere operari. Sic in lienis inflammatione sanguis per sinistram narem debet effluere, non verò per dextram.

Stillæ sanguinis paucæ per nares effluentes, mala.

Significant enim naturæ imbecillitatem, & malignitatem morbi. Omnis siquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur maximè damnatur ab Hip. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia: siquidem coctioni esse intentam tunc temporis arguitur. Adde quod nulla apparente stilla, materiæ benignitas eluceat; quæ inepta est ante tempus naturam irritare. Sic apud Hipp. 1. *Epid. Ægr.* 1. Philisco quinta die parum è naribus stillavit, sincerum, & sexta die obiit. Ægr. *undecima ejusdem sectionis.* Dromeadæ conjugi quarta die distillarunt pauca è naribus, sexta verò interiit. Non tamen ex hoc signo mors absolutè conjicienda est, nam *in* 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 3. in eo qui decumbebat in Dealcis horto, secunda die ex nare sinistra paucus & sincerus effluxit sanguis, quadragesima die judicatus est. Attamen gravissimo morbo conflictatus est; ut ex tota historia appareat, ideoque si non mortem, saltem maximum vitæ periculum portendit hujusmodi stilla sanguinis, si aliis pravis symptomatis adjungatur. Nam hoc etiam advertendum est, quod videlicet exigua sanguinis excretio die judice apparens, sine gravioribus signis vel antecedentibus, vel subsequentibus, tantùm abest, ut periculosa sit, quin potiùs crisin per eandem viam adfuturam denuntiet: ut Metoni accidit *in* 1. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 7. cui quarta die, non prægressis gravioribus symptomatis fluxit è dextra nari sanguis bis, parum: quinta fluxit largius ex sinistra, sincerum, sudavit judicatus est, & cùm recidivam passus esset, sanguine iterum ac sæpè profluente, liberatus est.

Per os Sputum & excreatio.

Sputa alba, levia, æqualia, non admodum tenuia, vel erassa, quæve promptè facilèque excernuntur, & sine dolore ullo vehementi aut multa tussi, salutaria.

Significant enim, naturam materiæ morbificæ dominari; eamque laudabiliter concoquere, & concoctam sufficienter excernere. Dictæ enim qualitates, in sputo apparentes, optimæ concoctionis indicia sunt.

Sputum statim initio morbi pectoris aut pulmonis apparens, bonum. Aph. 12. sect. 1.

Significat enim concoctionis rudimentum: quod si statim ab initio morbi fiat, sperandum est, brevi tempore morbum solutum iri.

Sputum leviter rubescens ex sanguine & pituitæ permixtione, salutare.

In pleuritide hæc sputa rejiciuntur, cùm natura materiam morbificam aggreditur; hanc etenim paulatim attenuat & liquat, ac proinde laxatis viis, quò vapor exhalet, tenuior pars & vicina vapori, per raritatem pororum elabitur in interna ac vicina spatia, ac pituitæ permiscetur, unde tussi sublata, & sputo excluso, vitium coctionis demonstratur, ac proinde Gal. *comment. in* 6. *Epid.* has mitissimas pleuritides esse statuit.

Sputum flavum pauco permixtum sanguine, in pectoris aut pulmonis inflammationibus, ineunte morbo editum, salutare est, multumque confert: septimum vero diem agenti, aut provectioribus, securitatis minus est. *Hipp.* in Coac. & progn.

In inflammationibus, quæ à bile & sanguine producuntur, hujusmodi sputa solent contingere: quæ si ab initio morbi appareant, ostendunt naturam partem oneris deponere; unde laxitas in parte & doloris remissio exoritur, ac proinde sanationis initio. At si provecto jam morbo, id est, septimo vel undecimo die tantùm hoc sputum appareat, minùs securitatis est; quandoquidem facultates ad anacatharsin necessariæ à morbo magis opprimuntur, quo minus laudabiles operationes ex iis sperare possimus: tum materia morbifica magis rebellis est, cujus ne tenuior quidem pars, & magis obediens, primis diebus potuit educi: tum mora diuturniori in partis substantiam penitus defixa est, ut ægriùs multo possit eradicari.

Omnia sputa mala sunt, quæ dolorem non sedant. *Hipp.* in prognost.

Omnes evacuationes bonæ vel malæ censentur ex conferentia, quæ ex iis ægrotanti accidit. Si ergo ex anacatharsi nullum doloris levamen accidat, mala sine dubio censenda est. Aut enim materia, quæ morbum immediatè producit, non ejicitur, aut si quædam portio illius evacuetur nova aliunde suppetit, quæ morbi imminutionem impedit.

Sputa pauca etsi concocta, si non pro ratione morbi excernantur, mala.

Quia nihil paucum criticum est, nec aliquod levamen afferre potest. Ideò ab hujusmodi sputis timendum esse in peripneumonia nos docuit Hipp. *in Coac.* qualia fuere in uxore Euxeni ab Hipp. observata 7. *Epid.* quæ ex eo morbo interiit.

Nihil omnino exspuere in pleuritide aut peripneumonia, progresso jam morbo, exitiosum.

Quamvis in principio nihil excernatur, non adeò periculosum est; sed si in augmento vel statu sputum non appareat, summam morbi cruditatem significat, & inflammationem contumacem ac concoctu difficilem ostendit. Hinc Hipp. *in Coac.* siccas pleuritides, in quibus nihil expuitur, meritò fecit periculosissimas: & Gal. 2. *de Crisibus*, c. 1. *Cùm passio*, inquit, *exquisitè anguста fuerit, & veluti alligans in sese universum fluxum cohibuerit, tum facit morbos lethales.* Et *in libro de totius morbi temporibus*, nihil omnino exspuere cum ingenti dolore, & spirandi difficultate, esse exitiale statuit.

Si sputum, postquam apparuerit, supprimatur, & plenus pulmo ferveat in gutture, ac stertorem, ebullitionemque patiatur; omnino lethale.

Vel enim significat maximam inflammationem, quæ sputum exurendo tam viscidum efficiat, ut nequeat expectorari; sed bronchiis pulmonum adhærens, eaque obstruens, suffocationem inducat; vel ostendit virium exsolutionem, quæ non posset anacatharsim promovere, unde fit, ut omnes, qui ex pleuritide vel peripneumonia moriuntur, jam morti proximi hujusmodi stertorem patiantur. Hujusmodi stertorem observavit Hipp. 7. *Epid.* in Metone, de quo ait, *Arteria subsiliebat cum stertore*: & de uxore Theodori: *Arteria & pectoris stridula quædam asperitas, strepitus, & fluctuatio puris*: & de uxore Polychratis: *intus circa arteriam & fauces sibulas erat & κίρχνος*, vel ut tradunt interpretes, *asperitas rancida*. In quibus & multis aliis, qui *in eodem libro* recensentur, illud symptoma partim in naturæ impotentiam, partim in multitudinem aut lentorem puris, pituitæ, aut alterius humoris fuerat referendum. At licèt perpetuò quidem malum sit, & summoperè timendum; summe tamen pernicioſum est post morbi principium, præ languidis viribus redditis. Id enim ostendit, præ imbecillitate naturam quicquam non posse excernere, sed suffocari; quòd etiam indicabunt alia signa exitialia, quæ cum isto copulata necessariò, apparebunt. In principio verò nonnumquam fit, ut præ copia humoris, & lentore ejusdem, ferveat in gutture, quo humore postea concoctio, & per sputum purgato, cessat illa ebullitio. Tale verò non esse pernicioſum ex eo dignoscitur, quod una adsint alia signa bona, & nullum pernicioſum, ut in Pisistrato contigit, de quo ait Hippoc. 7. *Epid.* stertoroſum in faucibus, bene autem ferebat morbum, mente constabat, calor remisit, simulque excretio, & stertor evasit. Denique in asthmaticorum paroxysmis hujusmodi stertor, isque valde intensus, cum sibilo solet contingere sine ullo periculo: quod diligenter annotandum est, ne in prognostico decipiamur.

Sputa alba & mere pituitosa, in pleuritide & peripneumonia, mala.

Hujusmodi sputa incautos Medicos possunt decipere, quandoquidem in iis, quæ in statu naturali excernuntur, admodum similia cùm sint salutem prima fronte videntur polliceri. Attamen admodum mala sunt, quia ostendunt nihil humoris, inflammationem facientis, expurgari: propterea & morbum crudissimum, & summè pernicioſum demonstrant. Quod Hipp observavit 7. *Epid.* in uxore Euxeni, quæ pleuritica obiit, ea enim per sputum pauca candida, & tenuia excernebat.

Sputa flava, pallida, aut rufa in sanis apparentia, sive amara illa sunt, sive dulcia phthisin adfuturam, & inde mortem prænuntiant.

Hujusmodi enim colores bilem in pulmonibus delitescentem significant, quæ quidem in sputo amarorem magna ex parte interdum deposuit, sed ob pituitæ permixtionem & dulcedinem ejus acrimonia retunditur. In quo medicos errare ac decipi facile est, qui bilioſum humorem intus in pulmone delitescentem non agnoscunt ex eo, quod sputa, etsi flava, vel pallida, vel rufa appareant, minimè acria, vel amara observent. In iis tamen ægrotantibus, exesis pulmonibus, cruenta sputa vel purulenta postea redduntur, atque inde tabes. De his loquitur Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 9. insigni contextu, & ita ad hanc rem conducente, ut illius verba huc meritò transferenda sint. *Quidam*, inquit, *humorem repentè exspuit, liquida bili in colore perquàm similem, medium videlicet inter flavum ac pallidum, ac nulla acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem exspuit; deinde levi obortа febricula, tabescere incœpit, adeò ut purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum parte cruorem rejecit, atque sic acuta febri magis consumebatur; ac iterum atque iterum plus exspuebat, adeo ut magnam sputi quantitatem redderet: quocirca magis increscente febre, ac resolutis viribus, eorum qui tabe marcescunt, exemplo mortem obiit. Deinde alium vidi eodem ferè morbo sex mensibus, ac alium quoque diutius laborantem. Igitur qui primus nobis accurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessimè affici visus est. Alterum verò cùm conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsenti medicamento succurrere tentavimus, ac multò magis etiam tertio. At quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus, neque alius post alios servari potuit, cùm enim jam morti proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes expuebat.* Hæc Gal. Cæterùm mirum est cur sputis flavis aut pallidis apparentibus, acri, amaro, aut salso sapore vacantibus, homines ad tabem ducantur. Hoc verò fit, quòd pituitosi humoris mixtione in ipsis sapor faciliùs quàm calor occultetur, quæ quidem pituita in bronchiis pulmonum continetur, ibidemque cum bile permiscetur: at bilis in pulmonibus colligitur tam acris & copiosa, ut eos exedat, putrefaciat, & ad tabem perducat.

A sanguinis sputo puris sputum, à puris sputo tabes, cùm verò sputum supprimitur, moriuntur. Aph. 15. & 16. sect. 7.

Non ab omni sanguinis sputo puris sputum consequitur; nam & è cerebro, & è gingivis, & è gutture sanguis educitur sine noxa. Imò nec à sputo sanguinis quod in pleuritide & peripneumonia contingit, puris sputum necessariò generatur; sed de illo tantùm sputo sanguinis intelligendus est hic aphorismus, quod à pulmone procedit, per erosionem illius partis, aut ruptionem alicujus venæ, per illius substantiam dispersæ. Huic enim sanguinis sputo puris sputum, & tabes, & mors necessario succedunt. Hujusmodi autem sputum, quod in puris sputum degenerat, à prædictis distinguitur, quod in eo spumosus ac valdè floridus sanguis per tussim excernatur; quæ conditiones omnes in aliis non reperiuntur.

Sputa virida, aruginosa, livida, nigra, sincera, vel fœtida, mala.

Virida & æruginosa magnum caloris incendium, & bilis æruginosæ copiam significant. Livida, aut ab atra bile, aut à caloris extinctione fiunt. Nigra fiunt ab iisdem causis, sed multo potentioribus: nam & major adustio, & refrigeratio, seu caloris extinctio, ex livore nigredinem conciliat. Sincera sputa ea dicuntur quæ fiunt ab unico humore puro & impermixto, suoque sero destituto, quod serum à calore consumptum est. Fœtida ingentem putredinem in partibus spiritalibus conceptam significant. Illa igitur omnia sputorum genera esse valde mala, eorum causæ jam recensitæ satis superque indicant.

Sputa admodum crassa, viscida, & glutinosa, in pleuritide vel peripneumonia, mala.

Quia significant magnum incendium & ardorem intus delitescentem, qui materiam istam valdè incrassat, & viscidam reddit, ut difficillimè possit purgari, necnon cum tussi molesta & laboriosa excreatione; quæ plus affert detrimenti, quàm emolumenti.

Sputa viscida & glutinosa cum raucedine, pessima. 1. Coac. cap. 16.

Simpliciter viscida & glutinosa mala sunt, ut in *præcedenti theoremate* dictum est. At si hujusmodi sputa raucitatem inducant: ostenditur visciditati junctam esse acrimoniam, quæ materiam exasperando hujusmodi raucitatem inducat. Quanto igitur dererior est materia, tanto deteriorem affectum producit; atque adeo quicunque pleuritici & peripneumonici hujusmodi sputum cum raucedine emittunt, lethaliter laborant. In aliis vero, qui hisce affectibus non tenentur, talia sputa cum raucedine glutinosa & salsuginosa phthisin prænuntiant.

Sputum rotundum, aut grandinis formam referens, exitiosum.

Primum enim sputum rotundum necessario crassum & viscidum est, atque ea ratione vitioſum, ut jam annotavi.

tavimus. Imò verò incoctibilem arguit materiam, quæ ad ustionem deducta, crassior & viscosior reddita, hanc figuram nacta est. Ideò quicunque pleuritici, vel peripneumonici hujusmodi sputa rejiciunt, brevi moriuntur. Tum etiam sine morbo præsenti tale spurum phthisin prænuntiat, ut testatur Gal. *comm. in 6. Epid.* ubi refert, se hujusmodi sputum in quibusdam febre vacantibus vidisse, qui per longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur: attamen isti omnes postea phthisici contabuerunt. Illa verò sputa, quæ grandinis granis similia sunt, quia rotundi solidiorem consistentiam nanciscuntur, ideò à majori pulmonis calore fiunt, & certiùs phthisin prænuntiant. Ita Gal. 4. *de locis affectis cap.* 9. Historia luculenta hujusmodi sputorum periculum ostendit his verbis: *Præterea alium hujusmodi affectum in pulmone notavi. Quidam diuturna tussi vexatus, & exiguum, lentumque pus exspuens, frustum quoddam parvo grandinis grano haud absimile excreavit, ac deferens illud mihi ostendit, atque rursus non adeò multo post aliud quoque attulit; unde conjeci lentum illum humorem, & quem antea exspuere solebat, siccatum induratumque ad hujusmodi substantiam perveniisse. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod astmaticis auxiliatur atque ita factum est, ut minorem exspueret grandinem atque longiori quàm antea intervallo; neque pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Caterùm grandines ipsæ magna ex parte ervi magnitudinem æquabant, quamvis interdum majores esse, interdum minores viderentur. Atque alios quoque similiter quidem exspuere, sed nihilominus multos in annos vitam extendere vidimus; quorum alii aliam ob causam; alii verò ob spiritualium instrumentorum affectum mortui sunt, quamvis nihil cruoris excrearent.*

Spuma. *Qui suffocantur & à vita deficiunt, nondum tamen mortui sunt, non referuntur in vitam, quibus spumæ circa os apparet.* Aph. 43. sect. 3.

Spuma generatur vel à vehementi calore, multos vapores excitante, eosque cum saliva permiscente, ut videre est in iis, quæ igni apposita fervent, & bulliendo spumam emittunt; vel fit à motu violento, qui eodem modo status cum aquosa substantia permiscet, ut patet in albumine ovi diutius agitato, & in mari ventis vehementer commoto. Qui igitur ex vehementi ira, aut cursu, vel exercitatione violenta incandescunt, ii possunt habere spumam in ore sine periculo; quia excitatur à causa procatarctica. Ita etiam epileptici circa finem accessionis spumàm emittunt ex ore, ob motum illum violentum & convulsorium, qui attenuat exagitando, dissolvitque materiam illam pituitosam in cerebro contentam, à qua paroxysmus ille excitabatur: ideò nullum etiam in ea periculum, qui fit materiæ morbificæ exclusione. At in iis, qui suffocantur, sive illud laqueo fiat, sive demersione in aqua, à gravi angina, vel apoplexia, spuma in ore apparens pessimum est signum, & proximam mortem ostendit; significat enim extremum naturæ conatum, fuligines in pulmone contentas magna vi excludere conantis, cum quibus etiam aliquid propriæ ipsius pulmonis humiditatis exprimit, & cum dictis fuliginibus permiscet. Cum his confert Theatrum Tabidorum Bennetti.

Per vorum substantia. *Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valdè crassus est, nec admodum copiosus, & qui duos istos humores habet exquisitè permixtos, bonus.*

Talis enim vomitus non solùm in substantia, sed etiam in quantitate & qualitate laudabilis est. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis pituita & flava bilis sunt omnium mitissimi: Si autem quantitate & consistentia mediocri, ac bene invicem permixti per vomitum efferantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebunt.

Vomitus biliosi aut pituitosi die critico erumpentes, boni.

Non solùm vomitus permixti ex utroque humore boni sunt; sed etiam qui fiunt seorsim ex alterutro humore, si talis humor morbum committat, quo æger detinetur. Sic in biliosis febribus bilis criticè erumpens, aut pituita, in pituitosis, morbi solutionem afferunt, aut saltem maximam salutis spem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit. Aph. 15. sect. 6.

Fit enim revulsio materiæ morbificæ in contrariam partem, & illa revulsio ostendit naturam reficì, ac vires resumere. Ut enim Medicus facit, eorum quæ in partem aliquam fluunt, retractionem; ita natura facit, cum prævalere incipit, repulsionem: ut cùm ex surditate facit dejectiones biliosas, ita etiam ex profluvio ventris vomitum. Nimirum cum intestina laborarent fluxione, potentis naturæ indicium est, id quod in intestina malè affecturum influebat, aliam in partem repellere.

Sanguinem supernè efferri, qualiscunque sit, malum, Aph. 25. sect. 4.

Sanguis, qui per vomitum rejicitur, à ventriculo vel hepate proficiscitur, & alicujus venæ apertionem, ruptionem, aut erosionem in iisdem partibus significat. Ideò talis vomitus malus censendus est. Et de eo loquitur Hippoc. *in hoc aph.* Tum etiam de sanguine, qui rejicitur per tussim, & à thorace vel pulmone educitur. *Advertendum* tamen est, cruentam vomitionem aliquando bonam salubremque existere, si nimirum criticè perficiatur, quamvis hoc valdè ratò contingat. Hoc tamen testatur Gal. 7. *meth. c.* 11. 3. *de sympt. caus. cap.* 2. & 5. *de locis affectis*, *cap.* 7. & nos vidimus aliquando pleuritidem, in juvene robusto, per sanguinis vomitum die septimo perfectè & salubriter judicatam. Alium etiam vidimus, qui longo morbo detentus, & velut rabe confectus, cum difficultate spirandi, oborto repentè vomitu copioso sanguinis atri, fuit liberatus. Hic igitur aphorismus ita distinguendus est, quod videlicet sanguinis vomitus perseverans & frequenter repetens, malus sit; si verò semel tantùm accidat, nec iterum revertatur, eumque morbi alicujus solutio consequatur, bonus sine dubio censendus est.

Quantitas. *Vomitus paucus & laboriosus in acuta febre, malus.*

Nihil enim eorum, quæ decretoria sunt, exiguè secerni convenit, sed quæ ita vacuantur omnia, significant aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequeat; sed ex ea aliquid symptomaticè affundat; vel naturæ imbecillitatem quæ superflua expellere frustra nitatur.

Vomitus variegati, ex multis humoribus constantes, mali.

Qualitas. Significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ facessunt, quo difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim adversus varia alimenta pugnare gravissimum efficitur; quantò difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humore, præter naturæ morbum existentes, concoquere & edomare; Præcipuè in morbis acutis, in quibus breve est tempus pugnæ, quod deberet esse longissimum, ut major spes victoriæ ex parte naturæ haberi posset.

Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, aut fœtidus, lethalis.

Significat enim hujusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes bilis species malignos morbos atque lethales solent producere: his verò si fœtor adjunctus sit, insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura non possit diu consistere. Vomitus æruginosi exemplum habetur apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 4. Ubi Philistes prima die vomuit biliosa, pauca, flava primùm, postea æruginosa multa. Quinta manè extinctus est. Tum etiam *sect.* 3. *ejusdem libri Ægr.* 4. ubi phreniticus, qui prima decubuit, vomuit æruginosa multa, tenuia: quarta mortuus est. Nigræ verò vomitionis exemplum habemus in 1. *Epid. ægr.* 12. qui die octava circa vesperam evomuit nigra, pauca, biliosa, & undecima obiit. Attamen *objici* potest, anceps esse hujusmodi signum, quia Epicratis uxor, ut habetur in 1. *Epid. Ægr.* 5. vigesima die vomuit biliosa, pauca, nigra, & judicata est perfectè sine febre, octuagesima. *Respondendum* est, eum morbum fuisse adeò gravem, & adeò sævis comitatum symptomatis, ut mirum sit quomodo ex eo ægrotans potuerit evadere, cùm octuaginta dies eam occupaverit. At interdum contingit, ut quidam morbi etiam lethalissimi præter Medicorum spem feliciter terminentur, qui tamen judicia artis nequaquam debilitant, sed censenda sunt ex iis, quæ ut plurimùm contingunt, non autem semper aut necessario. Præterea hoc etiam annotandum est, pravos hujusmodi humores certè interdum excerni, quamvis rarissimè hoc contingat. Denique fœtidi vomitus cum aliis pravis qualitatibus conjuncti, exemplum habemus in 1. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die octava & nona vomuit exigua biliosa; undecima vomuit virulenta biliosa: duodecima & decimatertia vomuit multa, nigra, graveolentia; decimaquarta mortua est.

Vomitus sinceri & impermixti in acutis febribus, mali. 12. Prorrhet.

Nam humor sincerus non solùm crudus est, sed etiam incoctilis, quippe qui excludat, tum actum coctionis, tum potestatem. Hippocr. ἄκριτον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhausta aquosa & serosa parte, ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura nostra invincibile.

Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel supernè vel infernè exierit, lethale. Aph 22. sect. 4.

Talis excretio lethalis est, ut signum, & ut causa. Nihil enim incunte morbo salutariter potest excerni, malaque est cujusvis humoris à corpore evacuatio, quæ fit ante coctionis signa. Indicium enim est, causam valde movere aut gravare, aut omnino facultatem languere: cùm naturæ œconomia hoc modo conturbetur, quæ primùm concoquit, deinde secernit ac separat inutilia ab utilibus, postremò excernit. At cùm materia peccans & hoc modo natura conturbans deterrima est, lethaliter affici ægrotantem arbitrandum est. Verùm si in progressu morbi atra bilis excernatur, poterit aliquando bona esse illius evacuatio, si nimirum concoctionis signa simul apparuerint.

Quibuscunque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quemvis alium modum extenuatis, atræ bilis, aut veluti sanguis niger per inferiora subsederit, postridie moriantur. Aph. 23. sect. 4.

Extenuatio magna debilitatem significat; talis dejectio magnum morbum, qui ægrum valde debilem citò interimit. Quando igitur ita extenuatis talis vacuatio contingit, significat naturam omninò prostratam humores illos amplius continere non posse, sed veluti laxatis habenis, per inferiora demittere.

Dejectionis sinceræ in morbis acutis, pessimæ.

Sinceras dejectiones appellavit Hippocr. (ut docet Gal. *in aph. 6. sect. 7.*) quæ impermixtæ sunt aquosæ humiditati, quando solus humor, qui vacuatur: dejicitur; sive sit bilious, sive melancholicus, sive porri colorem præ se ferat, sive bilis, quæ æruginosa nominatur. Nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem nativam humiditatem à calore febrili demonstrant: unde maximum imminet vitæ periculum. Sic apud Hipp. *Epid. Ægr.* 1. Sileno prima die bilios; sincera, spumosa, saturata multa prodierunt: quinta dejectiones sinceræ, biliosæ, leves, pingues: undecima interiit. Ejusmodi etiam sinceræ dejectiones in Eurynactis filia. Paro Pythione, & aliis contigerunt, qui lethalibus morbis conflictabantur.

Pingues & viscosæ dejectiones, lethales.

Pingues in acutis dejectiones fiunt, ut docet Gal. *comm. in text. 22. lib. 2. prorrh.* quoties pinguedo ab igneo calore absumitur. At ubi etiam viscosæ sunt, significant non solùm pinguedinem colliquari, sed etiam solidas corporis partes, unde necessario contabescunt. At verò quia dejectiones pingues & viscidæ interdum generantur ex alimentis pinguibus & lentis, tum etiam a pituita multo calore viscida reddita: ita invicem distinguendæ sunt, ut nimirum quæ ab alimentis aut pituita copiosiores sint, & minimè fœtidæ: quæ verò à colliquatione, paucæ sint & graveolentes. Et graveolentia imprimis, ut Gal. docet, colligationis indicium est. Hæ igitur pingues dejectiones magnum incendium significant, & certum exitium, si aliquod ex pravis indiciis simul illuxerit, atque adeò si morbus magnus, vehementesque fuerit, veluti in mitiori morbo longitudinem pro exitio præmonstrabunt, cujusmodi in eo, qui in Dealcis horto habitabat, Hipp. observavit, de quo ait, sexto die dejectiones fuisse nigras, pingues, spumosas, viscosas, graveolentes, qui die tantùm quadragesimo fuit judicatus. Verùm hæ non colliquatione partium solidarum factæ fuerunt, sed à pinguetudine, & ab humoribus viscidis putrefactis, quandoquidem eæ multæ extiterunt. Quæ vero etiam solida partium substantia tabescente fiunt, prorsus exitiales existunt, quales in Sileno observavit Hippoc. & nos *in præcedenti thoremate* notavimus.

Spumosæ defectiones in febribus acutis, malæ.

Illæ enim aut caloris incendium significant, quo excrementa fervescentia spumam contrahunt, ut in lebete

ptæ copia caloris fit; aut flatuosum spiritum humori commixtum, ut videre est in spumis maris incurrentibus ventis. Utrumque autem malum est, quia illud calorem arguit colliquantem, hoc verò inæqualem perturbationem. Pejores tamen sunt, quæ caloris incendium colliquans denotant, & cognoscuntur ex acuta febre; & ab excrementis calidioribus spumosis redditis, tum etiam quod sincera spectentur. De his legitur 2. *Prorrhet. In biliosis sinceriſque dejectionibus spumosa efflorescentia; mala.* Quæ verò ex spiritus flatuosi commixtione fiunt, malæ etiam sunt, quia in excrementis cruditatem significant.

In morbis acutis, si ea quæ assumuntur, inalterata rejiciantur, lethale est.

Hujusmodi lienteria abolitas in ventriculo functiones naturales ostendit, propter maximam caloris nativi exsolutionem, quæ proximam mortem denuntiat: ut videre est apud Hippoc. *in* 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 15. in Dealcis uxore; cui accidit die decima septima ab alvo iritatio turbulenta, deinde ipsæ potiones exibant: & vigesima prima interiit.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos: potissimùm si soli & sine stercore exeant. Lumbrici.

Vivi enim summam cruditatem, aut alimenti penuriam significant, mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi cum excrementis exeuntes; & jam coctione apparente, bonum.

Ostenditur enim tunc naturam excrementis dominari, fitque sæpius post dysenteriam.

Copiosior alvi dejectio in quolibet morbo, mala. At si eam ventre subtumido & crescente efferatur, pessima. Quantitas.

Alvi fluxus copiosior vires maximè resolvit, & naturam prosternit, ut *in* 2. *progn.* Hipp. habet. At si universim & sæpè dejiciatur, periculum imminet animæ defectionis; quod etiam confirmat in *Coacis prænot.* his verbis: *Liquida dejectio, & confertim semelque effluens, paulatim, mala: altera enim vigilat, & altera exsolutionem invehit.* At verò si copiosa dejectio cum ventre tumido conjuncta sit, significat magnam caloris nativi exsolutionem, unde cruditates & flatus multi generantur, quibus venter intumescit.

Paucæ dejectiones, vel quæ statim ubi incœperint, sistuntur, malæ.

Omnes excretiones paucas inutiles esse, alibi demonstratum est, tum quòd ad morbi causam tollendam non sufficiant, nam etiam, quòd vel humorum multitudinem vires opprimentem, vel earundem imbecillitatem significant. At si alvi fluxus statim ubi incœperit, cohibeatur, significat pravos humores, qui per intestina ferebantur, aliò esse conversos, ubi gravem noxam inferre possint. De his loquitur Hippocrates *in* 7. *Epid.* his verbis: *Ventres, etsi fortè humectati essent, statim maligno modo sistebatur.* Hinc non absimili ratione diarrhœæ & dysenteriæ, quæ subitò cohibentur, maximum vitæ periculum ægris afferre solent.

Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseverat, mala. Qualitas.

Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam coegit ad præcocem istam diarrhœam. Sic apud Hip. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 8. in adolescente, qui decumbebat in mendacium foro, cui prima die venter turbatus est biliosis, tenuibus multis; secunda dejectione plures, intempestiviores, septima mortuus est. *Ægr.* 10. *ejusdem sect.* Muliers, quæ circa Pantimedem, prima die alvus turbata tenuibus multis, crudis, secunda ab alvo multa, septima obiit, alvus semper humida dejectionibus multis, tenuibus, crudis.

Pleuritide & peripneumonia correpta, alvi profluvium adveniens, malum. aph. 16. sect. 7.

Cùm instrumenta respirationi inservientia vehementer afficiuntur, hepar & ventriculus in consensum trahuntur, eisque labefactatis contingit alvi fluxus, qui ea ratione lethalis esse consuevit. Ideò ut verum sit hoc prognosticum, pleuritis aut peripneumonia debet esse gravissima. Quod innuit Hip. (docente Gal. *in comm. hujus aphor.*) cùm non simpliciter dixit, in pleuritide aut peripneumonia alvum turbatam esse, malum signum, sed adjecit, *correpto*, ac si vixerit detento atque vexato homini à talibus passionibus, profluvium alvi superveniens,

veniens, malum esse signum, quoniam ita se habentibus profluvium alvi solet advenire, non potente hepate ad se trahere alimentum, neque convertere in sanguinem; & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente: in mediocri autem pleuritide aut peripneumonia profluvium alvi superveniens prodesse potiùs, ratione evacuationis, præcipue si morbus non sit gravis, & nullum timeatur ex eo periculum; tum etiam concoctionis signa in sputis & urinis apparuerint. Interdum etiam in recenti pleuriride & peripneumonia divertitur materia antecedens ad intestina, & utilem salubremque alvi fluxum producit.

Opthalmia laborantem alvi profluvio corripi; bonum. Aph. 17. sect. 6.

Nam per hujusmodi alvi fluxum fit revulsio ad distantissima opposita, & à superioribus ad inferiora, quæ omnium efficacissima atque utilissima est.

Alvi excrementa liquida, quæ in progressu morbi crassescunt, bona.

Omnis concoctio incrassando progreditur, & quæ concoquuntur, crassiora evadunt; ideò excrementa tenuia, seu liquida, quæ sensim crassescunt, virtutem naturæ bene operantis significant.

Albæ dejectiones, in morbis quibuslibet apparentes, malæ.

Vel enim albæ dejectiones sunt ex cibis ingestis, utpotè pane puro, lacte, ptisana, alica, amygdalis, aliisque, aut ut Gal. docet *in progn.* cùm bilis nullo modo pervenit ad intestina, idque vel obstructo canali, per quem à vesica fellis ad intestina fertur, ut in ictero contingit, vel eadem sursum cum sanguine in caput inflammatum attracta: aut denique fiunt albæ dejectiones à colliquatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ paucæ, viscidæ, & valdè fœtidæ existunt. Quocunque autem modo fiant, exceptis iis, quæ à cibis albescunt, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maximè, quæ cerebro inflammato contingunt, de quibus Hipp. *in prorrhet. In phreniticis alba dejectio, malum:* quandoquidem universa bilis in cerebrum attrahitur. Propterea in biliosis febribus albæ dejectiones malæ etiam sunt, quia excrementa causæ morbificæ respondere debent; ideoque vel canalis obstructionem significat; quo bilis ad intestina deferri consuevit, quæ obstructio affectum plerumque etiam in non febrientibus lethalem facit, de quo Hipp. *in Coac. Regio morbo admodum fœdati, moriuntur, & his alba dejectio præcedat*; vel cerebri, aut convexæ jecoris partis superioris incendium, quod bilem universam ad se proliciat. Denique albas paucas, viscidas, & malè olentes dejectiones malas esse, suprà ostendimus, quòd malignam colliquationem denotent.

Alvi dejectiones vitallinæ, virides, æruginosæ, lividæ, nigræ, variegatæ, aut valde fœtidæ, malæ. 2. prognost.

Hæ omnes dejectiones malæ sunt, propter easdem rationes, quas de simili vomitu suprà retulimus. Aliquando tamen possunt criticè & utiliter affundi, si antea signa concoctionis in urinis apparuerint, ut videre est apud Hipp. *in* 1. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 14. ubi Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incipit capitis & colli & pectoris dolor fortis, statim autem febris acuta corripuit, sexta die comatosa, anxiosa, horrida, rubor in gena, parum deliravit: septima sudavit, febris defecit, dolores permanebant, rediit: somni parvi, urinæ usque in finem bene coloratæ quidem, sed tenues. Dejectiones tenues, biliosæ, mordaces, valde paucæ, nigræ, fœtidæ prodierant, urinis subsidentia alba, levis; sudavit, judicata est perfectè undecima.

Excernendi modus.

Fluida alvi excrementa cum dolore & dysenteria, aut laboriosa & frequenti dejectione, mala.

Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellicet, pungat, & erodat. Quod observavit Hipp. in 1. *epid.* in multis, qui ex febribus malignis interibant, de quibus ait: *alvi turbatæ erant, biliosis, paucis, sinceris tenuibus, mordacibusque & frequenter desidebant*: & paulò post, *quæ hos infestabant, hæc erant: dysenteriæ, tenesmi, lienteriæ, & fluxiones alvi.* Quod etiam observavit in 3. *Ep. sect.* 2. *ægr.* 6. in Euryanactis filia cui die duodecima alvus turbata est biliosis, paucis & sinceris, tenuibus, mordacibus, crebrò desidebat, ex quo morbo interiit, interdum tamen quidam morbi difficiles per dysenteriam judicantur, ut docuit Hipp. *aph.* 48. *sect.* 6. *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum*: Quod ita intelligendum est, modò illa dysenteria diuturna admodum non sit, alioqui erit mala, juxta *aph.* 43. *ejusdem sectionis, qui lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis supervenientem longam difficultatem intestinorum, aqua inter cutem, aut intestinorum levitas excipit, & moriuntur.* Alii etiam morbi per fluxum dysentericum finiuntur, ut videre est in 2. *epid. sect.* 1. *ægr.* 10. ubi Hipp. de Clazomenio ita scribit: *Circa diem trigesimam primam fluxus alvi multis aquosis cum dysentericis: & quadragesima die à morbo liberatus.* Hæ autem dejectiones quando salutares sunt, nulla pernicioſa signa cum iis apparent, plerumque verò hæmorrhagia bona, aut copiosus sudor, aut aliquod aliud bonum signum simul contingit.

Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valde mala.

Aut enim errorem mentis & delirium significat: aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus.

Ostendit enim naturam noxios humores excernere, unde solutio morbi speranda est.

Urina illa optima est, quæ in substantia est mediocris, quantitate assumptæ potioni respondens, colore subrufo aut subflavo, cum hypostasi alba, lævi, & æquali. Gal. 1. de Cris. cap. 22. *Per vesicam.*

Ut omnia urinæ vitia facilius innotescerent, decuit ab initio omnes bonæ urinæ conditiones simul exponere, ut hoc theorema sit veluti regula, ad quam sequentia omnia revocari queant. Urina igitur laudabilis debet esse substantia, seu consistentia mediocris, id est, media inter tenuem & crassam, colore subrufo aut subflavo, quia in multis urinæ sunt coloratiores, in aliis minùs coloratæ, & nihilominùs optimè concoctæ, quod è diversis corporum dispositionibus solet dependere, nimirum à temperamento hepatis & aliorum viscerum præcipuorum, ætate, sexus, victus ratione, & vitæ instituto. Corpora etenim calidiora coloratiores urinas habent, & frigida pallidiores. Juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri crassiores: senes tenuiores & minùs coloratas. Mulieres urinas habent viris crassiores & minùs coloratas, cum multis contentis, & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo sedimento crudo; & qui inedia usi sunt, vigiliis aut laboribus, habent urinas coloratiores cum pauco sedimento. Contrà qui in otio vitam agunt urinas habent minùs coloratas cum multo sedimento. In temperatis verò corporibus urina optima erit, ut docet Gal. colore modicè croceo, ad quam reliquæ differentiæ quo magis accedunt, eò meliores censendæ sunt. Sufficit tamen in morbis, ad salutem prædicendam, ut urina maxime accedat ad eas conditiones, quas habere solebat, dum æger optima fruebatur valetudine. Ideò optimum esset, illius urinam, dum bene valebat, sæpe conspexisse, ut quantum à statu naturali recesserit, facilè dignosci queat. Sedimentum denique seu hypostasis esse debet alba, levis, & æqualis, quod confirmat Hipp. 2. *progn. text.* 26. additque hujusmodi hypostasim debere consistere per omne tempus, donec morbus judicetur, si enim intermittat, & interdum urina sedimenti expers effundatur, morbus diuturnior futurus est, ac minùs securus. Hìc verò *annotandum* est Hippocratem *loco citato* solam hypostasin attendere, qua concoctio denotetur, non autem consistentiam, aut colorem, quia illa ut antea dictum est, maximè variant in variis individuis; tum etiam quia urina optimum habens sedimentum, & optimum colorem, & substantiam mediocrem habeat necesse est. Illud igitur sedimentum, quod in fundo matulæ residet, album, leve & æquale, puri optimè concocto simile; est perfectæ concoctionis indicium. Enæorema verò, sive suspensum, seu sublimamentum, quod in medio matulæ suspenditur, minùs bonum censendum est, & imperfectiorem concoctionem significant. Nebula verò, quæ in summo urinæ innatat, adhuc minùs bona est. Quanquam, ut docet Gal. in 3. *epid.* aliquando bonum enæorema, & aliquando bona nebula sat sit ad salutem prædicendam, quod disertè expressit Hipp. *aph.* 71. *sect.* 4. *Quibus septima die fit crisis, iis nubecula rubea quarto die in urina*

na appareat, & alia ex ratione. At verò inquit Gal. in *comm.* non solùm rubra aliqua nubes apparens, antea non visa judicationem significat, sed & alba multò magis quàm ipsa; adhuc autem magis & enæotema album, æquale, atque consistens.

Urinæ tenues cum bono colore in morbis acutis salutares.

Urina. liquor ejusque qualitas.

De his loquitur Gal. *comm. in* 1. *epid.* his verbis: *Planum ergo est tenues, sed boni coloris urinas, coloris bonitate promittere salutem; quatenus verò erant tenues, hactenus tempus requirebant concoctionis.* Hæ quidem urinæ salutem prænuntiant, sed longiori tempore futuram, quod observavit Hipp. in 1. *epid. sect.* 1. *agr.* 6. qui Cleonactides appellatur. Huic die sexagesima urinæ tenues quidem, at boni coloris apparuerunt: Octuagesima perfectè judicatus est. Item *agr.* 10. *ejusdem sect.* Clazomenio ab initio usque ad decimam sextam urinæ erant tenues quidem, at boni coloris, & multum habebant enæorema dispersum, non subsidebant, & quadragesima liberatus est. Ita & 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 5. Chærioni usque in finem urinæ erant tenues, boni coloris, enæorema nebulosum habentes: & die vigesima perfectè judicatus est.

Urinæ tenues, albæ, & aquosæ, in morbo difficili, exitiosæ.

Vel enim hujusmodi urinæ significant bilio sum humorem sursum in caput ferri, unde Phrenitis & delirium exoritur, de quibus Hippoc. *aph.* 72. *sect.* 4. *Quibus urinæ albæ, perspicuæ, malæ, præsertim si in phreniticis appareant.* Gal. verò *in comm.* dicit, se nullum phreniticum servatum vidisse, in qua talis urina apparuisset. Vel significant summam cruditatem, quæ aut mortem, aut morbi longitudinem portendit; longo enim tempore natura indiget ad illam summam cruditatem tollendam; idcircò si febris non admodum sit vehemens & acuta, & vires validæ sint, aliquando salus, longo tamen tempore succedit. In vehementi verò morbo, cum viribus prælanguidis, prorsus exitiales existunt. At multò certiùs perniciem denotant, quæ post principium incæperunt, & diu perseverant, quales fuerunt, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente apparuerunt; nam undecima die habuit urinas tenues aquosas, quæ tales usque ad diem quadragesimam perseverarunt. Si verò post crisin peractam diu talis urina reddatur, recidivæ certissimum est signum. In aliis denique morbis, ut febribus intermittentibus, aut mitioribus, & diuturnis, urina tenuis designat magnas lienis, hepatis, mesenterii, & similium partium obstructiones, per quas urina velut percolata tenuitatem adipiscitur.

Quibus urinæ crassæ, grumosæ, paucæ, non sine febre multitudo veniens ex his tenuis, juvat: maxime verò tales veniunt, quibus ab initio vel celeriter sedimentum inest. Aph. 69. sect. 4.

Per *crassas* urinas oportet intelligere eas, quæ sunt valdè tales, quæve semper sunt perturbatæ; per *grumosas*, quæ multos continent grumos. Tales urinæ fiunt incipientibus febribus pituitosis; nam crassities fit ex multitudine crassorum humorum: grumi fiunt ex frustulis quibusdam pituitæ, calore febris exsiccatis. Hæ tunc temporis *paucæ* fiunt; quia natura est conversa ad retinendum: cùm verò jam coctus est humor, urina apparet facta tenuior, cessante videlicet perturbatione; & multa excernitur, natura conversa ad evacuandum; & quo copiosius prodit, eo plus juvat, sicut in omnibus criticis evacuationibus. Ergo hoc loco *tenuis urina* dicitur, non quæ revera talis est, ea enim non juvat; sed quæ turbationem concoctione deposuit: hæ maximè fiunt in pituitosis febribus, in quibus etiam solent urinæ in principio, habere sedimentum quoddam fallax, quod non fit concoctione, sed descendentibus succis crudis.

Quæ urina crassa, turbida, & confusa mejitur, deinde per se ipsam clara evadit, & limpida, bona.

Ostendit enim victoriam naturæ heterogenea secernentis, & quod sibi noxium est, expellentis: idque magis, si post hujusmodi separationem crassior pars in fundo subsideat alba, levis, & æqualis.

Urina, quæ clara mejitur primùm, deinde verò post aliquod tempus conturbatur, bona.

Significat enim naturam jam inchoasse concoctionem, & illius insigne rudimentum edidisse.

Urina crassa, turbida, talisque permanens, ut igni appositæ clarescere non possit, mala.

Talis enim urina, ut docet Gal. *in aph.* 70. *sect.* 4. si vires affuerint, longum fere morbum ostendit, si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiat. Fit enim ex multitudine crudorum & crassorum humorum, quos multi flatus iis permixti conturbant & exagitant: atque ita si vires sint debiles, periculum est, ne ab hujusmodi humorum copia suffocentur. Si verò validiores sint, longo indigent tempore, quo materia illa concoquatur & edometur. Hujus urinæ exemplum habetur apud Hipp. 1. *Epid. sect.* 3. *agr.* 4. in uxore Philini, quæ die undecima urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam, illis qui assidebant parum admonentibus, crassam, albam, qualis fit in subsidentibus, quando sepositæ multo tempore turbantur, non subsidebat, color & crassities qualis jumentorum, vigesima interiit. Item *Ægr.* 11. *ejusdem sectionis*, in Dromeadæ conjuge secunda die urinæ erant crassæ, albæ, turbidæ, quales fiunt ex subsidentiam habentibus, quando conturbantur, sepositæ multo tempore, non subsidebant: sexta die interiit. Ita & in Hermocrate & in eo, qui calescens cœnavit & potavit largiùs, eædem urinæ turbidæ non residentes fuerunt observatæ.

Urinæ quæ turbidæ minguntur; & tales permanent cum fœtore insigni, pessimæ.

Gangrænam enim in vesica, aut partibus vicinis significant.

Urina, rubra, vel rufa & tenuis, talis diu perseverans, mala.

Significat enim magnum caloris incendium & inflammatoriam quandam dispositionem in hepate, aut ventriculo, aut septo transverso residere, à qua nulla concoctio, sed adustio potiùs in humores introducatur. Ideoque talis urina diutiùs perseverans cum virium imbecillitate, mortem; cum robore verò illarum, morbi longitudinem, vel abscessum in partibus inferioribus prænuntiat.

Nigræ urinæ in morbo acuto apparentes, perniciosæ.

Significant enim insignem humorum torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare faciant, unde lethales affectus producuntur, quemadmodum videre est in Philisco, 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 1. qui tertia & quinta die nigra minxit, sexta verò obiit. Item in Erasino, *Ægr.* 8. *ejusdem sect.* qui quinta die obiit: *Huic*, inquit Hipp. *febres per totum cum sudore; hypochondria elevata, contentio cum dolore; urinæ autem nigræ, habentes enæoremata rotunda non subsidebant.* Item in Pythione, 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. in quo prima & quarta die urinæ nigræ notantur, & decima extinctus est. At verò si urinæ nigræ tenues etiam extiterint, deteriores censendæ sunt, quia majorem cruditatem significant. Hinc Hippoc. *in* 1. *Epid.* tenues, nigras & paucas urinas, quæ in principio febrium ardentium apparebant, unum ex signis fuisse, quæ annuntiare solebant, quibus exitium impenderet. At verò sive multæ, sive paucæ exierint urinæ, tenues & nigræ, perpetuò lethales sunt. Tum etiam quæ cùm initio nigræ apparuerint, postea in tenues & aquosas mutantur: quod confirmatur historia Sileni, *in* 1. *Epid.* in quo urinæ usque ad quartum diem nigræ cùm fuerint, quinta tenues & transparentes exire incœperunt. Et *hist.* 2. *sect.* 3. *lib.* 3. mulieris, quæ prope frigidam aquam decumbebat, quæque octuagesima die interiit. Huic die undecima *urinæ erant multæ, tenues, & nigræ*, vigesima verò *urinæ aquosæ multæ*. Quod Gal. *in comm.* annotavit: videlicet urinas nigras in aquosas versas, esse lethales. Denique pessimæ omnium sunt nigræ cum nigro sedimento, de quibus Gal. 1. *de Crisi. cap.* 12. ita habet: *Pessima igitur est tota urina denigrata, adeo ut neminem unquam servatum viderim ex iis, qui talem urinam minxerunt. Minùs verò perniciosa, si solùm id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solùm id, quod in medio jacet; & multo minus etiam, si nebula.* Advertendum tamen diligenter est, nigras urinas non esse perpetuò malas. *Vid. Zacut.* Nam *primo*, in melancholicis tales possunt criticè excerni, quemadmodum Gal. *in comm. in* 3. *Epid. sect.* 3. *text.* 74. dicit, se novisse quandam mulierem, quæ his urinis magna copia evacuatis, plurimùm fuit juvata. *Secundò*, in lienosis urinæ nigræ salutariter excerni possunt, quando nimirum lien se per illam regionem exonerat; quemadmodum Herophonti contigit, in 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. cui febre acuta detento, ab initio usque ad quintam diem urinæ fuerunt nigræ & tenues, quinta lien

intu-

intumuit, octava lien imminutus est, urinæ coloratiores, subsidentiam habebat paucam, decimaseptima judicatus est. *Tertiò* cum hæmorrhagia conjunctæ hujusmodi urinæ minimè periculosæ sunt, quia tenuior & calidior pars sanguinis, ex qua periculum impendebat, per hæmorrhagiam vacuatur, ut videre est in 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 7. ubi Metoni magna febre correpto, quarta die fluxit è dextra nare sanguis bis, parùm, urinas subnigras habuit, enæorema subnigrum existens, dispersum, non subsidebat: quinta fluxit largiùs ex sinistra sincerum, sudavit, judicatus est: post crisin vigil, obloquebatur, urinæ tenues, subnigræ, dormivit, resipuit, huic non rediit, sed sanguis sæpè & post crisin. *Quartò* denique, ex suppressione mensium urinæ nigræ apparentes, copioso eorundem mensium fluxu superveniente, morbi solutio fit: ut videre est in *Epid. sect.* 3. *ægr.* 12. ubi mulier morosa, quæ tertia die judicata est, urinas tenues & nigras emittebat, circa judicationem verò muliebria multa descendebant.

Qualitas. *Urinæ multæ & concoctæ, decretorio die apparentes, bonæ.*

Significant enim materiam morbificam devictam esse à natura, & convenienter expelli per loca consentanea. Tales urinas in Nicodemo observavit Hippoc. de quo ait: *Die vigesimo quarto multam urinam & albam reddidit, in qua multa subsidebant, & cum sudore fuit judicatus.* Et de Pericle ait idem Hippoc. *Tertio febris emollita fuit, urinæ multæ concoctæ, in quibus multa subsidebant.* Tum etiam Chærionem ait multis urinis biliosis fuisse servatum.

Urinæ multæ, tenues, aquosæ, sine contentis, nihil juvantes malæ.

Sequuntur enim humoris excrementitii & crudi multitudinem, ut renum calidiorem intemperiem, quæ existimatur diabetem parere, aut totius corporis colliquationem, unde summa caloris nativi exsolutio consequitur. Sic 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, octava die multam urinam sine fructu reddidit, decimaquarta mortua est.

Urinæ paucæ & tenues, & assumpto potui non respondentes, quolibet in morbo, malæ.

Vel enim significant secretricis & excretricis facultatis imbecillitatem, vel calorem internum humiditates corporis exurentem, quales apparuerunt in uxore Dromeadæ, & in adolescente Melibœo, & in Euryanactis filia, & in illa muliere, quæ apud Tisamenum, & in ea, quæ apud Pantimedem decumbebat, qui omnes ægroti urinas paucas & tenues emittebant, & paulò post obierunt.

Urinæ subsistentes in morbis acutis, perniciosæ.

Fit enim urinæ suppressio, in acutis, ut Gal. docet, *comm. in* 3. *Epid.* vel ab igneo calore serum sanguinis prorsus absumente, vel ab extinctione functionum naturalium, ut Sileno contigit, cui sexto die urinæ restiterunt, atque die septimo nihil minxit, undecimo interiit. Item in muliere Cyzici anguinosa, apud Bironem agente, atque adolescente Melibœo, paulò ante interitum urinæ restiterunt. At deterrima etiam est urinæ suppressio, quæ rigorem consequitur, ut docet Hipp. 1. *Coac. sect.* 1. *aph.* 5. *Ex frigore*, inquit, *pestifera est urinæ suppressio, quæ rigorem præcedit*: quandoquidem signum est evacuationis criticæ, quæ præsertim per sudorem futura est. Ita contrà, cùm rigorem subsequitur, pessima omninò est, quia significat destructam omninò fuisse vesicæ actionem, & calorem illius extinctum ab illa perfrigeratione.

Urinæ, quæ nullum aut sedimentum, aut enæorema, aut nubeculam habent, malæ.

Illæ urinæ, contentis carentes, malæ sunt, si id non dependeat ab inedia, laboribus aut vigiliis, aut nephritica renum dispositione, aut corpora non fuerint admodum biliosa. Significant enim magnam humorum cruditatem, aut corruptionem aut viscerum debilitatem, aut inflammationem, aut obstructiones vehementes.

Urinæ paucam subsidentiam habentes, malæ.

Minùs quidem malæ sunt, quàm quæ contentis omnino carent, quandoquidem fiunt quidem ab iisdem causis, seu paulò minoribus. De his loquitur Hippoc. *Epid. Urinæ tenues & incoctæ, decolores, paucæ, aut crassitiem habentes, parvam subsidentiam, malæ.*

Farinacea in urinis sedimenta, mala; his sunt deteriora lamineæ; his autem sunt deteriora furfuracea, Hippoc. 2. *progn.*

Hujusmodi sedimenta secundùm Gal. 1. *de Crisib. cap.* 12. fiunt à calore immenso, liquante & exurente pinguedinem, & ipsam carnis substantiam. Ubi autem calor adurens agit in partes solidas primùm pinguedinem molliorem & recenter concretam aggreditur, mox solidiorem: & ubi omnis pinguedo est colliquata & consumpta, tum aggreditur primò carnem teneriorem, & recenter concretam; postremo carnem solidiorem, & tandem partes solidas. Ex pinguedine itaque recenti, ab ingenti febris calore colliquata, urinæ fiunt oleagineæ. Ex pinguedine verò solidiori colliquata, necnon à carnibus inæqualiter liquatis aut ex assato sanguine crasso, ut docet Gal. *in comm. hujus prognostici*, fiunt farinaceæ. Ex solidis denique inæqualiter eliquatis fiunt lamineæ, tunc etiam furfuraceæ à calore intensiùs adurente. Unde facile videre est, sedimenta laminea esse farinaceis deteriora, furfuracea verò lamineis. Quantum verò pernicioſa sint illa sedimenta, satis liquebit ex Gal. judicio, de farinaceo reliquis minùs malo, quod ab eo prolatum est *comm. in Aph.* 31. *sect.* 7. ubi sic habet: *Tales urinæ exitiales sunt, sicuti etiam in prognostico dictum est, & plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutiùs protrahatur, & quicumque ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est ægritudo, cùm dispositio multam requireret coctionem, in qua talis urina mingitur.* Ita Hipp. *in epid. ægr.* 2. inquit: *Minxit affatim, crassum erat quod subsiderat, sedimentum instar farinæ crassioris album, extrema rursus frigida, undecima mortuus est.* At in 3. *epid. sect.* 1. *ægr.* 3. de eo, qui in Dealcis horto decumbebat, *urinæ*, inquit, *tenues, variæ, habentes sublimamenta varia instar farinæ crassioris*: hunc autem dicit quadragesimo die fuisse judicatum. Liquet igitur ex his exemplis, quod quicumque mingunt urinam similem farinæ crassiori, si salvari debeant, tardè liberentur; quicumque verò exitialiter se habent, contingat hos quam citò interire. Urinæ farinaceæ sunt, quando hypostasis apparet in fundo urinæ instar puris; & sunt valde exitiales, ut ego expertus sum.

Sedimentum in urinis divulsum, & inæquale, malum.

Cruditatem enim significat, quæ si in eodem statu perseverat, neque sedimentum in progressu morbi ad melius mutetur, ostendit naturam non posse materiam morbificam superare; si verò corrigatur in dies, solutionis spes est, sed tardiùs accessuræ.

Sedimentum tenue, initio morbi apparens, & in dies sensim crassescens, bonum.

Significat enim naturam ab initio coctionem aggredi, eamque in dies ulteriùs perficere.

Sedimentum crassum in quovis morbi tempore apparens, malum.

Fiunt sedimenta, crassis & crudis humoribus, qui cum urina permixti, ab ejusdem liquore separantur, & gravitate sua matulæ fundum petunt. Cùm igitur crassi illi humores & crudi difficile admodum à natura vincantur, ideò periculum minantur, præcipuè quando vires sunt debiles. Si verò, cum virium robore appareant, saltem morbi longitudinem significant. Possunt autem hujusmodi humores crudi & crassi, matulæ fundum petentes, junioribus Medicis imponere, ut pro vera & laudabili hypostasi accipiantur: ab illa igitur exactè distinguendi sunt. Ac *primùm* humores illi crudi plerumque in principio morbi apparere solent; bona verò hypostasis nonnisi in statu aut declinatione. Et contingit plerumque, ut post principium morbi, attenuato illo humore crudo nullum ampliùs appareat in fundo sedimentum; sed illius loco aut nebula, aut enæorema, quo progrediente concoctione à superioribus matulæ partibus ad inferiores in dies prolabitur, quæ est vera ratio bonæ concoctionis, ut scilicet ex nebula fiat enæorema, & ex enæoremate sedimentum. At contra quando ex sedimento fit nebula aut enæorema, sedimentum illud non erat laudabile, sed crudus humor & crassus, qui postea concoctione attenuatus est. *Secundò*, crudus humor sibi ipsi non cohæret; neque omnino levis & æqualis est, sed viscidus & nimis crassus. At laudabile sedimentum læve & æquale est, & moderatè crassum. *Denique* crudus humor gravior est, & in matulæ fundo omninò subsidet. At bona hypostasis non residet, sed potiùs subsidet in fundo, ab eoque tantillùm sublevatur, & globosam quodammodo figuram obtinet: quod non facit humor crudus, qui magis diffusus est. Cùm quis morbo defunctus videtur, urinas tamen reddit decolores;

cum

cum sedimento valdè albo instar nivis, ex recidiva moritur, ut observavit ter aut quater D. Pachecus.

Urinæ sedimenta livida aut nigra, pessima.

Idque propter rationes, quæ in urinæ liquore nigro fuerunt propositæ:

Encorema divulsum, inæquale, aut nigrum, malum.

Sedimentum hisce conditionibus præditum, malum esse, supra ostensum est; reliqua verò contenta propter easdem rationes etiam mala sunt, sed minùs mala quàm sedimentum.

Nebula, juxta urinæ superficiem, circuli modo evecta, in morbis acutis pessima.

Instantem enim phrenitidem, & ex ea mortem significat.

Urina oleosa, & cui pinguia aranearum telis similia innatant, mala. Hipp. *in progn.*

Significant enim calorem immensum, pinguedinem colliquantem, quæ est in renibus, aut in toto corpore. Quomodo autem distinguatur, an hujusmodi colliquatio procedat à renibus, an verò à toto corpore, docuit Hipp. *Aph.* 35. *sect.* 7. his verbis: *Quibus autem summum est pingue & confertum, his renum malum acutum significatur.* Per *acutum malum* calidam intemperiem significat, quæ facit mictum acervatum pinguedinis, quia adjacet renibus multa acervataque pinguedo, & est ab eo loco brevis expeditaque via urinæ, ut quod liquatum est, minùs viis hæreat. Itaque si acervatim excernitur pingue, est ex malo acuto renum, sed si non acervatim, sed telis aranearum similia exeant, ex consumptione communi est. Hujusmodi urinæ oleosæ exemplum habetur apud Hipp. 1. *epid. ægr.* 11. in Dromeadæ conjuge, in qua quarta die urinæ apparuerunt tenues, oleosæ; quinta urinæ similes: sexta verò interiit. Ita & 3. *Epid. sect.* 3. *ægr.* 1. in filio Parionis, qui septima die minxit oleosum, centesima vigesima mortuus est, & in eo sine dubio tales urinæ diu perseverarunt, quod videtur innuere Hipp. his verbis: *urinæ usque in finem malæ.* Ita & *ægr.* 16. *ejusdem sect.* Melibœæ adolescens ab initio morbi minxit oleosum, vigesima quarta interiit. Quamvis autem hujusmodi urinæ oleosæ pessimæ sint, tamen farinaceæ, lamineæ, & furfuraceæ adhuc multò deteriores sunt, ut suprà ostensum est.

Urinæ, quæ insciis ægrotis, & non recordantibus minguntur, pessimæ.

Hæc sententia habetur apud Hipp. *in* 1. *prorrhet. text.* 28. his verbis: *urina excretio in non recordantibus perniciosa.* Denotat namque aut cerebrum valde læsum, & ingenti delirio ægrotantem affici, aut extinctum esse partium naturalium robur, ut functiones suas ampliùs exercere nequeat.

Urinæ in febribus malignis atque pestilentibus, substantia, colore, & contentis urinæ sanorum similes, exitiosæ.

Hoc innuere videtur Hipp. *in Coacis*, dum ait: *urinæ de repente & extra rationem coctæ, pravæ, & quidquid in urinis præter rationem coctum, pessimum.* Morbi autem maligni & pestilentes à venenata quadam qualitate producuntur, quæ ipsi cordi, & spiritibus bellum peculiariter indixit, quorum integritas subitò destrui potest ab hoste illo potentissimo, quantumcumque bene se habeat reliqua naturalis œconomia. Vel etiam hujusmodi urinæ, apparenter laudabiles in morbis acutis, & pravis symptomatis stipatis, ostendunt, bilem, qua aliàs colorantur, aut cerebrum, aut aliquod aliud viscus invasisse, nihilque succorum noxiorum cum urinis excerni, quod summè pernicioſum est. Vid. Tom. 1. Oper. Horst.

Ne te decipiat, si vesica vel renes, morbum habentes, vitiosas urinas reddiderint, non enim totius corporis signum est, sed tantùm illarum partium, Hippoc. 2. *progn.*

Hoc inde dignoscitur, quia si urina pravis contentis referta, & bene cocta fuerit, constat ex malo peculiari renum aut vesicæ esse; nam si ex febre urente esset, urina non esset bene cocta. Hoc innuit Hippocrates *Aphorism. sect.* 4. *Quibus cum urina crassa caruncula parva, aut velutì capilli unà exeunt, iis à renibus excernitur.* Et *Aphorism.* 77. *ejusdem sect. Quibus cum urina crassa furfurea quædam simul exeunt, iis vesica scabie laborat.* In his Aphorismis urinam bene coctam appellat Hippocrates *crassam*, ut testatur Galen. *in comment.* quod est peculiare indicium, contenta illa à renibus aut vesica provenire.

Sudores, qui cum manifestæ concoctionis signis die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copiosi, stillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris vel perfectè solvitur vel admodum imminuitur, boni.

Libuit omnes boni sudoris conditiones hìc simul congerere, tum ut ille faciliùs internosci queat, tum ut omnes mali sudoris differentiæ, ad hanc veluti regulam collatæ meliùs innotescant. Sex igitur *conditiones* requiruntur, ut sudor aliquis bonus dici mereatur, quarum *prima* est ex Gal. 1. *de Crisi. cap.* 2. quod ante sudoris eruptionem concoctionis signa debeant apparere. *Coctiones* enim, ut inquit Hipp. 1. *epid. crisis celeritatem salutisque securitatem significant. Cruda verò & incocta, & in malos abscessus conversa, dolores, longitudinem, acrisias, mortem, vel recidivas.* *Secunda* conditio est, ut boni sudores die tritico erumpant, quod testatur Hipp. *Aph.* 36. *sect.* 4. qui sic habet: *Sudores febricitantibus si incæperint, boni, & tertio die, & quinto, & septimo, nono, & undecimo, & decimoquarto & decimoseptimo, & vigesimo, & vigesimoprimo, & vigesimoseptimo, & trigesimoprimo, & trigesimoquarto. Hi enim sudores judicant morbos; quì verò non ita fiunt, laborem significant, morbi longitudinem, & recidivam.* Notandum obiter in hunc Aphorismum, quod Gal. *in comm.* anxiè inquirit, cur quartus dies in eo omissus sit, cùm tamen sit primus judicatorius? *Resp.* verò, hunc diem vel esse prætermissum ab ipso Hipp. vel ab eo, qui primus librum transcripsit. *Si autem*, inquit, *omninò Hipp. illum præteriit, hanc ob causam existimo illum feciſſe, quoniam morbi plurimì peracuti, qui cum sudore judicantur, tertio & quinto die magis quam quarto judicium suscipiunt. Rariores enim sunt, qui die quarto judicantur, & hoc à me fuit inventum per experientiam, ob hoc ipsum plurimum quarente, cur dies quartus fuerat ab Hipp. in Aph. prætermissus.* Hoc deinde dicit accidere, *quoniam morbi peracuti diebus imparibus moventur, & crises iisdem diebus solent accidere, quibus morbi exacerbantur:* atque ita tertio vel quinto die potiùs crisis contingit quàm quarto, quia morbi, qui diebus patibus moventur, tardiùs solent judicari. *Tertia* conditio est, quod boni sudores criticum aliquem rigorem sequantur; natura siquidem cùm è venis tenues acutosque humores detrudit, & in ambitum corporis propellit, vellicatis partibus sensibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat, cum extremarum partium refrigeratione, rigorem verò & refrigerationem, si natura robusta satis fuerit, calores foras erumpens, febris acuta & magna consequitur, cujus calore humores extenuati, in sudorem copiosum resolvuntur: unde Hipp. *Aph.* 58. *sect.* 4. *febre ardente laboranti, rigore superveniente, solutio fit.* Ita & 3. *epid. sect.* 2. *ægr.* 5. loquens de Chærione ait: *decimaseptima superriguit, febris acuta, sudavit, sine febre, judicatus est.* *Quarta* conditio est, ut sudores copiosi sint & calidi, atque ex toto corpore prorumpant. Tunc enim facultatem robustam denotant, cùm æquè per omnes partes corporis ea calorem diffundit, ipsosque superfluos humores in sudorem digerit, & æquè per omnes partes resolvit; quod eiquidem prælanguidæ non succedit, aut cùm maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Multa talis sudoris exempla proposuit Hipp. in *epid.* ut in Pericle, de quo ait: *Quarta circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus, & calidus, sine febre, judicatus est, neque rediit.* Et de Nicodemo: *sudor ei toto corpore copiosè calidus emanavit, sine febre, judicatus est.* Et de muliere morosa: *sub hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, liberata febre, dormivit.* Et de Virgine Lariſſæa: *Inhorruit, & mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata.* *Quinta* conditio est, ut sudor stillans effluat, & cum vapore, quemadmodum proposuit Hippocr. 1. *progn. cap.* 8. Illa autem ostendit naturam pravis humoribus dominari, eosque validè ad superficiem expellere. *Sexta & ultima* conditio est, ut ex eo sudore morbus tollatur, aut admodum minuatur. Ideo Hipp. in *Epid.* optimos sudores proponens, qui morbos integrè sustulerint, sæpius dixit, *febre liber*, aut *febris cessavit*, aut *sine febre, judicatus est.* Eos verò, quibus morbus tantùm imminutus est, proposuit in historia illius, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo ait *decimo septimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto cor-*

pore

pore sudavit, allevatus est, melius sapiebat, non tamen febre liber, & vigesimo dormivit, planè mente constabat, sudavit, liber erat à febre, non sitiebat, quæ postea rediit. Et nonnisi die quadragesimo cum alvi subcrebra pituitosaque dejectione, cum multo sudore ex toto corpore absolute est judicatus.

Sudor multus in febre acuta apparens, eamque non imminuens, malus,

Ostendit enim humorum multitudinem, quam natura difficile superare queat, & nonnisi longo tempore, quod in morbis acutis non conceditur; ideo periculum est, ne natura succumbat, antequam coctionem perficere possit. Unde Hippoc. *Aph.* 43. *sect.* 4. *Sudor multus calidus vel frigidus, semper fluens, frigidus graviorem, calidus minorem morbum significat.* Quia, ut inquit, Gal. *in comment. uterque copiam humorum significat, quippe frigidus frigidorum, quæ est pejor; calidus calidorum, qui priore minus est periculosa.* Hi autem neque febrem solvunt, neque imminuunt, crudoque morbo erumpunt; ideò longitudinem saltem recidivas, atque laborem significant. *Quantitas.*

Sudores assidui, sive modici illi sint, sive copiosi, in febre acuta mali.

Significant enim naturæ imbecillitatem, quæ non possit humores retinere, donec per concoctionem ad excretionem præparati fuerint. Ideò qui continenter sudant, sed modicè, si evaserint, diu saltem ægrotare solent. At si crebro magnam sudoris copiam profundant, palam est, non multò post eorum virtutem resolutam iri. Adde quod sudores, quicunque per plures dies perseverant, symptomatici sint; quia critici intra unum absolvuntur.

Sudatiuncula omnis, præcipue quæ circa caput & cervicem apparet, mala.

Contingit enim plerumque hæc sudatiuncula, quam ἐπίδρωσιν Hippoc. nominat, ob magnam virium imbecillitatem, quæ humores circa cutem existentes continere nequit: ut videre est in syncope, ubi sudor exiguus circa caput, collum aut pectus emanat; aut etiam in moribundis talis sudor sæpe numero contingit, qui *diaphoreticus* vulgò solet nominari. Sic apud Hipp. *epid. sect.* 1. *ægr.* 1. Silenus circa caput modicum sudavit: undecima interiit. Ita & 3. *epid. sect.* 2. *ægr.* 11. mulier, quæ post abortum febre magna tenebatur, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido; septima interiit.

Sudor, qui cùm cœperit erumpere, statim desinit, malus.

Significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non posse opus absolvere.

Sudatiunculæ, & rigoris crebra vicissitudo, funesta, 1. Coac. Aph. 10.

Dicit Hipp. hanc sudatiunculam, cum rigore frequenti, emphyema significare. Et certè humores in vasis contenti hæc non possunt producere, quandoquidem tum sudatiuncula in capite tantùm & thorace solet apparere. Sed ex concepto empyemate fit vellicatio partium thoracicarum à puris acrimonia, unde levis ille rigor, quem sudatiuncula sequitur, facultatis infirmitate, ob quam succi alibilis resolutio fit.

Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem, morbi longitudinem significant. Aphor. 37. *sect.* 4.

In febribus putridis humores putrescunt interdum in vasis solis, interdum verò in toto corpore, ita ut in partium substantia, & juxta cutem, atque adeo in toto habitu corporis humores noxii contineantur; cùm verò hæc duo contigerint, tum humores, qui sunt in vasis, putrescere; tum etiam calorem nativum vel extingui omnino in habitu corporis vel proximum esse extinctioni; quæ quidem ex his partibus evácuantur, frigida sentiuntur. Eam verò, quæ fit ex putredine in vasis caliditatem, nihil prohibet vehementissimam esse, atque adeo signum exitiale, offendens in hominis corpore humorum multitudinem, tantam habentium frigiditatem, ut neque à calore nativo, neque à febrili calefiant. Si igitur in febre acuta frigidi sudores contingant mortem prænuntiant quandoquidem illa humorum crudorum & frigidorum multitudo non potest tam exiguo tempore concoqui, calore admodum debili existente. At si cum mitiori febre contingant, non quidem mortem, sed morbi longitudinem prænuntiant; quia non tantopere vires labefactantur à mitiori febre, & eo longius tempus protrahitur, in quo natura potest illam humorum multitudinem concoquere. Hæc est doctrina Gal. in *comm. hujus Aph.* Attamen fiunt etiam frigidi sudores, vel ob summam inflammationem, vel ob simplicem caloris nativi exsolutionem. Cùm enim summa aliqua ineat internis partibus inflammatio, universus calor exteriorum partium retrahitur ad interiora, unde externæ partes manent omnino refrigeratæ. Atque ita fit, ut cùm ex interno illo incendio magna fiat effumatio, vapores illi in cute condensentur, & in sudorem abeant, eumque frigidum, quia à cute refrigerata refrigerantur, ut in lypiria febre solet evenire. Cum etiam in morituris calor nativus sit valdè exsolutus, cogitur ille præ nimia paucitate totus in corde colligi & partibus interioribus, unde externæ partes manent refrigeratæ. Calor autem ille conclusus aliquam adhuc efficit evaporationem, quæ tota in sudorem concrescit, eumque frigidum, propter dictam partium externarum frigiditatem. Quocumque autem horum duorum modorum contingat hujusmodi sudor, lethalis proculdubio censendus est. Multa sudorum frigidorum exempla proponuntur ab Hippoc. in *Epid.* quæ hujus prognostici veritatem luculenter patefaciunt, v. g. in *Epid. sect.* 1. *ægr.* 1. Philiscus die quinta sudavit frigidum: sexta verò obiit. Et *ægr. ejusdem sect.* Silenus octava die sudavit per totum frigidum, undecima interiit. Idem & 3. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta est, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido, septima interiit. Et *ægr.* 12. *ejusdem sect.* mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, septima sudavit per totum frigida, decima quarta mortua est.

Fœtidi sudores in morbo acuto pessimi.

Summam enim humorum putredinem significant, quæ naturalem corporis œconomiam destruit & evertit.

Si inter sudandum horror vel rigor sæpius recurrat, malum. *Excernendi modus.*

Quia novus iste naturæ conatus magnam indicat illius perturbationem, quæ non potest propositam evacuationem perficere convenienter, sed denuò insurgit cum magno vitium & vitæ periculo. Unde Hippocrates *Aphorismus* 4. *sectione* 7. *à sudore horror, non bonum.*

Sudor, qui non effluit, sed instar granorum milii in cute apparet, malus.

Hujusmodi sudor in capite aut cervice tantùm solet apparere per syncopas, aut alias virium exsolutiones, quæ non possunt copiosum sudorem effundere, sed exiguum tantùm, qui in tales globulos granis milii similes efformatur.

Sudores, qui die non critico contingunt, mali.

Symptomatici enim sunt & à vi morbi concitati, Qui enim fiunt à naturæ motu bene operantis, diebus tantùm criticis contingunt. Sic apud Hipp. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 11. Dromeadæ conjux sexta die sudavit per totum, & eadem die interiit. Et 3. *Epid. sect.* 3. *ægr.* 3. Pythioni decima die multus sudor accidit, & eadem die interiit.

Sudores in principio morbi apparentes, mali.

Quia in principio omnia sunt cruda, & nihil potest salutariter excerni, nisi priùs debitè concoctum sit. Idcircò verum est hoc theorema de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquam possunt esse salutares. Ita Philiscus die prima sudavit: tertia circa vesperam febri acuta cum sudore, sexta die obiit. Ita & Dromeadæ conjux tertia die sudavit per totum, sexta verò interiit. Et phreneticus, cujus historia habetur 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 4. prima die multum sudorem per totum effudit, secunda sudavit, quarta mortuus est.

Quicumque abscessus post signa concoctionis apparent, & secundum rectitudinem partis affectæ & in loco ab illa valdè remoto, declivi & capaci, non valdè exquisito sensu donato, & qui citissimè ad suppurationem perveniunt, salutares: qui contrario modo se habent, periculosi.

Loca abscessui recipiendo maximè idonea sunt crura, tibiæ, brachia, inguina, axillæ & articuli. Sunt enim à partibus internis remota, aut saltem earum excrementis recipiendis idonea & satis capacia, ac calore nativo prædita, ut materia in illis contenta facile concoqui valeat; si verò fiant in abdomine, periculosissimi.

Quicumque abscessus foras vertuntur, optimi sunt, qui parvi, & maximè egrediuntur, atque ad exteriora eminent,

& in

& in acumen elevantur. Qui verò majores sunt, plani & omni acumine destituti, mali, tum etiam quicumque ad interiora vergunt, vel intro rumpuntur.

Optimi sunt, qui interioribus partibus nihil communicant, sed sunt adducti, & parum doloris inferunt, & cutis colorem non mutant. Hipp. Prog. cap. 10.

Abscessuum bonitas vel malitia ex triplici sumitur differentia, scilicet loci, in quem erumpunt, figuræ, quam retinent, & loci in quem rumpuntur. Quod ad *primam* spectat, quo magis abscessus aliquis vertitur ad exteriora, eo melior est, cùm ut signum, quia robustiorem facultatem expultricem significant; tum ut causa, quia minùs lædit partes interiores. Quod attinet ad *figuram*, *qui parvi sunt*, inquit Hipp. *meliores* (quod non intelligendum est simpliciter de quantitate abscessus, quandoquidem abscessuum magnitudo quantitati materiæ respondere debet; sed de magnitudine secundùm basin, scilicet qui minorem habent in basi circumferentiam, sint meliores,) tum etiam qui maximè egrediuntur, surguntque in acutam. Nam robur expultricis facultatis significant. Qui verò magni sunt secundùm basin, hoc est, lati, & minimè acuti, contrariis de causis mali sunt. Quod *rupturam attinet*, omnium optimi sunt, qui rumpuntur extra solum, quia ita fit ulcus magis idoneum ad curationem, & commodius multo est pus extrà erumpere, quàm ad interna membra labi. Optimi denique sunt, qui partibus internis nullum dolorem, aut inflammationem, aut aliam quamvis malam dispositionem communicant, tum & ipsi exiguum dolorem inferunt, & colorem cutis naturalem parum immutant, quia significant, partes circa ulcus bene temperatas, atque adeò curationem sui se promptè promovere.

Omnis abscessus, qui ad suppurationem venit, si pus effundat laudabile, salutaris est; si non laudabile, periculosus.

Dictum fuit anteà; plus laudabile, esse debere album, leve, & æquale, & minimè fœtidum. Quod contrarias habet conditiones, malum est: significat enim potiùs materiæ putredinem, quàm veram concoctionem.

Si abscessus in aliqua parte apparente ager non sublevetur, sed eadem symptomata perseverent, lethale.

Significatur enim, hunc abscessum fieri potiùs ex decubitu materiæ in illam partem, quàm ex critica expulsione, ex qua perpetuò æger meliùs habere solet.

Abscessus in principio morbi apparens; pessimus.

Nulla evacuatio, quæ fit morbo crudo existente, potest esse utilis: sed in abscessibus præsertim hoc peculiariter observandum est, quod morbi, in quorum principio contingunt, ut plurimùm maligni sint atque pestilentes, unde maximum vitæ periculum præsagire licet.

Abscessus minores vel majores, quàm par sit, apparentes, mali.

Minores non recipiunt sufficientem materiæ morbificæ copiam, qua morbus solvi, aut multum imminui possit, ideoque inutiles. Majores verò nimiam humoris morbifici copiam denotant, unde periculum est, ne natura oneri succumbat, tum etiam, ne præter cutem & musculos pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex necessariis obsideatur.

Quicunque abscessus, postquam apparuerint, citò recurrunt & occultantur, funesti.

Significant enim naturam esse prælanguidam excretionem quidem aggredientem, sed eam præ imbecillitate perficere nequeuntem. Hoc tamen ita intelligendum est, modò illa retractio non fiat ab aliqua evacuatione, ab arte, vel à natura procurata.

Quæ dolenter ad aures assurgunt, pestifera. 2. Coac. cap. 4.

Omnes parotides à præstantioribus Medicis semper fere suspectæ habeti solent, propter loci angustiam, qui non est capax totam susscipere materiam: tum etiam propter viciniam cerebri, ad quod fit refluxus materiæ morbificæ. Si verò parotides gravem dolorem inferant, magis periculosæ sunt, quia significant humorum multitudinem, quæ tensionem parit, ex qua dolor cocitatur. Attamen si parotidum eruptionem copiosus sequatur alvi fluxus, vel multa profluat urina, solent ægri liberari, ut Clazomenio contigit in 1. *epid. sect.* 2. *agr.* 10. in quo die decimaseptima, propè ambas aures facta est elevatio cum dolore: & vigesimaseptima tumores circa aures magis elevati sunt, neque substiterunt, neque suppurati sunt. Trigesima prima fluvus alvi, multi, aquosi, cum dysenteria: urinas crassas minxit, subsistiterunt quæ circa aures, & ad quadragesimam secundam à morbo liberatus est.

Parotides, quæ cum urina cruda apparent, malæ.

Ostendunt enim naturam non potuisse superare causam morbificam, & ad convenientem evacuationem disponere.

Parotides, quæ fractis jam viribus contingunt, mortiferæ.

Maximè enim tunc temporis natura viribus opus habet ad expellendam materiam morbificam, & parotidum suppurationem moliendam: si igitur & illo motu deficiant, nulla salutis spes superesse potest.

Parotides, quæ non suppurentur, malæ nisi larga hæmorrhagia, aut copiosus alvi fluxus succedat, aut urinæ crassæ & concoctæ profundantur.

Non tamen omnis alvi fluxus parotides dissipat, nam in febre pestilenti sæpè cum parotidibus ægros de medio tollit: sed oportet alvi fluxum esse criticum, & laudabilem, quod ex signi suprà de alvi fluxu propositis facilè innotescit. Hinc Hippoc. in *Coac. diutiùs hypochondrio afflicto, & alvo graviter olente abscessus ad aures, interfecit.*

Parotides, quæ magnitudine moderata, sine dolore, integris viribus aliquo die critico, & antegressis coctionis signis erumpunt, bonæ.

Quamvis parotides ut plurimum suspectæ esse soleant, ut antea dictum est; tamen utiliter aliquando erumpunt; si nimirum dictis conditionibus appareant, ex quibus dignoscitur naturæ dominium supra causam morbificam. Sic in Clazomenio, cujus historia supra relata est, urinæ toto morbi decursu tenues quidem, sed bene coloratæ apparuerunt: & die decima septima, quæ critica est, parotides apparuerunt.

Per pustulas.

Pustulæ in principio morborum acutorum, toto corpore, aut nonnullis partibus apparentes, periculosæ.

Apparere solent plerumque hujusmodi pustulæ in morbis malignis & pestilentibus, & eorum sunt indicia, atque vitæ periculum minantur: præcipuè verò si in principio morbi erumpant, quod majorem malignitatem significat, quæ naturam irritet ante ullam concoctionem ad exclusionem ichorum acrium & venenatorum, à quibus hujusmodi pustulæ produci solent. Unde Hipp. in *Coac. quibus in febribus pustulæ per totum corpus erumpant, lethale, nisi purulentus abscessus illi succedat.* Et alibi: *Qui circa artus rotundas in superficie pustulas habent, insuperque rigorem, illis tandem circa inguina & ventrem rubores & nigredines* exoriuntur & intereunt. Quod etiam confirmat idem Hippocr. in 1. *Epid.* exemplo Sileni, in quo die octava exanthemata cum sudore rubra, rotunda, parva, veluti vari prodierunt, & undecima interiit. Quamvis autem variolæ & morbilli, qui in pueris frequenter apparere solent, ex hoc genere esse videantur; solent tamen non rarò salutariter erumpere, si nimirum fiant simpliciter ab ebullitione & motu naturæ secernentis purum ab impuro. Quando verò à maligno & venenato aeris contagio dependent, tunc magnum periculum invehunt, & magnam sæpè puerorum stragem efficere solent.

Pustulæ admodum rubentes, vel præcipuè liventes aut nigricantes, exitiosæ.

Valde rubræ intensum humorum fervorem significant, quales in Sileno apparuerunt. Lividæ aut nigræ humorum adustionem significant, & maximam malignitatem, unde pustulæ carbunculosam naturam nanciscuntur. Sic in variolis & morbillis, quibuscunque exanthemata livida aut nigra apparent, omnes moriuntur.

Qualitates corporis primæ.

Calor in febribus optimus est, temperatus, suavis, æqualis in omnibus corporis partibus cum quodam humido, qui maximè nativo calori sit similis, & æquali totius corporis mollitie.

Primò, bonus iste calor per humiditatem, quam habet comitem, ab igneo distinguitur, qui siccus esse consuevit. *Secundò*, per mollitiem in toto corpore æqualem distinguitur ab eo calore, qui in febribus malignis reperiri solet, qui Medicos plerumque fallere solet; blandus enim & mitis est, calori naturali simillimus, intus nimirum concluso calore intensiori, nec foras liberè diffuso. Quamobrem bono illi calori corporis unà totius æqualem mollitiem conjungi oportet, ut docet Hipp. 2.

prog.

prog. Optimum, inquit, *est si corpus omne æquale calidum*, molleque est, æqualis enim totius corporis mollities distinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non sunt. Atque ita calor mitis & blandus, qui in febre maligna reperitur, dignosci poterit ex inæquali totius corporis mollitie, quòd videlicet hypochondria dura utplurimùm & tensa appareant. Aut saltem illa caliditas in toto corpore æqualis non erit, quòd nimirum partes extremæ minùs calidæ sentiantur, at circa ventrem intensior caliditas percipiatur. Ita caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, semper bonum signum erat; siquidem fieri non potest, quod corpus tali caliditate & mollitie præditum exitiosè ægrotet: id enim certò demonstrat, viscera inflammatione, obstructionibus, & insigni putredine carere.

Flammans cum sudore facies in febre acuta, mala 2. Prorrhet. text. 33.

Intensa enim illa caliditas internam cerebri inflammationem significat, & sudor pariter eandem partem laborare ostendit, quandoquidem ut testatur Hippocr. in *Aphor. ubi sudor, ibi morbus est.*

In febribus circa ventrem fortis æstus, & morsus oris ventriculi, malum. Aph. 65. *sect.* 3.

Significat enim magnam inflammationem, vel multam bilem, eamque acèrrimam circa ventriculum ebullientem aut putrescentem, quæ internecionem erysipelatis metum faciat.

In morbis acutis frigus partium extremarum, malum. Aph. 1. *sect* 7.

Fit enim illa refrigeratio extremorum in morbis acutis; vel ob internam inflammationem, cujus calor adeò vehemens est, ut ad se trahat totum sanguinem instar cucurbitulæ; unde fit, ut iis, qui ita se habent, viscera perurantur, extremæ autem partes frigescant, propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis. Confirmavit idem Hippocrates *aphor.* 48. *sect.* 4. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores sint frigidæ, interiores verò urantur, & sitim habeant, lethale est.* Hæ autem febres, in quibus exteriora frigent & interiora uruntur, Lipyriæ nominantur, fiuntque præcipuè ex inflammatione partium nervosarum, veluti ventriculi & intestinorum, suntque perpetuò lethales, & paucis diebus interimunt. Vel fit illa refrigeratio extremorum ex maxima exsolutione caloris nativi cujus reliquiæ perexiguæ, in corde & præcipuis visceribus collectæ, non possunt usque ad partes exteriores exporrigi. Idcircò qui ita refrigerati sunt maxima laborant imbecillitate virium, nec amplius recalescunt, & morti sunt proximi, quod testatur Hippocr. in *Prorrhet. Quoties à rigore refrigeratur quis, nec denuo incalescit, malo est loco.* Et confirmatur in *epid. sect.* 2 *ægr.* 1. ubi Philiscus quinta die habuit extrema undequaque frigida, & non amplius recalescentia: sexta die obiit. Ita & *ægr.* 2. *ejusdem sect.* Silenus sexta die extrema habuit frigida, livida; septima extrema, non amplius recalescebant, undecima interiit. Ita & *ægr.* 8. *ejusdem sect.* Erasinus quinta die circa meridiem extrema habuit frigida, sublivida, & eadem die interiit circa solis occasum. Ita & 3. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta est, habuit extrema frigida à quarta die usque ad septimam, qua interiit. Attamen interdum extremorum frigiditas non perseverans, nec frequenter revertens, bona esse consuevit; crisin etiam advenientem significat, in qua calor retrahitur ad interiora, ad excludendam materiam morbificam: ut contigit illi, qui decumbebat in Dealcis horto, 3. *epid. sect.* 1. *ægr.* 3. qui die decima septima habuit extrema frigida, postea febrem acutam, & sudavit per totum, & allevatus est.

Frigiditas narium perseverans, toto ferè morbi decursu in puerilis, lethalis.

Frigiditas linguæ per aliquot dies perseverans, lethalis: ut in tribus ægrotantibus animadversum fuit, in quibus alia symptomata gravia non apparebant, præter quendam virium languorem.

Qui frequenter refrigerantur, & vicissim incalescunt, sunt in periculo. 2. Prorrhet. text. 32.

Significatur enim materiæ morbificæ multitudo vel malignitas, adversus quam natura certamen frustra aggrediatur, unde caloris nativi exsolutio mors tandem consequitur, ut annotavit Hipp. in 3. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, à septima die subriguit, febris acuta, circa vesperam refrigeratio extremorum, non ampliùs recalescebat, & rursum ad noctem superriguit, extrema non recalescebant. Decima extrema recaluerunt. Undecima rursum extrema frigida. Decima quarta mortua est. Ita & 3. *epid. sect.* 3. Pythio die secunda habuit refrigerationem extremorum, & post multum tempus recaluit. Tertia subrefrigeratus est parum. Quarta iterum refrigeratio, & recaluit post tempus. Octava manè refrigeratio, serò autem rursus recaluit. Decima multa refrigeratio, febris acuta, multus sudor, interiit.

Cutis faciei & aliarum partium dura, scabra aut squallida, mala. Secunda Duritiei.

In morbis enim acutis magnam indicat exsiccationem à calore febrili factam. In diuturnis verò magnam humidi primigenii consumptionem, ut in febribus hecticis. Sic 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. in Dealcis uxore, die decimaseptima, erat cutis circumtensio arida, & vigesima prima obiit. Et *ægr* 19. *ejusdem sect.* in Melibœo adolescente, die decimâ cutis fuit arida & circumtensa, & vigesima quarta interiit.

Summa totius corporis mollities in quolibet morbo, mala.

In morbis enim acutis insignem quandam putredinem significat, propter quam partes corporis nostri flaccescunt, ut patet in cadaveribus pestilenti febre peremptis. In chronicis verò magnam pituitæ copiam, in univetsum corpus diffusam, ut in leucophlegmatia contingit.

Rubor faciei intensus cum mœstitia, malus. 2. Prorrhet.

Faciei rubor simpliciter consideratus non perpetuo malus est: significat enim interdum crisin instantem per hæmorrhagiam, quemadmodum Galen. in Romano juvene coram aliis Medicis ex hoc signo prædixit. Et tunc signa concoctionis simul debent apparere: si verò crudo morbo existente, facies valde rubra appareat; timenda erit capitis inflammatio, & cerebri præsertim; cùm hoc signo demonstretur sanguinem fursum in caput agi, ipsumque inflammare; unde fit, ut tristitia phrenitidem præcedat, quia ille sanguis à nimio calore adustus est, & ad bilis atræ naturam vergit, ut docet Galen. in *commen. hujus sententiæ*: his verbis: *Cùm itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit, ob eamque causam bilem atram, ut demonstratum est, gignit.*

Rubores intensi, & quasi erysipelatodes in manibus & pedibus apparentes, per morbos acutos cum bonis signis boni, cum malis mali esse consueverunt.

Si enim cum bonis signis appareant, significant naturam fortem esse, longiùs humores noxios ad ignobiles partes propellere; unde bona illa metastasis censenda est, quam allevatio ægri necessariò consequitur. Si verò cum malis signis appareant hujusmodi rubores, & nullum ex iis levamen ægrotanti succedat, censendum est per epigenesim eos excitari, videlicet per multiplicationem qualitatis illius phlegmonosæ, quæ jam viscera firmiter occupavit.

Pallor ingens, in facie potissimùm, malus.

Quia significat vel retractionem caloris violentam ad interiora, vel ejusdem extinctionem, aut sanguinis inopiam: unde fit, ut ille calor in demortuis soleat apparere.

Lividitas & nigrities totius corporis, faciei, vel partium extremarum, mala.

Fit enim propter caloris extinctionem in illis partibus, ut docuit Hipp. 2. *prog. Si corpus adeò grave est, ut ungues ac digiti lividi sint, expectanda continuo mors est.* Illa autem lividitas cum frigiditate extremorum perpetuò conjuncta est, ut videre licet in exemplis Philisci, Sileni, & aliis, ubi de frigiditate extremorum suprà agebatur, propositis.

In osse ægrotante caro livida, malum. Aph. sect. 7.

Per *os ægrotans*, intelligit Hipp. quod vulnere vel ulcere seu carie affectum est. At livescit caro in vulneribus aut ulceribus, vel ob caloris extinctionem, vel ob gangrænam seu syderationem, ex inflammationis magnitudine vel ob contusionem. Si ergo in osse corrupto aut violato livescat caro, nullaque adsit contusio aut syderatio, certissimum signum erit, pravam subesse putredinem, quæ calorem nativum extinguit: proinde illud os excindendum est aut eximendum.

Colo-

Colorem subinde mutare in morbis acutis, malum.

Corpora *colorem mutare* dicimus, cum ex proprio colore nativo in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginosum, aut viridem, aut plumbeum, aut denique nigrum mutantur. Hæc autem colorum mutatio frequens significat naturam valde opprimi, & magnam adesse pravorum humorum redundantiam.

Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malus. Si verò septimo, vel nono: vel undecimo, vel decimoquarto supervenerit, bonum: nisi dextrum hypochondrium induruerit. Aphorism. 62. & 64. sect. 4.

Hæc verba Hipp. non sic superficie tenus intelligenda sunt, cùm plures visi sint ante septimum regio morbo affecti, sani & liberi evasisse. Intellige igitur *ante septimum*, id est, ante materiæ morbificæ concoctionem, quam si aurigo antevertat, malum est, ut inquit Hipp. quia motus ille est symptomaticus. At si ante septimum materiam morbificam concoqui & edomari contingat, quam posteà natura ad cutim propellat, unde morbus regius fit, bonis ægri rebus id fieri necesse est. Quod ipse confirmavit Hippoc. 4. *de ratione victus in morbis acutis: In biliosa*, inquit, *febre morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, solvit morbum; si verò absque rigore præter occasionem evenerit, lethale.* Sciendum tamen est, ideo Hippocratem septimum diem annotasse, tanquam primum terminum boni icteri, quia rarò admodum contingit, ut febrium biliosarum materia ante septimum diem benè concocta sit, cùm præsertim ad cutem expellitur; & irerum facit; hinc enim ostenditur, bilem esse crassiorem, quæ non potuit per sudores vacuari. Tradit igitur Hipp. *in hoc Aphor.* id quod frequentiùs accidit, quamvis aliter interdum possit contingere. At verò ictérus, qui septimo, nono, undecimo, aut decimoquarto die, videlicet critico contingit, bonus est; quia tunc bonæ concoctioni succedit; signum autem ostendens icterum in illis diebus laudabili concoctioni succedentem, est si nulla durities sit in hypochondrio dextro: nam dutities illa ostendit humorem in hepate, qui vasa bilem expurgantia comprimit, vel obtuit; unde fit transfluxus humoris biliosi ad habitum corporis. Si verò nullus adsit tumor in hepate, ictérus fit per expulsionem bilis febrem efficientis ad habitum corporis. Huic demum signo sequentia adjungenda sunt, quòd in ictero critico urinæ non sint coloratæ, ut lintea croceo colore inficiant, neque fæces candidæ appareant, ut in ictero morboso: tum etiam quod ex eo febris soluta, aut saltem admodum imminuta sit.

Fœtor intensus ab ægrotantis corpore exhalans, malus.

Odor. Magnam enim significat humorum corruptelam, quæ tetros vapores undequaque expirat.

Quando æger in morbis acutis odores non consuetos sentit, odorabili re nulla præsente, qualis est odor piscium, luti, butyri, aut similium, mala signa adsunt, mors in propinquo est, teste Avicenna.

Stertor in acutis, qui & dormientibus & vigilantibus inter respirandum fit, lethalis est.

Sonus. Stertor seu stertorosus spiritus fit, quando inter respirandum sentitur in gutture quædam veluti ebullitio & fervor, seu strepitus, cujusmodi in stertentibus. Et ille in omnibus ferè morituris ex morbo acuto apparere solet per unum aut alterum diem ante obitum, præcipuè in iis, qui ex pleuritide aut peripneumonia intereunt. Significat enim extinctam omnino facultatem, quæ non valeat excrementa ab aspera arteria & faucibus expellere. Quicunque igitur morbo ingravescente hunc stertorem patiuntur, morti sunt proximi. At verò interdum contingit hujusmodi stertor in principio morborum, verb. gr. pleuritidis, peripneumoniæ & febris catharralis, ob humorum defluxum ad pulmonem & asperam arteriam; & tunc non est necessariò lethalis, quia in progressu morbi ille humor potest excerni vel dissipari, ut in asthmaticis fit, qui hunc stertorem sine ullo vitæ periculo frequenter patiuntur. Et quia hujusmodi stertor in principio apparens, interdum lethalis est, interdum verò minimè, ita distinguendum est: quod videlicet qui minimè lethalis est augescente morbo sensim minuatur, & tandem prorsus desinat, humore aut per tussim excreto, aut à calore febrili resoluto; ille verò, qui lethalis est, pertinaciter perseveret & sensim intendatur: quod ostendit naturam a multitudine humorum opprimi, eosque non posse excerni, sed ab iisdem ægrotantem suffocari.

Quibus cum strepitu alimenta in ventriculum descendunt, ut in puteum projici videantur, malum.

Significant enim fibras œsophagi esse resolutas, ut descendentia alimenta continere nequeat, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali deglutione fit: fitque frequentius in puerulis agonizantibus.

Dolores ex hypochondriis, & tumores si sint recentes, & sine phlegmone solvit murmur factum in hypochondrio, maximè erumpens cum stercore & urina & flatu: si verò non effluat confert etiam si devolvatur ad inferna. 2. Prog.

Inflammationes hypochondriorum, quæ sæpe cum morbis acutis jungi solent, si recentes & absque phlegmone sint, (phlegmone autem ex partis ardore & pulsu innotescit,) à flatibus producuntur, & contumaciam quidem ostendunt, si dolorem habeant firmum instar fixi pali; sed maximum tamen jamjam futuræ salutis signum exhibent, cùm homo incipit sursum aut deorsum in ructo & per sedem, cum dejectione & sine ea, & cum urina flatum emittere. Flatum autem cum urina emitti, ostendit spuma illi supernatans. Licèt verò flatus non emittatur, si tamen cum murmure incipiat deorsum repere, bonum est; principium siquidem salutis esse solet, quia calor membri jam incipit flatum dissipare, & membra non sunt jam adeò extensa, sed constringentut ad flatum expellendum, unde principium est victoriæ.

Facies cadaverosa mortifera, sed ea minùs tamen, quæ ob vigilias aut ventris solutionem ejusmodi est, Atque talis corruptio his de causis orta, uno die finitur. 2. Coac. cap. 5. *Accidentia propria in facie.*

Hæc facies, quam Hipp. vocat *cadaverosam*, quod similis sit ei, quæ apparet in cadaveribus, & iis, qui morti sunt proximi, vulgò vocatur *facies Hippocratica*, quia ad amussim, & veluti penicillo describitur ab Hippocrate 2. *Coac.* & in 1. *prog.* his verbis: *Fuerit autem sanè facies hujusmodi, oculi concavi, nares acutæ, collapsa tempora, aures frigidæ & contractæ, cutis in fronte dura, lenta & arida, calor pallidus vel niger, lividus aut plumbeus*, quæ omnia ex pessimis causis solent contingere. Partes enim faciei, aut revera gracilescunt, consumpta earum substantia; aut gracilitate quadam apparenti magis quàm vera, quam facit subtractio spirituum & sanguinis: hi enim tribuunt particulis vividum colorem, & mediocrem humorem, qui concidit illis subtractis; acceditque tunc frigus externum particulas comprimens; majoris extenuationis causa. Ut consumatur subjecta cuti caro, facit calor qui malignus est, aut intensissimus. Ut verò sanguis & spiritus ab iis particulis subtrahantur, facit aut debilitas tanta innati calidi, ut non possit emergere, aut tantum interius incendium, ut trahatur intrò velut à cucurbitula. Omnes igitur causæ extenuationis maximæ, quæ in facie apparent, pessimæ sunt: illæ autem particulæ quæ ab Hippocrate enumerantur, sunt maximè extenuationis capaces. Oculi enim multa pinguedine referti sunt, & copiosis spiritibus abundant, qui tumere & prominere eos faciunt. Si igitur pinguedo illa consumatur, aut spiritus exhauriantur, oculos subsidere, & locum quem antea occupant, vacuum majori ex parte fieri necesse est, unde oculi concavi apparent. In naso sola illa particula est crassiuscula, quæ est extrema, ac veluti quædam cuspis; nam reliqua sunt ossa, cartilagines & cutis sine carne: In solis pinnulis sunt fibræ quædam carnosæ, tenues, ex musculis buccas moventibus productæ: ergo meritò ea in parte nasi appareret magis ex morbo facta extenuatio. Temporum cavitates musculis valde humidis plenæ sunt, unde fit, ut canities plerumque à temporibus incipiat, quæ humiditas facile absumitur à causis supra dictis. Aures meritò refrigerantur per debilitatem, aut retractionem caloris nativi, tum quod extremæ sint à caloris fonte, longeque remotæ, tum etiam quod excarnes; ex sola enim cute & cartilagine compositæ sunt. Contractæ etiam fiunt earum pinnulæ, & cutis frontis intenta, dura & arida per exsiccationem, ex consumptione humidarum partium, ut coria, quæ exsiccata contrahuntur & contorquentur. Color denique pallidus, niger, aut lividus, ex coloris nativi & spirituum retractione aut exsolutione dependet, unde illæ partes refrigeratæ talem colorem nanciscun-

Essentia.

Causa efficientes.

Aer.

Humores.

Causa materialis corporis ægrotantis.

Effectus.

Actiones animales.

Rigor.

Vitales.

Pulsus.

Naturales.

Suppressio urinæ.

ciſcuntur. Poſtremò *advertendum eſt*, faciem cadaverosam, quæ ſignis propoſitis innoteſcit, eſſe pernicioſam, *Excrementa.* ſi à cauſis internis jam recenſitis producatur: nam ſi à cauſis procatarcticis talis reddita ſit minus periculoſa eſt, ut notat Hipp. in hoc theoremate, ubi tantùm vigilias & alvi fluxum enumerat. Sed his addere etiam poſſumus alias cauſas procatarcticas, aut defectum alimenti, mœrores, & timores. Et facilè cognoſcetur, cùm ab hujuſmodi cauſis procatarcticis dependet, quia uno die finitur, & poſtea æger ad priſtinum ſtatum revertitur.

Oportet verò conſiderare oculorum in dormientibus ſuſpectiones. Nam ſi quid album commiſſis palpebris ſubinſpiciatur, neque alvi profluvio aut medicamenti potione iſtud contingat, malum eſt ſignum & lethale valde. Aph. 52 ſect. 6.

Cùm Ægri ſemiapertis oculis dormiunt, ut album ſubappareat, maxima imbecillitas facultatis animalis ſignificatur. Cùm enim oculi ex minima facultate claudantur, ſi in ſomno claudi nequeant, ſummam ſpirituum animalium depauperationem denunciant. Signum igitur lethale eſt, ſi vi morbi talis reſolutio producta ſit. At verò ſi ab evacuatione vel ſpontanea, vel arte facta, aut aliqua alia cauſa procatarctica talis ſpirituum reſolutio producta ſit, reparabilis illa eſt, ideoque conniventia oculorum ab ea productа non tam periculoſa. Addit etiam Hipp. aliam cautionem, *in* 1. *prog.* Si nimirum æger hoc modo dormire non aſſueverit: Sunt enim quidam qui oculis ſemiapertis dormire conſueverunt. Habet autem maximam vim hoc prognoſticum in acutis capitis morbis, ſive cum febre conjuncti ſint, ſive ſine febre; quia oculi cerebro proximi ſunt, & veluti conjuncti; illius ideoque paſſiones certiſſimè declarant: ex aliis verò morbis non tam certum periculum denuntiant. Nam pueruli vermiculoſi ſæpè non omnino claudunt oculos inter dormiendum; & facilè liberantur. Non ſolùm autem ab exſolutione virium hæc conniventia producitur, ſed etiam interdum à convulſione oculos moventium muſculorum, ut docet Gal. *in comm. hujus aphoriſmi.*

Si in morbo acuto oculus unus altero minor fiat, lethale eſt. Hipp. 1. prog.

Fit enim tunc temporis ob facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum incipit deſerere. Gravius quidem ambos oculos extenuari, ob ejuſdem facultatis imbecillitatem; ſed illa extenuatio apparere incipit in alterutro oculorum, quippe rarum eſt, utrumque eſſe ſimul eodem omninò apparatu. Nam & atrophia, quæ eſt afflictura totum corpus, ab uno vel duobus membris ſolet incipere, illincque ad alia ſerpere, rurſumque ad alia, prout magis vel minùs diſpoſita ſunt. *Advertendum* tamen eſt an non hujuſmodi oculi extenuatio à peculiari morbo dependeat, non ab imbecillitate facultatis: tunc enim ex eo nullum imminet periculum.

Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, periculoſum. Hipp. in progn.

Significat enim ſanguinem aut bilem transferri ad cerebrum; unde inflammatio, indeque phrenitis expectanda eſt, quæ magnum vitæ periculum minatur. Cùm autem tunica adnata, quæ album oculi conſtituit à meningibus cerebri exoriatur, facilè fit, ut earum inflammatio ipſi communicetur.

Si in morbo acuto venæ oculorum lividæ aut nigræ apparuerint, lethale eſt. Progn.

Vel enim ſignificant humores aduſtos & atrabilarios abundare in cerebro, vel caloris nativi extinctionem, unde ſanguis nativum ſuum calorem amiſerit, & concretionem aliquam acquiſiverit.

Si in morbo acuto oculi pervertantur, malum. 1. prog.

Oculi *perverti* dicuntur, quando indecorè moventur, id eſt, vel magis ſurſum quàm deberent vel deorſum, vel in obliquum: tum etiam ſi unus ſurſum; alter deorſum: unus in unum, alter in alterum angulum torqueatur. Quæ quidem oculorum perverſiones fiunt ob convulſionem muſculorum oculos moventium: quemadmodum fieri ſolet in epilepſia, in qua quidem periculoſæ non ſunt. At convulſiones quæ fiunt in morbis acutis, ſunt maximè periculoſæ.

Oculi tenebroſi, turbidi, ſqualidi, ac minime ſplendentes, mali.

Tales enim fiunt ex defectu atque extinctione ſpirituum animalium, qui ſplendidi ſunt, & luciditatem oculis conciliant: tum etiam ex arefactione tunicarum oculo componentium, & corneæ potiſſimùm, ut docet Gal: 1. *de ſympt. cauſ.*

Si autem perverſa fiat, aut livida, aut pallida palpebra, aut labrum, aut naſus, cum aliquo aliorum ſignorum, ſcire oportet, morti proximum eſſe. Lethale etiam eſt labra reſoluta & pendentia, & frigida & alba eſſe reddita. Hippocrates in prognoſt. *In palpebris naribus & labiis.*

Eandem ferè ſententiam habet idem Hipp. *Apho.* 49. *ſect.* 4. his verbis: *In febre non intermittente, ſi labrum, aut palpebra, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus perverſatus, aut non videat, aut non audiat æger, jam debili exiſtente corpore, mors proxima eſt.* Fiunt autem omnes iſtæ perverſiones ex muſculorum has partes moventium convulſionibus, quæ in morbis acutis lethales ſunt, ut ſæpè inculcatum eſt. At lividæ aut pallidæ palpebræ fiunt ab extinctione calidi innati. Labia verò pendentia, & reſoluta & frigida, & alba manifeſtè indicant facultatis moventis imbecillitatem, & extinctionem calidi innati.

Nares præter modum dilatatæ in morbo acuto, periculum portendunt.

Significant enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cum nequeat thoracem ſufficienter dilatare, ad ſummum incendium temperandum dilatatis naribus conatur compenſare, ut per illas aer copioſior attrahatur.

Dentibus ſtridere in febribus, quibus non eſt aſſuetum a pueritia, furibundum & mortale. Hipp. in progn. *In dentibus.*

Hanc eandem ſententiam repetit Hipp. *in* 2. *prorrhet.* his verbis: *Dentium ſtridor perniciosus, quibus non eſt ſanitatis tempore conſuetus.* Galenus verò *in* 1. *prognoſt. Stridere*, inquit, *dentibus, quibus ab initio non erat conſuetum, futuri delirii accidens eſt; ſi verò interdum ægrum offendas utrumque perpeti, delirare & ſtridere dentibus, hunc jam eſſe prope mortem arbitrare.* Fit autem ſtridor dentium muſculis, qui maxillas movent, convulſivos motus patientibus: aut facultate movente admodum debilitata. Quodcunque horum ſit, per morbos acutos multum pati cerebrum, ſuſpicionem facit: magnæ cerebri læſioni dementiam ſuccedere veriſimile eſt, cùm dementia ſit facultatis, quæ in cerebro viget, actio læſa, qua partis principis læſione plurimum aucta, mortem fieri neceſſe eſt. Magis autem ſuccedere ſolet furor illi ſtridori, qui cum maximo dentium ſonitu fit quàm qui cum exiguo; hic enim fieri poteſt ob debilitatem, quę ſine dementia affere poteſt mortem; ille verò ſit ob motus convulſivos, qui excitantur à malignis fuliginibus, quales ex atra bile ſunt cerebrum & nervoſas partes impetentibus.

Quibus in febribus lentores & nigredines circa dentes apparent, periculoſum.

Significant enim maximam crudorum & craſſorum humorum copiam; & maximum febris incendium, quod humores illos craſſos exſiccet & exurat.

Lingua nigra cum ſiccitate, ſcabritie, ſciſſuris, & uſtione, lethalis. *In lingua.*

Hæc enim omnia à febre ardente & valde exurente ducunt otiginem, cujus vi lingua impensè exareſcit, & aduſtas fuligines à viſcerum incendio elevatas recipiens, camini inſtar, nigredine illa tingitur; A minori quidem uſtione ſiccitas & ſcabrities efficiuntur: à vehementiori verò ſciſſuræ producuntur, quemadmodum terra valde exſiccata æſtatis tempore, rimas undique & fiſſuras patitur. Lingua ab initio exuſta ſignificat viſceris alicujus inflammationem, quæ ex hypochondriorum dolore, duritie, tumore, aut calore dignoſcitur.

Lingua tremula in acutis, mortifera.

Significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & ſummam cerebri læſionem, ideò phreniticis, jam morti proximis, lingua hoc modo ſolet contremiſcere. Quod dilucidè exponit Galenus *in* 1. *prorrhet. textu* 19. his verbis: *Tremor igitur linguæ accidit, debilitata propter ſiccam intemperiem animali facultate. Convulſiones vero ſiccitatem muſculorum ipſius, unà cum capite affectorum, conſequuntur: ſicut & vox obtremiſcit propter infirmitatem, quæ ab horum intemperie contracta eſt. Prædicta autem hæc omnia ſymptomata, quæ à ſiccitate capitis interiore fiunt, mentis motionem fieri quoque indicant.*

Fauces exulcerari cum febre, malum; verùm ſi aliud ſignum ſuperveniat eorum, quæ diximus peſſima eſſe, prædicere oportet, cum periculo eſſe hominem. Hippocrat. in prognoſt. *In faucibus.*

In faucibus. Fauces exulcerari solent, vel ab acri destillatione à capite defluente, vel cùm totum corpus laborat magna cacochymia, in frebre ardente aut maligna. Quo fit, ut plerisque eorum, qui lue venerea aut elaphantiasi tenentur, in faucibus ulcuscula fiant. At in morbis acutis, de quibus hìc tantum agimus ut plurimum mali sedes est aut in thorace, aut in hypochondriis. Cum ergo fauces incumbant viæ quæ venit à pulmone, & quæ venit à ventriculo, excipiunt fumos omnes, qui ab illis locis adscendunt, qui si acres ac erodentes sint, eas exulcerant. Oportet ergo locum hunc per eas febres assiduè intueri, eadem prorsus causa, qua linguam. Eodem enim modo repræsentat febris vehementiam, nimirum, ut per febrem maximè ardentem lingua fit arida, & multis fissuris affecta, si ingens sit; ita etiam fiunt faucium ulcera, maximè si Medicus non fuerit diligens per febris ardorem, in usu eorum, quæ sitim sedat. Verùm cùm Medicus hęc auxilia non omiserit, exulcerari fauces, multò majoris ardoris indicium est. Meritò ergo Hippocrates dicit, malum esse, non tamen adeo malum est, ut vel sine ullo alio signo possimus mortis periculum prædicere. Nam fieri potest, ut ob destillationem, quæ cum febre conjuncta est, exulcerentur fauces, quod non adeo malum est ut hac una de causa mortis periculum prædici possit. Si verò à summa partium inferiorum intemperie procedat faucium exulceratio, periculosa quidem est; sed cum illa non poterunt non apparere signa alia prava. Oportet ergo signa alia considerare, & si aliquod aliud pravum appareat, mortis periculum prædicere. Valesius hoc signum gravi hoc elogio commendat: *Ego* inquit, *testari possum, me signum hoc magnificare, vidisseque multos, quibus febris ardens jam videbatur inclinare, cum hac affectione perire. Quod accedit gravissimum, est fastidium quoddam maximum, adeo ut nihil possint accipere, sed potum etiam detestentur, quamvis exurantur. In his conjectavi semper internas gulæ partes usque ad ipsum ventriculum ulcere exedi.* Hæc Valesius. Nos verò faucium inflammationes & exulcerationes millies observavimus in febribus illis malignis, quæ annis elapsis populariter grassatæ sunt, & castra Regia potissimum infestabant. Illæ autem ab ipso morbi initio in omnibus ferè ægrotantibus apparebant, ut inter signa hujus morbi pathognomonica vulgo haberentur, unde colligere licet, eas à prava malignaque causa plerumque generari.

In hypochondriis *Hypochondria optima sunt, quæ sine dolore, mollia & æqualia sunt, dextera ac sinistra parte. Hipp. 1. progn.*

Hypochondriorum nomine vulgò intelligitur tota illa regio, quæ est inter septum transversum & umbilicum, in qua hepar, lien, & ventriculus continentur. Harum partium attrectatio nunquam est contemnenda à Medico per morbos; plurimùm enim facit ad prænotionem. Imò verò singulis diebus Medico diligenti & sedulo attrectanda sunt hypochondria, imitatione Hippocratis, quem hoc in usu habuisse apparet ex 1. *Epid. Ægri.* 2. ubi ait: Sileno tertia die hypochondriorum tensionem apparuisse, quo innuit, se eadem aliis etiam diebus attrectasse. Unde existimandum est, Medicos in cognoscendo quotidie hypochondriorum statu debere esse diligentissimos, quandoquidem ibi est sedes facultatis naturalis, hoc est, viscerum naturalium, in quibus ferè tota vis salutis aut interius posita est, & in quibus tanquam in palæstra quadam omnes ferè morbi & naturæ fiunt conflictus, quos maximè omnium semper Medicus observat. Itaque in morbis acutis hypochondria bene se habere, non leve est optimi præsagii argumentum: nam impossibile est, aliquam partium illarum læsam esse, & hypochondria mollia esse, & absque dolore. Tum æqualitas iisdem locis secundum dextras & sinistras partes necessaria est, quæ quidem æqualitas in omnibus accidentibus intelligenda est, scilicet in calore, mollitie & mole. Talia enim hypochondria sunt, quæ in hominibus bene valentibus solent apparere.

Hypochondrium exæstuans, aut dolens, aut tensum, aut inæqualiter affectum, à dextris partibus ad sinistras, morbi est non mansueti. Hipp. 2. Coac. & 1. progn.

Hypochondrium ardens & multo calore abundans fit ex calidorum humorum multitudine, ibidem putrescentium. Dolor & tensio ab eadem causa producuntur, partes replente & malam intemperiem in iis producente; vel etiam à nimio calore siccitas introducitur, quæ tensionem facit. Inæqualiter afficitur parte alterutra, vel utraque, quando scilicet hic calidius illic, frigidius est, hic durius, illic mollius, hic lævius, illic asperius, alibi doloris expers, hic dolens, denique magis minusvè distentum; quæ omnia aliquam earum partium deteriùs habere significant, & aliqua inflammatione affici, quæ in febribus acutis sæpissimè solet contingere.

Hypochondria sursum revulsa, nullis criseos per hæmorrhagiam futuræ signis apparentibus, mala.

Contigit aliquando, instante hæmorrhagia critica, hypochondria sursum revelli, humoribus sursum irruentibus vi jecoris se contrahentis & excutientis humores illos; quod tamen sine dolore fit, & parùm durat, & alia signa apparent futuræ hæmorrhagiæ. Si verò diu perseveret illa hypochondriorum revulsio, cum dolore & sine ullis futuræ hæmorrhagiæ signis, pessima est lethalis; fit enim ab inflammatione vel exsiccatione, ex ardore febrili diaphragmatis, aut membranæ costas succingentis, quæ partes contractæ & revulsæ attrahunt secum peritonæum & hypochondria, quæ illis annectuntur. Hujus rei etiam signum erit certissimum vox acuta, quæ antea fuerat gravis; illa enim immutatur ex diaphragmatis contractione, unde Hippocrates *in Coacis: Quibus acuta vox, hypochondria intro sursum iis revulsa sunt.*

Tumor in hypochondrio durus & dolens pessimus, si totus est in hypochondrio. Si verò sit in alterutra parte, minùs periculosus est in sinistra. Hipp. 1. *pregn.*

Tumor durus & dolens ab inflammatione fit, quæ si totum occupat hypochondrium, maximum impendet periculum; si solùm dextrum, minùs; & si solum sinistrum, adhuc multò minus. Ratio uniuscujusque evidentissima est. Etenim inflammata esse simul plura viscera in febre acuta, exitiosissimum est. At cùm in dextra parte collocatum sit jecur; in sinistra lien; certissimum est, affectum eundem multo esse graviorem in jecore, quod nobilius est viscus, quàm in liene, multò ignobiliori.

Tibiarum inflatio vespere apparens, & manè discussa, cum bonis signis bona, cum malis mala est.

Hæc tibiarum inflatio contingit sæpe in convalescentibus. At si convalescentiæ signa non appareant, sed alia quædam signa mala, hydropem minatur, aut pravam aliquam hepatis dispositionem significat. Aliquando enim apparuit, cum abscessus esset in hepate. (*Conf. ad hæc omnia Melet. III.* 27. 28. 29. 60. 61. 62.

CAPUT III.

De modo, quo finietur morbus: An scilicet per crisin, vel paulatinam solutionem.

OMnes morbi vel per crisin, vel per paulatinam solutionem finiri consueverunt.

Per crisin finiuntur qui magni sunt & acuti, paulatim verò finiuntur, qui inter chronicos recensentur, aut nullam habent magnitudinem.

Signa igitur morbum acutum & magnum, vel chronicum & parvum indicantia, etiam per crisin, vel paulatinam solutionem, utrum sit finiendus, pronuntiabunt, quæ quidem in diagnosi fuere proposita, indeque repetenda. (*Melet. II.* 143. *III.* 68.)

CAPUT IV.

De tempore, quo finietur morbus: ubi dies & horæ futuræ criseos prænuntiantur.

TEmpus futuræ criseos ex duobus potissimùm innotescit, acumine nimirùm morbi, & concoctionis signis: quæ omnia ex sequentibus theorematis patent.

Acutorum differentiæ. *Mordi acuti simpliciter decimo quarto die solent judicari; peracuti die septimo, & perperacuti die quarto.*

Has morborum acutorum differentias dignoscemus ex vehementia & celeritate symptomatum. Si enim primo statim die symptomata ingravescant, sumantque vehementiam & impetum, erit perperacutus, seu extremè peracutus, & quarto morbi die judicabitur. Si verò impetum sumant & vehementiam primo quidem quaternario, sed non primo statim die, erit ille peracutus, & septimo judicabitur. Si verò vehementia illa secundo tantum quaternario, idque in illius principio apparuerit, decimo quarto crisis erit speranda. Si denique post septimum tantum impetus sæviat, vigesimo tantum, vel vigesimo primo judicium apparebit.

Notandum autem est, crises illas dies judicatorios non ratò prævertere aut retardare, pro materiæ mobilitate aut contumacia, & in diebus indicibus perfici, qui etiam sunt nonnihil judicatorii: quod tamen inde poterit dignosci,

sci, cùm vehementia & impetus morbi paulò citiùs vel tardiùs incipiunt, ex. gr. cùm impetus incipit in principio secundi quaternarii, nimirum die quinto, crisis decimo quarto erit speranda. At si sexto vel septimo tantùm impetus incipiat, decimo septimo futuram crisin erit conjiciendum. Quæ quidem solerti admodum indigent exercitatione, ab usu artis comparata.

Si primo statim morbi die concoctionis signa apparuerint, quarto morbus judicabitur: si quarto tantum appareant, septimo finietur. Si septimo appareant, undecimo judicabitur. Si undecimo, fiet crisis decimo quarto: & ita de aliis per quaternarios vel septimanas, computando juxta naturam morbi.

Concoctionis signa aliunde sunt repetenda. Ex his tamen præcipuum est in febribus, hypostasis urinarum. *Notandum* autem est, concoctionis signa cum vehementia symptomatum perpetuò esse conjungenda, ut certam prognosin efficias.

At verò jam futura crisis facilè dignoscitur ex perturbatione, quæ illam solet præcedere: cùm enim fieri incipit certamen morbi & naturæ, omnia symptomata maxime exacerbantur, quod innuit Hipp. *Aphor. 13. sect. 2. Quibuscunque crisis fit, iis nox gravis ante accessionem existit.*

Hora denique futura criseos inde artificiosè erit præsagienda, supponendo primùm omnem crisin in morbi vigore seu statu fieri. Cùm ergo vigoris tempus cognovimus, criseos etiam tempus cognoscemus. Rursus si morbus aliquas habere solet exacerbationes, prius animadvertimus, qua hora fieri soleant exacerbationes, & quantum temporis perdurent, ac postremo qua hora vigor exacerbationis soleat apparere: cùm enim certum sit crises in vigore morbi & in vigore exacerbationis fieri, illis sedulo præcognitis, non solum diem, sed ipsissimam etiam horam futuræ criseos prævidebimus. Conf. Joelem. Melet. 66. 68. 69.)

CAPUT V.

De loco, per quem futura est crisis. Ac primùm de signis futuræ criseos per vomitum.

OMnis critica vacuatio fit per vomitum, vel alvi fluxum, vel sudores, vel urinas, vel hæmorrhagiam, vel menses, vel hæmorrhoides, vel abscessum: quorum signa, è prædictis fontibus deprompta, sequentibus patefient theorematis, à vomitu incipiendo.

Actiones visus. *Tenebricosæ apparitiones oculis obversantes, futurum vomitum prænuntiant.*

Indicant enim materiam morbificam in ventriculo cumulari, quæ halitus copiosos ad caput emittit, & hujusmodi apparitiones tenebricosas efficit.

Capitis dolor acris & mordens, futurum vomitum significat.

Ille enim dolor à dictis halitibus excitatur, qui acrimonia sua meninges cerebri vellicant.

Oris ventriculi morsus instantem vomitum significat.

Fit enim à dictis halitibus partes illas vellicantibus.

Actus. *Rigor & frigus hypochondriorum instantem vomitum significant.*

Fit enim etiam à dictis halitibus, partes illas vellicantibus.

Labri inferioris tremor instantem vomitum significat.

Fit enim ob communicationem tunicæ interioris ventriculi cum ore & palato.

Spuitationes frequentes imminentem vomitum significant.

Excrementa. Fiunt enim ob dictam tunicæ communionem; & ventriculi compressionem, sese ad vomitum accingentis. (*Melet. III.* 70.)

COROLARIUM.

Nota, ut plurimùm post vomitionem criticam subsequi diarrhœam; quæ morbo finem solet imponere, & reliquias ex vomitu expurgare.

CAPUT VI.

De signis criseos futuræ per alvi fluxum.

CRisis, quæ per alvi fluxum perficitur, non admodum certis & manifestis signis indicatur. Illa tamen erit prænoscenda partim ex signis, quæ proponentur, partim etiam ex signorum privatione, quæ alias crises indicare solent. Ad eam igitur prænoscendam sequentia proponentur theoremata.

River. Opera Medica.

Quibus adsunt frequenter ructus, eisque succedant multi flatus & crepitus ventris cum borborygmo, & quàdam illius inflammatione, eos instantem alvi fluxum expectare oportet.

Hæc enim omnia significant translationem materiæ morbificæ ad intestina.

Lumborum dolor, cum aliis signis potissimum conjunctus, alvi fluxum prænuntiat.

Quando enim per venas mesaraicas humor noxius fertur ad intestina, dolor lumbis communicatur per continuationem mesenterii; quod à ligamentis, lumborum vertebras contrectantibus, ducit originem.

Quibus hypochondria suspensa murmurant, dolore lumborum superveniente, alvi iis humectantur, nisi flatus erumpant, aut urinæ multitudo procedat: in febribus autem hæc. Aph. 73. sect. 4.

Cùm regio hypochondriorum intumescit, & murmurat, constat humorem cum flatu eò loci redundare, Quibus si dolor lumborum succedit, humor ille aut flatus deorsum repit, unde alvi fluxus sequitur, aut saltem flatuum eruptio per sedem, nisi ille humor per urinas evacuetur. (*Melet. III.* 70.)

COROLLARIUM.

Nota, majorem fieri conjecturam, si toto morbi decursu alvus libera valde fuerit, aut die indice apparuerit fluidior, quàm alio tempore.

CAPUT VII.

De signis futuræ criseos per sudores.

MOrbi acuti frequentiùs multò per sudores, quàm aliam quamvis evacuationem solent judicari. Ideò exactiores paulò erimus in futuri sudoris signis investigandis, quorum facilem intelligentiam sequens Tabula præstabit, notata litera M.

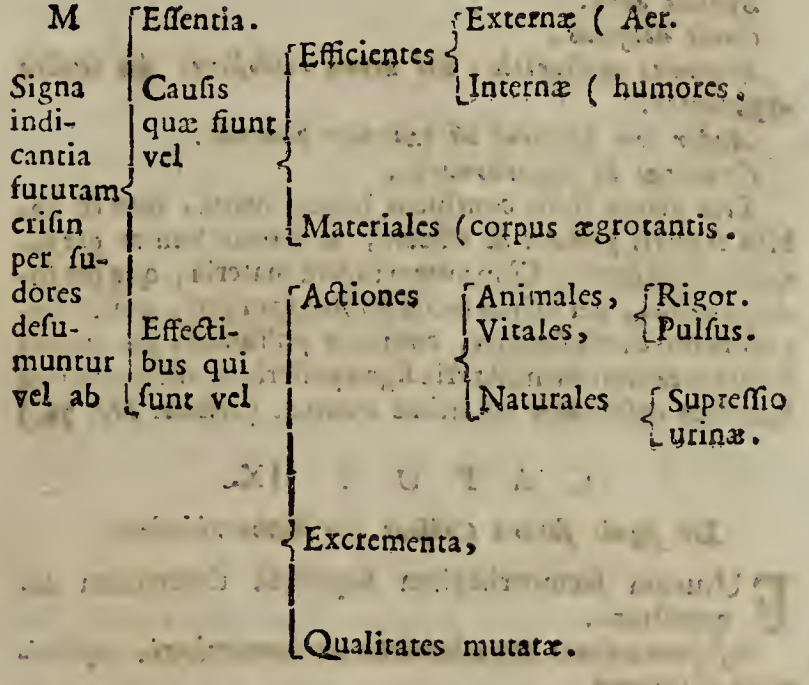

Cujus Tabulæ seriem observando, sequentia proponentur theoremata.

Morbi acutissimi per sudores ut plurimum judicantur.

Fiunt enim ab humore bilioso, calido & tenui, qui facilè per habitum corporis excluditur. Essentia

In calida & humida aeris constitutione morbi ut plurimum per sudores terminantur.

Quandoquidem à calida & humida aeris ambientis temperie pori & meatus totius habitus laxantur & apertiuntur, humores liquantur, & fluidiores efficiuntur, ut facilè per sudores expurgari valeant. Causa efficientes. Aer.

Quicunque morbi ab humore tenui & calido producuntur, per sudores solent judicari. Humores.

Sic febres biliosæ plerumque per sudores judicantur, quia illius humoris tenuitas & calor facit, ut à natura commodè per habitum excernatur.

Quicunque ægrotantes carne molli & cute laxa sunt præditi, his per sudores crisis facilè perficitur. Causa materiales. Corpus ægrotantis.

Sive illa habitus laxitas & mollities à nativa dispositione sit, sive à cœli constitutione, ut dictum est, perpetuò maximè confert ad crisin per sudores efficiendam.

Rigor aut horror in febribus continuis apparens, crisin per sudores imminere significant. Effectus Actiones animales. Rigor.

Quia humores illi tenues dum è venis ad habitum feruntur, partes membranosas vellicant acrimonia sua, atque ita rigorem pariunt.

Naturales. Supressio urinæ.

Pulsus mollis & undosus in febribus, sudorem adfuturum demonstrat.

Quando enim tenuiores humores partes ad habitum affectant viam, arterias humectant & emolliunt; unde fit pulsus mollis & undosus, sudoris futuri prænuntius.

Urinæ supressio in febribus crisin per sudorem futuram ostendit.

Excrementa.

Quia cum eadem sit materia sudoris & urinæ, nimirum serosi humores, dum illi ad habitum feruntur, necesse est urinam supprimi, aut maximam pari imminutione.

Si calidus quidam vapor è corpore ægrotantis elevari præsentiatur, aut levis quidam mador percipiatur, per sudorem futura est crisis.

Si præter consuetudinem in ægrotante partes corporis externæ incalescant, aut facies rubescat, crisis per sudorem futura judicatur.

Postrema hæc duo signa ostendunt naturam adhabitum corporis viam affectare, per quam humores noxios & præternaturales expellat. (*Meleth. c. I.*)

CAPUT VIII.

De signis futuræ Criseos per urinas.

SIgna futuræ criseos per urinas, pauca admodum proponuntur: illa tamen licet prævidere partim ex quibusdam signis positis, partim verò ex absentia aliorum. Si enim signa apparuerint, quæ crisin futuram in genere demonstrent; & nulla vomitus, diarrhœæ, sudoris, aut hæmorrhagiæ signa apparuerint, per urinas eam futuram, erit colligendum.

Signa verò quæ illam futuram peculiariter demonstrant, hac serie proponuntur, quæ tamen simul sunt colligenda, ut aliquam in judicando certitudinem habere valeamus.

Illa autem hæc sunt.

Hyberna constitutio.
Senilis ætas.
Cutis densitas.
Frequens micturitio, vel urinæ copiosiores die indice apparentes.
Ardor vel pruritus in extremo pudendi.
Gravitas in hypochondrio,

Tria priora signa continent impedimenta, quæ in habitu reperiri possunt & efficere, ne serosus humor per sudores expurgetur. Cùm autem eadem materia, quę per sudores effluit, per urinas facilè possit expurgari, posito impedimento in via sudoris, conjicere possumus, per urinas futuram excretionem. At tria signa posteriora ostendunt jam humores descendere ad urinæ meatus. (*Melet. III. 76.*)

CAPUT IX.

De signis futuræ Criseos per hæmorrhagiam.

FUturum hæmorrhagiam sequentia theoremata demonstrant.

Essentia.

Inflammationes hypochondriorum hæmorrhagia utplurimùm solvuntur.

Et in hoc solutionis modo tota salutis spes est constituta, quia si non accidat, mors prædicenda est.

Causa adjuvantes.

Hæmorrhagia sæpius solent contingere usque ad vigesimum quintum annum, quàm ultrà hunc, & quidem temperamento sanguineo aut bilioso, verna tempestate, & austrina constitutione.

Effectus

Ex effectibus, qui ab actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis desumuntur, sequentes futuram hæmorrhagiam prænuntiant.

Insomnia & imagines rerum rubrarum.
Capitis & cervicis dolor subinde obortus.
Temporũ gravitas & pulsatio magna in arteriis illorum.
Tinnitus, vel sonitus aurium.
Oculorum hebetudo & marmaryges illis obversantes.
Rubor eorumdem, ac totius ferè faciei.
Lucis aversio.
Lachryma involuntaria.
Pruritus nasi.
Sanguinis stilla die indice.
Spirandi difficultas.
Tensio hypochondriorum sine dolore.

Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. *lib. de Præsag. ad Posthamum*: is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subinde exsiliit, unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impedivit; quam alii Medici præscripserant. Dolor capitis & cervicis, ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur, qui membranas divellens distendensque doloris sensum parit. Pulsant arteriæ temporum extraordinario motu propter earum compressionem, quæ à venarum repletione fit. Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia ascendentibus. Visus hebetudo fit, quia copiosi & crassi vapores, ad superiora elati, meatus obstruunt: unde fit, ut denegato aditu spiritui animali, hebescar risus. Marmaryges oculis obversantes, nihil aliud sunt quàm tenuia quædam & divulsa corpuscula variosum colorum intra corneam tunicam & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta, quæ licèt interiùs sint, exteriùs tamen posita deceptione visus, apparent; quandoquidem oculus externæ assuetus visioni, quæcunque intus sunt, extra esse judicat. Rubor faciei & oculorum ex sanguine fit, qui majori copia ad illas partes cumulatur. Lucis aversio ex eo proficiscitur, quòd distenti oculi humorum copia & ex nimia luce magis distendantur, quia lux disgregat spiritus, unde oculi dilatatio, quam dolor consequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem refugiunt. Lacrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum distentæ comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lacrymæ generentur. Pruritus narium fit ex vaporibus sursum ascendentibus & nares vellicantibus. Sanguinis stilla die indice apparens, ut quarto vel undecimo, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, v. g. septimo, vel decimo quarto, quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur, diaphragma comprimitur. Tensio denique hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte & radicibus venarum moveri incipit, sed fugax est ea distensio, & sine dolore; quemadmodum & difficilis respiratio: si enim diutiùs & contumaciter perseverarent, signa essent potiùs hepatis inflammati. (*Melet. III. c. I.*)

CAPUT X.

De signis futuræ crises per menses aut hæmorrhoidas.

Mensium & hæmorrhoidum fluxus futuri iisdem signis dignoscuntur; in eo tamen distinguuntur, quod si in muliere appareant, menstruas purgationes pati consueta, per uterum perficiantur: Si verò in viro prodant, hæmorrhoides pati solito, per eas futuram crisin arbitrandum sit. Illa autem signa, utrique vacuationi communia, sunt hæc.

Dolor & gravitas lumborum, ac æstus eorundem.
Dolor & tensio in hypogastrio.
Oris ventriculi molestia.

QUando sanguis ad partes inferiores descendit venam cavam admodum replens atque distendens, dolorem & gravitatem, necnon æstum in eis efficit, quandoquidem vena cava descendens lumbis superjacet; à qua insignes rami ad hypogastrim deferuntur, qui dolorem etiam atque tensionem in iis partibus efficiunt: unde etiam molestia in ore ventriculi persentitur, propter magnum consensum, quem habent partes hypogastricæ & lumbares cum ventriculo. (*Melet. III. c. I.*

CAPUT XI.

De Signis futuri abscessus.

ABscessus in aliquo morbo eventurus, sequentibus aphorismis breviter significatur.

Quos febres longe exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt. Aph. 44. sect. 4.

Febres longæ eæ dicuntur, quæ ultra quadraginta dies exporriguntur, & fiunt ex materia frigida, crassa & contumaci: quoniam igitur illa materia non facile per excretionem potest vacuari, ideò sæpissime ad partes debiliores à natura expellitur, ibique abscessum producit.

Quicunque urinas tenues & crudas multo tempore mingunt, si alia omnia signa ut in supervicturis sint, in his oportet expectare abscessus in regionibus infra septum transversum. Hipp. 2. progn.

Dictum

Dictum fuit supra, signa cruditatis longo tempore durantia, si vires sint debiles, mortem præsagire, eo quòd metus sit, ne æger possit durare, donec materia concocta sit. At verò si vires sint validæ, & reliqua signa convalescentiam polliceri videantur, sperandum est fore, ut homo liberetur, non quidem perfecta solutione, sed permutatione vel abscessu.

Quæ cum rigore sistuntur urinæ, iis qui sapore tentantur, parotidas fore sperabile. Hipp. in Coac.

Sopor magnam cerebri oppressionem significat, quæ rigore superveniente abscessum producit, aut magnam convulsionem.

Febricitantibus, lassitudinem habentibus in articulis, & circa maxillas potissimùm, abscessus fiunt. Aphor. 31. sect. 4.

Lassitudo spontanea in febribus fit ex crassorum & crudorum succorum multitudine, & illæ febres difficillimi sunt judicii, atque utplurimùm per abscessus judicantur.

Quibus convalescentibus ex morbo aliquid laboraverit, illis abscessus fiunt. Aph. 32. sect. 4.

Non solùm dolor aliquam partem affligens circa morbi declinationem, in ea futurum abscessum prænonstrat, sed etiam ea omnia, quæ partem debilem esse ostendunt.

Nota ex Hippocr. *Aphor. 74. sect. 4.* quod dum signa futuri abscessus apparent, à metu abscessus liberet, si urina multa, crassa, & alba appareat, idque multò certiùs & citiùs, si cum his urinis hæmorrhagia contingat. *Melet. c. 1.*)

CAPUT XII.

De signis eorum, quæ superventura sunt his, qui jam ægrotant: vel in morbos prolabuntur. Ac primum de signis futuri delirii.

MUlta in morbis præter crisin supervenire solent, tùm symptomata gravia, tùm etiam, quando unus morbus in alium commutatur; quæ omnia si à Medico prævideri possint, summum illi honorem & ægrotanti utilitatem afferre solent. Eorum igitur signa juxta prædictam methodum proponere aggredimur, à signis futuri delirii incipientes, quæ quidem sequentibus theorematis innotescent.

Actiones animales Principes. *Oblivio de repente contingens in acutis, phrenitidem prænunciat.*

Minus Principes. Ostendit enim cerebrum jam affici, & materiam morbificam ad ipsum à partibus inferioribus irrumpere.

Somnus & vigilia. *Somni perturbati atque tumultuosi, delirium portendunt.*

Hoc docuit Hipp. *in Coac.* his verbis: *Turbulentæ ferocesque excitationes è somno, delirium afferunt.* Et ostendunt cerebrum valdè affici, & à naturali suo statu dimoveri.

Vigiliæ indesinentes delirium afferunt. Hipp. *in prognost.*

Utraque enim affectio ab eadem causa producitur: calida nimirum & sicca cerebri intemperie, ut docet Galen. 4. *de præs. expulsib.* Ideò remissior intemperies facit vigiliam. Quando verò intenditur, in delirium commutatur.

Auditus. *Tinnitus & sonitus aurium, vel etiam surditas, insaniam sæpe præcedit, præsertim si cum urinis appareat, habentibus suspensionem claram & sublimem.* Hipp. 1. *prorrhet.*

Significant enim hæc materiam transferri ad cerebrum, à qua delirium excitatur.

Exquisitus nimium odoratus futuram insaniam prænunciat.

Significat enim insolitam cerebri exsiccationem, & spirituum attenuationem, quæ cerebrum ad phrenitidem disponit.

Tactus. *Dolor capitis vehemens & assiduus, in acutis febribus, delirium portendit, præsertim qui in auribus observatur, aut qui cum præcordiis revulsis conjungitur.*

Significat enim humotes magna copia transferri ad cerebrum, idque vehementer afficere.

Lateris dolor, qui cum sputo bilioso sine causa manifesta evanuit, excessum affert mentis.

Significat enim translationem humotis bilioši à latere ad cerebrum.

Surarum dolores mentem præcipitant, idque tum alias tum si in urina parvum sit enæorema. Hipp. *in Coac.*

Tanta est surarum communio cum partibus principibus, ut quemadmodum in calcis fractura accidunt febres peracutę, tremulę, singultuosę, paucorum dierum, mottiferę denique ita quoq; in surarum doloribus, qui fiunt à cacochymia maligna, febris excitetur in corde, & delirium in cerebro, quandoquidem humores maligni facilè cerebrum invadunt. Quanquam verò hujusmodi dolores non modò surarum, sed & femorum, dorsi, & aliarum partium ignobilium, sua præsentia delirium portendant, attamen multò certiùs id præstant, si postquam apparuerint, occultentur. Significant enim materiæ morbificę translationem ad cerebrum; ut videre est apud Hipp. in 3 *Epid. sect. 3. ægr. 5.* ubi ubi Calvus in Lariſſa femur dextrum doluit repentè, eorum verò quæ adhibebantur, nihil juvabat. Prima die febris acuta, ardens, dolores autem pergebant. Tertia femoris quidem dolor cessavit, alienatio verò mentis, & turbatio, & multa jactatio. Quarta circa meridiem extinctus est acutissimè.

Actiones vitales. *Respiratio magna & rara delirium significat.*

Spiritus magnus & rarus proprius est delirantium Hipp. 1. *progn.* 24. illi enim, ob febris ardorem plurima respiratione indigentes, atq; ob mētis errorem respirare oblivisćentes, rarò respirant, & raritatem magnitudine compensant. Hæc sententia est etiam Gal. *de difficultate respirationis, c.* 3. Ubi ostendit hujusmodi respirationem esse deliris propriam. Et *c.* 10. *ejusdem libri* dicit, Philiscum & Silenum non habuisse alias causas talis respirationis, quàm delirium. De Philisco & Sileno agitur apud Hipp. *epidem. sect.* 1. *histor.* 1. & 2. Utrique à principio respiratio magna & rara fuit, in progressu verò manifesta delira contigerunt.

Excrementa. *Urinæ albæ & lucidæ in acutis, phrenitidem prænunciant.*

Significant enim bilem, quæ per urinas effundi solebat, easque coloratiores efficere, ad cerebrum transferri.

Qualitales mutata. *Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, phrenitidem protendit.*

Significat enim membranas cerebri inflammari, quæ inflammatio facilè communicatur tunicæ adnatæ, quæ ab ipsis ducit originem.

Accidentia propria. *Si pulsus insint in hypochondrio, tumultum significat aut delirium: verùm oculos horum conspicari oportet. Si enim obtutus cerebro movetur, fore ut furiant, expectandum est.*

Cùm arteria pulsat vehementer in eo loco, in quo non solet sentiri, calidam significat intemperiem, & multum flatus calidi per arterias delati, quæ ipsa causa tentans cerebrum, delirium facit. Iis enim quæ per arterias meant, expeditissima via est ad cerebrum per carotidas & jugulares, quæ penetrant in ipsos cerebri ventriculos. Cùm verò delirium cum furore est, accidit menti magna varietas imaginationum & inquietudo; movet ergo variè oculos, quasi requirens res varias, quæ illi observantur per cerebrum.

CAPUT XIII.

De signis futuræ convulsionis.

Effectus actiones principes. *Ex frigore cùm adest metus & mœror immeritò, convulsione finis est.* Hipp. *in Coac.*

MEtus & mœror fiunt ex contractione spirituum versus sua principia, à copia humoris melancholici obrutorum, unde cum frigore conjuncta sunt; atque ita humor ille cerebrum afficiens convulsionem excitat, nisi hæmorrhoidibus, varicibus, aut mensium profluvio vacuetur.

Minùs principes. Somnus, & vigilia. *Deliria immanissima in convulsionem desinunt.* Hipp. *in Coac.*

Fiunt enim à calidissima & siccissima cerebri intemperie, quæ principium nervorum afficiens, convulsionem inducit à siccitate.

Quibus incidente rigore, nocturna exacerbatio somni vacuitatem affert, cum facultate conjunctam, si nonnunquam in somnis urina excidit, convulsione finis fit. Hipp. *in Coac.*

Hæc omnia symptomatica significant materiæ anadromen ad cerebrum, quæ convulsionem minatur.

Dolor capitis ingens & perseverans cum alvo suppressa convulsionem minatur.

Tactus. Significat enim materiam morbificam in cerebrum defigi, quæ ad nervorum principium tandem delata, convulsionem efficit.

Dolores cubitorum & cervicis graves & profundi convulsiones accersunt.

Procedunt enim ab oppressione partium posteriorum cerebri, & humorum diffusione in spinalem medullam, aut membranas ejus, ob copiam materiæ, aut malignam qualitatem, quæ extenditur per dorsum & ad cubitum: eo quòd natura causam dissolvere aut concoquere non valeat.

Urina cum rigore suppressa, prava, convulsionem enim invehit, tum alias, tum si ante a sopor invaserit. Excrementa Urinæ. Hipp. *in Coac.*

Rigores symptomaticos cum urinæ suppressione, convulsio facilè excipit: quandoquidem ostendunt anadromen humorum ad cerebrum, & principium nervorum; idque magis, si æger sopore afficiatur, quia evidentissimum est affecti cerebri indicium.

Urina, quæ in somnis excidit præter consuetudinem, convulsionem minatur.

Significat enim musculum cervicem occludentem, debiliorem esse redditum, cujus motus dependet à nervo, cujus principium & origo in vitio est, nisi peculiari morbo pars illa afficiatur.

CAPUT XIV.

De signis futuræ recidivæ.

FUtura recidiva, in convalescentibus, sequentibus theorematis poterit prævideri.

Morbi maligni & mali moris non rarò solent recidere.

Illi enim naturam admodum debilitant, ut vix possit à causa morbifica se ita perfectè liberare, quin aliquæ superstint reliquiæ, recidivam productura.

Morbi quantò longiores sunt, tantò magis obnoxii recidivæ: quanto verò acutiores, minùs revertuntur.

Morbi diuturni fiunt à materia crassiori & frigidiori, quæ difficiliùs concoquitur & evacuatur. At morbi acuti ex materia tenuiori, quæ faciliùs præparatur atque excernitur.

Quibus die non critico febres solvuntur, iis revertuntur.

Quemadmodum dies critici maximam habent vim ad perfectam morborum curationem, quandoquidem tunc temporis natura utiliter excernit humores morbificos; ita quæ die non critico contingunt solutiones, infidæ perpetuò esse consueverunt, quandoquidem naturæ bene operantis legibus non respondent.

Morbi, qui ab atra bile, variis & mixtis humoribus, viscidis, crassis, & perversis oriuntur, recidivas facere solent. Essentia.

Illi enim humores maximè rebelles sunt & à natura perfectè subigi & edomari nequeunt, unde recidivæ solent exoriri.

Morbi, qui à sanguine, pituita dulci, aut bile pallida producuntur, aut aliis humoribus, qui nullam malignitatem acceperunt, simpliceſque existunt, & qui neque copia hominem gravant, nec crassitie aut lentore sunt præditi, nullam recidivam minantur. Causa interna.

Quia natura facillimè se liberat à sarcina hujusmodi humorum, qui nullam contumaciam præ se ferunt.

Qui morbi in hyeme, vere, aut prima æstate contingunt, non solent facere recidivas: Qui verò autumno solent contingere, illis maxime obnoxii sunt. Externa.

Hyeme enim & vere calor nativus potentissimus est & noxios humores efficaciter dissolvit. Autumno verò maximè debilis est, exhaustus ex prægressæ æstatis exsolutione; ideò vix potest causas morbificas integrè discutere.

Qui bona corporis constitutione præditi sunt, à morbo semel curati, non patiuntur recidivas; at malè constituti, ut plurimùm relabuntur. Subjectum.

Robur partium causam morbificam perfectè dissolvit; at quando est imbecillitas, ut in malè habitis, imperfecta fit humorum excretio.

Quicunque ægrotantes perfectam sanitatem nequeunt adipisci, & à paucis rebus juvantur, læduntur verò à plurimis, sunt in periculo recidivæ. Iuvenres & ladentes.

Hæc omnia significant causæ morbificæ reliquias in corpore latitantes, quæ recidivas facere consueverunt.

In quibus convalescentibus actiones, excrementa, & qualitates plurimùm à naturali constitutione evariant, nec ad pristinum statum reducuntur, in his metuenda est recidiva. Effectus

Quibus febres cessant sine signis concoctionis, recidivam in his expectare oportet. Hippocrates *in prognost.*

Non possunt humores morbifici convenienter excerni, nisi priùs concocti fuerint: ideò, quamvis febris cesset, si cruditatis signa appareant, ostendunt materiam morbificam adhuc intùs retineri; recidivam effecturam.

Si post crisin peractam urina tenuis diu reddatur, & parum colorata, recidivam prænunciat.

Significat enim naturæ imbecillitatem, quæ concoctiones suas ritè non excercet; unde novorum excrementorum proventus, ex quibus recidiva expectanda est. *Melet. III. 56.)*

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER QUARTUS

Qui est de Ὑγιεινῇ, seu valetudine conservanda.

PROOEMIUM.

Finis Medicinæ duplex est, ut scilicet sanitas præsens conservetur, & amissa recuperetur. Priori debetur Ὑγιεινή, posteriori θεραπευτικὴ.

Ὑγιεινὴ, in sex rerum non naturalium administratione tota versatur. Illæ autem sex res nonnaturales sunt Aer, cibus & potus; motus & quies; somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.

NON naturales dicuntur, quasi mediæ inter naturales, & præternaturales. Illæ enim propriè & absolutè naturales dicuntur, quæ corporis viventis constitutionem ingrediuntur, & tractantur *in Physiologia*. Hæ verò dicuntur nonnaturales, quandoquidem rectus ac legitimus earum usus sanitatem conservat, & tunc ad causas naturales referuntur; præposterus verò & illegitimus, morbos producit: & tunc præternaturales fiunt, omniumque propemodum morborum causæ, ut *in Pathologia* docetur. Sunt tamen earum nonnullæ, quæ in rerum verè naturalium serie continentur, ut motus corporis, & animi pathemata, prout functiones sunt à facultatibus suis profectæ: consideratæ verò prout earum usus corpus afficit, nonnaturales appellantur.

Dicuntur etiam necessaria, quia iis carere, earumque vim effugere non possumus; sed continuò, & necessariò corpus nostrum afficiunt.

Objici potest, alia adhuc esse non pauca, quæ corpus nostrum alterant; & ideò ad res nonnaturales esse referenda, nempe cœlum, aquam, ignem terram, & regiones; ac proinde senarium earum numerum esse multiplicandum. *Respondemus*, Cœlum, ignem, terram, & regiones ad aerem reduci quia, non aguntin nos, nisi per aerem. Aquam verò, si assumatur, ad potum esse referendam; si verò admoveatur, ut in balneo & lotionibus negamus esse necessariam: siquidem ea facilè carere possumus, atque hoc respectu è rerum nonnaturalium censu est expungenda.

Totus igitur hic liber in sex rerum nonnaturalium explicatione versabitur: in eoque ostendemus, quo modo iis utendum sit ad sanitatem tuendam, vitamque incolumem, & à morbis immunem diutissimè conservandam: à cibo & potu incipiendo, quod majoris sint momenti, & multo plurima in iis consideranda veniant.

CA-

CAPUT PRIMUM.

De Cibo & Potu, seu de alimentis.

Alimentum est id, quod à calore nativo commutatum in corporis nostri substantiam convertitur, illudque nutrire potest.

In eo differt à medicamento, quòd medicamentum definiatur à Galeno 1. simpl. *quod corporis nostri substantiam alterare, neque in eam, quatenus tale, converti potest.*

Datur tamen medium quodam inter illa duo, utriusque naturæ particeps, quod & nutrire & alterare potest, vocaturque alimentum medicamentosum, vel medicamentum alimentosum.

Varia autem sunt alimentorum genera, ex diversis rebus petita, quæ tamen omnia sub plantarum & animalium generibus continentur.

RES omnes sublunares, quibus in Medicina utimur, sub triplici genere comprehenduntur, plantarum, animalium, & mineralium. Omne autem mixtum, nutriendi facultate præditum, vitam (*succumque nutritium*) habuisse necesse est, sicque mineralia, (*& non paucæ etiam plantæ*) ex alimentorum serie prorsus excluduntur.

In eorum verò usu considerandæ sunt substantia, quantitas, qualitas, ordo, tempus, & hora sumendi; præparatio, consuetudo, & delectatio, ætas, & anni tempus. De quibus omnibus sigillatim agemus. Iisque consequenter præcipuorum ac magis usitatorum ciborum ac condimentorum facultates subiiciemus. Ac tandem potulentorum materiam & vires excutiemus.

CAPUT II.

De alimentorum substantia.

Per alimentorum substantiam intelligimus formam & materiam, ex qua illa componuntur.

Sub formæ nomine comprehendimus illam totius substantiæ proprietatem, qua alimentum idoneum redditur, ut in corporis nostris substantiam convertatur. Unde vulgo dici solent, alimenta nos nutrire propter substantiæ similitudinem, quam habent cum corporibus nostris.

Hinc cibi dicuntur boni vel mali succi, multùm vel parùm nutrientes, quatenus habent substantiam corpori nostro magis vel minùs analogam, eamque puriorem aut multis partibus heterogeneis permixtam.

Ad materiam referuntur, durities, mollities, raritas, densitas, gravitas, levitas, crassities, tenuitas, lentor & friabiltas.

Quæ licet sub qualitatum secundarum classe contineantur, quia tamen materiam proximè sequuntur, & ideò qualitates materiales nominantur (propterea quod ex varia permixtione humidi cum sicco oriuntur) ad substantiam, vel substantiæ modum reducuntur.

Ergo ratione substantiæ, bona & laudabilia alimenta vocantur, quæ bonum & laudabilem succum, ac pauca excrementa generant, & mediocrem obtinent consistentiam, nempe quæ neque nimis dura, crassa, aut densa; neque nimis mollia, rara, aut tenuia. E quorum genere sunt panis ex purissima tritici farina confectus, recens, benè coctus & fermentatus, caro vervecina, hœdina, vitulina, caponum, gallinarum, pullorum, pipionum, perdicum, aliarumque avicularum montanarum, aliaque sequentibus fusius explicanda.

Prava verò, & dyspepta, ac malè nutrientia, multaque excrementa generantia, dicuntur ea, quæ duram, gravem, densam, ac crassam substantiam obtinent, ut panis furfuraceus, caro bovina, caprina, hircina, legumina, caseus antiquus, & similia.

Hæc tamen bona vel mala alimenta salubria aut insalubria generaliter dicenda non sunt omnibus hominibus; sed pro diversa eorum natura, vitæ genere, & exercitiis illa quibusdam magis conveniunt, hæc verò aliis commodiora sunt. Sic quibus calor fortior est, iis dyspepta alimenta, qualia sunt carnes bubulæ, cervinæ, leporinæ, infumatæ, & similia benè concoquuntur: contra verò cupepta, ut carnes agninæ, vitulinæ, ova tremula, pisces saxatiles, & similia, deteriùs concoquuntur: siquidem illa corrumpuntur, & aduruntur à calore fortiori: prout enim alterantur facilè, sic promptè vitiantur ac corrumpuntur. Alia verò quæ communiter dyspepta nominantur, sicut difficulter alterantur, ita ægre ad statum deteriorem perducuntur.

HUjus rei exempla desumere possumus ex iis, quæ exteriùs coquuntur, v. g. melle, quod sua natura dulcissimum, si ulteriùs coquatur, amaritudinem contrahit. Contrà vetò carnes bubulæ, & porcinæ, diutiùs coctæ, sapidiores evadunt. Idem mel juvenibus est noxium, quoniam à mordaci eorum calore aduritur, & in bilem convertitur: senibus verò salubre est, quoniam à modico eorum calore probè concoquitur. Propter eandem causam agricolæ, fossores, bajuli, nautæ, aliique artifices laboriosam artem exercentes, carnibus hœdinis, vitulinis, pullis gallinaceis, columbinis, & ovis sorbilibus non probè nutriuntur: non solùm quòd à fortiori eorum calore alimenta illa citiùs consumantur ac dissipentur; sed etiam, quòd ab eodem calore nimis concoquantur, & corrumpantur. Contrà verò leguminibus, brassica, caseo, carne bubula, & similibus commodè aluntur.

CAPUT III.

De Alimentorum quantitate.

Quantitas alimentorum debet esse moderata quæ scilicet corpori nutriendo, & viribus reficiendis sufficiat. Et si hos limites plurimùm excedat, varios pruducit morbos, ac vitam abbreviat.

Quemadmodum autem ciborum multitudo plurimos morbos generat, sic eorumdem parsimonia, quæ sobrietas vulgò ac frugalitas nominatur, multorum morborum curationi & præcautioni inservit, vitamque longam efficit.

SUmma ac præcipua diætetices ratio in moderata quantitate consistit. Licèt enim alimenta in substantia, qualitate, aliisque conditionibus aliquantulum aberrent; si tamen pauca sit eorum quantitas, benè concoquuntur, & optimè nutriunt. Itaqne in primis quantitati attendere oportet, quæ utplurimùm nimia esse solet. Hoc ex se satis patet, quod omnes ferè morbi venæ sectione, purgatione, aliisque evacuationibus curentur, quibus superflua humorum copia auferenda est, quæ ex nimia ingestorum copia ducit originem. Hinc sobrietas, & ciborum parcimonia, sanitatis & vitæ longæ parens dici consuevit. Unde Hipp. 6. *epid. sect.* 4. *Aph.* 20. *sanitatis studium est, non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.* Item *Aphor.* 17. *sect.* 1. *ubi plus cibi quam pro natura ingestum est, hic morbum facit.* Plato intemperantem civitatem hoc signo patefacit, quòd multos Medicos alat. Hinc natum proverbium: *Intemperantia Medicorum nutrix.* Tum etiam illud: *plures occidit gula, quàm gladius.* Galenus verò: *Majores nostri*, inquit, *paucioribus morbis laborabant, quia frugaliùs vivebant.* Et Seneca luxum & ingluviem sui temporis, mendacem fecisse Hippocratem scribit, qui Eunuchos & fœminas arthriticis doloribus non vexari asseruerat. Arist. verò *in problematis* dicit saluberrimum esse cibum minuere, & laborem augere. Diogenes Cynicus dicere solebat, insanum esse ea a Diis petere, quæ in nostra essent potestate, dum scilicet pro obtinenda bona valetudine Deum oramus; deinde nos cibo, potuque ingurgitamus. His omnibus sacræ Scripturæ auctoritatem subnectamus. Ecclesiastes *cap.* 37. *Noli*, inquit, *avidus esse in omni epulatione, non te effundas super escam; in multis enim cibis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram: propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjicit vitam.*

Idipsum exemplis luculentis confirmari potest. Sanctus Paulus, primus Eremita, referente Divo Hieronymo *in ejus vita*, ad annos 115. ætatem produxit, ex quibus centum egit in Eremo, quadraginta quidem primos cum paucis dactylis, & haustu aquæ; reliquos verò, postquam dactyli defeciissent, pane dimidio, quem corvus ei quotidie subministrabat. Sanctus Antonius, teste Athanasio, vixit annos 105. ex quibus 90. egit in Eremo, solo pane & aqua corpus sustentans, quibus interdum aliquid oleris addebat in extrema senectute. Arsenius, præceptor Arcadii Imperatoris vixit annos 120. quorum 55. transegit in deserto, abstinentia mirabili. At nostro sæculo Ludovicus Cornarus, Nobilis Venetus, cùm ad 35. ætatis annum vitam insalubrem duxisset, licet multis remediis frustra usus esset, variis frequenter morbis conflictatus: tandem consilio cujusdam Medici sola diæta morbos illos oppugnare cœpit; cibi & potus quantitatem sensim imminuens donec ad uncias quatuordecim cibi, computando panem, carnes, ova, & alia quævis edulia, & sexdecim potus ad singulos dies perveniisset: in quo regimine perseverans, vitam incolumnem, & à morbis liberam,

atque vegetam ultra centesimum annum produxit, ut ipsemet testatur *in libello de vitæ sobriæ commodis* inscripto, ab eo Italicè edito; qui postmodum in Latinam, & Gallicam linguam conversus est. Ex quibus colligere possumus, ciborum parcimoniam non solùm ad sanitatem in eodem statu conservandam, sed etiam profligandos morbos contumaces & diuturnos maximè conferre. Postquam enim calor nativus paucam illam alimentorum quantitatem citò concoxit, circa humores superfluos occupatur, eosque digerit, dissipat, & per varia corporis emunctoria sensim eliminat, ut tandem corpus purum, & à causis morbificis liberum evadat. Perseverando autem in eodem victus regimine, corpus ab omnibus morbis liberum redditur, saltem ratione causarum internarum, quarum congeries ab eodem præcavetur. Si verò à causis externis corpus offendatur, multò minor læsio sequitur, quia corpus superfluitatibus vacuum magis resistit. Unde videbimus in magnis mutationibus temporum, v. g. quando constitutione austrina, calida & humida, subita & repentina fit mutatio in Aquilonian, frigidam & siccam, multos homines affici catarrho, pleuritide, aut peripneumonia, in quorum scilicet corporibus morbosus apparatus latitabat; alios verò minimè, quorum scilicet corpora magis vacua superfluis humoribus reperiuntur. Et si tales homines interdum causarum externarum vehementia in aliquem morbum præcipitentur, citiùs liberantur, ob paucitatem causæ internæ ab externa commotæ, quæ ideò facilè vincitur ac resolvitur.

Præterea, si exacta illa diæta morbos incurabiles auferre nequit, eos saltem multò leviores & tolerabiliores reddit facitque, ut ægri cum iis diu vivere possint. Sic multos quotidie videmus cum ulcere pulmonis, cum scirrho hepatis vel lienis, cum calculo in renibus, aut vesica, diu vitam producere. Sic testatur Aristoteles *in Problematis* quendam fuisse suo tempore Philosophum, Herodicum nomine, qui cùm tabe laboraret, tamen arte τῆς διαιτητικῆς ad centesimum pervenerat.

Vulgò *objici* solet, multos ad extremum senium pervenire, qui multis cibis quotidie sese ingurgitant. *Respondemus*, ratissimos esse illos, & eximio partium robore ac temperamento præditos, qui si sobriè viverent, vitam diutius protraherent, & ad animi actiones meliùs dispositi essent. Necesse est enim eos qui non frugaliter vivunt, multis pravis humoribus impleri, & sæpe morbis tentari, nec posse, sine detrimento valetudinis, arduis mentis functionibus diu intendere: tum quia in illis tota vis naturæ & spirituum concoctioni cibotum mancipata est, à qua si violenter per animi contentiones abstrahatur, prava fiet concoctio, & multæ nascentur cruditates; tum quia illis opus est crebra corporis exercitatione vel medicamentis, quibus corpus expurgetur: atque adeo etsi diu videantur vivere corpore, tamen animo & ingenio parum vivunt, cùm exiguo tempore ad functiones animi sint idonei, & major pars temporis debeat impendi obsequio corporis. His adde, quòd si aliquando contingat, eos qui fortiori natura præditi sunt, diu vitam producere, licèt plurimis cibis sese ingurgitent; nullum tamen unquam videre est ex iis qui debilioris sunt naturæ, tali victu utentem, qui ad senectutem pervenire potuerit. Contrà verò si temperatè vivant, longiùs vitam producunt, quàm robusti intemperatè viventes.

Moderata autem & necessaria ciborum quantitas regula generali determinari nequit, cum diversitas temporum, ætatum, & temperierum eam multùm evariet.

Hoc theoremate ostenditur, Ludov. Cornari exemplum suprà propositum, quibus libet hominibus, tanquam exemplar imitandum objici non debere. Multi enim homines reperiuntur robusto ac valido calore nativo præditi, qui à tam parco victu maximè læderentur. Scribit enim Hippoc. *Aphor.* 5. *lib.* 1. tenuem victum, eumque admodum exquisitum paulò pleniori esse periculosiorem; quia facilius est causis replentibus subvenire, quàm exhaustum humidum primigenium, & exhaustas partes solidas alimento reficere. Victus ratio triplex instituitur ab Hipp. & Gal. *tenuis*, quæ vires imminuit; *mediocris*, quæ conservat; & *plena*, quæ auget. Tenuis nunquam sanis, sed ægris tantum competit, nam *sicut sanis cibus robur est, ita ægrotanti morbus: & impura corpora quò plus nutries, eò magis lædes.* In sanis verò semper servandum est naturæ robur, vel augendum alimentis, non frangendum; quod in ægris non potest fieri, quia victus mediocris vires conservans in sanis, eas imminuit in ægris, morbum augendo, quia quò magis nutrias, eò magis lædas. Tam exacta igitur victus ratio, qualis à Cornaro observata est, omnibus hominibus convenire non potest, sed tantùm iis qui valetudinarii sunt, & calorem nativum habent admodum debilem, multis cibis coquendis minimè capacem: tum etiam iis, qui corpus habent multis humiditatibus refertum, inedia enim corpus exsiccat: ac denique iis qui parùm exercitiis indulgent & vitam agunt sedentariam: simulque contemplationi, aut magnis animi contentionibus dediti sunt. Nonnulla tamen theoremata stabiliri possunt, quibus unusquisque sibi convenientem ciborum copiam circumcirca determinare poterit.

Primum theorema est: *Numquam bene sano ad satietatem esse comedendum, sed à mensa, vigente adhuc appetitu esse recedendum.*

Hoc theorema respondet *Aphor.* Hipp. *suprà citato, non satiari cibis*; in bene valentibus enim viget appetitus, donec ventriculus valde repletus sit, quæ repletio admodum noxia est, ut suprà monuimus.

Secundum theorema est: *Si tantùm ordinariò sumas cibi & potus, ut postea sentias torporem quendam, gravitatem & lassitudinem corporis, cùm antea esses agilis & alacrior: signum est mensuram congruentem excedi, & quantitatem alimentorum esse minuendam: donec prædicta incommoda non ampliùs appareant.*

Tertium Theorema est: *Si à pastu parum aptus sis actionibus mentis, ut studio, meditationi, aut contemplationi, aliisque tum animi, tum corporis functionibus; perspicuum est, te justam mensuram excedere.*

Quartum theorema *desumitur ab* Hipp. 3. *de diæta, ubi signa repletionis proponit; quæ quidem repletio ex nimia alimentorum copia procedit, & ideo minuenda est. Imò verò si multum exsuperet, ut morbum minari videatur, cùm victus parsimonia nonnisi lente humores superfluos consumat; evacuationibus confestim auferenda est.*

Signa ergo repletionis ab Hippocrate *proposita hic summatim describenda sunt, juxta semeioticen nostræ methodum, ut meliùs percipiantur, in ordinem à nobis redacta. Talia igitur sunt, capitis dolor & gravitas, somni longiores & perturbati, insomnia turbulenta, ut videatur homo cum aliquo pugnam committere; somnus etiam diurnus, præcipuè post pastus. Segnities totius corporis, lassitudines & dolores, vel toto, vel aliqua parte. Appetitus dejectio aut imminutio, cruditates in ventriculo, ructus acidi vel nidorosi, alvi constrictio, aut tarditas insolita. Destillationes frequentes, nares à cana repletæ, è quibus tamen nihil aut parum emungitur manè cùm exerceri incipiunt, multùm emungitur & exspuitur. Flatuum copia præter consuetudinem, alvi profluvia interdum à corruptis alimentis, & interdum dysenteria.*

Quintus theorema est: *Ab inordinata vivendi ratione non est immediatè transeundum ad exactam regulam, sed sensim id faciendum, minuendo modicis subtractionibus consuetam quantitatem, donec ad eam perveniatur mensuram, quæ non amplius corpus gravet, aut animi functiones offendat.*

Hoc theorema fulcitur *Aphorismo* Hippocratis 51. *lib.* 2. *Plurimùm atque repente evacuare vel replere, refrigerare vel calefacere, sive quovis alio modo corpus movere, periculosum: omnis enim mutatio subita est periculosa.*

Ad quantitatem discretam spectat ciborum varietas, quæ sanitati noxiosissima est. Cùm enim diverforum ciborum diversa sit natura; fit ut alii celeriùs & alii tardiùs conficiantur, inde prava sequitur concoctio. Si enim cibi concoctu faciliores, postquam perfectè concocti sunt, ulterius in ventriculo detineantur, corrumpuntur citissimè. Si verò quamprimùm concocti sunt ad intestina detrudantur, reliquos cibos nondum concoctos simul abripiunt unde cruditates emergunt.

Hoc theorema intelligendum est de varietate ciborum, natura, & temperie plurimùm inter se discrepantium. Nullum enim est inconveniens, in una & eadem mensa, pullos, pipiones, perdices; aliasque carnes delicatiores comedere, sed si carnes cum piscibus, oleribus, fructibus, aliisque edulis heterogeneis misceantur, prava inde sequitur concoctio. Hippocrates *lib. de flatibus: Dissimilia*, inquit, *seditionem movent*, aliaque celerius, alia tardiùs, & ægriùs concoquuntur. Et Seneca eleganter: *Diversa cibaria inquinant, non alunt.*

C A-

CAPUT VI.

De qualitate alimentorum.

Alimenta ratione qualitatis, vel temperata sunt, vel intemperata.

Temperata dicuntur, in quibus nulla qualitas manifesta superat: & illa omni hominum generi, præsertim verò temperatis conveniunt. Ex eo genere sunt panis & carnes, quas euchymas nominavimus: & illa simpliciter Alimenta *vocantur.*

Intemperata sunt, quæ manifestè aliqua qualitate nos immutant, & Alimenta medicamentosa *dicuntur.*

Illa autem alimenta medicamentosa corpora nostra immutant calefaciendo, refrigerando, humectando, vel exsiccando; obstruendo, vel aperiendo; alvum laxando, vel constringendo; semen vel lac generando.

MAnifestè calefaciunt, vinum, piper, & alia aromata, cepa, alium, porrum, nasturtium, hyssopus, mentha, petroselinum, & salsa omnia; eadem etiam exsiccant. Refrigerant verò panis ex farina hordei, aut secalina, acetum, lactuca, portulaca, acetosa, cucurbita, cucumeres, melones & fructus horarii; quæ etiam humectant, si acetum excipias. Obstruunt alimenta crassa suprà enumerata, & reliqua ejusdem generis: quæ maximè vitanda sunt omnibus hominibus, quia omnes ferè morbi fiunt ab obstructione. Aperiunt obstructiones aromata prædicta, apium, petroselinum, capparis, asparagus, pastinaca sylvestris, fœniculum marinum, cicera rubra, & alia quamplurima. Semen & lac generantia ex materia medica desumenda sunt: in qua etiam multò plura prædictis facultatibus prædita reperiuntur, præterea, quæ suprà, tantùm exempli gratia proposita sunt.

CAPUT V.

De ordine Alimentorum.

Si ultimum theorema cap. 2. propositum, ritè observetur, ut scilicet ciborum varietas in una & eadem mensa tamquam noxia vitetur, huic capiti nullus erit locus: sed quia hominum intemperantia strictioribus vivendi legibus submitti non vult; cogimur etiam præcepta docere, quibus noxam illius imminuere valeant.

Communis igitur atque generalis circa ordinem regula habenda est, ut alimenta tenuia, liquida, concoctu facilia, laxantia, & quæ facile descendunt, prius assumantur; crassa verò, solida, concoctu difficilia, & astringentia posterius.

HOC theorema desumitur à Gal. 2. *de Alim. facult. c.* 2. & 3. *de victus rat. in morbis acutis, text.* 22. Et ratio id ipsum maximè confirmat. Nam quæ celeriùs concoquuntur, qualia sunt humida & liquida citiùs è ventriculo descendunt, & si diutiùs retineantur, postquam concocta sunt, facilè putrescunt. Adde quod postquam concocta sunt, & ad duodenum detrusa, reliquis nondum concoctis locum cedant, ut ad fundum ventriculi devoluta, meliùs concoquantur.

Quamvis autem hæc doctrina receptissima sit, nonnulli tamen contrarium probare conati sunt ex eo, quod solida & dyspepta alimenta majori calore indigeant, qualis est in fundo ventriculi magis carnoso, atque adeò priùs ingesta eadem temporis distantia concoquentur, qua eupepta superiorem partem minoti calore præditam occupantia. Verùm non tanta est in superioti & inferiori ventriculi parte caloris differentia, ut in una eupepta, in alia dyspepta eodem tempore concoqui valeant. Sed potiùs dicendum est, alimenta in ventriculo eandem sedem toto concoctionis tempore non servare, quam dum ingesta fuerant, obtinuerunt; sed per coctionem, quæ elixatione fit, simul commisceri, cum caloris sit congregare homogenea. Et constat experientia, chylum uniformem, & omnibus suis partibus similem, ex omnibus alimentis generari. Adde quod potus, qui per prandii & cœnæ decursum partitis vicibus ingeritur, exactè cibis misceatur: quod etiam de jusculis, aliisque liquidis alimentis dicendum est. Non est igitur magni momenti hæc regula ciborum ordinem spectans. Sed multò majoris momenti est, huic ciborum varietati non indulgere, cum unicus cibus, aut saltem plures valde analogi, simul ritè concoquantur, nullumque cruditatis metum inferant, si modica quantitate sumantur. Asserendum tamen est, alimenta humida & laxantia, priùs assumpta, ventriculi tunicas laxare, & alvum molliorem reddere: contra verò astringentia eandem comprimere, si priori loco sumantur.

In principio mensæ jusculum, aut ossa, aut quodvis aliud alimentum actu calidum sumatur. Numquam tamen pastus a potu est inchoandus.

Huic theoremati repugnare videtur vulgaris ille versiculus scholæ Salernitanæ:

Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Ille tamen non intelligendus est de potu aquæ, & vini, ali qui purè & simpliciter rejiciendus esset; sed de alimento liquido audiendus est: in quo sensu etiam Hippoc. nomen potus usurpavit *Aphor.* 11. *sect.* 2. ubi *facilius est*, inquit, *impleri potu quàm cibo*, per potum intelligens liquidum alimentum, quod potu hauritur, quale febricitantibus vulgò exhiberi solent, idque alibi victum humidum appellans. Illa siquidem faciliù concoquuntur & distribuuntur, sicque facilè corpus impletur ac reficitur. Potus autem ordinarius, qui ex aqua & vino componitur, priori loco assumptus, crudus rapitur à venis, præsertim existentibus famelicis, nervosque ferit, maximè si vinum bibatur. Nam aquam bibere ante pastum, iis qui ventriculum habent calidum & sitibundum, præcipuè æstatis tempore, incommodum non est: illa enim aqua citò rapitur ab hepate sitibundo, unde ipsi refrigerium aliquod accedit.

Neque obstat veterum consuetudo, à quibusdam allata, quæ apud Athenæum reperitur *lib.* 4. *Dipnosophist.* ubi refert donatas fuisse convivis assidentibus argenteas phialas viginti, bisque evacuatis, panem demum carnesque appositas esse. Idem *loco citato* frugalitatem describens Cleomenis Lacedæmoniorum Regis, notat convivis datum esse cyathum unum ante cœnam. Hæc bibendi ratio προποσια, καὶ προποτισμὸς vocabatur. Apud Latinos etiam hic mos observatus fuit, quemadmodum refert Plinius *lib.* 12. *c.* 22. Tiberio Claudio Principe, ante annos 40. institutum, ut jejuni biberent, potusque vini cibos antecederet. Verùm prava fuit & damnosa illa consuetudo, in conviviorum luxu, non apud homines sobrios usitata. Quod ipse Plinius innuit inquiens, hunc morem introductum fuisse externis artibus, & placitis quorumdam Medicorum novitate aliqua sese commendantium. A Plutarcho etiam improbatur *lib. Sympos. q.* 9. ubi inter causas novorum morborum, προπόματα recenset: *Antiqui*, ait, *ne aquam quidem biberunt antequam comedissent: nunc ante cibum captum vino oppleti, humectato & ferente corpore, cibum aggrediuntur.* Saluberrimum autem est ante potum cibos solidos assumere; donec sitis excitetur, eosque actu calidos, calorem stomachi offendant, sed sint veluti fundamentum stabile totius pastus.

Pastum verò potu claudere inconveniens non est.

Non est res magni momenti, si pastus potu vel cibo claudatur; sed hoc tantùm advertendum est, ne nimia copia potus ingeratur; fluctuationem enim in ventriculo efficeret. At si in fine pastus sitis aliqua supersit, commodè potus assumitur. Celsus optimum esse asserit, in fine pastus, aquæ frigidæ paùm assumere, quod à ratione alienum non est; illa enim stomachi orificium frigiditate sua leviter constringit, calorem cogit antiperistasi, & vaporum ascensum prohibet, quemadmodum experientia docet, gravem quorundam eduliorum halitum, ut ceparum, alliorum, casei antiqui, & similium aquæ frigidæ potu in fine mensæ prohiberi; aut plurimùm imminui, ut proinde aquam potiùs & cerevisiam post caseum, &c. sumant doctiores.

CAPUT VI.

Tempus & horam sumendi alimenti à consuetudine desumere oportet. Si quis enim bis aut ter in die, & statis horis alimenta sumere consueverit, & cum his bene habeat, in eo modo perseverare debet, donec aliquid contingat, quod eum immutare cogat.

NON potest certa regula statui circa cibandi tempus, sed illud imprimis à consuetudine desumendum est, cui natura tantopere inhæret, ut adventante hora prandii; in bene sanis ventriculus plurimum appetat, & novum famelicus appetat alimentum. Qua hora prætergressa, languet plurimum appetentia, & fames dejicitur.

Adventante verò prandii aut cœna hora, necesse est, ut appetitus vigeat, & cibus in priori pastu ingestus optimè concoctus fuerit, alioqui satius est horam illam differre, aut pastum omnino intermittere, aut pauciss simam alimentorum copiam assumere.

In eo universim hæc regula versatur, ut cibus non assumatur antequam prior, anteà ingestus, sit omnino concoctus,

ctus, & ad intestina detrusus; tunc enim appetentia redintegratur, & coctio postmodum egregie perficitur. Si verò cibus assumatur priori nondum concocto malè concoquetur, & insignem cruditatem pariet. Hoc tantum in iis habet locum, qui usu aliquo extraordinario, ut in convivio lautiori, sese præter modum epulis ingurgitarunt: tunc enim saluberrimum est sequentem pastum omnino præscindere, aut unico haustu vini diluti, & tantillo cibi absolvere. Si enim in victu ordinario illud contingeret, ut hora pastus ordinaria appetentia non vigeret, & alia nondum concocti prioris sibi signa apparerent, indicio esset, nimiam alimenti copiam assumi, eamque esse minuendam.

Cùm autem tempus aliquid sumendi cibi universim præfigi debet, quod majori hominum parti conveniat: statuimus, bis in die cibum sumere convenientissimum esse. Frequentiores enim epulæ cruditatis metum afferunt. Jejunia verò longioræ corpus debilitant, & pravos humores ad ventriculum deducunt, unde multi affectus exoriri possunt.

Maxima pars hominum prandio & cœna contenta est: multi tamen jentaculum addunt, alii etiam merendam: quod præcipuè pueris & senibus convenit: illis, quia ut docuit Hip. *Plurimum habent calidi innati, & plurimo egent alimento*. His verò, quia cum habeant calorem debilem, paucum alimenrum singulis vicibus ingerere debent, ut benè concoqui valeat, & illud frequentiùs assumendum, ut toti corpori nutriendo sufficere possit. Jejunia verò longiora pictocholis præsertim noxam afferre solent, quia ventriculus vacuus bilioſis impletur humoribus, qui cardialgias, colicas bilioſas, & alios affectus pariunt. Cæteris autem hominibus ventriculus vacuus non habens quod concoquat, à vicinis locis trahit quod invenit, sicque pravis impletur humoribus, qui etiam multorum morborum causa esse possunt. Satius ergo est in singulis pastibus quantitatem ciborum minuere, quam post lautas epulas longum jejunium exercere.

Cœna in nonnullis, optima sanitate præditis, & in florenti ætate constitutis, prandio æqualis aut largior esse potest. At in reliquis omnibus parcior esse debet.

Nulla res in tota arte magis controversa reperitur, quàm ubi quæritur, an cœna prandio largior esse debeat, aut contra? Quæ aliam etiam gravissimam quæstionem includit: an coctio meliùs noctu quàm interdiu, in somno meliùs quam in vigilia perficiatur. Utrinque enim auctoritates & rationes efficaciter militant.

Ac primum cœnam largiorem esse debere, probatur ex Hippocrate 3. *de diæta*, ubi hyeme semel tantùm in die cibum sumere præcipit, nisi quis ventrem valdè siccum habeat. Quod si id fieri minimè possit, modicum prandere jubet. Unde facilè colligitur, per unicum illum pastum, quem hyeme præcipit Hipp. cœnam esse intelligendam.

Celsus verò Hippocratem secutus, *Hyeme*, inquit, *oportet semel in die cibum capere, nisi venter nimis astrictus sit.* Postea addit: *Si prandeat aliquis, utilius est exiguum aliquid, & ipsum siccum, sine carne, sine potione sumere.*

Galenus 7. *meth. c.* 6. cœnam prandio liberaliorem esse debere, desertè pronunciat: rationem addit, quòd cibum vespertinum sequantur quies & somnus, ac tempus diurnius, ac duplum ferè ad illud quod inter cœnam & prandium intercedit. Ex his Gal. dictis triplex ratio elici potest.

Primò, In quiete corpus non movetur, nec agitatur, ita ut cibus in ventriculo apertè resideat, non fluctuet, non dimoveatur; sicque melius concoquitur, quia concoctio indiget quiete.

Secundò, in somno, cùm animales spiritus magna ex parte ferientur, vitales & naturales fortiores ac vegetiores evadunt, unde meliùs fiunt concoctiones.

Tertiò, Cùm duplum sit tempus à cœna ad prandium, duplum debet esse alimentum.

Quartò, His addit Galenus exemplum Athletharum, qui multas carnes comedebant in cœna, in prandio verò solum panem. His Galeni rationibus sequentes adduntur.

Quintò, Noctis frigiditas cibi concoctionem juvat. Hæc enim perinde ut hyems, ventres calidiores reddit, calorem pellĕdo ad interiora, ut meliùs cōcoctionem perficiat.

Sextò, In somno calorem concentrari, probatur tum auctoritate Hippocratis 7. *Epid. sect.* 4. dicentis: vigilantem calidiorem esse circa exteriora, frigidiorem circa interiora; dormientem contrà: tum ex pulsu ac respiratione, validiore in somno, quàm in vigilia.

Contrà verò prandium largius esse debere, sequentibus auctoritatibus & rationibus conficitur.

Auctoritates desumuntur ab Actuario & Avicenna, qui præcipiunt, cibum in tres partes esse distribuendum, & duas sumendas esse in prandio, tertiam verò in cœna: quibus accedunt scholæ Salernitanæ versiculi.

Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.
Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

His rationes validæ subnectuntur.

Primò Inter prandium & cœnam septem vel octo tantùm horæ intercedunt; inter cœnam verò & prandium circiter sexdecim. Si verò per somnum coctio meliùs perficeretur, circa mediam noctem illa absoluta esse deberet, & statim fames urgeret. At contra videmus manè è lecto surgentes minùs fame tentari, quàm ante cœnam; unde facile videre est, coctionem tardiùs perfici in somno, quàm in vigilia.

Secundò, Somnus à prandio facit in non assuetis, ut hora cœnandi appetitus non vigeat, & ventriculus cibis gravatus sentiatur, quod ostendit coctionem imperfectiùs fieri in somno. Si enim somnus coctionem adjuvaret, esset utilior omnibus.

Tertiò vigilantes fame laborant, unde Hipp. 6. *Epid. sect.* 4. *Aphor.* 20. *aqua vorax, vigilia vorax*. Sic qui noctu præter solitum vigilant, citiùs famem percipiunt. Sic vinum & oleum exprimentes, quia perpetuò vigilant, multùm & frequenter comedunt.

Quartò, si per somnum melior fieret concoctio, statim à pastu esset dormiendum; quia tunc cibus solidior majori ventriculi actione indiget, & primarum horarum actio difficilior est, quæ tamen vigilando transigitur, alioqui stomachus gravatur.

Quintò, Qui ventriculum habent debilem, & βραχυπεψία laborant, magis torquentur noctu post primum somnum, quàm interdiu post meridiem: quo arguitur coctionem difficiliùs perfici in somno.

Sextò, Celsus præcipit in longis diebus satius esse meridiari ante cibum, cujus rei non potest esse alia ratio nisi quia somnus coctionem retardat.

Septimò, Per somnum calor recurrit ad suos fontes; reliquæ verò partes illo magis destituuntur, quàm in vigilia, per vigiliam verò ad omnes partes magis diffunditur. Ergo minor est calor in ventriculo per somnum, quàm per vigiliam.

Octavò, Interdiu calor Solis coctionem adjuvat: Sol enim ex Arist. 2. *Phys.* 2. est vitæ principium. Ergo Concoctio diurna duplex habet calidum; nocturna verò minime.

Nonò, Situs ventriculi in vigilantibus magis facit ad concoctionem, quia erecta figura facit, ut cibi melius descendant ad fundum ventriculi, qui carnosior est; cubantibus verò latera ventriculi magis attingunt, unde os illius non sufficienter clauditur. Hinc fit ut somnus meridianus minùs noceat, si sedendo capiatur, quàm cubando.

Decimò, Pituita, quæ interdiu per nares & sputum rejicitur, noctu in ventriculum defluit, & coctionem retardat, quo incommodo carent vigilantes.

Denique, experientia huic veritati maximè favere videtur; siquidem paucissimi homines reperiuntur, qui liberè non fateantur, se à leviori cœna longè meliùs habere. Et Cardanus testatur, se multos interrogasse, qui ad centesimum annum pervenerant, & omnes parciori cœna usi fuerant. His addere possumus Telephi Grammatici exemplum à Gal. relatum 5. *de sanitate tuenda*, qui ad annum ferè centesimum accessit. Illius autem verba ita se habent: *Mel crudum alicæ cum aqua coctæ permixtum edebat hora diei tertia, fermè septima prandebat, oleribus primò sumptis, inde piscibus saxatilibus, aut avibus. Vespere autem pane cum vino permixto contentus erat.*

Nos igitur posterioris sententiæ rationibus, & multò magis quotidiana experientia convicti, censemus cœnam prandio parciorem esse debere. Concedimus tamen (ut in *theorem.* dictum est) eos, qui perfecta fruuntur valetudine, & ventriculum habent validum, posse aut æqualiter cum prandio, aut etiam copiosius cœnare: modò tota utriusque pastus quantitas mediocritatem non excedat, in iis enim & noctu & interdiu optima fit concoctio. Et hìc locum habet sententia Celsi, *Homo bene sanus nullis sese debet obligare legibus*. Imò verò in debiliori etiam constitutione, si quis pauco utatur alimento, & minimam illius quantitatem sumat in prandio, poterit sine dubio lautiùs cœnare, ut tota ciborum quantitas, quæ una die sumitur, corporis nutritioni sufficiat. Sed in hodiernorum hominum morem intueamur, qui in prandio comedunt ad satietatem, certum est eos maximè gravari, si in cœna

adhuc

adhuc largiùs comedant, & tunc verificatur ille versiculus scholæ Salernitanæ suprà citatus.

Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.
Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

At præcipuè locum habet hoc theorema in iis qui fluxionibus & catharris obnoxii sunt. Noctu siquidem humor pituitosus è cerebro defluit in vẽtriculum, & coctionem perturbat. Contrà verò, si paucus in cœna cibus assumatur, pituitosus humor consumitur à calore nativo, nec tam facilè multiplicatur, ut in copiosè cœnantibus: cùm ex illa alimentorum copia multi vapores per somnum in cerebrum exhalent. Et ita affecti post levem cœnam placidè dormiunt: si verò lautiùs cœnaverint, somnum habent inquietum & interruptum, ita ut eorum maxima pars in cœna parcè comedere, nonnulli etiam à cœna planè abstinere cogantur. Hinc sapienter dictum à Manardo, *Epid. 4. lib. 6.*

Exiguam cœnam capiti & oculis conferre.

Ut autem veritas ista clariùs eluceſcat, autoritatibus & rationibus in contrarium allatis satisfaciendum est.

Ac *primum* ad Hippocratis, Celsi, & Galeni auctoritates dicimus; ex iis quidem convinci, morem apud Antiquos fuisse, parùm comedere in prandio, multùm verò in cœna: Attamen cùm parcissimè pransi essent, majorem cibi copiam in cœna ferre potuerunt. Interim ille cibus in cœna ingestus, longiore tempore ad coctionem indiguit, quàm si in prandio sumptus fuisset. Nostris autem temporibus, cum prandium lautius esse soleat, Antiquos in cœna imitari non possumus. Et meliùs procul dubio sese gessissent: Antiqui, si quod in cœna ingerebant, in prandio sumpsissent: & quod in prandio sumebant, cœnæ loco habuissent. Adde, quod non eadem fuerit apud Antiquos hora cœnæ, quemadmodum apud nos, siquidem Romani, cùm parcissimè pransi essent satis mane, tribus horis ante Solis occasum cœnare solebant; ita ut coctio ferè peracta fuerit antequam ad somnum sese componerent.

Ad *primam* verò *rationem* pro adversa sententia allatam *dicimus*, omnimodam quietem ad coctionem juvandam non esse utilissimam: siquidem motus levis & moderatus à pastu facit ut cibi in fundum ventriculi meliùs descendant, & calotem nativum aliquantulum excitat, ut faciliùs coctioni incumbere valeat. Hinc vulgaris ille versiculus: *Post cœnam stabis, aut passus mille meabis.*

Ad *secundam dicimus*, vitales quidem spiritus fortiores fieri in somno, sed non influere in ventriculum & alias partes ea copia qua in vigilia, quia per somnum retrahuntur ad suum fontem: in vigilia verò magis diffunduntur.

Ad *tertiam respondemus*, quod duplum tempus inter cœnam, & prandium intercedens, duplum requireret alimentum, si coctio in utroque pastu æqualiter fieret. Sed cùm illa tardius à cœna perficiatur, ut à nobis demonstratum est, longius illud tempus fuit necessarium.

Ad *quartam dicimus*, Athletarum constitutionem non probari à Galeno 1. *Aph.* 3. *& in libro de bono corporis habitu, & in suasoria ad artes*; quinimò & brevis vitæ, & morbosæ illos accusat. Ad corpus quidem instaurandum & impinguandum magis confert cibus in cœna sumptus, quia minor fit illius resolutio per somnum; sed copia superfluitatum, quæ inde emergit, morbos producit. Hinc etiam convalescentes ex paulò lautiori cœna citiùs quidem reficiuntur, sed majus recidivæ periculum incurrunt.

Ad *quintam* & *sextam dicimus*, in somno quidem calorem concentrari & ad suos fontes recurrere, nempe cor & hepar; hinc meliores fiunt concoctiones in venis & arteriis: unde nihil utilius somno, ad coctionem pravorum humorũ in febribus continuis perficiendam, quàm vigiliæ continuę. Hinc etiam ebriosi crapulam edormire dicuntur, quę ex potu nimio in venis cumulata est. Sed coctionis, quæ fit in ventriculo, longè alia est ratio, quæ imperfectiùs exercetur, quando natura intenta est alimentorum antea coctorum distributioni, & pravorum humorum concoctioni, à quo opere vicissim non parum avertitur coctione ciborum, quæ fit in ventriculo, præsertim si illa magna copia ingerantur.

Hora prandii tempestiva, nempe duabus aut tribus horis ante meridiem, longe salubrior est ea, quæ ad meridiem, aut ulteriùs differtur.

Ex prandio tempestivo tria lucramur. *Primò*, tempus longius usque ad cœnam, quo meliùs coctio perfici valeat. *Secundò*, cùm homo sit frigidior (quod in æstate potissimum locum habet) illa frigiditas coctionem juvat. *Tertiò*, quod homo sit robustior, quia vicinior somno præcedenti, e quo multi spiritus geniti sunt, qui totum corpus robustiu & alacrius reddunt. Hinc passim videmus eos, qui diutissimè vixerint, tempestivè cibum sumpsisse: contra verò eos, qui tardius pransi sunt, morbosos fuisse, & brevioris vitæ.

CAPUT VII.

De præparatione Alimentorum.

Ciborum alii præparatione artificiali indigent, ut alendis corporibus nostris idonei reddantur: alii ab ipsa natura sufficienter præparantur, ut assumi valeant, qualiter nobis à natura exhibentur. Prioris generis sunt carnes, pisces, & similia; posterioris, fructus ferè omnes maturi.

Præparatio ciborum coctione potissimùm perficitur, eaque triplici: dum scilicet elixantur, assantur, aut friguntur, seu torrentur.

Elixatio dupliciter fit, vel cùm res in aqua decoquuntur, & tunc idem elixationis nomen retinet, sicque hoc modo præparatæ carnes elixæ nominantur: vel ubi cum proprio succo lento igne decoquuntur, & carnes hoc modo paratæ, jurulentæ appellantur.

Scribit Celsus, carnes jurulentas magis alere quàm assas: & has magis quàm frixas. Addimus nos elixas omnium minimè nutrire, quia bonam partem succi alibilis in jusculum deposuerunt.

Magis tamen laudatur elixatio vulgari usu familiaris, quia quod ex carne amittitur, in jusculo reperitur. Deinde cùm elixatione carnes molliores evadant, in ventriculo faciliùs dissolvuntur & concoquuntur.

Assatio carnis vervecinæ meliùs procedit, si prius malleo aut pistillo ligneo contundatur, ut vulgò coqui & ancillæ facere solent: sic enim tenerior redditur, & laxior evadit, ut à calore ignis melius penetrari valeat.

Reliquæ ciborum præparationes, sanitati inservientes, in particularibus eorum descriptionibus proponentur. Quæ verò ad lautitias & conviviorum luxus spectant, ad coquos relegandæ sunt.

CAPUT VIII.

De consuetudine, & delectatione in alimentorum usu.

Cibi consueti, licèt paulò deteriores, utiliores sunt insuetis aliquantulum melioribus.

HOc theorema ab Hippocrate sancitum est *Aph.* 50. *sect.* 1. qui sic habet: *Quæ longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint insuetis, minus molesta esse solent.*

Consuetudo enim est altera natura, siquidem alimenta, longo tempore consueta, naturam immutant, eamque sibi similem reddunt. Per *naturam* autem temperamentum intelligimus quod redditur simile alimentis, quibus longo tempore uti consuevimus. Illius autem consuetudinis efficacia quamplurimis historiis ab auctoribus relatis comprobatur. Nobis unicam proposuisse sufficiet, à Solenandro relatam, *Consilior. Medicinal. sect.* 5. *consil.* 15. de quodam rustico, qui ad hospitale perductus, nullis remediis curari potuit. Tandem à brevi morituro quæsivit Medicus quid peteret, & qua victus ratione antea usus esset? Respondit, se planè ab isto cibo & potu, syrupis ac id genus aliis, ut & lecto, quod nimis molle esset, abhorrere; cùm non dormivisset intra annos novendecim in lecto, atque usus fuisset caseo & similibus, & sub dio in stramine vestitus dormivisset. Medicus permisit, ut una nocte in stramine dormiret, & uteretur sale, cepis, & aqua frigida. Etsi verò arbitraretur eum inde citius morituru*m*: tamen postridie præter omnium opinionem eum foco adstantem invenit *Consuetudinis autem ratio habenda est, non solùm circa substantiam ciborum, sed etiam circa qualitatem, quantitatem, & tempus exhibendi.*

Hoc etiam theorema ab Hippocrate mutuatum est, qui *Aphor.* 17. *sect.* 1. *Et quibus*, inquit, *semel aut bis, & quibus plura aut pauciora & particulatim oporteat offerre, considerandum. Concedendum autem aliquid tempori, regioni, consuetudini, & ætati.*

Quando cibi consueti deteriores propter aliquam occasionem, corpori noxam inferunt, commutandi, & ad meliores transeundum est, modò id sensim, & paulatim fiat. Omnis subita mutatio periculosa est.

Propter varias causas ciborum mutationes interdum necessariæ sunt, è quarum numero sunt morbi, qui à cibis consuetis foveri vel augeri possunt: ætas, quæ jam provecta, cibos concoctu difficiles ita subigere non potest ut in juventute solebat, & aliqua quamplurima. Si igitur propter aliquam causam necessarium videatur, victus rationem

nem mutare, id sensim & paulatim faciendum est. Quod docuit Hipp. *Aph.* 51. *sect.* 2. *Plurimùm*, inquit, *atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel frigerare sive quovis alio modo corpus movere, periculosum, omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est; cum alias, tùm cum ab altero ad alterum transitus fit.* Id ipsum multis exemplis confirmari potest, sed instar omnium sit historia Dionysii Siciliæ tyranni, qui ebrietati & luxui valdè deditus fuerat. Cum verò ab hoste aliquando obsideretur, & necessitate coactus à solita potandi consuetudine sibi desistendum esse animadverteret, subitò ab ea abstinuit, quod cum aliquamdiù fecisset, tabifico morbo corripi cœpit, nec eo liberari potuit, priusquam ad pristinum potandi morem ebrietatemque rediisset. Quod si sensim & paulatim pravam illam consuetudinem deseruisset, nihil incommodi passus esset.

Illi cibi semper præferendi sunt quibus aliquis maximè delectatur, etiamsi paulò deteriores sint iis, quos aliquantulum aversatur.

Hoc docuit Hipp. conceptis verbis *Aphor.* 38. *sect.* 2. in hunc modum: *Paulò deterior cibus & potus, qui tamen sit suavior, melioribus quidem, sed minùs suavibus anteferendus.* Qui enim cum voluptate cibi assumuntur, eos ventriculus avidiùs amplectitur, promptiusque & expeditiùs concoquit. Contrà, eos, qui displicent, aversatur; quo fit, ut neque avidè illos amplectatur, neque probè conficiat. Et hoc Hipp. Aphorismo multi assentatores sibi pattocinium quærunt, qui ut ægrotantibus gratificentur, omnia ab iis expetita liberaliter concedunt. Verùm ii turpiter errant, & à Gal. damnantur *lib.* 12. *method. cap.* 1. *Quemadmodum*, inquit, *crudelis hominis officium facit, qui unà cùm morbo vitam quoque homini aufert; sic qui cubantis deliciis perpetuo subscribit, ejusque voluptatem, non sanitatem pro meta gerendorum habet, adulatoris.* Et 1. *meth. c.* 1. graviter in istos adulatores invehitur, *qui frigidâ exhibent, si hanc ægri poposcerint: qui lavant, cum jusserint, nivem vinumque porrigunt, quando hæc postularint, qui denique quidquid optarint, mancipiorum ritu faciunt: Contra quàm veteres illi Medici ab Æsculapio oriundi, qui tamquam duces militibus, & ut Reges subditis imperarunt; nequaquam verò Getarum, Libiorum Phrygum, & Thracum emptitiorum moro, parere & obsecundare voluerunt.*

Ut igitur certa quædam mensura statuatur eorum, quæ ægris concedi possunt consulendus Hipp. 6. *Epid. sect.* 4. ubi sic loquitur: *Hæc sunt, in quibus gratificandum ægris ut scilicet cibus ac potus purè conficiantur; grata sint etiam, quæ viderint, & mollia, quæ attigerint, sed non admodum lædant, & facilè reparabilia sint veluti frigidæ exhibitio, ubi opus fuerit illa, & alia.* Ubi hæc verba præcipuè notanda sunt, *quæ non admodum lædant, & facilè reparabilia sint*: Si enim ea; quæ ab ægris expetuntur, satis insignem noxam inferre valeant prorsus abdicanda.

CAPUT IX.

De Victu singulis ætatibus congruo.

Victus puerorum ad frigidum & humidum inclinare debet. Et ideo vinum illis inimicum est.

CUm puerorum corpora multo calore prædita sint, victu refrigerante opus habent. Hinc vinum illis noxium est, quia calorem auget, & præterea caput eorum multo halitu replet, qua ratione iis interdicitur à Gal. 1. *de sanit. tuenda, cap.* 9. & Plato 2. *de legib.* præcipit ne pueris usque ad duodevigesimum annum vinum concedatur, *quia*, inquit, *ignem igni addere non oportet.* Humidum verò cibum illis competere docuit Hipp. *Aphor.* 16. *sect.* 1. *victus humidus febricitantibus convenit, maximè verò pueris.* Et ratio idipsum suadet. Cum enim in hac ætate corpus admodum crescat & augeatur, incrementum illud excicantibus cibis inhibendum non est. Deinde puerorum substantia valde resolubilis est, & ideò humidis alimentis quæ citò distribuuntur, reparanda.

Quantitas etiam ciborum major eis concedenda est, quàm reliquis ætatibus, ob caloris copiam, & corporis incrementum. Hoc theorema ab Hippocr. sancitum est: *Aphor.* 16. *sect.* 1. *Qui crescunt plurimùm habet calidi innati, plurimo igitur egent alimento, alioqui corpus absumitur.* Ratio Aph. est, quia à multo calore in corpore molli & raro substantia illius multùm absumitur, quę plurimo alimento reparanda est.

Puberibus & adolescentibus victus medius, cum ratione qualitatis, tum ratione quantitatis exhibendus est.

Puberes & adolescentes moderatum habent temperamentum, ideò temperatis alimentis nutriendi sunt quæ scilicet moderatam primarum qualitatum proportionem habeant. Quantitas etiam eorum debet esse moderata, minor scilicet quàm pueritia, & major quàm aliarum ætatum.

Juvenes, quia impensè calidi, & sicci, contrario victu, idest, frigido & humido indigent.

Licèt victus iste juvenibus præscriptus, puerorum victui ratione qualitatum similis esse debeat: ratione tamen substantiæ dissimilem esse oportet. Siquidem alimenta humida pueris, actu & potentia talia præscribenda sunt, id est, liquida majori parte & sorbilia, aut saltem mollia, & concoctu difficilia, ut olera, fructus, & similia, quæ à ventriculis eorum robustionibus faciliùs concoqui valent. Imprimis vinum iis maximè noxium est præcipuè meracum: hoc enim, ut Plato loquitur, habitum eorum furiosum reddit. Et Galenus ait, eos vinum præcipitare ad iram & libidinem.

Senibus victus calidus & humidus convenit, quia corpora eorum refrigerata & exsiccata sunt.

Inter alimenta calefacientia & humectantia vinum senibus maximè convenit, & ideò *lac senum* nominari solet. Debilem enim eorum calorem fovet, vires infirmas reficit, cruditates quibus abundant, concoquit, humiditates excrementitias absumit & exsiccat, ac per urinas evacuat, tristitiam depellit, & hilaritatem inducit. Quod à Platone eleganter traditum est 2. *de legibus*, *Deus*, inquit, *vinum hominibus, quasi auxiliare adversus senectutis austeritatem pharmacum largitus est, ut rejuvenescere videantur, & mœstitia nos oblivio capiat, atque ipse hominis habitus mollis è duro factus, ut ferrum igni impositum, tractabilior fiat.* Cavendum tamen, nec nimia ejus copia assumatur, humidum enim primigenium citiùs absumeret, caput tenteret, & catarrhos excitaret. Eligendum autem est vinum potens, tenue, fragrans, sapore bono, ætate medium, colore fulvum. Crassa verò senibus non competunt, quia obstructiones pariunt, alvum constringunt, urinas non provocant, sicut prædicta. Utile quoque est senibus hydromel ad vitam diutiùs producendam, sicut narrat Plinius *lib.* 22. *hist. nat. cap.* 4. de Pollione Romano annum centesimum excedente, qui cum ab Imperatore Augusto interrogaretur, quanam maximè ratione vigorem illum animi & corporis tandiu custodivisset, respondit, intus mulso, foris oleo. Mel crudum etiam (modò optimum sit ut Narbonense,) senibus multùm convenit, cum pane in jentaculo vel cœna comestum.

Ciborum quantitas senibus minor esse debet, quàm aliis ætatibus.

Calor enim senum debilis est, ut magnam alimentorum copiam concoquere non valeat. Hoc docuit Hip. *Aph.* 14. *sect.* 1. *Senibus*, inquit, *parùm innati calidi inest, paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguitur, sicut enim*, inquit Gal. *in comment. Lucernarum flammæ quarum oleum est alimentum, si quis id totum simul superinfundat, extinguuntur potiùs quàm nutriantur; eodem modo & in senibus calidum sui fomentum quidem habet alimenta; si verò multis & confertis cumuletur, ac quodammodo stranguletur, periculum est ne extinguatur; sicuti etiam, si parvæ scintillæ ignis lignorum multitudinem superacervet.* V. Ranch.

CAPUT X.

De victu singulis anni temporibus idoneo.

Hyeme alimenta calidiora, sicciora, & copiosiora usurpanda sunt, quàm aliis temporibus. Potus vero parcior esse debet, ac vinum paulò meracius.

CAlidiora & sicciora debent esse alimenta, ut frigiditati atque humiditati aeris hyberni resistatur, & pituita quæ hyemis tempore congeritur, absumatur Copiosiora verò debent esse alimenta, quia naturalis calor hyeme maximè viget, ut docuit Hipp. (*Vid. Gal. in comm.*) *Aph.* 15. *sect.* 1. *Ventres Hieme & Vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor nativus plurimus est, unde & pluribus egent alimentis.*

Potus verò parcior esse debet, quia tunc temporis corpus humiditatibus abundat. Et vinum paulò meracius bibendum est, ut noxias à temporis frigiditate allatas, corrigere valeat. *Vere cibi debent esse qualitate & quantitate rediocres: calidiores tamen & copiosiores, quàm æstate; minus verò quàm hyeme.*

cùm

Cùm ver sit omnium temporum anni temperatissimum, ideò temperatissima requirit alimenta, & quantitate mediocria. Attamen quia ventres etiam vere sunt calidissimi, ut docuit Hip. *Aphor. supra citato*, copia ciborum debet esse major, quàm aliis temporibus, excepta Hyeme advertendum tamen, in principio Veris, quod aliquid adhuc retinet de natura Hyemis, victum hyemali similiorem esse debere: in progressu verò sensim immutandum esse, ut ad æstatem proximè accedens, quantitate minor sit, & frigidior atque humidior reddatur.

Æstate cibi refrigerantes atque humectantes conveniunt, & pauca eorum quantitas assumenda. Potus verò copiosior esse debet.

Caliditas, aere æstivo corporibus nostris indita, refrigerantibus atque humectanribus cibis ac multo potu corrigenda est. Cui rei natura ipsa incumbere videtur, quę fructuum atque olerum copiam tunc temporis nobis suppeditare solet. Cùm autem calor nativus tunc temporis debilior sit, pauciora alimenta ingerenda sunt, ut commodiùs concoqui valeant.

Autumno paulò pleniori, calidiori, ac ficciori victu utendum quàm æstate: sed in principio ab eo, qui æstati conveniens est, parùm declinet: in fine verè ad hyemalem magis accedat.

Dictum fuit antea, mutationem victus sensim esse faciendam, ut ei natura faciliùs assuescat, quod in Autumno, sicut aliis temporibus observandum est.

CAPUT XI.

De Pane.

Panis ad corporis nutritionem & sanitatis conservationem utilissimus esse debet, ex purissima tritici farina confectus; fermentatus, benè coctus, levis, oculatus mediocri sale conditus, recens, sed ante 24. horas coctus.

POstquam generalia theoremata circa ciborum usum proposuimus, jam peculiaria quædam, & magis necessaria, ad præcipuos & magis usitatos cibos spectantia, paucis exponere aggredimur, reliqua omittentes, quibus opus nimium excresceret, & quæ apud auctores, qui de alimentorum facultatibus ex professo scripserunt, fusè exarata inveniuntur.

A pane igitur incipientes, tamquam primario nutritionis fundamento, dicimus primum illum ex purissima tritici farina confici debere. Ex omnibus autem cerealibus, pani conficiendo idoneis, triticum maximè prævalet, cujus plurimæ species enumerantur; unicuique tamen regioni notissima est, etiam apud plebeculam, illa tritici species, quæ meliori pani conficiendo magis idonea est. Matthiolus *in Dioscoridem*, optimi tritici conditiones describit, ut nempe sit fractu contumax, densum, grave, colore aureum, lucidum, leve, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terra ortum.

Ex purissima illius farina panis confici debet, quæ scilicet repurgata sit ab omni furfuracea materia, & flos farinæ sive siligo nominatur, unde panis ex ea confectus, siligineus dicitur.

Panis autem siligineus omnium maximè nutrit, quamvis ille, qui furfur habet admixtum, magis ventrem subducat, propter vim detergendi, quæ in furfure residet. Ideò quidam, alvum strictam habentes, aliquid furfuris farinæ admiscent, ut alvus laxior servetur, alii secalem admiscent, quod cùm humidius sit, alvum molliorem reddit.

Fermentatus etiam debet esse panis optimus quia pasta viscida & lenta fermenti admistione inciditur, attenuatur, & in aeream substantiam (ut loquitur Plato *in Timæo*) quodammodo immutatur, atque in ampliorem magnitudinem intumescit; unde panis fit leviissimus & oculatus, quę sunt aliæ optimi panis conditiones. Qui verò fermento caret, aut non satis habet fermenti, difficile coquitur, stomachum gravat, validas parit obstructiones. Neque obstat Celsi sententia, qui *lib.* 2. *c.* 28. dicit, panem fermentatum corruptioni esse facillimum, non fermentatum verò minus intra corpus vitiari, putredinique minus esse obnoxium: illa enim sententia, tamquam falsa & erronea, à Rhonsæo Bruyerino, Mercuriali, & Silvatico rejicitur. Excusari tamen potest, si unicum vocabulum sententiæ addatur dicendo, panem nimis fermentatum facilè intus corrumpi, minimè verò, qui nimis fermentatus non est. Quamvis fortè ea non fuerit auctoris mens. Et profectò nescio, quomodo ab errore excusari valeat, quando, *in eodem c.* mel enumerat inter ea, quæ facilè corrumpuntur, cùm mel incorruptibile sit, & omnia, quibus admiscetur, quantumvis corruptibilia, à putredine præservet, ut in fructibus horreis videre est, qui melle conditi putrescere non possunt. Audacter Mercuriaris, summus authorum criticus, qui etiam librorum Hipp. censuram elegantem edidit, de Cornelio Celso suam sententiam profert, eum scilicet Medicum non fuisse. Propria illius verba referre lubet, quæ habentur *tom.* 4. *consult. medicinal. consil.* 20. ad Bernardinum Castellanum scripto, ubi sic habet: *Celsi locus de pane non fermentato semper mihi suspectus fuit, nempe quem medicinam non feciisse, ex eo conjicere licèt, quod Plinius eo posterior scriptum reliquerit, neminem Romanum usque ad sua tempora artem medendi exercuisse, ac ob id multos errores in rebus, ad exercitationem artis spectantibus, commisisse. Etenim experientia ipsa docet, fermentum, moderatè adhibitum, panem reddere leviorem, ac propterea coctu faciliorem, minusque stomacho molestum, & nisi aliud posset hoc confirmare, unus omnium penè gentium mos & consensus sat esset ad ostendendum, panem fermentatum pro sanitatis usu non fermentato præstantiorem esse.*

Debet etiam panis esse bene coctus: nam si male coctus sit, ventriculum gravat, & male concoquitur: quod docuit Alex. 2. *Canone tract.* 2. dicens: panem, qui probè coctus non fuerit, plurimùm quidem nutrire, sed si quis privatus, & ab exercitatione alienus, eo uti voluerit, celerrimè eum in obstructiones incurrere.

Mediocri debet esse sale conditus, sal enim, quemadmodum fermentum crassam & viscidam illius substantiam attenuat, efficitque ut minus obstructionibus generandis obnoxius sit. Modica tamen illius quantitas esse debet, si enim salsior panis sit, nimiùm exsiccat.

Recens etiam esse debet, & ante 24. horas coctus: vetus enim durus est ac siccus, difficilius concoquitur, stomachum gravat, alvumque cohibet, attamen nimis recens, nuper e furno extractus, lentorem adhuc retinet, vehementer inflat, viscera obstruit, & si adhuc è furno caleat, empyreuma retinet, quod perturbat spiritus, & calori naturali nocet, ut loquitur Arnaldus Villanovanus *lib. de iis, quæ juventutem inducunt.*

Panis medulla nutritioni aptior est, crusta verò nimium exsiccat, & humores adustos atque melancholicos procreat.

Hoc theorema confirmatur vulgarissimo scholæ Salernitanæ versiculo:

Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam.

Attamen qui ventriculum habent humidiorem, ea uti possunt, modò exusta non sit. Potissimum verò in fine mensæ omnibus hominibus utile est crustæ frustum comedere; os enim ventriculi constringit, & concoctionem adjuvat.

Omnis repletio mala, panis pessima.

Licèt panis præ cæteris omnibus alimentis corpus optimè nutriat: si tamen nimia quantitate sumatur, insignem noxam afferre consuevit. Cùm enim substantiam habeat glutinosam, cujus etiam ratione plurimùm nutrit; si nimia copia sumatur, non concoquitur sufficienter, ac per consequens non satis attenuatur in ventriculo: unde fit, ut in venis mesenterii hæreat, ac graves obstructiones pariat. Hoc docuit Avicenna 3. *can. lib.* 1. *doct.* 2. *c.* 7. in hunc sensum: panis impedimentum, ubi non percoquit venter, maximum censeri debet; carnis verò non ita. In stomacho quippe residet diu, onere imprimis molesto: quod si non concoctus satis, tandem dilapsus fuerit, hepar obstruit ac mesaraicas. Caro autem majorem ducit cum humano corpore similitudinem; proinde ex ea minùs provenit nocumenti, & hepatis aut mesaraicarum obstructio minor ac curationi minùs obsistens imbibentibus membris longè faciliùs carnis succum, ob cognitionem quandam, quàm panis.

CAPUT XII.

De hordeo, oriza, avena, fabis, pisis, ciceribus & lentibus.

Hordeum est in primo gradu frigidum & siccum. Cortex tamen exterior medulla interiori siccior est. Abstergendi vis est utrique, sed multò major cortici.

Ex eò interdum panis fit, qui frigidior est, & minùs firmum ac stabile nutrimentum suppeditat.

Fit etiam ex eo hordeatum, ex hordeo decorticato in aqua decocto, addendo amygdalas contusas, & saccharum.

Coquitur etiam interdum cum fructulo colli verveeini, & colatura sumitur instar panatellæ, vel etiam interdum saccharo adjecto.

Hæc

Hæc autem hordeata calido ac ſicco temperamento prædita plurimùm conferunt, tum etiam macilentos reficiunt, & ad tabem propenſos præſervant, humorum acrimoniam temperando, & corpus reficiendo atque impinguando.

HIC tantùm proponimus eſculenta, quæ in ſtatu ſano uſitata ſunt. Quæ enim ægrotis conveniunt, non ſunt hujus loci. Ideo ptiſanam antiquorum, & illius differentias, quæ apud antiquos maximo in uſu erant, ad diætam ægrorum remittimus.

Oriza in primis qualitatibus temperata eſt, ad calidum & ſiccum aliquantulum declinans. Multum nutrit cum lacte, vel jure carnium decocta, at paulò difficilius concoquitur, craſſiuſque alimentum præbet. Ideo juvenibus ac laborioſis magis convenit frequens illius uſus, propter ſubſtantiæ craſſitiem, obſtructiones parere poteſt. Propter incraſſandi & adſtringendi vim qua prædita eſt iis qui ſanguineis profluviis diarrhœa, dyſſenteriæ, aliiſque affectibus, ex tenuium humorum ſaburra oriundis obnoxii ſunt, plurimum conducit.

Avena non ſolùm jumentorum, ut quidam cenſent, ſed etiam hominum cibo inſervire ſolet. Ex ea enim decorticata & in aqua decocta, addendo lac amygdalarum & ſaccharum, optimum fit ferculum, quod Avenatum *nominatur, hordeato levius & ideo facilius concoquitur; urinas movet, ob ſubſtantiæ tenuitatem, & temperamentum ad calidum inclinans.*

Fabæ dupliciter uſurpantur: aridæ, quæ à plebis tantùm & vilioris fortunæ hominibus uſurpantur; & virides, quæ menſis etiam delicatioribus apponuntur, tum elixæ cum juſculo, tum frixæ in ſartagine.

Quoquo modo parentur, malè concoquuntur ac diſtribuuntur craſſos flatulentoſque ſuccos generant, ventrem inflant, ſpirandi difficultatem augent, alvum adſtringunt, hepar, lienem, venaſque meſaraicas obſtruunt, vapores multos ad cerebrum tranſmittunt unde viſum hebetant, & inſomnia turbulenta inducunt, frigido & ſicco temperamento prædita ſunt, virides tamen humidiores.

Quamvis fabæ inter eſculenta infimum locum obtineant ex iis tamen præſtantiſſima medicamenta eliciuntur, quorum enumeratio licèt hujus non ſit loci, ubi alimentorum materiam tantùm exponimus, lubet tamen ea extra theorematum ſeriem tamquam utiliſſima ſummatim attingere, quæ certa ac frequenti experientia nobis cognita ſunt.

Ac primùm ex corticibus fabarum recentibus, aqua per deſtillationem elicitur calculoſis utiliſſima. Renes enim abſtergit & mundificat; ſicque calculorum generationem prohibet, ſi ejus unc. ij. vel iij. manè ſumantur per intervalla. Iis qui calida renum intemperie laborant maximè convenit, quia frigida eſt & humida: cùm omnia ferè nephritica medicamenta impenſe calefaciant.

Ex corticibus fabarum exſiccatis & ſtipitibus combuſtis cinis conficitur, qui in aqua parietariæ decoctus in formam lixivii, ſicque ad unc. v. vel vj. mane exhibitus per aliquot dies, cum unc. j. ſyrupi capillorum veneris in forma julepi, contumaces gonorrhœas efficaciſſimè curat. Idem julepus præſtantiſſimus eſt ad calculos in ureteribus hærentes, & graves dolores concitantes, confeſtim deturbandos. Eundem effectum præbet ſal ex prædictis cineribus elicitus & Drachm. j. pondere cum aqua parietariæ exhibitus.

Exterius etiam farina fabarum utiliter admovetur in multis affectibus, præſertim in teſtium inflammationibus, quę male curatæ gonorrhœæ ſæpe ſuccedunt. Chirurgi pleriquę omnes, qui à ſtolidis ægrotantibus in morbis venereis frequentius conſuluntur, quàm Medici, ſummam teſtium inflammatorum duritiem advertentes, cataplaſmata emollientia ſtatim admovent, unde inflammatio plurimum augetur, quandoquidem pars mollis & ſpongioſa; relaxantibus hiſce aptior redditur ad ſuſcipiendam fluxionem. Ideo aſtringentibus ac diſcutientibus tumores iſti curandi ſunt: cui uſui mirabiliter conferet cataplaſma confectum ex farina fabarum cocta in oxycrato, quod cataplaſma ſæpe mutandum eſt ac renovandum, quia citò exſiccatur ob pinguium ingredientium defectum, quæ in omnibus aliis cataplaſmatis miſcentur. Sed hìc non conveniunt, quia partem inflammant. Poteſt tamen addi huic cataplaſmati, ut prompta illius exſiccatio prohibeatur, parum oxymelitis ſimplicis, quod utraque facultate, adſtringendi ſcil. ac diſcutiendi præditum eſt.

Piſa omnibus leguminibus præferenda ſunt, & quodam modo media inter euchyma & cacochyma, eupepta & dyſpeta, ut teſtatur Gal. 1. de alim. facult. c. 21. *& nulla excedente qualitate prædita: atque adeò ad medium temperamentum accedentia. Attamen frigiditas & ſiccitas aliquantulum prædominantur, variis modis præparantur, tum viridia, tum ſicca.*

Facilius conquuntur in ſtomacho à corticibus ſuis exuta quando ſcilicet poſt coctionem tranſcolantur, & inde puls conficitur (Puree) *nominata. Cortices enim dyſpepti ſunt, cacochymi & aſtringentes. Sicca viridibus præferuntur, quæ magis flatulenta ſunt, & concoctu difficiliora. Utraque tamen, quemadmodum & reliqua omnia legumina, melancholicis, & iis qui craſſis abundant ſuccis, aut obſtructionibus laborant, noxia ſunt.*

Cicera craſſiorem habent ſubſtantiam, quàm piſa, & difficilioris ſunt coctionis, tum intra, tum extra corpus; longiori enim tempore elixanda ſunt, antequam molleſcant, neque optimè coquuntur in aqua puteali, ſed pluviali, aut fontana tenuiſſima opus eſt.

Juſculum tamen eorum præſtantiſſimum eſt; facultate ſiquidem abſtergendi, aperiendi, urinas & menſtrua provocandi prædita ſunt: ad quos uſus nigra præcipuè commendantur, quæ ideò apud vulgus dicuntur medicamenta.

Noſtrates mulierculæ juſculum vulgò parant, ad ciendа menſtrua ex ciceribus nigris, radicibus petroſelini, & croco, quod per triduum exhibent, inſtante aut incipiente illa evacuatione.

Lentes omnium leguminum peſſimæ: frigido & ſiccо temperamento prædita, difficile concoquuntur, ſuccum melancholicum generant; obſtructiones pariunt, viſui nocent, ſomnia excitant tumultuoſa, capiti, nervis, & pulmonibus nocent, alvum aſtringunt, menſes & urinas cohibent. Quæ omnia à craſſa & aſtringente earum ſubſtantia dependent. Decoctum tamen probatur in Variolis.

CAPUT XIII.

De oleribus uſitatioribus, eorumque facultatibus.

Lactuca Galeno teſte, meliorem cæteris oleribus ſanguinem generat, ſed paucum; frigida eſt & humida, ſomnum conciliat, lac generat, alvum emollit, ventriculi ardorem extinguit, omniumque humorum acrimoniam reprimit: bilioſis, ſanguineis, & juvenibus convenit, præſertim in æſtate: Cruda comeditur in acetariis, tum etiam cocta in juſculis, & magis convenit iis, qui debilem habent ſtomachum. Crebrior illius uſus oculorum claritati officit, inquit Dioſcorides.

REferunt multi (*Gal. III. ſimpl.* 13. lactucæ ſuccum epotum, trium aut quatuor unciarum pondere, reliquorum venenorum more intetrimere: attamen ſi tanta lactucæ copia edatur, à qua eadem ſucci copia elici valeat, nullam inferre noxam. Cujus eventus ratio duplex afferri poteſt. Prima eſt, quod lactuca integra diutiùs maneat in ventriculo, ſicque frigiditas illius coctione longiori corrigatur: ſuccus verò citiùs penitiora pervadat. Secunda eſt, quod lactuca coctione, aut ſalis, olei, & aceti, atque interdum ſacchari admixtione corrigatur.

Braſſica, ex Galen. ſimpl. cap. 15. *duplicem habet ſubſtantiam: ſuccolentam, & terreſtrem. Illa calida eſt ordine primo, atque nitroſa; hæc frigida & ſicca.*

Succus nitroſus eſt, acer, & abſterſorius, ideoque alvum movet. Ipſum verò corpus craſſum eſt, ſiccum, terrenum, aſtringens, ac proinde alvum ſupprimit.

Succi pars tenuior prima ebullitione braſſicæ extrahitur: ideo primum illud juſculum alvum movet; ſecunda verò; aut tertia ebullitio idem non præſtat.

Paucum braſſica præbet alimentum, neque probum ſuccum generat, ut lactuca, ſed vitioſum & graveolentem.

Pravum illius ſuccum oſtendit primum illius decoctum, quod effuſum graviter olet, præcipuè quod ex braſſica capitata elicitur, tum etiam in hortis braſſica putrefacta abominabilem ſpirat odorem.

Braſſica, ante cibos ingeſta, ebrietatem arcet; ac ſummo cibo ſumpta, crapulam diſcutit, ac vini noxam reſtinguit.

Hæc braſſicæ facultas ebrietatem arcendi, ſecundum quoſdam ex antipathia colligitur, quæ inter eam & vitem vinumque intercedat. Vites enim minimè aut debiliter adoleſcere dicuntur, ſi in eodem ſolo braſſicę ſerantur, ſed falluntur.

Eſt verò concoctionis difficilis, & craſſum melancholicumque ſuccum generat. Halituoſa quoque eſt, ideoque craſſis ad caput miſſis vaporibus mentem turbat, ſomnumque efficit turbulentum.

Quan-

Quandam habet cum pulmone analogiam, ideò morbis pulmonum laborantibus illius usus minus noxius est. Brassica verò rubra inter herbas vulnerarias recensetur.

Pulmonum affectibus conferre brassicam ostendunt medicamenta, quæ ex iis componuntur, Pharmacopœiarum scriptores Looch de caulibus commedant. Nos præstantissimos vidimus effectus in asthmate, aliisque pulmonum vitiis, ex succo caulium rubrorum cum saccharo, in julepi vel syrupi formam redacto. Ulcera verò contumacia optimè sanantur fotu aquæ catapultarum vulgò dictæ, postmodum verò admovendo folium brassicę rubræ, in eadem aqua calente madefactum. Aqua catapultarum fit ex *rad. aristoloch. rotund. gentianæ, raphan. zedoar. an.* Unc. j. coctis in libris tribus vini albi ad medias, postea dissolvendo sacchari albi Unc. iiij.

Beta ad brassicæ naturam accedit, illius enim succus nitrosa qualitate præditus est; abstersoria, & quoddammodo acri, unde alvum stimulat; atque adeò ad calidum & siccum temperamentum vergit. Corpus verò terrestre, frigidum & siccum est ventremque constipat.

Est rusticorum & plebeiorum edulium, unde Martialis betas *fabrorum prandia* nominat. Illatum autem cum brassicis similitudinem, in laxanda & constringenda alvo, propter substantiarum diversitatem, colligere possumus ex duobus versiculis, quorum prior de betæ sic se habet.

Sicla parùm nutrit, ventrem constipat, & urget.

Alter verò de brassica, Scholæ Salernitanæ, *cap.* 57.

Jus caulis solvit, cujus substantia stringit.

Spinachia refrigerat & humectat ordine ferè secundo, substantiam habet aquosam ac ferè insipidam. Ideò citò descendit, alvumque emollit: Pectus insuper expedit, asperam arteriam lenit, & tussi medetur: parùm alit, multum seri producit, flatus generat, & nauseam parit, nisi aromatibus condiatur.

Endivia refrigerat, aperit, & abstergit: ideò inter olera maximi est usus, tum cruda, tum cocta. Confert eximiè calido, debili, obstructoque jecinori: stomachum debilem ac bilio sum juvat, sanguinem purificat, scabiem sanat, sitim sedat, stomachi ardoribus subvenit, appetitum conciliat, ictericos juvat.

Cichorium easdem vires obtinet, quas endivia, sed multò efficaciores, propter amaritudinem, cujus ratione magis aperit, & abstergit, magisque stomacho placet, & hepati simul.

Acetosa frigida & sicca est in gradu secundo. Incidit, aperit, & modicè adstringit, parum nutrit, viscerum intemperiem calidam emendat, sitim sedat, appetentiam excitat, bilis acrimoniam temperat, cor exhilarat, venenis resistit.

Borrago in activis qualitatibus temperata est, in passivis melancholico adversatur, & cor exhilarat.

Portulaca frigida est tertio gradu, humida verò in secundo: parùm alit, sanguinem refrigerat & incrassat, bilis acrimoniam atque fervorem temperat, sitim sedat, appetitum excitat, lumbricos interimit, visum hebetat & actus venereos infringit, quod omnibus plantis refrigerantibus commune est, si quis iis copiosè utatur.

Petroselinum calidum & siccum est gradu secundo. Aperit, urinas movet, menses provocat, flatus discutit, ideoque colicis doloribus obnoxiis plurimùm confert.

Eruca calida & sicca est ordine tertio. Ideo sola non comeditur, sed cum lactuca aliisque herbis refrigerantibus miscetur instar correctivi. Concoctionem juvat, urinas movet, venerem stimulat largiùs assumpta.

Nasturtium cum Eruca temperamento & facultatibus convenit. Aperit, attenuat, & incidit, arenulas expellit, propterea renibus & vesicæ confert. Hortense & aquaticum in acetariis usurpantur, utrumque imprimis lienosis conducit, & inter scorbutica remedia recensetur, ut nonnulli existiment, cochleariæ ipsum, ac becabungæ non cedere.

Pimpinella refrigerat mediocriter, astringit et exsiccat. Usus illius in acetariis, sapida est ac bene odorata: tum etiam cordialis est, et hilaritatem inducit; ideò etiam vino maceratur.

In Medicina maximus est pimpinellæ usus, ita ut in julepis & apozematis frequenter præscribatur, præcipuè in febribus malignis, propter vim astrictoriam ad omnes ventris fluores, & sanguinis profluvia utiliter usurpatur. Leve illius decoctum in potu ordinario usurpatum citò dysenteriam curat. Ad pulmonum ulcera sananda utiliter exhibetur aqua pimpinellæ stillatitia, in qua conserva rosarum dissoluta fuerit, & colata. Ejusdem pulvis frequenter exhibitus multum confert.

CAPUT XIV.

De Radicibus esculentis.

Rapæ et napi ejusdem sunt naturæ; moderatè calefaciunt et humectant.

Cum carnibus elixæ comeduntur, tum etiam in aqua simplici; addendo Butyrum vel oleum, exiguum præbent alimentum, succum generant mediocriter crassum, inflationem pariunt, quia flatuosæ sunt, lac et semen augent, veneris stimulos incitant; urinas movent, fauces et pulmonem leniunt, humorem melancholicum contemperant, ideò ad quartanam à Cratone commendantur.

Pastinacca calida est et sicca ordine secundo: crassum ac melancholicum præbet alimentum, et difficilè concoquitur. Attamen diuretica est, venerem stimulat, et menstrua ciet.

Raphanus calidus est ordine tertio, et siccus secundo. Est tamen aliqua differentia inter illius species. Acrior enim calidior est, dulcior verò magis temperatus: paucum, et vitiosum præbet nutrimentum: et magis obsonium est quàm alimentum. Nam ut ciborum condimentum, et appetentiæ incitamentum adhiberi solet.

Difficilè concoquitur, flatus generat, ructus olidos parit, gravitatem capitis infert, vaporibus illud replendo: menses et urinas provocat, arenulas renum deturbat. Ac denique aperiendo, incidendo, attenuando, lienosis prodest. Verùm oculis nocet propter halitus acres et mordaces. Salernitani addunt, venenis adversari.

Allium calefacit et exsiccat ferè ordine quarto; exteriùs enim admotum cutem exulcerat. Coctum tamen debilius est, quàm crudum; alvum et urinam movet, menses evocat, flatus parit, et oculis nocet. Ventriculi concoctionem adjuvat, quando is frigida intemperie laborat, si aliquot bulbi integri pilularum instar manè devorentur.

Viscerum obstructiones aperit, crassos lentosque humores incidit et abstergit, bronchia pulmonum ab eorum infractu liberat, et vocem clariorem reddit: lumbricos enecat, et venenis resistit, unde theriaca rusticorum *nominatur.*

QUærit Galen. *lib. 3. de temperam. cap. 3.* cur alium, cepa, & sinapi cuti imposita eam exulcerent; devorata verò interiora non erodant? Respondet, quia concoquuntur in ventriculo & aliis partibus: in eodem loco non manent, sed per partes dispergùntur; & quia multis cibis & potibus, (quæ ratio præcipua est) permiscentur.

Cepa calefacit et exsiccat ordine quarto. Acris enim est, atque mordax; est tamen aliqua differentia, secundum magis et minus, ut de Raphanis diximus; et inter illius differentias longa acrior est rotunda; rubra, alba; sicca, viridi, cruda, cocta. Paucum et pravum alimentum præbet, flatulentos gignit spiritus, hinc largiori usu capitis dolores invehit, somnia facit turbulenta, oculis nocet, ut et gingivis, propter acrimoniam. Incidit, attenuat, aperit, et menses movet.

Quamvis cepa parvum sit alimentum, optimum tamen est medicamentum, & in multorum morborum curationibus mirabiliter conducit. Ac primùm cepæ sub cineribus coctæ, tussientibus & asthmaticis prosunt, cum butyro comestæ. Idem beneficium conferunt cum jusculo carnium elixæ. Calculosis plurimùm conferunt mane comestæ, & aceto priùs intinctæ. Aqua illarum destillata in B. M. cum saccharo, in eodem affectu miranda præstat. Si in orbiculos scindantur, & in aqua per noctem macerentur, aqua illa pueris exhibita, lumbricos potenter enecat. Exteriùs etiam admotæ suppressam urinam promovent. In hunc usum ex cepis concisis & in sartagine frixis, cum ol. communi, deinde additis ovis, placenta conficitur, pubis regioni applicanda ad urinam retentam provocandam; vel pelliculæ earum, in sacculum conjectę, & in vino albo decoctæ, eidem parti admoventur. Feliciùs operantur, si pars oleo scorpionum priùs inungatur. Cepæ excavatæ & ol. amygdal. amar. repletæ ac sub cineribus coctæ, denique expressæ, ejusmodi liquorem fundunt, qui sedi illitus hæmorrhoidum fluxum promovet.

Eædem coctæ sub cineribus, & in mortario marmoreo cum pistillo ligneo contusæ, addita butyri recentis æquali portione, dolores hæmorrhoidum sedant, & tumentes hæmorrhoides emolliunt, ac breviter discutiunt.

Porrum

Porrum similem cum cepis habet naturam & temperiem, easdemque facultates, sed paulò debiliores. Ab Hip. commendatur, 1. de morb. mulier. *ad juvandam conceptionem non solùm intus assumptum, sed etiam exteriùs admotum per fomenta, semicupia, & cataplasmata.*

Hoc præcipuè dependet à vi abstersoria, qua uterum expurgat à mucosis humoribus, qui seminis retentionem & actuationem prohibent.

CAPUT XV.

De Fructibus esculentis usitatioribus.

Poma omnia refrigerant & humectant. Differunt tamen inter se variè eorum species, secundùm magis & minùs. Acidiora enim frigidiora sunt, & alvum astringunt. Dulcia sunt magis temperata, & alvum laxant. Cruda difficilis sunt concoctionis, cocta verò non item: cardiacam vim obtinent, præsertim redolentia, ideò melancholicis admodum utilia.

POmorum facultates adversus morbos melancholicos animadverti possunt ex syrupis, qui in Officinis habentur, hujusmodi morbis destinatis, quales sunt syrupus de pomis regis. Sapor, & syrupus de pomis redolentibus. Præterea in syrupis magistralibus, qui ad prædictos morbos præscribuntur, nunquam omittitur succus pomorum redolentium. Vis laxandi alvum ex eo dignoscitur, quod iis, qui eam adstrictam habent, poma cocta præscribantur, per horam ante cibum usurpanda.

Pyrorum (ut etiam de pomis dictum est) variæ sunt species, & varia temperamenta. Insipida enim frigida & humida sunt. Acida, austera, & acerba, frigida & sicca. Dulcia ad aliquem calorem inclinant. Omnia astringendi vim obtinent: sed majorem austera & acerba, minorem dulcia, minimam insipida. Cocta crudis utiliora sunt, & ventriculo convenientiora.

Cydonia terrenæ sunt naturæ, valdè astringunt, refrigerant & siccant gradu secundo. Vomitum & alvi fluxum curant, cor exhilarant, eique robur addunt, venenis resistunt, & ventriculi concoctionem adjuvant, in mensæ fine ingesta, quia orificium illius claudunt.

Pruna recentia refrigerant, humectant, alvum emolliunt, & parum nutriunt. Facilè corrumpuntur, unde largiore esu febres putridas, diarrhœas, & dysenterias pariunt, præsertim si non satis matura comedantur. Ab iis abstinendum; quibus ventriculus frigidus, humidus, ac debilis est: tum etiam senibus, & multa pituita refertis. Conveniunt autem juvenibus, bilioſis, & sanguineis, æstuosa maximè aeris constitutione. Siccata stomacho salubriora sunt, nec tam facilè corrumpuntur: ventrem insuper subducunt in aqua cum saccharo decocta.

Mala Persica frigida & humida sunt gradu secundo. Pravum generant succum, & facilè corruptibilem. Ideò monet Gal. 2. de alim. facult. c. 19. *post alios cibos non esse comedenda. Dicit enim corrumpi in superficie natantia. Sumenda igitur ante fercula alia, sic enim fiet, ut facilè egerantur, & aliis cibis viam muniant; si enim sumpta fuerint postrema, unà secum alia quoque corrumpunt. Prava eorum qualitas corrigitur vino & sale. Quidam decoquunt supra cineres calidos, ut poma, & saccharo conspergunt, quæ correctio omnium optima est.*

Præceptum Galeni de malis Persicis, ut ante alios cibos ingerantur, omnibus fructibus convenit, qui frigidi & humidi, valdeque corruptibiles sunt. Illi enim diu retenti in ventriculo, corrumpuntur, & aliis cibis innatantes eos quoque corrumpunt.

Mala Armeniaca, Persicorum temperiem æmulantur, sed, paulò minùs humida, illa tamen bonitate superant, Galeno teste, neque tam facilè acescunt, aut corrumpuntur. Sunt enim suaviora ideò magis grata ventriculo, cujus mos est, sibi gratiora meliùs concoquere.

Cerasa cum prunis maximè conveniunt, cùm ratione temperiei, tum ratione facultatum. Non levis tamen est in variis eorum speciebus differentia. Acida enim magis refrigerant & difficiliùs corrumpuntur; dulcia verò magis corruptibilia sunt.

Ficus recentes in activis qualitatibus temperatæ, in passivis humidæ sunt. Satis laudabilem succum generant, si perfectam maturitatem adeptæ sint. Si verò satis maturæ non fuerint (quod ex eo cognoscitur, cùm ex arbore decerptæ lac in extremo pediculi emittunt) tunc pravum & corrosivum succum producunt, unde febres putridæ, ac præsertim dysenteriæ oriuntur. Facile inventrem descendunt, & prime cibo assumptæ, eum laxant, abstergendi vim obtinent.

Ficus siccæ, caricæ vulgò dictæ, calidæ sunt in primo gradu; attenuandi, atque abstergendi facultate præditæ. Vires fovent, alvum subducunt, renes mundificant, frigidis pulmonum vitiis opitulantur, hepatis & lienis obstructiones reserant. Largius ingestæ sitim excitant, quia æstuosæ. Sanguinem impurum, & putredini obnoxium generant; unde ex illarum usu crebro pediculorum proventus, aut scabies exoriuntur.

Venenis resistere non pauci auctores referunt, & Plinius narrat, Mithridatem, Regem Ponti, alexipharmacum in parato habuisse, contra venena præsentissimum, quod ex ficubus, nucibus juglandibus, foliis rutæ, & sale confectum erat. Quintus Severus ingredientium dosin notat, dicitque componi ex foliis rutæ 20. salis grano 1. nucibus duabus, & totidem ficubus.

Uvæ inter autumnales fructus principatum obtinent, ut testatur Gal. 2. de alim. facult. c. 9. *eo quod plus nutriant quàm reliqui fructus, minimumque pravi succi contineant, modo ad perfectam maturitatem pervenerint. Bene eas nutrire ostendit exemplo eorum; qui vineas custodiunt: illi enim postquam per duos menses custodiæ præfuerunt, & solis uvis ac ficubus pasti sunt, corpulenti admodum evadere solent. Caro tamen, quæ inde progignitur, minus firma densaque est illa, quæ ex carnibus generatur.*

Bonitas uvarum in omnibus regionibus eadem non est. Quæ enim in frigidis locis proveniunt, & perfectam maturitatem non adipiscuntur, acidæ sunt, austeræ, vel acerbæ, & sanitati plurimùm infensæ. Contra verò, quæ in calidis regionibus adolescunt, gratam habent dulcedinem, corpus reficiunt, & humectant egregiè. Pueris maximè conveniunt, propter magnam temperamenti analogiam: sunt enim calidæ & humidæ. Nonnullos puerulos, febre hectica laborantes, & marasmo consumptos, solo uvarum usu restitutos vidimus, quas in omnibus pastibus copiosè cum pane comedebant. Sed perpetuò cavendum est, ut sint bene maturæ, & iis, qui admodum debilitati sunt, à pellibus exuendæ, ne illæ deglutitæ stomachum gravent; incoctiles enim sunt. Recenter è vite decerptæ calidiores sunt, & empyreuma retinent, à radiis solaribus impressum, si autem per biduum aut triduum asserventur, frigidiores evadunt. Uvæ pensiles inter cibos refrigerantes enumerantur.

Uvæ passæ calidiores sunt, & æstuosæ ab Hipp. dicuntur, bili enim generandæ idoneæ sunt, quemadmodum omnia dulcia, in corporibus scilicet bilioſis: nam frigida & temperata corpora bene nutriunt. Ex iis præstantiores sunt pingues, & tenui folliculo vestitæ, pleniusque nutriunt. Alvum laxant & abstergunt, sed paulò minus, quàm caricæ; magis tamen stomachum juvant. Pectori, renibus, & vesicæ plurimùm prosunt. Scribit Galen. 2. κατὰ τόπους, *uvam passam hepati tota substantia familiarem esse.*

Hæc cum hepate familiaritas locum dedit electuario de passulis, quod & electuarium de vino appellatur, hepati roborando convenientissimum eaque ratione ad hydropem maximè commendatur. Illius descriptio reformata habetur in *Praxi medica nostra, cap. de hydrope.* Nos aliquot puerulos ab hydrope liberatos vidimus usu electuarii simpliciùs parati. Conquebantur passulæ in vino albo ad consumptionem vini, & per setaceum trajiciebantur, atque iterum recoquebantur ad cydoniati consistentiam, eoque utebantur in omni pastu, interjectis aliquot purgationibus specificis.

Valdè usitatæ sunt in Germania, multisque aliis locis passulæ laxantes, iis qui astrictam habent alvum utilissimæ puerulis, iisque qui medicamentorum sapores ingratos abhorrent, convenientissimæ. Harum descriptio habetur in *Pharmacopœa Augustana*, in hunc modum.

℞. *Sennæ Alexandrinæ* ʒ. iiij. *cinnamom. electi, zinziberis*, an. ℈. iiij. *aquæ endiviæ, & vini albi*, an. ʒ. iiij. Infundantur per hor. vj. aut viij. deinde bulliant, & leniter exprimantur: huic decocto post colaturam adde *saccharı* albi ʒ. iiij. Coquantur ferè ad consistentiam syrupi; tum injice *passularum minorum repurgatar.* ʒ. xij. Coquantur iterum lege artis, ad justam mensuram.

Amygdalæ dulces moderatè calidæ sunt, et pinguem atque oleosam humiditatem habent. Attenuant, et detergunt, urinas movent, et pulmones in primis ab infarctu liberant, bronchiorumque asperitates leniunt, copiosè nutriunt; et alimentum euchymum, sed crassum prabent, genituram augent, somnum conciliant, quia

halituo-

halituosæ, sed difficilè concoquuntur; propter substantiæ crassitiem. Infinitis penè modis præparantur ad rem cibariam à coquis, pistoribus, & dulciariis.

Nuclei pinei ad naturam amygdalarum maxime accedunt, sunt enim calidi & humidi, crassumque succum generant, ac difficilè concoquuntur. Lac & semen augent, ac venereos stimulos irritant. Detergunt, humectant, reficiunt, & impinguant: unde tussientibus, phthisicis & tabescentibus conferunt.

Nuces avellanæ ad pineorum & amygdalarum temperiem accedunt, sed difficiliùs concoquuntur, & ventriculum gravant. Largiùs comestæ inventriculo cibis supernatant: vomitum, flatus, capitisque dolores creant. Nephriticis conferunt ante pastum esitatæ, & à calculo præservant.

Nuces juglandes calidæ & siccæ sunt, parum nutriunt, & difficilè concoquuntur, stomacho nocent, bilem generant, capitis dolorem inferunt, & pulmoni noxiæ sunt; lumbricos expellunt. Virides cum saccharo conditæ, cortice priori detracto stomachum & corroborant Siccæ venenis resistunt; ut in ficuum explicatione de Antidoto Mithridatis dictum est.

Præcipit schola Salernitana, post pisces nuces esse comedendas: cujus præcepti ratio est, quia pisces frigidi sunt & humidi, phlegma generant, facilè corrumpuntur & putrescunt, præsertim in debili, frigido, humidoque stomacho. Nonnulli etiam, præsertim ii, qui in cœnosis stagnantibusque aquis habitant, maligni aliquid habent. At nuces aridæ calefaciunt & exsiccant, putredinem arcent, & malignitati resistunt.

Castaneæ in activis qualitatibus temperatæ sunt, ad calidum vergentes, in passivis verò siccæ. Satis copiosum præbent nutrimentum, sed difficilè concoquuntur, succum producunt crassum, flatus excitant, alvum astringunt. Elixæ cum fœniculo minùs flatuosæ sunt quàm assæ, quæ illicò stomachum inflant; variis tamen modis corrigi possunt, quod ex culinis petendum est.

Melones frigidi & humidi sunt, sitim sedunt, urinas movent, facillimè corrumpuntur, & corrupti naturam veneni induunt, unde cholera morbus, aut febris maligna excitari solet.

Eorum noxa aliquatenùs evitatur, si multo sale corrigantur, in prima mensa modica quantitate sumantur, ut meliùs concoquantur, & faciliùs ad intestina descendant, si merum superbibatur, & cibi euchymi postmodum ingerantur.

Quidam volunt vinum post melonum esum assumptum magis nocere, quòd pravum illorum succum citiùs deferat ad penitiora corporis, ubi noxam graviorem inferre solet. Verum id quidem locum habere potest, si vinum debile, aquosum, & minùs potens, vel in nimis exigua quantitate bibatur; sed si generosum, & satis copiosè sumptum, omnem melonum noxam corrigit, & bona fit illorum concoctio, ubi postmodùm eorum succus ad venas translatus suam malitiam deposuerit.

Cucumeres sunt frigidi & humidi ferè interito gradu: pravum succum corpori suppeditant, ac facile putrescibilem, unde febribus malignis, diarrhœa, ac dysenteriæ materiam suppeditare possunt.

Cucurbita frigida & humida est in gradu secundo. Parum alit, succum gignit improbum, cucumeribus tamen salubriorem, & in jusculis, commodè æstuante cœlo usurpatur: refrigerat enim, & humectat, bilisque fervorem contemperat.

Atticoca, quam Gal. Cynaram, recentiores scolymum vocant, calida est in gradu secundo, sicca in primo. Flatus generat, venerem stimulat, caput gravat. Hanc Gal. vocat edulium cacochymum, præsertim cùm plusculum obdurit. Tunc enim habet succum biliosum in copia majori, totamque substantiam lignosiorem: adeo ut ex hac quidem succus gignatur melancholicus; ex ipso verò succo tenuis ac biliosus.

CAPUT XVI.

De cibis, qui ex Animalibus petuntur; ac primùm de carnibus in gere.

Carnes animalium plurimùm inter se differunt, non solùm ratione diversarum specierum, sed etiam in una & eadem specie, ratione ætatis, regionis, pabuli, habitus, castrationis, sexus, præparationis.

Juniorum animalium caro, & præsertim recenter genitorum mucosa est, mollis, humida, & excrementis referta, corum maximè, quæ natura sunt humidiora: faciliùs tamen concoquitur; alvum fluidam reddit.

Vetustiorum animalium caro, dura est, sicca, nervosa; concoctu difficilis, paucique ac pravi alimenti.

Eorum verò animalium caro, quæ in media ætate sunt constituta, medio modo se habet.

Quæ humida & palustria incolunt loca, carnes habent humidas, & superfluitatibus plenas: quæ sicca & montosa, excrementis vacuas, concoctu faciliores, & ad nutriendum aptiores.

Animalia sylvestria carnes sicciores & magis excrementis vacuas largiuntur domesticis & urbanis, quæ carnes habent humidiores, magisque excrementitias.

Carnes macilentæ & extenuatæ duræ sunt ac siccæ, concoctu difficiles, & parum nutrientes: pingues verò & obesæ præhumidæ sunt, & ventriculo infensæ, nauseamque parientes, si pinguedo admodum excesserit. Si vero medio modo se habeant, hoc est, neque macriores, neque pinguiores, substantiæ bonitate & saporis suavitate reliquis sunt præferendæ.

Animalia, quæ in locis nutriuntur optimis pascuis refertis sapidiora sunt, & melius nutrientia. Sic verveces in dumetis nostris, thymo, lavendula, roremarino, aliisque plantis aromaticis refertis enutriti, longè suaviorem carnem habent iis, qui in montibus, hisce plantis destitutis, aluntur. Sic etiam perdices montanæ nostratibus insipidiores sunt

Castratorum animalium carnes teneriores, sapidiores, & concoctu faciliores sunt, ut in vervecibus, bobus, suibus, & caponibus apparet.

Masculorum carnes laudabiliores sunt carnibus fœminarum: quandoquidem mares calidiores sunt, & sicciores, laboriosiores, & excrementis minùs onerati, ut in pecore bovino & ovillo conspicuum est.

Assæ verò sicciores, quia rumiditas & pinguedo igne absumpta est. Frixæ etiam sicciores & acriores. Sale & aromatibus conditæ calidiores & sicciores.

Circa carnes assas & elixas est *dubitatio*, quæ elicitur ex Aristot. *prob.* 54. *sect.* 1. ubi asserit, carnes assas, esse humidiores elixis, quod theoremati proposito, & sensibus ipsis repugnare videtur. *Solvitur* tamen dicendo carnes assas esse humidiores humiditate propria & congenita; elixas verò humiditate adventitia, quæ ab ipsis imbibitur, dum in aqua decoquuntur; ast verò sicciores esse elixas ratione humiditatis propriæ, quæ in jusculum extrahitur, unde fit ut nutriant, quàm assæ, si seorsum, & sine jusculo sumatur.

Carnes elixæ magis competunt iis, qui sunt adhuc in incremento corporis, qui sicco sunt temperamento præditi, & qui calidis siccisque laborant ægritudinibus, idque magis in regionibus & anni temporibus calidis & siccis. Assa verò magis conveniunt iis, qui frigido & humido temperamento præditi sunt, quibus alvus fluida est, & qui morbis frigidis & humidis obnoxii sunt.

CAPUT XVII.

De carnibus quadrupedum.

Caro vervecina in nostris (Galliæ) regionibus omnium præstantissima, & usitatissima est, omni ætati, complexioni, & tempori convenientissima. Temperata est, aut saltem moderatè calida & humida. Optimatum assa, cum elixa, quæ ex vervecibus anniculis aut bimulis, mediocriter pinguibus, puro in aere, & bonæ notæ pascuis enutritis provenit.

Caro ovilla mali succi est, & excrementitii; difficilè concoquitur ob substantiam viscidam ac lentam, & partus frequentiam.

Agnina caro valde humida est, muscosa & pituitosa, & ob hanc causam declinanda, Galeni judicio lib. de victu attenuante, cap. 8. *Quod tamen de agnis recens natis intelligendum, non verò de adulatioribus, qui optimum probent alimentum, & facilè concoquuntur. Hinc caro eorum convenientissima est iis, qui naturæ sunt delicatioris, ac debilioris, & qui parùm exercentur. Præterea distinguenda sunt regionibus, in quibus adolescunt. Lutetiæ enim caro agnina magno est in pretio, & hœdinæ longè præfertur. Apud nos verò hœdina agninæ præferri consuevit.*

Caro hœdina carnem habet humidam, sed minus agnina. Ideò præfertur saltem apud nos; moderatè nutrit, sangui-

nem gignit tenuem & humidum, alvum emollit, & melior est assa quàm elixa, sicut & agnina.

Caro bovina calida est & humida, absolutè considerata, quia omnis caro tale habet temperamentum, utpote ex sanguine calido & humido genita. Comparatè tamen, respectu aliorum animalium, sicca est ac dura, concoctu difficilis, & alvum sistens. Sanguinem procreat siccio-rem & melancholicum; firmum tamen præbet alimentum, si bene concoquatur; ideò robustioribus corporibus, & valido exercitio utentibus utilis.

Vitulina caro in activis temperata est, in passivis humida, boni succi, concoctu facilis, sanis atque agrotantibus conveniens. Magis tamen competit iis, qui in otio ac deliciis vivunt, quique mollioris ac delicatioris sunt constitutionis, quàm bajulis, nautis, fossoribus, & aliis, qui duros subeunt labores, quibus bubula caro est convenientior.

Suilla caro in activis temperata est, in passivis humida. Galenus humanæ carni similem esse asserit, & si benè coquatur, omnium ciborum potentissimè nutrire. Crassum & lentum habet succum, & ideò nutrimentum præbet firmum ac durabile, quod dissipari facilè nequit.

Porcellorum caro prahumida est & mucosa, plurimumque gignit pituitæ; magis excrementosa, quàm suilla, quia humidior: minùs autem nutrit. Alimentum, quod præbet, facilè quidem ob tenuitatem substantiæ distribuitur; sed promptè discutitur.

Leporina caro sicca est, dura & crassa, & sanguinisque melancholici parens. Quod de vetusto animali audiendum; siquidem lepusculorum caro delicatissima est, & inter conviviorum lautitias cum perdicibus æquiparatur. Laudantur verò bimestres, trimestres, & quadrimestres.

Cuniculorum caro ad leporinam proximè accedit: in eo tamen distinguuntur, quòd cuniculi mediæ ætatis reliquis præstantiores sunt. Vetusti autem duriores, siccioresque: juniores verò, & nuper in lucem editi mucosiores. Sylvestres altilibus præferuntur, utpote minùs excrementosi, minusque humidi. Altiles, qui domi educantur, pinguiores quidem, corpulentioresque sunt, at sapore & salubritate sylvestribus longè inferiores. Illud pabulum sapiunt, quo nutriti fuerunt, atque adeo, si brassicis alantur, (ut sæpe fit) abominabilem saporem habent. Si vero triticum tantùm comedunt, valde impinguantur, & delicatissimum præbent edulium; quod in Apiciorum gratiam sit dictum. Sylvestres, qui in dumetis nostris, thymo, lavendula, origano, aliisque herbis aromaticis nutriuntur, sapidissimum & salubérrimum alimentum præbent.

CAPUT XVIII.

De interaneis, & extremitatibus Animalium.

Hepatis substantia generice considerata, crassum præbet alimentum, concoctu difficile, gignendisque obstructionibus idoneum: magna tamen differentia reperitur ratione animalium, à quibus desumitur: siquidem hepar gallinarum, caponum, anserum, pipionum, & pullorum gallinaceorum præstantissimum est. Ideò prior sententia de quadrupedum hepate audienda est: inter quæ hœdi, vituli, & sues satis laudabilis succi jecinora exhibent.

Lien pravum alimentum suppeditat, & melancholicum succum producit, difficile concoquitur, & tardè distribuitur.

Renes difficile concoquuntur, ob substantiæ soliditatem qua præditi sunt, succum pariunt crassum & malum, propter varios & excrementitios humores, qui eos continuò pervadunt.

Cor fibrosam carnem obtinet, solidam, & duram; atque adeo difficile concoquitur, tarde distribuitur, & crassum succum producit. Si tamen bene concoquatur, non paucum corpori alimentum præbet, neque id mali succi.

Pulmo, hepate, ac liene concoctu facilior est, quia utroque rarior & mollior; longe tamen hepate, quoad alendum, inferior.

Glandulæ omnes hoc commune habent, ut suaves in cibo & tenera ac friabiles appareant. Crassum dant alimentum, & si bene animal habitum sit, multum ac boni succi: & probe in ventriculo concoctæ non minùs nutriunt, quàm carnes musculosæ. Minus vero quam par sit digestæ succum pituitosum & crudum generant. Hæc de glandulis mammarum præcipue audienda. Ex aliis verò glandulis molliores sanguinem pituitosum generant, duriores verò crudum.

Lingua vitulina, hœdina, agnina, suilla, & vervecina concoctu facilis est, & laudabilem succum generat; bovina paulo crassior, sed nutritioni satis idonea: modo sale non condiatur, nec fumo induretur,

Cerebrum cibum præbet phlegmaticum, crassi succi, concoctu difficilem, crassum & tarde permeabilem. Appetitum prosternit, & nauseam parit.

Pinguedo & adeps pauci sunt nutrimenti, & potiùs carnium nos nutrientium condimenta, quàm alimenta. Ventriculi tunicas laxant, ejusque tonum dissolvunt, ac propterea nauseam pariunt, & appetentiam dejiciunt. In biliosis corporibus facile in bilem vertuntur, difficilime concoquuntur.

Ventriculi substantia membranosa est, atque adeo frigida & sicca, dura & glutinosa. Difficile concoquitur, pituitam generat, obstructiones parit, multorumque morborum causa esse potest, mollibus & otiosis hominibus vitanda & bajulis, fossoribus, nautis, & similis naturæ hominibus tantùm exhibenda.

Intestinorum eadem est ratio, siquidem eorum similis est natura. Juniorum tamen animalium, ut agnorum, & hœdorum intestina molliorem habent substantiam, & faciliùs concoquuntur.

Pedes, aliæque extremitates quadrupedum, ex membranis, ligamentis, tendinibus, venis, arteriis, & cartilaginibus compositæ, frigidæ sunt, & siccæ, lentæ, viscosæ, pauci nutrimenti, & difficilis concoctionis; juniorum tamen & lactantium animalium extremitates excipimus, ut de ventriculo & intestinis annotatum est.

CAPUT XIX.

De Alimentis quæ in quadrupedum partibus continentur.

Sanguis calidus est & humidus, & concoctu difficilis, & plurima excrementa generans. Licet enim dum in venis continetur, facile in substantiam corporis nostri convertatur, tamen postquam ab iis eductus est, & calorem atque spiritus amisit, concrescit, & in pravam substantiam degenerat.

Medulla calida est & humida; optime nutrit si bene concoquatur. Nimia quantitate assumpta stomachum relaxat, & nauseam parit.

Lac integrum in activis qualitatibus temperatum est, ad frigidum aliquantulum vergens; in passivis vero humidum, ratione pinguis & aquosæ substantiæ; emplastrum & incrassans, ratione caseolæ, absterforium, ratione serosæ, contemperatorium seu mitigatorium, ratione butyrosæ.

Optimi electio est, ut sit candidum, clarum, purum atque sincerum, dulce, omnisque amaritudinis, acrimoniæ, aciditatis & salsedinis expers, odore suaveolens, aut saltem boni odoris exiguum quid spirans; consistentiâ moderatum, hoc est, neque nimis crassum & caseosum, neque nimis tenue & serosum, sibi ipsi continuum, & unguì instillatum cohærens, & non diffluens, recens multum & ab animali bene pasto & habito petitum.

Lac optimum prædictis conditionibus stipatum, omnium ferè alimentorum est præstantissimum, facile concoquitur, & levi negotio vertitur in sanguinem, sufficienter alit, corpus roborat, atque impinguat, alvum emollit, sed stomachum & intestina inflat. Quæ omnia locum habent in corpore temperato, & superfluitatibus vacuo; nam in ventriculo pituitoso acescit, in bilioso nidorem contrahit. Corrigitur sale, vitello ovi, saccharo, aut melle. Lac vero vitiosum nocentissimum est, & tantùm abest, ut ad succum laudabilem generandum conferat, ut etiam corpora sumentium cacochyma reddat.

PRavos vitiosi lactis effectus ostendit Galenus *lib. 3. de alim. fac. cap.* 15. exemplo nutricum, quæ ob annonæ caritatem usæ sunt sylvestribus oleribus; pueri enim, earum lac sugentes, pravis ulceribus aliisque affectibus inficiuntur. Item exemplo caprarum, scammonio aut tithymalo pastarum, quarum lac catharcticum est.

Inter lactis differentias, ad sanorum alimoniam magis usitatas, vaccinum omnium crassissimum & pinguissimum est, nam caseosæ substantiæ habet plurimùm, serosæ verò, si cum aliis comparetur, minimum. Hinc alvum minus subducit, magis autem nutrit. Difficiliùs concoquitur, citiùs in ventriculo coagulatur, tardius descendit, difficiliùs, distribuitur, & obstructionibus generandis magis est idoneum. Caprinum mediæ est consistentiæ, quemadmodum & ovillũ, quod

tamen

tamen caprillo crassius est, plus enim caſei habet, minùs verò ſeri: ideoque minùs dejicit, & valentius nutrit. Aſininum omnium tenuiſſimum & maxime ſeroſum eſt. Verùm illius uſus ad Therapeuticem magis, quàm ad Hygienem ſpectat.

Butyrum calidum & humidum eſt gradu primo, & ejuſdem fere naturæ cum oleo olivarum maturarum teſte Avicenna. Magis tamen humidum, quàm calidum. Vetuſtum calidius eſt atque tenuius recens ferè temperatum in activis. Nutrit impinguat, ventrem laxat, tuſſi obnoxiis confert. Nimius illius eſus ventriculi tonum diſſolvit, nauſeam parit, appetitum aufert. Proinde iis vitandus, qui humidiorem laxioremque habent ventriculum. Vitandus & calidioris complexionis hominibus, in quibus facile accenditur, & in bilem mutatur. Apponendum eſt prima menſa, citiùs enim exit, cibiſque ingeſtis quaſi viam ſternit. Si autem poſt alios ſumatur, ventriculum relaxat, & in complectendo cibo, conſtringendoque orificio ſuperiori, cum impedit.

Cremor lactis butyro ſimillimus eſt, & cum eo viribus ac qualitatibus maxime convenit. In eo differunt, quod butyrum arte extrabatur, cremor verò ſponte ſupernatet. Lac bubulum præſertim eo maxime abundat. Ob pinguedinis copiam ventriculum relaxat, cibo ſupernatat, alimenta aſſumpta ejicit, priuſquam concoquantur, vapores mittit ad caput, ſuccum generat craſſum.

Recocta eſt ſubſtantia recenti caſeo ſimilis, ex ſeroſa lactis parte per ebullitionem extracta. Minus ſtomacho nocet, quam caſeus recenter preſſus. Calidis confert defluxionibus, ſitim ſedat, ſomnum conciliat: ſed frigido ventriculo & nervorum morbis obeſt. Vetuſta & indurata difficile concoquitur, ſitim parit, parum nutrit, alvum ſiſtit, flatus generat.

Caſeus omnis eandem non habet naturam & temperiem, ſed pro diverſitate animalium ex quibus deſumitur, & pro ſui ipſius etiam ætate, odore, ſapore, aliiſque circumſtantiis, plurimùm variat.

Caſeus vaccinus multùm alit, ſed difficile concoquitur. Ovillus minùs craſſam habet ſubſtantiam, & faciliùs concoquitur, parciùs alit vaccino, ſed melius alimentum præbet. Caprinus utroque eſt deterior, ſed ob acrimoniam faciliùs dejicitur.

Antiquus calidus eſt, propter acrimoniam, & aliquando putredinem quam contrahit, vel propter coaguli, & ſalis, dum paratur, admixtionem. Et quo antiquior, eo acrior, ac per conſequens calidior & ſiccior, adeò ut Avicenna talem gradu tertio calidi, & ſicci, pronunciet. Hinc ob caliditatem & ſiccitatem concoctu difficilior, & calculo gignendo aptiſſimus, præſertim ſi ſit plus æquo ſalitus. Vitandus igitur eſt, cum docente Galeno, Dioſcoride, & Avicenna, malè concoquatur & diſtribuatur, ſiccum & pravum alimentum generet, alvum conſtringat, & in atram bilem vertatur. In pauca tamen quantitate ſumptus, præſumptorum alimentorum, præcipue carnis concoctionem juvat, quanquam ipſe difficilius concoquatur.

Recens, qui adhuc mollis & nuper coagulatus eſt, frigidus & humidus eſt, duro & ſicco flatuoſior, propter humiditatem; minùs tamen ſiticuloſus, minuſque ventrem ſiſtit, bene nutrit & impinguat, ſtomacho utilis, facile in membra diſtribuitur, non tam craſſi, aut pravi ſucci, ut antiquus. Attamen concoctu difficilis eſt, calculum, obſtructiones, aliòſque affectus producit.

Putridus, aut fœtidus omnium peſſimus eſt: qui verò bonum ſpirat odorem, ſalubrior. Acer & ſalſus, calidus eſt & ſiccus, ſiticuloſus, & cacochymus. Acidus, cacochymus & frigidus eſt. Dulcis & pinguis, modice calidus, magis nutriens, & ſucci melioris.

Caſeus pinguis & butyroſus, cui nihil aut parum butyri ademptum eſt, melior eſt: macer verò, & oculatus, omni ferè butyro privatus, longe deterior.

CAPUT XX.

De cibis ex volatilibus deſumptis.

Gallinarum caro in activis temperata eſt, in paſſivis humida: concoctu facilis, boni ſucci, & multum nutrientis. Scribit Avicenna, eam augere intellectum & ingenium, clarificare vocem, & ſeminis copiam generare. Quæ omnia de juvenibus, mediocriter obeſis, & quæ nondum pepererunt audienda ſunt; annoſæ enim, utpote duræ & nervoſæ, macræ, glocientes, & incubantes, damnantur.

Caponum & pullorum gallinaceorum caro, ejuſdem eſt naturæ & temperiei, cum carne gallinarum juniorum: hac tantùm differentia, quod pulli, tenuiorem ſubſtantiam habentes, minus alant, & minus ſolidam ſubſtantiam præbeant, ideò corporibus multum laborantibus minus aptum.

Pulli columbini inter laudatiſſima reponuntur alimenta, optimè concoquuntur, ſuccum generant neque craſſum, neque tenuem, ſed inter hunc medium.

Galli Indici caponibus & gallinis non cedunt, ſi juniores ſint, & ante aliquot dies jugulati: Si enim veterani ſint, aut recenter mactati, carnem habent duriorem, & concoctu difficilem.

Anſerum caro calida eſt & humida, craſſa, concoctu difficilis, & excrementitia. Quo autem ſunt annoſiores anſeres, eo ſicciores, duriores, & ad alendum ineptiores, viſcera obſtruunt, & pravum ſuccum generant. Qui verò ætatis ſunt mediæ, & bene ſaginati, meliores ac teneriores ſunt, unde in multis regionibus inter cupedias habentur.

Pulli juniores inſalubres ſunt, quia muco & excrementitia carne referti.

Perdices inter alites principatum obtinent, ſine illis ſumptuoſa convivia gratiam & ſplendorem amittunt, carnem habent ſapidiſſimam, præſertim juniores, cùm aliquandiu in aere fuerint ſuſpenſæ; bonum ac laudabilem generant ſanguinem, eumque copioſum & excrementis vacuum: memoriam augent, ſemen multiplicant, ventris ſtimulos excitant. Cardanus aſſerit, continuo perdicum uſu luem veneream curari, quandoquidem ab iis maſſa ſanguinea & totum corpus renovantur.

Palumbi, turtures, coturnices, turdi, merulæ alaudæ, & reliquæ montanæ aviculæ, ſecundum à perdicibus locum obtinent: optimum ſuccum generant, bene nutriunt, & excrementorum pauciſſimam copiam obtinent.

DE Coturnice eſt controverſia, ſiquidem Galenus, Plinius, & Avicenna referunt, eos qui coturnicibus frequenter aluntur, ſpaſmo eſſe obnoxios. Cujus rei cauſam deſumit Galenus ex veratro ſeu helleboro, quo coturnices paſci conſueverunt. Avicenna addit, ſubſtantiæ illarum quandam ineſſe facultatem occultam, quæ ſpaſmum inducere poſſit. Contrà ab aliis improbatur hæc ſententia, quorum anteſignanus eſt Averroes, aſſerens coturnicum carnem eſſe ſaluberrimam & optimam, ac laudabilem ſanguinem generare. Quod rationi maxime conſentaneum eſt. Pauciſſimæ enim ſunt regiones, in quibus helleborus adoleſcat: ſed paſſim veſcuntur coturnices optimis herbis & cerealibus. Neque experientia docet, eos qui coturnices comedunt, obnoxios eſſe epilepſiæ. Adde quòd ſingulari Dei beneficio, Iſraelitis olim in deſerto conceſſæ ſunt, quod factum non fuiſſet, niſi optimum præberent alimentum. Etiamſi enim Iſraelitis graves morbi inde exorti ſunt, hoc ex abuſu illius cibi proveniſſe conſtat, quo ſe plurimùm ingurgitabant, ut ſufficienter eum concoquere non poſſent. Hinc cruditates & putredines maximæ exortæ ſunt.

De quadrupedum & volatilium carnibus hoc theorema univerſale annotandum eſt: illas plurimùm inter ſe differre, ratione ætatis, modi præparationis, & loci in quo habitant. Siquidem juniorum, adhuc augeſcentium caro longè præſtantior eſt ætate provectiorum & declinantium. Eorum verò, quæ in ætate florenti conſtitutæ ſunt, mediam naturam obtinet. Ac recenter editorum caro prava eſt, quia mucoſa, humida & excrementis plena.

Aſſa & in ſartagine frixa, ſiccior eſt: elixa vero humidior. Animalium, quæ in ſtagnis, paludibus, & locis humidis vivunt, carnes humidæ & excrementitiæ ſunt, ac concoctu difficiles: quæ vero in montibus, dumetis, & locis ſiccis degunt, carnes habent ſicciores, concoctu faciliores, & excrementis vacuas.

Ova ex variis animalibus petuntur: at ſola gallinacea in uſum quotidianum veniunt. Ex duplici ſubſtantia conflata ſunt, tempgrie diverſa prædita, vitello ſcilicet & albumine. Vitellus moderatè calidus eſt & humidus, optimum præbet alimentum, ſanguini maximè vicinus eſt; in eumque leviſſima coctione convertitur: unde vulgo dicitur, tantum gignere ſanguinis, quantum habet ponderis, atque adeo excrementis vacuus eſt. Albumen vero frigidum eſt ac moderatè ſiccum, Galeno teſte.

Ova optima eligenda ſunt quæ candida, larga, nova: nam recentia ejuſdem diei aurea dicuntur, duorum dierum, argentea, trium vero ferrea.

Ova tremula dicuntur, quæ in aqua modicè elixantur, eatenus ut in manu detenta tremere videantur. Ad corporis

alimoniam omnium sunt accommodatissima, Galeno teste, & magis alunt quàm sorbilia.

Ova sorbilia, quæ in aqua cum putamine eo usque elixa sunt, ut sorberi valeant, minus nutriunt quàm tremula, ut dictum est, propter substantiæ tenuitatem. Facilius autem subducuntur, ac probe alvum emolliunt, præsertim manè jejuno stomacho sumpta: vocem reddunt claram, tussim sedant, partum facilitant & venenis in peste adversantur. Illa, ut & tremula, convalescentibus, senibus, infantibus, phthisicis, & hamorrhagia, aliaque insigni evacuatione debilitatis plurimum conferunt.

Ova longiori elixatione indurata difficilè concoquuntur, succum crassum generant, & alvum constipant. Alia sub cineribus magis constipant, succique pejoris sunt, crassioriſque; vim enim ignis patiuntur majorem, & plus naturæ humiditatis amittunt, quàm elixatione indurata.

Ova frixa omnium pessima sunt, ægrè concoquuntur, lente permeant, pravum crassumque succum gignunt, & humores sibi admixtos in corruptelam perducunt. Quod tamen intelligendum est de ovis ad integram duritiem frixis.

Placenta ex ovis, paratæ in sartagine, cum butyri satis bona quantitate, & ad mollem adhuc consistentiam cocta, saluberrimæ sunt. Idem dicendum est de ovis suffocatis, quæ scilicet conquassata, in patina concoquuntur ad mediocrem consistentiam, cum butyro vel lacte, saccharo postmodum adjecto. Illa enim facilè concoquuntur, & probè nutriunt.

CAPUT XXI.

De Piscibus.

Pisces in genere, frigido & humido temperamento præditi sunt, alii tamen plus, alii minùs. Quoad substantiam etiam plurimùm variant, ut alii concoctu faciles sint, ac succum laudabilem generent; alii verò difficilè concoquantur, & magnum faciant excrementorum proventum.

Pisces qui in limosis, sordidis, graviterque olentibus aquis degunt, insaluberrimi sunt. Improbantur etiam qui in paludibus, stagnis, fluminibus parvis atque stagnantibus, aut cœnosis & turbidis, aut magnarum civitatum, quas perfluunt excrementis, & sordibus inquinatis versantur.

Maximè probantur pisces saxatiles, qui in saxosis aquis seu limpidissimis delitescunt. Facile enim concoquuntur, & mediæ consistentiæ sanguinem, hoc est, neque nimis tenuem, neque nimis crassum producunt.

Squammosi pisces, & carnem teneram atque friabilem habentes, salubriores sunt iis, qui squammis carent. Illi enim substantiam habent sicciorem: hi verò lentam, glutinosam, & humidiorem.

Pisces in alto mari degentes, meliores sunt, quia ab undis agitantur, motuque continuo sicciores redduntur. Litorales his cedunt, quia mare in litore minùs agitatur, estque ibi impurius.

EX generalibus hisce theorematis facile erit singularum piscium specierum naturam, salubritatem, aut in salubritatem distinguere, ut in singulis enumerandis tempus insumere non sit opus.

CAPUT XXII.

De Condimentis.

Cinnamomum calidum est ordine tertio, siccum secundo: Urinas movet, menses provocat, visum acuit, attenuat, incidit, digerit, concoctionem juvat, flatus discutit, parteſque corroborat, leviter astringit.

Caryophylli sunt calidi & sicci ordine tertio, cerebro, cordi, ventriculo, & utero appropriati. Cerebrum roborant, materiam distillationum absumunt, mentem erigunt, memoriam firmant, frigidam humidamque cerebri intemperiem corrigunt, morbis ex ea oriundis medentur, spiritus vitales reficiunt, syncopem arcent, ventriculi concoctionem promovent, nauseam tollunt, flatus discutiunt, uterum recreant, illius affectus leniunt, visum acuunt, & venerem stimulant.

Zinziber calidum est ordine tertio, & humidum primò: facile cariem contrahit propter humiditatem. Ventriculum roborat, flatus discutit, inappetentiam à frigidis humoribus oriundam curat.

Piper calidum & siccum est ordine tertio. Longum minùs habet siccitatis, quo fit, ut carioſum evadat. Album acrius & calidius est nigro. Ventriculi concoctionem juvat, appetentiam movet, flatus discutit, tussi & pectoris vitiis medetur, partum adjuvat, & oculorum caliginem discutit.

Nux moschata calefacit & siccat gradu secundo, astringit & propterea ventriculum roborat, flatus discutit, oris halitum emendat, alvi fluxum cohibet, frigidis cerebri, nervorum, & uteri affectibus medetur.

Crocus calefacit gradu secundo, siccat primo, leniterque astringit, concoctionem adjuvat, urinam movet, venerem stimulat, vim habet cardiacam, venenis inimicam, putredini adversam. Tussientibus, asthmaticis, phthisicis & pleuriticis mirabiliter subvenit: unde anima pulmonum appellatur. Elegantem, *inquit Dioscorides faciei* colorem præstat, *obstructa viscera aperiendo, & concoctionem ventriculi promovendo, si moderate usurpetur.*

Menses etiam retentos, fœtum, & secundinas potenter educit. Nimio verò usu aut assidua odoris inspiratione, caput lædit: id enim replet, mentemque perturbat, spiritus attenuat, dissolvit, ut in magna quantitate sumptus mortem inferre valeat.

MUlierem novimus, quæ ad provocanda menstrua eam croci quantitatem sumpserat, quam ei seplasiarius quinque assibus dederat. Inde tanto impetu menses prorupere, ut intra triduum è vivis sublata fuerit.

Ad pulmonis affectus tam efficax esse remedium scribit Dodonæus, ut subinde phthisicis, in summo vitæ discrimine & animam propè agentibus, spiritum reducat, vitamque ad dies aliquot proroget, scrupuli dimidii, aut ad summam scrupuli unius pondere, cum passo aliove dulci vino exhibitus. Eodem modo oblatum asserit gravissimas dyspneas subito citra febrem irruentes, momento temporis auferre, idque non semel fuisse observatum.

Bellarium sinapis, quam mostardam *vulgo vocant quasi mustum ardens, frigidam & humidam ventriculi intemperiem corrigit, pituitam illius pariotibus hærentem, detergit, concoctionem adjuvat, & dejectam appetentiam excitat.*

Sal calidum est ordine secundo, & siccum tertio. Abstergit, digerit, astringit, condensat, putredinem arcet, torpentem appetitum excitat, ventriculi concoctionem adjuvat, alvum subducit, & omnibus eduliis gratum saporem conciliat. Nimia quantitate usurpatum, calculum gignit, pruritum parit, scabiem inducit, impetiginem accersit, scorbotum generat, quod nationes salsis tum piscibus, tum carnibus quotidie utentes experiuntur. Aciem oculorum obtundit, genituram minuit, biliosis, & melancholicis nocet.

Cibi sale conditi frequentius assumpti easdem noxas inferunt: præterea duriores & concoctu difficiliores redduntur, quia nativa eorum humiditas absumitur, unde substantia eorum condensatur & induratur, quo nomine coctioni fit rebellior.

Oleum recens & dulce, ex maturis olivis expressum, modicè calidum est & humidum: Emollit, laxat, lenit, acrimoniam omnem contemperat, lumbricos enecat, & venenis resistit.

Saccharum calidum & siccum est in gradu primo, putredinem arcet, abstergit, & ideo stomachum juvat, quia detergendo illius phlegma eluit. Attamen si stomachus bilo inquinatus fuerit, nocebit, quia in bilem convertitur: Renibus & vesicæ confert; arenulas, & mucosam pituitam abstergendo: pectus lenit & mundificat, alvum laxat, optime nutrit: verùm nimio usu obstructiones generat, ut alia dulcia, quia promptè rapiuntur ab hepate, sicque alia edulia admixta nondum satis concocta attrahuntur. Dentibus est inimicum, quos denigrat, & ad cariem perducit, ideò post illius esum os colluendum.

CAPUT XXIII.

De Melle.

Mel calidum & siccum est gradu secundo; est tamen quædam differentia ratione locorum, ex quibus mel ab apibus colligitur. Calidius enim & siccius est quod in locis provenit calidioribus, thymo, lavendula, roremarino, aliisque herbis aromaticis refertis: in regionibus verò frigidis, hujusmodi herbis destitutis, minus calidum est. In genere flavum calidum siccius que est albo: & sensus ostendunt, aliud alio esse odoratius & acrius, atque adeò viribus & qualitatibus potentius. Abstergit, alvum movet, urinam provocat, tussi medetur, putredini mirum in modum adversatur, & fructus horæi maximè corruptibiles, si cum melle aut saccharo condiantur, incorrupti permanent ad plures annos.

nos. Utile est senibus, frigidi temperamenti hominibus præsertim hyemali tempestate: noxium verò juvenibus, biliosis, & tempore æstivo. Calculosis, asthmaticis, aliisque pulmonum affectibus obnoxiis maximè conducit. Purum homini nutrimentum exhibet; corporis, animæque vires reficit, sensus omnes recreat, eosque acutiores reddit.

MEllis naturam & facultates capite proprio & separato explicare voluimus, tum propter illius præstantiam, tum, quia non solùm inter condimenta, sed etiam inter alimenta locum habet; ac denique quia Gal. 11. *simpl.* scribit, mellis naturam separatum quid esse à plantis & animalibus.

Illius præstantia multis auctoritatibus & exemplis confirmatur. Plinius enim mel, divinum nectar appellavit. Idem ex Aristæo, mella non minima hujus vitæ munera vocavit. Maximo autem in usu fuisse apud antiquos, & plurimam, ad sanitatem conservandam, utilitatem attulisse, historiæ plurimæ testantur. Pythagoras (referente Laertio) cum frugalissime viveret, solo sæpe melle contentus fuit & ad annum nonagesimum vitam perduxit. Eosque sine morbo vivere posse affirmabat, qui mel crebro comederent. Refertque Athenæus, Pythagoricorum cibum panem fuisse cum melle. Galen. 5. *de san. tuenda, cap.* 4. refert historias Antiochi Medici, & Telephi Grammatici, quorum ille singulis diebus tertia diei hora panem sumebat cum melle Attico, rariùs crudo plerumque cocto, & sic cum alia victus ratione ibi descripta annum octuagesimum excessit. Hìc verò pro jentaculo mel crudum esitabat, cum alica in aqua cocta, & ad centesimum annum vitam protraxit. *Plin. lib.* 22. *cap.* 24. de Pollione Romano, annum centesimum excedente, refert: cùm Augustus Imperator illius hospes interrogasset, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporisque servasset, responsum tulisse: foris oleo, intus melle. Quod à Democrito didicerat, qui aliquando interrogatus, quomodo quis in sanitate vitam traducere valeret; respondit, si exteriora oleo, interiora melle rigaret. Idem Democritus, cùm in senectute vitæ esset pertæsus, eam subtractione alimenti finire conabatur. Sed cùm ingruerent Thesmophoria seu sacrorum cerealium dies, rogantibus mulieribus ne per id tempus domum funestaret, vas melle plenum adferri jussit, & sola illius anaphora, hoc est evaporatione, aliquot dies vitam produxit. Scribit etiam Athenæus, Cyrnios, qui Corsicam insulam habitant, ideò esse longævos, quòd mellis cibo utantur assiduè, cujus maxima copia ibi colligitur. Denique sacri Codicis testimonio, mellis præstantia confirmatur, ubi de Joanne Baptista loquens, *Butyrum*, inquit, *& mel comedet, ut sciat eligere bonum & reprobare malum*. Cùm enim boni & laudabiles humores ex melle generentur, ex bonis humoribus boni spiritus, à quibus functiones corporis omnes, atque adeo functiones cerebri principes exercentur; consequens est, illius usu ingenium & intellectum acui, cujus tota operatio in boni & mali exquisita dignotione consistit.

Mellis natura satis recondita est, quandoquidem incertum est, ad quam rerum classem revocari debeat, cùm scripserit Galen. *loco suprà citato*, illius naturam separatum quid esse à plantis & animalibus. Et auctores in hac re maximè variant, aliis ab aere purè & simpliciter provenire, & ab apibus in escam colligi, atque in favos transferri asserentibus, aliis verò dicentibus, ex plantarum succo ab apibus generari. Prior sententia ab Aristotele, Galeno, aliisque innumeris magis probatur: Et confirmatur experientia, quòd in regionibus melle abundantibus, verna tempestate, matutinis horis, folia plantarum melle referta comperiantur, quod ex aere promanavit. Est igitur mel ros quidam aereus & pinguis, ex pinguibus quibusdam vaporibus è terra elevatis, & in aere condensatis genitus, ab apibus supra flores præsertim, tum etiam folia plantarum collectus, & ad cibum in favis reservatus. *Dubium* tamen aliquod remanet, num ex ipso florum succo aliquod etiam mellis generari possit, quandoquidem nemini dubium est, quin cera ab ipsis apibus ex plantarum succis generetur, quæ cum maximam habeat analogiam cum melle, verisimile videtur, mel etiam ex iisdem succis in roris penuria generari posse. Hoc saltem certissimum est, mel qualitates plantarum referre, è quibus colligitur. Sic, quod in thymo colligitur, thymum redolet, quod in Sardinia provenit, ubi absinthii magna copia crescit amarum est: in Ponto verò est venenatum, propter Rhododendron, quod in eo magna copia adolescit. *Verùm* qualitates plantarum mellì facilè communicari possunt, dum in eas spargitur, iisque tenaciter adhæret, & aliqua ex parte imbibitur.

Mellis optimi electio ab auctoribus proposita est, ut si colore flavo odore suavi, nullum nec florum, nec herbarum odorem aut saporem referens, gustu jucundum. Album tamen, quale est nostrum Narbonense, & quale Atticum olim fuit, præstantius est ratione alimenti, quia magis temperatum. Flavum verò præferri potest ratione medicamenti. Omne tamen mel est alimentum medicamentosum, quia non solùm perfectè nutrit, utpotè purissimum & incorruptibile alimentum, ac excrementis vacuum; sed etiam corpus calefacit, pituitam ventriculo & intestinis hærentem abstergit, alvumque laxat. Aliaque commoda non pauca corpori suppeditat.

Mel vernum præstantius est autumnali, quia è cera nova exemptum, novellisque stirpibus genitum. Æstivum deterius est verno, quia calidius & acrius. Hybernum omnibus deteriùs; *halitum enim ceraginis exspirat, inquit Dioscorides, &* crassius existit.

CAPUT XXIV.

De Potu & materia potulenta.

Aqua simplex frigida est & humida. Omnium verò optima quæ limpida & clara est, pura, minimeque cœnosa, & ab omnibus, quæ innatare solent, ramentis liberata, omnis saporis, omnisque odoris expers: tenuis & levis, quæ hypochondria celeriter permeat, & per corpus citò distribuitur, citò calescit & refrigeratur. His optimæ aquæ notis ab auctoribus propositis duæ aliæ addi possunt non adeò vulgares, ut scilicet duo lintei frustra ejusdem ponderis sumantur, & in aquis diversis humectentur, ac postmodum ad solem exsiccentur: si alterum prius exsiccetur, melior erit aqua, in qua illud humectatum fuerit. Deinde, post quam ambo exsiccata fuerint, iterum ponderentur, & si alterum altero levius sit, melior erit aqua, in quam leve demersum fuit.

Ratione locorum, ex quibus aquæ desumuntur, Fontana reliquis præferenda est, modò conditiones habeat superiori theoremate *propositas: si enim iis destituatur, improbanda est.* Hipp. lib. de aere, loc. & ap. *alias proponit conditiones, ut scilicet versus ortum solis, præcipuè æstivum scaturiat: per terram mundam, minimeque lutosam vel argillosam, sed per arenas & lapillos fluat; quæve hyeme sit calidior, æstate verò frigidior. Hoc enim significat ex profundis terræ visceribus eam scaturire, quæ propter antiperistasin hyeme calent, æstate verò frigent, ut in puteis solet contingere. Quæ ad Septentrionem aut Occidentem oriuntur, & Solem aversum habent, deteriores sunt, utputo crudæ, graves, & tarde permeantes.*

Aqua pluvialis post fontanam omnium optima censetur, imò verò à quamplurimis auctoribus fontanæ præfertur, si conditionibus requisitis stipata sit. Illæ autem conditiones sunt, si fictilibus tubis in contectam cisternam deducatur: si per locum arena repletum transfundatur: si verno tempore blandè & pacatè, non autem procellosè decidat: si in munda cisterna pura & incorrupta servetur, neque sordes aut vitium aliquod contrahat ex tegulis, quas eluit.

AQuæ fontanæ primum locum concessimus, juxta sententiam Hipp. Gal. & Avicennæ. Multa tamen afferri possunt, quæ pluvialem cum ea de dignitate certare posse ostendant. Ac *primum* Celsus, *lib.* 2. *cap.* 18. *levissima*, inquit, *pluvialis est, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo: post hanc ex nive, aut glacie: gravior his ex lacu, gravissima ex palude.* Aetius *retrabib.* 1. *sermone* 3. *cap.* 165: *Aqua pluvialis*, inquit, *omnium levissima censetur, & facilè transmutatur.* Hippocrates *lib. de aere, locis, & aq.* aquam pluvialem laudat, quòd levis, dulcis, limpida, & tenuis sit, ex eo quòd à Sole tenuissimum trahatur & levissimum. Vitruvius *lib.* 8. *c.* 9. *Quæ ex imbribus*, inquit, *aqua colligitur, salubriores habet virtutes, eo quòd eliciatur ex omnibus fontibus levissimis, subtilibusque raritatibus, deinde per aeris exercitationem percolata, tempestatibus liquescēdo pervenit ad terram.* Averroes *in Canticis*, disertè asserit, aquam pluviam optimam esse, & fontana ac fluviali longe excellentiorē. His auctoritatibus accedunt rationes ab experientia desumptæ: siquidem aqua pluvialis ad stateram omnium levissima est, promptissimè calefit atque refrigeratur, hypochondria non gravat, sed facilè permeat; nullam

jam in calore, odore, vel sapore insignem qualitatem obtinet: ejusque tenuitas ex eo potissimùm apparet, quod legumina in ea meliùs coquantur quàm in fontana. Præterea aquæ pluviæ salubritatem ostendunt olera, & omne stirpium genus, quæ imbrium depluvio meliùs, quàm irrigatione nutriuntur & incrementum capiunt. Imò *& arundines in palude prognatæ, sine imbribus non adolescunt*, ut Plin. affirmat. Et Aristot. 8. *de histor. animal.* dicit, pisces ipsos, qui in aqua continuò degunt, non benè vivere ac soboleſcere iis annis, quibus pluviæ deficiunt. Diceres, humorem in vapores solutum, & insita levitate sursum delatum, e cœlo & syderibus vivificam vim mutuari, quam postmodum hisce inferioribus impertitur.

Objici potest, nivem & grandines ex pluviæ materia generari, attamen aquas ex iis aliquatas rejici ab omnibus, cùm tamen eandem cum pluvia naturam participent. *Respondet* Paulus, aquam nivalem & glacialem omnium vitiosissimam esse, quòd aquarum coagelationes omnes tenuissimæ partes exprimantur.

Secundò objici potest ex Galeno aquam pluviæ facilè putrescere, & astringendi facultate præditam esse. *Respondet* iterum Paulus, his verbis: *Nemo citius putrescibilem aquam deterrimam esse judicet, cùm alterationis mutationisque proclivitas virtuti magis, quàm vitio adscribenda sit.* Et Galenus ipse 1. *de aliment. facultatibus*, ait, ea quæ facilè concoquuntur, facilè item alterari & corrumpi, & contrà, quæ concoctu sunt difficilia, difficiliùs alterari & corrumpi. Ad adstrictionem verò, aquæ pluviali tributam à Galeno, *responsio* elicitur ex Avicenna, qui dicit, aquam pluvialem ea ratione videri astringentem, quòd mox distribuatur, & ad vias urinæ penetret: hinc enim fit, ut fæcibus minùs humiditate dilutis, factisque sicciοribus, alvus astrictior evadat. Per se autem aqua pluvialis astringere non potest, cùm tenuissima sit & ac rea, astrictoria autem vis à terrea materia dependeat.

Ex iis quæ dicta sunt, aqua pluvialis fontanæ videretur præferenda. Nos tamen fontanam cum gravissimis authoribus prætulimus, quia si debitis conditionibus, in theoremate propositis, stipata sit, eodem statu semper remanet, neque facilè à causis externis immutatur. Contrà verò pluvialis tot conditionibus indiget à rebus externis petitis, ut difficillimum sit omnes concurrere simul: sed aliqua earum deficiente, non parùm illam de perfectione sua amittere necesse est; si nimirum à tegulis non diligenter ablutis, sed sordibus inquinatis excipiatur, vel in cisterna non bene mundata servetur, & tempore minùs apto colligatur.

Est autem *dubitatio* circa tempus aquæ pluviali colligendæ magis idoneum. Siquidem non pauci ex Hipp. censent, æstivo tempore collectam: & cum tonitru descendentem, esse præferendam: quòd illa tenuissima & levissima sit. Verùm licèt talis aqua ratione tenuitatis & levitatis, aliquam habeat prærogativam; tamen cùm tempore æstivo variæ exhalationes è terra eleventur, quæ mineralium naturam quodammodo æmulantur, & cum vaporibus miscentur, ex quibus pluviæ constantur, non tam laudabiles videntur illæ aquæ: cujus rei evidens est indicium quod facilè putrescant, & vermiculi frequenter in iis generentur. Fulgura enim & tonitrua à sulphureis exhalationibus oriuntur, quæ etiam aliquando aerem odore suo inficiunt. Adde quòd æstatis tempore, aquæ stagnorum, lacuum, & paludum contrahant putredinem, ex iisque vapores elevati pluviæ materiam suppeditent, quæ ideò, vitiosa, & facilè putrescibilis est. His rationibus ducti, eam aquam prætulimus in theoremate, quæ verno tempore colligitur; quandoquidem stagna, lacus, & paludes aquam habent copiosam, eamque puram ex pluviarum copia, quæ toto hyeme deciderunt. Deinde impossibile esset, eam aquæ copiam colligere, quæ usui annuo sufficere valeret, cùm rarissimæ sint, & pauciſſimæ pluviæ æstivæ, ad aliquot tantùm horas perdurantes. Et docet nos experientia hìc Monspelii, ubi aquæ pluviæ usus frequentissimus est, quæ vulgò per hyemis & veris decursum colligitur, eam esse optimam, & omnes habere prærogativas suprà descriptas. In decoctione leguminum præsertim, hæc sola usurpari solet, in qua mollitiem eam insignem adipiscuntur: cùm in aliis aquis duritiem aliquam retineant, quantumvis decoquantur.

Aqua putealis crassa est & gravis: unde in visceribus diutius hæret, & obstructionum generationem promovet. Magna tamen est inter aquas puteales differentia, ita ut nonnullæ cum fontanis de bonitate certent: si nimirum sequentibus conditionibus stipatæ sint. 1. Si fontes vicinos habeant, ex quibus aquæ laudabiles scaturiunt; (conjiciendum enim est, ab illis fontibus aquas suas qualitates mutuari,) vel flumini puro ac rapido vicinæ sint. 2. Si ex profundis puteis hauriantur, tales enim æstate frigidæ, hyeme calidæ sunt, & externis injuriis minùs patent. 3. Si cœlum spectent, & aeri libero, à Sole illustrato, expositæ sint: Solis namque lumine depurantur & serenantur, vitalisque cujusdam auræ redduntur participes. 4. Si frequenter moveantur & hauriantur; attenuantur enim, & minùs putrescunt. 5. Si earum putei sæpè ac diligenter expurgentur, unde puriores redduntur. 6. Si à cloacis aut sterquiliniis sint remotæ, à quibus pravam aliquam qualitatem mutuari possunt. Si verò contrarias haberent conditiones, illaudabiles censendæ sunt. Quæ enim profundæ non sunt; nisi à fontis cujusdam scaturigine oriantur (injuriis patent externis, hyeme algent, æstate calent, palustrium & stagnantium aquarum more. Conclusæ sub tectis, lociſque concameratis, cœlesti lumine privantur, & situ muciáo inquinantur. Immotæ crassescunt, crudæ manent, putredinis quid concipiunt, ventriculum offendunt, ægrè permeant, viscera ladunt. Cloacis & sterquiliniis vicinæ, viroso sapore & odore imbuuntur.

Aquæ fluviales cum putealibus bonitate certant, & in quibusdam locis præferendæ sunt, in aliis postponendæ. Magnas tamen habent aquæ fluviales inter se differentias. Meliores enim sunt, quæ dulces ac limpidæ sunt, & è magnis ac rapidis fluminibus petuntur, per laudabiles terras fluunt, & felici cœli aspectu fruuntur. Malæ autem sunt, quæ ex pravis & stagnantibus, aut cœnosis ac turbidis fluviis hauriuntur; vel ex magnis quidem ac currentibus, sed latrinas expurgantibus, sordesque culinarum, vestium, & linteorum recipientibus.

Hinc flumina, quæ magnarum civitatum mœnia alluunt, multas habent impuritates admistas, & multos morbos generant, ni cautio adhibeatur, quæ in eo præcipuè versatur, ut loca hauriendæ aquæ destinata supra civitatem posita sunt, ubi aqua civitatis sordibus nondum infecta est. Si verò aqua civitatem præterlapsa usurpetur, salubris esse non potest. Hæc etiam cautio in aquæ fluvialis usu adhibenda est, ut in hydriis per aliquot dies asservetur; ibi enim quiescens, terrestres ac limosas partes, omnesque impuritates ad fundum deponit.

Aquæ stagnantes & palustres omnium pessimæ sunt: Cùm enim nullo aut exiguo motu cieantur, facilè putrescunt. Crassæ sunt, crudæ, & sæpè malignæ ac pestilentes.

Aquæ Nivales & Glaciales pessimæ etiam sunt: Dum enim à frigore congelantur, tenuiores partes exhalant; præterea insigni frigiditate præditæ sunt, quæ ventriculum offendit. Quod de vinis & aquis, nive & glacie refrigeratis, intempestivè & præposterè usurpatis, etiam dicendum est. Licet enim juvenes robustiores earù noxam statim non percipiant, progressu tamen ætatis eam sentiunt, & varios articulorum, viscerum, & partium nervosarum morbos incurrunt.

Nostra ætate, & paucis annis, apud nos maximè invaluit potus aquæ nive aut glacie refrigeratæ, æstatis tempore usurpatus; imò non pauci vinum hoc modo refrigerant. Quæ res inter Medicos, imò & apud vulgus maximè controvertitur; aliis hunc usum plurimùm laudantibus, aliis improbantibus. Quandoquidem igitur opportuna occasio hìc sese offert sententiam nostram aperiendi, paucis eam explicabimus. Ac primùm, in theoremate, aquæ nive aut glacie refrigeratæ potum damnavimus; sed cum hac additione, si intempestivè & præposterè usurpentur, quod accurata explicatione indigent. Nam primò potus iste admodum frigidus, in genere consideratus, damnandus absolutè videtur, juxta sententiam Hippocratis, *Aphor. 51. sect. 2. Plurimum atque repente evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel alio quovis modo corpus movere, periculosum. Omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est.* Cùm igitur in magno æstatis ardore corpus plurimùm æstuet; periculosum esse videtur, illud subitò & derepente glaciali illo potu refrigerare. Hujus periculi effectus confirmari potest plurimis exemplis eorum, qui ex hujusmodi potu in gravissimos morbos præcipitati sunt, quorum non paucos ipsimet vidimus & curavimus. Ex altera verò parte infiniti reperiuntur, qui hunc usum ad cœlum efferunt, & plurimis tum rationibus, tum experimentis confirmant.

Prima ratio ex eo desumitur, quod calor noster nativus à duobus validis & potentissimis hostibus oppugnari & extingui consuevit; frigore nimirum extinguente, & calore

lore dissipante. Sic in vehementissimo æstatis ardore corpora languida & effęta redduntur, ab æstuante aere, partes corporis veluti inflammante, earumque calorem exsolvente. Quæ exsolutio impediri non potest, nisi refrigerantibus assumptis & admotis. Quemadmodum igitur ab omni ævo balnea & natationes in aquis frigidis convenienter usurpatæ fuerunt, ad fervorem illum corpotis temperandum; sic etiam potus frigidus assumptus, ad hoc ipsum efficiendum maximè valebit.

Secundò, Potus in genere necessarius est ad restaurandam humiditatem, quæ à calore nativo indesinenter absumitur ac dissipatur; potus autem ille quatenùs humidus, id præstat: si autem cum humiditate juncta esset caliditas, illa plurimùm humiditatis resolutionem adjuvaret, ideò communis est omnium hominum instinctus, ut frigidum potum appetant, etiam hyemis tempore, ad calorem illum internum temperandum, & humidi dissipationem remorandam. Potiori ergo jure æstatis tempore, ubi magna fit humiditatis dissipatio à calore viscerum intenso, potus ille refrigerans necessarius est.

Denique, frigidissimum potum æstatis tempore usurpatum, maximè conferre, infinitorum hominum testimoniis constat, qui se à plurimis incommodis, potu, nive aut glacie refrigerato, liberatos esse testantur. Tum etiam in Hispania & Italia pro certo habetur, ab eo tempore, quo hujusmodi potus invaluerit, minùs grassari æstatis tempore febres continuas & malignas, quæ antea eos maximè infestabant.

Nos verò hac de re ita statuendum censemus. *Primò* de potu mediocriter frigido nulla est dubitatio, quin omnibus hominibus maximè conveniat. Hinc ab antiquo solent omnes (quantum fieri potest) vinum in cellis subterraneis pro æstatis usu asservare, aquas è profundis putei haurire iisque vinum diluere, si potabiles sint; sin minùs, in iis vinum & aquam meliorem refrigerare. Atque adeò saluberrimum censemus, vigente æstu, vulgaribus & antiquis hisce modis vinum & aquam refrigerare; quibus etiam ulteriorem frigiditatis gradum conciliare possumus, si lagenæ iis repletæ in puteum demittantur, ita tamen ut aquam non attingant: aer enim, aquæ vicinus, ab ea frigiditatem contrahit, & magis penetrat quàm aqua; lagenasque suspensas potentius refrigerat. Sed de potu, nive aut glàcie refrigerato, qui longè intensiorem ac propemodùm glacialem frigiditatem contrahit, major est difficultas. De ea enim maximè valet citatus Aphorismus, *plurimum atque repente refrigerare vel calefacere, periculosum*. Ad cujus resolutionem dicimus: in regione & tempestate calidissima posse usurpari ab iis, qui in juvenili ætate constituti sunt, calidiori temperamento prædíti, & pravis humoribus vacui; tum etiam viscera omnia valida ac robusta obtinent, & imprimis, qui hujusmodi potui sunt assueti, & sese plurimùm exercent. Aliis verò, qui nempe in senili aut puerili ætate constituti, debilia habent viscera, vel obstructa, pituitoso aut melancholico temperamento prędíti sunt, plurimos habent humores excrementitios, otiosam vitam agunt, pauco exercitio & plurimo coitu utuntur, noxiosissimum esse. Cùm igitur tot circumstantiæ requirantur ad hujusmodi potum impunè usurpandum, & illæ in paucissimis hominibus reperiantur, satius est ab eo abstinere, & potu modis propositis refrigerato uti, qui ad sanitatem conservandam sufficere potest.

At verò, quia tantopere invaluit hoc tempore potus glacie refrigeratus; ut multi, ei non assueti, in conviviis aut aliis locis eo uti cogantur, alio potus genere destituti, unde nonnullos vidimus in gravissima pericula conjectos: operæ pretium duximus præceptum aliquod excogitare, quo minorem noxam ex eo incurrere valeant. Atque adeò præcipimus, ut ante omnem potum plurimos cibos ingerant, eosque calidiores, ut offam calidam, salsa & piperata, quibus excalefactus ventriculus vehementi potus frigiditati meliùs resistat: mox potum assumant pauciss̄imum, eumque non multùm dilutum, sed solito meraciorem: vinum enim tantum frigus non concipit ut aqua, ac promptiùs incalescit in ventriculo, quem postmodum actu tum calefacit. Atque ut siti omninò satisfiat, potuum singulorum paucitas frequentia compensetur: Sic enim potus illius frigidioris noxa saltem majori parte evitari poterit. Eandem cautionem observari possunt ii, qui calidiori temperamento prædíti, ardente Sirio plurimùm æstuant & febribus ardentibus obnoxii sunt, aliasque conditiones præ se ferunt, quibus innoxii tali potu uti valent, & se ex eo haud exiguum fructum percepturos sperant, ut scilicet ei paulatim assuescant, per aliquot dies, ab initio pitissando, sed parum & frequenter bibendo.

Vinum in genere consideratum in activis qualitatibus calidum est, in passivis verò siccum. Calorem nostrum fovet, cor maximè roborat, spiritus auget, vires reficit, concoctiones juvat, pituitam attenuat, bilem per urinas expurgat, omniumque excrementorum expulsionem promovet.

Per vinum in genere consideratum, intelligimus illud, quod principaliter vinum dici meretur, & quod in regionibus calidis, aut saltem temperatis provenit, quod ex uvis maturis expressum est, in dolio probè confectum, cum insigni tamen differentia, ut aliud in primo, aliud in secundo, aliud in tertio grado calidum sit & siccum. Illud verò quod ex uvis immaturis exprimitur, quodque acidum est, austerum, vel acerbum: vini nomen propriè non meretur, sed potiùs omphacium appellandum est.

At verò circa passivas vini qualitates, gravis est difficultas propter pugnantes invicem authoritates & rationes. Nam *Primò*, Aristoteles *problem. 17. sect. 3.* vinum disertè calidum & humidum pronunciat. *Secundò*, *Gal. 3. de caus. puls. cap. ultimo*, vinum propter humiditatem celeriter nutrire asserit, eoque magis, quia simul calidum; calorem enim ducem humoris nominat.

Tertiò, idem Galenus *1. de sanit. tuenda, cap. 11.* pueris vinum interdicit: tum alias ob causas, tum præcipuè, quia eos nimis humectat, & copioso halitu replet. *Eodemque loco* scribit, vinum humectare quidquid immodicè siccatum est.

Quartò idem Gal. *5. de sanit. tuenda, cap. 5.* vinum senibus aptissimum censet non modò propter calorem, quem senes habent debilem, verùm etiam propter humiditatem.

Quintò, Plato *2. de legibus* dicit: Dionysium hominibus vinum largitum esse, quasi remedium adversus duritiem senectutis, ut rejuvenescere videantur: & non secùs ac igne ferrum, ita vino senum corpora molliri.

Sextò, Hippocrates *2. de diæta*, vina dulcia nigra, dulcia tenuia, & acida humectare asserit.

Septimò, succus uvarum maturarum, ex quo vinum conficitur, calidus est & humidus, teste Hippoc. *2. de diæta.*

Octavò, Vinum humanæ naturæ, quæ calida est & humida, gratissimum est & amicissimum.

Nonò, Vinum melancholicis maximè confert, qui humectatione indigent, unde illud: quamdiu humectantur, tamdiu curantur.

Contrà verò, siccitatem in vino prævalere, sequentibus auctoritatibus & rationibus ostenditur.

Primò, Galenus *8. simplic. de vino*, in eo siccitatem caliditati proportione respondere dicit.

Secundò, idem confirmat Paulus Ægineta *lib. 7. cap. 3.* & Galeni mentem sequitur.

Tertiò, Aetius *terrabibl. sect. cap. de vino*, vinum antiquum tertio ordine siccum statuit.

Quarto lib. 2. Synops. cap. 15 vinum gradu secundo siccum esse asserit, & *cap. 16.* ponit in gradu tertio, si nempe valde sit vetustum.

Quinto, Vinum multum spiritum continet, qui igneæ est naturæ, & facilè inflammabilis.

Sexto, Phlegmaticis naturis confert, & immoderatè sùptũ sitim excitat, ac viscera torrefacit, unde color rubicundus, & pustulæ præcalidæ in ebriosorum facie apparent.

Septimo, ad ulcerum curationem utilissimum est, docente Galeno *4. meth. cap. 5.* At ulcera detersione & exsiccatione curantur.

Pro hujus controversiæ decisione, duplex distinctio adhibenda est: una humiditatis, altera vini.

Humiditas duplex est, actualis & potentialis. Et utraque nativa, vel ascititia.

Vinum vel immaturum est, acidum, & imperfectum: vel maturum, perfecteque coctum. Iterum, vel recens, vel antiquum: & utrumque vel generosum ac potens, vel debile & infirmum.

His positis, dicimus vinum actu esse humidum, quandoquidem omne corpus fluidum actu humidum est. Potentialiter verò siccum est, si sit maturum generosum, neque valde recens: quemadmodum in theoremate posuimus.

Quod verò crudum & acidum est, valde recens, & adhuc musti naturam redolens, tum etiam dulce, humidum est à prædominio. Crudum abundat phlegmate & aquosa humiditate, tam propria, quàm ascititia: recens multa abundat humiditate, quæ sensim in dolio per fermentationem absumitur.

Præmissis igitur hisce distinctionibus, auctoritatibus & ra-

& rationibus acquiescimus, quibus vini siccitas confirmatur. Iis verò, quæ pro illius humiditate allatæ sunt, ita respondemus.

Ad *primam* dicimus, Aristotelem vinum vocare humidum actuali humiditate, non autem potentiali.

Ad *secundam Respondemus*, Galenum vinum considerare, ut alimentum est, qua ratione actu humidum est, & propter illam actualem humiditatem celeriter distribuitur, & facilè immutatur, unde etiam celeriter nutrit.

Ad *tertiam dicimus*, Galenum pueris vinum interdicere, non quòd potentialiter, sed actualiter eos humectet, quòd calefaciat, quòdque halitibus caput repleat sicque variis morbis, & imprimis convulsionibus ansam præbeat.

Ad *quartam Respondemus*, Galenum senibus vinum commendare, non quòd humectet, sed quòd calorem eorum debilem reficiat, serososque humores, quibus abundant, per urinas evacuant. Qua de causa vinum tenue ac flavum iis accommodatum esse monet.

Ad *quintam Respondemus*, Platonem, cùm vinum dicit remedium esse adversus duritiem senectutis, non intelligere duritiem corporis, sed animi, inquit enim, senioribus bibendum esse vinum, ut rejuvenescant, & mœstitiæ eos capiat oblivio, ipsaque animi affectio; velut ferrum in igne, ex duritie in mollitiem deducta, flexibilior fiat. Quod etiam clariùs explicat in sequentibus, dicens bibentium animos, sicut in igne ferrum, molliores junioresque evadere.

Ad *sextam dicimus*, Authoritatem Hippocratis sententiæ nostræ minimè repugnare, qui in controversiæ decisione dicimus, vinum acidum & dulce esse humidum à prædominio.

Ad *septimam Respondemus*, Hippocratem loqui de musto seu vino recenti, quod vocat succum uvarum maturarum; & illud etiam humidum esse à prædominio fatemur.

Ad *octavam Respondemus*, Vinum humanæ naturæ amicum esse, quia celeriter nutrit, spiritus reficit; qui effectus non impediuntur ab exsiccandi vi quæ valde moderata est, & ab humana temperatura non admodum recedens.

Ad *nonam Respondemus*, Vinum melancholicis conferre, non quatenùs humectat, sed quatenus spiritus recreat, cor exhilarat, & lætitiam inducit.

Variæ autem sunt vinorum differentiæ, à propria natura, sapore, odore, colore, & ætate desumptæ, quæ viribus etiam ac facultatibus multùm inter se variant.

Ratione propriæ naturæ, vinum aliud vocatur ὀλιγοφορον, *seu* paucifervum, *quod in diluendo paucam aquæ admixtionem fert: aliud vinosum a generosum, quod potentius est, & plus aquæ ferre potest; & quo generosius est, eo magis ad caliditatem & siccitatem vergit.*

Ratione saporis, vina dulcia bene nutriunt, & à visceribus avidè arripiuntur. Quia tamen sunt crassiora, obstructiones pariunt, hypochondria inflant, flatus generando propter eandem crassitiem, & facilè in bilem vertuntur. Pulmonibus conferunt, neque nimis calida sunt, neque caput tentant, aut nervos feriunt. Quæ omnia relata sunt ab Hipp. 2. de rat. vict. in acut. text. 2.

Vina austera & acerba calorem habent debiliorem, in ventre diutius morantur, neque facile venas permeant, & ad vias urinæ penetrant: pulmonis affectibus nocent, alvi fluxui conferunt, utpote astringendi vi prædita.

Ratione odoris, vina odorata & fragantia maximè commendantur, vires instaurant, spiritus reficiunt, totum corpus recreant & exhilarant, senibus utilia sunt, nisi quod caput repleant nervosque feriant: ideò noxia sunt iis, qui catarrhis, aliisque capitis affectibus obnoxii sunt.

Ratione coloris non adeò certa facultatum indicia desumi possunt. Sunt enim vina quædam alba, aquosa, & minùs potentia: alia generosa, & impensè calida. In universum tamen alba fulvis & flavis minùs calefaciunt. Inter fulva generosissima sunt Rhenanum, Creticum, & Moschatellinum. Ex rubris etiam alia magis, alia minus generosa. Ut plurimùm tamen quæ intensionem habent rubedinem, & quo magis ad nigredinem accedunt, minus potentia sunt, & quo crassiora, eo magis obstructionibus generandis idonea sunt. Tenuia verò meatus aperiunt, sudores & urinas movent; paucioris tamen sunt nutrimenti, quàm crassa.

Ratione ætatis, vina nova & recentia, quæ musteam adhuc dulcedinem servant, aquosiora debilioraque sunt, quam vino conveniat; excrementosa sunt, & coctionis difficilis, alimenti distributionem sufficienter non adjuvant, se diu in ventre retinent, unde hypochondria inflant & distendunt: gravia insomnia excitant, viscera obstruunt, & calculum generant, præcipuè quæ dulcia sunt, crassa, turbida, & parum defæcata, mustique naturam adhuc retinentia.

Vina antiqua, quæ ab ortu suo & propria natura generosa sunt, acriora ac vinosa evadunt, ac plus justo calefaciunt. Caput nervosque lædunt, facilè inebriant, & corpus usu quotidiano attenuant; calidis temperaturis noxia, nisi modicè, ac bene diluta bibantur: In quibusdam tamen regionibus frigidioribus, vina quæ acerba & austera esse solent, secundo vel tertio anno meliora & salubriora evadunt, & longiori coctione quæ fit in doliis, austeritatem deponunt.

Vina, ætate media victui sanorum & ægrorum accommodatissima sunt; siquidem tunc temporis optime defæcata sunt, & calore mediocria. Vini enim calor successu temporis magis sese exerit, & minùs potens est in novo, magis in ætate media, maximè in annoso.

Licet autem varia vinorum genera variis naturis ac temperiebus magis vel minus opportuna sint; in universum tamen, optimi vini & omnibus propemodum hominibus convenientissimi, conditiones sunt: ut saporem habeat inter dulcem & austerum medium, ut sit odoratum & fragrans, sit clarum & nonnihil fulvum, non nimis tenue, aut crassum, ad tenuitatem tamen magis accedat, neque nimis potens, neque nimis debile, ætatis mediæ.

APPENDIX.

Multa alia potuum genera ob vini penuriam in variis regionibus communiter usurpantur, ut cerevisia, pomaceum, pyraceum, &c quæ quoniam apud nos incognita & inusitata sunt, iis qui dictas regiones incolunt, examinanda relinquimus. Præterea varia etiam potuum genera vulgo usurpantur, & à Medicis præscribuntur, ad multorum morborum curationem & præcautionem. ut prisana ex hordeo, liquiritia, ebore, cornu cervi, variisque radicibus & herbis confecta; bochetum ex China, salsaparilla, santalo, buxo, rhabarbaro, hydromel, & infinita alia, quæ consultò omittimus, potui sanorum tantum inhærentes. Videantur Sennert. Joel, Horstius & alii de his potibus Scriptores.

CAPUT XXV.

De Aere.

Aer omnibus hominibus saluberrimus, eorumque sanitati conservandæ maxime idoneus, debet esse in primis qualitatibus temperatus, purus, nitidus, tenuis, patens & liber nullo vapore malo, nullis inquinamentis, nulla uligine aut corruptela perfusus: sed blandis, ac suaviter spirantibus ventis difflatus, & ut plurimùm serenus.

Insalubris verò est, qui stagnantium aquarum, aut paludum halitu inficitur, aut è profundo quodam specu pestilentem auram recipit: qui è cloacis, vastam urbem purgantibus, vitium contrahit, aut ex animalium laniena, coriariorum officinis, fimique putredine: Qui ex stagni, aut magni fluminis vicinia crassus, nebulosus, & caligine plenus est: qui editis undique montibus septus, demissoque loco ac cavo arctatus, nullum recipit perflatum.

AEr duobus modis corpora nostra afficit, vel quatenus ea extrinsecus ambit, & per cutis poros ac spiracula sese insinuat; vel quatenus inspiratione attrahitur. Utroque modo magnam corpora nostra afficiendi atque alterandi vim habet, dum omnes suas qualitates spiritibus (qui ex eo aluntur ac generantur,) continuò communicat & per spiritus singulis corporis nostri partibus. Quæ si corpori conservando idoneæ sint, ad tuendam sanitatem plurimùm conferunt; si verò illius temperiei ac constitutioni sint adversæ, ad morbos procreandos insignem vim obtinent.

Galenus 1. *de sanit. tuend.* saluberrimum esse ait hominibus, optimum in pulmones aerem attrahere, ut puri ex eo spiritus generentur, uti pestilentissimum, noxio aere uti. Et Columella 1. *de re rustica cap.* 3. in emendo agro cœli salubritatem imprimis spectandam censuit; neminem enim sanum debere facere sumptus in pestilenti, quamvis feraciissimo pinguissimoque agro, cùm incertum sit, an dominum sinat ad fructus pervenire. Nam ubi sit cum orco ratio ponenda, ubi non modò perceptionem fructuum, sed & vitam colonorum esse dubiam, vel potiùs mortem quæstu certiorem. Petatur igitur aer calore & frigore temperatus, quem ferè medius obtinet collis, qui neque depressus hyeme pruinis torpet, nec torret æstate vaporibus, neque elatus in summa montium perpetuis ventorum motibus aut pluviis, omni tempore anni sævit.

Aer

Aer exquisitè temperatus & quasi mediam, inter calorem ac frigus, humiditatem ac siccitatem, constitutionem sortitus, optimè temperatis corporibus saluberrimus est. Intemperatus verò, aer contraria qualitate praditus longè salubrior est.

Sic calido temperamento prædíti in aere frigido meliùs degunt: qui frigidiorem temperiem nacti sunt, iis calidior aer utilior est; humidiores, sicciori; siccio-res, humidiori aere gaudent.

Cùm verò unusquisque proprium, & suæ temperaturæ maximè idoneum aerem invenire aut eligere nequeat, arte supplendum est, quod naturæ beneficio denegatur. Atque adeò frigidior aer arte calefaciendus est, calidior refrigerandus, humidior exsiccandus, & siccior humectandus.

Si regendo corpori calido, aere frigido egeamus, qui talis vel regionis vel situs ædium culpa, non fuerit, præparare ipsum ad frigidum oportet frequenti ædium irrigatione, florum & plantarum refrigerantium usu, patentium ad Septentrionem luminum apertione, quò inde spirans aura ædes refrigeret. Si aer frigidior sit, accenso igne luculento calefaciendus est, ædium meatus omnes occludendi, ut frigidi aeris ingressus prohibeatur: vel in hypocausto, ut plurimùm degere oportet, ut apud Germanos, omnesque Septentrionalis plagæ incolas fieri solet. Humidior aer igne multo ac suffitibus siccabitur: siccior, aquarum perfusionibus humectandus erit.

Aer calidior corpora reddit calidiora, humores liquat, attenuat & dissolvit; vires dejicit, si immodica fuerit illius caliditas: coctionem debilitat, vitam insuper brevem facit. Aristoteles Æthiopes, & qui Lybiam Sole exustam incolunt, ideò brevioris ævi esse voluit, quod nimio Solis ardore nativus eorum calor brevi dissipetur, citoque senium accedat, siccatis eorum corporibus.

Frigidior aer corpora refrigerat, densat, astringit, coctionem adjuvat, urinæ copiam auget, catharros alioque capitis morbos excitat, si frigiditas fuerit intensior.

Calor, vi frigoris ambientis ad interiora repercussus, validior ac vegetior fit: unde Hippocrati, *ventres hyeme calidiores*, & à calore illo potentiori coctio alimentorum melius perficitur. Urinæ copiam auget frigidus aer, quia condensatis cutis poris maximè impeditur diaphoresis, & vapores, qui per transpirationem excludebantur, interiùs retenti condensantur, ac seri formam adepti ad urinæ vias transferuntur. Sic vulgò dicitur eandem esse materiam sudoris & urinæ; ita ut profluentibus sudoribus, pauca sit urinæ copia; & contra, iisdem suppressis, magnus sit urinæ proventus. Sic vulgaris docet experientia, hyemis tempore, & flante Borea, majorem urinæ copiam profundi; Æstate verò & in constitutione Austri, longè minorem. Si verò intensior fuerit frigiditas, catharri excitantur cerebro refrigerato, quandoquidem frigidum cerebro valde inimicum est, ut docet Hipp. in *Aphorismis*.

Humidus aer cutem emollit, & corpus humectat, excrementisque obnoxium reddit, idque pigrum ac deses efficit, & ingenii torporem ac tarditatem inducit.

Siccus aer totum corporis habitum siccat, excrementa minuit, corpori agilitatem, sensibus & ingenio claritatem inducit.

Aer turbidus, nubibus, ac nebulosus, corpora pravis humoribus & inquinatissimis spiritibus implet, in pituitosis naturis pituitæ copiam acervat, quæ mihi ac nebulæ similis est.

Quotidiana docet experientia, in locis palustribus, stagnis, lacubus, aut magnis fluminibus vicinis, aut qui propter aliam causam crasso ac turbido aere fruuntur, febres putridas, tum simplices, tum malignas, esse frequentiores.

CAPUT XXVI.

De Temporibus Anni.

Ad aerem anni tempora referuntur, quoniam in eo magnas mutationes faciunt.

Astrologi quatuor anni partibus æqualibus illius tempora definiunt; nempè Ver ab ingressu Solis in principium arietis; usque ad finem geminorum; Æstatem, à principio cancri ad finem virginis: Autumnum, à principio libræ ad finem sagittarii: & Hyemem, à principio capricorni ad finem piscium.

Medici verò, & populi diversi, juxta aeris temperiem anni tempestates mensurant; & prout aer in quibusdam locis ex nativa constitutione calidior, in aliis frigidior est: ita his hyemem, illis æstatem longiorem efficiunt. Sic Hipp. in Tarso, ubi habitabat, hyemem definit. 3. de Diæta, à Vergiliarum occasu, seu initio mensis Novembris, usque ad æquinoctium vernum; ver autem, ab æquinoctio ad vergiliarum exortum, hoc est circiter diem septimam Maii; æstatem, a vergiliarum exortu ad Arcturi exortum; qui incidit in medium ferè Septembris: Autumnum ab Arcturi exortu ad vergiliarum occasum. Qua computatione tribuuntur hyemi quatuor menses, & dies decem; totidem æstati, veri duo solùm menses, & aliquot dies; Autumno vix duo morbo. In regionibus Septentrionalibus frigus maximè viget in æquinoctio, ut brumalis tempestas longe ulterius progredi, & ad quinque menses durare censeatur.

PRosper Alpinus *lib. 1. de med. Ægyptior. cap. 7.* scribit in Ægypto aerem esse temperatum, & ver vigere mensibus Januario & Februario: æstatem Martio incipere, & ad finem Augusti durare: Autumnum Septembri & Octobri: hyemem verò Novembri & Decembri absolvi. Ab aeris ergo temperie anni tempora, juxta Medicorum doctrinam metiendo, sequentibus theorematis erunt definienda.

Ver inter alias omnes anni tempestates temperatissimum est, & inter primas qualitates medium quoddam obtinet, ut neque, sicut in hyeme, maximè polleat frigido & humido neque, sicut in æstate, calido & sicco.

Hippocrates, non uno loco, Ver calidum & humidum esse dixit, quod intelligendum est comparatione facta ad alias tempestates. Hyemi enim collatum, calidum dici potest: æstati verò humidum statuetur: sed in seipso, sine ulla relatione ad alias tempestates consideratum, temperatum dicendum est.

Quod Galen. ostendit 1. *de temperam.* proprio cujusque experimento. Etenim, cùm neque propter frigus invere, nativam suam constitutionem servante, algere nos perinde atque in hyeme contingat; neque æstu, perinde atque in æstate, premi; nec humore diffluere, aut siccitate torqueri, neque ullum insignem harum qualitatum sentiamus excessum; temperatum omninò ver meritò judicabimus. Illa autem moderata temperies in toto veris decursu non reperitur, sed principium illius hyemis naturam redolet, finis verò ad æstatis temperiem accedit.

Ver inter alias anni tempestates saluberrimum est dicente Hipp. Aph. 9. sect. 3

Adveniente vere, corpora, quæ hybernò tempore constringebantur, laxari & rarefieri incipiunt, sanguis augetur, spiritus recreantur, post hybernas glacies omnia quasi exhilarantur. Neque obstat *dicere*, Vere morbos multos produci: siquidem ver ex propria natura salubritatem, non morbos inferre solet: & si corpus bonis humoribus præditum reperit, illud in sanitate conservat. Verum, si pravorum humorum, prægressa hyeme, collectorum congeries adfuerit, illi verno tempore funduntur, commoventur, & aliquando putrescunt, unde varii morbi excitari possunt. Sicque ver per accidens tantum, non ex se, & ex propria natura, morborum ferax dici potest.

Objicies rursùm, Ver ex Hipp. calidum & humidum est: At calida & humida constitutio insalubris est, & ad producendos morbos, ex putredine maximè, idonea. Ergo ver saluberrimum dici non potest.

Respondemus, id habere locum in magno caliditatis & humiditatis excessu. Verùm ubi moderatè caliditas frigiditatem, & humiditas siccitatem excedit, tunc temporis saluberrima est temperies & maximè laudata, ac pro temperata habetur, id est temperiei humanæ maximè congrua, quæ ad caliditatem & humiditatem inclinat. Adde quòd vita in calido & humido constistat quod similibus conservandum est.

Æstas calida & sicca corpora calidiora, & siccíora squalida, siticulosa, imbecillaque reddit: humores attenuat & accendit: bilis proventum efficit, unde febres ex ea genitæ illo tempore grassantur.

Autumnus frigidus est & siccus, morborum maximè ferax propter inæqualitates, quæ in eo continguni: mane enim frigus viget, circa meridiem æstus, ac demum circa vesperam aer frigidus evadit. Hunc temporis densantur corpora, & humores difflari prohibentur, & ad interiora aeris frigiditate trahuntur: unde etiam multi morbi oriuntur, maxime periculosi propter atram bilem, quæ autumno in corpore redundat.

Hyems frigida est & humida: corpora firmat, eaque vegetiora & multo calore nativo referta efficit, somnosque, ob longitudinem noctium, prolixiores reddit. Pituitæ procreatrix est, & corpora fluxionibus facit obnoxia.

CA-

CAPUT XXVII.

De Motu & quiete.

Motus & exercitatio, ad sanitatis conservationem, supra omnes alias res non naturales, principem locum obtinent si sobrietatem exceperis.

HIc locum habet vulgatissima Hippoc. sententia, *ex lib. 6. Epid.* desumpra: *Sanitatis studium est, non satiari cibis & impigrum esse ad labores.* Gal. verò, pluribus in locis, exercitationem maximè commendat. Unus sit instar omnium, in quo exercitationem etiam ciborum parsimoniæ anteponit. Is habetur *lib. de succorum bonitate & vitio, cap. 2. Nisi quis*, inquit, *satis exerceatur, nulla ciborũ parsimonia se à morbis immunem tueri poterit, nisi per intervalla inopiam exercitii purgatione, vel sanguinis missione compenset. Sin integrè exercetur, etiam aliquando in alimenti ratione peccans, duravit sine morbis.* Aristoteles verò *probl. 47. sect. 1.* quærens cur cibum minuere & laborem augere salubre sit; *An* inquit, *quia causam ægrotandi excrementorum habet nimietas, quæ tum certè exultat, cum aut cibus, aut labor deest.*

Motus & exercitatio calorem nativum excitant, spiritus movent & exagitant: unde corpus fit robustius, ut externis injuriis minus pateat, & ad omnes actiones obeundas aptum evadat. Coctiones præcipue ex caloris augmento melius perficiuntur: & spirituum commotio transpirationem uberiorem facit, cujus defectus omnium ferè morborum causa esse solet.

Plures autem sunt motus & exercitationis species, nempe ambulatio, cursus, saltus, equitatio, vectio, gestatio, & infinitæ aliæ, quorum aliæ magis, aliæ minus corpus exercent: aliæ totum corpus, aliæ quasdam tantùm partes.

Galenus ludum parvæ pilæ præcipuè commendat, in quo omnes corporis partes exercentur. Cursu & ambulatione potissimùm crura exercentur, armorum tractatione & remigatione brachia, & partes superiores; cantu vociferatione & clara lectione thorax, equitatione ventriculus.

Commodior & usitatior exercitationis species est ambulatio mediocris, per amœna & virentia loca, placido & sereno cœlo susceptа. Qui verò pedibus ire satis liberè non possunt aut propter virium infirmitatem nimis fatigantur, equitationi indulgere saluberrimè poterunt.

Ambulatio moderata probè universum corpus exercet, appetentiam excitat, calorem nativum exsuscitat, corpus roborat, & vacuationem excrementorum maximè juvat.

Ut exercitatio corporis sit utilis & fructuosa, duo observanda sunt: tempus & mensura.

Tempus commodum est ante cibum, & præcipuè ante prandium.

Ante cibum commodior est exercitatio; quia coctione superioris pastus peracta, excrementa residua per exercitationem evacùantur & dissipantur; sicque corpus meliùs disponitur ad novum cibum recipiendum & concoquendum; unde Gal. *de san. tuenda cap. 2.* eum qui non concoxit, jubet ex toto conquiescere. Exercitatio verò quæ fit à pastu, pessima est, crudos enim humores in venas rapit, unde jecur obstruitur, caput gravatur, & morbi multiplices excitantur. Hac de causa Scholastici plerumque scabie laborant, quia statim à prandio ut plurimùm sese exercere solent: unde cibi è ventriculo ante debitam concoctionem rapiuntur, hincque crudorum humorum copia cumulatur, quæ vehementibus exercitationibus ad cutem rapitur, scabiei materiam suppeditat. Idem enim illis accidere solet, quod iis qui in cacochymia & humorum vitio se exercent, in iis enim ad cutem pravi humores evocantur, unde ulcera & scabies procreantur, ut docuit Hipp. 6. *Epid. sect* 5. *Si impurgatus laboraverit, ulcera erumpent.* Melior autem est exercitatio ante prandium, quàm ante cœnam: quia matutinis horis ventriculus vacuus est, & per longius tempus, quod à pridiana cœna intercessit, concoctiones meliùs absolutæ sunt; contra verò ante cœnam cibi in prandio ingesti, nondum perfectè elaborati sunt.

Post cibum tamen levis deambulatio utiliter usurpatur, ut quæ neque valorem revocet, neque cibum rapiat, sed cum ad fundum ventriculi melius descendere faciat, ubi promptiùs concoquitur, & jam concocti distributionem adjuvat.

Mensura exercitationis stabilitur à Gal. 2. de sanit. tuenda, cap. ultimo, *quæ ad quatuor capita referre potest:* primò *ut continuetur exercitatio, donec corpus intumescit;* secundò *donec corpus floridum appareat;* Tertiò, *donec corpus lassitudine affici incipiat;* quartò, *donec sudor modicus, aut saltem calidus vapor erumpat. Quorum aliquo apparente ab exercitatione desistendum est.*

CAPUT XXVIII.

De somno & vigilia.

Somnus ad vitæ conservationem absolutè necessarius est, & si moderatus sit concoctiones adjuvat; vires ex vigilia resolutas instaurat; internas corporis partes humectat; ac senibus præsertim maxime conducit.

OMnia, quæ ex somno omnibus eveniunt commoda, uni caloris ad interiora retractioni adscribenda sunt. Calor enim, in visceribus auctus, copiosos spiritus generat, & per vigilias dissipatos reparat, & instaurat; unde concoctiones meliùs perficiuntur, præsertim in hepate, & singulis partibus, & excrementorum expulsio adjuvatur. Et cùm virium resolutio, quæ vigilando inducitur, ex spirituum resolutione oriatur, iis instauratis vires reficiuntur, & lassitudo fugatur. Per coctiones autem copia humoris alibilis partibus internis suppeditatur, unde illæ plurimum humectantur: quemadmodum docuit Hippoc. 6. *Epid. Labor articulis cibus est: somnus vero viscеribus.* At denique senibus plurimùm conducit, quia nihil æquè eorum corpora frigida & sicca calefacit & humectat, atque adeò deperditam humidam substantiam instaurat. Unde illud Homeri à Galen. citatum, *de san. tuenda. Ut lavit, sumpsitque cibum, dat membra sopori: Namque hæc justa seni.*

Somnus vero immodicus membra omnia laxat; colorem, habitumque corporis deteriorem reddit; caput gravat, multisque vaporibus atque humoribus implet, calorem nativum hebetiorem, partesque omnes ad motum pigriores reddit.

Hæc omnia dependent ex nimia excrementorum retentione, quæ ex somno immodico contingit. Notissimum enim est, somnum omnes evacuationes cohibere, præter sudores: atque adeò, postquam concoctiones peractæ sunt, quas sequi debet excrementorum evacuatio, si illa in corpore præter modum retineantur, omnia mala in theoremate recensita producunt.

In somno salubriter ineundo tria spectanda sunt: tempus, spatium, & decubitus.

Tempus somno convenientissimum est nocturnum, post horam unam aut duas à cœna, præmissa levi deambulatione, cibus ad inferiora descendat.

Nox propter suam humiditatem & tranquillitatem somno est aptissima, & longum illius spatium satis temporis suppeditare ad coctionem absolvendam: ita ut somnum interrumpere negotiorum causa, non sit necesse, quemadmodum in diurno somno plerumque solet contingere.

Somnus meridianus maxime noxius est, præcipue non assuetis.

Tempus enim, quo quis interdiu dormit, ad perfectam concoctionem non sufficit, hinc fit ut ii qui à prandio dormiunt, excitati à somno, propter interruptam coctionem gravitatem sentiant in stomacho, acidos edant ructus, flatibus impleantur, & hora cœnæ inappetentia laborent. Adde, quod somnus diurnus, nimia humiditate cerebrum implens, catarrhos, aliosque capitis morbos procreat. Implet autem cerebrum humiditate, quod nox cerebrum abundè satis humectavit, ut non opus sit illud denuò per somnum diurnum humectare, quin potiùs per vigilias humiditas, quæ plerumque nimia est, discutienda.

Si quis tamen propter labores matutinos, aut corporis debilitatem, ut in convalescentibus contingit, lassitudine tenetur, ut nocte prægressa non dormierit: somno indulgere post meridiem innoxie poterit.

Imo vero utilis esse poterit somnus meridianus, si brevissimus sit, qui tantùm caloris revocet ab externis partibus ad interiores, ut concoctio meliùs perficiatur.

Cùm enim minimò temporis spatio duret, vaporibus caput replere nequit, & tamen vires recreat, vaporesque in cerebro potius dissipat, quàm colligit; calore intus tantisper revocato.

In longissimis etiam & calidioribus diebus meridiari licet, iis præsertim, qui assueti sunt.

Cùm enim noctes breves, & sæpè inquietæ, somnum sufficientem interdum non concedant, defectus ille somno me-

no meridiano reparari potest. Adde, quod spiritus resoluti à nimio æstu, per somnum resarciantur. Talis autem somnus assuetis magis prodest, quod Itali experiuntur, qui per æstatis decursum meridiari consueverunt, & inde maximum solatium percipiunt.

Quoties ob prædictas causas somno meridiano indulgẽdum est, ille somnus aut longissimus esse debet aut brevissimus.

Quod brevissimus esse debeat, ratio reddita est. Longissimi verò hæc est ratio, etiam suprà allata, quia si ante absolutam coctionem somnus interrumpatur, perturbatur ea, & inde multæ orientur cruditates.

Minùs vero nocet somnus meridianus, si erecto corpore capiatur, quàm decumbente: sic enim facilior ascendentibus vaporibus exitus patet.

Neque statim à prandio dormiendum, sed aliqua mora est necessaria, & levis deambulatio, ut cibi ad fundum ventriculi descendant.

Spatium somni definitur ex perfecta concoctione, quæ in ventriculo & hepate absolvitur; eaque ex coctis urinis & actionum claritate dignoscitur.

Cùm igitur in quibusdam promptus, in aliis tardiùs coctiones perficiantur, in his longior, in illis brevior somnus concedendus est.

Sic de helluonibus, repletis, pituitosis, mulieribus, & ventriculum debiliorem habentibus, somnus longior necessarius est, quia longiori caloris retractione indigent: Brevior vero crassis & obesis, sobriis, & validè concoquentibus competit: mediocris denique sanis ac bene temperatis, qui vulgo septem vel octo horarum spatio definitur.

Decubitus debet esse capite sublimiori, in latere alterutro: primum quidem in dextro, postmodum verò in sinistro. Pronus decubitus ad coctionem confert, visui tamen nocet. Supinus excrementorum evacuationem per consuetos meatus prohibet, calculosis imprimis noxiosissimus est. Vid. Plemp

Erectior decubitus facit, ut caput ab excrementis faciliùs liberetur. In latere dextro facit, ut cibus faciliùs in imum descendat & respiratio sit facilior: in sinistro, ut meliùs concoquatur, ob jecur ventriculo incubans. His addit Aristoteles *in problematis*, non recto, sed inflexo corpore, ut venter incalescat.

Vigiliæ moderatæ omnes sẽsus excitant, ac vegetiores reddunt, spiritus & calorem in omnes corporis partes diffundunt; alimenti distributionem adjuvant; excrementorum evacuationem promovent. Immoderatæ vero spiritus absumunt, & dissipant corpus universum, imprimis cerebrum exsiccat; bilem augent, acuunt, inflammant, ac morborum calidorum sæpe causa existunt; interdum etiam frigidorum, calore dissipato & absumpto.

CAPUT XXIX.

De Excretis & Retentis.

Ad excreta & retenta referuntur fæces alvi, urina, insensilis transpiratio, menses, & semen. Quæ si tempestivè egerantur, sanitatem conservant, si verò retineantur diutiùs, quàm par sit, morbos pariunt.

Alvi excrementa, si debito tempore non ejiciantur, coctionem impediunt, inappetentiam excitant, & nauseam pariunt, quia vapores putidi, à retentis excrementis elevati, ad caput exhalant dolores colicos excitant, & flatibus exitu prohibitis vertiginem & cephalalgiam afferunt.

Dum vero secundùm naturam se habent, mollia sunt, mediocrem tamen cunsistentiam habentia, colore subrufa, nec admodum fœtida: copia autem assumptis respondere debent.

Urina naturalis, mediocris esse debet consistentiæ, coloris fulvi, sine sedimento, aut cum sedimento, albo, lævi, & æquali: quantitate liquidis assumptis respondens.

Transpiratio insensilis si prohibeatur, vel occlusione porrorum externorum, à frigore ambiente; vel internorum, à pravis humoribus retentis: gravissimi morbi excitantur, ut pleuritides, peripneumoniæ, febres putridæ. Quando vero legitima fit & conveniens transpiratio, corpus sanum ac bene dispositum conservatur.

Hic diligenter advertenda sunt, quæ de insensili transpiratione prodidit Sanctorius *lib. de statica medicina*; ubi dicit, transpiratione insensili multò plura & copiosiora excrementa vacuari, quam omnibus aliis evacuationibus simul sumptis: quod quidem omnium sæculorum Medicos latuit. Id tamen sibi compertum asserit Sanctorius, experimentis triginta annorum, in corporibus innumeris ante & post pastus, & post excrementorum rejectiones exactè ponderatis: Quæ omnia apud authorem videnda sunt, aut apud Sennertum, *in febrium putridarum theoria*, fusissimè transcripta.

Mensium fluxus debet esse moderatus, mulieris temperaturæ & consuetudini conveniens; certa intervalla, certasq; periodos observans. Alioqui dum supprimitur, vel parcè aut immodicè fluit, multorum morborum causa esse solet.

Ad seminis excretionem refertur Veneris usus: qui si moderatus sit, valetudini non officit. Eo tamen homines plerumque impunè carere possunt, ut experientia docet in monachis, & cœlibem vitam agentibus: in iis enim materia seminalis ad partes diversas transmittitur, in earumq; alimoniam insumitur; partes vero seminales arescunt, & ad munus suum ineptæ redduntur. In quibusdam tamen mulieribus magis noxia est Veneris abstinentia, quibus semen retentum corrumpitur, & hystericos affectus parit.

Immodicus autem Veneris usus viros magis quàm fœminas ladit: spiritus dissolvit, totum corpus refrigerat, cerebrum, nervos, ventriculum, oculos, & articulos debilitat: mentem, sensusque obtundit; cruditates, & oris fœtorem parit.

Ætas Veneris aptissima, est juvenilis & virilis; reliquis nocet, potissimum senibus & naturis frigidis ac debilibus.

Intervalla autem talia adhiberi debent (docente Galeno in arte parva*) ut homo post coitum levior seipso & agilior factus videatur.*

Vernum tempus Veneri magis idoneum est, deinde hyems, minùs autumnus, omnium minimè æstas, quo tempore melius est omnino obtinere

Quoad partes diei spectat, manè aut post primum somnum opportunè venus instituitur, peracta concoctione ciborum in ventriculo: non statim post cibum. Importuna verò & noxia post crapulam exercitia valida, tempore inedia, aut post immodicas evacuationes.

CAPUT XXX.

De Animi Pathematis.

Animi Pathemata ad immutandam totius corporis constitutionem maximam vim habent: Ita ut non solum gravissimi morbi, sed etiam mors interdum ex immodico eorum excessu oriatur. Si verò in moderatione contineatur, ad sanitatem conservandam plurimùm conferunt.

Quisquis igitur sanitatis conservationi studere cupit, animi tranquillitatem aucupari debet, & vehementibus passionibus resistere. Sic enim corpus in statu naturali conservatur, & nulla in eo ex parte pathematum, mutatio cõtingit. Quia verò impossibile est ab omnibus pathematis sese immunem reddere: enitendum summa rationis vi, ut illis obsistamus, eorumque impetus frenemus. Horum autem pathematum, aut saltem præcipuorum effectus, paucis exponendi sunt.

Gaudium moderatum, inter reliquos animi affectus, ad sanitatem conservandam principem locum obtinet: ex eo enim calor, spiritus, & sanguis ad totum corpus diffunduntur, unde, facultatum vigor excitatur, habitus corporis alitur, humectatur, & vivido colore diffunditur, hinc illud Sapientis; animus gaudens ætatem floridam reddit. *Gaudium verò immodicum spirituum substantiam dissipat, & vitalis facultatis robur dissolvit: unde syncope, & interdum mors repentina succedit, præcipuè in senibus, mulieribus, & naturis imbecillioribus.*

Tristitia calorem nativum debilitat, corpus refrigerat & exsiccat, & faciem reddit decolorem, pulsumque imminuit, propter cordis constrictionem interdum febrim incendit, ob difflationem prohibitam, ex quo putredo in humoribus accenditur. Avicenna lib. de viribus cordis, *cap. 6. Duo ex tristitia consequi testatur: naturalis facultatis imbecillitatem, ob caloris extinctionem, & spirituum humorumque incrassationem à frigiditate, unde humor melancholicus exaggeratur.*

Timor subito calorem ad cor revocat: unde partes extimæ algescunt, pallent, contremiscunt, dentes stridٍent, vox interrumpitur, vires concidunt: interdum alvus solvitur, & urina profunditur, ob retentricis imbecillitatem, & musculorum resolutionem: mors interdum succedit, revocato magna copia sanguine ad cor, à quo opprimitur & extinguitur facultas vitalis.

Ira calorem & spiritum vehementer exagitat; pulsum auget, accelerat spiritus & sanguinem inflammat, bilem acuit, febres diarias & putridas accendit: si valdè effrænis sit rationem subigit, & interdum de sede sua dimovet, frigidis naturis interdum utilis est; calor enim debilior inde excitatur, & vegetior redditur.

IN-

INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER QUINTUS

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΝ CONTINENS.

PRÆFATIO.

Quinta Medicinæ pars, quæ *Therapeutice* nominatur, in duas principales dividitur.

Prima continet methodum generalem medendi, & indicationes omnes proponit, quæ ad morborum curationem sunt necessariæ.

Secunda instrumenta docet, quæ ad illas indicationes adimplendas sunt necessaria.

Ideo quintus iste liber duas partes continebit. In prima methodus generalis medendi; in secunda, instrumenta Medici exponentur.

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ,

De Methodo generali medendi.

PROOEMIUM.

METHODUS medendi duplex ab auctoribus proponitur: generalis scilicet & particularis. Generalis est, quæ communia tradit præcepta, quibus singula morborum genera curari debeant: & ostendit, quæ remedia morbis similaribus, quæ organicis, quæve communibus idonea sint. Particularis verò docet, quomodo singulæ morborum species, in singulis partibus, à capite ad pedes curandæ sint. Quæ quidem methodus observatur in auctorum operibus, quos Practicos vulgò vocant: & hæc morborum particularium curatio universa dependet ex communibus præceptis, quæ in methodo generali proposita sunt. Imò verò nihil aliud est, quàm methodi generalis, per omnes morborum species, & singulas corporis partes exercitatio. Quia verò dogmatica medendi methodus per indicationes perpetuò procedit ideò noster hic Tractatus quatuor comprehendetur Sectionibus: *Prima* erit de methodo medendi, & indicationibus. *Secunda*, de indicationibus à causa. *Tertia*, de indicationibus à morbo. *Quarta* denique, de indicationibus à viribus. Et sic nullum erit præceptum morborum curationi inserviens, quod quatuor hisce Sectionibus non explicetur.

SECTIO PRIMA.

De Methodo medendi, & Indicationibus.

CAPUT PRIMUM.

Quid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones?

Methodus medendi est pars Medicinæ, qua per indicationes auxilia inveniuntur, ut deperdita hominis sanitas restituatur.

Curatio est præsentis in corpore vitiosi affectus in naturalem habitum mutatio. Galen. 9. meth. cap. 15.

Debet autem institui curatio, quantum fieri potest, cito & tutò, & jucundè.

METHODUS medendi, & curatio morborum, parum inter se differunt, si quidem methodus medendi nihil est aliud, quàm rationalis via, qua Medicus in morborum curatione debet incedere. Et hac medendi methodo quæ per indicationes progreditur. Medici dogmatici à reliquis sectis distinguuntur; quia illi soli indicationibus, tanquam propriis instrumentis, uti consueverunt: reliqui verò minimè. In omni autem curatione propositæ conditiones perpetuò observandæ sunt, iisque tanquam firmissimis fundamentis inniti debet vera atque rationalis medendi methodus. *Tutò* itaque curatio progreditur, si morbum expellat, quantum fieri poterit, sine metu recidivæ, & nullam vel quàm minimam ægrotanti noxam attulerit, adhibitis nimirum remediis, frequenti usu & longa experientia cognitis. *Citò* verò fiet curatio, si nulla agendorum occasio prætermissa fuerit, & remedia efficacia, ac morbo æqualia, vel etiam potentiora fuerint usurpata. Denique *Jucundè* curatio exercebitur, si inter remedia, morbo expugnando aptiora, ea inprimis eligantur, quæ & gustui gratiora sunt, & cum minori ægrotantis molestia usurpantur: quemadmodum docet Hippocrates. Primùm diæta curationem esse tentandam, mox pharmaceuticis remediis, priusquam ad ferrum & ignem deveniatur, tùm sic accidentia, morbos consequentia ut sitis, dolor, vigiliæ, blandè leniantur, atque demulceantur.

CAPUT II.

De Indicationibus, & earum differentiis.

Indicatio est comprehensio juvantis, una comprehensione nocentis, quæ simul cum re indicante adveniat sine ulla experientia, at ratiocinio. Galen. lib. de opt. sect. cap. 11.

INdicatio Græcè ἔνδειξις dicitur, quæ nihil aliud, quàm ostensionem seu delationem significat; atque ita, cùm in methodo medendi usurpatur, significat ostensiones auxiliorum. Indicantia enim indicata quasi deferunt, & ad curationem utilia esse indicant, ac veluti digito demonstrant. Indicationem definit Galenus 2. *method. cap.* 7. agendi insinuationem, quæ ferè nominis explicatio est, quoquo modo illius naturam adnumerans. Perfectior habenda est illa, quæ proponitur in theoremate, desumpta ex eodem Galeno *lib. de optima secta*, in qua Galenus *primùm* genus conveniens proponit, dum ait esse comprehensionem seu notionem quandam. Medico atque ægrotanti insitam à natura, ex rei molestæ sensu, ad ejus expulsionem: *Deinde* propriam differentiam addit, dum vult, hanc notionem proficisci ex rei nocentis natura cognita ad juvantis auxilii perceptionem, id est, à cognitione effectus præternaturalis, in ordine ad quem, sive cujus gratia sequitur cognitio juvantis auxilii. *Denique* indicatio advenit sine experientia aut ratiocinio, quia ubi primùm patuit natura rei molestæ, ex insito quodam principio statim indicatur seu infertur genus ipsius auxilii. Nam percepto frigore calorifica inquirimus, infixam acum evellimus similiaque absque discursu præstamus. Advertendum enim est, res præter naturam remedia indicare, non per se; sic enim sui destructionem molirentur: sed per accidens, quatenus molestiam animanti inferentes sui depulsionem insinuant, & per communem quandam notitiam contrarii usum.

Adversus propositam doctrinam *objici* potest. Si inventio remedii ex communi quadam notitia & insito principio dependet, sequetur idiotas quoslibet à peritis artificibus nihil differre, & rei medicæ æquè esse peritos, ac ipsos Medicos. *Respondendum* est, maximum esse discrimen, non quidem in primis ac generalissimis indicationibus, quæ in sublatione rei præternaturalis & contrarii usu versantur, illæ enim omnibus communes sunt; sed in ipso progressu, & specialibus indicantibus, ad quas adimplendas necesse est genera remediorum, seu materiam medicam habere perfectam: tum enim morbos, eorumdem causas atque symptomata rectè distinguere, necnon remedii formam, qualitatem, quantitatem, locum, tempus, & exhibendi modum accuratè indagare, in quibus omnibus maximè ratiocinatio expetitur, & varia inter ipsos Medicos peritia elucescit. Ex quibus concludendum est, quamvis indicatio primariò & generatim sine ratiocinio elicia-

tur,

tur, attamen ſecundariò & ſpeciatim eo maximè indigere, ita ut quamplurimi auctores, non exigui nominis, indicationem retulerint ad tertiam mentis operationem, quæ ſyllogiſmus nominatur. Sennertus corrigit in textu Græco, ſine λογισμῶ id eſt, *ratiocinio*, & ponit ἀναλογισμῶ: & ſic omnis ambiguitas tollitur.

Hæc autem indicatio quadrifariam dividi poteſt.

Primò, alia eſt indicatio conſervatoria; alia curatoria.

Indicatio conſervatoria reſpicit res naturales, quæ conſervandæ ſunt per ſimilia.

Indicatio curatoria reſpicit res præternaturales, quæ auferendæ ſunt per contraria.

Secundò, indicatio alia eſt generica, alia ſubalterna, alia ſpecifica.

Generica indicatio ea eſt, quam communis & generica indicantis natura ſuppeditat.

Subalterna, quam ſubalterna indicantis natura ſuggerit.

Specifica quæ à ſpeciali indicantis natura petitur.

In hac indicationum ſerie totum Medici Dogmatici artificium conſtituitur, cui inſiſtens methodum ſequi dicitur, progrediendo nimirum à generica indicatione per ſubalternas, ac ſpecificas & determinatas, ut docetur à Galen. 2. *meth. cap.* 7. *Quiſquis*, inquit, *condere methodum parat, huic à primis indicationibus eſt auſpicandum, atque hinc ad eas, quæ deinceps ſunt, tranſeundum, rurſuſque ab his ad proximas: Itaque pergenti non priùs conſiſtendum, quàm ipſius compos ſit finis. Finis autem eſt invenire cuique morbo remedia.* Hujus methodi & ſeriei indicationum exempla deſumi poſſunt ab omnibus morbis. Proponatur v. g. curanda frigida ventriculi intemperies in ſecundo gradu; *primùm* adeſt morbus, à quo ſumitur indicatio generaliſſima, cum eſſe tollendum. *Secundò* eſt morbus intemperiei, à quo ſumitur indicatio ſubalterna, eſſe alterandum. *Tertiò* eſt intemperies frigida, à qua ſumitur indicatio itidem ſubalterna, eſſe calefaciendum. *Denique* eſt intemperies frigida in ſecundo gradu, à qua petitur indicatio ſpecifica, eſſe adhibendum medicamentum calefaciens in ſecundo gradu: & ultrà ars non progreditur, nec ultra infimas ſpecies methodus deſcendit.

Tertio. indicatio alia eſt inartificioſa, alia artificioſa.

Inartificioſa eſt, quæ aliis, quam artificibus, & ipſi vulgo innoteſcit.

Eadem omninò eſt hæc inartificioſa indicatio cum ea, quam ſuprà genericam appellavimus, quemadmodum docet Gal. 3. *method. cap.* 7. *indicatio*, inquit, *quæ à morbo ſumitur, eſt velut principium, vel carcer, unde medendi ratio promitur: nulla prorſus ipſius medicæ artis adhuc portio, aut certè nec magna, nec propria, ſed quæ etiam ſit communis.*

Artificioſa indicatio eſt, quæ non omnibus, ſed artificibus tantùm nota eſt, & ut cognoſcatur, magno artificio indiget.

Quemadmodum indicationes genericæ inartificioſæ ſunt, ita ſubalternæ magis artificioſæ ac multò magis ſpecificæ: quia difficilius, & cum magno artificio cognoſcuntur, ideò medendi methodo propriæ.

Quartò, alia eſt indicatio utilis, alia inutilis.

Utilis indicatio illa eſt, cui aliqua reſpondet materia, ſeu quæ tale auxilium indicat, cujus materiam reperire licet, quæ primò, & per ſe affectum tollere poſſit.

Inutilis indicatio eſt, quæ tale auxilium indicat, cujus non invenitur materia, quæ affectum primo & per ſe tollere poſſit.

Quidam affectus præter naturam utiles præbent indicationes; alii verò inutiles. V. g. in calida, vel frigida temperie indicatio utilis eſt, quia multæ dantur materiæ, quibus eam poſſimus corrigere: at obſtructio quæ indicat aperiendum eſſe, inutilem indicationem ſuppeditat: quia nullum datur medicamentum, quod per ſe obſtructionem tollat; ſed obſtructionis apertio ſequitur ad alia, nempe inciſionem, attenuationem, detentionem, & evacuationem materiæ obſtruentis.

CAPUT II.

De Indicantibus.

Indicans eſt agens aliquod in corpore permanens, quod per propriam naturam & eſſentiam auxilium aliquod indicat, atque indicatum, quod expoſtulat, ad ſeſe dirigendum eſſe monſtrat, ut ſanitas hominis amiſſa reſtituatur.

HÆc definitio indicans tantùm curatorium comprehendit, non autem conſervatorium, cujus finis eſt ſanitatem conſervare, ut hujus amiſſam reſtituere.

Veri indicantis quatuor ſunt conditiones.

Prima, *ut ſit agens aliquod, & corpus afficiat.*

Sic morbus, quia corpus afficit, idque deſtruit & corrumpit, indicans eſt, ſuique inſinuationem inſinuat.

Secunda *conditio eſt, ut indicans maneat in corpore.*

Prout enim ſui ablationem indicat per remedia corpori adhibenda, ſit etiam eidem corpori debet inhærere.

Tertia *conditio eſt, ut Indicans ſit notum intellectui.*

Explicatur: quidquid enim indicat, in alterius cognitionem nos deducit, putà indicati, ſeu remedii; quod autem ignotum eſt, alterius cognitionem inſinuare nequit. Ideò Gal. 3. *meth. cap.* 6. & paſſim alibi, quæ occulta qualitate agunt, & ideò intellectui nota non ſunt, à methodo medendi, quæ indicationibus perficitur, ſolet excludere.

Quarta *conditio eſt, ut indicans unum indicet, quemadmodum unum tantùm ab uno indicatur.*

Hoc axioma traditur à Galen. 11. *meth. & lib. de optima ſecta*: & illius ratio eſt, quod indicans perpetuò ſui contrarium indicet, à quo auferatur: at unum uni tantùm contrarium eſt. Adverte tamen effectum, qui unus appellatur, ſæpe compoſitum eſſe; ideò quatenus compoſitus eſt, plura indicare poteſt, ſeu ut Galen. loquitur, 9. *meth. c.* 11. *Quod ſimplex eſt, ſimplicem indicationem habet; quod non ſimplex, etiam non ſimplicem.* Adverte etiam, unum indicans habere eſſe genericum, ſubalternum, & ſpecificum, & prout diverſam habet naturam, plura indicare poſſe: ſed tamen per unam eſſentiam unum tantum, per genericam remedium genericum, per ſubalternam ſubalternum, per ſpecificam ſpecificum indicat.

Indicantia vera & propria duo ſunt: morbus, & cauſa morbi.

Indicans eſt res præter naturam, quæ auferenda eſt contrariis remediis: Remedia autem cauſæ morbificæ & morbo adhibenda ſunt. Primò quidem cauſæ, quandoquidem, ut docet Galen. 7. *meth. cap.* 12. impoſſibile eſt ullum affectum ad perfectionem ſanari, manente adhuc affectrice ejus cauſa. Quamvis autem idem Galenus præſervationem cauſis propriè deberi aſſerat, undè nonnulli cauſam indicans præſervatorium nominant: hoc tamen audiendum eſt de præcautione cauſarum imminentium & futurarum, non earum, quæ jam actu morbos in nobis producunt, in quarum averſione & curatione verſatur plerumque tota curationis vis; nemo enim unquam febrem à putredine profectam, niſi illa ſublata, curaverit. Si velis igitur cum Gal loqui, ſit hæc præſervatio curatoria, cum aliis ſimpliciter præcautio dicatur in ſtatu ſalubri & neutro. Morbo etiam curatio debetur, quia ille, ſublata cauſa, ſæpiſſimè adhuc permanet, imò verò intemperies interdum nuda & per ſe, ſine ullius cauſæ præſentia, diutiſſimè perſeverat, ut in febre hectica videre eſt: tum in pleriſque morbis contraria eſt indicatio, quæ ab affectu morboſo petitur, illi quam cauſa ſuppeditat: ut in quotidiana febre, quæ in propria eſſentia refrigerari vult, at ratione cauſæ, quæ pituita eſt calefacientia requirit. Porrò ex definitione indicantis, ſupra propoſita manifeſtè apparet, errare eos, qui vires inter vera indicantia numerandas eſſe contendunt: quandoquidem omne indicans therapeuticam ſui ſublationem expoſtulat, ſed vires perpetuò conſervandæ ſunt, igitur magis appoſitè coindicantibus annumerandæ ſunt, cum in morbo conſiderantur: quamvis in ſtatu ſalubri, & in ea parte, quæ ὑγιεινὴ nominatur, vires proprie & verè indicent, quia omnis indicatio, quæ in illa parte conſideratur conſervationem reſpicit. Ergo uno verbo concludendum eſt, vires in parte Medicinæ conſervatoria eſſe verum indicans: in curatoria verò tantùm coindicans.

Symptoma inter indicantia non poteſt numerari.

Licèt indicationes à rebus præter naturam deſumantur, hæ verò ternario numero comprehenduntur, prout morbum, cauſam morbi, ſymptoma continent, omnes tamen indicationes à morbo & cauſa morbifica tantùm deſumuntur, nullæ verò à ſymptomate: quia ſymptomata ita dependenter à morbo eſſentiam ſuam atque exiſtentiam mutuatur, ut eo ſublato confeſtim evaneſcat. Et quamvis ſymptomati mitigatio debeatur; quæ curationi ſubalterna eſt; tamen id fit, non quatenus ſymptoma eſt, ſed quatenus cauſæ rationem obtinet, & morbum ſua præſentia vel producere, vel augere poteſt. Sic hæmorrhagia ſiſtenda eſt, quia frigidæ intemperiei, & mortis cauſa eſſe poteſt: aquæ hydropicorum educendæ, quia jecoris intemperiem augent: dolor in vulnere, aut inflammatione ſedandus eſt, quia impetum auget fluxionis, & vires proſternit.

CA-

CAPUT IV.

De coindicantibus, contraindicantibus, & correpugnantibus.

Coindicantia sunt, quæ propriè remedii usum non indicant sed indicationis tantùm id suadentis efficaciam augent vel faciliorem reddunt.

Ea verò sunt res naturales, & non naturales.

Ad res naturales referuntur vires, temperamentum, ætas, sexus, consuetudo, & vitæ genus: tum pars affecta, ejusque substantia; temperamentum, actio, figura, situs connexus, sensus exquisitus, vel obtusus.

Ad res non naturales referuntur sex illæ res hoc nomine donatæ: nimirum aer, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.

Ad aerem verò refertur domus, regio, anni tempus, dies, hora, venti, Lunæ quadræ, & varii cœli astrorumque positus.

QUemadmodum veræ & propriæ indicationes à rebus præter naturam desumuntur, sic coindicationes à rebus naturalibus & non naturalibus peti debent. Et quantumvis remedia primariò non indicent; secundariò tamen id præstant, & sine diligenti earum animadversione rectus eorum usus constare nequit. Ideò Galenus sæpe *in libris methodi*, quæ verè sunt coindicantia, simpliciter indicantia nominat, latiori tamen nominis acceptione: quod diligenter observandum est, ne Galeni lectio confusionem patiat. Primò igitur rerum naturalium vera & propria indicatio est conservatio, quatenus autem natura morbos curat, & remediis utitur tanquam instrumentis, eaque reducit de potentia in actum: illius vires expendendæ sunt, ut pro modo earum æstimetur remedii efficacia, atque ita si morbus vehemens postulet remedium, & vires sint validæ, illiusque vim ferre queant, tunc coindicare dicuntur. Sic etiam temperamentum calidum, in morbo calido coindicat remedia refrigerantia, & contra. Tum verò qui plurimum à naturali statu distat morbus, vehementioribus eget remediis; qui verò à statu naturali minus recedit, ægrique naturæ & temperamento naturali cognatus est, mitioribus remediis curandus est. Idem præstare solent ætas, sexus, consuetudo, idiosyncrasia, & vitæ genus, quæ particularem virium & temperamenti statum patefaciunt. Deinde, post considerationem totius, partis etiam affectæ habenda est ratio, quæ in usu remedii potenter coindicat; considerando nimirum illius substantiam, temperamentum, figuram, situm, connexionem, & actionem, necnon sensum exquisitum vel obtusum, quo quorum varietate usus auxilii immutandus est. Deinde res non naturales coindicant, quia varius earum status usum remedii variè immutare solet. Sic aer æstivus in morbo calido remedii refrigerantis indicationem adjuvat, & fortius adhibendum esse demonstrat, quàm si aere frigidiori vel temperato existente, morbus contigisset; & ita de reliquis est sentiendum; quanquam aer cæteris rebus non naturalibus majorem in coindicando habeat potentiam.

Contraindicantia sunt, ea quæ verè & ex diametro indicantibus opponuntur.

Nomen ipsum satis ostendit contraindicantia indicantibus esse contraria. Cùm autem contraria sub eodem genere collocari debeant, & indicantia propria atque primaria sint res præternaturales; ita contraindicantia sunt etiam res præternaturales, quæ indicantibus opponuntur; ut quando morbus morbo contrarius est, vel causa causæ, item morbus causæ, vel causa morbo, & contrarium remedium indicat; Sic calida hepatis intemperies indicat refrigerantia: huic autem frigida ventriculi intemperies contraindicat, cùm ambæ in eodem individuo reperiuntur, quod sæpissime contingit. Sic etiam febris quotidiana ratione sui refrigerantia indicat: causa verò contraindicat, quæ est humor pituitosus, & calefacientia potiùs exposcit.

Correpugnantia sunt ea, quæ coindicantibus opposita sunt.

Quemadmodum vera indicantia dicuntur indicantia primaria, & coindicantia indicantia secundaria: ita contraindicantia vera vocantur contraindicantia primaria, & correpugnantia vocantur contraindicantia secundaria. Hæc autem correpugnantia sunt eadem genere cum coindicantibus, nimirum res naturales, & non naturales; sed quatenus remedio à morbo vel causa morbifica indicato resistunt, & illius usum adhortantur; ut quando purgatio vel venæ sectio à causa morbifica indicatur, vires autem sunt debiles, tum illæ correpugnare dicuntur, vel contraindicare contraindicatione ista secundaria. Sic etiam febris putrida in diebus canicularibus purgationem indicat ratione causæ, aer verò calidior repugnat, vel contraindicat: & ita de aliis est sentiendum. Hic autem *advertendum* est, Correpugnantiæ nomen rarò esse in usu apud auctores, sed contraindicationis nomen pro primaria & secundaria indiscriminatim usurpari.

CAPUT V.

De indicatis.

Indicatum est istud, quod à natura indicantis secundum demonstratur, ut illius efficacia, dispositio præter naturam auferatur.

HInc patet Indicatum nihil aliud esse, quàm remedium: quod Galenus *lib. de constit. art. med. cap. 4.* dicit esse quidquid corpus juvat, dum affectum ad naturalem statum revocamus. Variis autem nominibus usurpatur à Galeno aliisque auctoribus. Vocatur enim utile; postulatum, auxilium, præsidium, scopus, & intentio: quandoquidem scopi nomen in alio etiam sensu usurpetur, ut quando à Galeno scopi venæ sectionis proponuntur, magnitudo, morbi, & virium robur: tunc enim scopi indicationes significant. Imò verò indicans primus scopus appellari consuevit, & indicatum scopus secundus.

Omnis indicati consideratio versatur circa genus remedii, & rectam illius administrationem.

Ad genus remedii spectat primus scopus: quo quæritur, quid sit agendum?

Ad rectam remedii administrationem spectant quatuor scopi: quibus quæritur, quantum agendum, quo modo, quando, & ubi?

Quid agendum, seu genus remedii, ab essentia indicantis seu rei præternaturalis desumitur.

Sic morbus frigidus indicat esse calefaciendum, calidus refrigerandum; repletio vacuandum; solutio continuo, conjungendum; & ita de cæteris. Per genus autem remedii non solum genus summum intelligimus, sed etiam subalternum & specificum, ut remedia inveniantur; quæ satisfaciant indicationibus genericis, subalternis, & specificis, quæ suprà *c. 2.* expositæ fuerunt. V. g. febris ratione generis summi, quod est affectus præter naturam, indicat remedium auferens seu removens febrem; ratione generis subalterni, quod est calor præter naturam, indicat remedium frigidum; & ratione generis specifici, quod est v. g. calida intemperies in secundo gradu, indicat remedium frigidum in secundo. Ex quibus facile videre est, qualitatem remedii, & gradus ejusdem, ad genus remedii pertinere: quamvis à nonnullis hæc perperam distinguantur, & malè ab iisdem gradus remedii ad illius quantitatem referatur. Rejiciendum quoque est, quod à nonnullis, & à Galeno ipso traditur: genus remedii à partis natura, dignitate, actione, substantia, situ, ægri viribus, aliisque indicari. Nam ut antea dictum est, unum tantùm ab uno indicatur, & omne indicans est res præter naturam. At partis natura, actio, & similia, sunt res naturales: ideò juxta fundamenta superiùs posita, illa tantùm coindicant, vel correpugnant. Atque ut Galeni mentem ad exactam doctrinæ normam revocemus, dicendum est, eum Coindicantia nominare, non ut vera & propria indicantia, sed tantùm ut indicantia secundaria, qua ratione sedulò observanda sunt, velut ad curationem maximè conferentia. Sic hepar, cor, & aliæ partes præstantiores non fuerunt vehementiora remedia, quæ illorum usui repugnant. Sic etiam, quæ frigidæ naturæ sunt partes, dum calido affectu laborant, remedia desiderant, quæ validiùs refrigerent: cùm in pari affectu longiùs à naturali temperie, quàm quæ calidæ sunt, recedant. Eodem modo, quæ sensu exquisito prædita sunt membra, dolorifica remedia non sustinent, qualia illorum affectus sæpe postulant. Quæ item longiùs ab externa superficie in profundo corporis sunt collocata, validiora, quam affectus ipse natura sua desiderat, requirunt auxilia. Et internæ partes non admittunt, quæ erodentem, aut venenosam vim obtinent, quibus earum mala sæpe gaudent: ea autem tolerant externæ.

Quantum agendum, remedii quantitatem significat; illius scilicet dosin, quæ à morbi quantitate seu recessu à naturali statu indicatur.

Quantitas remedii sæpe etiam pro gradu & vehementia usurpatur, sed exactius philosophantibus ad quantitatem sola dosis referenda est, cùm gradus ad genus remedii reducatur, ut superiori theoremate dictum est. Prout autem

morbus

morbus magis vel minus à naturali statu recedit, dosis major vel minor exhibenda est, quia in majori quanto est majus quale, & sic in majori excessu major dosis præscribenda est, ut morbum superare possit. Multum etiam conferunt ad quantitatem remedii definiendam, indicantia secundaria: quæ tamen verè non indicant, sed tantùm coindicant, aut correpugnant. Sic naturalis temperies partis indicat remedii quantitatem, prout ostendit quantus sit ab ea recessus. Sic partes, quæ in profundo corporis sunt sitæ, majorem dosin remedii postulant, ut facultas eo usque faciliùs penetrare queat. Sic erisypelas pollicis, minore secundùm quantitatem eget exycrato, quàm cruris aut brachii. Sic inflammatio plurium partium internarum majorem medicamenti frigidi quantitatem exposcit, quæ huic incendio sedando sufficere possit.

Quo modo, seu utendi modus, nihil aliud significat, quàm an semel, aut bis, partite vel confertim adhibenda sint remedia; Illa autem à modo affectus præter naturam indicantur.

Sic quando morbus affligit continuò & violenter, remedia subitò & confertim adhibenda sunt. Si causa morbi turgeat, & orgasmo teneatur; si bene sit concocta; tenuis & sequax, subitaneam evacuationem poscit. At verò si lentè tantùm & per intervalla, & longitudinem potiùs ex cruditate, quàm periculum minetur, tunc repetitis alterationibus & purgationibus materia alteranda & concoquenda erit.

Ad modum etiam utendi indicandum non parum conferunt indicãtia secundaria, quatenus coindicans, vel correpugnant.

Sic vires robustæ facilè assentiuntur repentino remedio: infirmæ verò ac debiles non nisi benignas & partitas ferre possunt mutationes. Sic etiam tenuis & rara partium substantia, vel exquisitior sensus, vix ferre potest vim præcipitem vacuantis aut alterantis auxilii, quam solida & densa, vel obtusioris sensus facilè substinet. Situs etiam valdè remotus per vices id præstandum suadet, ut tandem remedium eousque penetrare possit, salva interjectarum partium temperie. In parte etiam nobili cautè agendum, partitis vicibus, ne graviorem noxam ex illius subita mutationi toti corpori inferamus.

Quando agendum, est tempus opportunum, & occasio conveniens administrationi remediorum.

Illud autem duplex est, generale & particulare.

Tempus generale est unum ex morbi quatuor temporibus, quæ vocantur principium, augmentum, status & declinatio.

Sic Gal. *lib. de opt. sect. cap.* 37. docet, quo morbi tempore frigida portio sit administranda: an scilicet in principio, vel augmento, vel statu, vel declinatione. Sic in principio inflammationum docent Practici repellentia esse applicanda; in augmento, resolventia cum repellentibus: & ita de cæteris.

Tempus particulare, sunt dies & hora exhibendi remedii.

Sic idem Gal. *eodem loco* docet, quo die & qua diei hora aqua frigida sit exhibenda. Sic purgans medicamentum sexto die, vel alio pari, & matutinis horis exhibendum.

Ad tempus etiam revocatur ordo remediorum, ut malè nonnulli ordinem à tempore distinguant, illiusque ratione diversum scopum constituant.

In affectu simplici vel composito, si plura remedia sunt usurpanda, ut perpetuò ferè contingit, videndum est, quo tempore unumquodque administrandum sit, & hoc ad ordinem spectat. V. g. ratione febris, aqua frigida est exhibenda; ratione causæ, vena secanda: dum autem tempus cuique opportunum præfinitur, ordo simul stabilitur, qui in eorum celebratione est observandus.

Tempus autem, & occasio, & ordo remediorum indicantur à præsentia urgentioris indicantis.

Quando & quoties malum urget, perpetuò ei occurrendum est. Ideò præsentia morbi, vel causæ morbificæ, indicat tempus & occasionem remedii adhibendi. At verò quando plura urgent occurrendum est urgentiori. In horum autem usurpatione habenda perpetuò ratio coindicantium, & contraindicantium. Licèt enim affectus præsentia remedium hoc tempore esse usurpandum suadeat, tamen virtus aut natura particularis ægrotantis, aut aliquid aliud prohibere possunt.

Ubi agendum, significat locum in quo, & per quem remedia administranda sint: & indicatur à loco indicantis.

Si morbus vel causa morbi totum corpus occupet, toti corpori remedia adhibenda: si unam tantum partem obsideat, ei tantùm parti remedia conveniunt: si extremæ partes afficiantur, exterius erunt adhibenda: si internæ, interius erunt assumenda: & si per utramque viam remedii vis ad locum affectus ferri possit, utrumque admovendum.

Ad locum etiam remedii indicandum non parum conferunt Coindicantia, seu res naturales, & præcipuè partium conformatio, situs, & connexio.

Si ventriculus per vomitum, & secessum, hepatis cava dejectione; cõvexa, urinarum provocatione potissimùm expurgãtur. Affectis intestinis remedia per anum infundimus.

Eodem modo correpugnantia considerandæ sunt, quæ impediunt remedii usum.

Verbi gratia orificium ventriculi inflammatum exteriùs esset refrigerandum, ni diaphragmatis vicinia impediret; quemadmodum ejusdem refrigerati calefactionem hepatis lobus ei superjacens prohibere solet.

CAPUT VI.

De primo & generalissimo curationis principio.

Omnis curandi methodus à primo hoc & generalissimo principio desumitur: contraria contrariis curantur.

QUamvis de principiis minimè disputandum sit, sed ea tanquam vera & indubitata supponenda sint: quemadmodum Galenus de hoc ipso *artis curativæ principio* refert, in Medicina tam certum esse, contraria contrariorum esse remedia, quàm in mathematicis, bis duo quatuor efficere; & hoc principium non tantum hominibus, sed etiam brutis esse à natura insitum. Nonnullæ tamen *objectiones* illius veritatem prima fronte convellere videntur.

Prima. Tetanus morbus frigidus est, & frigidæ affusione curatur, dolor dolore tollitur, vomitus vomitu, alvi fluxus alvi fluxu.

Secunda. Omne contrarium contrarii adventu magis intenditur: quemadmodum torpentem gelu manum si quis igni exponat, magno vexatur cruciatu: si ambustum digitum frigidæ immittat, crudeliùs torquetur, quàm si igni admoveat, aut aqua vitæ perfundat.

Tertia. Purgantia medicamenta sunt humorum peccantium propria remedia: sed illa humores purgant familiaritate substantiæ, quam habent cum iis; non autem contrarietate.

Quarta. Natura morbos tum calidos, tum frigidos curare solet, cum quibus nulla ipsi intervenire potest contrarietas.

Quinta. Morbi magnitudinis, numeri, & figuræ nihil habent contrarium, quo auferri valeant.

His ut satisfiat, dicendum est: Contrarietatis nomen latiùs patere apud Medicos, quàm apud Philosophos, & contrarietatem non solùm spectari secundùm formam, sed etiam secundùm effectum & operationem. Quidquid enim eum præter naturam auferre potest, vel contrarium effectum inducere, sive per se sive per accidens id præstet, contrarium nominatur. Sic rhabarbarum biliosæ cacochymiæ contrarium dicitur, quatenus eam expurgat: sic ferrum vel ignis carni superfluæ contraria sunt, quatenus eam extirpant. Quibus ita suppositis, ad *objectiones* facilè est respondere.

Ad *primam* enim dicendum est. Tetanum affusione frigidæ curari per accidens, aucto per antiperistasin calore in partibus inferioribus: dolorem dolore tolli etiam per accidens, dum novus dolor causam prioris doloris, ad se revellit: vomitum curari vomitu, & alvi fluxum alvi fluxu, vacuata causa, quæ eos committebat.

Ad *Secundam* dicimus, contrariorum conflictum naturæ molestum esse, si repentinus sit & vehemens, si verò moderatus & conveniens, maximè amicum. Sic manus frigore torpescens igni exposita cruciatur, quia subita fit eorum pugna: ut in tepidam conjecta, vel linteolis calidis involuta, restituitur. Et digitus combustus, igni admotus, aut aqua vitæ perfusus levatur, ratione causæ; quia ejusmodi calidis consumuntur vel avocantur foras scintillæ parti penitùs infixæ, quas frigida in profundum depellebat.

Ad *tertiam respondeo*, quod licèt purgantia sint humoribus peccantibus similia, ratione substantiæ: tamen contraria effectivè dicenda sunt, quatenus eos expurgant, & extra corpus educunt.

Ad *quartam respondeo*, naturam morbis omnibus contrariam esse, quatenus eorum causam vel coquit, vel expellit, vel alio quovis modo expugnat.

Ad *quintam* dicimus, magnitudini, numero & figuræ effectivè contraria esse quæcunque ea auferre vel immutare possunt: ut ferrum, ignis ligaturæ & similia.

Illa autem contraria, quantum fieri potest, debent esse invicem æqualia.

Æqua-

Æqualitas illa, indicatur à natura morbi & causæ morbificæ, qui etiam sui ablationem indicant. At vires, pars affecta, tempus morbi, & aliæ circumstantiæ huic æqualitati repugnant. Ideò addita est theoremati hæc particula, *quantum fieri potest*; quia æqualitas contrariorum ad curationem simpliciter necessaria non est, sed tantùm ad commodiùs curandum, si reliqua consentiant.

Æqualitas verò remedii respectu morbi dupliciter consideratur, vel secundum gradum, vel secundùm copiam & molem.

Æquale remedium secundùm gradum dicitur, quod parem cum morbo recessum à mediocritate obtinet: Sic remedium frigidum in secundo gradu æquale est morbo calido in secundo.

Æquale remedium secundùm molem & copiam illud est, quod præter gradum suæ qualitatis ea est quantitate, ut una, duabus, vel pluribus vicibus exhibitum, expugnare possit morbum.

Hon sensu & mediocre & vehemens remedium adversus eundem morbum æqualitatem obtinere potest, quandoquidem vehemens semel aut bis usurpatum, mediocre verò frequenter morbum tollere potest.

Præterea, æqualitas in gradu vel actu & realiter existit; vel tantùm consideratur respectu operationis.

Sic in morbis similaribus datur gradus contrarietatis actu existens, ut calidum remedium in secundo, appositum morbo frigido in eodem: at in morbis conformationis, magnitudinis, & numeri dicuntur remedia æqualia juxta operationem, quia scilicèt eo usque agere possunt, donec naturalis conformatio, magnitudo & numerus restituantur.

Ex supra propositis dissolvi facile queunt omnes *objectiones*, quæ adversus æqualitatem contrariorum afferri solent, quarum præcipuæ sunt sequentes.

Prima: Hippocrate 5. *Epid.* contraria præcipit sensim usurpanda, & intermissionibus adhibitis.

Secunda: Galenus *secundo κατὰ τόπους*, statim ab initio efficacissima prohibet, & à debilioribus inchoandum præcipit.

Tertia; Frigoris minor est efficacia quàm caloris; humiditatis, quàm siccitatis: non ergo pari gradu hæc opponenda.

Quarta: Morbis calidis vel frigidis in quarto gradu non possunt adhiberi remedia calida vel frigida in quarto, quæ venena sunt.

Quinta: Si omnes morbi curarentur contrariis æqualibus, par esset in omnibus agentibus proportio ad id, quod patitur. Atque ita eadem velocitas mutationis, ac proindè eodem temporis intervallo omnes ægri sanarentur.

Sexta: Reductio, ex Galeno, debet fieri in corporibus sanis per contraria æqualia: ergo in ægrotis validiora erunt usurpanda, qui citiùs oportet morbum tolli, quàm temperamentum naturale.

Denique Paulus *initio lib. 4. Recte*, inquit, *mea sententia: Cappadox Aretæus memoriæ prodidit, auxiliorum vim morbis fortiorem esse oportere, eoque elephantiam nunquam curari, ut qua nulla fortior medicina reperitur.*

Ad *primam & secundam respondendum est*: Hippoc. contraria adhibere sensim, & Galenum à debilioribus incipere; habita circumstantiarum ratione, ne scilicet vires frangantur, aut ratione contradicentium: ne cruda materia vehementioribus frustra agitetur, cùm tamen ipse morbus æqualia respectu sui semper indicet.

Ad *tertiam* dicendum est: quamvis minor sit frigoris vis quàm caloris, humiditatis quàm siccitatis; quia tamen æqualitatem in ultimo actionis termino spectamus, ideò non minùs hæc dicentur æqualia, siquidem excessum morbosum ad mediocritatem reducere possunt.

Ad *quartam respondeo*: etiam venena in usum medicum vocari, si ea morbi natura postulet, idonea tamen præparatione præmissa.

Ad *quintam respondeo*: non esse par in omnibus morbis curationis tempus, quia non licet in omnibus eodem tempore uti contrariis æqualibus, propter variam subjecti & circumstantiarum dispositionem: quamvis eorum usus admitteretur, non esset par in omnibus curationis velocitas, ob multas circumstantias cùm affectus, tum corporis affecti.

Ad *sextam* dicendum est, quamvis reductio debeat fieri per contraria æqualia; tamen ea non eadem efficacia operatur, quemadmodum in curatione morbi, qui cùm in dispositione sit, faciliùs auferetur contrariis æqualibus, quàm temperamentum naturale, quod in habitu est, & ideò difficiliùs corrumpitur. Denique *ad auctoritatem* Pauli & Aretæi dicimus: Remedia morbi æqualia esse ratione intentionis, esse tamen valentiora ratione effectus, quæ adjuvantur à natura, quæ semper contra morbum cum iis pugnare consuevit.

CAPUT VII.

De inventione remediorum.

Remedia morborum curationi apta triplici via inveniuntur: ratione, & experientia, & analogismo.

Ratione inveniuntur remedia per indicationes, quando morbi & remedii natura nobis cognita est.

Sic febrem refrigerantia indicare dicimus, quia scimus, illius naturam esse calidam, & nobis inimicam, quæ sibi contraria & sui ablationem demonstrat.

Experientia inveniuntur remedia, quando pluribus exemplis observatum est, aliquod remedium alicui morbo prodesse, etsi effectus illius causa ignoretur.

Scribit Galenus, artem medicam duplici crure innixam incedere: ratione & experientia. Quod quidem intelligendum est, non de rudi illa experientia, qua Empyrici & idiotæ in omnibus morbis summa cum temeritate utuntur; sed tantùm illa, quæ circa eos morbos, & ea remedia versatur, quorum natura & causa incognita est. Quemadmodum antidota venenis & morbis venenatis opitulari, nulla docente ratione, sed ipso duntaxat usu novimus.

Analogismo remedia inveniuntur, quando morbo incognito ea adhibentur remedia, quibus alius affectus cognitus, qui cum eo aliquam habet similitudinem, curari solet.

Sic in lue venerea, cùm primùm grassari cœpisset, & adhuc ignota esset, remedia quæ in elephantiasi & fœda scabiæ utilia sunt, non inutiliter usurpata fuerunt.

SECTIO SECUNDA.

De indicationibus à causa.

CAPUT PRIMUM.

De evacuatione in genere, & illius differentiis.

In legitima curatione causa morbifica primò auferenda est, secundò ipse morbus, si post causæ ablationem superstes maneat.

LEGITIMÆ curationi opponitur illegitima & extraordinaria, quam aliquando usurpare cogimur, cùm urgens aliqua intemperies corrigenda est, priusquam causæ demolitionem aggrediamur, aut etiam aliquod symptoma priùs est mitigandum.

Causa autem morbifica multiplex est ut docetur in pathologia. *Præcipua tamen & magis ordinaria est humor, quia morbi ab humoribus multo frequentiùs quàm ab aliis causis producuntur.*

Humorum autem peccantium præcipuum atque usitatissimum remedium est evacuatio, quæ nihil aliud est; quàm humoris vitiosi eductio.

Ea verò duplex est, universalis & particularis.

Universalis est, quæ communiter ab universo corpore, & tribus illius dictis regionibus materiam subtrahit.

Harum autem regionum prima *est, quæ ventriculum, intestina, venas mesaraicas, & reliquos venæ portæ ramos, cava hepatis, lienem & pancreas continet.*

Secunda *regio hepatis convexa, omnemque venam cavam, atque illi comitem arteriam magnam, & aliquid inter alas & inguina comprehendit.*

Tertia *regio musculos complectitur; membranas, ossa, omnemque corporis molem, usque ad extimam cutem.*

Præter communes illas regiones aliæ multæ sunt quæ particulares appellantur, in quibus etiam asservantur excrementa, ut cerebrum, pulmones, renes, & uterus.

Universalis evacuatio fieri consuevit per venæ sectionem alvi dejectionem, vomitum, & sudorem. Harum siquidem quæcumque primùm obtigerit, quanquam plurimùm ac valide regionem unam; cæteras tamen consequutione quadam, licèt parciùs, evacuat.

Venæ sectio primùm venas exhaurit & arterias illis stomosi conjunctas, deinde corporis molem ipsaque viscera, ad primas usque venas progressu.

Alvi dejectio primùm intestina, ventriculum, viscera, primasque vias expurgat: deinde venas, habitumque corporis.

Vomi-

Vomitus primùm ventriculum expurgat: deinde viscera, venasque majores, postremò corporis habitum.

Quæ per sudores fit evacuatio, proximè quidem è corporis habitu dissolvit; secundo è venis arteriisque grandioribus ac postremò visceribus, & ex intima corporis regione materiam pellit.

Particularis evacuatio est, quæ à parte quadam peculiari excrementa educit.

Hujus generis est cerebri per palatum & nares expurgatio, thoracis per anacatharsin, renum & vesicæ per urinas.

Omnis porrò evacuatio, vel spontanea est, vel artificiosa.

Spontanea evacuatio est, cùm citra illius remedii opem quippiam è corpore effunditur.

Eaque rursum duplex: naturalis, & symptomatica.

Naturalis est, quando vi solius naturæ bene operantis, vitiosi humores excluduntur.

Symptomatica rursum fit, vel ratione facultatis, vel ratione materiæ.

Ratione facultatis, quando ea imbecillior humores corporis regere atque retinere nequit eosque prorsus diffluere sinit.

Ratione materiæ, quando humor quantitate aut qualitate peccans naturam ita irritat, ut eum è vasis receptaculisque suis excludere cogatur.

Utraque irrita est, præter naturam, nulloque usui, quod benignus atque salutaris humor pariter cum pernicioso promiscue, nullisque legibus prorumpat.

Artificiosa evacuatio est, quæ remediorum ope perficitur.

Eaque duplex est, universalis, & particularis.

Universalis est, quæ ab universo corpore humores educit.

Particularis quæ ab aliqua tantùm parte.

Rursum evacuatio ad duplicem præcipuè finem instituitur: revulsionem, & derivationem.

Quamvis propter alios fines sæpe vacuationes instituantur, ut in progressu patebit; quia tamen revulsio & derivatio frequentiùs usu veniunt, & majores habent difficultates; ideò sequenti capite seorsim explicandæ sunt cum particulari evacuatione, propter summam quæ inter eas intercedit affinitatem.

CAPUT II.

De revulsione, derivatione, & particulari evacuatione.

Revulsio est humoris in aliquam partem fluentis aversio ad opposita distantissima, habita fluxus originis, communitatis vasorum, & rectitudinis ratione.

EVacuatio quæ humori debetur, vel eum respicit quatenus est in motu, vel quatenus quiescit. Humori moventi, seu in aliquam partem fluenti, debetur revulsio aut derivatio: quiescenti verò, vacuatio simplex. Revulsionem verò fieri debere longissimè à parte, quæ fluxione tentatur, constat ex Galeni præcepto, 13. *meth. c.* 11. & 2. *ad Glauconem*, *c.* 2. Et ipsa revulsionis natura id ipsum insinuat: quærimus enim, ne quòd semel revulsum est, retrocedat, quod faciliùs obtinere licet, si revulsio in contraria & longinqua fiat, neque enim facilè motus contrarii sibi invicem succedunt. Id tamen non simpliciter & absolutè accipiendum est, sed tantùm suppositis conditionibus quæ sequentibus theorematis exponuntur.

Oppositio partium, seu contrarietas, quæ in revulsione observatur, tribus conditionibus stipata est.

Prima *conditio est, ut revulsio fiat ad fluxionis originem.* Quotiescumque fluxionis origo cognita est, illi perpetuò revulsio opponenda est, & ad eam humores retrahendi sunt. V. g. si ab hepate ad uterum fluxio deferatur, vena cubiti dextri aperienda est, ut ad fluxionis exordium humor revocetur.

Huic conditioni adversari videtur illa Galeni sententia, quæ habetur *lib. de curandi ratione per venæ sectionem*, *cap.* 8. qua vult utero inflammatione laborante, venas crurum esse aperiendas. Cui *Respondendum* est, venas inferiores secari in uteri inflammatione, non ad simplicem revulsionem, cujus ratione meliùs foret à partibus superioribus sanguinem mittere, sed ad derivationem simul cum revulsione celebrandam. Qua responsione solvuntur etiam alia Galeni loca, in quibus docet, affectis partibus infra renes positis, venas inferiores esse secandas: quod ideò fit, ut derivatio simul cum revulsione fiat, cùm alioqui sæpè ad simplicem revulsionem, in affectibus earum partium, venæ superiores aperiri soleant.

Secunda *conditio est, ut servetur vasorum communitas.*

Si fluxionis origo teneatur, primam conditionem observare satis est, ut scilicet ad partem mittentem fluxio retrahatur. Sed quando pars illa mittens cognoscitur, quod sæpissimè contingit, tunc duæ posteriores conditiones observandæ sunt, quæ respiciunt partem recipientem, ut scilicet illius ratione servetur vasorum communitas, & partium rectitudo. Communia autem vasa sunt, quæ cum parte affecta communicationem habent. Sic in fluxu sanguinis è naribus, venæ brachii aperiuntur, non autem crurum; quamvis hæ majorem habeant distantiam à parte recipiente, quia minorem habent communicationem. Sic Galenus 13. *meth.* in phlegmone hepatis internam brachii venam secat, eoquòd inquit, eum jecinore ampla & recta via communicet. Sic etiam *lib. de tremore*: *Si*, inquit, *venas quæ nullum cum affecta parte consortium habent, secueris, ipsam quidem non juvabis, & sanam lædes, è qua sanguinem hauris utilem.*

Tertia *conditio est, ut servetur rectitudo partium.*

Hæc conditio maximi est momenti, & diligenter observanda in omni revulsione: Fundatur enim in consortio & consensu mutuo, quod maximum reperitur inter partes ejusdem lateris, & vocatur illa rectitudo κατ' ἴξιν ab Hippocrate, & εὐθυωρία à Galeno, quæ confirmatur multis experimentis: Uteri enim pars dextra tantò est sinistra calidior, ut caloris aucti nomine mares formet, sinistra fœminas. Sic dexter testis, ad sinistrum collatus. Est autem caloris acti causa rectitudo hepatis: vicinitas enim & vasorum communitas, non sunt utrique parti disparia. Paralysis medietatem corporis exactam corripit illæsa reliqua, & tamen humor illabitur à tertio & quarto cerebri ventriculis, in quibus non est dextri à sinistro secretio. Si inflammato hepate, ex dextra nare sanguis erumpit, sanatur; si ex sinistra, non juvatur, cùm una ad utramque narem ex jecinore vena pertingat. Si cubitus sinister secatur, vacuatur lien inflammatus, & pleura sinistra: quæ omnia ex dextra axillari non succedunt. Sinistra tamen, si venarum communionem spectes, non nisi interventu hepatis ex sinistro exhaurit. Ac denique dicebat Hippocrates *sexto Epid. per rectum fiunt morborum permutationes, & crisis, & abscessus.*

Cur verò tantùm possit rectitudo, adeò difficile est respondere, ut multi varia commenti sint, quibus omissis, probabilius videretur illud, quod à gravissimis quibusdam auctoribus sancitum est, multos nimirum esse canales corporis longitudinem perceptantes, & distinguentes, per quos sursum deorsum promptus est omnium in corpore contentorum commeatus, qui tamen non perinde per latera distribuitur. Illi autem ductus quoniam sensibus conspicui non sunt, duabus rationibus firmantur præter experimenta superiùs proposita. *Prima* à fine desumpta est, quod scilicet natura conservationis individuorum sollicita, ea veluti gemina constituit, ut dimidia illius parte læsa, altera minùs pateretur. Sic dum aliquo infortunio unus oculus, auris, brachium perit; altero oculo, aure, brachio vita servatur. Ita duo quasi animalia, dextrum sinistrumque, in unum animal conjungens diuturniorem illis vitam comparavit. *Secunda* ratio ab eventu petitur: repentè enim & frequenter commutatio fit à dextro pede, ad dextrum vel brachium, vel humerum & contrà, quemadmodum etiam laborante dextrà capitis parte, & descendente humore, potiùs intumescit pars dextra cervicis, si illic sistitur humor, aut si ad thoracem descendit, potius dextrum latus, quàm sinistrum repletur: vel denique si ad partes inferiores labitur, dexteram potiùs podagram efficit quàm sinistram. Eadem ratione laborante pede in epilepsia, subitò ascendit materia aliqua ad caput, quod non posset fieri, nisi ductus illi concederentur, qui ut demortuo homine occulti sunt, sic in viventi manifesti; & per eos humores, qui recta feruntur ascendendo, vel descendendo, facilem viam inveniunt, si attrahantur, & aliis remediis hinc inde dimoveantur.

Ex suprà propositis facilè confutatur sententia Arabum qui revulsiones moliuntur, omissa illa rectitudine, ad quoslibet contrarietatis terminos, cujus tres faciunt species: videlicet à superioribus ad inferiora, ab anterioribus ad posteriora, & à dextris ad sinistra. Unde Avicen. *fen.* 10. *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 1. in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò jubet secari venam in malleolo ejusdem lateris, secundò communem in brachio contrarii lateris: ultimò internam ejusdem lateris. Quæ doctrina adversus τὸ κατ' ἴξιν Hippocratis, & legitimam curan-

di methodum manifestè pugnat. Adde quod in diametris, seu quadris corporis enumerandis, deficiunt Arabes, cùm tres tantùm constituant: illis enim quarta adjungenda est, quæ scilicet ab internis est ad externa, quam proponit Galenus *libro de revulsione*, & illa observatur in pleuritide, quando vena secatur in eodem latere: fit enim tunc revulsio à partibus interioribus ad exteriores.

Revulsio autem duplex est, universalis una, particularis altera.

Universalis est, quæ contrarietatem observat respectu totius corporis, & in eo contrarios terminos respicit, undecunque humores prolabantur.

Hæc potissimùm celebratur, quando majores venæ secantur, & ipsum hepar fluxionum origo exhauritur, atque adeo usitatissima & securissima est, ut nimirum quando fluxionis origo propria ignoratur, ab ipso hepate per majores venas revulsio ineatur: sic enim exinanitæ venæ reliquum sanguinem arctiùs retinent, neque eum fluere permittunt. Unde Galenus 1. *ad Glauconem* 14. inflammationum defluxum revocari vult, vel ad commune vas, vel ad originis fontem. Ita 2. *acut. cap.* 10. *quacumque*, inquit, *vena secatur, universæ exhauriuntur: quia omnium in corpore una est confluxio & commeatus*: Hac tantùm differentia, quod quædam venæ exhauriant certas partes aliis celeriùs.

Revulsio particularis, quæ & localis nominatur, est quæ in uno membro tantùm contrarios terminos respicit.

Hæc præcipue fit venis minoribus apertis, quæ à parte tantùm revellunt, & revulsionis nomen simpliciter non meretur, sed tantùm revulsionis localis. Imò verò ad derivationem propriè referenda est, ideò tantùm revulsionis nomen retinens, ut hæc præcepta consentanea sint cum Galeni doctrina, qui hujusmodi derivationes revulsionum nomine usurpat. Explicans enim aphorismum Hippocratis 68. *sect.* 5. qui sic habet: *Dolente parte capitis posteriori, in fronte vena incisa prodest*, dicit revulsionem fieri secundùm longitudinem, suprà, infraque; secundùm latitudinem, ad dextram & sinistram: secundùm profunditatem, ad anteriora & posteriora: ac proinde, dolente parte capitis posteriori, revulsionem fieri secta vena frontis, quæ quidem revulsio particularis & localis est, nec nisi post universalem fieri debet in corpore plethorico.

Derivatio est humoris ad aliquam partem fluentis, per vicinas partes aversio.

Quoniam derivatio revulsioni particulari finitima est, ideò ex superioris theorematis explicatione derivationis natura satis innotescit.

In derivatione vasorum communio perpetuò observanda est.

Derivatio in eo differt à revulsione, quòd illa ad opposita & remota fieri debeat, hæc verò ad vicina. Cum ea verò convenit, quòd in utraque vasorum communio requiratur. Sic in fluxione, quæ ad dentes vel oculos labitur, vesicatorium pone aures admovemus, derivationis gratia.

Particularis evacuatio est, qua humorem alicui parti impactum evacuat.

Hæc autem post revulsionem & derivationem celebranda est.

Et fit dupliciter: nimirum sensibiliter, aut insensibiliter.

Sensibiliter rursum, vel per ductus à natura in eum usum conformatos, vel parte ferro aut caustico aperta.

Sic cerebrum per nares & palatum evacuatur, pulmo per asperam arteriam, vesica per urethram, per ductus scilicet naturales. Abscessus verò materiam, & alia hujusmodi in parte ductibus carente præter naturam contenta, artificiosa apertione educimus.

Insensibiliter fit per poros & insensibiles partium meatus: & hæc Resolutio propriè nominatur.

Sic materia in aliqua parte contenta, tumores, aliosque affectus pariens, citra manifestam evacuationem resolvitur fomentis, linimentis, emplastris, & similibus remediis.

In revulsionis, derivationis, & particularis evacuationis rectâ administratione, sequentia theoremata observanda sunt.

Cùm fluxio maximè urget, revulsione utendum est: cum verò sedata est magna ex parte, derivatione: cùm denique non amplius influit humor, sed parti impactus est; particulari vacuatione.

Quando materia fluens est venenata, nequaquam revellenda est, sed ab initio per partem ipsam recipientem vacuanda.

Sic in carbunculis, pustulis malignis, variolis & bubonibus pestilentibus aut venereis, non licet secare venam, revulsionis gratia, sed tantùm simplicis evacuationis: si corpus sit valde plethoricum.

Revulsio, derivatio, & particularis evacuatio, simul & semel una & eadem evacuatione celebrari possunt.

Quamvis revulsio, derivatio, & particularis evacuatio contrariæ quodammodo videantur, quod una ad longinqua fieri debeat, aliæ verò ad vicina, multæ tamen possunt institui vacuationes, omnium participes: si nimirum media distantia inter propinquam & remotam eligatur. Ut in pleuritide, cùm vena brachii secatur, quod fluit, revellitur; quod jam parti recipienti proximum est, derivatur; & quod partis ipsius angustis meatibus impactum est, evacuatur. Has autem evacuationes, simul & semel factas, utilissimas esse, colligitur ex Gal. præcepto, vulgo Medicorum incognito, quod habetur 6. *Epid. sect.* 2. ubi docet, non esse insistendum toto fluxionis tempore revulsoriis, sed interponendum esse medium tempus vacuationi humoris in parte contenti. Ita enim demum fluxio cessabit, si longè revellentibus evertatur confluens materia, & proxima vacuatione dolor, calorque partis tollantur, fluxionis causæ. Si ergo confluente humore simul detur, unica sectione, modicè remota, revellere simul & vacuare, non est dubium, quin illa amplectenda sit: quod Galenus in jecore inflammato, & alibi perpetuò sequitur: quemadmodum & in pleuritide vulgo fieri consuevit, ut anteà ostensum est. Denique ex eodem Galeno 13. *meth. cap.* 10. *Si solus fluxus curandus, secanda distantissima pars est; si sola partis plenitudo, vicinissima.* Ex hoc conficitur, ubi duo scopi pariter junguntur, mediam quandam distantiam observare necessum esse.

Quando ex communi vena revulsio & derivatio simul & semel fiunt, illa adhibenda moderatio est, ne vacuatio sit exigua quæ agitandi magis augeat fluxum, quàm extractione sedet. Dandaque opera est, ut eodem die, si natura patitur: sin minùs, postero repetatur ejusdem venæ sectio.

Hoc præceptum utilissimum est, & maximi momenti in usu practico, quod tamen multi cum ægrorum incommodo surda aure pertranseunt. Si enim primùm parca manu sanguis mittatur, ille magis exagitatus, nec sufficienti quantitate eductus, vehementiùs in partem irruit. Deinde, cùm prima sectione non liceat exhaurire totum, quod inflammato loco vitiosum continetur; sed tantùm usque ad coloris mutationem, ex Hippocratis sententia; neque enim ampliorem virtus evacuationem ferre potest; supereat, ut quod prior transposuit, sequens inaniat: & cùm inanitus locus affectus ex vicinis vasis sanguinem sugat, eumque vitiet, nisi ab eo beneficio repetitæ vacuationis brevi extrahatur, puteat necesse est, & rursum ingravescat malum.

Quantitas revulsionis & derivationis fluxionis quantitati respondere debet, modò vires ferre queant.

Sic quando fluxio magna est, si revellenda sit, atque derivanda per venæ sectionem, ea copia mitti debet sanguis, ut universam fluxionis materiam educere possit, habita semper virium ratione, ut scilicet totam evacuationem ferre queant. Ubi notandum est insigne præceptum, quod habetur apud Hippoc. 2. *de victus ratione in acutis*, *text.* 10. docens modum & terminum venæ sectionis, in inflammationibus, & præsertim in pleuritide, scilicet usque ad coloris mutationem. Illa autem coloris mutatio ab ipsa parte affecta sanguinem educi significat, quemadmodum docet Galen. *in commentario hujus loci*, his verbis: *Quidquid sanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantia, colore permutatur: reliquum autem in partibus omnibus simul manet. Eam ob causam sanguine, qui in totum spargitur corpus, pituitoso ore existente, rubicundior sanè erit, qui in eo, quod phlegmone obsidetur, latere continetur. Quod si sanguis in totum corpus diffusus, rubicundior extiterit: is procul dubio, qui ad phlegmonem est, adustus assatusque in nigrum converteretur.* Coloris itaque mutatio sanguinis translationem ex parte affecta certò significat; sed unam eam semper, ut *ibidem* docet Galenus, non expectare oportet, ob virium imbecillitatem.

Dum humor cum impetu fluit, majores venæ aperiendæ sunt, modo id loci natura & situs partium permittant.

Quia per majores venas prompta & subita fit revulsio, ac plerumque derivatio, quæ fluxionis celeritati obsistere possit.

CA-

CAPUT III.

De Sanguinis missione.

Humorum vitium duplex est: in quantitate, & in qualitate. Illud vocatur Plethora; hoc cacochymia.
A plethora indicatur sãguinis missio, à cacochymia purgatio.

HOc theoremate gravissima includitur controversia de indicationibus mittendi sanguinis, quæ auctorum ingenia varie torsit, & multis difficultatibus intricavit; A quibus ut nos breviter expediamus, proposita in *superiori sectione* principia sequemur, quibus indicantium & indicatorum natura rectè constituitur; & à coindicantibus ac correpugnantibus exactè distinguuntur.

Primùm igitur supponendum est, nos hìc sanguinis missionem usurpare, prout est species evacuationis, & remedium sanguinem evacuans. Quo posito dicimus, sanguinis missionem indicari à sola plethora, seu plenitudine quæ sanguinis redundantiam significat; propterea quod unum tantum ab uno indicetur; & indicatum debeat esse contrarium indicanti: at copiæ sanguinis directè opponitur illius imminutio; quod quidem agnovit Galenus 2. κατα τόπους, & *alibi* sanguinis missionem à multitudine sanguinis indicari docet. Cùm verò 4. *method. c.* 6. plenitudini adjungit magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, *& lib. de venæ sectione*, tum multis aliis locis, tres jam dictas indicatione mittendi sanguinis simpliciter proponit, nempè magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, non propriè & strictè intelligendum est indicationis nomen, ut ex sequentibus demonstrabitur.

Primò, unum tantùm ab uno indicatur, ut suprà ostensum est, *cap.* 3. *sect.* 1. Ergo sanguinis missio à tribus indicari nequit.

Secundò, vires & ætas, cùm ad res naturales referuntur, numquam possunt verè indicare, sed tantùm coindicant, ut suprà demonstratum est, *cap.* 4. *sect.* 1.

Tertiò, Magnitudo morbi, servata lege contrarietatis, quæ debet intercedere inter indicans & indicatum, non potest indicare, nisi magnitudinem remedii. Atque, ita, cùm purgatio æquè magnum remedium sit ac venæ sectio, æqualiter utraque à magno morbo indicabitur, non autem speciatim venæ sectio. Quod videns Galen. 4. *meth.* magnitudinem morbi nunc sanguinis missionem, nunc purgationem indicare scribit: quo ostenditur magnitudinem morbi non esse verum indicane venæ sectionis quia non est unum, neque perpetuum.

Quartò, ex eadem contrarietatis lege, cùm sanguinis missio sit species evacuationis, inter morbum magnum & evacuationem vera contrarietas deberet intercedere. Quæ cùm nulla omnino sit, unum ab alio non potest indicari. Neque est quod dicas esse contraria per accidens; nam vera indicantia debent indicare per se contrarium remedium.

Quintò, multi sunt morbi magni, quibus non convenit sanguinis missio, ut febris hectica, & quicunque ab inanitione fiunt; ergo magnitudo morbi non est vera indicatio venæ sectionis.

Dicimus igitur Galenum morbi magnitudinem proponere, quasi sanguinis missionem indicet, non quòd proprie & revera id præstet, quòd nonnulli recentiores summis viribus defendere conantur; sed quod sit signum, vehemens sanguinis vitium ostendens, quotics ab eo producitur: & illud sanguinis vitium postulat venæ sectionem. Vires verò & ætas coindicant solummodò, latiorique verbi acceptione indicare dicuntur, ut suprà ostensum est, coindicantia simpliciter indicantia sæpè à Galeno nominari. Magnitudo morbi venæ sectionem indicat, quatenus est conditio sine qua non, juncta multitudini sanguinis. Nam ea, absente plethora, solvi potest aliis viis, pura inedia, exercitio, &c.

Plethora alia est ad vasa, alia ad vires.

Plethora ad vasa fit, vel omnibus humoribus æqualiter adauctis, & appellatur simpliciter plethora: vel solo sanguine copiosius redundante, & vocatur plethora sanguinea.

Quando alius humor à sanguine sua quantitate symmetriam excedit, & omnes alios exuperat ipsis etiam adhuc adauctis, illius humoris appellatur plenitudo.

Cùm denique unus tantum humor excedit, reliquis in æquilibrio positis vocatur cacochymia.

Cacochymia est vitium in qualitate, quemadmodum plethora in quantitate: quia sanguis absque vitio qualitatis potest augeri, alii verò humores nequaquam.

Plethora ad vires ea est, quæ licèt vasa præter modum non repleat, corporis tamen facultates premit, & præcipuè naturales: ita ut cùm ab illis regi nequeat, in corruptelam degeneret.

Rursus plethora alia levis est, alia gravior, alia præsens, alia futura, alia communis, alia propria.

Confert etiam sanguinis missio ad revulsionem, derivationem, & totius corporis refrigerium, non quidem per se, sed tantùm per accidens.

Sanguinis missio per se multitudinem humorum, qui continentur in venis, educit: per accidens verò revellit & derivat humores ad aliquam partem confluentes. Totum verò corpus refrigerat etiam per accidens, videlicet humoris calidi portionem educendo, & illi qui relinquitur liberam transpirationem conciliando.

Ex prædictis theorematis facilè desumi possunt solutiones omnium argumentorum, quæ à multis afferri solent, ut probent sanguinis missionem non indicari à plethora: nam iis, qui ex alto ceciderunt, licèt nulla adsit manifesta plethora, secatur vena, quia est plethora ad vires: illæ enim ex casu debilitatæ, non possunt regere humores, quia antea sub regimine naturæ ritè coercebantur, dum sanitas erat integra. Deinde fit illa sanguinis missio ad revulsionem humorum, qui fluere incipiebant ad partes contusas. Sic in immodico sanguinis fluxu venæ sectio celebratur, non quatenus est evacuatio, sed quatenus est remedium revellens. Sic in febribus putridis & quandoque etiam malignis secatur vena ad corpotis refrigerium, aut quia adest plethora ad vires. Levata enim natura portione oneris, quo premebatur, quod reliquum est faciliùs sustinet, minoreque negotio domat atque conficit. Denique plethora levis, quæ solo exercitio & frictionibus curari potest, non indiget venæ sectione; sed tantùm ea, quæ gravior est, & morbum magnum producit, aut brevi productura est.

Interea quæ venæ sectionem coindicant, vires primum locum occupant: quæ si validæ sunt, & robustæ eam permittunt, si verò debiles ac languidæ, eandem prohibent.

Vires sub triplici facultatum numero continentur, præcipuè tamen in facultate vitali virium robur constituitur. Si enim illa ex pulsu magno & æquali, necnon respiratione libera, constans & robusta comperiatur, sanguinis missionem permittit. Si verò ex contrario pulsus & respirationis habitu imbecilla appareat, venæ sectionem dehortatur; etsi causa morbifica, vel morbus hoc remedii genus expostulet, aut certè parca manu, & per dilucida intervalla sanguis educendus est. Hìc enim diligenter vires languidæ ab oppressis distinguendæ sunt. Opprimuntur à causis internis, ut obstructione, & humorum copia, & tunc vacuatione recreantur. Exsolvuntur & dissipantur à causis evidentibus, ut aeris fervore, & maligna corruptione, labore, vigiliis, inedia, vacuatione quavis immodica, doloris atrocitate, morbi violentia & diuturnitate, aliisque hujusmodi: tunc verò refectioni potiùs, quàm evacuationi danda est opera. In languidis & oppressis viribus pulsus ferè similis est: sed hoc discrimen afferri potest, quod oppressis morbi initio exilis pulsus & sepultus percipiatur: languentibus autem & dejectis in incremento & vigore, cum quibus causæ commemoratæ concurrunt.

Coindicat etiam sanguinis missionem ætas florens, quæ inter pueritiam & extremam senectutem media est. At pueritia & ultima senectus eandem prohibent; aut certè nonnisi maxima urgente necessitate, & summa cum cautione celebrandam esse suadent.

Ætas non coindicat aut correpugnat, nisi ratione virium, quæ in puero & sene sunt tam debiles, ut vix ferre queant venæ sectionem. Pueri enim corpus habent molle, tenerum & patens, quod sponte sua assiduo digeritur ac diffluit: senes verò spiritu & caloris inopia laborare solent. Ideò Hippoc. 4. *de victus ratione in morbis acutis*, ætatem florentem cum magnitudine morbi & virium robore, ad sanguinis missionem requiti præcipit. Quem secutus Galenus 11. *meth. c.* 14. *& lib. de curandi ratione per venæ sectionem*, ante annum 14. & post septuagesimum venam secare vetat. Quod de pleniori illa veteribusque consueta vacuatione audiendum est: nam moderatam, quæ viribus & plenitudini aut par, aut inferior sit, omnis ferè ætas ferre potest, si vegeta & robusta sit. Ætas siquidem non tam annorum numero, quàm habitus & virium robore metienda est. Quod eleganter Celsus confirmavit *lib.* 2. *cap.* 10. *Antiqui*, inquit, *primam, ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant: persuasi-*

rantque sibi, mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum essi facturam. Posteà verò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debet. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus generatur, sed quæ vires sint: ideò firmus puer, & robustus senex, & gravida mulier valens tutò curantur. Sic Rhasis in ætate decrepita, quæ gravi urgenteque pleuritide laborabat, sanguinem misit: Sic Avenzoar filio suo trimo se utilitèr venam secuisse commemorat. Et nos plerumque experimur pueros quarto aut quinto ætatis anno (*in Gallia*) à gravissimis morbis venæ sectione liberari.

Quantitas venæ sectionis à magnitudine vitii à sanguine dependentis indicatur. Atque ita magnus morbus copiosam indicat sanguinis missionem, mediocris moderatam, parvus denique exiguam aut nullam.

Quantitatem verò coindicant vires ægrotantis, quæ si validæ fuerint, quantum morbus desiderat, fidenter vacuandum.

Minus validis, parcius; prostratis, nihil prosus educendum.

In magno sanguinis vitio, viribus constantibus antiqui sanguinem mittebant usque ad lipothymiam, seu animi deliquium, quo non intelligendum est illud, quod nonnullis, venæ sectionem expavescentibus, aut alia de causa, citra insignem evacuationem accidit, sed illud, quod ratione evacuationis contingit. Talem adhibebant sanguinis missionem in magnis inflammationibus, febribus synochis vel ardentissimis & doloribus vehementissimis, afferique Gal. se experientia comperiisse, si in ardentissimis febribus usque ad animi delirium sanguis mittatur statim corporis habitum refrigerari, & febrem extingui, plurimosque alvo soluta, & sudoribus erumpentibus, planè sanitati restitui. Hæc tamen usque ad lipothymiam vacuatio nostris temporibus rarissimè usurpatur, & apud vulgus temeritatis maximè suspecta esse consuevit. Satius igitur est infra subsistere, & sanguinis quantitatem, quæ una vice lipothymiam induceret, duabus potiùs, aut tribus vicibus educere, absque ullo lypothymiæ metu, & minori virium jactura.

Coindicant etiam quantitatem mittendi sanguinis causæ internæ & externæ.

Internæ sunt corporis temperamentum, habitus, ætas.

Temperamentum calidum, & humidum copiosiorem patitur venæ sectionem, quàm frigidum & siccum.

Habitus corporis extenuatus, mollis, & rarus, magnam ferre nequit sanguinis evacuationem; contra verò carnosus, firmus atque densus.

Habitus prapinguis & obesus difficilè sustinet venæ sectionem.

Quamvis hujusmodi habitus minimè resolubilis sit, quia tamen angustias & exiles habet venas, quas exinanitas pinguedo facilè stringit, ut inde metus sit, ne nativum calorem extingat, ideò difficilè ferre potest venæ sectionem.

Juvenilis ætas largiorem patitur venæ sectionem, quàm puerilis aut senilis.

Causæ externæ sunt regio, anni tempus, cœli status, vacuatio suppressa, vel immodicè procedens, consuetudo victus, vel generis vitæ, vel vacuationis.

In regione calida & sicca sanguis minori copia educendus est.

Quia talis regio multùm innati calidi, sanguinis, & spirituum absumit; hinc vires comminuuntur, & minor sanguinis quantitas relinquitur in venis.

Regio frigida & humida satis largam patitur venæ sectionem, minus vero, quæ est frigidissima: at temperata largissimam profusionem tolerat.

Frigida & humida aeris temperies innatum calidum humoresque intus coercet, horumque minimum dissolvit. In extremè frigida sanguis, veluti frigore conglaciatus, vacuationi vix cedit; tum partes internæ, si à suo calore destitutæ maneant, ambientis frigoris injuria, extinctionis periculum subibunt.

In anni temporibus ver sanguinem largius profundi permittit: post autumnus, deinde hyems, omnium verò minime æstas.

In cœli statu calidissimo & frigidissimo parce sanguis mittendus est, in temperato, copiosius.

Consueta aliqua vacuatio suppressa largiorem patitur sanguinis missionem.

Vacuatio spontanea, materiæ morbi nihil detrahens, venæ sectionem non excludit, modo illa vires valde attritæ non fuerint. Harum tamen ratione sanguinis parcius mittendus est, & sistenda vacuatio, si magis vires offensura est.

Spontanea vacuatio, quæ materiam morbificam educit, si jam ægrotum leves, possitque, quantum requiris, vacuare, prorsus est naturæ committenda. Sin minus id possit, tantum ipse detrahes, quoad conjunctim perficiatur, quod postulas.

Qui frugaliter, sive ex consuetudine, sive ex morbi impedimento victitant, parcius vacuandi, quàm qui liberalius pleniùsque vivunt.

Qui venæ sectioni sunt assueti, alacriùs ac leviùs eam proferunt; quàm non assueti.

In quibus morbis convenit venæ sectio, iis ab initio est celebranda.

Tempus sanguinis mittendi definitur à præsentia eorum indicantium, quæ tale remedium postulant. In principio enim morbi illa indicantia maximè concurrunt, tum ratione sui, tum ratione virium, quæ tunc temporis validiores sunt: tum quia in progressu morbi natura, coctioni & pugnæ cum morbo intenta, ab opere non est avocanda.

Si morbi principium fuerit prætermissum, aut in eo sufficiens sanguinis quantitas detracta non sit, aliis etiam temporibus educendus est, si plenitudinis atque cruditatis signa perseverent, & vires ferre queant, aliaque coindicantia concurrant, aut saltem non prohibebunt.

Ex iis quæ venæ sectionem prohibere solent in principio morbi, aliisque temporibus, non infima est cruditas ventriculi aut cibi incocti in primis viis.

Hoc præceptum proponitur à Galeno *9. meth. cap. 5.* ideò semper, nisi sanguinis vitium sit vehementissimum, differenda est venæ sectio, donec humores ii concoquantur, ne ad hepar attracti obstructiones pariant, & plus damni inferant, quàm ex venæ sectione possit sperari commodi.

In iis morbis, quorum certa est vel remissio, vel intermissio, venæ sectio in remissione, aut intermissione celebranda est.

In febrium accessionibus & exacerbationibus maximus est naturæ cum morbo conflictus, in quo nihil movendum est, neque vires ad pugnam necessariæ, venæ sectione imminuendæ sunt, quod eleganter à Celso proditum est, *cap. 10. l 2.* his verbis: *Si vehemens febris urget, in ipso impetu ejus sanguinem minuere, hominem jugulare est.*

Quando affectus vehementer urget, quacunque horæ sanguis mittendus est, in iis verò, qui dant inducias horæ sanguis mittendo aptior est matutina, maximè secunda vel tertia ab exortu solis.

Tum enim cibus hesternus probè coctus est, & vires plerumque magis vigent, nec non matutinis horis sanguis magis dominatur, & ipso diei lumine quodammodo tenuior, & ad fluendum aptior efficitur.

CAPUT VI.

De Purgatione.

Purgatio est humorum qualitate peccantium evacuatio.

Hæc definitio proponitur à Galeno *comm. in 2. Aph. sect. 1.* quæ ut rectè intelligatur, sciendum est, per qualitatis vitium non audiendam esse meram intemperiem, quia illi sola alteratio deberetur, sed potiùs cacochymiam, seu humorum nutritioni ineptorum redundantiam. Hujus generis sunt humores omnes excrementitii, qui in venis cum sanguine permixti, vel extra venas continentur. Illi autem duorum sunt generum, ut ex Physiologia constat. Alii scilicet naturales, alii præternaturales. Naturales sunt, qui ex naturæ instituto generantur, ut pituita dulcis, bilis, melancholia, & serum. Hi si debita proportione ac quantitate generentur, vacuatione non indigent; si verò majori quantitate abundent, cacochymiam constituunt, & purgatione educendi sunt. Humores verò excrementitii præternaturales sunt, qui præter naturæ leges producuntur, ut bilis vitellina, porracea, æruginosa, glastea, & atra, nec non pituita acida & salsa, & serum ipsum acidum vel salsum factum: quòd humorum vitium cùm nullo modo esse debeat in corpore, sed minima quantitas cacochymiam constituat, purgationem indicet, si diæta, exercitio, aut levioribus remediis auferri nequiverit.

Unicuique autē humoris peccātis speciei propria medicamenti pur-

purgantis ſpecies reſpondere debet. Atque ita pituitæ phlegmamogum; bili, cholagogum; melancholiæ, melanagogum; ſero, hydragogum; mixtis humoribus mixtum medicamentum adhibendum eſt.

Purgationem verò coindicant ægrotantis vires, temperamentum, habitus, ætas, ſexus, naturæ conſuetudo, & aeris ſtatus.

In omni purgatione ægrotantis vires validas, ſaltem mediocres eſſe neceſſe eſt.

Purgatione vites aliquatenus infringuntur; ideò ſi valde labefactatæ fuerint, non eſt tenenda purgatio, ne ab ea plene dejiciantur.

Corpora calida & ſicca, tum frigida, ſive humidiora ſint, ſive ſicciora, difficiliùs purgationem ferunt: calida verò & humida faciliùs.

Qui calidiori & ſicciori temperamento prædíti ſunt, ex purgatione facilè poſſunt incaleſcere, arefieri, exſiccari nec non in convulſiones incidere, ſi purgatio nimia extiterit. Frigidi & humidi tum frigidi & ſicci, calorem habent languentem, & ſpiritus exiguos, qui facilè à purgatione diſſipantur. Calidi verò & humidi calidiora habent naturæ principia, quæ purgationis impetum eludunt.

Habitus gracilis, tenuis, & laxus facile exſolvitur; carnoſus vero & bene compactus commodè purgationem tolerat, pinguis non æque bene.

Pingues à carnoſis ſedulò ſunt diſtinguendi: licèt enim utrique ferre poſſint purgationem; tamen multò minùs pingues, quia frigidiores ſunt, ſpiritus habent pauciores, & vaſa anguſtiora.

Pueri & ſenes benignioza tantùm ferre poſſunt medicamenta: in ætate media conſtituti vehementiora.

Gravidæ mulieres quarto, quinto, & ſexto menſe, magna urgente neceſſitate, & ſumma cum cautione purgandæ ſunt.

Hæc ſententia deſumpta eſt ab Hippoc. *Aph. 1. ſect. 4.* & illi ratio evidens ſuffragatur. Cùm enim natura à purgante medicamento irritata, humores excrementitios, & ipſum pharmacum expellere nitatur; uterum concutit, & fœtum ſimul expellit, niſi fortiter adhæreat. Si tamen prægnans morbo affligatur, qui purgationem maximè deſideret, illa nihilominus tentanda eſt, ſed blandis atque benignioribus medicamentis quæ corpus parum concutiant: & illis inſuper menſibus fidentius inеunda quibus fœtus utero fortiùs alligatus eſt, quod quarto, quinto, & ſexto menſe contingit. Similis enim eſt, ut docet eleganter Galenus, *in comm. prædicti Aphoriſmi* fœtus cum utero, ac fructuum cum arboribus adhæſio. Fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideò facilè decidunt, quando vehementior ventus ipſos concuſſerit: poſteà verò aucti difficilem habent à plantis diſſolutionem: ſicuti rurſus cùm perfecti ſunt, ſponte ſua ſine vi extrinſeca decidunt. Eodem modo conceptus, in principio ſuæ formationis, & quando jam perfecti ſunt, ex leviori commotione facilè diſrumpuntur, tempore verò intermedio firmiorem habent coalitum.

Ægrotantis natura particularis diligenter obſervanda eſt: quidam enim à mitioribus medicamentis facillimè & copioſiſſimè purgantur, alii vero fortioribus vix commoventur.

Qui purgationibus aſſueti ſunt, faciliùs eas tolerant; in iis vero, qui nunquam, aut rariſſime purgati ſunt, cautius procedendum.

In calidiori aut frigidiori aere purgationes difficiliores: in temperato, faciliores.

Calidior aer vires debilitat, & morbos calidos gignit: ideo purgantia, & quæ vires magis debilitant, & corpus calefaciunt, non adeò facilè admittit. Unde Hippocrates *Aphor. 5. ſect. 3.* In cane, & ante canem, purgationes difficiles.

Frigus humores condenſat, & meatus conſtipat, atque ita corpus minùs fluxile reddit, unde laborioſa ſuccedunt purgationes. Recte igitur Hipp. Aph. 27. ſect. 6. *purgationes verno tempore magis convenire, quàm reliquis temporibus, aſſeruit.*

Purgationis quantitatem humoris peccantis quantitas oſtendit. Univerſus enim expurgandus eſt, ut corpus à morbo vindicetur.

Si noxius humor totus non auferatur, vel non curatur morbus vel ſi curatus appareat, recidivæ obnoxius eſt: unde Hippoc. *Aph. 10. ſect. 2. Quæ relinquuntur in morbis recidivas facere conſueverunt.* Si tamen exigua humoris illius portio derelicta eſt, exquiſita vivendi ratione, & naturæ caloriſque vi domari ac vinci poterit.

Pauca cacochymia universè detrahi poteſt, conſtantibus viribus, præſertim ſi concocta ſit, aut tenuis. Imbecillis autem viribus non modo multa, ſed & pauca cacochymia partite eximenda eſt.

Huic theoremati ſuffragatur *Hipp. Aphor. 36. ſect. 2. Qui pravo utuntur cibo, medicamenta purgantia aſſumentes, ſtatim debilitantur.* Et ratio eſt, quia multis vitioſis corruptiſque ſcatent humoribus, & pauco fruuntur bono ſucco, unde vires debiles à fortiori medicamento dejiciuntur; tum ſentina illa pravorum humorum, purgantibus mota, putres, tetros, ac pernicioſos humores ad cor & ventriculum emittit, unde lipothymia, vertigines, & alia accidere poſſunt. Non tamen hi humores in corpore relinquendi ſunt, ſed ſenſim & per intervalla, ac per epicraſim ſine magna agitatione evacuandi.

Tempus morbi, purgationi aptiſſimum, eſt morbi ſtatus aut declinatio, in quibus humores concocti ſunt, & ad evacuationem præparati.

Fundatur hoc theorema *Aphor. Hip. 22. ſect. 1. Concocta medicari oportet, non cruda.* At in ſola morbi declinatione, aut ſaltem in fine ſtatus, integrè humores concocti ſunt. Hac tamen reſtrictione limitandum eſt hoc theorema, videlicet ſi natura per ſe evacuationem non aggrediatur; quando enim humores critice vacuantur, purgatio nulla inſtituenda eſt, niſi criſis fuerit imperfecta: tum enim reliquiæ materiæ morbificæ medicamentis educendæ ſunt, ne recidivam pariant.

In principiis etiam morborum purgationes convenire poſſunt, ſi nempe materia turgeat.

Turgere dicuntur humores, quod ὀργᾶν Græci nominant, quando cum impetu in corpore agitantur, parteſque laceſſunt & vellicant. Hæc autem turgentia humoribus bilioſis propriè competit, qui calidi ſunt, tenues, atque mordaces, morbos acutos gignere aptiſſimi. Craſſi verò humores atque frigidi, ex quibus morbi diurni generantur, orgaſmi capaces minimè eſſe ſolent. Si itaque tales humores turgeant, eos non expectata coctione purgare licet. Metus enim eſt, ne vires ex illa materiæ agitatione dejiciantur, vel humores, impetu illo concitati, in partem aliquam principem ruant. Tum verò ſatis facilè purgantur illi humores, licèt concocti non ſint, quia tenues & mobiles, & ipſa natura ab iis ſtimulata & laceſſita, purganti medicamento auxiliatrices manus porrigit, ut ita ex hac turgentium humorum ante coctionem purgatione plus utilitatis, quàm damni æger percipiat. Unde Hippoc. *Aph. 10. ſect. 4. Medicandum in valdè acutis, ſi materia turget, eadem die: tardare enim in talibus, malum eſt. Hoc tamen ſumma cautione; & cum diligenti præmeditatione exequendum eſt, ut plurimùm enim materia non turget,* ut eſt *Aphor. 22. ſect. 1.* & docuit idem Hipp. *Aph. 24. ſect. 1. In acutis morbis raro, & in principio medicamentis purgantibus utendum; & hoc cum præmeditatione faciendum.* Purgantia enim caliditate ſua & acrimonia morbos acutos augent: & acuti morbi ſæpiùs critica evacuatione, quàm purgatione ſolvi ſolent. Illæ autem criſes haud temere turbandæ ſunt: quin potiùs, ſi aliqua earum ſpes, à purgatione abſtinendum, viæque potiùs ad illam evacuationem præparandæ. Conſiderandæ etiam vires & reliqua coindicantia: tum etiam corpus ipſum, an ſcilicet vias habeant patentes, & ab obſtructionibus liberas, & æger multitudine craſſorum humorum atque cruditatum non ſcateat; tum verò, num inflammatione aliqua interna conflictetur, quæ purgatione ingraveſceret.

Humores ad partes nobiliores, aut ad eas quæ nobiles in conſenſum trahere poſſunt, fluentes, aut quamprimum fluxuri, in morbi principio purgatione educendi ſunt.

Sic in magnis vulneribus, ulceribus, inflammationibus, aliiſque tumoribus, capitis doloribus, aliiſque aliarum partium affectibus, ſi pravorum humorum copia in corpore luxuriet, non eſt dubium; quin purgatio convenit: ſi nihil aliud eam prohibet, ut materia, quæ affectum augere poſſet, minuatur, & à parte affecta evocetur. Quod quidem & in praxi ordinaria uſurpatur, & à Galen. ſancitum eſt *lib. de curandi ratione per venæ ſect. cap. 8. In iis* (inquit) *quibus pars quædam graviter icta eſt, aut utcumque aliter incipientem habet phlegmonem, eam ſi magnam fore ſuſpicamur, curationem ab evacuatione incipimus, aut purgatorio medicamento exhibito, aut vena inciſa prout nimirum alterum altero magis convenire judicamus.*

Quando humores copia luxuriant, & ideò commodè coqui nequeunt, eorumdem portio catharsi detrahenda est, ut natura portione liberata, quod reliquum est, facilius expellat.

Quia hujusmodi purgatio materiam morbificam imminuit, dempta aliqua illius portione; ideò *minorativa* vulgò nominatur, quæ nostris temporibus in omnibus ferè morbis usurpari solet.

Neque pericula, quæ hujusmodi purgationes minorantes, in morborum principiis institutas; aversantes in medium afferre solent, admodum reformidanda sunt. Metuunt enim, ne commota saltem, & non evacuata materia, ob multitudinem æger in grave aliquod discrimen conjiciatur, & humores mali cum bonis magis commisceantur.

Quæ pericula evitare facillimum est, si benigniora medicamenta, ut vulgò fieri solet, usurpentur, quæ sine ulla, aut saltem minima humorum commotione, primam regionem expurgant, & eam materiæ morbificæ portionem educunt, quæ evacuationi magis disposita est.

Quod si fortè Hippocratis & Galeni temporibus minùs usitatæ, erant hujusmodi purgationes in morborum principiis usurpatæ; ideò factum esse certissimum est, quod illis temporibus vehementia tantùm, acria, & maligna medicamenta propinari consueverant. Neque mitiora illa atque benigniora, nostris temporibus familiarissima, illis nota erant, quæ sine ulla fere molestia usurpari possunt. Ideò Celsus præsente febre pharmacum semper abdicat, quia sua ignea caliditate & acredine, sui temporis pharmaca febrilem calorem intendebant. Et ob eamdem rationem Hippoc. vigente æstate hujusmodi medicamenta exhorrebat ut *Aph. 5. lib. 4 sub cane & ante canem, purgationes difficiles;* quia exusti tunc temporis humores illam purgantium acrimoniam ferre nequeunt. Eadem omnino ratione nos hoc seculo medicamenta illa, quæ vulgò *diagrydiata* nominantur, temporibus illis calidioribus, & in corporibus febre affectis aversamur: sed mitiora alia quæ parùm calida & ferè temperata, imò verò nonnulla eorum refrigerantia sunt, & in febribus continuis, & in earum principiis, & æstatis tempore, ipsis etiam diebus canicularibus tutò, & feliciter usurpamus, ut sunt Manna, Cassia, Tamarind. &c.

Certum tamen est, antiquos in morborum principiis purgationi indulsisse, præsertim in morbis febre vacantibus, & in quibus non aderat humorum cruditas ex putredine oriunda; quemadmodum Galenus 4. *de victus ratione in morbis acutis*, interdum prima, interdum secunda, interdum quarta, & quandoque quinta die pharmacum se exhibuisse tradit, tum etiam *lib. de compos. medic. secundùm loca*, nulla præcedente coctione, aliave præparatione, utramque bilem & pituitam purgat in alopecia, & paulò post in multis capitis morbis idem facit. Denique 13. *methodi*, refert multos, quibus inflammatio in oculis cœperat, sola per inferiorem ventrem purgatione una die liberatos.

In morbis, qui exacerbationes habent vel paroxysmos, tutius est, remissionis aut intermissionis die, purgans medicamentum exhibere.

Quando enim morbus minùs fatigat, vires robustiores sunt, & morbi impetum faciliùs ferre possunt. Certum tamen est, in exacerbatione, vel accessione promptiorem fieri evacuationem, quia tunc temporis humores sunt in motu, & veluti turgentes, sicque faciliùs educi possunt. Ideò Empirici non rarò febres intermittentes curare solent, exhibito medicamento, quod per vomitum vel secessum, utramque regionem evacuat. Quia tamen hoc modo natura valdè conflictatur, ideò prudens Medicus rarò & non nisi summa cum cautione hujusmodi curationes experietur.

Purgationi liberæ & electivæ dies temperata, Austrina potiùs, quàm Aquilonia, & benevola syderum commixtione salutaris.

Austrina tempestate corpora laxiora sunt, & humores fluidiores; unde meliùs purgatio succedit. At syderum influxus esse advertendos in purgatione instituenda, docent Astrologi, eorumque de hac re præcepta in unum caput collecta, videnda sunt apud Joan. Ant. Maginum, *lib. de legitimo Astrologiæ in Medicina usu, cap.* 26. In primis autem observandum est, ne in conjunctione & oppositione Lunæ cum Sole catharsis instituatur: quamvis enim cum aliis Astrologorum dogmatis etiam hoc præceptum à non paucis derideatur; observatum tamen persæpe est, illis temporibus purgationem non ita feliciter procedere: idcircò satius est in purgatione electiva eos aspectus evitare.

Locus, per quem debet fieri purgatio, duplex est: scilicet per vomitum, & per secessum.

Et indicatur à loco humoris, & natura ejusdem.

Humores in ventriculo residentes per vomitum commodè expurgantur; tum etiam non rarò ii, qui in liene, cavis hepatis, & pancreate continentur. Illi vero, qui in partibus inferioribus, aut à ventriculo remotis continentur, per alvum faciliùs educuntur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, præcipuè competit humori in ventriculo contento. Certum tamen est, partes ventriculo vicinas: ut lienem, cava hepatis, & pancreas, per vomitum aliquando utiliter expurgari; ita ut interdum contumacissimi humores morbos diuturnos committentes ex iis locis utiliter per hanc viam evacuati fuerint, qui aliis remediis eradicari nequiverant.

Humores tenues, calidi, & biliosi, per vomitum, crassi vero, pituitosi, & melancholici, per alvum faciliùs educuntur.

Biliosi sunt ἀναῤῥοποι quia leviores; pituitosi & melancholici καταῤῥοποι, quia graviores.

Locum vero, per quem debet fieri purgatio, coindicant tempus anni, agrotantis habitus; natura, & consuetudo.

Æstate commodiùs per superiora purgatio instituitur: hyeme vero per inferiora.

Hoc præceptum habetur apud Hippocratem, *Aphor. 4. sect. 4.* & ratio illius est, quia æstate bilis flava, calidique humores abundant, qui faciliùs sursum feruntur: hyeme verò contrarium accidit. Neque huic sententiæ obstat, quod habetur apud eundem Hippocratem, *lib. de salubri diæta*, sex hybernis mensibus vomendum esse: id enim à Galeno *in commentario* explicatur, tantùm intelligendum esse de pituita, quæ in ventriculo colligitur: ea enim per vomitum expurganda est, reliquum verò corpus per secessum.

Qui habitu sunt gracili, per superiora facilius expurgantur, crassi vero carnosi, per inferiora.

Desumitur hoc theorema ex Aph. 6. & 7. *sect.* 4. illiusque ratio ex eo desumitur, quod graciles bile magis abundent; carnosi verò pituita. Adde quod hi, propter omenti & musculorum abdominis pondus, non nisi laboriosè, cum violentia, ac vasis alicujus in thorace rupturæ periculo vomere possunt.

Quorum natura ad vomitum prona atque facilis est, illis tuto vomitus excitari potest, qui verò difficulter vomunt, à vomitu arcendi sunt.

Difficulter vomentes non nisi vehementissimis medicamentis ad vomitum excitari possunt: unde metus est, ne exagitatione alicujus venæ in pectore ruptio contingat.

Qui vomitionibus assueti sunt, faciliùs per vomitum expurgantur; qui verò non assueti, difficiliùs.

Vomendi consuetudo antiquis erat usitatissima, qua de causa vehementiora vomitoria ferebant. Nostris autem temporibus vomendi illa ratio ferè obsolevit, ideò etiam in ciendo vomitu cautiùs agendum & diligenter advertendum, quando utiliter moveri possit, quando verò adhibenda per alvum purgatio: quæ certè plerumque commodior est. Natura enim ipsa viam hanc, per intestina scilicet, ad excrementorum ejectionem paravit, eaque idcircò ignobiliora fecit. Imò etiam brevior & rectior à corpore universo ad intestina via est, quàm ad ventriculum: plures enim & potentiores venæ ad intestina, quam ad ventriculum feruntur.

CAPUT V.

De humorum præparatione & concoctione.

Humores noxii antequam expurgentur, præparandi & concoquendi sunt.

Præparatio humorum fit ab arte, coctio vero à natura. Est autem concoctio mutatio substantiæ in meliorem statum, quæ caloris vi perficitur.

IN hoc concoctio ab alteratione differt, quod in alteratione solæ qualitates mutentur; in concoctione verò ipsa etiam substantia.

Eaque duplex est: una quæ vocatur pepsis, altera verò pepasmus.

Pepsis est illa vera & propria concoctio, alia alimentum in corporis nostri substantiam commutatur.

Pepasmus verò est, quando vitiosus ac putridus humor, qui in corporis substantiam facessere non potest, in aliud melius

& naturæ convenientius, ut in pus, aut quidpiam puri finitimum deducitur.

Tumores à sanguine oriundi in verum pus commutantur, quemadmodum & sanies, quæ in ulceribus generatur. At humores putrescentes, qui in venis continentur, non quidem in verum pus, sed in quippiam aliud puri finitimum convertuntur, quemadmodum illius idea in urinæ hypostasi apparere solet.

Humorum verò præparatio, quæ fit ab arte, vel ipsos humores respicit, vel vias, per quas illi humores expurgandi sunt.

Humores validiores refrigerandi, frigidiores calefaciendi, crassiores incidendi & attenuandi: lenti ac glutinosi detergendi; tenuiores incrassandi sunt.

Quamvis multi existiment, contra Avicennam, humores quo tenuiores sunt, eò faciliùs expurgari, neque unquam esse incrassandos, attamen rationi magis consonum est, moderatam crassitiem iis magis competere. Ut enim palea vento agitata huc illuc impellitur, ait Avicenna, sic humor biliosus interdum, præ tenuitate sua hinc inde agitatus, non tam facilè trahitur à medicamento, vel à natura expellitur, quam ubi mediocritatem substantiæ per leviter incrassantia fuerit adeptus.

Viæ per quas humores expurgandi sunt, liberæ & patentes reddantur; atque ventriculus humorum copia minimè sit nauseabundus; ne haustum pharmacum magnopere aversetur ac revomat, intestina etiam satis vacua sint, & cursui humorum non obsistant, tum venarum atque piscerum obstructiones referentur.

Qualibet præparatio, quæ artis & remediorum opera perficitur, non solùm ad juvandas purgationes, sed etiam coctiones humoris morbifici promovendas usurpatur.

Quia hujusmodi remediis præparantibus subactus humor morbificus, facilius à calore nostro vincitur, & ad pepasmum perducitur: ideò hæc medicamenta præparantia, à Medicis concoquentia, quamvis impropriè, nominantur, quia ad juvandum concoctionem & humorum morbificorum mutationem conferunt.

CAPUT VI.

De evacuatione per urinas.

Per urinas evacuari solent humores serosi, biliosi, & pituita tenuior ab universo corpore.

Licèt in operibus naturæ ordinariis humor tantùm aquosus vacuetur, qui ex potu supereſſe solet; tum etiam commodiùs per eas vias gibba hepatis pars, renes, vesica, & vasa his inservientia purgentur, quàm reliquæ corporis partes: interdum tamen & totum corpus per eas vias humores quoslibet tenuiores evacuat, ut videre est in crisibus, quæ per urinas frequenter & utiliter contingunt: ideò etiam Medicus hujusmodi evacuationes aptis remediis promovebit.

In iis præcipuè morbis evacuatio per urinas molienda est, quorum materia sensim & paulatim evacuanda est.

Diuretica enim medicamenta non nisi sensim & paulatim corpus evacuant: ideò in illis morbis parum prosunt, qui subita evacuatione indigent.

Quando per urinas instituitur vacuatio, cavendum est, ne humor educendus multus atque copiosus sit; periculum enim est, ne dum ad vias angustas impellitur, eas copia obstruat, sibique & aliis exitum præcludat.

Ideò Medici ante usum diureticum, purgatione per alvum instituta, bonam humoris peccantis quantitatem educunt, ac illius postmodum reliquias per urinas evacuant.

Si renes, vesica, & huic evacuationi destinata vasa exulcerata, vel inflammata sint, aut simili vitio laborent, urinæ provocatio suscipienda non est.

Quia minimè consentaneum est, humores ad partem affectam & debilem deducere.

CAPUT VII.

De evacuatione per sudores.

Per sudores expurgari possunt quicunque humores tenues, aut tenuitatis capaces in habitu corporis & venis continentur, aut ad eas partes deduci possunt.

In hac evacuatione contraria videtur esse naturæ & Medici operatio: natura enim morbos tantùm acutos per sudores criticè resolvit; at Medicus chronicorum tantùm curationem per hoc evacuationis genus tentare consuevit. Ratio hujus rei est, quia non possunt sudores arte procurari, quin corpus universum impensè calefiat: quod in morbis acutis esset periculosissimum. Illud tamen in morbis longis & frigidis utilissimum esse solet, quandoquidem hac ratione humores pituitosi, partibus pertinaciter infixi, attenuantur, & paulatim educuntur.

Evacuationem illam, quæ per sudores perficitur, dissuadere solent vires languidæ, temperamentum calidum & biliosum, & materiæ multitudo.

Sudorificorum usu cutis spiracula reserantur, & multa fit spirituum caloriſque nativi deperditio, unde vires maxime atteruntur. Per eadem sudorifica corpus vehementer incalescit, unde metus est, ne calidior temperies in febrem, aut marcorem conjiciatur. Denique si materia sit multa, dum tota simul commovetur & potenter attenuatur, metus est, ne in partem aliquam principem irruat, aut poros ipsius habitu occludat; unde putredines, tumores, & alia vitia contingunt. Ideò consultissimum est, ante sudorum provocationem universali purgatione materiam morbificam imminuere.

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ *SECTIO TERTIA.*

De indicationibus à morbo.

CAPUT I.

De indicationibus à morbo similari.

Omnis intempeties alteratione per contraria corrigenda est.

Sic calida intemperies indicat medicamentum refrigerans; frigida calefaciens; humida exsiccans; sicca humectans. Sic etiam in compositis intemperiebus calida humida medicamentum postulat frigidum & siccum, calida sicca frigidum & humidum, frigida & humida calidum & siccum; frigida & sicca calidum & humidum.

Intensior intemperies & à naturali statu valde recedens, intensioribus indiget contrariis; remissior vero & à statu naturali minùs recedens, remissioribus.

In corrigenda qualibet intemperie, partis affectæ ratio maxima habenda est, ut illi appropriata & specifica, seu peculiarem quandam cum ea affinitatem, & naturæ convenientiam habentia remedia præscribantur.

Sic quando cerebrum calefaciendum, non ipsi quælibet calefacientia, indiscriminatim adhibenda sunt, sed ea, quæ Cephalica dicuntur. Sic thoraci thoracica; cordi cardiaca; ventriculo stomachica; hepati hepatica; lieni splenica; utero hysterica, & quælibet parti appropriata medicamenta adhibenda sunt, iis qualitatibus primis donata, quas dictarum partium intemperies requirit.

CAPUT II.

De indicationibus à morbo organico.

Morbi organici plures sunt species: nimirum in conformatione, magnitudine, numero, & situ, quorum indicationes, sigillatim proponendæ sunt.

Morbi conformationis versantur in figura, meatu & cavitate, asperitate & levitate.

Figura vitiata vel ab utero contracta est, vel à partu genita.

Quæ ab utero contracta est, tanquam incurabilis omittenda.

Quæ post partum genita est, si diuturna facta sit, difficillimè curatur; recentior multo facilius.

Si figuræ vitium ex humorum affluxu procuratur, aut aliqua alia causa, vel interna vel externa; illarum causarum sublatione protinus emendabitur.

Sic depravata figura, quæ in hydrope, tumoribus, præter naturam, elephanticorum facie, & similibus apparet, humorum eos affectus committentium revulsione, derivatione, & evacuatione restituenda.

Si figuræ vitium absque humoris affluxu contingat, ut iis fit, qui obtorta habent crura, vel dorsi spinam convexam, aut costas nimis elevatas: in pueris quidem correctio tentāda est contrectatione longa & frequenti manuum in oppositam partem; postea decubitu & deligatione convenienti, cum fasciis, clitellis, & chartulis: In adultioribus verò emollientibus medicamentis pars priùs demulcenda est deinde in loco debito continenda prædictis instrumentis. Quod si ex fractura, & malè genito callo, ob indebitam membri collocationem vitium figuræ acciderit; denuò callus frangendus est, ut deinceps commodiùs regignatur, modò illud sine periculo fieri possit; nimirum in corpore robusto, benè habito, & temperato.

Morbi meatus & cavitatis, sunt dilatatio, astrictio, & obstructio; quæ ab innumeris causis produci solent, & secundùm causarum varietatem, quam plurimas exhibent indicationes, quæ nonnisi in methodo particulari exactè tradi possunt.

Asperitates etiam & levitates præternaturales fiunt ab innumeris causis, tam internis, quàm externis, vulnerantibus, erodentibus, abstergentibus, siccantibus & similibus, quarum ablatio nonnisi in particulari methodo doceri potest.

Morbi in numero deficiente à sola natura curabiles sunt. Quidquid enim deest, vel est caro, vel os, vel alia quædam pars, quam Medicus nequit reponere. Illius tamen generationem promovere potest, removendo impedimenta, quæ naturam in hoc opere remorari possunt. Tum etiam quando membra deperdita à natura regenerari nequeunt, in eorum locum quippiam aliud Medicus subrogare potest, quod partis amissæ usum quodammodo præstare possit, ut quando brachium ferreum, aut crus ligneum, aut nares artificiales Taliacotii in amissorum locum adaptari solent.

Quæcunque numero excedunt, protinus rescindenda sunt, modo id sine periculo, & cum ægrotantis commodo fieri possit. Prout autem eorum maxima est varietas, sic diversissimus esse solet extirpationum modus, cum tamen omnes ferro, igne, vel medicamentis perficiantur.

Magnitudo aucta, imminutione, imminuta, additione sanatur, iisdem propemodum instrumentis, quibus numerus auctus & imminutus curari solent.

Quando partes situm & connexum naturalem amittunt, in pristinum locum reponendæ sunt, ea præsertim methodo, quæ in luxationum & herniarum curatione proponitur.

CAPUT III.

De Indicationibus à morbo communi, seu soluta unitate.

Omnis solutio continui unionem desiderat, quæ à natura perficitur; cujus tamen minister est Medicus, cujus præcipua hac in re officia quinario numero continentur.

Primum *est, ut videat, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire possit.*

Secundum, *ut extrema solutæ unitatis recte iterum conjungantur, & sibi mutuo applicentur.*

Tertium, *ut extrema conjuncta conserventur.*

Quartum, *ut eorundem unio & mutuus coalitus promoveatur.*

Quintum, *ut symptomata, quæ supervenire possunt, præcavcantur & corrigantur: quorum præceptorum exercitatio in vulnerum, ulcerum, & fracturarum curationibus fusè ostenditur.*

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ *SECTIO QUARTA.*

De Indicationibus à viribus.

CAPUT I.

Quid diætam in ægris indicet ac coindicet?

Vires in quocumque corporis statu sui conservationem indicant.

Illa autem conservatio à diæta, seu victus ratione perficitur, quæ ut à viribus proprie indicatur, sic à morbo seu causa morbifica coindicatur, vel prohibetur.

QUemadmodum suptà dictum est remedium, prout est curationis instrumentum, indicari à rebus præter naturam, & coindicari à rebus naturalibus; sic etiam contrà pro certo habendum est, alimenta, utpotè conservationis instrumenta, à rebus secundum naturam indicari, & coindicari à rebus contra naturam. Sunt autem vires ipsæ facultates, seu potiùs eorum instrumentá, nimirum caloris, spirituum, & partium solidarum robur, quo firmo ac vegeto existente, vires esse dicuntur validæ, & contrà. Quia igitur partium solidarum & spirituosarum conservatio fit beneficio alimenti, ideo illius usus, qui diæta nominatur, vires conservare dicitur. Morbus verò, & causa morbifica coindicant vel prohibent alimenti usum, quatenus ab ea augeti vel foveri possunt, vel natura pepsi intenta, à pepasmo avocati. Quando enim ea in concoctione alimentorum occupatur, à materiæ morbificæ concoctione distrahitur: unde fit, ut ex consideratione morbi, cibationi modus sit adhibendus.

CAPUT II.

Quæ ad diætam seu victus rationem spectent?

In omni corporis statu diæta seu victus ratio in rebus non naturalibus versatur, præcipue verò in morbis cibi & potus consideratio principem locum obtinet.

CIbus & potus, prout sunt vera nutritionis objecta, sic vera sunt instrumenta, quibus vires conservantur; reliquæ verò res non natutales sunt tantùm causæ adjuvantes, quæ benè vel malè dispositæ faciunt, ut nutritio ex alimento meliùs aut pejus procedat. Nam somnus & vigilia, si modum excesserint, calori & spiritibus officiunt: si verò intra sanitatis limites constiterint, eadem conservant, ac proinde coctionem juvant. Somnus enim immodicus cerebrum refrigerat & humectat, unde calor innatus marcescit spirituque animales humiditate obruuntur, atque ita facultas animalis labefactatur, cui facile vitalis & naturalis compatiuntur. Nimiæ verò vigiliæ spiritus & calorem dissipant. At moderatus somnus, & moderatæ vigiliæ, calorem & spiritus conservant, atque ita coctionem juvant. Sic etiam motus & quies, quæ intra modum constiterint, calorem nativum excitant & fovent. Tum etiam repletio & inanitio, in symmetria positæ, optimæ coctioni inserviunt. Animi verò pathemata, & ipsa moderata faciunt, ut calor nativus vigeat, & hinc bona fiat concoctio: contrà verò eorum excessus, calorem & spiritus vel dissipat, vel suffocat. Ac denique aer ambiens, bene temperatus, omnes corporis functiones recreat: intemperatus easdem insigniter lædit, morborumque curationem impedit.

CAPUT III.

Quotnam sint diætæ species, & quibus morbis convcniant?

Diæta triplex est; plena, mediocris, & tenuis.

Plena est, quæ non solùm vires præsentes conservare, sed etiam augere potest.

Eaque rursum triplex est: simplicissima, quæ & ægrotantibus convenit, sitque secundùm Hippocratem per ptisanam hordeaceam integram: alia plenior & crassior, quæ fit per pisces & ova; alia pleniissima, quæ carnes solidiores complectitur.

Diæta tenuis est, quæ vires quidem conservat, nonnihil tamen imminutas.

Eaque etiam triplex, alia simpliciter talis, quæ fit per ptisanæ succum, alia tenuior, in qua melicratum exhibeatur; alia tenuissima, quæ erat inedia.

Diæta mediocris est, quæ vires in eodem statu conservat, & fiebat olim per panem in jure lotum, vel etiam per carnes pullorum.

Nostris temporibus diæta ægrorum valde diversa est, & victus non magis tenuis quam per jusculacaponum, gallinarum, aut pullorum instituitur, Mediocris verò per hordeata, panatellas, & cætera perficitur. Ac denique plenior, usu alimentorum euchymorum & solidorum, ut perdicum, caponum, columbarum, & aliorum ejusdem naturæ.

Quælibet diæta ægrorum ex virium & morbi collatione metienda est, ita ut quo magis natura in morbo expugnando occupata est, eo tenuior diæta imperanda sit; quantum scilicet vires eam ferre possunt; & quo minùs natura occupata est, eo uberiorem victum adhibere liceat.

In morbis longis, mediocri vel pleno victu opus est, & tanto quidem pleniore, quanto morbus longior est.

VIres enim ita conservandæ sunt, ut usque ad statum durare possint, & totius morbi expugnationi sufficere, qui cum diu duraturus sit, vires tenui victu non imminuendæ sunt.

In acutis morbis tenuis victus requiritur, & quo acutior est morbus, eo tenuior victus est exhibendus.

In acutis morbis natura expugnationi causæ morbificæ maximè occupata est, ideo alimentis, quantum fieri potest, ab opere suo non avocanda. Ideo tenuis victus convenit, qui quamvis aliquantulum vires imminuat; illæ tamen totius morbi decursui, qui brevissimus, sufficere poterunt.

Si

Si vires non adeò Medico perspectæ sint, ut justam alimenti formam præscribat, satius est, justo pleniorem victum præscribere, quàm tenuiorem.

Hoc præceptum depromptum est ab Hippocrat. *Aph. 5. sect. 1.* qui sic habet: *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit ut magis lædantur. Quicunque enim error committitur magnus major in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu. Propterea etiam sanis periculosus existit valdè exquisitus victus, quoniam errores gravius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulò plenior, magis periculosus.* Cui tamen sententiæ contrarium attulisse visus est idem Hippocrat. *2. de vict. rat. in acut. Adjectioni*, inquit, *ciborum attendendum multò minus, subtrahere autem omnino expedit.* Hanc tamen contrarietatem conciliare possumus, *dicentes*; in priori sententia loqui Hippocr. de forma victus, quæ si sit justo tenuior, majora affert incommoda, quàm paulò plenior, in posteriori verò loqui de quantitate victus, in quo eadem forma observata, satius est nos esse parciores.

CAPUT IV.

De quantitate victus.

Quantita victus triplex est; summa, media & minima: qui in omni victu, sive pleno, sive tenui, sive mediocri adhiberi potest.

QUemadmodum in medicamentis triplex quantitas seu dosis consideratur, nimirum summa, media, & infima, quæ tum in vehementioribus, tum mitioribus, tum etiam mediis consideratur; sic in alimentis idem fit postquam enim Medicus judicabit, an in morbo proposito victus tenuis conveniat, vel plenus, vel mediocris advertere debet, an in quantitate mediocri, summa, vel minima exhibendus sit, quod ex morbi acuti, & majori vel minori naturæ cum morbo certamine distinguere poterit.

In principio morbi, victus qui ei competit, in summa dosi exhibendus est.

Quia tunc temporis natura cum causa morbifica non valde pugnat, neque adhuc in illius coctione & evacuatione occupata est, ideo majorem alimenti copiam conficere poterit.

In augmento morbi, victus mediori quantitate exhibendus est.

Quia tunc temporis natura circa materiæ morbificæ concoctionem magis occupata est, quàm in principio.

In statu morbi, victus in minima dosi est exhibendus.

Quia tunc temporis naturæ pugna cum morbo vehementissima est, & natura in concoctione ac evacuatione materiæ occupatissima, ab instituto suo minimè est revocanda.

Si vires sint debiles, & causa morbifica valde urgeat, parva cibi quantitas, & sæpius iterata exhibenda est.

Ratione causæ, quæ vehemens est, parùm cibi exhibere oportet, ne illa causa morbifica augeatur: at ratione virium sæpè iterare convenit, ne ipsæ deficiant, in quo magna Medici prudentia opus est, quia omnia indicantia, coindicantia, & prohibentia diligenter debet circumspicere, quod annotavit Hippocrates *Aph. 17. sect. 1. quibus* inquit, *etiam semel aut bis, & plus minusve, & partitis vicibus cibum præbere convenit, spectandum est, dandum vero aliquid regioni, & consuetudini.*

CAPUT V.

De tempore victus exhibendi.

In morbis continuis, & qui accessionum aut exacerbationum differentias non habent, victus exhibendus est secundùm consuetudinem, eo potissimùm tempore, quo priùs æger cibum assumere consuevit.

In morbis, qui accessiones vel exacerbationes habent, in tempore majoris quietis cibus est offerendus.

CUm enim in paroxysmo vis morbi sit maxima, & naturæ cum morbo pugna acerrima, naturæ alimentis oneranda, & ab opere suo ad cibi concoctionem evocanda non est; ne interior evadat. Tum etiam cibus exhibitus tunc temporis non coquitur, sed crudus manet, & à materia putrida, quæ tempore accessionis agitatur, contaminatur & corrumpitur, atque ita morbus augetur, & mala symptomata inducuntur.

Quando maxima est virium jactura, etiam in paroxysmo cibum exhibere convenit.

Si febris sit ab humore acri & mordaci, accenso a Sole, inedia, laboribus; & æger sit habitus gracili, temperatur à calida & sicca; præsertim æstatis tempore, in ipso paroxysmo, vel paulò ante ipsum, æger cibandus est.

Si enim hujusmodi ægrotantes diutius à cibo abstineant periculum est, ne febris magis incandescat, syncope vel convulsio excitetur, aut etiam febris hectica, ut docet Galenus 10. *meth. cap. 2.*

THERAPEUTICES
PARS SECUDA.

De Instrumentis Medici.

PRÆFATIO.

Omnia Medici opera tribus instrumentis perficiuntur: Diæta, Chirurgia & Pharmacia.

REmediorum sylva, quibus Medicus utitur ad morborum vel præsentium curationem, vel imminentium præcautionem, sub tribus hisce instrumentis omnino comprehenditur. Quorum *primum* debitam victus rationem, secundum legitimum sex rerum nonnaturalium usum instituit. *Secundum* circa ea versatur quæ manu periti artificis in corpore humano exercentur. *Tertium* denique omnia medicamentorum genera, quibus humores noxii præparantur & expurgantur, partium intemperies emendatur, earumque robur intenditur, ac reliquæ omnes indicationes curativæ implentur, gremio atque ambitu suo complectitur.

De Diæta & Chirurgia, quantum ad medicas institutiones attinet, satis abundè egimus in methodo generali medendi. *Superest jam, quæ ad Pharmaciam spectant, diligenter inquirere.*

Est autem Pharmacia illa Medicinæ pars, quæ materiam medicamentorum, eorumque facultates, usus, & componendi modo complectitur.

Quæ ut sigillatim explicentur, totus iste Tractatus in duas sectiones *erit distribuendus.*

In prima, *omnis medicamentorum materia, eorumque facultates & usus exponentur.*

In secunda *vero, componendorum medicamentorum ratio docebitur.*

THERAPEUTICES
PARTIS SECUDÆ.
SECTIO PRIMA.

De Materia Medica.

PROOEMIUM.

Quid medicamentum, quæ illius differentiæ, & sectionis divisio.

Medicamentum, ex Gal. 1. de simpl. med. facultatibus, c. 1. & 3. est quod naturam nostram alterare potest, & à statu præternaturali ad naturalem reducere.

Differt ab alimento, & veneno, quod alimentum à natura vindicatur, & in corporis substantiam commutetur. Venenum verò corpus nostrum corrumpat.

Et ideò medicamentum est velutì medium inter alimentum & venenum, quod neque a corpore nostro vincitur, neque illud corrumpit; sed tantùm alterat & immutat.

Omnia verò medicamenta vulgo dividi solent in simplicia & composita.

Simplicia sunt, quæ a sola natura nobis suggeruntur, & nihil ab arte permixtum habent. Eaque ex tribus fontibus desumuntur, plantis, animalibus, & mineralibus.

Composita sunt, quæ ex pluribus simplicibus simul mixtis conflata sunt, aut quæ artis ministerio in aliam formam commutata fuerunt.

Utraque rursum duplicia sunt, interna & externa.

Inter hic vocamus, quæ internorum affectuum rationi sunt accommodata.

NE quis ægrè ferat, nos internorum medicamentorum catalogo illa etiam admiscere, quæ foris admoventur: sciat nos hic interna appellare non solùm quæ intra corpus assumuntur; sed etiam, quæ foris admoventur,

dum-

dummodò affectuum internorum curationi inserviant, quod magno tyronum commodo factum est, ut ad eandem indicationem adimplendam materiam internam & externam simul congestam reperire possint.

Externa verò, quæ curandis affectibus externis inservire solent.

Ideò Sectio ista prima in duas particulas *dividenda est.*

Prima *materiam medicamentorum internorum proponet.*

Secunda *verò externorum materiam continebit.*

SECTIONIS PRIMÆ PARTICULA PRIMA.

De materia Medica interna.

PRÆFATIO.

In morborum internorum curatione præcipuæ indicationes respiciunt vel causas morbificas, vel morbos, vel ipsas partes affectas.

Causæ morbificæ majori ex parte sunt varii humores, qui prout variis qualitatibus peccare solent, ita varia requirunt medicamenta, contrariis qualitatibus donata. Verbi gratia, frigidi humores calida exposcunt remedia; calidi, refrigerantia; tenues, incrassantia; crassi, attenuantia; corrupti, expurgantia; & ita de cæteris.

Morbi quandoque sublatis suis causis adhuc permanent, & peculiarem exposcunt curationem per contraria remedia, ut in methodo generali medendi *luculenter docetur.*

Partes denique corroborantia requirunt roborantia & alterantia specifica, qualia sunt Cephalica; Thoracica, Cardiaca, Stomachica, Hepathica; &c. quæ omnia ordine suo proponentur.

Porro omnis hæc materia vel sumitur ex plantarum radicibus, lignis, corticibus, foliis, seminibus, fructibus, floribus, gummis, resinis, liquoribus, succis; vel ex animalibus integris, aut ipsorum partibus, tam viventibus, quam non viventibus & excrementitiis; vel denique ex mineralibus, qualia sunt Terra; succi concreti, lapides & metalla, ex quibus omnibus varia composita parantur in officinis, ut aquæ, syrupi, conservæ, pulveres trochisci, confectiones, electuaria, pilulæ; &c.

CAPUT I.

De medicamentis bilem refrigerantibus & attenuantibus.

Biliosus humor, quoties morbum aliquem producit, refrigerantia medi amenta postulat. Quando autem crassior est; & alicui parti impactus, tum medicamenta non solum refrigerantia, sed etiam leviter attenuantia esse debent.

REfrigerantia medicamenta in usum revocantur, sumpta indicatione à morbo & à morbi causa. Bilis enim propria natura calida est, & morbos calidos producit; unde utrique refrigeratio est consentanea. Attenuantia verò esse debent in omnibus propemodum febribus, præsertim iis, quæ ab humorum putredine ducunt originem. Siquidem omnis putredo à prohibita transpiratione fit, prohibita transpiratio ab obstructione, obstructio ab humorum crassitie, vel multitudine. Quemadmodum ergo nonnullæ febres putridæ fiunt ab humorum multitudine, ita maxima pars earum humoris crassitiem solet habere comitem: quæ si tanta non fuerit: in bile potissimùm, ut patentes meatus possit obstruere; sufficiens saltem est, poros insensibiles partium internarum occludere: qui ut aperiantur leviter saltem attenuantibus humor est præparandus. Adde, interdum parti alicui bilem esse impactam, quæ ut auferatur, attenuanda est, iisque usibus medicamenta bilem refrigerantia & attenuantia, destinata fuerunt. Quæ licet frigida sint, tamen substantiæ tenuitate sint prædita, quam levi aciditate, aut amarore patefaciunt: hincque humores attenuant.

Illorum autem medicamentorum series hæc est.

SIMPLICIA.

Radices, *Acetosæ, graminis, cichorii, lapathi acuti.*

Folia, *Endiviæ, cichorei, acetosæ, capillorum Veneris, fumariæ, dentis leonis.*

Semina, *Quatuor frigida majora, endiviæ, acetosæ, hordeum,*

Fructus, *Poma, pruna acida, cerasa acida.*

Flores *Cichorei*, præsertim quibus adduntur *flores borraginis, buglossi, & violarum*, qui licèt non habeant attenuandi vim, quia tamen refrigerant, humectant, & corroborant, ideò in omni ferè refrigerationis indicatione, sive attenuandum sit, sive incrassandum, frequenter præscribi solent.

COMPOSITA.

Aqua, *acetosæ, cichorei, graminis, endiviæ, hordei*, quæ non destillatione, ut aliæ; sed sola decoctione fit.

Succi *limonum, granatorum, pomorum, acetum, omphacium.*

Syrupi, *de limonibus, acetosus simplex, cichorei simplex, de succo acetosæ, capillorum Veneris, de pomis, de granatis acidis, de agresta, exysaccharum.*

Conservæ, *Florum cichorei, foliorum acetosæ, capillorum Veneris, cerasa condita.*

Pulveres & electuaria, *Diamargariti frigidi, diatriasantali.*

Chymica, *Spiritus sulphuris & vitrioli, sal prunellæ.*

CAPUT II.

De medicamentis bilem refrigerantibus & incrassantibus.

Interdum bilis sua tenuitate multa parit incommoda, quibus opitulantur incrassantia medicamenta, quæ simul refrigerant & ferocientis humoris impetum coercent.

BIlis calida, & tenuis sæpe in morbis acutis facit orgasmum, unde periculum est, ne vehementer commota, in partem aliquam nobilem irruat, eamque insigniter lædat. Alias, ad intestina delata, molestas parit diarrhœas, nonnonquam etiam, aliis humoribus permixta, iisque tenuitatem concilians, graves excitat fluxiones, unde postquam cathareticis quædam illius portio vacuanda est, reliqua incrassanda, ut ferox illius motus coerceatur. Qua ratione usurpari solent medicamenta incrassantia, quæ necessariò frigida sunt, cùm incrassatio à frigiditate communiter dependeat.

Illa autem medicamenta incrassantia sunt hujusmodi.

SIMPLICIA.

Radices, *Altheæ, plantaginis.*

Folia, *Portulacæ, plantaginis, malvæ, altheæ.*

Semina, *Lactucæ, portulacæ, papaveris albi, malvæ, psyllii, cydoniorum, bombacis.*

Fructus, *Jujubæ, sebesten, cydonia.*

Flores, *Nymphææ, papaveris rhœados, violæ, rosæ rubræ.*

Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*

Animalia, *Ebur, spodium, cornu cervi.*

Mineralia, *Terra sigillata, bolus armena.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Lactucæ, portulacæ, papaveris rhœados, nymphææ, rosarum.*

Syrupi, *Violaceus, jujubarum, papaveris rhœados, rosarum siccarum, papaveris albi.*

Succi, *Cydoniorum; amylum.*

Conservæ, *Rosarum, violarum, florum nenupharis, lactucæ conditæ, cydonia condita.*

Electuaria, *Diatragacanthum frigidum, diaponidion sine speciebus.*

Trochisci *de spodio.*

Chymica, *Laudanum opiatum, sal prunellæ.*

Licet sal prunellæ inter attenuantia fuerit recensitum; hìc tamen locum habere debet, quia summè refrigerando humorum motum cohibet, & mira quadam natura contrarios veluti effectus parit: Siquidem humores tenuiores & mobiliores incrassant, eorumque impetum mirabiliter cohibet. Unde fit, ut ad quamlibet hæmorrhagiam potentissimè conducat. Tum etiam diaphoreticum est, ut pleuritidi, peripneumoniæ, & febribus malignis multùm prosit, nec non urinas provocat; & calculosis efficacissimè confert.

CA-

CAPUT III.

De Medicamentis pituitam alterantibus.

Pituita excrementitia frigida est & humida, crassa, viscida, & lenta, ideo medicamenta illam præparantia calefaciendi, exsiccandi, attenuandi, incidendi, & detergendi facultate prædita esse debent.

NOn potest pituita catharticis commodè expurgari quin priùs alterantibus convenienter præparetur, & purgationi idonea reddatur. Ideò medicamenta ei destinata, quoad primas qualitates frigidum humidumque humorem calefaciunt & exsiccant. quoad secundas, crassum attenuant, viscidum incidunt, lentum detergunt, eumque ita disponunt, ut purgantium tractationi facilè obsequatur.

Nota, pituitam salsam tantopere calefacientibus non indigere, sed tantùm temperatis admixtis etiam frigidis, quæ bilem incrassare valent, quando præsertim à pituita salsa catarrhi generantur.

Medicamenta verò pituitam alterantia sunt.

SIMPLICIA.

Radices. *Enulæ campanæ, cyperi, calami aromatici, galangæ, apii, petroselini, fæniculi, zedoariæ, ireos florentinæ, chinæ salsæ parillæ, zinziberis.*

Ligna, *Xyloaloes, guaiacum, sassafras.*

Cortices, *Citri sicci, guaiaci, cinnamomum.*

Folia, *Salviæ, betonicæ, rorismarini, majoranæ, thymi, origani, calamenthi, pulegii, absynthii, menthæ, chamædrios, chamæpityos.*

Semina, *Anisi, fæniculi, apii, petroselini, citri, cardui benedicti, ameos, dauci, seseleos.*

Fructus, *Piper, cubebæ, cariophylli, cardamomum.*

Flores, *Salviæ stœchados, anthos, lavendulæ, betonicæ, schœnantes, macis.*

Animalia. *Moschus, zibeta, castoreum.*

Mineralia, *Ambra gryseæ, chalybs præparatus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Salvia, betonica, fæniculi, hyssopi, absynthii, melissæ, cardui benedicti, cœlestis, Imperialis, theriacalis, cinnamomi, aqua vitæ.*

Syrupi, *de stœchade, de hyssopo, de mentha, ab absynthio, de quinque radicibus, oxymel simplex, oxymel compositum, syrupus conaturæ corticis citri, mel rosatum.*

Conservæ & condituræ, *Florum salviæ, stœchados, anthos foliorum absynthii, zinziberis, radicis enulæ campanæ, radicis acori, corticis citri, myrobalanorum, nucis moschatæ.*

Confectiones, *Theriaca, mitrhidatum, aurea Alexandrina, confectio Alkermes.*

Pulveres & electuaria, *diambræ, diamoschi, de gemmis, dianthos, diaireos di galangæ.*

Trochisci, *Galliæ moschatæ, aliptæ moschatæ, de myrrha, de absynthio, de eupathorio.*

Chymica, *Oleum, seu essentia anisi, fœniculi, thymi, salviæ, cinnamomi, caryophyllorum.* Ex his elæosacchara, & multa alia.

CAPUT IV.

De medicamentis melancholiam alterantibus.

Humor melancholicus frigidus & siccus, Crassus & terrestris est. Ideo medicamenta, quæ illum præparant, calefacere, humectare, attenuare, & incidere debent.

IMpossibile est aliquod reperire medicamentum, quod calefaciat & attenuet, simulque humectet: illa enim quæ calefaciunt & attenuant, necessariò exsiccant. Non possumus igitur hunc humorem secundùm omnes suas qualitates alterare, nisi attenuantibus admiscendo ea, quæ peculiarem humectandi vim præ se ferunt, prout in sequentibus fiet.

SIMPLICIA.

Radices, *Enulæ campanæ, eryngii, apii, petroselini, buglossi, fæniculi.*

Cortices, *Radicum capparum, medianus fraxinis, tamarisci, sambuci, citri.*

Folia, *Fumariæ, lupulorum, ceterach, cuscutæ, melissæ, borraginis, pimpinellæ, capillorum Veneris.*

Semina, *Anisi, fæniculi, apii, citri; cardui benedicti,*

Fructus, *Passulæ, cappares, poma redolentia, uvæ Corinthiacæ, grana Kermes.*

Flores, *Genistæ, tamarisci, borraginis, buglossi, calendulæ, sambuci, violarum, crocus.*

Gummi, *Bdellium, ammoniacum.*

Mineralia, *Chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, buglossi, fœniculi, cardui benedicti.*

Syrupi, *de pomis redolentibus, fumariæ, de quinque radicibus, Byzantinus, capillorum Veneris.*

Conservæ & condituræ, *Florum borraginis, buglossi, genistæ, violarum, radicis enulæ campanæ, corticis citri, myrobalani conditæ.*

Confectiones, *Alkermes, theriaca.*

Pulveres & electuaria, *Diambra, latificans Faleni, de gemmis, diamoschum dulce.*

Chymica, *Sales fraxini, tamarisci, tartari, cremor tartari; chalybs præparatus.*

CAPUT V.

De medicamentis atram bilem alterantibus.

Atra bilis adustione generatur, unde calida est & sicca, nec non crassitiei particeps: unde medicamenta, quæ eam præparant, frigida humidaque esse debent, & simul attenuantia.

HÆc ab iis, quæ bilem flavam præparant, ferè non distinguuntur, nisi quòd ea tantùm seligantur, quæ majori pollent humiditate, atque adeò, quæcunque acida sunt, hìc non usurpantur, propterea quod siccandi facultate quadam prædita censeantur. Igitur quæ bilem flavam alterant, hìc usurpari poterunt: attamen propriè & directè sequentia medicamenta atram bilem oppugnant.

SIMPLICIA.

Radices, *buglossi, borraginis, liquiritiæ.*

Folia, *borraginis, bugolssi, fumariæ, lupulorum.*

Semina, *quatuor frigida majora.*

Fructus, *poma redolentia.*

Flores, *borraginis buglossi, violarum, nymphææ.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, buglossi, nymphææ.*

Syrupi, *violaceus, pomorum redolentium.*

Conservæ, *violarum, borraginis, buglossi, nymphææ, lactucæ.*

Chymica, *spiritus sulphuris, vitrioli, (etsi acidi sint) prunellæ, Saturni, Martis, tartari.*

CAPUT VI.

De medicamentis aperientibus.

In multis corporis meatibus, venis potissimùm hepatis, lienis, mesenterii & uteri, obstructiones generantur à crassis viscidisque humoribus, vasorum tunicis adhærentibus, ac reliquorum humorum transitum præpedientibus.

IN frigidioribus naturis, vita sedentaria, & pravis alimentis utentibus, humores crudi generantur, qui per angustiora vasa delati, propter crassitiem non possunt transfluere, sed magis ac magis incrassantur, lenti ac glutinosi evadunt, venarum tunicis adhærent, in iisque obstructiones generant, à quibus infinita incommoda solent exoriri.

Solvuntur autem illæ obstructiones aperientibus medicamentis, quæ ex Galeno 5. de simpl. medic. facult. c. 11. *nitrosa sunt & amara, quarum qualitatum ope attenuant, incidunt, & abstergunt, atque adeò pituitam præparantibus sunt finitima.*

Aperientia medicamenta à Galeno appellantur ἐκφρακτικὰ, seu ἐκκαθαρτικὰ, quasi expurgantia & ab infarctu liberantia, qua facultate ea omnia præstant, quæ ad tollendas obstructiones sunt necessaria: quatenus enim attenuant, humoris crassitiem auferunt: quatenus incidunt, visciditatem tollunt, quæ in parrium tenuitate consistit, quatenus denique abstergunt, humorem partibus adhærentem excutiunt.

Quæcunque igitur verò atque efficaciter aperientia sunt, calida esse necesse est. Dantur tamen aperientia frigida minoris virtutis, & minùs propriè ita dicta, levioribus obstructionibus, & calidioribus naturis idonea.

In febribus putridis, aut alioqui calidioribus naturis, obstructiones sæpe contingunt, quæ nisi sint valde con-

tuma

tùmaces, aperientibus frigidis sunt auferendæ aut saltem calidioribus frigida hæc miscenda; quæ tamen non tam absolutè frigida dicùntur, quàm aliis comparata. Ex se enim vel temperata sunt, vel remissè frigida. Non potest siquidem aperiendi vis cum eximia frigiditate consistere.

Illa autem medicamenta aperientia sunt hujusmodi.

APERIENTIA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroselini, fœniculi, silicis, cyperi, enulæ campanæ, gentianæ, eryngii, ononidis, aristolochiæ utriusque, asari.*

Cortices, *radicis caparum, mediani fraxini, mediani amarisci.*

Folia, *origani, calamenthi, pulegii, chamædryos, chamæpityos, centaurii minoris, betonicæ, hyperici, absynthii romani, capillares omnes*, quæ temperatæ sunt.

Semina, *apii, petroselini, fœniculi, cardui benedicti, urticæ, agni casti, anisi, dauci, ammeos, seseleos, cicera rubra.*

Flores, *stœchados anthos, genistæ, sambuci, tamarisci, hyssopi, betonicæ.*

Gummi, *ammoniacum, bdellium, aloes, terebinthina, myrrha.*

Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, betonicæ, absyntii, hyssopi, cardui benedicti, cinnamomi.*

Syrupi, *Byzantinus, de quinque radicibus, de absynthio oxymel simplex, oxymel compositum.*

Conservæ, *florum genistæ, tamarisci, foliorum absynthii.*

Electuaria, *aromaticum rosatum, diarrhodon abbatis.*

Confectiones, *Alkermes, Theriaca.*

Trochisci, *de capparibus, de absynthio, de cupatorio, de myrrha.*

Chymica, *chalybs præparatus, sal absynthii, tamarisci, fraxini, tartari, & Cremor ejusdem. Oleum anisi, fœniculi, cinnamomi, spiritus terebinthinæ, balsamum sulph.*

APERIENTIA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, *cichorei, graminis, asparagi, acetosæ, brusci, oxylapathi.*

Folia, *endiviæ, cichorei, cucurbitæ, acetosæ, hepaticæ, agrimoniæ, capillares omnes.*

Semina, *quatuor frigida majora, acetosæ.*

Flores, *chichorei.*

COMPOSITA.

Aquæ, *endiviæ, chicorei, graminis, acetosæ, agrimoniæ.*

Syrupi, *acetosus simplex, de limonibus, de cichoreo simplex, de succo acetosæ, capillorum veneris.*

Electuaria, *triasantalon, diarrhodon abbatis* tēperatum.

Chymica, *spiritus sulphuris, vitrioli, sal prunellæ, cremor & liquor tartari.*

CAPUT VII.

De medicamentis purgantibus.

Hactenus medicamenta proposuimus, quæ humores noxios præparant, & purgationi subeundæ idoneos efficiunt: jam de purgantibus agendum.

Solent autem humores evacuari purgantibus medicamentis, quæ substantiæ familiaritate, quam habent cum illis, eos ad se attrahunt, ut magnes ferrum.

Tot igitur erunt purgantium medicamentorum genera, quot sunt humores in corpore purgationi idonei: nimirum cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga.

HUmores, qui catharticorum ope vacuari solent, vulgò sunt bilis, pituita, melancholia & serum, seu aquosus humor. Unicuique horum peculiaria competunt remedia, electivè purgantia. Sic quæ bilem purgant, *chalagoga* nuncupantur, quæ pituitam, *phlegmagoga*; quæ melancholiam, *melanagoga*; quæ serosus humores, *hydragoga.*

Illa iterum dividi solent in mitiora, mediocra, & vehementia.

Medicamenta purgantia non æquali virtute operantur; sed alia minori, alia majori, pro varia agendi vi sibi à natura insita. Ideo ut faciliùs possint in usum revocari, in tres classes distribuuntur, mitiorum scilicet, mediocrium, & vehementium. *Mitiora* usurpari solent in debilioribus naturis, vel ubi à prima tantùm regione est vacuandum. *Mediocria*, in mediocri virium robore, & ubi à secunda regione vacuandum. Denique *vehementia*, in robustioribus corporibus, & quando à remotioribus partibus humores attrahendi, cerebro putà, articulis, &c. Plerumque tamen in eodem pharmaco vehementia cum mitioribus & mediocribus à prudenti Medico permisceri solent, ut feliciùs invicem permixta operentur.

Atque ut facilè in usum revocari queant, justa singulorum dosis erit proponenda.

Maximi est momenti, cujuslibet medicamenti dosin rectè tenere, sine qua nemo unquam medicinam facere audeat, nisi cum certo ægrotantium vitæ discrimine. Quia tamen purgantium dosis ubique immutanda est pro varia corporum dispositione, quod quidem à judicio Medici omnino dependet, ideo cujuslibet medicamenti majorem & minorem dosin proponemus, quatenus scilicet in ætate mediocri usurpantur, ut ex earum latitudine quantitas magis consentanea elici possit.

Illæ autem doses ita accipiendæ sunt, prout scilicet medicamenta per se, aut in substantia (ut vocant) assumuntur: nam in infusione vehementiora dupla quantitate exhibentur; in decocto verò, tripla. Mitiora vero: & mediocria, tripla ferè in infusione; & quadrupla in decocto.

Virtus medicamentorum infusione & decocto deperditur; illa etenim in tenuiori substantia residet, quæ à calore facilè dissipatur. Ideò cùm in decoctione multò major sit caloris vis, quàm in infusione, necesse est vim purgatricem magis minui, atque adeo majori dosi medicamenta erunt præscribenda.

Ab hoc tamen generali theoremate excluduntur rhabarbarum & myrobalani, *quæ magis purgant in infusione, quam in substantia, propterea quod non solùm vim purgatricem præ se ferant, sed etiam adstrictoriam, quæ infusioni non communicatur.*

Hæc duo medicamenta purgandi & adstringendit vim obtinent, ratione diversæ substantiæ, tenuis scilice, & crassæ seu terrestris. In tenui enim substantia vis purgatrix residet; in terrestri verò adstrictoria. Jam infusione tenuis substantia in liquorem transfertur, terrestris verò rejicitur, unde in infusione purgans tantùm remanet. Vide M. M. Fernelianam Gr. Horstii.

CAPUT VIII.

Cholagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Cassia; ab ʒ. j. ad ʒ. j. ß.
Manna, ab ʒ. j. ad ʒ. ij. & ʒ. ij. ß.
Succus rosarum, ab ʒ. j. ß. ad ʒ. iij.
Tamarindi, ab ʒ ij. ad ʒ. iij.

MEDIOCRIA.

Aloe, à ℈. j. ad ʒ. j. Corrigitur *mastiche, tragacantho.*
Rhabarbarum, ʒ. j. ad ʒ. ij. tam in substantia, quàm in infusione. Corrigitur *spica nardi, cinnamomo.*

Myrobalani citrini, à ʒ. ij. ad ʒ. iij. magis adstringunt, quàm purgent. Vis illorum adstrictoria minuitur infusione & frictione cum *oleo amygdalarum dulcium.*

VEHEMENTIA.

Scammonium, à g. iiij. ad viij. Corrigitur *succo cydoniorum*; & quando correctum est, *diacrydium* appellatur.

Corrigitur etiam *vapore sulphuris*, ut in pulveris Cornachini descriptione videre est; tum etiam *succo limonum* per infusionem & evaporationem: Ac denique extractum illius paretur cum *spiritu vini*, quod *resina Symmonii* vocatur, blandè admodum purgans, ad ℈. ß. exhibitum.

COMPOSITA.

SYRUPI.

Rosatus solutivus
De cichoreo cum Rheo } ab ʒ. ij. ad iij.

OPIATÆ.

Catholicum,
Diaprunum simplex } ab ʒ. ad ʒ. j. ß.
Diacassia.

Diaprunum solutivum
Electuarium de succo rosarum } ab ʒ. ß. ad ʒ. vj. & vij.
Tryphera persica.

PI-

PILULÆ.

Aureæ. Sine quibus De Rhabarbaro } à ʒ. ß. ad ʒ. j.

CHYMICA.

Extractum rhabarbari, ſcammonii mercurius dulcis, mercurius vitæ, crocus metallorum, aliæque Antimonii præparationes purgantes; de quarum doſi V. Schroder. pharm.

CAPUT IX.

Phlegmagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Semen carthami, ab ʒ. j. ad ʒ. ij. Corrigitur *aniſo & cinnamomo.*

MEDIOCRIA.

Agaricus ʒ. j. ad ʒ. ij. Corrigitur *Zinzibere* & ſale *gemmæ.*

VEHEMENTIA.

Turbith, à ℈. ij. ad ℈ iiij. Corrigitur *zinzibere.*
Hermodactylus, eadem doſi & correctione qua turbith.
Colocynthis non exhibetur, niſi correcta & præparata in trochiſcis, qui *alhandal* appellantur, ad grana octo vel decem.

COMPOSITA.
OPIATÆ ET ELECTUARIA.

Catholicum, Diaphœnicum, Hiera picra, Electuarium diacarthami, Decoctro ſolutivum. } ab ʒ. ß. ad ʒ. vj. aut ʒ. j.

PILULÆ.

Cocchiæ majores. De Agarico. Sine quibus. Stomachicæ. } à ℈. j. ad ℈. iiij.
Cocciæ minores. Fœtidæ majores. Lucis majores. Arthriticæ. De Hermodactylis. } à ℈. iij. ad ʒ. j.

TROCHISCI.

Agaricus trochiſcatus, à ℈. j ad ℈. iiij.

CHYMICA.

Extractum agarici, calocynthidis, mercurius dulcis; mercurius vitæ, crocus metallorum, aliæque antimonii præparationes. V. Schroder.
Hæc purgantia, è mineralibus petita, omnes humores purgant: ideò in variis capitibus enuntiantur.

CAPUT X.

Melanagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

Senna, à ʒ. j. ad ß. ad ʒ. ij.
Polypodium, à ʒ. ij. ad ʒ. ß.
Epithimium, eadem doſi.
Elleborus niger, à g. x. ad ʒ. ß. præſtat infundere vel decoquere, à ʒ. ß. ad ʒ. ij.

COMPOSITA.
OPIATÆ.

Catholicum, Diaſenna, } à ʒ. vj. ad ʒ. x.
Confectio Hamech, à ʒ. iiij. ad ʒ. vj.

CHIMICA.

Extractum ſennæ, Ellebori nigri, Antimonii, variè præparatum.

CAPUT XI.

Hydragoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Buli ſemen, ad ʒ. j.
Cortex medianus ejuſdem, ad ʒ. ij.
Succus ejuſdem, ab ʒ. j. ad ʒ. x.
Succus ireos noſtratis, ab ʒ. j. ad ʒ. ij.
Sambucus, idem cum prædictis, ſed minùs efficaciter.

MEDIOCRIA.

Radix mechoacan, à ʒ. j. ad ʒ. ij. non coquitur; ſed infunditur in vino albo, & liquor cum pulvere ſimul exhibetur in infuſione ad ʒ. ʒ.
Radix jalappæ, ad ʒ. ß.

VEHEMENTIA.

Soldanella pulverata, à ʒ. j. ad ʒj ij.
Succus ejuſdem, ab ʒ. ß. ad ʒ. j.
Elaterium, à g. viij. ad g. xvj.
Eſula, à g. viij. ad g. xij.
Thymelæa. Chamelæa. Gutta gummi. } à g. v. ad ℈. ß.

COMPOSITA.

Diaturbith, ad ʒ. j.
Diacarthamum, ad ʒ. ß. ʒ j.
Pilulæ de ſagapeno, ad ℈. ij.

CHYMICA.

Reſina jalappæ, ſcammonii, pulvis Cornachini, Mercurius & antimonium variè præparatum: (de doſi dictarum ſpecierum, tam ſimplicium quàm compoſitarum, vide Simonis Pauli appendicem ad Quadripartitum.)

CAPUT XII.

De vomitoriis medicamentis.

Humores noxii in ventriculo & partibus ei vicinis contenti faciliùs vacuantur per vomitum, quàm per ſeceſſum, ſi æger ad eum fuerit propenſus; cui uſui uſurpantur medicamenta. Vomitoria *nuncupata.*

IN ventriculo ſæpe humores excrementitii natant, qui breviori via per vomitum excluduntur, præcipuè ſi ægrotans nauſea infeſtetur, & vomitum non ægrè ferat. Facilè enim vomitum patiuntur, ex Hipp. doctrina, bilioſi, graciles, & qui amplo ſunt pectore: Contrà verò lædi ſolent à vomitu melancholici, valdè carnoſi, & ſtricto pectore præditi, idque magis, ſi phthiſi, aſthmate, aut alio pulmonum affectu laboraverint. His addere oportet tempus anni, æſtate enim per ſuperiora purgatio facilis, hyeme verò minimè. Licèt verò horum remediorum uſus non ſit valdè frequens, certum tamen eſt opportunè uſurpata præſtantiſſimos effectus producere. Multas enim febres intermittentes videre eſt, quæ cæterorum remediorum vim eludentes, ſolis vomitoriis eradicantur, quod frequenti experientia nobis innoteſcit.

Illa autem vomitum provocant, vel qualitate manifeſta, ventriculum relaxando; vel ſpecifica proprietate, quemadmodum cathartica.

Quæcunque pinguia ſunt & oleoſa, magna quantitate hauſta, ventriculum relaxant, eumque ſubvertunt, unde vomitus ſequitur, quo ea tantum vacuantur, quæ in ventriculo continentur. At verò propriè dicta vomitoria, qualitate occulta humores attrahunt ad ventriculum, cumque ad expulſionem excitant per ſuperiora. Et ſic feliciter humores in hepate, liene, & partibus ventriculo vicinis contenti, non ratò vacuantur.

Præcipuorum & magis uſitatorum ſeries hæc eſt.

MITIORA.

Aqua tepida, aqua hordei tepida, juſcula pinguia tepida, butyrum, oleum ſimplex, oxymel ſimplex, ſyrupus acetoſus, Quæ omnia magno hauſtu ſunt exhibenda.

MEDIOCRIA.

Semen atriplicis, anethi, in decocto, ab ʒ. ß. ad ʒ. j.
Flores anethi geniſtæ, in decocto, à p. j. ad p. ij.

Semen

Semen raphani, in decocto, ab ʒ. ß. ad ʒ. vj.
Raphani succus, ad ʒ. iij.
Radix peponis, ad ʒ. j. in decoctione.
Agaricus, à ʒ. j. ad ʒ. ij.
Radix asari, à ℈. j. ad ℈. iiij.

VEHEMENTIA.

Nux methell. balanus myrepsica, cataputia, æs ustum, helleborus albus. (Aqua Nicotianæ, succus Ireos nostratis.

Dosis eorum non proponitur, quia satius est illis nunquam uti, propter vitæ periculum, quod ex nimia vehementia inferre possunt, aut saltem non nisi diligentissima præparatione & correctione adhibenda.

Chymici vomitoriis medicamentis nimium abundant, iisque majori parte adeò vehementibus, ut eorum causa omnia spagyrica remedia apud vulgus suspecta evaserint. Ex eorum genere sunt, quæ ex antimonio componuntur, præcipuè verò *vitrum & flores antimonii*, quibus ego numquam uti hactenus ausus sum, licèt aliquando medicamentorum spagyricorum usum tentare voluerim, & quid in medicina possint, experiri. Verum enim verò, negandum non est è spagyricis medicamentis, nonnulla interdum, ritè à prudenti Medico administrata, optatos producere effectus, qui à vulgaribus remediis obtineri nequiverant. Ideò non abs re facturus videor, si quæ propria expetientia comprobata sunt, spagyrica vomitoria summatim exposuero.

Ea autem quatuor omnino sunt, viribus & efficacia maximè diversa, quæ omnia in manibus habere debet quicunque cautè hujusmodi remediis uti voluerit, ut nimirum à minus vehementibus incipiat, & ad fortiora progrediatur, si illa satis efficacem operationem non ediderint.

Primum est *vitriolum album præparatum*, prout à Crollio & Beguino describitur, quod tam blandum est vomitivum, ut etiam puerulis tutò exhiberi valeat à ℈. ß. ad ʒ. ß. adultioribus verò ad ʒ. j. in aqua communi (*cerevisia calida butyrata*) dissolutum: humores tantùm ventriculo contentos evacuat, ab aliis verò partibus nihil educit.

Secundum est *sal vitrioli*, ex vitriolo Cyprio calcinato extractum, quod priori vehementiùs operatur: at verò ex ventriculo similiter tantùm humores educit. Dosis à gr. x. ad xx. in aqua communi, describitur à Beguino sub nomine *salis colchotaris*, & ab Angelo Sala *in triumpho Emeticorum*, tum etiam *in anatomia vitrioli*.

Tertium est *Aqua benedicta*, quæ describitur à Quercetano *in pharmacopœa*: hæc componitur ex Antimonio, & prioribus multò vehementior est, nec nisi robustioribus hominibus, & summa cum cautione exhibenda. Si tamen opportunè usurpetur, præstantissimos sæpe effectus parit. Dosis ejus aquæ est ʒ. j. ad (ʒ. ij.) ʒ. iij. humores non solùm è ventriculo, sed etiam è toto corpore educit.

Quartum denique est *pulvis Emeticus*, qui vulgò nominatur *mercurius vitæ*, & è Beguino & Crollio describitur. Omnibus prædictis vehementior est, suos tamen in medicina usus habere potest in cura morborum contumacium, quique remediis vulgaribus nõ cedunt; cautè tamen & non nisi in summa virium fiducia eo utendum est. Humores è toto corpore eradicat potentissimè, dosis à g. iij. ad v. in jusculo, conserva rosarum, vel alia quavis re. Corrigi tamen potest illa mercurii vitæ vehementia, ut majori dosi exhiberi valeat innoxiè, & vix aut leviter vomitum moveat, totamque ut plurimum operationem suam perficiat per inferiora. Corrigendi modi varii proponuntur ab Hartmanno *in comment. ad Crollium*.

Nos hanc addimus usu nostro comprobatam, quæ in multis ægrotantibus per inferiora tantùm purgat, in nonnullis verò semel tantùm aut bis vomitum movet. Facillima autem, est hæc correctio nostra, quæ fit ponendo mercurium vitæ, seu pulverem emeticum benè lotum in patina terrea vitreata supra foculum mensarium, aut furnulum exiguum, semper movendo. Fumus exhalat ater & fœtidus, qui venenositatem intus latentem continet, & illam operationem continuando, per duas vel tres horas, tota absumitur. Peractæ sufficienter operationis signum est, quando nullum amplius fumum emittit. Si post istam operationem adhuc vomitum moveat, iteranda erit, & optatum habebis effectum. Pulvis albissimus coctione ista griseum colorem acquirit. Dari potest à g. iiij. ad g. viij. in tabellula cum saccharo & mucilagine tragacanthi redactus, ut sine ullo fastidio exhiberi valeat. Adde Tartarum Emeticum & alia Antimonialia à Schrodero descripta.

CAPUT XIII.

De sudorificis medicamentis.

In morbis chronicis & contumacibus sudorifica medicamenta frequenter usurpantur.

ILli morbi, qui alterantibus & purgantibus medicamentis curari nequiverunt, sed radices habent altiùs nisixas, quales sunt epilepsiæ, paralyses, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, & quilibet frigidi affectus, tum imprimis lues venerea, potentioribus medicamentis eradicandi, qualia sunt sudorifica, quæ per plures dies, ut moris est, usurpata, non solùm tertiam corporis regionem, cui peculiariter destinata sunt, sed etiam totum corpus à recrementis expurgant.

Illa autem, calefaciendi & attenuandi vi prædita humores colliquant, eosque per insensibiles meatus excutiunt.

Humores, diuturnos morbos efficientes, frigidi & grassi ut plurimùm esse solent; ideò sudorifica illis ritè conveniunt, quæ eos calefaciunt, colliquant, attenuant, insensibiles corporis meatus recludunt, per eosque evacuant.

Multa tamen non tam manifestis qualitatibus, quam specifica proprietate sudores promovent.

Apud antiquos Medicos hoc dogma non habetur, quia illi omnem sudorificorum vim ad manifestas qualitates retulerunt. Neque enim præstantiora sudorifica, quibus hodie utimur, illis nota fuerunt. Attamen necesse est, occultam qualitatem in iis agnoscere, qua sudores provocant: cùm piper & pyrethrum, valde calida & atteuuantia, sudores non moveant; & radix Chinæ in primis qualitatibus ferè temperata, id potenter efficiat. Inter omnia sudorif. eminet Opium, teste Vvalvo, (correctum.)

Illa autem sudorifica medicamenta sunt.

SIMPLICIA.

Lignum guaiacum, & cortex ejusdem, lignum sassafras, radix Chinæ, radix salsaparillæ.

Hæc efficaciter sudores movent; minùs verò sequentia.

Radices, *carlinæ, angelicæ, zedoariæ, scorzoneræ, fœniculi, apii, petroselini, bardanæ, pimpinellæ, tormentillæ.*

Folia, *scordii, ulmariæ, cardui benedicti, capilli veneris, bardanæ.*

Semina, *cardui benedicti, milium vulgare, lentes.*

Flores, *chamæmeli, cyani, papaveris rubri.*

COMPOSITA.

Aquæ, *papaveris rhœados, cardui benedicti, scabiosæ, theriacalis.*

Opiatæ, Theriaca vetus.

CHIMICA.

Sal cardui benedicti, mater perlarum calcinata, bezoardicum minerale Beguini, Antimonium diaphoreticum Crollii, Bezoardicum joviale Hartmanni, in commentariis ad Crollium; & alia penè infinita à Chymiatris descripta. Nos prædicta tantùm in usum revocavimus, & præstantissimos effectus ex iis obtinuimus, quorum exempla nonnulla in *Observationibus nostris* videri possunt in febrium præsertim malignarum curationibus.

CAPUT XIV.

De diureticis medicamentis.

Diureticis medicamentis convenienter expurgantur gibbæ hepatis partes, renes, vesica, uterus, & universum venosum genus.

QUemadmodum affectus venosum genus occupantes, ex urinis dignoscuntur; quia portio materiæ in venis contentæ ad illas transfertur, nec non iidem affectus crisi, quæ per urinam fit, sæpè terminantur: ita humores noxii diureticorum ope non difficili negotio expurgari solent.

Ex his quædam calida sunt, quædam verò frigida.

Calida, humores fundendo, partes magis aqueas & serosas separant, quæ postmodum à renibus attrahuntur.

Quæ verè & propriè *Diuretica* nominantur, acria sunt, vehementer calida & sicca, ideò sanguinem fundunt, & serosum humorem ab eo separant, tum etiam pituitam & crassos humores colliquant, eosque in aquosum humorem commutant, qui cum sero facilè commiscetur, simulque ad renes attrahitur, & cum urinis excernitur.

Frigida verò vel abstergendo, vel aquosam materiam suppeditando, urinas movent.

Non-

Nonnulla medicamenta humores, qui in vasis & renibus continentur, abstergunt, eosque nonnihil attenuant; quia licet frigida sint, tenues tamen habent partes, atque ita urinas promovent. Talia sunt *gramen*, *asparagus*, *parietaria*, *capillares herbæ*, &c. Alia multa humiditate sunt prædita quæ venis suppeditatur, deinde à renibus attrahitur, & cum ea humores in venis contenti simul rapiuntur. Hujus naturæ sunt *althea*, *cucurbita*, *semina frigida majora*.

Horum autem diureticorum medicamentorum, tam calidorum, quàm frigidorum materia talis est.

DIURETICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii*, *petroselini*, *fœniculi*, *eryngii*, *valerianæ*, *asari*, *ononidis*, *raphani*.

Cortex, *medianus genistæ*, & *medianus tamarisci*.

Folia, *Saxifragiæ*, *pimpinellæ*, *apii*, *urticæ*, *fœniculi*, *chamædryos*, *centaurii minoris*, *sisymbrii*, *nasturtii aquatici*, *sabinæ*.

Semina, *seseleos*, *Massilienſis*, *petroselini Macedonici*, *apii*, *raphani*, *urticæ*, *levistici*, *milii solis*, *paliuri*, *ciceræ rubra*.

Fructus, *baccæ lauri*, *juniperi*.

Flores, *genistæ*, *chamomillæ*.

Gummi, *terebenthina*.

Animalia, *sanguis hirci præparatus*, *cantharides*.

Mineralia, *carabe*.

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi*, *apii*, *sabinæ*.

Syrupi, *de quinque radicibus*, *capillorum veneris*, *Byſantinus*, *oxymel simplex*, & *compositum*.

Conſervæ, *florum genistæ*.

CHYMICA.

Spiritus *sulphuris*, *vitrioli*, *tartari*, *salis terebinthina*.

Sales *tartari*, *baccarum hederæ*, *siliquarum*, *stipitum fabarum*.

DIURETICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices *asparagi*, *graminis*, *ruſci*, *altheæ*, *oxylapathis acetosæ*.

Folia *capillorum veneris*, *acetosæ*, *parietariæ*, *herniariæ*, *bismalvæ summitates*, *asparagi*.

Semina *quatuor frigida majora*, *acetosæ*, *alkekengi*, *hordeum*.

Fructus *cucurbitæ*, *pepones*, *cucumeres*, *fraga*.

Flores *altheæ*, *cichoreï*.

Gummi *caphura*.

Succi *limonum granatorum acidorum*.

CHYMICA.

Sal prunellæ, *spiritus sulphuris* & *vitrioli*, qui licèt inter diuretica calida relati sint, refrigerandi tamen facultate insigni præditi sunt, & nihilominus in affectibus tum calidis, tum frigidis conveniunt, propter summam tenuitatem, & penetrandi vim, cujus ratione vehicula sunt aliorum remediorum.

COMPOSITA.

Aquæ *parietariæ*, *graminis*, *acetosæ*, *hordeï*.

Syrupi *capillorum veneris*, *de limonibus*, *de althea*.

Conſervæ *capillor. veneris*, *radicum eryngii*, *carnis cucurbitæ*.

Trochiſci *de Caphura*.

COROLLARIUM.

Ad horum vacuantium genus spectant menses moventia, quæ tamen ad hystericorum classes meliùs referuntur: inde ergo erunt repetenda.

CAPUT XV.

De Errhinis Medicamentis.

In affectibus capitis diuturnis, à pituita productis, post universales vacuationes, errhina usurpantur, quæ illam per nares attrahunt & expurgant.

VAcuationes illæ, quæ humores à toto corpore expurgare solent, *universales* appellantur: quibus succedunt, quæ peculiarem tantùm partem evacuant *particulares* nuncupatæ, qualis est illa, quæ pituitam per nares è cerebro elicit, multis illius affectibus convenientissima. Postquam enim major excrementorum pars universali vacuatione educta est, postmodum per vicina emunctoria reliquæ commodè educuntur.

Utque facilè humorem illum crassum & frigidum attrahant, calida esse debent, attenuantia, & detergentia: Qualia sunt, quæ sequuntur.

Radices *ireos*, *cyclaminis*, *cucumeris agrestis*.

Folia *betæ rubræ*, *brassicæ*, *anagallidis*, *majoranæ*, *salviæ*, *betonicæ*, *pulegii*, *origani*, *prassii*, *hederæ*, *nicotianæ*.

Gummi *euphorbium*.

Succi *radicum & foliorum prædictorum*, *elaterium*.

CAPUT XVI.

De Sternutatoriis.

STernutatoria medicamenta sua acrimonia expultricem cerebri facultatem irritando, pituitam à cerebro eliciunt, tum etiam in affectibus comatosis sopitum cerebrum excitant. Talia sunt quæ sequuntur.

Radices, *zinziberis*, *pyrethri*, *ireos Florentinæ*, *hellebori albi & nigri*.

Folia, *betonicæ*, *majoranæ*, *salviæ*, *nicotianæ*.

Gummi, *euphorbium*.

Animalia, *castoreum*.

CHYMICA.

Spiritus sulphuris, *vitrioli*, *sal vitrioli*.

CAPUT XVII.

De Masticatoriis.

Ἀποφλεγματίζοντα medicamenta sunt, quæ pituitam per os è cerebro educunt, idque præstant sua caliditate & acrimonia, qua humorem attenuant, & facultatem irritant expultricem. Illa autem sunt hujusmodi.

SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis*, *pyrethri*, *angelicæ*.

Folia, *salviæ*, *majoranæ*; *hyssopi*, *origani*, *tabaci*.

Semina, *nasturtii*, *sinapi*, *staphisagriæ*, *nigellæ*, *piper album*, & *nigrum*.

Fructus, *passulæ*, *cubebæ*.

Gummi, *mastiche*.

COMPOSITA.

Acetum scilliticum.

Oxymel scilliticum.

Theriaca, *confectio anacardina*.

CAPUT XVIII.

De Cephalicis medicamentis.

Cephalica medicamenta dicuntur, quæ cerebrum roborant, ejusque intemperiem emendant.

MUlta dantur medicamenta, quæ specifica proprietate & sympathia, quam habent cum certis corporis nostri partibus, earum robur intendunt, & peculiares earum affectus oppugnant. Talia sunt *Cephalica*, quæ vires suas peculiariter in cerebro exercere creduntur.

Eaque duplicia sunt; calida scilicet, & frigida.

Calida cerebrum calefaciunt & exsiccant, ac pituitam in eo contentam incidunt & attenuant.

Frigida partim calidam cerebri intemperiem contemperant, partim pituitam acrem & salsam, aliosque humores tenuiores graves fluxiones efficientes, incrassant.

Cum cerebrum nunc frigidis, nunc calidis affectibus tentetur, medicamenta illam partem respicientia duorum generum esse debuerunt, ut omnibus hisce affectibus succurrere possemus.

Horum autem omnium materia talis est.

CEPHALICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *spica nardi*, *calami aromatici*, *valerianæ*, *ireos Florentinæ*, *acori*, *galangæ*, *zedoariæ*, *pœoniæ*.

Ligna, *viscus quercinus*, *xyloaloes*.

Cortices, *cinnamomum*.

Folia, *betonicæ*, *majoranæ*, *salviæ*, *rorismarini*, *lauri*, *calamenthi*, *polii montani*.

Semina, *pœoniæ*; *cardamomi*, *seleris montani*, *nigellæ Romanæ*.

Fructus, *baccæ lauri*, *juniperi*; *gariophylli*, *nux moschatæ*, *cubebæ*, *granakermes*.

Flores,

Flores, *betonicæ, stœchados; anthos, salviæ, macis chamomillæ, liliii convallium, tiliæ arboris.*
Succi & liquores, *opobalsamum, vinum.*
Gummi, *thus, masticbe, storax, benzoinum.*
Marina, *succinum, ambra.*
Animalia, *castoreum, moschus, zibetta.*

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ, salviæ majoranæ, naphæ*, seu florum arantiorum, *cinnamomi, theriacalis, imperialis, cœlestis, aquæ vitæ.*
Syrupi, *de stœchade, mel rosatum.*
Conservæ, *acori zinziberis, florum stœchados, anthos, salviæ, myrobalanorum conditarum, nux condita, nux moschata, condita, corticis citri.*
Confectiones, *alkermes, theriaca, mithridatum, aurea alexandrina.*
Electuaria, *dianthos, diambræ, diamoschi dulcis, diaireos, aromatici rosati.*
Trochisci, *de Gallia moschat. de carabe.*

EXTERNA.

Olea, *de castoreo, chamamelimum, irinum, laurinum, nardinum, rutaceum, de spica, vulpinum.*
Unguenta, *martiatum, aregon.*
Emplastra, *de betonica, de baccis lauri, de meliloto, de mucilaginibus.*

CHYMICA.

Olea destillata, *succini, rorismarini, lavendulæ, salviæ thymi, fœniculi, anisi, cinnamomi, nucis moschatæ, caryophillorum, balsamus vitæ.*

CEPHALICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Folia, *lactucæ, portulacæ, plantaginis.*
Ligna, *santali omnes.*
Semina, *lactucæ, papaveris albi, quatuor frigida majora, psyllii, hordei.*
Flores, *rosarum, violarum, nymphææ, papaveris rhœados.*
Succi, *limonum, granatorum, acetum omphacium, opium.*
Lacrymæ, *camphora.*

COMPOSITA.

Aquæ, *portulacæ, lactucæ, plantaginis, rosarum, papaveris Rhœados, nymphææ.*
Sirupi, *violaceus, rosarum siccarum, de papavere.*
Conservæ, *rosarum, violarum, nymphææ; lactucæ, cucuphitæ.*
Electuaria, *trium santalorum, diamargariti frigidi.*
Confectiones, *philonium, requies Nicolai.*
Trochisci, *de caphura.*
Pilulæ, *de cynoglosso, laudanum opiatum.*

CHYMICA.

Sal prunellæ, spiritus sulphuris, & vitrioli.

EXTERNA.

Olea, *violaceum, nymphææ, rosaceum, caphuræ, omphacinum.*
Unguenta, *rosaceum, populeum, refrigerans Galeni, ceratum santalinum.*

CAPUT XIX.

De opthalmicis medicamentis.

Opthalmica propriè dicta sunt, quæ proprietate specifica oculos corroborant, eorumque visum acuunt, oxydorcica appellata.
Alia tamen secundariò referuntur, quæ variis oculorum affectibus curandis sunt necessaria, videlicet anodyna, repellentia, exsiccantia, digerentia, detergentia.

OCuli, sensu exquisitissimo donati, in plurimis affectibus dolore acerbissimo cruciantur, ut omni arte is mitigandus sit anodynis medicamentis. Sæpè etiam inflammationibus laborant, quibus in principio repellentia conveniunt, ut alio tempore resolventia. Denique lacrymis, ulceribus, aliisque affectibus tentantur, quibus exsiccantia & detergentia conveniunt. Illa autem omnia exquisitè selecta esse debent, ob delicatiorem partis naturam & exquisitum sensum. Qualia sunt quæ sequuntur.

OXYDORCICA, SEU VISUM ACUENTIA.

Radices, *fœniculi, chelidoniæ, raphani.*
Folia, *chelidoniæ, verbenæ, rutæ, euphrasiæ, fœniculi.*
Semina, *fœniculi, raphani, ormini sativi.*

ANODYNA.

Lac muliebre, albumen ovi agitatum in aquam conversum. *Aqua rosarum, mucilago seminis psyllii, mucilago seminis cydoniorum, medulla panis* macerata & in lacte cocta, addito pauco croco. *Poma dulcia cocta* sub cineribus. *Pomorum putridorum pulpa. Trochisci albi Rhasis cum opio.*

REPELLENTIA.

Aqua, *rosarum, plantaginis, portulacæ.*
Succus, *cydoniorum, pomorum acidorum, albumen ovi, Alumen.*

EXSICCANTIA.

Cerusa lota, tuthia lota, antimonium lotum, unguentum de tuthia, Trochisci albi Rhasis sine opio.

DIGERENTIA, SEU RESOLVENTIA.

Sarcocolla cum lacte nutrita, crocus, lac muliebre; decoctum fœnugraci, sanguis columborum juniorum, è pennis majoribus in oculum expressus.

DETERGENTIA SINE MORSU.

Saccharum cantum, syrupi rosarum siccarum, tuthia, pompholix, plubum ustum & lotum, antimonium lotum.

DETERGENTIA CUM MORSU.

Fella piscium mitiora: *Quadrupedum* media, *avium* fortissima, & inter illa, *fel perdicis* omnium validissimum; *gallinæ* mitissimum. *Succus chelidoniæ, fœniculi, aqua mellis composita.*

CAPUT XX.

De Thoracicis medicamentis.

THoracica medicamenta dicuntur quæ pulmoni familiaria sunt, & humores in eo contentos præparant ad anacatharsin.
Ut autem hi humores per anacatharsin facilè expellantur, non debent esse nimiæ crassitiei aut tenuitatis participes; unde crassiores præparantur attenuantibus, incidentibus, & detergentibus medicamentis, quæ calida sunt; tenuiores incrassantibus, quæ frigida sunt. Horum omnium materia talis est.

THORACICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *enulæ campanæ ireos Florentinæ, aristolochiæ utriusque, liquiritiæ, zinziberis, squillæ.*
Folia, *tussilaginis; prassi albi, hyssopi, thymi, satureiæ, origani, calamenthi, pedis cati, hederæ terrestris, roris solis, nicotianæ*, pauca dosi, quia vomitiva.
Semina, *urticæ, lini, brassicæ, seseleos massilienses.*
Fructus, *ficus pingues, possulæ dulces, amygdalæ, nuclei pini, baccæ lauri.*
Flores, *Chamomillæ.*
Aromata, *crocus*, qui eximius.
Gummi, *Terebinthina, myrrha.*
Animalia, *mel, pulmo vulpis præparatus.*
Mineralia, *flores sulphuris.*

COMPOSITA.

Aquæ, *hyssopi, tussilaginis.*
Syrupi, *de tussilagine, de hyssopo, de liquiritia, capillorum veneris, oxymel simplex, oxymel scilliticum, saccharum cantum.*
Conservæ, *capillorum veneris, radicis enulæ campanæ, zinziberis.*
Electuaria, *diaireos simplex, diaireos Salomonis.*

EXTERNA.

Olea, *irinum, amygdalarum dulcium, chamomillæ, liliorum alborum.*
Adipes, *axungia gallinæ, anatis, vitulinæ, butyrum.*
Medullæ, *cervina, vitulina.*

Unguen-

Unguenta, *de althea*, *resumptivum*.
Emplastra, *de sulphure*, *de baccis lauri*, *filii Zachariæ*.

THORACICA FRIGIDA

EXTERNA.

Radices, *altheæ*, *liquiritiæ*.
Folia, *capillorum veneris*, *pulmonariæ*.
Semina, *quatuor frigida majora*, *malvæ*, *althea*, *papaveris albi*, *psyllii*, *bombacis*, *hordeum*.
Fructus, *jujubæ*, *sebesten*, *amygdalæ dulces*, *pruna dulcia*.
Flores, *violarum*, *nymphea papaveris rhœados*.
Gummi, *Arabicum*, *tragacanthum*.
Succi, *amylum*, *succus liquiritiæ*.
Animalia, *lac mulicbre*, *asininum*, *caprinum*, *caro testudinum*, *cancri fluviatiles*.

COMPOSITA.

Aquæ, *lactucæ*, *portulacæ*, *nymphæ papaveris rhœados*, *hordei*.
Syrupi, *jujubinus*, *violaceus*, *capilloxum veneris*, *papaveris albi*, narcoticus.
Sacchara, *rosaceum*, *penidiatum*.
Conservæ, *rosarum*, *violarum*, *borraginis*, *lactucæ*, *caro cucurbitæ*, *condita*.
Electuaria, *diatragacantum frigidum*, *diamargaritum frigidum*, *diapenidium sine speciebus*.

EXTERNA.

Oleum, *violaceum*, *nymphææ*, *amygdalarum dulcium*.
Axungiæ, *gallinæ*, *anatis*, *vituli*, *butyrum recens*.
Axungiæ istæ temperatæ sunt, & ideò in affectibus tam calidis, quàm frigidis usurpantur.

CAPUT XXI.

De Cardiacis medicamentis.

MEdicamenta *Cardiaca* nominantur, quæ proprietate specifica corroborant, spiritus vitales reficiunt, ac venenis & malignis affectibus resistunt.
Et quia interdum ab intemperie calida, interdum à frigida cor debilitatur: ideò Cardiaca medicamenta alia calida, alia frigida esse debuerunt.

CARDIACA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, *dictamni* seu *fraxinellæ*, *angelicæ*, *pentaphylli*, *scorzoneræ*, *zedoariæ*, *gentianæ*, *imperatoriæ*, *doronici*.
Cortices, *cinnamomum*, *cortex citri siccus*.
Ligna, *xyloaloes*.
Folia, *melissæ*, *scabiosæ*, *cardui benedicti*, *ocymi*, seu basiliconis, *polii*, *abrotani*, *rorismarini*, *lavendulæ*.
Fructus, *grana tinctorum*, *baccæ junniperi*, *nux moschata*, *garyophylli*.
Gummi, *thus*, *myrrhæ*, *mastiche*.
Succi, *melissæ*, *scabiosæ*, *borraginis*.
Animalia, *moschus*, *zibetta*, *lapis bezoar*, *sericum crudum*.
Mineralia, *ambarum succinum*.

COMPOSITA.

Aquæ, *florum arantiorum*, *melissæ*, *rorismarini*, *cardui benedicti*, *scabiosæ*, *aqua vitæ*, *imperialis*, *theriacalis*, *cœlestis cinnamomi*.
Olea Chymica, *cinnamomi*, *garyophyllorum*, *nucis moschatæ*.
Syrupi, *condituræ corticis citri*, *byzantinus*.
Conservæ, *florum anthos*, *cortex aurant. conditus*, *nux moschata condita*, *myrobalani conditæ*.
Confectiones, *alkermes*, *theriaca*.
Electuaria, *aromaticum rosatum*, *diambræ*, *de gemmis*, *lætificans Galeni*, *diamoschum dulce*.

CARDIACA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, *acetosæ*, *buglossi*, *bistortæ*, *tormentillæ*.
Ligna, *santali omnes*.
Folia, *borraginis*, *buglossi*, *acetosæ*, *oxylapati*.
Semina, *cydoniorum*, *plantaginis acetosæ*.
Flores, *rosarum*, *violarum*, *borraginis*, *buglossi*, *nenupharis*.
Fructus, *citra*, *limones*, *ceraſa acida*, *ribes*, *granata acida*, *poma odorata*, *cydonia*.
Gummi, *Camphora*.
Animalia, *perlæ*, *unicornu*, *os de corde cervi*, *cbur*, *spodium*, *corni cervi*, *lapis Bezoar*.
Mineralia, *terra sigillata*, *bolus armena*, *fragmenta pretiosa*, *aurum*, *corallium*.

COMPOSITA.

Aquæ, *rosarum*, *borraginis*, *bugloſſi*, *acetosæ*.
Syrupi, *granatorum*, *de limonibus*, *violaceus*, *de succo acetosæ*, *rosarum siccarum*, *de pomis redolentibus*.
Conservæ, *florum borraginis*, *bugloſſi*, *rosarum*, *violarum*, *foliorum acetosæ*.
Confectio, *de hiacyntho*.
Electuaria *diamargariti frigidi*, *diatriasantalior*.

CAPUT XXII.

De Hepatis medicamentis.

HEpatica medicamenta hepati roborando, ejusdemque intemperiebus corrigendis sunt destinata: unde alia calefaciunt, alia refrigerant.
Quia tamen omnes humores in eo generantur, & ob venarum angustiam obstructionibus est valdè obnoxium, idcircò omnia ferè medicamenta, hepati convenientia, sunt etiam aperiendi facultate donata.

HEPATICA CALIDA.

SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici cyperi*, *enulæ campanæ*.
Folia, *agrimoniæ*, *absynthii*, *mentæ*, *chamædryos*, *chamapityos*, *betonicæ*, *centaurii minoris*.
Semina, *anisi*, *fœniculi*, *carvi*, *ammeos*.
Flores, *anthos*, *macis*, *schœnanthos*, *spicæ nardi*.
Fructus, *garyophylli*, *nux moschata*, *passulæ*.

COMPOSITA.

Aquæ, *absynthii*, *menthæ*, *betonicæ*.
Syrupi, *de absynthio*, *de mentha*, *byzanthinus*, *de quinque radicibus*.
Conservæ, *florum salviæ*, *anthos*, *cortex citri conditus*, *radix enulæ condita*, *aconus conditus*, *nux condita*, *nux moschata condita*, *myrobalani conditæ*.
Confectiones, *theriaca*, *mithridatum*.
Electuaria, *aromaticum rosatum*, *diambra*, *diarrhodon temperatum*.
Trochisci, *de absynthio*, *de rhabarbaro*, *de cupatorio*.

EXTERNA.

Olea, *de absynthio*, *de mentha*, *nardinum*.

HEPATICA FRIGIDA.

Radices, *graminis*, *asparagi*, *cichorei*, *acetosæ*, *bruscі*.
Ligna, *santali omnes*.
Folia, *endiviæ*, *cichorei*, *scariolæ*, *chondrillæ*, *hepaticæ*, *adianti*, *acetosæ*, *portulacæ*.
Semina, *quatuor frigida majora*, *quatuor frigida minora* nempe, *lactucæ*, *portulacæ*, *endiviæ*, *cichorei*, *semen acetosæ*.
Flores, *rosarum*, *nymphęę*, *cichorei*.
Fructus, *pruna acida*, *granata acida*, *cucurbitæ*, *ribes*, *cucumeres*.
Succi, *limonum*, *granatorum*, *cydoniorum*, *endiviæ*, *acetosæ*, *cichorei*, *acetum*, *omphacium*.
Animalia, *ebur*, *spondium*.
Mineralia, *corallium*.

COMPOSITA.

Aquæ, *cichorei*, *endiviæ*, *graminis*, *acetosæ*, *rosarum*, *agrimoniæ*.
Syrupi, *de cichoreo simplex & compositus*, *de succo acetosæ*, *de granatis*, *de limonibus*; *rosarum siccarum*.
Conservæ, *florum cichorei*, *foliorum acetosæ*, *rosarum*, *fructuum berberis*, *ceraſa acida condita*.
Electuaria, *diatriasantalum*, *diarrhodon abbatis*, *diamargaritum frigidum*.
Trochisci, *de spodio*, *de caphura*.

EXTERNA.

Olea, *rosaceum*, *omphacium*, *nenupharis*,
Unguenta, *rosaceum*, *ceratum*, *santalinum*: *refrigerans Galeni*.

CAPUT XXIII.

De Stomachicis medicamentis.

Ventriculi actio multis modis offenditur, vel quatenus alimentum non appetit, vel male concoquit, vel denique probè non retinet.

Appetentia dejicitur, quando ventriculus, & præsertim superioris illius orificium, aliquando humore excrementitio obducitur, qui partis illius sensum obtundit. Concoctio læditur imminuto ventriculi calore. Retentio deniq; labefactatur ex partis laxitate, quã sequitur vomitus et alvi fluxus.

Appetentiam excitant medicamenta, quæ humores noxios detergunt, partis robore servato, partemque blandè vellicando, divulsionis sensum efficiunt: qualia sunt acida & salsa. Concoctionem juvant nonnulla proprietate specifica, alia calore moderato & aromatica vi. Retentio denique adstringentibus appropriatis confirmatur.

Illa autem omnia stomachica medicamenta ad calidorum vel frigidorum classes referri solent.

VEntriculi, quemadmodum & aliarum partium functiones, à variis intemperiebus lædi solent, quæ generaliter sui ablationem indicant: Ideo semper in stomachicorum classe ea erunt seligenda, quæ cùm partem roborent generali etiam indicationi inserviunt, hanc scilicet vel illam intemperiem corrigendo.

STOMACHICA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, *zinziboris, ciperis, calami aromatici, galanga.*
Cortices, *citri sicci, cinnamomi.*
Lignum, *xiloaloes.*
Folia, *menthæ, absinthii, utriusque salviæ, betonicæ, rorismarini.*
Semina, *anisi, fœniculi, coriandri, citri: piper.*
Fructus, *Caryophylli, nux moschata.*
Flores, *salviæ, anthos, botonicæ, macis, crocus.*
Gummi, *mastiche.*
Minerialia, *succinum, ambra.*

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ, absynthii, menthæ, salviæ.*
Syrupi, *de mentha, de absynthio pontico.*
Conservæ, *florum salviæ, anthos, foliorum absynthii cortex citri conditus, nux moscata condita, myrobalani conditæ, zinziber conditum, acorus conditus.*
Confectiones, *theriaca, mithridaticum, alkermer.*
Electuaria, *aromaticum rosatum, diambræ, diagalangæ.*
Trochisci, *de absynthio, de rhabarbaro.*

EXTERNA.

Olea, *nardinum, de absynthio, de mentha, nucis moschatæ, mastichinum, myrrhinum.*
Emplastra, *pro stomacho, de mastiche.*

STOMACHICA FRIGIDA

SIMPLICIA.

Radices, *plantaginis, acetosæ.*
Ligna, *santalum rubrum.*
Folia, *plantaginis, myrti.*
Semina, *plantaginis, cydoniorum.*
Flores, *rosæ rubræ, balaustia.*
Fructus, *cydonia, pyra, mespela, myrtilli.*
Succi, *acaciæ, hypocistidis.*
Mineralia, *corallus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *rosarum, plantaginis.*
Syrupi, *rosarum siccarum, cydoniorum, granatorum, myrtinus, de succo acetosæ, de agresta.*
Conservæ, *rosarum rubrarum, foliorum acetosæ.*
Electuaria, *diatriasantalon.*

EXTERNA.

Olea, *rosaceum, lentiscinum, omphacinum.*
Unguenta, *ceratum santalinum, rosaceum.*

CAPUT XXIV.

De Splenicis medicamentis.

LIeni dicata medicamenta ferè sunt, quæ melancholicum humorem præparant, propterea quòd lien dicatur melancholiæ conceptaculum.

At verò quandoque illa melancholia naturalem sortitur conditionem, estque frigida, crassa, & terrestris, obstructiones efficiens, tumque medicamenta postulat aperientia, incidentia, & detergentia; imò & interdum emollientia, quando humor induratus scirrhum producit.

Interdum nimio calore aduritur, & atræ bilis conditiones acquirit, tumque eadem requirit medicamenta, quæ suprà atræ bili præparandæ idonea esse diximus.

SPLENICA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, *apii, enulæ campanæ, ireos, calami aromatici, aristolochiæ.*
Cortices, *radicum capparum, cortex medianus fraxini, medianus tamariscì, cinnamomum.*
Folia, *chamædryos, cuscutæ, caterach, summitates lupuli, tamariscì, pulegii, thymi, nasturtii, fumariæ, centuarii minoris, melissæ.*
Semina, *agni casti, nasturtii, anisi, apii, cardui benedicti.*
Flores, *genistæ, clandulæ, tamariscì, crocus.*
Fructus, *cappares.*
Gummi, *ammoniacum, bdellium, myrrha.*
Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, fumariæ, melissæ, cardui benedicti, cinnamomi.*
Syrupi, *de fumaria, de quinque radicibus, oxymel simplex, oxymel scilliticum.*
Conservæ, *florum tamariscì, genistæ, acorus conditus, zinziber conditum, cortex citri conditus.*
Confectiones, *alkermes.*
Electuaria, *de gemmis, lætificans Galèni.*
Trochisci, *de capparibus, de eupatorio.*

EXTERNA.

Olea, *de capparibus, tamariscì, irinum, rutaceum.*
Unguenta, *de arthanita, de althea.*
Emplastra, *de mucilaginibus, de meliloto, diachylum cum gummis, de ammoniaco.*

SPLENICA FRIGIDA.

Eadem ferè sunt ac bilem attenuantia, quæ ideo, ne hìc frustra repetantur, inde erunt depromenda, quibus addenda erunt, quæ bilem adustam præparare valent.

CAPUT XXV.

De Nephriticis medicamentis.

Medicamenta renum affectibus curandis idonea dicuntur, vel quatenus urinas promovent, vel quatenus renum ardorem contemperant, vel quatenus calculos frangunt, aut comminuunt, vel denique, quatenus arenulas viscidosque humores in renibus contentos, detergunt.

Urinas moventia supra fuerunt proposita, iis tamen quædam addenda sunt, renibus magis peculiariter appropriata.

Renum ardorem contemperant diuretica frigida, tum alia nonnulla simpliciter refrigerantia, quæ nephritica frigida appellantur.

AD calidam renum intemperiem corrigendam non semper utendum est diureticis: quantumvis refrigerent. Nam quando immoderatum urinę profluvium illam intẽperiem consequitur, aliis refrigerantibus est utendum, quæ potiùs incrassent, aut leniter adstringant, qualia sunt lactuca, portulaca, semen psylli, gummi tragacanthum, &c.

Lithontriptica, seu calculum frangentia medicamenta id præstant vel specifica proprietate, vel quatenus incidunt & attenuant, sine admodum insigni calore: alioquin calculum magis excoquerent, vel denique asperitate sua summam calculi faciem abstergunt & attritu comminuunt.

Arenulas viscidosque humores detergentia ex diureticis aut lithontripticis desumuntur,

Horum omnium materia talis est.

URINAS MOVENTIA.

Hæc suprà fuerunt proposita tam calida, quàm frigida, c. xiv.

URINÆ RENUMQUE ARDOREM temperantia & lenientia.

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ, liquiritiæ.*
Folia, *malvæ, lactucæ, portulacæ, endiviæ, cucurbitæ, scariolæ.*
Semina, *melonum, cucurbitæ, cucumeris, altheæ, malvæ, lactucæ, papaveris albi, psyllii, hordeum.*
Fructus, *pruna dulcia, passulæ, jujubæ, amygdalæ.*
Flores,

Flores, *violarum*, *nenupharis*.
Gummi, *tragacantum*.
Animalia, *lac*, *butyrum*.

COMPOSITA.

Aquæ, *lactucæ*, *portulacæ*, *nenupharis*.
Syrupi, *de liquiritia*, *althea*, *jujubarum*, *violarum*.
Conſervæ, *violarum*, *nympheæ*, *lactucæ conditæ*.
Electuaria, *diatragacanthum frigidum*.

EXTERNA.

Olea, *violarum*, *roſaceum*, *nenupharis*.
Unguenta, refrigerans Galeni, unguentum roſaceum.

LITHONTRIPTICA, SEU

calculum frangentia.

SIMPLICIA.

Radices, *ononidis*, *lappæ majoris*, *ſaxifrigæ*, *virgæ aureæ*, *calcitrapæ*.
Ligna, *lignum nephriticum*.
Cortices, *fabarum ſiccarum*, *radicis lauri*.
Folia, *ſaxifragiæ*, *calcitrapæ*, *argentiæ*, *fragariæ*, *parietariæ*, *fœniculi marini*.
Semina, *milii ſolis*, *urticæ*, *raphani*.
Fructus, *nuclei ceraſorum*, *perſicorum*, *meſpilorum*, *baccæ juniperi*, *hederæ*.
Gummi, *terebinthinæ*.
Animalia, *millepedes*, *ſanguis hircinus præparatus*, *oculi cancrorum fluviatilium*.
Lapides, *Judaicus*, *nephriticus*, *cryſtallus præparatus*.

COMPOSITA.

Aquæ, *ſaxifragiæ*, *calcitrapæ*, *nicotianæ*.
Syrupi, *nephrocatharticus Jouberti*, *de Raphano Fernelii*, *oxymel ſimplex*, *oxymel ſcilliticum*.
Electuaria, *lithontripticon*.

ARENULAS ET VISCIDOS

Humores detergentia.

Eadem ſunt, quæ diuretica, & calculos expellentia. *Terebinthinæ*, *parietaria*, *raphanus*, *apium*, *cicera rubra*.

CAPUT XXVI.

De Hyſtericis medicamentis.

Quæ in uteri affectibus uſurpantur medicamenta vel ipſum corroborant, & conceptionem adjuvant: vel partus & ſecundinarum excluſionem promovent, vel menſtruas purgationes educunt; vel nimium earundem fluxum cohibent; vel uterum ab excrementorum illuvie expurgant.

Conceptum juvantia moderato calore uterum reficiunt, aromatica vi recreant, & quadam adſtrictione firmant.

Quæ fœtum & ſecundinas excludunt, menſes etiam promovent, ſed fortiora ex his uſurpantur.

Menſes moventia, calida ſunt & tenuium partium, nec tamen vehementer exſiccant, neque ſolum ſanguinem attenuant, ſed etiam vaſorum oſcula aperiunt.

MAxima eſt menſes moventium & diureticorum affinitas. In eo tamen diſtinguuntur ſecundùm Gal. *de ſimpl. med. fac. c.* 22. quòd ambo quidem ſint calida, ſed diuretica potenter exſiccent, menſes moventia minimè. Illa enim quæ validiùs exſiccant, ſanguinem abſumunt, & ſic menſtruis materiam ſubripiunt, necnon eundem incraſſant, & fluxui minùs idoneum efficiunt; eandem tamen urinarum profuſionem juvant, quia dum ſanguis à calore fuſus cogitur à ſiccitate, oportet fieri ſeroſæ ſubſtantiæ ſecretionem, quæ urinæ materiam ſuppeditat.

Menſes cohibentia medicamenta, vel adſtrictoria vi meatus occludunt, vel humores incraſſando eorum fluxum impediunt.

Omnis fluxio immodica vel ex nimia meatuum laxitate, vel humorum tenuitate, ac mobilitate dependet: hinc, meatus illos adſtringendo, ac humoribus craſſitiem & lentorem conciliando, facilè cohibetur.

Uterum expurgantia ex menſes moventibus deſumuntur, ea præſertim ſeligendo, quæ ſunt detergendi facultate donata.

Horum omnium materia talis eſt.

CONCEPTUM JUVANTIA

SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici*, *biſtortæ*, *galangæ*, *cyperi*
Folia, *betonicæ*, *ſalviæ*, *roriſmarini*, *majoranæ*.
Fructus, *nux moſchata*, *caryophylli*.
Flores, *ſalviæ*, *roſmarini*, *betonicæ*, *macis*, *ſpisa nardi*.
Gummi, *ſtyrax*, *benzoinum*, *thus*, *maſtix*.
Animalia, *moſchus*, *zibetum*.
Mineralia, *ſuccinum*, *corallium*, *ambra*.

COMPOSITA.

Aquæ, *ſalviæ*, *betonicæ*, *majoranæ*.
Conſervæ; *florum betonicæ*, *ſalviæ*, *anthos*, *acorus conditus*, *nuces juglandes conditæ*, *nuces moſchatæ conditæ*, *myrobalani conditæ*, *radix ſatyrionis condita*.
Confectiones, *theriaca*, *mithridatium*.
Electuaria, *diamoſchum*, *diambra*, *de gemmis*, *hiagalanga*, *aromaticum roſatum*.
Trochiſci, *gallinæ moſchatæ*, *aliptæ moſchatæ*.

EXTERNA.

Olea, *nardinum*, *myrthinum*.

PARTUM ET SECUNDINAS

Excludentia.

Quæ menſes movent, etiam fœtum & ſecundinas educunt: peculiariter autem hæc.

Dictamnus creticus, *arthemiſia*, *ariſtolochia*, *crocus aqua cinnamomi*, *Confectio alkermes*, *borax officinarum*, *ſabina*, *opopanax*, *ſagapenum*, *myrrha*, *teſticuli equorum hepar anguillæ*, *caſtoreum*, *aſſa fœtida*.

Poſteriora duo ſecundinis tantùm conveniunt, quia gravi odore fœtum enecarent.

MENSES MOVENTIA SIMPLICIA.

Radices, *ariſtolochiæ utriuſque*, *rubiæ tinctorum*, *valerianæ*, *cyperi*, *ircos*, *gentianæ*.
Cortices, *cinnamomum*.
Folia, *arthemiſiæ*, *mercurialis*, *matricariæ*, *nepetæ*, *ſalviæ*, *calamenthi*, *pulegii*, *origani*, *ruthæ*, *abrotani*, *praſſii*, *dictamni cretici*.
Semina, *ſeſeleos*, *aniſi*, *dauci*, *fœniculi*, *rutæ*, *carvi*.
Flores, *chamomillæ matricariæ*, *crocus*.
Gummi, *myrrha*, *aſſa fœtida*, *opopanax*, *ſagapenum*, *galbanum*.
Animalia, *caſtoreum*.
Mineralia, *borax officinalis*.

COMPOSITA.

Aquæ, *arthemiſiæ*, *cinnamomi*.
Syrupi, *de arthemiſia*, *de hyſſopo*.
Conſervæ & electuaria, *repetenda ex diureticis*.
Trochiſci, *de myrrha*.

EXTERNA.

Olea & unguenta repetenda ex emollientibus, quæ in *ſecunda ſectione* tradentur.

MENSES SISTENTIA SIMPLICIA.

Radices, *ſymphyti*, *biſtortæ*, *tormentillæ*.
Folia, *plantaginis*, *lentiſci*, *equiſeti*, *rubi portulacæ*, *myrti*, *centinodiæ*, *menthæ*.
Semina, *plantaginis*, *acetoſæ*.
Fructus *myrtilli*.
Flores, *roſarum*, *balauſtiorum*.
Gummi, *maſtiches*, *ſanguis draconis*.
Animalia, *coagulum hædi*, *leporis*, *cornu cervi uſtum*, *ebur*, *ſpodium*.
Mineralia, *bolus armena*, *terra ſigillata*, *corallium*.

COMPOSITA.

Aquæ, *plantaginis*, *roſarum*, *nympheæ*, *portulacæ*, *mentæ*.
Syrupi, *myrtinus*, *de mentha*, *cydoniorum*, *roſarum ſiccarum*.
Conſervæ, *roſarum*, *cydonia condita*.
Confectiones, *philonium Romanum*.
Trochiſci, *de ſpodio*, *de terra ſigillata*.

EXTERNA.

Olea, *myrtinum*, *roſaceum*, *cydoniorum*.

Unguenta, *Comitissæ.*
Emplastra, *de mastiche, contra ruptur.*

UTERUM EXPURGANTIA.

Eadem, quæ menses moventia, & præcipuè, *Broyna, aristolachia utraque, gentiana, mercurialis, artemisia, matricaria, marrubium, chamædrys*, &c.

CAPUT XXVII.

De Arthritidis medicamentis.

Articuli ex nervosis partibus maximè componuntur. Cùm verò nervorum ac cerebri eadem sit portio, quæ supra proposita sunt Cephalica, interiùs usurpanda, eadem arthritica censebuntur.

QUando humor in articulis contentus, apozemate aliquo alio interno medicamento præparandus est, eadem omninò præscribenda remedia, quæ in affectibus capitis conveniunt: ex quibus tamen ea seligenda erunt, quæ magis specificè articulis convenire credidit antiquitas.

Quia verò articulorum affectus topicis remediis maximè curari solent, ea hìc proponenda sunt, quæ illis peculiariter conveniunt, atque ita distinguenda, ut illa statim initio ardorem, si quis inest, compescant, & fluxiones arceant, nec tamen humores in partem inflammatam altiùs impingant: alia dolorem, qui citra inflammationem fuerit, compescant: alia denique dolore sedato humorem impactum digerant: quæ omnia singillatim sunt proponenda.

FLUXIONEM INHIBENTIA.

Folia, *byoscyami, cicutæ, solani, mandragoræ, sempervivi.*
Succi, *byoscyami, solani, lactucæ, acetum, opium.*
Gummi, *caphura.*
Mucilagines, *seminis psyllii, cydoniorum.*
Aquæ, *rosarum, plantaginis, solani.*
Olea, *rosaceum.*

DOLOREM SEDANTIA.

Radix, *althææ, lac vaccinum, stercus vaccinum*, œsipus, *thus ovi albumine subactum, vitellus ovi, flos chamæmeli, meliloti, crocus*, & quamplurima alia ex practicis repetenda.

DIGERENTIA.

Radices. *enulæ campanæ, hermodactyli.*
Folia, *verbasci, chamæpityos, urticæ, ebuli, salviæ, centaurii, minoris.*
Semina, *urticæ, nasturtii.*
Gummi, *opopanax, bdellium, ammoniacum, sagapenum, galbanum, euphorbium.*
Animalia, *castoreum, catuli admoti.*
Liquores, *vinum, aqua vitæ, aqua marina, aqua thermarum sulphurearum.*
Olea Chymica, *vitrioli, ceræ, de lateribus.*
Emplastra, *de mucilaginibus, de meliloto, oxycroceum, diapalma, diaphoreticum.*

CAPUT XXVIII.

De Medicamentis lac generantibus, idemque minuentibus.

Medicamenta lacti generando idonea, ex Gal. 5. de simpl. fac. cap. 22. modicè calefaciunt, & non exsiccant, quia calefaciendo sanguinem attenuant, ut facilius ad mammas ferri possit: neque exsiccando illius copiam minuant, quæ magna esse debet ad lactis generationem.

LAC genetantia iisdem qualitatibus videntur esse prædita, quibus menses moventia: cùm tamen hæc illis maximè videantur esse contraria quoad effectus. Quoties enim mensium fluxus proritatur, toties lactis generatio impeditur. In eo tamen differunt, quod menses moventia calidiora sint lac generantibus, & magis attenuent: nam in lactis generatione fit expulsio sanguinis ad mammas, & attractio ab iisdem; at in mensium vacuatione fit tantùm expulsio ad uterum: unde oportet sanguinem magis attenuari, & remedia esse calidiora, siccioraque. Sic Gal. *c. 21. lib. 5. de med. fac.* vult anethum, fœniculum, & rutam, illas, inquam, herbas virentes & humidas, lacti generando convenire: siccas verò, menses movere; quia tunc temporis magis calefaciunt & exsiccant.

Lactis copiam minuunt, quæ exsiccando sanguinem absumunt, vel eundem refrigerando & incrassando inepti efficiunt, ut ad mammas referatur.

Horum omnium materia talis est.

LAC GENERANTIA.

Fœniculum viride, semen ejusdem, anethum viride, apium, Amaranthus, lac Lunæ, crystalli pulvis, brassicæ decoctum, butyrum, cum lacte & fœniculo sumptum.

LAC MINUENTIA.

Menta, chelidonium majus, calamenthum, coriandrum, ocymam, acetum, oxymel, camphora.

CAPUT XXIX.

De medicamentis semen generantibus, idemque extinguentibus.

SEmen generant, & ad libidinem provocant medicamenta, quæ calida sunt & flatuosa sine exsiccatione.

Minuunt verò semen, & veneris stimulos obtundunt, quæ vel impensè refrigerant, vel admodum exsiccando, materiam seminalem absumunt.

Horum materia talis est.

SEMEN GENERANTIA.

Semina, *erucæ, napi, urticæ, sinapi, piper.*
Fructus, *pistaccia, nuclei pinei.*
Animalia, *schincus, cerebella passerum, testiculi galli.*

SEMEN EXTINGUENTIA.

Lactucæ, portulacæ, camphora, mentha, ruta, semen agni casti, anethi.

CAPUT XXX.

De medicamentis flatus discutientibus.

MEdicamenta flatus discutientia calefaciunt & attenuant, vaporesque à materia frigida productos per diaphoresin resolvunt.

Hæc ab iis, quæ pituitam calefaciunt & attenuant, ferè non distinguuntur: ideò hìc non erunt repetenda.

CAPUT XXXI.

De Adstringentibus medicamentis.

Adstringentia medicamenta frigida sunt, & sicca, substantiæque terrestris, unde partes contrahunt, constipant & condensant.

HOC theorema verissimum quidem est de simpliciter adstringentibus, quæ illas qualitates præ se ferunt: attamen dantur alia medicamenta, quæ cum aliis facultatibus habent etiam adstringendi vim, ob variam substantiæ conditionem: seu dantur multa adstringentia, quæ calida sunt, ut *absynthium, mastiche, vitriolum*, & alia hujusmodi.

Quæcumque ad menses sistendos supra fuerunt proposita, eadem sunt adstringentia: quare inde illa erunt repetenda.

CAPUT XXXII.

De medicamentis lumbricos enecantibus.

Quæcumque medicamenta amara sunt, acria, acida, adstringentia, oleosa, lumbricos enecare valent.

AMara, acria, & acida, tenuitate sua lumbricorum substantiam penetrant, eamque dissolvunt. Adstringentia, lumbricos constipando: oleosa eorumdem poros obtutando, transpiratione impediunt, qua sola vivunt, sicque eos suffocant. Certum tamen est, nonnulla dari medicamenta, quæ non solùm qualitatibus manifestis, sed specifica proprietate lumbricos enecant. Exemplo sit Mercurius qui ventri tantùm admotus, cum unguentis, lumbricos in intestinis contentos potenter enecat, ac interiùs assumptus, convenienter administratus, ac debitè præparatus, miranda præstat. Imò verò Mercurius crudus, cum aqua simplici aliquandiu agitatus, virtutem suam ei aliquatenus communicat, ut purissima illa aqua, nulla sensibili qualitate prædita, pro potu ordinario exhibita, lumbricos etiam efficaciter enecet.

Hotum autem lumbricos enecantium materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *graminis, primula veris, zedoaria, dictamni albi, gentianæ, angelicæ, rhabarbarum.*

Folia,

Folia, *portulacæ, cichorii, acetosæ, absynthii, Corallinæ, scordii, hyperici, centaurii minoris, verbenæ, marrubii, dictamni cretici.*

Semina, *citri, tanaceti, brassicæ, lupini, semen contra vermes, amygdalæ amaræ.*

Succi, *limonum, granatorum; portulacæ, aloes.*

Animalia, *rasura eboris, cornu cervi.*

COMPOSITA.

Pulvis contra vermes, hiera picra.

Chymica, *spiritus sulphuris, vitrioli, Mercurius dulcis.*

CAPUT XXXIII.

De Vulneris medicamentis.

Vulneraria medicamenta ea sunt, quæ leviter adstringendo & exsiccando, vulnerum conglutinationem promovent.

NON solùm externis & topicis medicamentis vulnera curari solent, sed etiam internis, quæ conglutinationem assumpta promovent, ex iisque potiones vulnerariæ frequenter componi solent.

Horum materia talis est.

Radices, *symphyti, aristolachiæ rotundæ, zedo ariæ, tormentillæ.*

Folia, *vincæ pervincæ, pimpinellæ, saniculæ, bugulæ, pilosellæ, veronicæ, agrimoniæ, centaurii minoris.*

Semina, *cardui benedicti.*

Animalia, *cancri fluviatiles.*

LIBER QUINTUS.

PARTIS SECUNDÆ

SECTIONIS PRIMÆ.

PARTICULA SECUNDA.

De materia Medica externa.

CAPUT PRIMUM.

De refrigerantibus, & repellentibus medicamentis.

IN partibus externis sæpè contingunt inflammationes, erysipelata, herpetes, carbunculi, & similes affectus calidiores, quos refrigerantium admotione compescere necesse est, potissimùm in eorum principio.

Et quandoquidem hi affectus ut plurimum à fluxionibus ducunt originem, ideò illa medicamenta in principio repellentia esse debent, ut humorum fluxum impediant, eosque à parte affecta eliminent.

Repellunt autem medicamenta, quatenus prædita sunt adstringendi vi, quæ suprà fuit explicata, cùm de adstringentibus internis ageretur.

Quia verò refrigerantia & repellentia externa ab internis maximè differunt, ideo illorum series hìc exponenda est.

REFRIGERANTIA

Medicamenta.

SIMPLICIA.

Cortices; *radicis solani mandragoræ,*

Folia, *lactucæ, intybi genera quatuor, byoscyami, lenticulæ palustris, umbilici veneris.*

Prædicta simpliciter refrigerant. Sequentia verò refrigerando leniter adstringunt.

Portulacæ, polygonum, plantago, ligustrum, solanum, sempervivum, mandragora.

Semina, *psyllii, hyoscyami albi, papaveris albi, frigida majora & minora.*

Flores, *rosarum, violarum, nymphææ.*

Succi, *granatorum, lactucæ, portulacæ, sempervivi, solani, plantaginis, limonum, acetum, omphacium.*

Animalia, *albumen ovi.*

COMPOSITA.

Aquæ, *solani, nymphææ, rosarum, plantaginis, polygoni.*

Olea, *rosaceum, violatum, nymphææ, papaveris, hyoscyami, mandragoræ.*

Unguenta, *rosaceum, ceratum santalinum, refrigerans Galeni, populeum.*

REPELLENTIA ET

Adstringentia.

SIMPLICIA.

Radices, *bistortæ, symphyti, tormentillæ, rhapontici.*

Cortices, *medianus, sumach, granatorum, juglandium viridium, calices glandium.*

Folia, *vitis & capreoli ejusdem myrti, expressi, quercus, oleastri, sumach, centinodia, bursæ pastoris, equiseti, plantaginis, absynthii, menthæ, verbasci, summitates rubi.*

Semina, *portulacæ, plantaginis, bursæ pastoris, grana tinctorum, acini uvarum.*

Flores, *rosæ rubræ, fæx rosarum stillatarum, balaustia.*

Fructus, *myrtilli, nuces cupressi, gallæ immaturæ, mespilla, sorba, sydonia.*

Succi, *plantaginis, & herbarum prædictarum, acaciæ, hypocistis.*

Gummi, *mastiche, sanguis draconis, thus sandaracha, tragacanthum, sarcocolla, gummi arbicum.*

Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, alumen, corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *rosarum, plantaginis, solani, corticis nucum ferrata.*

Olea, *rosarum, omphacinum, myrthinum, mastichinum, lentiscinum, de absynthio, de mentha.*

Unguenta, *Comitissæ.*

Emplastra, *contra rupturam, de crusta panis.*

CAPUT II.

De Emplasticis medicamentis.

REpellentibus & adstringentibus emplastica sunt finitima, & in fluxionum principiis ac sanguinis eruptionibus, ex quacunque etiam parte, conveniunt. Sunt enim glutinosa & pingui substantia prædita, qua parti tenaciter adhærent, illiusque poros implent & obstruunt, ne humor influens eas pervadere possit: tum etiam partem comprimendo humorem illum aliò impellunt.

Ex his quædam simpliciter talia sunt, nec ulla alia qualitate insigni prædita, quædam verò simul exsiccant, aut etiam adstringunt: imò maxima eorum pars duas hasce qualitates solet habere conjunctas.

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Farinæ, *tritici, fabarum.*

Succi, *amylum.*

Gummi, *mastiche, sanguis draconis.*

Animalia, *album ovi, mumia.*

Mineralia, *lapis hæmatites, corallium, terra sigillata, bolus armena, gypsum, lithargyrus, cerussa, pompholyx, cadmia, lapis calaminaris, antimonium, alumen, plumbum.*

Unguenta, *album Rhasis, de lithargyro, nutritum, diachalcitheos, diapompholigos, desiccativum rubrum.*

CAPUT III.

De Anodynis medicamentis.

DOlor corporis partes affligens tribus modis sedari solet: vel causam dolorem efficientem auferendo, vel sensum stupefaciendo narcoticis medicamentis; vel iis medicamentis, quæ anodyna propriè appellantur.

Illa autem anodyna, seu paregorica, dicuntur, quę causa & morbo remanentibus, dolorem mitigant.

Idque præstant blando & moderato calore, quo pars affecta fovetur, & ad quandam æqualitatem reducitur, cutis relaxatur, ejusque pori aperiuntur, ut per eam quædam materiæ portio resolvatur.

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *althææ, malvæ, liliorum.*

Folia, *malvæ, althææ, brancæ ursinæ,*

Semina, *lini, fœnugræci, althææ.*

Flores, *liliorum, chamomillæ, meliloti.*

Farinæ, *seminis lini, fœnugræci.*

COMPOSITA.

Olea, *commune, amygdalarum dulcium, liliorum chamamelinum, anethinum, irinum, ex vitellis ovorum.*
Unguenta, *dialthea, reſumptivum.*

CAPUT IV.

De Narcoticis medicamentis.

NArcotica dolorem ſedant, ſtupefaciendo partem, eique ſenſum auferendo, vel ſomnum conciliando, quo ſenſus toti corpori adimitur.

Hunc effectum producere creduntur ſumma frigiditate, quam habent in quarto gradu. Hæc eſt antiqua Galeni doctrina. Recentiores tamen non pauci exiſtimant, non frigiditate ſimpliciter, ſed peculiari facultate, & proprietate ſpecifica, quam vim narcoticam appellant, ea ſenſum adimere, & ſomnum conciliare.

Horum uſus non admittitur, niſi poſt anodyna fruſtra tentata.

SIMPLICIA.

Radices, *mandragoræ, hyoſcyami.*
Folia, *hyoſcyami, cicutæ, mandragoræ, papaveris albi.*
Semina, *hyoſcyami, papaveris albi.*
Succi, *lactucæ, cicutæ, hyoſcyami, opium.*

COMPOSITA.

Opiatæ, *philonium Romanum, Requies Nicolai.*
Olea, *mandragoræ, hyoſcyami, papaveris albi.*
Chymica, *laudanum opiatum.*

CAPUT V.

De emollientibus medicamentis.

Durities omnis à tribus cauſis produci ſolet: ſiccitate, tenſione, concretione.

QUæ exſiccantur, duriora evadunt: quæ verè repleta ſunt, diſtenduntur, & renitentia fiunt, ita ut contactui reſiſtant, & dura appellentur: illa etiam, quę à frigore concreſcunt, duritiem acquirunt, ut in glacie apparet. Omnes iſtæ duritiei ſpecies corpori noſtro contingunt. Humores enim ſiccitatem contrahunt, diuturna caloris aut reſolventium medicamentorum actione, quia tenuiores humidioreſque partes diſſipantur, craſſiores ſicciores remanent. Ab humorum multitudine partes replentur & diſtenduntur: ac denique humores natura frigidi, proprio calore deſtituti, vel in parte intemperie frigida laborante, reſidentes, ſponte concreſcunt & indurantur.

Quæ à ſiccitate oritur durities, humectatione curatur, quæ à repletione & humorum multitudine, vacuatione ſolvitur, quæ à concretione, proprie dictis emollientibus aufertur.

Sunt autem verè emollientia anodynis finitima, moderato calore & ſiccitate prædita, ſecundum Galenum 5. de ſimpl. medic. fac. cap. 8. *omni acrimonia & excedente qualitate deſtituta: unde concretum frigore humorem fundunt & colliquant, ſicque illius duritiem auferunt.*

Horum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *malvæ, altheæ, liliorum, iridis, brioniæ, ebuli, cucumeris agreſtis.*
Folia, *violariæ, parietariæ, acanthi, malvæ, altheæ, atriplicis, ebuli.*
Semina, *lini, fœnugræci, malvæ, altheæ.*
Flores, *chamæmeli, meliloti, liliorum.*
Fructus, *ficus pingues.*
Gummi, *terebinthina, ammoniacum, bdellium, ſtyrax, galbanum, opopanax.*
Animalia, *butyrum, adeps ſuillus, gallinaceus, anſerinus, aſypus, medulla cervina, vitulina.*

COMPOSITA.

Olea, *commune, liliorum, violaceum, lumbricorum, chamamelinum, lini, irinum, catulorum.*
Unguenta, *de althea, reſumptivum.*
Emplaſtra, *diachylum magnum, de mucilaginibus, de meliloto, filii Zachariæ, ceroneum, oxycroccum, de ranis.*

CAPUT VI.

De reſolventibus medicamentis.

REſolventia medicamenta emollientibus ſunt calidiora, necnon tenuem habent ſubſtantiam, unde facilè penetrant, cutis poros dilatant, humores attenuant, & in vapores convertunt, ut per inſenſibilem tranſpirationem ſeu diaphoreſin vacuentur.

Eorum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *enulæ campanæ, ireos, ariſtolochiæ, galangæ.*
Folia, *majoranæ, abſynthii, hyſſopi, calamenti, pulegii, origani, lauri, rutæ, ſatureiæ, ſalviæ, roriſmarini.*
Semina, *dauci, cumini, anethi, fœnugræci, lini, nigellæ, aniſi, fœniculi.*
Fructus, *baccæ lauri, juniperi, piper.*
Flores, *ſtœchados, hyſſopi, lavendulæ, anachi, chamomillæ, meliloti.*

COMPOSITA.

Olea, *anethinum, rutaceum, amygdalarum amararum, de capparibus, ſcorpionum, nardinum, hyperici, vulpinum, terebenthinæ, de ſpica.*
Unguenta, *Agrippæ, Aregon martiatum.*
Emplaſtra, *de ſulphure, de baccis lauri, diachylum ireatum.*

CAPUT VII.

De Epiſpaſticis, ſeu attrahentibus medicamentis.

ATrahentia medicamenta reſolventibus ſunt calidiora, & humores in profundo corporis contentos cuti admota, foras evocant, eoſque diſcutiunt.

Licèt autem ut plurimum à caliditate & partium tenuitate vim illam obtineant; nonnullà tamen proprietate inſita id præſtant, quemadmodum dictamnus infixa corpori ſpicula trahere creditur: alia ſimilitudine ſubſtantiæ, ut ſcorpius, vulneri à ſe inflicto impoſitus, venenum ad ſe trahit.

Attrahentium autem medicamentorum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *ariſtolochia utriuſque, pyrethri, thapſiæ, hermodactyli, iridis, hellebori, cyclaminis, anacardii.*
Folia, *anagallidis, calamintæ, iberidis, ſaponariæ, urticæ, zedoariæ.*
Semina, *thlaſpi, ſinapi, naſturtii, urticæ.*
Fructus, *colochynthis.*
Succi, *elaterium.*
Gummi, *pix, euphorbium, ammoniacum.*
Animalia, *caſtoreum, ſimus columbinus, gallinaceus, ſtercus caprillum.*
Mineralia, *ſulphur.*

COMPOSITA.

Olea, *balaninum, ſinapinum.*
Emplaſtra, *de meliloto, de baccis lauri, de ſulphure, oxycroceum.*

CAPUT XIII.

De ſuppurantibus medicamentis.

Suppurantia medicamenta moderato calore & humiditate prædita ſunt, ac partis, cui admoventur, temperaturæ ſimillima, ſicque nativum illius calorem augent, quo ſanguis putreſcens concoquitur, & in verum pus commutatur.

IN corporibus noſtris tres omnino fieri ſolent alterationes, ſecundùm Galen. 5. *de ſimpl. medic. fac. cap. 6. Prima* plane ſecundum naturam eſt, cùm videlicet in ventriculo, hepate, & ſingulis partibus alimentum concoquitur ad nutritionem. *Secunda* eſt omninò præter naturam, cùm ſubſtantiæ in corpore contentæ putredinem contrahunt. *Tertia* denique media exiſtit: partim naturalis, partim verò præternaturalis, & *ſuppuratio* appellatur. Cum enim ſanguis, in parte contentus putredinem contrahens, calorem præternaturalem acquiſivit, à partis calore nativo alteratur & concoquitur, ita ut calore utroque ſimul operante, nec perfecta concoctio, nec putredo abſoluta producat; ſed media quædam operatio, *Suppuratio* dicta, qua humor non quidem nutritioni idoneus redditur, ſed ad quandam ſubſtantiæ & qualitatum moderationem, naturæ magis conſentaneam, reducitur. Jam

verò

verò medicamenta, suppurationem promoventia ea sunt quæ calorem nativum augent, ut meliùs vires suas possint exercere. Talia sunt, quæ calorem habent, partis cui imponuntur, calori consimilem, sicque eum fovent, & vegetiorem efficiunt.

Illa verò emollientibus medicamentis sunt valdè similia: in eo tamen distinguuntur, Galeno teste, quòd emollientia calidiora sint & sicciora, atque adeo nonnihil humoris in parte contenti absumant, suppurantia verò magis temperata totam humiditatem servent.

Porrò suppurantia exactè talia, emplastica esse debent: ut enim calor in parte retineatur, pori illius obstrui debent ut per eosdem fiat dissipatio: emplasticis vero medicamentis proprium est poros partium occludere.

Suppurantium autem medicamentorum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ, liliorum, cepa* sub cineribus cocta, in tumoribus, qui ægrè suppurant, efficax.

Folia, *malvæ, altheæ, acanthi, tussilaginis, oxalidis.*

Semina, *altheæ, lini, fœnugræci.*

Flores, *chamomillæ, meliloti.*

Gummi, *pix, liquida, terebinthina, resina, amoniacum bdellium.*

Farinæ, *tritici, lini, fœnugræci.*

Animalia, *butyrum, œsypus, adeps suillus, vitulinus, gallinaceus, anserinus, medulla cervina, vitulina, vitellum ovi.*

COMPOSITA.

Olea *liliorum, chamæmelinum, irinum, commune, hydrelæum.*

Unguenta, *Basilicum, de althea, Agrippæ, resumptivum.*

Emplastra, *diachylum magnum, de mucilaginibus.*

CAPUT IX.

De Medicamentis detergentibus.

Ad abscessum disruptorum, vel ulcerum sordidorum saniem, aliasque sordes expurgandas, detergentibus utimur medicamentis, quæ asperitate sua, vel nitrosa vi materias illas impactas eliciant.

DEtergendi facultas à primis qualitatibus non dependet, cùm dentur calida & frigida detergentia, sed à quadam asperitate & nitrosa vi, quæ nihilominus calori conjuncta potentiùs operatur: propterea quod materia lenta, & parti adhæresens, calore attenuata facilius detergatur.

Horum autem detergentium materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *apii, ireos, aristolochiæ utriusque, gentianæ.*

Folia, *absynthii, centaurii minoris, marrhubii, apii, agrimoniæ, plantaginis, anagallidis.*

Semina, *apii, plantaginis.*

Succi, *foliorum prædictorum, vinum.*

Farinæ, *fabarum, lupinorum, fœnugræci, hordei, lini.*

Gummi, *terebinthina, aloes, thus, myrrha.*

Animalia, *mel, urina.*

Mineralia, *vitriolum ustum, ærugo, salpetræ.*

COMPOSITA.

Syrupi, *de rosis siccis, mel rosaceum.*

Olea, *de myrrha, de tartaro, ex vitellis ovorum, sambucinum.*

Unguenta, *aureum, enulatum, Apostolorum, Ægyptiacum, mundificativum de apio.*

Emplastra, *de janua, gratia Dei, divinum.*

CAPUT X.

De Sarcoticis medicamentis.

Sarcotica medicamenta dicuntur, quæ carnis in vulnere aut ulcere deficientis generationem promovent.

Id præstant moderatè exsiccando, & ulcerum sordes blandè detergendo. Ideò moderatè calida & sicca esse debent, omnisque acrimoniæ expertia. Si enim calidiora & acriora forent, carnem colliquarent: si frigidiora, & adstringentia, citiùs cicatricem inducerent, antequam ulcus carne foret repletum.

PRoprium naturæ munus est, carnem generare per alimenti assimilationem. Medicamenta verò, quæ *sarcotica*, seu carnem generantia nominantur, non possunt per se id efficere; sed tantùm naturæ actionem adjuvant, impedimenta auferendo. Solent enim carnis generationem impedire sordes in ulcere contentæ, & humiditates superfluæ, in eo luxuriantes; hinc leviter exsiccantibus & detergentibus medicamentis ulcus purum efficitur, & actioni naturæ, carnem deficientem reparare studentis, suscipiendæ dispositum.

Sarcoticorum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Farinæ *fœnugræci, orbi, lupinorum.*

Gummi, *thus, pix utraque, terebinthina, sarcolla; aloe, myrrha.*

Mineralia, *plumbum ustum, ceruſa.*

COMPOSITA.

Unguenta, *Basilicum, aureum, pompholygos, Apostolorum.*

Emplastra, *de janua, gratia Dei, divinum, de betonica.*

CAPUT XI.

De Epuloticis, seu cicatricem inducentibus medicamentis.

Epulotica medicamenta dicuntur, quæ ulceris carnem cuti consimilem efficiunt eam valdè exsiccando & adstringendo.

UT cute nuda caro cicatrice obducatur; extima illius superficies debet maximè adstringi, contrahi, & exsiccari: unde cicatricem inducentia medicamenta, exsiccantia & adstringentia cum sint, glutinantibus finitima esse videntur, quæ iisdem qualitatibus prædita esse, supra annotavimus. In eo tamen differunt, quod epulotica potentiùs exsiccent & adstringant, neque enim id solùm, quod in carnem influit & excrementitium est, humidum absumunt; sed ipsam carnis substantiam valdè exsiccant, eamque in cutis naturam ferè convertunt.

Epuloticorum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Plantæ, *malicorium, plantago, myrtus balaustia, rosæ.*

Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, lithargirus, ceruſa, lapis hæmatites, calaminaris, cadamia, pompholyx, scoria ferri, plumbum ustum, squama æris, æs ustum, antimonium ustum, calax, alumen ustum, vitriolum ustum.* Sex ista posteriora sæpiùs lota, donec acrimoniam deposuerint, sunt usurpanda.

COMPOSITA.

Unguenta, *album Rhasis, desiccativum rubrum, diapompolygos.*

Emplastra, *de ceruſa, de lapide calaminari, diaphalma Paracelsi.*

CAPUT XII.

De Medicamentis sanguinem sistentibus.

EA medicamenta, quæ sanguinem ex quacunque parte fluentem prohibent, trium generum esse solent. Vel enim proprietate peculiari id præstant, vel quatenus emplastica sunt venasque apertas infarciunt & occludunt; vel denique quatenus partem vulneratam urunt, eamque crusta obducunt.

Præcipuorum autem materia talis est.

Radices, *symphyti, pentaphylli.*

Folia, *centinodiæ, pimpinellæ, equiseti, plantaginis, vincæ, pervincæ, urticæ.*

Fructus, *gallæ.*

Flores, *balaustia.*

Succi, *acetum, omphacium, acacia, hypocystis.*

Gummi, *mastiche, sanguis draconis, thus, mirrha.*

Animalia, *gluten, mumia, albumen ovi.*

Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, lapis hæmatites, jaspis, corallium, alumen, vitriolum.*

Idipsum præstant emplastica omnia; sed minùs efficaciter.

CAPUT XIII.

De Glutinantibus medicamentis.

Κολλητικὰ, *seu glutinantia medicamenta sunt, quæ vulnerum labra diducta conjungunt, & ad perfectam unionem perducunt.*

Eaque omnia adstringentia & exsiccantia esse debent.

QUando pars divisa constringitur, unio illius faciliùs perficitur: ad quam etiam necesse est, ut non

id solùm quod influit, sed quod in ipsa carne consistit liquidius absumatur; atque ita magna exsiccatione opus est, quæ tamen calorem non habeat tam excedentem, ut vel partem colliquet vel acrimonia feriat: inde enim nova humiditas succresceret, quæ conglutinationem impediret.

Horum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *symphyti*, *tormentillæ*, *pentaphylli*.
Folia, *arnoglossi*, *cynoglossi*, *millefolii*, *verbenæ*, *pilosellæ*, *betonicæ*, *scabiosæ*, *bugulæ*, *hyperici*, *prunellæ*.
Gummi, *sarcocolla*, *myrrha*, *thus*, *aloe*, *terebinthina*, *pix liquida*.
Animalia, *lumbrici*, *mumia*, *pili leporis* minutim dissecti.
Mineralia, *lithargyrus auri*.

COMPOSITA.

Olea, *Myrrhæ*, *nicotianæ*, *balsama varia!*
Unguenta, *aureum*, *desiccativum rubrum*.
Emplastra, *contra rupturam*, *triapharmacum*, *nigrum*.

CAPUT XIV.

De Vesicantibus medicamentis.

VEsicantia medicamenta summam cutem valdè calefaciunt, serosos humores ad ipsam attrahunt, ac cuticulam urendo à subjecta cute divellunt, unde vesiculæ excitantur.

Sunt etiam summè calida, tenuis & ferè igneæ substantiæ, ut partem, cui admoventur, facilè inflamment, in eaque vesiculas excitent: unde nomen sortita sunt.

Horum materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *thapsiæ*, *pyrethri*.
Semina, *sinapi*, *staphisagriæ*,
Gummi, *euphorbium*.
Animalia, *stercus columbinum*, *cantharides*.

COMPOSITA.

Emplastrum, *vesicatorium*.

CAPUT XV.

De Catheriticis, seu excedentibus medicamentis.

CAthæretica medicamenta carnes superfluas in ulceribus excrescentes, polypos, & tubercula quævis absumunt.

Calidissima sunt, etiam in quarto gradu, necnon tenuis substantiæ, ac ferè adurentis, qua omnes illas excrescentias obliterant. Vesicantibus paulò minùs vehementia, quod inde patet, quod cathæretica, cuti admota, illam non alterant; sed tantùm carnem denudatam, quæ mollior multo existit. At vesicantia partem, cui admoventur, facilè inflammant.

SIMPLICIA.

Pumex crematus, sal torrefactus, alumen ustum, vitriolum ustum, antimonium ustum, crocus metallorum, ærugo, squama æris, mercurius præcipitatus, cinnabaris, pulvis Sabinæ.

COMPOSITA.

Oleum vitrioli & sulphuris, aqua secunda, unguentum Apostolorum, Ægyptiacum.

CAPUT XVI.

De Causticis medicamentis.

CAustica medicamenta non solùm cuticulam, sed etiam ipsam veram cutem & carnem subjectam ustione solvunt, in eaque escharam efficiunt, quæ à parte separatur & decidit, in eaque profundum ulcus relinquit.

Hæc verè *pyrotica* appellantur, quia prorsus igneam obtinent naturam, crassamque substantiam, qua impensiùs urunt: ignis enim in densiori materia magis urit.

Horum materia talis est.

Calx viva, *æs ustum*, *mercurius sublimatus*, *arsenicum*, *causticum vulgare chirurgorum*, *liquor gummosus*, *qui ad mercurii vitæ confectionem elicitur*, de quo vide Zappatam.

THERAPEUTICAE
PARTIS SECUNDÆ
SECTIO SECUNDA.

De Compositione Medicamentorum.

PROOEMIUM.

Composita medicamenta triplicia sunt interna, media & externa.

Interna sunt, quæ intra corpus assumuntur.

TAlia sunt apozemata, potiones, julepi, syrupi, emulsiones, boli & opiatæ, tabellæ, pulveres, trochisci, pilulæ, &c.

Media sunt quæ neque intra corpus assumuntur, nec corporis superficiei admoventur: sed in certas corporis cavitates immittuntur.

Talia sunt suppositoria, clysteres, injectiones, pessaria errhina, gargarismata, masticatoria, collyria, &c.

Externa verò quæ partibus exterioribus admoventur.

Cujusmodi sunt epithemata, fomenta, balnea, olea, unguenta: emplastra, cataplasmata, sacculi, &c.

Ideò hæc Sectio secunda tribus articulis comprehendetur.

In primo, *internorum medicamentorum componendorum regulæ tradentur*; *in* secundo, *mediorum*, *in* tertio *deinde externorum.*

SECTIONIS SECUNDÆ
ARTICULUS PRIMUS.

De Compositione Medicamentorum internorum.

CAPUT PRIMUM.

De Apozemate alterante.

APozema est forma medicamenti liquida, multorum simplicium decoctione conflata, saccharo, vel melle dulcorata, clarificata, & aromatizata, in tres, quatuor, aut quinque doses, ad alterandum vel purgandum comparata.

Ideo duplex esse solet, alterans scilicet & purgans.

Apozema alterans componitur ex radicibus, corticibus, lignis, foliis, seminibus, fructibus & floribus: quorum quantitas talis esse solet.

Radicum ℥. iiij. vel vij.
Corticum ℥. j. vel ij.
Lignorum, eadem quantitas.
Foliorum m. v. vel viij.
Seminum ℥. j. vel ℥. i. ß.

Fructuum minorum, ut passularum, ℥ j. interdum numero mensurantur, ad paria xij. vel xvj. Majores verò fructus tantum numero mensurantur, eoque pari, ut ficus, ad paria vij. vel octo; maximi verò, impari numero, ut poma.

Florum pugill. iiij. vel vj.

Hæc omnia decoquuntur in liquore idoneo, qui vulgò est aqua fontis, interdum etiam aqua hordei in affectibus biliosis, vel hydromel tenue in vituitosis. Nonnunquam etiam in obstructionibus fit decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, vel duabus partibus aquæ fontis, & una vini albi, arbitrio Medici.

Liquoris quantitas non definitur, sed hac præscribitur formula: *Fiat decoctio in aqua Fontis, verbi gratia sufficienti quantitate.*

Decocti tamen colati quantitas determinari debet; scilicet ad ℔. j. pro tribus dosibus, ad quartaria quinque pro quatuor dosibus, ad ℔. j. ß. pro quinque dosibus hac formula: *de colatura cape* ℔. j. ß.

Postea dissolvuntur syrupi, ea quantitate, ut pro unaquaque dosi apozematis, sit ℥. j. syrupi, hac formula: *in qua* (scilicet colatura) *dissolve syrupi*, v. g. violacei, & capillor. ven. ana ℥. ij.

Interdum, saccharum præscribitur eadem dosi, præcipuè quando succi aliqui dissolvuntur, qui apozema reddunt efficacius.

Illi autem succi utilissimè præscribuntur in apozemate, ad ℥. ij. hac formula: *in colatura dissolve succorum depuratorum*, borraginis, verbi gratia, & acetosæ, ana ℥. j. sacchari albi ℥. iiij. ut plurimùm verò sacchari quantitas non definitur, sed dicitur; sacchari albi quantitate sufficienti.

His

His præſtitis, apozema conditi ſolet aliquo aromate, quo jucundius evadat. Frequentiſſima autem & magis grata aromata ſunt ſantalum citrinum, vel electuarium trium ſantalorum in apozemate refrigerante, cinnamomum verò in calefaciente: & horum aromatum doſis eſt ℥. j. ß. ij. hac formula; *Fiat apozema clarificatum & aromatizatum*, verbi gratia ℥. ij. cinnamomi electi, pro iiij. doſibus (matutinis.)

CAPUT II.

De Apozemate purgante.

Apozema purgans eſt, quod humores non ſolùm præparat, ſed etiam una eademque opera evacuat: purgantibus medicamentis cum alterantibus admixtis.

HOdie uſitatiſſimum eſt hoc apozematis genus, & ſolùm ferè in uſum revocatur. Illud enim quod ſimpliciter alterat, Julepi nomine ut plurimum uſurpari ſolet.

Et quadruplex eſſe ſolet pro quadruplici cathartico-rum differentia. Cholagogum ſcil. phlegmagogum, melanagogum & hydragogum.

Componitur ex eadem alterantium materia, eademque forma, qua alterans apozema. Ac præterea cathartica adduntur, cum ſuis correctivis, & inter fructus & flores collocantur ea proportione, ut totidem ſint cathartico-rum doſes, quot apozematis.

Uſitatiſſimum autem eſt in omni apozemate ſennam pro baſi præſcribere, ferè ad ℥. ij. cui adduntur polypodium & ſemen carthami, eadem quantitate, vel ſaltem ad ℥. j. utriuſque. Deinde alia præſcribantur cathartica, pro humoris peccantis ratione, quorum alia decoqui ſolent, ut turbith, hermodactyli, agraricus epithymus, helleborus niger, ſemen ebuli: alia verò infunduntur, ut rabarb. agaricus, tamarindi.

Illa autem, quæ non decoquuntur, ſed tantùm infunduntur, hac formula præſcribi debent: Rhabarb. verbi gratia, ſeorſim infuſi ℥. ß. ea verò quæ decoquuntur, ſimpliciter enunciari. Doſium verò computatio ita fieri debet, ut unica ſennæ doſis in decoctione, ſit ℥. j. turbith hermodactyl. & agarici ℥. ß. rhabarb. infuſi etiam ℥. ß. polypodii verò, ſem. carthami, & Epithymi nulla fere habetur ratio, quia ſunt exiguæ virtutis.

Sic, quando apozema componimus in quatuor doſes, poſſumus præſcribere, ſennæ ℥. ij. turbith. & agarici, ana ℥. ß. Ita enim erunt quatuor doſes purgantium, videlicet duæ ſennæ, una turbith, & una agarici, quorum loco alia ſubſtituere poſſumus, prout indicatio exigit, eadem ſemper methodo obſervata.

Correctiva ſtatim poſt omnium purgantium enumerationem, præſcribuntur, quæ ut plurimum ſunt zingiber & garyophylli, utriuſque ℥. j.

In decocto colato diſſolvuntur iidem propemodum ſyrupi, qui in alterantibus apozematis præſcripti fuerunt. Interdum verò, quando apozema ſufficienter purgans non æſtimatur, ſyrupi purgantes diſſolvuntur, & frequentiſſimè ſyrupus roſatus ſolutivus. Aliquando ſyrupus de cichorio compoſitus cum rheo, in affectibus bilioſis, & ſyrupus de fumaria cum rheo, in affectibus melancholicis.

Nonnunquam etiam veris tempore diſſolvitur ſuccus roſarum pallidarum, vel infuſio earundem completa, ad ℥. iiij. in affectibus bilioſis, & tunc nulli præſcribuntur ſyrupi, ſed ſacchari q. ſ.

In uſu autem omnium apozematum hoc obſervandum, ut initio humores, in prima regione contenti medicamento cathartico vacuentur, & in fine illius omnes humorum reliquiæ expurgentur, quod ſæpiſſime fit ipſo apozemate, ſi prima & ultima, illius doſis validius purgans efficiatur; diſſolvendo in illa opiatæ vel electuarii purgantis ℥. iij. plus, minus, pro diſpoſitione ægrotantis, ſyrupi purgantis ℥. j. hac formula: In prima & ultima doſi diſſolve *electuarii diacarthami v. gr. ʒ. ſyrupi roſati ſolutivi. ℥. Miſce, fiat potio, capiat æger cum regimine.*

Aliquando minorans medicamentum præſcribitur ante Apozema, & tunc in ultima tantùm doſi purgantia illa diſſolvuntur.

Nonnunquam etiam in affectibus capitis & partium à ventriculo valde remotarum, pilulæ præſcribuntur poſt apozema, & tunc nihil diſſolvitur in ultima doſi.

CAPUT III.

De Potione purgante.

POtio eſt medicamenti forma liquida, in unicam doſin præſcribenda, ex variarum rerum decoctione, infuſione, aut diſſolutione, in liquore idoneo compoſita.

Eaque multiplex eſt ſecundùm varias indicationes, in quibus uſurpatur, videlicet purgans, corroborans, ſomnum concilians, lumbricos enecans, partum promovens, &c.

Potio purgans multis modis parari ſolet, & in ea tria conſiderantur: 1. decoctio. 2. infuſio. 3. diſſolutio.

Decoctio magis uſitata præſcribitur ex ſenna ad ℥. ß. vel ʒ. vj. ſem. aniſi ʒ. j. ad correctionem ſennæ, vel ſem. aniſi & garyophill. ana ʒ. ß. herbarum affectui propriarum M. j. ß. vel manip. ij. liquiritiæ raſ. & paſſular. mundat. ana ʒ. iij. (in omnibus ferè potionibus hæc duo præſcribuntur, præterquam in nonnullis mulieribus, quæ à dulcedine abhorrent) florum appropriatorum purg. j. vel ij. & fit decoctio ad ℥. vj.

Vel ſumitur decoctum commune medicinæ purgans, quod in officinis haberi ſolet.

Interdum etiam in affectibus pectoris præſcribitur decoctum commune pectorale purgans, eadem methodo.

Infuſio fit ex rhab. in affectibus bilioſis: agarico, in pituitoſis: vel utroque, in mixtis: & illorum quantitas eſt à ʒ. j. ad ʒ. j. ß. addito correctivo, ſcilicet ſpica nardi, vel cinnamomo, vel ſantalo citrino, à gran. vj. ad ʒ. ß. Spica ſoli rhabarbaro correctivum eſt, cinnamomum utrique, ſed in affectibus minùs calidis: ſantalum citrinum in febribus vehementiſſimis.

Liquor, autem, in quo ſolet fieri infuſio, eſt aqua ſtillatitia, affectui appropriata, vel etiam decoctum purgans prædictum.

In diſſolutione præſcribuntur compoſita purgantia, opiatæ, vel electuaria, varia doſi pro majori vel minori quantitate purgantium, quæ in decoctione vel infuſione præſcripta fuerunt, & ſyrupus aliquis purgans, ut roſatus ſolutivus, frequentiſſimè. Interdum ſyrupus de cichorio compoſ. cum rheo, vel de fumaria compoſitus, qui minùs purgant quàm prædictus. Syrupi autem quantitas perpetuò eſt ʒ. j. nonnunquam verò in affectibus pulmonum, manna diſſolvitur, ab ℥. ß. ad ℥. j. & tunc ſyrupi quantitas minuitur ad ℥. ß.

His variis modis potiones catharticæ componuntur: ſcilicet vel tribus hiſce præparationibus, vel duabus tantum, vel unica.

Ex tribus præparationibus variè etiam componuntur formulæ, pro varietate decoctionis vel infuſionis.

Si enim fiat decoctio magiſtralis cum infuſione in eadem decoctione, ita præſcribitur: ℞. fol. ſennæ &c. *Fiat decoctio* ad ℥. v. *in colatura infunde* rhabarb. verbi gratia ʒ. j. ß. ſpicæ nardi gr. vj. *expreſſione facta diſſolve* diaprun. ſolut. verbi gratia ʒ. iij. ſyrup. roſat. ſolut. ℥. j. *miſce, fiat potio, quæ detur cras manè, cum cuſtodia & regimine artis.*

Si verò fiat decoctio magiſtralis, cum infuſione in aqua ſtillatitia, hac forma præſcribitur: ℞. &c. *fiat decoctio* ad ℥. v. *in colatura diſſolve* rhab. verbi gratia in aqua cichorii cum ſpica infuſi & expreſſi ℥ j. electuarii de ſucco roſarum ʒ. iij. ſyrupi de cichorio compoſ. cum rheo ℥. i. i. *Miſce fiat potio, quæ detur*, &c.

Si fiat ex decocto officinali cum infuſione in aqua ſtillatitia, hac formula præſcribitur: ℞. verbi gratia, rhab. elect. & agarici trochiſcat. ana ℈. ij. cinnamom. ℈. ß. *Infundantur in aqua* betonicæ, *expreſſione facta diſſolve* electuarii diacarthami & diaphœnic. ana ʒ. j. ʒ. j. ß. ſyrupi roſat. ſolut. ℥. j. decocti communis med. purgantis ℥. vj. vel decocti commun. pectoral. purgant. ℥. vj. *Miſce fiat potio quæ detur*, &c.

Nota interdum nulla electuaria præſcribi; quando ſcilicet benigniùs eſt purgandum; ſed tantùm decoctum commune, & ſyrupum.

Ex duabus tantùm præparationibus conflatæ potiones, duplices ſunt: vel ſcilicet ex decoctione & diſſolutione: vel ex infuſione & diſſolutione.

Ex decoctione & diſſolutione fiunt potiones hac formula. ℞. &c. *fiat decoctio* ad ℥. iiij. *in colatura diſſolve* electuarii, &c. ſyrupi, &c. *Miſce, fiat potio.*

Ex infuſione & diſſolutione fiunt potiones hac formula: ℞. Rhab. &c. *Infundantur*, &c. *expreſſione facta diſſolve electuarii*, &c. *ſyrupi*, &c. *Miſce, fiat potio.*

Ex

Ex unica tantùm præparatione fiunt potiones, quæ simplici dissolutione constant, quod fit in casibus valde urgentibus, ubi decoctionibus vel infusionibus tempus non suppetit: & tunc electuaria purgantia dissolvuntur cum jusculo vel aqua appropriata, ad ʒ. vj. aut ʒ. j. hac formula. ℞. *Electuarii*, verbi gratia, diacarthami ʒ. j. *detur cum jusculo*, vel ℞. *elect.* &c. *syrupi* rosar. solut. ʒ. j. *aquæ*, verbi gratia, betonicæ, q. s. *Misce, fiat potio.*

Interdum dissolvitur rhab. pulverat. cum jusculo; in diarthœa vel disenteria, hac formula. ℞. Rhab. pulverat. ʒ. j. *detur cras mane cum jusculo.* Datur etiam Rhab. cum jusculo ad ʒ. ß. puerulis, qui ferre nequeunt vehementiora cathartica.

Pueris etiam exhibetur manna cum jusculo dissoluta ad ʒ. j. & grandioribus, in affectibus pulmonum, ad ʒ. ij. & ʒ. ij ß.

CAPUT IV.

De potione corroborante, somnum conciliante, lumbrico enecante, & similibus.

POtiones istæ, quia unica tantùm dosi præscribuntur, sub potionum titulo exponuntur; licèt hodie usus invaluerit in Medicina facienda, ut frequenter vocentur Julepi pro unica dosi, ad differentiam vulgarium Juleporum, qui pro tribus dosibus ut plurimum præscribuntur.

Fiunt autem potiones cardiacæ ex aquæ cardiacæ ʒ. iiij. syrupi cardiaci ʒ. j. confectionis cardiacæ ʒ. j. pulverum cardiacorum ℈. j. hac formula. ℞. &c. *Misce, fiat potio* (vel fiat julep. pro unica dosi) *quam capiat* tali hora, omnis enim hora apta quidem est huic remedio propinando; sed potissimum manè & sero usurpatur.

Somnifera potio fit ex sirupi de papavere ʒ. j. aquæ cardiacę ʒ. iiij. confecta. alkermes ʒ. ß. vel ʒ. j. hac formula.

℞. &c. *Misce, fiat potio, quæ detur hac nocte, hora somni.*

Potus contra vermes sit ex aqua portulacæ vel graminis ʒ. iij. syrupi de limonibus ʒ. j. confect. de hiacyntho, ʒ. j. pulveris contra vermes ℈. j. vel alio modo consimili.

Ad reliquas indicationes adimplendas, eadem ingredientium proportio perpetuò erit observanda, ut sint aquarum ʒ. iij. aut iiij. syrupi ʒ. j. confect. ʒ. j. pulver. ℈. ʒ. ß. vel ℈. ij. ad summum.

CAPUT V.

De Julepis.

JUlepus duobus modis componi solet, nimirum vel ex aquis stillatitiis, vel ex simplicium decoctione, aut aqua fontana.

Præscribitur autem ut plurimum pro tribus vel quatuor dosibus, ea proportione, ut pro unaquaque dosi sint aquarum ʒ. iij. vel iiij. syruporum ʒ. j. hac formula. *Aquarum*, &c. *Misce, fiat Julep. pro tribus dosib. mane & serò sumendis.* Interdum succi aquis admiscentur, ea proportione, ut pro unaquaque dosi sint succorum ʒ. ß. vel. ʒ. vj.

Nonnunquam etiam in julepis refrigerantibus præscribuntur spiritus vitrioli guttæ aliquot, quæ non definiuntur, sed hac formula usurpatur, *Spiritus vitrioli q. s. ad gratam aciditatem.*

Ex decoctione julepi componuntur eadem methodo, qua apozemata alterantia, minori paulò simplicium dosi. In eo tamen differunt; quod in fine non præscribatur clarificatio & aromatizatio, sed talis eorum sit formula: ℞. *Rad.* &c. *fiat decoctio ad* ℔. j. *In colatura dissolve* syruporum ʒ. iij. *Misce, fiat Julep. pro tribus dosibus, mane & serò sumendis.*

CAPUT VI.

De Syrupis, ac primùm de alterante.

SYruporum duo sunt genera, alterantium scilicet, & purgantium.

Alterantes syrupi rarò componuntur à Medicis, quia quàm plurimi habentur in officinis, ad omnes indicationes adimplendas idonei.

Ideò nunquam, aut rarissimè syrupi magistrales alterantes præscribuntur; sed soli officinales usurpantur, idque dupliciter, vel enim in aliis liquoribus dissolvuntur; vel soli per se exhibentur.

Quomodo in aliis liquoribus dissolvantur, supra monstratum est in apozemate, potione, & julepo.

Sed præterea dissolvi solent nonnulli syrupi cum aqua communi, vel ptisana, ad restinguendam sitim. Tales sunt syrupus capill. ven. de limonibus, cydoniorum in alvi fluxu, & hac formula præscribi solent. ℞. *Syrupi*, verbi gratia, capill. ven. ʒ. iv. *ut atur cum aqua potabili, sitis tempore, extra pastum.*

Soli & per se exhibentur in affectibus ventriculi & pulmonum. Potissimùm in imbecillitate ventriculi frequentissimus est syrupus de absynthio, qui manè per se exhibetur hac formula. ℞. *Syrupi de absynthio* ʒ. *j. capiat manè duabus horis ante pastum, continuando per triduum.*

In affectibus pulmonum bechici syrupi præscribuntur hac formula. ℞. *Syrupi de tussilag.* verbi gratia ʒ. iv. *ut atur frequenter ex cochlearì, sensim lambendo.*

CAPUT VII.

De syrupo purgante magistrali.

SYrupus magistralis eodem modo componitur, quo apozema purgans, & ex eadem materia, parique simplicium alterantium dosi. Purgantia verò dupla ferè apozematis quantitate præscribuntur, cum suis correctivis dupla etiam dosi.

Interdum efficacissimi componuntur syrupi ex succis herbarum & fructuum depuratis, quibus purgantia infunduntur & decoquuntur, & illi succi ad ℔. iv. v. vel vj. præscribi debent, quod decoctione, & infusione cathartico rum plurimùm absumantur.

Decoctio fieri solet ad ℔. j. vel ℔. j. ß.

Er in ea dissolv. saccar. quantitate circiter decocto pari.

Interdum syrupi dissolvuntur purgantes, vel alterantes, ad ʒ. v. vel vj. & tunc sacchari quantitas minuta præscribitur; ad syrupi quantitatem proportionata, quia syrupus pro saccharo habetur.

Aliquàndo succi dissolvuntur ad ʒ. vj vel vij. quando ex aquâ simplici facta fuit decoctio, & runc nulli syrupi dissolvi debent, sed solum saccharum.

Nonnunquam in affectibus pulmonum frigidis mellis portio saccharo conjungitur; sed valdè rarò. Posteà coquitur in syrupum, qui in usum asservatur.

Dosis est ab ʒ. j. ß. ad ʒ. ij. pro majore vel minore syrupi efficacia, idque semel, aut bis in mense.

Sumitur tandem cum jusculo, herbis convenientibus alterato, vel à melancholicis cum sero lactis, aut decocto florum & fructuum cordialium.

Quæ omnia hac formula præscribi solent. ℞. &c. *fiat decoctio ad* ℔. j. *in qua dissolve* sacchari albissimi ℔. j. *fiat syrupus perfectè coctus, clarificatus, & aromatizatus cum* ʒ. ij. verbi gratia, cinnamomi, *qui servetur in vase vitreo, de quo capiat* ʒ. j. ß. vel ʒ. ij. *bis in mense, cum Jusculo*, foliis; verbi gratia, borraginis, bugloffi, capill. ven. & scabiosæ alterato.

Si ex succis fiat syrupus, hac formula præscribitur. ℞. *Succorum depuratorum*, &c. *in quibus decoque* folia sennæ, &c.

CAPUT VIII.

De Vomitoriis.

VOmitorium compositio tam varia & multiplex est, ut vix certas eorum componendorum regulas proponere valeamus; sed variæ eorum formulæ ex variis authoribus sunt mutuandæ. Præcipuè tamen sequentes esse solent, quæ ex triplici vomitorium genere, scilicet mitiorum, mediocrium, & vehementiorum desumuntur.

Mitiora fieri solent ex aquæ repidæ ʒ. viij. cum olei vel butyri ʒ. iij. vel ex aquæ hordei tepidæ, aut jusculi valdè pinguis bono hausto.

Vel ex radicis peponis ʒ. ij. contusæ & infusæ in ʒ. viij. aquæ hordei, vel hydromelitis.

Vel ex decoction. sem. atriplic. ʒ. ß. florum anethi P. j. ad ʒ. viij. dissolvendo oxymel. simpl. vel syrupi acet. ß. ij.

Usus horum omnium hac formula prescribitur. ℞. &c. *Fiat vomitorium quod sumatur tepide: deinde post paucam deambulationem inaatur digitus in fauces; aut penna oleo intincta vomitus proritetur.*

Mediocria fieri possunt ex radicis raphani ʒ. j. agarici ʒ. ß. coctis in ʒ. x. aquæ hordei, addendo oximel. scyllit. ʒ. ij. si crassa dituita luxuriet, vel syrupi acetosi simpl. si bilis exsuperet.

Vel

Vel ex radicis asari ʒ.ij. sem. urticæ ʒ. ß. flor. genitæ p. ß. coctis in ʒ. viij. hydromelitis.

Vel ex radicis asari pulverati ʒ. ß. in aqua hyssopi, aut menthæ dissoluta, vel ex foliis Asari infusis.

Vehementia fiunt ex vitrioli albi præparati ʒ. ß. aut ℈. ij. in jusculo dissolutis: vel ex croco metallorum, (quod *hepar antimonii* appellant quidam) infuso in vini albi, vel aquæ cardui benedicti ß. cum pauco cinnamomo.

CAPUT IX.

De Emulsione.

EMulsio fit ex amygdalis dulcibus excorticatis ad ʒ. j. ʒ. j. ß. quatuor seminum frigidorum majorum ʒ. ß. vel ʒ. j. seminum lactucæ & papaveris albi, ubi adsunt vigiliæ, ʒ. ß. contunduntur omnia & dissolvuntur cum aquæ hordei ℔. j. ß. pro iij. dosibus, & dulcorantur vel saccharo solo ad ʒ. iij. vel iv. aut syrupis gratioribus, ut violaceo & capillorum veneris.

Formula autem præscribendi talis est, ℞. &c. *contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo*, aquæ hordei ℔. j. ʒ. *in colatura dissolve* syrupi violacei, & capillor. Ven. ana ʒ. ij. *fiat emulsio pro* ʒ. dosibus, *manè & serò sumendis.*

Interdum nuclei pinei prædictis adduntur, in affectibus thoracis.

Aliquando decocto hordei additur aquæ rosarum ʒ. j. quæ suaviorem reddit emulsionem.

CAPUT X.

De Lacte.

LAC exhibetur phthisicis, & febre hectica consumptis: reliquis præstat asininum, ubi refrigerandum & detergendum; caprillum verò, ubi nutriendum & reficiendum.

Præscribitur illius usus per mensem integrum, mense Majo præsertim, corpore priùs purgato, & exhibetur prima die ad ʒ. iv. cum sacchari rosacei ʒ. j. augendo singulis diebus ʒ. j. donec ad ʒ. viij. perveneris, sacchari quantitatem proportionaliter augendo ad ʒ. ij. in eadem quantitate postmodùm persistendo.

Hora assumendi est matutina, quatuor horis ante cibum, quibus neque dormiat, nec sese vehementiùs commoveat æger.

Formula autem, qua præscribitur, talis esse potest: *Utatur lacte asinino, recenter ab ubere extracto, per mensem integrum: sumendo prima die* ʒ. iv. sacchari ʒ. j. *augendo singulis diebus lactis quantitatem ad* ʒ. j. *donec perveneris ad* ʒ. viij. *ubi postmodum subsistat, eandemque assumat quantitatem quotidie manè*, quatuor *horis ante cibum, quibus neque dormiat, nec sese vehementius commoveat.*

CAPUT XI.

De Sero lactis.

SErum lactis præscribitur etiam verno tempore, per quindecim dies, aut mensem integrum.

In eo macerantur per noctem herbæ refrigerantes, ut fumaria, cichorium, acetosa, ad M. j. ß. vel frequenter epithymum in melancholicis, ad ʒ. ß. in quo casu etiam dissolvitur interdum succus pomorum redolentium, ad ʒ. j.

Dosis est ʒ. viij. vel ℔. j. manè, quatuor horis ante pastum.

Tali autem formula præscribitur. ℞. *Seri lactis* q. s. *bulliat leviter & coletur*, & in ejus libra una *macerentur per noctem fol.* &c. *coletur manè addendo* sacchari albi ʒ. j. *capiant manè quatuor horis ante pastum singulis diebus, continuando per mensem integrum.* Vid. Rod. Castrens.

CAPUT XII.

De decoctis sudorificis.

DEcocta sudorifica vulgò componi solent ex quatuor illis præcipuis sudorificis, ligno guaiaco, sassafras, radicibus Chinæ, & salsæ parillæ, ex quibus diætæ tam sudorificæ quàm simplices instituuntur.

Quantitas sudorificorum præscribitur ad ʒ. iv. vel vj. eaque unius tantum, vel duorum Mensium, pro varia ægrotantis dispositione; hac perpetua observatione, ut guaiacum in frigidioribus naturis; radix chinæ, in calidioribus magis conveniat.

Postea infunduntur in ea aquæ fontis quantitate, ut pro singulis unciis sudorifici; sint totidem aquæ libræ. Infusio autem fit per viginti quatuor horas supra cineres calidos, ac tandem decoquuntur ad mediæ partis consumptionem.

Dosis decocti est ʒ. viij. manè, corpus tegendo plus solito, ut faciliùs sudores eliciantur.

℞ Formula verò præscribendi, talis esse potest. ℞. v. gr. *Rasuræ ligni guajaci* ʒ. iv. *corticis ejusdem* ʒ. ij. *infundantur per horas viginti quatuor in* ℔. vj. *aquæ fontis, supra cineres calidos coquantur in vase duplici, lento igne & sine fumo, ad mediæ partis consumptionem, colentur per manicam Hippocratis, colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat* ʒ. viij. *singulis diebus manè, corpus tegendo plus solito, ut excitentur sudores, continuando per viginti aut triginta dierum spatium.*

Aliquando in delicatioribus dulcoratur sacchati ʒ. iij. vel iv. cinnamomi ʒ. ij.

Totum illud tempus, quo æger decocto sudorifico utitur, *Diæta* appellatur: propterea quòd victus observetur valdè exquisitus, attenuans & exsiccans, & pro potu ordinario præscribatur *decoctum secundarium*, ex prioris residentia paratum, quod etiam *Cochetum* appellatur.

Illa autem residentia vel sumitur sola, vel ut efficacior decoctio evadat, additur sudorifici recentis ʒ. j. Infunditur per horas octo in ℔. xij. aquæ fontis, coquitur ad quartæ partis consumptionem, dulcoratur, & aromatizatur hac formula. ℞. *Residentiam prædictæ decoctionis, infundatur in* ℔. xij. *aquæ fontis supra cineres calidos per octo horarum spatium, coquatur ad quartæ partis consumptionem, coletur per manicam Hippocratis, addendo sacchari & cinnamomi* q. s. *ad saporis gratiam. Fiat Bochetum, quo utatur pro potu ordinario toto diætæ tempore, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis & non elixis, aviculis montanis, garyophillis, aut cinnamomo transfixis, passulis, amygdalis torrefactis, nucleis, pineis, &c.*

Si diæta simplex instituenda sit, in qua potiones sudorificæ non exhibentur, sed victus tantùm exsiccans cum usu bocheti præscribitur, componitur bochetum ex ʒ. ij. sudorifici, infusi & decocti in ℔. xij. aquæ fontis, & reliqua eodem modo præstando, ut in decocto ex residentia, hac formula. ℞. v. g. *Radicis chinæ in tabellas divisæ* ʒ. ij. *infundantur per horas xij. in* ℔. xij. &c. *fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario æger per spatium viginti vel triginta dierum, utendo interea pane biscocto.*

Interdum etiam decoctum secundarium eodem modo paratur ex recentis sudorifici ʒ. ij. rejecta residentia prioris decoctionis, cujus virtus est ferè deperdita.

In omni diæta sudorifica hoc *observandum*: Alvum perpetuò ferè esse adstrictam, quæ laxanda est quarto quoque die, injecto clystere emolliente. Ac propterea quia per sudores tenuior tantùm materia vacuatur, crassior verò remanet; ideò consultissimum erit octavo quoque die purgans medicamentum exhibere, abstinendo tunc temporis ab usu potionis sudorificæ.

CAPUT XIII.

De decocto galli veteris.

USurpatur non rarò hujusmodi decoctum in morbis chronicis, ut melancholia hypochondriaca, asthmate, obstructionibus diuturnis.

Et duplex parari solet: alterans scilicet & purgans.

Alterans componitur ex materia eadem, quæ fuit proposita in apozemate alterante, & præterea adduntur sudorifica, ad ʒ. ij.

Maximè tamen differunt præscribendi modo, nam in hoc decocto sudorifica, semina, & fructus priùs præscribuntur, iisque venter galli veteris impletur: postea verò radices, folia, & flores in decocto adduntur, hac formula ℞. *Radicis chinæ*, v. g. ʒ. *ij. seminum*, &c. *contundenda contundantur, & misceantur omnia simul, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati, & antequam juguletur, cursu & verberibus fatigati, fiat decoctio in sufficienti quantitate aquæ fontis*, vel quando sunt obstructiones, *in tribus aquæ partibus, & in una vini albi, addendo radicum*, &c. *florum*, &c. *Coquantur, donec galli caro ab ossibus separetur, coletur decoctum, & fortiter exprimatur, serveturque in vase vitreo, in loco frigido, omni pinguedine detracta: de quo capiat* ʒ. viij. *omni manè per multos dies.*

Purgans eodem modo præscribitur, addendo prædictis purgantia simplicia, eadem dosi, qua in apozemate purgante:

gante: & illa miscentur iis, quibus venter galli impletur. Vulgò autem in hoc decocto præscribi solent senna, polypodium, carthamum, epithymum, agaticus, turbith.

Formula hujus decocti talis est, ℞. &c. *coquantur donec galli caro ab ossibus separetur: de colatura cape* ℔. ij. *quæ servetur in vase vitreo in loco frigido, omni pinguedine detracta: de quibus capiat.* ℔. ß. *manè per quatriduum, singulis mensibus repetendo.*

CAPUT XIV.

De Jusculis.

JUscula duplicia sunt: alterantia, & purgantia.

Alterantia fiunt ex herbis convenientibus, cum pullo gallinaceo, vel jusculo communi: ita ut herbarum sint manipuli iij. vel iv.

Omnium vulgarissima sunt juscula refrigerantia, in febribus biliosis, & calidis hepatis intemperiebus, hac formula. ℞. *sol.* &c. *coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, quod capiat manè, continuando per* 8. *vel* 9. *dies.*

Fiunt etiam interdum in affectibus calidis pectoris, ex thoracicis simplicibus, cum pullo decoctis, quarta tantum parte, apozemata thoracis, quibus additur red. Chinæ ad ʒ. j. antea alia simplicia præscribenda. Sæpe etiam usurpantur juscula aperientia ex radicibus, herbis, & semin. aperientibus, dicta quantitate cum jusculo communi semi confecto decoctis.

Juscula *Restaurantia* conficiuntur ex capone pingui exenterato & in frustula conciso, qui ponitur sine ullo liquore in ollam vitream accuratè clausam & lutatam, ne quid exspiret: idem coquitur in balneo Mariæ ad putrilaginem. Exprimitur succus, è quo pinguedo separatur, servaturque in vase vitreo, & loco frigido ad usum.

Nonnunquam jusculi singulis libris adduntur succi cardiaci ʒ. ij. vel iij. sacchari tantundem. Eo utitur æger per se, vel cum jusculo.

Jusculi hujus restaurantis formula peculiaris non proponitur, propterea quòd ab iis, qui ægro ministrant, parari soleat, & Medici illius componendi modum verbo tenus tantùm docere sint assueti.

CAPUT XV.

De Bolo.

BOlus duplex est: *purgans, & corroborans.*

Purgans fit interdum ex cassia sola ad ʒ. j. qui lenitivus tantùm est.

Vel ex cassiæ ʒ. ß. cum alterius opiatæ purgantis ʒ. ij. iij. vel ʒ ß.

Vel ex opiatis purgantibus, una vel pluribus, ad ʒ. ß. ʒ. vj. ʒ. j.

Vel ex opiatis electuariis purgantibus, ea proportione ut perpetuò major opiatæ quantitas quàm electuarii, & omnia simul ʒ. j. quantitatem nunquam excedant.

Formula omnium illorum talis est: ℞. v. g. *Cassiæ recenter extractæ*, &c. *cum saccharo fiat bolus, quem cap. manè cum syrup. capill. ven.* vel alio convenienti & palato grato.

Interdum fiunt boli ex terebinthina ad ʒ. ß. vel ʒ. vj. ad renes detergendos. Ea verò abluitur vino albo, aut aqua aliqua aperiente. Formula talis est: ℞. *Terebinth. Venetæ, latæ* &c. *fiant boli, qui nebulis involvantur, & in cochleari cum syrupo capill. devorentur manè* 4. *aut* 5. *horis ante prandium, continuando per triduum.*

Bolus *corroborans* fit ex conservæ alicujus ʒ. iij. vel ʒ. ß. confect. ß. vel ℈. ij. pulveris ℈. j. hac formula, ℞. &c. *cum saccharo fiat bolus, quem capiat mane, duabus horis ante pastum.*

Præscribi solet passim bolus corroborans, postridie purgationis, ad ventriculum, aliasque partes roborandas, quæ purgatione molestiam subierunt.

CAPUT XVI.

De Opiatis.

OPiata duplex est: *purgans, & corroborans.*

Purgans componitur ex opiatis purgantibus officinalibus, electuariis purgantibus, pulveribus simplicium purgantium, & syrupo purgante idoneo hac proportione, ut pro singulis opiatæ ʒ. ij. sint electuarii ij. vel iij. pulveris simplicis purgantis ʒ. j.

Interdum fit tantùm ex opiatis & electuariis, pulveribus simplicibus omissis.

Aliàs ex opiatis & pulveribus simplicibus tantùm; electuariis omissis.

Aliàs ex opiatis solis.

Frequenter etiam, ubi benignior efficienda est opiata, cassiæ portio opiatis permiscerur, vel solis, vel etiam electuariis & pulveribus permixtis.

Quantitas verò opiatæ totius, ʒ. iv. non excedat.

Dosis verò ab ʒ. ß. ad ʒ. j. per se in forma boli, vel cum decocto herbarum appropriatarum, semel in hebdom. vel bis in mense.

Formula autem præscribendi talis est, ℞. &c. *cum syrupo* rosato solut. v. g. *fiat opiata, de qua capiat* ʒ. ß. v. g. *per se, vel dissolvendo in decocto* borraginis, fumariæ, & cichorii, *semel in septim. cum custod.* & *regimine artis.*

Roborans opiata componitur ex confervis ad ʒ. j. ʒ. j. ß. condituris ad ʒ. ß. ʒ. j. ß. confectionibus ad ʒ. ij. ʒ. ß. pulveribus ad ʒ. iij. ʒ. ß. ʒ. vj. cum syrupo idoneo.

Interdum ad ornatum permiscentur foliola auri N. ij. vel iij. post pulveres præscribuntur. Dosis ij. vel ʒ. iij. aut quod frequentius, ad magnitudinem castaneæ, superhibendo liquorem convenientem, ut aquam stillatitiam appropriatam, vel vinum album, vel vinum rubrum dilutum.

Quæ omnia hac forma præscribi solent, ℞. &c. *cum syrupo*, &c. *fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante prandium, superhausto vini diluti momento: vel superbibendo parum aquæ* borraginis, verbi gratia.

Interdum præscribi solet assumenda duabus horis ante cœnam, si horis matutinis aliquod aliud remedium sit assumptum.

CAPUT XVII.

De Conditis.

COnditum eodem modo fit, quo Opiata corroborans, eadem scil. conservarum, confectionum, & pulverum quantitate, addendo sacchari albi, vel rosacei ad pondus omnium, hac formula. ℞. *Conservarum, &c. sacchari rosacei, ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter, per se, ex cochleari*, vel dissolvendo in jusculis, vel cum aqua potabili, sitis tempore, extra pastum.

In hoc tamen differt conditum ab opiata, quod hæc ad omnes partes præcipuas corroborandas, vel etiam alterandas præscribatur; illud verò ad cordis & pulmonum affectus tantùm usurpetur.

CAPUT XVIII.

De Eclegmata, seu Looch.

ECclegmata solis affectibus Thoracis conveniunt, ad humorem in pulmone contentum expectorandum, asperitates leniendas, & hæmoptysin compescendam.

Fiunt passim ex pulveribus bechicis ad ʒ. iij. ʒ. ß sacchari canti, vel penidiati, vel rosati tabulati ad ʒ vj. ʒ. j. syrupi convenientis, q. s.

Vel prædictis addi solent frequenter pulpæ fructuum, scil. passularum, ficuum, vel jejubarum, ad ʒ. ß.

Multis etiam aliis modis eclegmata parari solent; sed minùs usitatè, quæ tamen apud Auctores varios videri possunt. Sequenti verò formulâ præscribuntur. ℞. &c. *cum syrupo*, &c. *fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquiritiæ, sensim lambendo.*

CAPUT XIX.

De Tabellis.

TAbellæ duplices sunt: *purgantes*, & *corroborantes*.

Purgantes in officinis habentur, & nunquam, aut rarissimè magistrales præscribuntur.

Roborantes fiunt ex pulveris simplicis aut compositi ʒ. ß. v. sacchari in aqua appropriata dissoluti ʒ. iv. vel vj. hac formula: ℞. &c. *Fiant tabellæ ponderis* ʒ. ij. *quarum unam capiat singulis diebus, duabus horis ante pastum, superbibendo*, &c. eodem modo ac in opiata corroborante.

Fiunt etiam frequenter tabellæ ad effectus pulmon. ex pulver. appropriatis, eadem methodo.

CA-

CAPUT XX.

De Pilulis.

Pllulæ duplices sunt: *Officinales* & *magistrales*.

Officinales passim præscribuntur in affectibus frigidis præsertim, & hyemis tempore, ad partes à ventriculo remotas vacuandas.

Formula ea præscribendi talis est, ℞. *massæ pilul.* &c. *malaxentur cum*, &c. aqua vel syrupo idoneo, *formentur pilulæ, vj. vel vij. deauratæ, quas capiat post primum somnum.*

Si pilulæ infirmiores videantur, adduntur diacridii, vel trochis. alhandal; ℥. iv. vel v.

Magistrales, quæ à Medicis ad varias indicationes frequenter componi solent, usuales etiam vulgò nuncupantur, quia earum usus frequens esset, nempe semel in septimana, vel bis in mense.

Componitur ex variis purgantibus, nempe Senna, agarico, turbith, hermod. rhab. diacrydio, trochiscis alhandal, cum correctivis, omnibus in pulverem redactis, & syrupo convenienti exceptis.

Omnium harum pilularum perpetuò ferè aloe basis esse solet, & præscribitur ferè ad ʒ. iij. vel ʒ. ß. reliqua verò purgantia simul sumpta, ʒ. ß. quantitatem non excedant: correctiva verò ad ʒ. j. ß. syrupi quantitas non definitur. Dosis pilularum metienda est pro purgantium efficacia, ita ut non admodum vehementer purgent, à ʒ. ß. ℈. ij. non excedant.

Interdum ad obstructiones purgantibus admiscetur gummi ammoniacum vel bdellium, aceto dissoluta, ad ʒ. ij. vel ʒ. iij.

Hac autem formula præscribi solent. ℞. *aloes, hepaticæ*, &c. *fiat omnium pulvis, & cum syrupo*, v. gr. Rosat. solut. *fiat massa pilularum, ex cujus* ʒ. j. *formentur pilulæ* vj. *deauratæ, capiat nu.* iij. *vel* iv. *manè duabus horis ante prandium semel in septimana.* (Præstant maximè Marocostinæ, & Francofurt. ℈. ß. pondere.)

CAPUT XXI.

De Trochiscis.

Trochisci ratò præscribuntur à Medicis, quia officinalibus sunt contenti. Si quis tamen componere voluerit, id facilè præstabit: sumendo pulveres suæ intentionis aptos, ad ʒ. j. vel ij. eosque excipiendo liquore convenienti aut mucilagine, ex quibus permistis fiat pasta, & ex illa orbiculi, in umbra exsiccandi, v. gr. Trochisci Gordoni in Gonorrhœa.

CAPUT XXII.

De Pulveribus.

Pulveres ad purgandum, corroborandum, & alias intentiones præscribi solent.

Purgantes ex simplicibus gratioribus gustui, cum correctivis & saccharo, in delicatioribus: quorum dosis erit metienda pro purgantium efficacia.

Sumuntur verò illi pulveres, cum jusculo vel alio liquore dissoluti, manè cum custodia & regimine.

Inter pulveres roborantes frequentissimi sunt stomachici, qui vulgo *digestivi* appellantur. Fiuntque ex stomachicis suavioribus, ut coriandro, aniso, fœniculo, cinnamomo & similibus ad ʒ. ij. cum sacchari æquali vel dupla quantitate, hac formula. ℞. &c. *ad pondus omnium duplum: Misce, fiat pulvis, de quo capiat cochlear unum post singulos pastus, nihil insuper edendo vel bibendo.*

SECTIONIS SECUNDÆ
ARTICULUS SECUNDUS.

De Compositione Medicamentorum mediorum.

CAPUT PRIMUM.

De Suppositoriis.

Supposita ad alvum laxandam vulgo usurpantur: interdum verò, licèt valdè ratò, ad quosdam ani & recti intestini affectus.

Alvum laxantia componi solent ex melle ad ʒ. j. cocto & indurato, additis pulveribus idoneis ad ʒ. j. vel ℈. iv. Pulveres autem illi sunt sal commune, hiera picra, vel ubi fortiùs est agendum, sal gemmum, ammoniacum, hiera diacolocynth. helleborus pulveratus.

Formula eorum talis est, ℞. &c. *Fiant suppositoria, quorum unum oleo vel butyro illitum immittatur in anum*, quoties opus videbitur. His add. globul. sacchar.

CAPUT II.

De Clystere.

Clysteres alii sunt mollientes & laxantes, alii detergentes, alii adstringentes, alii anodyni, & ad alias intentiones parati.

Mollientes & laxantes fiunt ex decocto herbatum emollientium, ad ℔. j. opiatis laxantibus ad ʒ. j. ß. interdum melle, melle mercuriali, rosaceo, aut violaceo, ad ʒ. ij. oleo liliorum communi aut violaceo, ad ʒ. iij. sale communi, aut gemmeo, ad ʒ. ij.

Quia decoctum emolliens in officinis paratum haberi solet, ideò nunquam ferè præscribitur, sed absolutè enunciatur.

Hujus ergo clysteris formula erit. ℞. *Decocti communis emollientis clysteris*, ℔. j. *in quo dissolve*, &c. *Misce: fiat clyster, qui injiciatur hora commoda.*

Detergens clyster componitur ex decoctione hordei, furfuris macri, & rosar. rubr. singulor. pugillo uno. Si simul leniendum sit, flores chamomillæ & meliloti præscribuntur, ad p. j. vel ij. Si verò lumbrici sint eliciendi in pueris, adduntur passulæ & liquiritia, ad ʒ. j. singulorum.

Quantitas decoctionis clysteris non excedat ℔. j. & in ea dissolvatur saccharum rubrum ad ʒ. ij. vel cum eo mel rosaceum, diminuta sacchari dosi. Dissolvatur etiam vitellus ovi N. j. pro pueris, duo verò pro adultis.

Pueris etiam decocti quantitas minuitur à ℔ ß. ad quartaria iij.

Adstringentes clysteres fiunt ex decoctione simplicium adstringentium, dosi apozematis paulò minoris, & in decocti ℔. j. dissolvuntur saccharum, mel rosaceum, & vitelli ovorum dosi prædicta.

Anodyni clysteres fiunt ex lacte caprillo, aut ovillo, vel decocto capitis & intestinorum vervecis ad ℔. j. dissolvendo saccharum & vitellos ovorum dicta quantitate.

Interdum in gravissimis doloribus intestinorum, aut partium adjacentium, renum v. gr. etiam dissolvitur Philonium Romanum ad ʒ. j. vel ij. aut laudanum opiatum ad g. v. aut vj.

Fiunt etiam aliquando clysteres nutrientes ex jusculo, saccharo, & vitellis ovorum: quibus interdum ad corroborandum dissolvitur confect. Alkerm. aut de hyacinth ad ʒ. ij.

Ad colicum dolorem præscribuntur clysteres carminantes, ex decocto simplicium flatus discutientium, qualia sunt quæ pituitam attenuat, eodem modo, ut diximus in adstringente; dissolvendo in decocto oleum rutaceum, laurinum, ad ʒ. iv. Vel fiunt clysteres ad eundem scopum ex vini generosi & olei nucum, utriusque ℔. ß.

Ad calculum renum expellendum fiunt clysteres ex decocto simplicium aperientium, dissolvenda olea aperientia ad ʒ. iij. vel iv. quorum præcipuum est oleum scorpionum: additur etiam terebinthina, vitello ovi dissoluta, ad ʒ. j.

CAPUT III.

De Injectionibus.

Injectionis in varias partes fieri solent, uterum, vesicam, aures, & alias partium cavitates, naturæ vel morbo factas, ut fistulas, & similes.

In uterum fiunt injectiones ad menses movendos, sordes detergendas, dolorem & inflammationem sedandum, & multas alias intentiones.

Fiunt autem hujusmodi injectiones decocti simplicium idoneorum, dosi apozematis paulò minore. Fit decoctio ad ℔. j. quæ frequenter in uterum injicienda per syringam, quam *metrenchytam* vulgò appellant.

Vel fiunt tales injectiones ex succis herbarum depuratis, vel ex aquis stillatitiis.

Et non ratò prædictis liquoribus quædam dissolvuntur, ut syrupi, electuaria, trochisci, pulveres, & similia.

Reliquæ verò injectiones eadem ferè methodo præscribuntur: quæ tamen, sicut & prædictæ, quia sunt particularia remedia, ex praxi particulari erunt mutuanda.

CAPUT IV.

De Passariis.

PEssaria ad varios uteri affectus in illius cervicem immittuntur, & in crassioris longioriſque digiti figuram efformantur: nonnunquam tamen instar globuli effinguntur pro virginibus, ut facilius ab iis admittantur, & *nascalia* appellantur. Fiunt autem pessaria. *Primò*, vel ex unguentis aut opiatis solis, ad ʒ. j. ß. ʒ. ij. stupis mollioribus exceptis, & panno serico vel lineo involutis. *Secundò*, vel ex pulveribus idoneis ad ʒ. j. ʒ. ij. melle cocto exceptis, instar suppositorii, unde pessarium efformatur. *Tertiò*, vel ex succis herbarum cotone exceptis, quibus pulveres pro arbitrio possunt admisceri ad ʒ, ß. ʒ. vj.

Hac denique formula præscribi solent. ℞. &c. *Fiat pessarium magnitudine digiti crassioris, quod panno serico involutum, & filo alligatum, in uteri cervicem immittatur,*

CAPUT V.

De Errhinis.

ERrhinum est medicamentum liquidum, quod naribus attractum, humores à cerebro, pituitam potissimùm evacuat, & ad multos etiam narium affectus usurpatur.

Componitur ex succis herbarum errhinarum, qui extrahuntur ex fol. contusis Milii, cum vini albi ʒ. iv. vj. vel viij. His ad correctionem folia cephalica adduntur, ac aquæ vitæ nonnunquam ad penetrandum. ʒ. j.

Vel ex decocto simplicium idoneorum, dosi dimidia apozematis, ad ʒ. viij. in quo dissolvuntur interdum succi ad ʒ. ij. vel iij. mel, aut syrupus ad ʒ. j. vel ij. pulveres ad ʒ. ß. vel ʒ. j. Hac verò formula præscribi solet. ℞. &c. *Fiat errhinum, quo utatur tepidè mane, duabus horis ante pastum, ore priùs aquæ repleto.*

CAPUT VI.

De Sternutatoriis.

FIT etiam sternutatorium, ad pituitam è cerebro eliciendam, & cerebri sopitam facultatem expultricem irritandam, in affectibus comatosis.

Componitur ex pulveribus rerum acrium, quales sunt piper, pyrethrum, semen sinapi, staphisagriæ semen, radix hellebori albi, euphorbium, tabacum.

Quantitas horum omnium, ʒ. ij. non excedat, quibus addere poteris, ad cerebri defensionem, majoranæ siccæ ℈. j.

Adverte, euphorbium esse vehementissimum nec ultra gran. iij. iv. esse præscribendum, aceto correctum.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Misce, fiat pulvis tenuissimus, qui pennula suffletur in nares.*

CAPUT VII.

De Gargarismate.

GArgatisma fiat ad varios oris & partium ei adjecentium affectus.

Componitur ex decoctione simplicium, dosi apozematis, ad ℔. j. in qua dissolvuntur syrupi convenientes ad ʒ. iij. vel iv. Quia verò frequentissimè parantur gargarismata adstringentia ad fluxiones repellendas; ideò usitatissimè in eis dissolvuntur diamorum, dianucum; syrupus, myrthinus, & de rosis siccis: non raro etiam mel rosaceum, ubi detergendum.

Fit etiam interdum ex aquis stillatitiis ab ℔. j. dissolvendo in iis syrupos prædictos.

Hac denique formula præscribitur: ℞. &c. *Fiat gargarisma, quo utatur omni hora.*

CAPUT VIII.

De Masticatoriis.

MAsticatoris etiam pituita è cerebro copiosè attrahitur.

Fiunt autem ex rad. pyrethri sola, in frustula incisa, & in aceto macerata.

Vel ex multorum simplicium pulvetibus, cera exceptis, ut inde globuli conficiantur. Illa autem simplicia magis usitata sunt, ad pyrethri, zinziberis, iridis sem. sinapi, staphisagriæ, piper longum, mastiche, quibus adduntur cephalica, caryophylli, nux moschata.

Pulveris quantitas non excedat ʒ. ß. ceræ quantitas non definitur.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Fiat omnium pulvis*, qui *cera alba excipiatur, fiantque plures globuli. Masticetur unus manè, prono capite, frequenter spuendo.*

CAPUT IX.

De Collyriis.

COllyria pluribus formis componi solent; scil. vel liquoris forma, vel linimenti, vel cataplasmatis.

Usitatissima tamen sunt liquida, quæ verè & propriè collyria appellantur.

Componuntur ex aqua stillatitia ad ʒ. iij. vel iv. cui admiscetur pulvis conveniens, v. g. tuthia præparata, trochisci albi Rhasis, antimonium lotum, sarcocolla in lacte muliebri nutrita, &c. ʒ. j. vel ʒ. j. ß.

Interdum succi permiscentur, vel albumen ovi agitatum, ad ʒ. j vel ij.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Fiat collyrium, quod instilletur oculis, manè & ferò.*

Reliquæ collyriorum formulæ ex praxi peculiari sunt desumendæ: propterea quod exquisitum remediorum delectum & exactam præparationem ac dosin desiderent, ob eximium partis sensum.

SECTIONIS SECUNDÆ.

ARTICULUS TERTIUS.

De Compositione Medicamentorum externorum.

CAPUT PRIMUM.

De Epithemate.

EPithema cordi & hepati potissimum admoveri solet, ad partes illas alterandas & corroborandas.

Et duplex est: liquidum & solidum.

Liquidum fit ex aquis stillatitiis, ad ʒ. viij. vel ℔. j. succis fructuum v. g. limonum, granatorum, pomor. redolent. ad ʒ. ij. vel iij. aceti rosacei ad ʒ. j. aut ʒ. j. ß. pulverem cardiacorum, ad ʒ. ij. vel iij. *Nota*, quando præscribuntur succi acidi limonum, vel granatorum, non esse opus aceto.

Nota etiam, in epithemate cordis, si pulmones sint peculiariter affecti, acida non esse præscribenda, quia sunt pectori noxia.

Item in epithemate hepatis majorem quantitatem succorum acidorum vel aceti esse præscribendam, quàm in epithemate cordis.

Interdum præter pulveres cardiacos permiscentur confectiones cardiacæ, alkermes, vel de hyacintho, ad ʒ. j. vel ij. trochisci de caphura, in epithemate refrigerante, ad ℈. ß. Crocus, in calefaciente, ad gr. v.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Fiat Epithema liquidum, applicandum regioni cordis tepidè, frequenter, cum pannis scarlatinis, hoc liquore imbutis & expressis.*

Solidum cordi tantum admovetur, & componitur ex conservis cardiacis, ad ʒ. iij confectionibus, ad ʒ. ß. pulveribus, ad ʒ. j. ß. aut ʒ. ij. cum aqua cardiaca convenienti.

Formula illius talis est, ℞. &c. rosatum v. g. *Fiat Epithema solidum, applicandum regioni cordis, cum panno scarlatino.*

Solidum hoc Epithema solum non rarò præscribitur, ubi major roborandi, quàm alterandi necessitas apparet. At verò liquidum nunquam usurpatur, quin post usum illius solidum statim admoveatur; ideo solent Medici in illo casu liquidum & solidum consequenter præscribere, & in fine formulæ addere: *Fiat epithema solidum, applicandum regioni cordis, statim post liquidum.*

Ad epithemata referuntur juniora animalia per medium secta, pulvere cardiaco consperſa, & cordis regioni admota. Illa autem animalia sunt pullus columbinus, vel catellus. Horum verò præscribendorum formula talis est. *Admoveatur regioni cordis pullus columbinus, per medium sectus, & pulvere electuarii diamarg. frigidi sinapizatus.*

Vel ℞. *pulv. electuarii diamarg. frigidi* ʒ. ij. *sinapizetur*

pizetur pullus columbinus per medium sectus regioni cordis applicandus.

Interdum ea animalia syncipiti raso admoventur, pulvere cephalico conspersa, ad cerebrum corroborandum, v. g. gallina in Phrenitide.

CAPUT II.

De Fomento.

FOtus sit in variis partibus, sed frequentiùs in latere, ad dolores pleuriticos; in ventriculo, ad corroborandum; in hypochondriis, ad solvendas obstructiones.

Pro latere fiunt decocta ex simplicibus emollientibus, additis anodynis & resolventibus, quæ omnia dosi apozematis ferè præscribuntur, hac formula, ℞. &c. *Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens calidè, frequenter, cum vesica sailla hoc decocto semiplena.*

Pro ventriculo præscribuntur simplicia stomachica, dosi apozematis minori, quibus adduntur aromata vel caryophylli, nux moschata, spica nardi, satis magna dosi, nempe singulorum ʒ. ij. iij. vel ʒ. ß. *fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis, & vini rubri adstringentis, sub finem additi.* Vel ubi magis adstringendum, loco aquæ fontis, aqua ferrata præscribenda.

Formula hujus talis est. ℞. &c. *Fiat decoctio in æquis partibus,* &c. *qua foveatur regio ventriculi calidè, longè à pastis, duobus sacculis prædictis simplicibus semiplenis.*

Pro hypochondriis fiat decoctio ex simplicibus aperientibus, in dosi dicta, admistis quibusdam emollientibus, in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, dummodo calida intemperies non impediat.

Formula hujus talis est. ℞. &c. *Fiat decoctio,* &c. *qua foveantur hypochondria calide frequenter, cum filtris imbutis & expressis.* Si alterum tantùm hypochondrium laboret, præscribendum est, ut foveatur regio hepatis vel lienis, prout hæc vel illa pars fuerit affecta, admixtis in decoctione iis simplicibus, quæ partes illas peculiariter respiciunt.

CAPUT III.

De Balneo.

BAlnea parari solent ad multas intentiones, scil. ad refrigerandum & humectandum, menses movendos, conceptum juvandum, & ad externos affectus, scabiem, & elephantiasin.

Componuntur ex radicibus tribus, quatuor, aut quinque, ad ℔. j. ℔. j. ß. herbis 5. 6. vel 7. singularem fasc. j. seminibus, à ℔. ß. ad ℔. j. fructibus, à ℔. j. ad ℔. j. ß. floribus ad M. iij. vel iv.

Formula præscribendi est. ℞. &c. *Fiat decoctio pro balneo, quod ingrediatur tepidè, sine sudore, bis in die, per biduum aut triduum.*

CAPUT IV.

De Semicupio.

SEmicupium nihil aliud est, quàm dimidium balneum, quo immergitur æger umbilico tenus.

Componitur ex iisdem balnei simplicibus dimidia tantum dosi, & sequenti formula præscribitur. ℞. &c. *Fiat decoctio pro semicupio, cui æger insideat à genibus usque ad umbilicum, manè & vesperi, longe à pastu per biduum aut triduum,* vel *urgente necessitate,* si ad dolores sedandos præscribatur.

CAPUT V.

De Oleis.

OLea rarissimè componuntur à Medicis, quia in officinis ad omnes fere intentiones parata habentur. Si quis tamen olea componendi rationem desideret, ita progrediatur.

Præscribatur primò olei vel communis, vel officinalis, unius vel plurium, v. g. ℔. ß. simplicium pulverat. ʒ. j. succi, vini, vel alterius liquoris, ad scopum facientis, ʒ. ij. vel iij. coquantur, ad succorum consumptionem, fortiter exprimantur, fiatque oleum usui reservandum.

Si olea officinalia sola, (ut frequenter fit) præscribantur, sive à Medico seorsim componantur; talis erit formula. ℞. &c. *Misce, inungatur talis pars calide, vel tepide, admotis linteis tepidiusculis.*

Vel ℞. &c. *Misce, fiat embrocatio supra talem partem, admotis,* &c.

CAPUT VI.

De Linimentis.

LInimenta vulgò fiunt ex oleis officinalibus, cum axungiis, butyro, medullis, aut mucilaginibus, ea proportione, ut sit olerum quantitas ad reliqua, dupla unde linimenti consistentia emergit, quæ est media inter oleum & unguentum.

Vel loco butyri, aut axungiarum, cera præscribitur ea quantitate, ut pro olei ʒ. j. sit ceræ ʒ. j. Passim tamen ceræ quantitas non definitur, sed præscribitur in fine, ceræ q. s. Interdum pulveres admiscentur ad ʒ. ß. pro olei ʒ. j.

Vel denique fit linimentum ex unguentis officinalibus, cum oleis, dupla quantitate, additis etiam pulveribus, si lubet, proportione dicta.

Quantitas linimenti præscribitur pro partis affectæ magnitudine, passim tamen ad ʒ. iv. vel vj.

Formula illius talis est. ℞. &c. *Fiat linimentum, quo illinatur pars affecta calide, admotis linteis calidiusculis.*

CAPUT VII.

De Unguentis.

COmponuntur vulgò unguenta ex oleis, pulveribus & cera, ea proportione, ut pro olei ʒ. j. sit pulveris ʒ. j. vel ʒ. j. ß. ceræ ʒ. ij. ut plurimùm tamen ceræ quantitas non definitur; sed dicitur q. s.

Quantitas totius massæ pro partis inungendæ magnitudine, & temporis diuturnitate præscribenda est, ad ʒ. v. vj. vij. Formula verò talis est, ℞. &c. *Fiat unguentum, quo inungatur pars affecta.*

Frequenter etiam fiunt unguenta efficacissima ex oleis, ad ʒ. iv. v. vel vj. pulveribus, ad ʒ. ß. ʒ. vj. succis dimidia oleorum quantitate, vel majore: ita ut bulliant ad succorum consumptionem, addendo postea ceræ q. s. vel aliquando unguenti officinalis ad ʒ. j. ß. q. s.

Hujus formula talis est. ℞. &c. *bulliant ad succorum consumptionem: expressione facta dissolve ceræ,* &c. *fiat unguentum,* &c. *Nota,* prædictis unguentis sæpissimè misceri pinguedines, medullas, butyrum, & mucilagines, loco olei: gummata verò, ut ammoniacum, bdellium, &c. ceræ locum obtinere.

Fiunt etiam unguenta ex unguentis officinalibus, ad ʒ. ij. olei, eadem plus minùs quantitate: pulveribus, ad ʒ. ij. vel iij. ceræ q. s.

Vel interdum unguentum officinale solum sine ulla additione præscribitur.

CAPUT VIII.

De Emplastris.

EMplastra vulgò componuntur ex oleo, pulveribus, & cera, aut iis quæ olei consistentiam ferè habent, ut sunt axungiæ, medullæ, butyrum, mucilagines; aut iis quæ ceræ naturam referunt, ut gummata, pix, resina.

Horum talis est proportio, ut pro olei ʒ. j. sint pulveris ʒ. vj. ceræ ʒ. ß. Quantitas totius massæ eadem, quæ unguenti.

Fiunt etiam emplastra ex emplastris officinalibus ad ʒ. j. aut ʒ. ß. pulveribus, ad ʒ. ß. vel ʒ. vj. oleo, ad ʒ. j. cera, q. s. addendo terebinthinæ parum.

Vel ex solis emplastris officinalibus, quantitate Parti affectæ proportionata.

Formula præscribendi talis est, ℞. &c. *Fiat emplastrum quod extendatur super alutam, & parti applicetur.*

Nota, figuram emplastri in multis partibus designari ut in sincipite, ad formam literæ T. vel etiam ovalis figuræ: in ventriculi regione, in formam scuti: lienis; ad formam linguæ bovis: uteri, rotundum; renum, quadratum. In aliis partibus non definitur sed dicitur: *Fiat emplastrum magnitudinis debitæ.*

CAPUT IX.

De Cataplasmate.

CAtaplasma vulgò fit ex radicibus, foliis, seminibus, fructibus, dosi Fotus. Hæc decoquuntur in liquore idoneo, postea contunduntur, & trajiciuntur per setaceum addendo pulverum, vel farinarum ʒ. ij. iij. vel iv. cleorum, vel axungiarum ʒ. iij. vel iv.

Hac

Hac autem formula præscribi solent, ℞. &c. *decoquantur omnia, pistentur in mortario marmoreo, & per setaceum trajiciantur, addendo*, &c. *fiat cataplasma, applicetur parti affectæ.*

Sæpissimè post usum fomenti cataplasma admovetur, & ex illius residentia paratur, quando scilicet intentio est emolliendi, resolvendi, &c. hac formula, ℞. *Residentiam prædicti fomenti, contundatur in mortario, &c.*

Interdum fit ex fructibus sub cineribus coctis, ut in alvi fluxu & dysenteria, ex cydoniis coctis sub cineribus, N. iij. vel iv. pro eorum magnitudine, vel certiùs ad ℔. j. ℔. ß. contusis & trajectis, addendo pluveres adstringentes, dosi dicta, & tantillum vini rubri, si lubet.

Fit etiam in alvi fluxu ex crusta panis in vino macerata ad ℔. ß. aut quartar. iij. cui adduntur pulveres roborantes & adstringentes ad ʒ. j. vel ij.

Vel ad dolorem sedandum in inflammationibus fit cataplasma *de mica panis*, vulgò dictum, ex mica panis albi, in lacte macerata ad ℔. ß. vitellis ovorum duobus, & croci ϑ. j. nonnunquam olei rosacei q. s.

CAPUT X.

De Vesicatorio.

VEsicatorium duplex est: officinale, & magistrale. In officinis habetur emplastrum vesicatorium, quod frequentissimè præscribitur à Medicis hac formula. ℞. *Massæ emplastri vesicatorii* ʒ. j. vel ʒ. j. ß. *extendatur supra alutam, fiat emplastrum magnitudinis dimidiæ volæ manus, applicandum* posteriori parti cervicis, vel alteri patti, si opus videbitur.

Magistrale præscribitur ex fermenti acrioris ʒ. j. cantharidum pulveratarum ʒ. ij. cum aceto rosaceo, fiat cataplasma vesicatorium.

Interdum ad affectus oculorum vel dentium applicantur vesicatoria ponè aures, in formam Semilunæ, hac formula. ℞. *Massæ emplastri vesicatorii* ʒ. j. *formentur duo emplastra ad formam semilunæ, applicanda ponè utramque aurem.*

CAPUT XI.

De Sacculis.

SAcculi duabus potissimum intentionibus præscribi solent: vel scilicet ad humorem frigidum, crassum, & impactum in aliqua parte resolvendum, ut in capite frequenter per diætas sudorificas tales sacculi admoventur, post assumptam sudorificam potionem, vel ad roborandum, cor præsertim & ventriculum.

Resolventes sacculi fiunt ut plurimùm ex milio ad ℔. j. sale communi ad ℔. ß. seminibus discutientibus, aut anisi, fœniculi, fœnugræci, baccis lauri ad ℔. ß. iij.

Illi autem hac formula præscribuntur: ℞. &c. *torrefiant in sartagine, sensim affundendo vini generosi, q. s. includantur duobus sacculis, qui vicissim applicentur, aquæ vitæ priùs irrorati.*

Roborantes fiunt ex pulveribus radicum, lignorum, corticum & aromatum, ad ʒ. ij. ʒ. iij. ß. quibus aliquando pulvis cyprius aut violaceus adjungitur, ad ʒ. ß. item moschus, ambra, ad grana iv. v. ϑ. ß.

Hac autem formula præscribi solent, ℞. &c. *Fiat omnium pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno serico rubro interpuncto fiat sacculum, qui collo appensus gestetur supra regionem cordis, vel stomachi.*

CAPUT XII.

De Cucupha.

SAculos roborantes æmulatur cucupha, cerebro laborando & calefaciendo dicata.

Fit ex cephalicis magis odoratis, radicibus ad ʒ. j. foliis ad M. ij. vel iij. floribus ad P. ij. vel iij. aromatis ad ʒ. ß. quibus addi possunt pulvis violaceus & cyprius, ad ʒ. ß. storax benzoinum ad ʒ. i. vel ij. moschatus ad ϑ. ß.

Formula autem talis est, ℞. &c. *Fiat pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno sericeo interpuncto fiat cucupha, supra caput gestanda vel pileo assuenda.*

Interdum duæ præscribuntur cucuphæ, una interdiu, altera de nocte gestanda. Et tunc pulveris quantitas est duplicanda, atque ita præscribuntur: *Fiant duæ cucuphæ, quarum unam pileo assuat, alteram de nocte gestet.*

CAPUT XIII.

De Frontali.

ADmovetur frequenter frontale, ad capitis dolorem sedandum, & somnum conciliandum, ex seminibus quatuor frigid. major. lactuc. & papav. albi, ad ʒ. ß. aut ʒ. vij. floribus rosar. violat. & nympheæ ad p. iij. adduntur sæpè ad robur grana chermes, ad ʒ. ß. vel pulvis trium santalor. ad ʒ. j. interdum florum chamom. & meliloti ana p. ß. qui dolorem sedant, nec valdè calefaciunt.

Formula horum talis est: ℞. &c. *Fiat omnium pulvis crassior, qui includatur duobus pannis lineis, & vapore aceti irroratus fronti applicetur hora somni.*

Fit etiam frontale forma humida, quod ad oxyrrhodini naturam accedit, & intentiùs refrigerat, ac somnum conciliat in phrenitide & febribus ardentibus, aut diuturnis vigiliis.

Componitur ex unguento populeone ad ℥. j. oleo rosaceo ad ʒ. ß. parte dimidia albuminis unius ovi, addendo patum aceti rosacei, hac formula, ℞. &c. *agitentur omnia simul, excipiantur stuppis cannabinis, ac fronti applicentur duobus linteis inclusa.*

Aliquando adduntur conservæ rosarum, violarum, &c. ad ʒ. ß. aut ʒ. vj.

Finis Institutionis Medicæ.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ LIBER PRIMUS.

DE AFFECTIBUS CAPITIS.

PRÆFATIO.

IN capitis affectuum serie illos tantùm comprehendimus, qui cerebri substantiam aut meninges occupant. Licèt enim oculi, aures, linguà, dentes, gingivæ, fauces, & columella, capitis constitutionem ingrediantur: earum tamen partium affectus, clariotis doctrinæ gratia, separatis libris exponere visum est, & cerebri ac meningum morbos, capitis affectuum nomine, per excellentiam insignire. Illi autem affectus ex cerebri actionum læsionibus erunt desumendi, quæ quidem actiones sensum & motum respiciunt; tum etiam actiones naturales, quæ ad illius nutritionem spectant. Sensus verò dividuntur in internos, & externos. Interni principes actiones comprehendunt; imaginationem, ratiocinationem, & memoriam; tum etiam somnum & vigiliam. Ad quarum functionum symptomata referuntur phrenitis, mania, melancholia, coma, lethargus, carus, apoplexia, catochus, & coma vigil. Sensus verò externi quinque vulgò statuuntur: visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus. Quia tamen quatuor prioribus partes peculiares, tanquam propria eorum organa, destinatæ sunt, quæ varios patiuntur morbos, in proptiis libris explicandos; ideo in hoc libro symptomata tantùm exponemus, quæ sensum tactus respiciunt; quandoquidem illa à cerebro affecto, vel illius membranis immediatè procedunt: & vel paralysin in sensu tactus abolito, aut imminuto; vel dolorem capitis in deptavato respiciunt. Motus autem voluntarii læsiones reperiuntur in convulsione, epilepsia, paralysi, apoplexia, vertigine, tremore. Denique affectus, ad actiones cerebri naturales spectantes, vel in intemperie consistunt, vel in excretorum vitio, quo catarrhus generatur. Nos omnes illos affectus ad propria capita reducimus, eo tamen ordine, qui ad therapeiam instituendam magis conveniens est. Atque ita primùm frigidam cerebri intemperiem, mox omnes affectus, qui ab illa oriuntur, subjungimus, quia eorum curationis fundamentum ab illius curatione desumi debet: Postmodùm verò affectus à calida intemperie, & calidis humoribus oriundos exponimus. Quæ omnia in singulorum capitum perlustratione clarius apparebunt.

CAPUT PRIMUM.

De frigida cerebri intemperie.

OMnes intemperies vulgò dividuntur in pathologia in simplices & compositas, materiales, immateriales. Simplices rarò inveniuntur, tum etiam immateriales; nec nisi à causis procatarcticis producuntur: & vel sponte, vel levissimis remediis evanescunt. Materiales verò, omnes capitis affectus producunt: illarum ideò tractationi sedulò incumbendum est; quod tamen seorsim pauciissimi auctores præstiterunt, propterea quod in expositione affectuum, qui ab illis intemperiebus producuntur, earum etiam explicatio sufficienter proponatur. Nos itaque eorum vestigiis inhærentes, calidæ cerebri intemperiei, tùm etiam humidæ & siccæ theoriam, ad affectuum, qui ab iis producuntur, tractationes, remittimus. Sed quia maximus capitis affectuum numerus à frigida & pituitosa cerebri intemperie dependet; operæ pretium censuimus, illius theoriam in hujus tractationis limine seorsim proponere, ut postmodum illius curatio sit veluti basis curationum omnium, quæ dictis affectibus erunt adscribendæ, & remedia, quæ eorum causæ debebuntur, ex hoc capite depromi valeant: atque ita inanis eorum repetitio, (qua omnes propemodum practicæ Medicinæ scriptores laborare solent, & inde sua volumina inutiliter augere, artemque difficiliorem, ac magis tyronibus laboriosam atque tædiosam reddere,) à nobis evitetur.

Frigida igitur cerebri intemperies composita, & cum materia conjuncta, utplurimum pituitosa est: quia cerebrum est metropolis pituitæ, & frigiditas diu durans sibi accersit humiditatem. Quamvis enim interdum humori melancholico copulata sit, rarò tamen ille humor in cerebro gignitur, quemadmodum pituita, sed in hypochondriis ut plurimum cumulatur, & ad cerebrum transmittitur, in eoque gravissima symptomata producit.

Causæ frigidæ ac pituitosæ cerebri intemperaturæ sunt. Alimenta frigida & humida, quæ facilè in pituitam abeunt: tum etiam, dum coquuntur. Ventriculum & hepar refrigerando, faciunt ut multam pituitam producant, & postmodum magna copia ad cerebrum transmittitur.

Nimia alimentorum, non solùm frigidorum, sed etiam laudabilium quantitas: quæ calorem nativum obruit, & cruditates gignit.

Cibi assumpti statim à somno, vel ante somnum, vel antequam priores sint cõcocti: ex iis enim cruditates plurimæ oriuntur, quæ materiam pituitosam cerebro suppeditant.

Omissa naturalis consuetudo pituitam evacuandi per vomitum, aut secessum, vel artificialis per medicamenta purgantia, diuretica, sudorifica, vel frequentes exercitationes. Ortus ex parẽtibus frigida cerebri intemperie laborantibus.

Ætas senilis, quæ propter caloris inopiam multam generat pituitam, tum quoque puerilis, propter ingluviem & incautam victus rationem.

Regio frigida & humida: quales sunt, quæ stagnis paludibus, aut majoribus fluminibus sunt vicinæ, ac boreæ, nivibus, imbribusq; expositæ, & quæ sunt magis septentrionales.

Somni longi, & præsertim à cibo.

Vita sedentaria, otiosa, sine curis, studio, mœrore, aut cum his valdè excedentibus, quia calorem nativum dissipando, præcipuè in cerebro, illud refrigerant.

Ad has causas etiam referri potest hepar calidum & humidum, quod multos vapores transmittit ad cerebrum, qui in eo concrescunt, & in materiam pituitosam abeunt.

Signa frigidæ intemperaturæ cerebri desumuntur tum à causis supra propositis, quarum præsentia intemperiei hujus magnam conjecturam faciet, tum præcipuè ab effectibus, qui ut sigillatim examinari queant, à suis fontibus illos mutuabimur, nempe ab actionibus, passionibus, excrementis, & habitu corporis.

Actiones animales, frigidam cerebri intemperiem indicantes, sunt mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtusum, infelix memoria; maxima ad somnum propensio, & somni longiores ac profundiores,

nisi, catarrhus, dolor capitis, aut animi pathemata obstiterint.

Insomnia frigoris, aquarum nempe, pluviarum, nivium, fluminum, stagnorum, marium, & rerum albarum.

Sensuum omnium inertia & hebetudo.

Motus tarditas, sed in eo duratio, qua spiritus crassiores minùs dissolvuntur.

Passiones frigidam cerebri intemperiem indicantes, sunt morbi frigidi, ut paralysis, lethargus catarrus & alii quamplurimi: quibus si æger antea obnoxius fuerit, eum hac intemperie laborare conjiciendum est.

Idipsum confirmabit, si æger cœlo sereno, & in calida & sicca aeris constitutione melius habeat: in frigida verò & humida, hyemali nempe, pluviosa & australina, pejus.

Excrementa pituitosa, per os & nares frequenter & copiosè rejecta, manifestissimè humoris pituitosi redundantiam in cerebro ostendunt.

Ex habitu corporis desumuntur signa tam generalia, quàm specialia hujus intemperiei.

Generalia ex toto habitu corporis desumuntur. Si enim totus corporis habitus frigidus sit & humidus, cerebrum procul dubio, omnium corporis partium frigidissimum & humidissimum, tale futurum est.

Cutis ergo ad tactum frigida, mollis, levis & alba, totius corporis habitus mollis & obesus, non autem carnosus, & venarum angustia, frigidam temperiem significant.

Signa specialia, frigidam cerebri temperiem indicantia, in capite considerantur, ut sunt faciei pallor, venarum carentia in oculis: capilli molles, leves, ac tenues ab initio, tardè orientes, deinde rufi ac minimè crispi, ac tota vita sine calvitie perseverantes; à frigore externo capitis facilis læsio, à calefacientibus juvamentum.

Quod ad prognosin attinet, hæc intemperies curatu difficilis est, sæpe gravissimos capitis affectus producit. Quæ à longo tempore contracta est, difficilius curatur; quæ à nativitate nunquam; tum etiam quæ est hæreditaria, & quæ in corpore sensile reperitur, si per longum tempus illud obsederit. Tempus hybernum huic curationi idoneum non est, æstate verò melius curatio succedit.

Curatio duabus indicationibus perficitur, nimirùm pituitæ redundantis evacuatione, & ipsius intemperiei per cõtraria correctione. Quibus indicationibus debet satisfieri triplici instrumento, diætetico, chirurgico, & pharmaceutico.

Diæta calefaciens & exsiccans instituenda est. Ac primùm eligatur aer purus, ad calidum & siccum vergens, qui tamen in caliditate non multum excedat; humores enim capite contentos fundere ac liquare posset, sicque catarrhos, alioque affectus producere; quod sæpe contingit iis, qui sub Solis radiis morantur, vel caput ad ignem calefaciunt. In siccitate verò non potest nimium excedere modo in activis qualitatibus sit temperatus; ad calidum magis tamen, quàm ad frigidum deflectat. Cubiculum, in quo æger degere consuevit, non angustum sit, nec depressum, nec humescens, aut aliquo situ obductum; sed pervium & perflatum, siccioribus ventis expositum. Temporibus humidis, nebulosis, ac frigidis, alterari interdum poterit aer cubiculi herbis calidis ac odoratis, pavimento stratis: ut salvia, majorana, lavendula, roremarino, thymo, serpillo, vel etiam iisdem in ignem conjectis, aut etiam lignis siccioribus accensis, ac præcipuè juniperino. Ignis autem sit luculentus, qui aerem conclavis sufficienter exsiccet. Suffitus in ædibus excitati, nisi admodum graves sint, siccando absumendoque humiditatem, non parum conferre possunt. In eorum tamen usu cautio magna adhibenda est, tum ut moderatissimi excitentur. Si enim nimii sunt, quoscunque homines offendunt, & humores fundẽdo, graves catarrhos excitant. Tum etiam, ut patientis constitutio advertatur: nonnullorum enim capita tam facilè replentur, & à suffitibus alterantur, ut quilibet odor capitis dolorem indicat: Suffitus temperatus & utilis parabitur ex succino puriore, cujus tenuia ramenta carbonibus erunt injiciẽda. Minus gravis est, & optimè siccat roboratq; cerebrum suffitus ex Indico succino; quod *gummi animæ* nominatur, vel magis compositus ita præscribi poterit.

℞. Ligni aloes & benzoini, ana ʒ. ij. styracis calamitæ ʒ.j. ß. thuris & sandaracæ, an. ℈ ij. gummi animæ & caryoph. an. ʒ. ß. Fiat pulvis crassior, supra prunas injiciendus.

Vitetur aer australinus & pluviosus, tum quoque nocturnus, & imprimis caput non exponatur radiis lunaribus, qui cerebro mirum in modum sunt infensi. Vitandus est quoque aer valdè frigidus & aquilonaris: præcipuè quando subitò ad eum ab australino fit mutatio. Is enim cerebrum, humidis excrementis refertum, non minùs quàm manu comprehensam madentem spongiam, exprimit, & in partes subjectas deturbat.

Secundò alimentorum ratio maximè adhibenda est: quandoquidem (ut docet Hipp. *lib. de natura humana*) morbi fiunt partim à victu, partim à spiritu, cujus attractione vivimus. Itaque cibi sint boni succi, facilis coctionis, nec frigidi, nec excrementitii. Atque adeo in frequenti usu erunt carnes vervecinæ, hœdinæ, vitulinæ. Has verò præcedunt pulli columbini, gallinacei, capones, gallinæ, perdices, turdi, omne genus aviculatum montanarum, & ovorum recentium vitelli, prædictæ carnes magis assæ, quàm elixæ usurpentur. Vitentur autem carnes duræ & concoctu difficiles, ut bovinæ, porcinæ, cervinæ, leporinæ, anserum, anatum, aliarumque avium aquatilium. Ad hoc genus referuntur capita, intestina, extrema, & interanea animalium. Piscium usus sit ratissimus, iique eligendi, qui carnem habent solidam & friabilem; in rivis rapidè fluentibus, aut juxta saxa viventes, saxatiles ideò dicti, in vino præcipuè decocti, addendo acetum, butyrum, & aromata, quorum usus etiam in aliis cibis concedendus est, nisi calida hepatis intemperies cõtraindicet. Ex his præcipuè sunt nux mosch. macis, caryophylli, cinnamomum. Herbarum refrigerantium & humectantium, ut lactucæ, portulacæ, spinachiæ, nullus aut rarissimus sit usus. Æstivo tamen tempore earum, quæ mediocriter refrigerando siccare aliquantulum, & membris robur addere, massæque sanguinis, quo minùs evaporet, firmitudinem qualemcunque conciliare valeant, mediocris usus concedi potest. Tales sunt endivia, cichorium, acetosa, quæ tamen coctæ, non crudæ usurpandæ sunt. Conveniunt autem radices petroselini, dauci, apii & pastinacæ; folia menthæ, hyssopi, nasturtii. Vitanda quoque omnia, quæ facilè caput tentant, illudque replent. Ea verò duorum sunt generum. Unum eorum, quæ acrimonia sua humores fundunt, ut cepæ, allium, sinapi, eruca, raphanus. Alterum eorum, quæ crassis vaporibus caput replere solent, ut lac & lacticinia omnia, & legumina. Ex quibus tamen minùs nocent cicera rubra, propter eximiam aperiendi & detergendi vim, qua prædita sunt. Ideò concedentur præcipuè jusculæ eorum. Fructus omnes recentes, & præcipuè fugaces, multa aquea humiditate prædíti, ut frequens eruditatum materia, vitandi. In bellariis fructus sicciores usurpari poterunt, ut passulæ, amygdalæ, nuclei pinei, dactyli, & similes, quorum tamen usus parcus esse debet, quia majori ex parte difficilè concoquuntur. Pyra cocta saccharo contecta, vel conditura corticis citri, limonis, arantii, in fine mensæ usurpari poterunt. Sed multò utilis erit pulveris digestivi cochlear unum sumere post pastum, cujus vapor aromaticus, & cerebro amicus, cum alimentorum vaporibus sursũ elevatur, sicque cerebrum roborat & exsiccat. Parabitur ex coriandro, fœniculo, anisõ, cinnamomo, nuce moschata, cum dupla quantitate sacchari rosacei. Panis ex optima tritici farina conflatus, sit bene coctus & fermentatus, cui etiam aliquid salis & anisi aut carvi utiliter addi poterit. In majori intemperie biscoctus erit utilior. Potus sit vinum tenue, ac oligophorum, quod caput vaporibus non replet, & aqua multa dilutum. Tum etiam valde confert, per horam ante pastum, vinum aquæ miscere, ut illius vapores infringantur; nec non coriandri tantillum in aqua decoquere, quo vis roborandi cerebrum & ventriculum ipsi conciliabitur. In graviori affectu, si vinum etiam cum prædictis cautionibus usurpatum, suspectum esse videatur, illius loco hydromel tenue subrogari poterit. Hoc autem in omni cibatione semper observandum, ut cibi moderata quantitate sumantur, & cœna sit levior prandio. Sobrietas, ut in omnium morborum curatione & præcautione magni momenti est, sic præcipuè in omnibus capitis affectibus maximè commendatur. A plurimo enim ingesto alimento caput vaporibus & humoribus repletur, & contra ab ejusdem penuria plurimùm inanitur.

Tertiò, corporis exercitatio moderata esse debet, & singulis diebus, quantùm fieri poterit, continuari. Otium enim, & quies corporis nimia, calorem nativum debilitant, ac torpidum reddunt, ita ut coctiones suas non ritè peragat, & corpus excrementis repleat. Contra verò motus & exercitatio calorem nativum suscitant, concoctiones adjuvant, excrementa discutiunt, spiritus purificant & exhilarant. Debet autem fieri exercitatio ante singulos pastus: & utilius est, à pastu per aliquot horas quiescere, aut saltem non valdè concitato motu corpus movere.

Quartò in somno & vigilia modus adhibendus est. Ut

enim

enim somno mediocri reficiuntur vires: ita longiore torpescit corpus, refrigeratur, & oneratur excrementitiis humoribus, præcipuè verò cerebrum. Nimia verò vigilia corpus extenuat, spiritus absumit, & quod in corpore sanum est, depascitur. Somnus itaque longior non sit: is tamen metiendus pro consuetudine, & rebus incidentibus. Vulgò septem horis determinatur. Quod spatium ptoduci vel abbreviari potest, pro ægrotantis ætate vel consuetudine. Si in alterutro peccetur, præstat in vigilia immodica, quàm in superfluo somno delinquere. Non statim à cœna somno indulgendum est, sed duabus saltem horis interjectis, in quibus levis deambulatio prodest. Capite altiore & in alterutrum latus dormiendum. Supinus decubitus improbatur.

Quintò, omnium corporis partium excrementa suis temporibus sunt evacuanda: cerebri potissimum. Atque adeò quotidiè manè screando è palato, emungendo è naribus, pectinando, & linteo aspero vel spongia caput confricando, è futuris cerebri superfluitates evocandæ. Alvus libera & mollis servanda est: & si sponte non obediat, glande vel enemate sollicitanda, vel etiam interdum levia medicamenta purgantia per os exhibenda, v. g. pilulæ Francof. aut Marocost. ad ℈. ß. Non solùm enim alvi excrementa istis auxiliis evocantur; sed etiam paulatim & successivè revellitur aliquid à capite: aut saltem retinetur, derivaturque, quod eò, tanquam ad partem imbecilliorem, amandabatur.

Denique animi affectuum maxima ratio habenda est: utpotè à quibus corpus nostrum mirum in modum alteratur, & de sede sua dejicitur. Inter cæteros maximè cavendæ sunt tristitia & ira, Illa calorem nativum imminuit, & spiritus conterit; unde concoctiones infeliciter obeuntur, & multus fit exctementorum proventus: hæc verò magnam sanguinis ebullitionem, & spirituum agitationem efficit; unde humores funduntur, liquantur, commoventur, & si quæ pituitosa excrementa in cerebro fuerint, affatim in partes debiles infirmasque præcipitantur, quæ gravissimos affectus parere consueverunt.

Reliqua duo instrumenta medica, nempe chirurgia & pharmacia, hujus affectus curationis in sequentem modum aptari poterunt.

Generalis evacuatio, in omnibus ferè morbis humoralibus fieri solet venæ sectione & purgatione.

Sanguinis evacuatio ratione pituitæ consentanea non est. Si tamen in reliquo corpore sanguis abundet, hepar sit calidius, ætas florens aut consistens, eum detrahere convenit. Sic enim vaporum ad caput effumatio impeditur, & superfluum alimentum demitur, ut natura postea, quidquid crudum & pituitosum in sanguine est, faciliùs concoquat; & purgantia medicamenta tutiùs postea usurpari valeant.

At verò, nisi plethora vehementer urgeat, melius erit venæ sectioni præmittere potionem phlegmagogam, bolum, pilulas aut pulverem. Quorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. ʒ. ß. sem. anisi & caryophyll. ana ʒ. ß. fol. menthæ & betonicæ, ana M. ß. summitatum thym. P. ß. Coquantur ad ʒ. iv. In colat. infunde agarici recenter trochiscati ℈. ij. cinnamomi ℈. ß. In expresso dissolve diaphœn. ʒ. iij. syrupi rosat. ʒ. j. Fiat potio, quæ detur cum regimine. Vel

℞. Catholici duplicati, & diaphœn. ana ʒ. ß. Cum saccharo fiat bolus. Cui potest etiam addi electuar. diacarth. ad ʒ. j. vel iij. detrahendo partem diaphœn. tum etiam catholicum pro arbitrio detrahi, & bolus ex diacarthamo & diaphœnico componi poterit. Vel

℞. Massæ pilular. cochiar. min. ℈. ij. Malaxentur cum aqua betonicæ. Formentur pilulæ x. vel xj. deauratæ, quas capiat summo mane, præcedente levi cœna.

Pilulæ de agarico, & cochiæ majores, huic etiam usui accommodari poterunt. Vel

℞. Sennæ mundat. turbith, hermodactyl. ana ℈. j. diagrydii gr. v. caryophyll. n. j. Fiat pulvis, qui detur cum jusculo.

Post venæ sectionem, si quidem necessaria fuerit; aut ea omissa, si minùs utilis videatur, statim ad humoris præparationem & purgationem veniendum est, quod fiet apozemate sequenti.

℞. Rad. cyperi, ireos Florent. angelicæ, zedoariæ, & enulæ campanæ. ana ʒ. j. fol. beton. majoran. melissæ, pulegii, origani, calamenthi, ana M. j. summitatum thymi & salviæ, ana M. ß. sem. anisi, seseleos, & fœniculi, ana ʒ. iij. liquiritiæ rasæ, & passularum mundat. ana ʒ. j. sennæ mundatæ, aqua vitæ irroratæ ʒ. ij. sem. carthami contusi, & polypod. quere. recentis, ana ʒ. j. agarici recenter trochiscati, turbith. hermodactyl. ana ʒ. iij. zinziberis & car. yoph. ana. ʒ. iij. flor. stœchados, anthos. salviæ, & lavendulæ, ana P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura dissolve sacchari albi ʒ. iv. Fiat apozema, clarif. & aromatiza ʒ. ij. cinnam. electi pro iv. dosibus matutinis.

In prima & ult. dosi dissolve electuarii diacarthami vel diaphœnici ʒ. iij. Capiat cum regimine.

Vel si nihil addatur ultimæ dosi, postridie illius pilulæ purgantes exhiberi poterunt, quales supra descriptæ sunt.

Post purgationem, cerebrum alteretur & roboretur, & purgantium noxa corrigatur, capiat æger bolum sequētem.

℞. Theriacæ veter. ʒ. j. conservæ anthos & rosarum, ana ℈. ij. Cum saccharo fiat bolus, quem capiat manè duabus horis ante pastum; superhausto vini diluti momento.

Quia verò malum hoc sæpe pertinax est, & generosis etiam remediis non semper cedit, ad potentiora præsidia confugere necesse est. Ac primùm, corpore purgato, diæta sudorifica instituenda est, quæ cerebrum & totum corpus calefacit & exsiccat, crudos humores concoquit, crassos attenuat, viscidos incidit, lentos abstergit, & quidquid aquosum est, per utinam educit ac per sudores aut insensibilem transpirationem discutit. Ad quæ omnia multùm etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ tempore diætæ adhiberi solet.

Illa autem diæta componi poterit vel ex decocto guajaci solius, vel addendo lignum sassaffras, aut radicem salsæparillæ, aut etiam cephalica specifica, prout videbitur Medico prudenti, varias corporum dispositiones, variaque temperamenta sedulò contemplanti. Quorum etiam respectu longiorem aut breviorem illius usum imperat, v. g. per xv. xx. vel xxx. dierum spatium.

Decoctum verò sudorificum in hunc aut simílem modum componi poterit.

℞. Rasuræ ligni guajaci & radic. salsæparillæ, ana ʒ. ij. Infundatur per 24. horas in ℔. iv. aquæ fontis, supra cineres calidos. Bulliant lento igne: & sine fumo, ad mediæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis. Colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat ℔. calidè manè, corpus tegendo plus solito, ut excitentur sudores.

℞. Radic. salsæ parillæ ʒ. ij. Infundantur per horas xij. in ℔. xij. aquæ fontis. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis, addendo coriandri & liquiritiæ, vel sacchari & cinnamomi, quantum satis ad saporis gratiam. Fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario, toto diætæ tempore, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis, & non elixis, amygdalis torrefactis, passulis, nucleis pineis, prunis cum saccharo coctis, & similibus.

In usu decocti sudorifici hoc perpetuò observandum est, ut semel in septimana purgans aliquod medicamentum propinetur, omissa ea die potione sudotifica. Quandoquidem per sudores tenuior humorum portio tantùm educitur, remanente crassiore, quæ per alvum expurganda est. Præterea, quia ut plurimum in usu diætæ alvus constringitur, clyster tertio aut quarto quoque die injiciendus.

Si adhuc pluribus machinis morbus iste oppugnandus videatur, durante diæta, sacculi sequentes capiti admoveri poterunt.

℞. Sem. anisi, fœniculi, baccarum lauri contus. ana ʒ. iij. milii ℔. j. salis communis ℔. ß. Torrefiant omnia in sartagine, sensim affundendo vini generosi quantum satis. Iisque impleantur duo sacculi, qui applicentur sincipiti raso, calidè, per vices, post assumptam potionem sudorificam.

Detersо sudore, emplastrum caput roborans capiti admoveatur, in sequentem modum compositum.

℞. Succini pellucidi, thuris, mastiches, ana ʒ. j. ß. galbani, opopanacis, ana ℈. j. visci quercini ʒ ij. sem. pœoniæ maris ʒ. ß. olei nucis mosch. q. s. Fiat ex omnibus massa emplastri, quæ extendatur super alutam in formam ovalem, & applicetur syncipiti raso, post detersum sudorem.

Vel admoveri potest emplastrum caput roborans, quod in officinis Monspel. Pharmacopœorum habetur, licèt in dispensatoriis non reperiatur; cujus descriptio talis est.

℞. Storacis, benzoini, ladani, ana ʒ. iv. radic. pœoniæ, ireos Flor. visci quercini, mastiches ana ʒ. j. styracis li-

quid. q. ſ. Fiat emplaſtri maſſa de cujus ʒ. j. fiat emplaſtrum ovalis figuræ, applicandum ſuturæ coronali.

Si verò emplaſtrum magis attrahens & reſolvens habere cupias, quod epiſpaſticum vulgò nominatur, in hunc modum parari poterit.

℞. Maſſæ emplaſtri de mucilag. ʒ. ij. rad. ireos florent. hermodact. pyrethri, ſem. ſtaphiſagriæ, cubebarum, ſtercoris columbini, & ſem. ſinapi, ana ʒ. j. nucis moſchat. caryophyl. cinnam. piperis longi & nigri, ana ℈. ß. ſtyracis liquidæ q. ſ. Fiat maſſa emplaſtri, cujus portio extendatur ſuper alutam in formam ovalem, & ſyncipiti applicetur.

Poſt univerſalis evacuationes, particulares etiam commodè uſurpari poterunt: quæ fiunt per errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmos quorum formulæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Fol. majoranæ, ſalviæ, & betonicæ, ana M. j. Terantur in mortario marmoreo, ſenſim affundendo aquæ betonicæ & vini albi, ana ʒ. ij. Exprimatur ſuccus & fiat errhinum, quod paulò acrius efficietur, ſi radic. ireos ʒ. ß. prædictis adjiciatur.

Uſus hodie invaluit, folia nicotianæ ſicca & digitis contrita in nares immittere, vel pulverem eorum naribus attrahere, ſicque paratum facilè errhinum habetur, quo magna humoris copia è cerebro elicitur.

Sternutatoria verò ſic parari poterunt.

℞. Fol. majoranæ, ſalviæ, & roriſmarini ſiccorum, ana ʒ. ß. radic. pyrethri & hellebori albi; ana ℈. j. moſchi grana iij. Fiat pulvis, qui pennæ tubulo ſuffletur in nares. Vel

℞. Radic. zinziberis & ireos Florent. ana ℈. j. caſtorei ℈. ß. euphorbii gr. vi. Fiat ſternutatorium. Præſtantiſſimum ſternutatorium fit ex helleboro nigro, cum parte æquali ſacchari canti in ſubtiliſſimum pulverem redacti. Quod etiam ad catarrhi curationem plurimùm confert.

Apophlegmatiſmi componuntur in formam maſticatorii, vel gargariſmatis. Maſticatorium ita parari poterit.

℞. Rad. pyrethri ʒ. ij. ſem. ſinapi, ſtaphiſagriæ, ana ʒ. j. Excipiantur cera alba, & formentur globuli, quorum unus maſticetur, prono capite mane continuò ſpuendo.

In vulgari uſu habetur radix ireos Florentinæ maſticata, quæ in levioribus affectibus poteſt ſufficere. Mitior adhuc eſt maſtiche ſola, quæ humorem attrahit ad os citra illius calefactionem: quod reliqua præſtat.

Gargariſma verò in hunc modum erit præſcribendum.

Sem. ſtaphiſ. ʒ. ß. ſem. ſinapi ʒ. iij. rad. pyrethri ʒ. j. Coquantur in hydromelite ad ℥. vj. in quibus diſſolve oxyme. ſcyllit. ʒ. ij. Fiat gargariſma.

In uſu tamen horum remediorum hoc obſervandum eſt, eam evacuationem, quæ per palatum fit, eſſe commodiorem, quandoquidem illa à natura cerebri expurgationi ſimpliciter deſtinata eſt. At naſus odoratus & reſpirationis gratia factus eſt, eoque natura abutitur, quando humores in cerebro majori copia redundantes, per hanc viam expurgat. Præterea per palatum via ſecurior eſt, neque ea excretione tantopere cerebrum concutitur, quemadmodum illa, quæ fit per nares. Attamen errhina humores potentiùs educunt, quia non ſolùm medicamenti qualitas, aut vapor, ut in apophlegmatiſmis; ſed & ipſa ejus ſubſtantia cerebrum ſtimulat.

Obſervandum etiam, errhinorum uſum eſſe ſuſpectum dum oculi ſunt affecti, vel nares ulceribus obnoxiæ, vel æger in hæmorrhagiam facilè incidit, aut etiam vertiginem, quam ſternutatoria in primis excitare valent, cerebrum vehementiùs concutiendo.

Errhina liquida in nares ex vola manus attrahuntur vel ſupino corpore naribus infunduntur: ore tamen priùs aqua vel vino repleto, ne liquor per palatum in os influat, quanquam quod ſic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit.

Apophlegmatiſmi cautè uſurpandi ſunt iis, qui fluxion. in pectus, & tabi ſunt obnoxii.

Ad particularem etiam capitis evacuationem utiliter adhibentur veſicatoria poſteriori parti cervicis, in formam emplaſtri quod à Pharmacopæis Monſpelienſibus compoſitum habetur, licèt in ordinariis diſpenſatoriis non habeatur. Illius autem formula talis eſt.

℞. Galbani, ammonic. ana ʒ. v. pulveris cantharid. ℔. i. ß. ſinapi, piperis, ana ℔. ß. viridis æris, pyrethri, an. ʒ. ij. ß. euphorbii ʒ. j. ß. ceræ ℔. j. picis, reſinæ terebinth. ana quartaria iij. olei parum. Fiat maſſa emplaſtri, cujus ʒ. j. vel ij. extenduntur ſuper alutam, & poſteriori parti cervicis admovetur.

Exterius capiti admoventur pulveres & cucuſæ, quibus cerebrum roboratur, ejuſque calor intenditur, ac humoris reliquiæ diſcutiuntur.

℞. Pulveris ireos Florent. ℔. ß. ſtoracis & benzoini, ana ℔. ij. Fiat pulvis tenuiſſimus capillis inſpergendus in lecti introitu, & manè pectine decutiendus.

Hic pulvis eſt odore gratiſſimus, cerebrum roborat, & capillos valde exſiccat, ita ut delicatioribus in uſum revocari valeat. Si tamen illius efficaciam intendere volueris, caryophyllos, nucem moſchatam, & cinnamomum addere licebit.

℞. Flor. ſtœchados, anthos, & roſar. rub. ana P. ß. betonicæ ſiccæ ℈. ij. ſem. coriandri, ligni rhodii, thuris, maſtiches, nucis moſchatæ, ireos Flor. ana ℈. j. benzoini, vernicis, macis & caryophyl. ana ℈. ß. (ij.) Fiat omnium pulvis, qui excipiatur raſura ſcarlatæ, vel cotone moſchato, & cum panno ſerico rubro fiat cucuſa interpuncta, pileo aſſuenda, vel in formam calantinæ perpetuò geſtanda.

Sequenti etiã ſuffumigio caput non parũ exſiccari poterit.

℞. Ligni aloes, thuris, maſtiches, ſuccini pellucidi: ſantali citrini, roſar. rubr. & fol. betonicæ ſiccorum, ana ʒ. j. cinnamomi, macis, caryophyl. ſtyracis calamitæ, ana ℈. j. Fiat ex omnibus pulvis craſſior, aſpergatur ſuper prunas, & fumum hauriat manè, jejuno ſtomacho, ore & naribus apertis, capite linteo circumvoluto, ne ſumus tam facilè exhalet, eoque utatur bis aut ter in ſeptimana.

Vel ſi à ſuffumigio dolor capitis excitetur, eo ſaltem ſuffumigentur ſingulis noctibus operimenta capitis. In quem uſum poteſt etiam præſcribi ſequens paratus faciliùs.

℞. Thuris, maſtiches, ſtyracis calamitæ, benzoini, & ſandaracæ, ana ʒ. ß. macis & caryoph. ana ʒ. ij. Fiat pulvis craſſior pro ſuffitu.

Quia verò hujuſmodi intemperies contumaciſſima eſt, novumque pituitæ proventum, etiam poſt univerſales & particulares evacuationes, ſolet efficere, uſualia etiam remedia præſcribenda ſunt; quibus per intervalla humor educatur, & in cerebro melior illa diſpoſitio, quæ prædictis remediis inducta eſt, diutiùs conſervetur. In hunc finem ſyrupus magiſtralis componi poterit, ex materia, in apozematis ſuprà propoſitis, triplicata purgantium doſi, quo utetur bis, aut ter in menſe ad ʒ. ij. vel iij. cum decocto betonicæ & majoranæ.

Vel in locum ſyrupi, ſequentibus pilulis uſualibus aſſueſcere poterit.

℞. Aloes optimæ ʒ. ß. turbith gummoſi, hermodactyl. & agarici recenter trochiſcati, ana ʒ. ij. diagrydii ʒ. j. zinziberis & caryophyl. ana ℈. ß. croci & ſalis gemmei, ana g. vij. Pulverentur omnia, & perfundantur ſucco majoranæ, ac denuò exſiccentur in umbra. Poſtea excipiantur oxymelite ſcillitico, & fiat maſſa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. vel ℈. ij. ſemel in ſeptimana duabus horis ante prandium.

Poſtridie ſyrupi, aut pilularum, etiam bis aut ter in ſeptimana capiat doſin opiatæ ſequentis.

℞. Conſerv. rad. acori, aut zinzib. & cort. citri. condit. ana ʒ. j. conſerv. flor. ſalviæ & rotiſm. ana ʒ. vj. nucis moſchatæ condit. ʒ. ß. myrobal. condit. N. j. theriacæ veteris & confectionis alkermes, ana ʒ. iij. pulveris electuarii diambræ & diamoſchi dulcis, ana ʒ. j. Cum ſyrupo condituræ corticis citri fiat opiata; de qua capiat ad magnitudinem caſtaneæ, manè, duabus horis ante paſtum, perbibendo parum vini generoſi mediocriter diluti.

Potentiùs cerebrum roborabit balſamum ſequens, cujus guttæ iij. vel iv. per intervalla ſumi poterunt, cum vino vel juſculo.

℞. Ol. nucis moſchatæ ʒ. iv. pulv. majoranæ, anthos & carabes, an. ʒ. ß. moſchi, ambræ griſeæ, an. ℈. j. Cum ſufficienti quantitate olei cranii humani, reducantur ad balſami conſiſtentiam.

Oleum cranii humani huic uſui idoneum parabitur ponendo raſuram cranii non humati in retorta cum vini albi ſ. q. ut digerantur in B. M. per aliquot dies poſteà diſtillentur in arena ad ſiccitatem: prodibit oleum aquæ ſupernatans.

Hoc balſamo poſſunt etiam inungi nares interiores hora ſomni, ad cerebrum efficaciter roborandum. Aliud tamen balſamum paratu facilius, ad nares ſaltem interius mungendas, & valde efficax, componi poterit in hunc modum.

℞. Ol. è flor. arantiorum ʒ. iij. ceræ albæ ʒ. j. Liquentur leviſſimo calore. Deinde add. ol. ſuccini puriſſimi ʒ. ß.

olei

olei ſtilatitii ſalviæ & roriſmarini, ana gutt. xn. olei ſpicæ gut. v. Fiat Balſamum.

Utiliſſimum etiam erit cauſticum inurere poſteriori parti cervicis, ut materia, quæ in cerebro ſenſim colligitur, per hanc etiam viam ſenſim evacuetur.

Denique ad cerebrum exſiccandum atque roborandum efficaciſſimæ ſunt aquæ thermales ſulphureæ, nitroſæ ac bituminoſæ, quales ſunt noſtræ Bellilucanæ, & German. Uvisbadenſes potiſſimùm. Ex quibus fiunt ebrocationes ſeu irrigationes capitis, per aliquot dies, prę̃miſſis vacuationibus univerſalibus. Harum enim uſu graviſſimos capitis affectus diſcuti, quotidiana docet experientia.

Utiliſſimæ etiam erunt aquæ thermales (maximè Emſenſes, & Aquenſes) in potu uſurpatæ, ad roborandum ſtomachum, qui cerebro maximè compatitur. Ad eundem finem præſcribendus erit pulvis digeſtivus in hunc modum.

℞. Coriandri præpar. ʒ. j. ſem. aniſi, fœniculi dulc. ana ʒ. iij. cinam. & nuc. moſch. ana ʒ. ij. coralli præpar. raſuræ eboris, & marg. præp. ana ℈. j. ſacchari roſat. ad pondus omnium, vel pro delicatioribus ad pondus omnium duplum, fiat pulvis, de quo capiat cochl. j. poſt ſingulos paſtus, nihil deſuper comedendo, vel bibendo.

CAPUT II.

De affectibus ſoporoſis, comate, lethargo, caro, & apoplexia.

SOmni præternaturalis quatuor præcipuæ proponuntur differentiæ: coma, lethargus, carus, & apoplexia. Quæ cum plurimùm ab iiſdem cauſis oriantur, eamdem curationem poſtulant; Ideò unico hoc capite comprehendi poſſunt.

Differunt autem inter ſe quaruor iſti affectus, quod in comate, ſeu cataphora, ſeu ſubetha Avicennæ, eſt quidem ſomnus profundus; ſed à quo æger excitatur, & oculos aperit & reſponder, moxque iterum profundè dormit; in lethargo fit ſomnus comati ſimilis, ſed cum febre, & delirio: in caro æger febre caret, aut in comate, ſed in eo ſomnus ſit profundior: ita ut æger excitatus oculos vix aperiat: & non reſpondeat, ſicuti in prædictis; attamen vellicatus ſentiat, & integra maneat reſpiratio: In apoplexia ſomnus ſit profundiſſimus, & omnimoda ſenſus & motus privatio, excepta reſpiratione; atque ita ægri neque oculos aperiant, neque reſpondeant, neque ſentiant, & reſpirationem habeant difficilem.

Cauſæ horum affectuum plurimæ aſſignari poſſunt.

Prima & potiſſima eſt humor pituitoſus, vel aquoſus, in cerebro præternaturaliter contentus, qui in minori copia cumulatur, & cerebri ſubſtantiam irrorans ac refrigerans, ejuſque meatus inſenſibiles obturans, coma generare ſolet. Si verò in eadem copia collectus putredinem concipiat, ſive in tumorem collectus ſit, ſive per totam ſubſtantiam diſperſus, lethargum producit. Quando verò majori copia collectus & ſine putredine, & toti propemodum cerebri ſubſtantiæ imbibitus, carum efficere conſuevit. Ac denique ſi copia adhuc majori affluens, non ſolum cerebri ſubſtantiam, ſed etiam ventriculos oppleat, aut ſaltem mole cerebri concidente comprimat & anguſtet; necnon principium nervorum, in baſi calvariæ à cerebro prodiens, premat, & ſpiritui animali tranſitum præcludat, apoplexiam facit. Conjungantur Recentiores hac de re, maximè Schneiderus de Catharris.

Secundò, à ſanguine etiam redundante in cerebro ſoporoſi affectus generari ſolent. Si nimirum nimia copia illius vaſis contentus, crudior, ſeroſior, ac frigidior fuerit; ſpiritus animales condenſat, & motus ineptos efficit, tum copia cerebrum gravando, liberum eorum commeatum impedit, ac pro majori vel minori copia, majori vel minori frigiditate, graviorem aut leviorem affectum producit. Sicque tum coma, tum carus, tum apoplexia ab hac cauſa generari poſſunt.

A ſanguine etiam extravaſato, & cerebri ventriculos opplente vel comprimente, affectus ſoporoſi, præſertim apoplexia, generari ſolent. Id autem contingit, rupta vena in cerebro, vel ob plethoram ad vaſa, vel ob contuſionem capitis inſignem, vel etiam ob vulnus, punctim aut cæſim factum, quo venæ in cerebro dividi, multumque ſanguinem profundere conſueverunt. Sola etiam cranii fractura, cerebrum comprimendo, ſtuporem ac comatoſum affectum producere poteſt.

Tertiò, à tumore in cerebro genito, & pondere ſuo gravante, comatoſum affectum generari poſſe, dubium non eſt. Et hujus rei exemplum refertur à Platero, in Barone quodam obſervatum, qui longo tempore attonitus & ſomnolentus, nihil ſecundum rationem agebat, cibum nec petebat, nec niſi per vim intruſum capiebat, nec lectum niſi coactus accedebat; ſed ad menſam tota die, brachio innixus, oculiſque clauſis, veluti dormiens ſedebat, nec niſi interrogatus, ſæpiuſque admonitus, quicquam, & hoc quoque ad rem minimè pertinens, reſpondebat. At poſt obitum illius, aperta calvaria, inventa eſt in cerebro glandula magna, dura, ſupra colloſum corpus genita, cujus cauſa eſſe potuit ictus, quem in capite longè ante morbi principium acceperat.

Quartò, vapores immodici ad cerebrum delati, comatoſi affectus ſympathici cauſa eſſe poſſunt. Si enim copioſi & halituoſi ſint, ſpiritus animales aggravant, & veluti caligine ſuffundunt; quemadmodum nubes in majori mundo Solis radios obtenebrant. Si verò crudiores fuerint cerebrum adeo humectant, ut languidum ad actiones obeundas fiat. Sic ebrii ſopore profundiſſimo, à vaporum, ex vino & crudis alimentis elevatorum copia detinentur. Sic pueri lumbricis laborant, comatoſis affectibus corripiuntur, à craſſis & copioſis vaporibus, ex crudorum & pituitoſorum humorum copia elevatis. Sic in febribus nonnullis intermittentibus ſopor inexpugnabilis acceſſionis initio contingit, ob crudorum & putreſcentium in venis humorum, præſertim meſeraicis contentorum copiam qui à colore febrili paroxyſmi attenuati, multos vapores ad caput tranſmittunt, talemque ſoporem inducunt, qui interdum, ceſſante frigore vel rigore, ceſſat; interdum verò uſque ad finem paroxyſmi permanet, prout vapores craſſiores aut tenuiores, magis aut minùs copioſi, faciliùs aut difficiliùs diſcutiuntur.

Quintò à medicamentis narcoticis, nimia copia aſſumptis, ſomnus tam profundus excitatur, ut multi ex imprudenti opii uſu in ſomnum perpetuum demerſi fuerint. Talis etiam vis narcotica in quibuſdam animalibus reperitur, ut in torpedine: Sic etiam ex morſu Aſpidis ſoporem lethalem induci, refert Plutarchus in Cleopatræ interitu. In humanis etiam corporibus qualitas hæc narcotica generatur ex maligna humorum putredine, quæ in malignis ac peſtilentibus febribus reperitur, unde comatoſus affectus in hujuſmodi febribus ſæpiſſimè contingit, qui malignitatis certiſſimus eſt index, & futuræ mortis non rarò prænuncius.

Signa diagnoſtica, varias ſoporoſorum affectuum differentias indicantia, in eorum diſtinctione, in principio hujus capitis fuere propoſita. At ſigna cauſarum hos affectus producentium, ita ſe habent.

A pituitoſis humoribus, in cerebro reſtagnantibus, affectus ſoporoſos produci, teſtantur habitus pituitoſus, ætas ſenilis & puerilis, regio & tempeſtas frigida & humida, conſuetuæ per os & nares pituitoſæ excretionis ſuppreſſio, & quòd æger ante invaſionem capitis gravitate, oculorum obtenebratione, & totius corporis ſegnitie affectus fuerit, quodque non rarò in ipſo morbo pituita per os & nares effluat, aut in gulam defluens, ab ægro frequenter deglutiatur.

A ſanguine verò ſoporoſum affectum generari, ſignificant plethorica diſpoſitio, rubor faciei, & capitis dolor, affectum præcedens.

Tumor in cerebro genitus vix ullis indiciis internoſci poteſt: ſed ſola calvariæ apertione poſt obitum ægrotantis detegitur: ut in caſu ſupra propoſito oſtenditur.

Sympathicum affectum, & à vaporibus ad cerebrum elevatis oriundum oſtendunt primò, abſentia eorum ſignorum, quæ idiopathicum affectum ſignificant. Secundò, ſigna indicantia peculiarem affectum partium, à quibus vapores ad cerebrum tranſmittuntur. Sic à ventriculo vapores hujuſmodi elevari, teſtantur crapula præcedens, ructus acidi aut nidoroſi, aliaque crudorum humorum, in ventriculo aliiſque partibus ventris inferioris redundantium indicia. Si verò à lumbricis oriantur, propria eorum ſigna apparebunt, proprio capite deſcripta.

Quod ad prognoſin attinet, omnis ſoporoſus affectus periculoſus eſt; ſed quo major & profundior eſt ſomnus, a quo æger difficilius expergiſcitur, eo majus portendit vitæ periculum. Atque ita carus comate & lethargo periculoſior eſt, apoplexia caro, quæ ſi fortis fuerit, omnino incurabilis cenſetur ab Hipp. *Aphor.* 42. *ſect.* 2. qui ſic habet: *Apoplexiam fortem ſolvere, eſt impoſſibile: debilem vero, non facilè.* Fortis verò dicitur apoplexia, in qua reſpiratio inæqualis, inordinata, & interdum intermittens eſt.

Si

Si verò ita se habens respiratio, magna vi exerceatur, fortior censenda est: si autem respiratio penitus prohibeatur, fortissima est. Contrà verò, ubi respiratio aliquem servat ordinem, debilior existit, quæ doctrina proponitur à Gal. *Comment. Aphor. prædicti*.

Valde periculosus est comatosus affectus, qui acutissimo morbo supervenit. Vel enim caloris nativi extinctionem significat, vel malignam & venenatam qualitatem, quæ in febribus malignis cerebrum plerumque solet impetere. Qui, per consensum partium inferiorum fit comatosus affectus, & à vaporibus ex iis elevatis, minus infert periculum.

Lethargo affecti septem diebus moriuntur; si verò hos effugerint, evadunt. Hipp. *secundo de morbis*.

Affectus comatosi in senibus ut plurimum lethales esse consueverunt. Cùm enim, propter caloris nativi inopiam, debilem habeant facultatum concoctricem & expultricem, fit ut materiam morbificam superare & expellere nequeant, eam in primis, quæ in cerebro redundat. Siquidem cerebrum, cùm sit pars corporis frigidissima, advenante senio, caloris imminutionem, tandem extinctionem, ciliùs quàm reliquæ, pati consuevit.

In lethargo parotides supervenientes, vel pus ex auribus effluens, cum imminutione symptomatum, salutare. Significat enim dominium naturæ supra causam morbificam, quam vel expellit ad emunctoria nondum perfectè concoctam, vel in pus conversam per ductus naturales evacuat.

Qui ex lethargo servantur, empyici fiunt, ex Hip. *in Coac. & 3. de morbis*. Hæc sententia, ut sonat, & ut plerique eam interpretantur, experientiæ non respondet. Vix enim verum empyema, ex lethargo genitum, ulli videre contingit. Sed veritati est consentanea Mercurialis interpretatio, quæ empyicos seu suppuratos hoc loco intelligit, quibus per aures vel nares materia purulenta evacuatur. Docuit enim Gal. *com. Aphor. 7. sect. 5. & aphor. 44. sect. 7.* per empyema Hippocratem non solùm quæ in thorace sed quæ etiam in singulis partibus fit, suppurationem intelligere.

Soporoso affectui, à causa frigida oriundo, phrenitidem succedere, bonum: quandoquidem à calore retensiore, phrenitidem efficiente, materia pituitosa, affectum soporosum producens, concoquitur.

Apoplectici in septem diebus pereunt; nisi febris apprehenderit. Hipp. 12. *de morbis*, *Aphor.* 52. *sect.* 6. Illa autem febris acuta esse debet & essentialis, ab humorum & spirituum effervescentia oriunda, ut possit materiam morbificam discutere. Si autem remissior fuerit, & simptomatica, qualis apparere consuevit in apoplexia, quæ à dispositione inflammatoria cerebri, & nimia sanguinis copia, in venis illius contenta exoritur, morbum non imminuit, quin potiùs phrenetica quædam symptomata accersit, quæ facultates animales debilitant. Et in hac causa phreniris, soporoso affectui superveniens, non est bona, ut in superiori prognostico dicebatur. Præterea febris morbum solutura, alia conditione indiget, ut nimirum à principio morbi accidat, dum natura, adhuc in suo robore consistens, validos conatus exercere potest. Quæ enim progresso morbo supervenit, salutaris non est, ut docuit Hip. in Coacis. *Apoplecticæ*, inquit, *affectiones, de repente exulatorio modo fientes, febre temporis progressu accidente, perniciosæ*.

Apoplecticis ἐφίδρωσις superveniens mala; illa enim sudantiuncula summam naturæ oppressionem significat.

Ad horum affectuum curationem, sicut & reliquorum omnium, tria instrumenta medica necessaria sunt; diæta, chirurgia & pharmacia.

Diæta in horum affectuum principio tenuissima est imperanda, quia morbi sunt acutissimi. Ideò solis jusculis ægri nutriendi sunt, per dilucida intervalla usurpatis. In delinatione verò & curatione, prophylactica eadem diæta convenit, quæ in frigida cerebri intemperie descripta est.

Reliqua duo instrumenta sequenti methodo sunt usurpanda.

Quandoquidem hujusmodi affectus soporosi præcipites sunt, & periculo pleni, sedulam Medici diligentiam postulant & in talibus casibus remedia festinanter administranda sunt.

Primò igitur medicus, ad effectum aliquem soporosũ vocatus, ægrum confestim à gravi illo somno excitare conabitur, omnibus sensibus objecta vehementia offerendo. Atque adeo oculi radiis solaribus & luci splendidæ objiciendi.

Aures clamoribus, strepitu, & sonitu concutiendæ & in primis æger proprio nomine magna voce sæpè appellandus est.

Naribus acria, ut ruta, castoreum, acetum objicienda, in os & palatum itidem acria injicienda.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum evulsionibus, ligaturis, digitorum complicationibus, & aliis hujusmodi, irritandus.

Clyster laxans præscribatur, primùm ex decocto communi, ut citiùs paretur, in hunc modum.

℞ Decocti communis clysteris ℔. j. hieræ picræ, & diaphœn. ana ʒ. j. ol. lilior. & ruræ. ana ʒ. j. ß mellis anthosati ʒ. ij. salis ʒ. j. Fiat clyster injiciendus statim.

Dum hæc fiunt seriò apud se meditari debet Medicus an venæ sectio celebranda sit, quandoquidem in hisce affectibus, quod dixit Celsus de apoplexia, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Convenit autem venæ sectio, si sanguis causæ principalis, adjuvantis, vel sine qua non rationem habeat, viresque ferant.

Vires autem non actionum animalium ablatione æstimandæ sunt, sed quales ante morbi invasionem fuerant. Si enim tum satis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt, nisi planè fortis sit apoplexia. Neque vires sunt debiles per resolutionem, sed per oppressionem.

Si verò nullo modo sanguis peccet, aut vires sint verè dejectæ, aut æger admodum senex, venæ sectio omittenda.

Statim verò & sine omni mora, sive noctu, sive interdiu affectu quis corripiatur, venæ sectio instituatur, & quidem ante clysterem, si quamprimùm injectus non fuerit. Fricetur tamen prius corpus, & aperiatur vena in brachio.

Hoc etiam advertendum est, utilius ac tutius esse, non una vice mittere, quantum opus est sanguinis, sed per vices, intra tamen paucarum horarum spatium. Nam per iteratam illam sanguinis missionem & materia facilius movetur, & vires non dejiciũntur. Inspiciatur post primam venæ sectionem ægri facies, & pulsus exploretur. Et si color faciei vividior reddatur, & respiratio facilior, ac pulsus benè habeat, optimè sperandum, & confidentius venæ sectio repetenda.

Vulnus in venæ sectione fiat ampliori foramine: aliàs enim sanguis, qui crassior est, statim subsistit.

Quò magis abundat sanguis, eo liberaliùs detrahi debet. Si verò pituita magis luxuriet, parciori manu mittendus est: ne calor nativus, ad hunc affectum discutiendum tantoperè necessarius, quandantenus infringatur.

Copiosæ & frequentis sanguinis detractionis in apoplexia exemplum singulare proponitur à Zacuto Lusitano, *lib. 1. historiæ Medicorum principium*, *hist.* 33. his verbis: *Nobilis quadam fœmina juvencula, in omnium rerum oblivionem, deinde in veram apoplexiam, cum menstrui effluvio incidit. Cui cùm plurima tam in superioribus, quam in inferioribus partibus essent celebrata auxilia, per ligaturas, acres clysteres, sacrificatas cucurbitas, dorso applicatas, neglecta indicatione, quæ à menstrua actu fluente desumitur, ob urgens ex procrastinatione periculum, cum viribus esset valentibus, factis frictionibus crurum, & cucurbitulis femoribus appositis, octo horarum spatio quater è cephalica copiosè sanguinem misso, à quo præsidio loqui cœpit, & convaluit.*

Quidam practici recentiores audent in apoplecticis jugulares venas aperiri, sicque omnes propemodum liberari affirmant, in eaque apertione hac methodo progrediuntur. Primo collum leviter constringunt linteo, apertionem factam statim laxant. Sanguis sponte fluit sine ligatura, quæ posset sanguinem ad caput attrahere. Vulnus posteà occludunt emplastro glutinante, sine ligatura, eoque facile sanguinem cohiberi asserunt. Quod confirmat Zacutus Lusitanus, qui tamen ligaturam adhibet, *observat. 79. l. 1. Praxeos Medicæ admirãdæ*; ubi refert historiam anginæ acutissimæ, in qua peritissimorum Medicorum consilio venæ jugulares apertæ fuerunt: unde sequutus est irreparabilis (ut ipse loquitur) sanguinis fluxus, quo æger in omnimodam virium jacturam lapsus est. Vocatus Zacutus accurrit, emplastrum Galenicum superimposuit, quo ipse *lib. 5. meth. 4.* ad arteriatum & jugularium hæmorragias feliciter utitur: sicque collo commodè ligato, ager jam ex haustus reficitur & è morbo liberatur. Emplastrum verò componitur ex thure, aloe & pilis leporinis, albumine ovi subactis, dupla thuris ad aloen quantitate, ut docet Gal. *loco citato*; aliquando verò æquali utriusque quantitate, in durioribus scilicet corporibus superiorem operationem Gal. comprobat, cùm dicit, hoc emplastrum venarum jugularium profluvium

fluvium citra vinculum sistere. Hoc etiam animadverti velim, in apoplexia sanguinem ex vena aperta tanto impetu non profluere, quemadmodum in angina, quia in illa sanguis est refrigeratus, ac veluti congelatus, ut docuit Hip. 2. *de morbis*, & ea ratione creditur venas & arterias carotides obstruere, in hac verò fervidus est ac tenuis, cum anginosi febre acutissima laborare soleant.

Purgatio instituatur paucis horis post venæ sectionem, neglecta temporum electione. Neque enim in purgando cunctabundus nimis aut timidus esse debet Medicus: cum morbus valdè urgeat, & brevi sua percurrat tempora. Et illa purgatio forti medicamento debet fieri, quia humor contumax est, & obruta facultas, nec nisi vehementioribus irritatur.

Illud autem medicamentum vulgò fieri solet ex ℥. j. electuarii diacarthami, dissoluta cum aqua betonicæ, addendo castorei ℈. ß. Vel

℞. Turbith. electi ℈. iv. agarici recenter trochisc. ℥. ij. zinzib. ℈. ij. sem. fœniculi ℈. j. castorei gr. vj. Infundantur in sufficienti quantitate aquæ betonicæ. In colat. ℥. iv. dissolve electuarii diacarthami ℥. iij. sirupi ros. ℥. j. fiat potio. Vel

℞. Massæ pilul. coch. min. ℥. j. castorei gr. iij. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ septem, & si æger non possit glutire, dissolvantur in aqua salviæ, lavendulæ: vel betonicæ. Vel

℞. Massæ pilul. coch. mai. & de agarico, ana ℥. ß. trochis. alhandal, diacridii & castorei, ana gr. iij. Fiat massa cum melle anthosato, quæ dissolvatur in aqua salviæ. Vel fiat talis potio.

℞. Fol. sennæ ℥ ß. agar. albi ℥. j. ß. turbith. elect. ℥. j. zinzib. & galangæ, an. ℥. ß. Coquantur in aqua salviæ & rorismar. Colat. ℥. iv. ß. adde electuarii diacarthami ℥. ij. castorei ℈. ß. oxymelitis simplicis ℥. ß. Fiat potio.

In lethargo purgatio ab initio mitior esse debet propter febrem continuam conjunctam, ex agarico; cui aliquid rhab. addi potest, vel scammonii, aut pilulis de hiera cum agarico, cùm bilis plerumque humorum ad caput vehiculum sit. In morbi tamen progressu, cùm jam materia ad caput fluxit, & in eo hæret purgantibus etiam prædictis utendum est.

Trallianus scammonii ℈. ß. cum castorei ℈. ij. in oxymelite exhibet, quo multos lethargicos deploratos se restituisse refert. Et Oribasius ex Ruffo Ephesio refert, nullum aliud esse lethargo correptis æquè utilè, atque efficax medicamentum ad purgandam pituitam, quam bilis admixta in caput detulit, ac scammonium cum castoreo exhibitum. Sæpe verò facultates tam sunt oppressæ, ut medicamenta in actu minimè deducantur, atque adeò etiam nihil operentur, quod mali ominis est, & ita affecti utplurimùm pereunt. Attamen, ut inquit Celsus, quando hujusmodi tempestates ingruunt, remedia etiam cum aliqua temeritate rapienda sunt, & omnino periculum in hoc morbo aliquid tentare permittit. Nam ut Serenus habet, *Medici hæc potiora putant, quàm aulci morte perire*. Et ut idem Celsus, *multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ aliàs essent omittenda*. Ideò propositis remediis non proficientibus, ad ea quæ ex antimonio parantur, licèt transcendere, præsertim minùs vehementia: quale est aqua benedicta, ex croco metallorum composita, quæ per superiora & inferiora potenter expurgans, tantam pituitæ copiam non solum è ventriculo, partibusque inferioribus, sed etiam è cerebro educit, ut hac evacuatione interdum ægri liberentur. Et bona fide testari possum, me virum nobilem ex primoribus hujus civitatis vidisse, ter intra biennium ab apoplexia hoc solo remedio liberatum. Quamvis autem nonnulli etiam viri doctissimi, vomitoriorum usum in hisce affectibus improbent; tamen experientiæ magis credendum est, quæ etiam nos docet quotidianis experimentis, pueros comate affectos, tali vitrioli vomitivo promptius & tutiùs, quàm nullo remedio liberari.

Tinctura nicotianæ aqua vitæ extracta, ad ℥ ij. cum melle excepta, & in os infusa, potenter educit.

Interim, medicamento purgante exhibito, antequam operari incipiat, & dum etiam operatur, revellentia omnium generum in usum revocanda sunt, non solùm frictiones & ligaturæ anteà propositæ; sed etiam cucurbitulæ, dorso, scapulis, brachiis, femoribus affixæ, sine sacrificatione, si sanguinis missio sufficiens celebrata sit: cum sacrificatione, saltem earum aliquæ si phlebotomia fuerit omissa.

In apoplexia non admoveantur cucurbitulæ posteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis musculis, respiratio magis impediatur.

Summum & unicum remedium habentur, præsertim in apoplexia, cucurbitulæ capiti impositæ. Quod remedii genus insignis ille Medicus Fracastorius, apoplexia correptus nutib. suis indicasse fertur; sed non intellectus periit.

Zacutus Lusitanus *hist. 21. lib. 1. de Medic. princ. histor.* refert desperatam apoplexiam, cucurbitula bis occipiti admota cum profundis scarificationibus, à se curatam fuisse.

Vesicatorium posteriori parti cervicis & scapulis admoveatur.

Clysteres acres injiciantur, duo vel tres, eadem die.

℞. Fol. parietar. hyssopi, calamenthi, origani, salviæ, rutæ, & centaurii minoris, ana M. j. sem. carthami ℥ ß. sem. fœniculi & cumini, ana ℥. iij. agarici albi in nodulo inclusi ℥. ij. pulpæ colocinth. in eodem nodulo inclusæ ℥. j. ß. Coquantur ad ℥. j. In colar. dissolve hieræ picræ ℥. ß. diaphœnici ℥. j. olei ruitacei ℥. ij. Fiat clyster.

Chymici clysteribus admiscent aquæ benedictæ ℥. ij. vel iij. & sic potenter purgant.

Aquæ autem hujus dosis augeri potest ad ℥. iv. & ℥. v. Imò verò, antequam è phiala educatur, aliquantulum agitari debet, ut nonnihil pulveris in fundo residentis admisceatur, unde vires efficaciores evadunt. Ideo utplurimùm clysteres ex aqua benedicta, seu vino Emetico, hac formula præscribere soleo, qui in multis affectibus, præsertim colici doloris miranda præstant.

℞. Decocti emollientis . j. diaphœnici ℥. j. aquæ benedictæ turbidæ ℥ iv. Fiat clyster.

Si clyster debito tempore non reddatur, glande alvus proritetur.

℞. Pulv. hieræ picræ Gal. ℥. ij. pulpæ colocynthidos, agarici albi, ana ℥. ß. diagridii ℈. j. salis gemmei ℥ ij. mellis ad debitam consistentiam cocti quantum satis, fiant suppositoria.

Sæpè tamen accidit, ut sphincter ani resolvatur, unde anus planè pateat, ac clysteres sine fructu injiciantur, cùm retineri non possunt, qui casus plerumque desperatus est.

Naribus admoveatur castoreum cum aceto, quod specifica proprietate somnum excutere creditur.

Efficax etiam remedium est, si acetum acerrimum supra laminam candentem effundatur, & vapor ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, si aceto addatur semen nigellæ, rutæ, & castoreum, ipsum etiam acetum modicè calefactum & naribus adhibitum excitat potenter si acerrimum sit, & adhuc potentius, si eipiper & castoreum admisceantur; excitat etiam à somno suffitus sulphuris.

Pili capræ usti, & cornu cervi & capræ ustum & naribus admotum, potentissima sunt ad excitandum altissimè dormientem.

Succini albi fumus ad apoplecticos excitandos præstantissimus est: item si illius oleo tempora & nares sæpè illinantur.

Fiant etiam frictiones in plantis pedum cum sale & aceto, manibus inunctis oleo rutaceo & de castoreo: linguæ palatum inungatur theriaca veteri, in aqua cœlesti, aut apoplectica dissoluta. Sed advertendum est, ne theriaca recens adhuc sit. Nam ratione opii somnum inducit. Ad eundem usum revocari poterit aurea Alexandrina, & confectio anacardina. Sinapi etiam potest coqui in vino forti, & eo palatum inungi. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præstant. Omnibus verò hisce castoreum utiliter admiscetur.

Universali evacuatione peracta, & purgato corpore, caput evacuandum est, tam sensibiliter, quàm insensibiliter.

Sensibiliter, per nares & palatum, errhinis, & sternutatoriis, in curatione frigidæ intemperiei cerebri propositis, & inunctionibus palati suprà descriptis. Hisce omnibus addantur ruta, castoreum, acetum.

At de sternutatoriis hoc advertendum. si affectus perseveret, & æger difficulter excitetur, eorum usum commodissimum esse. Non tamen diutiùs iis insistendum, ne caput impleant, humores commoveant, ac fundant.

Sed initio morbi ab intempestivo sternutatoriorum usu abstinendum, cùm magis ab iis tum materia fundatur, & partibus impingatur: unde morbus fit contumax, vel interdum levior affectus in apoplexiam degenerat.

Tandem insensibiliter resolventia applicanda, quæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Baccarum lauri & juniperi, ana ℥. j. ß. radic. angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, ana ℥. j. fol. beton salviæ, rorismar. an M. j. rutæ, satureiæ, majoranæ, flor. lavendu-

læ, ana M. ß. Coquantur in aceti sufficienti quantitate. Hoc decocto spongia, aut linteum, aut stupa imbuta, capiti calidè applicentur. Mirum quantum auxilii soporosis affectibus hoc remedium afferat. Brachia quoque & manus eo abstergantur, eoque crura & pedes fricentur.

℞. Castorei ʒ. ß. capill. hominis ustorum ʒ. iij. succi rutæ, aceti & olei communis, ana ʒ. ij. Coquantur ad unguenti consistentiam, quo illinatur caput calidè post fotum. Vel

℞. Olei costini, castorei, & de euphorbio, ana ℥. j. pulv. sinapi, euphorbii, ana ʒ j. aceti cohlear j. ceræ quantum satis. Misce. Fiat unguentum.

Si prædictis remediis non cesserit affectus, vesicatorium magnum vertici & sincipiti erit applicandum.

Efficacius multò evadet vesicatorium, si euphorbium ei addatur, quod è profundioribus capitis partibus humores attrahit ad superficiem.

Nonnulli etiam, cùm morbi vis maxima est, cauterium actuale occipiti inter primam & secundam vertebram applicant.

Zacutus Lusitanus plura eodem tempore applicuit cum felici successu, ut testatur *lib.* 1. *praxeos admirandæ, observat.* 14. his verbis: *Vocatus ut inviserem ægrum, qui post dies triginta inexpugnabili dormiendi necessitate correptus, cum febricula lenta, ægrè palpebras attollere poterat, profundo somno immersus. Hic varia revellantia & vacuantia erat expertus, quibus cum non levaretur, ad cauterium accessi, cum utilitate. Quare cadenti fermento crustas in vertice capitis excitavi, in occipite unam, & circumcirca multas: ex quibus cum excitaretur æger, & ichores effluerent, expergefactus ad mentem rediit. Hoc auxilio, præter omnium spem, omnibus tentatis, memini me bis caroticos per sanasse. Hi enim ignis ope, liquata & per multos dies per os & nares excreta, convaluere.*

Alii, ex antiquorum præscripto, sartaginem candentem capiti admovent, ea distantia, ut pilos, non cutim capitis possit comburere.

Commodè quoque in hujusmodi affectibus, aliquid aquæ cœlestis, vel apoplecticæ ægro infunditur. Aquæ enim hæ, ob summam penetrandi vim, præstantissimum sæpè afferunt auxilium, & multos ab imminente apoplexia, vel etiam jam præsente liberarunt, modò sanguis non valdè abundet, qui aquarum istarum usu posset fundi.

Aquarum autem apoplecticarũ multæ descriptiones habentur apud Langium, Uveceherum, Quercetanum, Crollium, & alios. Unam tantum, exempli gratia, ex selectioribus simplicibus, à nobis compositam, hìc afferre lubet.

℞. Radic. pœoniæ, visci quercini, ana ʒ. ij. calami aromat. galang. cyperi, ana ʒ. j. fol. beton. salviæ, majoranæ, ana M. j. sem. pœoniæ, anisi, fœniculi, carvi, ana ʒ. iij. flor. lavendulæ, stœchados, & rorism. ana. P. j. nucis moschat. macis, caryophyll. cubebar. granor. paradisi, cardamomi, ana ʒ. ß. cinnamomi ʒ. ij. croci j. ʒ. ß. specierum diambræ, & diamoschi, ana ʒ ij. Contundantur & incidantur, ut artis est, & reponantur in alembico vitreo, desuper affundendo spiritus vini optimè rectificati q. s. ut tribus digitis materia supereminеat. Digerantur in ß. M. per octo dierum spatium, postea distillentur, & aqua servetur in vase vitreo bene clauso.

Si tandem morbus ad declinationem translatus esse videatur, somnusque ille profundus jam discussus fuerit, omissis prædictis remediis, soli roborationi cerebri incumbendum est. Quod satis commodè fiet usu quotidiano opiatæ cephalicæ, pro frigida intemperie cerebri descriptæ. Vel si potentiùs agendum, aqua apoplectica usurpari poterit.

Imprimis verò castorei usus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies ejus gr. iij. vel iv. cum oxymelite simplici, vel scill. exhibeantur. Testatur Trallianus, multos isto morbo victos, hoc solo remedio mortem evasisse.

Exteriùs etiam utiliter admoventur balsama apoplectica, quorum variæ extant formulæ apud Chymiatros. Nos unicam, e. g. hìc tantùm subjiciemus.

℞. Olei nucis moschat. per expressionem parati ʒ. ß. ambræ grisæ, moschi optimi & zibetæ, ana ℈. j. ol. destillati lavendulæ, succini, cinnamoni, rorismar. caryophyll. ana ℈. ß. Misce, fiat balsamum, quod naribus & auribus instilletur palatoque illinatur singulis diebus manè. Ad hanc rem etiam valdè commendatur oleum nucis moschatæ destillatum, eodem modo usurpatum.

Denique in horum affectuum generali curatione diligenter advertendum est, in iis qui fiunt à sanguine, minùs calefacientia medicamenta esse adhibenda, at phlebotomiam largiori manu celebrandam, postea venam frontis aperiendam: tum etiam purgantibus phlegmagogis cholagoga esse adimiscenda.

Qui hisce affectibus semel affecti, ab iisque liberati sunt, in eos ut plurimum solent recidere. Quod ut præcaveatur, frigidior cerebri intemperies corrigenda est, eademque illius cura instituenda, quæ suprà fuit proposita. Eademque via & methodo imminens apoplexia, vel carus, vel lethargus, vel coma præcavebitur. Et si cerebrum valdè refrigeratum est, posi universales vacuationes, aqua apoplectica in usu frequenti esse poterit. Vel etiam uti poterit æger tabellis in sequentem modum compositis.

℞. Ambræ grisæ ℈. ß. olei destillat. anisi, cinnamomi, nucis moschat. ana guttulas iij. olei caryophyll. gutt. j. sacchari in aqua flor. arantiorum dissoluti ʒ. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ. j. vel duas manè.

Pilulæ caput roborantes etiam usurpari poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Cubeb. masticbes, nucis mosch. caryophyll. ana ʒ. j. ambræ grisеæ ʒ. ß. mosch. g. vj. Cum succo majoranæ formentur pilulæ, capiat ℈. j. hora somni, bis in septimana.

Commēdatur etiam, & apud multos in usu est hic pulvis.

℞. Succini albi ʒ. ß. pulv. electuar. diarrhod. abbatis ʒ. ij radic. pœoniæ ʒ. j. ß. Fiat pulvis, de quo capiat ʒ. j. aqua conveniente, ante novilunium.

Utile quoque est nucem moschatam sæpè ore detinere & masticare.

Tum etiam odoramenta sæpè naribus admovenda sunt, & in primis balsama apoplectica.

Aromata in cibis usurpantur: post pastus pulvis digestivus, in curatione frigidæ intemperiei cerebri descriptus.

Si è sanguinis copia affectus soporosus metuitur, illius imprimis quantitas imminuenda est, dandaque sedulo opera, ut hæmorrhoides profluant, quibus nihil utilius esse potest.

His etiam purgationes instituendæ sunt ex senna & rhabarbaro: eaque remedia eligenda, quæ minus calefaciunt.

Si denique ab humore melancholico metuatur apoplexia, fluxus hæmorroidum etiam utilissimus est. Purgantia iterata humoris melancholici, & medicamenta proposita ad roborandum cerebrum, præcipuè verò pulvis ex succino, diarrhodone, & pœonia supra descriptus, etiam conducunt.

CAPUT III.

De Comate Vigili.

Licet coma ἄγρυπνος seu vigil ad soporosos affectus referri soleat; tamen quia longè diversam à cæteris conditionem obtinet, seorsim in hoc capite explicandum est.

Est autem coma vigil affectus, in quo ægri clausis oculis decumbunt, ut dormire videantur, cùm tamen vigilent & delirent, ac si eos tetigeris, statim oculos aperiant, & torvè aspiciant, & iterum delabatur in somnum, quia variis imaginibus & deliramentis impediuntur, ita ut vigilare cogantur. Hunc affectum Gal. medium constituit inter phrenitidem & lethargum, & typhomaniam appellat.

Causa hujus affectus vulgarissima est bilis, pituitæ permista, à quibus humoribus cerebrum, vel tantùm irrigatur, vel tumorem atque inflammationem concepit; unde erysipelas œdematosum, vel œdema erysipelatosum exoritur. Cùm autem ea humorum miscella variis modis & proportionibus fieri valeat, variis in diversis ægrotantibus isti etiam affectus apparent. Si enim bilis in mixtione prævaleat, delirium majus est; & ægri, licèt clausos habeant oculos, minùs dormiunt. Si vero pituita prædominetur, ægri magis dormiunt, minùs delirant, & expergefacti minùs vociferantur ac desipiunt.

Fit etiam coma vigil per sympathiam, à vaporibus biliosis & pituitosis simul mixtis, in cerebrum translatis: quod non rarò solet contingere in febribus ex humorum miscella oriundis, præcipuè hemitritæis, ex tertiana & quotidiana compositis. Non est tamen inconveniens asserere, vapores simpliciter calidos & humidos in febribus satis intensis hunc affectum producere, quia ab humiditate fit somnus, à calore autem vigilia.

Diagnosis hujus affectus ex iis, quæ antea dicta sunt, satis elucescit. Eo enim laborantes clausis oculis permanent, & somnum capere videntur: attamen dormire nequeunt, & se variis modis exagitant, sese subito erigunt, à le-

à lecto surgere nituntur, & iterum in somnium relabuntur. Causarum varietas ex prædictis etiam facilè dignoscitur.

Periculosus affectus maximè censendus est. Sive enim tumore & inflammatione cerebrum afficiatur, grave malum esse consuevit: sive alio quovis modo à prædictis humoribus obsideatur, sive à vaporibus ex febrium malignarum materia oriundis afficiatur.

Deliria vehementiora in comate vigili convulsionem efficiunt. Fiunt enim ab humore vel vapore acerrimo, qui partes nervosas feriendo, convulsionem facile concitare potest.

Curatio comatis vigilis idiopathici iisdem instrumentis perficitur, quibus phrenicis & lethargus curati consuevit. Quod si magis ad phrenitidem deflectat, illius remedia magis adhibentur. Si verò magis ad lethargum inclinet, ejusdem remedia magis usurpantur. Sympathici verò comatis curatio à febris malignæ curatione dependet, à qua sumit originem. Peculiariter tamen remedia, vapores illos à cerebro revellentia & repellentia, usurpanda sunt in principio: ut phlebotomia ex brachio & malleolo, & cyrrhodina fronti & syncipiti admota; quibus accedent clysteres frequenter injecti, cucurbitulæ, tum siccæ, tum humidæ, scapulis, dorso, naribus, & cruribus affixæ, vesicatoria cervici, brachiis, & femoribus admota: & si quid cerebro infixum videatur, derivatio per apertionem venæ frontis, aut birudines, pone aures & temporibus affixas molienda erit, simulque resolutio procuranda animalibus tenellis calentibus, capiti admotis.

CAPUT IV.

De Catocho, seu Catalepsi.

QUædam apud authores confusio reperitur circa cathochi nomen, quod alii pro comate vigili, alii pro catalepsi usurpant. Illis autem occasionem dedit Paulus, qui *lib. 2. cap. 8.* de duplici catocho agit, & primùm sub illius nomine de comate vigili tractat: in fine verò sub eodem nomine, catalepsin explicat. Usu tamen invaluit, ut catochus & catalepsis pro uno & eodem morbo apud omnes propemodum authores habeantur. Latini vulgò congelationem appellant.

Rarissimus est affectus, & admiratione dignissimus, & quicumque ex authoribus aliquem ejus casum viderunt, observatione dignissimum censuerunt, ejusq; historiam descripserunt. Primus omnium Gal. *comment. in 1. prorrhet. sect. 2. p. 56.* ejusdem condiscipuli sui historiam proponit, qui cùm assiduo studio se fatigaret, catalepsi correptus est, *Jacebat*, inquit, *veluti lignum, prorsus reflexus, rigidusque, atque extensus. Videbaturque oculis apertis ita nos intueri, ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoq; eodem tempore quæ loqueremur audire se dixit, quamquam non evidenter, clareque. Nonnulla item & memoria tenens referebat, præsentesque omnes se conspicere dixit: ita ut quorundam actiones recordatus exponeret; sed neque post loqui poterat, neque membrorum ullum movere.* Fernelius verò *lib 3. de morborum partibus, cap 2.* duas refert historias, quæ sic habent. *Unus dum literis & chartis sedulo invigilaret, repente hoc vitio percussus, ita quidem obriguit, ut sedens calamumque digitis premens, oculis in libro defixis, putaretur in eadem studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est, omni sensu atque motu carere. Alterum mortui ritu jacentem invisi, qui neque carnebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam. Facilis tamen inerat respiratio, & quicquid in os ingerebatur, promptè vorabat, è lectulo sublatus solus insistebat, impulsusque incedebat, & quocumque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum vel stabile permanebat. Expressam quamdam dixisses larvam, aut arte progredientem statuam.*

Similes historias videre est apud Schenkium, Marcellum Donatum, Rondeletium, Jacotium, Tulpium, & alios. Ex quibus colligitur, in hoc affectu sensuum internorum & externorum abolitionem, cum membrorum rigiditate ut plurimum reperiri: interdum tamen sensus non esse prorsus abolitos, ita ut ægri colloquentes audiant; interdum etiam membra non esse rigida, sed ad obstantibus flecti posse, & in varios situs moveri.

Causæ hujus affectus variæ assignari possunt. Galen. *comm. Aphor. 3 sect. 2.* frigidæ & siccæ cerebri intemperiei catalepsis generationem tribuit, quæ quidem intemperies partem cerebri posteriorem præcipuè occupat, constipat, & condensat; unde nervi ab ea oriundi etiam condensantur, & tensi ac rigidi evadunt. Talis etiam intemperies totum nervosum genus occupare potest, ab externa vel interna causa producta. Hanc tamen causam nonnulli in dubium revocant, existimantes, talem frigiditatem in vivente corpore reperiri non posse, quæ talem nervis congelationem inferat. Verùm hoc tacitè redarguit Galen. *lib. de diff. morb. cap. 5* ratione ab experientia desumpta, his verbis. *Nam ii quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, tetanosq; appellant, nonnulli vero his passionibus, quas congelationes nominant affliguntur.* Docet igitur Galen. à frigore externo catalepsin generari posse. Et ratio facile persuader, in iis, qui in itinere ex intenso frigore rigescunt & intereunt, rigiditatem mortem præcedere, atque adeò minorem frigiditatem eam posse inducere, quàm sit illa, quæ mortem inducit. Sicque congelatio nervorum, seu catalepsis à frigida intemperie produci poterit, quæ citiùs talem affectum pariet, si siccitatem comitem habuerit.

Frequentius tamen generatur hic affectus ab intemperie frigida & sicca, cum materia conjuncta. Illa autem materia est humor aut vapor melancholicus, à quibus constipatio partis cerebri posterioribus, & nervorum tensio, atque rigiditas inducitur, non solùm qualitate sua frigida & sicca; sed etiam quantitate, quæ replendo distensionem facit.

Aetius *lib. 6. c. 4.* à sanguine etiam fieri posse catalepsim asseruit, cui subscribit Rondeletius, dicens: illud contingere, quando venæ & arteriæ cerebri opplentur, unde rigescit corpus, & distentum, in modum corporum à frigore congelatorum conspicitur. Hanc sententiam confirmat historia nobilis mulieris febre synocho laborantis, quæ 16. die catalepsi correpta est, sed largo tandem fluente è naribus sanguine, liberata.

Sennertus novam excogitavit causam, quam dicit esse spiritum quendam congelantem, à quo spiritus animales figuntur & immobiles redduntur. Illam autem vim congelativam & fixativam ab intemperie frigida & sicca dependere negat; sed à qualitate quidam occulta exotiri asserit, cujusmodi spiritus congelantes in Macrocosmo reperiuntur, ut in fulmine, à quo interdum homines rigidi, & veluti congelati redduntur; quemadmodum refert Cardan. octo messores sub quercu cœnantes fulmine percussos fuisse, & eandem figuram corporis servasse, ut unus comedere videretur, & alter manum poculo admovere, alius bibere, licet omnes essent exanimati. Vulgò etiam asserunt, vinum in dolio à fulminis spiritibus interdum congelari; in terræ motibus aliquando spiritus quosdam è terra erumpere, à quibus homines & reliqua animalia repentè consistunt & rigida manent. Addit Sennertus, vim congelandi in nitro & pluribus mineralibus insignem reperiri. Exempla eorum non affert. Nos unum proponibus ex plumbo desumptum, cujus vapor mercurium ita figit & congelat, ut malleabilis evadat. Hoc Sennerti inventum non esse prorsùs recipiendum; nisi ille hanc unicam catalepseos causam statuens, reliquas omnes expungeret. Quæ enim à Galeno, aliisque præstantissimis Medicis stabilita sunt, temere non sunt rejicienda. Neque ulla necessitas cogit ad causas occultas confugiendi, quando manifestæ habentur, talem affectum producendi capaces, ut in earum enumeratione satis demonstratum est. Et cùm Sennertus hujusmodi spiritum congelantem ab humore melancholico excitari dicit, illius sententia à communi parum distat, quæ humori aut vapori frigido & sicco, atque adeò melancholico, catalepsis generationem tribuit.

Diagnosis hujus affectus satis manifesta est ex historiis supra ex Galen. & Fernel. propositis. Malum enim subito hominem invadit, eumque in statu detinet, in quo primò eum offendit. Sicque immotum servat, ac si congelatus esset. Diversitas verò symptomatum, in differentiis proposita, sensibus discernitur.

Prognosis hujus affectus eadem propemodum instituenda est, qualis in soporosis affectibus fuit proposita. Nempè affectum esse periculosum, & pro majori aut minori intensione symptomatum, majus aut minus portendere periculum.

Curatio autem duplex instituenda est: una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo ad ægrum excitandum conveniunt ea remedia, quæ in soporosis affectibus descripta sunt. Extra paroxysmum curatio me-

lan-

lancholiæ hic omninò conveniet, si catochus ab humore aut vapore melancholico generetur: quæ quidem causa frequentissima est. Si autem frigida intemperies sola, à causa externa vel interna producta, huic malo originem dederit; quæ illam emendant remedia, è capite primo hujus libri erunt depromenda. Ac denique, si copia sanguinis hunc affectum generet, vel foveat, illius imminutio per venæ sectionem erit consentanea.

Victus ratio calefaciens & humectans præscribenda erit, sicut in affectibus ab humore melancholico oriundis.

CAPUT V.

De Paralysi.

PAralysis est privatio motus & sensus, in quibusdam partibus, ob impeditum influxum spirituum animalium.

Variæ sunt illis differentiæ: Vel enim omnes, quæ sub capite sunt, partes occupat & παραπληγία dicitur, vel dimidiam tantùm corpotis partem, & ἡμιπληγία nominatur: vel unicam tantùm particulam obsidet, & paralysis particularis appellari solet. Quamvis nonnulli auctores paralysim, hemiplegiam, paraplegiam, paresim & resolutionem, pro una & eadem motus & sensus privatione, quæ dimidiam corporis partem occupat, indiscriminatim usurpent.

Duplex iterum paralysis constituitur. Una perfecta, in qua sensus & motus omninò abolentur. Altera imperfecta in qua functiones illæ tantùm imminuuntur. Et si levis sit earum imminutio, nondum paralysis, sed torporis vel stuporis nomen obtinet: quia via est ad veram paralysin, & prodromus illius.

Alia est species imperfectæ paralysis, quando motus læditur illæso sensu; vel vice versa.

Causæ paralysis in genere sunt omnes, quæ spirituum animalium influxum in nervos, & musculos impedire possunt.

Omnium frequentissima est humor pituitosus, qui nervos obstruendo, comprimendo, densando vel refrigerando, dictum spirituum animalium influxum prohibere solet.

Humor ille pituitosus influit à cerebro in nervos & medullam spinalem. Sic apoplexia levis degenerat in paralysin, quia humor illam efficiens, è cerebro excutitur in medullam & principium nervorum, sicque vel in eorum substantiam se insinuat, meatusque insensibiles, per quos spiritus influunt, occludit; vel per cavitatem vertebrarum dorsi descendens, & spinalis medullæ ac nervorum ductus sequens eos comprimit & angustat, sicque spirituum animalium commeatum etiam impedit. Potest etiam idem humor frigiditate sua nervi substantiam densare, ut deinceps spiritibus animalibus pervia non sit. Ac denique simplici intemperie frigidiorique humidiori, spirituum influxum impedire potest, quandoquidem, dum nativum nervi temperamentum, & calor illius insitus, à nimia refrigeratione destruuntur, spiritus animalis officio suo fungi non potest. Calor enim illius influens, cum partis calore insito conjungi debet, ad propriam illius actionem obeundam.

De aliis humoribus controvertitur, num paralysis causæ esse possint? Attamen licèt infrequentiores sint, non sunt omnino abdicandæ.

Trallianus *lib.* 1. *cap.* 6. refert quemdam in paralysin ex mœrore incidisse: deinde sumpta hiera adeò læsum, ut totus immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipsum redderent, usus fuisset: maximè verò balneis compluribus, & unctionibus ex hydrelæo.

Paulus *lib.* 3. *cap.* 28. & 43. paralysin proponit ex colica bilioſa, cui refrigerantia maximè conferunt. Et nostro sæculo notissima est colica Pictonum, quæ in paralysim ut plurimùm degenerat, eamque ab humore bilioso produci apud omnes in confesso est, de qua fusiùs agetur in colici doloris theoria.

Ejusdem rei exemplum proponitur à Foresto *observ.* 97. *lib.* 10. cujusdam adolescentis cum earundem partium extenuatione & atrophia. Qui cum calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuo rueret, tandem solis humectantibus assumptis & admotis ab eo restitutus est.

Ratio id ipsum convincit. Bilis enim melancholica, & quivis alius humor in nervos influens, meatus eorum insensibiles occludere potest, si eorum intervora petat vel eosdem comprimere, si extrinsecus ambiat.

Neque rationes Rondeletii, contrarium sentientis, ullo modo convincunt, dum ait, bilem & melancholiam siccare potiùs quàm emollire nervos, bilem ad convulsionem, magis, mordendo & vellicando, quàm ad paralysin faciendam esse idoneam: siquidem emollitio nervorum ut in paralysi à pituita concedi potest, in omni tamen paralysi necessaria non est; licèt vulgò paralysis nervorum resolutio nominetur, cùm illius essentia a sola privatione influxus spirituum animalium dependeat, quæ dum à compressione nervorum, aliisque causis producitur, eorundem emollitio ad illius generationem minimè concurrit. Hujus autem relaxationis & emollitionis nervorum opinio inde exorta est, quod partes paralyticæ, tensione destitutæ emollitæ videantur. Motus enim membrorum fit per tensionem musculorum & contractionem versus suam originem: qua tensione cessante, resoluta dicuntur, licèt nulla humectatio aut emollitio extraordinaria illis acciderit. Deinde cùm bilis variæ sint species, variique gradus, non est necesse, ut omnis talem habeat acrimoniam quæ convulsionem efficere valeat. Adde quod varia sit humorum permixtio: & pituita, aut serosus humor bili paralysin producenti misceri possit, quæ illius acrimoniam contemperet. Talis permixtio in febribus tertianis nothis præcipuè contingit, quales esse credibile est eas, quas dicit Fernelius in paralysin migrare.

Denique res manifesta evadit ex paralysi scorbutica, quæ convulsionem sæpè habet comitem, ut docet Eugalenus multis in locis, & Sennertus *lib. de scorbuto, cap.* 5. Et licèt verus scorbutus Gallis penè ignotus sit, non rarò tamen scorbuticas quasdam affectiones nobis videre contigit, in quibus nonnulla hujus morbi symptomata elucebant. Unde duo exempla paralysis scorbuticæ, cui convulsiones frequenter superveniebant, recensuimus in observationibus nostris, nempe observatione 74. cent. 1. & observatione 98. cent. 2.

Aliæ causæ paralyseos, minùs frequentes, variæ esse possunt. Ac primùm, frigida & humida intemperies nuda & sine materia, tum spiritus congelando, eorum influxum impedire potest, tum nervi temperiem destruendo eum reddere potest ineptum ad spirirum animalem recipiendum. Eaque excitari potest ab aere ambiente frigidiore, & cujusvis rei frigidæ contactu, quemadmodum docet Galen. 4. *de locis aff. cap.* 4. quendam tempore frigido ac pluvioso, cùm madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralysin incidisse, nervis nimirum, qui à spinali medulla ad manum feruntur, refrigeratis & humectatis.

A vi etiam narcotica, medicamentis, venenis, & ipsis interdum humoribus insita, paralysin generari posse. Neoterici nonnulli censuerunt: & ab hac causa produci paralysin existimant, quæ ex contactu torpedinis exoritur, quamvis ab hoc animali stupor quidam potiùs, quàm vera paralysis excitari soleat. Ejusdem generis est, quæ à contactu hydrargyri contingit auri fabris, & iis artificibus, qui specula parare solent, quod Venetiis frequenter conspicitur. Vinum etiam virtute narcotica censetur à Platero stuporem & paralysin inducere, licèt alii aliter sentiant. Fernelius tamen huic sententiæ favere videtur, asserens loco suprà citato, se vidisse aliquando universam corporis cutem, ex crapula & violentia stupore affectam. Et Petrus Fabius Diversus *in notis in Altimarum, cap.* 24. refert historiam cujusdam tonsoris, qui cùm vino & gulæ nimium indulsisset, nocte media expergefactus, incidit subitò in paralyn omnium corporis partium intra faciem existentium: in qua adeo motus & sensus erant deperditi, ut nec acu profundè perforatus, nec gladiolo scarificatus quicquam sentiret. Hic tamen solutus in totum ebrietate & crapula, intra tertium diem omnino sanatus est, factis tantummodo nonnullis revulsionibus ac inunctionibus quibusdam resolventibus ad spinam. Attamen hic author non virtuti narcoticæ, sed vaporibus crassis, ex crapula oriundis, & nervos obstruentibus, paralysis hujus generationem adscribit. Quam causam supra propositis addere, non est à ratione alienum. In humoribus etiam corruptis, & malignam qualitatem adeptis, vim narcoticam residere, in soporosorum affectuum expositione ostensum est: qui humores, si ad nervos deferantur, actionem eorum labefactare possunt. Et cum humores scorbutum producentes malignam qualitatem adepti sint, vis illius narcoticæ possunt esse participes, quæ etiam ad paralysin

scor-

scorbuticam efficiendam concurrere potest, quamvis sola obstructio, vel compressio, ad eum affectum producendum sufficiat, ut anteà monuimus.

Tumores etiam, juxta spinam aut nervos concreti, eos comprimento, paralysim sine dubio efficere possunt.

Sic etiam præcisio nervorum, & quæcunque continuitatis solutio eundem effectum patit.

Luxatio vertebræ, aliorumque articulorum, spinam & nervos comprimendo, idem præstat.

Ac denique condensatio nervorum spirituum influxum impedire potest; eaque fit, vel exsiccatione nimia, vel ab humore crassiori terrestriori, eorum substantiæ imbibito. Sic in elephanticis perit sensus multarum partium, propter earum densitatem nimiam, quæ inducitur ab alimento crasso & terrestri, quo illæ nutriuntur.

Causæ differentiarum ita se habent. In perfecta paralysi, quæ integram motus & sensus privationem supponit materiæ morbificæ copia major est, quæ integram nervi obstructionem, vel adstrictionem producit: in imperfecta verò minor, quæ spirituum animalium influxum penitus non impedit, sed aliquam eorum portiunculam commeare sinit.

Motus læditur interdum illæso sensu, quia ad motum efficiendum major virtus requiritur, quàm ad sensum. Sentire quippe est quoddam pati; motus verò in actione omninò consistit. Sensus autem læditur illæso motu, quia in aliquibus partibus nervi, aut eorum remuli, sensui inservientes, motui non inserviunt, quemadmodum illi, qui ad cutem feruntur. Si igitur illi nervi tantum afficiantur, solus sensus læditur. Quod tantùm contingit in paralysi particulari, quæ unicam particulam occupat. Si enim afficiantur nervi insigniores, qui ad musculos feruntur, non potest lædi sensus, illæso motu.

Diagnosis hujus affectus ad tria dirigenda est; affectus speciem, partem affectam, & causam affectum producentem. Affectus species per se notissima est, cùm motus impotentia, & sensus privatio, aut imminutio, oculis ipsis pateant.

Partis affectæ dignotio difficilior est; ea tamen universa ex anatome desumitur, in qua nervorum origines & insertiones docentur.

Si enim pars faciei dextra vel sinistra resolvatur, reliquis partibus illæsis; cerebrum tantùm afficitur secundùm eam partem, à qua nervi ad partes eas deferuntur. Si verò partes capiti subjectæ una cum facie lædantur; spina dorsi & cerebrum afficiuntur. Et si partes subjectæ lædantur facie illæsa, in sola spina vitium consistit. Et quidem in principio illius; si omnes simul lædantur. Si verò dimidia pars corporis paralytica sit; dimidia tantum spinæ portio obsidetur. Cruribus resolutis, affectio est circa finem spinalis medullæ, juxta vertebras ossis sacri. Sic in cæteris inquirendus est locus, quo nervi exoriuntur, qui ad partem paralyticam deferuntur.

Aliquando etiam causæ externæ inquisitio ad loci affecti dignotionem plurimùm confert: cujus rei exempla duo apud Galenum inveniuntur, quorum unum suprà propositum est *ex 4. de loc. affect. c. 4.* cujusdam hominis qui cum tempore frigido ac pluvioso madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralysim incidit. Alterum habetur *1. de loc. affect. c. 5.* de Pausania Syro, qui in tribus digitis sensum amiserat. Quem cum Galenus è vehiculo in dorsum prolapsum cognosceret, conjecturam fecit, in primo exortu nervi post septimam vertebram prodeuntis, partem quamdam ab ictu fuisse læsam. Ideoque medicamentum digitis frustrà admotum, huic parti apposuit; & curatio subsequuta est.

Causarum diagnosis ex causis procatarcticis, morbis prægressis, & temperamento ægrorantis eruitur. Atque adeo, causæ externæ refrigerantes & humectantes prægressæ, ætas senilis, aut temperamentum pituitosum, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, apoplexia præcedens à frigida intemperie & humore pituitoso, morbum exoriri significant.

Paralysin verò à bilicoso humore, aut melancholio exoriri, testantur febres prægressæ, & interdum præsentes; temperamentum biliosum, aut melancholicum, tempus æstivum vel autumnale, usus aromatum, salsorum, aliorumque ciborum calidiotum: animi pathemata gravia & diuturna; humorum biliosorum aut melancholicorum, vel seri acidi aut acris excretio. Fluxiones acres in varias partes decumbentes, & dolores in iis concitantes; ac denique cum motus & sensus imminutione adsunt dolor & convulsio; & laborantes à calefacientibus & exsicantibus remediis læduntur: à frigidis & humidis juvantur. Tumores, luxationes, & solutiones continui, paralysin efficientes, per se satis innotescunt.

Quod ad prognosin attinet, paralysis ab humore pituitoso, nervorum substantiæ impacto genita, curatu difficilis est: quia agerrimè discutitur propter frigiditatem partis & situm spinæ nervorumque profundum, ita ut ad eas partes vis remediorum integra pervenire non possit. Et cum diuturnus eorum usus necessarius sit ægri ut plurimum tædio affecti, curationi adeò protractæ subjicere se nolunt.

Paralysis apoplexiæ succedanea rarissimè curatur, & plerumque in apoplexiam iterum degenerat, ex novo ejusdem materiæ ad cerebrum affluxu, quod ex priori morbo debilitatum est.

Tremor paralysi superveniens, salutaris. Significat enim meatus nervorum aliquo morbo aperiri, per quos aliquid spiritus animalis, ad musculorum morum efficiendum, transire incipit.

Si pars paralytica calore actuali prædita sit, sanitatis spes est, si verò actu frigida continuò sentiatur, difficillimè curatur.

Atrophia, aut insignis extenuatio, parti paralyticæ adveniens, & pallor ingens, curationis spem adimunt. Non solùm enim spiritus animalis defectum, sed & calorem naturalem propemodum extinctum arguunt.

Si resoluti lateris oculus imminuatur, exigua curationis spes est: summam enim spirituum penuriam in ea corporis parte significat.

Crurum & pedum resolutio faciliùs curatur, quàm partium superiorum: quia illi nervi duriores ac robustiores sunt.

In senibus paralysis incurabilis est, ob caloris nativi inopiam.

Hyemis tempore paralysis curari nequit; verè autem & æstate curatio obtineri potest: si cetera consentiant.

Paralysi febris valida superveniens, bona: materiam enim morbificam absumere potest.

Paralysi debili & recenti diarrhœa superveniens, bona: dicit enim Rhasis *1. contin.* se multos paralyticos ex diarrhœa superveniente curatos vidisse.

Curatio paralysis juxta varietatem causarum varianda est. Et cùm ut plurimum fiat à pituita & frigida intemperie, hujus causæ ablationi præcipuè incumbendum est. Hæc autem ab universali totius corporis evacuatione inchoanda est.

Et quidem quod ad venæ sectionem attinet, vix ea conferre potest, cùm sanguis non peccet, sed pituita: & plerumque hoc malum senibus, pituitosis, natura frigidis accidere soleat: Si tamen crudi sanguinis copia humorem pituitosum producere videatur, eumque fovere; venam in brachio partis sanæ aperire licet: attamen parca manu, ne languidus calor extinguatur.

Prætermissa igitur phlebotomia, aut parca manu, ut dictum est, celebrata: reliqua curatio inchoanda est à sublatione causæ antecedentis, quæ est frigida cerebri intemperies. Ejus curatio eadem omninò instituenda est, quæ antea fuit proposita, per apozemata, pilulas, diætam sudorificam, sacculos, emplastra, errhina, sternutatoria, apophlegmatismos, vesicatoria, pulverem cephalicum, cucufam, suffumigium, syrupum magistralem, pilulas usuales, opiatam, roborantem, caustico, pulverem digestivum, & aquas thermales.

Diæta ad hunc affectum parari debet ex decocto guaiaci solius & corticis ejusdem. Post cujus haustum admovendi partibus paralyticis, latetes igniti, extincti in decocto cephalico, facto in vino albo cum pauco aceto, & involuti linteo, ut partium calor languidus excitetur. Et quarto, aut quinto quoque die purgatio repetenda. Melius tamen erit, si decocto sudorifico purgans præmittatur ad xv. dies, ut tota humorum crudorum saburra meliùs educatur, ac postmodùm illorum reliquiæ per habitum corporis discutiantur. Illud autem ita parari poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci ℥. iii. cort. ejusdem ℥. j. aquæ fontis ℔. viij. infundantur per xxiv. horas. Deinde ebulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem, sennæ mund. ℥. j. turbith, hermodact. ana ℥. ij. Colaturæ capiat. ℔. ß. mane, sine sudore per xv. dies.

Causticum applicetur occipiti vel brachio sano, si alterum sit affectum, utrique, si tibiæ tantùm laborent.

Post

Poſt diætam utatur, pro potu ordinario, bocheto ex guaiaco, vel hydromelite, in quo tantillum roriſmarini bullierit, à vino abſtinendo, quod in hoc affectu valdè nocivum eſt. Si tamen ægrum vini cupiditas teneat, betonica & ſalvia in eo infundantur. Et longe efficacius erit ſi tempore vendemiarum prædictæ herbæ in dolium vino recenti plenum conjiciantur.

Si affectus ſit contumax, poſt diætæ uſum, omiſſis ſyrupo magiſtrali, & pilulis uſualibus prædictis, fortiores uſurpandæ ſunt, in hunc modum compoſitæ.

℞. Maſſæ pilul. fœtidar. maj. r. & cochiar. min. an. ʒ ß. trochiſ. calhandal. gran. iv. Capiat ſemel in ſeptimana.

Sed quia humor ante quamlibet purgationem præparatione indiget; ideò per biduum, aut triduum, ante ſingulas doſes pilul. capiat ℥. iij. vel iv. aquæ ſequentis, manè duabus horis ante paſtum.

℞. Raſur. ligni guaiaci ʒ. iv. corticis ejuſdem ʒ. i. radic. ſaſſæ patil. ʒ. i ß. rad. chinæ ʒ. i. ligni ſaſſafras ʒ. v. ligni aloes, galang. an. ʒ i. ß. rad. angel. pæoniæ, fæniculi, an. ʒ. iiij. ſem. pæoniæ ʒ ij. Infundantur per 24. horas in aquæ fontis ℔. vi. vini alibi ℔. iv. Poſtea adde fol. betonicæ ivæ art. ſalviæ, an. M. i. flor. tiliæ, primulæ veris, ſtæchad. & anthos, an. P. ij lavendulæ P. i. theriacæ ver. ʒ. ß. ſem. & cortic. citri. an. ʒ. ii. ʒ. polypod. ʒ ß. cinnamomi ʒ v. Fiat ſecundum artem deſtillatio in B. M. pro ℔. ij. ß. liquoris deſtillati, adde manus Chriſti cum oleo cinnam. paratæ ʒ. iv. Vel loco illius aquæ, opiata caput roborans, in frigida cerebri intemperie deſcripta, uſurpari poterit. Sed multò efficacius, & cum majori fructu, opiata Montagnanæ, in epilepſiæ curatione deſcripta.

Cæteris purgantibus parum proficientibus, haud erit inutile ad vomitoria chymici tranſcendere, ſi æger ſatis robuſtus ſit; qualia in ſoporoſis affectibus fuere propoſita. Illa enim humores contumaces ex alto trahunt, & morborum interdum, qui vulgaribus remediis extirpari nequiverunt, curationem abſolvunt.

Diebus vacuis ab uſu aliorum remediorum, utatur opiata cephalica, deſcripta in curatione frigidæ intemperiei cerebri, vel aqua apoplectica, vel tabellis pro ſoporoſis affectibus propoſitis.

Poſt univerſales evacuationes ad topica veniendum eſt quæ & parti reſolutæ applicanda ad calorem & ſpiritus revocandos; & ſpinali medullæ, ubi ut plurimùm mali cauſa hæret, ad eam exſiccandam & diſcutiendam.

Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur ſed leniter: ne quod de naturali calore & ſpiritibus attractum eſt, iterum diſſipetur.

Cucurbitulæ etiam applicentur capitibus muſculorum partis affectæ, eæque ſint anguſtioris orificii & cum multa flamma adhibeantur: nec tamen diu affixæ maneant, ne quod attractum eſt, diſſipetur. Poſtea emplaſtr. ex pice & reſina pini applicetur, ut quod attractum eſt, ibi conſervetur. Vel membrum reſolutum urticis viridibus leniter percutiatur, aut ipſi ſinapiſmi imponantur, donec pars tubeſcere incipiat, ea tamen non ſunt tamdiu in parte relinquenda ut veſicas excitent, ſic enim ſpiritus & ſanguis diſſiparentur: ſed tamdiu ſolùm donec pars rubicunda digito preſſa non albeſcat, ſed rubicunda permaneat.

Poſtea inunctiones fiant & parti affectæ, & ſpinali medullæ, oleis, unguentis & balſamis, quorum deſcriptiones apud Auctores numeroſæ habentur. Ad hanc rem peculiaris eſt efficaciæ balſamum Guidonis quod apud Pharmacopœos noſtros perpetuò paratum invenitur. Hoc vel ſolo utimur, vel cum aliis permixto in hunc modum.

℞. Ol. vulpini, lumbricorum & de caſtoreo, ad ʒ. i. balſami Guidonis ʒ. iij. aquæ vitæ ʒ. ß. olei roriſmar. deſtill. ʒ. i. ß. Miſce, fiat linimentum, quo inungatur tota ſpina dorſi, & partes reſolutæ calidiſſimè, ſupertegendo eas linteis calidiuſculis. Sequens etiam unguentum à Valeriola in obſervationibus plurimum laudatur.

℞. Fol. ſalviæ, majoranæ, betonicæ, lauri, roriſm. & primulæ veris, an. M. i. radic. acori veti, & ireos recentis, an. ʒ. iij. olei vulpini, de nuce indica, & rutacei, an. ℔. i. olei terebinthinæ ℔. ß. vini potentiſſimi ℔. i. aquæ vitæ ℔. ß. Coquantur ſimul ad vini conſumptionem, & colentur. Colaturæ adde ſerapini, opopanac. bdellii, an. ʒ. ij. caſtorei ʒ. ß. macis nucis moſchat. ſtyracis calamitæ, benzoini, an. ʒ. iij. piperis longi, pyrethri, an. ʒ. i. axungiæ cati pinguioris, axungiæ ſerpentis, & anſeris, an. ʒ. i. medullæ cruris bovis ʒ. ij. ſuccorum ebuli, ſalviæ, & M[illegible]iſſæ, an. ʒ. iv. ceræ propoleos ʒ. ij. Miſce, & cum ceræ ſ. q. in prædictis oleis liquatæ reducantur omnia ad formam unguenti mediocris conſiſtentiæ, quo univerſa dorſi ſpina calidè inungatur, deſuper admotis lanis mollibus, vel linteis calidis.

Majoris etiam efficaciæ, & minoris operæ unguentum parari poteſt in hunc modum.

℞. Succi ſcillæ ʒ. iv. ſucci cucumeris ſylveſtris, ſucci rutæ, an ʒ. i. euphorbii, caſtorei, ſagapeni, ammoniaci, bdellii in aceto ſolutorum, ad ʒ. i. ß. myrrhæ, thuris, pyrethri, nitri, an. ʒ. i. olei ſambuci, terebintinæ, & de euphorbio, an. ʒ. ß. ceræ q. f. Fiat unguentum ſecundùm artem.

Hujuſmodi linimentis præcipue utendum eſt tempore diætæ, poſt deterſum ſudorem, & in uſu thermarum etiam poſt ſudorem; quia tunc temporis pori cutis & partium reſerati, unguenti penetrationem faciliùs admittunt.

Lintea poſt inunctiones applicanda ſuffumigentur, & incaleſcant ſuffitu ſequenti.

℞. Succini, maſtiches, myrrhæ, an. ʒ. i. thuris ϑ. ii. caryophyll. nucis moſchat. cinnam. macis. an. ʒ. ß. ligni aloes ϑ. ß. Pulverizata irrorentur ſpiritu vini, poſtea exſiccentur, & iterum irrorentur quinquies, & exſiccentur. Et fiat pulvis, qui injiciatur prunis pro ſuffumigio.

Si his malum non cedat, cerata & emplaſtra ſupra ſpinam dorſi erunt applicanda.

℞. Maſſæ empl. de beton. de melilot. & de baccis lauri, an. ʒ. i. thuris ʒ. ß. caſtorei, euphorbii. an. ʒ. i. ſem. nigell. naſturtii, ſinapi, redic. pyrethri, ſalis nitri, ana ʒ. ß. Cum oleo de lateribus redigantur in formam emplaſtri, quod ſuper alutam extenſum applicetur. Longè majoris erit efficaciæ emplaſtrum in hunc modum compoſitum.

℞. Picis navalis, galbani, ſagapeni, & gummi ammoniaci, an. ʒ. i. radic. Pyrethri, & ſem. ſinapi, an. ʒ. ß. euphorbii. ʒ. ii. ceræ flavæ ʒ. iii. olei terebinth. q. f. Fiat maſſa emplaſtri.

Sudores quoque in parte provocare utile fuerit, per evaporationes ex decocto herbarum & radicum cephalicarum, cum vino albo ita parato, ut halitus partem affectam attingant. Si nimirum decoctum calens in vas aliquod infundatur, in quo æger jejunus ita ſedeat contectus, nec decoctum attingat, ſed vaporem tantùm excipiat. Vel in balneo ſicco, quod ſtupham vulgò appellant, vapor ex decocto prædicto, ſilicibus candentibus inſperſo, excipiatur.

Ad ſudores hujuſmodi movendos, valde commendatur decoctum rad. barbanæ, ſeu lappæ majoris. At noſtrates mulieres ad hos affectus, & dolores artuum diuturnos, utuntur decocto ebuli, quo ſudores copioſi eliciuntur. Ubi æger ſatis ſudarit, in lecto componatur, exhibita theriacæ ʒ. i. cum aqua conveniente. Ejuſmodi autem balneis bis, aut ter in ſeptimana utendum eſt. Autumni quoque tempore, vinaceis efferveſcentibus membra per horam unam aut longius ſpatium immergere, & poſtea linimento convenienti inungere, toto vindemiarum tempore, ſummè utile fuerit.

Denique thermæ ſulphureæ, nitroſæ, & bituminoſæ ſupra recenſitæ, maxime conveniunt, & reliquorum remediorum vires plerumque ſuperare ſolent, ſi iis æger utatur per aliquot dies in potu, balneo, & lotione capitis, & poſt ſudorem, ungatur linimentis prædictis.

Chymici commendant multa remedia ad hujus morbi curationem. Ex quibus non infimum locum obtinet elixir proprietatis, ſpiritus tartari, & balſamum galbani.

Toto morbi decurſu partes reſolutæ probè muniantur pellibus vulpinis, leporibus, agninis, & ſimilibus.

Paralyſis verò, quæ, a bilioſo humore, aut melancholico producitur, eandem curationem poſtulat, quæ ad melancholiam hypochondriacam præſcripta eſt: ita tamen, ut in affectu magis bilioſo, remedia magis ad frigiditatem inclinantia eligantur.

CAPUT VI.

De Convulſione.

SPaſmus, ſeu convulſio, eſt nervorum muſculorumque, versùs ſuam originem, involuntaria & perpetua retractio.

Duplex autem eſt convulſio. Altera propriè dicta, cui jam propoſita definitio competit: Altera impropriè, quæ potius motus convulſivus dici debet. Eæ ita diſtinguuntur, quòd in vera convulſione retractio muſculorum ſit perpetua, ſeu continua & indefinens; in motu verò convulſivo interpolata. Præterea in vera convulſione membrum eſt immo-

immobile; in motu convulsivo varie agitatur ut in epilepsia, quæ inter motus convulsivos principem locum obtinet.

Differunt etiam inter se ratione causarum. Vera enim convulsio fit à repletione & inanitione: motus verò convulsivus ab irritatione. Denique in eo distinguuntur quod convulsio à solo morbo fit; motus verò convulsivus à sola facultate. Quæ ut rectè à junioribus intelligantur, sciendum est ex Gal. 2. *de sympt. caus. c.* 1. depravati motus symptomata inter se distingui, quòd alia solius naturæ sint opera, quæ tamen à morbosa quapiam causa violenter moveri sit coacta: alia morbosos comitentur affectus, natura ad eorum generationem suppetias minimè ferente: alia denique concurrente simul natura & morbo fiant. Naturæ autem nomine Galenus facultatem intelligit. Facultatis ergo opera sunt sternutatio, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Unius autem morbi opera sunt palpitatio, & convulsio. Utriusque verò, morbi scilicet & facultatis opera sunt, tremor & imperfecta resolutio.

Ex Galeni dictis supra positis gravis difficultas emergit, cùm ille singultum recenset inter opera, quæ à facultate fiunt: Fit enim perpetuò ab irritatione, & est motus convulsivus: convulsionem verò inter opera, quæ à solo morbo fiunt, Gal. recenset. Attamen Hippoc. *Aphor.* 39. *sect.* 6. convulsionem & singultum à repletione & inanitione fieri affirmat; cùm tamen repletio & inanitio veram tantùm convulsionem efficiant. Ad cujus difficultatis resolutionem dicendum est repletionis nomen latè sumptum, irritationem etiam comprehendere, juxta multorum authorum sententiam; quia causæ irritantes materiales sunt, atque adeo replent aliquo modo partes, in quibus continentur. Sed hoc modo repletio non est causa proxima singultus; sed tantùm mediata, quatenus partem, in qua est, quantitate vel qualitate sua irritat ad expulsionem.

Denique sciendum est, & diligenter annotandum, Hippocratem & Galenum motum convulsivum communi & generico convulsionis nomine simpliciter enunciare: ita ut non nisi per supra positas differentias, invicem distingui possint.

Vera autem convulsio rursum dividitur in universalem, qua totum ferè corpus contrahitur; & particularem, qua certum aliquod membrum convellitur.

Universalis, vel causam habet in cerebro; quando nimirum cum universo tempore, musculi etiam faciei convelluntur, vel in exortu spiritualis medullæ, cùm musculi caput & spinam moventes, vel anteriores, vel posteriores, vel utrique convelluntur: unde tres exurgunt convulsionis differentiæ. Prima Emprosthotonos dicitur, quando corpus cum cervice & capite violenter ad anteriora contrahitur, ut mentum pectori annectatur, & corpus carinam navis referre videatur, imò verò interdum in arcum contorqueatur, quandoque in orbem, ægrique caput genibus annexum habeant. In hac differentia duo musculi, caput ad anteriora flectentes, præcipue afficiuntur. Secunda Opheſtotonos nominatur, quando corpus ad posteriora convellitur, & in ea musculi duodecim caput extendentes, aut eorum nonnulli convelluntur. Tertia Tetanos dicitur, quando musculi & nervi, tam anteriores, quàm posteriores contrahuntur æqualiter, parteſque ab oppositis musculis extractæ, velut in æquilibrio positæ, rigidæ & erectæ permanent, & ille motus Tonicus appellatur; qui omnium violentissimus est, cùm ex omnium musculorum contentione oriatur.

Particularis convulsio fit ex contractione musculi partis alicujus, à nervo illius motioni destinato, malè affecto & interdum ab affectu vel symptomate particulare nomen sortitur. Sic convulsio musculorum oculos moventium, strabismus nominatur: mandibularum & musculorum temporum, τόϊσμος dicitur: oris convulsio, ex contractione lati musculi, ex una tantùm parte oriunda, spasmus cinicus, convulsio canina, & oris tortura nominatur, si verò in utraque parte contractio fiat risus sardonicus appellatur. Interim tamen oris tortura sine convulsione contingit; nempe ex paralysi alterius musculi, quo relaxato, ejus antagonista os ad partem sanam contrahit, & distortio in ea apparet, quæ convulsio impropriè nominatur. Musculorum penis convulsio, satyriasis vel priapismus dicitur. Reliquæ verò convulsiones propriis nominibus destituuntur.

Causæ veræ convulsionis immediatæ, juxta Hippocratis, & Gal. placita ad repletionem & inanitionem referuntur ut antea dictum est. Et confirmatur hæc doctrina exemplo chordarum, quæ in lyris & citharis tendi consueverunt: quod sæpè & elegantissimè inculcatur à Galeno, nempe *lib. de tremore, palpit. & convulſ. cap.* 8. *tertio de locis affectis, cap.* 6. *ſecundo de ſymptom. cauſ. cap.* 2. *& comment. Aphor.* 39. *ſect.* 6. Dum enim chordæ ab humore replentur, quod in austrinis constitutionibus solet contingere, tenduntur & disrumpuntur. Si verò præter modum arescant, ut in constitutione Aquilonia fit, contrahi, & disrumpi etiam contingit. Eodem modo lora, prope ignem siccescentia, tenduntur & contrahuntur. Idem nervis omnino solet contingere, qui vel ab humore repleti, vel nimium arefacti, tenduntur & contrahuntur, & musculos simul, ad quos inseruntur, retrahunt ad suum principium, unde totum membrum convellitur.

Causæ mediatæ convulsionis, quæ repletionem aut inanitionem efficere possunt, variæ sunt. Ac primùm causæ repletionis referuntur à Galeno, *lib. de tremore, capite ultimo*, ad humoris pituitosi affluxum & inflammationem. Humor pituitosus ad nervos influens eos distendere censetur secundùm latitudinem, unde secundùm longitudinem contrahi necesse est.

Verum hìc gravissima sese offert difficultas, quænam scilicet differentia sit constituenda inter causam paralysis & convulsionis; Et quando utraque fit ab humore pituitoso, in nervos influente: cur materia paralysin efficiens, nervos ita replendo, ut omnes illius meatus occludantur unde spirituum animalium transitus impeditur, non faciat nervi distensionem in latitudinem, atque adeò convulsionem; Et cur materia convulsionem efficiens, nervos replendo, meatus illorum obstruat, ut paralysin efficiat, cùm tamen in convulsione sensus integer maneat, & pars affecta ut plurimùm gravissimo dolore torqueatur. In hoc dubio resolvendo auctores variè se torquent, & qui inter subtilissimos principem locum obtinent, ingenii sui captum superare fatentur. Acutissimus Averroes *tertio collige* in hæc verba erumpit: *Utinam ſcirem, cur diſtendantur in latum nervi, & non in longum.* Mox subjicit: *Scias, Medicorum verba in hoc ſymptomate inverſè propriora eſſe verbis muſicorum, ſeu fabellas canentium, quàm demonſtratorum.* Et subtilissimus Argenterius *comment. Aphor.* 26. *ſect.* 2. sic loquitur. *Non eſt facile profecto reddere omnium rationem, & præſertim, cui pituita, quæ reſolutionis nervorum, & convulſionis cauſa dicitur, nunc unum nunc aliud ex iis malis inferat: cùm enim eadem materia ſit eadem pars affecta, nempe nervus, cur idem non ſemper ſit affectus?* Hæc Argenterius. Summa rei difficultas in varias sententias Auctores distraxit, ita ut nonnulli ab Hippoc. & Gal. doctrina omninò desciverint, inter quos recenseri possunt Averroes, Erastus, Platerus, Cæsalpinus, Sennertus, aliique quorum varias cogitationes, & prolixas hac de re disputationes recensere, instituti nostri ratio non patitur, qui summam brevitatem in hoc opere affectamus, & omnes controversias ablegamus, iis tantum inhærentes, quæ ad medicinam faciendam maximè necessaria sunt. Saniorum decisio, à Galeni placitis recedere nolentium, eò revolvitur: convulsionem fieri ab humore crassiori, qui nervos secundùm latitudinem extendit, & secundùm longitudinem coarctat, paralysim verò ab humore tenui, qui per nervi substantiam decutrit, eamque emollit, poros autem illius non extendit. Hæc tamen animum veritatis avidum omninò non explent. Si enim humor crassus, nervum replendo, eum in latitudinem extendit, cur poros illius, & meatus insensibiles non implet, & spirituum animalium influxum non impedit, atque adeò paralysin inducit? Et cur paralysi, saltem successu temporis, non succedit convulsio, cùm humor tenuis, in parte diu hærens, necessariò crassescat, ita ut etiam serosa materia, arthritidem efficiens, longa mora in parte tophaceam materiam acquirat. Alii dicunt, in convulsione partem tantùm nervi exteriorem & membranosam ab humore obsideri in paralysi verò medullarem. Sed hoc multò minus satisfacit. Cum enim nervi majori parte exiles admodum sint, non est facile concipere, quomodo humor partem tantùm nervi exteriorem occupet, illæsa interiori, aut vice versa. Vel saltem, si hoc ita posset contingere, paralysi ut plurimùm convulsio succederet, & convulsioni paralysis, multiplicata materia morbifica, & quæ exteriorem partem solùm, vel interiorem tantùm ab initio occupabat, successu temporis totum nervum invaderet.

Nos

Nos igitur licèt in tanta difficultate nobis ipsis satisfacere nequeamus, nec certiora ab aliis proponantur, existimamus prædictas objectiones dilui posse dicendo, convulsionem & paralysin in eo differre, quod paralysis ab humore pituitoso puro & impermixto generetur, qui quidem humor tensionem non efficit in partibus, sed eas potiùs relaxat, ut in œdemate videre est: convulsio verò ab eodem humore fiat, non quidem sincero sed plurimis flatibus permixto, à quibus flatibus præsertim tenduntur nervi ac musculi, & versùs suam originem contrahuntur. Nulla enim causa excogitari potest aptior ad tam vehementem contractionem efficiendam, quàm spiritus flatuosus, quam etiam agnovit Galen. 2. *de sympt. causa cap.* 1. & docet experientia, maximas distensiones à flatibus præsertim fieri, ut videre est in hydrope tympanite, & colico dolore. Adde, quod in convulsione ut plurimùm gravissimi dolores reperiantur, quos à flatibus distendentibus fieri credibile est. Hac decisione dilui possunt omnes objectiones supra propositæ. Si enim quæratur, cui pituita convulsionem efficiens, paralysin non afferat, spiritus animalis influxum impediendo? dicere poterimus, eam esse in perexigua quantitate, ut meatus nervi insensibiles occludere non possit, & multis flatibus permixtam ita attenuari, ut obstructionem parere non valeat. Vel certè dicamus; spiritum flatuosum præcipuam esse causam convulsionis, quam Galenus *loco citato*, & *lib. 6. de loc. aff. cap. ult.* priapismi (qui à membri virilis convulsione fit) causam unicam proposuit spiritum flatuosum.

Altera causa convulsionis à repletione factæ, quam proponit Galen. *loco citato*, est inflammatio partium nervosarum, præcipue in nervorum principio, aut prope ipsum, qua nervi tenduntur & contrahuntur. Et excitatur illa inflammatio vel à causa interna sola; nempe à fluxu sanguinis in partem; vel à causis externis, ut vulnere, contusione, punctura nervi.

Causæ convulsionis ab inanitione sunt omnes immodicæ evacuationes per hæmorrhagiam, vomitum, alvi fluxum, sudores, tum etiam maximæ humidi primigenii consumptiones, quæ contingunt in febribus ardentibus & colliquantibus, laboribus immodicis, vigiliis, sollicitudinibus, venere immodica, fame & siti, & usu diuturno alimentorum & medicamentorum calefacientium & exsiccantium.

Hæc etiam convulsio ab inanitione à non paucis rejicitur, existimantibus, tantam siccitatem in corpore viventè reperiri non posse, ut inde nervi contrahi valeant: illa quippe in febre hectica & marasmo præcipuè contingeret. Quibus tamen abundè satisfieri potest, dicendo non omnem inanitionem aut siccitatem idoneam esse convulsionem efficere; sed eam tantùm, quæ confertim & inæqualiter fit. Quandoquidem subita interni humidi facta inanitione, partes connivent, & in se concidunt, vacuum fugientes. Si verò æqualiter undique & sensim exhauriatur humiditas, nulla fit contractio quia inanitæ partes ingressu aeris occupantur.

Motus convulsivus fit à materia ingente, vellicante & irritante partes nervosas: estque ut plurimum humor, vel vapor, acrimonia aut alia quavis maligna qualitate præditus, qualis in febribus malignis sæpissime contingit. Fiunt autem isti motus convulsivi plerumque, cerebro & nervis per simpathiam affectis, & convulsio sympaticha nominatur. Compatiuntur autem vel per nudam condolentiam, & generis, officii aut vicinitatis societatem; vel à prava qualitate, aut aura venenata ad initium nervorum transmissa; Sæpissime autem fit per consensum oris ventriculi, à bile æruginosa, vermibus, veneno, aut alia materia acri & vellicante: tum etiam per consensum uteri, sicut in hystericis affectibus contingit.

Diagnosis convulsionis ex iis, quæ in principio hujus capitis proposita sunt, facilè elicitur. In vera enim convulsione pars contrahitur, ac rigida & immota manet, ut flecti aut moveri pro arbitrio non valeat. In motu verò convulsivo pars variè concutitur & agitatur.

Quod ad prognosin attinet, convulsio, quæ multas partes, & præsertim cerebro vicinas occupat, periculosior est: Tum etiam, quæ musculos thoracis obsidet. Metus enim est, ne ob difficilem respirationem æger suffocetur.

A copioso sanguinis fluxu vel hypercatharsi convulsio, lethalis, ex Hippocr. in Aphorismis, quia, ut docet Galenus in commentariis, talis convulsio ab inanitione fit. Attamen fieri potest, ut talis convulsio interdum ab irritatione fiat, commotis humoribus acribus bilioso[illegible]que, & ad partes nervosas translatis, vel à qualitate maligna venenati medicamenti, ut ex assumptione hellebori contingit.

A phrenitide convulsio lethalis. Aetius affirmat se neminem ex iis, qui ita convulsi sunt, servatum vidisse neque qui vidisset, audivisse.

Febrem convulsioni supervenire, melius est, quàm febri convulsionem. Aph. 5. *sect.* 2. Febris enim convulsioni superveniens, illius causam absumit. Convulsio autem febris superveniens, à materia maligna oritur, quæ vitæ periculum minatur.

Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: si verò effugerint, sani fiunt *Aph. 6. sect.* 5. Maxima enim tensio omnium musculorum respirationem impedit, ita ut ægri suffocati moriantur. Et notanda est causa interitus in convulsione, quæ non videtur alioqui periculosa ratione causæ nervos obsidentis, quemadmodum paralysis à simili ferè causa oriunda, ad multos annos producitur. Sed lethalis evadit convulsio ex eo solùm, quod suffocationem inducat, convulsis musculis respirationi dicatis.

Curatio hujus affectus varia est pro varietate causarum. Quæ ab inanitione fit, rarissimè contingit, & incurabilis est, ideò illius therapeiæ non immorandum. Authores humectantia omnis generis præscribunt, & inunctiones ex oleis chalasticis. Ea verò, quæ fit ab irritatione, ab aliis morbis dependet, & illorum curationi subjicitur. Superest igitur ut convulsionis à repletione curationem proponamus: quæ cum à pituita & flatu potissimùm dependeat, ad illorum sublationem dirigenda est. Eaque primum à venæ sectione auspicanda, si sanguis abundet, & vires sint validæ. In qua tamen evacuatione satius est peccare in defectu quàm in excessu; cùm illa causæ principali, quæ pituita est, contraria sit.

Post venæ sectionem, aut ea omissa, si conveniens non sit, purgatio instituenda est per pilulas, quæ satis potenter evacuant, (habita tamen virium ratione) juxta formulas in frigida cerebri intemperie descriptas. His verò adjungenda sunt castorei gr. iii.

Si pilulas fastidiat æger, potionis, pulveris, aut alterius medicamenti forma usurpari poterit, prout dicto capite habentur.

Post purgationem admoveantur cucurbitulæ cum scarificatione, si sanguis non fuerit detractus alioqui siccæ, primò quidem partibus remotioribus, postea affectæ parti vicinæ. At si crura sint convulsa, natibus & lumbis applicentur: si brachia, collo & scapulis. Hoc in omnibus observando, ut fluxio versùs originem retrahatur.

Vesicatorium etiam partibus affectæ oppositis utiliter admovetur.

Interim post primam purgationem materia præparanda est apozemate descripto in curatione intemperiei frigidæ. Purgante quidem, si vires & reliqua consentiant: sin minùs, detractis purgantibus.

Finito apozemate, iterum pilulæ exhibendæ, castoreum illis & omnibus purgantibus adjiciendo.

Si apozema tantùm alterans usurpetur, durante illius usu, clysteres acres frequenter injiciendi, & quales in soporosis affectibus fuerunt propositi.

Fiant etiam inunctiones supra partem affectam, linimento convenienti.

℞. Unguenti de althæa ʒ. vi. ol. terebinth. & chamæmel. an. ʒ. i. ol. lavendulæ ʒ. iii. ol. vulpini ʒ. ß. styracis liquidæ ʒ. ii. Fiat linimentum, quo inungatur pars affecta calidè frequenter, & spina dorsi. Vel

℞. Ol. anethini & chamæm. ana ʒ. i. unguenti martiati ʒ. ß. ol. petrolei & de spica, ana ʒ. i. spiritus vini ʒ. iii. Misc.

Maximè laudatur axungia anseris, aut anatis, in sequentem modum parata.

℞. Anatem aut Anserem pinguem deplumatum, & exenteratum, quem reple materia sequenti.

℞. Fol. salviæ, majoranæ, & stœchad. an. M. i. gummi ammoniaci & bdellii, ana ʒ. i. calami arom. nucis moschat. macis, caryophyl. ana ʒ. ß. Contundantur in mortario, & malaxentur cum ol. lumbricorum, postea includantur ventri anseris, qui benè consuatur, ne quid effluat, & in veru assetur. Pinguedo exstillans excipiatur vase aceto semipleno, eaque illinantur partes affectæ.

Efficacius operabitur, si usurpetur in sequentem modum.

℞. Pinguedinis prædictæ ʒ. vi. oleor. ceræ, nucis moschat. & salviæ arte chymica extractorum, ana ʒ. iii. Misce, fiat linimentum.

Post inunctionem partes convulsæ contegantur pelle arietis

arietis adhuc calente, & cùm refrixerit, si novarum non sit copia, recalescat oleo anethino, aut simili valdè calente.

Utiliter etiam parti convulsæ adhibentur pulmones vervecini calentes, tum etiam pulli columbini, catuli, galli, gallinæ per medium sectæ.

Pars etiam affecta in intima bovis, aut vervecis, aut majoris alius animalis recens cæsi, immittitur: Et ibi tandiu detinetur, quamdiu animal calet.

Balnea decocto herbarum cephalicarum etiam conveniunt, addita olei tertia parte, vel inunctis mox à balneo partibus convulsis.

Alii hoc emplastrum commendant.

℞. Colophoniæ ʒ. ii. resinæ, picis navalis, ana ʒ. i. thuris, mastiches, cerussæ, ana ʒ. ß. sanguinis draconis, salis communis, salis ammoniaci, terebinth. ana ʒ. ii. ceræ novæ ʒ. ii. vitrioli albi ʒ. ii. matris perlarum ʒ. ii. lapidis magnetis ʒ. ß. succini flavi ʒ. i. ß. ol. ovor. rosac. ana ʒ. ii. Fiat secundùm artem emplastrum, quod alutæ inductum imponatur.

Præstantissima verò sunt balnea sulphurea in diuturnis præcipuè convulsionibus. Conveniunt etiam balnea sicca, seu vaporosa ex decocto salviæ, rorismar. stœchados, chamæp. origani, & similium, cum vino albo lapidibus ignitis, cupro, aut scoriis ferri ignitis infuso.

Optimum etiam est fovere occiput & cervicem aqua vitæ calente.

Penotus sequens linimentum merè prædicat, ad convulsionem brevi tempore dissolvendam.

℞. Ol. terebinth. ʒ. ß. ol. caryophyll. gutt. vi. mucilaginis bryoniæ, q. s. ad consistentiam linimenti. Misce, inunge locum affectum cum radice sui nervi.

Alii oleum seu spiritum salis cum oleo terebinthinæ, ceræ, chamæmeli & similium commixtum, membra convulsa citò restituere asserunt.

Linimentum sequens eximiæ est efficaciæ.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. i. bdellii, ammoniaci, an. ʒ. i. myrrhæ, castorei, an. ʒ. ii. flor. stœchad. & anthos, P. i. nucis moschat. & garyophyl. an. ʒ. i. catum parvum exenteratum, excoriatum, & in frusta divisum. His inferciatur anser, & consuatur, ac torreatur in veru. Primus qui stillabit succus magis aqueus, abjiciatur; secundus verò pinguior, colligatur in vase aqua semipleno, eoque illinantur partes convulsæ & tota dorsi spina.

Interdum verò dolor tam intolerabilis sentitur, ut ad eum priùs cura dirigenda sit. Illi igitur convenit sequens linimentum.

℞. Olei violacei, lilior. & chamæmeli, an. ʒ. i. ß. olei amygdalarum dulcium, mastiches, & rosac. ana ʒ. i. Misce, inungatur pars affecta. Si potentiùs agendum sit, paretur sequens balneum.

℞. Rad. altheæ, & liliorum, ana ℔. ß. fol. malvæ, violariæ, origani, salviæ, absinthii, M. ii. sem. lini & fœnugr. ana ℔. i. Decoquantur pro balneo, in quo diu non immoretur æger, sed dolore sedato confestim egrediatur. Sufficiet autem partes convulsas tantùm immergere.

Alii parant balneum ex oleo puro, & si æger sit dives, in eo decoquunt vulpem unam, aut alteram.

Dum hæc fiunt, cerebri expurgationi incumbendum est apophlegmatismis & errhinis, suis capitibus descriptis.

Tum etiam eadem pars roboranda est opiata cephalica, aqua apoplectica, theriacali aut alia earundem virium.

Rondeletius de aqua sua hirundinum hæc habet: *Aqua ex hirundinibus & castoreo parata, exhibita, convulsionem à repletione subitò cessare facit.* Ejus descriptio est in cap. de epilepsia, apud Auctorem dictum.

CAPUT VII.

De Epilepsia.

EPilepsia est convulsio totius corporis, non perpetua, sed interpolata, cum mentis & sensuum læsione.

Convulsionis nomen hìc propriè & strictè non sumitur pro vera convulsione; sed impropriè pro motu convulsivo. Sed convulsionis nomen retinere voluimus, imitatione Galeni, qui eam passim convulsionem appellat.

Hac autem definitione ex Gal. desumpta 3. *de loc. aff. cap.* 7. *& lib. de diff. sympt. cap.* 3. perfectam & integram Epilepsiam proponimus, in qua totum corpus convellitur, & omnes sensus, tum interni, tum externi abolentur. Dantur tamen imperfectæ Epilepsiæ, in quibus caput tantùm, vel brachium, vel tibia, & femur, vel dimidia corporis pars convellitur. Datur etiam epilepsia, in qua integra mens remanet, sensus etiam exteriores vigent, necnon quarundam partium motus voluntarius. Vidi Monialem, quæ in paroxysmis epilepticis contractiones varias patiebatur, nunc brachiorum, nunc crurum, nunc capitis, nunc trunci totius corporis; videbat tamen adstantes, & loquebatur: imo verò contra motum partium, quæ convellebantur, motu voluntario obnitebatur, ita ut motum involuntarium quodammodo minueret. In paroxysmo leviori interdum stabat; & in cubiculo ambulabat, sed motu admodum inordinato, saltando scilicet, & motus præposteros edendo, instar histrionum: quibus reliquis Monialibus risum concitabat, & cum illis etiam ridebat, & pro arbitrio loquebatur.

Omnis motus convulsivus, ut superiori capite dictum est, fit ab irritatione. Irritatio autem fit à materiæ quantitate, vel qualitate. Quantitas, materiæ morbificæ naturam gravans, eam irritat ad expulsionem ejus, quod sibi molestum est. Unde stabilitur, me judice, Galeni doctrina, à quam plurimis neotericis variè exagitata, qua sancitum est ab obstructione imperfecta ventriculorum cerebri Epilepsiam generari. Si enim humor obstruens naturæ molestus est, quidni cerebrum insurgere poterit ad illius exclusionem? De qualitate nulla est difficultas. Omnes enim id consentiunt, facultatem expultricem singularum partium irritari ab acrimonia, & prava quavis qualitate, naturæ infensa.

Causæ irritantes vel in ipso cerebro continentur, & Epilepsiam idiopathicam efficiunt; vel aliunde ad cerebrum transmittuntur, & sympathicam Epilepsiam generant.

Illa autem irritatio Epilepsiam facit, quandoquidem cerebrum, dum rem noxiam expellere conatur, seipsum concutit, & consequenter nervos sibi adnexos.

Triplex à Galeno constituitur Epilepsiæ differentia & ab omnibus propemodum auctoribus recipitur. Prima, qua cerebrum afficitur, consistente in ipso affectu. Secunda, in qua cerebrum per ventriculi consensum afficitur. Tertia cum aliis corporis partibus ad cerebrum affectus transmittitur. Et propria etiam nomina, apud nonnullos, sortitæ sunt istæ differentiæ. Prima enim tanquam præcipua, generis nomine, Epilepsia nominatur; secunda, analepsia; tertia, catalepsia. Verùm (pace Galeni, aliorumque dixerim,) superflua est illa divisio, & frustrà separatur Epilepsia à ventriculo genita, ab aliis, quæ per aliarum partium sympathiam oriuntur: cùm omnes uno sympathicæ Epilepsiæ nomine comprehendi debeant. Neque satisfaciet, dicere, Epilepsiam à ventriculo seorsim enuntiari, tanquam frequentissimam: siquidem ea, quæ ex uteri aut lienis consensu oritur, non minùs frequens, aut certè frequentior esse consuevit.

Dividatur ergo Epilepsia in idiopathicam & sympathicam. Sympathica rursum juxta varias partes, à quibus vapores acres aut maligni ad cerebrum transmitti possunt. Nulla autem propemodum pars in toto corpore reperitur, à qua malignus vapor ad cerebrum transmitti nequeat. Harum historiæ duæ proponuntur à Galeno *loco citato*. Una de puero decimum tertium ætatis annum agente, in quo paroxysmus à tibia initium capiebat, mox illinc recta ascendebat per femur & superposita illa, ac per latera ad cervicem, donec ad caput perveniret, quod cum primum tangeret, ipse haudquaquam sibi constabat. Altera est de adolescente, qui invadentis paroxysmi initio, veluti frigidam auram ascendere sentiebat.

A ventriculo autem, intestinis, & materia vermìnosa, tum etiam ab utero, aliisque partibus, Epilepsiam plerumque generari notissimum est, & variorum auctorum historiis confirmatum.

Constat igitur ex prædictis, quomodo defendi possit Galeni doctrina, ab imperfecta ventriculorum cerebri obstructione idiopathicam Epilepsiam generari asserentis, quam tamen causam perpetuam esse, defendere non possumus, ut Galenus innuere videtur, nullam aliam proponens; quin potiùs, eam cæteris infrequentiorem esse confiteri cogimur.

Neque tamen argumenta adversus Galenum proposita ullo modo convincunt: quorum præcipua hæc sunt.

Primò enim inquit Fernelius, si Epilepsia ab humoris copia fieret, in sopore ea maximè contingeret, in quo magna humoris copia reperitur. Respondeo, humorem, à quo sopor excitatur, esse in substantia cerebri, non in ventri-

ventriculis; & ideo facultatem expultricem non irritare, quæ in ventriculis magis reſider.

Secundò, ex eodem Fernelio, cùm Epilepſia citò ſolvatur, deſineret in paralyſin, ut apoplexia, excuſſo in nervos humore. Reſpondeo, in apoplexia humores acuti ad partes viciniores, propter debilitatem expultricis, à copia humoris oppreſſæ: quæ cùm liberior ſit in Epilepſia, ad vias naturales, expurgationi dicatas humores amandat. Falſum tamen eſt, quod afferit Fernelius, nunquam Epilepſiam deſinere in paralyſin; nos enim paralyſin Epilepſiæ ſuccedaneam vidimus. Et non rarò apoplectici in prima invaſione convulſionibus Epilepticis cotripiuntur, nondum perfecta obſtructione ventriculorum cerebri, tum etiam multi Epileptici tandem apoplexia pereunt, quando dimidiata obſtructio in integram degenerat.

Tertiò, contra Galenum nonnulli ita argumentantur, Sicut completa ventriculorum obſtructio functiones penitus tollit in apoplexia, ita incompleta eas tantum imminueret, non depravaret, neque motus illos convulſivos ederet, ſanis plerumque validiores. Reſpondeo, naturam omnino oppreſſam ab integra obſtructione non excitari ad expulſionem: in dimidiata verò obſtructione ſatis habere virium, ut cerebrum commoveat, & exagitet ad expulſionem. Confirmatur doctrina exemplo catarrhi in pulmonem delabentis, qui ſi totum pulmonem repleat, ſummam ſpirandi difficultatem efcit ſine ulla tuſſi, ut in aſthmate contingit. Si verò minor fluentis humoris copia extiterit, pulmo irritatur ad expulſionem, unde tuſſis excitatur.

Signa Epilepſiæ diagnoſtica in tres ordines diſtribuenda ſunt, quæ ſcilicet imminentem Epilepſiam ſignificant, quæ præſentem demonſtrant, & quæ illius differentias patefaciunt.

Imminentis Epilepſiæ ſigna dupliciter conſiderari poſſunt: vel prout primam morbi invaſionem præſagiunt: vel prout imminentem paroxyſmum ſignificant. Eadem autem ſigna utrique indicio inſerviunt, ſed multò certiùs in iis, qui ab Epilepſia actu poſſidentur, imminentem inſultum indicant. In iis enim, qui nunquam hactenus morbo affecti ſunt, æquivoca majori ex parte ſunt hujuſmodi ſigna, & multos alios capitis affectus prænuntiare poſſunt. Integra tamen eorum congeries aliquam certitudinem afferre poteſt.

Omnia igitur imminentis Epilepſiæ ſigna proponenda ſunt: hac præmiſſa admonitione, non omnia in omnibus Epilepticis concurrere, ſed nonnulla in his, alia in illis pro varia cauſarum & corporum diſpoſitione. Ut autem ea debito ordine proponantur, fontes ſignorum percurrendi ſunt, qui ab actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus excrementis, qualitatibus immutatis, & propriis accidentibus ſcaturiunt.

Ratione functionum animalium, Epilepſiam minantur animi & corporis inſueta conturbatio, capitis gravitas, cephalalgia, vertigo, vigiliæ, aut plurimus ſomnus, à quo nullum levamen emergit, inſomnia turbulenta, mentis torpor vel anxietas, oblivio, mœſtitia, pavor, formido, ſegnities, artuum gravitas. Saltus & tremores membrorum, ſenſuum hebetudines; obiurus defixus, ſcintillæ oculis obſervantes, & interdum nubeculæ, aut marmatyges. Aurium tinnitus, fœdi odoris perceptio, lingua inflexibilis, ejuſque inordinata motio, oſcitatio, ſternutatio.

Ratione functionum vitalium, Epilepſiam minantur, cum aliorum ſignorum concurſu, iracundia, cordis palpitatio, pectoris conſtrictio, anhelitus mutatio.

Ratione functionum naturalium, Epilepſiæ prodromi ſunt cibi faſtidium, aut appetitus immodicus, nauſea moleſta, cardiogmos, ſeu oris ventriculi morſus.

Ratione excrerorum, Epilepſiam portendunt, ſalivæ per os effluvium, urinæ tenues & crudæ, pollutio nocturna frequentior.

Ratione qualitatis mutatæ, & propriorum accidentium, Epilepſiam portendunt faciei pallor, & præcordiorum inflatio.

Præſens Epilepſia etiam vulgo notiſſima eſt, ſi omnibus ſuis numeris abſoluta ſit. Multas tamen habet differentias, quæ difficilem interdum faciunt diagnoſin, ut ex ſequentibus videre eſt.

In paroxyſmo Epileptico integro & abſoluto ſenſus omnes, tum interni, tum externi intercipiuntur. Æger ſubitò in terram concidit, & totum corpus, aut paries tantùm nonnullæ variis motibus concutiuntur: adeſt præterea oculorum prominentia, ſtridor dentium, reſpiratio ſuffocatoria, velut in iis, qui laqueo ſtrangulantur; ſemen, ſtercus & urina involuntarie aliquando profunduntur; & circa finem acceſſionis ſpuma per os & nates effluit: quæ non niſi in vehementi Epilepſia contingunt, & finita acceſſione, rerum omnium, quæ in paroxyſmo actæ ſunt, oblivio remanet.

Antiquorum nonnulli tres Epilepſiæ differentias faciunt: unam quæ ſomno ſimilis altiſſimo videtur: aliam quæ variis motibus corpus exagitat; tertiam denique, ex utriuſque commixtione conflatam. Primam ſpeciem recentiores quidam admittere nolunt, dicentes: illam coma potius aut carum eſſe, quàm Epilepſiam: & non alia ratione diſtingui inter ſe hos duos affectus, quàm ex eo, quod in comate ſit ſomnus profundus ſine convulſione, convulſio autem ſit ſignum pathognomonicum Epilepſiæ. Verùm aliter docet Avicenna, dicens: ſæpè evenire epilepſiam ſine ſpaſmo ſenſato, id eſt, nulla convulſione apparente. Et docet experientia multos Epilepticos habere paroxyſmos comati perſimiles. Eſſe autem Epilepſiam, non coma, vel carum, ex eo tantùm cognoſcitur, quod ſopor ille per intervalla periodicè recurrat, cùm coma ſemel tantùm invadat, neque periodico recurſui obnoxium ſit.

Idiopathica epilepſia à ſympathica diſtinguitur: quòd in idiopathica multa appareant cerebri affecti indicia. Mentis torpor vel tarditas, memoriæ imminutio, inſomnia turbulenta, ſenſuum hebetudo, corporis gravitas & ſegnities, capitis dolor, aliaque: præterea æger venientem paroxyſmum non percipit, ſed ab eo incautus ſubitò opprimitur. Tum paroxyſmus in coitu Solis & Lunæ ut plurimum contingit. Hanc diagnoſin confirmat bona partium inferiorum diatheſis, & nullum vitium in iis apparens.

Dextram verò, aut ſiniſtram capitis partem magis affici & mali mineram continere, ex eo dignoſcitur, quòd viſio alterius oculi obtuſior ſit, vel auditus in altera aure hebetior, aut tinnitus eam afficiat, & partes dextræ vel ſiniſtræ ad motum, aliaſque actiones ignaviores ſint.

A quo verò humore præſertim Epilepſia generetur, ex ſignis pituitam, bilem, aut melancholiam in toto corpore, & capite præſertim redundantem, indicantibus dignoſcere poterimus.

Simpathica verò Epilepſia inde dignoſcitur, quòd nulla appareant cerebri affecti ſigna; æger venientem paroxyſmum percipiat, & interdum veluti auram quandam, à partibus inferioribus ad cerebrum aſcendentem: aut pars aliqua inferior peculiari quodam vitio labefactata eſt, aut tempore invaſionis gravi aliquo ſymptomate affecta.

Sic à ventriculo communicari Epilepſiæ cauſam, oſtendunt cibi faſtidium, difficilis inediæ tolerantia, nauſea, vomitus, ventriculi dolor, eroſio, compunctio, vel diſtenſio, vel etiam interdum cordis palpitatio, ventriculo cordi affectum communicante.

Ab hepate, vel liene malum oriri, ſignificant flatuum frequens & copioſa excretio, ventris inflatio, rugitus, borborygmi, ructus acidus, præcordiorum moleſta coarctatio, eorumque dolor ad dorſum uſque interdum procedens. Quibus addere licet vitia peculiarem ventris inferioris partem obſidentia.

Ab utero affectum procedere indicat hyſterica paſſio, convulſionibus epilepticis implicita; tum ſi menſium aut ſeminis retentio præceſſerit.

Si à parte aliqua externa Epilepſia oriunda ſit, aura quædam percipitur à parte illa elevari, & minera morbi in ea deliteſcens, vellicat interdum, aut titillat, quod imminentem paroxyſmum prænuntiat. Et ſi pars illa conſtringatur vinculo, impeditur paroxyſmus.

Denique à lumbricis procedere affectum oſtendunt ſigna lumbricos indicantia, ut anhelitus, fœtor acidus, narium pruritus, ventris dolor, fæces cineritiæ, ſtridor dentium, ſopor, & ſimilia tum præcipuè ſi lumbrici per alvum interdum excernantur.

Rariores verò cauſæ & extraordinariæ, ut abſceſſus, oſſis caries, urinæ ſuppreſſio, anadrome, & ſimilia, ex propriis ſignis mutuari poterunt.

Quod ad prognoſin attinet: Epilepſia morbus eſt diuturnus, & contumaciſſimus, & infantibus ut plurimum lethalis.

Epilepſia hæreditaria incurabilis eſt, quæ verò à cauſis externis, & prava victus ratione ducit originem, curationem admittit.

Epilepſia ante pubertatem eveniens, curabilis eſt; eadem verò poſt 25. annum, curationem non admittit,

ex

ex Hipp *Aphor. 8. sect. 5.* Siquidem in pubertate magna fit caloris nativi eclampsis, quæ causas morbificas discutere potenter valet. Adde quod tunc temporis in fœminis menstrua erumpere incipiant, per quæ impuritates corporis expurgari solent. Licèt autem post 25. annum incurabilis dicatur Epilepsia ab Hipp. hoc tamen non est perpetuæ veritatis. Multos enim ætate provectos, ab hoc morbo liberatos fuisse, plurimis observationibus, relatum est, quamvis tamen hoc rarò contingat; sicque Aphorismum prædictum ut plurimùm, & ferè semper verum esse statuendum est.

Vehemens Epilepsia sæpe in paroxysmo ægrotantem abripit, & de medio tollit, vel etiam in apoplexiam degenerat, vel propter pravitatem symptomatum & violentam cerebri concussionem, tota illius œconomia vertitur, ut interdum particulæ illius diffringantur; & contigerit aliquando, processuum mammillarium particulas per nares explosas fuisse.

Epilepsia à melancholico humore oriunda, in melancholicam insaniam nonnunquam degenerat: quando videlicet ille humor à ventriculis cerebri in substantiam ejusdem transmittitur. Idem etenim humor, dum cerebrum afficit, ut partem instrumentalem, ventriculos illius obstruendo, aut tunicas eorum divellendo, epilepsiam efficit. Dum verò ipsam cerebri substantiam, quæ functionum principium sedes est, ut similarem partem offendit, naturale ipsius temperamentum vitiando, & animales spiritus corrumpendo, atque obtenebrando, delirium melancholicum inducit. Unde apud Hipp. *6. epid. sect. 8. textu* 40. melancholici plerumque fiunt epileptici, & epileptici fiunt melancholici. Degenerant autem isti affectus in se invicem dupliciter: vel per materiæ morbificæ transpositionem, sede derelicta, & sic uno exoriente alter definit; vel per materiæ propagationem, & tum uterque affectus permanet.

Epilepsia pituitosa in apoplexiam vel paralysin degenerat.

Quartana febris, Epilepsiæ superveniens, & diu perseverans, eam solvit: quandoquidem à calore febrili materia morbifica sensim absumitur, si pituitosa sit; vel si melancholica fuerit, à parte affecta transmittitur in locum, ubi minera morbi residet, ut novis paroxysmis materiam suppeditet.

Curatio Epilepsiæ duplex instituitur, alia in paroxysmo, alia extra paroxysmum.

Ad paroxysmi curationem rarò vocantur Medici, nisi ipse interdum longiùs protrahatur. Quo in casu conveniunt eadem remedia, quæ pro soporosis affectibus fuere proposita. Præsertim verò aqua apoplectica, cinnamomi, aqua vitæ & aliæ multùm spirituosæ, ad paroxysmi materiam discutiendam efficacissimæ.

Extra paroxysmum curatio varianda est pro varietate causarum. Ac primùm Epilepsiæ idiopathicæ curatio proponenda est, quæ in totius corporis evacuatione, materiæ morbificæ discussione, pravæque illius qualitatis emendatione, cerebri roboratione consistit. Cùm autem materia peccans, in idiopathica epilepsia ut plurimum pituitosa sit, nos ad illius oppugnationem curationem universam dirigemus, tyrones alioquì admonentes, ut si humores bilioſi, aut melancholici in vitio esse videantur, medicamenta illos præparantia & expurgantia substituantur. Specifica verò remedia, à quacumque causa morbus oriatur, eadem perpetuò usurpanda sunt.

Ad integram ergo curationem sequenti via procedendum est. Primò portio phlegmagoga erit propinanda, aut aliud medicamentum, ægrotantis naturæ accommodum, ex iis, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita, injecto prius clystere, si alvus non sit libera.

Postea si plenitudinis notæ appareant, aut æger sit sanguineo temperamento præditus, phlebotomia etit celebranda: sin minùs, omittenda.

Mox cura universalis frigidæ intemperiei cerebri supra proposita sigillatim celebranda erit, hoc observando: ut decoctis apozematis, diætæ sudorificæ & syrupo magistrali, tum etiam masticatoriis, & pulveribus cephalicis addantur radix & semen pœoniæ, & viscus quercinus, quæ proprietate specifica epilepsiam curare tota credidit antiquitas.

In diæta verò ex sudorificis guajacum præferant: cujus usu se multos epilepticos curasse refert Jachinus. Continuetur autem per triginta, vel quadraginta dies.

Singulis dosibus decocti sudorifici aliquot guttæ spiritus vitrioli addantur, qui etiam specificus creditur ad epilepsiam.

Notandum est, purgantia usualia, nimirum pilulas, aut syrupum magistralem, in frequenti usu habenda, nempè semel aut bis in septimana, prout vires ægrotantis ferre poterunt: & per plures menses purgationes esse continundas: imò ad fortiora interdum purgantia esse transeundum, juxta præceptum Massariæ, qui hinc fieri dicit, quod epilepsia rarò curetur, quòd Medici semper levioribus inhæreant.

Hac ratione Chymici purgantia mineralia usurpare solent, quæ à remotissimis partibus humores attrahunt: at non sine periculo; præsertim si à peritissimo artifice præparata non fuerint. Si tamen in hoc casu felix eventus ex hujusmodi remediis aliquando contingat; ille in primis sperandus est ex mercurio, per se, vel cum auro calcinato, in furno arenæ, longo ignis regimine: probe cavendo, ne qua illius portio cruda adhuc & volatilis maneat, quæ summam vehementiam medicamento conciliaret, alioqui satis blandè purganti, si cum pilulis cochiis, aut quod melius erit, cum extracto aliquo phlegmagogo vel panchymagogo, pondere gr. iv. vel v. usurpetur.

Recens autem epilepsia sale vitrioli aliquando curatur quemadmodum refert Angelus Sala, ex hoc remedio, quarto quoque die exhibito, se epilepsiam tertia exhibitione curasse. Posterius verò *curat. 77. cent. 2.* gloriatur se stibio calcinato ter exhibito puellam undecim annorum ab epilepsia hæreditaria liberasse.

Syrupus de peto Quercet. maximam vim habet ad curandam epilepsiam. Sed nonnisi à prudenti Medico usurpandus, quia vehementissimum est medicamentum.

Loco opiatæ, dicto loco propositæ, sequens, magis huic affectui specifica, erit substroganda.

℞. Conservæ flor. anthos, pœoniæ, bugloſſi, ana ℥. ß. corticis citri saccharo conditi ʒ. ii. pulv. visci querni, sem. pœoniæ, decrescente luna collecti, & ungulæ alcis, ana ʒ. ß. cranii humani non humati; ad albedinem calcinati ʒ. i. ß. corall. præp. marg. præp. & cornu cervi præp. ana ℈. iv. lapid. bezoard. veri ℈. i. diasmoschi dulcis, diatriasant. ana ℈. ii. theriac. vet. & confect. de hiacinth. ana ʒ. i. spiritus vitrioli gut. xv. Cum syrupo condituræ corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem avellanæ, superbibendo aquæ cinnamomi parum.

Sequens verò efficacissima est ad morbum radicitus tollendum, post diligentem corporis purgationem.

℞. Conservæ flor. betonicæ & rorismn. ana ℥. ii. ß. rad. eryngii conditæ, & mithridatii, ana ℥. i. pulv. ligni sassafras ℥. vi. castorei ʒ. iii. cranii humani non humat. ungulæ alcis, ana ʒ. ii. rad. & sem. pœoniæ, nigellæ, rutæ sylvestris; & rad. pyrethri, ana ʒ. i. oxymel. q. s. Fiat opiata, de qua capiat ʒ. ii. & iii. Reliquas omnes efficacia superat opiata Montagnanæ, cujus beneficio multi epileptici liberantur, illius descriptio talis est.

℞. Rad. pœoniæ maris, stœchados, costi an. ʒ. x. agarici ʒ. v pyrethri, carvi, sem. anethi, assæ fœtidæ, & aristol. rot. ana ʒ. ii. ß. succi scillæ, & mellis electi, ana ℔. i. & ℥. ii. Scilla & mel simul coquantur lento igne, usque ad bonam consistentiam; deinde superadditis speciebus fiat electuarium, de quo capiat æger ʒ. ii. vel iii. pro ætatis ratione, continuando per 20. aut 30. dies.

Post usum emplastri epispastici, vesicatorium etiam sincipiti erit admovendum, & cauterium posteriori parti cervicis.

At setaceum multò efficacius humores extrahit à cerebro. Refertque Fabricius Hildanus se juvenem, quotidie epilepsia laborantem, & cui frustra alia remedia adhibita fuerant, & puellam 18. annorum, ab ipsa infantia epileticam, solo setaceo restituisse.

Si conjectura sit, vapores ad cerebrum exhalantes à partibus inferioribus affectum producere, vel fovere utilissimum erit, causticum sincipiti admovere, vitatis futuris: refert enim Carolus Piso, duos epilepticos hoc cauterio fuisse curatos. Tum etiam si à partibus inferioribus affectus producatur, aquæ acidulæ mirabiles sæpè effectus producunt, & morbum interdum radicitus tollunt; si priùs evacuationes universales, & venarum inferiorum sectiones celebrentur.

Peculiariter verò, ab utero procedens epilepsia, curationem sortitur, pulvere granorum actes à Quercet. descripto in Pharmacop. restit. per triduum exhibito ad ʒ. i. cum aqua quadam hysterica.

Si cætera non profuerint, extremum remedium erit sin-

ciput terebello perfodere, vitatis futuris, ut hoc veluti ſpiraculo aura maligna exhalare poſſit. Hoc remedio aliquando deſperatæ epilepſiæ curatæ ſunt. Et ſine periculo celebrari poteſt, ſi periti Chirurgi manus adhibeatur. Utatur æger pro potu ordinario hydromelite, vel bocheto ex guajaco, & rad. pœoniæ.

Sacculus de collo ſuſpenſus continuò geſtabitur, in ſequentem modum paratus.

℞. Rad. pœoniæ, viſci querc. ana ℥. i. ungulæ alcis ℥. ii. nucis moſch. caryophyll. macis, ana ℥. ii. fol. rutæ & hyſſopi, anna ℥. i. ß. Pulverizentur, & rubro ſindone excipiantur. Fiat ſacculus, deferat appenſum collo, ſæpe illum odorando.

Poſt univerſales evacuationes inter aliorum remediorum uſum, ſpecificis præſertim morbus oppugnandus eſt, quorum infinitus fere numerus reperitur apud Auctores. Nos ex ſelectioribus nonnulla proponemus, præter opiatas ſuprà deſcriptas, quæ ad hunc morbum expugnandum non infimum obtinent.

Rondeletius maximè commendat aquam hirundinum, quam etiam ab eo mutuatus eſt Quercetanus in pharmacopœa. Non minoris eſt pretii aqua theriacalis cephalica, ſyrupus antepilepticus, ab eodem Quercetano dicto loco deſcriptus.

Radix valerianæ ſylveſtris à Fabio Columna tantopere celebratur, ut ſemel, aut bis exhibitam ab epilepſia liberare affirmet. Refertque ſe hanc multis amicis dono dediſſe, qui deinde divino priùs numine & fautore glorificato, pulvere hujus radicis ſibi reſtitutam ſanitatem affirmarunt: Doſis autem eſt cochleare ſemis cum vino, aqua, lacte, aut quovis liquore appropriato. Pueris verò in minore doſi cum lacte datur.

Chymici valdè commendant mixturam ſpiritualem qua in epilepſia nullum medicamentum præſtantius exoptari poſſe aſſerunt. Illius autem compoſitio talis eſt.

℞. Spiritus vitrioli partem unam, ſpiritus tartari partes tres, aquæ theriacalis camphoratæ partes quatuor. Miſceantur, & vitro bene clauſo, per tres, aut quatuor ſeptimanas digerantur. Doſis eſt ℥. i. in conuenti vehiculo.

Rulandus oleum ligni heraclei (quod corylinum eſſe affirmant Chymiatri,) in frequenti uſu habebat; & nonnullas hiſtorias refert in centuriis eorum, qui hujus medicamenti uſu ab eo morbo liberati ſunt. Doſis autem eſt trium, vel quatuor guttarum, cum liquore idoneo per quinque dies.

Huic nullo modo cedit, aut fortè multò præſtantius eſt oleum ſuccini albi, à perito artifice extractum, quod nullum empyreuma redolet, imò verò fragrantiſſimum expirat odorem. Doſis à ℈. ß. ad ℈. i.

Oleum buxi ad gutt. iv. cum pari quantitate ſpiritus ſulphuris, & aquæ flor. tiliæ arboris ℥. iiii. per aliquot dies exhibitum inſignis eſt efficaciæ, & à multis creditur verum ligni hæraclei oleum, & per deſcenſum elicitur.

Crato cinnabarim nativam epilepſiæ magnetem vocat, ex eaque talem pulverem parat.

℞. Cinnabaris nativæ pellucidæ limatæ, & in tenuiſſimum pulverem tritæ ℥. ß. corallı rubri & margarit. præparat. ana ℈. ii. croci orientalis ℈. i. fol. auri n. xv. Terantur omnia ſubtiliſſime ſuper lapidem. Doſis in ipſa acceſſione à granis vi. ad ℈. i. in aquis appropriatis.

At non minoris virtutis cenſetur à non paucis Chymiatris cinnabaris antimonii quæ poſt mercurii vitæ extractionem elicitur. Si enim æquali pondere jungatur cum magiſteriis perlatum, corallorum, & cranii humani, ſpecificum eſſe ajunt in epilepſia etiam inveterata. Doſis à granis x. ad xv. in liquore idoneo.

Sympathicæ epilepſiæ curatio ad partem primariò affectam dirigenda, eaque remediis convenientibus, è proprtiis capitibus deſumendis, evacuanda, & roboranda eſt: non omiſſis ſpecificis & antepilepticis, quæ in omni epilepſia perpetuò uſurpanda ſunt. Attamen ſi à parte aliqua externa concitetur epilepſia, præter curationem univerſalem ad eam peculiariter reſpiciendum eſt, & materia maligna in ea contenta educenda, cucurbitulis ſcarificatis, veſicatoriis, & cauteriis admotis. Et ſi malum perſeveret, ſupra cauterium, poſt eſcharæ caſum, cucurbitula frequenter admoveatur; ac tandem, urgente neceſſitate, ad cauterium actuale confugiendum eſt. Si à cranii carie malum oriatur, trepano & uſtione illa auferenda eſt.

CAPUT VIII.

De Epilepſia puerorum.

QUia iſte morbus pueris familiaris, in iiſque plerumque acutus & valde periculoſus eſſe conſuevit; ideò peculiaris illius curatio hic ſeorſum ſubnectenda eſt, utpote ab adultiorum curatione valde diverſa.

Primò igitur ſuppoſitorio vel clyſtere alvus ſolvenda eſt.

Poſteà, & ferè eodem tempore, purgans medicamentum exhibendum, ſalis validum, pro ætatis robore, ita ut non dubitemus in puerulis unius anni electuarium diacarthami ad ℥. ii. exhibere, ſi ſit affectus ex lacte corrupto. Vel

℞. Hieræ picræ ℈. ß. i. pulv. de gutt. ℈. ß. Cum liquore ſpecifico, vel cum melle roſato, fiant pilulæ, quæ dentur.

Cucurbitulæ ſcapulis & lumbis admoveatur, & cum ſcarificatione, ſi puer ſit grandior.

Veſicatorium applicetur poſteriori parti cervicis.

Si purgatio non rectè proceſſerit, aut parum profecerit vomitus provocandus eſt vitriolo albo præparato, vel etiam ſale vitrioli. Quod bis, ter, aut quater exhiberi poterit, ſi affectus protrahatur. Pulvis epilepticus, *de gutteta* vulgò nominatus, frequenter exhibeatur cum lacte, juſculo, & panatellis, ℈. ß. ad ℈. i.

Ille autem pulvis de gutteta in vulgaribus Pharmacopœis deſcriptus non habetur; ſed in Monſpelienſibus officinis vulgò componitur ex traditiva deſcriptione, quæ talis eſt.

℞. Rad. pœoniæ, ſem. ejuſdem, dictamni albi, viſci querc. ana ℥. ß. ſem. artiplicis ℥. ii. cranii humani ℥. iii. corall. rubr. præparati, hyacinthorum præpar. ℥. i. ß. ungulæ alcis præp. ℥. ß. moſch. ℈. i. fol. auri ℥. i. Miſce, fiat pulvis.

Exhibeatur etiam aquæ alicujus antepilepticæ cochlear exiguum, vel ejus defectu aqua cinnam. vel imperialis: vel guttulæ aliquot mixturæ ſpiritualis cum liquore idoneo.

Occipiti admoveatur emplaſtrum de ammoniaco, deraſo capillitio, fluxionem enim impedit, à capite in ſpinam ruentem, per partes exteriores.

Synciput verò ſequenti pulvere ſinapizetur.

℞. Nucis moſc. ℥. ß. granor. pœoniæ ℥. i. flor. lavendulæ P. i. ſuccini ℈. ii. Fiat pulvis.

Vel roborans emplaſtrum applicetur, in curatione frigidæ intemperiei cerebri deſcriptum.

Olei ſuccini guttæ ii. vel iii. cum pari quantitate ſpiritus vitrioli, in aqua betonicæ exhibitæ, puerulos à paroxyſmo epileptico ſtatim plerumque liberant. Idem oleum naribus illitum multùm confert. Loco olei ſuccini, oleum buxi per deſcenſum paratum, utiliter exhibetur, tum etiam aqua flor. tiliæ arboris; aquæ betonicæ utilior in hoc caſu cenſetur.

Fumus tabaci pueros ab inſultu epileptico liberat, ſi miniſter eum, tubulo attractum, in os pueri apertum frequenter ſuffiaverit.

Spina dorſi, & membra quæ contrahuntur, inunguntur ſequenti linimento.

℞. Ol. rutacei, lumbricorum, ana ℥. ii. ol. de caſtoreo ℥. i. aquæ vitæ parum. Fiat linimentum.

℞. Theriacæ vet. ℥. i. confect. alkermes, & de hyacintho, ana ℈. i. aquarum betonicæ, ſalviæ, majoranæ, & cinnam. ana ℥. ß. Miſce, foveantur nares, tempora, & aures.

Ejuſdem aquæ conchlear i. per os poterit exhiberi.

Majori tamen efficacia inunguntur nares, tempora, & vertex capitis, balſamo apoplectico, ad ſoporoſos affectus deſcripto.

Interim etiam os & palatum, urgente neceſſitate, eodem balſamo inungi poſſunt.

Schenckius exotericorum experimentorum cent. 5. n. 85. ex Georgio Kufnero hæc habet. *De epilepſia puerorum expertum medicamentum. Detur de moſcho fino ex mero ſubtili, bis vel ter in die parum, & ſic perfectè curantur.*

Dum hæc omnia fiunt, clyſteres ſemel aut bis in die injiciendi ſunt, in hunc modum compoſiti.

℞. Rad. ariſtol. rotundæ, polypodii quercini, ſem. carthami, ana ℥. ß. ſem. pœoniæ, cumini, ana ℥. iii. flor. chamomil. & anthos, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. De colat. cape ℔. ß. hieræ picræ ℥. iii. mellis anthoſati ℥. i. olei rutacei & liliorum, ana ℥. iii. Fiat clyſter.

Inter ſpecifica duo ſunt maximè laudata, quæ ideò merentur ad experimentum revocari.

Unum

Unum eſt radix valerianæ ſylveſtris, ſuprà à Columna commendata, quam ipſe aſſerit in pulverem redactam, & cum lacte exhibitam, multos puerulos liberaſſe.

Alterum eſt fel catelli lactentis, quod ab Untzero hiſce verbis prædicatur. *Sume catellum parvum nigrum, adhuc ſugentem (pro fœmella verò epileptica ſume catellam) eumque ſtrangula ac interfice. Ex interfecti, & per ſectionem aperti corpore, extrahe totam cyſtim felleam vix iii. vel iv. guttas ſinceræ bilis in ſe habentem. Illum bilioſum ſuccum omnem puerulo, in paroxyſmo epileptico, cum pauxillo aquæ flor. tiliæ propina, & miraculi inſtar videbis illum ab hoc morbo è veſtigio ſanari & curari.*

Si puer epilepticus adhuc lac ſugat, habenda eſt cura nutricis: illiuſque lac diligenter examinandum, ne vitio aliquo laboret. Victu nihilominus attenuante utatur, & laudabili: vino interdicatur, bibat aquam, vel hydromel, vel bochetum ſalſæparillæ.

Pueri denique nonnulli adeo huic morbo obnoxii ſunt, ut ſemel curati, tamen ſoleant recidere. Imò verò in quibuſdam familiis omnes liberi hoc morbo ſolent interfici. Ideò tum iis, qui nuper in lucem editi ſunt, tum qui à morbo convaluerunt, debetur prophylaxis.

Primò igitur recens natis, antequam lactari incipiant, detur pulveris de gutteta ℈ i. cum pauco lacte, eademque doſis ter repetatur intra duos dies.

Iiſdem verò poſt aliquot dies à partu, tum etiam iis qui ſemel epilepſia correpti ſunt, cauſticum occipitio inurere utiliſſimum eſt. At multò utilius cauterium actuale, quod apud noſtrates neutiquam uſurpatur, à vehementioribus remediis, ut terrorem aliquem incutientibus, abhorrentes. Rondeletius tamen hujuſmodi cauterium actuale Florentiæ tum uſitatum eſſe affirmat, ut ipſæ mulieres illud, ut torrem ignitum, plerumque applicare ſoleant. Idipſum teſtatur Aquapendens in operationibus chirurgicis, & modum applicandi docet cap. proprio de exuſtione occipitii in infantibus & puerulis.

Purgetur puer bis in menſe, cum manna, ſyrupo roſaceo, aut de ciborio cum rhabarbaro.

Singulis interluniis capiat doſin pulveris epileptici, de gutteta dicti.

Paretur cucuſa cerebrum roborans, & ſuffumigium pro tegumentis capitis juxta deſcriptiones in curatione frigidæ intemperiei cerebri propoſitas. Tum etiam poterit inſpergi capillis pulvis ad cutationem hujus affectus ſupra deſcriptus.

Nonnulli denique ad præſervationem hoc remedium commendant.

℞. Spiritus vini ℔. iv. caſtorei, ℥. i. rad. pœoniæ ℥. iii. Macerentur, & colentur. Colatura totum corpus infantuli abluatur calidiuſculè.

CAPUT IX.

De Vertigine.

VErtigo eſt falſa imaginatio, in qua omnia objecta & caput ipſum rotari ac circumagi videntur, ut æger ſæpè in terram decidat, niſi propinquis adminiculis nitatur.

Objici poteſt, in vertigine non eſſe læſam imaginationem: quia ſi hoc eſſet, vertiginoſi putarent objecta vere in gyrum verti: quemadmodum phrenetici & melancholici verè putant illud eſſe, quod imaginantur. Reſpondemus, in vertigine rationem manere integram, quæ cognoſcit imaginationis errorem: in phrenitide verò & melancholia rationem cum imaginatione affici.

Duæ illius proponuntur differentiæ. Una vertigo ſimpliciter, ἴλιγξ, Græcis nominatur, in qua viſio illæſa permanet. Altera σκοτωμα, tenebricoſa vertigo nominatur, in qua oculi ſimul obtenebrantur, iiſque veluti fumus aut nubes quædam aufertur.

In utraque vertiginis ſpecie viſio aliquantulum læditur, quia ſpiritus, qui ad oculos tendere recta ſolent, per nervos viſorios tranſverſum moventur, unde oculus illis non adeo commodè fruitur. Sed in vertigine tenebricoſa vehementior eſt ſpirituum commotio, ita ut minùs ad oculos ferantur, unde viſio obtenebratur.

Cauſa proxima vertiginis eſt circumvolutio ſpirituum, producta à materia vaporoſa vel flatulenta, quæ in cerebri ventriculos, ac plexum choroidem irruens, ſpiritus animales exagitat, & in gyrum commovet, unde ſpecies objectorum, per ſpiritus illos delatæ pari motu cientur, atque ita objecta ipſa eodem motu cieri videntur.

Verùm hìc dubitare licet, cùm vertigo ſit ſymptoma actionis læſæ, & omnis actio læſa ab aliquo morbo immediatè dependeat: quomodo circumvolutio ſpirituum poſſit eſſe cauſa proxima vertiginis, cum illa ad nullum morbi genus referri valeat? Cui dubitationi reſpondendum eſt, circumvolutionem ſpirituum eſſe morbum in ſitu; tunc enim ſpiritus non ſervant eum ſitum, quem debent naturaliter obtinere, ſed perperam & præternaturaliter moventur.

Hæc tamen reſponſio gravem patitur inſtantiam. Morbus enim eſt affectus veræ partis, ſpiritus autem non ſunt veræ partes. Reſpondemus, axioma illud verum eſſe ut plurimùm, non autem perpetuò. Et ut conſiſtere poſſit Galeni doctrina, qua ſancitum eſt, illud quod primò & per ſe actionem lædit, eſſe verum morbum: dicendum eſt nomen partis latiùs paulò uſurpari debere, ut ea omnia comprehendat, quæ ad corporis conſtitutionem concurrunt, & quæcunque alicujus partis actionem lædunt, morbi nomine eſſe afficienda. Sic color flavus in oculo viſionem lædit immediatè, & ideò dicitur eſſe morbus in numero. Sic ſapor amarus in lingua, & ſonitus aurium ſunt morbi in numero excedente, quatenus in iis partibus eſt aliquid præter illa ex quibus naturaliter conſtituuntur, quod actionibus officit. Eodem modo circumvolutio ſpirituum in ventriculis cerebri eſt morbus in ſitu, propter rationem dictam.

Vapores autem illi ex pravis humoribus elevantur, non continenter & aſſiduò; ſed per circuitus & intervalla, quoties à cauſa aliqua externa excitantur. Illi autem humores ſunt, quicunque vapores vel flatus emittere nati ſunt; ſanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor ſeroſus; cùm tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare poſſit, ut docet Gal. *de loc. affect. cap. 8. & comment. Aphor. 25. ſect. 3.*

Humores illi pravi vel continentur in cerebro, vel in partibus inferioribus. Hinc duplex emergit vertiginis differentia: idiopathica ſcilicet & ſympathica.

Humores aquei & pituitoſi in cerebro cumulati, flatus & vapores emittunt à ventriculo ejuſdem, qui in iis rotantur, & vertiginem excitant. Atque adeo vertigo idiopathica plerumque eſt epilepſiæ, aut apoplexiæ prænuntia.

In partibus verò inferioribus, ventriculo præſertim & lienæ, humores contenti facilè ad cerebrum vapores tranſmittunt, qui ſi ventriculos & arterias ſubeant, vertiginem efficiunt.

Cauſæ externæ ſunt, quæcunque humores ſubitò fundere, & in vapores diſſolvere, vel flatibus illis & ſpiritibus motum inordinatum conciliare poſſunt. Inter illas recenſetur ab Hipp. *aphor. 17. ſect. 2.* auſtrina conſtitutio, & ſubita aeris mutatio. His addantur Solis ardor, cibi vaporoſi & flatulenti, allium, ſinapi, raphanus, legumina, tum etiam ebrietas, ingluvies, exercitia immodica & intempeſtiva, evacuatio ſolita ſuppreſſa, ira, balneum, inedia, maximè in picrocholis; frequens ac diuturna corporis circumgytatio, diuturnus rotarum, & rerum in circulum motarum intuitus, & aquarum præcipiti curſu labentium, proſpectus ex loco altiſſimo in profundum, caſus, ictus & percuſſio capitis vehemens: fractura, vel depreſſio cranii, cerebri compreſſionem inducens.

Diagnoſis hujus affectus in genere nulla proponenda eſt, quandoquidem affectus per ſe ſatis patet. Attamen in ſpecie ſigna partem affectam & morbi mineram continentem, tum etiam humorem peccantem indicantia, proponenda ſunt.

Idiopathicam vertiginem ex cerebri affectione ortam oſtendunt capitis dolor & gravitas, alicujus ſenſus oblæſio, ut viſus caligo, ſeu hebetudo, aurium tinnitus, & gravis auditus, olfactus, guſtuſque imminutio. Arteriarum capitis pulſatio, & aliarum partium incolumitas.

Materiam peccantem ſigna indicantia hæc ſunt. Pituitam exuberantem ſignificant ſenſuum interiorum & exteriorum hebetudo, capitis gravitas, ad motum pigrities, ſomnolentia, ſpuitio multa, inappetentia, ſitis carentia, urina alba & cruda, & reliqua pituitæ redundantis indicia.

Bilioſam verò materiam peccare oſtendunt vigiliæ, iracundia, actionum promptitudo, ſitis, oris amaror pulſus celeritas, utina tenuis & flava, & ſimilia.

Atrabilarium humorem ſignificant timor, meſtitia, cogitationes turbulentæ, vigiliæ importunæ, inſomnia horrenda, ructus acidi, & ſimilia.

Sanguinem verò redundare oſtendunt venarum tenſio & rumor, faciei rubor & calor; pulſatio temporum, capitis gravitas ac tenſio, ſomni longiores, inſomnia rerum rubrarum, laſſitudo, pandiculatio, urina rubra & craſſa, aliquando tenuis & perſpicua, ex translatione ſanguinis ad caput.

Vertigo ſympathica dignoſcitur ex abſentia ſymptomatum à capite manantium, & quod nullum vitium in cerebro appareat, quin aliqua pars inferior ſenſibilem noxam patiatur.

A ventriculo procedere vertiginem oſtendunt inappetentia, naufea, ructus acidi, vel nidoroſi, dolor ventriculi, aut inflatio.

Jecoris, lienis, aut uteri conſenſu fieri vertiginem, oſtendunt eadem ſigna, quæ pro Epilepſia ſympathica, ab iiſdem partibus oriunda, ſuperiore capite fuere propoſita. Prognoſis hujus morbi in hunc modum inſtituenda eſt.

Vertigo recens, & rarò invadens, quæ nonniſi à cauſis externis excitatur, levior eſt, ac curatu facilior: contra verò, quæ gravior eſt, frequentior, & antiqua, in Epilepſiam aut in apoplexiam plerumque degenerat.

Vertigo in ſenibus magis periculoſa; quia ipſorum cerebrum frigidius ac debilius eſt, pituitaque abundans.

Vertigo, in qua non ſolùm res externæ, ſed etiam caput, & totum corpus circumagi videntur, & quæ cum viſus læſione accidit, periculoſior: majorem enim cauſæ vehementiam ſignificat. Et ſi æger in terram concidat, imminentem Epilepſiam aut apoplexiam prænuntiat.

Vertigo à calidis humoribus oriunda citiùs ſolvitur, quàm quæ à frigidis; quia humores calidi faciliùs diſcutiuntur.

Curatio vertiginis cum epilepſiæ curatione multùm convenit, cùm ab iiſdem propemodum cauſis uterque affectus oriatur. Unde fit, ut vertigo ſæpe in epilepſiam degenerer. Attamen cùm vertigo ſit levior affectus, non tanto indiget remediorum apparatu, ut epilepſia; ſed ea ſufficient, quæ nos hìc ſummatim indicabimus, ubi ſimul, quid hìc morbus peculiariter deſideret, breviter exponemus.

Primò itaque ſi ſanguis in toto corpore, vel in capite abundet, phlebotomia celebranda eſt, & ſanguis per intervalla educendus, clyſtere præmiſſo aliquantum acriori.

Deinde purgatio ſolemnis inſtituatur apozemate propoſito in curatione frigidæ intemperiei cerebri.

Poſtea ad particulares cerebri evacuationes veniendum eſt per errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmos dicto loco propoſitos.

Cucurbitulæ tum ſiccæ, tum ſcarificatæ; frictiones partium extremarum, & apertio hæmorrhoidum celebrentur revulſionis gratia.

Veſicatoria & cauteria ad derivationem applicentur; tandemque adhibenda, quæ cerebrum roborant, vapores & humores diſcutiunt; tam interna, quàm externa, ut opiata, pulvis & cucuſa, ſecundùm formulas loco dicto deſcriptas.

Neque omittatur pulvis digeſtivus, quia ventriculi imbecillitas etiam idiopathica, ad hujus morbi generationem ſæpiſſimè concurrit.

Ac denique uſurpanda ea remedia, quæ proprietate ſpecifica vertiginem curare æſtimantur: qualia ſunt, quæ pro epilepſia curanda fuerunt propoſita. Nimirum aqua antepileptica, balſamum pro inunctione narium, temporum, & verticis capitis, oleum ſuccini, pulvis cinnabari, & alia permulta.

Laudatur etiam à Quercetano in Pharmacopœa *c.* 20. remedium ex ſtercore pavonis, cujus præparationem & utendi modum apud Authorem videre eſt.

Si morbus pertinaciter obſiſtat remediis propoſitis, ad diætam ex guajaco veniendum eſt.

Conſerva florum calendulæ à nonnullis tanquam ſpecificum vertiginis maximè commendatur.

Cauterium ſyncipiti admotum maximè laudatur à Zacuto Luſitano *lib.* 1. *Praxis admirandæ*, *obſ.* 28. his verbis. *Vir quidam tenebricoſa vertigine adeò vexabatur, ut illi cerebrum ferè continuò in gyrum ageretur. Cumque plura expertus eſſet auxilia, & de futura apoplexia timor eſſet, nullo alio præſidio (præter vacuationes univerſales & particulares celebrataſque in variis partibus fontanellas, ſetonemque nuchæ affixum) quàm cauterio bregmati impoſito, potuit perſanari. Quo ſolo plurimos, cerebri morbis exitialibus correptos, præter Medicorum votum, ad ſanitatem, ulceribus diu fluidis permanentibus, perduxit.*

CAPUT X.

De Tremore.

TRemor, Græcis τρόμος dictus, eſt motus involuntarius depravatus, quo membrum per vices elevatur & deprimitur, ex mutua facultatis & gravitatis membri contentione.

Dicitur motus depravatus à Gal. 2. *de ſympt. cauſ. c.* 1. idemque repetit *lib. de ſympt. different. c.* 3. Sibi tamen videtur contradicere, dum *lib. de tremore*, *cap.* 4. tremorem recenſet inter motus diminutos. Verùm conciliari poteſt illa contradictio dicendo, motum dupliciter conſiderari poſſe; vel ſecundum ſeipſum, vel ratione facultatis. Si conſideretur ſecundum ſeipſum, eſt depravatus: quia non fit eo pacto, quo deberet. Si ſecundum facultatem, eſt motus diminutus: quia fit à facultate debili, quæ ſatis fortes motus edere non poteſt.

Inſtabit aliquis: à facultate debili ſemper imminutam actionem fieri, non autem depravatam. Reſpondeo, id verum eſſe, ſi tota actio à ſola facultate dependeat. Sed tremor fit partim à facultate, partim à gravitate partis, ideò eſt motus depravatus.

Facultas motrix membrum attollere, & in eo ſitu continere nititur, gravitas verò membri illud deorſum deprimit, unde motus ille tremulus contingit.

Cauſa proxima tremoris eſt imbecillitas facultatis motricis, ſeu potiùs inſtrumenti proximi illius, nempe ſpiritus animalis, qui non ſufficit ad motum voluntarium perfectè exercendum.

Debiliores fiunt ſpiritus, vel ob vitium proprium ipſorum, vel ob nervorum defectum, qui ſunt canales, per quos illi deferuntur, & actiones ſuas exercent.

In ſpiritibus vitium reſidet, vel quando ſufficienti copia non generantur, vel geniti diſſipantur.

Non generantur in ſufficienti copia, vel ob frigidam cerebri intemperiem, ut ſenibus plerumque contingit; vel ob inopiam vitalium ſpirituum, qui ſunt materia animalium.

Diſſipantur verò ſpiritus, à multis cauſis externis, ut immodicis evacuationibus, venere immoderata & intempeſtiva, dolore magno, diuturno jejunio, mœrore, & morbis vehementioribus diuturnis.

Nervorum defectu vitiantur ſpiritus, ac debiliores fiunt, cum illi vel frigida intemperie laborant, vel maligna quadam qualitate inficiuntur, vel obſtruuntur, vel comprimuntur.

Frigida intemperie afficiuntur ab aere valdè frigido, uſu alimentorum frigidorum, & largo frigidæ potu, natatione frequenti in aqua frigida, & aliis hujuſmodi.

Maligna qualitate afficiuntur ab uſu opii, hyoſchyami, papaveris, vel ab hydragyri vapore, ut in aurifabris contingit, vel ab lue venerea affectis, qui per cinnabaris ſuffitum curati ſunt. Sic in febribus malignis tremores eadem cauſa ſæpè contingunt, qui tamen ad motus convulſivos potiùs referendi, ab irritatione partium nervoſarum frequenter oriuntur.

Obſtruuntur non totaliter, ut in paralyſi, ſed multo leviùs, ab eadem tamen cauſa humore nempe pituitoſo nervos leviter irritante, qui à crapula, vinolentia, aliiſque cauſis produci ſolet.

Denique à nervorum compreſſione poteſt interdum fieri tremor, quando humores excrementitii, in toto ambitu redundantes, nervos comprimunt, & liberum ſpirituum animalium influxum impediunt.

Hercules Saxoniæ, præter cauſas propoſitas, à Galeno mutuatas, alium tremorem agnoſcit à flatibus excitatum: Cardanus alium, qui à vellicatione partium nervoſarum fiat. Verùm in eo decipiuntur, quòd motus ab illis cauſis oriundi, ad palpitationem, aut motum convulſivum referri debeant.

Diagnoſis hujus affectus nulla alia neceſſaria eſt, ſiquidem tremor per ſeipſum patet. Cauſæ verò illum producentes, ex propriis ſignis dignoſcendæ ſunt: tum cauſæ externæ, quæ præceſſerunt, diligenter inveſtigandæ.

Quod ad prognoſin attinet, tremor per ſe periculoſus non eſt, ſed inclinante ætate adveniens, ad mortem uſque ægrum comitatur. Per accidens tamen lethalis eſſe poteſt, quatenus paralyſin aut apoplexiam ſæpe præcedere ſolet.

Curatio tremoris eadem inſtituenda eſt, quæ pro

para-

paralysis curatione fuit proposita, ut eam hìc frustra repetere non opus sit.

CAPUT XI.

De Phrenitide.

PHrenitis est inflammatio cerebri, & membranarum ejus, cum delirio perpetuo, & febre acuta continua. Inflammationis nomine verum tumorem intelligimus, qui vulgò systrophica inflammatio nominatur, ex sanguine extravasato, in partis substantiam effuso, oriunda. Ille autem sanguis calidus atque biliosus est, & in cerebri membranis, ipsaque substantia erysipelas exquisitum, vel erysipelas phlegmonodes, vel phlegmonem erysipelatodem inducit.

Per delirium autem, ratiocinationis errorem præcipuè intelligimus. Nam imaginationis solius errorem sine vitio ratiocinatricis in phrenitide contingere non posse censemus, quidquid alii sentiant, Galeni authoritate persuasi, qui *lib. de sympt. different. cap.* 3. exemplum proponit Theophili Medici, qui tibicines quosdam angulum domus, ubi decumbebat, occupasse, assidueque sonare, putabat; atque illos se intueri rebatur partim stantes, partim verò sedentes, & continuò exclamabat, ut foras ejicerentur. In eoque dicit Galenus imaginationem fuisse læsam, illæsa ratiocinatione. Primò enim dicere possemus Theophilum illum phrenitide non fuisse affectum. Galenus enim hunc morbum ipsi non adscribit, cujus verba hæc sunt, de delirio verba faciens, *quod genus Theophilo Medico ægrotanti contingit*, sed eum potiùs melancholia morbo affectum fuisse, quandoquidem melancholici non rarò errant tantùm circa unum objectum, & in reliquis constant & benè habent. Sic de Theophilo dicit Galenus, quod in reliquis illi prudentia fuerit, & disputandi, & præsentes exactè noscendi. Verùm ulterius dicimus, in Theophilo non solùm imaginationem, sed etiam ratiocinationem fuisse læsam. Quia verè putabat tibicines adesse, eosque ejici cupiebat. Nam quando sola imaginatio læditur, ratio illæsa illum imaginationis errorem agnoscit, ut in vertigine contingit, in qua ægris videntur omnia circumvolvi. Attamen ratio agnoscit, non revera ita fieri, sed in eo imaginationem errare.

Neque tamen recipienda est in hoc casu Eustachii Rudii sententia, qui statuit nunquam fieri posse, ut imaginatio lædatur, ratiocinatione illæsa. Quia ratiocinatio circa phantasma operatur ab imaginatione decepta. Atque adeò si ratiocinationi absurda phantasmata offerantur, necesse esse putat, ut intellectus prava illa phantasmata speculando, pravè quoque & absurdè speculetur. Et hinc colligit Eustachius Rudius, in vertigine non esse imaginationem depravatam, sed meram fieri & simplicem visionis hallucinationem. Dicimus enim intellectum ab uno ad aliud discurrere, & circa species memoria retentas etiam occupari. Atque adeò licèt phantasia aliquid absurdi menti offerat; attamen si species antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur, errorem illum phantasiæ cognoscere & corrigere potest: si nempe judicet absurda illa phantasmata, quæ illi ab imaginatione depravata offeruntur, neque loco, neque tempori, neque aliis circumstantiis, quæ adhuc in memoria habentur, & vera esse scit convenire. Sic in vertigine ratio se bene habens rerum omnium externarum, quæ visui offeruntur, ut parietum, laquearium, & pavimentorum circumvolutionem impossibilem esse judicat, atque adeò falsò imaginationem repræsentari. Sic Philosophus ille, qui à cane rabido demorsus fuerat, dum illi imaginatio lædi incipiebat, balneum ingressurus, falsam canis imaginem in balneo percipiebat, quem tamen imaginationis errorem ratio adhuc integra redarguens, hæc illi verba suppeditavit: *quid cani cum balneo?* Et statim in balneum se conjecit, cujus opera morbi imminentis, nempè hydrophobiæ periculo liberatus est.

Phrenitidis species duæ sunt præcipuæ. Vera nempè & legitima, quæ proposita definitione exprimitur, alia non vera, sed spuria, quæ paraphrenitis appellatur. Vera phrenitis alia est in dispositione, quæ frequentissima est: alia verò in habitu, quæ hectica nominatur: in hac biliosi humores altiùs cerebro infiguntur; & plures illius partes occupant, ac tincturæ instar adhærent. Paraphrenitis verò fit, dum calida intemperies cerebro communicatur, vel à toto corpore, ut in febribus ardentibus contingit; vel ex cujusdam partis inflammatione, ventriculi v. g. hepatis, pulmonis, & potissimùm diaphragmatis; quod inflammatione delirium, veræ phrenitidis æmulum, scilicet perpetuum excitari solet. Quod fit ex magno consensu, qui inter cerebrum & diaphragma intercedit, propter nervos insignes, qui ad illud feruntur, & ex motu perpetuo diaphragmatis, cujus ratione perpetuos vapores ad cerebrum transmittit.

Causa verò phrenitidis est sanguis biliosus, cui etiam bilis excrementitia ut plurimùm admixta est; & pro variis illius gradibus, majori scilicet, vel minori fervore aut adustione, graviorem aut leviorem phrenitidem producit. Sic bilis pallida omnium mitissimam, adusta verò, ferinam excitat phrenitidem.

Ut verò fiat inflammatio cerebri & membranarum, oportet sanguinem illum biliosum extravasatum, & in dictarum partium substantiam effundi: quod duobus præcipuè modis fieri consuevit, vel cerebro primariò affecto, vel secundariò.

Primariò afficitur cerebrum, quando immediatè à causa aliqua externa incalescit; ut radiis solaribus, meri potu, ira, & similibus, ut sanguis in venis cerebri commotus extra vasa feratur; quod etiam à vulnere, percussione, contusione capitis fieri potest. Et phrenitis hoc modo genita primaria phrenitis dici potest.

Secundaria verò phrenitis illa est, quæ febribus ardentibus, vel malignis succedit, quando humoris morbifici portio ad cerebrum detruditur.

Fit enim portio plerumque in hujusmodi febribus, ut natura, à causæ morbificæ malitia perturbata, illius portionem ad viscus aliquod deponat. Unde videmus pleuritides, peripneumonias, anginas, hepatitides, aliarumque partium inflammationes, illis febribus supervenire. Ita si humores illi ad cerebrum transmittantur, veram phrenitidem efficiunt; & tunc febris delirium præcedit: in primariis verò delirium ab initio cum febre apparet.

Signa phrenitidem imminentem indicantia sunt, vigiliæ, somni turbulenti, sermo immodicus, urina primùm crassa, mox tenuis, & diaphana, calor capitis. Hæc enim indicant materiam calidam ad caput ferri. Oculi immutantur, quia læso cerebro, spiritu animali destituuntur. Dolor circa occiput persentitur, quia venæ jugulares ad eam partem feruntur, & sanguinem biliosum refundunt.

Præsentem verò Phrenitidem indicant delirium assiduum, quia cerebrum indesinenter afficitur: vigiliæ turbulentæ, ab intemperie calida cerebri productæ, respiratio magna & rara, quia phrenitici respirare oblivisCuntur. Cum enim per oblivionem, aut maximam mentis occupationem, infinitis phantasmatis, quæ in imaginatione delira repræsentantur, & spiritus animales evocant, rara fiat respiratio, magnitudine raritas compensatur. In phrenitide etiam sitis nulla est, aut saltem perexigua, quamvis præsentes sint intensæ sitis causæ, quia mens ægrotat, & quia animales spiritus ob læsum cerebrum non mittunt radios sufficientes ad os ventriculi superius, ad quod sitis pertinet. Pulsus parvus est, quia cor compatitur, durus, ob membranam inflammatam; celer & frequens, propter magnam necessitatem; nonnihil undosus, quia cerebrum afficitur. Febris etiam est continua; quia inflammatio cerebri necessariò febrem accersit. Lingua denique aspera, & admodum nigra vel citrina; propter vapores biliosos, illius humiditates absumentes.

Hectica phrenitis ex eo dignoscitur, juxta Hippocr. præceptum 2. *prorrhet. text.* 3. quòd in ea delirium sit mite & obscurum, ægri non loquantur, sed quieti maneant, atque dormire videantur.

Phrenitis vera à paráphrenitide distinguitur ex eo, quòd affectus, qui hanc producit, multò citiùs manifestetur, quàm delirium, & eo ingravescente vel mitescente, delirium intentetur vel minuatur, imò per vices intermittit, & non est continuum. At verò paraphrenitis, ex septi transversi inflammatione orta, in qua delirium est continuum, aliis signis distinguitur: Quòd nimirum in vera phrenitide respiratio sit magna & rara, in ista verò parva & frequens. Parva quidem, quòd diaphragma inflammatione obsessum, non possit facilè extendi & dilatari: frequens verò, propter necessitatem, ut frequentia parvitas compensetur. Deinde in vera phrenitide vox est gravis, & in ea ægrotantes admodum vociferantur; in hac verò vox acuta, quia respirationis organum est impeditum. Ac denique in septi transversi inflammatio-

ne hypochondria sunt rursum revulsa, secundùm Hippocr. *in coacis*. Et ratio est, quia diaphragma inferiori parte regitur membrana à peritonæo mutuata, atque ita, dum inflammatur, peritonæum retrahit, & cum peritonæo hypochondria.

Causarum denique signa ex humoris in toto corpore prædominio, tum etiam ex modo deliríi mutuari poterunt. Pallida enim bilis phrenitidem efficit mitiorem; flava ferociorem, adusta ferocissimam. Sanguis verò biliosus, omnium mitissimam & cum risu conjunctam.

Prognosis hujus affectus ut plurimùm lethalis est, pauci enim evadunt, quia pars nobilis gravissimè afficitur.

Maximam tamen solutionis spem præbent delirium cum risu, omnium symptomatum vehementia minor, virium constantia, tum si post summum morbi vigorem insignis aliqua evacuatio contingat, per sudores, hæmorrhagiam, aut alvi fluxum.

Lethalem verò affectum ostendit, lingua & manus tremulæ, stridor dentium, convulsio, rigor in principio morbi apparens, & quando ægri floccos & sarcinas colligunt, & festucas carpunt. Ejusdem efficaciæ sunt ad prognosin lethalem efficiendam, stilla sanguinis nigri è naribus emanans, albæ dejectiones, urinæ albæ & pellucidæ. Hæc enim omnia significant magnam cerebri oppressionem, vel bilis à toto corpore in partem affectam translationem.

Ad hujus affectus curationem sanguis ad caput affluens, evacuandus, revellendus, derivandus, repellendus, intercipiendus; qui jam affluxit evacuandus & discutiendus est, partis intemperies corrigenda, robur illius & totius corporis observandum.

Hæc omnia præstari poterunt sequentibus remediis.

Ante omnia mox ab initio, & quacunque diei hora, quia morbus est acutissimus, venæ sectio instituenda est, præmisso clystere, ex cephalica: vel si magna adsit sanguinis copia, ex basilica, vel mediana primùm, & post aliquot horas ex cephalica.

Si ex mensium, vel lochiorum, vel hæmorrhoidum suppressione malum oriatur, saphena in pede aperienda. Posteà ad cephalicam veniendum, ut quod in capite receptum est, vel proximè in id movetur, educi valeat.

Unica phlebotomia ad hujus affectus curationem ut plurimùm non sufficit; sed bis, ter, & ampliùs principio vel augmento morbi, pro humoris copia & conditione, ægrotantis ætate, temperie, viribus, repetenda.

Si febre continua laboranti phrenitis supervenerit, (ut non rarò fit in earum febrium augmento vel statu, quibus naturam errantem, & materiæ morbificæ malignitate perturbatam, biliosos humores ad caput transmittere videmus,) licèt anteà ratione febris sanguis detractus fuerit; repetenda est venæ sectio. Sed quia vires à febre & prægressa evacuatione debilitatæ sunt, parcius sanguis detrahendus est. Ideò tunc temporis una cephalica aperiatur, vel si vires id non ferant, saphena, in alterutro pede, vel utroque: cujus venæ in talibus morbis apertio plurimùm utilitatis affert. Neque minoris tamen est efficaciæ, hæmorrhoidum apertio per hirudines.

In omni autem venæ sectione, quæ præsente delirio fit, hoc observandum: ut foramen non amplum fiat. Sic enim vulnus citò coalescit; quod etiam accurate obligandum est, ne ab ægro dissolvatur: Tum ad promptiorem coalitum utile erit emplastrum ex aloe, albumine ovi, & pilis leporis paratum applicare.

Post venæ sectionem provocetur somnus. Nam si à sanguine evacuato procedunt vigiliæ, de novo accensis humoribus, æger ferocior evadit. Conciliatur verò somnus tum repellentibus remediis sincipiti admotis, tum etiam refrigerantibus & hypnoticis, quorum seriem infrà proponemus.

Cùm venæ sectioni non est locus, cucurbitulæ cum scarificatione profunda applicentur, primò partibus inferioribus, posteà superioribus. Tum etiam cucurbitulæ non scarificatæ cruribus & aliis partibus applicenrur.

Frictiones in iisdem partibus, ligaturæ in tibiis celebrentur, revulsionis gratia. Vesicatoria etiam scapulis & brachiis utiliter admoveri poterunt.

Clysteres singulis diebus injiciantur, ex refrigerantibus & humectantibus parati. His enim humorum acrimonia temperatur, eorumque motus ad inferiora promovetur. Eorum autem formula talis esse poterit.

℞. Radicum althææ ℥. i. foliorum malvæ, violarum, lactucæ, parietariæ, betæ, an. M. i. florum nymphææ & summit. anethi, an. P. i. prunorum par. vi. Coquantur in aqua hord. In colaturæ ℔. i. dissolve cassiæ recenter extractæ, & diaprun. simpl. an. ℥. vi, sacchari rubri ℥. i. Fiat clyster.

Hujusmodi clysteribus ne misceantur olea; quia facilè inflammantur.

Purgatio in phrenitide primaria, quæ scilicet alteri morbo non succedit, nullo modo convenit. In ea verò, quæ febri continuæ supervenit, aliquando confert. Si nimirum magna sit cacochymia, & phrenitis incipiens: tunc etiam materia est errabunda, & pro turgente habetur, atque adeò ex consilio Hipp. *Aphor. 22. sect. 1.* per initia statim evacuanda est.

Purgatio etiam debet institui ex decocto refrigerante, cum purgantibus benignioribus, ut senna, rhab. cassia, tamarindis, catholicone, & syrupo rosaceo.

Statim verò post venæ sectionem ad repellentia veniendum est, quæ humorum accessum impediunt, caputque refrigerant. In hunc finem oxyrrhodina usurpantur, quæ ex oleo rosaceo & aceto ab antiquis componebantur. Recentiores verò aquas stillatitias & succus herbarum adjiciunt; & magis vel minùs refrigerantia ac repellentia fiunt, prout magis vel minùs fluxio & inflammatio urget, cui rei diligenter attendendum est. Ideò plures eorum formulas hìc describamus, ut casibus particularibus aptiores eligi possint.

℞. Ol. rosac. ℥. iiii. aceti rosac. ℥. i. aquæ rosar. & plantaginis, ana ℥. ii. Admoveantur sincipiti raso, & temporibus cum quadruplicatis. Vel

℞. Aquæ rosar. ℥. iv. olei rosac. ℥. ii. aceti rosac. ℥. ß. albumina ovorum n. ii. Conquassata misceantur. Vel

℞. Ol. violar. rosar. nimphææ, ana ℥. ß. aquæ rosar. lactucæ, sempervivi, ana ℥. ii. aceti ℥. ß. Misce. Vel

℞. Succi lactucæ, portulacæ, solani, umbilici Vener. ana ℥. ii. ol. rosac. ℥. iii. aceti rosac. ℥. ß. Misce. Vel

℞. Ol. rosac. omphac. ℥. i. ß. unguenti popul. recentis, (nam vetus calefacit) ℥. i. aceti rosac. ℥. ß. albumen ovi n. i. Agitentur omnia simul, excipiantur stupis cannabinis, & applicentur.

Lac mulieris quæ puellam peperit, cum succo lactucæ, & oleo rosaceo subactum, instar oxyrrhodini admotum, mirè delirium sedat.

Circa hujusmodi refrigerantia hoc observandum, ut cautè, & cum judicio usurpentur, cùm cerebrum suapte natura frigidum sit, & membrum princeps, ac metus sit, ne diuturniori horum remediorum usu æger in contrarium affectum, scilicet comatosum, inducatur, præsertim si senex fuerit, aut admodum debilis. Ac licèt nunc longiori, nunc breviori tempore eorum usus continuandus sit; tamen circiter ad dies tres potest extendi.

Ut verò ista medicamenta haud facilè diffluant, neque oculos & faciem, aliasque partes inquinent corona ex panne lineo, vel lana convoluta, anteriori capitis parti imponatur, ut caput circumdet parte anteriore in media fronte ex lateribus supra aures: Parte posteriore versùs occiput, & in medio coronæ remedia applicentur. Ista verò remedia, juxta Gal. præceptum 2. *de compos. med. c.* 2. hyeme actu calida vel tepida; æstate frigida applicanda sunt. In sene tamen aut debili melius est actu frigida non admovere.

Si inflammatio ad cutem & partes exteriores vergere videatur, quod nonnunquam accidit, tunc temporis à repellentibus præsertim fortioribus, abstinendum est: ne materia ad cerebrum repulsa, gravius malum efficiat.

Ad humoris quoque ad caput fluentis impetum intercipiendum, fasciæ, aqua rosar. & aceto madidæ, inter initia collo circumjiciendæ.

Caustica & vesicatoria, tibiis admota, humorum revulsionem ad inferiora plurimùm adjuvant.

Interim dum hæc fiunt, quæ totum corpus & præcipuas partes refrigerant, tum interna, tum externa, in usum revocanda sunt.

Interius usurpari poterunt julepi, emulsiones, & electuar.

℞. Aquar. lactucæ: portulac. rosar. & papav. rhœados, an. ℥. iiii. syrupi violac. & granat. an. ℥. i. ß. salis prunellæ ℥. iii. fiat julep. pro iii. dosib. bis aut ter in die sumendi. Vel

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, plantag. ana M. ii. flor. nymphææ, & violar. ana P. i. Coquantur in aqua hord. ad ℔. i. ß. In colar. dissolve syrupi violac. ℥. iii. salis prunellæ ℥. iii. Fiat julep. pro iii. dosibus.

Julepis perpetuò, præter salem prunellæ, optimum erit spiritum sulphuris aut vitrioli admiscere, his enim bilis fervor optime temperatur.

℞. Qua-

℞. Quatuor seminum frigidorum maj. mundat. ʒ. vi. sem. papav. albi ʒ. ii. aquæ hord. ℔. ß. aquar. lact. & nymphææ, an. ʒ. ii. aquæ rosar. ʒ. i. Fiat emulsio secundùm artem, pro duabus dosibus, addendo syrup. violac. ʒ. ii.

℞. Conservæ viol. & rosar. an. ʒ. j. conservæ flor. nymphææ, & caulium lactucæ condit. an. ʒ. ß. pulv. electuarii diamarg. frig. ʒ. ß. Cum syrupo violaceo fiat electuar.

Parari etiam potest electuarium ex sem. papav. albi in mortario marmor. contuso, & cum saccharo permixto, quod diacordium album potest nominari. Humores enim calidos & acres temperat, & somnum conciliat. Fit ex sem. papav. ʒ. i. contuso, cum tantillo aquæ rosar. deinde addit sacchari ʒ. ii. vel utriusque partes æquales.

Exteriùs verò admoventur epithemata refrigerantia cordi & hepati,

℞. Aquæ rosar. ʒ. iv. aquar. borrag. bugloss. & acetos. ana ʒ. ii. aceti vini albi ʒ. ß. pulv. trium santa. ʒ. i. ß. spodii ʒ. ß. ligni aloes ϑ. i. croci g. viij. camphoræ, g. vi. Fiat epithema cordi,

℞. Aquar. lactuc. & rosac. ana ʒ. iii. aquarum endiviæ & portulac. ana. ʒ. ii. aceti rosac. ʒ. i. santali albi, rubri, spodii, ana ϑ. i. camphoræ, & spicæ nard. ana g. v. pulv. electuarii diarrhod. abbat. ʒ. i. Fiat epithema hepati.

Item hepatis & lumborum regio inungatur sequenti linimento.

℞. Unguenti rosac. ʒ. j ß. cerati santal. ʒ. i. succi lactuc. & olei rosac. ana ʒ. ß. Fiat linimentum.

Pectus etiam oleis relaxantibus, ut violaceo, inungatur.

Testes linteis exycrato madidis involvantur, vel quod erit præstantius, aqua rosarum cum tantillo aceti usurpetur.

Lotio pedum ex decocto refrigerante actu calido commendatur: nam calore humido eas partes relaxat, & humorum motum ad inferiora promovet. Frigiditas verò illius potentialis per nervos toti corpori, & cerebro in primis communicatur, somnusque conciliatur. Illius autem formula talis est.

℞. Fol. violar. malvæ, salicis, vitis; nymphææ, an. M. ii. flor. nymphææ, rosar. ana M. ii. cap. papaverum n. x. fiat decoctio ad usum dictum.

Aqua pura ad lotiones pedum sufficere potest, in aqua subrigida si pedes ægrotantis mergantur per tres aut quatuor horas, à delirio liberatur, somnusque conciliatur.

Similem effectum præstat sedum majus contusum instar cataplasmatis, & plantis pedum admotum; tum etiam cucurbita contusa, & eodem modo apposita.

Odoramenta etiam naribus frequenter admota cerebrum refrigerant, in sequentem modum parata.

℞. Florum violarum, nymphææ, ana P. i. rosar. P. ii. santali citrini ϑ. i. Ligentur in nodulo raro, qui aqua rosar. adspersus naribus offeratur. Vel

℞. Santali citrini flor. rosar. nymphææ, ana ʒ. camphoræ ϑ. ß. Includantur in vase anguSti orificii cum aqua rosar. & supra ignem ebulliant, vaporque naribus excipiatur.

Quia verò in hoc affectu vigiliæ maxime urgent, omni arte somnus conciliandus est, ab ipso morbi initio. Cui usui non parum conferunt repellentia medicamenta antea proposita. Præsertim, si ante oxyrrhodini admotionem caput oleo violaceo frigido perfundatur: quod in vigiliis maximè proficuum est, tum etiam convulsionibus ex hoc morbo oriundis. Idipsum tamen efficacius sequentia præstare poterunt.

℞. Capit. papav. albi cum sem. n. vi. florum nymphææ P. ii. Contundantur omnia, & cum aqua rosar. & lactucæ q. s. Fiat instar cataplasmatis, quod fonti applicetur duobus linteis inclusum.

Nota, medicamentis somnum conciliantibus acetum non esse permiscendum, nisi quantitate pauciSima, quia vigilias excitat.

℞. Flor. lact. M. i. ß. rosac. M. ß. sem. papav. albi ʒ. 3. Coquantur in aqua ad mollitionē Cōtusis adde farinæ hordei, lact. mulieb. an. ʒ ß ol. viol. q. s. Miscentur pro frontali. Vel

℞. Ol. violac. nymphææ, unguenti popul. recent. an. ʒ. iii. opii, olei nuc. mosch. gr. iii. misc. Fiat linimentum, quo frons & tempora inungantur.

Sedum majus contus. & cum lacte muliebri mixtum, syncipiti admotum, mirè sedat phrenitidem & somnum conciliat. Sed statim ac dormire cœperit æger, detrahendum ne in come præcipitetur. Ramenta cucurbitæ recentis idem præstant, & minori periculo.

Penotus sequens epithema miris laudibus effert, quod sic habet.

℞. Moschi gr. xii. camphoræ gr. xx. aquæ rosar. rubrarum, tinctura santalorum rubror. imprægnatæ ʒ. xx. Misce. Capite deraso madefiant linteæ duplicata in hoc liquore, & tepida, per omnes capitis suturas applicentur. Ubi siccata fuerint, iterùm imbibe, & per 24. horas applicationem continua, & somno conciliato, cerebroque confirmato, ægrum mirificè convalescentem prospicies, nisi ipsamet cerebri substantia fuerit corrupta.

Interiùs verò cum julepis, aut emulsionibus interdum exhiberi poterit. syrup. de papav. simp. ʒ. i.

Vel ladani opiati gr. ii. aut iii. exhiberi poterunt, quod etiamnum in clysteribus usurpatum, satis potenter & tutiùs somnum conciliat.

Attamen in narcoticorum usu cautus esse debet Medicus. Exhiberi enim non debent, si vires sint valdè debiles, ne spiritu, & calor ab iis extinguatur.

Celebratis sufficienter prædictis materiæ fluentis evacuationibus, revulsionibus, derivationibus, & interceptionibus, ad materiæ fluxæ eductionem veniendum est.

Ac primùm vena frontis aperienda, si manifesta sit, & secari possit, fascia collum non adstringendo, ut vulgò solet fieri; sic enim sanguis sursum impellitur.

Utilissime etiam aperientur venæ narium, & si ullo modo morbus est sanabilis, hoc præcipue curabitur: sanguisque satis copiose per eas emittendus, idque satis maturè, & statim post universales evacuationes faciendum est. Aperiuntur autem hujusmodi venæ, nares interiùs seris aliisque asperis frequenter pungendo atque lancinando. Vel adhibitis post aures, naribus, fronti, podici hirudinibus, sanguis exsugendus est.

Capiti verò applicentur resolventia simul cum repellentibus, ea proportione, ut primò parum addatur de resolventibus; quo verò morbus magis ad declinationem vergit, eorum quantitas urgeatur, ut tandem sola resolventia usurpentur, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas. In hunc finem usurpari poterit oleum chamæmel. vel anethinum, cum oleo rosac. permixtum.

Sed inter resolventia primas obtinent animalia tenella mactata capiti statim admota, vel eorum partes ut Gallinæ, pulli columbini, & gallinacei, catelli per spinam secti, & pulmo vervecinus: suo enim calore naturali partem roborant, humorem discutiunt, illiusque acrimoniam contemperant.

Quibus uno aut altero die tentatis, si nihil commodi consequaris, docet Mercatus summo capiti cucurbitulam affigere, ut per suturas aliquid expiret, evoceturque ad cutem: ac si rubor compareat ac tumor subtus cucurbitulam ipsam scarificare. Quo auxilio afferit Medicum consequi posse, quod reliquis omnibus non valuerit, maximè si mox adhibeatur lavacrum aquæ dulcis, in quo aliquid ex discutientibus coctum sit. Hoc tamen monet, in ea solum inflammatione faciendum esse, quæ per se inceperit, non aliis autem febribus supervenerit.

Hoc remedium confirmat Zacutus Lusitanus referens, se desperatam phrenitidem curasse, admota syncipiti cucurbitula cum scarificatione.

Quidam majori audacia vesicatorium syncipiti admovent, quod aliquando succesSisse ajunt; sed maxima indiget præmeditatione.

Pro potu utatur æger decocto hordei, vel rad. acetosæ, cum syrupo granatorum, berberis, aut limonum. Vel sequens infusum propinetur.

℞. Aquæ fontis ℔. ij. fol acetosæ, & papav. rhœados an. M. ß. flor. borrag. nymphææ, viol. an. P. ß. spiritus vitrioli ʒ. j. santali rubri limati ϑ ij. Stent in infusione per aliquot horas frigide. Colentur per chartam emporeticam, addendo sacchari albi, q. s. ad saporis gratiam.

Urina in hoc morbo ut plurimum supprimitur, quia ægri eam emittere negligunt, unde partes illæ distenduntur, ac tandem inflammationem concipiunt, quæ vel sola interitum ægro afferre potest. Itaque ægri ad urinam reddendam sæpius incitandi sunt. Mox vesicæ regio fovenda aqua tepida. Dein manu comprimendo urina propellenda, aut ea elicienda penem contrectando. Er si levioribus hisce symptoma non cedat, ad sequentia veniendum erit.

℞. Fol. parietariæ M. ij. petrosel. cum rad. M. j. Fiat decoctio. In colatura dissolve olei scorpionum ʒ. iij. Fiat fotus supra pectinem.

Hujus decocti residentia frigatur in sattagine cum oleo scorpionum, & post fotum applicetur.

Si decoctum efficacius desideretur: adde sem. apii, petroselini, milii solis, seseleos, an. ʒ. ij.

Utiliter etiam post fotum, sequens unguentum potest applicari.

℞. Pinguedinis cuniculi, olei scorpionum, ana ʒ. ii. sem. apii, petros. asari, & seseleos subtiliss. pulverat. an. ʒ. ß. Fiat unguentum.

CAPUT XII.

De Cerebri abscessu, & sphacelo.

CErebri abscessus & sphacelus à pauciſſimis Auctoribus describitur, licèt ab Hipp. annotatus fuerit 3. *de morbis*, & in usu practico interdum occurrat, minùsque exercitatos Medicos alterius morbi specie deludat.

Est autem cerebri sphacelus substantiæ cerebri suppuratio, vel corruptio, quæ gangræna, vel syderatio etiam nominatur.

Causa illius immediata est cerebri substantiæ inflammatio, quæ tamen à phrenitide distinguitur eo quòd in ea membranæ potissimùm inflammentur, & ab iis inflammatio parti tantùm exteriori & contiguæ communicetur. In hac verò inflammatio partes cerebri interiores, ac totam propemodum illius substantiam occupat. Magna autem illa inflammatio, in parte molliſſima & humidissima, brevi sphacelum accersit.

Hujus inflammationis causa est sanguis supercalefactus, vel admodùm bilioſus, in cerebri corpus, & partes ejus internas affatim irruens.

Causæ procatarcticæ sunt illæ omnes, quæ sanguinem calidum copioſum in toto corpore cumulare, & ad caput transferre valent, ut exercitatio vehemens, insolatus, vel capitis ad ignem calefactio, ita & similia. Sed frequentiùs hunc affectum inducere solent vulnera capitis gravia, & contusiones. Ab hac tamen causa oriundus abscessus vel sphacelus, à dicto diversus aliquo modo est. Quia ex contusione factus abscessus, tot cerebri partes ut plurimum non occupat, sed uni præcipuè adhæret. Unde symptomata leviora, saltem ab initio esse solent, & affectus ad plures dies prorogatur.

Signa abscessus & sphaceli, qui sine vulnere aut contusione producitur, ita se habent.

Invadente affectu ingens capitis dolor ægrotantem adoritur, qui per occiput collo & universæ spinæ communicatur. Cui mox succedit sensuum omnium, tum internorum, tum externorum abolitio, sicut in apoplexia contingit; à qua tamen signis infrà describendis distinguitur.

Variis motibus & inordinatis sese ægri exagitant, ut vix uno loco contineri valeant. Manibus interdum partes superiores invadunt, easque divellere ac laniare conantur, faciem unguibus dilacerant, crines avellunt. At procedente morbo corpus languescit, & ad motum impotens efficitur.

Febris acutiſſima & intensiſſima hunc perpetuò comitatur affectum, quæ ab ingenti cerebri inflammatione procedit.

Denique in hoc affectu ægrotantes neque cibum, neque potum admittunt, vixque aliquid stomacho illorum quocumque artificio ingeri potest: unde cita advenit virium exsolutio.

Abscessus, ex vulnere aut contusione genitus, sequentibus signis dignoscitur. Post acceptam contusionem capitis torpor quidam & mœstitia apparet, animalibus spiritibus à materia extravasata labefactari incipientibus. Morbo invalescente, febricula exoritur, materia putrescere incipiente. His capitis dolor succedit, & somnolentia. Mox aucta putredine omnia symptomata ingravescunt. Febris intensior evadit, æger è profundiori somno emergens, subitò vociferatur, surgit è lecto, statimque iterum decumbit. Frequenter manum ad caput adducit. Ex his plerique ante obitum purulentam materiam, & virescentem ore, aut naribus rejiciunt.

Quod ad prognosin spectat, affectus iste periculoſiſsimus est, & utplurimùm lethalis, imò intra triduum ægrotantes interimit, ut docet Hippocr. *Aphor.* 31. *sect.* 7 *Quibus*, inquit, *cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt, si verò hos evaserint, sani fiunt.* Galenus *in comment.* docet, per sphacelum hic non esse intelligendam factam & completam partis corruptionem, quoniam hæc sanationem non admittit, sed quæ est in fieri, imminetque, ob inflammationis magnitudinem.

In iis, qui convalescunt (quòd rariſſimè contingit,) nulla est præteritorum memoria: ægri enim nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis, meminerunt.

Ad curationem hujus affectus magna festinatione opus est. Nisi enim in principio illius remedia statim adhibeantur, nullus amplius supereſt curationi locus.

In prima igitur morbi invasione statim sanguis detrahendus est magna copia, & iteratis vicibus, bis, ter, quater eadem die, quantum vires ferre possunt, in hoc enim unico remedio tota curationis spes residet. Cùm enim magna sanguinis copia cerebri substantiam occupet, quæ magna est, mollis & humidiſsima, ab ea sufficienter revelli ac derivari nequit, nisi totus ferè sanguis in venis contentus educatur. Et in hoc casu locum habet vulgaris illa Celsi sententia; *Multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ alias essent omittenda.*

Post venæ sectiones clysteres acriores injiciendi sunt, ut humores superiora petentes, ad inferiora revellantur, iique singulis diebus iterandi.

Eodem tempore oxyrhodina admovenda sunt synecipiti & fronti, qualia in phrenitide descripta sunt.

Ad majorem revulsionem & derivationem cucurbitulæ scapulis & dorso cum profundis scarificationibus admovendæ sunt, frictiones & ligaturæ extremorum celebrandæ; venæ primùm malleoli, posteà frontis, & arteriæ temporum aperiendæ; hirudines pone aures, & hæmorrhoidibus applicandæ; vesicatoria cervici & brachiis admovenda, & reliqua remedia usurpanda, quæ in phrenitidis curatione à nobis proposita sunt.

Ac tandem si morbus ad declinationem vergat, leniter resolventia capiti admovenda sunt, inter quæ pulmones vervecini, ex animali ex tempore mactato calentes principem locum obtinent.

CAPUT XIII.

De Mania.

MAnia est delirium sine febre, cum furore, & audacia. A phrenitide distinguitur, quia in ea febris acuta viget, à cerebri & membranarum ejus inflammatione oriunda. Mania verò febre caret, saltem ratione propriæ essentiæ; nihil enim impedit, quin febris cum mania complicari possit; sed ab alia causa oriunda, non autem ab ea, quæ maniam producit. Atque ideò in phrenitide febris est symptomatica; in mania essentialis & primigenia, ab alia causa procedens, & sic Gal. 3. *de loc. affect. cap.* 7. explicandus est. *Quemadmodum*, inquit, *alter atræ bilis succus, qui ex præassata flava bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre.*

A melancholia distinguitur per symptomata pathognomonica; siquidem mania est cum furore & audacia; melancholia verò cum timore & mestitia.

Causa maniæ proxima & immediata, juxta Galeni mentem, est calida & sicca intemperies, ab humore atrabilario oriunda; quæ tamen graviſſimis urgetur difficultatibus.

Si enim tanta esset intemperies in cerebro, ut mentem de sua sede dejicere valeret, febrem deberet parere, cùm calor remiſſior, delirium efficere non valens, febrem pariat, qualis est, quæ ab insolatu exoritur.

Ad hoc dubium varii varia respondent: Solidiorum responsio est, calorem, qui febrem excitat, debere esse fuliginosum, ut ad cor delatæ fuligines febrem efficiant; calorem fulginosum autem in materia humida consistere debere, qualis est materia febrium putridarum: in mania verò humores esse aduſtos & incineratos, ita ut ab iis nullæ eleventur fuligines. Uno verbo ajunt, calor in mania est, velut in pruna; in febribus verò, ut in flamma.

Hæc tamen responsio fortiſſima urgetur instantia: Quòd nimirum in febre hectica major sit humiditatum consumptio, quàm in mania; attamen febris usque ad integram & absolutam omnium humiditatum, & ipsius humidi primigenii consumptionem, ægrique interitum perseveret.

Platerus hac ratione, aliisque nonnullis persuasus, existimat, præter calidam & siccam intemperiem, adesse quoque malignam & venenatam quandam qualitatem, quæ sit præcipua causa delirii. Magna hujus sententiæ probabilitas inde elici potest, quòd furor uterinus à semine corrupto, & malignam ac venenatam qualitatem adepto exoriatur: Quod hydrophobia, quæ est species maniæ, à

morsu

morsu venenato canis rabidi, in quocumque temperamento, sine atræ bilis concursu inducatur; quod morbus, qui à morsu Tarantulæ exoritur, quædam etiam maniæ species appelletur; ac denique venena quædam maniam inferre possint, ut de cerebro mustelæ & solano maniaco referunt. Ideo verisimile est, peculiare quoddam venenum, in corpore humano genitum, maniæ causam esse præcipuam: cùm etiam febres malignæ, quæ non rarò mitissimæ sunt, ut in iis pulsus ac urinæ sanis simillimæ appareant, delitia producere soleant potiùs, quàm febres ardentes, malignitatis expertes. Et docet experientia, maniam contingere frequenter, non tantùm atrabilario temperamento præditis; sed etiam omnibus naturis & ætatibus, præsertim si hæreditario jure contigerit: ac denique illam calidioribus medicamentis, specifica virtute præditis, non rarò curari. Etsi diffiteri minimè oporteat, in melancholicis & atrabilariis hunc morbum frequentiùs & utplurimùm produci; quia ille humor tali veneno susceipiendo magis idoneus est. Et Galenus ipse malignitatem istam, humori atrabilario advenientem, agnoscere videtur *Comment. Aphor. 56. sect. 6.* ubi dicit, maniæ causam esse melancholicum humorem, non semper; sed cùm supra modum exustus, aut putrefactus malignam induerit acritudinem.

Sed maner adhuc difficultas, ex eo desumpta, quod maniaci frigus externum etiam hyemis tempore nudato corpore innoxiè patiantur, & præterea ad tactum calidi sentiantur, quod indicat calorem intensissimum in iis vigere.

Verùm respondemus, hoc in omnibus maniacis minimè contingere, & multos hybernum frigus aversari, vestibusque plurimis gaudere. Alios verò ab aere externo non affici, propter consuetudinem, quia ab assuetis fit passio. Sic videmus puellas delicatulas hyemis tempore pectus denudatum habere, quod tactu calidum sentitur: quamvis ex Hippocrate frigus sit pectori valdè inimicum.

Materia hunc affectum producens, in venis & arteriis continetur, vel totius corporis, vel cerebro propioribus, vel ipsis cerebri vasis: unde ex locorum varietate varia symptomata, eaque graviora vel leviora emergunt. Non rarò etiam in uteri vasis, ex sanguine vel semine corrupto, materia morbifica continetur, ex qua furor uterinus generatur.

Si materia peccans est in omnibus venis, aut cerebro vicinis, insania fit perpetua & indesinens. Si verò in parte tantùm aliqua concluditur, delirium quasdam habet intermissiones, & per intervalla recurrit.

Signa diagnostica alia imminentem, alia præsentem maniam significant.

Ad imminentem vel futuram maniam dignoscendam primò considerata est ægrotantis nativa dispositio, quæ scilicet ad biliosam seu atrabilariam temperiem accedit. Sic apud Hippoc. 2. *Epid.* 5. *Cui vena in cubito pulsat, furibundus est, & ad iracundiam præceps: cui verò sensim movetur, torpens est ac stupidus.* Arterias nomine venarum Hippocrates afficit. Non autem simplicem pulsationem intelligit, sed vehementem, cui opponit illud, *quando sensim movetur*, ut sensus hujus sententiæ ita se habeat. Qui habent pulsum magnum, velocem, & vehementem, a nativa constitutione, ad iram & furorem, maximè proclives sunt: qui verò tardum habent pulsum, torpidi sunt & stupidi.

Secundò; sexus ratio habenda est. Viri enim frequentiùs furore exagitantur, quàm mulieres. Quod intelligendum est de affectu primigenio: ex utero enim mulieres non rarò in furorem aguntur.

Tertiò ætas consideranda est. Juvenibus enim frequentiùs mania contingit, quàm pueris & senibus.

Quartò, anni tempus advertendum. Sæpè enim verno tempore contingit hic affectus, sæpiùs æstate, sæpissimè autumno, ex Hippocr. & Galen. *sententiis Aphor.* 20. 21. & 22. *sect.* 3. Vere humores aliis temporibus geniti, & per hyemem asservati ac quiescentes, commoventur & exagitantur, morbosque analogos pariunt. Æstate multa bilis non solum flava, seu etiam atra in dispositis gignitur, quæ maniam efficit eodem tempore, vel ad autumnum usque, majori copia cumulata, morbum producit.

Hæc signa remotiora sunt, & in genere tantùm dispositionem ad hunc morbum significant. Proximè verò imminentem affectum ostendunt, dolor capitis assiduus, vigiliæ contumaces, somni levissimi atque brevissimi, insomnia turbulenta, curæ & sollicitudines molestæ, terrores ex levi causa, præceps & frequens iracundia ex minima vel nulla occasione, splendores oculis obversantes, aurium sonitus, proclivitas ad Venerem insueta, pollutio nocturna frequentior, risus præter assuetudinem & rationem, loquacitas insueta, & ferè assidua, & interdum taciturnitas meditabunda. Posteriora hæc incipientem maniam significant.

Factum verò, & præsentem maniam ostendunt ea, quæ in definitione prolata sunt: nempè delirium sine febre, cum furore & audacia. Varia tamen sunt hujusmodi delitia in variis ægrotantibus, tùm etiam in iisdem, diversis temporibus, pro majori vel minori causæ vehementia. Alii enim feroci iracundia rapiuntur, & obvios quosque invadunt, proprias vestes proscindunt, & sibi interdum violentas manus inferunt, sibique vitam eripere conantur. Alii verò mitiores & pacatiores sunt, nullamque adstantibus noxam inferunt, sed tantùm varios sermones & ridiculos proferunt; interdum canunt & rident, & variis deliramentis afficiuntur, ac symptomata patiuntur iis aliquo modo similia, quæ in melancholia & stultitia solent contingere.

Ex illa autem varietate symptomatum, causarum varietas dignoscitur. Risus enim immodicus, hilaritas, & cantillatio, materiam peccantem multo sanguine dilui significant. Iracundia verò, inquietudo, clamor, percussio, pallidus & flavescens faciei color, bilem flavam in vitio esse ostendunt: Insania verò admodum furiosa, ut ægri obvios impetant, & aliquando interficiant, à flava bile exusta, quæ atra bilis dicitur, ducit originem. Si verò atra bilis non ex flava bile, sed à melancholia exusta & præassata generetur, ægri truculento vultu præditi sunt, manent interdum in diurno silentio, quod nonnumquam in sermonem importunum erumpit, immites sunt, pertinaces, ingenti mœrore interdum ac luctibus afficiuntur.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Mania gravissima est affectus, & non solùm per menses, sed per annos aliquando & usque ad mortem perseverat: præsertim si hæreditaria sit. Cùm omnes morbi ab atra bile sint curatu difficillimi, iste præ cæteris difficilior est, quod ægri Medicis non obtemperent, & necessaria remedia usurpare minimè velint.

Facilius curatur mania, quæ cum risu, & mitioribus symptomatis copulata est, quàm quæ cum studio ac furore.

Brevi succesturam morbi curationem ostendunt quæcumque evacuationes, ex motu naturæ contingentes, per sudores, alvi fluxum, hæmorrhagiam, per nares, aut hæmorrhoides, aut si varices supervenerint: unde Hippochrat. *Aphor.* 21. *sect.* 6. *Si insanis varices, aut hæmorrhoides contigerint, morbi solutio fit.*

Dysenteria, aut hydrops, aut febris tertiana, vel quartana maniæ superveniens, eam tollit: fit enim metastasis humorum à cerebro ad partes inferiores, in quibus novum morbum producunt.

Ad hujus morbi curationem materia peccans evacuanda, revellenda, & repellenda est; calida intemperie corrigenda, cerebrum aliæque partes principes roborandæ. Quæ omnia sequentibus præsidiis adimpleri poterunt.

Primò sanguinis missio celebranda est, præmisso clystere, ex vena brachii insigniori: postridiè verò iteranda ex altero brachio, idemque remedium frequenter usurpandum. Asserit enim Platerus, innumeros hac ratione curatos fuisse à Chirurgis & aliis, qui ex professo hisce morbis curandis operam dabant, qui vigesies, imò sexagesies venas aperiebant. Non solùm enim venæ brachii utriusque, sed etiam malleoli, frontis, narium, hæmorrhoidum, etiam varices, si appareant, & salvatellæ; idque per intervalla, interjectis clysteribus, & medicamentis purgantibus infra describendis. Cucurbitulæ etiam, scapulis & dorso cum scarificatione admotæ, post multas venæ sectiones: tum etiam hirudines temporibus, & ponè aures utilissimæ sunt.

At frequentibus illis phlebotomiis materiæ peccantis præparationes & purgationes inteiiciendæ sunt: æque diù, multùmque continuandæ. Cui usui conferent omnia, quæ ad bilis & melancholiæ præparationem, & expurgationem usurpari solent, quibus & sequentia, utpote selectiora, adjicere possumus.

℞. Lapid. Lazuli ʒ. i. ß. diagryd. ʒ. ß. turbith. ʒ. i. sennæ ʒ. ß. epithymi, cremor. tartari, ana ʒ. ij. cinnam. & cort. citri, an. ℈. i. croci ℈. ß. Fiat pulvis, cujus dosis erit ʒ. j. vel ℈. iv. cum jusculo, vel liquore appropriato.

℞. Rament. helleb. nigri ʒ. j. Infundantur per triduum in aquæ pluviæ ʒ. iv. Decoquantur lento igne ad tertias. Colaturæ adde mellis optimè despumati ʒ. ii. Misce, capiat cochlear i. cum jusculo pingui. Vel

℞. Extracti hellebori nigri ℈. ß. syrupi violac. ʒ. i. Misce pro una dosi.

Omnia medicamenta, ex helleboro confecta, ut vinum, syrupus & oxymel, ad hujus affectus curationem plurimùm conferunt. Unde olim ferunt Melampum, Amythaonis Medici filium, vino helleborato, Prœti Argivorum regis filias, quæ se boves existimabant, liberasse.

Antimonium in hoc morbo non solùm à Chymiatris, sed etiam à Galenicis omnibus commendatur: cùm quòd humorem atrabilarium è toto corpore evacuet: tum quia eo ægrotantes commodè falli possunt, remedia alioqui insuavia renuentes. Dosis varia est pro variis illius præparationibus.

Balnea aquæ tepidæ frequenter & post singulas purgationes usurpanda sunt.

Ordo medicamentorum purgantium in hoc morbo talis est: ut primò apozema alterans & purgans per tres aut quatuor dies exhibeatur, post venæ sectionem in utroque brachio celebratam. Deindè purgantia mediocria ex potionibus, pulveribus, aut syrupo magistrali bis in septimana exhibeantur. Vehementia verò bis in mense, interjectis continuò venæ sectionibus, ut anteà dictum est.

Diebus verò intermediis balnea, julepi præparantes, aut jusculà alterantia, tum etiam opiatæ roborantes exhibeantur.

Præter julepos vulgares, sequens ex succis paratus erit utilissimus.

℞. Succorum borrag. bugloss. & pomo. redol an. ʒ. iij. aquar. fumariæ & cichor. an. ʒ. iv. sacchari albi ʒ. vi. Coquantur, depurentur, & aromatizentur santalo citrino. Capiat ʒ. vi. manè & serò.

Opiata etiam in sequentem modum concinnari poterit.

℞. Conservæ Rosar. violar. & bulgoss. an. ʒ. i. conservæ flor. tamarisci, caryophylli hortensis, caulium lactuc. cond. & cortic. citri condit. an. ʒ. ß. mytobal. emblic. condit. n. i. conf. alkerm. & de hyacint. an. ʒ. iij. pulv. elect. diamarg. frig. & lætif. Galen. an. ʒ. i. coral. præpar. & margarit. præpar. an. ʒ. ß. Cum syrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, superbibendo parum julepi, aut aquæ cujusdam appropriatæ.

Tabellæ etiam usurpari poterunt in hunc modum compositæ.

℞. Confect. alkerm. ʒ. ii. pulv. electuar. de gemmis, & diamarg. frig. an. ʒ. ß. sacchari in succo pomorum dissoluti ʒ. iv. Fiant tabellæ pond. ʒ. ii. Capiat unam pro dosi.

Interdum etiam tentari poterunt specifica & amuleta, quorum non exiguum numerum collegit Sennertus. Nos verò unum adjiciemus, quod in illustri quadam familia Monspelienſi, pro secreto gentilitio & hæreditario habetur, illiusque descriptio talis est.

℞. Fol. melissæ M. i. Incidantur minutim, & infundantur in spiritus vini ʒ. iv. Deinde adde margarit. præp. ʒ. ß. Misc. Dosis est cochlear. ii.

Interim dum hæc fiunt, somnus omni arte conciliandus est, & somnifera per intervalla usurpanda. Quæ non alia esse debent, quam quæ in phrenitidis curatione proposita sunt, tam interna, quam externa.

Ac præter somnifera externa admovenda quoque capiti sunt topica medicamenta, quæ æstum ac furorem vehementem temperent ac demulceant. Illa verò non solùm refrigerantia, sed multò magis humectantia sint & in principio morbi nonnihil repellentia.

Ideò in principio morbi oleum rosac. convenit, cum violac. anethino, & chamæmelino: postea verò eadem olea detracto rosac. Ubi verò magis refrigerandum est, olea ex semine cucurbitæ & papav. addenda erunt. Ac denique ut in formam linimenti reduci queant, mucilagines sem. lini, fœnugr. & butyrum addi poterunt.

Plurimum etiam confert epithema in sequentem modum compositum.

℞. Aquæ nymphææ ℔. i, salis prunellæ ʒ. i. camphoræ ℈. i. Misce, & cum linteis complicatis admoveantur tepidè syncipiti.

Epithema ex sale Saturni & aqua rosarum utilissimum est,

Utilissimum quoque erit epithema ea aqua rosarum, santali rubri tinctura imprægnata, cum moscho & camphora composita, quæ superiori capite descripta est.

Chimici verò balsamo Saturni palmam tribuunt, eoque caput inungunt instar linimenti.

Maximè etiam conveniunt, in summo furore, animalia tenella per medium secta, vel eorum partes, ac præsertim pulmo vervecinus. Ubi semel refrixerit, iterùm potest calefieri in aqua fervente.

In declinatione nonnulli discutientia validiora adhibent. Imò verò in ipso vigore morbi, post evacuationes sufficientes, fomentum sequens admirandæ creditur efficaciæ.

℞. Herbarum cephalicarum cum floribus q. s. Decoquantur in aqua fontana. Deinde ℞. baccarum lauri & rad. hellebori nigri veri, an. q. s. Contundantur crassiusculè, & insuantur sacculo oblongo interbastato. Sacculus parùm bulliat in prædicto decocto.

Tandem per novem dies continuos ℞. istius decocti ℔. ij. Eoque calefacto foveatur caput rasum per integram horam, cum linteis duplicatis. Postea sacculum istum applica futuræ coronali cum bona ligatura, linteis calidis involvendo. Patiens decumbat in lecto, & si fieri potest, quiescat. Tum mirè expurgatur per omnia capitis emunctoria, & alvus simul aliquantulum fluit. Sic enim fuligines inhærentes cranio & cerebro mirabiliter dissolvuntur, quod vix alia remedia præstare poterunt.

Denique cauterium futuræ coronali applicatum maximè probatur à Gordonio, ejusque utilitatem confirmat historia cujusdam maniaci, cui cùm esset inflictum vulnus capiti cum cranii fractura, quandiu fuit vulnus apertum, tandiu bene habuit; vulnere sanato, reversa est mania.

Quamvis autem cerebrum in hoc affectu præcipuè laboret; tamen aliæ etiam partes alterandæ præcipuè cor & hepar, epithematis & linimentis, in phrenitidis curatione propositis.

CAPUT XIV.

De Melancholia.

MElancholia est delirium sine febre cum timore & mœstitia.

A phrenitide distinguitur per carentiam febris; & à mania, per timorem & mœstitiam, quia hæc est cum furore & audacia.

Dicimus autem febrem abesse ab hoc affectu, quod intelligendum est ex propria natura, & per se; attamen ex accidenti febris cum illa copulari potest. Nihil enim impedit, quin febris continua, vel intermittens, melancholia laboranti contingat; sed illa febris non erit de essentia melancholiæ, quemadmodum in phrenitide febris est de essentia illius.

Dubitare licet, quomodo timor & mœstitia dicantur esse de essentia melancholiæ, cum in multis melancholicis gaudium & lætitia maximè vigere videantur. Alii enim continuo rident, alii canunt, alii se ditissimos, alii Reges & Monarchas esse putant.

Respondemus, varios esse melancholiæ gradus, & varias humoris melancholici cum aliis humoribus permixtiones, indeque maximam deliriorum varietatem emergere. Ita ut qui multum sanguinis, aut pituitæ, cum humore melancholico permixtum habent, gaudio & lætitia affici possint. Ast ille affectus tunc temporis non est vera & legitima melancholia; sed potiùs ad stultitiam & fatuitatem accedit.

Ex varia autem humoris melancholici dispositione maxima deliriorum varietas emergit: unde alii se Reges, Principes, vates, alii vitreos, testas fragiles, grana tritici à gallinis devoranda; alii ceram igne liquabilem; alii se canes, feles, lupos, cuculos, luscinias, gallos esse putant, horumque aut aliorum animalium voces imitantur. Alii se mortuos, nec quicquam edendum, aut bibendum esse imaginantur. Alii mingere non audent, ne diluvium inde oriatur. Alii se capite, vel membris truncatos esse, vel orbem digito sustinere, vel

passe-

passeres, in capite, serpentes, ranas, mures, aliaque animalia in ventre habere arbitrantur.

Causa melancholiæ proxima & immediata est spiritus tenebricosus, & (ut Galeni verbis utatur) nigro colore infectus. Cùm enim spiritus animales, natura sua puri, tenues & perspicui esse debeant, ad actiones cerebri alacriter exercendas, & alacritatem ac lætitiam inducendam; si ab ea constitutione dejiciantur, & opaci ac tenebricosi evadant, mœstitiam & timorem inducunt. Unde Galenus 2. *de symptom. caus. cap.* 6. à tenebris exterioribus mutuato exemplo rem explicat. *Eorum*, inquit, *quæ extra corpus sunt, nihil videmus quod nos perinde terreat, ac tenebræ: ergo cùm tenebræ rationalis animæ parti sunt circumfusæ, necesse est hominem timere, qui semper, una cum corpore, sui timoris causam circumferat.*

Causa verò pravæ hujus spirituum dispositionis est humor melancholicus: qui crassitie, opacitate, & colore nigro præditus, spiritus animales inficit, & tenebricosos reddit. Et cùm humor melancholicus frigida & sicca temperie donatus sit; ad fingendos & densandos spiritus maximè conducit, quæ quidem densatio & fixatio spirituum ad mœrorem & tristitiam necessaria est. Si enim humor tenuis sit & calidus, qualis est atra bilis, à qua mania producitur, furorem potiùs & audaciam excitat. Ergo causa proxima melancholiæ est opacitas, & tenebrositas spirituum animalium. Conditio verò necessaria, & sine qua non, est frigida & sicca intemperies.

Si quis verò instet, in melancholia hypochondriaca, ex Galeno 3. *de locis affect. cap.* 7. esse inflammationem in hypochondriis, atque adeò calidam intemperiem prævalere.

Respondebimus, illam inflammationem, seu potiùs phlogosin hypochondriorum fieri ex eo, quòd sanguis melancholicus, in liene & venis mesaraicis diutiùs retentus, propter obstructiones incalescat, unde multi vapores elevantur ad cerebrum: qui licèt calidi sint, vincuntur tamen à frigiditate cerebri, & facilè ad temperiem, humori melancholico propriam, nempè frigidam & siccam, reducuntur. Si verò tantus sit illorum vaporum calor, ut cerebri temperiem invertat, & in calidam & siccam permutet; tunc mania, non melancholia generatur. Ita ut mania & melancholia in eo præsertim differant, quòd in illa sit calida & sicca intemperies; in hac verò, frigida & sicca.

Prædicta spirituum tenebrositas, à Galeno sancita rejicitur ab Averroe: ex eo, quòd tenebræ spiritibus animalibus inductæ, & color niger humoris melancholici non possunt afficere sensus internos, juxta vulgatum illud axioma: *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu.* Atque adeò, cùm color ille niger, aut tenebræ interiores oculis non offerantur, à sensibus externi percipi non possunt.

Respondemus, colorem nigrum humoris melancholici, aut spirituum tenebrositatem, non afficere sensus internos sub ratione coloris; sed quatenùs aliquid præter naturam existens in cerebro, quo actiones illius lædar. Quia nimirum spiritus animales ad actiones cerebri perfectè obeundas debent esse puri, tenues, & perspicui. Si contra impuri, crassi, & tenebrosi extiterint, actiones cerebri vitiant, quatenus species à sensoriis transmissus inficiunt veluti & inquinant, sicut vitrum coloratum, aut aliter infectum, species objectorum eodem modo infectas oculis repræsentat.

Frigida etiam & sicca intemperies, quæ tanquam conditio necessaria proposita est ad melancholiam efficiendam, hoc argumento impugnari potest, ab Avicennæ auctoritate desumpto, qui *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *Balbi*, inquit, *sunt plurimum dispositi ad melancholiam.* Sed balbi sunt valdè humido temperamento donati: quod probatur ex Gal. *comment. Aphor.* 52. *sect.* 6. ubi Hippocrates sic habet, *Balbi ab alvi profluvio maximè capiuntur.* Galenus verò dicit, Balbos habere humidiorem temperaturam, quemadmodum & pueros, ratione cujus alvi profluvio sunt maximè obnoxii.

Respondemus, contextum Avicennæ non de verè balbis esse intelligendum, qui literam R. pronunciare non possunt de quibus loquuti sunt Hipp. & Galenus *Aph. prædicto*, & illi quidem humidiori temperie præditi sunt, sed de illis, qui trauli nominantur, qui scilicet eandem syllabam sæpiùs repetunt, antequam verbum integrum pronunciare valeant. Quod fit ex præcipitatione mentis, cùm celerius loqui contendunt, tunc enim lingua sese implicat, & in verborum prolatione hæsitare cogitur. Et illi trauli sunt melancholico temperamento donati.

Denique dubitare licet, quomodo tenebrositas spirituum sit causa immediata delirii melancholici, cùm omnis actio læsa dependeat immediatè ab aliquo morbo; hæc autem tenebrositas ad nullum morbi genus referri valeat.

Respondemus, tenebrositatem illam esse morbum in numero, quatenus illius accessu augetur numerus eorum, quæ necessaria sunt in cerebro, ad actiones animales obeundas. Instantia verò, quæ contra hanc responsionem afferri potest, quod scilicet morbus sit affectus veræ partis, in vertiginis explicatione resoluta est.

Signa melancholiæ pathognomonica in definitione proposita sunt timor nempè & tristitia, sine causa manifesta, quæ in omni melancholiæ specie reperiuntur. At verò singulæ melancholiæ species propriis signis innotescunt. Sicque primariam in solo capite residentem melancholiam significant, cerebri vitiosa constitutio, aut morbi calidi prægressi, quibus sanguis in venis illius contentus, exustus & torrefactus est, tandemque in humorem melancholicum conversus. Somni breves & interrupti, insomnia turbulenta, vertigines, aurium tinnitus, & symptomatum in reliquo corpore, ac præsertim ventre inferiori absentia.

A toto corpore provenire hunc affectum, ostendunt habitus totius corporis melancholicus, vel naturalis; qui ex colore nigro, hirsutie, macilentia, aliisque dignoscitur; vel ascititius, ex curis, laboribus, vigiliis, victu crasso, & similibus contractus.

Ab hypochondriis procedere hunc affectum, testantur æstus in præcordiis sine siti, sputatio frequens, ructus acidi, flatus per superiora, vel inferiora frequenter emissi, ventris rugitus, compressio interdum diaphragmatis, anxietas, nausea, appetitus interdum insatiabilis, cordis palpitatio, tumor aliquando & renitentia in hypochondriis. Et reliqua, quæ fusiùs in affectione hypochondriaca exponentur.

Ab utero affectum procedere, indicant ea signa, quæ hystericas affectiones præcedere suo loco dicentur.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est. Chronicus est iste morbus, & contumaciissimus, si semel alias in corpore radices egerit. Humor enim melancholicus, præcipuè qui per adustionem genitus est, & ad atræ bilis naturam accedit, vim remediorum eludit, mitiora contemnit, & à fortioribus efferatur. Unde humor melancholicus flagellum Medicorum, crux seu opprobrium Medicorum, vulgò nominari consuevit.

Recens tamen melancholia, & à causis procatarcticis oriunda, facilè curatur. Refert enim Gal. 3. *de loc. affect. cap.* 7. se melancholiam incipientem solo aquæ dulcis balneo frequenter curasse.

Melancholicis hæmorrhoides aut varices supervenientes, curationem interdum afferunt, si criticè à natura humores ad illas partes inferiores detrudantur. Interdum enim symptomaticè contingunt, & per epigenesin, multiplicata materia morbifica, indeque ad plures partes diffusa.

Solvitur etiam interdum melancholia per fluxum hæmorrhoidum, & per scabiem, aliosque cutaneos affectus.

Quoad curationem spectat, undecumque morbus primam traxerit originem, duo perpetuò advertenda sunt. Primum, ut totum corpus ab humore melancholico, omnique aliorum humorum illuvie liberetur. Rarissimè enim contingit, ut unica pars hoc humore obsideatur. Secundum, ut ad hypochondria curatio præcipua semper dirigatur: quandoquidem in hepate & liene prima humoris melancholici generatio, & in iisdem partibus, totaque hypochondriaca regione, illius collectio fieri consuevit: Ideò curatio, pro affectione hypochondriaca proposita, ad reliquarum melancholiæ specierum curationem sufficere poterit. Vix enim hypochondria ab illius humoris redundantia, & nova ejusdem generatione liberari possunt, quin totum corpus consequenter ab eodem immune fiat.

Pro omnium igitur melancholiæ specierum curatione, sufficient remedia, quæ in affectionis hypochondriacæ curatione proposita sunt.

CA-

CAPUT XV.

De Catarrho.

CAtarrhus est humoris excrementitii è capite in subjectas partes præternaturalis effluxus.

Est ergo symptoma tertii gèneris, nempè vitium in excretis.

Cerebri substantia, eximia mole prædita, multò indiget alimento, ex quo necessariò copiosa generantur excrementa, concurrente potissimùm frigida humidaque partis temperie: quæ si naturalem & modicam quantitatem servaverint, in prioribus cerebri ventriculis excipiuntur, & per choanam seu infundibulum ad glandem pituitariam transmittuntur; ac per palatum, quotidiè excernuntur. Si verò paulò uberiùs redundaverint, in statu tamen naturali constituta, circa cerebrum, & meninges dispergunturr, commodè tamen, non solùm per palatum, sed etiam per nares expurgantur.

Cùm verò cerebrum intemperie atque imbecillitate affectum est, vel alimentum copiosius & improportionatum recipere cogitur, quod sufficienter concoquere nequeat, magnus fit excrementorum proventus. Adde quod cerebrum (ut inquit Hippoc.) tanquam cucurbitula corpori imposita, humores & vapores à partibus inferioribus attrahere non desinat: hinc non parum adaugetur excrementorum cumulus, quæ quantitate & qualitate sua facultatem expultricem stimulantia, & retentricem superantia, qua data porta, ruunt immodicè & inordinate, per vias & loca non confetentia, magna cum corporis afflictione.

Cùm igitur fluxio sit motus materiæ ab una parte in aliam, in ea perpetuò (ut in omni motu quinque considerauda sunt. Terminus à quo, terminus ad quem, movens, mobile, & viæ, per quas ipsa movetur. Terminus à quo, est cerebrum; terminus ad quem, partes cerebro subjectæ; movens, est facultas expultrix irritata, vel retentrix debilitata: mobile est humor excrementitias, viæ per quas movetur, sunt ductus patentes, nempè palatum, nares, oculi, aures, & meatus insensibiles, tùm etiam venæ, arteriæ & nervi.

In termino à quo, seu parte mandante, duo causarum genera considetanda sunt. Unum est earum, quæ humoris pituitosi copiam in corpore gignunt & cumulant: alterum eatum, quæ fluxum ejusdem excitant & promovent. Illæ generantes, hæ impellentes dici possunt.

Generantes, consistunt in frustratione facultatis concoctricis: quæ contingit vel vitio ipsius faculiatis, vel alimenti.

Concoctrix cerebri facultas læditur potissimùm ab intemperie, eaque frigida vel calida.

Frigida intemperies efficit, ut alimentum ad cerebrum delatum malè concoquatur, & in pituitam commutetur: tum etiam, ut vapores à partibus inferioribus translati, sufficienter non discutiantur; sed in aqueum humorem condensentur.

Calida verò intemperies copiosius alimentum & copiosiores vapores allicit, ut non possint à natura sufficienter discuti ac resolvi.

Vitio alimenti concoctrix cerebri frustratur; cùm illud vel nimia copia cerebro suppeditatur, vel alienis qualitatibus infectum difficiliùs concoquitur. Sic frigida, crassa, & viscida alimenta, immoderatiùs ingesta, perfectè concoqui nequeunt, sed crudum alimentum cerebro suppeditant. Sic alimenta acria & vaporosa multos vapores ad cerebrum transmittunt.

His adjungendæ sunt causæ externæ, quæ superflua humiditate caput replere solent, ut austrina constitutio, somnus longus, præcipuè meridianus; vita deses & otiosa, & alia hujusmodi.

Licèt autem cerebrum pars mandans præcipuè dici soleat; non est tamen perpetuò causa fluxionis præcipua, sed plerumque fluxionis materia aliundè ad cerebrum transmittitur. Postquam enim vitiosi humores vel in toto venoso genere, vel in aliqua parte peculiari, ventriculo nimirum, hepate, liene, mensenterio, utero, aliisque collecti sunt: non solùm ab iis ad caput vapores multi ascendunt; sed etiam ipsi humores vitiosi ad caput feruntur, & inde rursum ad subjectas partes descendunt. Istorum autem viscerum vitia præcipua, ad catarrhos generandos idonea, sunt intemperies variæ & obstructiones.

Calida viscerum intemperies copiosam facit anathymiasin, ex qua velut in alembico distillationes generantur. Frigida verò, propter concoctionis defectum, humores crudos generat, qui data occasione ad caput transferuntur.

Obstructiones verò partium infimi ventris liberam excrementorum expurgationem impediunt: unde fit, ut illa sensim cumulata, cùm liberum exitum non inveniant per vias naturales & ordinarias, ad superiora refluant, & ad cerebrum transferantur. Ad hoc autem opus eo modo perficiendum, concurrere necessariò debet cerebri imbecillitas, horum excrementorum receptioni idonea, quandoquidem (ut anteà dictum est,) partes robustiores ad debiliores sese exonerant. Frequentissimè autem contingit, ut cerebrum sit debilius reliquis partibus, propter substantiam suam mollem & laxam, quæ compactis & solidioribus minorem habet resistentiam.

Causæ impellentes sunt nimia cerebri calefactio, vel refrigeratio, aut alia quævis humorum commotio. Nimia cerebri calefactio humores in eo contentos attenuat, & fundit, meatusque referat, per quos illis fluere consuevere. Talis est capitis calefactio à sole, igne, nimio capitis tegumento, olfactu aromatum calidiorum, ira, alioque animi pathemate excedente.

Refrigeratio vero cerebrum comprimit, & humores in eo contentos exprimit, ut in spongia aqua repleta & manu compressa contingit. Talis alteratio hyeme frequens est; sed præcipuè contingit in subitis aeris mutationibus: quando scilicet constitutio austrina calida & humida in aquiloniam frigidam & siccam convertitur, vel quando aliquis è loco calido egrediens, aeri frigido subito se exponit. His annumeranda est pedum refrigeratio, quæ sympathicè per nervos cerebro communicatur.

Prædictam cerebri compressionem, à frigore factam, multi negant; quia frigus humores densat & incrassat, minùsque fluidos reddit. Neque quadrare videtur exemplum spongiæ aqua repletæ, quæ aeri exposita nullo modo comprimitur.

Verùm hæc sententia ab Hippoc. tradita *lib. de locis in homine*, veritati consentanea est. *Fluxiones*, inquit, *propter frigus fiunt, cùm caro in capite & vena tensa fuerint; hæ enim horrente carne & ad angustias perveniente adstrictaque ac excludente, humiditatem exprimunt. Et simul carnes ipsæ contra exprimunt, ad angustias provenientes, & capilli sursum erecti fiunt, utpote simul undequaque fortiter compressi. Quicquid igitur inde expressum fuerit, idipsum quocumque contigerit, fluit.*

Ex quibus coarctationem & compressionem partium à frigore fieri, indeque humorem exprimi, manifestum est.

Neque obstat densatio humorum & incrassatio à frigore supra proposita; siquidem hæc locum habere potest, quando totum corpus sensim & æqualiter refrigeratur. At cùm à frigore subitò irruente partes externæ offenduntur, tunc illæ subito coarctantur, & humores intus coercitos exprimunt.

Multo minoris est efficaciæ, quod de spongia dicebatur, eam nimirum à frigore aeris non exprimi. Alia enim est ratio partium viventium, quare calor & spiritus ad frigoris sensum refugiunt; unde partes iis destitutæ consequenter coarctantur, quod in spongia aqua repleta, fieri nequit.

Attamen confiteri oportet, non hunc unicum esse modum, quo fluxio à frigore excitatur. Etenim refrigeratio pedum catarrhum inducit, intemperie frigida cerebro communicata per nervos insignes, qui ab eo ad pedes deferuntur per spinæ medullam. Illa autem refrigeratio intimas cerebri partes petit, non vero externas, ut frigiditas aetis caput immediatè afficiens, facere consuevit. Ideo potiùs existimandum est, in hoc casu retentricem cerebri facultatem debilitari, quæ ex refrigeratione non potest humores superfluos in eo contentos (si quidem illi copia luxutient,) ampliùs retinere, sed eosdem effluete patitur.

Est & alius modus admodum efficax & frequens, quo catarrhus à frigore generari consuevit, nempè pororum exteruorum constipatio, eo præsertim tempore facta, quo maxima fieri solet per corporis habitum diaphoresis. Hinc fit, ut excalefacti, frigidum aerem subito incurrentes, catarrhis maximè afficiantur. Sic in primis autumni frigoribus catarrhi maximè fiunt, quia per æstatis decursum, habitu corporis rarefacto, & poris valdè apertis, multa fit per transpirationem insensilem excrementorum

dissi-

dissipatio: quæ si derepentè, constricto corporis habitu, cohibeatur, vapores & humores in centrum cerebri & corporis repercussi fluxionibus materiam suppeditant: ita ut circa autumni initia non solùm catarrhi contingant, sed etiam copiosa fiat in omnibus ferè hominibus serosæ materiæ per urinas excretio, & in nonnullis per alvum, unde alvi fluxus dictis temporibus frequentes esse consueverunt.

Si quis verò quæsierit, cur per totum hyemis decursum catarrhi non perseverent, cùm perpetua fiat à frigore ambiente pororum externorum constrictio? Respondebimus, naturam per alias vias superfluitates expurgare hyemis tempore magis, quàm per diaphoresin: nempè per alvum, urinas & sputa.

Quàm copiosa autem sit evacuatio illa, quæ per insensilem transpirationem fieri consuevit, luculenter docetur à Sanctorio, *libello de Statica medicina*, ubi dicit perspirationem insensilem esse longè pleniorem omnibus evacuationibus sensilibus simul unitis, ita ut si cibus & potus unius diei sit ponderis octo librarum: transpiratio insensilis ad quinque circiter libras ascendat. Curiosa & laboriosa isthæc circa transpirationis mensuram speculatio, quantam lucem in morborum causis introspiciendis, eorumque curationibus instituendis afferre valeat, peritioribus & solertioribus quibusque judicandum relinquo.

In parte recipiente consideranda est imbecillitas, vel alia quævis dispositio, fluxioni recipiendæ vel attrahendæ idonea. Ratione imbecillitatis vulgatissimum est Medicorum axioma, partes robustiores in debiliores perpetuò onus superfluum deponere, sicut in Republica Magnates & potentiores in debiliorem plebem gravia onera deponunt.

Imbecillitas verò partium, vel insita est & nativa, vel adventitia. Insita pendet à mollitie & laxitate partium; unde glandulæ & pulmo fluxiones facilè recipiunt. Adventitia verò fit ab intemperie, vel solutione continui.

Frigida intemperies calorem nativum debilitando facit ut pars minorem habeat resistentiam, sicque facilius humorem influentem recipiat.

Solutio continui partem etiam debilitando, fluxioni recipiendæ magis reddit idoneam. Hinc ortus est cauteriorum usus, quia in partem ulcere debilitatam humores ab aliis partibus decurrunt. Sic etiam pulmo in phtisi ulceratus, humores à cerebro & toto corpore influentes recipit.

Inter alias verò dispositiones, fluxioni attrahendæ idoneas, calor præcipuè annumerandus est. Unde videmus partes inflammatas copiosos humores attrahere. Sic etiam in phthisi non solum propter ulcus, sed etiam propter calidam humoris intemperiem humores copiosi à capite proliciuntur. Unde Hip. *de morbis* agens de phthisi, sic loquitur; *Pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite. Caput verò calefactum ex corpore hanc putrescentem subcrassam exspuit.*

Viæ per quas humores feruntur à capite in partes subjectas, duplices statuuntur, internæ & externæ. Internæ sunt, cùm è partibus, sub calvaria contentis, potissimùm è ventriculis cerebri, humor defluit per vias interiores, & pro natura partium, ad quas defertur, varios morbos, variaque symptomata producit quorum nonnulla propria nomina sortiti sunt, juxta vulgares illos versiculos Scholæ Salernitanæ.

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma, catarrhus:
Si ad fauces, bronchus: si ad nares, esto coryza.

In pectus defluente humore, affectus generis nomen retinet; ad fauces verò & asperam arteriam, bronchus, seu raucedo generatur: si verò ad nares defluat, non solùm coryzam, sed etiam ozænam, polypum efficit, si humor insignior est malignus.

In aliis etiam partibus varios producit affectus: in nervis torporem, paralysin, convulsionem, tremorem; in auribus surditatem, tumorem; in oculis ophthalmiam, lachrymas, cæcitatem: in uvula tumorem, laxitatem, ulcus; in gutture anginam; in pectore & pulmone pleuritidem, peripneumoniam, tussim, asthma; hæmoptoen, phthisin; in ventriculo vomitum, inappetentiam; in intestinis diarrhœam & dysenteriam, ita ut maxima morborum corpus humanum infestantium pars à capite ortum ducere jure meritò censeatur.

In venas etiam cum sanguine humor à cerebro defluit, unde febris catarrhis generatur; quando scilicet natura ad humoris superflui expulsionem acriùs commovetur, unde commoti vehementer spiritus accenduntur, & febrem Ephemeram efficiunt: hinc catarrhus inter febris Ephemeræ causas recensetur. Sic ante invasionem arthritidis, aut erysipelatis eruptionem, tales sæpissimè contingunt.

Externæ autem viæ, per quas humor à capite defluit, sunt illæ, quæ calvariæ adjacent, & sub cute continentur. Unde censuit Fernelius, inter carnem & cutem humores utplurimùm deferri: quamvis etiam per continuitatem musculorum, membranarum & nervorum, tunc etiam per venas & arterias defluere soleant in oculos, dentes, maxillas, cervicem, scapulas, brachia, articulos, & alias partes externas.

Differentiæ catarrhi nonnullæ ab Authoribus proponuntur quarum præcipuè sunt, quod alius dicatur ferinus, alius suffocans, alius epidemicus.

Catarrhus ferinus est, qui sua acrimonia pulmonem exulcerat, & tabem inducit: fitque ab humore acri & salso, in hepate fervido genito, & in cerebrum translato, unde in pulmones propellitur. Suffocans verò catarrhus fit, quando fluxio in bronchia pulmonis confertim irruit, ac subindè renovatur: unde suffocationis impendet periculum. Catarrhus denique epidemicus maligna qualitate præditus est, & populariter grassatur, à vitio aeris dependens.

Diagnosis hujus affectus ad tria dirigitur, subjectum, morbum, & causam.

Subjectum vel corpus catarrhis obnoxium indicant rara corporis & capitis textura, facilem aeri frigido vel calido penetrationem præbens; tum etiam eadem textura nimis densa; liberam transpirationem impediens; cerebrum frigidum & debile, vapores ad se transmissos discutere non valens, vel proprium alimentum sufficienter non concoquens: cerebrum item calidum, vapores copiosos attrahens ventriculi & hepatis ἀντιπραξία, ut unum sit calidum, alterum verò frigidum.

Signa morbum indicantia, vel imminentem prænuntiant, vel præsentem ostendunt.

Imminentem catarrhum prænuntiant causæ prædictæ, sed magis præcisè capitis gravitas, sensuum hebetudo & torpor, somni longiores, sternutatio frequens, emunctio narium, & exspuitio solito copiosior, alvi segnities, & flatuum copia.

Præsentis verò catarrhi indicia manifesta sunt. Humor enim è cerebro defluens, vel manifestè percipitur, vel tumoribus ac doloribus in partibus, quas invadit, satis manifestatur.

Signa causarum satis etiam conspicua sunt. Si enim ab humore frigido catarrhus excitetur, aderit sensus frigoris, faciei pallor, sapor pituitæ dulcis, ructus acidus, materia viscosa vel aquosa, & universum temperamentum corporis pituitosum.

Calidum verò humorem distillantem ostendunt rubor faciei, sitis, salsedinis vel acrimoniæ sensus in ore, inflammationes, dolores & ulcera in partibus affectis, & temperamentum totius corporis biliosum.

Fluxio verò externa ab interna dignoscitur, quod in illa dolor magis externus sit, imprimis sub cute verticis, ubi interdum tumor mollis percipitur, sæpius verò pilorum inversio dolorifica est, sæpè ægri humorum descensuum per partes exteriores cum dolore, calore aut frigore persentiunt.

Prognosis hujus affectus à Cornelio Celso eleganter proponitur his verbis: *Si ex capite in nares destillat humor, leve est; si in fauces, pejus: si verò in pulmonem, pessimum est.* Hippocr. verò in validè senibus catarrhum difficillimè concoqui asseruit.

Ubi magna humorum copia redundat, sive ea à plethora sit, sive à cacochymia, periculosus inducitur catarrhus. Metuendum enim est, ne affatim irruens copiosus humor suffocationem aut grave aliquod aliud malum inducat.

Hujus affectus curatio duplex instituenda est, alia quæ frigidum catarrhum, alia quæ calidum respiciat.

Tota catarrhi frigidi curatio in eo consistit, ut materia peccans præparetur & evacuetur, & si ad pectus aliamve partem influat, revellatur, illiusque motus inhibeatur, tandemque intemperies cerebri corrigatur.

Primo itaque si materia copiosa sit, aut nimio impetu ruat, & metus sit ne à reliquo etiam corpore affluat, præsertim si hepar sit calidum; (contingit enim non rarò, ut catarrhis obnoxii habeant cerebrum frigidum, & hepar calidum,) sanguis mittendus est, sed parciori manu.

Si

Si verò materia sit pauca, & lentè moveatur, ætas vero senilis, aut temperamentum hepatis minimè calidum, unde nulla sit suscipio, humorem aliundè cerebro suppeditari, venæ sectio omittenda est.

Materia vero peccans plurimùm imminuenda est potione aut pilulis, vel alio quovis medicamento purgante, ex his, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita.

Mox reliquæ humoris præparandæ apozemate dicto loco descripto: aut si nimia humoris exagitatio non metuatur, apozema purgans poterit institui.

Ac tandem pilulis fortioribus, aut alio cathartico, integra purgatio erit absolvenda.

Si catarrhus admodum contumax fuerit ad vomitoria confugiendum est, quæ illius materiam potenter eradicant.

Colocynthis ad cerebrum potenter expurgandum efficacissima est; sed summo amarore infensa est, vehemensque illius est operatio. Corrigitur utrumque infusione in utina, sic enim amaritudinem deponit, & ferè insipidum remedium evadit, tùm vehementia illius infringitur, ut ad ʒ. j. tuto exhiberi valeat, sitque excellens ad omnes capitis morbos à causa frigida oriundos remedium.

Interdum verò contingit, ut humores excrementitii, à partibus inferioribus ad cerebrum sublati, catarrhum efficiant. Motum autem illum præternaturalem nanciscuntur, obstructis meatibus ordinariis, per quos humores illi expurgari solebant. Et tunc temporis oportunissimè curatur catarrhus apertione viarum, tum etiam blanda, miti, & continua purgatione, quia humores ἀναῤῥπτοι ad partes inferiores deturbantur, iisque motus contrarius sensim conciliatur.

Hujusmodi autem purgationes blandæ fieri possunt per decocta vel jusculà, ad multos dies usurpata. Interim tamen roborantia medicamenta non erunt omittenda.

Ad revulsionem verò admovebuntur cucurbitulæ, & vesicatorium scapulis & cervici; tum etiam cauteria occipiti, vel brachio. Zacutus Lusitanus *lib. Praxis admirandæ, observat.* 160. cauterium retrò aures, tanquam præstantissimum ad omnes distillationes à capite manantes, remedium plurimùm commendat: Et nos in fluxionibus, oculorum præsertim, laudabiles effectus vidimus. Errhina, sternutatoria, apophlegmatismi, & masticatoria erunt usurpanda, ea tamen adhibita cautione, ut quando catarrhus in fauces, pulmones, aut ventriculum decumbit, errhina & sternutatoria tantùm usurpentur; quando verò in oculos & nares influit, masticatoria & apophlegmatismi.

Horum omnium formulæ capite prædicto fuerunt propositæ. In his tamen advertendum, quando materia tenuitate cujusdam particeps est, ne fortius resolventia usurpentur: his enim humoris impetus ad pectus & pulmonem, aliasque partes adaugeri potest. Sed nonnulla incrassantia, aut humoris impetum cohibentia erunt admiscenda, ut rosæ rubræ; mastice, coriandrum, nux moschata, aliaque in catarrho calido fusiùs proponenda. In hunc sensum errhinum in sequentem modum componi poterit.

℞. Aquæ majoranæ ʒ. iv. succi betonicæ ʒ. j. sem. nigellæ pulverat. ʒ. ß. nuc. moschat. ϑ. i. Fiat errhinum. Pro ditioribus addi poterunt moschi & ambræ grisæ an. g. ij. Vel

℞. Ligni guaiaci limati ʒ. j. aquæ puræ ℔. j. Infundantur per noctem supra cineres calidos, deinde coquantur ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem majoran. & rosarum rubr. an. P. ij.

Sic etiam masticatorius, subtenui existente materia, vel fiet ex mastiche sola, vel in hunc modum.

℞. Nucis mosch ʒ. j. mastices, gummi Arabici, an. ʒ. ß. Redigantur in pulverem, & cum aqua rosar. fiant trochisci masticatorii.

Præstans sternutatorium componitur ex hellebori nigri & sacchari partibus æqualibus, quod cerebrum potenter expurgat.

Extractum nicotianæ cum aqua vitæ paratum, linguæ impositum ad pisi magnitudinem, magnam pituitæ copiam instar apophlegmatismi per os educit. Verùm si nimia copia usurpetur, aut si in ventriculum effluere sinatur, vomitum excitat etiam vehementem.

Suprà dictum est cauteria brachiis, occipiti, & pone aures inusta plurimùm conferre, quod etiam efficaciter præstant posteriori parti cervicis & inter scapulas admota, quæ hodie in maximo usu sunt, & à Practicis nostris passim usurpantur. Notus etiam locus à quibusdam inventus est, nempè in cervice propè venas jugulares, in musculorum interstitio: hujus cauterii beneficio catarrhus inveteratus, raucedinem efficiens, in duobus curatus est.

Tandem post convenientes evacuationes, cerebrum roborantia & exsiccantia, tam interna quàm externa, erunt utilissima, ut opiatæ, pulveres, cucusæ, suffitus, prout in curatione frigidæ intemperiei cerebri descripta fuerunt.

Notandum est opiatæ prædictæ, aut aliis similibus, in catarrhi curatione conservam rosarum, nucem moschatam, & thus albiss. utiliter admisceri.

Decoctum ligni lentiscini, in modum decocti sudorifici usurpatum, cerebrum exsiccat, & fluxionem cohibet.

Præterea sequentes morsuli ad hunc usum utilissimi sunt.

℞. Sem. coriandri præparati ʒ. ß. nucis mosch. thuris an. ʒ. iij. glycyrhizæ, mastices, an. ʒ. ij. cubebar. ʒ. j. conservæ rosar. rubr. ʒ. j. sacchari albi in aqua rosar. dissoluti ʒ. x. Fiat confectio in rotulis, pond. ʒ. iij. Capiat unam manè & vesperi.

Trochisci sequentes valdè commendantur à Solenandro *conf.* 10. *sect.* 4. quos ab antiquis, tum Græcis, tum Arabibus mutuatur.

℞. Thuris masculi, succi liquiritiæ, an. ʒ. j. opii, croci myrrhæ, an. ϑ. j. Cum syrupo papav. forma trochiscos, vel pilulas, urgente catarrho exhibendas per intervalla. Dosis erit ϑ. ij. vel ʒ. ß.

Tabellæ sequentes etiamnum usui esse poterunt.

℞. Pulver. electuar. diambr. & diamoschi dulcis an. ʒ. j. succini albi ʒ. j. ol anisi gutt. iij. sacchari in aqua lavendulæ dissoluti ʒ. iv. Fiant Tabellæ pond. ij. Capiant unam manè & ferò.

Inter remedia interna, capite de intemperie frigida cerebri descripta, summæ est efficaciæ, ad catarrhi inveterati curationem, balsamum cephalicum ibidem, post opiatam descriptum, quod intus assumi poterit & in narium cavitates immitti.

Lac sulphuris, & flores ejusdem, ad catarrhum exsiccandum maximè laudantur à Chymiatris, tum etiam Galenici in Tabellis floret sæpissimè usurpant.

Recentem catarrhum aqua nucum, cum hydromelite exhibita hora somni per triduum, valdè imminuit.

Ad cohibendum catarrhum utiliter admovetur syncipiti raso cataplasma ex fermenti ʒ. ij. & carabes ʒ. ij. compositum. Si verò æger caput radere noluerit, supra ipsum capillitium aliqua ex parte detonsum, facculus ex chamæpit. & carabe conflatus apponi poterit.

Præter suffitus prædictos, qui ex gummi Tacamahaca fit, summæ est efficaciæ: catarrhum enim exsiccat, ejusque motum cohibet, neque vehemens est illius odor, ita ut conclave ægrotantis eo sine molestia perfundi valeat.

Commodissimum est etiam caput exsiccare sacculis ex furfure, milio, sale, foliis salviæ, betonicæ, stœchados, sem. fœniculi, anisi, & similibus.

Denique si affectus sit contumax, omnia conveniunt remedia, quæ pro frigida cerebri intemperiei curatione fuerunt proposita.

Calidus catarrhus curatur remediis materiam peccantem evacuantibus, incrassantibus, & revellentibus; tum etiam partium mandantium & recipientium intemperiem corrigentibus.

In hunc finem primò phlebotomia instituenda est, si cætera consentiant; qua humor fluens revellitur, ejusque acrimonia temperatur.

Deinde humoris ejusdem portio educenda est blando cathartico, quod humores nullo modo commoveat, in hunc aut similem modum.

℞. Rhab. electi ϑ. iv. myrobolan. citrinor. ol. amygdal. dulc. confricat. ʒ. ß. santali citrini ϑ. ß. Infundantur, in aqua lactucæ & portulacæ. In expressione dissolve mannæ granat. & syrup. rosar. solut. an. ʒ. j. Fiat potio.

Vel loco aquarum prædictarum potest fieri decoctio ex herbis refrigerantibus & tamarindis, cui purgantia prædicta permisceantur.

Deinde humor alterandus & incrassandus est julepis convenientibus.

℞. Fol. lactuc. portulac. & plantag. an. M. j. sem. quatuor frig. maj. & papaveris albi, an. ʒ. ij. flor. violar. nymphææ, & papaveris rhœados, an. P. j. Coquantur ad ℔. j. In col. dissolve syrupi violac. & rosar. siccar. an. ʒ. j. ß. Fiat julep. pro tribus dosibus, bis in die sumendis.

Vel loco decocti, aquæ stillatitiæ prædictarũ herbarum, vel emulsiones quatuor sem. frig. maj. substitui poterunt.

Deinde purgatio paulò fortior usurpanda, addendo purgãtibus prædictis sennam, catholicũ, diaprunum, & similia.

Lene ac blandum remedium incrassans, humorisque acri-

acrimoniam demulcens, defumitur ex vitellis ovorum recentium, quorum duo in unciis quinque vel ſex aquæ fontis diſſolvantur binario numero, addendo ſacchari albi ℥. j. Coquantur parùm ſine ebullitione, ſemper movendo, & capiat calidè quantum ferre poterit, manè & ſerò per triduum.

Ac tandem majori humorum incraſſationi & fluxus cohibitioni incumbendum eſt: quod fiet ſyrupo ſequenti.

℞. Syrupi violac. & de roſ. ſiccis, an. ℥. j. ſyrupi de papavere ℥. ß. Detur ex cochleari ℥. j. hora ſomni.

In eundem finem uſurpari poterit opiata ſubſequens.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ ℥. vj. pulveris electuar. diatrag. frig. ℥. ij. boli armen. loti in aqua roſar. ʒ. ij. Cum ſyrupo roſar. ſiccarum fiat opiata; capiat ad magnitudinem avellanæ hora ſomni.

Hordeatum ſequens utiliſſimum etiam eſt.

℞. Hord. mundat. q. ſ. Maceretur per horas vj. poſteà coquatur perfectè, & trajiciatur. Deinde accipe amyg. dulc. excort. ℥. iij. ſem. cucurbitæ mund. ℥. j. ß. ſem. melon. ℥. j. papav. albi, & lactuc. ana ℥. ß. Contuſis omnibus cum aqua hord. ejiciatur lac, quod cum ℔. ij. pulpæ hord. permixtum coquatur parum, addendo ſacchari portionem. Bibat ℥. x. aliquot matutinis, ſuperdormiendo, & nonnunquam in introitu lecti. Tum etiam trochiſci ſequentes in ore frequenter erunt detinendi.

℞. Gummi tragacanthi & Arabici, ana ℥. ij. boli Armen, terræ ſigillat. lotor. in aqua roſac. ana ℥. j. ſem. papav. albi, ſucci liquiritiæ, ana ʒ. ß. ſacchari penidiat. ℥. j. Cum mucilag. ſem. cydon. extract. cum aqua roſar. fiant orbiculi parvi, quos diu noctuque in ore detineat.

Spiritus ſulphuris vel vitrioli ad gutt. iij. vel iv. exhibitus manè & ſerò, cum liquore idoneo, contra omnes fluxiones magnas vires habet, præſertim verò eas, quæ à calida viſcerum intemperie ducunt originem. Poteſt etiam in minori doſi potui permiſceri, quia cum eo venas omnes pervadit, & motum humorum cohibet.

Cryſtallum etiam minerale, ad eundem uſum, julepis aliiſque remediis admiſceri poteſt.

His nihil proficientibus, neceſſitas cogit uti narcoticis. Inter quæ principatum obtinet laudatum opiatum, à gr. j. ad ij. aut iij. hora ſomni exhibendum. Vel ſyrupi de papav. ℥. ß. vel ℥. j. exhiberi poteſt. Hæc ab initio morbi uſurpata, miranda præſtant. Eandem habet vim theriaca recens, ad ℥. j. vel ʒ. ß. noctu exhibita.

Benedictus Faventinus ſequentibus pilulis uſus eſt in catarrho ſalſo, feliciſſimo cum ſucceſſu.

℞. Succi glycyrrhizæ ʒ. ij. aloes lotæ ʒ. j. pilul. de cynogloſſo ʒ. ß. Cum ſyrup. violac. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. ß. hora ſomni. Trochiſci Solenandri, ſuprà deſcripti, erunt utiliſſimi.

Huic uſui etiam maximè conferre poteſt diacodium album, in curatione phrenitidis deſcriptum.

Interdum revellenda eſt materia fluens per clyſteres, cucurb. frictiones, & ligaturas extremorum, omniumque potentiſſimè per veſicatoria, poſteriori cervicis parti admota, ac denique cauterium occipitio vel brachio, ſi catarrhus ſit diuturnus.

Ad caput etiam roborandum, fluxionem retinendam, ejuſque reliquias abſumendas, conveniunt pulveres, cucufæ & emplaſtra.

℞. Succini albi, ſandarac. Arab. (*Cum. junip.*) maſtiches, bezoini, nucis moſchatæ, ana ℥. j. thuris, grano. Kermes & roſar. rubrar. ana ℥. ß. ſantalor. omnium. myrtill. & balauſt. ana ʒ. ij. Fiat pulvis, qui inſpergatur capiti, hora ſomni, manè pectine decutiendus.

℞. Gummi juniperi ℈ ij. roſar. rubrar. P. ij. myrtill. ʒ. j. macis, nucis moſchat. ana ℈. j thuris, ſem. pœoniæ, cortic. papav. ana ℈. ij. nuc. cupreſſ. ℈. ß. Pulverizentur, & cum floccis panni coccinei, ac ſindonæ rubra, fiat cucufa interpuncta, perpetuò geſtanda.

℞. Maſtiches, cortic. thuris, ana ʒ. ß. ſandaracæ, coralli rubri, roſar. rubrar. myrtill. balauſt. cortic. granat. an. ʒ. j. ladani ʒ. ij. ceræ, & olei roſacei q. ſ. Fiat emplaſtrum, applic. futuræ coronali.

Quia verò hujuſmodi catarrhus à calida plerumque hepatis intemperie ducit originem; ideò remedia, quæ illius intemperiem emendant, erunt etiam uſurpanda.

Denique hoc imprimis notatu digniſſimum eſt, quod etiamnum ſuprà in catarrhi frigida curatione propoſitum eſt; nimirum, non rarò humores excrementitos, à partibus inferioribus ad cerebrum ſublatos, catarrhos efficere, & motum acquirere præternaturalem, obſtructis meatibus ordinariis, per quos expurgari ſolebant. Et tunc temporis opportunè curatur catarrhus apertione viarum, ſimulque, blanda & continua purgatione per juſcula, aut alia decocta, ad multos dies inſtituta. His omnibus jungenda ſunt, quæ tradit Suciderus de Catarrhis.

CAPUT XVI.

De Dolore capitis.

CEphalalgiæ nomen pro omni dolore capitis generaliter uſurpatur. Sed in ſpecie, & magis ſtrictè, recentem capitis dolorem ſignificat; cephalæa verò, inveteratum; & hemicrania, eum qui dimidiam tantùm capitis partem occupat.

Sunt & aliæ doloris capitis differentiæ, quibus dividitur in internum & externum, ſympathicum, & idiopathicum, & ex his denuò alius pungitivus, alius tenſivus, alius gravativus, alius pulſatorius.

Dolor capitis internus in meningibus locum habet, qui profundus eſt, & ad radices oculorum pertingit: externus verò, in pericranio ſitus, pilorum radices inverti non ſinit, & ad capitis compreſſionem exacerbatur. Hæc eſt Galeni doctrina, quam proponit 3. *de loc. aff. c.* 1. *& lib.* 1. *de comp. med. ſecundum locos*, *c.* 3. ubi diſertè aſſerit, dolorem capitis internum hoc peculiari ſigno diſtingui ab externo, quod internus ad radices oculorum pertingat, externus verò minimè. Et rationem reddit, quia runicæ oculorum à cerebri meningibus prodeunt, unde dolor eo uſque facilè propagetur.

Attamen Fernelius huic doctrinæ contradicit *lib.* 5. *ſuæ Pathologiæ*, *cap.* 1. aſſeritque, externos etiam dolores ad radices oculorum pertingere, quod pericranium, cui inſident, ad oculorum cavum pertingat.

Huic reſpondet Rondeletius *lib.* 1. *meth. med. cap.* 5. *ad* dolorem pericranii oculi cavum non dolere, licèt illud eò uſque pertingat; quod pericranii dolor à frigore externo ut plurimùm oriatur, quia pars frigida à ſimili facillimè patitur qualitate. Illud autem frigus ad oculi cavum non poteſt pervenire, quia à calore oculorum, ſpiritibus, & ſanguine conſervatur. Si verò interdum ab æſtu, aut ſimili cauſa, dolor capitis externus excitetur; tunc autem capitis tantùm affici affirmat, non autem pericranium in profundiori loco ſitum.

Verùm hæc Rondeletii doctrina non omnem omninò tollit difficultatem. Licèt enim omnia, quæ ille adſtruit, ipſi concederentur; tamen ſi dolor excitetur ab aliquo rumore juxta pericranium collecto, aut ab alia cauſa continuum ſolvente, nulla ratio erit, cur dolor ad oculi cavum non feratur.

Dicere poſſumus ad Galeni defenſionem, duplici ratione hoc ſignum fuiſſe à Galeno propoſitum. Primò, quia membrana, quæ in pericranio ad oculi cavum fertur, eſt hebetioris ſenſus, atque ita non compatitur dolori pericranii, niſi admodum obrusè: tunicæ verò oculi, quæ prodeunt à meningibus, ſunt exquiſitiſſimi ſenſus atque adeò inſigniter dolent. Deinde membrana illa, quæ à pericranio oritur, non adeò intrinſecè & profundè attingit oculum versùs nervos opticos, ſicut tunicæ quæ à meningibus procedunt. Unde dolor ille externus non poteſt ſeſe extendere ad fundamenta oculorum, ut loquitur Galen.

Idiopathicus dolor ſtabilis & permanens eſt, nec aliarum partium ſequitur affectus: Sympaticus verò ab alterius partis affectu dependet, ita ut dum affectibus ille ſuſceperit incrementum, dolor capitis intendatur, dum verò remittitur, conquieſcat. Ille autem ſympathicus dolor fit vel ex conſenſu totius corporis, ſicut in febribus contingit; vel determinatæ partis, putà ventriculi, hepatis, lienis, vel uteri.

Quænam verò ſit illa pars quæ dolorem capiti communicet, ex cujuſque partis affectæ propriis indiciis facilè innoteſcet.

Dolor pungitivus ab acri & bilioſo humore vel vapore, membrana feriente excitatur. Gravativus à copioſo humore craſſo, frigido, pituita ſcilicet, vel melancholia partes ſenſibiles comprimente. Tenſivus fit à flatibus aut humoribus mitioribus intra membrana ſeſe inſinuantibus, eaſque diſtendentibus. Pulſatorius denique fit à tenui bilioſoque ſanguine, vel ſpiritu redundante, quo turgentes, ac diſtentæ arteriæ vehementiùs pulſant, membranaſque concutiunt: ſicque partes vicinas percu-

tien-

ciendo ſenſum pulſationis in iis efficiunt, ut fuſiùs docetur à Galeno 2. *de loc. aff. cap.* 3.

Ex ſuprà propoſitis cauſæ præcipuæ doloris capitis ſatis declarantur, quæ in univerſum ad ſolutionem continui, tanquam ad cauſam proximam & immediatam referuntur. Quæcunque igitur continui ſolutionem manifeſtam vel occultam inferre poſſunt, ea capitis dolorem etiam inducere apta nata ſunt.

Signa etiam diagnoſtica tum ſpecierum doloris capitis, tum cauſarum eas producentium, ex ſuperioribus deſumi poſſunt, ut prognoſtica tantùm exponenda ſuperſint.

Dolor capitis externus perpetuò minùs periculoſus & curatu facilior eſt interno.

Dolor capitis in febre acuta, cum urina tenui & alba, periculoſus. Significat enim raptum materiæ bilioſæ ad cerebrum, unde phrenitidis periculum impendet.

Dolor capitis fortis, ſubitò deliteſcens, nulla ſubſequente evacuatione, aut morbi imminutione, lethalis. Significat enim facultatis animalis abolitionem, quæ objectum dolorificum ampliùs non ſentiat.

In vehementi capitis dolore extrema frigeſcere, malum; ex doloris enim vehementia magna fit caloris retractio ad partem affectam, unde periculum imminet inflammationis.

Quibus ex morbo partium inferiorum convaleſcentibus dolor capitis vehemens ſupervenerit, ſi non præcedat excretio manifeſta, iis in cerebro futurus eſt abſceſſus; materiæ enim morbificæ translationem ad cerebrum ſignificat.

Qui in doloribus capitis æruginoſa vomunt, & cum ſurditate vigilant, ii citò vehementer inſaniunt. 1. *Prorrh.* Significat enim bilis aduſtæ in cerebro collectionem, quæ ventriculum in conſenſum trahat.

Capitis dolores, & ſonitus aurium ſine febre, aut vertigo, aut ſurditas, aut manuum torpor imminentem apoplexiam aut epilepſiam ſignificat. Hipp. *in Coacis*. Fiunt etiam iſta ſymptomata è pituitæ craſſæ copia, in cerebro cumulata.

Utero gerentibus capitis dolores ſoporoſi cum gravitate fientes, mali. 1. *Prorrh.* Significant enim humorum transfluxum ad cerebrum, qui cum multi & copioſi ſint in muliere gravida, ob purgationis menſtruæ defectum, hinc gravius malum metuendum eſt.

Dolor capitis, qui à morbi principio non apparuit, agitato & perturbato corpore obortus, imminentem criſin per hæmorrhagiam, aut vomitum ſignificat.

Cùm igitur capitis dolor tum à frigida cauſa, tum à calida dependeat: ad utriuſque oblationem curatio dirigenda eſt.

Ad prioris curationem materia pituitoſa primùm evacuanda eſt convenienti præparatione adhibita, ut ſuperiori capite dictum eſt. Deinde intemperies cerebri frigida corrigenda, ac reliquiæ humoris diſcutiendæ facculis, ſuperioti etiam capite propoſitis, vel iis, qui in frigida cerebri intemperie deſcripti ſunt. Quibus calentibus confricetur caput deraſum manè per ſeſqui horam, ſingulis diebus, dum doloris cauſa fuerit exhauſta.

Poſt frictionem capitis per facculos, inſpergatur pulvis ſequens, cotone, aut lana ſuperpoſita.

℞. Nuc. moſchat. caryophyll. piperis, pyrethri, ana ʒ. ß. fol. ſalviæ, baccarum lauri, ana ʒ. ij. ſem. ſinapi, naſturtii contuſ. an. ʒ. vi. Fiat pulvis, capiti inſpergatur ut dictum eſt, & manè pectatur ante uſum facculorum, ut pulvis pridie inſperſus excidat.

Utilia etiam erunt errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmi: quorum deſcriptiones ſuprà fuerunt propoſitæ.

Utilis etiam erit ſyrupus magiſtralis, in hunc modum compoſitus.

℞. Raſ. ligni guajaci, & rad. chinæ in taleolas diviſæ, an. ʒ. j. ß. Infundantur per horas xii. in ℔. iv. aquæ fontis. Bulliant ad mediæ partis conſumptionem addendo ſub finem fol. verbenæ M. j. flor. ſtœchados & major. ana P. j. In colatura diſſolve ſacchari albi ℔. ß. Coquantur in ſyrupum, & antequam ſit perfectè coctus, in eum conjice in nodulo, ſennæ mundat ʒ. iij. agarici recenter trochiſcati ʒ. ij. rhab. opt. ʒ. iij. Capiat ʒ. ij. vel iij. ſemel in ſeptimana.

Conferent etiam plurimum pilulæ ſequentes, quæ in Italia olim magno in pretio habitæ ſunt tempore Euſtachii Rudii, in Academia Patavina profeſſoris Practicæ primarii, qui earum auctor prædicabatur, & pro magno ſecreto habebat; ideoque uni duntaxat Pharmacopœo conficiendas dederat, ne aliis innoteſceret earum deſcriptio, quam tamen mutuatus fuerat à VVeckero, qui eam proponit ex Andernaco. Illa autem talis eſt.

℞. Colocinth. ʒ. vi. agarici troch. diacrydii, hellebor. nigri, turbith. an. ʒ. ß. aloes ʒ. j. ſpecier. diarrhod. abbatis ʒ. ß. Contundantur purgantia, & ponantur in vaſe vitreo cum ſpiritu vini, ut octo digitos ſuperemineat, & digerantur per octo dies in loco calido, poſtea adjiciatur pulvis diarrhod. Et infundantur adhuc per quatuor dies. Mox colentur omnia & fortiter exprimantur. Liquor expreſſus deſtilletur in balneo, donec in fundo alembici extractum redeat ad eam craſſitiem, quæ pilulis efformandis idonea ſit: quarum doſis eſt ℈. i.

Sequentes verò pilulæ Fernelio tribuuntur, quarum ſe tantam vim experiendo cognoviſſe affirmabat, ut nullam cephalalgiam aut hemicraniam offenderit, quam non curaverit.

℞. Aloes opt. ʒ. ß. pulv. electuar. de gemmis, trium ſantal. roſar. rubrar. ana ʒ. iij. Cum ſyrupo abſinthii, vel roſat. fiat maſſa. Detur ʒ. j. bis in hebdomada hora j. vel ij. ante cœnam.

Ac denique in contumaci dolore & inveterato omnia convenient remedia, quæ pro curatione frigidæ intemperiei cerebri fuerunt propoſita. Inter quæ non infirmum locum obtinent emplaſtra epiſpaſtica. Quibus etiam non conferentibus, nonnulli auſi ſunt capiti admovere emplaſtrum de ranis Vigonis cum mercurio, quo multis pituitoſis humoribus per ſputa evacuatis, inveteratos capitis dolores interdum ceſſaſſe aſſerunt.

Thermæ ſulphureæ ac bituminoſæ in hoc caſu efficaciſſimæ ſunt, tum balneo, tum lotione capitis.

Plurimùm etiam conferunt, in dolore inveterato, decocta ſudorifica, quibus multos fuiſſe liberatos, apud celeberrimos Auctores legere eſt.

Quibus non conferentibus Mercatus ad ſtibii uſum audet confugere, cùmque cum elogio commendat *lib.* 1. *de intern. morb. curatione*, *c.* 8. In dolore autem diurno plus præſtat caput frequentiùs roborare, quàm pertinaciter vacuationibus inſiſtere, ideò conferent pulveres & cucufæ, aliaque topica, in frigidæ intemperiei cerebri curatione propoſita.

Magis tamen probantur pulveres, quia virtus pilei non ita cerebro communicatur, & ex ejuſdem ſorditie dolor excitari poteſt.

Præterea fieri poterit inunctio ex ol. amyg. in quo ſerpillum, lauri folia, maſtiche, ſpica, mentha, majorana, thymus, pulegium, nux moſchata, caryophylli, & cinamomum, aut horum nonnulla bullierint, addendo, dum fit ebullitio, vini rubri parum.

Vel ſequens oleum arte chymica paratum componi poterit.

℞. Terebinth. ℔. j. maſtices, nucis moſchatæ, cinnamomi, ana ʒ. j. caryophyll. zedoar. galangæ, ladani, ana ʒ. j. ʒ. ſucci ebuli, & cucum. agreſt. ana ʒ. j. ol. chamom. & liliorum, ana ℔. ß. vini rubri ℔. j. ß. ſerpilli virid. M. i. Pulveranda pulverentur & conjiciantur in retortam vitream, extrahaturque oleum, quo deraſum caput illinatur.

Oleum ſuccini ad idem eſt efficax, eoque tempora inungere ſufficiet. (Efficacior Balſ. vitæ Bilgens.)

Dum prædicta remedia adminiſtrantur, ab ipſo etiam curationis initio ſpecifica remedia uſurpari poterunt, quale eſt hoc epithema.

℞. Pulv. zedoar. ʒ. j. aquæ betonicæ; verbenæ, ſambuci ana ʒ. i. Miſce, applicentur calidè parti dolenti cum pannis ſcarlatinis.

Inter ſpecifica doloris capitis à quocumque cauſa oriantur, principem locum obtinet verbena, cujus aqua deſtillata & capiti admovetur, & intùs aſſumitur ad ʒ. iv. cum ſpiritus ſalis gut. iij. Imò verò ipſa verbena viridis, de collo tantùm ſuſpenſa, duos ægros ſanavit apud Foreſtum, cum multa remedia fruſtra uſurpata fuiſſent.

Zacutus Luſitanus *lib.* 1. *Praxis Med. mirab. obſerv.* 7. 8. & 10. quatuor proponit remedia experimentis ibid. enarratis confirmata: nempè fonticulum in ſummâ manu, hirudines temporibus affixas, apertionem venæ frontis, & juxta canthum oculi, quorum hiſtorias dictis locis videre eſt.

Circa illas obſervationes hæc notanda. Primò, fonticulus inter pollicem & indicem admotus, aliis experimentis comprobatus eſt, & rebellem capitis dolorem curavit.

Secundò, in cutatione quæ per hirudines fit, Zacutum non

non esse contentum duas vel tres admovere, ut vulgò solet fieri; sed decem aut duodecim circulariter temporibus affigere: unde maxima sequitur sanguinis attractio, quæ totam materiam morbificam exhaurire potest.

Tertiò, in curatione quæ fit secta vena frontis, notandum est, eam venam bis sectam fuisse; unde innuitur primam sectionem satis non profuisse: cùm tamen practici nostri rarò eam operationem repetant, si prima vice non successerit.

Causa calida, dolorem capitis primarium & essentialem efficiens, est sanguis aut bilis. Eademque utique conveniunt remedia, sed magis minusve potentia, pro majori vel minori causæ efficacia.

Primò igitur à phlebotomia incipiendum est, præmisso clystere. Major tamen sanguinis copia educenda est, cùm dolor fit à sanguine, minor, bile redundante.

Deinde medicamentum purgans bilem exhibendum est, non solùm quando bilis causæ principalis rationem obtinet, sed etiam quando sanguis luxuriat, cujus portio tenuior facilè in bilem vertitur.

Si unica evacuatione materia peccans sufficienter educta non videatur, repetenda erit purgatio per debita intervalla.

Postea admoveantur capiti repellentia, & oxyrrhodina, qualia in curatione phrenitidis fuerunt proposita, mitiora eligendo.

Ac consequenter animalia recenter mactata, aut eorum partes, ad materiæ morbificæ reliquias dissolvendas & dolorem demulcendum, erunt utilissima.

In dolore capitis, qui per febres continuas affligit, pulmo vervecinus ex recens mactato animali extractus; & calidè admotus, dolorem potenter demulcet.

Ad idem valet cataplasma ex cucurbita contusa, vel sempervivo majore plantis pedum admotum.

Apertio saphænæ, præmissa sufficienti phlebotomia in brachio, capitis dolorem in febribus, sæpè in momẽto fugat.

Interim revulsiones per cucurbitulas tam siccas, quàm scarificatas, & frictiones extremorum erunt celebrandæ.

Ac toto morbi decursu, si alvus non sit fluida, clysteres emollientes, refrigerantes, & leniter purgantes alternis diebus erunt injiciendi.

Tum enim derivatio rectè & utiliter celebratur post generales evacuationes & revulsiones, secta vena frontis, aut eidem admotis hirudinibus, & vesicatoriis cervici applicatis.

Dum hæc fiunt, tota humorum massa erit temperanda julepis, emulsionibus, & jusculis, in curatione phrenitidis propositis.

Si denique dolor valdè urgeat, ad narcotica veniendum est, tam externa, quàm interna: prout in dicta curatione phrenitidis usurpata sunt.

Apertio venarum frontis, & hirudines temporibus, ex Zacuto Lusitano suprà commendatæ, hic etiam conferre poterunt.

Paræus *libc 16. cap. 4.* hemicraniam desperatam arteriotomia in temporibus celebrata curatam esse refert, nullumque in ea periculum esse testatur. Aperitur arteria ut in phlebotomia, & sanguinis impetu ac saltu profilientis, ℥. vi. detrahendæ. Mox appositis, ut decet, plagulis deligatio facienda, & per quatriduum detinenda.

Eandem dicit Botallus in vetustis capitis doloribus, quasi miraculo conferre. Nos etiam illius usu atrocissimam hemicraniam curavimus, & nullum in ea arteriarum apertione periculum esse advertimus.

Vulneri emplastrum admovendum est, ex thure, mastiche, bolo armeno, & pilis leporinis, albumine ovi subactis. Deinde fascia admovenda, qualis in vulneribus capitis concinnari solet.

In omni dolore capitis, à quacumque causa fiet, si aliis remediis non cesserit, & doloris atrocitas ab extrema confugere cogat, vesicatorium toti capiti admotum, deraso capillitio, curationem absolvere poterit.

Cauterium futuræ coronali admotum, doloris capitis contumacem aliquando radicitùs abstulit.

Multò majoris est efficaciæ si temporibus admoveatur, de quo vide Poterium *observationum centur. 3. c. 8.* & observationes nostras publico communicatas.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SECUNDUS.

DE AFFECTIBUS OCULORUM.

PRÆFATIO.

OCULORUM affectus tam varii sunt atque multiplices, ut difficillimum sit eos perspicuè ac delucidè enarrare, ab invicemque distinguere. Quod tamen ut nos, (quantum fieri poterit,) assequi nitamur, & tractationem istam praxeos usui maximè accommodemus, eos ita partiemur, ut morbi à quibus visio immediatè læditur, primùm exponantur: postmodum verò reliqui morbi explicentur, qui partibus oculum componentibus, aut illi adjacentibus, citra ullam, aut saltem perexiguam visionis læsionem contingunt. Læditur autem visio imminutè, abolitè, depravatè. Abolita visio τυφλότης; Græcis, Cæcitas Latinis nominatur. Imminuta verò, pro variis imminutionis gradibus & modis, varia nomina sortita est, quorum præcipua sunt, Amblyopia, Myopia, Nyctalopia & acies sive acuties vespertina.

Cæcitas vel à nervorum opticorum obstructione absoluta (& tunc Amaurosis nominatur) vel à suffusione integra, vel aliis humorum & tunicarum vitiis gravioribus exoritur. Amblyopia, qua Latinis visus obscuritas, hebetudo, vel caligo nominatur, in qua objecta non satis clarè & perspicuò cernuntur, in quacumque distantia posita, ab iisdem cæcitatis causis producitur, sed levioribus & imperfectis, ut nervorum opticorum obstructione imperfecta, suffusione levi, spirituum inopia, vel crassitie, & aliis hujusmodi. Myopia Latinis luscositas dicitur, in qua objecta non nisi propinqua & fere oculis admota cernuntur; dissita verò minimè, vel saltem imperfectè, ut ita affecti notos, & amicos prætereuntes non agnoscant. Fitque secundum Galeni & omnium ferè recentiorum doctrinam, paucitate & tenuitate spiritus visorii, qui non eget medii illuminati copia, ad perfectè visionem efficiendam; sed ab ea dissipatur. Contra vero, qui spiritus habent crassos, remota melius vident, quia spiritus ille crassus majori indiget collustratione, quæ in majori medii illuminati copia reperitur. Verùm hæc doctrina falsissima ex Opticæ ignorantia oriunda, ex illius theorematis apertè demonstratur, & ex humoris crystallini situ diverso, has visionum diversitates emergere. Cùm enim species objectorum per pyramidem recipiantur in crystallino humore, ad quem conus pyramidis protenditur; si crystallinus ad anteriora & versus pupillam magis vergat, objecta remotiora melius videntur, quia ut conus pyramidis ad crystallinum perveniat, & in eo terminetur, objecta remotiora esse necesse est. S. enim ad oculum magis accedunt, conus pyramidis crystallinum transgreditur, & objectu magis confusa percipiuntur: contrà verò si crystallinus in profundo oculi magis situs sit, & ab uvea tunica magis remotus, objecta debent oculis esse viciniora, ut conus pyramidis ad eum accedere valeat. Unde patet myopiam non aliter fieri, quàm ex situ crystallini profundiori, atque ita affectum hunc esse connaturalem, neque remediis superabilem. Affectus verò myopia contrarius in quo nimirum objecta remotiora melius videntur, plerumque solet contingere, in quibus humoris aquei portio consumpta est, ut crystallinus ad pupillam accedat. Adde quod à longa capitis inclinatione, quæ vitæ decursu fit, vel in legendo, scribendo, vel alia negotia tractando, humor crystallinus sensim ad anteriora vergit. Hæc demonstrantur usu specillorum, siquidem myopia laborantes juvantur specillis

concavis, à quibus radii ſpecierum viſibilium diſperguntur, ſicque efficiunt, ut conus pyramidis longiùs protendatur, atque adeò res, quæ ob diſtantiam majorem à myopicis percipi non poterat, poſtmodum percipiatur; protenſo nimirum pyramydis cono uſque ad cryſtallinum, qui antea in pupilla, vel humore aqueo ſeu albugineo deſinebat. Senes contra juvantur ſpecillis convexis, quibus radii uniuntur & conus pyramidis abbreviatur, atque ita res propinquæ meliùs cernuntur, quarum conus antea cryſtallinum pupillæ propiorem tranſgrediebatur.

Nyctalopia, ſeu nocturna cæcitas, fit quando interdiu quidem ſatis vident occidente ſole obſcurius, nocta verò nihil. Fitque à ſpiritibus, humoribus, aut tunicis craſſioribus, vel pupilla anguſtiore. In iis enim omnibus majus lumen neceſſarium eſt ad rectè videndum, quo deficiente, ſub Solis occaſu, vel noctu ad lucernam, parum aut nihil vident.

Veſpertina acies ſive acuties eſt, quando obſcurius interdiu, noctu verò melius vident. Hæc etiam aliquando nyctalopia nominata eſt, ut videre eſt apud Hippocr. 2. prorrhet. *Uſus tamen retinuit apud recentiores Græcos, ut nyctalopia pro nocturna tantùm cæcitate uſurpetur. Fitque à tenuitate nimia ſpirituum, qui multo ſplendore diſgregantur, vel à pupillæ dilatatione, in qua nimium luminis interdiu oculum ingreditur, & viſionem lædit, noctu verò exiguum lumen magis illuſtrat, quàm in eis, qui minus dilatatam pupillam ſortiti ſunt.*

Quomodo imminutè, & abolitè & depravatè viſio lædatur, diligentiùs exponemus, dum omnium oculi partium morbos ſigillatim explicabimus. Cum enim omnes particulæ oculum conſtituentes, ad actionem illius, puta viſionem, conferant, iiſdem partibus vitiatis, viſionem etiam malè affici neceſſe eſt.

Componitur autem oculus ex tunicis, humoribus, & nervo optico, ad quarum partium actionem ſpiritus animalis tanquam agens principale & univerſale concurrit. Atque ut earum partium morbos percurramus, à nervi optici vitiata conſtitutione ordiemur: mox ad humorum & tunicarum affectus progrediemur.

Spirituum autem vitia, vel à cerebro malè affecto dependent, & tunc alii ſenſus quoque læduntur; vel ab ipſius oculi vitiis, quibus curatis, priſtinam atque debitam conſtitutionem ſpiritus recipiunt, ut peculiaris eorum tractatio neceſſaria non ſit. Sed in oculorum affectibus curandis, quibus viſio læditur, ea quæ ſpiritus viſivos reficiunt, & viſum confortare dicuntur, reliquis remediis perpetuo admiſcenda ſunt. (*Conſ. Melet. l.* 40. *II.* 105.)

CAPUT PRIMUM.

De gutta ſerena.

QUando viſio aboletur, nullo ſenſibili vitio in oculis apparente, Amauroſis, ſeu Gutta ſerena, affectus ille nominatur. Fitque dum ſpiritus animales à cerebro ad oculum tranſmeare nequeunt. Cùm autem ſpiritus animales à cerebro per nervos opticos in oculos influant, influxus illius impedimentum in nervis opticis quærendum eſt. Multis autem modis affici poſſunt nervi optici, potiſſimum verò obſtructione, adſtrictione, & ſolutione continui.

Obſtructio communiſſima eſt, & maximè ordinaria guttæ ſerenæ cauſa, quæ ab humore pituitoſo generatur, à cerebro in nervos illabente, non ſecus ac alii nervi in paralyſi ab eodem humore obſtruuntur, ita ut conſimiles affectus, ratione illius obſtructionis, dici poſſint.

Certum tamen eſt, ab adſtrictione & compreſſione nervorum opticorum hunc affectum etiam generari, quæ quidem compreſſio fieri poteſt tum ab humore pituitoſo circa nervos opticos collecto, eoſque comprimente, tum etiam a ſanguine, pure, aliave materia in eodem loco cumulata. Unde tumores quilibet in iis partibus geniti, ſimilem affectum poſſunt producere. Docet enim experientia, cerebri inflammationi, tum etiam phrenitidi, in febribus malignis cæcitatem interdum in uno oculo, interdum in utroque ſupervenire. Et refert Platerus *lib.* 1. *obſervationum*; cæcitatem à ſe viſam, quæ à tumore globoſo, in cerebro enato, & nervos opticos comprimente, ortum duxerat, quod per diſſectionem cadaveris poſt ægri obitum innotuit.

Denique vulnera capiti inflicta, in quibus nervi optici præſcinduntur, ſine controverſia efficiunt, quod ſpiritus animales ad oculos ampliùs influere nequeant.

Dignoſcitur hic affectus, quod oculi in ſtatu naturali conſtituti videantur, nullumque vitium in iis conſpiciatur, niſi quod pupilla nigrior & amplior appareat. Verùm in cauſarum differentiis diſtinguendis maxima difficultas eſt. Licèt enim à ſanguine aut pure genitus affectus ex inflammatione, abſceſſu, aut vulnere prægreſſo dignoſcatur, nullum tamen ſignum certum dari poteſt, per quod compreſſionem ab humore pituitoſo factam, ab obſtructione diſtinguere poſſimus. Conjectura tamen id quodammodo aſſequi poſſumus, quandoquidem in obſtructione ſola nervi optici ſolus oculus afficitur. Si verò ejuſdem nervi compreſſio fit ab humoribus pituitoſis, circa oculorum radices & proceſſus mammillares collectis, vel illa materia alias etiam cerebri partes occupet; tunc reliqui ſenſus læduntur, aut eorum nonnulli. Si verò nervos tantum opticos obſideat, materia pituitoſa ſolito copioſior per nares excernitur, & gravitatis ſenſus in anteriori capitis parte præſertim circa ſupercilia percipitur.

Quod ad prognoſin ſpectat, hic affectus, ſi abſolutus ſit: id eſt, ſi integra ſit viſus abolitio, ab obſtructione nervi optici præſertim oriunda, plerumque incurabilis eſt. Quemadmodum etiam videmus obſtructiones aliorum nervorum, à quibus generatur paralyſis, vix aut nunquam curari, præcipuè in iis qui ætate provecti ſunt. Si verò imperfecta tantùm ſit obſtructio, quæ viſus tantùm imminutionem, non autem cæcitatem efficiat, major ſalutis ſpes eſt: licèt ea non niſi magno labore & longiſſimo remediorum uſu obtineri poſſit.

Si verò hic affectus fiat ab humoribus in anteriore cerebri parte collectis, & nervos comprimentibus, facilius curari poteſt. Sic refert Fabricius Hildanus *obſer. 19. cent. 5.* virum quemdam, ex aſſumpto vomitorio vehementi viſum amiſiſſe, eumque ejuſdem medicamenti beneficio recuperaſſe: quandoquidem vehementi vomitorio humores nimium exagitati, & verſus nervos opticos propulſi, eoſdem comprimendo, ſpirituum ad oculos commeatum impediebant, iiſdem vero eodem medicamento evacuatis, morbus ſolutus eſt. Similis ferè hiſtoria refertur à Sennerto de quodam ſtudioſo, cui cùm medicamentum purgans fortius exhibitum fuiſſet, ſubitò obcæcatus eſt. Idem etiam teſtatur, fœminas quaſdam, cùm in utero concepiſſent, ex nervorum opticorum anguſtia obcæcatas fuiſſe, malumque hoc poſt quatuor aut quinque menſes; vel tempore partus, omnino deſiiſſe. Nos etiam nonnullos vidimus, qui ſubitò in maximam viſus imminutionem inciderant, vacuationibus univerſalibus & revulſionibus quibuſdam, intra quindecim dies reſtitutos. Ex facilitate curationis conjecimus, humorem non intra nervi ſubſtantiam impactum, ſed in cerebro tantum circa eoſdem nervos congeſtum fuiſſe.

Ad hujus morbi curationem, materia nervis impacta vel adhærens, quæ obſtructionem vel adſtrictionem efficit, evacuanda eſt. Quod fieri non poteſt, niſi priùs univerſum corpus evacuetur; quemadmodum docuit Galen. 4. *meth.* oculum non eſſe ſanandum ante totum caput; neque caput ante totum corpus.

Atque ut remedia convenienti methodo deſcribantur, victus ratio huic morbo convenions primùm inſtituenda eſt, quæ quidem attenuans & moderate ſiccans eſſe debet. Ac primum aer ad calidum & ſiccum inclinare debet; craſſus verò, frigidus, nebuloſus ac pluvioſus omnino vitandus. Cibi laudabiles ac boni ſucci uſurpentur, vitando eos, qui craſſum ſuccum generant, quales ſunt caro porcina, anſerina, piſces, legumina, caſeus, & ſimilia; tum etiam, quæ vaporoſa cùm ſint, caput replent, ut lacticinia, & aromata calidiora, piper nimirum, zinziber, &c. Panis conficiatur cum aqua fœniculi, aut ejuſdem ſemen permiſceatur, ſedulò cavendo, ne tritico, ex quo panis conficitur, lolium admiſtum ſit, quod viſui maximè obeſſe tota credidit antiquitas. Unde apud Comicum ille qui alteri viſus defectum exprobrat, *lolio* inquit, *credo evitare te*. In ciborum condimentis & juſculis utatur iis, quæ extenuandi vim habent, ut hyſſopo, fœniculo, majorana, betonica, ſalvia, euphraſia, ac præſertim nuce moſchata, quæ cerebrum roborat, viſumque clarificat. Raparum uſus frequens eſſe debet, quia oculos acutiores reddere creduntur. Idem etiam præſtant paſſetes & columbæ, frequenter uſitatæ. Vitandæ herbæ frigidiores, ac imprimis lactuca, quæ oculis infenſa eſt.

Ciborum quantitas moderata ſit, neque unquam æger iis ſe immodicè repleat. Cœna ſit parcior prandio; & ſemel, aut bis in ſeptimana, à cœna abſtinere utiliſſimum eſt. In paſtu loco ſalis conferet uti pulvere ſequenti.

℞. Salis communis ʒ. ii. euphrasiæ sicc. ʒ. ii. nuc. mosc. ʒ. i. cinnamom. ℈. ii. M. fiat pulvis. Post singulos pastus capiat æger pulveris sequentis cochl. i.

℞. Sem. coriand. præparati ʒ. ß. semin. anisi, fœniculi, ana ʒ. ii. cinamom. noc. mosch. ana ʒ. i. euphrasiæ siccæ ʒ. iii. sacchari rosac. duplum pondus omnium, fiat pulvis.

Vinum in hoc affectu non convenit, quia vaporosum est, & caput replet, fluxionibusque promovendis maximè idoneum. Ideo decoctum salsæparillæ, liquiritia dulcoratum, & coriandro aromatizatum, erit utilissimum. Sed quia diuturnus admodum est affectus, & omnes tam longam vini abstinentiam ferre nequeunt, si illius usus concedendus sit, eligatur oligophorum, quodque minùs generosum minusque potens est. Multoque utilius erit, si euphrasia sicca in eo ante maduerit. Atque ut ad longum usum paretur vinum euphrasiatum, doliolo musto repleto, vindemiarum tempore, euphrasia immittatur, eoque vino utatur æger pro potu ordinario.

Somnus consueto brevior sit, & decubitus supinus quantum fieri potest, somnusque fugiatur meridianus, tanquam maximè noxius. Exercitia moderata sint, eorumque loco frictiones inferiorum partium celebrentur. Alvus laxa perpetuò servetur; & gravia animi pathemata fugiantur.

Instituta hoc modo victus ratione, curatio ab universali evacuatione incipienda est. Ac primùm purgatio instituenda est sequenti medicamento.

℞. Sennæ mund. ʒ. ß. semin. fœnic. ʒ. i. folior. beton. euphras. & verben. ana. M. ß. liquiritiæ ʒ. iii. Coquantur ad ʒ. v. In colatura dissolve diaphœnici ʒ. iii. syrup. rosar. ʒ. i. Fiat potio, quæ detur manè cum regimine.

Post primam illam purgationem, seriò apud se cogitare debet Medicus, an phlebotomia usurpanda sit. Quandoquidem ea ab omnibus ferè practicis in hoc casu rejicitur, cum affectus sit chronicus à frigida intemperie & materia pituitosa oriundus. Unde metuunt, ne per sanguinis evacuationem cerebrum magis refrigeretur, sicque majorem pituitæ copiam generet, & ne causa morbi conjuncta magis incrassetur, atquè ita difficiliùs discuti ac dissipari valeat. Verùm, ut eorum sententia in senibus, & pituitoso temperamento præditis locum habere debet: in iis tamen, qui aut in juvenili ætate constituti, aut calido temperamento præditi sunt, admittenda non est, præsertim si sanguinis redundantis notæ manifestæ appareant, tunc dubium non est, quin phlebotomia maturè usurpata plurimùm conferre valeat. Imò verò, ubi sanguinis mittendi indicationes prædictæ reperiuntur, utile erit ex Pauli & Aetii sententia, post venæ sectionem in brachio celebratam, venas capitis particulares & oculis vicinas aperire, nempe venam frontis, temporum, & eas quæ sunt in angulis oculorum juxta nasi radicem. Temporibus tamen commodiùs hirudines applicabuntur, quæ etiam ponè aures admotæ, non parum conferre poterunt. Referunt practici nonnulli, ob frontis vulnera nonnullos à cæcitate fuisse liberatos. In quibus cæcitatis causam verisimile est fuisse nervorum opticorum compressionem, à venis & arteriis vicinis sanguine turgentibus, quas dicta vulnera deplevere. Unde Spigelius, referente Plempio *in ophthalmographia*, in gutta serena non sine fructu mediam frontis venam perfundere solebat, sanguinemque tandiu evacuabat, donec sua sponte erumpere desineret.

Si verò mensium suppressio hunc affectum præcesserit, ex venis inferioribus sanguis detrahendus est: aut hirudines hæmorrhoidibus affigendæ, si æger earum fluxum antea passus fuerit, qui tunc temporis suppressus sit, vel si hepate calidiori, aut melancholico temperamento donatus sit.

Postmodum verò totum corpus exactiùs vacuandum est apozemate sequenti.

℞. Rad. fœnic. salsæ paril. ireos Florent. & enulæ camp. ana ʒ. i. folior. beton. majoranæ, melissæ, euphras. fœn. verben. & chelidon. major. ana M. i. liquiritiæ rasæ & passular. mund. ana ʒ. i. semin. anisi & fœnic. ana ʒ. iii. sennæ mund. ʒ. ii. turbith. gummosi & agarici recenter trochisc. ana ʒ. ii. zinzib. & caryophyllor. ana ℈. i. flor. stœchad. anthos, & lavendulæ, ana P. i. Coquantur ad ℔. ii. ß. In colatura dissolve sacchari albi ʒ. iiii. Fiat apozema clarificat. & aromatizat. ʒ. ii. cinnamomi electi, pro iii. dosib. matutinis. Finitis apozematis, exhibeantur pilulæ sequentes.

℞. Massæ pilular. lucis maj. & cochiar. min. ana ʒ. ß. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ sex (vel xii.) deauratæ, quas capiat summo mane.

Præmissa hac universali evacuatione, causa antecedens revellenda est, conjuncta verò derivanda ac discutienda.

In hunc finem frictiones partium extrematum, & præcipuè inferiorum, matutinis horis celebrandæ sunt.

Cucurbitulæ scapulis & dorso sine scarificatione admovendæ. Ac præsertim cucurbitula occipitio cum scarificatione admota, tanta efficacia humores à partibus anterioribus & nervorum principio detrahit, ut nonnulli, post illius applicationem, quasi momento visum recuperaverint.

Eodem tempore vesicatorium posteriori parti cervicis admoveatur, & vesiculæ excitatæ serventur diu apertæ, betæ aut brassicæ foliis frequenter admotis.

Exsiccato vesicatorio, admoveatur causticum occipiti, inter primam & secundam vertebram; (vel quod jam apud nos in frequenti usu est) duo caustica applicentur posteriori parti cervicis, juxta quartam & quintam colli vertebram, ita ut spina dorsi utrique cauterio intermedia sit, & utrumque eodem emplastro curati valeat.

Loco cauteriorum, setaceum eidem parti admotum efficacissimum est; sed nostrorum hominum mollities illius usum penè abolevit.

Si prædicta cauteria non profuerint, futuræ coronali admoveri potest causticum potentiale, quod aliquando profuit, reliquis non conferentibus.

Dum hæc fiunt, statim post purgationem universalem diæta sudorifica instituenda est ex decocto ligni guaiaci, sassafr. & rad. salsæ paril. juxta methodum, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis proposita est. Hoc tamen advertendo, ut decocto sudorifico, & circa finem illius addantur ea, quæ oculos peculiariter respiciunt, ut verbena, fœniculum, euphrasia, & chelidonia major.

Et ad cerebrum potentiùs exsiccandum, sacculi loco prædicto descripti, tempore sudoris, capiti admovendi sunt, si nimia illius calefactio non metuatur.

Imò verò, post diætam sudorificam, usus thermarum sulphurearum & bitominosarum, tum balneo, tum capitis irrigatione erit convenientissimus; cùm hujusmodi aquæ ad frigidam & humidam intemperiem corrigendam, pituitam absumendam, & cerebrum roborandum efficacissimæ sint.

Præter universales totius corporis & capitis evacuationes, peculiares etiam institui possunt per apophlegmatismos, quibus pituita per palatum è cerebro elicitur, qui quidem forma gargarismatis aut masticatorii præscribi possunt juxta formulas in cerebri frigidi intemperiei curatione descriptas.

Errhina & sternutatoria ab omnibus propemodum practicis damnantur in hoc affectu, quia humores ad oculos attrahunt. Si tamen post exactam totius corporis & capitis evacuationem minora & benigniora per aliquot dies usurpentur, utilia esse poterunt: siquidem materiam morbificam, nervis opticis impactam sensim educere ac derivare poterunt, neque ex profundioribus cerebri partibus quicquam eliciant ad partes anteriores. Alioquin omni derivatione, quæ est evacuatio per partem affectam, aut ipsi vicinam, perpetuò metuendum esset, ne ad ipsam partem affectam fieret attractio, quæ tamen ab universalibus evacuationibus, quæ ipsam debent præcedere, facilè impeditur. Illa autem errhina componi poterunt ex succo betæ & majoranæ, cum vino albo extracto, in quo manna dissoluta fuerit.

Potentium autem & nihilominus tutum errhinum parari potest ex pulvere nicotianæ, præcipuis cephalicis & oxydorcicis correcto. Ab eo enim per palatum magis, quàm per nares pituita educitur, & cerebrum ita roboratur, ut non adeo facilè humorum influxum ab aliis partibus recipiat. Illius igitur compositio talis erit.

℞. Nicotianæ siccæ ʒ. i. fol. salviæ majoran. beton. euphras. Flor. caryophyll. nostratis rosar. rub. an. ʒ. i. Fiat pulvis, qui naribus attrahatur manè per aliquot dies.

Neque sufficit purgatione universali totum corpus ab humoribus excrementitiis semel liberare: sed in eo statu conservandum est toto curationis decursu, atque adeo purgationibus interpolatis, quæ in dies congerunrur excrementa, educenda sunt. Quod fier pilulis usualibus in hunc modum compositis.

℞. Aloes optimæ ʒ. ß. sennæ mund. turbith. hermodactyl. & agar. recenter trochisc. an. ʒ. ii. diacrydii. ʒ. i. macis, caryophyl. & croci Oriental. an. gr. vii. Irrorentur

ſucco majoranæ & chelidoniæ maj. Deinde iterum exſiccentur in umbra, & cum oxymelite ſcillit. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. vel ℈. ii. bis aut ter in menſe.

Dum hæc fiunt, cerebri & oculorum roborationi perpetuò inſiſtendum eſt, & varia medicamenta per vices uſurpanda: ne æger unum & idem continuò ſumendo, nimium faſtidiat, neve natura eidem remedio aſſueſcat: inter ea verò, quæ hac dote prædita ſunt, recenſetur theriaca vetus, quæ ʒ. i. pondere ſumi poteſt hora ſomni, cum aqua fęniculi, euphraſ. & chelidoniæ, bis aut ter in ſeptimana.

Commendatur etiam nux moſchata mane, jejuno ſtomacho comeſta, & dentibus diu attrita, ut vapor illius ad oculos deferatur. Si illius deglutitio metuatur, propter viſcerum calorem, exſpui poteſt poſt comeſtionem.

Myrobalani conditæ, manè aſſumptæ, viſum maximè clarificare exiſtimantur.

Opiata etiam uſualis ita componi poterit.

℞. Conſervæ flor. beton. & antho, ana ʒ. ii. myrobalanos conditos num. ii. theriacæ veter. ʒ. ii. pulveris folior. euphraſ. ʒ. iii. ſem. fęn. ʒ. ii. nucis moſcat. cinnam. & cariophyl. ana ℈. ii. Cum ſytupo ex ſuccis fęnic. rutæ, chelidon. cum melle confecto, fiat opiata, de qua capiat æger ad magnitudinem caſtaneæ, ſuperhauſto vini, aqua fęniculi diluti momento.

Neque omittenda ſunt externa remedia, quæ caput roborant, calefaciunt, & exſiccant: qualia ſunt pulvis cephalicus, capillis inſpergendus, cucuſa & ſuffitus, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis tradita ſunt.

Denique topica roborantia, oculis admovenda, ab Auctoribus paſſim proponi conſueverunt, quæ tamen nullius aut exiguæ ſunt efficaciæ, quod eorum vis ad nervos opticos penetrare non poſſit. Si quis tamen eorum nonnulla uſurpare deſideret, ex ſuffuſionis curatione (ubi ingens copia eſt) deſumere poterit.

In caſu deſperato, poſtquam omnia remedia fruſtrà uſurpata ſunt, veſicatorium toti capiti raſo inſtar cucuphæ admotum, multùm aliquando profuit, etiam bis aut ter admotum, ubi priores veſiculæ & excoriationes exſiccatæ fuerint.

CAPUT II.

De humoris vitrei affectibus.

HUmor vitreus cryſtallino ſubjectus eſt; & ideo diaphanus à natura factus, ut ſpecies puræ ac limpidæ ad nervum opticum deferri poſſint. Si igitur perſpicuitas illius, humoris cujuſvis admixtione turbetur, eique opacitas inducatur, pro majori vel minori illius gradu, viſum imminui aut aboleri neceſſe eſt.

Præterea iſte humor laborare poteſt ſitu vitiato, ſi nimirum quædam illius portio per ictum & contuſionem ante cryſtallinum transferatur: tunc enim viſus obtenebratur, quandoquidem humor vitreus aqueo craſſior eſt, atque ita ſpecies objectorum puræ & ſinceræ ad cryſtallinum deferri nequeunt.

Prior affectus nullis ſignis cognoſcitur, ſed ſola ratione fieri poſſe judicatur. Vitreus enim humor introſpici non poteſt, neque illius diſpoſitio internoſci, coguntur que praxim medicam exercentes, cùm nullum vitium in oculis appareat, eum cum gutta ſerena confundere, idque ſine ullo ægrotantium damno: cùm humores extranei, in vitreum effuſi, iiſdem remediis diſcuti debeant, quibus gutta ſerena curari conſuevit.

Situs verò vitrei vitiatus ex eo cognoſci poteſt, quod ſub pupilla albuminis inſtar appareat. A ſuffuſione tamen non facilè diſtinguitur, niſi cauſæ antecedentes & procatarcticæ diligenter advertantur. Fit enim ſuffuſio à ſimplici humorum influxu: hæc verò vitrei humoris tranſpoſitio ab ictu & vulnere ſolet generari.

Incurabilis eſt iſte affectus, neque artis opera vitreus humor ad priſtinum locum reduci poteſt. Id tamen à natura fieri contingit, atque adeo totum negotium illi eſt committendum.

CAPUT III.

De humoris cryſtallini affectibus.

CRyſtallinus humor, præcipuum viſionis inſtrumentum, præ cæteris oculi humoribus ſuam puritatem & perſpicuitatem retinere debet, ut viſio perfectè exerceri valeat. Et ſi ab ea puritate deflectat, viſio plurimum læditur.

Præcipuus autem cryſtallini affectus, quo illius puritas turbatur, eſt glaucoma, ſeu humoris cryſtallini in glaucum colorem mutatio. Fitque hic affectus quando humor cryſtallinus condenſatur per exſiccationem, quæ in ſenectute contingit, concurrente tamen cauſa aliqua exſiccante & condenſante.

Cognoſcitur hic affectus, quòd circa pupillam inſignis & profunda appareat albedo, & omnia tanquam per fumum & nebulam videantur. Difficilè tamen à ſuffuſione diſtinguitur, quæ talem albedinem in pupilla repræſentat. Unde factum eſt, ut auctores quamplurimi glaucoma cum ſuffuſione confundat. Verùm diligenter introſpicientibus ex eo diſtingui poſſunt illi duo affectus, quod in ſuffuſione albedo in ipſa pupilla, & ferè juxta corneam; in glaucomate verò profundior appareat.

Incurabilis eſt hic affectus, præcipuè in ſenibus, in quibus ſiccitas partium emendari non poteſt. Si tamen non ſatis conſtet, in cryſtallino affectum reſidere, ſed ſuffuſionis quædam conjectura ſit, illius remedia in uſum revocari poterunt.

Præterea laborare poteſt humor cryſtallinus ſitu vitiato, cùm nimirum latiori ſus parte, quæ lentis inſtar compreſſa eſt, pupillæ foramini non recta opponitur; ſed vel ſurſum declinat, vel deorſum, tuncque res geminæ ſolent apparere, ſi unus tantum oculus hoc vitium patiatur; quia amittitur parallelus, qui in utroque oculo idem eſſe deber, ut res à duobus oculis percepta eadem appareat. Et ſi in eadem planitie conſtituti non ſint, res geminæ apparent, quod facilè experitur, quicunque alterum oculum digito deprimit, vel attollit: tunc enim amiſſo parallelo res duplices apparent. Hæc tamen viſionis depravatio, qua objecta duplicia apparent, non ſolùm ex cauſa propoſita exoritur, ſed etiam à vaporibus, aut tenui pituita, cryſtallinum inficientibus, à quibus ſpiritus viſorii diſcinduntur. Unde fit, quod ejuſdem rei ſpecies in duobus locis recipiatur: quod etiam in ebriis ſæpe ſolet contingere.

Secundò, ſitus cryſtallini vitiatur quando verſus anteriora aut poſteriora inclinat. Si verſus anteriora & pupillam, tunc res propinquæ non rectè percipiuntur, melius verò diſſitæ, quod in ſenibus plerumque contingit. Si verò verſus poſteriora & nervum opticum magis ſitus ſit, propinqua rectè videntur, diſſita verò minimè: & tunc fit Myopia, quæ in præfatione explicata eſt, dictumque eſt ibidem, hos affectus ſolis ſpicilis eſſe reparabiles.

Tertiò ſitus cryſtallini vitiatur, quando ad dextram vel ad ſiniſtram nimium inclinat. Hic affectus Strabiſmus nominatur, cùm pupilla rebus videndis non directè, ſed obliquè opponitur, neque ipſa in medio oculi apparet, ſed ab eo declinat: ita ut in una oculi parte plus albi appareat, quàm in alia.

Fit tamen hic affectus non ſolùm à cryſtallini ſitu vitiato, ſed etiam ex prava muſculorum oculos moventium diſpoſitione, quæ vel naturalis eſt, vel à dictorum muſculorum paralyſi, aut convulſione oriunda.

Verum à quacumque cauſa producatur, ſi connaturalis eſt, incurabilis cenſendus. Si verò à prædictorum muſculorum paralyſi aut convulſione fiat, eorum morborum curatio à capitis affectuum curationibus deſumenda eſt.

Denique ex majori vel minori inverſione cryſtallini, aliæ viſus depravationes poſſunt contingere, quando nimirum quæ recta ſunt, curva apparent, vel quando objecta quaſi inverſa videntur. Hoc contigit Medico cuidam, ut refert Sennertus, qui cùm ſcalam, librum aliquem è forulis petiturus aſcenderet, & oculos fortiùs ſurſum converteret, accidit ut omnia ei poſtea inverſa apparerent, & homines in platea capite ambulare viderentur; quod ex ſitu cryſtallini mutato contigit, ſiquidem poſt anni quadrantem, cùm fortè iterum oculos ſurſum converteret, naturalis viſio rediit, & omnia in recto ſitu vidit. Unde patet, violento oculi motu cryſtallinum è ſua ſede dejectum, ſimili poſtmodum motu ad eundem iterum tranſmiſſum fuiſſe. Eam autem cryſtallini mutationem ita contigiſſe exiſtimo, ut cryſtallinus humor ſic fuerit invetſus, ut pars illius anterior, quæ reliquis depreſſior eſt, pupillæ directè oppoſita non fuerit, ſed potius pars illius lateralis: quæ cum gibboſior & magis convexa ſit, ſpecies objectorum inverſas repræſentare potuit, quemadmodum videmus in ſpeculis rotundis, objecta inverſa apparere. Idque ea ratione contingere, ex Opticæ præceptis docetur, ubi in medio convexo & denſiores radii ſpecierum viſibilium ita refranguntur ut ſeſe cruciatim

inter-

interfecent, & qui à parte objecti superiori feruntur, eam tanquam inferiorem repræsentent, & vice versa.

Si verò minor fuerit humoris crystallini inversio, ita ut tum pars crystallini depressa, tum ejusdem convexa, pupillæ aliquatenus opponatur, objecta incurva apparere possunt. Quamvis etiam alia ratione fieri possit illa visus depravatio, qua objecta incurva apparent: nempe si portio humoris crystallini pituitoso humore suffundatur. Tunc enim, propter diversam crystallini tenuitatem & crassitiem, diversæ fiunt refractiones, quæ causæ sunt illius visus depravationis, qua objecta incurva apparent. Hoc dilucido exemplo demonstrari potest, scilicet baculi, cujus media pars in aquam demersa sit; tunc enim incurvus apparet, ex eo, quòd portionis in aquam demersæ species, quando ex aqua in aerem defertur, utpote à medio densiori ad tenuius, refragatur à perpendiculari: portio verò quæ est in aere, non refrangatur, quia non transit per diversa media, quemadmodum ea, quæ est in aqua; inde fit, ut baculus incurvus appareat. Eodem modo species objecti, quæ fertur in portionem crystallini densiorem, magis refrangitur, quàm dum fertur ad portionem illius tenuiorem, quæ scilicet in statu naturali constituta est, pituitoso humore minimè suffusa, atque ita propter varias refractiones objecta incurva apparent.

Cùm autem in horum affectuum curationibus remedia non conferant, in iis inquirendis frustra laborandum non est.

CAPUT IV.

De humoris aquei affectibus, ac præcipuè de suffusione.

HUmor aqueus à sua naturali constitutione dejcitur, cùm quantitate vel qualitate peccat. Dum quantitate peccat, augetur, vel imminuitur præter modum, & pupillæ dilatationem aut constrictionem efficit, qui affectus suo loco erunt exponendi. Dum verò qualitate peccat, crassior evadit, quod fit ab humote extraneo in eum effuso, & Suffusio nominatur, quæ hic explicanda est. Licèt enim Galenus 1. *de sympt. caus. cap.* 2. ab ipsius humoris aquei cõdensatione fieri interdum suffusionem doceat, sine humoris excrementitii affluxu: tamen quia rarissimè id contingit, & imaginatione potius, quàm artis usu dignoscitur; & si talis affectio detur, prorsùs incurabilis est: illa omissa, de ea, quæ fit humoris excrementitii affluxu tantùm agemus. Hæc autem ἀπόχυσις Græcis, Latinis suffusio, Arabibus aqua, vulgò *cataracta* nominatur, Auctores quidam hæc nõmina inter se distinguenda esse volunt ut varios hujus morbi gradus significent. Incipiens enim affectus, in quo levis quædam visus obtenebratio contingit, suffusio ab iis nominatur. Cùm verò ulterius progressus est morbus, & aliquid in pupilla collectum, aquæ instar apparet, aquam peculiariter nominant. Cùm denique materia in pupilla omnimodè concreta est, visionemque prorsus aufert, cataracta ab iis nominatur. Fit igitur suffusio ex seroso vel pituitoso humoris, in illud spatium, quod inter corneam & crystallinam est, affusione. Cum autem in illo spatio humor aqueus contineatur, jure merito inter aquei humoris affectus recensetur.

Hæc quidem veræ suffusionis causa est. Alia tamen datur suffusio spuria, quæ fit à vaporibus à ventriculo aliisque partibus in oculos translatis. A capite etiam vapores ad oculos transmitti, & suffusionem spuriam efficere posse, docuit Galen. 4. *de loc. aff. cap.* 2. Quamvis autem duæ suffusionis differentiæ, inter se distinctæ, ab Auctoribus proponantur, ut plurimùm tamen complicatæ sunt. Saltem legitimæ suffusioni spuria complicari solet: quia vapores à partibus inferioribus ad cerebrum translati, facilè deferuntur ad eas capitis partes, quæ à morbo aliquo debilitatæ sunt. Id quidem ex eo docetur, quod omnes suffusione laborantes, minùs lædantur, ac perspicaciùs videant matutinis horis, quam meridianis & vespertinis; quia nimirum à prandio & cœna multi vapores à ventriculo ad oculos elevantur, & visum conturbant. Imò docet experientia, in dictis laborantibus visum esse hebetiorem & caliginosiorem statim à pastu, quàm paucis post horis ab ipso. Præterea omnes suffusione laborantes, referunt sibi videri in aere corpuscula quædam volitantia, velut culices, muscas, pilos, telas aranearum, & similia, quæ non fiunt, nisi à vaporibus crassis ad oculum translatis, & in eo sese commoventibus. Licèt enim Auctores existiment, hujusmodi repræsentationes dependere à particulis crassioribus humoris pituitosi, in oculo contenti & suffusionem efficientis, hoc tamen credibile non est, quia oporteret humorem illum pituitosum, suffusionem efficientem, perpetuò moveri in oculo, ut species illas corpusculorum in aere volitantium repræsentare posset: quod quidem rationi penitus adversatur. Quin potius haud dubium est, vapores esse in perpetuo motu, atque adeò phantasmata illa volitantia repræsentare posse.

Humor quidem pituitosus præcipua est ac magis ordinaria suffusionis causa: alii tamen humores, exigua saltem portione ei commisceri possunt: & si bilis misceatur, citrina; si melancholia, nigricans suffusio apparet.

Humores autem isti ad oculos confluere solent, quando aliqua debilitate affecti sunt, seu nativa, seu adscititia.

Ad nativam debilitatem pertinet oculorum prominentia. Qui enim tales oculos habent, suffusioni obnoxii sunt. Oculi siquidem prominentes magni esse solent, atque adeò virtus diffusa in iis debilior est; tum etiam magni & prominentes oculi humores & vapores facilè suscipiunt. Debilitatem verò adscititiam faciunt causæ externæ, ut ictus, contusio, balneum, austrina & pluviosa constitutio, insolatio, fumus, lectio assidua, præsertim ad lucernam, & alia hujusmodi. Quæ etiam causæ humorum fluxionem ad oculos commovere possunt.

Fluunt autem humores à cerebro ad oculos per venas, uveam tunicam, & nervum opticum. Venæ, per quas humores defetri possunt ad eas partes multiplices sunt, quæ scilicet vel feruntur à pericranio ad conjunctivam tunicam, inde ad corneam, & uveam; vel à meningibus cerebri, à quibus rami ad oculi membranas derivantur. A quibus membranis, præcipuè verò uvea tunica, ad humorem aqueum, sibi contiguum, excrementitii humores facilè instillari possunt.

Denique per nervos opticos facilè deferri possunt humores è cerebro per tunicam retiformem & araneam ad humorem crystallinum, tùmque materia suffusionis crystallini superficiei adhæret. Licet autem ut plurimùm suffusio per fluxionem fiat, potest tamen aliquando per congestionem fieri: quando nimirum oculi nutrimentum probè non immutatur, & facultas expultrix debilis illius residua excrementa sufficienter non expurgat, ita ut sensim congesta circa pupillam ea excrementa suffusionem efficiant. In quo casu, alii etiam humores plerumque labefactantur, & difficillimi affectus producuntur.

Suffusionis differentiæ desumuntur ex humoris eam efficientis crassitie, quantitate, & loco, in quo humor ille residet.

Ratione crassitiei majoris vel minoris, major vel minor visionis læsio efficitur. Si enim tenuis & serosus humor existat, à quo suffusionem fieri, & punctione evacuari docuit Gal. *lib.* 14. *meth. c. ultimo*, visio parùm minuitur, & suffusio incipiens nominatur. Si crassior paulò fuerit, visionis obscuritas major. Si verò crassissima, cæcitas omnimoda emergit.

Ratione quantitatis & loci, vel humor totam pupillam occupat, & tunc visio æquiliter læditur, quocumque modo ad objecta dirigatur, vel unam partem pupillæ magis quam aliam occupat, & objecta directo intuitu integra non cernuntur, nec uno tempore multa. Si verò humor perexiguus sit, & medium pupillæ occupet, objecta feneſtrata apparent. Si verò materia divulsa fuerit, & in varia corpuscula, varias pupillæ partes occupantia, distincta; culicum species ante oculos versari videbuntur: quæ omnes differentiæ exactè distinguuntur à Gal. 1. *de sympt causis, cap.* 2.

Ratione loci etiam, vel situs materiæ, aliæ possunt desumi differentiæ: quod scilicet aliquando materia in ipso uveæ foramine, juxta corneam tunicam sita sit; aliquando juxta uveam, & inter hanc & humotem aqueum; aliquando ipsi humori aqueo permista; ac denique interdum inter crystallinum & aqueum.

Possunt & quædam differentiæ à figura materiæ desumi quas recenset Gal. 1. *de sympt. causis, cap.* 2. *&* 4. *de loc. affect. cap.* 2. Prout enim varia est humoris pupillæ adjacenris figura, ægris repræsentantur in aere volitantes culices, pili, telæ arancarum, circa candelam, & alia quamplurima.

Diagnosis hujus affectus primò dirigenda est ad legitimam suffusionem à spuria distinguendam; postea verò variæ legitimæ suffusionis differentiæ internoscendæ sunt.

Vera suffusio alterum tantum oculum plerumque occupare solet, aut utrumque, non tamen simul, nec similiter, quòd in spuria accidit.

Secundò, in legitima ſuffuſione tenebroſum quidam in pupilla apparet, quod in ſpuria non contingit. Hoc tamen ſignum perpetuum non eſt. Si enim à tenui & ſeroſo humore ſuffuſio genetetur, cùm ille humor aqueo ferè craſſior non ſit, nulla in oculo immutatio apparet. Quo decepti plerumque Medici, eam ſuffuſionem non agnoſcentes, guttam ſerenam eſſe exiſtimant, cùm nempe nullam in pupilla mutationem percipiant. Sed facilè diſtinguitur hæc ſuffuſio à gutta ſerena. Primò, quòd in gutta ſerena viſio vel abolita, aut valde imminuta ſit, nulla in oculo læſione apparente. Contrà verò in ſuffuſione, quæ ſenſui non patet, eſt levis tantùm viſus immutatio, quia humor ſeroſus à quo illa producitur, tenuis eſt & diaphanus, ita ut à ſpeciebus objectorum, vitri inſtar, penetrari poſſit. Secundò, ex eo, quod ut plurimum in ſuffuſione viſio in omnibus pupillæ partibus æqualiter non lædatur; ſed objecta aliquando directe oculis oppoſita, aliquando versùs angulum collocata, melius videantur: quia nimirum major eſt plurimum humoris craſſities vel tenuitas in una pupillæ parte quàm in alia.

Tertiò, in vera ſuffuſione ſymptomata ſunt continua, nec ulla habent intervalla. In ſpuria verò per intervalla augentur & remittuntur, prout vaporum anathymiaſis major vel minor ad cerebrum effertur. Sicque, jejuno ſtomacho, multò minora ſunt, quàm eo cibis repleto, præcipuè paulò poſt paſtus; tunc enim plus vaporum ſurſum attollitur. Qui vapores ad oculos translati, muſcas, culices, aranearum telas, & alia hujuſmodi corpuſcula viſui quidem repræſentant, non continuò, ſed tantum per intervalla quædam. Quæ quidem exigua corpuſcula, in aere repræſentata, à vaporibus dependent, ut antea dictum eſt, attamen, quia dum oculi à vera ſuffuſione debilitati ſunt, continua ferè fit ad eos vaporum tranſmiſſio, ideo continua eſt propemodum hujuſmodi corpuſculorum in aere volitantium apparitio. Præterea, in vera ſuffuſione, viſus obtenebratio, qua omnia objecta, veluti per nebulam aut vitrum denſum conſpiciuntur, (quod eſt primum ſymptoma & pathognomonicum hujus affectus,) continua eſt, & ſemper eodem modo ſe habet. In ſpuria verò ſuffuſione, nunc major, nunc minor, & aliquando ferè nulla eſt viſus obſcuritas, prout vapores vel majori copia, vel minori, vel nullo modo transferuntur ad oculos.

Denique vera ſuffuſio brevi tempore incrementum ſuſcipit, & plerumque intra ſex menſes confirmata evadit. Interdum etiam paucis diebus creſcit: & refert Fernelius 5. *pathol. cap.* 5. conſummatam ſuffuſionem uno die ſubortam; quod nobis etiam non ſemel videre contigit. Spuria autem per multos annos ſine incremento perſeverat.

Veræ autem ſuffuſionis differentiæ ſequentibus ſignis erunt diſtinguendæ.

In ſuffuſione incipiente corpuſcula quædam, ut pili, culices, muſcæ volantes lanarum, aut aranearum fragmenta oculis obverſantur.

Dum verò incrementum ſumit, aer nebuloſus apparet, & objecta veluti per vitrum denſius conſpiciuntur: color pupillæ immutatus eſt eaque vel turbida, vel nebuloſa, aut vitro contaminato ſimilis, aut colore cæruleo infecta apparet. Quando ſuffuſio perfecta eſt, viſio omnino perit, pupillæ color albus apparet, aut alio colore infectus.

Ex colore etiam quædam ſigna deſumuntur. Color enim margaritæ ſimilis, pituitam adhuc fluidam & diaphanæam ſignificat; gypſeus, craſſam & compactam, citrinus pituitam cum bile mixtam; niger, cum humore melancholico.

Locus ſuffuſionis dignoſcitur ex eo, quòd materia inter uveam & corneam ſita ſit, & pupilla magis obtenebrata conſpiciatur, quia materia oculis intentis propinquior eſt. Denique pupilla dilatata apparet, ab humore enim contento diſtenditur. Et in affectu confirmato albæ & virides fibræ, aut ſtriæ ſupra itidem protenſæ conſpiciuntur, aut puncta quædam albicantia circa pupillam apparent.

Si materia inter cryſtallinum & uveam contineatur, contraria prædictis apparebunt ſymptomata, tum etiam pupilla anguſta apparebit, ſi profundior materia ſit; amplior verò, ſi minus profunda.

Prognoſis hujus affectus, pro variis illius temporibus varia ſtatuenda eſt. Incipiens enim ſuffuſio, in qua ægri objecta poſſunt diſcernere, eaque per nebulam conſpicere videntur; curabilis eſt, juxta Gal. ſententiam 14. *meth. cap. ult.* & Celſi *lib.* 6. Quæ tamen ſententia reſtrictione indiget, modo ſcilicet æger in ætate florenti ſit conſtitutus: in ſenibus enim hi affectus incurabiles ſunt, & ſi oculi ex nativa conſtitutione debiles non fuerint. Nos enim nonnullos in ſuffuſionis principio, etiam quinquageſimum annum prætergreſſos, ſola evacuatione univerſali, diæta ſudorifica, & veſicatorio ſine ulla topicorum applicatione, infra quindecim dies curatos vidimus.

Curatio autem feliciùs ſuccedit in aere calido, & tempore æſtivo; quia pori aperiuntur, materia morbifica mobilior & obſequentior redditur; ita ut ſponte ſua ſæpe ad alvum deferatur. Qui motus, quantum momenti habeat ad hujus morbi ſolutionem, docuit Hipp. *Aph.* 17. *ſect.* 9. his verbis: *Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.*

Si ex febre acuta, peripneumonia, phrenitide, aut dolore capitis intenſo ſuffuſio proveniat, difficillimè curatur.

Suffuſio confirmata, in qua materia jam contracta eſt, diſcuti medicamentis non poteſt, & ſola compunctione, curabilis eſt.

Hæc tamen operatio, quæ compunctione perficitur, & acu in oculum immiſſa ad inferiores oculi partes ſuffuſio deprimitur, tuta non eſt, & ſæpe malè ſuccedit. Vel enim uvea tunica laceratur, vel ex dolore & inflammatione nova fluxio in oculum jamdiu debilitatum influit, & alia contingunt incommoda, quibus viſio in perpetuum afficitur. Cùm tamen aliquando ſuccedat hæc operatio tentari poteſt ab iis, quibus nulla alia curationis ſpes ſupereſt. Satius enim eſt, ut docet Celſus, anceps experiri remedium quàm nullum.

In confirmata ſuffuſione, ſi altero oculo clauſo pupilla dilatetur, curatio per acus immiſſionem ſperabilis eſt: ſi verò non dilatetur, viſus non recipitur, docente Gal. 1. *de ſympt. cauſis, cap.* 2. quia nervus opticus obſtruitur, & ſpiritus ad pupillam, licèt aperta foret, pervenire nequit.

Licèt autem altero oculo clauſo pupilla dilatetur, æger acu immiſſa viſum non recipiet, ſi lumen non percipiat, quia ſpiritus viſivus turbidus & obſcurus redditus eſt, atque adeo viſioni ineptus.

Suffuſio nigra, & omni ſplendore orbata, neque medicamentis, neque chirurgia curari poteſt, quia ſpiritus viſorii deſtructi ſunt. Pellucida vero & ſplendorem aliquem oſtentans curabilis eſt.

Curationem etiam plerumque non admittit viridis, obſcura & multùm citrina, duta & quæ hydargyrum colore & mobilitate repræſentat.

Suffuſio, quæ objecta feneſtrata repræſentat tentanda non eſt. Cum enim materia in centro pupillæ conſiſtat, periculum eſt, ne acu immiſſa, tota pupilla impleatur, & integra viſionis jactura fiat.

Operatio, quæ per acus immiſſionem fit, feliciùs ſuccedit in oculo pleniore, & naturalem magnitudinem ſervante. Si verò oculus minor & marcidus evaſerit ſuccedere non poteſt.

In ſenili ætate prædicta operatio tentanda non eſt, neque in puerili. In illa morbus eſt incurabilis; in hac verò humor mollior eſt, & non ſatis maturus. Curationi aptiſſima ætas eſt juvenilis, & conſiſtens.

Si operatio exerceatur, quando oculo digito compreſſo ſuffuſio nonnihil diffluit, & latior aliquantulum apparet, poſtmodum verò ad priſtinam magnitudinem & figuram revertitur, non ſuccedit: quia ſuffuſio nondum matura eſt, ſed adhuc tenuis & cruda. Si verò digito compreſſa nullam patiatur figuræ mutationem, matura eſt, & acu decuti poteſt.

Notandum tamen, iſtam ſuffuſionis, quam vocant, maturitatem ſeu concretionem, moderatam eſſe debere, ut deponi facile poſſit. Debet enim eſſe inſtar pelliculæ; quæ acu circumvolvitur, & ad inferiora oculi deponitur. Si enim craſſior & ſolidior ſit, diſcuti non poteſt: quod inde dignoſcitur, quando gypſi aut grandinis ſpeciem colore præ ſe fert. Contra verò, quæ mediocrem maturitatem nacta eſt, colorem cœli, aut maris, ferri, aut plumbi non admodum nigri repræſentare ſolet.

Suffuſionis curatio non ſolùm ad cauſam conjunctam, ſed etiam antecedentem dirigenda eſt. Atque ita, primò totum corpus, & præcipuè cerebrum exactè evacuandum eſt. Mox humor pupillam obſtruens diſcutiendus, aut alio quovis modo amoliendus eſt.

Quæ indicationes, cum eædem fermè ſint, quæ ad guttæ ſerenæ curationem fuerunt propoſitæ, eadem remedia, quæ victus rationem, totius corporis evacuationem, humoris peccantis revulſionem, & capitis

atque

atque oculorum roboratione respiciunt, hic etiam aptari poterunt, ut non opus sit eadem hic frustra repetere.

Præmissa igitur tota illa curatione, quæ pro gutta serena instituta est, ad ea remedia veniendum est, quæ peculiarem materiæ juxta pupillam contentæ eductionem respiciunt. Et quamvis topica remedia non multum conferre existimentur, juxta Gal. sententiam 2. κατὰ τόπος, qui dicit ea plus promittere, quam præstare: attamen legitimus eorum usus rejiciendus non est. Et docuit experientia, probatissimorum auctorum fide confirmata, suffusiones incipientes, præmissis universalibus, usu topicorum fuisse dissipatas.

Primò igitur à mitioribus resolventibus incipiendum est, quæ non valdè exsiccent, ne materia suffusionis induretur, & resolutioni inepta evadat. Tum resolventibus emollientia admiscenda sunt, ut prædicta induratio impediatur, & resolutio faciliùs perficiatur. In hunc finem fotus sequens ab initio usurpari poterit.

℞. Fol. rutæ, fœnic. euphras. chelidon. major. ana. M. i. sem. fœnugr. ʒ. i. flor. chamom. & melilot. ana. P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ font. & una vini albi, sub finem additi. Colatura foveantur oculi manè & serò, cum spongia molli.

Ex eodem decocto suffitus parari poterit, fumum illius excipiendo oculis, undique capite contecto.

In ipso morbi principio, dum fluxio fieri incipit, dumque revellentia remedia usurpantur, utile est fovere oculos simpliciter vino rubro austero, quod astrictione sua fluxionem impedit, parte verò spirituosa discutit ac resolvit.

In processu morbi, fotus ex vino albo, cui crocus metallorum infusus fuerit, utilissimus est.

Non parum etiam utilis est pueri halitus manè oculis exceptus, si prius aliquandiu puer semen fœniculi masticaverit.

Neque minùs conducibile est, oculos lingere per longum tempus, matutinis horis, lingua pueri aut catelli.

Ad suffitum etiam referri potest panis, cum semine fœniculi contuso subactus, & dum calens è furno extrahitur, per medium sectus: si ejus vapor oculis recipiatur, panem scilicet ita oculis admovendo, ut fixo intuitu in panem oculi vapore illius madescant.

Remedia prædicta matutinis horis præcipuè usurpanda sunt. Noctu verò sequens cataplasma admoveri poterit.

℞. Farinæ fœnugr. ʒ. i. aloes ʒ. ß. croci ʒ. i. Fiat pulvis subtilissimus, excipiatur vino albo, in quo crocus metallorum infusus fuerit, & fiat cataplasma applicandum calidè hora somni.

Multi laudant sanguinem columbinum, in oculum calidè instillatum. Eo enim calore nativo animalis, perfecta pars valdè corroboratur, & materia excrementitia dissolvitur. Sed quia in illo sanguine calor citò evanescit, multò conducibilius foret pullum columbinum juniorem, & nondum plumis contectum, ac per spinam sectum oculo applicare.

Prædictis remediis, præsertim materiæ conjunctæ dissipatio obtineri potest, si illa separabilis est. Topica enim varia, quæ oculis instillantur, collyria vulgò dicta, exiguæ sunt efficaciæ, & illa sunt de quibus dixit Galenus, ea plus promittere, quàm præstare. Tota enim eorum virtus in cornea tunica ferè absumitur, neque potest ad interiores partes penetrare, nisi ea insigni acrimonia prædita sint, qua dolores in oculis excitantur, & fluxio ad illos magis promovetur; unde non pauci immodico eorum usu, ex leviori affectu, in omnimodam cæcitatem perducti sunt. Quia tamen multæ reperiuntur apud auctores collyriorum descriptiones, quibus præstantissimi affectus ab iis tribuuntur, ne hic aliquid deficere videatur, nos selectissimas nonnullas proponemus, ut unusquisque eorum effectus explorare valeat.

℞. Mellis optimi ℔. ii. rad. fœnic. aristoloch. long. & rotund. ana. ℔. i. fol. rutæ, emphras. chelidon. major. & summit. fœnic. ana M. vi. cent. min. M. iii. ros. recent. P. iii. urinæ pueri impuberis ℔. ii. Misceantur omnia simul in vase vitreo, & destillentur in balneo Mariæ. Hæc aqua instilletur oculis frequenter.

Vel parari potest panis ex tota farina cum rutæ, chelidon. euphras. betonic. & fœnic. pulveribus, addito melle, qui recenter ex furno extractus, in parteque dissectus, intra vasa duo stannea vel argentea concluditur, inde aqua quædam colligitur, quam guttatim in oculos instillatam mirificè conducere Zechius affirmat. Sequens etiam collyrium ab eodem auctore miris efferrur laudibus.

℞. Fol. viol. alb. seu leucoii, M. i. sem. raphani horrensis ʒ. i. ammoniaci ʒ ß. Misceantur, & pulverata macerentur per horas 24. in aquæ fœnic. ℔. i. Deinde bulliant unica ebullitione levi. Postea colaturæ adde succi fœniculi depurati ʒ. i balsami Peruviani ʒ. ii. Fiat collyrium, quod mane & vesperi instillatum (inquit Zechius) corpore (ut decet) prius evacuato; antiquas oculorum ægritudines ita detergit ac dissipat, ut cataractam, etiam citra ferrum, mirabiliter auferat.

Hollerius aquam describit, quam dicit restituisse visum cæco novem annorum, quæ talis est.

℞. Succi apii, fœnic. verben. chamedor. pimpinellæ, caryophyllatæ, salviæ, chelidon. rutæ, centinod. morsus gallinæ, catyophillorum, farinæ volatilis, ana ʒ. i. piperis crassiusculè triti, nucis moschat. ligni aloes, ana ʒ. iii. Omnia immergantur urinæ pueri incorrupti, & sextæ parti vini malvatici. Bulliant brevi tempore. Tum exprime, percola, & repone in vase vitreo obturato: hora somni singulas guttas singulis oculis instilla.

Succus anagallidis aquaticæ solus in oculos per aliquot dies instillatus curavit aliquando suffusionem incipientem; cui tamen plurimùm adjumenti attulit cauterium futuræ coronali inustum.

Non minoris sunt efficaciæ succi chelidoniæ & calcitrapæ simul mixti.

Quercetanus in Pharmacopœa aquam ex infusione croci metallorum paratam valdè commendat, quæ in hunc modum componitur,

℞. Aquar. chelidon. maj. ʒ. v. croci matallor. ʒ. i. Infundantur simul. Et hujus aquæ tepidæ guttas tres vel quatuor infunde intra oculos ter aut quater in die per longum tempus. Hanc aquam se expertum esse dicit Fonseca visionem restituisse cuidam, qui eam offuscatam habebat per plures menses. Habet autem hoc egregii, ut sine morsu validissimè abstergat, quod vix in alio medicamento reperitur.

Idem Fonseca aquam sequentem tamquam mirabilem prædicat.

℞. Plures hirundines. Contundantur integræ cum suis pennis in mortario, illarum cuilibet libræ adde medullæ panis ʒ. iv. vini albi maturi ℔. iv. Infundantur per sex dies & destillentur per balneum usque ad siccitatem. Deinde expone illam aquam in vase vitreo ad solem per dies viginti, & instilla in oculos manè & serò.

Ex floribus rorismarini liquor elicitur, nebulis discutiendis admodum idoneus, qui in hunc modum paratur.

℞. Flor. rorismar. q. s. Impleatur ampulla vitrea, quæ probè obturetur, & soli meridiano exponatur ad parietem. Inde liquescit oleosus quidam humor, quo oculi penna illinantur.

Auctores fella animalium commendant, quod potentissimè abstergant & discutiant. Sed acrimonia sua dolorem excitant, & ideò rarò in usum revocantur.

Forestus *obser.* 53. *lib.* 11. piscículum quendam patriæ suæ familiarem commendat, ex cujus jecore succus quidam elicitur, quo suffusiones quasi momento & miraculo curari testatur; ejus historiam & utendi modum vide loco citato. Guillelmus Lozellus se plures curasse refert nulla lucis usura fruentes, aqua sequenti, post universalia remedia usurpata.

℞. Hepatis hirci sani & recentis ℔. ii. calami aromat. & mellis, ana ʒ. ß. succi rutæ ʒ. iii. Aquæ chelidoniæ, verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, ana ʒ. iv. piperis longi, nucis mosch. caryophyll. ana ʒ. ii. croci ϑ. i. flor. rorismarini aliquantulùm contritor. M. ß. sarcocollæ, aloes hepaticæ, ana ʒ. iii. fellis avium rapacium, vel caponum, aut perdicum ʒ. i. Incidenda incidantur, terenda terantur, deinde omnia simul misceantur, addendo sacchari albiss. ʒ. ij. mellis ros. ʒ. vj. ponantur in alembico vitreo. Destillentur in B. M. igne lento. Hæc aqua servetur in vase vitreo bene obturato, tanquam pretiosa, quæ in oculum laborantem instilletur bis aut ter in die.

Zacutus Lusitanus aquam sequentem maximè commendat his verbis. *Ophthalmiæ diuturnæ, noctisque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate crassisque humoribus, & caliginosis scaturiunt, ut densitati, albugini, ungui, & suffusioni. Et hanc aquam principatum obtinere diutino experimento compertum habeo, si corpore exquisitè vacauto, non solùm tribus horis post pastum juxta oculum sex guttas ejus instilles, actu frigidas. Post duas ho-*

horas tanquam è fonte perenni, manabunt ichores in copia multa.

℞. Aloes ʒ. iii. rutæ fœniculi, betonicæ, ana M. ii verbenæ, tormentillæ, ana M. i. sarcocollæ ʒ.iii. spumæ nitri ʒ. ii. ß. sacchari candi ʒ. iii. syrupi rosac. ℥. iv. urinæ pueri impuberis ℔. ß. stercoris lacerti ʒ. iii. marrubii M. iii. euphrasiæ M.i. ß. zinzib. spicæ nardi, piperis longi caryophyll. ruthiæ, ana ʒ.ii. balsami ʒ. iii. mellis rosati ʒ.i. viridis æris ʒ. i. licii. ℈. ii. fol. raphani M. i. Pulveranda pulverentur, misceantur omnia & infundantur in vino albo generoso, in vase distillatorio, addita quarta parte mellis optimi, decem dierum spatio, dummodo quotidie agirentur, & deinde destillentur, & aqua, quæ exierit, reservetur.

Idem Zacutus sequens unguentum maximè commendat his verbis: *Ad siccandas humiditates, ad oculos à capite confluentes, simulque valentissimè per canthos expurgandas, unguentum fit magistrale nulli secundum, applicitum post totius corporis, capitis, & oculorum vacuationem universalem. Eo bis in die, manè & noctu, tribus horis post cœnam, palpebræ superiores leviter illinantur. Post horam humoris seroſi rivuli per angulum præsertim majorem effluunt ubertim.*

℞. Ol. rosac. ℥. iii. aquæ ros. ℥. ix. camphoræ ʒ.i. tuthiæ ℈. i. mellis ℥. ii. mellis hirci ℥. ß. farinæ lupinorum ʒ. ß. aloes socotrinæ ʒ. i. sacchari candi. ʒ. ß. succi marrubii, fœniculi, rutæ, ana ℥. ß. myrrhæ ℈. i. ammoniaci ʒ. ß. sarcocollæ ʒ. i. ß. Pulverata pulveranda misce, & lento igne coque modicè, & cum pinguedine hircina & arietina, & momento ceræ, fiat secundùm artem unguentum.

Denique, reliquis remediis non conferentibus morbo propemodum ad desperationem verso, ad experimentum reduci meretur inunctio ex hydrargyro, quam à se excogitatam ad Fonseca, non tamen in usum revocatam. *Consultatione* enim 19. *lib.* 1. sic loquitur: *Aliquando cogitavi inunctionem argenti vivi, ea ratione, qua adhibetur in morbo Gallico, magna efficacia posse extirpare cataractas incipientes & increscentes, quod visum est in ophthalmiis gallicis, ubi humorum residua visionem impediunt; sed etiam in non gallicis. Isto remedio caput ita expurgari poterit, ut dissolvantur vestigia cataractæ, & aliquando experiri decrevi.* Hinc suæ cogitationi maximè applausisset Fonseca, si Schenckii observationem 309. *lib.* 1. vidisset quæ ex Alexandri Trajani Petronii *lib.* 5. *de morbo Gallico, c.* 2. desumpta est. *Quidam*, inquit, *qui antequam morbo Gallico afficeretur, altero oculo cæcus erat, suffusione densissima (vulgo cataractam vocat) oculum occupante, hydrargyri inunctione & à morbo Gallico, & a suffusione, quod maximè mirum est, evasit. Neque à ratione alienum est, inunctione illa cataractas posse dissolvi, cùm frequens experientia doceat, præduros tumores ex pituita crassa & concreta genitos, illitu hydrargyri potenter dissolvi.*

Cùm nullis medicamentis dissolvi potest cataracta, ultimum remedium est Chirurgica operatio, qua acu in oculum immissa, materia pituitosa suffusionem efficiens, condensata, & in pelliculam conversa, ad inferiores oculi partes decurritur, & aperta veluti fenestra visus recuperatur. Quæ operatio aliquando succedit feliciter, pluries verò infeliciter, ita ut ex ea non pauci visum in perpetuum amiserint. Quando tamen res eò devenit, ut nulla alia superſit visionis recuperandæ spes, satius est, juxta Celsi sententiam priùs laudatam, anceps experiri remedium, quàm nullum. Hæc autem operatio propter incertum eventum à Chirurgis ordinariis non soler exerceri, sed ab Operatoribus vulgo dictis, qui per varias urbes vagantes, frequentiùs sese in operationibus exercent; atque ita operandi tempus & modus illis prorsus committuntur. Quia tamen à medico ignorari non debent, apud Practicos non paucos exactè descripta inveniri poterunt.

Curata suffusione, sive resolventibus medicamentis, sive operatione Chirurgica, prophylaxi per longum rempus incumbendum est, quia recidivæ maximum est periculum: oculi enim, ex longo affectu debilitati, admodum dispositi sunt ad fluxiones è cerebro denuò excipiendas. Idcirco purgationibus usualibus incumbendum est, fonticuli ad fluxionis aversionem continuò gestandi, & oculo roborantia frequenter usurpanda, qualia in gutræ serenæ curatione proposita sunt. Quibus addi potest ablutio oculorum, quæ singulis diebus manè usurpanda est in hunc modum. Ab exitu lecti masticetur semen fœniculi aliquandiu, deinde os vino repleatur, eoque vino tantillum in ore calefacto, abluantur oculi, donec acrimonia sua eos vellicet, & dolorem aliquem inferat, qui cessante ablutione statim etiam cessare consuevit.

Præterea visus conservationi plurimum conferunt specilla, quæ objecta, prout naturaliter se habent, nempe neque majora neque minora repræsentant. Nec non utile est per vices specillis viridibus aut cæruleis visum recreare.

Ac denique ea omnia vitanda, quæ visui nocent, & usurpanda, quæ ipsi conferunt, prout in victus ratione pro guttæ serenæ curatione instituta, annotata sunt.

CAPUT V.

De Dilatatione pupillæ.

UVea tunica, ex Galeno 1. *de symptomatum causis, capite* 2, variis morbis obnoxia est, ac præcipuè ruptionem, distorsionem, dilatationem, & constrictionem pati consuevit.

Ruptio fieri potest, tum à causa externa, ut percussione & contusione; tum ab interna, humore scilicet copioso tunicam uveam distendente & rumpente. Cùm autem ea arte reparabilis non sit, medicam tractationem non postulat.

Distorsio uveæ tunicæ non potest contingere nisi à prima confirmatione, cùm illa corneæ tunica undique adhærear. Ideo Galenus ipse, *hoc citato*, nudam illius enumerationem facit, inter differentias symptomatum uveæ tunicæ; in ea autem explicanda non immoratur, quia nullius est usus in praxi medica. Nos etiam prioribus duabus differentiis prætermissis, dilatationis & constrictionis pupillæ explicationi tantùm incumbemus.

Dilatatio igitur pupillæ, quæ est uveæ tunicæ foramen, per quod species objectorum oculum ingrediuntur, Mydriasis Græcis appellata, visionem lædit, quòd lumen nimia copia oculum ingrediatur: unde, fit ut ea laborantes in obscuriori loco magis videant, quàm in lucidiori. Quod ostendunt naturales & ordinariæ pupillæ mutationes, quæ in locis splendidis & obscuris contingunt. Dum enim visio fit in loco splendidiori & multum illuminato pupilla constringitur, ut minori copia lumen oculos ingrediatur & ne majori copia visionem lædat, spiritus dissipando ac disgregando. Et hinc fit, ut qui è loco valde lucido obscuriorem ingrediuntur, primo ingressu nihil ferè videant: quandoquidem pupilla constricta in loco lucido, non satis luminis recipit ad visionem integrè perficiendam. Posteà verò cum aliquandiu in loco obscuro morati fuerint, pupilla sensim dilatatur, ut majorem luminis copiam recipiat, quæque primo ingressu non videbantur, clarè percipiantur. Contra verò, qui à loco obscuro in valdè lucidum transeunt, lumen ferè non possunt ab initio, & eorum oculi graviter perstringuntur. Quia cum pupilla magis dilatata fuerit in loco obscuro, ut sufficiens luminis copia oculum ingrediatur, si hoc modo dilatata, subitò magno lumini objiciatur, nimiaque copia lumen oculum ingrediatur, eum perstringit, ac visionem turbat. Unde patet, lumen visioni necessarium, copia mediocri oculos ingredi debere, & ad illius receptionem, pupillæ latitudinem moderatam esse necessariam.

Fit autem dilatatio pupillæ præternaturalis, vel à primo ortu, quæ immedicabilis est, vel post ortum à causis præternaturalibus & adventitiis; quæ vel internæ sunt, vel externæ.

Internarum proxima est & immediata, tensio uveæ tunicæ: illa autem tensio vel à siccitate fit, vel à repletione.

Siccitas uveam tendit, & foramen pupillæ amplius afficit, quemadmodum copia perforata cùm exsiccantur, patentiora foramina efficiunt. Fit autem sicca illa intemperies à vigiliis diuturnis, febribus, aliisque causis exsiccantibus.

Replerio uveæ tunicæ, dum eam omni ex parte distendit, ampliorem pupillam efficit, eaque producitur vel à flatibus & vaporibus in oculum transmissis, vel ab humoribus in eundem confluxis; vel ab aqueo humore suprà modum aucto, vel denique a tunicæ ipsius uveæ tumore. His causa addere possimus convulsionem uveæ tunicæ, quæ in paroxysmis epilepticis præcipuè apparet. Cum enim tunc omnes partes nervosæ & membranosæ distendantur; uvea etiam tunica suam distensionem patitur. Et hæc præcipuè ac manifestè apparet in puerorum convulsionibus epilepticis, in quibus tanta fit pupillæ dilatatio, ut totam ferè iridem occupet, & illius ratione visio prorsus aboleatur.

Causæ externæ sunt percussio vel casus ab alto, vel spi-

ritus

ritus retentio ut in parturientibus & tibicinibus. Percuſſio & caſus fluxionem ad oculos promovent, unde diſtenſio pupillæ. Spiritus retentio, flatus & humores ad oculos impellit, à quibus etiam diſtenſio producitur.

Diagnoſis hujus affectus difficilis non eſt. Siquidem pupillæ dilatatio oculis eſt conſpicua, præſertim ſi ante morboſam conſtitutionem pupillæ amplitudo naturalis Medico innotuerit: tum etiam ſi cum latitudine, pupillæ mediocritatem excedente viſionis læſio adfuerit.

Præterea naturalis amplitudo pupillæ dignoſcitur ex eo quòd clauſo uno oculo, alterius pupilla magis dilatetur: quod non fit in dilatatione morboſa, quia tunica uvea à cauſa præternaturali diſtenſa amplius diſtendi nequit.

Si denique dilatatio pupillæ in uno tantum oculo appareat; & præternaturalis eſt, & unicum tantum oculum affici ſignificat.

Quod ad prognoſim ſpectat pupillæ dilatatio ab ortu contracta incurabilis eſt: quæ verò poſt ortum accidit, difficile curatur, maximè verò quæ à ſiccitate producitur. Quæ verò ab aliis cauſis fit, ſi adhuc recens fuerit, curabilis eſt, cùm affectus oculorum recentes, juxta Gal. doctrinam, curationem recipiant; inveterati verò nunquam, aut ſaltem difficillimè tollantur.

Curatio pro varietate cauſarum varianda eſt. Si à ſiccitate fiat, cùm vix illud valeat contingere à cauſa interna, quin totum etiam corpus eadem intemperie afficiatur; ideo remediis atque alimentis humectantibus & analepticis totum corpus reficiendum eſt, qualia in febre hectica uſurpari conſueverunt. Peculiariter verò corpus humectandum eſt balneo aquæ tepidæ, & lactis recenter mulcti, quod etiam in oculos frequenter inſtillabitur, præſertim muliebre.

Si fiat ab humore oculum replente, cùm ille à capite defluat, etiam caput & totum corpus erit vacuandum, mox humor oculis impactus diſcutiendus. Quæ quidem, cùm ſufficienter perfici valeant remediis pro ſuffoſionis curatione propoſitis, ea hìc fruſtrà repetenda non ſunt, ſed in curatione prædicta deſumenda.

Quæ etiam ea remedia ſuppeditabit, quæ humori in oculo contento diſcutiendo ac diſſipando idonea ſunt. Iis tamen ſuccedere poſſunt quædam aſtringentia, quæ pupillam nimis dilatatam anguſtiorem efficiant. In hunc finem collyrium ſequens uſurpari poterit.

℞. Roſar. rub. ſiccar. ℈. ii. croci, ſpicæ nardi, corticis thuris, an. ℈. ß. tuthiæ præparatæ, ſpodii, acaciæ, ana ℈. i. In pulverem redacta includantur panno lineo raro, & fiat nodulus, qui infundatur in aquæ roſar. ℥. iii. & illa aqua inſtilletur in oculum frequenter, toties nodulum exprimendo, quoties aqua uſurpabitur.

Si fiat à flatibus, poſt univerſales evacuationes, ea medicamenta erunt uſurpanda, quæ flatus diſcutiunt in toto corpore & ipſis oculis. Atque ita illi foveri poterunt decocto fœniculi, rutæ, anethi, roſar. rub. myrtillorum, facto in aqua poculi roſarum, cum quarta parte vini albi.

Si denique à percuſſione fiat, pro contuſionis magnitudine varianda curatio eſt; & ſi adſit inflammatio, inſtar ophthalmiæ curanda eſt. Si verò inflammatio non ſit, admovebitur in principio cataplaſma ex farina fabarum, foliis plantaginis, & roſis rubris, cum aqua roſarum paratum. Poſteà verò ſanguis columbinus ex pennis expreſſus frequenter inſtillabitur, qui in omnibus oculorum vulneribus ac contuſionibus excellens eſt remedium.

CAPUT VI.

De Pupillæ anguſtia.

PUpillæ anguſtia viſui etiam officit, quemadmodum dilatatio, ut dictum eſt capite ſuperiori, quandoquidem moderata pupillæ amplitudo neceſſaria eſt ad ſpecies viſibiles perfectè recipiendas. Sic quando in ſtatu naturali, oculo in loco ſplendidiori poſito, pupilla conſtringitur, ne lumen nimium recipiat, ſi ſubito in obſcutiorem locum transfetatur, res in eo contentæ primo ingreſſu vix aut parum videntur, propter dictam anguſtiam. Poſteà verò quando pupilla dilatata eſt, omnia ritè percipiuntur. Igitur in loco mediocri lumine affecto, pupillæ latitudo mediocris eſſe debet, ut mediocre lumen recipiat, ad viſionem rectè efficiendam. Si verò pupilla debito anguſtior ſit, ſufficiens lumen non recipit. Ideò in iis qui hoc vitio laborant, viſio imminuta eſt. Illi tamen in loco valde lucido recte viſionem exercent, quia ſufficiens lumen tunc temporis per anguſtum foramen ingreditur, niſi alii oculorum morbi cum hoc affectu conjungantur.

Fit autem pupillæ anguſtia, vel ab ortu & prima formatione, & tunc parum nocet. Si enim ea affecti minùs videant in loco obſcuro, aut mediocriter lucido, quàm mediocri pupillæ latitudine præditi: in loco tamen lucido meliùs & perſpicaciùs vident. Unde dixit Gal. *de ſympt. cauſis, cap. 2.* eos, qui à nativitate pupillam anguſtam habent, acutiùs videre.

Vel fit anguſtia pupillæ à cauſis præternaturalibus, nempè nimia humiditate, ſiccitate, defectu humoris aquei, & ſpirituum inopia.

Ab humiditate fit anguſtia pupillæ, quando ab eadem tunica uvea relaxatur, & relaxata foramen anguſtius efficit. Licèt enim ab eadem humiditate fiat pupillæ dilatatio; non tamen contrarii effectus ab eadem cauſa fiunt: quia ut cauſa eadem dici poſſit, debet eodem modo ſe habere ad ſuum effectum. At non eodem modo ſe habet humiditas, quando facit dilatationem. Eam efficit ſiquidem replendo & diſtendendo membranam; anguſtiam verò efficit relaxando. Diſtendit, quando in illius capacitate continetur: relaxat, quando ſubſtantia illius imbibitur.

De ſiccitate eadem eſt difficultas, quandoquidem illa inter cauſas dilatationis pupillæ recenſita eſt. Hæc autem eſt differentia. Quando uvea tunica exſiccatur, humoribus in debita quantitate permanentibus tunc facit pupillæ dilatationem, quandoquidem tenſionem ſuam, quam antea habebat, non amittit, quemadmodum (ut ſuperiori capite dictum eſt) coria tenſa, quæ exſiccantur, foramina ſua ampliora reddunt. Si verò uvea tunica, dum exſiccatur, corrugetur & concidat, tenſionemque priorem amittat, propter defectum & imminutionem humorum oculi; tunc pupillæ foramen anguſtius efficitur.

Et ſic conſtructio pupillæ à ſiccitate eadem fermè erit, quæ à defectu humoris aquei contingit; quamvis etiam poſſit fieri ſine exſiccatione, dum humore aqueo effuſo tunica uvea concidit.

Denique ex ſpirituum defectu vel paucitate fit anguſtia pupillæ, quando propter obſtructionem nervi optici, aut aliam cauſam, ſpiritus viſivus non poteſt confluere ad oculum qui eo replerus, tunicarum ſuarum tenſionem conſervat, eoque deficiente, illæ laxantur & concidunt, unde pupillæ conſtructio evenire ſolet. Hoc apparet in valdè ſenibus, in quibus pupilla anguſtior efficitur propter ſpirituum defectum.

Hic affectus ex ſe facilè dignoſcitur, & ſenſui patet. Si enim unus tantùm oculus afficiatur, alterius comparatione anguſtia pupillæ dignoſcitur. Si verò uterque oculus laboret, aliorum hominum rectè ſe habentium oculos inſpiciendo, laborantis pupillæ anguſtiores comperiuntur.

Quoad prognoſin ſpectat, pupillæ anguſtia, quæ ab humoris aquei jactura procedit, incurabilis eſt: quandoquidem ille ſemel effuſus regenerari nequit, præcipuè in grandioribus. In pueris tamen aliquando per vulnus effuſus humor aqueus reparatus atque regeneratus eſt. A ſiccitate etiam producta pupillæ conſtrictio, vix aut difficillimè ſaltem curari poteſt. Illa verò quæ ab humiditate fit in ſuo principio adhuc recens, facilè curari poteſt, inveterata verò difficillime.

Curatio hujus affectus à præcedente non variat, quandoquidem ab iiſdem cauſis producitur, nimirum ſiccitate vel humiditate: quæ intemperies, quamvis contrarios effectus pariant, modo ante explicato, iiſdem tamen remediis auferendæ ſunt.

CAPUT VII.

De Albugine, ſeu macula, & aliis corneæ coloribus mutatis.

NAturalis corneæ conſtitutio evertitur, quando perſpicuitatem ſuam amittit, vel colore alieno inficitur.

Perſpicuitatem ſuam amittit, quando craſſior evadit. Craſſeſcit autem cornea tunica vel per exſiccationem, ut in ſenibus, quæ affectio irreparabilis eſt; vel ab humoribus craſſis in eam impactis, quod contingit frequenter in ophthalmia, quando vel à nimio reſolventium medicamentorum uſu tenuiores humoris partes diſcutiuntur, craſſæ verò remanent; vel cùm importuno refrigerantium uſu humores incraſſantur. Et non ſolùm craſſior evadit cornea tunica, in ea parte, cui humor ille impa-

impactus est, sed etiam album colorem contrahit, unde Leucoma, seu Albugo nominatur. Fit enim talis affectus à cicatrice ex ulcere relicta, in qua cornea densior redditur, & diaphaneitatem suam amittit.

Variæ sunt illius differentiæ, prout alia magis, alia minus crassa est. Alia corneæ superficiem tantùm occupat, alia in profundo consistit, & totam corneam penetrat; alia major est, & totam pupillam obsidet, vel maximam illius partem; alia minor, & exiguum pupillæ spatium comprehendit; tuncque propriè macula nominatur.

Colore etiam alieno inficitur cornea, quando sanguis in eam effunditur, qui affectus Sigillatio nominatur, & tunc omnia objecta rubra apparent: vel quando bilis sese in eam insinuat, quod in ictericis contingit, & tunc objecta flava apparere solent, juxta Galeni doctrinam. Quod tamen intelligendum est de magna bilis effusione in corneam. Si enim leviter tantum tincta fuerit cornea, quod plerumque contingit; (major enim bilis receptio in tunica adnata fit quàm in cornea;) tunc objecta colore flavo minimè infecta, sed prout naturaliter se habent conspiciuntur.

Hi affectus peculiari non indigent diagnosi, quia sensibus conspicui sunt. Speciatim verò albugo, quæ crassior est, magis albicat, & magis visum offendit. Sic etiam quæ magis superficiaria est, magis albicat: quæ autem profundior, ad nigredinem declinat, utpote uveæ tunicæ propior. Quæ cum nigra sit, aliquid sui coloris illi communicat. Causæ eam producentes ex iis, quæ præcesserunt, facilè dignoscuntur: si nempe ophthalmia, vulnus aut ulcus præcesserit.

Quod ad prognosin spectat, albugo, quæ à pituita sit, humoreve crasso ex ophthalmia relicto, satis facilè curatur, præsertim si inveterata non sit. Quæ verò à cicatrice relicta, difficillimè quandoquidem in parte exquisito sensu donata, remedia acriora, exercendæ cicatrici idonea, vix tolerari possunt.

Curatio albuginis, ab humore pituitoso in cornea concreto productæ emollientibus, attenuantibus, & discutientibus remediis perficitur, præmissis tamen universalibus, quæ causæ antecedenti sublationem respiciunt, & novum humorum influxum ad oculos perhibent, qui facilè proritari posset à topicis remediis, præcipuè iis quæ acrimonia quadam, aut calefaciendi vi prædita sunt, nisi illius materia prius submoveretur.

Itaque primùm universales evacuationes usurpandæ sunt, tum etiam pervulsiones & derivationes, quæ in cura suffusionis & guttæ serenæ traditæ sunt.

Postmodum verò, ad materiam concretam emolliendam, fotus admovendus est, cum spongiis mollioribus, ex decocto fœnugræci, meliloti, chelidoniæ, & fæniculi paratus.

Vel ejusdem decocti vapor oculis excipiatur, & in hunc finem sequens etiam decoctum parari poterit.

℞. Rad. alth. ℥.i. fol. malvæ, euphras. chelid. maj. ana M.i. semin. lini & fœnugr. ana ℥.iii. flor. melilor. P.i. Fiat decoctio in aqua fontis, cujus vapor recipiatur in oculum mane & serò.

Mox discutientia remedia usurpanda sunt, qualia in suffusionis curatione descripta fuerunt. Illa enim hìc etiam plurimum conferre poterunt, atque ita collyria attenuantia, & humorem oculo impactum resolventia inde erunt desumenda, præcipuè ea, quæ ex melle cum oxydorcicis remediis destillato componuntur. Aqua enim mellis destillata, etiam sola usurpata, multum præstat ad omnes oculorum maculas extergendas, si illius usus diu continuetur.

Ad idem præstat saccharum candidum, in aqua euphrasiæ, chelidoniæ, aut fœniculi dissolutum.

Tum etiam valde conferet, si oculus lingua pueri vel puellæ quæ fœniculum masticaverit, frequenter lambatur.

Amatus Lusitanus nubeculas crassas, in puella duodecim annos nata, se curasse refert, post decocti salsæ parillæ exhibitionem per viginti dies, sequenti collyrio.

℞. Mellis in ipso favo ℔.ii. summitatem fœniculi, flor. sambuci, euphras. ana P. ii. sacchari candi ℥.iv. Destillentur in B. M. & aqua instilletur in oculos.

Sèmen hormini oculo impositum hora somni, purgat oculum à sordibus, eumque abstergit, sicque albuginis curationi conducit.

Potenter etiam albuginem discutit succus fœniculi recenter extractus, cui balsami Petuviani gutta una admista sit.

Idem præstat oleum ex linteis combustis, cum saliva pueri mixtum, & penna illitum. Elicitur hoc oleum, lintea accendendo, & inter duas patinas suffocando, materia refrigerata, guttæ illius olei patinæ adhærentes inveniuntur.

Albugo verò seu macula à cicatrice producta, curatur iis remediis, quæ cicatricem emollire, attenuare, ac dissolvere possunt. Cum autem ea quæ cicatricem conterunt, acrimonia non careant; majori cura universales evacuationes ac revulsiones præmittendæ sunt, ut fluxio humorum attrahatur ad partem. Illis igitur, ut supra dictum est, usurpatis, primùm fotus emollientes, aut suffumigia adhibere convenit, quæ supra proposita sunt. Deinde abstergentia & discutientia remedia admovenda sunt: Primò leniora, qualia sunt suprà proposita, præsertim aqua mellis composita. Postea verò ad fortiora veniendum est, qualia sunt fella piscium, ut uranoscopi, pastinacæ, lucii; tum etiam aliorum animalium, ut perdicis, galli, anseris, bovis, & aliorum. Eodem modo usurpari poterunt succi chelidon. maj. centaur. minor. anagallidis, & similium, quæ melli permiscenda sunt, tum quòd mel abstergendi & discutiendi vi præditum sit; tum quia liquores in oculum infusi, diffluunt ad canthos, nec in pupilla morantur, in qua eorum actio desideratur, sed cum melle inspissato facilè pupillæ adhærent. Si tamen eorum mordacitas tolerari nequeat, dicti succi aut fella inspirari poterunt mucilagine gummi tragacanthi, psyllii, aut cydoniorum, extracta cum aqua fœniculi, euphras. aut alia ophthalmica. Formula collyrii ex succis talis esse poterit.

℞. Succi fœniculi, chelidon. & anagallidis, ana ℥.iii. succi centaur. min. ℥.ß. mellis albi. ℥.i. M. instar linimenti. Si cum albugine adsit oculorum rubor, utile erit collyrium ex vino albo, sale, & tritico paratum, in ophthalmia descriptum. Vel sequens.

℞. Aloes & agarici, ana ℈.i. Pulverentur, & includantur nodulo, qui maceretur in aqua euphrasiæ vel fœniculi, & confricentur oculi manè & serò. Aloe abstergit, roborat & fluxionem sistit, agaricus potenter abstergit.

Sigillatio, seu color oculi rubeus, ex sanguine in eum effuso productus, si recens adhuc fuerit, optimè curatur sanguine columbino in eum instillato. In illius verò defectu lac muliebre instillari poterit cum pauco thure & croco: vel ovi vitellus cum vino admovebitur, quod remedium à Gal. laudatur 4. *de comp. med. sec. loc. cap.* 8. Si verò contumax fuerit affectus, fovendus erit oculus decocto fœnugr. althææ, fœniculi, rutæ, chelidon. vel illius decocti fumus oculo excipiendus est. Ac denique ea omnia, quæ pro suffusione descripta sunt, ad hujus affectus curationem poterunt esse idonea. Speciatim verò, in malo inveterato, quando rubor ad nigredinem declinat, à Gal. commendatur hyssopi coma trita, linteo inclusa, in aquam ferventem demersa, & oculo admota. Et docet experientia, hoc remedium tantæ esse efficaciæ, ut cruor sensibiliter attrahatur, & linteo adhæreat.

Ac denique color flavus ictericorum, qui in oculis maximè apparet, curato morbo, sponte discutitur. Si tamen illius dissipationem accelerare lubeat, suffitu aceti, oculis excepto, id præstati poterit.

CAPUT VIII.

De Ophthalmia.

TUnica adnata ita corneæ conjuncta est, ut quamplurimi affectus utramque tunicam occupent. Sicque oculorum inflammatio, licèt tunicæ adnatæ propria sit, ad corneam tamen non rarò extenditur, in eaque varios affectus producit, ulcera nimirum, hypopyon, albuginem, & alia. Sic etiam postulæ aliique tumores, vulnera & ulcera, utrique tunicæ communia sunt. Ita ut omnes harum tunicarum affectus seorsim tractari nequeant. Ideò nos adnatæ tunicæ affectus aggredi cogimur priusquam corneæ morbos ulterius persequamur.

Ab Ophthalmia igitur incipientes dicimus, illam quæ ut verbum sonat, nihil aliud est, quàm oculi inflammatio, ab omnibus authoribus pro tunicæ adnatæ seu conjunctivæ inflammatione usurpari. Lippitudo à Latinis post Cornelium Celsum nominatur.

Hæc autem inflammatio prout major vel minor est, tripli-

triplicem differentiam sortita est. Prima, παράξις Græcè, Latinis conturbatio dicitur, quæ juxta Pauli sententiam, à causa extrinseca oritur, nempè sole, fumo, pulvere, oleo, & similibus. Sed nihil impedit fieri etiam à causa interna, vitio scilicet ventriculi, post vini potationem, vel alios errores; estque levis inflammatio, seu phlogosis, cum exiguo rubore & dolore miti, quæ tamen in veram ophthalmiam non rarò degenerat, & est illius principium.

Vera autem ophthalmia à causa externa perpetuò producitur, estque vera inflammatio cum tumore, rubore, & dolore. Lippitudo à Celso nominatur, quia in ea crassum excrementum, quod lippa vocatur, oculis adhæret.

Tertia χήμωσις Græcè; Latinè etiam chemosis appellata est, quando inflammatio ita ingravescit, ut magna sit cum dolore vehementi, & utraque palpebra inversa sit, ut vix ab eis oculi contegantur, & album oculi sublimius evaserit, rubrumque magna ex parte itidem occupet. In pueris oculos prominentes habentibus, sæpius contingit, fitque à magna plethora & pituitosis humoribus.

Alia desumitur differentia ophthalmiæ ex Hippocr. *Aph.* 14. *sect.* 3. qua nimirum ophthalmia dividitur in humidam, & siccam. Humida illa est, quæ jam fuit proposita, & lacrymarum effusionem secum habet conjunctam. Sicca verò, quæ ex eodem Hipp. ξηροφθαλμία nominatur, & in sicciori æstate & autumno contingit. Fit à bile aut melancholia exaffata, cujus pars humida & aquosa absumpta est, ideò nullas humiditates, aut lacrymas emittit. Alias etiam patitur subdivisiones ab adjunctis. Si enim fit cum pruritu, ψηροφθαλμία dicitur: si cum duritie palpebræ, σκληροφθαλμία nominatur.

Alia etiam desumi potest differentia ophthalmiæ ex Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 11. ubi quandam dicit ophthalmiam esse periodicam, quæ scilicet per intervalla repetit in iis, qui illi valdè obnoxii sunt, & qui caput habent calidum & humidum, oculosque debiles, fluxioni recipiendæ idoneos. In iis autem postquam frequenter per multos annos ophthalmia affecti sunt, oculi tandem contabescunt, & visus prorsus amittitur, unde tabida ophthalmia nominatur; vel potiùs ophthalmia in oculi tabem degenerat.

Alia denique desumitur differentia à causa proxima & immediata, quæ est fluxio, vel congestio. Per fluxionem ut plurimùm fieri solet ophthalmia: Aliquando tamen per congestionem generatur, si nimirum aliqua intemperies seu imbecillitas conjunctivæ acciderit, ex qua ἐμοίωσις in parte recte non exercetur, sed multa excrementa in ea congeruntur, à quibus pars sese eximere sufficienter non potest, unde inflammatio succedit.

Causa ophthalmiæ conjuncta est sanguis bilioſus, pituitosus, aut melancholicus, in oculos defluens, vel in iis per congestionem cumulatus.

Fluxionis causæ sunt multiplices, tum externæ, tum internæ, etiam vulgò notissimæ.

Congestionis verò causæ sunt illæ omnes, quæ oculos intemperie aut imbecillitate afficiunt; ita ut, quæ à sola fluxione initium duxerat, successu temporis partem debilitans, illius coctionem vitiet, & ophthalmia partim à fluxione, partim à congestione fiat, quod in chronica ophthalmia plerumque solet contingere.

Cùm autem ophthalmia per vim fluxionis generatur, à capite ut plurimùm fluxionem eam derivari certum est, & omnes propemodum authores hanc unicam fluxionis originem agnoscunt. Verùm docet experientia, contumaces ophthalmias ab hepate non rarò exoriri, & humoribus ab eo in oculos confluentibus; ita ut tunc temporis cauteria occipitio admota, morbum foveant; quæ alioqui fluxioni à capite oriundæ maximè conducunt: tunc enim humorum motum ad partes superiores magis promovent. Et vidimus sæpè veteres ophthalmias, nullisque cedentes remediis, clauso fonticulo, qui diu in occipitio gestatus fuerat, brevi & spontè desiisse, cessante nimirum humorum motu à partibus inferioribus ad superiores, qui à cauterio continuò fovebatur, natura humotes emendante ad illum emissarium, quorum portio ad oculos, tanquam partes vicinas, & à longo affectu debilitatas ferebatur.

Quæ à capite fit fluxio, vel à partibus inferioribus ad oculos defertur, per venas scilicet quæ sub cranio existunt, vel per partes externas, quod frequentius est; per venas scilicet & arterias, quæ à pericranio per se frontem, & tempora ad conjunctivam deferuntur.

Diagnosis ophthalmiæ facillima est, quandoquidem sanguis in conjunctivam effusus, oculis objicitur. Et si rubor sine tumore appareat, atque ab externa causa genitus fuerit παράξις seu conturbatio dicetur. Si verò præter ruborem, tumor & calor cum lachrymis adfuerunt, vera erit ophthalmia. Ac tandem, si adeò ingravescat, ut nigrum oculi occuper, & palpebræ invertantur, χήμωσις erit appellanda.

Signa causarum inde repetenda erunt, quod si fiat à plethora & sanguine proprie dicto, non solùm in adnata tunica, sed etiam in tota facie rubor apparebit: tum etiam venarum latitudo, sensuum gravitas, & totius corporis tumor erit.

Si à sanguine bilioso oriatur; aderit lacrymarum acrimonia, ut non solum oculorum anguli, sed etiam genæ ipsæ erodantur: dolor aderit pungitivus & intolerabilis: tumor parvus cum rubore ad citrinitatem vergente: exercitationes immodicæ, insolatus, ira, & acrium esus præcesserint, temperamentum erit biliosum, ætas florens, & tempus æstivum.

Si fiat à pituita, aderit dolor gravans, calor exiguus, non intensa rubedo, dolor parvus, lacrymæ non acutæ sed cum multa lippitudine & viscositate.

Si fiat à melancholia, tumor erit exiguus, rubor ad fuscum vergens, lacrymæ paucæ, pauca viscositas, sed densa, temperamentum melancholicum, & alia melancholiam indicantia.

Si ab interioribus capitis partibus fluxio oriatur, dolor capitis apparet, isque magis internus, & ad radices oculorum pervenit. Si verò per vasa exteriora fluxio in oculos irruat, dolor capitis externus est, frontis venæ distenduntur, & pulsatio in temporibus persentitur.

Prognosis respicit ophthalmiam imminentem, vel præsentem.

Imminens lippitudo cognoscitur ex eo, quod pruritus quidam aut punctura in oculis cum calore percipiantur. Illiusque præsagium auget dispositio oculorum ob fluxiones recipiendas. Sic qui oculos prominentes habent, huic affectui sunt magis dispositi. Malo etiam huic generando maximè conducit constitutio temporum, quemadmodum docet Hipp. *Aph.* 11. *sect.* 3. *Si hiems fuerit sicca & aquilonia, ver verò pluviosum & australe: æstate lippitudines fieri consueverunt, præcipuè in mulieribus, & viris naturâ humidioribus.*

Alvi fluxus ophthalmiæ superveniens, bonus: ex eodem Hip. *Aph.* 17. *sect.* 6. quia humorum abundantia evacuatur, & ad interiora retrahitur.

Dolor oculorum valdè diuturnus, malus est. Causæ enim contumaciam arguit, & periculum est, ne suppuratio aut exulceratio succedat.

Ophthalmia in uno oculo incipiens, ad alterum ut plurimum transire consuevit.

Ad ophthalmiæ curationem causæ externæ primùm submovendæ sunt; tum antecedens evacuanda, revellenda, ac repellenda; conjuncta derivanda ac discutienda, & pars affecta roboranda. Quibus adimplendis indicationibus tria medica instrumenta de more optanda sunt.

Victus itaque sit refrigerans & humectans, ex alimentis euchymis, elixis potiùs quàm assis, forbilibus potiùs quàm solidis, quia mandendo oculi exagitantur. Vitet æger acria, salsa & piperata; tum etiam vaporata, quæ caput replent; tum quæ in bilem facilè convertuntur, ut lac, saccharum, mel, & omnia dulcia. Vinum in principio non convenit: cujus loco ptisana ex hordeo & liquiritia, aut alia refrigerans usurpanda est.

Somnus valdè utilis est, quia oculus quiescit à motu qui dolorem & fluxionem irritat; tum somno dolor sedatur, & materia morbifica concoquitur. Æger dormiat elevato capite, & in latus magis sanum.

Motus omnis corporis vitandus est, & quies imperanda: quæ tantopere utilis, ut Celsus primo die à sermone quoque abstinere jubeat, ne motu illo materia ad caput attrahatur.

Alvus fluida servanda est, lippientem enim (ait Hip.) alvi profluvio corripi, bonum.

Vitentur animi pathemata, & præ cæteris ira.

Aer sit temperatus ac purus, expers fumi, pulveris, & ventorum: obscurior etiam & tenebricosior. Lux enim fluxiones commovet, spiritus agitando. Linteolum nigrum, viride aut cæruleum oculo obducatur, habeatque æger non solum oculum ægrum, sed etiam sanum clausum, vel rectum: quia sanus oculus, dum ad objecta

move.

movetur, ægrum etiam commovet, unde doloris incrementum. Et hæc ratio est, cur uno oculo tantùm inflammato majores fiant dolores, quam utroque affecto.

Victus ratione hoc modo instituta, Taraxis curatio primùm exponenda est. Et cùm ea à causis externis plerumque oriatur; illæ statim submovendæ sunt, ne morbum foveant, & in ophthalmiam convertant. Mox collyrium paretur ex aqua rosarum, plantaginis, albumine ovi, & lacte muliebri, idque instilletur in oculum pluries in die, tum pannus linteus in eo madefactus applicetur. Eodem tempore æger somno indulgeat quantum poterit: plurimum enim valet somnus ad materiam morbificam concoquendam & discutiendam. Si his non sedetur affectus, ad veræ ophthalmiæ remedia confugiendum est, quæ hac serie usurpanda sunt.

Statim ab initio morbi vena secanda est, præmisso clystere: eaque è directo partis affectæ aperienda, sæpequs iteranda phlebotomia, donec sufficiens evacuatio, & revulsio facta fuerit; docetque Avicenna in vera ophthalmia sanguinem mittendum esse usque ad lipothymiam. Galen. verò *lib. de curatione per sanguin. miss. cap.* 1. refert historiam cujusdam œconomi, qui à gravissima ophthalmia liberatus est, sanguine detracto, primum ad ℔. iii. deinde verò post quatuor horas ad ℔. i. & cap. 16. *ejusdem libri*, testatur ophthalmias sæpe sola phlebotomia intra unam horam fuisse curatas: quod non potuit contingere, nisi magna sanguinis copia detracta fuerit, quemadmodum eo tempore passim fieri consueverat. Moderanda tamen est ista sanguinis missio, juxta temperamenti, ætatis, sexus, virium, & speciei ophthalmiæ rationem. Major enim quantitas sanguinis detrahenda est in ophthalmia, quæ fit à sanguine, & in corpore plethorico: minor verò in ophthalmia biliosa, melancholica, aut pituitosa, aliis circumstantiis magnam sanguinis detractionem dehortantibus, Si sanguis in toto corpore redundet, primum basilica, vel mediana aperienda est; postea verò cephalica. Si verò minori copia sanguis mittendus esse videatur, statim cephalica erit aperienda.

In iis autem, quibus aliqua sanguinis evacuatio consueta suppressa est per menses aut hemorrhoidas, venæ inferiores aperiendæ sunt, hirudines hæmorrhoidibus affigendæ.

Postquam verò sufficiens sanguinis copia per venæ sectionem detracta est, ulterius molienda est revulsio per cucurbitulas, scapulis & dorso affixas, tum siccas, tum scarificatas.

Ad eandem revulsionem non parum etiam conferent frictiones & ligaturæ, in partibus inferioribus celebratæ. Revulsionibus prædictæ derivationes quoque adjungendæ sunt, quæ fiunt per apertionem venarum frontis & temporum, quibus addunt nonnulli apertiones venarum, quæ sunt in angulo oculi. Alii hirudines temporibus admovent, alii pone aures. Quæ omnia derivationum genera post sufficientes evacuationes utilissima sunt.

Galenus 13. *meth. cap.* 22. arteriotomiam laudat in arteriis temporum celebratam, quando ophthalmia fit à sanguine valdè calido & ferventi. Et quamvis hoc remedii genus nostris temporibus ferè obsoletum sit; præstantissimum tamen atque utilissimum est, omnis expers periculi. Sola enim ligatura impeditur sanguinis arterioši effluxus in minoribus illis arteriis. Neque necessarium est emplastrum à Galeno propositum *loco citato* ex bolo armeno, thure, mastiche & pilis leporinis cum albumine ovi compositum: quod tamen ad majorem cautelam, qui hanc arteriarum apertionem reformidant, in usum revocare poterunt. Quæ de hac arteriarum apertione à nobis sunt dicta, in doloris capitis curatione videri poterunt.

Vesicatoria quoque in hoc affectu utilissima sunt, tum posteriori parti cervicis, tunc pone aures admota.

Sanguine sufficienter detracto, purgatio etiam celebranda est, ut bilioši humores, præsertim qui sanguini fervorem & impetum conciliant, evacuentur. Eam autem maximè convenire, docuit Hipp. *Aphor.* 17. *sect.* 6. ubi ait: *Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.* Galenus 13. *meth. capit.* 11. *Ex his*, inquit, *quibus oculi tentari phlegmone cœperant, nonnullos sola purgatione per alvum uno die sanatos vidimus.* Debet autem fieri purgatio ex medicamentis blandioribus ac sanguinis fervorem cohibentibus, vititatis diacrydiatis, quæ in sequentem aut consimilem formulam reduci poterunt.

℞. Tamarindor. ʒ. ß. sennæ mund. ʒ. iii. semin. anisi ʒ. ß. folior. endiv. cichor. fumar. ana M. ß. Coquantur ad ʒ. vi. In colatura infunde rhabarb. electi & myrobolanor. citrin. oleo amygdalar. dulcium confricatorum, an. ʒ. i. santali citrin. ʒ. ß. In expressione dissolve mannæ & syrupi rosi. ana ʒ. i. M. Fiat potio. Vel in forma boli.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vi. cathol. dupl. ʒ. iii. rhabarb. pulverati ʒ. i. Cum saccharo fiat bolus.

In ophthalmia pituitosa pilulæ non rarò præscribuntur, nempè locis majores, de agarico, & aliæ hujusmodi: quæ quidem, licèt in statu morbi commodissimæ sint; satius tamen est in principio ab iis abstinere, ne vehementi medicamento humore commoti magis in partem irruant.

Neque unica purgatio sufficit; sed ea per intervalla repetenda, si morbus in longitudinem abeat, præmissis præparationibus convenientibus per apozemata, vel julepos, humori peccanti appropriatos. In primis verò ab initio morbi humorum fervor temperandus est julepis refrigerantibus & incrassantibus, vel emulsionibus, semin. quatuor frig. major. lactucæ, & papaver. alvi, in decocto refrigerante, addita aqua rosacea.

Præmissis universalibus evacuationibus & revulsionibus, ad topica veniendum est: quæ quidem ab initio repellentia esse debent. Monent tamen seniores Practici, ne primis statim diebus collyria repellentia oculis admoveantur, quia plerumque humorem in oculos impetu irruentem in parte retinent, & dolorem atque inflammationem augent. Galenus enim *comment. Aph.* 31. *sect.* 6. Ocularium quendam reprehendit, qui hisce remediis ab initio inflammationis uti proposuerat. Suspecta enim esse ait ab initio, quòd vehementer fluxiones non reprimant, sed ne excernantur, prohibeant. Unde, si acres humores extiterint, corneam exulcerari accidit: si verò multi, distendi, & irritari vehementer, & interdum distumpi. Avicenna verò *fen.* 3. *tract.* 1. *cap.* 9. sic loquitur: *Et oportet, quantum possibile est, ut retardetur in ophthalmia collyriorum administratio, usque ad tres dies.* Et paulò post: *Oportet*, inquit, *ut in principio non adhibeantur inspissantia fortia; & quæ sint vehementer styptica; quoniam inspissant tunicas, & prohibent resolutionem, & augent dolorem.* Non tamen tam exactè dierum numerus præfiniendus est, cùm morborum tempora in quibusdam breviora, in aliis longiora esse soleant. Utiliter tamen adstringentia fronti & temporibus statim à principio admoveri poterunt; illis enim venæ, per quas humores defluunt ad oculos comprimuntur, humorque influens repellitur. Horum formula talis esse poterit.

℞. Boli armenæ, sanguin. dracon. thuris, mastiches, ana ʒ. i. rosar. rubr. balaustior. & farinæ lentium, ana ℈. ii. Excipiantur albumine ovi & aceto rosaceo. Fiat cataplasma fronti & temporibus applicandum.

Ad fluxionem etiam cohibendam plurimum valere creditur cataplasma ex succo urticæ & farina tritici, fronti & temporibus applicatum, quandoquidem urticæ succus specifica vi omnem sanguinis fluxum cohibet, & narium hæmorrhagiam iisdem partibus admotus potenter sistit; tum ore sumptus eamdem hæmorrhagiam, aliaque sanguinis profluvia efficaciter cohibet.

Interim tamen, si dolor valde urgeat, qui fluxionem ad oculos magis ac magis promovere consuevit, anodyna medicamenta ipsi oculo admovenda sunt. Inter quæ lac recens, præsertim mulieris benè sanæ, primum locum obtinet, idque ex ipso ubere in oculos emulgendum & sæpè mutandum. Citò enim acescit, sicque oculo infensum est. In ejus locum suffici poterit caseus ovillus recens, qui etiam sæpè mutandus est, ne butyrescat, sicque oculum inflammet.

Ovi albumen diu agitatum, & in aquam conversum maximè commendatur à Galeno; quia dolorem lenit, & fluxionem leniter cohibet.

Pomum sub cineribus coctum, dolorem oculorum etiam valdè temperat.

Mucilagines seminum psyllii, cydoniorum, fœnugr. extractæ cum aqua rosar. dolorem valde leniunt. Illæ tamen biduo quoque renovandæ, quia diutiùs servatæ acorem contrahunt.

Ex his variæ formulæ in rem præsentem concinnari poterunt. V. g.

℞. Medullæ pomi dulcis sub cineribus coctis ʒ. i. mucilagin. semin. psyllii & cydoniorum extractæ aqua rosar. ana

ana ʒ. vi. liquoris albuminis ovi recentis, & lactis mulieris ana ʒ. i. Fiat cataplasma oculo applicandum. Vel

℞. Pulvæ pomi cocti ʒ. i. micæ panis albiss. ʒ. ß. ovum num. 1. Cum lacte muliebri fiat cataplasma.

Laminæ carnis recentis, hędinæ, vitulinæ, aut vervecinæ oculis frequenter admotæ, dolorem potenter demulcent.

Simplicius cataplasma parari potest ex medulla panis, in lacte muliebri, & aqua rosarum macerata.

Si dolor vehementissimus sit atque intolerabilis ad narcotica confugiendum est; quibus tamen parce & cum religione utendum; quia spiritus visorios condensant, humores & tunicas incrassant, sicque visum hebetant. Inter narcotica ocularia primas tenent trochisci albi Rhasis cum opio, qui in hunc modum præscribi possunt.

℞. Aquæ rosar. ʒ. ii. liquoris albuminis ovi fortiter agitati ʒ. i. trochiscor. alb. Rhasis cum opio ʒ. i. Fiat collyrium in oculum instillandum.

Sedato aliquantulum dolore, ad repellentia veniendum est, quæ tamen mitiora esse debent, & iis anodyna quædam perpetuò admiscenda; in hunc finem collyrium sequens præscribi solet.

℞. Aquar. Plantag rosar. (vel ad magis repellendum) pediculi rosar. anæ ʒ. i. ß. liquoris albuminis ovi ʒ. i. trochisc. alb. Rhasis sine opio ʒ. i. Fiat collyrium, in oculos frequenter instillandum.

Si dolor sit acerbior, possunt addi collyrio lac muliebre, & mucilagines prædictæ.

Remedium sequens inflammationem potentes sedat, & fluxionem cohibet.

℞. Albumen ovi unius. Agitetur cum frusto aluminis satis magno in patina stannea, & tandiu moveatur, donec unguenti consistentiam adeptum sit, quod extendatur supra linteum, & oculis tepidè applicetur. Post duas aut tres horas auferendum est remedium, ne longiori mora & adstringendi vi satis insigni, quam ex alumine habet, humores in oculo retineat.

Aqua etiam aluminis, distillata in alembico supra cineres, & oculo cum linteis madidis admota, inflammationem efficaciter temperat.

Sal Saturni in aqua rosarum vel oxycrato dissolutum, vel cum pomata permixtum, oculorum infammationes potenter extinguit.

In augmento morbi, digerentia repellentibus miscenda sunt; atque ita collyriis prædictis addi poterunt aquæ euphrasiæ, fœniculi, chelidoniæ, & mucilagines seminum lini, althææ, fœnugræci Gal. 13. *meth.* decoctum fœnugræci præcipuè commendat, quod digerit, concoquit, & modicè repellit. Debet autem fœnugrækum, antequam decoquatur, vel ex eo mucilago extrahatur, excuti per cribrum, ut pulvis, quo abundat, auferatur, postmodum verò aqua frequenter ablui. Collyrii formula talis esse poterit.

℞. Mucilagin. semin. fœnugr. & cydoniorum, extractæ aqua rosarum & euphra. ana ʒ. ß. trochiscor. albor Rhasis sine opio ʒ. i. tuthiæ præparatæ ʒ. ß. Fiat collyrium.

Quando morbus ad statum magis vergit, sarcocolla etiam collyriis additur, quæ paulò potentiùs digerit. Sed cùm siccitate sua & acrimonia quadam oculos lædere possit; priùs lacte nutrienda est, macerando scilicet in lacte per dies aliquot, lacte frequenter mutato. Et parva illius quantitas una vice præparanda est: diu enim asservata acescit, & oculis infensa est. Illius usus talis esse poterit.

℞. Florum chamomil. melil. rosar. rubr. ana P. i. sem. fœnugr. optimè mundati ʒ. i. Coquantur in aqua plantaginis. In colatura ʒ. iv. dissolve sarcocollæ nutritæ ʒ. i. tuthiæ præparatæ & trochiscorum albor. Rhasis sine opio, ana ʒ. ß. Fiat collyrium.

Aquæ etiam nonnullæ ab auctoribus commendantur tanquam efficacissimæ.

Quercetanus in Pharmacopęa laudat infusionem croci metallorum in aqua euphrasiæ & fæniculi, quæ satis efficax est, & nullo morsu oculum afficit, quemadmodum reliquæ fere omnes.

Crollius & reliqui Chymici mitis laudibus efferunt sal Saturni in aqua rosarum dissolutum, qui etiam salis ammoniaci grana aliquot addunt. Hujus formula talis esse poterit.

℞. Salis Saturni gr. xii. salis ammoniaci gr. iii. aquæ rosar. ʒ. ii. M. Instillentur in oculum manè & serò.

Ex plumbo etiam calcinato, vel lythargyto, aut minio in aceto infuso paratur aqua, quæ cùm primo linteo oculis admota, eorum inflammationibus citissimè medetur.

In vulgari usu habetur aqua ex vitriolo albo, in aqua rosar. aut plantag. dissoluto, quæ inflammationes temperat, discutit & fluxionem arcet. Eorum proportio talis est.

℞. Vitrioli albi ℈. i. aquæ rosar. vel plantag. ʒ. iv. Vitriolum pulveratum in aqua ad ignem dissolvatur. Coletur aqua per linteum, & in oculos instilletur. Si acrimonia sua nimiùm eos vellicet, additione aquæ rosac. vel plantag. ad libitum temperabitur. Sequens minoris acrimoniæ particeps est, & magis resolvit.

℞. Radic. ireos Flor. & rosar. rubr. ana ʒ. i. aquæ rosar. & plantaginis, ana ʒ. iv. Bulliant lento in igne ad tertias. Colaturæ adde vitrioli albi pulverati gr. viii. Fiat collyrium.

Unguenta etiam quamplurima ad ophthalmiæ curationem usurpari solent, ex quibus tria sequentia cætera longè superant, & mirabiles non rarò effectus producunt. Primum describitur à Renodæo in Pharmacopęa, titulo unguenti ophthalmici in hunc modum.

℞. Boli armenæ aqua rosar. lotæ ʒ. i. lapidis calaminaris aqua euphrasiæ abluti, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ii. margaritarum tenuissimè lævigatarum ʒ. ß. camphoræ ℈. ß. opii gran. v. butyri q. s. Fiat unguentum secundùm artem, ad oculorum angulos, & palpebrarum oras adhibendum.

Secundum est Joannis Cratonis, quod proponitur in consiliis Medicis a Laurentio Scholzio collectis, consilio 6. in hunc modum.

Accipiatur butyrum, si haberi potest, mense Majo factum, aut aliud recentissimum diligenter elotum, vel loco illius medulla bovina è cruribus, vel cervina: atque huic admisceatur lapidis calaminaris in tenuissimum pulverem triti quantùm excipere poterit. Fiat unguentum.

Tertium habetur apud Penotum in denario in hunc modum compositum.

℞. Tuthiæ præparatæ ʒ. i. ß. camphoræ ʒ. i. viridis æris gr. xii. Tuthiam cum camphora simul contere in mortario, æs seorsim, omnia verò ad pulveris impalpabilis consistentiam. Tum ℞. Butyri recentis ʒ. i. aquæ rosar. ʒ. i Bulliant leniter simul, & ab igne remotis, primùm tuthiam cum camphora, deinde æris viride sensim immisce, agitato optimè, & in vase vitreo reconde. Fiet unguentum, quod per sericum transcoletur. Inunge interiores palpebras, præsertim circa angulos, & brevissimè sanabitur. Probatissimum est ad oculorum inflammationes, tam materiales, quàm siccas, & palpebrarum pruritus, & lachrymas singulare remedium.

Aliud unguentum habetur magnæ efficaciæ in cista medica, quod tamen acrimoniæ valdè particeps, idcirco palpebris tantùm admovetur. Illius descriptio talis est. Cæteris omnibus nihil conferentibus, hoc remedium profuit in rebelli ophthalmia. Quod fit ex succo nicotianæ & butyro maiali, simul coctis ad unguenti consistentiam, quod clausis palpebris admoveatur, in loco obscuro, quamprimum patiens oculos aperit, statim mordicare incipit, & feliciter curat.

In statu resolventia remedia repellentibus prævalere debent. Ideò eadem remedia, quæ pro augmento descripta fuerunt in statu etiam convenient, si resolventium quantitas augeatur, repellentium verò minuatur. Præcipuè verò unguenta duo posteriora non solùm in statu, sed etiam in ipsa declinatione, & usque ad perfectam curationem usurpari poterunt.

Fotus in primis ad discutiendum materiam morbificam, in statu idonei sunt, qui in hunc modum parari possunt.

℞. Florum chamomil. meliloti & rosar. ana P. i. sem. fœnug. ut supra dictum est, præparati ʒ. ii. Fiat decoctio, qua foveantur oculi cum pannis lineis tenuibus quadruplicatis. Hic fotus in fine augmenti, & principio status conveniet, & calidè applicabitur hyeme, æstate verò tepide, aut subfrigidè.

In fine status & declinatione magis resolvens fotus efficietur, si prædictis simplicibus addantur folia euphrasiæ, majoranæ, betonicæ, & tantillum vini albi.

Præstantissimum etiam, & paucis notum ad discutiendas ophthalmias remedium paratur ex oleo, seu liquore, qui ex linteis accensis, & inter duas patinas suffocatis elicitur; cujus liquoris gutta una cum saliva pueri permisceatur, & pennæ apice oculis admovetur.

In

In declinatione non solùm remedia prædicta, sed etiam collyria magis resolventia usurpari poterunt, in hunc modum.

℞. Thuris & aloe ana ʒ. ß. sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri ʒ. i. ß. croci ℈. ß. mucilagin. fœnug. ʒ. ß. aquæ feniculi, & euphrasiæ an. ʒ. i. ß. Fiat collyrium. Vel si magis siccandum & simul digerendum est.

℞. Sarcocollæ nutritæ ʒ. i. ß. tuthiæ præpar. ʒ. ß. aloes ℈. i. myrrh. ℈. ß. mucil. sem. fœnugr. ʒ. ß. aquar. verbenæ & chelidoniæ ana ʒ. ß. Fiat collyrium.

In fluxione pituitosa, potenter resolventia, non solum in declinatione, sed etiam in statu & augmento audacius usurpari possunt.

Præterea in declinatione, duo insignia remedia ab auctoribus proponuntur, nempe balneum & vini usus: quæ primùm ab Hipp. tradita sunt *Aph.* 31. *sect.* 6. his verbis: *Dolores oculorum, vini potio, aut balneum, aut fomentum: aut venæ sectio, aut medicamentum epotum solvit.* Galen. *in commentario hujus Aphorismi*, distinguit casus & tempora, in quibus prædicta remedia conferunt: quæ etiam à nobis exposita sunt, quod venæ sectionem, purgationem & fomentum spectat. Balneum verò docet Galenus *dicto loco*, & *cap.* 22. *lib.* 13. *Meth.* tunc temporis convenire, quando ophthalmia fit ab humoribus acribus, & corpus sufficienter per phlebotomiam & purgationem evacuatum est. Quandoquidem humorum acrimoniam temperat, eorumque motum atque fluxionem sistit, maxima eorum parte per insensibilem transpiratum excreta; sic quod supereſt humoris bilioſi, contemperatum faciliùs vincitur à natura. Convenit etiam balneum ex Galeno in ophthalmia pituitosa, præmissis perpetuò evacuationibus idoneis, quando quidem humores crassi oculis impacti per balneum attenuantur, sicque facilè discutiuntur.

Vini autem meracioris potio, ex eodem Galeno *com. prædicto*, utilis est, in quibus sanguinis copia crassioris in oculorum venulis continetur, sine plethorica in toto corpore dispositione, quia sanguinem illum crassiorem liquat, fundit ac discutit, tum etiam obstructionem aperit.

Ad ruboris & inflammationis reliquias auferendas, fotus sequens parari poterit.

℞. Folior. euphras. pulegii, ana M. i. flor. chamomil. meliloti, rosar. rubr. & paleæ avenæ, P. i. semin. fœnugr. ʒ. ii. semin. feniculi ʒ. i. Fiat decoctio in s. q. aquæ, addendo sub finem parum vini albi, qua foveantur oculi cum pannis lineis, ut sacculis prædictis simplicibus semiplenis.

Aqua feniculi sola, vino astringenti permista, utiliter admovetur pro fotu, ad reliquias discutiendas: & oculum roborandum,

Ovum ad duritiem coctum, detracta testa, & per medium sectum, calidè oculo admotum, ruboris reliquia absumit.

Fotus ex decocto hyssopi folius, ruboris reliquias etiam efficaciter discutit.

Ophthalmia inveterata, & quæ per multos sæpè annos perseverat, diversam aliquantulum, & longiorem curandi rationem postulat, & illa non rarò magnum Medico curanti facessit negotium; cùm difficillimè impedire possit, quo minùs pars nobilissima & delicatissima, à longo tempore debilitata, fluxionem recipiat. Adde quod non solùm per fluxionem foveatur hic affectus, sed etiam sæpenumero per congestionem, ex intemperie in parte contracta, quæ difficillimè corrigi potest.

Ad illius curationem primò advertendum est; num à calidiori hepatis intemperie, quod non rarò fit affectus iste fovetur; & tunc remedia calidam illam intemperiem corrigentia, primùm administranda sunt. Et in primis post phlebotomiam & purgationes convenientes, maximè conferunt balnea, serum lactis, & aquæ minerales vitriolatæ, tum etiam hirudines hæmorrhoidibus affixæ.

Si verò ophthalmiæ materia à sola cerebri intemperie oriatur, cujus ratione humores pituitosi ad oculos defluant, cum aliqua sanguinis portione permisti; tunc temporis cerebri expurgationi incumbendum est per pilulas usuales (post evacuationes universales per apozemata, aut alia hujusmodi remedia) bis, ter, aut quater in mense usurpatas; quæ similes esse poterunt iis, quæ pro frigida cerebri intemperie præscriptæ sunt.

Si purgationes prædictæ, cum aliis remediis infra descriptis, ad curationem non sufficiant, ad purgationes mercuriales per intervalla repetitas, tamquam ad sacram anchoram confugiendum est.

Tum etiam ad humoris influentis diversitatem, cauterium occipitio admotum erit utilissimum. Cujus loco setaceum posteriori cervici infixum, multò felicius operabitur in iis qui hoc remedii genus ferre poterunt. Vesicatorium syncipiti admotum mirificè profuit in vetula quadam, lippitudine contumaci laborante, ut refert Forestus *obs.* 11. *lib.* 11.

Rondeletius verò cauterium futuræ coronali affixum magis prodesse asserit, quàm in aliis partibus.

Masticatoria etiam ad fluxionis derivationem proficua futura sunt, minimè verò errhina, quæ propter partium vicinitatem, humores ad partem affectam attrahere possunt.

Si autem cerebrum majori exsiccatione indigere videatur, ad diætam sudorificam confugiendum est, ex china, salsa parillâ, & aliis etiam sudorificis confectam.

His accedunt topica resolventia & oculos roborantia, qualia sunt in primis fotus & unguenta pro statu & declinatione ophthalmiæ supra proposita, quæ etiam inveteratas ophthalmias discutere plurimum valent.

Neque omittenda est ablutio oculorum supra memorata, ex aqua feniculi & vino rubro, ad ruboris reliquias discutiendas, & oculos roborandos, quæ singulis diebus mane iteranda est. Ad hujusmodi etiam ophthalmias inveteratas aqua sequens magnæ est efficaciæ.

℞. Aloes opt. & tuthiæ præparatæ, ana ʒ. vi. sacchari albissimi ℈. i. aquæ rosar. & vini albi non acidi, an. ʒ. vi. infundantur in ampulla vitrea benè clausa ad solem per 40. dies. Hujus aquæ non colatæ instillentur guttæ aliquot in oculum.

Vel ℞. vini alb. ℔. iii. aquæ ros. ℔. ß. tuthiæ præpara. ʒ. iii. caryophyl. pulver. ʒ. i. camphoræ ʒ. ß. Misceantur omnia in vase vitreo bene clauso, & agitentur per duas horas, ac soli exponantur per mensem integrum, ea cautione, ut singulis diebus ante solis occasum ab aere removeantur, nec illi unquam, nisi à sole illuminato, exponantur. Hujus aquæ per filtrum trajectæ guttæ duæ, vel tres in oculum instillentur hora somni, vel etiam hora una aut altera ante exitum è lecto vel cubiculo. Ruborem oculorum etiam inveteratum tollit; lachrymantes oculos, & fistulosos siccat; omnem superfluam humiditatem circa membranas exteriores absumit, visum acuit.

Sequens etiam præstantissima est. ℞. Tritici M. i. in salis triti M. i. Ponantur in vase cupreo, & effundatur vinum album, ut materia supernatet altitudine duorum digitorum transversorum. Tegatur vas & simul stent in umbra per 5. aut 7. dies donec liquor colorem viridem acquirere incipiat, movendo pluries in die cum spatula lignea. Liquor tandem effundatur per inclinationem, & coletur si opus fuerit, per chartam emporeticam. Ejus gutta una instilletur in oculum. Ruborem discutit, fluxionem arcet, oculos abstergit à maculis, omnibusque sordibus, & visum acuit.

Solenander plurimùm laudat decoctum foliorum cotoniorum quæ primo vere integra & illæsa colligenda sunt & diligenter asservanda, ne situ, pulvere, aliisque inquinamentis oblædantur & usus tempore eorum manipulus incoquatur aqua purissima; eaque sæpenumero oculi abluantur. Mirum (inquit,) oculos præservant, ruborem discutiunt, & influentem humorem arcent.

Aliquando cum ophthalmia pertinaci, sordes quàm plurimæ, puris instar, in oculis colliguntur, quæ vix collyriis aliisque remediis curari possunt. Attamen hoc casu maximè confert gossipium optimè carptum, aut digitis discerptum, & ad prunas diligenter exsiccatum, cujus pauca quantitate instar plumaceoli oculi contegantur, fascia superinducta. Manè gossipium auferatur dictis sordibus imbutum, hocque remedio per plures noctes continuato, morbus curatur, qui aliis remediis non cesserat. Et præcipuè succedit in pueris & infantibus, tali morbo laborantibus.

Pro hujus capitis coronide, non erit absre, Zacuti Lusitani experimentum proponere, qui ophthalmiam desperatam, & omnibus remediis per annum integrum pertinaciter obsistentem, unguento mercuriali curavit. Quamvis enim nulla luis venereæ apparerent indicia, Mercurialis admonitione persuasus, qui *lib. de Morbo Gallico*: *Cùm videritis*, inquit, *morbum quempiam communibus remediis non curari, putate esse morbum Gallicum cognominatum*; ægrotantem interrogavit, num esset passus aliquando

luem

luem veneream, aut cum fœda obscœnaque fœmina concubuisset, omnia negavit, unum solùm confessus, se per noctem in lecto, hujus contagiosi morbi suspicione non carente decubuisse. Hac sola fretus conjectura, diætam sudorificam ex decocto salsæ parillæ per viginti dies præscripsit, attamen citra fructum; quamobrem licet in superis partibus premeret affectio, ut timor esset, ne vacuato humore per os, mercurii vi fluxio rueret in oculos, & ingravesceret ampliùs affectus; tamen cum esset diuturnus, & confluentis humoris impetus sedatus, unguentum mercuriale corpore exquisitè purgato præscripsit, eoque admoto septem dierum curriculo, post copiosam sputi vacuationem, dolores cessarunt, evanuit inflammatio, mitigatus pruritus, qui antea percipiebatur in palpebris cum acrimonia multa: & relicto solo in brachio sinistro fonticulo, ut spiraret cerebrum, & servato victu, pristinam recuperavit sanitatem.

Idem Zacutus Lusitanus in praxi ad historias, ad ophthalmiam inveteratam, admodum contumacem valdè commendat aquam & unguentum, quæ à nobis descripta sunt cap. de suffusione.

CAPUT IX.

De Hipopyo, seu pure sub cornea.

OCulorum inflammationes, quando insignes sunt, & in magnum tumorem elevatæ, aliquando per resolutionem terminari nequeunt, sed in suppurationem abeunt, quod maximè metuendum est, & omni ratione avertendum. Inde enim ulcera succedunt, & aliquando pus sub cornea colligitur, qui affectus ὑπόπυον dicitur. Contusionibus etiam oculorum non rarò succedit, & fugillationibus inde ortis. Interdum totam pupillam contegit, & visionem impedit. Interdum verò iridis circuitum amplectitur, & unguis resecti figuram refert, eaque ratione ὄνυξ, seu unguis nominatur.

Cognoscitur hic affectus non solum ex colore albicante, puris naturam referente, sed etiam ex præcedente inflammatione, aut fugillatione. Commoto etiam oculo, pus sub cornea commoveri videtur: adest color rubeus in oculo, & dolor pulsans, aut saltem præcessit.

Ad curationem, præmissis universalibus remediis, si inflammationis reliquiæ superstint, auferendæ sunt remediis in ophthalmia descriptis. Postmodum leviter discutientia admovenda sunt mollientibus permista, ne tenuiori parte resoluta, crassior materia fiat, & resolutioni minimè idonea. Fiant igitur fomenta ex decocto florum chamomil. meliloti, semin. psyllii, & fœnugr. cum pannis lineis, vel sacculis applicanda. In progressu verò addi poterunt decocto folia euphras. chelidon. & semin. fæniculi: vel sequens collyrium usurpari poterit.

℞. Aquar. verbenæ, rutæ, chelidon. rosar. fœniculi, ana ʒ. ß. aloes opt. tuthiæ præparatæ, ana ʒ. ß. sacchari canti ʒ i. Pulverisentur & misceantur, addendo lactis muliebris tantillum; & fiat collyrium; de quo bis terve in die guttæ aliquot oculis instillentur.

Sequens erit valdè efficax.

℞. Croci, aloes, myrrhæ ana ʒ. i. vini ʒ. iii. mellis ʒ. vi. Dissolvatur crocus in vino. Deinde cum aloe & myrrha misceantur. Tandem mel addatur. Hoc remedio oculi illinantur.

Denique ea remedia, quæ in declinatione ophthalmiæ, in oculorum maculis, & suffusione præscripta sunt, hìc etiam conveniunt.

Si resolventibus medicamentis materia discuti nequeat, ad alia remedia confugiendum est. Gal. 14. *meth.* refert, Ocillarium quendam sui temporis Medicum, cui Justus nomen erat, concussione capitis multos hypopyos sanavisse. Collocans enim eos in sella rectos, ac capita eorum utrinque à lateribus apprehendens, mox quatiebat adeò ut manifestè descendere pus ipsi videretur.

Si neque hac ratione pus visum impediens dimoveri valeat; Galen. *loc. citat.* ad chirurgiam confugit, (quem sequitur Aetius & alii quamplurimi) quæ oculi punctione perficitur, qualis in suffusione consuevit. Quæ operatio ut parum nostris temporibus usitata est sic peritissimi Chirurgi manum desiderat, & verendum maximè est, ne aperta cornea, cum pure humor aqueus effluat.

CAPUT X.

De Phlyctenis.

IN cornea & adnata tunica, quemadmodum in reliquis corporis partibus, generari solent vesicæ parvæ, aqua repletæ, bullis seu vesiculis similes, quæ à combustione aquæ ferventis excitantur, φλυκταίναι Græcis, Arabibus *Bothon* nominantur: suntque tumores quidam parvi instar granorum milii, acri quodam aut feroso humore oriundi.

Harum pustularum cognitio facillima est, cùm sensibus pateat. Quæ in adnata oriuntur, rubrum colorem referunt: quæ autem in cornea, subnigrum, si in illius superficie consistant; album verò, si in parte corneæ profundiore sitæ sint.

Quod ad prognosin spectat, phlyctenæ in adnata minùs periculosæ sunt, quàm in cornea. Superficiariæ pustulæ, minùs periculosæ; profundiores verò magis. Metuendum enim est, ne tota corneæ densitas erodatur, & vel humor aqueus effluat, vel uveæ procidentia contingat.

Curatio in materiæ conjunctæ resolutione tota versatur, & causæ antecedentis aversione. Et omnimodo pustularum suppuratio prohibenda est, quæ in ulcus degenerat.

Universales igitur evacuationes, revulsiones, ac derivationes, quæ in ophthalmiæ curatione propositæ fuerunt hìc etiam celebrandæ sunt.

Postmodum topica administranda, quæ leviter repellant in principio, tum etiam discutiant, qualia in ophthalmiæ augmento proposita sunt, quæ magis convenient, quando inflammatio pustulas comitatur, quod plerumque fieri consuevit.

In progressu verò, magis exsiccantia & resolventia erunt usurpanda, qualia in statu & declinatione ophthalmiæ descripta sunt, ac præsertim unguenta ibidem proposita, quæ pustulis illis discutiendis & exsiccandis aptissima sunt.

CAPUT XI.

De corneæ & adnatæ ulceribus.

OPhthalmiæ succedere solent ulcera, in cornea tunica & adnata, quando in suppurationem versa est. Succedunt etiam phlyctænis, seu pustulis, in cornea oriundis, iisque disruptis. Fieri etiam solent ab humoribus acribus & erodentibus, in oculos confluentibus.

Variæ eorum differentiæ ab auctoribus proponuntur, ex variis circumstantiis desumptæ, prout scilicet vel superficialia sunt, vel profunda, lata, vel angusta, varias figuras habentia, & alia hujusmodi. Sic ulcus cavum, angustum, & durum βόθριον, fossula nominatur. Latum & minus profundum κνίλωμα dicitur. Quod in iridis circulo situm est, ἄργεμον appellatur, & à nonnullis *ulcus coronale*. Quod denique profundum, solidius, asperum, quasi crustosum est ἐπίκαυμα & ἔγκαυμα vocatur.

Cognitio ulcerum non est difficilis, cùm per se oculis pateant. Si ulcus sit in cornea, ulcusculum album apparet in nigro oculi; si in tunica adnata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conspicitur, ob illius tunicæ venas sanguine refertas.

Ulcera oculorum curatu difficilia & periculosa sunt: multò magis tamen in cornea, quàm in adnata. Ulcus, quòd è regione pupillæ situm est, magis periculosum, quia in eo sanato relinquitur cicatrix, quæ corneæ diaphaneitatem aufert, sicque visionem lædit. Quod si tota tunica erodatur, fit effluxus humoris aquei, & uveæ procidentia.

Curatio hujus affectus, quemadmodum & reliquorum ulcerum, detergentibus & exsiccantibus, perficitur, quæ tamen mitissima esse debent, propter partis mollitiem, & exquisitum sensum. Præmittenda tamen ea, quæ fluxionem ab oculis revellunt, eamque reprimunt; qualia in ophthalmia, tum recente, rum antiqua fuere proposita. Et si inflammatio ulceri conjuncta sit, remedia illam respicientia prædictis erunt permiscenda. Quibus etiam dolorem lenientia addere conveniet, quoties ille partem infestaverit.

Detergentia & exsiccantia moderata sunt, saccharum, mel, crocus, myrrha, thus, aloes, sarcocolla, tuthia, & cerussa, ex quibus formulæ sequentes componi poterunt.

℞. Decocti hordei & fœnugr. ʒ. iv. mellis optimi ʒ. ß.

vel syrupi de rosis sic. ʒ. i. Fiat collyrium, quo oculi sæpe abluantur. Vel,

℞. Aquar. verbenæ, & plantag. ana ʒ. ii. sacchari canti ʒ. ß. Misce pro collyrio. Vel

℞. Aquæ mellis B. M. destillatæ, & aquæ rosar. ana partes æquales. Vel

℞. Ovum coctione induratum & à putamine mundatum. Dividatur in duas partes, & detracto vitello repleatur fovea saccharo cando pulverato. Optimè ligetur & ponatur in cella vinaria. Extillabit liquor, qui detergendis ulceribus sine morsu valdè idoneus est. Et si potentius remedium desideres, myrrha pulverata saccharo cando admiscenda est.

Montanus pulverem sequentem valdè commendat.

℞. Albumina ovorum recentium n. xx. Ponantur in vase stanneo ad solem, donec exsiccentur, postea pulverentur subtilissimè cum æquali pondere sacchari, & pulvis immittatur in oculos, qui sine erosione plurimùm adjuvat.

In progressu morbi, si potentiùs detergendum sit & exsiccandum, adde collyriis prædictis trochiscos albos Rhasis, thus, aloen, myrrham, sarcocollam, & alia hujusmodi, in parva tamen dosi, ne oculos exasperent, quibus etiam lac, albumen ovi, mucilagines, aliaque anodyna addi poterunt.

Tuthia præ cæteris valet, quia minimè dolorifica est, & sine morsu siccat, ac cicatricem inducit, ideò collyria & unguenta ex ea parata, utilissima sunt. Et præ cæteris unguentum in ophthalmiæ curatione descriptum, quod magnam tuthiæ quantitatem recipit, erit utilissimum.

Collyrii valdè detergentis & exsiccantis, ac cicatricem inducentis formula talis esse poterit.

℞. Sarcocollæ nutritæ in aqua rosar. cerussæ & aloes lotæ, myrrhæ, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ß. sacchari candi ʒ. i. cum mucilagine gummi tragacanthi extracta in aqua rosar. Fiat collyrium, quo palpebræ illinantur.

CAPUT XII.

De corneæ cancro.

UT singulis corporis partibus cancer solet accidere, sic etiam oculis aliquando contingit. Et cùm, quæ communem cancri theoriam & praxim respiciunt, è morborum externorum tractatibus desumenda sint, nos hìc tantùm ea, quæ ad oculum peculiariter tali morbo affectum pertinent, paucis attingemus.

Cancer vel occultus est, vel ulceratus. Occultus ad tumorum genera refertur, & in oculo tumor cancrosus, seu cancer oculi nominatur. Ulceratus verò, ulcus cancrosum oculi dicitur.

In utroque tamen adest durities inæqualis & renitentia, color plumbeus & livescens, dolor intensus & pungitivus, caput & tempora præsertim occupans, venæ lividæ & varicosæ, in tumore & partibus vicinis apparent. Sanguis acerrimus & adustus à parte affecta non rarò effluit, quando cancer ulceratus est. Ac denique medicamentis tantillum calefacientibus dolor admodum exasperatur.

Incurabilis est affectus in oculo, quemadmodum in reliquis corporis partibus, quando jam radices egit, nisi operatione chirurgica radicitus exstirpetur.

Curatio duplex ab auctoribus proponitur, vera scilicet, & palliativa. Vera, ut dictum, in cancro jam genito, & parti valde radicato, non potest obtineri, nisi chirurgia. Recens tamen cancer, ac ferè incipiens, curari potest frequentibus evacuationibus humoris atrabiliarii, præmissa venæ sectione convenienti, ut docet Galen. 2. *ad Glauconem*, *cap.* 10. ubi gloriatur, se hunc morbum per initia sæpe sanasse, adjungendo remediis prædictis optimam victus rationem.

Curatio palliativa, quæ ad symptomatum mitigationem dirigitur, non solùm per dictas evacuationes, sed etiam topica convenientia perficitur.

Primùm igitur victus ratio refrigerans & humectans, qualis humori atrabiliario debetur, instituenda est.

Postea sanguis detrahatur è directo oculi affecti, hirudines ponè autem ejusdem lateris applicentur: tum etiam hæmorrhoidibus, si aliquantulum tumeant. Cucurbitulæ scapulis admoveantur, & reliqua revulsionum genera celebrentur.

Purgationes & preparationes humoris attrabiliarii fient per potiones, apozemata, iuscula medicata, syrupos magistrales, & alia hujusmodi. Sed præ cæteris multum confert ad humorem atrabiliarium evacuandum, helleborus niger ritè præparatus: ejusque extracto bis aut ter exhibito, cancer incipiens aliquando à nobis sanatus est.

Hæc remedia humoris affluxum ad oculos, dolores, & reliqua symptomata vehementia valdè imminuunt. Ad id tamen non parum etiam conferunt topica remedia, qualia sunt in ophthalmia, ad dolorem leniendum descripta. Præcipuè autem collyria cum mucilaginibus, trochiscis albis Rhasis, & tuthia præparata, cum aqua rosarum, solani & plantaginis.

Aqua sequens pro collyrio & oculi ablutione erit præstantissima.

℞. Radic. scrophulariæ maj. & geranii Robertiani, an. M. ii. arnoglossæ, solani, borragin. buglos. portul. euphras. beton. ana. M. i. ranarum viridium, & albuminum ovorum, ana num. xii. sem. fœnugr. & cydonior. ana ʒ. i. Radices & semina contundantur, & folia incidantur. Deinde affunde aquæ rosar. & euphras. ana ℔. i. Misceantur omnia, & distillentur in alembico plumbeo.

Pullorum caro ad doloris sedationem plurimum potest, & morbum ipsum aliquando hoc solo remedio curatum fuisse, à nonnullis creditur. Sic Mauritius Cordæus, *Comment. 7. in lib. 1. Hipp. de morbis mulierum*, refert historiam nobilis cujusdam fœminæ, cui tota pars dextra faciei cancro, eoque ulceroso obsessa fuit diutissime, quæ cùm variis auxiliis, à Medicis Italis, Gallis, Germanis, Hispanis petitis usa esset, tandem vulgari hoc barbitonsoris remedio sanata est. Pullos gallinaceos in partes tenues & latas concidebat, quas sæpiusculè commutando interdiu admovebat parti affectæ. Alii admovent carnes pullorum columbinorum, sectas & adhuc tepidas.

Denique curatio vera cancri confirmati, sola exstirpatione obtineri potest, quæ fit omnimoda oculi extractione, quam tutò, & salutariter fieri posse, docet Fabricius Hildanus, & extractionis modum, omnesque illius circumstantias fusissimè describit *obs. 1. cent. 1.* ut eas hìc frustrà repetere non opus sit.

CAPUT XIII.

De ruptura corneæ.

COrnea tunica tantam aliquando patitur continui solutionem, ut humor aqueus interdum tunica uvea egrediatur, & illa solutio ruptura corneæ ab auctoribus nominatur.

Hujus causa est ulcus, aut vulnus illius membranæ, aut magnus humorum affluxus, à quo dicta membrana ita distenditur, ut media crepet, & contenti humores effundantur: ut in muliere quadam Parisiensi contigisse refert Paræus *lib.* 16. *cap.* 13.

Incurabilis est plerumque hæc affectio, & visus privationem relinquit, quandoquidem humores oculi effusi regenerari nequeunt. Si tamen vulnus sit exiguum, ex quo portio tantùm humoris aquei effluat, curationem suscipere potest: quandoquidem aqueus humor interdum generari potest, ut docuit Galen. 4. *de sympt. caus. cap.* 2.

Curatio hujus affectus glutinantibus remediis tentanda est. Et præmissis universalibus evacuationibus, venæ sectione scilicet, & purgatione, si eæ necessariæ sint, adstringentia & glutinantia oculo admoveantur, & in oculum instilletur albumen ovi, cui trochisci albi Rhasis admisceantur.

Eadem pars foveatur decocto rosar. rubr. fol. polygoni, rubi, bursæ pastoris, & plantag. in vino adstringente parato, si non adsit inflammatio, alioquin in simplici. Vel

℞. Carnis cydoniorum ℔. ß. rosar. rubr. P. iii. acaciæ ʒ. ii. croci ϑ. i. decoquantur in vino adstringente, & fiat cataplasma parti applicandum.

Ad integram consolidationem sequens collyrium adhibeatur.

℞. Aloes lotæ, tuthiæ præparatæ, & sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri, ana ϑ. ß. croci gr. v. cum mucilagine gummi tragacanti, fiat collyrium.

CAPUT XIV.

De Uveæ procidentia.

UVeæ procidentia corneæ rupturæ non rarò succedere consuevit, quæ Græcis προπιωσις ῥαγοειδὴς nominatur. Quatuor illius differentiæ ab auctoribus, & præsertim Paulo, proponuntur: quarum prima μυοκέφαλον dicitur, quod formam capitis muscæ habeat; & contingit quando exigua portio uveæ egreditur. Secunda staphylomata dicitur; & fit, quando major portio uveæ excidit, ut acini uveæ figuram repræsentet. Tertia verò μῆλον nominatur, quando maxima est uveæ eruptio, ut ad pomi magnitudinem accedat. Quarta denique ἧλος, id est, clavus dicitur, quando uveæ procidentia inveterata est, & callosa reddita.

Curatio hujus affectus difficillima est, & eo difficilior, quo major est uveæ procidentia. Si verò minor sit, ut in myocephalo, curationem admittit, quæ adstringentibus moderatis perficitur, qualia in corneæ ruptura supra fuere proposita.

Antiqui, ut Paulus, Aetius, & Celsus, procidentias inveteratas, quæ medicamentis non cedunt, chirurgia perficere tentant. Hæc tamen nostris temporibus obsoleta est, propter summam illius difficultatem, & ancipitem eventum. Si quis tamen eam tentare cupierit, exactè descriptam inveniet apud Hieron. Fabric. ab Aquapend. *cap. de staphylomate.*

CAPUT XV.

De Ægylope & fistula lachrymali.

HActenus affectus oculorum, qui in humoribus, & tunicis eorum contingunt, expositi sunt. Superest jam ut angulorum & palpebrarum morbi explicentur.

Ac primùm sese offert tumor, inter majorem angulum & nasi radicem apparens, qui ægylops & anchylops nominatur. Anchylops quidem, si nondum sit ruptus; ægylops verò, postquam ruptus est.

Tumor iste, seu potiùs tuberculum, duplici modo se habet, cum inflammatione scilicet, vel sine ea.

Quando inflammationem habet comitem, est veluti phlegmone parva, furunculo similis, rubore in ambitu perfusus, cum dolore lancinante. Fitque à sanguine tenui & bilioso, per temporum, frontis, faciei que venas in partem delato. Unde in abscessum plerumque degenerat, qui apertus, ulcus producit, quod sinuosum brevi efficitur, unde fistula lacrymalis nominari consuevit.

Si autem fistula per annum perseveret, cariem in osse producere consuevit, juxta Aph. Hipp. 45. *sect. 6. in ulceribus annuis os abscedere necesse est.* Et insuper caries jam facta dignoscitur ex cavitate, quæ digito comprehenditur, saniei ex ulcere manantis fœtore, & asperitate, specillo demonstrata.

Sine inflammatione etiam dictum tuberculum sese prodit, tuncque generatur ab humore crasso & viscido, pulti, aut melli persimili, & ad tumores illos accedit, qui atheromata, steatomata, & melicerides nominantur, quique doloris expertes esse consueverunt.

Curatio ægylopis valdè difficilis est, tum quòd medicamenta difficilè admoveri possint, propter oculi vicinitatem; tum quod ob partium mollitiem abscessus in ulcus sinuosum facilè degeneret, ut ante dictum est. At multo adhuc difficilius curatur, si abscessus ad nares rumpatur, & pus per illas effluat, quia subjectorum ossium corruptio ut plurimùm consequitur.

Aliquando verò ægylops ad cancri naturam accedit, quod dignoscitur ex dolore pungitivo, venarum tensione, cutis duritie, atque lividitate, tuncque satius est omninò non attingere, quia remediis magis efferatur, doloresque acerbiores excitat.

Fistula lacrymalis recenter genita, & quæ orificium habet extrinsecum ac manifestum, medicamentis curabilis est: quæ verò profunda & inveterata, ac cum ossis carie conjuncta, vix sine cauterio auferri potest.

Varia horum affectuum tempora, variam remediorum administrationem desiderant. Ac primum ægylope incipiente, fluxio, quæ ad partem fit, revellenda est phlebotomia & purgatione: simulque repellentia fronti admovenda, quibus aliquando morbi progressus prohibetur, & suppuratio impeditur. In hunc finem ceratum sequens concinnari poterit.

℞. Cortic. malor. granator. acaciæ, balaustior. gallar. nuc. cupressi, aluminis rochæ, boli armenæ, ana ʒ. j. ceræ albæ ʒ. iv. terebinthinæ ʒ. iij. Fiat ceratum.

Post usum repercutientis remedii, per aliquod tempus resolventia parti affectæ admovenda sunt, quale est hoc decoctum.

℞. Mellis puri, aloes, ana ʒ. ij. myrrhæ ʒ. j. croci ʒ. j. ß. aquæ ℔. ij. Coquantur lento igne ad mediæ partis consumptionem. Hoc decocto imbuatur frustulum spongiæ mollioris, & mediocriter exprimatur, ac parti applicetur calidè. Postea fascia deligando, & sæpe iterando.

Amatus Lusitanus ceratum contra ægylopas describit *curatione* 60. *cent.* 5. & multis laudibus effert, quod ita se habet.

℞. Pulver. testar. cochlearum ʒ ij. myrrhæ, aloes, lotæ, thuris, ana ʒ. ß. sarcocollæ, sanguin. dracon. cerussæ, ana ʒ. iij. opopanacis aceto soluti, & lapidis hæmatitis, ana ʒ. j. ß. croci ϑ. ij. ceræ & resinæ, ana ʒ. iij. M. simul ad ignem secundum artem, & fiat ceratum angulo oculi applicandum.

Si prædictis remediis tumor resolvi nequeat, sed ad suppurationem tendat, illa juvanda est emplastro diachylo simplici: aut si dolor & inflammatio urgeatur, cataplasma de mica panis utiliter admovebitur. Si sponte abscessus non rumpitur, ferro aperiendus est, idque quamprimum; si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fistulam incurabilem sæpe producit. Multi cauterio aperiunt; sed ferrum non ignitum tutius est.

Aperto abscessu ulcus detergendum est, & ad cicatricem ducendum, more aliorum abscessuum. Si verò ulcus pertinacius evadat, & in fistulam abeat, curatio sequens illi adhibenda est.

Ac primùm vacuatio universalis per phlebotomiam & purgationem repetenda. Fluxio à capite avertenda per cucurbitulas, vesicatoria, & caustica, idoneis locis apposita, quibus succedere poterit decoctum chinæ, vel salsæ parillæ, per plures dies exhibitum. Eodemque tempore cerebrum exsiccandum suffumigiis, pulveribus cephalicis, & aliis in catarrhi curatione propositis.

Cauterii loco setaceum cervici utiliter admovebitur; eo enim solo curatam fuisse fistulam lachrymalem refert Fabr. Hildanus *obs.* 41. *cent.* 1.

Si jecoris intemperies fluxionis causa antecedens (ut sæpe fit) esse videatur; illi peculiariter est providendum remediis idoneis.

Ad topica veniendo, ulceris orificium aperiendum & dilatandum est lentè & paulatim, cum penicillo ex medulla sambuci, spongia præparata, vel radice gentianæ confecto. Eoque satis aperto, sequens medicamentum à Forestо commendatum, *obs.* 17. (15.) *lib.* 11. apponatur.

℞. Mellis communis ʒ. ij. viridis æris ʒ. j. aquæ rutæ ʒ. iv. Æs viride pulverizetur, & cum aliis lento igne decoquatur ad tertiæ partis consumptionem, & colatura per syringam tepidè ac suaviter imponatur. Si acrius medicamentum videatur, aqua rutæ ulcus abluatur quotidie, & post lotionem exiguum unguenti apostolorum admoveatur. Hæc remedia per vices ad tres septimanas continuanda, superponendo emplastrum conveniens, & oculum aqua rosacea defendendo.

Ulcere satis repurgato, ad incarnandum & cicatrizandum, sequens collyrium usurpabitur.

℞. Thur. sarcocoll. aloes, sanguin. dracon. balaustior. alumin. antimonii. ana ʒ. j. viridis æris gr. v. Subtiliter pulverizentur, cum aqua rutæ fiat collirium, satis liquidum, instillandum leviter cum stipite rutæ ter in die, & turunda in eo madefacta immitatur, superimposito emplastro diapalmæ. Turunda paulatim minuatur, & circa finem omninò auferatur, abluendo tantùm partem collyrio prædicto, & diapalma imponendo. Hac methodo fistulas recentes curatas fuisse, refert Forestus *loco citato*, ab insigni quodam sui temporis chirurgo.

Si os carie affectum manifestè appareat, solo cauterio actuali curari potest, cujus adhibendi modus exactè describitur à Paræo, Fallopio, & Aquapendente *in operibus chirurgicis*; Fabric. tamen Hildanus *obs.* 22. *cent.* 5. se fistulam lacrymalem cùm ossis carie, à quatuor annis infestantem, & pro deplorata habitam, in puero tredecim annorum, solis medicamentis feliciter curasse gloriatur, eam dilatando cum spongiis præparatis usque ad ipsum os, postea euphorbium per se fistulæ inspergendo, & quidem in copia, deinde emplastrum ex solo gummi elemi applicando. His ea, qua fieri potuit diligentia, per septimanas ali-

quot adhibitis remediis, squamula ossis se obtulit, quæ exacta est, & postquam per paucos dies semiguttulam balsami Tolurani, semel in die cum filamentis ulceri imposuisser, fistula brevi pleniſſimè consolidata est.

CAPUT XVI.

De Rhyade, & Encanthide.

FIstulis lacrymalibus ut plurimum succedit alius affectus, qui Rhyas nominatur, & carunculæ anguli majoris assumptio vel imminutio, à qua & angulus latior evadit. Fit tamen ab aliis causis, nempe ab humoribus acribus & erodentibus in eam partem decumbentibus; vel à medicamentis cathæreticis, pro fistulæ curatione adhibitis.

Rhyadi opponitur Encanthis, quæ est ipsius carunculæ immodica excretio & eminentia, eaque generatur à sanguine redundante ad partem translato, & ulcere ejusdem partis non satis maturè exsiccato.

Rhyadis curatio sarcolicis & consolidantibus medicamentis perficitur, qualia sunt quæ sequuntur.

℞. Ros. rubr. P. j. nucum cupres. & myrtillor. ana ʒ. ij. aloes ʒ. j. ß. vini austeri ℔. j. Coquantur ad quartæ partis consumptionem. Hoc decocto abluatur pars frequenter. Vel

℞. Aloes, thuris, ana ʒ. j. sanguin. dracon. ʒ. ß. rosar. rubr. & granor. sumach, ana ϑ. j. aquæ rosat. ℔. j. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Fiat instar collyrii.

Encanthis curatur ablatione carnis superfluæ, oculi angulo adnatæ, quod perficitur excedentibus medicamentis, à mitioribus ad potentiora progrediendo. Igitur alumen ustum priùs admovendum est; quod si non sufficiat, ad unguentum Apostolorum, vel ægyptiacum, vel vitriolum ustum progrediendum. Quod si ne hæc quidem sufficiant, ferro abscindenda est caruncula, vel cauterio actuali absumenda.

Antequam autem hæc fiant, corpus priùs præparandum est evacuationibus convenientibus, ne nova fluxio ad partem attrahatur.

In excisione autem & cauterii administratione, vel etiam in absumptione carunculæ, quæ medicamentis fit, hoc diligenter observandum, ne tota caruncula absumatur, sed illud tantum, quod superfluum est, auferatur; alioquin in contrarium affectum, rhyadem puta, deducetur.

CAPUT XVII.

De Epiphora.

EPiphoræ nomen, humoris fluxum generatim significat, in quamcumque partem irruat. Usus tamen obtinuit, ut pro tenuis humoris per oculos effluxu speciatim accipiatur, unde, lachrymæ involuntariæ etiam nominantur, quæ per oculorum angulos assiduè defluere consueverunt.

Ad harum autem lachrymarum præternaturaliter effluentium generationem, concurrunt pravæ partis mandantis & recipientis dispositiones. Pars mandans est cerebrum, quod frigidiori aut calidiori intemperie præditum, serosos humores congerit, eosque ad partes inferiores, & fluxioni recipiendæ idoneas transmittit. Pars recipiens est glandula, juxta oculi angulum majorem constituta, & caruncula eidem angulo superposita, quarum partium raritas; aut densitas, aut alia quævis imbecillitas efficit, ut humorum influentium decubitum facilè recipiant. Ideo sæpe solet contingere epiphora in ægylope, fistula lachrymali, rhyade, & encanthide; quòd nimirum humores superflui ad partes laborantes facilè transmitti soleant.

Fertur hujusmodi humor à cerebro in oculorum angulos, interdum per venas internas, & interdum per externas, ut propriis signis paulò inferius distinguemus.

Ille autem humor, epiphoram efficiens, aliquando frigidus est, & nullum aliud incommodum ægroranti affert, præter fluxionis molestiam; aliquando verò acrimoniæ & salsedinis particeps, dolorem, ardorem, ruborem, tum etiam exulcerationem palpebris afferre solet.

Signa præsentium lachrymarum nulla sunt, cum ipsa satis per se pareant. Apparet etiam ex prædictis, num lachrymæ frigiditatis, an caliditatis & acrimoniæ sint participes. Superest tantum distinguere, an per interna vasa, an per externa efferantur. Cum per intetna venas humores defluunt, dolores in intimo capitis præsentiuntur, & acres sternutationes nonnunquam excitantur. Si verò per venas externas, quæ extra calvariam positæ sunt, humores defluant vasa in fronte & temporibus distenta appatent, & caput veluti revinctum sentitur, & ab adstringentibus remediis exteriùs applicatis ægri juvantur.

Quod ad ptognosin spectat, recentes epiphoræ, & à causis externis præcipuè oriundæ, facilè curantur, maximè verò in juvenili ætate. Antiquæ & in senibus difficillimè curationem recipiunt. Quæ verò ex aliis morbis ptocedunt, ut ægylope, fistula lachrymali, & similibus, ab illorum affectuum curationibus omninò dependent.

Curatio hujus affectus in fluxionis ablatione, & partis recipientis roboratione consistit.

Fluxio auferenda est humoris peccantis evacuatione, revulsione, derivatione, & partis mandantis roboratione.

Humor peccans, seu serosus humor, in cerebro redundans evacuabitur venæ sectione & purgatione.

Venæ sectio in frigida cerebri intemperie non convenit, nisi manifesta plethoræ signa adfuerint. In calida verò intemperie, quando humores acrimonia præditi sunt maximè convenit, eaque bis, aut ter, si opus videatur, iterati poterit.

Purgatio fieri potest per potiones, apozemata, pilulas, & alia hujusmodi, quæ ægrotantis naturæ aptari poterunt.

Revulsio humoris affluentis fit per cucurbitulas, scapulis frequenter admotas: vesicatoria, posteriori parti cervicis apposita, & cauteria occipiti aut brachiis inusta.

In contumaci affectu vesicatorium sinciputi admotum mirificè prodest, ut narrat Forestus *obs.* 11. *lib.* 11. de vetula quadam, quæ cùm oculos haberet lippientes, lachrymantes, & sanioſos, cum intenso dolore, & prurigine, & nullis remediis curari posset; admoto capiti raso emplastro, ex pulvere cantharidum, fermento, & melle, perfectè curata est.

Rondeletius verò cauterium, supra commissuram admotum, magis conferre asserit, quàm si aliis partibus applicetur.

Ad derivationem conferunt hirudines ponè aures admotæ, & masticatoria horis matutinis usurpata.

Ne verò humores semel evacuati de novo generentur, cerebrum roborandum atque exsiccandum est. Et quidem, si frigida fuerit illius intemperies, omnia remedia, quæ pro intemperiei frigidæ cerebri curatione à nobis proposita sunt, usurpari poterunt. In calidiori verò ea, quæ in calidi catarrhi curatione præscripta sunt, præcipuè cerebrum respicientia, hìc convenient.

Dum prædicta remedia usurpantur, parti recipienti providendum est topicis remediis. Ac primùm si humor fluat per venas externas, adstringentia fronti & temporibus admovenda sunt, & si fluxio fiat ab humore calido, & acri, sequens cataplasma admovendum est.

℞. Boli armen. sanguin. dracon, balaustior. & myrtillor. ana ʒ. j. ß. acaciæ & hypocistidos, ana ʒ. j. thur. mastich. ana ϑ. ij. rosar. rubr. P. j. Pulverentur & excipiantur albumine ovi, & pauco aceto. Fiat cataplasma, quod linteo inductum, dictis partibus applicetur, & quoties exsiccatum fuerit, renovetur.

Si fiat ab humore frigido, ceratum sequens admoveatur.

℞. Thur. mastich. ana ʒ. j. ß. gummi animæ, tacamahacæ, & lapidis hæmatitis, ana ʒ. j. gummi juniper. ϑ. ij. terebinthinæ, & ceræ q. s. Fiat ceratum.

Ipsi verò parti affectæ collyria adstringentia & exsiccantia admovenda sunt, in sequentem modum composita.

℞. Tuthiæ præparatæ ʒ. j. sarcocollæ nutritæ ʒ. ß. thur. mastich. ana ϑ. ß. spicæ nardi gr. vj. Fiant trochisci, qui ovi albumine vel succo cydoniorum excepti, cantho oculi applicentur.

Vel tuthia præparata linteo raro excipiatur, & filo alligetur, in vino austero immergatur, eoque oculus sæpe abluatur. Vel

℞. Tuthiæ præparatæ, cortic. ovorum pulvetizator. aloes optimæ, ana ʒ. j. Involvantur in panno lineo, & fiat pila; quæ infundatur in aqua fœniculi suspensa cum filo, postea sæpe in die exprimatur pila in oculos.

Sola aloe pulverata, & in pilam, ut dictum est, concinnata, & in aqua rosar. posita, non parum conducibilis est. Vel

℞. Aloes, nucis cupres. thur. mastich. myrrhæ, ana ʒ. ij. tuthiæ preparatę, sarcocollę nutritæ, ana ʒ. j. ß. sanguin. dracon. berberis, sumach. rosar. rubrar. ana ϑ. j. Pulverentur tenuissimè, & excipiantur aqua fœniculi, fiatque collyrium.

In

In calida fluxione ſequens præcipuè convenit.

℞. Trochiſcorum albor. Rhaſis ſine opio, ſarcocollæ nutritæ, lycii, acaciæ, olibani, ana ʒ. j. ß. oſſium myrobalan. aduſtorum, coralli albi & rubri, ana ʒ. ß. margaritar. ℈. ß. ſucci mali punici, ad medietatis abſumptionem cocti, quantum ſatis. Fiat collyrium.

Si rubor oculorum epiphoræ conjunctus ſit, ſequens erit utile.

℞. Granor. ſumach. contuſor. ℈. j. aquæ plantagin. calidæ ʒ. j. Macerentur aliquandiu, deinde fortiter exprimantur, addendo aquæ roſar. euphraſ. aquæ album ovi diu concuſſi, ana ʒ. ß. ſacchari candi ſubtiliſſimè triti, & cum pauca aqua colati ℈. j. Fiat collyrium.

Denique ea collyria, quæ pro ophthalmia inveterata præſcripta ſunt, hìc etiam aptari poterunt.

CAPUT XVIII.

De Pterygio, ſeu ungue oculorum.

UNguis oculi eſt membranula dura & nervoſa, quæ ex angulo oculo majore prodiens, album oculi primum contegit, mox & ſucceſſu temporis ad nigrum tenditur, & pupillam tegendo viſionem impedit.

Aliquando tenuis eſt hæc tunica, colore albicante præditа: interdum verò carnoſa evadit, venis multis cruentis contexta, diciturque *panniculus*, & *ſebel* ab Avicenna. Quamvis nonnulli panniculum ab ungula diſtinguant, quòd ſcilicet ungula ſit nervea quædam tunica, ſine venarum repletione, & tunicam tantùm adnatam contegat: Sebel verò, ſeu panniculus tantum oculum cooperiat, & rubro colore præditus ſit, ac venulis intertextus.

Oritur hic affectus ab exulceratione carnis, quæ eſt in angulo oculi, aut tunicæ adnatæ, unde ſcabrities parti & inæqualitas emergit, quam dum facultas nutriens adæquare, & complanare nititur, copioſiorem ſanguinem affundit, eique incrementum præternaturale producit, aut quoddam veluti tegumentum ei generat. Quia tamen in oculum male affectum quamplurima excrementa confluunt; ideò non ex ſanguine puro, ſed pluribus excrementis permixto unguis generatur. Unde variæ illius, differentiæ exſurgunt, quod alius durus, alius mollis, alius albo, alius citrino, alius rubro, alius fuſco colore præditus ſit. Alius facilè ſeparabilis ab adnata & cornea, alius tenaciter adhærens. Alius ſimplex & pravæ qualitatis expers, alius putridus & cancroſus.

Hujus affectus diagnoſis ex dictis facilè intelligitur. Tum cauſæ illum producentes, humores ſcilicet ex quibus generatur, ex colore internoſci poterunt: rubra enim ungula fit à ſanguine puro, citrina à bile; alba, à pituita, fuſca ac nigricans, à melancholia.

Quod ad prognoſin attinet, malum hoc difficilè curatur, & non niſi longiſſimo tempore: ſiquidem remedia acria, ungulę conterendę neceſſaria, non niſi ſenſim & paulatim uſurpari poſſunt, propter exquiſitum oculorum ſenſum.

Si oculus affectus minor evaſerit, malum eſt ſignum: partis enim debilitatem arguit.

Recens ungula & magnitudine mediocris, pharmaceuticis remediis curari poteſt. Quæ verò aucta eſt, ad nigrum oculi ſe extendens & jam inveterata, nonniſi manuali operatione curari poteſt.

Ungula, quæ craſſa eſt, everſa, eminens, indurata & nigricans, curari non poteſt, cancroſam enim naturam obtinet.

Curatio ad cauſam morbi antecedentem & conjunctam dirigenda eſt.

Ratione antecedentis, primùm victus ratio idonea præſcribenda eſt, qualis in aliis oculorum affectibus à fluxione oriundis ſuprà propoſita eſt.

Simulque evacuationes ac revulſiones, in dictorum affectuum curationibus præſcriptæ, etiam hìc uſurpari poterunt: nempe purgationes, phlebotomiæ, cucurbitulæ, veſicatoria, & alia hujuſmodi.

Ac ſufficienter corpore purgato, ad topica veniendum eſt, quæ ungulam abſumere valeant, à minoribus incipiendo; qualia ſunt omnia, quæ pro macularum curatione ſupra propoſita ſunt. Quæ ſi non ſufficiant, ad fortiora veniendum eſt, quæ ab auctoribus paſſim deſcripta inveniuntur. Foreſtus collyrium ſequens maximè commendat.

℞. Succi fœniculi ʒ. iv. ſucci chelidon. ʒ. iij. ſucci rutæ ʒ. ij. ſucci malvæ ʒ. ij. ß. aloes ʒ. j. vitrioli ℈. ij. æruginis æris ℈. j. zimziberis & cinnamomi, ana ʒ. ß. fellis anguillæ ʒ. ß. fellis tauri, bovis, aut porci ʒ. ij. ſacchari candi ℈. ij. bulliant ſucci, addendo reliqua, & depurentur. Fiat collyrium.

Sequens etiam ab eodem commendatur.

℞. Lapid. hæmeritis Drach. ij. vitrioli albi, viridis æris, uſtorum ana ʒ. iij. myrrhæ & croci ana Drach. j. piperis longi Drach. ß. ſacchari candi ʒ. ß. Pulverizentur ſubtiliſſimè ut alcohol. Hujus pulveris ʒ. j. miſceatur Drach. ij. aquæ raphani, & applicetur bis, terve in die prout æger tolerare poterit.

Antè uſum horum remediorum, pars fovenda eſt decocto emolliente, quod etiam poſt eorum applicationem iterandum eſt, ad dolorem leniendum.

Inter remedia minùs vehementia, ſequens cum fructu uſurpari poterit.

℞. Oſſis ſepiæ ℈. ij. ſacchari candi Drach. j. vitrioli ℈. ß. tuthiæ præparatæ Drach. ß. M. Fiat pulvis ſubtiliſſimus, ungulæ inſpergendus.

Si topicis hiſce remediis ungula abſumi nequeat, ad chirurgicam operationem veniendum eſt, quæ fit hamulo perforando ungulam ad baſim, deinde filum lineum duplicatum acu trajiciendo, utrinque ad baſim arctè deligando, atque ſic apprehenſam inciſorio inſtrumento abſcindendo, prout fuſiùs docetur à Celſo, Paulo, Aetio, Hieronymo ab Aquapendente in operationibus chirurgicis, aliiſque quamplurimis.

Facta inciſione, linteum aqua roſacea & albumine ovi imbutum, eſt apponendum, ad dolorem ſedandum, & inflammationem prohibendam. Ac denique ſiccantibus medicamentis, collyriis ex tuthia, thure, aloe, trochiſcis albis Rhaſis, aliiſque ſiccantibus medicamentis cicatrix inducenda.

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER TERTIUS.

DE AFFECTIBUS AURIUM.

PRÆFATIO.

AURES pluribus morbis conflictari ſolent; ſimilaribus, organicis, & communibus, ut docet Galenus 1. de ſympt. cauſ. cap. 2. *qui cum nonniſi per ſymptomata cognoſcantur, ad ſymptomatum ſeriem eos reducere eſt animus. Symptomata vero quæ auribus contingunt, ad actiones laſas, aut vitia excretorum referuntur. Actio laſa, vel eſt auri propria, vel communis omnibus ſenſoriis. Actio auri propria, nimirum auditus, læditur abolitè, imminutè, & depravatè. Abolitè, in ſurditate: imminutè, in gravi auditu: depravatè in ſonitu aurium. Actio communis omnibus ſenſoriis eſt ſenſus tactus, cujus ratione doloribus obnoxia ſunt. Vitia denique in excretis ea omnia continent, quæ ab auribus præternaturaliter egrediuntur. Sicque totus hic tractatus quatuor concludetur capitibus. Primum erit de ſurditate, & gravi auditu. Secundum, de tinnitu aurium. Tertium, de dolore aurium. Quartum, de exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.*

CAPUT PRIMUM.

De ſurditate, & gravi auditu.

SUrditatem & gravem auditum eodem capite complectimur, quia fiunt ab iiſdem cauſis, ſecundum ma-

gis & minùs tantùm differentibus: ita ut valdè excedentes auditum prorsus auferant, remissiores verò eum tantùm imminuant. Imò verò uterque affectus vulgò surditas nominatur; qui enim alios audire nequeunt, nisi alta voce loquentes, surdi esse dicuntur.

Surditas autem propriè dicta κώφωσις Græcis nominatur, cùm nempe auditus omninò aboletur, adeò ut ea affecti vel nullum penitus sonum audiant; vel si sonum aliquem auribus percipiant, illius tamen differentias percipere nequeant. Hi etiam sæpè muti sunt, si nimirum ab ortu surdi nascantur; non solùm ex eo, quòd per auditum homines loquendi formulas addiscunt; sed etiam propter maximum consensum, qui est inter auditus & loquelæ instrumenta, per nervum quintæ conjugationis, cujus rami præcipui ad aures quidem feruntur, nonnulli tamen ad linguam & laryngem protenduntur. Unde fit, ut aurem interiorem vellicando, tussis excietur. Et ratio evidens est. Siquidem surdi à nativitate, si loquelæ instrumenta non haberent vitiata, aliquam vocem articulatam ex naturali instinctu ederent: quemadmodum reliqua animalia, etiamsi à nativitate ab aliis ejusdem speciei animalibus segregentur, ut nunquam ea audire valeant, vocem tamen sibi connatutalem proferunt. At surdi à nativitate nullam vocem articulatam edunt, sed sonum tantùm confusum, qui partium loquelæ inservientium læsionem manifestam arguit. Læsio autem illarum partium potissimum est ab humiditate, quæ cùm nervum illum afficiat, qui ad aures, linguam, & laryngem protenditur, auditum & loquelam simul affici necesse est.

Gravis auditus βαρηκοΐα Græcis appellatur, eoque affecti ægrè sonum percipiunt, nec loquentes intelligunt, nisi alta voce clamantes. Alii verò ne sic quidem audire satis possunt, nec nisi colloquentes in aures ipsis loquantur, ac vociferentur.

Uterque affectus à cerebri, vel auris vitio exoritur.

Cerebri intemperies frigida, aut repletio, aut imbecillitas, aut alia quælibet læsio, in ea præcipuè parte, quæ nervi auditorii exortum aut progressum occupat, surditatem, aut gravem auditum potest efficere.

Auris affectus vel in exteriore, vel in interiore auris parte versantur.

In exteriore cavitate auditus defectum efficit obturatio perfecta, vel imperfecta, à tumore, abscessu, sanguine, pure, pituita, aliisque rebus tum intrinsecus, tum extrinsecus incidentibus. Advertendum tamen est, meatus exterioris obturationem, integram & absolutam surditatem non posse efficere, sed tantùm gravem auditum: quandoquidem per os etiam soni ad aures deferri possunt. Etenim meatus patens est ab auris interna cavitate ad palatum, per quem soni facilè ingrediuntur & ad aures sese insinuant, qui etiam meatus aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os apertum excipi, multa ostendunt experimenta. Videmus enim surdastros, ut meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utraque aure diligenter obturata, musica instrumenta bacùlo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitiùs audiuntur. Ut in via noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, & è longinquo magis audimus, si baculi aut ensis altetum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus.

In parte auris interiore, surditatem, aut gravem auditum efficiunt humores in cavitate interiori collecti, & à capite præsertim defluentes: qui plerumque pituitosi sunt, nonnunquam tamen bilioši, ut patet *Aph.* 28. *sect.* 4. ubi Hipp. biliosas dejectiones surdis prodesse asserit; interdum etiam sanguinei, siquidem surditatem, quæ crisim comitatur, ex sanguinis fluxu per aures fieri compertum est. Illi autem humores à toto corpore interdum ad aures transmittuntur, ut in febribus continuis, & præcipuè malignis. Eundem affectum producit mala auditus organorum conformatio, qualis est, si tympanum nimis laxum evaserit à sono violento vel humectatione: (Ea ratione surdastri quamplurimi in constitutione australina graviorem habent auditum: quia membrana aeris humiditate relaxatur) aut nimis tensum exsiccatumque, post morbos acutos, vigilias, aut jejunia, aut disruptum ab iisdem motibus ingentibus, aut erosum à pure. Egrediuntur tamen aliquando pus, ex suppurata aure, & sanguis, in magnis concussionibus, sine læsione auditûs, quando exitus est inter os & membranam; sic enim septum illæsum permanet. Vel si reliquæ auris particulæ ab ortu, aut aliqua causa externa, ut ictu, casu, aliisque, à debito naturali statu dejectæ sint. Intemperies denique frigida ab aere frigidiore, vel aqua frigidissima in aurem immissa, vel narcoticorum, aliorumque medicamentorum usu nimio, hunc effectum producere solita est.

Has omnes causas per propria signa diagnostica sigillatim distinguere difficillimum est. Arte tamen & conjectura in hunc modum elucidari possunt.

Si à cerebri vitio surditas contingat, aut alii etiam sensus læduntur, aut aliquis affectus peculiaris in cerebro apparuit, aut dolor capitis, aut gravitas, apoplexia, lethargus, aut alii hujusmodi.

Obturatio externæ aurium cavitatis oculis ipsis dignoscitur; si ad Solem cavitatem illam introspicias, tùmque apparebit, num tumor, aut materia crassa, aut alia quæpiam substantia heterogenea cavitatem illam repleat. Tum etiam, si aliquid extrinsecus in aurem illapsum sit ex relatu ægrotantis dignoscitur.

Si verò cavitas interiori aliquo humore repleatur, pituitam esse judicabimus, si fluxio pituitosa ægrotantem prius infestaverit, aut si ille hujusmodi fluxionibus frequenter fuerit obnoxius.

Biliosum verò humorem hunc affectum producere, indicabit febris biliosa prægressa, aut jam ægrotantem detinens, & acutissimi doloris præsentia. A sanguine verò fieri ostendit dolor gravans, & sanguinis redundantia in toto corpore. Et hæc in perturbationibus criticis præcipuè contingit.

Tympani laxitas & humectatio dignoscitur ex causis prægressis humectantibus, & humida intemperie aliquam aliam partem affligente: vix enim fieri potest, ut causæ humectantes hanc unicam particulam affecerint.

Ejusdem tympani tensio & exsiccatio nimia ex totius corporis siccitate & causis exsiccantibus prægressis erit dignoscenda.

Tympani etiam dispositionem aut etosionem conjicere poterimus, si causæ vehementes rumpentesque aut erodentes enumeratæ præcesserint.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Surditas à nativitate, & quæ longo tempore contracta est, eaque integra & absoluta, incurabilis est. Quæ verò non absoluta, sed diùturna, difficillimè, & ut plurimum nunquam curatur.

Surditas à bile, aut sanguine oriunda, dùm in febribus continuis & acutis tantùm soleat contingere, cum earum febrium curatione solvi consuevit.

Gravis auditus, si brevi tempore non curetur in omnimodam surditatem degenerat, teste Gal. 3. *de compos. med. sec. loc. cap.* 3.

Membrana tympani rupta, vel cicatrix in ea relicta, incurabilem surditatem efficit.

Surditas per intervalla crescens & decrescens, curabilis est: ab humore enim mobili, qui interdum minuitur & augetur, eam produci significat.

Surditas, quæ à vitio cerebri excitatur, faciliùs curatur, quàm quæ à proprio auris affectu producitur.

Curationem quod attinet, illa surditas, quæ ab aliquo cerebri affectu dependet, non aliam curationem requirit, quàm quæ dictis affectibus destinata est, è propriis capitibus repetenda. Quæ à tumore exoritur, si ille durus sit & inveteratus, curationem non recipit: si verò calidus & inflammatorius, illius curatio in aurium doloris curatione proponetur. Si verò à pure in aure collecto producatur, ex capite ultimo hujus tractatus curatio erit desumenda, ubi de his agetur, quæ præternaturaliter ex aure egrediuntur.

Si à siccitate hic affectus oriatur, curandus est, juxta Rhasis præceptum, victu humectante, somno longiori, & capitis perfusione cum aqua tepida: quibus addi possunt humectantia in aurem immissa, ut oleum amygdal. dulc. & similia. Si ab aliena re, extrinsecus in aurem illapsa, surditas, vel gravis auditus oritur; ea protinus auferenda est eluendo, aut excutiendo, aut extrahendo: & si animalcula quædam sint, quæ auris cavitatem subierint, alliciendo, aut enecando. Eluuntur infundendo, quæ viam hanc lubricam reddunt, & humectant, dilatantque: ut lac, oleum amygdal. dulc. vel decoctum aliquod emolliens & relaxans. Excutiuntur impetu quodam, ut sternutatione mota; sic enim spiritus impulsu, commitis illis partibus, quod in meatu auris latet, sæpè excluditur, idque citiùs, si prius via, ut dictum est, dilatata & lubrica facta fuerit. Prodest etiam inclinata aure affecta, supra pedem illius lateris saltare; qua ratione pueri post natationem aquam

auri-

auribus influxam excutiunt. Si hæc non ſuccedant, extractio molienda eſt auriſcalpio, cavendo tamen, ne dum intromittitur, illud quod adhæret, ulterius propellatur. Ideò auriſcalpii cochleare admodum tenue ſit, ut faciliùs in aure contentis poſtponi poſſit. Vel forcipe ad id accommodata, utrinque acuta & aſpera, illa apprehendi & eximi debent. Vel ſi neque hoc ſuccedat, cùm corpora dura ſunt, ut nucleus, vel lapis; alio inſtrumento apprehenſa confringenda ſunt, deinde, ut dictum, humore infuſo eluenda. Si auriſcalpium intromitti nequeat, ſpecillum cotone involvatur in extima ſui parte, deinde immergatur in therebinthinam, aut in aliquod aliud viſcidum: poſt immittatur in aurem, ut agglutinet id, quod obſtruit. Idem fit ex candela cerea, extrema ſui parte viſco inducta. Quod ſi aliquid viſci aut glutinis poſt extractionem intus inhæſerit, in auriſcalpio extrahendum. Sunt qui calamum aperiunt in extremis ejus partibus, unam ejus partem in aurem immittunt, alteram ore comprehendunt; ut inde frequenti ſuctu, quod intus conditum eſt, attrahant.

Animalcula ex aure alliciuntur, admotis quibuſdam quæ illis grata ſunt, ut extrorſum repant; ut ſic lac cum ſaccharo in ſpongiola auri adhibeatur, vel leniter intrudatur, vel ficus inverſa, vel pulpa pomi dulcis; vel lardum, quo vermiculi ciriùs alliciuntur; idque præſertim, ſi aures Solis obvertantur, dum hæc contineant. Peculiariter verò hirudines caſu ingreſſæ, alliciuntur ſanguine immiſſo in aures. Pulices verò pilis caninis in aurem introductis. Si autem viva ſint animalia, enecanda ſunt; mortua enim non ampliùs auditui obſtrepunt, & faciliùs extrahuntur. Enecantur autem, ſi ſaliva auribus inſtilletur, aut propria urina infundatur.

Amara autem citiùs inſecta enecant, ut centaurii, vel abſynthii ſuccus, aut decoctum aloes, & fella quælibet. Acria idem præſtant, ut acetum, ſuccus ceparum, & ſimilia.

At cum frequentiſſima ſurditatis & gravis auditus cauſa ſit frigida intemperies, & humoris pituitoſi influxus in eam partem; ad illius oppugnationem hæc præcipuè curatio dirigenda eſt.

Quia verò hujuſmodi pituitæ influxus à cerebro ducunt originem; curatio ad eam partem dirigenda eſt, non abſimilis ei, quæ frigidæ cerebri intemperiei aſſignata eſt: quam prudens Medicus, pro vario intemperiei gradu, ejuſdemque contumacia moderari poterit.

Summa autem hujus curationis erit, ut præmiſſa victus ratione attenuante, & modicè calefaciente, atque exſiccante, qualis in gutta ſerena præſcripta eſt, vitando in primis ventos auſtrinos, & ab iis aures muniendo, vaporoſa alimenta, & in primis allium & cepæ, quæ auditui nocent: tum etiam quæ humores craſſos ac pituitoſos generant, ut inquam, primùm evacuatio univerſalis inſtituatur per pilulas, apozema cephalicum & purgans: tum etiam per phlebotomiam, ſi illius indicationes adfuerint. Cui ſubnectatur, ſi affectus ſit contumax, diæta ſudorifica, eique ſuccedant particularia remedia, fluxionem revellentia; ut cauteria, veſicatoria, errhina, ſternutatoria, maſticatoria, apophlegmatiſmi. Peculiariter verò maſticatoria ſunt maximi uſus in hoc morbo, propter meatum, qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Ac denique morbo in longitudinem abeunte, ad pilulas uſuales, aut ſyrupum magiſtralem, opiatam cephalicam, pulverem, aut cucupham caput roborantem, & alia hujuſmodi veniendum erit. Quæ omnia in frigidæ cerebri intemperiei curatione propoſita ſunt.

In uſu diætæ, ſi affectus ſit contumax, conveniunt etiam ſacculi poſt aſſumptam potionem ſudorificam capiti admovendi, quales in dicta curatione deſcripti ſunt, iique non ſincipiti tantùm, ut ibi dictum eſt, ſed etiam auribus erunt admovendi.

Peculiariter verò cõducunt ad hujus affectus curationem thermæ ſulphureæ & bituminoſæ, cum balneo, tum lotione capitis. Balneo ſiquidem ſudores copioſi provocantur, & materia fluxionis antecedens educitur. Lotione verò capitis cerebrum roboratur & exſiccatur, & humores in ipſam aurem impacti diſcutiuntur. Utendi modus peculiaris à Pennoto deſcribitur, & valdè commendatur his verbis: *Nihil æque conducit in ſurditate, etiam poſt centum remediorum uſum, quàm ut patiens, optimè prius corpore mundato, & deinde capiti purgato, ſulphureis balneis caput madefaciat, hoc modo. Et ſpongiis magnis conſutis veluti cucupham ferat in capite, ad ſupercilia & infra aures deſcendentem. Sedeat ſub canali balneorum,*

River. Opera Medica.

& verſo epitomio aquam accipiat, qua abſorpta ſpongiis, caput continuo calore ſuo fovebit, atque omnes capitis futuras auriumque commiſſuras deducens atque aperiens, vapores tollet, vel materiam impactam nervis viiſque auditoriis reſolvet per habitum, aut adeo mutabit, ut brevi ſit abitura. Bis in die ita ſedere eum convenit ad horas duas, ac deinceps ſtatim ſudare in lecto, diætamque adhibere tenuem ex ſuccis & jure carnium. Vino, niſi oligophoro, planè abſtinendum eſt.

Tandem ad topica materiam auri impactam diſcutientia veniendum eſt; quæ in hunc modum adminiſtrati poterunt.

℞. Fol. orig. abſynth. pul. ſerpil. ſalv. menth. centaur. min. malv. & alth. ana M. j. flor. chamom. melil. ſtœchad. & anth. an. P. j. cinnam. & caryoph. ana ʒ. ß. Decoquatur in æquis partibus aquæ font. & vini albi, ſub finem additi. Colatura foveatur auris affecta cum ſpongia, calidè, manè, & ſerò.

Et eodem decocto poterit fieri ſuffitus in aurem per infundibulum, quem maximè prodeſſe, certum eſt ex eo, quòd vapor, ex decocto calente elatus, penitiſſimas auris partes facilè penetret.

Fomenti loco adhiberi poteſt panis cum ſemine carvi ſubactus, & calens è furno per medium ſectus.

Vel panis ordinarius ex clibano ſumptus, & inferiori cruſta ablata ſpiritui vini immergatur, & calidè quantum æger ferre poterit, ad aurem applicetur, ut vapor intromittatur. Efficacior erit panis ex farina vulgari factus, & cum ſemine carvi, baccis lauri, juniperi, & nuce moſchata ſubactus, antequam coquatur: deinde poſt levem coctura m, dum adhuc calet, diſruptus, & auri laboranti impoſitus.

Si decoctum pro fomento & ſuffitu præſcriptum fortius deſideres, pulpa colocynthidis, & radix hellebori albi ad ʒ. j. vel ij. addi poterunt. Idem decoctum ex vino albo ſolo, vel ex vino & aceto parari poterit ut magis penetret, & potentius diſcutiat.

Pro ſuffitu etiam utiliter excipi poterit in auris meatum, per infundibulum, fumus caryophyllorum, caput muniendo linteo calidiſſimo, dum fumus excipitur.

Poſt fotum & ſuffumigium, liquor aliquis in aurem injiciendus eſt, eaque poſtmodum cotone moſchato obturanda.

℞. Olei amygdal. amar. & rutacei, ana ʒ. j. M. infundantur calidè in aurem. Vel

℞. Olei de caſtoreo & lilior. albor. ana ʒ. j. olei aneth. ʒ. ß. hellebori albi ʒ. ß. aquæ viræ ʒ. j. Bolliant in B. M. ad aquæ vitæ conſumptionem. Colentur ad uſum dictum. Vel

℞. Radic. cyperi, baccar. lauri, ſemin. aniſi & cumini pulverator. ana ʒ. j. caſtarei pulverati ʒ. ß. olei rutæ quantum ſatis. Miſceantur, iiſque impleatur cepe magnum excavatum, quod poſtea coquatur ſuper prunas, & exprimatur ſuccus in aurem inſtillandus.

Olea chymica efficaciſſimè operantur, qualia ſunt oleum roriſmarini, majoranæ, ſalviæ, fœniculi, de ſpica, caryophyl. Quæ tamen propter nimiam vehementiam ſola non ſunt uſurpanda, ſed cum prædictis in parva quantitate admiſceri poſſunt, in hunc aut ſimilem modum.

℞. Oleorum prædictorum ʒ. ij. olei de ſpica, fœniculi, aut caryophil. aut alterius cujuſvis. ʒ. ß. vel ʒ. j. Miſc.

Aquæ enim nonnullæ in aurem inſtillantur, quæ ad ſurditatem maxime conferre exiſtimantur Sic plurimùm laudatur ab auctoribus aqua fraxini, quæ elicitur ramos viridis fraxin. una extremitate igni admovendo, & ex altera extremitate aquam ſtillantem uſui aſſervando. Præcipuè confert, quando ſurditas à cauſa valida oriunda eſt, & remedia valdè calefacientia ſuſpecta ſunt. Si caliditas non timeatur, pari aquæ vitæ portione admiſta, efficacior evadat. Mathiolus hanc aquam ſuccis quibuſdam permiſcet, eamque ſic compoſitam valdè prædicat his verbis: *Fraxini ſpumam, quæ à viridi ligno igni expoſito manat, additis ſuccis cyclaminis, ſcillæ, rutæ, æqualibus partibus, omnibus ſimul parumper fervefactis, plurimum valere ad ſurditatem ſcimus, ſi in aurem ſanam hic liquor calidus infundatur, cùm ſe cubitum receperit æger, atque eum ſuper affecta aure jacere oportet. Ubi verò utramque aurem ſurditas occupaverit in eam fundatur, quamvis affecta fuerit, & ſuper alteram jaceat.*

Spiritus vini, in quo helleborus albus infuſus fuerit, in aurem affectam inſtillatus, magnæ eſt efficaciæ.

Alii multum commendant ſuccum hederæ depuratum, cum vino albo potenti permiſtum.

Fella animalium, ut leporis, capræ, perdicis, maximè laudantur, si recentia usurpentur, cum pari mellis portione misceantur, & in cœpæ pellicula incalescant.

Pinguedo anguillæ maximo in usu est. Ea autem colligitur dum anguilla magna in veru affatur, & suppositis lauti foliis excipitur, eaque tepidè in aurem instillatur.

Zechius ova formicarum prædicat his verbis: *Ova formicarum contrita & cum succo cæpe in aurem infusa, quàm vetustissimam surditatem persanant.*

Sanguis lupi junioris calens in aurem instillatus surditatem curare creditur.

Denique, si affectus contumacissimus propositis remediis non cedat, non esse abs re, extremum tentare remedium quod à Fonseca proponitur *consult.* 58 *tom.* 2. inunctionem nempe factam ex hydrargyro, quia surditas ex lue venerea contracta ita curari solet; quare etiamsi hæc talis non sit, fortè curari poterit. Et ratio huic sententiæ videtur suffragari, quia hydrargyrum tumores duros emollit & discutit, ac humotes concretos, & partibus impactos, potentissimè dissolvit: atque ita pituitam in auris particulis concretam, & reliquis remediis non cedentem, fortè poterit dissolvere. Hoc tamen remedium, non nisi in desperato casu tentandum est; anceps enim & dubius admodum est illius eventus. Siquidem ab inunctione hydrargyri cerebrum valde labefactetur, & variæ fluxiones concitantur, ita ut nonnullis, à lue venerea per hydrargyrum curatis, ipsa surditas aut gravis auditus interdum contingat; quamvis, ut antea dictum est, ex ipsa lue venerea contingens surditas interdum curetur. Fit debitè administrata hydrargyrosis, post sufficientes purgationes, si nullam cerebro noxam relinquat.

In topicorum remediorum administratione hoc perpetuò observandum, ut non frigida, sed semper tepida, aut calidiuscula in aurem immittantur. Præterea nunquam medicamenta instillanda sunt, quin priora abstergantur. Instillato verò medicamento, auris perpetuo cotone moschato obturanda, ille enim solus, & per se surditati maximè conducit; quod confirmatur à Foresto *obser.* 15. *lib.* 12. his verbis: *Mulier Delphensis, cùm ex diuturno morbo convaluisset, incidit in surditatem satis diuturnam, quæ cum satis purgata esset, & deinde à medicamentis abstineret, & longo tempore adhuc surditate laboraret, vetula quædam ei consuluit, ut granum unum vel alterum moschi optimi in bombyce misceret, & auri perpetuò imponeret. Hoc remedio, præter omnem spem, ab omni surditate liberata est. Ego multos quidem, quibus auris sanie longo tempore maderet, curavi sola imposita bombyce, vel cotone, in quo mos hus reservatur, quod & aurem exsiccaret, & simul surditatem tolleret.*

CAPUT II.

De Sonitu aurium.

AUditionis sensus depravatur in sonitu aurium. Quemadmodum enim oculus debet esse omnis coloris expers, ut colores omnes objectorum ritè percipiat, & si aliquo colore præternaturaliter afficiatur, ut in ictero, tunc depravari visionem necesse est; ita auris nullum in se debet habere sonum, ut omnes sonos extrinsecus venientes percipere valeat. Et si in ea sonus aliquis præternaturaliter efficiatur, auditus depravatur. Hæc autem depravata auditio παράϊνσις Græcis, Latinis Obauditio nominatur, vulgò etiam tinnitus aurium appellari consuevit, quamvis tinnitus propriè unicam tantùm depravati auditus differentiam constituat; ut ex sequentibus patebit.

Fit autem sonitus in aure, ex commotione præternaturali aeris verniculi seu congeniti, in auris cavitate contenti. Quamvis enim aer ille congenitus naturaliter in aure moveatur, ut docuit Aristoteles, sonus tamen ex eo motu non exauditur, nisi quando aurem manu concava, aut alia re simili obturamus, tunc enim melius fit auditio in aure interna, cùm aeris externi ad aurem ingressus impeditur, ut docetur vulgari experimento. Si nimirum testudinis, aut alterius instrumenti musici manubrium dentibus apprehendamus, aures obturando; tunc enim sonus quadruplo major percipitur, quàm si apertis auribus excipiatur, quia sonus testudinis per continuitatem manubrii in os ingreditur, & ad auris cavitatem sese insinuat per patentem canalem, qui ab aure ad fauces exporrigitur. Motus autem ille naturalis aeris implantati, fit à spiritu ἀκουστικῷ seu auditorio, qui continuo in aurem influit, & aerem illum tenuem & mobilem leviter exagitat. Si verò aer ille implantatus solito vehementiùs moveatur; tunc sonus intra annum percipitur, qui præternaturalis est, & auditum vitiat.

Causæ verò aerem vernaculum præternaturaliter commoventes, quamplurimæ sunt. Præcipua tamen & frequentissima est vapor, flatus, aut spiritus, in aurem ab aliis partibus transmissus, vel, in ipsa aure genitus. Si ab aliis partibus feratur, vel à toto corpore, vel aliqua parte peculiari ducit originem. A toto corpore promanat in febribus, unde Hipp. *in Coacis*, *Bombus in acutis*, & *sonitus aurium lethalis*. Et ille aurium sonitus fit à spiritu flatuoso, per arterias à toto corpore ad aures transmisso. Frequentiùs tamen accidere consuevit in principio paroxysmorum, & instante chrisi per hæmorragiam. A parte peculiari flatus elevati ad aures transferuntur, nempe à ventriculo, hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque partibus. Unde in vomitu vehementi, melancholia hypochondriaca, & hysterica suffocatione, aurium tinnitus frequenter solent contingere. A capite etiam frequentiùs spiritus flatuosus, ex frigidis pituitosis humoribus excitatus à calore debili, in aures defertur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem, per quas etiam vias vapores & flatus ab inferioribus partibus transmittuntur.

In aure ipsa generatur flatus ex materia pituitosa in auribus contenta; unde fit, ut gravis auditus cum tinnitu aurium sæpissimè conjunctus sit. Ab humore enim fit obstructio, à qua surditas, aut gravis auditus, dum in minori copia redundat; à flatibus verò, ex eodem humore, elevatis, aurium tinnitus generatur.

Aliæ verò causæ sonitum aurium excitantes sunt, percussio capitis vehemens, sonus vehementior, aurium ulcera, calida intemperies, debilitas, & sensus exquisitior.

Percussio capitis vehemens, spiritus in capite contentos violenter commovendo facit, ut illi in aurem confertim propellantur, & sonitum edant.

Sonus vehemens in aurem violenter impulsus, aerem implantatum maximè exagitat, ut commotio illius diutiùs perseverans, sonitum diuturniorem efficiat.

Aurium ulcera, puris, aut saniei fervore strepitum quendam in aure excitare solent; quod etiam fieri potest à spiritibus majori copia in partem ulceratam translatis, & in auris cavitatem effusis, aeremque implantatum commoventibus.

Calida intemperies arteriam auris interiora subeuntem multo spiritu replet, unde contingit, ut pulsatio fiat vehementior, & sonus pulsans in aure excitetur. Vel copiosior spiritus, per arteriam illam effusus in aurem, aerem vernaculum commovet, & sonitum producit. Et ab ista causa sonitus aurium diuturnus efficitur, per menses interdum perseverans.

Auditus debilitas sonitum aurium efficere solet, ut in convalescentibus, quia omnis sensus debilitatus ab objecto, non solùm vehementiori, sed etiam mediocri offenditur. Sic illi, qui debilem habent visum, à lumine etiam moderato læduntur.

Ac denique sensus exquisitior, ex Gal. *lib.* 3. *de comp. med. sec. loc. cap.* 1. tinnitum aurium efficit eadem ratione, quia scilicet objecta, etiam moderata, illum nimiùm afficiunt. Ille autem sensus exquisitior præternaturalis esse debet, ut affectum præternaturalem efficiat. Nam sensuum perspicacitas per se actionem depravatam non potest producere: quin potiùs, quo exquisitior est sensus, eò minùs aberrare debet. Præternaturalis autem efficitur à calida intemperie, ulcere, aut alio consimili affectu; quemadmodum partes inflammatæ contactus moderatos depravatè sentiunt, minimè dolorificè. Vel si exquisitus sensus in statu naturali consistat, existimandum est, causam tinnitum efficientem esse præternaturalem, & excedentem, ratione illius exquisiti sensus; vapor enim v.g. tam exiguus, ut à sensu obtusiori non percipiatur, sicque actionem non lædat, ab eo, qui exquisitiori sensu præditus est, percipietur, & tinnitum efficiet: atque ita in hoc præternaturalis erit, in alio verò sanitatis limites non excedet.

Variæ dari possunt aurium sonitus differentiæ, quæ à vaporum multitudine vel paucitate, crassitie vel tenuitate, motu celeri aut lento oriuntur: si enim vapor aut flatus multus sit, crassus, & celeriter moveatur; sensorio exhibebit similitudinem aquæ rapido cursu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus instrumentorum musicorum, vel venti roboantis, vel id genus similia. Quod si paucus sit; crassus, & celeriter moveatur; arboris confractæ; vel domus collabentis; subitæq; ruinę, vel catapultę speciem

ciem refert. Si multus sit, tenuis, & celeriter moveatur, sibilum excitare solet, & torrentis cujusdam lenioris imaginem. Si paucus sit, tenuis & celeriter moveatur, tinnitum excitat. Si multus sit, crassus, & lentè moveatur, murmura quædam excitare solet. Si paucus sit, crassus, & lentè moveatur susurrum repræsentat. Si multus sit, tenuis, & lentè moveatur; sibilum remissiorem refert. Ac denique cum gradus innumeri dari possint crassitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis, motus celeris & tardi; pro eorum ratione innumeri prope modum sonorum modi in auribus produci poterunt, prout magis, vel minùs, ad hanc, vel ad illam accedere videbuntur.

Diagnosis prædictarum causarum certa haberi non potest, docente Gal. 3. *de comp. med. sec. loc. cap.* 1. Artificialem talem conjecturam ex causis prægressis, aliisque circumstantiis elicere possumus.

A flatuoso spiritu fieri sonitum aurium, inde colligi potest, quod interdum cesset, & intervallo posito revertatur, tum etiam si præcesserint cibi, flatibus generandis idonei.

Per consensum ab aliis partibus fieri ostendunt, si aliqua alia pars affectu peculiari laboret, & affectus per intervalla repetat.

A cerebro præsertim fieri, testatur dolor capitis præcedens, aut gravitas ejusdem, & ut plurimùm nocumentum aliis sensibus communicatur.

In ipsis auribus vitium esse, testatur sonitus continuus, & sine ulla intermissione infestans.

A materia frigida affectum produci cognoscimus, si æger à calidis medicamentis juvetur, & si sanitatis tempore omnes strepitus facilè perferat.

A vaporibus crassis vel tenuibus, paucis vel copiosis effectum produci, ostendunt sonorum differentiæ, quæ in aure percipiuntur, supra propositæ.

A facultatis imbecillitate exoriri, facilè patebit ex iis, quæ præcesserunt, utpotè morbis præcedentibus, ex quibus vix dum ægri convalescere incipiunt.

A calida intemperiè, & exquisitiori sensu inde orto fieri conjicimus, dum æger percipit caliditatem in capite circa aures, causæ calefacientes præcesserunt, & flatus discutientia medicamenta malum augent, tum etiam æger sanitatis tempore magnos strepitus, propter sensum exquisitum, perferre non potest.

Quod ad prognosin spectat, recens aurium tinnitus facile curatur, chronicus verò difficilè, eòque magis, si à lue venerea ortum duxerit. Qui à causa calida ortum ducit, faciliùs curatur, qui à frigida, difficiliùs.

Diuturnus aurium tinnitus, à materia pituitosa in aure contenta oriundus, in surditatem degenerat: aucta enim materiæ illius copia, meatus auditorius obstruitur, & spiritus influxus ad aures inhibetur.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum varia esse debet.

Ac primùm curatio sonitus aurium, qui per consensum aliarum partium generatur, à curatione affectuum illarum partium dependet, & ideò ex propriis cujusque capitibus erit desumenda.

Qui verò ab aure primario affecta exoritur, peculiarem curationem desiderat. Et si à frigida intemperie, crassiorique flatu generetur, eandem curationem desiderat, quæ in gravi auditu descripta est. Consimiles enim sunt affectus, qui sæpè simul complicantur, aut unus in alium degenerat: tinnitus enim non rarò gravis auditus, & surditatis prodromus esse consuevit.

Omnia igitur remedia, tum universalia, tum particularia, superiori capite ad surditatis, & gravis auditus curationem proposita, huc transferri poterunt.

Si ab aurium ulcere tinnitus provenit, non aliam postulat curationem, quàm quæ ulceri debetur: qualis capite sequenti proponetur.

Si à sensus debilitate procedat, ut in convalescentibus ab aliquo morbo graviori, instauratione ac refectione totus corporis sponte affectus evanescit. Poterunt tamen interim olea quædam temperata in aurem infundi, ad symptomata demulcendum, ut chamæmelinum, anethinum, amygdalar. dulc.

Ac denique, si à calida intemperie, vel exquisitiori sensu ducat originem, victus refrigerans & humectans præscribendus est, tum etiam refrigerantia in aurem immittenda, à mitioribus ad fortiora progrediendo. Ac primum instillari poterit decoctum hordei, violarum, lactucæ, nymphææ, quibus ad penetrationem aliquid exiliæ, aut chamæmeli addi poterit. Quibus non conferentibus, succi lactucæ, portulacæ, hyosciami usurpandi sunt: imo ad papaveris succum, & ipsum opium confugit Gal. quibus tamen parcè & summa cum cautione utendum est, ne calorem nativum partis debilitando, auditum nimis hebetent.

CAPUT III.

De dolore Aurium.

AUrium dolor, ὠταλγία Græcis nominatur. Estque gravissimus affectus, tum propter partem affectam, membranam puta interiorem, auris civitatem ambientem, tum propter cerebri viciniam, cujus ratione illud non rarò in consensum trahitur.

Cùm autem omnis dolor à solutione continui oriatur: quæcumque partium illarum sensibilium auris cavitatem ambientium continuitatem solvere possunt, aurium dolorem excitare solent. Horum præcipua sunt intemperies, tum immaterialis, tum humoralis, seu cum materia conjuncta, vulnera, ulcera, & res externæ in auris cavitatem illapsæ vel immissæ.

Frigida intemperies sæpè aurium dolorem excitat, induciturque à ventis frigidioribus, balneo aquæ frigidæ, aliisque causis impensius refrigerantibus. Calida intemperies sine materia rarò aut nonnunquam aurium dolorem producit, quemadmodum frigida. Nam frigidum partibus hisce nervosis & membranosis inimicum est, calidum verò amicum: neque dolorem in auribus efficere potest, quin multum excedat, sicque humorum defluxum ad partem alliciat, unde materialis intemperies producitur. Hac de causa nec Galenus, neque alius Græcorum calidæ intemperiei mentionem fecerunt, quamvis Avicenna, & Arabes ferè omnes eam proposuerint.

Materia verò frigida, dolorem aurium efficiens, est pituitosa, vel serosa, in aures à cerebro defluens: vel flatus, ab eodem cerebro, aut partibus inferioribus transmissus.

Materia verò calida vel biliosa est, ex venis & arteriis in prædictas partes illapsa, vel sanguinea, per dictas etiam vias effusa, à qua inflammatio generatur.

Prædictæ causæ solutionem continui occultam producunt, à qua dolor excitatur. Solutiones verò manifestæ, ut vulnera, & ulcera, non est dubium, quin dolorem etiam inferre possint. Vulnera fiunt à causis externis pungentibus, incidentibus, & contundentibus, ita ut contusio ad hanc classem referatur. Ulcera verò fiunt post inflammationem, abscessu rupto, vel ab humotibus acribus partem erodentibus.

Denique res externæ in aurem immissæ, si duræ, acutæ, aut alio quovis modo mordentes aut vellicantes sint, dolorem procul dubio efficere consueverunt.

Diagnosis harum omnium causarum ita instituenda est. Si intemperies immaterialis sit, nulla sentitur gravitas in aure, neque ulla tensio, & nullus tumor apparebit. Frigidam autem esse intemperiem cognosces ex eo, quòd causæ refrigerantes præcesserint, ut peregrinatio tempore hyberno. A frigore externo dolor intenditur, & admotis calefacientibus lenitur. Calidam verò intemperiem indicabunt externæ calefacientes, ut insolatio, vel aer calidior, & noxa è remediis calidis in aurem injectis; levamen verò à refrigerantibus.

Si ab humore pituitoso dolor excitetur, gravitas quædam in aure, & ipso capite percipietur tum fluxio pituitosa interdum aliam aliquam partem infestabit. Præterea causæ refrigerantes præcesserunt, ut aer frigidus & aquilonius, alimenta frigidiora: adestque tempestas hyemalis, ætas senilis, & similia.

Si à flatu oriatur, dolor erit vehemens, sine pondere aut gravitate, interpolatus, non continuus, & cum tinnitu conjunctus.

A seroso humore fieri ostendunt alii affectus, ab eodem producti, & simul ægrum infestantes, ut fluxiones acres & tenues in dentes, oculos, aures, pectus, aliasque partes; & serosi humoris per vomitum, alvum, urinas, aut sudores evacuatio.

Si ab humore bilioso ducat originem, dolor erit pungens & acutus, cum caloris sensu adjuncto; à refrigerantibus juvabitur, & biliosæ quædam humiditates interdum è capite manabunt: quibus accedunt calidum & biliosum temperamentum, ætas juvenilis, tempus æstivum, victus ratio calidior, aliæque causæ calefacientes, à quibus lædi æger consuevit.

Inflammatio cognoscitur ex dolore intenso & pulsatili,

cum calore insigni, & rubore, interdum ad malas & tempora sese extendente: quibus febris adjuncta est continua & intensa, nec non aliquando delirium, convulsio, syncope, & frigiditas extremorum.

Vulnus ex sanguine ab aure profluente cognoscitur; ulcus verò à pure vel sanie. Sed quia puris effluxus interdum à cerebro fit per aures, distinctione opus est. Si enim procedat à cerebro, dolor capitis aliaque apostematis cerebri signa præcesserunt, & primò sanies magna copia effunditur; deinde sensim minuitur, donec ex toto consumpta sit. Potest quidem magna copia effundi ex abscessu auris; sed inflammationis in aure conceptæ signa præcesserunt. Huic postea ulcus succedit quod postmodum, sive ab abscessu, sive à fluxione humoris acris duxerit originem sequentibus signis innotescit. Pauca puris, aut saniei quantitas sensim & continuò profluit; dolor, ardor, & punctionis sensus in ipsa aure percipitur, præcipuè dum auriscalpium immittitur. Imò verò ulceris differentias conjectura quadam assequi poterimus. Si enim ulcus sit in osse; cognoscitur ex sanie tenui ad citrinum colorem vergente, & ex affectus longitudine. Si sit profundum, ex puris multitudine, si mundum sit, ex pure laudabili; si sordidum crassitie & copia ejusdem: si virulentum, ex sanie tenui, si putridum, ex fœtore puris: si corrosivum, ex eo, quod post saniem sanguis egrediatur, si fistulosum, ex vetustate ulceris sanie virulenta, & carne callosa, ac duriori. Denique extrinsecus in aurem immissa, vel illapsa, aut sensibus percipiuntur, in auris cavitate contenta, aut ex relatu ægrorum addiscuntur.

Prognosis doloris aurium varia est pro varietate causarum. Qui à nuda intemperie ducit originem, facilè curabilis est. Qui à materia frigida, pituitosa, serosa, vel flatuosa producitur, non est quidem valdè periculosus, sed chronicus ut plurimùm esse consuevit. Qui verò à calidis humoribus, & præsertim inflammationem efficientibus exoritur, admodum periculosus est. Cerebrum enim propter viciniam trahitur in consensum, unde delirium & convulsio subsequi solent. Juvenes in hoc morbo magis periclitantur. Cùm enim calidiori temperie præditi sint, & sanguine calidiori, intensior fit inflammatio, quæ calorem nativum cerebri dissolvit, prorsusque hominem extinguit: unde fit, ut ægri plerumque intra septimum diem intereant. Senes verò cùm humores habeant frigidiores, minore inflammatione afficiuntur, sicque minùs periclitantur.

Ulcera in auribus difficilè curantur, quia cerebrum vicinum ad eas partes excrementa deponit. Ea tamen quæ abscessus consectaria sunt, faciliùs curantur; tum etiam, quæ pus laudabile generant. Ubi verò sanies virulenta, fœtida, aut alia prava qualitate prædita fuerit, difficillimam curationem arguit, idque magis si ulcus fistulosum, aut cum ossis carie copulatum fuerit.

Curatio, non secus ac diagnosis & prognosis, juxta varietatem causarum varianda est.

Si enim à frigida intemperie nuda producatur, calefacientia remedia, auri admota, ad illius curationem sufficiunt, qualia in surditatis curatione fuere proposita, ac præcipuè fotus & suffitus, tum etiam olea calefacientia ibidem descripta. Calida verò intemperies, si aliquando sine materia contingat, topicis refrigerantibus, quæ paulò inferiùs proponentur, edomari poterit, ac præcipuè ovi candido cum lacte mutiebri subacto, & in aurem instillato.

Si à frigida intemperie cum materia conjuncta, pituita scilicet aut flatu, aut serosa materia, eadem curatio erit administranda quæ ad surditatis curationem fuit proposita. Ut primùm totum corpus evacuetur, cerebri intemperies corrigatur, & topica remedia calefacientia ac discurienda auri admoveantur, è curatione prædicta desumenda.

Si à calida intemperie, cum biliosi humoris affluxu, aurium dolor producatur, qui chronicus sit, aut per intervalla recurrat; Primùm humor ad partem affluens revellendus erit plebotomia, qua etiam calida intemperies totius corporis, nedum ipsius hepatis, in quo humor biliosus generatur, emendari poterit. Deinde humoris peccantis evacuatio fiet purgationibus idoneis. Dicta hepatis intemperies calidior emendabitur julepis, aut jusculis refrigerantibus, sero lactis caprini, aquis mineralibus & acidulis & vitriolatis, balneis aquæ tepidæ, & similibus. Ac deniqu ea omnia convenient, quæ in doloris capitis, à calida intemperie oriundi, curatione fuere proposita. Dolor verò ipse demulcebitur topicis refrigerantibus & anodynis, pro inflammatione infra describendis.

Inflammatio auris curabitur, misso priùs sanguine ea quantitate, quæ tum plenitudini satisfaciat, tum humorem ad aurem affectam confluentem revellere possit, idque præmisso clystere emolliente, refrigerante, & laxante. Debet autem sanguis detrahi magna copia, iteratis saltem vicibus: id enim postulat morbi magnitudo, & acuties. Secanda est autem vena cephalica è directo auris affectæ. Si à suppressione mensium aut hæmorrhoidum affectus originem duxisse videatur, venæ inferiores aperiendæ sunt dempta prius plenitudine per venam brachii. Imò & absentibus hujusmodi causis, venarum inferiorum apertio optimam revulsionem præstabit ad opposita distantissima, cui etiam usui conferent hirudines ano affixæ.

Revulsiones etiam commodè fiunt per frictiones, & ligaturas brachiorum & crurum, cucurbitulas scapulis, & dorso admotas, tum siccas, tum scarificatas.

Interdum etiam ad derivandum, cucurbitula scarificata ponè aures appositа, multùm juvat, ut docetur historia luculenta à Zacuto Lusitano appositа *observ. 64. lib. 1. praxis admirandæ*, his verbis: *Divinus senex lib. 2. epid. sect. 6. post medium sic præfatur: Ad auris dolorem cucurbitam affigito. Hac memoranda sententia summam attulit opem misero cuidam, qui ex dolore auris atroci malè habens, omnibus præsidiis destitutus vigiliis debilis & amens factus, continuò febriens, & in horas moriturus sperabatur. Hìc cùm ex venæ sectione, cucurbitulis costis, humeris colio affixis, revellentibus clysteribus, expurgantibus, cæterisque revulsoriis auxiliis, sicut & anodinis intra aurem inditis, nullam sentiret utilitatem, cucurbitula scarificata, juxta aurium glandulas applicata, levatus est. Extracto enim copioso sanguine, inflammationeque resoluta, hujus auxilii beneficio omnino sanus permansit.*

Idem Zacutus Lusitanus, *in praxi ad historias*, laudat hirudines ponè aures admotas quaternario numero, quas maximum levamen attulisse refert juveni cuidam, sævissima auris inflammatione laboranti.

Mirandum etiam interdum effectum profert arteriotomia in temporibus celebrata, ad aurium dolorem atrocissimum compescendum; sanguinem fervidum & spirituosum educendo, qui symptoma illud gravissimum producebat. Operandi modus à nobis expositus est in curatione doloris capitis, à materia calida oriundi.

Purgatio etiam in hoc affectu utilissima est, ex cholagogis composita; humores enim biliosi, sanguini permixti, eique fluxibilitatem & antitropiam conciliantes, ad inferiora retrahuntur, & foras educuntur.

Postmodùm verò julepis refrigerantibus tota humorum massa contemperanda est, qui fiunt ex decocto lactucæ, portulacæ, plantaginis, acetosæ, & similium, cum syrup. limon. granat. aut papaveris rhœados.

Interim verò dum prædicta remedia usurpantur, topica continuò administranda sunt, quæ perpetuò anodina esse debent, propter doloris vehementiam, cujus mitigatio reliquas indicationes superat. Harum tamen ratio poterit, si prædictis anodynis, in principio & augmento leniter repellentia admisceantur; in statu vero & declinatione resolventia, quorum exempla talia esse poterunt.

℞. Lactis mulieb. recenter mulcti ℥. ij. album ovi agitati, ut in liquorem abeat, ℥. ß. M. instillentur tepidè in aurem.

Vel lac solum, ab ubere in aurem instillatum, val. dè dolorem lenit.

℞. Fol. plantag. & solani, ana M. j. flor. chamomil. & malis. ana P. j. Fiat decoctio, cujus fumum æger excipiat in aurem, per infundibulum.

℞. Ol. viol. nymphææ & rosac. ana ℥. j. M. instillentur in aurem per suffumigium.

Aselli prædictis oleis infusi & expressi, præstantius faciunt anodynum. Hæc enim animalia eximiam habent vim dolorem sedandi, eaque ratione in doloribus dentium, hæmorrhoidum, aliisque usurpantur. Vel dicti aselli vivi capiuntur, & in oleis cum aqua decoquuntur, ad aquæ consumptionem.

Si ardor sit valdè intensus succi refrigerantes oleis prædictis admisceri poterunt, in hunc modum,

℞. Ol. nymph. & rosac. ana ℥. j. succi solani & plantag. ana ℥. ß. M. instillentur in aurem.

Oxyrrhodinum à Practicis non paucis usurpatur, ex olei rosacei partibus duabus, & aceti parte una compositum, quod tamen suspectum esse debet, quemadmodum

omnia

omnia quæ potenter repellunt. Periculum enim eſt, ne humor defluens, in cerebrum vicinum retrocedat. Eſtque præceptum generale perpetuò obſervandum, ne inflammationibus quæ partibus nobilibus proximæ ſunt, repellentia admoveantur. Admiſceri tamen poſſunt leviora repellentia anodynis & relaxantibus. Sic enim fluxionem moderatè reprimunt, nec tamen eam longiùs propellunt, cujuſmodi ſunt ante propoſita, quibus etiam ſequens commodè addi poterit.

℞. Ol. roſac. & nymph. ana ℥. i. ß. aquæ roſar. & plantag. ana ℥. ß. lactis muliebris. ℥. i. mucilag. ſemin. pſyllii & cydon. extractæ cum aqua roſar. ana ʒ. vi. M. injice in aurem guttulas aliquot hujus liquoris tepentis, & circum aures lintea, eo liquore macerata, appone.

In dolore vehementiſſimo ad narcotica interdum confugere cogimur. Sed rarò ea uſurpanda ſunt, & maxima cautione adhibita, quia cerebro infenſa ſunt. *Novi quendam* inquit Galen. 3. *de comp. med. ſec. ſolo uſum opio, & vocem & ſenſum ægro ademiſſe, ut ne opobalſamo quidem, aut aliis injectis calefacientibus, homo ampliùs reſtitui potuerit*. Si igitur magna urgeat neceſſitas, in hunc modum præſcribenda ſunt.

℞. Ol. de ſemin. papaveris ℥. i. ß. camphoræ, opii, ana gr. ii. M. inſtillentur in aurem.

℞. Ol. amygdal. dulc. ℥. ii. ſucci malvæ ℥. ß. myrrhæ ʒ. ß, croci ℈. ß, opii gr. iii. vi. M. utatur ut ſuprà.

In topicorum adminiſtratione diligenter obſervandum eſt Galeni præceptum, quod habetur *lib. de compoſ. medic. ſec. loc.* 1. ut ſcilicet auris inflammatione affecta non attingatur, ſed medicamenta in eam inſtillentur per auriculare ſpecillum, lana molliſſima obvolutum, & in iis intinctum; tum æger interrogetur, num medicamentum tepidum ei videatur, & num calidius ipſum ferre poſſit, & ad tantam caliditatem procedatur, ut ipſum non offendat. Tinctum itaque pharmaco ſpecillum ad principium meatus auditorii moderatè imponendum eſt, ut ex eo in altum medicamentum defluat: idque toties iterandum, donec meatus impleatur; mox lana eodem medicamento imbuta tum meatus oculo, tum auri univerſæ imponenda eſt.

In ſtatu morbi olea leniter reſolventia anodynis permiſcenda ſunt, in hunc modum.

℞. Ol. chamæmel. amygdal. dulc. & violac. an. ℥. i. ollilior. ʒ. ß. M.

Sed fomenta & ſuffumigia potentiùs reſolvunt, quæ ex decocto ſequenti parari poterunt.

℞. Rad. alth. ℥. i. fol. malvæ, ſolani, hyperici. ana M. i. ſemin. lini ℥. ß. ſemin. malvæ, alth. & papav. albi, an. ʒ. ii. flor. chamom. aneth. & roſar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua, vel lacte, pro fotu vel ſuffitu. Aqua è ſtipitibus fraxini educta, in aurem inſtillata, mirificè dolorem ſedat, ejuſque cauſam reſolvit. Stipites fraxini virides igni admovendi, & aqua ab eorum extremitatibus ſtillans uſui reſervanda.

Si tumor reſolvi non poſſit, ſed ad ſuppurationem tendere videatur, quod ex doloris incremento, pulſatione majore, & febre intenſione dignoſcitur: naturæ motus adjuvandus erit, & cataplaſma ſequens admoveri poterit.

℞. Reſidentiam prædicti decocti, pro fotu & ſuffitu deſcripti, cui adde adipis anſeris, gallinæ, medullæ vituli, mucilagin. ſemin. pſyllii & fœnugr. ana ℥. i. olei chamom. violac. an. ℥. i. butyri recentis ℥. ß. croci ℥. ß. Fiat cataplaſma.

Cataplaſma de mica panis hìc etiam erit convenientiſſimum; dolorem enim ſedat, & ſuppurationem leniter ſine calefactione juvat, eaque ratione in omni phlegmone feliciter uſurpatur. Illius compoſitio talis eſt.

℞. Medullæ panis albiſſimi. ℔. i. Coquantur in lacte caprino ad pullis conſiſtentiam, deinde adde vitellos ovor. num. ii. ol. roſac. ℥. ii. croci ℈. i. Fiat cataplaſma.

Maximè etiam commendatur cataplaſma ex cepa Victorii Faventini, quod in hunc modum componitur.

℞. Cepam num. i. butyri recentis ℥. ii. ol. chamom. & roſac. an. ℥. i. croci. ℈. i. Fiat cataplaſma, quod moderate calidum parti applicetur.

Facta ſuppuratione abſceſſus rumpitur, & pus egreditur per auris membranam rarefactam, aut eroſam. Tumque æger in aurem affectam decumbere debet, ut pus commodè affluat, & in aurem infundenda, quæ pus eluere & abſtergere valent.

℞. Decocti hordei ℥. iv. mellis roſac. ℥. i. M. inſtillentur tepidè in aurem.

Si à puris acrimonia ulcus generetur, peculiaris cura illi adhibenda eſt, quæ etiam conveniat ulceri, ab humorum influxu oriundo.

Ac primum quia ex ſententia Gal. *de compoſ. med. ſecund. loc.* topica alicui membro adhiberi non debent, niſi priùs toto corpore repurgato: Evacuationes ſolemnes inſtituendæ ſunt per phlebotomiam & catharſin, ægrotantis naturæ, & temperamento appropriatam: eæque per curationis decurſum repetendæ, quoties opus videbitur. Mox topica abſtergentia & exſiccantia uſurpanda, à mitioribus ad validiora progrediendo. Quorum exempla talia eſſe poterunt.

℞. Mellis optimi, & vini albi antiqui ana ℥. iii. Bulliant ad deſpumationem, & inſtillentur in aurem cotone poſtmodum, eodem liquore imbuto obturandam.

Deinde, ut medicamentum potentius efficiatur, ſuccum marrubii, apii, abſinthii, centaurii minoris, aut cyclaminis melli admiſce, leviter decoque, & in aurem inſtilla. Vel

℞. Succi betæ ℥. i. marrubii ℥. ß. mellis opt. ʒ. vi. Coque parum, poſtea adde ſyrupi abſinthii ʒ. ii. M.

Fortius medicamentum ita parabitur.

℞. Succi cyclaminis ℥. i. myrrhæ ʒ. i. croci ℈. ß. thuris ℈. i. viridis æris ℈. ß. vini antiqui ℈. i. Bulliant leviter ad vini conſumptionem: liquet bis, aut ter in die infundatur.

Nota, ante quamlibet liquoris infuſionem aurem eſſe abluendam hydromelite tepido, probeque abſtergendam penicillis, ex mundis linteis confectis, vel ſpecillo auriculario, cotone obvoluto.

Deterſum ulcus ſufficienter ad cicatricem perducendum eſt medicamentis epuloticis, in hunc modum paratis.

℞. Ariſtolochiæ rotundæ, cortic. granat. & gallar. ana ʒ. ß. Coquantur in aquis partibus vini & aquæ ferratæ ad ℔. ß. Colat. adde ſucci plantag. & polygoni, ana ℥. i. mellis roſac. ʒ. ii. M. inſtillentur in aurem. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, an. ℥. i. gummi juniperis ʒ. ß. ſarcocollæ, ladani, an. ℈. i. Fiat pulvis qui excipiatur terebinthina, & fiant paſtilli ſupra carbones injiciendi, quorum fumum recipiat æger in aurem per infundibulum.

Vel pulvis iſte miſceatur alicui ſuccorum prædictorum, & auri inſtilletur. Vel alumen uſtum cum vino mixtum in aurem infundatur, potentiſſimam enim exſiccandi vim obtinet.

Si ulcus contumax fuerit, & vetuſtatem contraxerit, à fluxione foveri neceſſe eſt, cujus remotioni incumbendum eſt purgationibus uſualibus, diæta ex guajaco & ſalſa parilla, errhinis, maſticatoriis, cauteriis, aliiſque remediis fluxionem avertentibus. Mox ulceris exſiccationi incumbendum eſt remediis fortioribus, quale eſt antea præſcriptum, ex ſucco cyclaminis, myrrha, viridis æris, aliiſque compoſitum. Vel ſequens Valeſii, quo ſe aurium ulcere laborantem Presbyterum ab octo annis, curaſſe refert.

℞. Mellis ℔. x. aceti ℥. viii. Coque ad ignem, & deſpuma, deinde adde viridis æris ʒ. i. M.

Hæc remedia manè & ſerò in aurem infundenda ſunt, & antequam inſtillentur, auris abluenda eſt ſequenti decocto.

℞. Foliorum abſynth. althææ, & agrimon. an. M. i. Fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi ſub finem additi ad ℔. ß. In colatura diſſolve oxymel. ſimpl. ℥. i. ß. alum. pulverat. ʒ. i. M. Abluatur auris calidè, & poſtea exſiccetur ſpecillo cotone obvoluto.

Si dolor excitetur à remediorum acrimonia, immittatur ol. amygdal. dulc. vel amarar. cum myrrha, aloe, & croco. Et ſi major ſit dolor, miſceatur parum opii, vel inſtilletur oleum ex vitellis ovorum, in mortario plumbeo ſubactum.

Si ulcus valdè ſordidum appareat, unguentum Ægyptiacum ſuccis prædictis diſſolutum, uſurpandum erit.

Denique plurimùm commendatur à Galen. Actio, aliiſque, tum Græcis, tum Arabibus, tum Neotericis ſcoria ferri, ad ulcus aurium porenter exſiccandum. Galen. 3. *de comp. med. ſec. loc.* ſcoriam ferri, cum aceto acerrimo tritam, vel decoctam uſurpat. Hollerius *in commentaria illius capitis*, Arabum præparationem magis probat, qui ſcoriam cum aceto terunt, & poſteà exſiccant, idque ſepties repetunt, poſteà in pollinem redigunt, & cum aceto acerrimo coquunt longa coctione, dum mellis craſſitudinem

acquiſie-

acquisierit: atque ita siccant, & in usum revocant, cum melle aliisque liquoribus dissolutam.

Si auris dolor excitetur ab aliquo corpusculo in aurem immisso, ut lapillo, nucleo cerasi, aut aliis hujusmodi, quæ interdum dolorem parere consueverunt, & interdum inflammationem, convulsiones, ac mortem accersere; ut refert Matthæus de Gradibus, puero cuidam decem annorum nucleum cerasi in aurem immissum, & malè à chirurgo tractatum, insignem dolorem ac mortem intulisse. Eorum corpusculorum extractio sic molienda est.

Primùm advertendum est, an auricolario specillo corpuscula illa extrahi possint: quod cautè admodum agendum est, ne ab eodem specillo penitiùs immittantur, quòd non rarò solet contingere. Ideò si res in aurem immissa tòtum foramen impleat, satius est ab usu specilli omninò abstinere, & reliqua auxilia tentare, quæ in hunc modum administranda sunt.

Paulus specillum lana involutum in resinam seu terebinthinam, aut gummi, aut aliud quoddam glutinans medicamentum demittendum esse scribit: ibique vertendum, donec sensim res in aure contenta extrahatur.

Si hoc modo nihil efficitur, oleum calens mearui continuò instillato, ut pars illa relaxetur, & res in aure contenta lubrica fiat; sic enim facilius excidere, aut extrahi poterit.

Adhibeantur sternutamenta naribus, naresque claudantur, & os comprimatur; ita enim à vehementi spiritu explosione id quod in aure continetur, expellitur.

Hæc auxilia indesinenter usurpanda sunt, donec æger liberetur. Si enim res in aurem immissa diutiùs perstiterit, inflammatio orietur, & post modum multò difficilior erit corpusculi extractio, & grave impendebit periculum.

Arculanus *in nonum Rhasis* refert, caput lacertæ auri admotum, corpuscula illa extrahere, & propria experientia confirmat his verbis: *De expertis per me in extractione rerum infixarum in aurem est, ut lacerta viva, aut noviter mortua applicetur cum capite suo auri, & ligetur sic per tres horas retenta: cum eam amovebis, invenies rem infixam adhærentem capiti lacertæ. Et hoc valet in extractione cujuscumque rei ubicumque fixæ.*

Denique, si prædicta remedia non sufficiant, ed extractionem veniendum est, quæ fit per instrumenta chirurgica; quæ fusè & eleganter docentur à Fabricio Hildano *cent.* 1. *observ.* 4. 5. 6. & ab Aquapendente *in operationibus chirurgicis, & capite de aurium chirurgia.*

Pulices aliquando in aurem sese insinuant, & in illius cavitate sese commoventes magnam molestiam pariunt. Ad illarum extractionem globulus ex pilis caninis compositus in aurem demittatur, & pulex sese in eum inferet ob sympathiam, quam habent pulices cum canibus. Vel ex lana molli compressa pessulum componito, & in autem frequenter demittito. Vel dictum pessulum terebinthina illinito, & altiùs in aurem demittito.

Aqua in aurem introducta natando, aut caput irrigando, sæpissimè molesta esse consuevit, & dolorem efficere. Illa utplurimùm facilè excutitur, si quis alteri pedi innixus ejusdem lateris cum aure affecta, capite parumper declivi saliat. Si hoc non sufficiat, extractio molienda est exsuctione facta per fistulam, aut arundinem peritissimè in aurem immissam, aut folle parvo in eandem introducto, & posteà dilatato. Extremitas autem fistulæ, quæ in aurem demittitur, cotone obvolvatur, ut foramini auris arctius uniatur, neve aer externus ingrediatur, qui attractionem impediret.

Galenus, & Aetius assiduè oleum infundunt, & aurem irrigant, mollique lana fovent; deindè molli etiam lana extergunt, rursumque infundunt, idem sæpiùs repetendo.

Ac denique spongiæ mollissimæ & siccissimæ trustula in aurem demittantur, donec sicca, nec ampliùs humida extrahantur.

CAPUT IV.

De exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.

EX auribus multa præter naturam egrediuntur, quæ sigillatim commemoranda sunt: iisque propria remedia sigillatim adscribenda.

Primò igitur rupto abscessu, post inflammationem genito, aut ex ulcere ab humorum acrimonia pus aut sanies solet effluere, cujus curatio à prædictorum affectuum curatione dependet, quæ superiori capite fuit proposita.

Sanguis etiam aliquando ex auribus profluit, ut in vulneribus capitis ac percussionibus, in quibus venæ aurium rumpi, aut lacerari possunt. Si autem modicus sit ille fluxus cohibendus non est, quia intus retentus inflammationem efficeret. Si verò immoderatus sit aut diuturnior, cohibendus est venæ sectione in brachio celebrata, & cucurbitulis affixis scapulis cum scarificatione. Deinde astringentia & refrigerantia in aurem instillentur, qualia sunt succus plantaginis, polygoni, vel decoctum rubi, rosar. rubr. mastiches, acaciæ, hypocistidis, balaustiorum, fumach, & simil. in vino & aceto, aut aqua ferrata.

Aquosus humor per aures è cerebro nonnunquam effluit, idque pueris plerumque solet contingere; qui humor cohibendus non est: nam importunè suppressus epilepsiam, aut gravem alium cerebri affectum parit. Natura enim per hanc viam, licèt minùs idoneam, excrementa deponit; nimiaque humiditas, in capitibus puerorum luxurians, non solùm per vias ordinarias, huic usui à natura destinatas, nares scilicet & palatum; sed etiam per aures, oculos, & totam capitis superficiem, (unde ulcera & achores capitis) expurgatur. Cùm tamen ista evacuatio symptomatica sit, & humor ad aures profluens, eas tandem exulcerare, & auditum lædere valeat, illius curationi convenienti methodo incumbendum est.

Ac primum humores superflui, in cerebro redundantes educendi sunt blandis, & frequenter repetitis purgationibus, tum etiam derivationibus, per vesicatoria, posteriori parti cervicis admota, & causticum occipiti inustum.

Postea meatus aurium detergendus & exsiccandus est tali medicamento.

℞. Succi agrim. & absinth. an. ℥. iv. vini albi & mel. rosac. an. ℥. i. Bulliant parùm, & in aurem instillentur, sordibus prius absterfis; posteà verò aures cotone obturentur, eodem liquore imbuto. Vel

℞. Vini albi ℥. iv. succor. agrimon. absinth. & centaur. minor. an. ℥. i. Bulliant simul, & in aurem instillentur.

In adultioribus verò, si aquosus humor per aures effluat, & diu perseveret, totum corpus, & ipsum cerebrum evacuandum est apozemate cephalico & purgante. Postmodùm humiditas superflua absumenda diæta sudorifica; derivanda, vesicatoriis, cauteriis, & cucurbitulis, cæteraque remedia administranda, quæ in frigidæ cerebri intemperieri curatione proposita sunt.

Vermes denique in auribus aliquando generantur ex putridis ulceribus, & ex iis emanare solent, qui curatis quidem ulceribus cessant. Quia tamen ulceris sanatio non tam brevi tempore obtineri potest, vermium extinctio interim molienda est remediis convenientibus. Hoc unicum exempli loco haberi poterit.

℞. Ol. amygdal. amar. succi apii, centaurii minor. an. ℥. ii. aceti ℥. ß. Bulliant parum, deinde adde myrrhæ, aloes, an. ℈. i. M. instillentur in aurem. Si fortius desideres, colocynthidis ℈. ß. addi poterit.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER QUARTUS.
DE NARIUM AFFECTIBUS.

PRÆFATIO.

NARES varios affectus præter naturam pati consueverunt; qui ad morborum, vel symptomatum seriem referuntur. Ad morbos referuntur ulcus & Ozæna, sarcoma & polypus. Ad symptomata verò reducuntur, olfactus læsio, fœtor narium, coryza, sternutatio, hæmorrhagia. Ideò quartus hic liber septem absolvetur capitibus. Primum erit de narium ulcere & ozæna. Secundum, de sarcomate & polypo. Tertium, de læso olfactu. Quartum, de narium fœtore. Quintum, de coryza. Sextum, de sternutatione. Septimum, denique de hæmorrhagia narium.

CAPUT PRIMUM.

De Narium Ulcere & Ozæna.

VLcus narium, aut recens & simplex est, aut vetustum & putridum, quod Ozœna nominatur.

Recens & simplex fit vel à causis externis, aut vulnere aut contusione; vel ab internis, humorum quippe acrimonia ad illas partes decurrentium, ac præcipuè pituitæ salsæ à cerebro profluentis.

Ozœna verò fit ab ulcere simplici, si negligatur, aut propter causæ malitiam, & majorem acrimoniam magis penetret, putridumque & sordidum efficiatur.

Diagnosis utriusque petitur ex eo, quod ulcus simplex nullum aut exiguum dolorem inferat; sed tantùm aliquid sanguinis frequenter emittat, præsertim cum attingitur, aut irritat. Alioqui crustula sicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam excutitur, Ozœna verò majorem dolorem infligit, crusta illius sordidior est, tum graveolens mucus ex profluit. Ægeripse tùm sibi graveolet, tum adstantibus tetri odoris exspiratione molestus est, & à fœdo illo odore ozœna Græcis nominata. Sæpè ulcus illud serpit, & vel narium pinnas, vel earum insterstitium, vel interdum tenella illius loci ossa exedit ac putrefacit, exesumque palatum aliquando perforat, idque maximè, si ad cancri naturam accedat, vel ex lue venerea (quod frequenter contingit,) aut elephantiasi originem duxerit.

Quod ad prognosin attinet, ulcera recentia, & ab humore benigno, minorisque acrimoniæ participe genita satis facilè curantur. Vetusta verò, sordida, putrida, difficile: & si in cancrum degenerent prorsus insanabilia sunt. Si à lue venerea, aut elephantiasi oriantur, curari non possunt, nisi affectus illi priùs auferantur.

Ad curationem, primùm victus ratio conveniens instituenda, quæ humorum acrimoniam contemperet eorumque generationem prohibeat. Mox totum corpus evacuandum est phlebotomia, & purgatione convenienti; tum cucurbitulæ affigendæ cum scarificatione. Et si fluxio humorum acrium in nares sit valdè contumax, vesicatoriis & cauteriis, posterioribus partibus admotis, erit derivanda, tum capiti roborantia administranda.

Præmissis universalibus remediis, ad topica veniendum est. Ac primùm advertendum, num ulcera crustosa sint; & antequam ulteriùs progrediaris, crusta auferenda est, eam emolliendo fotu aquæ tepidæ, butyro insulso, adipe anseris aut gallinæ recenti, oleo amygdalarum dulcium, & similibus. Emollita crusta, vi excutienda non est, ne irritetur ulcus, & fluxio exasperetur; sed expectandum est; dùm sponte decidat, nares mungendo, aut saltem leniter & blandè summitate digiti oleo amygdalarum dulcium inuncta detrahenda.

Ablata crusta, astringentia & exsiccantia remedia usurpanda sunt. In simplici ulcere sufficit, aqua hordei cum melle rosaceo ulcus abluere, deinde unguento de tuthia, vel albo Rhasis, vel oleo ex vitellis ovorum illinire, quod erit efficacius, si in mortario plumbeo priùs agitetur.

Ad ozœnam verò sequentia parabuntur.

℞. Hordei integri P. i. fol. agrimon. plantag. absinthii, & centaurii min. ana M. i. rosar. rubr. P. ß. Coquantur in aqua ferrata. In colat. dissolve mellis ros. ℥. iv. Fiat errhinum naribus frequenter attrahendum.

Post aliquam detersionem, sequens decoctum usurpandum est.

℞. Balaustiorum & cortic. gran. ana ℥. ii. fol. plantag. caudæ equinæ, pilosellæ & herniariæ ana M. i. radic. bistortæ ℥. i. aluminis crudi ℥. i. ß. Fiat decoctio in s. q. aquæ.

Aqua aluminosa ad idem etiam est efficax tum ea remedia, quæ ad polypum adstringendum & exsiccandum capite sequenti proponentur, erunt efficacia.

Ad idem facit unguentum Ægyptiacum, in aqua hordei dissolutum.

Deinde fiant unguenta, quæ adstringant, detergant, & summè exsiccent, ut unguentum pompholygos, addito alumine, chalcitide, & cortice mali granati. Vel sequens unguentum præscribatur,

℞. Omphacii ℥. ß. cortic. mali granati, balaustiorum, ana ℥. iii. myrrhæ, aluminis; ladani, ana ℥. ii. chalcitidis aloes, cortic. thuris, ana ℥. i. olei rosac. & myrtin. ana ℥. ii. ceræ rubræ quantum satis. Fiat unguentum, quod applicetur ulceri: vel dissolvatur in vino, aqua plantag. pediculi rosar. aut myrtillor. & frequenter naribus attrahatur ore aqua pleno.

Si hæc non sufficiant, abluatur ulcus aqua sublimata, bis, quaterve in die. Siccat enim egregiè, & citra ullum morsum detergit. Illius præparatio talis est.

℞ Aquæ plantag. ℥. iv, sublimati crudi pulveriz. ℔. xii. Bulliant in phiala vitrea ad mediæ partis consumptionem. Potest augeri vel minui sublimati quantitas, prout fortius, aut debilius medicamentum efficere volueris.

Ulcere probè detersо, ad illius exsiccationem veniendum est: cui rei confert pulvis rosarum rubrarum insufflatus. Et si efficacius id præstare velis, pulveres unguenti prædicti addi poterunt.

Rondeletius ad ulcera exsiccanda, post sufficientem detersionem, nihil efficacius esse testatur suffumigio, quod partes illas profundas attingit & siccat, idque parandum esse docet ex potentissimè exsiccantibus, ut auripigmento & cinnabari, quibus addenda sunt aliqua odorata, ex quibus fuligo excitatur, & ulcera siccantur, ut myrrha, thus, mastiche, benzoinum, &c. quæ in hanc formam reduci possunt.

℞. Ladani duri, hypocystidos, mastich. myrrhæ, ana ℥. iiii. styracis rubræ, & calamitæ cortic. thuris, sandaracæ; auripigmenti, ana ℥. ii. Excipiantur omnia terebinthina, & fiant trochisci, quibus sufflatur æger serò & manè in cubiculo.

Optimum etiam est parare candelas ex cera rubra, nam fuligo talis candelæ narium ulcera potenter exsiccat, maximè si æger contineatur in cubiculo bene clauso & angusto. Quod autem fuligo recipiatur, idem experimur (inquit Rondeletius) cùm diutiùs in Musæolo moram trahimus noctu; nam postea sputum & excrementa narium fuligine illa denigrata redduntur. Deinde hæc addit: *Hac ratione nos ulcus curavimus, quod neque ab Italis, neque à Gallis Medicis curari potuerat.*

CAPUT II.

De Sarcomate, & Polypo.

NArium ulceribus excrescentiæ carneæ interdum superveniunt, quæ aliud morbi genus, nempe tumorem præter naturam constituunt. Earum autem duplex est differentia, quarum una Sarcoma nominatur, altera verò Polypus.

Sarcoma est excrescentia carnea in naribus genita, certa figura carens & ulcerum, quæ partibus externis adveniunt, hypersarcosi quàm simillima.

Polypus verò est excrescentia carnea, radicibus exilibus adhærens, in latum sese porrigens, & ad inferiores narium

partes

partes propendens, ita ut polypi piscis speciem referat, unde nomen sortitus est. Rhasis narium hæmorrhoidas appellat, quoniam hæmorroidibus, quæ in ano succrescunt, quodammodo similes sunt. Hæc autem caruncula mollis est, modò alba, modò rubra, ac interdum livida, & si multum excrescant, aliquando extra nares propendet, si verò in summis narium partibus adnascatur, aliquando ad palatum propendet, & communes oris meatus obstruit, & post uvulam facilè conspici potest. In austrina constitutione maximè inflatur, tum etiam in plenilunio. Tempore verò aquilonio & sicciore existente tùm etiam in novilunio, plurimum imminuitur. In hoc etiam à sarcomate differt, quod sarcoma magis intimis narium partibus, quæ carnosiores sunt, succrescere, polypus verò in summis ac superioribus juxta nasi radicè soleat.

Utriusque tumoris causa est humor ctassus, viscidus, ac pituitosus, è cerebro defluens, alicui sanguinis portioni admixtus. Aliquando humoris melancholici portio quædam admixta est, tuncque metus est, ne in cancrum degeneret. Ex superfluo tamen narium nutrimento, in carnem luxuriantem commutato, sarcoma sæpè generatur ideo curatu facilius est.

Horum affectuum diagnosis ex his quæ dicta sunt, facilè intelligitur, tum ipsis oculis per se patet.

Prognosis verò ita instituenda est, ut sarcoma plerumque facilem curationem incipiat, polypus verò admodum difficilem. Ille tamen qui mollis est, albus vel ruber, vel colore ex albo & rubro composito præditus, faciliùs curatur. Purus verò ac lividus, difficillimè. Et periculum est ne in cancrum degeneret. Item qui in ima aut media narium parte residet, faciliùs curatur, qui verò in summa parte radicatur, difficilem curationem suscipit: quoniam remedia ad eam partem vix possunt pertingere.

Uterque affectus iisdem remediis curatur, quæ ad hunc scopum redigenda sunt, ut caro superflua auferatur. Sed priùs causa antecedens tollenda est, humor scilicet pituitosus à capite defluens: quod fiet victus ratione attenuante & exsiccante vacuatione universali, revulsione, derivatione, & capitis exsiccatione. Quæ omnia perficiuntur remediis, in frigidæ cerebri intemperiei curatione propositis cum Medici curantis prudentia usurpandis. Quamvis enim multi auctores testentur, decoctum guajaci, cum victu exsiccante, in hoc affectu plurimùm sæpè contulisse, cavendum tamen est, ne calidi humores pituitæ admixti sint; eorum enim efferatione polypus in cancrum converti tandem posset.

Postmodum verò caro superflua absumenda est causticis medicamentis, vel ferramentis idoneis abscindenda, & ulcus relictum cicatrice obducendum. In principio tamen, dum adhuc morbus recens, solis adstringentibus & valdè exsiccantibus interdum curatio obtineri potest, & perpetuo mitiora illa remedia priùs tentanda sunt antequam ad vehementiora deveniatur.

Primò igitur tentandum est medicamentum compositum ex tribus generibus malorum granatorum, à Galeno propositum *lib.* 3. *de comp. medic. sec. loc. c.* 3. quod sic habet: Accipiantur tria mala granata, ex tribus generibus eorum, acidis scilicet, dulcibus, & mediis, eaque matura ac recentia terantur simul in mortario. Deinde succus exprimatur, & coquatur in linimenti formam. Specillum ex lana, vel linteo confectum eo succo imbuatur, & frequenter in narem demittatur. Hoc remedium siccat & adstringit sine morsu, & excrementitium humorem absumit.

Sequens verò aqua eundem effectum præstat efficaciter.

℞. Uvarum Immaturarum ℔. iii. cortic. mali granati, balaustiorum, sumach. ana ℔. ii. Macerentur in aceto & destillentur, deinde adde aluminis ℔. i. vitrioli ℥. iii. Destillentur iterùm omnia simul, & aqua illa tangantur partes internæ narium frequenter.

Si hæc non sufficiant, ad potentiora veniendum est: & aquæ prædictæ sandaracha & auripigmentum adjicienda sunt.

Vel spiritus vitrioli, aut aqua separationis auri, quæ secunda vulgò nominatur, aqua plantaginis temperanda est, iisque polypus frequenter attingendus.

Vel illinatur aqua mercuriali, in ulceris narium curatione descripta.

Vel immittatur turunda, succo radicis ari imbuta, & si succus acrior fuerit, aqua plantaginis etiam temperari poterit.

Inter præcipua annumerari debet mercurius præcipitatus rubeus, qui si plurimis lotionibus dulceretur, hypersarcosin egregiè absumit, sine ullo, aut exiguo dolore. Ille pulvis melli rosaceo permiscendus est, eoque intincta turunda in nares demittenda.

Emplastra etiam in hunc usum revocantur, quæ sine insigni dolore polypum absumere valent, quorum formula talis esse poterit.

℞. Massæ emplastri de mucilaginibus ℥. ß. pulvetis sabinæ ℥. ii. Malaxentur, & incorporentur simul. Ex hac massa fiant cereoli debitæ magnitudinis, in nares immittendi. Vel

℞. Viridis æris, auripigmenti, vitrioli aluminis crudi, ana ℥. i. ß. antimonii ℥. vi. Macerentur in aceto, deinde exquisitè terantur, post siccentur, eadem tritura & maceratione actiones repetita, dein in aqua plantaginis denuò macerata siccentur. Postea recipe olei rosacei ℥. iv. lithargyri ℥. ii. Nutriantur & coquantur; addendo sub finem coctionis, prædicti pulveris ℥. ii Coque in emplastrum satis glutinosum, ex quo formentur cereoli, ut supra.

In usu medicamentorum causticorum primò notandum est, ante eorum admotionem nares esse muniendas unguento refrigerante Galeni, vel nutrito vel populeo, vel ovi albumine agitato, cum oleo rosaceo, & similibus.

Secundò observandum est, medicamenta causticа ne nares lædant, per fistulam argenteam immitti posse, ita ut fistulæ extremitas polypum ambiat, atque ita medicamenta ad eum conferri possint naribus intactis.

Tertiò notandum est, dicta medicamenta decrescente luna esse usurpanda. Tunc enim tumor admodum imminuitur, & ita remedia faciliùs ad radicem usque immitti possunt, cùm tumor eorum introitum impediat.

Denique si medicamentis polypus auferri nequeat, ad operationem chirurgicam veniendum est, quæ describitur à Paulo Ægineta, Cornelio Celso, Hieronymo Fabricio, ab Aquapendente, aliisque recentioribus.

CAPUT III.

De Læso olfactu.

OLfactus, quemadmodum & reliquæ omnes corporis actiones, tribus modis læditur, imminutè, abolitè, & depravatè.

Imminuti & aboliti olfactus eædem sunt causæ, secundùm magis & minùs tantùm differentes: intemperies scilicet, obstructio, & adstrictio.

Intemperies frigida & humida cum materia pituitosa conjuncta, ut quemlibet sensum obtundere nata est, sic olfactum imprimis imminuit, aut abolet: unde in catarrho & coryza frequens esse solet hujusmodi olfactus læsio. Frigiditas enim sensum imminuit, aut abolet, quatenùs colorem nativum partis, actionum omnium opificem obtundit ac debilitat.

Obstructio ab eodem humore pituitoso producitur, qui meatus tum sensiles, seu narium ductus; tum insensiles, seu poros ipsius cerebri, & processum mammillarium replet, ut odores ad eas partes pervenire nequeant. Potest etiam fieri à sarcomate, polypo, & alia quavis causa narium meatus replente & obturante.

Adstrictio etiam interdum potest contingere ab humore pituitoso, in anteriore cerebri parte collecto, & processus mammillares comprimente, ut de visus imminutione, à nervorum opticorum adstrictione, à nobis dictum est. A nativa etiam narium conformatione eadem adstrictio potest contingere: si nimirum illæ ita depressæ & angustæ fuerint ut liber odoribus aditus non pateat.

Depravati olfactus causa est odor pravus, nares continuò feriens, qui quidem aut ex ulcere narium exhalat, aut putrida pituita, circa nares vel os ethmoides contenta. Nam quæ ipso olfaciendi sensu aut prope hunc intra meninges putrescunt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, sed quivis assidens deprehendit. Ut enim quippiam odoratum feriat, oportet aliunde ad ipsum sensum deferri. Potest etiam teter ac fœtidus vapor ab aliis partibus, ut ventriculo, gingivis, & cerebo ipso, ad processus mammillares exhalare, eosque ita inficere, ut omnes odores eò delati simili fœtore infecti appareant, quemadmodum lingua, bile amara infecta existente, omnia quæ gustantur, sapore amaro prædita esse videntur.

Harum causarum quælibet satis facilè dignoscetur. Frigidam intemperiem, & pituitæ redundantiam ostendunt frigida & humida cerebri intemperies & mucosa pituita è cerebro stillans.

Obstru-

Obstructio verò, si à pituita originem duxerit, iisdem signis indicabitur. Si à sarcomate, vel polypo, ex propriis capitibus diagnosis erit desumenda.

Locus verò, in quo materia residet, obstructionem efficiens dignoscitur ex eo, quòd si narium meatibus hæserit, vocis oblæsio contingat, quia nares ad vocem efformandam plurimum conferunt. Si verò anteriori cerebri parti, aut processibus mammillaribus dicta materia hæserit, vox integra permaneat.

Odor pravus olfactus sensorium feriens, à qua parte ducat originem, ex proprio cujusque vitio erit dignoscendum.

Quod ad prognosin attinet: olfactus læsio recens & à simplici coryza genita, facilè curatur, in veteri verò, & à confirmata intemperie proveniens difficilè: quæ ex mala narium conformatione procedit, incurabilis est.

Curatio pro diversitate causarum diverso modo instituenda est. Si à frigida intemperie oriatur, ea remedia illi adhibenda sunt, quæ pro frigido catarrho proposita sunt.

Ad obstructionem verò, ab eadem pituita ductibus narium, aut processibus mammillatibus impacta auferendam, partes illas expurgantia remedia usurpanda sunt, errhina nimirum, sternutatoria, & apophlegmatismi, quæ etiam in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis proposita.

Si denique à sarcomate aut polypo nares obstruantur, ex præcedente capite eorum curatio erit desumenda.

CAPUT IV.

De fœtore narium.

NArium fœtor, & fœtor anhelitus valde differunt inter se. Ille enim ex naribus tantùm procedit, hic verò ex variis partibus ventriculo nimirum, pulmone, gengivis, ac faucibus ulceratis, quæ vel sensu ipso, vel propriis signis discerni possunt.

At narium fœtor ex putridis vaporibus, vel in naribus ipsis genitis, ut in ozœna, sarcomate aut polypo putrefactis, vel ad nares transmissis, ex humoribus putridis in ipso cerebro, & parte illius anteriore: vel circa processus mammillares, aut os cribrosum contentis producitur. Putrescunt autem humores pituitosi in dictis partibus, quando in iis præter modum retinentur, præsertim si calida & humida cerebri temperies accesserit. Retinentur verò propter obstructionem earum partium, aut constrictionem nimiam ut in simis & depressioribus contingit.

Narium affectus, talem fœtorem producentes propriis signis supra propositis dignoscentur: quorum si nullus adfuerit, ab humore putrido, in ipso cerebro, aut processibus memmillaribus, aut osse cribroso contento, gravem illum odorem pervenire conjiciendum erit.

Prognosis fœtoris narium, qui ab ulcere, polypo, aut sarcomate promanat, ex eorum prognosi dependet.

Qui verò à corruptis humoribus, in cerebri anteriori parte contentis exoritur, si recens fuerit, facilè curatur; si inveteratus, incurabilis est, maximè si a mala narium conformatione, nempe simitate & depressione nimia contingat.

Curatio perficitur causarum ablatione, & symptomatis lenitione.

Ulceris, sarcomatis, & polypi curatio suprà posita est. Humor verò putridus in cerebro, processibus mammillaribus, aut osse ethmoide contentus, vacuantibus & abstergentibus auferendus erit.

Ac ptimùm evacuationes universales instituendæ sunt, quæ totum corpus, & ipsum cerebrum excrementis pituitosis liberent, per apozemata, pilulas, & alia id genus. Quibus, si magna humorum saburra redundare videatur, diæta sudorifica addi poterit. Mox errhina abstergentia, & materiam conjunctam educentia erunt administranda.

Ac primùm manè & vespere, è vola manus vinum album attrahatur, cui centaurium minus, & calamentum incoctum fuerit.

Deinde betæ succus, cum aqua majoranæ extractus instar prædicti attrahatur. Vel

℞. Rad. cyperi & calami aromat. ana ℥. ß. rosar. rubr. P. i. myrrhæ ℥. ii. Coquantur cum vino albo pro errhino.

Ad potentiùs pituitam ex alto eliciendam, sequens componi poterit.

℞. Rad. iteos Flor. ℥. ß. ellebotia albi, piperis longi, an. ℈. ß. sem. anisi & majoranæ siccæ pulver. ana ℈. i. euphorbii gr. i. ol. nardini, cheirini, & viol. ana. quantum satis. Fiat unguentum molle, quo intincta minimi digiti extremitate fricentur nares internæ: vel turunda, aut alio linimento, lentis magnitudine in nares immittatur.

Denique ad fœtidum odorem fallendum, suaveolentia naribus sæpè attrahenda: ut galla moschata, in vino odorato dissoluta; aqua angelica, & alia ejusmodi.

CAPUT V.

De Coryza.

COryza, quæ & gravedo à Latinis nominatur, est catarrhi species, in qua fluxio è cerebro in nares defluit. Illa autem defluxio est humoris crudi, in anterioribus cerebri ventriculis contenti, qui à causa plerumque externa concitatur, æstu Solis nimirum, in vini potu largiori, balneo calidiori & similibus: quæ pituitam in cerebro collectam fundere ac liquare possunt. Fit etiam à causis externis cerebrum refrigerantibus; comprimitur enim tunc temporis spongiæ instar, & humorem in se contentum ad partes subjectas amandat. Tum etiam cerebri refrigeratione novus fit pituitæ proventus: illud enim caloris penuria malè concoquit alimentum, unde plurimi excrementi proventus, quod à facultate expultrice per vias patentes excluditur.

Effectus iste per se patet, in eo enim plurimus humor per nares excernitur.

Inter reliquas catarrhi species, quæ in nares fit, leviss ima & tutissima est, ac citò curatur, si recens fuerit, & à causa externa concitata. Quæ verò diututna est, à contumaci cerebri intemperie oriunda, difficilè curatur. Tum etiam, si à calida hepatis intemperie producatur, quæ non rarò catarrhos calidos & acres invehit, à quibus nares sæpè exulcerantur, alioque affectus graves patiuntur.

Curatio hujus affectus à catarrhi curatione desumenda est. Easdem enim evacuationes, & revulsiones, & derivationes postulat. Nisi quod errhina hìc usurpanda non sint, ne nimiùm ad partem affectam attrahant; sed apophlegmatismi & masticatoria, post universalia maximè convenient.

Ac præter dicta remedia, authores nonnulla commendant, quæ coryzæ compescendæ peculiariter conveniunt, ut vapor decocti majoranæ, naribus exceptus, vel aqua majoranæ naribus excepta. Vapor aceti, in ferream laminam candentem infusi, ad idem confert: idque efficaciùs, si in aceto rosæ rubræ priùs infundantur.

Si fluxio valdè frigida fuerit, suffitus sicci ex nigella, thure, aliisque in prunas conjectis erunt utilissimi. His enim frigida cerebri intemperies corrigitur, & superflua humiditas absumitur.

CAPUT VI.

De Sternutatione.

LIcèt Sternutatio in statu sano sæpissimè contingat, & tàm levis affectio ut plurimùm esse soleat, ut symptomatis nomen non mereatur; aliquando tamen adeò molesta efficitur, ut Medici curantis opem desideret, quemadmodum apud Forestum videre est, qui *observatione* 127. *lib.* 10. historiam proponit cujusdam ancillæ, quæ tam gravem & molestam ex catarrho acri & salso sternutationem patiebatur, ut ad plurium Medicorum opem confugiendum fuerit. Idem confirmat vetus consuetudo sternutantibus bene precandi, quam nonnulli inde ortam existimant, quod Gregorii Magni temporibus morbus epidemicus sęvierit, in quo ęgrotantes sternutando moriebantur, quamvis alii antiquorum esse illam consuetudinem asseverent.

Est igitur sternutatio cerebri motus velox, quo per nares confertim acto spiritu molesta excernere conatur. Per cerebrum autem non solùm cerebri substantiam, sed totum aggregatum ejus cum membranis intelligimus, præcipuè anterioribus, quæ in primis in hoc affectu contrahuntur. Quod ex eo licet colligere, quod dum caput attollitur, facilius sternutemus; tunc enim materia irritans, quæ utplurimùm vaporosa est, & sursum sua natura fertur, facilius ad illam partem defertur.

Ille autem motus, qui sternutatione contingit, ad cerebri & membranarum facultatem expultricem naturalem spectat, juxta Galeni doctrinam 2. *de sympath. caus. c.* 1. ubi distinguens sternutationem à tremore & palpitatione,

ne, dicit palpitationem à solo morbo fieri, tremorem verò à natura & morbo, sternutationem denique à sola natura.

Sibi tamen prima fronte contradicere videtur Galenus, qui *c. 4. ejusdem libri*, tussim & sternutationem voluntariæ facultatis symptomata esse dicit. Nulla tamen contradictio est, seque ab ea diserte liberat Galenus, innuens, facultatem animalem in sternutamento concurrere tantùm secundariò, quòd videlicet in sternutamento è capite & à pulmone spiritus emittatur; attamen caput pectori principium motus tradere. Cùm enim quæ in naso offendunt persequi properat, utriusque emittendi spiritus viis simul utitur, altera quidem, quam ipsum per se facit; altera, quam per nervos, veluti per quædam longa brachia, quæ in pectus descendant: unde idem Galenus *comm. Aph. 51. sect. 7.* docet: antecedente inspiratione sternutamentum fieri, natura aggregante aeris copiam ad sternutationem. Tum enim aer, qui è pectore egreditur, conjunctus ei, qui per nares ad cerebrum attrahitur, quidquid narium membranis, exquisito sensu donatis molestum est, cum impetu & sono explodit.

Ex hoc etiam Galeni loco colligitur, irritationem sternutationem excitantem, in naso potissimum fieri. Quod etiam confirmatur alia sententia, quæ habetur *in comm. Aph. 51. lib. 7.* ubi: *Soli*, inquit, *ex his ita affectis illi sternutant, quibus mordax est ea, quæ à capite fluit humiditas, seu & si quid mordax naribus imponas. Sicut enim tussis motus quidem naturalis est, ad expurgandas eas, quæ sunt in pulmone, asperas arterias; sic & sternutamentum manifestè videtur expurgare narium meatus.*

Verùm objici potest, quod multi caput nudantes, aut alio quovis modo aeri frigido exponentes sternutamentum illic patiantur, ut videatur tunc temporis cerebrum immediatè irritari. Respondendum est, aerem frigidum esse causam sternutationis, non dum in cerebrum immediatè agit, sed quià cerebrum ejusque membranas exprimendo, in causa est, ut acris materia ad nares descendat. Quamvis igitur in hoc symptomate cerebri membranæ possint etiam irritari; non priùs tamen sternutatio promovetur, quàm noxa ad narium membranam, quæ exquisitissimo sensu prædita est, pervenerit.

Causæ sternutamenti ex dictis colligi possunt, quæcunque nimirum tunicam narium internam irritare possunt, quales sunt humores, aut vapores acres, vel à cerebro delabentes, vel à partibus inferioribus transmissi. Unde in febribus interdum sternutationes consurgunt, ut ait Avicenna, quia vapores acres à toto in caput transferuntur; vel exteriùs in nares acria immittuntur, quemadmodum medicamentis acrimonia præditis, quæ ptarmica nominantur, sternutamentum excitamus. Hæ quidem causæ externæ sternutationem immediatè producunt. Dantur tamen aliæ quamplurimæ, eandem mediatè efficientes, internas scilicet generando vel commovendo, quales sunt omnes aeris alterationes, ut de frigido aere supra dictum est. Galenus *lib. de instrum. odoratus*, *cap. 6.* dicit à Solis aspectu sternutationem excitari, quia cerebri spiritus, vapori similes, à Sole funduntur.

Diagnosis ipsius affectus per se manifesta est. Causæ externæ ex ægri relatione patent, internæ verò ex signis partium affectarum, à quibus materia irritans ad nares & anteriorem cerebri partem transmittitur.

Quod ad prognosin attinet; hic affectus ex se omni vacat periculo. In principio tamen catarrhi & coryzæ valdè nocet, quia humor concoquendus quiete indiget. Interdum autem in febribus adeò urget, ut vires dejiciat, & fluxum sanguinis è naribus interdum excitet. Sæpè tamen nullo modo nocet, & in sanis cerebri superfluitates expellit. In ægris verò pro bono signo habetur. In febribus præcipuè malignis, etiam rebus omnibus desperatis, salutem promittit. Hystericæ mulieri aut difficulter parienti, si sternutatio accidat, bonum. *Aph. 35. sect. 5.* Medicamentis ptarmicis provocata sternutatio, apoplexiæ, aliisque gravioribus cerebri affectibus prodest. At si provocata non adveniat, signum lethale est: naturam enim succumbere significat.

In morbis pulmonum, pleuritide præsertim, & peripneumonia, sternutatio mala est, ex Hipp. 2. *progn.* quia ex concussione illa sternutantis cerebri lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valdè augetur, & nulla præterea fit materiæ morbificæ vacuatio. Ad pituitam verò in bronchiis pulmonum contentam, potenter expellendam quę tussi rejici non potuerat sternutamentum conferre docet Gal. 2. *de sympt. caus. cap. 5. & 6.*

Curatio quando necessaria est, dum scilicet sternutatio alia infert incommoda, perficitur primò causarum externarum amotione, si ab iis excitetur. Si verò fiat à causa interna, illa etiam auferenda est evacuantibus, revellentibus, detivantibus, & discutientibus remediis.

Si itaque calida cerebri, aut alterius partis intemperies, vapores acres ad nares & interiores cerebri meninges transmittat, venæ sectio celebranda est: mox purgatio idonea instituenda. Deinde vapores illi revellantur frictionibus & ligaturis extremorum, cucurbitulis scapulis admotis; tùm teliqua revellentia, derivantia, & discutientia usurpentur; caput pectinetur, aures vellicentur, oculi confricentur, nares emungantur, spiritus cohibeatur.

Ad acrimoniam denique demulcendam & narium irritationem compescendam, utile erit aquæ tepidæ vaporem naribus excipere; vel eadem oleo violaceo, rosaceo, amygdal. dulcium, aut butyro recenti illinere, vel lac tepens naribus attrahere, quo solo remedio Forestus ancillam à gravi sternutatione, in principio hujus capitis proposita, confestim liberavit.

CAPUT VII.

De Hæmorrhagia narium.

HÆmorrhagiæ nomen quemlibet sanguinis fluxum à quacumque parte profluentis, vulgò significat. Peculiariter tamen quando simpliciter absque ulla partis affectæ mentione enunciatur ab Hippocrate, id tantùm profluvium significat, quod è naribus fit tanquam speciem primariam & evidentissimam, ut annotavit Gal. *comm. 1. in epid.*

Est autem hæmorrhagia narium symptoma in excretis eorum, quæ sunt toto genere præter naturam. Sanguis autem per nares effluens, aut è venis & arteriis, cerebri pasim perreptantibus effunditur, aut è vasis è palato ad nares descendentibus, quæ sunt instar venarum hæmorrhoidalium in ano & utero.

Cùm verò omne symptoma pendet à morbo tanquam à causa proxima & immediata: hujus causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ ἀναῤῥόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio, διαπάθησις appellata. Communis etiam duplex: eorundem vasorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur: & erosio, διάβρωσις appellata.

Causæ istos morbos immediatè producentes sunt, sanguinis quantitas, vel qualitas excedens. Sanguis quantitate peccans, venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est: idem verò qualitate peccans, si nimirum calidior tenuioribus sit, per anastomosin effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut facilius effluere possit. Eædem qualitates diapedesin etiam efficiunt. Calor enim rarefacit tunicas vasorum: & sanguinis tenuitas efficit, ut per poros earum tunicarum transfluere possit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, & diabrosim parit.

Causæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant casus, ictus, vulnus, & alia id genus, quæ venas rumpere, aut dividere valent. Mediatè verò operantur quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, ut victus plenior, crapula, otium, aut exercitia nimia, magnus clamor, æstus, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Hæmorrhagiæ differentiæ ex eo desumuntur, quod alia critica sit, alia symptomatica. Critica fit in febribus acutis vi naturæ, causam morbificam per has vias expellere conantis, præsertim in iis, quæ visceris alicujus inflammatione conjunctæ sunt; ac in primis hepatis & lienis, quæ per has vias sæpissimè solvuntur. Fit etiam interdum sine febre, natura sese a superfluo sanguine exonerante; unde vidimus quamplurimos ætate juvenili periodicam hæmorrhagiam pati; alios etiam per alias vias sanguinem utiliter effundere.

Symptomatica verò in morbis chronicis præcipuè contingit, in quibus sanguis vitiosus ab hepate debili, & insigni aliqua intemperie laborante producitur, qui vel ob retentricis facultatis imbecillitatem, per venas illas effluit, vel ab expultrice rejicitur, tanquam onus inutile, cum sanguis impurus & vitiosus corpori alendo idoneus non sit.

Cognoscitur per seipsam hæmorrhagia. Causę verò illius hoc modo distinguuntur. Ea quidem quæ fit per ἀναῤῥόμωσιν hoc habet commune cum ea, quæ per ῥῆξιν; quod

quod in utraque ſanguis copiosè fluat. Sed in eo diſtinguuntur, quod ſi præceſſerit ictus, vel caſus, ῥῆξιν potius adeſſe conjiciendum ſit. Cum autem à plethora & ſanguinis multitudine ruptio & apertio vaſorum poſſit contingere; ita diſtingui poſſunt quod rupto vaſe ſanguis continuò effluat; aperto verò, tantùm per intervalla, quia vaſorum orificia conſtringi ſolent, quando humoris copia dilatans ad ea minus confluit. Vaſa autem rupta ſemper aperta manent; & ideo ſanguis continuò effluit, donec ſolutio continui in iis facta iterum uniatur. Præterea diſtinguitur apertio vaſorum à ruptione, ex ipſius ſanguinis ſubſtantia. Si enim tenuis ſit, ab apertis vaſis potius; ſi craſſus, à diruptis emanat. Hinc fit, ut hæmorrhagia plerumque in juvenibus à vaſorum apertione fiat, quia ſanguinem habent tenuiorem: in ſenibus verò à ruptione, quia craſſiorem obtinuerunt.

Si à venarum eroſione fiat hæmorrhagia, adſunt ſigna cacochymiæ, ulceriſve, & pus aut ſanies interdum egreditur aut ſaltem catarrhus falſus præceſſit. Si per διαπνοὴν effluat ſanguis, ille tenuis eſt, & admodum paucus.

Cauſæ verò antecedentes & externæ facilè diſtinguuntur. Si enim à copia ſanguinis hæmorrhagia contingat, adeſt rubor in facie, & tenſio venarum: tum etiam præceſſit victus largior & calidior, aut cauſa aliqua externa fundens & attenuans ſanguinem: hæc autem præcipuè contingunt iis, qui calidiori hepate prædíti ſunt.

Si à cacochymia affectus proveniat, illa propriis ſignis diſtinguetur, quæ bilem, aut melancholiam redundantem oſtendunt. Præterea ſanguis effluens, aut per venam brachii detractus, corruptus, aut prava qualitate infectus apparebit.

Si à retentricis facultatis imbecillitate hæmorrhagia contingat, pallidus faciei color, & totius corporis debilitas apparet; tum etiam affectus aliquis præceſſit, à quo hepar in primis debilitatum eſt, ac denique ſanguis paucus & per intervalla effluit.

Si ſanguis è venis narium immediatè effluit, adſtringentibus remediis, naribus admotis, facilè ſedatur, & nullibi capitis dolor percipitur. Contra verò ſi à cerebro profluat, in aliqua capitis parte determinata dolor percipitur, fluxus difficilè ſedatur, & naſo impoſita, nihil conferunt. Ab aliis etiam partibus ſanguis interdum profluit, ut hepate, liene, utero, quarum indicia dabunt dolores & tenſiones circa eaſdem partes.

Si ſanguis fluat ab arteria, cum impetu egreditur, calidus eſt, purus, floridus & rutilans: ex vena verò, rubeus, in fuſcum tendens, craſſus, interdum impurus, & cum parvo impetu egreditur.

Prognoſis imminentis hæmorrhagiæ præcipuè critica, ab actionibus læſis, excrementis, & qualitatibus mutatis deſumitur; ſicque futuram hæmorrhagiam indicant inſomnia, & imagines rerum rubrarum; capitis & cervicis dolor ſubinde ortus, temporum gravitas, & pulſatio magna in arteriis illorum; tinnitus, vel ſonitus aurium, oculorum hebetudo, & marmaryges illis obverſantes, rubor eotundem, ac totius ferè faciei; lucis averſio, lachrymæ involuntariæ, pruritus naſi, ſanguinis ſtilla die indice, ſpirandi difficultas, tenſio hypochondriorum ſine dolore.

Quorum ſignorum ratio talis eſt. Quando ſanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantaſmata rerum rubrarum, tum per inſomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. *lib. de præſagitione ad Poſthum. cap.* 12. Is enim morbo acuto laborans, rubrum ſerpentem ad cubiculi laquearia obrrantem videre viſus eſt, quo perterritus, è lecto ſubinde exſiliit. Unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & ſanguinis miſſionem impedivit, quam alii Medici præſcripſerant. Dolor capitis & cervicis ex eadem ſanguinis translatione ad partes ſuperiores exoritur; qui membranas divellens diſtendenſque, doloris ſenſum parit. Pulſant autem arteriæ temporum extraordinario motu, propter earum compteſſionem: quæ à venarum repletione fit: Aurium tinitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia tendentibus. Viſus hebetudo fit, quia copioſi & craſſi vapores, ad ſuperiora elati, meatus obſtruunt: unde fit, ut denegato aditu ſpiritui animali, hebeſcat viſus. Marmaryges oculis obverſantes, nihil aliud ſunt, quàm tenuia quædam, & divulſa corpuſcula variorum colorum, intra corneam tunicam & cryſtalloidem contenta, ex vaporibus ſurſum elatis producta, quæ licèt interiùs ſint, exteriùs tamen poſita, deceptione viſus apparent, quandoquidem oculus, externæ aſſuetus viſioni, quæcumque intus ſunt, extra eſſe judicat. Rubor faciei & oculorum à ſanguine fit; qui majori copia ad illas partes cumulatur. Lucis averſio ex eo proficiſcitur, quod diſtenti oculi humorum copia, ex nimia luce magis diſtendantur, quia lux diſgregat ſpiritus, unde oculi dilatatio, ex qua dolor conſequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem fugiunt. Lachrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum diſtentæ, comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lachrymæ generantur. Pruritus narium fit ex vaporibus ſurſum aſcendentibus, & nares vellicantibus. Sanguinis ſtilla, die indice apparens, verbi gratia quarto vel undecimo, oſtendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempè ſeptimo, vel decimo quarto: quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur reſpiratio, quia dum ſanguis ad ſuperiora transfertur, diaphragma comprimit. Tenſio denique hypochondriorum fit, quia ſanguis in ſuo fonte & radicibus venarum moveri incipit, ſed fugax eſt ea diſtenſio & ſine dolore, quemadmodum & difficilis reſpiratio; ſi enim diutius & contumaciter perſeveraretur, ſigna eſſent potiùs hepatis inflammati.

Præſentis verò hæmorrhagiæ prognoſis ira inſtituenda eſt.

Sanguis è naribus die critico moderata quantitate fluens, ſalutaris. Quamvis hæc ſententia à Galeno ſæpiùs inculcata ſit, illi tamen Fernelius reluctatur *lib.* 2. *de ſanguinis miſſione, c.* 1. dicens: nullum ſanguinis profluvium, licèt criticum, ſalubre eſſe. Quoniam licèt deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua ſymptomata demulceat, vix tamen morbum penitus evellit, quia ſanguinis portio purior emittitur, imputiori remanente. Idque ex eo probatur, quod ſanguis ex nare profluens, colore & ſubſtantia laudabilis appareat, cùm ſanguis eodem tempore vena detractus, impurus & corruptus appareat.

Specioſa quidem eſt hæc Fernelii doctrina, non tamen abſolutè recipienda. Verum quidem eſt, in plurimis morbis acutis, præcipuè verò in febribus malignis, hæmorrhagiam ſæpè morbum penitùs non ſolvere, quemadmodum nec ſudores in iiſdem febribus perpetuò ſalutares ſunt, quia tales evacuationes à natura irritatà ante tempus, materiæ morbificæ malitia plerumque fiunt. Attamen non rarò morbi acuti hæmorrhagia ſolvuntur: ut docuit Gal. *lib.* 3. *de criſ. cap. ultimo*, & paſſim alibi. Quod autem ſanguis per nares excretus, purus ſemper appareat, ratio inde deſumitur, quòd nimirum ille guttatim effluat, ſicque ſtatim refrigeretur, ut partes impuræ ſeparari nequeant, & illæ puriores partes, reliquis permixtæ, rubrum colorem toti maſſæ conciliant. Sanguis verò è brachio detractus, quia aſtatim effluit, calorem in vaſculo diu retinet à quo partes impuræ ſeparantur, ita ut craſſa & fœculenta fundum petat, bilioſa verò & pituitoſa, quæ magis alterata & impurior eſt, ſupernatet: & ita ſanguis impurus ac ſordidus appareat. Contra verò, ſi ſanguis è brachio guttatim effluat, purus apparebit, quia citò concreſcit, antequam partes heterogeneæ à colore ſecerni potuerunt. Imò verò ſanguis copioſè effluens, ſi in pelvi latiore recipiatur, purus etiam apparet, quia citò refrigeratur.

Hæmorrhagiæ nimis copioſæ & vehementes, peſſimè: nam ad convulſionem deferunt. Fit enim aliquando, ut natura copia ſanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & ſupercriſin efficiat, quam Medici ſæpè cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi mala, quia ſymptomatica eſt, & fit, natura ante tempus irritata ad excretionem, à materiè morbificè malitia.

Hæmorrhagia, quæ è directo partis affectæ incidit, bona, contra verò, mala. Sic in hepatis inflammatione, ſanguis effluens è nare dextra, bonus: è ſiniſtra verò, malus. Contra, liene inflammato, è ſiniſtra bonus; è dextra verò, malus; quia omnis bona evacuatio κατὰ ἕξιν deber fieri.

Stillæ Sanguinis paucæ per nares effluentes, malæ: Significant enim naturæ imbecillitatem & malignitatem morbi. Omnis ſiquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur, maximè damnatur ab Hipp. quia major eſt ſecuritas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca & inutilia, ſiquidem concoctioni eſſe intentam tunc temporis arguitur. Quòd ſi ſtilla appareat, ſignum eſt, ante tempus naturam irritari. Stilla tamen die indice prodiens ſignis concoctionis utcumque apparentibus, futuram criſin per hæmorrhagiam die critico ſignificat.

Hæmor-

Hæmorrhagiæ longo tempore perdurantes, hepatis imbecillitatem & refrigerationem, & inde cachexiam atque hydropem portendunt.

Quibus in febribus quartanis sanguis è naribus fluxerit, pravum, Hipp. *Aph.* 87. *sect.* 7. quia, ut docet Avic. sanguinis fluxus in melancholicis & pituitosis noxius, ab eo enim magis refrigerantur.

Quibus febricitantibus sanguis fluxerit multitudo, quacumque ex parte, cùm reficiuntur, alvi iis humectantur, Hipp. *Aph.* 17. *sect.* 4. quia ut docet Gal. *in comm.* calore nativo debilitato ex profluvio sanguinis, neque cibi benè concoqui, neque in sanguinem transmutari, neque distribui possunt per corpus. Et propterea alvos fieri humidiores par est, donec processu temporis vires suas natura recuperarit.

In hæmorrhagiæ curatione, primùm advertendum est, an illa critica sit, vel symptomatica. Critica enim cohibenda non est: sed ad insignem quantitatem sanguis fluere permittendus. Ait enim Avicenna, sanguinem è naribus interdum critica expulsione ad libras quatuor sine virium insigni lapsu profluisse. Idque videtur desumptum è Gal. qui *lib. de præcog. ad Posth. c.* 13. juveni Romano, hæmorrhagia correpto, sanguinem fluere permisit ad libras quatuor cum dimidia, priusquam remedia fluxum cohibentia usurparet.

Quod quidem, ut in valdè plethoricis corporibus aliquando utiliter contingere; ita in aliis vitæ periculum inferre potest. Et certum est criticam hæmorrhagiam, quantumvis opera naturæ fiat, modum non rarò excedere. Natura siquidem sanguinis multitudine gravata, & ad illius expulsionem excitata, modum aliquando tenere non potest, nimiamque evacuationem facit, unde maximam virium dejectionem, & mortem metuere oportet: & tunc cohibenda est, quoties nimirum ex ea notabilis virium infirmitas prodierit.

Sic etiam sanguis, qui sine febre, ex consuetudine fluit, cohibendus non est; sed naturæ arbitrio relinquendus, nisi immoderatior fuerit. Multi enim per hujusmodi hæmorrhagias periodicas, à gravissimis morbis immunes fiunt, in quos earum suppressione incidere consueverunt.

Symptomatica verò hæmorragia cohibenda est. Quod fiet sanguinem ad nares confluentem revellendo, ab iisdem, & vicinis partibus repellendo, venas apertas occludendo, sanguinis motum præposterum inhibendo, & humores actiores, aut tenuiores sanguini permixtos, hæmorrhagiæ causas præcipuas, evacuando, corrigendo, eorumque generationem prohibendo, & facultatem retentricem hepatis & venarum roborando. Quæ omnia sequentibus præsidiis præstari poterunt.

Ac primùm sanguinis missio inter revulsoria remedia principem locum obtinet, quæ maturè celebranda est, antequam vires admodum debiles evaserint, idque è vena brachii è directo partis, à qua sanguis profluit, dextri nimirum, si è nare dextra; vel sinistri, si è sinistra sanguis emanaverit. Et Gal. *lib. de sang. miss. cap.* 11. hujus remedii efficaciam confirmat, asserens se validas sanguinis è naribus fluxiones repentè venæ sectione sedasse. Debet autem detrahi sanguis, & satis larga manu, si vires ferant, & amplo foramine: Quamvis maxima Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum pars aliter censeat, qui angusto foramine, & exigua quantitate sæpius repetita, sanguinem detrahendum esse censeat, sicque revulsionem meliùs fieri. Nam ut sanguini motus contrarius concilietur, vehementiori motu agitandus est, siquidem motus vehementior debiliorem rapit. Ideo quo ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per venam sectam, eò promptiùs è naribus profluentem sanguinem abducit, ita ut non rarò hæmorrhagia vehemens, phlebotomia hoc modo celebrata, sine plethora in instanti fuerit cohibita. Attamen si unica phlebotomia, aliisque remediis inferiùs describendis hæmorrhagia cohibita non sit; illa reiterari poterit pro virium modulo. Tum etiam vena pedis secari poterit, ut revulsio fiat ad distantissima, quæ etiam sæpè plurimùm confert, ut testantur Avicenna, Paulus, & Trallianus.

Post venæ sectionem, vel etiam ante ipsam, fient frictiones & ligaturæ partium extremarum, & cucurbitula satis magna hypochondrio admovenda: dextro, si à narè dextra; sinistro vero, si è sinistra sanguis profluxerit. Galenus enim hæmorrhagiam cohibuit in juvene Romano, cucurbitula hypochondrio admota, sine venæ sectione, ut ipse refert *lib. de præcognitione ad Posthumum cap.* 13.

Non est tamen usquequaque tuta cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni. Sanguis enim tunc temporis effervescens ad hepar, aut lienem nimia copia attrahi potest, & inflammationem in iis partibus efficere. Cujus rei exemplum habetur apud Fabricium Hildanum *obs.* 47. *cent.* 2. de quodam aulico, maxima hæmorrhagia narium laborante, cui præter alia remedia, cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis admotæ sunt. Sanguis quidem substitit; sed inflammatio hepatis sequuta fuit. Cautè igitur agendum est in cucurbitularum admotione regioni hypochondriorum, & ad eam confugiendum non est, nisi reliquis remediis non conferentibus & post iteratas phlebotomias. Copia enim sanguinis in venis imminuta, minus est periculum, ne sanguis nimia copia ad hepar attrahatur, ut inflammationem excitare valeat. Attamen quocumque modo applicentur cucurbitulæ hypochondriorum regioni, sanguinem, & spiritus attrahunt ad illas partes, & sic calorem earum augent, quod adversari videtur sententiæ Hippocratis *Aph.* 13. *sect.* 5. ubi in his, unde sanguis fluit, aut fluxurus est frigidis utendum esse præcipit. Interpretes autem volunt ad ea loca frigida esse admovenda, unde motus sanguinis incipit, qualia sunt hepar & lien.

Forestus commendat cucurbitulas supra pedes, insigni experimento, quod habetur *obs.* 14. *lib.* 13. his verbis: *Vir generosus, sanguinis narium profluvio cum extremè laboraret, neque remedia commodè adhibita juvarent, circiter duodecim libræ sanguinis ex utraque nare per vices effluxere. Cùm ad eum accitus essem, & per integrum diem sanguis effluxisset, ut duas ventosas absque scarificatione, unam supra hepatis regionem, alteram supra lienis locum poneret, mandavi: quibus parum videbatur fluxus subsistere. Verùm post meum discessum, uxor cum videret sanguinem iterum ex utraque nare cum impetu erumpere, & quod ventosæ hypochondriis adhibitæ nullo modo juvarent, alias duas, unam supra pedem dextrum, alteram supra sinistrum affigi jussi, dictu mirum, sanguis præter spem subito restrictus est. Verùm cùm aliquo tempore ventosæ cuti adhærerent, æger in animi deliquium incidit, quare iisdem ventosis detractis, aqua in faciem conspersa excitatus est; mox odore vini recreatus ad se rediit, & à fluxu sanguinis narium, miraculi aut incantamenti instar, præter omnium spem pristinæ sanitati restitutus est.*

Cucurbitulæ etiam scapulis admotæ, tum siccæ, tum humidæ, fluentem sanguinem è naribus retrahunt. Attamen non est usquequaque tutum remedium. Possunt enim a partibus inferioribus ad superiores sanguinem attrahere, & novo fluxui occasionem præbere.

Quidam practici cucurbitulas brachiis admovent supra musculum bicipitem, quibus etiam sanguis ad nares profluens revellitur.

Crato *in consiliis*, inter revulsoria remedia proponit incurvationem digiti minimi, in dextra manu, si ex dextra nare fluit, vel in sinistra, si è sinistra. Cum enim vehemens illa compressio intensum dolorem pariat, ab illo dolore sanguinis retractio fieri potest.

Sed multò potentius sanguis & spiritus ad interiora retrahuntur per animi deliquium, cujus interventu contumaciissimam hæmorrhagiam curatam vidimus in Illustrissimo Episcopo Lodovensi, anno 1629. qui febre maligna laborans, cum renis dextri inflammatione, quæ postmodum in abscessum abiit, die 7. morbi, tam vehementi correptus est hemorrhagia, ut intra quatuor horas sanguinis libras duas excreverit. Sed cùm adhuc sanguis affatim flueret, viresque collaberentur, de hæmorrhagia cohibenda cogitandum fuit, & in hunc finem multa remedia usurpata. Quibus nihil proficientibus, æger se alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, si è lecto surgeret cum tanta virium exsolutione, fore ut in syncopem rueret, eam tamen syncopem cohibendæ hæmorrhagiæ futuram esse perutilem. Ita ferè successit, nam postquam surrexisset, animi deliquium passus, à quo statim excitatus est vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, posteà copiosè dejecit, & postquam in lectum delatus fuisset, sanguis multo minori impetu fluebat, & exhibito sale prunellæ ad ʒ. i. ß. in aqua frigida dissoluto, statim sanguinis fluxus omninò fuit cohibitus; cùm tamen anteà idem remedium & quamplurima alia frustra in usum revocata fuissent.

Quamvis autem animi deliquium à vulgaribus practicis in-

cis inter hæmorrhagiæ remedia non proponatur, habetur tamen apud Hipp. *lib. 3. Epid. sect. 7.* his verbis: *Sanguinis venarum suppressiones faciunt, animi deliquium, figura alterata, interceptio, linimentum intortum, appositio, deliquatio.* Idem quoque docuit Gal. 3. *meth. cap. 5.* his verbis: *Porrò sanguis confluere prohibetur, & propter animi deliquium, & cùm ad contraria revellitur, & cùm ad vicina derivatur, & per refrigerationem tum corporis totius, cum verò præcipuè ipsius partis afflictæ. Notandum tamen est, animi deliquium tantùm convenire, quando sanguis affluit è venis, quæ ad corporis superficiem desinunt, quod innuit Hipp. dum eidem linimenta, deligationes, & alia ejusmodi præscribit.* Quando enim sanguis è partibus interioribus profluit, ut in hæmoptoe; mensium fluxu immodico ut vulneribus partium interiorum, tunc animi deliquium fluxum augere potest, rettacto calore ad interiora, & ad eas partes à quibus sanguis profluit.

Zacutus Lusitanus, *praxis admirandæ, observ. 66.* refert se despetatam hæmorrhagiam, & nullis aliis remediis cedentem appositio cauterio actuali in utraque planta pedum cohibuisse. Quod remedium similem successum habuisse refert in magna sanguinis excretione per os, ex venæ raninæ apertione producta, quæ ab acri catarrho erosa fuerat, & cùm per biduum sanguis ad libras viginti effluxisset, multaque emplastica, & astringentia parti admota fuissent, revellentia & incrassantia remedia, tum etiam narcotica usurpata, cauterio in eadem pedis parte indito, fluxus omninò cessavit.

Revulsionibus prædictis aliquandiu usurpatis si fluxus nihilominus perseveret, ad ea remedia veniendum, quæ fluentem sanguinem repellunt, qualia sunt ea quæ anacollemata vulgò nominantur, fronti & temporibus applicanda quæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigill. sanguinis dracon. thuris, mastiches, & aloes, ana ʒ. j. farinæ volatilis, & pilor. leporis minutim incis. ana ʒ. ß. albumen ovi num. j. succi plantag. & solani ana q. s. cataplasma fronti & temporibus applicandum.

In casu urgente promptissimè parari potest cataplasma ex bolo armeno solo, cum albumine ovi & aceto subacta, fronti ac temporibus appositum.

Efficacissimum etiam paratur cataplasma ex gypso cum aceto subacto, & ad crassitiem duorum digitorum fronti & temporibus admoto. Et si prima applicatio non succedat, iterabitur, & certò curare creditur.

Amatus Lusitanus laudat pileum ex dictis adstringentibus cum oxycrato subactis, capiti raso appositum, quod in summa necessitate tentari poterit.

Fotus etiam fieri potest ex aqua valdè frigida, vel oxycrato fronti & temporibus, cum linteis frequenter immutatis, quamprimùm scilicet calefieri incipiunt. Vel idem fotus fieti potest ex succo plantag. polygoni, equiseti, bursæ pastoris, & similium, addito aceto ad penetrationem.

Ubi notandum, caput non esse aqua frigida perfundendum, neque repellentia fronti admovenda, donec revulsiones sufficientes præcesserint: alioqui sanguis per refrigerantia intrò compulsus, venas quæ in alto sunt, replebit, ut docet Galen. 5. *meth. cap. 6.* atque ita fluxus sanguinis augebitur, calore aucto per antiperistasim, à quo sanguinis motus & impetus adjuvatur, aut si sanguis retineatur, convulsio, apoplexia, dyspnœa, aut alius quispiam gravis affectus excitari poterit.

Solum etiam acetum sanguinem fluentem cohibere potest, si eo frons cum spongia foveatur.

Eadem spongia aceto imbuta, & in nares immissa ad idem est efficax.

Consperso faciei aqua frigida, non solum repellit sanguinem fluentem, sed etiam eundem retrahit ad interiora interventu timoris, qui ex aqua frigida in faciem ex improviso injecta oritur. Quemadmodum enim syncope, ut anteà dictum est, fluxum sanguinis cohibet, propter caloris retractionem ad interiora, eadem ratione timor, à quo simili retractio potest conducere.

Atque ita, quocumque modo excitetur, conferre potest.

Aqua autem frigida, satis magna copia in faciem conjici debet, nempè ad duos, vel tres cyatos per brevia intervalla projectos.

Vulgò etiam usurpatur ad sanguinis impetum ad superiora retundendum, illiusque ascensum prohibendum, fotus cervicis, ex linteo aceto frigido imbuto, quod collo circumduci debet, & frequenter immutari, antequam incalescat.

Idem oxycratum in ore detentum, & sæpè immutatum, sanguinem etiam ad partes superiores confluentem repellit, tum etiam impedit, ne sanguis è naribus ad gulam defluat, quod sæpè contingit.

Ad idem valet acetum instillatum in aurem, quæ nari fluenti vicina est, sic enim vena per quam fluit sanguis, restingitur.

Faba, aut numisma argenteum radici narium inter cilia admotum, & fascia rectè alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibet. Tum etiam animadvertendum est, an in temporibus, aut fronte venæ aut arteriæ tumeant: tunc enim eas numismate aliquo, aut faba sicca per medium in longitudinem secta comprimere, fascia interveniente, optimum & supremum remedium est. Et ad majorem compressionem supra fabam aut numisma, albumen ovi concussum, adjecto gypso & stupa exceptum admovendum est.

Vapor aceti, in laminam candentem affusi, naribus exceptus venas apertas constringit.

Ad idem confert oxycratum naribus frequenter attractum.

Præter repellentia dicta, in usum revocanda sunt, quæ ipsas venas apertas occludere & conglutinare solent. In quem finem multa remedia in nares immitti cõsueverunt.

Galenus *lib. de paratu facilibus, c. 13.* thus & aloem in pulverem redacta albumine ovi excipit, & cum linteolo, aspersis prius pilis leporinis, in nares immittit.

Vel turunda in hunc modum parari potest.

℞. Thuris, aloes, sanguin dracon. farinæ volatilis, telæ aranearum, & pilorum leporinorum minutim incisorum ana ʒ. ß. Excipiantur succo plant. & gossypio, fiantque turundæ in nares frequenter immittendæ.

Idem pulveres in nares insufflari poterunt. Cui etiam usui maximè conferre testantur practici magni nominis, cinerem testarum, ovorum & chartarum. Verùm, circa horum pulverem usum, observandum est, dum illi administrantur, os aqua frigida plenum esse debere; ne medicamentum ad os per palatum transferatur.

Potenter etiam sanguinem fluentem cohibet gossypium attramento infectum, quod in thecis scriptoriis asservari solet, si aliquantulum expressum, & in turundæ figuram efformatum in nares immittatur.

Idem gossypium atramento imbutum, & fronti admotum cum fascia, fluentem sanguinem potenter sistit.

Tandem hæmorrhagia prædictis remediis, tum etiam infrà proponendis pertinaciter obsistente, ad escharotica veniendum est, quæ venarum extremitates apertas comburendo crustam inducunt, & sanguinem inhibent. In iis tamen magna cautio adhibenda est, quia dum escharа decidit, vasorum apertio plerumque renovatur, & sic fluxus redintegrati solet.

Inter escharotica autem principium obtinet vitriolum ustum, quod præterquam quod escharam inducit, ad quemvis sanguinis fluxum cohibendum est efficacissimum.

Si mitius remedium habere desideres, vitriolum aliis permiscendum est, in hunc modum.

℞. Gallarum ℔. ß. aluminis quartarium j. Comburantur, & calcinentur, fiatque pulvis in naris profundum demittendus. Vel

℞. Boli armenæ, sang. dracon. thuris, aloes, gypsi, vitrioli usti; sarcocollæ, mastiches, an. ʒ. j. Fiat pulvis subtilissimus.

Vitriolum album mitiùs operatur, quàm vitriolum ustum, neque valdè escharoticum est, hæmorrhagiam tamen potenter cohibet, orificia venarum constringendo, si in nares cum turunda ex gossipio confecta immittatur.

Remedia verò, quæ sanguinis motum cohibendo, refrigerando, inctassando, & veluti coagulando, hæmorrhagiam cohibent, in hunc modum præscribi possunt.

℞. Salis prunellæ ʒ. j. trochiscorum de carabe ʒ ß. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati; an. ℈. j. syrupi de rosis siccis ʒ. j. aquæ plantag. ʒ. iij. fiat julep. qui detur bis, aut ter in die.

℞. Conservæ rosatum & mivæ cydoniorum an. ʒ. j. trochiscor. de spodio & de terra sigillata, an. ʒ. j. coralli præparati & cornu cervi usti, ad ℈. j. Fiat opiata de qua capiat ad magnitudinem castaneæ bis, aut ter in die.

Oxycratum satis copiosè sumptum hæmorrhagiam efficaciter sedat.

Exteriùs verò, ad sanguinem refrigerandum, illiusque motum cohibendum, aqua frigida, vel oxycratum variis partibus applicanda sunt: sicque aqua frigida brachiis affundenda, pedes in aquam frigidam immergendi, testes oxycrato frigido fovendi, tum etiam sursum, propterea quod vena cava eam regionem occupat, & ita sanguis in ea fervens refrigeratur.

In maximo autem fervore sanguinis qui prædictis cohiberi nequit, quidam practici totum corpus oxycrato irrigant, vel in balneum frigidum demittunt, quod tamen, jam debili ægro existente, periculo non vacat.

Optimum etiam est hepar & lienem epithemate refrigerante, vel etiam oxycrato tepido fovere, ad sanguinis ebullientis fervorem temperandum.

Denique in contumaciſſimo affectu, & aliis remediis non cedente, ad narcotica veniendum est, quæ omnem tum fluxionem, tum evacuationem, & quemcumque humoris motum citissimè cohibent, & inter cætera laudanum ad gr. ij. iij. vel iiij. exhibitum, principem locum obtinet.

Cavendum tamen est, ne ægro valdè debili exhibeatur, periculum enim est ne calor nativus admodum debilis, narcotica vi omninò suffocetur.

Syrupus de papavere idem præstare poterit ad ʒ. i. in julepo adstringente, hora somni exhibitus.

Tandem specifica remedia, quæ scilicet proprietate occulta sanguinem fluentem cohibent, multa ab auctoribus proponuntur, quorum præcipua & frequenti usu comprobata sunt quæ sequuntur.

Succus urticæ miris laudibus effertur ad quemlibet sanguinis fluxum ex quacumque parte prodeuntem, maxima efficacia cohibendum; & ideò tum per os exhibetur ad ʒ. iv. semel atque iterum; tum per nares attrahitur; tum fronti & temporibus admovetur, in formam cataplasmatis cum farina subactus, vel tota urtica contusa dictis partibus admovetur. Nonnulli asserunt radicem urticæ in ore detentam sanguinis fluxum statim constringere.

Fimus porcinus inter præstantissima specifica etiam recensetur, si adhuc calens fronti & temporibus admoveatur vel olfaciendus præbeatur, vel siccus in nares immittatur. Posterioris formula talis esse poterit.

℞. Stercoris porcini exsiccati ʒ. iiij. pulveris rosar. ad fœtorem auferendum ʒ. ß. Excipiantur succo plantag. in eoque intingatur bombax in nares immittendus.

Laudatur etiam ab auctoribus stercus asininum eodem modo usurpatum, ut de porcino diximus. Et narrat Rodericus à Castro *lib. 1. de morbis mulierum, cap 5.* Medicum quendam septuagenarium, hæmorrhagiæ maximè obnoxium, stercus asininum modicè exsiccatum in capsula semper gestare solitum, cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim si succo urticæ commixtum, & si siccum, aut recens per se naribus adhibeatur.

Zacutus Lusitanus *lib. ult. praxis Historiarum, c. 2.* stupendam narium hæmorrhagiam, septuagenario excarni & debili, se hoc remedio curasse refert, cui reliqua remedia frustrà administrata fuerant, & septendecim sanguinis libræ effluxerant. Stercus itaque asininum in exactissimum lævorem redactum omni juri potuique permiscebat, ex eodem tabellas cum saccharo efformabat; ægroque edendas præbebat cum aqua chalybeata; quo auxilio solo septem dierum spatio æger à fluxu salvus evasit.

Sanguis per nares effluens non solùm apud vulgus commendatur, sed etiam à quibusdam Medicis præstantissimis probatur, tanquam specifica vi hæmorrhagiam cohibens, eumque frigunt in sartagine, ægroque inscio eumdem exhibent. Tum etiam olla figulina exustum & in pulvetem redactum, cataplasmatis adstringentibus supra propositis admiscent.

Alii laudant pulverem limacum cum crusta combustorum, alii pulverem ranarum etiam combustarum, in nares immissum. Alii Comp. Sperniol. Crollii.

Refert Pereda vetulam quandam Monspessulanam, sola menta naribus imposita, sanguinis profluvium è naribus trium dierum curavisse.

Inter cætera autem remedia præstantissimum est, & nobis frequenti usu expertum, spica nardi in tenuissimum pulverem redacta, & ad ʒ. j. cum jusculo, aqua plantaginis aut alio liquore exhibita, non solum enim specifica vi, sed etiam hepar roborando, sanguinis fluxum cohibet.

Finkius testatur, bufonem exsiccatum, pulverizatum in sindone rubra, axillis suppositum, vel manibus retentum ut incalescat, sanguinem statim figere, eumque velut Gorgonis conspecto capite statim rigescere. Alii bufonem sub diu suspendunt, donec caro universa absumpta sit, os femoris denudatum servant, idque nari inditum, hæmorrhagiam in instanti cohibere asserunt.

Dum remedia prædicta in usum revocantur, de omnimoda causæ ablatione cogitandum est, quæ ut plurimum esse solet humor tenuis, serosus, aut biliosus in sanguine redundans, eique motum præposterum concilians, naturamque ad illius excretionem irritans, unde fit ut humore illo evacuato, & sanguine repurgato, natura eum tanquam amicissimum, & familiarissimum, ac vitæ thesaurum retineat, neque ampliùs excernat. Ideò purgatio instituenda est, bis terve iterata, si opus fuerit, ex purgantibus adstrictione præditis, & refrigerantibus composita, in hunc aut similem modum.

℞. Tamarindor. ʒ. ß. fol. plantag. M. j. Coquantur ad ʒ. iv. In colat. infunde rhabarbari electi ʒ. j. myrob. citrin. ʒ. ß. spicæ nardi gr. vij. In express. diss. syrupi rosacei ʒ. j. rhabarb. pulv. ℈. j. Fiat potio.

In affectu inveterato & frequenter recurrente, talis purgatio semel in septimana repetita erit efficacissima, & interim julepi astringentes post singulas purgationes, vel opiatæ per aliquot dies exhiberi poterunt. Opiata suprà descripta huic usui inservit. Julepi verò in hunc modum concinnari poterunt.

℞. Radicum bistortæ & consolidæ majoris, ana ʒ. i. fol. plantag. centinodiæ, herniariæ, fumariæ, ana M. i. sem. 4. frigid. major. ana ʒ. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. diss. sacchari albi ʒ. iii. Fiat julep. pro iii. dosibus matutinis.

Loco juleporum vel opiatæ, aut post eorum usum per aliquot dies continuatum, syrupus usurpari poterit ex succo urticæ cum saccharo partibus æqualibus compositus, & ad cochlearia duo, singulis diebus manè exhibitus.

Neque sufficit causam hæmorrhagiæ præsentem auferre, scilicet peccantem humorem evacuare; sed etiam nova illius generatio impedienda est, viscera roboranda, eorumque intemperies corrigenda, præcipuè hepatis, in quo humores illi generari consueverunt. Atque ita julepi refrigerantes supra præscripti, huic usui inservient, tum etiam tinctura rosarum, ad hepar refrigerandum, & maximè roborandum efficacissima est. Exteriùs verò epithemata eidem parti admoveti possunt, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. plantag. portulacæ, acetosæ, cichor. ana ʒ. iiii. sem. portulacæ acetosæ, cichor. ana ʒ. i. trochis. cor. de caphura & santali citrini, ana ʒ. ii. aceti. ʒ. ii. Fiat epithema.

His etiam addi poterunt omnia remedia, quæ pro calida hepatis intemperie curanda descripta sunt.

Interdum etiam calida lienis, aut renum intemperies, huic affectui præbet originem, & tunc refrigerantia medicamenta his etiam partibus admovenda sunt.

His omnibus accedere debet idonea victus ratio, quæ ab ipso curationis principio sedulò instituenda, atque ita primùm aer in quo decumbit æger, frigidus fit, & si tempus sit æstivum, alteretur, irrorando pavimentum aceto & aqua rosacea, tum sternendo folia vitis, salicis, nymphææ, & similia.

Cibi sint incrassantes & pauci nutrimenti, ut pedes vituli, arietis, hœdi & aliorum animalium oryza, caseus recens & pinguis, ova indurata, & similia. Fructus acerbiores astringentes, aut aciduli ex usu esse poterunt, ut pyra, cydonia, mespilla, sorba, & condimenta ex succis granatorum, limonum, arantiorum, acetosæ. Quidam laudant usum lentium in aceto decoctarum; quia astringendi & incrassandi sanguinis, ejusque acrimoniam retundendi vim obtinent. Abstineat æger, saltem in principio morbi, dum vires adhuc non sunt debiles, à vino, carnibus; & ovis sorbilibus & tremulis; quæ copiosiorem & liquidiorem sanguinem generant.

Alimenta autem liquida præsente sanguinis fluxu, & sorbilia, quantum fieri potest, exhibenda sunt, ut jusculà refrigerantia, hordeata, avenata, & oryzata cum aqua, non jusculo parata. Masticatio enim hæmorrhagiam promovet. Si vires sint debiles, jusculà carnium, & panatellas exhibere oportet, in quibus amylum sine calce paratum, aut gummi arabicum dissolvantur.

Potus sit aqua chalybeata, & omnes cisii in ea decoquantur, quæ quidem utilior erit, si radices urticæ ptiùs in ea incoctæ fuerint.

Quies totius corporis imperetur, ita ut æger nec ambu-

let,

let; nec tussiat, nec vociferetur, nec loquatur; motus enim linguæ, & maxillarum, sanguinis fluxum commovet.

Teneat caput detectum, & oculos clausos, ne sanguinem fluentem videat, quoniam illius conspectus, mota imaginatione, sanguinem commovet.

Vigiliæ immodicæ maximè vitentur, quia sanguinem acriorem, biliosiorem, ac fluidiorem efficiunt. Somnus contrà humores contemperat, eorumque motum cohibet.

Denique animi pathemata vitentur, quæ sanguinem sursum impellunt, ut ira, risus & gaudium.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER QUINTUS.
DE AFFECTIBUS LINGUÆ.

PRÆFATIO.

LINGUA tum gustus, tum loquelæ instrumentum est. Utraque actio læditur per tumores varios, qui linguæ adnasci consueverunt. Speciatim verò unaquæque actio à peculiaribus causis imminuitur, aboletur & depravatur. Quæ omnia ut sigillatim describantur, quintus hic liber in quatuor capita distinguendus est, quorum primum erit de inflammatione, aliisque linguæ tumoribus. Secundum erit de ranula sub lingua, quælicèt ad tumorum genus pertineat, seorsim tamen tractanda est, quòd diversissimam à reliquis tumoribus curationem desideret. Tertium erit de gustu læso. Quartum denique de paralysi linguæ, aliisque multis illius læsionibus.

CAPUT I.

De linguæ inflammatione, aliisque ejusdem tumoribus.

QUemadmodum omnes corporis partes, præcipuè carnosæ, inflammatione affici consueverunt, sic etiam lingua eadem aliquando tentatur, ex sanguinis in eam affluxu, qui prout vel purus ac syncerus, biliosus, pituitosus, ac melancolicus est, phlegmonem veram, aut eandem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam producit, quæ interdum etiam ad suppurationem desinit. Cujus rei exemplum habetur apud Forestum *obs.*24. *lib.* 14. cujusdam cerevisiarii, qui ingentem linguæ inflammationem patiebatur, qui in suppuratum abiit.

Patitur etiam lingua, idque multò frequentiùs tumorem mollem & laxum, ac purè œdematosum, ex pituitæ à cerebro in eam affluxu. Cujus exemplum proponit Gal. *lib.*14. *meth. c.* 8. in quodam homine, cui lingua ita tumefacta erat, ut ore contineri non posset.

Interdum etiam lingua in magnitudinem excedentem excrescit, quæ tamen neque sub œdematis, aut scirrhi, aut alterius cujusvis tumoris genere collocari potest, ut docet Galen. *lib. de diff. morb. cap.*9. se cujusdam linguam vidisse, quæ in ingentem molem excreverat absque ullo doloris sensu: neque enim prementi manui cedebat, neque dolore infestabatur, sed nudum linguæ incrementum erat ipsius substantia nullo modo vitiata, quod ex nimia copia utilis alimenti ejus in substantiam conversi acciderat. Ejusque rei exemplum proponit Claudinus *consult.* 9. puellæ 12. annos natæ, cujus lingua in tumorem excreverat, qui neque ad œdema, neque ad scirrhum referri poterat, quoniam indolens erat, nec prementi manui cedebat, ut fovea remaneret, nec sensu naturali carebat; cujus prima origo fuerat ex violenta frænuli linguæ diruptione, cujus dolore sanguis ad partem attractus fuit, & continua postmodum ejusdem transmissione tale incrementum productum. In hoc autem casu peculiariter notat Claudinus, tumorem illum vespere decrescere, manè verò augeri, & semper livescere. Quorum eventuum rationem reddit, quoniam in coctione & assimilatione sanguinis illius, alioquin pituitosi (qualis in pueris ob ætatem humidissimam & ingluviem generatur) multi flatus, potissimum autem per noctem, retracto & coacto calore concitantur, qui linguæ tumorem augent. Per diem verò ob motum linguæ, & ambientis aeris calorem dissipantur, unde tumor parum decrescit. Lividitatem refert ad aerem ambientem, in quo lingua continuò versatur: ab illius enim frigiditate sanguis ad superficiem linguæ affluxus, antequam assimiletur, concrescit aliquo modo, & sic lividitatem contrahit, à frigore enim sanguinem nigrescere scribit Galen. 3. *de sympt. causis*, *c.* 2. quod tamen in aliis corporis partibus non contingit, quoniam ad illas ea sanguinis tantum portio quæ pro nutritione sufficit sed non superfluit, amandatur.

Horum tumorum diagnosis difficilis non est, quandoquidem magnitudo aucta præter naturam, visui subjicitur. Tumorum autem differentiæ ita distinguuntur. Si fuerit inflammatio, adest dolor & caliditas in lingua, tum etiam rubedo, qua etiam facies aliquantulum inficitur. Si verò à pituita tumor duxerit originem, lingua albicat, multumque pituitæ effluit, cujus sapor dulcis, aut insipidus est. Si nudum sit linguæ incrementum, aliorum tumorum, ac vitiosorum humorum signa non adsunt.

Quod ad prognosin attinet, tumores linguæ ut plurimùm vitæ periculum non afferunt, nisi in tantam molem excreverit, ut inde suffocatio metuenda sit, aut ex humore quodam maligno atque atrabilario ortum duxerint; unde cancrosus tumor generari potest, quod duritie, lividitate ac dolore pungitivo internoscitur.

Curatio inflammationis linguæ revellentibus ac repellentibus remediis inchoanda est, atque ita primùm præmisso clystere laxante, venæ sectio celebranda est, & sanguis satis magna quantitate detrahendus, pro virium modulo.

Mox cucurbitulæ cum scarificatione scapulis admovendæ.

Postmodum gargarismata refrigerantia ac repellentia usurpanda, & inter cætera commendatur à Gal. 11. *meth. c.* 8. succus lactucæ, quo lingua frequenter abluenda est. Vel magis compositum gargarisma parari poterit ex decocto plantaginis, solani, lentis decorticatæ, & cortic. granatorum, addendo syrupum de rosis siccis, vel diamorum.

Post venæ sectionem, purgatio etiam instituenda ex medicamento ex calagogis & plegmagogis composito, quandoquidem pituita è capite defluens ad horum tumorum productionem particulariter saltem concurrit.

Sedata fluxione evacuantibus, revellentibus, ac repellentibus remediis, humoris parti impacti derivatio mollienda est, & in hunc finem venæ sub lingua aperiendæ, quod si fieri non possit, propter linguæ magnitudinem, cucurbitula sub mento cum scarificatione erit admovenda.

Si tumor ad suppurationem desinat, promovenda erit ficu per medium secta frequenter admota, vel gargarismate ex decocto hordei, malvæ, violar. ficuum passularum, seminum cydoniorum, & fœnugræci composito, addendo syrupum violaceum & jujubinum.

Facta suppuratione, si abscessus sponte non aperiatur, scalpello aperiendus est. Mox ulcus detergendum decocto hordei, agrimonii, plantag. cum melle rosaceo.

Tumor verò mollis & laxus è pituitæ influxu oriundus curatur primùm revulsione facta per phlebotomiam, si æger sanguine abundet, deinde purgans medicamentum satis vehemens est exhibendum, quales sunt pilulæ cochiæ minores ex aloe, scammonio, & colocynthide paratæ, quæ à Galen. feliciter usurpatæ sunt in quodam sexagenario 14. *meth. supra citato*. Quod si æger pilulas deglutire nequeat, medicamentum componi poterit ex senna, agarico, diaphœnicone, & similibus.

Post hujusmodi evacuationes, refrigerantia & repellentia in principio admovenda sunt, quemadmodum in inflammatione dictum est. Et Galenus *loco citato*, dictum sexagenarium oris collutione ex solo lactucæ succo post purgationem usurpata, sanavit.

Potest etiam utiliter linguæ collutio fieri ex succo limonum, granatorum, acetosæ, & plantaginis: quandoquidem prædicti succi non solùm frigiditate sua repellunt, sed etiam acetositate humiditatem linguæ impactam educunt.

Utiliter etiam lingua illinetur oxymelite simplici, cui in augmento addi poterit parum zinziberis, salis gemmei, aut ammoniaci.

Collui etiam os poterit decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *historiæ Medicorum principum*, *obs.* 47. in casu valdè præcipiti, ubi linguæ tumor in molem ingentem excreverat, ut inde suffocatio metuenda videretur, vacuantibus ac revellentibus remediis frustra tentatis hirudines quatuor linguæ, affixit, & brevi tempore copiosa sanguinis vacuatione sequuta, ipsa exilis tenuisque facta est, & sic æger à periculo evasit.

Idem Zacutus *obs.* 48. *ejusdem libri*, decem annorum puero ex catarrhosa fluxione linguæ tumore ingenti laboranti, ut ipsius ore contineri non posset, post revulsiones per venæ sectionem, cucurbitulas scarificatas, & acres clysteres, cum linguæ tumor mollis, laxusque esset profundis linguæ scarificationibus usus est, moxque aqua salita linguam ablui jussit, unde tanta aquosi humoris vacuatio facta est, ut illicò sanitatem æger recuperaverit. Quam observationem è Joachimo Camerario desumpsit, qui libro observationum suarum narrat, quendam tumente lingua suffocatum, ipsam sibi acuto cultello decussatim incidisse, multoque sanguine effluente fuisse persanatum.

Denique tumor linguæ carnosus, seu linguæ incrementum nimium, ex superflua ipsius carne proveniens licèt curationem suscipere non posse videatur; illa tamen à Claudino proponitur, *loc. cit.* per operationem chirurgicam: ut scilicet, quidquid linguæ superfluum est, cultello abscindatur, adhibitis priùs præparationibus necessariis, quæ omnia dicto loco susè ab eo describuntur.

CAPUT II.

De Ranula sub lingua.

QUamvis superiori capite varii linguæ tumores à nobis expositi sint; unus tamen adhuc explicandus superet; qui βάτραχος Græcis, Ranula Latinis nominatur. Cùm enim illa naturam à prædictis maximè diversam obtineat, ac diversum planè curandi modum requirat; satius esse diximus, peculiari capite illius descriptionem exponere.

Est autem Ranula tumor, qui sub lingua colligitur, in ea parte, qua illa vinculo alligatur. Et tantus ut plurimùm apparet tumor, ut dentes inferiores superet: prima autem media, dexteram tumoris partem à sinistra dirimente, ranæ posteriorem partem refert, unde affectui nomen. Alii verò Batrachum inde dictum existimant, quòd eo affecti loquelæ impedimentum patiantur, & non nisi coaxando loqui possint, ranarum instar. Ad œdematis aut meliceridis naturam accedit, è quo aperto materia profluit, ovi candido, aut melli persimilis. Et cùm dicta materia in folliculo continuatur, ideò inter Melicerides à nonnullis reponitur. In iis folliculis interdum calculus inventus est, ut plurimorum auctorum observationibus constat, quas collegit Schenkius, *obs.* 388. *lib.* 10.

Diagnosis hujus affectus difficilis non est. Dum enim sublevatur lingua, quædam veluti carnositas laxa & mollis sub ea continetur; & ab utraque parte ligamenti quædam prominentia sphærica, cicetis, vel fabæ, vel interdum castaneæ magnitudinem æquans, conspicitur.

Periculo vacat ut plurimum hic affectus. In pueris tamen aliquando suffocationis periculum intentat, propter asperæ arteriæ & laryngis viciniam. In adultis etiam, si dolor & febris adsint, vitæ periculum affert, quandoquidem in anginam degenerare potest. Periculosa etiam est Ranula, quæ nigra, aut fusca, & dura est, ad cancri naturam accedens, & illa non est attingenda.

Ad curationem hujus affectus, primùm causa antecedens auferenda est venæ sectione & purgatione, ægrotantis naturæ & ætati accommodata. Et si affectus sit inveteratus, ad cauteria & decocta sudorifica veniendum est.

Postmodum topicis medicamentis resolutio tumoris tentanda est in hunc modum.

℞. Cortic. granat. hyssopi sicci, salis commun. ana ʒ. ij. Fiat pulvis sub lingua detinendus, & frequenter iterandus. Refert Forestus puellam 12. annorum, intra biduum fuisse curatam hoc solo remedio, cujus auctor est Nicolaus Florentinus, qui in adultis loco salis communis utitur sale ammoniaco, quod magis penetrat, & potentiùs dissolvit. Forestus verò in studioso quodam prædictum pulverem sale communi paratum usurpavit; tùm etiam decoctum ex balaustiis, alumine, & gallis, æquis partibus paratum, ac denique parrem sale tosto & gemmæ fricari jussit, & æger curatus est sine operatione chirurgica, quòd rarissimè solet contingere; quia tumores isti ad naturam abscessuum accedunt, & in quodam veluti folliculo continentur, ita ut discussa quadantenus materia contenta, iterum repleatur.

Si discutientibus remediis rumor curari nequeat, ad illius apertionem veniendum est, quod ut plurimum faciendum: rarissimè enim per resolutionem curatur.

Apertio autem exiguo foramine facienda non est, quia materia, folliculo contenta iterum colligitur, & folliculus impletur, cui rei maximè conducit summa partis laxitas, & mollities recipiendis excrementis maximè idonea. Sed per summum tumorem, longissima sectio facienda est in utraque eminentia, ut tota materia simul effluat. Posteà ulcus abluendum est primùm lenientibus, ut decocto malvæ; posteà verò detergentibus, ut vino albo cum melle rosaceo, aut diamoto, ac demum oxymelite, donec purum appareat ulcus, & folliculo liberum. Ac denique ad cicatricem inducendam, vino nigro, in quo alumen dissolutum sit, os frequenter colluendum.

Forestus similem abscessum curavit in quadam muliere rustica, sectione utrinque facta, & postmodùm ore frequenter colluto posca, cui exiguum salis admixtum fuerat.

Si affectus sit inveteratus, & ulcus prædictis remediis exsiccari nequeat, tangatur oleo sulphuris bis in die, temperato tamen cum aqua rosacea, ita ut ad unam guttam olei quinque vel sex guttæ aquæ rosaceæ misceantur; ita enim intemperies corrigetur, & exsiccabitur pars, quæ ad roborationem vino nigro, admixto alumine, sæpè abluenda est. Si post hæc remedia debitè usurpata morbus redeat, ad cauterium actuale veniendum est, cujus administrationem docet Paræus *lib.* 7. *cap.* 5.

CAPUT III.

De gustu læso.

GUstus, quemadmodum reliqui sensus, omnesque corporis actiones, tripliciter læditur; imminutè, abolitè, & depravatè. Imminuitur, cùm sapores remissos vix percipit, intensos verò remissè. Aboletur, cùm prædictos sapores, sive intensi sint, sive remissi, nullo modo sentit. Depravatur denique, cùm objectum alieno sapore infectum judicat.

Imminutionis & abolitionis gustus causæ eædem sunt, magnitudine tantùm differentes. Si enim leviores sint, gustum imminuunt: si graviores, abolent. Et illæ causæ sunt, vel defectus spiritus animalis in ipsa parte, vel nervi à tertio pari in linguam translati intemperies, vel lingua ipsa aliquo affectu præternaturali afflicta.

Spiritus deficiunt, vel ob sui penuriam, ut in moribundis; vel propter obstructiones nervorum tertii paris, per quod defetuntur; vel propter tumorem in ea cerebri parte genitum, à qua nervi oriuntur.

Lingua vel humida & pituitosa materia obducitur; vel tumoribus, pustulis, aut ulceribus afficitur; & hinc propria illius actio, seu gustus, imminui, vel aboleri potest.

Gustus depravatur, quando lingua vitioso aliquo humore inficitur, ut in febribus sæpè contingit, cùm bile infecta lingua, omnia quæ gustantur, amara esse judicat. Alias pituita salsa, vel humore melancholico imbuto, omnia salsa vel acida judicat. Objecta enim externa, linguæ admota, viticsum ipsius succum commovent, qui tunc temporis linguam magis feriens saporem suum in eam fortius imprimit: & ita, quæ gustantur, tali sapore infecta videntur. Contingit tamen non rarò, linguam succorum in se contentorum sapores percipere, etiam si nullum objectum externum ipsi admoveatur ut docet Gal. 1. *de sympt. causis*, *cap.* 4. Et quotidiana confirmatur experientia in febricirantibus, quorum lingua bile perfunditur: quæ si valdè amata sit continuum amarorem in lingua persentiunt, licet nihil extrinsecum deguste tur.

Causa-

Causarum prædictarum diversitas ex saporum varietate, & linguæ ipsius dispositione cognoscitur. Dulcis enim sapor, & linguæ rubedo, sanguinem significant: amaror & color flavus, bilem: albedo cum dulcedine, pituitam: color fuscus & aciditas, melancholiam. Sapor abominabilis, pravos humores in ventriculo contineri ostendit. Pustulæ tumores & ulcera, oculi patent. Ac denique, si nulla in lingua permutatio appareat, & gustus imminuatur, aut aboleatur; in cerebro, vel nervis causam latere censendum est.

Curatio admodum varia est, pro varietate causarum. Et ideò si in cerebro vel nervis affectus lateat, illi remedia aptanda sunt, præsertim ea, quæ ad paralysis curationem præscribi solent. Cùm verò à pravis humoribus gustus depravatur, illud symptoma ut plurimum ab aliis morbis dependet: præcipuè verò ferbibus, quibus curatis, illa etiam symptomata tolluntur.

Si à tumoribus lædatur gustus, illius curatio ex dictorum tumorum curatione dependet, quæ suprà proposita est.

Si denique à pustulis, aut ulceribus linguæ affectus oriatur, curatio horum affectuum instituenda est per venæ sectionem, purgationem humorum acrium, quibus accedant topica refrigerantia & adstringentia, & exsiccantia, ad gargarismatis formam redacta, & si ulcera sordida sint, abstergantur melle rosaceo, addito oleo sulphuris aut vitrioli, ea quantitate, quæ linguam moderatè feriat. Vel etiam ad potentiùs exsiccandum, oleis prædictis puris & impermixtis, pars affecta semel atque iterum tangenda est. Sic enim aphthæ, omniumque oris & linguæ ulcera certissimè sanantur.

CAPUT IV.

De Paralysi linguæ, ejusque motu læso.

ACtio linguæ præcipua, loquela est. Ea aboletur, imminuitur, & depravatur à variis causis, quæ ad morbos similares, organicos, vel communes referuntur. Quod ad similares attinet; humida intemperies, cum materia conjuncta, linguam molliorem & laxiorem efficit, ut motus suos liberè exercere nequeat: Siccitas etiam nimia loquelam vitiat, ut in febribus contingit. Morbi verò organici sunt, magnitudo aucta, ut de tumoribus antea dictum est, qui liberum linguæ motum impediunt; figura vitiata, ut si lingua brevior ex nativa conformatione, aut præcisione apicis illius; aut si fræno seu vinculo suo arctiùs alligetur; & obstructio nervorum septimi paris, qui ad musculos linguam moventes deferuntur. Morbi denique communes sunt solutiones continui, seu vulnera ejusdem partis.

Nimia linguæ humiditas balbutiem efficit, qua affecti litteram R. pronunciare nequeunt. Ea nativa est in pueris, qui ob nimiam humiditatem hoc affectu laborant, ab eoque liberantur ætatis progressu, quo superflua illa humiditas absumitur. In quibusdam verò intemperies humida tota vita perseverat, & illi perpetuò balbi remanent, de quibus agit Hippocr. *Aph.* 32. *sect.* 6. his verbis: *Balbi ab alvi profluvio diuturno maximè capiuntur*. Galenus *in comm.* dicit, eos qui natura balbi sunt, aut cerebrum habere humidum, aut linguam, aut utrumque, & à cerebro humido multas profluere humiditates, quas in ventrem delabi par est, unde alvi profluvia. Lingua verò admodum humida natura existente, & ventriculum talem esse par est, (ut qui alteram tunicam communem habet cum lingua,) imbecillemque ex humiditate. Ventriculi autem humidi propria passio est diuturnum profluvium.

Attamen Avicenna propositæ doctrinæ adversari videtur dicens *fen.* 1. *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 18. balbos esse maximè dispositos ad melancholiam, cùm tamen melancholia à sicciori cerebri intemperie procedat. Conciliatur tamen illa contrarietas, dicendo: Per balbos seu traulos Avicennam intelligere non balbos propriè dictos, qui litteram R. pronunciare nequeunt; sed eos, qui linguæ hæsitantia laborant, quive eandem syllabam multoties repetunt, antequam dictionem proferant. Hæc enim linguæ hæsitantia ex calido & sicco cerebri temperamento oritur, in quo adeò promptæ fiunt cogitationes, ut linguam præcurrant, ejusque motum præcipitent, unde conturbatio ipsius atque hæsitantia exoritur. Prædicta autem balbuties, à nativitate contracta, incurabilis est.

In quibusdam verò balbuties accidentaria contingit à catarrho; & copioso humoris pituitosi defluxu in fauces & linguam, quæ evacuatione, revulsione, & derivatione humoris influentis, tum etiam capitis roboratione & exsiccatione curatur. Cùm autem remedia, propositas indicationes adimplentia, paralysi linguæ jam describendæ conveniant, ex illius curatione erunt repetenda.

Ad linguam deferuntur duo nervorum paria, tertium videlicet ad gustandi & sentiendi actionem exercendam; & septimum ad loquelam, & linguam variis modis movendam. Ex horum igitur nervorum, qui à septimo pari oriuntur, obstructione & relaxatione, paralysis linguæ procedit, quæ est privatio, aut imminutio motus illius partis. Eaque succedere consuevit frequenter apoplexiæ; cerebro ipso secundùm posteriorem partem humore pituitoso inhibito: Et tunc aliæ quoque partes, & plerumque dimidia corporis pars, paralysi tentantur. Interdum tamen solitaria est, nervis tantùm, aut musculis linguam moventibus, humore pituitoso inhibitis & repletis. Ex præcisione etiam eorum nervorum linguæ paralysis generari potest, cujus rei exemplum habetur apud Avic. *fen.* 6. *lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 12. his verbis: *Quidam homo jam ventosatus fuit; & percussus est cum scalpello villus nervi, in substantia panniculi conjuncti cum lingua, quare molificata est lingua*. Has autem cucurbitulas in cervice & juxta occiput admotas fuisse, conjiciendum est; cùm enim nervi linguam moventes à principio spinali medullæ oriantur, quæ est in occipitio, ex profundiori scarificatione cujuspiam illius rami præcisionem contigisse certissimum est.

Quamvis autem materia hunc affectum producens pituitosa sit; interdum tamen crassior & frigidior, interdum tenuior & calidior esse consuevit, pro ratione humorum in corpore prædominantium, quorum diagnosis proponitur ab Avicenna *fen.* 6 *lib.* 3. *tr.* 1. *cap.* 6. his verbis: *Et quandoque significat, quod materia sit sanguinea, rubedo linguæ, & caliditas ejus. Et quandoque significat, quod materia sit subtilis & aquosa, multitudo cursus salivæ aquosæ, & paucitas juvamenti ex resolutivis, & juvamentum ab eo, in quo est stypticitas.*

Affectus iste, si à cerebri vitio dependeat, & apoplexiæ sit consectarius, ita ut aliæ quoque partes afficiantur, rarò curationem recipit, præsertim si æger ætate provectior fuerit. Si verò simplex & solitarius fuerit, curationem recipit, idque multò facilius, si æger in ætate florente constitutus fuerit.

Curatio Paralysis linguæ perficitur ablatione causæ antecedentis, humoris scilicet in cerebro redundantis; & discussione ac resolutione causæ conjunctæ, humoris scilicet nervis linguam moventibus impacti, & imbibiti.

Causa antecedens eliminabitur iis remediis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Ac primùm purgatio instituetur potione aut pilulis dicto loco propositis. Mox si sanguis redundare, & affectus causa principalis vel adjuvans esse videatur, detrahendus est quantitate, quæ viribus & ætati conveniat. Postmodum apozema cephalicum exhibendum. Et si affectus contumax esse videatur, ad diætam sudorificam transeundum est; quorum omnium formulæ dicto loco propositæ sunt.

Post universales evacuationes, ad materiæ morbificæ derivationem deveniendum est, per cucurbitulas & vesicatoria posteriori parti admota; tum etiam cauterium occipiti inustum. Avicenna cucurbitulam sub mento affigit, quod etiam à recentioribus probatur.

Vena etiam sub lingua utiliter aperitur, præmissis evacuationibus universalibus, ad derivationem humoris musculi linguæ imbibiti.

Ad discutiendum verò & extrahendum eundem humorem, gargarisma sequens frequenter usurpabitur.

℞. Rad. ireos Flor. ʒ. ß. fol. origani, salviæ, stœchad. rorismar. ana. M. ß. cubebarum ʒ. iij. liquiritiæ ʒ. j. Coquantur in æquis partibus aquæ & vini albi sub finem additi ℔. j. In colatura dissolve oxymelitis sollitici ʒ. ij. Fiat gargarisma. Quod si non satis efficaciter operetur, addi poterit decocto radix pyrethri ad ʒ. ij. vel iij. vel etiam semen sinapi pari quantitate. Addi etiam potest castoreum, nisi ægro nimium ingratum videatur.

Ad eundem usum potest frequenter lingua confricari oxymelite scillitico solo, cui etiam semen sinapi addi poterit. Succus salviæ ad linguæ paralysin multùm commendatur, si eo lingua frequenter confricetur. Cui etiam, sicut in præcedenti, sinapi addi poterit.

Pilulæ etiam sequentes supra linguam frequenter detineri poterunt in eundem finem.

℞. Succi betonicæ & liquiritiæ, ana ʒ. j. ß. castorei & assæ fœtidæ, ana ʒ. ß. nucis moschatæ, spicæ nardi, ana, ℈. j. Incorporentut cum melle, & fiant rotulæ instar lupinorum.

Hìc etiam conferre poterunt gargarismata, masticatoria, & errhina, in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita.

Ad cerebrum verò roborandum, & humoris pituitosi in eo contenti reliquias discutiendas, convenient suffitus, pulvis capillis inspergendus, & cucupha dicto loco proposita.

Ac denique, ad novum pituitæ proventum quem cerebri intemperies, etiam post universales & particulares evacuationes solet efficere, usualia remedia præscribenda; nempe syrupis magistralis, aut pilulæ usuales; quibus opiata roborans adjungenda est, eorumque remediorum descriptio à prædicta curatione desumi potetit.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER SEXTUS.
DE AFFECTIBUS GENTIUM, GENGIVARUM Faucium, Uvulæ, & laryngis.

PRÆFATIO.

PARTES ore & facibus contentæ, varios affectus patiuntur, quorum præcipuos tantùm describere animus est, & reliquos minoris momenti, quive à solis Chirurgis ut plurimùm curari consueverunt, consulto prætermittere. Hic igitur liber septem concludetur capitibus. Primum erit de dolore dentium. Secundum, de dentium nigredine & erosione. Tertium, de gingivarum erosione, & exulceratione. Quartum, de fluxu sanguinis ex gingivis. Quintum, de oris & faucium ulceribus. Sextum, de Uvulæ relaxatione. Septimum de angina.

CAPUT I.
De edolore dentium.

DEntes solùm non secundùm nervos, eorum radicibus insertos, & membranulam, dentis cavitatem intus succingentem; sed etiam in propria substantia sentire, docuit Galen. 5. *de compositione medicamentorum secundùm locos, cap.* 8. *&* 16. *de usu partium, cap.* 2. ubi dicit, dentes & cæteras oris particulas, unà cum lingua sapores percipere. Tum etiam *lib. de ossibus, c.* 5. inquiens ex ossibus dentes tantummodo mollium cerebi nervorum esse participes, ob idque solos manifeste sentire. Dolor igitur non solùm nervulis & membranulæ interiori, sed etiam ipsi dentium substantiæ contingit.

Fit autem dolor dentium ab humorem influxu, qui vel Frigidi & pituitosi sunt, vel calidi & serosi, salsi & acres, unde particularum dictarum distensio aut vellicatio contingit. Illi autem humores vel in maxillarum & dentium alveolorum membranas confluunt, vel in nervulum radici dentium insertum, vel in ipsam dentis substantiam. Quamvis enim multi existiment, dentes humorum affluxum ac distensionem in propria substantia recipere non posse, cum sint corpora densissima & durissima, tamen id docetur ab Avicenna *Fen.* 1. *lib.* 1. *doctrina cap.* 5. *&* *Fen.* 7. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *Et quandoque*, inquit, *est materia apostemans dentem ipsum*. Quam sententiam confirmat, ac perspicuè disputat. *Fen.* 1. *lib.* 5. *tract* 3. *cap.* 1. his verbis: *Non enim est, quemadmodum quidam existimant Medicorum, quòd cerebrum ipsum non apostemetur, si ratiocinantes. Nam quod lene est, sicut cerebrum, & durum sicut ossa non extenditur, & quod non extenditur, non apostematur. Hic autem sermo est erroneus, & illud ideò, quoniam lene viscosum extenditur, & ossa etiam apostemantur. Gal. illud confessus est, & nos monstrabimus sermonem in capitulo dentium. Imo dicimus, quod omne, quod nutritur, extendatur & augmentetur cum nutrimento, & similiter est possibile, quod extendatur, & augumentetur cum superfluitate, & illud est apostema.* Hoc verò docet Avicenna ex Galeni sententia, qui *lib.* 5. *de compositione med. sec. loc cap.* 8. *Cum*, inquit *impossibile sit, dentes incrementum accipere citra nutrimentum, omninò affectionibus & iis contrariis obnoxii erant, inopiæ videlicet, & redundantiæ alimenti, quod eis suppeditatur. Impia igitur aridiores & macriores alimentumque non sentientes, & ob id tenuiores eos reddet: redundantia verò consimilem in iis affectionem excitare potest, qualis est circa carnosas partes inflammatio*. Hæc Gal. Verisimile tamen est, dolorem frequentiùs fieri (si modò ille valdè intensus fuerit) in partibus illis exquisito sensu donatis, nervulo nimirum, & membranula alveolum succingente, dentiumque radices proximè ambiente: Quæ humoribus influentibus non solum distensionem ac vellicationem, sed etiam interdum inflammationem patiuntur, si nempe sanguis aliis humoribus admisceatur: tunc enim dolor à duplici causa exoritur, distensione, videlicet & compressione, quæ fit à dentis duritie; quam ferre non potest sine dolore, membranula inflammata. Hanc autem membranulæ inflammationem comitatur utplurimum gingivæ inflammatio; quæ ideò à Gal. & Avic. inter causas doloris dentium recensetur.

Fluunt autem humores in dentes & partes adjunctas utplurimùm à capite: interdum tamen è partibus inferioribus promanat. Cùm enim vitiosi aliqui humores, præcipuè serosi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura illorum onus excutere tentans, ad partes debiliores eos præcipitat. Et si dentes propter intemperiem, cariem, aut erosionem tales extiterint, ad eos præsertim fluxio decumbit. Hujus rei experimentum proponit Carolus Piso (qui etiam existimat dolorem dentium à seroso humore ut plurimùm fieri) *lib de morbis ab illuvie serosa, obs.* 7. ubi refert se ipsum dolore dentium per multos dies afflictum, ab assumpto medicamento purgante post sesqui horam, sinceram aquam ad ℔. j. & ampliùs evomuisse tanto successu, ut posteà vel decem annis ab hujusmodi dolore immunis prorsus fuerit. Quo edoctus experimento simili affectu laborantibus, medicamenta, serosus humores educentia præscripsit, felici successu. Præterea hunc affectum à tali causa utplurimum dependere, hoc signo probare nititur, quòd assidua salivatio doloris dentium comes ferè perpetua esse soleat.

Præter causas enumeratas, vermes in dentibus cariosis geniti, doloris dentium causa esse possunt: iique producuntur ex qualibet materia in illis cavitatibus retenta & putrefacta, sive ea excrementitia sit, sive ex alimentis putredini obnoxiis, carnibus præsertim & dulciariis, quæ propter lentorem cavitatibus dentium adhæresunt.

Nonnulli etiam existimant, dolorem dentium interdum fieri à spiritu flatulento, intra dentis cavitatem & nervulum incluso, ac membranulam interiorem violenter divellente, unde dolor atrocissimus ac penè intolerabilis excitari solet.

Causæ externæ & procatarcticæ dolorem dentium producentes, sunt illæ omnes, quæ humorum fluxiones promovere solent, quarum præcipuæ sunt aer frigidus, vel austrinus: mora in sole ardente aut in aere nocturno, crapula, omnes denique errores in victus ratione commissi. His adde eas, quæ partim debilitate & fluxioni recipiendæ magis idoneam reddere valent, qualis est præsertim caries & perforatio dentis, quæ pertinaces non ratò dentium dolores efficere consuevit.

Causarum diversitas variis signis dignoscitur. A calidis enim humoribus dolor oriundus, intensior multò est, temperamentum calidius, ætas florens, tempus æstivum, caliditatis sensus in parte percipitur, & sæpè gingivarum inflammatio contingit, à frigidis remediis juvantur, lædun-

tur

tur autem à calidis. Si verò à frigido humore dolor oriatur, ſigna prædictis contraria apparere ſolent.

Si vermis cauſa doloris extiterit, dolor erit interpolatus, exiguis intervallis deſinens ac rediens; tum motus vermis in parte aliquando percipitur.

A ſpiritu flaruoſo dolorem produci teſtantur illius atrocitas, & divulſionis ſenſus, qui in parte percipitur, quive exiguo tempore deſinit, ac diſcutientibus remediis., parti admotis, facilè cutatur.

Prognoſis varia eſt pro cauſarum varietate. Dolor enim, qui ab humore calido, tenui, & ſero acri & ſalſo producitur, vehementior quidem eſt; ſed citiùs deſinit, ob humoris illius ſubitas mutationes. Qui verò ab humore frigido & pituitoſo excitatur, mitior eſt; ſed multò diuturnior.

Tumor in gingivis aut maxillis obortus, doloris dentium ſolutionem affert, translata fluxione ad partes exteriores, ita ut non ampliùs ad internam dentis cavitatem decumbat.

Curatio ad doloris cauſam auferendam, & ipſum dolorem mitigandum dirigenda eſt. Licèt enim anodyna parum proſint, niſi fluxio auferatur: Ita tamen non rarò urget, ut non ſolùm anodynis proprié dictis, ſed etiam interdum narcoticis ante cauſæ ablationem demulcendus ſit. Humor igitur qui ad dentes confluit, revellendus, evacuandus & repellendus eſt: qui verò jam influxit, derivandus & diſcutiendus.

Primò igitur, ſi dolor ab humoribus calidis oriatur, venæ ſectio celebranda eſt è brachio ejuſdem lateris, qua fluens humor plurimùm revellitur. Si verò dolor à frigidis humoribus excitetur, minùs venæ ſectio convenit, ratione tamen fluxionis etiam uſurpari poterit, cùm inter revellentia remedia principem locum teneat. Sed minori copia tunc temporis ſanguis detrahendus, niſi plethoræ ſigna appareant, cujus ratione etiam ſi ea pituitoſa ſit, liberalis venæ ſectio inſtituenda, juxta præceptum Galeni qui largam ſanguinis detractionem plenitudini reſpondentem, omnium dolorum promptiſſimum eſſe remedium aſſeruit, quod nos frequentiſſima experientia, tum in aliis doloribus, tum præcipuè in dolore dentium, veriſſimum eſſe comperimus.

Sequenti die purgans medicamentum exhibeatur, humori peccanti accommodatum, & in forma, vel potionis, ſi humor peccans calidus extiterit; vel pilularum, ſi frigidus, & pituitoſus humor doloris cauſa fuerit.

Poſtmodum, perſeverante dolore, cucurbitulæ ſcapulis cum ſcarificatione applicentur; vel cucurbitula magna inter ſcapulas ſine ſcarificatione affigatur. Veſicatorium poſteriori parti cervicis, vel pone aures admotum, humores fluentes potentiſſimè retrahit ad poſteriora.

Ad fluxionem etiam inhibendam, adſtrigentia temporibus utiliter applicantur, qualia ſunt emplaſtra ex gummi elemi, vel maſtiche ſola, ſupra pannum ſericum liquata, cum piſtillo æneo calefacto, emplaſtrum de maſtiche officinarum, vel contra ruptuſam, vel tale in rem præſentem præſcribatur.

℞. Thuris, hypocyſt. ladani, ana ʒ. j. ß. picis, maſtices, ana ʒ. j. opii ϑ. ß. olei lentiſci, q. ſ. Fiat maſſa emplaſtri.

Radix conſolidæ majoris recens, contuſa & admota tempori in forma emplaſtri, fluxionem efficacirer intercipit.

Fiat etiam emplaſtrum ex pulvere aluminis & gallarum cum pice ſubacto efficaciſſimum.

Riverius Henrici magni Archiater emplaſtrum ſequens pro ſecreto habebat.

℞. Nucum cupreſſi, roſar. rubr. ſeminis naſturtii torrefacti, maſtices, terræ ſigillatæ, an. ʒ. j. ß. Macerentur in aceto roſaceo per horas 4. poſtea ſiccentur, & adde opii in aqua vitæ diſſoluti ʒ. iij. picis navalis, colophoniæ, ana ʒ. j. ceræ flavæ in oleis expreſſis ſeminum hyoſciami, & papaveris albi liquatæ q. ſ. Fiat emplaſtrum, quod applicetur arteriis, vel etiam loco dolenti.

In aures quoque immittuntur medicamenta ad dolores dentium, quia venulæ, per quas fertur alimentum ad dentes, per illas partes excurrunt. Ideò infunditur oleum amygdal. amar. in aurem vicinam denti dolenti, aut excipitur fumus acti, in quo pulegium aut origanum cocta ſint.

Alii acetum in aurem infundunt, quo fluxio cohibetur efficaciſſimè, & in fluxione calida præcipuè confert.

In frigida verò fluxione, ſuccus alii cum theriaca mixtus, & in aurem tepidè inſtillatus, mirum in modum dolore in compeſcit. Idem præſtat alii bulbus detracto cortice in formam ſuppoſitorii ſciſſus, & in aurem intruſus.

Adſtringentia etiam ipſi parti dolenti admoventur in fluxionis principio, eaque refrigerantia, ſi materia calida ſit; frigida verò exiſtente, calida cum repellentibus ſunt permiſcenda. In qualibet autem cauſa, ſi dolor vehemens fuerit, anodyna repellentibus erunt admiſcenda. Materia verò hiſce uſibus idonea talis eſſe poterit.

℞. Rad. biſtortæ, pentaphylli, tormentillæ, ana ʒ. j. ſol. verbenæ, plantag. & tapſi barbati, ana M. j. nucum cupreſſi, gallarum, calycum glandium, ana ʒ. ij. ſantali rubri & cryſtallorum ana ʒ. j. ß. roſar. rubr. & balauſtiorum; ana P. j. Fiat decoctio in vino ſtyptico, & aceto, qua abluatur pars dolens tepidè frequenter. Hæc in fluxione calida uſurpari poterit ab initio, in frigida verò addi poterunt radix cyperi, cortex buxi, folia hæderæ, & ſimilia.

Simplicius medicamentum componitur ex aqua plantag. & roſar. cum aceti tantillo ad formam oxycrati.

Vel gallæ decoquantur in aceto, quo abluantur dentes. Vel

℞. Rad. pentaphylli ʒ. ß. fol. ſalicis M. ß. gallarum ʒ. ij. Fiat decoctio in vino ſtyptico, qua colluatur os. Hæc decoctio ſiſtit fluxionem, & dolorem ſedat.

Poſtmodum ea uſurpanda erunt remedia, quæ dolorem ſedant, ejuſque cauſam diſcutiunt, quorum maximus apud auctores, imo & apud vulgus, numerus habetur. Nos efficaciora hic proponemus, ex quibus eo judicio delectus habendus eſt, ut quæ non ſolùm reſolvunt & diſcutiunt, ſed etiam fluxionem cohibent, aſtringentium admixtione, in principio & augumento magis uſurpentur, quæ verò tantùm diſcutiunt, in ſtatu & declinatione.

℞. Succi ſempervivi & ſolani, ana ʒ. ij. lactis vaccini, aut ovili, ʒ. viij. olei roſacei, omphacini ʒ. j. ß. opii, croci, ana gr. iij. Miſceantur, & linteo exceptus liquor maxillæ dentis dolentis, tepidè applicetur frequenter.

℞. Medullæ pomorum dulcium coctorum ʒ. ij. furfuris aceto macerati ʒ. iij. olei roſacei omphacini ʒ. j croci ϑ. ß. opii, gr. ij. Miſce, fiat cataplaſma parti dolenti applicandum. Vel

℞. Farinæ hordei & fabarum, ana ʒ. iij. olei roſati completi & amygdal. dulc. an ʒ. ß. ſucci ſempervivi majoris ʒ. i. ß. lactis q. ſ. Fiat cataplaſma parti dolenti applicandum tepidè frequenter. Vel

℞. Albumina ovor. num. ij. Agitentur cum aqua roſacea; & excipiantur ſtupis canabinis, quæ aſpergantur piperis pulverati ʒ. ij. & parti dolenti applicentur, ut totam genæ ſedem comprehendant.

Hìc tamen ſedulò advertendum ne aſtringentia maxillis applicentur, ſi tumor eas occupet; periculum enim eſt, ne humor ad fauces repellatur, ægrumque ſuffocet. Cujus rei exemplum proponit Valeſcus de Taranta, cujuſdam Medici, dolore dentium laborantis, cum maxillæ inflammatione, qui oleum roſaceum cum aceto admovit, unde incidit in anginam, & mortuus eſt.

Aliæ oris collutiones, in morbi decurſu parari poterunt in hunc modum.

℞. Vini albi generoſi ʒ. iv. radicis hyoſcyami albi ʒ ij. Bulliant ad conſumptionem tertiæ partis. Colaturæ adde aceti ʒ. j. vernicis ʒ. j. iterumque bulliant unica ebullitione. Colatura abluatur os frequenter.

Decoctum verbenæ ſimplex ad eundem uſum à quamplurimis commendatur.

Laudatur etiam decoctum guajaci in aqua, vel vino paratum, cui ſal interdum permiſceri poterit. Vel

℞. Fol. perſicariæ, & cortic. rad. hyoſcyam. ana partes æquales. Coquantur in aceto roſaceo, & hoc decocto colluatur os. Et ſi à cauſa calida dolor producatur, radix hyoſcyami ſola in aceto decoqui poterit.

Si perſicariæ acrimonia offendat, illius quantitas minuenda eſt. Imò penitus omitti poteſt in fluxione à cauſa calida, & in illius locum ſubrogari perſicaria maculata, quæ refrigerandi & aſtringendi facultate prædita eſt, cujuſque ſuccus, aut decoctum ad omnes fluxiones acres & bilioſas coercendas per os tutò exhiberi poteſt. Folia etiam hyoſcyami loco radicis uſurpari poſſunt.

Quidam foliis hyoſcyami, & perſicariæ cumulatæ pro remedio magnetico utuntur; eaque decoquunt in aceto, cocta comburunt igne luculento, dentes aceto abluunt, & dolorem evaneſcere ajunt, quamprimùm folia combuſta ſunt. Ego verò effectum aceto tribuere malim quo dentes abluuntur.

In prædictis decoctis, ſi aceti acrimonia tanta ſit, ut eam æger difficilè ferre valeat, ex æquis partibus vini & ace-

& aceti parati poterunt, imò verò in causa frigida vinum solum usurpabitur.

Amatus Lusitanus sandaracham valdè laudat in aceto & vino decoctam, hoc modo.

℞. Sandarachæ ʒ. j. vini & aceti ana ℔. ß. Coquantur, & colatura calida teneatur diu in ore.

Decoctum radicis utricæ majoris, cum pauxillo nucis moschatæ & croci, in æquis partibus vini & aceti paratum, & calidè in ore detentum, humores illapsos mirabiliter extrahit. Ab initio quidem videtur dolor augeri, sed paulò post mitigatur & desinit.

Radix lapathi acuti, vere, ante germinationem collecta & exsiccata, denti dolenti admota specifica proprietate dolorem dentium tollit, quod confirmatur Foresti experimento, quod habetur *obs. 6. lib. 14* ubi etiam dictam radicem recentem in taleolas concisam denti dolenti feliciter applicavit in puella quadam, quo etiam remedio in aliis quamplurimis, præcedentibus universalibus remediis, se feliciter usum testatur.

Si corpus ritè purgatum fuerit, & caput pituita non sit admodùm repletum, masticatoria ad humores à parte affecta extrahendos, erunt efficacissima, quæ parantur vel ex pyrethro solo dentibus diu ptæmanso, vel sequens componi poterit.

℞. Mastices, pyrethri, & staphisagriæ ana ʒ. i. ß. hyoscyami ʒ. ß. Pulverentur, misceantur, ex iisque fiant globuli in panno lineo raro, quos diu masticet, frequenter exspuendo.

In vulgari usu habetur oleum caryophyllorum, quo frustulum grossipii intinctum denti admovetur, & si erosus fuerit, cavo illius inseritur, sicque humor parti adhærens extrahitur, & illa roboratur.

Oleum camphoræ ad eum usum mirè est efficax.

Vel in olei caryophyllorum ʒ. j. dissolve camphoræ g. viij iisque eodem modo utere.

Verùm præ cæteris commendatur, & miris laudibus effertur oleum buxi, quod gossipio per stylum excipiatur, & in foramen dentis gutta una, vel altera injiciatur, illicò dolorem tollit. Fit autem hoc oleum, concisо ligno buxi in multas particulas; deinde destillatur per descensum duobus vasis, altero infra terram, altero supra posito, & circa hoc apponitur ignis ex carbonibus validior, & oleum exstillat in vas inferius.

Præter olea prædicta, Chymici etiam laudant oleum ligni, quod vocat, Heraclei, seu corylini, eodem modo usurpatum.

Si dolor ita vehemens sit, ut prædictis remediis cedere non valeat, ad narcotica veniendum est, quæ sub variis formulis à practicis proponuntur: & denti dolenti admoventur, quorum tamen effectus, non minùs quàm cæterorum topicorum, admodùm incertus est. Verùm eadem assumpta dolorem certò consopiunt. Inter cætera laudanum opiatum principem locum obtinet, quod non solùm dolorem sedat, sed etiam fluxionem cohibet, & ritò exhiberi potest post remedia universalia ad g. iij. vel iv. modò à perito artifice præparatum sit.

Topica verò remedia ex narcoticis parata multa circumferuntur. Sequentia duo nobis sint instar omnium.

℞. Opii, myrrhæ & laudani, ana ʒ. j. Pulverentur, & cum vino albo decoquantur in formam linimenti, quod pauco gossipio exceptum denti applicetur.

Alterum est emplastrum Riverii, Henrici magni Archiatri, suprà descriptum.

Si vermes in dentem ruerint, amaris enecandi sunt, inter alia sequens confetre poterit.

℞. Aloes ʒ. j. camphoræ ℈. ß. aquæ vitæ ʒ. ß. Misceantur & cum bombace denti admoveantur.

Notandum est, rarò dentes dolere, nisi perforati fuerint, & erosio usque ad cavitatem internam penetret, ac nervum tangat, ideò ut doloris sensus auferatur, nervus adurendus est cauterio actuali, vel aqua forti, aut oleo vitrioli in cavum dentis immisso; quod si frequenter iteretur, & dens valdè corrosus fuerit, in fragmenta sensim rumpitur, & extrahitur.

Si hisce omnibus dolor dentium non cedit, & dens valdè exesus fuerit, fere extrahendus est, eoque extirpato, dolor statim cessat, non ampliùs revetsurus. Cavendum tamen est, ne dens evellatur eo tempore, quo fluxio impetu ruit, aut caput dolet, aut tumet gingiva, aut dolor atrox sentitur. Et monendus est Chirurgus ne violenter & affatim, uno scilicet ictu dentem evellat, ne violentam extractionem consequatur maxima cerebri concussio, & ossis maxillæ disruptio, quam sæpè magna hæmorrhagia, febris, & interdum mors consequitur. Evulso dente, ea pars à qua extractus est, digitis undequaque comprimatur, ut ad naturalem statum redeat; postmodum æger os colluat oxycrato tepido, caveatque ab aere frigido, ne nova fluxio in alios dentes delabatur. Si verò sanguis in tanta copia effluat, ut vix cohiberi possit (quod interdum contingit, etiam sine maxillæ ruptione, ex vena vel arteria discissa, & refert Valeriola historiam cujusdam, qui dente sine ulla vi & sine ferro, solis digitis extracto, sanguinis ℔. j. uno impetu ejecit, & altero die ferè tantumdem ex arteria gingivæ suppositа, sistitur ut plurimum ille sanguinis fluxus, appositо globulo solidiori ex linteo confecto, & digitis per horam unam, aut alteram compresso. Quod si non succedat, vitriolum ustum admovendum est, & linteum in aceto maceratum superimponendum, idque digito comprimendum; donec crusta inducta fuerit. Postremum remedium est cauterium ignitum, quo sanguis erumpens statim cohibetur.

Si quis meticulosus Chirurgi manum refugiat, & aliis remediis sibi dentem extrahi cupiat, ea tentanda sunt quæ ab auctoribus passim proponuntur, & dentis casum promovere censentur, qualia sunt pasta ex lacte tithymali, & thuris pulvere simul incorporatis cum pauco amylo in cavum dentis immissa radix ranunculi, cortex radicis moricinis vermium terrestrium, pyrethrum in aceto infusum, radix cucumeris agrestis in aceto infusum, & similia. Sed præ cæteris efficacissimam vim obtinet ad dentium casum promovendum elleborastet, si ejus folio contrito dens confricetur, sed diligenter cavendum est, ne alii dentes hoc remedio tangantur, eorum enim casum etiam promoveret. Quidam rusticus cùm dolore dentium acerbissimo premeretur, suasit alteri ut elleborastro dentem confricaret, ille incautè hoc utens remedio, majorem partem dentium maxillæ afflictæ confricuit, & intra paucas horas omnes propemodum deciderunt. Si quis igitur tam vehemens remedium experiri cupierit, suaserim ut reliquos dentes cera diligenter obducat; ita ut ille qui evellendus est, nudus relinquatur, & actioni medicamenti pateat.

Quamvis tumor in maxillis obortus, utplurimùm doloris solutionem afferat, translata materia ad partes exteriores: ut tamen ille citò resolvatur, quædam remedia usurpanda sunt, cui rei conferet sequens linimentum.

℞. Butyri recentis, & axungiæ gallinæ, an. ʒ. j. pulveris ireos Flor. ʒ. j. croci ℈. ß. ol. chamæmel. & amygda. dulc. an. ʒ. ß Fiat linimentum.

Promptiùs operatur cataplasma ex ficubus, pane, & aceto; Urtica contusa maxillæ admota citò dolorem solvit.

Hæc est doloris dentium præsentis curatio. Si autem ille frequenter recurrere consuevit, ut in multis huic affectui obnoxiis contingit, prophylaxis adhibenda est, quæ in eo consistit, ut humorum ad partes istas fluentium generatio impediatur, & dentes ipsi roborentur, ne tam facilè fluxionem excipiant. Si igitur ab humoribus calidis affectus producatur, eadem cutatio adhibenda est, quæ in calida hepatis intemperie catarrho calido fuit propositа. Si verò à frigidis, & pituitosis humoribus ducat originem, frigidæ cerebri intemperiei, & catarrhi frigidi curatio usurpanda est, dentium verò roboratio ex sequenti capite erit desumenda.

CAPUT II.

De dentium nigredine & erosione.

DEntes non ratò nigrum, lividum, aut flavum colorem contrahunt, ab humoribus vitiosis, illorum superficiei adhærentibus, qui longa mora eos tandem corrodunt, & carie afficiunt. Producuntur etiam iidem affectus à vaporibus terreis sursum exhalantibus, qui ex pravis alimentis ingestis, aut à ventriculi intemperie cibos corrumpente exoriuntur. Plurimùm ad dentes denigrandos confert hydrargyrum, sive toti corpori admotum, ut in lue venerea contingit, sive facies tantum, eo illinatur. Unde mulieres, quæ fucis ex mercurio utuntur, dentes nigros, aut fœdo colore infectos habere consueverunt.

Ad curationem, causa antecedens priùs auferenda est, & si humores pravi in ventriculo redundantes huic malo origi-

originem dederint, evacuandi sunt, & partium eos producentium intemperies corrigenda, optima victus ratio instituenda, eaque alimenta eliminanda, quæ dentes corrumpere nata sunt, præcipuè verò dulcia.

Infinita propemodum ad dentes dealbandos proponuntur remedia apud auctores: quæ unusquisque experiri poterit. Nobis unicum saltem sufficere poterit, quod in instanti dentes dealbat, ab omni sorditie liberat, à carie præservat, nempe spiritus sulphuris, aut vitrioli, in quo exiguus bacillus demergendus est, ejusque extremo dentes confricandi, moxque linteo detergendi. In magna dentium sorditie purum & putum oleum usurpari poterit, aliàs verò cum melle rosaceo permiscendum, aut aqua simplici temperandum erit, ne usu frequenti gingivas erodat. Montanus *cons.* 113. refert se id didicisse Romæ ex quadam muliere, quam Matiam Græcam appellabant: ad quam cum veniisset admodum juvenis, atque illa esset annorum 20. postea quinquagenariam in eodem ferè statu eam reperit; quæ formæ atque virium integritatem oleo vitrioli acceptam tulisset, atque significasset, se ex ejus usu dentes, quos in juventute pessimos habuerat, pulcherrimos habere & firmissimos, gingivas etiam firmas, & addidit, quod videretur sibi ob ejus usum tardiùs senescere. Usa erat autem singulis diebus una aut altera guttula gingivas & dentes leviter fricando.

Cinis tabaci ad dentes abstergendos & dealbandos est etiam mirè efficax.

Ad præcautionem verò, & dentes conservandos, primum ii à sordibus, & cibis quotidie mundandi sunt dentiscalpio ex ligno lentiscino, aut alia materia idonea, mox vino os colluendum, dentes verò confricandi pulvere sequenti.

℞. Rad. bistortæ, aluminis, & coralli albi ana ʒ. i. Fiat pulvis tenuissimus, quo dentes confricentur. Vel aqua sequenti abluantur.

℞. Aluminis usti subtilissimè pulverati ʒ. ii. cinnamomi integri ʒ. ß. aquæ fontis & rosarum, ana ʒ. iv. Bulliant in phiala vitrea supra cineres calidos, ad tertiæ partis consumptionem. Hoc liquore dentes confricentur manè cum linteo in eo madefacto.

CAPUT III.

De gingivarum erosione & exulceratione.

ERoduntur gingivæ, & exulcerantur ab humoribus acribus & erodentibus ad eas confluentibus. Partes autem mandantes sunt cerebrum, ventriculus, lien, aliæque partes. Lienosi præsertim ulceribus gingivarum maximè obnoxii sunt, unde in scorbuto, magna earum partium exulceratio, & corruptio contingit. Interdum etiam ex lumbricis, aut corruptis humoribus ex quibus illi generantur, gingivarum erosiones solent contingere ita ut illæ diu perseverantes, lumbricorum intus latentium indicia esse soleant. Sic refert Fabricius Hildanus *observ. 59. cent. 1.* cujusdam civis Dusseldorphensis puerum erosione gingivarum à longo tempore gravissimè vexatum, cùm varia multaque remedia tam interna quàm topica adhibita fuissent, tandem vitam cum morte commutasse. Et aperto corpore tantam inventam esse vermium copiam, ut aliquibus in locis intestina eroserint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Curatio primùm ad causam antecedentem dirigenda est, & humores vitiosi vacuandi per venæ sectionem & purgationem, acres & calidi temperandi per apozemata, julepos, jusculà medicata, & alia hujusmodi. Eorundem humorum fluxio avertenda per cucurbitulas, & cauteria partibus idoneis admota. Ac denique partis præcipuè affectæ vitia corrigenda.

Postmodum verò ad topica veniendum est, quæ pro magnitudine affectus varianda sunt, ita ut simplici erosione ea tantùm admovenda sint, quæ astringendi & exsiccandi vi prædita sunt, atque ita lotio sequens primùm usurpari poterit.

℞. Gallarum immaturarum, calycum glandium, & balaustiorum, ana ʒ. i. rosar. rubr. P. aluminis crudi ʒ. iii. Coquantur in aquæ ferratæ partibus duabus, & una vini rubri austeri; hoc decocto sæpè gingivæ abluantur.

Si hoc decocto non tollatur erosio, opiata sequens adjungenda est.

℞. Sang. drac. ʒ. iii. ligni aloes rosar. rubr. spodii, cornu cervi ad albedinem usti, & nucum cupressi, an. ʒ. i. mirrhæ & cineris tabaci, ana ϑ. ii. aluminis ʒ i. Fiat omnium pulvis, qui excipiatur melle, additis spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot. Fiat opiata, quæ extenditur supra linteola instar lamellarum, gingivis applicanda hora somni.

Spiritus sulphuris aut vitrioli, quemadmodum dentes mundificat & dealbat; sic etiam gingivarum putredinem arcet solus vel cum aqua, aut melle rosaceo permixtus, ut superiori capite dictum est.

Si ulcus profundum fuerit, aut sordidum, sequente balsamo illinatur.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari candi, ana partes æquales. Pulverentur, iisque impleatur album ovi ad duritiem coctum, & per medium sectum; postea filo probè alligetur, & suspendatur in cella vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamum, quo pars sæpius in die illinatur.

Quod si prædictis remediis ex parte administratis affectus non tollatur, & dens ulceri vicinus cariè affectus sit, ad illius avulsionem veniendum est, & ulcus citò curabitur, alioquin incurabile prorsus remanebit.

CAPUT IV.

De Fluxu sanguinis ex gingivis.

SAnguis magna copia interdum à gingivis fluere consuevit, idque vel criticè, vel symptomaticè. Quamvis autem hæmorrhagia critica rarissimè per gingivas fieri consueverit, id tamen interdum accidere docet experientia & auctorum observationes. Sic refert Dodonæus *obs.* 14. cuidam Latomo ecthymatis laboranti sanguinem è gingivis erupisse, eumque repressum ad urinarios meatus translatum fuisse, unde cruenta urina subsecuta est, quæ cùm adstringentibus cohibita fuisset, iterum ad gingivas se contulit, nec fluxus cessavit, donec æger à morbo liberatus est. Amatus Lusitanus *curatione 5. cent. 5.* refert quibusdam sanguinem à gingivis utiliter effluxisse, eoque cohibito, nonnulla sanitatis incommoda prodiisse. Zacutus etiam Lusitanus *obs. 86. lib. 1. praxis admirandæ*, refert aurifabrum quendam, cùm ex multo labore juxta fornacem in ardentem febrem incidisset, & esset firmus ac fortis, copiosam celebrasse phlebotomiam, cujus vi ita levatus est, ut in 7. die præcedente gingivarum pruritu, & labii inferioris ingenti dolore, ex gingiva inferiori rivuli sanguinei profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, ut libras amplius quinque excederent, & quanto plus sanguinis effluebat, tantò magis remittebatur febris, qua omnino extincta, sanguis sponte sua cessavit omnino.

Symptomaticè verò sanguis è gingivis profluit, ob suam acrimoniam, & vitiosam hepatis aut lienis constitutionem. Sic in scorbuto familiaris est hujusmodi sanguinis è gingivis effluxus.

Interdum etiam sanguis copiosè profluit à dente avulso, lacerata scilicet arteriola, quæ radici dentis inseritur; unde tanta interdum sanguinis copia emergit, ut inde quibusdam mors contigerit.

Fluxus symptomatici curatio perficitur sanguinis detractione & purgatione, aliisque remediis viscerum affectorum vitia corrigentibus. Quibus succedunt topica remedia adstringendi vi prædita, in gargarismatum, seu collutionum, pulverum, & linimentorum, aut opiatarum formam redacta. Si evulso dente copiosa accedat hæmorrhagia, evulsio primùm instituenda est per venæ sectionem & cucurbitulas, & parti adstringentia admovenda, quale est cataplasma ex bolo armeno, terra sigillata, sang. dracon. aliisque adstringentibus, albumine ovi exceptis paratum; Tum gypsum solum albumine ovi exceptum sanguinem fluentem potentissimè cohibet. Quæ si non sufficiant, patientis digitus loco imponendus est, ex quo sanguis erumpit, & tandiu detinendus, donec sanguis supra orificium arteriæ coagulatus, non ampliùs effluat.

Si levioribus hisce sanguis cohiberi nequeat, quod sæpe contingit, ad potentiora veniendum est. Valeriola *obs.* 3. *lib.* 5. refert, in vetula ex dente putrido, sine ulla vi, ac sine ferro evulso, sed solo digito apprehenso & lenissimo concussu educto, ingentem sequutam fuisse hæmorrhagiam ex arteria gingivæ subdita. Quem sanguinis fluxum cohibuit, cùm leviora sistere non potuissent, chalcitide usta imposita, quæ in sistendo sanguine

mitificam vim obtinet: Nam & vehementer astringit, caustica virtute instar ignis fluorem omnem reprimit. Zacutus Lusitanus *observ.* 84. 1. *Praxeos Medicæ admirandæ*, refert historiam cujusdam qui cùm dentis dolore premeretur immaniter, illum violento concussu ferri ope eduxit. Extracto eo, ex lacerata arteria gingivæ subdita, copiosa sequuta est hæmorrhagia, quæ cùm venæ sectione, cucurbitulis, & astringentibus appositis cohiberi non potuisset, neque digito vulneri imposito, neque chalcitide usta admota, tandem illius consilio, locus pulvere gummi Arabici impletus est, quod auxilium ita profuit, ut post tres horas sanguis fuerit omnino restrictus, hoc enim gummi obstruendi, refrigerandi, glutinandi & exsiccandi vim habet. Idem Zacutus *obs.* 85. *ejusdem libri* refert militem quendam strenuum dentem, cujus sævissimo cruciabatur dolore, ferro cum extraxisset violentia summa vehementem passum esse sanguinis fluxum ex arteria, cui dens innitebatur. Sanguine biduo ubertim fluente, peritissimi Medici, omnis generis obstruentia extra apponunt, revellentia consulunt, arteriam candenti ferro inurunt. At incassum omnia: Nam sanguis majori impetu prosiliens, eum in statum morti valde propinquum, viribus penè exhaustis deduxerat. Vocatus Zacutus Galenicum emplastrum ex aloe, thure, & pilis leporinis exactissimè trituratis, & mixtis cum candido ovi imposuit, quo intra paucas horas sanguis fuit omnino suppressus, & æger à mortis faucibus ereptus. Hoc pretiosissimo auxilio à se primum invento gloriatur Galen. *lib.* 5. *Meth. c.* 7. incisam in Gibberto arteriam, fuisse conglutinatam, & *c.* 4. *ejusdem libri*, tum etiam *lib. de curandi ratione per sang. miss. c. ult.* hujus remedii præstantiam confirmat, & quibusdam historiis illustrat.

CAPUT V.

De oris & faucium ulceribus.

LEvia & superficialia oris ulcera vulgo Aphthæ nominari solent, quamvis apud Hipp. & Galenum interdum hoc nomen pro aliarum partium ulceribus usurpatum reperiatur, quæ verò profundius se demittunt, oris, vel faucium ulcera absolutè nominantur, qualia sunt ea, quæ lue venerea affectis contingere solent.

Hæc autem ulcera generari solent ab acribus humoribus, aut vaporibus à variis partibus in fauces translatis. Sic in febribus malignis hujusmodi ulcera sæpissimè contingunt, & in iis qui calidiori heparis, aut aliarum partium intemperie laborant, aut corruptorum humorum illuvie scatent, unde puerulis aphthæ sæpissimè contingunt, ex Hipp. *aph.* 4. *sect.* 3. tum ob lactis acrimoniam, quæ in transitu partes illas mollissimas exulcerat, ut docet Gal. *de comment. illius aphorismi:* tum quia lac in ventriculis puerulorum sæpe corrumpitur, & acres vapores ad os transmittit, ut idem Gal. *assert.* 9. *de compos. med. sec. loc. cap. ult.*

Variæ autem sunt hujusmodi ulcerum differentiæ non solùm quòd alia leviora, alia deteriora sint: Alia pueros, alia adultiores infestent, sed etiam quòd alia cum inflammatione conjuncta sint, alia verò minimè. Hi varii gradus reperiri solent, pro varietate humorum, à quibus generantur. Vel etiam fiunt à sanguine, vel à bile, vel pituita, vel melancholia, seu potiùs atra bile, quæ non solùm exurentem, sed etiam plerumque malignam qualitatem obtinet, & ulcera κακοήθη generare solet.

Hæ autem differentiæ propriis signis distinguuntur; siquidem ulcera rubicundiora à sanguine oriuntur; flaviora à bile, albescentia à pituita; livida ab atra bile. Fœtida putredinem adesse significant.

Quod ad prognosin attinet, aphtæ propriè dictæ facil. limè curantur, ulcera verò profundiora, aut putredinem adepta, νόμαι à Græcis appellata difficiliùs curantur. Er in pueris illa periculosiora sunt tum propter carnis mollitiem quam hujusmodi ulcera magis depascuntur, tum quod remedia potentiora, ob eandem carnis mollitiem, ferre nequeant: unde fit quod pueri interdum ex hoc affectu intereant, si malignitatem & putredinem comitem habuerint. Ratione causæ, etiam minùs periculosa sunt ulcera, quæ à pituita, magis quæ à sanguine vel bile; maximè quæ ab atra bile generantur.

Ulcera nigra & crustosa, pessima & lethalia sunt, præcipuè in pueris.

Fauces exulceratæ cum febre, difficiles sunt: ut docet Hipp. 3. *prog.* quia, ut Gal. explicat humoris erodentis malitiam indicant.

Curatio instituitur primùm idonea victus ratione, quæ refrigerat & exsiccet, ac causæ antecedentis generationem impediat. Pueris itaque si à lactis vitio malum contraxerint, nutricis mutatio præcipiatur, aut propriæ nutricis lac corrigatur cibo & potu laudabili, tum etiam venæ sectione, & purgatione, si opus fuerit. Præsertim verò nutricibus præscribantur edulia refrigerantia & adstringentia, qualia sunt cydonia pyra, mespilla, sorba, lactuca, & portulaca. In adultis eadem præscribantur, & vitentur, acria, salsa, & piperata.

Deinde causæ antecedenti prospiciendum est universalibus evacuationibus, pro ætatis ratione usurpatis. Ac primùm phlebotomia humores ad partem fluentes potenter revellit, eorumque acrimoniam temperat, totum corpus refrigerando.

Huic succedere debent cucurbitulæ scatificatæ, hirudines pone aures & sub mento affixæ, vesicatorium posteriori parti admotum.

Postera die à venæ sectione purgatio præscribenda est humori peccanti & ætati congrua.

Eodem tempore, nempe ab ipso curationis principio, topica administrentur, stomatica à Galeno appellata, eaque ab initio mitiora sunt, qualia sunt gargarismata, vel oris collutiones ex aquis plantaginis, matrisylvæ, pediculi rosarum, syrupo de rosis siccis, & de moris paratæ. Vel decocta ex foliis plantaginis, rubi, centinodiæ, balaustiis, santalo rubro & similibus, cum syrupis prædictis. Et si inflammatio adfuerit, utiliter addi poterunt succi solani, semper vivi, portulacæ, & sal prunellæ: ea quantitate, quæ acrimonia non feriat, vel illius loco alumen crudum in parva dosi admisceri poterit.

Si non sit inflammatio, unicum ac summum remedium est spiritus vitrioli, aut sulphuris, qui in adultis purus ac putus usurpari poterit, intincto in eum gossipio, bacilli apici alligato, eoque ulceri admoto, levissimo contactu: sic enim aphtæ simplices momento ferè curantur. In pueris verò permiscetur dictus spiritus melli rosaceo, ea proportione, ut aciditas linguam leviter feriat, & penicillo ex linteo bacillo alligato, aphtæ illinuntur frequenter, & citò curantur.

Si admodum dolorifica sint ulcera, cum inflammatione conjuncta, lacte frequenter gargarizato demulcentur: vel lactis defectu, emulsionibus sem. frigid. vel mucilag. sem. psyllii & cydon. cum aquis rosar. plantag. & solani extractis.

Si denique dolor pertinax revulsionibus propositis & topicis non sedetur, ab illius vehementia copiosi humores acres continuo attrahantur, unde vigiliæ continuæ exoriuntur, & corporis consumptio sequitur, quæ vitæ summum periculum minatur; extremum remedium est ad narcotica confugere, quæ dolorem sedant, & humorum influxum inhibent, eorumque dosis metienda est pro ætate & viribus.

Ego aliquando puerum quatuor annorum ab orci faucibus, Dei beneficio, liberavi exhibito laudani gr. i. cum ejus fauces & lingua profundis ulceribus scaterent, cum tanta inflammatione, ut nec juscula, nec topica remedia ferre posset, & tanto humorum acrium affluxu, ut illi continuò ex ore rivuli instar remanarent, & puer dies noctesque insomnes ejulando transigeret.

Si ulcus sordidum ac putridum evaserit, abluatur primùm decocto hordei & melle rosaceo, & in Pueris lacte chalybeato, cum conserva rosarum agitato, mox ad fortiora transeundum est, & in primis mel rosaceum supra laudatum, & guttis aliquot spiritus vitrioli acidum redditum, multum confert.

Si hæc non sufficiant, aquis, vel decoctis suprà descriptis addi poterunt alumen ustum, collyrium Lanfranci, vel unguentum ægyptiacum, majori vel minori dosi, prout affectus vehementia postulare videbitur. Si denique à lue venerea faucium ulcus procedat, non nisi lue sublata curari potest.

CAPUT VI.

De Uvulæ relaxatione.

UVulæ relaxatio contingit ab humore pituitoso, à capite in eam delabente, cui non raro sanguinis quædam

dam portio admiſcetur, & tunc cum relaxatione inflammatio conjuncta eſt, quin etiam tonſillis frequenter evenire ſolet. Harum tamen inflammationum curationem omittimus, cùm iiſdem remediis perfici valeat, quæ ad linguæ inflammationem, & oris ulcera, inflammationi conjuncta, propoſita ſunt.

Humor igitur pituitoſus in columellam defluens, eam humectat, emollit & relaxat: ut longior facta partem ſuperiorem œſophagi tangat, & nauſeam pariat.

Tum etiam laborantes bolum quendam in ſummo œſophago habere videntur, quem ſtuſtra devorare conantur, ut hoc ſolo ſigno, ſine inſpectione, uvulæ relaxatio dignoſci valeat.

Illius curatio primùm ad cauſam antecedentem dirigenda eſt, ſicque humores è capite fluentes evacuandi, revellendi ac derivandi, iis remediis, quæ in catarrhi curatione fuere propoſita.

Topica verò in principio ſint adſtringentia & repellentia, qualia in gingivarum & faucium ulceribus fuere propoſita & in curatione Anginæ capite ſequenti proponentur, quibus poſtmodum reſolventia & exſiccantia erunt admiſcenda. Et licèt gargariſmata, dictis locis propoſita, hìc utilia ſint, tamen ubi nulla eſt inflammatio, pulverum uſus efficacior eſt: iis enim uvula relaxata potentius conſtringitur & exſiccatur. Atque ita primùm admovebitur cortex granatorum ſubtiliſſimè pulveratus, cui in progreſſu tantillum piperis admiſceri poterit. Vel ℞. Roſ. rub. balauſt. cort. gran. an. ʒ. ß. rad. biſtortæ, torment. gallar. immat. iteos Flor an. ʒ.i alum. uſti ʒ.ii. Fiat pulvis. Vulgus Chirurgorum piper longum pulveratum admovet, quod non vacat periculo, ſiquidem metuendum eſt, ne humores affatim à cerebro ad partem affectam attrahantur, & grave aliquod damnum afferant.

Modus autem hujuſmodi pulveres adhibendi talis eſt. Linguæ ſpeculo oris depreſſa, mox ſpatula chirurgica, aut cochleari perexiguè ad id concinnato, pulvis uvulæ admoveatur: quod pluries in die repetendum eſt, donec humor columellæ imbibitus prorſus abſumptus ſit. Ut autem pulvis uvulæ undique aſpergi atque inſufflari poſſit, utile eſt inſtrumentum à Fabricio Hildano inventum, & deſcriptum *obſ.* 22. *cent.* 2. quod inde mutuari curioſus quivis poterit.

Denique ſi relaxata columella prædictis remediis ad priſtinum ſtatum reduci non valeat, ſed elongata permanens gravem continuò moleſtiam inferat, ultimum erit, ſummitatem ejus præſcindere. In qua operatione quædam cautiones adhibendæ ſunt. Prima deſumitur ex Hipp. *progn. text.* 21. ubi *gurguliones*, inquit, *cum periculo ſecantur, & ſcarificantur, & aduruntur, quoad rubidi magnique fuerint. Inflammatio enim ſupervenit, & ſanguinis fluor. Sed, hos oportet aliis moliminibus extenuare eniti per illud tempus. Ubi vero penſile fuerit omne id quod uvam appellant, ſitque pars gurgulionis ſumma major ac orbiculata, ſuperior vero tenuior, per illud tempus admoliri manus tantum eſt. Sed præſtat, ubi alvum ſubduxeris, uti chirurgia, ſi liceat per tempus, ne ager ſtranguletur.* Galenus *in comm. hujus loci*, verba Hipp. explicans, dicit gurgulionem inflammatione laborantem non eſſe præſcindendum, aut ſcarificandum; ſed ea tantùm ſedata, ita ut pars ſuperior ſaltem gurgulionis extenuata ſit.

Altera cautio deſumitur ex Paul. Æginetæ *lib. 6. c.* 31. ut ſcilicet columella ferro non attingatur, quando livida aut ſubnigra eſt, nempe malignitatis cujuſdam particeps, vel ad cancri naturam accedens. Sed, ex eodem Paulo, in iis operatio tutò perfici poteſt, quæ tenues ſunt, oblongæ, albicantes, & ut ait Hippoc. in ſuprema parte imminutæ hujus operationis feliciter peractæ exemplum habemus. Apud Amatum Luſit. *obſ.* 65. *cent.* 3. in quodam ſtudioſo, qui gurgulionem habebat lori modo oblongum & exſanguem: cui cùm nulla remedia profuiſſent, portio ejus ſuperflua forcipibus præciſa eſt, & illicò oleo vitrioli contacta, ſicque æger ab eo incommodo liberatus eſt.

Tertia denique cautio in hac operatione adhibenda eſt, ne nimia gurgulionis quantitas abſcindatur. Inde enim vocis & reſpirationis læſionem exoriri docuit Gal. 11. *de uſu part. cap.* 11. & ex integra illius conſumptione ut in lue venerea aliquando contingit, tabes & mors non rarò ſubſequuta eſt.

CAPUT VII.

De Angina.

ANginæ nomen, in genere ſumptum, omnem faucium & gutturis affectionem ſignificat, qua reſpiratio & deglutitio impeditur, nullo exiſtente in pulmone aut thorace vitio. Eaque duplex eſt, legitima & ſpuria.

Legitima fit ab inflammatione, qua muſculi faucium & laryngis tumefacti, reſpirationis & deglutitionis vias coarctant & anguſtiores reddunt. Illa autem inflammatio vel laryngen occupat, vel fauces, quæ pharyngis nomine enunciari conſueverunt. Utraque pars muſculos habet internos & externos. Ac licèt plurimùm pharynx & larynx propter vicinitatem & continuitatem in angina patiantur; modò tamen hic, modò ille magis afficitur, unde non exigua ſymptomatum differentia emergit, quorum ratione quatuor a Gal 4 *de loc. affect. cap.* 5. propoſitæ ſunt anginæ differentiæ, quas recentiores Græci, qui paulò ante Galeni ſæculum vixerunt, proprijs nominibus, nimis curioſo, (ut idem Galenus cenſet) verborum aucupio deſignarunt, primam vocantes, *συνάγχην*, ſecundam *καυλάγχην*, tertiam *παρασυνάγχην*; quartam *παρακαυλάγχην*. Si inflammatio interiores proprioſque laryngis muſculos occupet, *ἀνάγχην*; ſi interiores pharyngis muſculos, *σαπάγχην*; ſi exteriores laryngis muſculos, *παλιοσυνάγχην*, ac denique ſi exteriores faucium muſculos invadat, *πρασυνάγχην* appellatur.

Non ſolùm autem plerumque faucium & laryngis muſculi ſimul inflammantur, ut antea dictum eſt; ſed etiam interdum ad vicinas partes & cervicem ipſam exteriorem inflammatio protenditur, ut in diagnoſi & prognoſi hujus affectus dicetur.

In hiſce omnibus ſpeciebus, cùm periculoſior eſt morbus, deglutitione impedita, ſolent aſſumpta ad nares reſilire, præcipuè liquidiora, quorum deglutitio difficilior eſt; quòd liquida, cùm ſeſe latius diffundant non poſſint tam facilè à muſculis comprehendi, ut ad œſophagum detrudantur, ſed eorum majori contractione indigeant, quæ ob inflammationem ſufficienter non fit. Solida verò alimenta cùm magis corpulenta ſint, ſuperficiaria tantùm muſculorum actione indigent, & levi eorum contractione deglutiuntur. Contingit tamen aliquando, ut ſolida difficiliùs, liquida verò faciliùs deglutiantur, quod ex partium affectarum diverſitate dependet. Siquidem muſculi laryngis non ſolum ad vocem efformandam, ſed etiam cibum devorandum deſtinati ſunt. Dum etiam cibus in œſophagum impellitur, larynx cum lingua ſurſum effertur. Ad potum verò hauriendum magis lingua utimur, quæ dum intus retrahitur, ex labiis liquorem ducit ad fauces. Si igitur muſculi linguam moventes magis afficiantur, potus deglutitio difficilior eſt. Si verò laryngis muſculi magis lædantur, cibus difficiliùs ingeritur.

Hìc obiter annotandum Hip. aliquando, nomine Anginæ, laryngis tantùm inflammationem intelligere, & ſic magis ſtrictè hoc nomen uſurpare. Ejus rei exemplum habetur 6. *Epid. ſect.* 8. *text.* 1. ubi ſic loquitur: *Quibuſdam vero faucium inflammationes aderant, aliis anginæ:* Ubi nomine anginæ, muſculorum laryngis inflammationem intelligit, & à faucium inflammatione diſtinguit.

Spuria angina febris eſt expers, & duplex iterum ſtatuitur. Prima communiſſima eſt, quæ ab humore pituitoſo producitur, in fauces & partes laryngi vicinas delabente. Alter verò fit a luxatione vertebrarum cervicis, qua gulæ gutturiſque introitus premitur & coanguſtatur.

Veræ anginæ cauſa, ut & aliarum inflammationum, eſt ſanguis vel ſincerus, vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus, qui è venarum jugularium ramis in dictas partes effunditur, iſque vel attractus à calore aut dolore illarum partium, vel tranſmiſſus aliunde, ſi partes illæ debiles aut laxæ ad ſuſcipiendam fluxionem idoneæ fuerint: tum ſi humidorum copia adfuerit in toto corpore, vel in capite, vel in partibus faucibus vicinis. Sanguis enim in toto corpore redundans, vel prava qualitate affectus, dum ad caput transfertur, cerebrum verò robuſtum eſt, ab eo non recipitur; ſed per eaſdem venas ad ſubjectas partes retruditur, unde in iis variæ inflammationes fiunt; parotides, ophthalmiæ, anginæ & ſimiles.

Juvenes anginæ magis obnoxii ſunt, quàm ſenes, quia multo bilioſoque ſanguine abundant. Tum etiam, qui habitu corporis ſunt craſſo, ac multo ſanguine abundant, præſertim in capite.

A nonnullis auctoribus annotatum eſt, viros magis eſſe obno-

obnoxios anginæ quàm fœminas: Quod videtur Hip. observasse 6. *Epid sect.* 7. Ubi epidemicam constitutionem describens, in qua anginæ, tusses, peripneumoniæ vagagantur, paucissimas fœminas ægrotasse affirmat. Cujus rei non aliam causam refert, nisi quòd minùs in publicum prodibant quàm viri, & ita aeris externi injuriis sese non objiciebant. Quæ ratio propositioni universali non convenit, quòd fœminæ minùs anginæ sint obnoxiæ, quàm viri. Vera autem ratio esse potest, quòd fœminæ sanguinem frigidiorem laryngem minorem, & gutturis venas angustiores exilioresque habeant. Quorum ratione partes illæ fluxionem tam facile non recipiunt.

Ad causas internas revocari possunt morbi præcedentes, ut febres continuæ, putridæ, ardentes & in primis epidemicæ: Qualis fuit illa, quæ recensetur à Foresto *obs.* 2. *lib.* 9. quæ contigit anno 1517. in qua omnes laborantes gravissima faucium inflammatione corripiebantur: & intra sexdecim aut viginti horas moriebantur, nisi ante sex horas ab invasione sanguis detraheretur. In hac autem angina febris symptomatica non est, sed potiùs essentialis, & angina illius veluti symptoma, quando materiæ morbificæ pars ad hunc locum propellitur. Fiunt autem in febribus epidemicis aliquando anginæ, aliàs pleuritides, peripneumoniæ, dysenteriæ, & similes affectus, ab occulta quadam vi, & astrorum influxu, quo nunc hæ, nunc illæ partes magis afficiuntur.

Quidquid autem fluxiones humorum ad istas partes excitare potest, inter causas hujus affectus externas recenseri debet. Talis est austrina constitutio diuturna, juxta *Aphor. Hipp.* 16. *sect.* 3. *Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ.* Ad hunc etiam affectum producendum maximè facit temporum inæqualitas, quando à calore laxantur partes, & à frigore subitò superveniente humores ad eas propelluntur. Idem præstat subita refrigeratio ac incalescentia, frigidæ potus post eandem: Cum etiam, si caput pluribus tegumentis incalescat, vel nudum aeri frigido exponatur.

Primæ spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hipp. 4. *de vict. rat. in morb. acut. text.* 39. ubi sic loquitur: *Synanchus fit, cum hyeme vereque multa fluxio & viscosa à capite ad venas jugulares descendit. Cum autem frigida & glotinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes.*

Alterius denique spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hipp. 2. *Epidem. sect.* 2. Tumor nempe seu tuberculum, juxta vertebras cervicis obortum, ac præcipuè illam, quæ dens seu dentiformis ab eodem Hipp. nominatur, à quo tumore vertebræ ad interiora trahuntur, & consequenter cavitas in parte exteriori apparet. Hic autem tumor vel ab humore pituitoso fit, copia sua vertebras à propria sede dimovente; vel à sanguine in musculos effuso, unde inflammatio fit, qua musculi contracti vertebras ad anteriora trahunt. Et tunc vera est angina, ab inflammatione scilicet dictorum musculorum oriunda. Potest etiam fieri luxatio vertebrarum ab humore pituitoso, earum vincula laxante, & internodia lubrica reddente. Ac denique potest fieri à causis externis, casu scilicet vel percussione, quemadmodum reliquæ omnium totius corporis articulorum luxationes.

Angina primò in genere dignoscitur ex illius signis pathognomonicis respirandi nempe, & deglutiendi difficultate, absque aliquo thoracis, aut pulmonum vitio. Dolor præterea circa fauces & guttur percipitur; tum etiam in legitima angina, rubor, calor & febris.

Differentiæ verò propriis etiam signis distingui possunt. In synanche enim minor est respirandi difficultas deglutiendi verò maxima, ut liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares rejiciatur.

In Parasynanche minor est respirationis difficultas, imò perexigua, cum musculorum faucium externorum inflammatio parum respirationi officiat. Dolor etiam & rubor foris in cervice percipiuntur, cùm inflammatio partes externas occupet.

In Synanche maxima est respirationis læsio, ita ut ægri strangulari videantur; & paucis etiam horis aliquando strangulentur, ac non nisi erecta cervice, & aperto ore spirare valeant. Fauces vehementer dolent, nullus tamen rubor aut tumor, neque in faucibus intus, neque extra in cervice apparet. Lingua livida est, nigra, inflexa, vel retorta, ob summam venarum circa linguam repletionem. Acutissima etiam febris adesse consuevit. Hujus speciei descriptionem accuratàm videre est apud Hip. 3. *de morbis*. Hoc autem notatu dignissimum est, quod tamen à paucis animadversum, non tantum in hac specie musculos laryngis interiores affici, sed ipsum etiam pulmonem, unde tanta respirationis difficultas, & suffocatio exoritur, quod à Dodonæo luculenter observatum est *obs. medicin. c.* 18. ubi refert historiam cujusdam lanionis, qui cùm meridie circa laryngem & fauces dolorem sensisset, & quamdam in deglutiendo cibo ac potu difficultatem, nocte strangulatus interiit. Hujus in corpore aperto inventa est pulmonis substantia in pus conversa. Alia exempla annotavit anno 1565. in quo multi angina correpti, apparente circa laryngem dolore, & tandem desinente, in peripneumoniam inciderunt, iisque defunctis, pulmones vel purulenti fuere, vel abscessum habuere: Juxta verò laryngem, aut ejus musculos nihil occurrit, quod vel adesse, vel adfuisse inflammationem ostenderet. Et in his casibus censet laryngem non primariò, sed per consensum laborasse & verisimile esse, destillante humore è capite, asperam arteriam ejusque ramos impleri atque distendi, deinde eodem ad alia vasa transmisso, asperam arteriam & laryngem dolore liberari, pulmones verò affici, & hoc modo ex angina in peripneumoniam permutationem fieri. In hac autem angina pulmonem non rarò affici, colligere possumus ex dictis Hippocr. quæ habentur 4. *acut. text.* 30. & 31. ubi duas anginæ species proponit pro humoris diversitate: Alteram, in qua fluxio pituitosa, hyeme & vere, ad venas jugulares fertur, alteram in qua humores bilioси infestant, quod æstate & autumno contingit. De hac autem posteriori sic loquitur: *Cum ex capite fluxerit calida & nitrosa fluxio, utpote acris, mordet, ulcerat, spiritu implet, orthopnœam parit, siccitatemque multam. Præterea, quæ intuenti apparent, haud quaquam tumentia videntur: Tendines quoque cervicis posteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi. Vox abrepta, spiritus parvus, spiritusque revulsio frequens & violenta accedit. Talibus arteria ulceratur, intenditurque pulmo, neque extremum aerem admittere intro queunt.* Hæc Hipp. Dicit autem calidam & acrem fluxionem orthopnœam parare, quia mordet, ulcerat, & spiritu implet. Feruntur enim spiritus ad locum demorsum, hinc pulmonis repletio, unde orthopnœa, cùm non sit locus, in quem externus aer admittatur, quantumcumque thorax dilatetur. Eandem sententiam confirmare videtur Hippocr. 3. *de morbis*, ubi in curatione Anginæ dicit, venam secandam esse sub mamma; nam hac parte concomitatur ex pulmone spiritus calidus. Et paulò post inquit: Faciendum, ut quam certissimè spuat, & pulmo gracilis fiat, quasi intumuerit pulmo ex spiritu calido replente. Notissimum autem est: Cùm spiritus ad partem aliquam defertur, magna copia cum eo etiam sanguinem transferri. Hic si tanta copia affluat, ut à natura commodè regi nequeat, inflammationes & abscessus efficere solet: Unde non mirum est, si in tali angina pulmones purulenti evadant.

In paracynanche respiratio minus difficilis est, quàm in cynanche: Difficilior autem, quàm in synanche. Rubor ac tumor aliquis in faucibus deprehenditur.

Angina spuria ex pituita dignoscitur, febris carentia, & humore pituitoso, ad os magna copia confluente.

Spuria verò angina, ex luxatione genita, cognoscitur ex motu capitis ac cervicis læso, & cavitate, quæ in cervice præternaturaliter apparet, ob vertebram intus depressam.

Causarum dignotio cùm ex universalibus humoris in toto corpore dominantis, signis elicitur, tum etiam particularibus. Quando angina fit à sanguine, in facie calor & rubor appatent, & major distensio in parte affecta. Quando fit à bile, dolor & calor major est, cum siti, oris amaritudine, & acrimoniæ sensu. Et si à pituitoso sanguine fiat, dolor & rubor minor est & febris exigua.

A parte affecta quædam etiam humoris peccantis diagnosis haberi potest. Sanguis enim biliosus plerumque in laryngis musculis potiùs inflammationem facit: Pituitosus fauces magis aggreditur. Cùm enim exiles sint laryngis venæ, non nisi sanguis tenuis ad eas penetrat. Fauces verò quæ laxæ & spongiosæ sunt, pituitosos humores faciliùs recipiunt.

Denique ex anni tempore humoris peccantis diagnosis desumi potest. Anginæ enim biliosæ maximè æstate & autumno proveniunt, quòd in æstate bilis generetur, & in autumno retineatur. Pituitosæ verò hyeme & vere fiunt, quòd hyeme maximus sit pituitæ proventus, tum etiam vere: Quia collecti humores in hyeme, tum temporis liquantur, & à capite in partes subjectas decumbunt.

Quod

Quod ad prognoſin attinet, angina vera morbus eſt acutiſſimus, & valdè periculoſus, propter reſpirationem impeditam, & ſtrangulationem, quæ non rarò contingit à conſtrictione meatus, per quem fit reſpiratio. Idcò quo major fit conſtrictio, eo majus periculum. Et ſic prima ſpecies anginæ omnium periculoſiſſima eſt, quia inflammatio muſculorum internorum laryngis meatum magis præcludit. Unde Hip. *Aphor.* 34. *ſect.* 4. ſic loquitur *Si febrem habenti ſuffocatio repente ſuperveniat, nullo tumore in faucibus exiſtente. lethale eſt.* Quem ſententiam confirmat *in Coac. & progn.* dicitque hujuſmodi anginas eadem die 2. 3. & 4. ſtrangulare.

Secunda ſpecies anginæ, licèt admodùm periculoſa ſit, paulò minùs tamen lethalis eſt, quàm prima; quia inflammatio muſculorum externorum laryngis tantam, tamque ſubitam conſtrictionem non facit. De hac loquutus eſt Hippocr. 3. *prog. text.* 17. his verbis, *Quæcumque vero*, id eſt anginæ, *dolorem alioquin alteri ſimilem inferunt, in faucibus vero tumorem & ruborem excitant, valdè quidem lethales ſunt; præcedentibus vero diuturniores, ſi rubor fuerit magnus.*

Tertia ſpecies minùs periculoſa eſt, quia in ea minùs læditur reſpiratio, quàm deglutitio ab inflammatione muſculorum faucium internorum. Læſa autem deglutitio non adeò periculoſa eſt. De hac etiam loquitur Hipp. *lib. antea citato, textu* 18. his verbis. *Si quibus vero fauces rubent, & cervix, hæ diuturniores ſunt. Maximè vero ii ſervantur, ſi cervix ac pectus traxerit ruborem, nec ſacer ignis intro recurrat.*

Quarta denique anginæ ſpecies omnium leviſſima eſt & ſecuriſſima, quia inflammatio longiùs à gutture abeſt. Hinc Hippoc. *Aphor.* 37. *ſect.* 6. ſic loquitur: *Angina correpto, ſi tumor in collo appareat, bonum: Extra enim vertitur morbus.* Idem confirmat, *progn. text.* 20. his verbis: *Securiſſimum vero ſi tumor aut rubor quàm maximè foras vertatur.*

Has omnes differentias unica ſcientia complexus eſſe viſus eſt Hip. 6. *Epid. ſect.* 7. ubi de ſignis anginæ Epidemicæ loquens, hæc habet: *In ſumma qui ſolum deglutire non poterant, his valde mites & toleratu faciles erant, peſſimæ vero his, quibus una ſpiritus ſublimis erat.*

Si anginæ materia in pulmonem transferatur, vel moriuntur ægri, vel in deſipientiam aguntur; vel empyici fiunt, ut docet Hip. *Aph.* 10. *ſect.* 5 & 3. *prog.*

In angina valde urgente, ſi ſpuma circa os appareat, lethale eſt ex *Aph.* 24. *ſect.* 2. Summam enim cordis anguſtiam ſignificat, fervoremque intenſiſſimum, à quo propria pulmonis humiditas exprimitur, & ad ſpumæ formam in os transfertur.

Angina laborantes, niſi celeriter cocta eſpuant, ſed pauca, viſcida, craſſa ſputa reddant, male & lethaliter habent. Hip. *in Coacis.*

Tumores faucium in angina, ſine ulla ratione repentè evaneſcentes lethales ſunt. Hip. *in Coacis.* Sine ulla ratione, id eſt, ſine præcedente evacuatione, per artem vel criſin facta. Significant enim materiæ ad interiora receſſum, unde periculoſior morbus in partibus internis excitari poteſt. Vel quod interdum accidit, materia ad eandem partem iterum delata, ſubito ſuffocationem inducit.

Anginæ curatio iiſdem indicationibus perficitur, quæ in omnium inflammationū curationibus obſervari conſueverunt. Sicque humor ad partem confluens, revellendus, & repellendus eſt: Qui jam fluxit, derivandus & reſolvendus. Quod ſi reſolvi nequeat, concoquendus & ſuppurandus: Quæ omnia ſequentibus præſidiis perfici poterunt.

Primò victus ratio inſtituetur tenuiſſima, refrigerans & humectans, ex cremore hordei, juſculis pullorum, aut caponum, herbis refrigerantibus alteratis, & aliis hujuſmodi. Si ob œſophagi anguſtiam, ab inflammatione contractam, æger deglutire nequeat, ut inde virium defectio & interitus metuatur: Ab eo periculo liberari poterit, immiſſo in œſophagum cathetere, cui ſyringa aptabitur, per quem juſculum in ventriculum immitti poterit. Practici clyſteres nutrientes uſurpant, quibus aliquid nutrimenti ad hepar per venas meſaraicas transferri poteſt. Potus ſit aqua hordei, & reliqua in febribus acutis obſervari ſolita. Aer ſit temperatus, & omnis illius exceſſus arceatur. Frigidior namque meatus conſtringit. Calidior verò fluxionem & inflammationem auget. Æger capite ſublimi, & erecta cervice decumbat, ut faciliùs reſpiret. Somnus, ut in omnibus internis inflammationibus, maxima arcendus eſt. Nam, ut docet Hippoc. ſanguis in ſomno ad interiora recurrit, ſicque humorum confluxus ad partem affectam augetur.

Cùm autem angina ſit morbus acutiſſimus, & uno interdum die hominem de medio tollat; magna remedia ſumma cura & diligentia uſurpanda ſunt. Idcò quacunque diei hora vocetur Medicus, ſanguinem ſtatim detrahat è directo partis magis affectæ, è vena cephalica: Aut ſi ea ſatis conſpicua non ſit, è mediana, ad ℔ ß. ℔. i. ß. ℔. ii quantùm vires ferre poterunt. In hoc enim remedio præcipua ſalutis ſpes conſtituenda eſt. Non tamen una vice magna illa ſanguinis copia detrahenda eſt, ne æger in animi deliquium incidat, ex quo non exiguum vitæ periculum emergeret; ſed partite, & per aliqua intervalla, tertia nimirum, aut quarta quaque hora. Hæc autem ſanguinis miſſio tantopere eſt neceſſaria in hoc affectu, ut à nullo contraindicante retardari debeat. Sic fluentibus menſibus aut lochiis, & quocumque graviditatis tempore, ſanguis magna copia detrahendus eſt. Cujus rei exemplum habemus apud Zacutum Luſitanum *lib. Praxis admir. cap.* 135. de quadam muliere, quæ gravida ſeptimeſtris, angina ſæva correpta, ſepties una die phlebotomia celebrata, liberata eſt.

Si morbus non vehementer urgeat, venæ ſectioni præmittatur clyſter laxans: Sin minus, à venæ ſectione injiciatur.

Dum iteratur phlebotomia eadem die, aliæ revulſiones fiant per cucurbitulas, tum ſiccas, tum ſcarificatas, ſcapulis & lumbis admotas, item frictione partium extremarum & ligaturas dolorificas.

Detracto ſufficienter ſanguine, ad purgationem veniendum eſt, quæ ſequenti die uſurpanda, non expectata humorum coctione, quia morbus non dat inducias. Sic potio purgans humori peccanti accommodata. Imò verò ſi morbus admodùm urgeat venæ ſectio & purgatio eadem die celebranda eſt, ut ſe feciſſe refert Trallianus *lib.* 4. *c.* 1. his verbis: *Ego ſanè memini me, cùm uſus valdè urgeret, venam mane aperuiſſe, diluculo venas linguæ ſubjectas ſecuiſſe, & veſperi ex cremore ptiſanæ extractum ſcammonii exhibuiſſe, atque ita laqueum ex inflammatione obortum, vix potuiſſe diſſolvere. Imo alium quendam novi, me poſtquam brachiorum duorum venas in cubito ſecuiſſem, repurgaſſe, ſequenti die non expectato.* Potio autem purgans ex blandioribus eſſe debet, ſi à bile morbus originem duxit, ne vehementius commoti humores ad partem affectam irruant. Tum etiam ſi à ſanguine ſincero producatur inflammatio, ſatius eſt purgatione prorſus abſtinere. Si verò pituitoſa cacochymia concurrat, ad fortiora confugiendum, & cum ſenna agaricus & diaphœnicum præſcribi poſſunt. Imò verò ad ea medicamenta, quæ vomitum excitant, etiam ſatis vehementia, tranſcendere licet in angina pituitoſa, & inter reliqua palmam obtinet in hoc caſu aqua benedicta, quæ ad ℥. ii. exhibita miranda præſtat, & morbum ut plurimum inter duas horas diſſolvit. Adde, quod nullo ingrato ſapore prædita, facile pitiſſando ingeri poſſit, quod in aliis medicamentis fieri non poteſt, quæ propter ſaporis ingratitudinem non poſſunt niſi uno hauſtu ab ægrotis ſorberi. Ideo ut plurimum anginoſi purgari nequeunt, donec meatuum anguſtia majori parte ſublata ſit. Sed frequentibus clyſteribus purgandi indicationi aliquo modo ſatisfit. Atque ita, quibus aqua benedicta non convenit, propter inflammationis naturam, vel ægri imbecillitatem, (vires ſiquidem robuſtæ in hujus remedii uſu neceſſariæ ſunt) neque alia medicamenta exhiberi poſſunt, frequentibus clyſteribus alvus ſubducenda eſt, iiſque ſatis acribus, ut revulſio humorum ad inferiora fiat.

Ad eandem revulſionem cucurbitulæ ſcarificatæ, cervici & ſcapulis admotæ, frictiones & ligaturæ partium inferiorum, & lotiones pedum ex aqua calida plurimum conferre ſolent.

Ac potentiùs revellit humores, à capite defluentes, veſicatorium poſteriori parti cervicis admotum, quod ſtatim ab initio poſt ſanguinis miſſionem admovendum eſt.

Revulſionibus ſufficienter ac diligenter adminiſtratis, ad derivantia veniendum eſt, quæ humorem parti impactum evacuant. Ac primùm renularum, ſeu venarum ſub lingua apertio, ab Hipp. Gal. & recentioribus commendatur, qua ſanguis, inflammationem immediatè efficiens, educitur.

Antiqui in angina deſperata venas jugulares aperiebant. Quod remedium licèt à recentiorum plurimis etiam comprobatum, noſtris ferè temporibus obſolevit, quòd periculoſum cenſeatur, ob ſanguinis fluxum, qui difficilè cohiberi poſſit, propter venarum amplitudinem. Verùm

rùm experientia docuit, non adeò periculosam esse hanc operationem, si debitè administretur. Primò enim caput ægrotantis ad latus intorqueri debet, quantùm fieri potest, ut mentum humerum fetè attingat, mox vena aperienda sine ligatura, angusto foramine, secundùm illius longitudinem, (sic enim faciliùs coalescit) & extracta sanguinis quantitate sufficiente, caput reducendo ad situm naturalem, sanguis plerumque sponte cohibetur. Attamen vulneri statim admovendum est emplastrum à Gal. descriptum 5. *meth. cap.* 4. ex pilis leporinis, aloe, thure, & albumine ovi confectum, sicque fluxus sanguinis certò cohibetur. Refert Trallianus *lib.* 4. *cap.* 1. plures anginosos, venarum jugularium apertione à se curatos esse, & Zacutus Lusitanus *obs.* 89. *lib.* 1. *Prax. admir.* refert historiam cujusdam Hispani, qui hujus auxilii beneficio, ab acutissima angina liberatus est.

Ad derivationem etiam plurimùm confert cucurbitula sub mento scarificata: Cujus ope curatam fuisse mulierem angina canina laborantem, refert Zacutus Lusitanus *obs.* 88. *lib.* 1. *Praxis admirand.*

Non minoris efficaciæ sunt scarificationes sub maxillis, & supra collum, altioribus plagis inflictæ: Quarum beneficio scribit Benivenius *lib. de abditis morb. caus. cap.* 83. Nicolaum Rotam à deplorata angina liberatum fuisse, cujus integram historiam transcripsit Sennertus. *Prax. Med. lib.* 2. *p.* 1. *cap.* 24.

Dum prædicta remedia usurpantur, topicis remediis inflammatio gutturis & faucium oppugnanda est; eaque varianda, juxta varietatem temporum, ut in aliis inflammationibus. Sicque in principio conveniunt repellentia, ad gargarismatis formam redacta, ut partem inflammatam immediatè attingere valeant.

℞. Aquar. plantag. solani & caprifolii, ana ℥.iii. succi granator. ℥.ii. diamori, ℥.iii. salis prunellæ ʒ. i. ß. Fiat gargarisma. Vel ex decocto in hunc modum.

℞. Fol. Plantag. acetosæ, & summit. rubi, an. M. i. granorum sumach. ʒ. ß. & malum granatum cum cortic. & granis contusum num. 1. rosar. rubr. P. i. Fiat decoctio ab ℔. i. In colatura dissolve diamor. & dianuc. ana ℥. i. ß. salis prunellæ ʒ. ii. Fiat gargarisma.

De gargarismatis hoc notandum, ea suspecta esse posse, quia gargarizando partes inflammatæ commoventur, quæ quiete indigent. Sed hoc incommodum vitari potest, si gargarismata in ore detineantur, resupino corpore, citra illam agitationem, ut partem affectam contingant.

Sine gargarizatione usurpari possunt spiritus acidi, salis, sulphuris, aut vitrioli, qui aqua temperati, ut eorum aciditas ferri valeat, paulatim forbendi sunt. Transeundo enim per partem affectam, illius inflammationem temperant, & à ventriculo ad hepar & venas translati, sanguinis fervorem coercent. Quod remedium in faucium & tonsillarum inflammationibus est etiam efficax.

Dum gargarismata repellentia usurpantur, laxantia & resolventia linimenta exterius cervici admovenda sunt, ut materia morbifica exteriùs evocetur, eaque in hunc modum parari poterunt.

℞. Olei chamomil. lilior. & amygdalor. dulc. ana ℥. i. axungiæ gallinæ, & butyri recentis, an. ℥. i. ß. croci ℈. i. Fiat linimentum cervici admovendum, cum lana succida.

Hoc linimentum dolori leniendo etiam conferre poterit: Qui si vehementer urgeat, demulceri ulteriùs poterit gargarismate ex lacte parato, vel emulsione quatuor sem. frigidior. major. vel mucilaginibus liquidis ex sem. psyllii & cydonior. cum aqua rosarum extracti, addito syrupo violaceo, vel diluto cassiæ, cum sero lactis aut decocto radicis althææ parato.

Transacto morbi principio, eoque ad augmentum & statum progrediente, in gargarismatis digerentia & resolventia repellentibus admiscenda sunt, quod secundo statim die faciendum, quia morbus acutissimus est.

℞. Fol. hyssopi & plantag. ana, M. i. liquiritiæ rasæ & passular. mundat. an. ʒ. i. caricarum ping. num. xii. rosar. rub. & hordei integri, an. P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. In colatura dissolve mellis rosac. & sytup. violac. ana, ℥. i. Fiat gargarisma.

Nota, quandiu viget inflammatio, resolventibus & adstringentibus aliquid repellentium semper esse admiscendum, ne pars sua natura mollis & laxa magis relaxetur, & fluxioni recipiendæ magis idonea reddatur.

Exteriùs verò magis resolventia admovenda sunt, addito etiam nido hirundinum, quem specifica proprietate huic affectui conferre, omnium practicorum consensu sancitum est.

℞. Pulveris nidi hirundinum, & stercoris canis jejunio macerati, an. ʒ. i. rad. ireos Florent. & flor. chamom. pulverat. an. ʒ. ß. axungiæ gallinæ, & olei lilior. ana ℥. i. ceræ flavæ parum. Fiat linimentum.

Vel forma cataplasmatis in hunc modum componi poterit.

℞. Nidum hirund. num. 1. fol. malvæ, violar. an. M. i. rad. althææ & lilior. an. ℥. ß. ficuum ging. par. iii. flor. chamom. & meliloti, ana P. i. Coquantur & contundantur, deinde adde farinæ hordei, sem. lini & fœnugr. ana ʒ. iii. ctoci ℈. i. butyri recent. ℥. i. olei chamom. & amygdal. dulc. ana q. s. Fiat cataplasma interiori colli parti admovendum.

Interim etiam eclegmata per intervalla usurpanda, ut materia, quæ à parte affecta exsudat, vel à capite defluens ipsi hæresci, sensim abstergatur.

℞. Pulv. elect. diatragacanth. frig. ʒ. ii. diairios simpl. ʒ. i. sacchari canti & penidiati, an. ʒ. ß. diamor. ℥. i. syrupi jujub. q. s. Fiat looch.

Si tumor discuti nequeat, & ad suppurationem vergat, quod plerumque quarto vel quinto die solet accidere, ea adjuvabitur cataplasmate prædicto, aliisque emollientibus & suppurantibus. Simulque in ore frequenter erunt detinenda, quæ dolori leniendo supra proposuimus. Vel

℞. Liquirit. ras. & passul. mund. ana ℥. i. caricarum ping. num. vi. sem. althææ & cydonior. in ʒ. ii. flor. chamom. P. i. Coquantur in hydromelite. In colatura dissolve sapæ ℥. ii. Fiat gargarisma.

Utile etiam est medullam cassiæ recenter extractam ore detinere, ut paulatim liquescens in gulam descendat, lenit enim, resolvit, & maturat.

Si tumor tandem suppuratus fuerit, quod ex symptomatum remissione cognoscitur, nec tamen is sponte rumpatur, æger aut aliquis ministrorum, digitis in fauces immissis abscessum rumpere conetur. Quod si fieri non possit, ægri os per speculum oris valdè aperiatur, & ubi apparuit tumor, scalpello incurvo quod bistortum vocant, incidatur. Rupta vomica, æger caput inclinet, ne pus in pulmones irrumpat. Postmodum ulcus decocto hordei cum melle rosaceo hydromelite, aut œnomelite detergendum, deterstum aqua aluminosa exsiccandum, & ad cicatricem perducendum.

Alii candelam ceream oleo amygdal. dulc. illatam inœsophagum immittunt, ut rumpatur abscessus. Quod si obtineri non possit, cultro ligneo acuto, vel tandem scalpello aperiunt.

Alii oleo vitrioli abscessum attingunt, & mox plerumque rumpitur abscessus. Arculanus cuspide ferrea, ligno infixa, apertionem abscessus molitur, ne alias oris partes attingat. Idem remedium probat Faventius his verbis: *Accipiat lignum subtile rotundum, in cujus extremitate apponat ferrum acutum, cujus longitudo sit tantæ quantitatis, quantæ est medietas digiti: Deinde ore aperto, ponendo lignum intra dentes ægrotantis, ac si esset frænum, ponat cannulam illam cum ferro ad locum apostematis, ac scindat. Aperto apostemate, pronus declinet caput inferiùs, ore aperto, ut exeat sanies.*

Senekius ex Dovyneto, decocto agarici abscessum rumpi asseverat, & sequenti historia confirmat, ab eodem Dovyneto relata *apologiæ lib.* 3. *cap.* 1. *Illustris mulier, Gabriella Goufier. Domina à Saultono, cùm angina Autumnali omnium periculosissima detineretur, venit in mentem, legisse me apud Aetium lib.* 15. *c.* 6. *agaricum occultos abscessus absorbere, vel foras materiam evocare. Statim agaricum in talleolas concisum in decocto radicis althææ, ficuum, cum momento zinziberis, & quarta parte vini albi macerati, addidi syrup. de althæa, potionem ægrotæ dedi, monuique ne illam statim deglutiret, sed aliquod tempus in imis faucibus contineret, si hac potione vitam sibi redimere vellet. Obsequitur ægrota. Interim dum cum illa sermonem confero, ecce magna puris albi copia, tum putridi, & graveolentis ore rejicitur, ut filia, quæ ad matrem cum pelvi adstabat, excipiendi puris ergo, nec opinato prægravi illius puris fœtore, conciderit animo, reliqui custodes magna corporis contentione foras proruperint, accurrunt aliæ, purulenta detrahunt, detergunt, festinant aliæ, ut intollerabilem gravis odoris fœditatem suffitu quodam depellerent, qua sublata, ad ægrotam redii, quam plane & vocis vitio, & respiratione difficili, & gravi deglutione, & febre levatam reperi, & ab omni vitæ periculo tutam, qua nunc fruitur incolumis.*

Si

Si pus ad partes externas quodam modo vergere videatur, apertio exterius molienda est, quod se feliciter præstitisse refert Lanfranchus, *Chirurgiæ majoris doctrina 2. tract. 3. c. 5.* his verbis: *Quoniam bona casuum variatio multùm corroborat operantem, ponam hoc loco, quid mihi accidit in civitate Mediolani, de quadam Domina quinquagenaria quinta, quæ squinantiam phlegmaticam patiebatur, quæ totam occupavit gulam, intus & extra, ita ut extra tumor maximus apparebat, & cum his non loquebatur, nec poterat transglutire. Cùm essem vocatus, tangens pulsum, in ultima inveni debilitate: Tangens locum corruptum, sensi materiam in profundo, & cognovi quod potiùs suffocaretur, quàm exteriùs apostema, vel interiùs rumperetur. Tunc mihi præparavi rasorium, & locum palpans cum digitis, inveni maturam materiam inter mentum & epiglotum, plusquam in alio loco congregatam, & vulnus ibi feci profundum, per quod de corrupta & malè fœtente materia magnam partem extraxi, magnamque partem divisi, quam tunc evacuare poteram, secundùm rationem nolui, quam scivisti. Tunc ægra leniorem habuit anhelitum, pulsusque fuit fortificatus. Tunc administrans ei brodium, per vulnus magna ipsius quantitas exibat, tunc ingeniavi, ut cum argentea cannula, quæ posita in ore totum vulnus transibat, sua cura reciperet ad ipsius necessaria nutrimenta: Gulam totam, & collum cum medicinis mundificantibus, & residuum materiæ maturantibus circumdabam donec extraxi de vulnere frustum magnum viscosæ materiæ, & fœtentis, quæ fuerat sicut quoddam intestinum, longum unius majoris digiti quantitate: quæ quidem materia calore fuerat extraneo condensata. Qua remota, remansit locus sine fœtore, & ægra incepit maximè confortari, tamen in ea continuavi mundificativa, & incarnativis, & cicatrizativis vulnus optimè sigillavi, & ægra fuit saluti pristinæ restituta.*

Huc referri potest historia Benivenii, cujus supra mentionem fecimus, de quodam anginoso, qui cùm ab aliis Medicis pro deplorato relictus fuisset, ab eo liberatus est profundis scarificationibus sub maxillis & ipsa cervice celebratis, à quibus multa sanies effluxit.

Si abscessus intus in ore rumpatur, decocto hordei, aut hydromelite, ut dictum est, detergitur. Verùm aliquando ulcus sordidum redditur, & tunc ad potentiora remedia confugiendum est, in hunc modum.

℞. Fol. scabiosæ & agrim. ana M. i. nucum cupressi ʒ. i. rad. ireos Florent. & aristol. rotund. ana ʒ. ß. myrrhæ ʒ. ß. rosar. rubr. P. ii. Coquantur in hydromel. ad ℔. i. Colatura colluantur frequenter ulceratæ partes.

Hoc decoctum ulceri sordido abstergendo plurimum conferet; attamen si non sufficiat, ad collirium Lanfranci confugiendum est, quod mirabilis est efficaciæ.

Ulcere probè detersо illius consolidatio molienda est bolo armena, melle rosaceo permixto ad formam ecleg matis, cui etiam thus & myrrha utiliter addi poterunt.

Fit autem interdum, ut defervente inflammatione tumor neque resolvatur, nec suppuretur, sed duritiem contrahat. Quo in casu cataplasmatis emollientibus & resolventibus curatio perficienda est, eaque in hunc modum componi poterunt.

℞. Althææ, bryoniæ, & cucumeris agrest. an. ʒ. i. fol. malvæ, parietariæ, origani, & centaurii min. an. M. i. caricarum ping. par. vi. sem. lini & fœnugr. ana. ʒ. i. Coquantur, pistentur, & per setaceum trajiciantur; deinde adde pulveris hirundinum combustarum, & stercoris canis ossa rodentis, ana. ʒ. iii. sulphuris vivi ʒ. i. butyri recentis, & axungiæ anatis, ana. ʒ. i. olei anethini ʒ ii. Fiat cataplasma.

Pro coronide aliquid dicendum est de Laryngotomia, quæ ab antiquis, & a neotericis non paucis proponitur, & propriis experimentis confirmatur. Cùm nempe in angina desperata, qua ægris suffocatio omnimoda præ foribus est, incisio fit in aspera arteria, per quam aeri ingressus datur in pulmonem, & fuliginum ab eodem exspirantium egressus. Hanc probat Avicenna *Fen. 9. lib. 3. cap. 11* Paulus *lib. 6. cap. 33* Rhasis 3. *continentis*. Alsaharavius, Aveozoar, Albucasis, & Halyabbas. Eandem ponit Gal. ex Asclepiade *in introductorio, cap. 13.* Ex recentioribus Brassavolus *comment. in lib. 4. Hip. de victus ratione in morbis acutis, sect. 35.* se propriis manibus hanc operationem fecisse testatur, cum felici successu, Rarissimè tamen in usum revocatur hæc operatio, propter metum infamiæ, quæ Medicis & Chirurgis impendet, dum æger post operationem occumbit, quod ut plurimum contingit, & mors operationi potiùs, quàm morbo tribuitur, quantumvis Medicus præmisso prognostico sese adversùm calumniam munierit. Adde, quod in angina valdè pituitosa pulmones plerumque affecti sint, & multis humoribus repleti, unde plerumque suffocatio contingit, & tunc incisio asperæ arteriæ nihil conferre potest. Quæ advertens pericula Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Chirurgus expertissimus, se hanc operationem nunquam molitum esse, neque eam à sui temporis Chirurgis administratam fuisse testatur. Eam tamen posse in usum revocari fatetur, modò pulmo & aspera arteria colluvie non sint repleta. Operandi modum exactè describit in operationibus Chirurgicis, & capite proprio, quem inde desumere quia poterit. Confert *Fontanum* de laryngotomia.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER SEPTIMUS.
DE MORBIS THORACIS.

PRÆFATIO.

THORACIS nomine comprehendimus eas tantùm partes, quæ respirationi inserviunt. Licèt enim Cor thorace contineatur; illius tamen affectus peculiari libro, qui hunc sequuturus est, exponendi sunt. In hoc vero eos tantùm exponemus, qui respirationem lædunt, & partes respirationi inservientes frequentius infestant, quales sunt asthma, pleuritis, peripneumonia, empyema, hydrops pectoris, hæmoptoe, & phthisis, quorum unicuique caput proprium destinavimus.

CAPUT I.

De Asthmate.

REspiratio læditur à variis causis, tum sympathicè, tum idiopathicè.

Idiopathica respirationis læsio fit ex vitiato pulmone, atque adeò omnes pulmonis morbi actionem illius lædunt, qui quidem morbi vel in ipsa partis substantia, vel in vasis illius resident.

In pulmonis substantia contingunt inflammationes, tubercula, abscessus, ulcera tum etiam interdum ipsius partis exsiccatio & atrophia: Interdum & humor serosus ac pituitosus spongiosæ pulmonis substantiæ imbibitur, & liberam ipsius dilationem impedit. Ratiùs scirrhi, & carunculi, & grandines in eadem parte generantur.

In pulmonis vasis frequentissimæ sunt obstructiones, quæ liberum aeris commeatum impedientes, difficilem faciunt respirationem.

Sympathicè læditur respiratio ex consensu aliarum partium, non solùm vicinarum, sed etiam remotiorum. Sic inflammata membrana costas succingente, vel diaphragmate, vel mediastino, respiratio læditur. Sic corde intemperie calida laborante, ut in febribus, aucto respirationis usu, magna & frequens respiratio evadit: Contrà verò, eodem frigida intemperie laborante, ut in moribundis, imminuitur, & tandem omnino cessat. Idem contingit in syncope, cessante actione cordis, & consequenter cessante respirationis usu. Sic in empyemate aut hydrope thoracis, pus aut

aqua

aqua in capacitate thoracis, collecta, pulmonis dilatationem impedit & respirationem lædit. Sic musculorum respirationi inservientium læsio eandem actionem vitiat, ut in vulneribus ac tumoribus eorum contingit: Tum præcipuè in apoplexia, denegato influxu spiritus animalis ad eos musculos. Musculorum etiam laryngis inflammatio spirandi difficultatem efficit in angina.

Affectus etiam hypochondriorum sympathicè respirationem lædunt, ut tumores hepatis, lienis, pancreatis pondere suo diaphragma, cui annectuntur, ad inferiora retrahunt ejusque motum liberum impediunt. Sic etiam vapores & flatus, ab illis partibus elevati, diaphragma comprimunt, ejusque actionem lædunt, unde asthma flatulentum exoritur. Idem contingit à flatuum vel serosi humoris copia, in hydropicorum abdomine contenta, & diaphragma comprimente. Ab utero denique vapores elevati respirationem vitiant, unde hic affectus suffocatio hysterica nominatur.

Inter prædictas respirationis læsiones asthma ab auctoribus seorsum tractatur, quia reliquæ ab aliis morbis dependent, suis locis explicandæ.

Licèt autem asthma interdum, generice & lata significatione usurpatum, omnem respirandi difficultatem complectatur, in specie tamen eam imprimis significat quæ à pulmonum infarctu & bronchiorum illius obstructione exoritur, quæ ex se & ratione propriæ essentiæ febre carere solet, licèt interdum febris ei adjungi valeat. Et iterum in tres alias species subdividitur, quarum una Dispnœa nominatur, secunda idem Asthmatis nomen retinet, tertiò Orthopnœa nuncupatur.

Dyspnœa est difficilis respiratio, in qua crebrior densiorque fit spiritus tractio, ex infarctu pulmonum oriunda. Hæc Asthmate & Orthopnœa minor est, & à minori materiæ obstruentis copia oriunda, & magis ipsam pulmonis substantiam obstruit, quàm bronchia, unde stertoris carentia, quæ fit ab humoris, in bronchiis pulmonis contenti & commotione, & allisione cum aere, per ea continuò oberrante.

Asthma est magna & frequens respiratio, in qua diaphragma, musculi intercostales, tum etiam abdominis violenter moventur, cum stertore & sibilo conjuncta. In vero enim & propriè dicto asthmate bronchia pulmonis humore pituitoso opplentur, qui (ut dictum est) ab aere commotus talem strepitum edit.

Orthopnœa verò est maxima spirandi difficultas, sub qua ægrotantes non nisi sedentes & erecta cervice respirare possunt & non solùm musculi prædicti, sed etiam superiores, pectoris scil. & scapular. vehementer exagitantur.

Dyspnœæ etiam & Orthopnœæ nomen, quemadmodum de asthmate diximus, communiter non rarò in omni difficultate spirandi usurpatur, quæ in pleuritide, peripneumonia, aliisque affectibus contingit. Idem dicendum est de Apnœa, quæ non depravatam, ut prædictæ, sed imminutam, vel abolitam respirationem significat, eaque contingere solet in syncope, histerico affectu, & apoplexia fortissima.

Humor asthma efficiens, est ut plurimum pituita è capite in pulmonem defluens; ejusque bronchia obstruens. Interdum tamen fit ab humoribus crudis & serosis à venoso genere per arteriam venosam in pulmonem translatis. Hi si ad bronchiorum canales profluant, verum asthma cum stertore producunt, si verò in pulmonum substantia vel in levibus arteriis subsistant, asthma spurium generant sine stertore.

Hæc asthmatis species, quæ vulgaribus Medicis ignota est, (nullam enim aliam causam præter fluxionem à capite agnoscunt) confirmatur, non solùm ex stertoris carentia, sed etiam ex eo, quòd urinæ ægrotantium crassæ & turbidæ esse soleant, præsertim in paroxysmo, quia humorum crassorum & crudorum in venis agitatorum portio ad renes & vesicam transmittitur. Et nonnulli asthmatici urinæ difficultati obnoxii sunt, eaque vigente asthmate liberi sunt, ab asthmatis verò paroxysmo præsente, cessat urinæ difficultas, ob materiæ morbificæ, in venis contentæ, ad hanc vel illam partem decubitum. Vidimus etiam quosdam asthmaticos alvi fluxui obnoxios, ita ut præsente alvi fluxu ab asthmate liberi essent, eo verò cessante, asthmatis paroxysmi redirent. Adde, quod hæc asthmatis species, quæ sine stertore fit, venæ sectione ita efficaciter oppugnatur, ut ea in paroxysmo celebrata, quamprimùm sanguis fluere incipit, ægri statim meliùs spirare incipiunt, & in fine illius aut post exiguum saltem intervallum à paroxysmo penitus liberati apparent. Ac denique hujusmodi asthmatici plerumque cachexia & pedum tumore œdematoso laborant. Quod ostendit causam asthmatis tunc temporis ab hepate proficisci, & in venis contineri, ita ut tandem in pleurisque hydrops consequatur. Inde Aretæus inter signa asthmati imminentis flatus in præcordiis & eructatione præter rationem enumerat, quæ procul dubio à materia cruda in præcordiis exagitata proveniunt.

Illa tamen flatulenta materia primò, & per se aliam asthmatis speciem interdum producit, quæ asthma flatulentum, seu hypochondriacum nominatur: quando scilicet flatus crassi & copiosiores, & ab hypochondriis elevati, diaphragma comprimunt, ejusque motum impediunt, unde summa respirandi difficultas sine stertore procedit.

Diagnosis hujus affectus, & specierum illius, ex propositis innotescit.

In dyspnœa enim spiritus est densus citra sonum & anhelationem, cum minori molestia.

In asthmate gravitas pectoris est major, spiritus crebrior & densior, cum anhelatione, stertore, ac sibilo.

Orthopnœa verò non nisi erecta cervice respirare permittens, decumbentibus suffocationem minatur.

Signa causarum in hunc modum se habent.

Si à crassis humoribus in pulmone collectis, asthma generetur, difficultas spirandi sensim & paulatim accrescit, eaque continua est & indesinens.

Si verò humores aliude in pulmones per intervalla affluant, difficilis respiratio continua non est, sed per intervalla recurrit. Licèt enim asthma, quod à materia in pulmone contenta excitatur, exacerbari plerumque soleat à causis externis, ita nimirum, aere austrino, & similibus; in asthmate tamen, quod à materia aliunde affluente producitur, exacerbatio illa longè manifestior est. Si asthmatis materia à cerebro defluat, catarrhi signa adsunt: Si verò nulla catarrhi indicia appareant, per venas materiam affluere conjiciendum est. Hepatis affecti & partis mandantis rationem habentis indicium, est tumor pedum & cachexia.

Si humor crassus in bronchiis pulmonum contineatur, respiratio fit cum sonitu & tussi, tum pituita per tussim excreta, cessat vel imminuitur affectus.

Si humor in venis aut substantia pulmonis hæreat, nullus adest sonitus, & rarò aliquid per tussim excernitur. Quod ad prognosin attinet, asthma chronicus est affectus, & curatu difficillimus, sæpeque in cachexiam & hydropem degenerat. Juvenes aliquando liberantur, sed & non sine magno labore: Senes verò nunquam. Infantes nisi maturè curentur, superveniente catarrho suffocante, intereunt.

Qui ex asthmate vel tussi gibbi evadunt, ante pubertatem moriuntur. (21. *aph.* 46.) quia gibbositas conveniens pectoris incrementum impedit, pulmo nihilominus debitam magnitudinem acquirens, non habet sufficiens spatium, in quo dilatari commodè possit ad liberam respirationem; unde calor cordis, non sufficienter ventilatus, marcescit, & hominem ad interitum perducit.

Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens, lethalis. Quia pulmo à longo morbo debilitatus, non potest gravissimo morbo supervenienti resistere, & materiam morbificam expellere.

Asthmatis curatio duplex instituitur, altera in paroxysmo, altera extra paroxysmum.

In paroxysmo statim vena secanda est, præmisso clystere, si sanguis mediocriter abundare videatur: Nam depletis sanguine venis liberior erit respiratio. Quod si affectus sit antiquior, plurieſque sanguis fuerit detractus, satius est à phlebotomia abstinere, quia calorem nativum imminuendo, majorem promovet pituitæ copiam.

Sectio malleoli præstans est, præcipuè in affectu sympathico.

Per venæ sectionem, vel etiam ea omissa si non videatur idonea, purgans phlegmagogum erit exhibendum, ex iis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione descripta sunt, adjectis perpetuò quibusdam thoracicis, quantum remedii forma permittere poterit.

Vomitoria verò, licèt à nonnullis improbentur in hoc affectu, tamen convenientissima sunt, ut frequens experientia docuit, & non rarò hoc solo remedio paroxysmus solutus est.

Inter alia autem vomitoria, principem locum obtinet aqua nicotianæ, exhibita ad ℥. i. Reduci potest in syrupum cum saccharo. Dosis cochlearia ii. in cujus penuria usurpari potest sal vitrioli, vel aqua benedicta. Ratio autem, cur vomitoria in hoc affectu tantopere prosint, elegan-

gantissima est, quia dum pituita tenuior à capite defluens, in asperam arteriam, & pulmonis bronchia sese insinuat, crassior illius portio in ventriculum delabitur, illiusque parietibus ita affigitur, ut ægerrimè avelli possit. Interim verò, dum calor illius debilis materiam illam exagitat, flatus crassiores producuntur, qui ventriculum inflantes diaphragma comprimunt, & difficilem respirationem efficiunt. Unde fit, ut vacuato ventriculo cesset paroxysmus, aut mirum in modum remittat. Adde quod asthma interdùm (immò frequentissimè juxta Sennerti sententiam) ab humoribus crudis generetur citrà hepar, & in venis collectis, qui per venam arteriosam ad pulmones feruntur, & bronchia comprimendo asthmatis causa sunt. Hisce autem humoribus purgandis & à pulmone revellendis maximè conferunt vomitoria. Quamvis etiam, hujus causæ rationes, remedia, quæ per inferiora humores expurgant, convenientissima sint.

Vomitum etiam in hoc affectu leniter movet, simulque per inferiora purgat succus ireos nostratis ad ʒ. ß. in vini hippocratici ʒ. i. quem se felicissimo cum successu usurpasse refert Platerus in observationibus.

Potest augeri dosis succi ireos nostratis ad ʒ. ii. si minori exhibitus sufficienter operatus non fuerit.

Clysteres etiam acriores frequentes injici potetunt revulsionis gratia. Eorum tamen quantitas sit exigua, ne intestina admodum replendo diaphragma comprimant.

Tum etiam frictiones in partibus inferioribus celebrandæ, iisdemque cucurbitulæ plures affigendæ; Tum etiam cervici. Postmodum humores crassi liquandi & attenuandi; flatus ab iisdem humoribus excitati resolvendi; atque discutiendi. In quē usum utiliter exhibetur aqua cinnamomi ex cochleari, per se, vel cum syrup. violac. mixta. Ut

℞. Aquæ cinnam. ʒ. ii. syrup. violac. ʒ. i. Misce. Loco syrup. violac. oxymel admisceri poterit, ad lentos humores potentiùs discutiendos.

Utile etiam est ol. salviæ, rorismar. vel anisi, arte chymica extractum, ad guttulas iii. iv. vel v. cum vino exhibitum. Vel his aspergantur tabellæ diatragacant. frigid. quas æger deglutiat.

Alii commendant croci ϑ. i. cum vini cochleari exhibitum. Utilis etiã est aqua clareta, in hunc modum compos.

℞. Aquæ vitæ ʒ. ii. aquæ tussilag. & scabios. ana ʒ. iii. sacchari ʒ. ii. cinnam. ʒ. vi. Trajiciantur per manicam Hippocratis. Capiat æger ʒ. ii. vel iii.

Fumus nicotianæ per tubulum haustus paroxismum cohibet. Idem præstat eadem nicotiana linguæ tantùm admota, idem quoque præstat fumus caryophillorum per tubulum haustus.

Interim expectorantia usurpanda sunt, quæ crassiorem materiam per anacatharsin educant.

℞. Syrup. de prassio, de liquirit. & de tussilag. ana ʒ. ii. oxymel. simp. ʒ. i. M. utatur ex cochleari, sensim lambendo.

℞. Terebinth. claræ ʒ. i. Gum. ammoniaci ϑ. ii. florum sulphuris ϑ. i. Misce, fiant pilulæ molles, quarum una singulis duabus horis deglutiatur cum syrup. de hyssopo ʒ. ß.

℞. Ol. amyd. dulc. recenter sine igne expressi gr. vi. sacchari canti ʒ. ii. Misce, capiat sensim lambendo.

℞. Rad. enulæ camp. saccharo condit. ʒ. iii. sacchari canti ʒ. ß. syrup. de hyssopo, de prassio, ana ʒ. i. gummi ammoniac. aqua vitæ dissoluti ʒ. ß. Misce, fiat looch. Vel

℞. Conserv. violar. rad. enulæ camp. ana ʒ. vi. pulv. elect. diatragacanthi frig. diaireos Salomonis, ana ʒ. i. syrup. vio. & capil. ven. ana q. s. fiat looch.

℞. Rad. althęæ ℔. i. rad. enulæ camp ʒ. iv. cydoniorum vel eorum loco carnis cydonior. condit. ʒ. xvi. Bulliant in aqua ad siccationem. Contundantur, trajciantur per setaceum, addendo mellis ℔. ii. Coquantur leviter, abstrahe ab igne, & adde cinnam. ʒ. i. flor. sulphuris ʒ. ß. liquir. cum moscho, & aqua rosac. aromatiz. ʒ. ii. fiat electuarium molle, de quo teneat in ore ad magnitudinem avellanæ per intervalla. Utilissimum etiam extra paroxysmum, si de eo sumatur ʒ. ß. manè & serò.

Exterius etiam pectori admovenda unguenta & linimenta laxantia & discutientia, in hunc modum composita.

℞. Ol. chamæmelirini, Amygdal. dulc. ana ʒ. ß. axun. giæ gallinæ recent. ʒ. i. pulv. rad. altheæ, ireos Flor. ana ʒ. i. farinæ sem. lini & fœnugr. ana ʒ. ii. gummi ammoniaci, cum vino dissoluti ʒ. i. ß. ceræ q. s. Fiat linimentum. Vel

℞. Mucilag. sem. cydonior. lini, fœnugr. extractæ cum aqua tussilag. vel scabiosæ, ana ʒ. vi. pulv. radicis ireos, hyssopi ana ʒ. ß. croci ϑ. i. ol. lilior. alb. amygd. dulc. ana ʒ. ii. ceræ q. s. fiat linimentum.

Si paroxysmus protrahatur, vesicatorium applicetur posteriori parti cervicis.

Extra paroxysmum humoris fluxio impedienda est, tum qui jam influxit, & in pulmone continetur, incidendus, detergendus est, & expectorandus.

Ad fluxionis impetum cohibendum, ea omnia conveniunt remedia, quæ in frigidi catarrhi curatione supra proposita sunt.

Attamen circa nonnulla remedia, eo loci proposita, cautiones quædam adhibendæ sunt.

Primo, in apozematis, aut syrupi, aliisque remediis, ne calida nimium & exsiccantia præscribantur, quæ partes tenuiores absumendo, reliquum incrassare possunt, & ita affectum contumaciorem reddere. Sed potiùs humectantia permiscentur, qualia sunt passulæ, ficus, liquiritia, jujubæ.

Secundò; in prædictis remediis, loco cephalicorum, thoracica suprà enumerata usurpentur.

Tertiò, ad derivationem humoris in capite redundantis, proponuntur errhina, sternutatoria, & apophlegmatismi. Verùm in hoc casu non conveniunt apophlegmatismi, ob vicinitatem partium, per quas decurrit humor ad pulmonem. Sed errhina & sternutatoria utiliter usurpari poterunt.

Quartò, ad caput roborandum & exsiccandum inter alia remedia commendantur suffitus; qui tamen in hoc affectu non conveniunt, saltem ore & naribus excepti: Propterea quod difficiliorem anhelitum efficiunt, & asthmatis paroxysmum excitant. At verò iis operimenta capitis extra ægri cubiculum tutò fumigari poterunt.

Ad detersionem & expectorationem humorum crassorum, pulmonum bronchiis impactorum; expectorantia suprà descripta usurpari poterant, tum etiam sequentia.

℞. Rad. enulæ camp. & polypodii querc. ana ʒ. ß. folior. origani, calament. hyssopi, satureiæ, capil. ven. scabios. & tussilag. ana M. i. sem. althęæ, bombacis, & carthami, anà ʒ. iii. liquirit. rasæ & passul. mundat. ana ʒ. vi. jujubar. sebesten. & ficuum pinguium, ana n. v. Fiat decoctio ad quartaria v. in hydromelite. In colat. dissolve sacchari albi quartaria v. Fiat syrup. perfectè decoctus, quo utatur ex cocleari frequenter, sensim lambendo.

Majoris efficaciæ, & paratu facilior syrupus componi poterit in hunc modum.

℞. Rad. enulæ camp. ʒ. iii. tabaci indici ʒ. i. Infunde per noctem in ʒ. vi. aquæ vitæ vulgaris. Manè fiat colatura cui adde sacchari crystallini ʒ. iv. Incendatur continuò agitando; adde syrupi de erysimo aut tussilagine ʒ i. ol. sulph. q. s. ad gratam aciditatem. Utatur ex cochleari, vel bacillo glicyrrhyzæ contuso, sensim lambendo & deglutiendo.

Sequentia verò remedia pulmonibus ab infarctu liberandis specifica sunt efficacissima.

℞. Gummi ammoniaci & bdellii in aceto scillitico dissolut. ana ʒ. ß. Flor. sulphuris. ʒ. iii. fol. tussilag. & satureiæ siccor. & pulverat. & diaireos simpl. ana ʒ. ß. Cum syrupo de hyssopo, vel oxymelite scillit. fiat massa pilul. de cujus drach. i. formentur pilulæ vi. Sumat. n. iii. duabus horis ante cœnam, bis in hebdomade. Vel

℞. Aloes soccotrinæ ʒ. ß. myrrhæ, ammoniaci; ana drach. ß. croci ϑ. ℔. florum sulph. ʒ. ß. cum syrup. de tussilag. fiat massa pilul. cujus ʒ. i. capiat duabus horis ante prandium per aliquot dies.

Aqua quæ educitur ex rad. bryoniæ evacuata, destilletur in B. M. Hujus ʒ. viii. misce spirit. vitriol. vel sulph. ʒ. ß Capiat singulis diebus cochlear. j. jejuno stomacho.

℞. Fol. peti, hyssopi, prassii albi, capil. ven ana. M. iii. rad. ireos Flor. & liquirit. ros. ana ʒ. ß. Coquatur in aqua ad ℔. ij. ß. In colat. dissolve sacchari albi ℔. j. mellis albi ℔. ß. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatizet tantillo croci & cinnam. Capiat cochlear. ij. vel iij. horis matutinis.

Ejusdem virtutis sunt oximel & syrupus de peto Quercetani in pharmacopœa. Tinctura peti sicci extrahitur cum aqua vitæ, melle excipitur pauca illius quantitas, & ad pisi vel fabæ magnitudinem in ore detinetur, sensim deglutiendo, pituitam copiosè trahit à ventriculo & a pulmone.

Millepedes seu aselli, n. xii. panno linteo involuti, in vino albo macerantur; hinc facta expressio potui datur, quæ brevi saburratos pulmones depler.

Oleum sacchari crassos & glutinosos humores in pulmone contentos potenter dissolvit, & expectorat. Sed multo potentiùs atque excellentiùs id præstat oleum sacchari compositum; cujus formula talis est.

℞. Rad. ireos Florent. & enulæ camp. pulverat. ana ʒ. ß. pulpæ dactyl. & passul. purgat. ana ʒ. iij. cortic. citrior. &

arantior. ana. ʒ. ß. benzoini ʒ.ii. croci ʒ.i. Infunde, bidui ſpatio, in ſpititu vini ſæpiſſimè rectificato. Mox ſeparetur liquor per inclinationem. Admiſce liquori ſacchari canti pulv. quantum in eo diſſolvi poterit, & accende ſpiritum vini, ſpatula continuò agitando, donec in ſpiſſum, olei æmulum liquorem flamma extincta abierit. Cui admiſce olei ſulph q.ſ. ad gratam aciditatem.

Decoctum caulium rubrorum cum pauco ſaccharo per pluries dies ſumptum, aſthmaticos multum juvat.

Efficacior multò eſt ſuccus caulium rubrorum cum ſaccharo roſac. vel ſyrupo tuſſilaginis exhibitus ad julepi formam, per plures dies.

Spiritus ſulphuris viſcidam pituitam diſſolvit & bronchia aperit, ſi illius guttæ iv. aut v. ſumantur cum juſculo, aut ſyrupo convenienti.

Terebenthina ad hunc etiam uſum valde commendatur ad ʒ. ii. vel iii. frequenter exhibita, cum ol. amygd. dulc. conſerva viol. Vel in opiatæ formam reduci poterit in ſequentem modum.

℞. Terebinth. aqua tuſſilag. diligenter lotæ ℔.i. ficuum pinguium ℔.ß. pen. ʒ.iv. ol. amygd. dulc ʒ.i. miſc. fiat opiat.

Crocus in condimentis pectori utilis eſt. Tum etiam bellarium ſinapis cum melle paratum egregiè expectorationem juvat.

Oxymel cum agarico utiliſſimũ etiam poſt ad pulmones expurgandos, cujus cochlear. ii. manè exhiberi poterunt.

Flores ſulphuris cum butyro recenti ad pilularum formam redacti, per triduum exhibiti manè, ad ʒ. i. aſthmaticis multum opitulantur. Lac ſulphuris idem præſtat majori efficacia, & minori doſi, quæ gr. viii. tranſcendere non debet.

Tabellæ etiam ſequentes præſtantiſſimæ ſunt.

℞. Pulpæ rad. altheæ & rad. ſymphyti majoris, an. ʒ. ii. flor. ſulphuris ʒ. ii. flor. benzoini ʒ. ß. ſacchari in aqua lilior. alborum diſſoluti ʒ. viii. Fiant tabellæ, quas teneat æger in ore frequenter.

Decoctum galli veteris commendatur etiam non parùm ad hunc affectum expugnandum, ejuſque formula talis eſt.

℞. Rad. enulæ campanæ, & ireos Florentin. ana ʒ. ß. folior. hyſſopi, & praſſii ſiccorum, ana ʒ. vi. ſem. carthami ʒ. i. ſem. aniſi, & anethi, ana ʒ. ii. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. ana ʒ. iii. pulmonis vulpis præparati ʒ. ii. Contundantur, iiſque impleatur venter galli veteris, qui decoquatur in aquæ ℔. xv. donec caro ab oſſibus ſeparetur. Colatura poſt fortem expreſſionem ponatur in loco frigido, ut quod craſſum eſt ſubſideat, pars verò clara ſeparetur. Cujus capiat æger ʒ. vi. cum oxymel. ſimpl. ʒ.i.

Si purgans efficere volueris, addi poterunt folia ſennæ ad ʒ. ii. vel iii. pro ſingulis doſibus, imò diſſolvi poterit alicui doſi mannæ, ʒ. ß. vel (ſi fortiùs purgandum) electuarium aliquod phlegmagogum per intervalla. Platerus ſequentem galli præparationem reliquis anteponit.

℞. Gallum aliquot annorum jugulatum, deplumatum, & eviſceratum. Infarciatur ſequentibus, pulmonis vulpis fruſto recenti, vel præpar. & ſiccati ʒ.i. paſſular. enucleat. & ſiccum, ana ʒ. ii. rad. enulæ ʒ. i. herbarum hyſſopi, ſaturejæ, marrubii, thymi, calamantæ, pulegii, ficcar. ana ʒ. i. ſem. fœn. aniſi, ana M.i. ſem. carthami contuſi, rad. polypod. ana ʒ. ß. tartari albi ʒ. i. ſalis ʒ. ß. vitellis ovor. n.ii. butyri recent. ʒ. ß. Incidantur, contundantur, ut artis eſt, & inſinuantur gallo, decoquantur donec caro ab oſſibus ſecedat, in multa aqua vaſe amplo, ne opus ſit novam affundere. Dein eam colato, & in ℔. x. adde mellis deſpumati ℔. i. ne citò corrumpatur. Capiat ſcutellam unam manè, in qua diſſolvæ mannæ, & caſſiæ recentis, ana ʒ. ß. continuando ad multos dies, aut menſem, & ampliùs. Quod eo meliùs juvabit, ſi mox etiam terebinth. ʒ. i. cum penidiis, in forma boli ter aſſumat.

Ludovicus Septalius, *in animadverſionibus practicis*, hęc jura galli veteris damnat, tanquam inutilia, vel potiùs noxia. Rationes illius ſunt, quòd experientiæ non reſpondeant, & irrito ſucceſſu à ſe & aliis Medicis Mediolanenſibus fuerint uſurpata. Quod ex longa ebullitione nitroſæ illæ partes, quibus maximè prodeſſe jura illa creduntur, ſubſideant atque in percolatione rejiciantur: Viſcidæ autem, glutinoſæ, craſſæ, tum & perpingues ex cute, pedibus, alarum extremis, muſculoſis, & nervoſis partibus promanantes, maximè remaneant. Unde craſſior redditur materia morbifica, & expectorationi inidonea. Purgantia verò & alterantia longa ebullitione vires ſuas amittunt.

Verùm non debet Septalii experientia tot tantorumque celebrium Medicorum, tum antiquorum, tum recentiorum, à quibus hoc genus remedii maximè commendatur, experientiæ præferri. Si enim quibuſdam ægrotantibus, à ſe aliiſque curatis, non contulerit, multa alia obſtare potuerunt, nempè vel prava ægrotantium diſpoſitio, morbique contumacia, vel cætera ad curationem ſpectantia non bene adminiſtrata, vel ipſum remedium malè præparatum. Quod verò dicit nitroſas partes longa ebullitione ſubſidere, & in percolatione rejici, ridiculum eſt, ſubſident enim tantùm partes terreſtriores. Nitroſa verò ſubſtantia in liquore ſimul recepta nunquam ſeparatur. Unde fit, ut juſcula, quo diutius coquuntur, eo ſalſiora evadant. Salſedo autem illa incidit, attenuat, deobſtruit, tantùm abeſt ut juſculum ſalſedine illa præditum incraſſare poſſit materiam morbificam. Neque habent carnes, aliæque partes gallorum, ſubſtantiam tam glutinoſam, ut ille fingit, qualis fortè in vitulorum pedibus, aliorumque animalium reperitur; ſed potiùs attenuantem, cùm nitroſa ſubſtantia maximè refertæ ſint. Ac denique purgantia & alterantia, ſi juxta Pharmaciæ præcepta, & ſecundum artem decoquantur, vires ſuas integras in decocto relinquunt; cùm quotidiana apud nos experiętia conſtet hujuſmodi juſcula galli veteris perbelle purgare. Et ſi experientiam noſtram, Septalii experientiæ opponere liceat, bona fide teſtari poſſumus, nos ex hujuſmodi decoctis mirabiles effectus in aſthmaticis affectibus & doloribus colicis diuturnis & cõtumaciſſimis percepiſſe. Hoc tamen in horum juſculorum præparatione immutare ſolemus, quod nimirum pro una tantùm doſi ſingulis diebus iteranda præſcribimus; metuentes ſcilicet, ne ad plures dies aſſervata corrumpantur, aut ſaltem deteriora fiant. Formulæ autem à nobis præſcribi ſolitæ, in aſthmatis curatione exemplum tale erit.

℞. Rad. enulæ camp. & ireos Flor. an. ʒ. i. ß. fol. hyſſopi, & tuſſil. an. M. liquirit. raſ. & paſſul. mund. an. ʒ. ii. ficuum ping. n. iv. ſennæ mundat. ʒ. iii. polypod. querc. & ſem. carthami contuſ. ana ʒ. ß. ſem. aniſi ʒ. i. ß. Coquantur cum tertia, vel quarta parte galli veteris ſecundum artem, & fiat juſculum, quod capiat æger per xii. per xv. dies.

Vino purgante infra deſcribendo Platerus mulierem curavit dyſpnœa laborantem, & ad hydropem inclinantem.

℞. Rad. iridis ʒ. i. rad. enulæ, ſcillæ præparat. an. ʒ. ß. marrubii M. i. cortic. ſambuci, & ebuli. ana ʒ i. ſennæ ʒ. i. ß. agaric. ʒ. ii. zinzib. ʒ. i. Conquaſſentur omnia, & adde vini albi ℔. iv. Coquantur parum in duplici vaſe. Bibit cubitum itura hauſtum per dies ſex, ceſſavitque dyſpnęa & tumor evanuit, pulchreque curata fuit.

Notandum autem eſt, purgantia in hoc affectu eſſe iteranda, idque ſub variis formulis, ne uni eidemque remedio natura aſſueſcat. Sic etiam remedia detergentia, incidentia, expectorantia, aliaque per vices immutanda ſunt, propter eandem cauſam.

CAPUT II.

De Pleuritide.

PLeuritis alia vera & legitima eſt, alia notha ſeu ſpuria.

Vera pleuritis eſt, inflammatio membranæ coſtas ſuccingentis, vel muſculorum intercoſtalium internorum.

Notha verò eſt inflammatio muſculorum intercoſtalium externorum.

Dantur etiam alii lateris, aliarumque thoracis partium dolores; qui ad notham pleuritidem referuntur, quando nimirum mediaſtinum inflammatur, pulmo coſtis agglutinatur, humores ſeroſi vel pituitoſi à capite in thoracis muſculos defluunt, flatus eoſdem muſculos aut thoracis membranas divellunt, & vapores à ventre inferioti elevati eaſdem partes vellicant aut diſtendunt, ut in lumbricis ſæpe contingit.

Diximus in vera pleuritide non ſolùm pleuram, ſed etiam muſculos meſopleuricos internos inflammari, quia impoſſibile eſt, quin inflammatio membranæ muſculis contiguis communicetur: Nonnulli præterea pulmonem etiam in omni pleuritide inflammati contendunt, & ſententiam ſuam auctoritate, ratione, & experientia confirmant. Auctoritas eſt Hippocratis *lib. de locis in homine*, ubi dicit, utraque pulmonis parte inflammata fieri peripneumoniam: Si verò altera tantùm pulmonis pars inflammetur, eſſe pleuritidem. Id ipſum ratio convincere videtur. Siquidem ſigna pleuritidis ſunt etiam ſigna peripneumoniæ, tuſſis nimirum, febris continua, reſpirandi difficultas, & ſputum cruentum. Prognoſis etiam curatio eadem eſt in utroque affectu. Aſſerunt denique ſibi experientia compertum eſſe, in apertis pleuriticorum cadaveribus

pulmo-

pulmonem inflammatum semper apparuisse. Verùm concedendum quidem est, in plurimis pleuriticis pulmonem cum pleura simul affectum esse; facilè enim fluxio in utramque partem decumbit, cùm pulmo pleuræ superiori parte alligetur. Asserendum tamen, solam pleuram sæpissimè inflammatione affici, illæso pulmone, aut saltem tam leviter affecto, ut morbus illius partis affectus dici nequeat. Auctoritas verò Hippocratis à nonnullis rejicitur tanquam spuria, & aliis quam plurimis contraria, in quibus Hipp. solam pleuram tanquam partem affectam agnoscit, præsertim *lib.* 1. *de morbis*, ubi pluries repetit, bilem & pituitam ad latus affigi & dolorem vehementem excitare.

Martianus verò eam ita conciliat, dicens Hippocr. eo loco agere de peripneumonia, quæ fit à defluxione à capite, cujus portio decidit in pleuram, & ea ratio, ut distinguant eam, quæ unam tantum pulmonis partem afficit, ab ea quæ utramque, pleuritidis nomine eam afficere. Similitudinem verò symptomatum in pleuritide & peripneumonia facit morbi utriusque natura eadem, quæ in inflammatione consistit, & partium affectarum vicinia.

Quod verò in plurimis ex pleuritide sublatis pulmo affectus inveniatur, inde concludendum non est, semper ita contingere, nam pleuritides vehementiores, quæ mortem inducere consueverunt, in peripneumoniam ut plurimum degenerant. Sed plurimi testantur, & nobis etiam experientia compertum est, in multis pleuriticorum cadaveribus solam pleuram corruptam & putrefactam inveniri.

Dubitare licet cur pleura frequentius quàm aliæ membranæ inflammatione afficiatur; Responsio verò desumitur ab Hipp. *de morb. textu* 124. juxta Salii divisionem, ubi dicit; latus esse partem maxime debilem, quia carne nudum est præ reliquis corporis partibus, & non habet aliquid, quo renitatur; ideò commotis humoribus ab aliqua causa procatarctica, iisque excalefactis, eorum defluxus in illam partem facilè concitatur.

Materia pleuritidem efficiens est ut plurimum sanguis biliosus, qui faciliùs densam membranam penetrat; & Avicenna de pleuritide loquens, *in membranam*, inquit, *non penetrat, nisi humor tenuis & cholericus*. Alii tamen humores hunc affectum etiam producere valent, modò humorem serosum aut biliosum pro vehiculo secum admixtum habeant; alios humores dico, non excrementitios, sed naturales, qui sub forma sanguinis continèntur, & vel sanguis propriè dictus, vel sanguis pituitosus aut melancholicus nominatur. Observandum tamen est, humores tenuiores veram pleuritidem magis efficere, crassiores verò notham.

Ille autem sanguis per vasa thoracem nutrientia, venam præsertim axillarem & azygon defertur, & si quantitate, vel qualitate, vel motu peccet, in membranam & musculos vicinos effunditur.

Pleuritidis differentiæ à loco affecto & causis desumuntur.

Ratione loci, vel situ doloris, dividitur ab Hipp. 2. *acutor.* in ascendentem, cùm dolor ad jugulum magis tendit; & descendentem, cùm versùs hypochondria vergit. Nonnunquam etiam versùs dorsum magis extenditur, cujus mentionem facit Hipp. 3. *de morbis*, interdum etiam magis versùs anteriora deflectit.

Ratione causæ seu humoris peccantis, alia dicitur sanguinea, alia biliosa, alia pituitosa, alia melancholica.

Insignis alia differentia proponitur ab Hipp. 1. *acutor.* quia pleuritis dividitur in siccam & humidam. Sicca dicitur ea, in qua nihil perexiguum exspuitur, non solùm in morbi principio, sed etiam in progressu illius. Cujus rei variæ possunt esse causæ, nempe materiæ morbificæ crùditas, crassities & visciditas, vel facultatis imbecillitas, vel bronchiorum obstructio, vel doloris vehementia. Humida vetò est, in qua sputum ab ipso morbi initio satis copiosum apparere incipit.

Diagnosis hujus morbi per signa pathognomonica stabilitur à Gal. 5. *de loc. aff. c.* 8. *& aliis in locis*, quæ numero quinario comprehenduntur, nempe 1. Dolor lateris punctorius. 2. Febris acuta continua. 3. Difficilis respiratio. 4. Pulsus durus & serratilis. 5. Tussis frequens & molesta.

Dolor punctorius est membranis proprius, præcipuè à materia biliosa proveniens. Ille autem dolor, latus ocupans, ad vicinas partes se extendit, & tunc ad jugulum, nunc ad hypochondria exporrigitur per continuitatem membranæ, quæ totam thoracis cavitatem investit. Hoc signo pleuritis à petipneumonia distinguitur, in qua nullus aut perexiguus lateris dolor apparet, nisi cum pleuritide complicata sit.

Febris acuta continua ex phlegmone, parte cordi vicina, ducit originem, atque adeò symptomatica est, quamvis interdum febris essentialis pleuritidi conjuncta sit, imò verò illi primam originem dederit. Contingit enim sæpe in principio febrium continuarum, ut sanguis in venis ebulliens expellatur à natura in partem receptioni illius magis idoneam, quales sunt partes laterales, & inflammationem pariat. Hujus rei indicium est, quòd febris primùm ægrotantem invadat, mox secundo tantùm vel tertio die lateris dolor appareat. Quando verò febris est symptomatica, tunc dolor lateris ab initio ægrotantem corripit, febris verò paulò post aut eodem tempore apparet.

Respiratio difficilis in hoc affectu necessariò contingit, cùm partes inflammatæ distendi sufficienter non valeant ad magnam aeris copiam attrahendam, quæ ad cordis æstuantis refrigerium necessaria est.

Pulsus durus fit ob membranam affectam; illiusque tensionem, quæ arterias etiam distendit, & illæ propter eandem tensionem, eam pulsus differentiam efficiunt, quæ serratilis nominatur, quando scilicet, dum plures digitis arteriæ admoventur, una illius pars magis attollit, quàm alia videtur, ut serram hoc modo aliquatenus repræsentet.

Tussis molesta in pleuritide contingit, quia natura continuò rem molestam è parte affecta expellere nititur, tum etiam ex illa aliquid in pulmones resudat, quod ejus facultatem expultricem commovet, undè tussis oritur.

Propositis signis adjungitur sputum cruentum, quod quidem neque in omnibus pleuriticis, neque in omnibus morbi temporibus apparet; ideò inter signa pathognomonica non recensetur. Qui pulmonem perpetuò affici in pleuritide affirmant, sputum cruentum à pulmone effetri asserunt, idque à membrana costas succingente, ad pulmonem transite posse negant, cùm membrana densissima sit, tum etiam membrana pulmonem investiens sit ejus naturæ, quæ à sanguine illo extravasato penetrati non possit.

Verùm hos Galenus manifestè redarguit 5. *de loc. aff. cap.* 3. ubi primùm ostendit, materiam in thoracis cavitate contentam transumi in pulmonem, & per anacatharsin expurgari, duobus exemplis luculentis. Unum est eorum, qui vulnus in thorace acceperunt, in cavitatem illius penetrans. Si enim mulsa in civitatem pectoris injiciatur, & vulnus confestim occludatur, parvo interjecto tempore mulsa per os cum tussi ejicitur, & æger mulsæ saporem in ore percipiet. Alterum exemplum desumitur ex ossium fractura, quæ fit illæsa cute. In ea enim dum callus conficitur, & ossa fracta conglutinari incipiunt, portio sanguinis, qui ad partem affectam confluxit, ad cutem defertur, eamque pervadit, ita ut vittas fasciasque membro obductas irriget & conspurcet. Docet etiam modum Galenus, quo sanguis, pus, aut alia quævis materia in cavitate thoracis contenta è pulmone transumi soleat, nimirùm per orificia extrema bronchiorum, sive ramorum asperæ arteriæ, qui per pulmonem dispergùntur, & ad illius superficiem desinunt. Quamvis enim venæ arteriosæ & arteriæ venosæ orificia ad pulmonis superficiem etiam deferantur, bronchiorum tamen orificia reliquis ampliora & potentiora sunt. Quantò enim aspera arteria ratione caudicis major est caudice venæ arteriosæ aut arteriæ venosæ, tantò rami majores sunt ramis, & orificia orificiis, cum omnia hæc vasa æquali quadam divisione scindantur, quo in universum pulmonis corpus distribuantur. Deinde asperæ arteriæ & bronchiorum ejus substantia cartilaginosa est; unde fit, ut non tamen convenire ac concidere valeant, ut reliqua vasa, eorumque orificia magis aperta maneant, sicque materiam in thoracis cavitate contentam faciliùs excipiant.

Ista autem transumptio materiæ in thorace contentæ fit, docente Galeno, in constrictione thoracis, dum exspiratio perficitur: Tum enim thorax, quæ in sua cavitate continetur, premit versùs pulmonem, & in ipsum impellit; ut portio saltem eorum in bronchiorum orificio exprimatur. Neque obstat pulmonis mollities quæ compressioni cedit, atque ita materiam in eum impulsam recipere non cogitur. Hæc enim mollities facit quidem; ut tota materia impulsa non recipiatur: Non impedit tamen, quin portio quædam illius in partis substantiam sese insinuare valeat, quamvis maxima pars in cavitate remaneat ob mollitiem prædictam.

Addamus & nos huic Galeni doctrinæ admirabilem naturæ providentiam, quæ passim invenit vias non solùm

manifeſtas, ſed etiam incognitas & ſæpè incomprehenſibiles, per quas res noxias & moleſtas exputgare conſuevit. De ſanie in fracturis dictum eſt, quæ per poros inſenſiles muſculorum & ipſius cutis expurgat.

Spuria pleuritis à legitima diſtinguitur, quòd in hac dolor exacerbetur, dum æger decumbit in latus oppoſitum: Tunc enim pars inflammata pondere ſuo divellitur, majoremque patitur diſtenſionem. In illa verò muſculi externi inflammati comprimuntur, quando ſupra latus affectum æger decumbit.

Tempora hujus morbi ſequentibus ſignis indicantur. In principio omnia ſymptomata pathognomonica debiliora ſunt, dolor & febris exigua, tuſſis ſicca; vel certè ſputum exiguum & crudum. In augmento febris & doloris incrementum adeſt, ſputum copioſius. In ſtatu ſymptomata vehementiora, inquietudo, delirium, dolor capitis, ſi morbus ſalutaris ſit, ſputum concoctum, liberum & copioſum. In declinatione ſputum perfectè coctum, libera anacatharſis, omniumque ſymptomatum remiſſio.

Signa cauſarum diagnoſtica generaliter deſumuntur ex temperamento ægrotantis, anni tempore, regione, victus ratione, aliiſque communibus. Specialiter verò à ſanguine puto fieri pleuritidem oſtendunt, ſputum rubrum & ſanguinolentum, dolor tenſivus pungitivo mixtus, venarum plenitudo, præſertim circa tempora & frontem, rubor faciei totius, pulſus plenus, urina rubra, & craſſa, cum corona interdum liveſcente.

Bilioſum ſanguinem oſtendunt ſputum flavum, febris ardentior, ſitis vehementior, pulſus durior & velocior, dolor pungens acutior, vigiliæ & inquietudines majores, oris amaritudo, urina tenuis & intensè flava.

Pituitoſum ſanguinem demonſtrant ſputum album, viſcidum, aut ſpumoſum, dulce & tardè erumpens, febris remiſſa, ſitis pauca, ſaliva & excretio multa, dolor remiſſior & grayativus, ſomnus major, pulſus parvus & minùs durus, urina pallida & craſſa.

Sanguinem melancholicum oſtendunt ſputum nigricans tenax & tardè erumpens, febris, dolor remiſſior, urina rubra obſcura, tuſſis ſiccior, lingua nigricans & aſpera, alvus adſtricta.

Prognoſis primùm ex ſymptomatum remiſſione & vehementia deſumitur. Si enim dolor, ſpirandi difficultas & febris non multum moleſtaverint, morbum remiſſiorem ſignificant; ſi verò dolor vehemens fuerit, & tuſſis magna, in qua nihil excernitur, febris item valida, & anhelitus difficultas maxima, periculoſam pleuritidem exiſtimare oportet.

Pulſus in pleuritide parvus, frequens, & valdè durus mortem prænuntiat. Ex eo nullum ſanatum eſſe affirmat Gal. 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 5.

Pleuritis exquiſita, in qua nihil exſpuitur, aut in qua ſputum, poſtquam apparere incepit, iterum ſuppreſſum eſt, doloris lateris & pectoris gravitate ſuperſtite, periculoſiſſima eſt. Crudeliſſimum enim morbum ſignificat, qui aut brevi hominem jugulat, vel non niſi longo temporis ſpatio finitur.

Sputum initio & intra tertium diem apparens, brevem morbum ſignificat; ſin verò poſteriùs, longum. Hipp. *Aph.* 1. *ſect.* 12.

Flava bilis, pituitæ vel pauco ſanguine valdè permixta cum ſatis copioſo ſputo, in principio morbi apparente ſalutaris.

Sputum valdè ſanguinolentum periculoſum eſt, venarum enim aut carnis ruptionem ſignificat, unde ſuppuratio expectanda eſt. Paucus verò ſanguis per reſudationem effluere cenſetur.

Sputum album ac glutinoſum rotundum, malum eſt. Lentor enim & viſciditas ab igneo calore materiam adurente proficiſcitur.

Sputum viride & æruginoſum, malum; nigrum verò peſſimum. Summam enim aduſtionem, vel caloris nativi extinctionem ſignificat.

Anacatharſis copioſa, quæ dolorem aliaque ſymptomata non ſedat, mala. Magnam enim materiæ copiam arguit.

Pleuritis in fœnibus, mulieribus utero gerentibus, aſthmaticis, & iis, qui bis, terve hunc morbum paſſi ſunt, pernicioſa.

Quicunque laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, empyici fiunt. *Aph.* 8. *ſect.* 5. Alii ad vigeſimam diem expurgationem extendunt.

Diarrhœa pleuritidi aut peripneumoniæ ſupervenions, mala. *Aph.* 16. *ſect.* 6. Quod intelligendum eſt de pleuritide, in qua tanta eſt inflammatio, ut hepar & ventriculum in conſenſum trahat, aut quando proſtratis à morbo viribus, retentrix facultas ferè abolita eſt. Si verò pleutitis adeò magna non ſit, & in corpore contingat multa cacochymia laborante, alvi fluxus interdum ſalutaris eſſe ſolet; Præſertim ſi quædam concoctionis ſigna præceſſerint.

Vomitus bilioſus & copioſus in principio pleuritidis ſalutem prænuntiat. Levata enim natura ab illa evacuatione bilioſæ cacochymiæ, morbum faciliùs ſuperat.

Pleuritidi ſi peripneumonia ſuperveniat, malum. *Aph.* 11. *ſect.* 7. Fit enim translatio materiæ ad partem nobiliorem.

Si pleuriticus dolor cum ſputis bilioſis ſine ratione evanuerit, ægri in delirium incidunt. Hipp. 3. *Prorrhet.* Humor enim bilioſus ſurſum ad caput rapitur, & tunc etiam urinæ tenues & albæ apparent.

Pleuritis, quæ diuturno morbo ſuccedit, aut cori cachectico accidit, periculoſa.

Denſa & exercitationi dedita corpora citiùs ex pleuritide & peripneumonia intereunt. Hipp. *in Coac.* Et quotidiana docet experientia, foſſores pleuritide correptos, omnes propemodum interire. Quia robuſta illa corpora non niſi ex graviſſima cauſa in morbos incidunt, & propter denſitatem non facilè tranſpirant, ut moibi reſolutio fieri non poſſit.

Quibus in morbo laterali plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonat, & vultus demiſſus eſt, oculuſque ærugine ſuffuſus, & caligine obductus, in his mors expectanda eſt. Hipp. *in Coac.*

Quibus pleuriticis lingua circa initia bilioſa eſt, hi intra ſeptimum judicantur; quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

Ad pleuritidis curationem primò humor illam committens, revellendus, derivandus, & diſcutiendus eſt. Ac ſi totus diſcuti nequeat, concoquendus, maturandus, & expectorandus. Tum febri, quæ non rarò eſſentialis in pleuritide, non ſemper ſymptomatica eſt, propriis remediis ſuccurrendum. Quæ omnia ſequentibus auxiliis perfici poterunt.

Et quidem ab initio ſanguis detrahendus eſt è baſilica ejuſdem lateris, præmiſſo clyſtere, ſi affectus non valdè urgeat, alioqui poſt phlebotomiam ille poterit injici.

Mitti autem debet ſanguis ſingulis diebus, donec dolor & febris multò mitiores evaſerint. Imò verò interdum bis in die, cùm peracuta pleuritis eſt.

Hipp. 2. *de rat. victus in acutis, text.* 16. inſignem regulam, & in praxi utiliſſimam poſteritati tradidit, ut mittatur ſanguis uſque ad doloris mutationem. Si nimirum prima aut ſecunda phlebotomia ſanguis appareat crudus, pituitoſus, aut aquoſus, continuanda ſingulis diebus, aut bis in die vacuatio, donec ſanguis detractus appareat rubicundus, vel flaveſcens. Si verò in principio appareat ruber, iteranda toties phlebotomia, donec lividus, aut niger appareat. Significatur enim ſanguinem illum poſteriorem à parte affecta, aut venis ipſi vicinis effluere, qui quidem à calore partis inflammatæ alteratus eſt, & ex crudo ruber factus, vel ex rubro niger, aut lividus per aduſtionem.

Licèt autem hujus præcepti obſervatio in praxi ut plurimum optimè ſuccedat, aliquando tamen caloris illa mutatio pertinaciter expectanda non eſt, ſed priùs à ſanguinis miſſione deſiſtendum; cùm videlicet aut vires ſunt debiles; aut æger habitu raro, aut valdè reſolubili præditus, aut tempus calidiſſimum.

Quamvis autem ſanguinis miſſio in principio morbi præcipuè conferat, ſi tamen ea fuerit omiſſa, aut inſufficienter celebrata, etiam poſt ſeptimum, nonum, aut undecimum, venam ſecare licet, exemplo Hippocratis, qui 1. *Epidem.* Anaxioni venam ſecuit octava die, vel quòd citiùs non fuerit vocatus; vel quòd in pleuritide crudiſſima, quæ undecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias dedit.

Cùm verò anacatharſis libera & libetalis fieri incipit, tunc temporis à phlebotomia abſtinendum, quia anacatharſis ſupprimitur, & æger in vitæ diſcrimen conjicitur.

Adeò autem neceſſaria eſt venæ ſectio in hujus affectus principio, ut nunquam omitti debeat, nedum in fœnibus, pueris, gravidis mulieribus, puerperis, & menſtruas purgationes patientibus, quibus omnibus experientia docuit phlebotomiam, præſente hoc affectu, fuiſſe utiliſſi-

lissimam. Cautiones autem in venæ sectione observandæ in mulieribus puerperis, aut menstruas purgationes patientibus, videantur infra *lib.* 15. *c. ult.* in morborum acutorum puerperarum curatione.

Ab ipso etiam morbi initio bis aut ter in die exhibendi sunt julepi refrigerantes, humoris ardorem & ebullitionem cohibentes, & fluxionem sistentes, in hunc modum compositi.

℞. Aquæ papav. rhœad. ℥. iv. syrupi violac. vel ejusdem papaveris ℥. i. salis prunellæ, ʒ. i. Fiat julep.

Post primam phlebotomiam inungatur latus dolens sequenti linimento, cutem posteà tegendo lana succida linteo insuta.

℞. Ol. lilior. chamæ. amygdal. dul. ana ℥. i. butyri recentis, axungiæ gallinæ, an. ℥. i. Fiat linimentum.

Multi addunt ceram hujusmodi linimentis, quæ tamen non convenit, quia obstruit poros, ut neque mucilagines, quæ emplastica sunt, quia refrigerant & adstringunt.

In pleuritide maligna & pestilenti utiliter additur hujusmodi linimentis oleum scorpion. Matthioli, vel theriaca.

Post iteratam venæ sectionem fotus admovendus est, in sequentem modum compositus.

℞. Radic. althææ, & lilior. an. ℥. ii. fol. malvæ, vio. pariet. an. M. i. sem. lini, & fœnugr. an. ʒ. i. florum. chamæm. melilot. sambuci, violar. an. P. i. Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens, cum vesica suilla.

Post fotum admovebitur linimentum prædictum, cui in progressu morbi addi poterunt olea magis resolventia, ut anethinum, irinum; tum etiam pulvis ireos & crocus. Imò verò ipsi fomento addi poterunt herbæ discutientes, ut origanum, calamintha, hyssopus, & semina valdè discutientia.

Multa alia topica, pleuritidis curationi valdè proficua, ab auctoribus usurpantur, quorum præcipua hæc sunt.

Priùs inungatur pars unguento de althæa postea cumini pulvis inspergatur. Vel post inunctionem brassicæ folium ad ignem calefactum & inunctum admoveatur.

Faventinus miscet unguentum de althæa cum ol. amygdal. Post inunctionem aspergit pulv. cumini & superimponit folium caulis, & miris laudibus effert.

Item cataplasma sequens utilissimum est.

℞. Residentiam decocti pro fotu supra descripti. Contundatur in mortario marmoreo, addendo ol. amygdal. dulc. lilior. & chamæmel. an. ℥. ii. pinguedinis gallinæ ℥. i. farinæ hord. fabar. an. q. s. Fiat cataplasma.

Item gallina viva per spinam secta, pulvere ireos Florent. consperſa, & admota multùm prodest.

Omentum vervecis recenter ab animali extractum, vel in aqua calida calefactum, optimum est anodynum. At pulmo ejusdem animalis idem efficacius præstat.

Oleum ceræ arte chymica extractum, linimentis admixtum dolorem lenit & materiam morbificam potenter discutit.

Panis recens è furno extractus, per medium sectus, & in butyro recenti liquato madefactus, & admotus, materiam lateri impactam potenter resolvit.

Post tres aut quatuor doses julepi prædicti, usurpari poterunt julepi pectorales, in hunc modum compositi.

℞. Hord. integri P. i. liquir. ras. & passul. mundat. an. ℥. i. jujubar. par. xx. sem. quatuor frig. maj. ana ʒ. iv. flor. bugloss. & viol. an. P. i. Coquantur ad quartaria. v. In colat. dissolve syrup. violac. jujubini. ana ℥. ii. Fiat julep. pro quatuor dosibus, manè & serò sumendis.

Vel si febris valdè acuta sit cum vigiliis conjuncta. emulsiones usurpari poterunt in sequentem modum.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & aqua frig. macerat. ℥. i. quatuor sem. frig. major. ana ℥. ß. sem. lactuc. & papav. albi, an. ʒ. ii. Contundantur in mortario marmoreo sensim affundendo decoct. hord. & liquirit. ℔. i. ß. In colatura dissolve syrup. violac. ℥. iii. fiat emulsio pro iii. dosibus manè & serò sumendis.

Quidam practici urgentibus vigiliis audent exhibere narcotica, ut syrup. de papav. philonium roman. & laudanum opiatum. Quæ tamen in hoc affectu perniciosa sunt; sputum enim retinent, & pectus coarctant. Unde non rarò præceps exitium consequitur.

Quod tamen intelligendum est de integra narcoticorum dosi; nam in perexigua quantitate exhibita prodesse possunt in dolore vehementissimo, tussi molesta, & inani, à valdè tenui humore oriunda & vigiliis assiduis. In quibus casibus sæpè laudani gr. i. felici cum successu exhibui, & pluries aliquando iteravi. Sed illius usus præcipuè in principio morbi convenit; tunc enim humor influens in partem, cohiberi potest, & morbi incrementum impediri.

Quando tussis importuna est, & natura incipit per anacatharsin aliquid evacuare, teneat æger frequenter in ore saccharum rosaceum, cantum, aut penidiatum, vel tabellas diatragacanthi frigidi. Tum utatur syrup. violac. vel jujubino ex cochleari frequenter. Vel utatur eclegmate sequenti.

℞. Sacchari canti, & penidiat. an. ℥. i. pulv. electuar. diatragacant. frigidi ʒ. ii. sirup. violac. & jujubini an. q. s. Fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquirit. sensim lambendo. Vel fiat eclegma ex butyri, mellis, & sacchari æqualibus portionibus.

Oleum sem. lini vel amygdal. dulc. recenter sine igne extractum, cum sacchato mixtum & exhibitum egregiè tussim lenit, & dolorem pleuriticum demulcet. Præsertim si cum jusculo, aut alio decocto affatim bibatur.

Si sputa crassiora sint, quædam incidentia & attenuantia erunt permiscenda ut syrup. de tussilag. de liquirit. oxymel. simplex, pulvis diaireos, & alia hujusmodi.

Eclegmata autem supino corpore sumenda, quia sic melius pulmonem subeunt.

Progrediente morbo, ad corroborationem virium conditum restaurans usurpari potest.

℞. Conservæ flor. violar. i. conservæ flor. borrag. & rad. bugloss, an. ℥. ß. confect. alchermes ii. pulv. electuarii diamarg. frig. & diatragacanth. frigid. an. ʒ. i. sacchari rosati ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari.

Purgatio in pleuritide vera non convenit, nisi omninò ad declinationem pervenerit: Et tunc sequenti medicamento illa potest institui.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. sem. anisi ʒ. j. fol. bugloss & capil. ven. an. M. ß. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ʒ. iv. flor. bugloss. & violar. an. P. i. Coquantur ad ℥. iv. In colar. dissolve rhab. in qua scabiosæ cum santalo citrino infusi ℈. iv. mannæ granat. & syrup. rosac. an. ℥. i. Fiat potio.

Toto morbi decursu utatur æger pro potu ordinario decocto hordei & liquiritiæ, vel decocto papav. rhœad. cum syrup. capill. ven. Potus verò non sit actu frigidus, quia pectori nocet. Vinum in hoc affectu merum est venenum quemadmodum acida omnia, quæ tussim excitant, & constringendo anacatharsin impediunt.

In declinatione, post purgationem & febrem valdè imminutam, si dolor perseveret, admoveri poterit ipsi parti dolenti cucurbitula cum scarificatione. Imò & sequenti die iterùm applicari, ad sanguinem denuò extrahendum. Possunt etiam applicari ante declinationem post iteratam phlebotomiam, bis aut ter. Et si dolor augeatur, vel redeat post aliquod tempus, iterum secabitur vena, & post iterum cucurbitula applicabitur.

Zacutus Lusitanus locis scarificatis detracta cucurbitula, hirudines sex admovit felici successu, ut ipse testatur *observ.* 104. *lib.* 1. *praxis admirandæ.*

In eundem finem, ad reliquias materiæ morbificæ discutiendas, tentatis priùs fomentis & linimentis potenter discutientibus, utiliter parti applicabitur emplastrum de sulphure, vel de baccis lauri.

Præter remedia vulgaria huic morbo valdè proficua alia quædam usurpari possunt propria & specifica, nempe rasura dentis apri, cinis priapi tauri vel cervi, flores papaveris rubri, corallus præparatus.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat pomum excavatum, & thuris masculi ʒ. i. repletum, & ad ignem coctum, quod æger deglutiat, superbibendo aquæ card. bened. ℥. iii. postea verò benè contectus sudet. Hoc remedium post tertium morbi diem usurpandum esse vult, eoque multos asserit fuisse restitutos.

Flores buxi adeo sanguinem purgare feruntur, ut si eorum pulveris ʒ. i. cum aqua papaveris rhœad. exhibita, sanguis post horam mittatur, floridus is appareat.

Stercus equinum in aqua cardui benedicti dissolutum & colatum, pleuriticum dolorem & humorem illum producentem, potenter discutit.

Idem præstat stercus album gallinæ, ad ʒ. i. cum eadem aqua exhibitum.

Stercora illa multùm habent salis volatilis, qui maxima penetrandi ac discutiendi vi præditus est.

Ex duobus illis stercoribus potest fieri potio efficax in hunc modum.

℞. Sem. cannabis ℥. i. Contundantur in mortario, dein-

de adde ſtercoris albi gallinæ, & ſtercoris equini, an. ʒ. ß. Diſſolvantur in aquæ card. bened. ʒ. v. colentur per linteum, & exhibeantur.

Sanguis hirci ſylveſtris ad ʒ ß. exhibetur cum aqua prædicta, potenter diſcutit pleuritidem. In illius defectu ſanguis hirci domeſtici uſurpari poterit. Sed cùm vires illius ſint infirmiores, ad ʒ. i. exhibendus. Ejus autem præparatio in hunc modum ſe habet.

Hircum ſuſpende cornibus, & crura poſteriora rectè ad cornua, teſtes abſcinde, ſanguinem fluentem excipe in vaſe amplo, & exſicca ſole, ſi æſtas ſit, vel retrò furnum piſtoris. Longiſſimè diſtat ab hircino ſanguine officinarum.

Fuligo cumini ad ʒ. i. exhibita multùm confert, ſed multò magis ſpiritus fuliginis, ab Hartmanno deſcriptus in praxi medica.

In pleuritide epidemica ſudorifica, aut diaphoretica medicamenta uſurpanda ſunt, qualia in febribus malignis præſcribi ſolent, quæ tamen hunc morbum, quantùm fieri poteſt, peculiariter debent reſpicere.

Diarrhœa pleuritidi ſuperveniens, periculoſa eſt, Ideo temperari debet ſyrupo myrtino, qui eam ſiſtit, & nihilominùs expectorat, atque ita cum aliis ſyrupis permiſcendus eſt. Venter & renes aſtringentibus inungantur, ut in omni diarrhœa fieri ſolet. Clyſteres injiciendi, ex decocto hordei excorticati, quod ut Galen. docet, refrigerat & aſtringit, additis roſis rubris, & in eo diſſolvendo ovorum vitellos.

CAPUT III.

De Peripneumonia.

PEripneumonia eandem habet cum pleuritide eſſentiam, & parte affecta tantùm diſtinguitur, quòd illa ſit pulmonis inflammatio, hæc verò membranæ, coſtas ſuccingentis. Materia etiam aliquatenùs differunt. Siquidem pleuritis frequentiùs fit à bile; peripneumonia frequentiùs à pituita: quamvis omnes humores (ut de pleuritide dictum) hunc affectum producere valeant; humores, inquam, maſſam ſanguinis conſtituentes, & ſub forma ſanguinis contenti. Quemadmodum humores craſſi denſam pleuræ membranam difficilè penetrant, tenues verò & bilioſi eam facile pervadunt; ſic contrà pituitoſi & craſſi in mollem & raram pulmonis ſubſtantiam facilè transferuntur, eique tenaciter adhærent, bilioſi verò & tenues facilè præterlabuntur. Hoc tamen non impedit, quin ſanguis bilioſus interdum pulmonis inflammationem efficere valeat, quemadmodum Hipp. 1. de *morbis*, Eryſipelas pulmonis deſcribit.

Fit autem inflammatio eryſipelatoſa, ex ſanguine bilioſo à dextro cordis ſinu per venam arterioſam in pulmonem delato. Oedematoſa verò, ex ſanguine pituitoſo per viam fluxionis à capite in ſubjectas partes irruente. Sola tamen pituita excrementoſa, per viam catarrhi à cerebro defluens, peripneumoniam efficere potis eſt, quatenùs in pulmone putreſcens ſanguinem attrahit, ex cujus admixtione inflammatio oritur, & hæc ſæpiſſimè in ſenibus contingit.

Meſue tamen peripneumoniam magis fieri à bile aſſeruit, quia pulmo ſanguine bilioſo nutritur, qui magna copia affluit per viam patentiſſimam, nempe venam arterioſam.

Reſpondemus, ſanguinem floridum, tenuem & vaporoſum in dextro cordis ſinu elaboratum ferri in pulmonem, qui propter puritatem facilè regitur & natura, & per arteriam venoſam ad ſiniſtrum cordis ventriculum tranſmittitur: Ideoque rarò tantùm ſubire à naturali ſtatu receſſum, qui peripneumoniam efficere natus ſit. Contrà verò fluxione à capite irruente, & per vias ampliſſimas ad brachia delata, ſi ibi putreſcat, ſanguinem accerſere & peripneumoniam excitare.

Generatur verò peripneumonia interdum primariò, ſine alterius morbi interventu: interdùm verò aliis morbis ſuccedit, ut anginæ & pleuritidi. Gal. *in comm.* 11. *ſect.* 7. *Aph.* docet, duobus modis peripneumoniam pleuritidi ſuccedere; vel quando morbus lateralis in peripneumoniam tranſmutat, vel quando morbo laterali pulmonis inflammatio ſupervenit. Hæc autem tranſmutatio fit, quando priore ceſſante morbo advenit alter; ſupervenit autem, quando altero manenti alter adjicitur.

Cauſa igitur interna & immediata peripneumoniæ ſanguis eſt, frequenter pituitoſus, rariùs bilioſus, rariſſimè melancholicus. Qui vel à toto fluit corpore plethorico, vecacochymo, vel ab aliqua parte ſimiliter repleta, aut præter naturam affecta.

Cauſæ externæ peripneumoniæ & pleuritidis eædem omninò ſunt, quæcumque videlicet fluxiones ad eas partes commovere poſſunt, quarum præcipuæ ſunt: Primò motus corporis & exercitium vehemens, præſertim poſt magnam quietem & multas epulas: tunc enim humores, ex ciborum multitudine aſſervati, & præcedenti quiete intùs derenti, ſuperveniente exercitio fundantur, attenuantur, & incaleſcunt, ac poſtmodùm ad partes debiliores, & fluxioni eorum recipiendæ magis idoneas propelluntur, inter quas thorax & pulmo principem locum obtinent, quia valido exercitio anhelitus magnus & creber efficitur, ſicque partes prædictæ maximè fatigantur, & pulmonis ſubſtantia mollis & laxa humorem influentem facilè recipere poteſt.

Secundò inter cauſas externas efficaciores ponitur aer frigidus & aquilonius auſtrino & tepido ſubitò ſuccedens, à tepidiuſculo ſiquidem aere pori laxantur, & humores fluidiores evadunt, qui adveniente aere frigido, comprimuntur, & ad partes debiles exprimuntur.

Denique ex Hipp. *lib. de aere locis & aquis*, uſus aquarum lacuſtrium & ſtagnantium peripneumoniæ generandæ idoneus eſt. Dicit enim divinus Senex, in regionibus lacuſtribus & paludoſis frequentes peripneumonias obſervari.

Signa etiam peripneumoniæ cum ſignis pleuritidis majori parte conveniunt. Duo protſus eadem, febris acuta, tuſſis, quæ aliquando ſicca, aliquando humida eſt ſeu cum ſputo magis pituitoſo, colorato ex bile aut ſanguine, imò & in progreſſu ſputa fiunt purulenta, materia morbifica à calore cocta & naturata, quod fit plerumque illæſa pulmonum ſubſtantia, alioqui enim, ea exulcerata, phthiſis ſuccederet. Sic paſſim videmus in oculis ophthalmia laborantibus & pure ſordidis, humores in pus converti, non ſuppurata neque ulcerata partis ſubſtantia.

Reliqua ſigna differunt ratione partis affectæ. Difficultas ſpirandi major eſt quàm in pleuritide, ob anguſtiam inſtrumenti inflammati, ut ægri ſuffocati videantur, & non niſi erecti reſpirare valeant; pars enim ob tenſionem & repletionem comprimi nequit, neque ampliùs dilatari quamvis magna adſit pulmonis dilatatio, paucum tamen aerem capit, ideò celer & frequens eſt reſpiratio cum ſtertore. Augetur neceſſitas ex febre, cum afflatione calidioris ſpiritus, & aeris frigidi deſiderio.

Pulſus magnus, languidus, mollis, ob pituitam & pulmonis laxitatem; aliqua interdum durities ex bile & ſanguine, inæqualis ob compreſſionem arteriæ prope cor, in craſſis humoribus magis; interdum verò inrermittens, intercutrens, undoſus, vermicularis, cùm ex immodica humiditate pulmo computruit.

Dolor gravans & profundus ex imo ad pectus & ſpinam pertingens, quandoque inter ſcapulas, quandoque ſub una tantùm ſcapula dolor percipitur, & jugulo ac mammæ communicatur, præſertim in tuſſi. Quandoque dolorem non ſentiunt, niſi cùm tuſſire inceperint. Quandoque etiam dolor apparet punctorius in latere, cùm pleuritidi conjuncta eſt peripneumonia, quod ſæpiſſimè contingit. Licèt autem membrana pulmonem inveſtiens ſit ejuſdem naturæ cum membrana coſtas ſuccingente, ut docuit Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 5. dolor tamen tam intenſus non percipitur in peripneumonia, quemadmodum in pleuritide, propter duplicem differentiam, quæ ab eodem Gal. proponitur *loco citato*. Prima eſt, quòd nervi, qui feruntur ad membranam pulmonis, ſint pauci & exigui; qui verò ad pleuram, plures & inſignes. Altera eſt, quod thorax conſtet oſſibus & carne, quæ reſiſtunt tenſioni, unde major dolor, pulmo verò mollis cedat tenſioni, unde minor dolor.

Rubor genarum apparet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & tenuiorem ſanguinem ſecum rapientes, cujus color in malis præſertim effloreſcit, quia earum cutis tenuior.

Propoſitis ſignis accedunt anxietas, impotentia, jactatio, cùm caloris ingentis ſenſu in toto corpore. Color linguæ flavus, deinde proceſſu temporis rubeſcens, ſitis ingens, oculorum extumeſcentia, & venarum temporum elevatio. Delirium, quando peripneumonia ab humore bilioſo; & coma, ſi ab humore pituitoſo generatur.

Si à ſanguine bilioſo morbus oriatur, ſputa erunt flava, æſtus major & ſitis; major reſpirationis anguſtia cum minore

more gravitate; expiratus aer calidior, febris ardentiſſima, cum pulſu creberrimo, delirium ingens, urina tenuis, citrina, & pellucida. Ætas, anni tempus, regio, victus præcedens bilem atteſtantur.

Si pituita (quod frequentius eſt) morbum producat, ſputum erit album, viſcidum & ſpumans; febris, thoracis incendium, ſitis, linguæ ſiccitas minor: Thoracis gravitas major, pulſus rarior, & mollior, ætas ut plurimùm ſenilis, habitudo, anni tempus, regio frigida & humida.

Si ex ſanguine puro affectus ortum duxerit, ſputum erit rubrum, urinæ rubræ & craſſæ, faciei rubor major, venarum temporum evidentior elevatio, cum totius corporis gravitate ac tenſione, & reliquis, quæ ſanguinis abundantiam oſtendunt.

Si denique melancholicus ſanguis in cauſa fuerit, ſputum apparebit nigrum aut ſublividum, lingua à principio nigra, ſicca & ſcabra: Aderunt etiam triſtitia & magna inter reſpirandum ſuſpiria, ac reliqua melancholiæ in toto corpore dominantis ſigna apparebunt.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Peripneumonia pleuritide periculoſior eſt, & ut plurimum lethalis, ob reſpirationis neceſſitatem & cordis viciniam. Hoc ſanè morbi genus, (inquit Celſus) plus periculi quàm doloris habet, & plerumque in calamitatem abire ſolet.

Spem tamen ſalutis oſtentant virium robur, minor ſymptomatum vehementia, ſputa ſubflava, non multo permixta ſanguine, circa initia excreta, ſanguinis fluxus è naribus copioſè & die critico erumpens, vel alvi fluxus bilioſus & ſpumoſus, vel menſium aut hæmorrhoidum conferta eruptio.

Abſceſſus circa aures vel partes internas debitè ſuppurati & aperti, ſalutem oſtendunt, ut docet Hippoc. *in Prognoſticis*.

Si peripneumonia in pleuritidem tranſmutetur, bonum eſt. Quamvis id rarò contingat, ut docet Gal. *comment. Aphor.* 11. *ſect.* 7. Quia ex morbo periculoſiore ad minus periculoſum fit tranſitus. Et cognoſcitur hujuſmodi tranſmutatio ex ſuperveniente lateris dolore punctorio & imminuta ſpirandi difficultate.

Periculoſam verò ac lethalem peripneumoniam portendunt morbi & ſymptomatum vehementia, ſputi carentia, vigiliæ aſſiduæ, delirium vel coma, extremorum frigiditas, ſtertor cum maxima reſpirationis anguſtia, unguium livor & incurvatio.

Præterea pleuritidi peripneumonia ſuccedens periculoſiſſima eſt, ut docet Hipp. *Aph.* 11. *ſect.* 7. quia humoris translatio à parte ignobiliore ad nobiliorem mala eſt; & vires à prægreſſo morbo fatigatæ, novi & deterioris vim perferre non poſſunt.

Urinæ circa initia craſſæ, & poſtmodum ante diem quartum tenues factæ, mortem portendunt. Hippocr. *in Coacis*.

Peripneumoniæ curatio pleuritidis curationi ſimillima eſt. Ac primùm in ea utramque paginam implet phlebotomia, quantùm vires ferre poſſunt, ſemel aut bis in die, donec morbus miteſcat. Cùm enim pulmo multo ſanguine abundet, & à corde æſtuante magnam illius copiam attrahat; minimè verendum eſt, ter, quater, quinquies & ſexies ſanguinem detrahere.

Si tamen peripneumonia anginæ & pleuritidi ſuccedat, majori cum religione ſanguis mittendus eſt, quia vires afflictæ ſunt priori morbo.

Mitti verò debet ſanguis è baſilica utraque, ſi totus pulmo æqualiter afficiatur: vel ab alterutra, quæ lateri affecto magis reſpondeat, in quo ſcilicet æger dolorem, aut gravitatem majorem percipiat, & ex quo ſputum potiùs evehi ſentiat.

Mulieribus peripneumonicis, quibus ſanguis menſtruus actu fluit à talo primò, & mox intra ſex horas à brachio ſanguinem mittere oportet, niſi adeò urgeat periculum, ut cogat primo acceſſu ſanguinem è brachio fundere. Quo in caſu, toto venæ ſectionis tempore, & parùm ante illud, cucurbitulæ femoribus ſunt affigendæ.

Poſteaquàm verò non videntur vires ulteriorem venæ ſectionem ferre poſſe, cucurbitulæ admovendæ ſunt ſcapulis & dorſo, tum ſiccæ, tum maximè ſcarificatæ, quantum vires ferre poſſunt.

Clyſteres etiam emollientes & lenientes revulſorii ſint; ne tamen iis vehementiora cathartica miſceantur, metu alvi fluxus, qui in hoc morbo periculoſus eſt.

Si humor crudus & pituitoſus à capite irruens morbum afficiat, vel foveat, veſicatorium poſteriori cervicis parti admotum, ſummoperè proderit.

Interim uſurpentur julepi & emulſiones, in cura pleuritidis deſcriptæ. Pectus illinatur oleo viol. amygdal. dulc. butyro recenti, & ſimilibus, vel ſequenti linimento.

℞. Olei violac. & nimphææ, ana ʒ. i. ß. butyri recentis, & mucilag. ſem. pſyllii, ana ʒ. i. ol. roſac. ʒ. ß. trochiſc. de caphura ʒ. i. Fiat linimentum. Vel

℞. Ol. violac. ʒ iii. ol. de ſem. cucurbitæ, & lactis muliebris, ana ʒ. i. butyri recentis ʒ. i. ß. Miſce, fiat linimentum.

Anacatharſis promovetur ſyrupo violac. jujubino, aliiſque in cura pleuritidis propoſitis. Similiter eclegmata & condita, ibidem deſcripta, uſurpari poterunt, hac cautione adhibita, ut in materia tenuiori incraſſantia, in craſſiori attenuantia uſurpentur.

Potus ordinarius ſit decoctum hordei & liquiritiæ, quemadmodum in pleuritide.

Purgatio in hoc affectu non convenit niſi declinante morbo, illiuſque materia ſeligenda qualis in cura pleuritidis propoſita eſt.

CAPUT IV.

De Empyemate.

Licèt empyematis nomen omnem ſuppurationem ſignificet, uſus tamen obtinuit, ut non niſi pro puris collectione in thoracis capacitate uſurpetur.

Hæc autem puris inter pulmonem & thoracem collectio triplicem agnoſcit cauſam: Prima eſt inflammatio ſuppurata, quæ in pleuritide aut peripneumonia contingit; Et rupto abſceſſu, pus in thoracis cavitatem effunditur. Idem fieri poteſt in angina, ut docuit Hipp. *Aph.* 10. *ſect.* 5. his verbis: *Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt: Si verò hoc effugerint, ſuppuratur*. Secunda eſt ſanguis in thoracem effuſus, ubi moram trahens neceſſariò ſuppuratur. Sic apud Hipp. *Aph.* 20. *ſect.* 6. *Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſariò ſuppuratur*. Illa autem ſuppuratio (ut docet Gal. *in comm.*) non ſemper eſt vera & propriè dicta ſuppuratio, ſed potiùs corruptio dicenda, ex qua materia quædam puri analoga generatur. Effluere autem poteſt ille ſanguis in thoracem, ex vulnere aut vena quadam diſrupta. Tertia eſt pituita à capite vel aliis partibus in thoracem emiſſa & ibi putrefacta. Sic apud Hipp. *Aph.* 38. *ſect.* 7. *Deſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies*. Gal. *in comm.* per ventrem ſuperiorem, thoracem intelligendum eſſe affirmat. Illa autem pituita putreſcens non verum ac legitimum pus, ſed quippiam ipſi analogum producit, quemadmodum videmus tumores pituitoſos, ut atheromata, ſteatomata, & meliceti-des, quaſdam abſceſſuum ſpecies conſtituere.

Signa diagnoſtica duorum ſunt generum: Quædam recentem & incipientem affectum oſtendunt, alia verò diuturnum & confirmatum.

Incipientis ſuppurationis tria proponuntur ſigna ab Hipp. 2. *Prognoſt.* Primum eſt, ſi pleuritide, aut peripneumonia non expurgata febris intenſior evadat; dum enim pus conficitur, febris intenditur, ex Hippoc. *Aph.* 47. *ſect.* 1. Secundùm eſt rigor, qui fit, dum puris acrimonia partes vellicat membranoſas. Tertium eſt pondus & ſenſus gravitatis in parte; humor enim in cavitate contentus magis gravat, quàm dum in partis ſubſtantiam effuſus eſt. Addit Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 9. fluctuationem. *Nam ubi quis* (inquit) *affatim à decubitu tranſmutatur, idque maxime, ſi ab uno latere in aliud ſe convertens deſpuere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia conjectura eſt*. Quin etiam in his fluctuatio ſæpenumerò haud obſcurè auditur, niſi puris craſſities aut copia, quæ totam thoracis cavitatem impleat, fluctuationem impediat. His etiam accedit reſpiratio difficilior. Quamvis enim rupto abſceſſu dolor lateris ſedetur, & hinc diaphragma & thoracis muſculi liberiùs moveri poſſint, quia tamen pulmo à circumfuſo pure gravatur, ut liberè moveri non poſſit, & præterea quædam puris portio ſpongioſa pulmonis ſubſtantia imbibitur, indè pulmo gravior redditur, bronchiaque à pure imbibito obſtruuntur, & reſpiratio redditur difficilior. Ex illa etiam puris in pulmonem & bronchia tranſmiſſione ſputum purulentum exoritur, quod etiam factum empyema ſignificat, non ſemper tamen puris excretio fit propter illius craſſitiem, ob quam ad bronchia pervenire non poteſt.

Diuturniorem verò ac confirmatum affectum significant febris lenta, continuò infestans, quæ partim putrida, partim hectica videtur, interdiu mitior, noctu verò vehementior, sudores multi, noctu præsertim advenientes, tussis frequens & molesta. Temporis verò processu maxillæ ruborem contrahunt, oculi concavi redduntur, ungues incurvantur, pedes intumescunt, & pustulæ circa pectus erumpunt, acriore puris parte ad extremam usque cutem penetrante.

Latus affectum distinguitur ex iis quæ habentur apud Hipp. 2. *Prognost. text.* 21. *Si empyema* (inquit) *in altera tantùm parte existat, hos convertere ac discere oportet, doleantne in altero latere, & an alterum altero calidius sit, atque cubantem supra sanum latus interrogare, an videatur sibi onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est in quocumque latere pondus sit, in altero suppuratio existit. Quemadmodum si utrinque calor & pondus sentiatur, in tota thoracis cavitate pus continetur.* Addit Avicenna aliam conjecturam, quam deprompsit ex Hippoc. 2. *de morbis. Applicetur* (inquit) *linteum thoraci madefactum, secundùm utramque partem, dextram & sinistram, citiùs enim exsiccabitur illud, quod supra partem pus continentem appositum est.* Aliud denique signum ab experientia nostra desumptum proponere liceat, quod ab auctoribus non fuit animadversum; quòd nimirum in latere affecto tumor ut plurimum œdematosus appareat, ex tenuiore materiæ collectæ portione, in thoracis musculos resudante. Et quando in suspicione empyematis hujusmodi tumor aut cutis inflatio in alterutro latere apparet, certò pronuntiare licet, empyema intus latere, & apertionem lateris tutò fieri posse.

Signa prognostica præcipua proponuntur ab Hippocr. insigni contextu, qui habetur 2. *Progn. text.* 63. his verbis: *Suppuratorum ii potissimum supersunt, quos febris eadem die dimiserit post ruptionem, ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia dejicit, & pus album, leve concolorque est, & vacans pituita, & absque labore ac valida tussi expurgatur. Itaque optimè quidem sic ac celerrimè judicantur; Sin minus, qui ad hoc proximè accedunt. Moriuntur verò ii, quos febris non deserit, aut cum videatur deserere, denuo recalescens innotescit, & sitiunt, nec cibum appetunt, alvus humida est, pus viride, lividumque spuunt, vel pituitosum spumosumque. Pereunt, si hæc desint omnia. At quibus alia veniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam multo tempore incolumes evadunt.* His & nos sequentia Prognostica adjungamus.

Empyici, quibus ob magnam puris copiam totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur, ex Gal. *de loc. aff. cap.* 7.

Empyema si 40. dierum spatio per sputum non repurgetur, in tabem degenerat, quæ mortem accersit ex Hipp. *Aph.* 15. *sect.* 5.

Suppuratio quæ utramque thoracis partem occupat, periculosior est, quàm quæ unicam. Item quæ sinistram occupat, periculosior est, quàm quæ dextram propter viciniam sinistri cordis ventriculi, qui à pure in illa parte collecto, gravius afficitur.

Quicumque suppurati uruntur vel secantur, si pus purum fluxerit & album, evadunt. Si verò subcruentum, fæculentum ac fœtidum, pereunt. *Aph.* 44. *sect.* 7.

Si pus Empyicorum per alvum & urinam, validis viribus existentibus satis copiosè expurgetur, salutem portendit. Licèt rara sit puris hæc per alvum, aut urinas evacuatio: Tamen à Galeno, Paulo, & Aetio proponitur: Tum viæ, per quas fit, à Galeno proponuntur 3. *de loc. aff. cap.* 4. & *comm. Aph.* 30. *sect.* 7. In priori sic loquitur: *Hæc quæstio. Erasistrati sectatores non parum urget, quippe qui putant solum spiritum in arteriis contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, ut potè intelligentibus quod lævis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica susceperit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde per arteriam magnam in renes fluit.* In posteriori loco dicit, materiam in pulmone contentam primùm ad ventriculos cordis pervenire, & inde vel ad arteriam magnam, vel per cavam ad gibba hepatis, deinde illinc ad cava, & ita per portas ad intestina. Ex quibus facilè patent viæ, per aquas empyema per alvum & urinas expurgari potest. V. Severin.

Empyici meliùs habentes, & qui fere expurgati videntur, si sputum fœtidum excernant, cum recidiva intereunt. Hipp. *in Coacis.*

Quibus specillum à pure velut ab igne coloratur, ii ferè moriuntur. Hipp. *in Coacis.*

Pro hujus affectus curatione; Primùm, si materiæ in thorace collectæ suppuratio prohiberi nequeat, adjuvanda est cataplasmatis convenientibus.

℞. Rad. althææ ʒ. iii. ficuum pinguium n. x. passul. mundat. ʒ. i. florum chamæm. & melilot. ana P. i. Coquantur omnia perfectè, deinde contundantur, & per cribrum trajiciantur. Postea adde farinæ sem. lini, fœnugr. & tritici, ana ʒ. i. ol. amygdal. butyri recentis, & terebinth. an. Unc. i. Fiat cataplasma.

Ad concoctionem & maturationem intus etiam adjuvandam, apozema sequens in usum vocari poterit.

℞. Rad. althææ, symphyti major. ana Unc. i. foliorum agrimonii, tussilag. scabiosæ, capil. ven. ana M. i. quatuor sem. frig. major. ana ʒ. i. sem. anisi. ʒ. i. liquir. ras. & passul. mund. ana ʒ. i. flor. trium cord. & chamæm. ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. ʃ. In colat. dissolve syrup. de tussilag. de liquirit. Sacchari canti, ana Unc. i. Fiat apozema aromatizat. pulv. rad. ireos Florent. ʒ. i. pro v. dosibus matutinis.

In eundem finem utatur eclegmate sequenti.

℞. Pulpæ ficuum pinguium Unc. i. butyri recentis Unc. ii. ol. amygdal. dulc. recenter sine igne extracti Unc. i. sacchari canti Unc. ii. amyli ʒ. ii. Fiat looch. capiat lambendo.

Terebinthina Veneta, aqua hordei lota, ad ʒ. iii. exhibita cum pulvere liquiritiæ, multùm prodest ad maturandum, discutiendum, & detergendum.

Si denique per anacatharsin empyema solvi non posse videatur (quemadmodum ut plurimùm non fit) ad lateris apertionem veniendum est, quæ fit inter quartam & quintam costam, ab inferioribus & nothis incipiendo, multis cautionibus adhibitis, quæ apud Chirurgiæ scriptores, & præsertim Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, libro de operationibus Chirurgicis, eleganter descriptæ reperiuntur. At verò multo utilius est, absessum, qui pleuritidi succedit, aperire, antequam disrumpatur, & pus in thoracis capacitatem effluat. Quod dignoscitur ex tumore, qui juxta suppurationis locum elevatur, aliisque signis empyemati omnibus communibus. Tum verò apertio molienda est, non in parte thoracis inferiori, & inter quartam & quintam costam, quia aperto foramine longè ab abscessu, pus nullum exiret; sed in medio tumore admoto priùs caustico. Si verò nullus tumor appareat, difficillimum est apertionem tentare ante absessus ruptionem.

Si tamen eam quis aggredi voluerit, eligere debet locum, in quo æger dolorem & pondus percipit, & qui majori calore pollet. Fieri autem debet apertio inter duas costas, supra partem costæ superiorem, quia inferiori adjacet vena & arteria: quod in omni empyematis apertione observandum est. Dum pus, aperto thorace, per intervalla educitur, utatur æger bis in die potione vulneraria, quæ sanguinem expurget, ulcera detergat, & putredinem inhibeat.

℞. Saniculæ, bugulæ seu consolidæ mediæ, scabiosæ, betonicæ, hyperici, card. benedicti pilosellæ, pimpinellæ, vincæ pervincæ, agrim. plantag. ana M. i. Sem. hyperici, card. bened. ana ʒ. sem. flor. card. ana P. i. Coquantur in hydromel. ad ℔. i. sem. cujus capiat Unc. vi. singulis vicibus.

Hoc eodem decocto poterunt fieri injectiones in thoracis cavum.

Pro potu utatur hydromel. vel aqua hordei saccharata, vel saccharata simplici.

Si aperto thorace pus debitè non fluat, sequenti emplastro eliciendum est, quod ex omnibus absessibus potentissimè pus attrahit, & foras educit.

℞. Resinæ pini recentis claræ, & odoratæ, ℔. ʃ. ol. lautini, & therebinthinæ, ana ʒ. i. gummi elemi ʒ. ii. Primò resina & gummi in igne liquentur, donec simul misceantur. Posteà adde terebinthinam & oleum, omniaque simul bulliant tantillum, & per linteum crassius transcolentur. Massæ istius portio extendatur super alutam, & fiat emplastrum, quod mutetur semel in die tantùm hyemis tempore, bis autem in die æstate. Perforetur in medio duabus aut tribus incisuris oblongis, ut pus attractum effluat.

CAPUT V.

De hydrope pectoris.

EMpyemati similimus est hydrops pectoris, quia fit seroso humore, in pectoris capacitate collecto. Practicorum vulgus hunc morbum non describit, licèt ab Hippocrate graphicè delineatus sit 2. *de morbis*, sub nomine hydropis pulmonis, in hunc modum: *Febris & tussis tenet, & acervatim respirat, & pedes tument, & ungues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui suppuratus est, sed debilius & diuturniùs. Et si quid infundans, aut fotum autem suffitum adhibeas, pus non sequitur. Atque ex hoc sanè cognoveris, non pus, sed aquam intus esse. Et si multo tempore, aure ad latera adhibita, audire tentaveris, ebullit intus velut acetum. Et hoc quidem aliquando patitur, posteà erumpit ad alvum, & statim quidem sanus esse videtur ac morbo liberatus. Verùm progressu temporis alvus incenditur, eademque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto, & facie.* Hæc Hippoc.

Hic morbus rarissimè contingit, frequentior tamen est, quàm vulgò creditur: sed plerumque non agnoscitur. Plures illius historiæ à Schenkio collectæ sunt, ex quibus patet, eum non nisi post dissecta cadavera ex hoc morbo defunctorum, innotuisse. Ideò exactè describendus est, ut Medici curantis peritiam non subterfugiat.

Serosus iste humor vel in ipso pulmone gigni potest, proprio ipsius vitio, dum scilicet proprium alimentum non benè concoquit, sed illud in serosum humorem convertit, qui sensim ad thoracis cavitatem transmittitur, quod etiam fieri potest vesiculis hydatidibus in pulmone excitatis, iisque disruptis, quæ ab Hippocrate recensitæ sunt *lib. de internis affectionibus*; & à quibusdam auctoribus observatæ: Vel aliunde in thoracem transmittitur, præsertim ab hypochondriis quando scilicet hepar aut lien intemperie, scirrho, aut alio gravi morbo afficitur, unde seroši humoris copia generatur, serosus ille humor vel per venas ad pulmonem natura aut casu debilem transmittitur, vel à cavitate abdominis ad thoracem per cæca spiracula transfertur. Facilem autem esse illam seroši humoris ab uno ventre in alium transmissionem, docetur experientia, quandoquidem hydrops pectoris in hydropem abdominis tandem degenerat, & vice versa humor, in ascitico rum abdomine contentus, in thoracem sæpissimè transfertur, unde illi subitò & ex improviso suffocati pereunt.

Diagnosis hujus affectus (sicut anteà dictum) difficillima est, & omnia ferè signa cum aliis thoracis morbis communia sunt. Hoc tamen illi & empyemati tantum peculiare, murmur scilicet aquæ fluctuantis, quod intra pectus exaudiri potest, si corpus sursum ac deorsum, transversimque commoveatur, vel à valido homine scapulis apprehensum agitetur.

Omnia verò signa ex Hipp. suprà recensita, collectivè sumpta diagnosin satis certam stabilire possunt; Quibus hoc unicum addere licet, tanquam pathognomonicum, & quo solo hydrops pectoris à cæteris difficultatis respirandi speciebus distinguitur. Quando nimirum spirandi difficultas primo quoque somni tempore invadit, eumque intercipit, ac per noctem magis urget, procedente verò die sensim lentescit.

His accedit interdum brachii alterius vel humeri dolor, ut paralysis, quæ fit ab humore à capite in pectus delabente, cujus portio in brachium vicinum defluit, vel è sero in pectore contento, & ad brachia per venas axillares exsudante, vel à refrigeratione musculorum intercostalium à quibus ad brachia nervi derivantur, vel alia quavis sympathia vicinæ lege oborta. Hanc enim pectoris & brachiorum sympatiam notavit Hip. *in Coacis*, his verbis: *Si vehementer inflammantur appendentes utrinque pulmonis partes, aut in latus incumbat, resolvuuntur ea parte corporis.*

Gravissimus est affectus, & difficillimè curationem suscipit. In iis enim, qui eo laborant, calor nativus admodum debilis est, vireşque naturales languidæ ex gravi aliquo viscerum affectu: unde fit, ut quamvis collectus humor in thorace remediis idoneis evacuetur, quod tamen difficillimum est, novus subindè fiat novæ materiæ affluxus; unde morbus non solùm fovetur, sed etiam deterior in dies evadit, ita ut tandem in hydropem ascitem corpus incidat, multiplicata materia, & in abdominis cavitatem transfusa. In principio tamen, antequam viscera insignem læsionem susceperint, curationem interdum admittere potest.

Ad curationem hujus morbi duæ indicationes ante oculos proponendæ sunt, ut scilicet materia in thorace contenta evacuetur, & nova illius generatio impediatur.

Materiæ in thorace contentæ evacuatio difficillima est, quia non sunt viæ patentes, per quas educi possit. Ideò Hipp. lateris apertionem præcipit, quam tamen, quia in usum revocatam non vidimus; neque felicem illius successum apud ullum auctorem legimus, probare absolutè non possumus. Et de ea idem dici potest, quod de paracentesi in hydrope ascite capite proprio dicimus.

Satius ergo est hydragogis medicamentis humoris illius evacuationem tentare. Cui rei conferent ea omnia, quæ in hydropis curatione à nobis proponuntur. Ubi tamen diligenter observandum, quod si morbo jam confirmato, & multa seroši humoris copia in thorace collecta, purgans validius exhibeatur, humores illi valde exagitentur, unde suffocatio ingens ægrotanti contingit, quæ illum subitò de medio tollit. Ideò cautè agendum est; & in minori dosi, atque iteratis vicibus medicamenta exhibenda sunt eaque cum potentioribus aperientibus ac diureticis miscenda, ut simul viæ aperiantur, & serosæ materiæ portio ad urinæ vias deducatur.

Inter hydragoga, ea quæ ex mineralibus desumuntur, in hoc affectu maximè conveniunt, qualia sunt mercurius vitæ, ita correctus, ut per inferiora tantùm evacuet.

Diuretica etiam sola frequenter usurpata multum conferre possunt, quia materiam antecedentem ad thoracem confluentem avertunt, & per urinas evacuant; tunc etiam consequutione quadam ab ipso thorace educunt.

Sudorifica etiam ad serosam illam materiam educendam utilissima sunt, & nos vidimus virum sexagenarium usu decocti sudorifici ex guajaco, & salsa parato per 15. dies, sudores excitando cum vapore spiritus vini, fuisse liberatum.

Ad eandem seroši humoris à thorace aversionem plurimùm conferent cauteria cruribus aut tibiis admota.

Generatio verò illius serosæ materiæ impedietur, vitia corrigendo earum partium, quæ hanc materiam suppeditant. Sic pulmone ipso laborante, illi remedia appropriata erunt usurpanda. Si hepar aut lien intemperie, obstructione, scirrho, aut alio quopiam vitio laboret, illorum affectuum curationes ex propriis capitibus erunt repetendæ.

Universaliter verò ea, quæ partes vitales & naturales roborant, semper convenire poterunt, qualia in virium imbecillitate, hydropis, & fluxus hepatici curatione descripta sunt.

CAPUT VI.

De Hæmoptysi, seu sanguinis sputo.

LIcèt vulgò hæmoptysis omnem sanguinis per os excretionem significet, à quacunque parte procedat sive à thorace, pulmone, aspera arteria, sive à faucibus, gingivis, palato, columella, cerebro, ventriculo, hepate, & liene, propriè tamen à Gal. 1. *de crisi. cap.* 5. hæmoptysis nomen pro ea sanguinis exspuitione sumitur, quæ à partibus vitalibus, thorace nimirum, pulmone, aspera arteria procedit.

Est symptoma in excretis eorum, quæ sunt toto genere præter naturam.

Cum autem omne symptoma pendeat à morbo, tanquam causa proxima & immediata; hujus causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ ἀνασόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio διαπίδησις appellata. Communis etiam duplex est, eorundem vasorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur, & erosio διάβρωσις appellata.

Causæ internæ, istos morbos immediatè producentes sunt, sanguinis quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est, atque ita rhixin aut anastomosin efficere.

Idem verò qualitate peccans, si nimirum calidior tenuiorque sit, per anastomosin effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere possit. Eædem qualitates diapedesin etiam efficiunt; calor enim rarefacit tunicas vasorum: tenuitas verò sanguinis

guinis efficit; ut per poros earum tunicarum faciliùs transfluere possit.

Sanguis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabrosin parit. Id ipsum præstare possunt humores acres vel salsi à capite destillantes, vel aliunde ad pulmonem confluentes.

Causæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant ictus, casus, vulnus, & alia id genus. Mediatè verò operantur, quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, ut victus plenior, aut calidior, mensium aut hæmorroidum suppressio, exercitatio nimia, clamor ingens, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Frigus etiam externum vasorum disruptionem potest adjuvare, eorum tunicas duriores & ad extensionem difficiliores reddens. Ad hoc tamen concurrere debet motus vehemens, aut humorum abundantia.

Diagnosis hujus affectus satis difficilis est ratione partis mandantis, quam tamen Gal. paucis absolvit 4. *de locis affectis*, *cap.* 6. quod nimirum sanguis è gula & ventriculo excernatur vomitione; ex spiritalibus partibus tussi; ex faucibus & gurgulione screatu, ex eo simplici exspuitione. Quæ quidem clariori explicatione indigent. Siquidem sanguis, à capite ad gurgulionis partes internas & ad fauces affatim irruens, tussiendo educitur, sicque ab eo, qui ex partibus spiritualibus effertur, hoc saltem signo non distinguitur.

Præterea cum sanguis è pulmone & à thorace promanans, tussi educatur, alia signa necessaria sunt, quibus partes affectæ invicem distinguantur.

Primò igitur, à capite profluens sanguis, licet tussim interdum moveat, major tamen illius portio screatu excernitur & titillatio percipitur in palato, qualis ex catarrho solet contingere; tum etiam palatum inspectum, sordidum apparet & cruentum. Ac denique omnimodam certitudinem facit, si eodem tempore aliquid sanguinis stillet è naribus.

A pulmone prodiens sanguis, ab eo, qui à thorace, distinguitur, ex Gal. *loco citato*, ex eo quod à pulmone sit spumosus, majori copia, & sine dolore; à thorace verò nigricans, paucior, & cum dolore.

Objici tamen potest, quòd sanguis à thorace prodiens per pulmonem feratur, ac per consequens spumosus sit, quia cum aere inspirato permiscetur, quemadmodum ille qui à pulmone immediatè defertur. Et Avicenna dixit, ex thorace sanguinem spumescere. Respondendum est, aliud esse nonnihil spumæ permixtum educi, aliud, ex toto spumescere, quod solius substantiæ pulmonum proprium est. Ita tres spumæ gradus in concreto sanguine notari possunt. Aut enim ex toto spumans est è pulmonis carne, cujus induit similitudinem, est enim pulmo coagulata spuma: aut plurimùm spumans è pulmonis vasis, aut spumæ permixtus ex thorace.

Verùm certissimum thoracis affecti indicium desumitur ex dolore, qui fixus est & perdurans juxtà illum locum, in quo est solutio continui.

Advertendum verò est, sanguinem interdum ab hepate, liene, utero, aliisque partibus in pulmonem transmitti, & per sputum excerni, ita ut pectus secundariò tantùm, non primariò afficiatur. Cujus rei diagnosis perquàm difficilis est. Illam tamen conjectura assequi poterimus; si nimirum aliqua prædictarum partium dolore, inflammatione, aut aliquo alio affectu laboret, & nullum aliud in pectore vitium adfuerit, aut præcesserit.

Signa causarum ex iis, quæ superiùs dicta sunt, elici possunt. Si enim per anastomosin venarum sanguis feratur, causæ vasorum orificia aperientes præcesserunt, & sanguis egredietur mediocri quantitate, & sine dolore. Per diapedesin verò effluens sanguis serosus est paucus, & sine dolore.

Per rhixin erumpens copiosus est, si plethora præcessit, vel causa aliqua externa ruptionem vasorum efficere valens.

Si denique per διάβρωσιν seu venarum erosionem sanguis profluxerit, salsæ vel acres à capite destillationes præcesserunt; sanguis salsedinis, vel acrimoniæ particeps, percipitur, & malè coloratus apparet, præcesserunt causæ humores acres generantes. In principio sanguis paucus exspuitur, in progressu verò, aucta erosione, copiosior; tandemque puris sputum consequitur.

Prognosin hujus affectus Hippoc. generatim instituit. *Aphor.* 24. *sect.* 4. *Sanguinem superne quidem efferri, qualiscum sit, malum.* Omnibus enim vasorum apertio, quæ sanguinem effluere sinit periculosa est, præcipuè in pulmone, de qua in primis audiendus est aphorismus. Fit tamen interdum, ut talis sanguinis excretio innoxiè contingat, natura motu quodam critico sanguinem superfluum per illas vias expurgante. Et observatum est, quasdam mulieres, suppressione mensium laborantes certis periodis sanguinem ex pulmone, per illius venarum anastomosin, innoxiè excrevisse.

Ratione causarum, diapedesis minùs periculosa est: Anastomosis magis. Rhixis adhuc periculosior; nisi enim intra tertium vel quartum diem consolidetur, inflammatio succedit, quæ in suppurationem versa ulcus producit, à qua phthisis consequitur. Unde Hippoc. *Aph.* 15. & 16. *sect.* 7. *A sanguinis sputo, puris sputum, a puris sputo, phtisis.* Diabrosis verò omnium periculosissima est, & Galenus incurabilem pronunciat, propter ulcus insanabile, quod illam consequitur.

Hæmoptoes curatio perficitur, revellendo sanguinem à pulmone, malam illius qualitatem corrigendo, & venam apertam obturando, astringendo, & conglutinando.

Primò igitur instituenda est venæ sectio ex brachio illius lateris, in quo gravitas, aut punctio percipitur, in pauca quantitate, & per intervalla repetita, ad majorem revulsionem.

Post sectionem venæ brachii, in pede etiam aperienda est: Sicque fiet revulsio ad distantissima. Adhuc multò magis conducit si affectus ex suppressione mensium traxerit originem.

Si æger sit obnoxius hæmorrhoidibus, utiliter etiam aperientur admotis hirudinibus.

Cucurbitulæ etiam scarificatæ admovebuntur scapulis & dorso: Vel cucurbitulæ sine ferro hypochondriis; inguinibus Frictiones & ligaturæ partium extremarum celebrentur, præsertim cucurbitulæ in hypochondriis per intervalla repetantur, toto curationis decursu.

Interim julepus sequens ab initio ter in die repetendus.

℞. Aquar. plantag. & papav. rhœad. an. ℥. ij. syrup. de rosis siccis ℥. j. salis prunellæ ʒ. j. Misce. Fiat julep.

Denique humores serosi, bilioси, sanguinem tenuiorem & fluidiorem efficientes, repurgandi medicamentis astringendi vi præditis, & eo nomine humores minimè commoventibus, in hunc modum.

℞. Rhab. elect. ʒ. j. myrob. citrin. ℥. ß. tamarind. ℥. ß. infundantur in aquæ plantag. ℥. iij. Expressione facta dissolve rhab. pulverat. ʒ. ß. syrup. de rosis siccis. Unc. j. Fiat potio.

Demùm exhibeantur medicamenta, quæ oscula reserata occludant vi emplastica & astringente: Ita tamen, ne nimia astrictione sanguinem in pectore retineant. Quin potiùs ea interdum permisceantur, quæ sanguinem extravasatum & concretum dissolvant, & expectorent.

Ex omnibus, quæ ad hanc rem maximè faciunt, sequentia præstantissima sunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coralli utriusque, & lapid. hæmat. an. ʒ. ß. sacchari rosac. ℥. ß. album ovi cum aqua rosarum fortiter agitati n. j. Fiat looch, quo utatur ex cochleari frequenter.

Vel gustu gratius, & paratu facile, in hunc modum componi poterit.

℞. Liquoris albuminis ovi fortiter agitati ʒ. ij. sacchari rosac. Unc. j. amyli ʒ. iij. Misce. Fiat looch.

℞. Conservæ rosar. & symphiti major. an. ℥. j. boli armenæ; terræ sigillatæ an. ʒ. j. cum syrup. rosar. siccar. fiat opiata, teneat in ore frequenter, & sensim deglutiat.

Conservæ rosar. siccar. ℥. ij. trochisc. de carabe, & de terra sigillata, ʒ. sem. margarit. præp. ℈. sacchar. rosacei ad pondus omnium; Fiat cum syr. ros. sicc. conditum, capiat cochlear unum, hora una ante pastum.

℞. Succi portulacæ ℥. xij. sacchari. Unc. viij. Coquantur in syrupum, quo utatur frequenter sensim lambendo. Hic syrupus in hæmoptosi præ cæteris excellit. In portulacæ defectu ex succo plantag. componi poterit.

Ad idem summè est efficax syrupus ex symphito Fernelii, à Bauderono descriptus.

℞. Millefolii flore albo, & flore luteo, an. M. ij. radic. tormentillæ recentis, cum foliis, si haberi possit; sin minùs, siccæ. Unc. j. pimpinellæ majoris M. j. conservæ rosar. rubr. ℔. ß. aquæ fontis ℔. xvj. Ponantur in olla vi-

treata,

treata, quæ cum suo operculo diligenter lutetur, ut vapores non exspirent. Coquantur postea in B. M. bulliente per horas xvi. Colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat Unc. vi. manè, meridie, vesperi.

℞. Trochis. de carabe ʒ. j. aquæ plantag. & rosar. an. Unc. i. sem. syrupi myrtini, & de rosis siccis, an. Unc. sem. Misce. Fiat julep.

℞. Spirit. vitrioli ℈. sem. aquæ plantag. Unc. iv. Misce, fiat potiuncula; subitò sistit sanguinem, tussi vel vomitu rejectum.

Syrupus corallorum, ad cochlearia ii. singulis diebus exhibitus, omni sanguinis fluxui convenientissimus est. At tinctura ejusdem, cum succo limonum recenti aut spiritu Panis extracta, potentiùs operatur.

Quercetanus in Pharmacopœa, sequentem aquam describit ad hæmoptosin, quæ est magnarum vitium.

℞. Rad. bistortæ, symphiti major. tormentillæ, an. Unc. i. herbar. centinod. millefolii, veronicæ, pyrolæ, saniculæ, bursæ pastoris cum rad. an. M. i. summitat. rubri lentisci, an. M. sem. gran. sumach. myrtill. sem. plantag. berberis, papaveris albi, an. ʒ. vi. florum nymphææ, cucurbitulæ cydon. rosar. rubr. an. P. ii. Contusa & commixta omnia macerentur per quatriduum ad ignem balnei in succor. depuratorum plantag. portulacæ, acetosæ, agrimonii, an. ℔. ii. Denique fortiter exprimantur. His adde acaciæ, hypocistid. an. ℥ ii. in terræ sigillatæ, boli armen. veri, an. Unc. ß. electuarii diatrag. frig. ʒ. i. Macerentur denuò per quatriduum, dein per cineres ad siccitatem destillentur. Hujus aquæ capiat æger cochlearia duo vel tria per se aut cum syrupo convenienti.

Oleum de carabe chymicè extractum potentissime penetrat, astringit, & siccat, si guttæ duæ in potu dentur cum aqua plantag. ut docet Cæsalpinus *in speculo artis Medicæ*.

Mercurialis *in consultationibus* valde commendat semen papaveris albi, vel hyoscyami albi, singulo mane, si ejus capiat æger ʒ. j. plus minùs, cum saccharo rosac. & syrup. de portulaca mixtum. Sed etiam diacodium album, in cura phrenitidis descriptum, utiliter usurpari poterit.

Amatus Lusitanus succum urticæ mirè prædicat his verbis: *Qui sanguinem ex pectore rejectarunt, & à Medicis tanquam deplorati sunt habiti, solo urticæ succo convaluerunt. Post multa autem machinata remedia, nullum ita contulit, ut sanguis cohiberetur, ac urticæ succus, quem ad 5. vel 6. dies ebiberunt, singulis scilicet diebus quatuor uncias, jejuno stomacho. Imo & ipsam urticam concoctam in jure pulli aut vervecis sæpe comedebant.*

Sanguis draconis omnem venarum apertionem internam mirè conglutinat, ad ʒ. ß. cum aqua plantag. aut alio liquore convenienti exhibitus, vel cum aliis medicamentis permixtus.

Pilulæ sublinguales usitatissimæ sunt, & in sequentem modum componi possunt.

℞. Mucag. gum. arab. & tragac. extract. cum aqua plantag. ʒ. ii. mumiæ, mastiches, ana. ʒ. i. sacchari rosati q. s. Fiant pilulæ sublinguales, quarum unam teneat in ore perpetuò.

Jusculis etiam pulvis sequens permisceri poterit.

℞. Coralli rubri, margarit. præparat. ana. ʒ. ß. gummi arabici, tragacanth. an. ʒ. i. Fiat pulvis.

Vel in jusculis semina papaveris albi & sumach. in panno lineo ligata decoquantur.

Narcotica in hoc affectu multum præstant, eaque in hunc modum usurpanda sunt.

℞. Syrup. de papaver. jujub. & de rosis siccis, ana. ℥. j. Capiat cochlear j. hora somni. Vel

℞. Syrup. de papav. & de portulaca, an. ʒ. iii. terræ sigillatæ ʒ. ß. aquæ portulacæ & plantag. an. ℥. i. ß. Fiat potio, detur hora somni. Vel

℞. Syrup. myrtini & de papav. an. ℥. i. boli armenæ ʒ. ß. Misce, utatur noctu ex cochleari.

Vel etiam interdum theriaca recens quatuor mensium, ut docet Gal. 5. *meth. cap.* 13. philonium romanum, aut laudanum opiatum, sed cautè usurpari poterunt.

Refert Platerus, se hæmoptoicum curasse sola exhibitione trochiscorum alkekengi, cum opio in lacte caprino dissoluti. Per aliquot noctes. Idem mulierem simili affectu laborantem curavit purgatione ex mannæ ʒ. i. ß. cum jusculo, venæ sectione, & usu sequentium tabellarum, per multos dies manè & serò continuato.

℞. Semin. hyoscyami albi subtilissimè pulverati ℈. ii. coralli rubri ʒ. ß. gummi arabici ℈. i. violas recentes n. x. succi berberis ʒ. ii. sacchari in aqua rosar. & plantag. dissoluti ℥. ii. Fiant tabellæ.

Trallianus *lib. 7. cap.* 1. mirum in modum commendat lapidem hæmatitem, quo dicit se multos hæmoptoicos curasse, exhibendo ad ℈. iv. cum succo mali punici aut polygoni, iis qui copiosum sanguinem spuebat. In quibus verò sanguis non copiosè evacuabatur, cum aqua pura tepida. At lævigandum esse cutiosè monet, ut sit aereus & vento persimilis, tum frequenter exhibendum, ut commodiùs distribuatur; & in vino etiam infusum exhibet ad præcautionem.

Antonius Valerius *exercitat. ad c.* 27. *lib.* 1. *Hollerii de morbis internis*, refert quendam hæmoptoicum, qui alternis temporibus multum sanguinis rejecerat, neque ullis remediis sanescere poterat, usu sequentis pulveris à Julio Scaligero sibi præscripti, brevi convaluisse.

℞. Spodii, rosar. rubr. boli armenæ, terræ sigillatæ, lapid hæmat. an. ℥. ß. coralli rubri, carabes, margarit. non perforat. an. ʒ. ii. ß. gummi arabic. tragacanthi, an. ʒ. ii. semin. portulacæ, malvæ, arnoglossæ, sem. rosar. rub. cornu cervi usti amyli torrefacti an. ʒ. iv. Fiat pulvis tenuis. Dosis ʒ. iii. cum aqua pluviali. Hunc pulverem Scaliger mutuatus fuerat à Serapione, qui eum tradit *cap. de spuro sanguinis*, tanquam remedium expertum, quem etiam valdè laudat Valescus. Ex eo etiam possunt fieri tabellæ, cum saccharo in aqua plantag. & rosar. dissoluto.

Ad hunc pulverem quadantenus accedit, sed paratu facilius electuarium Hælidei ad hæmoptosin, in Germania olim celeberrimum, & à Gesnero, Erasto, & Cratone commendatum, quod sic habet.

℞. Semin. hyoscyami & papav. albi, an. ʒ. x. terræ sigillatæ, coralli rubri, an. ʒ. v. sacchari rosar. antiquissimi q. s. Fiat electuarium, cujus dosis ʒ. j. manè & serò, præmissis universalibus.

Quia verò astringentium usu sputum supprimitur, & difficultas spirandi exoritur, per intervalla recurrendum est ad ea quæ pectus leniunt, & nihilominus sanguinis sputum cohibent. Qualia sunt ea, quæ componuntur ex gummi arabico tragacantho, amylo, & syrupis de rosis siccis, cydonior. myrtil. jujubino, de succo portulacæ aut plantaginis.

Dum astringentia remedia in usum revocantur, si alvus non procedat, clystere subducatur, vel purgante medicamento, adstrictionem aliquam relinquente.

In toto curationis decursu, si sanguinis concreti, inque thorace contenti suspicio sit, dissolvendus erit oxycrato. Quod ut Gal. docet 5. *method.* in hoc casu ita componendum erit, ut potu sit jucundum, nec ob acetum copiosius tussim excitet: Ita enim sanguinem solvit, & leviter astringit. Hujus capiat æger ʒ. vi. tepidè, bis aut ter in die si tamen adhuc tussim moveat, saccaro dulcorandum erit. Est autem eo utendum, cùm jam aliquo modo fluere cessat sanguis. Huic etiam rei conferunt carabe & mumia, quæ cum astringentibus & glutinantibus permiscenda sunt, ut in formulis nonnullis suprà præstitum est.

In eodem curationis decursu, ad fervorem hepatis temperandum, epithema refrigerans hyponchondrio dextro admoveatur.

℞. Aquæ rosar. plantag. & cichorii, an. ℥. iv. aceti rosac. ℥. ii. pulver. electuar. trium santal. ℥. ß. camphoræ ℈. i. Fiat epithema applicandum tepidè regioni hepatis.

Post usum epithematis inungatur eadem pars unguento rosac. vel cerato santalino, addendo aceti rosacei parum, unctionis tempore.

Lumbi etiam & spina dorsi illinantur oleo rosac. & nymphææ, lotis in aceto, addendo parum camphoræ, ut sanguinis in vena cava contenti fervor temperetur. Cavendum tamen est ab iis, quæ vehementer astringunt, quia sanguinem è vena cava in pulmonem propellerent.

Plurimùm etiam ad sanguinis fervorem temperandum, ejusque fluxum cohibendum conducit oxycrato frigido testes fovere; maximus enim est consensus inter spiritalia & genitalia membra.

Balneum in hoc affectu conveniret ad viscerum calorem temperandum. Sed quia relaxare, & venas magis referare potest, ideo illius usus fugiendus est.

Pro potu utatur æger syrupo myrtino, de portulac. aut de rosis siccis, aut saccharo rosaceo cum aqua hordei, aut cum aqua infusionis lapid. hæmatit. vel terræ sigillatæ,

aut

aut conserva rosarum, cum earum aqua permixta, vel cum aqua infusionis coriandri præparata, & accidula reddita cum spiritu vitrioli, vel cum tinctura rosarum.

Leve decoctum millefolii, pro potu ordinario usurpatum ad quemcunque sanguinis fluxum cohibendum efficacissimum est.

Si acris fluxio, in pulmonem è capite irruens, causa sit hujus symptomatis, præter supra dicta, convenient ea remedia, quæ pro catarrhi calidi curatione supra proposita sunt.

Sedato sanguinis fluxu, ad impediendam recidivam, vitanda primùm ea omnia, quæ humores exagitare solent, ut vehemens exercitium, ingens calor, incandescentia, vociferatio, vina generosa, cibi præditi sale, aut aromate conditi.

Conserva rosar. vetus teneatur in ore frequenter, præsertim sub lecti ingressum.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti, an. ℥. i. trochiscor. de carabe, & de terra sigillata, an. ℥. ß. coralli rubri & margarit. præpar. an. ℈. i. facchari rosacei ad pondus omnium. Fiat conditum, de quo capiat cochlear 1. per intervalla hora una ante pastum.

Purgetur quater in anno, vel etiam sæpius, si opus videatur, potione ex rhab. & myrobolanis suprà descripta, cui addatur loco syrupi mannæ granatæ. ℥. i.

Utiliter etiam sumi potest per aliquod tempus à sedata hæmoptoe, rhab. torrefacti ℈. i. singulis diebus manè, hora una ante pastum. Imò verò si sanguis valde aqueus & serosus sit ut plerumque in omni hæmorrhagia solet contingere, idem Rhab. non torrefactum, sed tantùm pulveratum dicta dosi maximè conveniet; sic enim sanguis, expurgatis paulatim serosis illius humoribus, pristinam suam crassitiem recuperare poterit. Vel poterit idem rhab. sumi ad ℥. i. semel in septimana.

Poterit etiam in usum revocari syrupus magistralis, ad sanguinem mundificandum à serosis & tenuibus ichoribus & humoribus.

℞. Fol. Bugloss. utriusque fumariæ, lupul. cichorii, endiviæ, agrimon. plantag. polytrichy, ana M. i. summit. asparagi, verbenæ, euphrasiæ, ana M. ß. semin. cucurbitæ, melonum, ana ℥. ß. semin. endiviæ, cuscutæ, ana ℥. ii. liquirit. ras. & passul. mundat. ana ℥. i. prunor. dulcium. par. ℥. vi. sennæ mundat. ℥. iv. polypod. querni ℥. ii. agarici in panno raro ligati ℥. vi. macis ℥. i. flor. iii. cordial. & cicer. rubror. ana P. i. Coquantur in aqua simplici vel verbenæ ad ℔. i. ß. In colat. dissolve succi pomor. redolent. ℥. iv. facchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, aromat. santalo citrino. Posteà in syrupo infunde rhab. elect. contusi, & in panno raro ligati ℥. i. capiat ℥. ß. vel ℥. ii. cum jusculo bis in mense.

Cauterium affigatur tibiæ dextræ, vel sinistræ, prout hepatis aut lienis affectus huic symptomati occasionem suppeditant.

Denique lactis asinini chalybeati usus, per mensem integrum, ad hujus affectus præcautionem erit utilissimus. Vel ad potentiùs hepar refrigerandum, serum caprillum chalybeatum illius loco poterit substitui.

Pro potu utatur aqua leviter cocta, cum semine coriandri præparato, vel decocto hordei & liquiritiæ.

CAPUT VII.

De Phthisi.

Licèt phthiseos nomen generaliter omnem corporis consumptionem significet, propriè tamen & specialiter pro ea corporis extenuatione usurpatur, quæ ulcus pulmonum sequitur.

Hæc autem corporis extenuatio provenit à febre putrida & lenta quæ in hecticam degenerat. Febris verò ab ulcere pulmonis exoritur, à quo propter viciniam, putridi vapores ad cor continuò exhalant, & in eo febrem accendunt. Postmodum verò calor ille febrilis à corde in totum corpus diffunditur, sicque partes omnes intemperie calida & sicca laborantes, & calorem influentem, intemperatum, ac putredinosum recipientes, alimentum commodè non concoquunt, & malè nutriuntur: unde sensim propriæ substantiæ consumptio succedit.

Febris autem illa propter longitudinem & causæ perseverantiam in hecticam degenerat: cui tamen non rarò putrida conjuncta est, quod ex urinis dignoscitur, & exacerbationibus, quæ certis horis non rarò contingere solent. Imò verò interdum paroxysmi febrium intermittentium in phthisicis observantur.

Ulceris pulmonis causa proxima & immediata est humor acer & erodens, qui vel aliunde in pulmonem influit vel in ipso pulmone generatur.

Influit imprimis à cerebro pituita acris & salsa, catarrhum ferinum efficiens, qui pulmonem exulcerare facilè potis est. Interdum verò pituita effluens à cerebro, etiam salsetudinis & acrimoniæ expers, exulcerationem pulmonis efficere potest, si nimirum in eo diutiùs remoretur, & putredinem contrahat: à putredine autem acrimonia exoriens partem corrodit, & exulcerat.

Non semper tamen pituita putrescens in pulmone, illum ulcerat. Siquidem videmus sæpe in catarrho pituitam putridam excerni, cùm tamen pulmo nullam læsionem conceperit. Sed ad ulcerationem efficiendam duæ requiruntur conditiones, altera ex parte materiæ fluxæ, altera ex parte pulmonis. Ex parte materiæ conditio necessaria est, ut illa talem habeat dispositionem ac temperiem, quæ per putredinem acquirat insignem acrimoniam, quæ exulcerationem efficere valeat. Ex parte verò pulmonis concurrere solet mollis præter modum, tenella, ac corruptioni parata illius substantia, quæ uno verbo vitiosa pulmonis constitutio vocatur, ab ortu & semine parentum plurimùm contracta, de qua paulò inferiùs agetur.

A vicinis etiam partibus humores pulmones exulcerantes & putrefacientes, solent influere, ut pleurâ, mediastino, diaphragmate, aspera arteria; & in primis ex earum partium inflammatione suppurata, quæ in Empyema convertitur, de quo Hip. *Aph.* 15. *sect.* 5. *Qui ex pleuritide empyici fiunt, si è ruptione empyematis intra dies* 40. *repurgentur, liberantur, alioqui transeunt in tabem.*

In ipso pulmone generantur quando à vase illius, rupto vel eroso, aut ex vulnere aperto, sanguis effusus putrescit, aut à variolis ulcus in eo relinquitur.

Interdum verò ex ipso pulmonis vitio pravi humores generantur, qui illius substantiam corrumpunt, & phthisin efficiunt. Tale autem vitium, seu vitiosa pulmonis constitutio, plerumque à primo ortu contrahitur, & à semine parentum, simili labe infectorum. Unde phthisis inter morbos hæreditarios principem locum obtinet, ita ut multas familias viderimus, inevitabili fato, hujus morbi malitia è medio sublatas.

Hæc autem vitiosa pulmonum constitutio non in primis qualitatibus sita est, sed malignam quandam ac venenatam qualitatem agnoscit, cujus ratione contagiosa est.

Quamvis negandum non sit, mobiliorem & laxiorem pulmonum substantiam, atque adeo corruptioni magis paratam, ad hujus morbi generationem plurimùm conferre.

Hæc autem pulmonum vitiosa constitutio efficit interdum, ut nulla præcedente destillatione, nullo præcedente inflammatorio affectu, aut alia causa evidente, ægri in tabem incidant, ex solo partis vitio proprium alimentum corrumpente.

A tuberculo etiam in pulmone genito, suppurato, & disrupto, phthisis interdum generari solet. Est autem tuberculum pulmonis, tumor exiguus in quadam illius particula.

Duplex illius genus ab Hipp. constituitur 1. *de morbis*, quorum unum crudum tuberculum ab eo nominatur, quod nunquam ad suppurationem venit, sed sensim increscens spiritus vias præcludit, & tandem ægrotantem interimit.

Alterum est, quod ad suppurationem venit, & vomica pulmonis nominatur. Fit autem dupliciter, per fluxionem, vel congestionem, & materia collecta vel in cystide concluditur, vel sine vesicula, in ipsa partis substantia. Vesiculæ illius densitas sæpe facit, ut hujusmodi vomica per multos annos in pulmone gestetur, nullis signis indicata, & nulla alia corpori noxa communicata. Unde Hippoc. *Aph.* 41. *sect.* 6. *Quibus suppuratione in corpore existens non innotescit, iis ob crassitudinem puris, aut locis innotescit*, ita ut multi omnia corporis munia ritè exercentes, rupta derepente vomica è medio sublati sint, quorum exempla aliquot proponuntur à Fernelio *lib.* 5. *de part. morb. & sympt. c.* 10. è quorum numero fuerunt duo Medici, qui nullis signis impendens periculum prævidere potuerunt.

Si pus è rupta vomica effluens in cordis ventriculo feratur, ægri subitò intereunt, si verò ad bronchia transmittatur,

tatur, per anacatharsin expurgari potest, si corpus sit validum, & materiæ quantitas exigua, ut plurimùm tamen relicto ulcere in pulmone phthisis inde exoritur.

Causæ etiam externæ ad hujus affectus generationem concurrere possunt: inter quas principem locum obtinet contagium, hic enim morbus est valde contagiosus, ita ut videamus utplurimùm uxores, maritis phthisicis assiduò inservientes eodem affectu corripi, & vice versa. Sic etiam liberi ejusdem familiæ ex eodem affectu sigillatim intereunt non solùm propter impressam labem à semine parentum, sed etiam propter frequentationem illius, qui primus hoc affectu laboravit.

Inter consanguineos enim faciliùs & promptiùs communicatur hujusmodi contagium, ut tutum non sit fratribus aut sororibus, fratris, aut sororis, phthisi laborantis cubiculum ingredi. Siquidem μιάσματα illa quæ à phthisicorum pulmonibus exhalant, & cubiculi totius aerem inficiunt, ab alias (præcipuè dispositionem aliquam ad hunc morbum habentibus) in pulmonem attracta, similem in eo dispositionem generant.

Aliæ verò causæ externæ sunt: primò aer impensè calidus aut frigidus; calidus enim humores acres in capite contentos fundit & liquat & in pulmonem præcipitat. Frigus constringendo & comprimendo, ejusdem humoris defluxum promovet. Sed maximè noxius est aer in primis autumnalis, qui inæqualitate frigoris & caloris acres & falsas destillationes concitat, unde apud Hip. *Aph.* 10. *sect.* 3. *Autumnus tabidis malus.* Secundò ad phthisim producendam maximè conferunt cibi potusque acres & salsi, & qui caput vaporibus hujusmodi replent. Ac denique omnes aliæ causæ, tum internæ tum externæ, quæ hæmoptoen inducere solent, cùm ea plerumque in phthisin degeneret.

Inter causas antecedentes præcipuè recensentur humores vitiosi, in toto corpore collecti, qui ubi à causis externis commoventur, ad cerebrum transmittuntur, & inde in pulmonem confluunt. Huc pertinet mensium, hæmorrhoidum, aut alterius evacuationis consuetæ suppressio, quæ materiam catarrhis & fluxionibus suppeditat.

Prædictæ causæ hunc affectum inducunt præcipuè in dispositis, qui φθινώδεις & περιγώδεις ab Hip. (*II. Prorrh. XII. III. Epid. III.* 142.) nominantur, qui habent pectus angustum & depressum, collum oblongum & scapulas alas, quibus si pulmonis mollities & hæreditaria dispositio accedat, inevitabili fato eos ex hoc morbo concidere, necessarium est. Sunt etiam ad phthisin dispositi, qui caput habent debile, quod facilè superfluis humoribus impletur, eosque ad spiritus organa dimittit.

Veræ & propriæ dictæ phthiseos differentiæ aliæ non sunt, quàm quæ à causarum varietate desumuntur. Hip. tamen plures tabis species proponit notatu digniſſimas quæ non ad veram phthisin, sed ad tabem generaliter sumptam reduci debent, & sine pulmonis exulceratione contingunt. Ac primùm *lib. 6. Epid. sect. 8. text.* 47. tabem ex gonorrhœa proponit historia sequenti. *Satyrus in Thaso, cognomento Grypalopex, cùm esset annorum circiter viginti quinque semen per somnum effudit sæpè, & interdiu quoque sæpè ipsi prodibat, cùm autem ad trigesimum pervenisset, tabificbat, & mortuus est.* Ex continua autem superflua seminis profusione corporis alimentum subripitur, unde partes solidæ absumuntur & exsiccantur, ac tandem in tabem incidunt.

Alia tabis species proponitur ab Hip. 2. *de morbis*, tabes dorsalis appellata, quæ fit ex nimia venere, corporis habitum universum absumente, solidisque partibus alimentum subripiente. Hæc recenter sponsis, effrænatæ libidini deditis, solet contingere, & est præcipua tabis dorsalis species: quatuor enim illius species in Hip. scriptis reperiuntur. Prima est jam descripta ex immodica venere oriunda. Secunda describitur *lib.* 2. *de internis affection. textus* 13. pendens à nimia sanguinis & nutrimenti copia in medullam spinalem irruente, ex qua calor ejus innatus ac facultates omnes obruuntur ac suffucantur. A sanguinis autem copia emaciari corpus, docuit Hip. 5. *Epid. in historia viri in Oencade*, qui cùm ab alimentis non restauraretur, sed in dies magis contabesceret, vena secta in utraque manu, sanguineque extracto, quousque exsanguis redderetur, hoc solo remedio perfectè liberatus est, cùm omnia in cassum anteà tentata fuissent. Tertia species loco citato proposita est, quando spinalis medulla reficcatur, & inde totum corpus arescit & contabescit.

Hujus autem exsiccationis causæ in Hippocratis doctrina duæ inveniuntur. Una cum est obstructio venarum quæ ad spinam tendunt, quorum humore nutritur, eoque deficiente, resiccatur. Altera est bilis influxus à capite in spinam, quem Hip. *lib. de locis in homine proponit.*

Quarta describitur *in libro de locis in homine*, quæ fit ex destillatione in medullam spinalem irruente, his verbis: *Porrò, cùm retro in spinam fluxio processerit, tabes fit hujusmodi, lumbos dolet, & interiores capitis partes vacuæ videntur ipsi esse:* In eodem etiam *libro*, *n.* 18, hæc habentur. *Cùm verò in medullam fluxio contigerit, tabes occulta ac inconspicua exoritur.* Occultam eam dixit, quoniam hinc languescente corpore, morbi causa non ita facilè patet. Inconspicuam autem, quia nec destillationis, nec tabis nocumenta, destillatione in medulla spinali firmata, & non ultrà progrediente, sensibus clarè deprehenduntur. Desinit tamen esse occulta & conspicua, si fluxio non in sola spinali medulla firmetur, sed ultra progrediens in os sacrum & coxendicem irruat. Tum enim evidentior apparet destillatio, & dolores, ac motus impedimenta cum summa animi demissione prodeunt.

Hæc ab eodem Hippocrate clariùs explicantur *lib. de glandulis, num.* 10. his verbis: *Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in os sacrum impetum facit, quo medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula sive junctiuras deponit, & si tabem fecerit, homo marcescit, atque hoc modo contabescit, & vivere non expetit. Statim enim scapulæ dolent, amboque pedes, ac crura consequuntur, & semper tandem pereunt, multo tempore curati. Sic defloreſcit homo, ac moritur.* Hæc tabis species à Medicis observanda est, quia aliquando in praxi occurrit, & iis præcipuè contingit, quibus nervi languidi & tabefacti hujusmodi fluxiones facilè recipiunt.

Ad tabis species etiam referri potest tabes ex inedia & fame cujus mentionem facit Galen. *lib. de Marasmo*, cum deficiente autem nutrimento corpus absumitur & contabescit. Deficit autem nutrimentum in solidis partibus, non solùm ob ciborum penuriam, quos ventriculus concoquit, & ad hepar, generando sanguini, totius corporis alimento, transmittit, sed etiam quando chylus, in ventriculo sufficienter concoctus, venas mesaraicas pervadere non potest, propter gtaves earum obstructiones, ut in strumis laborantibus sæpissimè contingit, quorum mesenterium utplurimum glandulis refertum est, à quibus venæ lacteæ comprimuntur, unde totum corpus contabescit, & illi tabidi morinntur.

Privantur etiam partes solidæ necessario alimento quando sanguis salsuginosus & parùm nutritioni idoneus in venas congeritur, qui nisi per epicrasin curentur, ut docuit Gal. 5. *meth.* omninò insanabiles sunt, & inevitabiliter tabidi evadent. Ac denique Galen. *lib. de Marasmo, decimo methodi*, & aliis locis tabem proponit ex inflammatione manifesta, vel occulta ex syncope cardiaca, vel stomachica, & alias minùs frequentes, quæ dictis locis videri possunt.

Veræ phthiseos signa diagnostica alia imminentem, alia incipientem, alia verò confirmatum affectum ostendunt. Quæ omnia graphicè describuntur ab Hip. 1. *de morbis*,

Imminentis phthiseos signa proponuntur ab Hip. lib. prædicto, text. 9. his verbis.

Fit autem suppuratus, si pituita à capite in pulmonem destillet. Et primùm quidem utplurimùm latenter defluit, tussimque tenuem exhibet, & sputum paulò amarius solito & aliquando tenuis adest calor. In hac sententia quatuor signa continentur phthisis imminentis.

Primum signum est, quod fluxio à principio latenter defluat ad pulmonem, quia tunc temporis materia destillans quantitate est pauca, & tenuior humoris portio, quæ defluit per parietes asperæ arteriæ, non irritat pulmonem qui alioqui à principio magis reluctatur, nondum à morbo tabefactus: Unde fit, ut cùm ex his minima sequatur læsio, hæc materia dicatur latenter defluere.

Secundum signum est, quod humor ille defluens tussim tenuem excitet; cùm enim in principio paucus sit, & tenuis, levem tantùm tussim excitare debet.

Tertium signum est, quod sputum amarius solito appareat. Quia humor defluens, pulmoni exulcerando idoneus, dulcedinis acrimoniæ, vel salsedinis particeps esse necessariò debet: quæ qualitates, ulteriori calore & præternatu-

rali

rali alteratæ, in amaram qualitatem degenerant. Notum enim est, dulcia & salsa, dum præter modum coquuntur, amaritudinem contrahere. Cùm autem ille calor præternaturalis in principio non sit valdè intensus, ideo sputum levem tantùm præ se fert amarorem, & subamarum tantùm efficitur.

Quartum signum est, quod aliquando tenuis adsit calor, id est, quandoque illis aliquæ accedunt febres, leviores tamen, & non vehementes. Cùm enim materia non sit conculcata, sed potiùs ex diuturna mora, & ex loci continentis calore præternaturali aliquam concipiat putredinem, hinc febris non potest esse intensa. Habet enim materia putrescens multa spiracula, per quæ diffiari potest: Quare non est mirum, quod principio febres non urgeant, & sint leviores.

His signis ab Hippocrate propositis adjungere possumus malam thoracis conformationem, & ætatem juvenilem. Si enim illa duo cum prædictis concurrant, phthisin in procinctu esse, certò pronunciare possumus.

Prava thoracis conformatio in iis reperitur, qui habent thoracem angustum, & scapulas prominentes, alarum modo, in similitudinem avium, quæ partem thoracis anteriorem angustam, posteriorem autem latam habent: Quare & pravitatem & malam conformationem thoracis simul possident. Thoracis angustia penuriam caloris nativi, mala conformatio ejusdem imbecillitatem significat. Si enim calidum insitum plurimum ac vegetum fuisset, thotax amplus & magnus, extensa ab eo valide materia, formatus fuisset. Tanta autem & talis est hæc dispositio ad tabem, ut eam Hippocrates nativam tabem appellaverit, quòd ab intimis ortus primordiis & naturæ principiis concepta sit. Quamobrem necessarium ferè videtur, ita affectus in phthisin tandem incidere, nisi ab aliis gravioribus morbis præveniantur. Notandum enim est obiter, eos qui talem habent dispositionem, si gravi aliquo & acuto morbo corripiantur, ut plurimùm interimi. Cùm enim in his calor nativus existat, paucus in quantitate, & debilis in virtute, causis morbificis vehementibus facilè succumbit. Ideò cautiores Medici in hujusmodi naturis & habitibus, si gravi aliquo morbo cortipiantur, mortem potiùs quàm salutem, aut saltem grave periculum præsagient.

Ætas verò juvenilis in dispositis ad hunc morbum producendum maximè est idonea, quam definit Hip. *Aph. 9. sect. 5.* à decimo octavo ad 35. in illa enim ætate adest maxima sanguinis copia, ruptioni venarum efficiendæ idonea. Adest etiam ejusdem sanguinis tenuitas & acrimonia, apertioni, aut erosioni vasorum producendæ disposita. Contra verò in pueris catarrhi humido multo hebetantur; in senibus frigore torpent: Cùm in media ætate, propter rationes dictas, frequentiùs exulcerent. Adde quod in adolescentia & juventute plurimi errores committantur in victu, à quibus pravorum humorum copia cumulari solent, & prava qualitas massæ sanguinis induci, tum etiam ob vehementiora exercitia in cursu, lucta, saltu, armis, & insolatu, ruptio vasorum in pulmone & ab ea phthisis excitari potest.

Incipientis phthiseos signa proponuntur ab eodem Hip. *de morbis, antea citato textu* 10. his verbis: *Temporis autem progressu exasperatur pulmo, & intus ulceratur à pituita inhærente & putrescente, & gravitatem exhibet pectori, & dolorem acutum antè, & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt, & pulmò à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite, caput verò calefactum ex corpore. Et hanc putrescentem subcrassam spuit.* In hoc contextu sex signa continentur phthiseos incipientis.

Primum signum est, quod temporis progressu exasperetur pulmo: Hoc est, tussis vehementior, & molestior efficiatur. Procedente enim morbo, destillatio invalescit, ab eaque pulmo lancinatur, atque irritatur ad expulsionem rei noxiæ. Quæ quidem tussis non solùm à materia fluente excitatur, sed etiam ab ea quæ antea fluit. Cùm enim illa sufficienter non expurgetur, diuturna mora putredinem contrahit, & pravam concipit qualitatem, à qua pulmo magis irritatur ad expulsionem, unde tussis vehementer exoritur.

Secundum incipientis atque finientis phthiseos signum est gravitas thoracis, quæ ex materia in pulmone congesta exoritur. Licèt enim pulmo ex se parum aut nihil sentiat, & dolorificos affectus in se ipso non percipiat, quia tamen thotaci per membranas alligatur, ideò illi gravitatis sensum communicat, quando à majore copia gravatur.

Tertium signum est, dolor acutus antè & retrò. Materia enim pulmone contenta, etiam prava qualitate & putredine, pulmonis membranas pungit & vellicat, unde acutus dolor exoritur; dolor enim membranis proprius pungitivus est. Percipitur autem ille dolor antè & retrò quoniam hæ membranæ sterno alligantur ex parte anteriore, & dorso ex parte posteriore. Infertur etiam talis dolor à molestissima tussi, quæ tussis ratione ingentis molestiæ & turbationis, quam infert, maligna & ferina ab Hippocrate nominatur.

Quartum signum est quod calores acutiores in corpus incidant, hoc est, febres insignes & vehementes superveniant. Cùm enim progressu morbi major ex diuturniori mora materiæ morbificæ putredo inducatur, majores inde febres excitari necesse est. Quamvis enim in solo pulmone ab initio materia illa putrescat, attamen ex suppuratione in thorace facta, & ulcere superinducto, putredo, humoribus, in venis existentibus communicatur; quibus putrescentibus, varia putridarum febrium genera exoriuntur. Et hæ febres de putridarum genere sunt, toto genere diversæ à febricula illa, quæ ab ulcere pulmonis excitatur ex putridis vaporibus, ab eo in cor translatis: Quæ febricula temporis progressu in hecticam degenerat, & ideò in phthisicis complicatio febris hecticæ cum putrida plerumque annotatur.

Quintum signum est, quod magna pituitæ copia descendat à cerebro in pulmonem, quod indicavit Hippocrat. causam referens magni illius defluxus, quoniam scilicet pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore. Hinc patet humores in toto corpore contentos fieri materiam fluxionis continuæ & copiosæ, quæ phthisicos infestat. Pulmo ex putredine concepta caliditatem contrahit, cujus ministerio pituitam attrahit è cerebro, cerebrum verò ex toto corpore: Et hæc est una ex præcipuis extenuationis & consumptionis totius corporis causis. Humores enim omnes, tum pravi, tum laudabiles, ad illas partes deferuntur, sicque totum corpus exhauritur.

Sextum signum est, quod æger pituitam putrescentem subcrassam expuat; quandoquidem materia fluxa jam putredinem concepit, & superveniente ulcere, necessariò pus ex eo excernitur, & ideò purulentum sputum secretur. Est autem pituita subcrassa, id est, inter crassam & tenuem mediocris; quia cùm ex mora, quam facit, in pulmone crassitiem acquisierit admixtione saniei, quæ ex ulcere pulmonis exsudat, tenuior efficitur; atque adeò mediocrem quandam crassitiem acquirit cujus ratione subcrassa ab Hippocrate nominatur.

Prædictis signis ab Hippocrate propositis hoc tanquam certissimum adjungendum est, nempe corporis extenuatio cum febre lenta & continua. Nam præter febres putridas, suprà enumeratas, quæ per vices accedunt & recedunt, & ex humoribus in venis putrescentibus oriuntur, adest semper febris lenta & assidua, ex vaporibus ab ulcete ad cor continuò translatis, quæ nutritionem in toto corpore corrumpit, eique calidam siccamque intemperiem imprimit, unde extenuatio necessariò consequitur.

His etiam adjungendi sunt sudores nocturni, quibus ut plurimùm phthisici vexari consueverunt, simul atque somno corripiuntur. Per somnum enim calor concentratur, & pulmonis inflammatio augetur, eo calore autem intus augescente, magna fit evaporatio, quæ in cute condensatur, & in sudorem vertitur.

Addi etiam possunt rigores frequentes, nullum typum servantes, qui ex puris acrimonia membranas vellicante, oriuntur.

Ac denique addi potest sputi dulcedo, quæ in pure incipiente generari solet, siquidem illa est principium salsedinis.

Factæ denique ac confirmatæ phthiseos signa proponuntur ab Hip. *lib. prædicto textu undecimo*, his verbis: *Quanto vero magis tempus progreditur, tanto magis pus sincerum exspuit, & febres acutiores fiunt, & tussis frequens ac fortis, & inedia vexat, & tamen alvus infernè turbatur. Turbatur autem à pituita, pituita verò de capite descendit. Hic cùm ad hoc pervenerit, perit.* His dictis quinque signa confirmatæ phthiseos continentur.

Primum signum est, quod sputum reddatur magis purulentum, imò pus sincerum expuatur.

Secun-

Secundum signum est, quod febres fiant vehementiores & acutiores, putredine semper ulteriùs procedente, & ulcere magis sanioso ac purulento reddito.

Tertium signum est, tussis frequens ac forris, id est, frequenter ac fortior quàm anteà fuerat. Frequentior quidem, quoniam plurima est irritatio, pauca verò expurgatio; unde natura iteratis vicibus perficere conatur, quod unica non potest. Fortior autem est tussis, non solùm quia major puris acrimonia facultatem expultricem acriùs stimulat; sed etiam, quia emaciatis solidis partibus, thorax quoad cavitatem amplior factus est, unde fit tussis quædam rauca & resonans, ut in illis rebus contingit, quæ ex cavo & recondito loco resonant.

Quartum signum est, inedia seu inappetentia, quæ ægrotantis vexat, & majorem corporis extenuationem inducit. Fit autem illa inappetentia ex eo, quòd destillatio à capite defluens, non solum ad spiritualia membra descendat, sed etiam naturalibus partibus communicetur, ventriculo præsertim, cujus orificium, inde labefactatum, functionem propriam, nimirum appetentiam amittit. Adde, quod ex putridis exhalationibus, quæ partim ratione febrium putridarum, partim ratione putridæ pulmonum affectionis ori ventriculi communicantur, appetitricis facultatis robur destruatur.

Quintum & ultimum signum est alvi fluxus, qui à pituita ex capite defluente producitur; unde successu temporis ventriculus, & intestina labefactantur, ac facultas retentrix debilitatur, hincque alvi fluxus exoritur, qui ad interitum ægrotantem deducit, ut in prognostico fusiùs dicetur.

His signis ab Hippocrate propositis adjungenda sunt alia. Primum est, summa totius corporis extenuatio, ita ut in illo statu caro musculosa universa absumpta sit, & ossa omnia se prodant, sola cute contecta. Hinc ungues incurvantur, absumpta carne, quæ in summis digitis existebat, ungueſque fulciebat.

His etiam addenda est respiratio difficilis, tum quia facultas est debilis, tum quia bronchia pulmonis à materia putrida & purulenta obstruunt, tum quòd ipsum viscus, majori parte consumptum & putrefactum, aerem sufficientem non trahat ad cordis refrigerium, ita ut quod unica respiratio præstare non potest, pluribus atque iteratis perficere conetur.

Ac denique addendum est, quod in phthisi confirmata & ad interitum vergente capilli defluant, malæ liveſcant, nisi quod post cibum, elevatis sursum vaporibus, rubeſcant, pediculi magna copia generentur, & pedes intumeſcant.

Neque tamen in eo statu tanta signorum speculatione opus est. Si quis enim vel plebejus (inquit Aretæus) hominem videret pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc vera phthoe laborare pronunciat.

Advertendum tamen est diligenter, quod in praxi maximi est momenti, catarrhum contumacem in pulmonem defluentem sæpè veram phthisim ementiri, siquidem pituita putrida puris æmula per tussim excernitur, hinc ex putredine fiunt febres, ac corporis extenuatio consequitur: attamen ita affecti diligenti curatione adhibita facilè liberantur. Ideò attentè distinguendus est hic affectus à vera phthisi; quod fit præcipuè, distinctione pituitæ putridæ a vero pure: Quæ distinctio his præcipuè signis perficitur, quod videlicet pus coloris est cineritii & minus album quam pituita, & interdum varii coloris, & in aquam tepidam projectum, fundum petit, in eaque dissolvitur. Pituita verò aquæ innatat, & propter visciditatem cohæret ac minimè dissolvitur: si verò sputi portio dissolvatur, alia verò minimè, tale sputum fit ex pure cum pituita mixto, quod utplurimùm in phthisicis contingit.

Quod ad prognosin attinet, recentis ulceris pulmonis sanatio difficillima est, invererati omninò impossibilis: quia ulcus continuo pulmonis motu & tussi magis laceratur, tantum abest, ut coalescere valeat. Tum medicamentorum vis longo tractu ferè exoleſcit, & deperdita pulmonum substantia nulla arte resarciri potest. Addo quod ulcus, sputum, febris & macies, contraria remedia exposcant. Illa enim quæ ulcus exsiccant, spiritum impediunt, febrem augent & maciem: humectantia verò, quæ febri & maciei obsistunt, ulcus sordidus efficiunt. Interdum tamen quibusdam ulcus sanatum videtur, crusta superinducta, quæ tamen, levi occasione decidens, morbum renovat, ægrumque ad priorem statum reducit.

Phthisis, quæ ab ulcere parvo & non diuturno provenit, licèt curatu difficillima sit, non est tamen omninò incurabilis, si curatio idonea maturè adhibeatur. Et non pauca curatorum phthisicorum exempla apud observationum collectores reperiuntur. Spem autem aliquam curationis præbere possunt vires robustæ, sputum album, æquale, unius coloris, & quod facilè expectoratur. Si humor à capite defluens ad nares convertatur, indeque febris remittat; si appetitus vigeat, sitis absit, alvusque quotidie compacta & assumptis convenientia deponat. Si æger bono habitu præditus sit, in ætate puerili, ac pectus habeat amplum & hirsutum.

Quibus phthisicis sputum graviter olet, aut alvi fluxus supervenit, aut sputum supprimitur, aut facies Hippocratica apparet, mors in propinguo est, docente Hip. *1. progn. & Aph.* 11. *&* 12. *sect.* 5. *& Aph.* 16. *sect.* 7.

Phthisis acuto morbo superveniens, brevi interimit. Ab aliis verò causis genita, chronica interdum evadit, & ad multos annos perseverat. Refertque Avicenna, se mulierem phthisicam vidisse, quæ per 23. annos vixerit. Et Matthæus de Gradibus dicit, aliam mulierem phthisicam, quæ circa furnum & ignem quotidie occupabatur, plus viginti octo annis vixisse.

Curatio hujus affectus, ut anteà dictum est, utplurimùm impossibilis est, si nimirum affectus altiores egerit radices; quia tamen incipiens affectus interdum curari potest, & multò faciliùs imminens; in iis scilicet, qui ex dispositione hæreditaria in phthisin incidere proclives sunt, nondum tamen in eam inciderunt, ideò prophylactica curatio priùs proponenda est, postea verò affectus jam geniti cura erit instituenda.

Ad corrigendam igitur pravam illam in tabem propensionem conveniunt victus refrigerans & humectans, & ea omnia, quæ sanguinem corrigere, eumque mitem ac blandum reddere possunt; omnemque illius acrimoniam & salsedinem corrigere, qualia sunt aquarum dulcium balnea, lactis usus, & cibaria similis naturæ. Tum etiam decoctum radicis chinæ in potu ordinario exhibitum. Sed multò efficacius erit decoctum santalorum, quod non solùm in curatione rabis instantis, vel incipientis; sed etiam in destillationibus salsis, præcipuè autem tenuibus, in diuturnis sanguinis fluxibus, ab illius ardore productis, miranda præstat: & fit simili omnino ratione, qua guaiaci decoctum componi solet, idque vel in aquis stillatitiis, modò addita portione vini, vel albi, vel rubri, pro ratione affectus. Paratur autem decoctum santalorum, ut guaiaci decoctum, cum primarium, tum secundarium, & eodem modo exhibetur. His addenda est mutatio aeris, quæ ad imminentis affectus præcautionem, & incipienti curationem plurimùm potest. Ac denique illa convenient remedia, quæ in morbi jam facti curatione primo loco usurpanda proponere aggredimur.

Tota igitur jam factæ & confirmatæ phthiseos curatio versatur in ulceris absterſione & conglutinatione, causarum producentium, vel foventium ablatione, febris lentæ & hæcticæ oppugnatione, ac consumptionis restauratione.

Primò igitur, quia cacochymia redundans in corpore, ulcus pulmonis fovere & augere solet, blandis purgantibus auferenda est, per intervalla repetitis, quandiu corpus non est valdè consumptum. Eæque purgationes componantur ex rhab. manna, cassia, aut syrup. rosac. in hunc modum.

℞. Hordei integri P. ß. liquirit. rasæ, & passul. mundat. an. ʒ. iii. jujub. par. ii. flor. bugloss. & viol. an. P. semis. Coquantur in aqua simpl. vel destillata convenienti, v. gr. scabiosæ aut veronicæ ad ʒ. iv. In colat. dissolve rhab. in aqua scabios. cum santalo cittino infusi ℈. iv. mannæ ʒ. i. syrup. rosac. ʒ. semis. Fiat potio.

Vel mannæ ʒ. ii. cum jusculo pulli, aut communi exhiberi poterunt.

Vel parari potest bolus ex cassiæ ʒ. i. cum pulver. liquirit. scrup. i.

In principio phthiseos valentiora etiam purgantia usurpari possunt, ad catharrum acrem & salsum, præcipuam ulceris causam, potentiùs revellendum, qualia in catarrho calido proposita sunt.

In eodem etiam phthiseos principio, antequam corpus sit emaciatum, convenit venæ sectio, ad febrem temperandam, & humoris acrimoniam demulcendam.

Ab ipso etiam curationis initio catarrhus, si affectum istum foveat, sistendus, & à pectore avertendus est. Alioqui frustrà cæteris remediis pugnatur. Huic autem

nego-

negotio conferunt ea omnia, quæ in catarrhi calidi curatione proposita sunt.

Ac præter illa remedia setaceum cervici admotum summè est efficax. Refertque Fabricius Hildanus, se nonnullos phthisicos hoc præcipuè remedio curasse.

Tandem ad ulceris ipsius curarionem veniendum est: Cui usui maximè conferunt, quæ abstergunt, consolidant, & expectorant. Ad hanc rem infinita usurpari solent medicamenta. Efficacissima verò sunt, quæ sequuntur.

Lac omnes intentiones ad phthisicorum curationem propositas adimplet. Abstergit serosa sua parte, conglutinat caseosa, corpus nutrit & reficit butyrosa. Cùm autem varia sint lactis genera, omnibus præferendum est muliebre, ut potè naturæ nostræ magis familiare, utiliusque erit, si ex ipso ubere sugatur. Hujus usu se aliquos restitutos vidisse testatur Platerus: Ex iisque unum non solùm convaluisse, sed etiam tantas vires recepisse, ut ne lac sibi in posterùm deficeret, nutricem de novo impregnarit.

At quia multi ab eo lacte abhorrent usitatius est asininum. Quod quia valde serosum est, facilè venas penetrat, & ulcus optimè detergit. Huic verò succedit capillum. Asina nutriatur foliis plantag. rubi, vitis, polygoni, gramine, hordeo, & secali. Lac autem recentissimè mulctum & adhuc calens hauriatur. Idcircò inducta propè cubiculum asina, in vas calefactum mulgeatur. Assumatur primùm in prava quantitate ad ℥. iii. vel iv. ut ventriculus illi assuescat, quantitatem illius sensim augendo, usque ad ℥. viii. x. & ℔. i. Ne verò acescat, aut coaguletur in ventriculo, atque pulmoni magis fiat amicum, saccharum rosaceum ei permisceatur, ea proportione, ut ad lactis ℥. viii. sit sacchari ℥. i. Post assumptum lac non dormiat æger, sed levi deambulatione per cubiculum se exerceat. Non prandeat, donec lac bene coctum à ventriculo secesserit, & æger fame provocetur ad cibum. Ut denique hoc commodè usurpari possit, non debet adesse magna febris, aut dolor capitis, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alvi fluxus, juxta Aphor. Hip. 64. *sect.* 5.

Vulgò sumitur lac semel tantùm in die, sed meliùs est bis in die sumere. Et adhuc melius, si æger solo lacte nutriatur. Nam præterquam quod in majori copia sumptum, majores exerat effectus, magnum vitatur incommodum, quod ex jusculis & carnibus cum lacte permixtis exoritur, facilè enim putrescunt. Si ergo in morbo desperato curatio tentanda sit, exhibeatur lac præmissa purgatione, sexta quaque hora, addita manu Christi perlata & corallata. Et ne vires deficiant per intervalla, potionibus lactis intermedia, capiat destillatum restaurans, & continuetur hæc methodus, donec vires refici videantur.

Saccharum ros. phthisicis utilissimum est, tum etiam conserva rosar. Cujus usu refert Avicenna, quandam mulierem phthisicam & desperatam ita curatam fuisse, ut non solum sana, sed etiam pinguis redderetur.

Eadem testatur Mesue multos fuisse restitutos, præscripsitque, ut conserva rosar. recens sit, non excedens unum annum, magna quantitate, & frequenter assumatur cum medicamentis, cibis & potibus tum etiam per se, omni hora. Priùs tamen mundificantia usurpentur, quia materiam purulentam & excrementitiam in pulmone retinet.

Quoties verò contingit restringi anhelitum, aut sputum supprimi, expectorantia ut syrup. de hyssopo, de tussilag. eclegmata, & similia usurpentur.

Si denique contingat calefactio propter deficcationem, dentur syrup. violac. jujubinus, mucilago seminis psyllii, aydoniorum, & similia.

Saccharo rosac. se quosdam vidisse curatos, testantur Montanus, Valeriola, Forestus, quo ægri in maxima quantitate utebantur. Quidam Pharmacopœus phthisicus, non notus, ingentem sacchari rosacei quantitatem sibi ipsi præparabat, idque perpetuò comedebat, & hoc solo remedio sanatus est.

Phthisicis etiam maximè confert infusum ex millefol. torment. pimpinel. conserva rosar. in B. M. paratum, & in cap. de sputo sanguinis descriptum, si per xx. dies illius usus continuetur.

Decoctum bugulæ, in jusculo vervecis, phthisi & internis ulceribus mirè prodest, parum & clementer ventrem laxat, contra naturam consolidarum.

Trallianus *lib.* 7. *c.* 1. se multos phthisicos curasse gloriatur usu lapidis hæmatitis. Cujus præparationem & utendi modum proposuimus in curatione sputi sanguinis.

Syrupus ex succo hederæ terrestris commendatur à Quercetano, ejusque descriptio talis est.

℞. Succi hederæ terrestris ℔. i. ß. Digeratur & purificetur ad ignem in B. M. Huic succo perfectè depurato adde sacchari rosar. ℔. i. penidiat. ℥. iv. Coquantur in syrupum, quo utatur æger ex cochleari.

Huic etiam syrupo idem Quercetanus flores sulphuris admiscet, ad consistentiam looch, de quo exhibet quater in die, eoque se multos phthisicos desperatos & proclamatos restituisse gloriatur.

Syrupus ex florib. hyperici per infusionem præparatus in B. M. huic etiam affectui, quemadmodum omnibus ulceribus internis consolidandis, convenientissimus est.

Syrupus de symphyto optimus, nam detergit, consolidat, & astringendo roborat, tum etiam radix symphyti, decocta in jusculo.

Hydromelite sequenti quosdam phthisicos fuisse curatos à nonnullis asseritur.

℞. Rad. chinæ in taleola sectæ. Unc. vi. rad. tussilag. idoneo tempore collectæ. Unc. iii. rad. bardanæ, & garyophyllatæ, ana. Unc. iii. rad. enulæ camp. Unc. ii. Fol. pulmonariæ; scabiosæ totius, veronicæ utriusque ulmariæ, nummulariæ, an. M. ii. capillor. omnium, h. e. adianti, polytrichi aurei, rutæ murariæ & trichoman. an. M. i. summit. florum bugulæ, betonicæ, flor. berbæ paralyseos, & veronicæ rubræ, an. P. iv. hederæ terrestris totius M. iii. jujub. dactyl. scheften. passul. mund. an. Unc. i. ß. liquirit. hispanicæ Unc. i. ß. Omnia debitè concisa bulliant debito ordine, in aquæ fontis purissimæ ℔. xxxii. ad mediæ partis consumptionem, subito calore lento. Colaturæ clarificatæ adde mellis Narbonensis ℔. iv. Coquantur iterum despumando ad supernatantis ovi terminum. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinnam. inter. ℥. ß. sem. coriandri Drach. vi. ß. anisi & fœniculi dulcis an. Drach. iii. Ponitur liquor in dolium satis capax, & sinatur fermentari, quod promptiùs fiet si dolium in sole manserit; hoc enim modo intra 4. dies satis erit fermentatum, alioqui mullò longiùs tempus necessarium est. Semper autem vas apertum, plenum servari debet, ut optimè despumetur. In hunc finem major quantitas hydromelitis conficienda est, quàm quæ in dolio contineri possit. Imò verò si morbus urgeat, recens, & non fermentatum usurpari potest, dum aliud in dolio fermentatum, quod etiam dupla, vel tripla quantitate componi poterit, quia per plures menses est usurpandum. Hujus capiat æger bonum haustum bis aut ter in die.

Syrupus sequens paratu facilior eximias habet vires.

℞. Succor. hederæ terrestris, veronicæ, & card. bened. depurat. an. Unc. viii. in quibus bulliant leviter fol. adjanthi, pulytrich. scabiosæ, & lactucæ, an. M. sem. In colat. dissolve sacchari albiss. ℔. i. sem. fiat syrupus perfectè coctus, addendo in fine extracti juniperi Drach. iii. succi liquirit. & extracti card. bened. an. ℈. iv. Capiat æger cochl. i. hora una ante prandium, & ante cœnam, & sub ingressum lecti.

Cardanus se multos phthisicos, etiam desperatos, restituisse testatur sequenti regimine. Ut scilicet non utatur æger alio alimento, quàm hordeato, sine jusculo carnium confecto. Potus sit aqua saccharata. Et singulis diebus manè capiat Unc. iii. decocti caudarum & bronchiorum cancrorum fluviatilium, facti in aqua hordei cum sacchari Drach. ii.

Admiratione dignum est, quod testantur Arcæus, Ingrassias, Fracastorius, & Erastus se multos phthisicos curasse usu decocti ligni sancti, per longum tempus continuato, cùm illud rationi causæ antecedentis, humoris scilicet calidi & acris, maximè adversum videatur.

Refert Avenzoar, ab avo suo quendam phthisicum perfectè curatum fuisse, cibando cum pane benè fermentato cum oleo olivarum. Tum etiam se ipsum alium ægrotantem eodem morbo, eadem ratione liberasse.

Pulvis sequens à Valesco de Taranta valdè commendatur & Haly Abbati tribuitur: Eoque præcipuè verum phthisicum se restituisse affirmat. Eodemque Forestus fratrem proprium curasse testatur.

℞. Sem. papav. albi Drach. x. gummi arab. amyli, tragacanth. an. Drach. iii. sem. portulac. sem. malvæ an. Drach. v. sem. cucur. melon. cucumeris, citrulli, cydonior. mundat. ana, Drach. vi. spodii, succi liquirit. an. Drach. iii. penidiat. ad pondus omnium, fiat pulvis,

dentur

dentur omni manè Drach. ij. cum syrup. de papav. vel jujubino. Eo etiam utatur æger in hordeatis, amygdalatis, aliisque cibis.

Capivaccius & Claudinus probant oleum vitrioli ad ulcus exsiccandum, ad guttas ij. vel iij. cùm aqua rosar. vel succo plantag. & modico saccharo.

Crollius etiam valde commendat elixir proprietatis, quod ex spiritu sulphuris cum spiritu vini, myrrha, aloe & croco componitur.

Chymici medicamenta ex sulphure, ut flores, lac & balsamum maximè laudant, ut in eorum scriptis, videre est, illorum usus commodissimus talis esse potest.

℞. Florum sulphuris, & thuris pulverat. an. ℈. j. Includatur pomo appiano (*vel Borstorffiano*) excavato. Coquatur pomum, & saccharo conspersum comedatur ab ægro manè, per viij. aut x. dies. Vel

℞. Conservæ rosar. antiquæ, diamarg. frigid. diapenid. an. ʒ j. flor. sulphur. pulverat. ʒ. iij. Cum melle despumato q. s. fiat opiata, de qua capiat magnitud. avellanæ, bis aut ter in die. Vel

℞. Flor. sulphur. ʒ. iv. sacchar. in aqua rosar. dissoluti ʒ. iij. Fiant rabellæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Lactis sulphur. ʒ. ß. magisterii perlar. & coral. an. ℈. ß. emulsi. sem. melon cum aqua tussilag. vel veronicæ factæ, ʒ. ij. julep. rosac. ʒ. vj. aquæ cinnam. & manus Christi perlat. an. ʒ. ij. Misce, capiat cochlear unum vel ij. singulis diebus mane.

Laudant etiam Chymici nonnulli (*Hartman. in Praxi*) antimonium diaphoreticum, cum triplo salis petræ probè calcinatum, ut omnis vis vomitiva ablata sit. Quod singulis diebus exhiberi debet, in tabellas redactum cum saccharo rosaceo, vel conserva rosarum permixtum, vel cum aliis remediis suprà descriptis.

Balsamum Peruvianum ad ulcera pulmonum sananda multum conducit, si ejus gutta una, cum saccharo in pilulam redacta, singulis diebus exhibeatur.

Pulvis pimpinellæ, ad Drach. j. cum jusculo singulis diebus exhibitus, maximæ etiam creditur efficaciæ.

Pilulæ Ruffi à nonnullis commendantur tanquam efficacissimæ, sumendo Scrup. j. singulis diebus. Verùm in sequentem modum compositæ mirabiles edunt effectus.

℞. Massæ pilular. Ruffi Unc. j. antimon diaphoret. (*recentis*) & gummi guaiac. an. Unc. ß. cum balsamo Peruviano fiat massa, de qua capiat Scrup. j. per mensem integrum.

Syrup. Corallorum, & gelatina cydonior. huic affectui etiam maximè conducunt.

Rodericus à Fonseca decoctum santali citrini commendat, tanquam præstantissimum remedium ad fluxionem à pulmone inhibendam, quod parat in sequentem modum.

℞. Aquæ cichorii, acetosæ, an. ℔. iv. santali citrini minutim concisi, Unc. iij. Fiat infusio per unam diem. Deinde fiat coctio in B. M. ferventi, obturato vase, per tres horas. Hujus decocti capiat Unc. iij. manè, & bibat in potu per 40. dies.

Omnia denique remedia, quæ ad venam pulmonis ruptam conglutinandam in hæmoptoes curatione proposuimus huic etiam affectui prodesse possunt.

Suffumigia etiam utiliter usurpari poterunt, ad ulcus pulmonis potenter exsiccandum, & illa ore, naribusque frequenter attrahenda sunt. Compositio autem talis esse potest.

℞. Gummi hederæ Drach. j. ß. thuris Drach. j. myrrhæ Drach. ß. succini Scrup. j. benjoini, styracis, an. Drach. ß. hypocist Scrup. ij. sem. coriandri, rosar. rubr. santali rubri an. Scrup. j. Pulverentur, & excipiantur mucilag. gummi tragacanth. vel resina laricea. Fiant trochisci super prunas injiciendi.

Vel simpliciùs fiant suffumigia ex thure, myrrha, mastiche, benjoino, quæ semper sint in thalamo, ut siccus aer & odoratus attrahatur.

Efficacius suffumigium, sed non nisi in robustioribus corporibus, quidam parant sic.

℞. Gummi animæ, vel guaiaci ʒ. ij. tabaci Indici ʒ. ß. fol. siccor. tussilag. ʒ. j hissopi, marubii albi, roriśmar. auripigmenti, an. ʒ. iij. Fiat omnium pulvis, cujus portiuncula indatur fistulæ, qua fumus tabaci hauritur, accendatur & hauriatur fumus bis in die, longè à pastu, & post dimidiam horam capiat dosin decocti sequentis.

℞. Rad. chinæ, salsæ parill. an. Unc. ß. fol. scabiosæ, tussilag. hederæ terrestris, ulmariæ capill. ven. & caryophyllatæ totius, an. M. j. hordei integri P. j. liquir. raś. & uvar. corinth. an. j. Coquantur ad ℔. ij. Colaturæ adde sacch. rosac. ʒ. iv. capiat ℔. ß. bis in die, ut dictum est.

Pro delicatioribus suffitus humidus usurpari poterit, ex decocto herbarum compositus, qui processus utiliśimus est, sic enim vires herbarum recta via ad pulmonem feruntur. Omnes autem pulmoni appropriatæ & ulceribus curandis idoneæ usurpari possunt. Sequens formula pro exemplo habeatur.

℞. Tussilag. viridis M. viij. hyssopi M. iij Incidantur, & includantur in olla, cum tantillo aquæ, lutetur operculum perforatum in summitate, ita tamen, ut foramen sit etiam lùt atum. Immittatur olla in clibanum circa medium coctionis panis, qui cùm extrahitur, dematur olla, & aperto foramine imponatur infundibulum, atque ita per os attrahatur fumus in pulmones, per nares rejiciendus. Mirabiliter movet exspuitionem.

Exterius verò linimentum refrigerans & leniens pectori admovendum est, manè & serò.

℞. Gummi tragachanti & arabici, an. ʒ. j. Infundantur in aqua rosacea per diem & noctem; adde olei violac. Unc. sem. butyri recentis Unc. sem. salis prunellæ ʒ. ij. camphoræ ℈. j. lactis muliebris q. s. Misceantur in mortario, & fiat unguentum.

Ad consumptionem reparandam, aut saltem impediendam, vel rerardandam, præter victum analepticum, ad quem præcipuè referuntur hordeara, amygdalata, pineata, oryzata, avenata, & instaurantia varii generis, quæ passim apud auctores inveniuntur, maximè conveniunt, lac ab initio laudatum, & balneum aquæ tepidæ, vel ex decocto hordei mundati, & amygdal. contusarum. Quod tamen præsenti catharro non convenit, aut quamdiu febris putredinis particeps esse judicatur, aut quando pulmo multis scatet excrementis.

Potus sit aqua saccharata, decoctum hordei, & liquirit. hydromel tenue, vel leve chinæ decoctum. De suffitibus sequere Bennetum, qui fusiùs exponit hanc rem in Theatro Tabidorum N. B. Auripigmentum tutò non adhibetur.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER OCTAVUS.
DE AFFECTIBUS CORDIS.

PRÆFATIO.

COR varios patitur morbos similares, organicos, & communes; cùm tamen pauciśimi sint, qui Medici curantis ditioni subjiciantur, quandoquidem viscus nobiliśimum graves affectus diù ferrè non potest, quin homo confestim de medio tollatur, sicque nullis remediis locus relinquatur. Nos ideo qui omnes labores nostros ad usum artis conferre jam diu constituimus, tres tantùm cordis affectus explicare decrevimus, qui frequentius in praxi medica occurrunt, & multorum remediorum apparatu oppugnarì possunt. Atque adeò tria illis capita destinavimus, quorum primum erit de syncope: Secundum, de palpitatione: Tertium denique de virium imbecillitate.

CAPUT PRIMUM.

De Syncope.

SYncope definitur à Galeno 12. *meth. c.* 5. præceps omnium virium lapsus. Licèt enim in ea solum cor patiatur, & sola facultas vitalis intercipiatur, ea tamen collabente cæteras perire necesse est, cùm ab ea continuum & necessarium influxum recipiant.

Dicitur præceps omnium virium lapsus, ut ab aliis affectibus distinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt donec mors subsequatur. Neque obstat doctrina Avicennæ *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.*2. proponentis signa syncopes paulatim advenientis: licèt enim causæ spiritus dissolventes, aliquando sensim & paulatim operentur, attamen ingravescentes subitò syncopen efficiunt, & ideò Avicenna proponit potiùs signa antecedentia syncopen, quàm ipsam syncopen præsentem.

Demùm hæc definitio videtur etiam apoplexiæ competere, in qua contingit præceps omnium virium lapsus; quod tamen non est veritati consentaneum, siquidem vires cordis in apoplexia permanent, pulsus ut plurimùm magnus ac plenus reperitur. Adde quod respirationis læsio, quæ in apoplexia insignis reperitur, etiam ut plurimùm cum stertore, maximè eam à syncope distinguat, in qua respiratione nullo modo læditur.

Quæritur cur cessante actione cordis, actio cerebri statim cesset? cùm spiritus animalis ex vitali generetur per viam coctionis, & in cerebro aliquandiu manere debeat, licèt vitalis continuò non influat. Respondemus, cerebrum, ut alias omnes partes, ad actiones suas perficiendas indigere continuo affluxu caloris influentis: quo cessante, illæ statim cessant. Calor autem influens per spiritus vitales defertur.

Alii dantur affectus ad syncopen maximè accedentes, & ab ea tantum secundùm magis & minùs differentes, nempè ἔκλυσις, λειποθυμία, & ἀσφυξία: ἔκλυσις leve est animi deliquium: λειποθυμία, seu λειποψυχία, seu ἰποψυχία, gravius: syncope gravissimum, quæ si eo usque deveniat, ut in toto corpore pulsatio aboleatur ἀσφυξα nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est.

Apud Hippocratem & Græcos antiquiores vox ista σύγκοπη usitata non fuit, affectum hunc lipothymiam, lipopsychiam, & asphyxiam appellarunt. Sed paulò ante Galeni tempora hæc vox inventa, & in medium adducta est, & in specie gravioti malo ttibuitur, quàm sit lipothymia & lipopsychia. Sic apud *Gal. 1. ad Glauc. c.* 14. lipothymia est syncope imperfecta, & syncopen semper præcedit.

Ex prædictis patet, partem affectam in syncope esse cor; spirituum vitalium officinam, quorum influxu insitus singulatum partium calor ac spiritus in actum deducitur; ideò cessante illa actuatione, ob prohibitum spirituum vitalium influxum, omnium partium vires collabi, actionesque cessare necesse est.

Causa hujus affectus proxima & immediata est spirituum vitalium defectus, non totalis; mortem enim subitaneam affert, sed tantus ut natura cogatur (ne vires cordi penitus exsolvantur) spiritus ab aliis partibus ad ipsum cor retrahere, unde illæ à functionibus suis feriari coguntur.

Ille autem spirituum defectus quatuor modis potissimùm contingere solet. Vel quia sufficienti copia non generantur, vel quia geniti dissipantur & evacuantur, vel quia prætet naturam alterantur & corrrumpuntur. Vel denique, quia suffocantur & obtuuntur. Neque generantur vitio facultatis, vel materiæ. Facultas spirituum generatrix læditur, vel proprio cordis affectu, vel per consensum.

Morbi proprii cordis insigniores sunt intemperies malæ, nativam temperiem evertentes, aut substantiam partium & caloris nativi depascentes. Quales sunt febres syncopales, acutæ, & malignæ, syntecticæ seu colliquantes, & pestilentes, hecticæ marasmodes. His accedunt morbi organici, ut constrictio & dilatatio nimia, & continui solutiones, quæ ad ventriculum cordis penetrantes, citissimè interficiunt.

Per consensum facultas cordis læditur à reliquis principiis, cerebro & hepate, quæ maximam cum corde sympathiam habent. Sæpissime etiam ab ore ventriculi, ob viciniam sensumque exquisitum, unde orta est divisio syncopes in cardiacam, & stomachicam. Cardiaca est illa, quæ fit corde primariò affecto. Stomachica verò, quæ per consensum stomachi producitur. Non ratò etiam ab utero exoritur, ex tetris vapotibus ex parte ad cor transmissis: unde uteri præfocatio, apnœa, & syncope hysterica proficiscuntur, prout vapores illi pulmonem, diaphragma, aut cor impetunt & invadunt.

Vitium matetiæ est defectus, vel corruptio aeris & sanguinis ex quibus spiritus vitales generantur. Aeris defectus contingit ex respiratione, vel transpiratione læsa; sanguinis verò defectus, ex læsa nutritione. Utriusque corruptio accidit, cùm alienam qualitatem induunt. Sic aer inquinatus in constitutione pestilenti, lipothymiam & syncope non ratò inferre solet; Sic tetri odores nonnullis eundem affectum præstant, imò verò suaves mulieribus quibusdam: sic ex pravis eduliis corruptus interdum sanguis generatur.

Spiritus dissipant evacuationes nimiæ, tum sensiles, tum insensiles. Sensiles fiunt primò ipsius sanguinis per os, nares, uterum, alvum, hæmorrhoides, phlebotomiam, aliaque vulnera insigniora: secundò aliorum humorum, qui licèt excrementitii sint, majori tamen copia excreti maximam spirituum dissipationem faciunt, & syncopen inferunt. Tales autem humores exerceri solent per vomitum, alvum, urinas, sudores, magni abscessus apertionem, præcipuè introrsum, ut empyematis; tum etiam extrorsum, ut in hydrope, aperto umbilico, contingit.

Insensiles evacuationes fiunt ex nimia cutis raritate & contentorum tenuitate, & acrimonia, immodico æstu, balneo, vel laconico calidiori, immodico labore. Dissipant etiam vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, ira vel gaudium vehemens, ægritudines longæ & acutæ. His adde ingentes dolores cordis, ventriculi, intestinorum, renum, aurium, dentium, & partium omnium nervosarum.

Spititus alterant & corrumpunt prava viscerum dispositio, & quæcumque malignam & cordi inimicam qualitatem obtinent, ut aer & halitus rancidus, venenosus & pestilens, respiratione, vel transpiratione attractus, vel in corpore ex putredine humorum genitus. Idem præstat venenum assumptum, vel admotum, vel morsu animalium venenatorum communicatum.

Denique suffocant & obruunt spiritus vitales, sanguinis & spiritus ad cor vehemens refluxus: copiosa fuliginum pravarum circa cor & membra vicina congregatio: nimia sanguinis frigidi & crassi circa cor, ejusque venas & arterias, & membra vicina redundantia.

Syncopen gravissimam, quam mors repentina subsequuta est, à sanguinis & spirituum subito refluxu ad cor, nuper vidimus in nobili virgine, quæ ab ineunte ætate huic symptomati erat valdè obnoxia, ita ut ex quovis animi pathemate, etiam leviori, in lipothymiam aut syncopen incideret. Cùm autem egregio adolescenti, qui illam ardenter deperibat, matrimonio jungeretur, facto celebri parentum consanguineorum, affinium, & amicorum conventu, postquam ipsi calamus à tabellione traditus fuisset, ut nuptialem contractum subscriberet, vix dimidiam syngraphi sui partem exaraverat, cùm subitò in terram concidit exanimis, & omninò demortua. Unde facile fuit conjicere, ex vehementi animi pathemate, maximam & subitaneam sanguinis & spirituum retractionem ad cor factam fuisse, quæ calorem nativum & spiritum insitum suffocaverit, unde mors repentina subsequuta est.

A sanguine verò frigido, crasso, copiosè circa cor, & in majoribus vasis congregato, syncopen oriundam vidit Petrus Salius Diversus, ut ipse refert *lib. de affectibus particularibus*, *c.*4. in puella quartum decimum annum agente: quæ cùm per diem capitis gravitatem, vertiginem, & anxietatem passa esset, die sequenti subitò extincta est. Secto post mortem cadavere, in arteria magna, & vena cava totus sanguis concretus apparuit, ut apprehensio illius altero principio, integer ex vena & arteria educeretur, ut gladius è vagina extrahi solet. Quare judicatum fuit subitam hanc mortem à sola interceptione venarum & occlusione à sanguine concreto causatam fuisse. Casus iste rarus est, cùm sanguinis concretio in venis in cadaveribus quidem ratò contingere soleat. Tanta enim est venarum sanguinis continendi proprietas, cùm sint proprium illius conceptaculum, ut etiam post mortem illum fluidum conservent, qui in omnibus aliis locis illicò concrescit. Hujus autem extraordinariæ concretionis rationem desumit Salius ex analogia sanguinis extravasati, qui simul atque refrigeratur statim concrescit, quòd magis ei admixti sint humores frigidiores, crassiores, & viscidiores, pituitosi nimirum & melancholici, quorum ratione intemperiem

conse-

consequutus frigidiorem ad concrescendum majorem aptitudinem & promptitudinem recepit. Simile quippiam evenire potest sanguini intra venas coercito, qui vitiosis abundans succis, crassioribus & frigidioribus, venas majores adeò replet, ut spiritum intercipiens, & penetrare non permittens, in extinctionem ducat, eoque extincto, sanguis refrigeretur ac concrescat, propter humores frigidos & concretioni idoneos, illi admixto; qui si præsto non fuissent, sanguis liquidus & incorruptus permansisset. Spagyrici hunc affectum referunt ad spiritum quemdam coagulantem & congelantem, ex peculiari & extraordinaria humorum diatesi genitum, quæ cùm ratissimè contingat, rarissimus etiam solet esse iste affectus. Et certè simplex refrigeratio concretionem istam efficere non potest, alioquin in defunctorum cadaveribus, hyemis tempore præsertim, sanguis in venis perpetuò concresceret, cùm tamen omni tempore fluidus reperiatur. Spiritum autem hunc, congelandi vi præditum, existimare possumus similem esse illi, qui catalepsin induit; in qua membra frigida & congelata redduntur, ut inflecti nullo modo valeant. Spiritus hujusmodi fixantes & congelantes Chymici in multis animalibus, vegetabilibus, & mineralibus agnoscunt: tales etiam è terra interdum suscitari docent historiæ quorundam hominum & brutorum, & tetris vaporibus in terræ motibus, aut etiam à cavernis quibusdam erumpentibus congelatorum, ut repentè corpora illorum rigida facta fuerint. Tales denique spiritus fulminibus misceri, docet Cardanus, historia octo messorum sub quercu cœnantium, qui fulmine percussi, rigidi omninò facti sunt, & in eadem specie permanserunt, ut unus comedere, alius manum poculo admovere, alius bibere videretur.

Signa hujus affectus diagnostica vel respiciunt subjectum, ad illum recipiendum magis idoneum, vel paroxysmum imminentem; vel eundem præsentem; vel denique causas illum producentes.

Subjecta magis ad syncopen disposita sunt homines, debilitate quadam nativa vel adscititia, à morbo aut alio casu præditi pusillanimes, fœminæ potiùs quàm mares, virgines menstrua patientes, mulieres gravidæ, tum etiam illi, qui sunt raræ texturæ, icterici, splenici, & melancholici.

Syncopen imminentem significant, in illis præsertim qui illi obnoxii sunt, improvisa anxietas, animi perturbatio, capitis gravitas, vertigio, alieni & varii coloris, viridis & flavi observatio, coloris faciei, tum etiam pulsus frequens ac subita mutatio.

In liporhymia præsente prædicta etiam signa reperiuntur, sed paulò graviora, quibus non rarò sudor frigidus adjungitur, tùm ægrotantes (quod præcipuum est) de animi defectione conqueruntur.

Præsentem verò syncopen demonstrant præceps omnium virium lapsus, pulsus rarissimus, formicans, obscurus, tandemque abolitus, color faciei summo pallore, aut livore suffusus; totius corporis, præsertim extremorum frigiditas, sudor frigidus, syncopticus ideò dictus, præcipuè in temporibus, collo & thorace.

Signa causarum majori ex parte per se manifesta sunt. Febres enim malignæ, acutæ, syncopales, synrectícæ, syncopen idiopathicam efficientes; per se satis conspicuæ sunt: causæ etiam externæ, repentinam syncopen inducentes, sensibus obviæ sunt, ut ira, & gaudium immodicum, terror subitus & repentinus, odores tetri, hæmorrhagia larga, aliæque evacuationes copiosæ, vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, dolores atrociissimi.

Humores tenuiores & corporis raritatem significant nares acutæ, oculi concavi, collapsa tempora. Flavæ bilis abundantiam ostendunt morsus oris ventriculi, anxietas, vellicatio, calor & dolor insignis.

Humorum crudorum copiam significant totius corporis moles amplior, præcordiorum timor, color faciei albidus, nigricans aut livescens; pulsus minor, obscurus, & inæqualis.

Syncope verò sympathica, ex aliarum partium vitio producta, ex earundem partium affectarum signis innotescit. Sic ex affecto ventriculo si proveniat, ejusdem partis affectus præcesserunt, ut nausea, vomitus, ventriculi morsus, oris amaror, sitis, & similia. Idem de aliis partibus esto judicium. Si verò nullum alicujus partis affectæ judicium appareat, ex primario cordis affectu syncopen exoriri, indicio est.

Ab aliis affectibus syncope propriis etiam signis distinguitur. Ab epilepsia quidem, quòd in ea sit convulsio, non autem in syncope; ab Apoplexia, quòd in ea insigniter lædatur respiratio; etiam utplurimùm cum stertore, & pulsus non admodum imminuatur, nisi in morti proximis: In syncope verò pulsus ferè aboleatur, & respiratio libera permaneat. Ab uteri suffocatione distinguitur quòd in ea partes spirituales utplurimùm maximè afficiantur, ægrotantes strangulari videantur, pulsus tamen non valdè immuretur, neque faciei color, qui statum naturalem servat, imò frequenter rubicundior apparet: in syncope verò respiratio non lædatur, pulsus verè abolitus sit, & facies admodum palleat. Aliquando tamen syncope cum uteri suffocatione conjungitur, & tum pulsus interdum non percipitur.

Prognosis hujus affectus ex Hipp. primum desumitur *Aph. 41. sect. 2. Qui frequenter ac fortiter sine causa manifesta deficiunt animo, derepentè moriuntur.* Quia, ut ante dictum est, syncope gravior vires cordis penitus opprimit vel exsolvit, unde mors consequitur.

Syncope, à qua homo non restituitur post irrorationem faciei cum aqua rosacea, post vini exhibitionem & sternutatoria naribus immissa, est lethalis.

Cùm quis à syncope suscitatur, non statim salus promittenda est. Si enim pulsus non restituitur, & color vividus non redit, ægerque frigidus semper manet, in syncopen citò relabitur, ex qua periculum impendet.

Quæ ab immodicis evacuationibus, timore, tristitia, aut alia evidenti causa syncope exoritur, minùs periculosa est, quàm quæ ab interna causa procedit.

Quod ad curationem spectat, cùm syncope à variis causis dependeat, illarum ratione diversum curandi modum desiderat.

A quacunque tamen fiat causa, urgente paroxysmo sequentia conveniunt: Supinus decubitus, injectio aquæ frigidæ in faciem, sternutamenti concitatio, vini generosi, aquæ cinnam. imperialis, vitæ, cœlestis, & similium in os immissio, admotio propè nares panis è furno calentis, vociferatio & ægri agitatio, narium compressio, & digitorum contorsio, pilorum evulsio, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ.

A ratione causarum diversarum curatio varianda est in sequentem modum.

Si ex defectu alimenti ducit originem, vino generoso assumpto repatetur, & crusta panis, in eodem madefacta & assumpta, rum etiam alimentis sorbilibus & valdè nutrientibus, ut jusculis destillatis, restaurantibus, & similibus.

Inter alia plurimùm valet ferculum ex ovis, saccharo, vino, & cinnamomo, sequenti capite descriptum.

Si ab humorum tenuitate, qua spiritus facilè exhalant, odoramenta & cibi boni succi, incrassantesque exhibeantur: cutis pori constringantur col. rosaceo, maneat æger in aere frigidiori.

Si ab hysterico affectu, remedia illi appropriata adhibeantur.

Si à maligna qualitate, cardiaca, & alexipharmaca usurpentur, qualia in febrium malignarum curatione præscribi solent.

Si à veneno hausto, venenum illud evacuantia, & tum manifestis qualitatibus, tum peculiari proprietate oppugnantia propinentur. Ideoque vomitus statim provocetur, postmodum theriaca exhibeatur. Deinde si sentiatur ardor, vel erosio ventriculi; lac vel butyrum accipiat, vel jusculà pinguia, aut potiones cardiacas refrigerantes.

Si ab immodica evacuatione, æger doloribus, cibo, potu, somno & quiete reficiendus.

Si à nimia profusione sanguinis; ponatur æger supra lectum, capite declivi, aqua frigida facies irroretur, detur parum vini, aqua frigida diluti.

Si à superpurgatione, detur theriaca recens, vel in ejus defectu, antiqua, cum opii gr. j. aut ij. vino dissoluta: vel quod melius est, ladani gr. j. ij iij. Totus venter oleis sequentibus inungatur.

℞. Ol. myrtin. & cydon. ana Unc. j. semis, ol. absinthii Unc. j. aceti rosacei parum. Misce, fiat inunctio frequens.

Injiciatur, si opus fuerit, clyster ex lacte chalybeato, addendo vitello ovorum n. iij. philonii Romani ʒ. j. ad ij.

Fiant frictiones brachiorum & partium superiorem.

Mica panis, vino madefacti, aut etiam vinum ipsum exhibeatur.

Ac denique evacuatio quævis, sive sanguinis sit per nares, uterum, aliasque partes; sive aliorum humorum, per vomitum, aut alvi fluxum, remediis propriis capitibus desctibendis, erit cohibenda.

Quæ à sudore nimio exoritur syncope, curatur remediis sudorem coercentibus, ut aqua frigida, vel rosacea, sola, aut cum modico aceto, in faciem & manus affatim conjecta. Aer etiam prædictis aquis, aut flabellatione refrigeretur. Epytemata frigida cordi adhibeantur ex aqua rosar. acetosæ, borrag. & pulv. diamarg. frigidi, cum tantillo vini, penetrationis gratia.

Julepi etiam refrigerantes ex syrupo acetoso, violaceo, de pomis, aut de limonibus, cum aquis refrigerantibus, & sale prunellæ frequenter exhibendi. Obstruantur pori inunctionibus cutis ex ol. rosac. myrtino, mastichino. A vino æger abstineat. Nullo pacto fricetur, sed sæpe locum mutet, & leviter operiatur. Lectus sequenti pulvere sinapisetur.

℞. Flor. nymphææ & rosar. rubr. ana ℥. iij. ladani puri ℥. ß. styrac. ℥. ij. myrtill. & granor. sumach, ana ℥. ij. Fiat pulvis.

Si ex suffocatione spirituum, ad ambitum corporis illi revocandi sunt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & similibus remediis. At si a plenitudine oriatur suffocatio, sanguis copiosè, sed per intervalla detrahendus est.

Si à terrore & metu; sanguinis missio etiam usurpanda est, ne affluxu sanguinis, obstructio aliqua vel inflammatio excitetur.

CAPUT II.

De Palpitatione cordis.

UT in syncope motus cordis imminutus; sic in palpitatione est depravatus. Malè à quibusdam tremor cordis nominatur, cùm tremor sit passio motus animalis & voluntarii, & non nisi partibus voluntario motu præditis competat.

Galenus *lib. de tremore, palpit. & convulf.* dicit palpitationem à solo morbo fieri, nempe, sola causa morbifica, partem attollente & deprimente, sine ullo facultatis concursu; tremorem verò partim à morbo, partim à facultate. Hinc multi palpitationis vocabulum cordi & aliis partibus univocè tribuentes, eodem modo fieri existimant in corde, ac in cute & musculis, in quibus palpitatio contingit à spiritu flatulento, ad eas partes violenter impulso. Si enim ab eodem spiritu impletum, atque iterum evacuarum cor moveatur utris instar, (in quo tale aliquid à liquore violenter infuso vel spiritu inflato & rursum compresso contingit) palpitationem pati existimant. Verùm dispar admodum est ratio, cutis enim & musculi non habent naturalem sese dilatandi ac costringendi vim, sed tantùm à causis morbificis motum illum acquirunt. Cor verò cùm naturalem habeat dilatandi sese ac constringendi facultatem, Palpitatio cordis sine motu illius fieri non potest. Et frustrà à nonnullis multa loca congeruntur ex Galeno, quibus probare conantur, palpitationem cordis non fieri à natura, sed à morbo, vel potiùs causa morbifica. Galenus enim in omnibus iis locis agit tantùm de palpitatione, quæ in cute & aliis partibus externis fit, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ est. Ipse Galenus 2. *de fympt. cauf. cap.* 2. palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione discernit.

Est igitur cordis palpitatio, immoderata & præternaturalis illius partis concussio, vehementi diastole ac systole molesta; quæ tanta interdum est, ut (docente Fernelio) sæpè si animadversa, thoracis vicinas costas effregissæ, sæpè & eas, quæ supra mammas sunt, de propria sede depulisse, sæpè etiam arteriam foras dilatasse in aneurisma, contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & visu conspicua erat pulsatio.

Fit autem immoderata illa cordis concussio, ex facultate pulsifica stimulata, & irritata à re molesta, & usu illius plurimum aucto.

Hìc objici potest, in febribus hæc omnia reperiri. Immoderata enim fit systole & diastole, facultate irritata à re molesta, vel usu aucto, ob calorem immodicum cordi impressum.

Respondemus, motum cordis in febribus distingui à palpitatione tantum per magis & minùs: & motum cordis depravatum dici palpitationem: quando insignis & vehemens est: si vere tantam vehementiam non habeat, pulsus frequens, magnus, velox, aut celer nominatur, ad aliasque pulsus immutati & præternaturalis differentias refertur.

Causæ igitur palpitationem cordis efficientes, ad tria capita reduci possunt. Vel enim est res molestans & irritans: vel refrigerationis necessitas; vel spirituum defectus: quæ duæ causæ posteriores ad usum auctum referri possunt.

Causa molestans omnium frequentissima est, ita ut quamplurimi auctores haud unicam agnoverint, reliquæ verò rariores. Ista autem causa molestans, utplurimùm est vapor, vel flatus, qui quantitate, vel qualitate, vel utraque cordi molestiam parit. Qualitas autem vel manifesta est, vel occulta.

Vapor manifesta qualitate molestus, vel in ipso corde est, & partibus vicinioribus; vel aliunde ab aliis partibus remotioribus transmittitur, iisque subitò, in abditos cordis sinus ingressus, expultricem visceris stimulat, quod summo robore naturaliter præditum, potenter insurgit, & vehementiori nisu hostem expellere nititur.

In corde aut partibus vicinis, potissimum pericardio humores frigidi & crassi interdum colliguntur, è quibus vapores elevantur, & ad cordis ventriculos transferuntur, ubi palpitationem efficiunt.

Ab aliis verò partibus remotioribus vapores & flatus ad cordis ventriculos elevantur putà ventriculo, liene, utero, cæterisque ventre inferiori contentis.

Vapor occulta qualitate molestus cor non rarò afficit in febribus malignis, pestilentibus, in venenis assumptis; & aliquando vermes putrescentes, sanguis menstruus retentus semen corruptum, alia putrida materia, vapores malignos ad cor mittunt, qui facultatem illius vehementer irritant.

Humores varii cordi molestiam exhibent, quantitate, vel qualitate peccantes; sic sanguis nimia quantitate venas & arterias, tùm & cordis ventriculos gravans, ut liberè moveri nequeant, cordis palpitationem efficit, motum illius liberum impediens, quem defectum ut resarciat facultas, violentiùs movet. Sic aqua in pericardio contenta, nimia copia luxurians, cordis substantiam comprimit, illiusque ventriculos, ut liberè dilatari valeant. Idem præstant humores confertim ad cor affluentes, ut fit aliquando in vulneribus, formidine, ac terrore.

Humores qualitate peccantes cordi infensi sunt, eique molestiam afferunt, si venenati, putridi, corrupti, acres, & calidi nimis fuerint. Ejusmodi est præcipuè bilis torrida & exusta, in cordis substantiam impetum faciens, illiusque vim expultricem irritans.

Tumores etiam, licèt rariùs, hujusmodi effectum excitant, ut inflammatio cordis, abscessus, tuberculum arteriis pulmonum prope cor exortum, quod Antipatro Medico contigisse refert Gal. 4. *de loco aff.* unde post pulsum inæqualem, in palpitationem & asthma incidit, ex quo subitò interiit. Sic refert Dodonæus, se callum in arteria magna, loco cordi proximo, observasse; unde palpitatio orta erat, multis annis perseverans.

Tumores etiam in pericardio excitati, sive humoris expertes, & scirrhosi sint, sive humorem in se contineant, ut sunt pustulæ hydatides: In corde ipso calculi osficula, polypi & carnis ftustula interdum generantur, quæ palpitationem efficiunt. Sic refert Platerus, in quodam diuturna cordis palpitatione vexato, & tandem è medio sublato, osseum quiddam in corde deprehensum fuisse. Schenkius verò refert, Sacerdoti cuidam, qui à tenetis annis usque ad annum 42. quo è vita discessit, cordis palpitatione laboraverat, in cordis basi carnis excrescentiam repertam fuisse, quæ sex drachmas pendebat, & alterum corculum repræsentabat.

Secunda palpitationis causa suprà proposita fuit refrigerationis necessitas, quæ tum præcipuè adest, cùm calor præter naturam in corde augetur, à quo spiritus intus acceduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, ut quod absumitur, restituatur, & calor refrigeretur. Id quidem fieri solet interdum à causis internis, quod tamen rarissimum est, ut anteà diximus, frequentiùs verò ab externis, ut ira, exercitatione vehementi, & similibus. Quemadmodum observavit Platerus juvenem quendam admodum calentem, cùm in ludo parvæ pilæ ira corriperetur, sicque duæ causæ conjungerentur, palpitatione cordis adeò vehementi correptum fuisse, ut inde mors consequuta sit.

Tertia causa fuit spirituum defectus, qui fit per inediam, vigilias, iram, gaudium, metum, pudorem, morbos vehementes,

mentes, aliasque causa, subitò & copiosè spiritus dissipantes. Quem spiritum defectum cor resarcire contendens, ut illos, promptiùs & copiosiùs regenerer, & ad totum corpus celeriùs transmittat, motum suum intendit, ac celeriorem efficit.

Notandum est pro coronide, palpitationem cordis longè frequentiorem esse, quæ fit per consensum aliarum partium, quam ipso corde primariò affecto. Habet enim cor cum omnibus corporis partibus consensum per arterias & venas, per quas vapores, flatus, & humores transmittuntur. Quæ omnia suo loco in diagnosi jam proponenda clariùs innotescent.

Diagnosis hujus affectus vel ad ipsum affectum, vel ad causas illam producentes refertur.

Affectus ipse sensibus conspicuus est, æger enim manifestè palpitationem in se percipit, & adstantes, manum regioni cordis admoventes, motum illum vehementem percipiunt. Imò verò visui etiam & interdum auditui sese objicit, subsultans enim arteriarum motus, præcipuè in jugulo, visu deprehenditur; aliquando etiam eum audiri, testatur Forestus exemplo juvenis cujusdam, cujus cor adeo palpitabat, ut prætereuntes, fenestræ cubiculi clausæ aurem admoventes, clarè exaudirent.

Causæ palpitationem producentes suis etiam signis distinguuntur. Calida intemperies dignoscitur ex pulsus magnitudine, celeritate, crebritate, febre, & calore thoracis, magna & frequenti respiratione, & frigidorum appetentia.

Si è vapore aut flatu generetur cordis palpitatio, citò fit & citò desinit, à levi corporis motu excitatur, respiratio interdum difficilis est, interdum etiam tremor genuum contingit; oculorum tenebræ, sonitus aurium, & dolor non rarò alicujus parti, subito evanescens. Cujus autem naturæ & qualitatis sit vapor aut flatus palpitationem committens; ex signis humoris corpore aut partibus quibusdam redundantis colligitur, cùm vapores & flatus ab humoribus perpetuò elevati soleant.

Si ab humoribus cordis palpitatio generetur, affectus non adeò subitò invadit, & diutiùs persevetat. Qualis autem humor causa mali sit, ex signis humoris in toto corpore redundantis, facilè internosci potest. Ac præcipuè sanguinis copia, à qua frequentius quàm ab aliis humoribus hic affectus generatur, cognoscitur ex pulsu vario & inæquali, ita ut nunc magnus, nunc parvus, tardus, iterumque velox existat: cui etiam respiratio proportione respondet, cor ægroranti constringi & opprimi videtur, quòd ipsum testantur calor excedens, distensio venarum, rubor faciei, tempus vernum, ætas, regio, & victus ratio sanguinem multiplicans.

Quæ per consensum aliarum partium palpitatio exoritur ex propriis illarum partium affectarum signis innotescit. Sic ventriculi consensum indicat inapperentia, nausea, humorum pessimorum vomitus, & stomachi morsus. Molesta circa pancreas aut lienem pulsatio, aut alius lienis affectus, materiam in iis partibus latitantem significat, à qua vapores & flatus ad cor transmittuntur. Sic mensium suppressio, & affectiones hystericæ, ab utero malum exoriri significant.

Aqua in pericardio redundans difficiliùs cognoscitur, conjectura tamen eam suspicari possumus, si pulsus mollis & languidus sit, & æger conqueratur, sibi cor velut aquæ innatare & suffocari, si malum sit continuum, & in atrophiam vel hecticam degeneret.

Si humores maligni & venenati huic affectui originem dederint, magna in pulsu varietas apparet, virium maxima dejectio; & interdum lypothymia, aliaque malignitatis signa conspiciuntur.

Si à tumore palpitatio oriatur, notabilis in pulsu appareat varietas & motus cordis à naturali valde recedit, admodum inæqualis & inordinatus est, & si humor sit calidus, ingens in corpore erit inflammatio, sitis magna, difficilis respiratio, succedit lipothymia, & tandem mors consequitur. Si verò tumor durus sit in pericardio, affectus est continuus, & æger sensim & sine causa manifesta contabescit. Si caro vel quippiam aliud solidius cordi adnascatur, palpitatio à morbi principio usque ad mortem continuò hominem infestat.

Denique spirituum defectus, cordis palpitationem excitans cognoscitur ex causis præcedentibus, à quibus magna spirituum exsolutio fieri potuit; tum etiam ex pulsu crebro, celeri & parvo, & quod ex quovis labore, etiam levissimo palpitatio contingat. Similis enim quippiam convalescentibus accidit, quibus ex deambulatione, aut quavis alia corporis agitatione, etiam leviori, pulsus immutatio sit satis insignis, & palpitationi analoga.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut periculosus dicatur, ob læsum cordis motum, quo vita conservari debet, & frequenter ad syncopen deducit, tandemque hominem de medio tollit. Verissima enim est observatio à Gal. proposita, *comm. Aph.* 41. *sect.* 2. *&* 5. *de loc. aff. cap.* 2. omnes, qui juvenes, aut in declinante ætate, cordis palpitationi maximè obnoxii fuerunt, ante senectutem mortuos esse. Frequens enim palpitatio signum erat facultatis vitalis admodùm debilis.

Palpitatio idiopathica est sympathica periculosior; imò ut plurimùm lethalis. Tum etiam illa, quæ ab interna causa fit, periculosior est illa, quæ ab externa producitur: nisi magna sit externæ causæ vehementia, ut veneni, vel alicujus vulneris insignioris.

Si à cordis tumore, vel soluta unitate palpitatio procedat, insanabilis & deplorata.

Curatio palpitationis cordis varia esse debet pro varietate affectuum, à quibus dependet. Ac primùm ea, quæ à peculiari affectu cordis est, aut pericardii, curationem non recipit. Ideo tuta practicorum curatio ad sympathicum dirigitur, quæ à variis partium inferiorum affectibus dependet, quorum curatio è propriis locis depromenda est.

At præter illa remedia, quæ causæ sublationem respiciunt, usurpanda etiam sunt, quæ symptomatis sedationi aut lenitioni conferunt, cor reficiendo roborandoque, nec non flatus & vapores ex humoribus melancholicis, crudis, & pituitosis elevatos discutiendo. Qualia sunt julepi cardiaci, opiatæ, epithemata, & odoramenta in virium imbecillitatis curatione describenda, tum etiam sequentia.

℞. Conservæ, melissæ, anthos, flor. borrag. & caryophylli nostratis, ana ʒ. j. confect. alkerm. & theriacæ vet. an. ʒ. j. diambræ Spec. & diamoschi dulcis, ana ℈. j. Cum syrup. de cortice citri, fiat opiata, qua utatur frequenter.

℞. Aquar. bugloss. rosar. & flor. arantiorum, ana ʒ. ij. syrup. caryoph. nostr. ʒ. j. ß. aquæ cinnamomi. ʒ. ß. spiritus rosar. ʒ. ij. confect. alkerm. ʒ. j. Misce, dentur cochlear. ij. per intervalla.

Liquor sequens ad imitationem succi ex cordibus, sequenti *cap.* describendi, erit utilissimus.

℞. Corda porci, aut vervecis num. iij. cinnam. & caryoph. ana. ʒ. j. sem. acetosæ & lactucæ, ana ʒ. j. ß. vini albi Unc. ij. (vj.) aquar. borrag. scabios. & rosar. ana Unc. j. sem. (iij) confect. alkerm. ʒ. j. Bulliant omnia inter duo vasa. De hoc liquore capiat cochl. ij. mane & vesperi.

℞. Rosar. rubr. & flor. rorism. ana ʒ. ij. flor. lavendulæ Drachm. j. sem. angelicæ, cortic. citri, caryophyll. cinnamom. macis, ana ʒ. ß. croci Scrup. j. moschi, ambræ, ana gr. vj. Cum sindone rubro fiat sacculus, qui irroretur vino albo, & aqua rosar. Applicetur tepidè regioni cordis.

℞. Unguenti rosac. ʒ. ß. olei cinnam. & caryophyll. ana gutt. vj. moschi, ambræ ana gr. iv. Misce, fiat linimentum, quo illinatur regio cordis.

Clysteres purgantes & carminantes, frequenter injecti, flatuosam materiam potenter evacuant & discutiunt.

Sed venæ sectio omnibus remediis præstat in hoc affectu urgente paroxysmo. Et Gal. testatur 5. *de locis affectis*, *c.* 2. se nunquam inutiliter venam secuisse in palpitatione cordis.

Quidam practici admovent thoraci cucurbitulas sine scarificatione, quibus magnam vim tribuunt discutiendis ac dirigendis flatuosis spiritibus, qui in partibus internis inclusi continentur. Alii hypochondriis admovent, quando in iis locis mali minera residet.

At Zacutus Lusitanus cucurbitulam scarificatam regioni cordis admovit, si credere fas est, cum miro successu, ut videre est in historia ab eo descripta in *Praxi Medica admiranda*, *observ.* 133. *lib.* 1.

Alii verò commendant rhaponticum verum, ad ℈. ij. cum vino exhibitum, aut vinum, in quo eadem radix macerata fuerit.

CAPUT. III.

De imbecillitate virium.

ETsi virium imbecillitas omnium actionum, scilicet animalium, vitalium, & naturalium læsiones generatim comprehendat: strictè tamen, & peculiariter vitales significat, quæ pulsu debili & infirmo denotantur. Illa autem virium imbellicitas in omnibus morbis gravibus, in quibus natura vel succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ, reperiri solet.

Quemadmodum igitur in palpitatione actio cordis nimirum pulsatio, est depravata; sic in virium debilitate est imminuta: in quo quidem cum syncope coincidit. Ab ea tamen differt, quòd pulsus imminutio in syncope tanta sit, ut ille fit ferè abolitus & ægerrimè percipiatur: at in debilitate virium, manifestus & conspicuus, neque adeò imminutus, quemadmodum in syncope.

In hac perpetuò facultas animalis etiam offenditur, motus impotentia sequitur, quæ sine ullo cerebri, nervorum, aut musculorum vitio contingit, sed tantùm procedit à spirituum vitalium defectu, qui sufficienter cerebro non communicatur, ut ex iis spiritus animales generentur.

Causa proxima virium imbecillitatis est caloris nativi & spirituum defectus; à quibus vita & robur partium dependet. Contingit autem ille defectus in singulis partibus, ex defectu spirituum vitalium caloris influentis à corde. Deficiunt autem spiritus vitales, vel quod sufficienti copia non generentur, vel quod geniti dissipentur, corrumpantur, aut suffocentur, quemadmodum in syncope fieri diximus. Ubi tamen hæc differentia reperitur, quod in syncope causæ defectum spirituum producentes, subitò & derepentè effectum suum producant, in virium autem imbecillitate sensim & paulatim operentur. Atque adeò in syncope & lipothymia spiritus vitales penè & toti & subitò deficiunt; at in virium imbecillitate pauciores, quàm debeant singulis partibus communicantur.

Præterea cùm calor nativus non solùm calore influente, sed etiam humido primigenio, tanquam pabulo indigeat: si humidum istud deficiat aut imminuatur, etiam calorem nativum debilitari & vires labefactari necesse est.

Causæ autem efficientes, ut spiritus non generentur, vel dissipentur, vel corrumpantur, vel suffocentur, in syncopes theoria præpositæ sunt.

Diagnosis hujus affectus nulla explicatione indiget, siquidem malum per se patet, & ægri sponte de virium imbecillitate conqueruntur. Signa verò causarum in syncope fuere proposita.

Prognosis etiam ex varia causarum dispositione dependet. Prout enim causæ virium imbecillitatem producentes, leviores aut graviores sunt, majus vel minus inde periculum emergit.

Curatio hujus affectus ad duo dirigenda est: causarum sublationem, & cordis ac spirituum vitalium restaurationem.

Causæ sunt omnes ferè morbi graves, in quibus vel natura succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ, Ergo causarum sublatio omnium ferè morborum curationes respicit, quæ à suis locis erunt desumendæ.

Cordis verò roboratio, & spirituum vitalium restauratio seorsim instituenda est, imò interdum causarum morbificarum curationi præferenda, cùm mortis periculum impendet; cavendo tamen perpetuò, ne vites reficiendo causas morbificas augeamus. Atque adeò il calido morbo cardiaca magis temperata: in frigido, calidiora potiùs usurpentur.

Primò igitur alimentis cardiaca permiscenda sunt, ut confectio alkermos, vel de hyacintho, cum jusculis, vel etiam cum vino odorifero, aut aqua cinnam. si summa sit imbecillitas.

In jusculo etiam decoquatur inter duas patinas frustulum coxæ vervecinæ, detractis membranis & pinguedine. Postea colatum jusculum capiat æger uno haustu.

Caro caponis, detracta pelle & pinguedine, in frusta divisa, ponatur in ollam vitreatam bene lutatam, & maneat in B. M. bulliente, per quinque horas. Tum liquoris inde manantis capia æger cochlear. ij. vel iij. cum singulis jusculis.

Vel poterit fieri destillatum restaurans in hunc modum.

℞. Caponem vel gallinam, detractis pelle & pinguedine, ac in frusta divide. Deinde affunde aquar. bugloss., borrag. acetosæ, rosar. & flor. arant. ana ℔.ß.pulv, aromat. rosar. triasantal. & cinnam. elect. ana ʒ.ß. santal.citrin. ʒ.i. limones incisos num. iij. Fiat destillatio secundùm artem, quæ detur ex cochleari omni hora.

Succus carnis vervecinæ solus ac simplex in usu est frequentissimo. Coxa vervecina in veru assatur, & inter assandum, cum semicocta est, mucronato cultro pungitur. Expressus succus purum adhuc in parina coquitur, & exhibetur per se, vel cum iusculis, aut vitellis ovorum permixtus.

Valeriola succum ex cordibus vervecinis extractum miris effert laudibus. Et Zacutus Lusitanus propria experientia confirmat, dicitque se hoc remedio per mensem exhibito, divitem quendam virum liberasse, qui frequenter in syncopen incidebat ex debilitate facultatis vitalis, sanguinis, & spiritus resolutione; cùm multa alia remedia antea usurpata nihil profeciissent. Extrahēdi hujus succi hæc est ratio. Acceptum vervecis cor, aut hædi, finditur medium, & probè aqua eluitur, & ultimò aqua rosacea fovetur, in talcolas oblongas dissecatur, inque vitreato vase testaceo cum caryophyllis aliquot imponitur, sine ullo liquore. Probeque operculato vase pasta, vel luto sapientiæ, in calentem furnum, extracto pane, inditur, quoad cor contabescens, in succum eliquatur. Inde post extrahitur, & aperto vase sumitur inventus in vase succus, & ægro propinatur (*vix est operæ pretium.*)

Itali in usu habent sorbitionem ex vitellis ovorum, vino, saccharo, cinnamomo paratum, quæ optima & valde reficiens est.

Zacutus Lusitanus ex viginti ovorum vitelis ferculum parat, ut videre est *observation.* 107. *lib.* 2. *Praxis admirandæ.*

Poterunt etiam fieri julepi cardiaci in sequentem modum.

℞. Aqua. bugloss. rosar. & flor. arantior. ana ʒ. j. syrup. de pomis, & de limonib. ana ʒ. ß. confectio. alkerm. ʒ. ß aquæ cinnam. ʒ. ij. Fiat julep.

Vel paretur mixtura sequens.

℞. Sacchari albiss. ʒ. ij. Humectetur cum aqua cinnam. optima, & nonnihil fluidum reddatur saccharum. Deinde adde spiritus vitrioli q. s. ad manifestam aciditatem, essentiæ cinnam. gut. iv. essentiæ macis, nucis moschat. & anisi, ana gut. iij. essentiæ caryophyllor. gutt. ij. misce, utatur per se, vel cum jusculo.

Parari etiam poterit opiata restaurans in sequentem modum.

℞. Conservæ rosar. bugloss., botrag. & caryophylli nostratis, ana ʒ. j. cortic. citri condit. & nucis moschat. condit. ana ʒ. iij. myrobal. condit. num. j. confect. alkerm. ʒ. ß. spiritus rosar. & essentiæ citri, ana ʒ. ß. essentiæ cinnam. gut. vj. Cum syrup. de pomis, fiat opiata, qua utatur frequenter.

Aqua sequens præstantissima est.

℞. Gelatinæ cornu cervi cum vino albo extractæ ℔. iv. sanguinis agni, & vituli, manibus agitati, & ab omnibus fibris liberati, ana ℔. ij. vini moscatelli, canarini, aut malvatici ℔. iij. Corda vituli per frusta secta & valdè recentia num. iv. micæ panis albissimi recentis lacte vaccino inebrietatæ ℔. ij. sem. succi meliss. recenter expressi ℔. j. ß. aquæ rosar. fragrantis, & flor. arantiorum, ana ℔. j. mala citria majora in talcolas secta num. iij. cinnam. opt. ʒ. iv. macis. Unc. j. Ponantur in alembico vitreo capaci, & destillentur in B.M. Aquæ dimidia pars, quæ primò prodibit, servetur ad usum.

Liquor cardiacus excellens & pretiosus in hunc modum componi potetit.

℞. Ambræ grisea Drach. ij. moschi opt. scrup. ij. ligni aloes ʒ. j. sem. partis albæ benzoini purissimi ʒ. iij. contusis & simul mixtis affunde spirit. vini, ut quatuor digitis supernatet, & ad leniss. cinerum calorem extrahatur tinctura saturata, fiatque liquoris tincti per chartam emporeticam colatura, (*aut simplex decantatio*) & evocetur dimidia pars spiritus cineribus, lentissimo igne per alembicum. Liquor in cucurbita restans servetur in ampulla vitrea forti, optimè obturata subere, cerato, & vesica. Cujus guttæ ij. iij. iv. poterunt sumi cum jusculo, vino, julepis, aliisque liquoribus prædictis, vel cum syrupo sequenti.

℞. Aquæ cinnam. Unc. iv. aquæ flor. arantiorum fragrantissimæ, aquæ rosar. admodum odoratæ, ana Unc. vj.

Misce,

Miſce,& in his diſſolve ſacchari canti quantum diſſolvi poterit; & fiat ſine ullo calore veluti ſyrupus, cujus cochleari uni permiſceantur guttæ iv. liquoris cardiaci prædicti.

Ex magmate reſiduo illius liquoris, addito pari pondere roſarum damaſcenarum, & quadruplo benzoni, poterunt fieri paſtilli valdè ſuaves pro ſuffitu cubiculi.

Cordi applicentur epithemata, tum liquida, tum ſolida, & pulli columbini per medium ſecti, & pulveribus cardiaci conſperſi.

Ventriculo admoveantur facculi ex aromatibus in vino madefacti. Teſtes & pudenda foveantur confectione alkerm. in vino diſſoluta.

Arteriæ temporum, manuum, & pedum eadem confect. illinantur, addendo tantillum aquæ cinnam.

Odoramenta offerantur naribus, in ſequentem modum compoſita.

℞. Fol. meliſſæ, ocymi, & majoranæ ana Drach. ij. cort. citri, ſantal. citrin. caryophyll. ana Drach. j. croci. ſcrup. ſcrup. ſem. ambræ griſ. gr. vj. moſchi gr. iv. Ligentur in nodulo, & irrorentur aqua cinnam. & roſar. ac naribus frequenter offerantur.

Vel ex prædictis oleis deſtillatis ex nuce moſch. cinnam. & caryophyllis, cum tantillo ceræ, fiant balſama, quibus nares illinantur.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER NONUS.
DE AFFECTIBUS VENTRICULI.

PRÆFATIO.

UT ventriculi variæ ſunt actiones, ſic variæ earum læſiones diverſos affectus conſtituunt. Cùm enim illa pars ciborum coctioni, & confectioni chyli deſtinata ſit, ad illud opus perficiendum primò inſtituta eſt cibi & potus appetentia, quæ imminui, aboleri, & depravari ſolet. Abolita ciborum appetentia, anorexia, & apoſitia nominatur. Imminuta, inappetentia, & cibi faſtidium. Depravata verò caninam famem, & picam, ac malaciam conſtituit. Nimia potus appetentia ſitis morboſa nominatur. Vitia prædicta attractricem facultatem reſpiciunt. Ea verò, quæ ad ciborum concoctricem ſpectat, prout imminuitur, aboletur, aut depravatur, unico læſæ concoctionis nomine comprehenditur. Retentio & expulſio læſa in vomitu & ſingultu verſatur. Vomitus tamen variæ ſunt ſpecies, pro diverſæ materiæ, quæ excernitur, natura & conditione. Quia verò ventriculus ſenſu tactus exquiſito præditus eſt, propter nervum, quem à ſexta conjugatione recipit ſatis inſignem, doloribus ideo, quemadmodum aliæ partes ſenſibiles, obnoxius eſt. Ac denique tumores, quemadmodum aliæ partes, præſertim inflammationes, tum etiam abſceſſus, & ulcera pati conſuevit.

Ut igitur omnes ventriculi affectus, qui frequentiùs in praxi Medica occurrunt, in hac ſectione explicemus, eam prorſus undecim concludemus capitibus. Quorum primum erit de inappetentia, & cibi faſtidio. Secundum, de fame canina. Tertium, de pica & malacia. Quartum, de ſiti morboſa. Quintum, de concoctione læſa. Sextum, de ſingultu. Septimum de vomitu. Octavum, de vomitu ſanguinis. Nonum, de cholera morbo. Decimum, de dolore ventriculi. Undecimum, de ventriculi inflammatione, abſceſſu, ulcere.

CAPUT PRIMUM.

De Inappetentia, & cibi faſtidio.

INappetentia, & cibi faſtidium actionem ventriculi abolitam & imminutam comprehendunt. Abolita vocatur ἀνορεξία, & ἀωσσιτία. Imminuta verò δυσορεξία. Uſus tamen obtinuit, ut ἀνορεξία & ἀωσσιτία pro imminuta & abolita appetentia uſurpentur. (Conf. Melet. II. 101.)

Cauſæ hujus affectus variæ ſunt atque multiplices, quæ ut in ordinem quendam redigantur, conſiderandæ ſunt cauſæ naturales, quæ famem, ſeu appetitum naturalem efficiunt. Illæ autem à Galen. 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 7. ſymptomata impropriè nominantur, & quinario numero comprehenduntur. Prima eſt inanitio partium. Secunda eſt inanitarum partium appetentia naturalis, & tractio alimenti à jecore & venis, uſque ad ventriculum continuata. Tertia eſt venarum meſaraicarum (ad quas omnium partium attractio terminatur) ſuctio & attractio ab inteſtinis & ventriculo. Quarta eſt ſuctionis ſenſus in ventriculo. Quinta appetentia animalis, quæ ſenſu tactus, orificio ſtomachi implantato, per nervum inſignem a cerebro communicato perficitur. Hanc etiam actionem non parum adjuvat humor melancholicus, à liene in ventriculum tranſmiſſus, qui acciditate ſua & aſtrictione tunicam interiorem ventriculi vellicat & corrugat, eſtque illi inſtar acetarii, ad excitandam appetentiam. Ut igitur appetentia ſecundùm naturam ſe habeat, omnes iſtas cauſas benè conſtitutas eſſe neceſſe eſt. Si verò aliquod vitium in quamlibet earum contigerit, appetitus læſio exoritur.

Prima ergo cauſa, quæ eſt partium inanitio, ſi quacumque de cauſa defuerit, non fit earum attractio ex aliis partibus & ventriculo, ſicque appetentia non excitatur. Deeſt autem illa partium inanitio, vel quando repletæ ſunt crudorum ſuccorum copia, ob crapulam & ingluviem, vel ob intermiſſas exercitationes, aut evacuationes conſuetas; vel quando tanta eſt pinguedinis moles, ut partibus ipſis ad alimoniam ſufficiat. Impedit etiam partium inanitionem pororum cutis conſtipatio magna, vel ingens caloris nativi imbecillitas, ut nihil, aut perexiguum ſubſtantiæ partium diſſipare valeat, vel ejuſdem caloris ad morbificæ cujuſdam materiæ pepaſmum revocario, neglecta interim partium nutritione, ut in febribus fieri conſuevit.

Secunda cauſa erat appetentia naturalis, & tractio alimenti uſque ad ventriculum producta. Illa autem vitiatur, quando partes, licèt inanitæ ſint, non trahunt tamen à venis ob exſolutum ſui robur, ſed velut effœtæ, ac muneris ſuis oblitæ, languent & feriantur, ut ſolet contingere in febribus acutis, malignis, peſtilentibus, ſynthecticis & hecticis. Idem contingit in immodicis ac diuturnis evacuationibus, ut in fluxu hepatico, uterino, hæmorrhoidali, hæmorrhagia è naribus, ſudore diaphoretico, venere effrenata, inedia longa, & ſimilibus.

Tertia cauſa erat tractio, quæ fit è ventriculo per venas meſaraicas, quæ vitiari ſolet per obſtructiones inſignes illarum venarum, quarum ratione partes inanitæ non poſſunt materiam chyloſam attrahere, neque orificio ventriculi divulſionis ſenſum inferre. Sic videmus ſæpè pueros ſtrumis laborantes, cum alvi fluxu chyloſo, eoque diuturno, ſenſim contabeſcere, & ad meraſmum deduci: propterea, quòd in iis univerſum meſenterium glandulis refertum eſt, quæ venas illius obſtruunt, & chyli ad jecur commeatum impediunt; unde fit, ut ille ſemiconfectus per alvum excludatur, ſicque partes alimento neceſſario priventur.

Quarta & quinta cauſa quæ ſunt ſuctionis ſenſus & appetentia animalis, bonam ventriculi, cerebri, & nervorum diſpoſitionem requirunt. Ideo quæcunque illas diſpoſitiones evertere poſſunt, appetentiam quoque dejicere valent. Sic quæcunque intemperies ventriculi valdè excedens appetentiam vitiat, præcipuè calida & ſicca. Calor enim ingens humidam ventriculi ſubſtantiam diſſipando, appetentiam aufert. Frigus etiam valdè intenſum appetentiam vitiat, non ſolùm poſitivum, quando nimirum viſcera ab externo aere, aqua, gelu, nive, & ſimilibus ita refrigerantur, ut in narcoſin incidant; ſed etiam privativum, ab exhauſto calore nativo, quod Galenus Narcoſin appellat, ut per longas hæmorragias, febres ardentes, & ſimilia: quibus exhauritur ventriculi & aliarum partium robur.

robur. Sic etiam humores pravi & excrementitii tum calidi, tum frigidi, inappetentias excitare solent. Calidi quidem, ut bilioſi, aduſti, putridi, aut virulenti, ſive in ventriculo ob vitiatam coctionem generentur, ſive ex aliis partibus malè affectis transferantur. Frigidi verò, ut pituitoſi, viſcidi ac lenti, in ventriculo collecti, ex malè concoctis alimentis, vel illapſi ex toto corpore. Ut in illis, qui per vomitiones conſuetas aliarum partium impuritates in ventriculum allicere conſueverunt; vel ex cerebro per catarrhos, in quibus frequenter ventriculus ab humore pituitoſo gravari conſuevit, ſuppreſſis menſibus, aut hæmorrhoidibus, calorem ſuffocando, appetentiam imminuit.

Cerebri etiam & nervorum vitia faciunt, ut in ſtomacho ſuctionis ſenſus non percipiatur: in quibus ſcilicet facultas animalis concidit, vel depravata eſt, atque adeò, quibus mens ægrotat, ut in apoplexia, lethargo, phrenitide, mania, & ſimilibus contingit, (quemadmodum etiam in paralyſi, propter obſtructionem nervi ſextæ conjugationis, qui ad ventriculum defertur: vel propter ejuſdem obſtupefactionem, ex uſu refrigerantium & narcoticorum contractam.

Diagnoſis hujus affectus per ſe ſatis innoteſcit: æger enim ipſe de appetentia dejecta & alimentorum averſione ſatis conqueritur. At ſigna cauſarum partim conſpicua ſunt, partim verò artificiosè elicienda.

Ac primùm illæ, quæ inanitionis defectum pariunt, cognoſcuntur ex victu liberaliori prægreſſo, corpore admodum repleto, intermiſſis exercitationibus, aut evacuationibus, ſomno longiore, & aliis cauſis, crudorum ſuccorum copiam congerere idoneis; tum etiam ſi corpus obeſum, & venæ diſtentæ appareant. Eundem inanitionis defectum ſignificat cutis denſitas, quæ humoris alimentarii diſſipationem impedit: tum etiam morbus aliquis gravis, peculiare membrum obſidens, à quo facta eſt caloris nativi diſſipatio in toto corpore, ita ut ſumma debilitas illius non poſſit attractum ad partes alimentum ſufficienter conficere, ejuſque penuriam inferre.

Secundæ cauſæ ſigna ſatis conſpicua ſunt: nimirum febres acutæ, malignæ, peſtilentes, aut ſynechicæ, vel evacuationes immodicæ, aliæque cauſæ, à quibus magna caloris nativi exſolutio producta eſt in partibus, ut non poſſint neceſſarium alimentum attrahere.

Tertiæ cauſæ ſigna ad obſtructiones præſertim referuntur, quarum ſigna in hepatis, lienis & meſenteriis affectibus innoteſcent.

Quartæ & quintæ cauſæ ſigna majori indagine opus habent. Ac primùm calidam ventriculi intemperiem, & bilioſi humoris redundantiam ſignificant æſtus in præcordiis, ac præſertim in regione ventriculi, ſitis, linguæ & faucium ariditas & amator, febris interdum adeſt, & ſi ab alia parte humores calidi & bilioſi influant, illius partis affectus innoteſcet, ut hepatis inflammatio, aut alterius partis. Si verò nulla alia pars laborare videatur, in ipſo ventriculo intemperiem reſidere conjiciendum eſt, aut vitioſorum alimentorum uſum præceſſiſſe. His utplurimum accedunt cardialgia, nauſea, vomitus, vel alvi fluxus; & ab eorum, quæ excernuntur, qualitatibus, humoris peccantis natura innoteſcit. Frigida intemperies & pituitoſorum humorum copia ex cauſis refrigerantibus prægreſſis, vel nativum calorem inſigniter diſſipantibus & extinguentibus innoteſcit; tum etiam ex gravitatis ſenſu in regione ſtomachi, ructu acido, humore viſcido & craſſo per os aut per alvum excreto. Eandem etiam ſignificant catarrhus frequens aut diuturnus, & affectus alicujus partis, quæ humorem pituitoſum aut melancholicum ad ventriculum tranſmittere poteſt, ut lienis, uteri, & ſimilium. Cerebri denique & nervorum vitia per propria indicia erunt diſtinguenda.

Quo ad prognoſin ſpectat, quemadmodum bona appetentia in omnibus morbis laudabilis eſt, ut docuit Hippocr. *Aph.* 33. *ſect.* 2. Mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: ſic etiam inappetentia, malum omne eſſe conſuevit. Magnam enim à ſtatu naturali averſionem ſignificat, oriturque, ut docet Galen. *comment. in* 3. *Epid.* aut à pravis maligniſque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipſius facultatis extinctione, cujus munus erat alimentis indigentia ſentire, idque conſequenter appetere. Sic Hippocr. *in* 1. *Epid.* de tabidis in Epidemica conſtitutione mortuis, ait: *cibos omnes perpetuo faſtidiebant, non ſitiebant*. Sic etiam Galen. *comment. in* 3. *Epid.* multos ſe vidiſſe affirmat, in quadam peſtilenti conſtitutione qui nihil quicquam ciborum aſſumebant, & de medio tollebantur. Quidam tamen, ut ipſe ait, fortiores quippe, qui vim ſibi ipſis afferentes, cibum oblatum aſſumpſerunt, ſuperſtites manſerunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 2. *Hermocrates*, qui die 27. mortuus eſt, *cibum adverſabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne deguſtare quidem poterat*. Et ſect. 2. ejuſdem libri, *Ægr.* 6. *Euryanactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam, ſine ſiti, neque aliquid bibebat effatu dignum*, ex quo morbo interiit poſt diem duodecimam.

Advertendum tamen eſt, cibi faſtidium eſſe quidem funeſtum, ſi à caloris nativi exſolutione prodeat; ſed non eſſe tam pernicioſum, ſi ab humorum pravorum redundantia & cacochymia oriatur, ut videre eſt apud Hippoc. 7. *Epid.* in Cleomenis filio, cibi faſtidio citra febrem totos duos menſes laborante, ex pituitæ crudæ & viſcidæ copia, quæ tamen vomitu copioſo fuit excluſa. Sic in morborum ac febrium præcipuè initiis, non eſt adeò periculoſa inappetentia: quia tunc natura, putreſcentium humorum pepaſmo intenta, minùs appetit alimentum, quo ab inſtituto ſuo revocaretur. Poſtmodùm enim, ſedata febre, & humoribus morbificis excluſis, ſponte ſua munus ſuum repetit intermiſſum.

In pueris inaptentia gravior eſt, quàm in alia ætate, propter humidam valdè & diſſipabilem ſubſtantiam, qua præditi ſunt, & quæ majori reſtauratione indiget, uſu alimentorum, quibus privantur per inappetentiam.

In convaleſcentibus cibi faſtidium recidivam minatur, propter reliquias materiæ morbificæ, inappetentiam producentes.

In morbo diuturno cibi faſtidium & dejectionis ſynceræ, malum. *Hippocr. Aph.* 6. *ſect.* 7. Cibi faſtidium per ſeipſum pravum eſt ſignum in morbis diuturnis; in iis enim, qui à talibus morbis ſunt evaſuri, contrarius affectus ſolet accidere, vehemens ſcilicet ciborum appetentia. At dejectiones ſynceræ, iis ſupervenientes, deterius multò præſagium efficiunt; quandoquidem per ſynceras dejectiones intelligit Hippocr. impermixtas aquoſæ humiditati, quando ſolus humor ſero ſuo deſtitutus ejicitur, ſive is bilioſus ſit, ſive melancholicus. Nam dejectiones hujuſmodi exuſtam eſſe omnem humiditatem nativam ſignificant à calore febrili.

In longis difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium malum, & cum febre pejus. Hippocr. *Aph.* 3. *ſect.* 6. quando in dyſenteria profundiora & putrida ulcera ſunt, ventriculus ipſis compatiens non benè concoquit, qua offenſione, magis ac magis ad ſuperiora perveniente, quando os ventriculi unà afficitur, tum ægrotantes cibi faſtidio laborant. Sunt quidem dyſenterici non rarò ab initio morbi cibum faſtidientis, ob pravos humores ab hepate confluentes: pars enim eorum ſuperfluitans ad os ventriculi effertur, quod tamen non eſt perpetuò periculoſum. Sed in longis difficultatibus inteſtinorum, cùm hic caſus adveniret, duorum alterum eſt, vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum eſt exitioſum.

Curatio hujus affectus, ſi ab aliarum partium vitio dependeat, ab earum curatione deſumenda eſt. Si verò proprio ventriculi vitio contingat, ad calidam vel frigidam illius intemperiem, cum materia conjunctam, reducenda eſt.

Calida intemperies curanda eſt primùm humoris bilioſi expurgatione, blandè & frequenter repetita. Eaque parari poterit ex rhab. myrob. tamarind. ſyrup. roſ. vel de cichorio, compoſit. cum rheo. Aut ſi æger ſit ad vomitum proclivis, blandis vomitoriis provocari.

Idem humor alterabitur julepis aut juſculis refrigerantibus, in quibus non omittendus eſt ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris. Quandoquidem acida omnia, præterquam quòd bilem valdè contemperent, appetitum etiam maximè excitare valent. Unde fit, ut acetaria æſtatis tempore ad excitandam appetentiam frequenter uſurpentur.

Vel ſimul & ſemel humor ille bilioſus alterari & expurgari poterit apozemate convenienti, cui ratione ventriculi, addi poterunt abſynthii pontici M. ſem. myrobal. citrin. Unc. ſem.

Poſt purgationem ad ventriculum roborandum, convenient miva, cydonior. aut cydoniatum ipſum, vel ſyrupus cydon. cum ſyrupo de abſynthio pontic. mixtus; tabellæ diamarg. frig. vel triaſantal. vel etiam diarrhod. abbat. ſi quædam obſtructionis ſuſpicio fuerit. Vel opiata ſequens.

℞. Condituræ lactucæ & cucurbitæ, ana ʒ. j. conſervæ acetoſæ, roſar. flor, cichorii, bugloſſæ, ana ʒ. ß. ſantal. rubri, coral. præparat. & margarit. præp. ana ʒ. ß. trochiſ. de ſpodio, & ſem. aceroſæ ana ℈. i. cum ſyrupo limon. (*malim endiv.*) fiat opiata, cujus capiat ad magnitudinem caſtaneæ manè & ſerò ſuperbibendo parum vini dilutiſſimi.

Exteriùs verò ſequenti unguento, regio ventriculi inungatur.

℞. Ol. roſar. myrtini, & cydonior. aceto roſac. lotor. ana ʒ. ii. ſantal. omnium, coralli rubri, coriandri præp. roſar. rub. ana ʒ. i. gran. Kermes, & ſpodii, ana ʒ. ß. ceræ albæ q. ſ. Fiat linimentum, quo ſubtepido, & in vola manus tantùm calefacto, inungatur dicta regio bis, aut ter in die, addendo etiam aceti roſac. parum, unctionis tempore.

Vel eidem parti admoveatur placenta panis roſac. aceto irrorata, aut in eodem patum macerata quæ removenda erit priùs quàm incaleſcat.

Denique in perſeverante affectu plurimùm proderit balneum, vel ſemicupium refrigerans & humectans, bis aut ter repetitum. Quo maximè recreantur convaleſcentes, & in priorem ſtatum atque appetentiam ſæpe reſtituuntur.

In alimentis acetum & acida omnia erunt utiliſſima.

A frigida intemperie producitur inappetentia, quando humores pituitoſi & melancholici, in ventriculo collecti, functionem illius deſtruunt, vel aliunde illapſi à toto corpore, ut in illis qui per aſſuetas vomitiones allicere ſolent aliarum partium impuritates in ventriculum, aut à cerebro, liene, utero, aliiſque partibus. Illiuſque curatio primùm reſpicere debet intemperiem partium mandantium, quæ corrigenda remediis è propriis capitibus deſumendis.

Ipſi verò ventriculo medicatio adhibenda eſt per evacuationem humoris morbifici, & partis corroborationem.

Vacuatio poteſt fieri per vomitum & ſeceſſum.

Per vomitum quidem, ſi æger ſit nauſeabundus, & facilè vomat, medicamentis ciendo vomitui deſtinatis.

Si verò illi humores craſſi ſint, & tunicis ventriculi immixti, ægerque vomitui non ſit aſſuetus, per alvum deturbandi ſunt, pilulis præcipuè, quæ hìc magis conveniunt, quia diutiùs in ventriculo morantur, ut docet Gal. *cap. 7. lib. 4. de ſanitate tuenda.* Qui etiam valdè commendat pilulas de hiera, quæ exhiberi poſſunt ad ℈. ii. vel ʒ. i. manè duabus horis ante paſtum, vel recenter in hunc modum componi poſſunt.

℞. Aloes electæ, ſucco abſynthii diligenter nutritæ ʒ. i. agarici trochiſ. ʒ. ii. rhab. pulverath. & vino albo irrorati, ʒ. i. nucis moſch. & ſpicæ nardi, ana ʒ. ß. ſalis tartari, maſtich. cinnam. ana ℈. i. cum ſyrup. de abſynthio, fiat maſſa pilular. de cujus ʒ. i. formentur pilulæ vi. deauratæ. Capiat ſummo manè, ſi velis integrè purgare, vel ſumat ʒ. ß. horis duabus ante prandium, bis aut ter in ſeptimana. Poſſunt acui, ſi validiùs purgare volumus.

Si metus ſit calidioris jecoris, poterunt miſceri quædam refrigerantia, ut roſæ rubræ, ſantala, pulv. diamargariti. Et fieri maſſa cum ſyrup. de cichor. compoſito.

Validiores pilulæ non conveniunt, quia humores ab aliis partibus ad ventriculum alliciunt.

Si pilulę devorari non poſſint, hiera propinanda eſt cum decocto convenienti. Vel ſi potio videatur ingrata, fiat infuſio fol. ſennæ, myrobalan. rhei, & agarici, in vino abſinthite vel decocto ſtomachico; diſſolvendo rantillum electurarii de citro ſolutivi, ſi magis purgans medicamentum componere ſit animus.

Si à pituita admodum lenta viſcidaque oriatur hic affectus, ante purgationem diſſolvenda eſt uſu mellis roſac. oxymel. ſyrup. de hyſſopo, aliiſque cum decocto incidente & abſtergente. Vel ſequenti apozemate utrumque ſimul præſtari poterit.

℞. Rad. acori vulgaris, cyperi, calami aromat. an. ʒ. ii, cortic. citri ſicci, & rad. ſalſæpar ana ʒ. ii. fol. abſynthii pontic. menthæ, majoranæ, chamæd. chamæp. ana M. i. ſem. citri & aniſi, ana Drach. ii. ſennæ mundat. Unc. ii. ſem. carthami contuſi Unc. i. agarici trochiſcat. Drac. iii. ephitymi, flor. ſalviæ, anthos, lavendulæ, ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. ß. In qua diſſolve ſyrup. de abſynthio pontic. & condituræ cortic. citri, ana ʒ. i. Fiat apozema clarum & aromat. pauco cinnam. & pulv. electuarii aromat. roſar. pro iv. doſibus matutinis. In quarum prima & ultima diſſolvi poſſunt, ad uberiorem purgationem, electuar. de citro ſolut. ʒ. iii. cum rhab. pulverat. ℈. i.

Terebinthinæ uſus opportuniſſimus eſt, quia viſcera omnia commodè repurgat; maximè ſi ex ea & rhab. pilulas confeceris.

Venæ ſectio In hoc affectu non convenit, niſi jecur ſit calidius.

Poſt purgationem ſufficientem ad roborantia veniendum eſt, tam interna, quàm externa; quæ in ſequentem modum præſcribi poterunt.

℞. Syrup. de abſynthio pontic. ʒ. i. Capiat. manè jejuno ſtomacho per aliquot dies. Vel illius loco vinum abſinthites ſubſtitui poterit.

℞. Conſervæ anthos, menthæ, cort. citri conditi, nucis moſchatæ condit, ana ʒ. ß. myrobal. Chebul. condit. num. i. confect. alkerm, ʒ. iij. tunicar. interior. ventriculor. gallinæ præparat. ʒ. ii. cinnam. pulver. & pulver. aromat. roſat. ana ʒ. i. Cum ſyrup. de mentha fiat opiata, vel cum ſaccharo roſac. fiat conditum. Utatur manè, ſuperbibendo parum vini generoſi.

Dictis remediis utiliter additur ſal abſynthii, vel ol. de mentha, arte chymica extractum.

Vel ſal abſynthii, & cortic. arantior. vel alterutrum, ad ʒ. ß. in vino, vel juſculo diſſolutum exhibeatur.

Sequens etiam ſyrup. efficaciſſimus eſt.

℞. Syrup. cydonior. & condit. cortic. citri, ana ʒ. ii, aqua cinnam. ʒ. i, ol. ſulphur. gutt. xii. Miſce, capiat cochlear i. per intervalla.

Aqua clareta frequentiſſimo in uſu apud multos habetur, cujus compoſitio talis eſt.

℞. Cinnam. craſſiuſculè triti ʒ. ii. Macerentur in ℔. i, aquæ vitæ per ſe in vaſe vitreo. In alio vaſe vitreo per per ſe, & ſeorſim macerentur ſacchari albiſſ. ʒ. vi. aquæ roſar. ℔. ß. Stent hæc omnia ſeorſim in infuſione, per duos aut tres dies, agitando quolibet die pluries hæc duo vaſa. Tandem ſimul miſceantur materiæ in ipſis contentæ, & per manicam tranſmittantur. Colatura ſervetur in vaſe vitreo bene obturato. Sumat. cochlear. i. aut ii.

Apud Pariſienſes maximo in pretio habetur ſyrupus de abſynthio Penæ. Cujus deſcriptio in hunc modum ſe habet.

℞. Cort. citri ſaccharo conditi & in taleolas diſſecti ℔. ß. Coquantur in æquis partibus aquæ cichorii & agrimonii uſque ad putrilaginem. Expreſſioni fortiter factæ adde ſucci cydon. & aquæ ſtyllat. abſinth. pont. ana ℔. ß. Quibus ſimul mixtis infundè per quatriduum ſchœnanth. ʒ. iv. in vaſe bene clauſo vitreato, ſupra cineres calidos, in expreſſione fortiter facta diſſolve ſacchari albiſ. q. ſ. Coquantur poſtea in ſyrupum perfectum, in quo calente diſſolve ambræ cineritiæ Drach. i. Servetur poſteà in vaſe vitreo bene clauſo.

In maxima frigiditate ventriculi aqua cinnam. ſola præſtantiſſima eſt. Sin minùs, cum aliis medicamentis permiſcenda, v. g. cum ſyrupo de abſynthio, de mentha, corallor. quibus etiam ambra grif. utiliter addi poterit.

Non minoris eſt efficaciæ ſyrupus cyn. cum aqua vitæ confectus, prout deſcribitur à Quercetano in Pharmacop.

Aqua cinnam. cum ſucco cydon. deſtillata præſtantiſſima eſt.

Ad idem præſtat ſpiritus maſtiches, in hunc modum compoſitus.

℞. Maſtiches ʒ. iii. galangæ ʒ. i. ſpiritus vini ℔. ß. Digerantur ac deſtillentur.

Utile eſt etiam elixir proprietatis à Crollio deſcriptum. Cujus guttæ xii. aut xv. (ad xx.) cum vino exhibitæ mirè ſtomachum roborant.

Tabellæ etiam ad eundem uſum componi poterunt in hunc modum.

℞. Pulpæ cortic. arantior. recent. & pulv. aromat. roſar. ana ʒ. ii. ſacchari albi in aqua flor. arantior. diſſoluti ʒ. iv. Fiant tabellæ.

Eundem uſum præſtant tabellæ aromat. roſar. opiata Salomonis, & theriaca.

In affectu inveterato plurimùm conducit decoctum ligni guajaci, aut ſaſſafras, in plures dies ſumptum, cum levi ſudore, aut ſine eo in debilioribus.

Aquæ etiam thermales ſulphureæ & nitroſæ, & quales noſtræ Bellilucanæ, magna copia per plures dies ſumptæ, craſſos & mucilaginoſos humores, omnemque ventriculi & inteſtinorum illuviem potenter abſtergunt & evacuant.

℞. Fol. agrim. cent. minor. & abſinthii vulgaris ana M. ſem. Coquantur ad ℔. ſem. Diſſolve ſacch. Unc. i. Fiat potio præſtans, & in cauſa frigida, & calida efficax.

Hartmannus zedoariæ uſum valdè commendat, his verbis: *Frequens uſus Zedoariæ ventriculum malè affectum adeò roborat, ut nihil ſuprà. Idèoque uſum ejus toties comprobatum magni facere licet, cùm nuſpiam non effectus conſequatur petitus. Sæpiùs autem zedoaria eſt comedenda.*

Coſtæus vini calidi uſum prædicat in ſequentem modum. *In potu ordinario vinum calidum ebibitum ventriculi imbecillitatem corrigit. Non infrequens enim eſt obſervatio eorum, qui cùm ventris flatibus, doloribuſque ob malam coctionem perpetuo torquerentur, ubi calido potu uti cœpere, omni prorſus ejuſmodi moleſtia ſoluti, meliorem multos jam annos vitam vivunt.*

Cum vino aqua potus ordinarii permiſcenda eſt, quæ ptius cum ſemine coriandri parùm bullierit.

Notandum autem eſt diligenter, ſi cum frigida ventriculi intemperie calida hepatis concurrat, ut ſæpè fit, calida medicamenta eſſe caute adhibenda, & temperatoria potiùs uſurpanda.

Zechius ſequentem bolum his verbis commendat: *Ut ſtomachus moderatè caleſiat, neque exſiccetur, nullum ex internis valentibus hoc præſidium uſurpari poteſt.*

℞. Tetebinth. claræ ʒ.ii. maſtich. pulver. ʒ. ſem. pulver. aromat. roſat. ℈. ſem. Fiat bolus, duabus horis ante cibum dandus.

Pulvis digeſtivus, ad concoctionem ventriculi adjuvandam, in frequenti uſu eſſe conſuevit.

℞. Coriandri præp. Unc. ß. ſem. fœn. dulc. & aniſi, ana ʒ. ii. cinnam. caryophyl. ana Drach. ſem. ſacchari ad pondus omnium duplum. Fiat pulvis, de quo capiat cochl. i. poſt ſingulos paſtus, nihil deſuper comedendo, vel bibendo.

Balſamum Peruvianum, ad roborandum ventriculum, præſtans & efficax eſt remedium; ſi ejus guttæ aliquot cum vino hippocratico, vel alio, hora una ante paſtum exhibeantur.

Vel balſami Peruviani gutta una, aut altera, cum ſaccharo permixta in formam pilularum ſumatur per multos dies.

Magis familiaria medicamenta ventriculo roborando & calefacto idonea, ſunt vinum hippocraticum, bochetum ex decocto aniſi & coriandri, cum ſaccharo & cinnam. paratum, pro potu ordinario. Pulvis dulcis vulgò dictus ex duabus ſacchari partibus & una cinnam. confiatus, omnibus alimentis inſperſus. Sal ad condiendos cibos confectum ex pulvere coriandri, aniſi, piperis longi, galangæ, & nuc. moſchat mixto cum pari portione ſalis communis: Piperis grana aliquot, integra vel contuſa, ventriculo jejuno ſumpta. Nuces juglandes, caryophyllis & cinnam. transfixæ, & ſaccharo conditæ. Cortex citri & arantior. pariter conditus. Semina aniſi, fœniculi, coriandri, & fruſtula cinnam. ſacchato incruſtata. Quæ omnia ægrotantes ad libitum uſurpare poterunt.

Ex prædictis cortex citri guſtui gratiſſimus eſt. Sed quia ſæpe ab exſiccatione duritiem contraxit, ut dentibus facilè comminui non poſſit, cogimur non rarò eum in mortario marmoreo contundere cum aqua roſarum, in formam opiatæ.

Myrobalani condit. & nuc. moſch. condit. in eumdem finem uſurpari poſſunt, & ſi opus fuerit, eodem modo contundi, quamvis utplurimùm ſufficientem mollitiem obtineant.

Eſſentiæ aniſi, cinnam. cortic. citri, nuc. moſchat & caryophyll. ad ventriculum roborandum efficaciſſimę ſunt. Earumque uſus erit, quemadmodum ſuprà in affectu cordis propoſitus eſt.

Ex alimentis ſalſa appetentiam plurimùm excitant. Imo verò & acida uſurpari poterunt in parva quantitate, cum aliis permiſta, ne ventriculum refrigerent.

Exteriùs verò admoveantur fomenta, liniménta, & emplaſtra, in ſequentem modum compoſita.

℞. Rad. cyper. galangæ, ireos Flor. & cortic. citri ſicci, ana Unc. ii. fol. menthæ, hyſſopi, ſalviæ, rotiſmar. & majoran. ana M. i. ſem. aniſi, baccar. lauri, nucis moſchat. caryophyl. & cinnam. ana Drach. iii. flor. ſtœchad. ſchœnan. & roriſm. ana P. i. Incidenda incidantur, & contundenda contundantur, ut artis eſt, includanturque duobus ſaccu-lis interpunctis, qui macerentur in vino generoſo; & applicentur regioni ſtomachi calidè per vices.

℞. Ol. de abſinthio, de mentha, & nardini, an. ʒ. ß. ol. nucis moſchat. ʒ. ii. ligni aloes, macis, cinnam. an. ℈. i. Ceræ parum, fiat linimentum. Quod præſtantius evadet, ſi addideris olei caryophyll. gutt. vi. moſchi & ambræ griſeæ, an. gr. vii.

Linimentum ex ol nucis moſchat. & balſamo Peruviano: vel ex oleo abſinth. maſtic. & balſamo Peruviano.

℞. Maſſæ emplaſtri de maſtiche ʒ. i. pulv. aromat. roſat. ʒ. i ol. moſchat. q. ſ. Fiat emplaſtr. ſcutiforme, applicandum regioni ſtomachi.

Crato ſequens emplaſtrum miris laudibus effert.

℞. Ladani ʒ. ii. ceræ ʒ. iv. olei nucis moſc. ʒ. iii. Fiat emplaſtri maſſa ad uſum, adde Tacam. Maſtic. an. ʒ. i.

Admonet Gal. 7. *meth.* hujuſmodi emplaſtra diutiùs non eſſe in parte detinenda, quia tandem calorem diſſolvunt.

Multi practici hujuſmodi remedia admovent non ſolum parti anteriori, ſupra cartilaginem xiphoidem; ſed etiam poſteriori ſupra 13. vertebram, quia orificium ventriculi ſuperius ad poſteriora fertur.

℞. Rad. galangæ & calami aromat. an. ʒ. iii. maſtiches & caryophyll. ana ʒ. ii. unc. moſchat. n. i. cort. citri ſicci Unc. ß. ſem. aniſi ʒ. i. ß. ex his contuſis fiat ſacculus inter. punctus cum ſindone rubro, & cotone moſcato, perpetuò geſtandus ſupra regionem ſtomachi.

Ad idem valdè laudantur pelles lupinæ, & vulturis præparatæ, & ſupra regionem ventriculi geſtatæ, earum defectu pelles leporis, aut panus ſcatlatinus uſurpari poterit.

CAPUT II.

De Fame canina.

CUM ſupetioti capite de appetentia imminuta & abolita actum ſit, ordinis ratio poſtulat, ut depravata explicetur. Depravatur autem appetentia duobus modis, quando ſcilicet vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum majori copia alimenta expetuntur, quàm naturalis ordo requirit, & ille effectus βουλίμια, ſeu fames canina nominatur: qualitate verò, cùm cibi abſurdi, aut ea, quæ extra rationem alimenti ſunt, expetuntur, & pica ſeu πίττα appellatur. De priori hoc capite: de poſteriori capite ſequenti agendum eſt.

Nomen igitur βουλιμίας, ἀπὸ τῦ βῦ ἢ λιμῦ deducitur; quia βῦ particula, aliis vocibus addita, ſignificationem auget, ac ſi bovis magnitudini conferatur. Vocatur etiam φαγέδαινα, quod nomen ulceribus quoque tribuitur, quæ carnem exedunt, & continuum incrementum capiunt, eaque ideo auctores ulcera φαγέδαινα id eſt, depaſcentia nominant. Fames etiam canina nominatur, quoniam ſic affecti vehementi appetitu, canum more, in cibos feruntur.

Notandum autem eſt, hæc duo nomina, nempe bolimiam & famem caninam, interdum confundi & pro uno & eodem uſurpari; interdum verò diſtingui, ut fames canina dicatur quando poſt nimium aſſumptum alimentum vomitus conſequitur: & ita ægroti canum more efficiuntur, qui cibos, nimia quantitate aſſumptos, vomitu rejicere ſolent. Quibuſdam tamen alvi fluxus potiùs quàm vomitus accidit, natura copiam illam alimenti, quam ventriculus concoquere non poteſt, per alvum dettudente. In bolimia verò vomitus non accidit, ſed eam interdum lipothymia comitatur. Sunt etiam quidam, qui inſatiabili illo comedendi deſiderio premuntur, non tamen vomunt, nec alvi fluxu tenentur, ſed omnes cibos ingeſtos probè concoquunt, niſi mox alium ſumant, malè habent. Quemadmodum narrat Sennertus de quodam ſtudioſo, nigro corporis habitu prædito, qui non ſolum de die, ſed noctu etiam comedebat, cibum tamen, quem ſumebat, ſine vomitu concoquebat, imò verò cibis delicatis ſatiari non poterat, ſed craſſos expetebat: unde nec panem à piſtoribus confectum, ſed à ruſticis in vicinis pagis emptum, ut ſolidiorem, comedebat; ſæpe manè tempore æſtivo paſtinacæ ſativæ radices tot, quot ſex nummis emuntur, crudas ſine damno comedebat. (*conf. Melet. II.* 101.)

Ex his patet, hunc affectum eſſe ſymptoma actionis depravatæ, reſpectu quantitatis, quæ actio aucta nominatur, nempe appetentia modum naturalem excedens. Pars affecta præcipua eſt os ventriculi ſuperius. Cauſa continens, eſt ſenſus ſuctionis & vellicationis vehemens & immodicus, appetitum ſubinde irritans.

Galenus 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 7. cauſas hujus affectus proximas

proximas ad duo genera reducit, his verbis: *Vitiosæ appetentiæ, quæ modum in quantitate excedunt, vocanturque à quibusdam caninæ, tum existunt, cùm vel acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet, vel totum corpus immodicè digestum inops alimenti redditur. Vitiosus namque succus, qui frigidus est, similem suctui morsum infert, appetentiam verò proritat naturalis affectus similitudine.* Causa igitur proxima auctor præter naturam appetentiæ, juxta Galeni mentem est primò humor vitiosus & acidus in ventriculo hærens: secundò, alimenti indigentia ob nimiam digestionem,

Humores vitiosi, in ventriculo hærentes, famem immodicam excitant, quatenus nimia sua frigiditate, aciditate, & auctoritate orificium ventriculi constringunt, corrugant, ac vellicant, adeoque sensum naturali suctioni similem, & spuriam famem inferunt. Talis humor est vel pituita acida in ventriculo restagnans, vel ut plurimum melancholia à liene in ventriculum transfusa, quæ in statu naturali existens, & moderata quantitate & qualitate prædita naturalem & moderatam excitat appetentiam, si verò præter naturam se habeat, & in prædictis excedit, eam intensiorem ac præternaturalem efficit.

Alimenti indigentia, ob quam venæ continuò ex ventriculo fugunt, vel à nimiis oritur evacuationibus, per hæmorrhagiam, alvi fluxum; vomitum, sudorem, & similia; vel ex nimia substantiæ alimentariæ consumptione, ob calorem partium immoderatum; aut humorum tenuitatem, corporis raritatem, & pororum laxitatem, vigilias, balnea, exercitia immodica venerem effrænatam. Quæ omnia humiditatem substantificam maxime dissolvunt, ab iisque facta inanitione & alimenti penuria, cibus citiùs quàm debeat, à ventriculo abripitur.

A lumbricis etiam chylum depascentibus, potest fieri fames canina, quemadmodum refert Trallians *lib. 7. cap. 4.* de quadam muliere boulimia laborante, quæ ab usu hieræ vermem duodecim cubitos longum excrevit, & liberata est.

Hermetici aliam hujus stupendi appetitus causam statuunt: nempe spiritum quemdam dissolventem in corpore genitum, qui insita proprietate quidquid ciborum ingeritur, tam promptè consumit & resolvit, ut legitimum & necessarium nutritioni terminum naturæ non concedat. Hunc spiritum vocant famelicum, esurinum, voracem, salinum, acidum, & vitriolatum prout ex variis salibus, vitriolo, nitro, sale communi, ammoniaco, & similibus, spiritus, seu liquores, quos aquas fortes vocant, arte chymica eliciuntur, qui lapides durissimos, & durissima metalla, brevi temporis spatio in liquorem resolvunt; ita ut aurum, quod ne igne quidem fortissimo intra mensis spatium dissolvi potest, intra horæ quadrantem in aqua regia solvatur & in liquorem aquæ ipsi persimilem convertatur.

Hæc doctrina diligenti examine digna est. Sicut enim digestio ventriculi, naturaliter se habens, sedulis rerum indagatoribus quippiam mirabile, & stupendum ostentare videtur: sic eadem, immoderata & præternaturalis reddita quippiam habet admiratione dignissimum. Hoc autem admirabile est in digestione ventriculi naturali, quod cibi durissimi in eo dissolvantur, & trium vel quatuor horarum spatio in liquorem chilosum convertantur tam tenuem, ut per angustissimos venarum lacteatum ramos transcolari, ac veluti filtrari valeant: Nec minus, quod canes ossa durissima in eundem liquorem convertant: quod certè calori intensiori validè concoquenti tribui non potest, cùm cibi in olla igne, quantumvis luculento, intra 24. horas ac plures dies in similem succum converti nequeant. Dicunt Galenici à facultate ventriculi illud dependere. Sed facultas non agit sine instrumento, quod etiam assignatur idiosyncrasiæ partis; quæ tamen idiosyncrasia, si est certa primarum qualitatum proportio, ut vulgo circumfertur, præcipua illius actio erit à calore. Frigiditas enim, humiditas, & siccitas nihil faciunt ad eximam illam ciborum liquationem. Calor autem, ut dictum est, non habet illam efficaciam. Est igitur illa idiosyncrasia aliquid aliud ignotum & inexplicabile. Liceat ergo illud inquirere per ea, quæ fiunt in microcosmo, quorum analogia quædam esse potest in microcosmo. Et ideo dicunt Hermetici acutiores spiritum quendam, seu liquorem acidum, transfundi à liene in ventriculum, qui solidiora dissolvit alimenta, & in liquorem chylosum brevi tempore convertit; ita ut spiritus ille, seu liquor acidus sit præcipuum digestionis instrumentum. Et quædam hujus rei conjectura ex eo elici potest; quod aves quæ durissima alimenta conficiunt, lienem habeant, ventriculum undequaque ambientem: caro enim illa, quæ ventriculis avium circumducta reperitur, lienis substantiam omnino repræsentat; unde nobiliorem lieni usum tribuunt, quàm qui ab antiquis est traditus, qui cum solum modo limosæ sanguinis parti expurgandæ dicatum censuerunt, cùm alimentorum concoctioni, juxta novam hanc doctrinam maximè inserviat. Si igitur spiritus aut liquor ille acidus à liene promanans, naturaliter se habens, digestionem naturalem & moderatam perficit: ille idem spiritus à naturali statu dejectus, & vitiosus redditus, acutiori, nempe & nimia dissolvendi vi præditus, solida alimenta promptiùs liquabit & conficiet, iisque dissolutis & à ventriculo confestim deturbatis, nova fames, eaque immodica exsurget. Novam hanc doctrinam certam & indubiam non statuimus; sed eam tantum proponimus, ut à solidioribus ingeniis sedulò examinetur. Eamque inferiùs iterum discutiemus, dum læsæ concoctionis causas inquiremus.

Signa hujus affectus diagnostica satis manifesta sunt. Per se enim ægrotantibus & adstantibus apparet appetentia depravata & excedens, quæ plures cibos assumere cogit; qui tamen postmodùm nimium gravantes, per vomitum rejiciuntur, & est fames canina; vel si vomitus non subsequatur, animi deliquium adest, cum extremorum refrigeratione, & tunc est boulimia.

Signa causarum ex antecedentibus, comitantibus, & consequentibus facilè desumi possunt. Frigidæ intemperiei & humorum acidorum in ventriculo restagnantium signa sunt ructus & vomitus acidi, dejectiones crudæ, sitis carentia, & causæ externæ refrigerantes prægressæ. Si à defectu alimenti dependeant, ægri emaciantur, & causæ humiditates corporis dissolventes adsunt, vel præcesserunt, ac denique lumbricorum signa ex proprio capite erunt desumenda.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut si à causis externis omninò dependeat, periculosus non sit, modò illæ citò auferantur: à lumbricis etiam oriundus parum infert periculi, quia illis sublatis effectus etiam tollitur.

Maximè autem periculosus est, si ingentes evacuationes aut colliquationes corporis consequantur, præcipuè si post ingestum alimentum, ventriculo adhuc pleno existente, animi deliquia contingant; quando enim ea, quæ maximè juvare debent, inutilia existunt, magnam significant ventriculi atoniam.

Sic etiam canina appetentia, cum vomitu aut crebra dejectione perseverans, periculosa est: in cachexiam enim, hydropem, lienteriam, marcores, aliosque lethales affectus degenerare solet.

Quod ad curationem spectat, quia ut plurimùm fames canina ab humoribus melancholicis aut pituitosis; ventriculi tunicis impactis & imbibitis, ducit originem; ad ea præsertim remedia dirigenda sunt, quæ tum humoris peccantis evacuationem & alterationem, tum partis laborantis roborationem respiciunt.

Evacuatio instituenda est per vomitum, vel secessum remediis suprà in curatione inappetentiæ à frigida causa ortæ propositis. Licèt enim hi duo affectus invicem contrarij sint, ab iisdem tamen humoribus, sed frigiditatis gradu, & secundis qualitatibus admodum diversis, ac ventriculum diversimodè afficientibus, produci solent.

Remedia etiam ventriculum calefacientia & roborantia, tam interna, quàm externa, ibidem proposita, maximè conveniunt. Quæ non solùm conferunt, frigidam intemperiem corrigendo, sed etiam exsiccando & sitim inducendo. At urgente siti, fames imminuitur.

Præterea vinum meracum satis copiosè sumptum famem potentissimè resolvit, juxta Aph. Hippoc. 21. sect. 2. Idque potentiùs adhuc præstat illius spiritus, aqua vitæ vulgo nuncupatus.

Famem illam peculiariter obtundunt, quæ ventriculum potenter humectant & relaxant, humorisque aciditatem leniunt. Qualia sunt pinguia omnia & oleaginosa ut adipes, olea, extremitates animalium. Quemadmodum Villanovanus refert, quendam hoc affectu percitum panem calentem amurca olei imbutum comedisse, & mulierem bovis liquatum adipem, cum pari calentis olei quantitate, duabus vicibus bibisse, & in tantum cibi fastidium utrumque incidisse, ut nihil per quinque dies comederint, & à priori affectu liberati sint.

Narcotica medicamenta, sensum ventriculi nimis exquisitum

quisitum obtundendo, famem illam caninam possunt imminuere. Et inter alia, theriaca recens magis ex usu est. Quia præter vim narcoticam, humorum etiam malignam qualitatem, quæ à nonnulis in hoc affectu subesse creditur, virtute alexiteria corrigere valet.

Quia verò narcotica rarò, & nonnisi summa urgente necessitate usurpanda sunt, aliis temporibus theriaca antiqua, propter rationem dictam, tum etiam roborationis causa erit usurpanda.

Ambra grisea ad. gr. v. vel vi. cum ovo sorbili sumpta, non solum ventriculum roborat, sed etiam proprietate specifica huic affectui prodesse creditur, (*conf. Hipp. V. Epid. II. 7. &c.*)

CAPUT III.

De Pica & malacia.

PIca & malacia sunt appetitus depravatus, quo ægrotantes res absurdas, inutiles, & noxias appetere consueverunt.

Κιττα sive pica nominatur à pica ave, sive ob varietatem coloris, quo donata est, sive quòd terræ globos esitet; mulieres autem hoc affectu laborantes, terram, gypsum, & similia plerumque comedere solent. Malacia etiam ex Plinio appellatur, quia mulieres hujusmodi, præ animi impotentia & mollitie, à recto & naturali alimentorum appetitu deficiunt. *v. Melet. II.* 101.)

Producitur hic affectus à pravis & certo modo corruptis humoribus, qui in ventriculo ob læsam illius coctionem colliguntur, vel ab aliis partibus in eum transferuntur.

Ad horum autem humorum productionem maximè dispositi sunt corpora pituitosa & melancholica, præsertim verò mulieres, quibus hic affectus proprius & peculiaris esse videtur, quamvis pueri interdum, imò etiam viri, sed rariùs, eo affligantur. Ad hanc rem maximè faciunt pravorum eduliorum usus, suppressa aliqua evacuatio naturalis, præcipuè menstruorum, animi mœrores, hepatis & lienis intemperies, obstructiones, & imbecillitates, uteri affectus varii, & similia.

Illi autem humores vitiosi, pro variis intemperierum aliarumque dispositionum gradibus, variam & dissimilem naturam obtinent; unde variæ rerum absurdarum appetentiæ oriuntur. Cùm enim hujusmodi humores aliàs crudi & incocti, aliàs exusti & præustati existant; sic quorumdam appetitus ad res acidas, austeras, acerbas, & valdè frigidas feruntur, ita ut fructuum immaturorum, aceti, omphacii, succi limonum, granatorum, & arantiorum, aquæ frigidæ, nivis, glacici & similium usu assiduo & copioso delectentur: alii terrea, sicca & exusta appetunt, ut caryophillos, cinnamomum, nucem moschatam, aliaque aromata, sal, cineres, gypsum, & similia.

Familiaris est hic appetitus virginibus chlorosi laborantibus, & gravidis mulieribus, ob suppressionem menstruorum, quæ in corpore moram trahentia, vitiosam induunt qualitatem, ad partes superiores delata ventriculum inficiunt pravo illo succo à quo actiones illius depravantur, & appetitus in primis a statu naturali maximè dejicitur. Pueri interdum hoc affectu detinentur, præcipuè qui à matre chlorosi laborante oriundi sunt. Neque viri ab eo omnino immunes sunt, quamvis rariùs id contingat, & præsertim illi obnoxii sunt, qui melancolico temperamento præditi sunt, obstructionibus laborant, aut fluxus hæmorrhoidum consueti suppressionem patiuntur.

Apud auctores maximè controvertitur, an appetitus depravatus feratur ad ea, quæ diathesi ventriculi præternaturali similia sunt, an verò ad contraria? Dubitandi ansam dedit Galen. c. 3. *art. parvæ*, ubi docet, ventriculum præter naturam se habentem appetere contraria, & in statu naturali appetere similia. Quam doctrinam sequutus Avicen. *fen.* 13. *lib.* 3. *tract.* 2. *c.* 20. sic loquitur: *Quando in stomacho aggregatur humor malus, diversus à consueto in qualitate suæ naturæ, tunc requiri aliquid sibi contrarium. Quapropter incidit quibusdam appetitus luti, imo carbonum, & terræ, & gypsi, & rerum hujus generis; propter qualitatem, quæ in iis est, exsiccantem, aut incidentem, contrariam qualitati humorum.* Saniorum tamen judicium eò dirigitur ut similia potiùs quàm contraria appetantur. Cùm enim ad appetentiam excitandam phantasia maximè concurrat, quæ à dispositione corporis maximè excitatur, verisimile est, dominantem humorem ad similium appetitum phantasiam movere. Sicut enim bilioso, in statu tum sano, tum morboso, ignis & irarum insomnia patiuntur; pituitoso, nivium, glacici, & aquarum: quarum rerum phantasmata ab humore in corpore prædominante excitantur, sic etiam affecta sede appetentiæ, humores vitiosi, in ea diu stagnantes, sui speciem phantasiæ imprimunt, quæ ab ea obsessa similium appetentiam excitat, etiam ratione repugnante, quæ a vehementi illa imaginationis vi superatur. Adde, quod si contraria morbo aut illius causæ appeterentur, continuato illorum usu, morbus tandem curaretur, cùm tamen ab iis deterior in dies reddatur. Huic sententiæ quotidiana experientia suffragari videtur, qua docetur, virgines chlorosi laborantes & prægnantes mulieres ea plerumque appetere, quæ ipsarum temperamento & præsenti cacochymiæ consentanea sunt, ut scilicet illæ, quibus salsi & adusti insunt humores, carbones, salem, aromata, & similia expetant; quibus verò melancholia, aut acida pituita dominatur, ad acetum, fructus immaturos, & similia ferantur.

Quod ad Galeni auctoritatem spectat, quidam penitus eam rejiciunt, dicentes: quòd si verum esset, morbosas dispositiones contraria appetere; ægrotantes omnes convalescentes, & reliqui cacochymia laborantes, cibos enchymos expeterent, quod tamen veritati non est consentaneum. Videmus enim sæpe ægrotantes & convalescentes pravos cibos appetere, laudabiles verò respuere. Videmus etiam corpora excaletacta, sive in statu præternaturali, ut in febribus, sive in naturali, ut per exercitia immodica, refrigerationem expetere.

Alii verò hanc Galeni sententiam conciliare nituntur, dicentes: In pica intemperiem ventriculo impressam esse velut habitualem & connaturalem, & ideo facere appetentiam similem naturali, quæ est ad similia. Quod in hunc modum explicari potest dicendo, omnem temperiem naturalem appetere similia: præternaturalem verò contraria; intelligendum esse postremum de intemperiebus, quæ fiunt sine succi redundantia. Quæ enim sunt cum succi abundantia, quando succi admodum imbibiti sunt tunicis ventriculi, appetunt potiùs ipsis succis, quibus madent similia, quia humor, qui totas tunicas jam penetrat, quamvis noxius sit, molestiam non infert. Contra verò quando humor partem tantùm aliquam ventriculi occupat, vel est solum in cavitate, ventriculus appetat contrarium ei, quod sibi noxium est. Si autem humor totum ventriculum occupet, illiusque tunicis imbibitus, tunc facultas illius naturalis obruitur, & ita immutatur, ut non appetat nisi similia humori imbibito. Et ita rectè dici potest, illum humorem factum fuisse veluti connaturalem.

Platerus & Sennertus ab hisce difficultatibus facilè se expediunt, ad qualitatem occultam confugientes, hujusque perfugii occasionem quærunt ex eo, quòd si hujusmodi ægrotantes appeterent similia causæ morbificæ, ex eorum usu copioso maximè augeretur affectus: cùm tamen videamus pica laborantes gypso, calce, carbonibus, aliisque rebus noxiosissimis sese ingurgitare, ex iisque leviissimam noxam percipere, à quibus bene sani ad internecionem usque læderentur. Præterea dicunt, prægnantes mulieres humores salsos & acidos sæpè rejicere, cùm tamen salsa & acida non appetant, sed toto genere diversa. Ac denique nullam esse inter carbones, calcem, carnes crudas, aliaque cum humoribus convenientiam, constanter asseverant; atque adeo in qualitatibus manifestis non esse acquiescendum censent; ex iisque symptomatis hujus appetentiæ mirabilis causam desumi non posse, sed ad qualitatem quandam occultam & inexplicabilem esse confugiendum.

Fatetur tamen Sennertus, probabile esse à simili potius quàm contraria qualitate appetentiam istam depravatam provenire. Quænam verò sit illa qualitas, explicari non posse, cùm res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel salsis, vel acidis, in manifestis qualitatibus ut plurimum convenientiam habeant.

Hæc omnia conciliare possumus, dicentes, rerum absurdarum appetentiam ab humoribus simili natura & temperie præditis excitari, sed illos humores, præter nativam temperiem, vitio quodam peculiari, è corruptela quadam oriundo, esse præditos: quod vitium cum differtè explicari nequeat, ad qualitatem occultam revocari potest.

Diagnosis hujus affectus per se satis facilis est: ex sola enim ægrotantis relatione, partem præcipuè affectam esse orificium ventriculi, notissimum est; cùm illud sit sedes appetentiæ. Causa etiam ex suppositia similium appeten-

tia

tia, cojectura indagari potest. Si enim appetant carbones; salem, & similia: colligere possumus, ab humoribus salsis & exustis affectum dependere: quæ omnia clariùs innotescent, si humorum prædictorum portio per vomitum vel alvum rejiciatur; si ructus acidi, vel nidorosi, sapor amarus, acidus, vel salsus adfuerint.

Quod ad prognosin spectat, chronicus est iste affectus; non tamen admodum periculosus si natura vel arte corpus ad pristinum statum revocetur, quod non adeò difficilè contingit. Excluditur enim successu temporis humor noxius crebris vomitionibus, vel medicamentis convenientibus evacuatur, & suppresso mensium aut hæmorrhoidum evacuationes, quæ huic malo ansam prebebant, cum tempore restituuntur. Quæ tamen si negligantur & natura oneri succumbat, gravissimi morbi succedere possunt. Vitiata enim prima coctione, necesse est secundam & tertiam corrumpi, unde graves obstructiones, cachexiæ & hydropes contingunt. Vel etiam, si humor majori copia in ventriculum feratur, & majoris malignitatis particeps sit, cardialgias insignes interdum producit, ex quibus lipothymia & syncope, & nonnunquam mors succedere solet.

Si mulieres hoc affectu laborantes ab eduliis pravis abstinere incipiant, & laudabilibus uti cum minori fastidio; proximæ salutis & curationis incipientis signum est certissimum.

Gravidæ mulieres à malacia ut plurimum liberari solent circa quartum gestationis mensem; quia fœtus, grandior factus, majorem humorem copiam absumit, & ipsa mater crebris vomitionibus istam illuviem excludit. Quod si malum ulterius progrediatur, periculosum est. Significat enim altiùs impressam fuisse pravam istam diathesin, quæ difficile negotium exterminari valet.

Melius est, hoc affectu laborantes, acida & acuta appetere: pejus, si res plenè à natura alienas exoptent, ut docet Avic. *fen.* 13. *lib.* 2. *tract.* 2. *c.* 20. Majorem enim significat à statu naturali recessum, qui difficiliùs emendari valet.

Curatio hujus affectus varia instituenda est, pro varietate corporum ægrotantium.

In gravidis enim mulieribus pauca celebrantur remedia, ob subjecti ineptitudinem, & abortus periculum. In illis tamen leviora usurpari possunt & benigniora ex iis, quæ ad ventriculum evacuandum & roborandum in curatione inappetentiæ fuere proposita. Neque omittenda erit venæ sectio: quæ parca manu celebrata, & frequenter, si opus fuerit, repetita, maximum ad hujus affectus curationem momentum habet.

In virginibus autem chlorosi laborantibus curatur iste affectus iisdem remediis, quæ ad ipsius chlorosis curationem suo loco proponentur.

Quæ verò pica contingit in viris, quod tamen rarissimum est, cùm ab obstrutionibus hepatis & lienis dependeat, eliminabitur harum curatione, suis locis proponenda.

CAPUT IV.

De Siti morbosa.

Sitis seu potus appetentia non minus ac fame tripliciter lædi potest, imminutè, abolitè, & depravate. Imminuitur non rarò à dulci & insipido humore, ventriculi tunicas irrigante, vel ab humiditate nimia in toto corpore dominante: unde fit, ut partes purulentam materiam a ventriculo non trahant. Aboletur verò in morbis acutis propter interceptionem primi sensorii, quando mens ægrotat, aut quia concidit omnino facultas naturalis, extincto propemodum calore nativo; unde Hipp. *In causa sitifera non sitire, malum*; cùm sitis imminuta ab iisdem causis pendeat, à quibus inappetentia ciborum. Abolita verò, morborum acutorum fit consectaria. Neutrius tamen ratio peculiaris hic habenda est. Sed sufficiet nobis de siti depravata, tanquam frequentiori, specialiùs agere. Quæ quidem sitis depravata etiam bifariam dividi potest, quemadmodùm fames, ut altera ad potulentorum varia genera feratur; altera verò sit aucta, & potus quantitatem ac frequentiam respiciens. Quæ potus genera absurda respicit, ad picam refertur: quando scilicet ægrotantes appetunt acetum, succum limonum, vel aquam salsam. Superest igitur, ut sitim auctam contemplemur, quod symptoma frequentissimum esse consuevit, dum appetitus humidi quantitate peccat, & potus immodicè expetitur.

Causa illius proxima est defectus alimenti humidi, & siccitas ventriculi, aliarumque partium, quæ stomacho penuriam suam comunicare valent.

Illa autem siccitas, vel humoris penuria exoriri solet ab omnibus iis, quæ roridam humiditatem ventriculi, totiusque corporis absumere & exsiccare valent, quæ omnia ad calefacientia & exsiccantia referantur. Exsiccantia, per se & primariò exsiccant; calefacienda secundariò, humidum absorbendo.

Est autem sitis hæc morbosa idiopathica vel sympathica. Idiopathica fit, cùm innata ventriculi humiditas alteratur & exhauritur ab inæquali intemperie sicca, vel calida, vel utraque, interdum, & rariùs simplici; frequentiùs, cum materia conjuncta; cum humore scilicet acri, salso, aut putrido, ventriculi tunicis impacto, vel in illius cavitate incluso. Sympathica verò si ex consensu totius corporis, vel aliquarum partium, quarum venæ, exhausto humido, è ventriculo fugunt, ut febribus hepatis, pulmonis, & aliarum partium inflammationibus contingit; tum etiam intemperiebus calidis & siccis, præcipuè renum, ut videre est in diabete, quæ eo nomine dipsacus nominatur, propter sitim ingentem, quæ illam comitatur.

Causæ externæ sunt quæcumque impensè calefacere vel exsiccare valent, ut aer valdè calidus & siccus, diuturna in sole vel ad ignem mora, usus ciborum salsorum, acrium & aromatibus conditorum, usus copiosus vini antiqui & generosi, vigiliæ nimiæ, nimia corporis evacuatio, præcipuè per medicamenta purgantia.

Hermetici sitim immodicam & præternaturalem à spiritibus quibusdam sitibundis, ex impuritatibus sulphureis genitis exoriri contendunt, qui non simplici refrigeratione & humectatione, sed spiritibus allis sibi analogia satiari volunt, quemadmodum videmus in febrium accessionibus sitim intensam multo aquæ potu parum inhiberi, quæ tamen spiritibus acidis, vitrioli, sulphuris, salis, & similium, cùm longè minori aquæ quantitate permixtis, faciliùs cedat.

Diagnosis nihil habet difficile: satis enim ægri de siti urgente conqueruntur. Causæ etiam propriis signis dignoscuntur, ut calida & sicca intemperies, ventriculo, aut aliis partibus inhærescens. Tum humores acres, salsi vel amari, (quorum portio interdum excluditur, vel saltem similes sapores in ore repræsentat;) si in ventriculo contineatur, vel si per consensum aliarum partium sitis excitetur, affectuum eorundem signa sese prodent.

Quod ad prognosin attinet, sitis, quæ à causis procatarcticis excitatur, tutissima est: illa enim potu assumpto facile sedatur. Quæ verò a causis intetnis procedit, illarum varietate magis vel minùs periculosa existit.

Sitis, quæ in febribus contingit, aliisque affectibus curatu facilibus, cum eorum solutione sponte evanescit. Si verò à gravibus morbis & periculosis dependeat, est valdè periculosa, ut in hydrope contingit, in quo affectu sitis potu non sedatur; sed potius magis incenditur.

Curatio sitis morbosæ frequentiùs occurrit in febribus, & quarumdam partium inflammationibus, quæ tamen sufficienter descripta est in methodo nostra curandarum febrium; *sect.* 5. *cap.* 2.

Si verò sitis à sicca ventriculi intemperie, ex immoderatis evacuationibus, aliisque causis contracta sit; illius curatio perficitur vacuationes illas supprimendo, tum partes inanitas restaurando remediis humectantibus.

Instituto igitur prius victu analeptico, qualis in febre hectica, phthisi, & marasmo concedi solet, omnium præstantissima erunt duo remedia à Galen. proposita 9. meth. scilicet lac, & balneum. Quamvis enim Hippoc. *Aphorism.* 95. *sect.* 5. lac siticulosis interdicat: illud tamen intelligendum est de iis qui ob biliosi putridique humoris copiam siti afficiuntur, in quibus lac facillimè corrumpitur; non de iis, qui siti ex siccitate & consumptione laborant. Lactis usum in curatione phthiseos edocuimus.

Balneum verò fiat ex decocto rad. althææ & lilior. fol. malvæ, violariæ, vel ex decocto capitis, pedum & intestinorum vervecis. Aut butyrum recens, vel oleum violaceum, in aqua tepida dissolvatur pro balneo, quod tepidum esse debet, & frequenter usurpari.

In exitu balnei inungentur lumbi, dorsum, & ventriculus ol. violac. medulla cruris viruli, & similibus, quibus immisceatur lactis mulieris, aut caprilli, quantum ebibere poterit.

Utatur interea æger syrupis, & tabellis instaurantibus, aliisque remediis, quæ in febris hecticæ curatione latiùs proponentur.

Sequens

Sequens etiam opiata erit utiliſſima.

℞. Conſervæ rud. eryngii, buglosſi, ana ℥. ii. conſerv. flor. violar. & burrag. an. ℥. i. confect. alkermes ℥. ß. diapendii ſine ſpecibus recenter præparati, ℥. ii. Cum ſyrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem caſtaneæ ſitis tempore, ſuperbibendo parum borraginis.

CAPUT V.

De Ventriculi concoctione læſa.

VEntriculi concoctio, chyloſis appellata, quemadmodum & reliquæ omnium partium actiones, tripliciter læditur, imminutè, abolitè & depravatè. Imminuta concoctio βραδυπεψία dicitur: abolita, ἀπεψία: depravata, δυσπεψία quæ omnes differentiæ unico cruditatis nomine comprehenduntur. Hæc autem cruditas duplex conſtituitur, nidoroſa ſcilicet, & accida; cruditas nidoroſa fit, quando alimentum in nidoroſam & uſtam quaſi materiam mutatur, ut per eructationem odor ovorum & piſcium corruptorum, vel olei frixi efferatur: qui ructus nidoroſi in calidis ac biliosis naturis frequentiùs contingunt. Acida verò cruditas fit, cùm cibi in acidam naturam mutantur, & ructus acidi excluduntur, & hæc à frigida intemperie procedit. His & tertia addi poteſt cruditatis differentia, quando ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitoſam quandam materiam mutatur, citra tamen aciditatem.

Cauſæ ventriculi concoctionem lædentes, ad tria capita reduci poſſunt, vitium ſcilicet organi, objecti, & rerum externarum, ſeu extrinſecus advenientium.

Organi vitium omnes ventriculi morbos complectitur: ſive ſimiliares ſint, ſive organici, ſive communes, qui omnes illius actionem evertere poſſunt. Intemperies tamen frequentiſſima eſt læſæ concoctionis cauſa. Cùm enim concoctio à moderato calore, rectè & ſecundum, naturam ſe habente, perficiatur: ſive ille à debita moderatione receſſerit, coctionis læſio contingit. Sive frigida ventriculi intemperies, quæ caloris immutationem facit, ſi remiſſior fuerit, concoctionem imminuit, bradypepſiam parit. Si verò intenſior, concoctionem abolitam & apepſiam producit. Calida verò intemperies concoctionem depravat, & dyſpepſiam generat. Illæ autem intemperies interdum ſimplices ſunt, ut in iis, qui ab ortu calore debili & ventriculi imbecilitate præditi ſunt, vel calorem acrem & exurentem obtinerunt; ut plurimùm autem cum materia conjunctæ: unde in melancholia hypocondriaca pituitæ copia & fermentatio nigri humoris, cruditates, flatus, inflationes, fluctuationes, ructuſque acidos excitare ſolent.

Vitium objecti, alimenti ſcilicet, quod eſt ventriculi proprium objectum, multis modis contingit, dum ſcilicet peccat in ſubſtantia, quantitate, qualitate, tempore, & ordine aſſumendi.

Vitioſa ſunt alimenta ratione ſubſtantiæ, quæ duriora ſunt, & concoctu difficiliora: ut carnes cervinæ, leporinæ, præcipuè vetuſtiores, ſale vel fumo induratæ, panis furfuraceus, tubera, radices, legumina, & ſimilia, quæ dyſpepta nominantur.

Quantitate peccant alimenta, quæ nimia copia aſſumuntur, & eo nomine à calore vinci & ſuperari nequeunt, unde cruditates oriuntur illis maximè familiares, qui genio & crapulæ indulgent. Minor etiam, quam par ſit, alimenti quantitas, ſpeciem quandam cruditatis inducere poteſt, quando cibi pauciores in ventriculo, in primis biliosо, exuruntur & præaſſantur.

Qualitate peccant alimenta, quæ nimis frigida & humida, flatuoſaque exiſtunt: vel quæ calidiora tenuiorem chyli portionem exurunt, & in nidoroſos vapores conveniunt.

Ad hoc genus reducenda eſt concoquendi & condidendi ratio. Varii enim elixandi, aſſandi, & condiendi modi novas alimentis diſpoſitiones inducunt, propter quas concoctu faciliora vel difficiliora redduntur.

Tempus & ordo aſſumendi præpoſterus concoctionem etiam vitiare poſſunt. Ut ſi horam cibandi conſuetam omittens, nocte intempeſta, & immediatè ante ſomnum cibis ſtomachum repleat: vel ſi poſt ſolidorum & aſtringentium, ut caſei, pyrorum, cydoniorum, & ſimilium aſſumptionem, liquida poſtmodum & corruptioni obnoxia ingerat.

Res denique externæ coctionem vitiare poſſunt, ſi immoderatæ ſint. Atque ita aer frigidior, calorem nativum obtundendo, ſi debilior fuerit vel calidior, eundem calorem diſſipando, coctionem evertere poteſt. Tum etiam exercitationes immodicæ, præſertim à paſtu, calorem nativum eliciendo à ventriculo ad partes exteriores, cumque præter modum diſſipando, nec non chylum adhuc imperfectum præcipitando verſus inteſtina: Alvi & aliorum excrementorum ſuppreſſio, aut fluxus immodicus; vigiliæ immoderatæ, ſomnus diuturnus, animi pathemata graviora, præcipuè mœror, & profunda meditatio ſtatim a paſtu, & ſimiles cauſæ externæ, ventriculi actionem non parum vitiare poſſunt.

Præter cauſas enumeratas Hermetici nonnulli recentiores aliam adducunt minùs tritam, & ab antiquis minimè perſpectam, quæ quidem ab iis perſpicuè non demonſtratur: quibuſdam tamen conjecturis minimè contemnendis ſtabilitur, cujus etiam ſupra in famis caninæ cauſis explicandi mentionem fecimus. Primum itaque ſtatuunt coctionem ventriculi naturalem à ſolo calore non perfici; ſed promptam illam ciborum ſolidorum liquationem ac diſſolutionem, qua in chylum convertuntur, ab alia cauſa dependere: cum experientia doceat, cibos in olla bullientes, igne laculento, etiam per plures dies continuo, numquam talem diſſolutionem pati, cùm tamen oſſa in ventriculis canum brevi temporis ſpatio diſſolvantur, & in chyloſum liquorem convertantur, & in ventriculis piſcium, nullo calore actuali præditis, cibi quilibet ingeſti eodem modo diſſolvatur & concoquantur. Cauſam itaque præcipuam hujuſmodi liquationis eſſe ſtatuunt ſpiritum quendam, aut liquorem acidum, à liene in ventriculum transfuſum, qui eximiam diſſolvendi facultatem habeat. Quam ſententiam ex Galenicorum doctrina eliciunt, qua ſancitum eſt, humorem melancholicum, à liene in ventriculum transfuſum, excitare appetentiam, idque vel conſtringendo ac corrugando tunicam interiorem ventriculi; vel aciditate ſua vellicando. Quod quidem impugnati poteſt ex eo, quòd ſi conſtringendo id faceret, omnia adſtringentia idem præſtare poſſent; & ſi vellicando, acria quælibet potentiùs, quàm acida appetentiam excitarent. Probabilius igitur exiſtimant, humorem illum appetentiam excitare per accidens, penuriam ſcilicet alimenti inferendo per diſſolutionem illius, quod ingeſtum eſt, ex qua penuria appetitus excitatur. Atque ita longè nobiliorem lieni uſum tribuunt, quam qui ab antiquis fuit propoſitus; nempe ventriculo ſubminiſtrandi præcipuum coctionis inſtrumentum. Hujus rei conjectura ſatis valida ex avibus elicitur, quæ duriſſima plantarum ſemina diſſolvunt, & lienem habent ventriculo undequaque circumductum, at potentius ſpiritum illum diſſolventem inſpiret, vel liquorem acidum commodiùs communicet. Validum autem avibus ineſſe acidum illum ſpiritum, oſtendit Helmoniius proprio experimento. Refert enim, ſe in puericia, cùm paſſerem aleret, ipſi aliquando linguam obtuliſſe, quam iſte roſtro apprehendens deglutire conabatur: ſe verò linguæ apice, paſſeris guttur contingente, maximam in eo aciditatem percepiſſe. Spiritus verò diſſolvens, avium ventriculis inhærens, probatur ex praxi medica, in qua gallinarum ventriculi ad juvandum concoctionem paſſim præſcribuntur in pulveribus, digeſtivis, quos hunc affectum præſtare credibile eſt, ciborum diſſolutionem adjuvando, cùm iidem gallinarum ventriculi calculoſis etiam præſcribantur, quibus calculorum diſſolutio maxime juvatur. Idque manifeſtiùs elicitur ex eo, quòd ex avium ventriculis ſal eliciatur, maxima calculos diſolvendi efficacia præditum. Ex quo quidem ſale, ventriculis avium magna copia infixo, natura ſagax & provida ſpiritum elicere novit in vivente animali, cujus adminiculo, concurrente calore nativo, ſolidorum alimentorum diſſolutionem moliri poſſit. Et vulgò notiſſimum eſt, ex ſalibus diſſolventibus, putà vitriolo, nitro ammoniaco, & ſale communi, ſpiritus elici, longè efficaciori diſſolvendi vi præditos.

Ille igitur ſpiritus, ſeu liquor acidus à liene in ventriculum transfuſus, dum ſecundum naturam ſe habet, bonam ac laudabilem ciborum concoctionem efficit: ſi verò à ſtatu naturali recedat, ventriculi actionem evertere potis eſt. Sicut antea dictum fuit, ex hiſce præſuppoſitis caninam appetentiam excitari, quando ſpiritus ille ſeu liquor acidus nimiam activitatem, & potentiorem diſſolvendi vim obtinuit. Sic etiam ex adverſo, ſi vis illa diſſolvens debilior efficiatur, aut omnino deficiat, coctio

ventri-

ventriculi imminuta, aut abolita sequetur. Hinc dicit Helmontius, Aphorismum Hippocratis primum, sect. 6, qui sic habet: *In longis levitatibus intestinorum, si ructus acidus superveniat, qui prius non erat, signum bonum*, interpretandum esse: ut scilicet ructus acidus superveniens significet, fermentum illud acidum, quod à morbo fuerat deperditum, restitui incipere.

Fulciamus & nos novam hanc doctrinam proprio experimento. Cùm enim anno præterito 1648. alvi fluxu pituitoso & melancholico, per quatuor menses integros afflicti essemus, & ab eo ad extremam maciem & veluti marcorem perducti; quandoquidem omnia alimenta in pituitosam & mucilaginosam substantiam convertebantur, ex debilitate ventriculi ea perfectè concoquere nequeuntis; post multa remedia, per totum illud tempus usurpata, quorum maxima pars parum aut nihil profuit: tandem aceti acerrimi usu frequenti, intra paucos dies à sævo illo affectu integrè liberati fumus: cujus equidem aceti vi acidum illud naturale penè deperditum, plurimùm adjutum ac restitutum fuisse conjicere possumus. Usus autem aceti fuit in pastibus cum ovis induratis, quæ frustulatim dissecta aceto intingebamus, & per aliquot dies hoc solo edulio in omnibus pastibus utebamur: Tum hoc manifestè percipiebamus, quod si acetum non esset valde acre, exiguum ventriculo adjumentum ferret.

Diagnosis hujus affectus, juxta læsæ coctionis differentias, varia est. Ac primùm apepsia & bradypepsia iisdem signis indicantur, per magis & minùs tantùm differentibus. Illa autem signa sunt ructus acidus, alimenti incocti, vel semicocti per os aut alvum rejectio, causæ ventriculum refrigerantes prægressæ, gravitas, tensio, & inflatio in regione stomachi, læsio à frigidis assumptis, urinæ tenues, aquosæ, & decolores. Interdum tamen urinæ crassæ & rubræ apparent, ex succo impuro ac fæculento, qui ob primæ coctionis imperfectionem à chylo sufficienter separari non potuit, sed ad renes usque transmissus cum seroso humore, impuras etiam urinas reddit, quales interdum, à melancholicis præsertim & scorbuticis excerni solent. Fusiorem hujus urinæ explicationem, vide apud Sennertum *lib.* 3. *pract. part.* 8. *sect.* 2. *c.* 6. Dyspepsiam verò seu depravatam coctionem, ostendunt ructus nidorosi, sapor similis, aut putredinosus in ore; sitis & æstuationis sensus, à calidis assumptis læsio.

Si idiopathice ventriculus laboret, propria ejusdem morbosæ dispositionis signa aderunt. Si verò sympathicè afficiatur, ex propriis partium affectarum signis illa sympathia est elicienda. Si verò ex errore causarum externarum, vel objecti vitio symptoma dependeat, ex earum præsenti aut prægressa constitutione, ægri vel astantium relatu, innotescet.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est. Coctionis vitium quod à causis externis excitatur, facilè corrigitur, causis illius sublatis, & idonea victus ratione instituta.

Faciliùs etiam curatur læsa concoctio, ex humoribus ab aliis partibus in ventriculum translatis, quàm dum à proprio ventriculi vitio exoritur. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem stabilem in ventriculo excitent, coctionis officium restituitur.

Abolita ventriculi coctio omnium deterrima est, quia totius corporis nutritio frustratur, unde morbi lethaliſſimi, ut lienteria, hydrops, atrophia, & similes consequuntur.

Coctio imminuta sua etiam parit incommoda, ut colicos dolores, cachexias, ac tandem hydropis varias species.

Depravata concoctio multorum etiam malorum causa est: putà obstructionum, scabiei, febrium; & similium.

Curatio perficitur sublatione causarum externarum, antecedentium, & conjunctarum, quæ affectum istum efficiunt, augent, vel conservant.

Ac primùm advertendum erit, utrum ab aliis partibus ad ventriculum humores transferantur; & in hoc casu humores illi erunt evacuandi ac revellendi, partis mandantis affectus corrigendus, & ventriculus roborandus. Affectarum aliarum partium curationes ex propriis capitibus erunt desumendæ. Ventriculi verò roboratio ex inappetentiæ curatione desumi poterit.

Quæ verò ex proprio ventriculi vitio coctionis læsio contingit, ea ut plurimùm ab humoribus frigidis aut calidis ducit originem; atque adeò eandem curationem obtinet, quæ pro inappetentia à similibus causis oriunda fuit proposita, quam hic frustra repetere non opus est.

Si denique Hermeticorum causa peculiaris supra proposita animadversione digna sit, illi providendum erit, primò lienis pravam diathesin corrigendo, & spiritus dissolventes restituendo substantia quadam acida, cujus generis sunt spiritus sulphuris, vitrioli, salis, succi limonum, granatorum, arantiorum, & acetum.

CAPUT VI.

De Singultu.

SIngultus est motus ventriculi depravatus, quo rem sibi noxiam expellere nititur.

A vomitu distinguitur ex eo, quòd materia, quæ vomitu rejicitur, in ventriculi cavitate contineatur, & ille totus invertatur, ut materiam illam excludat: in singultu verò materia peccans tunicis ejusdem infixa sit; ideò ventriculus sese constringat, ac fibras suas concutiat, ut eam excludat. Et ut nauseam quoque in hac definitione comprehendamus: dicimus, motus ventriculi expulsivos tripliciter fieri: vel enim natura quandoque vult insurgere ad expellendum, & non potest, aut non sufficienter ad hunc motum irritatur, & tunc nausea fit: aliquando insurgit & expellit, & fit vomitus: vel denique insurgit, ut expellat, sed non potest expellere, & tunc fit singultus.

Ille autem motus convulsivus est, non autem verâ convulsio, quæ solis musculis competit, & partibus voluntario motu donatis.

Causæ singultus immediatæ proponuntur ab Hippoc. *Aph.* 39. *sect.* 6. inanitio & repletio, sicut & convulsionis. Gal. & Avicenna tertiam addunt, nempe irritationem à materia acri. Alii anxiè laborant, ut materiam irritantem ad repletionis genus trahant, quo sententiam Hipp. illæsam tueantur. Verùm ubi res ipsa loquitur perspicuè, non opus est rerum evidentias propter Auctorum verba confundere & obscurare. Quid enim clarius est, quàm singultum fieri à facultate expultrice irritata? Quæcunque igitur irritationem illam efficere possunt, erunt causæ proximæ singultus: Jam verò humores & vapores, quantitate vel qualitate peccantes, ventriculum irritare possunt ad expulsionem, & sic repletio & acrimonia erunt causæ diversæ toto genere distinctæ. Inanitio verò quomodo singultum excitare possit, non est facile explicare. Cùm enim illius essentia consistat in defectu, nemo dixerit, naturam insurgere ad defectum expellendum; quin potiùs movebitur ad illum reficiendum ac reparandum, & sic attractricem potiùs, quàm expultricem facultatem movebit. Si verò interdum singultus magnas evacuationes sequatur, ut in acutis & malignis febribus, & purgatione ex helleboro contingit: id non evacuationi simpliciter tribuendum; sed potius malignæ cuidam qualitati, à morbo, vel medicamento ventriculo impressæ.

Materia autem singultum efficiens, vel in ipso ventriculo colligitur, vel aliundè ab hepate, liene, intestinis, aliisque partibus, vel etiam toto corpore communicatur. Sic alimenta vel medicamenta acriora, humores acres, aut lumbrici mordentes in ventriculo contenti, singultum idiopathicum producunt. Sympathicum verò inferunt vicinarum partium inflammationes, transmisso ad ventriculum ichore, aut vapore acri; tum etiam, quòd tumor, hepate præsertim inflammato, ventriculum comprimit: undè facultas expultrix assiduè irritatur. Denique à toto corpore possunt transferri ad ventriculum humores, vel vapores acres, in affectibus totum corpus occupantibus, ut interdum in febribus acutis & malignis contingit.

Diagnosis hujus affectus per se conspicua est. Causæ verò signa ita distinguenda sunt, ut si idiopathicè contingat affectus, magis continuus, & humorum in ventriculo contentorum signa appareant, & affectio vomitu sedetur. Humor verò peccans, in ventriculo collectus vomitu, aut ructu, aut oris sapore, aliisque signis internosci poterit. Si denique ab alterius cujusdam partis morbo oriuntur, ejusdem signa ex propriis capitibus erunt desumenda.

Quod ad prognosin attinet: Singultus, qui à causa aliqua procatarctica, ut cibo, potu, aut frigore exoritur, periculosus non est; tum neque ille, qui crisin per vomitum interdum antecedit, sed tunc reliqua signa in bonum consentire, & salutaria esse debent.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo. Hippoc. *in Coacis*. Fit enim ille singultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam ventriculi interiorem

rem vellicantibus, & facultatem illius expultricem ſtimulantibus. Er dicit Valeſius, ſe nullum vidiſſe ſervatum in extenuatis, aut febre ardente vel maligna correptis, cui ſingultus ſupervenerit. Sic apud Hipp. 3. *Epid. ſectione ſecunda*, *Ægr.* 12. Mulier, quæ in foro habitabat, die 12. frequentes ſingultus patiebatur, & 14. interiit. Obſervavit etiam Platerus, ſingultum, febribus ardentibus ſupervenientem & perſeverantem, plerumque mortis eſſe prænuntium, eundem etiam in dyſenteria eſſe lethalem.

A vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum. Hippocr. *Aphor. ſect.* 7. duo hæc ſigna ſi vomitui ſuperveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perſeverent, ideò lethalia habenda ſunt, quia inflammationem cerebri, aut ventriculi denuntiant: quæ inflammatio non modò ipſius ſingultus ac ruboris oculorum cauſa ſit, ſed etiam vomitus. Si enim vomitus excitaretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejuſque tunicas mordentibus; excretis per vomitum illis humoribus, ceſſarent vomitus & ſingultus: nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cùm vomitus non ſolùm non profuerit, ſed etiam poſt ſe ſingultum & oculorum ruborem invexerit, certiſſimum eſt, illa tria, vomitum, ſingultum, & oculorum ruborem, ab inflammatione cerebri, aut ventriculi dependere. Cerebrum enim inflammatum ſanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & in extimam oculi tunicam effundit, unde oculorum rubor, cui ventriculus conſentiens, per nervos ſextæ conjugationis admodum inſignes, ab ea cerebri inflammatione facilè in vomitum ac ſingultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu ſingultum, & unà cum ſingultu ruborem oculorum invehit, facto concurſu ſanguinis fervidioris ad oculos, propter maximum conſenſum, qui inter iſtas partes intercedit: quem facilè oſtendunt ſuffuſionum initia, imaginumque ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiato ventriculo contingunt. Unde meritò Hippocrates, *in libro de locis in homine*, à vomitu oculos maximè lædi aſſeruit.

A jecoris inflammatione ſigultus, malum. Hippoc. *Aphor.* 17. *ſect.* 7. Singultus tum jecoris inflammationi ſupervenit, ut docet Galen. *in comm. hujus Aphoriſ.* quando inflammatio auctior & deterior evaſit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò uſque accrevit, ut vehementer ſuperiori ventriculo incumbat, & ſingultum inducat: imò verò, affluente materia, nonnunquam inflammatio aut eryſipelas gignitur in ipſo ventriculo. Sin minùs, ab ea, ventriculi tunicis imbibita, morſus excitatur. (*Melet. III.* 62.

Curatio hujus affectus ad cauſas dirigitur, quæ ut antea dictum eſt, vel ſympathicè hunc affectum producunt, vel idiopathicè. Sympathicè afficientes cauſæ ſunt aliarum partium affectus, quibus curatis ſingultus etiam aufertur, quamvis ea remedia, quæ ſymptomati demulcendo idonea ſunt, & inferiùs proponentur, interim uſurpari valeant:

Idiopathicus verò affectus fit à pituita, flatibus, bile, aliove humore, acri, aut malignæ qualitatis participe.

Qui fit ab humore pituitoſo, tunicis ventriculi imbibito, curatur remediis humorem illum incidentibus, detergentibus, expurgantibus, ac ventriculum roborantibus; qualia in curatione inappetentiæ à frigida cauſa oriundæ fuerunt propoſita. Quibus ſequentia, velut affectui magis appropriata, adijcienda ſunt.

℞. Caſtorei ʒ. i. ſucci menthæ ℥. iv. Miſce, capiat æger cochl. i. vel ii. urgente ſingultu. Eodemque remedio poteſt inungi ventriculus calidè, bis, aut ter in die.

Acetum ſcilit. ſumi poteſt frequenter, ad materiam tunicis ventriculi impactam incidendam, & reſolvendam, vel illius loco oxymel ſcilliticum.

Caryophylli in ore frequenter detenti non parum juvant.

Utile eſt etiam elixir proprietatis, à Crollio deſcriptum.

℞. Seminis anethi ʒ. ij. vel iij. decoquantur leviter in vini generoſi ℥. viij. de quibus ℥. i. capiat æger, manè & ſerò. Idem ſemen incluſum linteolo naribus frequenter objiciatur.

In affectu contumaci pilulæ ſequentes erunt efficaciſſimæ.

℞. Caſtorei, & myrrhæ, an. ʒ. iii. ſalis gemmæ ℥. ß. diagryd & maſtiches, ana ʒ. j. agarici recenter troch. ʒ. ij. aloes electæ ad pondus omnium. Excipiantur ſucco menthæ, & fiat pilular. maſſa, de cujus Drach. i. formentur pilulæ vi. deauratæ. Capiat ii. vel iii. manè duabus horis ante cibum, bis in ſeptimana.

Simpliciores pilulæ, nec parum efficaces fieri poſſunt ex pulvere hieræ cum oxymelite, quarum Drach. i. exhiberi poterit.

Intermediis verò diebus utetur pulvere ſequenti.

℞. Sem. anethi ℥. ß. zedoariæ, ligni aloes, nuc. moſchat. caryophyll. pulv. diambræ, an. Drach. i. Capiat manè ℈. ii. cum pauco vino odorifero. Vel adde ſalis communis ʒ. iii. utatur pro condimento ciborum otdinariorum.

Ventriculo admoveatur ſequens cataplaſma.

℞. Rad. ariſtoloch. longæ, ireos Florent. baccar. lauri, fol. rutæ, & menthæ ſiccor. an Drach. iii. caſtorei, myrrhæ, ana Drach. ii. caryophyll. hypociſt. ana Drach. vi. cum melle anthoſato fiat caraplaſma.

Tandem in affectu contumaci ad decoctum, guaiaci, & thermarum ſulphurearum uſum, tanquam remedia generoſiſſima, confugiendum erit.

Qui à flatibus producitur, iiſdem remediis curatur, quibus adduntur flatus diſcutientia. Admoveantur etiam cucurbitulæ regioni ventriculi, quæ inſtar miraculi, flatulentos infimi ventris affectus repentè mitigant & tollunt.

Qui ab humore acri & bilioſo oritur, præter ea remedia, quæ pro inappetentia, à calida intemperie genita, fuerunt propoſita, huic etiam affectui convenientiſſima, curari debet phlebotomia (ſi plethora adfuerit, vomitione, aut purgatione blanda) tertio quoque die repetita in hunc modum.

℞. Rhab. elect. pulverat. & aqua endiviæ donec molleſcat irrorati ℥ ß. pulpæ tamarind. ℥. ii. ſem. endiviæ, portulac. & ſpodii, ana ʒ. i. ſantali citrini, & diagrydii, ana ʒ. i. Cum ſyrup. de limon. fiat maſſa pilular. de cujus ʒ. ß. formentur pilulæ iv. vel. v. quæ dentur manè, ut dictum eſt.

Aliis verò diebus ſumat conſervas roſar. & borrag. pauco pulvere triaſantali aſperſas: vel opiatam in prædictæ inappetentiæ curatione deſcriptam.

Emulſiones frequentes, ex ſeminibus frigidis paratæ, dicti humoris acrimoniam potenter demulcent, vel in affectu minus calido lac amygdal. ducium.

Syrupus de pomis, cum ſyrupo cydonior. mixtus, ex cochl. exhibendus.

Juſculum affatim & ſæpè propinandum.

Aqua frigida, vel calida, aut ptiſana copioſè bibenda.

Oleum amygdal. dulcium, humorum acrimoniam retundit.

Foveatur regio ſtomachi cum ſpongia in acero roſac. macerata.

℞. Cerati ſantalini, & unguenti roſac. ana ℥. i. maſtiches ℥. ß. cortic. citri & carnis cydonior. ana ʒ. i. Cum ſucco ſempervivi, & pauca terebinthina, fiant emplaſtra duo, quorum alterum anterius, alterum poſteriùs ſtomachi ſedi applicetur.

Inungatur regio hepatis unguentis refrigerantibus: Quia ab ea parte humores in ſtomachum confluere ſoliti ſunt.

Si verò malignæ cujuſdam qualitatis ſuſpicio ſit; theriaca, aliaque alexipharmaca erunt præſcribenda, & regio ventriculi ol. ſcorpio. Matthioli inungenda.

A quacunque verò cauſa oriatur ſingultus, ſequentia utiliter uſurpari poterunt.

Primò humoris peccantis evacuatio per vomitum inſtituenda, ſi æger facile ferat. Et reiteranda vomitio, ſi affectum imminuat, non autem prorsùs auferat; etiam fortioribus exhibitis, ſi neceſſitas exigat, quemadmodùm docet Platerus in ſua praxi. Cujus rei experimentum proponit in obſervationibus, his verbis. *Chirurgus ager factus mox ſingultire cæpit adeo continuatis vicibus, dies noctesque ut nec dormire, nec rectè loqui, aut cibum capere poſſet. Ad extremum hoc pacto debilitatus, cum nihil juviſſet, & jam in agone eſſet, dedimus illi non ſine metu, ipſo tamen ſummopere rogante, vomitorium ſatis validum chymiſticum, quod Medicus ad manum habebat. Unde immenſam bilis æruginoſæ & nigræ copiam evomuit aliquoties, ceſſavitque ſingultus, ipſeque ſenſim convaluit.*

Si æger vomitum averſetur, per inferiora expurgandus eſt.

Præparandus humor ante vacuationem aut ipſius iterationem,

tionem, incidentibus & abſtergentibus. Poſteà ſequentia conveniunt.

Cucurbitula admota dorſo in regione ventriculi, vel etiam parti anteriori ejuſdem.

Ventriculi per faſciam conſtrictio, quo minùs dilatari queat.

Extremorum ligaturæ.

Semen aniſi aſſumptum, quod peculiariter ſingultum ſedare creditur.

Clyſteres frequentes, qui humores noxios à ventriculo revellunt.

Animalia juniora ventriculo admota.

Sternutatio materiam in ventriculi tunicis impactam excutit. Quemadmodùm Chryſimachus Medicus apud Platonem, Ariſtophanem ſingultientem, qui ſpiritus cohibitione & aqua frigida gargariſata curari non potuerat, ſternutamento excitato, curavit.

Gal. 8. *de comp. medic. ſecundùm loc.* proponit medicamentum Aſclepiadis: Cujus ſingula examinat ſimplicia, idque probat, quaſi omnes habeat facultates ad hanc intentionem idoneas, ſcilicet diſcutiendi & evacuandi materiam noxiam per alvum & lotium, roborandi ventriculum, & poſtremò mitigandi acrimoniam humorum. Compoſitio eſt talis, quæ recipit coſti, vel illius loco, galangæ, croci, ſpicæ nardi, roſar. recent. maſtiches, ana ℈. iv. aſari, aloes, ana ℈. ii. opii ℈. i. cum ſucco pſylli fiant paſtilli: de quibus detur ℈. i. ſingulo manè.

Ad hujus imitationem breviùs parari poſſunt pilulæ pro una doſi, ex aloes ʒ. i. laudani opiati gr. i. ii. vel iii. Si animus ſit magis purgare, addi poſſunt diagrydii gr. iii. vel iv.

Quàm inſignes vires habeant in hoc affectu medicamenta ex aloe parata, teſtatur Duretus his verbis: *Permulti cùm ſingultiendo frangerentur, ducta alvo per quinque dies, hiera, glutinoſis & nigris humoribus ejectis, ſingultiendi finem fecerunt.*

Platerus in obſervationibus refert, ſe puerum decem annorum per octiduum dies noctesque ſingultientem curaſſe aqua nucum viridium, cum raphano priùs in aceto maceratarum deſtillata, quam vomitionis excitandæ gratia propinare ſolebat. Verùm etſi minimè vomuerit, tamen ſtatim ſingultum deſiiſſe, & cùm ſub noctem denuò hauſtum bibiſſet, ab hoc ſymptomate penitus fuiſſe liberatum.

Foteſtus narrat, ſe hominem, gravi ſingultu laborantem, cutaſſe unico hauſtu decocti ſeminum anethi, carvi, portulacæ, & papav. albi in cereviſia tenujori.

Claudinus valdè commendat diaphœnicum cum philonio Romano, ubi cauſa & ſymptoma valdè urgent.

Narcotica denique ſola pertinacem ſingultum, & aliis remediis minimè cedentem, facilè compeſcunt, ſenſum partis obtundendo nimis exquiſitum.

CAPUT VII.

De Nauſea & vomitu.

NAuſea & vomitus differunt tantùm ſecundùm magis & minùs. Uterque affectus eſt motus ventriculi, qua res in cavitate ſua contentas expellit, vel expellere nititur. Eſt igitur nauſea inane vomendi deſiderium cum anxietate, & tenuis ac pellucidi humoris, per ſimplicem ſalivationem excretione. Eam excitare ſolet quidquid ventriculo quantitate vel qualitate moleſtiam infert: nec tamen propter ventriculi imbecillitatem, aut orificii ejuſdem ſuperioris robur, vel materiæ craſſitiem & viſciditatem excludi poteſt.

Vomitus verò qui Græcis ἔμετος, vel ἐμεσις nominatur, eſt motus ventriculi depravatus & concuſſivus, quo vis expultrix irrita, contractis fibris partis inferioris, laxatiſque ſuperioris, materiam in capacitate contentam ſibi moleſtam, ſenſibiliter per ſuperiora violento impetu rejicit. Dicitur motus depravatus, tum ratione objecti moleſtantis, tum ratione motus ipſius, qui fit à fundo verſus orificium, quaſi per ſubverſionem, cum motus ventriculo naturalis verſus inteſtina & pylorum compulſivus fiat.

Vomitus differentiæ à cauſis deſumuntur, quæ vel internæ ſunt, vel externæ. Ideò vomitus primum dividitur in naturalem & artificialem. Naturalis rursùm vel extra conſtitutionem morboſam accidit, vel ipſo morbo præſente: unde triplex exſurget illius differentia, ut alius ſit periodicus, alius criticus, alius ſymptomaticus.

Periodicus eſt qui extra morboſam conſtitutionem & velut natura aſſueta exercetur præcautionis gratia, & certis temporum ſpatiis repetitur: unde apud Hippocratem legimus, antiquos bis in menſe, continuis, aut intetjectis diebus, vomere ſolitos. Et noſtris etiam temporibus multi reperiuntur, quorum per quædam intervalla alii ſingulis menſibus, alii ſingulis ſeptimanis, alii ſingulis diebus humorum bilioſorum, & frequentiùs pituitoſorum copiam vomitu rejicere conſueverunt; quibus evacuationibus tanquam prophylacticis à multis morbis præſervantur. Et hic vomitus verè ſymptoma non eſt, quia ſine ullo morbo præſente excitatur; ſed potiùs motus naturæ nominandus.

Criticus vomitus non rarò contingit in morbis, eoque materia morbifica (priùs coctione præparata) ſalutariter evacuatur, vel toto, undè perfecta morbi ſolutio; vel majori parte, undè magna illius imminutio ſuccedit.

Symptomaticus vomitus fit à natura irritata & debilitata, & ſine ægri allevatione, quia vel non ſatis copiosè, aut confertim fit, vel continuo materiæ morbificæ affluxu fovetur & perſeverat.

Aliæ vomitus differentiæ petuntur ab excretis. Quandoque enim materia, quæ excernitur, alibilis eſt, quandoque excrementitia. Alibilis materia eſt cibus, aut chylus, aut ſanguis purus, vel permixtus; Excrementitia materia eſt pituita, bilis, melancholia, ſerum, pus, lumbrici, & ſimilia.

Vomitus artificialis generali vocabulo à nobis appellatur, quicunque à cauſis externis inducitur.

Illæ autem cauſæ extetnæ, quæ vomitum excitare valent, ſunt præcipuè ictus vel caſus, compreſſio circa epigaſtrium, aer auſtrinus vel contagioſus, aura venenata, fœtidus odor, exetcitationes violentæ & moleſtæ: ut ſuccuſſatio equi inſueta, navigatio in mari, potiſſimùm flante auſtro, aſpectus vel imaginatio rei fœdæ & exoſæ, & ſimiles cauſæ externæ, quæ naturam irritando, vel humores commovendo vomitum excitare ſolent. Ac ptæ cæteris aſſumpta maximam vim habent ad vomitum excitandum, non ſolum medicamenta, & emetica ideo nominata, & venena toto genere nobis infeſta: ſed etiam alimenta, vel ſua natura nòxia, vel alicui peculiariter exoſa; ut eſt apud Hippocr. de illo, qui ab eſu fungorum vomitu vehementi excitato interiit. Idem contigit aulico Antonini Imperatoris ex caſeo putri magna copia comeſto. Idem præſtat alimentotum qualitas pinguis & oleoſa tum etiam ordo aſſumendi ptæpoſterus, quando humectantia & relaxantia poſt aſtringentia ſumuntur, denique alimenta nimia quantitate ingeſta, quantumvis euchyma & laudabilia, vomitum excitare poſſunt, ut crapulæ deditis ſæpè contingit. Tum enim natura, nimia mole gravata, inutile pondus, cujus coctioni par eſſe non poteſt, excludere tentat; ad quam etiam excluſionem excitatur mala qualitate, quæ illis alimentis per corruptionem, ob pravam coctionem, inducitur.

Cauſæ internæ ſunt antecedentes, vel conjunctæ.

Antecedentes vel à corpore univerſo, vel à peculiari aliqui parte in ventriculum confluunt. A toto corpore feruntur in plethora, cachexia, febribus, aliiſque affectibus totum corpus occupantibus. A parte aliqua peculiari derivantur ſæpè humores in ventticulum, ut in hepatis inflammatione, lienis aut meſenterii obſtructione, ſuppreſſis menſtruis, aut hæmorrhoidibus, catarrhoſa conſtitutione, & ſimilibus. His addenda eſt prava pori cholidochi conformatio, quando ſcilicet non in duodenum inteſtinum, ſed in ipſum ventriculum implantatur, unde picrocholi ἀνω nominantur, qui vomitu bilioſo, propter pravam hanc conformationem, frequenter divexantur. Fit etiam vomitus interdum in periſtaltico inteſtinorum motu, quando obſtructa inteſtina, in colico, vel iliaco affectu, humores liberum exitum invenientes, ad ſuperiora propellunt. Lumbrici etiam non rarò, in ventriculum aſcendentes ab inteſtinis, ejuſque tunicam interiorem vellicantes, vomitum efficiunt. Ac denique abſceſſus diſruptus in liene, meſenterio, aliiſque abdominis partibus, vomitum putulentum & ſanioſum excitare ſolet.

Cauſæ vomitus conjunctæ ſunt eædem ſuprà memoratæ, quando ad ventriculum fluxerunt. Quandiu enim in aliis partibus continebantur, erant cauſæ antecedentes: Poſtquam verò ad ventriculum translatæ ſunt, in eoque commorantur, cauſæ conjunctæ rationem obti-

nent. Tales causæ sunt præcipuè humores varii, quorum etiam nonnulli in ipso ventriculo generantur; pituita potissimum, cujus maximus proventus non rarò fit in ventriculo per cruditates & apepsias; quando stomachus debilis alimenta probè non concoquit, eaque in pituitosum excrementum convertit. Sic etiam in ventriculo interdum generatur bilis porracea ex corruptis alimentis, ut docet Galenus *comment. in prognostic.* & hoc luculenter apparet in pueris lactantibus, qui ex lactis corruptione in ventriculo, fæces porraceas & æruginosas excernere consueverunt.

Hæc tamen bilis porracea, ex corruptis alimentis in ventriculo genita, non est ejusdem naturæ cum ea, quæ ex bile flava per adustionem & torrefactionem generatur.

Signa vomitus diagnostica per se manifesta sunt. Causæ verò, prout variæ, sic etiam variis signis innotescunt.

Primò igitur, si ventriculi ipsius vitio vomitus contingat, ejusdem partis laborantis signa apparent: ut cibi fastidium; gravitas, tensio, & inflatio in regione stomachi, tarda & difficilis concoctio, ructus acidi, vel nidorosi, aliaque signa debilitatem & intemperiem illius partis demonstrantia. Sic etiam, si ex morbo organico vel communi, ventriculo inhærente (ut tumore, vel ulcere) vomitus oriatur, eorum morborum signa sese produnt. Si verò per sympathiam totius corporis, aut aliarum partium vomitus contingat, affectus totum corpus, vel aliquam partem obsidentes apparebunt.

Totum corpus afficitur in febribus, cachexia, ictero, atrophia. Partes verò peculiares, a quibus frequentiùs humores ad ventriculum transmittuntur, sunt cerebrum, hepar, intestina, & uterus.

Si è cerebro humores ad ventriculum confluant, destillationis signa apparebunt. Tum etiam vomitus erunt spumosi ac pituitosi, nausea erit magis molesta, quo tempore cibus assumitur.

Si ex hepate humor transmittatur, is plerumque biliosus esse consuevit: atque adeò bilis vomitu rejicitur, & vomitus ante cibum, quàm eo assumpto, molestior est: tum aliquis affectus, ut dolor, tumor, aliusque in hepate apparet.

Si ex intestinis materia ad ventriculum feratur, dolor colicus aut iliacus aderit, vel lumbricorum signa sese ostentabunt.

Si denique per uteri sympathiam vomitus concitetur; conceptio aderit, vel mensium suppressio, vel alia ex utero symptomata prodibunt.

Quibusdam etiam signis conjicere possumus, utrùm humor in cavitate ventriculi contineatur, vel tunicis ipsius adhæreat. Si enim in cavitate sit, levissimo conatu rejicitur, & inest ventriculo tensio & anxietas ab assumpto alimento, quæ non cessat, donec humores vomitu rejecti sint, qui soli plerumque excernuntur, alimentum verò retinetur. Si verò humores tunicis adhæreant, ab ingesto cibo præcipuè vomitus contingit, & alimenta sine humoribus rejiciuntur: citra vero cibum nausea admodùm molestat, & quod rejicitur, crassum ac viscidum est, magnoque conatu extruditur.

Causæ externæ ex ægrorum relatu innotescent, ut si nimio cibo & potu sese ingurgitaverint, vel ictum aliquem gravem in illa regione acceperint, vel pravum aliquod edulium aut venenosum ingesserint.

Imminentis denique vomitus signa proponuntur à Gal. *lib. 3. de crisi. cap. ultimo*, qualia sunt, dolor capitis, vertigo tenebricosa, tremor labii inferioris, oris ventriculi morsus, frequens & copiosa salivatio.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valde crassus est, nec admodùm copiosus, & qui duos istos humores habet exquisitè permixtos, bonus. Talis enim vomitus in substantia, quantitate, qualitate laudabilis est. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis, pituita & flava bilis sunt omnium mitissimi. Si autem quantitate & consistentia mediocri, ac benè invicem permixti per vomitum egerantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebit.

Vomitus biliosi aut pituitosi die critico erumpentes, boni. Non solùm enim vomitus permixti ex utroque humore boni sunt; sed etiam qui fiunt seorsim ex alterutro humore, si talis humor morbum committat, quo æger detinetur. Si in biliosis febribus criticè rumpens, aut pituita in pituitosis, morbi solutionem afferunt, aut saltem maximam salutis spem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit. *Aphor. 15. sect. 6.* Fit enim revulsio materiæ morbificæ in contrariam partem. Et illa revulsio ostendit naturam reficì, ac vires resumere. Ut enim Medicus eorum, quæ ad partem aliquam fluunt, retractionem molitur, ita natura, cùm prævalere incipit, humoris ad partem affectam confluentis revulsionem facit, dum illa pars refici ac roborari incipit.

Vomitus paucus & laboriosus in acuta febre, malus. Nihil enim eorum, quæ decretoria sunt, exiguè secerni convenit; sed quæ ita vacuantur omnia, duorum alterum significant; aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, sed ex ea aliquid symptomaticè effundit, vel naturæ imbecillitatem, quæ superflua expellere frustrà nititur.

Vomitus variegati ex multis humoribus constantes, mali; significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ facessunt, quò difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim adversus varia alimenta pugnare naturæ grave est, quantò difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humores præter naturæ modum existentes concoquere & edomare: præcipuè in morbis acutis, in quibus breve est tempus pugnæ, quod deberet esse longissimum, ut major spes victoriæ ex parte naturæ haberi posset.

Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, fœtidus, lethalis. Significat enim hujusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes bilis species malignos morbos atque lethales solent producere. His verò si fœtor adjunctus sit, insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura diu consistere nequit.

Vomitus sinceri & impermixti in acutis febribus malig. Hipp. 1. *prorrhet.* humor enim sincerus non solùm crudus est, sed etiam incoctilis; quippe qui tùm actum coctionis, tùm potentiam excludit. Hippocrates ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore ac incendio febrili, exhausta aquosa & serosa parte. Ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura invincibile. (*Melet. III. 27. 28. 29.*)

Quod ad curationem spectat, si vomitus ab alarum partium affectu dependeat, non aliis indiget remediis, quàm iis, quæ morbo, à quo procedit, conveniunt.

Si verò fiat ab humoribus biliosis, pituitosis, aut melancholicis, quantitate aut qualitate sua ventriculum stimulantibus, humores illi vomitoriis medicamentis excludendi sunt.

Si verò crassi & glutinosi sint, incidendi & abstergendi, quemadmodum in curatione inappetentiæ dictum est.

Vomitus etiam in hoc casu plurimùm confert, qui provocandus est emetico mediocri, non imbecillo, quale est oleum tepens; neque etiam vehementi, quod à longinquis partibus trahat, ut quæ ex antimonio parantur. Sed illud tantùm maximè convenit; quod valida detergendi ac dissolvendi glutinosum humorem virtute præditum est: talis est gylla Theophrasti, seu vitriolum album præparatum, ac paulò efficaciùs id præstat sal ex vitriolo ad intensam rubedinem calcinato, extractum.

Si vomitoria non arrideant, clysteribus frequentibus & catharticis blandis materia peccans detrahenda est, addito rhab. quod purgando astringit, & ventriculum roborat.

Sic in vomitu biliosò pilulæ sequentes præscribi poterunt.

℞. Aloes npt. aqua rosar. lotæ Drach. iii. rhab. pulv. & aqua borrag. irrorati Drach. i. masticbes, santali rubri, coralli præparat. an. ℈. i. Cum syrupo rosar. solut. fiat massa pilular. cujus capiat ʒ. ß. vel ʒ. i. alternis diebus, donec sedatus sit vomitus. Vel

℞. Rhab. pulv. ʒ. i. cortic. myrobal. citrin. ℈. i. spodii, & rasuræ cornu cervi, an. g. vi. Fiat pulvis, qui detur bis in septimana, cum pauco jusculo.

Vel fiat bolus exhieræ picræ, aut catholici ʒ. iii. cum ʒ. i. rhab. pulverati.

In vomitu vehementissimo dentur laudani gr. (ii.) iii. cum

cum cochiar. min. ℈. ii. ß. Sedabitur vomitus; & poſt 5. horas purgatio fiet per inferiora. Satis magna ponitur purgantium quantitas, quia infringitur à laudano, quod ideò miſcendum eſt cum diagridiatis & colocynthiatis. Si reſiſtet medicamentum, clyſtere acriori evocandum.

Poſt ſufficientem purgationem vomitus cohibendus erit partem roborantibus, ut ſytupo cydon. de granatis acidis, conſerva roſar. veteri, vel rad. ſymphyti, miva cydon. vel julepo ſequenti, ſi vehementiſſimus vomitus ſit valde bilioſus, ut in cholera morbo.

℞. Succi granat. acidor. ℥. vi. ſucci menthæ depurati ℥. ii. aquæ oxalidis ℔. i. ſacchati albi ℔. ß. Fiat julep. in cujus clarificatione leviter bulliant in nodulo, ſantali citrini, roſar. rubr. & ſpodii, ana ℥. i. Capiat ℥. iv. manè & ſero.

℞. Terræ ſigillatæ, boli armenæ, coralli rubr. margarit. præp. ſem. portulac. & acetoſæ, an. ℥. i. raſuræ cornu cervi, fol. menthæ cichor. an. ℈. i. roſar. rubr. P. ß. Fiat pulvis, aſpergendus juſculis & panatellis, aut ſumendus ex cochleari, cum pauca aqua ferrata. Ex eo etiam poterunt fieri tabellæ cum ſaccharo, aqua plantag. diſſoluto; vel opiata cum ſyrupo cydon. addendo conſervam roſar. aut ſymphyti.

Maſtiches aliquot grana puriora, manè ſumpta, non patùm valent ad vomitum compeſcendum.

Balſami Peruviani gutt. iii. in ovo ſorbili, aut cum ſaccharo in formam pilularum redactæ, idem efficaciùs præſtant.

Laudatur etiam decoctum fabarum aut lentium, abjecta priori aqua, & addito pauco aceto. Succus cydon. crudus miraculosè vomitum ſiſtit, ſi ejus cochlear. i. vel ii. exhibeantur.

Camphora naribus frequenter admota, vel illita, atque etiam ſumpta cum pauca aqua roſar. & tantillo pulv. diamoſchi, ad idem eſt efficax.

Spiritus vitrioli cum aqua plantag. vel communi mixtus, & ad moderatam aciditatem exhibitus, vomitum etiam potenter cohibet.

Si verò admodum pertinax fuerit vomitus, ſpiritus vitrioli quantitas augenda eſt; ut aqua valdè acida reddatur. Cum vino generoſo utiliter etiam miſceri poteſt. In ſpiritus vitrioli penuria acetum fortiſſimum uſurpari poteſt: cujus cochlear unum vel alterum, purum, & impermixtum exhibendum eſt.

Salis abſinthii ſcrup. i. cum ſucci limonum cochleari mixtus, remedium eſt præſtantiſſimum, præſertim in vomitu, qui à febribus malignis ſolet contingere.

Si vomitus vires valdè dejiciat, detur laudanum cum miva cydon. vel ſyrupo de roſis ſiccis & illicò applicetur cucurbitula ventriculo, & catap. ex fermento, pulv. abſinth. & cortic. arantior. ſubactis cum ſucco menthæ.

Exteriùs verò regioni ſtomachi admoveantur fotus ex ſpongia nova, in aqua roſacea & aceto roſarum immerſa, iique ſubfrigidi. Vel dicta ſpongia bulliat in aceto forti, & calidè ventriculo applicetur. Vel componatur fotus ex decocto rad. biſtortæ, fol. plantag. portul. menthæ, ſummitatum rubi, & ſalicis. Deinde inungatur unguento ſequenti.

℞. Acaciæ, hypociſt. granor. ſumach. & myrtill. an. ℥. i. maſtiches & granor. kermes, an. ℥. i. olei myrtini ℥. ii. ceræ q. ſ. Fiat unguentum. Vel ſequens cataplaſma admoveatur.

℞. Carnis cydonior. in aqua roſac. & aceto decoctor. aut cydoniati fortiter contuſi ℥. iii. pulveris maſtiches, granor. kermes, myrtill. & ſem. plantag. an. ℥. ii. Cum ſucco menthæ, vel cydonior. vel de ſyrupo abſinthio, fiat inſtar cataplaſmatis.

Vel cruſta panis in aceto roſac. macerata, & ſequenti pulvere conſperſa.

℞. Roſar. rub. balauſtior. ſem. coriandri præp. ana Drach. i. ß. maſtiches, coralli rubri, ſem. acetoſæ ſpodii ana Drach. ß. ſantali citrini ℈. i. Miſce, fiat pulvis.

Vel emplaſtrum ſequens applicetur.

℞. Maſſæ cap. de maſtiche ℥. i. pulv. myrtill. & rad. biſtortæ, ana Drach. ß. cum oleo lentiſc. Fiat emplaſtrum ſcutiforme.

Si vomitus ſit vehementiſſimus, & febrem ſymptomaticam inducat, & corpus ſit plethoricum, utile eſt nonnunquam ſanguinem detrahere, ad præcautionem inflammationis, quæ in partibus internis ex concuſſione illa poteſt contingere. Id tamen cautè agendum, & parca manu, metu dejectionis virium.

Præterea conveniunt cucurbitulæ dorſo & umbilico admotæ, frictiones, & ligaturæ partium extremarum.

Fauces & collum obvolvi poſſunt linteis oxycrato imbutis, ut humores repellantur. Manuum injectio in aquam frigidam omnem vomitum compeſcit.

Ac tandem reliquis non conferentibus, ad narcotica veniendum erit, quæ omnes evacuationes citiſſimè cohibent.

In vomitu pituitoſo (ſi vomitoriis prædictis ſedari nequeat) exhibendæ ſunt pilulæ de diera, addito rhab. & agarico, aut cathartica huic uſui idonea.

Poſteà ad ventriculum roborantia veniendum eſt, qualia in cutatione inappetentiæ propoſita ſunt, quibus add. poſſunt ſequentia.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphyti, ana ℥. i. confection. de hyacinth. Drach. iii. pulveris electuar. diambræ, & aromat. roſar. ana Drach. ß. trochiſc. de ſpodio, terræ ſigillatæ, & granor. Kermes, ana ℈. i. cum ſyrupo cydonior. fiat opiata.

Spiritus vitrioli cum aqua abſinthii, vel ſucco menthæ mixtus, vomitum potenter cohibet, & ventriculum roborat.

Vel aquæ imperialis cochl. i. aut duo poſt vomitum exhibeantur, ſi magna ſit ventriculi frigiditas.

Exteriùs verò ſequentia admoventur.

℞. Abſinthii, menthæ, meliſſæ, ana M. iii. Coquantur in ſ. q. vini & aceti, ad tertiæ partis conſumptionem. Fiat fotus pro ſtomacho.

Poſtea admoveatur emplaſtrum prædictum, vel cataplaſma ex cydoniis, ſubſtituendo pulverem nucis moſchat. & caryophyll. loco myrtill. & plantag. Vel

℞. Abſinthii, & menthæ viridis, ana ℔. i. cruſtæ panis aſſatæ, & in aceto roſac. infuſæ ℔ ß. pulpæ cydonior. vel cydoniati. ℥. ii. maſtiches ℥. ß. macis, & nucis moſchat. ana Drach. ii. Omnia piſtentur fortiſſimè cum oleo cydonior. & fiat emplaſtrum.

Vel fiat cataplaſma ex cydoniis in aceto fortiſſimo coctis & contuſis, addendo parum ſem. ſinapi, & pulveris caryophyllorum.

Vel admoveatur cruſta panis torrefacta, & in vino generoſo cum ſucco menthæ madefacta, & pulv. nucis moſchat. caryophyll. thuris, maſtiches, & granor. Kermes ſinapiſata.

Villanovanus plurimùm commendat fermentum acre, quod aceto acerrimo & ſucco menthæ maceratum, applicatur ventriculo, & bis aut ter renovatur. Certiſſimè enim ſedat, poſt convenientes evacuationes & revulſiones.

In diuturniori vomitu, ubi magna eſt ventriculi laxitas, ad valdè aſtringentia veniendum erit, in ſequentem modum compoſita.

℞. Rad. biſtortæ, tormentillæ, cort. malorum granator. balauſt. & hypociſt. ana Drach. ii. fol. menth. & abſinthii ſiccor. ana M. ß. granor. ſumach. & myrtill. ana Drach. i. roſar. rub. P. i. cinnam. caryophyl. & maſtiches ana Drach. ß. gallar. viridum, & nucum cupreſſi, ana Drach. ii. Fiat decoctum in aqua ferrata & vino rubro, in qua diſſolvi poſſunt grana aliquot moſchi, quia odorata maximè faciunt ad vomitus compeſcendos. Cujus decocti capiat æger manè ℥. ii. & ex eodem foveatur regio ventriculi.

Poſt fotum admoveatur emplaſtrum vel cataplaſma aliquod ex ſuprà propoſitis.

CAPUT VIII.

De Vomitu ſanguinis.

SAnguinis è ventriculo per os excluſio, quæ vomitus ſanguinis vulgò nominatur, hoc cum omnibus aliis hæmorrhagiis commune habet, quod per anaſtomoſin, rixin, diabroſin, aut diapedeſin, ſanguis è venis egrediatur, qui quidem venarum affectus in hæmoptyſis theoria pathologicè expoſiti fuerunt.

Cauſæ etiam ſanguinis vomitum efficientes, cum hæmoptyſis cauſis coincidunt.

Ac primùm cauſa conjuncta, iſtas ſanguinis effuſiones producens, eſt illius quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis eſt; ſicque rixin, aut anaſtomoſin efficere, quod in plethoricis corporibus, & athletico habitu præditis, contingit.

Idem verò qualitate peccans, si nimirum calidior tenuiorque sit, per anastomosin effluere potest; quia calor otificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere possit. Eædem qualitates diapedesin etiam pariunt; calor enim rarefacit tunicas vasorum, tenuitas verò sanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum faciliùs transfluere possit.

Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabrosin producit.

Causæ antecedentes eædem sunt, quas conjunctas appellavimus, loco tantùm differentes. Quando enim sanguis quantitate, vel qualitate peccans, venas immediatè aperit, causa conjuncta nominatur; idem verò sanguis, in venis contentus, causæ antecedentis rationem habet.

Ad causas etiam antecedentes referunt partes mandantes, quarum præcipuæ sunt caput, hepar, lien, & uterus.

Plerumque fertur sanguis à capite ad ventriculum, per palatum, & œsophagum: sæpè etiam catarrhus serinus, ex pituita acri & salsa genitus, ventriculum erodit, venasque illius aperit.

Ab hepate & liene, per venas, quæ ad ventriculum feruntur, & cum illis partibus communicant.

Ab utero denique sanguis refluens in suppressione mensium, ventriculi venas aperit; ita ut quædam mulieres repertæ fuerint, quæ purgationes menstruas per vomitum sanguinis periodicum passæ fuerint.

Frequentiùs contingit sanguinis vomitus ab hepate & liene, quàm ab aliis partibus: & à liene etiam sæpius, quàm ab ipso hepate: majorem enim consensum habet lien cum ventriculo, quèm hepar. Patet siquidem ex Anatome, maximum ramum venæ portæ in lienem demitti, à quo venæ multæ ad ventriculum feruntur, tum ad partem superiorem, tum ad inferiorem seu fundum ventriculi, & quidem insigniores; ita ut interdum flatibus & sanguine distentæ, medii digiti crassitiem æquent, quod ex dissectione cadaverum innotuit. Præterea vas breve patentissimum, ut excrementum melancholicum in statu naturali continuò in ventriculum eructat, sic in præternaturali sanguinem magna copia in illius capacitatem effundere potest. Advertendum autem hìc est, non solùm per vomitum; sed etiam per alvum in hoc affectu sanguinem excludi: tum quia portio illius, qui ad ventriculum confluxit, ad inferiora deturbatur: tum etiam, quia venæ mesaraicæ apetiuntur, & intestina sanguinem profundunt; qui quidem sanguis in longo intestinorum anfractu denigratur, & picis liquidæ instar rejicitur.

Causæ externæ sunt omnia, quæ vulnerare aut contundere possunt: tum etiam æstus vehementior ob ebullitionem, quæ in sanguine commovetur, unde juvenes ad 35. annum sanguinis vomitui aliisque hæmorrhagiæ speciebus maxime sunt obnoxii. Frigus etiam immodicum, costringendo, venarum ruptionem moliri potest: idipsum quoque efficiunt motus intempestivi & labores, ac exercitationes insuetæ, clamores, & vociferationes magnæ, quæ sanguinem in venis vehementer commovent.

Ac denique omnes causæ, quæ hæmoptoen excitare possunt, proprio capite recensitæ. Sanguis enim in venis & arteriis à quacunque causa, sive interna, sive extetna vehementer commotus, ad eam partem faciliùs irrumpit, quæ debilior, & illius receptioni magis dispositа est. Atque ita, si ventriculus, aut venæ, quæ ad ipsum feruntur, talem dispositionem habeant, vomitus sanguinis excitabitur potiùs, quàm alia quævis hæmorrhagiæ species.

Diagnosis hujus affectus in eo potissimùm versatur, ut pars, à qua sanguis profluit, nobis innotescat.

Si ex ipso ventriculo sanguis effundatur: situs partis, & in ea doloris aut gravitatis sensus ferè continuus illud demonstrabunt. Deinde minor est illius copia; graciles enim sunt stomachi venæ cùm nausea sanguis effertur, ac in deglutiendo mordacitas percipitur. Tum sanguis aliquando cum cibo, aliquando cum bile, vel pituita mixtus ejicitur.

Si à capite sanguis profluat, quædam circa fauces & palatum titillatio percipitur, pars sanguinis aliquando per nares emungitur, muco permixta, capitis dolor, aut gravitas præcessit quæ post talem hæmorrhagiam sedatur.

Ex liene & jecore sanguis copiosior effunditur, & plerumque tumor aut dolor in illa parte apparet. Ex liene crassus, globosus, ac niger; ex jecore rubicundior, & quodammodo spumosus. Præterea sanguis, qui ab hepate fluit, magis per partem inferiorem elabitur, quàm per vomitum: quia ab hepate per venas mesaraicas plerumque fluit ad intestina, & ab iis, ut vomitum efficiat, ascendere debet in ventriculum. Faciliùs verò descendit in alvum, cùm via sit proclivior. Contrà qui à liene fluit, per vomitum potiùs, quàm per intestina purgatur, quia venæ à liene ad ventriculum sunt breviores, & minùs amplæ.

Si denique vomitus sanguinis fiat à suppressione mensium, ipsa suppressio ab ægrotantis relatu innotescet, & sanguinis excretio periodica erit, quæ augebit conjecturam, si nullus aliarum partium affectus conspiciatur.

Quod ad prognosin spectat, vomitus sanguinis, à quacumque causa oriatur, non est expers periculi. Vel enim ex nimia sanguinis effusione mortis subitaneæ periculum imminet, vel si in ventriculo grumescat, corrumpatur, & putrescat, lipothymias, syncopen & suffocationes parit.

Minùs tamen periculosus est vomitus sanguinis ex suppressione mensium oriundus, quàm si ex hepate, vel liene procedat. Provocatis enim quomodocunque mensibus, curari solet, ut docuit Hippocr. *Aph.* 34. *sect.* 5. his verbis: *Mulieri sanguinem evomenti, menstruis erumpentibus, solutio fit.* Et in his sæpè sola venarum inferiorum apertione menstrua provocantur, aut saltem paucis aliis remediis melanagogis adhibitis, & sic vomitus sanguinis cohibetur.

Qui ex vomitu sanguinis in hydropem ascitem prolabuntur, ex eodem pereunt. Testatur Dodonæus, se neminem à tali hydrope servatum vidisse. Et docet experientia ex quacumque sanguinis profusione hydropem excitatum, esse lethalissimum: quia ex summa caloris nativi dissipatione exoritur, quæ irrepatabilis est.

Ad hujus affectus curationem opus est remediis, sanguinem à ventriculo revellentibus, ejusdem intemperiem corrigentibus, & apertionem venarum constringentibus ac glutinantibus. Quibus jungenda erunt, quæ partem primariò affectam respiciunt, à qua sanguis in ventriculum transmittitur.

Ac primùm quia victus ratio in hoc affectu maximum momentum habet, illius præcipua capita hìc subnectenda.

Alimenta igitur ordinaria debent esse astringentia & emplastica, tum etiam refrigerantia, actu & potestate talia, ut hordeata, amygdalata, oryzata, panatellæ gelatinæ, & in primis amylum sine calce paratum, cum lacte coctum, quod ad hæmoptysin compescendam eximium est; his omnibus semper aliquid succi mali punici, vel aceti rosacei addi poterit, (*ac acida omnia lac coagulant, ideo cum lacte metuenda sunt*) his accedere poterunt, ova indurata aceto intincta, mica panis aqua frigida macerata; jusculа pullorum cum oxalyde, portulaca, plantagine, & granis uvæ immaturæ parata; pedes & intestina vervecum, hædorum & vitulorum, ad putrilaginem usque decocta. In principio mensæ sumatur aliquid adstringens, ut malum cydonium, pomum, aut pyrum austerum sub cineribus coctum, miva cydoniorum, aut gelatina ex cerasis, mespillis, aut sorbis confecta.

Abstineat æger ab omnibus cibis acrioribus, salsis, piperatis, & frixis: tum etiam euchymis quæ multùm sanguinis generant, nisi aliquando vires collabi videantur, ad quarum refectionem illa aliquando, sed parca manu erunt exhibenda. Parcè admodum ægri nutriendi sunt, quo minus enim sanguinis generabitur, eò minor erit fluxio, & partes inanitæ, sanguinem magis attrahendo, illius effluxum prohibebunt.

Potus erit perexiguus, ex aqua ferrata, cum pauco succo granatorum. Vinum interdicendum est, nisi sit crassum & austerum: quod nos tortivum appellamus, & tunc etiam febris carentia esse debet.

Aer sit frigidiusculus, extra ventorum flatus, Solis, & Lunæ radios. Somnus sit modicus, & non diurnus. Quamvis enim in somno omnes fluxiones cohiberi dicantur, hæc tamen ex diuturniori caloris concentratione renovari potest. Alvus sit semper libera, & omnia animi pathemata vitentur.

Diæta in hunc modum instituta, ad chirurgica, & pharmaceutica remedia progrediendum est.

Ac primum venæ sectio statim celebranda est parca manu, & repetitis vicibus, ut major fiat revulsio. Idque ex basilica cubiti dextri, si à jecore; vel sinistri, si à liene malum exoriri videatur; vel ex vena malleoli, si ex mensium suppressione profluxerit.

Fiant frictiones & ligaturæ partium extremarum. Clysteres detergentes injiciantur.

Applicentur cucurbitulæ naribus, cruribus, & lumbis, imò & hypochondriis, ut sanguis retineatur.

Cam-

Camphoræ ſcrup. ſem. exhibeatur cum oxycrati, vel aquæ plantag. ℥.iv. Quod remedium Rondeletius in conſilio quodam, tanquam præſtantiſſimum commendat.

Oxycrati cyathus exhibeatur, ſi ſanguinis concreti ſuſpicio fuerit: eo enim facilè diſſolvitur ſanguis, & à ventriculi venis propellitur, eademque conſtringuntur.

Eodem oxycrato ventriculi regio foveatur ſubfrigidè.

Abſente vomitu, ut venæ conſtringantur, ſequentia uſurpanda.

℞. Album ovi n.i. aquæ roſar. & aceti, ana ℥.i. ß. Agitentur fortiter, deinde adde amyli ℥. ii. Miſce, utatur æger ex cochleari. Vel

℞. Corall. præpar. terræ ſigillat. boli armenæ, lapidis hæmat. & trochiſc. de carabe, ana ℥.i. aquæ plantag. & ſyrupi myrtini, ana ℥. ii. Miſce, utatur ut ſuprà. Vel prædicto pulvere utatur cum juſculis. Vel

℞. Succi plantag. ℥. iv. Exhibeatur actu frigidus, manè & ſerò. Teſtatur Galen. hoc ſucco nihil eſſe præſtantius, ad quodlibet ſanguinis profluvium cohibendum.

Succus portulaeæ & polygoni, cum ſaccharo ſumptus, ad idem eſt efficax.

℞. Aquæ plantag. & portulac. ana ℥. i. ß. ſyrupi myrtini ℥. ß. ſyrupi de papavere ℥. ii. vel iii, ſalis prunellæ ℥. i. Miſce, fiat julep. frequenter iterandus. Vel ex decocto prædictar. herbar. idem julepus utiliter componi poterit.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ, & rad. ſymphyti, an. ℥. i. cydoniati ℥. ſem. mirobal. condit. n. i. trochiſc. de carabe, & de terra lemnia, ana Drach. ii. corall. præpar. & croci Martis ana ℥. i. Cum ſyrupo de roſ. ſiccis fiat opiata, qua utatur frequenter. Trochiſci de carabe non ſolùm aſtringunt, ſed etiam ſanguinem concretum diſſolvunt, ideò frequenter uſurpandi.

Syrupus corallor. utiliter etiam uſurpari poterit, multò utilius eorum tinctura, cum ſucco limonum recenter parata.

Ubi magno impetu ſanguis excernitur, nec prædictis remediis illius vomitus ſedatur, ut mortis periculum immineat, ad narcotica veniendum eſt, vel aſſumendo ea, vel per clyſterem injiciendo.

Exteriùs vetò inungatur regio ventriculi ol. roſac. & myrtino, lotis in aceto: & poſt unctionem aſpergatur pulvis coralli, boli armenæ, terræ ſigillatæ. Vel inungatur unguento ſequenti.

℞. Succi plantag. & centinod. an. ℥. j. ſem. acet. roſac. ℥. j. olei omphac. ℥. vj. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ſang. drac. maſtiches, cortic. granat. & myrtill. an. ℥. ij. camphoræ ℈. j. ceræ rubræ q. ſ. Fiat unguentum.

Pro potu utatur aqua ferrata, cum ſyrupo cydonior. & ſpir. vit. Juſcula etiam cum aqua ferrata decoquantur.

Foveantur hypochondria & lumbi ſubfrigidè decocto plantag. & portulac. facto in oxycrato.

Manus demittantur in aquam frigidam, ſic enim omnis vomitus ſedatur.

Poſteà unguentum refrigerans Galeni in aceto lotum dictis partibus illinatur.

Celebrata ſufficienter phlebotomia ad cauſæ ſublationem, & integram morbi ſolutionem, purgatio blanda & frequens inſtituenda eſt, qua ſanguis à ſeroſis & bilioſis humoribus, hunc affectum producentibus, repurgetur. Cujuſmodi purgationes à Medico prudenti celebratæ miranda præſtant, ut nos experientia didicimus. Debet autem fieri ex rhabarb. myrobalanis, tamarindis, & tryphera perſica: quæ medicamenta purgando aſtringunt, & humores nullo modo exagitant, ut inde non metuenda ſit vomitus ſanguinis concitatio. Illa autem exhiberi poterunt vel in forma boli, cum ſyrupo myrtino, aut de roſis ſiccis: vel potionis, cum decocto cichorii, acetoſæ, portulac. & ſimilium.

Dum purgatio celebratur (quæ per tres aut quatuor dies poteſt continuari, parca purgantium doſi:) veſpertinis horis exhiberi poterit opiata prædicta, aut ſyrupus corall. aut aliud ex prædictis medicamentis aſtringentibus & roborantibus.

Denique ad præcautionem, rhab. pulv. ℥. j. ſemel in ſeptimana per longum tempus exhiberi poterit; vel ſyrupus magiſtralis, ad hæmoptyſeos præcautionem deſcriptus. Tum reliqua ferè remedia, quæ ad illius affectus curationem & præcautionem propoſita ſunt, in hoc etiam caſu convenire poterunt.

River. Opera Medica.

CAPUT IX.

De Cholera morbo.

CHolera morbus eſt, violentiſſima humotum bilioſorum, acrium, aut corruptorum, per vomitum & alvum excretio.

Cholera dicitur ἀπὸ τῆς χολῆς, à bile flava, ut docet Gal. ex ſententia Gnidiorum medicorum, 1. *meth. c.* 2. cùm ex bile flava & humore pravo, bilem æmulante, & ſuprà & infra erumpente, hoc malum otiatur. Attamen Alexander Trallianus *lib. 7. cap.* 14. non vult, hoc nomen ab humore bilioſo eſſe deductum, quia non ſemper bilis evomitur, ſed etiam ſæpe ſeroſus & pituitoſus humor: ſed potiùs ἀπὸ τῶν χολάδων, id eſt, ab inteſtinis, quæ ab antiquis χολάδες nominata ſunt; quoniam ab inteſtinis & interaneis humores iſti eructantur. Prior tamen etymologia magis probanda eſt, quia non ſolùm à Galeno, ſed etiam ab Hipp. 7. *epid. textu* 19. Celſo *lib.* 4. *c.* 11. & Aureliano *lib.* 3. *acutor. cap.* 9. recipitur. Et quamvis bilioſus humor non ſemper rejiciatur; eſt tamen acer, mordax & corruptus, ad bilis naturam accedens.

Partem affectam alii ſtatuunt ventriculum, alii inteſtina, alii ventriculum & inteſtina ſimul. Verùm Galeni ſententiæ inhærendum eſt, aſſerentis *de ſympt. cauſis c.* 2. partem primariò affectam eſſe ventriculum, cujus facultas expultrix vehementer irritatur, ut per utrumque orificium humorem noxium expellat. Secundariò verò gulam, & inteſtina affici dubium non eſt.

Eſt igitur hic affectus ſymptoma facultatis expultricis læſæ, & vehementer irritatæ. Non poteſt autem dependere à retentrice debilitate, quia in ea humores paulatim effluunt, ut in lienteria & cœliaca paſſione. Fateri tamen oportet, vehementiorem fieri affectum, ſi retentrix debilis expultrici non reſiſtat. Concurrit etiam ad hoc opus concoctio læſa, ob quam pravi humores in ventriculo generantur, & expultricem irritant, ſed hæc cauſa tantùm antecedentis rationem habet. Hipp. 4 *de victus ratione in acutis*, *textus* 104. duas proponit choleræ ſpecies: unam humidam, alteram verò ſiccam. Humida eſt illa, quæ hactenus deſcripta eſt, quæve ſola propoſita definitione deſcribitur, tanquam frequentior & magis uſitata. Sicca verò longè infrequentior eſt, fitque à ſpiritu flatuoſo à ventriculo & inteſtinis exeunte, parteſque, per quas tranſit, mordicante. Generantur iſti flatus, vel à ventriculi calore igneo, cibos corrumpente, & in nidorem convertente; vel à cibis flatuoſis & nidoroſis, ut ſunt cepæ, raphani, & ſimilia. Sennertus aliam cauſam addit ab Hermeticorum doctrina mutuatam: nempe humores ſalſos & aduſtos, circa hypochondria cumulatos, & alterius humoris permixtione efferveſcentes. Quantam enim (inquit) ſpirituum copiam ſales & ſpiritus ſalini cum ſpiritibus acribus permixti ſuppeditent, ex olei vitrioli, & aquarum fortium cum ſale tartari mixtione apparet. Tale ergo quidpiam etiam in corpore humano accidere, & ex humoris ſalſi atque aduſti cum aliis ſpiritibus commixtione magnam ſpiritus flatuoſi copiam excitari poſſe, incredibile non eſt.

Cauſa proxima hujus affectus eſt humor bilioſus, exuſtus, acidus, ſalſus, vel putreſcens in ventriculo, inteſtinis, hepate, liene meſenterio, vel pancreate collectus: vel alimentum parva ſubſtantia præditum, medicamentum vehemens & deleterium aut venenum aſſumptum, Hipp. 7. *Epid. text.* 90. cauſas ferè omnes, à quibus pravi iſti humores generantur, diligenter enumerat, his verbis: *Cholericæ ſurſum & deorſum eruptiones è nimio eſu carnis, potiſſimum ſuillæ crudioris: item ex cibis inſuetis, & ebrietate vini veteris & dulcioris, & ex grani pini, locuſtis, nucibus rancidis, atque ex eſu alliorum, porri, & capparum; maximè à lactucis coctis, braſſica, & ſimilibus crudioribus, à placentis etiam & dulciariis, & mellitis, fructibus horariis, potiſſimùm cucumere & pepone. Fiunt autem magis æſtate, quia tunc facilius recenſita corrumpuntur, vel inconfecta manent.*

Animadverſione dignum eſt, unde tanta humorum copia derivetur, quæ per vomitum & alvum in cholera rejicitur. Vulgò reſpondetur, illos humores in meſenterio & locis ei vicinis contineri: nonnunquam etiam è toto corpore confluere. Quod cùm veritati conſentaneum ſit, dicere tamen poſſumus, humores corruptos, in ventriculo aut partibus vicinis contentos, maligna qualitate alios quo-

que humores corrumpere, eosque à natura irritata ad ventriculum & inteſtina protrudi; quemadmodum venenata medicamenta, ut antimonium, colocynthis, elaterium & ſimilia, bonos humores corrumpendo, hypercatharſim efficiunt.

Signa hujus affectus diagnoſtica ſunt humoris bilioſi, acidi, vel aliis modis corrupti, per vomitum & ſeceſſum, frequens & copioſa excretio; ventriculi & inteſtinorum morſus; inflatio & dolores, ſitis cum æſtu & anxietate; nauſea vehemens, quæ frigida nonnihil ſedatur; ſed calefacta ſtatim rejicitur: pulſus non rarò parvus & inæqualis: ſudor interdum diaphoreticus, crurum & brachiorum convulſio, ſyncope, extremorum frigiditas, aliaque graviſſima ſymptomata.

Cauſæ etiam hunc affectum producentes facilè internoſci poterunt. Ac primùm externæ, ex ægrorum & aſtantium relatu innoteſcent. Si nimirum æger alimenta nimia copia, vel prava qualitate infecta ingeſſerit; ſi venenum aliquod, aut vehemens medicamentum hauſerit. Internæ verò ex humorum, qui rejiciuntur, qualitate, eorumdemque intus genitorum copia dignoſcuntur. Primarium eſſe affectum ex ventriculi vitio oriundum conjicimus, ſi reliquæ partes benè conſtitutæ ſint, nulloque affectu laborent. Præterea adſunt nauſea, perpetua anguſtia, morſus, & dolor ventriculi; materia rejicitur viridis & æruginoſa. Si verò in venis ſit genita, febris ut plurimùm maligna adeſt.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt, ut nimirum morbus dicatur acutiſſimus, ſubitam plerumque mortem inferre ſolitus. Si tamen ex aſſumptorum vitio oriatur, minùs periculi eſt: quia iis excluſis plerumque ſolvitur.

Quo graviora ſunt in cholera ſymptomata, ut ſyncope, convulſio, & extremorum frigiditas; eo breviorem hiſtoriam, & mortem propinquiorem expectare oportet.

Hippocrates *in coacis*, choleras quaſdam criticas eſſe docuit, quæ lipyriis febribus adveniunt; & alio modo ex illius ſententia ſolvi non poſſunt, niſi ingenti bilis eruptione, ſurſum & deorſum facta: quæ tamen criſes rariſſimè contingunt, & valdè ſuſpectæ eſſe debent, utpote bonæ criſis & ſalutaris conditiones non habentes.

Si vomitus mitigari & ſedari incipiat, ſi faciei color cadaveroſus, & habitus Hipp. in meliorem reſtituatur, ſalutis ſpes affulget.

In hujus morbi curatione primùm, affectu incipiente, evacuatio aliquantulum permittenda eſt, dùm pravi & corrupti humores exierint. Tum etiam interdum eorum excluſio molienda, vomitione concitata hauſtu aquæ tepidæ, cum ſyrupo acetoſo mixtæ, aut juſculo pulli magna copia ſumpto. Quod ſi non vomitum, humorum acrimoniam ſaltem contemperat. Vel dictorum humorum excluſio perficiatur rhab. exhibito cum ſyrupo de abſinthio, in formam pilular. redacto, necnon clyſteribus nonnullis detergendi vi præditis.

Præterea clyſteres pingues & lenientes identidem injiciendi, ex lacte, ol. roſato, butyro inſulſo, loto cum aqua roſar. vel ex decocto pulli, carnis vitulinæ, vitellis ovor. quibus interdum, urgente affectu, narcotica permiſcenda.

Clyſteres etiam ex oxycrato plurimùm conferunt; vel ex decocto lactucæ portulacæ, plantaginis, addito aceto, ſyrupo de nymphæa, & vitellis ovorum.

Internis etiam humorum acrimonia demulcenda, ut decocto portulac. & plant. cum ſyrupo cydonior. & de roſis ſiccis, & ſale prunellæ, ſi ardor & ſitis urgeant.

Ac denique vomitus cohibendus medicamentis, tam internis, quam externis, quæ pro vomitu bilioſo fuerunt deſcripta.

Inter quæ narcotica principem locum obtinent ac præcipuè theriaca recens quæ ad Drach. ii. exhibita vehementes illas evacuationes velut in momento cohibet. Idem præſtat laudanum opiatum, ad gr. iv. exhibitum. (*nimia doſis medicamenti, ſumma circumſpectione proponendi, niſi Riverius habuerit aliquam præparationem mitiorem, veluti laudanum tutiſſimum Pharmac. Luge. quod ad grana iiii. aut v. exhibetur. Idque notandum paſſim in hac praxi. Laudanum enim verum ad gr. i. aut ii. datur.*)

Si magna ſit virium exſolutio (ut ſæpiſſimè contingit) integra laudani doſis tuta non eſt: ſed melius eſt gr. i. vel ii. tantùm exhibere, & ſemel in die repetere, atque etiam bis, ſi res admodum urgeat. Sic enim impetus humorum cohibetur, & naturæ dantur induciæ, ut eos concoquere ac edomare valeat.

Cohibito vomitu & alvi fluxu, remediis ſuprà propoſitis, & viribus aliquantulum inſtauratis cardiacis remediis, ægri à periculo liberari videntur: quod non ſolum aſtantes, ſed etiam medicos interdum fallit: ſymptomata enim poſt unum aut alterum quietis, & intermiſſionis diem, fortiora ac vehementiora reſurgunt, & ægrum à priori inſultu valdè debilitatum, de medio tollunt (*maximè ex opiatis.*) Cui ingenti periculo occurrendum eſt, non ſolum vires inſtaurantibus, & humoris fervorem demulcentibus ſuprà propoſitis, quæ etiam ſedato inſultu continuari debent; ſed præcipuè venæ ſectione, quæ ſanguinem illum torridum & æſtuantem revellit, & maximè contemperat: eaque ſemel, bis, terve erit iteranda, ſi vires à prima evacuatione nullo modo debilitatæ, ſed potius recreatæ appareant. Quidam practici in ipſo inſultu, etiam valdè proſtratis viribus, venam ſecare audent, quas dicunt eſſe oppreſſas, non exſolutas. Attamen ſine periculo tunc temporis ſanguis mitti non poteſt. Et interdum ægrotantes paulò poſt illam evacuationem è medio ſublati ſunt, non ſine remedii opprobrio. Ac licèt virium oppreſſio quædam agnoſcenda ſit ab humore ſuperfluo, & naturæ infeſto, in venis contento; maxima tamen earum exſolutio negari non poteſt, ab horrendis evacuationibus per vomitum & ſeceſſum ſubſecuta. Satius ergo eſt humorum impetum primùm cohibere, mox pacatis ſymptomatibus, ad venæ ſectionem confugere.

Quia verò in hoc affectu vires ex maximis evacuationibus citiſſimè concidunt, earum reſtaurationi diligenter incumbendum ex iis auxiliis, quæ in virium imbecillitatis curatione propoſita ſunt.

CAPUT X.

De Dolore Ventriculi.

DOlor ventriculi eſt triſtis ejuſdem partis ſenſatio, à rebus mordentibus aut diſtendentibus, ſicque continuitatem illius ſolventibus excitata.

In ventriculo autem tres partes, plurimùm inter ſe diſcrepantes, conſiderandæ ſunt; orificium nempe illius ſuperius; otificium inferius, pylorus nominatus, & reliquum corpus, totam cavitatem conſtituens.

Orificium ventriculi ſuperius exquiſitiſſimo ſenſu donatum eſt, propter nervum inſignem, quem à ſexta conjugatione mutuatur, & ideò dolores in eo fiunt acutiſſimi, quia viſcus nobiliſſimum, ſibique vicinum, cor nimirum, in conſenſum trahunt; unde cardialgia & cardiogmos nominatur. Tantus enim eſt ille cordis cum orificio ventriculi ſuperi conſenſus, ut veteres illud orificium καρδίαν nominaverint.

Si verò membranæ, ventriculi cavitatem conſtituentes, aut pylorus dolore afficiantur; dolor ventriculi ſimpliciter nominatur, & interdum colica ventriculi, præcipuè quando à flatibus excitatur.

Proxima hujus doloris cauſa eſt ſolutio continui, à rebus mordentibus vel diſtendentibus excitata. Illæ autem res mordentes vel diſtendentes, præcipuæ & frequentiores ſunt humores, vel flatus. Quibus addi poſſunt lumbrici tunicas ventriculi vellicantes.

Humores acres, vel maligni, ut bilis porracea, æruginoſa, vel atra, pituita ſalſa, corrupti ichores, pus fœtidum, ex diſrupta hepatis aut thoracis vomica in ventriculum effuſum, & quicumque alii humores acrimonia præditi, dolores in ventriculo excitare poſſunt.

Vapores etiam acres, ex iiſdem humoribus elevati, hunc dolorem efficere conſueverunt.

Flatus verò in cavitate ventriculi contenti, inflationem & tenſionem dolorificam efficiunt: ſed multò magis intra tunicas illius coerciti, quia affectum contumaciorem efficiunt, cùm difficiliùs inde excuti valeant.

Morbi etiam, tum ipſius ventriculi, tum partium vicinarum, hunc dolorem parere conſueverunt, ut intemperies quælibet excedens, tum calida, tum frigida, & multò magis inflammatio: interdum verò ſcirrhus, aut alius tumor durus gravantem dolorem efficiens. Ac denique vulnera & ulcera ejuſdem partis, vicinarum etiam partium tumores & inflationes, ventriculum comprimendo, dolorem ipſi inferre poſſunt.

Humores autem & flatus, ventriculi dolorem excitantes, vel in ipſo ventriculo generantur, vel à toto corpore, vel à quibuſdam partibus in eum confluunt. A toto corpore in febribus, vel dum corpus pravis humoribus refertum eſt. Ab aliis partibus verò, ſcil. præcipuè ab he-

pate,

pate, liene, & cerebro: ab hepate bilis, à liene melancholia, vel atra bilis: a capite pituita falsa.

Ab aliis etiam causis extraordinariis & infrequentioribus talis dolor excitari potest, ut de lapidibus in ventriculo genitis, enarrat Schenckius *lib.* 3 *observationum*. Et de corio lardi, fumo exsiccati, refert Fabricius Hildanus *observat.* 33. *lib.* 4. cujus frustum deglutitum matrona quædam in ventriculo servaverat per duos annos, continuis excruciata doloribus, idque tandem, assumpto vomitorio medicamento, vomitu rejecit, & liberata est.

Causæ externæ hunc effectum producentes, sunt alimenta vel prava qualitate infecta, aut summa acrimonia prædita, quæ per se talem dolorem inferre possunt, vel flatibus generantibus idonea, vel nimia quantitate assumpta; ita ut putrescant & acrimoniam induant, vel calidiora plus justo, ut ex iis copia bilis producatur. Sic etiam medicamenta fortiora vel acriora, vel deleteria facultate prædita, vel nimia quantitate assumpta, vel non satis correcta item venena exhibita hunc dolorem facilè inferre possunt.

Signa diagnostica ad partem affectam & causam dirigenda sunt. Ac primùm situs doloris orificium ventriculi superius affici ostendit, quando scilicet sub cartilagine xiphoide percipitur. Sed multò certiùs hanc partem affici, & veram esse cardialgiam significant, dolor acerbissimus ab exquisito partis sensu permanans, anxietates & jactationes, ut æger in uno situ consistere non possit; quibus etiam sæpè accedunt lipothymiæ & animi defectiones, propter cordis consensum, cujus summa est cum ventriculo sympathia, non solùm propter vicinam, sed etiam propter magnam spirituum dissipationem, quæ per istos cruciatus contingit. Interdum etiam cerebrum trahitur in sympathiam, ob insignem nervum, qui huic parti implantatur, & vapores acres, qui indè recta via ad caput elevantur, unde cephalalgiæ, & hemicraniæ, & aliquando vertigines, & epilepsiæ oriuntur.

In aliis verò ventriculi partibus dolores fiunt quidem acerbi, sed tam gravibus symptomatis comitati non sunt, atque adeo dolores colicos æmulantur, situ tantùm doloris differentes.

Causæ istos dolores efficientes propriis signis distinguuntur, quorum magis perspicua ab excretis desumuntur. Si enim bilis, vel pituita, vel flatus, vel lumbrici per os aut alvum excernantur; facilè est conjicere ab hujusmodi causis affectum dependere. Attamen etiamsi nulla materiæ morbificæ excretio fiat, signis peculiaribus bilis, aut pituitæ, aut flatuum redundantiam internoscere possumus; tum etiam signa lumbricorum intùs latitantium ex proprio capite erunt desumenda. Quemadmodum etiam morbi peculiares, tum ventriculi ipsius, tum partium vicinarum, huc affectum producentes, ex proptiis cujusque signis innotescent. Colligitur etiam diagnosis humoris dolorem committentis, ex tempore invasionis incrementi, aut cessationis doloris. Quibusdam enim ante cibum dolor exacerbatur, & hoc bilis dominium significat, quæ jejunii tempore exagitatur, & in ventriculum attrahitur, aut magis intenditur & acrior evadit. Aliis statim ab assumpto cibo dolor commovetur, quia humores crudi & mordaces, qui antea quieti erant, & ventriculi tunicis infixi, ab assumpto cibo commoventur, vel qui in fundo ventriculi hærebant, sursum attolluntur, & orificium ventriculi afficiunt. Aliis dum cibus concoquitur, dolor exacerbatur, quia vapores acres & mordaces elevantur ex materia morbifica, à calore aucto in ventriculo tempore concoctionis. Aliis quatuor aut quinque horis à pastu, quia ex concoctione depravata cibi corrumpuntur, & corrupti ventriculum vellicant. Quibusdam denique post somnum dolor exacerbatur, & ille fit à catarrho, fluente humore à cerebro per somnum, qui majori copia cumulatus, dolorem in vigilia producit. Sedatur verò interdum dolor à cibo, quia ciborum benignitate humoris acrimonia demulcetur.

Quod ad prognosin spectat: Certum est, cardialgiam reliquis ventriculi doloribus esse longè periculosiorem, propter exquisitum oris ventriculi sensum, & maximum illius cum partibus principibus consensum.

Major vel minor causæ morbificæ pravitas, & symptomatum vehementia majus vel minus periculum portendunt.

Febris continua & acuta, cum insigni ventriculi dolore conjuncta, magnum minatur periculum, quod docuit Hippocrat. *Aphor.* 65. *sect.* 5. *In febribus circa ventriculum vehemens æstus & cardiogmos, malum.* Magnam enim ventriculi inflammationem vel humorum vitiosorum copiam in ventriculo contentam significat.

Ventriculi dolor, à lumbricis vel flatu oriundus, ut plurimùm minus periculosus est, quia causam minùs rebellem, & parti minimè affixam habet. Aliquando tamen ex lumbricis in ventriculo contentis, eumque mordentibus, gravissima symptomata oriuntur, ex quibus ægri derepentè intereunt. Sic etiam ubi intemperies flatus generans rebellis facta est ac veluti habitualis, non caret periculo, quia in hydropem siccum degenerat ex Hippocrat. *Aphor.* 1. *sect.* 4. In Cardialgia extremorum frigiditas mortem proximam prænuntiat.

Curatio hujus affectus pro causarum varietate maximè varianda est. Si enim ab aliarum partium affectibus oriatur, illorum affectuum therapia adhibenda est. Si verò in ipso ventriculo causa stabiliatur, dolor vel à flatu, vel humoribus acribus & biliosis, vel ab inflammatione, aut ulcere procedit.

Qui à flatu generatur, curandus est remediis discutientibus & evacuantibus flatulentam illam materiam, tum etiam pituitam, à qua flatus concitatur.

Ac primum injiciendus est clyster emolliens & laxans, cui statim succedat alter carminans & discutiens, ex decocto fol. origani, calamenthi, pulegii, rutæ, centaurii majoris, sem. anis. fœnic. dauci, cumini, & similium. In quibus dissolvantur benedicta laxativa, ol. anethinum, rutaceum, mel anthosatum.

Si dolor perseverat, ex oleo rutac. aut nucum. & vini generosi, aut hippocratici partibus æqualibus clyster erit componendus, addendo aquæ vitæ ℥. ii.

Vel paretur clyster ex vino albo, tum olei juniperi, aut cinnam. aut caryophyll. chymicè extracti gutt. viii. qui miraculi instar liberat.

Posteà admoveatur fotus sequens regioni stomachi.

℞. Rad. cyperi, galangæ, calami aromat. ana ℥. i. fol. menthæ, origani, pulegii, majoranæ, hyssopi, salviæ, an. M. i. sem. anisi, fœniculi, carvi, dauci & baccar. lauri, ana ℥ sem. flor. chamomil. meliloti, anthos, & lavendulæ, ana P. i. Contundantur contundenda, & incidenda incidantur, includanturque duobus sacculis, bulliant in vino generoso: dein expressi, ventriculo, & toto ventri alternatim admoveantur.

At in materia minus frigida potest parari fotus sequens, maximè laudatus à Foresto, ut qui reliquis remediis non conferentibus, ægrum à dolore citissimè liberavit.

℞. Rad. althææ ℥. sem. rosar. rubr. flor. chamom. summit. absinthii, ana M. i Coquantur in aqua communi, ad ℔. i. sem. in fine addendo vini Rhenensis opt. aquæ rosac. & aceti, ana parùm, Fiat fotus.

Post fotum fiat illitus ex ol. rutaceo & anethino mixtis, cum aquâ vitæ, quibus aliquid addatur ol. salviæ, aut caryophyll. chymicè extracti.

Post inunctionem admoveatur emplastrum de baccis lauri: vel ejus loco cataplasma ex melle, & semine cumini.

Interim dum hæc fiunt, si nausea adsit, excitabitur vomitus blandiori vomitorio: aut catharticum exhibebitur pituitam evacuans.

Purgato corpore, exhibeatur ol. amygdal. amar. recenter. express. & cum vino albo mixtum aut vinum Hipp. aqua clareta, vel aqua cinnam.

Julepus sequens ad dolorem sedandum, flatus discutiendos, pituitam detergendam, & ventriculum roborandum efficacissimus est.

℞. Fol. absinthii vulg. centaurii minor. & agrimon ana M. sem. Coquantur ad ℥. v. In colat. dissolve sacchari albi Unc. i. Capiat manè per biduum.

Amatus Lusitanus valdè commendat aquam è floribus chamæm. destillatam, tanquam præcipuum, leniendis ventriculi & intestinorum doloribus auxilium; cujus Unc. iii. calidè exhibeantur. Vel in aquæ illius penuria, decoctum flor. chamæm. usurpari poterit, maximè laudatum à Foresto: Qui se mercatorem quendam, ingenti stomachi dolore affectum cum insigni clamore hoc solo decocto semel exhibito curasse refert. Quo eporo, emissis ructibus, in sudorem solutus est, & incantamenti instar omnis dolor evanuit, ut nullis aliis præsidiis opus fuerit. Ex hoc autem decocto, cum semine anethi parato, aut etiam agarico, vel radice asari, dissolvendo oxymel, syrupum acetosum, aut rosatum solutivum, parari potest vomitorium, ab initio morbi exhibendum, quod evacuando mitigare dolorem poterit.

Docet Galen. cucurbitulam ventriculo admotam, illius dolores citissimè resolvere, instar incantamenti. Hæc tamen cautio adhibenda est, ut nihil, aut parum humoris crudi in ventriculo lateat, alioqui dolorem intendit.

Utiliter etiam admoveri potest eidem parti panis recenter è furno extractus, per medium sectus, tum per se, tum pulveribus aromaticis consperſus.

Tandem, dolore pertinaciter adhærente, confugiendum est ad balneum ex decocto herbarum emollientium & calefacientium, quod tutissimum & efficacissimum est: flatus enim diffundendo, & per poros apertos resolvendo, à dolore liberat. Quod citiùs efficitur, si in ipso balneo remedium aliquod discutiens ægro exhibeatur. Concurrente enim utroque præsidio, tum interno, tum externo, opus ritè peragitur.

Balneum esse debet valdè calidum, ut faciliùs flatus discutiantur, & humores crassi colliquentur.

Quod si propter doloris vehementiam clystere vel injici, vel retineri nequiverint: in ipso balneo cathartícum propinandum est, & in eo per horam integram, aut dimidiam immorandum, donec vis cathartica ventriculum & viscera attingat.

Aliquando autem, ubi ex doloris vehementia periculum imminet, ad narcotica est confugiendum. Quibus prudenter exhibitis, admirandus non rarò subsequitur effectus.

Nonnulli etiam, (*ut Platerus*), purgantibus narcotica permiscent, ut simul & dolor sedetur, & materia peccans educatur: quale est medicamentum Elidæi, à Forestο laudatum, quod sic habet.

℞. Diaphœn. ʒ. ß. philonii Romani ℈. ii. Cum aqua vel decocto chamomillæ. Fiat potio.

Dolore prorsus sublato, in iis, qui ei sunt obnoxii, semel aut bis in mense purgatio iteretur, ut proxima flatuum causa auferatur: tum remedia roborantia usurpentur, qualia in læsæ concoctionis curatione proposita sunt.

Qui verò à bile dolor excitatur, curandus est humoris peccantis evacuatione, vomitorio blando, aut cathartico medicamento, aut clysteribus frequentibus, emollientibus quidem, non acribus, aut calefacientibus.

Postmodùm demulceatur humorum acrimonia, julepis refrigerantibus & incrassantibus, emulsionibus semin. frig. major. lacte recenter mulcto; oleo amygdal. dulcium recenti, vitellis ovor. & similibus.

Interim non omittantur opiatæ, aliaque roborantia, in superioribus curationibus descripta.

Extrinsecus admoveatur cataplasma ex mica panis in lacte decocta, additis vitell. ovor. & croco.

Vel admoveatur panis recenter ab igne extractus, per medium sectus, & in aceto madefactus.

Vel foveatur eadem pars decocto flor. chamomill. violat. & nymphææ. Aut quod multò præstantius, demergatur æger in balneum aquæ tepidæ; id enim ad hujus affectus curationem præcipuam vim obtinet.

Dolore sedato, ne fortè revertatur, æger purgabitur bis in mense, & viscerum intemperies calida corrigetur victu refrigerante, & remediis convenientibus.

Qui verò dolor fit ab inflammatione, abscessu, vel ulcere, remediis in sequenti curatione proponendis oppugnabitur.

CAPUT XI.

De Inflammatione, abscessu, & ulcere ventriculi.

Licèt ventriculo, quemadmodum omnibus aliis partibus, omnia tumorum genera contingere possint, nos tamen hic tantum de inflammatione seu phlegmone agemus, quæ frequentior est: cum reliqui tumores rarissimè eveniant, & eadem methodo qua reliquarum partium internarum tumores, curari valeant.

Est igitur inflammatio ventriculi, tumor præter naturam, à sanguine per venas quibus alitur, à venæ portæ ramis derivato, in ventriculi substantiam, ejusque membranam effuso.

Ille autem sanguis vel purus est ac sincerus, & phlegmonem propriè dictam producit; vel cum bile, pituita, aut melancholia permixtus, & phlegmonem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam efficit.

Causæ externæ plurimæ esse possunt, quæcunque videlicet sanguinem fervidiorem efficiunt, ut alimenta calidiora & meri potio: vel cum ad illam partem promovere possunt, ut contusio ventriculi, dum præsertim cibo turget.

Quibus addi possunt calidissima & acerrima assumpta, ut cantharides, sublimatum, & similia.

Signa hujus affectus diagnostica sunt ingens dolor, ardens & pungens, distendens & pulsans, & in dorsum usque protensus; tumor adest tactu conspicuus, imò & interdum visu. Scapulæ deorsum trahuntur; respiratio difficilis est, sicut & deglutitio, atque eructatio. Cruentum nonnunquam aliquid evomitur, febris adest ardentissima, sævissimis comitata symptomatis.

Si inflammatio est pura, à solo sanguine oriunda, mitior aliquantulum est. Si verò erysipelatosa, symptomata gravissima sunt, & speciatim febris lipyria adest, in qua exteriora rigent, & interiora utuntur; & sitis adest inextinguibilis, quæ etiam febris inflammationi intestinorum erysipelatosæ advenire solet.

Huic ventriculi inflammationi plurimùm affinis est inflammatio, quæ vel summam jecoris partem, qua ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat, quæ sola symptomatum vehementia & pernicie distinguitur. Nempe ventriculum obsidens inflammatio omnia sævissima & periculosissima præ se ferre consuevit.

Ex prædictis facile est prognosin elicere, & affectum valde periculosum, imò utplurimum lethalem nuntiare.

Periculosior tamen est, qui totum ventriculum, aut superiorem ejus partem occupat; vel qui ad erysipelaris naturam accedit.

Galen. *in* 3. *prorrhet.* nauseam, & conturbationem ventris plurimam ac frequentem causam esse docet. Ostendit enim pravos humores ventriculi tunicis pertinacirer adhærere, easque vellicare, & ad expulsionem irritare.

Si inflammario non interimat, neque resolutione curetur, in abscessum degenerat, qui cognoscitur doloris & febris remissione, tumore perseverante.

Rupto abscessu ulcus relinquitur, quod puris excretione per vomitum & secessum rejecti, innotescit.

At verò ulcus ventriculi non solùm ex abscessu disrupto, sed etiam ab aliis causis producitur, quæ hic etiam numerandæ sunt, ne quippiam in illius theoria deficiat.

Causæ igitur ulceris ventriculi sunt vel internæ, vel externæ.

Internæ sunt humores acres in ventriculo geniti, vel aliunde in eum transmissi, ut bilis flava, vel atra, vel pituita salsa.

Externæ causæ sunt medicamenta acria erodentia, aut venena. Huc etiam referri possunt vulnera ventriculi malè curata quæ in ulcus degenerant: tum etiam ruptio alicujus venæ insignioris, quæ coalescere sufficienter non potuit post vomitum sanguinis copiosum.

Cognoscitur ulcus in ventriculo genitum, præcipuè ex pure, quod vomitu aut secessu rejicitur. Cui signo primario alia addenda sunt. Primò enim percipitur in ventriculo dolor pungens cum ardore conjunctus, præcipuè dum quippiam, excedente aliqua qualitate præditum, assumitur: acre scilicet, salsum, vel acidum; aut intensè calidum, vel frigidum. Adsunt præterea dejecta appetentia, ructus fœtidus, febris lenta, & assidua.

Prognosis funesta utplurimùm instituenda est, nisi ulcus sit perexiguum, & superficiem tantum occupet, ac febrem conjunctam non habeat. Membrana enim ventriculi ulcerata, utpote pars spermatica, difficillimè coalescit; alimenta ventriculo malè affecto non bene concoquuntur, & antè absolutam coctionem rejiciuntur, ulcus lancinantia. Præterea medicamenta parùm præstant, quia detergentia, ulceris curationi necessaria, dolorem excitant; exsiccantia verò, quæ alteram ulcerum curandorum indicationem implent, impediuntur continuò ab esculentis & potulentis & chylosa materia aliisque humoribus, qui in ventriculo debili continuò restagnant.

Curatio prædictorù affectuum sigillatim instituenda est.

Ac primùm inflammationis curatio inchoanda est à venæ sectione pluries repetita, in utroque brachio, quantum vires ferre possunt. Ac licèt ob syncopen, & extremorum refrigerationem, vires ab initio dejectæ videantur; illa tamē virium infirmitas est ab oppressione, quæ vacuationem postulat, atque ita venæ sectionem prohibere non debet.

Præ-

Prætereà apertio hæmorrhoidum, si æger huic evacuationi assuetus sit, sanguinem à ventriculo utiliter avertere poterit. Quod etiam munus utiliter præstabunt cucurbitulæ scapulis, dorso, & natibus admotæ, cum siccæ tum humidæ; frictiones & ligaturæ partium extremarum; & calefactio earundem partium, (quæ frigere plerumque solent) admotis linteis calentibus, & inunctione olei irini, nardini, aliorumque calidorum.

Purgantia in hoc affectu improbantur, quia humores conturbant, & ad partem affectam attrahunt.

Attamen Avic. tamarindorum decoctum, aut cassiæ ʒi. ß. cum aqua endiviæ, vel sero lactis dissolutum commendat, singulis diebus usque ad septimum diem exhibitum: Quia molliendo, non trahendo expurgat, mitigat acrimoniam, & lenit dolorem. Satius tamen est ab omni purgatione in principio abstinere. Septimo elapso, apparentibus quibusdam concoctionis & declinationis indiciis, potest etiam institui purgatio ex rhab. ʒi. cum santal. rubr. ℈. i. in aqua borrag. infusa, addendo syrupi rosar. ʒ. i. vel ii. ut sordes parti hærentes paulò valentiùs ducantur.

Interim clysteres mollientes, refrigerantes, & lenientes singulis diebus erunt injiciendi, quorum formula talis esse poterit.

℞. Juris pulli, vel decocti malvæ, & violariæ ℔ i. cassiæ recenter extractæ ʒ. i. olei rosac. & violac. ana ʒ. ii. sacchari ʒ. i. ß. vitell. ovor. num. ii. Fiat clyster.

Alterantia & roborantia, per os assumenda, eadem esse poterunt, quæ in curatione doloris ventriculi ab humore bilioso, fuerunt proposita.

Peculiariter autem conferre possunt syrupi de nimphæa, & de succo portulacæ, potissimùm in principio, quia repellentis medicamenti vicem implere possunt.

Conferunt etiam non parum emulsiones iv. sem. frig. maj. & sem. papav. albi, dolorem enim leniunt, & calorem contemperant. Tum etiam julepi sequentes.

℞. Aquæ rosar. ʒ. iv. aquæ plantag. Unc. iii. succi acetosæ, vel vini granat. Unc. i. ß. sacchari rosar. Unc. i. Bulliant parum & colentur. Capiat Unc. ii. bis, aut ter in die.

Si dolor vehementer urget, syrupus de papav. exhiberi potest.

Pro potu utatur decocto ordei cum syrup. violac. & frigidum bibatur.

In progressu morbi alia medicamenta prædictis erunt permiscenda, quæ resolutionem adjuvent. In hunc finem julepi sequentes præscribi poterunt.

℞. Syrup. nymphææ, de pomis, & de succo portulacæ, ana Unc. i. syrup. de absinthio pontico Unc. ß. aquar. lactucæ, acetosæ, & fœniculi, ana ʒ. iii. pulveris electuar. diamarg. frig. ʒ. i. Fiat julep. pro iii. dosibus, in die sumendus.

His addere licet opiatas instaurantes, narcotica, & similia. Quæ omnia varianda erunt multis modis, pro Medici judicio & prudentia.

Terebinthina cum aqua absinthii lota, si bis, terve detur, vel resolvit, vel maturat ventriculi apostema.

Exteriùs verò fotus sequens in principio admoveatur.

℞. Rad. acetosæ ʒ. ii. fol. end. cichorii, & malvæ, ana M. i. seminis lactac. & papav. albi, ana ʒ. iii. santali albi & rubri, ana ʒ. ß. florum violar. & nymphææ, ana P. i. Fiat decoctio, addendo aceti rosacei parùm; foveatur regio ventriculi tepidè.

Vel ex aquis stillatitiis endiv. lactuc. & nymphææ, cum tantill. aceti, & pulv. triasantali, idem fotus parari poterit.

Post fotum inungatur eadem pars oleo rosac. & violac. invicem permixtis, vel unguento sequenti.

℞. Olc. rosac. ʒ. i. ol. viol. aceti rosac. suc. hieracii, ana ʒ. ß. Bulliant ad succ. consumptionem, deinde adde santali rubr. ʒ. i. rosar. rubrar. ʒ. ß. spicæ, & camphoræ, ana ℈. ß. ceræ albæ q. seq. Fiat unguentum.

Cataplasmata in principio non conveniunt, quia partem pondere suo gravant, & calorem retinendo inflammationem augent.

In declinatione, si contingat, & tumor resolutione finiatur, quod maximè est exoptandum, fotus resolvens admoveri poterit, in hunc modum compositus.

℞. Rad. ireos Florent. ʒ. ii. fol. menthæ, majoranæ, pulegii, & absinthii pontici, ana M. i. seminis fœnugræci & anisi, ana ʒ. ii. granor. kermes ʒ. i. florum stœchados, anthos, chamomillæ, ana P. j. Fiat decoctio, addendo sub finem parum vini albi, quo foveatur regio ventriculi.

Post fotum inungatur eadem pars loco absinthii, nucis mosch. nardino, & similibus, quibus addita cera, & pulv. ireos Florent. aut cinnam. potest concinnari unguentum. Emplastra verò & cataplasmata, quia pondere gravant partem, hìc non conveniunt.

Si verò tumor ad suppurationem tendere videatur, foveatur pars decocto flor. chamæm. & rosar. rubr. Posteà cataplasma sequens admoveatur.

℞. Rad. althææ ʒ. ii. fol. branc. ursinæ & rosar. ana M. i. Coquantur optimè, & contundantur; deinde adde farinæ hordei, sem. lini, fœnugræci, & pulv. chamæm. ana, ʒ. sem. santali albi & rubri, ana ʒ. ii. Cum oleo rosar & chamæm. & pauca pinguedine gallinæ fiat cataplasma sæpè renovandum.

Rupto abscessu, ulcus detergatur hydromelite in potu exhibito. Cui addenda est interdum manna thuris, Galeni præcepto. Vel aqua hordei cum saccharo rosaceo, in principio, & constitutione calidiori exhibenda.

Ulcere verò in vetustatem abeunte, sive ab hac causa, sive ab alia quavis, ut humoribus acribus, & erodentibus, vel assumptis causticis, & venenatis rebus genitum fuerit, convenient primùm juscula, herbis refrigerantibus & modice astringentibus alterata, hordeata, amygdalata, cum saccharo rosac. parata, lac recens mulctum cum saccharo & tantillo mellis, ac tandem chalybeatum; tum etiam aqua ferrata pro potu ordinario, aut in qua boli armenæ, vel terræ sigillatæ frustula maduerint. Cui addi poterit vinum rubrum austerum, si perexigua caliditas in parte apparuerit.

Deinde apozema sequens in usum revocetur.

℞ Hordei integri P. i. scabiosæ, agrimon. pimpinell. & capill. ven. ana M. ß. sem. melon. Drach. ii. rosar. rubr. siccar. P. i. Fiat decoctio ad ℔ i. In qua dissolve syrup. de rosis siccis ʒ. iii. Fiat apozema pro iii. dosibus frequenter iterandis.

Ad interna etiam ulcera plurimùm confert decoctum rad. chinæ, ubi febris abfuerit, per viginti aut plures dies sumptum, leviter sudores provocando; sic enim ulcus paulatim exsiccatur. Si verò tabes & corporis consumptio timeatur, decoquatur prædicta radix in jusculo pulli gallinacei vel columbini, cum herbis prædictis & hordeo mundato.

In diuturniori ulcere potus aquar. mineralium vitriolatarum, ferratarum, aut aluminosarum, quales sunt nostræ Meinenses, per mensem integrum sumptæ, non parum conferunt.

Toto morbi decursu, ad ventriculum ab illuvie repurgandum, conferunt leviora cathartica, ut rhab. tamarindi, mirobal. syrup. rosac. & catholicum, semel in septimana usurpata.

Denique ad ulceris occlusionem sequentia usurpari poterunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coral. rubr. lapid. hæmat. aqua rosar. diligenter lotor. ana Drach. ii. sang. dracon. gummi arabici, & tragacanth. an. Drach. ß. sem. papav. albi leviter contusi, & assi; hypocist. rhuris & sarcocollæ, an. ℈. i. sacchari rosac. ʒ. i. fiat pulvis, cujus capiat Drach. i. cum aqua plant. aut conserva rosar. singulis diebus.

Vel ex eodem pulvere potest fieri opiata cum conserva symphyti, & rosar. syrup. cydonior. aur myrtino exceptis. Vel etiam possunt fieri trochisci ex eodem pulvere cum mucilagine sem. psyllii, aut tragacanthi. Quibus omnibus vicissim uti æger poterit, ne ejusdem remedii tædio afficiatur.

Exteriùs verò, ad ulceris occlusionem, admoveri poterit regioni ventriculi fotus ex decocto absynthii, rosar. malicorii, gallar. balaustior. myrtillor. thuris, mastices, ac similium. Ac deinde pars eadem inungenda erit unguento astringente, vel emplastrum astringens eidem admovendum.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS.
DE AFFECTIBUS INTESTINORUM.

PRÆFATIO.

SUMMA totius nutritionis perfectio in tribus hisce operationibus consistit; optima scilicet ingestione, digestione, & egestione. Prima appetitum respicit: secunda concoctionem, & ad ventriculum pertinet. Tertia vero intestina: quorum egestio moderata, & secundùm naturæ leges peracta, maximum toti corpori commodum afferre solet: Contrà verò si deficiat, ut in astrictione alvi; vel exsuperet, ut in variis alvi fluxibus contingit, maxima inde incommoda, & gravissimi morbi emergunt. Præterea superfluorum retentio in intestinis dolores colicos, iliacos, & hæmorrhoidales inferre solet. Ac denique putredines in intestinis genitæ, non solùm alvi fluxus prædictos, sed etiam lumbricos generare solent. Ut hæc omnia sigillatim exponantur, universus hic tractatus undecim comprehendetur capitibus: Quorum primum erit de dolore colico: Secundum, de iliaco: Tertium, de astrictione alvi: Quartum, de lienteria & affectione colica: Quintum de diarrhœa: Sextum, de dysenteria: Septimum, de tenesmo: Octavum, de fluxu hepatico: Nonum, de lumbricis: Decimum, de fluxu hæmorrhoidali: Undecimum, de hæmorroidum dolore.

CAPUT I.

De dolore Colico.

COlicus dolor nomen desumit à parte affecta quæ est colon intestinum; quod longum & anfractuosum est, & totius fere corporis excrementis recipiendis destinatum. Illa autem excrementa, diutius retenta, dolores hujusmodi parere consueverunt.

Causæ igitur colici dolotis sunt, materiæ excrementitiæ, quæcunque solutionem continui distendendo, pungendo, aut erodendo efficere possunt; eæque sunt flatus, vel humores.

Flatus ex cruditatibus, aut frigida ventriculi vel intestinorum intemperie geniti, si commodè non excludantur, propter induratas fæces, aut alias causas intestina obstruentes, magna copia in intestinis crassioribus, colo præsertim cumulantur, & dolorem intensissimum efficiunt.

Humores etiam crassi, frigidi, & pituitosi, tunicis intestinorum impacti, ejusmodi dolorem efficere possunt, tum mordendo, si acrimonia quadam aut salsedine præditi sint; tum refrigerando partem, quæ consequenter cruciatum & divulsionem patitur, quemadmodum Galenus de se ipso narrat, se dolorem colicum acerbissimum patientem, pituitam vitream actu frigidam excreviſſe, tum denique flatus emittendo, qui facile ex humore crasso, viscido, ac lento, à calore debili elevantur.

Humores denique bilioſi & acres, tum etiam melancholici, & acidi, pungendo ac vellicando intestina, hujusmodi dolores efficiunt. In harum autem causarum actione dubitare licet, quomodo colicus iste dolor suas exacerbationes & remissiones habeat, eadem materia in intestinis remanente, quæ quamdiu præsens est, distentionem aut morbum inferre debet. Cui dubio respondemus, materias illas interdum quietas permanere, & nullum tunc temporis, aut exiguum dolorem efficere: interdum verò commoveri & excitari per fermentationes varias, quæ in humoribus contingunt, ut solet fieri in epilepsia, hysterici affectibus, & febrium accessionibus.

Advertendum autem est diligenter, flatus illos aut humores non tantùm in civitate intestinorum residere, tunc enim facilè excluduntur ab evacuantibus, detergentibus, & carminantibus medicamentis; sed plerumque ipsis intestinorum tunicis infixos esse. Unde fit, ut non tam facilè inde avelli possint, morbumque longiorem ac contumaciorem efficiant, qui prædictis remediis non adeò facilè oppugnari valet; si humores crassi, pituitosi, aut melancholici, per vasa intestinorum, in eorum substantiam sensim ac paulatim confluunt, nec statim dolorem efficiunt, donec sufficienti copia cumulati naturam irritent ad expulsionem, sicque commoti & exagitati dolorem inferunt; vel flatus ex ea elevantur, qui inter intestini tunicas concluſi, eas distendunt ac divellunt, facilemque exitum non invenientes dolorem inferunt diuturnum. Bilis etiam eodem modo per vasa intestinorum, in eorum tunica effusa, iisque imbibita, dolores acerrimos excitat, qui diuturni ac contumaces esse consueverunt, quia difficillimo negotio ab intestinorum substantia avelli potest.

Est alia colicæ bilioſæ species, quæ in paralysin degenerat, veteribus parum nota, quæ fit ab humore bilioso, non in colon intestinum, quemadmodum prædicta, sed in abdominis membranas repente effuso, qui eo transfertur à cystide fellea vel mesentetio, in crisi diuturna febrium, aut à vehementi iracundia, aliaque causa externa, quando propter obstructiones ab vias communes effundi non potest, sed motu præpostero ad prædictas abdominis membranas repente excutitur. Hinc dolor exoritur crudeliſſimus, colicum imitatus, qui tamen neque clysteribus, neque fomentis, neque aliis remediis cedit, ad plures menses perseverans. Hinc corpus contabescit, febris interdum, alicujus ex intermittentibus typum referens, molestat, estque interdum, idque sæpiùs, continua ac lenta, tandemque doloribus remittentibus, paralysis succedit, humore illo per abdominis membranas in spinam dorsi sensim irrepente. Illa autem paralysis partes superiores magis occupat. Crura vero & tibiæ plerumque dolent, in paucis resolvuntur omninò, bile scilicet ob levitatem superiora petente. Imò verò interdum in ipsum cerebrum irrumpit, & convulsiones epilepticas producit, unde mors utplurimum solet succedere.

Dantur & aliæ colici dolori causæ, sed minùs frequentes, nimirum calculi in intestinis geniti & lumbrici glomerati, intestina obstruentes: compressio intestinorum à tumoribus vicinarum partium, vel angustia ab inflammatione, aliisque tumoribus intestinorum, vel contorsio eorundem à flatibus excitata, quæ via est ad iliacam passionem. Interdum etiam materia, quæ colicam excitat, est venenata, maligna, & colicam pestilentem efficit, sicut Paulus Ægineta refert, colicam pestilentem in Italia exortam multas Romanorum provincias infestasse. Omnia denique corpora dura, intestina obstruendo vel distendendo, colicum dolorem efficere valent, ut calculi in intestinis geniti, nuclei ceraſorum magna copia ingesti, caseus durus, & similia. Sic refert Platerus Præfectum quendam colicis doloribus diu vexatum, convulsionibusque laborantem, post clysmatum usum casei indurati magnam copiam per alvum rejeciſſe, qui per longum tempus in intestinis hæserat, propterea quod antequam ægrotaret, eo sese immoderate repleverat.

Causæ externæ sunt aeris constitutio frigidior, alvum comprimens & constringens ac indurans; vel calidior, à qua fæces etiam indurantur: (Ex iis enim calor omnem humiditatem exsugit) usus ciborum & potuum, hominis temperamento minus convenientium, fructuum crudorum & stypticorum, ciborum crassorum & concoctu difficilium, quies nimia, somnus immodicus, exercitia intempestiva, immoderata venus, aliæque causæ externæ, quæ ventriculi concoctionem invertere possunt.

Diagnosis hujus affectus in genere satis facilis est. In primis enim dolor acerbissimus est, adeò ut si levior fuerit, verè colicus appellari non debeat, ex sententia Galeni *lib. 6. de locis affect. cap. 2.* Deinde dolor iste interdum vagus est, & modò in hac, modò in illa parte gravius

urget;

urget; ita ut nunc hapatis, nunc lienis, nunc ventriculi, nunc renum regionem occupet, nunc supra, nunc infra umbilicum appareat, ac sæpe in sinistro latere plus urgeat, ex eo, quòd in ea parte sit quædam angustia, primùm à Bauhino observata. Quando enim excrementa, in superiri capacissima coli parte, in globos magnos, prout capacitas illius fert, indurata, à flatu versus illam partem magna cum violentia pelluntur, fit ut non nisi magno cum dolore permeare possint: quo symptomate dolor colicus cum splenico & nephritico sæpe confunditur, ab iisque satis difficili negotio reliquorum signorum comparatione distinguitur. Interdum verò dolor magis fixus est, & in una parte stabilis, terebro perforanti aut palo infixo similis. Ducto in consensum ventriculo, vomitus sæpè excitatur, quo interdum pituitosa, interdum biliosa, porracea, & æruginosa rejiciuntur. Post cibum dolor intenditur, quia repletus ventriculus comprimit intestina. Alvus ut plurimùm astricta est, ut nihil per alvum ægrotantes, ne flatum quidem, emittere possint. Si verò aliquid excernatur, vel sponte, vel arte, id majori parte flatulentum est, ac bovino stercori simile, & aquæ supernatans, utpote majori parte pituitosum, quia pituita, per alvum excreta, aquæ & serosis excrementis super natare consuevit. Tanta autem interdum est supradicta alvi astrictio, ut sæviente dolore medicamenta purgantia exhibita, etiam vehementiora nihil operentur.

Signa causarum in hunc modum distinguenda sunt.

Si dolor fiat à pituita, non adeò vehemens est, nisi flatum habeat adjunctum, qui ex iis locis, quibus continetur, nequeat erumpere. Tunc enim gravissimi dolores fiunt, modò in una parte, ac si illa terebro vel infixo palo perforetur, modò in pluribus, si flatus ille divagetur. Ægri à calidis juvantur; à frigidis læduntur. Præcessit victus ratio generandæ pituitæ idonea, urina crudior & albidior interdum est, non tamen perpetuò, quod juniores & inexpertos medicos fallere solet; interdum enim etiam in colica pituitosa ac flatulenta, urina flava ac rubicunda apparere consuevit, propter vehementem dolorem, qui spiritus & humores in venis & arteriis contentos accendit & inflammat. Quod sapienter annotavit Avicenn. *fen. 13. lib. 3. tract. 3. cap. 11. Non oportet*, inquit, *ut decipiatur aliquis per id, quod fortè sit de siti, & inflammatione, & rubedine aquæ, ut existimet, quod ægritudo sit calida, illud namque est commune omnibus.*

Si à flatibus colicus dolor oriatur, dolor tensivus aderit, & quædam ventris inflatio: ægri flatuum multitudinem, & ventris rugitum percipiunt; à flatuum exclusione maximè levantur, victus ratio flatibus generandis idonea præcessit, ut aquæ frigidæ potio intempestiva, usus frequens leguminum, raparum, castanearum, olerum, fructuum, & similium. Et si flatus in cavitatibus intestinorum contineantur, dolor vagus est, neque in uno loco consistit, sed per intervalla renovatur. Si verò intra eorum tunicas coerceatur, dolor fixus est, quia flatus locum mutare non possunt; continuus item & pertinax, quia flatus exitum non inveniunt.

Si colicus dolor ab humore acri & bilioso oriatur; ille acerbissimus est, vellicans, & pungitivus. Æstus adest, sitis, & plerumque febris, urinæque sunt valdè biliosæ. A calidis alimentis & medicamentis malum intenditur, à frigidis verò levatur. Materiæ biliosæ excretione malum imminuitur, & victus ratio bili generandæ idonea præcessit.

Dolores reliquarum partium, in imo ventre contentarum, à colico dolore propriis signis facilè distinguuntur, excepto dolore nephritico, cujus signa cum doloris colici signis tantam habent affinitatem, ut Medicos, non rarò etiam peritissimos, in eorum distinctione errare contingat. Quod ipsi Galeno contigit, qui ut ipse fatetur, *secund. de loco aff. capit. quinto*, colico dolore vexatus, se nephritico laborare, ex lapide alteri ureterum impacto arbitrabatur: donec humore per alvum excreto, & inde sedato dolore, colicum esse animadvertit. Sequentibus tamen signis hi duo affectus satis dilucidè invicem distingui possunt, si accuratè examinentur.

Primò, dolor nephriticus fixus in rene est, & ab eo ad testem exporrigitur, secundùm longitudinem ureteris, Colicus verò vagus est, & cinguli instar medium ventrem affligit.

Secundò, à pastu colicus dolor augetur, ob compressionem intestini, quæ fit à ventriculo repleto: nephriticus verò neutiquam augetur, sed potiùs imminuitur; quia aliquid humoris alimentarii ad renes transfertur, quod dolorem aliquantulum demulcet.

Tertiò, in colico dolore vomitus est vehementior, & alvus strictior; quia colon intestinum fundo ventriculi adjacet, & intestina distenta, aut vehementer irritata sese costringunt, ut inimicum expellant. Utrumque tamen symptoma utrique affectui commune est, ut eorum intensio, & remissio difficilem habeant diagnosin: quandoquidem dolor nephriticus intensior majorem vomitum, & alvi adstrictionem majorem efficere potest, quàm dolor colicus remissior.

Quartò in colico dolore, ab excretionibus per alvum & vomitum majus levamen emergit, quàm in nephritico.

Quintò, in dolore nephritico urina primùm clara, & tenuis, & transcolata est, posteà aliquid subsidet, & tandem arenulæ, aut lapilli excernuntur. At in colico urinæ ab initio crassiores existunt.

Quoad prognosim spectat, colicus dolor ut plurimùm, si lenior ac remissior sit, neque admodùm diuturnus, neque constans in una parte, sed vagus & instabilis per vices intermittat, & alvum omninò non constringat, curabilis est, & periculo vacat. Si verò dolores sint acerbissimi, in uno loco firmiter fixi, numquam intermittentes, nihil per alvum excernatur, urgeant vigiliæ, ac demùm sequatur vomitus, singultus, delirium, refrigeratio extremorum, & sudores frigidi, lethalis est affectus.

Colicus dolor contumax, à materia acri & biliosa præsertim oriundus, in alios affectus, eosque gravissimos sæpe degeneret, arthritidem, epilepsiam, & frequentiùs paralysin.

Colicus dolor epidemicus, contagiosus, & pestilens, lethalis ut plurimum esse consuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum varia instituenda est.

Ac primùm flatulentæ & pituitosæ eadem curatio adhibenda est, quæ incipit à clystere emolliente, cui postmodùm succedat carminans & discutiens (qualis in dolore ventriculi à simili causa descriptus est) qui reiterandus est eadem die bis, ter, quater, donec dolor dispareat. Si tamen uno aut altero clystere alvus non deponat, ut interdum contigit, acri suppositorio sollicitanda. In uno autem prædictorum clysterum utiliter admiscentur aquæ benedictæ ℥. iiii. vel colocynthidis ʒ. ii. vel iii. in clystere emolliente & carminante decoquuntur.

Si clysteres dolorem non solvant, iis pertinaciter insistendum non est; sed satius est levi aliquo medicamento sisti. Observatum est, cùm æger quidam triginta clysteres sine fructu accepisset, alium Medicum mannæ ʒ. i. ß. cum ol. amygd. dulc. ʒ. ii. in jusculo gallinæ pingui exhibuisse, & ægrum à dolore liberasse. In dolore tamen, qui fit à pituita crassa, fortiora medicamenta exhibenda.

Posteà verò fomenta, inunctiones, balnea, emplastra, aliaque remedia convenient, quæ in doloris ventriculi curatione supra proposita sunt. Quibus addenda sunt specifica nonnulla, huic affectui maximè proficua.

Intestina lupi vino albo abluantur, posteà in furno exsiccentur in vase terreo, donec in pulverem reduci queant: Hujus pulveris capiat æger ʒ. i. cum vino albo, subitò dolorem sedat.

Aqua simplex bulliat, eique ferventi adde ol. commun. quartam partem, & grana aliquot piperis crassiusculè triti: capiat æger coch. iii. vel iiii. calidè, quantum ferre poterit. Sedatur dolor fere in momento.

℞. Aloes opt. ʒ. i. laudani opiati gr. ii. diacrydii gr. vi. Misce, formentur pilulæ vj. deauratæ: capiat æger hora commoda (*quatuor, & nisi remiserit, dolor superstites quatuor.*) Dolorem post horam sedant, & posteà humores noxios evacuant. His etiam pilulis substitui potest medicamentum ex diaphœnico & philonio Romano, in dolore ventriculi descriptum. Hipp. *lib. de internis affect.* proponit purgationem ex peplio & meconio.

Olei amygdal. dulc. aut amarar. recentis ʒ. vi. exhibitæ dolorem demulcent, & materiam intestinis adhærentem per inferiora deturbant.

Cum sequentibus etiam oleum mixtum utilissimum est.

℞. Ol. amygdal. dulc. vel alterius pro pauperibus, ʒ. iiii. vini generosi unc. i. sem. syrup. de papav. alb. ʒ. i. Misce, fiat potio.

Cum manna etiam exhibitum oleum amygdal. dulcium in jusculo pingui, ut suprà dictum est, dolorem lenit, & materiam peccantem evacuat.

Semen ameos pulverat. cum vino exhibit. ad ʒ. i. in urgente

gente dolore, cum subito sistit, & secunda exhibitione morbum plerumque aufert, admovendo simul cataplasma ex terebinth. ʒ. iii. stupis exceptum, sinapisatum piperis & sang. dracon. subtiliss. pulv. an. ʒ. i.

Galbanetum Paracelsi humori discutiendo idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio à Cratone talis proponitur.

℞. Gummi helemi, hederæ, galbani, ol. laurini, ana partes æquales. Distillentur in arena per retortam, serventur seorsim, primùm aqua: deinde ol. clarum; tertio ol. crassum instar mellis, quo imprimis utendum est.

℞. Calami aromat. ʒ. ii. galangæ ʒ. iii. flavedinis exterioris corticis arantior. ʒ. iiii. cinam. electi, sem. anisi, & fœniculi, ana ʒ. iii. cumini ʒ. vi. baccar. juniperi recent. ʒ. ß. bacc. lauri ʒ. iii. Pulverentur subtilissimè, & infundantur in vini malvat. opt. ℔. vi. Stent in infusione in loco calido per vi. dies. Postea destillentur in balneo Mariæ. Dosis ʒ. i. præmissis evacuationibus.

Ventri admoventur utiliter gummi caragna & tacamahaca: si priùs cucurbitula magna umbilico affigatur.

Etiamsi emplastra prædicta ventri non admoveantur, omittenda tamen non est cucurbitula umbilico admota, quæ ipso Galeno teste, dolorem à flatibus excitatum discutit instar incantamenti.

Si affectus sit diuturnior, decocto guajaci, per multos dies continuato feliciter curari poterit, purgando per intervalla, & clysteres frequenter injiciendo. At si colicus dolor fiat à pituita vitrea, decoquatur guajacum cum vino, quemadmodum usurpavit Amat. Lusit. cum felici successu *curat.* 32. *cent.* 1.

Sedato dolore, apozema pituitam evacuans præscribendum est, quo reliquiæ omnes educantur. Vel ejus loco decoctum galli veteris cum incidentibus, attenuantibus, & catharticis compositum. Vel julepus efficacissimus, in colica ventriculi descriptus:

Colica biliosa curatur clysteribus emollientibus, & acrimoniam humorum temperantibus.

Foveatur venter decocto emolliente & anodyno, aut quod melius erit, paretur semicupium ex eodem decocto.

Convenit etiam cataplasma infimo ventri ex farina hordei, & sem. lini coctum in ol. chamæmel.

Tum etiam epithema refrigerans hepatis regioni admotum, in hunc modum compositum.

℞. Succi endiviæ & cichorii, ana ℔. ii. ß. succi lactucæ & aceti rosac. ana ʒ. ii. Misce, fiat epithema.

Julepi exhibeantur ex aquis papav. rhœad. lactuc. endiviæ, acetosæ, cum syrup. violac de pomis, & de limonibus.

Si dolotis atrocitas urgeat, ad narcotica confugiendum erit.

Mitigato aliquantulum dolore, expressio rhei in aqua cichorii cum syrupo rosaceo exhibenda erit, & frequenter repetenda, donec tota humorum saburra evacuata fuerit.

Si purgatio ista benignior morbo eradicando non sufficiat, confugiendum est ad mercurium dulcem, qui aliquoties exhibitus, cum purgantibus diacrydiatis, curationem absolvit. Quibus suspectum est diacrydium, solus exhibeatur mercurius dulcis, in pilulam efformatus, cum conserva rosarum, superhausta infusione sennæ & rhab. addita manna, & syrupo rosaceo.

Postea utiliter usurpantur aquæ acidulæ, & vitriolatæ.

Sæviente dolore, ad balneum & laudanum confugiendum est, qui aliquando purgantia misceri poterunt, sed majori dosi, quia eorum vis retunditur à laudano.

Galbanetum Paracelsi, quamvis calidum ad humorem discutiendum idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio suprà proposita est.

Phlebotomia in hac colicæ specie aliquando convenit, cum metus est, ne caloris vehementia sanguis incalescat, febrisque generetur. Si verò febris adfuerit, statim celebranda est.

Urgente admodum siti, aqua frigida exhibenda est, docente Galen. *lib.* 12. *meth. cap.* 7. Ejusque usu testatur Amat. Lusit. se talem dolorem subitò, incantamenti instar, sustulisse. Eadem se usum feliciter, tum sumpta, tum admota, testatur Septalius duabus historiis, *lib.* 7. *animadversionum practicarum* descriptis.

Ad colici doloris, qui in paralysin degenerat, curationem, alvo variis clysteribus soluta, primisque viis cathartico apertis, demittatur æger in balneum tepidum, ex decocto emollientium paratum, bis, ter, quater, quinquies in die, ut actimonia humoris temperetur, ac pori membranarum aperiantur. Postero die cathartico accommodato humor ille purgetur. Deinde repetatur balneum. Idque alternis diebus faciendum, si vires ægri ferre nequeant: donec expurgatis humoribus, & sedato dolore, æger in tuto sit.

Interim clysteres continuentur: præsertim qui ex lacte parantur, ad dolorem demulcendum utilissimi, quibus cassia, ol. violaceum, & liliorum admisceri poterunt.

Venter ol. chamæmel. anethino, amygdal. dulc. lilior. cum butyro frequenter inungatur.

His seri lactis & acidularum usus tandem subjicitur.

Ac denique affectu in longitudinem abeunte, ea quæ in melancholiæ hypochondriacæ curatione relata sunt, hìc aptari poterunt.

Neque omittenda est ab ipso morbi initio, phlebotomia: eaque purgationi præmittenda, ac sæpè iteranda, si sanguis prava qualitate infectus appareat, aut si dolor rheumatismi particeps esse videatur.

Denique omnia remedia, quæ in colica biliosa proposita sunt, hìc etiam aptari porerunt. Quibus non conferentibus, nonnulli Medici confugiunt ad potionem sequentem, quam licèt sordidam, & delicatorum hominum ore indignam, exhibent, & dolorem statim mitigari affirmant.

℞. Stercoris equini ʒ. i. Minutim dividatur, & infundatur in ℔. i. aquæ papav. rhœad. in quâ spiritus vini guttæ viii. vel x. dissolutæ fuerint. Colentur cum expressione levi, & dividantur in tres dosis satis amplas, sumendas horis exacerbationis dolotis.

Si verò affectus in paralysin degeneret, liniendæ sunt spina dorsi & partes paralyticæ balsamo resolvente, & nervos roborante, modò febris adfuerit. Si enim adsit, lana succida oleo, aut unguento digerente imbuta, partibus paralyticis alligetur, cavendo diligenter frigus, quo humor partibus impingitur, illiusque diffiatio impeditur.

Galbanetum Paracelsi hìc præcipuè confert, si partibus prædictis, tum etiam umbilico admoveatur.

CAPUT II.

De Iliaco affectu.

Ileos, seu Iliaca passio nomen accipit, ut nonnulli volunt, ab ileo intestino quòd ut plurimum in hoc affectu laboret, quamvis alia tenuja intestina, imò & interdum crassa eodem tentari valeant. Vel potius ab εἱλεῖσθαι, quod circumvolvi & circumcingi significat; ideò Latinis volvulus, seu convolvulus nominatur, quòd in eo intestina manifestè convolvi, & motu præpostero ad superiora moveri videantur. Χορδάψος etiam nominatur, quod intestina manum admoventi chordæ quasi tensi, & veluti convolutæ speciem repræsentent. Barbari *miserere mei* vocant: quod miserabile sit malum, & ut plurimùm lethale, atque adeo miseratione divina opus habeat.

Est autem iliacus affectus, motus intestinorum præposterus & inversus, in quo alvus omnino constricta est, & quæ per inferiora dejici deberent, ad ventriculum feruntur, ac per vomitum rejiciuntur.

Notum est, intestina motum habere naturalem, quo chylus & fæces ad inferiora sensim propelluntur, qui peristalticus nominatur. Hic motus fit per fibras orbiculares & transversas, intestina contrahentes, & comparatur motui lumbricorum terrestrium, qui partes corporis successivè movent. Invertitur autem motus iste aliquando à causis præternaturalibus, ut intestinorum fibræ, quo à superioribus versus inferiora contrahi debent, ad superiora contrahantur; & quæcunque in intestinis continentur, non vrrsus alvum, sed versus ventriculum protrudantur; & tunc affectio iliaca generatur. Simile quidpiam in vomitu animadvertimus. Dum enim fibræ œsophagi à parte superiore versus ventriculum se contrahunt, fit deglutitio ciborum, cum verò inverso hoc agendi ordine à parte inferiore versus superiora se contrahunt, vomitus excitatur. Fit autem motus iste peristalticus inversus à facultate intestinorum expultrice vehementer irritata, quæ quando materias superfluas & excrementitias per inferiora deturbare non potest, eas ad superiora violento motu propellit. Adeo autem violentus interdum est ille motus, ut non solùm chylus & flatus, & humores excrementitii, sed etiam fæces non rarò per vomitum excernantur, imò verò ea, quæ per anum immittuntur, ut clysteres & suppositoria, rapiantur ac vomitu rejiciantur. Sic refert Matthæus de Gradib. puellam

lam quandam, annos natam duodecim, ileo laborantem, postquam per triduum non solum fæces, sed etiam clysteres injectos vomitu rejecisset, tandem suppositorium oblongum in anum immissum, post breve tempus vomitu excreviſſe. Cùm verò deinde suppuratorium aliud filo ad coxam alligaretur, illud statim disrupto filo sursum ascendit ad ventriculum, idque ægra cum parte fili appensi evomuit. Et cum tertiò suppositorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, illud etiam paulò post, ruptis filis, per os, cum parte filorum rejectum fuit. Tandem cùm medicus juberet, ut manè aliud suppositorium admitteret, tanta violentia sursum attractum fuit, ut mater ne sursum raperetur, illud extrahere coacta fuerit. Similes quædam historiæ apud autores reperiuntur, quas brevitatis causa omittimus.

Illa autem facultatis expultricis intestinorum irritatio à pluribus causis dependet: quarum præcipuæ & frequentiores ad obstructionem referuntur. Quæcunque igitur intestina vehementer obstruere possunt, ut nihil per inferiora descendere valeat, hunc affectum producere solent. Postquam enim facultas diu enixa est fæces & alias superfluitates per viam ordinariam excernere, fine suo frustrata & exclusionis necessitati satisfacere tentans, aliam viam aggreditur, & motu præpostero ad superiora propellit, ut superfluitates illæ per vomitum rejiciantur.

Causæ autem obstruentes sunt fæces induratæ ac retentæ, flatus crassi, magna copia in intestinis collecti, eaque vehementer distendentes, inflammatio, aliique tumores magni, qui cavitatem inter intestini penitus occludunt, & intestini circumvolutio & complicatio, ut veluti nodus in ipso fiat: quæ quidem complicatio, & constrictio intestinorum in hernia sæpè contingit, tum etiam in colico dolore, cui sæpè succedit ileos, quia intestina flatibus distenta se convolvunt, ut interdum veluti nodum efficiant.

Causæ verò infrequentiores, intestinorum facultatem expultricem ita irritantes, ut motum suum invertere cogantur, sunt exulcerationes insignes, aut humores acerrimi, intestina vellicantes. Quando enim fæces, aut alii humores ad inferiora delabentes partem ulceratam attingunt, eam acriter vellicant, ita ut ea irritata rem noxiam præterfluere non patiatur, sed sursùm impetu propellat: quem motum reliqua intestina per sympathiam irritata sequuntur, donec materia noxia ad ventriculum feratur, qui motum eundem sequens, prædictæ facultatis expultricis ministerio, foras eandem per vomitum expellit.

Signa iliaci affectus alia communia sunt cum dolore colico, alia verò propria.

Communia sunt dolor in regione abdominis, inflatio & distensio ventris, alvus adstricta, cibi fastidium, nausea, vomitus, inquietudo, spirandi & mingendi quædam difficultas.

Propria verò, & peculiaria passioni iliacæ sunt, dolor acutissimus & sævissimus, inflatio & distensio vehemens; tumor in hypogastrio eminens & durus, omnimoda alvi suppressio, ut nihil per inferiora descendat. Progrediente malo vomitus accedit enormis, primùm bilis, pituitæ, & chylosæ materiæ, ac denique stercoris, vel potiùs materiæ stercori similis, cibalis nempè corruptæ ac fœtidæ. Rarissimè enim fæces rejiciuntur: brevi morituris sudor frigidus copiosus, extremorum refrigeratio, cordis tremor, inquietudo, & animi deliquium succedunt.

Galenus *comment. in Aphor.* 10. *sect. septimæ*, asserit proprium & inseparabile hujus affectus signum esse, nihil per inferiora descendere. Hippocrates tamen contrarium asserere videtur *tertio Epid. sect. secund. text.* 7. in historia mulieris volvulosæ, quæ apud Tisamenum habitabat, dicens: *Dejectiones tenues, crudæ, paucæ*. Cui difficultati respondendum est, dejectiones quasdam emitti posse in principio morbi, ex fæcibus contentis intra intestinum affectum, quæ à natura vel arte excludi possunt per inferiora, antequam omnia intestina in consensum trahantur, & propriam naturalemque facultatem amittant. Postquam verò morbus confirmatus est, & motus omnium intestinorum peristalticus omninò inversus, nihil ampliùs per inferiora emittitur.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si ileos ab inflammatione fiat (quod ut plurimum contingit) morbus est acutissimus, velociter ad statum properat, febris adest intensa, dolor vehementissimus, vomitus bilioſi & pituitoſi citissimè apparent, quos brevi fæcum rejectio consequitur, & reliqua signa exitialia suprà proposita.

Si à fæcibus induratis alvi constrictio præcessit, per plures dies perseverans, & in principio non est dolor, posteà accedit; morbus longiùs protrahitur, nec adeò est acutus, ut in inflammatione; nec dolor adeò vehemens, neque adeò intensa febris, imò interdum nulla.

Si à flatibus vel pituita iliacus affectus generetur, ille dolori colico utplurimùm succedit, & præcesserunt signa colici doloris, à pituita vel flatibus oriundi, superiori capite proposita.

Quod ad prognosin spectat, ileos omnis periculosus est, sed alius alio longè periculosior. Ille igitur est magis exitialis, cui vomitus supervenit, primum quidem materiæ bilioſæ, vel pituitoſæ; postmodùm verò fæculentæ. Et ex his nullum salvari asserit Gal. 6. *de loc. affect.* c. 2. Docet tamen experientia, nonnullos evadere, quando ex fæcum retentione vel hernia intestinali affectus oritur.

Quibus in stranguria ileos supervenit, intra septem dies moriuntur, nisi febre superveniente copiosior urina fluxerit. Hippoc. *Aph.* 44. *sect.* 6. Si stranguria fiat ab humoribus crassis & pituitoſis, qui etiam magna copia in intestinis & in venis redundent, supervenientе febre, possunt illi concoqui, liquari, & attenuari, ac per urinas excerni, unde solutio ilei contingit. Licèt Galen. *in comment. hujus Aphoris.* se ignorare asserat, quæ Hipp. dixit in hoc aphor. eaque ratione & experientia confirmari non posse.

Si symptomata remittant, & medicamenta vel alimenta ore assumpta, per inferiora descendant, salus expectanda est.

Curatio hujus affectus juxta causarum varietatem varianda est. Ac primùm si à fæcibus induratis, vel à crassis & viscida pituita obstructio intestinorum dependeat, emollientia & relaxantia remedia, interna & externa, erunt usurpanda.

Primò igitur injiciantur clysteres ex decocto althææ, malvæ, violariæ, chamæmillæ, & meliloti, cum sem. lini & fœn. vel ex ol. communi solo ad ℔. i. in quo butyri tertia pars dissolvi poterit, vel ex decocto intestinorum, & omenti vervecis, in quo dissolvatur butyrum, mel, & sal gemmæ. Quibus decoctis, si flatus abfuerint, ut plerumque solent, carminantia & discutientia addere convenit.

His demùm clysteribus emollita aliquantisper materia, purgantia priùs mediocria, mox paulò vehementiora erunt admiscenda, ac tandem ad vehementissima transeundum erit.

Interim fomenta & linimenta emollientia toti ventri erunt admovenda, diuque continuanda; omentum castrati in aqua fervente calefactum, ventri applicandum; & quod utilius multò, balnea emollientia administranda, quæ erunt efficaciora, si ex oleo solo componantur.

Interiùs verò exhiberi poterit oleum amygd. dulc. vel solum, vel vino albo permixtum. Quibus, si dolor valde urgeat, syrup. de papav. alb. addi poterit, ut in colici doloris curatione dictum est.

Ac denique, si vehemens dolor & flatuum copia adfuerit, reliqua remedia, in colici doloris curatione proposita, usurpari poterunt. Non omissis purgationibus, quæ opportunè institutæ mali causam evacuant.

Quæ fit ab inflammatione intestinorum, curanda est venæ sectione frequenter repetita, si vires ferant, tum in brachio, tum in pede; cucurbitularum admotione inguinibus cum scarificatione. Clysteres etiam emollientes & refrigerantes injiciendi erunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. alth. ℥. ii. fol. malv. violariæ, an. M. i. sem. cucurbit. ℥. ß. sem. lini & psylii, ana ℥. ii. flor. nymph. & rosar. ana P. i. flor. chamæm. P. ß. Fiat decoctio, in cujus ℔. i. dissolve ol. rosar ℥. ii. cassiæ recenter extractæ ℥. i. Fiat clyster. In progressu verò addendum erit ol. violac. & chamæmelinum.

Prædicta emollientia in oxycrato decoqui debent.

Vel lac recenter mulctum cum pauco saccharo & albumine ovi, vel mucilag. seminis psyllii ℥. ii. ad dolorem leniendum injici poterit.

Vel parari potest clyster ex lacte amygdal. dulcium, aut crémore hordei, ex illius mundati decocto expresso, addendo butyri recentis & sacchari parum.

Ex oxycrato simplici parari potest enema, & singulis diebus injici, quod ad inflammationem intestinorum cohibendam plurimùm valet.

Inunctiones fiant ex oleo violato, amygd. dulc. & chamæm. additis mucilag. sem. lini, fœnugr. cydonior. axungiis gallinæ, anatis, butyro recenti.

Tum

Tum etiam fotus admoveantur ex decocto simplicium, pro enemate supra descriptorum.

Tum ex oxycrato simplici fotus in principio parati poterunr. In progressu verò prædicta simplicia in oxycrato decoquantur.

Necnon cataplasma ex residentia ejusdem decocti, vel ex farina hordei, fænugr. lini, cum butyto, axungiis & oleis prædictis compositum.

Ac denique balneum aquæ dulcis tepidum, huic etiam affectui erit convenientissimum, in quo emollientia & refrigerantia bullierint.

Post venæ sectionem exhibeantur olei amygdal. dulc. ℥. ii. ad dolorem leniendum; & si dolor valde urgeat, ad narcotica veniendum erit.

Si vomitus non adsit, provocandus est hausta aquæ tepidæ cum ol. violaceo; eo enim purgantur superiora, & humores revelluntur ad partem affectam defluentes. In toto morbi decursu propinandi sunr julepi, & emulsiones in ventriculi inflammatione propositæ.

Potus sit aqua hordei. Et in principio morbi abstineat æger ab omni alimento, per viginti quatuor horas, ut materiæ morbificæ portio absumatur; postea jusculum pulli exhibeatur. Summa enim cura tractandus est hic affectus, quia ut plurimum lethalis est.

Præcipuum autem curationis negotium in abstinentia versetur; idque exemplo à vulneribus intestinorum deducto. Qui enim ita vulnerati sunt, penè fame conficiuntur per 40. dies. Hoc igitur affectu laborantes, per 4. aut 5. dies, tria tantùm cochlearia jusculi sumant singulis diebus, ut vomitus impediatur, qui morbum graviter auget. Adde, quod alimentum exhibitum nullum solatium afferat ægrotanti; non enim in nutritionem cedit, sed planè corrumpitur, & chylus à ventriculo in intestina prolabens, excrementis retentis permiscetur, & vomitionem auget.

In potu paulò major potest esse libertas, quia facilè transit ad hepar, & illius materia morbo expugnando idonea esse potest, si oxycratum exhibeatur valde temperatum, & in parva quantitate.

Denique à circumvolutione intestinorum quandoque contingit iliacus affectus, quod rarissimum est, vel à flatibus producitur intestina contorquentibus; vel ab hernia, quæ enterocele nominatur.

Qui à flatibus exoritur, iisdem remediis curatur, quæ ad flatulentam colicam præscripta sunt. Si verò omnibus iis remediis, satis diu usurpatis, alvus non aperiatur, sed omnia assumpta per vomitum excernantur, ut spes salutis in angusto posita sit, extremum remedium erit usurpandum, quod proponit Hipp. *de morbis*, ut scilicet follis fabrilis ano adaptetur; & eo flatus in ventrem immittatur. Postmodum clyster emolliens cum trochiscis alhandal injiciatur, ut fæces educantur. Valet hoc remedium, non solum ad ileum ex contorsione intestinorum; sed etiam ad eum, qui fit ex obstructione gravi & contumaci: dilatando enim intestina obstructionem solvit. Amat. Lusit. *curat. ult. cent.* 1. testatur se iliacum desperatum hoc remedio curasse; tum etiam Epiphanius Ferdinandus, *in suis historiis Medicis. hist.* 74. refert Neapoli filium Joannis Altimari, Medici expertissimi, qui ex colica & iliaca periturus erat, hoc eodem remedio ab orci faucibus fuisse revocatum. Verùm Aurelianus hoc remedii genus improbat ex eo, quòd ventus à folle immissus frigiditate sua multum lædere possit. Attamen hoc incommodum evitare facile est, si juxta ignem follis aere impleatur.

Aliud præterea remedium valde inusitatum à Pareo proponitur, quo multos ab ileo desperatos, imminente morte, liberatos esse refert; haustis scilicet, argenti vivi in aqua sola, libris tribus. Pondere enim suo intestinum velut vinctum expedit & evolvit, præduraque & obstruentes fæces deorsum deturbat. Quod remedium ab aliis etiam auctoribus non paucis approbatur, qui & illud innoxiè sumi posse testantur.

Verùm tanta mercurii quantitas valdè pertimescenda est, ne frigiditate sua calorem nativum extinguat, & sanguinem in venis coagulet. In casu igitur desperato satius est minorem quantitatem exhibere. Quidam exhibent ℥. ii. in ovo sorbili, & iterandum censent, si prima exhibitio non succedat. Unius tamen unciæ exhibitionem felicem successum habuisse, in observationibus nostris videre est.

Quando verò iliacus affectus procedit à prolapsu intestinorum in scrotum, tota cura eo dirigenda est, ut illa in suum locum reponantur. Quod fiet blanda & prudenti manu Chirurgi, locum affectum diu antea fovendo decocto emolliente, & oleis relaxantibus, clysteribus etiam emollientibus, carminantibusque frequenter injectis; ægrum ita collocando, ut caput sit valde declive; crura verò elata. Imò nonnulli, cum pedibus suspenderentur, citissimè liberati sunr.

Si hernia fiat cum inflammatione intestini fotu ex aqua frigida curatur. Si flatus intestinum distendant, fotu ex spiritu vini discutiuntur. Utriusque curationis exempla vide in observationibus nostris.

CAPUT III.

De Adstrictione alvi.

PEr adstrictionem alvi non intelligimus omnimodam alvi suppressionem, qua nihil per inferiora dejicitur, qualis in ileo contingit; sed tantùm pigram & tardam alvi dejectionem, qua fæces & cibi reliquiæ rarò, nec pro assumptorum ratione excernuntur. In hac fæces necessariò induranıur, quia diutius retenta, caloris vi contrinentur exsiccantur, ab iisque nonnihil succi semper exsugitur per venas mesaraicas, non modò ad tenuja, sed etiam ad crassa intestina propagatas. Est symptoma facultatis expultricis imminutæ, vel retentricis auctæ. Causa tamen est multorum morborum, ideo excreta retenta in numero sex rerum nonnaturalium recensentur, quæ debitam naturæ legem non servantes, infinitos morbos producunt. Sicque alvus adstricta, vapores ad caput mittit, catharrhos alioque cerebri affectus producit, ventriculi coctionem, aliarumque partium actiones perturbat.

Causæ hujus symptomatis quamplurimæ sunt. Ac primum fæcum durities & siccitas non est effectus astrictionis alvi, ut suprà dictum est, sed etiam causa efficiens, quia fæces induratæ difficiliùs excernuntur, & facultatem expultricem non irritant. Duræ autem fiunt & sicciores, præcipuè & frequentiùs ab hepatis calore excedente, qui omnem humiditatem in intestinis contentam potenter attrahit, & fæces siccicres relinquir. Cui rei etiam plurimùm conferre potest motus vehementior, præsertim equitatio, excrementorum paucitas ex inedia proveniens, vel dum acrimoniam non habent, qua intestina vellicare possint, quod ex cibis frigidioribus contingit, & quando flava bilis ad intestina non descendit, ut in ictero fieri videmus. Ac denique morbi intestinorum non pauci hanc alvi constrictionem efficere possunt, ut frigida & sicca intemperies, tumores, obstructiones, ani stupor, & paralysis aliique non pauci.

Signa diagnostica ex causarum diagnosi dependent, quæ, ex propriis fontibus haurienda. Calidæ enim hepatis intemperiei signa ex proprio capite desumenda sunt. Tumores etiam, aliique intestinorum morbi, propriam habent diagnosin. Ac denique causæ externæ, ut ciborum paucitas, frigiditas, equitatio, & similia, ex ægrotantis relatione innotescent.

Quod ad prognosin spectat, constrictio alvi magis & minùs periculosa est, pro majori vel minori gravitate causarum. Si enim ab inflammatione, aut alio intestinorum rumore fiat, valdè periculosa est. Ab aliis verò causis oriunda, minus habet periculi. Contumax, & diuturna plerumque esse solet, quando à fæcibus induratis producitur: inde enim sæpè colici dolores excitantur, qui semel sedati, frequenter recurrunt, tum propter novam fæcum exsiccationem, rum quia, licèt purgantibus alvus sufficienter soluta videatur, & excrementa liquida permulta evacuata sint; non pauca tamen interdum excrementa solida & dura in intestinis subsistunt, quæ novos dolores pariunt, & nonnisi clysteribus quamplurimis, etiam post purgationem injectis, avelli possunt.

Curatio hujus affectus à causarum suarum sublatione dependet, quæ ex propriis capitibus desumenda est. Cùm tamen illa curatio utplurimum longa esse consueverit: præcipuè quando à calida hepatis intemperie, aut sicca intestinorum dependet, & interim alvus adstricta gravissima parit incommoda, illius correctioni seorsum incumbendum est. Quod fiet in universum remediis emollientibus simulque alvi excretionem promoventibus, in sequentem modum.

℞. Rad. alth. & lilior. ana ℥. ii. fol. malv. alth. mercurial. viol. branc. ursinæ ana M. i. sem. lini & fœnugr. ana ℥. ß. sem. anisi ʒ. i. ß. prunor. dulc. part. iii. flor. chamæmel. & melilot. ana P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissol-

dissolve olei liliorum, & sem. lini, ana ʒ. ii. butyri recentis ʒ. i. ß. catholic. duplic. & diaprun. simpl. ana ʒ. vi. Fiat clyster, injiciendus quoties opus fuerit.

Interdum verò loco hujus clysteris utatur ægrotus sequenti.

℞. Decocti intestinorum vervecis ℔. i. butyri recentis ʒ. ii. cassiæ recenter extractæ, catholici optimi, vel diaprun. simpl. ana Unc. ß. sacchari rubri Unc. i. Fiat clyster.

Parari etiam potest bis aut ter in mense clyster ex oleo communi solo, ad ℔. i.

Adnitendum tamen est aliis remediis alvum mollire, quandoquidem frequentiori clysmatum usu natura segnior evadit, & tandem assuescit nunquam alvum deponere, nisi clysteribus irritata.

In hunc finem pruna dulcia, vel poma cocta, cum sacchаro, per horam ante prandium erunt assumenda, ut docet Gal. 2. *de alim. facult. c.* 31. Alioqui si immediatè ante prandium assumantur, nihil operantur. Vel jusculum pulli, aut commune, in quo fol. borrag. betæ, & poma aliquot bullierint, vel ol. amygd. dulc. recenter extracti sine igne cochlear. i. cum syrupi capill. veneri quantitate, vel cochlear. ii. syrupi sequentis.

℞. Mucilaginis sem. psyllii & cydoniorum, cum aqua malvæ extract. ℔. i. ß. sacchari albi ℔. i. Fiat syrupus secundùm artem.

Ut pruna meliùs operentur, vinum lympatum ante & post eorum assumptionem hauriendum est; ita tamen ut tota illius quantitas dimidium cyathum non excedat. Idem præstabit butyrum recens per horam ante prandium assumptum, magnitudine nucis majusculæ, superbibendo vinum lymphatum.

Semel in septimana utatur aliquo ex sequentibus.

℞. Cass. recent. extract. ʒ. i. cremor. tart. ʒ. i. Cum sacchаro fiat bolus.

℞. Mannæ granat. ʒ. i. ß. Capiat manè cum jusculo. Vel

Olei amygdal. dulc. & mannæ granat. ana ʒ. i. dissolvantur cum jusculo, & capiat mane duabus horis ante prandium.

℞. Pulpæ cassiæ ʒ. ii. pulpæ tamarind. & mannæ gran. ana ʒ. i. fol. sennæ tenuiss. pulverat. ʒ. ß. cremor. tart. ʒ. ii. Cum syrupo rosato solutivo fiat opiata, capiat ʒ. ß. vel ʒ. i.

Vel in decocto prunorum, mannæ Unc. ß. Unc. i. dissolvatur, capiat hora una ante prandium, quæ omnia quemadmodum prædicta per horam ante pastum exhibenda sunt, sic enim meliùs operantur.

Ptisana cichor. agrimon. & acetosa, in aquam fervere incipientem conjectis, & per noctem infusis, pro potu ordinario usurpata, vel sola, vel cum vino permixta, alvum liberam servat.

Jusculum sequens alvum certissimè laxat, eamque diebus sequentibus laxiorem relinquit.

℞. Fol. betæ mercurialis, an. M. i. Coquantur in jusculo communi, quod capiat per horam ante prandium.

Vel parari potest conserva rosar. laxans, è rosis pallidis non explicatis, præcisis unguibus, cum manna & saccha. ana partibus æqualibus dosis ʒ. i.

Denique balneum, vel semicupium frequens, ex decocto herbarum emollientium paratum, ad partes omnes naturales humectandas, & alvum emolliendum, utilissimum erit.

CAPUT IV.

De Lienteria, & cœliaca passione.

Lienteria est species alvi fluxus, in quo cibus non immutatus, sed prout fuerat assumptus, per alvum celeriter excernitur. In cœliaca verò passione alimenta cruda & imperfectè cocta per alvum rejiciuntur. Unde patet, duos istos affectus differre inter se tantùm secundùm magis & minùs, ut lienteria ad actionem abolitam, cœliaca passio ad imminutam referatur. Licèt autem cibi vel omninò incocti, vel imperfectè cocti rejiciantur; non ideo tamen ad concoctionem læsam hi affectus referuntur, sed potiùs retentionem. Malè enim, vel nullo modo concoquuntur, quia nimis citò dejiciuntur, nec satis diu in ventriculo retinentur, ut concoctionem subire valeant. Hinc etiam colligitur, in hoc affectu, licèt inter morbos intestinorum referatur, ventriculum valdè affici, & plerumque magis quàm intestina; unde Gal. 6. *de locis affect. c.* 2. lienteriam, & cœliacam passionem, cum ventriculi, tum intestinorum vitio fieri scribit.

Causæ lienteriæ & cœliacæ affectionis plurimæ proponuntur ab auctoribus, quas omnes ad tria capita ferre possumus; frigidam ventriculi, & intestinorum intemperiem, earundem partium irritationem, & summam facultatis retentricis debilitatem, ex gravi ac lethali morbo.

Frigida intemperies magnam crudorum, pituitosorum, ac glutinosorum humorum copiam generat, quæ ventriculi rugas obducit & oblinit, ut alimenta in eo retineri nequeant. Unde mirari licet, Gal. *Aph.* 1. in veteres Græcos invehi, qui hunc affectum lienteriam seu levitatem intestinorum idcircò nominarunt, quòd interna ventriculi superficies lævior reddita cibos non retineat: quandoquidem ventriculus non tam asperitate tunicæ interioris, quàm innata sese constringendi proprietate, cibos tamdiu contineat, donec concoctio peracta sit. Ut enim concedendum est, præcipuam retentionis causam esse facultatem: sic etiam fateri oportet, facultatem illam instrumentis indigere certo modo dispositis, sine quibus actionem exercere non potest. Atque adeò, cùm tunica ventriculi interior aspera & rugosa facta sit, ut alimenta in ventriculo commode retineantur: non est dubium quin si illa asperitas tollatur, dum rugæ implentur humore pituitoso, retentio ventriculi lædatur, ita ut alimenta incocta præterlabantur. Simile quidpiam in utero contingit, cujus tunica interior aspera & rugosa facta est, ut semen faciliùs retineat ad conceptionem. At si lentis & glutinosis humoribus obducatur, non retinet, sed semen statim effluit: unde sterilitas non paucis mulieribus inducitur.

Advertendum tamen, si quis hanc nomenclaturam rigidè examinare voluerit, ventriculi levitatem potiùs, quàm intestinorum hoc symptoma esse nominandum. Neque tamen eo omnes illius species comprehendi, sed illam tantùm, quæ ab humore pituitoso producitur, quæ cùm omnium frequentissima sit, reliquarum denominatio ab ea sumi potest.

Irritatio ventriculi & intestinorum ab acribus humoribus fit, qui vellicando partes illas ad excretionem præmaturam excitant: quemadmodum in vesica contingit, quæ ab urinæ acrimonia vellicata, frequenti micturitione laborat, unde stranguria exoritur. Galen. 6. *Aph.* 1. dicit, ab illis humoribus acribus fieri in ventriculo ulcerosam dispositionem, eo modo, quo aphthæ in ore puerorum fieri consueverunt.

Summa facultatis retentricis imbecillitas in gravibus & lethalibus morbis sæpè lienteriam efficit, ut videre est frequentiùs in dysenteria, quæ natura succumbente, in lienteriam degenerat, ventriculo in consensum intestinorum graviter affectorum pertracto, ejusque facultatibus omninò dejectis. Sic etiam in febribus malignis alvi fluxus lientericus sæpissimè contingit, in quo juscula statim ferè ac assumpta sunt, per alvum incocta rejiciuntur. Idem potest contingere à rebus venenatis, aut noxia qualitate præditis assumptis.

Est & alia causa à prædictis diversa, quæ peculiariter cœliacam passionem efficere consuevit, nempe obstructiones venarum mesaraicarum, quæ transitum impediunt chylosæ materiæ ad hepar; unde necesse est illam per alvum rejici. Verùm ut hæc affectio fiat, oportet omnes venas mesaraicas, aut majorem illarum partem obstrui, quemadmodum contingit in pueris strumosis, quorum mesenterium glandulis innumeris refertum invenitur; à quibus venæ mesaraicæ præcluduntur: & hi continuo alvi fluxu chylosо & cœliaco laborant, multùm comedunt, & in dies emaciantur, donec in marasmum incidant.

Aetius & Celsus, multique eorum sequaces, aliam etiam lienteriæ causam proponunt, nempe levem & densam cicatricem intestinis ex magna dysenteria relictam, ob quam, venarum osculis obstructis, alimenti distributio impeditur, & ita fit lienteria. Quæ tamen causa non videtur recipienda, quandoquidem oportet universa intestina fuisse ulcerata, & in iis post modum genitam cicatricem omnes propemodùm venas mesaraicas occlusisse, quod rationi nullo modo videtur consentaneum: siquidem impossibile est universa intestina ulcerari, quin homo intereat.

Signa horum symptomatum præcipua ex antedictis patent. Si enim alimenta cruda & inalterata celeriter & frequenter per inferiora descendant, lienteriam significant.

Si

Si verò aliquantulum immutata, & nonnullam chyli ſpeciem adepta effluant, cęliacam affectionem oſtendunt.

Signa verò cauſarum inde colliguntur, ſi lienteria aut cęliaca paſſio fiat à frigida intemperie, & pituitoſis humoribus, ructus acidi apparent: pituitoſa excrementa per alvum dejiciuntur: ſitis & doloris carentia: & ſi à capite fluat pituita, quod frequenter contingit, dejectiones ſunt ſpumoſæ, major eſt fluxus poſt ſomnum, & aliæ cauſæ caput alterantes, aliaque catarrhi ſigna apparent.

Si verò ab irritatione proveniat, mordicatio interdum in ventriculo ſentitur: calor in hypochondriis percipitur; ſitis interdum urget, & dejectiones acres, ac bilioſæ apparent.

Quod ad prognoſin attinet, lienteria, & cœliaca paſſio, diu perſeverans, periculoſa eſt, quia toti corpori nutrimentum ſubripit, unde atrophia, vel hydrops conſequitur. Et ſi graviſſimos acutiſſimoſque morbos conſequatur, lethalis ut plurimum eſſe conſuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſarum illum producentium, varianda eſt. Ac primùm qui ab humore pituitoſo producitur, iis remediis curari poterit quæ pro innappetentia à frigida cauſa oriunda, fuerunt propoſita: eligendo ea, quæ majori aſtringendi vi prædita ſunt, ut ventris fluxum poſſint compeſcere.

Incipiendum itaque erit à purgatione humoris peccantis, medicamentis compoſitis ex aloe, rhab. & myrobal.

Clyſteres hìc parum conferunt, cùm ventriculus præcipuè laboret: niſi immoderata dejectio accedens, ut in aliis alvi fluxibus, eos requirat. Tûmque aſtringentes & roborantes eſſe debent, juxta formulas, quæ in ſequentibus curationibus proponentur.

Poſt ſufficientem purgationem roborandus ventriculus opiatis, pulveribus, fotibus, emplaſtris, aliiſque remediis dicto loco propoſitis: in quibus, ut dictum eſt, aſtringentia non erunt omittenda, ut maſtiche, cortex citri, ſem. coriandri, rad. biſtortæ, tormentillæ, corallia, &c.

Ac præter illa remedia conveniet opiata ſequens ab Amato Luſitano maxime commendata, qua ſenem quendam lientericum, poſt multa alia remedia fruſtrà uſurpata, liberatum eſſe refert.

℞. Conſervæ roſ. antiquæ ʒ. vi. theriacæ opt. ʒ. vi. mivæ cydonior. quantum ſatis. Fiat opiata, de qua capiat ʒ. ß. manè, nihil ſuperbibendo.

Quæ fit ab humore bilioſo, curanda erit iis remediis, quæ in diarrhœæ bilioſæ curatione deſcribentur.

Quæ à retentricis facultatis imbecillitate oritur, in gravi & lethali, aut ſaltem valde periculoſo morbo, curanda eſt primùm fomentis, ventriculi regioni admotis, in hunc modum compoſitis.

℞. Rad. biſtortæ, tormentillæ, & corticis citri ſicci, ana ʒ. ii. fol. menthæ, plantag. & abſinthii pontici, ana M. i. nucis moſchatæ, caryophyl. & cinnam. ana ʒ. iii. roſ. rubrar. P. iv. Contundantur & incidantur, ut artis eſt, iiſque impleantur duo ſacculi interpuncti, qui macerentur in æquis partibus aquæ ferratæ, & vini rubri aſtringentis: vel in vino ſolo, ſi magna febris non adfuerit, & applicentur regioni ventriculi calidè per vices.

Poſteà admoveatur unguentum, vel emplaſtrum aliquod ex iis, quæ pro vomitu bilioſo propoſita ſunt.

Totus venter etiam oleis, vel linimentis aſtringentibus inungatur.

Clyſteres injiciantur ex juſculo communi, in quo roſæ rubræ bullierint, diſſolvendo ſaccharum & vitellos ovorum: tum etiam interdùm confectionem de hyacintho ſi æger ſit valde debilis.

Ac denique per os roborantia & aſtringentia, in curatione vomitus propoſita, exhiberi poterunt: tum etiam ea, quæ pro alvi fluxu proponentur.

In cęliaca paſſione alimenta cruda & imperfectè concocta per alvum rejiciuntur. Differt tantùm à lienteria ſecundùm magis & minùs, iiſdemque remediis profligatur.

Si verò omninò chyloſæ ſint dejectiones, non à vitio ventriculi, ſed ab obſtructione venarum meſaraicarum dependet hic affectus, qui ſatis frequens eſt, & infantibus præcipuè familiaris. Ideoque remediis obſtructiones aperientibus curandus eſt, & hepar roborantibus, quia illius imbecillitas ſæpe conjungitur, non autem adſtringentibus niſi alia alvi fluxus ſpecies ſubſequatur. Horum materia in hepatis affectuum curationibus fusè deſcribitur.

CAPUT V.

De Diarrhœa.

Diarrhœa eſt illa ſpecies alvi fluxus, qua humores excrementitii ſine ſanguine aut alimento, & ſine exulceratione inteſtinorum excernuntur.

Hiſce conditionibus diarrhœa propriè dicta ab aliis alvi fluxus ſpeciebus diſtinguitur: quia in lienteria & cęliaca paſſione alimentum incoctum, aut ſemiconfectum ejicitur: in dyſenteria & teneſmo ſanguis cum humoribus excrementitiis permiſcetur, quemadmodum in fluxu hepatico & hæmorrhoidali ſanguinolenta excretio reperitur.

Plurimæ ſunt illius differentiæ, quæ ut dilucidè exponantur, ad tria capita referendæ ſunt, quorum primum reſpicit materiam, quæ excernitur: ſecundum continet locum, à quo illa materia profluit: tertium verò modum & cauſam efficientem, quæ alvi fluxum producit.

Ratione materiæ, quæ excernitur, alvi fluxus dividitur in bilioſum, pituitoſum, melancholicum, & ſeroſum.

Ratione loci, à quo humores profluunt, vel alvi fluxus provenit à toto corpore; vel ab aliqua parte peculiari, putà cerebro, ventriculo, inteſtinis, hepate, liene, meſenterio, utero, aliiſque partibus.

Tertiò ratione modi, & cauſæ efficientis, alia diarrhœa eſt critica, alia ſymptomatica, alia à cauſa interna, ut intemperie, vel prava alia partium internarum diatheſi; alia ab externa, ut medicamento, aut veneno aſſumpto.

Iſtæ autem differentiæ ſimplices ut plurimùm non reperiuntur, ſed in uno eodemque alvi fluxu ſæpè complicantur. Sic alvi fluxus bilioſus eſt ab hepate, vel toto corpore; pituitoſus, à cerebro, aut ventriculo; melancholicus, à liene; ſeroſus, à toto corpore.

Complicantur etiam utplurimùm iſtæ differentiæ varia humorum miſcella: ita ut non rarò bilis, & pituita, & ſeroſus humor, eodem alvi fluxu excernantur.

Eſt & alia diarrhœæ ſpecies, à prædictis diverſa, quæ συντηκτικὴ, ſeu colliquativa nominatur, orta ex colliquatione ſubſtantiæ corporis & humorum, ab intensè calida partium ſolidarum intemperie: qualis contingit plerumque in viſcerum inflammationibus, febre ardente intenſiori, hectica, & peſtilenti; in quibus materia pinguis, quaſi adipe vel oleo perfuſa, per alvum dejicitur.

Denique ad alvi fluxus ſpecies refertur fluxus ſtercoroſus, in quo magna copia ſtercoris liquidi frequenter ejicitur, quæ ex cibis excrementitiis, in ventriculo corruptis, aut magna excrementorum copia, in inteſtinis cumulata, exoritur.

Diagnoſis in genere manifeſta eſt, quando ſcilicet per alvum dejiciuntur excrementa liquidiora & frequentiora, quàm inſtituto naturæ conveniat.

Signa etiam differentiarum, quæ petuntur à materia, conſpicua ſunt; cùm ſenſibus ipſius pateat, utrum excrementa bilioſa, pituitoſa, melancholica, vel ſeroſa dejiciantur.

Partes verò mandantes difficiliorem habent diagnoſin, ſed tamen ita diſtinguendæ ſunt.

Si à toto corpore humores profluunt, adeſt, vel præceſſit febris continua, vel aliquis alius totius corporis affectus, ut cachexia, leucophlegmatia; vel ingeſtorum ciborum & potuum copia præceſſit, & nullius partis peculiaris affectus innoteſcit.

Si autem critica ſit illa diarrhœa, fit cum bonis ægri rebus ac facili tolerantia: & inde morbi ſolutio, aut maxima illius imminutio ſequitur.

Contingit etiam interdum critica diarrhœa ſine ullo morbo, in corporibus nonnullis, pravos humores cumulare ſolitis. Quæ cum robore inſigni prædita ſint, pravos illos humores, dum copia luxuriant & naturam gravant, per intervalla deponunt, ut docuit Gal. 7. *meth. c.* 11. de quo alvi fluxu Celſus etiam mentionem facit *lib.* 4. *c.* 19. his verbis; *Una die fluere alvum, ſæpe pro valetudine eſt; atque etiam pluribus, ſi febris abſit, & intra ſeptimam diem conquieſcat. Purgatur enim corpus, & quod intus læſurum erat, utiliter effunditur.*

Inter criticos etiam referri debet alvi fluxus ſeroſus, qui ſine ullo morbo præcedente contingit hominibus, ſerum in venis plurimum redundat; indeque potiſſimùm tempore autumnali; cùm videlicet frigus autumni no-

ctur-

cturnum, vel matutinum, apertos ab æstate progressa cutis & partium externarum meatus offendens, ac propterea sese altiùs in corpus insinuans, serosos humores in venis contentos exprimit ad inferiora, quos deinde natura, à nimia illorum copia gravata, per venas mesaraicas ad intestina protrudit, quamvis sæpissimè accidat eos per urinas excerni, unde contingit, multos in principio autumni, & primis illius frigoribus, magnam urinarum copiam per aliquot dies profundere.

Si verò diarrhœa symptomatica fit, magnam facit rem ægrotanti, vires plurimùm dejicit, & morbus qui supernit augetur, vel saltem in eodem statu perseverat.

Iste autem fluxus symptomaticus in febribus ardentibus & malignis sæpè fit colliquativus, & inde dignoscitur, quòd excrementa oleo aut pinguedine perfusa appareant; tum corpus confestim emaciatur & absumitur, ac ferè in marasmum deducitur.

Si à cerebro diarrhæa oriatur, dejectiones fiunt spumosæ, ut docuit Hip. *Aph.* 30. *sect.* 7. Quod tamen non est perpetuum quandoquidem pituita potest à cerebro defluere citra flatuum permixtionem, quæ unica est spumositatis causa; cum etiam humoribus genitis aut contentis in ventriculo & intestinis possunt permiscери flatus, unde excrementa erunt spumosa, licèt non à capite profluant. Ideò huic signo alia adjungenda sunt, nempe si cerebrum aliquo affectu manifesto laboret, ut catarrho, surditate, lethargo, apoplexia; aut insignis saltem capitis gravitas, aut dolor, aut somnolentia appareat, & noctu magis alvi fluxus, quàm alio tempore fatiget.

Si à ventriculi vitio procedat alvi fluxus, signa aderunt, quæ vitiosam ventriculi coctionem demonstrare solent. Verbi gratia si alimenta corrumpantur, recipiantque acrem & nidorosam qualitatem, ex qua deinde irritata facultas expultrix, cogatur ea per alvum expellere, tùmque signa calidæ ventriculi intemperiei aderunt. Sic etiam, si cruda & pituitosa dejiciantur, & tarda ac imminuta fuerit alimentorum concoctio, à frigida intemperia læsam ventriculi coctionem arguimus. Ac denique vitium in ventriculo residere cognoscimus, si æger anteà pravis edulus sese impleverit, quæ facilè in ventriculo corrumpi potuerint.

Ab intestinis procedit alvi fluxus præcipuè, cùm illa lumbricis referta sunt, & tunc signa lumbricorum apparebunt, ex proprio capite desumenda.

Si ab hepate procedat alvi fluxus, dejectiones erunt biliosæ, quia bilis in hepate generatur, & signa calidæ intemperiei, inflammationis, obstructiones, aut alterius cujusdam hepatis affectus apparebunt.

Si à liene diarrhœa procedat, dejectiones majori parte nigræ, aut ad nigrum vergentes erunt; in siniſtro hypochondrio tensio, gravitas, aut dolor, & alia lienis laborantis signa conspicientur.

Si à mesenterio procedat, tensio vel dolor in illa parte apparebit: Verùm humore in mesenterio collecti, ab hepate vel liene plerumque oriuntur.

Si ab utero procedat alvi fluxus suppressio mensium, vel symptomata affecti uteri aderunt, quæ magis sævire solent & præsertim alvi fluxus ingravescit, quo tempore menstrua fluere consueverunt.

Prognosis diarrhœæ in hunc modum instituenda est.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod percepit, bonus. Contra verò, qui laborosus est ac vires dejicit, malus. Ille enim criticus censendus est, hic verò symptomaticus.

Alvi excrementa liquida, quæ in progressu morbi sensim crassescunt, bona. Virtutem enim bene operantem significant, quæ pravos humores concoquit, cùm concoctio fiat incrassando.

Fluida alvi excrementa cum dolore, & laboriosa ac frequenti dejectione, mala. Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellicat, stimulat, erodit.

Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valde mala. Aut enim errorem mentis & delirium significat; aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseverat, mala. Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam cogit ad præcocem istam diarrhœam.

Si leucophlegmatia detento forte diarrhœa supervenerit, malum solvit. Hipp. *Aph.* 29. *sect.* 7. Materiæ enim toto corpore restagnantis evacuatio fit. Id autem limitatione indiget. Verus siquidem est Aphorismus, si talis alvi fluxus in morbi principio, adhuc constantibus viribus accidat: aliqui non morbum, sed ægrum de medio tollit.

Mulieri uterum gerenti, si alvus multum fluat, periculum est, ne abortiat. Hipp. *Aph.* 34. *sect.* 5. Alimenta enim fœtus nutritioni necessaria per alvum majori parte excernuntur, & vires dejiciuntur; tum vincula uteri continuo humorum in illas partes affluxu laxantur, tùm fœtus ac uterus tetro excrementorum continenter dejectorum vapore inficiuntur.

Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginosæ, lividæ nigræ, variegatæ, aut valdè fœtidæ, male. Hæ dejectiones malæ sunt propter eas rationes, quas de simili vomitu capite proprio retulimus.

Quod ad curationem spectat, cùm diarrhœa symptomatica plerumque oriatur ex pravis corruptisque humoribus biliosis, pituitosis, melancholici, aut serosis, & præcipuè biliosis, acrimonia sua facultatem intestinorum expultricem irritantibus, illius curatio ab humoris peccantis evacuatione auspicanda est: quod fiet medicamento, quod purgando stringit, ne humoribus commotis alvi fluxus nimiùm irritetur: & in similem modum continuari poterit.

℞. Rhab. elect. ʒ. i. myrobal. citrin. ʒ. ß. santal. citrini ʒ. ß. Infundantur in aqua plantag. In expressione dissolve rhab. pulverati ʒ. ß. syrupi rosat. ʒ i. Fiat potio. Poterit addi catholicam, vel aliud medicamentum purgans, pro conditione humori expurgandi.

Vomitus etiam interdum convenire poterit, quia revellit & evacuat materiam morbificam.

Si sanguinis redundantis indicia fuerint & robur virium, phlebotomia initio celebranda est. Ac si febris adfuerit, sanguinis detrahendus est, etiam si nulla plethora appareat.

Ante & post purgationem clysteres detergentes injiciendi sunt, quorum descriptio talis esse poterit.

℞. Hordei integri P. ii. furfuris macri & rosar. rubr. ana P. i. liquirit. rasæ & passul. integr. ana ʒ. i. Coquantur al ℔. i. In colatura dissolve sacchari alb. ʒ. i. vitellos ovor. n. ii. Fiat clyster.

Corpore sufficienter evacuato, tum medicamentis purgantibus, tum ipso alvi fluxu, astringentia & roborantia usurpanda erunt, tum per os assumenda, tum per clysterem injicienda, tum ventri admovenda: quorum formulæ è curatione dysenteriæ erunt repetendæ.

Præterea verò sequentia utiliter usurpari poterunt.

℞. Aceti chalybeati partem unam, aquæ chalybeat, partes duas, fol. & fructuum myrti, cydonior. mespilor. sorborum, ana M. ij. nucum cupressi part. vi. Coquantur ad medias. Colatura foveatur totus venter, tepide, frequenter.

℞. Ol. mastiches, cydonior. & myrtin. ana. Unc. i. sang. dracon. thuris, gummi tragacanth. ana ʒ. i. ceræ quantum satis. Fiat unguentum, illinendum post fotum. Vel

℞. Micæ panis assatæ, & in aceto chalybeato infusæ & carnis cydonior. sub cineribus coctorum, vel cydoniati ana Unc. iii. thuris, mastiches, sang. drac. ana Drach. ii. Cum syrupo de absynthio & cydonior. ana. q. s. Fiat cataplasma.

℞. Mastiches ʒ. ii. Bulliant in ℔. iii. aquæ fontis pro potu ordinario. Præstat aqua ferrata, quia alvum turbat, sed in affectu calide non valet, in cujus curatione convenit tinctura rosarum, vel conserva rosar. cum aqua fontis permixta, vel aqua intinctionis auri, cum syrupo cydoniorum agitata.

Amatus Lusitanus refert quendam duratum diarrhœa biliosa largo frigidæ potu in æstate. Nos verò cuidam viro sanguineo, diarrhœa biliosa æstate media laboranti, cum sit intensa, præscripsimus salem prunellæ in potu ordinario. Tum etiam julepos, cum aqua lactucæ & portulacæ, ter in die sumendos, & intra viginti quatuor horas curatus est.

Si humor fuerit valdè acer & adustus, parciùs & mitioribus medicamentis purgandus est æger, alioqui affectus ingrarescit; sed refrigerantibus & humectantibus temperandus est, tum etiam sanguine parca manu detracto.

In eodem casu plurimum confert semicupium tepidum, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Folia plantaginis, in jusculis decocta, ad hunc affectum utilissima sunt.

Ne verò diarrhœa in dysenteriam transeat, ad demul-

cendam humoris acrimoniam, clysteres ex lacte chalybeato usurpandi sunt; tum etiam emulsiones ex. seminibus frig. maj. & sem. papav. albi.

Ad eandem diarrhœam biliosam syrupus sequens erit convenientissimus.

℞. Succi cydonior. Unc. vi. succi endiviæ & acerosæ, an. Unc. iii. sem. acetosæ, & plantag. ana Drach. ii. coral. rubr. ʒ. i. aquæ plantag. ʒ. iv. Coquantur ad mediæ partis consumptionem. Colentur & fortiter exprimantur. Adde sacchari parem colaturæ quantitatem, fiat syrupus, de quo capiat Drach. ii. manè & serò.

In omni autem diarrhœa, præmissis universalibus, bolus sequens usurpari poterit.

Conservæ rosar. antiquæ ʒ. ß. cydonior. condit. ʒ. i. pulveris tormentillæ ϑ. i. boli armeni ϑ. ſ. cum saccharo q. ſ. Fiat bolus frequenter iterandus. Vel si affectus sit diuturnior, ex iisdem aut similibus, majori quantitate præscriptis opiata concinnari poterit, ad plures doses sumenda.

Vel ad potentiùs adstringendum utatur æger pulvere sequenti.

℞. Sang. drach. thuris, mastich. mumiæ, terræ sigil. lapidis hæmatit. trochisc. de carabe, ana Drac. i. boli arm. veri Drach. iii. Fiat pulvis, de quo capiat ϑ. ii. cum liquore idoneo.

Rhab. bis infusum, & postea aqua rosar. lotum bis aut ter, & exsiccatum, utile.

Tabellæ triasantali, quadruplicato rheo, bis in die exhibito, pondere Drach. ii. alvi fluxus materiam auferunt, & viscera corroborant.

Coryzæ (*Pulicariæ*) folia super prunas injecta, ut fumus in cathedra perforata recipiatur, specifica vi alvi fluxui medentur. Tum si eadem herba, cum aceto trita, regioni stomachi admoveatur.

Suffitus etiam thapsi barbari in cathedra perforata receptus, insignis est efficaciæ, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Syrupus corallorum ad diem est efficax, & multò magis illius tinctura, vel magisterium.

Conserva enorrhodi per se ad diarrhœam biliosam utilissima est: tum etiam si opiata stringentibus permisceatur.

Ubi verò ex fluxu frequentiori & acriori periculum est ne vires deficiant, laudanum opiatum cum mastiche & terra sigillata utiliter exhibetur.

In contumaci alvi fluxu clyster ex jusculo & theriaca recenti utilis.

Pilulæ de bdellio bis aut ter in septimana, vel altetnis diebus usurpatæ, ad diuturnos & contumaces alvi fluxus sistendo utilissimæ sunt.

Ad idem valet mespilorum usus frequens, ut se experientia comprobasse testatur Forestus *observ. 1. lib. 22.* his verbis: *Quidam diuturno alvi fluxu laborabat, & omnem suam substantiam frustrà in Medicorum ope consumpserat; consilii causa, ut ab hoc malo liberari posset, ad me accessit. Cui consilium dedit, ut mespila etiam immatura in maxima copia devoraret. Quibus comestis, alvi profluvium paucis diebus cessavit. Uti & cuidam evenit mercatori Zelando, ad Joannem Spirinchium, quendam Medicum Lovaniensem celebriorem profecto, ut ab eo curaretur. Qui cum multis mensibus laborasset profluvio, & tandem etiam dysenteria, neque ab ullis Medicis curari posset: tandem mispilis comestis, ex ejusdem Medici consilio, sanitatem consequutus est, & Medico trecentos aureos, pro sola mespilorum præscriptione numeravit, quibus solis in pristinam sanitatem fuerat restitutus.* Hæc Forestus.

Verum advertendum est, ut ante mespilorum usum corpus ab excrementis & omni cacochymia liberum præstetur.

In diarrhœa inveterata sequentia utilissima sunt.

℞. Ras. eboris ʒ. iii. confect. alkerm. ʒ. i. sacchari aqua ros. dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ.

℞. Croci martis reverberati gr. vi. bezoard. miner. ϑ. ß. conservæ ros. ʒ. ii. spirit. vitr. gut. iii. Misce, fiat bolus, quiderur bis in die, longè a pastu.

℞. Succi persicariæ maculatæ, & sempervivi maj. an. ʒ. iii. bulliant ad tertiæ partis consump. & dentur manè. Certè curant quemliber fluxum, quantumvis inveteratum.

Mercurius diaphoreticus per aliquot dies ad gr. xii. exhibitus, omnes corporis impuritates aufert, quæ contumaces interdum alvi fluxus parere consueverunt.

Decoctum granorum juniperi, in vino paratum, per triduum exhibitum, multùm confert. Tum pulvis cicadarum, cum vino albo exhibitus, ad Drach. i. Hæc duo conferunt materiam alvi fluxum committentem derivando ad urinæ vias. Paratur autem decoctum juniperi in sequentem modum.

℞. Granor. juniperi M. i. vini rubri ℔. i. ß. Bulliant ad duarum partium consumptionem, colaturam capiet manè per triduum.

Potus aquarum sulphurearum, totum corpus expurgando, & ventriculum roborando, inveteratam diarrhœam curat. Cujus rei exemplum habetur in observationibus nostris.

Si diarrhœa fiat à catarrho, cerebro prospiciendum est velut parti mandanti, iis remediis, quæ in catarrhi curatione proposita sunt. Si verò pendeat ab hepatis, aut lienis obstructione, vel imbecillitate, illis affectibus mederi oportebit, prout in peculiaribus eorum curationibus docebitur: tumque astringentium medicamentorum usus nullus, aut parcissimus esse debet. Platerus in cura hæmorrhoidum, dicit sanguinem calentem injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere.

CAPUT VI.

De Dysenteria.

DYsenteria est frequens & cruenta alvi dejectio, cum ventris dolore ac torminibus, ab intestinorum exulceratione dependens.

Dysenteriæ nomen apud veteres plerumque sumitur communiter pro omni cruenta alvi dejectione: strictè tamen & propriè eam tantùm alvi fluxus sanguinolenti speciem significat, quæ ab ulcere intestinorum exoritur.

Gal. 3. *de symptomat. caus. cap.* 1. quatuor cruentæ dejectionis species proponit, quibus etiam dysenteriæ nomen communiter usurpatum tribuitur.

Prima est, quando propter aliquam partem præcisam corporis, aut intermissam aliquam exercitationem, aut sanguis evacuationem per alias partes, puta nares, vel uterum suppressam, sanguinis copia luxutians, per vasa mesaraica ad intestina detruditur, & per alvum evacuatur.

Secunda est, quando propter jecoris imbecillitatem sanguis aquosus, & loturæ carnium similis excernitur, quod in fluxu hepatico contingit, de quo infra tractabimus.

Tertia est, quando sanguis melancholicus & splendens ejicitur, qui propter nimiam moram in hepate aut liene ustionem concepit, & cum humore melancholico permixtus est. Splendor ustionem significat, quandoquidem sanguis, qui ex refrigeratione nigrescit, splendorem non habet, imò verò eum, quem priùs habebat, amittit.

Quarta est, ubi brevibus quibusdam intervallis ægri cum humoribus & excrementis sanguinem rejiciunt, cui interdum puris aliquid admixtum est, idque cum dolore & torminibus, quibus intestinorum ulcus arguitur. Et hæc est propriè dicta dysenteria, de qua tantùm hic agimus.

Causæ internæ dysenteriam efficientes, sunt humores acres & exulcerantes, ut bilis flava; porracea, æruginosa, & atra; tum etiam pituita salsa, ab intenso calore genita, vel putredinem in ventre aut salsedinem adepta, & ad intestina delata, ubi propter lentorem diutiùs hærens, assiduè detergendo, tandem exulcerat.

Hìc dubium non leve proponitur ab auctoribus, quomodo bilis flava interdum brevi temporis spatio dysenteriam faciat, cùm tamen non rarò bilis porracea & æruginosa simplicem faciant diarrhœam, ad longum tempus perdurantem, quæ tamen nunquam in dysenteriam degenerat: cum bilis porracea & æruginosa ex flava generentur ulteriori adustione, & proindè majorem habeant acrimoniam.

Respondet Mercatus, cum humorum acrimonia requiri lentorem, & visciditatem, cujus ratione diutiùs morentur in intestinis, eaque magis corrodant. Et ita si flava bilis lentorem habeat, dysenteriam efficit: contrà verò, si porracea & æruginosa fluidior sit, & minorem in intestinis moram faciat, simplicem producet diarrhœam. Sennertus hanc responsionem probabilem esse dicit, eam tamen omninò dubium non solvere existimat, quod sæpe alvi fluxus dentur, in quibus visciditas & lentor cum acrimonia reperiuntur, & tamen dysenteria non excitatur. Contrà verò visciditas & lentor sæpè non adsunt in biliosis humoribus, dysenteriam excitantibus, ideò censet humores, qui dysenteriam pariunt, peculiarem & occultam quandam qualitatem habere, qua peculiariter intestinis

infensi

infenſi ſunt, eaque exulcerant, ſicut lepus marinus pulmonem, & cantharides veſicam exulcerant, non autem alias partes. Illam verò qualitatem malignam & inteſtinis ut plurimùm infenſam probat ex eo, quod dyſenteria plerumque contagioſa ſit, ita ut miaſmata ex dejectionibus in dyſenteria exhalantia, ſola inteſtina afficiant in iis, qui contagium recipiunt, non autem alias partes. Idem contingit in aliis morbis epidemicis & contagioſis, in quibus venenum graſſatur patti cuidam peculiari infenſum. Sic dantur pleuritides & petipneumoniæ, & anginæ peſtilentes. Sic venenum canis rabidi ſoli cerebro infenſum eſt. Id apertius in medicamentis purgantibus videre eſt, quæ peculiatem vim obtinent, humores in corpore commovendi, & ad inteſtina propellendi. Cùm enim illa, non ſolùm ore ſumpta, ſed etiam umbilico admota, imò vapore ipſum naribus attracto, alvum movere & purgare ſoleant, veriſimile eſt, illa per poros cutis, & vaſorum extremitates penetrantia, agitationem quandam & fermentationem in humoribus excitare, qua vitioſi humores à bonis ſeparantur, & ii deinceps, naturam ſtimulantes ad inteſtina propelluntur, vi medicamenti ad ea loca expulſionem dirigentis. Pari etiam ratione, ſed modo diverſo, ſudorifica ad cutem, & diuretica ad veſicam inſita vi humores propellunt. Ex quibus licet colligere, contagium dyſentericum, quoquo modo & loco intra corpus admiſſum, fermentationem quandam in humoribus excitate, & ſibi ſimilem diſpoſitionem imprimere, quæ inteſtinis inimica, ad ea curſum humorum promovet, eaque labefactat atque exulcerat, & illa demùm, tali diſpoſitione infecta, humores & alimenta inficiunt, unde vera & propriè dicta dyſenteria emergit.

Quæritur etiam apud auctores, quindam ſit illud mucoſum, & album, quod magna copia plerumque in dyſenteria excernitur cum ſanguine, aliiſque humoribus permixtum? Quidam putant eſſe pinguedinem inteſtinorum abtaſam: alii mucum, quo inteſtina oblinuntur ad faciliorem tranſitum excrementorum: alii pituitam à cerebro aliiſque partibus defluentem: alii pus ex viſceribus manans. Nos verò ſtatuimus, hanc mucoſam ſubſtantiam nihil aliud eſſe, quam inteſtinorum excrementum præternaturale. Inteſtina ſiquidem labefactata, & è naturali conſtitutione dejecta, proprium alimentum ritè convertere nequeunt in ſuam ſubſtantiam, ſed illud imperfectè aſſimilando, in mucoſam illam ſubſtantiam commutant, quæ cum nutritioni illatum partium inepta ſit, expellitur foras, & pars demum nutritionis indiga, novum attrahit alimentum, quod denuo cùm perfectè tranſmutari non poſſit, ob vitium partis in ſubſtantiam illam heterogeneam mucoſam convertitur, cujus magnus eſt proventus, quoniam pars ad ſui nutritionem continuò ſanguinem attrahit à venis, qui in mucoſam ſubſtantiam convertitur, atque adeò pars, ſuo genio fraudata, novum iterum attrahit ſanguinem ad ſui nutritionem, quam perpetuò intendit, qui cùm propter depravatam homojoſin in prædictam ſubſtantiam commutetur, magnus fit mucoſi illius excrementi proventus. Idem in quamplurimis aliis partibus contingit, & præſertim in iis, quæ magna & profunda ulcera patiuntur. Pars ſiquidem ulcerata, cum ob pravam diatheſin probè nutriri nequeat, ſanguinem cotinuò attrahit à venis, qui in purulentam ſubſtantiam commutatur, unde totum corpus ſenſim exhauritur, & tandem contabeſcit. Neque ſolum partibus ulceratis hoc vitium contingit, ſed etiam aliis, nullo ulcere aut abſceſſu affectis, ita ut licèt excrementum prædictum purius naturam æmuletur, non ſit tamen verum pus, quod non niſi ex ulcere vel abſceſſu pocedit. Id præcipuè apparet in ophthalmia, in qua oculus ſimplici inflammatione affectus, copioſum excrementum puri ſimile continuò emittir, quod ex ſola partis intemperie & deptavata homojoſi procedit. Idem contingit ſæpè aſthmaticis & aliis, qui pulmonum affectibus laborant. Eorum enim pulmones, malè affecti, proprium alimentum malè concoquunt, & in excrementum pituiroſum, atque interdum puri ſimile convertunt, quod per anacatharſin expellitur, & tamen nullum ulcus eſt in pulmone, quod multi Medici etiam periti ſtatim pronuntiant, conſpecta illa materia, puris ſpeciem referente.

Cauſæ externæ dyſenteriæ ſunt, quæcumque humores acres & vitioſos generare poſſunt, vel jam genitis pravam illam diſpoſitionem, dyſenteriæ excitandæ idoneam, inducere. Inter illas primum locum tenent cibi acriores, vel putredini valdè obnoxii, ut fructus horarii, & alii omnes, qui non ſatis maturi devotantur. Idem præſtant aquæ valde crudæ, aut minerali aliquo infectæ, in potu ordinario uſurpatæ, tum etiam medicamenta aſſumpta, deleteria qualitate prædita.

Prava etiam aeris diſpoſitio ad dyſenteriam efficiendam maximè efficax eſt. Sic Hipp. dicit *Aph.* 11. *ſect.* 3. ſi hyems plùs juſto frigidior & ſiccior extiterit, ver autem pluvioſum & auſtrinum, æſtate futuras eſſe dyſenterias. Et *Aph.* 12. ejuſdem ſectionis, ſi hyems admodum auſtrina fuerit & pluvioſa, ver autem ſiccum & aquilonium, dyſenteriæ producendæ tempeſtates illas eſſe maximè idoneas.

Peculiare etiam aeris vitium, dyſenteriæ generandæ idoneum, reperitur in epidemica dyſenteria, quæ aliquando peſtilens eſt, ac valdè pernicioſa, aliquando verò minus infert periculum, & ex qua utplurimùm ægrotantes evadunt. Ad hanc etiam claſſem revocandum eſt contagium, quod ab ægrotantium excrementis exhalat, & ſuam ſæpè labem adſtantibus communicat. Imò verò, ſi talia excrementa in latrinas effundantur, multos ejuſdem familiæ inficere ſolent.

Signa dyſenteriæ diagnoſtica ex definitione ab initio propoſita facilè eliciuntur. Adeſt enim frequens & cruenta dejectio, cum dolore & torminibus ventris. His accedunt plerumque febris, vigiliæ, ſitis, faſtidium cibi, & alia multis morbis communia.

Quænam verò inteſtina, tenuia nimirum, an craſſa, ulcere afficiantur, dignoſcere difficilius eſt. Vulgò dicitur, ſi dolor ſit ſupra umbilicum, tenuia inteſtina affici: ſi verò infra, craſſa maximè laborare. Quod tamen rationi manifeſtè repugnat, cùm & tenuia & craſſa inteſtina ad partem ſuperiorem & inferiorem circumagantur. Meliùs igitur elicietur iſta diagnoſis ex qualitate doloris, & iis, quæ excernuntur. Si enim tenuia inteſtina affecta ſint, dolor eſt acutiſſimus, ut ægri aciculis compungi videantur; quia tenuia inteſtina magis membranoſa ſunt, & ſenſu exquiſitori prædita. Deinde alvus ſtatim poſt tormina & dolores non deponit, ac deniqne ſanguis ſtercoribus omnibus permixtus eſt. Cùm enim via à ſuperioribus inteſtinis ad anum longior ſit; ſanguis & purulenta materia, antequam per alvum excernantur, in longiore itinere magis ſtercoribus permiſcentur. Si verò inteſtina craſſa afficiantur, dolor eſt minùs vehemens & diuturnus, à torminibus & cruciatu ventris ſtatim fit excretio, cruor, & purulenta materia alvi excrementis ſupernatant, aut parum permixta apparent. In majori exulceratione veluti carunculæ excernuntur.

Signa cauſarum ab excrementorum colore præſertim deſumuntur, quatenus illa citrina, flava, viridia, albicantia, vel atra conſpiciuntur. Quibus adjungenda ſunt ſigna abundantium in corpore humorum, quæ ab ætate, temperamento, anni tempore, & vitæ genere deſumuntur.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt. Si tenuia inteſtina exulcerentur, majus eſt periculum, ſubſtantia enim pollent magis nervoſa, & hepati viciniorabilem ſinceriorem recipiunt.

Dyſenteria ab atra bile proveniens lethalis eſt. Hipp. *Aph.* 24. *ſect.* 4. quia tale ulcus ad cancri naturam accedit, qui etiam in externis corporis partibus rarò curationem admittit. Si tamen per criſim excreta atra bilis dyſenteriam movit, adeò periculoſa non eſt. Cavendum tamen hìc eſt, ne ſanguis concretus, aut diutius retentus pro atra bile accipiatur.

Dyſenteria à flava bile aut cibis actibus proveniens facilè curabilis eſt.

A pituita ſalſa dyſenteria veniens, crudelior & contumacior eſt, quàm quæ à flava bile: quia propter lentorem diutius inteſtinis hærens, graviùs affligit, & magis exulcerat.

In longis difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium, malum, & cum febre pejus. Hipp. *Aph.* 3. *ſect.* 6.

Si dyſenteria detento veluti carunculæ dejiciantur, mortiferum. *Aph.* 26. *ſect.* 4. profundum enim ulcus ſignificat, quod inteſtini parriculas abradit.

Vigiliæ immodicæ, dejectiones ſinceræ, nigræ, fœtidæ, ſanguinis excretio copioſa ſuperveniens lienteria, ſingultus, vomitus bilioſi, jecoris & præcordiorum dolor, ſitis intenſior, lethalem utplurimum dyſenteriam prænuntiant.

Podagricis, & lienoſis ſuperveniens dyſenteria, bonum. Hipp. *Prog.* & *Aph.* 46. *ſect.* 6. hæc tamen dyſenteria talis revera non eſt; ſed potiùs ad ſimplicem diarrhœam referenda: quæ materiam morbificam, illos morbos producentem, evacuat.

Senes & pueri hoc morbo ſæpius pereunt, quàm in media ætate conſtituti. Hipp. 2. *progn.* Pueri quidem, quia citò

diſſolvuntur ob molitiem, tum quia præceptis minùs obtemperant: ſenes verò quia viribus ſunt exhauſti, & quia magna ſtatus naturalis everſio ſignificatur. Talia ſiquidem excrementa, dyſenteriæ producendæ idonea, non facilè gignunt.

Curatio hujus affectus perficitur medicamentis humores acres lenientibus, abſtergentibus, evacuantibus, ulcus conſolidantibus, fluxumque conſtringentibus.

Humoris peccantis evacuatio ſtatim ab initio molienda eſt, ut cito educatur, antequam graviùs lædat: imò verò repetenda, donec magna ex parte ſublatus, ſit.

Et ſi tutum non videatur, ſingulis, vel alternis diebus purgare, fieri poteſt tertio, vel quarto quoque die. Huic uſui cæteris præſtat medicamentis rhabarbarum, vel in ſubſtantia cum juſculo uſurparum, vel in potionis formam, ut in diarrhœæ curatione dictum: vel in ſequentem modum redactum.

4. Fol. plantag. M. ß. liquirit. raſ. & paſſul. integr. ana Drach. iii. roſar. rubr. P. i. ramarind. Drach. vi. corticis myrobal. citrin. ol. amygd. dulc. confricat. Drach. ii. Coquantur ad Unc. iii. In colatura diſſolve rhab. in aqua plantag. cum ſpica infuſi, Drac. i. ſyrup. cydonior. ℥. i. Fiat potio. Vel

℞ Tamarindor. Unc. ſem. myrobolan. citrin. Drach. ii. Coque in aqua hordei & plantag. In colatura infunde rhab. Drach. i. ſem. Santal. citrin. ♃. ß. Colaturæ Unc. iv. adde ſyrupi roſar. ſolut. Unc. i. Fiat potio.

Commendatur à nonnullis decoctum myrobal. in plures doſes exhibitum, hoc modo paratum.

℞. Corticum myrobal. chebulor. Drach. x. citrin. ℥. v. paſſular. minor. Unc. ii. Coque omnia in aquæ Unc. xxvi. ad conſumptionem tertiæ partis. Poſteà colentur. Adde colaturæ ſacchari Drach. x. Clarificetur, aromatizando cinnam. Unc. ſem.

Penotus ſequentem potionem laudat, tanquam ſingulare remedium ad dyſenteriam, & diarrhœam deſperatam.

℞. Corticis guajaci contriti Unc. ii. Bulliant in ſufficienti quantitate aquæ ad medias, cui impone roſar. rubr. balauſt. ſem. plantag. ana Drach. ii. Bulliant per horam. Deinde colaturæ adde rhab. pulverat. Drach. i. (ii.) cathol. Drach. iii. Fiat potio.

Quamplurimi practici rhab. torrefactum exhibent, ut vis purgans ex parte auferatur. Sed Amatus Luſitanus ſecundam rhabarbari infuſionem uſurpat, dicitque, prima infuſione omnem ejus acrimoniam auferri, & melius eſſe hoc modo uſurpatum, quàm torrefactum: illa enim torrefactione empyreuma acquirere non pauci exiſtimant. Præparatio autem talis eſt,

℞. Rhab. elect. Drach. i. ſem. Infundatur in aquæ plantag. ℥. iii. per aliquot horas. Colentur & leviter exprimantur, iterumque infundantur in novæ aquæ plantag. Unc. iii. in expreſſione diſſolve caſſiæ recenter extractæ Unc. ſem. Fiat potio.

Si propter humorum crudorum copiam magis purgare eſt animus, ſyrupus roſaceus, Elect. catholic. aliaque mitiora admiſcenda ſunt, abſtinendo à vehementioribus.

Vomitus aliquando convenire poteſt, ſi æger ſit nauſeabundus, & humores in ventriculo reſtagnare videantur: fit enim revulſio è parte affecta. Quod diſertè innuit Amatus Luſitanus *curat. 34. cent. 2. in ſcholia*, his verbis: *Si ad inteſtina corrivantem bilioſum & acrem humorem, dyſenteriam gignentem, Medicus per ſuperiora retrahere poſſet & eum per vomitum vacuare, dubio procul ineptum eſſet, & contra Galeni præcepta libro artis Medicinalis: & methodi ſuæ curativæ, per inteſtina ulceribus ſcatentia materiam ducere. At cum hæc Medicus non ſic aſſequi poſſit, tametſi tentare pro ulceribus debeat, conſequens medicamentis purgatoriis id efficiat, præſertim rhabarbaro.* Illud ipſum docuerat Hipp. *Aphor. 15. ſect. 6. A longo alvi profluvio habito, ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbus ſolvit*, Galen. verò *in com. hujus Aph. Hoc*, inquit, *exemplum ex eorum eſſe numero, quæ rectè fiunt à natura, quæ Medicum imitari oportet.* Idem confirmat Mercatus, his verbis: *Alio humores transferes, ſanguine miſſo, ſi opus fuerit: item expurganti pharmaco exhibito, vel vomitibus, maximè in ſalſa pituita. Nam hac unà diuturnas dyſenterias curari conſpeximus.* Angelus Sala in dyſenteria ſequens præſcribit vomitorium.

℞. Sal. vitriol. ℥. ß. vel Drach. i. ſyrup. cydon. & aq. beton. an. ℥. i. aq. cinnam. Drach. x. Miſce & propina.

De phlebotomia in hoc affectus magna eſt diſſenſio inter auctores. At peritiorum ſententia eſt præſente febre, & inteſtinorum inflammatione (quæ non rarò ulceri copulata eſt) debere celebrari eam in principio morbi, antequam vires ab alvi profluvio diuturniori fuerint attritæ: ſic enim fit revulſio ſanguinis, & humorum acriorum, ad inteſtina profluentium. Imò verò Valeſcus de Tarenta, & Amatus Luſitanus in antiqua dyſenteria ſanguinem detrahunt. *Valde ſenex*, inquit Valeſcus, *dyſenteria tribus jam menſibus miſere torquebatur. Vocatus in conſilium, reluctantibus omnibus aliis Medicis, juſſi venam aperire. Mox convaluit.* Amatus verò ſic habet: *Ad virum illum, qui dyſenteriam diuturnam, & fortè triginta dierum, ingenti cum febre patiebatur, & poſt multa ac varia adhibita remedia, imbecillis & gracilis erat factus, perſeverante etiam fluxu ventris multo cum ſanguine, Medicus cordatus ingreſſus eſt, qui ſanguinem ex baſilica dextri brachii extraxit. Sed quanto juvamine, audite. Illicò, mirum dictu, ſanguis cohibitus fuit, perſeverante adhuc fluxu ventris. Cæterum ſaccharo roſaceo ad aliquot dies, & nonnullis ingeſtis clyſteribus, ac topicis adſtringentibus remediis applicitis, alvus in totum reſtricta eſt.*

Interim varii injiciuntur clyſtères, primùm lenientes & detergentes, poſteà verò glutinantes & adſtringentes. Non rarò autem uni eidemque clyſteri omnes prædictæ indicationes permiſcentur, aut earum plures.

Clyſteres lenientes & anodyni parantur ex lacte, vel ſolo, vel cum vitellis ovor. n. ii. aut iii. vel mucilag. ſeminis pſylli & cidonior. Unc. iv. vel ad ſimul adſtringendum, cum ſacchari aut mellis roſacei Unc. i. vel ad glutinandum cum ſevi hircini recentis Unc. ß. aut ferro, auro, vel ſilicibus ignitis in lacte extinctis, ut ſeroſa illius portio abſumatur, ſicque glutinoſum magis evadat.

In lactis vero defectu, lac amygd. dulc. vel cremor. bord. ſeu oryzæ, quem oryzogalon vocant, ſola vel invicem mixta, tum etiam juſculum vervecis, pulli, aut caponis, vel capitis & inteſtinorum vervecis, uſurpari poterunt, jiſque reliqua permiſceri. Vulgare autem eſt, roſas, & caudam equinam (*equi ſetum*) cum capite vervecis decoquere. Vel decoctum ſequens erit præſcribendum.

℞. Rad. alth. Unc. i. hord. mundat. vel oryzæ P. i. ſem. lini, & cydonior. ana ℥. i. Sem. pſylli, Drach. ſem. flor. cham. P. i. Fiat decoctio in lacte vel juſculo, addendo ſevum, vitellos, & alia præſcripta.

Vel fieri poteſt ex lacte ſolo, cum rad. alth. decocto in principio ad tergendum & dolorem demulcendum.

Dolore admodum urgente, narcotica interdum dictis clyſteribus admiſcenda ſunt, ut philonii Perſici Drach. i. vel ii. pilul. de cynogloſſo. ♃. i. vel ii. ſyrup. de papav. Unc. i. ſem. laudani opiati gr. v. vel vi. (N. *B. doſes nimias eſſe.*)

Si inflammatio inteſtina obſidere videatur, quod ex dolore ventris continuo, & contrectando ſeſe exaſperante; tum etiam febre, ac linguæ ſiccitate dignoſci poterit, iteretur phlebotomia; clyſteres injiciantur ex aqua roſarum, in qua ſal Saturni diſſolutum fuerit, & venter oxycrato foveatur.

Idem Sal Saturni per os exhiberi poterit ad gr. x. cum conſerva roſarum.

Clyſteres detergentes fiunt ex decocto hordei, furfur. macri, roſ. rub. cum ſaccharo, aut melle roſaceo.

Ad majorem verò deterſionem, & ulceris glutinationem addi poterit terebinthinæ ℥. ß. cum vitello ovi diſſoluta. In ſordidioribus ulceribus ad fortiora interdum detergentia erit confugiendum, ut betam & parietariam, in prædicto decocto uſurpanda. Fortiſſima verò ſunt centaurium, abſinthium, gentiana, muria ex Gal. 12. *meth. c. 1.* & ſimilia, quorum uſus hoc tempore rariſſimus eſt, propter dolores, qui graviores multò ſolent evadere.

Zacutus Luſitanus auſus eſt uti arſenico, cum felici tamen ſucceſſu, ut videre eſt *obſerv. 18. lib. 2. Praxis Medicæ admirandæ*: fides ſit apud Auct.

Chymici nonnulli oleum ceræ in clyſteribus diſſolvunt ad Drach. i. eoque ventrem inunguunt.

Ad ulcus glutinandum, clyſteres primò leniter ſiccantes & parùm aſtringentes convenient, ad eos poſtmodum deſcendendo, qui majori ſiccandi, aſtringendique vi præditi ſunt. Atque ita fient primùm ex lacte chalybeato, in quo roſæ decoctæ ſint, vel ex decocto hordei, aut oryzæ torrefactæ, & roſar. rubr. P. i. addendo utriquæ clyſmati interdum vitellos ovor. leviter aſſos, n. ii. aliquando & mel roſac. & cum magis operari vis, ſucci plantag. Unc. i.

Ad magis aſtringendum & glutinandum, in hunc modum parabitur.

℞. Radic.

℞. Radic. conſolid. maj. & tapſi barbati, ana Unc. i. Fol. plantag. conſolid. ana M. j. roſar. rubr. hord. torrefacti ana P. j. myrtillor. Drach. ii. Fiat decoctio in aqua ciſternæ. In colaturæ ℔. i. diſſolve mellis roſac. ℥. i. album ovi. n. i. vel mucilag. gummi tragacanth. Unc. j. ſevi hircini Unc. i. ß. ſucci millefolii vel Polygòni Unc. i. Fiat clyſter. vel

℞. Rad. biſtort. vel tormentil. Unc. ſem. rad. conſol. mai. Unc. i. fol. burſ. paſtor. i. polygon. equiſeri, piloſell. ana M. j. balauſt. calycum glandium, nucum cupreſſi, an. Drach. ii. oryzæ toſtæ P. i. Fiar decoctio in aqua fabrorum. In colat. ℔. i. diſſolve ſucci plantag. Unc. ii, vitellos ovor. aſſos n. ii. Fiat clyſter.

Angelus Sala mirum in modum commendat clyſterem ſequentem.

℞. Caput vervecis per medium ſectum, decoquatur donec caro ab oſſibus ſeparetur. Juri colato adde ſummit. hyperici M. ii. vel iii. Rad. tormentill. craſſo modo contuſæ Unc. ii. infunde per 3. vel 4. horas ſupra cineres calidos. Colatura bis, terve in clyſteris formam injiciatur.

Succus plantag. ſolus, vel lacte, & decocto hordei contemperatus, utiliter injicitur.

Gummi tragacanth. Drach. ii. vel hujus gummi in aqua pediculi roſar. & plantag. clyſteribus utiliter permiſcetur, cum ſucco plantag. etiam addito ſevo hircino, efficaciſſimum enema componet. Loco tragacanthæ aut etiam cum illa, utiliter uſurpari poterunt gummi arabicum, thus, maſtiche, ſarcocolla. Quæ omnia, in prædictis liquoribus ſoluta, glutinando operantur, nec ut valdè aſtringentia ulcus exaſperant. Amatus Luſitanus valdè probat clyſteres ex Emplaſticis prædictis paratos, quia internam inteſtinorum ſuperficiem, contra fluentis materiæ morſum, cruſtæ inſtar obducunt, eoſque ita componit.

℞. Aquæ hord. Unc. x. album ovi optimè concuſſum n. i. gummi arabici, adipis caprini, ana Unc. ſem. ol. roſac. Unc. ii. bol. armen. & gum. tragacanth. ana Drach. i. Miſce, fiat clyſter.

At ne clyſteres iſti emplaſtici ſuo lentore acres materias, tanquam carcere retentas, inteſtinis affigant, ad clyſteres detergentes deveniendum eſt, qui non diu retinendi, tum etiam clyſteribus adſtringentibus detergentes identidem interjicendi ſunt.

Clyſteribus adſtringentibus utiliter admiſceri poterunt acacis, hypociſtis, ſanguis draconis, lapidis hæmatitis ſuccus rubeus, lævigatione cum aqua roſar. vel plantag. elicitus bol. armen. terra ſigill. trochiſc. de ſuccino, albi Rhaſis ad ℥. j. vel ii. Alii verò pulveres, qui à nonnullis præſcribuntur, noxii potiùs ſunt; cùm in liquore ſubſideant, partemque vellicando irritent.

Imò verò ſatius eſt, etiam prædictos pulveres liquori vel decocto infundere, & facta colatura injicere;

Dum clyſteres injiciuntur, medicamenta, iiſdem viribus prædita, per os exhibenda ſunt, idque multò frequentiùs, quando ſuperiora inteſtina ulcerata ſunt, ad quæ clyſterum materia pervenire nequit.

Lac caprinum, ubi magis detergere; vaccinum ubi magis glutinare eſt animus, cum ſaccharo roſac. utiliter exhibetur, modò febris adſit. At chalybeatum efficaciùs conglutinat: illius ℥. iij. cum ſucci plantag. & ſacch. roſac. ana ℥. i. præſtans efficiunt medicamentum. Vel ſymphyti majoris radix in lacte chalybeato utiliter decoquitur, & exhibetur.

Vel fiat panis ex ſubtiliſſima & puriſſima hordei farina cum vitellis ovorum. Coquatur in furno poſt extractionem panis. Micas ejus lacti ſaccharato immiſce ad pulticulæ conſiſtentiam, de qua æger capiat cochlear. v. vel vi. bis aut ter in die.

Juſculum carnis vitulinæ, optimè & diu coctæ ulcerum dolores lenit.

Cremor oryxæ mundæ benè coctæ, ulcera conſolidat.

Refert Lertius in ſua hiſtoria, multos dyſentericos in longinqua navigatione fame propemodùm enectos, oryza in lacte decocta, additis vitellis ovor. & ſucco hederæ terreſtris, fuiſſe reſtitutos.

In lacte etiam amygdalino oryza poterit decoqui, & utrumque lac priùs auro uſtulari.

Hordei verò cremor cum ſaccharo paratus detergit & refrigerat.

Juſculum ex decocto pimpinellæ cum butyro paratum & per triduum exhibitum, manè & ſerò, dyſenteriæ curationem mirabiliter promovet: idque magis, ſi ejuſdem decoctum eodem tempore pro potu ordinario exhibeatur.

Cortices duorum arantiorum ſubviridium, in ℔. viii. aquæ decocti, pro potu ordinario, curationem accelerant.

Raſuræ cranii humani drach. i. bis aut ter exhibita cum juſculo, aut liquore idoneo, dyſenteriæ curationem citiſſimè abſolvit.

Mucilaginis gummi tragacanthæ extractæ cum aqua roſar. cochlear. ii. vel gum. arab. drach. ſem. in ſingulis juſculis panatellis utiliter diſſolvitur, tum etiam gelatinæ cornu cervi cochlear. i.

Tandem decocta adſtringentia ad integram ſanationem corpore benè evacuato, exhiberi poterunt. Quæ fient ex rad. biſtortæ, tormentillæ, ſymphyti; fol. plantag. millefol. burſæ paſt. equiſeti, piloſellæ, agrimonii, ſem. plantag. acetoſæ, ſumach, vinaceorum, roſis rubris, &c. in aqua ciſternæ, diſſolvendo ſyrup. cydonior. myrtin. aut de roſ. ſiccis; tum etiam interdum acaciam, hypociſt. bolum armenum, aut ſpodium addendo.

Succus cydoniorum coctus ſine additione ad conſiſtentiam ſyrupi, vel rob. & ad cochleare i. vel ii. frequenter exhibitus valdè prodeſt. Simile ſuccis ex pyris, cornis, aliiſque fructibus auſteris parari poſſunt.

Inteſtina vervecis pinguis decoquantur in olla, donec juſculum redeat ad mediam ſcutellam, huic adde olei dulcis partem quantitatem, capiat æger per os, Dyſenteriam non valde contumacem, una vel altera exhibitione ſiſtit. Idem præſtant oleum amygd. & aqua roſarum, pari quantitate exhibita.

Vitelli quoque ovorum indurati & in aqua roſarum diſſoluti inſtar panatellæ condiantur ſaccharo, & pauca nuce moſchata, & bis aut ter exhibeantur.

Succus plantag. crudus ad Unc. iii. vel iv. exhibitus ſolus, vel cum aliis permixtus, præſtantiſſimus: & ſi inflammatio adfuerit, eam compeſcit.

Teſtatur Hollerius, hederæ terreſtris ſuccum propinatum plurimos à morte liberaſſe.

Julepi ex aquis, vel decoctis, & ſyrupis adſtringentibus, frequenter etiam exhibendi.

Syrupus corallorum, tinctura, & magiſterium huic affectui ſunt valdè idonea, quibus utatur æger ex cochlearl frequenter, vel ſyrupis ſequentibus.

℞. Syrupi de agreſta, myrtini, de ſucco plantag. cydonior. de roſ. ſiccis, & de ſucco portulacæ, ana ℥. i. Miſce ad uſum dictum.

In fine dyſenteriæ valde confert ſuccus abſinthii & menthæ benè depuratus, & cum ſaccharo in ſyrupum redactus: habet enim mentha, abſinthio mixta, miram vim corroborandi ventriculi.

Imò verò, ſi dyſenteria à multo fructuum uſu contigerit, in ipſo principio valdè conducit ſyrupus de abſinthio cum aqua cinnamomi, vel theriacali, ventriculo interim admovendo fomenta & emplaſtra roborantia.

Malum cydonium excavatum, cera alba deraſa impletum, & ſub cineribus coctum, ac poſteà exhibitum per aliquot dies, ſpecificum eſt dyſenteriæ remedium.

Quercetanus idem remedium parat ex pomo curtipendulo excavato & gummi arabici ac raſura ceræ albæ, an. Drach. i. repleto & ad ignem cocto. Pomo devorato, ſtatim exhibet hauſtum decocti adſtringentis.

Alii uſurpant pullum columbinum cera inſarctum & aſſum, ac in prandio exhibitum.

Meſpilorum uſus dyſenteriam inveteratam curat, ut teſtatur Foreſtus hiſtoriis duabus *lib.* 22. *cap.* 1. propoſitis, qui locus ſupra citatus eſt in diarrhœæ curatione.

Bruyerinus verò *lib.* 8. *de re cibaria cap.* 22. ſcribit, ſeipſum deſperate dyſenteria laborantem, anus cujuſdam conſilio, ſorba cruda largiſſimè devoraſſe, indeque ſanitati reſtitutum fuiſſe.

Nec omittenda eſt illa uva quercina, a Martino Rulando deſcripta, quam dicit eſſe concretitium quiddam, in formam uvæ, ad radices quercuum ſub terra tempore veris pullulans, ſaporis ſtyptici, colore foris purpureo, intùs candido, & quaſi lactifero, quæ in æſtate pereat, & quaſi fiat lignea: ideoque tempore veris debeat exſiccari in umbra, & deinde pulverizari, hocque pulvere nihil præſtantius eſſe ait in dyſenteria, omnique ſanguinis profluvio. Illius etiam uvæ mentionem faciunt Encelius, Bauhinus, & Schenkius.

In omni fluxu à putridis humoribus, roborentur inteſtina pane biſcocto, qui in aceto fuerit decoctus, & poſtea exſicca-

exsiccatus. Bis tervè repetita ea præparatione ille pulverizetur, & jusculis indatur ad mediocrem crassitiem.

Pulveres ad eundem affectum varii etiam parantur in sequentem modum.

℞. Rad. bistort. & tormentill. ana Drac. ii. sem. acetos. & plantag. ana Drach. i coral. rubr. & margarit. præparat. ana Drach. sem. Fiat pulvis tenuissimus, de quo capiat Drach. i. cum jusculo, vel liquore idoneo. Possunt addi huic pulveri, ad majorem adstrictionem, rosæ rubræ, myrtilli, balaustia, cornu cervi ustum, spodium, aut trochisci de spodio; vel ad majorem adhuc adstrictionem, sanguis draconis, acacia, gallæ, bolus armena, terra sigillata, lapis hæmatites. Si simul glutinate desideres, sem. psyllii, amplum, gum. tragacanthum.

Bolus armena orientalis ad ʒ. i. cum jusculo, statim sedat dysenteriam, si purgatio sufficiens præcesserit. Vel

℞. Pulveris tragacanthæ Drach. i. nucis moschatæ, coralli præparati, ana Drach. sem. Misce, capiat duas vel tres doses, cum ovo sorbili, aut cum jusculo. Vel

℞. Gummi arab. Drach. i. coralli præparati, boli armenæ an. Drach. sem. Misce, utatur loco prædicti. Vel

℞. Cornu cervi usti, boli armen. corall. utriusque, santalor. omnium, mastiches, an. Drach. sem. thuris, tragacanthæ, ana ℈. sem. Misce, fiat pulvis, de quo capiat Drach. sem. frequenter.

Forestus valde commendat pulverem sequentem, aliquoties usurpatum.

℞. Myrobalan. citrin. & rhab. parum torrefacti, an. ℈. i. Fiat pulvis pro una dosi.

Hercules Saxonia sequenti pulvere dicit omnes dysenterias recentes, nisi fluxio admodum urgeat, statim & certò sanari.

℞. Ossis sepiæ usti Drach. ii. spongiæ pice imbutæ, & in ollula ustæ, & corric. ovor. indurator. ablata pellicula interiori, an. Drach. i. Fiat pulvis, Dosis Drach. i. in liquore idoneo.

Non minoris efficaciæ, imò frequenti experientia confirmatus est pulvis granor. Actes à Quercetano descriptus in Pharmacopœa, cujus utendi modus ibidem videri potest.

Opiatæ etiam in sequentem modum præscribi possunt.

℞. Conservæ rosar. antiquæ & cydoniati, an. Unc. i. conservæ rad. symphyti ʒ. sem. corall. præparati ʒ. i. ß. croci Martis, bol. armenæ, terræ sigill. sem. plantag. an. ʒ. i. spodii ℈. ii. Cum syrupo de rosis sicc. vel myrtino, fiat opiata, de qua capiat æger magnitudinem castaneæ, bis aut ter in die. Vel cum sacchato rosac. ad pondus omnium potetit fieri conditum ad usum frequentem.

Myclera Nicolai ad dysenteriam & reliquos alvi fluxus utiliter usurpandum.

Sapienter monet Crato, ante septimum diem, priusquam ulcera intestinorum probè abstergantur, adstringentia per os non convenire, nec fortis etiam applicanda esse. Verùm post septimum à levioribus incipiendum. Montanus verò astringentia penitus abdicat, detergentibus, lenientibus, & incrassantibus contentus. Verum materia morbifica probè evacuata, tenitricis facultatis imbecillitas, qua fluxus alvi fovetur, adstringentibus remediis opportunè tollitur.

Utile ergo fuerit, post purgationem sufficientem, bolum armenam, terram lemniam, pulverem granorum actes, aut alia adstringentia & exsiccantia per plures dies cum saccharo exhibere, usque ad integram sanationem. Quod si adstrictio nimia nocere videatur, purgandum iterum, & denuò adstringendum, ac rursus purgandum. Advertendum autem, terras prædictas dupliciter conferre, adstringendo scilicet, & malignam qualitatem, quæ dysenteriæ conjuncta est, oppugnando. Obstructio verò, quæ ex horum adstringentium usu metuitur, sacchati admixtione prohibetur.

Ad ulcus leniendum & consolidandum electuarium sequens utilissimum est.

℞. Mucilag. sem. cydonior. mucilag. rad. consolidæ, & gummi tragacanthæ, extractum cum aqua rosar. ana. ʒ. i. amyli ʒ. i. coralli rubri ʒ. ii. boli armen. præp. ʒ. i. coralli rubri ʒ. ß. robr. de sorbis vel cydoniati ʒ. ii. sacchari rosac. ʒ. i. Fiat instar electuarii, dosis ʒ ii.

Narcotica per os aliquoties exhibita miranda præstant: dolorem enim sedant, fluxum cohibent, somnium conciliant, & sic quoque vires reficiunt. At multò erunt utiliora, si adstrigentibus, & roborantibus permisceantur. Exempli gratia.

℞. Conservæ rosar. antiquæ ʒ. ii. laudani opiati. gr. (i. ii.) iii. Confectionis alker. ℈. ß. Fiat bolus.

In dysenteria maligna & epidemica bezoardica & sudotifica multum possunt. Compertum enim est, per hujusmodi remedia, evacuata materia, dysenteriam cessare, ideòque mox à principio, & dum reliqua fiunt, humoris peccantis natura advertenda est. Si enim is malignus sit, qualis in dysenteria epidemica esset, frustrà laboratur reliquis medicamentis, nisi simul, & quidem statim in principio, alexipharmaca exhibeantur. Ad hunc usum revocati possunt ea omnia, quæ febribus malignis conveniunt. Ac præterea, quæ diaphoretica sunt, ut lapis bezoardicus, aqua thericalis. Conferunt etiam plurimùm cornu cervi, terra sigillata, bolus armena, unicornu, corallium, carabe, scordium, hypericum, plantago, tormentilla, pimpinella, & alia innumera.

Exteriùs verò admoveantur toti ventri olea cydonior. rosac. & magis adstringendum, omphacinum, vel addita aceti tertia parte, & coquendo ad consumptionem aceti. Si ventriculus simul affectus sit, addatur mastichinum, vel absinthinum.

Post inunctionem eadem pars conspergatur pulvere aliquo adstringente, conflato ex myrtillis, cortice granator. gallis, nucibus cupressi, calycibus glandium, rosis rubris, balaustiis, thure mastiche. Cui ad majorem adstrictionem addi possunt bolus armena, terra sigillata, &c.

Et iisdem pulveribus, oleis prædictis exceptis, addita cera, possunt parari unguenta ad eundem usum. Vel etiam unguentum Comitissæ solum, aut aliis permixtum, admoveri potest.

Cataplasma ad diarthœam præscriptum hic convenire potest, tum etiam sequens, quando potentiùs adstringere desideras.

℞. Bol. armen. ʒ. vi. thuris ß. sang. drac. mastiches, mumiæ, ana ʒ. ij. Fiat pulvis, qui excipiatur albumine ovi & aceto, & cum panno ventri sub umbilico apponatur. Vel

℞. Telæ aranear. ʒ. iii. album ovi diu concussum, n. i. Frigantur in sarragine, & calidè umbilico applicentur.

In dysenteria epidemica laudatur cataplasma ex theriaca & terra sigillata, ventri appositum.

Cataplasma sequens, hepat roborans, à Solenandro multùm commendatur in omni alvi fluxu, tam hepatico, quàm dysenterico, & antiqua diarrhœa. Neque ob adstringentia mutuendum esse decet, quia hepar roborantibus temperatur.

℞. Eupatorii, schœnanthi, ana M. i. spicæ indicæ P. sem. mastiches, macis, ana ʒ. sem. ligni aloes ʒ. iii. myrobalan. chebul. & emblic. torrefact. ana ʒ. i. bol. armen. terræ sigill. lapid. hæmatit. an. ʒ. vi. coriandri præpar. Unc. sem. spodii ʒ. ii rosar. Unc. i. specierum triasantal. sine camphora, ʒ. sem. scoriæ ferri præp. ʒ. i. farinæ hordei ʒ. ii. olei de mastiche & myrtill. an. quantum satis. Fiat emplastrum, quo totus venter conregatur, à cartilagine exiphoide ad os pectinis.

Fotus etiam fieri potest toti ventri, ex decocto adstringentium, facto in aqua ferrata, cum vini rubri, vel aceti portione. Vel

℞. Rosar. rubr. M. ii. absinthii, mentæ, ana M. i. nucis mosch. rad. cyperi mastic. galangæ an. ʒ i. Cum lineo albo fiat sacculus justæ magnitudinis; qui in vino rubro vel aceto calefactus, ventri imponatur. Vel

℞. Absinthii, menthæ, plantag. fol. quercus, summitatum rubi, equiseti, centinodiæ, ana M. i. flor. chamom. P. ii. rosar. rubr. M. sem. myrtillor ʒ. i. sem. sumach. plantag. coriandri, an. ʒ. vi. nuc. moschat. num. iii. Fiat decoctio in aqua chalybeata & vino rubro, qua foveatur venter.

Rulandus ventri admovet sacculum ex furfuribus in aceto decoctis.

Si dolor valdè urgeat, ventri admoveantur lintea, in lacte chalybeato calente madefacta.

Quod si formenta non sufficiant, ad insessus devenire possumus, qui à Matthæo de Gradi, Savonarola, & Jachino præcipuè laudantur. Idemque Jachinus ad pueros maximum esse secretum asserit. Nam calore actuali nonnihil humores ad cutem averiunt: qualitate verò adstringente fluxum cohibent. Iis tamen utendum non erit, si corpus humoribus vitiosis refertum fuerit; si dysenteria fuerit maligna, & febrem comitem habuerit. Fiunt autem ex teneris germinibus quercuum, baccis cupressi viridibus, nucibus pineis vitidibus, vel pini foliis & corticibus, aliisque aqua decoctis.

Ex prædictis fotuum decoctis possunt etiam fieri suffumigia:

migia: ſi nempe eorum vaporem recipiat æger in ſella perforata.

Præcipue commendatur ſuffitus ex decocto tapſi barbati, qui etiam in diarrhœa laudatus eſt.

Faventinus commendat ſuffumigium ex terebinthina, ſupra laminam candentem injecta, bis in die exceptum.

Idem laudat fomentum ſequens, ano admovendum.

℞. Meliſ. ℔. ß. verbaſci M. i. includantur facculo oblongo, qui poſtea in vini rubri ſtyptici, & aceti fortiſſimi, ana quantùm ſatis, coquatur ad tertias, & calidus ano imponatur.

Rulandus verò ano admovet fotum ex decocto glandium in aceto patatum.

Idem Faventinus hanc lotionem proponit, tanquam ſecretum ad ſiſtendum fluxus dyſentericum.

℞. Scoriæ ferri aceto præparatæ, limaturæ chalybis aceto præparatæ, an. ℔. i. Bulliant in ℔. ii. aceti fortiſſimi ad mediæ partis conſumptionem. In hoc decocto æger plantas pedum, & volas manuum detineat per mediam horam manè & veſperi.

In affectu diuturno & ubi ulcera contumacia inteſtina occupant, mercurius crudus ad eorum curationem plurimùm confert, ſi cum unguento roſaceo permiſceatur, eoque venter illinatur,

Huic addi poſſunt clyſteres pro ſordidis ulceribus ſuprà propoſiti.

Lac vaccinum eodem tempore exhiberi poterit cum ſyrupo myrtino.

Item balſami veri ʒ. i. cum nebula exhibita, ulcera interna mirabiliter conſolidat.

Ad dolores leniendos, omentum caſtrati, aut vervecis recenter mactati, ventri admotum, & faſciis alligatum, multum prodeſt, præcipuè in pueris: ſed pluries idem remedium iterari debet.

Si hepar aut ventriculus, aut cerebrum huic fluxui occaſionem præbeant, propria remedia illis erunt adhibenda, ea perpetuò ſeligendo, quæ adſtringendi & roborandi vim habeant.

Pro potu ordinario exhibeatur aqua, cum conſerva roſar. tinctura roſ. decoctum fol. quercus, vel aqua infuſionis terræ ſigillatæ, vel aqua ſimplex auro uſtulata, cum ſyrup. cydon. myrtino, aut de roſis ſiccis. Vel abſente febre leve decoctum maſtiches cum ſyrupis prædictis. Potus chalybeatus, ex ſententia Cratonis, exhibendus non eſt: non enim adſtringit, ut vulgò creditur, ſed turbat alvum. Alii laudant decoctum graminis, quia ſiccando prodeſt, & per urinam divertendo.

Denique obſervatione dignum eſt, quod tradunt Aetius *lib. 2. cap. 8.* & Paulus *lib. 1. cap. 35.* inveterata alvi profluvia per venerem exſiccari. Quod prius dixerat Hip. 7. *Epid. in fine. Impudens ſcortatio difficultati inteſtinorum medetur*. Hujus rei veritatem experientia didicit Amatus Luſitanus *curat. 47. cent. 2. Dyſentericus*, inquit, *cùm graviter opprimeretur, noctu cum uxore hymenæum exercuit, & illico dejectiones ceſſarunt, indeque ſanus evaſit*.

Hìc pro coronide addatur, quod in curatione diarrhœæ ex Platero in cura fluxus hæmorrhoidum relatum eſt, ſanguinem fervidum injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere, vel humanum, vel alterius animalis.

CAPUT VII.

De Teneſmo.

TEneſmus eſt aſſìdua deſidendi cupiditas, qua nihil præter mucoſum quiddam & ſubſcruentum, aut purulentum excernitur.

Cauſa proxima hujus affectus eſt ulcus recti inteſtini, à quo ſanies quædam aut materia purulenta continuò emanat, & facultatem expultricem irritat; unde aſſidua deſidendi cupiditas emergit. Præterea mucoſum quiddam ſanguini aut puri permixtum excernitur ex depravata homoioſi partis ulceratæ, quæ proprium alimentum probè non concoquit, & ſibi aſſimilat; ſed in ſubſtantiam illam heterogeneam & mucoſam convertit, ut de aliis ulceribus inteſtinorum in dyſenteria fuſius expoſuimus. Cum verò in dyſenteriæ theoria dubium ſit nobis omnia inteſtina in eo affectu poſſe ulcere tentari, hinc ſequi videtur, etiam recti inteſtini ulcera ad dyſenteriam eſſe referenda. Uſus tamen invaluit, ut quando ſolum inteſtinum rectum afficitur, peculiari teneſmi nomine donetur: cùm tamen aliis inteſtinis affectis, ſi rectum etiam afficiatur, licèt dyſenteriæ nomen obtineat, frequens illa deſidendi cupiditas reperiatur, & ita teneſmus & dyſenteria ſint ejuſdem naturæ, & eaſdem habeant generationis cauſas, ut tota eorum affectuum differentia in loco affecti diverſitate conſiſtant. Atque ita omnes dyſenteriæ cauſæ, ſuperiori capite propoſitæ, teneſmum etiam producere valent, ut eas repetere non opus ſit.

Ad diagnoſin hujus affectus nihil aliud requiritur, quàm eum à dyſenteria diſtinguere, quod facilè obtinetur per ea, quæ in definitione propoſita ſunt. In teneſmo enim aſſidua eſt egerendi cupiditas: in dyſenteria verò interpolata, & dilucida habens intervalla. Præterea in teneſmo poſt magnum deſidendi conatum exiguus mucus, iſque ſanguinolentus, aut purulentus excernitur, in dyſenteria verò, tum excrementa, tum humores, ſingulis dejectionibus excernuntur.

Signa cauſarum eadem ſunt, quæ in dyſenteriæ cauſis dignoſcendis fuere propoſita.

Quod ad prognoſin attinet: Celſus *lib. 4. cap. 19.* teneſmum facilè tolli aſſerit, & numquam per ſe hominem jugulare. Gal. *tamen 5. de uſu partium, c. 4.* inter morbos, qui ventri accidunt, graviſſimos enumerat. Et certè, ratione moleſtiæ & durationis gravis morbus dici meretur; periculoſus tamen non eſt, niſi ab atra bile excitetur, tunc enim ad cancri ulcerati naturam accedit præterea gravia incommoda afferre poteſt, ut abortum mulieribus. Sic apud Hipp. *Aph. 27. ſect. 7.* Mulieri uterum gerenti, ſi teneſmus ſupervenerit, abortum facit. Aſſiduus enim dejiciendi conatus uterum, recto inteſtino vicinum, maximè fatigat: deinde muſculi, fæcum excluſioni deſtinati, ad fœtus etiam excluſionem inſerviunt, ideò quando illi aſſiduè ventrem inferiorem comprimunt, abortum faciunt. Denique ulcera recti inteſtini, ano vicina, ſi diutiùs durent, in fiſtulam immedicabilem degenerant.

Teneſmi curatio à dyſenteriæ curatione parùm abeſt. Atque ita primùm humores acres & erodentes, ab hepate aliiſve partibus profluentes, expurgandi ſunt medicamentis adſtringendi vi præditis, quale eſt imprimis rhab. quod eò uſque iterandum eſt, donec exhauſta & inhibita fluxio videatur.

Si adſit inflammatio (quæ febre potiſſimùm dignoſcitur) aut multitudo ſanguinis phlebotomia uſurpanda eſt. Imò verò, ſi inflammatio poſt venæ ſectionem perſeveret, ut etiam ſtranguriam efficiat, (quod non raro ſolet contingere) venarum hæmorrhoidalium apertio per hirudines erit utiliſſima.

Tum clyſteres, nunc lenientes, cum dolor urget plurimum, nunc abſtergentes, glutinantes, aut adſtringentes pro variis ulceris temporibus injiciendi ſunt, quorum formulæ ex dyſenteriæ curatione deſumendæ ſunt.

In clyſterum autem uſu obſervandum eſt primò, ut ſæpè in parva quantitate, ſcilicet ad ℔. ß. injiciantur, quia difficilè ob conatum aſſiduum retinentur, deinde ut canula in podicem blandiſſimè inſeratur, ne locum irritet, doloremque augeat.

Tum pars affecta ſedulò tractanda eſt fotibus, inceſſibus, ſuffumigiis, ſuppoſitoriis, & inunctionibus.

Fotus in hunc modum concinnari poterit.

℞. Fol. tapſi barbati, & abſinthii, an. M. vi. Decoquantur in lacte recenti, & includantur duobus ſacculis, qui alternatim ano & toti ventri calidè applicentur. Vel

℞. Flor. chamæmel. & roſ. ana M. i. vini rubri ℔. ii. infundantur per duas horas ſupra cineres calidos. Foveatur anus calidè, quantum ferre poteſt, cum linteis quadruplicatis, Poſtea ſuper ſpongia, in eodem liquore expreſſa ſedeat æger, ipſamque ſedendo comprimat.

Vel impleantur duo facculi furfure tritici, & in aceto bulliant: Inſideat æger, modò uni, modò alteri calido, quantum ferre poteſt.

Si multùm ſanguinis excernatur, fotus in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. verbaſci cum radic. M. ii. roſar. rubr. P. i. cortic. granat. & gallar. ana ʒ. ſem. Coquantur in duabus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri, pro fotu quem efficaciorem efficies, ſi aluminis ʒ. ſem. addideris.

Inſeſſus ad dolorem leniendum fiunt ex emollientibus in aqua vel jure extremitatum vervecis decoctis: quibus, ſi ardor increverit, addi poterunt violæ, ſolanum, cucurbitæ, & melonis ramenta. Ad ulceris verò ſanationem, ex adſtringentibus, pro fotu ſuprà deſcriptis, erunt componendi.

Suffitus ulceri exſiccando idonei ſunt ex thure in ignem conjecto, vel ex decocto ſabinæ facto in oxycrato; aliiſque in curatione dyſenteriæ propoſitis, quorum fumum

excipiat æger in cathedra perforata. Sequens autem maximè laudatur à Foresto.

℞. Mastiches ʒ. i. thuris ℈. i. myrtillor. ʒ. i. ſ. roſar. rubr. ℈. ii. Fiat pulvis pro ſuffumigio.

Suppoſitoria in hoc affectu multum poſſunt, ſi blanda ac lenia ſint, ne partem admodum ſenſibilem exaſperent. Fiunt autem commodè ex ſevo hirci vel capræ, in formam ſuppoſitorii ſecto & indito: dolorem enim ſedat, & ulcus conſolidat. Sed ad dolorem ſedandum erunt præſtantiora, ſi ſemen papaveris vel hyoſcyami ſubtiliſſimè tuſum permiſceas, & in nodulum chartaceum ſuppoſitorii forma effundas. Longè magis, ſi horum loco oleorum ex dictis ſeminibus expreſſorum guttas tres cuilibet ſuppoſitorio addideris, vel opii gr. i. in olei amygd. dulc. ℈. ß. diſſolutum.

Ad ulcus ſanandum efficacius fiet, ſi ſevo, ut dictum, ſoluto, vel ſimplici, vel narcoticis additis, amylum & gummi tragac. tritum, vel infuſum priùs in aqua plantaginis miſceas. Vel in ſequentem modum componi poterit.

℞. Gum. tragacanth. quantùm ſatis. Affunde tantillum aquæ plantag. ut intumeſcat tantum, neque nimium liqueſcat; adde mucil. ſem. pſylli, aut cydon. tantundem, & vitellum ovi aſſum. Miſce; iiſque parum calentibus addæ ceræ albæ liquatæ q. ſ. ad ſuppoſitorii conſiſtentiam. Huic etiam narcotica addi poſſunt. Tum etiam, quemadmodum in prædictis, ad majorem eroſionem curandam, pulveres ceruſæ, ruthiæ, boli, balauſtior. aliorumque citra acrimoniam ſiccantium; qui tamen ſubtiliſſimè levigati debent, ne partis ſenſum exaſperent.

Olea & unguenta admoveri poterunt, tum ventri, quæ in dyſenteriæ curatione propoſita ſunt; cum ano, ut unguentum roſac. popul. vel ex mucilaginibus, vitellis ovor. oleo roſac. &c. paratum, ad inflammationem & dolorem demulcendum, aliaque in hæmorrhoidum dolore proponenda; vel ad ulceris ſanationem, unguentum album Rhaſis, pompholygos, in hydromelite liquatum, & alia innumera.

Denique in graviori affectu ad narcotica confugiendum eſt, non ſolùm admota, ſed etiam aſſumpta. Cæteris autem præſtat laudanum opiatum gr. (i. ii.) iii. vel iv. (*per vices*) cum maſtiche & terra ſigillata exhibitum, vel clyſteri permixtum ex decocto flor. chamæm. parato.

CAPUT VIII.

De fluxu hepatico.

FLuxus hepaticus eſt, in quo ſeroſi & ſanguinei humores, loturæ carnium ſimiles, excernuntur.

Producitur hic affectus ab hepatis imbecillitate & atonia propter quam bonum & laudabilem ſanguinem producere non poteſt, ſed chyloſam materiam in ſanguinem tenuem, & ſeroſum convertit, qui cùm alendis partibus idoneus non ſit, à natura expellitur ad inteſtina, unde fluxus ille hepaticus contingit.

Illa autem imbecillitas & atonia à qualibet intemperie produci poteſt. A quocumque enim primatum qualitatum exceſſu robur hepatis nativum, & vis illius ſanguificа dejicitur. Quod tamen dubitationem habet, ab experientia deſumptam; quandoquidem videmus ſæpè graves hepatis intemperies, & inſignes primarum qualitatum exceſſus, alios morbos producere: iſtum vera ab illis minimè induci. Contra verò fluxum hunc hepaticum ſæpè apparere, ſine inſigni primatum qualitatum exceſſu. Ut igitur affectus iſtius natura integrè ſtabiliatur, dicendum eſt cum Sapientiſſimo Varandæo, præceptore meo, præter vulgarem intemperiem aliquid ſuperiùs & majus reperiri quod iſtum affectum producere valeat. Et illud dicit eſſe occultiorem quandam intemperiem, quæ exolutionem ſive conſumptionem humidi primigenii, ſive radicalis in hepate inducit, ad quam ſequitur ipſius caloris innati maxima exolutio.

Hanc pravam diatheſin & occultam intemperiem producere poſſunt febres ardentes & ſynectícæ; intemperies viſcerum calidior, oleoſam ſubſtantiam colliquans, occulta putredo, humorum corruptela, refrigeratio ſumma à pituitæ vel melancholiæ copia in corpore præter naturam cumulata, & calorem nativum opprimente ac corrumpente. Id ipſum præſtare poſſunt cauſæ extetnæ; ut larga frigidæ potio, nivis aut glaciei hauſtus, olerum frigidorum, ac crudorum uſus immodicus; venena aſſumpta, & medicamenta cathartica vehementiora. Sic enim vinum meracum copioſè hauſtum, ſalſa, acria, piperata, aliaque inſigni qualitate prædita, jecoris ſubſtantiam exhauriunt & extorrent. His addere licet omnes alias cauſas, quæ impensè refrigerando vel calefaciendo, hepatis robur ac tonum diſſolvere poſſunt.

Verus igitur ac legitimus fluxus hepaticus hactenus expoſitus eſt, qui hunc peculiariter habet characteriſmum, quòd in eo dejectiones liquidæ ac ſeroſæ & loturæ carnium ſimiles appareant. Et hic ab hepatis imbecillitate procedit, ob quam ſanguificatio non rectè perficitur, vel ab intemperie maligniori calidum & humidum nativum partis vitiante.

Datur verò præterea fluxus hepaticus ſpurius, qui à ſimplici intemperie, ſine ullo humidi primigenii vitio procedit, à qua quidem intemperie, ipſa facultas non læditur, ſed tantùm illius opus corrumpitur: ita ut loco puris ſanguis impurus & corruptus proveniat, vel bonus ſanguis in parvum degeneret, cùm in legitimo fluxu hepatico nunquàm bonus & laudabilis ſanguis in hepate generetur.

Corrumpitur autem, vel impurus redditur ſanguis, fluxum iſtum ſpurium committens, vel ex permixtione bilis flavæ, aut atræ, alteriuſque cujuſdam materiæ impuræ, vel ex diuturniori in hepate lociſque vicinis mora, ob quam craſſior redditur, aut aduritur, aut etiam interdum putreſcit, vel propter vitium lienis, fæculentam ſanguinis portionem non trahentis. Et in hoc ſpurio fluxu ſanguis interdum craſſus, interdum niger, interdum variis humoribus, diverſis coloribus infectis, permixtus excernitur.

Signa hujus affectus ex his, quæ dicta ſunt, facilè elici poſſunt.

In fluxu enim hepatico legitimo dejectiones liquidæ, & loturæ carnium ſimiles apparent, quod in aliis fluxibus ſanguineis non contingit: ſaltem ut in omnibus dejectionibus tales materiæ appareant, in dyſenteria enim ſi aliquando talis excretio fit, id rarò contingit, & conſequenter bilis, pituita & fæces varii coloris excernuntur. Adde quod in dyſenteria adſunt dolores & tormina ventris, in fluxu verò hepatico nullus eſt dolor.

Cauſarum verò ſigna propriis characteribus diſtinguenda ſunt. Si enim à calida intemperie hepatis imbecillitas & atonia inducta ſit, febres ardentes aut colliquantes præceſſerunt: vel vomitus æruginoſi, aut dejectiones, ſitis, & febris adeſt, corporis ſqualor & inappetentia & dejectiones valdè fœtidæ apparent. Si verò à frigida intemperie ortum duxerit, dejectiones minùs fœtent, nec ſitis, nec colliquatio adeſt: totum corpus frigidius efficitur, & livido colore perfuſum.

Interdùm tamen ex humorum putredine febris exoritur, quæ dicta ſymptomata aliquantulum immutat: ſed cauſæ prægreſſæ examinandæ ſunt, quæ utramque intemperiem facilè manifeſtare poſſunt. In hac etiam frigida intemperie ægri maximo vini generoſi ac meracioris deſiderio tenentur.

Humidior verò ac ſiccior intemperies ex contrariis affectibus deprehenduntur. Humidior enim plurimam ac crebram dejectionem facit, & valdè tenuem: contra verò ſiccior paucam & craſſiorem reddit, quam tamen ingens potus cupiditas comitatur.

Cauſæ denique externæ ex relatione ægrotantium & adſtantium facilè innoteſcent.

Spurius verò fluxus hepaticus omnia ferè ſigna habet communia cum dyſenteria, niſi quod in eo nullus adſit ventris dolor, neque tormina moleſtent, neque ulla ramenta aut carunculæ in dejectionibus conſpiciantur.

Prognoſis hujus affectus nonniſi mala & utplurimùm funeſta inſtitui poteſt. Cùm enim pars princeps graviſſimè laboret, ex hauſtu ſcilicet & conſumptione humidi primigenii, cujus reparatio vix ſeparabilis eſt, nonniſi certum exitium utplurimum expectandum eſt: præcipuè quando à calida intemperie affectus ducit originem.

Quando enim in febribus hic affectus contingit, colliquationes corporis, & putredines ingentes brevi ſuccedunt, quæ citò ægrotantes de medio tollunt. In febribus verò malignis & peſtilentibus propter cauſæ cacoethiam, periculum augetur. Quando verò hic affectus à frigida intemperie ducit originem, diuturnior eſt dolor, & in hydropem immedicabilem plerumque degenerat.

Denique fluxus hepaticus ſpurius, licèt admodum periculoſus ſit, minùs tamen habet periculi legitimo, quia à ſimplici & vulgari intemperie, & prava humorum diatheſi tantùm exoritur, tono & robore hepatis integris remanentibus, & ſublatis cauſis ſanguinem vitiantibus evinci poteſt.

Curatio

Curatio hujus affectus perficitur remediis hepar roborantibus ejus intemperiem corrigentibus, fluxumque cohibentibus. Et quia longè frequentiùs atque utplurimùm à calida intemperie ducit originem, ideò huic imprimis intemperiei curationem aptabimus, cùm ille, qui à frigida intemperie producitur, rariſſimè contingat, & eandem cum hydrope curationem deſideret.

Primò igitur, quamvis nullus vacuationibus locus eſſe videatur, cùm fluxus immodicus ſui tantum cohibitionem indicet; rhab. tamen vel ſolum, vel cum myrobalanis exhibitum, juxta formulas in dyſenteriæ curatione propoſitas, interdum prodeſſe poterit, quia hepar roborat, idque imprimis, ſi quædam impuritates dejectionibus permixtæ videantur. Imò verò nonnulli ægrotantes rhab. Scrup. j. cum conſerva roſar. in multos dies exhibito, liberati ſunt.

Clyſteres hìc parum proſunt, cùm hepar affectum ſit. Attamen ex lacte chalybeato, vel decocto leniter aſtringente, interdum injici poterunt, ne inteſtina nimis relaxentur.

At julepi hepar roborantes, ejuſque intemperiem corrigentes, in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. cichor. gramin. acetoſ. ana Unc. j. fol. endiv. agrim. cichor. plantag. cuſcutæ, ana M. j. abſinthii pontici M. ß. ſantali rubr. Drach. j. raſur. eboris & ſpodii, ana Scrup. ij. coriandri præparati Drach. j. roſar. rubr. P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura diſſolve ſyrupi cydoniorum & acetoſ. ſimp. ana Unc. j. fiat julep. pro iv. doſibus, ſerò, & mane ſumendis. Vel

℞. Aquæ plantag. Unc. iij. ſyrup. de roſis ſicc. Unc. j. ſpiritus vitrioli q. ſ. ad moderatam aciditatem. Fiat julep. frequenter iterandus.

Poterit etiam æger uti frequenter ex cochleari ſyrupis ſequentibus.

℞. Syrupi myrtini, cydonior. & de roſis ſiccis, ana Unc. j. ſyrup. de cichor. ſimpl. aut compoſ. cum rheo, Unc. j. ſem. Miſce.

Fit ſyrup. præſtantiſſimus ex tinctura roſar. facta in aqua roſar. & cum ſaccharo roſac. redacta in ſyrupum.

Pulvis etiam frequens ad Drach. ſem. vel Drach. i. ſemel aut bis in die, in ovo ſorbili, juſculo, aut alio liquore idoneo uſurpari poterit.

℞. Sem. plantag. & acetoſæ, ana Drach. j. Sem. endiv. portul. cuſcut. coriand. præp. ana Scrup. j. Roſar. rubr. trochiſc. de ſpodio, cum tragacanth. torrefacto, ana Drach. ſem. pellicul. interiorum ventricul. Gallinæ exſiccatar. Scrup. ſem. Fiat pulvis tenuiſſimus.

Vel tabellæ triaſantali duplicato rheo ad ʒ. ij. pro doſi exhibitæ ad hepar roborandum erunt utiliſſimæ, tum etiam opiata ſequens.

℞. Conſerv. rad. cichorii, ʒ. j. conſerv. roſar. veter. ʒ. ß. pulpæ paſſular. corinth. ʒ. vj. croci. Martis ʒ. j. coralli præparat. raſuræ eboris & cornu cervi, ana ℈. j. cum ſyrupo de roſ. ſiccis, fiat opiata; addendo ſpirit. vitriol. ℈. ß. De qua capiat magnitudinem caſtaneæ tribus horis ante paſtum. Poteſt etiam addi hepar lupi præparatum, quod ab authoribus commendatur tanquam ſpecificum.

Paſſulæ majores vel corinthiacæ, quia hepati amicæ, in hoc affectu commendantur, ideò magna copia cum ſeminibus ſunt comedendæ. Quod ut commodiùs fiat, priùs in mortario erunt contundendæ.

Vel rob paſſularum fieri poteſt, coquendo eas in vino rubro, vel alio generoſo, ſi calor non obſtiterit, & poſteà ſuccum ex iis exprimendo, rurſumque in formam rob decoquendo. Quod ſimplex uſurpari poterit; vel cum ſequentibus componi in formam opiatæ.

℞. Paſſular. corinth. ad ℔. ß. Coquantur ad pultis conſiſtentiam in vino veteri. Transfundantur ſetaceo, & colaturæ admiſce corticis citri condit. piſtati Unc. ſem. pulv. electuar. triaſantal. & diamarg. frig. ana Drach. j. coralli præp. & roſar. rubr. ana ℈. iv. jecoris lupi præp. Drach. iij. fiat opiata.

Syrupus corall. ad hepar roborandum & fluxum cohibendum præſtantiſſimus eſt. At longè præſtantior illius tinctura. Cui etiam ſubſtitui poterit extractum vel magiſterium in aqua plantag. exhibitum.

Succus ex ſurculis tenuioribus urticæ per ſe ad ʒ. ij. vel cum aqua & ceto exhibitus manè per triduum, fluxum ſiſtit, & ſanguinem corruptum purificat.

Quia verò in hoc affectu corpus valdè abſumitur, deſtillatum reſtaurans fluxui etiam cohibendo idoneum, vel per ſe frequenter exhibendum, vel omnibus cibariis permiſcendum eſt.

℞. Caponem pinguem & perdicem, iiſque deplumatis & exenteratis, repleantur ventres fol. cichorii, agrim. & carnis teſtudinum ana M. j. conſervæ roſ. ʒ. iij. ſem. plantag. coriand. præp. ana ʒ. ij. myrobol. citrin. ʒ. j. fol. ſanguinariæ, M. ß. trochiſcor. de carabe, & ſpodio, ana ℈. iv. pulv. elect. de gemmis, triaſantali, & diamarg. frig. an. ʒ. j. Irrorentur omnia vino ſtyptico, & ſimul in ventres avium immiſſa coquantur in aquæ ℔. iv. ad mediæ partis conſumptionem vaſe clauſo. Poſteà reponantur omnia in alembicum vitreum cum vini optimi Unc. iij. Deſtillentur in balneo Mariæ ad uſum dictum.

Pro potu utatur æger tinctura roſar. vel decocto cichorii & graminis, cum ſyrupo cydonior. addendo aliquot guttulas ſpiritus vitrioli.

In cibis hordeata & amygdalata, ac præcipuè oryzata conveniunt.

Exteriùs verò applicentur ventri eadem remedia, quæ in dyſenteriæ curatione præcipua ſunt: addendo hepatica nonnulla, ut abſinthium, roſas, ſantala omnia, ſpodium &c. Quæ inunctiones ventris ad hepatis uſque regionem debent pertingere.

Hepati verò ſequens epithema admoveri poterit.

℞. Fol. endiv. & cichorii, ana M. j cuſcutæ & abſinthii utriuſque ana M. ß. roſ. rub. P. j. ſantali rub. ʒ. j. ſem. ſpodii Scrup. ij. Coquantur ad ℔. j. ſem. In colatura diſſolve aceti roſac. ʒ. ij. Iterum bulliant leviter & colentur. Fiat epithema.

Eadem pars ſequenti unguento illinatur.

℞. Cerati ſantalini ʒ. ij. olei cydonior. & abſinthii, ana Drach. iij. Miſce. Fiat linimentum.

Denique ſi vigiliæ plurimùm ægrotantem infeſtent, ut non rarò ſolet contingere, quia hic fluxus noctu ſolet ingraveſcere, ad narcotica erit deveniendum, qualia in ſuperioribus alvi fluxibus fuerunt propoſita.

CAPUT IX.

De Lumbricis.

QUamvis lumbrici in variis corporis partibus generentur, quia tamen id rariſſimè contingit, & frequentiſſimè in inteſtinis magnus ſit eorum proventus, ideò nos tantùm de his hoc loco agere inſtituimus.

A nonnullis ambigitur, ad quod genus affectuum præter naturam lumbrici referendi ſint: omnem tamen dubitationis anſam facilè auferre poſſumus, dicentes, pro diverſo reſpectu ad omnia genera referri poſſe. Prout enim inteſtina vellicant & pungunt, vel obſtruunt, alioſque morbos producunt, cauſæ morbificæ dici poſſunt. Prout verò ſunt ſubſtantiæ ſuperadditæ iis, quæ naturaliter in inteſtinis contineri debent, inter morbos in numero aucto toto genere præter naturam à Galeno recenſentur, quemadmodum & calculus: ac denique prout excernuntur per alvum præternaturaliter, aut etiam per os, ad vitium excretorum ſunt referendi.

Tria lumbricorum genera proponuntur à Galeno *comment. Aph. 27. ſect.* 3. teretes ſeu rotundi, qui in tenuibus inteſtinis frequentiùs generantur, unde ſæpè in ventriculum aſcendunt, aſcarides, ſeu tenues lumbrici, filorum particulas referentes, qui in parte inferiori craſſorum inteſtinorum, & juxta ſpincterem muſculum reſidere ſolent: & lati lumbrici, faſciæ etiam nominati, quia lati & longi ſunt inſtar faſciarum, quibus infantes obvolvuntur. Iſta ſpecies rarior multò eſt cæteris, & medico, praxin exercenti, vix ter aut quater in vita videre contingit. Magnæ tamen de eo apud auctores habentur controverſiæ, aliis ſcilicet aſſerentibus eſſe vermem unicum: aliis verò ex plurimis vermiculis ſimul unitis compoſitum: quos vermiculos cucurbitinos appellant, & lati lumbrici particulas eſſe aſſerunt; alii verò quartam lumbricorum ſpeciem faciunt, cucurbitinos continentem, quorum rationes & experimenta ſigillatim recenſere, & toties ab aliis decantata repetere, inſtituti noſtri ratio non patitur; ſed ea curioſus lector apud Rondeletium, Platerum, Sennertum, alioſque innumeros videri poterit.

De cauſa etiam lumbricorum efficiente admodum controvertitur, aliis calorem putredinoſum, aliis nativum accuſantibus, aliis utrumque viciſſim concurrere aſſerentibus. Primi, omnia inſecta ex putredine ſecundum Ariſtotelem

ſtotelem exoriri contendunt. Secundi aſſerunt, calorem putredinoſum eſſe intenſum, igneum, & deſtructivum, atque adeo corporis viventis generationi non eſſe idoneum. Tertii, ut pugnantes haſce ſententias concilient, dicunt, à calore putredinoſo materiam diſponi ad generationem vermium, eamque ita præparatam à calore nativo per viam concoctionis in lumbricos converti. Quæ tamen conciliatio ſubſiſtere non poteſt. Siquidem ex axiomate phyſico, ejuſdem eſt materiam diſponere, & formam inducere, atque ita præparatio materiæ & inductio formæ, ab eodem agente proficiſci debet. Deinde in cadaveribus generantur vermes, in quibus nullus eſt calor nativus. Dicendum itaque eſt, calorem qui putredinoſus eſt, reſpectu materiæ putreſcentis, fieri nativum reſpectu lumbrici: quia calor naturalis & putredinalis differunt tantùm gradibus. Sed ad diverſorum animalium generationem diverſi caloris gradus requiruntur, atque adeò calor, qui putredinoſus eſt reſpectu noſtri, poteſt eſſe naturalis reſpectu alterius animalis. Sic calor, qui leoni naturalis eſt, nobis febrilis, & per conſequens putrefactivus. Multi confugiunt ad calorem Solis, qui eſt cauſa univerſalis omnium generationum. Sed agnoſcenda eſt perpetuò cauſa peculiaris, à qua immediatè producitur effectus, concurrente & cooperante cauſa univerſali. At longè gravior hìc etiam occurrit difficultas, ex eo, quod vulgatiſſimo theoremate ſancitum ſit, nihil poſſe ſeipſo nobilius generare, atque ita calorem non eſſe præcipuum agens in generatione lumbricorum, qui ad ſubſtantiæ categoriam referendi ſunt, calor verò eſt accidens, & quicquid de ſole dicatur, perpetuò forma lumbrici, ut pote forma viventis, nobilior eſt forma ſolis, quæ tantum eſt forma mixti. Hæc dubitatio in gravem illam atque prolixam de generatione equivoca diſputationem nos conjicit; in cujus ambagibus præſtantiſſimi quidam Philoſophi integris voluminibus ſeſe exercuerunt, ad quos lectorem remittimus, & in primis Fortunium Licetum *lib. de ſpontaneo viventium ortu*. Sufficit hoc loco dicere, multorum opinionem eo deduci, ut credant multiplicia rerum ſemina in variis ſubſtantiis latitare, quæ juxta varias illarum permutationes in lucem emergunt, prout videlicet materia per putredinem, aut aliam quamvis alterationem, ad hanc vel illam formam recipiendam magis diſponitur, & ſemen illi diſpoſitioni magis analogum ſuſcitatur in actum, formamque ſibi propriam in materiam introducit. Hæc ſententia non valde recedit à veteri philoſophia, quæ docet formas educi è potentia materiæ. Sed hi tutius eſſe exiſtimant, ſemina rerum in materia recondere, quæ verè ſint efficientia, quàm ſolam materiæ potentiam agnoſcere, quæ nullam habet efficiendi vim. Cum illa enim materiæ potentia inquirendum eſt aliquod efficiens, quod formas illas educat, aut potiùs in eam introducat.

Cauſa materialis lumbricorum vulgatiſſima eſt pituita dulcis putredinem concipiens, cujus putredinis ope eam acquirit diſpoſitionem, ut in lumbricos tranſmutetur. Verùm nullo modo neceſſarium putamus ut alimenta, vermibus generandis idonea, in pituitam priùs convertantur. Ex eis enim immediatè, dum putreſcunt, vermes generari poſſunt, quemadmodum videmus in carne, caſeo, caſtaneis, pomis, pyris, ceraſis aliiſque innumeris fructibus, vermes per putredinem produci. Ita fit in corpore noſtro præcipuè puerorum, qui ingluviei maxime dediti ſunt, prædictis alimentis ſeſe ingurgitant, & plerumque nova aſſumunt, antequam priora fuerint concocta. Hic fit, ut illa putredinem concipiant, ex qua lumbrici oriuntur.

Hoc verò tyrones advertant, quod in praxi quotidie obſervatur, pueros lactantes, quibus carnes exhibentur, à lumbricis maximè infeſtari, propterea quod tenelli eorum ſtomachi ſolidum illud alimentum concoquere non poſſint, atque ideo corrumpitur, & in lumbricos faceſſit. Adde quod lac citiſſimè conficiatur in ventriculo, confectum ad inteſtina deferatur, quod ſi carnem admixtam habeat, quæ tam citò confici non potuit, ſecum ſimul ad inteſtina ducit, ibique putreſcit, & in lumbricos convertitur.

Obſervent etiam juniores, ex lacte ſolo nunquam lumbricos generari: ita ut, quoties de morbo infantis alicujus ambigitur, utrum ſcilicet ex lumbricis laboret, (quos mulierculæ perpetuò accuſant, omneſque morbos infantiles ac pueriles ad lumbricos referunt, quemadmodum omnes mulierum affectus utero adſcribuntur:) Medicus certò pronunciare poſſit, infantem illum, ſi lacte ſolo veſcatur, neque carnem aut juſculum ex ea guſtaverit, lumbricis non laborare. Hoc docuit diſertè Gal. *Comment. Aph. 26. ſect.* 3. dicens in pueris lac ſugentibus vermes non generari. Cujus rei ratio perſpicua non eſt. Multi dicunt in pueris lactantibus, calorem non eſſe ſatis fortem ad lumbricorum generationem. Et fulcitur reſponſio auctoritate Galeni dicentis *loco citato*, ad generationem lumbricorum requiri calorem fortem; unde fieri dicit, ut lumbrici magis generentur in pueris adultioribus, quàm in infantibus, quod docet Hipp. *Aph. prædicto*. Cui tamen doctrinæ ipſe Hip. refragari videtur 5. *de morbis*, dicens in pueris, dum utero clauſi ſunt, generari vermes: at illi non habent intenſiorem calorem pueris lac ſugentibus. Et idem Hipp. aliam reddit rationem, cur in pueris in utero concluſis vermes generentur; *quia*, inquit, *fæces in iis retinentur, poſtquam verò in lucem exierunt, non generant, quia in iis amplius fæces non retinentur*. Quod tamen ſatisfacere non videtur, ſiquidem in puerulis extra uterum fæces ſæpe retinentur, & lumbrici tamen in iis non proveniunt, quandiu ſolo lacte utuntur. Cùm igitur prædictæ rationes ſolida ingenia non expleant, novas hac in re ſapientum cogitationes expectamus, & interim quid nobis videatur, paucis aperiemus, id doctiorum criterio libenter ſubjicientes. Dicimus igitur lac putreſcens aciditatem contrahere, quæ inepta ſit lumbricorum generationi, imò verò illi fortiter obſiſtat: acida enim omnia vermes enecare, notiſſimum eſt. Hinc ſuccus limonum ad hanc rem utiliſſimus & uſitatiſſimus eſt. Et in potu ordinaria aqua ſpiritu vitrioli acidula reddita, in hoc affectu mirabilis eſt.

Inter cauſas materiales lumbricorum dulcia primum locum obtinere vulgò exiſtimant. Quod tamen dubitatione non caret, cùm vulgari axiomate ſancitum ſit, dulcia bileſcere, & bilem amaritudine lumbricos enecare. Huic tamen dubitationi facile eſt reſpondere: in corporibus biliоſis, & caloris acrimonia præditis, dulcia facile bileſcere, quia ulteriori coctione amaritudinem contrahunt, ut in coctione artificiali quotidie experimur. Verùm in aliis temperamentis minùs calidis dulcia non bileſcunt, ſed potiùs in pituitam convertuntur, dum à ventriculo citiùs, quàm par ſit, attrahuntur ad inteſtina, & ita cruda ac ſemicocta putreſcunt, ac lumbricis generandis materiam idoneam præbent.

Sed manet adhuc difficultas de ſaccharo & melle, quæ cùm ſubſtantiam habeant putredini minimè obnoxiam, imò verò cætera omnia, quantumvis putredini obnoxia, ab ea præſervent; prohibeatur tamen eorum uſus, iis qui lumbricis laborant. Itaque dicendum, ex ſaccharo & melle lumbricos non generari, cùm habeant ſubſtantiam incorruptibilem; ſed jam genitos excitari ac commoveri, quia lumbrici, dulcia maximè appetentes, ad mellis & ſacchari occurſum ſeſe exagitant, & verſus ventriculum feruntur, necnon citiſſimum incrementum capiunt, unde ſymptomata emergunt, lumbricorum conſectaria.

Signa lumbricorum præſentium, & in inteſtinis latitantium varia ſeſe offerre ſolent: non omnia quidem in omnibus; ſed plura in pluribus. Frequentiora tamen, & magis ordinaria ſunt, oris fœtor peculiaris, ad aciditatem vergens. (Ideò mulierculæ noſtræ acidum anhelitum vocant) & dejectiones ſtercori bubulo ſimiles, ac griſeo colore infectæ, ita ut argillam diſſolutam repræſentent. Alia ſigna infrequentiora ſunt febres continuæ, quæ pluries in die exacerbantur ex motu vermium, cum anxietate, ſudore frigido interdum & animi deliquio, nauſea, vomitu, & ſiti inexplebili. Pulſus eſt inæqualis, genæ alternatim rubent, aut liveſcunt, oculi ſplendent, narium pruritus adeſt, dentium ſtridor, & interdum tremor. Tuſſis adeſt ſicca & exigua: ſaliva præter ſolitum ex ore effluit. Interdum etiam capitis gravitas & ſopor, interdum deliria, interdum convulſiones epilepticæ. Dolor in ventre plerumque affligit morſum & eroſionem repræſentans; interdum etiam venter inflatur ac diſtenditur, inſtar hydropicorum; interdum horrifica eſt in ſomno expergeſcentia, nonnulli in ſomno tremunt, ac ſurgunt, atque iterum ſopiuntur; interdum totum corpus præter rationem decreſcit, & nonnunquam æger fame canina laborat, atque inſatiabili, quod in lato lumbrico magis contingit, qui omnia alimenta aſſumpta devorat & abſumit. Præterea vermes cucurbitini, ſi excernantur, latorum ſunt indicia. Aſcarides verò ex pruritu ani moleſto cognoſcuntur, & fæces non rarò iis conſperſæ apparent.

Pro

Pro coronide, inter ſigna lumbricorum in corpore latentium, cenſeri debet gingivarum eroſio vel putredo, quod ſequenti obſervatione confirmatur. Puer quidam eroſionem gingivarum à longo tempore graviſſimè vexabatur. Multa variaque remedia, tam interna, quàm topica, ipſi præſcripta & adhibita fuerunt: fruſtra tamen omnia. Tandem vitam cum morte commutavit. Aperto corpore tanta inventa eſt abundantia vermium, ut aliquibus in locis inteſtina eroſarint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Quod ad prognoſin ſpectat, lumbrici plures paucioribus ſunt deteriores, majores minoribus. Non rarò periculoſi ſunt, & graves morbos accerſunt, ut febrem intenſam & inordinatam, ſyncopen, aphoniam, delirium, epilepſiam, colicam, caninam appetentiam.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos, potiſſimum ſi ſoli, & ſine ſtercore exeant. Vivi enim ſummam cruditatem, aut alimenti penuriam ſignificant; mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi, & jam coctione apparente, cum excrementis exeuntes, ſalutem portendunt: oſtenditur enim tum naturam excrementis dominari.

Curatio lumbricorum ad eorum expulſionem dirigenda eſt, cùm ſint toto genere præter naturam. Illa autem expulſio commodè perficietur catharticis medicamentis, quæ vermes enecant & expellunt, tum etiam putridam materiam, ex qua generantur, evacuant.

At verò inter purgantia præſtantiſſimum eſt rhab. quod etiam præſenti alvi fluxui & febri convenit. Illius tamen exhibitionem præcedere debent lumbricos enecantia, aut ſaltem quæ ipſos ad inferiora inteſtina detrudant, per os aſſumpta; tum quæ eoſdem deorſum evocant, per clyſterem injecta. Quorum formulæ vulgò in hunc modum habentur.

℞. Aquar. gramin. & portul. ana ʒ. j ſem. ſyrup. de limon. ʒ j. confect. de hyacinth. ʒ. j. pulveris contra vermes ℈. j. fiat potio, quæ detur ſtatim, & paulò poſt clyſter ſequens injiciatur.

℞. Hord. integr. furfur. macri & roſar. rub. an. P. j. liquirit. raſ. & paſſul. maudat. an. ʒ. ß. coquantur ad ℔. ſem. vel quartaria pro puerulo. In colatura diſſolve ſaccharı rub. ʒ. j. vitellum ovi n. j. Fiat Clyſter. Poteſt addi caſſia vel catholicum, ſi maxis laxare eſt animus.

Quibus remddiis ſemel aut bis uſurpatis potio ſequens propinanda eſt.

℞. Rhab. electi ʒ. j. ſantali citrini ℈. ß. Infundantur in aqua graminis aut portulacæ ʒ. ij. vel iij. In expreſſione diſſolve rhab. pulverati, & pulv. contra vermes, ana. ℈. j. ſyrup. roſac. ʒ. j. Miſce, fiat potio. Vel

℞. Rhab. pulverati, & corallinæ, an. ʒ. ß. plus minus pro ætate, aquæ gramin. ʒ. ij. ſyrup. violac. ʒ. j. Fiat potio.

Si febris magna non adeſt, hieræ picræ ʒ. ij. plus minùs, potioni admiſcendæ ſunt: illa enim propter amaritudinem lumbricos potenter enecat & expellit.

Si verò prædictis remediis non ceſſerit affectus, ad ſequentia tranſeundum eſt.

℞. Rad. gram. & acetoſ. an. ʒ. j. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, portulacæ, an. M. j. ſummitatum hyperici, ſcordii, & centaurii minor. an. P. j. corallin. ʒ. iij. Coquantur ad ℔. j. In colatura diſſolve ſyrup. de limon. ʒ. iij. fiat julepus pro iij. aut iv. doſibus bis in die ſumendis.

℞. Unguenti de arthanita ʒ. iij. mercurii crudi ʒ. j. Miſce, inungatur totus venter.

Deinde purgatio repetenda eſt, imò frequenter iteranda, donec impuritati corporis ſit ſatisfactum.

Imò verò prædicto decocto ſenna, agaric. rhab. &c. addi poterunt, & tunc ſemel tantùm in die érit exhibendum.

Rondeletius valde probat electuar. diacarth. tanquam remedium potentiſſimum ad vermes dejiciendos & pituitam expurgandam, ac etiam chylum corruptum, ex quibus generantur & nutriuntur vermes, tum etiam infuſionem agarici in oxymelite. Quæ remedia præcipuè convenient ſi febris non adfuerit.

Quia verò ſæpé niſi magno labore, & longo tempore, verminoſi affectus in nonnullis pueris expugnari poſſunt, quam plurima remedia, eaque præſtantiſſima, ab Auctoribus inventa & uſurpata ſunt, tum interna, tum externa.

Inter interna primum recenſeri debent pulveres varii, quorum formulas apud auctores paſſim videre eſt.

Ad præcipuos verò ſequentes referendi ſunt, quorum doſis erit à Scrup. j. ad ʒ. j. pro ætate puerorum, cum liquore idoneo.

℞. Sem. ſantonici, quod contra vermes vulgò vocant Unc. ſem. corallinæ ʒ. iij. raſuræ cornu cerv. ʒ. ij. Fiat pulvis. Vel

℞. Sem. contra vermes, corallinæ, & cornu cervi, ad ſummam albedinem uſti, ana partes æquales. Vel

℞. Pulv. hieræ ſimp. ʒ. ij. ſem. contra vermes, ſcordii, centaur. minor. corallinæ, an. ʒ. j. Fiat pulvis.

℞. Rhad. & agarici, an. ʒ. j. trochiſc. alhandal. ℈. j. diacryd. ℈. ß. corallinæ, cornu cervi uſti, ana ʒ. ß. myrrhæ, zedoar. flor. tonaceti, an. ℈. j. ſalis abſinthii & tartari, ana ʒ. ß. Fiat pulvis tenuiſſimus.

Hi autem pulveres, ex calidioribus medicamentis compoſiti, in calidis naturis & febricitantibus, rarò & in minori doſi uſurpentur.

Mulierculæ vulgò pueris, à lumbricis male habentibus, exhibere ſolent ſem. contra vermes ſaccharo incruſtatum, vel nudum ſemen melli permixtum. Quod remedium præſtantiſſimum eſt, ſi quidem lumbrici, dulcium retum avidi, mel devorant, & cum melle ſemen, quo interficiuntur.

Quia verò ſemen illud valdè calidum eſt, temperari poteſt, ſi in acetum infundatur per duas horas; poſtea verò cum melle cocto miſceatur ad formam opiatæ, quam Amatus Luſitanus prædicat, tanquam primum adverſus lumbricos remedium.

Cornu cervi uſtum à Foreſto maximè laudatur, cum paſſulis, aut alio quovis modo exhibitum, ut nonnulli hoc ſolo remedio curari ſint. Iis præcipuè convenit, qui lumbricis cum alvi fluxu laborant. In qua affectuum complicatione commendat etiam ſuccum plantaginis, & de coctum centinodiæ, in potu exhibitum. Quibus addi poſſunt topica ventri admota, partim aſtringendi, partim lumbricos enecandi virtute prædita.

Vulgò etiam uſurpatur à mulieribus oleum commune, cum vino exhibitum. Illud autem lentore ſuo, animalium eorum, quæ ſola tranſpiratione vivunt, ſpiracula occludens, ipſa ſuffocat & interimit. Vinum etiam, acrimonia ſua eadem interficit. At præſente febre, melius eſt oleum cum ſucco limonum, vel granatorum admiſcere, vel quod multò præſtantius eſt, oleum amygdal. amar. cum prædictis ſuccis, vel aqua florum arantiorum.

Stocherus in Empirica ſua, oleum è ligno exſiccato coryli ſeu avellanæ, per deſcenſum paratum laudat, ſi una vel duæ guttæ puero exhibeantur: grandioribus verò tres, vel quatuor cum mica panis. *Immediatè*, inquit, *interficit, & educit per ſeceſſum, imò verò lumbricos & pediculos extra corpus levi contactu enecat*. Volunt autem Auctores peritiſſimi, hoc oleum, à ligno corylino extractum; eſſe oleum illud Heraclinum, quo Martinus Rulandus pueros à lumbricis ferè in momento liberabat, labra & umbilicum eodem illinendo, ut paſſim in illius centuriis videre eſt.

Nos autem experti ſumus, oleum juniperinum, ad guttam unam exhibitum cum juſculo, puerulis hiſce lumbricis laborantibus, multùm opitulari, modò febris abſit.

At reliquis omnibus remediis fortè præſtaret mercurius crudus, ſi eum per os exhibere auderemus; quod tamen magnorum virorum ſuffragia fieri poſſe teſtantur. Quorum nonnulla in medium proferam: ut qui hoc remedii genus tentare voluerint, id minimè ſine auctore feciſſe exiſtimentur.

Mathiolus epiſt. 4. ad Stephanum Laureum, medicum Cæſareum: *Cum*, inquit, *argentum vivum nulla alia lethifera facultate (ut Dioſcorides inquit) interimat, quàm quod ſuo ingenti pondere inteſtina laceret: nihil ſanè verendum videtur, minima quantitate id poſſe moliri unquam, præſertim cum ſua gravitate & ſphærica forma facilè è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, ſi Braſſavolus, tam clarus ætatis noſtræ Medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum vivum nullo incommodo, ſcriptum reliquit; & eo tam feliciter uſus ſit alius quidam clariſſimus Medicus Patavinus, quanquam parandi dandique rationem minimè unquam docere voluerit. Atqui ego, etſi hoc medicamento nunquam ſim uſus, vidi tamen dari ſæpe illud, ſcrupuli, vel ſeſquidrachma pondere, à Gloritienſibus obſtetricibus, ægrè parturientibus mulieribus, nullo prorſus incommodo, ſed felici ſemper eventu.*

Fallopius *tract. de morbo gallico, c. 76. Si bibatur*, inquit,

quit, *argentum vivum, illud non facit, quod unctum. Vidi mulieres, quæ libras ejus bibebant, ut abortum facerent, & sine noxa. Ego exhibeo in vermibus puerorum, & nullum parit symptoma; solùm, necantur vermes.*

Platerus in curatione lumbricorum: *Argenti vivi*, inquit, *guttam unam vel alteram, vel ℈. ß. aliqui deglutiendum propinant: quia vermes, quibus maximè adversum, citò fugat, potestque innoxiè, ut alibi etiam dictum, sumi.*

Apud Fabricium Hildanum *observ. 72. cent. 2.* in qua describitur historia cujusdam mulieris, lumbricis laborantis, à Giberto Saraceno, ad dictum Fabricium missa, sequentia habentur, post quorundam remediorum enumerationem. *Hisce additum est ex hydrargyro præstantissimum remedium. Illud enim ad sesquidrachmam purum, & per corium trajectum hausit, & ab eo infestare cessarunt eum dira hæc animalia.*

Joannes Baptista Zappata *lib. de secretis mirabilibus, c. 5.* insignes proponit historias lumbricis laborantium, mercurii usu sanatorum, in quibus infinita alia remedia, tum aloe & absinthium, frustrà usurpata fuerant. Illius autem exhibendi modus duplex ab eo proponitur. Primus talis est.

℞. Arg. vivi ʒ. j. pro pueris verò ℈. j. vel ij. benzoini ℈. ß. aquæ vitæ rectificatæ guttas iv. vel v. Misceantur simul in mortario vitreo cum pistillo vitreo. Postea adde conservæ rosar. aut violar. q. s. ad incorporandum, ut fiat bolus, quem capiat æger manè per se, vel in pane hostiario. Secundus talis est.

℞. Sacchari valde rub. (*Thomæ*) parum, aquæ commun. guttas iij. vel iv. Misceantur in mortario vitreo ad consistentiam mellis. Deinde adde arg. vivi quantitatem dictam. Incorporentur simul, addendo ol. amygd. dulc. guttas vj. aut vij. quæ impediant, ne mercurius vivificari possit. Misceantur omnia. Tandem cum pauca conserva rosar. fiat bolus.

Baricellus in hortulo geniali, hæc habet. *Hydrargyrum, quod à multis venenum existimatur, felicissimo successu contra vermes exhibetur, tantaque certitudinis illud in Hispania reputatur, ut mulieres tenellis pueris, qui lactis vomitu laborant, ad quantitatem granorum iij. in propria substantia propinare audeant. Hac autem via morbus cessare viditur frequentatis experimentis. Ego quidem viduam mulierem curavi, quæ novem dierum spatio vomitibus continuis ex vermibus laboraverat, & ferè triduo nec comederat, nec cibum retinere valuerat. Huic cum hydrargyri ℈. ij. cum tantillo cydonii morcificatos propinassem, absque ulla molestia per alvum centum & plures emisit vermes, & eadem die liberata est, & solicita exercuit domi & foris negotia, magna profectò parentum admiratione, cùm prius debilis: & bono semper eventu, domique continuò aquam habeo, in qua hydrargyrum infusum retineo, illamque puerulis pro vermibus libentissime concedo: nec adhuc quempiam ex illo noxam accepisse expertus sum. Usus est hoc remedio ad vermes enecandos, Mathiolus, Horatius Augenius, & plerique alii celebres viri, qui omnes hujus auxilii maximè extollunt beneficia. Datur pueris in substantia ℈. j. grandioribus ℈. ij. vel ʒ. j. Corrigitur illud & mortificatur in mortario vitreo cum saccharo rubro, & tandiu conteritur, ut in partes insensibiles dissolvatur. Ne autem in pristinam formam redeat, olei amygdal. dulc. guttulas binas addere oportet, & sic cum saccharo rosac. violato, vel cydoniato, jejuno stomacho, languentibus propinatur.* Hæc Baricellus.

Sanctorius *in meth. vitand. error. lib. 5. cap. 1. Nisi*, inquit, *in lumbricis necandis ad valida præsidia confugiamus, ut ad aloem non lotam, vel ad mercurii ℈. j. cum aloe & terebinthina, ad pilulæ perexiguæ formam recepta, nihil fit.*

Qui mercurii crudi usum reformidant, eodem præparato uti possunt, nempe mercurio dulci, non solum ter, ut vulgo fit; sed etiam sexies sublimato. Ulteriori enim præparatione malignitas illius magis retunditur, admixtis aliquot granis diacrydii, ut citiùs è corpore eliminetur, simulque lumbricos, eorumque materiam expellat.

Quantitas autem illius augenda vel minuenda est pro ratione ætatis. Exempli gratia pueris, octo aut decem annos natis, ita præscribi poterit.

℞. Mercurii dulcis gr. xij. diacryd. gr. (iij.) v. vel vj. fiat pulvis qui detur cum pomo cocto, saccharo consperso, vel panatella saccharata.

Pro potu ordinario, quæ suprà laudata erit utilissima, ex hydrargyri infusione parata, vel in qua hydrargyrum per horam integram in ampulla vitrea semiplena agitatum fuerit.

Utilis etiam est aqua, in qua stannum fusum sæpe extinctum fuerit. Si verò hydrargyro uti lubeat, satius est aquam cum eo parum ebullire, sic enim efficacior redditur.

Non minoris fortè est efficaciæ aqua fontis cum spiritus vitrioli aut sulphuris guttis aliquot acidula reddita: sunt enim acetositates illæ specifica materia, qua moriuntur vermes. Aqua verò, prout puer est grandior, magis vel minus acida est efficienda.

Vulgo autem usurpatur pro potu ordinario, decoctum graminis, aut coriandri præpar. cum syrupo limonum, aut granatorum mixtum. Vel decocto graminis saccharum cum aceti tantillo admisceri poterit.

Dum prædicta remedia usurpantur, clysteres toto morbi decursu frequenter injiciendi sunt. Primùm attrahentes lumbricos, ex dulcibus compositi, ut ab initio dictum est. Qui non solùm ex decocto liquiritiæ, passularum, & ficuum parari possunt, sed etiam ex jusculo pulli, admixto sacchato & melle rosaceo, vel ex lacte, si febris abfuerit, alioqui facilè corrumpitur.

At si lumbricos, in crassis jam intestinis esse conjiciamus, quia tunc vix amplius in tenuia possunt ascendere, medicamenta illos enecantia per clysterem infundere possumus, in hunc modum composita.

℞. Rad. gram. Unc. j. fol. betæ, malv. mercurial. & portul. an. M. ß. coralliñæ P. j. coriandri præpar. & sem. contra vermes sem. santonici, an. Drach. ij. In ℔. ij. aquæ fiat decoctio. In colaturæ ℔. j. dissolve olei rosac. Unc. ij. cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. hieræ picræ ʒ. ij. mellis violacei ʒ j. Fiat clyster.

Si fortiorem desideres.

℞. Rad. gentian. Unc. j. absinth. vulgaris, & abrotani, ana M. j. centaur. min. M. sem. lupinor. Unc. ß. sem. Santonici. ʒ ij. Fiat decoctio. In colaturæ q. s. dissolvæ olei absinthii ʒ. j. salis ʒ. j. sem. Fiat clyster, qui iterandus est, & in posteriori, ut vermes enecati educantur, dissolve benedictæ laxativæ, & hieræ picræ, ana ʒ. iij. vel ʒ. ß.

Si præsens sit alvi fluxus, clyster sequens injiciendus est.

℞. Rad. tormentillæ, & aristol. rotund. an. ʒ. j. ß. cortic. granat. & mirobalan. an. ʒ. j. lentium P. j. baccarum myrti ʒ. j. rosar. rubr. P. j. Fiat decoctio. In colatura dissolve olei menthæ, vel absinthii ʒ. j. Fiat clyster.

Exteriùs verò ventri admoveri solent topica varia, non solùm antea proposita, sed etiam sequentia.

℞. Rad. gentian. ʒ. j. rad. aristoloch. ʒ. vj. cort. arant. ʒ. j. colocynthid. ʒ. j. cornu cervi usti ʒ ij. croci ʒ. ß. Fiat pulvis, qui subigatur cum oleo de absinthio, vel amygd. amar. & addita cera, fiat unguentum.

Item oleum simplex cum pulpa colocynthid. decoctum efficacissimum est.

Item oleum de absinthio & hyperico toti ventri manè & serò admovendum.

℞. Ol. absynthii, menthæ, & amygd. amar. ana ʒ. ß. succi absynthii, rutæ, ana gr. ij. tormentillæ, dictamni albi, zodoar. ana ʒ. ß. fellis bubuli ʒ iij. aloes, ℈. j. Pulverizentur & cum modica cera fiat unguentum. Vel

℞. Colocynthid. Drach. vj. Terantur, & cum felle bovis & vino imponantur umbilico. Quo remedio & vermes interficiuntur, & venter solvitur.

℞. Myrrhæ ʒ. vij. mastich. ʒ. viij. aloes hepat. ʒ. xviij. sal comm. ℔. j. Conversa omnia destillentur per retortam, lento igne, & magna diligentia. Exibit primò aqua deinde oleum. Quo si illinatur infantium umbilicus, omnem puttedinem corrigit, quæ in eorum mesenterio restagnat.

Cataplasma etiam in hunc modum concinnari poterit.

℞. Farinæ lupinor. ʒ. ij. myrrhæ, aloes ana ʒ. ij. fellis bovis quantum satis, olei de absynthio ʒ. ij. Fiat cataplasma ventri admovendum.

Si alvi fluxus diutiùs perduraverit, cataplasma sequens admoveri poterit.

℞. Ol. cydonior. & absynthii ana ʒ. j. succi portulacæ cum aceto extracti Unc. j. sem. farinæ lentium Unc. j. fa-

rinæ

rinæ lupinor. Unc. sem. coralli rubr. cornu usti, ana ʒ. iij. Incorporentur simul, & cum pauca terebinthina fiant ad formam cataplasmatis.

Ex sola hiera picra cataplasma conflatum efficacissimum est.

Fotus etiam interdum adhiberi possunt, quando magna ventris inflatio & tensio apparet, in hunc modum compositi.

℞. Fol. absinthii, abrotani tanaceti, scordii, malvæ, violariæ, ana M. j. lupinor. contusor. Unc. sem. centaur. P. j. Coquantur in aqua & aceto. Foveatur totus venter calidè frequenter.

Denique ad latos lumbricos, & ascarides, clyster ex amaris compositus erit utilissimus. Cui addi debent purgantia toties repetita, donec corporis impuritas, ex qua illi generantur, exstirpata fuerit.

CAPUT X.

De Hæmorrhoidum fluxu immodico.

Licèt moderatus hæmorrhoidum fluxus salutaris sit, & à multis morbis, iisque gravissimis hominem præservare, ac liberare soleat, quemadmodum docet Hip. in Epidemiis, & Aphorismis; nempe pleuritide, peripneumonia, nephritide, mania, melancholica, aliisque innumeris. Immoderatus tamen periculosissimus est, aliosque morbos pernicioſos inducit; nempe totius corporis imbecillitatem, omnium viscerum, & præsertim hepatis refrigerationem, atrophiam, cachexiam, & hydropem, propter caloris nativi deperditionem, effuso vitæ thesauro, & totius corporis fomento.

Ille autem fluxus immodicus easdem habet causas quæ alia sanguinis profluvia excitare solent; sanguinem nimirum quantitate, vel qualitate peccantem. Dum quantitate peccat, & magna copia ad venas hæmorrhoidales defertur, eas impensè dilatat, & oscula illarum aperit, quod quidem fit tunc temporis, robore facultatis expultricis: sed nimia interdum copia sanguis ad eas venas propulsus, retentricem opprimit, unde fit, ut illa in officio suo deficiente, fluxus fiat immodicus, qui artis ministerio cohibendus est. Dum verò sanguis qualitate peccat, acrimonia, vel tenuitate nimia facultatem irritat expultricem, quæ non solùm inutilem, sed etiam utilem sanguinem per illas venas excernit. Sanguis autem hujusmodi fluxum immodicum efficiens, acrior redditur ex permistione bilis, aut seri acrioris.

Cognoscitur immodicus hæmorrhoidum fluxus ex viribus prostratis, & imbecillitate, quam æger percipit, & ex diuturnitate fluxus, ac copia sanguinis excreti; tum etiam fœdo totius corporis colore, ad citrinum vergente, ut ægri ictero laborare videantur.

Si à sanguinis quantitate procedat, affectum præcessere causæ sanguinem multiplicantes, & patientes in principio leviter ferunt, alacrioresque fiunt: postmodum verò, perseverante fluxu, debilitantur, ac vires eorum maximè dejiciuntur.

Si verò à sanguinis acrimonia, vel tenuitate nimia fluxus immodicus oriatur, causæ bilem generantes aut serum acre multiplicantes præcesserunt: temperamentum corporis adest biliosum & exustum, sanguis magno impetu effunditur, & effusus admodum rubicundus, rutilus, ac veluti flammeus apparet, cùm aliàs, si sola quantitate peccet, subniger, & melancholicus esse soleat.

Prognosis ex prædictis sufficienter colligitur, cum graves affectus, qui fluxum hæmorrhoidum immodicum consequuntur, enumeravimus.

Quod ad curationem, sanguis immodicè fluens cohibendus, aut saltem moderandus est, quod fit revellentibus, derivantibus, incrassantibus, & adstringentibus remediis.

Ac primùm phlebotomia, in omni sanguinis profluvio revulsorium est remedium. Ideò in profluvio hæmorrhoidum sanguis ex vena brachii erit detrahendus, majori quidem copia, si plenitudinis quædam signa appareant, & nondum maxima sanguinis quantitas per hæmorrhoidas effluxerit. Alioquin in exigua quantitate, & partitis vicibus tantùm erit detrahendus.

Sanguinem etiam per dictas venas affluentem revellunt frictiones, & ligaturæ partium superiorum: tum cucurbitulæ scapulis, mammis, & hypochondriis admotæ, quæ ad majorem revulsionem in scapulis scarificari poterunt. Omnibus autem locis prædictis plures, & frequenter erunt admovendæ.

Purgatio etiam blanda humores biliosos, sanguinis impetum conciliantes ad intestina derivat, eaque fieri debet ex purgantibus, adstringendi vi præditis, ut rhabarbaro, myrobalanis, & tamarindis, qualis ad vomitum sanguinis fuit proposita. Docetque Mercurialis, ramarindos præcipuè, ad compescendum hujusmodi sanguinem fluentem, miram quandam potestatem habere, tam decoctos, quàm in substantia usurpatos. Imò pruna nostratia acidula, quæ aliquo modo tamarindos æmulantur, frequenter usitata ante alios cibos, huic rei etiam conducere. Illorum præterea usus erit convenientissimus, ut alvus laxa servetur; ac si non sufficerint, alia etiam addenda erunt, quæ ad alvi adstrictionem fuerunt proposita: quandoquidem usu medicamentorum adstringentium alvus constipatur, & in conatu, qui ad fæces duriores expellendas necessarius est, hæmorrhoides magis aperiuntur, ac copiosum sanguinem effundunt.

Postmodum ad ea remedia veniendum est, quæ sanguinem incrassant, & venas laxiores constringunt: qualia sunt, quæ ad sanguinis vomitum, & sanguinis sputum, in forma julepi, pulveris, opiatæ, aliorumque suprà proposita sunt. Deveniendum etiam ad narcotica, ut ibidem dictum est, si maxima necessitas postulaverit.

Ac præter illa remedia, valdè laudantur ab auctoribus pilulæ de bdellio: quas tamen rejicit Rondeletius proterea quod vero bdellio Pharmacopœi careant, & illius loco myrrham usurpent, quæ sanguinis fluxum promovet. Verùm huic obsistit Solenander, illiusque experientiæ propriam opponit, asserens se in usu harum pilularum, ut sunt præscriptæ, atque cum usitato bdellio compositæ, effectum quem promittunt, tam evidentem comprehendisse, ut de compositione dubitare vix queat. Nisi quis putet ab adjectis siccantibus & adstringentibus hoc qualecumque, quod recipiunt myrrhæ, obtusum superatumque esse. Hìc addere possumus, Bauderonium in Pharmacopœa, aliosque recentiores asserere, verum hodie bdellium, Dioscoridis descriptioni conveniens, ex Judæa nobis afferri, & à myrrha non difficile distingui. Illarum pilularum usus talis esse poterit,

℞. Pilular. de bdellio ʒ. j. trochisc. de carab. & de terra sigillata, an. ℈. j. Cum mucilag. sem. cydonior. extracta cum aqua rosacea, fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. j. bis in die, ante prandium & cœnam.

Topica remedia eodem tempore usurpanda sunt, in varias formulas redacta.

Fotus ex verbasci seu tapsi barbati decocto in aqua ferrata, vel vino adstringente parato, convenientissimus est: hæc siquidem planta hæmorrhoidum fluori & dolori appropriata est. In usu verò fomenti diligenter observandum, ut frigidè vel saltem temperatè admoveatur.

Magis composita decoctio in hunc modum præscribi potest.

℞. Radicis bistortæ ℔. ß. folior. plantaginis, verbascis, summitatum rubi, & quercus, ana M. ij. ß. granorum sumach. balaustior. gallar. viridium, & malicorii, ana M. j. myrtillor. ʒ. sem. rosarum rubrar. P. ij. aluminis ʒ. j. Coquantur in tribus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri austeri pro fotu.

Martinus Rulandus fomentum laudat ex duobus sacculis, alternatim calide admotis, ex rubro panno conflatis, & glandibus contusis, ac quercus foliis repletis, & in forti aceto multùm decoctis, quibus ocyus fluxus consistit.

Ex decoctis superioribus, aucta dosi simplicium, potest fieri insessus, quo utatur æger subfrigidè, ut de fomento dictum est.

Unguentum Comitissæ ad fluxum cohibendum utilissimum est, eoque inung. debent dorsum & hæmorrhoides, vel in rem præsentem tale componi poterit.

℞. Olei rosar. omphacini, & myrtyllorum, ana ℥. ij. succi plantaginis & tapsi barbati, an. ℥. j. sem. aceti vini rubri ʒ. j. Bulliant ad succorum consumptionem, deinde adde boli armenæ, sanguinis draconis, thuris, & scoriæ ferri subtilissimè pulverat. an. ʒ. j. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Rondeletius magis probat unguenta, quæ sine oleis parantur, quia magis adstringunt, eaque in hunc modum parat.

℞. Succi plantag. bursæ pastoris, & tapsi barbati, ana ʒ. ij. syrup. acetosi simplicis ʒ. iij. Coquantur simul leviter.

ter. Poſteà miſce ſanguinis draconis ʒ. j. boli armenæ, terræ ſigillatæ & radicis biſtortæ ſubtiliſſimè pulverat. ana ʒ. j. ſem. ceruſſæ lotæ ℈. ij. Miſceantur ad formam linimenti.

Si hæmorrhoides ſint exulceratæ, ſequens parari poterit.

℞. Olei roſac. Unc ij. thuris & aloes, ana ʒ. j. ſarcocollæ, ſanguinis draconis, boli arm. an. ʒ. ſem. ſpodii, carabes, an. ℈. j. amyli ʒ. iij. ſucci plantag. Unc. j. Fiat unguentum.

Pinguedo anguillæ, quæ dum torretur, exſudat, unguentis addita, proprietate quadam agens, illa efficaciora reddit.

Cataplaſma etiam dictis partibus utiliter admovetur, in hunc modum compoſitum.

℞. Boli armenæ, aloes, maſtiches, thuris, ſanguinis draconis, an. ʒ. ſem. oſſ. myrobalan. indorum, & gallarum, ana ʒ. j. Subigantur cum albumine ovi, & ſucco plantag. fiat cataplaſma.

Vel pili leporis combuſti, & tela aranearum minutiſſima, miſceantur cum albumine ovi, & fiat cataplaſma, quod ipſi venæ apertæ, ſi appareat, utiliter admovebitur, aut in podicem blandè inſeretur.

Suppoſitoria huic uſui ſunt valdè idonea, quia penitiùs in partem demittuntur. Horum autem forma talis eſt.

℞. Colophonię, thuris, ana Drach. iij. boli armenæ Unc. ſem. ceruſſæ, plumbi uſti, ana ʒ. j. acaciæ ʒ. ſem. Subtiliſſimè trita excipiantur ſevo hircino pro formandis ſuppoſitoriis.

Injectiones per ſyringam in anum fiunt ex ſucco plantaginis, aliiſve ſupra dictis, ad fotum propoſitis. Sanguis cujuſvis animalis recenter extractus, & adhuc fervidus injectus, mirabiliter ſanguinem ex alvo profluentem cohibet.

Pulmo arietis adhuc calens & cruentus, podici ſubjectus, magnam in ſiſtendo ſanguine habet efficaciam.

Suffitus etiam in eundem finem utiliter uſurpantur, ex decoctis fotuum prædictorum parati. Quibus etiam addi poſſunt, qui in dyſenteriæ curatione fuerunt propoſiti. Tum etiam ſequens.

℞. Thuris, aloes, maſtiches, roſar. rubr. myrtillor. & abſintii, ana ʒ. ſem. trochiſc. de carabe ʒ. j Fiat pulvis craſſior, carbonibus injiciendus. Cujus fumus recipiendus eſt in cathedra perforata, per infundibulum amplum, cujus anguſto orificio aptetur tubulus ex ligno vel argento, in anum demittendus.

Suffitus ex decocto tapſi barbari omnium ferè utiliſſimus eſt.

Si venę ipſi fluenti remedia applicari poſſint, reliquis ea præferenda ſunt. Ideòque, ut illa apparere poſſit, æger ſupra menſam collocatus podicem exprimere debet, quaſi dejicere velit, donec conſpicua ſit; adhibito inſuper, ſi opus fuerit, inſtrumento ad eum nonnihil invertendum. Tuncque venæ cataplaſma prædictum, ex telis araneārum & pilis leporinis, vel alia remedia validiſſimè ſiccantia adhibenda ſunt; vel bolus armena, alumen, aut vitriolum uſtum. Oleo etiam vitrioli venam tangere efficax eſt remedium, vel in extremo periculo, aqua forti appellata.

Quibus non conferentibus, Hippocrates *libro de victus ratione in acutis*, *& libro de Hæmorrhoidibus*, deligationem, ſectionem & uſtionem hæmorrhoidum proponit, unica ſervata; quæ tamen operatio, tanquam laborioſiſſima, & valdè periculoſa, noſtris temporibus obſolevit. Quanquam Maſſaria hanc ſemel operationem ſe vidiſſe referat, cujus hiſtoriam proponere erit utiliſſimum: ſiquidem ex ea operandi modus, ejuſque eventus apertè docetur. Ea autem talis eſt: *Federicus Corſicus Vincentinus laboraverat primùm dolore, deindè immoderata fluxione hæmorrhoidum. Et cùm ille multa præſidia expertus fuiſſet fruſtra, tandem Patavium ſe contulit, ubi Medici communi conſenſu ſtatuerunt ſanguinem eſſe cohibendum. Sed cùm illi varia præſidia, tum interna, tum externa, ab iis viris propoſita, fruſtra expertus fuiſſet: uno verbo, cùm nullum ſuis malis remedium inveniret, ſtatuit hanc manus operationem experiri. Cùm autem apud nos nullus eſſet Chirurgus idoneus, advocato Chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur Fabricio, hæmorrhoides inciſæ, ligatæ, & combuſtæ fuerunt. Summa autem hujus adminiſtrationis eſt hujuſmodi. Hominem primùm accommodatè vinciant, ut nullo modo poſſit dimoveri. Deinde extrema capita hæmorrhoidum quot-quot illa fuerunt, ab inteſtino excoriant leviter, & ſeparant; tum propria quadam acu, forti obducta ſilo, ferè ad extremum tota perforant, & ſtrictè obvinciunt, conſuuntque. Hoc pacto demum, forcipe amputata venarum portiuncula, quæ ex ſutura ſupereſt, ignito ferro eam comburunt. Opus ſanè eſt dolorificum & faſtidioſum. A ligatura, ſectione, & uſtione Federico febris atque inſignis dolor ſupervenere. Sed nonnulla ſua præſidia adhibente Chirurgo, ille paucis diebus, & à febre, & dolore, & ſanguinis fluxione, non ſine multorum admiratione, liberatus, integram ſuam ſanitatem viſus eſt recuperaſſe. Veruntamen non eſt prætermittendum, cùm ille ſibi nimium fideret, neque ſolùm prætermiſiſſet ſectionem venæ & purgationem, ut neceſſarium fuerat; ſed & nullam probam vivendi rationem ſervaſſet, proximo anno febre peſtilenti correptus obiit. Unde obſervandum venit diligenter Hipp. præceptum Aph. 12. ſectionis ſextæ, ut una hæmorrhois aperta ſervetur. Niſi, ut docet Aetius, maluerit æger, quæ à ſuppreſſione imminent pericula, victu frugali, exercitio, venæ ſectione, & purgatione cohibere.*

In ordinaria autem curatione, quæ per medicamenta fit, hepatis & lienis ratio habenda eſt, cùm venæ meſaraicæ viſceribus hiſce inſerantur, præſertim ſi hæc calidiora ſint, aut debiliora. Ideoque non inutiliter epithemata atque unguenta refrigerantia & roborantia applicantur, qualia in fluxu hepatico fuerunt propoſita, & fuſiùs in earum partium calida intemperie & inflammatione deſcribentur. Aliquando etiam obſtructiones viſcerum & venarum meſaraicarum huic malo dant originem. Quæ omninò ſolvendæ ſunt, ut æger ab hoc affectu liberetur. Et nos aliquando fluxum hunc communem pilulis ex chalybe, in hepatis obſtructione deſcriptis, prorſus ſuſtulimus.

Toto autem curationis tempore utatur æger, pro potu ordinario, aqua ferrata, vel decocto millefolii.

Eodem tempore, præ cæteris omnibus, ſumma cura ſanguinis vitium emendandum eſt, quòd primaria hujus fluxus cauſa eſſe videatur. Ideò ſi acer & bilioſus fuerit, infuſo rhei & tamarindorum ſæpè repetito, corrigendus eſt. Si calidus & tenuis, & incraſſantibus & refrigerantibus. Si aqueus, deſiccantibus. Si multus victu tenui. Nam fruſtra de ſiſtendo fluore conſilium ſuſcipitur, niſi mali origo priùs tollatur. Quod abunde obſervavit Solenander *conſ. 22. ſect. 4.* ſequenti hiſtoria. *Memini* (inquit) *me Annam, ex Ducibus Clivenſium prognatam, graviſſimo hæmorrhoidum, diuturnoque fluxu, curantem, magna diligentia, ſummoque niſu, quia videbam viribus labefactatis, ſpiritibuſque diſſolutis ſummum diſcrimen imminere, profluvium obſirmaſſe. Verùm, cùm illa inde primò die recreata, ſequentibus mirificè gravari, & circa præcordia tumere ac inflari inciperet, revocatus ſexto die, coactus venis recluſis profluvium rurſus movi. Neque potui ſecurè & tutò ſtringere priùs, quàm corpori, lenibus vacuationibus, hepatique neceſſariò aliis alterantibus atque roborantibus proſpexiſſem.*

Curato tandem hæmorrhoidum fluxu, de præcautione cogitandum eſt, ne iterum redeat. Quod fiet victus ratione convenienti, phlebotomia bis aut ter in anno uſurpata, purgatione uſuali ex ſyrupo magiſtrali, aut alio medicamento, cum cauſtico tibiæ admoto, aliiſque hujuſmodi, quæ varianda ſunt juxta varias corporum diſpoſitiones. Præterea aquæ minerales vitriolatæ, aluminoſæ, & ferratæ erunt convenientiſſimæ. Fonſeca commendat ad præcautionem hujus affectus decoctum lentiſci, vel ejuſdem infuſionem in vino, paratam hoc modo.

℞. Raſuræ lentiſci ʒ. ij. Infundantur in libris xij. vini per 24. horas in loco tepido. Deinde colentur, & de hoc vino bibat pro potu ordinario per menſem integrum. Habet enim vires ſiſtendi hæmorrhoides, tum etiam ventriculum roborandi.

CAPUT XI.

De dolore hæmorrhoidum.

VEnæ hæmorrhoidales, in recti inteſtini extremitatem & anum deſinentes, ſæpè tumore afficiuntur, ex quo graviſſimus dolor non rarò excitari ſolet.

Fit autem ille tumor ex eadem cauſa, quæ fluxum hæmorrhoidum excitare poteſt; ſanguine videlicet quantitate, vel qualitate peccante; qui ſi viam non inveniat &

vena-

venarum illarum extremitates aperire nequeat, in iisdem congeritur, easque replendo tumorem efficit cum inflammatione & dolore, qui acerbitate sua omnes intentiones curationis ad se trahit Causa autem præcipua, cur sanguis ex illis vinis effluere nequeat, est ejusdem crassities, quippe qui melancholicus est: dicuntur enim vulgò hæmorrhoidales venæ, præcipuè internæ, humorem melancholicum à liene excipere, & interdum expurgare.

Multæ proponuntur ab auctoribus hæmorrhoidum differentiæ, à magnitudine, numero, figura & loco desumptæ: unde aliæ magnæ, aliæ parvæ, aliæ plures, aliæ pauciores, aliæ uvis, moris, verrucis, aut vesicis similes, unde uvales, morales, verrucales, aut vesicales nominantur: aliæ denique internæ, vel externæ dici consueverunt.

Ex his diagnosis facilè elicitur. Siquidem ex tumore, inani extremitatibus apparente, ejusdemque magnitudine, colore, & consistentia, variæ illius differentiæ cognoscuntur. Prætereà tamen ab aliis affectibus distinguendæ sunt, qui ano accidere consueverunt, quales sunt rhagades, condylomata, thymi, fici, aliique.

Rhagades sunt ulcera quædam in fissuras dilucta, iis ferè similes, quæ in manibus & labiis à vehementi frigore excitantur. Nullam habent cum hæmorrhoidibus similitudinem, sed eas cum subsequentibus paucis exponimus, ut omnes affectus anum obsidentes, cum hæmorrhoidibus innotescant: licèt illi ad morbos externos propriè referendi sint.

Condylomata sunt tumores quidam pelliculæ ani, quæ cùm natura sua rugosa sint, si ad eam confluentibus humoribus, ruga aliqua intumescat, affectio illa dicitur condyloma. Distinguitur ab hæmorrhoide, quoniam hæc major est, nigra, & rotunda, venam aliquam occupans, cùm illa sit oblonga, concolor, & venas non attingens.

Thymi sunt tubercula carnosa, quæ non modò in ano, sed etiam in pudendo virili ac muliebri solent exoriri, verrucæ consimilia, & florum thymi formam referentia, unde nomen sortita sunt. Parvi sunt hujusmodi tumores, calore candido, vel subrubro, &. doloris expertes, cùm hæmorrhoides sint majores, nigriores, & utplurimùm dolorosæ.

Fici sunt etiam tubercula carnosa, sed magnitudine thymos superantia; tum etiam livida, & dolorosa, ideò hæmorrhoidibus similiora sunt. Sed ab iis distinguuntur, quòd carnosa omninò sint, hæmorrhoides verò venarum extrema dilatata, & sanguine turgida repræsentent. Adde, quod fici plerumque ulcerentur, & malignitatem quamdam præ se ferant, quæ tanta interdum est, ut ad cancri naturam accedant.

Hujusmodi ficis finitimæ sunt carunculæ illæ, quæ ano subcrescere solent, cristarum nomine donatæ, in Italia familiares; apud nos verò infrequentes; quandoquidem ex impuro, & præposteto concubitu solent exoriri, Pullorum Gallinaceorum cristas referunt, unde habent similitudinem, distinctioneque ulteriori non indigent. Hoc saltem pro coronide dicendum, prædictos omnes affectus ano innascentes, sola chirurgia sanari, ut peculiaris eorum Therapia proponenda non sit.

Quod ad prognosin tumentium hæmorrhoidum spectat: illæ utplurimùm periculosæ non sunt. Aliquando tamen adeò gravem inflammationem concipiunt, ut gangrenæ periculum immineat, aut saltem pro doloris acerbitate, ægrotantem vehementer excrucient.

Hæmorrhoides si suppurentur aut exulcerentur, fistulam sæpe in ano reliquunt, eamque utplurimùm incurabilem, propter partis mollitiem, & summam humiditatem, quæ ulceris exsiccationem difficillimè patitur.

Ad hujus curationem primò sanguis detrahendus est ex venis brachii, ut fiat revulsio à parte affecta. Qua sufficienter celebrata, derivationis gratia vena malleoli etiam aperienda est.

Cucurbitulis etiam idem beneficium consequimur, admotis hypochondriis, ad revellendum; coxis verò, ad derivandum.

Purgantia potentiora in hoc affectu non conveniunt; quia humorem ad partem attrahunt, & tumorem irritant; Attamen alvus continuò emollienda est, quia dura excrementa, & cum aliquo conatu emissa, dolorem exasperant. Ad alvi autem lenitionem infusum cassiæ, manè & serò exhibitum, maximè conveniet, in hunc modum paratum.

℞. Folior. lactucæ, buglossi, & summit. malvæ, ana M. j liquiritiæ ras. & passul. mundatar. ana ℥. ß. Folior. buglossi, borrag. & violariæ, ana P. j. Coquantur ad ℥. viij. In Colatura infunde cassiæ recenter exttactæ ℥. j. Colentur & clarificentur, addendo postmodum syrup. violacei ℥. j. Capiat bis in die, ut dictum est.

Interdum etiam, ad humoris acrimonium demulcendam, emulsiones quatuor seminum frigidiorum, cum prædicto decocto extractæ, exhiberi poterunt.

Interim topica varia parti admovenda sunt, ad dolorem leniendum, inflammationem auferendam, & tumorem discutiendum. Oleum amygdal. dulcium recenter extractum, parti dolenti admotum, dolorem demulcet. Idque multò efficaciùs præstant olea ex nucleis malorum persicorum, vel ex seminibus cucurbitæ, papaveris, & hyoscyami.

Præ cæteris autem efficacissimum est oleum buxi, est enim narcoticum. Et sicuti dentium dolores quosvis ad miraculum sedat, ita & reliquos dolotes, ac præsertim hunc hæmorrhoidalem mitigat, si illius gutta una super hæmorrhoides apponatur cum stylo, gossipio involuto; aut si cum oleo seminis lini misceatur, ea proportione, ut prædicti olei ℥. ß. olei buxi ℈. i. recipiat.

Quercetanus valde commendat oleum nucum expressum in quo millepedes seu aselli bullierint. In oleo communi, eoque dulci possunt etiam aselli decoqui, & dolorem mirabiliter sedant.

Oleum ovorum simplex, vel in mortario plumbeo agitatum, ad idem est efficax.

Linimenta & unguenta ad eundem usum varia præscribi possunt. Quorum alia dolorem tantum leniunt; alia tumorem etiam discutiunt, & exsiccant, alia ulceratis hæmorroidibus medentur. Eaque cum linteis, lana, aut gossipio parti admovenda sunt.

℞. Vitellum ovi num. 1. olei rosac. vel viol. quantum sufficit. Fiat linimentum. Cui si unguentum populeum addatur, efficacius erit ad dolorem sedandum: tum etiam in dolore acerbiori apii grana aliquot admisceri poterunt. Vel

℞. Axungiæ gallinæ ℥. ß. pulpæ pomi cocti sub cineribus ℥. j. croci orientalis ʒ. ß. unguent. popul. ʒ. ß. vitellum ovi n. j. Fiat linimentum. Vel

℞. Olei violac. ℥. ij. unguenti populei ℥. ß. Cum ovo integro fiat unguentum. Vel album ovi, cum lacte muliebri agitatum, parti admoveatur cum pannis lineis hoc liquore imbutis.

℞. Mucilag. sem. psyllii ℥. ij. olei violac. ℥. iij. Fiat linimentum. Vel

℞. Mucilag. sem. psyllii & fœnugr. extract. cum vino, ana ʒ. ij butyri recentis ʒ. iij. sevi hœdini ℥. j. Agitentur simul in Mortario plumbeo. Fiat linimentum.

Vel butyrum solùm, in mortario plumbeo ductum ad Solem, donec nigrescat, est egregium remedium.

Pomata etiam recens, parti admota, est valde anodyna. Vel

℞. Succi portulacæ & mellis, an. ℥. iv. Misceantur in mortario plumbeo, ad formam linimenti. Vel

℞. Unguenti rosac. ℥. ij. mercurii crudi. ʒ. ij. Fiat linimentum. Vel

℞. Diachyli albi cum oleo chamæmel. mollificati ℥. ij. croci ℈. j. opii gr. iij. Fiat unguentum.

Horstius plurimùm commendat linimentum ex linaria herba, & floribus coctis cum adipe porcino. Cum expresso, & parumper refrigerato, vitellum ovi permiscet, idque cum lana vel gossipio dolenti parti applicat. Dicitque hoc linimentum ejusmodi dolores ad miraculum usque confestim. sistere, seque illud accepisse à Joanne Vulsio, celeberrimo in Hassia Medico, qui principi suo Hassiæ Landgravio, tanquam secretum eximium, revelare noluit, donec ipsi annuatim bovem saginatum promitteret.

Ad tumorem discutiendum simul & dolorem leniendum sequentia linimenta utiliter usurpari poterunt.

Porrorum radices, sub prunis cum stupis madefactis decoctæ, & cum butyro pistatæ, dolorem & tumorem auferunt. Idem præstat cæpa rubra, cum pulpa lilii decocta, & cum oleo myrtino pistata & subacta. Vel

℞. Ol. nucl. persicor. & olei amygd. amarar. ana ʒ. ij. styracis liquidæ, bdellii, ana ʒ. ij. Omnia dissoluta in oleo corporentur in mortario, fiat linimentum.

Balsamum sulphuris, ex floribus sulphuris & spiritu terebinthinæ paratum, præstantissimum est ad dolorem

sedan-

ſedandum, & tumorem diſcutiendum: tum etiam ulcera earum partium mundificat & detergit. Idque porentiùs, ſi loco ſpiritus terebinthinæ, oleum hyperici & ovorum ſubſtituatur. Cum etiam in tumentibus & valdè inflammatis hæmorrhoidibus, loco prædicti ſpiritus, oleum roſaceum, aut violaceum ſubrogari poterit.

Cataplaſmata etiam ad eoſdem uſus commodè uſurpantur. Ex quibus vulgatiſſimum eſt, ad omnes dolores ex inflammatione demulcendos, cataplaſma de mica panis, compoſitum ex medula panis albi in lacte decocti, addendo oleum roſaceum, & vitellos ovorum.

Aquapendens commendat cataplaſma ex plantagine, parietaria, & malva, in aqua coctis, & cum oleo roſaceo decoctis & ſubactis; cui interdum, cùm magis exſiccare eſt animus, farinam hordei & milii admiſcet. Si verò dolor urgeat lac omne adjicitur. Idem etiam laudat cataplaſma ex radicibus porrorum, in oleo communi, aut myrtino coctis; tum etiam ex ſcrophularia in aqua decocta.

Folia ſambuci viridis coquantur ad putrilaginem in aqua communi. Poſtea extendantur ſuper pannum, magnitudine volæ manus. Applicentur calidè, ægro prono exiſtente, prius tamen parte affecta oleo communi illita. Renovetur ſæpe applicatio, & continuetur per multas horas. Ante applicationem foveatur pars decocto eorundem foliorum.

Eadem folia ſambuci contuſa, & frigidè admota, tertia applicatione dolorem ſedant.

Portulaca etiam contuſa, & admota, dolorem ſedat, tumorem imminuit, ulcera conſolidat, & excreſcentias carnis abſumit.

Cepa alba ſub cineribus cocta, & cum butyro recenti ſubacta inſtar cataplaſmatis, dolorem ſedat, & tumorem diſcutit.

Fotus admoventur eidem parti, ad dolorem ſedandum, ex decocto tapſi barbati, malvæ, biſmalvæ, parietariæ, ſeminis lini, fœnugræc. althææ, flor. chamęm. & anethi, in lacte parato. Vel lactis defectu, idem decoctum parari poteſt in dydrelæo, vel juſculo inteſtinorum vervecis.

Inſeſſus ex eodem decocto, aucta quantitate ſimplicium parari poteſt.

Aqua frigida ſola pro fotu utiliſſima. Inſeſſus in eadem præſtans, hyeme ſit tepida.

Fotus etiam utiliſſimus fit ex aqua roſarum, in qua ſal ſaturni diſſolutum fuerit; præſertim, ſi pars admodum inflammata fuerit.

Ad tumorem diſcutiendum convenit fotus ex alumine, in vino rubro decocto.

Polypodium quercinum & hypericum coquatur in æquis partibus aquæ & vini, prono corpore decocto inſtilletur in hæmorrhoides, guttatim ex ſpongia expreſſa. Hæmorrhoides ſenſibiliter detumeſcunt.

Ad idem conferunt aquæ thermales, pro fotu cum ſpongiis admotæ, vel inſeſſus in iiſdem calidiuſculè.

Aquapendens admovet ſpongiam ex aqua calcis expreſſam, & ſupra partem alligat.

Suffitus ex decocto ſupra dicto, dum fevet, exceptus, vel ex paucioribus, aut ſolo tapſo barbato, in lacte cocto, cum tritico ſecalino, dolorem quoque compeſcit. Vel

℞. Sempervivi maj. M. ij. Decoquantur in vino albo, & fumum excipiat æger in ſella perforata.

Ad hæmorrhoides abſumendas & exſiccandas conveniet ſuffumigium ex pulveribus lodii, tapſi barbati, ſcrofulariæ, ſuper prunas conjectis. At efficacius fiet ſuffumigium, ſi ſulphur ſimul uratur. Imò verò ex ſulphure ſolo ſuffumigium paratur, & per tubulum exceptum hæmorrhoides cæcas & latentes potenter exſiccat. Suffitus ex lapide pyrite, in aceto extincto optimus ad hæmorrhoides abſumendas.

Ad eaſdem hæmorrhoides cæcas & latentes mirum in in modum confert injectio ſequens, frequenter uſurpata.

℞. Succi plantaginis & olei violac. ana ℥. iv. balſami naturalis ℥. ß. Miſce, fiat injectio in anum.

Amatus Luſitanus *curatione 91. centur. 2.* ſuppoſitorium ſequens hiſce verbis prædicant. *Romana, quæ ad pontem ſancti Angeli habitat, cum uteri procidentiam pateretur, de dolore hæmorrhoidum querebatur. At cùm illi multa & ſelecta medicamenta admota eſſent, quibus non juvabatur, ad balanum ex ſevo hircino cum opio confectum confugimus quo dolor evanuit, nec poſtea rediit. At poſtea calidis roborantibus locum, prout poſt admota ſtupefacientia fieri ſolet, fovimus.*

Idem Amatus *curatione 6. centur. 3.* ſequens topicum commendat his verbis: *Reverendiſſimus ille, qui ab hæmorrhoidum dolore graviter cruciabatur, poſt varia & multa à Medicis tentata præſidia, hoc remedio à nobis præſentato uſus fuit, & brevi ab illo infeſtiſſimo dolore liber evaſit. Habet autem remedium ſic:*

℞. *Arantium pomum, & id cultro excava, in quo oleum roſaceum, & pſeudonardi, lavendulæ dictæ, ſemina infunde; & ad cineres calidos admove, & calidum applica, & ſæpè innova, eſt enim mirum.*

In communi uſu eſt pulmo hœdinus, ex animali adhuc calens parti appoſitus; vel illius laminæ, inter duas patinas calefactæ, cum tantillo aquæ etiam admoventur. Sic enim dolor admodum demulcetur.

Ad hæmorrhoides ulceratas conveniunt tum balſamus ſulphuris prædictus, tum unguenta ſequentia.

℞. Olei ovor. recentis ℥. ij. Agitentur in mortario plumbeo, & applicentur.

℞. Ol. roſar. Unc. iv. ceruſſæ Unc. j. lythargiri Unc. ſem. ceræ novæ Drach. vj. opii, gr. iv. Fiat unguentum. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, croci ana ℥. j. opii, gr. ij. vitellum ovi num. j. olei roſac. & mucilag. ſemin. pſyllii, ana q. ſ. Fiat unguentum.

Si non facilè reſolvi poſſint, poſt convenientes revulſiones aperiendæ ſunt, confricando panno aſperiori madefacto in ſucco ceparum, in quo diſſoluta fuerit aloes Drach. j. Eſt ſecretum Hartmanni. Promptiùs tamen & cum minore dolore ſcalpello, aut hirudinibus admotis aperiuntur.

Per os etiam aſſumuntur ſpecifica nonnulla, ad dolorem ſedandum, & hæmorrhoides abſumendas idonea; quorum præcipua hæc ſunt.

Decoctum millefolii in potu ordinario per triduum exhibitum, hæmorrhoidum dolorem feliciter ſolet diſcutere.

Semen trifolii hæmorrhoidalis ad ℥. j. cum vitello ovi, per plures dies exhibitum, ad diem eſt efficax.

Tapſi barbati pulvis exhibitus cum lacte, vel alio modo, valdè probatur ad hæmorrhoides tumentes abſumendas. Pulvis millefolii & tormentillæ idem præſtare.

Succus tapſi barbati per ſe, vel cum ſaccharo roſaceo, aut penidiato mixtus, vel cum ſaccharo in ſyrupum redactus, ad idem utilis eſt.

Denique pilulæ de bdellio, frequenter uſurpatæ, tumentes hæmorrhoidas abſumunt, earumque cauſam inſenſibiliter detrahunt.

In iis, qui huic affectui valdè obnoxii ſunt, cauſticum tibiæ utiliſſimè admovetur.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER UNDECIMUS.
DE AFFECTIBUS HEPATIS.

PRÆFATIO.

HEPAR, quemadmodum aliæ partes, omnibus morborum generibus obnoxium est. Quatenus enim ex partibus similaribus componitur varias patitur intemperies: quatenus verò est pars organica, tumoribus, & obstructionibus afficitur: ac denique solutione continui, vulneribus puta, & ulceribus tentari solet. Et quamvis hydrops totum abdomen occupet, ut in ascite, & tympanite, vel etiam corpus, ut in anasarca: prima tamen illius radix utplurimum à vitio hepatis dependet. Nos hìc affectus præcipuos, & qui frequentius in Praxi Medica occurrunt, exponere aggredimur, eosque sex capitibus comprehendimus: quorum primum est de calida hepatis temperie. Secundum, de hepatis inflammatione, abscessu, & ulcere. Tertium, de obstructione. Quartum, de ictero. Quintum, de scirrho. Sextum, de hydrope.

CAPUT I.

De calida Hepatis intemperie.

CAlida hepatis intemperies in quamplurimis hominibus accusatur, eaque ferè congenita, & à primis generationis principiis oriunda. Quæ cùm in latitudine sanitatis posita sit, de ea hìc non agimus: sed tantùm de præternaturali & morbosa, quæ hepatis actiones manifestè lædit.

Illa autem intemperies vel simplex, vel composita esse potest; vel sine materia, vel cum materia conjuncta. Ut plurimùm tamen conjunctam habet materiam, quandoquidem calida hepatis intemperies calidos ac bilioſos humores producere consuevit.

Causæ hujus intemperiei sunt calidior aer, exercitationes immodicæ, vigiliæ immoderatæ, ira frequens, & alia animi pathemata graviora, & præsertim alimenta vel medicamenta calidiora frequenter assumpta, vel aromatis condita, & vinum meracum ac potens largiùs epotum. His accedit partium vicinarum caliditas, sicut in febribus vehementioribus à calore cordis & ipsum hepar incalescit.

Signa diagnostica calidioris hepatis intemperiei sunt, cibi fastidium, & præcipuè carnis, sitis, alvus astricta, calor vehemens in toto corpore, præcipuè in volis manuum ac pedum: macies totius corporis: ægri à calidis læduntur, juvantur à frigidis, & si præterea calidiores humores exsuperent, bilis per vomitum, aut secessum interdum excernitur, oris amaror adest, & plerumque febris.

Quod ad prognosin attinet: Calida hepatis intemperies non valde periculosa est, cùm hepatis constitutioni non ita adversetur: sed multorum morborum, non solùm propriorum, verùm etiam aliarum partium causa esse solet. Difficilis etiam est curationis, præsertim si ventriculus frigidus sit, ut plerumque contingit. Illa enim, quæ ad hepar refrigerandum exhibentur, ventriculo nocent, & illius intemperiem intendunt.

Curatio omninò consistit in correctione illius intemperiei, per refrigerantia remedia, & bilioſi humoris, qui ab ea producitur, eamque vicissim fovet, aliorumque morborum causa existit, evacuatione.

Ac primùm venæ sectio hepar maximè refrigerat, bilioſi sanguinis portionem educit, & obstructiones à bile solvit. Mittendus igitur sanguis est è basilica dextra, quantitate plenitudini ac virium robori respondente, vel una vice, vel per intervalla, pro affectus magnitudine & duratione; idque præmisso clystere, vel medicamento primas vias expurgante.

Deinde bilis, quæ in hoc intemperamento continuò luxuriat, educenda est cholagogo medicamento benigniori, per intervalla repetito; aut apozemate in plures doses exhibito, aut syrupo magistrali, aut etiam syrupo de cichorio composito quadruplicato rheo, qui convenientissimus est. Siquidem innoxiè bilioſos humores expurgat, jecur refrigerat & corroborat, ejusque obstructiones aperit.

Dictorum remediorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. & tamarindor. ana ʒ. sem. semin. anisi Drach. i. fol. cichorii, & acetosæ, an. M. i. liquirit. rasæ Drach. iii. flor. quator cordial. ana P. sem. Coquantur in aquæ q. s. ad Unc. iii. In colatura dissolve rhab. in aqua cichorii cum spica infusi Druch. i. sem. Cathol. dupl. Drach. iii. syrup. ros. Unc. i. Fiat potio, detur manè cum regimine.

Pro delicatioribus fiunt potiones clarificatæ, à recentioribus inventæ, quæ julepi formam referunt, ac gustui parum ingratæ. In iisque dupla purgantium quantitas præscribitur, eo quòd de eorum vi clarificatione plurimum amittatur, ita ut robustiora corpora nunquam sufficienter evacuent, in hac potissimum regione, quæ propter intemperiem siccam, humores minùs fluidos minùsque purgantibus obsequentes efficit. At verò Lutetiæ, in aliisque regionibus multò humidioribus, hujusmodi medicamenta feliciùs operantur. Harum igitur potionum clarificatarum sequens esto exemplum.

℞. Sennæ mundat. Unc. i. sem. anisi ʒ. i. fol. cichorii, & capill. ven. ana M. i. liquirit. rasæ Unc. ß. Coquantur in aq. q. s. ad ʒ. x. In colat. infunde rhab. elect. Drach. ii. cassiæ recenter extractæ, & cathol. dupl. ana Unc. i. tamarindorum contusor. Unc. sem. coriandri Drach. i. syrup. rosacei Unc. i. Colentur & clarificentur, ut artis est, & fiat potio.

Apozema bilem evacuans ita componi poterit.

℞. Rad. acetosæ, gramin. cichorii, & oxylapathi, ana, ʒ. i. fol. endiviæ, cichorii, dentis leonis, & capillor. ven. ana M. i. sem. iv. frig. maj. ana Drach. iii. liquiritiæ rasæ Unc. i. flor. cichorii, bugloſſi, & violar. ana P. i. sennæ mund. ʒ. ii. tamarind. Unc. i. macis & caryophyll. ana Drach. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolve expressionem Unc. sem. rhad. in prædicto decocto: cum cinnamomo infusi syrup. de cichorio compositi, & rosati solutivi, ana Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ii. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Syrupus magistralis componi potest ex materia prædicti apozematis, triplicata dosi purgantium, & addita sacchari quantitate decocto æquali.

Usitatissimus apud nos est syrupus ex succis, summæ efficaciæ ad chronicos omnes morbos, quia à calida hepatis intemperie, & bilis flavæ, aut exustæ proventu oriuntur, & in sequentem modum præparatur.

℞. Succor. recenter expressorum, & per residentiam depuratorum ex foliis endiviæ, cichorii acetosæ, fumariæ, borrag. & bugloſſi ℔. iii. succi pomor. redolentium recenter expressi & depurati ℔. ii. polypod. querc. recentis ℔. ß. sennæ mundat. Unc. viii. epithymi Unc. iii. agarici recenter trochiscat. Unc. ß. macis & caryoph. ana Drach. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ ℔. i. ß. supersit. In aqua dissolve rhab. elect. in prædictis succis cum spica infusi & expressi. Unc. i. sacchari albi ℔. i. ß. Fiat syrupus perfectè coctus, clarificatus, & aromat. Drach. ii. pulv. electuarii triasantali, qui servetur in vase vitreo. Dosis Unc. ii. vel iii. bis aut ter in mense cum jusculo pulli, foliis endiviæ, cichorii, & acetosæ alterato, vel cum sero lactis.

Ad hepatis refrigerium sequentia utilissima sunt. Ac primùm pro potu ordinario usurpatur vel ptisana vulgaris, ex hordeo & liquiritia confecta; vel addita graminis aut acetosæ radice. Vel hujusmodi decocta permiscentur syrupo de limonibus, aut capill. ven. Vel iis, qui palato sunt delicatiori, simplex aqua fontana, prædictis syrupis

permixta exhibetur. Quod si potentiùs refrigerandum sit, addi possunt spiritus sulphuris aut vitrioli q. s. ad gratam aciditatem. Et in vehementiori æstu additur etiam salis prunellæ Drach. i. Fit etiam ad sitim potus gustui gratissimus ex conserva rosar. cum aqua fontis permixta & colata. Cui adduntur spiritus sulphuris aut vitrioli guttæ aliquot: iisque gratam aciditatem & colorem rubeum, vino persimilem, acquirit. Huic substitui poterit tinctura rosatum, in hunc modum composita.

℞. Rosar. rubrar. siccar. Unc. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphuris, aut vitriol. Drach. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas. Colaturæ adde sacchari albi quartaria iii. Servetur ad usum.

Ad eosdem usus refertur julepus Alexandrinus, qui vulgò sic parari solet.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ rosar. succi limonum, & sacchari albi, ana Unc. iv. Coquantur lento igne, dum despumaverint.

Posteriora duo remedia duobus modis solent usurpari: vel pro potu ordinario, vel in forma julepi bis, aut ter in die sumendi.

Varii etiam julepi hepar refrigerantes, præscribi solent, quorum sequentes formulæ exempli loco esse poterunt.

℞. Radicis acetosæ, cichorii, graminis, lapathi acuti ana ℥. i. fol. endiviæ cichorii, acetosæ, capill. ven. ana M. i. flor. cichorii, buglossi & borrag. ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve syrupi de limonibus Unc. iii. Fiat julepus clarus pro iii. dosibus, bis in die sumendis. Si magis refrigerare studeas, adde singulis dosibus spiritus sulphur. aut vitrioli q. s. ad gratam aciditatem. Potest enim misceri salis prunellæ Drach. i. ad majus refrigerium.

In herbarum penuria componantur julepi ex aquis stillatitiis. V. g.

℞. Aquarum endiviæ, acetosæ & cichorii, ana Unc. ii. syrup. de limon. & granatorum, ana Unc. i. sem. Fiat Julep. pro iii. dosibus.

Possunt etiam parari julepi ex succis efficacissimi, & gustui gratissimi: quorum hoc, omnium loco, esto exemplum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per residentiam depurati Unc. iv. succi limon. Unc. iii. aquæ rosaceæ Unc. ii. succi malor. granat. Unc. sacch. albiss. ℔. sem. Fiat julep. pro iii. dosibus.

Juleporum loco juscula medicata delicatioribus exhibentur, ex herbis prædictis cum pullo gallinaceo parata. Quibus ad majus refrigerium salis prunellæ ℥. i. addi potest, vel acidula redduntur guttis aliquot spiritus vitrioli.

Sanguis cichorii & chamædryos, ad sanguinem depurandum, obstructiones reserendas, & hepar refrigerandum utilissimus est, in syrupum redactus in hunc modum.

℞. Aquæ cichorii in B. M. paratæ q. v. folio cichorii, partes duas, chamædri partem unam. Macerentur simul, & digerantur per triduum in B. M. posteà exprimantur: liquori adde nova folia cichorii, & chamædryos; digerantur iterum per triduum, deinde exprimantur; & infusiones illæ octies, vel decies repetantur. Liquor evadet rubeus instar sanguinis, cui adde sacchari parem liquori quantitatem, & fiat syrupus.

Præterea opiatæ & tabellæ, hepar refrigerantes & roborantes, ita componi poterunt.

℞. Conservæ flor. cichorii, violarum, nymphææ, & buglos. an. Unc. i. pulv. elect. triasant. Drach. i. sem. Cum syrup. de limon. fiat opiata, qua utatur æger frequenter.

℞. Tabellarum triasantali duplicato rheo Unc. iv. capiat tabellam unam pond. Drach. ii. singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum.

Conserva ex fructu cynorrhodi, seu rosæ caninæ, optimè mundato, & cocto cum sacchato, ad formam cydoniati, hepar potentissimè refrigerat, si ea utatur æger loco opiatæ prædictæ.

Tinctura corallorum, cum succo limonum parata, hepar refrigerat & corroborat, si ejus cochlearia duo singulis diebus exhibeantur, aut saltem bis in hebdomada.

Balneum aquæ tepidæ, frequenter usurpatum, totum corpus refrigerat & humectat multò potentiùs, & utilius quovis alio remedio, in emaciatis præsertim corporibus.

Serum lactis ad idem est efficax, si ad 15. dies, aut plures usurpetur. Elicitur autem commodè per lactis ebullitionem, affundendo parum aceti vel succi limonum, & posteà colando. Amatus Lusitanus ipsum præparat in hunc modum.

℞. Seri lactis ℔. i. syrupi acetosi valdè acidi Unc. iii. Misce, & facta una ebullitione, capiat more aquar. mineralium, scilicet per duas aut tres vices, postea deambulando. Antiqui eo utebantur ad heminas, hoc est ℔. v. Quercetanus verò in hunc modum præparat.

℞. Seri lactis ℔. ii. succi limon. ℥. ii. succi pomorredolent. recenter extracti Unc. iii. Omnia simul cum albumine ovi priùs agitata ad ignem clarificentur addendo parum sacchari. De colatura cape Unc. vi. vel viii. continuando per 15. aut 20. dies.

At si emaciatum & consumptum fuerit corpus, lac integrum, & præsertim asininum, in plures dies exhiberi poterit.

Decoctum chinæ, cum succo limonum paratum, huic etiam usui confert: præsertim si obructiones adfuerint. Cujus compositio talis esse poterit.

℞. Rad. chinæ tenuiter incisæ Unc. i. aquæ fontis ℔. vi. succi limon. Unc. iii. Macerentur per 24. horas, deinde coquantur ad 3. partis consumptionem: posteà colentur per manicam Hippocratis. Capiat Unc. v. manè & vesperi, vinumque eo diluatur.

Denique aquæ minerales vitriolatæ, utpotè aperiendi & refrigerandi vi præditæ, quales sunt nostræ Meynenses, erunt utilissimæ.

Perseverante affectu, hæmorrhoides per hirudines aperiantur, semel aut bis in mense.

Ac tandem exteriùs regioni hepatis epithemata & unguenta refrigerantia admoveantur. Epithemata fiunt ex aquis acetosæ, cichorii, rosar. plantag. aceto, & caphura; quibus ad robur partis additur pulvis trium santalorum. Unguenta verò sunt, rosaceum, refrigerans Galeni, & ceratum santalinum.

CAPUT II.

De Hepatis inflammatione, Abscessu, & Ulcere.

HEpatis inflammatio est tumor calidus, ex sanguine extravasato, & in illius substantiam effuso, oriundus.

Prout autem sanguis vel purus est ac sincerus, vel aliis humoribus permixtus, sic varias tumoris differentias producit. Si enim à sanguine puro, phlegmonem exquisitam parit. Si verò ab eodem cum bile, pituita, aut melancholia permixto generetur, phlegmonem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam generat. Et vice versa, si prædicti humores sanguini prædominentur, erysipelas phlegmonosum, œdema, aut scirrhum pariter phlegmonosum efficit.

Est & alia differentia ratione loci, in quo fit inflammatio, prout illa vel partem gibbam hepatis occupat, vel cavam. Quod tamen ita accipiendum est, docente Galeno 4. *de loc. aff. cap.* 7. ut in neutra hepatis parte, exquisitè distincta, inflammatio possit consistere, ut altera integra, & omnis mali immunis conservetur: quia visceris caro continua est in omnibus suis partibus, ideò una patiente, altera etiam quodammodo afficitur.

Præterea animadversione dignum est, quod docuit Gal. 13. *meth. c.* 14. Cava hepatis parte laborante, inflammationem necessariò venis mesenterii communicari, quæ ex vena porta oriuntur. Et docet experientia, in iis qui ex tali inflammatione perierunt, abscessum non solùm in hepate, sed etiam in mesenterio repertum esse.

Notandum etiam est ex Hipp. *Aph.* 45. *sect.* 7. inflammationem aliquando solam membranam, hepar vestientem occupare: aliquando verò ipsam hepatis substantiam, & proprium parenchyma. *Quorum*, inquit, *hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album, evadunt; in tunica enim his pus continetur. Si verò qualis amurca fluat, pereunt.* Galen. *in comment.* sic loquitur: *Quibus in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis, salvantur omnes: quibus verò usque ad carnem hepatis corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur.*

Causæ hujus affectus immediatæ sunt sanguinis quantitas nimia, vel ejusdem efferveſcentia, tenuitas & acrimonia, commotio & exagitatio in venis, in quibus propter

ter dictas cauſas facilè extravaſatur, & in partes magis diſpoſitas effunditur. Hepar autem magis diſpoſitum redditur ad ſanguinem influentem recipiendum, ſi calidius ſit, vel dolore aliquo tentetur: calor enim & dolor attrahunt; vel denique, ſi nativa quadam, aut aſcititia imbecillitate laboret; quia omnes partes humore aliquo gravatæ, ad debiliores ſeſe exonerant. Ad harum etiam cauſarum numerum referri debet hepatis obſtructio, quæ facit, ut humores craſſi retineantur, putreſcant, & dolore præternaturali inflammentur.

Cauſæ verò externæ plurimæ eſſe poſſunt: ut nimia corporis calefactio, ex immodico motu, Sole, vel igne acquiſita: cibi calefacientes, acres, vel aromatibus conditi: vini generoſi potus immodicus, effrænata venus, excandeſcentia, percuſſio, caſus circa hepatis regionem. Idem præſtant medicamenta calefacientia, regioni hepatis præpoſterè admota: ſicut refert Fabricius Hildanus, cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti, emplaſtra & unguenta calida ex pipere, cardamomo, oleo garyophyllorum, & ſimilibus admota fuiſſe, atque indè inflammationem hepatis excitatam. Hepar enim ventriculum contegit, ut medicamenta ventriculo admota ipſum primò afficiant.

Idem præſtare poſſunt cucurbitulæ regioni hepatis admotæ. Cujus etiam rei exemplum affert idem Fabricius Hildanus, de quodam hæmorrhagia narium laborante, cui cùm magnæ cucurbitulæ ad hepatis regionem admotæ fuiſſent, ſanguis quidem ſubſtitit; ſed hepatis inflammatio ſequuta eſt.

Signa diagnoſtica hujus affectus plurima proponuntur à Galeno aliiſque authoribus, quæ hìc ſigillatim exponenda ſunt; quandoquidem ſæpè in recta illius diagnoſi errare Medicos contingit.

Primum ſignum eſt Gravitas in dextro hypochondrio, quæ à repletione & diſtenſione hepatis contingit, quandoquidem viſcus ſuapte natura amplum, & valdè compactum, ſi humore multo repleatur, ſummam gravitatem nanciſcitur, quæ ab ægrotante præcipue percipitur, dum ſeſe ab uno latere in aliud convertit.

Secundum ſignum eſt dolor, qui aliàs in uno, aliàs in duobus & tribus locis percipitur. In ipſa hepatis regione dolor percipitur gravativus. Aliquando etiam in nothis coſtis, iſque tenſivus, quando inflammatio ligamentis hepatis ſuſpenſoriis communicatur, quæ coſtis nothis connectuntur. Aliquando etiam dolor communicatur jugulo per continuationem membranarum, quæ communionem habent cum membrana hepar veſtiente.

Tertium ſignum eſt febris, quæ noctu utplurimùm exacerbatur, & magis vel minùs acuta eſt pro ratione humoris peccantis: in bilioſa enim inflammatione ardentiſſima eſt, in pituitoſa mitis, & in ſanguinea medio modo ſe habet.

Quartum ſignum eſt difficultas ſpirandi, propterea quòd hepar diaphragmati contiguum eſt, eique alligatur; atque adeò gravitate ſua illud deorſum trahit, tum magnitudine & intumeſcentia illud etiam comprimit; ita ut utroque modo liberum ejus motum impediat.

Prædicta ſigna univoca ſunt, & pathognomonica. Multa verò alia dantur æquivoca, & ad certam diagnoſin ſtabiliendam non parùm conferentia, qualia ſunt tuſſis ſicca, & moleſta: pulſus durus, inæqualis, & quodammodo ferratilis: color linguæ primùm ruber, deinde niger: cibi faſtidium vehemens: ſitis inexplebilis: vomitus bilioſi, & interdum pituitoſi: color totius corporis pallidus, ad ictericum vergens: urina rubra, flammea, & acris: decubitus ſupinus facilis, difficilior ſupra latera, quia in dextro decubitu hepar premitur à ventriculo; in ſiniſtro tenditur & ſuſpenditur: alvus adſtricta, à calore omnem humiditatem chyloſæ materiæ abſumente: interdum tamen liquida eſt, ſi nimirùm inflammationi ſumma hepatis imbecillitas conjungatur; tunc enim liquida excrementa dejiciuntur, & loturæ carnium interdum ſimilia.

Signa differentiarum ita inſtituenda ſunt: ſi gibba, vel convexa hepatis pars afficiatur, tumor adeſt in dextro hypochondrio tactui conſpicuus, & figuram hepatis, inſtar ſemilunæ referens: dolor inter reſpirandum major, & uſque ad dextram juguli partem protenſus, ut detrahi videatur: tuſſis & reſpiratio crebrior, & gravitas major.

Si verò cava hepatis pars laboret, tumor ad tactum non eſt adeò conſpicuus. Attamen quia, ut anteà diximus una pars hepatis inflammari non poteſt, quin alia etiam aliquid patiatur, dolor aliquis in viſcere tangendo & comprimendo percipitur: deinde quia hæc pars ventriculo incubat, majus adeſt cibi faſtidium, major vomitus, ſitis, & ventris laxitas, ex corruptis alimentis in ventriculo propter viciniam graviter affecto.

Signa cauſarum in hunc modum ſe habent. Si inflammatio à puro ſanguine oriatur, rubor adeſt faciei interdum purus, interdum verò ſubfuſcus: pulſus magnus, mollis, & undoſus, urina rubea & craſſa; corporis habitus carnoſus, dulcedo quædam in ore; ætas juvenilis; victus præcedens plenus, & liberalis.

Si verò bilis prædominetur, color eſt citrinus in facie, pulſus velox, durus, & inæqualis: urina tenuis, intenſe citrina, & interdum flammea: habitus macilentus & extenuatus, oculi concavi: oris amaror: vomitus bilioſi: præceſſerunt cauſæ bilem multiplicantes.

Quia verò inflammatio muſculorum abdominis cum hepatis inflammatione magnam habet ſimilitudinem, ideò hæc ab illa propriis ſignis diſtinguenda eſt.

In muſculorum abdominis inflammatione cutis circumtenſa eſt, ut ſi quis digitis apprehenſam attrahere velit, ea minimè ſequatur. Rectorum muſculorum tumores oblongi, & per totum ventrem extenſi, umbilicum comprehendunt. Sic etiam aliorum muſculorum inflammatio, eorum figuram quodammodo repræſentat. Contrà verò hepatis inflammatio partis laborantis figuram & circumſcriptionem præ ſe fert: tùm ſi muſculi manibus tractentur, tactui cedere videntur, & tumor profundior apparet. Præterea totius corporis color eſt magni momenti ad hoſce affectus diſtinguendus: ſiquidem in muſculorum inflammatione vividus permanet, & ferè in naturali ſtatu conſtitutus: at in hepatis inflammatione pallidus & citrinus apparet, ad ictericum vergens. Hujus rei inſigne exemplum habetur apud Gal. 5. *de loc. aff. c.* 7. de quodam Steſiano, qui cum ab aliis Medicis judicatus fuiſſet abſceſſum habere in hepate: Galenus vocatus, ex ſola faciei inſpectione ſtatim pronunciavit, non eſſe abſceſſum in hepate, & ventre poſtmodum explorato, in muſculis abdominis latere comperuit. Hoc autem ita judicavit, quòd æger non haberet faciem ita immutatam, ut in hepatis inflammatione vel abſceſſu eſſe debuiſſet. Simile exemplum habetur apud Valeriolam *lib.* 4 *obſervationum cap.* 5. de quadam muliere quæ ab alio Medico judicata fuerat habere tumorem phlegmonoſum in hepate. At ille. *Quum verò*, inquit, *agrame ad curam adhibuiſſet, non pati illam ſecundum hepar phlegmonoſum tumorem judicavi; ſed in muſculis ſuprà poſitis.* Et paulò poſt: *Ut primum ad hanc vocatus, locum tango, invenio in hypochondrio dextro tumorem oblongum, qui ſe ad umbilicum proferebat: tumor porro ſeſe mox tactui offerebat: color in facie rubicundus, vividus, roſeus, ex rubeo & albo mixtus, per omnem morbi decurſum in eodem ſtatu permanens, urinæ optimæ conſiſtentiæ, coloris, atque contentorum apparebant. Ex quibus omnibus deprehendi non jecur in hac, ſed ſolùm muſculos abdominis ſupra poſitos morbo teneri. Ubi namque hepar afficitur, vitiatum in facie colorem apparere neceſſariò oportet.* Ex colore namque plurimos, ſecundùm hepar laborantes, deprehendiſſe Galenum, ipſemet teſtis eſt *lib.* 5. *de loc. aff. cap.* 7. hepaticorum enim color ad citrinitatem & albedinem, cum fuſco quodam virore plerumque inclinat.

Præterea pleuritidem ab hepatis inflammatione diſtinguere ſatis operoſum eſt: quemadmodum apud Galen. 5. *de loc. aff. cap.* 7. videre eſt in hiſtoria Siculi Medici, qui in ſeipſo deceptus eſt, ſe pleuritide laborare arbitratus ex eo, quòd illi adeſſet febris, reſpiratio parva & frequens, tuſſis exigua, & dolor inferiores coſtas attingens. Galenus tamen, eum hepatide tentari, cognovit ex alvi dejectionibus, quæ loturæ carnium erant conſimiles. Tales enim dejectiones fluxum hepaticum conſtituunt, & hepar maximè laborare oſtendunt. Verùm illud ſignum facere perpetuò non poteſt ad diſtinguendam pleuritidem ab hepatis inflammatione: ſiquidem, docente Galeno, *loc. citat.* dejectiones hujuſmodi liquidæ & cruentæ accidunt tantùm in hepatis inflammatione, quando cum ea ſumma debilitas conjuncta eſt; alioqui unum ex ſignis hepatis inflammationis, ab eodem Galeno propoſitum, eſt alvus adſtricta. Ideò deficiente illa hepatis imbecillitate, quærenda ſunt alia ſigna, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione diſtinguere poſſimus. Si itaque inflammatio pleuram verſus dextrum hypochondrium occupet, dolor

erit vehementior & punctorius, difficultas spirandi major, nulla erit coloris faciei mutatio, tussis vehementior ac molestior est, non planè sicca; sed plerumque, saltem procedente malo, cruento sputo, aut aliquantulum saltem colorato conjuncta; ac denique pulsus durus est ac serrinus. In hepatis autem inflammatione dolor mitior est, cum gravitatis sensu conjunctus, color corporis ad flavum accedit, tussicula adest arida, dilucida habens intervalla: pulsus minùs durus: tumor denique aliquis in dextro hypochondrio appareat.

Denique, si inflammatio sit in mesenterio, tumor infrà regionem hepatis apparebit: coloris mutatio in facie nulla erit; alvi dejectiones erunt liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam sanies conspicitur: posteà materia quædam concocta puris speciem referens, præsertim ubi sanationis spes est.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est.

Omnis hepatis inflammatio periculosissima est, plerumque lethalis, si non citò jugulat, in hydropem, aut atrophiam terminatur. Unica autem salutis spes in virium robore consistit, ex Gal. 10. *meth. cap.* 5.

Inflammatio gibbam hepatis partem occupans, periculosior est ea, quæ cavam obsidet, propter majorem vicinitatem cordis, septi transversi, & venæ cavæ.

A bilioso succo inflammatio proveniens periculosior est ea, quæ à puro sanguine fit: quia febris intensior, & reliqua symptomata graviora.

In hepatis inflammatione singultus, malum, ex Hipp. *Aph.* 17. *sect.* 7. Indicat enim augmentum inflammationis, ejusque malignitatem, quæ ventriculum per consensum vehementer afficiat.

Alvi fluxus, hepatis inflammationi conjunctus, lethalis est, nisi materia, quæ excernitur, concocta appareat, & fluxus ille critice auferatur.

Si inflammatio hepatis per resolutionem discuti non valeat, quod ratissimè contingit, in abscessum degenerat, si facultas valida sit; alioquin in gangrænam & sphacelum convertitur. Et suppuratio ut plurimum intra viginti dies contingit. Et ille abscessus etiam periculosissimus est, ab eoque pauci evadunt. Si tamen exiguus sit, particulam tantum hepatis exiguam occupans, & pus album ac æquale per alvum vel urinas effluat, liberantur. Sic etiam, tumore extimam & convexam hepatis superficiem occupante, ita ut in summa cute eminentiam faciat cum quodam fluctuationis sensu, cauterio actuali aperiri potest, & si pus album & purum effluxerit, evadunt; in tunica enim pus continetur: sin qualis amurca, intereunt.

Rupto abscessu, si æger superstes fuerit, ulcus remanet, quod etiam Medico curanti magnum facit negotium. Ac nisi superficiarium sit, in hydropem, aut marasmum ægrotantem perducit.

Potest etiam ulcus in hepate fieri ab humoribus acribus & erodentibus, præsertim biliosis, per hepatis substantiam diffusis, qui sensim putrescentes, malignam & virulentam qualitatem acquirunt.

Hujus ulceris, sine præcedente inflammatione, ex humorum acrimonia geniti diagnosis difficillima est. Quibusdam tamen signis internosci poterit. Ac primum dolor quidam ulcerosus in hypocondrio dextro percipitur æger sensim contabescit: & si ulcus sit in cavo hepatis, dejectiones alvi purulentæ apparent. Interdum & quippiam cruentum excernitur, cum dolore intestinorum, ob materiæ acrimoniam, ut dysenteriam æmuletur, quæ ab hoc affectu distinguitur ex eo, quòd sensus gravitatis & punctionis circa hepar hæreat. Interdum verò jecoris portiunculas per alvum excretas fuisse, ab auctoribus observatum. Si verò in parte gibba ulcus lateat, urina purulenta apparet, absque ullo affectu renum aut vesicæ indicio. Febris in progressu morbi, lenta oritur typum non servans, quæ tandem in hecticam degenerat. Color faciei citrinus apparet, & nonnumquam pustulæ parvæ, ex humorum adustione, in ea efflorescunt. Ciborum omnium præcipuè carnis, magnum est fastidium; fœtor anhelitus adest; ac tandem frequens animi deliquium accedit.

De prognosi simul dictum est, quod hæc affectio febrem lentam & hecticam accersat.

Præterea, nisi ulcus exiguum sit & superficiale, & inter initia curetur, exitiale est.

Periculosiores sunt hepatis exulcerationes, quæ inflammationes & abscessus sequuntur, quàm quæ sine iis incipiunt.

Curatio inflammationis hepatis eadem ferè instituenda est, quæ in ventriculi inflammatione fuit proposita, & imprimis, quod ad phlebotomiam attinet, purgationem, & alterantia remedia, in principio morbi exhibenda.

Clysteres etiam frequenter injiciendi, quales in ventriculi inflammatione descripti sunt.

At in progressu julepi refrigerantes, detergentes, & aperientes erunt propinandi, quales superiori capite fuerunt descripti. Cavendo tamen, ne admodum dulces sint; nam dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur, ut docet Trallianus *lib.* 4. *cap.* 10.

Pro potu utatur æger decocto hordei & graminis, cum tantillo liquiritiæ, vel syrupo violaceo, aut capil. ven.

In declinatione adduntur prædictis julepis radices apii, & petroselini; fol. agrimonii, capil. ven. &c.

Ac tandem terebinthina cum aqua agrimonii vel petrosel. lota, bis, aut ter exhibita, morbi reliquias abstergit.

Si verò morbus sit contumacior, & diutius protrahi videatur, apozema ex aperientibus & laxantibus erit præscribendum in sequentem modum.

℞. Rad. apii, petrosel. ana Unc. ii. polipodii querc. recent. Unc. iii. folior. agrimon. pimpinel. cerach. capill. vener. ana M. i. sem. anisi, fœniculi, & petrosel. ana ʒ. i. florum chamom. violar. ana P. i. sennæ mundat. ʒ. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve rhabarb. in aqua cichorii cum spica infusi ʒ. ii. syrupi acetosi simpl. ʒ. iv. Fiat apozema pro iv. dosibus alternis diebus sumendis.

Exteriùs verò varia conveniunt topica, toto morbi decursu admovenda. Ac primum ab initio morbi conveniunt epithemata, linimenta, & cataplasmata refrigerantia, fluxionem inhibentia, quorum compositio talis esse poterit.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetosæ plantag. & rosar. an. ʒ. ii. aceti rosac. ʒ. i. pulveris electuarii trium santalor. ʒ. i. ß. camphoræ ϑ. ß. Fiat epithema admovendum regioni hepatis, tepide, frequenter. Vel

℞. Flor. endiviæ, cichoriæ, scariolæ, plantag. buglossi, borrag. & flor. nymphææ, ana M. i. absinthii Roman. M. sem. rosar. rubrar. P. ii. santali rubri & citrini ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. semis in colatura dissolve aquæ rosar. ℔. ß. aceti rosacei Unc. i. camphoræ ϑ. i. Fiat epithema.

Si magis refrigerare est animus prædictarum herbarum succi alterutri epithemati addi possunt.

℞. Olei rosar. ʒ. ii. olei de absinthio ʒ. sem. Misce, abluantur oxycrato, & inungatur eadem regio post usum epithematis. Vel

℞. Olei rosac. & myrtini, ana ʒ. ii. succi endiviæ & cichorii, ana ʒ. i. aceti ʒ. sem. Bulliant ad succorum consumptionem; deinde adde pulv. santali rubri, & rosar. rubr. ana Drach. i. ceræ albæ quantum satis, Fiat unguentum.

Vel unguentum rosac. solum, aut refrigerans Galeni oxycrato lotum potest admoveri.

In progressu morbi, mitescente febre ac dolore, resolventia refrigerantibus permiscenda sunt, æquali, vel inæquali dosi, prout morbus ad statum, aut declinationem magis vel minùs accedere videtur, quæ à Medico prudenti temperari debet. Ut tamen eorum materia innotescat, nonnulla exempla annotabimus.

℞. Ole. rosac. ʒ. ii. ol. de absinth. ʒ. i. ol. chamæm. ʒ. ß. pulv. trium santal. ʒ. i. spicæ nardi ʒ. ß. ceræ Fiat linimentum.

℞. Dactil. mundat. n. x. passular. integrar. Unc. iii. Coquantur in oxycraro, postea contundantur, addendo flor. chamæmil. melilot. rosar. rubrar. P. i. spicæ nardi, schenanti, an. ʒ. i. sem. apii, petrosel. an. ʒ. ß. endiviæ portul. ana ʒ. i. olei de absinth. & rosar. ana ʒ. i. farinæ hordei ʒ. ii. Fiat cataplasma.

Vel minùs calidum sic parabitur.

℞. Farinæ hordei Unc. iv. santali rubri Unc. ii. olei rosar. Unc. iii. Misce, cum decocto endiviæ & cichorii, fiat cataplasma.

In declinatione, febre profligata, resolventia erunt admovenda, additis emollientibus, ne qua durities supersit; & nonnullis adstringentibus, ad robur partis conservandum.

℞. Rad. althææ ʒ. iii. rad. cyperi & calami aromat. ana ʒ. sem. fol. malvæ, violar. agrimon. ana M. i. absinthii utriusque ana M. i. sem. lini, fœnugr. anisi & fœniculi, ana ʒ. sem. flor. chamæm. melilot. anethi, ana P. i. spicæ

nardi

nardi schœnanthi, mastiches, ana ʒ. i. sem. Fiat omnium decoctio, qua foveatur pars affecta calidiusculè.

℞. Ol. chamæmel. lilior. & amygd. dulc. ana ʒ. i. olei de absinthio, & nardo, ana ʒ. ß. pulv. scœnanthi, rosatæ novellæ, & absinthii ana ʒ. i. ceræ q. s. Fiat linimentum in declinatione usurpandum.

Si durities partis persistat, gummi ammoniacum in aceto dissolutum prædicto linimento addere conveniet; vel etiam sequens emplastrum erit admovendum.

℞. Empl. de meliloto, & diachylonis ireati, ana ʒ. i. Misce, extendantur super alutam. Fiat emplastrum ad formam semilunæ, admovendum parti affectæ. Vel

℞. Gummi ammoniaci in aceti remolliti Unc. i, laudani & mastiches; ana ʒ. ii, olei absinthii & ceræ, ana q. s. Fiat emplastrum.

Si inflammatio ad suppurationem vergat, quod cognoscetur ex febris & doloris intensione, juxta *Aphor.* 47. *lib.* 2. maximum est periculum, & pauci evadunt. Attamen suppuratio adjuvanda est emplastris prædictis, quæ materiam resolubilem resolvent, & suppurabilem suppurabunt, tum etiam admotis cataplasmatis emollientibus: intùs verò exhibendo jus pulli, alteratum malva, althæa, caticis, prunis. Rupto abscessu, si pus album effluat per alvum, aut urinas, abstergendum est aqua hordei vel sero lactis, cum melle rosaceo, tum iis remediis, quæ ad ulceris ventriculi curationem proposita sunt. Si verò suppuratio vergat in partem externam, cultello ignito aperienda est, secundùm Hippocratem. Et si pus effluat album & coctum, spes est sanationis. Si verò rubrum, sœculentum & fœtidum, tendit æger ad interitum.

CAPUT III.

De Obstructione Hepatis.

HEpatis obstructio est angustia & occlusio præternaturalis propaginum venæ portæ & cavæ, quandoque etiam ipsius parenchymatis, transitum humorum naturalium, alimentique distributionem impediens, à materia ipsarum cavitarem opplente producta.

Hinc patet, obstructionem esse morbum organicum, nempe in via, & meatu obstructo, qui sanguinis distributionem impedit ad membra nutrienda. Viæ autem illæ & meatus non solùm venæ sunt, per totum hepatis parenchyma dispersæ; sed etiam pori, & meatus insensibiles, quibus tota hepatis, sicut & reliquarum partium substantia referta est, quibus ab humore præternaturali occlusis, nec calor hepatis insitus ventilari, nec halituosa & tenuia excrementa evacuari possunt.

Materia obstructionem efficiens, utplurimum est humor crassus, viscidus, & lentus, qui liberè præterfluere non valens, in meatibus illis subsistit, & à calore partis magis ac magis incrassatur, ita ut obstructiones, quo diuturniores sunt, eo contumaciores evadant.

Interdum etiam humorum quantitas & copia obstructionem efficere solet, ut docuit Galen. 10. *meth* c. 2. his verbis: *Jam verò obstructionum ipsarum alia est, quæ ex abundantia; alia, quæ ex qualitate succorum, scilicet qui aut lenti, aut crassi sint, incidit. Præferatur autem inter remedia in ea quam copia facit, sanguinis missio: in ea quæ ex humoris qualitate consistit, attenuantium usus.*

Illa autem obstructio, à copia humorum oriunda, præcipuè in vasis & cavitatibus contingit, quando illa nimis repleta ita distenduntur, ut non possint sese contrahere ad exclusionem materiæ contentæ; quemadmodum sæpè observavimus vesicam à nimia urinæ copia ex diuturniori illius retentione distentam, sese contrahere non posse; unde urinæ suppressio, aut difficilius illius exclusio succedit.

Non solùm autem humores, sed etiam interdum flatus crassi & copiosi, qui non facilè discuti possunt (quod illis non pateat exitus, ut in colico dolore contingit) obstructionis causa esse possunt, docent Galen. 3. *de locis aff.* Quæ tamen causa rarissima est, & à nonnullis absolutè negatur.

Humor crassitie obstruens est in primis pituita, quæ facilè crassitiem, & visciditatem contrahit. Hanc sequitur melancholia, quæ frigiditate, crassitie, & fœculentia obstructionem parere potest. Sanguis verò ratione quantitatis & crassitiei idem præstare valet. Ac denique bilis, in hepate diutiùs hærens, crassescit, & pernicioſas obstructiones parit. Causæ antecedentes & procatarcticæ sunt, quæcunque humores crassos & viscosos producere valent: ut aer crassus & nebulosus; cibi crassi, succi viscidi, ac difficilis coctionis & distributionis, adstringentes, frigidi, ad esum parum apti; ut pyra, cydonia, sorba, mespila, fungi, caseus, legumina, caro bovina & porcina, pisces viscosi, & fumo indurati, panis non probè coctus, rapæ, castaneæ, vinum crassum, rubrum, stypticum, cerevisia crassa.

Mala autem hepatis dispositio, frigida præsertim intemperies, etiam ex laudabili cibo obstructiones gignere potest, si nempe oblatum chylum non bene concoquat; sed eum in materiam tartaream & mucilaginosam convertat. Ventriculi etiam intemperies causa obstructionum esse potest, dum chylum crudiorem generat, qui ab hepate postmodum rectè subigi non valet; siquidem vitium primæ concoctionis non corrigitur in secunda.

Signa hujus affectus diagnostica in varias particulas dividenda sunt, ut alia morbi speciem, alia partem affectam, alia causam morbum producentem significent.

Signa morbi speciem indicantia, omnibus partibus naturalibus, obstructionibus obnoxiis, communia sunt. Indicant enim solùm obstructiones in imo ventre latitantes, & ita hæc diagnosis obstructionibus lienis & mesenterii præsertim cognoscendis inserviet.

Obstructiones igitur in dictis partibus latitantes ostendunt alvi excrementa à naturali statu recedentia præsertim liquidiora, humida, alba, chylosa, & interdum sanguinolenta: urina alba, tenuis, aquosa & velut transcolata, quia partes crassiores propter obstructiones transire non possunt, sed sola aquositas tenuior impermixta præterlabitur; potest tamen esse citrina, si caliditas adsit: difficilis respiratio, præcipuè si æger concitatiori gressu ambulet, vel montes, aut scalas ascendat; quia partes obstructæ diaphragma deorsum trahunt, ejusque liberum motum impediunt: faciei color pallidus, macies, & segnities totius corporis, pulsus inæqualis; ac denique gravitatis sensus in hypochondriis illi persimilis, quem percipiunt, qui sese cibis plurimis impleverunt. Ideò Hippoc. 4. *de victus rat. in acut.* gravitatem illam vocat satietatem hypochondriorum, affectionem hypochondriis tribuens, quæ propriè ventriculo debetur. Quotiescumque enim hepar & lien pravis humoribus replentur & intumescunt, ab assumpto cibo, etiam leviſſimo, & in pauca quantitate ingesto, comprimuntur, & gravitatem inferunt, similem gravitati eorum, qui immodicè cibis & potibus sese impleverunt. Hoc signum hypochondriorum obstructionem tam certò indicat, licèt nullus dolor, nec tumor in illis partibus appareat, ut Prosper Martianus *comment. in libr. Hippocr. prædictum;* asserat se hoc solo signo, viscerum obstructiones, ante hypocondriorum contrectationem, affirmare non dubitasse.

Partem affectam indicant, cum signis prædictis, tensio & renitentia in dextro hyponchondrio, & aliquando dolor in eadem parte, isque gravativus & obtusus, qui à sumpto cibo ingravescit, præsertim si ab hujus ingestione vehementior exercitatio subeatur: tussis interdum sicca, respiratio difficilior propter majorem cum diaphragmate viciniam, & gravius visceris pondus, quàm reliquarum partium.

Signa causarum sunt: Si fiat ab humoribus dolor magis gravans, tensivus, & fixus: si à flatibus, acutior, & vagus: Si à frigidis humoribus, major gravitatis sensus in dextro hypochondrio, color faciei albidior, nulla febris, neque sitis, victus ratio frigida, crassa, & vita otiosa præcessit. Si à calidis humoribus, gravitas minor adest, major sitis, facies citrina à bile, rubra à sanguine, febris, & dolor interdum pungitivus, & victus calidus præcessit.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Obstructio recens facilè tollitur, inveterata difficulter.

Obstructio hepatis etsi citò penitusque tollatur, infinita mala inferre consuevit, nempe humorum putredines, febres, inflammationes, alvi fluxus varios, diuturnos, ac vehementes; quia alimenta ad partes nutriendas penetrare nequeunt, colicam, icterum, cachexiam, hydropem, scirrhum, aliosque infinitos morbos, ut Avicenna obstructionem ægritudinum matrem vocaverit.

Obstructio, quæ fit ab humoribus, deterior est, quàm quæ à flatu generatur.

Quæ à crudis & pituitosis humoribus, vel à flatu producitur, febre superveniente interdum dissolvitur; siqui-

dem calor febrilis flatum discutit, pituitam attenuat, & fluidiorem reddit, ac resolvit.

Curatio obstructionis auspicanda est ab universali totius corporis evacuatione, quæ fit primùm potione purgante ægrotantis naturæ appropriata; mox, si quædam plethoræ indicia appareant, nisi corpus sit valdè emaciatum, detrahendus erit sanguis ex basilica dextra.

Posteà verò sequens apozema erit præscribendum.

℞. Rad. apii, petrosel. fœniculi in vino albo per noctem infusar. an. Unc. i. rad. chelidon. maj. Unc. ii. rad. silicis, enulæ camp. cortic. rad. cappar. mediani fraxini, & tamarisci, an. Unc. sem. fol. absinth. agrimonii, capilli ven. chamædr. summitatum hyperici, & centaur. min. an. M. i. semin. apii petrosel. anisi & fœniculi, an. Unc. sem. sennæ mundatæ, polypod. querc. & medullæ semin. carthami, an. Unc. ii. epithymi cretici Unc. i. zinzib. & caryophyl. an. Drach. i. florum tamarisci; calendulæ cinerum rubror. an. P. i. Fiat decoctio ad quartaria 5. In colat. dissolve syrupi de 5. radicib. & rosar. solut. an. Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromar. Drach. ii. cinnam. elect. pro iv. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi crystalli tartari Drach. i, salis absinthii & tamarisc. an. scrup. sem.

In ultima dosi dissolve (si priores sufficienter non purgaverunt) elect. de citro solut. & diacartham. ana Drach. i. sem.

Prædicto decocto interdum additur vinum album, interdum aceti parum, pro ægri natura.

Si æger fuerit delicatior, & apozematis usum ferre nequeat, in ejus locum sequentia jusculà erunt usurpanda.

℞. Rad. apii, petrosel. & asparagi an. Unc. sem. fol. agrimon. hyssopi, capill. ven. an. M. i. crystalli tartari Drach. i. Bulliant cum pullo gallinaceo, vel cum frustulo colli vervecini. Fiat jusculum, quod capiat manè per ix. dies.

Melius est crystallum tartari in jusculo jam confecto & collato dissolvere, quia in decoctione refrigerar, concrescit iterùm majori parte, & ab ea separatur. Imò verò, dum exhibetur cum jusculo, moveri debet diligenter, cochleari argenteo, immediatè priusquam assumitur, alioqui bona illius pars fundo scutellæ relinquitur.

Alternis jusculis infunde, & leviter decoque, sennæ mundatæ Unc. ß. sem. ana Drach. i.

Quandiu utitur æger remediis prædictis, vel etiam post eorum usum, quoties opus videbitur, foveatur regio hepatis mane, hora una ante haustum apozematis, & vesperi hora una ante cœnam, fotu sequenti.

℞. Rad. althææ & bryoniæ, an. Unc. i. sem. rad. ebuli. cyperi, eryngii, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci, an. Unc. i. Fol. malvæ, altheæ, violariæ, agrimonii, Chamædr. menthæ, & absynthii, ana M. i. Sem. lini, fœnugræci, & baccar. juniperi. an. Unc. sem. Coriandri, & santal. citrin. an. Drach. iii. flor. genustæ, sambuci, chamæm. & melilot. an. P. i. Fiat omnium decoctio in duab. partib. aquæ chalybeatæ, & ana vini albi, sub finem additi. Colaturæ adde acuti ℔. ß. Foveatur pars, ut dictum est.

Post fotum inungatur eadem regio unguento sequenti.

℞. Ol. lilior. de capparib. an. Unc. ii. succi rad. bryoniæ, & apii an. Unc. iii. Bulliant ad succorum consumptionem, addendo unguenti de althæa, & gummi ammoniaci in aceto solut. & trajecti, ana ℥. i. Sem. dauci, & spicæ nardi, ana ℥. i. sem. Ceræ flavæ. q. f. Fiat unguentum, quo utatur æger, ut dictum est, addendo aceti rosacei parum, unctionis tempore.

Post horum remediorum usum, ad obstructionum reliquias conterendas, & partis robur instaurandum, convenit opiata sequens.

℞. Conservæ fol. absinthii capill. ven. & flor. tamarisci, ana Unc. i. conserv. rad. enulæ camp. & cortic. citr. conditi, an. ℥. ß. myrobalan. condit. n. i. nucis moschat. condit. ℥. iii. confect. alkerm. Drach. ii. pulver. elect. diarrhod. abbatis ℥. i. salis absinthii, & tamarisci, an. ℈. ii. croci ℈. i. ambræ grisea ℈. ß. Cum syrupo condituræ citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante pastum, superbibendo vini Hippocr. parum.

Plurimum etiam conferent balnea tepida in quibus emollientia & aperientia bullierint.

Si obstructiones contumaciores sint, pilulæ sequentes in usum veniant.

℞. Aloes optim. succo absinthii diligenter nutritæ, Unc. sem. gummi ammoniaci aceto soluti & trajecti ℥. iii. myrrhæ electæ in vino calente solutæ, & trajectæ, Drach. ii. pulver. electuar. triasant. & cryst. tart. ana ℈. i. agarici recenter trochisc. & rhabarb. elect. ana Drach. ii. salis absinthii & tamarisci ana Drach. sem. croci Scrup. sem. Cum syrup. rosar. solut. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. duabus horis ante prandium, bis in septimana.

Loco apozematis prædicti, decoctum galli veteris utiliter substitui poterit, in diuturnis & contumacibus obstructionibus.

℞. Polypod. querc. & sem. carthami, ana Unc. i. summ. thymi & epithymi, ana P. i. Sem. anisi, fœniculi carvi, ana Drach. ii, sennæ mundat. Unc. ii. crystall. tart. Unc. sem. Contundantur omnia, misceantur, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati. Coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, donec galli caro ab ossibus separetur. Fiat jusculum, quod capiat æger in quatuor doses matutinas.

Vel quod melius erit, ex quarta prædictorum simplicium parte, fiat decoctio pro una dosi, in singulos dies usurpanda.

Huic etiam jusculo addi possunt herbæ & radices aperientes in parva quantitate.

Ad obstructiones inveteratas, maximè commendat Quercetanus in Pharmacopœa pulver. rad. aronis compositum, cujus Drach. ii. cum liquore idoneo ad aliquot dies exhiberi possunt.

Sed præ cæteris omnibus medicamentis, ad delendas obstructiones inveteratas, maximè conferunt remedia ex tartaro, vitriolo, & chalybe conflata.

Ex tartaro fiunt crystallus, sal, & spiritus, & cum variis medicamentorum formis exhibentur.

Crystalli tartari usus supra propositus est in apozemate, & jusculis medicatis, tum ex pullo gallinaceo, tum ex Gallo veteri conflatis. Circa hoc medicamentum juniores medici monendi sunt, id majoris esse efficaciæ quàm vulgò creditur, quandoquidem illam in usu practico rarò animadvertimus, propter incuriam Pharmacopœorum, & fraudem pseudochymicorum, seu plebejorum illorum destillatorum, qui chymicâ medicamenta Pharmacopœis vendunt, quorum nullum fere sincerum est, sed omnia adulterata. Incutia Pharmacopœorum majori parte talis est, ut crystallum tartari à destillatoribus illis emere malint, quàm propria manu conficere, (quamvis nulla medicamentorum præparatio in tota arte facilior reperiatur) quia vilissimo pretio illis venditur, & non nisi majori sumptu ipsimet præparare possent; libram siquidem illius, septem vel octo assibus tantùm ab illis impostoribus venditur. Ex hoc solo, Pharmacopœi fraudem arguere deberent, damnum potiùs inde emergere videntes, quàm lucrum aliquod, si fideliter præparetur. Fraus verò in eo versatur, quod impostores illi parum tartari, & multum aluminis decoctis suis admisceant, non quòd tartarum cariùs vendatur, sed quòd exiguam crystallorum copiam præbeat; alumen verò totum in crystallos abeat. Hinc medici suo fine fraudantur, cùm alumen astringendi vi præditus sit, aperiendi facultati, quæ ab iis desideratur, contraria. Aliud præterea damnum huic medicamento inferatur, quòd nimirum crystalli hujusmodi eliciantur per decoctiones factas in cacabis æneis, à quibus maligna æris qualitas medicamento imprimitur. Notissimum enim, & vulgatissimum est Pharmaciæ præceptum, ne acida in vasis decoquantur, quia facilè penetrant, & quandam æris tincturam maximè noxiam attrahunt. At crystalli tartari acidissimi sunt, & à nonnullis acidum tartari nominatur. Qui tamen error ut plurimùm ab ipsis Pharmacopœis committitur, & omnes ferè eorum, qui hos crystallos propria manu præparant, vasis æneis utuntur; ut viderim interdum apud quosdam Pharmacopœos, crystallos tartari colore cæruleo infectos, à viridi æris ex vase cupreo attracto. Plurimum ergo Medici & conscientiæ, & existimationi suæ, & ægrorum saluti consulent, si Pharmacopœos cogant crystallum tartari propria manu, & in vasis vitreis, ferreis, aut terreis vitreatis conficere.

Sal tartari maximam habet deobstruendi vim, & apozematis, opiatis, ac pilulis aperientibus utiliter admisceri potest. Sed præcipuus illius usus est in ptisana laxante,

quæ

quæ fit ex ſennæ Drach. ii. in aquæ frigidæ Unc. viii. infuſis, cum Scrup. i. vel Drach. ſem. ſalis tartari, à quo ſennæ tinctura potenter extrahitur, ut ptiſana hæc multò potentius purget, quàm ptiſana vulgaris, & ad multos dies continuata, omnes obſtructiones ſolvat, quo affectu non rarò quattanas contumaces hujus ptiſana uſu per xv. dies continuato, radicitus curatas vidimus. Si ſalis tartari metuatur acrimonia, corrigi poteſt ſpiritu ſulphuris, aut vitrioli, ut pro Drach. ſem. ſalis, ſint guttæ xv. ſpiritus.

Spiritus tartari uſus ex hydropis curationibus in obſervationibus noſtris deſcriptis elici poteſt, ſub nomine ſpiritus diuretici.

Ex vitriolo verò, oleum tantum & ſpiritus uſurpantur in apozematis, ſyrupis, aliiſque remediorum formulis. Exemplo eſſe poterit ſequens ſyrupus, in omnibus jecoris, meſenterii, & venarum obſtructionibus perutilis, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias, ac hydropes devoluti, priſtinam ſanitatem rurſus adepti ſunt.

℞. Rad. apii, enulæ, camp. aſparagi, eryngii, ana ℥. ii. fol. agrim. ceterach. capill. ven. cuſcutæ, cardui bened. ana M. i. ſummit. abſinthii pontic. & centaur. min. ana M. ſem. granorum alkekingi ℥. i. aquæ fontis ℔. vi. Coquantur donec colaturæ ℔. ii. ſuperſint. In quibus diſſolve ſuccorum cichorii, & pimpinellæ depuratorum, ana ℔. i. fumariæ, & lupul. ana Unc. vi. fœnicoli & petro. ſel. ana Unc. iii. aceti ſcillitici ℔. i. ß. ſacchari albi ℔. iv. Fiat ſyrupus, cui adde olei vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem, de quo capiat æger cochlearia iii. ante jentaculum, & totidem ante prandium & cœnam.

Vitrioli autem efficaciam oſtendunt aquæ naturales acidæ & vitriolatæ, quarum uſus frequentiſſimus & utiliſſimus eſt, in omnibus morbis ab obſtructionibus oriundis.

At ſpiritus vitrioli cum ſale, aut ſpiritu tartari permixtus, valdè commendatur à Spargyricis, ex iiſque conficiunt tartarum vitriolatum, & mixturam ſpiritualem ex ſpiritu vitrioli, tartari, & theriacali aqua conflaram, quæ cum aliis multis aperientibus admiſceri poſſunt.

Denique ex chalybe varia præparantur medicamenta, tum à Dogmaticis, tum à Spargyricis, quæ evidenti effectu obſtructiones brevi reſolventia, omnes coegerunt ad uſum eorum frequentem, etiam illos, qui omnia remedia ex metallis petita, tanquam naturæ noſtræ minimè analoga, atque adeo infeſta reſpuunt & abominantur. Illa autem medicamenta, ex chalybe parata, componuntur in formam vini, ſyrupi opiatæ, pilularum, & tabellarum.

Vinum chalybeatum hoc modo confici poteſt.

℞. Limaturæ chalybis Unc. iv. rad. eryngii, enul. camp. ana Unc. i. ß. ſantali citr. Unc. i. coralli rubr. raſ. eboris an. Drach. vi. caryoph. nuc. moſchat. cinnam. an. Drach. ii. flor. geniſtæ, anthos, & epithymi, ana P. ii. vini albi generoſi ℔. vi. Macerentur per octiduum in B. M. vel retro furnum. Deinde tranſcolentur per manicam Hipp. ut vinum optimè clarificetur; de quo capiat æger ℥. ii. vel iii. manè duabus horis ante paſtum, per xv. dies, aut plures, ſi opus fuerit. Vel in hunc modum fieri poterit.

℞. Chalyb. præp. cum ſulphure ℥. i. rad. enul. camp. & cort. med. tamariſci, ana Unc. ß. ſennæ Unc. iii. epithymi. Unc. i. fæculæ, brioniæ & cinnam. ana Drach. ii. pulv. trium ſantalor. Drach. i. ß. aquæ agrim. & vini albi, ana ℔. i. Infundantur per triduum in B. M. Colaturæ capiat Unc. iii. vel iv. tribus horis ante paſtum.

Vulgò autem uſurpatur infuſio limaturæ chalybis facta in vino albo vel clareto, pro potu ordinario, cum multa aqua permixta, per duos vel tres menſes continuanda.

Syrupus ex chalype ita præparatur.

℞. Limaturæ chalybis, in aceto maceratæ, Unc. ii. cor. med. tamariſci Unc. ſem. ceteraſch. M. ſem. cinnam. Drach. ii. aquar. abſinth. & agrim. ana ℔. ſem. vini albi ℔. i. infundantur per dies ſex in loco tepido. Colaturæ adde ſacchari ℔. i. Fiat ſyrupus, capiat æger ℥. ii. vel iii. manè, ſingulis diebus.

In prædicta præparatione chalybs maceratur in aceto ad Solem, donec acetum exſiccetur; idque tertiò repetitur, poſteà lævigatur ſuper marmore.

Hujuſmodi ſyrupus purgans & efficacior evadet, ſi cum ſaccharo diſſolvatur aquæ ciſternæ ℔. i. in qua ſennæ ℥. iii. rhab. Unc. ß. per noctem maduerint.

Pulvis ex chalybe talis erit, ex Quercetani Pharmacopœa depromptus.

℞. Limaturæ chalybis communiter, vel cum ſulphure præparatæ, Unc. i. fæculæ rad. aronis ℥. i. ß. ambræ griſeæ ℥. ß. (pro pauperibus ſpecies cordiales loco ambræ ſufficient) corall. & margarit. præparat. ana ℥. ii. ſuccini præp. & cinnam. ana ʒ. iv. ſacchari q. ſ. ut fiat pulvis guſtui gratus, cujus capiat cochleare ſemis vel ℥. ii. cum vino per xv. dies.

Ex eodem pulvere, cum ſaccharo in aqua naphæ diſſoluto, & confectione alkermes, poſſunt fieri tabellæ guſtui gratiſſimæ, eodem modo ſumendæ. Vel

℞. Chalybis præp. cum ſulphure Unc. ſem. Confect. alkermes ℥. ii. ambræ griſeæ ʒ. i. ſacchari in aqua naphæ & roſac. diſſoluti Unc. iv. Fiant tabellæ, capiat ℥. ii. ſingulis diebus manè.

Loco pulveris poteſt uſurpari extractum chalybis, cum vino albo paratum, pro delicatioribus.

Opiatæ ex chalybe variis modis fiunt. Præſtantiſſimæ ſunt ſequentes.

℞. Conſervæ flor. tamariſc. & capill. ven. ana Unc. i. ſem. Conſervæ rad. enulæ camp. Drach. vi. chalybis præp. cum ſulphure vel aceto Drach. ii. Salis tamariſc. Drach. i. ſpiritus vitrioli ʒ. ſem. cum ſyrupo condituræ citri fiat opiata, de qua capiat Drach. ii. aut iii. ſingulis diebus, manè. Vel

℞. Limaturæ chalybis ℔. ß. vini albi ℔. i. ſem. Miſce in vaſe vitreo. Vas igni apponito, molliſſimè fervere ſinito, ſemper agitando ſurſum, & deorſum, uſque ad x. vel xi. ebullitiones, quouſque ſpumoſum ſurſum feratur. Tunc ſpumoſam & pinguem chalybis partem, quæ fervore ſeparatur, ſimul cum vino in aliud vas tranſpone. Atque id quater fac prædicto modo, infundendo novum, fervefaciendo, & ſeparando. Deinde ſeparatum vinum ex 4. ebullitionibus igni appone lento, donec leviter fervens, mellis craſſitudinem acquirat, & ſervetur in uſum qui talis eſt.

℞. Chalybis prædicto modo præparati Drach. vi. ſem. petroſel. dauci, ſpecier. diacurcumæ; & diarrhod. abbatis, ana Drach. i. Cinnam. Drach. ſem. Cum melle deſpumato fiat opiata, de qua capiat Drach. iii. vel Unc. ſem. ſingulis diebus manè. Vel

℞. Chalyb. præparat. cum ſulphure Unc. i. Sennæ mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochiſcat. ana Drach. ii. diarrhod. abbatis Drach. i. croci ʒ. i. Cum ſyrupo roſato ſolut. fiat opiata, de qua capiat Drach. ii. manè, tribus horis ante paſtum, continuando per xv. dies.

Piluiæ ex chalybe reliquis remediis non cedunt, & in modum ſequentem concinnari poſſunt.

℞. Chalybis præparat. cum ſulphure Unc. ſem. aloes optim. Sennæ mundat. Agaric. recenter trochiſcat. & rhab. elect. ana Drach. i. pulver. elect. diarrhod. abbatis Drach. ſem. croci ʒ. ſem. Cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat pilul. De cujus Drach. i. formentur pilulæ vi. deauratæ, quas capiat manè ſingulis diebus, tribus horis ante paſtum, continuando per xv. dies.

Hiſce pilulis addi poſſunt, pro ſpecie morbi, & ægrorum opportunitate, gummi ammoniacum, ſagapenum, apopanax, myrrha, gentiana, ariſtolochia, maſtiche, nux moſchata, aliaque.

In omnibus medicamentis chalybeatis hoc perpetuò obſervandum, ut poſt eorum aſſumptionem deambulatione corpus exerceatur, ut hujus beneficio medicamenti vires in actum meliùs reducantur, ac in partes obſtructas tranſmittantur. Eaque deambulatio continuanda eſt per duas horas. Quibus tranſactis capiat æger juſculum; in quo herbæ & radices aperientes nonnullæ coctæ fuerint.

Præter omnia prædicta remedia Chymici commendant purgationes mercuriales, ex mercurio dulci, præſertim cum pilulis ordinariis, vel per extracta paratis, quia mercurius valdè penetrat, & obſtructiones aperit.

Bezoardicum minerale plurimùm etiam commendatur, & cum mercurio dulci exhibitum miranda præſtat. In hunc autem modum præſcribi poterit.

℞. Bezoard. min. gr. xii. mercurii dulcis gr. vi. conſervæ roſar. Drach. i. vel Drach. ii. Fiat bolus, qui detur per plures dies.

Si obſtructio hepatis reperiatur in corpore bilioſo, cum calida & ſicca partis intemperie, aperientia frigida, aut temperata erunt uſurpanda. Qualia proponentur in curatione affectionis hypochondriacæ, inter effectus lienis à nobis explicandæ.

Pro potu ordinario utatur æger aqua ex infuſione chalybis parata, cum vino tenui. Vel utatur levi decocto tamari-

mariſci, agrimon. ceterach. capill. ven. pimpinellæ, iiſque ſimul mixtis, aut ſeorſim uſurpatis, etiam cum vino.

Quidam laudant infuſionem ligni nephritici pro potu ordinario; alii decoctum rad. cynosbati, quod potenter aperit, & roborat, eoque ſolo multos à gravibus affectibus liberaros eſſe contendunt.

Potentius autem operatur infuſio limaturæ chalybis facta in vino albo, vel rubro tenui, cum aquis prædictis, aut etiam aquæ ſimplici permixta. Hoc enim ſolo remedio quam plurimæ virgines à chloroſi liberantur. Et adhuc potentiùs operatur vinum iſtud chalybeatum, ſi præter potum ordinarium, meracum manè ſumatur ad ℥. iii.

CAPUT IV.

De Ictero.

ICterus eſt color flavus totius corporis, à bilis in cutem univerſam effuſione proveniens.

Eſt igitur ſymptoma qualitatis mutatæ: verùm ſtatim ſeſe offert difficultas illa vulgatiſſima, ab omnibus propemodùm Pathologicis exagitata, quod ille color flavus in cornea viſionem immediatè lædat, efficiens nempe, ut omnia objecta appareant flava. Quæ ut uno verbo expediatur, miſſis aliorum ambagibus, dicendum eſt, eſſe morbum in numero aucto; cùm enim cornea debeat eſſe omnis coloris expers, ut ſpecies objectorum puras & inmutatas tranſmittere poſſit; ſi colore aliquo extraneo præternaturaliter afficiatur, laborat morbo in numero aucto eorum, quæ neceſſaria ſunt ad naturalem illius conſtitutionem.

Auctores duplicem Icteri ſpeciem faciunt, flavum ſcilicet & nigrum. Icterus niger à liene dependet, & rariſſimus eſt. Ideo hic affectus hepatis exponentes, de flavo tantùm agimus.

Effuſio bilis in cutem à multis cauſis producitur, quæ quidem ad tria capita reduci poſſunt, pravam ſcilicet diatheſim, veſicæ felleæ obſtructionem, & biliosi humoris pravitatem.

Prava hepatis diatheſi varia eſſe poteſt, ut intemperies, inflammatio, obſtructio, ſcirrhus, & quæcunque partem ita debilitare poſſunt, ut bilis excrementitia à ſanguine ſeparari non valeat; ſed cum eo ad totum corpus diſtribuatur.

Obſtructio cyſtidis felleæ, bilis commeatum impedit ad inteſtina; unde illa in hepate reſtitat, & inde cum ſanguine corpus univerſum pervadit. Hæc autem obſtructio fit vel à pituita craſſa, interdum à bile craſſa & copioſa, interdum à calculis, qui ſæpè in cyſtide fellea generantur. Poteſt denique fieri veſicæ felleæ, aut illius meatuum anguſtia, à compreſſione partium vicinarum à flammatione vel ſcirrho laborantium.

Pravitas humoris biliosi conſiſtit vel in quantitate nimia, quæ non poteſt regi à natura, neque à maſſa ſanguinis ſecerni, aut etiam qua ita repletur veſica fellea, ut non poſſit ſeſe contrahere ad illius expulſionem: Vel in prava qualitate, quæ humores corrumpendo debitam eorum ſecretionem impedit, vel etiam interdum naturam ad ſubiram illius propulſionem irritat, ut Ictero critico & ſimptomatico contingit. Corruptio contingit febribus putridis biliosis; tum etiam ex veneno aſſumpto, aut morſu quorundam animalium venenatorum, quo totus ſanguis in biliosam naturam commutatur.

Signa Icteri flavi per ſe manifeſta ſunt, color ſcilicet flavus in toto corpore, maximè in albis oculorum conſpicuus: quem ſequitur corporis pruritus, ſegnities, linguæ amaror, vomitus biliosus interdum, & ſingultus.

Signa cauſarum ex propriis fontibus deſumenda ſunt. Si enim calida hepatis intemperies, inflammatio, obſtructio, aut ſcirrhus huic malo originem dederint, eorum affectuum diagnoſis ex propriis capitibus deſumenda eſt.

Obſtructionem cyſtidis felleæ peculiariter indicant fæces albæ, & alvus adſtricta, ex bilis defectu, quæ fæces colore flavo vel rufo tingere conſuevit, & facultatem expultricem inteſtinorum excitare, ut ſe habeat inſtar clyſteris naturalis. Urinæ ſunt colore flavo intensè ſaturato, ad rubrum vergente, infectæ; quæ linteum immerſum colore flavo imbuunt.

Si à pravitate humoris biliosi fiat, fæces alvi ſunt valdè coloratæ, tum etiam urinæ; præſertim ſi febribus putridis ſuccedat, quando Icterus eſt ſymptomaticus; tumque febris poſt Icteri adventum perſeverat. Si verò criticus ſit; febris ceſſat; cum alvi excrementa, & urinæ benè coloratæ apparent. Cauſæ externæ, ut venenum aſſumptum, & morſus animalium venenatorum, ab ægro & adſtantibus referendæ ſunt.

Prognoſis Icteri varia inſtituanda eſt, pro varietate cauſarum. Curatu facilior eſt, qui ab obſtructione veſiculæ felleæ producitur, quia illius meatus inteſtinis propiores ſunt, & materiæ illis adhæreſcentes ad ea facilè decutiuntur, modò obſtructio non ſit à calculo, qui cùm diſſolvi non poſſit, morbum facit incurabilem.

Icterus ab inflammatione, aut ſcirrho hepatis proveniens, periculoſiſſimus eſt: illa enim plerumque in abſceſſum; hic in hydropem degenerat.

Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum. Hipp. *Aph. 62. ſect. 4.* cui Aphoriſmo opponitur alia ejuſdem Hippocratis ſententia, quæ habetur 4. *de victus ratione in acutis*, his verbis: *In febre biliosa morbus regius, ante ſeptimum diem natus, cum rigore morbum ſolvit; ſine rigore, peſtiferum.* Huic etiam ſententiæ ratio adſtipulatur. Cùm enim die tertia, quarta, & quinta contingant criſes ſalutares per ſudores, urinas, & alvi fluxum, quid ni etiam Icterus criticus iiſdem diebus poterit contingere? Et teſtatur experientia, à multis probatis auctoribus propoſita, ſæpè Icterum ante ſeptimum diem ſalutariter contingere. Illi autem auctores prædictum Aphoriſmum ita interpretantur, quod nempe Hippocrates per diem ſeptimum intelligat quemvis diem criticum: ſeptimum enim enumerat, ranquam nobiliorem criticum, ut præ aliis omnibus intelligatur. Verè autem criticus ille audiendus eſt, quem legitima concoctio materiæ febrem efficientis præceſſit.

Curatio Icteri ad cauſarum ſublationem dirigenda eſt. Si enim à calida hepatis intemperie, aut aliquo ejuſdem viſceris tumore oriatur, illorum affectuum curationes ex ſuperioribus capitibus depromendæ ſunt. Qui verò in febribus putridis contingit, ſi criticus ſit, nulla curatione indiget. Si verò ſymptomaticus ſit, curatio illius dependet à curatione morbi à quo exoritur.

Qui verò à cyſtidis felleæ obſtructione dependet, illius ablatione curandus eſt: quæ convenienter perficietur remediis ſuperiori curatione propoſitis. Quibus ſuppoſitis, nonnulla etiam huic affectui magis propria & ſpecifica ſubnectenda ſunt.

Primò igitur humoris peccantis portio educetur bolo ſequenti.

℞. Elect. de ſucco roſ. & diaprun. ſolut. ana Drach. iii. rhab. pulv. Drach. i. croci ℈. ſem. Cum ſaccharo fiat bolus, qui ſemel atque iterum exhiberi poterit, ſi cacochymia urgeat. Vel apozema aperiens & purgans erit exhibendum.

Quod ad phlebotomiam ſpectat, licèt ea improbetus à Gal. quemadmodum ratione ipſius affectus non prodeſt, tamen ſi multitudo ſanguinis in venis contineri videtur, illius imminutio utiliſſima eſt.

Poſt univerſales evacuationes ſequens infuſum per ſex, vel ſeptem dies uſurpatum, ictericum affectum plerumque radicitus evellit, ſi recens adhuc, ac minimè inveteratus ſit.

℞. Rad. rub. tinctorum ℥. ß. fol. chelidon. maj. M. i. Summit. abſinthii pontici, centaur. min. an. P. i. cinnam. ℥. ß. croci ℈. ſem. Infundantur per noctem cum ℥. viii, vini albi. Colaturæ adde ſacchari albi ℥. ſem. Capiat mnè tribus horis ante paſtum.

Vel poteſt fieri ſequens decoctum.

℞. Chelidoniæ cum toto M. i. Fol. & flor. hyperici, an. M. ß. raſuræ eboris pulv. ſtercoris anſeris, an. ℥. iii. croci ℥. ß. Pulvis ſtercoris anſeris & crocus ponantur in nodulo & omnia coquantur ex æquis partibus vini albi, & aquæ abſinthii, ab ℔. i. In colat. diſſolve ſacchari Unc. i. Detur in tres doſes matutinas, quæ poſtmodum iterari poterunt.

Ad hunc uſum valdè commendat Quercetanus ſtercus anſerculi, vetno tempore herbam paſcentis: tum etiam ſtercus album gallinæ exſiccatum, & ad ℥. ß. vel ℥. i. exhibitum per aliquot dies; dicitque horum acreorum animalium ſtercora eſſe nitro ſulphurea, & miram habere incidendi, attenuandi, ac diſſolvendi facultatem.

Commendat Dioſcorides ſuccum marrubii ad morbi regii curationem, & poſt eum recentiores, ac præſertim Foreſtus, qui nonnullos refert uſu ſyrupi ex ſucco marrubii fuiſſe perſanatos, cùm multa alia remedia fruſtra uſurpata fuiſſent.

Geſne-

Geſnerus laudat radicem urticæ, in hunc modum præparatam.

℞. Rad. urticæ ℔. i. croci ℈. i. Contundantur diligenter, & cum vino albo ſuccus extrahatur, de quo capiat æger ʒ. iv. per 4. aut 5. dies manè, poſteà tegatur, ut ſudet.

Dum interna remedia exhibentur, illinatur regio hepatis ſequenti linimento.

℞. Succor. apii, petroſel, & cichorii ana ʒ. i. aceti albi ʒ. ſem. olei tamariſci Unc. ii. Bulliant ad conſumptionem ſuccorum & aceti. Mox adde ſantali citrini, & ſpicæ nardi, ana ʒ. i. ceræ q. ſ. Fiat linimentum.

Sublatis obſtructionibus, flavus ille color brevi evaneſcet, diſcuſſo humore cuti imbibito, per ſolum nativi caloris miniſterium. Ut tamen promptiùs evaneſcat, parari poteſt balneum aquæ tepidæ, corpus in eo confricando ſacculo farina hordei & fabarum referto.

CAPUT V.

De Scirrho hepatis.

SCirrhus hepatis eſt tumor durus, renitens, & indolens, ab humore craſſo, in hepatis ſubſtantia impacto, atque indurato genitus.

Duplex autem eſt ſcirrhus, exquiſitus, & non exquiſitus. Exquiſitus tantùm propoſita definitione comprehenditur, qui indolens eſt, & ſenſus omninò expers.

Non exquiſitus verò quemdam habet doloris ſenſum, & fiat à materia minùs indurata. Uno verbo, eſt ſcirrhus incipiens, & nondum confirmatus; exquiſitus verò eſt confirmatus, ita ut differant tantùm per magis & minùs.

Duobus modis in hepate ſcirrhus generari ſolet, per fluxionem ſcilicet, aut congeſtionem humoris craſſi & glutinoſi in partis ſubſtantia, vel ab inflammatione, aliiſque tumoribus induratis, per reſolutionem partium tenuiorum humoris illos committentis, relicta ac ſuperſtite parte craſſiori.

Materia prioris eſt humor pituitoſus, aut melancholicus, vel ab aliis partibus tranſmiſſus, vel in ipſa viſceris ſubſtantia, ex prava homoioſi penitus & coacervatus. Huic humori producendo non parum facit victus ratio prava, ex craſſis, frigidis, ac viſcoſis alimentis conſtans: pituitoſum aut melancholicum temperamentum, & natiua hepatis anguſtia. Unde Gal. 13. *meth.* ſcirrhum in hepate, liene, & renibus facilè generari docet. In hepate quidem, quod viæ ſtrictæ ſint, & ſanguine craſſo nutriatur. In liene verò, quòd ſanguinem craſſum recipiat. In renibus denique, quòd ſanguine craſſo nutriantur.

Poſterioris ſcirrhi, ſeu aliis tumoribus ſuccedanei cauſæ ſunt, immodicus diſcutientium medicamentorum uſus, vel etiam repellentium, quæ refrigerando & conſtringendo materiam incraſſant, ejuſque reſolutionem impediunt. His accedunt materiæ morbificæ frigiditas propria, & craſſities quæ reſolutioni non cedit, vel partis imbecillitas, quæ diaphoreſin ſufficienter promovere non poteſt. Ac denique victus ratio refrigerans & incraſſans.

Signa ſcirrhi in hepate geniti ſunt durities & renitentia in dextro hypochondrio, hepatis circumſcriptionem referens, & multò major quàm in obſtructione: gravitas in eadem parte, & ponderis ſenſus, præcipuè quando magna fit reſpiratio: febris carentia, & doloris, quibus diſtinguitur ab inflammatione, aut ſaltem dolor eſt exiguus in ſcirrho non exquiſito, difficilior decubitus in latus ſiniſtrum; quoniam hepar durum & grave ventriculum comprimit, eique dolorem infert; color faciei pallidus, & quaſi viteſcens, quia ſanguis laudabilis in hepate ſcirrhoſo non generatur. Corpus etiam emaciatur, quia neque hæmatoſis, neque anadoſis rectè perficiuntur.

Prognoſis hujus affectus à Galeno proponitur 2. *ad Glauc. cap.* 4. his verbis: *Scirrhus inſenſibilis curationem non recipit: qui vero difficulter ſentit, non incurabilis quidem eſt, non tamen facile curationem admittit.* Idem Gal. *cap.* 5. *ejuſdem libri: Scirrhum*, inquit, *jecoris ab initio ſanavimus ſæpius, ubi verò ad plures dies fuerit extenſus, neque ipſe potui ſanare, neque alium vidi, qui poſſet.*

Scirrhus inveteratus & incurabilis in hydropem inſanabilem degenerat: & pereunt quidem nonnulli tempore longo, alii verò breviori, quibus ſcilicet alvi fluxus ſupervenit, & diutiùs perſeverat. Scirrhus ictero ſuccedens, aut illum generans, pernicioſus. Unde Hippoc. *Aph.* 42. *ſect.* 6. morbo regio laborantibus, ſi fiat hepar durum, malum.

Scirrhi curatio fiet primùm, cauſæ antecedentis ablatione per apozema in obſtructione hepatis deſcriptum. Cui etiam alia remedia, obſtructionibus reſerandis idonea, ſubjici utiliter poterunt.

Poſtmodum verò materia indurata emollientibus & aperientibus diſcutienda eſt. In hunc finem maximè convenient pilulæ ex chalybe ſuprà deſcriptæ, præcipuè ſi iis addantur bdellium, ammoniacum, & ſagapenum.

Si verò durities contumaciſſima fuerit, ſequentes pilulæ ad multos dies erunt uſurpandæ.

℞. Gummi ammoniaci in aceto ſoluti & trajecti, atque iterum inſpiſſati ʒ. ii. bdellii, ſtyracis, an. ℈. iv. Miſce, capiat ʒ. i. alternis diebus.

Intermediis verò diebus utatur opiata, vel tabellis roborantibus & aperientibus, in obſtructionis curatione deſcriptis.

Sequentes verò pilulæ, ad ſcirrhum emolliendum ac diſſolvendum, mirabilis ſunt efficaciæ.

℞. Aloes optimæ, & gummi ammoniaci in aceto ſoluti, & trajecti per ſetaceum, atque iterum inſpiſſati, an. Unc. ſem. mercurii dulcis Drach. ii diacrydii ʒ. i. Cùm oxymel. ſcillit. fiat maſſa pilular. de qua capiat Drach. ſem. quatuor horis ante prandium, ſingulis diebus per 20. aut 30. dies.

Zacutus Luſitanus *obſ.* 41. *lib.* 1. *Praxis admir.* refert, ſcirrhum contumacem, conſerva marrubii 40. diebus uſurpata, curatum fuiſſe.

Quidam Practici commendant uſum terebinthinæ in hunc modum præparatæ.

℞. Terebinthinæ lotæ cum vino albo Unc. i. ß. ſacchari pulverati Unc. ſem. Capiat ʒ. i. ſingulis vel alternis diebus; eſt enim remedium aperiens, urinam movens, & alvum emolliens.

Toto curationis decurſu utatur æger pro potu ordinario vino albo, aut clareto tenui, ex infuſione chalybis parato.

Tum etiam aliæ chalybis præparationes ſuprà deſcriptæ, hìc etiam maximè convenire poterunt.

Exteriùs verò admoveri debent fomenta, unguenta, & emplaſtra, in ſequentem modum compoſita.

℞. Rad. althææ, & bryoniæ & lilior. ana Unc. i. fol. malvæ, violar. parietariæ, abſinth. agrimonii, ana M. i. Sem. lini, fœnugr. aneth. ana Drach. ſem. flor. chamæm. meliloti, roſar. ana P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ, & una vini albi, ſub finem additi, vel in aqua & aceto. Colatura foveatur regio hepatis manè & ſerò.

Si ſcirrhus ſit contumacior, addantur decocto rad. ireos noſtrat. cucumer. agreſt & ebuli. Et paretur decoctio in aqua decoctionis inteſtinorum vervecis & vino albo.

℞. Ol. lilior. chamæm. meliloti & amygdal. dulc. ana Unc. i. ol. roſat. & abſinthii, ana Un. ſem. gummi ammoniaci in aceto ſoluti ʒ. iii. cetæ ʒ. ii. Fiat linimentum, quo inungatur dicta pars poſt fotum.

Si fortius linimentum deſideres.

℞. Succor. bryon. & cucumeris agreſt. an. Unc. ii. ol. de capparib. & tamariſci, ana Unc. iii. vini albi Unc. i. Bulliant ad ſuccor. & vini conſumpt. deindè adde abſinthii pulverat. Drach. ii. gummi ammon. in aceto ſoluti. Unc. ſem. ceræ parùm: fiat linimentum.

℞. Maſſæ ampl. de mucilag. Unc. i. empl. de meliloto Unc. ſem. gummi ammoniaci liquati in ſucco abſinthii Drach. iii. Malaxentur cum oleo abſinthii & liliorum. Fiam emplaſtrum admovendum poſt inunctionem.

Utiliter etiam parti admoventur folia hyoſcyami in aceto decocta, addito oleo amygd. amarar. & in formam cataplaſmatis redacta.

His etiam addere licet ſemicupia, ex emollientibus, digerentibus, & roborantibus parata, qualia pro potu deſcripta ſunt; iiſque alternatim æger uti poterit.

Ac denique cauſticum tibiæ dextræ inurendum, ut materiæ peccantis portio per id loci derivetur.

CAPUT VI.

De Hydrope.

DUæ hydropis differentiæ reperiuntur apud Hippocratem, univerſalis ſcilicet, & particularis. Univerſalis dicitur ille, qui totum corpus, vel abdomen univerſum occupat. Particularis verò, qui unicam tantùm corporis partem. Unde hydrops capitis, pectoris, & uteri, de quo hìc non agimus; ſed tantùm de univerſali.

Hujus autem hydropis univerſalis tres proponuntur ſpecies

cies à Galeno, aſcites, tympanites, & anaſarca ſeu leucophlegmatia.

Aſcites eſt tumor abdominis, ab humore ſeroſo in illius capacitate collecto, oriundus.

Neque ſolum abdomen utplurimùm intumeſcit, ſed etiam pedes, tibiæ, femora, & ſcrotum eodem tumore plerumque afficiuntur. Quinimò aſcites non rarò à pedum tumore incipit, qui poſtmodùm tibias, deinde crura, ac tandem abdomen ipſum invadit.

Humor autem ille ſeroſus, ſeu aquoſus, quatenus aquæ naturam retinet, frigidus quidem eſt: ſed quatenus etiam ſalſedinis eſt particeps, calorem in ſe habet, qui tum è viſcerum vicinia augetur, tum etiam, & multò infenſius, ex putredine, quam diuturna mora contrahit; unde febris exoritur, & ſitis à vaporibus ſalſis ac putridis, os ventriculi inficientibus, excitatur.

Contingit autem interdum, ut humor ille aquoſus non in cavitate abdominis, ſed in veſiculis quibuſdam, partibus ventris inferioris adnatis, contineatur. Cujus rei hiſtoriæ proponuntur à Schenkio *lib.* 3. *obſervat.* & Mauritio Cordæo *comm.* 3. & 5. *in Hippocr. lib.* 1. *de morbis mulierum*. Cenſuit Galenus (eumque ſequuta eſt tota ferè Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum cohors) omnem hydropem fieri ab hepate frigidiore, & hæmatoſin non exactè perficiente, ita ut pro laudabili ſanguine, multam aquam, pituitam aut flatum generet. Quæ ſententia, ut de anaſarca veriſſima eſt, & omnium conſenſu receptiſſima, ſic de aſcite & tympanite à recentioribus non paucis controvertitur, propterea quod in multorum hydropicorum diſſectionibus hepar incolume & illæſum inventum ſit, ut ex plurimis hiſtoriis conſtat ab auctoribus propoſitis. Præterea Hippocr. 2. *Prorrhet.* diſertè aſſerit, hydropem fieri ab hepate, vel parte inani. Per partem verò inanem intelligit totum illud ſpatium, quod à coſtis ad illa extenditur, & partes in eo contentas. Idem Hippocr. 4. *de morb.* & 1. *de morbis mulierum*, hydropem ex liene deſcribit. Quibus auctoritatibus vulgò reſponderi ſolet, hepar perpetuò affici, primariò, vel ſecundariò: ita ut nunquam hydrops contingat, quin hæmatoſis vitietur, & loco laudabilis ſanguinis, aquoſus generetur. Verùm duæ rationes hanc doctrinam acriter urgent: prima deſumpta eſt ab experientia ſuprà propoſita, quòd nimirum ſi neceſſarium eſſet hepar perpetuò affici, in diſſectione cadaverum nunquam illæſum reperiretur. Secunda, quod ſi hepar ſanguinem aquoſum generaret, ille in totum corpus diſtribueretur, quemadmodum in anaſarca ſanguis pituitoſus in omnes partes transfertur. Neque ſufficiens ratio reddi poteſt, cur ſeroſus humor, in hepate genitus, in ſolum abdomen, non in alias partes deferatur.

Quod ad frigidam hepatis intemperiem ſpectat, illa etiam impugnatur Tralliani, Avicennæ, & aliorum auctoritatibus; qui ſtatuunt, etiam à calida intemperie hydropem excitari, & non niſi refrigerantibus remediis curari. Quod etiam Hippocratis auctoritate fulciri poteſt ex 2. *Progn.* mutuata. *Hydrops*, inquit, *morbo aculo ſuperveniens, malus, febrem enim non tollit*. Si igitur hydrops ſupervenit, perſeverante febre, manifeſtum eſt, calidam intemperiem permanere. Neque mihi unquam placere potuit, quod vulgò dicitur à Galeni mancipiis: à calida intemperie calorem nativum diſſolvi, ac plurimùm imminui, & calorem illum imminutum frigiditatis nomine donari. Sic enim in febre hectica, & febribus aliis diuturnis, in quibus calor nativus plurimùm imminuitur, frigida intemperies eſſet perpetuò accuſanda, & ſymptomata, quæ illas ſequuntur, huic intemperiei eſſent adſcribenda, non autem caliditati. Unde magnam confuſionem in ſymptomatum cauſis inquirendis excitari, quis non videt?

Inter recentiores Carolus Piſo, quem ſequutus eſt Sennertus, in veras hydropis aſcitis cauſas altius penetravit, ſtatuitque hunc generari ex materia ſeroſa in potu & cibis humidioribus contenta, quæ ab aliqua cauſa præternaturali in venis portæ & cavæ diutius retenta, in totum corpus non diſtributa (ut in ſtatu naturali fieri conſuevit) in abdominis capacitatem effunditur. Retinetur autem humor ille ſeroſus in venis, & ad totum corpus non diſtribuitur, ex læſa, vel impedita facultate attractrice partium, ad quas deferri ſolet, vel ob errorem externum.

Partes autem præcipuæ, quæ primùm ſeroſam materiam attrahere ſolent, ſunt hepar & lien. Illa enim viſcera chyloſam materiam ad ſe trahunt, in qua ſubſtantia humida & aquoſa ciborum & potuum continetur. Tum etiam lien potulentam materiam ad ſe trahit puram & impermixtam, ut docuit Hippocr. & teſtatur experientia, eos qui potui maximè indulgent, illius portionem effatu dignam emittere per urinas ſtatim à paſtu, quod fieri dicunt auctores peritiſſimi, à liene aquoſam illam materiam attrahente, antequam ciborum concoctio in ventriculo peracta ſit.

Læditur autem hepatis & lienis attractio à variis cauſis, præcipue ex defectu ſeu imbecillitate caloris nativi. Debilitatur autem calor nativus à frigida vel calida intemperie, & à ſuffocatione.

Frigida intemperies à nimio alimentorum refrigerantium uſu, larga ſanguinis evacuatione, ſpiritus confeſtim exhauriente, vel quavis alia cauſa excitata, cum per ſe calori adverſa ſit, etiam nativum hepatis & lienis calorem obtundit, ejuſque actiones lædit.

Calida verò intemperies nativum calorem diſſipat, unde ille debilior factus, actiones hepatis & lienis minùs feliciter exercet. Inducitur autem calida illa intemperies à febribus ardentibus, vini meracioris largo potu, ciborum & medicamentorum calidorum uſu nimio.

Denique debilitatur calor nativus per ſuffocationem, quando ſanguis nimia copia redundat in venis, præcipuè impurus, qualis cumulari ſolet in menſium, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione: per illas ſiquidem evacuationes corporis impuritates expurgari ſolebant, quæ iiſdem ſuppreſſis retentæ, totam ſanguinis maſſam inficiunt.

Læditur etiam, vel impeditur prædictorum viſcerum attractio ab obſtructionibus, quæ liberum materiæ ſeroſæ tranſitum intercipiunt. Sic ſcirrhum hepatis & lienis hydrops conſequitur; non tantùm quòd illæ partes debilitatæ ſanguinem laudabilem generare nequeant, ſed præcipuè, quod totam illam materiam, quæ potu aſſumitur, attrahere non valeant, & ad alias partes tranſmittere.

Hìc objici poteſt, in hydrope totum corpus nutriri ſanguine in hepate genito, ex chyloſa materia, quam ad ſe neceſſariò attrahit. Cùm autem chyli portio, ex qua ſanguis generatur, craſſior ſit ſeroſa materia, nihil impedit, quò minùs ſeroſa illa materia etiam attrahatur. Reſpondemus primùm hepar meliùs attrahere, quod ſibi familiarius eſt & idoneum, ut in ſanguinem convertatur; illud autem attrahit minori copia quam par ſit, propter attractricis imbecillitatem, unde totius corporis macies exurgit, & cum ea chyli portione, ſibi magis analoga, portionem etiam ſeroſæ ſubſtantiæ pro vehiculo trahit; reliquam verò in venis meſaraicis & epiploicis relinquit, quæ ibi moram faciens, in abdominis capacitatem ſenſim effunditur.

Non negamus tamen, in hydrope ſanguificationem lædi. Præſente enim frigidiori, aut calidiori intemperie, aut gravi obſtructione, vel ſcirrho, non poteſt eſſe ſanguificatio integra. Sed negamus illam eſſe proximam & immediatam hydropis cauſam; imò potiùs conſectarium quid, & interdum hydropis effectum, cùm ſcilicet aqua in abdomine contenta corrumpitur, ſibique innatantia viſcera corrumpit.

Poſt hepar & lienem, ſeroſam materiam, ad venam cavam translatam, attrahunt renes, & totum corpus à ſuperflua illius copia liberant, ita ut ſi functio eorum ceſſaverit, maxima ſeri copia in venis retineatur; quæ in abdomen effuſa, hydropem aſcitem brevi producit. Ceſſare autem poteſt renum attractio ex multis cauſis, frigidiori intemperie, tumoribus, ulceribus, & obſtructionibus, quæ functionem eorum imminuere, abolere, vel intercipere valent.

Denique ob errorem externum ſeri diſtributio impeditur, quando magna copia aquæ frigidæ hauritur, quæ non poſſit regi à natura, & in venas ſufficienter diſtribui. Sic refert Carolus Piſo, quendam adoleſcentem tertiana laborantem, cùm in paroxyſmo aquam intemperantiùs bibiſſet, in aſcitem incidiſſe, à quo tamen uniùs tabellæ diacarthami uſu liberatus eſt, aqua in abdomine reſtante confertim reddita. Si tamen diutiùs continuatus fuerit nimiùs ille aquæ potus, hydropem inducit non adeò facilè curabilem, propterea quòd graves inde fiant obſtructiones, & frigida inducatur viſcerum intemperies, calore nativo admodum labefactato, unde hydrops difficilis emergit.

Per quas autem vias ſeroſa illa materia è venis in capacitatem abdominis transferatur, a nonnullis dubitatum eſt. Quibus tamen ſimpliciter ſatisfieri poſſet, dicendo ex doctrina Hippocratis, in corpore vivente omnia eſſe

trans-

transfluxibilia & permeabilia, ita ut urgente necessitate non solùm humores tenues ac serosi, sed etiam crassiores per meatus insensibiles partium transmittantur. Sic in pleuritide sanguis & pus, densam pleuræ & membranæ pulmonem vestientis substantiam penetrant, ac per anacatharsim expelluntur. Sic in tibiæ ac cruris fractura, quæ illæsis musculis & cute contingit, sanies ex osse fracto manans, prædictarum partium substantiam penetrat, & inficit lintea fasciarum. Sic in hydrope ipso, sæpè ingens aquæ quantitas una die per alvum excernitur, exhibito hydragogo potentiori, quod fieri non potest, nisi aqua in abdomine contenta tunicas intestinorum pervadat.

Neque obstat, quod à Fernelio objicitur, frustrà conditas fore à natura tot patentes vias, si per cæcos meatus humores transferri possent.

Respondemus in motu humorum ordinario & naturali, totius corporis nutritioni destinato, necessarios esse ductus, per quos illi continuò, facilè, affatim fluere possint: Sed in casu extraordinario & urgente, providam naturam vias extraordinarias invenire, per quas materias noxias excernat, aut saltem in locum minùs incommodum deponat.

Objicit iterum Fernelius, in iis, qui ex urina per 20. dies suppressa extincti sunt, aquæ nihil deprehensum esse per cæcos illos ductus in abdomen defluxisse.

Respondemus, naturam non semper eodem modo operari circa causas præternaturales, neque humores noxios ad eadem loca deponere, sed ad eas partes præsertim, quæ magis dispositæ sunt eorum receptioni, utpotè imbecilliores. Sic in urinæ suppressione, serosus humor per venas & arterias patenter decurrit, easque implet, & si quædam pars debilior reperiatur, in eam impetu ruit; unde fit, ut quidam comatosi, alii otthopnoici, alii ex alterius partis insignis læsione moriantur. Sic etiam nihil impedit, quin si partes abdominis, ad quas venarum & arteriarum extrema desinunt, debiliores reperiantur, humor serosus in illius capacitatem transferri valeat.

Neque verum est, quod Fernelius adstruere velle videtur, nunquam hydropem ex urinæ suppressione exoriri. Imò multoties ab hac causa produci, ratio & experientia docent; quemadmodum nos suprà ostendimus, ex læsa renum attractione, ab aliquo insigni illius vitio, hydropem contingere.

Hoc tamen advertendum est, urinæ suppressionem seri redundantiam efficere in venæ cavæ magis quàm in portæ ramis, per quos in primis humorem aquosum in abdominis capacitatem effluere, ex sequentibus apparebit.

Posset igitur satisfieri quæstioni propositæ, simpliciter dicendo, per cæcos & insensibiles partium ductus serosos humores transferri in abdominis capacitatem. Facile tamen est ductus conspicuos & patentes indicare, per quos liber est humoris serosi à venis in capacitatem illam commeatus.

Horum autem ductuum notitiam nobis indicavit Hip. *Aphor. 55. sect. 7. Quibus*, inquit, *jecur aqua repletum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, & moriuntur*. Cujus Aphorismi sensus talis est (à Galeno non satis perspectus) aquam ab hepate in ramos venæ portæ per omentum sparsos influere, & cùm illi repleti fuerint; vel tunicis eorum rarefactis per diapedesim, aut osculis patefactis per anastomosin, in cavitatem abdominis deferri. Idem in liene potest contingere, & fortè frequentiùs; cùm lien aquam magna copia è ventriculo trahat, ut ex multis Hippocratis locis innotescit. Et ex liene in omentum traduci, constat ejusdem Hip. sententia, 4. *de morbis* proposita, his verbis; *In ventriculum autem etiam potus fertur, quo cum expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas omentum transmittit*. Ex prædictis videre est, per omenti venas, præcipuè quæ Epiploicæ & Gastrepiploicæ nominantur, aquam in abdomen effluere; quamvis per alias etiam venas exstillare possit.

Præter causas hydropis prædictas, quæ frequentiores sunt & magis ordinariæ, aliæ dantur minùs frequentes, ab Auctoribus relatæ, & quibusdam observationibus confirmatæ, quæ scilicet ex peculiari quorundam partium vitio contingunt, non solùm hepatis, & lienis; sed etiam mesenterii, pancreatis, ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ, & uteri: læsa nimirum illarum partium homiosi à gravi quodam affectu, ut proprium alimentum corrumpant, & in serosum humorem colliquatione quadam convertant. Sic apud Gal. *comment. Aphor. 55. sect. 7.* vesiculæ hydatides in hepatis superficie interdum excitantur, quæ disruptæ, serosum humorem profundunt in capacitatem abdominis, ex cujus collectione hydrops metgit. Sic Fernelius existimat, hepar valdè exsiccatum findi, & rimis quibusdam dehiscere instar terræ siccæ, ac per illas rimas serum continuò effluens abdominis capacitatem replere. Alii verò dicunt, ex intestinis hydropem fieri posse, si illa perforentur, & homo statim non moriatur: sed humor aquosus in abdominis capacitatem ex iis stillet. Tum etiam ex renibus si valdè ulcerentur, & per ea ulcera serosus humor erumpat. Sic refert Platerus, in quodam hydropico utrumque renem multis ulceribus perforatum fuisse, unde sanies & serum in abdominis cavitatem effluxerat. Hydropis denique ex uteri vitio prognati habetur historia apud Sennertum, ex Joanne Heinzio, de ancilla quadam hydropica; cujus viscera omnia salva inventa sunt, exceptis testibus, qui tumidi sunt reperti ad magnitudinem capitis infantis recens nati, tum etiam lividi, fungosi, & plurimis ulcetibus conspersi, ex quibus serosa materia hydropem committens effluxerat.

Hydrops tympanites à tympano nomen habet; siquidem abdomen instar tympani tensum est, & si manu percutiatur, sonum consimilem edit: tensio autem illa est à flatibus in abdominis capacitate conclusis. Aliquando tamen contingit, flatus tympanitem efficientes, non in capacitate abdominis, sed in cavitatibus intestinorum contineri, quod observavit Platerus, dicens in quibusdam, qui tympanici putrebantur, post mortem dissectis, nullum flatum è ventris cavo erupisse, nec ventrem subsedisse; sed intestina præsertim tenuiora, flatibus adeò distenta & convoluta prosiliisse, ut in ventrem denuò reponi nequirent.

Observandum autem est, rarò flatum tympanitem efficientem, solum in abdomine contineri; sed plerumque aquæ permixtum, quemadmodum etiam in ascite non aqua sola, sed flatus etiam in abdomine continetur, & uterque à prædominante nomen mutuatur. Si nimirum major flatuum, minor aquæ copia collecta sit; dicitur tympanites: si verò aqua flatibus prævalet, ascites nominatur: si denique æqualis utriusque portio cumuletur, ambigit inter utrumque, ut dubitare liceat, utrum ascites, vel tympanites talis hydrops dici debeat.

Flatuum causa materialis est humor crudus & crassus, sive pituitosus ille sit, sive melancholicus, qui à calore exagitatus & attenuatus vapores crassos emittit, qui difficillimè discutiuntur, & illi vapores flatus nominantur.

Humor autem ille crudus & crassus in ventriculo & intestinis aliqua ex parte residet, sed multò magis intra diaphragmatis & intestinorum membranas continetur, unde difficiliùs quàm è cavitatibus partium prædictarum, evelli potest. Hujus rei fortem conjecturam facit Aphorismus Hip. 11. *sect. 6. Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neque aliter solvuntur, in hydropem siccum firmatur*. Cùm enim mesenterium parte anteriore intestinis alligetur, posteriore verò lumbis; facilè videre est, dolores ad umbilicum & lumbos spectantes, ex mesenterio prodire. Adde, quod dolorum contumacia causam denotet in profundo corporis & partium substantia concluſam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & intestinorum cavitatibus contineretur, faciliùs excludi posset.

De causa verò efficiente discrepant inter se auctores; aliis frigidam intemperiem accusantibus, aliis verò calidam. Qui frigidam intemperiem accusant, si fautorem habere putant Galenum, dicentem flatus generati à calore debili. Quibus respondendum est calorem posse dici debilem respectu materiæ, quæ ab eo non potest discuti ac resolvi. Sed hoc potiùs adscribendum est ipsius materiæ defectui, non caloris qui sæpè interior est ac præternaturalis. Et certè agnoscendum est cum doctissimis Auctoribus, materiam tympanitis generandæ magis idoneam esse humorem melancholicum, adustum & atrabiliarium, qui à calore viscerum torrefaciente generatur. Qui quidem calor eandem materiam exagitat, & ex ea flatus crassos ac difficilè resolubiles educit.

Hydrops anasarca fit ab humore pituitoso, in totum corporis habitum effuso, qui ideò tumidus & albus apparet, unde leucophlegmatia nominatur. Generatur autem humor ille pituitosus ab hepate frigidiori, quod pro laudabili sanguine crudum & pituitosum producit, qui eum substantiæ partium in homoiosi sufficienter agglutinari nequeat;

nequeat; portio illius crudior, & nutritioni inepta, reſtat in partibus, eaſque tumidas reddit, hincque anaſarca ſeu leucophlegmatia exſurgit.

Affectus incipiens dicitur cachexia: quæ ab eadem cauſa procedit & eadem habet generationis principia: ita ut facilè cachexia in leucophlegmatiam degeneret, cùm differant tantùm ſecundùm magis & minùs.

Cauſæ antecedentes ſunt, quæcumque hepar impensè refrigerare valent, illiuſque vim concoctricem plurimùm infringere ut alimenta frigida & humida largiùs aſſumpta, ſuppreſſiones menſium & hæmorrhoidum, obſtructiones & tumores frigidi, quales ſunt ſcirrhoſi: tum etiam hæmorrhagiæ copioſæ, aliorumque humorum magnæ ac diuturnæ evacuationes, à quibus calor nativus plurimùm imminuitur.

Signa hydropis, & cujuſque illius ſpeciei, ex prædictis ſatis manifeſta ſunt. In aſcite enim aquoſus humor in abdomine contentus, indicatur ex abdominis mole grandiori, tumore molliore ac latiore, qui per latera compreſſus, fluctuationis ſenſum manifeſtum repræſentat, & æger ipſe, dum ſeſe in alterutrum latus convertit murmur velut fluctuantis aquæ percipit, tum univerſa ventris moles in latus illud provolvitur. Hinc pedes & ſcrotum intumeſcunt; ſuperiores verò partes graciliores evadunt ac contabeſcunt; urinæ ſunt paucæ, craſſæ atque interdum rubræ, quia exigua ſeri quantitas ad renes & veſicam tranſit, in iiſque diu moratur & in illa mora craſſeſcit ac coloratur. In progreſſu morbi difficultas reſpirandi adeſt, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè æger decumbit, ut ea de cauſa erectus manere ac ſedere cogatur. Sitis etiam adeſt moleſta, ex humoris ſalſedine, cui ventriculus natat. Ac denique febris continua & lenta excitatur ex ejuſdem aquæ putredine, quæ viſcera omnia ſibi innatantia tandem labefactat & corrumpit.

In tympanite verò, venter percuſſus inſtar tympani ſonum edit; moles abdominis minùs gravis eſt, quàm in aſcite: tormina præceſſerunt circa umbilicum, & lumborum dolor; ægro ſupino jacente venter diſtentus ac durus manet, neque dum ſe convertit æger, ad latera devolvitur.

In anaſarca denique non ſolùm venter, crura, & tibiæ, ſed etiam manus, brachia, pectus, facies, & totum corpus intumeſcit, & ubicumque digito premitur, veſtigium relinquit. Color cutis pallidus & cadaveroſus; carnes molles & laxæ; urinæ tenues, albæ, reſpiratio difficilis, febris lenta non rarò conſequitur.

Quod ad prognoſin attinet, omnis hydrops periculoſus eſt, & curatu difficilis: eoque difficilior, quo magis inveteratus. Sed inter ſpecies anaſarca minus habet periculum: aſcites verò & tympanites inter ſe ambigunt: ut nunc hic, nunc ille periculoſior ſit, pro majori vel minori gravitate cauſarum, à quibus dependet. Sic aſcites à ſcirrho hepatis oriundus, aut ab ulcere alicujus partis internæ, periculoſior eſt tympanite: ſi verò à nimio aquæ potu, aut obſtructionibus non adeò inveteratis, minus infert periculum.

Hydrops faciliùs curatur in ſervis, quàm in liberis: in ruſticis, quam in nobilibus: quia cum deſideret famem, ſitim, & multa alia tædia longamque patientiam, promptiùs ſuccurritur his, qui facilè coguntur, quàm quibus noxia libertas eſt.

Hydrops à duritie lienis minùs periculoſus eſt, quàm à duritie hepatis: quia lien minùs princeps membrum eſt, quàm hepar.

Hydrops morbo acuto ſuperveniens, malus: neque enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert ac mortem. Hipp. *Prognoſt.*

Quibus hepar aqua plenum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur, & moriuntur. Hippoc. *Aph.* 55. *ſect.* 7.

Ab aqua inter cutem habita, ſi aqua, quæ in venis eſt, in ventrem confluxerit, morbi fit ſolutio. Hipp. *Aph.* 14. *ſect.* 6. Hic aphoriſmus priori contrarius videtur. Sed contrarietas ſolvitur, dicendo Hippocr. in priori per ventrem intelligere capacitatem abdominis; in hoc verò, alvum. Sic nimirum aqua per alvum affluxerit, morbi fit ſolutio. Quæ ſententia clariùs explicatur ab eodem Hip. *in Coacis*, his verbis: *Incipiente hydrope alvi profluvium, ſine apepſia, ſeu cruditate proveniens, morbum ſolvit.* Notanda eſt illa conditio, *incipiente hydrope*: nam ſi morbo inveterato contingat profluvium alvi, non eſt adeò tutum; quia ut plurimùm vitium aliquod, per morbi longitudinem contractum, in viſceribus relinquitur, ut ſcirrhus, aut ſubſtantiæ corruptela, quod novæ aquæ proventum efficit, & mortem tandem inducit. Unde idem Hippoc. *in Prorrhet.* eos qui ab hydrope ſervari debent, ἐυσπλάγχνους eſſe debere affirmat, hoc eſt, ſana & integra viſcera habentes, ſeu à gravioribus illis affectibus immunia. Alioqui ſi cum ſcirrho, aut hepatis corruptione contingat alvi fluxus, citiſſimè moriuntur, docente Galeno 2. *ad Glauconem*, *cap.* 5. & Avicenna, qui ſic loquitur: *Conſtrictio anhelitus, & ſolutio ventris, in tribus diebus mortem ſignificant.*

Urinæ paucitas in hydropicis mala, & quò minor illius quantitas redditur, eò deterior eſt morbus, quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil ferè illius ad renes pervenit. Hinc Hipp. *in Coac. hydropico febriculoſo urina pauca turbataque, lethalis; Contrà verò, ſi urinæ quantitas augeatur, benè ſperandum.* Quod eleganter à Celſo proditum eſt. *Et tum demùm*, inquit, *ſecundæ valetudinis ſpes eſt, cùm plus humoris per urinam excernitur, quàm aſſumitur. Ideò bonum eſt ſingulis diebus urinam & potum metiri: tum etiam ventrem, lino circumducto, præſertim dum remedia uſurpantur, ut videamus, num ille decreſcat, quod in bonis habendum eſt. Si verò augeatur, non obſtantibus remediis, res in anguſto eſt.*

Abſceſſus, vel maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes, lethales. Hoc confirmat Hipp. 7. *epidem.* hiſtoria Biontis, & Cteſiphontis, quorum iſte, oborto abſceſſu in genu ſiniſtro, & ſuppurato, obiit. Huic verò, paulò ante mortem collectio cum rubore aliquantulùm livido in femore dextro apparuit.

Hydropici, qui remediorum efficacia liberantur, ſi in eundem affectum reciderint, deſperati ſunt. Hippoc. *in Coac.* Significatur enim vitium aliquod immedicabile intra viſcera latitare, quod evacuatis aquis, novam earum generationem promovent.

Si æger ἐυσπλάγχνος ſit, & bonis viſceribus, ac conſtantibus viribus, cibum libenter aſſumat, bene concoquat, nec ab eo ingeſto affligatur, bene ſpiret, non doleat, neque tuſſis, neque ſitis adſit, lingua ne in ſomno quidem non inareſcat, alvus medicamentis celeriter moveatur, extra purgationem non admodùm cita ſit, & naturaliter excernat, urina pro victus ratione mutationem ſubeat, laſſitudinis expers ſit: ſi hæc omnia adſint, æger bene ſe habet: ſi plurima, aliqua convaleſcentiæ ſpes eſt: ſi nulla, res deſperata eſt.

In ſicco hydrope ſtillicidium urinæ malum eſt. Hippocrates *in Coacis.*

Tympanites in corpore atrabilario, aut qui fit ab atrabile multa in corpore redundante, lethalis eſt, & fruſtra illi remedia adhibentur.

Si leucophlegmatia detento fortior diarrhœa ſupervenit, morbum ſolvit. Hip. *Aph.* 29. *ſect.* 7. Talis autem diarrhœa morbo incipiente, aut ſaltem non inveterato fieri debet, & viribus adhuc conſtantibus. Si enim ægto jam debili exiſtente contingat, periculoſa eſt.

Hydropis curatio verſatur in materiæ heterogeneæ evacuatione, ſive illa in abdomine, ſive in toto habitu contineatur; cauſæ illam materiam producentis ablatione, & viſcerum, præſertim hepatis, roboratione. Cauſæ autem præcipuæ, & magis ordinariæ, ſunt obſtructiones graves & contumaces, tum etiam ſcirrhi: quorum affectuum curationes ex propriis capitibus desumendæ ſunt. Si verò illæ ſufficiant, ad ſequentia hydropi magis appropriata erit progrediendum, eaque pro varietate cauſarum, & corporum ægrotantium, à prudenti Medico erunt varianda.

Ac primùm purgatio ſolemnis inſtituenda eſt, per apozema aperiens, phlegmagogum, & hydragogum in hunc modum compoſitum.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petroſel. & enulæ camp. an. ℥. i. rad. valerianæ, aſari, ebuli, & ireos noſtratis, an. ʒ. ß. cortic. rad. cappar. median. fraxini, & tamariſci, an. ʒ. vi. ſol. agrimon. ceterach. capill. ven. chamædr. hyperici, abſinthii, centaur. min. an. M. i. ſoldanellæ M. ß. Sem. dauci, petroſel. maced. & fœniculi, an. ʒ. ß. liquiritiæ raſ. & paſſul. mund. ana ℥. i. ſennæ mundat. Unc. i. ß. agarici in nodulo ligati ʒ. iii. Sem. ebuli, & rad. jalapæ, ana drach. i. Sem. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. i. flor. geniſtæ, ſambuci, & tamariſci, an. P. i. Coquantur in æquis partibus aquæ chalybeatæ, & vini albi, ſub finem additi, ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſyrup. de cichorio compoſiti cum rheo Unc. iv. fiat apozema clarum & aromat. ʒ. iii. cinnam. pro iv. doſibus matutinis.

Poſt

Post purgationem universalem utatur æger semel in septimana pulvere sequenti.

℞. Sennæ mundat. turbith. gummosi, hermodactyl. Sem. ebuli, jalapæ, mechoacan. an. Drach. i. cremor. tart. ʒ. ii. gutræ gummi Drach. sem. pulv. diambræ, diarrhod. abb. & sem. fœnic. an. ℈. i. sacchari canti Drach. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. vel ʒ. ii. ß. infundantur per noctem in vini albi ʒ. iv. Capiat manè vinum & pulverem.

Syrupus rhamni cathartici, ex succo fructus illius cum sacchar. compos. ad Unc. i. exhibitus, aquas mirabiliter educit. Sumendus est immediatè ante prandium.

Vel utatur syrupo magistrali, ex decocto apozematis conflato, aucta dosi purgantium, vel etiam sequenti.

℞. Succi rosar. pallid. ℔. ii. succor. rad. ebul. ireos nostratis, fol. cichorii & agrim. an. ℔. ß. Sem. ebuli, rad. mechoac. & rhab. elect. ana ʒ. ii. spicæ nardi ʒ. iii. santali citrin. ʒ. ii. crystalli tart. ʒ. i. sem. Infundantur per noctem, & post levem ebullitionem colentur. Deinde adde sacchari albi parem colaturæ quantitatem. Coquantur in syrupum, cui adde salis absinthii Unc. sem. Capiat Drach. ii. cum jusculo aperiente, semel in septimana.

Vel loco syrupi, aut alternatim cum ipso pilulæ sequentes usurpari poterunt, quæ simul humores noxios expurgant, & obstructiones reserant.

℞. Aloes opt. succo absinthii diligenter nutritæ Unc. sem. Gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, myrrhæ electæ & croci Martis cum sulphure parati, an. drach. iii. salis absinthii, tamarisci, an. Drach. ii. diacrydii & trochisc. alhandal. an. Drach. i. croci, zinzib. & salis gemmæ, an. ℈. i. Cum oxymelite scillit. fiat massa pilul. de qua capiat Drach. sem. bis in septimana, duab. horis ante prandium.

Vina etiam purgantia ad hydropis curationem valdè commendantur, quorum variæ extant formulæ. Hæc verò efficacissima est.

℞. Rad. asari & mechoac. ana Unc. ii. rad. ireos nostrat. cort. rad. ebuli & sambuci, an. Unc. i. rad. enulæ cam. Unc. sem. absinthii sicci & epithymi, ana P. i. sennæ mundat. ʒ. i. soldanellæ ʒ. ii. trochisc. de rhab. & cupator. ana ʒ. i. macis, & cinnam. ana Drach. ß. scammonii ℈. iv. vini albi ℔. ii. ß. Infundantur per triduum in B. M. vase probè clauso. Servetur sine colatura. Capiat. ʒ. iii. vel iii. manè, aut ter in septimana.

Inter remedia, aquis extrahendis idonea, maximè laudatur succus ireos nostratis, cum vino albo extractus, qui ad Unc. iii. exhiberi potest; alvum enim & urinas potenter movet. Quia verò asperitate sua faucibus & ventriculo molestus est cum manna, aut melle permisceri solet. Massaria ita præscribit.

℞. Succi ireos recenter extracti Unc. iii. mannæ calabrinæ ʒ. i. ß. Misce, fiat potio.

Platerus in observationibus: *Hydropico*, inquit, *cuidam propinavi succum ireos, ut biberet ad* ʒ. ii. *addito melle, unde plurimùm & sæpius minxit & dejecit. Et post quam repetiisset bis vel ter, detumuit venter, pedesque subsederunt, sicque sanatus est.*

Rhabarbarum à nonnullis commendatur, quia purgando humores noxios hepar valdè roborat. Et Stocherus se multos curasse refert usu rhab. ad ʒ. i. vel ii. tertio, aut quarto quoque die exhibiti cum decocto apetiente. Tum etiam apud Scholtzium in Epistolis, habetur insignis historia cujusdam hydropici solo usu rhab. perfectè sanati, quod singulis diebus deglutiebat ea quantitate, quæ necessaria videbatur ad alvum subducendam.

Trochisci de rhab. ab omnibus auctoribus laudantur. Et Matthæus de Gradi. refert, ducem quendam Mediolanensem hoc solo remedio fuisse curarum, cujus Drach. ii. sumebat bis in hebdomada.

Iisdem trochiscis se alium hydropicum curasse testatur Michael Paschalius, quos in pilulas efformabat propter amaritudinem.

Chymici extractum hellebori nigri, aquilam cœlestem, & mercurium vitæ commendant, eaque aliis medicamentis vulgaribus permiscent, unde copiosa sequitur serosi humoris evacuatio. Sed viribus admodum robustis opus est ad horum medicamentorum vehementiam tolerandam.

Mitius operatur mercurius dulcis, & mercurius diaphoreticus. At sine manifesta evacuatione, antimonium diaphoreticum, cum sale petræ ad albedinem calcinatum; ac multò efficaciùs diaphoreticum ex butyro antimonii paratum, omnes hydropis species curat.

Verùm in omni purgantium administratione observandum est, purgantia, saltem validiora, non esse frequentiùs usurpanda, ut docet Gal. 9. κατα τόπους, quia corpus debilitant, ut postea major aquarum provenrus exoriatur. Ideo roborantia & aperientia frequentiùs quàm purgantia erunt præscribenda. Et experientia nos docet, evacuationem in hoc morbo, quæ fit per urinas, melius succedere ea, quæ fit per alvum.

Purgationum vice clysteres injici possunt, quibus flatus discutiantur, aquæ educantur, & venter imminuatur, in hunc modum compositi.

℞. Fol. malvæ, mercurial. brassicæ rubræ, ana M. i. soldanellæ M. ß. sem. anisi, caryi, & anethi, ana ʒ. iii. flor. chamom. melilot. stœchad. & genistæ, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolve catholici ʒ. i. hieræ picræ ʒ. ß. olei anethi, liliorum, & mellis comm. ana ʒ. ii. Fiat clyster, bis in hebdomade injiciendus. Vel

℞. Fermenti actioris ʒ. ß. salis comm. P. i. Coquantur in aquæ q. s. In colat. dissolve urinæ pueri impubis ʒ. iv. olei ruracei ʒ. iii. mellis despumati ʒ. i. Fiat clyster, quem valde commendat Valeriola.

Sequens verò clyster insignem aquarum copiam educit.

℞. Pulpæ colocynth. ʒ. i. Infunde per noctem in vini albi ʒ. iii. Colaturæ adde decocti intestinorum vervecis ℔. i. olei communis ʒ ii. salis petræ fusi ʒ. i. aceti fortis cochl. i. Fiat clyster. Vel

℞. Pulpæ colocynthid. ʒ. i. furfuris macri M. i. Decoquantur in vino albo, & fiat clyster. Vel

℞. Sem. carth. Unc. i. agarici opt. ʒ. ß. pulpæ colocynth ʒ. iii. fol. centaur. minor chamædr. & absinthii utriusque, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolve olei chamœmel. rutæ, & de cappar. an. ʒ. i. mellis rosac. ʒ. ii. Fiat clyster. Vel

℞. Decocti emollient. ℔. i. vini emetici turbidi ʒ. iv. diaphœn. ʒ. i. Fiat clyster.

Venæ sectio in hoc affectu meritò rejicitur, nisi fiat à suppressione mensium, vel hæmorrhoidum. Et tunc etiam, nonnisi ab initio morbi, vena est aperienda, antequam hepar frigidam diathesin contraxerit.

Caureria, vesicatoria, & scarificationes in hydropicis gangrænam sæpè afferre solent, quia calor parvium pusillus facilè extinguitur. Ideoque satius est, ab hujusmodi remediis prorsus abstinere, licèt nonnullis aliquando profuerint.

Paracentesis etiam rarò, aut nunquam celebranda est, quia ex ea pauci evadunt; præsertim cùm ægri, & affines illorum, eam operationem fieri nolint; nisi confirmato morbo; quando videlicet, corruptis visceribus, nulla salutis spes est. Ideo ut plurimùm, secundo, aut tertio ab operatione die intereunt. Prudentiores volunt apertionem esse faciendam in principio, vel augmento morbi, antequàm viscera labem contraxerint; Sed neque tunc temporis necessaria est, cum aliis remediis, iisque tutioribus, morbus adhuc levior curari valeat.

Inter evacuantia remedia huic affectui pernicia recensentur sudorifica, quæ ut in anasarca perpetuò prosunt, sic in tympanite & ascite aliquando nocent, si nempe hepatis siccitas, ut non rarò fit, morbo originem dederit. Adde, quod in hydropicis sudorem elicere ut plurimùm impossibile sit. Si tamen illa hepatis siccitas adfuerit, sudorifica in omni specie hydropis convenire possunt, præcipuè in declinatione morbi serosi humoris reliquias per habitum discutiendas. Sic Valeriola refert à se curatum asciticum decocto ligni sancti per 40. dies exhibito. Utile autem erit, idem decoctum cum aqua chalybeata, & vini albi portione componere. Chymici commendant antimonium diaphorericum.

Martinus Rulandus sudorificum parat ex baccis juniperi, quæ cum urinas etiam movendi vim non exiguam habeant, utraque ratione plurimum prodesse poterunt. Illius compositio talis est.

℞. Granor. juniperi contus. M. iii. Vini generosi q. s. Decoquantur ad medias, & exhibeantur Unc. vi. singulis diebus manè, corpusque optimè regatur.

Horatius Refert apud Scholtzium, se multos pueros, & nonnullas mulieres, anasarca laborantes curasse gloriatur usu syrupi sancti Ambrosii, qui sudorificus est, illiusque descriptio habetur in veteri dispensatorio, quod Luminare majus appellatur, quæ ita se habet.

℞. Milii excorticati Unc. ii. aquæ fontis ℔. ß. Bulliant donec Unc. iii. vel iv. illius aquæ supersint. Quæ percolata, cum æquali vini albi generosi portione misceatur, deturque calidum hydropico: copiosissimè enim sudabit, si texeris diligenter.

At verò cæteris præstant medicamentis, quæ per urinas se-

ras ſeroſos humores evacuant, & felicior ut plurimùm curatio hac via ſolet ſuccedere.

Inter præcipua habetur ſuccus chærefolii, cujus Unc. ii. exhibentur manè cum vino albo per plures dies.

Vina aperientia diuretica in hoc caſu plurimùm etiam conferre ſolent: quorum exemplum tale eſſe poteſt;

℞. Rad. enulæ cam. apii, fœniculi, iridis, ſiccarum ana unc. i. ſem. rad. valerianæ, gentianæ, aſari, ſcillæ, ana Drach. i. corticis med. ſambuci & ligni ſaſſafras, ana Drach. vi. fol. abſinthii, agrim. chamædr. capill. ven. ſiccor. ana Drach. ii. ſummit. centaur. min. & flor. geniſt. ana Drach. i. ſem. petroſel. ammeos anethi, ana Drach. i. ſem. cinnamomi Drach. ii. ſpicæ nardi Drach. ſem. Conquaſſentur omnia, & infundantur in vini albi menſuris ii. vel iii. per aliquot dies. Deinde hoc vino utatur omni manè.

In eundem uſum referri poteſt vinum chalybeatum compoſitum, in obſtructione deſcriptum.

Inter diuretica etiam cenſendum eſt decoctum juniperi ſuprà relatum. Quod etiam, ſi nimia ejus caliditas timeatur, in aqua parari poterit eique ſpiritus vitrioli tantillùm admiſceri.

Fonſeca commendat uſum terebinthinæ cum aqua hordei lotæ, ejuſque ℥. ſem. exhibet bis in ſeptimana.

Ac denique ſpiritus ſalis, tartari, & vitrioli, juſta doſi exhibiti, cum apozemate, aut alio decocto aperiente, per aliquot dies, miranda præſtant, quia ſumma tenuitate præditi in omnes corporis meatus facilè penetrant, eoſque aperiunt. Idem præſtant ſales abſinthii, juniperi ſtipitum fabarum; & ſimiles cum vino albo exhibiti. Vel ſalium defectu lixivia ex eorum cineribus parata ſufficiant.

Mathiolus *ad c. 87. lib. 1. Dioſcorid. Lixivium*, inquit, *ex vino albo, & juniperi cinere paratum 4. aut 5. unciarum pondere potum, valentiſſimè urinam pellit, ita ut nonnullos viderim hydropicos hoc tantùm auxilio ſanatos.*

Præterea in toto curationis decurſu roborantia hepar nunquam omittenda. Quia fruſtrà aquas educimus, niſi novam earum generationem inhibeamus. Quod non niſi hepar reficiendo, & ad priſtinam temperiem revocando conſequi poſſumus.

Inter præcipua roborantia recenſeri debet aqua cinnamomi; Cujus cochlear unum manè vel antè cœnam interdum exhiberi poterit.

At maximè laudatur à Gal. 8. *κατα τόπους* electuarium cyphoides, ab Arabibus *de vino* appellatum. Cujus Unc. ſem. manè exhiberi poterit, illius compoſitio ab Hollero correcta ita ſe habet.

℞. Paſſul. corinth. mundat. ℔. ſem. Coquantur in vino veteri generoſo ad pultis conſiſtentiam. Tuſas excerne per ſetaceum. Tum admiſce conſervæ anthos, cortic. citri conditi, cinnam. acuti inter an. ʒ. i. pulver. aromat. roſ. diamarg. calidi, diacinam. ana Srup. ii. ligni aloes odorif. ʒ. ſem. croci ℈. ſem. Miſce, fiat electuarium molle.

Opiata ad obſtructiones hepatis præſcripta hìc etiam erit utiliſſima.

Plurimùm etiam valet conſerva abſinthii pontici, ex una parte comarum illius, & tribus ſacchari partibus compoſita. Cujus uſu nonnullos hydropicos percuratos fuiſſe teſtatur Mathiolus, *cap. de abſinthio.*

Poterius opiatam componit ex conſerva roſar. ſpecifico ſtomachico, croco martis, & ol. vitrioli, quo ſolo remedio ſe hydropicos curaſſe gloriatur. Specificum autem ſtomachicum eſt antimonium fixum.

Cæterùm in potu hydropicorum maximum verſatur curationis momentum. Illius idcircò curam exactam habere opus eſt, ut parciſſimè bibat æger, & ſitim toleret, quantum poteſt. Multos enim omnimoda potus abſtinentia & aſſorum uſu, ſine alio remedio convaluiſſe, notum eſt. Pro potu utatur æger vino enulato, vel abſinthite, vel juniperino, vel chalybeato; vel prædictis etiam chalybeatis. Jubet Avicenna, ne aquam quidem videant hydropici. Si tamen nimia calefactio aut exſiccatio metuatur, vel æger ſit abſtemius, uti poterit decocto juniperi, ligni ſancti & ſaſſafras, vel decocto rad. rubiæ tinctorum, quæ urinas potenter movet; iiſque vel ſolis, vel cum vino albo permixtis. Cùm autem, ut anteà dictum eſt, potus abſtinentia maxima eſſe debeat, ſitis tamen admodum urgeat; illa per vices fallenda eſt, vel oris collutione cum aqua chalybeata & aceto, frequenter mandendo grana aliquot maſtiches, vel quidvis ejuſdem facultatis. Aquam enim plurimam in os eliciet. Non ut quibuſdam videtur, è capite ſolo, ſed ex ventriculo, & ex abdominis capacitate, ſicque multis eſt hominibus profutura.

De cibis, hoc tantum dicemus ſicciores eſſe eligendos, & dulcia, ut peſtem, eſſe fugienda.

Dum remedia interna celebrantur, externa etiam adminiſtranda ſunt. Illa enim non parùm conferunt ad ventris tumorem diſcutiendum. Ad hanc rem componuntur fomenta, ſacculi, unguenta, cataplaſmata, & emplaſtra, quorum præcipua in hunc modum ſe habent.

℞. Rad. althææ, liliorum, cyperi, cortic. rad. cappar. mediani fraxini, tamariſci, ebuli, & ſerpentariæ major. ana ℥. iii. fol. abſinthii, agrimonii, majoranæ, origani, calamenti, pulegii, rutæ, chamædr. chamæm. abrotani, & ſambuci, ana M. i. Sem. petroſel. anethi, & cumini, ana ℥. i. Flor. chamæm. melilot. & geniſtæ, ana P. iii. ſpicæ nardi, ſchœnanthos, nucis moſch. caryophyll. & cinam. aha ℥. ſem. ſalis & aluminis, ana ℔. ß. Fiat omnium decoctio in lixivio facto ex cineribus quercus vel ſarmentorum, qua foveatur totus venter calidè ante cibum, cum ſpongiis in ea imbutis & expreſſis. Vel

℞. Urinæ pueri mund. ℔. iv. ſalis prunellæ ℥. iii. Bulliant ad tertiæ partis conſumptionem pro fotu.

Aquapendens aquam calcis prædicat, in qua ſpongiam novam, quæ totum abdomen comprehendat, exprimit, eamque ſuperligat. Sic enim aquas hydropicorum inſenſibiliter abſumi, & frigidam humidamque ulcerum intemperiem tolli, & lienem moderatum aliquando ſanari aſſerit. Claudinus verò calcem in aqua thermali ſalſa, ſulphurea, aut nitroſa extinguit, ſpongiam in ea expreſſam faſciis arctè ventri alligat, & diu ibi detinet, ſubindeque permutat. Sacculi parari poſſunt ex materia prioris fomenti, in vino albo decoqui, & calidè ventri admoveri.

Poſt fotum liniatur venter ol. anethino, rutaceo, irino, cum pulvere ammoniaci, galangæ, aneth. baccarum lauri, & ſimilibus.

Inunctio ex ol. ſcorpion. Mathioli, cum pauco oleo roriſmarini utiliſſima eſt.

Multi unguenta, & linimenta componunt ex purgantibus validioribus, quæ hydropicorum aquas potenter detrahunt, & diſtentum abdomen remittunt.

Verum illa periculoſa ſunt. Inſerta namque muſculis, & membranis vis purgatoria, lethale ſæpè alvi profluvium ciet.

Poſt linimenta, vel etiam iis omiſſis, cataplaſma vel emplaſtra imponi poterunt. Sequens præſtantiſſimum eſt.

℞. Rad. cucum. agreſt. optimè contuſæ, & in aceto ſcil. per 24. horas macera. ℔. i. mellis deſpumati ℔. ii. Miſce, & bulliant ad conſiſtentiam cerati, & in fine adde cumini ſubtiliter pulverati ℥. iv. Fiat emplaſtrum abdomini applicandum, & ſingulis diebus renovandum. Vel

℞. Stercoris bovini ſiccati ℔. i. ſulphuris vini, & ſem. cumini pulverat. ana ʒ. ii. ſapæ vel urinæ pueri q. ſ. Fiat cataplaſma.

Cataplaſma ex raphanis contuſis, umbilico & lumbis admotum, alvum & urinas movet.

Galenus commendat cataplaſma ex cochleis cum ſuis teſtis contuſis, quod ventri admotum ibi detinendum eſt, donec ſponte cadat; aquas hydropicorum potenter abſumit. In emplaſtri formam redactum tale componitur à Valeriola.

℞. Stercoris vaccini lib. i. ſterc. caprini ℔. ſem. Bulliant ſimul in aceto fortiſſimo, & in mortario contundantur, addendo ſulphur. vivi ℥. iv. alumin. ℥. i. ſuccor. thymeleæ & ebuli recent. extractorum, an. ℥. iii. farin. lupin. & orobi, an. ℥. ii pulver. ſoldanell. quart. i. aniſi, marathri, cumini, an. ℥. ii. ſalis comm. torrefacti ʒ. iii. terebinth. ℥. iv. picis navalis ℥ vi. Miſce, fiat emplaſtrum.

Obſervatione dignum eſt, quod ſibi experientia compertum eſſe teſtantur Uvierus & Varigana bufonem ſylveſtrem, qui in nemoribus reperitur, per ventrem ſectum & renibus obligatum aquas hydropicorum per urinas educere, & cum amplius evacuare volumus applicationem eſſe renovandam.

Petræus verò refert ejuſdem bufonis pulverem in clybano ſiccatum & calcinatum ʒ. ſem. pondere in vino, vel alio liquore propinatum, per urinas hydropem mirificè expellere. Cujus experimenti inventor primus, mortis acceleratione in eo quærens inſperatò convaluit. Sequens etiam ceratum ex bufone paratum utiliſſimum eſt.

℞. Bufonum ℔. ii. ſucci ebul. ℔. iii. olei ℔. i. ceræ ℔. ß. Bulliant in olla lutata ad mediæ partis conſumptionem. Colentur, fiat ceratum, quod extenditur ſupra alutam, & regioni lienis applicetur, aquas omnes evacuat.

Toto curationis decurſu roborantia ventriculo admovenda ſunt. Et in primis hepati, dum tumor ſubſidere incipit,

cipit, aut non est adeò insignis, ut topicorum penetrationem ad hepar impedire queat.

℞. Ol. flor. arantiorum ʒ.i. olei de spica ʒ. iii. unguenti rosac. cerati stomachici Gal. ana ʒ. ii. ol. mastich. stillatitii ℈.ii. absinthii still. ℈.i. ol. nucis moschat. ʒ.i. sem. Ceræ al. bæ parum. Misce, fiat linimentum ventriculo applicandum.

℞. Comas absinthii pontic. ʒ. iii. marrubii. roris. ana Drach. ii. rosar. rubr. P. ii. flor. chamæm. fol. lauri, an. M. ß. cortic. arantiorum, ligni aloes odorif. ana Drach. iii. rad. cyperi, schœnanthos, spicæ nardi, ana ʒ. sem. cum vini optimi partibus duabus, aquæ absinthii & agrim. ana parte una, fiat decoctio, qua foveatur regio hepatis cum spongia vino absinthite elota.

℞. Unguenti rosac. cerati santal. Un. iii. rosar. rubr. sem. endiviæ & acetosæ, ana Drach. i. spicæ nardi schœnanth. absinthii sicci, styrac. calamit. ana Scrup. iv. ol. mastich. vel de absinthio q. s. Fiat linimentum applicandum eidem parti post fotum.

Ut plurimum in hydrope crura, tibiæ, & pedes cedematoso tumore afficiuntur, ad eumque discutiendum conveniet lixivium, in quo rad. ebuli & enulæ camp. folia roris. majoran. thymi, lauri, origani, sal, & alumen incocta fuerint.

Quamvis autem ut plurimum proposita curatio usurpanda sit, aliquando tamen minùs conveniens est, quando nimirum hydrops in calido & sicco temperamento, à causis calefacientibus, calorem nativum dissipantibus, productus est, quemadmodum in febribus biliosis & vehementibus solet accidere. Tum enim hepatica frigida cum aperientibus minus calidis conveniunt, qualia in febribus diuturnis usurpari solent. Tum etiam syrupus magistralis suprà descriptus, ex succis rosar. cichorii & agrim. compositus, in hoc casu maximè conveniet.

Pro potu sumatur decoctum rad. cichorii, & calcitrapæ, gustui non ingratum, vel aliorum aperientium temperatorum; sed liberaliore quantitate, quàm quæ suprà proposita est, quæ nimirum sitim leniat, jecoris ardorem temperet, idque resiccatum humectet. Quam doctrinam quamvis ab Avicenna, Tralliano, aliisque sancita est, quia tamen à nonnullis paradoxa videtur, & magni est in usu practico momenti, non erit inutile insigni exemplo confirmare, à Baptista Montano relato *cons.* 263. his verbis, *Vidi*, inquit, *Venetiis religiosum quemdam Ordinis Prædicatorii, hydropicum ex ascite & tympanite, qui fuit curatus. Adfuerunt mecum excellentissimi Medici plurimi, scilicet Papiensis, Eugubinus, Trincavella, & alii. Habebat is, ut dixi, ascitem cum tympanite, & tabem cum febre hectica. Oportebat eum ex siccare & humectare. Quare eramus in maxima discordia. Ego volebam, ut multum biberet, sed quæ aperirent, quia habebat plurimas obstructiones, præterea ut humectaretur, quia ad tabem pervenerat. Ordinabam ego syrupum acetosum, cum omnibus quæ provocant urinam. Eugubinus nolebat quicquam esse bibendum, & narrabat de quodam historiam, qui per sicca fuit curatus. Papiensis, ut item dirimeret, concluſit neque liberaliter, neque omnino nihil esse bibendum. Res extrahebatur usque ad noctem. Deducebant nobiles unumquemque Medicum ad suam cymbam. Ibi tum Papiensis, quòd anteà dissimulaverat, conversus ad magnificum quemdam, dixit: Si vultis curare hunc dominum, profectò non aliud erit faciendum, quàm quod consuluit Baptista Montanus.*

In hoc etiam casu maximè convenient medicamenta ex chalybe, tartaro, & vitriolo, quia citra insignem calefactionem potenter aperiunt & urinas movent.

At cæteris remediis palmam præripiunt in hoc casu aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscera potenter deobstruunt, aquas per urinas evacuant, & viscerum intemperiem corrigunt. Unde experientia constat, multos hydropicos quotannis aquarum Spadanarum usu percurari.

Narrat Avicenna *cap. de cura ascitis*, historiam mulieris cujusdam, *quam hydropisis attrivit*, ut ipse loquitur, *& magnificata est super eam, & ipsa mulier comedit quantitatem malorum granatorum, tam maximam, quod ejus relatio est incredibilis, & sanata est.*

Et Varignana refert ex Plateario, quòd quædam vetula coxit in olla succum plantaginis ad medietatem, & dedit hydropico de causa calida, ad bibendum quotidie, & sic curatus.

Quibus exemplis patet, hydropem aliquando refrigerantibus curari, iisque addere possumus Christophori à Vega testimonium, qui *lib. 3. art. medic. sect. 8. cap. 12. Tympanitem*, inquit, *vidimus à calida jecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curavimus, jecori superponentes succum endiviæ, & cichorii, cum pauca aceto, & cichorium edendum dantes, atque endiviam.*

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DUODECIMUS.
DE AFFECTIBUS LIENIS.

PRÆFATIO.

QUAMVIS lien omni morborum genere, tam similari, quam organico, & communi affici valeat: eos tamen solummodo, qui in praxi frequentiùs occurrere consueverunt, explicare decrevimus, & sex capitibus comprehendere. Quorum primum erit de inflammatione. Secundum, de dolore. Tertium, de obstructione & tumore, seu inflatione. Quartum, de scirrho. Quintum, de melancholia hypochondriaca. Sextum, de scorbutica affectione.

CAPUT PRIMUM.

De inflammatione lienis.

INflammatio lienis ejusdem est naturæ cum hepatis inflammatione. In eo tantùm differt, quod rarius fit à sanguine puro; frequentiùs à sanguine melancholico. Easdem etiam habet causas, tam conjunctas, quàm antecedentes. Diagnosis verò diversa est.

Signa igitur inflammati lienis sunt, tumor & dolor in sinistro hypochondrio, qui interdum ad diaphragma & sinistrum humerum extenduntur, gravitas etiam adest, & pulsatio in eodem hypochondrio: febris assidua, cibi fastidium, sitis, lentor nigricans linguæ adhærens, molestus dexter decubitus, propter visceris gravitatem ventriculo incubantis; interdum etiam sinister, si tumor ingens fuerit, quia comprimitur tunc à ventriculo & hepate: tumor interdum lienis figuram retinet, interdum totum sinistrum hypochondrium implet, interdum etiam infra umbilicum apparet, multiplicata materia, & inflammatione vicinas partes, præcipuè umbilicum, occupante.

Intensiora autem & remissiora prædicta signa apparent, cum aliqua etiam varietate, pro varia humorum miscella. Si enim sanguini melancholico bilis admixta sit, urinæ sunt rubicundiores, os amarescit, sitis intensior, febris ardens, & tertio die ingravescens, vigiliæ tensæ, & interdum deliria. Si sit admixta pituita, color est pallidus, febris & sitis minor, & dolor remissior. Si verò sanguis melancholicus purus sit, durities major est, color corporis nigricat, interdum urina: aliaque dominantis melancholiæ indicia appatent.

Prognosis ferè eadem est, quæ hepatis inflammationis; attamen paulò minus periculosa, cum hepar sit nobilius. Si ægrum non interimat, vel crisi terminatur, vel resolutione solvitur, vel suppuratione, vel induratione, qua in scirrhum degenerat. Crisis bona sæpe contingit per hæmorrhagiam naris sinistræ, urinæ, vel alvi profluvium.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in

hepatis

hepatis inflammatione fuit propoſita; ſi ſequentes tantùm adhibeantur differentiæ.

Primò, quod venæ ſectio, liene inflammato, in brachio ſiniſtro celebranda ſit; & non tam frequenter, ut in hepatis inflammatione: qui hepar, fons ſanguinis, largiori indiget evacuatione. Quod verò de apertione ſalvatellæ ab Auctoribus circumfertur, quam lienem peculiariter exonerare ajunt, ſuperſtitioſum quibuſdam, & jam ferè in uſu practico obſolevit. Utiliùs enim multò è baſilica vena, ad omnes implendas indicationes, ſanguis detrahitur, ex multorum opinione.

Secundò, quod topica, quæ in inflammatione hepatis hypochondrio dextro admovebantur, hic ſiniſtro applicentur.

Tertiò, quod in dictorum topicorum uſu, adſtringentia non ſunt tanta cura, & tam diu continuanda: quia cùm lien ſit pars minùs princeps, illius robori tantoperè ſtudendum non eſt.

Reliqua ex inflammationis hepatis curatione deſumantur.

CAPUT II.

De dolore Lienis.

DOlor interdum lienem affligit citra febrem & duritiem, quæ tactui renitatur, iſque à flatu exoritur, qui non ſolum lienis ſubſtantiam, quæ ferè inſenſilis eſt, ſed etiam membranam ipſum veſtientem diſtendit.

Ab inflammatione facilè diſtinguitur, per febris & renitentiæ abſentiam. Difficiliùs verò à colico dolore, quia colon inteſtinum ſpleni ſubjicitur & incumbit: diſtinguuntur tamen, quod dolor ſplenicus gravis ſit, & in uno loco fixus; colicus verò diſtendens, acutus, mobilis, & ad totum ventrem excurrens.

Curatio hujus doloris perficitur clyſteribus carminantibus, purgatione convenienti, fomentiſque emollientibus ac diſcutientibus, aceto adjecto. Tum etiam linimentis compoſitis ex ol. lilior. chamæm. capparum, abſinthii, cum modico ſpicæ & aceti.

Si poſt horum remediorum uſum dolor perſiſtat, cucurbitula ſiniſtro hypochondrio erit admovenda, modò nulla inflammationis aut fluxionis ſuſpicio fuerit.

CAPUT III.

De obſtructione, & tumore, ſeu inflatione Lienis.

LIen obſtructionibus obnoxius eſt non minùs, quàm hepar, imò & frequentiùs; quandoquidem craſſiori ſanguinis parti recipiendæ deſtinatus eſt, ac magis fœculentæ, quæ ideò faciliùs in venis illius retinetur, vel in meatibus inſenſibilibus hæret, propter mollitiem & laxitatem partis, craſſorum humorum receptioni magis idoneam. Et quando humor craſſus ſubſtantiæ lienis hæret, tumorem in parte efficit, ac inflationem. Et quidem ſi humor ille diuturna mora craſſeſcat ac duritiem nanciſcatur, ſcirrhum generare ſolet, quandiu verò liquidior manet admixtione pituitæ, ad œdematoſi tumoris naturam accedit, qui illis præcipuè familiaris eſt, qui in locis paluſtribus humidiſque degunt: vel qui frigidis alimentis veſcuntur, aut frigidæ potu largiori utuntur. Si verò tumor ille mollior & laxior fuerit; inflatio ſimpliciter appellatur, cujus cauſa eſt materia partim pituitoſa, partim flatulenta. Hujuſmodi obſtructionibus, tumoribus, & inflationibus affecti, lienoſi vulgò nominantur.

Cauſæ lienis obſtructiones generantes, eædem omninò ſunt, quæ in hepatis obſtructione fuere propoſitæ, & hanc vel illam partem afficiunt, prout magis, vel minùs diſpoſitæ ſunt ad eas recipiendas. Non rarò autem utrumque viſcus ſimul afficitur. Vix enim humores craſſi poſſunt in uno viſcere luxuriare, quin portio eorum ad aliud quoque deferatur.

Diſtinguitur obſtructio lienis ab obſtructione hepatis, ex ſitu partis affectæ. Gravitas enim percipitur in ſiniſtro hypochondrio, & interdum dolor, præſertim in curſu, vel concitatiore ambulatione, aut equitatione, & contractando hypochondrium, tenſio & renitentia quædam invenitur; tum color faciei lividus percipitur, & reliqui melancholiæ dominantis indicia apparent.

Affectus eſt pertinax & diuturnus, ob partis mollitiem & laxitatem, cujus ratione ab humore imbibito ſeſe facilè expedire non poteſt; & ſi in vetuſtatem abeat, nec citò curetur, in ſcirrhum degenerat.

Curatio eadem competit, quæ in hepatis obſtructione fuit propoſita, addendo ea, quæ peculiariter lienem reſpiciunt, & humori melancholico præparando expurgandoque dicata ſunt.

His autem pilulæ de ammoniaco ſequentes, tanquam efficaciſſimæ, addendæ ſunt, & in frequenti uſu habendæ.

℞. Ammoniaci pinguis in aceto ſcillitico ſoluti Unc. i. extracti aloes Unc. ſemis, Cryſtalli tart. Drach. i. myrrhæ, croci, ana ʒ. ſem. maſtiches benzoini, ſalis fraxini, & abſinthii ana ℈. i. Cum oxymel. ſcillit. fiat maſſa pilular. Doſis Drach. ſem. bis in ſeptimana, purgationibus interjectis.

In apozematis, aliiſque aperientibus remediis liquidioribus, oxymel ſimplex, & ſcilliticum utiliter diſſolvuntur, ad craſſos & terreſtres humores potenter diſſecandos.

Præ cæteris autem remediis quæ ex chalybe componuntur, ad lienis obſtructiones referendas ſunt efficaciſſima.

Imò verò pro potu ordinario aqua ferrata, vel chalybeata uſurpanda eſt, quæ lienem imminuere, ut inquit Celſus, ex eo cognoſcitur; quòd ea animalia, quæ apud fabros ferrarios educata ſunt, exiguos lienes habent.

Fomentis acetum addatur loco vini albi, quod majorem penetrationem conciliet, quæ neceſſaria eſt in humore craſſiori. Adde quòd Galen. in affectibus lienis acetum valdè commendet, in remediis tum internis, tum externis uſurpatum.

Cataplaſmatis addatur cicuta, tanquam efficaciſſima ad tumores emolliendos & diſcutiendos.

Efficax fit cataplaſma ex nicotiana viridi, cocta in oleo & vino albo.

Ex oleo etiam cocto cum nicotiana & vino albo, ad vini conſumptionem, fieri poteſt litus admodum efficax. Amatus Luſit. *curat.* 61. *cent.* 5. curationem proponit obſtructionis lienis, à quartana febre relictæ, quæ ſublata eſt decocto rad. chinæ, per 20. dies, poſt convenientes purgationes uſurpato.

CAPUT IV.

De Scirrho lienis.

MAteria lienis obſtructionem efficiens diuturna mora craſſeſcit magis ac magis, & ſcirrhoſam duritiem contrahit. Cùm autem eadem ſit natura ſcirrhi, lienis & hepatis; quæcumque de hepatis ſcirrho à nobis dicta ſunt, in hunc etiam locum transferri poſſunt.

Diagnoſis etiam ſcirrhi lienis eadem eſt, cum ſcirrhi hepatis diagnoſi, niſi quòd in illo durities & renitentia percipiantur in ſiniſtro hypochondrio.

A rumore flatuoſo, ſeu inflatione diſtinguitur, quòd in ſcirrho major ſit gravitas, quàm in flatuoſo tumore, qui etiam digitis compreſſis cedit, & murmur ac ſonum edit, qui ſcirrho non reperiuntur.

Si à ſola melancholia fiat, inſignia atque evidentia prædominantis melancholiæ ſigna apparent; Si verò pituitam admixtam habeat, cachexia pituitoſa in toto corpore apparet.

Prognoſis etiam eadem eſt cum hepatis ſcirrhi prognoſi; niſi quòd lienis ſcirrhus faciliorem aliquantulum curationem obtineat: propterea quòd viſcus ignobilius fortiora citra noxam toleret remedia.

Ac denique curatio ſcirrhi lienis eadem omninò eſt cum ea, quæ pro heparis ſcirrho fuit propoſita.

Quia tamen per gradus ineunda curatio eſt, & à mitioribus ad valentiora progrediendum, ea priùs remedia uſurpanda erunt, quæ obſtructionibus hepatis & lienis convenire diximus. Et inter medicamenta chalybeata ibidem laudata, maximè conveniunt pilulæ ex chalybe, de ammoniaco, aliiſque compoſitæ, in obſtructione hepatis deſcriptæ.

Ex remediis verò pro hepatis ſcirrho propoſitis, magno in pretio habendæ ſunt pilulæ ex aloe, ammoniaco, & mercurio dulci; quæ tamen non abundè ſatisfaciunt. Opiata ſequens utramque paginam implebit, niſi morbus ſit prorſus incurabilis.

℞. Gummi ammon. opopanac. & bdellii, an. ʒ. ii. Diſſolvantur in vino albo, colentur, & coquantur: deinde adde confect. hamech. & diaphœn. an. ʒ. ii. catholici dupl. ʒ. ß. pilular. fœtid. ʒ. ii. Fiat opiata de qua capiat ʒ. ß. addendo mercurii dulcis gr. xx. continuando per plures dies conſequentes, ſicque tumor & durities evaneſcent.

At

At præter illa remedia & præcepta in prædictis curationibus proposita, sequentia in hoc morbo observanda sunt.

Primò quòd de sanguinis missione valdè dubitetur. Hæc tamen difficultas resolvitur, concludendo eam convenire posse in principio. At morbo inveterato minime prodesse.

Secundò, inter specifica remedia commendantur à Solenandro & Fonseca urtica mortua; quæ Galiopsis dicitur, seu lamium Plinii, Itali herbam lienis vocant. Hanc cum vino tenui decoctam ad ʒ. j. exhibent, vel Pulveris illius Drach. j. cum eodem vino, aut alio liquore idoneo, felicissimo successu.

Tertiò, præter fomenta ibi enumerata, Aquapendens in Chirurgia, abdominis fotum, ex spongia in aqua calcis expressa admotum prædicat, eoque scirrhum lienis & hydropem curatam asserit.

Quartò, præter unguenta, dictis locis proposita, sequens, tanquam mirabile, laudatur ab Amato Lusitano, cujus usu se scirrhum lienis, curasse gloriatur, idque à Medicis Ferrarienſibus accepisse refert.

℞. Ol. commun. ℔ iij. medullæ crurum bovis ℔. j. butyri recentis ℔. ß. succi bryoniæ: & cyclam. an. ℔. j. Bulliant lento igne ferè ad consump. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. ʒ. viij. ceterach. cortic. capparis, tamarisci, Sem. agni casti, an. ʒ. ij. Misce, fiat unguentum.

Ita describitur ab Amato. Sed nimia est illius quantitas pro unico ægrotante. Poterit ergo imminui in hunc modum.

℞. Ol. com. ʒ. iij. medullæ cruris bovis ʒ. j butyri recent. ʒ. sem. Bulliant lento igne ferè ad consumpt. succor. Colaturæ adde cortic. citrin. ʒ. j. pulv. ceterach. cortic. capp. tamarisci, & Semin. agni casti, an. ʒ ij. Fiat unguentum.

Quintò cataplasmata sequentia maximæ sunt efficaciæ.

℞. Rad. cucumer. agrest. ℔. j. fol. malvæ & violar. ana M. iij. Coquantur ad putrilaginem. Contundantur & trajiciantur per setaceum: deinde adde ol. de cappar. & tamarisci an. ʒ. j. aceti scillitic. parum. Fiat cataplasma.

℞. Fermenti acrioris ℔. ij. Coquantur in æquis partibus olei & vini ad formam cataplasmatis.

Denique præter emplastrum in scirrho hepatis propositum, sequentia erunt efficacissima.

℞. Gummi ammon. ʒ. iv. Dissolvantur in aceto forti, posteà colentur & bulliant ad consumptionem aceti; deinde adde ceræ parum. Fiat emplastrum.

℞. Cicutæ M. iv. ammoniaci ℔. ß. Infundantur aceto dies octo, deinde bulliant dum ammon. solvatur, hinc per pannum lineum valide exprimatur, iterumque expressus liquor ebulliat parum, & abjecta cera ol. amygdal. fiat emplastrum.

℞. Succi malvæ, nasturtii aquatici, caulium, & rad. filicis, an. ʒ. ij. gummi ammoniac. ʒ. iv. aceti parum. Dissolve simul lento igne, posteà coquantur; postremò colentur, tandem recoquantur ad syrupi consistentiam, & cum ʒ. j. ol. de capparibus, & ceræ q. s. fiat spanadrap. regioni lienis applicandum, & tertio quoque die renovandum.

Aquapendens loco citato, lienes induratos sequenti emplastro plures sanatos fuisse asseverat, quod fit ex duabus partibus ammoniaci ex aceto dissoluti, ana succi nicotianæ, una, resinæ pini, terebinth. & succi ebuli, una ol. de cappar. & ceræ novæ q. s. ad emplastri seu cerati formam adipiscendam.

CAPUT V.

De Melancholia hypochondriaca.

Licèt omnes partes hypochondria constituentes, hoc morbo afficiantur, lien tamen pars affecta præcipua censetur, cùm sit humoris melancholici conceptaculum, ut non ineptè inter morbos lienis collocari valeat.

Fit igitur hæc affectio à melancholia præternaturali, quæ atra bilis nominatur, & ex aliis humoribus exustis ac torrefactis generatur, præcipuè sanguine, aut bile, aut melancholia naturali.

Hic tamen humor melancholicus, purus ac sincerus non est, sed plerumque aliis humoribus, iisque vitiosis permixtus, putà biliosis, pituitosis, ac serosis, ex quibus magna simptomatum varietas exurgit, inferiùs referenda. Generantur verò humores isti vitiosi in liene, præsertim calidiori intemperie affecto: tum etiam in hepate pariter intemperato, unde fit, ut cibum & potum crudum & non satis coctum ad se trahant, & quidem tenuem & aquosam chyli partem maturiùs, crassam verò tardiùs: hinc posteà crassior, vehiculo destituta, in venis mesaraicis subsistit, ibique diutiùs hærens ulteriùs incrassatur, sæpeque aduritur, & postmodum ad prædicta viscera perveniens, non rectè concoquitur. Adde quod concoctio illorum viscerum quæ in statu naturali per elixationem fieri debet, ab iis intemperatis per assationem potiùs fiat; unde humorum adustio major consequitur. Fieri tamen potest, ut citrà viscerum intemperiem hæc affectio generetur, ex pravis scilicet alimentis, & sanguini melancholico producendo idoneis. Imò verò ex ipso sanguine laudabili, diutiùs in vasis retento, & quantitate superfluo, quod in suppressione mensium & hæmorrhoidum contingit, qui quidem sanguis, in prædictis vasis diutinam moram trahens, exuritur, & atræ bilis naturam induit.

Oriri etiam potest hæc affectio ex vitio ventriculi, alimenta probè non concoquentis, sed ea in nidorosam cruditatem convertentis, ex qua deinde in hepate & liene vitiosi illi succi generantur. Imò verò Gal. 3 *de loc. affect. c.* 7. Dioclem sequutus, censuit propriam melancholiæ hypochondriacæ sedem esse in ventriculo, ex eo quòd ut plurimum in hoc affectu ventriculi laborantis indicia appareant. Veritati tamen magis consonum est, ventriculum frequentiùs secundariò affici, hepatis aut lienis vitio ipsi communicato ut in sequentibus clariùs ostendemus.

Colliguntur autem vitiosi illi humores in venis & arteriis, quæ in infimo ventre continentur, ramis præsertim venæ portæ majoribus, splenicis, mesentericis, epiploicis, gastricis, & gastrepiploicis, in quibus magis & sæpè horrendas fermentationes patiuntur: unde anathymiases tetræ & malignæ ad cerebrum, cor, & diaphragma elevantur, quæ symptomata varia in iis partibus excitant, inferiùs enumeranda.

In ipsis etiam visceribus humores prædicti continentur, liene præsertim, & pancreate, glanduliſque in mesenterio residentibus, quarum omnium partium substantia mollis & spongiosa, prædictis humoribus facilè imbuitur, & semel imbibitos difficillimè deponit. Præterea glandulæ per totum mesenterium dispersæ, ut venis & arteriis fulcimento & firmamento sint, & obstent, ne illæ à repletis intestinis, vel alia de causa comprimantur; Si autem præter modum intumescant, ipsa vasa comprimunt, & liberum humorum commeatum impediunt: unde obstructiones in illius ductibus generantur.

Pueri & adolescentes huic affectui minimè obnoxii sunt, propter humidum temperamentum, humori melancholico generando ineptum: sed ætati consistenti frequentissimè contingit, quia humores in juventute à calore acriore adurunrur, & ubi calor ille deferbuit, tenuioresque partes exhalarunt, magnus fit humoris melancholici proventus. Causæ hujus affectus antecedentes & procatarcticæ sunt: primò, cibi pravi succi, concoctu difficiles, & qui generando humori melancholico idonei sunt, ut panis furfuraceus, aut non bene fermentatus; aut crusta ejus, legumina, caseus, ova indurata & frixa, aves aquaticæ, carnes bovinæ, cervinæ, leporinæ, & omnes sale & fumo induratæ, aliaque innumera alimenta, crassiori & duriori substantia prædita.

Secundò, animi pathemata gravia & diuturna, præcipuè mœror & mœstitia, ad hunc effectum generandum maximam vim habent; ab iis enim maxima fit spirituum dissipatio, cujus ratione coctiones debilitantur, & magnus fit cruditatum proventus, quæ à visceribus calidioribus exustæ, in humorem atrabiliarium degenerant.

Tertiò, quies & otium huic malo producendo occasionem præbent, quia efficiunt ut plurima excrementa in corpore retineantur, in primis si meditationes plutimæ aut lucubrationes accedant. Unde literati, qui vitam sedentariam agunt, huic affectui maximè obnoxii sunt.

Denique suppressio mensium & hæmorrhoidum, non solùm ratione quantitatis, ut antea dictum est, sed etiam qualitatis, morbum hunc producere potest. Cùm enim per venas hæmorrhoidales sanguis melancholicus à natura evacuari solear, & cum eo multi humores salsi & adusti; tum in purgationibus menstruis multi etiam humores vitiosi educantur: si evacuationes illæ substiterint, fit refluxus illorum humorum ad hypochondria, qui huic morbo occasionem præbent.

Diagnosis hujus affectus ex symptomatis petenda est, quæ illum consequi solent, eorumque maximus est numerus: etenim omnes propemodum corporis partes in hoc affectu labem aliquam percipiunt, quando is ad summum

exaltationis gradum pervenit. Eorum seriem explicare aggrediemur, hoc priùs admonendo, non omnibus ægris contingere, sed alia illis pro varia humorum peccantium natura, & variis partibus, quæ afficiuntur.

Primò igitur ventriculus ut plurimum laborat, non quidem primatio affectu, ut Galenus ex Diocle censuisse visus est; sed potiùs secundario; quando scilicet sanguis, pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis effluens, non bene se habet, unde ventriculus malè nutritur, malè alimentum concoquit, idque in alienam ac vitiosam substantiam convertit. Hinc reciproca quædam & circularis noxa exoritur, dum hepar & lien pravum sanguinem ventriculo nutriendo suppeditant: & ventriculus demùm pravum chylum generat, ex quo iterum sanguis vitiosus producitur.

Ventriculus igitur in hoc affectu plerumque cibos malè concoquit, & bonam eorum partem in materiam nunc aqueam, nunc acidam vel acerbam, nunc viscidam mutat, quæ cùm ab intestinis & venis mesaraicis, utpotè alendo inepta, non attrahatur; in ventriculo moratur, & nunc sursum repens, linguam & os saliva & humiditate aqua replet, ut continuò ægri exspuere cogantur, sæpe etiam per vomitum humores illos in ventriculo collectos rejicere.

Sæpe etiam materia in ventriculo contenta ebullit & fermentatur: unde flatuum copia excitatur, qui non solùm ventriculum, sed etiam vicinas partes distendunt, ac tantam in præcordiis molestiam pariunt, ut ægri interdum in lypothymiam incidant. Interdum verò flatuum illorum pars per superiora & inferiora rejicitur, pars verò per insensibilem transpirationem discutitur, aut eorum materia per vomitum excluditur.

Advertendum tamen est, non omnia, quæ vomitu rejiciuntur, in eo generari: sed etiam non rarò à liene, aliisque partibus transmitti. Humores etiam interdum evomuntur, tanta aciditate præditi, ut stupotem dentibus afferant, quos è liene in ventriculum per vas breve transfundi, minimè dubium est.

In aliis sanguis è liene in ventriculum per vas breve, cum humore atrabiliario, aliisque vitiosis humoribus transmittitur: quia partim per vomitum, partim per secessum rejicitur, ut in vomitus sanguinis theoria fusiùs exposuimus.

Ructus etiam frequentes hoc affectu laborantibus, tum etiam rugitus & murmura hypochondriorum solent contingere, propter copiam flatuum, qui ex crudis, ac melancholicis humoribus generantur: unde ab antiquis hic morbus affectio flatuosa nominatus est. Quomodo autem flatus ex melancholico humore suscitentur; id in tympanite dictum est.

Dolores etiam non rarò in ventriculo & hypochondriis ab iisdem flatibus excitantur, & interdum ad dorsum & lumbos extenduntur, ut nephriticos æmulentur; præsertim, si urina rubra & crassa, hypochondriacis familiaris, excernatur.

Alvus adstricta sæpè est in hoc affectu; quòd nimirum cibus in materiam viscidam ac glutinosam commutetur, quæ cùm intestinis hæreat, alvi constrictionem parit, cùm facultas expultrix viscidum illum humorem excernere nequeat, nisi à medicamentis adjuvetur. Quo fit, ut hujusmodi melancholici frequentius catharticis, aut enematis alvum resolvere cogantur.

Alvi fluxus etiam interdum contingit, si humores acrimoniam acquirant, & bilem, aut fervidam melancholiam admixtam habeant.

Æstus in hypochondriis percipitur, & inflammatorius quidam affectus, cum ardore & fervore interno, nunc in uno, nunc in utroque hypochondrio ægros affligente, ex humoribus calidis ac fervidis, in iis contentis. Et solet iste calor ac æstus se magis exercere, quando humores illi calidi ab aliqua causa interna, vel externa commoventur & exagitantur; ita ut ex vaporibus inde elevatis facies incalescat, ac errubore suffundatur, imò verò interdum febris ephemera excitetur, ex iisdem vaporibus in totum corpus diffusis.

Urina in hoc affectu varia est, nunc tenuis, nunc crassa. Tenuis quidem, quando humores crassi urinæ vias obsident, per quos illa quodammodo transcolatur, ut partes tantùm tenuiores & serosæ permeare valeant. Crassa verò, rubra, & turbida ob materiæ crassæ admixtionem, quæ multò sale saturata est, & ideò tartarea nominatur, tum in fundo matulæ instar sedimenti crassioris colligitur; vel etiam quædam illius portio matulæ parietibus adhæret, instar arenulatam rubrarum, quæ multis calculi metum incutiunt, quamvis immeritò, cùm hujusmodi arenulæ non in renibus, sed in hepate generentur, ex materia adusta & salina. Cujus rei indicium est, quod hujusmodi arenulæ, digitis attritæ, facilè dissolvantur, salis instar; quod in arenulis, à renibus oriundis, non contingit.

Cordis palpitatio in hoc affectu interdum accidit, ob vapores ad cor ascendentes, quos dum expellere nititur, ipsum violenter, & inordinatè movetur: & tunc ægri se in magno vitæ periculo constitutos existimant, & auxilium anxiè requirunt.

Pulsatio in sinistro hypochondrio nonnunquam percipitur, quando scilicet humores fervidi in iis locis exagitantur, & vapores inde excitati arteriarum systolen & diastolen majorem efficiunt; ita ut tum ab ægrotantibus, tum ab adstantibus, manum hypochondrio admoventibus pulsatio illa percipiatur, quæ tum in primis commovetur, quando ægri ab ira, motu vehementiore, aut meri largiore potu incalescunt. Et hæc in primis palpiratio in arteria cœliaca fit, quæ insignior est in illa parte. Aliquando etiam continua est & indesinens in morbo inveterato, & quocumque tempore manum admoveas, perpetuò pulsationem advertis, quod morbum habitualem & incurabilem significat. Continuam autem illam pulsationem interdùm sequitur aneurisma, ex arteriæ cœliacæ, aut alterius cujusdam arteriæ insignioris dilatatione; à sanguine fervidiori in iis contento, qui valdè attenuatus, & multis ac fervidis spiritibus permixtus, arteriam continuò dilatat ac distendit; donec aneurisma integrum contraxerit, quale observavit Fallopius *lib. de tumoribus præterm. cap.* 14. in vetula quadam, cujus cadavere aperto, inventum est aneurisma in abdomine, in quod pugnum immittere potuit, & immisit. Ubi obiter notanda est summa naturæ providentia, quæ arteriæ disruptionem præcavens, ex nimia dilatatione, tunicam illius adeò induraverat, ut ossea appareret, sicut annotavit Fallopius loco citato. Paræus etiam lib. 6. sui operis, cap. 28. similem historiam refert aneurismatis, non quidem in abdomine, sed in thorace reperti: scilicet in arteria venosa, quæ in eam amplitudinem distenta erat, ut manum in pugnum complicatam capere potuerit; tum etiam tunica illius interna ossea evaserat. Et nos etiam similem casum ante duos annos in hac urbe vidimus, nempe aneurisma in pectore, ex arteriæ dilatatione, quæ pueri quindecim annorum pugnum recipere poterat: tunica verò arteriæ cartilagineam crassitiem ac duritiem acquisierat.

Vapores autem tetri, ab hypochondriis elevati ad partes superiores, quamplurima symptomata producunt. Ad palatum enim, & linguam transmissi, eas partes exsiccant, & sitim levem inducunt: diaphragma verò & pulmonem obsidentes, difficilem respirationem efficiunt, dum verò ad membranas cerebri feruntur, dolores capitis inducunt, & dum cerebrum ipsum impetunt, autium tinnitus, oculorum caliginem, vertiginem, metum, mœstitiam, deliria melancholica diversa inferre consueverunt. Quod si vapores illi summam acrimoniam, aut malignitatem induant, epilepsiæ causa efficiuntur: si verò iidem vapores nervos occupent, in iis etiam convulsiones generant: ac sic virtute narcotica præditi sint, torporem & paralysin spuriam inferunt, tum etiam comatosos affectus, & apoplexiam, si cerebrum penitius invadant. Si autem vapores illi calidi & sicci fuerint cerebrum exsiccant, & vigilias molestas, aut somnos perturbatos, insomniaque terrifica efficiunt. In primis verò vigiliæ post mediam noctem plerosque infestare solent: Etiamsi enim post cœnam ad mediam noctem, aut paulò ulteriùs satis benè dormiant; posteà tamen evigilant, & alii duabus vel tribus horis vigilant, & iterùm manè circa horam tertiam vel quartam dormire incipiunt; alii verò iterùm dormire non possunt. Quorum eventuum ratio talis reddenda est, quòd nimirum, dum chylus ad partes secundæ concoctioni destinatas vel inservientes defertur, tum humores vitiosi in membris & vasis latentes agitentur, ex iisque vapotes eleventur, qui venas & arterias ad caput delati vigilias excitant, & si brevi discutiuntur, somnus iterum revertitur, si verò diutiùs perseverent, reliqua noctis pars insomnis transigitur.

De his omnibus symptomatis anteà dictum est, & iterum repetendum, omnia in omnibus non reperiri; sed plura, vel pauciora, pro humorum & partium affectarum varietate.

Hoc etiam annotandum est, non esse de essentia melancho-

lancholiæ hypochondriacæ, ut in hypochondriis tensio, durities, dolor & tumor percipiantur, cùm mali fomes plerumque in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor & cerebrum transmittat. Sæpè tamen tensiones in hepate vel liene reperiuntur, quæ humores in illis partibus hærentes significant. Si verò nullæ adfuerint, signum est humores vitiosos in venis mesenterii, omenti, pancreatis, & ventriculi latitare. Ventriculum autem præcipuè affici demonstrant peculiaria illius symptomata, ut ructus acidi, nidorosi, nauseæ, vomitus, apepsiæ, interdum alvi fluxus.

Quod ad prognosin attinet, affectus iste ut plurimùm lethalis non est, sed longissimus esse consuevit, & sæpe toto vitæ decursu perseverat, unde vulgò dicitur opprobrium medicorum, ex eo, quòd non satis feliciter curatio succedat: & si tandem post multa remedia ægri convalescere videantur; posteà tamen intra paucos menses malum recrudescit, & omnia symptomata redintegrantur. Dicitur etiam flagellum medicorum, quia hujusmodi melancholici nova quotidie postulant remedia, iisque statim satiantur, & assiduis querimoniis Medicos infestant, eosque sæpissimè mutant.

Hæmorrhoidum fluxus, melancholia hypochondriaca laborantibus superveniens, plurimùm juvat, modò fuerit moderatus: si enim diutiùs duret, periculum portendit.

Urina crassior melior est in hoc morbo tenui & aquosa, quæ crassos humores in corpore retineri arguit. Nigrę quoque urinę sine febre sæpè hunc morbum solvunt.

Alvum in hoc morbo laxam habere, bonum; adstrictam verò habere, malum. Vomitus quoque cum ὠφορία sæpè utilis; diu verò perseverans, pernicios̃us.

Vertigo, & diuturnus capitis dolor in melancholia hypochondriaca, in epilepsiam, vel cæcitatem, vel apoplexiam degenerat.

Curatio hujus affectus in tribus potissimùm indicationibus versabitur: obstructionum apertione, intemperici viscerum correctione, & humoris peccantis evacuatione, non omissis roborantibus, quæ dictarum partium vires reficiant & instaurent. In hunc finem sequentia remedia, adhibito sapientis Medici judicio & delectu, usurpari poterunt.

Præmisso clystere sequens potio primùm exhibeatur.

℞. Sennæ mundatæ Unc. sem. feminis anisi & crem. tart. an. ʒ. i. fol. borrag. fumar. acetosæ, an. M. ß. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad ℥. iii. In colatura dissolve rhabar. in aqua bugloss̃i cum spica infusi ʒ. i. sem. Cathol. dup. ʒ. iii. syrup. de cichor. compos. ʒ. i. Fiat potio, cui addere utiliter licèt in valde melancholicis confect. alkermes ʒ. i.

Postridie potionis phlebotomia celebranda ex alterutro brachio, prout hepar, aut lien magis laborare videbuntur; sed præcipuè è sinistro.

Posteà sequentium jusculorum usum æger aggrediatur.

℞. Radic. asparagi, gram. & cichor. an. ℥. sem. fol. agrim. ceterach. capil. ven. bugloss̃i & cichor. ana M. ß. Cremor. tart. Drach. i. Coquantur cum pullo gallinaceo & fiat jusculum per x. aut xii. dies continuandum. Ad magis refrigerandum, & efficaciùs obstructiones aperiendas, utiliter addi possunt spirit. vitrioli gutt. v.

Prædictis etiam simplicibus addi possunt in diuturnis obstructionibus, rad. chinæ, lignum sassafras, santalum album, rad. apii, filicis maris, fol. betonicæ, scabiosæ, semen coriandri præp. passulæ & similia.

Si alvus fit adstricta, aut cacochymiæ copia, in tertio quoque jusculo sennæ Unc. ß. cum sem. anisi utiliter infundi poterit.

Vel loco jusculi ad materiam peccantem potentiùs educendam apozema sequens erit convenientissimum.

℞. Rad. bugloss̃i, asparag. cichor. & acetos. ana ʒ. i. cortic. median. fraxini & tamarisci, ana ℥. ß. fol. agrim. ceterach. capill. vener. cuscutæ, cichorii, fumariæ, lupulor. bugloss. & borrag. ana M. i. Sem. quatuor frig. maj. anisi & fœniculi, ana ʒ. ii. uvarum corinth. ℥. i. sennæ mundat. & polypod. querc. recent. ana ℥. ii. epithymi ℥. i. agarici recenter trochisc. & rhabar. electuar. seorsim infusor. cum cinam. ana Drach. ii. macis & caryophyllor. ana Drach. i. flor. iv. cordial. ana P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve syrupi de cichorio compos. cum rheo & rosar. solut. ana Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. ʒ. ii. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Loco apozematis utiliter subrogari potest decoctum galli veteris, in hunc modum compositum.

℞. Rad. asparagi, brusci, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci, ana ℥. sem. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. j. fem. anisi, citri, & card. bened. ana Drach. j. sennæ mundat. ℥. sem. polypod. querc. & epithymi, ana Drach. iij. cinnam. Scrup. i. Crystal. tart. ℥ j. Coquantur omnia secundùm artem cum media parte galli veteris; fiat jusculum, quod capiat manè per iv. dies.

Post sufficientem purgationem, balneum aquæ tepidæ convenientissimum est per aliquot dies usurpatum, utiliter in eo concoquuntur herbæ refrigerantes, cum bona quantitate pomorum redolentium. Vel fieri non rarò solet ex hordeo & amygdalis contusis, sacculo inclusis, & in aqua decoctis. Frequenter iterandum est, si tempus anni fuerit opportunum, quando quidem Gal. refert 8. *de loc. affect. 6. c. 6.* solis balneis aquarum dulcium se multos melancholicos curasse absque alio medicamento. Si tamen æger ferre frequenter nequeat integrum balneum, semicupium subrogari poterit.

Et ne lotio frequens ventriculo noceat, sub ingressu balnei inungetur ventriculus oleo nucis moschatæ, aut alio simili linimento.

Ab exitu balnei inungatur hepatis regio cerato santalino, vel unguento rosaceo, in oxycrato lotis.

Post ultimum balneum proritentur hæmorrhoides, subditis balanis acrioribus, vel anum confricando foliis ficulneis, aut pannis lineis asperioribus, affixis partibus eminentioribus hirudinibus duabus aut tribus. Extrahantur sanguinis iv. vel vj. Eademque hæmorrhoidum provocatio vere & autumno, imò interdum singulis mensibus iterati debet.

In iis, qui assueti sunt pati fluxum hæmorrhoidum, qui tamen jam diu suppressus sit, & ubi hæmorrhoides non apparent, admota ano cucurbitula patefiunt.

Si postquam hirudines saturatæ ceciderunt, sanguis nimium profluat, ut non rarò contingit, sistetur luto, aut carbonis pulvere, aut araneatum tela, aut gypsi pulviseulo, aut pulveribus adstringentibus, albo ovi & stupis exceptis. At si hæmorrhoides commodè aperiri nequeant, opportunum erit ex venis inferioribus sanguinem detrahere, ut sanguis fæculentus per ea loca derivari queat.

Causticum, tibiæ sinistræ inustum, ab humoribus excrementitiis lienem, aliaque viscera repurgat, ideoque non erit omittendum.

Quia verò hic affectus contumacissimus esse consuevit, & post universales evacuationes novus pravorum succorum cumulus temporis progressu solet succrescere, purgationes periodicæ instituendæ sunt, ut per intervalla ab eorum noxa corpus liberetur. Quod commodissimè fiet syrupo magistrali, in sequentem modum composito.

℞. Succor. recenter express. & per resi dentiam depurat. ex fol. borrag. bugloss. endiviæ, cichor. fumar. & oxalidis ℔. iij. succi pom. redolent. recenter expressi & depurati ℔. ij. polypodi querc. recent. lib. ß. sennæ mund. ʒ viij. epithymi ʒ. iij. agar. recenter trochisc ati ℥. j zinzib. & caryophyll. ana ʒ. j. Infundantur & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quartatia quinque. In quibus dissolve expressionem ℥ j. rhab. in prædictis succis cum cin. seorsim infusi, sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfecte coctus, clarif. & aromatis. ʒ. ij. pulv. elect. triasant. qui servetur in vase vitreo, & de eo capiat æger ℥. ij. bis aut ter in mense, cum jusculo pulli vel hœduli, fol. endiviæ, acetosæ, borrag. pimpinel. alterato.

Vel loco syrup. pilulæ usurpari poterunt, hyemis præsertim tempore, quales in hepatis obstructione fuerunt propositæ, vel si earum nimia caliditas metuatur, sequentes magis correctæ in eundem usum componi poterunt.

℞. Polypod. querc. ℥. sem. Rad. asari, summit. geniste, an. Drach. j. passul. corinth. Drach. iij. crystalli tart. Drac. j. ℥. flor. bugloss. & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ font. q. s. De colat. opt. clarif. cap. lib. sem. succi pomor. redolent. opt. depurat. ʒ. iv. quibus infunde sennæ mundatæ. Unc. i. turbith. & agar. ana Drach. iii. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, ana Drach. i. Digerantur per quatriduum in B. M. posteà colentur, & exprim. Colat. adde extracti aloes, facti in aqua endiviæ & acetosæ, Unc. i. myrrhæ in vino ad ignem dissolutæ colatę, ʒ. ii. salis tart. ʒ. ii. Evaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem, dum fetè evaporata erit materia, specier. diarrhod. abbat. lætif. Gal. & trochisc. dialacca, an. ϑ. ß. Reducantur in massæ pilularis consistentiam,

tiam, de qua capiat æger ʒ. ß. semel in septimana, duabus horis ante pastum.

Pereda, sequenti pulvere multos melancholicos curatos esse testatur, eumque benedictum & divinum appellat.

℞. Epithymi ʒ. ß. lapid. lazuli opr. & agar. recenter trochisc. ana ʒ. ij. scammon. ʒ. j. cariophyl. numero xx. Misce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ij. bis aut terinmense, cum sero lactis, vel aqua borraginis.

Si purgantia medicamenta satis frequenter exhiberi nequeant, aut ægri morbi diuturnitate fracti assumere nolint; consultissimum erit, clysteres alternis diebus injicere, ut vapores sursùm se efferentes revellant, & humoris peccantis pottio educatur. Si enim intestina penitius subierint, à venis mesaraicis majorem illuviei partem exhauriunt. Novimus enim quemdam nobilem virum, affectione hypochondriaca diu & graviter affectum, qui ex clysteribus frequenter injectis ita levatus fuit, ut omninò curatus videretur: cùm multa alia remedia frustrà usurpata fuissent.

Dum purgationes periodicæ usurpantur, intermediis temporibus curandum est, ut corpus universum balneis humectetur, aut saltem semicupiis, vel fomentis, quibus & humoris peccantis inclementia frænatur, ejusdemque reliquiæ conteruntur, & corpus humidius, aç fluidius redditur.

Roborantia etiam intermediis temporibus usurpanda sunt, quæ simul obstructionum apertioni inserviant, eaque frequenter componi solent in formam opiatæ; vel electuarii solidi, in tabellas redacti, in hunc modum.

℞. Conservæ rad. bugloss. ʒ. ß. conservæ flor. borrag. viol. ana ʒ. j conservæ ros. & cortic. citri conditi, ana ʒ. ß. myrob. condit. numero j. confect. alkerm. ʒ. iij. rasuræ eboris, cornu cervi, & lapidis bezoard. an ʒ. j. pulver. elect. lætif. Gal. & diarrhod. abbatis, ana ℈. ij. coralli præpar. & margarit. præp. ana. ʒ. ß. ambræ grif. ℈. ß. moschi opt. g. v. fol. auri numero iij. Cum syrupo de pomis vel condituræ citri, fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ horis duabus ante pastum, singulis diebus, superbibendo vini albi parùm.

Simplicior & gustui gratior opiata fit ex parte una confect. alkerm. & quatuor partibus conservæ flor. borr. Ad potentiùs obstructiones apperiendas, si callidiora non multùm metuantur, addi possunt opiatæ, conservæ flor. tamarisci, rad. enulæ campanæ, fol. absinth. capill. ven. & sales absinth. tamarisci, &c.

Tabellæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Pulv. diambræ, diamoschi dulcis, & lætif. Gal. an. ℈. j. confect. alkerm. Drach. iij. sacch. aqua borrag. & rosar. soluti ʒ. iv. Fiant tabel. deauratæ pond. ʒ. j. Capiat unam singulis diebus, horis duabus ante pastum. Vel gustui gratiores ita parabuntur.

℞. Confect. alkerm. ʒ. ij. ambræ grif. scrup. j. sacch. aqua borrag. & rosarum dissoluti ʒ. iv. Fiant tabellæ.

Ambra grisea sola ad gr. v. vel vj. singulis diebus exhibita, cum vino, aut aqua rosarum, spiritus & calorem nativum vivificavit, & cor maximè exhilarat.

Auctores nonnulli lapidis bezoardici usum valdè probant adversus omnes morbos melancholicos, utpote qui vires cordis mirum in modum reficiat, ejusque g. v. vel vj. cum aqua rosar. aut alio liquore exhiberi debent.

Corpore sufficienter expurgato, tempestate idonea, nimirùm vere aut æstate, serum lactis utiliter exhibebitur per 15. aut 20. dies: sic enim viscerum obstructiones aperientur, & calida eorum intemperies emendabitur. Extrahetur autem serum lactis per ebullitionem & clarificationem, eique commodè infundentur per noctem epithymi ʒ. ij. vel ʒ. ß.

Quantitas illius ad robur ventriculi metienda est. Si tamen facilè venas jam aliquatenus apertas pervadere queat, & per alvum & urinas dejici; in maxima quantitate exhibitum, instar aquæ mineralis, ut in calida hepatis intemperie docetur, multùm proderit: hac cautione adhibita, ut ventriculus muniatur sacculis, aliisque remediis infrà describendis, & vespertinis horis opiata roborans singulis diebus exhibeatur. Loco autem epithymi aliquando permiscentur sero succus cichorii & borraginis, aut alii refrigerantes & appropriati, in hunc modum.

℞. Seri lactis caprilli ℔. iv. vel v. succi limon. recent. ʒ. iv. succi pomor. redol. noviter extract. ʒ. vj. conservæ rosar. aut viol. aut sacchari albiss. ʒ. j. cum duobus albumin. ovor. clarificentur. Capiat mane pocula tria, vel quatuor, vel plura, si stomachus ferre soleat.

In corporibus valdè emaciatis, reseratis aliquantisper obstructionibus, lactis asinini usus convenire poterit, cum sacch. rosaceo, & si obmurmurantia sint hypochondria, tantillum aromatici rosati, vel diarrhod. abbatis erit utilissimum.

At cæteris remediis præstant aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscerum intemperiem corrigendo, obstructiones referant potentissimè. Tales sunt in Occitania nostra Meynenses, & Vellenses. Illæ magis refrigerant; hæ calidiores quidem, at obstructionibus tollendis, & humori tetreno attenuando ac detergendo, multò efficaciores.

De potu aquarum thermalium non levis est inter Auctores discrepantia. Nonnulli, ut Sennertus, omninò probant, quòd hujusmodi aquæ ob mineralia, à quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores qui in iis hærent, per alvum & urinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Calefactionem autem, & exsiccationem ab hujusmodi aquarum externo usu, non autem interno esse metuendam. Alii, ut Claudinus, omnino rejiciunt, propter dictam exsiccandi vim. Alii denique nec omninò rejiciunt, nec omninò admittunt hujusmodi aquarum usum, ut Montanus, qui eas convenire sentit, propter frigiditatem ventriculi, quæ hujus affectus comes est individua, & obstructiones. Ratione autem hepatis calidioris, & fervidi sanguinis, vult muniendum esse hepar & lienem unguento refrigerante Gal. Tum etiam universam lumborum regionem eodem unguento inungendam. Hoc modo ait non nocere aquam, quia magis figitur in ventriculo & locis frigidioribus, alia verò viscera solum pertransit, nec in iis moram facit. Nos verò earum aquarum usum convenire posse censemus, si ventriculus frigidior magnam crassæ & viscidæ pituitæ copiam cumulet, & non admodum insignis fuerit hepatis caliditas. Cujus partis noxa majori ex parte declinari poterit, si non solùm unguentum prædictum admoveatur, sed etiam juscula refrigerantia post ejectas aquas exhibeantur, & post integrum earum usum balnea refrigerantia & humectantia per aliquot dies usurpentur.

Non parum præstare consueverunt ad obstructiones hypochondriacas aperiendas medicamenta ex chalybe composita, qualia in obstructionibus hepatis & lienis fuerunt proposita, vitando tamen ea, quæ multùm calefacere aut exsiccare valent. Imò verò, in corporibus calidioribus conveniet chalybem cum sulphure aut aceto præparatum, conservæ borraginis & cichorii, ad formam opiatæ permiscere.

In delicatioribus, conveniet syrupus ex calybe, prædicto loco descriptus, aut spuma, quæ manet in vase vitreo post vini pluries chalybeati evaporationem, cum dictis conservis permixta.

Ac cæteris omnibus remediis palmam præripit sal, seu vitriolum martis, quod obstructiones aperit, viscera corroborat, eorumque calidam intemperiem emendat. Dosis illius est à g. xij. ad xx. cum liquore idoneo, syrupo, aut conserva. Sed quia sapor illius admodùm ingratus est, soleo ego id in pilulas reducere cum mucilagine gummi tragacanthi. Usus illius debet esse diuturnus, & ideo magna illius quantitas habenda est, quæ facilè comparari non potest, modo à Beguino aliisque descripto. Nos facillimam illius compositionem paucis cognitam hìc subnectemus.

℞. Olei vitrii. aut sulph. ℔. ß. spiritus vini ℔. j. ponantur in sartagine nova, & munda, & assere contegantur: intra quindecim dies fiet per se salina concretio, quæ Soli postmodum exponenda est, ut omninò exsiccetur, movendo interdum cum spatula ferrea. Hyeme poterit exsiccari supra ignem levissimum, aut in hypocausto. Sal probè exsiccatum in phiala vitrea recondatur, benè obturata, nam aeri expositum facilè humectatur. Pilulæ etiam ex eo compositæ cum mucilagine tragacanthi duriores fieri debent, addendo pulverem ipsius tragacanthi, ac postmodum in phiala recondi, alioqui humescerent. Per mensem unum vel plures potest continuari hujus remedii usus, non solùm innoxiè sed semper cum utilitate summa.

Ad obstructiones sensim aperiendas, & humorem melancholicum sensim expurgandum ac contemperandum, laudat Fonseca pilulas sequentes, quas diatartarum appellat.

℞. Sennæ pulverat. & salis tartari, an. ʒ. j. cinam. pulver. ℈. sem.

℈. sem. Cum syrupo de limon. fiat massa, cujus capiat pilulas iij. pond. ʒ. sem. per horam ante cœnam, ut bis, aut ter dejiciat. Habet enim sal tartari magnam vim domandi humores melancholicos & atros; nam trahit ad se proprietate quadam acetositates, ut videre est, quando permiscetur aceto, aut spiritui vitrioli, quorum aciditatem tollit. Sciendum autem est, Fonsecam per salem tartari crystallum intelligere. Attamen non minùs efficaciter senna infundi poterit cum sale tartari, & guttis aliquot spiritus vitrioli in liquore idoneo.

Ad dictas obstructiones aperiendas, nonnulli Auctores commendant decoctum radicis chinæ, ut in obstructione lienis dictum est; quod à prudenti Medico utiliter interdum in usum revocari poterit.

Alii verò laudant succum absinthii concretum in forma pillularum, per se vel cum gummi ammoniaco exhibitum, cui statim oxymel, factum ex decocto rad. asari ac liquirit. superbibatur. Alii vetò testantur decocto absintii, aut vino absinthite per 30. vel 40. dies usurpato melancholiam hypochondriacam fuisse curatam.

Succus buglossi non quidem ad obstructiones aperiendas, quemadmodum absinthium, sed ad humorem atrabiliarium contemperandum efficacissimus est. Ideò illius ʒ. ij. cum sachari ʒ. ij. vel cum vini optimi æquali portione per x. aut xij. dies manè utiliter exhibeti poterunt.

Inter præcipua hujus curationis hoc habendum est, ut alvus semper laxa servetur. Ideò æget plura medicamenta habere debet familiaria, quibus frequenter utatur ante cibum, modò hoc, modò illud, ne ullum ei veniat in fastidium. In hunc finem usurpari poterunt syrupus magistralis, & pilulæ prædictæ, tum etiam ea, quæ ad alvum adstrictam suprà descripta sunt. Quibus addere licet ex Montano, terebinthinam cypriam, quam deglutiendam esse præcipit ad quantitatem avellanæ, tribus horis ante prandium, semel, aut bis, aut ter, singulis septimanis. Nam præterquam quod alvum mollem efficit, ventriculum etiam purgat, obstructiones aperit, urinam provocat, calefacit ventriculum, neque propterea hepar lædit; imò & illi mirum in modum confert aperiendo, abstergendo & mundificando.

Pro potu ordinario uti poterit aqua extinctionis auri, vel infusionis tamarisci, agrimon. pimpinellæ, cum vino tenui simplici, vel medicato, tempore vindemiarum cum rad. bugloss. & borrag. adjectis floribus anthos in parva quantitate, & santalo albo.

Decoctum radicis cynosbati pro potu ordinario à quibusdam plurimùm laudatur; aperit enim & roborat partes omnes natutales.

Decoctum ligni nephritici viscerum obstructiones citra ullam manifestam corpotis altetationem referat. At frequentiùs usurpatur aqua ex infusione chasybis parata. Quæ omnes aquæ vel decocta vino commodè misceri possunt.

Dum remedia interna proposita, aut eorum nonnulla usurpantur externa etiam admovenda sunt, nimirum fomenta & unguenta hypochondriis, qualia ad obstructiones hepatis & lienis descripta sunt, vitando calidiora.

Ventriculo etiam roborantia admovenda sunt, quoniam illa pars in hoc affectu perpetuò laborat. Ideòque fomenta, unguenta, emplastra, & scuta, in affectibus ventriculi proposita, in usum revocati poterunt. Tum etiam interna, quæ hepar minùs calefacere possunt, ac præcipiè pulvis pepticus à pastibus sumendus. In paroxysmo, quando vapores ab hypochondriis elevati, cor, cerebtum, aliasque partes afficiunt, & gravia symptomata producunt, ut animi defectiones, palpitationes, tremores, convulsiones, dolores capitis, & similia; ea remedia usurpanda sunt, quæ in syncope, & affectu hysterico usurpari solent. At inter cætera laudanum prudenter usutpatum, miranda præstat.

CAPUT VI.

De Scorbutica affectione.

SCorbutus septentrionalibus regionibus familiaris est & non paucis earum plagis endemius. In nostris verò meridionalibus hactenus ferè incognitus: ita ut omnes Medicinæ practicæ scriptores, qui medicam artem exercuerunt, nullam illius mentionem faciant, & nos etiam ipsum penitus omittere debere videamur, qui in hujus libri præfatione protestati fuimus, nos morbos tantùm lienis usitatiores, & qui frequentiùs in praxi occurrere consueverunt, esse descripturos. Vetùm usus nos docuit, hanc nostram regionem hoc affectu non omninò carere, qui si omnibus circumstantiis stipatus non sit, quæ ab Auctoribus septentrionalibus referuntur, quædam tamen symptomata præ se ferat, ad illius naturam stabiliendam sufficientia. Si quidem prædicti Auctores unicum symptoma, scorbuto peculiare, sufficere ajunt, ad morbum istum detegendum. Nos verò sæpè hujusmodi symptomata non pauca in plurimis ægrotantibus animadvertimus. Quia tamen scorbutus hisce regionibus, ut anteà dictum, non est familiaris, & non ab illo prorsùs immunes esse omnes Medici nostrates existimant; noluimus eum absolutè scorbuti nomine donare; sed satius esse duximus, affectionem scorbuticam appellare, quæ scilicet ad scorbuti naturam proximè accedat, verus tamen scorbutus non sit.

Est autem scorbutus nihil aliud, quàm affectio hypochondriaca, peculiarem quemdam malignitatis gradum adepta, à qua quidem malignitate nonnulla symptomata oriuntur supra illa, quæ in affectione hypochondriaca solent contingere. Illa verò malignitas fit ex humoris melancholici corruptione, non qualibet, siquidem sæpè corrumpitur ac putrescit humor melancholicus, ex quo alii affectus producuntur, non autem scorbutus, ut febris quartana, & abscessus mesenterii, aliatumque partium; sed peculiari & propria, cum tali malignitate analoga. Hæc autem malignitas innotescit ex contagio, quod in hoc affectu reperitur: siquidem contagiosum esse, ab omnibus Auctoribus, qui de eo scripserunt, sancitum est. Quemadmodum autem omnes malignitatis gradus & species, in humoribus latentes, ex quibus varii morbi producuntur, nos latent & humanam cognitionem effugiunt, sic malignitas scorbutica etiam occulta est. Et certè mirum est, quanta morborum varietas emergat ex variis malignitatis gradibus, in humores introductis; ex quibus febres malignæ & pestilentes, variolæ, morbilli, cancer & elephantiasis, lues venerea, aliique quamplutimi ac diversissimi affectus oriuntut. Et speciatim elephantiasis ex malignitate quadam peculiari, in humore melancholico residente, ducit originem. Scorbutus etiam ex peculiari malignitate, in eodem humore melancholico latente producitur: cùm tamen isti duo morbi toto cœlo differant inter se, & nemo possit varios illos malignitatis gradus explicare.

Magnam scorbuti & melancholiæ hypochondriacæ similitudinem ostendunt symptomata varia, utrique affectui communia. Omnia enim symptomata, superiori capite à nobis enumerata, quæ in melancholia hypochondriaca reperiri docuimus, in scorbuto etiam reperiri solent, ut eruditates ventriculi, dispepsiæ, salivationes frequentes, vomitus materiæ pituitosæ, acidæ aut nidorosæ, murmura & rugitus hypochondriorum, eructationes, & flatuum per inferiora explosiones, sanguinis vomitiones, & per alvum excretiones, dolores ab iisdem flatibus in ventriculo & hypochondriis excitati, alvus adstricta interdum, & aliàs alvi fluxus, æstus hypochondriorum, urina nunc tenuis, nunc crassa, cordis palpitatio, pulsatio sinistri hypochondrii, sitis, & oris siccitas, difficilis respiratio, dolores capitis, aurium tinnitus, oculorum caligines, vertigines, metus & mœstitia, & deliria melancholica diversa, convulsiones, epilepsiæ, torpores, comatosi affectus, vigiliæ, somni perturbati, & insomnia terrifica. Quorum omnium symptomatum rationes, superiori capite propositæ, in affectione scorbutica, etiam hìc militare poterunt.

Si verò præter symptomata prædicta alia etiam appareant, quæ in melancholia hypochondriaca non reperiuntur, neque ab Auctoribus illi tribuuntur, neque ad aliam affectionem cum hypochondriaca complicatam revocari possunt; magna debet esse scorbuti conjectura. Horum autem symptomatum præcipua in hunc modum se habent, quæ in uno ægrotante omnia non reperiuntut; sed unicum sufficit, ad judicandum, talem morbum ad scorbuticam affectionem accedere.

Primum igitur, atque evidentissimum scorbuti signum est, affectio gingivarum, oris, & dentium. In gingivis contingit rubor, prutitus, ac putrefactio, & ex iis plerumque sanguis effunditur, necnon teterrimus odor expirat. Quæ affectiones interdum faucibus & palato communicantur, tum etiam dentibus, qui vacillantes, ac nigredine infecti redduntur.

Secundum, atque evidens scorbuti signum petitur à maculis, cruta & tibias invadentibus, quæ in principio rubræ, & in progressu purpureæ, lividæ ac nigræ apparent. Nonnunquam verò in tibiis spatia latiora, imò verò interdum totam partem occupantia, livida, vel cum nigrore aut livore purpurea apparent. Fiunt autem hujusmodi maculæ, ex serosa atque ichorosa sanguinis parte ad corpus alendum inutili, quæ ideò à natura extra venas in cutem protruditur per nausiosin venarum, ut loquitur Hippoc. *lib. de fracturis*. Quod quidem frequentiùs in tibiis & crutibus contingit: quia natura vitiosos humores ad partes ignobiliores ac remotiores expellere consuevit. Aliquando tamen, ubi major est materiæ copia, in dorso, brachiis, cervice, ac facie efflorescunt.

Tertium signum est, difficilis respiratio, & pectoris angustia, quæ fit plerumque à crassis vaporibus, ex hypochondriis elevatis, ac diaphragma impetentibus: tum etiam ex tumoribus atque inflationibus earumdem partium, à quibus diaphragma comprimitur: præsertim verò à tumore pancreatis, quod ut plurimùm in hoc affectu humore illo crasso ac melancholico impletur: unde ægri nihil de thorace conqueruntur, sed locum affectum, in quo gravitatem sentiunt, & cujus causa difficilè spirant, sub diaphragmate & ventriculi regione ostendunt, ut diligenter annotavit Eugalenus, qui in hoc morbo sese plurimum exercuit, & multas circa illius phænomena, collegit observationes. Hujus tamen gravitatis causam, nempe tumorem pancreatis, non annotavit: neque ullus alius eorum, qui de scorbuto scripserunt, illius mentionem facit. Nos tamen eum observavimus in Domino Audeyer, in Senatu Gratianopolitano Præside, quem affectione scorbutica laborare existimavimus, ut in prolixiori ejus historia videre est, à nobis relata in observationibus nostris, *cent.* 3. *observat.* 85. Cùm autem valdè macilentus esset ac strigosus, facile fuit, summos digitos profundiùs adigendo duritiem ac renitentiam, eamque dolorificam percipere in ea regione, in qua pancreas situm est: & partem contrectando, æger ipse pronunciabat, difficilem respirationem, ac pectoris angustiam, qua ipse continuò premebatur, inde totam exoriri.

Quartum signum est, lassitudo spontanea, & gravitas corporis, præcipuè verò in cruribus, quæ fit à serosis ac vitiosis humoribus per venas ad habitum corporis, & musculorum genus delatis.

Quintum signum petitur ex urinis, quæ quidem variæ sunt, ut in melancholia hypochondriaca; sed in hoc differunt, interdum quòd claræ & rubræ sint instar lixivii, ab humoribus salsis, magna copia admixtis. Illa autem rubedo eò intensior est, & ad fuscum declinans, quò major salsæ materiæ quantitas permiscetur. Quemadmodum enim lixivium eò majorem rubedinem acquirit, quò plures salsæ & adustæ partes ipsi insunt: sic etiam urinæ, quò plus salsi & adusti humoris iis admiscetur, eò rubicundiorem colorem acquirunt. Interdum verò sunt admodum crassæ, sedimentum rubrum ac crassum instar latinæ laterum habentes. Ac tanta interdum est materiæ hujus crassæ & tartareæ copia & acrimonia, ut urinæ ardorem atque stillicidium excitet, præcipuè iis, quibus suppressio hæmorrhoidum malo originem dedit, tum etiam post subsidentiam urinæ, tertia vel quarta pars matulæ, crassa illa, mucosa & nigricante materia repleatur, quæ incautioribus calculi, aut ulceris vesicæ suspicionem parit.

Sæpe etiam ita variant urinæ, sine causa manifesta, ut quæ hodie turbidæ ac crassæ, cras tenues & aqueæ appareant; hodie pallidæ, cras citrinæ, auteæ, vel rubræ.

Sextum signum ex pulsu desumitur; qui nunc debilis est & inæqualis, ac ferè formicans, ut mirùm sit, hominem cum tali pulsu vivere posse; nunc magnus & durus, absque inflammatione. In eo etiam hoc notatur, quod imminente animi deliquio, in summis illis angustiis, quibus ægri sæpè divexantur, pulsus major ac fortior sit, quàm aliis temporibus. Quod procedit ex contentione cordis, vapores crassos, à quibus tunc temporis maximè affligitur, expellere conantis.

Septimum signum petitur ex doloribus varias corporis partes affligentibus. Adest enim interdum dolor crurum obtusus, aliquando tensivus, plerumque ὀστεοκόπτος: aliàs dolores excitantur in suris, aliàs circa talos, aliàs in plantis pedum; aliàs circa manuum & digitorum extrema: aliàs in genuum, vel coxæ, aliarumque partium articulationibus, cæterisque corporis partibus, prout humores salsi, acres, & serosi ad eas deferuntur; nonnunquam ventris dolor contumax & acerbus ægrotantem exercet, qui colicam bilioſam æmulatur; fitque à prædictis humoribus in peritoneum effusis. Isti autem dolores, præsertim quibus brachia, coxas, & tibias occupant, dolores illos æmulantur, qui lue venerea infectos affligere solent, & Medicis facilè imponere possunt, in hac potissimùm regione, in qua scorbutus rarissimus est, lues autem venerea frequentissima. Verùm distingui possunt ex eo, quòd dolores venerei plerumque internodia occupent, seu medias artuum partes, & si diu perseverent, exostoses in iis partibus generentur; tum etiam alia luis venereæ symptomata adsint, aut aliàs adfuerint, ut gonorrhœa, caries pudendi, bubo venereus, & similia; aut impurus concubitus præcessit. Dolores autem scorbutici quascumque partes indifferenter invadunt; alia adsunt scorbuti indicia, aut saltem temperamentum melancholicum admodum prædominatur, & res certò denominari poterit, si æger constanter asseveret, se cum impuris mulieribus rem non habuisse. Quod suspicionem nostram confirmavit in Magistratu Nemausensi qui gravissimis pedum, tibiarum, & crurum doloribus diu affectus fuerat, & ad extremam maciem deductus, ut in marasmum omnino incidisse crederetur, & cùm nulla remedia per longum tempus usurpata ipsi profuissent, nos ex temperamento illius valdè melancholico, & quibusdam aliis signis, præsertim quòd castissimam vitam egisset, & quòd à multis annis sanguis illi è gingivis per intervalla fluere consuevisset, scorbuticum affectum esse conjecimus, & antiscorbuticis remediis, per aliquod tempus usurpatis, omnino convaluit.

Interdum etiam in hypochondriis dolores isti residunt; interdum verò lumbos afficiunt, ut ægri quasi elumbes reddantur ac vix progredi, & sese loco movere possint. Unde à nonnullis hic affectus lumbago nominatus est.

Quandoque verò dolores isti nephriticos æmulantur, & cum iis urinæ impensè rubræ, aut etiam acres mingunt tur, & nisi diligenter considerentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo læsis provenire creduntur: cùm tamen ex materia tartarea & scorbutica, à liene vicini sque partibus ad urinæ vias effusa proveniant.

Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex suppressione hæmorrhoidum hoc malum contraxere, capitis dolor & calor circa vesperam infestant, ex vaporibus ad caput ascendentibus, & postea rota nocte, calor quidam præter natutam, instar febrilis, in toto corpore sentitur, qui manè per sudores evanescit.

Dolor dentium aliquando frequens, ac præter rationem recurrens, hunc affectum comitatur, qui non eodem loco persistit; sed vagus est, nunc dentem hunc, nunc illum invadens ac relaxans: qui rursus sponte firmatur, dolore ac tumore discusso.

Latera etiam interdum invadit scorbuticus iste dolor, pleuritidem ementitus, à qua tamen facilè distinguitur, quòd febris non adsit, aut saltem admodum lenta: respiratio parum læditur, nulla tussis; nulla anacatharsis, neque dolor est continuus; sed per intervalla recurrens.

Articulos etiam invadere dolores istos scorbuticos, anteà dictum est. Sed quomodo à vera arthritide distinguantur, explicare oportet. Arthritis enim scorbutica, fixa & permanens non est, atque in uno & eodem loco consistens; sed per varios articulos vagatur, & ab uno in alium atque alium ejusdem vel oppositi lateris transfertur: interdum etiam evanescit, ac subinde revertitur, ut qui jam à dolore prorsus liberatus, & integræ sanitatis restitutus videbatur, iterùm, & ex improviso, dolore, cum & sine rumore, corripiatur. At vera arthritis locum rarò mutat, & ad solutionem usque, partem quam apprehendit obsidere non definit. Habet etiam hoc peculiare arthritis scorbutica, quòd plerumque cum levi paralysi juncta sit, ob quam membrum affectum movere ægri nequeunt, & illa cessante, dolor cesset: eoque redeunte, revertatur.

Octavum signum desumitur ex variis motus lęsionibus. Interdum enim contingit in hujusmodi ægrotantibus spuria quædam paralysis, cujus exempla quædam in observationibus nostris proposuimus; & à vera paralysi distinguitur, quòd hæc permanens sit, neque ulla habeat intervalla: in illa verò, sæpè accidit; ut qui heri pedem vix loco movere poterat, hodie cruribus insistat, & levi adminiculo nixus ambulet, paulò post verò omni motu iterum privetur. Deinde, cum ea conjunguntur sæpè motus

tus tremuli & convulsivi, quod in vera paralysi non contingit. Fit autem hujusmodi paralysis à materia quadam ichorosa, vel vaporosa ac musculos invadente. Quod si materia illa acrimoniæ particeps fuerit, partes nervosas vellicando, tremores & convulsiones efficit.

Non solum autem in parte aliquà peculiari convulsiones contingunt; sed etiam interdum in toto corpore, epilesis characterem referentes, vaporosa, aut serosa materia, acrimonia atque malignitate prædita, ad cerebrum elevata, quæ discussa sæpè inducias dat, atque iterum collecta novas convulsiones inducit.

Contractio membrorum in hoc affectu etiam contingere solet, interdum omnium, ut ægri nullum articulum habeant, quem extendere valeant: aliàs verò unum, aut alterum, & hoc præcipuè in cruribus contingit, tendinibus, ad ctus movendum destinatis, duris ac rigidis in poplite evadentibus. Talis autem contractio indè exoritur, quòd tartareus humor, multo sero dilutus, ad nervos & tendines deferatur: parte verò serosa & tenuior, successu temporis discussa, crassiores exsiccentur & indurentur, unde contractiones nervorum ac tendinum efficiuntur.

Interdum etiam contractio in œsophago contingit, ut ægri cibum cum summa difficultate deglutiant, & in strangulationis metu versentur. Quod fit ex vaporibus stypticis, œsophagum contrahentibus.

Nonum signum desumitur ex alvi fluxu, vel simplici, vel sangnineo. Simplex à vulgari alvi fluxu in eo tantum distinguitur, quod excrementa in eo crassiora reddantur & majori parte stercorosa, ac ciborum assumptorum quantitatem superantia, cum vulgaris alvi fluxus liquidior sit, & ex solis ferè humoribus compositus. At sanguineus alvi fluxus à dysenteria distinguitur, quòd sine ventris dolore ac torminibus efferatur: fitque à sanguine crasso & fæculento, qui per arterias mesaraicas in intestina effunditur. Interdum etiam venæ hæmorroidales sanguinem istum fæculentum recipiunt, & per alvi fluxum evacuant. At si diu talis alvi fluxus perseveret, venæ illæ varicosæ evadunt, & dilatatæ non solùm copiam sanguinis, sed etiam multos alios humores tartareos & mucilaginosos educunt.

Decimum signum est, oris gravis anhelitus, qui omnibus scorbuticis familiaris est, ut testatur Eugalenus; ita ut astantes eum vix ferre possint, & nares avertere cogantur.

Undecimum signum est horror frequens, quem nullus, aut minimus calor sequitur, & eodem die bis, ter, vel etiam pluries invadit.

Duodecimum signum petitur à febribus intermittentibus, quæ interdum scorbuticis accidunt, & characteres habent à vulgarium febrium characteribus longè diversos. Pulsus enim in iis debilis est, tardus, inæqualis, præsertim in declinatione: in vigore enim plerumque magnus & durus esse consuevit. Præterea in principio accessionum tantæ plerumque fiunt membranarum in variis partibus, cruribus præsertim, vellicationes, ut carnes lacerari atque divelli videantur: quibus interdùm motus convulsivi junguntur. At licèt nonnunquam quotidianæ, tertianæ, aut quartanæ typum servent; sæpè tamen rariores & inordinatos paroxysmos habent, ut semel tantùm, aut bis in mense sine certis periodis invadant.

Decimum tertium signum petitur ex tumoribus, qui in variis partibus varii contingunt, nunc duri, nunc molles, & vesicarum speciem referentes; nunc ad erysipelatis naturam accedentes.

Decimum quartum signum est atrophia, quæ tanta interdum in hoc affectu contingit, ut nihil præter ossa & pellem in ægris remaneat, hique sceleton repræsentent, præsertim affectu diu perseverante. Quod fit à vitioso sanguine, & a naturali statu valdè recedente, ita ut partibus alendis assimilari nequeat.

Plura alia scorbuti signa proponuntur ab Eugaleno, Sennerto, aliisque, quorum nonnulla quamplurimis aliis morbis communia sunt, quæ nos supprimenda censuimus, ne confusio quædam in hac diagnosi inducatur. Ac licet, ut ab initio diximus, scorbutus in hac regione familiaris non sit ut in Polonia, aliisque locis Septentrionalibus, imò apud nos ferè sit incognitus; si quis tamen, in Medicina facienda, omnia melancholicorum symptomata penitus investiget, quosdam reperiet ad scorbuticam affectionem accedentes, in quibus nonnulla ex superioribus symptomatis scorbuto peculiaribus apparebunt.

Quod ad prognosin spectat morbus iste curatu difficilimus est, quemadmodum omnes ab humore melancholico oriundi. Sed hic multò magis, in quo humor melancholicus pravam atque malignam qualitatem adeptus est, quæ corporis œconomiam crudelius evertit, & maximam remediorum partem contemnit.

Periculosus etiam est, quia ægros non rarò in atrophiam aut hydropem deducit, alias morte subitanea, per apoplexiam, syncopen, aliosque acutissimos morbos subripit.

Curantur tamen non rarò, qui pro deploratis habebantur, magis in hoc morbo, quàm in aliis quam plurimis. Et nos vidimus nonnullos, in omnimodam atrophiam perductos, ex diuturnis doloribus, aut contumaci alvi fluxu sanguineo quos affectus ex multis circumstantiis scorbuticos censuimus, feliciter convaluisse.

Præterea sæpè deludit pulsus, qui in febrium paroxysmis præcipuè tam frequens, parvus, & inæqualis interdum fit, ut æger intra paucas horas moriturus videatur, qui tamen finito paroxysmo surgit è lecto, & ad consueta munia revertitur ut peculiariter annotavimus in studioso Hollando, ad quem vocati, in vigore paroxysmi eum brevi moriturum existimavimus. Postquam verò eum postridiè benè habentem vidimus, reliquis morbi circumstantiis diligentiùs examinatis, eum scorbuto laborare comperimus, quem ille ex patria sua, in qua frequentissimus est, ad nos attulerat.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hypochondriaca melancholia fuit proposita: quandoquidem, ut ab initio dictum est, ab eodem humore generatur, sed à statu naturali magis recedente. Ideò plerumque potentioribus indiget remediis. Quia tamen hæc est generalis medendi regula, ut omnis curatio à lenioribus incipiatur, ad fortiora postmodùm progrediendo, si illa non suffecerint, optimum erit in hoc affectu integram melancholiæ hypochondriacæ curationem instituere, & remedia, proprio capite à nobis descripta, sigillatim usurpare: quandoquidem morbus iste chronicus & contumax, non nisi longo remediorum usu evinci potest. Et si morbum penitùs extirpare nequiverint, ad ea tandem veniendum erit, quæ proprietate specifica illum oppugnare creduntur. Non erit tamen inutile, etiam ab initio nonnulla eorum illis admiscere.

Illa autem remedia specifica, antiscorbutica dicta, plurima proponuntur ab auctoribus, qui de hoc morbo scripserunt: quorum vis præcipuè dependet à sale quodam volatili, cujus magna copia in iis reperitur, & cujus opera humorem illum crassum terrestrem, ac tartareum attenuant, fluxiliorem reddunt, ac tandem discutiunt. Imò verò, virtutem quandam alexipharmacam habent, contra venenum illud scorbuticum, humori melancholico impressum. Inter illa autem primo loco laudatur cochlearia Batavica, quæ in nostris regionibus non reperitur. Alia verò sunt, nasturtium utrumque (præfertur tamen aquaticum) becabunga, seu anagallis aquatica raphanus rusticanus, chelidonium minus, absinthium, & fumaria. Quibus etiam adduntur alia quamplurima, sed minoris efficaciæ; suntque ea omnia, quæ melancholicum humorem præparare, corrigere, & edomare valent. Unde non sine ratione dictum est à nobis, curationem, adversus melancholiam hypochondriacam institutam, hìc etiam plurimùm conferre. Illa autem sunt carduus benedictus, ceterach, & capillares omnes, hyssopus, chamædrys, betonica, agrimonia, borrago, buglossum, radices enulæ campanæ, asari oxylapathi, polypodium quernum, cortices capparum, fraxini, & tamarisci, flores ejusdem tamarisci, sambuci, & epithymum.

In harum autem plantarum delectu hoc perpetuò observandum, ut illæ, quæ calidiores sunt, minori dosi usurpentur; frigida verò, aut temperata semper admisceantur; idque utplurimum in majori dosi, præsertim in nostris plagis meridionalibus, in quibus humor melancholicus adustus est, & ad atræ bilis naturam accedit. Ac præter capillares herbas, borraginem, buglossum & agrimoniam, supra enumeratas, ubi febris adest, aut calor magis metuitur, addi possunt endivia, cichorium, acetosa, succus citri, limonum, arantiorum, imò & spiritus sulphuris, aut vitrioli, aut etiam serum lactis.

Ex predictis autem plantis quamplurimæ remediorum formulæ parari possunt, quæ omnes à Sennerto collectæ sunt, ab omnibus Auctoribus excerptæ: quas unusquisque pro arbittio suo imitari poterit. Hoc saltem diligenter

ligenter annotandum, quod ab omnibus Auctoribus proponitur, plantas prædictas efficaciùs operari, si expressus earum succus usurpetur, vel in conservas redigantur: quia sal illud volatile; in quo tota earum efficacia residet, per decoctionem evanescit: tum si planta exsiccetur, majori parte resolvitur.

Nos verò formulas sequentes feliciter usurpavimus.

℞. Succorum depuratorum nasturtii aquatici & becabungæ, an. ℥. j. succi fumariæ ℥. ij. sacchari albi ℥. ij. fiat potio. Vel

℞. Succi fumariæ & nasturtii aquatici, an. ℥. ij. Misce Vel

℞. Succorum acetosæ, fumariæ & nasturtii aquatici, an. ℥. ij. Misce.

Succus acetosæ augeri potest, si impensiùs refrigerare est animus: tum succus limonum, aliique refrigerantes addi possunt.

Major erit remedii efficacia ad dissolvendum tartarum illud tenax & glutinosum, si sal tartari addatur ad ℥. j. cum spiritu sulphuris aut vitrioli ad ℈. j. vel ℥. ß. Et quia in usu hujusmodi remediorum purgationes frequenter usurpandæ sunt, optimum erit in prædictis succis sennæ ℥. j. vel. ℥. ij. per noctem infundere, singulis vel alternis diebus, vel tertio quoque die exhibere.

His verò chalybeata remedia per vices adjungere, operæ pretium est, qualia in melancholiæ hypochondriacæ curatione proposita sunt: tum etiam opiatæ roborantes & aperientes, aliaque remedia ibidem descripta interserenda, pro prudentis Medici arbitrio.

Ac denique aquæ minerales, acidulæ, & vitriolatæ, convenienter, & debito tempore usurpatæ, ad hujus affectus curationem plurimùm conferre poterunt.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS TERTIUS.
DE AFFECTIBUS MESENTERII, PANCREATIS ET OMENTI.

PRÆFATIO.

IN explicandis Mesenterii, Pancreatis, & Omenti affectibus, Auctores admodum steriles sunt: & major pars illorum penitus eos omiserunt, quòd cognitu difficillimi sint, & majori parte non nisi ex dissectis cadaveribus innotescant; ut ex historiis constat à Schenkio, Sennerto, aliisque collectis. Frequentissimi tamen esse consueverunt. Unde verè Fernelius asserit, sæpè in Mesenterio latere plurimorum morborum causas, ut cholèræ, melancholiæ, diarrhœæ, dysenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum, errantiumque febrium, vomitionum, dolorum colicorum, tumorum, & abscessuum. Cilvius verò Misenterium infinitorum morborum parentem nominavit: ab aliis autem, Medicorum nutricula vocatur. Idem de pancreate & omento dici potest. Sunt enim partes illæ ignobiliores, & velut corporis sententia, ad quam membra nobiliora excrementa sua deponunt. Licèt autem prædictæ partes, quemadmodum & reliquæ totius corporis, omnibus morborum generibus affici valeant, similaribus, organicis, & communibus, variaque inde symptomata emergant: Nos tamen iis tantùm inhærentes, quæ ad usum praxeos maximè faciunt. universum hunc tractatum quinque comprehendemus capitibus, quorum Primum erit de obstructione: Secundum, de inflammatione: Tertium; de abscessu, scirrho, & ulcere Mesenterii. Quartum, de morbis Pancreatis. Qintum, de morbis Omenti.

CAPUT I.

De Obstructione Mesenterii.

OBstructiones in mensetetio ab iisdem causis generantur, quæ in hepatis & lienis obstructionibus propositæ sunt; sed frequentiùs & facilius contingunt propter venarum mesaraicarum angustiam, & præcipue lacteatum, quæ chylosam materiam devehunt ad secundæ concoctionis officinas: & cùm illa materia chylosa crudiori & crassiori succo sæpè referta sit, fit ut illa liberum commeatum non habens, in illis venulis hæreat, & obstructiones pariat. Venæ etiam mesataicæ obstruuntur ab humoribus crassis, ab hepate, liene, aliisque partibus transmissis, ibique diutiùs remorantibus, in qua mora majorem in dies crassitiem acquirunt, ita ut interdum tumorem scirrhosum generent, Humoribus etiam interdum flatus crassi commiscentur, qui gravissimorum symptomatum causæ esse solent. Ad obstrutionem etiam, vel potiùs angustiam illarum venarum referimus compressionem, quæ fit à glandulis per totam mesenterii substantiam dispersis: illæ enim præter modum increscentes, ut in strumosis dispositionibus contingit, venas mesaraicas comprimunt, & tum chyli, tum sanguinis commeatum impediunt.

Signa obstructionum diagnostica in tres classes dividenda sunt, ut in hepatis obstructionibus factum est, quæ scilicet morbi speciem, vel partem affectam, vel causam eum producentem significant.

Signa morbi speciem indicantia, id est, obstructiones in hypochondriis latitantes, tum etiam earum causas, communia sunt obstructionibus hepatis, lienis, & mesenterii: ideò ex diagnosi obstructionis hepatis repetenda. Quæ verò mesenterium peculiaritet affectum significant, sunt tensio & retinentia in medio ventre, & sub ventriculo, ac regione umbilicali gravitatis sensus in eadem regione, & interdum dolor obtusus, nonnunquam etiam acutissimus, quando flatus in iis partibus continentur: dolor etiam aliquando in dorso percipitur, propterea quòd mesenterium huic parti alligetur: murmura & rugitus in ventre fiunt, ructus excitantur, vapores in caput attolluntur, unde varia symptomata contingunt: ac denique ea omnia quæ in melancholia hypochondriaca accidere consueverunt, mesenterii obstructiones indicant: quandoquidem illa ab hujusmodi obstructionibus producitur ac fovetur.

Quod ad prognosin attinet, affectus ex se periculosus non est, quia pars ignobilis gravia mala ferre potest sine vitæ periculo: deinde remedia generosa ad illius curationem adhiberi possunt, quæ convenienter administrata, exoptatum effectum utplurimum consequuntur: nisi melancholia hypochondriaca inde exorta fuerit, quæ opprobrium Medicorum vocari consuevit, propter rebellem humoris melancholici naturam. Cùm tamen hæc pars sensu exquisito donata non sit, & obstructiones plerumque grave incommodum ægrotantibus non afferant; sæpè negliguntur, & aliorum morborum maximè periculosorum causæ esse solent.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis obstructionibus fuit proposita, eaque inde erit repetenda.

CAPUT II.

De Inflammatione mesenterii.

CUM Mesenterium, ut antea dictum est, sit velut sentina, ad quam partes nobiles superfluitates suas deponunt, quæ postmodùm per vomitum aut secessum à natura excluduntur, ut in nonnullis videre liceat, insignem vitiosorum humorum copiam, per intervalla vomitu aut secessu excerni: si vacuationes illæ impediantur, obturatis viis, per quas ferri solebant, vel alia quapiam causa, humores illi retenti, & diu in parte commorantes, calorem præter naturalem concipiunt, unde putredines, inflammationes, febres variæ, & abscessus oriuntur. At inflammatio specialiter concitatur, quan-

quando ſanguis, in venis meſaraicis cumulatus, per alicujus rami aperitionem in meſenterii ſubſtantiam effunditur; cùm autem in iis venis propter obſtructiones maximè cumuletur, ideò omnes cauſæ ad inflammationis cauſas etiam referri poterunt.

Ad hanc etiam inflammationem efficiendam plurimùm confert humorum congeſtorum acrimonia & eroſio: lapſus aut percuſſio regionis hypogaſtricæ: facultatis hepatis attractricis, concoctricis, aut retentricis debilitas: corporis calefactio nimia, vel refrigerantium uſus intempeſtivus: motus criticus naturæ, in febribus malignis, aut varolis, humores peccantes in hanc ſentinam demandantis: diarrhœa, vel dyſenteria, intempeſtivè ſuppreſſæ.

Signa inflammationis meſenterii diagnoſtica ſunt febris languida, occulta & lenta, abſque ſiti, & gravioribus ſymptomatibus, anorexia, tenſionis & gravitatis ſenſus ſubter ventriculum, citra magnam duritiem, & quæ non niſi preſſu dignoſcitur: citra dolorem etiam, ſaltem effatu dignum, & quia pars obtuſo ſenſu donata eſt: egeſtiones chyloſæ, quas plerumque ichor tenuis conſequitur, ſine ullo doloris ſenſu, modò ſeorſim ac ſincerus, modò fæcibus permixtus.

Mitiora ſunt omnia ſymptomata prædicta, ſi meſenterium ſolum inflammatione afficiatur: ſi verò hepar, aut lien, aut inteſtina ſimul inflammatione tenentur, vehementiora ſunt omnia ſymptomata, ac præterea peculiaria prædictarum partium affectarum ſigna apparebunt, ex ſuis capitibus deſumenda. Cùm enim hujus partis inflammationes & abſceſſus maximè lateant, ſi ſolitarii ſint, propter obtuſum partis ſenſum, & quia nullam in corpore edit actionem, cujus læſio internoſci valeat, ſed uſum tantùm habet, chyli, & ſanguinis diſtributioni inſervientem, ideò oblique magis, quàm directè & artificioſa conjectura internoſcendi ſunt: ſi nimirum præſente febre, aliiſque ſymptomatis, nulla affecti hepatis, lienis, aut inteſtinorum ſigna appareant. Speciatim verò inteſtina ſimul cum meſenterio inflammati, oſtendit febris hemitritæa, quam obſervavis Spigelius plerumque ab harum partium inflammatione exoriri. A muſculorum etiam abdominis inflammatione diſcernitur hic affectus, quòd tumor ac dolor ſecundùm eorum ductum, & figuram, ac poſitum procedant. Plerumque verò illi muſculorum abdominis tumores oblongi ſunt, aut per totum ventrem diffuſi, & partes externas magis occupantes, ut levi contractu ſtatim percipiantur, & inſignem dolorem ac febrem inferre ſoleant.

Denique diſtinguendus eſt hic affectus à diaphragmatis tumoribus; qui pauciſſimis hactenus Medicis innotuerunt. In illis autem perpetuò inſignis eſt reſpirandi difficultas, hypochondria revulſa, pulſus durus ac parvus, citra omnem tumorum in hypochondriis ſenſum, aut apparentiam. Tum ſi tumor fiat à materia calida, febris acuta, dolor intenſus, deliria, & convulſiones inſequuntur, quæ ſymptomata in meſenterii inflammationibus ſolitariis nunquam contingunt.

Quod ad prognoſin attinet: periculoſiſſimus eſt hic affectus, qui pletumque in abſceſſum degenerat, vel putredo ac corrupto meſenterio inducuntur. Sæpè etiam materia morbifica aliò à natura tranſmittitur, non tamen planè tollitur, unde malum recrudeſcit, & ſæpè ad multos annos, & per totum vitæ tempus perſeverat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac inflammatione, vel phlogoſi ſaltem redeunte.

Curatio inflammationis meſenterii, ab hepatis & lienis inflammationis curatione abſimilis non eſt, illa ideò è ſuis capitibus huc erit transferenda.

CAPUT III.

De abſceſſu, ulcere, & ſcirrho meſenterii.

INflammatio meſenterii ſæpè in abſceſſum degenerat. Omnis tamen abſceſſus meſenterii non fit ab inflammatione; ſed plerumque à vitioſis humoribus, in ea parte cumulatis ac putreſcentibus: ita ut hujuſmodi abſceſſus ſenſim producantur ſine febre præcedente, aut alio gravi ſymptomate, quemadmodum videmus in aliis partibus athcromata, ſteatomata, & melicerides, & alia abſceſſuum genera, ſine inflammatione præcedente generari. Et dum illi abſceſſus diſrumpuntur, evacuato pure, ulcus remanet, quod difficilem curationem recipit. Si verò illi humores valdè pituitoſi ſint, aut melancholici, & putredini ac corruptioni reſiſtant, concreſcunt non rarò & indurantur, atque in ſcirrhum degenerant: imò verò interdum lapideam duritiem acquirunt, prout multorum obſervationibus conſtat, lapides in meſenterio fuiſſe repertos.

Diagnoſis abſceſſuum meſenterii interdum facilis eſt, interdum verò difficillima. Si enim ab inflammatione ejuſdem partis fiat, ea anteà percepta ſignis ſuperiori capite propoſitis, & diutiùs perſeverantes, indicium eſt, inflammationem diſcuti non potuiſſe, ſed fuiſſe ſuppuratam, atque in abſceſſum converſam. At verò, quando abſceſſus ab humoribus pravis, in meſenterio diu commorantibus, ac tandem putreſcentibus exoritur, difficillima eſt illius diagnoſis, ita ut plurimi Auctores, qui talium abſceſſuum obſervationes ſcripſerunt, eos non niſi poſt mortem & diſſecta cadavera, innotuiſſe referant. Licèt enim ut plurimùm tactu dignoſci valeant, aliquando tamen tam altè ſepulti ſunt, ut neque ipſo tactu deprehendi poſſint, & partis ſenſus adeò eſt obtuſus, ut nullo dolore ſeſe interdum prodat. Quia tamen iſta variis modis contingunt, in ſequentem modum diſtinguenda ſunt.

Si abſceſſus meſenterii tumorem habeat conſpicuum; ille primum ab inflammatione & ſcirrho diſcernendus eſt. Ab inflammatione diſtinguitur, ſi ab ea ortum non duxerit, nulla adeſt febris, aut certè perexigua, nulla etiam præceſſit, neque alia ſigna, quæ inflammationem indicare potuerint. Si verò inflammationem ſequatur, non aliter diſtingui poteſt, quàm duratione ac perſeverantia: ſi enim inflammationis ſigna per 30. aut 40. dies, aut ampliùs perſeveraverint; ſignum eſt eam in abſceſſum abiiſſe. A ſcirrho verò diſtinguitur per duritiem, quæ maxima eſt in ſcirrho, in abſceſſu verò quædam mollities apparet; tum etiam ex doloris carentia omnimoda, cùm in abſceſſu aliquis ſemper dolor perſentiatur, ſaltem ex violenta compreſſione. Præterea ille tumor ab aliarum partium tumoribus diſcernendus eſt per ſitum, quemadmodum ſuprà de inflammatione meſenterii dictum eſt.

Si verò abſceſſus in meſenterio lateat, ſine ullo tumore conſpicuo, nulla dari poteſt certa illius tecmarſis: artificioſa tamen conjectura ad magnam illius ſuſpicionem pervenire poſſumus: ſi nimirum cibi faſtidium, nauſea, vel vomitus adſit, citra ventriculi vitium manifeſtum; & magna veluti ſatietas poſt aſſumptum cibum, etiam pauciſſimum, laſſitudines totius corporis ac languores ſine cauſa manifeſta, alvus vel ſuppreſſa præter conſuetudinem, vel fluidor, ex qua fœtidiſſima excrementa dejiciuntur, & interdum ſanguinolenta, citra ullam dyſenteriæ ſuſpicionem. Quibus addere licet vigilias continuas, & ſi ſomnus aliquando irrepſerit, cùm ægri difficilè ferunt, & animi exſolutionem ad ſudores frigidos incurrunt. Ac licet interdum nulla febris, nulluſque dolor appareat; at plurimùm tamen febris quædam lenta conſpicitur, cujus ſi nulla cauſa manifeſta appareat, ab hoc malo dependere conjiciendum eſt, ſi nonnulla ex ſignis propoſitis adjuncta fuerint. Tum etiam, ſi abdomen violenter comprimatur, dolor aliquis interiùs ab ægrotante percipitur. Verùm quidem eſt, in partibus etiam ſanis dolores excitari vehementi compreſſione, attamen ſi dolor major in una parte abdominis percipiatur, quàm in alia, ita ut cum omnes partes illius & omnia loca ſigillatim contrectantur, dum manus contrectans ad certum & peculiarem locum pervenit, in eo perpetuò, & contrectatione iterata, major dolor percipiatur, magnam facit conjecturam abſceſſus in eo loco latitantis.

Si verò tandem purulenta materia excernatur, tunc abſceſſus latens fiet manifeſtus. Ut plurimùm autem per alvum pus excernitur, variis conditionibus donatum, pro varia partis affectæ & vicinarum diatheſi. Hinc modò pus ſincerum & albicans, magna copia, nulloque doloris ſenſu, per vaſa meſaraica & in inteſtina profunditur: modò abſceſſu ad craſſiora poſtrema inteſtina vergente, fecibus alvi permixtum redditur, modò ad renes propellitur, & cum urina excernitur: modò inter peritonæum & abdominis muſculos copioſè profuſum, vel in cavitatem ventris, rupto peritonæo profluit, vel per abſceſſum exteriùs erumpit: ita ut interdum magna puris copia per umbilicum effundatur, & nonnunquam vermes ex meſenterii corruptela geniti pure emittantur. Et quidem per alvum excretum pus (quæ via frequentior eſt) modo

ſin-

ſincerum, ut antea dictum eſt; modò ſanguini, aut ſaniei permixtum apparet: modò ſanguis niger ac fœtidus, modò alia materia nigra aut variis coloribus infecta excernitur. Utrùm verò purulenta materia à meſenterio, hepate, aut alia parte procedat: ex propriis cujuſque partis affectæ ſignis innoteſcet.

Rupto abſceſſu, & puris affluxu perſeverante, ulcus in meſenterio latere certiſſimum eſt, quod interdum brevi curatur, interdum diutiſſimè permanet, & nonnunquam partem univerſam in putredinem ac ſphacelum perducit.

Quod ad prognoſin attinet: Abſceſſus meſenterii periculoſiſſimus eſt. Si enim in parte diutiſſimè aſſervetur, ut ſæpè contingit, malignam acquirit putredinem, & vel parti gangrænam inducit, vel ægrum in tabem, aut hydropem præcipitat. Si verò rumpatur, & ulcus citò non curetur, pravamque conditionem acquirat, ſimilem habet exitum, gangrænam, attrophiam, aut hydropem inducens. Interdum etiam, rupto abſceſſu, & pure valdè corrupto in abdominis capacitatem effuſo, æger ſubitò perimitur. Scirrhus verò meſenterii minùs periculoſus eſt, & ſi recens fuerit, curationem admittit. Si verò admodum inveteratus ſit, in hydropem ægrotantem perducit.

Curatio horum affectuum juxta eorum diverſitatem varianda eſt. Ac primum abſceſſus jam genitus, ſui apertionem & evacuationem indicat: eaque molienda erit aperientibus & purgantibus medicamentis, qualia in obſtructionibus hepatis & lienis propoſita ſunt, non omiſſis externis emollientibus & relaxantibus, fomentis, cataplaſmatis, & linimentis, quæ materiam abſceſſus attenuant & vias relaxant, ut commodiùs evacuatio puris obtineri valeat.

Aperto abſceſſu, ulcus detergendum & conſolidandum eſt. Cui uſu plurimùm conferre poterunt remedia in ulceribus ventriculi, hepatis, renum, & uteri propoſita: quorum delectum prudens Medicus habere poterit, pro varia corporum & affectuum diatheſi.

Scirrhus verò meſenterii iiſdem remediis curandus eſt, quæ pro hepatis & lienis ſcirrho propoſita ſunt.

CAPUT IV.

De morbis pancreatis.

PAncreatis actionem antiqui Anatomici nullam agnoverunt, ſed uſum tantùm, ut vaſa fulciat, ne ruptionis periculo ſint expoſita, & ut ventriculo ſit pulvinaris inſtar, ne nimium repletus à vertebrarum duritie lædatur. At recentiores Anatomici actionem ipſi, eamque magni momenti tribuerunt; nimirum primam chyli præparationem, illiuſque defæcationem; ut magis elaboratus hepati ſubminiſtretur. Cujus rei conjecturam manifeſtam exhibere videntur venæ lacteæ, quæ in pancreas omnes deferuntur, ac in illius ſubſtantiam variis anfractibus diſſeminantur. Præterea in medio pancreatis ductus potens reperitur, qui ad inteſtina protendit, per quem chyli excrementa repurgari, rationi conſentaneum eſt: Ideò pancreas ſuos etiam patitur morbos, qui maximam toti corpori noxam inferre poſſunt; ac præſertim obſtructiones atque tumores, quemadmodum meſenterium: quando materia chyloſa crudior ac craſſior, neque ſatis in ventriculo elaborata, ad ipſum transfertur, ab eoque liberum non habet effluxum.

Scirrhum pancreatis obſervavit Riolanus in Auguſto, Thuano, (qui ſui temporis hiſtoriam Latino idiomate elegantiſſimè ſcripſit) qui cùm per quatuor annos inter alia ſymptomata gravitatis ſenſum in regione ſtomachi continuò perciperet, præcipuè dum ſtaret, vel ambularet; hypochondria verò nec tumida, nec dura apparerent; poſt obitum tandem pancreas inventum eſt, hepar magnitudine æquans, totumque ſcirroſum, multis globulis, ſpecie ovi columbini refertum.

Cum autem pancreas à ventriculo tegatur, tumores illius difficillime tactu deprehendi poſſunt. Et hæc cauſa eſt, cur eorum mentio vulgò à practicis nulla fiat, & qui eos obſervarunt, poſt obitum tantùm & diſſectis cadaveribus deprehendetint. Non exigua tamen eorum conjectura haberi poteſt ex iis, quæ in Thuano Riolanus notavit, ſi nempè ponderis & gravitatis ſenſus in regione ventriculi percipiatur, & nullus tumor, nullaque durities in hypochondriis appareant, alia tamen obſtructionum latentium indicia adſint; qualia in hepatis, lienis, ac meſenterii obſtructionibus propoſita ſunt. Quibus etiam ſignis addi poſſunt dolor, & alia ſymptoma ventriculi, propter viciniam patientis, reſpiratio difficilis, ob diaphragmatis compreſſionem. Quibus ſignis aliàs conjecimus nos, D. Audeyerium, in Senatu Gratianopolitano Præſidem, ſcirrhum habere in pancreate, eumque etiamnum tactu deprehendere potuimus, manu ad latera ventriculi verſus medium profundiùs adacta, cùm eſſet valdè macilentus: & duritiem in ea parte animadvertimus, quæ digitis compreſſa dolorem ipſi non mediocrem inferebat: quæ hiſtoria fusè à nobis deſcripta eſt obſervatione 81, centur. 3. Et in Scorbuti diagnoſi hoc annotavimus (quod à nullo hactenus eorum, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, eſt animadverſum) in omnibus propemodum ſcorbuticis tumores hujuſmodi pancreatis generari, cùm in iis anguſtia, oppreſſio, & gravitas in regione ventriculi percipiantur; & hoc ſignum veluti pathognomonicum ſcorbuti, ab Eugaleno, Sennerto, aliiſque proponatur.

Abſceſſuum etiam in pancreate repertorum hiſtoriæ nonnullæ apud Auctores reperiuntur, qui vivis ægrotantibus detecti non fuerant. Attamen ex ſymptomatis, quibus affecti fuerant, aliquatenùs internoſci poſſunt, quorum nonnulla cum prædictis, ſcirrhum ejuſdem partis indicantibus, communia ſunt; iiſque addi poſſunt febris lenta, abſceſſuum internorum (ſaltem majori parte) comes individua; vigiliæ juges, ac ſomni breviſſimi, ab iiſque labores, lipothymiæ & ſudores frigidi.

Curatio obſtructionis, ſcirrhi, & abſceſſus pancreatis eadem eſſe debet cum ea, quæ iiſdem morbis, hepar, lienem, & meſenterium affligentibus deſcripta eſt, & ideò ex illis capitibus erit depromenda.

CAPUT V.

De Affectibus Omenti.

CUM Omentum pars mollis ſit & adipoſa, & recipiendis humoribus, aliunde confluentibus, propter laxitatem maximè idonea, pluribus etiam morbis, non minùs ac meſenterium atque pancreas, obnoxium eſt, qui tamen ab Auctoribus non deſcribuntur, quia vix ac ne vix quidem in viventibus diſcerni queunt, ſed ex apertione cadaverum tantum innoteſcunt, ut ex hiſtoriis quibuſdam in obſervationibus propoſitis, videre eſt. Sic narrat Veſalius, ſe in diſſecto cadavere omentum vidiſſe, adeò tumefactum, ut quinque librarum pondus æquaret, cùm naturaliter ſeſe habens vix libræ ſemis pondus excedat. Rouſſetus *lib. de partu Cæſareo*, referr Lutetiæ in aperto cadavere inſignem abſceſſum in omentum fuiſſe repertum. Riolanus in Anthropographia, ſe omentum nobilis adoleſcentis 19. annos nati vidiſſe teſtatur, multis glandulis refertum, quibus inſignem humorum illuviem exceperat, meſenterio & pancreate ex abſceſſu putrefactis, & liene valdè imminuto ac penè conſumpto. Nos verò in Canonico Monſpelienſi omentum vidimus ſcirrhoſum, totam Epigaſtrii regionem occupans, & quatuor digitorum tranſverſorum craſſitudinem æquans: ille autem tumor, lienis colorem referebat, ut veriſimile fuerit, humorem melancholicum à liene in eam partem translatum & cumulatum fuiſſe, cùm æger temperamento valde melancholico donatus fuiſſet, & via patentiſſima ſit per ramos ſplenicos, à liene ad omentum: per quos etiam ramos in hydrope non rarò, (ut docuit Hippocrates) aqua fertur à liene ad omentum, à quo in capacitatem abdominis ſenſim exſtillat.

Cùm autem omenti tumores à meſenterii tumoribus nulla arte diſtingui valeant: ideò certa illorum diagnoſis ſtatui non poteſt. Verùm quidem eſt tumores omenti primo contactu faciliùs percipi, cùm peritonæo immediatè ſubjectum ſit, meſenterium verò profundiorem obtineat ſitum: ſed tumores meſenterii grandiores ad peritonæum aſcendunt, imò verò cum eo & muſculi Epigaſtrii ita interdum uniuntur, ut ſuppuratione facta per umbilicum aut partes alias externas expurgentur.

Hæc tamen diagnoſis difficultati curationis non officit, quandoquidem omnibus tumoribus ejuſdem ſpeciei ventris inferioris partes occupantibus, eadem adhibetur medela: quæ tamen in omento infeliciùs ſuccedit, quandoquidem non habet vias ita idoneas, quemadmodum reliquæ partes, per quas expurgari valeat.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ

LIBER DECIMUS QUARTUS.

DE AFFECTIBUS RENUM ET VESICÆ.

PRÆFATIO.

RENES & vesicæ varios & omnis generis patiuntur affectus, similiares, organicos, & communes, ex quibus varia etiam symptomata, tum in actionibus læsis, tum in viis excretorum, oriuntur. Nos horum affectuum præcipuo novem capitibus complectemur. Quorum primum erit de calculo renum & dolore nephritico. Secundum, de calcula vesicæ. Tertium, de inflammatione renum & vesicæ. Quartum, de mictu sanguinolento. Quintum, de ulcere renum & vesicæ. Sextum, de diabete. Septimum, de urinæ incontinentia. Octavum, de ischuria, & stranguria. Nonum, de dysuria, seu ardore urinæ.

CAPUT PRIMUM.

De Dolore nephritico, & calculo renum.

DOlor nepriticus ille nominatur, qui renes aut uteteres affligit. Apud vulgus colica nephritica dicitur propter maximam affinitatem, quæ ipsi cum colico dolore intercedit, ita ut sæpè non parùm difficile sit utrumque affectum invicem distinguere, ut diagnosi patebit.

Multiplex hujus dolotis causa statuitur: ftequentissima tamen est calculus, aut pituita crassa. Calculus in rene moram trahens, dolorem, aut nullum, aut obtusum efficit, propterea quod renum substantia obtuso sensu donata sit. Si vetò in caput uteteris demittatur, vel illius canalem subeat, eumque distendat, neque ad vesicam propter magnitudinem propelli valeat, tunc dolores atroces movet, & ægrotantem mirum in modum excruciat. Pituita vetò crassa, ureteribus impacta, eos etiam distendit, & dolorem nephriticum producit.

Minùs verò frequentes causæ, sunt grumus sanguinis, uteteribus impactus, vel pus crassius, è renibus, aut aliis partibus superioribus in ureteres deductum. Interdum enim flatus in ureterum cavitates sese insinuant, & dolores atrociissimos inducunt.

De calculo, doloris nephritici præcipua causa, & magis ordinaria, quamplurimæ apud auctores agitantur controversiæ, quas accuratè persequi instituti nostri ratio non patitur. Sed ea tantùm attingemus, quæ ad illius naturam & causas stabiliendas necessaria sunt.

Ac primum dubitatur, sub quo affectuum genere calculus constituendus sit. Galenus inter morbos in numero collocat eorum, qui sunt toto genere præter naturam, quemadmodum & lumbricos. Licet enim propriè morbus in numero respiciat partes viventes, quorum numerus auctus, vel imminutus, morbum istum organicum constituit; ea tamen, quæ præternaturaliter addita sunt numero eorum, ex quibus corpus naturaliter componitur, ad morbos in numero referri debent; ita ut etiam qualitates nudæ interdum ad morbos in numero referantur, quando immediatè actiones lædunt, ut color flavus in oculo icterici, sonitus excedens in aure, & sapor amarus il lingua.

Plerunque tamen calculus intet causa morbificas collocandus est, quatenus obstructionem, vel distensionem parit.

Intet symptomata etiam collocati potest, excreta scilicet & retenta. Si enim in renibus, ureteribus, aut vesica retineatur, cùm excerni melius foret; ad præternaturaliter retenta revocandus est: dum verò excernitur, ad excretum toto genere præter naturam est referendus.

At verò circa calculi causam tum materialem, tum efficientem, major est difficultas. Galenus cum assectis censuit, causam calculi materialem esse materiam pituitosam, crassam, viscidam & lentam, concretioni idoneam, & ut recentiores loquuntur, fæculentam, limosam, & tartaream: efficientem verò calorem, materiam illam exsiccantem & indurantem, atque in lapidem tandem convertentem. Quæ doctrina gravissimis impugnatur rationibus.

Primò enim, si ex materia pituitosa, viscida, & crassa calculi generarentur, in cetebro & ventriculo frequenter producerentur, in quibus talis pituita maximè redundat. Neque sufficit dicere, in illis partibus calorem non esse sufficientem ad concretionem efficiendam. Siquidem ex Hippoc. & Galeni doctrina, calor remissus, actione diuturniori sufficit ad concretionem efficiendam. Et hic ratio petitur, cur senes ad calculorum generationem sint magis dispositi, cùm juvenes habeant renes longè calidiores, quia nimirum materia calculi diutiùs motatur in renibus senum propter imbecillitatem facultatis expultricis; & ita diutiùs coquitur à calore renum, ab eoque tandem induratur, licèt longè remissior sit.

Secundò ex Aristotel. 2. *meteor. cap.* 4. quæ concrescunt à calore, liquantur ab humidò: sic lutum, à calore satis induratum, in humido liquatur. Calculus autem nunquam dissolvitur in aqua. Neque obstat dicere, fortem calorem tantam concretionem efficere, ut in humido solvi nequeat; quemadmodum in lateribus contingit, qui probè cocti in fornace, postmodum in aqua non solvuntur. Nam primùm in corpore humano tantus calor non repetitur; deinde laterum concretio, ab aqua non solubilis, minimè dependet à calore intensiori, sed potiùs à dispositione argillæ, ex qua lateres conficiuntur quæ habent materiam, lapideæ consistentiæ & indissolubili acquirendæ idoneam. Lutum enim ex terra vulgari conflatum, quantumvis coquatur in fornace, nunquam lateritiam consistentiam acquiret; sed perpetuò in humido liquescet.

Tertiò ex eodem Aristotele *loc. citat.* calor, concretionem efficiens, debet esse siccus: hoc enim præstat per exsiccationem, & partium humidarum resolutionem. At perpetua fit humiditatis serosæ effusio in renes, & vesicam. Ergo tali exsicatio & induratio in iis partibus non potest fieri.

Quartò, in fluviis & fontibus lapides generantur, in quibus nullus est calor, imò verò, in cavernis & speluncis frigidioribus nonnullis, aqua stillans condensatur in lapidem: unde pyramides & aliæ figuræ exurgunt: Ergo alia causa efficiens inquirenda est præter calorem, & alia materia, præter humorem viscidum ac glutinosum.

Quintò, Pituita indurata gypseam induit naturam, & semper friabilis est, ut in rophis articulorum videre est. At calculi non rarò silicei sunt, quam consistentiam ex pituita obtinere non possunt. Neque tantùs calor in corpore humano reperitur, qui siliceam illam consistentiam tali materiæ indere possit.

Omnium sæculorum Medicos decepit mucosa illa pituita, quæ in multorum calculosorum urinis reperitur, ipsamque proximam calculi materiam esse putaverunt; in quo tamen longè à veritate aberrarunt. Nam primò, in renum calculo mucosæ illæ urinæ utplurimùm non apparent; sed frequentiùs in calculo vesicæ. Si autem hæc esset calculi materia, in utriusque partis calculo æqualiter appareret. Ergo ex affectu vesicæ propria & peculiari hæc materia maxime dependet. Est nimirum vesicæ male affectæ excrementum: hic autem vesicæ affectus talis est. Docuit autopsia, in eorum cadaveribus, qui ex calculo vesicæ obierant, & humorem illum mucosum diu multumque cum urinis excreverant, vesicæ corpus carnosum evasisse, & digiti, aut pollicis crassitiem adeptum esse, ita ut totam illius cavitatem interdum impleat & ipsum calculum proximè amplectatur, donec tandem urinam supprimens, ægrum miserè jugulet: In iis verò, qui urinam tenuem, claram & aquosam reddiderant, vesicæ substantia membranosam, & in statu naturali constituta apparuit. Quorum eventuum ratio desumitur ex Hipp. *Aph. 66. sect. 5. Si in vulneribus pravis & magnis tumor non appareat, ingens malum.* Rationem reddit Galenus, quia suspicio oritur, humores qui

ob

ob dolorem ad vulnera defluunt, jam ad partes principaliores transmeare. Præterea omnibus partibus insitum est, docente eodem Gal. *lib. de differ. febr. cap.* 11. ut quæcumque robustior est, id quod noxium est, aut superfluum, ad debiliorem transmittat, nec cesset illa transmissio, donec ad imbecillimam ventum sit. Cùm autem pars vulnerata admodum debilis sit, ac proinde ad excipiendos humores maximè deposita: si illi ad eam non deferantur, signum est aliàs partes admodum esse debiles, quæ talem transmissionem moliri nequeant, aut alias esse vulnerata debiliores, ad quas humores deferantur. Non solùm autem humores vitiosi ad partem vulneratam deferuntur; sed etiam sanguis laudabilis, quem natura majori copia ad partem afflictam transmittit, ut illi suppetias ferat quantùm potest. Hæc omnia locum habent in vesica à calculo oppressa. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, vesicæ tunicam interiorem vellicat: unde dolor, & imbecillitas parti accedit. Natura verò illi suppetias ferens, solito copiosiorem sanguinem ad eam mittit: tum reliquæ partes robustiores, superfluitates suas ad eam deponunt. Hosce humores vesicæ substantia concoquit & assimilat, quantum potest, sicque ex copiosiori sanguine copiosius sumens alimentum accrescit, & crassior atque carnosior evadit. Cùm autem totum sanguinem affluentem, multò minùs humotes vitiosos sibi assimilare nequeat; inde multa exoritur excrementorum illuvies, quæ ex propria partis natura, pituitosam illam ac mucilaginosam formam induere consuevit. In iis autem calculosis, qui urinam claram, tenuem, & aquosam reddunt, vel quiescens calculus dolorem non parit, qui talis attractionis causa sit; vel aliæ sunt partes vesica debiliores, ad quas reliqua membra se exonerant.

Quia verò hæc doctrina præconceptam multorum sæculorum opinionem diruit, luculento uteri exemplo roboranda est. Uteri substantia, sicut & vesicæ, membrana est: at in prægnantibus tota penè carnea evadit, atque tam crassa, ut postremis mensibus duorum digitorum crassitiem æquet. Quia natura toto gestationis tempore multum sanguinem ad uterum mittit, fœtus nutrtendi gratia, qui cum à fœtu totus non absumatur, portio quædam illius utero apponitur, & inde cum fœtu ad partum usque continuò augetur. Idem in vesica contingit, quamvis præternaturaliter, (cùm in utero naturaliter id fiat) ut quando major sanguinis quantitas ad eam confluit, portionem illius in propriam substantiam convertat, & illa inde majorem crassitiem acquirat. Si verò contingat, extra graviditatem, uterum intemperie aliqua insigni, aut alio quovis affectu laborantem, debiliorem reddi; tum humores superflui ab aliis partibus ad eam transmittuntur, qui cum sufficienter assimilari nequeant, multa inde emergit excrementorum illuvies, quæ per fluorem muliebrem, seu menstrua alba quotidie expurgatur. Ex ille fluxus albus mulierum est proprium uteri excrementum, quemadmodum mucilaginosa urinæ portio est excrementum vesicæ. Idem in renibus contingit, quamvis non adeò frequenter, ut quando à calculo, eorum substantiæ impacto dolor atque imbecillitas iis inducitur, ad eos natura multum sanguinem multosque humores dimittat, qui cùm parti assimilari nequeant, saltem majori parte, in excrementum crassum ac mucilaginosum convertuntur, quod magna copia cum urinis excernitur, idque adstantes, ac Medici vulgares purulentam materiam esse putant, quæ tamen mercè pituitosa est, aut saltem exiguo puri permixta, quando scilicet à calculo per attritionem ulcus in renibus gentium est.

Recentiores nonnulli, prædictis rationibus convicti, causam materialem calculi statuerunt succum lapidescentem; efficientem verò spiritum quendam lapidificum. Succum lapidescentem vocant humorem quendam innata & peculiari vi præditum, ut in lapidem convertatur. Hunc verò probare contendunt ex generatione lapidum, quæ fit in majori mundo. Siquidem quamplurimis historiis constat, à non paucis Auctoribus collectis, aquas quorundam fontium in lapides & saxa converti; alias quæcumque injiciuntur, ligna, stirpes, animalia intra paucos dies, crusta lapidea obducere; liquores in quorundam montium cavernis, in sirias & columnas converti, ac denique videmus quandam vini portiunculam, lapideam duritiem acquirere, quæ doliorum parietibus adhæresci, & tartarum nominatur; tum etiam in ipsis urinis, quæ claræ ac limpidæ redduntur, postquam refrigeratæ sunt, in lapideam quandam substantiam concrescere, & materiæ patietibus adhærere. Quamvis autem peculiaris illa materiæ aptitudo, ut in lapidem convertatur, satis cognita non sit; nonnulli tamen eam inveniſſe putant, dicentes; hoc ex salibus provenire, cum terrea quadam portione permixtis. Sales quidem soli ferè concrescunt; sed in humido etiam facilè solvuntur, ac si cum materia terrestri aut lutosa sibi analoga conjungantur, causæ efficientis vi lapideam naturam acquirunt. Sic videmus in vino, saltem istum, cùm materiæ fæculentæ portione mixtum, in lapideam duritiem juxta dolium concrescere: tartarum enim calcinatum totum ferè in saltem abit, quod ostendit, illud ex sale potissimùm coagmentari. Sic etiam in urinis, plurimùm salem in se continentibus, præcipuè illis, quibus limosa & lutosa materia permiscetur, tartaream ac lapidosam materiam concrescere videmus, matulæ parietibus adhærentem. Hæc autem salina materia, quæ cum urinis permiscetur, provenit ab esculentis & potulentis, quæ hujusmodi salibus abundat, qui corpore bene se habente foras ejiciuntur, neque in renibus retinentur, absente præsertim causa efficiente, quæ sive potens fuerit in ipsa materia, sive ex propria renum diathesi dependeat, calculorum concretionem promovet in renibus & vesica.

Causam igitur efficientem calculi vocamus spiritum lapidificum. Fernelius verò appellat calculosam dispositionem, quæ renibus insita est, hæreditario jure utplurimùm adepta, cùm iste affectus inter hæreditario ptincipem ferè locum obtineat. Nos verò satius esse ducimus, causam istam efficientem spiritum lapidificum appellare, qui multò latiùs patet, quàm calculosa illa Fernelii arenosaque renum depositio. Nam primò, in iis qui talem à natuta, aut hæreditario jure, renum dispositionem non habent, calculi etiam generabuntur, si alimentis continuò, & maxima copia utantur, quæ plurimum succi lapidescentis in se contineant, aut aquas bibant, tali succo abundantes, quia illis aquis aut cibis non solùm adest causa materialis; sed etiam spiritus lapidificus illis insitus est, qui seminis instar, lapidis formam inducit: unde non malè Hermetici causam lapidum efficientem ad propria semina referunt, quæ in materia dispositа, suæ speciei lapidem producunt.

Præterea à spiritu quodam lapidifico calculos generari, ostenditur historiis luculentis, à variis Auctoribus relatis hominum, brutorum, aliarumque rerum à spiritu quodam è terra expirato, in lapides & saxa conversorum. Sic apud Aventinum *lib. 7. Annal. Bavaric.* legere est, anno 1343. ex terræ motu plures, quàm quinquaginta rusticus, item vaccas emulgentes, cum ipsis vasis extinctos diriguisse, & corpora in salinas ac lapideas statuas redacta fuisse. Sic narrat Ortelius *in descriptione Russiæ*, de pecudum gregibus & armentis illico perrefactis. Sic refert Camerarius de aura meridionali, certis anni temporibus flante, in locis montanis Provinciæ Chilensis in Armenia, cujus afflatu integræ equitum turmæ in statuas lapideas subitò conversæ sint, steteruntque in via, eo acici ordine, ante metamorphosin erant dispositæ.

Illæ autem spiritus lapidificus non solùm in calculosorum renibus residet, sed etiam in succo lapidescente, ab esculentis & potulentis separato: ita ut, dum potentior non est, utriusque concursus necessarius sit, unde multi reperiuntur, qui cibis utentes ad calculi generationem aliquantulum idoneis, calculos producunt, concurrente calculosa renum dispositione, vel spiritu lapidifico renibus infixo. Si verò renes à spiritu illo immunes sint, ex talibus cibis calculi fiunt, quia vis illorum lapidifica satis potens non est, ut sine renum concursis, materiam illam in lapideam duritiem convertere valeat. Contrà verò, si vis lapidifica longè potentior sit in iis, quæ assumuntur, & frequens sit eorum usus, calculi producentur, etiamsi renes tali dispositione, aut spiritu lapidifico orbati sint. Sic videmus in quibusdam locis, ubi aquæ vel vina succo lapidescente plurimo abundant, maximam incolarum partem calculis laborare, ut de Ciconibus apud Ovidium videre est his versibus.

Glumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod totis inducit marmora rebus.

Et vice versa, si vis illa lapidifica in renibus calculosis maximè vigeat, ex quibuslibet alimentis, quanquam laudabililibus, calculos generabit. Sic ante triennium mihi videre contigit virum quendam, qui per tres aut quatuor menses plus quàm duodecim calculos exiguos singulis diebus cum urinis reddebat, cum tamen tuto illo tempore

solis

ſolis juſculis, aut panatellis lecto affixus, & graviter laborans veſceretur.

Cauſæ calculi antecedentes & procatarcticæ, vel ad materiam calculi ſuppeditandam faciunt, vel reſpiciunt conſtitutionem renum, ob quam calculi faciliùs concreſcunt.

Materiæ calculi generandæ ac cumulandæ plurimùm conferunt ventriculus, hepar, lien, & renes. Ventriculus primùm, ſi non benè concoquat, crudus chylus in hepar deducitur, indèque impuri ac terreſtres ſucci cum ſero in renes derivantur. Hepar calidius materiam chyloſam torret, & calculo generando idoneam reddit: tum etiam frigidius ſanguinem crudum producit, huic etiam operi aptiſſimum. Lien debilis vel obſtructus, aut quoquomodo intemperatus, fæculentam ſanguinis partem ſufficienter non expurgat, ejuſque portionem ad renes amandat, quæ ad calculoſæ materiæ elaborationem faciliùs diſponitur. Ac denique renes, præter cauſam conjunctam, quæ eſt calculoſa diſpoſitio, duplici nomine cauſæ antecedentis rationem habere poſſunt, ſcilicet ratione temperaturæ, vel conformationis. Ratione temperaturæ calidioris, materiam calculoſam attrahunt impenſius, eamque magis incraſſant: ratione verò conformationis, ſi venæ emulgentes laxiores ſint, ut materiæ illæ craſſæ & tartareæ faciliùs in renibus recipiantur, ureteres verò anguſtiores, ut & vaſa ſeroſam materiam ad eos tranſmittentia, ut materiæ illæ craſſæ liberum exitum non habeant, ſed in renibus retineantur.

Præcipuè verò materiam calculi ſuppeditant alimenta craſſa & viſcoſa, ſalſoque excremento referta, ut carnes bubulæ, porcinæ, leporinæ, anſerinæ, & quæ fumo aut ſale condiræ ſunt: piſces ſaliti duriores, & oſtracei, & anguillæ; legumina, caſeus, omniaque lacticinia, ova indurata, caſtaneæ, pyra, cydonia, meſpila, panis azymus, & oryza, vinum craſſum, auſterum, & nigrum, vel novum & nondum defæcatum: aquæ lacuſtres, aut ſucco lapideſcente refertæ.

His addantur alimenta valdè calida, ut piper, zinziber, alia, cepę, vinum vetus & potens, quę hepar & renes impensè calefaciunt: diuretica nimis fortia, quæ materiam morbificam potenter ad renes deturbant: veſtimenta denſiora, lecti plumei nimis calefacientes, balnea, venus immoderatior, quæ renibus eſt inimiciſſima, exercitium vehemens, præſertim à paſtu, nimia repletio, aut fames diuturna, ira vehemens, & alia animi pathemata.

Signa calculi diagnoſtica, ſeorſim, ſpectata, æquivoca ſunt, & aliis morbis communia: ſi tamen omnia ſimul & conjunctim conſiderentur, certam diagnoſin efficient.

Primum ſignum eſt, dolor fixus & ſtabilis, circa lumborum regionem, qui ut plurimùm gravativus eſt, quando calculus infixus eſt parenchymati: illud enim obtuſiori ſenſu donatum, gravantem dolorem percipit. Quoties verò calculus in caput ureteris ſeſe inſinuat; tunc dolorem acutum & pungentem excitat, qui dolor nephriticus appellatur, tamdiu perſeverans, quamdiu calculus ibi hæret: neque ægrum excruciare deſinit, donec calculus aut in veſicæ cavitatem protruſus fuerit, aut in renis cavum remeaverit.

Secundum ſignum eſt, urina cruenta, quæ fit ex apertis venulis aut eroſis, in renis ſubſtantiam diſperſis, ab attritione, quæ fit à calculo, ipſius parenchymati inhærente. At ſi pauciſſimus ſanguis excernatur, colorem ſanguinis amittit, cum urina permixtus, & urina lixivium repræſentat. Perpetuum non eſt iſtud ſignum, & ab aliis cauſis non rarò dependet: At quando apparet, unum ex præcipuis eſt, quod dolorem nephriticum à colico diſtinguit. Excitari autem ſoler ab equitatione, ambulatione multa, & alia quamvis exercitatione vehementi; quia tunc calculus, ſi aſper & anguloſus ſit, è ſua ſede dimotus, tenerrimam renis carnem proſcindit, ac dilacerat.

Tertium ſignum eſt, urina tenuis, aquoſa & pauca, circa initium paroxyſmi nephtitici, quam interdum ſuppreſſio integra conſequitur, ſi ambo ureteres fuerint obſtructi. At dum ſolvitur paroxyſmus, & calculus ureteri impactus in veſicam demittitur; urinæ craſſæ, turbidæ, & copioſæ excernuntur, arenoſum ſedimentum habentes.

Quartum ſignum eſt, arenularum & lapillorum frequens excretio. De calculis res ipſa loquitur. Si enim æger nonnullos anteà excreverit, quantumvis exiguos, quoties doloribus affligitur, à calculo affectum provenire certa conjectura eſt. At de arenulis non adeò certò pronuntiare licet. Plurimos ſiquidem videre eſt, qui tota vita multas arenulas cum urinis profundunt, nunquam tamen calculo laborant. Non rarò enim arenulæ proveniunt ab humorum aduſtione, quæ in hepate ac venis fit; & illæ vitri parietibus adhærent, nec in fundo ſubſident, ut illæ, quæ è renibus proveniunt. Præterea digitis contritæ diſſolvuntur, & ſalinam ſubſtantiam referunt, cùm aliæ digitis non cedant, & diſſolvi nullo modo valeant. Ac denique, cùm hujuſmodi arenulæ ſalinam habeant ſubſtantiam, in calida urina diſſolvuntur, neque ullo modo in ea apparent, dum adhuc calida eſt: poſtquam verò refrixerit, coaleſcunt, & matulæ parietibus adhærent, non ſecùs ac cryſtalli tartari, quæ in aqua calente diſſolutæ, dum illa refrigeratur, concreſcunt, & vaſis parietibus adhærent, ita ut valdè ſimilis ſit hujuſmodi arenularum & cryſtalli tartari natura.

Quintum ſignum eſt, & omnium certiſſimum, calculus excretus. Si enim aliquod ſignum ex ſuperioribus, quantumvis æquivocum, appareat, & aliàs calculus ab ægro excretus fuerit; calculoſum eſſe affectum, certò pronunciare poſſumus.

Sextum ſignum eſt, ſtupor cruris è directo renis laborantis. Calculus enim grandior nervum illum comprimit, qui in muſculos lumbares inſeritur, renibus ſubſtratos, & ab Anaromicis ψοῶας nominatos, qui muſculi ad coxam deferuntur, motui ejuſdam inſervientes. Talis ſtupor percipitur ex ſeſſione ſuprà femur ob compreſſionem, vel etiam in brachio, ex decubitu ſupra illud diuturniori.

Septimum ſignum eſt, teſtis retractio, ejus lateris, in quo dolor eſt. Renes enim & ureteres, doloris acerbitate irritari, ſeſe vehementer contrahunt, ſimulque vaſa ſpermatica, & partes omnes vicinæ contrahuntur, quæ quidem vaſa teſticulum ſibi annexum ſurſum retrahunt, ut inguini aliquando infixus videatur. Et iſta partium prædictarum retractio uſque ad veſicam & inteſtina extenditur: Siquidem in ſumma doloris acerbitate, urinæ & alvi excretio ſupprimitur, ita ut tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illa ejus actioni obſiſtente.

Octavum ſignum eſt, nauſea & vomitus ob connexionem renum cum ventriculo per membranam à peritonæo mutuatam, & per nervum ſextæ conjugationis, cujus duo rami à ſtomacho in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideò cùm partes illæ ſentientes vellicantur in in renibus, ventriculus compatiens ad rei noxiæ excluſionem irritatur, & primùm pituitam rejicit, mox bilem flavam, ac poſtmodùm æruginoſam, ſi malum protrahatur: quandoquidem ex diuturnis doloribus & vigiliis ſanguis in venis alteratur, & portio illius magis diſpoſita in bilem æruginoſam commutatur.

Denique dolor nephriticus cum colico dolore tantam habet ſimilitudinem, ut Galenus ipſe in eorum diſtinctione deceptus fuerit, ſicut à nobis relatum eſt, in colici doloris diagnoſi. Ubi etiam ſigna propoſuimus, quibus hi duo affectus à ſe invicem diſtingui valeant, ut non opus ſit ea hìc repetere.

Signa hactenus propoſita æquivoca eſſe diximus, & vix unicum eorum certam diagnoſin poſſe conſtituere. Alia tamen nonnulla à quibuſdam Auctoribus proponuntur: quæ adhuc magis ſunt æquivoca, & valdè incerta; ſed cum aliis juncta diagnoſin adjuvant, illa ideò enumerare non erit inutile.

Hipp. *Aphor.* 34. *ſect.* 7. *Quibus*, inquit, *bullæ in urina natant, nephriticæ mala, diuturnamque ægritudinem ſignificant.* Fiunt enim hujuſmodi bullæ à craſſis humoribus flatu craſſiori refertis, qui vel in renibus congeruntur, vel aliunde in eos transferuntur. Materia autem illa calculis gignendis idonea eſt, & non niſi longiſſimo tempore edomari poteſt, unde diuturnam ægritudinem ſignificant. Galenus *in comm. hujus Aphoriſm.* dicit, ab acrimonia urinarum aperiri ora arteriarum, ad renes appellentium, atque ita prodire ſpiritum aliquem, qui urinæ permixtus, bullas facit. Attamen veriſimile non eſt, ex arteriis ſpiritum tam craſſum & ſtabilem emanare poſſe, ut urina etiam refrigerata per longum tempus permanere valeat, quemadmodum videmus bullas hujuſmodi per multas horas urinis innatare. Deinde apertis arteriarum oſculis ab urinæ acrimonia, ſanguis ab iis etiam efflueret. Imò verò oriſicia venarum tenuiori tunica conſtantium, faciliùs aperirentur, & ita perpetuò urinæ cruentæ cum hujuſmodi bullis aparerent.

Idem Hipp. *Aph.* 76. *ſect.* 4. *Quibuſcumque cum urina craſſa caruncula parvæ, ac veluti capilli quidam exeunt, iis è reni-*

renibus excernuntur. Carunculæ ab ulcere renum exeunt, de quibus infrà dicemus. Filamenta verò à Gal. *in comm.* referuntur in crudam lentamque pituitam, calore renum intensiori, in oblongam & teretem figuram conglobatam. Attamen idem Gal. 6. *loc. affect. c.* 3. palam profitetur, se post anxiam & tædiosam venationem, causam tantæ longitudinis nescire. Avicenna dicit filamenta suam sortiri longitudinem in vasis renum vel aliis; cùm enim per diuretica sanentur, fateanturque ægrotantes, se ex renibus laborare, in renibus formam nanciscì credibile est. Actuarius præcisè ad ureteres refert. Quando enim renum sinus pituita abundat, cum urina ad ureteres labitur, & lentore suo insigni ureteribus adhærens, tum præcalore crassescens, longam ac teretem effigiem, pilo consimilem, acquirit. Fernelius verò scribit, se animadvertisse, ea filamenta è vasis parastatis derivari, in quibus teretem & pilarem formam sortiuntur, ex seminis materia quæ vi morbi sensim defluens, calore crassescit: apparere autem plurima in iis, qui fœda, exulceratáque gonorrhœa non ita pridem affecti fuere, & iis mulieribus, quibus albicantes menses profluunt, aut uterus fœda colluvie turget, idem & sæpe numerò in urina, quæ prima redditur à concubitu. Alii denique arbitrantur, crassos ejusmodi, & lentos humores, è quibus ista filamenta nascuntur, in venis quidem primitus procreari, sed consistentiam & effigiem pilorum accipere in angustis renum meatibus, per quos veluti per cribri foramina capillaria trajiciuntur, posteà verò descendere in ureteres, in quibus adhuc magis exsiccantur, donec è lotione in vesicam protrudantur, neque ob tenacitatem disrumpuntur.

Quidquid sit: cùm ex communiori Auctorum sententia constet, hæc filamenta, à pituita crassa in renibus genita, vel ad eos ab aliis partibus transmissa, provenire certum est, eam in calculum coagmentari posse, si causa efficiens, calculis generandis idonea, concurrat, atque adeò ista filamenta signum calculi æquivocum suppeditare.

Quod ad prognosin spectat, calculus renum valdè periculosus est; gravissima etiam mala, ut inflammationem, exulcerationem, dolores atroces, vigilias, virium dejectiones, febres, urinæ suppressiones, aliaque symptomata pernicioſa inferre consuevit.

Si affectus hæreditarius sit, à parentibus contractus, incurabilis est.

Cùm vitia renum & vesicæ in senibus difficulter curentur, ex Hipp. *Aph. 6. sect. 6.* calculus renum in ea ætate, curatu difficilis, vel potiùs insanabilis est.

Si dolor nephriticus ad plurimos dies perseveret, neque ullis medicamentis curari valeat, mortis adest periculum, eaque jam in propinquo est cùm frigiditas partes extremas, & sudor frigidus faciem occupat. Urinæ, quæ primùm tenues, postmodum verò crassæ apparent, & arenæ in fundo residenť, morbi solutionem portendunt.

Calculus cum ulcere renum conjunctus, incurabilis est. Illa enim, quæ lapidem frangunt, ulcus valdè exasperant.

Curatio doloris nephritici & calculi, renibus aut ureteribus inhærentis, perficitur viarum dilatione ac relaxatione, calculorum, aut alterius materiæ, dolorem efficientis, exclusione, causæ antecedentis revulsione ac sublatione, doloris ipsius mitigatione. Quibus indicationibus sequentibus satis remediis.

℞. Rad. althææ, & lilior. an. ℥. j. fol. malvæ, violar. parietar. branch. ursinæ, an. M. j. semin. lini, & fœnugræci, ana ℥. ß. ficuum pinguium par. iij. flor. cham. & meliloti, ana P. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolvæ cassiæ, & catholici, ana Drach. vj. ol. lilior. & violar. an. ℥. j. ß. butyri recentis ℥. ij. Fiat clyster, injiciendus statim.

Rejectio clystere, aperiatur, vena Basilica cubiti dextri vel sinistri, & mittantur sanguin. ℥. viij. vel ix. pro viribus aut plenitudine ægrotantis: maximè enim necessaria est phlebotomia ad præcavendam inflammationem, quæ à dolore perseverante excitari potest.

Post venæ sectionem clyster sequens injiciatur.

℞. Flor. chamæm. & melilot, summit. anethi, parietariæ, rutæ, an. M. ß. Sem. anisi fœniculi, cumini, ana ℥. sem. Fiat decoctio ad ℔. j. In qua dissolve diaphœn. ℥. sem. terebinth. vitello ovi dissolutæ ℥. j. ol. anethini, & scorpionum, ana Unc. ij. Misce, fiat clyster.

Ad magis emolliendum, & dolorem leniendum, ex oleis componi potest in hunc modum, præmisso laxante.

℞. Olei anethini & chamæmel. ana ℔. sem. ol. amygdalar. dulcium ℥. ij. olei rutacei Unc. j. Misce, fiat clyster.

Eodem tempore fotus admoveantur parti dolenti, ex decocto primo clysteris, (additis seminibus anisi & fœniculi) facto in hydrelæo, cum spongiis in eodem expressis.

℞. Ol. scorpionum compositi ℥. ij. butyri recentis, axungiæ gallinæ, ol. lilior. & amygd. dulcium, an. ℥. i. Fiat linimentum, quod illinatur post fotum. Vel tale cataplasma admoveatur.

℞. Fol. malvæ, pariet. an. M. ij. petroselini cum rad. M. j. rad. raphani ℥. ij. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur addendo cæpas sub cineribus coctas n. ij. ol. lilior. amygd. amar. & butyri recentis, an. ℥. ij. Fiat cataplasma, quod duobus linteis raris inclusum, ventri applicetur calidè secundùm longitudinem ureteris: & quoties refrixerit, recalescat in sartagine.

Applicari etiam solet placenta ex parietaria, vel sola, vel ovis permixta, frixa in sartagine, cum oleo chamæmel. amygdal. amar. scorpionum, linteo raro obvoluta.

Vel fieri potest etiam placenta ex cæpis minutim dissectis, in sartagine frixis, cum axungia porci, aut oleis præditis, additis ovis v. vel vj. calidè applicanda.

Quia verò magna crudorum humorum saburra hunc affectui pletumque comitari, solet, post aliquot clysteres injectos, (qui subindè repetendi sunt, dolore perseverante) purgans aliquod medicamentum exhibendum est, præcipuè in forma boli, ne tam facile revomatur, quia hujusmodi ægrotantes plerumque solent ex nauseabundi.

℞. Cassiæ recenter extractæ & ol. amygdal. dulcium ℥. j. diaphœnici ʒ. iij. thabar. pulv. ℥. j. Cum pulvere liquiritiæ, & tragacanth. fiat bolus.

Si æger non possit bolum devorare, dissolvantur purgantia in decocto malvarum.

Diligenter autem animadvertendum est, purgans medicamentum non esse exhibendum priusquam dolor fuerit aliquantulum remissus. Nam dolore valdè urgente, cathartícum exhibitum, etiam vehemens, sæpè non purgat, quia tunc temporis omnes partes sese contrahunt, & medicamento non opitulantur.

Attamen eo tempore vomitus poterit convenire, quo etiam saburra humorum educitur, & fit revulsio à parte affecta, & non rarò natura ipsa per se, urgentibus doloribus, hanc molitur evacuationem, eaque absoluta, levamen subsequitur.

Vomitorium blandum ita componi poterit, quod & dolorem demulcebit.

℞. Aquæ tepidæ ℥. iv. ol. crudi ℥. j. syrupi aceteſi simplicis ℥. j. ß. Fiat vomitorium.

Si vehementioribus uti lubeat, ad saltem vitrioli, aut mercurium vitæ confugiendum erit, quibus se nephriticos dolores citò fugavisse Angelus Sala gloriatur.

Ante & post purgationem, per os exhibenda sunt, quæ vias laxant, & dolorem leniunt. Cui usui confert syrupus de althæa Fernelii, frequenter exhibitus. Sed quia hic syrupus paratus semper non habetur in officinis, simplicior in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. althææ ℥. iij. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolve sacchari ℔. sem. Utatur frequenter.

Julepus sequens ad vias leniendas frequenter exhibendus.

℞. Hordei integri P. j. cicer. rub. P. ß. Sem. malvæ & althææ, an. ʒ. ij. sem. quatuor frig. maj. an. Dtach. j. ficuum pinguium paria iv. sebesten. paria iij. liquirit. rasa. ℥. sem. Coquantur ad lib. j. sem. In colatura dissolve syrupi capill. ven. ℥. iv. Detur in quatuor doses, bis aut ter in die.

Pro potu decoctum ex rad. alth. ℥. j. sem. hordei P. ij. liquirit. Drach. vj. in aqua lib. v. ad lib. j. consumptionem, erit utilissimum.

Vel fiant jusculæ ex malva, althæa, & ciceribus rubris, cum multo butyro & modico sale; vel eadem decoquantur in jure pingui.

Vel exhibeantur emulsiones ex quatuor semin. frig. majoribus paratæ.

At præ cæteris remediis vias emollit, & laxat, dolorem-que lenit ol. amygdal. dulcium, recenter extractum, quod ad ℥. iij. vel iv. per se, vel cum vino albo, aut decocto malvę, althææ, liquirit. & cicer. rubrorum exhiberi poterit. Vel fiat potio ex olei amygdal. dulc. & amaratum partibus æqualium, quia amygdalæ amare ad expellendum calculum etiam conferunt.

Poste-

Posterò die, ab hac venæ sectione, vena etiam poplitis, aut malleoli aperienda est, è directo partis affectæ. Sic enim ab ipsa fit derivatio, ex eaque utplurimùm ægrotantes levamen maximum solent percipere. Quod præceptum ab Hipp. nobis traditum est *6. epid. part. 1. Aph. 6.* & ab Actio *lib. 11. c. 5.*

Imò verò, affectu ulteriùs procedente, apertio hæmorrhoidum erit utilissima, juxta aph. Hipp. *11. sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides supervenire, bonum.* Nam ex eodem ramo splenico venæ sparguntur ad renes, vesicam, & hæmorrhoides.

Si fomentis, linimentis & cataplasmatis prædictis dolor non satis leniatur, in semicupium æger demittendus, ex decocto emollientium compositum, addito vino albo, hoc enim mitescet dolor utplurimum, saltem quamdiu æger in eo residet. Non tamen frequentiùs ægri demergendi sunt, quandoquidem vires diuturniori balnei usu admodum exsolvuntur.

Ac denique dolore nimium sæviente, ex quo vigiliæ diuturnæ, ac virium exsolutio sequitur, ad narcotica confugiendum est, & philonii romani ʒ. ij. clysteri admiscendæ, vel laudani opiati g. v. aut vj. vel ejusdem laudani gr. j. ij. iij. aut iv. per os exhibenda. Vel denique syrupi de papavere alb. ʒ. j. in julepo convenienti.

Prædictis topicis usurparis, in dolore diuturniori, non parum proderit emplastrum de meliloto, cum ol. chamæmel. vel anethino malaxatum.

Hisce remediis, aut etiam eorum nonnullis methodicè usurparis, dolor nephriticus utplurimùm curari consuevit, iterata etiam purgatione, si opus videatur, aut medulla cassiæ frequenter exhibita. At verò si post eorum usum dolor adhuc excruciet, certum erit, calculos grandiores renes & ureteres obstruere, qui diureticis remediis calculum frangentibus & expellentibus, deturbandi erunt. Quorum tamen remediorum delectus habendus est, ut primò mitiora usurpentur & magis temperata antequam ad acriora veniatur, quæ sanguinem & renes inflammare valent. Ubi etiam corporis habitus ratio ineunda est. Nam obesum corpus magis tenuantia; gracile verò, minùs perferre potest.

Horum autem remediorum, calculos imminuentium, frangentium vel expellentium materiam, infinita penè reperitur apud Auctores. Nos selectiorem tantùm hic proponemus.

℞. Rad. apii, petrosel. brusci, gram. & asparagi, ana. ʒ. j. rad. malvæ & althææ, ana ʒ. ß. fol. parietariæ M. ij. sem. anisi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & bacc. lauri, ana ʒ. ij. chamomill. meliloti, anethi, & stœchados, an. P. j. Coquantur in vino albo ad mediat. in colat. ℔. j. dissolve butyri recentis ʒ. iv. mellis rosac. ʒ. ij. sacchari rubri ʒ. j. benedictæ laxativæ ʒ. ß. vitellum ovi num. j. olei nucum, anethi, vel lini ʒ. iii. Misce, fiat clyster, qui retineatur duabus horis, si fieri possit.

℞. Aquar. fragariæ, & saxifragæ, an. ʒ. ij. vini albi generosi ʒ. vj. ol. amygd. dulc. ʒ. ij. spirit. vitrioli ʒ. j. Misce pro tribus dosibus. Prima detur calidè quantum ferre potest. Post horas sex detur secunda pari modo. Si etiam hæc inefficax, (quod rarò contingit) tertia propinetur.

Paratu facilior fit julepus ex aqua saxifragæ, & syrupo violaceo; cum spirit. vitrioli guttis 15. aut 20.

℞. Succi parietariæ sine igne extract. ʒ. iij. succi limonum, recentis, & olei amygd. dulcium extracti sine igne, ana ʒ. ß. Misce, fiat julep. qui detur tribus aut quatuor vicibus manè, & serò. Vel

℞. Succi limon. & vini albi, an. ʒ. ij. sacchari canti ʒ. ß. Capiat loco julepi.

De succo limonum hoc notandum est, caurum esse debere illius usum, quia frequentiùs, aut nimia copia exhibitus, aphthas facit in ventriculo unde lienteria succedit.

Pilulæ sequentes sunt efficaciſſimæ.

℞. Salis prunellæ, crystalli tartari, salis baccarum bederæ, & fol. nasturtii, ana partes æquales. Cum syrupo aliquo appropriato, vel terebintina fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. j. singulis diebus manè.

Pulvis sequens à Quercetano valde commendatur in Pharmacopœa.

℞. Tunicæ interioris ventriculorum gallinæ, & stercoris albi ejusdem, an. ʒ. sem. pulveris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ovorum reperitur, Drach. ij. sem. hermariæ, cinam. an. ʒ. vi. nucleor. mespil. ʒ. ij. ß. anisi, fœniculi an. ʒ. j. Reducantur in pulverem tenuissimum, de quo capiat ʒ. ß. vel j. cum vino albo.

Cinis corticum ovorum adustorum, à ʒ. ß. ad ʒ. i. exhibitus, cum vino albo, potenter expellit calculum in urinæ meatibus hærentem.

Sanguis præparatus, ab omnibus, tum antiquis, tum neotericis commendatur, tanquam remedium excellens ad dissolvendum calculum. Dosis illius erit à ʒ. ß. ad ʒ j. Aqua ex sanguine hirci destillata, per vitrea organa, in B. M. miranda præstat. Sed hircus per mensem nutriendus est saxifraga, pimpinella, baccis juniperi, petroselino, aliisque diureticis, sine ullo potu.

Hartmannus urinam hirci, tanquam stupendum remedium, commendat his verbis: *In obstructione renum, à calculo totali, vel etiam, ubi ureteres & vesica à calculis, in eam regionem detrusis, omnino fuerint obstructi ut ne gutta quidem urinæ prolabi possit, præstantissimum est, si urina hirci, recentissime ex vivente adhuc hirco cum vesica extracta, potanda detur, & omentum cum intestinis, ventri, pubi, & peritonæo fuerit applicatum. Sic enim calculus repente consumitur sine læsione vasorum, & patiens liberabitur.*

Pulvis millepedum ad dissolvendos calculos præstantissimus est, illiusque usus docebitur in calculo vesicæ.

Infusum etiam millepedum, in vino albo paratum, & diu continuatum, ad idem est efficax.

Vinum alkekengi ab Arnaldo Villanovano maximè commendatur, eoque materiam calculosam ita educi refert, ut manu colligi possit. Fitque hoc vinum, contundendo fructus alkekengi cum vino albo, & colaturam exhibendo.

Sequentia verò in communem usum revocari poterunt.

℞. Lapides Judaici, pulv. lithontriptici Justini, an. ʒ. j. nucleor. persicorum, gummi tragacanthi, & nucleor. ceraſorum, an. ʒ. ß. Reducantur in pulverem, & cum terebinthina fiat bolus, qui detur in tres doses, manè & serò sumendas.

℞. Raphani acerrimi derasi ʒ. ij. vini albi ʒ. iv. Macerentur per aliquot horas, deinde fortiter exprimantur. Colaturam capiat æger bis aut ter, horis convenientibus.

Aqua sabinæ ad ʒ. j. vel ʒ. ij. sumpta, calculum & arenulas potenter expurgat.

℞. Rad. bismalvæ in vino albo mundat. ʒ. vj. rad. bardanæ & graminis, an. ʒ. iv. rad. asari, petroselini, valerianæ, fœniculi contusarum, ana ʒ. ij. fol. capill. veneris, saxifragæ, pimpinellæ, virgæ aureæ, betonicæ, an. M. iv. Sem. basilici, bardanæ, cardui benedicti, sileris montani nucleor. mespil. & persicor. ana ʒ. j. milii solis ʒ. j. lapidis lyncii Judaici, an. ʒ. j. ß. terebinthin. ʒ. iv. sanguin. hirci præparati ʒ. ij. ß. croci ʒ. ij. vini albi ℔. iv. Contundenda contundantur, & misceantur omnia. Destillentur in B. M. Hujus aquæ capiat æger ʒ. ij. tribus horis ante cibum, super bibendo vini albi ʒ. iv.

℞. Cortic. rad. car. asinini ʒ. j. liquirit. ʒ. ij. Coquantur ad ʒ. vj. Colaturam capiat per multos dies. Calculos, & arenulas, renibus inhærentes, mirabiliter expellit.

℞. Cæparum albarum minutim concisarum ℔. iv. sacchari albi ℔. ij. vini albi ℔. j. ß. Destillentur in B. M. ad siccitatem. Dentur manè, ʒ. ij. vel tres per multos dies.

Apud practicos commendatur cinis scorpionum, ad ʒ. j. exhibitus, cum aqua graminis, parietariæ, aut vino albo; cujus tamen usus rarissimus est. At frequentiùs usurpatur oleum scorpionum Mathioli, cujus ʒ. j. per os exhibita, cum prædictis liquoribus, calculi excretionem egregiè accelerat.

Chymici suos sales ad calculorum exclusionem maximè prædicant. Inter quos non infimum locum obtinet sal siliquarum & stipitum fabarum, cujus ʒ. ß. cum vino albo egregiè operatur. Idem præstat tartarum vitriolatum, eadem dosi. Ab iisdem etiam laudantur spiritus salis, vitrioli, & mercurius dulcis, cum propriis vehiculis usurpati.

Exteriùs verò calculorum exclusio adjuvari potest, si tota renum & ureterum regio, calentibus manibus, oleo scorpionum inunctis, assidue perfricetur.

Tum cucurbitulæ plures, à rene affecto ad pudem descendendo, secundùm longitudinem ventris, sine scarificatione applicentur.

Illinatur denuo, eadem pars ol. scorpionum Mathioli aut cantharidum subtilissimè pulverat. portiuncula addatur. Vel fiat linimentum ex olei ceræ, de lateribus, &

scor-

ſcorpionum partibus æqualibus, maximè penetrans & ſummæ efficaciæ; modò renum inflammatio non timeatur.

In uſu medicamentorum calculum frangentium & expellentium, obſervandum eſt, non ſemel ea aut bis eſſe uſurpanda; ſed pluries, donec viæ obſtructæ fuerint reſeratæ. Dum autem exhibentur, renes & veſica fovendi ſunt balneis, fomentis, unctionibus & cataplaſmatis, quò faciliori negotio operentur. Nec non liquores aliquis tenuium partium, quale eſt vinum album vinoſum, propinandi ſunt per vices, uſurpanda interna emollientia laxantia, & vias lenientia, ut viæ magis dilatentur, & aliorum remediorum acrimonia.

Hiſce remediis curatur dolor nephriticus, & calculorum diſſolutio atque excluſio promovetur. Quia verò huic affectui diſpoſiti & curati, ſæpe ſolent recidere, ideò illius prophylaxis inſtituenda eſt, ut quantum fieri poteſt recidiva inhibeatur.

Ac primùm, ſi plethora adfuerit, vel calida hepatis & renum intemperies, confert venæ ſectio vere & autumnò celebrata, præmiſſo cliſtere, aut leviori aliquo cathartico. Deinde materia calculo generando idonea evacuanda eſt antequam ad renes deducatur. Quod fieri poterit vomitu bis aut ter in menſe excitato, in iis qui facile vomunt.

Vel purgatio inſtituenda eſt bolo ex caſſia, diaphœnico & rhab. compoſito, in curatione deſcripto: aut convenienti alio medicamento, ſingulis menſibus, aut bimeſtri, vel trimeſtri ſpatio, ſecundùm ægri habitum & humorum copiam, idque in ultima lunæ quadra commodius fiet.

Vel ſi cacochymia magis urgeat, apozemate conveniente, vere, autumnove uſurpato, expurganda erit. Eo enim non tantùm antecedens cauſa & remota ſubtrahitur, ſed etiam conjunctæ portio quædam; tùm obſtructiones viſcerum, quæ hunc affectum frequenter comitari ſolent, admixtis incidentibus & detergentibus, convenienter diſſolvuntur.

Vel apozematis vicè decoctum galli veteris uſurpari poterit, in hunc modum compoſitum.

℞. Polypod. querc. ſem. carthami ana ℥. j. ß. thymi, & epithymi, ana P j. ſem. cumini, aniſi, anethi, fœniculi, cavi, cardui benedicti, ana ℥. ij fol. ſennæ ℥. j. ß. turbith. gummoſi ℥. ß. cinam. ℥ j. cryſtalli tartari ℥. ij. Contundantur & miſceantur ſimul, ex qua mixtura venter galli veteris eviſcerati impleatur, deinde coquantur, donec galli caro ab oſſibus ſeparetur. Colatum juſculum capiat quatuor doſibus matutinis.

Vel uſurpari poterit pulvis ſequens, à Solenandro commendatus, cujus uſu teſtatur multos à doloribus nephriticis fuiſſe preſervatos, imò verò liberatos; nam dolore præſente eum exhibet cum ſucceſſu.

℞. Fol. ſennæ ℥. ij. rhab. opt. ℥. ß. turbith. ℥. ß. hermodactyl ℈. ij. polypod. ℥ ß. cinnam. zinzib. milii ſolis, ſaxifragæ, ſem. geniſtæ, ana ℥. j. Pulverentur ſubtiliſſimè. Doſis autem à ℥ j. ad ʒ. j. ß cum vino albo, vel rubello tenui, ſemel in menſe.

Carolus Piſo pulveris ſequentis ſingulares effectus prædicat.

℞. Aniſi, matathiri, carvi, cumini, ana ʒ. j. coriandri præparat. ʒ. ß. liquir. ſem. bardanæ: an ʒ. j. ſem. Cinnam. galangæ, an. ℈. j. Sem. milii ſolis, geniſtæ an. ʒ ß. pulv. diatrag. frig. ʒ. ij. diacrydii ℈. j. ſennæ orientalis ad pondus omnium, fiat pulvis. Doſis ʒ. j. cum juſculo cicerum rubrorum.

Vel ſyrupus magiſtralis in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. aſparagi, gram. althææ, bruſci, & petroſelini, ana ℥. j. fol. betonicæ, pimpinellæ, ſaxifragæ, parietariæ, adianti, polytrichi, an. M. j Sem. ocymi, petroſel. macedonici, milii ſolis, geniſtæ, bardanæ ſileris montani, an. ʒ. ij. liquiritiæ raſæ, paſſularum mundatarum & polypoc. quer. ana ℥. j. fiat decoctio ad ℔ j. ß. in colat. infunde ſennæ mundatæ ℥. iv. agarici albi ℥. ij. zinziberis ℈. ij. bulliant parum, & fiat expreſſio. In qua diſſolve ſacchari albi ℔. j. Fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ij. ſemel aut bis in menſe, cum decocto hordei, graminis, & cicerum rubrorum.

Vel in magna cacochymia fiant pilulæ ex aloe & agarico, quarum duæ vel tres aſſumantur alternis diebus, ante prandium.

Poſt purgationem quædam diuretica uſurpanda ſunt, ut materia mucilaginoſa, tum etiam arenulæ, circa vias urinarias oberrantes, educantur.

In hunc finem parari poſſunt decocta ex diureticis in ſyrupo magiſtrali deſcriptis compoſita, & cum ſaccharo in julepi vel apozematis formam redacta. Vel etiam cum pullo gallinaceo, vel carne hœdina, aut vervecina, parari poſſunt juſcula in multos dies ſumenda, bis in anno poſt purgationes univerſales.

Tum poſt ſingulas purgationes nonnulla ex ſequentibus uſurpari poterunt, & ſemel aut bis in hebdomada continuari.

℞. Caudicum & flor. fabarum lib. iij. calcitrap. lib. j. Contundantur, addendo ſacchari canti lib. j ſucci limonum lib. j. ß. ſucci arantiorum lib. ß. Decocti malvæ & altheæ facta forti expreſſione lib. ij. mellis lib. j. deſtillentur lento igne, & non permittatur comburi, neque liquores ex toto conſumi. Hujus aquæ capiat æger ℥. iv. manè, ut dictum eſt.

℞. Nucleor. meſpil. & pulver. elect. diatrag. frig. an. ℥. j. rad. ononidis ſiccæ, liquir raſ. ſem. melonum, & milii ſolis ana ℥. ij. ſem. ſaxifragæ, geniſtæ, raphani, bruſci, calcitrap. ana ℥ j. ſem. althææ & aſparagi, ana ℈. j. ſacchari canti ℥. ij. Fiat omnium pulvis, de quo capiat cochlear. j. manè, ter ſingulis menſibus, nempe circa novilunium, plena luna, & media; ſuperbibendo parum vini albi aut decocti cicerum rubrorum, rad. eringii & glycirrhyzæ, fortiter poſtea ſe agitando aut deambulando.

Carolus Piſo eximiè laudat pulverem ſequentem, eumque cum pulvere purgante, ſuprà ex eo deſcripto, uſurpatum plures pyxides fragmentorum lapidum excuſſiſſe refert, in quodam Præſide Lotharingo.

℞. Sem. althææ & violarum, ana ℈. ß. ſem. milii ſolis, & rad. liquir. ana ℈. j lapidis Judaici & lapid. ſpongiæ, an. g. vj. pulv. oſſiis dactylorum, meſpilorum, ceraſorum, an. ʒ. ij. Sem. melonum ℥. ij. fiat pulvis, doſis ℥. j ſumenda cum pane azymo, vino albo madefacto, tribus diebus interluniis cujuſque, & ſuperbibendo juſculum cicerum rubrorum alteratum rad. althææ, fœniculi, eringii, ononidis, petroſelini, & granis juniperi contuſi, addendo vinum album, mel, butyrum, & ſuccum limonum.

Electuarium ſequens à Zappata deſcribitur inſignis efficaciæ.

℞. Sem. hyperici probè exſiccati, & in tenuiſſimum pulverem redacti ℥. iij. conſervæ roſarum, aut violat. lib. j. Miſce, fiat electuarium, de quo capiat æger ℥. ß. manè per biduum, tribus horis ante paſtum, duabus primis ſeptimanis, poſtea ſemel in ſeptimana per 15. dies, ac deinde ſemel in menſe, vel per longiora intervalla, ſecundùm affectus urgentiam.

Conſerva roſarum melior, quia corrigit odorem terebinthinæ à ſemine hyperici impreſſum: licèt conſerva violarum renibus magis conveniat.

Tabellarum ſequentium uſus poterit eſſe tutiſſimus & efficaciſſimus.

℞. Quatuor ſem. frig. major. mundat. glycyrrhizæ raſæ, an. ʒ. j. ſem. pimpinellæ, ocymi, petroſel. macedon. nucis moſchatæ, ana ℥. ß. pulv. aromat. roſar. ℈. ij. ſacchari in aqua alkekengi diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. Drach. iij. Capiat unam mane tribus horis ante paſtum, ſuperbibendo aquæ ononidis, aut herniariæ ℥. iv. cum vini albi ℥. ij.

Vinum alkekengi in curatione deſcriptum, ſi per intervalla exhibeatur, omnem materiam calculorum educere aſſerit Villanovanus.

In omnium diureticorum uſu hoc perpetuò obſervandum, ea non eſſe frequenter uſurpanda, quia trahunt ad partem affectam: ideo ſemel aut bis in menſe, vel aliquando per majora intervalla exhibere ſufficiat, corpore tamen priùs purgato, ne aliarum partium cacochymia ad renes deducatur.

Attamen terebinthina in uſum frequentiorem venire poterit. Refert enim Amatus Luſitanus *curatione 68 centur.* 2. monachum quendam, cum articuli morbo, ſimul & nephritico corripi ſoleret, & nullo remediorum genere, multis fruſtra tentatis, convaleſceret, tandem terebinthinæ uſu intra ſex menſes liberum à dictis morbis evaſiſſe. Deglutiebat autem ſingulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine ſaccharo admixtam. Ratio autem, cur terebinthina frequentiùs uſurpata non noceat, ſicut alia diuretica, ea eſt, meo judicio, quia urinas movendo ſimul alvum laxat, ita ut craſſiores humores per alvum deturbentur, quia ab aliis diureticis ad renes deducerentur.

Vulgo autem uſurpatur terebinthina per intervalla, quemadmodum alia diuretica, tum ſola, tum aliis medicamentis admixta, in hunc modum.

℞. Terebinthinæ in aqua ſaxifragæ, vel parietariæ decies lotæ ℥. ß. Cum ſaccharo fiat bolus. Vel

℞. Caſ-

℞. Caſſiæ recenter extractæ ʒ. vi. terebinthinæ ʒʒ. ß. pulv. liquir. ʒ. ii. Miſce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ʒʒ. ß. pulv. lithontriptici ʒ. ii. Miſce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ʒʒ. ß. rhab. pulv. ʒ. i. Miſce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ʒ. iv. Innuratur in lamina ferrea candente, ut poſſit in pulverem reduci, cujus doſis erit ad ʒ. ii. cum liquore idoneo.

Zacutus Luſitanus *obſerv.* 58. *lib.* 2. *Prax. admir.* balſami naturalis vires ad calculos expellendos mirè prædicat, eoque libratum eſſe virum ſexagenarium, qui per dies octodecim urinæ ſuppreſſionem à copia calculorum paſſus fuerat. Is primò guttulas aliquot balſami cum oleo amygdalino, hauriens, doſin utriuſque augendo, ſingulis diebus, ita ut tandem ad balſami ʒ. ß. & olei amygd. ʒ. iii. aſcenderit, intra decem dies calculos ſex excrevit; & ejuſdem auxilii beneficio in poſterum præſervatus eſt, dimidiam ol. amygdalini unciam, ſex balſami guttulis permixtam jejuno ſtomacho abſorbens cujus præſidii ope, ſabulosam urinam excernens in multos annos vitam produxit. Si balſamum orientale deſit, Peruvianum erit uſurpandum. Idem Zacutus *in eadem obſervatione*, aquam nicotianæ prædicat his verbis: *Memini me pluries calculos magnos, renum cavo tenaciter impactos, uſu ſtillatitiæ aquæ ex nicotiana viridi extractæ, in potum exhibitæ, per urinam deturbaſſe: Si ea deſit, ejus decocto utere cum utilitate multa.*

Sapientiſſimus Varandæus, præceptor meus, mirum in modum probat ad prophylaxim hujus affectus, uſum aquarum noſtrarum Balerucanarum, cujus etiam nos admirandos ſæpè vidimus effectus. Hujus autem verba, ſummo judicio exarata, & ex diuturna magni illius viri experientia deprompta, hìc ſubnectimus. *Nullum eſt*, inquit, *me quidem judice, potentiùs præſtantiuſve remedium, poſt accuratam corporis purgationem, ad vias iſtas excrementis ſuis liberandas & mundificandas, quam potus aquarum noſtrarum Balerucanarum; ſuo enim calore, ex bituminali vena profecto, fundunt liquantque quoſcunque craſſiores muſos, & ipſos calculos, ſi adhuc ſint teneriores; nitroſa autem ſubſtantia abradunt quaſi & detergunt ſordes iſtarum viarum, & quantitate mirabili quæ aſſumuntur, ſolent impuritates non tantum inteſtinorum, ſed etiam renum & veſicæ quaſi torrente quodam abripere. Unde incredibile eſt dictu, quantam viderimus ex calculoſis iſtis hominibus ſaburram illarum potu, cum urinis deturbatam. In quibus autem timuimus calefactionem viſcerum, præſcripſimus tunc temporis vini abſtinentiam, juſcula quoque pullorum refrigerantibus temperata, julepos temperantes, & ſimilia. Quibus ita conſideratis, non veremur etiam pituitoſos ac pingues homines (dummodo firmiſſimis viribus) in balneum dictarum thermarum præcipitare, ſemel tantum in die circa auroram, munitis priùs renibus & hepate, propriis quibuſdam innunctionibus, atque etiam duplici linteolo involutis: ut deinceps ſudoribus concitatis, viiſque iſtis relaxatis, excrementa hujuſmodi copiosè vacuentur. Licebit etiam poſtea, dum erunt domi, ſi ita videatur, emendare quidquid empyreumatis contraxerint, uſu balnei domeſtici ex aqua dulci, & refrigerantibus ac humectantibus parati.*

Conferunt etiam non parum, ad hujus affectus præcautionem, aquæ minerales acidulæ vitriolatæ. Quia non ſolum materiam mucilaginoſam atque tartaream, ex qua coagmentantur calculi, diſſolvunt, & arenulas deturbant, ſed etiam hepatis & renum calidam intemperiem corrigunt; ideoque in calidioribus dictarum partium intemperaturis hujuſmodi aquæ erunt convenientiſſimæ.

Cum autem naturæ calidiores à prædictis remediis diureticis, majori ex parte calidis, aliquantulum lædantur, eorum loco alia magis temperata illis ſubſtitui poterunt, quorum præcipua ſunt.

Aqua foliorum, & ſiliquarum fabarum recentium, vel aqua hærniariæ.

Aqua limonum deſtillata etiam commendatur. Limones integri in taleolas dividuntur, & deſtillantur in B. M. ad magis refrigerandum, cum lacte deſtillantur utiliter.

Conſerva fructus cynorrhodi, quæ diuretica eſt; attamen refrigerat, & à Cratone in hoc caſu laudatur.

Conſerva flor. althææ, vel malvæ, quæ leniendo & humectando vias urinarias, arenularum excluſione adjuvat.

Succus portulacæ inſpiſſatus, & in pilulas redactus ʒ. i. pondere exhibitus, renes potenter detergit.

Flores granatorum exſiccati, & ʒ. i. pondere ſumpti calculoſam materiam expurgant.

Idem præſtat ſpongia bedegaris exſiccata, pari pondere cum liquore idoneo propinata.

Butyrum recens cum ſaccharo canto partibus æqualibus mixtum, quotidie manè ſumptum jejuno ſtomacho, vias urinæ lenit & abſtergit, ac calculi generationem impedit

Idem præſtant amygdalæ amaræ, ſi quotidie x. aut xii. commendantur.

Nec minoris ſunt efficaciæ nuces avellanæ ante paſtum comeſtæ quæ à Cratone commendantur, dicente ſe compertum habere, non paucos, ſævis cruciatibus calculi diù affectos, uſu avellanarum liberatos. Quod quidem diſertè confirmat Amatus Luſitanus *curat.* 78. *cent.* 7. ubi ſic loquitur: *Vir, qui nephritim patiebatur, & de renibus non rarò lapillos rubentes per virgam mittebat, multùm querebatur, lumborum namque & illorum, imo totiùs ventris dolores & rugitus ſæpe ſentiebat. Pro quibus abigendis ſymptomatis, multis eſt uſus remediis, fruſtra tamen. At cum præter ſpem, ex cujuſdam commendatione, avellanis in victu uteretur, liber & ſanus à tantis affectionibus evaſit. Conſuluerat autem illi vir quidam ſi morbum profligatum vellet, avellanas cum internis ſuis membranulis comederet initio prandii & cœnæ. Cæterum ille remedium conſiderans familiare, non ſolùm initio menſæ eas comedebat, ſed medio & fine. Quarum aſſiduo uſu ita valuit, ut nunquam poſtea morbum perſenſerit.* Addit Amatus Luſitanus in ſcholio. *Non ſolùm vir hic, de quo agimus, per avellanarum eſum ſanus ex hac mala affectione fuit, ſed plures alii. Sunt autem avellanæ hæ vulgares ponticæ nuces dictæ, quas Avic. inter eas medicinas, quæ lapidis renum materiam abſumunt, reponit. Sed qua facultate operentur: dubium eſt. An fortè ſua ſiccitate, & facultate in membranula interiore comperta; Sed non deſunt alii, qui hoc operari ſua nuclei parte oleoſa contendunt.*

Chymici ſpiritum ſalis laudant, illiuſque guttas aliquot manè cum juſculo, aut alio liquore exhibent.

Aqua tepida excocta à Zechio commendatur, ſex, vel ſeptem unciarum pondere, ante omnem cibum bis, aut ſaltem ſemel in die pota. *Nihil enim*, inquit, *adeo renes ab excrementis vacuos temperatos reddit. Igneus enim eorum calor aquæ tepore tandem extinguitur, ita ut in poſterum calculos procreare non poſſint.*

Pro potu utatur æger vino tenui & paucifero, cum decocto radicis eringii. Quod quidem decoctum pro potu ordinario à Cratone commendatur. Et nos egregios illius vidimus effectus. Sed eryngium marinum vulgari multò præſtantiùs eſt.

Nonnulli à calculo præſervati ſunt uſu ad potum ordinarium vini expreſſi ab uvis acidulis, quæ vulgo apud noſtrates *unies* nominantur, ita ut vineam ex illis uvis ad hunc uſum de induſtria condiderint.

Ad prophylaxin etiam hujus affectus non parum conducit, renum intemperiem calidiorem corrigere, cui rei proderunt remedia calida in hepatis intemperie deſcripta, quæ etiam renum intemperiem emendare valent. Præterquam quod caliditas immodica renibus non rarò ab hepate communicatur.

Inter cætera verò ſerum lactis, per menſem integrum, verno tempore uſurpatum, præſtantiſſimum eſt. Tum etiam aquæ minerales, acidulatæ, & vitriolatæ, omnia viſcera interna potenter refrigerant.

Inter externa balneum aquæ dulcis tepidè frequenter uſurpatum, & natatio in flumine, æſtatis tempore erit convenientiſſima.

Epithema ſequens renibus etiam frequenter admoveri poterit.

℞. Aquarum lactucæ, nymphææ, & roſar. an. ʒʒ. iij. aceti roſacei ʒ. ij. Miſce, admoveantur valde tepidè, manè & ſero.

Convenit etiam ſequens linimentum, præcipuè hyemis tempore.

℞. Ol. roſac. nymph. & violar. in aceto & aqua roſac. lotarum, an. ʒ. j. mucilag. althææ extractæ in aqua parietariæ ʒ. vj. ceræ tantillum, fiat linimentum pro unctione renum, manè & veſperi.

Temperatur & renum caliditas immodica, lamina plumbea perforata, & ſupra regionem renum continuò geſtata.

Ac denique, quia ventriculi cruditates materiam ſuppeditant calculis generandis; illius etiam ratio habenda eſt, & roborandus ventriculus ſumptis & admotis, in illius partis imbecillitate deſcriptis.

CAPUT II.

De calculo vesicæ.

QUamvis ordinis ratio postulare videatur, ut omnes renum affectus seriatim persequamur; tamen ordo doctrinæ postulat, ut calculo renum, vesicæ calculum subnectamus; cum eadem utriusque sit natura & conditio, & maxima pars eorum quæ de calculi renum generatione diximus, etiam calculo vesicæ conveniant.

Causæ igitur materiales & efficientes calculi vesicæ eædem omnino sunt, quas ad calculi renum productionem concurrere suprà retulimus. Hæc tantùm in eorum generatione differentia annotanda est, quod pueri magis calculo vesicæ laborent, senes verò calculo renum magis afficiantur. Cujus eventus ratio à Galeno tradita est *in 6. epid. sect.* 3. quia nimirum crassities urinarum, quæ in pueris frequenter ob ingluviem contingit, à calore illorum blando dissolvitur, ac simul diffunditur, nec in renibus moram trahit, adjuvante facultate expultrice renum, quæ fortior est in ea ætate: sed lapsa in vesicam, ibi residet, ac moratur diutiùs quia pueri ludicris intenti, & diuturno somno indulgentes, longiora faciunt meiendi intervalla. Adde, quòd urina minùs acri vesicæ expultricem non irritat, donec copia gravans efficiatur: & sic fex ista retinetur, neque potest deinde commodè expurgari per exiguum adhuc urinæ canaliculum. Præterea vesica ab urinæ copia valdè distenta, non potest tam exactè sese contrahere, ut tantam urinam evacuet, sed aliqua ejus portio in fundo remaneat, quæ est crassa illa fex, calculis coagmentandis idonea. Senes contrà frequenter emingunt eam materiam, quæ in vesica continetur, ampliorque ductus patet ad ejus expulsionem. In renibus autem crassamentum illud moratur, quia viscidius est, neque potest dissolvi ab effœto calore, aut transcolari ob siccitatem, & quasi ariditatem, in renibus jam contractam; unde Hipp. *in Coacis*, vult lapidem in vesica non generari à decimo quarto ætatis anno usq; ad sexagesimum, nisi priùs extiterit.

Fernelius novam de calculi vesicæ ortu opinionem proposuit, dicens: omnem calculum, in vesica contentum, rudimentum è renibus traxisse, & in vesica postmodum incrementum sumpsisse. Quando nimirum calculus è renibus excidit per dolorem nephriticum, si grandiusculus sit, in vesica subsistit, ibique novæ materiæ appositione sensim accrescit. Asserit etiam, se in contritis vesicæ calculis nucleum quendam in medio reperisse, è renibus exturbatum: diversi à reliquo integumento coloris & substantiæ. Neque unquam se aliquem offendisse, calculum in vesica habentem, qui nephriticis doloribus antea divexatus non fuerit.

Verùm hæc sententia à probatis Auctoribus non paucis rejicitur, qui sua experimenta prædictis contraria afferunt: quamplurimos nimirum calculos, ex puerorum vesicis extractos, se vidisse asserentes, nucleos habentes, à reliquo integumento, nec colore, nec substantia, ullo modo dissimiles. Et certè vulgaris experientia nobis apertè demonstrat, pueros calculo vesicæ laborantes, numquam doloribus nephriticis affectos fuisse quod sæpissimè contingeret, si calculorum rudimenta à renibus extruderentur. Verum quidem est, in adultioribus non rarò calculos è renibus deturbaros, in vesica contineri, & per novæ materiæ additionem paulatim increscere. Sed illud semper ita fieri, negandum est, & constanter asserendum, quamplurimos calculos exordium sumere in ipsa vesica.

Diagnosis calculi vesicæ difficillima est, præcipuè in principio, quando calculus exiguus est; gravior enim factus, satis evidentes notas præ se fert. Nos verò eam, quantum artis beneficio præstari potest, elucidabimus.

Primum signum est; Dolor in collo vesicæ qui circa finem mictionis exasperatur, & ad glandis extremum exportigitur, omnino similis illi, qui in dysuria contingit, & ab ea vix distinguitur in principio, donec illa signa apparere incipiunt.

Secundum signum: Pruritus in pudendo, qui ægros cogit illud sæpè scalpere & contractare, ac veluti discerpere, molestiam illam auferre conantes.

Tertium signum: Pondus in peritonæo & tota penis regione, cum dolore gravante, quod fit à calculo grandiori.

Quartum signum: in calculo grandiori summa mingendi difficultas, cum summo conatu, parturientium more, & urinæ stillicidio, guttatim effluentis, cum micturitione frequenti.

Quintum signum: Urinæ suppressio inter mingendum, ut in medio cursu subitò supprimatur, calculo ad vesicæ orificium cum urina delato, illudque obturante.

Sextum signum: Facilior exitus urinæ, resupinato corpore, quia calculus in ea positura à canali vesicæ longiùs recedit. Tum quando urina inter mingendum supprimitur si corpus resupinetur & concutiatur, liber sit urinæ exitus calculo ad vesicæ fundum translato.

Septimum signum: Frequens virgæ erectio, quæ tum à retentione urinæ procedit, tum à phlogosi vesicæ quæ calculi attritione inducitur.

Octavum signum: Tenesmus ac frequens desidendi cupiditas, quæ mingendi cupiditatem sequitur, propter consensum sphincteris ani & vesicæ. Uno enim irritato, alter etiam irritatur, quia ramos recipiunt ab eodem nervo.

Nonum signum est, quod ægri quiescere non possint, & in uno loco manere; sed valde inquieti sint, crebrò moveantur, & crura alternatim exagitent: & si major sit calculus, vix recti stare possint, equitare, vel ambulare per salebrosa loca, quia tunc temporis cervix vesicæ à lapide commoto valde contunditur.

Decimum signum est, quod ægri à nullo remedio leventur, sed ut plurimùm pejus habeant. Quia medicamenta, quæcumque urinæ vias pervadunt, vel novam materiam ad vesicam deducendo, malum augent, vel pituitam abstergunt, quæ lapidi circumducta, eum mitiorem reddit, & contra is denudatus acriùs mordet tunicam vesicæ interiorem.

Undecimum signum ex eo depromitur, quod cum æger doloribus nephriticis obnoxius sit, & in fine paroxysmorum calculos excernere soleat, quos eorum dolorum causas fuisse certum est, si aliquando post dolores illos calculum nullum excreverit, ut antea solebat; signum est, eum calculum, qui dolorem efficiebat, in vesicam fuisse detrusum, in eaque retentum; ubi sensim incrementum sumit, & prædicta symptomata sensim inducit. Ideò si quis à dolore nephritico liberatus, nullum calculum excreverit, & post aliquod tempus urinæ difficultate urgeri incipiat, maxima est retenti calculi conjectura.

Duodecimum signum desumitur ex Hippocr. *Aphor. 79. sect. 4. Quibus in urinis arenosa subsident, is vesica calculo laborat.* Qui Aphorismus multorum ingenia torsit. Galenus *in illius commentario* dicit, eum manifestè mancum esse, quod Hippoc. dimidiam illius partem omiserit: sive enim in renibus, sive in vesica calculi generentur, arenosa cum urinis simul egrediuntur. Et ipse Hippocrates huic contradicit Aphorismo *lib. de internis affectionibus*, ubi veteres Medicos reprehendit, putantes arenam esse signum calculi in vesica. Cardanus *in comment. ejusdem Aphorismi* testatur, se ab annis triginta arenulas primò rubras, postmodum verò albas, quotidie & copiosè excrevisse, sine ulla calculi renum aut vesicæ suspicione. Asserit etiam, vix è decem unum reperiri, qui arenas cum lotio non excernant; raros tamen esse, qui renum calculo laborent, ac rariores multo qui vesicæ. Referunt etiam, Hispanos magna ex parte arenas cum urinis excrnere; qui tamen parùm lithiasi obnoxii sunt.

Nos superiori capite arena distinximus, quæ calculum significare possunt, ab iis, quæ nullo modo indicant. Sed diximus, esse signum valdè æquivocum. Fit enim plerumque, ut robore facultatis expultricis arenulæ illæ penitus excludantur, nec ullo modo retineantur in renibus & vesica. Et quamvis hujusmodi arenulæ certius indicarent; nunquam tamen soli vesicæ tribui possent. Atque adeò Aphorismus, ut verba illius sonant, semper falsitatis convincitur.

De hujus Aphorismi interpretatione lis maxima orta est inter Beverovicium & Salmasium (viros doctissimos & in Auctorum sententiis obscurioribus, aut mutilatis restituendis peritissimos) quæ integra utrinque peperit volumina. Nostrum non est, neque instituti nostri ratio patitur, in iis diutius immorari: hoc unicè statuentes, pro omnium criticarum dissensionum resolutione, Auctorum sententias, quæ prima fronte veritati & quotidianæ experientiæ contrariæ videntur, ad eum perpetuò sensum esse retrahendas, qui veritati magis conformis & consentaneus est, etiamsi termini sententiarum eum sensum pati non possint, qui in tali casu censendi sunt supposititi, & ab aliis (forte imperitis) adjecti; aut forte illas sententias integras esse ab aliis insertas, ut sæpè Galenus dicit de quibusdam Hippocratis sententiis, quas ab

aliis

aliis adjectas pronuntiat, utpote Hippocratis majeſtatem præ ſe minimè ferentes. At verò Beverovicii interpretatio, circa arenoſam ſubſidentiam, ad mentem Hippocratis non videtur inſtituta, neque magni uſus in actu practico. Primò non videtur menti Hippocratis reſpondere, qui in præcedentibus Aphoriſmis ſigna deſumit ex urinæ contentis: quod ſuum propoſitum ſequens, ſumit etiam ſignum ex arenulis in urina ſubſidentibus, quas dicit calculum veſicæ ſignificare. At Beverovicius, ſenſum illum invertens, dicit Hippocratem eſſe intelligendum de arenulis, quæ per urinas antea excerni ſolebant, ſi ſubſiſtant in veſica, id eſt, retineantur, & non ampliùs excernantur, ſignum eſt illas arenulas retentas calculum in veſica coagmentare. Hæc interpretatio, ut dictum eſt, menti Hippocratis non reſpondet; deinde nihil confert ad uſum praxeos. Illi enim, qui arenulas cum urinis emingere ſolent, quædam habent intervalla, in quibus tamen non fit calculus in veſica. Neque magnam habet vim, quod Beverovicius notat, in aliis Aphoriſmis Hipp. ubi ponit ſigna ex urinæ contentis deſumendo, non uti verbo ſubſidentiæ, ſed potiùs excretionis. V. g. *Qui pus aut ſanguinem mingant. Quibus cum urina craſſa furfuroſa exeunt*, &c. At hic utitur nomine ſubſidentiæ, ut aliud quippiam ſignificare videatur.

Verùm nos ad uſum artis omnia revocantes, dicimus Hippocratem in hoc Aphoriſmo non potuiſſe uti nomine quodam, excretionem tantum ſignificante, quia diſtinguere debebat illas arenulas, quæ calculum ſignificant, ab illis, quæ nullo modo eum indicare poſſunt; illæ autem arenulæ (ut cap. ſuperiori diximus) ſubſident in fundo matulæ; aliæ verò minimè, ſed tantùm matulæ parietibus adhærent; & ideò rectè Hippocrates, ut illas arenulas ab his diſtinguat, dicit: Quibus fabuloſa ſubſident: quia aliæ arenulæ, quæ non ſubſident, non ſunt calculi indicium.

Quandoquidem igitur hic Aphoriſmus ad veritatem, & uſum artis revocandus eſt, quantum fieri poteſt, exiſtimamus interpretationem à Joanne Zechio (in artis operibus exercitatiſſimo) propoſitam reliquis omnibus eſſe anteponendam; cujus beneficio ſignum pathognomonicum ſtabilitur calculi veſicæ, & magnus Aphoriſmi uſus elicitur in Medicina facienda, cum ſecundum omnes alias interpretationes inutilis reddatur. Atque ut debitus honor Zechio reddatur apud eos, qui ejus operibus carent; operæ pretium duximus, ipſa illius verba tranſcribere, quæ habentur in libro conſultationum medicarum, conſultatione 58. *Hippocrates*, inquit; *Aphor. 79. ſect. 4. à nullo, neque ab ipſo Galeno hactenus, ut decet explicatus, hanc protulit ſententiam. Quibus in urina fabuloſa ſubſident, his veſica calculo laborat. Quam quidem ſententiam, ſi ea ratione admittamus, quam interpres Galenus ſequitur, falſam prorsùs eſſe, ex eo facilè conſtat, quod infiniti fermè homines urinam fabuloſam, toto eorum vitæ tempore mingere obſerventur, (& unus ex illis ſum) citra tamen ullam veſicæ lithiaſis ſuſpicionem. Quod fit, ut non poſſim non valdè Galenum, tantum virum, & omnes alios poſt ipſum ſcriptores admirari, quippe qui tanti momenti ad Medicinam faciendam Aphoriſmum, vel non intellexerint, quod quidem vix adduci poſſum ut credam; vel ſaltem ob aliquam in eo ambiguitatem diſſimularint. Tota autem propoſitæ difficultatis explicatio ex illius verbis*, fabuloſa, *proprio ſignificatu palam deſumitur: etenim hac voce*, fabuloſa, *Græcè*, ψαμμώδεα *nihil aliud ſummus Hippocrates intelligere voluit, quàm fabulum craſſum, cui veluti terra pinguis ſit admixta. Hoc eſt, lutuoſum, ſive argilloſum quid, veluti eorum mucus, matulæ fundo tenaciter inhæreſcens. Signum ſanè lapidis majoris in veſica concreti pathognomonicum. Sed quoniam in rebus humanis nihil eſt perpetuum, mirari non oportet, ſi interdum conſimili affectu laborantes hoc ſigno deſtituantur, quod lapis in veſica ſit exiguus, ut in Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo Cardinali Paleoto obſervavimus. Cauſam autem hujus cœnoſi excrementi aliàs fuſiori ſermone explicavimus.* Hactenus Zechius. Ubi autem cœnoſi illius excrementi cauſam reddiderit, compertum nobis non eſt. Nos verò eam dilucidè expoſuimus capite ſuperiori, ubi oſtendimus, mucoſam illam materiam, eſſe veſicæ malè affectæ proprium excrementum, quando nimiam ſanguinis copiam & ſuperfluos humores ad ſe tranſmiſſos concoquere, & aſſimilare non poteſt, eoſque in mucilaginoſam iſtam materiam convertit; & illam parvam veſicæ diatheſim à calculo ut plurimùm excitari. Relegantur illa hoc loco, quia ad eorum, quæ ſupra dicta ſunt, intelligentia plurimùm faciunt.

Sed una adhuc remanet difficultas, quod nonnulli aliquando materiam pituitoſam & mucilaginoſam quotidiè cum urina excernant, quamvis à calculo veſicæ immunes ſint. Et refert Cardanus *loc. ſupra cit.* Leonem quendam, monachum Divi Auguſtini, tantum pituitæ lentæ in matula concreta ſæpè illi oſtendiſſe, ut ovum anſeris magnitudine ſuperaret; & tamen lapidem nunquam habuiſſe.

Cui dubio reſpondemus, materiam mucilaginoſam, è veſica procedentem, in eo diſtingui ab illa, quæ ex aliis partibus procedit, quòd quæ à veſica, magis tenax & glutinoſa ſit, ita ut fundo matulæ aut vitri ouroſcopi tenaciter adhæreat, nec poſt urinæ effuſionem vehementi concuſſione excuti valeat. Quæ verò eſt ab aliis partibus, fundo matulæ non adhæreat: ſed ea inverſa ſtatim cum urina effluat. Hoc uſus nos docuit, quod è nullo Auctore hactenus eſt animadverſum. Illa autem glutinoſitas major in excrementis veſicæ, à propria illius natura dependet, quæ membranea eſt, & glutini hinc producendo idonea, quemadmodum videmus, ex pellibus membraneis aliorum animalium, gluten ſeu collam confici firmiſſimam, ad varios uſus mechânicos idoneam.

Hanc autem materiam glutinoſam ſeu argilloſam, ut vocat Zechius, à parva veſicæ diſpoſitione ex calculo contracta provenire, nos inde probare poſſumus, præter ea, quæ ſuperiore capite dicta ſunt, quod aliàs obſervavimus, puerum duodecim annorum calculo veſicæ laborantem, qui quotidiè cum urina mingebat materiam glutinoſam, fundo vitri adhærentem. Poſtquam verò calculus ſectione ademptus eſſet, puer ille per menſem integrum eandem materiam poſt ſectionem cum urina excrevit, poſtmodum verò nihil tale emiſit. Quod apertè demonſtrat, illam materiam ex veſicæ mala diſpoſitione prodiiſſe, quæ cum non illicò poſt exſectionem curari potuerit, ſed per aliquod tempus perſeveraverit, illa etiam continuaverit materiæ glutinoſæ excretio, ſed vitio veſicæ curato, nunquam ampliùs apparuit talis materia, quod oſtendit eam non aliunde, quàm è veſica proveniſſe.

Sciendum etiam pro coronide, hanc quidem materiam mucilaginoſam, prædictis conditionibus ſtipatam, quoties apparet, calculi veſicæ preſentiam indicare; non tamen contra, quando non apparet, ejuſdem abſentiam ſignificare: quia ſæpè contingit, ut calculus levis & politus, & nulla aſperitate donatus, aut quantitate minor, veſicam tantopere non offendat, ut inde prava illa diatheſis oriatur, & tunc urinæ claræ perpetuò redduntur. Igitur ſignum iſtud pathognomonicum dici poteſt, quatenus præſens calculi veſicæ præſentiam indicat; quamvis abſens ejuſdem abſentiam non ſignificet.

Neque præterea digna eſſet viro cordato hæc objectio, vel potiùs cavillatio, quod ex noſtra obſervatione ſupra propoſita, talis materia cum urinis excreta ſit, quamvis calculus non eſſet in veſica, qui antea per exciſionem ademptus fuerat. Sufficit enim, calculum antèà & nuperrimè adfuiſſe, qui hujus affectus cauſa fuerit. Atque adeò talis materia ſignificat calculum, qui vel jam adeſt, vel nuperrimè adfuit.

Ultimum difficillimæ iſtius diagnoſis ſignum petitur ab exploratione, quæ fit per catheterem, & digiti in anum immiſſionem; ad quam tandem confugiendum eſt, ut illa omninò indubia reddatur. Quod etiam intelligendum eſt de iis, quę ut plurimùm contingunt; non de iis quæ ſemper. Aliquando enim calculus ſubſtantia mucoſa, vel etiam cyſtide obvolutus eſt, ut certa illius exploratio fieri non valeat, & lithotomos aliquando in eo decipi videamus. Quod tamen de cathetere præcipuè audiendum eſt: nam exploratio, quæ fit per immiſſionem digiti in anum, longè certior eſt, & non ſolùm calculum adeſſe oſtendit, ſed etiam illius differentias quoad magnitudinem, figuram, & numerum patefacit.

Prognoſis hujus affectus, non niſi laborioſa & periculoſa inſtitui poteſt. Laborioſa quidem ex eo, quod minimi tantùm calculi per anguſtum veſicæ meatum excludi poſſint; grandiores verò, ſi duriores ac veluti ſilicei, conteri ac diſſolvi nequeant; ſi verò molliores, gypſei aut tophacei, aut alio quovis modo friabiles; diſſolvi quidem poſſunt longo efficacium remediorum uſu, quem ut plurimùm ægrotantes ferre nequeunt, & ideò talis curatio rariſſimè ſuccedit, ita ut ſæpiſſimè ad ſectionem veniendum ſit, quæ quàm plena ſit terroris, quotidianus eventus docet, cum plurimi ex illa operatione moriantur.

tur. Unde Hippocr. in juramento discipulos suos monet, ne hanc sectionem aggrediantur, sed etiam lithotomis perficiendam relinquant. In mulieribus tamen facilior est operatio, & periculi expers, quòd latiorem habeant meatum urinarum, & nulla sectione, sed simplici dilatatione perficiatur.

Curatio calculi, in vesica concreti, easdem habet intentiones, quæ suprà in renum calculi curatione propositæ sunt, ut nempè materia illius antecedens evacuetur, revellatur, ejusdemque generatio prohibeatur; materia verò conjuncta, seu calculus ipse imminuatur, atteratur, & dissolvatur. Quibus intentionibus prosunt remedia, etiam ibidem proposita.

Ex quibus maximæ est efficaciæ aqua ex cepis destillata, cujus usu per 40. dies continuato, nos calculum fabæ magnitudinem superantem è vesica excretum vidimus.

Attamen & gravissimorum Auctorum sententia, & quotidiana experientia docet, medicamentis ore assumptis vix ac ne vix quidem calculum vesicæ dissolvi posse. Unde fit, ut ad lithotomiam seu calculi chirurgicam extractionem, ut plurimùm confugiendum sit. Quia tamen nonnullæ inveniuntur historiæ, calculo laborantium per medicamenta curatorum, nos præcipua hic annotabimus; ut cuique liberum sit, efficaciora experiri remedia, priusquam periculosissimæ & terroris plenæ Chirurgiæ sese commitat. Adde, quod reperiatur aliquando calculi tam molles & arenosi, aut recenter concreti, ut eos dissolvere non sit impossibile. Nam durorum & siliceorum dissolutio minimè separabilis est.

Horatius Augenius *tom. 2. epist. medicinalium, lib. 6. epist. 8. Ego*, inquit, *bis in hunc diem calculum vesicæ fractum vidi, primo casu, mox deliberatione atque matura consultatione addita. Casus fuit; Filium Janeti, Pontificii Typographi, Romæ expurgandum susceperamus, ut posteà tutior ad ipsam sectionem accederet. Tentaverat enim ante omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis præscripta. Cùm verò nullam utilitatem subsequi deprehenderet, secari cupidus, Sacerdotem jussit accedere, ut si ex sectione moreretur, anima fuisset consultum. Requisitus fuit ex Societate Jesu, qui audita confessione ab ægroto, & cognito morbi genere, proponit illi pharmacum, ut dicebat, magni usus, de quo & in se ipso, & in aliis periculum feciisset. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum autem à Jesuita ei datum, hoc erat,*

℞. Pulv. millepedum Drach. i. ad summum ℈. iv. aquæ vitæ Unc. sem. juris cicerum rubrorum unc. ix. vel x. capiat horis ante prandium quinque.

Ego verò juvenem annorum 18. calidi & sicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & ubi singulis diebus datum alteri fuit antidotum, huic alternis dari jussi; & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum, ana ʒ. v. propinari intermedio die, cum gutt. vi. *olei de calcantho, & Unc. i. julepi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam,*

℞. Pulv. asellor. præpar. ℈. i. aquæ vitæ ℈. ii. decoct. cicer. rubr. unc. viii. Misce, capiat hotis sex ante cibum. Hæc Augenius.

Sennertus *cap. de calculo vesicæ*, memorabilem historiam refert Vvilhelmi Laurembergii, Professoris Rostochiensis, ab eodem acceptam, qui provecta jam ætate calculo vesicæ affectus, ac sectionis auxilio periculosissimo sese committere nolens de aliis remediis cogitare cæpit. Primò ergo liquorem illum nephriticum celeberrimum, magnoque apud Principes in pretio & usu habitum, expertus est, qui ita paratur,

℞. Salis tartari albi unc. i. Affunde aquæ petrosel. lib. i. Misce, & per chartam bibulam cola, & liquori color croceus corticibus arantiorum concilietur. Usurpavit etiam gemmam illam indicam, *Igiada* Hispanis dictam, ad calculum frangendum celebertimam. Sed utriusque remedii nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex asellis experiri voluit, quo duos adolescentes vesicæ calculo laborantes feliciter sanatos esse Horatius Augenius profitetur.

Ad cujus imitationem, præmissis universalibus, & exquisita victus ratione instituta, accepit asellor. præparat. ℈. i. spiritus juniperini ℈. iii. juris cicer. rub. unc. x. quo mane assumpto, prima & secunda vice à sumpto medicamento, tribus, aut quatuor horis, quamdam pectoris compressionem percepit, & quasi imminens animi deliquium, ut necesse haberet theriacæ drac. i. potioni admiscere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies usus est. Sed toto hoc spatio ne nimium sabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, sequenti medicamento usus est.

℞. Asellor. præp. unc. ii. leporis præpar. sang. hirci præpar. spongiæ rosar. sylvestrium, semin. viol. purpur. ana unc. i. specierum lithontrip. ʒ. ii. Misce, fiat antidotum. Cujus accepit ℈. ii. decocti diuretici ʒ. x. spiritus juniperi ℈. ii. Quod medicamentum ubi manè hora quinta hausisset, secunda vice, post horas plus minus quatuor, sub pubis osse, ad regionem ostii vesicæ, magnos sentire cepit dolores. Paulò post parum urinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ, instar squamæ picis subrubeæ, quæ licèt aliquam visciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in sabulum resolvebantur, ita ut manifestè appareret, tunicam vel crustam esse à majore calculo solutam. Cujus medicamenti usum cum continuaret, interdum quarto, nonnunquam quinto die, hujusmodi lamellæ crassiores, & fragmenta sæpè grandiuscula profluxerunt, præsertim ubi lavacro aquæ dulcis uteretur. Cum verò & à calculo & ab ejus fragmentis orificium vesicæ esset sauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis usus est. Atque horum medicamentorum usu 17. septimanarum spatio à calculo liberatus est. Decoctum hoc fuit.

℞. Rad. glycirrhizæ, ℈. iv. althææ, gram. ononidis, ana ʒ. ß. baccar. halicacabi, num. xx. cicer. rub. ʒ. iv. uvar. passar. ʒ. i. sem. quatuor frigid. major. ana ℈. i. hordei M. ii. Coque in aquæ alkekengi, ononidis, fragorum, flor. fabarum, ana lib. i. sem. Colaturæ adde syrupi de althæa ʒ. iv.

Millepedes ita præparantur.

℞. Asellor. vivorum ℔. ii. Abluantur aqua ononidis, & sordibus purgentur, deinde vino Hispanico Petrosimeno dicto, inebrientur, eoque sensim effuso, conjiciantur in ollas vitreatas, quantò plures, tantò meliùs, cum in unam ollam conjecti, citra combustionem vel putrefactionem difficulter exsiccari possint. Hæ ollæ, luto diligenter occlusæ, in furnum, à panis coctione calentem, collocentur, ut moderato calore exsiccentur, & in pulverem redigi possint. Hinc pulveri rursùm affundatur sensim vinum Hispanicum, quantum imbibere poterit, & rursum exsiccetur. Istaque imbibitio & exsiccatio tertiò repetatur. Quarta vice hoc liquore irroretur.

℞. Aquæ fragor. ʒ. iii. spiritus vitrioli ʒ. ß. Misce.

Iterum pulvis exsiccetur, & tenuissimè contritus in vitro usui servetur.

Præter dicta remedia, usus aquæ sanguinis hirci destillatæ, vel urinæ hirci recenter mactati, tentari potest, modo in calculo renum proposito.

Si medicamentis calculus frangi nequeat, ad operationem devenire, quantumvis periculosissimam, necessitas exigit, ne æger gravissimis & diuturnis doloribus tandem conficiatur. Ea autem peritum artificem & valdè exercitatum desiderat, ut debitè administretur: sic enim ut plurimùm solet succedere, nosque quamplurimos hoc modo sanatos vidimus.

Medici autem hac in parte est, ante operationem corpus præparare per venæ sectionem, purgationem, victumque idoneam, prout rei status indicabit. Notandum autem, minimè periculosam esse in mulieribus calculi extractionem, quippe quæ sola meatus urinarii, qui brevissimus est, dilatatione perficitur.

Si æger curationem per sectionem reformidet; aut desit peritus Chirurgus, iterim, ne lapis vesicæ cervicem, in quam sæpè incumbit, asperitate sua exulceret, lenientia remedia usurpanda sunt, qualia pro ardore urinæ infrà describentur.

Quòd si fortè lapis, in cervicem vesicæ impactus, urinam supprimit, supino decubitu, cruribus elevatis, & corpore agitato decutiendus est, dein fotu aut incessu emolliente, tum cathetere intromisso, qui lapidem in capacitatem vesicæ impellat.

CAPUT III.

De inflammatione renum & vesicæ.

QUia inflammatio renum & vesicæ iisdem curatur remediis, ideò utramque in eodem capite includimus, quamvis in diagnosi quandam habeant differentiam, quæ in sequentibus explicabitur.

Est

Eſt autem inflammatio renum & veſicæ, tumor illarum partium; ex effluxu humoris ſanguinei vel bilioſi, in propriam illarum ſubſtantiam effuſi.

Non admodum frequens eſt partium illarum inflammatio, ob ſubſtantiam earum ſolidam ac denſam, interdum tamen fieri ſolet, quia renes carnoſo præditi ſunt parenchymate, ſanguini recipiendo idoneo. Veſica verò, licèt exanguis & membranoſa ſit, cum tamen ſanguinem ad ſui nutritionem, per venarum propagines recipiat, non eſt dubium, quin illo nimia copia influente, & extravaſato, inflammatio fieri poſſit; quemadmodum in aliis corporis membranis, ut menyngibus cerebri, pleura, mediaſtino, aliiſque contingit.

Dicimus iſtas inflammationes ex affluxu humoris ſanguinei, vel bilioſi produci; quandoquidem pituita & melancholia in ſanguine redundantes, illum craſſiorem reddunt, quominus denſam earum partium ſubſtantiam ſubire poſſint: aut ſaltem exigua debet eſſe craſſorum iſtorum humorum portio, ſanguini permixta, ut hunc affectum producat, quod etiam rariùs contingit.

Cauſæ hunc affectum producentes, ex rebus naturalibus, non naturalibus, ac præternaturalibus deſumuntur.

Ex parte rerum naturalium, infirmitas illarum partium congenita; & à parentibus contracta, vel magna ſubſtantiæ laxitas, fervor, & caliditas excedens illis ab ortu impreſſa, cujus ope humores copioſos attrahunt: ætas juvenilis & fervida, ad inflammationem inducendam plurimùm conferunt.

Ex parte verò rerum non naturalium, ad hujus effectus productionem plurimùm poſſunt, Venus immodica, partes iſtas maximè debilitans, & plurimùm ſanguinem, alioſque humores ad eas alliciens, crapula, & uſus vini generoſioris ac meracioris: tum ciborum ſalſorum & piperatorum, animi pathemata graviora, ſupinus decubitus in culcitra molliori; exercitationes vehementiores, aut labores inſueti, inſignium evacuationum ſuppreſſiones, ut menſium, hæmorrhoidum, aut hæmorrhagiæ è naribus, quæ cauſas internas, plethoram ſcilicet & cacochymiam multiplicant, & humores ad interiora viſcera quaſi refluxu quodam propellunt.

Res denique præternaturales, ad hujus affectus productionem concurrentes ſunt, ictus, aut vulnera renum, aut veſicæ regioni inflicta, compreſſio nimia, aut contuſio illarum partium, febres continuæ, impuritates omnium vaſorum, vel aliquarum partium, ſuam illuviem expurgantium per urinæ vias, ut pleuritide, empyemate, lienis obſtructione, meſenterii infarctu, & ſimilibus contingit: ac denique ipſarum partium affectus peculiares, ad inflammationem in iis accerſendam, plurimùm confetunt, ut calculus, dolor vehemens, à quacumque cauſa excitatus, exulceratio, urinæ ardor, vel ſuppreſſio, & ſimilia.

Signa inflammationis renum diagnoſtica ſunt: Dolor in renum regione gravis, & aliquando pulſans, ſi locus, in quo ſunt arteriæ, efficiatur: & ille dolor ad partes vicinas extenditur, ut ægri neque ſeſe erigere, neque pedibus inniti valeant: tum etiam difficile in latus oppoſitum ſeſe convertere, neque in illud, neque in ventrem decumbere poſſint, quia ſuſpenditur pars inflammata, ideò perpetuò in dorſum reſidere coguntur, & ſi ſternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor valde exaſperatur. Stupor, aut etiam dolor in crure ejuſdem lateris percipitur, ob nervi, qui inde ad crus tendit, condolentiam. Dyſuria etiam laborant ægrotantes, ob ardorem urinæ communicatum, & ichores ei permixtos, à parte inflammata exundantes. Urina in principio tenuis eſt & flava, in progreſſu verò rubicunda & craſſior evadit, febris aſſidua & acuta ęgrotantem affligit, quàm ſæpè ſequuntur vigiliæ, deliria, aliaque gravia ſymptomata, nauſea & vomitus ſæpè affligit, quo bilioſa, pituitoſa, ac varia rejiciuntur.

Colon inteſtinum aliquando inflammatione afficitur, quæ ſi eam partem occupet, quæ renibus vicina eſt, ſimilia parit ſymptomata: in eo tamen diſtinguitur, quod in renum inflammatione dolor ad coſtas nothas, dorſum, & veſicam ſe extendat; coli verò inflammatio magis versùs ventrem, & major apparet mutatio in alvi dejectionibus, quàm in renum inflammatione.

In veſicæ verò inflammatione dolor pubis regionem occupat & perinæum, in quibus etiam partibus calor, & interdum rubor apparet. Ardor urinæ perpetuus eſt, ſed illa etiam ſupprimitur adſtrictio veſicæ ductu à tumore partis. Rectum inteſtinum affligitur propter viciniam, unde crebra deſidendi cupiditas cum ardore procedit, aliquando etiam alvi ſuppreſſio, inteſtino à veſica inflammata compreſſo. Adſunt etiam alia ſymptomata communia, quæ in renum inflammatione enumerata ſunt, ut febris, vigiliæ, delirium, ſitis, & alia hujuſmodi.

Prognoſis horum affectuum non niſi mala, & valdè anceps proponi poteſt. Internæ enim inflammationes, præcipuè in partibus ad vitam neceſſariis, perpetuò mortis periculum minantur. Magis autem lethales ſunt, ſi iis delirium, aut convulſio, aut gravia alia ſymptomata ſuccedant. Ac ſi ſudores frigidi ac perfrigerationes extremorum appareant, mors in propinquo eſt.

In renum inflammatione, ſi hæmorrhoides ſuperveniant, bonum.

Si renum inflammatio ſuppuretur, rupto abſceſſu per urinæ vias pus evacuetur, ſalutis ſpem præbet. Si verò per emulgentes ad hepar & inteſtina viam moliatur, periculoſa eſt.

Levis veſicæ inflammatio, cum hypoſtaſi in urina alba & æquali, ſpem ſalutis pollicetur.

Veſicæ inflammatio ſolvitur aliquando eryſipelate in cute repente oborto, & urina copioſè emiſſa.

Curatio inflammationis in renibus & veſica perficitur remediis revellentibus, derivantibus, refrigerantibus, ac modicè repellentibus, anodynis, reſolventibus, vel ſuppurantibus, ſi opus fuerit, aliiſque, quorum materia, & utendi modus ſequentibus exponetur.

Ac primùm phlebotomia maximè neceſſaria eſt, aperiendaque baſilica, reſpondens affecto reni, ter, quater, & pluries, modò vires conſtent, idque donec fluxio ſubſiſtat, quod ex doloris remiſſione cognoſcitur. In veſicæ verò inflammatione eligenda eſt pars dextera, propter hepar, ex quo velut ſanguinis fonte, præſumitur ejuſmodi materia profluere.

Dempta ſanguinis multitudine, & facta revulſione ſufficienti per venas ſuperiores, inferiores etiam aperiendæ ſunt, derivationis gratia, in poplite vel malleolo, tum etiam hæmorrhoides aperiendæ, potiſſimùm ſi tumefactæ, aut prominentes appareant.

Ad revulſionem etiam non parùm conferre poterunt cucurbitulæ, ſuperioribus & inferioribus partibus admotæ, cum ſcarificatione; frictiones, & ligaturæ dolorificæ extremarum partium, ad revocandos verſus exteriora humores.

Ante & poſt venæ ſectionem, clyſter emolliens & refrigerans injiciatur, ac moderatè laxans, ejuſque parva ſit quantitas, ne rumorem comprimat hac forma.

℞. Rad. althęæ ℥. i. fol. malvæ, violar. lactucæ, an. M. i. prun. dulc. paria iv. hord. mundat. & flor. violar. ana P. i. Fiat decoctio ad ʒ. viii. vel x. In colat diſſolve caſſiæ, vel diaprun. ſimplicis ℥. i. ol. violac. ℥. iv. vitellos ovorum num. ii. Fiat clyſter.

Sanguinis fervor inhibeatur julepis & emulſionibus, in hunc modum compoſitis.

℞. Aquar. endiviæ, lactucæ, & portulacæ, ana ℥. iv. ſyrupi ranar. ℥. ii. ſyrupi nymphęæ ℥. i. Miſce, fiat julep. pro iii. doſibus, manè & ſerò ſumendis. Vel

℞. Rad. acetoſæ ℥. ii. fol. malvæ; plantag. portulacæ, & endiviæ, ana M. i. ſummitat. papav. alb. M. ß. Sem. aniſi & lactucæ, ana ʒ. i. flor. borrag. violar. & nymphęæ, ana P. i. coquantur ad lib. i. ß. deinde adde ſucci granat. ℥. iv. Vel

℞. Amigdal. dulc. excorticat. ℥. i. pineorum recentium ʒ. ß. Sem. lactucæ, acetoſæ, portulacæ, & papaveris albi ana ʒ. iii. Contundantur, ut artis eſt, ſenſim affundendo aquæ hordei, vel lactucæ, aut portulacæ lib. i. ß. In colat. diſſolve ſacchari roſacei ℥ i. Fiat emulſio pro iii. doſibus, in qua omiſſa fuerunt ſemina frigida majora, quia diuretica cum ſint, aliquid verſus iſtas partes deducere poſſent, præcipuè dum fluxio adhuc eſt in motu: nam in declinatione ex uſu eſſe poterunt. Utiliter etiam addetur emulſioni ſyrupus de papav. alb. ad fluxionem potentiùs cohibendam.

Per clyſteres etiam partes inflammatæ refrigerari poterunt, paratos ex decocto julepi prædicti, cum olei roſar. aut violar. ℥. ii.

In principio harum inflammationum purgatio non convenit, quia metus eſt, ne exagitati humores magis præcipitentur ad partes affectas; ita ut etiam alvi fluxus ingens, eo tempore ſuperveniens, cohibendus ſit propter eandem cauſam. At ſedata aliquantulum inflammatione, & inclinante morbo, purgatio convenire poterit, ex be-

nignioribus composita, ut manna, cassia, rhab. tamarindis, diaprun. simpl. catholicone & syrupo rosaceo, cum decocto lactucæ, portulacæ, aliorumque refrigerantium, in julepis descriptorum. Vel ex prædictorum nonnullis bolus componi poterit.

Exteriùs verò, ab ipso morbi initio, adhibenda erunt medicamenta refrigerantia, & modicè repellentia, ut epithemata liquida ex aquis vel succis plantaginis, acetosæ, endiviæ, solani, rosarum, cum pauco aceto, santalo rubro, & camphora. Linimenta ex oleo rosaceo, omphacino, violac. cerato santal. unguento albo refrigerante, vel populeone, solis aut mixtis, addito pauco aceto; quę applicari debent partibus prædictis singulis horis subfrigidè.

Vel poterit fieri linimentum ex ovo integro fortiter agitato, affundendo parum olei, & aceti rosacei.

Vel porerit parari optimum ex oleo rosaceo omphacino, cum aceto & succo polygoni, aut portulacæ, cui etiam adde, si lubet, recentem ovi vitellum. His imbuti panni admoveantur subfrigidè.

Si dolor acerbissimus urgeat, non erit alienum in hujusmodi epithematis & linimentis parùm opii & croci dissolvere.

Poterit etiam fieti cataplasma ex farina hordei, cum succo intybi, portulacæ, & solani, adjecto oleo rosaceo, unguento populeone. Sed illud frequenter immutandum est priusquam incalescat.

Hic autem tria diligenter observanda. Primò, non esse diu immorandum in istis refrigerantibus, ne impediatur materiæ conjunctæ diaphoresis, vel ne tumores isti scirrescant. Secundò, in vesicæ inflammatione minùs adstringentia & refrigerantia esse admovenda, ne accidat ischuria, quod symptoma per se est valdè frequens in hoc malo, ac valdè periculosum. Tertio, cataplasmata in vesicæ inflammatione minùs convenire, quàm unguenta & linimenta, quia partem pondere suo gravant, ita ut difficiliùs multo dilatari valeat.

Postquam igitur per brevissimum spatium refrigerantibus hisce remediis usus fueris, iis dimissis, post iteratam scilicet phlebotomiam, & fluxione magna ex parte cohibita, ad emollientia, leniter resolventia, & chalastica dicta veniendum. Talia erunt fomenta ex decocto rad. altheæ, fol. malvæ, violar. parietar. sem. lini, fenugr. malvæ, bombacis, cum flor. chamæm. meliloti, anthos & rosar. ad robur partis servandum.

Deinde admovenda erunt linimenta ex oleo lilior. & rosar. cum pauco chamæmelino.

Inter chalastica autem, & anodyna simul, non est præstantius ullum cataplasmate de mica panis, quod in hunc modum componitur.

℞. Medullæ panis albiss. ℔.i. Coquantur in lacte caprillo ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ovorum n. iii. olei rosac. Unc. iv. croci ʒ. sem. Fiat cataplasma, sæpè immutandum. Poterit addi tantillum opii & camphoræ, si dolor fuerit acerbior.

In vesicæ inflammatione, si metus sit gangrenæ, conveniet cataplasma corroborans ex farinis fabarum, orobi, lupinorum, in vino decoctis.

Ubi jam maxima pars inflammationis sedata videbitur tum purè resolventibus decotis & linimentis utendum, ut reliquiæ absumantur, quòd est maximè optandum.

In toto morbi decursu, symptomatibus gravioribus, ut febri, dolori, vigiliis, suppressæ urinæ, & alvo ventriculo, aliisque partibus compatientibus, erit accuratè prospiciendum.

Et quidem quòd ad febrem, dolorem, & vigilias attinet; certum est; vacuantia & alterantia proposita plurimum facere, ad illorum mitigationem. Illis tamen addi possunt epithemata, linimenta, & oxyrrhodina, quæ hepatis, cordis, & cerebri regioni admoveri solent; necnon summa urgente necessitate, narcotica, tum assumpta, tum per clysterem injecta.

Peculiariter verò ad vesicæ dolores leniendos parari possunt glandes anodynæ, vel noduli, ex vitellis ovorum cum pauco opio, & succo hyoscyami, vel similibus confecti, in anum immittendi.

Ischuriæ verò aut dysuriæ, vesicæ inflammationi frequenter accidere solitæ, remedia ex propriis capitibus erunt desumenda.

Si renum inflammatio propositis remediis discuti non potuerit, sed ad suppurationem tendat, quod dignoscetur ex febris, dolorum aliorumque symptomatum augmento, tum etiam horrore & vomitu, pondere circa partem majore, tum præcipuè apparente; cum æger in partem sanam inclinat, motus naturæ adjuvandus est admotis cataplasmatis ex radicibus & herbis emollientibus, sem. lini, flor. chamæm. Quibus coctis, tusis, & cribratis, adduntur farinæ, butyrum, axungiæ, & olea, iisdem viribus prædita. Quibus nisi abscessus ruptus cum urinis sese expurget, pus in abdominis capacitatem irrumpit, unde mors repentina, vel febris hectica succedit. Aliquando tumor foras prodit, tumque vel cauterio potentiali, vel scalpello aperiendus est.

Contingit etiam aliquando, tumores istos indurari, & scirrhosam naturam adipisci, cessante febre, dolore tamen perseverante, cum ponderis sensu majore & circumjectarum partium quodam stupore. Quod malum plerumque insanabile est, in cachexiam & hydropem hominem conjiciens. Tentanda tamen illius curatio est mollientibus incidentibus & digerentibus remediis, qualia in scirrhi hepatis curatione fuerunt proposita.

CAPUT IV.

De mictu sanguineo.

SAnguis à multis partibus ad urinæ vias transferri potest, & urinæ permiscri, eamque sanguinolentam reddere; sed cum id rarò contingat, & nos hìc tantùm renum & vesicæ affectus elucrubemus, de illa tantùm urina cruenta agere instituimus, quæ è renum, aut vesicæ vitio contingit. Effluit autem sanguis ab illis partibus, quemadmodum ab omnibus aliis (ut in hæmorrhagia narium, hæmoptysi vomitu sanguinis, & fluxu hæmorrhoidali diximus) per anastomosin, rixin, aut diabrosin, rarissimè verò per diapedesin venarum quæ ad illas partes deferuntur.

Causæ frequentiores sunt, sanguinis copia vel acrimonia, vel calculus renibus impactus: à copia sanguinis præsertim ruptio venarum potest contingere; ab acrimonia, erosio, vel apertio, seu anastomosis; & calculo, etiam erosio, seu atritio venularum, & ipsius renum parenchymatis, quando calculus impactus per equitationem, ambulationem celerem, aut alium quempiam motum celerem commovetur, & in eo motu partes illas asperitate sua dilacerat.

Aliæ autem causæ præter repletionem, aut sanguinis copiam, ruptionem vasorum efficere possunt, ut casus, ictus, ponderis gravioris elevatio, vel gestatio, motus corporis vehemens, & similia.

Qui à plethora inducitur fluxus sanguinis per urinas, non semper morbosus est, aut symptomaticus: sed interdum contingit bonis ægri rebus, natura onus superfluum per illas vias deponente, sicut refert Aretæus, nonnullos per quosdam circuitus sanguinem mingere, eoque circuitu cessante, capitis dolores, oculorum caligines, & vertigines excitari.

Vesica etiam sanguinem effundere potest, si à calculo asperiori vulneretur, aut humore acri etodatur; sed pauca est illius quantitas, quia vesica membranosa est & exsanguis. Si autem sphincter musculus afficiatur, aut virgæ canaliculus; unde copiosior sanguis emanare potest, ut in effrænata venere interdum contingit, in primis si inflammatio ex gonorrhœa adfuerit.

Diagnosis hujus affectus respicit illius speciem, partem affectam, & causam illam committentem. Affectus species sensibus obvia est. Facile enim est sanguinem urinæ permixtum agnoscere; est enim loturæ carnium similis, & interdum exigui quidam thrombi in ejus fundo residunt. Alias verò urina lixivio similis est quando diutiùs moratur in vesica, siquidem illa mora sanguis denigratur. Partem affectam situs doloris ostendit. Si enim in regione lumborum percipiatur, renum affectum significat; si verò in regione hypogastrii, vesicam. Deinde sanguis è renibus profluens, urinæ exquisitè miscetur, ex vesica verò purus frequenter & impermixtus effunditur, Hanc diagnosin expressit Hippocr. duobus Aphorismis, nempe *Aph.* 78. *sect.* 4. *Quicunque sponte & repente sanguinem mingunt, iis in renibus venula rupta significatur; & Aphor.* 80. *ejusdem sectionis: Si sanguinem mingant, aut grumos, vel stillicidium urinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem & pectinem, & perinæum; ad vesicam labor est.*

Si à calculo mictus sanguinis procedat, illius signa apparebunt, capite proprio relata. In horum defectu conjiciendum est, sanguinis copiam vel acrimoniam hunc effectum producere. Copia sanguinis ex signis plethoræ

appare-

apparebit; acrimonia verò, ex signis bilioſi aut melancolici humoris, in corpore dominantis; tùm etiam pituita ſalſa, quæ per urinas excernitur, gravem dyſuriam & mictum ſanguinis efficere conſuevit, quod in ſenibus frequentius contingit, huic pituitæ ſalſæ generandæ valdè obnoxiis. Et hac ratione præſertim diſcernitur mictio ſanguinolenta, quæ fit ab acribus humoribus, ab ea quæ fit à calculo, quod in hac nephritici dolores, aut etiam lapillorum excretiones præceſſerunt; in illa verò æger nunquam anteà calculo laboravit, & urinæ claræ ac limpidæ, nullis heterogeneis contentis infectæ apparent. Et non ſolùm ab exercitiis immodicis, quod utrique cauſæ commune eſt; ſed etiam à ſolis animi pathematis affectus excitatur, quando ab humoribus acribus procedit, qui ab hujuſmodi pathematis maximè commoventur, itaut huic affectui obnoxii poſt iram, aut mœrorem, aut animi contentionem gravem, in mictum ſanguinis plerumque ſoleant incidere.

Quod ad prognoſin ſpectat, copioſa vel frequens ſanguinis per urinas evacuatio valdè periculoſa: poteſt enim in tabem & hydropem ægrotantem deducere. Si verò diuturna ſit, ulcus excitare poteſt in ea parte, unde ſanguis emanat. Si affatim ſanguis una vice mingatur; metuendum eſt, ne periculoſam excitet iſchuriam in veſica concreſcens; vel alia gravia ſymptomata pariat, in eadem pravam induens qualitatem.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſarum variandа eſt.

Ac primùm, ſi à ſanguinis copia, vel acrimonia producatur, curandus eſt primùm phlebotomia è directo renis affecti celebrata, parca manu & frequenter, ut major fiat revulſio. Cui etiam conferre poterunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus ſuperioribus. Imò ſi ſanguis copioſè fluat, cucurbitulæ hypochondriis erunt admovendæ.

Ad derivationem verò, ſectio malleoli, & aperti o hæmorroidum convenire poterit.

Quando humores ſeroſi aut bilioſi ſanguinis excretionem promovent; illi expurgandi erunt purgationibus in hæmoptoe propoſitis, per intervalla repetitis. Quibus etiam ſequentia pro Medici arbitrio, ſubrogari poterunt.

℞. Rhab. parum torrefacti pulverat. Drach. i. coralli præparat. ℈. ſem. ſeri caprilli, aut aquæ plantag. ℥. iii. Fiat potio.

℞. Caſſiæ recenter extractæ ℥. ſem. pulpæ tamarind. Drach. vi. boli armen. orient. ℈. ſem. Cum ſaccharo fiat bolus.

Poſt debitas revulſiones & evacuationes, vel etiam dum illæ celebrantur, ſi res urgeat, ad ea veniendum eſt quæ cohibere ſanguinem, ac venas conſtringere & glutinare poſſunt. Quæ tamen ſtatim, apparente ſanguinis fluxu uſurpanda non ſunt; ne citiùs quàm par ſit cohibitus, incraſſatus alicubi grumeſcat. In hunc uſum maximè commendatur ſuccus plantaginis recenter extractus, ad ℥. iv. vel v. manè & ſerò ſumptus, qui etiam ad quamcunque hæmorrhagiam utiliſſimus eſt. Si tamen nimia ventriculi refrigeratio timeatur, cum ſaccharo nonnihil decoquendus eſt.

Lac ovillum maximè laudatur à Foreſto *libro* 24. *obſerv.* 13. *Sæpè*, inquit, *ſanguinis mictum ſolo lacte ovillo, nempè ſumendo* ℥. iv. *lactis &* ℥. i. *boli armeni veri, curavi.*

Hoc idem expertum à Gatinaria: qui tamen præcipit, ne poſt ejus aſſumptionem aliquis dormiat, neque ſe exerceat. Laudant etiam Hollerius, & Duretus, ex Hipp. & Avicenna.

Decoctiones etiam ex centinodia, equiſeto, portulaca, & ſummitatibus rubi, ad hanc rem ſunt efficaces, addita tertia parte ſucci granatorum acidorum, vel cydoniorum.

Vel ad fervorem ſanguinis remperandum, uratur apozemate in plures doſes, manè & ſerò, in hunc modum compoſito.

℞. Folior. lactucæ, portulacæ, plantag. & conſolidæ major. ana M. i. Sem. frigid. major. & min. an. ℥. i. jujubar. par. iiii. liquirit. ℥. ſem. flor. nymphææ, violar. & roſar. ana P. i. Fiat decoctio ad lib. i. ſem. In colat. diſſolve gummi tragcanthi Drach. i. ſem. ſyrupi violac. & de roſis ſiccis, ana ℥. i. ſem. ſalis prunellę ℥. ſem. trochiſc. alkekengi ſine opio ℈. ſem. Fiat julep. pro quatuor doſibus.

Ad magis incraſſandum, & ſanguinem potentius cohibendum, poterit addi prædicto apozemati ſyrupi de papav. alb. ℥. i.

Pulveres etiam, ſanguinis fluxum cohibentes, ut coralli rubri, lapid. hæmat. boli armen. terræ ſigillatæ, exhibeti poſſunt cum aqua roſar. & plantag. aut decoctis prædictis.

Si morbus ſit diuturnior, opiata in hunc modum parari poterit.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphyti major. ana unc. ii. terræ ſigillatæ, boli armen. ſanguinis draconis, corall. rubr. lapid. hæmat. & trochiſc. de carabe, an. ℥. i. hypociſtidos, granor. Kermes, & ſem. plantag. ana ℈. i. Cum ſyrupo de papavere & myrtino, ana part. æqual. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, manè & ſerò, ſuperbibendo parum aquæ plantaginis.

Affectu etiam perſeverante, convenientiſſimum erit, ægro per intervalla exhibere decoctum myrobalanorum, in ſero lactis aut alio liquore paratum.

Hollerius affirmat, & cum eo Duretus, ad mictum ſanguinis curandum trochiſcos Gordonii eſſe inſtar omnium.

Chriſtophorus à Vega trochiſcos de carabe commendat cum aqua plantaginis exhibitos: iiſque, ſemel tantùm hora ſomnis exhibitis, ſe hunc affectum curaſſe affirmat.

Pro potu ordinario conveniet infuſum lentiſci cun vino mixtum, quod etiam manè inſtar juleporum exhiberi poterit. Hujus compoſitio talis erit.

℞. Lentiſci ſicci minutim conciſi unc. i. aquæ fontis lib. iv. Infundantur per horas xii. in B. M. valdè tepido vaſe benè cluſo. Colatura ſervetur ad uſum dictum.

Quia verò ſanguinis grumi nonnunquam in veſica retineri ſolent, & ſæviſſima ſymptomata inducere; pro illorum diſſolutione conveniet poſca tepida adhibita per intervalla, ex aqua malvę & aceto non valdè acri. Acetum verò ſit in minima quantitate, ut vix guſtu ſentiatur.

Exterius verò topica admoventur regioni lumborum, refrigerationi & conſtrictioni renum idonea.

℞. Rad. biſtortæ & ſymphyti major. an. unc. i. folior. plantaginis, portulacæ equiſeti, polygoni burſæ paſtoris ana M. i. malicorii. unc. ß. granor. ſumach. myrtillor. hypociſtid. an. Drach. ii. calycum glandium, ſantali rubri & citrini: an. Drach. i. roſar. rubrarum P. iii. Coquantur in aqua ferrata & pauco aceto. Colatura foveantur renes tepidiuſculè.

Ex eodem decocto poterit fieri inſeſſus, aucta doſi ſimplicium.

℞. Unguenti comitiſſæ & refrigerant. Gal. ana unc. i. ſem. Abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter. Vel ad magis conſtringendum.

℞. Succi plantaginis, ſanguinariæ, ana unc. ii. aceti unc. ſem. olei omphacini unc. i. Bullianr ad ſuccorum conſumptionem. Deinde adde ſanguinis draconis, maſtiches, cortic. granator. ana Drach. ii. camphoræ Drach. ſem. unguenti comitiſſæ unc. iv. ceræ q. ſ. Fiat linimentum, addendo aceti parum, unctionis tempore.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, & ſupra renes geſtata, huic uſui erit valdè idonea.

In eo ſanguinis mictu, qui fiet ex humorum acrimonia, jecoris ratio ineunda eſt, epithematis & unguentis illius regioni applicitis.

Quando è calculo & arenulis fiat ſanguinis mictus, præmiſſis evacuantibus, revellentibus, & actimoniam demulcentibus pro propoſitis, ad ea deveniendum eſt, quæ leniter abſtergendo, renes ab infarctu liberare poſſunt. Ejuſmodi ſunt ſequentia.

℞. Maſſæ pilular. de terebinth. cum rhab. ℥. i. Capiat Drach. ſem. manè cum ſyrupi de althæa cochlear. ii. alternis diebus.

Diebus verò vacuis ab uſu pilular. ſumat æger alternatim pulverem & morſulos ſequentes.

℞. Glycyrrh. raſæ Drach. ii. ſem. iv. frig. major. mundar. ana Drach. i. ſem. portulacæ, lactucæ, ana ℈. Sem. trochiſcorum de carabe, ac cornu cervi uſti præparat. ana ℈. i. ſacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuis, de quo capiat ℈. i. cum aqua malvæ, in qua ſemen cydoniorum aliquandiu infuſum erit.

℞. Amygdalar. excorticat. & pineor. mundat. ana drach. ſem. Semina althææ, alkekengi, ana ℈. i. Sem. lactucæ, Papaveris albi, ana ℈. ſem. amyli, rragacanth. ana drach. ſem. glycyrrhiz. Drach. ii. ſacchari unc. vi. Cum aqua parietariæ fiat confectio in morſulos. Capiat manè & veſperi unc. ſem.

Efficaciora diuretica non conveniunt, utpote quæ ſanguinis fluxum promovere valent.

Ac denique aquæ vitriolatæ, ad ſanguinem cohibendum, renes refrigerandos, & calculos expellendos, ſunt efficaciſſimæ.

CAPUT V.

De Ulcere renum, & vesicæ.

ULcus in renibus & vesica à tribus excitatur causis; abscessu disrupto, post inflammationem suppurata: humorum acrimonia, qualis est ea, quæ mictum cruentum efficit, quæ intensior facta aut durans diutiùs, eas partes exulcerat: aut à calculo aspero, dictas partes erodente. Postrema hæc causa frequentior est, ac ferè ordinaria; reliquæ verò infrequentissimæ.

Inter signa diagnostica, primum ac præcipuum est, puris excretio cum urina, quæ diutiùs perseverans, ulcus in partibus urinariis latens certissimè ostendit. Utrum verò renes, an vesica ulcere afficiantur, cognoscitur ex situ doloris prout vel in regione lumborum, vel in pube, aut perinæo infestat. Præterea pus à renibus procedens, meliùs coctum est: album scilicet, leve, & minimè fœtidum quia parenchyma tenum carnosum meliùs concoquit: tum pus copiosius est, ac utinæ magis permixtum, quæ lacti similis profunditur, donec longè post mictionem pus ab ea separetur, & infundo resideat. E vesica verò emanans purulenta materia, pauca est, neque multum urinæ permixta neque adeò concocta; sed cruda, variegata, & graveolens: pars enim ex sanguis, & debili calore prædita, materiam sufficienter elaborare nequit. Ex collo autem vesicæ, aut meatu urinario, sincerum pus, absque urina sæpè excernitur. His adde, quod in ulcere vesicæ; aut illius cervicis, perpetua adsit dysuria, & continuus doloris sensus partem istam infestans, quod in ulcere renum minimè fieri solet, sed dilucida sunt dysuriæ & doloris intervalla.

Profundiori ulcere existente, sanguis interdum copiosus effunditur; qui difficilè cohibetur, sæpiusque ramenta partium, cum pure vel sanguine excernuntur, nempè carunculæ ex renibus, minutulæ ut plurimùm, aliquando crassiores, quæ per ureteres difficilem transitum habentes, dolorem nephriticum pariunt: è vesica verò squamulæ seu pelliculæ membranosæ, ac veluti furfuraceæ crustulæ dimanant.

Ac denique in ulcere vesicæ diuturno & calloso mucosa illa pituita producitur, quæ in calculo vesicæ descripta est.

Quod ad prognosin attinet, cum omnia ulcera intetna periculosa sint; ista etiam formidolosa & curatu difficillima censenda sunt, quandoquidem perpetuus fit ad eas partes humorum affluxus. Licèt enim serum suaptè natura detergendi vi præditum sit; hoc tamen locum habere potest in statu naturali, quando serum alienis qualitatibus infectum non est: si verò pravi humores, acres, & salsi cum eo permisceantur, exulcerationem efficere, eamque fovere possunt.

Recentia renum & vesicæ ulcera curationem recipiunt: inveterata verò incurabilia sunt.

In senibus non cutantut renum & vesicæ ulcera: in juvenibus aliquando; sed non nisi magno labore.

Ulcera, quæ à calculo fiunt & foventur, non nisi prius extracto calculo curari possunt.

Dolor aliaque symptomata, quæ ulcera prædicta comitantur, vigilias pariunt, corpus consumunt, homoque tandem in cachexiam vel atrophiam deducitur.

Curatio ulcerum renum, & vesicæ, quemadmodum, & omnium aliorum ulcerum, detersione, exsiccatione, seu consolidatione perficitur. Inter hunc finem sequentia utiliter usurpari poterunt.

Ac primùm si plethora adfuerit, vel in parte affecta inflammatio quædam, phlebotomia celebranda est; primùm in brachio, postea verò in poplite.

Postmodum purgatio instituenda est, eaque frequenter repetenda, ut vitiosi humores, toto corpore redundantes & ad partem affectam confluentes, educantur. Quæ tamen fieri debet medicamentis blandioribus, & tantùm lenientibus, ut cassia, manna, syrupo rosar. rhab. & agarico in formam boli, aut aliam solidiorem redactis; quia in forma liquida ad vias urinæ faciliùs deferuntur, ejusque acrimoniam augent. Sic opiata sequens usurpari poterit.

℞. Polypod.querc.& glycyrrhiz.raf. ana ʒ. ß. fem. quatuor frig. major.an. Drach.i.flor. viol. & borrag. an. P.sem. jujubar. par.vi.prunor.damasc. par.iii.passular.minor.Unc. sem. sennæ mundat. ʒ.ii. ß. Infundantur in aqua hordei per noctem. Manè bulliant & colentur. Postea dissolve mannæ, in q. s. decocti solutæ & colatæ unc. i. sem cassiæ recenter extractæ unc. iii. Coquatur ad opiatæ consistentiam, addendo in fine rhab. pulver. ʒ. sem. Dosis erit ʒ. i. semel in septimana, duabus horis ante pastum. Vel

℞. Cassiæ ʒ. ii. mannæ ʒ. sem. pulpæ sebest, & tamar. ana unc. i. mucil. sem. psylli Drach. vi. quatuor sem. frig. major. ana Drach. i. succi liquir. Drach. ii. Cum syrup. rosar. solut. Fiat opiata.

Utiliores erunt opiatæ prædictæ, si addatur mercurius dulcis, aut alius optimè præparatus. Siquidem mercurius eximiam vim habet omnia ulcera interna & externa mundificandi ac consolidandi.

Inter purgantia recensetur terebinthina, & in hoc affectu valdè commendatur, quia simul alvum laxat, & ulcus abstergit: Eaque cum pulvere liquiritiæ exhibenda est ad unc. sem. cum aqua plantaginis lota. Præcipuè verò convenit, quando urina valde crassa mucosa est,

Vomitum in hoc affectu valdè commendat Avicenna; *cap. de ulceribus renum: Melius*, inquit, *quo renum ulcera curantur, est vomitus, propterea quod mundificat & evacuat, & trahit ad contrarium partes renum*. Aetius verò *cap. de suppuratis renibus: Si quis*, inquit, *omni mense audacter vomat, fortè & renum ulcus, & quicquid inde mali accidere posset, dissolvet*. Hos sequuntur Neoterici complures, quorum nonnulli aquæ & olei tepentis ante pastum axhibitione vomitum excitant. Quo solo remedio sæpè repetito, referunt hunc affectum cutatum fuisse. At Rondeletius vult à cibo id fieri, cum à cibo meliùs vomant, & aquam tepidam exhibet, cum pauco oleo, simul inungendo os ventriculi oleo lilior. ad ejusdem relaxationem. Avertendum tamen, vomitum proritandum esse in iis tantùm, qui facilè vomunt; nam vehemens vomitus ulcus irritat.

Post debitas evacuationes & revulsiones, ad detergentium usum progrediendum est. Quorum præcipua sunt setum lactis, matutinis horis in magna copia exhibitum, hydromel tenue, quod etiam mane sumi poterit ad unc. vi. vel viii. & in potu ordinario usurpari. Decoctum hordei & liquiritiæ cum saccharo, eodem modo etiam usurpatum. Cui pro potu hydrosaccharum simplex substitui poterit. In hydromelite autem, si caliditas ilius metuatur. semina frigida majora, vel ad magis leniendum, radix liquirit. & summit. malvæ. coqui potetunt. Lac etiam asininum non solùm detergit serosa sua parte; sed & caseosa consolidat. Non tamen exhibendum presente febre. Vel ad detergendum simul & leniendum, decoctum sequens componi poterit,

℞. Rad. althęæ unc. sem. fol. plantag. agrim. capill. ven. & summitatum malvæ, ana M. i. sem. malvæ & melonum. cum corticibus contusor. ana unc. sem. granor. alkekengi Drach. vi. liquirit. raf. unc. i. hord. integri. P. i. Coquantur ad ℔. ii. In colat. dissolve mellis rosar. unc. iii. sacchari canti unc. ii. Fiat julep. de quo capiat unc. viii. manè per decem dies. Quæ ad renum, vesicæ, & uteri affectus exhibentur, magna dosi sunt præscribenda, sic eorum vis in media via dissipetur.

Loco istorum omnium, utiliter usurpari possunt aquæ minerales, aluminosæ & ferratæ, quales sunt aquæ nostræ Meynenses. Quarum diuturno usu cortigi potest intemperies calidior, ulcus mundificari, & ad cicatricem perduci.

Nonnulli commendant ad ichores ulcus foventes, absumendos, interneque ulcera expurganda & consolidanda, in egris potissimùm temperamenti pituitosi: vel si lue venerea aliquando infecti fuerint, & febris ac sanguinis fluxus non defuerint, decoctum sudorificum ex rad. chinæ salsæ parillæ, aut ligno sassafras, vel etiam guajaco, per triginta, aut etiam plures dies exhibitum, cum decocto secundario, ad potum ordinarium, victuque tenui & exsiccante. Interea tamen, ne viscera nimis inflammentur usu istius decocti, jusculis refrigerantibus, circa vesperam exhibitis, & inunctionibus renum, ex unguentis refrigerantibus, temperari possunt.

Tutiùs & utiliùs in quolibet casu decoctum sequens usurpari potetit.

℞. Rad. salsæpar. unc. iii. raf. ligni lentisc. unc. ii. ligni sassafras unc. i. rasuræ eboris, & cornu cervi, an. vi. jujubarum & sebest, an. unc. sem. ligni nephtit. unc. iv. hord. mund. ʒ. ii. Infund. per hor. xii. in aquæ fontis ℔. v. Coquantur ad ℔. iii. pro vi. dosibus bis in die sumendis, aromatizentur ʒ. ii. cinnamomi,

Post usum detergentium, ubi ulcus satis mundificatum fuerit, (quod cognoscitur, quando pus cum urina minore quantitate excernitur, idque album, & æquale, ac minimè fœtidum,) ea quæ exsiccant, astringunt, glutinant & con-

& conſolidant, exhibenda ſunt; quales ſunt trochiſci ſequentes.

℞. Bol. arm. terræ ſigill. coralli rubr. ana ʒ. iii. gummi arabic. & tragacanth. ana Unc. ſem. Cum aqua agrimon. fiant trochiſci pond. ʒ. ii. Capiat unum manè & ſerò cum lacte ovillo uſtulato, vel decocto ſymphyti majoris.

At reliquis præferuntur, imò inſtar omnium habentur, ad ulcera renum & veſicæ detergenda & conglutinanda, trochiſci Gordonii, qui ſimul dolorem leniunt, & ardorem urinæ contemperant. Eorum doſis eſt ad ʒ. ii. vel iii. cum hydromelite, vel decocto hordei, quando magis eſt detergendum; vel cum lacte caprillo, aut potius ovillo, cùm magis glutinandum eſt.

In eundem uſum opiata ſequens poteſt uſurpari:

℞. Conſervæ roſ. antiquæ Unc. iii. ſem. portulacæ, plantag. myrtill. boli armen. terræ ſigill. ſang. draconis, ana ʒ. i. raſuræ eboris, & trochiſc. alkekengi, ana ʒ. ſem. cum ſyrup. de roſ. ſiccis, fiat opiata, de qua capiat magnit. caſtaneæ bis in die.

Julepi verò conſolidantes in hunc modum componi poſſunt.

℞. Rad. ſymphyti major. Unc. ii. fol. plantah. & piloſellæ, ana M. i. ſummit. malvæ & capill. ven. ana M. ſem. liquirit. raſ. Unc. ſem. amyli, gummi arabici, tragacanthi, boli armen. ana Drach. i. Sem. lactucæ & portul. ana ʒ. i. ſem. roſ. rub. P. i. Fiat decoctio in aqua pulviali ad ℔. i. ſem. In colat. diſſolve ſacchari Unc. iv. penidiati ʒ. ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. viii. manè per x. aut xii. dies.

Pilulæ etiam ſequentes non parùm conferre poterant.

℞. Terebinth. aquæ plantag. lotæ Drach. i. ſucci liquirit. & gummi tragacanth. an. ℈. ii. boli armen. & trochiſc. alkek. ana Scrup. ſem. Cum ſucco equiſeti, fiant pilulæ, capiat Drach. ſem. manè & ſerò.

Majoris ſunt efficaciæ in ſequentem modum compoſitæ:

℞. Rad. althææ, & ſymphyti maj. ſiccar. an. Drach. ii. gummi arabici, ceraſi, & prunor. ana Drach. i. olibani, myrrhæ, ana ℈. iv. ſem. papav. alb. & alkek. ana ʒ. i. ß. camphoræ ℈. ii. Terantur omnia ſubtiliſſimè, & addita tertia parte ponderis omnium ceruſſæ antim. ſeu diaphoretici vulgaris fixiſſimi, cum ſ. q. terebinth. Venetæ, fiat maſſa pilul. de qua capiat Drach. i. manè, & ſerò, longè à paſtu, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Si dolorifica ſit operatio terebinthinæ, ejus loco ſuccus liquiritiæ ſumatur, in aqua parietariæ diſſolutus, ad formandam maſſam.

At præ cæteris lac vaccinum, recenter mulctum, ad cyathi unius quantitatem, cum boli armeni veri ʒ. ß. hauſtum ſingulis diebus matutinis, maximè conferrè teſtatur Foreſtus, ad ulceris conſolidationem. Dicitque hoc unum eſſe ex arcanis Præceptoris ſui Helidæi, quod ulcus expurgat, & ſimul conſolidat.

Quercetanus in Pharmacopœa, commendat aquam ad gonorrhœam. Quæ cùm ulcera ex gonorrhœa contracta conſolidat, idem in renibus præſtare poteſt.

Hartmannus verò laudat opiatam confectam ex conſervæ roſ partibus duabus, & pulveris ſem. hyperici parte una in fine curæ per aliquot dies veſperi exhibitam. Idem curationem ulcerum feliciter abſolvi poſſe aſſerit uſu mercurii dulcis ad ʒ. ii. vel iii. in aqua plantag. quotidiè ſemel atque iterum exhibiti.

Majoris eſt efficaciæ mercurius diaphoreticus, exacta ac frequenti calcinatione paratus, ut fixus tandem evadat, & igni ſatis valido reſiſtat; qui omnibus ulceribus internis perſanandis, juſta doſi, ac diu uſurpatus, mirabiliter conducit.

In ulceribus admodum inveteratis decoctum ariſtolochiæ rotundæ, in vino albo paratum, & ſaccharo addito, multum confert.

Prætereà animadverſione dignum eſt quod ſcribit Garcias ab Horto, in urbe Goa aloen probe tuſam, & cum lacte mixtam, iis propinari, qui ulcere renum aut veſicæ laborant, vel qui purulentas excernunt urinas, & ægros illicò curari.

Exterius verò, ad conſolidationem ulceris adjuvandam, ſequens unguentum admoveri poterit.

℞. Succi plantag. & ſolani, ana ʒ. iv. ol. roſac. omphacini ʒ. iii. aceti ʒ. i. lithargyri tenuiſſ. pulverati ʒ. i. ß. ceruſſæ lotæ ʒ. ß. tuthiæ ſubtiliſſimè pulveratæ ʒ. ii. Sang. Drac. ʒ. i. Reducantur omnia ad formam nutriti.

Sequens etiam admoveri poterit, abſente inflammatione.

℞. Olei roſac. maſtich. & lentiſ. an. ʒ. ii. myrrhæ, aloes, ſarcocollæ, ſang. draconis, an. ʒ. i. amyli, tragacanth. an. ℈. iv. ſtyrac. calamit. ʒ. i ceræ albæ q. ſ. Fiat unguentum.

In ulcere veſicæ peculiariter conveniunt injectiones, bis in die uſurpatæ, primùm detergentes, ex hydromelite, ſero lactis, aut decocto hordei, cum pauco melle roſaceo, poſteà verò adſtringentes & conſolidantes ex aqua cerrata, in qua rad. ſymphyti, myrrha, alumen, ſarcocolla, & tragacanthum bullierint. Maximè verò conferent trochiſci Gordonii in lacte diſſoluti.

Fabricius Hildanus ulcus inſigne veſicæ, injectione ſequenti, cum nonnullis aliis remediis, curavit, *obſ. 69. cent.* 3.

℞. Rad. conſolid. major. ʒ. i. hordei integri M. i. fol. agrimonii, veronicæ, ſcordii, alchymillæ, faniculæ, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve mellis roſac. ʒ. ß. Miſce, fiat injectio.

Advertendum, injectiones iſtas non tantùm per ſyringam immittendas eſſe, ut vulgò fit, quia in veſicæ cavitatem non penetrant, obſtante muſculo ſpinctere exquiſitè clauſo; ſed immiſſo in veſicam catheri ſyringa aptanda eſt, ſicque injectio ad locum affectum facilè deferetur.

Quia verò in hujuſmodi ulceribus dolores plerumque infeſti eſſe ſolent, eorum mitigatio, toto curationis decurſu, quoties urgebunt, molienda eſt anodynis, interiùs, & exteriùs uſurpatis. Interna erunt ſyrupus de papavere, laudanum opiatum: & huic uſui peculiariter deſtinati trochiſci alkeken. Tum etiam emulſiones ſem. frig. cum ſem. papav. albi; addito, ſi opus fuerit, ipſo papavetis ſyrupo; ac denique conſerva florum althææ, frequenter exhibita.

Exteriùs verò fomentum ſequens admoveri poterit regionis renum.

℞. Rad. althææ ʒ. ii. fol. malvæ, parietariæ, violariæ, an. M. i. ſem. lini, fœnugr. alkek. an. ʒ. iii. flor. chamem. meliloti, nymphææ, an. P. i. Fiat decoctio, qua fovetur pars cum filtris, non autem cum ſpongis, propter ſalſedinem, quam à mari habent.

Poſt fotum linimentum ſequens admoveatur.

℞. Olei violac. & amygd. dulc. an. Unc. ß. olei roſac. ʒ. i. mucilag ſemin. althææ & fœnugr. an. ʒ. ii. croci ℈. i. Fiat linimentum.

Ad veſicæ dolores ſequens injectio parabitur.

℞. Sem. fœnugr. & cydon. an. ℈. i. Macerentur per horam in ℔. i. ß. decocti hordei. Poſtea per linteum exprimantur. Fiatque mucilago ſatis liquida. Cui adde ol. amygd. dulc. ʒ. ii. mellis roſ. colat. ʒ. i. Miſce, fiat injectio.

At verò lac tepens, recenter mulctum, frequenter injectum, præſtantiſſimum eſt anodynum. In quo trochiſci Gordonii diſſolvantur, omnes ſcopi, tum doloris ſedandi, tum ulceris curandi adimpleri poterunt.

CAPUT VI.

De Diabete.

Diabetes eſt celerrima ac copioſiſſima potus non tranſmutati per urinas emiſſio, quam ſequitur ſitis intenſa ac indefinens, & totiùs corporis colliquatio.

Dicitur diabetis ἀπὸ τῦ διαβαίνειν, à permeando ſeu tranſeundo, ob celerem urinæ tranſitum, ſeu traductionem, ſicut aqua per ſiphonem trajicitur, quam Mechanici, teſte Columella, διαβήτλω vocant. Dicitur etiam δίψακο, à ſiti inexplebili, & hydrops ad matulam, propter urinæ copiam, quæ aſſiduè profunditur. Rariſſimus eſt affectus, quem Gal. ſe bis tantùm vidiſſe refert *6. de loc. affect. cap.* 3.

Cauſa proxima & immediata hujus affectus ex eodem Gal. *loco citato*, & omnibus illius ſequacibus, eſt calida renum intemperies, cujus opera ſerum hi è vaſis copioſiſſimè trahunt, & ad veſicam tranſmittunt, tantam ejus copiam retinere nequeuntes; vaſa exhauſta à corde eandem trahunt materiam; Cor ab inteſtinis & ventriculo, unde ſitis continua exoritur; potuſque ingens cupiditas, qui ſimul atque aſſumptus eſt, à venis, & renibus denuò eripitur, & copia ſua expultricem irritant, ac retentricem gravant; denuò ad veſicam deturbatur.

Nonnullis hæc cauſa videtur inſufficiens, cùm calida renum intemperies frequentiſſimus ſit affectus, diabetes verò

verò ratissimus, ideò aliquid aliud validè infrequens hìc contingere ajunt, nempe humorem acrem, aut salsum, renum parenchymati imbibitum, id est, bilem aut pituitam salsam, quæ virtutem partis attractricem continuò irritat, quemadmodum in febrium bilioſarum paroxysmis continua sitis urget, quæ nullo potu sedatur, ex humore bilioso, tunicis ventriculi impacto, aut vaporibus bilioſis, à partibus vicinis (ubi bilis restagnat, & in paroxysmo febrili commovetur) elevatis, & ventriculum impetentibus. Quæ sententia probabilis est: Illi tamen hoc addi posse existimamus, non solos renes in hoc casu tentari, cùm bilis, & alii humores adusti, in hepate primum generentur, atque ita eos non posse magna copia in renes influere, quin hepar eadem intemperie, eodemque vitio afficiatur. Imò verò, si ulteriùs nobis in re obscura, & in naturæ silentio recondita, per analogismum ratiocinari liceat; possumus dicere, venenatam quandam qualitatem, huic symptomati generando idoneam, præcipuè concurrere. Cùm enim illud serpentis genus, quod dipsas appellatur, & in Libya præsertim reperitur, morsu suo venenum quoddam in homines insinuet, à quo sitis inextinguibilis inducitur, simile etiam venenum in corporibus nostris, ex certa ac peculiari humorum corruptella, generari poterit, ad similem sitim inducendam idoneum: cùm ipso Galeno Auctore, venena varii generis in corporibus nostris generari possint. Et magis adhuc præcisè, si venenum in corporibus nostris generari possit, maximam & horrendam potus aversionem inferens, quod in hydrophobia contingit, ut ægri ne visum quidem aquæ, alteriusve rei potulentæ, ferre queant: quidni etiam aliud venenum, contrariis dotibus præditum generari poterit, ut summam, & incompescibilem potus appetentiam excitet? Inde etiam ratio desumi potest, cur iste affectus adeò rarus sit: quia nimirum rarissima est talis veneni generatio, cum tamen bilis & pituitæ salsæ productio, & morbi ab iis oriundi frequentissimè contingant. Ac denique, sicut fames canina diabeti comparatur, quòd in ea sit insatiabilis ciborum cupiditas, & occultæ cuidam qualitati à cordatioribus adscribitur; sic etiam immane istud potus desiderium, qualitati cuidam peculiari & occultæ adscribi potest.

Signa hujus affectus diagnostica ex iis, quæ dicta sunt, satis elucescunt, quando scilicet immodicum adest urinæ profluvium, cum siti immensa, quæ assumpto potu nihil sedatur, quia statim atque assumptus est, subito rejicitur, & totum corpus celeriter contabescit: cum materia enim potulenta humiditates corporis alibiles simul excernuntur, facta totius corporis colliquatione. Licèt autem non rarò urinæ profluvia copiosa contingant in febribus acutis, aliisque casibus; illa tamen ad diabetem referenda non sunt, quoniam in iis symptomata prædicta, ut sitis inexhausta, corporis colliquatio, aliaque non reperiuntur.

Prognosis hujus affectus non nisi funesta instituì potest: malum enim incuraaile est, nisi in principio curatio adhibeatur, & hominem ad tabem celerrimè deducit. In senibus etiam periculosior est, tum etiam, si post immodicam venerem, aut febres chronicas contingat.

Illius curatio consistit in calida renum, aliorumque viscerum intemperie corrigenda, eorumdem imbecillitate ac laxitate reparanda, humorum ad eos confluentium tenuitate incrassanda, & maligna qualitate oppugnanda. Quæ omnia sequentibus auxiliis præstari poterunt.

Venæ sectio in principio morbi, viribus adhuc satis validis existentibus, revulsionis & refrigerationis causa convenire potest, parva quantitate, & partitis vicibus celebrata. Si tamen vires jam dejectæ fuerint, aut hic affectus alteri succedat, non erit locus huic remedio.

Evacuatio excrementorum, per mollientes & lenientes clysteres molienda est, in hunc modum compositos.

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, malvæ, & plantag. ana M. j. hordei mundati, & ros. rub. an. P. i. Fiat decoctio ab ℔. i. sem. In colatur. dissolve diapruni simpl. Drach. vi. mellis rosac. & ol. omphacini, ana Unc. ii. Fiat clyster frequenter injiciendus.

Tum etiam purgatio blanda instituenda est; cum medulla cassiæ, & pulpa tamarindorum, vel decocto plantag. portul. lactuc. tamarind. & myrobal. cum syrupo rosaceo.

Vomitus etiam à nonnullis commendatur ex decocto seminis raphani & ebuli, cum oxymelite; qui vacuat, & revellit à partibus urinariis.

Ad intempetiem autem dictarum partium corrigendam, & humores incrassandos, conveniunt julepi ex aquis vel decoctis lactucæ, portulacæ plantag. cum syrupo myrthino, cydon. & similibus, atque etiam de papavere, in modica quantitate; addendo pulverem diatragacanthi frig. trochiscos terræ sigillatæ, & similia.

Vel ad magis adstringendum in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. consolid. major. & plantag. ana Unc. i. fol. plantag. M. i. balaustior. & myrobal. citrin. ana ʒ. i. sem. plantaginis & portulacæ, ana ʒ. sem. rosar. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve syrupi cydonior. ʒ. 3. Fiat julep. pro iii. dosibus.

In eundem finem pulvis, vel opiata confici poterit; in hunc modum.

℞. Sem. plantag. portulac. coriandri præp. & rosarum rubr. ana Unc. i. coralli præp. boli armen. margaritarum præp. & radicis tormentillæ, an. ℈. i. nucis moscaht. ʒ. sem. Misce, fiat pulvis.

℞. Conservæ ros. antiquæ Unc. 4. boli armeni, coralli præpar. & cornu cervi usti, an. ℈. i. Cum miva cydonior. fiat opiata.

Erastus valde commendat syrupum ex radice symphiti majoris, & prunis sylvestribus confectum: quem se summa cum felicitate in affectibus huic malo similibus usurpasse testatur.

Narcotica etiam, ut theriaca recens, syrupus de papavere, & laudanum opiatum, prudenter usurpatata, in hoc affecto plurimùm prodesse poterunt.

Perseverante affectu, lac ovillum, aut bubulum, aut asininum erit convenientissimum: modò priùs serum absumatur, injectis frequenter silicibus candentibus. Eoque æger uti poterit mane, prout in aliis affectibus dictum est.

Sudorifica etiam ab Auctoribus commendantur, quibus serosus humor ad corporis superficiem evocatur. Ea tamen suspecta meritò esse debent, quandoquidem summam cum diureticis cognationem habent, viscerumque intemperiem augent. Si tamen iis locus aliquis unquam esse videatur, ex temperatioribus, ut pote rad. chinæ, aut salsæparillæ, tum foliis endiviæ, borrag. acetosæ, decoctum parari poterit. Imò verò in consumptis fieri poterit ex decocto pulli, aut gallinæ junioris, ut simul renutritionis corporis consulatur. At verò tutius esse censemus, externis remediis sudores elicere, putà vapore decocti convenientis, in ligneo instrumento, (ut vulgò fieri solet) nudo corpore suscepto.

Prædictorum sudorificorum loco maximè conveniunt diaphoretica, quæ simul malignam qualitatem oppugnare possunt: qualia in febribus malignis proposita sunt, ex quibus ol. vitrioli præcipuum est, quia ad sitim extinguendam, fluxum cohibendum, & malignitatem infringendam præstantissimum est.

Pro potu utatur æger aqua ferrata, cum syrupis acidis & adstringentibus; vel decocto prunorum sylvestrium, & corticis interioris quercus. Quo remedio ferè solo se hunc morbum in puero curasse testatur Erastus.

Exteriùs verò admoveatur fotus regioni lumborum, ex decocto rad. acetosæ, fol. plantag. cortic. granat. sem. fumach. & similibus, quibus aceti parùm addatur. Vel quod utilius erit; paretur insessus ex eodem decocto.

Eademque pars inungatur unguento rosaceo, santalino, & comitissæ, simul mixtis, vel sequenti linimento.

℞. Olei rosac. & myrtin. ana. ʒ. i. santali rubri, rosar. rubr. & corall. rubr. ana ℈. i. succi plantag. ʒ. i. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Denique symptomata hunc affectum comitantia, ut sitis, vigiliæ, consumptio, aliaque, remedii propriis capitibus descriptis mitigantur.

CAPUT VII.

De Urinæ incontinentia.

URINÆ incontinentia in retentricis vesicæ actionis lesione consistit; quemadmodum diabetes in vitio attractricis, & dysuria expultricis. Illa verò duobus modis solet contingere, vigilantibus nempe, tunc causa gravior est, aut dormientibus, quod levius esse consuevit, quandoquidem tunc temporis functiones animales minùs libere exercentur. Et hoc etiam duobus modis fit, nempe debilitate & laxitate musculi sphincteris vesicæ, quod pueris omnibus lactentibus, multis decrepitis, & qui-

quibusdam adultis accidit, aut imaginationis errore: non pauci enim reperiuntur, qui vel nimio potu, aut exquisitiore sensu vesicæ, aut actiori urina lectum permigunt, concurrente quodammodo voluntatis imperio, dum per somnum imaginantur, se in parietem aut alium locum urinam effundere, & huic vitio ita affuescunt, ut sine ulla vesicæ aut sphincteris ejusdem prava diathesi id fiat, neque tam medicamentis liberentur, quàm pravæ illius imaginationis mutatione, ut in pueris flagro, vel in adultis, si locus ille, quem per insomnia permingere putant, rebus quibusdam pretiosis aut venerandis exornetur, & illis sæpè spectandus proponatur.

Affectus autem præternaturalis, & verè morbosus, urinæ incontinentiam committens, in musculo sphinctere consistit, qui sympathicè afficitur, vel idiopathicè. Sympathicè quidem variis modis, ut quoties accidit summa totius corporis imbecillitas, & caloris nativi exsolutio, sicut in morti proximis; vel quando totum corpus, aut dimidia illius pars afficitur paralysi, aut illæ tantùm nervorum propagines, quæ ab osse sacro exortæ, tamen vesicæ communicant. Fit etiam aliquando hæc musculi resolutio, ob simplicem condolentiam & vicinitatem, ut in gravidis mulieribus, & recti intestini affectibus.

Idiopathicè verò musculus sphincter variis modis afficitur: per vulnera scilicet illi inflicta, ut in lithotomia contingit; aut ulcera profundiora, illius contractionem & occlusionem impedientia. Potissima tamen causa & frequentissima est frigida & humida intemperies, quæ ad partem istam debilitandam & relaxandam aptissima est. Ad quam intemperiem producendam plurimùm conferunt nativum temperamentum frigidum & humidum, ætas puerilis aut senilis, sexus muliebris, & morbi totius corporis, aut quatumdam partium, à frigida & humida intemperie oriundi: quibus addi possunt causæ externæ, huic intemperiei producendæ idoneæ, sæpè aliàs recensitæ.

Hìc tamen dubitare licet, quomodo contrarii affectus ab eadem causa producantur; Hippocr. enim *in Coacis*, à frigida intemperie urinæ suppressionem fieri pronuntiat: *Ex refrigeratione*, inquit, *interceptio urinæ pessima*. Incontinentia verò interceptioni contraria est. Dicendum est, quando frigida intemperies solum vesicæ sensum imminuit, vel abolet; fieri suppressionem urinæ, quia vesica non irritatur ad expellendum: si verò facultas motiva lædatur, quæ est in musculo sphinctere, ab eadem intemperie fieri incontinentiam, eo musculo relaxato.

Signa hujus affectus diagnostica, alia sympathicum affectum demonstrant, quæ desumenda sunt ex affectibus, incontinentiæ urinæ producendæ idoneis, suprà commemoratis, quæ si adfuerint, inde affectum exoriri conjiciendum est: illis autem absentibus, de idiopathico affectu cogitandus est: qui si à vulnere, ulcere, aut alio affectu conspicuo sphincteris procedat, facilè cognoscitur: at verò, si nihil horum appareat, ad intemperiem partis frigidam & humidam animus convertendus est: eadem deprehendi poterit ex causarum tam internarum, quàm externarum constitutione, & affectibus, qui ab illis dependent, quales sunt totius corporis mollities, color albicans, nervosi generis, & partium genitalium laxitas, ætas puerilis, aut senilis, cacochymia pituitosa, & similia.

Quod ad prognosin spectat, affectus iste in senibus immedicabilis est, ob exsuperantem humiditatem: & caloris nativi exsolutionem, quæ irreparabilis est.

In febre acuta, excretio urinæ involuntaria, admodùm periculosa est: vel enim à delirio procedit; vel à summa facultatum omnium exsolutione, quæ caloris nativi extinctionem consequitur.

In pueris curatur urinæ incontinentia ætatis mutatione, cujus beneficio humiditas superflua sensim absumitur, & partes laxiores constringuntur. Si verò ante 25. annum non curetur, immedicabilis est.

Curatio incontinentiæ urinæ, ad frigidam, & humidam intemperiem, & musculi sphincteris laxitatem corrigendam dirigenda est. Quæ enim per sympathiam ab aliis primariis affectibus procedit, ad illorum affectuum curationem referenda est. Tum etiam, quæ à vulneribus, ulceribus, aliisque affectibus conspicuis exoritur, ab eorum curatione dependet. Hanc itaque curationem ita proponemus, ut tum puetis, tum grandioribus sufficere valeat; modò remediorum delectus à perito Medico habeatur. Ut nempe leviora tantùm in pueris usurpentur, & pro majori vel minori annorum numero, eorum quantitas & efficacia augeatur, vel minuatur.

Primò igitur phlebotomiæ locus hic rarò esse potest, cùm frigida intemperies & pituitosa illuvies hunc affectum producat. Nisi fortè totius plethora in juvenili corpore eam suadere videatur.

Purgatio autem in hoc affectu semper necessaria est, eaque componatur ex phlegmagogis medicamentis, quibus astringentia quædam misceantur, non solùm alterantia, sed etiam purgantia, ut rhab. myrobolani, & similia.

Posteà verò, ad exsiccandam materiam illam pituitosam, partemque relaxatam constringendam, pulveres, opiatæ, vina medicata, & similia usurpari possunt, in hunc vel similem modum composita.

℞. Nucum cupressi, & myrtill. torrefact. rasuræ eboris, coriandri præp. coralli rubri, & Karabes, an. ʒ. ii. spodii. ʒ. is rad. cyperi & galangæ, ana ʒ. ß. Cum syrupo condituræ citri fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ, manè & serò, superbibendo parùm vini rubri.

Vel pulvis ex prædictis, aut eorum nonnullis conflatus à ʒ. ß. ad ʒ. i. cum vino rubro exhibeatur, bis in die, longè à pastu.

℞. Rad. consolid. major. ʒ. ß. rad. cyperi, galangæ, ana ʒ. i. fol. plantag. equiseti, pentaphylli cum rad. an. M. i. nucum cupressi, calycum glandium, an. ℈. iv. sem. rutæ, agni casti, thuris, & rasuræ eboris, ana ℈. ß. rosar. rubr. P. i. vini rubri ℔. iii. Infundantur per 14. horas. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinnam. ʒ. ß. sacchari q. s. Fiat claretum, de quo capiat ʒ. iii. vel iv. bis in die.

Multa & specifica proponuntur ab Auctoribus, ad hujus affectus curationem maximè conducentia. Gal. *in medicamentis localibus*, *& in lib. de facilè parabilibus*, laudat cerebrum, & testiculos leporis combustos. Item cochleam cum sua testa combustam potendam exhiber. Recentiores stercus leporis præbent, cinerem murium tostorum, ungulam apri torrefactam, cinerem ossium dactylorum, avellanas assas, pulverem corticum ovorum. Sed præ cæteris laudatur pulvis agrimonii, & tunicæ interioris ventriculorum gallinæ exsiccatæ; quæ seorsim, vel simul mixta exhiberi possunt cum vino rubro.

Testatur Solenander, se felicissimum vidisse successum ex medicamento, à Giberto Horstio Hollando, Medico Romano celeberrimo, in usum revocato. Accipiebat gutturgalli, urebat, ut non consumptum, sed tostum exsiccatumque reri posset. Exhibebat pulviseulum ante cœnam, cum rantillo vini rubri, & si æger vino uti non posset, cum hausta oxycrati dulcissimi; idque per ali. quot dies iterabat.

In grandioribus, ratione causæ antecedentis, ad exsiccandum totum corpus, conveniunt decocta sudorifica per xx. dies usurpata, ex ligno guajaco, aut sassafras parata. Quibus & substitui poterunt stuphæ, laconica, & in primis thermæ sulphureæ & nitrosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ.

Pro potu utatur æger vino rubro austero meraciori, vel pauca acqua ferrata dissoluto. Hydropota verò sola aqua ferrata, vel in qua semen coriandri, aut tantillum mastiches bullierit. Vel denique, ad magis adstringendum, aqua, in qua tegulæ recentes ignitæ extinctæ fuerint. Eademque aqua omnes cibi decoqui possunt. Parum autem bibendum est, præsertim in cœna. Tum sub ingressu lecti urinam reddat æger, ac rursus media nocte excitetur ad mingendum, necnon & ante auroram. Hoc non minimùm facere poterit ad mingendi in lecto consuetudinem immutandam.

Exteriùs verò, pubi, scilicet & perinæo, topica admoveantur, quæ calefaciant, roborent, & exsiccent, in hunc modum composita.

℞. Rad. enulæ camp. calami aromat. rad. acori, cyperi, an. ʒ. ß. fol. mentæ, salviæ, origani, calamenti, absinthii, an. M. ß. nucum cupressi, myrtill. gallar. & balaustior. ana ʒ. i. rosar. rubr. P. i. Coquantur in æquis partibus aquæ abrot. & vini rubri ad ℔. ii. In colat. dissolve salis & aluminis, an. ʒ. i. Foveatur regio pubis & perinæi calidè, manè & serò.

Vel ex eodem decocto, aucta dosi simplicium, fieri poterit insessus, per multos dies usurpandus.

Post fotum, vel semicupium, inungi poterunt eædem partes linimento parato ex oleis, vulpino, ruraceo, irino; unguentis, martiato, aregon. cum pulvere mastiches, cyperi, myrtillorum.

Vel admoveri potest utiliter storax liquida, vel balsamum indicum, pauco vino dissolutum: vel pro ditioribus

bus

bus moſchi & zibetæ grana aliquot, in oleo moſchatelino diſſoluta.

Vel emplaſtrum ſequens dictis partibus applicetur.

℞. Ladani, maſtices, an. ʒ. ii. ligni aloes, ſtyrac. calamita, cinnam. terebinth. an. ʒ. i. myrtillor. rad. cyperi, an. ʒ. ß. ſucci menthæ & equiſeti cum vino rubro extract. q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Denique ſi fluxio à capite in partes inferiores delabi videatur, quæ infirmitatem illam conciliet; detivetur arrhinis, maſticatoriis, cauſtico, occipiti vel bracchio admoto, aliiſque remediis, in catarrhi curatione propoſitis.

CAPUT VIII.

De Iſchuria, & Stranguria.

URinæ ſuppreſſio omnimoda ἰσχυρία ab Auctoribus nominatur, imminuta verò mingendi actio, στραγγυρία dici ſolet: quamvis hoc vocabulum latius multò pateat, & ſimpliciter omne orinæ ſtillicidium comprehendat: quod ſi abſque dolore fiat, & urina ſtillatim effluit, etiam cum aliquo conatu, imminuta eſt iſchuria: ſi verò fiat cum dolore, ad dyſuriam potiùs, ſeu urinæ ardorem referenda eſt.

Iſchuria igitur, ſeu omnimoda urinæ ſuppreſſio, duplex ſtatuitur: vera ſcilicet, ſeu legitima, quæ fit veſica plena exiſtente, & notha, ſeu ſpuria, quæ fit cùm veſica vacua eſt, nihilque ad eam à renibus deſcendit.

Vera & legitima iſchuria à tribus cauſis dependet: quarum prima eſt, ſenſus abolitus in veſica, propter nervi, qui ad eam defertur, paralyſin & obſtructionem, aut ſpirituum averſionem; quorum defectu efficitur, ut veſica ſtimulum non ſentiat, & ad expulſionem non irritetur, ut in deliriis, & ſoporoſis affectibus contingit.

Secunda cauſa eſt, frigida veſicæ intemperies, à cauſis refrigerantibus, ſeu internis, ſeu externis contracta, quatenus ſenſum veſicę hebetat, ejuſque expultricem debilitat.

Tertia cauſa eſt, anguſtia cervicis veſicæ, urinæ excluſionem præpediens. Hujus autem anguſtiæ tres aſſignantur cauſæ à Gal. 1. *de loc. affect. c.* 1. Aut enim muſculus, cervicem veſicæ circumdans, in tantum tumorem attollitur, ut meatus inde occupetur: ut ſi vel inflmmatione, vel ſcirrho, vel abſceſſu, vel alio quopiam tumore affectus ſit; aut in meatu caruncula quædam adnaſcatur ex præcedente ulcere; vel callus, aut alia quædam res, ex craſſo lentoque humore, paulatim, longo temporis tractu generetur. Obſtruitur etiam meatus à calculo crudo craſſoque humore, grumo ſanguinis, vel pure.

Prætereà exitum urinæ intercludit compreſſio cervicis veſicæ, à tumore partium vicinarum incumbentium, nimirum uteri, ex fœtu grandiore turgidi, inteſtini recti fæcibus duris impleti, vel ani grandioribus hęmorrhoidibus tumefacti.

Fit etiam interdum hæc ſuppreſſio à nimia urinæ copia, diutius retenta, quæ totum veſicæ corpus ita diſtendit, ut ad expellendum ſeſe contrahere nequeat, ex qua tenſione meatus etiam contrahitur & obturatur. Repletur autem veſica ab urina nimis diu retenta, duobus potiſſimùm caſibus. Primò, quando ſanus aliquis, urgentibus negotiis, in foro, ſenatu, concionibus, comitiis, convivio, curru, aliiſque caſibus, ob loci & temporis non ſatis idoneam opportunitatem, urinam ſponte ſupprimit. Deinde veſica nimis repletur & diſtenditur, ut contrahere ſe amplius nequeat, dum urinæ ſtimulus non percipitur, propter obtuſum veſicæ ſenſum, affectis nervis, qui ad veſicam deferuntur: cùm tamen illi, qui muſculo ſphincteri conſtringendo dicati ſunt incolumes remaneant, quod cuidam accidiſſe teſtatur Gal. 6. *de loc. affect. cap.* 4. luxatis ſpinæ vertebris.

Notha verò iſchuria illa nominatur, in qua urina ſupprimitur, veſica vacua exiſtente, quia nihil ſeri ad eam defluit & deſcendit. Cauſa, cur nihil ſeri ad veſicam deſcendat, duplex eſt, vel quia renes urinæ materiam non attrahunt, deorſumque demittunt; vel quia ureteres non ſuſcipiunt. Renum igitur attractrix, vel expultrix læditur. Attractrix læditur, vel læſa facultate, vel errore objecti. Facultas læditur à valida intemperie, frigida præſertim; vel impeditur ob aliquam obſtructionem, in lenibus, aut venis emulgentibus reſidentem. Fiunt autem illæ obſtructiones à calculo, pituita craſſa, vel pure, ab aliqua parte ſuperiore ad illas vias confluente. Fit etiam interdum obſtructio venarum emulgentium à repletione nimia, ex ſanguine, & ſero copioſo in iis collecto; cujus rei hiſtoriam habemus in obſervationibus noſtris, *obſerv.* 1. *cent.* 1.

Objecti vitio renum attractio læditur, cùm ſerum vel abſumitur, ut in febribus ardentibus; vel ad alias partes tranſumitur, ut in hydrope contingit.

Expultrix ſimiliter læditur ab iiſdem cauſis, intemperie ſcilicet, obſtructione à calculo, ſanguinis grumo, pure, pituita craſſa, vel ab inflammatione.

Ureteres ſerum non ſuſcipiunt, nec ad veſicam demittunt, propter inflammationem, vel obſtructionem à calculo, ſanguinis grumo, pure vel pituita craſſa, vel ob compreſſionem à tumotibus partium vicinarum.

Notandum eſt, utrumque renem aut ureterem debere eſſe affectum, ut omnimoda urinæ ſuppreſſio continengat: alterutro enim aperto & libero exiſtente, urina fluere poteſt.

Cauſæ omnes prædictæ, ſi graviores ſint, integram urinæ retentionem facere poſiunt, quæ iſchuria nominatur; ſi verò remiſſiores, partialem tantùm & imminutam excretionem efficiunt, quæ ſtranguria dicitur. Uterque autem affectus, ab iiſdem cauſis, ſecundùm magis & minùs tantùm differentibus, dependet.

Dignoſcitur vera & legitima iſchuria ex pondere & tenſione hypogaſtrii, ac tumore circumſcripto, veſicæ figuram referente. Cauſæ illius dignoſcuntur ex rebus prægreſſis & concomitantibus. Si enim fiat ex quantitate urinæ collectæ copioſiori, quæ veſicæ contractionem impediat, ex relatu ægrotantis percipitur, illum ob diuturniorem equitationem, loco, aut perſonarum præſentiam & dignitatem, mictionis officium longiori temporis ſpatio omiſiſſe, & nullum anteà in illis partibus affectum habuiſſe. Si verò delirio, paralyſi, aut alio affectu laboraverit; ex iis, qui in cauſis enumerati ſunt, meritò urinæ ſuppreſſio erit referenda.

Adſtrictiones, quę fiunt à tumotibus illarum partium aut vicinarum, vel aliis cauſis ſuprà propoſitis, ex propriis illorum affectuum indiciis innoteſcent. Obſtructiones verò canalis veſicę dignoſcentur, immiſſa candela, vel cathetere: quæ ſi penetrare non poſſunt, ſed in via ſubſiſtunt, calculum, aut carunculam, aut aliam quampiam materiam obſtruentem adeſſe demonſtrabunt. Et illæ materiæ ita diſtinguentur: quòd nimirum, ſi calculus adſit canali impactus, dolores nephritici pręceſſerunt; ſi ille à renibus ſit deciduus, aut ſi in veſica genitus, vel diu commoratus fuerit, ſigna pręceſſerunt calculi veſicæ, ſaltem leviora, qualia ſuo loco propoſita ſunt. Si caruncula urinæ commeatum impediat, præceſſit gonorrhœa virulenta, aut ulcus in meatu virgæ, longo tempore materiam purulentam emittens. Si denique ſanguinis grumus, pus concretum, vel pituita craſſa obſtructionem efficiat, portiunculæ quędam eorum per virgam excretæ, immiſſo cathęteri adhætentes, ſatis patefacient.

Spuria verò iſchuria ex eo cognoſcetur quod nulla tenſio, nulluſque tumor aut pondus exiſtat in pubis regione, ſed potiùs vacuitas quædam in ea percipiatur: nullum adeſt mingendi deſiderium, nullaque irritatio in veſica; & immiſſo cathetere, liber canalis aditus reperitur, & nulla urina educitur. Pręceſſerunt autem ſigna calculi in renibus, aut ureteribus, inflammationum, aut magnę plenitudinis; aut potus largior pręceſſit, quem, non ſequuta eſt urina copioſa, unde venarum nimia repletio potuit contingere, aut denique febris ardens, vel hydrops prę-ſens ſeroſę materię averſionem teſtantur.

Prognoſin quod attinet, urinę ſuppreſſio valde periculoſa eſt, ſi ſeptimum diem excedat, plerumque certum affert interitum: ſerum enim retentum in venis, jecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, ſuffocationis periculum infert, & ad cerebrum delatum, comatoſum affectum inducit.

Suppreſſio urinæ, quæ ob ſanciatam ſpinam, aut caſum, aut vertebræ luxationem accidit, incurabilis eſt.

Si odor urinæ naribus & ore ægrotantis emittatur, lethale prorſus eſt.

Urinæ ſuppreſſioni ſi teneſmus ſupervenerit, in ſeptimo moriuntur. Eidem ſingultus ſuperveniens, mortem proximam denuntiat.

Curatio ſuppreſſionis urinæ, ſive illa totalis ſit, ſive partialis, ad cauſarum ſublationem dirigenda eſt. Ac primùm illa, quæ ſpuria dicitur, & à renum aut ureterum affectibus dependet, ex inflammationis doloris nephritici, aut calculi renum curatione deſumenda eſt. Quæ verò aut calculi renum curatione deſumenda eſt. Quæ verò fit à repletione venarum emulgentium, larga ſanguinis

miſſio-

miſſione & hydragogis medicamentis curanda eſt. Legitima verò iſchuria curatur remediis, cauſas eam producentes auferentibus. Ac primùm, ſi fiat à veſicæ, aut partium vicinarum inflammatione; remedia ex veſicæ inflammationis curatione mutuanda ſunt.

Si verò ſuppreſſio fiat à calculo, veſicæ cervici impacto, ſequentibus remediis auferenda eſt.

Primò æger ſupinus collocetur, cruribus elatis, mox plurimùm diuque concutiatur, ut calculus in veſicam relabatur; Et ſi hoc modo detrudari nequeat; immiſſo cathetere impellatur. Si verò calculus altiùs penetraverit in penis meatum, omnimoda illius excluſio procuranda eſt, digitis molliter impellendo, & deducendo ad extremum virgæ: tum virgam in aquam tepidam, aut in lac tepidum demittendo, aut ægrum in ſemicupium mergendo, ut meatus laxetur, & amplior fiat. Si verò neque foras extrahi, neque intrò impelli valeat, docent Practici, ligato pene, in ſuperiori & inferiori loco, partem ſectione facta aperire, & calculum eximere.

Obſtructio verò colli veſicæ, quæ ab inflammatione fit, propriis inflammationis remediis curabitur. Interim tamen; ſi urina diutius retineatur, candela cerea, oleo amygdal. dulcium illita, blandè immitti poterit, omninò vitando catheterem, ne dolore excitato inflammatio augeatur.

Quæ verò à caruncula fit urinæ ſuppreſſio, caruncuiæ ipſius extirpatione curatur. Hæc autem remediis apportiatis perficitur, per candelam ceream immiſſis, quæ à perito artifice, in hujuſmodi Chirurgia apprimè exercitato, adminiſtranda ſunt. Urgente tamen ſymptomate, quandoquidem caruncula interdum intumeſcit, & totum canalem obſtruit, neceſſitas cogit, immiſſo cathetere urinam educere, quamvis periculum ſit, ne irritata pars magis intumeſcat. Priùs tamen tentandum eſt revulſionibus per venæ ſectionem, & vomitoriis celebratis, tum repellentibus pubi & perinæo adhibitis, caruncuiæ inflationem imminuere, ut retentæ urinæ via patefiat.

Si à pituita craſſa oriatur urinæ ſuppreſſio, conveniet primùm purgatio ex diaphœnicone, cum Rhab. in boli formam redacto; ac deinde terebinthina, cum pulvere liquiritiæ frequenter exhibita, poſtmodùm radicum aperientium decoctum, cum oxymel. aut ſyrup. byzantino exhiberi poterit. Non omiſſis interim clyſteribus, fomentis, & ſemicupiis emollientibus & aperientibus: Eaque omnia convenient, quæ ad calculum diſſolvendum & expellendum fuerunt propoſita. At inter cætera peculiari efficacia ſequentia conferre experientia docuit.

℞. Benedictæ laxativæ ℥. ß. trochiſ. de myrrha ℈. ii. decocti ſabinæ Unc. iii. Miſce, fiat potio, qua urinæ ſuppreſſio in quadam muliere brevi curata eſt.

Si redundantis pituitæ copia toto corpore, vel capite luxuriare videatur, purgatio univerſalis per apozemata, ad tres vel quatuor dies inſtituta ab ipſo morbi principio, erit utiliſſima, præmiſſa phlebotomia.

Non parùm etiam huic affectui prodeſſe poteſt julepus ex ſucco parietariæ, fœniculi marini, & limon. cum ol. amygd. dulcium, in curatione calculi renum deſcriptus.

Syrupus Fernelii de raphano, ad Unc. ii. per vices exhibitus, eſt etiam utiliſſimus.

Refert Dodonæus *libro obſerv. cap.* 48, quendam octogenarium, lixivio ex ovorum teſtis in cinerem redactis, cum vino Rhenano permixtis, ſemel tantùm aſſumpto, ab urinæ ſtillicidio integre fuiſſe liberatum.

Arnoldus Villanovanus vinum alkekengi commendat ſequenti hiſtoria, *in libro de venis* conſcripta. *Fuit tempore meo Cardinalis quidam, qui jam per quatriduum urinæ abnegationem paſſus eſt turgidus, & ut dicitur, deſperatus, nullis aliis proficientibus medicinis: qui de conſilio parvi Medici per potum vini alkekengi liberatus eſt, & ſoluta eſt urina in quantitate, ut impleretur quaſi concha una. Ex eo ſolo experimento, Medicus ille cum parva ſcientia & pauper, factus eſt magnus & dives, & multis quidem Deus dat gratiam, & affert utilitates, & contra, & totum eſt, quia judicia Dei abyſſus multa.* Fit autem hujuſmodi vinum, ut ibidem docet Arnoldus, accipiendo fructus alkekengi 5. aut 7. aut plures, cotundendo cum vino albo; poſteà colando & exhibendo.

Aſelli etiam, cum vino albo triti & exhibiti, ad urinam provocandam efficaciſſimi ſunt. Oleum ſcorpionum Mathioli, ad gutt. v. vel vj. exhibitum, cum juſculo, aut alio liquore, urinam potenter educit.

Cryſtalli mineralis uſus frequens ſuppreſſam urinam movet, præcipuè ubi metuitur inflammatio, quæ ab ipſa urina diu retenta ſæpiſſimè concitatur in tunica interiori veſicæ.

Spiritus ſalis idem præſtat, & multò efficaciùs.

Ex vulgaribus ſuccus parietariæ depuratus ad Unc. iv. exhibitus, cum ſacchari Unc. ß. multùm prodeſt. Illi admiſceri poteſt ſal prunellæ, vel ſpiritus ſalis.

Si hujuſmodi ſuppreſſiones urinæ, à materia pituitoſa oriundæ frequenter recurrant, nihil erit præſtantius aquis thermalibus nitroſis & ſulphureis, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, quæ tum potu, tum balneo materiam illam mucilaginoſam diſſolvere, abſtergere, & abſumere facilè poterunt.

Quidam vir nobilis hujus urbis, ab urinæ ſuppreſſione multos dies perſeverante, poſt alia remedia, fuſtrà tentata, ſequente clyſtere injecto, & per duas horas retento, liberatus eſt.

℞. Rad. apii, petroſel. bruſci, gram. aſparagi malvæ, biſmalvæ, ana ℥. ii. parietar. M. ii. Sem. aniſi, fœniculi, anethi, caryi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & baccarum lauri, ana Unc. ſem. flor. chamæm. mililot. anethi & ſtœchad. an. P. ii. Coquantur in vino albo, ad medias. In colaturæ ℔. i. diſſolve butyri recentis Unc. iv. melli roſac. Unc. ii. ſacchari rubri Unc. i. benedict. laxat. Unc. ß. vitell. ovi, num. i. olei nucum, anethini, & ſem. lini, an. Unc. i. Fiat clyſter.

Chymici ſua etiam remedia ad hunc affectum prædicant, nimirùm ſpiritus ſalis, vitrioli, ſulphuris, & terebinthinæ, quos ad ℈. ß. exhibent cum aquis appropriatis vel juſculo pulli. Commendant & ſalem tartari, & ſalem ſtipitum fabarum, à ℥. ß. ad ℥. i. exhibitum.

Necnon, ad revulſionem humorum à parte affecta, vomitoria uſurpant, eorumque beneficio non paucos fuiſſe confeſtim liberatos gloriantur.

Toto curationis occurſu fomenta, linimenta, cataplaſmata, ſemicupia, aliaque externa uſurpanda ſunt, quæ non alia eſſe debent, quàm quę ad dolorem nephriticum ſupra fuere propoſita. Inter cętera valet cataplaſma parietariæ frixæ cum butyro, vel meliùs cum oleo ſcorp. Item veſica oleo ſemiplena: melius erit, ſi in hoc oleo cantharides coquantur.

Vulgo admovetur regioni pubis & lumborum cataplaſma ex cępis frixis cum axungia porci, additis oleis quibuſdam.

At longè efficaciùs operantur cæpæ albæ crudæ in mortario tuſæ, addito oleo in formam cataplaſmatis, renibus admotæ, atque ureteribus, & regioni pubis.

Cataplaſma ex raphanis contuſis idem præſtare poteſt.

Quando à grumo ſanguinis iſchuria producitur, illius diſſolutioni incumbendum eſt, exhibitis iis, quæ id prę-ſtare apta nata ſunt. In hunc cenſum referuntur trochiſci de carabe, coagulum hædi, leporis mumia, oxymel ſimplex & ſcilliticum, ſyrupus acetoſus, & ſimilia. Exteriùs verò ſtercus bubulum mira præſtat, juxta ſententiam Aetii *tetrab* 3. *ſem.* 2. *c.* 27.

Cùm denique à pure urinæ ſuppreſſio, aut ſtillicidium producitur; tergentibus & incidentibus opus eſt, qualia potiſſimùm in renum & veſicæ ulcere propoſita ſunt.

CAPUT IX.

De Dyſuria, ſeu ardore urinæ.

DYſurię, ſeu urinæ difficultatis nomine omnem dolorificam mictionem intelligimus, quam etiam nomine ardoris urinæ Recentiores enunciare ſolent. Cùm ſtranguria ferè confunditur à quamplurimis Auctoribus, qui in hac dolorificam etiam mictionem conſtituunt; ſed etiam à dyſuria in hoc tantùm differre volunt, quòd major urinę quantitas in dyſuria excernatur, minus verò in ſtranguria, quę etiam ea ratione urinę ſtillicidium nominatur. Verùm maluimus nos, clarioris doctrinę gratia, urinę quantitatem imminutam, quę ſine dolore fit, ſtranguriam nominare, & ſub uno capite cum iſchuria comprehendere, ex eo, quòd utrique eadem curatio adhibenda ſit, omnem verò mictionem dolorificam ſub dyſurię nomine in hoc capite explicare, propterea quod ab iiſdem cauſis omnes producantur, iiſdemque remediis curentur.

Cauſa proxima & immediata mictionis dolorificę eſt ſolutio continui in muſculo ſpinctere, vel canali veſi-

cę.

cæ. Atque adeò quæcumque solutionem continui in illis partibus inferre valent, dysuriam seu ardorem urinæ excitare possunt.

Inter illas causas, præcipua & magis frequens est urinæ acrimonia; aliquando simplex, & sine aliorum humorum permixtione, quam viscerum, vel totius intemperies calidior, vel acriorum & calidiorum ciborum usus excitavit; sæpiùs verò ex permixtione humorum actiorum, ut bilis, & pituitosæ salsæ, comparata. Aliquando pus, ex renibus aut vesica ulceratis emanans, talem urinis conciliat acrimoniam. Nonnunquam etiam materia alba & quasi lactea, cum urina copiosè emittitur, ardorem urinæ inducit: quam quidem materiam vulgus Medicorum purulentam esse existimat, & à renibus oriundam. Quam sententiam reprobat *Sennertus*, huic innixus rationi, quòd nimirum, etiamsi toti renes in pus resolverentur, non posset tanta ejus copia, quanta interdum per aliquot septimanas singulis diebus excernitur, inde suppeditari. Sed arbitratur ipse, hanc materiam provenire ex vitiata coctione, primò quidem ventriculi, deinde etiam hepatis; cùm error primæ coctionis non possit corrigi in secunda, unde chylus, & posteà etiam sanguis crudus relinquitur, neque à partibus falsis & tartareis mundatur, quæ in prima coctione separari debent, & illæ postmodùm à renibus attractæ, & ad vesicam transmissæ, dolorem inter mingendum pariunt. In eam sententiam se deductum esse profitetur ex eo, quod vir quidam doctus, qui per aliquot septimanas ardore urinæ laborabat, & urinam quidem satis copiosam, sed tali materia alba ita refertam, ut dimidium urinalis occuparet, cum maximo dolore excernebat, & variis adhibitis remediis nihil levaminis sentiebat, tandem solius vini malvatici potu curatus fuit.

Calculus etiam in vesica latens, ubi inter mingendum cervici vesicæ alliditur, dolorem excitat; quod etiam præstare possunt arenulæ crassiores, canalem in exitu vellicantes.

Inflammatio denique, vel ulcus istarum partium, urinæ ardorem excitat: quandoquidem sensus exquisitior ab illis affectibus redditus, ab urina etiam bene temperata graviter afficitur, quemadmodum videmus, partes externas inflammatas aut ulceratas, ab objectis etiam proportionatis, vel levi contactu dolore affici. Sic in gonorrhœa, quamdiu adest prostatarum inflammatio, ardor urinæ continuò præcipitur.

Diagnosis hujus affectus ex se manifesta est: dolor enim inter mejendum tam evidens est, ut ægri non rarò ex illius molestia ejulare cogantur. At signa causarum ita distinguenda sunt.

Si ex urinæ acrimonia procedat, illa tenuis apparebit, ac intenso colore, atque interdum flammeo prædita; vel admisto biliosæ, pituitosæ, aut purulentæ materiæ conspicua fiet: viscerum aderit intemperies, vel alimenta calida & acria: aeris æstus, & similes causæ calefacientes præcesserunt.

Calculi denique, & inflammationes illarum partium ex propriis suis locis innotescent.

Quod ad prognosin attinet, hic affectus per se periculosus non est, sed magnam affert laboranti molestiam: & pro varia causarum dispositione difficilem non rarò curationem recipit; in senibus præsertim; qui si decrepiti sunt, morbo commoriuntur. Atque in quacunque ætate si diutiùs perseveret, vesicam tandem & illius cervicem exulcerat.

Curatio primùm ad causæ ablationem dirigenda est. Atque ita si à calculo, inflammatione, vel ulcere vesicæ, aut cervicis illius dysuria oriatur, ex propriis capitibus eorum affectuum curatio desumenda est, leniendo tamen symptomati, quæ inferiùs proponentur, plurimum conferre poterunt.

Quæ verò ab urinæ acrimonia & humoribus calidioribus, ei permixtis oritur; sequentibus remediis oppugnanda est.

Ac primùm phlebotomia, ad hepatis aliarumque partium Intemperiem corrigendam necessaria est. Eaque pluries repetita, pro plethoræ magnitudine aut inflammationis periculo, ex brachio dextro primùm, ad evacuationem & revulsionem, postmodum verò, ex venis inferioribus, ad derivationem à parte affecta, cujus ratione Hipp. eumque sequutus est Galenus, in omnium partium infra renes positarum affectibus, venas inferiores aperire præcipiunt.

Purgatio etiam in hoc affectu convenit, sed ex lenientibus tantùm & refrigerantibus composita, alioquin ardorem urinæ maximè exasperaret. Ideoque multi bolum ex cassia simplici non audent transcendere. Et illa certè reliquis præferenda. Magis tamen refrigerans efficietur, si pulpa tamarindorum etiam adjiciatur. Vel dilutum cassiæ, ex decocto lactucæ, portul. & summitatum malvæ paratum, ad plures dies exhiberi poterit, ut acres humores in partes urinarias confluentes, ad intestina sensim deriventur. Si tamen humorum pravorum copia majorem purgationem postulare videatur; ad sequentem potionem transcendere poterimus:

℞. Fol. lactucæ, portulac. plantag. & summit. malvæ, ana. M. ß. tamarind. ʒ. ß. mirobal. citrin. ʒ. i. Coquantur ad ʒ. vi. In colatura infunde cassiæ recenter extractæ ʒ. i. Colentur iterum, & posteà dissolve rhab. in aqua lactucæ cum santal. citrin. infusi ʒ. i. ß. mannæ & syrup. ros. an. ʒ. i. Fiat potio.

In diuturna dysuria conveniet opiata purgans, in ulcere vesicæ descripta.

Vomitus, blandis remediis concitatus, præstantissimus est: revellit enim à parte affecta, & incommoda arcet, quæ à purgantibus per inferiora induci consueverunt. In iis igitur erit proritandus, qui sine magno labore illum ferre possunt, & semel, aut bis in septimana iterandus.

Per clysteres etiam frequenter injectos, non solùm humores acres ad intestina derivari, sensimque expurgari, sed etiam vesicæ, partiumque annexarum intemperies atque inflammationes demulceri poterunt, quorum formula talis esse poterit.

℞. Rad. althææ. ʒ. i. fol. malvæ, violatiæ, lactucæ, an. M. i. flor. nymphææ, & hordei mundati, an. P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve cassiæ recenter extractæ ʒ. i. ovum integrum unum, olei violac. ʒ. ii. Fiat clyster.

Mucilagines sem. althææ, cydonior. fœnug. clysteribus utiliter admisceri possunt, ad dolorem leniendum.

Verùm ad contemperandum dolorem & ardonem, clysteres ex lacte puro, vel cum prædictis admixto, efficaces esse consueverunt, ut quosdam viderimus ægrotantes, qui in diuturnis doloribus ex hoc solo remedio, & semicupio, de quo posteà dicetur, levamen susceperint.

Per os autem exhibenda quamplurima, quæ in usu practico comperta sunt, non parum conferre ad ardorem urinæ demulcendum, & partum affectarum intemperies corrigendas: quorum præcipua sunt quæ sequuntur.

℞. Aquar. portulac. lactucæ, rosarum & nymphææ, an. Unc. i. syrupi violacei & nymphææ, an. ʒ. vj. salis prun. ʒ. i. Misce, fiat julep. sæpe iterandus. Vel

℞. Rad. althææ ʒ. i. fol. lactucæ, endiviæ, portulac. & summit. Malvæ, an. M. i. sem. melon. cucurbitæ, malvæ, lactucæ, & papav. albi, ana Drach. iii. jujubar. sebesten, an. par. vi violar. ros. & nymphææ, an. P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve syrupi violac. jujubini, & de papavere alb. ana Unc. i. sem. Salis prunell. Unc. sem. Fiat julep, pro iv. dosibus, bis in die sumendis.

Emulsiones etiam usurpari poterunt, quamvis sint diureticæ, quia refrigerant, & vesicæ meatus leniter expurgant, in hunc modum compositæ.

℞. Quatuor sem. frig. major. & papav. albi, an. Drach. iii. amygdal. dulc. excottic. & in aqua frig. infusar. Unc. sum. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti hordei excorticati, liquir. portulac. & summit. malvæ ℔. i. sem. Fiat emulsio pro iii. dosibus; addendo unicuique dosi syrup. violac. Unc. i. salis prunellæ Drach. i. Si dolor sit acerbior, aliquid syrupi de papavere admisceri potest. Tum etiam gummi arab. pulv. Drach i. utiliter additur, vel syrup. alth. Fern. de mucilaginibus.

Jusculæ etiam parari possunt in hunc modum.

℞. Rad. althææ Unc. sem. malvæ M. i. liquir. Unc. ß. Sem. cydon. Drach. i. Bulliant cum jusculo pulli vel gallinæ. Fiat jusculum, per plures dies iterandum.

Conveniet etiam non parum serum lactis caprilli, magno hausto exhibitum; ut in calida hepatis intemperie dictum est.

Imò & majori efficacia, absente febre, lac integrum præsertim asininum, propinari poterit; quod non solùm detergit, sed etiam dolorem mulcet, & humorem acrimoniam contemperat.

In diuturno autem affectu, aquæ minerales, refrigerantes, præsertim aluminosæ & ferratæ, aut parum vitriolatæ,

triolatæ, plurimùm conferunt. Experientia enim compertum est, aquas nostra Meynenses simili virtute præditas, hujusmodi affectus, quamvis inveteratos, interdum sustuliſſe.

Loco juleporum prædictorum, simplex malvæ decoctum cum syrupo violaceo usurpari poterit, quo seipsum Forestus *obs.* 4. *lib.* 25. à gravissima dysuria liberatum refert: dicitque nihil æquè juvisse, ac dictum decoctum, eoque se alios ægros similiter laborantes curasse.

Idem Forestus *obs.* 3. *ejusdem libri*, dicit quendam Jacobum Joannis, Pharmacopœum, aqua rosacea, cum albumine ovi concussa, & ad medium scutellæ ebibita, seipsum & alios curasse.

Tradit etiam ibidem Forestus, senem quendam Delphensem, decocto flor. chamæmeli cum lacte bubulo, ex mulierculæ consilio fuisse curatum.

Amatus Lusitanus *curatione* 58. *cent.* 6. dicit quandam mulierem, dysuria laborantem, quæ multis remediis ibidem recensitis curari non potuerat, usu conservæ florum malvæ fuisse persanatam. Sumebat autem illius conservæ ℥. i. manè & vesperi, superbibendo aquæ malvæ. ℥. iii. Et idem *curatione sequenti* 59. dicit, senem quendam, ab excreto lapillo dysuria laborantem, eadem conserva, eodem modo usurpata, intra triduum fuisse liberatum. Conserva flor. althææ est ejusdem, vel majoris efficaciæ.

Quidam Practici commendant trochiscos alkekengi ad Drach. i. cum liquore idoneo exhibitus, quia diuretici sunt, urinæ acrimoniam obtundunt, & stupefaciunt.

Dolore admodum urgente, non inutile est, dum urina redditur, penem demergere in lac tepidum, vel decoctum malvæ, & sem. papav. albi. Imo & aqua sola tepida non parùm conducit ad hujusmodi dolorem & ardorem minuendum.

Pro potu, leve decoctum malvæ, cum syrupo violaceo, aut conserva rosarum agitatum, erit utiliſſimum.

Ad eundem verò ardorem leniendum, fiunt etiam injectiones in vesicæ ductum, ex lacte, emulsione semin. frigid. aqua plantag. sero lactis, quibus addi potest liquor albuminis ovi probè concussi, vel trochiscor. alkekengi ℈. i.

Externa etiam remedia ad hujusmodi ardores temperandos non parum conducunt, qualia sunt balnea, vel semicupia, & fomenta pubi & perinæo admota, ex decocto herbarum refrigerantium parata. Linimenta ex oleo rosac. nymphæę, unguento rosaceo, refrigerante Galeni, populeone, cum caphura, & mucilag. psyll. extr. in aqua plantag. Renibus etiam & jecori admovenda epithemata refrigerantia, & linimenta prædicta; tum ea; quæ ad jecoris, & renum intemperiem calidiorem supra proposita sunt.

Quando humores acres & bilioſi fluunt ab hepate, ad eorum derivationem conveniet causticum tibiæ dextræ, tum apertio hæmorrhoidum, quæ omnibus renum & vesicæ affectibus utiliſſima est, juxta Aphor. 11. sect. 6. quandoquidem ab eodem ramo splenico ad renes, vesicam, & hæmorrhoides venæ desseminantur.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS-QUINTUS.
DE MORBIS MULIERUM.

PRÆFATIO.

MORBI mulierum appellantur ii, qui mulieribus proprii sunt, & à vitio illius partis emanant, quæ mulieribus propria est, uteri, *nimirum, de quo non sine ratione dixit Democritus in epistola ad Hippocratem, eum sexcentarum, & innumerarum calamitatum authorem esse. Nos igitur, ut affectus uteri præcipuos, & in Praxi Medica frequentiùs occurrentes, quadam methodo exponamus, eos ita dividemus, ut alii à* vasis uteri *dependeant, alii in ipso* uteri corpore, *illiusque* cavitate *resideant; alii verò præcipuam illius* actionem, *& opus nobiliſſimum nempe generationem respiciant. A vasis uteri male affectis & causis præternaturalibus ea obsidentibus, dependent chlorosis; mensium suppressio, & fluxus immodicus; fluores albi, seu fluor muliebris; furor uterinus, & hysterica passio. In ipso uteri corpore, illiusque cavitate resident inflammatio, ulcus, scirrhus, cancer, gangræna & sphacelus hydrops uteri, procidentia & clausura. Illi autem affectus generationi quidem officere possunt, sed tantum per accidens. Affectus verò, totum generationis opus, nempe conceptionem gravitatem, & partum respicientes sunt, sterilitas, morbi acuti & chronici prægnantium, abortus difficilis, fœtus mortuus, secundinæ retentæ, fluxus lochiorum immodicus, suppressio lochiorum, tormina à partu, & morbi acuti puerperarum. Quos omnes affectus brevissima ratione, quantum rei dignitas ferre poterit, elucubrare aggredimur.*

CAPUT PRIMUM.

De Chlorosi, seu pallidis virginum coloribus.

HIc affectus ab Hipp. Chlorosis, & recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & ictetus albus appellatur.

Definiri potest, vitiosus corporis habitus, ab obstructione venarum hepatis, lienis, ac mesenterii, & præcipuè earum, quæ sunt circa uterum, quam sequuntur plerumque gravitas membrorum, palpitatio cordis, difficultas spirandi, rerum absurdarum appetitus, & alia symptomata.

Pendet igitur hic affectus immediatè ab obstructionibus partium infimi ventris, præcipuè earum venarum, quæ sunt circa uterum, quę liberum sanguinis affluxum ad uterum impediunt, unde illa copia luxuriam in virginibus, quando menstruæ purgationes apparere incipiunt, si ab illis obstructionibus impediantur, sanguis refluit ad partes superiores, & cor, hepar, lienem, diaphragma, aliasque partes opprimit, earumque calorem nativum obruit, & vasa obstruit, unde vitiosa fit in visceribus concoctio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cachexiam excitant; in reliquis verò partibus varia symptomata producunt. In hypochondriis enim viscerum intumescentiam pariunt, à qua diaphragma comprimitur, unde difficultas spirandi emergit. Quia verò sanguis crassus, & flatulentus spiritus, per venæ cavæ & magnæ arterię ramos ad cor deferuntur, quorum noxam excutere contendens, ne suffocetur, frequenti arteriarum motu elevatur, palpitatio cordis emanat, quam etiam temporum pulsationes frequèter consequuntur. Præterea cibi fastidio hujusmodi virgines frequenter corripiuntur, quia ob malam concoctionem, & distributionem, ventriculus magna crudorum excrementorum copia refertus est. Quæ excrementa vitiosam, ex peculiari quadam corruptela, qualitatem adepta, pravorum eduliorum, imò rerum absurdarum, minimè alibilium appetentiam inducunt, ut salis, aromatum, gypsi, carbonum, cinerum, & similiũ, qui affectus pica & malacia nominatur, & à nobis inter affectus ventriculi, capite proprio fusè explicãtur.

Causæ obstructionum, quæ in venis uteri & hypochondriorum contingunt, sunt humores crassi, viscidi & crudi ex prava plerumque victus ratione geniti. Virgines enim istæ largo aquæ frigidæ potu hora somni, vel manè jejuno stomacho utuntur; aliæ acetum, olera, fructus immaturos, vel ipsam nivem & glaciem avidiſſimè devorant; unde calor partium nativus obruitur, & magnus fit crudorum excrementorum proventus: aliæ nimio somno indul-

indulgent, aliæ otio immodico; ut quæ ſuendi cauſa, pulvinaribus toto die affixæ, maximo ſæpe frigore torquentur: aliæ intempeſtivis vigiliis & exercitationibus utuntur, ut choreis, ſtatim à paſtu, quas in longam noctem cum ſuis amatotibus perducunt, quibus utplurimum accedunt graviſſimæ curæ, & varia animi pathemata, ex quibus coctiones ordinariæ plurimùm everruntur, & multa cacochymia inducitur.

Diagnoſis ex ſequenti ſymptomatum ſerie manifeſta evadet.

Primò ſeſe offert faciei, & totius corporis color pallidus & ſubalbidus; interdum verò plumbeus, lividus, aut vireſcens. Cùm enim in hoc affectu humores crudi, pituitoſi, ac ſeroſi abundent, & ad habitum corporis deferantur, colorem toti corpori inducunt, & ſi pituita, bilis, aut melancholia permiſcearur, color inde ſubflavus, vireſcens, aut lividus efficitur.

Secundò, inflatio & quædam intumeſcentia in facie & palpebris apparet, præcipuè poſt ſomnum; quæ per noctem concluſus calor plures vapores elevavit, quàm diſſipare potuerit. Crura quoque & pedes, præcipuè circa malleolos intumeſcunt, totumque corpus laxum & molle evadit, ob eandem pituitoſorum ac ſeroſorum humorum abundantiam.

Tertiò gravitas & ſegnities totius corporis adeſt, crurum ac pedum tenſiva laſſitudo, devolutis ſua gravitate humoribus ad partes illas decliviores.

Quartò, reſpiratio difficilis eſt, præſertim cùm ſe vehementer movent, aut loca alta & acclivia conſcendunt. Tunc enim ſanguinis craſſus incaleſcit, ex eoque multi vapores elevantur qui difficultatem ſpirandi pariunt.

Quintò, cordis adeſt palpitatio & pulſatio in arteriis temporum, dum corpus commovetur & exagitatur, propter eandem evaporationem, quæ ab humoribus craſſis excitatur, aucto per exercitationem calore.

Sextò, dolor capitis gravans ac diuturnus ſæpe ægrotantes affligit, & interdum in occipitio, dum uterus compatitur; in ſyncipite verò ac fronte, dum ab hypocondriis magni vapores elevantur.

Septimò, pulſus eſt celer & frequens, ut febricitare videantur, & ideò hic affectus dicitur febris alba, propter illam pulſus frequentiam, quæ talis efficitur, quia cum facultas vitalis debilis ſit, unde pulſus parvus emergit, natura pravitatem frequentia cogitur compenſare.

Octavò, ſomnus gravis eſt ac profundus, ita ut ad meridiem uſque ſomnum producant, niſi expergiſcantur, qui à vaporibus craſſis ac copioſis, ex illuvie pituitoſa elevatis excitatur.

Nonò, ingens adeſt ciborum, præcipuè, euchymorum faſtidium, propter maximam humorum crudorum in ventriculo ac vicinis partibus collectionem; qui humores, deteriorem tandem conditionem adepti, picam, & rerum abſurdarum appetitum inducunt.

Denique malo ingraveſcente, & multiplicatis obſtructionibus, ſuppreſſio menſium tandem conſequitur, quæ provectum affectum, ac veluti confirmatum oſtendit.

Quod ad prognoſin attinet, affectus iſte utplurimùm periculoſus non eſt, & ad longum tempus perſeverat. Si tamen nimium negligatur, & altas radices agere permittatur, ita ut magna nutritionis depravatio contingat, partium naturalium graves affectus, ut ſcirrhi, aliique tumores, tum etiam propriæ ſubſtantiæ corruptiones contingunt, quæ per hydropem, febres longas, alioſque graves caſus ad interitum perducunt.

Quando levior eſt affectus, & à venarum uteri obſtructionibus potiſſimùm oriundus, in juvenculis virginibus conjugio feliciter curatur.

Mulieres, quæ diutiùs hoc affectu laborarunt, aut ſteriles fiunt; aut prolem morboſam, debilem, ac parùm vitalem edunt.

Magna ſalutis ſpes elucet, quando menſtrua ſtatas periodos repetunt, & debita quantitate & qualitate donata progrediuntur.

Curatio hujus affectus perficitur obſtructionum apertione, vitioſorum humorum ex toto corpore vacuatione, & intemperiei viſcerum correctione, eorumque roboratione.

Obſtructiones auferuntur iiſdem remediis, quæ in obſtructionem hepatis & lienis curationibus fuere propoſita, additis nonnullis, quæ uterum reſpiciunt, & ad venarum ejus obſtructiones referandas magis appropriata ſunt.

Primò igitur medicamentum purgans exhibendum eſt, laborantis naturæ & temperamento congruum, ex benignioribus compoſitum, ut primam tantùm regionem evacuet, idque præmiſſo clyſtere, ſi alvus non ſit libera.

Poſteà verò venæ ſectio erit celebranda, ſi affectus non fuerit inveteratus admodum, & puella valde exſanguis vel ad cachexiam inclinans. Vena autem brachii ab initio erit aperienda, quamvis menſtrua ſuppreſſa fuerint. Si enim ex pede ſanguis tunc temporis detrahatur, majores fient venarum uteri obſtructiones, aucta earum plenitudine. Ex brachio denique ſiniſtro ſanguis detrahetur, ſi lien magis obſtructus ſit: è dextro verò, ſi hepar obſtructiones magis invaſerint.

Educta ea ſanguinis quantitate, quæ neceſſaria fuerit, ſolemnis purgatio inſtituenda eſt apozemate aperiente & purgante, quale in obſtructionis hepatis curatione fuit propoſitum. Cui addentur herbæ utero peculiares, ut artemiſia, matricaria, pulegium: & ſi lien obſtructus fuerit, addi etiam poterunt, quæ illum peculiariter reſpiciunt, ut cortex capparis ceterach, ſcolopendrium. Si verò bilioſum fuerit temperamentum, & calidioris & ſiccioris hepatis indicia apparuerint; calidiora omnia ſimplicia apozemati erunt detrahenda, & aperientia frigida eorum loco ſubſtituenda.

In puellis delicatioribus, loco apozematis juſcula, in dicta curatione obſtructionis hepatis deſcripta, uſurpari poterunt, ejuſdemque ſimplicia immutari, ut de apozemate dictum eſt.

Interim fotus & linimentum, dicto loco deſcripta, admoveri debent, non ſolùm regioni hepatis; ſed etiam lienis & uteri.

Peracta ſolemni purgatione, paretur ſequens balneum, ad vaſa aperienda & relaxanda, & materiam obſtructionum fundendam, atque digerendan. Cujus tanta eſt efficacia, ut aliquando viderimus, quibuſdam ægrotantibus menſtruas purgationes in tertio aut quarto balneo profluere incepiſſe, quæ longum tempus anteà delituerant.

℞. Rad. althææ, liliorum, enulæ campanæ, bryoniæ, cucumeris agreſtis, ana ℔. ii. foliorum malvæ, violariæ, mercurialis, pulegii, matricariæ, meliſſæ, ana M. iv. ſeminis lini & fœnug. leviter contuſi, ana Unc. ii. Coquantur in aqua fontis pro balneo, quod ingrediatur tepidè, bis in die ſine ſudore, longè à paſtu, per biduum, ſingulis diebus decocto renovato.

Poſtridie ultimi balnei, ſi menſium ſuppreſſio adfuerit, apetiantur venæ inferiores, & emittatur ſanguis ad Unc. iii. Idque bis, aut ter repeti poterit eo tempore, quo menſes fluere ſolebant. Aut ſi nunquam adhuc apparuetint, quo tempore ægra magis affici & gravius laborare ſolita eſt.

Abſolutis hiſce remediis, ad viſcera roboranda, & obſtructionum reliquias conterendas, conveniet opiata aperiens & roborans, dicto loco deſcripta. Cui utiliter fæcula bryoniæ & ſal artemiſiæ utriuſque ad Drach. ii. addi poterunt.

Quia verò non rarò adeò contumaces ſunt obſtructiones, ut primis remediis non cedant: in hoc caſu ſyrupus magiſtralis parari poterit, ex materia apozematis præſcripti, aucta purgantium doſi, quo utetur ægra bis aut ter in menſe.

Pilulæ etiam uſuales erunt efficaciſſimæ, quales in dicta obſtructionis hepatis curatione fuerunt propoſitæ: quibus utiliter addentur remedia, ex tartaro vitriolato & chalybe compoſita, ibidem deſcripta.

Zacutus Luſitanus *obſ. 99. lib. 2.* proponit hiſtoriam cujuſdam mulieris, quæ chloroſin per decennium cum menſium ſuppeſſione paſſa erat, & variis purgantibus & aperientibus remediis, quibus chalybs etiam acceſſerat, curari non potuerat. Hanc ipſe curavit conſerva artemiſiæ, triginta dierum ſpatio exhibita, ſuperbibendo aquam ſtillatitiam ſabinæ, in qua per noctem rhabarbarum maduerat.

Idem Zacutus *obſ. 117. lib. 3.* aliam proponit hiſtoriam cujuſdam virginis, quæ multo ſale ſeſe ingurgitans, ex diuturno atque aſſiduo illius uſu incidit in diarrhœam bilioſam, cum tabe implicatam. Quam ipſe curavit poſt totius providentiam, lacte caprino chalybeato, & frigidis hepati applicitis.

In contumaciſſimis & diuturnis obſtructionibus, cauſticum tibiæ dextræ, vel ſiniſtræ, (prout hepar, aut lien afficitur) inuſtum, plurimùm conferre poterit.

Reſeratis magna ex parte obſtructionibus, humores pituitoſi ac ſeroſi, tum in venis reſidui, tum præcipuè in habitu

habitu corporis ſtagnantes, per ſudores reſolvendi ſunt. Cui uſui conveniet decoctum guajaci, in naturis frigidioribus, vel radicis chinæ ac ſalſæ parillæ, in calidioribus, per quindecim aut viginti dies exhibitum. Hac cautione adhibita, ut quarto aut quinto quoque die, intermiſſo ſudore, catharticum detur, quod humorem circum viſcera collectum, præparatum, ac concoctum (ad ſudores ineptum) per alvum detrahat. Alioqui intùs ſi reſiſtet, ibi obdureſcens & putreſcens, febris & aliorum morborum occaſio erit. In eundem finem thermæ ſulphureæ uſurpari poterunt, quales ſint noſtræ Baleucanæ, tam potu, quàm balneo. Potu enim iſtarum aquarum, expeditis prius & liberatis viis, remediis antea propoſitis, detergitur excluditurque humor, in prima & ſecunda corporis regione contentus, per alvi & urinæ profluvium: tertia verò regio, excitatis à balneo ſudoribus, ab humorum ſarcina liberatur.

Ac denique congreſſus, ſi legitimè fieri poſſit, poſt deobſtruentium remediorum uſum erit utiliſſimus: illo enim calor naturalis in partibus naturalibus multum excitatur, quo uteri vaſa impensè dilatantur. Et docet experientia, interdum prima conjugii nocte pallidis iſtis menſium fluxum excitari, aliis verò, quæ optima fruuntur valetudine, tempus conſuetum anticipari.

CAPUT II.

De ſuppreſſione menſium.

MEnſium ſuppreſſione adeſſe dicitur, quando in fœmina, ætate matura, quæ nec lactat, nec gravida eſt, ſanguinis per uterum evacuatio, quæ naturaliter ſingulis menſibus fieri conſuevit, rariùs aut parciùs procedit, aut omninò ſupprimitur.

Cauſa illius ſuppreſſionis vel ad uterũ referẽda eſt, vel ad vaſa illius; vel ad ſãguinẽ, qui per illas fluit, aut fluere debet.

Uteri varii morbi ſuppreſſionem iſtam efficere poſſunt: intemperies nimirum frigida & ſicca, denſando & conſtringendo corpus uteri: vel calida & ſicca, partem eandem exſiccando, vel ejuſdem alimentum exurendo, unde pravi humores generantur, qui parti infixi liberum menſium effluxum prohibent: Morbi etiam organici ejuſdem partis, nempe inflammatio, vel ſcirrhus, diſtorſio oſculi interioris, vel compreſſio, facta à tumoribus partium vicinarum, aut omenti craſſioris, ipſius uteri denſitas & craſſities nimia, ulcera, & cicatrices, ab iis relictæ, aut ex laceratione cotyledonum, in violento abortu.

Vaſa uteri non rarò obſtructiones patiuntur, quia frequentiſſima eſt cauſa menſium ſuppreſſionis, ab humoribus frigidis & craſſis oriundæ. Interdum etiam à conſtrictione earum venarum ſuppreſſio hæc contingit, quæ fit à partibus vicinis diſtentis vel tumefactis, ut de ipſius uteri adſtrictione dictum eſt.

Sanguis quantitate, qualitate vel motu peccans, cauſa eſſe poteſt ſuppreſſionis menſium. Quantitate peccat aucta vel imminuta. Aucta, ſi nimia copia in venis redundet: tunc enim venas nimiùm diſtendit, ut ſeſe contrahere nequeant ad expulſionem: quemadmodum veſica nimis repleta urinam emittere nequit ob eandem diſtenſionem, imminuta verò, quia paucus & imminutus ſanguis in corpore retinetur ad illius nutritionem.

Sanguis qualitate peccat, dum craſſior & viſcidior eſt ex ſe & propria natura propter frigidam hepatis aliarumque partium intemperiem, vel ex humorum craſſorum pituitoſorum ſcilicet, aut melancholicorum permixtione, unde plerumque obſtructiones oriuntur.

Motu verò peccat, cùm per alias vias excernitur, ut per nares, vomitum, ſputum, urinas, hæmorrhoides, & multas alias partes. Vidi puellam, puſtulam habentem in capite, quæ ſingulis menſibus aperiebatur, & ſatis copioſum ſanguinem fundebat. Multas verò vidimus ſanguinem periodice per pulmonem rejicientes, quæ evacuatio purgationis menſtruæ vicem gerebat.

Cauſæ externæ, ſuppreſſionem ſanguinis promoventes ſunt, aer frigidior & ſiccior, ut Aquilonia tempeſtas; ingreſſus præceps in aquam frigidam, aut nimia in ea mora, præcipuè dum fluunt purgationes menſtruæ, cibi pauciores vel copioſiores, craſſiores & frigidiores, vel adſtringendi vi præditi; calidiores etiam id faciunt, ut nimius ſalis uſus, & aromatum, exſiccando hepatis, aliarumque partium ſubſtantiam, & ſãguinẽ ipſum abſumẽdo atq; exaſſando unde craſſitiem acquirit, obſtructionibus efficiendis idoneam: exercitationes vehementes, & vigiliæ immodicæ ſãguinem valde abſumẽtes: ſomnus diuturnus & otium immodicum, calorem nativum enervans, & cruditates multiplicans: excreta & retenta, naturæ limites excedentia, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum, diarrhœæ, aliæque evacuationes diuturnæ, per vomitum, urinas, aut ſudores. Ac denique animi pathemata graviora, ut iracundia vehemens, timor ſubitus, mœror perſeverans, zelotypia gravis, & ſimilia.

Diagnoſis ſuppreſſionis menſium ex ipſius ægrotantis relatu mutuanda eſt. Sed quia illa vel à cauſis præternaturalibus procedit, vel à naturalibus, putà graviditate: ſigna utriuſque ſuppreſſionis diſtinctiva proponenda ſunt, ne Medicus à mulierculis, graviditatem ex illegitimo concubitu contractam regere conantibus, decipiatur, neve remedia menſes provocantia gravidæ mulieri temere præſcribat.

Primò igitur gravidę utplurimũ naturalẽ retinent colorẽ, qui in aliis valde immutatur, & pallidus ac fœdus efficitur.

Secundo, ſymptomata, quæ gravidis in principio accidere ſolent, in dies paulatim miteſcunt: contrà vero in ſimplici menſium ſuppreſſione quò diutiùs menſes ſubſiſtunt, eò magis ſymptomata augentur.

Tertiò, in gravidis poſt tertium menſem, motus & ſitus infantis ſenſibiliter percipitur, admota ventri inferiori manu: in aliis verò ſentitur quidem aliquis tumor; ſed œdematoſus, ac minimè durus qui circumſcriptionem non habet ſemper cum utero limitatam.

Quarto, ſi oſculum uteri interius à perita obſtetrice tangatur, non ita exactè, clauſum, ut in gravidis, percipitur ſed potiùs durum, contractum, & quodam dolore affectum.

Quintò, gravidæ utplurimũ hilares ſunt & parùm in animi pathematis mutantur: contra verò in ſuppreſſione menſium plerumque mœſtæ fiunt, & triſtitia afficiuntur.

Signa cauſarum in hunc modum ſe habent.

Uteri vitia, quæ ſuppreſſionem menſium efficere valent, ſequentibus capitibus erunt explicanda; maxima tamen pars eorum ex relatu ægrotantis, inſpectione item & contactu earum partium percipi poteſt.

Obſtructiones & anguſtię vaſorum uteri cognoſcuntur ex labore & moleſtia, quæ in lumbis & partib. utero vicinis, inſtante potiſſimũ mẽſtruæ purgationis tẽpore percipiuntur, & quid tunc tẽporis effluat, mucoſum, ſubalbidũ, aut ſubnigricans apparet. Affectus vero partium vicinarum, quæ uterũ os aut venas occludere poſſunt, ex propriis ſignis apparebũt.

Sanguis in venis redundans ſeſe evidenter profert ex venis admodum diſtẽtis in cruribus & brachiis. Tum ſi fœmina carnoſior & rubicundior evaſerit; cibiſq; lautioribus ſeſe per multum tempus impleverit. Defectus verò ſanguinis erit conjiciendus, ſi fœmina obeſior fuerit; ſi febrem diuturnam, longam inediam, aut cibi faſtidium paſſa fuerit. Prava verò ſanguinis qualitas, ex pravo corporis habitu, hepatis aut aliarum partium vitio, & præſertim ex ipſius ſanguinis conſideratione, & ſi rantillum ex eo effluat, innoteſcet. Motus verò ſanguinis præpoſterus, quando nempè per alias vias effluit, per ſe ſatis ſenſibus manifeſtatur.

Quod ad prognoſin attinet: menſium ſuppreſſio periculoſiſſima eſt, ex eaque multi atq; graviſſimi morbi oriuntur, & quidem alii in ipſo utero, ut tumores, abſceſſus & ulcera: alii in toto corpore variiſq; partibus, ut febres, obſtructiones, cachexię, cibi faſtidium, hydrops, cardialgia, tuſſis, difficilis reſpiratio, ſypothymia, ophthalmia, mania, melãcholia, capitis dolor, arthritis, & alii non pauci. Progreſſum noxarum, quæ ex ſuppreſſione menſium oriuntur, eleganter propoſuit Hip. *lib. de morbis mulierum*, his verbis: *Tertio menſe poſt ſuppreſſa menſtrua, incipiunt ſentire ſuffocationes & horrores, lumborum gravitatem, & quandoque febrim. Quod ſi ſuppreſſio diutius perſeveret; jam illi obdureſcit venter, urina copioſior mingitur, cibi faſtidium & vigiliæ ingraveſcunt; ita ut inter dormiendum dentibus ſtrideat, & ſi adhuc retineantur, quinto menſe his omnibus, & maximè doloribus urgebitur gravius, ſed ſexto menſe inſanabilis morbus redditur, qui antea curari poterit. Et cum hoc anxia ſit, & animo linquitur, pituitam vomit, ſiti magna vexatur, dolebunt partes ventris & pectoris: febris accedit, ſupprimenturque alvi excrementa atque veſicæ, ſpina dorſi dolore vexabitur, eſtque & quaſi balbuties. Poſthac autem intumeſcunt crura, pedes, venter, & urina mingitur rubra ſanguineaque, & dolor totum occupat corpus, maximè collum, ſpinam, & inguina, atque ſic moriuntur; ſcilicet ex hydrope.* Hæc Hip. In hoc contextu dubium facit, quod dicit author ſexto mẽſe morbum eſſe inſanabilem: contrarium enim docetur experientia: & ipſe Hip. 4. *epid.* refert ancillam quandam, cui per ſeptennium ſuppreſſa fuerant menſtrua, illis tandem redeuntibus, ſanitati fuiſſe reſtitutam. Conciliari poteſt Hip. cum ſeipſo, dicendo, ultra ſex menſes morbum eſſe inſanabilem, quando men-

do menſtrua in ipſo corpore, aut cavitate uteri retinentur; quia ibi putreſcunt aut ſuppurantur; ut in retentis lochiis contingit: hoc tamen non de quacumque ſuppreſſione eſſe intelligendum.

Minùs periculoſa eſt illa ſuppreſſio, quæ à multitudine ſanguinis laudabilis exoritur, vel à pinguedinis copia, hæmorrhagia, & vacuationibus aliis: cauſæ enim illæ; ſi non multùm invaluerunt, tolli facilè poſſunt.

Difficiliùs verò curatur, quæ à ſuccorum gravitate, vaſorum obſtructione, vel anguſtia dependet: quia rebellis iſte humor, in penitiores illos meatus inſinuatus, non niſi multis remediis, & diuturna opera, cujus mulierculæ ſunt impatientes, educi poteſt.

Suppreſſio menſium, quæ ex proprio uteri affectu proficiſcitur, omnium peſſima eſt: quia pars illa, per idiopathiam læſa, difficilè curari poteſt, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè diſpoſita eſt: ita ut corporis totius ſentina ac cloaca à nonnullis nominetur.

Curatio hujus affectus pro cauſarum varietate variè inſtituenda eſt. Ac primùm, ſi à nimia copia ſanguinis ſuppreſſio oriatur, illius quantitas minuenda eſt phlebotomia in brachio larga manu celebrata. Si enim venæ inferiores priùs aperirentur; traheretur magis ſanguis verſus uterum: ubi majorem obſtructionem & vaſorum diſtentionem efficeret, cum ruptionis eorundem, aut etiam uteri inflammationis periculo.

Sublata plethora, & ſanguinis multitudine, ſanguis ad inferiora retrahendus eſt, apertis venis inferioribus circa illud tempus, quo anteà laborans purgari conſueverat: tum etiam frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, tam ſiccis, quàm ſcarificatis.

Hiſce præmiſſis, partes uterinæ emolliendæ & relaxandæ ſunt fomentis, ſemicupiis, & inunctionibus humectantibus & emollientibus. Quibus, ſi affectus pertinacior fuerit, addere poteris purgationes hyſtericas, & particularia medicamenta, menſes moventia, quæ in poſterum proponentur: eligendo ex iis, quæ mitiora & magis temperata fuerint.

Si propter ſanguinis penuriam menſtrua non procedant, ut poſt febres diuturnas, magnas evacuationes, & in quavis corporis inſigni extenuatione; eorum provocatio molienda non eſt, priuſquam convenientibus alimentis puta analepticis, corpus inſtauratum fuerit, & ſufficiens ſanguinis copia procreata, ac morbus omnis, qui extenuationis cauſæ eſſe poteſt, debitè expugnatus. Quibus præſtitis, utplurimùm contingit, menſtrua ſponte profluere. Quod ſi non fiat, & natura ſui muneris oblita ad priſtinum officium non revertatur; apertis venis inferioribus erit incitanda, cum aliis remediis ſuprà deſcriptis, ita tamen, ut quantitas ſanguinis, qui educetur, valdè ſit moderata, metu virium jam dejectarum; & ne ægra in tabem præcipitetur. Hìc autem diligenter eſt advertendum, quamvis corporis extenuatio penuriam ſanguinis non indicaret; ſed eam tantùm, quæ magnis evacuationibus, aliiſque cauſis conſumentibus ſuccedit. Fit enim interdum, ut menſes ſuppreſſi, & in venis retenti, pravam accerſant qualitatem, ob quam alendis partibus minimè idoneus ſanguis efficiatur; unde corporis macies & extenuatio ſuccedunt. Licèt verò multo ſanguine, pravo tamen refertæ maneant, & tum temporis venæ ſectio, etiam larga manu celebrata, plurimùm conferre ſolet. Quod quidem luculento Galen. experimento confirmatur, qui *comment. 3. in lib. 6. epid. Ego*, inquit, *cuidam mulierculæ, jam octo menſes purgationis menſtruæ ſuppreſſione laboranti, extenuatiſſima cum eſſet, haud exiguo detracto ſanguine, breviſſimo tempore proprium habitum reſtitui, ſicut & alias non paucas eodem modo ad ſanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valdè celebre. Ipſi quidem reſciſſa vena eſt, Medicis ex remedio futuram utilitatem firmiter polliceri verentibus; quin etiam nonnulli mihi adverſari audebant; non ſolum propter mulieris maciem, ſed etiam propter inappetentiam, ex venæ ſectione ſequuturam eſſe noxam affirmantes. Profecto hæc melius eſt longiori ſermone perſequi, quam utrius Prodici Hippocrates mentionem fecerit diligenter invenire conari. Verum recentiores Medici ad magis ſophiſticam doctrinæ ſpeciem defluxerunt, ægrotis evidentia diligenter obſervare, & ipſorum affectus cauſaſque, ex quibus curationis inventio adquiritur, indagare negligentes, quæ & ipſa per experientiam dijudicatur: In muliere ſanè, quam memoravi, primo die ſanguinis ſeſquilibram detraxi, rurſum poſtero die libram unam, tertio non multo plus ſemilibra, erant enim unciæ octo.* Hæc Galenus. Quibus patet, in mulieribus, menſium ſuppreſſione laborantibus: etiam extenuatis, ſanguinem larga manu interdum eſſe detrahendum; quamvis hujus ſæculi mulieres tantam ſanguinis evacuationem, quæ Galeni temporibus educebatur, ferre minimè valeant.

A motu ſanguinis præpoſtero ſuppreſſio menſium contingit, quando is per narium hæmorrhagiam, vomitum, aut ſputum, aut hæmorrhoidas, aliaque loca non naturalia excernitur, ejuſque curatio perficitur; repellendo ſanguinem à partibus, per quas fluit præternaturaliter; eundemque retrahendo ad uteri vias. Primum perficitur (dum ſanguis per ſuperiora loca irrumpit) lotione brachiorum, capitis, & faciei, ex aqua frigida, & privatione exercitii earundem partium, præcipuè cantus, & vociferationis. Secundum verò abſolvitur venæ ſectione partium inferiorum, facta biduo, aut triduo, antequam ſanguis erumpat; cucurbitulis femoribus & ſuris adhibitis, interdum ſiccis, ſæpè etiam cum ſcarificatione: provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, ligaturis, deambulationibus, fomentis, ſemicupiis ex herbis aperientibus, inunctionibus, peſſariis, clyſteribus uterinis, aliiſque infra deſcribendis. Præcipuè vero commendatur balnei naturalis uſus, ſulphurei ac bituminoſi, quod laborans pluries ingrediatur, longè à paſtu, dummodò aqua hypochondriorum regionem non ſuperet: eodemque tempore ſuperiores partes flabello refrigerandæ ſunt, ne calido balnei aere etiam incaleſcant.

Si per hœmorrhoides fluat ſanguis, & ab utero avertatur, difficillima erit curatio. Si enim trahentibus ad inferiora utaris, eadem ad ſedem trahent. Si verò adſtringentia ſedi adhibeas; ea etiam propter viciniam repellent, quæ feruntur ad uterum. Hæc igitur una medendi ratio conferre poterit, ut poſtquam trahentibus ad inferiora uſus fueris, localia utero adhibeas, quæ humorem commotum magis ad uterum alliciant.

At verò omnium frequentiſſima eſt illa menſium ſuppreſſio, quæ fit ab obſtructionibus venarum uteri. Cujus curatio eadem propemodum eſt cum ea, quæ in pallidis virginum coloribus fuit propoſita, nonnullis tantùm additis, quæ uterum magis ſpecificè reſpiciunt.

Primò igitur ea omnia ſigillatim uſurpari poterunt, quæ ad chloroſis curationem fuere deſcripta. Et utplurimum contingit, ut reſeratis viſcerum obſtructionibus menſes ſponte profluant. Quorum tamen eruptionem adjuvare poterunt quæ motum humorum ad inferiora promovent, ut ſectio venarum inferiorum, circa conſuetam menſtruorum periodum celebrata; vel vicariæ ejus cucurbitulæ, coxis & ſuris admotæ, tum ſiccæ, tum ſcarificatæ: frictiones earundem partium & ligaturæ dolorificæ.

Si rebellior affectus prædictis remediis non cedat, ad ea progrediendum eſt, quæ peculiari virtute & proprietate ſpecifica menſes promovere valent, quæ ſub variis formulis uſurpari ſolent. Ac primum pulveres efficaciſſimi, & guſtui gratiores ita comparantur.

℞. Cinnam. & ſuccini an. ʒ. i. croci ʒ. ß. Miſce, fiat pulvis ſumendus aliquot matutinis. Vel

℞. Pulv. radic. rubiæ tinctorum, & ſacchari pulveriſati an. ʒ. i. Miſce, dividatur in tres partes, quarum una detur tempore menſium, cum vino calido, ſummo mane in lecto, in quo maneat ægra bene cooperta per horas quinque. Si non fluxerint menſes, rurſus ſub ſecunda periodo exhibeatur ſecunda pars. Si adhuc non apparuerint, rurſus ſub tertia. Vel

℞. Rad. ariſtol. rotundæ ʒ. ß. fol. ſabinæ ſiccor. ʒ. i. ß. dictam. cretici & trochiſcor. de myrrha, ſive aſſa fœtida ob fœtorem, an. ʒ. i. cinnam. elect. ʒ. ii. ſacchari albiſſ. ʒ. ii. Fiat omnium pulvis ſubtiliſſimus, de quo capiat ʒ. ii. manè per aliquot dies, cum juſculo cicerum rubrorum, in quo cinnam. ʒ. ii. croci ʒ. ß. bullierint.

Pilulæ præſtantiſſimæ in hunc modum componuntur.

℞. Trochiſc. de myrrha. Drach. i. caſtorei ℈. ß. Cum ſucco artemiſiæ, fiant pilulæ parvæ.

Inter familiaria remedia & cuporiſta habentur flores lavendulæ; cum melle per multos dies comeſti vel conſerva flor. lavendulæ ad Drach. ii. exhibita.

Maximas autem habet vires ſanguis hirci ſylveſtris tum etiam domeſtici, ad menſes ſuppreſſos educendos juxta præparationem & doſin, in pleuritidis curatione propoſitam.

In calidioribus naturis cremor tartari per plures dies uſur-

uſurpatus in juſculo, vel decocto aliquo melanagogo, menſes ſuppreſſos promovet.

At maximè laudantur pilulæ Montagnanæ, quæ ita ſe habent.

℞. Trochiſc. de myrrha ʒ. i. ß. ſem. petroſelini, caſtorei, cinnam. ana ℈. i. moſch. gr. x. Cum ſucco apii formentur pilulæ xxii. deauratæ, capiat duas manè, vel in ingreſſu leti per aliquot dies. Vel

℞. Rad. rubiæ tinctorum & ariſtol. rotundæ, ana ʒ. ii. agar. & cinnam. ana ʒ. i. croci ℈. i. Cum ſucco artemiſiæ fiat maſſa pilularum, cujus doſis eſt Drach. i.

Fermentum vetus à multis commendatur magnitudine caſtaneæ cum pari ſach. quantitate, per tres dies continuos exhibitum. Magis tamen proderit, ſi pulvis trochiſc. de myrrha, dictamni, aut ſimilis permiſceatur.

Decocta uſitatiſſima ſunt, eorumque utiliſſima in hunc modum ſe habent.

℞. Rad. petroſel. & rubiæ majoris, an. ʒ. ii. cicerum rubr. P. iii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura diſſolve pulveris cinnam. ʒ. i. croci ʒ. ß. mellis q. ſ. Miſce, capiat ʒ. vi. calidè, manè, bis in die, antequam menſes prorumpant, vel etiam iis fluere incipientibus, ſi lentè procedant. Vel

Rad. apii, aſparagi, fœniculi, an. Unc. i. fol. matricariæ, capill. veneris, nepetæ, pulegii, ana M. i. Coquantur ad ℔. ii. Colat. Unc. iv. adde ſyrupi de artemiſia ʒ. i. Bibat calidum bis in die, ut ſuprà. Vel

℞. Rad. cyperi, angelicæ, valerianæ & rub. tinct. ana ʒ. ß. fol. artem. pulegii, ſabinæ, an. M. ß. Sem. dauci, & ſeſeleos, ana. Drach. i. dictam. cretici Drach. i. ß. cinnam. electi ℈. iv. croci ℈. i. Fiat decoct. ad Unc. iv. In colat. diſſolve ſyrup. de artemiſ. & hyſſopo, ana Unc. ß. Fiat julep. pro doſi unica, quæ alternis diebus exhibeatur.

Quercetanus in Pharmacopœa duo decocta valde commendat: quorum primum ſe habet.

℞. Milii ſolis, aniſi, viſci quercini, ana Drach. iii. dictamni cretici ʒ. i. croci ℈. i. Contundenda contundantur, & macerentur per viginti quatuor hora, in vino albo generoſo. Dein parum bulliant. De hoc decocto exhibe Unc. iv. Alterum decoctum ita deſcribitur.

℞. Splenem bovis integrum. Hunc in fruſtra inciſum in phialam vitream capacem injice, ita ut ad medietatem uſque impleatur; addendo cinnam. craſſo modo contuſi ʒ. i. cariophyll. ʒ. ß. croci ʒ. ii. vini albi optimi q. ſ. ad humectandam ſolùm materiam. Vas probè clauſum ponatur in M. B. ferventiſſimo, adeò ut ebulliat per viginti quatuor horas, donec ſplen in particulas minutiſſimas coctus & conſumptus fuerit, magnaque juris exquiſitiſſimè cocti & fragrantiſſimi copia reſtet, de quo ægra capiat manè Unc iv. continuando per quatuor, aut quinque dies, cùm menſes fluere debent.

Aquæ ſtillatitiæ cæteris liquoribus præferendæ ſunt, utpotè guſtui gratiores, & quæ propter ſubſtantiæ tenuitatem facilius penetrant ad vaſa uteri obſtructa. Præ cæteris ſequens à Mercato, Roderico à Caſtro, & Sennerto commendatur.

℞. Panem ferè ad fermenti naturam redactum, mediocriter coctum & calidum, cui ablato cortice adde mellis ʒ. xii. pulveris ſeminum urticæ, dauci, ameos, aniſi, & fœniculi, ana ʒ. i. trochiſc. gallæ moſc. myrrhæ rubeæ, an. ℈. i. coſtulæ fœtidæ ʒ. ß. infundantur omnia in ℔. iii. infra ſcriptæ decoctionis, quæ recipit phaſeolorum rub. cicerum rub. an. P ß. ſeminis juniperi Unc. i. rad. rubiæ, ruſci, raphani ſylveſtri, aſparagi, apii, & petroſel. an. Unc. ſem. chamædr. recentis M. i. ameos, aniſi, fœniculi, an. Unc. ii. Coquantur omnia ſecundùm artem. Deinde in B. M. ſtillatitium liquorem extrahes, cujus Unc. ii. ſummo manè laboranti porriges. Addi etiam poteſt ſyrupus capill. ven. de duabus rad. de artemiſ. Doſis etiam ſequentibus diebus augeri poteſt, ſi ventriculus non offendatur.

Guajaci, aut ſaſſafras decoctum in pituitoſis corporibus utile eſt, etiam cum dictamno cretico; ſi per duodecim, aut quindecim dies ſumatur, ſine ſudoris provocatione. Illius experimentum refert Jacchinus in nonum Rhaſis cap. 66. *Ego*, inquit, *lignum Indicum coxi, & adjunxi dictamnum. Unde mulieri, quæ jam per quinque annos nihil purgabatur, & ſterilis erit, & purgationem evocavi, & partum.*

Chymici commendant tartarum vitriolatum, ſpiritum tartari, mixturam ſpiritualem, ſales artemiſiæ, meliſſæ, radic. chelidoniæ, valerianæ.

Aqua theriacalis ſequens ad hunc uſum mirè eſt efficax.

℞. Theriacæ vet. Unc. v. myrrhæ rubræ Alexandrinæ Un. ii. ß. cinnam. electi, croci orientalis, an. Drach. ſem. camphoræ Drach. ii. Affunde optimum vini ſpiritum, ad eminentiam trium digitorum, & in leni calore tincturam extrahe. Cui per inclinationem effuſæ adde ſpiritus tartari ſextam partem. Doſis cochlear i. cum vino, aut aqua appropriata.

Dum prædicta remedia uſurpantur clyſteres frequenter injecti maximè conveniunt, ob incumbentem recto inteſtino uterum; & ita componi poſſunt.

℞. Rad. lil. Unc. i. ireos, valerianæ, an. Unc. ß. mercurialis M. ii. artem. ſabinæ, an. M. i. flor. chamæm. lavendulæ, ana P. i. ſem. carvi, nigellæ, an. Drach. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve hieræ ſimplicis & benedictæ laxativæ, an. Unc. ß. olei cheririni Unc. ii. elect. de baccis lauri, Unc. ſem. Miſce, fiat clyſter.

Imò verò purgationes, per intervalla repetitæ, erunt præſtantiſſimæ, quæ variis modis inſtitui poſſunt.

Ac primum laudantur maximè à Galen. pilulæ de hiera ſimplices & compoſitæ, quia præterquam quod educant convenienter humores ſuperfluos, habent etiam facultatem vias aperiendi, & expurgandi uterum. Vel

℞. Aloes Drach. iii. maſſæ pilul. coch. min. ʒ. i. Cum ſucco ſabinæ formentur ex ʒ. i pilul. xv. de quibus exhibeantur n. iii. vii. ad x. ante prandium, tertio quoque die. Vel

℞. Aloes Drach. i. Rhab. elect. ʒ. i. ß. diagrid. ℈. i. myrrhæ rad. aſari, an. Drach. ß. ſpicæ ℈. i. Cum ſyrupo de artemiſia fiat maſſa pil. Doſis à ℈. ii. ad Drach. i. Vel

℞. Maſſæ pilular. cochlear. minor. Drach. ſem. mercurii dulcis gr. xx. Cum ſyrup. roſ. ſolut. formentur pilulæ v. vel vi. capiat ſummo manè.

Exterius vero menſium ſuppreſſorum provocatio adjuvari ſolet topicis ſequentibus, ad vias dilatandas, humores attenuandos, & facultatem expultricem excitandam.

℞. Rad. bryoniæ, lilior. cyperi, valerianæ, angelicæ, aſari, ireos & petroſelini, an. ʒ. i. fol. artemiſ. lauri, rutæ, ſabinæ, thymi, roriſmar. pulegii, nepetæ, malvæ, mercurialis, an. M. i. flor. ſambuci, cheiri, chamomillæ, an. P. ii. h. juniperi, ʒ. ii. Coquantur in aqua & vino albo. Colatura foveantur venter & inguina cum ſpongia.

Eodem decocto, aucta doſi, poteſt parari ſemicupium, in quo ægra umbilico tenus ſedeat, & herbæ coctæ ſacculo incluſæ ventri applicentur. Caveat tamen à ſudore, qui menſes potius ſiſtit.

℞. Ol. lil. aneth. & rutacei. an. ʒ. ſem. vini generoſi, ʒ. iii. junci odorati. rad. cyclam. angelicæ, ariſtol. utriuſq; fol. ſabinæ, an. ʒ. ſem. Bulliant ad vini conſumptionem. Coletur & exprimatur oleum, quo inungatur regio pubis & pudendorum, calidè poſt fotum, vel ſemicupium.

Suffitus humidi fiunt ex vapore decocti fotus & ſemicupii, quod modicè calens operiatur patella perforata, cui annecti debet fiſtula oblonga, quæ collum matricis attingat, excipiatque fumum manè & ferò veſtibus contecta;

Siccus ſuffitus ita confici poteſt.

℞. Caryophyll. cinnam. macis, an. ʒ. ii. bacc. juniperi ʒ. ſem. ſeminis nigellæ ʒ. i. ſtyrac. calam. ʒ. ii. Fiat pulvis craſſior, qui carbonibus injiciatur, fumuſque excipiatur, ut ſuprà. Vel

℞. Styrac. calamit. ʒ. ii. thuris ʒ. i. benjoini, aliptæ moſch. ana ʒ. ſem. Caryoph. ligni aloes, cinnam. an. ℈. ii. Cum mucilag. gummi tragacanth. extracta cum aqua cinnam. fiant trochiſci pro ſuffumigio.

Peſſaria in hunc modum fieri poterunt.

℞. Fol. mercurial. contuſ. M. i. pulveris hieræ picræ, & benedictæ laxativæ, an. ʒ. ii. pulv. ariſt. longæ ʒ. i. mellis & ſucci mercurialis q. ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Agarici, myrrhæ, ana ʒ. ii. galbani ʒ. ſem. Croci ℈. i. Cum melle deſpumato fiat peſſarium, quod linteo raro inducatur, & non diù in utero relinquatur, metu inflammationis.

Pillulæ cochiæ minores, in pravi peſſarii formam redactæ, menſes egregiè movent.

Injectiones etiam in uterum fieri ſolent, quæ metrenchytæ, ſeu clyſteres uterini appellantur: abluunt enim ſordes uteri parietibus adhærentes, & orificia vaſorum interna referant. Parantur autem ex decocto fotus præſcripti, demptis acrioribus, vel ficuum pinguium cum artemiſia, pulegio, mercuriali; vel ex ſolo ſucco mercurialis depurato, in quo parùm benedictæ laxativæ ſit diſſolutum. Ad acriora enim aſcendere nefas eſt, metu inflammationis. Imo poſt uſum iſtorum, quæ intus per horam tantùm unam morari debent, utile erit decoctum malvæ,

hordei, & violarum injicere, vel parum hydromel, sero caprillo diluti,

In affectu inveterato cauteria tibiis admota, plurimùm conferre poterunt. Quamvis enim illa à Sennerto reprobentur, ex eo quod ab utero potiùs derivent; & humoribus, qui cum sanguine ex utero fluere solent, aliam viam concilient, & inclinationem eorum ad uterum prohibeant. Attamen maximè prodesse, Mercurialis. Varandæi, & aliorum frequentibus experimentis comprobatum est. Per ista enim ulcuscula superflui humores perpetuò vacuantur, & humorum cursus ad inferiora dirigitur. At tantùm abest, humorum superfluorum derivatio ab utero fluxum mensium avertat; quin potiùs eum provocet, sanguinem puriorem & naturæ regimini magis obedientem efficiendo, qui cum dictis humoribus ad cauteria retrahitur. Adde, quod isti humores, nisi per has vias reducantur, retenti in venis, obstructiones geminent, & ita suppressionem augeant. Existimamus tamen, restitutis menstruis purgationibus ad naturalem statum, cauteria esse occludenda, ut natura per uterum superflua excludere assuescat.

In prædictorum remediorum usu quædam præcepta notatu dignissima observanda sunt.

Primum, Nunquam utendum esse remediis menses moventibus, nisi præmissis evacuationibus universalibus: ne humores, ad venas uteri copiosius promoti, obstructiones augeant, aut valdè attenuati ad partes alias irruant & gravia mala producant. Quemadmodum narrat Schenkius in observationibus, quendam Medicum Venetum mulieri, suppressione mensium laboranti, non evacuata priùs pituita venas obstruente, apozema quoddam dedisse, quo assumpto paulò post illa in paralysin incidit.

Secundum, in menses moventium exhibitione à levioribus esse incipiendum, ad validiora sensim progrediendo.

Tertium, Medicamenta menses moventia in majori copia esse exhibenda, quia eorum virtus retunditur in via à ventriculo ad uterum.

Quartum, Medicamenta prædicta esse exhibenda vel horis matutinis jejuno ventriculo, vel etiam aliquando sub ingressu, aut egressu balnei: ita enim in calidum ac solutum corpus illabens medicina, vires suas potenter exerit: & multò adhuc efficaciùs, si ante venarum inferiorum apertionem illa exhibeantur.

Quintum, Pessaria, & clysteres uterinos nuptis, & viro utentibus dumtaxat præscribi debere: virginibus verò fomenta, insessus & suffumigia sufficere.

Sextum, In biliosis, aut melancholicis temperamentis, calidiora omnia medicamenta esse devitanda, ac mitiora tantum usurpanda, iisque aperientia temperata & humectantia atque emollientia esse permiscenda.

CAPUT III.

De Fluxu mensium immodico.

MEnsium fluxus moderata quantitate, ac debito tempore procedens, naturalis est: si verò, quantitatis modum excedat, vel frequentiùs redeat, vel diutius perseveret: immodicus ac præternaturalis censendus est.

Causæ mensium fluxus immodici eædem sunt, quas in hæmopthysis productione concurrere, suo loco diximus: nempe anastomosis, diapedesis, diæresis, & diabrosis, quæ fiunt a sanguinis quantitate nimia, caliditate, tenuitate, vel acrimonia, ictu, vel casu, aut vulnere, quæ in hæmopthysis theoria fusius exposita sunt, ut hìc repetere non opus sit. Ideò lectorem ad dictum caput perlegendum remittimus.

Diagnosis ad dictum affectum, illiusque causam dirigenda est. Fluxum mensium immodicum & præternaturalem ostendunt, difficilis tolerantia, virium lapsus, inappetentia, cruditas & cachexia, color cadaverosus, pedum intumescentia, & alii affectus graviores, qui caloris nativi exsolutionem consequuntur.

Causarum verò diagnosis in hunc modum instituenda est.

Per diapedesin sanguinem fluere ostendunt, rarus corporis habitus & carnium mollities, cibi & potus usus, serum multiplicare idonei: ac præsertim ipse sanguis dilutus ac serosus, qui facilè in linteis dignoscitur.

Per anastomosin, vel rhixin sanguinem fluere ostendunt, vulnera, casus, aut contusiones prægressæ, saltus, clamores, & gestatio ponderis insoliti in corpore plethorico, & multo sanguine referto, vel ingens æstus, frigus immodicum, coitus immoderatus, iracundia insignis, & similia. Idem contingit post partus laboriosos, vel ab imperita obstetrice ministratos, post abortus, vel diuturnam mensium suppressionem, quæ collectum nimia copia sanguinem, confertim deinde affluere facit.

Diabrosin, seu ulcerationem in utero factam indicant; sanguis paulatim exstillans, cum sensu doloris & acrimoniæ, humores salsi & acres in corpore redundantes. Sanguis verò affluens primo sanioſus, ichoroſus, nigricans, aut flavus profunditur: postmodum verò, si ulceratio augeatur, frustula quædam partis deraduntur, à quibus deinde magna sequitur sanguinis effusio, quam sistere difficile est. Præcesserunt causæ cacochymiam generantes, & usus ciborum acrium, salsorum, putridorum, & similium.

Prognosin quod attinet: Omnis hæmorrhagia copiosior vel diuturnior periculosa est, præcipuè ex utero, quæ non solum individuo, sed etiam speciei noxia est.

Diapedesis omnium minimè periculosa est, quia minorem efficit caloris & spirituum jacturam, diutius tamen perdurat, propter crudioris & serosioris sanguinis proventum.

Rhixis & anastomosis majus inferunt periculum, quia magnam subitò profundunt sanguinis copiam: citius tamen curantur; quia corporibus bene sanis & plethoricis utplurimum contingunt.

Diabrosis verò omnium difficillima est, quia in ulcere fit substantiæ deperditio, quæ novum istarum partium coalitum impedit.

Si virium debilitas & symptomatum vehementia nullo modo minuantur, sed in dies augeantur, ægræ interitum portendit.

In senescente muliere menstruorum nimius fluxus plerumque incurabilis & lethalis est.

Curatio mensium fluxus immodici eadem fere esse debet, quæ ad immodicum hæmorrhoidum fluxum fuit proposita.

Primo enim phlebotomia revulsionis gratia in brachio celebranda est, partitis vicibus, & digito per vices foramini admoto. Magna copia sanguis detrahendus est, quantum vires ferre possunt. Testatur Hollerius *com. aphor.* 50. *sect.* 5. se multas vidisse mulieres, quæ detracto multo sanguine è vena, convaluerunt, cum nullis aliis remediis posset reprimi fluxus sanguinis.

Frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ ad revulsionem etiam conveniunt, ut in dicta curatione, præcipuè verò mammis, juxta Aphor. Hipp. citatum; *Mulieri*, inquit, *sit placet menstrua sistere, cucurbitulam quam magnam ad mammas appone.* Si tamen admota cucurbitula difficultas spirandi oriatur, subito auferenda est.

Purgatio pariter eadem, ut in dicta curatione, convenire potest: eaque semel, aut bis in hebdomada erit repetenda donec impuritati viscetum & venarum sit provisum. Sublatis enim biliosis & serosis humoribus, qui sanguinem fluidum reddunt, ipse sponte consistit. Si serum magis abundare videatur, radix mechoacam cum rhabarbaro conveniet.

Purgatio etiam per vomitum potenter revellit, & ab Hipp. laudatur 2. *de morb. mulierum*. Blanda autem debent esse vomitoria, & frequenter iterata, aut etiam digito in os immisso, vomitus provocari poterit. Imo vero sufficiet, eritque utilissimum, ante prandium vomitum ciere, attamen non vomere, sed solum id tentare.

Postmodum julepi, pulveres, opiatæ, pilulæ, aliaque remediis incrassantia & adstringentia, in dicta curatione proposita, hic etiam convenient, additis etiam narcoticis, si urgeat necessitas. Quibus sequentia utiliter addi poterunt, à doctissimis viris experta.

℞. Cortices duorum ovorum recentium ustos, thuris, mastiches, ana Unc. sem. margarit. præparat. corall. rubri præp. carabes, ana ʒ. ii. lapid. hæmatit. smaragdi præp. ana ℈. sem. farinæ hordei sine furfure ℔. ii. albumina ovorum numero iv. & si opus fuerit, adde parum aquæ chalybeatæ; & fiant duæ placentæ, quæ in furno coquuntur, ut possint in pulverem redigi. Dosis à ʒ. sem. ad ʒ. i. cum jusculo pedum vervecis summo mane. Hoc pulvere multas mulieres hoc affectu satis antiquo curatas fuisse testatur Joannes Michael Paschalius. Laudatur quoque pulvis solus corticis ovi ad ʒ. i. exhibitus in aurora per aliquot dies, & habetur pro secreto.

Forestus sequentem pulverem commendat, quem dicit esse unum ex arcanis præceptoris sui Helidæi. Accipit turturem moderatè pinguem, ab intestinis repurgatum, & lotum

tum vino rubro adſtringente, & aqua roſacea. Deinde maſtiches ʒ. i. in ventre ponit, & aſſuit, ne elabi poſſit, atque in veru ad ignem rotat, & inter aſſandum, loco butyri, aceto roſaceo aſpergit, pinguedinemque ex eo defluentem colligit, & uſui ſervat. Poſt perfectam aſſationem, turturem in ollam novam vitream conjicit, luto philoſophico obturatam, & in furnum calidum demittit, ut turtur perfectè exſiccari poſſit; quem poſteà in pulverem redigit. Cujus cochlear unum exhibet omni mane, cum aqua plantaginis, aut decocto adſtringente. Et pinguedine reſervata regionem renum, pubis, & inguinum inungit.

Noſtrates mulieres vulgare habent remedium ex floribus chameleontis, quibus lac condenſare ſolent. Exhibent cum juſculo, aut alio liquore. Aliæ utuntut coagulo hœdi, vel leporis ad ♀. ſem. quod & ſanguinem fluentem ſiſtit, & concretum in utero diſſolvit.

Succus plantaginis inter aliqua remedia præſtantiſſimum cenſetur à Gal. ſi recenter extractus ad ʒ. iii. vel iv. exhibeatur.

Solenander dicto ſucco colophoniam addit, & infallibile remedium aſſerit, his verbis; *Ad conſtringendum menſtruum rubeum antiquum*; *Accipe ſucci plantaginis cyathum unum. Impone Drach.* 1. *colophoniæ pulverizatæ, & tribue ægræ. Id fiat quater, & erit curata infallenter, Deo dante.*

Succus millefolii huic uſui etiam convenientiſſimus eſt, ſi ejus ʒ. ii. vel iii. exhibeantur cum ſyrupo corallorum, aut alio convenienti.

Succus urticæ prædictis non cedit, vel etiam efficacior eſt: exhiberi poteſt, vel aliis permixtus: vel ex iis fieri poteſt ſyrupus ad uſum frequentem.

Aqua ex tenerrimis & rubentibus quercus foliis extracta prædictum profluvium ſiſtit.

Sequens autem aqua valdè efficax à Mercato in hunc modum componitur.

℞. Panem ex amylo, farina hordei, & oriza confectum. Affunde aquæ chalybeatæ ℔. vii. Quibus adde roſar. rubr. ſicc. P. iii. ſucci plantag. ℔. i. rad. conſolidæ major. virentis & conquaſſatæ ʒ. i. caudæ equinæ M. i. carnis pirorum agreſtium & cydoniorum, an. ʒ. ii. portulacæ M. ii. boli armen. ʒ. i. balauſt. & ſantal. omnium: an. ʒ. ſem. Deſtillentur omnia per alembicum, hujus aquæ capiat ʒ. iii. cum ſyrupo de portul. aut de roſis ſiccis ʒ. ſem.

Pro fœmellis delicatioribus poterunt parari juſcula ex decocto pedum vituli, & fol. plantaginis, vel ſanguinariæ. Vel ad incraſſandum ſanguinem, poterit fieri juſculum ex aqua roſarum pura, & vitellis ovorum recentibus. Iiſdem quoque confert conſerva fructus cynorrhodi, frequenter exhibita, præſertim ſi calida hepati intemperies adfuerit.

Ad omnem ſanguinis profluvium Practici utuntur oxycrato, largo hauſtu per os exhibito. Verùm in menſium fluxu pertimeſcendum eſt, quia utero (utpote parti membranoſæ) eſt inimicum.

Inter ſpecifica recenſentur radix ſilipendulæ, & cortex radicis mori, quorum pulveres exhibentur ad ʒ. i. cum liquore idoneo.

Flores nucum, quando ſunt maturi & cadere incipiunt, collecti, & in pulverem redacti, exhibeantur ad ʒ. i. cum vino calido manè per plures dies. Ex hoc medicamine omnes habentes fluxum menſtruorum ſanantur, ut teſtatur Solenander. Specifica etiam vi ſuffocationibus uteri medetur.

Spica nardi tenuiſſimè pulverata & ſumpta ad ʒ. i. cum liquore idoneo, menſtrua cohibet; tum etiam, ſi ex ea naſcale componatur.

Lac chalybeatum per plures dies epotum in affectu inveterato multum prodeſt: humorum enim acrimoniam contemperat, eoſdemque incraſſat, corpus reficit, & fluxui reſiſtit. Hoc commendat Avicenna, Rhaſis, aliique Arabes, & Augenius ad cœlum extollit. Cavendum tamen ab eo eſt, ubi aliquid vitioſi humoris in corpore ſupereſſe ſuſpicio fuerit.

Aquæ minerales acidulæ, vitriolatæ, ferratæ, vel aluminoſæ, in fluxu diuturno cohibendo, cauſis ejuſdem auferendis, & viſceribus roborandis, plurimùm conferunt.

Chymici tincturam corallorum valdè commendant, tum etiam vitriolum Martis, & multa alia è ſuis Auctoribus repetenda.

Pro potu utatur ægra decocto maſtiches, vel millefolii, vel lentiſci ſicci. Vino etiam lignum lentiſcinum infundi poterit, eique nigro & auſtero, quo maxime viſcera roborantur, & fluxiones cohibentur.

Diligenter obſervandum eſt, in affectu inveterato multum adſtringentia & incraſſantia non eſſe diu uſurpanda: Periculum enim eſt, ne meatus offarciant, occludant, & conſtringant; atque ita obſtructiones generent, & viſceribus præcipuis (quæ inſigne damnum in hoc affectu recipere ſolent,) plurimum officiant. Sed multò præſtabilius eſt, hepar roborantibus inſiſtere: quæ quidem adſtringunt; attamen tam moderatè, ut adſtrictione obeſſe nequeant.

Ludovicus Septalius *lib. 7. Animadv. medic. art.* 144. decoctum corticum arantiorum, tanquam remedium certum, ita commendat, ut propria ejus verba tranſcribere non inutile fuerit. *Poſt*, inquit, *hujuſmodi remedia ex ratione facta, cum ea quæ aut incraſſandi facultate, aut adſtringendi maximè conveniunt: unum in præſentia omittendum nullo modo eſſe cenſui, quo infinitas propemodum mulieres ab hoc morbo liberavi, inter ſecreta aliquando reſervatum, poſt adoleſcentibus, qui ſub noſtra tutela ad praxin medicam addiſcendam exercentur, etiam communicatum; nunc omnibus ad communem utilitatem, commune factum: quo fere nunquam fruſtratus ſum, modo exulcerato aliquo vaſe in utero fluxus is menſtruorum aliquam non habeat occaſionem. Eſt autem omnino eoporiſton, & facillimè parabile: Recipit autem aquæ* ℔. vii. *In quo incoquo corticis trium arantiorum acidorum, aliquanto adhuc ſubviridium, aut illos in phylliras incido, & excoquo ad duarum partium conſumptionem, & facta colatura* ʒ. viii. *vel* ix. *potandas manè do. Quòd ſi valentius medicamentum parare hoc ipſum vola, manipulum herbæ piloſellæ in fine excoquendum addo. Validius adhuc redditur, ſi in aqua Villenſi decoctio fiat, aut ſi in octo libris aquæ fiat, ubi duæ tertiæ partes per coctionem abſumptæ fuerint, & excolatum reliquum chalybe indito ignito ſæpius, adhuc magis roboretur.*

Exterius vero topicis medicamentis fluxus menſium immodicus cohiberi ſolet.

Ac primum fomenta in hunc modum patari poterunt.

℞. Rad. biſtortæ, tormentillæ, & corticum granatorum, ana. Unc. ſ. Fol. plantaginis, centinodiæ, burſæ paſtoris, equiſeti ana. M. i. nucum cupreſſi., balauſtior. granatorum myrti, ſumac. ana. Unc. i. Bulliant in aqua ferrata & vino auſtero. Colatura foveatur regio pubis valdè tepidè.

Item ſpongia marina in aceto forti bulliat, quæ ſuprà pubem mulieris poſita, menſtrua potenter ſiſtit.

Semicupium ex priori decocto fotus paratum, aucta doſi, etiam convenit. Sed cavendum ne calidum adminiſtretur, ſed tantum ſubfrigidum: alioqui calore ſuo vaſa uteri magis aperiet. Efficaciſſimum eſt balneum decoctionis aluminis, ſed ſterilitatem inducit.

Linimentum, vel unguentum poſt fotum vel ſemicupium, admovendum eſt pubi, perinæo & lumborum regioni, in hunc modum compoſitum.

℞. Ol. myrtini, de maſtiche, & cydoniorum, ana ʒ. i. boli armenæ, ſanguinis draconis, & Karabes, ana. ʒ. i. aceti cochlear. i. Fiat linimentum.

Vel admoveri poterit unguentum Comitiſſæ, aut unguentum de bolo, recenter diſpenſatum, vel ceratum ſequens ſummè efficax.

℞. Picis navalis ʒ. ſem. thuris maſculi ʒ. i. maſtich. ʒ. ſem. terebinthinæ ʒ. i. ſang. draconis, roſar. rubr. ana Drach. ii. Fiat ceratum, renibus applicandum.

Emplaſtra etiam umbilico & lumbis utiliter admoventur, ex maſſa emplaſtri contra rupturam, pro matrice, de maſtiche, ſolis, aut ſimul mixtis: vel ex maſſa emplaſtri de Vigo pro fracturis, quod præſtantiſſimum eſt, & abſque calefactione operatur.

Cataplaſmata ſequentia multò efficaciùs operantur, & in largo ſanguinis profluvio, unde vitæ periculum immineat, plurimum poſſunt.

Parantur autem, ſi vel bolus armena cum ſucco plantaginis & pauco aceto incorporentur & admoveantur. Vel pulveris gypſi ℔. i. cum gummi arabic. torrefacti ʒ. x. & quatuor albuminibus ovorum incorporetur, & placentulis goſſipii emplaſtrentur partes prædictæ. Dicit Solenander hoc cataplaſma omnem muliebrem fluxum ſiſtere uno die.

Benigniùs operatur, & ſpecifica quadam vi potiùs, quàm adſtrictione, cataplaſma ex urtica cocta in ſartagine, pubis regioni admotum.

Injectiones etiam fiunt in uterum per metrenchytem ex succo plantaginis solo; qui valdè est efficax, & à Practicis celebratus. Et succo polygoni idem præstari poterit. Tum iisdem succis addi interdum solent mucilaginis gummi tragacantæ ℥. i. amyli ℥. i. aquæ peculi rosarum ℥. iii. Et in uterum infunduntur. Vel

℞. Fol. Polygoni, plantag. millefolii. bursæ past. caudæ equinæ, ana M. sem. Coquantur ad ℔. sem. In collat. dissolve acaciæ Drach. ii. sang. dracon. boli armen. & lapid. hæmat. an. ℥. i. Misceantur, fiat clyster uterinus.

Suffitus ex aceto supra laminam candentem effuso, & in sella perforata receptus, utilissimus est. Vel in hunc modum componi poterit.

℞. Thuris, mastiches, ana Drach. ii. myrtillorum, ladani, an. Drach. i. succini, rosarum rubr. balaustiorum, an. Drach. sem. Cum infusione tragacanthæ in aqua rosarum, fiant trochisci pro suffumigio.

Suffitus ranarum combustarum testatur Joannes Michael Paschalius, se fœminam quandam curasse, quæ septem ferè mensibus hoc fluxu laboraverat. Idem etiam, suffitum ungulæ mulæ hunc fluxum mirificè sistere, expertum esse scribit.

Pessaria adstringentia hìc etiam usurpantur. Quæ tamen parum utilia sunt, cùm vix ad orificia venarum aperta possint pertingere. Si tamen venæ cervicis uteri apertæ sint locum habere possunt, & in hunc modum componi.

℞. Succi plantag. vel centinondiæ ℥. ii. pulv. trochisc. de carabe, & acaciæ, an. Drach. i. Misceantur cum albumine ovi & panno serico involantur. Fiat pessarium. Vel

℞. Pulv. hypocistidis acaciæ boli armenæ, sang. drac. rad. consolidæ, arnoglossæ, gallarum, an. Drach. sem. Succi portulacæ, vel plantag. vel syrup. de rosis siccis, aut myrtillorum, q. s. Excipiantur bombace.

Parantur etiam pessaria ex foliis portulacæ, plantag. aut polygoni, vel alterius herbæ convenientis contusæ, & in linteo involutæ; aut ex unguento Comitissæ lana excepto, & utero indito.

Neque omittenda est lotio tibiarum in aqua frigida, aut decocto adstringente, à Practicis usitata, quo cohibendo mensium fluxui non parum confert.

Circa topicorum administrationem hoc advertendum, ne scilicet adstringentia medicamenta, saltem fortiora admoveantur, priusquam revulsiones sufficientes celebratæ fuerint, præsertim illa, quæ venæ sectione perficitur. Periculum enim est, ne tumores in utero, aut graviores alios affectus concitent. Ideò semper quantum morbus dare inducias poterit, tum revellentibus, tum incrassantibus atque adstringentibus internis curatio tentanda est, priusquam ad topica illa deveniatur.

Suprà descripta curatio fluxui mensium aptari poterit, sive ab anastomosi, sive à diapedesi, sive à thixi, seu ruptione vasorum dependeat, adhibito judicio. At si ab erosione, seu exulceratione oriatur, illius curatio erit instituenda, prout in ulceris uteri curatione docebitur.

In toto morbi decursu, dum prædicta remedia usurpantur, viscerum roborationi, & correctioni sanguinis incumbendum erit, quemadmodum in fluxu hæmorrhoidum dictum est.

Ac denique sedato symptomate, prophylaxis ibidem instituta, hic etiam conferre poterit.

CAPUT IV.

De Fluore muliebri.

FLuor muliebris, uteri profluvium, seu menstrua alba dictus, fit, quando humores excrementitii ex utero profluunt, vel continenter, vel saltem nullo ordine, nulloque circuitu.

Illi autem humores excrementitii modò albi sunt & pituitosi, sero lactis, aut hordei cremori persimiles: modò pallidi, aut flavi, aut virides, ex bilis permixtione: modò aquosi, ex serosis humoribus; modò subnigri, ex humore melancholico admixto: modò acres & erodentes ut partes uterinas exulcerent: modò tetri & graveolentes, modò nullo odore molesti.

Fœminas adultiores, & ætate maturas, plerumque malum hoc solet corripere: virgines tamen ab eo non semper sunt immunes, quod perperam nonnulli asserere ausi sunt, viarum anguſtiam accusantes, & temerè pronunciantes, corruptas esse virgines, quibus fluores albi promanant. Etenim si virgines satis amplas habeant uteri venas, ut per eatum ductus menses ordinarii fluere valeant: quidni etiam fluores albi per easdem vias stillare poterunt, cum sæpè materia illius fluoris ipso sanguine tenuior, & fluidior sit, utpotè serosa, vel biliosa? Idipsum confirmat experientia à doctissimis Medicis prolata, & quotidiano usu à nobis etiam confirmata: castissimas atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis suspicio esse potuit, hunc affectum passas esse. Et testatur Fernelius se puellam vidisse octavo ætatis anno, hoc malo obsessam, ac diu postea graviter afflictam.

Generantur autem humores isti excrementitii, vel in toto corpore, vel in aliqua parte principali, vel in ipso utero.

Si à toto corpore isti profluant humores, vel ex pravo alimento: vel ex vitioso & habituali totius corporis temperamento generantur, & ad uterum confluunt, tanquam totius corpotis sentinam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes sese exonerant.

Partes verò peculiares, quarum consensu in hoc morbo uterus afficitur, potissimùm sunt cerebrum, ventriculus, hepar, lien, mesenterium, & vesica, quæ sua excrementa ad partes debiliores, & receptioni magis dispositas, mandant.

In utero generantur humores isti excrementitii, quia proprium alimentum commutare nequit, ob debilitatem retentricis, aut concoctricis, ideò illud majori parte in excrementitium humorem facescit, cum imperfectè conficiatur, vel potiùs corrumpatur. Imperfectè conficitur, in frigida uteri intemperie: corrumpitur, in calidiori. Et cum uterus ex concoctionis defectu nutritione sua frustretur, novum alimentum continuò attrahit, quod in excrementum conversum, ab eo tanquam inutile expellitur, ac nova omninò fit attractio, unde continuus & copiosus fit pravi illius humoris per uterum effluxus. Debilitatur uterus, & horum excrementorum receptioni magis idoneus redditur, à graviditate, partu, abortu, contusione, inflammatione, abscessu, aut exulceratione.

Diagnosis ad ipsum affectum: partem affectam, & causam illum producentem dirigitur.

Affectus ipse ex ægrotantis relatu facilè dignoscitur, eumque non rarò varia symptomata consequuntur: nempe color faciei pallidus, appetentia dejecta, nausea, spirandi difficultas, virium dejectio, oculorum tumor & inflatio, mœror & tristitia, urinæ crassæ & turbidæ, aliaque non pauca, quæ pro humoris peccantis diversitate varia esse solent, ut intetius distinctè magis explicabitur.

Partem affectam & locum, in quo humores excrementitii fluorem istum efficientes generantur, sequentia indicabunt.

In toto corpore materiam istam generari, indicant lassitudo spontanea & gravativa, à qua levatur ægra, copia humoris excreta, & rursus gravari incipit nova collecta materia; venarum plenitudo, torpor pedum, manuum ac crurum, quæ signa plenitudinem præcipuè ostendunt. Cacochymiam vero in toto corpore redundare significant, pravus totius corporis habitus, manuum & pedum inflationes, pruritus & motdacitas in toto corpore, si humor acrimoniæ sit particeps, & alia non pauca.

In aliqua vero parte peculiari materiam peccantem ostendunt symptomata, & excrementa cuique parti propria & particularia; Verbi gratia, jecoris dolor, calor, aut tumor, & cum excrementis biliosis, jecur esse affectum significant: eadem verò symptomata in sinistro hypochondrio apparentia, cum excrementis, humorem melancholicum referentibus, ex liene fluxum procedere ostendunt. Pituitosa excrementa, nausea, inappetentia & aliquando ingens fames, frequens ciborum corruptio, & ructus acidi, vel nidorosi, certa sunt affecti ventriculi indicia.

Dolor capitis, spumosa excrementa, consueta per os & nares evacuatio suppressa, à capite humores affluere testantur. Si nulla prædictarum partium læsarum signa appareant ab ipso utero fluxum procedere conjiciendum est. Præterea fœmina est boni coloris, materia fluens pauca est, cum solius uteri sit excrementum. Præcesserunt causæ, uterum labefactantes, ut partùs laboriosus, vel abortus, casus supra ventrem aut dorsum, coitus immoderatus præsertim si fœmina nimis juvenis conjugio tradita sit; tumores, ulcera, aliique affectus uterum obsidentes, quorum signa propriis capitibus proposita sunt.

Humotem verò, fluxum istum efficientem, testantur in primis colores humoris effluentis in linteis, quibus ille excipitur, si, ut docet Hippocrates 2. *de morbis mulierum*,

rum, lintea illa atefacta ſimplici aqua laventur, ac in umbra exſiccentur. Tunc enim manifeſtè colorem referunt humoris in excrementis dominantis; quibus addi poſſunt, ex ſemeiotica generali, ſigna humoris, in toto corpore redundantis.

Signa denique proponenda ſunt, quæ iſtum affectum à conſimilibus diſtinguere valent. Conſimiles autem ſunt, excretio materiæ purulentæ ex matricis ulcere, & gonorrhœa.

A materia purulenta diſtinguitur, ex ipſius ulceris ſignis, proprio capite deſcribendis, tum etiam, quia pus ipſum longè eſt craſſius & albicans, & minoris quantitatis, ſi ritè concoctum ſit; ſi verò ſanioſum & ichoroſum fuerit, quodam cruore perfuſum eſt & interdum filamentis partium, & cum inſignis doloris ſenſu exire ſolet: tum etiam mulieres, ulcera patientes in utero, aut illius cervice, non admittunt coitum, niſi cum moleſtia, quæ affectum ipſum exaſperat: quæ verò muliebre profluvium patiuntur, liberè, & patienter venereos amplexus ſuſtinent. In gonorrhœa verò materia effluit in minori copia, craſſitie majore, albedine ſplendidiore, & longioribus intervallis, ac rariſſimè fœtet; tum ſi gonorrhœa ſit virulenta, ex impuro concubitu contracta, ex ardore urinæ, pudendi ulcuſculis, aliiſque ſignis malignitatem indicantibus, innoteſcet.

Prognoſis hujus affectus ex una parte bona eſt, ex altera verò mala. Bona dici poteſt, quatenus utplurimum vitæ periculum non infert: mala verò, quatenus affectus eſt contumax ac diuturnus & curatu difficillimus: ſiquidem humorum ſuperfluorum affluxus, qui ſemel hanc viam affectavit, difficillimè avertitur, cum utetus, ut antea dictum eſt, ſit ſentina totius corporis, per quam, etiam in ſtatu naturali, humores ſuperflui ſingulis menſibus expurgantur.

Si gravior evadat affectus; multa alia mala inducere poteſt, nempe ſterilitatem, uteri procidentiam, exulcerationem, cachexiam, hydropem, tabem.

Fluxus lividus cruentus, aut fœtidus, deterior eſt albo, pallido, minimè fœtido.

Quo diutiùs duraverit hic affectus; eò curatu difficilior eſt.

Vetulas hoc malum plerumque ad mortem comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis concoctricis imbecillitatem.

Duratio hujus affectus incipienda eſt ab univerſalis humoris peccantis evacuatione, quæ illius naturæ conveniat. Et quia hujuſmodi fluxus à pituitoſis & ſeroſis humoribus plerumque fieri conſuevit, illos humores purgantia medicamenta erunt præcipuè uſurpanda, iiſque cholagoga aut melanagoga erunt admiſcenda, prout bilioſi, aut melancholici humores admixti fuerint. Præſcribi ergo poterit apozema conveniens alterans ſimul & purgans, pro quatuor aut quinque doſibus, pro ſolemni evacuatione; hoc continuò advertendo, medicamentis purgantibus quædam adſtringentia, & roborantia eſſe permiſcenda, ne humores commoti verſus uterum magis præcipitentur.

De venæ ſectione dubitatur, an ſcilicet in hoc affectu conveniat. Cùm enim hic fluor à cacochymia dependeat, & illa, per phlebotomiam, ad venas attracta, maſſam ſanguinis inquinare poſſit, nullus videtur eſſe venæ ſectioni locus. Adde, quod in chronico hoc affectu vires valdè dejiciuntur, & corpus non rarò ad tabem perducatur, hincquæ venæ ſectione ampliùs labefactandum, & alimento ſuo fraudandum non videatur. Ita tamen deciditur. Quod ſi fluor iſte non ſit purus & ſolitarius, ſed ſanguini aliquo modo permixtus, & ſubruber appareat: tunc celebrari poteſt venæ ſectio; tum etiam, ſi inſignior ſit jecoris caliditas, & bilioſi ſucci acrimonia huic fluxui conjuncta. In aliis verò caſibus, præſertim quando hic affectus inveteravit, melius eſt à phlebotomia abſtinere.

Ligaturæ in ſuperioribus partibus, & cucurbitulæ ſcapulis & dorſo ad revulſionem erunt utiliſſimæ, tum præcipuè frictiones, ex linteis primum mollioribus, mox aſperis, quibus quotidie Galen. utebatur in uxore Boethi, quam intra tredecim dies curavit, ut ipſe refert, *lib. de præcognitione ad Poſthumum*, *c.* 8.

Ac præter purgationem univerſalem ſuprà propoſitam, uſuales etiam purgationes adminiſtrandæ ſunt, & frequenter repetendæ, ut magis illa excrementorum illuvies ſenſim educatur, & natura aſſueſcat humores per alvum expurgare, qui ante ad uterum confluebant. In hunc finem ſyrupi magiſtrales, pilulæ, & opiatæ uſuales componi poterunt:

ægrotantis temperamento, & humoribus peccantibus congruæ. In affectu pituitoſo laudat Mercatus ſyrupum ex decocto ligni guajaci cum ſenna, turpetho, & algarico, tum etiam pilulas ſequentes.

℞. Pilul. de hiera ʒ. i. agarici trochiſcat. ʒ. i. ß. Cum melle roſaceo fiant pilulæ xxv. quarum ſummo mane capiat laborans ſex, aut ſeptem, tertio quoque die, poſteà verò earum tres tantum, quinto, aut ſexto quoque die. Vel ad magis adſtringendum ſimul & purgandum, in quocumque temperamento, ita confici poterunt.

℞. Rhab. electi, ſucco roſarum frequenter irrigati ʒ. ii. mytobal. citrinorum, chebulorum, & indorum, infuſorum in ſucco roſar. an. ʒ. i. maſtiches ϑ. i. ſpicæ ϑ. ß. Cum ſyrupo roſaceo, fiat maſſa pilularum, cujus doſis erit ʒ. i. bis in ſeptimana.

In fluxu ſeroſo radix jalapæ eſt præſtantiſſima, eaque in hunc modum uſurpari poterit.

℞. Rad. jalapæ ſubtiliſſimè pulverizatæ ʒ. i. cinnam. pulverizati ϑ. ß. Miſceantur, & cum jure pulli fiat potio, quam ſumat ſub aurora.

Ptiſana laxans, per menſem quotidiè exhibita, contumax uteri profluvium curavit, quod aliis remediis non ceſſerat, ut in Obſervationibus noſtris videre eſt.

Vomitus etiam in hoc affectu maximè commendatur, in iis præſertim, quæ facilè vomunt; quia humores crudi, qui circa ventriculum cumulari ſolent, evacuantur, tum etiam ab utero potenter revelluntur. Inter idonea a medicamenta, ad concitandum vomitum, laudatur diaſarum Fernelii, cujus ʒ. ſem. data cum aqua mulſa vel cum oxymelitis ʒ. i. cum jure pulli tepido, bis, aut ter in menſe, ſine ullo labore vomitum ter, vel quater movet.

Poſt ſufficientes purgationes, ad diſcutiendas humoris ſuperflui reliquias, ſudores excitari poterunt, quibus etiamnum fiet conveniens revulſio fluxionis. ad uterum decumbentis. Huic rei conveniet decoctum guajaci & ſaſſafras in pituitoſis, vel chinæ & ſalſæparillæ in bilioſis, & melancholicis; additis etiam herbis refrigerantibus, vel temperatis, ne magis iſti ſucci exaſperentur, & acriores evadant. Vel provocabuntur ſudores herbarum calidarum decocto, ut nepetæ, calamenti, fœniculi, hyſſopi, enulæ, chamon. anheti & ſimilium, cujus evaporatio in folio idoneo recipiatur. Ex quo etiam decocto balneum fieri poterit, à quo ſudores excitentur. At in calidioribus naturis ſufficit balneum aquæ dulcis tepidæ, in quo modici tantùm ſudores blandique provocentur.

Thermæ etiam ſulphureæ ſudores potenter excitant, & hujus morbi reliquias abſumunt: harumque uſu nonnullas mulieres curatas vidimus, quæ aliis remediis reſtitui nequiverant.

De diureticis non levis eſt difficultas, an ſcilicet huic affectui conveniant? Illa enim non ſolum urinas; ſed etiam menſtrua provocant, calefaciendo ſcilicet & attenuando humores, in venis contentos. Attamen ab omnibus Auctoribus approbantur, & à Gal. ipſo, qui iis uſus eſt in uxore Boethi. Et ratio eſt, quia diuretica urinas primariò provocant, menſes verò ſecundariò, & quaſi ex accidenti. Deinde renes continuò ſeroſam materiam attrahunt, uterus verò excipit tantum. Unde credibile eſt, maximam iſtarum humiditatum partem ad vias urinæ profecturam.

Diureticum autem, in dicta muliere à Galeno uſurpatum, fuit decoctum aſari & apii, in aqua communi, attamen magis temperatum efficietur in aqua cichorii.

Magis compoſitum decoctum in hunc modum pararari poterit.

℞. Rad. aſari, apii, an. ʒ. i. fol. calamenthi, ſoldanellæ, an. M. i. fol. ſambuci M. ſem. polypod. & ſem. carthami, an. ʒ. ſem. Coquantur ad ℔. i. Colaturæ dentur ʒ. v. mane. Et ſi purgans efficere volueris, adde decocto aliquid agarici, vel turpethi in ligatura incluſi.

Dubitatur de cauſticis tibiæ admovendis. Cùm enim humores alliciant ad inferiora: fluorem iſtum uterinum augere poſſunt. Attamen in diuturnis affectibus convenire, experientia docuit, quod per hæc emiſſaria inutilis materiæ portio educatur.

Si humores bilioſi & acres in vitio fuerint, non ſolùm exhibenda ſunt purgantia cholagoga ſed etiam alterantia, refrigerantia, incraſſantia, & leviter adſtringentia, quales ſunt julepi ſequentes.

℞. Fol. cichorii cum rad. indiviæ, borrag. lactucæ, & portulacæ, an. M. ſem. jujubarum, & ſebeſtan. recentium ana num. vii. ſem. quatuor frig. major. & papav. albi, an. Drach. ß. roſar. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve

syrup. cydon. vel de rosis siccis ʒ. iii. Fiat julep. pro iii. dosibus.

Si verò humores melancholici redundent, remediis etiam illos respicientibus, alterandi & expurgandi sunt.

Utrique autem causæ maximè conferre poterit lactis chalybeati usus per 40. dies exhibiti mane ad ʒ. iv. vel v. Cui addi poterit circa finem tantillum boli armenti, aut terræ sigillatæ.

In toto curationis decursu advertendum est, an aliqua pars corporis vitio aliquo laboret, ut possit esse pars mundans illius fluxionis; atque ita illi parti erit medendum.

Si enim à cerebro fluentes humores huic morbo originem dederint; remedia ad eam partem dirigenda sunt, præcipue fluxionem revellentia & derivantia, ut cucurbitulæ scapulis & dorso admotæ frequenter; errhina, masticatoria, vesicantia, & caustica occipiti, vel brachio inusta, quorum vicem, & multò efficacius subeunt setacea. Refertque Fabricius Hildanus, *curat.* 41. *cent.* 1. se mulierem quandam, diuturno fluxu muliebri laborantem, & inde ortam sterilitatem adhibito setaceo curasse.

Si à ventriculo, hepate, aut alia quadam parte humores defluant; illi remedia appropriata adhibenda sunt.

Corpore præparato, & materia morbifica magna ex parte vacuata, vel derivata, ad roborantia & adstringentia veniendum est. Quæ tamen nunquam sunt adhibenda, donec antecedens materia probè evacuata & derivata sit. Alioqui humores illi retenti ad partes nobiliores ruunt, & graviora symptomata excitant. Quemadmodum scribit Gal. *loco citato*, uxori Boethi contigisse, cui ab usu adstringentium præposteró venter intumuerat; retentis serosis humoribus, qui anteà evacuari solebant. Illud etiam advertendum, ut dum utimur adstringentibus, materia antecedens alio divertatur, illiusque generatio prohibeatur remediis prædictis. Inter præcipua roborantia theriaca recensetur, in corporibus pituitosis usurpanda, cui conserva rosatum & absinthii admisceri poterit. Vel opiata sequens erit componenda.

℞. Conservæ anthos ʒ. i. conservæ rad. acori vulgaris ʒ. ii. specier. diarrh. abbar. & aromat. rosat. an. ʒ. i. coralli rubri præparati ʒ. ß. theriacæ ʒ. ii. Cum syrupo condit. cortic. citri. fiat opiata. Vel

℞. Conservæ rosar. antiquæ rad. symphyti, buglossi & cortic. citri, ana ʒ. I. coralli rubri usti, rasuræ eboris, boli armenæ, terræ sigillatæ, sang. drac. ana ʒ. i Cum syrupo de rosis siccis fiat opiata.

Pulvis ex salvia, salsap. & balaust. sumptus mane singulis diebus, cum jusculo, est remedium aulicarum mulierum.

Zecchius sequentem opiatam commendat, à se cum felici successu sæpe usurpatam.

℞. Gummi arabici, tragacanti, ana ʒ. ii. coralli utriusque, cinerum putaminum ovorum, cornu cervi: seminis anethi, succini, an. ϑ. iv. mellis rosat. q. s. Fiat opiata, cujus ʒ. ß. horis duabus ante cibum devoranda exhibeatur. Deinde statim superbibat ægra aquæ plantag. ʒ. iv. cum vini rubri ʒ. ii.

Julepi fieri possunt ex aqua rosar. centinodiæ, plantag. cum syrupis myrtino, de rosis siccis, & similibus, adjectis quibusdam pulveribus, ex supradictis.

Mercurialis decoctum foliorum quercus cum coagulo leporis se in frequenti usu habere testatur, eoque se multas mulieres hoc affectu laborantes curasse, idque remedium ita parat.

℞. Decocti fol. quercus ʒ. v. vel vi. coaguli leporis ʒ. i. Capiat per viii. vel x. dies.

In affectu bilioso sequens syrupus roborans, adsttingens, & refrigerans parari poterit.

℞. Aquæ rosar. ℔. iv. spiritus vitrioli q.s. ut aqua reddatur acidula, ac vix talis sentiatur ad gustum, rosar. rubr. siccarum. P. iii. Infundantur frigidè per biduum. Colaturæ adde sacchari rosacei q. s. ut fiat syrupus.

Ac denique adstringentia medicamenta, in mensium fluxu immodico descripta, huc transferri poterunt.

Pro potu ordinario conveniet bochetum ex rad. chinæ vel ligno lentiscino cum vino adstringente.

Dum adstringentia & roborantia uterum per os exhibentur, topica & externa admovenda sunt, videlicet fotus, semicupia, unguenta, emplastra, injectiones, suffitus, & pessaria, qualia in fluxu mẽsium immodico præscripta sunt.

Antequam autem adstringentia hæc topica in usum revocentur, uterus probè detergendus est. Alioqui impuritates illæ in eo retinerentur, quæ sursum remanentes, graviorum morborum causa essent. In detergendo autem habenda est ratio humoris morbifici. Alia enim detergentia debentur humori pituitoso, alia humori bilioso.

Si humor sit bilioſus, fiant injectiones ex aqua hordei, sero lactis, aqua saccharata. Si verò pituitosus sit, parentur ex hydromelite, vel decocto absinthii, matricariæ, & similium.

Pessarium detergens etiam fieri poterit ex theriaca & terebinthina, vel ex foliis mercurialis contusis, & panno lineo raro involutis.

Hisce utetur ante adstringentia, donec uterus probè detersus fuerit. Quod cognoscetur ex nullo, aut pauco humorum per eam partem transitum.

Ab usu detergentium, suffitus primùm administrandi sunt, quia uterum exsiccant & roborant. lique commodè parabuntur ex thure, ladano, mastiche, santalis, nuce moschata, rosis rubris. Postmodum verò ad alia adstringentia progrediendum erit.

CAPUT V.

De *Furore uterino*.

FUror uterinus est species maniæ, ab intenso & effrænato coeundi appetitu orta, qui mentem de sede sua dejicit; ita ut laborantes obscœna & impudica verba effutiant, abjecta omni verecundia venerem furiosè expetant, & ad eam viros invitent.

Producitur immodicus iste coeundi appetitus à seminis copia, acrimonia, & fervore, naturæ leges excedente, quæ in vasis seminalibus immodicè turgens, genitalia vehementer excitat ad veneris apperitum, eaque veluti inflammat. Ex ea verò materia vapores ad cerebrum transmittuntur, qui rationem perturbant, eamque de sede sua dejiciunt, quamvis ipse coeundi appetitus immodicus, sine vaporum concursu, per se rationem superare possit & obruere, quemadmodum omnia pathemata vehementiora idem præstare possunt, præsertim amor immodicus, qui eroticus affectus nominatur.

Illas autem qualitates acquirit semen, quando nimis retinetur in corporibus salacibus & multo calore præditis; atque adeo hic affectus virginibus, aut viduis junioribus proprius est, quamvis etiam nuptis contingere possit, quæ scilicet ignavos habent conjuges, aut non satis adamatos, ut vasa spermatica sufficienter deplere, aut appetitum venereum satiare nequeant.

Quidam volunt semen etiam putrescere, & malignam qualitatem inducere, quæ gravia ista symptomata producat. Verum non facilè iis est differentiam ostendere, quæ inter hunc affectum & hystericam passionem intercedit, quæ à semine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licèt enim varii putredinis gradus, varios etiam malignitatis gradus efficiant, unde magna symptomatum varietas exurgit; sufficiunt tamen qualitates manifestæ, nempe seminis copia excedens, caliditas, acrimonia, & turgentia nimia, cum phlogosi partium genitalium ad istum affectum generandum.

Causæ verò, calidum istud semen acre, & copiosum producentes sunt, ætas juvenilis, temperies sanguinea & bilioſa, vel melancholiæ adustæ particeps; cibi euchymi & opipara mensa, idque magis, si edulia aromatibus condiantur; odor ipse aromatum frequens, ut moschi, zibetæ, & similium, somni longiores, & in lecto, pulmis mollioribus referto, blanditiæ amasiorum, lectio librorum impudicorum, choreæ, & aliæ voluptates, in adolescentium consortio susceptæ.

Diagnosis hujus affectus ex iis quæ dicta sunt, facilè elici potest. Sed quia sensim & per gradus apparere solet, illius progressus exponendus. In principio igitur, dum adhuc mentis compotes sunt, mœstiores ac taciturniores evadunt, seu cum oculorum jactatione, ac lascivia, & faciei rubore, qui per intervalla intenditur, præcipuè verò rei venereæ factæ commemoratione, ad quam respiratio & pulsus immutantur, per sympathiam cordis, unde Galenus se ex pulsu cognovisse gloriatur furibundos mulierum amores, quod ejusmodi amantes varias subito mutationes in pulsu patiantur, dum objecta expetita illis offeruntur, vel in memoriam revocantur. Postmodum verò, dum malum exacerbatur, incipiunt rixari & lachrymari, ac subindè in risum effundi, multa colloqui inconcinnè & imprudenter, ex quibus nihil certi colligas. Deinde respiscunt; donec alter paroxysmus, ex materiæ motu inordinato & sine

ulla

ulla certa periodo redierit. Hoc furore parcitæ mulieres, morbo ad ſtatum progreſſo, viros ad coitum palam & coram omnibus invitant, rem veneream proprio & vernaculo nomine paſſim inculcantes.

Quòd ad prognoſin attinet: Morbus iſte curabilis eſt, ſi maturè medela adhibeatur. Si verò diutiùs perſeveraverit, & firmas radices egerit, in veram maniam degenerat.

Magna ſalutis ſpes eſt, quando longiora incipiunt eſſe intervalla, aut quando corpus emaciatum inſtaurari incipit & commemoratio rei venereæ, coram illis facta, eas non ampliùs multum afficit & perturbat.

Curatio hujus affectus eò dirigenda eſt, ut calida intemperies tum viſcerum, tum uteri præſertim, tum ſanguinis, & ſeminis corrigatur, & humores acres ac materia ſeminalis evacuentur: Quod quidem ſequentibus remediis perfici poterit.

Ac primùm phlebotomia, pluries repetita, quantum vires ferre poſſunt, celebranda eſt; ut tota humorum maſſa, & ipſe uterus refrigerentur, & ſanguis fervidus ab uteri venis revellatur.

Si verò menſium ſuppreſſio adfuerit, tundendæ poſtmodum erunt venæ inferiores, ut curſus ille naturalis humorum concitetur.

At ſi verſus hæmorrhoidales venas ſanguis pergere videatur, quod ex tumore & rubore illarum dignoſcitur; admotis hirudinibus, aperiendæ ſunt.

Poſtmodum purgatio inſtituenda eſt, ex benigniori-bus compoſitæ, bilem, aut melancholiam educentibus, prout alteruter humor redundaverit.

Purgationi ſuccedunt julepi præparantes humorem peccantem, refrigerantes ſcilicet, & leviter aperientes, per triduum uſurpandi.

Mox purgans validius exhibendum erit, ad humores illos penitùs infixos evellendos. Cui uſui conferre poterunt illa medicamenta purgantia, quæ in maniæ curatione fuere deſcripta, quæ per intervalla erunt repetenda.

Iterata purgatione ad uterum & univerſum corpus refrigerandum, humoriſque fervorem temperandum; ſequens balneum erit utiliſſimum; idque pluries in morbi decurſu erit repetendum.

℞. Fol. lactucæ, ſalicis, nymphææ, vitis, portulacæ, umbilici veneris, an. faſc. i. flor. violar. nymphææ, & roſar. an. M. ii. Coquantur omnia pro balneo, quod ingrediatur ægra tepide, ſine ſudore, bis in die, longe à paſtu.

Quia verò balneum integrum tam facilè ad multos dies continuari nequit; ſaltem ſemicupium ex prædicti decocti portione, imo verò ex aqua ſimplici paratum frequenter iterandum eſt, & valde tepide adminiſtrandum: ſumma etenim hujuſce curationis in eo conſiſtit, ut uterus valde refrigeretur. Quod confirmatur inſigni experimento, ab Harvæo propoſito, in tractatu de partu nobilis fœminæ, à furore & melancholia uterina, ultra decennium delirantis, cui poſtquam omnia fruſtra tentata eſſent, contigit uteri prolapſus, qui non fuit repoſitus, donec à frigore externo illius intemperies deferbuiſſet. Succeſſit res ex ſententia, brevique planè convaluit, atque uterus demum loco ſuo reſtitutus eſt.

Ad ulteriorem corporis refrigerationem, ſerum lactis, per multos dies exhibitum, convenire poterit.

Denique ea omnia, quæ ad maniam & affectionem hypochondriacam propoſita ſunt, in hoc affectu etiam conferre poterunt, prout bilis, aut melancholia illi dederit otiginem.

Quibus omnibus addi poſſunt quæ proprietate ſpecifica ſemen extinguere ac refrigerare valent, in quorum numero ſequentia recenſeri debent.

℞. Flor. nymphææ ſalicis, viticis, ana M. iv. fol. lactucæ, portulacæ, umbilici veneris, an. M. i. ſem. quatuor frigid major. lactucæ & papav. albi, ana ʒ. ß. anethi ʒ. ii. flor. nymphææ & violarum, ana M. i. Contundantur omnia recentia, & irrorentur ſucco limon. & deſtillentur in B. M. ac ſingulis aquæ libris addatur camphoræ ʒ. i. Capiat ʒ. i. frequenter.

Vel ex prædictis ſimplicibus, vel eorum nonnullis poteſt fieri decoctio; & ſaccharo dulcorari ad plures doſes, addendo camphoræ parum.

Vel fiat emulſio ex ſem. frig. major. lactucæ, & papav. albi, extracta cum aquis nymphææ, lactucæ, & ſalicis, cum ſyrupo violaceo.

Opiata in hunc modum præſcribi poterit.

℞. Conſervæ flor. nymphææ, violar. & viticis, ſeu agni caſti, ana ʒ. ß. conſervæ roſar. ʒ. ſem. caudicum lactucæ condit. ʒ. i. coralli & ſmaragdi præpar. an. ʒ. i. Cum ſyrupo violac. & nympææ, fiat opiata.

In ſumma delirii vehementia ſomnum conciliantia utiliſſima ſunt, tam interna, quàm externa, prout in phrenitidis & maniæ curatione deſcripta ſunt.

In toto morbi decurſu, clyſteres refrigerantes & blandè purgantes uſurpandi ſunt, cavendo ab acrioribus & vehementer purgantibus, quæ materiam in utero, aut in ejus vaſis contentam exagitant, unde ſymptomata exacerbari ſolent.

Injectiones etiam fieri poſſunt in uterum ex decoctis herbarum, pro balneo aliiſque remediis præſcriptarum, quibus utiliter ſal Saturni addi poterit.

Clyſteres frequentes ex oxycrato ad hoc quoque conferre poterunt.

Exteriùs etiam linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinæo admovenda ſunt, ex ol. nymphææ, unguento roſac. vel albo refrigerante, cum ſuccis ſolani, hyoſcyami, nymphææ diſſolutis, addendo parùm camphoræ.

Tum lamina plumbea perforata ſupra renes continuò geſtanda.

Ratione cauſæ conjunctæ, quandoquidem ſeminis illius acrioris & corrupti evacuatio morbum ſolvere poteſt; optimè conſultum foret, in morbi principio, antequam delira ſint valdè conſpicua, aut in eorum intervallo, ſi ſatis dilucidum extiterit, hujuſmodi virgines viro juveni ac valido jungere: Sic enim ſatiato utero, & effuſa materia, quæ in vaſis illius continetur, eas curari contingit.

Si verò non ita facilè nuptiæ celebrari valeant, aut vitæ conditio id minimè patiatur: conſulunt nonnulli, ut à perita obſtetrice fiant frictiones & contrectationes partium genitalium, à quibus excernere poſſunt magnam iſtius ſeminis copiam. Sed quia illud nefas eſt, ſufficiet, dum ægra eſt in balneo, perfricare leniter longè à pudendis uteri partes, ut aquæ tepore illo attemperentur, & madore laxiores fiant, diſcutiaturque ſua ſponte ſeminale excrementum, ita ut manus nihil aliud præſtet, quàm levem aquæ ſubingreſſum ad penitiores uteri partes, quòd tantum aqua operetur, quantum aliud auxilium ex iis, quæ adverſus ſemen pugnant.

Ad eundem uſum peſſaria componi potetunt ex foliis mercurialis contuſis, cum pauca myrrha, aut pulvere ariſtolochiæ. Quæ ſupponi debent, dum ægra eſt in balneo, ne nimium incaleſcat uterus, & poſt unius horæ ſpatium auferri. Moxque fiat injectio in vulvam ex ſero lactis, vel decocto hordei, cum pauco ſucco ſolani, ſemper vini, aut cicutæ, quæ in hoc affectu peculiariter commendatur.

Ad ſemen expurgandum ſequens bolus erit utiliſſimus.

℞. Terebint. Vener. ʒ. iii. agarici trochiſcat. *D*rach. ß. ſem. dauci, cannabis, pul. ligni aloes, ana gr. viii. Cum ſacch. fiat bolus.

Si affectus perſeveret, applicentur cauteria cruribus. Nihil enim præſtantius eſt, quàm materiam ad inferiora per iſtos fonticulos derivare.

Quòd ſi lienis tumores & obſtructiones ſupervenerint, ut ſæpè fit, illis diligenter erit providendum propriis remediis.

Quia denique in hoc affectu cerebrum & cor graviter afficiuntur, ob vapores ab utero ſurſum elatos, utrique providendum erit: cerebro quidem frictionibus, ligaturis ad interiora, cucurbitulis ſupra coxas & inguina frequenter admotis; cordi verò epithematis, tam liquidis quàm ſolidis, in virium imbecillitate præſcriptis.

CAPUT VI.

De Hyſterica paſſione.

DUm ſemen & ſanguis menſtruus præter naturam retinentur in mulieribus, putreſcunt ac corrumpuntur, nec non malignam & venenatam qualitatem acquirunt: unde vapores maligni elevantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum conſenſum, quem uterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus. Inde verò varia accidunt ſymptomata, tam diverſa ut jure dixerit Democritus *in Epiſtola ad Hippocratem*, ſexcentarum ærumnarum innumerarumque calamitatum auctorem eſſe uterum, & ipſe Hippocrates ſcripſerit, *lib. de morbis virginum*, multis & incomprehenſibilibus ferè affectionibus premi miſerrimas mulieres. Nos illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & unico hyſtericæ paſſionis nomine comprehendimus, Galenum

imitan-

imi antes, qui *lib. 6. de loc. affect. c. 5.* dicit, hystericam passionem unum quidem nomen esse, varia tamen & innumera accidentia sub se comprehendere. Quamvis neoterici ferè omnes suffocationem hystericam sub titulo hystericæ passionis explicent, symptoma peculiare generis nomine donantes, propterea, quòd omnium frequentissimum & molestissimum esse consuevit. In hoc tamen maximè superflui esse videntur Auctores præcipui, qui de morbis mulierum scripserunt, quòd diversis capitibus varios ex utero affectus exponant, nempe hystericam suffocationem, capitis dolores, convulsiones epilepticas, cordis palpitationes, arteriarum in hypochondriis & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis & lienis affectus ex utero oriundos, & varios in variis partibus dolores ab eodem concitatos, quòd omnes illi affectus ab iisdem causis oriantur, & iisdem remediis curari debeant, ita ut Auctores prædicti in variis capitibus eadem sæpiùs, non sine lectorum tædio, repetere cogantur.

Nos igitur, ut breviter & methodicè omnes istos affectus exponamus, operæ pretium ducimus, causas eorum universales præmittere, ut deinceps sigillatim ostendamus, quomodo illi affectus ab his causis oriantur.

Diximus itaque ab initio, duas causas præcipuas horum omnium affectuum esse, semen muliere, & sanguinem menstruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt, ex quibus maligni vapores elevantur, variasque partes afficiunt. Cui doctrinæ generatim propositæ, duo alia maximi momenti adjungenda sunt, quorum primum est, non solum semen & sanguinem menstruum hystericas affectiones producere, sed etiam varios humores excrementitios, in uterum confluentes, qui diuturna mora pútrescunt, & tetros vapores emittunt. Hujus rei fidem faciunt vetulæ non paucæ, quæ sanguine menstruo & semine destitutæ, hysteticis tamen affectibus sunt plurimum obnoxiæ. Alterum est, quòd non solum vapores, ex prædictis substantiis elevati, hystericos affectus producant, sed etiam isti humores, qui librum exitum non invenientes per vias uteri (ad quem, veluti sentinam, natura humores superfluos deponit,) ob suppressionem mensium, vel fluoris uterini, ad partes superiores regurgitent, easque inficiant prava illa qualitate, quam in vasis uteri, diuturniori mora, aut per contagium seminis aut menstrui corrupti contraxerunt.

His ita constitutis, videndum est, quomodo hysterici affectus à prædictis causis excitentur, à suffocatione incipiendo, quæ omnium præcipua & magis frequens hujusmodi mulierculatum affectio esse solet, multisque aliis, iisque gravissimis, plerumque stipatur symptomatis. Nam præter læsam respirationem, quæ interdum etiam abolctur, totius corporis refrigeratio vocis & pulsus interceptio, imò interdum motus & sensus abolitio contingit, ut ægræ quasi mortuæ jaceant, & quædam pro mortuis habitæ, sepulturæ destinatæ fuerint, cùm tamen postea revixerint.

Invadit autem hoc malum per paroxysmos, qui nunc frequentiùs, nunc rariùs redeunt, nunc breviore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc ciriùs, nunc tardiùs colligitur, nunc etiam citiùs, nunc tardiùs discutitur. Habent enim ejusmodi causæ in corpore humano sua digestionis & exaltationis tempora, quæ ubi attigerunt, subitò & quasi in momento ad agendum erumpunt. Imò verò collecti anteà in corpore hujusmodi humores, in corpore aliquandiu latere possunt, donec, à causa aliqua interna vel externa commoti, venarum auram in alias partes effundant. Frequentissimæ autem & notissimę causæ hujusmodi commotionem & agitationem efficientes, sunt res odoratæ, naribus admotæ, vel alimenta dulcia assumpta, à quibus promptissimè mulieres, affectibus hystericis obnoxiæ, paroxysmum incurrunt: quod eriam non rarò præstant ira vehemens, terror, aliaque animi pathemata graviora.

Varii autem sunt hujus affectionis gradus, pro varia materiæ morbificæ copia & malignitate. Aliquando enim suffocatio & respirationis læsio levis est, & citò solvitur, aliquando gravis, ut omninò auferatur, & alias affectiones hystericas, ut vomitum, deliria, convulsiones, syncopem adjunctis habeat.

Communiter tamen ex semine corrupto graviora excitantur symptomata, quàm ex sanguine menstruo, aut aliis humoribus corruptis. Quantò enim semen, propriam servans naturam, essentiæ suæ bonitate menstruum superat; tantò etiam, ex superveniente corruptione, in majorem & deteriorem venenositatem degenerat.

Aliæ etiam hujus suffocationis hystericæ differentiæ adnotandæ sunt; quòd nimirum aliquando mulieres hystericæ magnam respirationis difficultatem patiantur; aliàs sese strangulari dicant, quasi fauces illis fune constringerentur; aliàs verò respiratio maximè imminuatur aut abolcatur, sine ulla modestia aut suffocationis sensu. Cujus diversitatis ratio inde petenda est, quod simplex suffocatio & respiratio difficilis pendet à flatuum copia, qui interdum magna copia cumulantur in mulieribus hystericis, præsertim, quando hysterica passio hypochondriacæ juncta est, qui quidem flatus diaphragma & pulmonem comprimunt, ut in asthmate flatulento contingit. Sensus verò strangulationis, in quo potissimùm fauces constringi videntur, à peculiari auræ venenatæ indole dependeat, quemadmodum alia venena reperiuntur in macrocosmo; quæ hanc fauces constringendi & strangulationem efficiendi vim obtinent, ut de quadam fungorum specie notum est. Varias autem esse venenatas illas qualitates, quæ in hystericis mulieribus generantur, satis innuit Galen. *6. de loc. aff. cap. 5.* dum hujus vaporis maligniratem torpedinis veneno, phalangii morsui, & ictui scorpionis comparat; quæ venena, etsi mole sint exigua, viribus tamen maxima, in corpus humanum recepta, exiguo temporis spatio illud gravissimè afficiunt; & vehementissima symptomata inducunt. Imminuta verò aut abolita respiratio fit ab iisdem vaporibus, narcotica quadam vi præditis; qui cordi maximè & spiritibus vitalibus adversi, actionem eorum impediunt, unde sequitur totius corporis refrigeratio ex defectu spiritus influentis; & respirationis cessatio deficiente usu. Cùm enim respiratio ad cordis refrigerium necessaria sit: dum ab aura ista venenata cor impensè refrigeratur; non indiget illo refrigerio, sibi per respirationem communicato, & ita cessat respiratio, cessante usu. Dicere etiam possumus, auram illam venenatam & narcoticam cerebrum impetere, & spirituum animalium influxum impedire, unde motus diaphragmatis & musculorum respirationi inservientium, impeditur. Adde quòd destructo spiritu vitali, animalem etiam destrui necesse sit, qui ex eo generatur.

Dubium solvit Galenus *loc. citat.* ex eo deductum, quod passim circumfertur: hominem vivere non posse sine respiratione, atque adeò mulieres hystericas respirationis abolitionem pati nullo modo posse. Dicit enim, ex summa cordis refrigeratione tolli respirationis necessitatem; quæ si urgente corde impediretur, promptus sequeretur interitus, sed exiguum calorem, qui adhuc superest in corde, sola transpiratione foveri, quemadmodum animalia, in latibulis per hyemem degentia, sola transpiratione vivunt, quia frigidissima sunt, & exiguum habent calorem, qui respiratione non indiget.

Præter causam suprà commemoratam hystericæ suffocationis, nempè vaporem malignum & venenatum, quidam aliam addunt, scilicet uteri ascensum ad partes superiores, quo ventriculus ad diaphragma comprimuntur, & inde non solùm suffocatio hysterica, sed etiam alia symptomata emergunt. Hunc uteri ascensum proposuit Hippocr. *lib. de natura muliebri*, his verbis, *Conversi uteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt, sursum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimium resiccati. Hepar autem gratiosi humoris fons est.* Fernelius verò *l. 9. pathologiæ, c. 16.* hunc uteri ascensum se frequenter tactu deprehendisse affirmat, eumque instar globi cujusdam in ventriculum elatum ac graviter opprimentem, unde sæpè manu depressus est, manifesteque in propriam sedem propulsus. Idem testatur Eustachius Rudius *lib. 2. Practicæ cap. 51.* se nimirum propriis manibus uterum ipsum usque ad umbilicum, & nonnunquam supra ipsum elevatum contrectavisse, & in propriam sedem paulatim propellendo deduxisse. Galenus verò *6. de loc. aff. cap. 5.* hanc sententiam oppugnat, docetque, etsi uterus aliquo modo moveri possit atque ascendere, id tamen perexiguum esse: neque fieri ullo modo posse, ut uterus usque ad ventriculum ascendat, tantùm abest, ut illum prætereundo, ad septum transversum pertingere possit. Ratio firmissima ex Anatome petitur. Siquidem uterus quatuor validissimis ligamentis in sua sede ita firmatur, ut sursùm spatio attolli minimè valeat. Ad hanc tamen respondens hujus opinionis defensores, in procidentia uteri ligamenta illius ita laxari, ut extra pudenda prodire soleat; atque adeo quantum descendit ad inferiora: tantum posse ascendere ad superiora, ligamentis ita relaxatis. Respondemus: uteri procidentiam fieri paulatim, & longissimo tempore, per emollitionem & humectationem ligamen-

gamentorum, à diuturno humoris pituitosi defluxu excitatam: uteri verò ascensum, quem vocant, fieri in momento, & citissimè restitui ac cessare. Et omninò necessarium foret anteà relaxata fuisse illa ligamenta, atque adeò uteri prolapsu laborarent omnes mulieres, quæ huic ascensui obnoxiæ essent; quando quidem cessantibus causis, quæ illum ascensum promovere possunt, sponte & proprio pondere uterus ad inferiora proruueret, & continua procidentia laboraret.

Difficilius est respondere autopsiæ à Fernelio, Rudio, aliisque propositæ, qui se manu propria uterum percepisse ajunt, globi instar, ad umbilicum, & ulteriùs ascendentem, & compressione ad suum locum propulsum. Ad hoc respondet Sennertus, corpus illud, quod tactu deprehenditur, non ipsum uterum esse; sed testes, & vas illud cæcum quod tuba Fallopiana dicitur à Fallopio inventore, qui tubæ extremo orificio id comparavit. Cùm enim testes uteri sunt penduli, & corpus tubæ fistulosum, laxum, & vagum, dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus replentur & turgescunt; per hygastrium hinc inde moveri, & ab umbilicum usque ascendere possunt. Talem autem tumorem rotundum in testibus & tuba uteri posse contingere, qualis interdum in fœminis deprehenditur, docere potest Riolani observatio in Anthropographia proposita, ubi refert, se in hystericis virginibus testes deprehendisse pugno grandiores, seroso semine turgentes, quin etiam tubam uteri amplificatam & valde dilatatem. Vesalius verò simile quippiam observavit in nobili quadam puella, uteri strangulatu laborante, in qua alter testis instar majusculæ pilæ protuberabat, croceo humore, simulque gravissimè olente, ac venenosum quid & tetrum spirante refertus, qui humor conterminas sedes tingebat, non secus, ac colon intestinum, qua sub jecore fertur, à cystide fellea luteum reddi cernimus.

Verùm non valde recedit Sennertus à prædictorum sententia. Posito enim, quod ille asserit, testes & tubam uteri dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus replentur & turgescunt, per hypogastrium hinc inde moveri, & ad umbilicum usque ascendere posse: cùm partes illæ utero sint contiguæ, per hypogastrium, & ad ipsum uterum moveri nequeunt, quin simul uterus moveatur, atque adeo toti utero ex partibus suis integrantibus cique connexis compositto, motus iste facilè tribui potest. Deinde, si testes & tuba uteri, dum vitiosis humoribus aut flatibus replentur, variè commoveri possunt, quidni etiam uterus, iisdem humoribus aut flatibus refertus: iisdem motibus cieri potest? Convincit quidem ratio Sennerti à Galeno mutuata, uterum quatuor ligamentis constrictum ad diaphragma non posse ascendere, imò ne quidem ad ventriculum; sed ad umbilicum usque proferri posse, ubi Auctores prædicti globum illum perceperunt, negandum non est; tum quia ligamenta illa aliquantulum extendi possunt à materia turgente; tum quia uterus, dum inflatur, locum ampliorem occupat, & versus umbilicum percipi potest. Sive igitur totus uterus, sive partes illi annexæ, nimirum testes & tuba uteri sursum moveantur, semper ascensum uteri nominare possumus, doctrinæque Hippocratis adhærere.

Dolor capitis ex utero variis modis contingit: interdum enim totum caput obsidet, aliàs sinciput, aliàs occiput invadit, aliàs circa oculos percipitur, ut è sede sua quasi erupturi videantur.

Fiunt autem isti dolores à prædictis vaporibus acribus & malignis ad caput elevatis, & partes illius membranosas vellicantibus: humores etiam pravi, ab utero translati, hunc dolorem excitare possunt. Sanguis enim vitiosus, ex vasis uteri regurgitans, & præsertim tenuior ac serosior illius portio ad caput usque ascendit, & in membranosas partes effusus, dolores illos procreat, qui dolor interdum pungens & ulcerosus est, ex vaporum aut humorum acrimonia; interdum tensivus, à copia & multitudine, tensionem efficiente; interdum verò pulsatorius, quando vapores aut humores per arterias feruntur, vel quando arteriæ partis alicujus capitis peculiaris sanguine fervido replentur.

Epilepsia ex utero ab iisdem vaporibus acribus & malignis excitatur, qui cùm insignem acrimoniam atque malignitatem adepti sunt, partes nervosas vehementius & acerbius ferunt; unde fit, ut illæ contrahantur, & ad exclusionem rei noxiæ motibus convulsivis agitentur.

Palpitatio cordis ab iisdem vaporibus sæpè contingit est utero ad cor elevatis, illiusque facultatem expultricem irritantibus.

In arteriis etiam dorsi & hypochondriorum pulsatio contingit, ex sanguine fervido, ex utero in illas arterias translato, easque distendente, unde pulsatio major fit, quæ partes vicinas feriens, pulsationis sensum in iis inducit. Fiunt tamen interdum hujusmodi pulsationes in melancholia hypochondriaca, quæ in horum affectuum diagnosi erunt distinguendæ.

Varii etiam in ventriculo, hepate, & liene affectus oriuntur ex utero. Ventriculi læsiones dejectam appetentiam, vel eandem intensiorem, vel ad absurda propensam, vel singultus, vomitus, aut ructus, aut cardialgiam excitant. Quæ omnia symptomata à prædictis vaporibus, in ventriculum transmissis, per arterias hypostagricas & cœliacas, vel alios cæcos ductus excitantur. Varia autem illa symptomata vapores isti inducunt, pro diversa eorum natura, diversoque putredinis & malignitatis gradu. Prout enim calidi sunt, inappetentiam & sitim excitant. Si verò frigidi fuerint, coctionem lædunt. Absurdorum verò appetentia ex maligna humorum & vaporum qualitate dependet, ut in pica à nobis ostensum est: ac pro diversa malignitatis specie fit, ut appetitus magis ad hanc, quàm ad illam rem feratur, ut aliæ carbones, aliæ gypsum, salem, cinnamomum, aliaque absurda appetant. Ex certa etiam malignitatis specie dependet quorundam eduliorum peculiaris aversio, & quod mirabilius est, in quibusdam apparuit potus omnimoda aversio; sicut narrat Ludovicus Mercutus de illustri quadam muliere, potum omnino aversante, & de alia, quæ licèt potum sibi porrigi expeteret, cùm tamen vomitu rejiciebat, simulque gravibus aliis symptomatis vexabatur. Ubi conjicere licet, humores pravos in ea muliere malignitatem fuisse adeptos, illi consimilem, quæ in hydrophodia generari solet. Negandum tamen non est, partium diversitatem, ad quas humores illi & vapores maligni deferuntur, non parum conferre ad symptomatum varietatem efficiendam. Si enim ad os ventriculi ferantur, appetentiam lædunt & cardialgiam inducunt. Si in ventriculi cavitatem effundantur, ructus & vomitus excitant: Si ventriculi tuninis hæreant, nauseam perpetuam inducunt. Si acrimonia insigni præditi sint, singultum aut dolores efficiunt, qui etiam dolores à copia gravante ac distendente exoriri possunt.

Hæpatis læsiones ex sanguine menstruo retento, & per venas ad eam partem refluente, facilè generantur, hinc morbus virgineus à sanguineo pravo ab utero in hepar, & ab hepate in totum corpus effuso generantur. Hinc tumores, febres, aliique affectus quamplurimi in toto corpore, variisque partibus oriuntur, cùm omnes ab hepate nutrimentum capiant.

Si verò sanguis ille vitiosus ab utero in lienem refluat, tumores, obstructiones, & affectiones melancholicæ atque hypochondriacæ excitari solent.

Ac denique mulieres varios in lumbis, cruribus, aliisque partibus dolores patiuntur, ex vitiosis humoribus atque vaporibus, ab utero ad eas translatis. Quæ omnia symptomata, ex utero oriunda ab aliis naturæ consimilis, aliunde provenientibus, ab aliis causis productis, sequenti diagnosi distinguentur.

Primò igitur diagnosis hystericæ suffocationis ab iis, quæ suprà relata sunt, majori parte desumi potest. Apparent enim in ea symptomata enumerata, non omnia quidem in omnibus; sed quædam in his, alia in illis, varia causarum dispositione. Illa autem symptomata sunt læsa respiratio, in qua nonnunquam strangulari videntur, aliàs vero respiratio imminuitur, aut aboletur, sine ulla molestia aut suffocationis sensu; totius corporis refrigeratio; vocis & pulsus interceptio, interdum etiam motus & sensus abolitio; interdum deliria, convulsiones, syncope, vomitus & singultus prædictis sociantur.

Verùm ad clariorem diagnosin signa priùs proponenda sunt, quæ affectum imminentem indicant: qualia sunt, & murmur abdominis cum ructu vel nausea, lassitudines, oscitationes & pandiculationes, à materia flatulenta, quæ ab utero in varias partes elevari incipit; tristis aspectus & pallor faciei, à retractione caloris nativi versus suos fontes excitatus.

Ingravescente affectu sensus strangulationis urgere incipit, quasi ex grandiori bolo devorato, quem in faucibus se habere putant. Postmodum respiratio intercipitur, & suffocatio augetur. Ac tandem actiones omnes vitales & animales depravantur, imminuuntur, vel abolentur. Hinc deliria, convulsiones, aliaque symptomata gravia. In quibusdam uterus sensibiliter agitatur, & quasi conglobatur

& in variis abdominis partibus globi instar percipitur. Declinante verò affectu, seu paroxysmo hysterico, humor quidam è locis muliebribus effluit, intestina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore suffunduntur, actiones animales restituuntur, corpus incalescit, suspiria profunda emittuntur, sicque ægra sensim restituitur.

Ex signis propositis affectio hysterica à cognatis & consimilibus affectibus, putà syncope, apoplexia, & epilepsia facile distinguitur. Differentia tamen, quæ inter illos affectus intercedit, peculiariter annotanda est.

Ac primùm tribus signis generalibus conjicere possumus symptomata quæ hystericæ passioni & prædictis affectibus sunt communia, ab utero dependere potiùs, quàm à primario cordis aut cerebri vitio. Quorum primum est, quòd si ægra hystericis affectionibus sit obnoxia, & prædicta symptomata pati non rarò consueverit, dum illa de novo adveniunt, de alio affectu cogitandum non sit. Secundum est, quòd mulieres, dum symptomata illa pati incipiunt, de utero malè affecto conquerantur. Tertium est, quod hystericæ mulieres fœtidis, auribus admotis, & suaveolentibus, in pudenda immissis, magnum levamen percipiant, quod in aliis affectibus non contingit.

Peculiariter verò à syncope distinguitur hysterica affectio, quòd in illa respiratio & pulsus omninò amittantur; in hac verò aliquantulum remaneant, licèt valdè imminutè, donec ad extremum periculum pervenerint. Secundò, syncope promptiùs invadit, & quasi derepente corripit ægrorantem. At in hysterico affectu signa evidentia procedunt futuræ accessionis. Tertiò, pallor faciei major est in syncope, minor autem in hysterica suffocatione. Imò verò, nonnullæ mulieres hystericæ in paroxysmo faciem habent rubicundam, & tunc hoc solo signo affectus certissimè distinguitur. Quartò, in syncope ut plurimùm sudores frigidi & diaphoretici apparent, qui in suffocatione hysterica non reperiuntur. Quintò syncope brevior est, & citò ad salutem, vel ad mortem terminatur, hysterica verò suffocatio diuturnior est ad diem unum, vel plures interdum perseverat. Hoc tamen advertendum est, syncopem cum hysterico affectu aliquando complicari, quando nimirùm cor graviùs afficitur, vel vires admodum debilitatæ sunt ex diuturniori affectu; & tunc mixta esse possunt utriusque affectus symptomata.

Ab apoplexia distinguitur suffocatio uterina: primò quòd in hac parte non sint ita resolutæ, neque sensus tractus omnino abolitus sit, ut in apoplexia, sed si pungantur, aut pili avellantur, manu sufficienter indicant, se dolorem sentire. Secundò, in apoplecticis stertor perpetuò apparet: in hoc uteri affectu minimè. Tertiò, hystericæ mulieres post accessionem, meminerunt eorum quæ dicta, aut facta sunt, quod in apoplexia non contingit.

Ab epilepsia distinguitur: Primò, quòd convulsivi motus non perpetuò conjuncti sint cum hysterica suffocatione, nec, ubi adsunt ita universales sint, ut in epilepsia, sed unum vel alterum tantùm membrum concutiat. Secundò, pulsus in epilepticis major est etiam, quàm in statu naturali: in hystericis verò contrario modo se habet. Tertiò, in epilepsia spuma circa os apparet, in hoc verò affectu minimè. Quartò, epileptici non meminerunt eorum, quæ circa ipsos facta sunt; quod in hystericis fieri dictum est. Quintò, hystericæ mulieres in fine paroxysmi ut dormientes excitantur, cum murmure ventris inferioris, quasi utero quiescente, & in suam sedem redeunte, & interdum magna humoris copia per uterum effluente, quæ in epilepticis non contingunt.

Oportet etiam inquirere, quomodo hystericæ mulieres à mortuis distinguantur, cùm plurimis historiis proditum sit nonnullas pro mortuis habitas, & sepulturæ destinatas aut sepultas fuisse. Id quidem Auctores variis modis explorant. Vel enim lanam carptam aut plumas leviores ori admovent, quæ si non moventur, ægram pro mortua habent, vel speculum tersum ori apponunt, quòd halitu emisso infici debet, si ægra vel tantillùm spiret: vel cyathum aqua plenum pectori imponunt, & si aqua nullo modo moveatur ægram pro mortua habent. Hæc signa ut plurimum locum habent; sed perpetua non sunt, nec omnimodam certitudinem præ se ferunt, cùm antea dictum sit, quasdam mulieres hystericas sola transpiratione vivere, instar animalium, in latibulis degentium hyemis tempore, & omnino abolitam in iis esse respirationem. Quod licèt rarissimè contingat, cautio tamen illa observatione digna est, ne mulieres affectu hysterico defunctæ, ante tertium diem sepeliantur, aut saltem, donec fœtere incipiant.

Signa causarum etiam proponenda sunt, quæ ternario numero fuere comprehensæ, illæ sunt semen retentum & corruptum: sanguis menstruus, item retentus & corruptus; & cacochymia in uteris vasis aut cavitate contenta.

Si à semine retento vel corrupto hic affectus oriatur, aderunt, vel præcesserunt omnes causæ, quæ illud augere, coacervare, & corrumpere in vasis poterunt, ut florens ætas, Veneri matura, ut illi priùs assueta, quam postmodum intermiserit, temperamentum sanguineum, vita otiosa, & voluptatibus dedita: victus lautus & opiparus, tum usus ciborum facilè corruptibilium. In his si contingat hysterica passio, menstruis commodè fluentibus, concludendum erit, à retento semine dependere.

Si à sanguine menstruo retento & corrupto affectio hysterica dependeat; illius suppressio, aut imminutio aderit, atque insufficiens expurgatio, muliere interim sufficiente coitu utente. Et suppressionem illam quædam symptomata sequentur, ut melancholia, iracundia, torpor, somnolentia, capitis dolor, mammarum inflatio, gravitas lumborum, & crurum.

A cacochymia verò exoriri affectum uterinum ostenditur, si menstruis commodè fluentibus, cum sufficienti Veneris exercitio hic affectus contingat, & mulier senio vicina sit aut valdè cacochyma, vel aliquo alio uteri affectu laboret.

Aliorum verò symptomatum, ex utero provenientium, & supra descriptorum diagnosis paucis proponenda est.

Dolor capitis ex utero proveniens, cognoscitur ex eo, quòd menses non debitè procedunt, dolor præcipue infestet, aut augeatur, instante vel apparente fluxu menstruorum & uterus non rectè se habeat. Distinguere etiam possumus, an vapor vel humor hunc affectum excitet? Si enim dolor gravativus non sit, & per intervalla recurrat, à vapore fieri certum erit. Si verò continuus sit, cum gravitate conjunctus, humorem in parte contentum indicabit: qui si bilioſus fuerit, dolor mordax, pungens, & acutus: si pituitosus, torporem inducet: melancholicus, tristitiam.

Cordis palpitationem, & arteriarum in hypochondriis & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus, tum etiam dolores varios, ex utero provenire conjiciendum erit, si alia uteri affecti signa & symptomata suprà enumerata simul adfuerint. Tum etiam, si graveolentia naribus, & suaveolentia pudendis admovendo, quodam modo mitescant.

Quoad prognosin attinet. Rarò hic affectus interficit ægrotantes, sed valdè chronicus esse consuevit. Aliquando tamen propter syncopen supervenientem, aut insignem convulsionem, vitæ periculum ægrotantes incurrunt. Tum etiam, si affectus sæpius repetat & difficilè solvatur, periculum est, ne respiratione toties læsa, calor nativus suffocetur & vita deficiat.

Illa passio hysterica est deterior, in qua plures partes in consensum trahuntur: tum etiam illa, quæ à semine corrupto exoritur, vel diuturna suppressione mensium.

In senioribus vix curatur hic affectus, propter insignem cacochymiam, qua se scatere solent. In juvenibus plerumque cessat, quando parere incipiunt.

In prægnantibus & puerperis periculosum est malum. In illis quidem propter metum aborsus. In his verò, ob virium post partum imbecillitatem.

Sternutatio hystericæ mulieri superveniens, bona. Robur enim significat cerebri: & illo motu maligni vapores cerebrum obsidentes, discutiuntur: tum humores vitiosi, in utero contenti evacuantur.

Curatio hysterici affectus duplex instituenda est: una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo vapores illum efficientes discutiendi & revellendi: humores in utero contenti, unde vapores illi elevantur, evacuandi, & uterus ad propriam sedem, quando ab ea dimovetur, ut sæpè fit, juxta doctrinam Hippocratis, reducendus. Quæ omnia sequentibus remediis impleri possunt.

Primò itaque ægra in lecto ita collocanda est, ut cervicem & scapulas acclives & elatas habeat. Inguina verò, & femora declivia, ita enim uterus faciliùs reducitur.

Posteà verò fieri debent ligaturæ dolorificæ partibus inferiotibus, tum etiam frictiones celebrandæ earumdem partium: nec non cucurbitulæ coxis admovendæ. Tum etiam cucurbitula magna, pectini admota, multum prodest: Cavendo tamen, ne suprà umbilicum applicetur: quod multi imperite faciunt, sic enim uterus sursum retrahitur,

ubi

ubi convulsiones adsunt, vel animi deliquia, frictiones asperæ conveniunt in plantis pedum, etiam cum sale & aceto: tum etiam avulsiones pilorum capitis & pudendorum, contorsiones digitorum, inclamationes alta voce, & alia hujusmodi.

Utile etiam, plantis pedum admovere cataplasma epispaticum in hunc modum compositum.

℞. Fol. artemis. matricar. rutæ, ana M. i. salviæ M. sem. stercor. columb. pulver. ʒ. iii. saponis nigri Unc. i. ß. succini, thuris, mastiches pulverat. an. ʒ. i. ß. succi rutæ, & oxycrat. q. s. Fiat cataplasma.

Eodem tempore fœtida & gravcolentia naribus admoventur, ut plumæ perdicum combustæ, vetera coria usta, & sulphur accensum; oleum gagatinum, pomum ex assa fœtida, castoreo, galbano, ruta, malaxatis cum syrupo artemisiæ, vel aceto, serta ex ruta, tanaceto, absinthio. Ab iis tamen, quæ ex jam dictis fortiora sunt, abstinendum, si fœmina epileptica fuerit, quia ab iis cerebrum offensum agitatur, unde humores in illius ventriculos præcipitantur ac symptomata ingravescunt.

Fumus tabaci, ori & naribus ægrotantis insufflatus, eam à paroxysmo citissimè liberat.

Contrà verò suavcolentia utero admovenda, ut moschi aut zibetæ grana aliquot, cotone involuta.

Naribus pulvis sequens insuffletur.

℞. Piperis albi, sinapi, pyrethri, castorei, an. ϑ. i. Fiat pulvis tenuissimus.

Si mulier valdè somno sepulta videatur; proritetur sternutamentum (juxta *Aph.* Hip. 35. *sect.* 5. *Mulieri, quæ hystericis molestatur aut difficulter parit, superveniens sternutatio, bonum.*) Quod quidem etiam à prædicto pulvere non ratò proritatur. Sin minùs; tantillum hellebori albi, aut auphorbii correcti adjiciatur.

Natibus quoque oleum succini, vel etiam gigatinum illiniri poterit.

At verò clysteres laxantes & carminantes præ cæteris remediis conferunt, ad discutiendos vapores tetros paroxysmum producentes, quorum formula talis esse poterit.

℞. Fol. mercurial. pariet. artemisiæ, pulegii, rutæ, calamenti, ana M. i. Sem. cervi, cumini, & baccarum lauri, ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolve hieræ picræ, & bened. laxat. an. ʒ. vi. olei rutacei ʒ. iii. camphoræ, ϑ. ß. Misce, fiat clyster.

Si primus clyster non sufficiat; iterandus erit ex eodem, aut simili decocto, dissolvendo diarhœnici ʒ. x. terebinthinæ, vitello ovi dissolutæ ʒ. i. cum oleo prædicto, camphoræ in oleo nenuph. solutæ ϑ. sem.

Ac denique perseverante affectu, tertius merè hystericus & discutiens, non autem purgans injiciendus est, qui valdè efficax ita componi poterit.

℞. Olei rutac. ʒ. iv. aquæ vitæ ʒ. i. vini generosi quartaria iii. galb. ʒ. ii. Misce, fiat clyster, qui injiciatur, præmisso clystere laxante.

Clyster ex oxycrato hysteticum paroxismum statim cohibet; vapores illum efficientes comprimendo & coagulando.

Idem præstat oxycratis ejusdem cyathus, ore assumptus.

Consulunt etiam Auctores ventrem supra umbilicum fascia fortiter alligare, ut reducatur uterus, & vaporum ascensus prohibeatur.

De venæ sectione est magna dubitatio, utrum scilicet in ipso paroxysmo conveniat; Cùm enim tum ingens adsit virium dejectio, & aliquando de vita dubitatio, & refrigeratio totius corporis, à malignis vaporibus cor & cerebrum infestantibus, qui nullo modo per venæ sectionem excludi possunt: non est dubium, quin ex usu illius, accessionis tempore, maximum immineat periculum. Huic sententiæ adstipulantur Vatandæus & Sennertus. Contra verò Mercatus & Rodericus à Castro statuunt, in talo venam esse aperiendam, quando affectus producitur à sanguinis menstrui copia, atque retentione: & nullo alio remedio vires onere pressas, vias nimia redundantia obcæcatas, & suffocationis periculum, levari posse. Siquidem in hoc casu neque fœtida, neque odorata, neque cucurbitulæ ægram à paraxysmo suscitare solent. Philippus Hœchstetterus *observationum parte secunda*, nonnullis historiis ostendit venæ sectionem in pede plurimùm profuisse. Ita ut virgo quædam monialis, quæ aphona & convulsa per biduum fuerat, post duas horas à venæsectione fari cœperit, comedere, ac bibere. Existimamus nos, venæ sectionem posse celebrari, si pulsus fuerit validus, & manifestæ plenitudinis notæ appareant. Si verò pulsus languidus appareat, esse abstinendum, & intervallum esse expectandum, in quo rutiùs sanguis detrahi possit.

Emplastra utiliter sub umbilico admoveri solent, ex massa emplastri ceronei composita, quod emollit & discutit, atque melius est emplastro pro mattice vulgari; quod aliquantulum adstringit; & sic vapores & humores malignos retinere potest. Fiunt etiam emplastra ex galbano & assa fœtida, vel ex gummi caranna & tacamacha, vel solis vel admixtis quibusdam aromatis. Exempli gratia.

℞. Gummi carannæ ʒ. sem. pulv. nucis mosch. & caryophyl. an. ʒ. ß. olei succini gutt. iv. terebinth. ʒ. i. Fiat empl. Hujusmodi emplastra ad formam scuti fieri debent, & in parte acuta, quæ ad vulvam vergere debet, apponenda gr. aliquot moschi, vel zibetæ, ut gratum odorem utero inspitent, ipsumque retrahant. Moschi gr. iii. excipiantur cotone, pauco oleo humectato, & intrudantur in fotamen umbilici. Deinde admoveatur emplastrum parvum ex galbano liquato. Hoc quædam mulieres pro secreto utuntur.

Vel camphoræ gr. iv. dissolv. in ol. amyg. dulc. & umbilico indantur, admoto desuper emplastro diapalmæ.

Si flatuum copia affectum fovere videatur; convenient fotus & semicupia, ex decocto fol. rutæ, artemisiæ, thymi & calamenti, sem. fœniculi, anisi, cumini, baccarum lauri, flor chamæm. anethi & similium.

Sacculi etiam parari poterunt, quibus includuntur cuminum, anisum, semen dauci, fel. ruta, furfur, & bene calidi applicentur, ac sæpe iterentur. Vel

℞. Olei rutacei ʒ. iv. spiritus terebinth. ʒ. ß. Misce, immergatur panis recenter è furno extractus, & umbilico applicetur.

Inunctiones quoque ventris inferioris, & totius uteri regionis, pectinis, & lumborum, non erunt inutiles: eò quòd vias dilatent, vapores attenuent & discutiunt: Eæque parabuntur ex oleo nardino, de spica, anethino, sesamino, de croco, & lilior. & amygdal. dulcium.

Maximè commendant Auctores suffitum ex verrucis, quæ tibiis equorum adnascuntur: quæ in calente furno exsiccentur, & in pulverem redigantur, ac naribus suffumigium fiat, tanquam præsentaneo remedio, & magna adstantium admiratione. Solent mulieres ferè in instanti à paroxysmo liberari.

Si à semine retento affectus oriatur; nihil coitu conducibilius est, cùm mulier fuerit excitata, si viro conjuncta sit.

In coitus penuria multi consulunt pudendorum confricationem atque titillationem ab obstetrice factam, immissis digitis in uteri cervicem, oleis aromaticis perunctis. Verùm, cùm id sine scelere fieri nequeat, à Medico Chtistiano nunquam est præscribendum.

Ad vapores istos malignos, paroxysmum hystericum producentes, discutiendos, multa per os exhiberi solent, è quorum numero sunt theriaca vetus, ad ʒ. i. exhibita cum aqua artemisiæ, pulegii, melissæ, trochisci de myrrha ad ϑ. ii. vel ol. succini ad gut. v. vel sex cum iisdem liquoribus.

Pilulæ in frequenti usu esse consueverunt, quarum præcipuæ ita componi possunt.

℞. Castorei, myrrhæ & assæ fœtidæ, an. ϑ. i. fæculæ bryoniæ ϑ. ß. sem. rutæ & croci, an. g. vii. Cum syrupo de artemisia fiant pil. xii. Capiat tres vel quatuor: quas si ægta devorare nequeat; dissolvantur in aqua artemisiæ.

Ad vehementissimum paroxysmum sequentes utilissimæ sunt, eumque certò sedare solent.

℞. Assæ fœtidæ ϑ. i. castorei gr. vi. laudani g. iii. Fiant pil. tres, vel iv. Capiat statim.

Pilulæ fœtidæ majores, licèt purgantes sint, tamen in paroxysmo utiliter exhibentur ad ʒ. ß. Blandè enim evacuant, nec nisi sedato prius paroxysmo purgare consueverunt, ita ut ad operationem nullum sit metuendum periculum.

Aquæ etiam multæ exhiberi solent in paroxysmo: nimirùm aqua vitæ, cinnamomi, vel theriacalis.

Vel aqua specifica in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. zedoar. sem. dauci, rad. levistici, an. ʒ. ii. myrrhæ rubræ, castorei, an. ʒ. ß. rad. pœoniæ ʒ. iv. viscl. querc. decrescente luna collecti ʒ. iii. Præparatis effunde aquæ matricariæ ℔. iv. sem. Spiritus vini ℔. sem. Digerantur per triduum, postea distillentur. Dosis cochl. i. per se, vel cum aqua conveniente.

Paratu facilior, & gustui gratior, neque minùs efficax ita componi poterit.

℞. Suc-

℞. Succor. meliſſæ, borrag. depurator. an. ℔. ii. croci opt. ʒ. i. Infundantur, & deſtillentur in balneo. Doſis coch. i. cum juſculo. Hæc potiuncula in communi uſu habetur.

℞. Aquæ cinnam. ʒ. ß. aquæ naphthæ ʒ. iv. caſtorei g. iv. Miſce, fiat potio.

Oleum ſuccini, ad gutt. iii. vel iv. exhibitum, cum aqua flor. arantiorum, vel alia ſpecifica, paroxyſmum hyſtericum citiſſimè diſcutit.

Potio ſequens plurimùm conferre ſolet, ut in obſervationibus noſtris videre eſt.

℞. Aqua artem. roſ. & flor. arant. an. ʒ. i. aquæ cinnam. ʒ. i. confect. de hyacintho. ʒ. i. pulver. elect. diamarg. frig. ℈. ß. croci g. iv. Fiat potio.

Aqua naph. ſola ad ʒ. iii. vel iv. utiliter exhibetur. Sed cum moſcho & ſang. draconis permixta, miranda præſtat, quod teſtatur Solenander his verbis: *Mulier quædam ſæviſſimis ſymptomatibus affligebatur, dolore capitis, ructu, contractione corporis, dolore inguinis, ſtridore dentium, aliquando in terram cadens ſine voce, ore clauſo, ut aperire non poſſet; atque ex matricis vitio omnia. Remediis multis fruſtra factis, ſuperveniens mulier quædam vetula dedit tredecim grana moſchi, & totidem ſanguinis draconis vulgaris ex* ʒ. vi. *aquæ flor. arantiorum: ſanata eſt, nec unquam in poſterum iſtos dolores paſſa eſt. Idem medicamentum in ſimili caſu à me exhibitum ſemper profuit, exhibitum autem aliquoties.*

Ungula alcés ad hunc affectum eſt etiam utiliſſima juxta experimentum Apollonii Menabei, *tract. de alce. c.* 10. his verbis: *Contra matricis ſuffocationem unguem alces præſentaneum eſſe remedium, & ab aliis audiviſſe, & periculo facto me cognoviſſe fateor. Nam accerſitus, ut medicam manum adhiberem cuidam mulieri, ſuffocatione oppreſſæ, data hujus unguis raſura cum radice zedoariæ, ailiſque auxiliis ex arte adhibitis, optatum finem cum honore ſum conſecutus. Cùm præterea intelligerem, eandem ſæpenumero eo ipſo morbo tentari, ut partem hujus unguis collo appenſam jugiter portaret, injunxi. Quòd cùm ſedulò feciſſet, quamdiu ego interfui, tribus nempe menſibus, ea ſemper moleſtia caruit, unde mihi multoties gratias egit.*

Camphora accenſa & in aquam conjecta, ibique manens, donec extinguatur, præſtans eſt remedium, ad ʒ. i. exhibita, ut & aqua illa pota.

Juli, ſeu catuli nucis juglandis, in epiſtolis à Laurentio Scholtzio collectis, epiſtola à Thoma Moufero ad Petrum Monavium ſcripta, hoc elogio commendantur. *In uteri ſtrangulatu habeas ſingulare remedium. Julos, ſive catulos juglandis in pulverem exſiccatos contunde. Dentur ad* ℈. iii. *cum guttulis duabus olei ſuccini. In eo affectu nihil unquam novi præſtantius.*

In forma pulveris duo parari poſſunt remedia efficaciſſima, & à nobis pluries experta.

Unum fit ex ſecundina primi partus, in camino exſiccata, & in pulverem redacta. Cujus doſis eſt ʒ. i. in liquore idoneo, confeſtim liberat à paroxyſmo.

Alterum fit ex duabus partibus ſulphuris, & una nucis moſchatæ. Rediguntur in pulverem & ʒ. i. pondere exhibentur.

Pulvis gagates ad ʒ. ſem. vel ʒ. i. exhibitus multùm poteſt.

Pulvis granorum actes ſeu ſambuci Quercetani, cum vini cyatho ſumptus ʒ. i. pondere epilepſiam hyſtericam ſubmovet, illiuſque recurſum impedit ſecunda exhibitione.

In pulveris illius defectu, fuligo camini exhiberi poteſt, eadem doſi, in ovo ſorbili.

Quia verò uterus non rarò pravis & excrementitiis humoribus refertus eſt: unde tetri vapores elevantur: illius expurgationi incumbendum eſt, quod commodiſſimè fiet peſſario ſequenti.

℞. Diaphœnici ʒ. i. pulv. hieræ picræ ʒ. ß. terebinthinæ ʒ. iii. Excipiantur ſtupis, & fiat peſſarium.

Pro potu ordinario bibat ægra leve decoctum cinnamomi, vel carvi, vel aniſi.

De vino eſt controverſia, an in paroxyſmo hyſterico ſit exhibendum. Hipp. *de natura mulierum*, commendare videtur. Illiuſque ſententiæ ratio maximè favet. Nam ſumma corporis refrigeratio, & virium languor, non poſſunt meliùs ſublevari, quàm exhibito vino generoſo. Avicenna tamen omninò prohibet. Et certè, quia hic affectus ut plurimùm dependet à retento ſemine, vel ſanguine, & vaporibus tetris, qui ab utero elevantur: vinum tenuitate ſua & ſumma penetrandi vi materiam morbificam magis exagitat. Unde communi experientia videmus, mulieres hyſtericas ex uſu vini in ipſo paroxyſmo male ſe habere. Ut hæc difficultas dirimatur, dicimus: vinum ordinariè non eſſe exhibendum tempore paroxyſmi, ſed tantùm extraordinariè: quando ſcilicet ratione virium ſummè collapſarum, complicatæ ſyncopes, vel inſtantis mortis, cogimur ad præſentaneum illud auxilium recurrere, jam omnibus aliis fruſtrà tentatis.

In hac curatione diligenter advertendum eſt, in prægnante muliere, hyſterico affectu laborante, prudenter remedia eſſe adminiſtranda; neque vehementiora illa ac valde fœtida eſſe exhibenda, ne abortus concitetur; & externis remediis magis, quàm internis, rem eſſe abſolvendam.

In curationis decurſu, cordis & cerebri ratio habenda eſt, & ſi valdè opprimi videantur, propriis remedis illis ſubveniendum eſt. Cordi, admovendo epithema ex vino & aqua florum arantiorum & imperiali, aut ex theriaca in vino diſſoluta; aut animalia calentia eidem applicando. Capiti verò, uſurpando ea remedia, quæ in ſoporoſis affectibus fuere propoſita.

Extra paroxyſmum curatio in prophylaxi, verſatur, ut acceſſionis reditus impediatur, aut ſaltem retardetur. Quæ quidem cauſarum ablatione, & uteri corroboratione perficitur.

Primò igitur, tempore convenienti, præcipuè vere, vel autumno, ſolèmnis evacuatio inſtituetur, incipiendo à potione purgante, vel alio medicamento, ægrotantis naturæ congruo, additis perpetuò quibuſdam hyſtericis.

Deinde, ſi ſanguis redundare videatur; mittendus erit primùm ex brachio, poſteà verò ex pede; eligendo, quantum fieri poteſt, tempus medium inter duas purgationes menſtruas.

Poſtmodum verò, ut pravorum humorum illuvies ſufficienter præparetur & expurgetur; componendum eſt apozema alterans, aperiens, & purgans, ad quatuor, vel quinque doſes exhibendum.

Si natura ad ſanguinis evacuationem per hæmorrhoides inclinare videatur; aperiendæ ſunt, admotis hirudinibus. Eaſque in hoc affectu plurimum profuiſſe teſtatur Mercatus *conſilio* 13. & 14.

Poſt univerſam purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas, conveniet decoctum ſudorificum, per plures dies exhibitum ex ligno ſaſſafras, aut guajacino cum ſemine fœniculi, rutæ, & viticis paratum.

In eundem uſum maximè convenient thermæ ſulphureæ & bituminoſæ, quales ſunt noſtræ Baleucanæ, quarum uſu multas optimè habere quotidiana experientia patefacit.

In affectu diuturno, præter dicta remedia conveniunt purgationes frequentes, per pilulas uſuales, ſyrupos, aut potiones. Quorum remediorum formulæ ita componi poſſunt.

℞. Agarici trochiſcati ʒ. i. ß. hieræ diacolocynth. ʒ. i. ſem. dauci, viticis, an. ℈. i. myrrhæ, caſtorei, diagridii, an. ℈. ß. terebinth. q. ſ. Fiat maſſa pilul. de qua capiat ℈. ſem. vel ℈. ii. bis aut ter in menſe.

Syrupus ſequens à Mercato maximè laudatur, tanquam mirabilis, & omnibus hyſtericis mulieribus maximè proficuus, *conſ.* 13.

℞. Succi mercurialis, & lactis feminis carthami, an. ʒ. vi. aquæ ſcorzoneræ ʒ. vii. ſacch. q. ſ. ut fiat ſyrupus. Cui adde, dum coquitur, in ligatura, confectionis de hyacintho, alkermes, & pulveris electuar. de gemmis, an. ʒ. ii. Doſis ʒ. ii. vel iii.

℞. Rad. bryoniæ ʒ. iii. fol. ſennæ ʒ. ß. agarici ℈. ii. zinzib. ℈. i. cinnam. ʒ. i. Infundantur per noctem in aqua fontis. In colat. diſſolve ſyrup. roſac. ʒ. i. Fiat potio, ſumenda bis, aut ter in menſe.

Pilulæ fœtidæ majores, bis in menſe ad ʒ. ß. exhibitæ, ſunt utiliſſimæ.

In iis quæ facilè vomunt, utile eſt vomitum proritare ſemel aut bis in menſe, in hunc modum.

℞. Agarici trochiſcati ℈. i. ß. oxymel. ʒ. i. aquæ meliſſæ, & artemiſiæ, ana ʒ. iii. Fiat vomitorium.

Chymici ſal vitrioli in aqua appropriata exhibent à ʒ. ß. ad ʒ. i. & hyſtericis affectibus ſpecificum prædicant.

Poſt ſingulas evacuationes roborantia nonnulla exhibenda ſunt, qualis eſſe poterit opiata ſequens.

℞. Conſervæ anthos betonicæ, meliſſæ ana ʒ. i. ß. pulv. electuar. diamoſchi, & diacalaminth. ana ʒ. ß. Cum ſyrup. de artemiſ. fiat opiata.

Theriaca ſola huic uſui eſt aptiſſima, quæ in calidioribus natu-

naturis temperari poterit admixtis conservis nymphææ, capill. ven. & simil.

Sed longe efficacior est pulvis sequens, qui diuturnas & contumaces affectiones hystericas sanat, si frequenter assumatur ʒ. i. ponderę cum vino, aut pane hostiario, vel in boli formam redactus, cum syrupo artemisiæ.

℞. Rad. gentianæ, dictamni albi, tormentillæ, pyrethri, rhapon. bistortæ, aristolochiæ rotundæ, carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, Sem. coriandri præp. Sem. anisi, gran. juniperi, mastiches, boli armenæ orientał. terræ sigillatæ, an. ʒ. ii. ß. crochi orient. ʒ. ii. ß. Fiat pulvis tenuiss. in vase bene clauso reservandus.

Nec omittenda sunt illa medicamenta, quæ virtute specifica hystericis affectibus mederi consueverunt. Quæ quia majori parte odore ac sapore ingrata sunt, in forma pilularum frequentiùs exhibentur, quarum exemplum tale esse poterit.

℞. Assæ fętidæ ℈. ß. castorei, myrrhæ, galbani, sagapeni ana ℈. i. Cum melle mercuriali fiat massa, de qua capiat ℈. ß. vel ℈. i. frequenter.

Platerus etiam ex vehementer odoratis pilulas componit in hunc modum.

Moschi gr. vi. benz. ʒ. ß. sacchati ʒ. i. Cum aquą cinnam. fiant pilulæ ℈. ß.

Aquæ hystericæ suprà descriptæ, in paroxysmi exhibendæ, extra paroxysmum etiam utiliter usurpari poterunt, sumendo cochlear i. vel ii. manè per intervalla.

Matthiolus bryoniæ radicem valde prædicat his verbis: *Bryonia mulieres, vulvæ strangulationi obnoxias, mirum in modum juvat, adeo ut eas à strangulatu liberet & sanet. Equidem novi mulierem, quotidie ferè, per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta; ut vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis ʒ. i. efferbuisset dormitum itura, semel in hebdomadæ: cùm hac medicina per annum usa fuisset, optimè ex illo morbo convaluit.*

Hepar lupi exsiccatum, & ʒ. i. pondere exhibitum, epilepsiam hystericam præcavere potest, si ter aut quater exhibeatur post usualem purgationem.

Chymici ad hunc effectum vitriolum Martis commendant, ejusque granum unum, vel duo, cum dupla sacchari portione exhibent, per multos dies, cum vino, aut liquore idoneo.

Imo verò ad gr. xii. xv. & xx. exhiberi potest cum conserva idonea; vel in pilulas efformari cum mucilagine gummi tragacanthi.

Cremor tartari frequenter exhibitus huic etiam affectui curando utilissimus est.

Hæc duo remedia non solum aperiendo; sed etiam refrigerando conferunt. Sæpe enim calida intemperies in hoc affectu, utero infixa est, à sanguine intra illius venas retento & excalefacto oriunda; quemadmodum dicit Galenus, in melancholia hypochondriaca esse phlogosin in hypochondriis, à sanguine, in iis propter obstructiones retento & supercalefacto: ideò ea, quæ uterum refrigerare possunt hìc maximè convenient; qualia sunt semicupia, oxycratum ore assumptum, & per clysteres injectum, & similia quibus addere licet historiam ab Hervæo relatam in tractatu & partu mulieris, hystericis symptomatibus nulli remediorum generi cedentibus, diù laborantis, quæ tandem post multos annos ab uteri prolapsu sanitatem recuperavit. Quia nimirum uterus aeri externo expositus refrigeratus est; sicque phlogosis illius & calida intemperies repressa.

Ipsius etiam chalybis usus à quibusdam Practicis maximè commendatur, tamquam omnibus affectibus uterinis opportunissimus. Cujus præparationes desumentur ex curatione obstructionis hepatis.

Cauteria crutibus admota maximè etiam conferunt. Ab utero enim pravos humores derivant, ratione venarum, quæ utero & cruribus communes existunt.

Neque negligenda amuleta de collo suspensa supra regionem umbilici, quemadmodum anteà monuimus, ungulam alces hoc modo conferre. Alii laudant radicem peucedani gestatam. Et nostrates mulieres non infeliciter gestare solent frustulum assæ fętidæ, linteo raro inclusum. Alias vidimus, quæ vulpis veretrum exsiccatum cum testiculis, de collo suspensum, supra umbilicum gerebant, & sese hoc modo ab insultibus hystericis præservabant.

Aliæ gestant frustulum carnis lupinæ exsiccatæ, vel hepatis lupi, non sine fructu.

Quòd ad remedia externa attinet, post singulas purgationes, aut saltem semel in mense, octo vel decem diebus ante purgationem menstruam convenient fotus, aut semicupia, ut colliquatus humor, morbi causa, per reseratas vias faciliùs effluat. Et parari poterunt ex rad. althææ, lilior. bryoniæ, ireos, rubiæ, valerianæ, angelicæ, fol. artemisiæ, nepetæ, matricariæ, melissæ, baccis lauri, & similibus.

Ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, & uterum roborandum, post fotum, vel insessum, emplastrum sequens sub umbilico admoveri poterit.

℞. Gummi tacamahacæ & caragnæ, ana ʒ. ii. alyptæ moschat. ʒ. ß. Sem. agni casti ʒ. i. ß. santal. omnium, ana ʒ. ß. terebinth. ladani, ceræ, ana q. s. Fiat emplastrum.

Si à semine retento hic affectus oriatur, usurpantur illa remedia, quæ ad semen extinguendum & discutiendum suprà in furoris uterini curatione descripta sunt.

CAPUT VII.

De Uteri inflammatione.

UTeri inflammatio est tumor illius partis, à sanguine in illius substantiam effuso.

Illa autem inflammatio vel totum uterum occupat, vel aliquam illius partem. Et vel à puro sanguine producitur ac phlegmone simpliciter appellatur; vel bilem ipsi permixtam habet, & plegmo dicitur erysipelatodes: vel jungitur cùm pituita, aut melancholia; & phlegmo œdematodes, aut schirrodes nominatur.

Causæ ad hunc effectum producendum aut promovendum idoneæ, variæ esse possunt: temperamentum scilicet sanguineum, plethoricum, aut biliosum; naturalis uteri laxitas, & viarum amplitudo; aer impensè calidus humores inflammando, vel frigidus, constringendo, & profluentia menstrua, vel fluere parata coercendo; vehemens exercitatio, coitus immoderatus, ictus vel casus supra regionem uteri; animi pathemata graviora, præsertim iracundia, alimenta acriora & calidiora, & quæcunque alia assumpta acrimonia insigni, atque erodendi facultate prædita, ut de cantharidibus authores referunt, quas non solum vesicæ, sed etiam utero valde infensas asserunt; pessaria acriora diutiùs usurpata; medicamenta cathartica aut alterantia, qualia plerumque usurpantur à sterilibus mulieribus undecunque exquisita; mensium retentio plethoram augendo, vel nimia profusio relaxando, & motum humorum à toto corpore in hanc partem promovendo; cucurbitulæ etiam pubis regioni admotæ attrahere possunt violenter ad regionem uteri, in eaque cohibere sanguinem, & alios humores. Idem præstare possunt partus laboriosus, abortus; contrectatio violenta partium genitalium ab obstetricę imperita; & gestatio fœtus molesta.

Signa diagnostica sunt, tumor, calor, & dolor in regione uteri cum febre continua. Sed quia rectum intestinum & vesica eandem regionem occupant: ideo aliis signis uteri inflammatio distinguenda est: qualia sunt mensium suppressio, aut diminutio, eorumque color pallidus, aut citrinus, ac dolorifica excretio; & in mensium absentia ichores quidam fętidi ac putridi resudant, & locos muliebres irrigant. Quorum etiam investigatio claram afferet diagnosin. Osculum enim interius tumidum, retractum, & dolorificum apparebit: cervix uteri rubicunda & inflammata erit, tumentibus venulis per eam dispersis.

Si totus uterus laboret, omnia symptomata erunt vehementiora. Si magis uteri cervicem inflammatio teneat; calor & dolor maximè ad inguina & pudendum extenduntur. Si anterior pars laboret, major erit vesicæ sympathia: si posterior, rectum intestinum magis laborabit, & dolor ad lumbos exporrigetur. Si pars dextra, aut sinistra inflammetur, tumor & dolor circa alterutrum inguen apparebit, & crus ejusdem lateris gravitate quadam afficietur.

Signa causarum ita investiganda sunt. Si à sanguine puro inflammatio fiat, omnia symptomata sunt mitiora: si verò bilem admixtam habet; febris est ardentior & omnia symptomata sunt vehementiora. Si verò sanguis pituitosus sit, aut melancholicus; febris erit minùs acuta sed morbus diuturnior ac contumacior. Tum etiam ad istam diagnosin referenda erunt signa humoris, in toto corpore prædominantis.

Si inflammatio in suppuratum abeat; dolor & febris augentur, & horrores sæpe sine ordine oriuntur, plerumque tamen circa vesperam recurrunt. Omnia etiam reliqua symptomata intenduntur. Suppuratione facta omnia mitescunt, & tumor magis attollitur, ex quo interdum alvus, aut urina supprimitur. Si verò inflammatio sine

suppu-

suppuratione discutiatur; tumor imminuitur, symptomatibus mitescentibus.

Si denique in scirrhum degeneret; febris, dolor, & reliqua symptomata imminuuntur, tumore perseverante, & duritiem majorem adipiscente: tum etiam pondus & gravitas permanent non solùm in utero: sed in partibus etiam circumjacentibus, ut ægra corpus difficilè movere queat.

Prognosis hujus affectus bona institui non potest, quia periculosissimus est, & utplurimum lethalis. Majus tamen vel minus periculum portenditur, pro magnitudine morbi, causæ, symptomatum in hunc modum.

Si inflammatio totum uterum occupat; morbus est deploratus: si verò aliquam tantùm partem; salutis spes adest.

Si mulieri gravidæ in utero sit erysipelas; lethale, ex Hipp. *Aph.* 43. *sect.* 5. fœtus enim propter insignem inflammationem emoritur, unde sequitur abortus, qui in gravissimo morbo accedens, matrem jugulat. Gal. *in comment. hujus Aphor.* dubitat, num hæc sententia de omni inflammatione pronunciandà sit, & num, utero inflammationem patiente, fœtus possit aliquando vivere?

Inflammatio uteri facilè in gangrænam degenerat: quia uterus, veluti totius corporis cloaca, excrementorum illuviem recipit, à quibus calor nativus facilè suffocatur: Uteri inflammationi delirium, convulsio, singultus, extremorum frigiditas, sudor diaphoreticus supervenientes, mortem brevi adventuram portendunt.

Si inflammatio uteri suppuretur; solutio illius speranda est: sed ulcus sordidum sequetur, à quo ægra lenta febre contabescit, vel in hydropem incidit.

Si inflammatio in scirrhum mutetur: malum diuturnum evadit, & sæpè hydropem accersit.

Ad curationem hujus affectus, sanguinis ad uterum fluxus revellendus, repellendus, & derivandus est qui fluxit & in parte continetur, resolvendus: Et, si tumor ad suppurationem vergat, ea adjuvanda est, ruptoque abscessu, pus evacuandum. Quod fiet sequentibus remediis.

Præmisso igitur clystere emolliente & refrigerante, mittatur sanguis è basilica latetis magis affecti, vel ab utraque, si totum uterum tumor occupat: & phlebotomia reiteretur bis, ter, quater, pro ægræ viribus & phlegmonis magnitudine.

Post sufficientem revulsionem, & transacto morbi augmento, ubi nulla ampliùs suspicio est fluxionis adhuc fientis: venæ inferiores aperiendæ sunt ad derivationem à parte affecta: Quo sensu audiendus est Gal. *l. de sang. missione*, & 13. *meth.* cùm docet, in uteri inflammationibus venas poplitis & malleoli esse aperiendas. Attamen quamdiu aliqua revellendi indicatio perseverat, satius est venas brachii aperire.

Ad revulsionem etiam conveniunt frictiones & ligaturæ superiorum partium, item cucurbitulæ scapulis, lumbis, & dorso admotæ.

Si vitiosi humores, præcipuè biliosi in corpore abundent, qui reliquorum humorum influxu quasi vehiculum sint: ii lenibus medicamentis evacuandi, ut syrupo rosaceo & violato solutivo, manna, rhab. catholicone, vel electuario lenitivo: fortiora enim humores nimiùm commovendo fluxionem excitarent.

Vomitoria autem, licèt præscribantur ab Avicenna, minimè convenire videntur. Si enim blanda & mitiora sint, nihil penè evacuant. Si fortiora; magnam corporis agitationem efficiunt, unde humores commoti magis in partem irruere possunt.

Propter insignem febrem refrigerantia medicamenta usurpanda sunt, ut julepi & emulsiones: quibus, si immensæ vigiliæ, dolor, & inquietudo ægrotantem vehementer afficiant; narcotica erunt permiscenda, quæ etiam seorsim exhiberi poterunt.

Post primas evacuationes, topica admoveantur imo ventri, inter umbilicum & pectinem, & circa renes: primò repellentia & refrigerantia, in forma linimenti, epithematis, & cataplasmatis.

Linimentum fit ex oleo rosaceo, loto in aceto, vel unguento rosaceo, cerato santalino, refrigerante Gal. addito pauco aceto.

Epithema fiet ex aquis, vel decocto plantaginis, acetosæ, solani, fumitar. papav. albi & rosarum addendo boli armenæ, sang. drac. vel terræ sigillatæ tantillum.

Cataplasma parabitur ex mica panis albissimi cum lacte cocta, cui parum olei rosacei, succi hyoscyami, vel solani, cum vitellis ovorum addatur. Vel ex farina hordei semin. lini, fœnugr. cum oleo rosaceo, quibus etiam prædictæ plantæ contusæ addi poterunt.

Injectiones in uterum fieri debent, in hunc modum compositæ.

℞. Fol. plantag. nymphææ, solani, endiv. an. M. i. ros. rub. P. ii. Coquantur ad tertias, & adde olei myrtini ℥. i. aceti ℥. ß. Fiat injectio.

Ex iisdem herbis contusis, cum oleo rosaceo & aceto, fieri debent pessaria, & in uterum immitti.

Neque verò diutiùs utendum est repellentibus & refrigerantibus, ne tumor indurescat, & in scirrhum degeneret: Ideòque repellentibus emollientia & resolventia permiscenda: ea cautione, ut quò longiùs phlegmone à principio distat, major sit quantitas digerentium. Sic prædictis remediis malva, althæa, artemisia, fœnug. chamomilla, melilotus, (aucta, vel imminuta eorum dosi) admisceri poterunt.

Interim si alvus est dura, emollienda est, blandè purgantibus. Imò verò, ad temperandam inflammationem, clysteres refrigerantes frequenter injecti plurimùm prodesse poterunt; cùm uterus recto intestino incumbat. Eorum autem minima sit quantitas, ut diutius retineantur, & ne uterum comprimant: quorum tale sit exemplum.

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. malvæ viol. lactucæ, an. M. i. solani M. ß. flor. violar. ros. an. P. i. prunor. acidor. num. x. Coquantur in aqua hordei. Colat. ℥. vi. adde olei rosacei ℥. iii. Fiat clyster.

Si dolor valdè urgeat, prædictis clysteribus addi poterunt vitelli ovorum, axungia gallinæ, lac mulierbre, mucilago sem. fœnugræci, lini, vel malvæ, imò & tantillum opii, cum pauco croco.

Tum etiam fiant injectiones in uterum ex lacte captillo vel ovillo, cum opii & croci an. g. iii. vel iv. & pauca aqua rosarum.

Vel pessariis addatur opii modicum cum pauco croco; vitellis ovorum, & oleo rosaceo. Vel etiam fiant pessi ex philonio Romano cum cotone. Vel fotus anodinus in hunc modum paretur.

℞. Althææ cum rad. malvæ viol. an. M. i. chamomillæ, meliloti, rosar. an. P. i. Coquantur pro fotu.

Inclinante affectu, purgatio iteranda est blandioribus catharticis. At affectu ad resolutionem vergente (quod ex remissione symptomatum, & minori partis gravitate dignoscetur,) discutientia majori copia prædictis remediis addantur. Vel fiat tale cataplasma.

℞. Pulveris rad. althææ ℥. i. flor. chamomillæ, meliloti, an. ℥. ii. fol. artemisiæ, pulv. farinæ hordei, & fabarum, ana ℥. sem. Coque parum in vino austero; adde pinguedinis porcinæ recentis, olei chamæmel. & liliorum alborum, an. ℥. i. Fiat cataplasma.

Fotus & insessus resolventes hìc etiam conferre poterunt.

Si tumor resolvi nequeat, sed ad suppurationem vergere videatur, adjuvanda est hæc sequenti cataplasmate.

℞. Pulveris radicis althææ, flor. chamom. meliloti, farinæ sem. lini, fœnugræci, an. ℥. i. ficuum pinguium numero viii. Coquantur ad pultis consistentiam. Deinde ad. vitellos ovorum num. iv. croci Scrup. med. olei lilior. & butyri recentis an. ℥. i. Fiat cataplasma.

Confecto pure, quod ex caloris & doloris remissione, ac quadam inundatione, tangendo dignoscitur, abscessus disruptio procuranda est motu corporis, tussi, sternutatione, cucurbitulis admotis, injectionibus detergentibus & attenuantibus, vel pessariis rumpendi vim habentibus. Exempli gratia.

℞. Adipis anserini ℥. sem. terebinth. ℥. ii. pulveris, sem. rutæ, nitri, radicis iridis an. ℥. ß. Misce, & cum lana fiat pessarium.

Rupto abscessu, puris expurgationi & ulceri detersioni ac consolidationi incumbendum est, prout in ulceris uteri curatione jam describenda docebitur.

CAPUT VIII.

De Ulcere uteri.

INflammationem uteri suppuratam sequitur ulcus, quod etiam ab aliis causis dependet, quæcumque scilicet in utero erosionem efficere consueverunt.

Causæ igitur illius sunt abscessus disruptus, humores acres in uterum confluentes, acria & erodentia medicamenta in uterum immissa, vel etiam assumpta, ut de cantharidibus suprà relatum est.

Causæ antecedentes sunt illæ omnes, quas inflamma-

tionem

tionem efficere posse suprà docuimus: ut partus difficilis, violentus & effrænis concubitus, fluor muliebris acrior & diuturnus, vulnera, casus, & contusiones, præcipuè gonorrhœa virulenta, ac lues venerea, cujus contagium utero, illiusque cervici facilè communicatur.

Differentiæ petuntur à loco, magnitudine, figura, & complicatione cum aliis affectibus.

Ratione loci, nempe variarum uteri partium: modò ulcus convicem uteri occupat, & internum illius orificium; modò in fundo residet, quod rariùs contingit. Aliquando & frequentiùs internam uteri superficiem obsidet; aliquando, sed rariùs, externam invadit: unde fit nonnunquam, ut pus, ab hujusmodi ulceribus emissum, per vesicam vel intestina vacuetur, vel si in cavitate abdominis subsistat, abscessus circa inguina appareant, de quibus loquitur Hipp. *Aphor. 47. sect. 5.*

Ratione magnitudinis: quædam magna, quædam parva, multum scilicet vel parum spatii occupantia, in utero dicuntur. Quæ si sint parva, & superficiaria; parùm à scabie & pruritu differunt: si verò magna & gravia, ac veluti depascentia, nomæ ab Hipp. nominantur.

Ratione figuræ: ulcera dicuntur rotunda, oblonga, sinuosa, aut fistulosa.

Ratione complicationis cum aliis affectibus, dicuntur phlegmonosa, cancrosa, scirrhosa, dolorifica, saniosa, virulenta, & contagiosa.

Signa diagnostica ulceris, in utero geniti, sunt dolor & mordicatio in utero, vel illius cervice, & purulentæ materiæ ex utero emissio. Quæ diagnosis ampliùs illustrabitur, si causæ ulcus producentes suprà relatæ præcesserint.

Si ulcus cervicem uteri occupet; ipso visu deprehenditur, immisso speculo matricis; tum etiam contactu, manu obstetricis; vel in concubitu, in quo ægra dolorem percipit molestum. Si verò ulcus fuerit in uteri fundo, dolor percipitur versus regionem pubis, & excrementa profluunt copiosiora.

Si ulcus penetret ad extremam superficiem; urinæ, aut dejectiones purulentæ apparent, vel fluctuatio quædam in abdomine percipitur, vel tumor versus inguina, in quibus abscessum minatur.

Si ulcus simplex fuerit & benignum; pus effluit paucum, album, & minime fœtidum. Si verò fuit malignum & depascens; sanies erit viridis, livida, & varii coloris, cum fœtore, & magno cruciatu effluens.

Si ex lue venerea duxerit originem; præcessit gonorrhœa, vel adhuc præsens est, & alia luis venereæ indicia apparebunt.

Prognosis desumitur ex Hipp. *lib. 2. de morb. mulier.* nullum scilicet ulcus uteri esse contemnendum, quia fit in parte exquisito sensu prædita, quæ sympathiam habet cum præcipuis corporis nostri partibus, & ab iis illuviem excrementorum recipere valdè disposita est.

Si uteri ulcera cancrosa, phagedænica, sinuosa, aut fistulosa evaserint, sunt ut plurimùm insanabilia, & toto vitæ curriculo miserè ægrotantes crudeliter exercent.

Ulcera cervicem uteri occupantia, faciliùs curantur, quia remedia iis mediatè admoveri possunt.

In mulieribus, quæ ab hoc morbo convalescunt, perfectæ valetudinis signum est, quando concipere incipiunt, & semen virile commodè recipere, aut menstrua convenienter, & sine dolore effundere.

Curatio ulceris uterini eò dirigenda, ut humorum acrium, ulcus vel generantium vel foventium defluxus prohibeatur, & ulceris detersio ac conglutinatio procuretur. Ad quem finem sequentia in usum revocari poterunt.

Ac primùm, si corpus sit plethoricum, vel ulcus conjunctam habeat phlogosim, venæ sectio ex brachio celebranda est, eaque toties repetenda, quoties novæ fluxionis periculum instare videbitur. Tum præcipuè instante purgatione menstrua maximè convenit, ut illa imminuatur, quæ ulceri materiam suppeditare solet, & aliorum humorum in uterum effluxum promovere.

Purgatio etiam maximè necessaria est, ut à cacochymia corpus liberetur. Eaque instituì debet ex benignioribus catharticis, ut senna, rhabarbaro, tamarindis, myrobalanis, catholico, & similibus; quæ frequenter iteranda est, ut vitiosi humores ab utero avertantur: eaque tanti est hac in re momenti, ut testetur Forestus *observat. 48. lib. 28.* Joannem Thiengium, Medicum Amstelrodamensem, nobilem matronam ab ulcere uteri saluti restituisse, cui dabat de quarte in quartum diem ʒ. v. decocti sennæ, epithymi, rosar. rubr. myrobalanorum Indorum, saccharo dulcorati, & abstergentia decocta in uterum injiciebat.

Ad usum frequentem syrupus magistralis componi poterit in hunc modum.

℞. Rad symphyti majoris, & polypod. quer. recentis, an. ʒ. i. corticis citri sicci ℈. vi. fol. plantag. vincæ pervincæ, saniculæ, acetosæ, capill. veneris, an. M. i. liquiritiæ rasæ, & passularum mundatarum, an. ʒ. i. sennæ mundat. ʒ. vi. sem. carthami contusi ʒ ii. agarici recenter trochiscati in ligatura positi ʒ. x. sem. melon. & anisi, an. ʒ. iii. flor. cordialium, anthos, & epithymi, an. P. i. Fiat omnium decoctio in aqua hordei. In cujus portione infunde rhabarbari electi ʒ. ß. cinnamomi ʒ. i. In colat. ℔. i. ß. dissolve syrupi rosat. solut. ʒ. iii. sacchari q. s. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ʒ. ii. vel iii. bis, aut ter in mense, cum decocto agrimonii, & plantag. vel infuso rhab. in aqua endiviæ.

Si ægra facilè vomat, purgatio per vomitum erit præferenda, quia humores ab utero revellit.

In purgationem intervallis decoctum vulnerarium diù usurpandum est, quod in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. agrimon. pimpinellæ, centinodiæ, plantaginis, an. M. ß. rad. chinæ ʒ. iii. sem. coriandri ʒ. i. passul. min. ʒ. ß. santali rubri ℈. i. Coque in jure pulli gallinacei. Colat. capiat manè & serò. Vel

℞. Fol. artemis. plantag. millefolii an M. i. rhapont. ʒ. ß. sem. viticis ʒ. i. Coque in mensura vini albi, & dulcorentur saccharo. Capiat ʒ. ii. aut iii.

Si febris urgeat, & magna saniei copia excernatur; serum lactis erit utilissimum, manè ad ʒ. vii. vel plures exhibitum, addendo mellis rosacei, vel sacchari parùm.

Si corpus tabescere incipiat, dum vestigio febris hecticæ; lac, præsertim asininum, cum saccharo rosaceo, per integrum mensem exhibeatur.

Sudorifica, absente inflammatione, & calidiori intemperie, etiam conferre poterunt ad ulcus exsiccandum, revellendosque humores serosos versus habitum corporis.

Terebinthina lota in aqua utero convenienti, ut artemisiæ, matricariæ, vel ulceri idonea, ut Plantag. osarum, cum saccharo rosaceo sumpta per intervalla, ulcera detergit, & consolidat.

Pilulæ de bdellio ad ʒ. i. pro una vice exhibitæ, vel singulis, aut alternis diebus, ad ℈. i. valdè etiam conferunt, & si sanguis fluat, eum compescunt.

Vel recentes eodem modo usurpandæ, sic parati poterunt.

℞. Bdelli ʒ. ii. myrrhæ, thuris, an. ʒ. i. sarcocollæ, styracis, succini, myrobalanorum chebulor. an. ʒ. ß. coralii rubri ℈. ii Cum syrupo de papav. fiat massa pilularum, cui in dolore vehementi tantillum opii admisceri potest.

Trochisci alkekengi cum opio, dolore urgente, etiam soli pulverati proponantur.

Ad dolorem etiam leniendum usurpari possunt eadem remedia, quæ in uteri inflammatione pro eodem symptomate fuerunt proposita.

Pulvis sequens ad ulcus exsiccandum erit non parùm efficax.

℞. Acaciæ, hypocist. an. ʒ. i. sanguinis draconis, amyli, radicis plantag. aristolochiæ rotundæ, an. ʒ. ß. boli armen. ʒ. i. mastiches, sarcocolæ, an. ʒ. ß. Fiat pulvis tenuissimus, cujus dosis erit ʒ. i. cum aqua plantag. rosarum, vel chalybeata.

Zacutus Lusitanus *observ. 87. & 88. lib. 2.* opiatam & aquam proponit, quibus se desperata uteri ulcera ad curationem perduxisse testatur. Earum descriptiones ex dictis locis repetere quis poterit?

Ad ulceris detersionem, exsiccationem, & conglutinationem variæ parantur injectiones. Quæ tamen usurpandæ non sunt, quin priùs inflammatio auferatur, quæ non rarò hujusmodi ulceribus solet esse conjuncta; simulque dolor demulceatur, qui non solùm valdè molestus est, sed etiam partem irritando fluxionem augere solet.

Ratione igitur inflammationis illius & acrimoniæ, injicientur prius in uterum emulsiones seminum frigidorum, serum caprinum, vel lac integrum, aut solum, aut cum succo plantaginis, & bursæ pastoris permixtum, vel si necessitas urgeat, decoctum capitum papaveris & summitatum malvæ. Quidam Practici sola aqua repente plurimùm juvari existimant hujusmodi ægrotantes si frequenter injiciatur. Nec immeritò. Sic enim fervor & inflam-

matio temperatur, dolor demulcetur, & sordes ulceri adhærentes abluuntur. Valescus de Taranta etiam frigidam probat, his verbis, *Novi*, inquit, *aliquas mulieres se sentientes habere hujusmodi ulcera. Lavabant ea cum aqua frigida, mundabant deinde, & cum pannis lineis exsiccabant, & in matricem mittebant frequenter. Atque iisdem præsidiis sæpe mutatis, hæc ipsa persæpè ad integram curationem sufficiebant.*

Ablata intemperie calida, & dolore sedato, aut saltem magna ex parte imminuto, ad detergentia veniendum est, à mitioribus ad fortiora progrediendo.

Mitiora sunt serum lactis cum saccharo, decoctum hordei cum saccharo, vel melle rosaceo, majoris detersionis gratia, vel hydromel simplex.

Paulò validior erit decoctio ex hordeo, lenribus, fabis non excorticatis, & foliis apii, parietariæ, plantaginis parata, addito melle rosaceo.

Ubi valdè sordidum est ulcus, decoctum vulnerarium aqua catapultarum vulgò dictum, principem locum obtinet; cujus compositio talis est.

℞. Rad. gentianæ, rhapontici, zedoariæ, & aristolochiæ rotundæ, an. ℥. j. vini albi ℔. vi. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem. In colat. dissolve sacchari albi ℔. sem. Servetur ad usum.

Vel sequens decoctio parari poterit.

℞. Hordei integri, furfuris macri & rosar. rubr. an. P. j. fol. agrimon. absinthii, caprifolii & apii an. M. j. fabarum & lentium an. ℥. ij. liquirit. ras. radic. ireos Florent. & zedoariæ, an. ℥. j. Fiat omnium decoctio addendo circa finem parùm vini albi.

Si ulcera admodum fœtida, & putrilagine infecta fuerint, decoctioni addi poterit parum unguenti Ægyptiaci, collytii Lanfranci, vel pulveris Mercurii dulcificati.

Ubi ulcus probè detersum atque mundificatum fuerit, ad exsiccantia & solidantia veniendum est, quorum formula talis esse poterit.

℞. Rad. consolidæ maior. bistortæ, an. ℥. j fol. plantag. caudæ equinæ, bursæ pastoris, saniculæ, pilosellæ, millefolii, an. M. j. rosar. rubr. M. sem. Coque in mensura aquæ pro injectione.

Prædictæ, aut simili injectioni, pulvis sarcoticus sequens admisceri poterit.

℞. Rad. ireos, aristolochiæ, consolidæ major. an. ℥. sem. myrrhæ ℥. j. aloes ℥ iij. Fiat pulvis, cujus ℥. sem. misceatur in qualiber injectione.

Terebinthina lota cum aqua plantagin. ad ℥. ij. & dissoluta cum melle, & ovi vitello, injectioni mixta valdè prodest: idque magis, si pulvis sarcoticus etiam addatur.

Unguenta pompholygos, de ceruſa, de plumbo, similiter cum injectionibus, an. ℥. vj. pro uno dosi mixta usurpantur. Sed reliquis præstat oleum ex vitellis ovorum in mortario plumbeo agitatum.

Suffumigia ad ulcera profunda versus uteri fundum inhærentia penetrant, eaque desiccant; quæ ita parari poterunt.

℞. Thuris, myrrhæ, mastiches, styracis, calamitæ, gummi juniperi, ladani, an. ℥. j. terebinth. q. j. Fiant trochisci pro suffumigio.

In ulcere contumacissimo cinnabatis addito suffumigio, omne ferè punctum.

Thermæ quoque siccantes, sulphureæ, & aluminosæ, in ulceribus diuturnis usurpantur, eòque mulieres desperatas tanquam ad extremum remedium, Medici ablegare solent.

Emplastra etiam convenientia epigastrio applicare non inutile fuerit. Siquidem eorum vires ad interiora usque, ad insensibiles meatus deferuntur.

Si ulcus sit in collo uteri, linimentis inungendum est detergentibus & exsiccantibus. Detergentia in hunc modum componi poterunt.

℞. Succi apii ℥. ij. mellis rosac. ℥. j. sem. terebinth. ℥. sem. farinæ hordei, vel orobi q. s. Leviter bulliant, & fiat instar linimenti. Vel

℞. Aristolochiæ rotundæ ℥. ß. marrubii, centaur. min. agrim. an. M. sem. Coquantur in s. q. hypromel. Colaturæ adde pulv. rad. ireos Florent. ℥. ij. farinæ orobi, mellis desumpti, an. q. s. Fiat linimentum.

Admovetur etiam ungentum diapompholygos, addendothus, mastychem, myrrham, alcen, prout ulceris ratio requirit.

Ulcere sufficienter mundato, exsiccans & cicatricem inducens unguentum admovendum est, cujus forma talis esse poterit.

℞. Tutinæ lotæ ℥. ß. lithargyri, ceruſsæ, sarcocollæ an. ℈. ij. olei & ceræ q. s. Fiat unguentum.

Interdum contingit ulcera uteri ad rectum intestinum penetrare, interdum verò ad vesicam: quod ostenditur pure per illas partes excreto.

Si per intestinum rectum pus effluat, clysteres lenientes, detergentes, exsiccantes usurpandi sunt, quales in dysenteriæ curatione fuere propositi.

Si verò per vesicam pus effluat, convenient diuretica leviora, & refrigerantia, quæ vacuent istas sordes in vesicam transmissas, & ulceris curationem promoveant: qualia sunt emulsiones sem. frig. major. quibus succedent terebinthina, aliaque remedia, pro ulcere vesicæ præscripta.

Si ulcus in fistulam degeneret, quòd præcipuè contingit, dum exteriùs versus coxam aperitur; quamvis etiam in ipso utero, ejusdemque cervice idem fieri possit: advertendum erit, utrum magis conducat ægrotanti, meatum jam assuetum relinquere intactū per quem natura vacuationem excrementorum multiplicium molitur, vel ejusdem curationem suscipere; Illud si magis è commodo ægrotantis sit, cura, saltem palliativa dicta, instituenda per purgationes frequenter repetitas, & sudorifica bis singulis annis exhibenda, tum iniectiones detergentes & roborantes, atque emplastra diapalmæ, divinum, & similia superimponenda. Si verò sanatio sperari possit, eadem remedia usurpanda sunt, quæ ad aliarum fistularum curationem adhiberi solent.

Si à lue venerea in pudendo, vel sinu uteri fiant ulcera, citra universam hujus luis curationem sanari minimè possunt. In qua perficienda, per varios modos, ille, qui per suffumigia cinnabaris fit, maximè confert: non solùm enim ea conducent ad luem illam è toto corpore auferendam; sed etiam peculiariter, si uteri sinu excipiantur, ut hæc ulcera citiùs sanentur, efficient. Tum etiam in cura quæ per inunctionem hydrargyri fit, unguenta mercurialia in penitiora illa loca erunt demittenda.

In quibusvis uteri ulceribus, si pruritus molestus illius cervicem afficiat, ut non rarò solet contingere, ob humoris acris & salsi in eam partem defluxum; ad eum demulcendum conveniat pessarium imburum unguento enulato cum mercurio; aut Ægyptiaco dissoluto in aqua marina, aut aqua aluminosa, aut butyro recenti, in quo hydrargyrum extinctum sit, addito sulphure.

CAPUT IX.

De scirrho uteri.

SCirrhi in utero geniti natura, differentiæ, & causæ eædem sunt quæ in hepatis scirrho fuere propositæ, ut eas frustrà hìc repetere non opus sit, sed inde erunt depromendæ.

Inter causas tamen antecedentes hæc uteri scirrho propria est, eaque satis frequens dum scilicet mulieres, fluxum menstruorum aut lochiorum patientes, sese imprudenter aeri frigido exponunt, aut aquam frigidam potant: unde sequitur fluxus cohibitio, sanguisque retentus crassescit & condensatur, ac tandem in parte tumorem scirrhosum producit.

Signa scirrhi in utero geniti sunt, durities & renitentia in uteri regione, illius circumscriptionem referens, gravitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando ægra stat, quasi uterus prolapsurus sit in pudenda, sedentibus verò, aut decumbentibus, gravitate sua rectum intestinum premit, febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, cùm in vero nullus sit. Si inflammationi succedat, cessat febris & dolor, manenre duritie & renitentia. Si in ipso uteri corpore sit; regionem pubis contrectando facilè dignoscitur: si verò in cervice, digiti contactu explorari potest. A mola distinguitur ex causis præcedentibus: tum quòd in mola, menses si fluant, inordinatè fluunt: in scirrho autem si fluant, ordinem servant, in mola etiam mammæ lacte turgent, in scirrho autem extenuantur.

Quòd ad prognosin attinet: omnis scirrhus curatu difficillimus est. Durities enim valida, semel contracta vix emolliri potest. Adde, quòd calor nativus in parte scirrho affecta admodùm debilis sit, ut ægrè materiam crassam, & ferè lapideam discutere possit.

Magnus & contumax scirrhus hydropē tandem accersit.

Scir-

Scirrhus uteri, si calidioribus, & nimium humectantibus remediis tractetur, in cancrum degenerat.

Curatio hujus scirrhi ad duo dirigenda est: scilicet ad causam antecedentem & conjunctam.

Ratione causæ antecedentis, phlebotomia instituenda est. Primùm è venis brachii, si affectus non fuerit admodum inveteratus. Posteà verò, ex venis inferioribus, præcipuè quando suppressa sunt menstrua.

Hæmorrhoidum apertio hìc etiam utilissima est. Nam & sanguinem fœculentum evacuant, & ab utero derivant, propter venarum communionem, quam habent cum utero.

Purgatio etiam necessaria est, per intervalla repetita, ex medicamentis, melancholiam educentibus, usurpando primùm mitiora, mox ad fortiora transeundo.

Purgantibus autem præmittenda erunt præparantia humorem melancholicum, & aperientia, in forma apozematum, juleporum, aut jusculorum, juxta dispositionem ægrotantis.

Ac præter aperientia vulgaria, etiam remedia ex chalybe usurpanda sunt, quibus validissimi isti infarctus rebellium & crassorum humorum, in utero aliisque partibus dissolvuntur.

Ut verò humores superflui ab utero deriventur; utiliter admoveri poterunt cauteria cruribus, tamdiu gestanda, donec purgationes menstruæ (quæ utplurimùm in hoc affectu supprimuntur,) ad consuetum ordinem, ratione temporis, quantitatis & qualitatis, redierint.

Ratione causæ conjunctæ emollientia & resolventia medicamenta exteriùs admovenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Rad. althææ & liliorum, an. ℥. ij. fol. malvæ, violariæ althææ, brancæ ursinæ, an. M. j. fol. artemisiæ, nepetæ, an. M. ß. sem. lini, & fœnug. an. ℥. j. flor. chamæm. & meliloti, an. P. j. Fiat decoctio, quia foveatur regio pubis & inguinum, cum spongia in ea imbuta & expressa.

Ad magis emolliendum, potest fieri decoctio in aqua, & oleo dulci, vel in decocto intestinorum vervecis.

Possunt etiam addi decocto ut potentius evadat, radices bryoniæ, & cucumeri agrestis. Nam à mitioribus incipiendum est validiora progrediendo.

Ex eodem decocto, aucta dosi simplicium, potest parari semicupium, quod huic rei est efficacissimum, & fotu potentius.

Clysteres etiam frequentes, tum injectiones in uterum, ex eodem decocto erunt conficiendæ, quibus olea liliorum, chamæmel. aut amygdalarum dulcium addi poterunt.

℞. Olei lilior. & amygd. dulc. an. ℥. iij. mucilag. sem. fœnugr. extract. cum vino albo ℥. j. pingued. gallinæ, anseris, & anatis an. ℥. j. ß. butyri recentis, & axungiæ porci, an. ℥. ij. ceræ & terebinth. q. s. Fiat unguentum.

Sequens verò in omni scirrho probatur, & à Rhasi describitur 7. *ad Almansorem*.

℞. Bdelli, ammoniaci, galbani, an. partes æquales. Terantur in mortario cum oleo de been, & liliorum. Deinde adde mucilaginum sem. fœnug. lini, & ficuum parem quantitatem. Fiat unguentum.

Ex eadem materia addita cera, fit etiam emplastrum efficaciissimum, admovendum regionis uteri ante & retro. Vel admoveatur emplastrum diachylum ireatum.

Cataplasma fiet ex residentia decocti, fotus prædicti contusa & per setaceum trajecta, addendo farinæ sem. lilij, fœnug. an. ℥. j. ficcum, num. vj. pulveris rad. iridis ℥. ij. croci ℥. ß. pingued. gallinæ, olei amygd. dulc. an. q. s. Fiat cataplasma.

Lutum bituminosum thermarum sulphurearum & bituminosarum, utiliter instar cataplasmatis admovetur.

Suffitus ex lapide pyrite candente, in aceto extincto, miris laudibus effertur à Galeno, ad omnes tumores scirrhosos dissolvendos, ita ut instar incantamenti operetur. In dicto aceto satureja & parietaria incoqui poterunt. Advertendum tamen est, ne lapis pyrites sit plumbarius, quia maximè nociturus esset.

Ac denique omnia remedia tam interna, quàm externa, quæ suprà in hepatis & lienis scirrhi curationibus fuere proposita, hìc etiam conferre poterunt.

Hæc tamen medicamenta in toto curationis decursu, summo judicio ac prudentia moderanda sunt: ne vel induretur scirrhus; vel, quod multo pejus est, in cancrum degeneret. Quod omnes Practici verentur, ex incauta, vel diuturniore auxiliorum administratione, à qua melius est per intervalla desistere, ut eorum successus advertatur. Frustrà enim pugnatur, quando scirrhus, omnino indolens, lapideum naturam adeptus est.

CAPUT X.

De Cancro uteri.

CAncer uteri est tumor durus renitens, in uteri corpore vel cervice, dolorem acerbissimum, punctorium & lancinantem præ se ferens.

Fit ab humore atrabilario in ea parte collecto, vel à scirrho malè curato, qui facilè in cancrum degenerat, in ea præcipuè parte, ob sanguinis copiosum affluxum, qui in venis scirrho vicinis retentus, nec sufficienter per menstruas purgationes evacuatus, aduritur & malignam corruptionem acquirit.

Duplex vulgò statuitur: ulceratus, & non ulceratus, Quandiu materia morbifica minoris acrimoniæ, & malignitatis particeps est, cancrum efficit non ulceratum. Acrior verò facta per putredinem, vel adustionem, tumorem exulcerat, & cancrum producit.

Diagnosis ex definitione proposita facilè elicitur. Si enim tumor durus ac renitens in uteri corpore, aut cervice percipitur, qui dolorem punctorium ac lancinantem efficiat; cancrum esse pronunciare possumus. Evidentiùs tamen distinguitur, si oculis percipi possit, ut quando est in uteri cervice, speculo matricis adhibito: apparebit enim tumor inæqualis ac tuberosus, livescens, aut nigricans, venarum propaginibus, quasi radicibus circum septus. Si verò ulceratus sit, saniem quandam emittit fulvam; aut nigram & graviter olentem, interdum etiam sanguinem, ob erosionem venarum, quæ in partem decurrunt, tanta copia nonnunquam, aperto aliquo vase insigniore, ut ægra vitæ periculum incurrat. His accedit febricula, anxietas, nausea, pudendorum ardor, & similia.

De prognosi hoc tantum pronunciare licet, cancrum esse incurabilem, sive ulceratus, sive non ulceratus sit. Quod quidem ut de omni cancro, etiam partes externas obsidente verum est; sic potiori jure de eo, qui uterum occupat sentiendum est, ob continuam superfluitatum illuviem, quæ ad eam partem decurrit.

Cùm igitur curatio integra sperabilis non sit; ad alteram quæ palliativa dicitur, confugiendum est. Eaque eò dirigenda, ut cancri non ulcerati ulceratio prohibeatur, & ne ulceratus majus incrementum suscipiat, & in utroque doloris atrocitas temperetur. Quod fiet primùm universalibus, corporis evacuationibus, & aliis remediis, quæ humorem melancholicum & atrabilarium alterent, evacuent, ejusque generationem impediant. E quorum numero sunt missio sanguinis ex brachio, malleolo, hæmorrhoidibus, potiones, apozemata, julepi, juscula, lac, serum lactis, aquæ minerales frigidæ, & alia hujusmodi, quæ ad cujuslibet cancri, in quacumque parte siti, curationem à Practicis vulgò præscribi solent. Et purgationes præsertim frequenter iterandæ sunt, ut antecedens cancri materia subtrahatur.

Tum etiam admovenda erunt topica, quæ moderatè refrigerent & adstringant, sine ulla mordicatione: linimentorum forma in primis usurpantur, quorum præcipua ita componi poterunt.

℞. Ol. myrthini & rosar. an. ℥. ij. succi solani & sempervivi an. ℥. j. Agitentur omnia in mortario plumbeo, cum pistillo plumbeo, donec nigrescant. Deinde adde lithargyri & cerussæ in aqua scabiosæ lotor. an. ℥. iij. tutiæ præp. ℥. ij. camphoræ ℈. ß. Fiat linimentum, quo illinatur ter aut quater in die. Vel

℞. Ol. ex vitelli ovorum, & rosac. an. ℥. j. sem. saccharì Saturni ℥. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Sequens cæteris præcellit, eòque tumores mammarum, qui cancrosi putabantur, prorsùs curati sunt.

℞. Ol. ex vitellis ovorum ℥. ii. succi solani & veronicæ, vel sempervivi, an. ℥ sem. mercurii crudi ℥. ij. Agitentur in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo, donec crassitiem linimenti acquirant.

Linimenta prædicta in uterum immittenda sunt cum turundis oblongis, vel candelis cereis linteolo obvolutis. Injectiones tamen multò faciliùs immitti poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Aquæ hord. ℔. sem. aquæ solani, & plantag. an. ℥. ij. aquæ veronicæ ℥. j. trochiscorum alb. Rhas. Drac. ij. sacch. Saturni Drach. j. Fiat injectio.

Si dolor atrociter urgeat, adde ℥ iv. injectioni, syrup. de papavere ℥. j.

Foveatur etiam pars affecta aquis plantaginis & solani, vel eorum decoctis, quibus addi poterunt folia nymphææ, papaveris albi, rosæ rubræ, & camphora. Quod etiam decoctum injici frequenter poterit in uterum: fietque multò efficacius, si in mortario plumbeo agitetur, vel saccharum Saturni eidem permisceatur.

Inter specifica commendantur ranæ lotæ & coctæ, & cataplasmatis loco impositæ, vel eatum decoctio per injectionem adhibita. Tum etiam decoctum, aut succus cancrorum fluviatilium in uterum injectus. Sicut & herba Roberti sumpta vel admota.

Si cancer ulceratus sit, linimentis prædictis mineralium dosis augeatur, iisque cinis canerorum fluviatilium utiliter addi poterit. Injectionibus verò trochisci albi Rhasis; & aqua hordei cum superiori injectionis materia, permisceri.

Si dolor valdè urgeat: fomenta ex malva, althea, nymphæa, papavere, hyoscyamo, coriandro viridi anetho, semine psyllii, lacte, croco, & similibus, per intervalla usurpanda, vel cataplasmata ex iis parata imponenda. Ex quibus etiam decoctis injectiones & semicupia parari poterunt.

Hæc tamen omnia aliquando non sufficiunt ad immanissimum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti, & somno locum relinquit. Unde cogimur non rarò ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu propter intensum humorum fervorem, minùs nocent. Et vidimus nos mulierem, cancro in mamma laborantem, quæ singulis noctibus, per quatuor menses laudani gr. ij. vel iij. innoxiè & cum maximo solatio sumebat.

Si ex cancro ulcerato multus sanguis prodeat, ut sæpè fit, injiciatur in uterum succus plantaginis cum tantillo thuris.

CAPUT XI.

De Uteri gangræna, & sphacelo.

GAngræna est corruptio; seu mortificatio partis incipiens: ubi autem omninò corrupta & emortua fuerit, sphacelus, seu syderatio nominatur.

In mulierum genitalibus facilè hic affectus generatur, propterea, quòd istæ partes humidiores sunt & molliores, rotiusque corporis excrementa facilè recipiant.

Inflammationi, abscessui, ulceri vel cancro malè curatis sæpissimè succedit, quando calor vitalis partis suffocatur, aut destruitur. Suffocatur in magnis inflammationibus, quando plus sanguinis affluit, quàm insitus calor partis digerere, aut in pus commutare valeat. Destruitur vel à frigida intemperie, illum extinguente, vel à calida dissipante ac resolvente.

Cognoscitur gangræna incipiens ex eo, quòd calor insolitus in parte percipiatur: horror ac tremor invadant cum pulsu languido ac frequenti, & animi deliquio. Et cùm utplurimum cervicem uteri magis hic affectus invadat, atque adeò pars affecta oculis explorari possit: ea mollis, livida, nigra, & cadaverosa apparet, ut sine sensu pungi ac secari valeat, tùm fœtidum ac cadaverosum halitum expirat.

Quòd ad prognosin attinet, malum hoc gravissimum est, ac periculosissimum, imò utplurimùm lethale. Observatum tamen à quamplurimis Auctoribus, uterum putredine, & gangræna corruptum vel sponte cecidisse, vel sectione ablatum fuisse, cum incolumitate mulierum: quas Auctorum observationes magno numero colligit Schenkius *lib.* 4. *observationum*.

Curatio perficitur iisdem remediis, quæ ad aliarum partium gangrænas adhiberi solent, si gangræna sit in cervice uteri, vel ad externas partes vergat; ut scarificationibus, & ablutionibus, decocto absinthii, myrrhæ, & similibus; unguento Ægyptiaco, cataplasmate de tribus farinis dicto, quod sic habet.

℞. Farinæ hordei, fabar. orobi, an. ℥. ij. oxymel. ℔. j. Coquantur ad formam catapl. Cui si addatur farina lupinorum, myrrha, aloe, & absinthium, efficacius erit.

Quòd omninò corruptum & emortuum est, amputandum sectione; aut in uteri procidentia, ligatura in dies magis ac magis coarctata, & constricta. Quarum operationum exempla quamplurima à Schenkio collecta *lib.* 4. *observationum*.

Refert etiam VVierus in observationibus, à se curatam mulierem annorum 25. cui æstuante canicula tuberculum quoddam in sinu muliebri, ex violento forsan mariti concubitu, productum fuerat. Illi autem cùm imperitus Chirurgus cataplasmata minùs idonea admovisset, intra dies non multos, pars universa putrescere, nigrescere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum versus malum progressum est. Ipse autem sequenti methodo ejus curationem instituit. Primò solani, & plantaginis succum uberrimum, syringa in utrumque meatum ter vel quater in die injecit, deinde horis illis intermediis linis hapsum iis succis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui exsuccus eodem rursùs permaduit liquore. Ac in ejusmodi repetita aliquòties applicatione perseveratum est, donec restingueretur fervor, & desineret putrefactio. Assumebat interim quoque potionem, singulis diebus ter, ex decocto acetosæ, scabiosæ, pimpinellæ, prunor. damasc. summit. borrag. bugloss flor. calendulæ, cum aqua, saccharo, & aceto, ad syrupi acidi longi formam apparatam. Victus erat paucus, sed refrigerans & acidus, putredinis occasionem præscindens. Tertiò die incendii furia sævitiaque putredinis remisit. Quare carnem nigram mortuamque exiguo forcipe attrahi circumquaque à vivo sine doloris sensu, separari, resecarique jussit. Inde reliquum ad vivum usque Ægyptiaco unguento absumpsit. Eodemque modo ad cicatricis inductionem, ut in aliis ulceribus, progressus est.

Toro curationis decursu cordis robotationi incumbendum est, tam assumptis, quàm admotis. Tum etiam enemata emollientia, abstergentia, & refrigerantia frequenter infundenda, quæ propter viciniam parti affectæ plurimùm opitulantur.

CAPUT XII.

De Uteri inflatione, & hydrope.

UTeri inflatio, & hydrops ad omnibus propemodum Auctoribus confunduntur: ita ut inflationem vocent illum hydropem, qui fit à flatibus; cum hydrops simpliciter dictus ab humore aquoso generetur. Distinguuntur tamen, & datur quędam uteri inflatio, quę hydrops dici non debet, quando nimirum à flatu subitò irruente uterus inflatur ac distenditur, unde dolor intensus excitatur, quemadmodum in colico dolore contingit; atq; adeò si illa inflatio non diu persteveret, sed brevi discutiatur, hydropis nomen non meretur: talis sępè accidere solet in hystericis affectibus.

Duplex igitur hydrops uteri statuendus est, unus à flatibus, qui tympaniti assimilatur; alter verò à seroso humore, qui asciti analogus est. Quidam tertium addunt à pituita, ut etiam leucophlegmatiæ similem speciem constituat, quæ in usu practico rarò contingit. Nos tamen nobilem mulierem vidimus, quæ una die tantam pituitæ crassæ copiam ex utero excreverat, ut sex vel septem librarum pondus æquare potuerit: quæ procul dubio pituita diutiùs retenta, hydropem uteri producere potuisset.

Flatus & serosus humor, uteri hydropem efficiens, vel in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut vesiculas continetur. De cavitate uteri est aliqua dubitatio, quomodo flatus & humores in ea contineri valeant; cùm facilis pateat exitus per uteri osculum & cervicem. Respondemus, orificium uteri internum pluribus modis occludi posse, vel à pituita crassa, illi parti impacta & indurata, vel à tumore scirrhoso, vel aliqua alia causa. Mercatus censet, pituitam mucosam excerni per orificia venarum, quæ purgationi menstruæ destinatæ sunt, & ex illa pituita fieri quandam pelliculam, totam uteri superficiem internam obducentem, in qua pellicula serum & flatus contineatur. Aetius verò putat, ex illa pituita per venas uteri transmissa, quosdam produci folliculos, quibus serosus humor contineatur. Fernelius verò putat, sine osculi vitio, & ex simplici illius constrictione, aquam in utero contineri posse. Omnes isti modi recipiendi sunt, & variis exemplis confirmari possunt.

Ac primùm flatuum in cavitate uteri contentorum exempla referuntur à Sennerto *pract. lib.* 4. *p.* 1. *sect.* 2. *c.*10. quorum primum desumitur à Valesco de Taranta, cujusdam Judææ Ulyssiponensis, quæ cùm prægnantem se esse putaret, eo tempore, quo partus adventurus putabatur, magna flatuum copia excluſa uterus detumuit. Secundum est ex Matthæo de Gradi, qui idem propriæ uxori contigisse refert. Alia etiam exempla ex Dodonæo, Thadæo Duno, & aliis desumpta, similes casus ostendunt; & in usu practico talia videre non rarò contingit. Quibus addere licet historiam, à nobis infrà in curatione ex Solenandro relatam, mulieris, quæ ex suffitu nucis moschatæ flatum emisit ex utero, cum strepitu, instar sclopeti.

Aquæ verò seu materiæ serosæ, in uteri cavitate contentæ,

tentæ, exempla proponuntur ob eodem Sennerto, ex Rhasi, qui vidit fœminam, ex cujus utero viginti quinque cotylæ aquæ effluxerunt: tum etiam ex Jacobo de Partibus, & Dodonæo, simile quippiam referentibus. Vesalius verò fœminam dissecuit, in cujus uteri cavitate serosæ materiæ plusquam sexaginta mensuræ Augustanæ, quæ singulæ tres capiunt libras, repertæ sunt: os verò uteri mirum in modum occalluerat.

Interdum vetò aquam intra vesiculas contineri in utero, plurimi testantur Auctores, qui hujus rei exempla viderunt in quibusdam mulieribus, quæ tales vesiculas aqua plenas per uterum excluserant. Ex eorum numero sunt Aetius, Valetiola, Christophorus à Vega, Mercatus, Platerius, & Fabricius Hildanus.

Aliquando etiam hydrops uteri cum gravitate complicatur, ut de propria uxore narrat Fabricius Hildanus cujus venter in monstruosam magnitudinem intumuerat, & tempore partus primùm aquæ libras octodecim excrevit, post semihoram verò iterum libras novem, & consequenter puellum sanum & robustum peperit. Similis casus, habetur apud Schenkium, sed eventu contrario mulieris, quæ à partu fœtus vivi, ventris tumorem retinuit, qui successu temporis, magis ac magis increscens ægram de medio sustulit, utero verò aperto, ingens aquæ copia in eo reperta est.

Denique ex sola oculi uteri constrictione, sine peculiari illius vitio, aquæ in utero retentæ exemplum habetur apud Fernelium *lib. 6. pathol. cap.* 15. cujusdam mulieris, hydrope uteri correptæ, quæ, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum illuviem ex utero profundebat, pelvesque sex vel octo complebat aqua citrina ferventissima, dum uterus totus subsideret, Collecta proximo mense par colluvies, stato tempore profluebat.

Causa mediata inflationis & hydropis uteri est caloris nativi imbecillitas, quæ vel in hepate & liene residet ex quibus partibus flatus, pituita, aut seroſi humores in uterum transmittuntur, vel in ipso utero, unde prædictæ materiæ in eadem parte, per congestionem, cumulantur.

Causæ autem, quæ calorem nativum debilitare valent, vel per se, vel per accidens, quamplurimæ sunt, ex rebus præsertim non naturalibus petitæ. Sic aer frigidior, præsertim post partum imprudenter utero receptus; gravissima est hujus affectus causa; quem etiam producere potest, si fluentibus menstruis importunè aeri occurratur: demersio frequens in aquam frigidam, præcipuè fluentibus mensibus, idem præstat: tum etiam ciborum frigidorum, aut flatulentorum, ut fructuum, olerum, leguminum, & aceti usus diuturnus: aquæ frigidæ potus copiosus & intempestivus: somnus longior & profundior, partus vel abortus laboriosus, isque frequenter recurrens, mensium fluxus immodicus, calorem nativum exhauriens; vel suppressio, eundem suffocans. His adde peculiares uteri morbos, ut tumores, ulcera, & similia, quæ calorem partis resolvunt; vel etiam oculum uteri occludunt; & sanguinis menstrui atque excrementitiorum humorum exitum impediunt.

In diagnosi hujus affectus multa inquirenda sunt. Primò, quomodo iste hydrops uteri particularis ab universali totius corporis distinguatur. Secundò, quomodo species illius diversæ dignoscantur, uttum à flatu, sero, vel pituita producatur. Tertiò, uttum à primario ipsius uteri affectu; vel ex vitio aliarum partium oriatur. Quartò, utrum materia peccans in cavitate uteri, vel intra membranis illius, aut vesiculis contineatur. Quintò, quomodo ab aliis uteri tumoribus. Sextò, quomodo à graviditate. Septimò, quomodo à mola distinguatur.

Quòd ad primam quæstionem attiner; Ab hydrope abdominis universali distinguitur ex eo, quòd in hydrope uteri tumor fundum ventris magis occupet, hydrops verò universalis abdomen universum æqualiter distendat. Præterea, in hydrope uteri non tam citò apparent pallor & extenuatio totius corporis, quemadmodum in hydrope universali, in quo etiam pletumque sitis & linguæ siccitas conspicua est, non autem in hydrope uteri, tum etiam in eo reliqua omnia symptomata sunt longè mitiora. Duricies etiam & renitentia quando fia flatibus; aut fluctuatio, quando ab aqua generatur, tantum spatium non occupat: quemadmodùm in hydrope universali. Ac denique in eo aliquid flatus per intervalla ex utero erumpit; aut tantillum aquæ effluit; quæ manifestè ostendunt, flatum vel aquam in utero contineri.

Secundæ quæstioni satisfaciendum in hunc modum. Species hydropis uteri ita invicem distinguuntur. Si à flatibus excitetur; imus venter percussus, sonitum edit, venter doloribus premitur pungitivis, qui interdum per septum transversum, ventriculum, lumbos, umbilicum, aliasque partes excurrunt; nonnumquam flatus per uteri cervicem evidenter erumpunt. Sentiunt quoque sæpenumero mulieres uterum ad ventriculum, instar globi cujusdam effetri. Respiratio interdum difficilis est, & ægra à somno excitata, sæpe cum anxietate spiritum ducere cogitur. A cibo & potu quocunque malum exacerbatum. Frequenter eructant & à ructu melius habent. Suffocationem uteri sæpe incurrunt. Dolorem interdum in regione hypogastrica percipiunt, ut admotam manum ferre nequeant. Hæc signa inflationi uteri etiam conveniunt, cùm illa fiat quoque à flatibus: & in ea tantùm differunt inter se hi duo affectus, aut anteà diximus, quòd inflatio brevioris sit durationis, hydrops verò à flatibus, multò longioris.

Si verò uteri hydrops ab humore seroso fiat, regio illa mollis & flaccida appareat, cùm flatus tensionem efficiant: gravitas major adest in parte, somnus veluti fluctuantis aquæ: aliquid aquæ nonnunquam è pudendis extillat. Ac denique, si à pituita oriatur, major erit mollities & flacciditas partis, quæ in dies incrementum sumit & partes circumstantes, nempè hypogastrii, perinæi, ac lumborum, tumore œdematoso affectæ conspiciuntur.

Ad tertium quæsitum ita respondemus. Si apparentia sint totius corporis malè affecti indicia, ut per febres acutas diuturnas, hæmorrhagias immoderatas, fluxiones à capite graviotes, ventriculi imbecillitates, lienis, vel hepatis tumores, aliosque earum partium affectus contumaces, cum quibus uteri hydrops inceperit, & cum iis incrementum susceperit; maxima erit conjectura, uterum ab illis partibus per viam rheumatismi, materiam hydropis suscipere. Si verò toto corpore, satis benè valente, tumor iste acciderit, & particularibus ipsius uteri affectibus successerit, quales sunt partus laborioſi, suppressiones mensium, vel nimiæ eorum profusiones, ulcera, tumores phlegmonosi, vel scirrhosi; conjiciendum erit, hydropem uteri à peculiaribus istis dispositionibus dependere, & materiam, illum producentem, per congestionem ex depravata illius homiosi cumulari.

Quarto quæsito satis fiet, dicendo, matetiam, quæ in uteri cavitate continetur, multò ampliorem tumorem efficere, quam dum intra membranas continetur. Deinde, quando fit ex serosa materia, major fluctuatio percipitur, quàm ubi intra membranas coercita est. Si verò quædam vesiculæ, aqua repletæ, ex utero dejiciantur; signum erit certissimum, serosum humorem in vesiculis contineri.

Ad quintum quæsitum respondendum est, hydropem uteri à tumoribus ejusdem partis phlegmonosis, vel erisipelatosis distingui, ex eo, quòd in hisce febris adsit & dolor, ad leviſſimum contactum sese exasperans: tum inflammatio usque ad partes gentiles exporrigitur. A tumoribus verò scirrhosis & cancrosis distinguitur, quòd in eo non sit tanta durities, quæ digitis comprimentibus resistat, sed potiùs cedat, ac veluti in foveam deprimatur.

Sexto quæsito satisfaciendum est in hunc modum. In graviditate tumor non est tam æqualis ac depressus; sed acuminatus, & fastigium atque eminentiam quandam circa umbilicum præ se ferens. Secundò, in graviditate post aliquot menses, mulieres meliùs se habent utplurimùm; quia grandior fœtus majorem humorum partem absumit, qui in primis mensibus laborem faciebant. At hydrops, quò ulterius progreditur, eò majores procreat molestias. Tertiò, in graviditate fœtus commotio manifestè percipitur post tertium mensem, vel quartum; quòd in hydrope non contingit. Fit tamen aliquando, ut quando hydrops à flatibus exoritur, palpitatio quædam in utero sentiatur. Sed illa à motu infantis facilè distinguitur, qui magis æqualis est, & plures ventris partes occupare solet. Quartò, in graviditate mammæ intumescunt, in hydrope verò extenuantur, ac graciliores evadunt.

Ad septimum quæsitum respondemus in mola gravitatem quandam à mulieribus in ventre sentiri, quæ in hydrope uteri non apparet; & quando ægræ decumbunt in alterum latus, pondus eas percipere illud lapidis instar devolvi. Deindè, in mola fluxus mensium effrænes per intervalla, tertio scilicet aut quarto quoque mense contingunt, quod in hydrope uteri non fit. Ac denique, in mola mammæ intumescunt, & aliquando lac in iis appatet, cujus rei contrarium accidit in hydrope.

Quod ad prognoſin attinet: Simplex uteri inflatio, quia diuturna non eſt, periculo vacat. Si tamen citò non curetur; in verum hydropem degenerare poteſt.

Hydrops uteri, ſi ab humore benigno & minimè corrupto producatur; ſolet quidem malum eſſe diuturnum: ſucceſſu tamen temporis curationem recipere poteſt, imò interdum ex utero aqua ſponte effluit, & mulier convaleſcit.

Si verò humor parvus ſit, acer, aut putridus, quod ex ſymptomatibus gravibus innoteſcit; morbus periculoſus eſt, & plerumque lethalis. Si enim à proprio uteri vitio affectus dependeat, integram denotat functionum naturalium iſtius partis ruinam, undè univerſalis hydrops tandem accerſitur. Si verò uterus per conſenſum aliarum partium patiatur; hepatis nempè, lienis, aut ventriculi, eo major erit labes, & inde totius corporis ruina impendet. Hinc rectè Aetius, qualis eſt uterus in muliere, tale eſt utplurimùm reliquum corpus.

Si flatus aut aqua in uteri cavitate contineantur, facilius curatur, quàm ſi intra membranas, aut veſiculas concludantur.

Hujus affectus curatio iiſdem ferè remediis perficitur quæ ad hydropis & chloroſeos curationem fuere propoſita. Quibus etiam peculiaria quædam, huic affectui magis appropriata, ſubnectenda ſunt. Ad primum, quod ad phlebotomiam ſpectat, in affectu recenti, & ſuppreſſione menſium producto, & plenitudine aliqua adhuc apparente, illa convenire poterit. Alioqui noxia futura eſt, cùm calor nativus admodùm debilitatus atque imminutus ſit, & contumaces obſtructiones, ab humore frigido producta, hydropis univerſalis metum incutiant.

Purgatio verò omninò neceſſaria eſt, eaque frequenter repetita, quemadmodùm in prædictis affectibus præcepimus.

Poſt ſufficientem purgationem aperientia, diuretica, & menſes moventia erunt uſurpanda, in prædictis etiam locis deſcripta, quibus addi poterunt ſequentia.

℞. Rad. apii & rubiæ tinctor. án. ℥. ß. fol. ſabinæ, matricariæ, pulegii, an. P. j. ſem. dauci ℥. j. Coquantur in juſculo pulli columbini, colaturam capiat manè per plures dies.

Ante juſculi aſſumptionem una è ſequentibus pilulis deglutiatur.

℞. Caſtorei opt. myrrhæ, rubiæ tinct. an. Drach. ß. croci ℈. j. Cum ſucco limon. formentur pilulæ ix.

A quibus medicamentis valido exercitio utendum eſt: Quo quidem non ſolùm excrementa in viſceribus & in corporis ambitu concepta, calore mediante, diſſipari poſſunt; verùm, & totum id, quod in utero continetur, ruptis exercitii vehementia pelliculis, foras evocari poteſt.

Si mulier facilè vomet; bis in ſeptimana utiliter vomitus provocabitur. Quo non ſolùm humores ad uterum confluentes, revocabuntur & educentur; ſed etiam dictæ pelliculæ utero inhærentes, & interdum aquoſum humorem continentes, motu & agitatione vehementi diſrumpi forſan poterunt, unde humoris noxii fluxus conſequentur.

Ad dictum humorem in utero contentum diſcutiendum, bolus ſequens erit efficaciſſimus.

℞. Boracis mineralis Drach. ß. croci ℈. ß. Cum ſucco ſabinæ, fiat bolus, bis in ſeptimana ſumendus.

Sudorifica etiam in hoc affectu non parum proficua ſunt: iis enim humores ſeroſi & pituitoſi, ſive in utero, ſive in toto corpore contenti, diſcutiuntur & evacuantur.

Interim innatus ventriculi calor roborabitur, tam aſſumptis, quàm admotis, in affectuum illius partis curationibus deſcriptis.

Exterius verò topica remedia admovenda ſunt, ad uterum roborandum & humores in eo contentos diſcutiendos idonea.

Ac primùm parari poterunt fomenta & ſemicupia, ex decocto radicum bryoniæ, cucumeris agreſtris, foliorum ebuli, mercurialis, ſambuci, origani, calamenti, abſinthii, rutæ ſalviæ, majoranæ, thymi, lauri, pulegii, artemiſiæ, ſeminum geniſtæ, dauci, cummi, aniſi, fœniculi, baccar. lauri & juniperi; florum chamomillæ, meliloti, roriſmarini. Ex quibus etiam fieri poterunt ſacculi, decocti in vino albo. Vel decoqui poterunt prædicta, aut eorum nonnulla in lixivio cinerum ſarmentorum.

Ut autem melius operentur prædicta fomenta applicanda ſunt ante & retro; ægraque ſudare debet, ſi poſſit in lecto, vel ſtupha commodè parata. Quod quidem ſemicupii beneficio præſtari etiam poterit.

In hydrope flatuoſo fotus ſicci magis erunt proficui ex ſacculis paratis ex milio, ſale; camino, furfure, in ſartagine torrefactis & vino irroratis.

Poſt fotum liniatur infimus venter oleo nardino, anethino, ruraceo, abſinthite, abrotani. Quæ ſi arte chymica fuerint elicita, multò efficaciora futura ſunt.

Alitu admovebitur emplaſtrum de baccis lauri: vel cataplaſma ex ſtercore vaccino, ovillo, ſeminibus apii, petroſelini, cumini, & melle cocto.

Et ad eundem uſum commendatur pellis recen. mactatæ ovis, vino meraciori calido irrorata, & ventri calidè admota.

Clyſteres frequenter injiciendi ſunt, ex decocto abſinthii, origani, pulegii, rutæ, centari, & ſimilibus. Vel ex oleo rutæ, nucum, anethi, & vino albo, aut Hippocratico, aut malvatico. In quibus diſſolve benedictam laxativam, diaphœnicum, hieram diacolocynthidos, terebinthinam confectionem è baccis lauri, mel anthoſatum, & ſimilia.

Injectiones in uterum, humoribus in eo contentis evacuandis, plurimùm conferre poterunt, in hunc modum compoſitæ.

℞. Rad. aſari ℥. iij. fol. pulegii, calaminthæ, an. M. ſem. ſabinæ P. j. mechoacan. Drach. j. ſem. aniſi, cumini, an. ℥. j. ſem. Coquantur, & in colat. ℥. vj. diſſolve olei itini & ſambucini, an. ℥. j. Fiat injectio.

Ad eundem finem peſſaria conficiantur ita parata.

℞. Colocynth. & mechoac. ana ℥. j. ſalis entri ℈. ß. mellis cocti q. ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Rad. cyclam. eſulæ, an. ℥. j. ſem. nigellæ romanæ ℥. ß. mellis q. ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Elaterii ℥. ß. caricarum contuſar. q. ſ. Fiat peſſarium.

Quando inflatio fit à flatibus, maximè conducit ſuffitus ex nuce moſchata, à Solenandro commendatus, his verbis: *Mulier quædam puerpera ſe intempeſtivius ante tempus debitum ventris committens & aeri, incidit in intolerabiles dolores, nec potuit reſtitui. Tandem ſupervenit obſtetrix vetula bene exercitata. Juſſit ſibi afferri nuces tres myriſticas groſsè contuſas. Tum ſupponebat fictilem teſtam cum carbonibus ignitis agræ mulieri, & ſtatim inſperſo nucum myriſticarum pulvere, teſtam ita ſuppoſuit, ut inſperſi pulveris ſuffitum exciperet pudendis per infundibulum inverſum. Per ſuperiora eodem tempore eundem ſuffitum excepit. Qui ubi penetraſſet, mulier ſtatim exclamat: Neceſſario reddenda mihi alvus. Qua voce vix edita, auditus eſt ſibilus & ſtrepitus, qualis eliditur, cùm pulvis tormentarius, alicui pyxidi anguſtæ incluſus, accenditur. Qui ſpiritus ubi eliſus proruperat, ipſo protinus momento mulier ſanitati reſtituta eſt. Iſta experientia monitus, in ſimili caſu, aliquoties poſteà, idem remedii genus admotum, utile & proficuum inveni ſæpenumero.*

In eodem caſu utiliter admovetur cucurbitula umbilico, cum multa flamma, flatus enim egregiè diſcutit.

In affectu verò humorali cauteria cruribus admovenda, ut per eos fonticulos uteri ſentina ſenſim exhauriatur.

Sic etiam thermę ſulphureę & nitroſę à pleriſque laudantur, tam potu, quàm balneo. Dummodò inſignis fervor jecoris, aut totius corporis, non ſit illi conjunctus.

Ad uteri dolorem, in hoc affectu ſæpè infeſtantem, commendat Amatus Luſitanus aquam vel decoctum florum chamæmeli, ad ℥. iv. vel v. exhibitum.

Ac denique, ſi à partu inflatio contingat, non opus eſt alia purgatione, quàm ea, quæ per uterum fit. Quæ ſi non ſatis procedat, juvanda eſt peſſariis attrahentibus, & cucurbitulis, femoribus affixis, cæteriſque remediis, in menſium ſuppreſſione deſcriptis. Et ſi flatus adfuerit, ſuffitus ex nuce moſchata ſuprà propoſitus, erit opportuniſſimus.

CAPUT XIII.

De Uteri procidentia.

QUando uterus ſitum ſuum naturalem amittit, & verſus pudenda prolabitur, uteri procidentia, ſeu prolapſus nominatur.

Variæ ſunt illius differentiæ, ſecundùm magis & minus tantum differentes. Interdum enim ſola cervix interior provolvitur in vulvam: aliàs totum uteri corpus procidit, ſed non prominet extra vulvam, & in illius margine appareret oſculum uteri interius, inſtar glandis virilis, aut ovi anſeris perforati. Aliàs fundo etiam inverſo prominet extra

tra vulvam, instar scroti virilis, aut ovi struthiocameli, cùm tamèn rugosus sit, ac superficie inæquali præditus: ac denique aliquando ita relaxatur, ut ad femora usque devolvatur.

Causa proxima uteri procidentiæ est ligamentorum, illius corpus, & cervicem in suo loco naturali continentium, ruptio vel relaxatio.

Ruptio ligamentorum fieri potest ab omnibus causis violentis, ut ictu, casu, saltu, oneris gravioris sublevatione, vel gestatione, compressione abdominis violenta, tussi vehementi & diuturniori, & sternutatione violenta, præcipuè in puerperio, alvi compressione forti, partu difficili, avulsione violenta fœtus secundine, conatu vehementi uteri ad expellendum aliquid sibi molestum, ut fœtum mortuum, molam, aut secundinam; tunc enim contingit utero, docente Galeno *l. de facult. nat.* quod duobus Athletis, cùm sese mutuò dejicere conantur, uterque in terram prolabitur; his adde frequentem cucurbitularum admotionem femoribus, & quamlibet corporis & animi agitationem vehementem.

Relaxatio ligamentorum excitatur etiam ex variis causis, ut catarrho diuturniori, cruditatibus variis, quæ in uterum velut sentinam totius corporis amandantur. Hinc mulieres, quæ fluore albo diutiùs laborant, vix hoc malum evitare possunt, præcipuè seniores, quæ illæ maximè sunt obnoxiæ. His accedunt causæ externæ, ut balnei usus frequentior, & præsertim in aqua frigida, aer austrinus & humidior, præcipuè post partum in utero susceptus: alimenta humidiora, potus uberior; otium, somnus prolixior, & omnes aliæ causæ, quæ humoris pituitosi proventum, ejusque in uterum confluxum promovere possunt.

Signa diagnostica sensibus ipsis patent. Uterus enim in pudendo obvius sit instar ovi gallinacei, vel anserini, aut glomeris fili, cum sensu ponderis pudendo incumbentis, dum erecto corpore stant. Dum verò sedent, aut alvum exonerant, dolor vehemens præcipitur circa regionem pudendi & ossis sacri. Si multum promineant, dolor & ardor major sentitur; urina paulatim egreditur & vulvam in transitu mordet.

Causæ procidentiam excitantes ita distingui possunt. Si à laxitate ligamentorum fiat, sensim generatur, minorem habet dolorem, & præcesserunt purgamenta alba, vel aliæ causæ uterum humectantes, ejusque ligamenta relaxantes. Si verò fiat à ruptione ligamentorum, dolor est vehementior, & sanguis interdum erumpit; ac præcesserunt causæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt.

Quod ad prognosin attinet, affectus per se periculosus non est; valde tamen turpis & molestus, progressionem, ac deambulationem liberam, concessionem & convenientem menstruorum expurgationem impediens.

Interdum tamen mortem inferre potest, si dolor, febris, convulsio, aut alia quædam gravia symptomata accedant.

Interdum etiam ab aeris intemperie, aut violenta impulsione corrumpitur, & gangræna afficitur, quæ partem amputare cogit.

Recens affectus, in quo uterus non valdè prominet faciliùs curatur, quàm si inveteratus sit, & magis egrediatur.

In junioribus faciliùs, quàm in adultioribus uterus in proprium locum restituitur.

Quæ à ruptione ligamentorum orta est procedentia, curabilis est.

Ad curationem, uterus in suum locum naturalem retrudendus est, ibidemque continendus; & ligamentorum vitium corrigendum. Si nempe disrupta fuerint, agglutinantibus; si relaxata, exsiccantibus, adstringentibus, & roborantibus, quæ omnia sequentibus præsidiis perfici poterunt.

Primò itaque, quò uterus in suum locum faciliùs reponatur, alvus & vesica exonerandæ sunt, ne cervicem uteri comprimendo, illius reductionem impediant: siquidem cervix uteri recto intestino incumbit, sibique incumbentem habet vesicam.

Postmodum verò mulier in dorsum supina recumbens, divaricatis cruribus, gestibusque sursum attractis manibus uterum introrsum premat, sursumque in cervicem trudendo, sicque invertendo adigat, donec in sinum usque omnia remearint. Vel, si ægrè succedat, obstetricis opera id peragat, ut bacillo crassiori obtuso linteis involuto hoc faciat, quo & in sinum profundiùs, quam solis manibus potest repelli. Aut ut minùs lædatur pessarium ex panno lineo sæpiùs convoluto, filoque strictè ligatio patetur, & huic usui accommodetur.

At si prolapsus uterus intumuerit, ita ut sinum denuò subire non possit, tumor ante omnia erit tollendus. Et si inflammatio sit, quæ huic sanandæ competunt, erunt adhibenda. Si alia inflatio: quæ eam discutiunt, usurpanda: potus nimirum, insessus, & inunctiones emollientes & resolventes. Rodericus à Castro rumentem uterum betæ decocto abluit, deinde aceto & sale subindè insperso, ac sic imminuto tumore reducit.

Idem Rodericus scribit, ad uteri repositionem plurimùm conferre, si Medicus, vel Chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu ostentet, & in uterum inferere velle fingat. Ita enim natura contrahitur, cum ea uterus ipse, tum etiam quæcumque alia pars extra prominens. Refert enim quendam exercitatissimum Chirurgum intestina per vulnus abdominis exeuntia, hac industria reposuisse, cùm reliqua remedia non profuissent, Cadens etenim ferramentum magnum coram patiente manu gestans, vulneri applicaturum se finxit. Cujus rei subito terrore intestina è vestigio in suum locum retracta fuere.

Avenzoar *Theizir, tract. 5. cap. 2.* quippiam non absimile proponit. In principio, *inquit*, quando apparet hæc ægritudo, Medicus eam leniter poterit curare. Et reducitur omnibus istis modis, videlicet manu, si vis; & si non, fac eam supinam jacere, & fac quod aliquis sedeat super pectus suum, & alius super crura, & fac eam terrere, ponendo circa pedes ejus aliqua reptilia, sicut sunt mures & lacertæ aut ranæ, vel his similia: ex quibus multùm terrefiat, & velit fugere, trahendo pedes & crura ad se: & inde omnia membra, & corpus totum simul contrahantur. Et hac de causa matrix intrò redibit ad suum locum.

Zacutus Lusitanus Avenzoarem secutus, sequentem historiam *observ. 86. lib. 2.* proponit. Cum, *inquit*, accederem ad fœminam, quæ ab anno & dimidio uterum prolapsum habebat, cum duritie summa, difficile videbatur ob tensionem posse ad suum locum reduci, maximè cùm dicat Avezoar, in principio hoc opus celebratum esse, cùm adhuc uterus non contraxit callum. Multa sum præsidia pro hoc morbo curando machinatus. Insessiones adstringentes, pessaria, emplastra, confectiones. Tandem laboriosè luctatus nihil profeci. Ad hoc præsidium accedo: Suppono mulieris cruribus mures filo alligatos. Quibus positis & per femora vagantibus fœminæ metus ingens incutitur, & repente (mirabile visu,) uterus in propriam sedem reducitur. Hoc facto, emplastro contra rupturam uteri regioni, & inguinibus appositio, à malo in posterum tuta remansit.

Antequam uterus reponatur, priùs inungendus est mucilagine rad consolidæ, vel infusione gummi tragachanti. Postea aspergendi pulveres, qui asperitatem nullam habeant, ne uterum, aut illius cervicem lædant, sed glutinandi magis, quàm adstringendi vi polleant. Qualis esse poterit in hunc modum præscriptus.

℞. Thuris, mastices, & sarcocollæ lacte mulièbri nutritæ, an. ʒ. j. mumiæ, gummi arabici, acaciæ, hypocistidis, an. Drach. sem. Fiat pulvis tenuissimus, inspergendus, ut dictum est.

Idem pulvis ad formam unguenti admoveri poterit, si cum dictis mucilaginibus, aut oleo hypericonis, aliove consolidante permisceatur.

Postquam uterus convenienter fuerit repositus, omni arte in suo loco continendus est, muliere in lecto remanente, aliquantulum inclinata, & cruribus extensis, molliter, & ita coaptatis, ut unum alteri incumbat. Ac per aliquot dies in hoc statu maneat, immisso etiam lanæ, aut bombacis, vel etiam spongiæ frustulo in sinum vulvæ, quod irrigatum fuerit vino austero, aut aqua rosacea, in quibus acacia, aut hypocistis dissoluta fuerit.

Ad hujusmodi retentionem juvandam, cucurbitulæ sub mammis & umbilico, cum multa flamma, frequenter erunt admovendæ.

Tum etiam bene olentia naribus erunt admovenda, & fœtida genitalibus subjicienda, nisi mulier hystericæ suffocationi sit obnoxia.

Foveantur dictæ partes decocto adstringentium in vino rubro, & aqua ferrata parato.

Semicupium etiam ex eodem decocto à Practicis usurpatur. Quòd tamen cautione indiget. Periculum enim est, ne ex illo situ uterus denuò provolvatur extra suam sedem, potissimùm in principio, dùm adhuc recens est affectus. Ubi autem

autem diutiùs ægrotantem detinuerit, eaque convenienti subligaculo præmunita fuerit, non parùm conferre poterit.

Post semicupium, suffitus etiam erit utilissimus, exthure, mastiche, sandaracha, & rosis rubris paratur. Alii verò commendant tanquam specificum, suffitum expelle anguillæ sale conditæ.

Injectiones in uterum multò efficacius operabuntur remediis, quæ exteriùs admoventur: eæque componentur ex decocto fotus, aut semicupii.

Linimenta & emplastra hic etiam convenient, qualia in fluxu mensium immodico, & fluore albo fuere descripta, & infra etiam ad abortum præcavendum proponentur.

Per os assumptis medicamentis adstringentibus & roborantibus, uteri retentio etiam adjuvari potest. Est inter illa pulvis sequens sæpè sumptus, huic affectui peculiariter accommodatus.

℞. Rad. tapsi barbati ʒ ij. fol. myrthi, sem. pastinac. domesticæ, an. ʒ. j. rasuræ cornu cervi ʒ. ß. cineris conchar. ʒ j. coralli rubri Drach. ij. Fiat pulvis. Dosis ʒ. j. cum vino austero.

De adstringentibus hisce medicamentis tam internis quàm externis, hoc observandum; cautè esse usurpanda si menstruâ statis periodis adhuc profluant, ne supprimantur, & graviora mala inde oriantur. Tempus autem hujusmodi remediis magis idoneum est, ubi fluxus menstruus præterit.

Ista remedia per duodecim aut quindecim dies erunt continuanda. Simulque cura est habenda, ne alvus pigrior fiat, aut laxior. Si enim fæces duræ sint, uterus in iis egerendi facilè præcivitatur, & fluida nimiùm alvus ligamenta uteri relaxat.

Dum prædicta remedia usurpantur, causæ antecedenti occurrendum est, iis, quæ humores pituitosos, uteri ligamenta relaxantes, evacuare & discutere valent.

Ac primùm purgationes convenientes instituere oportet. Quæ tamen non sint perturbantes, violenter operantes, ne uterum de novo præcipitent, adductis in eas affatim partes humoribus.

Nonnulli vomitum probant, quod humorum fiat revulsio ad superiora. Et eo nomine quidem esset proficuus, ni alia ratione esset metuendus. Quòd nimirum magno conatu perficiatur, & non minùs quam sternutatio uterum propellat. Imò verò docuit experientia, nihil esse efficaciùs ad partum difficilem & fœtum citò excludendum, quàm vomitorium exhibitum.

Post sufficientem purgationem, decoctum guajaci per tres hebdomadas exhibendum est, ut singulis diebus mane sudor eliciatur. Vesperi autem fotus imo ventri adhibeatur ex salvia, origano, majorana, thymo, matricaria, tanaceto, absinthio, ruta, rosis rubris, radicibus cyperi, calamenti, nucibus cupressi, & similibus, decoctis in aqua fabrorum, & vino rubro. Post fotus, suffitus, & linimenta suprà descripta adhiberi poterunt.

Loco sudorifici, vel etiam post usum illius thermæ sulphureæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, erunt præstantissimæ: earumque usu multas convaluisse compertum est.

Ut autem à procidentia, quæ facile iterum recurrit, fœmina secura sit: aut si nulla perfectæ curationis spes sit, subligaculum adhibendum; quod vulgò *Zona Hipp.* nominatur. Hoc enim munitæ mulieres, sine prolapsus periculo ambulare, & munia quotidiana exercere possunt; tum uterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum ferè modum, quo fasciæ ad herniam parari solent.

Pessaria quoque in deploratis uteri procidentiis utilissima sunt, quæ à nonnullis componentur ex subere satis oblongo, & cera superinducta. Alii ex sola cera conficiunt, & ex iis nonnulli forma rotunda, alii ovali, quadrata, triangulari, aliave forma, quæ in ipsam uteri cavitatem inducuntur, & nunquam eximuntur, atque uterum in suo loco retinent, ita tamen, ut mulieres omnia munia consueta exerceant, cum viris sine incommodo coeant, concipiant, utero gerant, & pariant. Quod pluribus exemplis confirmatur à Francisco Rosseto de partu Cæsareo *sect. 6. cap. 5.* & Bauhino *in Appendice ad Rossetum*. Quæ omnia ad verbum transcripta sunt à Schenkio & Sennerto, capitibus propriis, ubi videri possunt.

CAPUT XV.

De uteri clausura.

VIrgines, uteri clausura laborantes, atretæ, seu imperforatæ nominantur. Illa autem clausura in tribus locis fieri solet: scilicet in osculo uteri interno, in ejusdem cervice, & in osculo anteriori, quod vulva nominatur. Generatur verò aut à prima conformatione, quando membrana quædam uteri orificio aut cervici obtenditur; vel à vulnere, aut ulcere præcedent, quibus coalescentibus, fit partium cervicis uteri, aut labiorum coalitus, vel à rumoribus, meatum interiorem obturantibus. Vel denique à compressione, strictura, aut distorsione, quæ pudendi virilis & seminis ingressum, tum etiam menstruam purgationem præpedire solent.

Diagnosis ex parte facilis est, ex parte verò difficilis. Si clausura sit in cervice, aut orificio uteri; non animadvertitur, nisi dum menstrua erumpere incipiunt, aut fœminæ generationis operi incumbunt. Adveniente nimirum menstruæ purgationis tempore, dolores, & tormina in regione uteri certis periodis sentiuntur, cum ponderis sensu: nullus tamen sequitur mensium effluxus. Conjecturam augebit, si virgo bene habita sit, nullaque cachexia, aut obstructionibus affecta. Perseverante affectu, intumescit uterus, ut virgines gravidæ videantur, & interdum totum corpus, quod etiam livore quodam, ex redundantia sanguinis infectum apparet. Si verò clausura cervicem uteri occupet: in primis coitibus dignoscitur, quando scilicet pudendum virile non admittit.

Si denique orificium uteri clausum sit, difficilè cognoscitur, id tamen peritæ obstetricis manu aliquo modo explorari, potest, illiusque conjecturam faciant si semen virile potest ejaculationem statim egreditur.

Quod ad prognosin attinet; si clausura sit in orificio pudendi, curatu facilis est, & levi lectione resolvitur. Si verò penitiores partes occupet; longè defficiliorem curationem admittit.

Quando à membrana meatus clauditur, faciliùs curatur: quando verò a materia carnosa fit coalitus, ut post ulcera contingit, curatio est difficilior.

Clausula, interius uteri orificium occupans, incurabilis est: chirurgica enim instrumenta illic aptari nequeunt.

Curatio uteri clausulæ, cùm à Chirurgia maxima ex parte petatur, ideo eam paucis expediemus.

Si à primo ortu clausura uteri contracta fuerit, simplici sectione aperienda est. Cujus modus ampla narratione describitur à Sennerto *cap. proprio*.

Si verò ex ulcere clausura ortum duxerit, ut in lue venerea contingit, advertendum est, an sit tantùm carnis excrescentis, meatum non omnino claudens: an integer parietum cervicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantùm excreverit, tentandum est, præmissis evacuationibus convenientibus, primùm, carnis augmentum prohibere siccantibus & discutientibus medicamentis: postmodum, carnem eandem imminuere medicamentis ex thure, aristolochia, cortice thuris, rosis, balaustiis, mastice, myrtha, aloe, & similibus. Quæ si non sufficiunt, ad carnem absumentia minùs dolorifica transeundum est, ut alumen ustum, unguentum Ægyptiacum, & similia. Ac tandem, si nè hoc quidem modo consumptio obtineri possit; caro in gyrum præcidenda instrumento illo, quo polypi tolluntur. Si vero cervix uteri omnino coaluerit, tentandum est ulcus novare, & medicamentis prædictis carnem superfluam tollere. Sin minùs, sectio instituenda eo prorsus modo, quo naturalis cervicis uteri coalitus curatur.

Si à tumore aliquo meatus uteri occludatur, propria media illi decernenda sunt: qualia in uteri inflammatione, scirrho & cancro fuere proposita.

Si fiat à compressione cervicis uteri, vel osculi illius interioris, causa comprimens auferenda, quæ varia esse potest, nimirum calculus vesicæ, tumor recti intestini, omentum pinguius, crura, aut femora distorta ac divaricata, quorum curationes è suis locis repetendæ.

In strictura, quæ potissimum fit à duritie, vel siccitate, agendum est humectantibus, emollientibus, & laxantibus, semicupiis, foribus, linimentis & pessariis: sicque relaxatæ parti immittatur cannula plumbea vel ex cera alba optimè concinnata, & butyro, aut oleo emol-

liente

liente irrigata, quam perpetuò geſtet, vel ſaltem noctu, dum decumbit, & interdiu immittatur peſſus, ex cotone convenienter conſtructus, & inunctus unguento de althæa, vel ſimili.

In diſtorſione, eadem ferè curandi methodus obſervanda eſt, ſaltem cannula ita ſit conformata, ut in contrariam partem diſtorſionis molliter deflectat: Sic uteri cervix ad locum debitum paulatim reducetur.

CAPUT XV.

De Sterilitate.

STerilitatis nomen non adeo ſtricta ſignificatione hoc loco uſurpatur, ut tantùm omnimodum concipiendi defectum & integram abolitionem ſignificet; ſed in ampla & lata: ut omnem concipiendi impotentiam, omneque impedimentum comprehendat. Quando nimirum mulier ea ætate qua ad concipiendum habilis eſſe debet & viri conſuetudine utens, non concipit. Et talis defectus ἀγεννία ſeu ἀγενίαα nominatur.

Hæc autem ſterilitas, ſeu concipiendi impotentia, à pluribus cauſis excitatur: quas omnes, clarioris doctrinæ gratia ad quatuor capita revocare poſſumus, juxta quatuor operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur. Quorum prima eſt, ut mulier in congreſſu venereo virile ſemen in utero recipiat: ſecunda, ut ſemen receptum debito tempore retineat; tertia, ut illud utero foveat & conſervet: quarta, ut debitam materiam ſuppeditet ad embrionis conformationem & incrementum neceſſariam. Hinc quatuor conceptionis impedimenta oriuntur: ſi nempe mulier ſemen non recipiat, non retineat, non conſervet, & non nutriat.

Receptio ſeminis impeditur à pluribus cauſis, ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præternaturalibus repetitis. Inter res naturales primùm recenſetur ætas juvencula, in qua, ob exiguitatem & ſtricturam partium genitalium, mulier virile pudendum admittere non poteſt, aut certè niſi cum ſummo dolore, qui eam concubitum averſari cogat. Eundem affectum præſtat ætatis provectio, ſiquidem in virginibus ſenioribus partes genitales, defectu exercitii venerei, macidæ ac vietæ factæ ſunt, ac ſtrictiores redditæ, ut penem virilem facilè poſtmodum admittere non poſſint. Quæcumque etiam natura claudæ, diſtortæ cruribus, vel depreſſa coccyge exiſtunt, vix poſſunt commodam in concubitu figuram præſtare, quæ ad ſeminis debitam receptionem neceſſaria eſt. His adde pinguedinem nimiam, quæ vias uteri anguſtat, & aqualiculo prominentiore, juſtum & commodum viri cum fœmina congreſſum impedit. Ac denique temperies uteri frigidior torpidas mulieres reddit, ut nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardiùs ſaltem excitentur, ita ut interdum uteri orificium tempeſtivè non aperiatur, ad ſemen virile recipiendum.

Inter res non naturales animi pathemata principem locum obtinent, ac in primis odium inter conjuges, quo mulier ab hujuſmodi voluptate averſa, non ſuppeditat ſpiritus ſufficientes, quibus turgere debent genitalia tempore congreſſus, ut matrix quaſi geſtiens ſemini virili accurrat, idque benignè excipiat, attrahatque in cavitatem ſuam, ſimulque proprio ſemine, in ea voluptate effuſo, profundat & irriget atque ex amborum commixtione conceptio oriatur.

Res verò præternaturales, quę ſeminis receptionem impedire poſſunt, in morboſis diſpoſitionibus verſantur, quę partibus genitalibus, aut illis vicinis, advenire ſolent: ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, clauſuræ, diſtorſiones, calculus veſicæ, & alia hujuſmodi.

Secundum mulierum vitium, conceptionem impediens, quando ſcilicet ſemen non retinetur, vel à nimia uteri humiditate dependet, quando ſcilicet uterus multis excrementitiis humoribus refertus eſt, à quibus laxior factus, non debitè conſtringitur ad ſemen receptum exactè retinendum, vel orificium illius laxius redditum, non poteſt ſeſe ſufficienter conſtringere, ad ſemen retinendum; quod præcipuè contingit ex abortu, vel partu laborioſo, in quo fibræ uteri divelluntur, & nimium laxantur, cùm orificio interno. Illa autem humiditas immodica & à proprio temperamento, & à cauſis externis humidioribus, ut balneo, otio, victu humidiori, vel præcipuè à fluore albo excitari poteſt: qui quidem fluor albus, ſive fluor muliebris, frequentiſſime accidit, cùm uterus ſit veluti cloaca, ad quam omnes corporis partes, ſuas ſuperfluitates deponunt; ita ut hæc omnium frequentiſſima & magis ordinaria ſterilitatis cauſa eſſe ſoleat.

Tertia verò cauſa conceptionem impediens, quando nimirum ſemen non nutritur ſufficienter in utero, ab iis dependet quæ ſemen corrumpere apta ſunt, ut intemperies uteri quælibet, frigida nimirum, quæ ſemen extinguit: calida, quæ ſpiritus diſſipat: humida, quæ debitam ſeminis craſſitiem diluit, & ſicca, quę ſemen abſumit: atque ita ſemen, ab hujuſmodi intemperiebus corruptum à naturali ſua conſtitutione dejectum conceptioni ineptum efficitur. His addunt Auctores maleficia & incantationes, à quibus conceptionem impediri poſſe, apud omnes in confeſſo eſt. Res etiam externę, alimenta & venena, idem prę-ſtare poſſunt, quæ ab Auctoribus recenſentur. Nempè inter alimenta, acetum, mentha, & ſiſymbrium aquaticum, fabę, & ſimilia. Inter venena verò, aut ſaltem deleteriam quandam qualitatem, ad ſterilitatem inducendam obtinentia, lapis gagates; vulva capræ, aut mulæ: noctiluca, ſapphirus, ſmaragdus & ſimilia; Ac denique morbi maligni, & labe quadam venefica inquinati, ſemen maximè corrumpere ac generationi ineptum reddere valent, ut phthiſis, elephantiaſis, lues venerea, ulcera fœtida & cancroſa.

Quarta denique ſterilitatis cauſa, quando ſcilicet fœmina debitam materiam non ſuppeditat, ad embryonis conformationem & incrementum, ex ſeminis aut ſanguinis menſtrui defectu dependet. Sic nimis juvenculæ & vetulæ non concipiunt propter utriuſque materiæ defectum. Ætas autem conceptioni idonea vulgo definitur à decimo quarto anno ad quinquageſimum. Imò verò licèt materiæ illæ non deficiant, ſi diſpoſitiones pravas adeptæ ſint, generationis incapaces fiunt. Pravæ autem illæ diſpoſitiones à variis intemperiebus, aliiſque morbis induci poſſunt, tum etiam ex prava victus ratione, illaudabilem ſanguinem producentis. Sic fœminæ, multis fructibus crudis, & aquæ frigidæ potu ſeſe ingurgitantes, ſeroſum ſanguinem cumulant, generationi ineprum. Fateri autem oportet, nnnnullas mulieres concepiſſe, quibus numquam menſes effluxerant, ut ex plurimorum Auctorum obſervationibus colligitur. Verùm dicendum eſt, quòd ſi in illis mulieribus materia defuerit ad menſtruas purgationes efficiendas, non defuit tamen ad conceptionem, ſed tanta illius copia colligebatur, quanta ſupereſſe ſolet mulieribus, quæ purgantur, licèt non ſufficerit ad menſtruas purgationes.

Cauſis hactenus propoſitis adjungi debet certa ſeminum, virilis & fœminei improportio, qua fit, ut rectè invicem commiſceri, & in unam embryonis generationem conſpirare nequeant: licèt in neutro conjugum aliquis defectus ſenſibilis appareat. Et contingit interdum, ut idem vir cum alia muliere, & eadem mulier cum alio viro prolem ſuſcipiat, cùm tamen ſimul juncti ſteriles permanſerint. Fit etiam, ut mulier per decem aut plures annos viro cohabitet, & non concipiat: poſtea verò concipere & parere incipiat: cujus eventus cauſa eſt mutatio temperaturæ, quæ progreſſu ætatis fit, ob quam ſemen aliam temperiem recipit, quæ cùm antea ſeminis virilis temperaturæ improportionata eſſet, per ætatis mutationem proportionata evaſit. Illa autem improportio in eo præcipuè verſatur, quando viri valdę intemperati cum mulieribus, eodem intemperaturæ exceſſu laborantibus conjunguntur, putà calidiores viri cum fœminis calidioribus, frigidiores cum frigidioribus: iſta enim intemperamenta nullam mediocritatem conciliare poſſunt duobus ſeminibus, & aliis cauſis ad generationem neceſſariis. Quidam etiam ad qualitates occultas confugiunt, ob quas ſemina convenire aut diſcrepare aſſerunt, etiamſi nullus primarum qualitatum exceſſus appareat.

His autem addunt Auctores occultam quandam diſpoſitionem, qua nonnullæ mulieres ſteriles redduntur, licèt nulla cauſa manifeſta appareat.

Signa diagnoſtica ſterilitatis, juxta quatuor propoſitas cauſarum claſſes percurrenda ſunt.

Ac primùm cauſæ, ſeminis receptionem impedientes, difficilem non habent diagnoſin, & ipſis ſenſibus conſpicuæ ſunt. Facilè enim dignoſcitur ætas tenerior, aut provectior, mala partium uteri vicinarum conformatio, ut quando mulieres claudæ ſunt, vel crura diſtorta, aut depreſſam coccygem habent, & pinguedinem nimiam. Frigiditas verò uteri in tertia cauſatum claſſe

inda-

indagabitur. Odium inter conjuges, ex eorum, & adſtantium relatu innoteſcit. Morbi etiam particulares, ſeminis receptionem impedientes, ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, clauſuræ, diſtorſiones, partium genitalium exploratione, ab Obſtetrice, vel Chirurgo innoteſcent.

Ex cauſis, ſeminis retentionem impedientibus, quæ ſecundam claſſem conſtituunt, humiditas nimia in tertia claſſe exponetur. Abortus verò, & partus laborioſus, ex mulieris relatu dependent.

Tertiæ claſſis cauſæ quæ ſcilicet ſemen corrumpere valent, accuratiorem requirunt diagnoſin, quam nos in hunc modum perſequimur.

Frigida uteti intemperies inde cognoſcitur, quòd fœmina coitum non appetat, minorique in eo voluptate afficiatur: facies illi mollis, albicans, & obſcura eſt, ſtupido ſenſu prædita eſt circa pectinem, lumbos, & crura, crudum ac tenue ſemen excernit, & cum exigua voluptate, menſes ſupprimuntur, vel parcè atque inordinatè procedunt, ſuntque pallidi ac decolores. His accedit prægreſſa victus ratio refrigerans, in fructuum & olerum uſu diuturno, & largo frigidæ potu conſiſtens.

Humidiorem uteri intemperiem arguunt, laxus & molli fœminæ habitus, vita ſedentaria: fluores albi frequentes ac fermè aſſidui, menſes copioſi, tenues, & aquoſi, coitus inappetentia, lumborum gravitas, ad abortum proclivitas, urinæ copioſæ, & victus ratio humidior.

Calida intemperies cognoſcitur ex habitu virili ac robuſto, qualis in virginibus exiſtit, facie rubicunda, pilis ac ſuperciliis nigris, voce forti ac virilis: his addatur iracundia frequens, ad omnes actiones promptitudo nimia, ſitis inexpleta, urina flava, menſtruorum paucitas, color ruber, obſcurus, calor & acrimonia, ut ſæpè pudenda exulceret, pruritus genitalium, magna ad venerem proclivitas, prompta & celer ſeminis excretio in coitu, pollutiones frequentes, ac libidinoſa inſomnia.

Siccam verò uteri intemperiem ſignificant menſium paucitas, oris uteri ſiccitas, pruritus & fiſſuræ, quæ rhagades nominantur, pauca in coitu ſeminis excretio; ex nimio coitu moleſtia, corporis gracilitas.

Si ex maleficio ſeminis corruptela & ſterilitas contingat, aberunt omnia alia ſigna, quæ cauſas manifeſtas indicare poſſunt; aderit autem aliquod divortium inter conjuges; cujus neuter rationem ſatis appoſitè reddere poteſt, imò & interdum ſeminis utriuſque ejaculatio rarò, difficulter & cum labore fit.

Alimenta aut venena, ſemen extinguentia, ſi aſſumpta fuerint; ex diligenti mulierum interrogatione, & adſtantium relatu perdiſcendum eſt.

Ac denique morbi maligni, ſemen extinguere valentes, ut elephantiaſis, lues venerea propriis ſignis innoteſcent.

Quarta ſterilitatis cauſa, quæ in menſtrui ſanguinis defectu, aut prava qualitate præcipuè conſiſtit, dignoſcitur primò, ex nimia totius corporis pinguedine, ad cujus nutritionem ſanguis abſumitur, & fœtui alendo non ſuppeditatur. Idem oſtendunt corporis gracilitas & ſumma macies. Cùm enim ſanguis non ſufficiat ad corporis nutritionem, vix ſupereſſe poterit ad fœtus incrementum.

Ac denique ea omnia, quæ ſanguinem abſumere & multùm imminuere poſſunt, ſi præceſſerint, vel affuerint, ejuſdem penuriam in corpore ſignificant: ut labores immenſi, vigiliæ immodicæ, jejunia auſtera, larga hæmorrhagia, febres acutæ, vel diuturnæ, ulcera fiſtuloſa, & cauteria multum fluentia.

Nimia etiam ſanguinis quantitas interdum ſeminis atque embryonis nutritionem impedit. Obruitur enim ſemen à nimis illa copia, nec vim ſuam plaſticam exercere poteſt. Hoc contingere ſolet in mulieribus plethoricis ac rubicundioribus, genio & crapulæ indulgentibus, quibus uterus perpetuo quaſi madore proluitur.

Prava verò ſanguinis qualitas, ſeu cacochymia, ex pravo mulieris habitu, menſtruorum colore, aliiſque conditionibus alienis, & pravi victus ratione prægreſſa innoteſcet.

Seminum utriuſque conjugis improportio difficilè cognoſcitur. Si tamen ambo calidiori admodùm; aut frigidiori temperamento præditi ſunt: ex illa intemperie improportionem provenire conjicimus, ſi aliæ ſterilitatis cauſæ manifeſtæ non appareant.

Difficiliùs adhuc cognoſcitur ſterilitas, quæ ab occulta quadam diſpoſitione dependet, nullis illius cauſis manifeſtis apparentibus. Apud Auctores tamen multa reperiuntur experimenta, quibus internoſci poſſit, an mulier à nativa conſtitutione ſterilis ſit. Quæ licèt omnimodam certitudinem non habeant, coguntur tamen interdum Medici ea in uſum revocare, in gratiam Principum, & Magnatum, quibus licet ſterilitatis cauſa divortium facere.

Hippocrates *Aphor. 59. ſect. 5. Si mulier*, inquit, *non conceperit, ſcire autem velis an conceptura ſit: pannis circumtectam infernè ſuffias. Et ſi odor videatur per corpus ire ad nares, & os: ſcito, quòd ipſa ex ſeipſa ſterilis non eſt.*

Idem Hippocrates fœminam fœcundam dignoſci putat, ſi caput alii deraſum & purgatum in uterum ſubdatur. Si poſtridie odor ad os pervenerit, eam ad conceptionem aptam: ſin minùs ineptam eſſe.

Vel galbanum ad ignem emollitum, ſericoque incluſum, muliebris uteri orificio nocte indito, caputque totum linteolo odorato obligato: manè ſi vertex mulieris galbanum redolet: mulier probè purgata fœcunda erit.

Idem experieris, ſi parum balſami, aquæ admixtum, & bombace exceptum, in uterum immiſeris, & femori alligaveris, quod ſi tunc uterus traxerit, fœcunditatis eſt probatiſſimum ſignum.

Amatus Luſitanus ſequens, ut probatiſſimum laudat. Capit coaguli leporis ʒ. j. quam aqua calida diſſolutam mulieri in aqua calida exiſtenti, jejuno ventriculo propinat. Si mulier tunc dolores ventris ſentit, fœcundam: ſin minus, ſterilem illam pronunciat.

Multi quoque ex urina ſterilitatem colligere volentes eam hordeo affundunt. Hoc intra decimum diem ſi germinet, pro fœcunditatis nota: ſi non germinet, pro ſterilitatis certo argumento agnoſcunt.

Alii denique ſiliquis, vel furfuri, urinam affundentes ſterilitatis notam ex eo obſervant, ſi vermes in eo generari videant.

Pro hujus diagnoſis coronide advertendum eſt ac diligenter inquirendum, num viri culpa aut defectu generatio impediatur. Fruſtrà enim mulier multorum remediorum uſu torqueretur. Sterilitas à viro procedens dignoſcetur ex morbis partes genitales illius obſidentibus, ut erectione læſa, ſeminis defectu, teſticulorum tumoribus, gonorrhœa, aliiſque. Hujus etiam rei conjecturam faciet, ſi vir timidus extiterit & effœminatus, frigidus natura ſit, & barba careat, tardè ſemen excernat, idque frigidum habeat, taleque ab uxore excretionis tempore in utero ſentiatur, nullam, aut exiguam habeat coitus appetentiam, & quàm minimam in eo percipiat voluptatem. Ac denique ſi cauſæ præceſſerint, quæ ſemen infœcundum reddere valeant.

Prognoſis juxtà cauſarum ſuprà enumeratarum ſeriem inſtituenda eſt.

Ac primùm ætas tenerior conceptionem non impedit, niſi ad tempus, & illa ætate adultiore expectanda eſt: Ætas verò provectior omnimodam conceptionis deſperationem inducit. Si tamen adhuc menſtrua procedant ordinatis periodis, quædam ſupereſſe poteſt conceptionis ſpes; ſed admodum exigua, in his mulieribus in primis, quæ quadrageſimum ætatis annum exceſſerunt: quia licèt mulieres, quæ juniores pepererunt, in ea etiam ætate concipere ſoleant, illæ tamen, quæ nunquam gravidæ fuerunt, exiguam ſpem habere debent in ea ætate concipiendi, quia uterus tandiu otioſus, marcidus ac vietus factus eſt, & ad concipiendum inhabilis.

Quæ à prava membrorum conformatione ſterilitas inducitur, ut in iis, quæ claudæ ſunt, aut crura diſtorta habent, vel coccygem depreſſam, incurabilis eſt.

Si verò à nimia pinguedine, aut aliqua uteri intemperie, non admodum inveterata, ſterilitas procedat, cutatio ſperabilis eſt, maciem inducendo, & intemperiem corrigendo.

Illa verò, quæ ab aliis morbis inducitur, ut tumore, ulcere, obſtructione, fluore albo, menſium defectu, uteri prolapſu, phthiſi, elephantiaſi lue venerea, aliiſque, curatu facilior aut difficilior eſt, prout dicti morbi facilem aut difficilem curationem admittunt.

Ad curationem hujus affectus, quæcumque ex cauſis prædictis eum producere valent; earum remotioni incumbendum eſt.

Ac primum anguſtia partium genitalium ob ætatem juve-

venculam, curatione non indiget; siquidem ætatis progressu ad convenientem amplitudinem reducitur. Interim tamen coitus abstinentia est necessaria, ab illo enim præmaturo partes istæ à naturali constitutione dejiciuntur.

Quæ verò à parva statura, aut ætate provectiore procedit, incurabilis est. Tentari tamen potest, emollientibus & relaxantibus medicamentis adhibitis, si adhuc menstruæ purgationes profluant.

Nimia obesitas extenuante victus ratione, & convenientibus evacuationibus erit corrigenda.

Si ex prava victus ratione sterilitas dependere videatur, ut in gulosis, ebriosis, aut hydropotis; ad exactam vivendi normam hujusmodi mulieres reducendæ sunt, omnisque excessus tum cibi, tum potus, penitus circumcidendus.

Virgines, & robustiores mulieres, ad naturam virorum quodam modo accedentes ut reddantur aptæ generationi, effœminandæ sunt omni artificio, & ad mores sexui congruos efformandæ, interdictis omnibus eduliis crassioris succi, laboribus, & exercitationibus, ac procurato convenienti menstruorum fluxu, ut illius immoderata copia enerventur ac mollescant. Tum si menstruorum fluxus ad id non sufficiat; frequenti purgatione, ac venæ sectione imminuantur humores, & balneis sæpiùs iteratis, aliisque alterantibus totus habitus humidior & frigidior reddatur.

Si ab uteri clausura, distorsione, obstructionibus, tumoribus, aut ulceribus sterilitas producta fuerit, illis providendum est remediis, in eorum curationibus propositis.

Quæ ab occulta quadam dispositione, eaque nativa dependet, incurabilis est, eaque sedulò exploranda, ne frustrà remedia usurpentur.

Si à maleficio, aut incantatione, aut occulta pharmacorum vi sterilitas inducta fuerit; perexiguus est medicinæ locus, sed ad preces, atque orationes confugiendum est quæ à viris pietate præstantibus ardenti animo fusæ, divinum auxilium eliciunt.

Adversùs tamen pharmaca occulta vi sterilitatem inducentia, nonnulla proponuntur ab Auctoribus amuleta quæ proprietate quadam malignæ huic qualitati adversantur. Unde voluit Cardanus priapum lupi gestatum omnes illas fascinationes dissolvere. Alii valdè commendant adamantem & hyacinthum. Antiqui hypericum vocabant fugam dæmonum. Eadem vis etiam tribuitur scyllæ, eryngio, rutæ, sagapeno ab utroque conjuge gestatis. Deinde huic negotio plurimùm conducere certum est, ut hujusmodi fascinati confidenti animo ista conentur maleficia & incantationes aspernari. Tum, (si auctor maleficii ignoretur,) ut locorum mutatione, domos, cubilia, vestes, & suppellectilem relinquant, in quibus vis illa venefica & fascinatoria sæpè absconditur.

Si calidior intemperies sterilitatis causa fuerit; eadem curatio adhibenda est, quæ in calida jecoris intemperiè fuit proposita. Quòd si major fuerit caliditatis excessus, ad ea erit recurrendum, quæ pro furore uterino fuere descripta. In quibus tamen remediis caphura non admittenda est, quia fœcunditati plurimùm nocere creditur.

Siccitas immodica conceptionem impediens, curabitur victu analeptico; & si major sit consumptio, ad curam hecticorum erit revocanda, videlicet lactis usum, balneum frequens, & similia.

At verò, omnium frequentissima sterilitatis causa est frigida, & humida intemperies totius corporis & uteri, quam fluores albi sæpissime comitantur, eorumque curatio specialis ex proprio capite desumenda. Peculiariter verò dictis intemperiebus sequentia adhibebuntur remedia, quæ à prudenti Medico variari poterunt; ita ut magis vel calefaciant vel exsiccent, prout vel frigiditas, vel humiditas magis in vitio fuerit.

Ac primùm humores pituitosi, in corpore restagnantes, evacuandi sunt purgantibus medicamentis, diureticis & sudorificis. Necnon revulsiones quædam instituendæ sunt cauteriis brachiis, cervici, aut cruribus adhibitis. Tum partes principes roborandæ theriaca, mithridato, tabellis aromatici rosati, confectione alkermes, & similibus. Nec non purgationes per intervalla repetendæ, si cacochymia redundare videatur.

Postmodum ad ea veniendum est, quæ proprietate specifica uterum roborare, conceptionem adjuvare, & veneri stimulos addere nata sunt, quorum innumeræ apud Auctores describuntur formulæ. Nos præcipuas hìc seligemus.

Ac primùm opiata in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. eryngii & satyrionis saccharo condit. an. ʒ. i. zinziberis viridis condit. ʒ. ſ. avellan. nucleor. pini, pistacior. an. ʒ. vi. nucis moschat. saccharo condit. num. i. sem. erucæ, & nasturcii, an. ʒ. ii. cineris priapi tauri. renum scincor. & rasuræ eboris, an. ʒ. i. confect. alkermes ʒ. iii. diambræ, & diamoschi dulc. an. ʒ. i. ß. ambr. ʒ. ß. Cum sirupo condituræ cortic. citri, fiat opiata de qua capiat ad quantitatem unius castaneæ sub introitu lecti, bis aut ter in septimana, superbibendo vini generosi vel Hippocratici parum.

In forma pulveris sequentia exhiberi poterunt.

℞. Sem. erucæ, sileris montani, an. ʒ. ß. rasuræ eboris, cinnam. nucis moschat. an. ʒ. i. moschi (in iis quæ ferre eum possunt) gr. iij. santali albi ʒ. iij. Misce, fiat pulvis, detur ʒ. i. ex vino generoso. Vel

℞. Sem. erucæ, pastinacæ sylvestris, cinam. nucis mosch. pulveris diambræ & diamoschi, an. ʒ. i. matricis leporis, testiculi apri, priapi cervi, caryophi. an. ʒ. vi. moschi, ambræ, an. gr. vi. sacchari ad pondus omnium. Misce, fiat pulvis dosis ʒ. ii. cum vino generoso.

Summæ efficaciæ creditur secundina mulieris exsiccata & in pulverem redacta, ad ʒ. i. exhibita.

Alii pro secreto habent pulverem ex hepate & testiculis procelli, quem solum scorpha edidit: eumque sterilitatem arcere asserunt, tam in viris, quàm in mulieribus.

Matthiolus in Dioscoridem ammi semen prædicat his verbis. *Ammi legitimi semen, quod ex Alexandria affertur, mirificè præstat ad mulierum sterilitatem. Nam compertum est, hujus tantùm seminis auxilii plures prolificas effectas. Siquidem, si propinetur manè, drachmæ pondere, ex vino meraco, aut carnium jure, in tenuem pulverem contritum, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem. Sed oportet maritum cum uxore rem habere iis tantum diebus, in quibus illa semen non ebiberit.*

In quibus mulieribus viscerum calefactio timetur, rasura eboris erit utilissima, ad ʒ. i. cum vino albo sumpta, per quatuor aut quinque dies, post purgationem menstruam.

Essentia satyrionis à Crollio descripta hìc maximè excellit, si ea ad ℈. i. vel ij. usque ad ʒ. i. in vino malvatico exhibeatur.

Ejusdem satyrionis sal est etiam valde efficax, ad ℈. ß. cum vino malvatico, post purgationes menstruas exhibitum.

Decocta varia in eundem usum componi solent. Efficaciissima sunt quæ sequuntur.

℞. Rad. eringii ℥ i. artemisiæ, nepetæ, an. M. i. Coque in vino albo. Detur cyathus unus; manè & vesperi cum ʒ. i. tripheræ magnæ sine opio, per dies novem.

Quercetanus sequens maximè commendat.

℞. Testiculorum arietis præparatorum in vino, & exsiccatorum, matricis leporis, eodem modo præparatæ, & exsiccatæ, macis, cinnam. caryophyll. zinzib. albi, sem. ammeos, an. ʒ. ij. croci ʒ. i. ß. medullæ nucum communium, avellanarum, pistaciorum, an. ʒ. iij. Contundenda contundantur: & tandem coquantur in ℔. ij. vini malvatici ad tertiæ partis consumptionem. Hujus decocti capiat post mensium fluxum ℥. iij. vel iv. manè tribus horis ante cibum, idque tribus diebus consequentibus; quarta verò marito jungatur.

Aqua stillatitia sequens valdè efficax.

℞. Cinnam. caryophyll. nucis moschat. macis, an. ℥. i. cubebarum, piperis longi, galangæ, zedoariæ, sem. ammeos, seseleos an. ʒ. ß. gr. juniperi, ʒ. i. vini albi generosi, aquæ rorismar. majoranæ, melissæ, an. q. s. Stent in digestione sex diebus, & postea destillentur, ac manè & vesperi cochlear. ij. vel iij. exhibeantur.

Pena & Lobelius majoranæ tenuioris, delicatioris, & minutæ vocatæ oleum stillatitium coagulo leporino permistum, & moschi tantillo, tanquam arcanum proponunt, conceptui facilitando, nulli referandum.

Si mulier salviæ hortensis succi heminam cum modico sale potaverit, quarta menstruæ purgationis die, deinde post horæ quadrantem viro se commiscuerit, infallibiliter eam concipere multi graves viri testantur. Quo remedio etiam, post magnam pestilentiam, Ægyptias feminas ad multam sobolem perveniſſe, Aetius testatur.

Prædictis remediis internis topica erunt adjungenda in quorum usu diligenter erit observandum, priùs quàm de exsiccatione, adstrictione, & corroboratione uteri cogitemus, aut attrahantur priùs & expurgentur sordes, in illius cavitate contentæ; ne vel in partes nobiles refluant, vel

illius

illius ſubſtantiæ magis affigantur. Priùs igitur uterum expurgantia immittenda ſunt, in hunc modum compoſita.

℞. Diaphœnic. & hieræ picræ, an ℥. ß. terebinthinæ & mellis mercurialis, an. ℥. j. caſtorei ℥. j. Miſce, & ad convenientem conſiſtentiam artificiosè reducantur, & fiant peſſaria in uterum immittenda. Vel

℞. Hieræ picræ ℥ ß. agarici troch. pulver. ireos Flor. an. ℥. j. mithridatii veteris & diaphœnici, an. ℥. ij. Cum ſucco mercurialis, fiat peſſarium, linteo obvolutum, quod immitti debet hora ſomni, & per duas aut tres horas detineri.

Si uterus magna excrementorum copia luxuriet, peſſarium validius immittendum erit, præmiſſa injectione ſequenti.

℞. Fol. abſinthii, artemiſ. mercurialis, & rutæ, an. M. j. ß. pulpæ colocinth. ℈ j. agaric. trochiſc. ℥. ß. zinzib. & myrrh. an. ℈. j. Fiat decoctio in aqua & vino albo ad ℔. j. in qua diſſolve mellis roſat. ℥. ij. Injiciantur hujus decocti ℥. iij. in uterum, continuando per tres aut quatuor dies mane, & dum ibit cubitum, poſt fluxum menſtruorum. Poſtea immittatur peſſarium ſequens.

℞. Hieræ picræ, & benedictæ laxat. an. ℥. j. pulpæ colocynt. agarici trochiſc. an. ℥. ß. ſpicæ nard. ſem. nigellæ rom. & fol. ſabinæ pulv. an ℥. j. Incorporentur cum melle anthoſato, & includantur panno ſerico. Fiant peſſaria, quorum unum immittatur in vulvam, dum ibit cubitum, & ibi maneat per 2. horas, deinde abluatur pars vino albo.

Ad uterum roborandum, adſtringendum & exſiccandum, ſequentia uſurpari poterunt.

℞. Rad. ariſtol. rotundæ ℥. ß. ligni aloes ℥. iij. nucum cupreſſi, & rad. cyperi, an. ℥. ij. calami aromat. ℥. j. fol. dictamni cretici, ſatureiæ & fol. myrti, an. M. j. myrrhæ electæ ſtyrac. calamit. & benjoini, an. ℥. ij. ß. flor ſtœchad. antheos, & majoran. an. P. j. Coquantur in ſ. q. vini albi generoſi. In colat. ℔. j. ß. diſſolve troch. de alipta moſchata ℥. ij. ambræ griſeæ & moſchi, an. g. vij. zibetæ gr. v. Fiat injectio manè & ſerò calidè per aliquot dies.

Ante, vel poſt injectionem, ſuffumigium ſequens uſurpari poterit.

℞. Trochiſc. galliæ & aliptæ moſchat. an. ℥. ij. ſtyrac. calamit. benjoini, & ladani puri an. ℥. ß. ligni aloes & rhodi, an. Drach. j. ſem. nigellæ rom. cubebar. & caryophyl. an. ℈. iv. ſuccini & gummi tacam. an. Drach. j. ß. macis ℥. ß. Fiat omnium pulvis ex quo cum aqua flor. arantiorum, in qua aliquantulum fuerit gummi trag. formentur trochiſci, quorum unus aut alter prunis injiciatur, & fumus excipiatur per infundibulum.

Pauperes ſuffumigentur cum æquis partibus myrrhę, thuris, ligni aloes, ſtyrac. benjoin. cinnam. & caryph. Poſt injectionem & ſuffumigium, ſequens immittatur peſſarium.

℞. Thuris, maſtyches, an. ℥. ij. trochiſc. galliæ & aliptæ moſchat. an. ℈. iv. radic. biſtortæ, nucum cupreſſi, raſur. eboris & roſar. rub. an. Drach. j. ſtyrac. benjoini & ladani, ana ℈. ij. calami aromat. & cyperi, an. Drach. ß. Malaxentur cum aqua flor. arantiorum, deinde cum panno lineo raro formentur peſſaria duo debitæ magnitudinis, quorum unum immittatur ſub introitu lecti, illito illius apice oleo nucis moſchatæ cum zibeta permixto.

Cæterùm de alio hortenſi refertur, ſi cum oleo de ſpica conteratur, & in linteum rarum, oblongi facculi modo conformatum, intrudatur, ac in vulvam profundè pellatur, ceſſantes menſes potenter moveri, & uterum mira voluptate affici ac repurgari: ut hinc multis facta ſit via ad conceptionem, diu ante deſperatam.

Ante injectiones roborantes & ſuffumigia poteſt uſurpari ſemicupium, per horam, ante lecti introitum, idque in hunc modum compoſitum.

℞. Rad. bryoniæ, imperat. valerian. ireos, enulæ campan. an. ℥. iij. fol. majoran. artemiſ. neptæ, pulegii, mercurialis, ſalviæ, lauri, an. M. iv. baccar. lauri & juniperi, an. ℥. j. Coquantur pro ſemicupio.

At verò pro balneo thermæ ſulphureæ & bituminoſæ præſtantiſſimæ ſunt, & ad eas quamplurimæ mulieres, tanquam aſylum, confugiunt.

Poſt balneum & ſuffitum, regiones pubis & perinæi inungendæ ſunt ſequenti linimento.

℞. Olei nardini & moſchatellini, an. ℥. j. ol. cheirini ℥. ß. pulv. electuarii diambræ & diamoſchi, an. Drach. j. ß. ſtirac. liquidæ Drach. j. zibetæ ℈. ß. moſchi, ambræ griſ. an. g. vj. ceræ albæ parum. Miſce, fiat linimentum, quo inungantur dictæ partes, & interius inungatur zibeta, aut balſamo Indico naturali. Vel tempore coitus viri penis zibeta inungatur.

Tandem emplaſtra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ geſtentur continuò, vel ſingulis noctibus, uſque ad ultimam, quâ menſes erumpere ſolent ſeptimanam. Eaque in hunc modum parabuntur.

℞. Maſſæ emplaſtri pro matrice ℥. iv. maſſæ emplaſtri de maſtiche ℥. ij. gummi tacamachacæ, & caragnæ, an. ℥. ſ. pulv. rad. tormentil. & biſtortæ, an. ℥. iij. pulv. myrtil. ℥. ij. pulv. aromat. roſar. ℈. iv. Malaxentur cum ol. cydonior. admixta ℥. j. ol. nucis moſchat. Extendatur ſuper alutam, & formentur duo emplaſtra: quorum unum ſit rotundum, pectini admovendum; alterum quadratum, lumbis applicandum.

CAPUT XVI.

De morbis acutis & chronicis prægnantium.

MOrbi acuti & chronici prægnantium non aliam habent eſſentiam, aliamve diagnoſin, ac dum non prægnantes, aut etiam viros obſident, ideoque peculiarem eorum theoriam proponere non opus eſt, ſed illa ex propriis capitibus repetenda.

Prognoſis verò illorum morborum eadem non eſt, quandoquidem in gravidis longè periculoſiores ſunt, & ſæpiſſimè lethales. Sic apud Hipp. *Aph.* 31. *ſect.* 5. *Gravidam mulierem morbo acuto corripi, periculoſum.* Sive enim cum febre morbus ſit, duplex impendet à morbo periculum, ut docuit Gal. *in comm. hujus Ap.* unum à febre ipſa, fœrum perimente, alterum à victu tenui, qui ad morbi acuti curationem neceſſarius eſt, fœtui autem alendo non ſufficit. Sive autem ſine febre acutus morbus fuerit; ut epilepſia, apoplexia, tetanus, morbi magnitudini ac vehementiæ mulier & fœtus reſiſtere nequeunt, neque vehementia remedia, quę ad illorum morborum curationem requiruntur, ferre poſſunt. Sciendum tamen eſt, iſtam prognoſin non eſſe perpetuæ veritatis. Multas enim mulieres morbis acutis laborantes evadere, tum Auctorum teſtimoniis & exemplis, tum quotidiana experientia notum eſt.

Chronici verò morbi, ut febres intermittentes, catharri, teneſmi, aliique, abortus periculum minantur, & ſi eum non inferant, vix ante partum curari poſſunt, ſed uſque ad tempus illius perſeverant.

Morbi acuti, & chronici, in primis & ultimis geſtationis menſibus periculoſiores ſunt, quàm in mediis. In primis enim menſibus vincula; quibus fœtus utero alligatur, ſunt imbecilliora, ut faciliùs divellantur; & fœtus tenerior à cauſis illis prętернaturalibus faciliùs opprimitur. In poſtremis verò menſibus, ſexto nimirum, ſeptimo, & octavo, fœtus gravior multò indiget alimento, quo in morbis prædictis deſtituitur. Adde, quòd prædicta ligamenta non adeo firmiter hæreant, quemadmodum in tertio, quarto, & quinto menſe, in quibus minus eſt periculum aborſus. Ideo Gal. fœtum in utero egregiè comparat fructibus ab arbore pendentibus, qui in ortus ſui principio tenerrimos habent pediculos, ut facilè à vento aut quavis alia commotione violenta excuti poſſint: dum verò ad maturitatem accedunt, minùs firmiter hærent, quàm in mediis temporibus.

Curatio etiam prædictorum affectuum in prægnantibus ſatis inſignem habet diverſitatem circa diætam, & magna remedia, venæ ſectionem ſcilicet & purgationem, quibus addi poſſunt medicamenta, per alias vias evacuantia, nimirum menſes moventia, diuretica, & ſudorifica: quia metus eſt, ne ab hujuſmodi evacuationibus aborſus concitetur. De his ergo tantùm hìc agere conſtituimus, reliqua ad peculiaria cujuſque morbi capita rejicientes.

Quòd ad dietam ſpectat. Illa in morbis acutis non adeo tenuis imperanda eſt prægnantibus mulieribus, ne fœtus genio ſuo fraudetur; neque tamen adeo liberalis concedenda, ut ea febris promoveatur; ſed media quadam via incedendum eſt: ea tamen cautione adhibita, ut in primis geſtationis menſibus tenuior victus inſtituatur, in poſtremis verò paulò craſſior & copioſior, quia fœtus eo tempore majori indiget alimento. Si tamen in ea diæta aliquid peccandum ſit, ſatius eſt ad paulò pleniorem victum accedere, quàm nimis exquiſitum, ex matris enim & fœtus viribus præcipuè ſalus ſperanda eſt.

Circa venæ ſectionem, ſtatim opponitur Aphoriſmus Hipp. 31. ſect. 5. *Mulier utero gerens, ſanguine ex vena miſſo, abortit, & præcipuè ſi fœtus ſit grandior.* Et ratio redditur à Galeno *in comment.* quia ſanguine detracto fœtus ſuo fraudatur alimento, unde abortus conſequitur. Ex altera verò parte in pluribus prægnantium morbis, præcipue ve-

rò

rò acutis; ut pleuritide, peripneumonia, febre continua, & similibus, phlebotomiam esse necessariam, & posse administrari, non solùm primis, sed etiam mediis; imò & interdum postremis graviditatis mensibus, usu quotidiano ostenditur. Eaque omissa, tum mater, tum fœtus in summum vitæ discrimen conjiciuntur. Et huic posteriori sententiæ saniores Medici suffragantur, neque ab Hippocratis & Galeni mente dissentiunt. Ea enim tantùm de causa mulierem gravidam secta vena abortire voluerunt, quia extracto sanguine subtrahitur alimentum fœtui. Si igitur talis venæ sectio dari potest, qua fœtui alimentum non subtrahatur, nullum ex ea imminebit abortus periculum. Talis autem datur primùm prioribus gestationis mensibus, dum fœtus est minor, & minori alimenti copia indiget: tunc enim ipsi alimentum non subtrahitur, præsertim si quædam plethoræ indicia apparuerunt. Sicque à primo mense usque ad quintum venę sectio tutò administrari poterit. In mediis verò & postremis mensibus majori circumspectione opus est, quia fœtus, majorique egens alimento, non ita tutò phlebotomiam ferre potest. Attamen, si mulier sanguine abundet, & copiosa admodum fiat venæ sectio, tutò potest mitti sanguis, quia hinc sedabitur morbus. Nec tamen alimentum fœtui subtrahetur, ut hinc mulier abortum incurrat. Si autem aliter videtur sensisse Hippocrates, animadvertatur quòd modo longè diversos nos venam secemus ac antiqui faciebant, qui ad libras, nos verò ad uncias mittimus. Imo verò ad præservandas mulieres ab abortu nullum est præstantius remedium, quando is contingit ex nimia sanguinis copia, fœtum obruente & suffocante, in fœminis, quæ extra graviditatem menstruis temporibus copiosè per plures dies expurgantur. Sic Petrus Salius Diversus *l. de morbis particularibus c. 22. Testor ego*, inquit, *me plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, sola sanguinis missione, primis mensibus facta, præservasse. Non ita tamen censendum est de hac sanguinis missione, vel moderata, vel parca in utero gerentibus administranda, ut unquam non veniat in usum si copiosè fiat. Interdum enim in ultimo mense copiosa sanguinis missio facta non spernendum attulit juvamentum. Et ego aliquando hanc venæ sectionem copiosè factam in ultimo mense, instante partus tempore, dum utero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimoque abundarent sanguine, tentavi, & hinc remissionem febris, ac partus accelerationem sperans, utrumque ex sanguinis missione consequutus, summa cum utilitate administravi, fœtumque, & matrem unà periclitantem ex hoc solo remedio salvavi. Quod remedium in aliquibus prætermissum, & à Medicis, verba solùm Hippocratis & non ipsam rem ponderantibus neglectum, fuit in causa, ut conceptus sæpè unà cum matre à plenitudine & fervore sanguinis suffocatus, miserabiliter perierit.* Hæc Salius. Amatus Lusitanus *curat. 57. sect. 1.* mulieri, annos octodecim natæ, semestrem uterum gerenti, & causone laboranti, quater venam aperuit cum felici successu. Et Rod. à Cistro *lib. 3. de morbis mulierum c. 21.* scribit, se mulieri Ulyssiponensi in octavo mense pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro deplorata relictę, quater etiam sanguinem misisse, eamque convaluisse, ac filium sanum peperisse. Ac denique si nobis aliquid ex propriis experimentis depromere liceat, sequentem historiam, quæ insignis est & notatu dignissima hìc annotabimus. *Uxor Joannis Vicules, civis Monspelienſis, tres aborsus consequentes passa fuerat variis temporibus gestationis: dum quartò gravida esset, circa finem mensis secundi, correpta est iisdem ventris & lumborum doloribus, qui aliorum aborsuum prodromi esse consueverunt. Vocatus ad eam, et advertens mulierem sanguineo temperamento præditam, & plethoricam; statim sanguinem mitti jubeo ad ℥.iv. & intra dimidiam horam prædicti dolores omnino quieverunt & mulier tam bene habuit, ut reliqua remedia, ad præcautionem aborsus à me præscripta, admittere noluerit. Illa autem symptomata apparuerant eo prorsus tempore, quo ipsa extra graviditatem menstruas purgationes pati consueverat. Tertio demùm graviditatis mense eadem periodo, similia redeunt symptomata. Illa me, statim vocatum, rogat, ut iterum venæ sectionem præscriberem, cùm præterito mense adeo præsentaneum levamen ab ea percepisset; Me igitur votis ipsius annuente, sanguis denuo mittitur, pari prorsus eventu. Quartò itidem mense, quinto, sexto, septimo, & octavo, iisdem symptomatis periodicè recurrentibus, iterata phlebotomia, mulier statim liberata. Ultima phlebotomia celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu: & circa finem noni mensis dicta mulier peperit filium vitalem & bene habitum.*

Non est tamen, quòd hisce exemplis persuasus junior Medicus, audacior fiat in sanguine mittendo, postrestremis gestationis mensibus. Sed morborum & mulierum habitus diligenter oportet circumspicere, ut illis remedia convenienter aptari valeant. Hoc perpetuò in memoriam revocans, peccata omissionis leviora esse peccatis commissionis, & satius esse in re dubia infra subsistere, quàm ultra debitos limites progredi. Attamen ubi manifestas sanguinis mittendi indicationes intuetur, præmonitis adstantibus, multò majus ex morbi sævitia, quàm ex venæ sectione, tum abortus, tum vitę matris ac fœtus imminere periculum; audacter sanguinem detrahet, hoc nihilominus advertendo, ut sanguinis missio sit parcior, non copiosa, quæ fœtui alimentum subtrahere possit. Et si multitudo sanguinis largiorem ejus detractionem desideret; partitis vicibus, non semel id exequendum erit.

Prædictus igitur Hippocratis Aphorismus non absolutè venę sectionem interdicit; sed tantùm admonet, ut Medici cautiores sint in ea celebranda. Quod à Cornelio Celso eleganter proditum est *libro 2. c. 10.* his verbis: *Antiqui primam ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant. Persuaserantque sibi, mulierem gravidam quæ ita curata esset, abortum esse factaram. Posteà verò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quæ ætas sit, nec quid in corpore intus geratur; sed quæ vires sint. Ergo si juvenis imbecillis est, aut si mulier, quæ gravida non est, parum valet: malè sanguis emittitur. Emoritur enim vis si quæ supererat, & hoc modo erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & gravida mulier valens, tutò curantur.* Hæc Cels. Recentiores quidam ausi sunt venas inferiores aperire in gravidis mulieribus, ad curationem epilepsiæ ex utero, bubonis venerei & pestilentis, imò & abortus præcautionem, ut videre est apud Zac. Lusit. *in Prax. Med. mirab. observ. 23. lib. 1. & observ. 130. & 131. lib. 2.* Qui propriis & aliorum experimentis ostendere nititur, eam phlebotomiam posse tutò celebrari. Quæ prudentibus Medicis pensitanda relinquo.

Diximus ab initio hujus capitis, nullam esse diversitatem in affectibus prægnantium curandis; nisi circa magna remedia, quæ in iis ita determinanda est, ut nimirum affectus qui non gravidas occupant, ut vomitus, inappetentia, & similes, in non gravidis magis indigeant purgatione, quàm venæ sectione, quæ fiunt à cacochymia in ventriculo, & toto corpore redundante: in prægnantibus verò magis egeant phlebotomia; quia fiunt ex sanguine retento ab ipso graviditatis initio. Et docuit experientia, vomitum, quem prægnantes frequenter infestare solet, primis gestationis mensibus, à purgationibus exacerbari; à venæ sectione verò plurimùm sublevari; imò verò in totum auferri, si usque ad solutionem symptomatis singulis mensibus uteretur.

Purgationis verò usum in gravidis mulieribus definivit Hipp. *Aphor. 1. sect. 4. Utero gerentes*, inquit, *sunt medicandæ, si materia turget, quarto mense, & usque ad septimum. Sed minùs, à juniori autem fœtu, & seniori cavere oportet.* Gal. *in Comm.* dicit eandem esse proportionem fœtus, & fructuum arborum. Hi siquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideò facilè decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit. Posteà verò aucti difficilem habent à plantis dissolutionem. Sicut rursus cùm perfecti sunt, sponte sua, sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo mulieres primis & ultimis mensibus abortum patiuntur, quia in illis fœtus minùs firmiter utero alligatus est. Attamen nostro hoc sæculo purgationes quolibet ferè graviditatis mense administrari solent, in morbis qui ab excrementorum dominatu & cacochymia producuntur, turgente, vel concocta materia; quotiescumque majus impendet periculum ex parte illius cacochymiæ, morbum committentis, quàm ex commotione, à purganti medicamento excitata. Audaciores hanc in parte Medicos fecerunt blanda & innoxia medicamenta, quibus hodie utimur, ut sunt rhabarb. myrobalani, cassia, manna, senna, agaricus, & similia. Attamen habenda perpetuò ratio sententiæ Hippocratis, turiùsque mediis mensibus; cautiùs verò primis & ultimis purgantia medicamenta esse exhibenda. Præterea pilularum usus in gravidis perpetuò debet esse suspectus; tum quia corpus magis conturbant, tum etiam ratione aloes, qui propter insignem amarorem fœtui infensa est, & ora venarum aperire creditur. Quòd

si ali-

si aliquando illius usus necessarius videatur, in gravioribus ventriculi affectibus, qui prægnantes non rarò primis gestationis mensibus infestare solent, lavetur diligenter cum aqua rosacea, ut ejus acrimonia tollatur, vel admisceatur, adstringuentibus & roborantibus, ut rhabarbaro, mastiche & similibus.

Evacuatio autem, quę fit per clysteres, non omnino tuta est, quia comprimendo uterum potest abortum excitare. Ubi igitur illa opus fuerit, & in mulieribus assuetis huic remediorum generi, in minori quantitate componi debent, & ex iis, quæ molliendi & leniendi potiùs, quàm validè purgandi facultate prædita sunt.

Denique de sudorificis, diureticis, & menses moventibus ita pronunciandum est, menses moventia propriè dicta in gravidis nunquam esse usurpanda. Diuretica verò, quia menses quoque movere apta sunt, debent esse suspecta: & si morbi necessitas aliquando eorum usum postuler, leviora erunt eligenda. Ac denique sudorifica tutiùs administrati poterunt, quia per habitum corporis humores educunt, unde nullum imminet abortus periculum; ita ut nonnullæ mulieres in media graviditate à lue venerea, illæso fœtu, liberatæ fuerint.

CAPUT XVII.

De Abortu.

ABortus est immaturi fœtus exclusio, atque adeo, fœtus mortuus in utero, non dicitur abortus, donec excludatur. Sive ergo fœtus vivus, sive mortuus excludatur, qui nondum maturus est, neque debitum accretionis, quam in utero recipere debet, terminum attigit, abortus dicendus est.

Causæ abortus aliæ internæ sunt, aliæ externæ.

Internæ ad quatuor capita referri possunt, nempe ad humores, ad fœtum, ad uterum, & ad morbos matris.

Humores abortum efficere possunt, dum quantitate, vel qualitate peccant.

Quantitate peccant excedente, vel deficiente.

Quantitas excedens reperitur in plethora: sanguis enim copiosior quàm ad fœtus nutritionem requiritur, ad uteri venas fluit, & instar purgationis menstruæ excluditur, simulque fœtum elidit.

Quantitas deficiens humoris alibilis ex iis causis procedit, quæ fœtui alimentum subtrahere valent, ut inedia, sive voluntaria sit, sive coacta, ut cùm gravidæ omnem cibum adversantur, aut vomitu rejiciunt, tenuis diæta in morbis acutis, immodica sanguinis evacuatio per nares, hæmorrhoides, profluvium uteri vel phlebotomia immodica, unde Hipp. *Aph.* 34. *sect.* 5. *Mulieris utero gerentis si alvus multum fluat, periculum est, ne abortiat.* Huic referenda est summa totius corporis gracilitas, in qua tantum sanguinis non suppetit, ut fœtui alendo sufficiat. De quo Hipp. *Aph.* 44. *sect.* 5. *Quæ præter naturam tenues uterum gerunt, abortiunt, donec habiliores evaserint.*

Ratione fœtus, abortus accidere potest, si sit nimis grandis, ut propter molem utero contineri non possit. Hinc sæpe contingit parvas mulieres abortum pati, præsertim si viris grandioribus jungantur, quorum sobolos magnum incrementum capessit, & non habet satis amplum locum ad illud perficiendum. Unde Hipp. *lib. de superfœt. Mulier*, inquit, *si quæ concipiat quidem, & frequenter, sed fœtus bimestres, trimestres, aut quadrimestres, & vetustiores stato tempore, semper, & certo excutit, illud est referendum ad uteri angustiam, quæ augescentem fœtum amplius continere non potest.* Numerus etiam excedens abortum efficere potest: ut si duo, tres, vel plures in utero contineantur, periculum est, ne uterus, nimia sarcina gravatus, illos præmaturè excludat: unde frequens fieri solet gemellorum abortus. Mortuus etiam fœtus ad hanc classem referri potest, ad cujus exclusionem natura continuò insurgit.

Ratione uteri abortus contingit, si non sit satis amplus & capax, ut sufficienter dilatari possit pro incremento fœtus, quemadmodum suprà relatum est ex Hipp. de superfœt. Tum, etiam si aliquid præter naturam in utero succreverit, ut inflammatio, tumor scirrhosus, abscessus, mola, & quamplurimi alii morbi. Ac denique si uterus sit humidior & laxior, ut fœtum satis commodè continere nequeat.

Ratione morborum mattis, duplici ratione abortus contingere potest. Primò, cùm morbi fœtui communicantur, à quibus extinguitur, vel ita debilitatur, ut conveniens nutrimentum, aut incrementum recipere nequeat, quales sunt febres continuę & intermittentes, lues venerea & alii complures. Secundò, cùm à dictis morbis magnæ evacuationes, aut graves corporis commotiones excitantur, ut hæmorrhagiæ copiosæ, à quacunque corporis parte fiant, alvi profluvia, gravis syncope, epilepsia, vomitus, & tenesmus: qui supra omnes alios morbos abortum efficere consuevit, quandoquidem à frequenti ac ferè continuo egerendi conatu qui tenesmum perpetuò comitatur, musculi abdominis assiduè contrahitur, & uterum magis comprimunt, quàm intestinum rectum, cui superjacet, continuam illam compressionem fœtus exclusio tandem subsequitur.

Causæ externæ, abortum promoventes, aliæ fœtum enecant, aliæ cibum illius subtrahunt, aliæ fœtus acetabula, quibus utero alligatur, dissolvunt.

Fœtum enecant animi commotiones graves: ut ira, tristitia, terror, &c. cibi ardenter experiti & denegati, medicamenta cathartica fortiora, menses moventia, parum adjuvantia: quæ fœtum expellere nata sunt, & quæ proprietate specifica fœtum enecare creduntur, odores tetri & præcipuè fumus extinctæ lucernæ.

Cibum fœtui subtrahunt inedia, & immoderata sanguinis evacuatio, præcipuè dum fœtus est grandior, docente Hippocr. *Apoh.* 60. *sect.* 5.

Uteri acetabula dissolvunt, exercitatio vehemens, saltatio, cursus, equitatio, aut vectio durior: qualis est carrucarum; gravioris oneris gestatio, aut è terra elevatio, casus violenter concutiens, ictus ventris fœtum contundens, abdominis motus vehemens à tussi, vomitu, alvi fluxu, sternutatione, convulsione, clamore, & immoderata venere, aut petulante. Ac denique motus brachiorum vehemens, aliquid violenter attrahendo, rotam agitando, aut aliquid simile agendo, abortum maximè promovere potest.

Signa abortus præsentis per se manifesta sunt. Abortum verò præcedentia & illum futurum demonstrantia hęc sunt: lumborum coxarumque gravitas insolita, & ad motum segnities, appetentia dejecta, rigor, aut horror per vices recurrens, capitis dolor præsertim circa oculorum radices; laterum, ventrisque superioris constrictio; mammarum detumescentia & extenuatio. Unde ex Hipp. *Aph.* 37. *sect.* 5. *Si mulieri utero gerenti mammæ subito extenuentur, abortus sequitur.* Significat enim mammarum illa extenuatio sanguinis defectum in venis, utero & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. Si verò à causa aliqua externa abortus concitetur, unde sequatur violenta fœtus agitatio & vasorum disruptio, cum dolore illarum partium; spiritus & sanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ destitutæ, extenuantur. Prætereà lac copiosum è mammis effluens, partum imbecillem, & hinc metum abortus indicat, ex Hipp. *Aph.* 52. *sect.* 5. Si verò dolores frequentes, & ferè continui, renes & lumbos excrucient, qui versùs pubem & os sacrum exporrigantur, cum quodam ex utero egerendi conatu; certum imminentis abortus indicium est. Dolores enim illi membranas & ligamenta, à quibus fœtus utero alligatur, tendi ac divelli significant. Quòd si dolores illos & conatus sanguis purus vel serosus, vel aqua ex utero profluens subsequatur; abortum instare, & disrupta vasa ac membranas, atque os uteri apertum esse significant. Eodem tempore situs fœtus mutatur, & qui antea sublimis & fastigiatus, ventris medium occupabat, jam conglobatus, versus pudenda provolvitur: tum etiam non rarò gravia symptomata consequuntur, ut rigores, tremores, cordis palpitationes, animi deliquia, hæmorthagiæ copiosæ.

His addere licet, quod docuit Hippoc. 2. *epid. text.* 71. quòd si à causis externis violentioribus putà ictu, vel casu, & similibus vehemens dolor & perturbatio in gravida excitentur; statim, vel saltem eadem die sequitur abortus. Si verò minor fuerit vis causæ externæ, ad terrium diem abortum differri posse, quo elapso cessat aborrus periculum, quia vulnera hujusmodi tertio, ad summum quarto die recrudescere solent, vel admodùm mitigari, unde fœtus denuò in utero confirmatur & retinetur. Quod præceptum maximè est in praxi momenti, ut prægnantes mulieres post violentum causæ alicujus externæ insultum, lecto per triduum aut ampliùs quiescant, & remedia abortum prohibentia usurpent.

Prognosis abortus varia institui potest in hunc modum.

Ex abortu mulieres magis periclitantur, quàm ex vero partu; quia violentior est, ac tempore alieno fit. Ut enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fru-

ctu

ctus sponte decidunt: ita in partu naturali vasa & ligamenta, quibus fœtus utero alligatur, sponte laxantur & solvuntur, quæ in abortu abtumpi necesse est.

Quamplurimæ mulieres propter aborsum sterilis evadunt, ob insignes lacerationes; quæ uteri dispositiones omnino evertunt.

Insignes hæmorrhagiæ, ad quas syncope, deliria, & convulsiones sequuntur, mortem inferre solent. Et testatur Aretæus, se nullas vidisse servaras ex iis, quibus in aborsu, aut post aborsum, convulsiones supervenerunt.

Inflammatio uteri ex aborsu contracta, ut plurimùm lethalis. Sanguis enim, in uterum magna copia profluens, non expurgatur; sed in eo putrescit, & ad superiora regurgitat, unde febres æstuosæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, aliaque symptomata supra enumerata.

Aborsus in primipara periculosior, quia inassueta doloribus, & angustiores habens istas vias, diutiùs ac vehementiùs torqueitur.

Mulieres admodum graciles aut crassæ in aborsu magis periclitantur: illæ quidem, propter infirmitatem: hæ verò, propter constrictionem viarum, per quas excluditur fœtus.

Aborsus periculosior est sexto, septimo, & octavo mense, quia tunc grandior fœtus majori cum molestia & difficultate excluditu.

Fœminæ quæ laxiorem & humidiorem uterum habent, sine noxa ut plurimùm abortiunt, primis potissimùm mensibus, quia partes istæ facilè cedunt, unde minor sequitur molestia.

Hippocrates 2. *epid.* asserit: aborsum sexaginta dierum masculinum conferre in mensium suppressionibus. Per mensium suppressiones intelligit tantùm imminutiones, quando scilicet mulieres sufficienter aut commodè non purgantur menstruis periodis. Per hujusmodi enim aborsum aperiuntur viæ illæ obstructæ: & sanguis allicitur versus uterum, qui parciùs anteà fluebat. Hujus Hippocratis sententiæ veritatem observasse videntur nostrates mulierculæ, quæ in aborsu paucorum mensium, vernaculo sermone, & velut adagiali pronunciant: *La fenne avortade ex miege empreignade*, id est, fœminam abortum passam semi imprægnatam esse.

Curatio abortus in præservatione posita est: qui enim jam factus est, restitui non potest. At quæcunque cum consequuntur symptomata, cum symptomatis enixarum, communia sunt. Illa autem abortus præcautio duo præcipua habet capita. Unum, extra graviditatem, alterum in graviditate.

Extra graviditatem omnes pravæ corporis dispositiones, quæ aborsum concitare solent, removendæ sunt: ut plethora, cacochymia, & peculiares uteri morbi, v. g. intemperies, tumores, ulcera, & similia.

Plethora, & nimia sanguinis copia, uteri venas reserat, aut fœtum intus suffocat. Huic, si pura & simplex fuerit plethora, sanguinis missio medetur, quæ illius redundantiæ satisfaciat.

Cacochymia verò aut biliosa est & acrimoniæ particeps, ut venarum orificia aperiat: aut naturam stimulando, expultricem excitet, qua etiam fœtus unà cum noxiis humoribus excludatur: aut propter excrementorum copiam, in prima regione cumulatam, ventrem distendendo, fœtum suffocat: aut in toto corpore sanguinem vitiat, & fœtui alendo inutilem reddit: aut nimia humiditate fœtus retentionem impedit, vel uteri acetabula mucore plena reddit.

Huic cacochymiæ medebitur etiam phlebotomia, sed parciori manu celebrata, cùm præcipuum curationis caput sit, frequenti purgatione supervacanea corpotis excrementa detrahere. Quibus interjicientur ea, quæ viscerum intemperies humorum acrimoniam, si adfuerit, demulcent, vel tenuitatem incrassant. Aut si humores pituitosi luxurient, sudorificis, diureticis, aliisque remediis erunt discutiendi. Hic tamen sedulò observandum in quacumque cacochymia cauteria mirum in modum prodesse ad præcavendum aborsum: quod speciatim annotat Zacch. Lusit. his verbis. *Felicissimo experimento observavi, frequentem aborsum ex vitiosis humoribus, ad uterum à toto demandatis, suaque prava facultate, vel copia fœtum enecantibus hoc solo præsentaneo auxilio impediri. Fœminæ plures hac ipsa de causa frequenter abortiebant. Ex iis quadam fœtum septimestrem, quadrimestremve, lacerum tamen & omni putrilagine injectum sæpiùs enixæ, non nisi hoc præsidio, eam in brachiis quam cruribus, semper tamen ad originem fluxionis celebrato, à tantis malis levari potuerunt, & debito ac constituto tempore fœtus sanos, & nulla labe fœdatos in lucem edidere.*

Peculiaria uteri vitia, ut nimia humiditas, tumores, ulcera, & similia, erunt auferenda remediis, propriis cujusque affectus capitibus descriptis.

In graviditate, si eædem causæ adfuerint, major est difficultas; quia prægnantes non ita facilè quæcunque ferre possunt remedia. Ne tamen, auxiliis destituræ, in summo aborsus & vitæ periculo versentur: quædam remedia usurpanda sunt.

Præsente igitur plethora, etiam in gravida muliere, sanguis detrahendus est, primis potissimùm mensibus: idque bis aut ter, si opus fuerit. Hoc perpetuò observando; ne magna copia unica vice detrahatur. De qua sanguinis missione fusiùs egimus præcedenti curatione.

Ubi verò insignis cacochymia redundaverit, purgatio blanda frequenter iteranda est, mediis præsertim mensibus gestationis. Et si intemperies humida, catarrhosa, mucosa, vel flatuosa infestaverit; ad diætam sudorificam in robustioribus, saltem leviorem, transcendere aliquando licet.

Interim toto gestationis decursu adstringentia & roborantia, quæ abortum prohibere nata sunt, in usum revocanda sunt. Quorum non pauca in fluxu mensium immodico descripta sunt, hisce sequentia utiliter addi poterunt.

℞. Granor. tinctor. rad. tormentillæ, an. ʒ.iij. mastices ʒ.j. ß. Fiat pulvis, de quo per intervalla detur ʒ. . vel quantum in cuspide cultri contineri poterit. Vel

℞. Coralli rubri Drach. ij. gr. Kermes, ossium dactyl. ana Drach. j. rasuræ eboris Drach. ß. margarit. non perforat. ϑ. i. Fiat pulvis

Vel grana aliquot mastices singulis diebus mane devorentur.

Nostrates mulierculæ frequenti usu habent semen plantaginis, quod manè ad Drac. ß circiter assumunt, cum vino diluto, ovo, aut jusculo; vel per se; singulis ferè diebus toto gestationis tempore, non sine fructu.

In eundem usum componuntur opiatæ valdè efficaces, quarum exemplum sequens esse poterit.

℞. Conservæ ros. ʒ.ij. cortic. citri condit. ʒ. vj. myrobal. condit. pulpæ dactyl. an. ʒ. ß. coralli præp. marg. præp. & rasuræ eboris, an. ʒ. j. Cum syrupo cydon. fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ frequenter.

Si forma liquida magis arrideat, decoctum tormentillæ cum conserva rosarum utiliter exhibeatur.

Tabellæ sequentes sunt utilissimæ. Siquidem roborant, & corpus ab excrementis sensim liberant, licèt aliquando sensibiliter non evacuent.

℞. Macis, trium santal. thab. sennæ, coral. margaritar. an. ϑ. j. sacchari in aqua ros. dissoluti ʒ.iv. Fiant tabellæ, pond. Drac. iij. Capiat unam bis in septim. per se, vel in pauco jusculo dissolutam.

Exteriùs verò admovenda erunt unguenta & emplastra, in hunc modum composita.

℞. Picis navalis ʒ. ß. thuris ʒ.j. mastices ʒ. ß. sanguinis dracon. & ros. rub. an. Drach. ij. Fiat ceratum Vel

℞. Olei myrtini & mastich. an. ʒ.j. santali rubri citrini, hypocistidos, acaciæ, an. ʒ ß. spodii, rosar. rubrar. an. Drac. ij. boli armen. terræ sigillat. rasuræ eboris, an. ϑ ij. terebint. cum aqua plantag. lotæ ʒ.j. ceræ q. s. Fiat ceratum, quod superextendatur linteo, & renibus applicetur.

Emplastra componuntur ex massa emplastri pro matrice & contra rupturam, regioni pubis & lumborum applicanda, vel in sequentem modum.

℞. Massæ empl. pro matrice ʒ. iij. rad. bistortæ, acaciæ, hypocyst. cortic. malor. granat. an. ʒ. ß ladani Drach. vj. Malaxentur cum succo cydon. & fiat massa emplastri ad usum dictum.

Circa emplastra hoc animadvertendum, ea non diù esse gestanda, sed per intervalla removenda. Alioqui diutiùs lumbis affixa adeò renes calefaciunt, ut miseræ mulieres aliquando urinæ ardore afficiantur; vel calculos, arenulas, & interdum sanguinem mingant.

Neque omittenda sunt ea, quæ proprietate fœtum retinere dicuntur, ut lapis melachites & aetites de collo suspensus, magnes umbilico admotus, corallia, jaspides smaragdi, ossa de corde cervi legitima, & similia sub axillis gestata, vel de collo suspensa.

Zacutus Lusit. *observ.* 152. *lib.* 2. *Praxis adm.* inter cætera commendat zonam, ex corio equi matini confectam; & illius defectu cotium lupi utiliter usurpari posse asserit.

Ut autem horum remediorum felix possit esse eventus, summa quies imperanda est, tum corporis, tum animi; tum

etiam

etiam coitus abstinentia; qui uterum vehementer exagitat. Dum enim se uterus aperit ad comprehensionem seminis, quo maximè oblectatur, fœtum recentem, & nondum firmiter adhærentem propellit.

Si verò non obstantibus remediis prædictis, propter causæ vehementiam, sive illa interna fuerit, sive externa, abortus immineat; sequentibus auxiliis illi erit succurrendum. Ac primùm dolores & tormina, quamprimùm apparuerint in ventris fundo, versus pubem, in lumbis & osse sacro, eorum sedationi incumbendum est, tam sumptis quàm admotis, pro varietate causarum adhibitis. Si enim ob cruditates & flatus excitetur abortus, (quod est frequentissimum, quando incipit à causa interna,) exhiberidus erit pulvis ex aromatico rosato, & sem. coriandri compositus. Imò aqua imperialis exhiberi poterit, si major sit pituitæ & flatuum congeries.

Eodem tempore applicentur abdomini carminantia, ut sacculi ex sem. anisi, fœniculi, fœnugræci; floribus chamom. sambuci, anthos, & stæchados compositi. Vel placenta rosacea frixa in sartag. cum vino generoso, & pulvere nucis mosch. & coriandri consperta. Vel omentum vervecis recenter mactati, aut pulmo ejusdem calidè admotus.

Si hisce dolores non cesserint; injiciatur clyster ex vino & oleo confectus, in quo philonii Rom. Drach. ij. dissolvi poterunt. Aut etiam narcotica per os, in minori dosi exhibeantur, ad frænandum flatuum & humorum impetum ut in colico dolore fieri consuevit.

Si verò propter dolores contumaces, aut causæ externæ violentiam sanguis apparere incipiat, revellentia remedia administranda sunt. Ut frictiores superiorum partium, & ligaturæ dolorificæ, tum cucurbitulæ scapulis, sub mammis & utrique hypochondrio admovendę. Imò verò, si mulier fuerit plethorica; non erit abs re sanguinem detrahere, tum apparente sanguine, tum præcipuè antequam appareat, & partitis vicibus, non affatim educere.

Quæ si non sufficiant, fluxu sanguinis perseverante, ad adstringentia veniendum est incrassantia, tum alimenta, tum medicamenta, atque ita pulveres & opiatæ suprà descriptæ exhiberi poterunt. Tum etiam succus plantaginis recenter extractus, nec non syrupus de papav. ad ℥ j. cum pulvere boli armenæ, aut sanguinis draconis.

Exteriùs verò admoveri poterunt fotus adstringentes & roborantes, ex corticibus granat. nucibus cupresti, calycibus glandium, balaustiis, acinis uvarum, & similibus, in aqua fabrorum & vino rubro decoctis.

Vel sacculus rosis & balaustiis impletus coquatur in vino rubro, & ventri calidè applicetur.

His autem accedere possunt cerata & emplastra prædicta. Vel, ad magis adstringendum, fiat cataplasma ex pulveribus adstringentibus, cum terebinthina & albuminibus ovorum, quod extendatur super stupas, & alterum applicetur umbilico, alterum renibus calidè. Stupæ, applicandæ umbilico, madeant in vino: applicandæ renibus, in aceto.

Sequentia duo remedia pro secreto habentur, & fœtum certò retinere creduntur, si, antequam fœtus à cotyledonibus divulsus fuerit, usurpentur.

℞. Folia auti num. xij. spodii ℥. j. germina trium ovorum non subventaneorum. Misceantur probè, donec aurum sit in minutissima divisum. Posteà dissolvantur in dimidio cyatho vini albi, & detur per triduum.

Eodem tempore sequens cataplasma admoveatur.

℞. Thuris masculi pulverati ℥. ij. albumina ovorum num. v. Agitentur simul super prunas, semper movendo, ne concrescant; Addendo terebinthinam, ne nimis adhæreant. Posteà stupis excipiantur, & quantum ferre poterit, calidissima umbilico applicentur bis in die, manè, & serò, per triduum prædictum.

CAPUT XVIII.

De partu difficili.

PArtus difficilis appellatur, qui debitas, atque ordinatias naturæ leges non servat, sed longus tempus insumit, & dolores subitò vehementiores, aliaque symptomata graviora comitantia habet.

Plures illius causæ assignari possunt, tum internæ, tum externæ. Internæ dependent vel à matre, vel ab utero, vel à fœtu.

Ex parte matris partum difficilem reddere potest, debilitas totius corporis, vel nativa, vel propter ætatem, ut in juvenculis & vetulis; vel ob morbos, quibus in graviditate mulier afflicta fuit, aut adhuc affligitur. Ad hoc etiam conferre potest macies & siccitas nimia totius corporis, vel pinguedo & crassities vias uteri comprimens, & angustiores efficiens; ossium uterum ambientium mala conformatio, ut in claudicantibus; flatus intestina distendens, calculus, aut tumor præter naturam vesicam occupans, uterumque comprimens & pulmonis, aliarumque partium respirationi inservientium prava constitutio, quia spiritus cohibitio ad fœtus exclusionem valdè necessaria est.

Ex parte uteri, varii illius morbi partum difficilem reddere possunt: ut tumores, ulcera, obstructiones, adstrictiones, obturationes, à causis præternaturalibus oriundę.

Ex parte fœtus contingit partus difficilis, quando virium aliquid in eo repetitur ratione substantiæ, quantitatis, figuræ, & illi adjunctorum.

Ratione substantiæ vitium in fœtu est, quando mortuus est, aut putrefactus, aut labe aliqua infectus, aut aliquo morbo debilitatus, ut nihil virium conferre possit ad suam exclusionem.

Ratione quantitatis fœtus parum non adjuvat, quæ vel continua est, vel discreta. Ratione quantitatis continuæ vitiosus est, si grandiori corpore aut capite præditus sit, unde laboriosa exclusio sequitur. Ratione quantitatis discretæ: ut quando plures sint in utero. Sic partus gemellorum laboriosior utplurimum esse consuevit.

Ratione figuræ, seu situs in utero, partus difficilis variis modis contingit: ut quando fœtus pedibus, aut manibus prævis exire conatur; vel unum tantùm pedem, aut manum alterutram exerit: vel duplicatus egredi conatur, nates aut ventrem ad uterum orificii offerens.

Ratione adjunctorum fętus contingit difficultas in partu, quando membranę fętum obvolventes tenuiores sunt, ut citiùs quàm par sit, disrumpantur: unde sequitur præcox aquarum effusio, sicque reliccatum manet uteri orificium tempore exclusionis fętus. Vel quando crassiores sunt & densiores, ut facilè à fętu disrumpi nequeant.

Externæ causæ dependent ex rebus necessariis & contingentibus. Res necessariæ sunt illæ, quæ non naturales vulgò nominantur. Sic aer frigidus & siccus, & flatus Aquilonaris, parturientibus valdè infensus est, quia totum corpus constringit, sanguinem, & spiritus ad interiora repellit, & infanti à tepentibus illis locis exeunti valde noxius est. Aer etiam fervidior spiritus dissipat, & fętus ac fętæ vires exhaurit; inflammationem febrilem facilè inducit, in corpore jam cacochymo, & exagitato.

Alimenta cruda, aut concoctu difficilia, aut adstringentia magna copia, antè partum assumpta, difficilem eum reddere possunt, debilitato ventriculo, & constipatis viis communibus, quæ hìc maximè patere debent.

Somnolentia & stupor, matris & fętus, impetum retardant, & naturam invalidam ostendunt.

Motus parturientis intempestivus partum maximè retardat, cùm illa, ubi opus est, stare, ambulare, decumbere, vel in sella obstetricis sedere renuit; vel importunè agitatur; unde contingit, fętum vel non posse exire secundùm debitam figuram, vel illam amittere, ob matris motus præposteros.

Excretorum retentiones tempore partus, ut urinæ vesicam distendentis; fæcum induratarum in recto intestino, & hæmorrhoides valde rumentes; uteri cervicem coarctant, & naturam à conatu partutiendi avertunt.

Ac denique animi pathemata vehementiora, ut timor, tristitia, iracundia, partus facilitatem plurimùm impedire possunt.

Ad res contingentes referuntur ictus, casus, vulnera, quæ partui plurimùm nocere possunt: tum etiam adstantes, qui parturientem adjuvare debent, validæ nimirum mulieres & famulæ, quæ illam sublevent & fulciant, dum est in ipso enixu, & præsertim obstetrix perita, quæ universæ huic actioni præsidere debet. Si enim illa in officio suo erraverit, partus difficultatem inferre solęt. Interdum enim obstetrices justo citiùs parturientes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus utero firmiter adhætent; unde virium exsolutio subsequitur, quæ postmodum in ipsa partus hora non sufficiunt. Imò verò, dum obstetrices parturientibus præmaturè persuadent, tempus patiendi instare; fit, ut illæ omnes vires ad excernendum fętum intendant, & sæpenumero vasis violenter divulsis, in non leve discrimen præcipitentur.

Cognoscitur partus difficilis, tum ab ipsa parturiente, tum ab adstantibus, & præcipuè ab obstetrice. Ac primùm, si lon-

si longiori tempore maneat fœmina in laboribus partus v. g. per duos, tres, quatuor, aut plures dies, cùm vere naturalis partus intra 24. horas perfici debeat. Deinde, signum difficilis partus est, si dolores partus sint languidi, & per longa intervalla recurrant, & dolores ad dorsum potius, quàm versus pudenda vergant. Causæ verò difficilis partus ex ipsarum parturientium relatu & ipsa autopsia majori ex parte dignoscentur. Sed debilitas ægræ, macilentia, aut pinguedo nimia, ex habitu corporis deprehenduntur. Morbi uteri propriis indiciis dignoscuntur. Fœtus debilitas ex debili & tarda motione dignoscitur. Fœtus verò mortui signa capite sequenti innotescent. Magnitudo fœtus ex parentum statura colligi potest, præsertim cùm vir magno corpore præditus, cum pusilla muliere conjunctus est. Quando verò hæc deficiunt; & matris conatus satis validus est, fœtusque sese commovendo sufficienter exitum affectat, partus tamen difficilis ac laboriosus est; indicio est, secundinam esse fortiorem, quæ non facilè disrumpi valeat. Cujus rei conjecturam augebit, si aqua & humiditas in labore non profluit. Præpostera fœtus figura ab obstetrice deprehenditur, & reliqua, ut dictum est, ipsa autopsia innotescunt.

Prognosin quod attinet. Partus difficilis ex se periculosus est, & in eo interdum mater, interdum fœtus, & interdum uterque extinguitur.

Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri potest, quin fœtus moriatur.

Affectus soporosi & convulsiones in partu difficili supervenientes, sunt utplurimum lethales.

Sternutatio in partu difficili superveniens, bona, ex Hippoc. *in Aphorismis*.

Ad curationem partus difficilis, primò, omnes causæ quæ illum retardare valent, quantum fieri poterit, auferendæ. Deindè, partum adjuvantia remedia methodicè administranda.

Ac primùm vulgare est apud mulieres aquæ cinnamomi cochl. i aut alterum exhibere. Vel ipse cinnamomi pulvis cum pauco croco, vel confect. alkerm. ʒ. ß. cum jusculo propinari poterit. Tum etiam crocus solus ad ϑ. ß. in singulis, jusculis aut singulis horis, cum modico vino sumptus, utilissimus est. Vel

℞. Olei amyd. dulc. & vini albi, ana ʒ.ii. croci & cinnamomi, ana gr. xi. confect. alkerm. Drach. sem. syrupi capill. ven. ʒ. i. ß. Misce, fiat potio.

Si hæc non sufficiant, & validioribus agendū sit; sequens potio erit efficacissima frequenti usu à nobis comprobata.

℞. Dictamni cretici, aristoloch. utriusque, & trochiscorum de myrrha, ana ϑ. ß. croci & cinnam. ana. gr. xii. confect. alkerm. Drach. sem. aquæ cinnam. ʒ. ß. aquæ naphæ & artemisiæ, an. Unc. i. sem. fiat potio.

Inter efficaciora recensentur oleum succini, cinnamomi, & extractum croci; quæ in exigua quantitate multum operantur: scilicet extractum croci ad gr. v. vel vi. oleum cinnamoni ad gutt. iv. vel v. oleum succini ad gutt. xii. vel xv. cum vino, jusculo aut alio liquore.

Sternutatio partum accelerat ex Hipp. *Aphor.* 35. *sect.* 5. *Difficulter parienti superveniens sternutatio, bonum.* Illa provocabitur pulvere sequenti.

℞. Hellebori albi Drach. sem. piperis longi ϑ. i. castorei gr. v. Fiat pulvis, qui insuffletur in nares ad pisi magnitudinem.

Idem Hipp. aliud præscribit remedium *lib.* 1. *de morbis mulierum*, quod ab omnibus ferè Auctoribus est prætermissum. Illud autem est sectio venæ inferioris, his verbis proposita. *Si verò*, inquit, *prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed diebus pluribus ex partus dolore laboret, sit autem juvenis, & in vigore & multo sanguine referta; secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahere; virium respectu habito.* Quamvis à Practicis nostris nunquam in usum revocetur hujusmodi remedium, & videatur maximè reformidandum; cùm in partu vires unicè necessariæ sint, quæ venæ sectione infringi possunt: Tamen, si à plethora difficultas pariendi oriatur, quod innuere voluit Hipp. cùm dixit: *si mulier sit juvenis, & in vigore, & multo sanguine referta*, non est dubium, quin maximè conferre possit, cùm venæ, plurimo sanguine refertæ, omnes vias interiores angustiores efficere soleant. Unde fit, ut in dolore nephritico similis phlebotomia sæpe miranda præstet, & calculorum tum in renibus, tum in ureteribus contentorum exclusionem facilitet.

Non solùm autem internis remediis propositis; sed etiam externis, partus difficilis adjuvari poterit.

Obstetrix itaque uterum parturientis frequenter inungat oleo lilior. amygd. dulc. sem. lini & similibus.

Tum etiam foveatur venter inferior decocto emolliente, ex rad. alth. lilior. fol. malvæ, violar. artemis. sem. lini, fœnugr. flor. chamom. meliloti.

Clysteres acres injiciuntur, quorum irritatione expultrix etiam uteri stimulabitur, & depleta intestina ampliorem locum utero relinquent.

Umbilicus inungatur oleo succini. Quidam fel gallinæ nigræ laudant, eidem parti admotum.

In usum etiam venire possunt ea, quæ proprietate specifica partum juvare creduntur: ut lapis aetites, vel magnes, styrax, calamita, & reliqua, coxis alligata.

Hartmannus oculos leporis, mense Martio captos, laudat: Qui studiosè eximendi, ne comprimantur nimis, & cum pipere in orbe exsiccandi. Horum unus ventri (vertici) cum pipere ita alligetur, ut venter (vertex) à pupilla tangatur, & fœtum, sive mortuum, sive vivum educet. Quo facto mox amoveatur, ne uterum planè propellat. In mola etiam valere asserit.

Cavendum etiam est, ne puerpera gemmas in annulis aut alio loco gestet; sed omnes deponat: nam multæ ex iis proprietate specifica, fœtum retinere creduntur.

Si fœtus debilior videatur, reficiendus est: tum roborantibus matri exhibitis, ut vino calente, confectione alkermes, aqua cinnamomi; tum externis, ut crusta panis, aut placenta rosacea pulvere nucis mosch. at. cinnam. caryophyl. granor. Kermes sinepisata, & aqua imperiali, aut vino tepente irrigata. Vel frustulo carnis vervecinæ, parum assa supra craticulam, & aqua rosacea vel flor. arantior. irrigato, omento vervecis nuper mactati adhuc calente, & similibus.

Si præpostero modo fœtus egredi incipiat, ut brachio uno aut pede primum emisso, vel altero quopiam modo, obstetrix nullo modo talem partum excipiat; sed in uterum retrudat, & ad legitimam formam convertat. Quod fiet, puerperam in lecto supinam collocando, capite demisso & clunibus elatis. Posteà ventrem ipsius, versùs præcordia blandè comprimendo, & in uterum fœtum ipsum cōpellendo. Posteà verò obstetrix alia forma exeundi occasionem infanti ministret artificiosa manu procurās, ut faciem tergo matris obvertat, dein nates & crura versùs matris umbilicum elevat, & ad legitimum partum acceleret.

Sublata omni partus spe, aut etiam matre jam morti proxima, nonnulli Auctores ad sectionem Cæsaream accedunt, de qua Franciscus Rossetus elegantissimum edidit tractatum, ubi multis rationibus & exemplis conatur ostendere, illam posse aliquando succedere. Attamen, quia hæc operatio est periculi & terroris plena; rarò aut nunquam tentanda est Medico prudenti, si nomini suo consulere voluerit.

CAPUT XIX.

De fœtu mortuo.

IN partu difficili, ob magnos & diuturnos labores, sæpè fœtus extinguitur. Interdum etiam ante labores partus ex causis præternaturalibus, quales sunt eæ, quæ abortum provocare consueverunt, eum mori contingit, & si nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit: si verò ad illud tempus pervenerit, facit partum difficilem, quia ad legitimum & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, ut è carcere suo egrediatur.

Omnes igitur causæ, partum difficilem efficere valentes, si majores & graviores sunt, fœtum extinguere possunt, In primis verò fœtus extingui solet, si adeò præpostera figura prodeat, ut nullo modo excludi possit, neque ab obstetrice, neque à Chirurgo extrahi: aut in meliorem situm converti. Cùm enim hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat; sic, ut in istis conatibus variisque motibus & compressionibus, interdum mater & fœtus, interdum mater sola, & interdum fœtus solus moriatur. Admiratione dignum est, quod refert Fabricius Hildanus de duabus mulieribus, ex partu laborioso extinctis in quibus uterus disruptus inventus est, & caput infantis in ventris capacitatem demissum. Unde colligere est, quantus sit validi fœtus impetus ad sui exclusionem moliendam.

Cognoscitur fœtus mortuus, quando motus illius cessat, quem priùs in utero aut mater ipsa sentiebat, aut obstetrix percipiebat, admota manu, aut aliis rebus tepenti-

bus & roborantibus, quibus illius vis ſopita ſolet exſuſcitari; major præterea ponderis ſenſus cum dolore abdomen infeſtat, quando fœmina de latere in latus ſeſe convertit, fœtum ex una parte in alteram inſtar lapidis dilabi percipit: ventris inferioris frigiditas tactu deprehenditur, extincto calore nativo, & diſſipatis ſpiritibus quæ in fœtu continebantur: oculi redduntur concavi & perturbati: facies & labra pallent: partes extremæ frigidæ ac lividæ apparent: mammæ flaccidæ evadunt, ac tandem, putreſcente fœtu, ichores fœtidi & ſanioſi ex utero emanant: abdomen ob vapores elevatos inflatur, teter odor & graveolens ſpiritus, non ſolùm ex ore matris, ſed etiam à toto corpore exhalat. Si ante fœtum ſecundina excludatur, certiſſimum eſt fœtus in utero mortui indicium.

Quod ad prognoſin ſpectat; periculoſiſſimus eſt fœtus in utero mortuus, & niſi maturè excludatur, febres, lipothymias, ſopores, convulſiones, & mortem inferre ſolet.

Aliquando tamen fœtus in utero mortuus per longum tempus ſervari poteſt, ut plurimis hiſtoriis à variis Auctoribus relatis conſtat: quas tanquam raros caſus magno numero collegit Schenkius, & tranſcripſit Sennertus, multarum mulierum, quæ fœtus in utero mortui & corrupti oſſicula, per uterum, alvum, veſicam, & tumorem in abdomine apertum excreverunt.

Nos unam vidimus, quæ omnia fœtus oſſa per umbilicum excrevit, & poſteà coaleſcente umbilico, perfectè reſtituta eſt.

Curatio tota verſatur in fœtus excluſione, vel extractione. Cùm enim maximum vitæ periculum immineat ex longiori fœtus mortui in utero mora; quamprimum ex ſignis propoſitis certò concluditur, fœtum eſſe demortuum, ad illius excluſionem properandum eſt. Illa autem iiſdem remediis promovetur, quæ ad juvandum partum fuerunt propoſita. Ex iis tamen fortiora & efficaciora eligenda ſunt quibus nonnulla majoris adhuc efficaciæ addi poterunt in hunc modum.

℞. Fol. ſabinæ ſiccor. rad. ariſtol. rot. trochiſc. de myrrha, caſtorei, an. ʒ. i. cinnam. ʒ. ß. croci ϑ. i. Miſce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum aqua ſabinæ. Vel

℞. Dictamni cretici, ſabinæ, boracis, an. ʒ. i. mirrhæ, rad. aſari, cinnam. croci, an. ʒ. ß. Miſce, fiat pulvis, doſis ʒ. i cum dicto ac ſimili liquore.

Interim admoveantur pudendo, pubi, & perinæo fotus emollientes prædicti, addendo rad. bryoniæ, cucumeris agreſtis, ireos Florent. ariſtol. rot. & flores geniſtæ.

Poſt fotum inungantur eædem partes unguento de arthanita, vel ſequenti.

℞. Ariſtol. rot. colocynth. & agarici, an. drach. i. gummi ammoniaci in vino ſoluti, & fellis tauri, an. ʒ. ii. ol. cheirini q. ſ. Fiat unguentum.

Peſſarium etiam in vulvam immittatur.

℞. Rad. ariſtol. rot. ireos, helleboti nigri, colocynth. mirrhæ, an. ʒ. i. galbani, opopanacis, an. ʒ. ß. cum felle bovis, fiat peſſarium. Vel

℞. Ammon. opopan. caſtor. ſerap. hellebori nigri, ſtaphis, ariſtol. rot. pulpæ colocynth. ſcam. an. ϑ. i. euphorb. ʒ. i. Cum ſucco rutæ, cyclam. cucum. agr. & felle taurino fiat peſſarium.

Zacut. Luſit. *obſerv.* 154. *lib.* 4. *Prax. adm.* fœtum novimeſtrem, in utero mortuum, & graviſſima ſymptomata excitantem, excluſum fuiſſe teſtatur hujus peſſarii vi, & balnei olcaginei, cum decocto medicamentorum aperientium, & vias dilatantium commixti.

Suffitus ex galbano, vel ungula aſinæ per infundibulum recipiatur.

Si res cunctetur diutiùs, utile erit, conſtantibus viribus, catharticum medicamentum exhibere, quo ſimul educuntur vitioſi humores, qui in hoc fluxu facilè & citò colliguntur, & conſequenter fœtus propellitur.

Angelus Sala in triumpho emeticorum teſtatur, ſe feliciſſimo cum ſucceſſu pluries in hoc caſu exhibuiſſe mercurii vitæ g. iv. vel v. idque remedium potentiſſimè fœtum mortuum excludere & reliquis remediis prævalere. Quod tamen, propter vehementem ſuam operationem, ſumma cautione & Medici prudentia indiget.

Si medicamentis diù tentata fœtus mortui eductio obtineri nequiverit, ad Chirurgam operationem veniendum eſt. Eaque fit, vel inſtrumentis, quemadmodum à Paulo Ægineta deſcribitur, vel manus ſolius miniſterio, prout docetur à Carolo Stephano, Bauhino, & aliis; quæ omnia à Schenkio & Senerto diligenter tranſcripta ſunt.

CAPUT XX.

De Secundina retenta.

IN partu naturali ſecundina ut plurimùm ſtatim poſt fœtum excludi ſolet: aliquando tamen in utero retinetur, unde graviſſimum imminet vitæ periculum.

Cauſæ iſtius retentionis internæ ſunt, nimia tunicarum iſtarum denſitas & craſſities: propter quam uteri parietibus firmiùs adhærent, earundem intumeſcentia ab humorum affluxu, qui in partu laborioſo concitatur, virium exſolutio ex partu laborioſo facta, ut non ſufficiant ad ſecundinarum excluſionem, & oris uteri occluſio, poſt fœtum ejectum. Cauſæ verò externæ ſunt aeris frigiditas, cujus vi ſecundina repellitur, & uteri orificium occluditur, odoramenta quædam, quibus uterus ſurſum allici, vel exagitari poteſt: animi pathema grave: ut timor, vel terror ſubitò adveniens, moroſitas parturientis, quæ in eo ſitu permanere non vult, vel eos conatus præſtare, qui ad hoc opus perficiendum requiruntur; infantis pondus nimium, quo ex improviſo umbilicus diſrumpitur, remanente intus ſecundina, & imperitæ obſtetricis error, quæ vaſa umbilicalia citiùs reſecuit, aut non tenuit ſiniſtra manu, ut debebat; ſi enim dimittantur, retrahuntur ad uterum, & in eo cum ſecundinis latent; quæ earum extractioni inſervire debebant.

Diagnoſis ſecundinæ in utero retentæ per ſe facilis eſt; aliquando tamen fruſtulum illius ſeparatur, & in utero remanet, cujus notitia non eſt adeo facilis. Cognoſci tamen poteſt ex eo, quòd uterus poſt partum adhuc in excernendo laborat, quamvis leviores ſint illius conatus: doloris & caloris ſenſus in utero percipitur, & poſt aliquot dies teter ac cadaveroſus ab utero exhalat.

Periculoſiſſima eſt ſecundinæ retentio, & ſi per aliquot dies in utero moretur, fœdam putredinem acquirat; unde febris acuta, nauſea, lipothymia, dyſpnœa, ſudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hyſterica ſuffocatio, epileptici inſultus, & mors ſubſequitur.

Hippocrates 2. *epid.* exemplo uxoris cujuſdam coriarii, innuit bonum eſſe, ſi ſanies copioſa brevi per pudendum effluat; ſpes enim eſt, membranas illas putrefactas, vel marcore conſumpas, ſexto, vel ſeptimo die effluxuras.

Secundina retenta iiſdem remediis expellitur, quæ ad fœtum mortuum fuere propoſita, quibus addere licet nonnulla ſpecifica ab Auctoribus tradita.

Geſnerus & Augenius plurimùm laudant equi caſtrati teſticulos, fruſtulatim inciſos, & furno ficcatos. Illorumque pulveris datur, quantum tribus digitis capi poteſt, cum jure pulli, idque, ſi opus ſit, bis aut ter repetatur.

Rulandus olei juniperi guttas xxx. feliciter exhibuit.

Alii jubent puerperam dentibus cepam comprimere, ſuccumque deglutire, idque ter, quaterve dentibus in cepam adactis, ſuccoque ſemper elicito ac deglutito, repetere: poſtea vini calidi cyathum ſuperbibere, unde citò liberatur.

Foreſtus refert de obſtetrice, quadam, quæ à Judæo Medico ſecretum ſequens acceperat. Sumebat folia leviſtici virida, contundebat, & ſuccum exprimebat cum vino Rhenano optimo, ejuſque cyathum propinabat.

Angelus Sala mercurium vitæ commendat, ut in fœtus mortui eductione.

His addenda erunt ſternutamenta, ſuffitus, fomenta, linimenta, aliaque tum externa, tum interna, ſuprà deſcripta in partu difficili.

Sequens decoctio à muliere quadam noſtrate uſurpata miranda præſtitit.

℞. Aceti roſac. ℔. viii. vel x. folior. lauri & baccarum ejuſdem, an. M. iii. placentam roſaceam, ex aqua deſtillata relictam, in fruſta diſſectam, nu. i. Bulliant in lebete, & eo decocto laventur diu coxæ & tibiæ calidè ab inguinibus ad pedes uſque; ex eo uterus ſponte apertus eſt, ac ſecundina decidit. Huic decocto commodè addi poterit myrrhæ & ariſtol. utriuſque, an. ʒ. i.

Inter alia verò remedia multùm poteſt manus periti Chirurgi in uterum immiſſa, antequam inflammatio, vel inflatio augeatur. Sic enim apprehenſas ſecundinas & molliter circumductas, poterit extrahere, mulieremque à tot ſymptomatis & remediorum moleſtiis liberare.

Si nullo modo ſecundina educi potuerit, ſed firmiter utero hæreat, & in eo putreſcat; ſuppurantia in uterum immittenda ſunt, admixtis detergentibus, ut id, quod putrefactum eſt, ſenſim educatur. Ad id laudat Rondelerius unguen-

unguentum basilicum, præsertim si dissolvatur in decocto sequenti.

℞. Fol. malvæ cum rad. M. iii. rad. aristol. utriusque an. ℥. vi. sem. lini & fœnugr. ana ℥. sem. violariæ M. i. florum chamom. & centaur. min. an. M. ß. Fiat decoctio in aqua, admiscendo, si magna suppuratione opus est, aliquid olei: si verò majori detersione, unguenti Ægyptiaci parum.

CAPUT XXI.

De Fluxu lochiorum immodico.

FLuxus lochiorum immodicus non ex quantitate, aut tempore durationis æstimandus est; quia pro diversis naturis, ætatibus ac vitæ generibus, varius admodum est, sed ex difficili tolerantia, & virium dejectione, quæ ex eo contingit.

Causæ illius sunt, vasorum apertio nimia; vel laceratio in partu difficili, vel secundarum violenta extractio, vel sanguinis copia major, quæ per totum gestationis tempus in uteri venis collecta fuit, vel ejusdem tenuitas & acrimonia, quæ vasorum oscula nimium aperit, & naturam ad excretionem stimulat.

Cognoscitur fluxus lochiorum immodicus ex viribus, ut dictum est, quæ exhaustis spiritibus dejiciuntur, tum sanguis grumosus effluit: iisque accedit cibi fastidium, dolor in hypochondriis, cum ventris tensione, pulsus debilis & frequens, visus obtenebratio, aurium tinnitus, animi deliquium & convulsio.

Cùm omne sanguinis profluvium periculosum sit, ex eo, quòd sanguis vitæ nostræ thesaurus sit; fluxus lochiorum immodicus magis periculosus est, propter labores partus prægressos, à quibus facta est virium resolutio. Majus autem, vel minus adest periculum, pro majoris vel minoris sanguinis effluxu, & symptomatis levioribus aut gravioribus, quæ illi superveniunt, unde apud Hippoch. *Aph. 35. sect. 5. Si muliebris profluvio, aut animi deliquium superveniat; malum.*

Curatio sanguinis fluxus immodici in illius cohibitione tota versatur. Summa tamen cautio adhibenda est, ne quod per hujusmodi purgamenta excerni consuevit, intus retineatur, & gravissimorum affectuum causa evadat. Atque adeò, si affectus non vehementer urgent, à levioribus incipiendum erit, ad potentiora, si opus fuerit, sensim progrediendo.

Ac primùm sanguinis impetus cohibendus est alimentis incrassantibus, ut panatellis, gelatinis, oryza, amylo, cum jusculis pedum vituli, pyris, cydoniis coctis, carnibus assis, succo granatorum aspersis.

Cibus paulò copiosior exhibeatur, non tamen una vice; sed potiùs frequenter, cùm hoc modo calor, & spiritus, qui expulsionem in utero adjuvant, ab utero ad ventriculum avocentur, & vires instaurentur, vitelli ovorum huic usui conveniunt; nam & facilè coquuntur, & calore ventriculum avocant.

Potus sit aqua ferrata, vel extinctionis auri, vel in qua parum mastiches bullierit. Deinde sanguinem ad partes superiores revellentia remedia usurpanda sunt, ut frictiones & ligaturæ partium superiorum, cucurbitulæ sub mammis, & utrique hypochondrio admotæ.

Utile etiam est manus fovere in vino calente, in quo confectio alkermes vel theriaca dissoluta fuerit.

Tum etiam venter fascia mediocriter constringatur: quia hoc modo comprimuntur vasa, & fluxus immodicus impeditur.

Lumbis admoveantur lintea oxycrato madefacta, quibus sanguis in vena cava contentus temperatur, illiusque motus inhibetur.

Si fluxus valde immodicus sit, viresque dejiciat, ut vitæ periculum immineat; ad fortiora remedia confugiendum est. Et inter alia sequens potio ut plurimum succedit.

℞. Aquar. plantag. naphæ, & rosar. an. ℥. i. syrupi corall. vel illius defectu, de rosis siccis ℥. i. salis prunellæ ʒ. i. Sang. draccon. ℈. ß. Fiat potio.

Si diutiùs duret fluxio, pulvis, vel opiata ad plures dosses præscribi potest in hunc modum.

℞. Lapidis hæmatitis ℈. ii. pulv. boli armen. coralli rubri, margarit. præpar. an. ʒ. i. Sem. plantag. coriandri præpar. & granor. sumach. an. ℈. ii. Misce, fiat pulvis tenuissimus, de quo capiat ʒ. i. cum decocto centinodiæ & syrupo cydoniorum.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti, an. ℥. i. boli armen. trochisc. de carabe & corall. an. ʒ. i. cum syrupo corallior.

vel de rosis siccis, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Exteriùs verò fotus & unguentum utiliter admovebuntur, quorum formula talis esse poterit.

℞. Summit. lentisci rubri, plantag. cupressi, olivæ, & polygoni: an. M. i. rosar. rub. P. ii. granor. myrti ℥. i. ß. nucum cupressi cum. vi. corticum granat. P. i. Coquantur in aqua chalybeata & vino rubro adstringente, & colatura foveantur partes muliebres, valde tepidè & ferè subfrigidè.

℞. Unguenti comitissæ ℥. ii. succi plantag. ℥. i. Agitentur simul, & fiat linimentum, applicandum post fotum.

Injectio in uterum etiam potest fieri ex succo plantag. à Gal. laudato 5. *methodi*, vel decocto fotus prædicti.

Reliquis remediis non conferentibus, venæ sectio in cubito, præsentaneum est remedium, si paulatim & per quædam intervalla sanguis educatur. Sic enim multas deploratas convaluisse experientia docuit.

Ac denique, perseverante affectu, omnia remedia, quæ pro fluxu mensium immodico sunt descripta, hìc etiam convenire poterunt.

Inter remedia autem, pro fluxu mensium immodico proposita, habentur cataplasmata, regioni pubis & lumborum applicanda, quibus sequens addi poterit, fluxui præsertim lochiorum immodico maximè conveniens.

℞. Fuliginis camini durissimæ ℥. viii. Subigatur cum aceto fortissimo, & fiat cataplasma renibus applicandum.

De somno peculiariter hìc annotandum, dum sanguis copiosè effluit, eum esse penitus arcendum. Multæ enim ex eo de medio tolluntur, quia calor ad interiora retractus, majorem fluxum efficit. Et si aliquando is concedendus sit; aliquis ex ministris semper adesse debet, qui ægrotantis pulsum & respirationem observet.

Denique si grumi sanguinis in utero subsistant, ibique dolorem & tensionem excitent; danda opera, ut maturè educantur, ne putredinem contrahentes, tetros vapores transmittant ad cerebrum & cor, febremque concitent. Ideò puerpera, si vires ferant, levi dembulatione uti debet, vel erecta aliquandiu stare, aut in sella perforata sedere, quasi vellet dejicere. Quod si non sufficiat, decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite, vel melle rosaceo in uterum injecto, dissolvendi sunt. Cautè tamen hìc agendum est, ne, dum grumi educuntur, sanguis de novo concitetur.

CAPUT XXII.

De Suppressione lochiorum.

BOnus ac felix puerperii successus ex convenienti lochiorum effluxu præcipuè dependet, quandoquidem impuritates, quæ per novem gestationis menses in venis uteri, at toto corpore colliguntur, per istas evacuationes expurgari solent. Si verò illæ supprimantur, aut imminuantur, infinita mala & pericula inde oriuntur, nempe febres acutæ, phrenitides, maniæ, melancholiæ, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, uteri inflammationes, & alii tumores ut plurimum maligni.

Causæ istius suppressionis aut imminutionis sunt sanguinis crassities, vasorum angustia, vel obstructio, quę liberum effluxum impediunt; aer frigidus incautè utero susceptus, quia vasorum orificia constringit, refrigeratio pedum, & aquæ frigidæ potus, metus, tetror, tristitia, & alia animi pathemata, quę sanguinem ab utero avertunt.

Diagnosis istius suppressionis per se manifesta est. Imminutio verò ex quantitate sanguinis effluentis desumenda non est, quandoquidem mulieres aliæ plùs, aliæ minùs sanguinis superflui habent. Sed integra illius cognitio ex symptomatis supervenientibus elicitur; qualia sunt, ventris intumescentia, dolor imum ventrem, lumbos, & inguina occupans; faciei rubor, spirandi difficultas, oculorum perturbatio, rigores, febres, animi deliquia symptomata suprà enumerata.

Prognosis elicitur ex symptomatis propositis, quæ huic affectui supervenire diximus. Cùm enim majori parte periculosa sint; causam etiam eorum valdè periculosam arguunt.

A prædicto periculo liberantur puerperæ, si quædam alia evacuatio fiat, quæ lochiorum vicem aliqua saltem ex parte supplere valeat, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum: urinæ profusio cum fuliginoso sedimento, aut sudor copiosus. Aut si post aliquot dies ex utero

livida, nigra, & gravcolentia effluere incipiant. Metuendum tamen est, ne ex corrupto sanguine ulcera in utero excitentur.

Curatio suppressionis lochiorum, in eorum provocatione tota consistit, eaque mollienda est remediis, quæ sanguinem ad inferiora provocant, & uteri vasa aperiunt.

Ac primùm clysteres emollientes, laxantes, & aperientes injiciendi sunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. althææ & lilior. an. ℥. i. aristol. utriusque, an. ℥. iii. fol. malvæ, althææ parietar. mercurial. an. M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. sem. flor. chamom. & sambuci, an. P. ii. Coquantur ad ℔. i. In colar. dissolve olei aneth. & lilior. an. ℥. i. hieræ simpl. ℥. sem. unguenti de arthanita ℥. i. Misce, fiat clyster.

Frictiones fiant in cruribus, deorsum versus; ligaturæ dolorificæ digitorum pedis. Cucurbitulæ admoveantur inguinibus & coxis: nonnullæ scarificentur.

Si hæc non sufficiant; aperiantur venæ poplitis, aut utriusque cruris: vel etiam hæmorrhoidum, si natura eò vergere videatur.

Si febris excitetur ex lochiorum suppressione, venæ sectio in brachio celebranda est, ut in morbis puerperarum dicetur.

Fotus sequens ventri inferi & pudendo admoveatur.

℞. Rad. althææ, lilior. bryon. angelic. & aristol. utriusq; an. ℥. i. fol. Mercurial. artem. pulegii, sabinæ, calamen. ana M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. i flor. chamom. melii. sambuci tanaceri, an. P. ß. Contundantur & incidantur ut artis est: & imponantur duobus sacculis, qui decoquantur in aqua fontis, & applicentur calidè per vices.

Post fotum inunganturdictæ partes oleo lilior. amygd. dulc. & sesamino, addito croco.

His autem addi possunt pessaria & suffumigia, in suppressione mensium proposita, à mitioris incipiendo.

Per os exhibeatur decoctum rad. aperitivarum, cinnam. & cicerum rubrorum cum pauco croco. Vel

℞. Rad. aperitiv. an. ℥. ii. fol. betonic. endiv. capill. ven. M. i. schænanth. P. i. sem. anisi & fœnic. an. ℈. i. cicerum rubr. cochl. i. Coquantur ad ℔. i. sem. Colaturæ adde aquæ cinnam. drach. ii. syrup. de 5. rad. ℥. iii. Dentur ℥. iv. bis in die.

Antequam febris augeatur, exhibere aliquando licet tro, chisc. de myrr. Drach. i. cum vino albo vel aqua fœnic.

Forestus etiam præsente febre, sequenti utitur decocto.

℞. Hordei mund. M. i. glycyrrh. ras. ℥. sem. scœnanthi ℥. i. sem. Coquantur ad ℔. i. pro iii. dosibus.

Debilioribus verò schœnanthi ℥. i. in jure pulli bullire jubet, & exhibet.

Purgatio etiam convenire potest, septem vel novem diebus à partu, ex infusione rhab. agric. aut sennæ; vel cum jusculo laxante ex herbis, ac rad. aperientibus cum senna parato; vel cum mannæ ℥. i. sem. in jusculo dissolutę.

CAPUT XXIII.

De Torminibus à partu.

TOrmina puerperis adeò frequenter contingunt, ut paucissimæ ab iis immunes sint. Attamen horum dolorum ratione, Medicorum opem implorare non solent, quia intra biduum aut triduum cessant. Si quando tamen acerbiores sint; aut diutius perseverent; Medicos vocare coguntur, quantequam remedia præscribant, eorum causas perlustrare tenentur.

Causæ igitur præcipuę torminum & dolorum, qui à partu contingere solent, sunt sanguinis copia, crassities, acrimonia, & vasorum angustia. Cùm enim venæ uteri per novem menses ab ordinaria sanguinis excretione cessarint, & ille intereà magna codia congestus fuerit, necnon diuturniori mora crassitiem & acrimoniam adeprus; dum per angustas vias transit, dolores parit, qui per intervalla recurrunt, quoties uterus novam sanguinis excretionem molitur, eaque peracta cessant, donec iterum alius sanguis egredi conetur.

Fiunt etiam interdum hujusmodi tormina à flatibus, aut frigore in uterum suscepto: sed minùs frequenter.

Distinguuntur hi dolores ab aliis, qui ventrem infestare solent, ex continuitate & intervallis, quæ excretiones sanguinis interpolatas sequuntur. Et ipsæ mulieres eos facilè distinguunt.

Sanguis crassior in grumos facilè concrescit: tenuior verò ex tenuitate, & colore vivido, aut subflavo cognoscitur.

Si à flatu oriatur dolor; ille magis vagus est, plures ventris partes occupat, neque sequitur excretionum sanguinis intervalla. Si aer frigidus in uterum admissus fuerit: ex iis, quæ circa ægram acta sunt, deprehendi poterit.

Periculosi non sunt hujusmodi dolores; sed plerumque maxime molesti. Ideò quamprimùm tollendi, aut demulcendi saltem.

Curatio hujusmodi torminum eò dirigenda est, ut vasa uteri laxentur, sanguinis crassities attenuetur, acrimonia temperetur. Quæ omnia sequentibus præsidiis obtineri poterunt.

Ac primum puerperæ venter fascia leniter constringatur, ut uterus subsideat; neque huc illuc commoveri possit, ut à partu non rarò propter subitam evacuationem solet contingere.

Deinde olei amygdal. dulc. recenter extracti ℥. ii. aut iii. cum syrupi violacei ℥. i. vel vini hippocratici ℥. ii. exhibeantur.

Clysteres injiciantur ex lacte cum saccharo & vitellis ovorum.

Vel parari possunt ex decocto flor. chamæm. & vitello ovorum.

Inungatur venter oleis carminantibus & aperientibus, ut oleo anethino, rutaceo, jasmino, vel sequenti magnę efficaciæ, quod ad hunc usum tempore idoneo componi debet & in officinis asservari.

℞. Rad. aristol. ror. iridis, pœoniæ, an. ℥. i. cyperi ℥. ß. folior. siccor. artemis. matricar. origani, calamenti, pulegii, dictamni cretici, absinth. sabinæ, rutæ, betonicæ, salvię, an. M. i. flor. anthos, stœchados, lavendulæ, chamom. anethi, hyperici, sambuci, an. M. ß. granor. lauri, & juniperi an. ℥. ß. cumini, sem. rutæ, pœon. dauci, & agni casti, an. ℥. iii. caryophyl nuc. moschar. cinnam. zinzib. an. ℥ i. styrac. & myrrhæ, an. ℥. i. Omnia contusa & incisa misceantur, & macerentur in olei veteris ℔. vi. addendo vini albi parum. Et ponantur in vase fictili benè clauso, spatio unius hebdomadæ, & fiat ebullitio supra cineres calidos, spatio quatuor, aut quinque horarum, & postea exprimatur oleum, ac recondatur ad usum. Si non habetur paratum urgente necessitate, bulliant simplicia dicta in æquis partibus olei & vini albi ad vini consumptionem, posteà exprimatur oleum.

Fotus etiam fieri potest ex decocto artemisiæ, matricariæ, melissę, fol. lauri, calament. Sem. dauci, cumini, carvi, flor. cheiri & chamomillæ, in aqua & vino albo, vel lacte parato. Vel sequens cataplasma admoveatur.

℞. Cepas in aqua benè coctas num. iii. vel iv. Contundantur in mortario, addendo sem. lini, & cumini contusor. àn. M. i. flor. chamom. tantundem, farinæ hordei q. s. ut fiat cataplasma. Et si opus sit, adde parum aquæ, in qua cepæ decoctæ fuerint. Extendatur super linteum, & umbilico calidè applicetur.

Utile etiam est, pelle vervecina ventrem munire cum adhuc calet, & recens detracta est: hujus enim calor, nostro affinis, doloris causam concoquit & marificat, rum etiam impedit, ne cutis abdominis contrahatur in rugas.

Per os verò sequentia exhiberi possunt.

℞. Sem. dauci pulverat. ℥. i. vini albi ℥. iii. Misce, detur calidè bis in die.

℞. Nucis moschat. anisi, cinnam. an. ℈. i. Misce, fiat pulvis, detur vino albo. Vel

℞. Nucleorum dictylorum & persicorum, an. ℥. sem. nucis moschat. ℈. iv. pulv. diamarg. calidi ℥. ii. anisi ℥. i. cinnam. ℈. ii. croci ℈. ß. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuissimus cujus dentur ℥. iii. cum vino albo, bis aut ter in die, si urgeant dolores.

Forestus decoctum flor. chamom. in cerevisia, vel decoctum artemisiæ, & chamæm, in jure pulli propinavit felici successu.

Præstat mox à partu jus galli veteris tribus diebus summo manè, jejuno stomacho, porrigere cum modico cinnamomi & croci.

Sequens pulvis, statim post partum sumptus, à torminibus manè præservat. Ita, ut si primiparæ exhibeatur, sequentibus partibus nullo modo à dictis doloribus torqueri credatur.

℞. Rad. consolidæ major. exsiccatæ ℥. i. nucl. persicor. nucis mosch. an. ℈. ii. succini ℥. ß. ambræ grisea ℈. sem. fiat pulvis, de quo capiat ℥. i. cum vino albo, & si febris adfuerit, cum jusculo.

Pro potu ordinario utatur ægra decocto rad. petrosel. aut artemisiæ, & cinnamomi.

Si à biliosis & acribus humoribus tormina generentur,

tur eodem ferè modo curantur, quo dolor colicus à bile. E.g.

℞. Syrupi violac. borrag. an. ℥. i. mucil. de sem. cydoniorum, acqua viol. extract. ℥. sem. aquæ borrag. scorzoneræ, an. ℥. iii. Misce, fiat julep. pro ii. dosibus. Vel

℞. Ol. amygdalar. dulc. ℥. ii. syrup. viol. ℥. i. aquæ borrag. ℥. sem. Misce, pro uno haustu.

Externa quoque medicamenta vias laxantia & emollientia adhibeantur, quæ eadem opera dolorem sedant.

Enixas post partum sæpè dolor exercet in inguine, ex utero in illo conglobato. Curatur admovendo umbilico explastra ex galbano & assa fœtida, in cujus medio grana aliquot moschi ponantur.

CAPUT XXIV.

De Morbis acutis puerperarum.

QUod suprà de morbis acutis prægnantium diximus, id nunc de morbis acutis puerperarum possumus repetere: non aliam scilicet habere essentiam, aliamve diagnosin, ac dum non puerperas, ac etiam viros obsident. Ut hìc peculiarem eorum theoriam proponere non opus sit, quæ ex propriis capiribus facilè desumi poterit.

Illi autem morbi acuti ut plurimùm sunt febres continuæ, tum essentiales, ut synochus putrida, tertiana, continua, & reliquæ: tum symptomaticæ, quæ inflammationes internas, ut pleuritidem, peripneumoniam, hepatidem phrenitidem, & alias comitantur.

Est tamen peculiaris febris species, quæ omnibus propemodum puerperis contingit, *febris lactis* vulgò à mulieribus nominata, eaque circa tertium, aut quartum puerperii diem accidere solet, cùm lac in mammis copiosius generari incipit; orituque ex sanguinis ab utero ad mammas refluxu, ejusdemque motu & agitatione. Quæ quidem febris inter ephemeras plurium dierum recensetur, neque ullis indiget remediis, quia intra triduum vel quatriduum, nempè circa nonum diem sudore solvitur. Distinguitur à putridis, quòd ferè circa quartum diem invadit, mammæ lacte repleri incipiunt, & duritie, dolore, ac calore affici, cum dorsi, & scapularum gravitate & calore, tùm puerperia rectè fluunt, quod in putridis rarissimè contingit.

Febres autem putridæ puerperis supervenientes, à tribus causis oriuntur: nempè lochiorum suppressione, aut imminutione, pravorum humorum congerie gestationis tempore cumulata, ac in partu agitata, aut diætæ erroribus. Nonnulli addunt fluxum lochiorum immodicum, qui potiùs signum est latentis cacochymiæ, febrem excitantis, illius verò causa propria esse non potest.

In suppressione lochiorum sanguis, & vitiosi humores, qui per gestationis decursum cumulati sunt, ad venas majores regurgitant, ibique putrescunt, & interdum ad hepar, lienem, aliasque partes feruntur, in iisque inflammationes concitant. Aut si in venis uteri morentur, putredinem concipiunt, atque ita febrem pariunt, etiam in iis fœminis, quæ antea inculpata valetudine frui videbantur.

Si verò ritè fluentibus lochiis febris oriatur; illa vel ex bilioso humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus provenit. Pravi humores, ex partus laboribus ac doloribus agitati, calorem & putredinem facilè concipiunt, febremque excitant. Diætæ errores variis modis contingere possunt. Ac primùm in victu, in quo puerperæ plurimùm peccare solent, pluribus & copiosis ferculis sese ingurgitantes quæ sufficienter concoqui non possunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum pueperæ frigido aeri sese imprudenter exponunt, præcipuè urgente febre ex lacte, quæ per sudores & diaphoresin solvi consuevit. A frigore autem ambiente incautè admisso diaphoresis impeditur: unde fiet, ut febris illa, quæ per se salutaris erat & paucis diebus cessatura, in putridam periculosam mutetur.

Est & alia causa satis frequens febris puerperarum, cùm videlicet secundinæ integræ non excluduntur; sed quædam illius portio intus remanet. Id potissimum contingit in hepate uterino, cujus portio interdum utero annexa relinquitur, eaque putrescit, unde lochia virescentia, maleolentia & cadaverosa promanant: & nisi intra paucos dies ab utero separetur & excludatur; in maximum vitæ discrimen ægrotantem præcipitat, cùm ipsi utero sphacelismum inducere valeat.

Si sanguinis grumi, vel aliud quid præternaturale, post partum, in uteri cavitate remanserit, illud inde dignosci potest, quod cervix uteri mollis & aperta remaneat, nec internum illius orificium claudatur, neque sursum uterus retrahatur: cùm, omnibus ritè se habentibus post partum, uterus sursum trahatur, illiusque cervix atque orificium brevi tempore claudantur. Hujus rei experimentum proponitur ab Harvæo, tractatu de partu, de muliere, quæ febre maligna cum summa virium jactura laborans abortivit, & post exclusionem fœtus integri atque incorrupti, prostratis tamen viribus, cum pulsu vermiculante & sudoribus frigidis, moribunda videbatur. Ipse verò uterum explorans, ejus orificium laxum, molle, & patentissimum deprehendit, unà cum malè olentibus lochiis: & digitis immissis, molam, ovi anserini magnitudine foraminibusque aliquot (atram, viscidam & fœtentem putrilaginem in se habentibus) præditam extrahit, statimque inde à prædictis symptomatis liberata est, & brevi convaluit.

Contingit etiam in nonnullis, orificium uteri statim à partu adeò constringi, ut detentus intra uterum sanguis, subitò grumescens & putrefactus, sævissima inducat symptomata. Cùmque nulla arte exitus ei parari possit; præsentaneam mortem inferat. Refert tamen Harvæus loco citato historiam mulieris à se curatæ, cùm tali affectu laboraret. Pudendi labra tumida erant & fervida; orificium uteri durum & clausum. Ipse verò instrumento ferreo immisso per vim aliquantulum apetuit, ut injectionem per syphunculum admitteret: indeque grumescens, ater, fœtidusque sanguis ad libras aliquot effluxit, cum præsenti ægræ levamine.

Prognosis harum febrium in eo tantùm differt à prognosi similium febrium, quæ non puerperis contingunt, quod ex laboribus partus vires sint magis dejectæ, & ex suppressione lochiorum major sit in venis humorum redundantia, & utrinque majus impendeat periculum.

Ad prognosin etiam facit, & crises imprimis prævidendas, celebris illa quæstio, an computatio dierum morbi debeat fieri à principio morbi, an à die partus? Cujus decisio paucis stabilienda est in hunc modum. Si partus fuerit naturalis, nullis symptomatis gravibus comitatus, & lochia optimè procedant, morbus verò post aliquot dies accedat; computatio non debet fieri à die partus, sed à die febris, quæ ab aliqua causa, eaque præternaturali, fuit concitata: nempè humoribus pravis intùs latentibus, vel ab aliqua causa externa. Si verò partus fuerit difficilis & præternaturalis; febris verò post tres aut quatuor dies oriatur, computandum est à die partus: quia tunc cœpit totius corporis œconomia everti, humorùmque perturbatio fieri, quam deinceps febris consequitur. Sic in gravibus vulneribus, capitis præsertim, licèt febris non invadat, nisi post quartum, vel quintum diem, computatio tamen fieri solet à die accepti vulneris, quia tunc temporis humores commoveri cœperunt, & ad febrem disponi.

Curatio istarum febrium ab aliarum curationibus non differt, nisi circa magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, in quarum administratione non exigua est difficultas, quam tamen nos breviter diluere conabimur.

Quòd ad venæ sectionem spectat, in acutis puerperarum affectibus celebrandam, tanta est Auctorum dissensio, propter pugnantes invicem indicationes, ut vix duo reperiantur, qui in eandem omninò sententiam coeant. Nos eam, quæ ad sapientiorum mentem magis accedit, & in usu practico feliciùs succedit; omissis ambagibus, sequentibus theorematis hìc proponemus.

Morbus acutus puerperam aggreditur, vel in principio puerperii, vel in medio, vel in fine.

Si contingat in principio, & mulier copiosè purgetur; nulla alia tentanda est sanguinis evacuatio, quàm quæ à natura rectè & convenienter operante dirigitur. Si verò lochiorum expurgatio supprimatur, aut minuatur; secentur venæ inferiores & copiosè sanguis mittatur, quoniam tunc temporis copiosa esse debet, ex præscripto naturæ lochiorum evacuatio.

Si medio tempore morbus acutus superveniat, duo consideranda sunt. Unum, an materia morbifica in uno loco particulari contineatur & conculcetur; an sit per venas dispersa? Alterum, an mulier convenienti expurgetur mensura, vel non? Si morbus fiat à materia sparsa; ut in febribus, & mulier non perfectè purgetur, venæ inferiores aperiendæ sunt; quia & materia morbifica minuetur & naturalis fluxus provocabitur; Si verò mulier sufficienter expurgetur, morbusque invalescat, nec evacuatio naturalis morbo satisfaciat; venæ inferiores etiam aperiendæ sunt, tantumque detrahendum, ut ex duabus evacuationibus

perficiatur, quod morbus exigit, ut docuit Gal. 9. *meth. cap.* 5.

Si febris admodum intensa, magnumque incendium adfuerit, id fiat, quod in morbis à materia, in loco particulari conculcata & putrescente agendum esse, jam dicturi sumus.

In morbo acuto particulari, ut pleuritide, peripneumonia, angina, similibus, advertendum est, an fluxio tantùm fieri incipiat; ita ut morbus sit tantùm imminens, vel incipiens, & perexigua sanguinis quantitas in parte collecta sit; Tum enim venæ inferiores aperiendæ sunt, ut revulsione facta ad opposita distantissima præposterus ille humorum motus inhibeatur. Si verò jam bona ex parte fluxio facta sit; & inflammatio genita, eaque validè urgeat sive mulier expurgetur sufficienter, sive non; statim venæ superiores aperiendæ sunt, è directo partis affectæ, quia talis evacuatio à parte affecta sanguinem educit. A si venæ inferiores aperiantur, quæ nec proximæ sunt parti affectæ, nec ab ea evacuari possunt: & virtus ab evacuatione labefactabitur, & materia in loco partitulari conculcata non minuetur. Atq; ita vel totum ferè sanguinem educes, ad revellendam materiam morbificam à parte affecta, vel priùs mulier à morbo perimetur quàm facta fuerit revulsio sufficiens. Neque metuendum est, misso sanguine à venis superioribus, ne retrahatur sanguis ab utero, quia in illis casibus partes superiores sangiune abundant. Et quamvis multus extrahatur, non ita inaniuntur venæ ut aliunde novum sanguinem attrahere cogantur. Ad majorem tamen cautelam non erit inutile, antequam sanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & consequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipsorum, quæ detineantur, donec missus fuerit sanguis, & paulò post venæ sectionem solvantur, ac subinde cucurbitulas iisdem partibus applicare, vel saltem frictionem repetere. Hinc habere poterimus materiæ peccantis eductionem, & naturalis fluxus conservationem.

Idem faciendum est in febribus ardentibus & vehementibus. Quia, licèt materia sit sparsa, attamen incendium tantùm est circa cor & viscera, ut minoris & longinquæ stenæ apertione non ita extingui possit; sicut proximæ & majoris, qualis est basilica.

Hæc curandi methodus non solùm in puerperis, sed etiam in reliquis mulieribus, morbo acuto correptis, & menstruas provocationes patientibus, observari potest.

Si enim fine puerperii morbus acutus incidit, idem agendum est, ut in medio, iisdem conditionibus observatis; hoc animadverso, ut, quò magis distat mulier à principio, eò tutiùs venæ superiores aperiri valeant, quò autem illa vicinior est, etiam medio tempore, id ipsum majori cum præmeditatione exequamur. Et si morbus non instet, neq; urgeat illius acuties, ac naturalis expurgatio copiosa fuerit, protsus abstineamus. Si verò purgatio fuerit imminuta, venas inferiores, ad supplementum debitæ quantitatis secabimus. Si tamen oppositum contigerit; servetur id, quod urgente acuto morbo agendum esse diximus.

Purgationis verò usus in puerperis, morbo acuto correptis, sequentibus concludetur theorematis,

Dum lochia naturaliter profluunt, nunquam purgatio administranda est: periculum enim est, ne ab opere suo natura divertatur,

Si verò puerperia præter naturam se habeant; considerandum est: an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccaverint, eaque imminuta, & mulier vel omnino nihil, vel insufficienter purgetur; postquam omnia remedia, promovendis hujusmodi purgamentis idonea, frustra usurpata sunt, & materia morbifica concocta appareat, transactis octo, decem, vel duodecim diebus, à partu, secundùm majorem vel minorem morbi urgentiam, leviori pharmaco purgatio institui poterit, à vehementioribus prorsùs abstinendo,

Si lochia qualitate peccent, ita ut fluxio albida, vel alterius coloris non naturalis prodierit, cocta existente materia ultimo puerperii tempore tutò purgatio administrabitur.

In genere autem hoc perpetuò observandum, quò longius puerpera distat à die partus, eò tutiùs medicamentum purgans posse administrari; & contrà. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum suppressione laborantes, si post septimum, aut nonum, diem alvi flexu corripiantur, ad plurimùm liberari. Si verò primis diebus, videlicèt secundo, tertiò, vel quarto diarrhœa acciderit, ut plurimùm interire.

Atque ita (Deo sit laus & honor) affectuum muliebrium curationes absolutæ sunt.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS-SEXTUS.
DE AFFECTIONIBUS ARTICULORUM, ET RHEUMATISMO.

PRÆFATIO.

LICET omnes Articulorum affectus ab iisdem causis dependeant, & ratione tantùm loci affecti inter se differant, iisdēque remediis curari soleant; nonnulla tamen reperitur differentia inter ischiadiem, & aliorum articulorum dolores, ob partium ischii articulum componentium structuram & amplitudinem, cujus ratione quandam in nonnullis remediis diversitatem obtinet: ideò seorsim de dolore ischiadico agere constituimus. Et quia Rheumatismus cum arthritide magnam habet affinitatem; illius ideò expositionem hoc in loco subnectere visum est. Atque adeò Liber iste tribus absolvetur capitibus, quorum primum erit de arthritide: secundum, de dolore ischiadico: tertium de Rheumatismo.

CAPUT PRIMUM.
De Arthritide.

ARthritis est dolor articulorum, ex intervallis ferè invadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ sunt, membranæ, tendines, nervi, omnesque partes nervosæ, articulis vicinæ, quæ ab humore in eas influente distenduntur, vel ab ejusdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta verò ab ossibus oriunda sensus expertia sunt. Ratò autem in ipsas articulorum cavitates influunt, nec nisi in affectu diutissimè perseverante, & ubi ampliores sunt cavitates, ut in dolore ischiadico diuturno, in quo nonnumquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, aliisque partibus articulum connectentibus; & tunc articuli cavitas mucosa pituita repletur, ut est apud Hipp. *Aph.* 59. *sect.* 6.

Quæritur hoc in loco: cur ab humoribus, in partes nervosas & membranosas influentibus, easque distendentibus aut vellicantibus, non fiat convulsio? Respondemus: partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, esse membranosas, quæ cùm motui nullo modo inserviant, convulsionem efficere non possunt, quatumvis distendantur, aut vellicentur. Licèt autem tendines & nervi, motui dicati, etiam dolore afficiantur, convulsionem tamen non pariunt, quia ut fiat convulsio, debent musculi retrahi versùs suum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem nervorum, qui in eos inseruntur. Quando verò à musculis egressi sunt, aut ad extremitatem eorum pervenerunt, licèt distendantur, musculus contrahere non possunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab Auctoribus vulgò constituuntur, & diversis articulis affectis repetitæ: chiragra, cùm manum dolor occupat; ischias, cùm coxendicem invadit: gonàgra, cùm genua: & podagra, cùm pedes hujusmodi dolores afficiunt. Reliquorum verò articulorū dolores generico arthritidis nomine donantur: licèt Parœus propria iis nomina imposuerit, à partibus affectis desumpta; dolorem in maxillę articulis residentem syagonagram appellans; in cervice, trachelagram, in spina dorsi, rachysagram; in humero, homagram; in cubito, pechyagram, Sed istæ nomenclaturę in usum medicum relatæ non fuerunt.

fuerunt. Ideò sufficit, aliarum partium dolores ad commune & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ præterea dantur arthritidis differentiæ, quòd alia sit generalis, omnes aut saltem plurimos corporis articulos occupans: alia particularis, uni tantùm articulo inhærens: alia insita & congenita, à parentibus hæreditario jure contracta: alia adventitia, à causis externis & erroribus in victu commissis inducta.

Humores autem, arthritidem efficientes, non solùm in articulos, sed etiam interdum in alias partes, ut caput, dentes, latera: imò & partes internas, ut jecur & lienem, influere possunt, in iisque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non sunt, quamvis à materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores, articulos occupantes, arthritidis nomen non merentur: fiunt enim interdum tumores in articulis, præcipuè in genibus, à quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus crassis, pituitosis, & melancholicis profecti & diutissimè perseverantes, qui ad dolores arthriticos non referuntur, sed diversam omnino naturam sortiuntur. Quæ diversitas ex peculiaribus arthritidis characteribus, in diagnosi describendis, clariùs innotescent.

Causa proxima & immediata arthritidis est humor serosus, sua vel quantitate partes sensiles, articulos ambientes, distendens, vel acrimonia vellicans. Serosam esse illam materiam inde colligitur, quòd humores crassiores in articulos tam facile confluere non possint, & tumorem in articulis magis conspicuum efficerent, qui perexiguus esse soler, imò verò in principio nullus apparet, licèt dolor acerbissimus excitetur. Adde, quòd ille tumor nunquam suppuretur, ceu aliis humoribus crassioribus sæpè contingit, si tantillum sanguinis secum admixtum habeant. In arthritide autem sanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innotescit: nunquam tamen suppuratio contingit, propter seri prædominium, quod suppurationi resistit.

Illud autem serum rarò purum atque sincerum est; sed alios humores, aut ichores eorum, secum admixtos habet: unde diversitas insignis exoritur, pro majori vel minori humorum permixtorum acrimonia; quibus major vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando est notabilis magnitudinis, aliquando vix apparet: color aliis est rubicundus, aliis flavus, aliis albus: in quibusdam malum citò solvitur, in aliis longiùs protrahitur: interduum caliditas ingens & fervor partem affectam occupat, alias nulla aut perexigua apparet: quandoque calida admota prosunt, aliàs verò nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non est, serum per se majorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minùs salis secum admixtum habet. Cùm enim serum salia heterogenea, quę ex alimentis in corpore cumulantur, dissolvere, & in se recipere soleat: (hinc omne serum salsum est.) prout major, vel minor salis copia in eo recipitur, & prout salia illa majorem vel minorem acrimoniam obtinent; major vel minor dolor excitari consuevit.

Quia verò in arthritide, quemadmodum in omni fluxione, quatuor considerantur: materia fluens, pars mandans, pars recipiens, & viæ, per quas fit fluxio: postquam materiam fluentem exposuimus, de reliquis est agendum.

De parte mandante est aliqua dissensio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitosam, & tenuem esse vult, à capite defluere existimat. Non quidem à cerebro ipso, cujus excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluentia, ad os, fauces, asperam arteriam, aut ventriculum propelluntur; sed ab externis capitis partibus, & extra calvariam positis. Cùm enim venæ quamplurimæ, ab externis jugularibus deductæ, eò excurrant, excrementa sua tenuia ac serosa ibi deponere asserit, & cùm capitis cutis crassa densaque sit, & humores per eam facilè non expirent, temperis progressu ibi cumulari, & per summa corporis sub cute ad articulos defluere existimat. Alii verò caput quidem fluxioni arthriticæ originem agnoscunt; sed à partibus illius interioribus, cerebro nimirum, effluere censent. Alii denique à visceribus, infimo ventre contentis, putà hepate, liene, utero, aliisque, tum etiam à toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in articulos defluere pronunciant. Quæ omnes sententiæ, meo quidem judicio, ex parte veræ sunt, ex parte vero falsæ. Veras esse censemus in eo, quod humores, arthritidem committentes, à capite per internas & externas partes, & à visceribus, totoque corpore, per venas & arterias defluere pronunciant. Falsas verò asserimus in eo, quòd vel solas capitis partes externas vel internas tantùm, vel sola viscera inferiora materiam arthritidis suppeditare voluerunt. Cùm enim totum corpus confluxile sit, possunt omnes partes humores superfluos ad articulos transmittere, si illi eorum receptioni dispositi sint. Dispositio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, (ut partis recipientis conditionem, hic data occasione explicemus,) est eorundem imbecillitas, vel nativa, à parentibus jure hæreditario contracta; vel adscititia, à causis præternaturalibus, inferiùs exponendis, oriunda. Cùm igitur certissimo theoremate ab omnibus Medicis receptissimo sancitum sit, partes robustiores excrementa sua deponere in debiliores; asserendum est, omnes partes prædictas superfluitates suas in articulos posse deponere, si illi imbecilliores facti sufficienter resistere nequeant. Et ut sigillatim opiniones prædictæ confutentur: Fernelius quidem satis perspicuè ostendere videtur, humorem extra calvariam collectum, per summa corporis, & sub cute in articulos defluere, cùm interdum dolor in capite incipiat, inde ad cervicem, humores, ac tandem in articulos excurrat. Sed nunquam ab aliis locis, aliisque partibus humores in articulos deferri, nullo modo probet, neque ullus post ipsum probare poterit. Sic etiam qui à solo cerebro fluxiones hujusmodi fieri dicunt, contra sensum pugnare videntur. Cùm enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas sanguis nutritionis causa ad eas transfertur, quidni etiam serosus humor, in majoribus vasis collectus, ad easdem partes, per easdem vias deferri poterit? Hoc docuit præcisè Gal. *comm. aph.* 20. *sect.* 3. Ubi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari vitiosis humoribus à partibus principalibus ad ambitum corporis protrusis. Hoc etiam ostendit febris, quæ in arthritidis principio sæpe excitari solet; fit enim illa à serosa illuvie, in venis contenta, & commota, atque ebulliente, quando natura ad illius exclusionem se accingit, & cùm foras omninò eam transmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia verò sententia, quam Sennertus defendit, à ratione etiam aliena est, & in eo peccat, quòd numquam à cerebro fluxiones podagricas fieri contendat. Cùm enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones à cerebro decumbant; quomodo articuli ab iis poterunt esse immunes? Et si humores, catarrhum efficientes, per venas & arterias defluunt non rarò, unde febres catarrhales passim oriuntur; humores verò, in venis & arteriis contenti, (ut ipse Sennertus asserit) ad articulos facilè confluunt; demonstrativè concluditur, fluxionem fieri à cerebro in junctura. Illum præterea humorum defluxum à cerebro per venas, ostendit copiosa urinarum profusio, quæ fit non rarò, cerebro ab insolatu, aut nimio frigore commoto. Tunc enim humores serosi, in cerebro collecti, agitantur à causis illis procatarcticis, & ad venas arteriasque propelluntur per quas ad renes & vesicã confluunt, unde copiosa illa urina promanat.

Causa interna, proxima & immediata arthritidis sufficienter hactenus exposita: jam ad causas externas & procatarcticas transeundum est, quas in tres classes, clarioris doctrinæ gratia, distribuere possumus. Prima est earum, quæ materiam generandæ arthritidi idoneam suppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promovent.

Ad primam classem referuntur, quæcunque crudorum ac serosorum humorum, omnisque cacochymię proventum adjuvare possunt: ut alimenta cassa, concoctu difficilia, ac valde excrementitia, crapula, & ebrietas frequens, Venus immoderata, unde arthritis Bacchi & Veneris filia dicitur; otium, & vita sedentaria, ac consuetatum exercitationum intermissio, somnus longior, & vigiliæ intempestivæ; evacuationum consuetarum, sive naturalium, sive artificialium intermissio; metus, tristitia, & sollicitudo diuturna.

Ad secundam classem referuntur labor & motus vehemens, Veneris usus frequens, illius præsertim quæ corpore erecto exercetur: articulorum refrigeratio & humectatio: balneatio frequens: articulorum contusio, luxatio, fractura.

Ac tertiam classem referuntur aer frigidus, humores exprimens, & calor, eosdem fundens ac liquans & exagitans, meatusque aperiens: cibi acres & falsi humores attenuantes: vinum tenue, ac generosum, exercitium immodicum, venus effrenata, ira vehemens, aliaque animi pathemata immoderata.

Signa diagnostica alia imminentem, alia præsentem arthritidem significant.

Imminentis signa sunt: sensus in articulis solito exquisitior, ut à levissima causa lædantur; putà novi calcei compressione, ambulatione longa vel levi aliquo ictu, aut ad lapidem aliudve corpus duriusculum illisione. Febris plerumque arthritidis invasionem antecedit, quę fit à serosis humoribus, aliisque, in venis & arteriis contentis, commotis, & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem verò arthritidis insultum, & quasi incipientem significant torpor & formicationis sensus in articulis, & quidam in iis fervor, præter consuetudinem invadens.

Præsentem arthritidem significat dolor, jam actu articulum excrucians, quem plerumque tumor & rubor comitatur: si statim à principio non appareat, paulò post saltem excitatur. Pedis pollicem, & præcipuè sinistrum, dolor frequentiùs invadit & ad alios articulos non rarò postmodùm expotrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perseverat: interdum non antecedit, sed cum dolore invadit.

Signa causarum etiam advertenda sunt. Licèt enim humor, arthritidem efficiens, à prædominio serosus sit; aliorum tamen humorum cum sero permixtorum notitia necessaria est, ut iis remedia aptari valeant:

Ac primùm bilem cum sero redundantem significant, dolor vehemens lancinans, tumor exiguus, color subrubeus aut subpallidus, calor magnus, & febris in statu perseverans, febris intensa, urina tenuis, flava, subrubra, auxilium à frigidis, læsio à calidis.

Pituitę cum sero redundantis signa sunt, tumor partium affectarum sublaxus, qui impressis digitis foveam relinquit: dolor minùs acerbus, urinę crassæ ac perturbatæ, læsio à frigidis, auxilium à calidis, calor ferè nullus, color albus, è naturali parùm recedens.

Melancholiæ redundantis signa sunt, color partis obscurus ad livorem tendens, dolor profundus, urina tenuis & aquosa, lassitudo totius corporis, ejusdemque temperamentum, ad melancholicum accedens.

Quod ad prognosin attinet: Arthritis periculosa non est; sed dolorum vehementia molestissima, & durationę contumaciss ima, ut tota vita plerumque perseveret, ęgrosque ad senectutem comitari soleat, imò verò longævitatem nonnullis conciliet, ex eo, quod natura humores vitiosos, ex quibus alii morbi periculosiores generari poterant, ad articulos per certa intervalla propellit; sicque partes nobiliores à pravis humoribus liberat.

Contingit tamen non rarò in corporibus debilioribus, vel jam senio confectis, ut, quando natura humores noxios intus coacervatos expellere non valet, morbi inde lethales oriantur, ut febres acutissimæ, viscerum inflammationes, apoplexiæ, convulsiones, phrenitides, orthopnææ, cordis palpitationes, aliique gravissimi affectus.

Licèt diathesi arthritica, visceribus penitissimè infixa & nativa articulorum imbecillitas radicitùs extirpari nequeant; possunt tamen arthritidis insultus maximè retardati: ita ut nonnulli sola vini abstinenta, alii purgationibus usualibus frequenter iteratis, per multos annos sese ab arthriticis doloribus servaverint.

Hippoc. 2. *Prorrhet.* multos arthriticos sanari posse affirmat, eosque ab illis, qui sanari non possunt, distinguit his verbis: *De podagra hoc dico: quicunque, aut senes sunt, aut circa articulos callos thophaceos habent, aut ærumnosè vivunt, siccam alvum habentes: hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantùm ego novi. Sanat quidem hos optimè dysenteria, si supervenerit; sed & aliæ eliquationes valde prosunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò juvenis & circa articulos nondum callos habet concretos, & accuratè vivit, & laboris amans est, & alvum bonam habet ad obediendum, pro studiorum ratione: hic sanè Medicum intelligentem nactus sanari poterit.*

Insanabili etiam arthridi meritò ea annumerari decet, quæ hæreditaria est.

Si podagricis varices supervenerint; solvitur podagra, ex Avicenna. Quia humores ad articulos fluere consueti, ad exteriores cutis partes derivantur.

Si arthritis suas periodos servare consueta non revertatur; gravissimos & sæpè lethales morbos portendit, nisi materia morbifica diligenti prophylaxi sublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intus cumulata non expellatur; maximos morbos & periculosissimos producit.

Quibuscunque morbis podagrici fiunt, ii sedata 40. diebus inflammatione finiuntur. Hippocr. *Aphor.* 49 *lib.* 6. in partibus enim exiguo calore præditis, materia morbifica nonnisi longo tempore discuti potest. Certa tamen & perpetua non est illa periodus ad Hipp. proposita, nonnulli enim citiùs, alii tardiùs sanentur; quod dependet ex materiæ morbificæ quantitate, crassitie, vel contumacia, partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrorum obsequio, in victus ac remediorum administratione.

Omnes arthritidis curatio in eo consistit, ut humoris ad articulos influxus inhibeatur; qui jam influxit, & articulis inhæret, submoveatur, & dolor interim, si acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt,

Ac primùm sanguinis detractio erit convenientissima, si illius penuria non adsit, & humor pituitosus non abundet; quia ab humoris in articulos fluentis motu sanguis exagitatur, & quasi ebullit, & à dolore in partem affectam attrahitur: illius ideò revulsio necessaria est, quæ fit ex opposito partis affectæ; atque ideò, si brachium dextrum afficiatur, in sinistro vena secanda; si dexter pes laboret, vena dextri brachii aperienda; idem quoque de brachio & pede sinistro dicendum. Est autem sanguis detrahendus statim ab ipso morbi initio, & quantum opus est, si vires ferant, unica vice detrahendum. Sin minùs, iteratis vicibus, donec plenitudini sit satisfactum.

Hoc præ oculis semper habendum est, copiosam sanguinis detractionem in iis quis illam facilè ferre possunt, morbum maximè abbreviare; si statim ab initio celebretur, aut partitis saltem vicibus.

Purgatio etiam quàmprimùm, & in ipso paroxysmi initio instituenda est: sic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum viis avocatur, & ad intestina attrahitur. In ista autem purgatione duo notatu digna observanda sunt, à Solenandro, practico insigni, pluries annotata.

Primum est, ut purgatio illa fiat non blandiori aliquo & leniente medicamento, quo humores magis commoventur quàm evacuantur, & in articulos præcipitantur, unde dolor & tumor acerbior iis sæpè solet succedere; sed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum evacuet, & ab articulis avertat. Alterum est, ut exhibito medicamento, artus supra genua & cubitos obvolvantur aliquo defensivo, quo humor fluens, si quis assumpto medicamento cummotus est, intercipitur, ut minùs, minorque impetu in articulos decumbat.

In eum usum ex bolo, muli corio, balaustiis, radicibus bistortæ, vel tormentillæ, rosis, cum albomine ovi & aceto conficiat unguentum, idque inductum fasciis palmum latis & mediocriter longis, suprà dictis locis obvolvit. Si nec ista ad manus sunt; simplici posca tinctas circumdat, atque quod minimum est, diem tutum relinquit. Ubi autem fluxio est vehemens; fasciæ inducit linimentum ex bolo, sanguine draconis, albumine ovi & oleo rosac. omphacino; vel priùs sine oleo compositum, cui, ne siccatum & induratum dolores excitet, parum olei prædicti, aut unguenti Comitissæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præscribetur à perito Medico medicamentum, ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accommodatum, vel aliquod ex specificis purgantibus, quæ in præservatione proponentur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, hic etiam utilis est, in iis, qui facilè vomunt: quia breviore via humores evacuat, atque adeò non ita metus est, ut ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda sunt, quæ tantùm partes ventriculo vicinas evacuant. Si enim vehementia sint, & à venis attrahant humores, eosdem ad articos præcipitare poterunt. Tum post vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda est; imò si unica non sufficiat, erit iteranda.

Post sufficientem purgationem, sudorum provocatio maximè conferre poterit. Sic enim serosa materia per habitum corporis discutietur. Verùm, cùm in arthritidis invasione fiat quasi quædam ebullitio, & plerumque febris adsit, calida sudorifica non convenient, sed tantùm temperata, ex quibus commendat Sennertus cornu cervi vel crudum, vel sine ustione præparatum, aut solum, aut cum aqua cardui benedicti. Tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno & absente febre, decoctum chinæ, salsæparillæ, aut sassafras potest exhiberi, & herbis refrigerantibus, ut cichorio, endivia, acetosa, borragine, alterari. Vel solummodò post detersum sudorem, jusculum pulli, prædictis alteratum, assumatur.

Marti-

Martinus Runaldus sequenti sudorifico usus est feliciter.

℞. Summit. centaur. min. M. ii. rad. asari ʒ. ii. Bulliant in aquæ ℔. x. ad medias, & colentur. Capiat ʒ, viii. calidè manè, per aliquot dies, & sudet.

Forestus verò laudat decoctum radicis borbanæ seu lappæ majoris, quòd incidat, discutiat, sudores & urinas moveat. Refertque quemdam arthriticum, in lecto decumbentem ut nullum membrum movere posset, bibisse cerevisiam calidam, in qua radix lappæ majoris cocta erat; qua epota, cum nullis remediis à Medicis curari posset, plurima minxit alba, instar lactis, & à doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis, recenter è furno extracti, decem aut duodecim ordines, secundum omnem corporis circumferentiam admovet, quibus sudor copiosè provocatur, & dolores auferuntur.

Convenit etiam non parum stupha humida ex decocto ebuli, lauri, salviæ, roristmarini, & similium, cum vino albo parata, ut illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, unde copiosus sudor excitatur.

Aquæ etiam thermales balneo sudores provocant, & materiam, in articulis contentam, promptè discutiunt. Ideò, cum ægri eas adire nequeant, aqua earum transferri solet, & in lebete calefieri pro balneo. Erastus *cons.* 15. hoc reliquis præfert ad mitigandos dolores, sed in aqua tantum salis incoquit, ut gustus clarè salsedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacuationum intermediis, quæ eam sistant, exhibenda sunt: qualia sunt quæ in calidi catarrhi curatione proposita sunt: præcipuè verò julepi ex aquis vel decoctis & syrupis refrigerantibus & incrassantibus.

Imò verò interdum necessitate utgente narcotica exhibenda sunt, nam & fluxionem sistunt, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportunissima, & sæpè iterari poterit sine periculo ad ʒ. ß. vel ʒ. i. Cui utiliter ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admisceri poterit. Hujus tamen loco laudanum opiatum, aliaque narcotica substituere non erit inconveniens.

Post debitas evacuationes celebratas, aliaque interna exhibita, quæ causam antecedentem respiciunt, ad topica deveniendum est, quæ dolorem demulcent, & causam conjunctam discutiunt. Quæ statim usurpanda non sunt, antequam univetsalia prædicta præmissa fuerint, alioqui plus damni, quàm commodi afferre solent. Vel enim materia, quam natura ad articulos expellere conatur, ad interiora repellitur, unde gravia symptomata excitantur, vel articulis impingitur, dolorque exasperatur, vel pars œffeminatur laxaturque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cum vulgò non observentur, & topica non satis tempestivè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quàm utilitatis inde ægri percipiunt. Topica autem ista vel dolorem solum respiciunt; vel causam simul doloris humorem scilicet qui affluxit, doloremque & tumorem excitant.

Dolorem lenientia hìc maximè necessaria sunt, quia symptoma gravissimum vires dejicit, & humores ad partes affectas attrahit. Prætereà usu anodynorum partes relaxantur; & humor, qui anteà ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Unde arthritici dolores, antequam pars intumescat, sunt vehementissimi: mitigantur verò, ubi pars intumescit, Anodyna autem medicamenta, partibus arthritide laborantibus admovenda; plurima proponuntur ab Auctoribus. Præcipua verò sunt, quæ sequuntur.

Lac tepens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet; tum etiam si pars eo irroretur, præcipuè cum primùm ex mamma detrahitur, quod maximè commendat Amatus Lusitanus *curat.* 4. 1. *cent.* 6. his verbis: *Qui podagræ ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculum suum adducere, & ex ea lac supra membrum dolens, & malè affectum emulgere curabat: quo dolores evidenter imminui sentiebat. Nec quidem injuria: Nam lac sic recens emulctum, dolores demulcet, & mitigat, ac remittit. Est autem remedium Turcarum Principibus commune, & familiare satis, à te qui lucrum, & honores petis, in pretio habendum.*

Ex eodem lacte paratur cataplasma de mica panis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ovorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoscyami, aut violariæ, in lacte vel posca decoquuntur, & parti utiliter admoventur.

Paratur etiam cataplasma ex pulpa rad. althææ, cum lacte permixta.

Ex pulpa cassiæ fit etiam cataplasma, vel sola, vel cum lacte, aut oleo rosaceo, aut sequentibus permixta.

℞. Medullæ panis albi in lacte decoctæ lib. ß. medullæ cassiæ ʒ. iii. Fiat cataplasma. Vel

℞. Medullæ cassiæ ʒ. iv. theriacæ recentis ʒ. ß. farinæ hordei & avenæ, an. ʒ. iii. micæ panis albi ʒ. iv. lactis vaccini lib. ii. vel iii. Coquantur omnia in formam cataplasmatis, quod applicetur calidè partibus dolentibus. Si addideris vitrioli calcinati, & subtilissimè pulverati ʒ. ß. vel ʒ. i., multò præstantius efficies.

In principio arthritidis, quæ pedis policem tantùm adoritur, sequens admovendum erit.

℞. Album ovor. num. ii. salis triti parum, aceti ros. gutt. aliquot. Excipiantur stupis, & applicentur.

Alia etiam fiunt cataplasmata summæ efficaciæ, in hunc modum composita.

℞. Aquarum verbasci albi & filicis totius an. ℔. ß. vitrioli calcinati subtilissimè pulverati ʒ. i. ß. farinæ ʒ. iv. croci ʒ. ii. Fiat cataplasma.

℞. Malvę cum radicibus quantum vis, Coque in fictili novo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertiæ partis consumprionem: deinde adde furfuris secalis crassioris, q. s. ad conficiendum cataplasma. Quod bene subactum, & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum, quantum ferri potest. Hoc maximè commendat Solenander.

Refert Forestus, miraculosum esse cataplasma, compositum ex lenticula aquatica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parùm.

Montagnana in acerbissimis doloribus sequens præstantissimum esse affirmat.

℞. Vitell. ovor. num. x. Conquassentur in frixotio, cum lib. ß. olei rosacei. Coquantur leviter ad inspissationem, addendo croci ʒ. ii. & callidum applicetur.

Admovetur à plerisque in principio fluxionis cataplasma ex sale & fuligine, cum albuminibus ovorum subactis.

Vel ex flor. chamæm. ʒ. ii. rosar. rubr. ʒ. i. ß. flor. verbasci ʒ. ß. Pulverisentur & coquantur in lacte dulci ad cataplasmatis consistentiam, addendo vitell. ovor. num. iii. vel iv.

Vel ex farinæ hordei, & fabarum, an. M. i. flor. chamæm. & ros. an. M. ß. aquæ verbasci, fol. salicis, an. q. s. vel aquæ plantag. & vini, an. q. s. Incorporentur omnia simul in formam cataplasmatis.

Fomenta etiam, partibus dolentibus admovenda, varia componi possunt, in hunc modum.

℞. Fol. verbasci lib. vi. vini rubri lib. ii. Trita macerentur per aliquot dies. Destiletur aqua, qua foveantur partes dolentes tepidè, cum linteis ea imbutis. Vel

℞. Flor. verbasci q. s. lis ampulla vitrea impletur; & orificio obturato Soli exponatur: sic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impositus dolorem lenit.

Sal Saturni in spiritu vini tenuissimo dissolutum mirè dolores sedat.

Aqua spermatis ranarum mense Majo destillata, partibus dolentibus imposita, mirè dolores lenit, & partis inflammationem ac ruborum temperat. Cum illa etiam sequentia utiliter admisceri poterunt.

℞. Aquæ spermatis ranarum, tapsi barbati, & filicis, an. lib. i. ß. In quibus infunde turbiæ, litargyri, an. ʒ. i. vitrioli calcinati, aluminis, an. ʒ. i. Foveantur partes dolentes tepidè.

Acetum ex infusione litargyri parum, & nonnihil evaporatum, ut omninò dulcescat, admodum prodest arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos sedandos præstantissimum est, & hoc modo elicitur.

Pedes vituli contundantur, & ossa confringantur. Deinde coquantur ad putrilaginem. Oleum aquæ supernatans misce cum aqua vitæ & sale, iisque partes dolore affectæ illinantur.

Olea & pinguedines à plurimis etiam usurpantur. Sed cùm inflammatio quę in membris, arthritide laborantibus, contingit, ad erysipelatis naturam ut plurimum accedat pinguia illa plus nocere, quàm prodesse non rarò possunt, cum poros obstruendo humorem noxium intus retineant, & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum,

thriticum, ſummo cum fructu uti ſolitum ad dolores ſedandos, caſeo ovillo planè recenti impoſito, verùm ſæpè renovato. Quamprimum enim à calore partis calefactus pingueſcere, & quaſi butyrum fundere caſeus incipiebat; dolor intendebatur. In quibuſdam tamen corporibus oleum roſaceum, & ſimilia convenire potetunt, ſaltem cum aliis medicamentis permixta; quandoquidem pro variis hominum naturis varia conferre ſolent. Ideo ingens remediorum numerus habendus eſt, ut paſſim immutari valeant; quia vix ullum inveniri poteſt adeò efficax, ut omnibus æquè profit. Exempli loco ſequentia habeantur.

℞. Medullæ panis albiſſ. lib. ß. Coque in lacte recenti ad pultis conſiſtentiam. Deinde adde mucilaginis ſem. althææ ʒ. ii. farinæ ſeminis lini, fœnugr. an. Drach. ii. pulv. flor. chamæm. meliloti, an. ʒ. i. croci Drach. i. roſ. Unc. i. Miſce fiat cataplaſma.

Vel cataplaſmati de mica panis ſupra deſcripto oleum roſac. admiſceri poterit.

Linimenta & unguenta etiam parari ſolent ad dolorem demulcendum.

℞. Vitell. ovor. nu. ii. vel iii. Diſſolvantur cum oleo roſac vel violac. vel vino, & tepidè applicentur.

Balſamum Saturni cum ol. violato, vel roſar. paratum, dolorem ſedat efficaciſſimè.

℞. Ceruſſæ ʒ. ii. Diſſolve in aqua endiviæ, & modico aceti. Fiat liquidum unguentum.

Ex eadem ceruſſa fit emplaſtrum magnæ efficaciæ, quod ab initio morbi admoveri poteſt, etiam tumore atque inflammatione præſente: ejuſque compoſitio talis eſt.

℞. Ol. commun. lib. i. vini lib. i. ß. Bulliant ad mediam vini conſumptionem. Deinde adde ceruſſæ ſubtiliſſimè pulveratæ lib. i. camphoræ ʒ. ii. Coquantur ad emplaſtri conſiſtentiam. Ubi magna eſt inflammatio, loco vini acetum eſt reponendum. Extendatur emplaſtrum ſuper lintea, ut commodiùs partes obvolvantur.

Catellus vivus, parti laboranti admotus: dolorem valde demulcet.

Dolore admodum ſeviente, ad narcotica licèt confugere: quamvis ea diù in parte retinenda non ſunt; cum calido nativo & nervis ſint inimica.

℞. Fol. hyoſcyami M. ii. ſolani, ſempervivi, an. M. i. capitum papavetis hortenſis P. i. rad. mandragoræ ʒ. i. florum chamæm. violar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua vel lacte, qua foveatur locus.

Reſidentia piſtetur, addendo farinæ ſem. lini ʒ. ß. farinæ tritici ʒ. ii. ol. chamæm. ʒ. iii. Fiat cataplaſma. Vel

℞. Spiritus Vini, per croci infuſionem flaveſcentis Unc. iv. camphoræ ℈. i. Bulliant parum. Deinde diſſolve opii Drach. i. Eoque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficaciſſimum eſt remedium.

Folia nicotianæ recentia, contuſa, & admota, dolorem arthriticum ſedant; & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Cauſam verò dolorem efficientem quòd attinet, fluenti in partem debentur repellentia; fluxa verò derivantia & reſolventia.

Attamen repellentia hìc improbantur; ſaltem ſola, & ſine aliorum permixtione adhibita. Nam ſi humorum in partem influxum omninò impediant, metus eſt, ne illi ad partes internas retrocedentes periculoſos affectus inducant niſi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quòd humor jam influxus ad partem intimiùs impingatur, unde dolores acerbiores excitantur. Attamen, ſi maximus in principio fiat humorum, præcipuè calidorum, affluxus, ex quo doloris acerbitas metuenda ſit; eum quadantenùs reprimere conveniet, admotis repellentibus, non ſolis; ſed cum anodynis permixtis, poſt univerſales & ſufficientes evacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promovent. Itaque prædictis cataplaſmatis, aliiſque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, ſempervivum & ſimilia addere licebit, ut & aceti tantillum. Exempli gratia.

℞. Farinæ hordei ʒ. iii. Coque in oxycrato, adde vitellos ovor. num. ii. croci ℈. i. Fiat cataplaſma. Vel

℞. Roſ. rubr. M. i. far. fabar. hord. & fœnugr. an. ʒ. i. ſantali rubr. ʒ. i. ß. chamom. P. i. Coctis & contuſis addantur vitell. ovorum num. ii. aceti ʒ. iv. ol. roſacei q. ſ. Fiat cataplaſma.

Inter derivantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ, poſt ſufficienter evacuatum corpus, tunc enim valdè proſunt, præſertim, cum venæ in parte affecta diſtentæ, & ſanguine turgidæ apparent.

Reſolventia verò medicamenta ſub variis formis uſurpari ſolent: aquæ nimirum, olei, unguenti, balſami, fomenti, ſuffitus, cataplaſmatis, emplaſtri, & ſimilium, in ſequentem modum compoſita.

℞. Vitrioli albi, & viridis, an. ʒ. i. camphoræ ʒ. ii. aquæ vitæ & vini albi, an. lib. i. Miſceantur, atque cum intinctis pannis applicentur.

In urina calx viva extinguitur, & cum ea per reſidentiam aut colaturam depurata, locus dolens foveatur. Idem ex calce & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis ſuarum curationum: aquam ſuam antipodagricam mirè prædicat, cujus deſcriptionem nunquam propoſuit. Eam autem ita ſe habere exiſtimant Libavius, Petræus, aliique.

℞. Aquæ fontis lib. i. aquæ fortis ʒ. ß. ſublimati ʒ. i. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni linei madefacti partibus dolentibus tepidè applicentur.

Quercetanus in Pharmacopœa ſequentes proponit.

℞. Mutiæ, ſalis, & urinæ pueri, ana partes æquales, Deſtillentur, aqua foveantur partes cum linteis, ſæpè renovandis.

℞. Folior. & flor. ſambuci viridium, an. lib. i. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Deſtillentur per vas vitreum vel cupreum ad ſiccitatem.

℞. Spiritus vini rectificati lib. ii. mellis puriſſimi lib. ii. Deſtillentur in balneo vaporoſo. Sic duos deſtillabis liquores. Primus eſt aqueus. Secundus multò fortior, & ſulphureus quem ſeorſim reſerva. Magmati ſive remanentiæ adde croci orientalis integri ʒ. i. ſem. terebinthinæ Venetæ ʒ. ii. caſtorei ʒ. vi. tartari ad albedinem calcinati lib. ſem. ſalis fuſi unc. i. plegmatis vitrioli à ſuo ſpiritu non ſeparati ʒ. iv. lixivii ſarmentorum lib. ii. Macerentur per xxiv horas. Deinde deſtillentur ad ſiccitatem. Liquor, qui inde emanabit, ſervetur etiam ſeorſim. Fæcibus remanentibus affunde priorem aquam reſervatam. Macerentur & deſtillentur. Tandem omnes liquores deſtillatos miſce, & denuò per balneum vaporoſum deſtilla. Hanc dicit Quercetanus eſſe miræ facultatis, & ſibi communicatam à quodam Germano celebertimo, tanquam ſingulare donum, affirmante hanc eſſe ipſam aquam Martini Rulandi. Seque eximios illius effectus vidiſſe teſtatur in ſedandis arthritidis doloribus, ſi linteola in eadem mediocriter calefacta & demerſa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus *in conſilio de arthritide*, gloriatur ſe ſibi reſervare aquam ſuam antipodagricam, tanquam veterano militi aliquid athletici artificii. Quam dicit fieri ex aqua fontana ſimplici, in qua iteratè & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas ſubſtantias metallicas, quæ vel per os ritè præparatæ dari ſolent: quarum ſpiritus impreſſi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices uſque morbi, atque verè reſolvendi & attenuandi materias tartareas, gypſeas, atque ſales in juncturis concretos, à quibus tam intolerandi dolores excitantur.

Huic fortè non abſimilis, nec infetior eſt, quæ ſequitur.

℞. Calcis vivæ lib. iv. Extinguantur in aquæ fluvialis ſ. q. & reliquantur in cella vinaria, tribus dierum ſpatio, ut meliùs ſal extrahatur ex calce. Poſtea patum bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. lib. xx. extingue ſepties, aut novies, primò laminas chalybis ignitas; ſecundò laminas cupri ardentes; tertiò vitriolum ad albedinem calcinatum ad ʒ. x. quartò antimoniū liquefactum in crucibulo lib. ß. quintò lithargyri vel ceruſſæ in crucibulo calefactæ lib. ß. mercurii præcipitati albi, unica lotione loti ʒ. i. ß. ætis uſti ſubtiliter triti ʒ. ß. Poſt extinctionem horum mineralium, aqua ſuperſedeat in cella vinaria decem dierum ſpatio. Poſteà parùm bulliat, & colletur per manicam Hipp. Hac aqua calente linea duplicata imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter fotus paratu faciles commendatur ille, qui fit ex ſale ammoniaco ſepties ſublimato, & in vino aut aqua ritè diſſoluto. Vel ex urina juvenis bene ſani uſque ad medietatem cocta, & cum linteis admota.

Scribit Solenander *conſ.* 24. *ſect.* 4. quemdam ſenem podagricum ſibi hoc modo facere medicinam ſolitum. Cum tumor & dolor magnus, locuſque rubeus erat, accipiebat ſalem, cinerem, urinam pueri, & acetum. Iis commixtis madefactum & expreſſum pannum laneum albū, applicabat aliquoties, ſicque dolor magna ex parte ſedebatur.

Quem-

Quemadmodum anteà diximus, olea anodyna in arthritide parùm convenire, idem de oleis resolventibus hic dicendum est, quia poros cutis occludunt, sicque liberam transpirationem impediunt, & calorem augent, sicque propter viscidam suam substantiam ad intimas articulorum partes penetrare possunt, ut humores salsos, acres, & tartareos in iis latitantes temperent ac resolvant. Attamen si prædicta olea per retortam destillentur, huic usui maximè idonea, utpote valdè penetrantia, ac minimè viscida efficientur. Ex illis præstantissima sunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ovorum, quæ simul mixta, & per retortam destillata, dolori sedando, ejusque causæ discutiendæ utilissima sunt.

Oleum etiam scorpionum Matthioli, modo prædicto destilatum, præstantissimum est.

Oleum ceræ ad idem etiam est efficax.

At cæteris omnibus præfertur, & non solum à Chymiatris, sed etiam à Doctoribus dogmaticis, ut Cratone, Platero, aliisque laudatur oleum ex ossibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirum ossa humana non humata, confracta, & ignita in oleum vetus injiciuntur. Posteà verò oleo imbibita contundantur, & in retortam conjiciantur, sicque vi ignis extrahitur oleum.

In ossium humanorum defectu, & aliorum animalium ossa subrogari poterunt.

Sequens etiam etit valde utile.

℞. Mastiches, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, bdellii, mumiæ, an. ℥. ii. vitriol. lib. i. mellis lib. ii. tartari unc. i. sem. spiritus vini lib. iv. Destilletur oleum, ex quo penna illinatur pars dolens.

Ad dolorem sedandum & materiam arthritidis resolvendam, laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compositus.

In manicam Hippocratis conjice limacum integrorum M. i. Tum super illos injice salis communis M. i. super sale seminis ebuli subtilissimè triti M. i. sic vicissim, limaces, salem, semen, donec omnium sigillatim quatuor vel quinque strata confeceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et post paucos dies destillabit ex ea liquor lubricus & pinguis, quem soli exponito per quatriduum, & locum affectum eo illinito.

Unguentum resolvens in hunc modum componi poterit.

℞. Chamæpit. absinthii vulgaris & summit. roris m. an. M. i. flor. chamom. meliloti, rosar. an. P. i. ol. & vini an. lib. sem. Bulliant ad vini consumpti. Expressioni adde ceræ q. s. ad unguenti consistentiam. Inunngatur calidè pars affecta. Intra 24. horas pars intumescit; & dolor cessat.

Cataplasmata item resolventia, & dolorem sedantia varia confici possunt. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Furfuris tritici lib. i. salis ℥. i. sapæ q. s. Decoquantur ad formam cataplasmatis. Vel

℞. Farinæ fabar. lib. sem. Decoquantur in vino, q. s. addendo aquæ vitæ & butyri parum. Fiat cataplasma. Vel

Ebuli folia tenera, aut sambuci contusa, applicentur, vel cum butyro frixa in sartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ, contusa cum aqua vitæ, est etiam valdè efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum stercore vaccæ permixta.

Sequens verò à Solenandro laudatur, quod sine insigni calefactione resolvit, dolorem sedat, & articulos roborat. Potestque tutò post paroxysmi principium, circa quintum morbi diem applicari.

℞. Pulv. ros. rubr. ℥. ii. mastiches ℥. i. camphoræ ʒ. ß. farinæ hordei lib. ß. Coquantur in vino albo, continuè agitando, donec inspissetur, & calidum applicetur.

Emplastra demùm magno usui esse solent. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Thuris, mumiæ, colophoniæ, an. unc. i. mastiches, myrrhæ, coralli albi, an. unc. ß. axungiæ humanæ ℥. vi. gummi ammon. & bdellii aceto solut. an. scr. iii. terebinth. unc. ß. olei vulpini & rosac. an. q. s. Fiat emplastrum.

℞. Rad. ireos Florent. & hermodactylorum pulverat. an. ℥. vi. emplastri oxycrocei, & de mucilag. an. unc. ii. resinæ pini ℥. i. Malaxentur, simul, addendo ol. lumbric. q. s. Fiat massa emplastri.

Emplastrum diapalma seu diachalciteos maximo in usu est, vel solum, vel addita camphora, in hunc modum.

℞. Massæ emplastri diapalmæ ℔. sem. camphoræ, ℥. ii. Misceantur simul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam sparadrap.

℞. Massæ emplastri diachalcit. lib. ß. de sulphure, ℥. i. styrac. calamit. & benjoini, an. ℥. sem. gumm. tacam. unc. ii. olei hyperici & lumbric. an. unc. i. styracis liquid. unc. i. sem. ceræ novæ q. s. Liquefactis omnibus simul immergatur tela bis aut ter, quæ polita & siccata servetur ad usum.

At verò idem emplastrum cum sequentibus permixtum, inter excellentissima remedia arthritica censeri debet.

℞. Emplastri diachalc. vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti lib. i. myrtill. ros. rub. mastiches, tartari, viri rubri pulverat. an. ℥. ii. chamæp. & chamæm. odorati veri pulverat. drach. ii. Fiat emplastrum, applicandum, ubi tumor valdè imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valdè contumaci, à materia præsertim frigida oriundo, confugiunt nonnulli ad vesicatoria, partibus affectis admota. Eorum mentionem facit Sennertus, sed quæ anodynis permisceantur. At emplastro vesicatorio, quod in nostris officinis habetur, solo & impermixto sapientissimus Varandæus, præceptor meus, feliciter usus est; eoque curavit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cum alii Medici multas purgationes, & diætam sudorificam, necnon topica permulta frustrà usurpassent.

In omnium autem prædictorum remediorum usu hoc unicè annotandum est ut à juvantibus & lædentibus sumatur indicatio, quandoquidem variæ sunt hominum naturæ, varia temperamenta, & varii generis excrementa in iis colliguntur, unde summa in morbis varietas solet oxoriri. Ideò, quod uni prodest, alteri sæpè est inutile. Quod maximè usu venit in arthritidis curatione. Eaque ratione unicuique practico medicamentorum sylva habenda est, ut si unum frustrà tenetur, ad aliud atque aliud confugere possit: ea semper seligendo, quæ rationali methodo magis consentanea videbuntur.

Quando arthritis tophacea & nodosa est, difficillimè curatur, præsertim si inveterata sit. At nodi recentes emollientibus & resolventibus fomentis, unguentis, & emplastris dissolvi possunt. Specifica verò sunt quę sequuntur.

Gal. valdè commendat emplastrum compositum ex caseo veteri & acri, cum decocto pernæ suillæ salitæ subacto.

Alii pedes suillos salsos decoquunt, quousque in mucilaginem convertantur. Posteà admiscent casei antiqui partes duas, pulver. nasturt. partem unam, ut fiat emplastrum. Vel

℞. Succi nicotianæ ℥. iii. ceræ citrinæ unc. ii. resinæ pini ℥. i sem. terebinth. unc. i. olei chamom. q. s. Fiat ceratum molle. Vel

℞. Baccarum Orientalium (quas Galli vocant; *coques de Levant*) mirrhæ an. lib. ß. Pulverentur & simul misceantur cum aceto forti in formam cataplasmatis.

Gummi ammoniacum in aceto dissolutum potenter emollit.

Rulandus tumores istos duros inungit manè, meridiè & vesperi oleo seu balsamo sulphuris calente, & desuper emplastrum diasulphuris calens applicat.

At unicè confert emplastrum sequens, quod præter doloris sedationem, etiam ex articulis materiam tophaceam extrahit.

℞. Vitrioli rom. lib. i. aluminis rupei lib. sem. salis ℥. iv. Hæc omnia conjunctim calcina in catino terreo evaporando salem, donec spiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis statim desiste à calcinatione, & refrigescant omnia, ac pulverentur.

℞. Hujus pulver. & farinæ hord. ana partes æquales; Misce cum fæcibus vini ad formam pultis, quam supra laciniam extende, ad spissitudinem cultri, & applica loco affecto. Exsiccatam massam cum fæcibus vini iterùm dissolve, & applicare perge, donec primùm, discussus dolor, posteà verò ex articulis ipsis contortis omnes tophi consumpti fuerint. Interim tamen sæpè fit, ut cutis aperiatur, quod formidandum non est. Vel enim sponte sua posteà ulcera coeunt, vel cera saltem emplastri loco imposita consolidantur, ipsis articulis denuò mobilibus & agilibus redditis.

Si denique nimis inveterata arthritis & prorsùs nodosa fuerit; præcedenti cura mitigatio quidem dolorum speranda est, sed tophi vix cedunt; ideò caustico leviori cutis aperienda, deinde emplastro attractivo ex gummatibus tophi eximendi.

Articu-

Articularis doloris jam præsentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per intervalla, præcipuè vere & autumno, redire solet: illius prophylaxis instituenda est. Quæ quidem eò respicere debet, ut materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur; aut si quæ collecta sit auferatur. Ac denique ne articuli tam facilè humorem influentem recipiant, impedietur materiæ collectio, optima victus ratione, & remediis, viscerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remediis evacuantibus; Et articuli non tam facilè recipient, si roborantibus confirmentur.

Diætam quòd attinet, licèt ea in hoc casu maximi, imò præcipui sit momenti, instituti nostri ratio eam describere non patitur.

De potu tantùm dicemus, vinum arthriticis esse maximè noxium, multosque ejus abstinentia penitùs fuisse liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non possit ab eo omninò abstinere; bibat pauciferum seu a quosum & valdè dilutum. Hollerius loco vini commendat mellicratum valdè dilutum, scilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte una, quod tamen non convenit picrocholis, sitibundis.

Bochetum sequens omnibus naturis convenit, & plurimis valdè profuit.

℞. Rad. salsæ paril. ℥.ii. liquirit. unc. i. cinnam. & sem. anisi an. ℥.ß. Fiat pulvis tenuissimus. Cujus cochl. i. misceatur cum ea aquæ quantitate, quæ pro uno pastu sufficit. Agitentur in duobus vasis ter, aut quater, posteà colentur pro potu ordinario, singulis pastibus idem iterando.

Vacuationes verò quòd attinet, phlebotomia primùm instituenda est, præsertim vere & autumno; in iis, qui sanguine abundant, ejusque effervescentiæ obnoxiæ sunt.

Purgatio verò non solùm vere & autumno, sed etiam quater in anno, imò & singulis mensibus in valdè cacochymis celebranda est. In quem usum multæ purgantium formulæ circunferuntur, huic affectui specificæ: Præcipuæ verò quæ sequuntur, à prudenti Medico ita usurpandæ, ut plerumque immutari debeant, tum ratione materiæ, tum ratione dosis, juxta varia ægrorum temperamenta.

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. & rasuræ cranii non humati, an. Drach. i. diagrydii ℈. i. Fiat pulvis, de quo capiat Drach. i. cum aqua vivæ arthriticæ, vel jusculo. Vel

℞. Salsæ parill. unc. i. sennæ mundat. Drach. vi. turbith. hermodactyl. jalappæ, mechoacan. unc. ß. agaric. trochisc. ℥. ii. diagrydii, cinnamom. an. Drach. ß. Fiat pulvis. Cujus Drach. i. infundantur in vino albo per noctem. Capiat æger manè vinum & pulverem.

Electuarium caryocostinum à Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, ejusque descriptio habetur in Pharmacopœa Bauderonii. Datur ad unc. ß. Sed in calidioribus naturis illius usus potest esse noxius.

Rhasis pilulas suas laudat eo encomio, quod *incedere non valentes faciant ire pedes*. Illæ autem ita se habent.

℞. Aloes optimæ unc. sem. rosar. rubr. ℈. ii. hermodactyl. alb. à cort. exterioribus mundarorum ℥. i. ß. diagrydii scr. i. cum aqua vivæ arthriticæ & melle rosac. fiat massa pilul. Cujus dosis erit Drach. i.

Utiles etiam sunt, quæ sequuntur.

℞. Aloes hermodactyl. an. ℥. ß. chamæpit. Drach. ii. chamædr. stœcad. arabic. an. drach. i. sem. hyperici drach. ß. cum terebinth. Veneta, fiat massa pilul. quia minus purgant frequentiùs exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta evacuatio in præservatione magno successu adhibetur, si æger eum facile ferat. Quod indicavit Alsharavius insignis Medicus, his verbis: *Vomitus*, inquit, *utilior est laxativo, ad eradicationem grossorum humorum, qui sunt ab infra genu, & usque ad pedem; sicut in dolore sciatico & dolore genuum, & similium.*

Provocari autem poterit vomitus singulis mensibus per biduum sequens, quia secundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem meliùs succedere quidam observarunt, cum Luna in signo aliquo ruminante, ut Tauro vel Capricorno reperta fuerit. A cœna autem provocare utile est, ingestis priùs cibis variis, pinguibus, acribus, aliisque in magna copia. Posteà ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quòd si non sufficiat, vomitorium exhibendum est, præsertim ex radic. asari & geniстæ decocto conflatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea esse solent.

Illa etiam, quæ per sudores fit evacuatio, sanguinem à serosis excrementis repurgat, & causam arthritidis antecedentem educit. In hunc usum institui poterit diæta sudorifica, vere & autumno, ex decocto salsæparill. chinæ sassafras, aut etiam guajaco, prout ægri temperies suadere videbitur.

At sine sudorum provocatione per simplicem diaphoresim, materiam morbificam educens decoctum, à recentioribus quibusdam Practicis in usum revocatum est cum eximio fructu. Illius compositio, & utendi modus talis est.

℞. Rad. salsæ parill. antimon. crudi, & putaminum nucum. ana Unc. vi. rad. chinæ unc. i. ligni brasiliani. parum, aquæ lib. ix. Bulliant ad medias; antimonium, & putamina pulverizentur, & nodulo includantur, qui in olla suspendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum haustum manè, tribus horis ante pastum: post meridiem quatuor horis à prandio, & tribus horis post cœnam per xv. dies, præmissa venæ sectione & purgatione universali.

Ex residentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis consumpt. pro potu ordinario, addendo curiandri & liquirit. q. s. ad saporis gratiam.

Ad arthritidem præcavendam, ejusque radices in visceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant usum atipodagricorum; per annum integrum exhibitorum, quibus multos in integrum fuisse liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis sequens præcipua est.

℞. Salsæ parillæ ℥. iv. sem. hyperici, fol. chamæp. & chamæd. an. ℥. iii. aristol. rotund. ℥. vi. angelicæ ℥. iii. cinnam. ℥. ii. caryophyll. ℈. iv. croci ℈. ii. Omnia in tenuissimum pulverem redacta incorporentur cum mellis Hispanici cocti q. s. Fiat opiata qua utatur æger per annum integrum, sumendo singulis diebus veris, autumni, & hyemis ℥. i. ß. æstate tantùm ℥. i. & abstineat omninò diebus canicularibus. Vinum bibat valde dilutum, & abstinear à venere.

Horum antipodagricorum instar forsan esse poterit decoctum chamœdryos, quòd propterea Carol. V. Imperatori à Genuensibus Medicis valdè commendatum erat: & testatur Solenander plurimos, qui hoc medicamentum per sexaginta dies bibissent, penitus fuisse liberatos. Hujus decocti compositio talis est.

℞. Chamædryos dum floret, lectæ, & benè asservatæ M. i. vini mediocris maturi ℔. iii. Coque in duplici vase per hor. quinque. Colati vini capiat æger austum, corpore ad sudorem composito, præmissa purgatione.

De calidis autem istis medicamentis hìc notandum; ea non solùm calidis naturis non prodesse; sed etiam immedicabiles resolutiones, aut alia incommoda inducere, ideoque summa cum præmeditatione esse exhibenda.

Tutiùs, & forsan utilius, usurpati poterit opiata sequens, quæ minùs calefaciendo, totum corpus sensim, & per epicrasin ab omni superfluitatum illuvie repurgat.

℞. Sennæ mund. ℥. ß. turbith. hermodact. an. ℥. vi. ligni guajaci, sassafras, & rad. salsæp. an. ℥. sem. rad. chinæ ℥. i. sem. ligni nephritici ℥. ii. trium santal. an. unc. i. sem. anisi ℥. ii. mellis optimè depurati unc. xiv. Fiat opiata. Dosis Drach. i. per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent, ut tres aliorum bulbi integri manè deglutiantur, continuando per mensem integrum. Etenim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorumque viscerum calefactionem: nam integri cùm fœcibus excernuntur, sed cocti, & pituita viscida obvoluti, quam à ventriculo, & intestinis deturbant.

In arthritide biliosa aquæ acidulæ, vitriolatæ, & refrigerantes plurimùm conferunt. Ita ut earum usu plures ab ea immunes per longum tempus evaserint.

Ad eundem finem laudatur ab Hipp. *de lib. morbis*, usus lactis asinini, quod etiam pluribus arthriticis multùm contulisse experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quæ calidiori hepatis intemperiei corrigendæ, eique visceri roborando idonea sunt, hìc etiam convenire poterunt, prout suprà in ejusdem intemperiei curatione descripta sunt.

Si verò serosus humor, à cerebro defluens, ut plerumque fit, huic affectui dederit originem; cerebri ratio habenda maximè est: ut nimirum intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriventur & discutiantur.

Qui-

Quibus uſibus conveniant cauteria, veſicatoria, errhina, maſticatoria, pulveres, cucuphæ, ſuffitus, aliaque remedia, in affectuum cerebri curationibus propoſita.

Ultimum præcautionis caput eſt, ut articuli roborentur, ne tam facile humorem influentem recipiant. Advertẽdum tamen, roborantia medicamenta, non ſolum fruſtrà, ſed etiam noxiè uſurpari; niſi materia antecedens, & fluxivus humor remediis prædictis ſollicitè auferatur. Alioquin hæc roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt; vel ſi impediant, ad partes nobiles refluunt humores iſti, & multò graviora mala concitant.

Inter præcipua roborantia vinacea numeranda ſunt, quæ materiæ morbificæ reliquias diſcutiunt, calore actuali, & adſtringendi vi partes maximè roborant. Duretus in Hollerium ea ita commendat. *Sed mirificè prodeſt vinaceorum uſus tempore vindemiarum, ſi vinacea exportentur ex torculari in horreum, & ſtragulis operta incaleſcant. In his æger contineat pedes, tibias, crura, aut brachia, vel etiam totum corpus. Poſteà verò addit Gallico idiomate*; Je l'ay pratiquè cent fois, il n'y a rien de meilleur ſous la cappe du Ciel.

Solenander verò *conſ.*21.*ſect.*24. hoc remedium ſequenti elogio prædicat. *Sed inter optima remedia, & tutiſſima, quæ partes etiam affectas roborant, ac calorem innatum fovent, hoc ponendum, diligenter ſingulis annis, cùm amplius fieri nequeat uſurpandum. Videlicet ut tempore vindemiæ immergantur pedes atque manus affectæ vinaceis, poſt expreſſionem calentibus adhuc, vel muſto calefactis: mane per dies quindecim. Ac poſſem nominare virum præſtantem, cui hoc medicamentum communicavi, atque ab eo præclaro munere ſum donatus; qui planè incedere non poterat, & iſto remedio, beneficio Dei, reſtitutus eſt. Quo autem uvæ maturiores ſunt, eo plus adjumenti uſus affert.*

Thermæ ſulphureæ, & nitroſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, non ſolùm ſudores evocando, ut anteà dictum eſt, materiam arthritidis diſcutiunt, ſed etiam roborando articulos ad præcautionem non parùm conferre poſſunt; quemadmodum ſuper modum embrochæ, vel duciæ capiti admoveantur. Earundem thermarum lutum partibus infirmis applicatum, eas etiam corroborat.

In thermarum defectu lotiones pedum, aut fotus aliarum partium parari poterunt, ex decocto herbarum nervalium, additis quibuſdam adſtringentibus, ut balauſtiis, myrtillis, nucibus cupreſſi, alumine, & ſale, cum aqua ferrata & vino rubro.

Commendantur etiam inunctiones frequenter uſurpatæ in hunc modum compoſitæ.

Ol. myrtini vel roſacei unc. ii. ſalis drach. i. Miſce fiat linimentum. Vel

2/. Ol. omphacini Unc. ii. maſtichini unc. i. ſalis torrefacti drach. ii. boli armen. drach. iii. ſang. dracon. hypociſt. thuris, maſtich. an. Drach. i. ſem. Terantur ſingula per ſe potiùs ſubtiliſſimè, tùm oleis miſcẽtur in formã unguenti.

Non parum etiam utile eſt ad articulos roborandos emplaſtrum diachalciteos, ſeu diapalma impoſitum: eſtque utile in omni arthritide, à quocumque humore ducat originem. Scribitque Solenander *conſ.*25.*ſect.*4. ſe noviſſe quoſdam, qui alias frequenter podagræ paroxyſmis tentari conſueverant; uſu hujus emplaſtri continuò, & purgantibus per intervalla aſſumptis, quinquennium integrum ab iſtis doloribus liberatos fuiſſe. Atque emplaſtrum hoc non inquinat, non pruritum aut puſtulas excitat, neque odore, aut alia qualitate moleſtum eſt. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui fiunt calcei, qui hoc emplaſtro obducti pedibus aptantur. Eadem aluta emplaſtro hoc oblita carpis, & aliis partibus applicari poteſt. At verò idem emplaſtrum diachalciteos, in vino decoctum, & cum pulvere myrtill. roſar. maſtiches, tartari, chamæpit, & chamomillæ permixtum, quale ſupra in curatione deſcriptum eſt, ad eoſdem uſus multò præſtantiùs eſt. Et nos vidimus arthriticos, qui hujuſmodi emplaſtrum in pedibus & carpis continuò geſtarunt, feliciſſimo ſucceſſu.

CAPUT II.

De dolore Iſchiadico.

DOlor iſchiadicus ab aliis arthritidis ſpeciebus in eo præcipue differt, quod in his dolor ſolos articulos occupat; in illo verò non in ſola eſt coxendice, ſed etiam ſummam natem, & lumbos & os ſacrum occupat, & in fẽmur, tibiamque ad extremum pedem expotrigitur. Quod fit propter nervos à lumbis & oſſe ſacro emergentes, qui ad coxendicem feruntur, & inde ad fẽmur, tibiam & pedes diſſeminantur.

Cauſa hujus doloris eadem eſt, quæ in aliis arthritidis ſpeciebus fuit propoſita.

Diagnoſis ex loco affecto deſumitur, unde etiam nomen habet: dolor enim præcipuè iſchii regionem occupat. Hoc etiam habet peculiare, quod nullus tumor, nullaque inflammatio, aut caloris mutatio appareat, quemadmodum in aliis arthritidis ſpeciebus fieri ſolet, qui humores affluentes, in partes profundiores & ampliores, multaque carne contectas ſeſe inſinuant, & uſque ad corporis ſuperficiem, ipſamque cutem non diffunduntur.

Prognoſis doloris iſchiadici hoc habet peculiare, quòd diù perſeverans, coxæ luxationem inferat: humor enim ſeroſus & pituitoſus in articuli cavitatem, quæ ampliſſima eſt, ſeſe inſinuat, & ſi diù in ea moretur, pars illius tenujor diſcutitur, craſſiori remanente, quæ mucoſa redditur, & ligamenta, articuli oſſa connectentia, emollit ac relaxat, ut os coxæ ex alveo ſuo exeat, unde luxatio contingit, ex qua etiam claudicatio ſequitur, & cruris totius tabes atque atrophia; quia os è ſede ſua elapſum muſculos, venas, & arterias comprimit, unde motus impeditur, & ſanguis ac ſpiritus in partes inferiores commodè fluere non poſſunt. Prædictam doctrinam confirmant duo Hipp. Aphoriſmi, nempe *Aph.* 39.*ſect.*6. *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, rurſumque incidit, iis mucores ſuperveniunt.* Et Aphor. 60. ejuſdem ſectionis; *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit; iis crus contabeſcit; & claudicant, niſi urantur.*

Curatio doloris iſchiadici cum reliquarum arthritidis ſpecierum curatione multa habet communia, in multis tamen differt, propter loci affecti ſtructuram & amplitudinem; ideò prædictis diſtinguenda fuit, & ſeorſim in hoc capite deſcribenda.

Ac primùm præmiſſo clyſtere, aut levi pharmaco, vena brachii ejuſdem lateris aperienda eſt; ad revellendum: poſteà verò ad derivandum ſeccari debet in poplite, aut juxta malleolum exteriorem illa vena, quæ ob inſignem utilitatem quam affert in hoc affectu, iſchiadica nominatur, quæ & ſæpè ſola ſecta hunc affectum ſanat.

In crure dolente ſecari ſolet, licet & in ſano apertam admodum profuiſſe, ſubitoque omnem dolorem ſuſtuliſſe viſum fuerit.

Gal. *lib. de venæ ſect.*4. *c.* 18. *Memini*, inquit, *iſchiadas uno die, facta ex cruribus evacuatione, curaſſe, nempe ubi non ex frigore, ſed impletis ſanguine, quæ in coxa ſunt, venis, proveniſſent; quare ſecta in poplite vena illis commodior eſt, quàm in malleolo.*

Ex hæmorroidibus etiam ſanguis per hirudines eductus mirùm in modum iſchiadicis opitulatur, quòd ſanguis in coxendicum venis contentus educatur; harum enim partium maximus eſt per venas conſenſus.

Purgationes fortiores hìc locum habent: nam leviores, humores magis ad partem affectam præcipitant. Ideò conveniunt maximè pulv. arthritici, caryocoſtinum, pilulę de hermodactylis, & ſimilia. Chymici purgationes mercuriales & antimoniales in robuſtis corporibus feliciter aliquando uſurpant.

Mercurius dulcis cum ſcammonio, vel aliis purgantibus exhibitus, ſatis frequenter, humorem iſchiadem efficientem potenter eradicat.

Vomitoria à multis præferuntur purgantibus per alvum, cum per locum à parte affecta remotiorem humores vitioſos evacuent. Aſarum reliquis præfertur à Rondeletio.

Poſt ſufficientem purgationem, ad topica veniendum eſt. Et quidem repellentia quòd attinet, illa minimè conveniunt, quod metuendum ſit, ne humores ad partem affectam magis promoveantur; ſed ſtatim initio reſolventia admovenda ſunt: primò mitiora & minùs calida, ne magis humores ad partem attrahant; poſteà vehementiora, in hunc modum.

Rad. bryoniæ lib. ii. rad. ebuli lib. i. baccarum juniperi lib. ß. fol. ivæ arthriticæ, menthæ, major. ſalviæ, roriſmarini, flor. chamom. meliloti, an. M. iv. Fiat decoctio pro ſemicupio, quod ingrediatur bis in die, per biduum, aut triduum. In principio parari poterit decoctum ex aqua ſola, poſteà ex aqua, & vino albo.

Ex eodem aut ſimili decocto poteſt foveri pars dolens calidè frequenter.

Sacculi etiam parari poterunt ex ſale, milio, & furfure,

fure, frixis in sartagine cum vino generoso, & calidè applicati.

Vel componi etiam poterunt sacculi efficaces; ex solis granis juniperi contusis, & prædicto modo in sartagine calefactis.

Inunctiones etiam convenient ex ol. chamom. aneth. lilior. irino, nardino, & rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eos conciliabunt, ut sic internæ minùs afficiantur.

Oleum scorpionum Matthioli inunctum, est etiam valdè efficax.

Ad potentiùs resolvendum aqua balsami Guidonis, inunctione admota, erit præstantissima.

Unguentum de althea partes exteriores laxat, & materiam morbificam blandè discutit: ideò circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia usque ad extremum pedem, juxta ignem luculentum.

In progressu verò sequens potentiùs & calidiùs admoveri poterit.

℞. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. an. ℥.ii. ol. vulpini ℥.i. gummi ammoniac. & sagapeni aqua vitæ solutor. an. vi. castorei pinguis ℥. iii. euphorbii ℥. ii. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Sapo durus, cum spiritu vini dissolutus, optimus, inunctione facta ad ignem.

Oleum de lateribus solum, post sex cucurbitulas parti dolenti, & in ambitu ejus admotas, calidè impositum postcà tegendo linteis valdè calidis, contumacem dolorem ischiadicum una die curavit.

Lacuna *Comm. in Dioscor.* unguentum sequens tanquam mirabile commendat.

℞. Succor. rad. & fol. ebuli, an. ℥ i. olei chamom. ℥. vi. Bulliant ad succor. consumptionem. Deinde adde ceræ q. s. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat unguentum.

Cataplasma ex iberide multùm laudatur ab Auctoribus, quòd hæc planta huic affectui curando sit valdè efficax. Id componi poterit in hunc modum.

℞. Iberidis M. iv. Coquantur in vino, & contundantur, addendo farinæ lupin. orobi & fabar. an. ℥. iii. pulver. rutæ siccæ, flor. chamæm. & rad. costi, an. ℥. i. ol. terebinth. unc. sem. ol. lumbric. q. s. Fiat cataplasma.

Platerus primùm prodesse testatur, si salvia recens in tegulam cavam ignitam posita, sæpeque, ne aduratur, agitata, & hoc modo semicocta, aceto perfundatur, tegulaque linteis obvoluta sub ægri coxa ponatur, vaporque indè excitatus excipiatur.

Non parum etiam conducit panis recenter è furno extractus, valdè calens, per medium sectus, aqua vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foras extrahendam convenit cucurbitula in summa parte doloris, quæ ad os sacrum pertinet, quater repetita sine scarificatione.

Ad idem valde conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ à Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Lusitanus sedecim horarum spatio dolorem ischiadicum sustuliisse asserit, qui omnibus aliis remediis auferri non poterat.

Emplastra vero in frequentissimo usu sunt, & hac in re plurimum prosunt. In eorum tamen usu hoc perpetuò observandum, quemadmodum de aliis in genere dictum est, ut primò mitiora admoveantur, quæ si parùm profuerint, ad vehementiora trascendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eorum formulis describendis observabimus.

℞. Picis navalis ℥.ii. sulphur. commun. subtilissimè triti ℥. iii. mastiches drach. ii. terebinth. ℥. ß. Misce, fiat emp.

℞. Picis navalis ℥.ii. gummi ammoniac. bdellii in aceto dissolut. an. ℥. i. sulphuris vivi, turbith. hermodact. an. unc. sem. castorei. Drach. i. therebinth. parùm, ceræ q. s. Fiat emplastrum.

℞ Gummi ammoniaci & sagapeni in aceto dissol. & denuò inspissat. an. ℥. ii. empl. diachylon cum gummi ℥. i. ß. Liquefiant omnia simul. Deinde adde cinnabaris, & æris usti, an. unc. i. auripigmenti & viridis æris, an. drach. ii. Fiat massa emplastri. Si vesicæ excitentur, ponatur linteum inter partem & emplastrum.

Si malum pertinaciter hæreat; ad vesicatorium transeundum est, quod parti admotum materiam morbificam evellit. Emplastrum igitur vesicatorium applicandum est, vel solum, vel, ut mitiùs agatur, cum aliquo ex prædictis, æquis partibus permixtum: sic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel sequens de novo dispensari poterit.

℞. Picis navalis, ceræ, picis albæ, an unc. i. sem. colophoniæ, thuris, mastiches, an. drach. ii. euphorbi, ladani, sulphuris vivi, opopan. ammon. ac bdellii, galbani, sagapeni, an. ℥. ß. styrac. calamit. benjoin. ana drach. ii. cantharid. drach. iii. galangæ, caryophyll. an. drach. ii. styrac. liq. d. q. s. Fiat empl.

In diuturno affectu causticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam derivat, & morbum interdum tollit. Zecchius admovendum esse vult parti tibiæ exteriori. Si verò suspicio fuerit catarrhi à cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admovendum est. Idem enim aliquando ischiadicum dolorem antiquum curavit, qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Lusit. cauterium retrò aures inustum, quando fluxio à capite irruit, cum miro successu in usum se vocasse asserit, & peculiari historia confirmat *obs.* 160. *lib.* 2.

Toto curationis decursu clysteres frequentes injiciendi sunt, ut materiæ morbificæ potio ad intestina derivetur. Tum etiam ad doloris causam proximam discutiendam sequens aliquando profuit.

℞. Vini generosi lib. sem. ol. nucum & rutac. an. ℥. iii. ol. terebinth. unc. sem. Misce, fiat clyster, injiciendus quoties dolor urget.

Clyster verò sequens humores à parte affecta potenter extrahit, propter viciniam, quam habet cum intestinis.

℞. Pulpæ colocynth. Drach. i. furfuris macri M. i. vini albi lib. i. sem. Coquantur ad lib. i. Ex colatura fiat clyster, qui servetur per horam.

Dolor ischiadicus interdum è bile, & humoribus calidis generatur, qui quidem dignoscitur, cum dolor est acerbissimus, & pungitivo similis, exacerbationes alternis diebus sæviores efficiuntur, habitus est gracilis, temperamentum biliosum, ætas juvenilis, regio & tempestas calida, dolor à calefacientibus exacerbatur, morbi præcesserunt biliosi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Ideò convenient venæ sectio, purgationes cholagogæ, nunc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, ut materia morbifica educatur; julepi refrigerantes, clysteres mollientes, & refrigerantes, lac, aliaque remedia in calida hepatis intemperie proposita. Hoc perpetuò cavendes, ut aperientia vitentur, incrassantia potiùs eligantur, qualia in catarrho calido & tenui proposita fuerunt.

Dolore acerbiori existente, narcotica exhiberi possunt, præsertim syrupus de papavere, quo dolor sedatur & fluxio cohibetur, humoris incrassatione.

At longè potentiùs operatur laudanum opiatum ad gr. ii. iii. vel iv. exhibitum, quod etiam in clystere ex jusculo, vel lacte dissolutum; præmisso alio laxante, dolorem sæpè in momento sedat.

Topica erunt mitiora, ut ol. lilior. violac. chamæmel. & amigd. dulcium: cataplasmata ex lactuca, solano, endivia, farina hordei, cum oleis prædictis; & circa declinationem fomenta, linimenta, emplastra mitiora, & minùs calefacientia.

Materia dolorem ischiadicum efficiens aliquando suppuratur, in abscessum convertitur, quod docuit Hipp. 3. *epid. in historia Eupolemi*, qui talem abscessum passus est; & ex eo tabidus interiit. Si abscessus aperiatur, ulcus remanet sordidum & cacoethes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum ulcere curatam sæpè a se fuisse gloriatur Zacutus Lusitanus, *observ.* 126. *lib.* 1. decocto ligni sancti, & radicis salsæparillæ. Quæ observatio legenda, & sedulò meditanda est.

CAPUT III.

De Rheumatismo.

Post arthriticos affectus, propriè dictos, de Rheumatismo agere operæ pretium est, propter magnam analogiam, quæ inter hosce affectus intercedit: quæ sanè tanta est, ut vulgus Medicorum, qui Rheumatismi naturam ignorant, eum arthritidem universalem nominare soleant. In utroque enim affectu dolor articulorum reperitur: sed in hoc differunt, quod in arthritide soli articuli doleant: in Rheumatismo verò non solum articuli, sed etiam totum corpus media scilicet inter articulos spatia, musculi nimirum, eorumque membranæ, ac præsertim perioestia, totiusque corporis habitus: imò verò interdum corporis

partes

partes internæ, ut ventriculus, inteſtina, uterus, pulmo, rheumaticos affectus experiuntur.

Licèt autem catarrhus rheumatis nomine donetur apud Græcos; differt tamen ab eo rheumatiſmus; quia in genere quidem fluxionis eſt, ſed alterius naturæ ab ea fluxione, quæ vulgò catarrhus nominatur, qui quidem à cerebro tantùm exoritur, & unam aut alteram ſolummodò partem infeſtat, cum rheumatiſmus ab internis viſceribus, tum venis & arteriis procedat, & in corpus univerſum effundatur.

Hic affectus, morbus novus non eſt, attamen à veteribus non eſt ſufficienter deſcriptus. Illius delineatio habetur apud Hipp. *lib. de loc. in homine*, & apud Galen. 1. *de differ. febr.* & 1. *de compoſit. med. ſecundùm genera*. Sed omnium maximè inſignis ac perſpicuus locus hunc affectum explicans *in lib.* 1, *de differ. febr. cap.* 7. continetur, his verbis: *Hujuſmodi quapiam ratione provenire ſcito rheumaticos nominatos affectus; toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus, paululum licèt inſit ſanguinis, gravari tamen ſolitis, eumque ad carneas cutis partes protrudentibus.* Unde legitimam rheumaticæ affectionis naturam in eo ſitam eſſe conſtat, juxta Galeni doctrinam, quod corpus univerſum ea impotentia ſit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo ſanguine gravari contigerit, licèt non ſit in copia plurimùm excedens, ad carnoſas partes, & habitum tranſmutat.

Illud autem crudè, & ſimpliciter admitti non poteſt, quod dicitur à Galeno, partes principes, ſanguine gravatas, eum ad carneas cutis partes mittere. Inde enim inflammationes & tumores in illis partibus exorirentur. At conſtat experientia, in rheumatiſmo nullum tumorem, nullam inflammationem, nullamque coloris mutationem in partibus dolentibus ut plurimùm apparere.

Cauſa igitur proxima & immediata hujus affectus eſt humor ſeroſus, qui propter tenuitatem partes in tumorem non elevat, & propter ſubſtantiam minimè ſuppurationi idoneam, nullum unquam abſceſſum producit, ſed tantùm diſpoſitionem quandam inflammatoriam ex ſeri fervore oriundam.

Origo autem primaria hujus affectus hepati adſcribenda eſt, quod fervida intemperie affectum, atque debilius redditum alimentum non ſatis nutritioni conveniens generat, & totum corpus partis imbecillitate afficit, ut ita ſuperfluitatum receptioni reddatur maximè idoneum. Ex eadem verò hepatis intemperie ac imbecillitate, multus fit pravorum humorum proventus, qui in venis & arteriis diutiùs retenti, pravam quandam acquirunt corruptelam, idque colliquantur, & in ſeri, atque ichorum naturam abeunt, & tanquam onus grave expelluntur à natura ad partes ignobiliores: cùm ſatis robuſta non ſit, ut eos extra corpus omninò eliminare valeat. Illi autem humores ſeroſi & ichoroſi, ſumma acrimonia præditi, partes, ad quas deducuntur, lancinant & pungunt, unde dolores & cruciatus oriuntur. Licèt autem hepar primariam hujus affectus originem præ ſe ferre à nobis cenſeatur; à cerebro tamen humores iſtos interdum immediatè defluere ex eo patet, quòd ſæpe dolores in cervice incipiant, poſtmodum verò ad humeros & brachia deſcendant. Verùm prima humorum acrium generatio fuit in hepate fervidiori, qui ad cerebrum translati, confluunt poſtmodum in ſubjectas partes.

Quamvis autem modo veluti critico humores iſti à venis expellantur; motus tamen eorum non eſt ita ſubitus, ſed lentè & paulatim efficitur: cùm nempè humores illi pravi & corrupti in venis fervent & ebulliunt, ac poſtmodum à venis ſenſim expelluntur, ac veluti evomuntur, unde nautioſis venarum, ſatis appoſitè, motus iſte appellari ſolet.

Humorem autem ſeroſum eſſe cauſam præcipuam horum dolorum, multiplici ratione convincitur. Primò, quòd nullam coloris mutationem, nullumque tumorem, ut plurimùm partibus inducit, licèt aliquando, cùm humor valdè copioſus eſt, in exiguum ac prærubrum tumorem partem elevet, qui tamen facilè diſcutitur. Secundò, quòd dolores iſti admodum mobiles ſint, & nunc hanc, nunc illam partem invadant, & ab uno loco in alium ſubitò mutentur, priori ſubitò immuni reddito, ac dolore omninò vacuo: quæ repentinæ mutationes non niſi ab humore mobili, ſummaque tenuitate prædito, fieri poſſunt. Tertiò, quod ſudoribus ſæpè morbus iſte terminetur. Quartò, quia pleonexiæ ſeroſæ multa in hiſce ægrotantibus apparent indicia; nempe urinę tenues ac copioſę, potus quantitatem excedentes, & magna ſeri copia in ſanguine detracto apparens.

Licèt autem ſeroſus humor ſit cauſa præcipua & frequentiſſima dolorum qui in Rheumatiſmo contingunt; non eſt tamen à ratione alienum; flatus aliquando concurrere ad eorum productionem. Cujus rei conjecturam facere poteſt ſubita doloris permutatio de loco in locum, & quod non ſit pondus, aut gravitas in partibus dolentibus. Hæc eſt Avicennæ ſententia, qui hunc affectum deſcribere videtur, illiuſque generationem flatibus tribuere, *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 2. *c.* 7. his verbis: *In dolore facto ex flatibus, extenſio augetur, & gravitas minuitur: & aliquando eſt cum punctione, quandoque etiam cum corroſione; & in flatuoſo dolore quidem gravitas nulla eſt. Et quandoque etiam cum ipſo ſit permutatio doloris frequens, de loco ad locum.* Hæc Avicenna: quibus ſequentia ſubjungit, quæ ad rheumatiſmi deſcriprionem propiùs accedere videntur. *Et flatus eſt quandoque in tunicis membrorum, & vilis, ſicut in colica flatuoſa; aut in tunicis muſculorum, & ſub membranis, & ſuper oſſa; aut in circuitu muſculorum, inter carnem mollem & cutem; aut in ipſo membro latitant, ut in muſculis in pectore.*

Si quis verò objiciat, morbos à flatibus oriundos non tandiu durare, cùm flatus facilè diſcutiantur; Reſpondebimus, flatum in partibus dolentibus contentum facilè diſcuti, unde frequens dolorem permutatio contingit, ſed mineram adeſſe in venis, ex qua fieri poteſt continua flatuum elevatio, qui poſtmodum ad partes prædictas deferuntur. Minera autem flatibus generandis idonea eſt humor craſſus, viſcidus, & pituitoſus, quem in rehumatiſmo laborantibus ſæpiſſime redundare oſtendit ſanguis ipſis detractus, qui non rarò craſſus & glutinoſus eſt, pituitam crudam & putridam referens.

Diagnoſis hujus affectus, ex iis quæ dicta ſunt, facilè elici poteſt: paulò uberiùs tamen explicanda eſt. Primò igitur partes doloribus afflictæ, nempe muſculi, eorumque membranæ & perioſtia, hunc affectum à reliquis omnibus diſtinguunt. Licèt enim dolores venerei, artus & internodia occupent, & maximè perioſtia; differunt tamen in eo, quòd non adeò univerſaliter corpus totum infeſtent, neque tam continui ſint, noctu tantùm, & parùm interdiu excruciantes, neque ut plurimùm à conſuetis officiis ægrotantes avertunt: cùm rheumatiſmus ipſi lecto penitùs affigat, ut ſeſe vix commovere valeant, neque à miniſtris, niſi cum maxima moleſtia, & dolorum exacerbatione, moveantur. Ac denique alia luis venereæ ſigna adſunt, vel præceſſerunt, ut gonorrhœa, bubo venereus, caries pudendi & ſimilia.

Alia etiam ſymptomata, hunc affectum concomitantia, ad illius diagnoſin plurimùm conferre poſſunt. Admota enim manu partibus dolentibus, caloris & acrimoniæ ſenſus percipitur, febris ut plurimùm adeſt, ſed ea per exigua, interdùm verò nulla. Sanguis, qui detrahitur, planè corruptus eſt, craſſus & glutinoſus, tum poſt multas phlebotomias ſero copioſo diffluit, ita tamen mutatus, ut ſanguinis ſpeciem amiſerit. Poſtquam ceſſavit, vel intermiſit dolor, nulla remanet imbecillitas in parte, ut in arthritide contingit. Purgantia medicamenta, & topica, ab initio uſurpata, nihil proſunt, imò morbum & dolorem augent: in declinatione verò utraque ſunt proficua.

Quod ad prognoſin attinet; affectus iſte rarò, aut nunquam vitæ periculum infert, ſed longitudine ſua magnam parit moleſtiam, ad duos enim vel tres menſes perſeverat, ſi ſit ſine febre; imò verò interdum, præcipuè ſi non rectè curetur, ad annum, vel plures annos extenditur. Franciſcus Portus, qui eleganti carmine decadem medicam ſcripſit, agens de rheumatiſmo, refert ſeipſum per biennium ferè hunc morbum expertum eſſe, quem tandem ſuperavit adnitentibus ſex Medicis Pariſienſibus; illius temporis illuſtrioribus, Baſino, Ellino, Belliquerco, Sanjacobæo, Seguino, Hollerio.

Si cum febre rheumatiſmus oriatur; brevior eſſe ſolet, ſed diris cruciatibus & acerbioribus ægrum exercet: & tunc intra 20. vel 40. dies ſolvitur, aut maximam ſaltem patitur imminutionem.

Rheumatiſmus aliis morbis ſuperveniens, ut apoplexiæ, & convulſioni, periculum imminuit, translata materia morbifica à partibus internis ad habitum corporis.

Sudores, in declinatione morbi advenientes, ſalutares.

Urinæ craſſæ & multæ, in declinatione prodeuntes, morbi ſolutionem afferunt.

Ad curationem hujus affectus, materia morbifica revel-

lenda

lenda, mitiganda, & evacuanda est, viscerum intemperies corrigenda, omnium partium, tàm mandantium, quàm recipientium robur conservandum est.

Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

℞. Fol. malvæ, violar. betæ, lactuc. bortag. an. M. i. sem. anis. ʒ. ii. Coquantur ad quart. v. In colatura dissolve mellis viol. & butyri recent. an. ℥. ii. Fiat clyster, injiciendus hora commoda, & iterandus singulis, vel alternis diebus per integrum morbi decursum.

Rejecto clystere, vena aperienda est alterutrius brachii, & detrahendæ sanguinis ℥. viii. vel ix. Non refert, ex quo brachio sanguis primùm detrahatur, quandoquidem pluries iteranda est phlebotomia, atque adeò utriusque brachii venæ sæpiùs erunt pertundendæ. Singulis igitur diebus ab initio sanguis detrahendus est, donec morbus remiserit, & dolores imminuti fuerint. Nec refert si per 10. 12. aut etiam plures dies sanguis detrahatur, quandoquidem iste morbus hoc habet peculiare, ut ex frequenti venæ sectione vires non dejiciantur, sicut in aliis morbis solet contingere. Ideoque mihi in usu est, in hujusmodi affectionibus, dum venæ sectionem adeò frequentem præscribo, ne ægrotantes, vel adstantes terreantur à toties repetita phlebotomia, hanc restrictionem addere, ut continuetur singulis diebus missio sanguinis, donec imminuti fuerint dolores, aut vires multum debilitatæ. Cum autem hujus evacuationis usum continuando, virium dejectio inde non emergat, eam ægrotantes liberè patiuntur, ejusque frequenti iterationi facile assensum præbent. Facilem autem illam tolerantiam facit sanguinis conditio, qui in hoc morbo admodum putridus semper educitur. Copiosæ hujus sanguinis evacuationis utilitatem ostendit experientia; si quidem ex ea sedulò continuata, morbus qui longus esse consuevit, ut in prognosi dictum est, intra satis breve spatium non rarò evincitur. Et docet eadem experientia, hæmorrhagiam largam, huic morbo supervenientem eum omninò resolvere. Hoc subinnuere visus est Hipp. *Aphor. 74. sect. 4. Quibus sperabatur abscessus futurus ad articulos, eos liberabat abscessu urina multa, crassa, & alba, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam incipit fieri: si verò etiam ex naribus fluerit sanguis, brevi admodum solutio fit.* Humorum enim decubitus, qui ad articulos fiunt, cum rheumatismo quandam habent analogiam. Tum etiam idem Hippoc. quandam rheumatismi adumbrationem proponere videtur 2. *Prorrhet.* Illiusque generationem suppressæ hæmorrhagiæ consuetæ adscribit, his verbis: *Quibus circa articulos dolores fiunt, & tumores, & sedantur non podagrico modo: in iis comperies viscera magna, & in urina subsidentiam albam*, & quæ sequuntur postea addit: *Fit autem hic morbus iis, quibus in pueritia & juventute sanguis ex naribus fluere solitus, desiit.*

Dum phlebotomiæ celebrantur, clysteres (ut antea dictum est,) singulis vel alternis diebus usurpandi, tum etiam julepi exhibendi, qui viscerum intemperiem corrigere, & humorum acrimoniam atque agitationem cohibere valent. Huic usui maximè conducit aqua papaveris rhœados, quæ cum valdè proficua sit in hoc affectu, sola exhibenda est manè & serò ad unc. vi. cum syrupo limon. vel granat. ad formam julepi: quanquam sine syrupo non minoris sit efficaciæ.

Pro potu ordinario ptisana ex hordeo, gramine, & liquiritia, vel ex decocto rad. acetosæ, vel tinctura rosarum usurpari poterit: à vino prorsus abstinendo, quod omnium fluxionum vehiculum est maximum.

Purgatio in hujus affectus principio, augmento, & statu nullum affert auxilium; imò verò noxia est: fluxiones enim irritat, & dolores intendit quemadmodum in omnibus inflammatoriis dispositionibus evenire solet. At in declinatione necessaria est, & multoties celebranda, idque blandis medicamentis, ut per epicrasin cacochymia in universo corpore restagnans educatur. Ad hunc finem potio sequens præscribi poterit.

℞. Sennæ mundat. & tarind. an. ℥. ß. semin. anis. & cremor. tart. an. ʒ. i. fol. acetos. M. ß. Coquantur ad ℥. v. In colatura dissolve mannæ & syrup. rosac. an. ℈. i. Fiat potio per intervalla iteranda pro arbitrio Medici curantis.

Si forma bolî magis arrideat, ita componi poterit.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vi. cathol. duplic. ʒ. iii. rhabarb. pulv. & cremoris tart. ʒ. i. Cum saccharo fiat bollus.

Si efficaciùs purgare desideres; adde bolo, vel potioni rad. jalap. ʒ. i.

Si purgationes istæ non sufficiant, ad affectum (sæpe admodum contumacem) prorsùs eradicandum; ad vehementiora purgantia, ut electuar. diaphœnic. diaprun. solut. & alia hujusmodi confugiendum erit, modò febris absit. Ego semper hunc affectum sustuli postquam prædicta remedia rem absolvere nequiverant, mercurio dulci sexies sublimato, aliquoties exhibito ad gr. xx. cum scammonii vel resinæ jalappæ gr. x. Cujus curationis exemplum videre est in observationibus meis, nempè *observ.* 41. *cent.* 3. & unicus clyster ex vino emetico paratus hunc affectum curavit in nobili muliere, ut habetur *observ.* 22. *ejusdem centuriæ.*

De sudorificis idem dicendum est, quod de purgantibus jam dictum: ea nimirum in principio, augmento, & statu non esse proficua, imò verò plurimùm nocere; quod vulgares Medici experiuntur qui veri catarrhi specie delusi, & morbi contumacia pertæsi, ad sudorifica confugiunt, unde morbus geminatur, & dolores intenduntur. Attamen in declinatione, post debitas purgationes, nulla febre præsente, plurimùm conferre possunt: eaque parari possunt, ex decocto chinæ, vel salsæ parillæ: vel prolici possunt sudores in laconico, cum vapore spiritus vini, aut decocto alicujus appropriati.

Post sufficientes evacuationes; imò dum illæ celebrantur, partium principum, & totius corporis roborationi incumbendum est, quam indicationem Galenus 1. *de diff. febr. c.* 6. ubi rheumaticam affectionem exponit, reliquis præferendam asserit, his verbis: *Merito ergo in his curandis scopus est, non evacuatio, sed totius corporis roboratio*; Quod quidem ita intelligendum est, non quòd nulla omnino competat evacuatio, (idem enim Galenus hujus affectus curationem orditur à missione sanguinis, ac si excrementa pravam qualitatem habuerint, etiam adhibet purgationem, sed quod magis & frequentiùs roborantibus; minùs verò, & parciùs purgantibus agendum sit. Certum tamen est, partes non posse roborari, nisi prius excrementorum illuvies, qua onerantur, expurgata fuerit.

Illa autem roborantia refrigerandi vi prædita esse debent, siquidem (ut antea dictum est, fervida hepatis intemperies primam huic morbo originem præbere solet. Horum maxima supellex apud Auctores invenitur. Ex his nos quatuor proponemus, quæ efficaciora, & minùs ingrata existimavimus.

Primum est tinctura corallorum, cujus ʒ. ii. æger sumere poterit, manè, duabus horis ante pastum, singulis diebus, vacuis ab aliorum remediorum usu.

Quia verò tinctura corallorum diù servari nequit ad usum longiorem in syrupum reducitur cum sacchar: cujus cochlearia duo manè sumi poterunt: sed multo minor est illius efficacia, quàm tincturæ simplicis.

Secundus est conserva fructus cynorrhodi, quæ gustui gratissima est, hepar refrigerat, & levi adstrictione corroborat. Hanc sumere potest æger ad nucis magnitudinem, manè & serò.

Tertium est electuarium triasantali quadruplicato rheo in tabellas redactum, cujus ʒ. ii. singulis diebus sumi poterunt, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Quartum est tinctura rosarum; cujus cyathum unum æger haurire debet semel, bis, ter, in die, longè à pastu. Illius præparatio talis est.

℞. Rosar. rubrar. siccar. ℥. i. aquæ tepidæ lib. iii. spiritus sulphur. aut vitriol. drach. i. ß. Infundantur per horas vi. Colaturæ adde sacchar. albi lib. ß. Servetur in vase vitreo ad usum.

Prædicta remedia, vel eorum nonnulla alternatim usurpabuntur, ne natura eisdem assuescat.

Curato affectu, prophylaxis ad aliquod tempus est necessaria, ne nova accumulata materia recidiva contingat. Illa igitur præcipuè versabitur in purgatione periodica, semel aut bis in mense iteranda, quod commodè fiet syrupo Magistrali sequenti, qui magis alterando & roborando hepar, quàm purgando proderit.

℞. Succor. recenter expressor. & per residentiam depurat. ex foliis endiv. cichor. agrimon. fumar. lupulor. & bugl. lib. iii. succi pomorum redolentium recenter express. & depurat. lib. ii. sennæ mund. ℥. vi. apithym. ℥. ii. rhabarb. elect. & agaric. recenter trochisc. an. ℥. i. macis & caryoph. an. drach. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis est; donec colaturæ superfint quart. v. in quibus dissolve sacchar. albi quart. v. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. semel aut bis in mense,

cum

cum jusculo pulli, aut vituli, foliis borrag. pinpin. ceterach. & agrimon. alterato.

Venæ sectio etiam vere & autumno erit conveniens-tissima.

Prætereà ad hepatis fervorem temperandum utilissimum erit balneum aquæ tepidæ, quod per totam æstatem frequenter erit iterandum: vel ut commodiùs usurpari valeat, semicupium sufficiet.

In eundem finem conserva cynorrhodi, aut opiata iisdem facultatibus prædita, & tabellæ triasantali, frequenter usurpari poterunt.

His accedet optima victus ratio ex cibis boni succi & concoctu facilibus ut perdicibus, capis, pullis gallinaceis, & pipionibus; præcipuè verò jusculis & consummatis, jutibus carnium expressis, & similibus, quæ omnia sumenda sunt in mediocri quantitate, ut faciliùs concoqui valeant.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS-SEPTIMUS.
DE FEBRIBUS.

PRÆFATIO.

MAGNA à non paucis Auctoribus circa febrium theoriam & therapiam volumina conscripta inveniuntur; in quibus controversiæ innumeræ, & arduæ disputationes agitantur. Quæ, ut in scholis utilissimæ sunt, imò & necessariæ; ita plerisque Medicis, extra Academias artem exercentibus, tædium pariunt. Illi siquidem brevem atque dilucidam morborum theoriam expetunt, quæ eorum naturæ, causis, & signis, tam diagnosticis, quàm prognosticis intelligendis, & curationi (cui toti incumbunt) ritè obeundæ sufficiat. Nos in toto hoc opere, votis eorum satisfacere conantes, omnes controversias ablegavimus, earum tantùm, quæ ad praxin maximè necessariæ visæ sunt, decisiones breviter exponentes. Quod etiam in febrium expositione observavimus: & prætermissis omnibus controversiarum ambagibus, quæ in scholis ad nauseam continuò tractantur, ea tantùm quæ ad praxin maximè faciunt, exposuimus. Hunc verò Librum clarioris doctrinæ gratia in tres sectiones distribuimus, generalem illam divisionem sequentes, qua febres dividuntur in simplices, putridas, & pestilentes. Atque adeò hujus Libri Sectio prima, febrium simplicium; Secunda, putridarum; Tertia verò, pestilentium explicationem continebit.

SECTIO PRIMA.
De Febribus simplicibus.
PRÆFATIO.

FEbris, quæ simplex nominatur, in tres species subdividitur, quarum alia dicitur ephemera; alia synochus simplex, seu imputris; alia verò hectica. Ideò hujus sectionis tria erunt capita. Primum, febris ephemeræ: Secundum, synochi simplicis: Tertium, hecticæ naturam & curationem explicabit.

CAPUT I.
De Febre Ephemera.

FEbris ephemera plerumque generatur à causis externis, & corporis animique motibus vehementibus, ut ira, curis, labore, dolore, vigilia & inedia, quibus spiritus inflammantur: Item somno & mœrore, quibus humores & vapores calidi intus coercentur. Item calefactione, à Sole, igne, hypocausto, quibus fervidus aer inspiratione attractus, & per insensiles poros admissus, spiritus inflammat: Item crapula, & præsertim cibo potuque calidiori, magna copia sumpto, ut piperatis, & vino generoso, quibus vapores suscitantur plures, quàm exhalare queant. Item excrementorum calidorum retentione, non solùm fæcum & urinæ; sed præcipuè fuliginum, quæ per halitum excludi solent, si pori insensibiles claudantur à frigore, balneo aluminoso, & similibus.

A causis etiam internis generatur febris ephemera: ut bubone, aliisque crurum, aut brachiorum tumoribus, præcipue dum suppurantur; extremitatum erysipelate, quando materia calido loco conclusa, non sua putredine, sed tantùm qualilate cor afficit. Item vasorum obstructione levi, qua fuligines retentæ febrem accendunt; ut in distillationibus solet fieri, dum illæ in calidis naturis, aut densiori corporis habitu contingunt. Hanc febrem significant tum ex enumeratis causa aliqua prægressa; tum pulsus celer, frequens, magnus, respiratio etiam magna & frequens, capitis dolor: frigoris & humoris absentia, nec non lassitudines spontaneæ, aut inappetentiæ. Aliquando tamen tigor aut horror adesse potest, in iis videlicet, quæ à solis ardore, vel frigore initium habent. Calor etiam adest tangentibus suavis, ac blandus, urina concocta, naturali similis, nisi ab obstructione, vel cruditate immutetur. Intra 24. horas plerumque solet terminari, cum molli sudore, licèt aliquando ad tertium diem extendatur: quem si transgrediatur, in synochum simplicem, aut putridam, vel hecticam degenerat.

Ad illius curationem Antiqui maximè utebantur balneo aquæ tepidæ, cujus etiam in statu fano usus erat frequentissimus. Sed cùm nostris temporibus abierit in desuetudinem; in hujusmodi febre etiam obsolevit, & minimè tutus habetur, propter plethoram, cacochymiam, putredinem, aut fluxionem, quæ in talibus corporibus possunt existere, aut timeri ne accidant.

Potiùs curatur hujusmodi febris victu refrigerante & humectante, ut cremore hordei, jusculis refrigerantibus potu hydrosacchari, ptisanæ vulgaris, aut aquæ fontanæ, cum syrupo limon. aut capill. ven. permixto.

At verò pro causarum varietate curatio aliquantulũ varianda est. Sicque ephemeræ ab æstu, vel Solis ardore, cõpetit victus refrigerans: translatio ægri in locũ frigidiorem; & oxyrrhodinum fronti, sincipiti & temporibus admotũ, si dolor adfuerit, qui ab insolatu ut plurimum generari solet.

Si à frigore producatur præsertim cùm æger ab exercitio æstuans in aerem frigidiorem repente sese contulit; sudor provocandus est, maximè in fine accessionis.

Si à cutis densitate & pororum occlusione; eadem debetur curatio, & utrique huic causæ vinum oligophorum valdè dilutum concedendum est, quia meatus aperit, & sudoris provocationem adjuvat.

Si à labore duxerit originem, quies imperanda est, & victus uberior, ac concoctu facilis concedendus. Si à lassitudine; frictiones celebrandæ. Iræ, animi tranquillitas & hilaritas opponenda est, biliisque frænanda cibo & potu refrigerante. Tristitiæ eadem animi recreatio convenit, & vini tenuis usus. Si à vigiliis febris duxerit originem, somnus erit conciliandus. Si ab inedia, victus euchymus & refrigerans instituendus. Si à crapula vel cruditate, inedia & cibi abstinentia conferet, non omissis stomachum roborantibus, sumptis & admotis: necnon clystere molliente & laxante cruditatis portio erit auferenda; Si corruptio metuatur; vomitus proritandus est, vel purgatio instituenda. Si fiat ab obstructione; advertendum est, num plethora, vel cacochymia redundet: hisque phlebotomia, aut purgatio decernenda est. Et si obstructio facilè non resolvatur, in alias febres morbus degenerat, quarum curationes suis locis erunt describendæ.

CAPUT II.
De Synocho simplici.

CAusæ emphemeram excitantes si incidant in corpus plethoricum, & denso habitu præditum, febrem synochum inducunt. Solus tamen sanguis abundans venas infarciens, pluresque vapores producens, quàm expirare valeant, hanc febrem producere potis est.

Hanc significant corporis habitus crassus, tumidus; color corporis & faciei rubicundus, capitis dolor tensivus; somnolentia, pulsatio temporum, inquietudo, pectoris angustia, respiratio difficilis & frequens, pulsus magnus, æqualis, frequens, plenus, venæ sanguine turgidæ, unde lassitudo tensiva oritur; urina crassa, colore à naturali parùm recedens, sed paulò rubicundior: calor ad tactum mitis, halituoso vapore perfusus, febris æqualiter procedit: nempè vel in eodem tenore persistit, vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter non per intervalla remittit. Unde tres illius peruntur differentiæ. Quæ enim continuò augetur, epacmastica: quæ continuò decrescit; paracmastica: quæ eundem tenorem servat, homotonos seu acmastica nominarur. Ad quartum diem extenditur, & aliquando ad septimum, tum hæmorrhagia, vel sudore terminatur, ac si ulteriùs protrahatur, in Synochum putridam degenerat.

Illius curatio sanguinis evacuatione, refrigeratione, & meatuum apertione perficitur. Galen. *9. meth. cap.* 4. duobus remediis eam absolvit, missione sanguinis ad animi deliquium, & aquæ frigidæ largo potu.

Venæ sectio in hoc affectu absolutè necessaria est, cùm à sanguinis copia generetur: eaque statim celebranda, quacumque hora vocatus fuerit Medicus, nisi ventriculus cibis refertus fuerit, quorum concoctio expectanda est per aliquot horas. Et licèt copiosè sanguis mittendus sit, dicatque Gal. *loc. supr. cit.* se pleroſque hac febre labotantes subitò curasse, phlebotomia usque ad animi deliquium instituta, quam sequebatur alvi fluxus, vomitus biliosus, & sudor copiosus. Attamen nostris hisce temporibus obsolevit longior illa sanguinis evacuatio, quæ non vacat periculo, cùm referat ipse Gal. *lib. de cur. rat. per venæ sect. c.* 12. tribus Medicis contigisse, talem phlebotomiam celebrantibus, ut pro animi deliquio mors advenerit. Satius igitur repetitis vicibus eam sanguinis quantitatem educere, quæ ad morbi curationem necessaria est.

Ante venæ sectionem, si alvus non sit libera, aut intestina cruditatibus scateant; clyster emolliens & laxans injiciendus est.

Aquam frigidam quod attinet, eam Galenus tanta copia exhibendam esse præcipit, ut æger pallescat, tremat, & toto corpore refrigeretur: sicque asserit eam calorem igneum extinguere, solidas partes roborare; inutiles humores per alvum, per urinas, & per sudores excernere. Ad illius autem exhibitionem multas cautiones adhibendas præcipit, nempè, ut in vigore febris, concoctionis signis apparentibus, exhibeatur, ut æger per sanitatem frigidæ assuetus sit, firma habeat viscera, & succi plena: corpus eusarcum & quadratum; viribus polleat validis atque constantibus, non sit refertus crassis viscidisque humoribus, neque tumorem aliquem habeat in visceribus, neque ventriculus, gula, aut nervosum genus debilia sint. Alioqui si conditiones istæ defuerint, periculum est, ne in spirandi difficultatem, hydropem, tremorem, convulsionem, lethargum, aut alium gravem affectum præcipitetur. Obsolevit etiam hoc remedii genus nostro hoc sæculo, cùm omnes istas conditiones observare difficile sit, & ex præpostero illius usu tanta immineant pericula. Satius enim est aliis remediis sanguinem, & totum corpus refrigerantibus, iisque tutioribus uti; ut julepis, & aperientibus emulsionibus, epithematis, linimentis, & omnino victu refrigerante. Julepi parantur ex decocto hordei, aut acetosæ, & cichoraceorum; vel aquis cichorii, endiviæ, acetosæ, lactucæ, additis syrupis de cichorio simpl. limon. granat. oxysaccharo, &c. Quibus etiam, ad majorem aperiendi & refrigerandi vim in iis conciliandam, guttulæ aliquot spiritus vitrioli, aut sulphuris addi possunt. Si aquæ destillatæ crudiores videantur; leviter bulliant cum modico specierum triasantali, vel diamargariti frigidi.

Emulsiones in hunc modum parari poterunt.

℞. Amygd. dulc. excorticat. & macerat. in aqua ros. ℥. i. quat. sem. frig. maj. & papav. albi an. ℥. ii. Contundantur in mortario marm. sensim affundendo aquæ hordei ℔. i. ß. In colat. dissolve sacchari rosac. ℥. iii. Fiat emulsio pro tribus dosibus, bis in die sumendis. Quæ maximè conveniet, & julepis præferetur, si vigiliæ adfuerint.

Epithemata, cordi & hepati admovenda, in hunc modum parabuntur.

℞. Aquæ rosar. buglossi, & lactucæ, an. ℥. iv. aceti ros. ℥. i. pulv. elect. diamarg. frig. ℥ i. sem. camphoræ gr. vi. Fiat epithema, admovendum regioni cordis.

℞. Aquar. endiv. cichor. acetosæ, an. ℥. iv. aceti rosac ℥. i. sem. trium santal. ℥. ii. sem. Fiat epith. admovendum regioni hepatis.

Linimentum refrigerans hepati & lumbis admovendum, ex oxyrrhodino, unguento rosaceo, refrigerante Galeni, vel cerato santalino, oxycrato ablutis.

Si morbus protrahi videatur, à phlebotomia purgatio instituenda est, ne serosa & biliosa excrementa putrescant, indeque putrida febris oriatur. Remedia tamen usurpanda, quæ citra calorem & agitationem id præstent, ut cassia, manna, syrupus rosac. tamarindi, catholicon, & similia.

Huc accedat conveniens victus ratio: nempe refrigerans & humectans, eaque tenuis, ex jusculis, cum herbis refrigerantibus paratis; prunis & pomis acidis coctis, cremore hordei, vel panatellis.

Potus sit decoctum hordei, aqua simplex cocta, vel in quam panis immersus sit; vel cum syrupo capill. ven. limonum aut granat. permixta.

CAPUT III.

De Febre Hectica.

HEctica febris, seu habitualis, occupat partes solidas, quæ corporis habitum constituunt, & vulgò dicuntur sparmaticæ, vel carnosæ: tum etiam ratione illarum partium magis fixa est & radicata quàm aliæ, quæ sunt in spiritibus aut humoribus. Eam quoque ob causam habitualis dicitur, quòd in habitu consistat, ac difficilè à subjecto removeri possit.

Multiplices habentur hujus febris divisiones. Primò enim alia est hectica primaria, quæ à principio invadit: alia secundaria, quæ in aliis febribus succedit. Secundò, febris hectica vel simplex est, & solitaria; vel febri putridæ complicata. Tertiò, alia à corde incipit: alia ab aliqua parte, ut pulmone, hepate, liene, renibus, utero, aliisque partibus inflammatis, ulceratis, corruptis, aut aliquo alio gravi morbo obsessis. Et hæc febris quamvis ἕξιν habeat in corde & toto corpore, symptomatica tamen vulgò dicitur, propter primam originem, quam ab aliis partibus sortita est.

Tres hecticæ gradus constituuntur à Galeno. Primus est ipsum febris hecticæ initium, in quo vix corpus extenuatur; rorica tamen corporis humiditas effervescit, absumitur, & exsiccatur. Secundus complectitur augmentum, in eoque est evidens corporis extenuatio, & carnosa atque adiposa substantia colliquatur. Tertius status morbi, & postremum illius tempus continet: nunquam enim vergit ad declinationem, cùm in eo gradu sit incurabilis; tum namque substantia corporis fibrosa & membranosa consumitur, corpusque ita extenuatur, ut facies Hippocratica sit, & ossa pellibus tantùm circumtecta appareant. Postremus iste gradus marasmus nominatur, vel potiùs hectica marasmodes: cùm in vero marasmo frigiditas cum siccitate conjungatur.

Causæ febris hecticæ dividuntur in externas & internas. Ad externas referuntur, quæcunque reliquas etiam febres generare possunt, si continua & vehemens sit calefaciendi actio, vel corpus huic febri concipiendæ aptum occurrat. Tales sunt calor Solis, aut ignis, exercitium vehemens, cibi & potus calefacientes, excretiones immodicæ, ut in diarrhœa, & dysenteria; animi pathemata vehementiora, ac denique inedia in corpore bilioso, calido & sicco; cùm dicat Galenus: Diatritarios hujusmodi corpora in febres ardentes & hecticas, abstinentia cibi triduana, perduxisse.

Causæ internæ sunt febres ardentes & pestilentes, quæ humidum cordis absumunt celeriter. Tum febris lenta diuturna. Cùm etiam affectus peculiaris alicujus visceris: ut inflammatio, ulcus, vel putredo alicujus humoris in eo contenti; vel denique ipsius membri corruptio, quæ febrem lentam & hecticam facere solent.

Horum affectuum, membra peculiaria obsidentium, & febrem hecticam producentium exempla habemus satis manifesta. Nam quòd ad inflammationes attinet: Galenus ex inflammatione septi transversi se hecticam vidisse refert. Ex ulcere verò hecticam complicatam in phthisi quotidie animadvertimus. Putredo humoris, in viscere contenti, fit in obstructionibus magnis vel abscessibus frigidis. Membri denique corruptio in pulmone sæpè contingit; aliquando in jecore, in hominibus vinosis, & qui calidis multis utuntur aromatibus: Sanies enim quædam in hepate gignitur, qua illius substantia corrumpitur. Hanc febrem se aliquando vidisse Fernelius affirmat, & signa illius esse dicit,

cit, quòd vinum avidissimè cupiant, carnes verò maximo odio prosequantur.

Cognoscitur febris hectica simplex, quòd continua sit, sine ulla accessione, semper sibi similis, non crescens, nec decrescens, nisi quòd augeatur una, duabus, aut tribus horis à cibo. Calor in hypochondriis primo tactu mitis, post acer, mordax, aridus. Pulsus parvus, frequens, & celer, febrem non percipiunt ægri, pigri sunt, & ad motum desides, & cum difficultate moventur, eò quòd virtus languet. Arteriæ calidiores sunt partibus circumstantibus, quod tactu post lotionem ex aqua frigida dignoscitur. Urina naturali similis est, tum colore, tum sedimento. In progressu oleosa supernatant, & sedimenta farinacea sunt, quod est signum colliquationis.

Speciatim verò non solùm singulos gradus; sed etiam imminentem febrem hecticam ita dignoscere possumus.

Imminens febris hectica dignoscitur, si causæ prædictæ præcesserint: nempè si febris ardens in corpore calido, sicco, raræ contexturæ, in aere æstuante præcesserit; periculum est, ne æger in febrem hecticam incidat. Et remedia eam præcaventia usurpanda sunt.

Primus hecticæ gradus, si cum putrida fuerit conjuncta, difficillimè dignoscitur: si sola sit, non facilè. Prima die omnia signa ephemeræ: die sequenti augetur ariditas, non calor. Tertia die non repetit, non aucta evidenter, non diminuta. Ac tandem una, aut duabus horis post cibum, caliditas nonnihil aucta apparet.

In secundo gradu æger non percipit se febricitare, quamvis percipiat alterationes à cibo. Ariditas manifesta est, pulsus minor & celerior, cum dutitie quadam.

Tertii gradus signa sunt manifestissima: oculi concavi, sordes in iis siccæ, & squalor, ossium prominentia conspicua, vividus flos coloris extinctus, universa arida præcordia vehementer contracta, ut videantur carere intestinis. Pulsus sentitur sub ventriculo in omnibus extenuatis.

Quia verò febris putrida cum hectica non rarò copulatur: utraque exactè distinguenda est, cùm maximi sit in curatione momenti, quæ admodùm varia tunc temporis existit. Hæc autem complicatio dignoscetur, comparando signa hecticæ proposita cum signis febris putridæ, quæ infrà suo loco describentur.

Primus gradus facilè curatur. Tertius, ut dictum est, incurabilis est. Secundus medio modo se habet, & quò magis accedit ad primum, vel tertium, ita faciliùs, aut difficilius curatur. Frequentiùs accedit febris hectica à decimo octavo anno ad trigesimum quintum: eo enim tempore calor intensior est, faciliusque marcorem inducit. Qui verò ante hanc ætatem, vel paulò post, hectica corripiuntur; faciliùs evadunt ac nonnunquam curantur; vel longo tempore palliatione vitam protrahunt, præcipuè verò mulieres.

Ad curationem hujus febris primùm advertendum est, num hectica pendeat à partis alicujus morbo: tunc enim curatio ad eum morbum dirigenda est. Tum etiam; num simplex ea sit, an complicata cum febre putrida. Et in hoc casu, putrida primum tollenda est venæ sectione & purgatione, nec non remediis aperientibus, & putredinem inhibentibus, febre interim hectica non neglecta. At verò, si simplex & solitaria sit febris hectica; solis refrigerantibus & humectantibus, nec non analepticis curatio absolvitur, quorum materia ex diæta & pharmacia erit desumenda.

Diæta, ut in omnibus chronicis affectibus multùm potest, in hoc præsertim plus præstat, quàm medicamenta. Illa idcirco exactè præcipienda est, ut scilicet ad totius corporis refrigerationem & humectationem dirigatur. Aer itaque, si natura sua mediocriter frigidus sit, vel temperatus, tali utendum est: sin minùs, corrigendus, ita ut ad frigidum & humidum declinet: Ea ratione Galenus 10. *meth. c.* 8. æstatis tempore, aere existente calidiori, ægrum degere præcipit in loco subterraneo, qui frigidissimus sit & maximè perflatus & ad Septentrionem vergens. Quo solo remedio nos hecticum, extrema macie confectum, intra mensem restitutum vidimus. Deinde caliditas aeris in conclavi alteranda est aqua frigida de vase in vas transfusa, cujus etiam strepitu somnus conciliatur: tum etiam pavimento aqua frigida subinde aspersa, vel herbis refrigerantibus in illo frequenter sparsis: turba quoque hominum ingredi prohibita: nam hoc quoque cubiculum calefacit. Quando verò aer frigidissimus est, eum esse admittendum Galenus præcipit, quatenus respirando attrahitur, ut qui calorem cordis maximè refrigeret; quamvis minimè conferat, quatenus extrinsecus ægrum contingit, quòd cutis poros condenset, & transpirationem prohibeat. Attamen majus fore ex frigida inspiratione commodum affirmat, quàm ex cute condensata incommodum, præsertim cùm illud vitari possit, operimentis corpus probè muniendo. Adverte tamen si febris hectica fuerit ex ulcere pulmonis, aerem frigidum non convenire, ratione ulceris, sed temperatum; in activis, ad calidum vergentem: in passivis, siccum. Qua ratione Galenus phthisicos mittebat ad Tabias, montem Vesuvium dictum, ubi aer siccior erat.

Cibi esse debent refrigerantes & humectantes, citoque nutrientes; jusculapulli, gallinæ, capi, vituli, hœdi, vervecis, vitelli ovorum cum hordeo mundato, lactuca, portulaca, endivia, borrag. acetosa, carnes vitulli, hœdi, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, & similium: panatellæ, hordeata, avenata, oryzata, cum saccharo, & paucis amygdalis, vel potiùs com. fem. frig. majoribus. Carnes elixæ præferuntur assis, quæ faciliùs inflammantur, & in bilem vertuntur: elixa magis humectant. Si tamen assis æger delectatur; ea minùs coquenda sunt, & temperanda succo limonum, citrii, arantiorum, vel omphacio insulso.

Pisces usurpari poterunt, quia refrigerant & humectant. Sed eligendi saxatiles & qui tenera carne sunt præditi, in mari, aut aquis puris natantes.

Inter fructus poma laudantur, quia frigidum sanguinem generant. Conveniunt quoque pyra, pruna, damascena, & briniolensia, cocta cum saccharo: tum etiam passulæ mundatæ, quæ in sequentem modum præparatæ, alunt citra calefactionem.

℞. Passul. mundat. ℔. i. Temperentur in aqua endiviæ, buglossi, & rosar. & abluantur diligentissimè, ut vis laxandi amoveatur. Posteà in iisdem aquis decoquantur leviter, addito pauco saccharo ad perfectionem, cum quo ferventur usui, iisque utatur æger manè, & post singulos pastus.

Quia verò hectici infirmum habent solidis partibus calorem, quo alimenta facilè & promptè dissipentur, illis ideò præscribere solent practici alimenta solida & viscosa, extremitates animalium, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum. Cùm enim illæ carnes viscosæ sint & humidæ; facilè agglutinantur partibus, nec facilè absumuntur à calore febrili: sicque partium solidarum siccitatem remorantur. Non desunt tamen, qui hæc alimenta rejiciant, quia ægrè concoquuntur, & magnum ventriculo negotium faceſſunt. Quod dissidium ita conciliatur. In hectica incipiente, dum adhuc robusta est facultas coctrix, conveniunt hæc alimenta crassa & viscosa. In confirmata verò non sunt exhibenda: quòd difficilè concoquantur. Adde, quòd ita præparara & elaborata exhibeantur, ut facilè concoqui possint, nempe vel elixantur ad consumptionem, vel contusa ex illis parantur. Inter alia testudines terrestres maximè laudantur, ad hecticas febres, non solùm simplices, sed tabificas; & variis modis præparantur. Vel enim in aqua decoquuntur, donec dissolvantur. Mox corticibus abjectis, caro ab ossibus separata rursus coquitur, cum cichorio, acetosa, borragine, hordeo mundato, & prunis in hectica simplici. At in hectica pulmonis coquitur cum foliis rubi, portulacæ & plantaginis. Jus bibatur, & carnes edantur per dies viginti. Vel contusum ex iis paratur, vel conficiuntur pastilli ex carne testudinum cocta in aqua hordei cum amygdal. dulcibus, pineis, sem. frigidis & saccharo, qui leviter concoquuntur in furno, & in prandio ac cœna exhibentur. Formula talis esse poterit.

℞. Carnis testudinis in aqua hord. elixatæ, ℥. iv. amygd. dulc. infus. in aqua ros. ℥. vi. pineor. eodem modo infus. ℥. ii. quat. sem. frig. maj. an. ℥. i. anisi non pulverati, sed in furno leviter cocti ʒ. i. sem. cinnam. ʒ. ii. sacchari in aqua ros. dissoluti ad pondus omnium, fiant morsuli.

Loco testudinum usurpatur pulpa caponis & perdicis, fitque confectio, quæ vulgò *pasta regalis* nominatur, ad hecticos instaurandos idonea, in hunc modum.

℞. Pulpæ caponis & perdicis elixatæ, an. ℥. iii. amygd. dulc. in aqua ros. macerat. ℥. iv. pineorum ʒ. i. ß. sem. papav. albi ʒ. ii. gummi arabic. & tragacanthæ, an. ʒ. i. ß. manus Christi perlatæ ℥. ii. Cum pauca aqua rosarum, fiat pasta regalis, auro obducta.

Iis qui infirmiorem habent ventriculum, gelatina, & destillata instaurantia exhibentur. Gelatina in hunc modum parari poterit.

℔. Caponem electum, poplitem vituli, vel femur vervecis, pedes vituli num. 2. aut vervecinos num. 6. Coquantur in aqua fontana ad sufficientem consumptionem. Jusculum coletur per expressionem, & pinguedo removeatur. In colat. dissolve sacchari albi ℔. i. albumina ovor. num. 6. croci, vel cinnam. parum. Agitentur simul. Postea bulliant leviter, ac transmittantur per manicam Hippocratis bis aut ter. Tandemque jusculum excipiatur in vasculis, ubi concrescet in gelatinam. Si croci aut cinnamomi sapor displiceat, vel magis refrigerantem gelatinam desideres, adde eorum loco succum limonis vel citri unius.

Jura instaurantia variis modis parari possunt. Hoc cæteris longè præstat.

℔. Caponem benè habitum. Deplumetur, exenteretur, ac in frusta dividatur, à quibus pinguedo & pellis detrahantur. Adde, si vis, carnem vituli aut vervecis etiam in frusta divisam, & ab omni pinguedine liberam. Ponantur in olla vitreata, in cujus medio sit craticula ex ligno aut alia materia confecta, super quam frustula dicta ita concinnentur, ut ollæ fundum vacuum remaneat. Posteà olla optimè clausa suo operculo, probè lutato cum farina, aqua subacta ponatur in B. M. bulliente per quinque horas. Distillabit in fundum jus limpidum, cujus cochlearia duo vel iii. cum jusculis, aut per se, ter aut quater in die exhiberi poterunt.

Hujusmodi carnium distillationes per descensum factæ hecticis instaurandis sunt valdè idoneæ. Quæ verò per ascensum fiunt, licèt spiritus reficiant, minimùm tamen nutriunt, ac solidam substantiam non restaurant.

Potus sit aqua hordei, vel sola, vel cum syrupo acetoso, aut granatorum mixta, vel aqua panata cum pauco sacchar o. Si tamen ventriculus admodum infirmus fuerit; vinum aquosum & valdè dilutum concedendum est, quod coctionem, & distributionem juvat. Galenus 10. *meth. cap.* 5. & 6. aquam frigidam exhibet, eaque se multos à marasmo præservasse gloriatur. Attamen in illius exhibitione maxima cautio adhibenda est. Dum enim corpus valde extenuatum est, metus est ne pusillus calor omninò extinguatur; Idcircò imminente hectica tantum conferre potest, aut in ejus principio, & in assuetis, & in corpore adhuc satis copioso sanguine referto.

Motus corporis non convenit; sed quies potius imperanda est, quamvis ante cibum, si vires ferant, idoneum esse possit leve aliquod exercitium, aut ejus loco molles frictiones, non multæ, institui possunt, præcipuè statim à somno, incipiendo ab inferioribus partibus; nam internos humores ad exteriora evocant. Et fricandum tantùm æger, donec levis rubor apparere incipiat; nam si ulteriùs pergatur, corpus exsiccabitur. Coitus in primis fugiendus est, quo corpus maximè resolvitur.

Somnus nec longior, nec brevior sit. Nam longior viscerum calorem auget, recurrente ad interiora calore: brevior corpus magis exsiccat. Minùs tamen incommodi ex paulò longiori, quàm ex justo breviori oritur; quia somnus valdè humectat, quod in hac febre maximè expetendum est. Dormiat æger in molli strato, eoque laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente. Lintea sæpe immutet, quæ aqua rosarum anteà irrorata fuerint.

Alvus si pigrior fuerit, proritetur glande aut clystere ex jusculo polli cum hordeo, malva, & violaria parato: addendo cassiam, mel violaceum, butyrum, & vitellos ovorum.

Denique animus in tranquillitate & hilaritate servandus est, fugiendo vehementes animi perturbationes: ut iram, tristitiam, metum.

Ex pharmacia d esumuntur medicamenta, hecticis idonea, tum interna, tum externa. Inter interna, primùm purgantia consideranda sunt: cùm adjectio hìc magis necessaria sit, quàm detractio, vix ea convenire possunt, nisi hecticæ putrid a adjuncta sit. Si tamen prima regio excrementis referta v ideatur, propter cruditates à debili ventriculo product as; tota purgatio institui poterit cassia, manna, aut syrup o rosaceo. Imò verò aliquando, si vires non sint debiles; exhiberi poterit infusum rhei: cum decocto prunor. tamarind. myrobal. buglossi. & violar.

Alterantia verò medicamenta in formam juleporum, jusculorum, & emulsionum redigi poterunt in hunc modum.

℔. Aquar. endiv. lactucæ, acetosæ, an. ℥. iv. syrupi violacei, nymphææ, pomor. an. ℥. i. Misce. Fiat julep. pro tribus dosibus bis in die sumendis, & per plures dies continuandis. Vel

℔. Hord. integ. P. i. fol. endiv. cichor. lactucæ, pimpinellæ, ana M. i. flor. borrag. buglossi. violar. & nymphææ, ana P. i. prunor. damasc. par. iii. Coquantur ad ℔. In colat. dissolve syrupi de cichorio simplicis, & de nymphæa, ana ℥. ii. Fiat julep. pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallina juniori decoctis parati potest jusculum ad eúndem usum. Vel

℔. Rad. chinæ ℥. i. ß. hordei integri P. ii. quat. sem. frig. maj. ℥. ß. Contundantur, iisque impleatur venter capi, aut pulli junioris. Fiat jusculum; cui adde sacchari ros. ℥. ß. Capiat per longum tempus. Reficit, & impinguat.

℔. Amygdal. dulc. excortic. & in aqua frigid. infusar. ℥. i. sem. quat. frig. maj. & papav. alb. ana ℥. i. Contundantur in mort. marmor. sensim affundendo aquæ hordeo ℔. i. In colat. dissolve manus Christi perlatæ ℥. iv. Fiat emulsio pro tribus dosibus.

Si intensiùs refrigerare est animus: adde unicuique dosi julepi, vel emulsionis, salis prunel. ℈. ii. vel ℥. i.

In usu refrigerantium hoc observandum, ne potentiora statim, & frequenter usurpentur, calorem enim debilem possent extinguere. Utilius autem est sensim, quàm subitò refrigerare. Humectantia verò semper tutiora sunt, quàm refrigerantia, quia lentè suas exercent operationes.

Dum prædicta remedia usurpantur, viscerum corroborationi incumbendum est opiata convenienti, quæ in hunc modum confici poterit.

℔. Conservæ flor. borrag. buglossi, & violar. ana ℥. i. conservæ flor. nymph. ℥. ß. pulv. electuar. diamarg. frig. ℈. iv. rasuræ eboris, ossis de corde cervi, ana ℥. ß. margarit. præp. & corall. præp. an. ℈. i. fol. auri, num. iii. Cum syrupo de pomis, fiat opiata.

In summa extenuatione, clysteres nutrientes frequenter injiciendi sunt, ex jusculo pulli, vel capitis vervecis, cum saccharo & vitellis ovorum. Eorum autem quantitas exigua esse debet, alioqui compressis intestinis vim expultricem irritarent.

At inter cætera remedia, hecticis maximè idonea, lac principem locum obtinet, cùm omnibus dotibus præditum sit, quæ in hoc morbo desiderari possunt, quippe quod refrigerandi & humectandi vi præditum est: multum nutrit; & facilè distribuitur. In illius usu eædem cautiones adhibendæ sunt, quæ in phthiseos curatione fuerunt propositæ.

Inter remedia externa balneum aquæ dulcis primas obtinet; potenter enim refrigerat & humectat, partesque externas relaxat, ut promptiùs alimentum excipiant. Apud veteres balneorum usus erat frequentissimus, & quatuor partes habebant. In prima, nonnihil calida, exuebantur. In secunda erat solium aquæ calidæ. In tertia solium aquæ frigidæ. In quarta verò sudores, & madores abstergebantur. Galen. 10. *meth. c.* 19. harum balnei partium usum ita moderatur, ut ægri in primam partem balnei deducantur, quæ vapore balnei incalescat, ut pori aperiantur, deinde oleo dulci perfusi, in aqua calida immergantur ad corporis humectationem: post repentè in aquam frigidam injiciantur, subitoque educantur, exsiccentur, oleoque inungantur, ut poris condensatis humiditas inducta retineatur, At verò cùm jam diu obsoleverit illa antiquorum in balneorum usu diligentia, à Practicis etiam nostris derelicta est illa hecticorum balneandorum methodus, quæ nec satis tuta judicatur. Si quidem metuendum esset, ne frigidæ occursu repentino corpus læderetur, ægerque subitum contrariarum qualitatum occursum ægrè ferret. Consultius enim, & compendiosius ab iis factum est, dum ægros in balneum aquæ moderatè calidæ conjicitur, manè, depositis excrementis natura vel arte, duabus vel tribus horis post assumptum jusculum, vel lac, vel vitellos ovorum: in quo tamdiu æger immorari debet, donec spontè tepescat; ac tandem refrigeretur. Cùm enim Galenus balneum frigidum post calidum adeò necessarium censuerit, ut calidum sine frigido nihil prodesse existimet: frigidæ vices supplentur, si tamdiu æger in balneo moretur, donec spontè tepescat, & refrigeretur. At si nimis tardè hæ mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur; aquæ frigidæ effusione balneum ad libitum tepescere & refrigerari poterit. Hæc tamen cautio adhibenda est, ut cùm triplex qualitas in eodem balneo haberi possit, æger in calida parùm immoretur, in tepida diutiùs, in frigida minimum.

Licèt autem Antiqui ex aqua simplici balnea parare consueve-

ſueverint, utilius tamen eſt ea magis humectantia efficere, decoctis in iis herbis emollientibus & humectantibus, ut malva, althæa, violaria, &c. vel hordeo & amygdalis contuſis præcipuè æſtatis tempore, quia balneum, ex decocto herbarum citiùs corrumpitur. A balneo æger linteis calidiuſculis molliter detergendus eſt. Poſteà verò inungendus oleo violaceo, amygdal. dulc. cum butyro inſulſo. Poſtmodum ubi parùm tequieverit, juſculum, vel aliud ferculum ei exhibendum eſt.

Balneum ex hydreleo à Zacuto Luſitano maximè laudatur *obſerv.* 35. *lib.* 3. *Praxis admirandæ*, eoque aſſerit juvenem quendam curatum fuiſſe, cui balneum ex aqua ſimplici, & lac caprinum nihil profuerant. Tantæ utilitatis rationem ex eo deſumit, quòd balneum ex aqua dulci paratum, cui olei copia adjuncta ſit, tenſas partes emollit, ſiccas & arefactas humectat; & poros obſtructos, ac præ ſiccitate conniventes aperiendo, ad extimas, maximeque diſtantes corporis partes, alimentum attrahit.

Quando æger non poteſt uti balneis, admoveantur epithemata cordi, & hepati, in hunc modum compoſita.

℞. Aquæ roſar. nymphææ, & portulac. ana Unc. iii. ſucci granatorum ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. ℥. ii. oſſis de corde cervi ℈. i. camphoræ gr. iv. Fiat epithema, cordi admovendum.

℞. Aquar. endiv. lactucæ, & cichorii, ana Unc. iii. aceti roſac. ℥. i. trium ſantal. an. ℈. ii. ſpodii ex ebore ℈. i. Fiat epithema, hepati admovendum.

Poterit etiam inungi regio hepatis unguento roſaceo, vel cerato ſantalino. Verùm oleis & unguentis partiùs utendum, quia febrem aliquando augere poſſunt.

Inter ſymptomata, quæ huic morbo ſupervenire ſolent, præcipuum eſt alvi fluxus, qui ęgros ad interitum ſolet perducere. Qui quidem frænandus eſt decocto hordei excorticati & toſti, pro potu ordinario, ſyrupo cydoniorum, roſar. ſiccarū, lacte chalybeato, oryza cocta in lacte, & ſimilibus.

SECTIO SECUNDA.

De Febribus putridis.

PRÆFATIO.

FEbres putridæ dividuntur in continuas, & intermittentes. Continuæ generantur, quando putridus vapor, ſeu calor præter naturam, qui è putreſcentibus humoribus oritur, continuò cor affligit, caloremque continuum in eo excitat, unde etiam febris calor in univerſum corpus continuò diffunditur. Intermittentes verò fiunt, quando iidem vapores per intervalla quædam ad cor deferuntur.

Continuæ rurſum dividuntur in eſſentiales, ſeu primarias & ſymptomaticas. Primariæ, ſeu eſſentiales dicuntur, quando putredo in venis communibus, & extra partes privatas accenditur. Symptomaticæ verò, quando in parte peculiari inflammata putredo, aut ſuppuratio fit: è qua ob vaſorum communionem vapor putridus cordi continuò communicari poteſt; quales appatere ſolent in pleuritide, peripneumonia, hepatitide, aliarumque partium internarum inflammationibus. Continuæ primariæ rurſum duplices ſunt. Aliæ enim ſine ulla exacerbatione, aut remiſſione, à principio ad finem porriguntur, & *συνοχοὶ* ſeu continentes appellantur. Aliæ verò manifeſtas habent exacerbationes & remiſſiones, & *συνεχεῖς* ſeu continuæ, generis nomine ſolent appellati. Et illæ rurſum ab exacerbationum, & remiſſionum diverſitate, in tres ſpecies dividuntur. Aliæ enim tertianæ continuæ dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur. Aliæ quotidianæ, quæ ſingulis diebus: Aliæ verò quartanæ, quæ quarto quoque die reduplicantur. Intermittentes etiam in tertianas, quartanas, & quotidianas dividuntur, prout earum paroxyſmi tertio, vel quarto quoque die, vel ſingulis diebus regredi conſueverunt. Aliæ etiam dantur febrium differentiæ, quæ vel accidentales ſunt, vel ex prædictarum compoſitione ortæ, quas omnes ſingulatim & breviter explicabimus.

CAPUT I.

De Febribus putridis continuis.

ET ſi variæ ſint febris putridæ continuæ ſpecies, earum tamen omnium curationem ſimul deſcribere ſtatuimus, eò, quòd eadem fere omnibus conveniant remedia, quorum nonnulla ſecundùm magis & minùs tantùm varianda ſunt: quod ex Medici judicio, & artis uſu magis, quàm præceptis particularibus dependet. Nos tamen, quantum fieri poterit, in quo unaquæque differant, ſuis locis annotabimus.

Febres continuæ primariæ, ſeu eſſentiales, generari ſolent ex putredine humorum, qui in venis & arteriis majoribus continentur. Et pro varia humorum putreſcentium natura variæ ſpecies emergunt.

Synochus putrida nullis paroxyſmis, aut exacerbationibus diſtinguitur; ſed illius univerſum tempus una veluti acceſſione conſumitur, quæ à principio ad finem pertingit. Ejuſque, ſicuti & ſimplicis, tres conſtituuntur differentiæ. Quarum prima eſt, quæ à principio ad finem æqualis perdurat. Secunda, quæ paulatim augetur. Tertia, quæ paulatim decreſcit. Prima acmaſtica, ſeu homotonos nominatur, fitque toto morbi decurſu, cùm par eſt modus putredinis. Secunda epacmaſtica dicitur, cùm plus putreſcit, quàm diſſipatur. Tertia paracmaſtica appellatur, cùm minùs putreſcit, quàm diſſipatur. Licèt autem hujuſmodi febres continuò creſcant, aut decreſcant, aut eundem tenorem ſervent; hoc tamen non impedit, quin illæ quatuor habeant tempora, ſi ad ſalutem terminentur; ſed alia longiora, alia breviora, ſi juxta ſymptomatum vehementiam conſiderentur. Sic enim homotonos breviſſimum habet principium & augmentum; longum verò ſtatum. Epacmaſticæ longum habent augmentum; paracmaſticæ longam declinationem, reliqua autem tempora citiſſimè tranſeunt. Sciendum autem eſt, febrium putridarum tempora dupliciter conſiderari; vel quoad ſymptomata, vel quoad coctionem, & cruditatem; quæ duo in aliis febribus plerumque coincidunt: in ſynochis verò non item. Earum enim tempora non tam ex ſymptomatum incremento & decremento, quàm ex ſignis concoctionis æſtimari debent, quæ in urinis præcipuè apparent.

Duæ autem ſynochi, ſeu continentis febris ſpecies à Galeno proponuntur. Una ex ſanguine putreſcente, de qua agit 2. *meth. cap.* 1. & 9. tum etiam 9. *meth. cap.* 3. & 5. Altera ex bile putreſcente in majoribus vaſis, de genere febrium ardentium: quam explicat 2. *de diff. febr. c.* 1. & 2. *de criſ. cap.* 6. Prima dicitur ſynochus ſanguinea, altera verò ſynochus bilioſa. Licèt enim tota humorum maſſa, in venis contenta ſanguinis nomen obtineat; quatuor tamen illius partes agnoſcuntur, quorum magis temperata, ſanguis ſpeciatim nominatur: calidior, bilis; crudior & frigidior pituita: craſſior autem & fæculentior, melancholia. Jam verò, ſi pars illa magna temperata, quæ ſanguis propriè dicitur, reliquas copia ſuperet, & tota maſſa putredinem concipiat; ſynochus ſanguinea efficitur. Si verò tenuior ſanguinis pars, & calidior, quæ flavæ bilis naturam æmulatur, reliquas partes ſuperet, & putredinem concipiat; ſynochus bilioſa exoritur.

Ab iiſdem cauſis ſynochus putrida generatur, quæ ſynochum ſimplicem ſolent producere. Sicque non ſolùm conſtipatio; ſed vaſorum etiam obſtructio, à multo ſanguine, & craſſis ac lentis humoribus impactis, hanc febrem efficere ſolet. Cum enim per hujuſmodi obſtructiones fuliginoſorum vaporum tranſpiratio impediatur; putredo generatur in ſanguine, intra venas redundante.

Tertiana continua, quæ tertio quoque die magis affligit, à ſanguine cacochymo bilioſo, in vena cava putreſcente, ducit originem. Illiuſque cauſæ ſint ea omnia, quæ humorem hunc multiplicare poſſunt: ut hepatis calida & ſicca intemperies, alimenta calida & ſicca, ætas juvenilis: inedia, aut victus tenuis & parcior, exercitatio vehemens & frequens, calida & ſicca aeris conſtitutio, vigiliæ nimiæ, & ſimilia.

Quotidiana continua, (quæ barbaris *latica* nominatur, quòd latentem atque abſconditum quendam calorem habeat) à pituitoſo ſanguine, intra venas putreſcente producitur, & ideò ſingulis diebus ſuas habet exacerbationes. Corpora pituitoſa ſolet adoriri, ut infantium & puerorum, tum etiam ſenum, necnon eorum, qui habitu ſunt corporis obeſo, otio, & crapulæ dediti, locaque humida inhabitant. Minùs frequens eſſe ſolet hæc febris, quia pituita difficiliùs putreſcit.

Quartana continua, quæ quarto quoque die intenditur, fit à ſanguine melancholico, in venæ cavæ ramis putreſcente. Eamque omnia efficere poſſunt, quæ humorem melancholicum generare, eique putredinem inducere valent. Rariſſima tamen eſſe conſuevit.

Differentiæ febrium accidentales à pravis ſymptomatis deſumuntur, quæ eſſentialibus complicari ſolent, ab iiſque denominantur. Inter eas recenſeri ſolent, febris ar-

dens, colliquans, horrifica, assodes, elodes, syncopalis, epiala.

Causus, seu febris ardens propriè ea dicitur, ex Galeno 3. *Epid. com.* 3. *text.* 34. quæ ductus hisce symptomatis perpetuò comitata est, calore scil. ardente, & siti inextinguibili, quantumvis ægri bibant. Dividitur autem ab eodem Galen. *com.* 4. *de vict. rat. in acut. l.* 13. in legitimam, & notham. Legitima, seu exquisita est, quæ dicta duo symptomata semper evidenter conjuncta habet. Notha verò, in qua illa symptomata sunt minùs vehementia, sitisque est minus intensa, nec corpus ita uritur. Legitima, & propriè dicta, fit ab humore bilioso, intra majora vasa cordi vicina putrescente. Notha verò fit à bile, cui pituita permixta, vel pituita salsa, in iisdem vasis putrescente. Hinc patet, febrem ardentem legitimam nihil aliud esse, quàm febrem tertianam continuam, cujus materia acrior & copiosior sit, & majoribus vasis cordi maximè vicinis contineatur, cùm materia tertianam continuam simpliciter efficiens, sit in vasis cordi remotioribus. Rursum, exquisitæ febris ardentis duæ sunt species. Una, quæ à principio ad finem unicam duntaxat accessionem obtinet, quam synochum bilioſam suprà nominavimus, & synochus ardens etiam nominatur, quæ fit, cùm bilis putrescens vasa omnia cordi propinquissima occupat. Altera, quæ plures in se continet accessiones, & ardens periodica dicitur, fit ab eadem bile, contenta in vasis cordi vicinis, sed non omnibus, aut non ita propinquis, quemadmodum in synocho ardente. Ita ut tertiana continua, synochus ardens & ardens periodica, inter se tantùm differunt, prout bilis magis, aut minùs acris, copiosa, & cordi vicina est.

Febris colliquans est etiam de genere ardentium, quæ propter calorem ingentem, confestim pinguedinem, carnem, partiumque solidarum substantiam, vel aliquando humores venis contentos colliquat, atque dissolvit per insensibilem transpirationem, sudores, urinas, aut dejectiones. Excitari solet à materia tenui, acri, & bilioſa, quæ vehemens concipit incendium. Eique non rarò adjunctam esse malignam & pestilentem qualitatem, docet Gal. *comm. in* 3. *Epid. sect.* 3. *sent.* 57.

Horrifica febris, φριώδης Græcis appellata, ea dicitur, in qua horrores frequenter solent accidere. Fitque ex mixta materia, bilioſa scilicet, & pituitoſa, & seroſa, quæ cùm inæqualiter moveatur, horrores istos excitare solet: nempe vel succensa bile, humores crudos putrefaciente & commovente; vel tenui acri & seroſa materiæ portione, partes sensibiles, & membranoſas vellicante, vel denique natura crudum humorem frustra excutiente. Hinc retracto ad centrum calore, frigent extrema: mox eodem emicante, incalescunt.

Assodes etiam febris ad ardentem referenda est, in qua ægri jactantur, & frequentibus inquietudinibus anguntur, graviter morbum ferentes, cum nausea utplurimum, & vomitu. Quia exoriri solet ex affectione ventriculi, ab acri & bilioso humore, ejus orificium, vel tunicas mordente.

Elodes dicitur illa febris, in qua sudores perpetuò funduntur; fitque ab ingenti humorum putredine, aut malignitate, substantiam corporis dissolvente.

Syncopalis febris ea dicitur, in qua syncopes, aut animi deliquium frequenter ægrotantem corripit. Dum illius species ponuntur ab Avicenna. Altera, ex bile tenui, acri, & venenata. Altera, ex pituita multa, aut crudotum humorum copia. Prior syncopalis minuta appellatur: quia fit ab humore pauco, sed tenui, & venenato. Posterior ab eodem vocatur syncopalis humoroſa, sive repletionalis, quia à multa crudorum humorum copia generatur. Idcircò ad pituitoſas febres referri consuevit. Et ab aliis tantùm differt, quòd in hac major crudorum & pituitoſorum humorum copia redundet. Et præterea conjuncta est oris ventriculi debilitas, ex qua in primis ægri frequenter in syncopen incidunt.

Epiala febris dicitur à Gal. 2. *de differ. febr. c.* 2. *lib. de inæquali intemp. c.* 8. quando eodem tempore, per universi corporis minimas particulas, calor & frigus sentiuntur. Quamvis enim una & eadem pars contrariis alterationibus affici nequeat; id tamen, quod de febre epiala dicitur, de minimis particulis quoad sensum, non autem revera minimis intelligendum est. Hanc febrem duobus modis fieri docet Galenus. Altero quidem, à pituita vitrea cum bile amara permixta, & in universum corpus diffusa. A bile enim caloris; à pituita, frigoris sensus infertur. Altero autem, à pituita vitrea sola, sed partim putrefacta, partim putredinis experte. Cùm enim pituita vitrea frigidissima, item crassa & lenta sit; non promptè putrescit, nec tota simul, sed tantùm per partes; ita ut una ejus portio putrida fit, altera imputris remaneat. Istius igitur pituitæ per sentientes partes delatæ portio, quæ nondum putrescit, utpote frigidissima, frigoris sensum inducit: ea verò, quæ putredinem concepit, caloris sensum infert. Atque ita corpus universum eodem tempore calorem & frigus percipit. Platerus etiam, febris epialæ generandæ modum excogitavit, quando scilicet febres intermittentes eodem die coincidunt, ut frigus posterioris accessionis incipiat, antequam calor prioris desinat: vel etiam, quando intermittentes cum continuis concurrunt, ut unius febris calor cum alterius frigore eodem tempore possit coincidere.

Dantur etiam aliæ febrium continuarum accidentales differentiæ, quæ cùm ad febres symptomaticas referri soleant, in earum expositione jam delineanda discutientur.

Quamvis autem symptomaticarum febrium curatio, e morborum particularium, ex quibus oriuntur, curatione dependeat; earum tamen ratio proponenda est, ne cum essentialibus confundantur.

Illæ igitur febres symptomaticæ nominantur, quæ ab humorum accensione & putredine, in aliquo viscere contenta, oriuntur. Cujus generis esse solent febres illæ, quæ sequuntur pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, anginam, hepatitidem, aliasque partium internarum inflammationes, ulcera, vel abscessus.

Advertendum autem est diligenter, (quod maximi est in praxi momenti, & à paucis animadversum) non omnes perpetuò febres, quæ cum partium inflammationibus conjunguntur, esse symptomaticas, sed quasdam etiam esse essentiales, quibus inflammationes prædictæ succedere soleant. Fit enim plerumque, ut sanguis corruptus, aut pravis humoribus refertus, postquam febrem excitavit, exagitetur à natura, & tanquam sibi noxius expellatur ad partes debiliores, aut humori recipiendo magis idoneas: unde de iis inflammatio producitur; quæ febrem istam non efficit, sed illi potius succedanea est. Sic nobis frequenter in usu practico videre licet ægrotantes, ab initio febre continua laborantes, per unam aut alteram diem, antequam dolor lateris & alia pleuritidis signa appareant. Sic multi tertio, vel quarto febris die, in phrenitidem incidunt: sic arthritici ferè omnes, antequam dolore, tumore, & inflammatione articulorum afficiantur, febre continua per unam aut alteram diem laborare solent. Sic; qui erysipelate teneantur, febre aliquandiu afficiuntur, antequam erysipelas appareat. Idipsum ostendit urinarum dispositio, quæ in hujusmodi inflammationibus notas putredinis in venis contentæ manifestas produnt. In principio enim crudæ apparent, in progressu verò signa coctionis in dies increscentis ostendunt. Tum sanguis è vena admodum corruptus interdum educitur. Quæ non fierent, si febres ejusmodi essent tantùm symptomaticæ, aut ab illis inflammationibus simpliciter dependentes.

Istæ autem febres, sive symptomaticæ sint, sive primariæ, & comitatæ partium inflammationibus, suas habent differentias accidentales. Si enim inflammatio sanguinea sit; febris illa phlegmonodes nominatur: si bilioſa, erysipelatis naturam referens, typhodes nominatur. Peculiariter verò erysipelas ventriculi & intestinorum, febrem lipyriam accersit, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur. Incendium enim internum, sanguinem & spiritus ad locum inflammatum attrahit: unde calor ita intenditur, ut interiora uri videantur, cum siti inextinguibili: exteriora verò frigore afficiantur, calore & spiritu destituta.

Lenta febris etiam ad symptomaticas referri consuevit, quæ oritur ex latente obstructione, ac putredine, viscera adeò contumaciter adhærescente impactaque, ut substantia visceris plerumque labefactetur. Ea, cùm putredinis portio in venas affundatur, sanguinique permisceatur, febrem excitat lentam, & ideò mitem, ut nullo gravi symptomate ægro molesta sit; & æger vix se febrire sentiat. Putredinis tamen aliquæ notæ in pulsibus & utinis apparent. Interdum verò ex visceris alicujus putredine, ac corruptione exoritur febris lenta, quòd per venas, viscera insertas, putridi & calidi vapores ad cor expirent. Frequentissimè autem talis febris in phthisicis excitatur, quæ in hecticam degenerat. Fit etiam interdum: cùm hepatis aut lienis substantia putredinem concepit; vel cùm circa mesenterium, omentum, aut pancreas, aliasque partes putredo incidit; vel etiam interdum, cum fœtus, aut secundi-

cundina in utero putrescit. Hinc que febres, non solùm lentæ; sed eliam aliquando acutæ, pro ratione putredinis diversa oriuntur. Ac denique ad hoc febrium lentarum genus referuntur illæ febres, quæ in cachecticis reperiri solent, & virginibus chlorosi laborantibus, easque Fernelius ex serosæ pituitæ in corpus effusæ levi putredine provenire statuit.

Præter hactenus enumeratas febrium continuarum differentias, quæ frequentissimæ sunt, & vulgò ab Auctoribus proponuntur, dantur etiam nonnullæ, à causis peculiaribus & extraordinariis oriundæ, quæ in usu practico interdum solent apparere. Exemplo esse poterit casus à Zecchio relatus *cons.* 46. de quodam infante, vix secundum ætatis annum agente, & febre continua laborante cum gravissimis symptomatis, nempe inquietudine, motibus convulsoriis & nausea continua; cui etiam malum morem esse conjunctum inde conjiciebatur, quòd tam gravia symptomata febri non responderent. Omnes etenim partis externæ frigebant, licèt internæ uterentur, quod ex calore circa thoracem in hypochondria, nec non ex arida nigraque lingua intelligi facilè poterat. Cujus causa erat sanguis putrescens in ventriculo contentus. Cùm enim huic infanti loquela impedita fuisset, ob innaturalem linguæ cum partibus subjectis colligantiam, & præsertim cum ea membrana, quæ frænum dicitur: ideo nuper illi à Chirurgo lingua cultello à subjectis partibus separata fuerat. In quo opere aperta vena aliqua sanguinem in ventriculum effuderat, qui illic putrescens, calidos, putridos, ac veluti venenatos vapores in cor & cerebrum expirando, omnium commemoratorum symptomatum causa fuit. Quomodo autem causa hæc animadversa, & sublata fuerit, operæ pretium est ex Zacch. hist. hìc recensere. *Si quando*, inquit, in appendice hujus consilii, *mecum ipse diligentiùs considero, quàm difficile sit morbos internos, eorumque causas interiores assequi, in eam sententiam facilè descendo, Hippoc. 2. de morb. vulgaribus, sect. 4. non sine maxima præmeditatione scriptum reliquisse, in omnibus obscuris morbis tractandis oportere Medicum diligenter investigare primum morbi insultum, hoc est, primam occasionem, unde quis agrotare cœperit. Illinc enim & morbi causæ cognitio utplurimum dependet. Ecce exemplum. Nobilissimi infantis morbus sanè acutissimus, una cum causa obscurus admodum erat, nisi mihi, de pueri & nutricis vita & conditionibus diligenter percontanti, ab ejus parentibus significatum fuisset, quod duobus diebus ante primum morbi insultum à Chirurgo quodam secta illi fuit membrana, qua lingua cum partibus subjectis alligabatur. Rursus interroganti, num ab opere statim pronum collocaverint infantulum, atque num sanguis ab ore fluxerit, utrumque negarunt. Unde statim conjeci ego, sanguinem à loco vulnerato in ventriculum præcipitatum, ibique putrefactum, morbi & symptomatum commemoratorum causam extitisse. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem oleo amygdal. dulcium, ad ciendum vomitum propinato; sanguinis corrupti grumos permultos excrevit. Atque statim (DEO immortali favente) remissa fuit febris, cessareque cœperunt symptomata omnia. Unde valenter & avidè mammis nutricis lac exsugere cœpit, totaque sequenti nocte placidè dormivit, neque in posterum quicquam mali persensit.*

Signa febrium putridarum continuarum diagnostica, alia continuitatem, alia putredinem, alia peculiares earum differentias ostendunt.

Continuitas facilè dignoscitur ex eo, quòd febris assidua sit, & ad apyrexiam non desinens.

Putredinem verò significant, calor acrior & mordacior, quam reliquarum, ab acri & mordaci fuligine, ex putridis humoribus exhalante, productus. Pulsus non solùm magnus & frequens, ac non rarò inæqualis; sed etiam hoc habet peculiare, ut systole velocior sit, quàm diastole: quia expulsio fuliginosorum excrementorum magis urget, quàm refrigeratio. Urinæ initio crudæ, aut parùm concoctæ. Exacerbationes certis temporibus factæ, quod tamen in synochis locum non habet. Rigor in prima invasione apparens. His accedunt symptomata varias febres putridas plerumque comitantia, ut nausea, vomitus, gravitas corporis, dolor capitis, delirium, vertigo, singultus, anxietas, morsus oris ventriculi, sitis, asperitas & nigrities linguæ, tensio hypochondriorum, aliaque. Hanc autem præcesserunt lassitudo spontanea, motus gravis, somnus turbulentus, vigiliæ, hypochondriorum tensio, difficilis spiratio, capitis dolor & pulsatio, nausea, inappetentia, excrementa fœtida & copiosa, crebra pandiculatio & oscitatio, aut eorum nonnulla.

Peculiares verò febrium putridarum continuarum differentiæ sequentibus signis distinguuntur.

Synochus putrida eadem habet signa, quæ in simplici fuerunt proposita, sed vehementiora: calor enim acrior est, vigiliæ, dolor capitis, sitis, inquietudo, aliaque symptomata vehementiora. Tum pulsus inæqualis est: ut major systole, quàm diastole appareat, urinæ crudæ, rubræ, crassæ.

Biliosam febrem indicant calor deurens, pulsus valdè frequens & velox, urina acris, flammea, initio semper cruda, sine sedimento, nausea, vomitus biliosi & dejectiones, magna anxietas, sitis ingens, oris amaritudo, linguæ ariditas & nigrities, vigiliæ, delirium, lassitudo ulcerosa præcedens, calor faciei pallidus, aut citrinus, ætas juvenilis, temperamentum calidum & siccum, tempus æstivum. Victus ratio calida & sicca, vacuationes biliosæ suppressæ. Tertiana verò continua à synocho biliosa distinguitur, quòd illa tertianas habeat exacerbationes, hæc verò illis omninò careat, & eodem tenore procedat.

Quotidianam continuam indicant, calor initio magis vaporosus quàm mordax, post nonnihil acer, sed inæqualis; propter humoris crassitiem, quæ difficulter dissolvitur; urinæ initio albæ, aquosæ, & conturbatæ, post nonnihil rubræ, & crassæ; pulsus rarior, tardior, & minor, quàm in reliquis febribus; sitis nulla, aut exigua; sudor rarus, nisi adsit pituita salsa, facies subtumida, laxa & sublivida, somnolentia, inappetentia; excretiones pituitosæ, temperamentum frigidum & humidum; ætas senilis, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, pituitæ evacuatio suppressa, quotidiana exacerbatio.

Quartanam continuam significant calor minùs acer, quàm à bile, sed acrior quàm à pituita; similiter quoque sitis major, quàm in quotidiana, minor quàm in tertiana: pulsus initio tardus, rarus, languidus: post validior, crebrior, valde inæqualis. Urina in principio tenuis, post varia: corpus aridum & macilentum, color fuscus aut obscurus, temperamentum frigidum & siccum, ætas inclinans, tempus autumnale, aut magnas inæqualitates habens: vita multis curis & sollicitudinibus implicata, hæmorrhoidum fluxus suppressus, tumor lienis, exacerbatio quartana.

Causi seu febris ardentis signa pathognomonica sunt anteà proposita: nempe calor corporis deurens, & sitis inexpugnabilis. Hoc tamen annotandum est: si tussis aliqua supervenerit, sitim inde minui, ab humore scilicet qui ex vicinis locis attrahitur: quamvis nunquam, durante febre, illa auferatur. Signa verò assidentia sunt ea omnia, quæ febrem biliosam indicare supra declaravimus. Ea tamen, quæ notham ardentem significant, prædictis multò remissiora sunt.

Colliquantem febrem significant, subita corporis consumptio atque emaciatio: oculi concavi, collapsa tempora, nares acutæ: dejectiones rufæ, pingues, fœtidæ, viscosæ, corpulentæ, sinceræ, biliosæ, & spumosæ: urinæ pingues & oleosæ.

Febres horrificæ & assodes cognoscuntur per ea quæ in earum descriptionibus proposita sunt.

In febre elode madet continuò lento humore cutis, & calor ad tactum non multùm acer est. Distinguitur malignitas à copiosa putredide, quòd in causa maligna urinæ ferè naturales, vel ab illis non admodum diversæ appareant; vel quædam urinis innatent instar telæ aranearum, quando fit colliquatio pinguedinis: vel si cum urina corpuscula ervi, vel hordei speciem referentia prodeant, quæ carnis colliquationem denotant: vel denique urinæ multitudo, per multos dies apparens quando sanguis & humores colliquantur. His omnibus accedit maxima virium exsolutio: pulsus parvus, contractus, neque valde frequens est. In magna putredine urinæ crassæ & confusæ, pulsus magnus, mollis, frequens.

Syncopalem febrem significant lipothymiæ & animi defectus, frequentes. Minuta verò, ab humorosa distinguitur: quòd in illa biliosæ, in hac pituitosæ febris signa suprà recensita appareant.

Epiala febris ex eo solùm dignoscitur, quòd eodem tempore calor & frigus in toto corpore persentiantur.

Febres denique symptomaticæ, tum etiam comitatæ cognoscuntur ex iis, quæ in earum historia proposita sunt.

In singulis autem febrium putridarum continuarum speciebus signa prognostica describenda sunt, quibus eatum eventus præsagiri possit.

Ac primum, quòd ad synochum putridam spectat, cùm illa de genere sit febrium acutarum, periculo non vacat.

Attamen si concoctionis signa evidentia appareant die quarto, & nullus committatur error, salutariter die septimo terminabitur. Si verò tardiùs signa concoctionis appareant, ad undecimum vel decimum quartum extendi poterit. Si verò concoctionis signa nulla appareant, ægrique tornatilem faciem, seu instar sphæræ turgidam habeant, morbi longitudinem significat. Urina quantò rubicundior ab initio, cæteris paribus, tantò securior, & citò morbum solutum iri significat, si in ea signa concoctionis appareant: at cum cruditatis signis mortis periculum minatur, præcipuè si vires sint debiles. Urina alba, pessima, mortemque utplurimùm portendit. Ex synochi differentiis paracmastica securior, acmastica periculosior, epacmastica periculosissima. Præterea synochus exquisita & benigna ritè curata, secura: non exquisita, & malignitatis particeps, cum sævis symptomatis, & virium debilitate, periculosa.

Biliosæ verò febres quatenus acutæ, sunt etiam periculosæ: idque magis vel minùs; pro majori vel minori intemperie, symptomatum vehementia, & virium robore. Intemperies æstimatur non solùm absolutè ex ipso caloris gradu, sed etiam comparatè, ad statum ægrotantis naturalem: ut quò major est ab eo recessus, majus immineat periculum. Sic febris ardens in sene, vel hyemis tempore adveniens, lethalis est utplurimum. Symptomatum vehementia consideratur in actionibus animalibus, viralibus, & naturalibus, in excrementis, qualitatibus mutatis, & propriis accidentibus: quorum enumeratio integrum opus exigit, prout à nobis exposita sunt in sectione tertia nostræ Semeioticæ, ex Hippoc. Aphorismis, prognosticis, prorheticis, & Coacis prænotionibus deprompta, quæ in hunc locum facilè transferri possunt. Ac denique vires cum symptomatum vehementia comparandæ sunt. Si enim validæ sint, & adversus hostium sævitiam sufficere posse videantur; bene sperandum est, sin minùs, meritò metuendum.

Quotidiana continua longa esse consuevit, ob humoris crassitiem & contumaciam: si tamen plures evacuationes accidant in illius decursu, brevior esse solet. Periculum illius metiri oportet, comparatione facta symptomatum vehementiæ cum virium robore. Ac præcipuè metuendum est, ne in cachexiam aut hydropem degeneret; propter hepatis & lienis obstructiones, quæ in hisce longis febribus contingunt.

Quartana contigua primaria rarissima est: interdum tamen intermittens in eam degenerat, tuncque ut plurimum lethalis est.

Febris colliquans, horrifica, assodes, elodes, & syncopalis, quia nomina sua mutuantur ex pravis symptomatis, quibus stipatæ sunt, ideo ratione illorum periculosissimæ sunt, & lethales utplurimum.

Febrium denique symptomaticarum prognosis ex partium affectarum præstantia, symptomatum vehementia, & virium robore desumenda est.

In omni autem febrium putridarum curatione indicationes desumendæ sunt à febre, ejus causa, & viribus. Priora duo sui ablationem indicant: tertium sui custodiam. Hæc fient trium communium instrumentorum cherapeuticorum ministerio: diæta nimirum, chirurgia, & pharmacia.

Diæta in omnibus febribus biliosis debet esse refrigerans & humectans; in pituitosis & melancholicis magis calefaciens & attenuans. Aer igitur frigidus & humidus sit, qui inspiratione ad cor attractus, illius incendium maximè contemperat. Attamen ad illius occursum corpus denudare nefas est, cùm diaphoresis maximè necessaria impediatur, & fuligines ac sudores intro repellantur. Interim tamen stragulis levibus mollibusque æger operiendus, neque nimis integumentis onerandus; tum plumea strata auferenda, laneis tantùm utendo; quibus etiam, magno urgente æstu, coria insternere conveniet. Lectus sit spatiosus, ut in eo æger locum mutare possit. Ejusdem linteamina, & indusia frequenter mutanda, contra vulgi opinionem, modò non sint recenter lota, aut lotionem redoleant, & non instet crisεos tempus, in quo nihil movendum, ne naturæ motus perturbetur. Radii solares à conclavi arcendi, hominumque frequentia vitanda. Aqua de vase in vas sæpius transfundenda. Pavimentum cubiculi aqua cum aceto, aut aqua rosacea conspergendum; vel herbis floribusque frigidis, ut foliis vitis, salicis, nenupharis, cannarum, floribus rosarum, violarum, & nymphæa, quæ in loco frigido asserventur, & sæpius in die mutentur, hæc enim siccata calefaciunt: Si nimia frigiditas sit, ut in hyeme, igne sine fumo aliquantulum contemperanda est. In febribus tamen pituitosis aer modicè calidus & siccus esse debet.

Alimenta quòd attinet, victus tenuis esse debet in acutis febribus. Et in eo ita severa fuit antiquorum diligentia, ut potissimam curationis partem in illo constituerent, ægrisque, febre acutissima laborantibus victum tenuissimum imperarent, ac sola ptisana hordei ægros nutrirent, utpote febricitantibus maximè conveniente cùm refrigeret & humectet, simulque extenuet & aperiat, nullamque evacuationem cohibeat. Duplex autem ptisana erat. Una simpliciter dicta, sive prisana integra non colata; altera colata, quæ cremor hordei nominatur. Hordeum à corticibus mundatum, in aqua simplici coctum, & in massam conglobatum, est ptisana integra: hæc posteà, cum expressione colata, cremor, aut succus hordei dicitur.

At nostris temporibus, in hac saltem regione, mulierum contumacia, & Medicorum indulgentia factum est; ut in quibusvis febribus, quantumvis acutissimis, juscula semper concedantur ex decocto carnium gallinæ, capi, vervecis, eaque utplurimùm tertia, aut ad summum quarta quaque hora exhibeantur. Æstate verò pulli gallinacei; aut carnes hedinæ, prædictis addi solent. Tum etiam per vices, ex pullo solo cum herbis refrigerantibus, ut lactuca, endivia, acetosa, portulaca, juscula conficiuntur. Vel ordinariis etiam jusculis succus limonum, arantiorum, aut granatorum, vigente magno ardore febrili, aut intensa putredine, permiscentur.

Præterea in febribus minùs acutis panatellæ exhibentur bis aut ter in die, ex pane loto cum jusculo confectæ. Hordeara etiam aliquando usurpantur, ex ptisana colata antiquorum, cum jusculo carnium prædictarum, & saccharo parata, vel etiam sine jusculo, additis amygdalis dulcibus. Sed plerumque ea ventriculum gravant, ideoque jusculorum simplicium, & panatellarum usus commodior visus est, cùm tamen utilissimum sit hordei mundati tantillum cum carnibus decoquere, & inde juscula parare.

In longis febribus plenior victus carnibus pullorum, vituli, gallinæ, capi, perdicis, vervecis, aut earum contusis, & consummatis, similibusque convenit.

Circa tempus exhibendi cibos hoc in primis observandum, ut numquam tempore exacerbationis, sed in remissione febris exhibeantur. Si verò exacerbatio longior fuerit, in declinatione ipsius æger cibandus erit.

Pro potu vulgò usurpantur in omnibus febribus continuis ptisana recentiorum, ex decocto hordei & liquiritiæ parata. Cui, si febris ardentior sit, addi potest aliquid lactucæ, acetosæ, tamarindorum. Frequentiùs tamen addi solet rad. graminis, vel acetosæ, quæ aquam vini colore eleganter inficit. In longis verò febribus addi possunt rad. fœniculi, petroselini, semen anisi, coriandri, aut cinnamom. Posteriora tamen tantùm addenda sunt, quoties ventriculus debilis à potu offenditur.

℞. Ptisanæ vulgatis ex hord. & liquir. ℔. ii. spir. sulph. q. s. ad gratam acid. cornu cervi ad alb. calcin. ʒ. i. Utatur pro potu ordinario, vas usus tempore agitando.

Usurpatur etiam aqua panata, vel sola, vel saccharo dulcorata, vel modico aceti permixta, vel aqua simplex decocta, ut cruditas ipsius auferatur, cui interdum permiscetur saccharum: tum aliquando nonnihil succi vel syrupi limonum, granatorum, berberis, aut cerasorum, vel spiritus vitrioli aut sulphuris, quod sufficit ad gratam aciditatem, vel salis prunellæ tantillum, si potentiùs refrigerandum sit.

Laudatur aqua, in qua macerantur tamarindi, berberes, aut pruna.

Decoctum prunorũ brinolentium gustui gratissimum est.

Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & sub finem addito santalo citr. & cinnam. aromatisatur. Qui potus non solùm sitim sedat, sed alvum laxat, hepar refrigerat & corroborat.

℞. Sacchari Uncias viii. salis prunellæ Unciam i. fiat pulvis, permiscendus ptisanæ pro potu ordinario. Cui etiam, siti admodum urgente, spiritus vitrioli admisceri poterit.

De spiritu vitrioli & sulphuris hoc diligenter advertendum, in febribus putridis magnum esse illius usum, quia insignem vim habet refrigerandi, aperiendi, putredini resistendi, inflammabilitatem humorum prohibendi; & sitim sedandi. Attamen in pleuritide, peripneumonia, hæmoproe, phthisi, cæteti sque pulmonis affectibus (nisi à crassa

crassa pituita vasa illius obstruente ortum habeant) ventriculi inflammatione, dysenteria, sanguinis mictu, renum & vesicæ ulceribus, plurimùm nocere & ab eo abstinendum esse.

In febribus, à bile valde tenui & calida, aut tenui acrique destillationi conjunctis, acida non conveniunt, sed potius leviter incrassantia, ut syrupus violaceus, & de rosis siccis, cum aqua hordei, vel panata, vel cocta simpliciter permixtus.

Ubi humores crassi lentique abundant, syrupus acetosus loco prædictorum erit utilissimus.

Solent etiam interdum conservæ rosarum, violarum, buglossi, aquæ coctæ, vel aquæ hordei misceri, & per manicam Hippocratis trajici, pro potu ordinario, cui aliquot guttæ spiritus vitrioli utiliter addi possunt. Vel paratur tinctura rosarum, colore, & sapore jucundissima in hunc modum.

℞. Rosar. rubr. siccarum ℥. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphuris, aut vitrioli ʒ. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas frigidè. Colaturæ adde sacchari albi ℥. iv. aquæ, rosar. ℔. ß. Fiat julep. clarus pro potu ordinario.

Julepus Alexandrinus non parum etiam utilis & jucundissimus est, qui ita componitur.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ rosar. succi limon. & sacchari albi, an. ℥. iv. Coquantur lento igne dum spumaverint.

Quod ad reliqua diætam spectantia attinet, somnus maximè utilis est, vigiliæ noxiæ. Nimius tamen somnus calorem nativum obruit, & excrementorum evacuationem impedit. Quies necessaria est in febribus acutis, in longioribus verò levis exercitatio utilis. Danda etiam opera est, ne ea quæ secundùm naturam expelli debent, retineantur, licèt omnis immodica evacuatio, quæ vires exhaurit, cohibenda, omnesque vehementes perturbationes eliminandæ.

Inter chirurgica præsidia phlebotomia principem locum obtinet. Non solùm enim plenitudinem evacuat, sive ad vasa sit, sive ad vires, sive in toto, sive in aliqua parte: sed etiam influxum humorum obstruentium revellit, totum corpus refrigerat & perspirabile reddit, putredinem arcet, & putrescentium humorum concoctionem adjuvat. Statim igitur, & ab initio morbi sanguis detrahendus est (nisi virium infirmitas prohibeat, ut in febre syncopali, aliisque casibus) idque alvo prius laxata, enemate aut suppositorio. Quantitatem sanguinis indicabit plethora, vires, ætas, anni tempus, consuetudo, aliæque circumstantiæ. Veteres in synocho puttida, & ardente febre, sanguinem mittebant ad animi deliquium. Sed multò tutius est (ut in synochi simplicis curatione à nobis dictum est,) partiris vicibus quantitatem necessariam educere, quàm ægrum subitò in vitæ discrimen conjicere. Avicenna in febre ardente, & tertiana continua venæ sectionem prohibet, nisi urina crassa rubraque fuerit. Metuit siquidem, ne bilis magis efferveseat, cujus frænum sanguinem esse dicit. Verùm à sapientioribus exploditur hæc sententia, cùm hujusmodi febres hæmorrhagia sæpe à natura ipsa judicentur; tum phrenitides interdum, aliasque inflammationes producant. Denique, cùm phlebotomia potenter refrigeret, ebullitionem potius cohibet, quàm excitet, cùm non solus sanguis, sed bilis etiam ei permixta, educatur, ita ut in ea massa, quæ supereat in venis majoribus, eadem maneat sanguinis ad bilem proportio, quæ priùs inerat. Imò verò, cùm vena secatur, si vegetæ sint ægri vires, & sanguis confertim erumpat, solus puttis, & naturæ molestus excernitur, remanente in venis puriore; quod à paucis Auctoribus est annotatum, quamvis in usu practico passim observetur. Si enim sanguis è vena guttatim effluat, purissimus est, quia motu proprio è vena egreditur. At si cum impetu erumpat, impurus & putris apparet, natura deteriorem massæ sanguinis partem expellente. Parciùs tamen sanguis mittendus est in naturis admodum bilioſis, æstate media & sub canicula, quàm in aliis naturis, & temporibus. In pituitosis verò & melancholicis febribus minori copia sanguis mittendus est, & perpetuò summa ratio habenda est coindicantium & contraindicantium, cùm febres quotidianæ utplurimum contingant in pueris aut senibus, regione frigida, aut tempestate hyberna, quæ sanguinis quantitatem à morbo vel causa morbifica indicatam imminuunt. Quando febris sit à nimio labore, parciùs mittendus sanguis. Si ex nimio veneris usu febris contingat, phlebotomia pernicioſa.

Circa tempus venæ sectionis advertendum est, non statim ab assumpto alimento venam esse aperiendam, sed peracta ventriculi concoctione, & alvo ab excrementis libera. Præterea tempore remissionis febris, sanguis est detrahendus, non autem in vigore illius: tunc enim natura vim impetumque morbi, ac venæ sectionem ferre nequit. Quod ad iterationem phlebotomiæ spectat: si ea ad evacuationem necessaria est; eodem die instituenda: si revulsionis causa, diversis diebus. Nam ubi evacuandum est, præcipuè in acutis, subitò corpus in alium statum transferendum: tum sæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ut posteà venæ sectione non ita commodè uti liceat. In revulsione verò respicimus ad motum humoris, quia rectiùs fit, si diversis vicibus & intervallo interjecto, natura contrario motui quasi assuescat. Intervallo enim temporis sanguis in partes effusus regurgitat in venas, & iterata venæ sectione utiliter extrahitur. Iterandam esse venæ sectionem intelligimus, si sanguis primò detractus valde putris fuerit, ejusque in venis magna copia supereſſe videatur.

Imò verò licèt sanguis ab initio purus, ac minimè corruptus appareat, non tamen desistendum est ab illius detractione, quin potius ea continuanda est, donec impurior & corruptior appareat. Et certe utilissimè observari potest in febribus acutis præceptum ab Hip. traditum 4. *de victu rat. in morbis acutis*, in pleuritidis curatione, ut scilicet sanguinis detractiones continuentur usque ad coloris mutationem; ut si ab initio corruptus educatur, continuetur evacuatio, donec purior apparear: & contrà si ab initio laudabilis prodeat; eo usque educatur, donec impurus corruptus extrahatur.

Est tamen quædam diversitas adhibenda in utroque casu. Si enim ab initio sanguis laudabilis educatur, iteratio debet fieri ex eadem vena; ut sanguis putridus in profundo corporis residens citiùs educatur. Si verò ab initio sanguis puttidus educatur, ex altero brachio sanguis detrahendus, & consequenter ex utroque brachio alternandæ sunt phlebotomiæ.

Si verò symptomata demonstrent putredinem subesse in interiore ramo venæ cavæ descendentis, ut æstus & dolor lumborum, urinæ rubor & crassities, post duas aut tres phlebotomias in brachiis celebratas, è saphena sanguinem mittere conveniet, eamque evacuationem bis aut ter repetere.

Si in postremis sanguinis missionibus portio quædam laudabilis appareat, ita ut non adeò putridus videatur ut anteà signum est naturæ restaurantis & restituentis novum sanguinem, & probum in putridi vacuati locum. Contra verò, si quò magis educitur, eò deterior appareat; signum est, morbum in pejus, & putredinem augeri, unde partium interiorum narcosis metuenda est.

Vena in cubito vel basilica, vel mediana ut plurimum secanda est; ex brachio dextro frequentiùs, ex sinistro verò interdum, cùm videlicet major tensio in sinistro hypochondrio, quàm in dextro percipitur. Aliquando tamen in pede vena utiliter aperitur, si revellendum sit, & vires sint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infestent.

Frictiones in febribus putridis rarò usurpantur, nisi in syncopalibus: quarum curationem, in symptomatum curationibus, in fine hujus capitis trademus.

Cucurbitulæ verò frequentiùs usurpantur, præcipuè in scarificatione: & sunt vicariæ venæ sectionis, quando vires, aut ætas illius usum non permittunt.

Pharmaceutica remedia duplici genere comprehenduntur, quorum alia evacuantia, alia alterantia nominantur. Sub evacuationibus comprehendimus purgantia, vomitoria, sudorifica, diuretica. Sub alterantibus vero refrigerantia, attenuantia, incidentia, aperientia, roborantia. Quorum omnium compositionem & usus, juxta praxeos ordinariæ methodum, seriatim describemus.

Atque ut à purgantibus incipiamus, maximè controvertitur apud Auctores, an illa in principio febrium putridarum exhibenda sint? Quod dissidium, missis disputationum ambagibus, ita resolvendum est. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediatè producentis, quæ in venis majoribus continetur, purgationem in principio non convenire, nisi ea turgeat, id est, ita exagitetur à natura irritata, ob pravam ejus qualitatem, eamque expellere conantur, ut inde excretioni magis disposita sit, & ex illa turgentia metuendum sit, ne in aliquam partem nobiliorem irruat; quod tamen quia rarò contingit, utplurimum illius concoctio expectanda est, antequam per medicamenta purgantia ejusdem evacuatio suscipiatur. Ratione

verò

verò materiæ in prima regione contentæ, si plurima illa sit, quæ febrem augeat, naturam gravet, eamque à materiæ in venis contentæ concoctione avertat, purgantia, altero à venæ sectione die exhiberi poterunt, sed leviora, quæ primam tantùm regionem evacuent. Humores autem vitiosos & excrementitios in prima regione; hoc est, ventriculo, intestinis, mesenterio, aut circa præcordia redundare, cognoscimus ex nausea, oris amaritudine, siti, dolore stomachi, aut alterius partis in ventre inferiori contentæ, alvi fluxu, aliisque symptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipsi venæ sectioni præmittenda est. Erunt autem hujusmodi medicamenta, cassia, manna, tamarindi, catholicum, electuarium lenitivum, diaprunum simplex, syrupus rosaceus, de cichorio compositus cum rheo; quæ variis modis concinnari poterunt in hunc modum.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. i. pulpæ tamarind. ʒ. ß. Cum saccharo fiat bolus. Vel

℞. Catholici ʒ. vi. electuarii lenit. vel diaprun. simpl. ʒ. ß. cremoris tartari ʒ. i. Fiat bolus. Vel

℞. Fol. endiv. cichor. acetos. an. M. ß. tamarind. ʒ. ß. Coquantur ad ʒ. vi. In colat. dissolve catholici ʒ. ß. mannæ & syrupi rosac. an. ʒ. i. Misce, fiat potio.

Si medicamentum paulò fortius desideres, addere potes rhab. ʒ. i. vel ℈. iv. in aqua endiviæ, vel cichorii, infusum cum santalo citrino. Imò verò & interdum, si febris non sit intensior, sennæ ʒ. ii. vel iii. decocto addi poterunt.

Quidam rhabarbarum rejiciunt, quia calefacit: tum etiam mannam, & syrupum rosaceum, quia dulcia cum sint, facilè in bilem vertuntur. Verùm aquis vel decoctis refrigerantibus rhabarbarum infusum, vel manna, aliaque dissoluta, nullum afferre possunt incommodum: præcipuè si dictis decoctis addantur tamarindi, qui ad hunc usum maximè commendantur, vel pulpa eorum simul exhibeatur.

Nonnulli utuntur in biliosis febribus sero lactis caprini, idque appositè: nam & ardorem febrilem temperat: & bilem evacuat, & viscera corroborat. In cyatho uno seri lactis infundatur per noctem rhab. ʒ. i. vel ʒ. i. ß. Vel addunt syrupi rosac. ʒ. ii. aut tres, exhibeat manè, & posteà alias duas libras propinat, ne totum serum medicamenti sapore inficiatur.

Purgationem, quæ fit in principio febrium putridarum, vulgus Medicorum vocat minorativam, eam verò, quæ fit concocta materia, eradicativam: quæ etiam in principio convenit (ut dictum est) ex sententia Hip., si materia turgeat. Illa autem turgentia, seu orgasmus materiæ morbificæ cognoscitur ex eo quòd æger percipiat in variis partibus dolores leves ac fugaces, admodumque mobiles. Varias etiam patitur in facie, aliisque partibus, coloris mutationes, ut nunc rubeat, nunc palleat aliqua faciei parte. Ac denique anxietatibus & inquietudinibus maximè torquetur.

Illud tamen Hippocratis præceptum de purgatione in turgentia materiæ, in praxi ordinaria non observatur; sed potiùs apparente humorum orgasmo ad phlebotomiam tutiùs confugimus, sicque facilius præcavemus, ne humores commoti irruant in aliquam partem nobilem, qui à medicamento purgante magis exagitari, promptius in eam præcipitari possent.

Aliquando etiam in ptincipio harum febrium vomitus provocandus est, cum videlicet ægrum musea aut vomitus valde urget: tunc enim natura per supetiora materiam morbificam evacuare nititur, & Medicus illius motum adjuvare debet. Sæpeque accidit, ut magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, quæ per vomitum quamprimum educenda est, cùm nulla tam copiosa & excrementitiæ materiæ concoctio expectari queat; & quodcumque ingeritur, in humorem consimilem immutetur, peccantem materiam augeat. Rectè enim annotavit Fernel. *lib.* 3. *meth. med. c.* 3. omnem illuviem in ventriculo, liene, pancreate, mesenterio, & cavis hepatis contentam, per vomitum commodè expurgari, quæ interdum medicamentis per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit. Et non rarò fit ut materia per vomitum rejecta, febris ab initio tollatur, quæ longa alioqui futura esset, materia illa in penitiores corporis partes transmissa, & sanguini permixta.

Ex vomitoriis autem medicamentis, cum triplex eorum gradus constituatur, mitiora eligenda sunt, ut aqua hordei tepida cum oleo amygdalino, vel communi, vel cum aceti albi exigua quantitate. Item syrupus acetosus, aut oxymel simplex, cum jure pulli, vel decocto sem. anethi, raphani, attriplicis, quibus etiam oleum addi potest. Quæ omnia ad ℔. i. vel majorem quantitatem exhibenda sunt, nam in minori quantitate assumpta retinentur in ventriculo. Cùm autem debiliora hæc vomitoria non sint valde efficacia, ad mediocria aliquando confugere licet, quæ in tertiana intermittentis curatione infrà proponentur.

Clysteres verò non solùm in principio morbi, ante venæ sectionem, sed etiam toto illius decursu injiciendi sunt singulis, vel alternis diebus, si alvus liberè non fluat, compositi ex decocto emollientium & refrigerantium, ut hordei, prunor. malvæ, violariæ, mercurialis, brancæ ursinæ, attriplicis, lactucæ, endiviæ, sempervivi, nymphææ: dissolvendo catholicum, cassiam, diaprun. simpl. saccharum rubr. mel violaceum, mercuriale, ol. nymphææ, violac. &c. In febre tamen intensiori satius est olea non addere, quia facilè inflammantur.

Nota primò, sempervivi majoris in decocto unius clysteris, squamas tres, vel iv. tantùm esse præscribendas, quia potissimè refrigerat, & majori copia usurpatum intestina labefactare posset.

Nota secundò, in omni febre biliosa clysteres non actu calidos, sed levem tantum teporem adeptos, esse injiciendos.

In pituitosis febribus fiunt decocta ex herbis emollientibus, cum sem. anisi, fœniculi, carthami, flor. chamom. & meliloti; dissolvendo hieram, diaphœnic. mel rosaceum, mercuriale, oleum chamæmel. anethinum, vel commune. Cum verò, ut supra annotatum est, integra & absoluta purgatio, quam eradicativam nominant, non nisi concocta materia instituenda sit, Medicus ab ipso morbi initio post primam venæ sectionem, & primarum viarum evacuationem, ea medicamenta usurpare debet; quæ humores crudos præparant ad concoctionem & evacuationem, simulque calorem febrilem contemperant, putredinem arcent, & obstructiones reserant, qualia sunt julepi, juscula, emulsiones, aliaque infra recensenda.

Julepi componuntur in materia biliosa, ex syrupis de limonibus, granatorum, de agresta, acetosa simplici, de succo acetosæ, de cichorio simplici, oxysaccharo, cum aquis endiviæ, & graminis, & cichotii.

Vel melius ex decoctis rad. acetosæ, cichorii, fol. acetos. capill. ven. scariolæ, dentis leonis, seminum frigidorum, tamarindorum, cum syrupis prædictis.

Interdum verò ad intensius refrigerandum, sal. prunellæ additur ʒ. i. pondere pro unaquaque julepi dosi vel spiritus vitrioli aut sulphuris q. s. ad moderatam aciditatem.

Acida in biliosis febribus nunquam omittenda; quia amara dulcificantur per acida: quæ si intensa sint in suo gradu, ut spiritus vitrioli, aut sulphuris, ipsius aloes, & colocynthidis amaritudinem delent. Bilis autem flava, suo amarore spoliata, mortua est & innoxia.

Ex succis etiam patari possunt julepi, summæ efficaciæ, & gustus gratissimi, in hunc modum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per residentiam depurati ʒ. iv. succi limon. ʒ. iii. aquæ rosar. ʒ. ii. succi granat. ʒ. i. sacchari albiss. ℔. ß. fiat julep. clarificatus pro iii. dosib.

Si bilis valdè acris & tenuis sit, quæ orgasmum faciat; diarrhœam, aut gravem aliquam aliam fluxionem pariat, incrassantes julepi componendi sunt ex aquis lactucæ, portulacæ, papav. rhœad. nymphææ, rosar. cum syrupis violaceo, jujubino, de rosis siccis, de succo portulacæ, papav. rhœad. papav. albi, vel ex decoct. lactuc. portul. plantag. flor. nymphææ, papav. rhœad. & viol. cum syrup. præd.

Notandum tamen syrupum violaceum, aliosque dulciores, solos non esse exhibendos: tum quia lavant stomachum: tum etiam, quia antequam in venas penetrent, ventriculi calore in vaporem calidum convertuntur, qui postea sitim intendit. Idcirco aliquid syrupi cujusdam acetosi semper admiscendum, ut faciliùs penetrent venas, & magis calori febrili resistant.

In progressu febris, apparente concoctione, decoctis prioribus adduntur rad. asparagi, liquiritiæ, folia agrimoniæ, pimpinellæ, hepaticæ, capill. ven.

In febribus pituitosis & chronicis magis incidentia, attenuantia, & aperientia præscribuntur, à debilioribus tamen incipiendo, qualia sunt syrupus acetosus, capill. ven. byzantinus, cum decoctis, agrimon. capill. ven. betonicæ, liquirit. passul. In progressu verò prædictis adduntur syrupi de duabus, & quinque radic. acetosus compositus de hyssopo, oxymel. simplex & compositus. Decocto verò adduntur

tur rad. 5. aperitivæ, fol. hyſſopi, cardui bened. & (ſi materia ſit valde impacta, viſcida, & lenta) chamædryos, & centaurii minoris: Quibus ſi ſal tartari, & ſpiritus vitrioli addantur, feliciùs operantur.

In febribus melancholicis adduntur, quæ vim aliquam humectandi obtinent, ut ſyrupus violac. bugloſſi, borrag. de pomis circa initia: Poſteà verò de fumaria, de epithymo de 5. rad. oxymel ſcilliticum, cum decoctis primùm bugloſſi, borrag. ceterach. capill. ven. fumariæ, lupulorum, deinde cuſcutæ, ſcordii, centaurii min. corticum capparum, fraxini, & tamariſci.

Ac denique in nothis febribus, ex variorum humorum miſcella oriundis, prædicta remedia commiſcenda ſunt, ita tamen, ut eorum, quæ prædominantem humorem reſpiciunt, major quantitas præſcribatur.

Pro delicatioribus juſcula medicata, juleporum loco, præſcribi ſolent; tum etiam, ne ægri ejuſdem remedii diutius uſurpati tædio afficiantur, eaque componuntur ex prædictis rad. & herbis, guſtui gratiora eligenda, cum pullo gallinaceo, vel fruſtulo gallinæ, aut capi: iiſque interdum quando magis refrigerandum eſt, ſalis prunellæ drach. i. ſpiritus vitrioli guttæ aliquot addi poſſunt.

In febribus tamen lentis & diuturnis, à contumacibus obſtructionibus productis, chamædrys, licèt amara, cum cichoraceis, in juſculis decoqui poteſt, & Montanus in conſiliis decoctionem cichorii, & chamedryos in juſculis velut admiranda prædicat, in iis, quibus febris longa cum obſtructionibus conjungitur.

In febribus pituitoſis decoctum chamæm. præſtans, ex Zucat. *obſ.* 20. *prax. admir. lib.* 3.

Emulſiones etiam hìc locum habent, & julepis gratiores ut plurimum eſſe ſolent. Tum maximè uſurpantur, ubi febris ſiccam viſcerum intemperiem habet comitem, vel catarrhum tenuem, vel pulmonis, & partium ſpiritualium phlogoſin; vel denique, ut remediorum formulæ immutentur, ne æger longioris juleporum uſus tædio afficiatur. Harum autem emulſionum compoſitio in præcedentibus curationibus deſcripta eſt.

Aqua frigida, magna copia exhibita, in febribus etiam putridis continuis, à veteribus uſurpari ſolebat, & à recentioribus quam pluribus laudatur. Verùm, quemadmodum in ſynocho ſimplici ſuſpectum illius uſum eſſe diximus, ſic jam prudenti Medico conſultius fore dicimus, ab ea abſtinere, propter rationes dicto loco propoſitas.

Conferet tamen aliquando in magno æſtu febrili aquæ frigidæ bonum hauſtum ad ʒ. x. vel xii. cum guttis aliquot ſpiritus vitrioli exhibere: ab ea enim iidem interdum affectus producuntur, quos Galenus aquæ frigidæ tribuit, ad ℔. iii. vel iv. exhibitæ. Cùm tamen inde ea pericula metuenda non ſint, quæ Galenus ipſe ex præpoſtera magnæ illius aquæ frigidæ copiæ exhibitione ſæpe contingere fatetur. Spiritus enim vitrioli facit, quo minùs aqua obſtructiones augeat; quin potius eas aperit, & citò penetrat; atque viſcera pervadit, nec moratur in hypochondriis, ut aqua frigida ſimplex, ſed aquis mineralibus & acidulis valde affinis evadit, quæ licet magna copia ſumantur, non gravant hypochondria, & citiſſimè rejiciuntur, necnon obſtructionibus reſerandis opportuniſſimæ ſunt.

Ad vires reficiendas, quæ in omni febre vehementi plurimum dejiciuntur, conveniunt opiatæ, & condita roborantia, compoſita ex conſervis rad. bugloſſi, fol. acetoſæ, acetoſellæ, ſtipitum lactucæ, flor. bugloſſi, borrag. violar. cichorii, roſarum; pulpæ citri, quæ vulgò acidum citri nominatur. Quibus adduntur pulveres coralli, margarit. raſuræ eboris, cornu cervi, diamarg. frig. triaſantal. diarrhod. abbat., confect. alkermes, de hyacintho; quæ vulgo in ſequentes, aut ſimiles formulas redigi ſolent.

℞. Conſervæ flor. borrag. bugl. & roſar. ana ʒ. ii. confect. alkerm. ʒ. i. ß. pulv electuar. diamar. fr. raſuræ eboris, coralli præp. & margarit. præp. ana ℈. ß. ſacch. roſ. ad pondus omnium, folia auri num. ii. Fiat conditum, auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari per ſe, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii, vel cum eadem aqua pro potu admiſceatur, vel cum juſculis.

℞. Conſervæ cichorii, acetoſæ, lactucæ, & acidi citri, ana ʒ. ß. pulv. ſantali citrini, & margarit. præp. ana ℈. i. ſpiritus vitrioli ℈. ß. cum ſyrupo violaceo, fiat opiata.

℞. Conſerv. flor. bugloſſ. roſarum & violar. an. ʒ. i. aquar. endiviæ, acetoſæ, & borra. ana ʒ. iii. Miſceantur ſimul. Calefiant ſuper cineres, per colum trajiciantur. Deinde adde confect. alkerm. ʒ. ii. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. ß. coralli præpar. margarit. præp. & raſur. eboris, ana ℈. i. ſyrupi de limon. & granat. ana ʒ. iii. Miſce. Detur ſingulis vicibus cochleare 1.

Pro delicatioribus, & in magna virium exſolutione julepus ſequens guſtui gratiſſimus componi poterit.

℞. Aquar. acetoſæ, naphæ, & roſar. ana ʒ. i. ß. ſyrupi de limon. granat. an. ʒ. ß. confect. alkerm. ʒ. i. Miſce. Utatur ex cochleari frequenter.

Uſurpatis per aliquot dies remediis alterantibus, & humores noxios præparantibus ac concoquentibus, eorum purgationi incumbendum eſt inclinante febre, & quando concoctionis ſigna apparent, vitando dies criticos. Idque paulò fortioribus medicamentis, quàm quæ in principio uſurpanda jubemus, cujus generis ſunt ſenna, rhabarbarum, agaricus, catholicon duplex & ſimilia, quorum materia & doſis peccantibus humoribus, & naturis ægrotantium, à perito Medico erunt accommodandæ. Nonnulli etiam ad diagrydiata audent tranſcendere, ut diaprun. ſolut. diaphenicum, electuarium de ſucco roſar. aut diacarthami. Quæ tamen in febribus continuis rariſſimè uſurpanda ſunt, cùm ſcammonium humores maximè inflammare ſoleat, & ſitim vehementer excitare; idque præcipuè in febribus ardentibus, quibus plurimum noxia ſunt, diagridiata medicamenta. Imò verò rhabarbarum, etſi benignum, ac præſtantiſſimum medicamentum, in valdè biliоſis febribus apud nonnullos ſuſpectum eſt, propter calefaciendi, & exſiccandi vim, qua inſigniter præditum eſt. Quamvis illius noxa magna ex parte præcaveri valeat, ut antea dictum eſt, ejus infuſione facta in aquis refrigerantibus, eamque permiſcendo cum decocto tamarindorum, & herbarum refrigerantium, addendo caſſiam, ſyrupum roſac. de cichor. compoſ. & ſimilia.

Si febris protrahatur, purgatio erit identidem repetenda, interjectis præparantibus & concoquentibus, donec tota illius minera ſublata fuerit. Alioqui, ſi ante integram febris ſolutionem à purgatione ceſſetur, periculum erit recidivæ. Quod tamen præceptum reſtrictione quadam indiget. Si enim poſt repetitas pluries purgationes febris lenta perſeveret, quæ ægrum ſenſim abſumat, & in tabem præcipitare videatur: optimum erit purgationes intermittere, febrem ſola victus ratione, alterantibuſque remediis oppugnare. Contingit aliquando, ubi prava quædam eſt viſcerum affectio, diuturnitatis febris cauſa, ut quandiù medicamenta exhibentur, tamdiù morbus perſiſtat. Fatigatur enim natura, quæ deinde vires reſumens morbi cauſam concoquit, & concoctam expellit.

Si tamen febris lenta ab obſtructionibus oriatur, qualis in pueris ſæpiſſimè contingit, frequens purgatio, eaque leviſſima, per epicraſin humores educens, morbum auferre ſolet, ſi præſertim ex rhab. componatur, quod & obſtructiones aperit & viſcera corroborat. Cujus elogium à Montano celebratum, *conſ.* 10. *de febribus hìc tranſcribi* meretur. Ille curam proponens pueri, febri lenta ex obſtructionibus laborantis: *Inter reliqua*, inquit, *quod ſemper certa fide à me longo experimento probatum eſt, laudo, ut ſingulis diebus ſumat infuſionem rhab. in aqua endiviæ. Nunquam enim vidi febrem ex obſtructione, hoc remedio non eſſe ſublatam, ſi modo pertinaciter quiſpiam in ejus uſu perſeveraverit. Quandoque cum craſſiſſimos humores impactos & obſtructiones, quæ ob caloris imbecillitatem, facilè tolli non poterant, ex rhab. aſſumptione curatas vidi. Conſuevi igitur accipere libram aquæ endiviæ, in qua drachmam rhab. infundo, in panno lineo involutam. Deinde ſingulis diebus* ʒ. iv. *illius infuſionis, facta aliqua expreſſione: accipi jubeo circa auroram: & eſt ejuſmodi doſis puerorum: neque deſiſto ab hac potione, priuſquam videam omnino & febrem, & obſtructiones fuiſſe ſublatas. Auferentur enim proculdubio ſi reliqua rectè fiant, & curationi conſentiant.* Hæc Montanus. Apud nos autem in communi uſu eſt bochetum rhabarbari, quod hujuſmodi pueris, febre lenta cum obſtructionibus laborantibus, feliciter exhibemus pro potu ordinario. Et fit rhab. drach. ſemis, vel drach. j. (prout puer ægrius, vel facilius ſaporem ferre poteſt) craſſiuſculè tritam, & nodulo incluſam infundendo in aquæ fontis ℔. ij. vel iij. frigidæ per diem integrum. Ejuſque uſus continuatur per menſem, aut diutius, ſi morbi contumacia id poſtulet. Eique interdum, ſi febris admodùm remiſſa ſit, & corpus pituitoſum, aliquid vini additur ad ingratum rhab. ſaporem corrigendum.

Poſt purgationem materiæ morbificæ, natura plerumque

que in morbi declinatione per urinas excernere reliquias consuevit, quod ex iis copiosioribus, vel crassioribus colligere licet. Illius motus adjuvandus est diureticis medicamentis, iisque temperatis; qualia sunt emulsiones, & aperientia in julepis & jusculis suprà descripta: quibus, si febris admodum remissa sit, aliquid radic. fœnic. & petroselini, vel fol. absinthii, addi poterit, idque præsertim in febribus pituitosis, ut quotidiana continua.

Si verò natura ad habitum corporis materiæ morbificæ reliquias propellat; sudorifica usurpanda sunt: non calida illa quidem, quæ magis propriè sudorifica sunt, sed alia temperata, quæ eadem ferè sunt cum diureticis: & prout attenuandi vi prædita sunt, humores disponunt, ut faciliùs à natura per locum sibi magis convenientem expelli valeant. His tamen addi possunt aquæ cardui bened. scabiosæ, spiritus vitrioli, aliaque, in febribus malignis fusius describenda.

Præter interna remedia, extrinsecus etiam varia adhibentur, ad calorem febrilem contemperandum, partium principum robur confirmandum, vel poros cutis relaxandos, & fuliginem, caloremque febrilem foras attrahendum, Epithemata nimirum, linimenta, aliaque cordi, hepati, aliisque partibus admovenda. Quæ calori temperando destinata sunt, nonnisi in statu, aut declinatione admovenda, dum calor ad exteriora sese diffundit; non in principio, vel augmento, dum circum viscera adhuc residet, nec etiam instante crisi.

Cordi epithema admovendum, in hunc modum componi poterit.

℞. Aquar. buglossi, acetosæ, nymphææ, rosar. an. ℥. iii. aceti rosac. vel succi limon. ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. & triasantal. an. drach. i. camphoræ, & croci, an. g. v. Misce. Fiat epithema, applicandum tepidè cum panno scarlatino.

Ad magis roborandum, & odoris gratiam epithemati conciliandam, adde aquæ naphæ ℥. iii. confect. alkerm. drach. i.

Ubi magis roborare est animus, epithemata solida cordi applicantur, in hunc aut simílem modum composita.

℞. Conservæ buglossi, & rosar. an. ℥. i. confect. alkerm. drach. ii. pulv. electuar. diam. frig. drach. i. sem. Cum. succo limon. vel aqua rosar. Fiat epithema solidum applic. post liquidum.

Vel forma linimenti magis cardiacum ita paratur.

℞. Confect. alkermes & de hyacinth. an. ʒ. iii. pulv. elect. tria santali, & diamarg. frig. an. ʒ. ii. Cum aqua rosar. fiat instar linimenti, quo illinatur regio cordis.

Ad roborandum quoque, & fuligines, caloremque febrilem foras evocandum, maximè conveniunt pulli columbini, per spinam secti, & regioni cordis applicati, qui etiam non rarò sinapisari solent pulveribus cardiacis, ut diamarg. frig. & triasantali. Vel antequam applicentur, regio cordi confectione alkermes, & linimento cardiaco illinitur.

Hepati quoque epithemata admoveri solent, in hunc ferè modum composita.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetosæ rosar. an. ℥. iii. aquæ lactucæ ℥. ii. aceti rosac. ℥. sem. pulv. electuar. triasan. ʒ. i. sem spodii drach. sem. camphoræ scrup. sem. Fiat epithema.

Ad potentius refrigerandum, ex succis aliquando epithema confici poterit, in hunc modum.

℞. Succi cichorii, endiviæ, an. ℔. sem. succi lactucæ, & aceti rosac. an. ℥. ii. pulv. trium santal. ʒ. ii. Misce. Fiat epithema.

Non solum autem hepati, sed etiam universæ hypocondriorum regioni epithemata refrigerantia adhibere utilissimum est: illa enim non solum pepasmum promovent, sed etiam viscerum intemperiem emendant, & impediunt, ne partes principes in marasmum lethalem incidant.

Eadem hepatis regio ungenda erit sequenti linimento, quod etiam renibus atque lumbis applicari poterit.

℞. Unguenti ros. ℥. i. sem. Cerati santalini ℥. i. succi endiviæ ℥. i. sem. ol. rosac. & ceræ, an. q. s. ut fiat linimentum. Cui addatur aceti rosac. parum unctionis tempore.

Testibus etiam refrigerantia utiliter adhibentur, propter maximum consensum, qui ipsis cum partibus principibus intercedit: illis ideò refrigeratis, totius corporis incendium magna, ex parte restinguitur. Ad hunc usum tale epithema componi poterit.

℞. Aquar. nymphææ ℥, plantag. rosar. & cichorii, ana ℥. iii. aceti rosac. unc. i. sem. vini unc. ii. Misceantur, hisque immergatur linteum, quo actu frigido testes involvantur.

Manuum & pedum refrigerationes maximum quoque juvamentum afferunt, ob eundem consensum, quem habent cum toto corpore propter arterias, & venas, & nervos quæ ad illas partes desinunt.

Neque timendum est, ne excrementorum diffiationem impediant. Siquidem pauca sunt, quæ ex illis partibus effluunt; & ideò majus ex refrigeratione juvamentum, quàm nocumentum emergit.

Manibus itaque contrectantur pilæ marmoreæ, eburneæ, æneæ aut plumbeæ. Vel macerantur manus in aqua frigida, cui vini & aceti tantillum mixtum sit. Plantis pedum admoventur folia lactucæ, nymphææ, aqua & aceto immersa. Vel ad utrarumque partium lotionem decoctum sequens parari poterit.

℞. Fol. lactucæ, violar. sempervivi, portulac. fol. vitis, salicis, an. M. i. cap. papav. n. xii. vel fol. ejusdem (si adsint vigiliæ) M. i. aceti ℥. i. vini albi ℥. ii. aquæ fontis q. s. Fiat decoctio. Cui adde, si lubet, lixivii parum ad corroborationem articulorum. Hoc laventur manus & brachia, pedes, & tibiæ tepidè, bis in die, aut semel hora somni.

Advertendum porrò est, antiquos balneis aquæ dulcis frequenter usos esse in febrium putridarum curatione, ut videre est apud Gal. *lib. de marcore. cap. 7. 11. meth. c. 9. & 10. com. 1. ad Glauc. cap 9.* Eaque vel frigida administrabant in febre vehementissima, ut ardente exquisita; vel tepida in declinatione febrium, & concoctionis signis apparentibus. Verum nostra ætate, non sine periculo hujusmodi balnea administrari possunt, & in uno tantum casu conveniunt; quando scilicet febris in diuturnitatem abit, & corpus calidum & siccum ac squalidum occupans, in hecticam degenerare posse videtur.

Hoc etiam pro coronide addendum, soluta per crisim febre, materiæ morbificæ reliquias purgatione esse auferendas, præcipuè si per sudorem, aut hæmorrhagiam facta fuerit crisis. Hisce enim evacuationibus tenuior tantùm matetiæ portio educitur, crassior verò relicta novum concipit incendium, & recidivam efficit. Sola itaque crisis, quæ fit per alvi fluxum, solet esse secura. Cui tamen non ita fidendum est, ut ab omni purgatione prorsùs abstineamus. Sordent enim adhuc præcordia, & affluens alimentum corrumpunt, unde aut recidiva oritur, aut alterius morbi causa. Itaque multò satius est (quod à recentioribus nonnullis fuit observatum) semel atque iterum repetito blando cathartico, ita reliquias omnes abstergere, ut omnes recidivæ metus, omnisque morbi alterius occasio tollatur.

CAPUT II.

De Symptomatis febres putridas comitantibus.

OMnes ferè Auctores, qui de Febribus scripserunt, symptomata febres comitantia, vel illis supervenientia, eorumque curationes, in fine operis descripserunt, ut omnibus febrium generibus optimè accommodari valeant. Quod eorum consilium tametsi minimè improbandum censeo; attamen commodius multò ad praxeos usum censuerim, si illa febribus putridis continuis immediatè subnectantur, cùm in iis potissimum & vehementia esse soleant, & peculiares medelas expostulent.

Quamvis igitur plura symptomata, multis ex suprà enarratis remediis, causæ, morboque accommodatis, emendari soleant, non pauca tamen ipso morbo molestiora, peculiarem curam requirunt, quæ hìc summatim describenda est.

Dolor capitis, vigiliæ & deliria, iisdem propemodum remediis curantur, revellentibus, repellentibus, derivãtibus resolventibus, & anodynis. Revellentia sunt clysteres, emollientes & laxantes, purgationes blandæ, phlebotomia, cucurbitulæ, lotiones pedum. Repellentia sunt frontalia, oxyrrhodina, unguenta, vel linimenta. Derivantia sunt sectio venæ frontis, vesicatoria. Ad resolventia referuntur olea nonnulla, & animalia capiti admota, quæ etiam sunt anodyna. Per usum autem prædictorum remediorum exhibentur julepi & emulsiones, ad humores calidos & acres temperandos ac demulcendos. Hisce omnibus accedunt narcotica, non nisi maxima urgente necessitate, & reliquis non conferentibus, usurpanda. Quorum omnium medicamentorum materia in phrenitidis, & doloris capitis à causa

calida

calida curatione, descripta repetitur. In eorum tamen administratione hoc unicè observandum, ne instante crisi in usum vocentur: motum enim naturæ perturbare, & crisin impedire valerent. Quod tum de cæteris, tum de narcoticis præsertim est audiendum.

Ad vigilias & deliria plurimùm confert cataplasma plantis pedum admotum, ex cucurbitis recentibus contusis, foliis sempervivi majoris, lactucæ, & similibus etiam lotiones pedum, ex decocto herbarum refrigerātium. Sic enim frigiditas per nervos cerebro communicatur.

Convulsiones in febribus, præcipuè malignis, aliquando contingunt, à malignis vaporibus cerebri meninges vellicantibus. Quibus mederi oportet clysteribus revellentibus ac cucurbitulis; tum exhibendo frequenter in julepis, aut jusculis pulverem epilepticum, *de gutteta* vulgò dictum, aut alium consimilem. Ac denique, inungendo spinam dorsi oleo chamæm. violac. amygdal. dulcium, & de nuce Indica.

Somno profundo febribus supervenienti eadem adhibentur remedia, quæ in soporosorum affectuum curatione fuerunt descripta; hoc tantùm observando, ut, quæ intus assumpta nimis calefaciunt, minimè usurpentur.

Sitis febricitantium sedatur præcipuè potu refrigerante & humectante. Attamen, si intensior sit, ut potus moderatus ei non sufficiat (immoderatus enim plurima infert incommoda, & ægrum non rarò in vitæ discrimen præcipitat,) aliis auxiliis fallenda atque demulcenda est.

Primò itaque frigidus aer inspiretur, æger in silentio maneat, ore clauso per nares expiret, & somno indulgeat.

Deinde abluatur os aqua hordei tepida, aut aqua in qua decoctæ sint jujubæ, sebesten, pruna, lactuca, portulaca, & similia.

Teneat in ore æger frustum rad. liquirit. à cortice mundatæ, & in oxycrato maceratæ. Vel colluat os aqua hordei, aut simplici, cum modico aceti, aut cum succo granatorum, limonum, vel tantillo spiritus vitrioli.

Vel teneat in ore acinos granatorum, aut laminam mali citrii, limonis, vel aurantii, maceratam in aqua rosarum, saccharo adjecto; vel stolones lactucæ, endiviæ aut portulacæ, folia acetosæ, taleolas anguriæ, cucurbitæ, cucumeris, in aqua frigida priùs maceratas. Vel cerasa acida, vel ribes vel tamarindos, vel frustulum crystalli, vel prunorum acidorum nucleos quibus nonnihil pulpæ adhæreat, vel similia.

Utile est etiam ad sedandam sitim saccharum, aqua rosarum madefactum cum spiritu vitrioli, atque iterum exsiccatum.

Si levioribus hisce sitis tolli nequeat; permittendus est potus, non initio exacerbationum, neque in augmento; nisi pauciss̄imus; sed in vigore, & potiss̄imùm ubi ad declinationem vergit: tunc enim largior potus calorem foras diffundit, & sudorem aliquando movet, præcipuè in febrium intermittentium paroxysmis, in quorum declinatione ad satietatem non rarò potum haurire convenit. Varia potus materia in hujusmodi febribus conveniens superiori capite descripta est.

Si verò sitis ab humore bilioso, in ventriculo contento, ducit originem; is per vomitum, aut dejectionem expurgandus est. Vomitus provocabitur, si æger sit nauseabundus, syrupi acetosi simpl. ℥.i. ß. cum aqua hord. aut decocti raphani ℥. v. Sin minus, purgetur bolo ex cassiæ ℥.i. & pulpa tamarind. ʒ. iii. vel mannæ ℥. ii. in decocto prunorum & tamarindorum dissolutis, vel potione sequenti.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vi. mucilag. sem. psylli ℥. ß. decocti hord. prunor. & tamarind. ℥. iv. syrupi rosar. ℥. i. Misce. Fiat potio.

Linguæ & faucium ardor, siccitas, & scabrities curatur variis remediis, dictis partibus admotis, in ore detentis, in hunc modum compositis.

℞. Mucilag. sem. cydonior. ℥. i. mucilag. sem. malvæ ℥. ß. specier, diatrag. frig. & saccharī candi an. ʒ. i. saccharī albi q. s. Fiat eclegma. Vel

℞. Mucil. sem. psyllii, aut cydon. extract. cum aqua lactucæ, vel rosar. ℥. ß. syrupi violac. limon. aut granat. Unc. i. Misce. Capiat parum per intervalla, & in ore detineat. Vel

℞. Sem. cucumeris ℥. ß. sem. cydon. ʒ. ii. gummi tragacanth. ʒ. i. ß. Contundantur semina, & gummi dissolvantur in albumine ovi. Misceantur omnia, & fiant trochisci in ore detinendi.

℞. Sem. psyllii cydon. an. ʒ. i. ß. gummi tragacanth. ʒ. sem. saccharī candi drac. iii. Cum mucilag. gummi tragacanth. fiant trochisci. Vel linteo raro includantur, ut fiant noduli, qui macerentur in aqua rosar. & in ore teneantur.

Si profundius asperitas hæserit, fiat gargarisma ex decocto hordei. rad. althææ, fol. lactucæ, portulac. flor. violac. addito melle rosac. syrup. violar. vel saccharo cando, vel oxymel. & simpl. & simil.

Si sordes linguæ adhæreant, ut plerumque fit: sæpè detergenda est linteo asperiori intincto oxycrato. Cui etiam succus sempervivi, & sal prunellæ interdum addi poterit.

Si ardor sit intensior, cum insigni linguæ nigredine, magis refrigerantia humectantibus permisceantur, in hunc modum.

℞. Succorum lactucæ, sempervivi, limonum, an. ℥. i. mucilag. sem. cydon. saccharī candi, an. ℥. ß. saccharī albi q. s. Fiat looch. Vel

℞. Semper vivi recentis M. i. aceti rosac ℥. ii. aquæ hordei ℔. i. Coquantur ad tertiæ partis consumpt. In colat. dissolve salis prunellæ drach. i. ß. alum. ʒ. i. syrup. viol. & de moris, an. ℥. i. Fiat gargarismus. Vel sal prunellæ solum in aqua sempervivi dissolvitur, eoque utilissimè lingua & fauces abluuntur: necnon ejus particula absorberi potest, ut ad œsophagum simili ardore affectum pervenire possit.

Exterius vero guttur & collum illinantur ol. violac. & butyro recenti, in aqua rosarum lotis, quibus veluti ustum guttur humectari possit.

Ad refrigerandum admoveri possunt, unguentum rosaceum, refrigerans Gal. & similia. Sed multò efficacius admoventur folia lactucæ, portulacæ, trita, ac duobus linteis inclusa. Vel millepedes contusi eodem modo admoveri possunt.

In magno pectoris ardore, qualis in febribus solet contingere, totum pectus inungendum est oleo violaceo, nymphææ, & amygd. dulcium. Imò verò, æstu plurimum urgente, fomenta eidem parti admoveri debent ex decocto hordei, lactucæ, nymphææ, borraginis, violar. & similium composita, quibus irrigationes ex oleis prædictis debent succedere; quandoquidem, ex præscripto Galeni & Avicennæ, in hujusmodi febribus, magna cura thoracis, utpote caloris fornacis, habenda est. Ea verò remedia, juxta Tralliani præceptum, rarò frigida, quia intra calorem repellunt; nec tepida, quia laxant; sed actu calida, potentia verò frigida admoveri debent.

Dolor lumborum in febribus excitatur à sanguine fervido & copioso, in vena cava ebulliente. Sedari autem debet clysteribus emollientibus & refrigerantibus emulsionibus, ex seminib. frigidis paratis, addendo sal prunellæ inunctionibus earum partium ex unguento refrigerante Galeni, cum succo sempervivi majoris, & camphora, vel unguento populone, vel ol. rosac. nymphææ, & papaverino, vel epithemate ex aqua plantaginis, rosarum, aceto, oleo rosaceo, & camphora, vel oxyrrhodino ex aqua rosarum; oleo rosaceo, & aceto parato, quæ omnia actu frigida æstate, subtepida aliis temporibus admovenda sunt.

Inquietudines, quæ in febre assode & paroxysmis tertianæ intermittentis solent contingere, curantur præcipuè purgatione humoris biliosi, ventriculum, aliasque partes sensibiles vellicantis, idque per vomitum aut secessum, prout natura hanc vel illam viam magis affectare videatur; tum clysteribus ad inferiora revellitur. Mox quies omni arte procuratur & potus frigidus exhibetur, necnon julepi refrigerantes, quibus interdum syrupus de papavere, vel laudani tantillum utiliss̄imè permiscentur. Etiam in vigore paroxysmi syrupi de papav. ℥. i. utiliter exhibetur.

Syncope in febribus syncopalibus vulgò dictis solet contingere: quarum duo genera constituuntur, ut superiori capite dictum & una dicitur syncopalis minuta, altera verò humorosa. Quarum curationes, utpote ab aliarum febrium putridarum curationibus longè diversas prædicti symptomatis ratione, huic loco reservavimus.

Syncopalis minuta, quæ à biliosis humoribus, acribus, & venenatis generatur, in hunc modum curanda est. Aer sit frigidus & humidus, parumque adstringens, ut exsolutio prohibeatur. Victus tenuis, refrigerans, & instaurans, ex jusculis pullorum cum acetosa, portulaca, &c. decoctorum, quibus addi potest aqua rosar. succus granat. & parum saccharī. Panis infusus succo granatorum, vel aurantiorum exhiberi poterit, si victus paulo plenior sit concedendus, necnon cremor hordei, aut panatella cum succo granatorum, aut limonum. Tum jura restaurantia, ex carnibus expressis, cum dictis succis. Robustioribus

exhiben-

exhibentur vitelli ovorum cum omphacio, testes gallorum, carnes pullorum, gallinæ, perdicis, iisdem succis alteratæ.

Potus tempore pastus, si non adsit inflammatio alicujus visceris; sit vinum aquosum non vetustum, nec vaporosum. Extra pastum aut si aliqua sit inflammatio, aqua hordei, aut aqua panata, cum syrupo granat. limon. acidi citri julepo rosac.

Somnus extra paroxysmum convenit, in eodem nocet. Ac denique maximè fugienda, quæ iram, tristitiam, & similes concitant.

In paroxysmo fiabellis refrigerantibus, & irrorationibus odoriferis, spirituum resolutio supprimenda est. Facies aspergenda aqua frigida, vel rosar. cum aceto. Eadem quoque testes in viris, & mammæ in mulieribus frigidè foveri poterunt.

Si calor cum spiritibus è corde ad exteriora non revocetur; revellendus est frictionibus extremorum, ac vellicationibus: tum nares sæpè apprehendantur, pili vellantur, nomine proprio sæpè æger inclametur. Detur mica panis succo granat. infusa, aut vinum tenue odoriferum, aqua rosar. dilutum: Et urgente necessitate, aqua cinnam. cum aqua rosarum. Interim jura restaurantia non omittantur, quibus confectio alkermes, aliaque admisceri poterunt. Potiones quoque cordiales sæpè ex cochleari exhibendæ, in hunc modum compositæ.

℞. Aquæ ros. ℥. ii. aqua naphæ ℥. i. aquæ cinnam. ʒ. ß. confect. alkerm. ʒ. i. margarit. præp. & coralli præp. an. ℈. sem. manus Christi perlatæ ʒ. vi. Misce. Fiat potio ex cochleari sumenda. His accedere possunt opiatæ, & condita, superiori capite descripta.

Medulla panis adhuc calentis aqua rosac. & aceto irroretur, & ori, naribusque admoveatur.

Cordi epithemata refrigerantia, & roborantia applicentur.

Ad potos densandos, & impediendam dissolutionem, involvatur æger linteo, conspersо pulvere rosar. balaustiorum & santalorum; vel irrorentur lintea aqua rosar. cum modico aceto.

Totum corpus, præcipuè dorsum, illinatur sequenti linimento.

℞. Ol. rosar. omphac. an. ℥. i. sem. myrtill. cydon. mucilag. sem. psyll. an. ʒ. vi. gummi arab. dissoluti in aqua ros. ʒ. ii. ceræ albæ, q. s. Fiat linimentum.

Ventriculi ratio præcipuè habenda est, quod in eo præcipuè humor noxius cumuletur. Illinenda autem est illius regio oleo rosaceo, & cydon. tum imponatur panis tostus maceratus succo cydonior. & granat. acidorum. Vel magno urgente æstu foveatur tepidè decocto portulacæ & rosarum, vel etiam succo solani, portulacæ, uvæ acerbæ, adjecto ol. rosac. & cydoniorum.

Sublata syncope, & refectis viribus, ad febrem, ejusque causam tollendam convertendus est animus. Quod fiet alterantibus & evacuantibus quæ febribus ardentibus idonea superiore capite descripsimus.

Syncopalis humorosæ, quæ ab humorum pituitosorum & crudorum multitudine producitur, contraria ferè est curatio ei, quæ minutæ adscripta est. Siquidem aer debet esse temperatus ad calidum inclinans, lucidus, purus, & siccus. Cibi boni succi, & facilis concoctionis, præparati cum hyssopo, fœniculo, aliisque. Potus sit vinum tenue, & oligophoron. Somnus & vigiliæ moderatæ.

At frictiones in primis maximè commendantur à Gal. 12. *meth. c.* 3. eæque ab initio morbi celebrandæ sunt linteis asperioribus supernè deorsum, primùm in pedibus & cruribus; post in brachiis; humeris, & dorso. Lintea prius suffiantur styrace, ligno aloes, thure, caryophyllis, &c. ubi a frictione artus abundè incaluerint, inungantur oleo anethino, chamæmel. irino: costino, aliisque resolventibus. Hujusmodi frictiones plurimum laudantur, quia calorem cum spiritibus, ac materiam noxiam, vires suffocantem, ad exteriora evocant.

In paroxysmo æger excitandus est narium apprehensione, aurium fricatione, pilorum avulsione, inclamatione &c. Præterea ori & naribus odorata admoveantur, ut aqua cinnam. flor. arantiorum, acetum infusionis caryoph. mica panis intincta vino Hippocratico, quæ etiam per os exhiberi potest; aut ipsum Hippocraticum solum, aut aqua cinnamomi, aut potio cardiaca sequens.

℞. Aquar. meliss. rorism. & flor. arant. an. ℥. i. aquæ cinnam. ℥. sem. confect. alkerm. ʒ i. syrupi condituræ cort. citri & caryophylli nostratis, an. ℥. i. Misce. Fiat potio quæ detur ex cochleari frequenter. Opiata etiam in hunc modum componi poterit.

℞. Conservæ flor. bugloss, anthos, & cort. citri condit. an. ℥. sem. nucis moschat. condit. ʒ. iii. confect. alkermes ʒ. ii. specier. diambræ, diamoschi dulcis, an. ℈. i. cum syrupo condit. cort. citri. fiat opiata.

Cordi admoveri possunt epithemata, & pulli columbini; ventriculo & testibus fomenta aliaque administrari, quæ in virium imbecillitate fuere proposita.

Dum hæc fiunt, ad frictiones identidem redeundum est, quæ nunquam in hoc affectu sunt omittendæ.

Refectis aliquantum viribus, materia morbifica educenda est per clysteres & purgationes, (in quibus hiera cum agarico, ratione ventriculi, multum prodest) quæ blandæ & frequentes esse debent, interjectis tamen præparationibus idoneis.

Inappetentia omnibus propemodùm febribus communis est. Dum enim ventriculus calida intemperie afficitur; fames imminuitur, & sitis augetur. Aliquando tamen ita dejicitur appetentia, ut, ægri vix jusculа haurire possint. Fitque illud cibi fastidium à vitiosis humoribus, in ventriculo collectis, aut illius tunicis imbibitis, vel corruptis malignisque vaporibus, ventriculum obsidentibus. Curari debet evacuatione causæ morbificæ, per vomitum aut secessum, idque ab initio diluto rhab. & tamarindorum. In declinatione verò, si febris non sit valida, cum hiera picra in decocto hordei, cicerum, absithii, aliorumq; detergentium dissoluta. His succedere debent clysteres detergentes, qui consecutione quadam à ventriculo revellunt. Præterea exhibenda sunt frequenter acida & refrigerantia, ut syru. limon. granat. cerasa acida, &c. per se, vel cum aqua frigida exhibita. In declinatione, aut cessante febre, syrupus de absinthio pontico utiliter dati poterit, vel solus, vel cum syrupis, aut succis acidis permixtus. Cibi offerantur ægro magis grati. Ut enim docet Hip. *aph.* 38. *sect.* 2. paulo deterior, sed suavior cibus & potus, meliori, sed insuaviori præferendi. Per rara autem intervalla cibus non multus assumatur, frequentior enim & copiosior inappetentiam vel sanis inducit. Condiantur vero cibi, modo tussis absit, omphacio, aceto rosac. succo limon. Si æger ita abhorreat ab omnibus cibis, ut nihil omnino assumat; injiciantur clysteres nutrientes, bis aut ter in die; eductis prius excrementis clystere detergente. Soluta omnino febre, si remaneat inappetentia, æger modice se exerceat, utatur capparibus, saxifraga, olivis, locum mutet, & migret ad aerem frigidiorem. Ac tandem, si hæc non sufficiant, utatur vino absinthite, & pilulis de hiera, quæ humores ventriculi tunicis impactos potenter abstergunt.

Singultus & vomitus febribus superveniens, variis oppugnantur remediis, quorum materia ex singultus & vomitus curationibus, à nobis descriptis, erit repetenda, & singulis febricitantibus, hisce symptomatis correptis, cum delectu ac judicio accommodanda. Cavendum tamen maximè est, ne vomitus criticus ulla ratione cohibeatur. Singultus interdum ex immodico refrigerantium usu procedit, ut testatur Lemnius, referente Schenkio, his verbis: *Singultus in febribus nonnumquam sequitur intemperatum refrigerantium usum julleporum. Quomodo affectos inconsulta temeritate Medicorum plures vidi, idque symptoma contra omnium opinionem vini potu sustulimus.*

Fluxus alvi, febribus putridis superveniens, si criticus sit, cohibendus non est: neque symptomaticus statim initio, si vires admodum non dejiciat, ne humor vitiosus ad partes principes recurrat. Quando cohibendus est, id fit purgatione blanda, & simul adstringente, clysteribus detergentibus & roborantibus; assumptis & admotis incrassantibus, roborantibus & adstringentibus. Quæ omnia ex diarrhææ curatione erunt desumenda, à levioribus incipiendo, & ad fortiora, si necessitas urgeat, paulatim progrediendo.

Sudores, si critici non sint, sed symptomatici, virесque maximè dejiciant, cohibendi erunt aeris refrigeratione, conspergendo aquam frigidam, folia salicis, & vitis supra pavimentum; & si opus sit, fenestras aperiendo, corporis eventilatione paulatim facta levibus integumentis, ac molli culcitra detracta: Item facie oxycrato frequenter conspersa: ac denique usu medicamentorum frigidorum adstringentium: qualia sunt epithemata refrigerantia cordi, hepati; ac toti ventri admovenda, & subinde immutanda. Unguenta ex oleo rosac. myrtino, mucilag. & pulv. adstringentibus composita, toti corpori, & præsertim spinæ

dorsi

dorsi applicanda. Pulveres ex rosis, balaustiis, malicorio, myrtillis, mastiche, terra Samia, &c. collo, thoraci, alis, & inguinibus inspergendi: vel æger involvatur linteo irrorato oxycrato cum pulveribus prædictis, cavendo tamen, ne inflammatio aliqua, aut tumor aliquis præter naturam in hypochondriis lateat, tunc enim ab adstringentibus, saltem validioribus, est abstinendum. Sudor abstergendus non est; sed sinendus, ut ad poros cutis concrescens alium affluere prohibeat.

Per os verò exhibenda incrassantia, abstergentia, & roborantia, ut hordeata ex decocto lactucæ, & sem. frig. parata, juscula instaurantia cum succo granatorum, agrestæ. pulveribus corallor. margarit. rasur. eboris, santalorum, aut balaustiorum. Julepi ex aquis rosar. lactucæ, portulac. cum syrupo granat. de rosis siccis, aut cydonior. Opiatæ ex conserva rosarum, corallis, margaritis, terra sigillata, pulv. diamarg. frig. triasantali, &c.

APPENDIX.

In febrium acutissimarum & pernicioſarum curatione hoc diligenter advertendum: rarissimè eas fieri sine interna & peculiari viscetis cujusdam affectione, & plerumque inflammatione. Quare numquam omittenda cura hypochondriorum, capitis thoracis, uteri, renum & vesicæ: ut omni ratione investigemus, quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quod fieri potest, subveniatur.

CAPUT III.

De Febre tertiana intermittente.

FEbris tertiana intermittens fit à bilioso humore excrementitio in prima corporis regione contento ac putrescente.

Illa autem vel legitima est & exquisita; vel illegitima, notha, seu spuria.

Legitima seu exquisita horis 12. terminatur, & producitur à bile naturali putrescente. Notha verò seu spuria paroxysmos habet 12. horas excedentes. Quod si 24. horas excedat, tertiana extensa nominatur. Fitque vel à bile præternaturali putrescente; vel à naturali, aliis humoribus, præsertim pituitæ, permixta.

Item tertiana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex dicitur, cujus paroxysmi tertio quoque die, hoc est alternis diebus, recurrunt. Duplex verò, quando paroxysmi singulis diebus invadunt. Et quamvis in hoc à quotidiana non differat, utraque tamen distinguitur per signa propria, bilem, aut pituitam redundantem indicantia, quæ suis locis exponuntur. Aliquando tamen in tertiana duplici duo paroxysmi eadem die apparent, altera die remanente libera: idque recentiores nonnulli vocant duas tertianas, & à tertiana duplici distinguunr. Quæ tamen dictio exigui momenti. Triplex tertiana fit, quando duorum dierum spatio tres apparent paroxysmi. Rarissima est hæc febris; Unum tamen illius exemplum proponitur à Galen. 2. *de crisi. cap. 9.* Et nos aliud vidimus anno 1637. In quodam viro nobili, qui singulis 16. horis febris tertianæ paroxysmum patiebatur. Et singuli paroxysmi intra 10. aut 12. horas per sudores judicabuntur. Fiunt autem diversi hi paroxysmi à diversa materia, in diversis locis putrescente; ita ut unaquæque peculiarem locum obtineat.

Humores autem, febres tertianas producentes, in prima potissimum regione cumulantur, hepate nimirum cystide fellea, ventriculo, mesenterio, pancreate, aut venis illarum partium.

Earum causæ sunt omnes, quæ bilem exctementitiam generant: nempè calida & sicca hepatis intemperies, ætas juvenilis, aeris constitutio calidior, vigiliæ, curæ, iræ, jejunia, ciborum calidorum usus, exercitio nimia. His accedunt ad tertianæ nothæ productionem, causæ pituitam & melancholiam generantes. Hinc illi, qui calidiori hepate præditi sunt, & ex crapula, ac prava victus ratione, multas cruditates generant, ex bilis cum crudis humoribus permixtione, tertianis nothis obnoxii sunt. Hinc etiam æstatis tempore crudi humores, ex caloris nativi imbecillitate, fructuum esu, & nimio potu geniti, bili permixti, tertianas nothas pariunt.

Signa diagnostica tertianæ exquisitæ sunt, quod hæc febris statim cum insigni rigore incipiat, quod à quotidiana distinguitur, in qua levis tantum horror, aut frigectatio apparet. Deinde rigorem sequitur calor intensus, acer & mordax, sitis intollerabilis, respiratio magna & frequens, vigiliæ, capitis dolor, & interdum delitia. Rigorem etiam sequitur interdum vomitus biliosus, vel alvi fluxus. Urina aliquando flava est rufa, vel rubra. Accessiones ultra 12. horas non extenduntur, & sudoribus terminantur. Prætereà præcesserunt causæ, bilem generantes, suprà enumeratæ.

In tertiana notha signa omnia prædicta sunt remissiora, quàm in exquisita; sed intensiora, quam in quotidiana. Et prout major vel minor pituitæ copia bili admixta fuerit: paroxysmi ad tertianæ exquisitæ, vel quotidianæ paroxysmos magis vel minùs accedunt, tum ratione intensionis symptomatum, tum ratione durationis ipsius paroxysmi, Ita ut tertianæ nothæ paroxysmi ad sexdecim, octodecim, & plures horas extendantur. Quamquam interdum possunt esse breviores, ob materiæ paucitatem, & intra octo, decem, aut duodecim horas terminati.

Prognosis desumitur ab Hip. *Aphor. 50. sect. 4. Tertianæ*, inquit, *exsquisitæ septem circuitibus, ad summum, judicatur. Et Aph. 43. ejusdem sectionis. Febres quocumquo modo intermiserint, periculum abesse significant.* Quod tamen intelligendum est de tertianis febribus, omnis malignitatis expertibus. Dantur enim tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ quamvis evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non rarò de medio tollunt. Præterea multa febri tertianæ possunt supervenire, quæ vitæ periculum inferre possunt, quamvis febris ex se periculosa non sit.

Scribit Haly, & vulgatissima docetur experientia tertiana laborantibus, si ulcera, aut pustulæ in labiis & natibus erumpant finem febris præsagire. Est enim quædam veluti crisis, quæ ad illas partes fit.

Alvi fluxus, febri tertianæ superveniens, materia jam concocta, ea solvit. Et hæc unica est via, qua hujusmodi febres perfectè judicantur. Cum enim illarum focus in cystide fellea, vel hepate vel mesenterio, aliisque partibus primæ regionis contineatur, etiamsi quæ singulis accessionibus effertur exhalatio, in habitum corporis irrepens, vel sudoribus, vel insensibili transpiratu, vel papulis expurgetur; manet tamen crassamentum, quod nisi beneficio naturæ, vel medicamentum per alvum expurgetur; aut febris diuturnæ, aut obstructionum aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet.

Breves & securæ esse solent febres intermittentes, si bonus sit totius corporis habitus, si viscera benè sint affecta; si ver aut æstas adsit; æger non multo utatur alimento, & parcè bibat. Contra vero longiores & contumaciores esse solent, si prava adsit jecoris, aut lienis affectio, si æger abundet humoribus pituitosis, aut melancholicis; si hyems, vel autumnus vigeat; si æger multo utatur alimento, aut potu multo calorem opprimat.

Curatio, ut in aliis febribus, ad febrem, ejus causam, & vires dirigenda. Febris indicat refrigerantia: causa, eadem refrigerantia, tum concoquentia, & evacuantia: vires roborantia.

Ac victus ratio primùm instituenda est refrigerans & humectans, eadem prorsùs in tertiana exquisita, quæ in febribus continuis fuit proposita. At in tertiana notha, eaque simplici, paulò plenior victus imperandus est, præcipuè si illa in longitudinem abeat: tunc enim solida alimenta exhibenda sunt die intermissionis, & quinque vel sex horis ante accessionem: In tertiana verò duplici, quemadmodùm in tertiana exquisita, solis jusculis, aliisque sorbilibus alimentis æger nutriendus est.

Potus gravissimus in tertiana notha, ex Foresto.

℞. Aquæ fontis ℔. ii. cinnam. ʒ. sem. sacchari Unc. iii. Hæc cruda per manicam Hippocratis trajiciantur.

In accessione autem alimentum exhibendum non est. juxta sententiam Hip. *Aph. 11. sect. 1.* Natura enim ut docet Gal. *in comm.* cibi concoctione avocatur à concoctione humorum morbificorum, adde quod in accessione tetro vapore universum corpus perfundatur, qui cibum recenter sumptum labefactat, & maxima parte corrumpit. Attamen, si accessio adeò longa fuerit, vel corpus ægrotantis adeò calidum & siccum, gracile, & raræ texturæ; ut facilè dissolvatur, & ad finem paroxysmi sufficere non valeat, etiam in accessione cibandus æger est, quod melius fiet in statu, quam aliis temporibus. Quamvis etiam in principio, & augmento, urgente necessitate, cibus offerri possit. Sic enim Gal. 10. *meth. c. 5.* hac febre laborantes calido & sicco temperamento præditos, quibus adversissima est inedia, ne in syncopen inciderent, etiam in principio

cipio acceſſionum cibare coactus eſt. Ad ejuſque imitationem Amatus Luſitanus *cent.* 68. *cent.* 4. picrocholo, & meram bilem evomenti, unde ſyncope oriebatur, panem lotum, agreſta aſperſum, paroxyſmi initio exhibuit, ſicque prædicta ſymptomata inhibuit.

Illud præterea tum in hac, tum in aliis febribus intermittentibus eſt obſervandum, ut æger ante paroxyſmum, neque potum, neque cibum aſſumat, neque ſomno indulgeat. Utiliter tamen alvum deponet, injecto clyſtere, ſi opus fuerit, modò ille ante initium paroxyſmi injiciatur.

Inſtituta igitur victus ratione idonea, ad materiæ morbificæ evacuationem ſtatim progrediendum eſt; quæ cum in primis viis hæreat, non ſolùm clyſteribus, ſed etiam medicamentis aſſumptis, alvum laxantibus, tum vomitoriis educenda eſt.

Clyſteres, in tertiana exquiſita fient ex decocto emolliente & refrigerante, cum caſſia, catholic. diapr. ſimpl. aut ſolutivo. In notha verò fiet decoctio ex emollientibus & incidentibus, diſſolvendo diaphœn. mel. roſac. &c.

Alvum laxantia medicamenta in tertiana exquiſita erunt eadem, quæ in febribus continuis fuere propoſita. In notha verò addantur agaricus, ſenna, catholicum, diaphœnicum, aliaque ex curantis Medici judicio, juxta varias ægrorum conſtitutiones eligenda. In quacumque verò ſpecie cremor tartari utiliter medicamentis addi poterit, qui obſtructiones aperit, potenter detergit, & nihilominus refrigerat. Medicamenta purgantia die intermiſſionis exhibenda ſunt, idque matutinis horis, ut vulgò ſolet fieri, ſi intermiſſio in eas horas incidat. Alioqui tempus inter duas acceſſiones medium eligendum. Et quavis hora diei ac noctis exhiberi poteſt medicamentum, modò illa ab acceſſionibus plurimum diſtet, & ventriculus aſſumptum priùs alimentum concoxiſſe videatur.

In tertiana autem duplici difficile eſt horam exhibendi medicamenti eligere, cùm non rarò tres aut quatuor tàtùm horæ duobus paroxyſmi intercidant. Imò interdum adeò longi ſunt paroxyſmi, ut alter incipiat, antequam prior deſierit, unde febres ſubintrantes nominantur. Tunc enim occaſio præceps exactam Medici diligentiam poſtulat. Commodior autem exhibendi medicamenti hora ita eligenda eſt, ut in tertiana duplici non ſubintrante, in fine paroxyſmi exhibeatur, ea ad ſequentem paroxyſmum diſtantia, ut antequam ille invadat, operatio medicamenti abſoluta ſit. In febre autem ſubintrante exhiberi debet medicamentum in declinationis principio, ſimulatque tantillum remittere incipit. Et in utroque tribus horis ab aſſumpto medicamento juſculum exhibendum eſt: ita tamen ut tres aliæ ſuperſint horæ ab aſſumpto juſculo, antequam paroxyſmus invadat. Atque adeò ſex horis ad minimum exhibendum eſt medicamentum ante proximum paroxyſmum.

Quo ad vomitoria ſpectat: ea, quæ de iis in continuarum febrium curatione dicta ſunt, hìc etiam commodiùs aptari poſſunt; cùm humorum illuvies in ventriculo, meſenterio, & cavis hepatis contenta, quæ hujuſmodi febres ſolet producere, per vomitum aliquando educatur, quæ tamen interdum medicamentis, per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit, ut rectè Fernelius annotavit. Atque ita, ſi in principio paroxyſmi æger vomitibus torqueatur, eum naturæ motum rectè ſequetur Medicus. Et cùm mitiora vomitoria plerumque non ſufficiant, ad mediocria veniendum eſt: quale in primis eſt aſarum, cujus in pulverem redacti ʒ. ß. ϑ. ii. vel ʒ. i. exhibetur cum juſculo: aut alio liquore convenienti. Alii decoctum illius exhibent; quod paratur ex ʒ. iii. rad. aſari decocti in juſculo pulli, vel aqua hordei & paſſularum. Chymici vitriolum album præparatum, & ſalem vitrioli uſurpant, tum etiam aquam benedictam, quæ ex croco metallorum fit. Quæ quidem ut & cætera medicamenta ex antimonio deſumpta ſicuti materiam in primis viis ſtabulantem nonnunquam feliciter evacuant; ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum deſiderant. Alioqui ſunt veluti culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi.

Expurgatis primis viis, uno ſaltem medicamento, vena aperienda eſt die intermiſſionis. Imo verò, corpus ſi ſit plethoticum, & urinæ rubræ, ac craſſæ appareant, curatio utiliter à phlebotomia inchoabitur: melius enim poſtmodùm purgatio procedet.

Si ſanguis valdè calidus, aduſtus, aut putridus appareat phlebotomia erit iteranda: quod tamen à Medici judicio penderè debet, juxta propriam ægrotantis conſtitutionem.

Poſt purgationem & phlebotomiam, præparationi humorum incumbendum eſt per julepos, in febribus continuis propoſitus, quorum materia varianda eſt, prout pituita, vel melancholia bili permixta eſt, ut etiam dicto loco annotatum eſt.

Interim verò, cùm prædicta remedia fiunt, calor febrilis temperandus eſt epithematis refrigerantibus, cordi & hepati admotis, qualia in febribus continuis fuere propoſita. Hac cautione adhibita, ut nonniſi in ſummo febris vigore, aut potiùs in declinationis principio admoveantur. Hepati etiam, & lumbis unguentum roſaceum aut refrigerans Galeni applicari poterit.

Clyſteres emollientes & refrigerantes in fine paroxyſmi, ut ante illius invaſionem, erunt utiliſſimi.

Præparata materia, per aliquot dies, uſu juleporum, purgatio iterùm inſtituenda eſt, ex ſenna, rhab. catholicone, ſyrupo roſaceo; addendo agaricum, ſi redundet pituita. Et ſi æger ſit robuſtus, addi poteſt diaprun. ſolut. electuar. de ſucco roſar. vel diaphœnicum.

Purgato iterùm, poſt uſum juleporum, corpore ſi acceſſiones redeant, & ad longius tempus continuari videantur ſignum eſt, humores craſſos, & pertinaciter inhærentes, febrem fovere, & obſtructiones producere, quorum ratione abſtergentia, aperientia, & incidentia uſurpanda ſunt. Eorum autem præcipua ſunt abſinthium, quod valdè commendatur à Gal. 1. *ad Glauc. cap.* 9. & centaurium minus, quod ratione virtutis eximiæ, quam habet in curandis febribus *febrifuga* nominatur. Quia tamen ea calida ſunt frigidorum commixtione temperari poſſunt in hunc modum.

℞. Rad. gram. cichorii, & aſparagi. an. Unc. i. fol. agrimon. acetoſæ, cichorii, endiviæ, ana M. i. abſinthii vulgaris, & centaurii min. ana. M. ſem. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve ſyrupi limon. ʒ. iii. Fiat julep. pro tribus doſibus matutinis.

Finitis julepis purgans medicamentum iterùm exhibendum eſt. Vel vomitorium, ſi natura per illam viam evacuationem affectet: Tunc enim, apparentibus ſcilicet concoctionis ſignis, hujuſmodi febres feliciter per vomitum non rarò curantur. Et Gal. *ad Glauc. c.* 10. multos ſolo vomitu ab hac febre curatos eſſe ſcribit. Imò verò quotidiana docet experientia, aquam benedictam hujuſmodi febres utplurimùm eradicare, niſi conrumaces viſcerum obſtructiones obſiſtant. Multa hujus rei experimenta propoſita ſunt à Martino Rulando, in centuriis curationum. Sed vehemens eſt, ut anteà dixi, medicamentum, nec niſi ſumma cautione exhibendum. Quidam hujus aquæ ʒ. i. cum infuſione unc. ſemis fol. ſennæ exhibent, ſicque magis per ſeceſſum, quàm per vomitum operatur.

Alii uſurpant guttam gummi, alii mercurium dulcem cum ſcammonio. Quæ remedia cùm potenter evacuent, febres hujuſmodi ſæpiſſimè eradicant; ſed robuſtioribus tantum corporibus exhibenda.

Hiſce remediis utplurimùm febres tertianæ, non ſolùm legitimæ, ſed etiam nothæ ſolent ſuccumbere. Si tamen adhuc pertinaciter obſiſtant, (ut ſæpè fit) ſolemnis purgatio inſtituenda eſt apozemate per triduum propinato, ex materia juleporum addendo ſennam, rhabarbarum, agaricum, ſyrup. roſ. de cichor. comp. & ſimilia. Imò verò licèt ante hujus apozematis uſum tertiana febris ſoluta ſit, utiliſſimum eſt apozema exhibere, ſi ſpontaneum alvi profluvium non contigerit. Infida enim eſt illa ſolutio, & recidivam minatur, cùm reliquæ evacuationes, quæ per ſudorem, aut inſenſilem tranſpirationem fiunt, portionem tantùm humorum tenuiorem evacuent, craſſiori intus remanente quæ nonniſi per alvum educi poteſt.

Antequam apozema exhibeatur, ſi tenſio ſit in hypochondriis, admoveatur fotus, emolliens, attenuans, & roborans in hunc modum compoſitus.

℞. Rad. althææ gram. & aſparagi, ana Unc. i. rad. enulæ camp. & cortic. median. tamariſci, an. Unc. ſem. fol. malvæ, violar. agrimon. capill. ven. & abſinthii, an. M. i. ſem. lini & fœnugr. an. Unc. i. flor. chamom. melilot. roſar. ana P. i. Coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi ſub finem additi, cum aceti Unc. ii. Foveantur hypochondria calidè, manè, & ſerò per biduum ante uſum apozematis.

Poſt fotum illinantur eædem partes ſequenti linimento.

℞. Ol. lilior. amygd. dulc. & tamariſci, an. Unc. i. unguenti de althæa Unc. ii. ceræ parùm. Fiat linimentum.

Si non obſtantibus hiſce remediis, pertinax febris in longi-

longitudinem abeat, & facies tumida, ac subpallida appareat; tum pedes vesperi intumescant; Iis remediis ægri tractandi sunt, quæ ad hepatis obstructiones vulgò præscribi solent. Inter cętera verò maximè laudatur à Montano decoctum cichorii, & chamædrios in jusculo, quod dicit esse admirandum in febribus longis ab obstructione pendentibus.

Notandum tamen est, febris tertianæ longitudinem à calida & sicca jecoris intemperie aliquando foveri, quæ humorem biliosum, novarum accessionum fomitem, continuò producit. Quod sæpè observatur in multis, qui sicco & squalido corporis habitu præditi, & omninò bilioši, citra tensionem viscerum, & citra humoris copiam, per tres aut quatuor menses, calidiori præsertim anni tempore, tertianam passi sunt. His valida purgantia, valde aperientia, & calefacientia nocent. Sed victu refrigerante & humectante, julepis & jusculis simili facultate præditis, tractandi sunt. Et superflui humores clysteribus emollientibus & refrigerantibus, cassia, tamarindis, catholicone; & syrupo rosac. sensim expurgandi, Sed præsertim balnea aquæ tepidę hic miranda prętant, calidam & siccam intemperiem visceribus impressam extinguendo. Iis utatur æger die intermissionis citra sudoris profusionem.

Interdum etiam febris tertianæ longitudo à prava quadam diathesi visceris, alicujus jecoris præsertim, aut mesenterii dependet: quæ purgationibus quantumvis repetitis, curari nequit, quia prava illa qualitas in viscere remanens, humorem novum quotidiè accumulat, quia accessiones fovet. Quæ quidem prava qualitas diureticis, sudorificis, aliisque resolventibus aufertur.

Hisce facultatibus prædita sunt absinthium, centaurium minus, carduus bened. rad. dictami pimpinella, tormentilla, aliaque, ex quibus fiunt decocta, pulveres, & similia, per plures dies exhibenda ante accessionem.

Vulgo exhibetur theriaca ad Drach. j. cum vino albo, ante accessionem, tribus vicibus repetendo.

Alii nucem juglandem cum saccharo aut melle conditam, eodem modo exhibent.

Ubi theriacæ caliditas timetur, sola primum exhibetur, & desuper aquæ plantaginis cyathus propinatur. Hoc frequenter utebatur Varandæus, præceptor meus, tanquam specifico.

Idipsum præstare potest vini Hippocratici cyathus unus, ante accessionem exhibitus, eoque remedio gratissimo multi curati sunt.

Sedulò tamen advertendum est, ut hæc omnia remedia, nonnisi præmissa diligenti purgatione exhibeantur.

Zecchius in frequenti usu habebat pilulas sequentes, quæ & ad aperiendas obstructiones, hepar roborandum, & viscerum dyscrasias tollendas, sunt efficacissimæ.

℞. Trochisc. de rhab. de cupatorio, & de absinthio, an. Drach. sem. pulver. elect. diarrhod. ℈. j. Cum syrupo de absinthio, fiat massa pilular. de qua capiat drach. j. manè per triduum superbibendo jusculum ex cichoraceis, & pillaribus paratum.

Montanus verò exhibebat per multos dies trochiscorum de absinthio, vel de rhab. scrup. j. cum jusculo, in quo hordeum, radix petrosel. cichorium, & borrag. bullierant.

Exteriùs illinatur hepatis regio, manè & vesperi, ante cibum, linimento parato ex cerati santalini ℥. ij. succi cichorii ℥. sem. succi absinthii drach. ij. & aceti rosac. momento.

Ventriculi pariter regio hoc illinatur linimento.

℞. Ol. nardini de absinthio, & cydon. an. ℥. sem. galliæ mosch. ℈. j. ceræ albæ q. s. Fiat linimentum.

Præter remedia hactenus proposita, quæ regularem & methodicam curationem respiciunt, multa alia dantur specifica & empyrica, tam interna, quàm externa: tum à practicis laudata, tum apud vulgus usitatissima; è quorum infinito propemodùm numero, nos his selectiora proponemus. In horum autem remediorum album referenda sunt ea, quæ suprà ad corrigendam pravam diathesin, jecori, aut mesenterio impressam, & febres longas efficientem, sunt proposita. Quibus sequentia cum fructu addi puterunt.

Ac primùm spiritus sulphuris in tertiana legitima, vel ad legitimam plurimùm accedente, post venæ sectionem, & purgationem, in vigore paroxysmi, cum aqua portulacæ exhibitus, ardorem febrilem potenter extinguit, & si humor sit tenuis, eum per sudores expellit, ut novis paroxysmis materia non suppetat, & ita interdum morbus radicitus evellatur. Ejus datur à ℈. ß. ad ℈. j. cum aqua portulac. ℥. iv.

Aliquando verò dictus spiritus cum sale absinthii miscetur, qui magnæ etiam est efficaciæ, ad curandas febres intermittentes. Compositio talis est.

℞. Salis absinthii Drach. ß. spiritus sulphuris ℈. j. aquæ card. bened. ℥. iv. Misce. Capiat æger instante accessione, & postmodùm pluribus vestibus tegatur.

Aliquid succum plantaginis depuratum, & epotum ad ℥. iv. per horam ante accessionem, tertianam febrem sanare asserunt. Alii cum aceto, & croco exhibent in hunc modum.

℞. Succi plantag. ℥. iv. aceti rosac. ℥. semis: croci gran iij. Misce, capiat duabus horis ante accessionem.

Manardus præ cæteris remediis commendat decoctum chamom. vel aquam ejus distillatam, ad ℥ iv. per horam ante accessionem exhibitam.

In vulgari usu habetur, & sæpè feliciter succedit potiuncula, confecta ex aquis rosarum, plantag. & aqua vitæ, singulis ad cochlearis mensuram, exhibenda ante accessionem.

Exteriùs verò sequentia usurpantur.

℞. Fol. hyssopi, & tanaceti minutim incisor. an. P. j. myrrhæ Drach. ij. macis, nucis mosch. caryophyll. & cinnam. an. Drach. sem. terebinth. Venetæ, & succi tanaceti, an. ℥. j. Misc. omnia, & extendantur suprà placentam rosaceam frixam in sartagine cum vino generoso; quæ panno lineo involuta, applicentur calidè regioni ventriculi, per horam ante accessionem, Vel

℞. Absinthii, menthæ viridis, an. ℔. j. crustæ panis assatæ, aceto rosac. infusæ ℔. ß. pulpæ cydon. vel cydoniati cum melle confecti ℥. ij. masticbes Unc. sem. macis, moschat. an. Drach. ij. Omnia pistentur fortissimè cum ol. cydonior. Fiat cataplasma, quod calidè applicetur ante paroxysmum, sudorem provocat, & ventriculi dolorem aufert. Vel

℞. Nucis moschatæ, caryophyll. & cinnam. an. ℥. iij. myrrhæ & zinziberis, an. Drach ij. Fiat pulvis, qui excipiatur pice liquida, & fiat emplastrum, admovendum regioni stomachi.

Hepati quoque sequens cataplasma utiliter admoveri poterit.

℞. Santali albi, & rubr. an. Drach. j. farinæ hordei ℥. iij. aloes ℥. sem. flor. violar. & rosar. siccar. an. ℥. j. Cum succo absinthii & aceto, fiat cataplasma, applicandum regioni hepatis, hora una ante accessionem.

Neque omnino rejicienda sunt ea remedia, quæ vulgò carpis applicari solent. Non solùm enim hisce vulgi opinio expletur, quòd pleroſque hisce remediis sanatos existimet. Sed etiam aliquid præstare possunt, vires suas cordi communicando, per arterias insignes, quæ ad carpos decurrunt. Horum verò præcipua, sunt quæ sequuntur.

℞. Fol. plantag. & chelidon. maj. an. M. j. telæ aranearum, sem. urticæ, fuliginis caminii, & salis communis, an. Drach. j. aceti fortiss. q. s. Fiat cataplasma, applicandum carpis paulò ante accessionem, & ter, aut quater iterandum.

Auricula muris contusa, cum sale, & aceto, carpis admota ante accessionem, maximæ à nonnullis creditur efficaciæ.

Ab aliis laudatur sempervivum minimum, seu mammillaris muris eodem modo parata.

Alii folia bursæ pastoris cum sale & aceto trita commendant.

Platerus corticem interiorem ramorum nucis, aceto maceratam, carpis applicat, & se feliciter hoc remedio usum testatur.

Alii denique vesicas excitantia, ut alia, cepas ranunculum & similia applicant, quæ minùs tuta, & valdè incommoda sunt.

CAPUT IV.

De Febre quotidiana intermittente.

QUotidiana intermittens ita appellatur, quòd illius paroxysmi singulis diebus repetant. In quo tamen cum duplici tertiana, & triplici quartana convenit; sed propriis signis ab iisdem distinguitur. Rarissima est hæc febris, atque ex sexcentis ægroris, febriles accessiones singulis diebus patientibus, vix unus quotidiana laborat.

Generatur hæc febris à pituita putrescente, in prima corporis regione. Ideoque ea omnia, quæ pituitam in cor-

pote cumulare possunt, hujus febris causæ esse possunt. Qualia sunt viscerum temperies frigida & humida, ætas senilis aut puerilis, vita otiosa, tempus hyemale, alimenta frigida & humida, somnus longus, & similia.

Signa diagnostica ea sunt, quæ pituitam in corpore redundantem significant: ut corporis moles ampla, mollis, & obesa, calor albus, aut pallidus, sensu hebetes, somnus profundus, insomnia aquarum. Tum hæc febris utplurimùm nocturnis horis solet invadere, idque sine rigore, sed cum frigore tantùm, aut levi horrore, quandoquidem materia benigna, & naturæ non adeò infensa, minùs ipsam lacessit ideoque calor non cum impetu, ut in tertiana, sed sensim ad interiora revocatur. Transacto frigoris tempore, calor segniter accenditur, & inæqualiter, ut modò frigus, modò calor sentiatur. Calor deinde mitis est, ac minimè deurens, sitis exigua. Urinæ in principio albæ, tenues & crudæ, in progressu verò crassiores & coloratiores apparent. Pulsus parvus, rarus & tardus. Præcordia intumescunt, & magna ex parte inflantur ac distenduntur. Paroxysmi ad 12. horas extenduntur, & non desinunt in integram ἀπυρεξίαν: quia hæc febris similis est igni in lignis viridibus accenso, qui & tardè accenditur, & multum fumi relinquit. Aliquando paroxysmus ad 24. horas extenditur, & febris continua apparet.

Hæc autem signa plurimùm evariant, & intensiora vel remissiora apparent, prout pituita vel simplex est, vel aliis humoribus permixta; tùm etiam pro varia specie pituitæ putrescentia. Unde ex Galen. *lib. de pleuritide, cap.* 11. à pituita salsa, siticulosi: ab acida, famelici; à dulci, somnolenti: ab insipida inappetentes fiunt. Sic etiam quæ ab acida aut vitrea pituita febres producuntur; tum rigore solent invadere.

Febris hæc perpetuò longa esse consuevit, ob materiæ morbificæ crassitiem & contumaciam, & ad 40. dies interdum ad 3. aut 4. menses extenditur. Nec periculo vacat, cùm in cachexiam, hydropem, lethargum, aliosque gravissimos affectus degeneret. Major vel minor longitudo ex cruditatis & concoctionis signis indicabitur; tum etiam ex evacuationibus, quas plerumque natura per vomitum, alvum aut sudores molitur. Illæ enim apparentes, breviorem morbum significant. Si verò natura nihil moliatur, longiorem.

Quotidiana diurna periculosis est nocturna, ut docuit Hippoc. 3. *Epid. sect.* 5. *text.* 64. Diurnam appellat, quæ interdiu incipit, & noctu intermittit; nocturnam, contra. Cujus prognostici ratio est; quia diurnæ longiores habent accessiones. Cùm enim ad noctem usque extendantur, in qua densatur corporis habitus, fit; ut vapores putridi intus retineantur, nec tam liberè transpirent; unde longiores fiunt accessiones, ut ipse asserit Hippoc. ad tabem sæpissimè perducunt. Adde quòd, cùm intermissio noctu contingat, noctu etiam cibare ægrum cogamur, quod intempestivum est, & ægrum vigilare cogit, quod tempore dormire deberet: unde plurimum læditur, debilitatur, totaque illius œconomia subvertitur.

Curatio eadem ferè adhibenda est, quæ in tertiana notha & diuturna fuit proposita. Ita tamen ut inter præparantia humores, & obstructiones aperientia, seligantur ea, quæ majorem attenuandi & incidendi vim obtinent. Tum, etiam in hac febre peculiaris ventriculi ratio habenda est qui plerumque graviter laborat; ideoque roborantibus tam internis, quàm externis reficiendus est. In primis autem maximè conducit cataplasma ex menitha & absinthio, in febris tertianæ curatione propositum.

Zacutus Lusitanus duo remedia proponit, quibus se febres pituitosas contumacissimas expugnasse gloriatur. Unum est decocto chamæmeli, in hunc modum compositum.

℞. Flor. chamæm. P. iij. comar. absinthii potici, P. ij. Coque in ℔. iij. aquæ, ad mediæ partis consumptionem. Colatutæ adde sacchari albi ℥. iv. Capiat mane ℥. v. vel vj. singulis diebus.

Alterum est decoctum chinæ & guajaci ad xxv. dies exhibitum: quod licèt à Medicis timeatur in hujusmodi febribus, propter nimiam calefaciendi & exsiccandi vim; maximè tamen commendatur ab iis, qui de Indicis aromatibus peculiare libellos scripsere. Advertendum autem est Zacutum Lucanum in regione frigida & humida Medicinam exercuisse, ubi tutiùs hæc remedia usurpari possunt. Ideòque in aliis calidioribus, nonnisi corporibus valdè pituitosis & cachecticis exhibenda.

CAPUT V.

De Febre quartana intermittente.

QUartana febris illa est, quæ paroxysmos habet quarto quoque die recurrentes, fitque ab humore melancholico in prima regione putrescente.

Humor autem melancholicus alius naturalis est, ex crassiori & terrestriori alimenti portione genitus, frigido & sicco temperamento præditus; Alius præternaturalis, ex bilis adustione oriundus, atque adeò calidus & siccus. Hæc duæ quartanæ species oriuntur. Quæ enim à melancholia naturali fit, legitima quartana nominatur: quæ verò à præternaturali, spuria. Quamquàm spuria etiam generari possit à melancholia naturali cùm bilis portione admixta.

Rursùm febris quartana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex est, cùm unus tantùm paroxysmus quarto quoque die contingit. Duplex verò, quando paroxysmi duo per duos dies continuos accidunt, tertius autem dies paroxysmo vacuus est. Triplex denique est, quando singulis diebus paroxysmi contingunt, quemadmodum in quotidiana & duplici tertiana. Hæ autem duplices, & triplices quartanæ fiunt ab humore melancholico, in variis locis putrescentes.

Signa diagnostica sunt ptimùm ea, quæ humorem melancholicum in corpore redundantem significant. Quibus addendus est quartanarius circuitus, tanquam signum pathognomonicum; Sed & forma paroxysmi, ad aliarum febrium paroxysmis diversa, ejus diagnosin constituit. Incipit enim cum oscitatione, pandiculatione, & gravitate totius corporis, quam sequuntur frigus, postmodum horror & rigor, quo ossa confringi videntur: unde dolor, qui à quartanariis percipitur, ὀσοχύπος nominatur. Calor etiam paulatim accenditur in materia frigida & crassa. Pulsus rarior & tardior, quàm in reliquis febribus. Urinæ in principio albæ, tenues, aquosæ, in progressu verò coloratiores & crassiores redduntur. Talia autem signa in quartana legitima apparent. In spuria verò vehementia symptomatum major humorem tenuiorem & calidiorem significat. Attamen non in eo solùm spuria quartana à legitima distinguitur, quòd in illa calor, sitis, vigiliæ, & alia symptomata vehementiora sint; sed etiam, quòd legitima primò & per se affligere incipit, nulla alia Febre prægressa. Spuria verò aliis febribus tum continuis, tum intermittentibus succedit, ex humoris adustione, dictas febres committentis, qui per illam adustionem in melancholiam præternaturalem degenerat.

Duplex quartana per accessionum periodos facilè dignoscitur. Triplex verò à tertiana duplici & quotidiana distinguitur, non solùm signis, humorem redundantem indicantibus, & paroxysmorum forma; sed etiam, quòd antequam fiat triplex, apparuit primum simplex, aut duplex quartana. Nunquam enim, aut perquam rarissimè febris quartana à triplici incipit; sed simplex, aut duplex, in eam degenerat.

Quòd ad prognosin attinet; febris hæc legitima esse consuevit, & quæ autumno incipit, ut plurimum tota hyeme perseverat, nec nisi accedente vere finitur, Imò nonnullæ ab annum unum, vel plures extenduntur. Æstivæ tamen breviores sunt. In omnibus autem perpetuò coctionis signa sunt attendenda, quæ eam brevi solutum iri significant; & cum his urinæ etiam nigræ bonis ægri rebus apparent.

Quartana legitima longior est spuria; quæ hæc fit ab humore tenuiori, illa à crassiori.

Tutissima esse, solet, præsertim legitima, nullo gravi alicujus visceri affectu comitata. Spuria verò periculosior est. Tum si hepar, aliave pars præcipua, grave aliquod damnum patiatur, in hydropem degenerat.

Senes, qui sexagesimum ætatis annum superant, febre quartana affecti, ut plurimùm moriuntur: quandoquidem calor eorum debilis, materiam adeò contumacem superare non potest.

Febris quartana intermittens, in continuam mutata, ut plurimum lethalis est. Quia fit mutatio illius febris, quæ foras movetur, in eam, quæ intrò. Quod hyeme maximè contingit, dum excurrentibus succis frigus se opponit, eosdem in intima corporis penetralia repercutit. Id etiam contingit medicamentorum purgantium, actiorum, & vehementiorum intempestivo usu. Inde enim ex simplicibus quartanis duplices, triplices, & continuæ generantur.

Quar-

Quartana, epilepsiæ superveniens, eam solvit, juxta Hippoc. *Aphor.* 70. *sect.* 5. *A quartana correpti non admodùm convulsionibus capiuntur. Si verò prius capiantur, & quartana supervenerit, liberantur.* Ratio autem hujus rei est, quam proponit Galen. *in Comment.* quia materia crassa, epilepsium efficiens, longo hujus febris calore attenuatus & concoquitur. Necnon concussione totius corporis, quæ in rigore fit, faciliùs excutitur. Addere possumus pravos humores in cerebro, aliisque partibus, aut etiam in venis latitantes, ad hypochondria, & ignobiliores partes, ubi est quartanæ minera, transferri & prædictas partes deferere.

Dysenteria, febri quartanæ superveniens salutaris juxta sententiam Hipp. *Aphor.* 48. *sect.* 6. *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum,* At in quartana ut plurimùm lien malè afficitur, & melancholicus humor quartanæ, lieni affecto, communis est. Hoc tamen intelligendum est de dysenteria, quæ intra breve tempus finitur: quæ enim longior est lethalis esse consuevit, ut habetur *Aphor.* 43. *ejusdem sectionis. Qui lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis supervenientem longam dysenteriam aqua inter cutem, aut levitas intestinorum excipit, & moriuntur.*

Hæmorrhagia è naribus, febri quartanæ superveniens, pessima est. Quia humor, quartanam efficiens, nequit per nares evacuari propter crassitiem & frigiditatem. Et cùm talis evacuatio symptomatica sit, & diù perseverans, hydropem accersat, statim cohibenda est, aperta vena basilica; è qua sanguis putris emanat, dùm è naribus purus excernatur.

Curatio quartanæ duplex instituenda est & ad duas illius species referenda. Longè enim diversa esse debent quæ spuriæ, ab iis, quæ legitimæ debentur remedia.

Atque ut à quartana legitima incipiamus; ad illius causam expurgandam statim animus convertendus est spreta etiam ipsa febre. Cùm igitur illius causa sit humor frigidus & siccus, crassus & terrestris, calefacientia, humectantia & attenuantia usurpanda sunt. Tum etiam opportunis temporibus materia peccans erit evacuanda, quod tamen nonnisi longo tempore præstari potest, propter summam humoris contumaciam, & morbi longitudinem. Antequam verò ea remedia in usum vocentur: victus ratio idonea præscribenda est. Utatur igitur æger cibis boni succi, facilis coctionis, tenuis substantiæ & mediocriter calefacientibus, atque humectantibus, ut carnibus juniorum animalium, & avium montanarum, ovis recentioribus & sorbilibus, piscibus saxatilibus. Conceduntur in statu & declinatione pisces saliti, cappares & olivæ. Gal. 1. *ad Glauc.* etiam piper & sinapi concedit. Ex herbis commendantur borrago, buglossum, pimpinella, spinacia, radix fœniculi, petroselini, ac præ cæteris rapæ; quæ in aqua prius coquendæ, post modum in jusculo pingui, quod quartanariis utilissimum est. Crato *in consiliis à Scholzio collectis*, se multos quartanarios curasse gloriatur secundo rapparum decocto, saccharo & butyro permixto. Ex fructibus poma, pruna cocta, passulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli, nuclei pinei; Ac denique, ad condiendos cibos conveniunt, cinnamomum, nux moschata, crocus.

Abstineat ab iis alimentis quæ crassa & tenacia sunt, ac tardiorem exitum habent, ut carne porcina, bubula, cervina, leporina, & avium palustrium. Aleguminibus, brassica, pane furfuraceo, caseo, nucibus, castaneis, & carnibus multo sale conditis, aut fumo induratis, & fructibus & oleribus crudis, aceto & omphacio quia humorem melancholicum fermentare creduntur, quemadmodum omnia acida.

Potus sit vinum album, optimè defæcatum, aut rubellum, tenue & oligophorum, cum aqua, in qua cortices ramarisci, aut folia agrimonii maduerint; vel decocto salsæ parillæ, vel aqua hordei chalybeata.

Exigua sit alimentorum quantitas, quæ vires tantùm conservare valeat; nimia enim ciborum copia cruditates generat, quæ diuturnitatem febri conciliant. Maximè verò parcè bibendum est, cùm nihil hanc febrem magis contumacem reddat, quàm nimia potus & humidorum copia; iis enim lien repeletur ac distenditur. Crato, potum omninò interdicit in paroxysmo, quod maximè conferre curationi asseverat. Die paroxysmi æger cibandus est sex horis ante illius invasionem. Postea verò nihil sumat, donec finitus fuerit. Somnus prolixior utilis est, quia humectat; vitandus tamen est initio accessionis. Levis exercitatio ante cibum diebus intermissionis confert aut ejus loco frictiones totius corporis, depositis prius alvi excrementis. Alvus si spontè non fluat, glande, aut clystere excitetur. Hilaritas denique concilietur, mœstitia arceatur.

Instituta in hunc modum victus ratione idonea, ab initio evacuatio levis instituenda est clystere injecto, & medicamento exhibito. Clyster in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. buglossi ℥. ij. herbarum quatuor emollientium, mercuriali, betæ, an. M. j. prunor. dulc. par. v. 4. sem. frig. maj. & anisi, an. drach. ij. epithymi drach. iij. Coquantur ad ℔. j. sem. In colat. dissolve cathol. ℥. i. olei violac. & chamæm. an. ℥. j. sem. sacchari rubr. ℥. j. Fiat clyster, injiciendus, pridiè sequentis potionis, hora commoda.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. anisi ʒ. fol. borrag. & fumar. an. M. ß. liquirit. ʒ. iij. Coquantur ad ℥. iij. In colat. dissolve mannæ, & syrupi rosac. an. ℥. j. Fiat potio.

Gal. 1. *ad Glauc.* 11. præcipit, ut ab initio febris hæc blandis & benignioribus medicamentis tractetur; aliqui periculum est, si fortiora usurpentur, ne ex quartana simplici duplex, aut triplex, vel etiam continua efficiatur.

Post primam istam purgationem sanguis detrahendus est, è basilica sinistra. Si tamen hepar affectum sit; è brachio dextro etiam detrahi potest. Ridendaque est eorum sententia, qui expectandam esse volunt concoctionem, ut sanguis mittatur, quod tunc temporis fluxilior & tenuior sit: Melius enim concoquitur & præparatur, si priùs quantitas illius imminuta fuerit. Neque etiam audiendi sunt, qui sanguinis missionem admittunt in quartana, nisi illius redundantia per venarum turgentiam, aliaque signa apparuerint. Perpetuò enim ab initio est plethora ad vires, in quártana aliis febribus longis successerit. At summa commendatione dignum est Galeni præceptum 1. *ad Glauc.* quo vult, ut si sanguis primò detractus niger & impurus appareat, major illius copia educatur; si verò ruber & purus sit; parca manu detrahatur, neque amplius phlebotomia iteretur. Dies accessionibus vacui sanguinis missioni, quemadmodum & purgationi, opportuni sunt. Nonnulli tamen ipso accessionis die sanguinem detrahunt quinque aut sex horis ante invasionem illius. Quod satis commodum est, cùm tunc temporis humores moveri incipientes, faciliùs educantur. Zacutus Lusitanus venæ sectionem, in plenilunio celebratum, plurimùm conferre asserit. Tunc enim ab lunæ vim humor ille terrenus ebullit, & fluxilior fit, promptiusque vena secta educitur. Hocque remedio eo tempore celebrato, plures levatos, alios à morbo prorsus immunes evasisse testatur qui pluribus aliis auxiliis non cesserat. Botallus verò contra Galeni, omniumque Medicorum placita phlebotomiam frequenter iteratam, quartanam curare asserit, etiam quæ hydropem minetur, suamque sententiam rationibus & exemplis confirmare nititur. Quæ tamen vel uti paradoxa rejicienda est cùm per refrigerationem, quæ toti corpori, multo sanguine detracto, inducitur, materia morbifica crassior & contumacior evadat.

Hæmorrhoidum fluxus in febribus quartanis utilissimus est, & multi quartanarii hac evacuatione liberantur. Cùm enim venæ hæmorroidales sint rami venarum mesariacarum, in quibus morbi hujus materia continetur, dum aperiuntur, causam morbi proximam evacuant. Si igitur fluxus hæmorrhoidum contingat iis qui ei assueti sunt, impediendus non est. Si verò parcior fuerit, adjuvandus. Tum etiam, si natura eò inclinare videatur (quod per ani pruritum aut tumorem, aut guttas aliquot sanguinis emanantes cognoscimus,) proritandus est, affixis hirudinibus.

In quibus verò hæmorrhoides numquam fluere consueverunt, malleoli vena, post brachii phlebotomiam, utiliter aperitur: unde sæpè febris mox cessat, vel ut citiùs desinat, una cum alia remediis usurpara, efficere potest. Idque imprimis mulieribus, quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt, aut parciùs fluxere.

Apertio salvatellæ manus sinistræ ab antiquis & neotericis non paucis probatur, quartanam curare dicitur. Ab aliis verò quamplurimis rejicitur, quod nulla ratione fulciatur, cùm sit ramus à venis brachii productus. Attamen cùm pluribus experimentis à nonnullis celebretur; non omnino negligendam censemus. Alii autem in ipso lunæ coitu aperiendam statuunt. Alii verò, inclinante luna, duabus horis ante accessionem, & per tres vices, tribus

acceſſionibus conſequentibus; quod nonnullis feliciter ſucceſſit.

Poſt primas illas evacuationes, humorum concoctioni & præparationi incumbendum eſt, julepis quibuſdam, in hunc aut ſimilem modum compoſitis.

℞. Rad. aſparagi, bruci, cichorii, bugloſſi macerat. in vino albo, an. ℥. j. cortic. tamariſci ℥. ß. fol. borrag. bugloſſi, ceterah. capill. ven. fumariæ, chamædr. chamæpit. an. M. j. liquirit. ℥. j. flor. iij. cordial. an, P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. diſſolve ſyrupi byzantini, & capill. ven. ana ℥. ij. Fiat julep. pro iv. doſibus matutinis, quæ etiam ulterius continuandæ ſunt ad multos dies, materia enim contumax longa indiget præparatione. Vel ſi æger ſit delicatior, juſcula componenda ſunt ex portione ſimplicium prædictorum, guſtui gratiora ſeligendo, iiſque utiliter, tum etiam julepis, cremor tartari addi poterit.

Præparantibus hiſce remediis purgantia interſerenda ſunt, ut tertio vel quarto quoque die, catharticum aliquod exhibeatur: hac cautione adhibita, quandiu materia eſt valdè cruda, mitiora uſurpentur: increſcente verò coctione, paulò validiora. Purgantium autem materia notiſſima eſt, ut peculiari illius enumeratione non opus ſit.

Utile eſt aliquando apozema præparans ſimul & evacuans in quatuor, aut quinque doſes præſcribere, ut bona materiæ morbificæ portio educatur. Quod componi poterit ex materia juleporum prædictorum, additis purgantibus: Attamen ſi humorum craſſities & contumacia, cum frigida viſcerum intemperie, morbi longitudinem & hydropem minari videantur; ad potenter incidentia confugiendum eſt, ex quibus apozema ſequens componi poterit.

℞. Rad. 5. aperit. in vino albo maceratarum; an. ℥. j. rad. enulæ camp. gentianæ, ariſtoloch. & aſari, an. ℥. ß. fol. chamædr. agrim. lupulor. borrag. ceterac. abſinthii, & centaurii min. an. M. j. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. j. ſennæ mundat. ℥. j. ß. epithymi ℥. j. agarici recenter trochiſcati ℥. iij. zinzib. & caryophyll. an. ℥. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. diſſolve ſyrupi de cichor. compoſiti cum rheo ℥. v. trochiſcor. de capparibus, ſalis abſinthii & tamariſci, ana ℥. j. Fiat apozema pro quinque doſibus matutinis.

In chronico hoc morbo obſtinata perſeverantia neceſſaria eſt, ut continua remediorum viciſſitudo illius cauſam concoquat & expurget. Unica enim ferè hæc cauſa eſt, cur multi quartanarii incurati maneant. Siquidem, poſt paucorum remediorum uſum, tædio affecti, reliqua prorſus abjiciunt & dedignantur.

Ad diuturniorem igitur uſum purgantia quædam uſualia habenda ſunt, frequenter iteranda. Eaque in ſyrupi magiſtralis, aut pilularum uſualium, aut aliam quamvis formam concinnari poſſunt.

Syrupus magiſtralis ex materia apozematis, triplicata purgantium doſi componi poterunt.

Pilulæ uſuales ita præſcribi poterunt,

℞. Aloes opt. ſucco abſinthii diligenter nutritæ ℥. ß. gummi ammonici aceto ſoluti, & iterum inſpiſſati, drach. ij. myrrhæ electæ drach. j. ß. turbith. gummoſi & agarici recenter trochiſcati, an. drach. ij. diacrydii ℥. j. ſalis abſinthii & tamariſci, an. ℈. ij. croci ℈. ß. cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat drach. ſem. vel ℈. ij. bis in ſeptimana.

Si æger calidiori temperamento præditus ſit: ſequentes pilulæ uſurpari poterunt.

℞. Polypod. quer. ℥ ſem. rad. aſari, ſem. geniſtæ, an. ℥. j. paſſul. corinth. ℥. j. cryſtalli tartari drach. j. ſem. flor. bugloſſi & borrag. an. P. ſem. Coquantur in aquæ fontis ſ. q. de colat. optimè clarif. cap. ℔. ſem. ſucci pomor. redolent. optimè depurati ℥. iv. Quibus infunde ſennæ mundat. ℥. j. turbith. & agarici, an. ℥. iij. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, an. drach. j Digerantur per quatriduum in B. M. Poſteà colentur & exprimantur. Inſuper adde extracti aloes cum aqua endiviæ & acetoſæ parati ℥. j. myrrhæ, vino ad ignem diſſolutæ & colatæ drach. ij. ſalis tartari drach. j. Evaporentur omnia, & inſpiſſentur ad lentum ignem, addendo ſub finem ſpecierum diarrhod. abbat. & lætif. Gal. ℈. j. ſalis abſinthij & tamarici, an. drach. ſem. extracti croci ℈. ſem. Fiat maſſa pilular. ad uſum dictum.

Purgans etiam medicamentum valdè familiare, & paratu facillimum, ſed utiliſſimum, componi poteſt ex decocti abſinthij ℥. iij. in quibus ſennæ drach. ij. infuſæ fuerint, ſumendo per intervalla.

Purgantia hæc medicamenta exhiberi ſolent pridiè paroxyſmi, quia ægri tunc temporis robuſtiores ſunt. Non pauci tamen ante paroxyſmum ea exhibenda eſſe contendunt, quia per acceſſionem agitata materia, facilior ad expulſionem redditur. Hanc ſententiam fulciunt auctoritate Hippocratis, *lib. de affectionibus* qui pharmacum deorſum purgans exhibendum eſſe vult in ipſa apprehenſione. Et quamvis ex Gal. ſententia, liber ille Hippocratis non ſit, ſed generi illius Polybi; non tamen idcircò fidem ei derogandam eſſe volunt, cùm & Polybus ille vir doctiſſimus fuerit, & experientia frequens huic ſententiæ ſubſcribat; prout ab Arculano Gentili, Amato Luſitano, aliiſque proponitur qui hotis quatuor ante acceſſionem exhibendum eſſe medicamentum præceperunt. Quod tamen maxima curatione & medici prudentia opus habet; cùm inchoatam evacuationem ſuperveniens horror intercipiat, & in acceſſione fiat humorum motus, pharmaci motui contrarius, unde ingentes tubæ ægrotantis corpore excitari poſſunt. Ideò nonniſi in robuſtioribus corporibus hæc methodus tentanda eſt.

Major & communior eſt Medicorum conſenſus in vomitoriis medicamentis, initio paroxyſmi exhibendis, quia natura eo tempore ad eam evacuationem magis prona eſt. Neque dubium eſt, vomitum principio paroxyſmi excitatum, & pluries, cùm paroxyſmi incipiunt, repetitum, mitiorem, brevioremque morbum efficere. Vomitoriorum materiam in febris tertianæ curatione expoſita eſt. In febre tamen quartana aſarum reliquis præferendum eſt, ad drach. j. in pulver. redactum, & cum vino albo exhibitum, ac ter aut quater repetitum.

Temporibus purgationum intermediis clyſteres frequentes injiciendi ſunt, qui naturam ad inteſtina humores noxios expellere aſſuefaciunt, & aliquid de materia morbifica, in venis meſaraicis, contenta ſenſim educunt.

Perſeverante morbo, cùm plerumque diuturnus ſit, & pertinax, interdum quieſcere oportet, & à remediis per menſem, aut circiter abſtinere, ut interea natura, diuturno remediorum uſu fatigata, ſeſe recolligat, & humoris morbifici concoctioni incumbat. Poſtea verò ad præparantia & purgantia redeundum erit.

At verò in morbo diuturno iiſdem perpetuò remediorum formulis inſiſtendum non eſt, ne iis natura aſſueſcat, ægri verò nimio eorum tædio efficiantur. Tum quia à mitioribus ad validiora; tum purgantia, tum aperientia tranſeundum eſt. Variæ purgantium formulæ ſupra propoſitæ ſunt. Aperientia verò, præter julepos & apozemata prædicta, ſequentia in progreſſu morbi uſurpari poterunt, concoctionis ſignis apparere incipientibns.

℞. Vini albi ℔. iij. rad. enulæ camp. ℥. ij. cortic. rad. cap. par. ℥. ß. ſummitat. abſinthii vulgaris ſicci ℥. j. Infundantur per triduum in B. M. Servantut omnia ſimul, & hujus vini capiat æger ℥. ij. vel tres, ſingulis diebus, manè horis duabus ante paſtum. Sequentes verò pilulæ, vel ſeorſim, vel ſimul, cum vino prædicto uſurpari poterunt.

℞. Rad. gentianæ ℥. ij. ariſtoloch. rotund. ℥. j. ſem. artemiſiæ ℥. j. bryoniæ ſiccæ ℥. iij. myrrhæ croci, an. ℥. j. rad. aſari drach. ij. aloes ℥. i. Cum oxymel. ſcilit. fiat maſſa pilular. de qua capiat ℥. i. ſingulis diebus per ſe, vel paulò ante aſſumptionem vini prædicti.

Hiſce pilulis chalybs præparatus utiliter addetur, ſi æger poſt earum aſſumptionem deambulare valeat. Chalybis enim uſus in omnibus febribus chronicis utiliſſimus eſt, obſtructiones contumaces, quæ illas fovere ſolent, potenter diſſolvendo.

Vel ad aperiendum ſimul & roborandum opiata ſequens utiliter præſcribi poterit.

℞. Conſervæ rad. enulæ camp. conſervæ fol. abſinthii, & capill. ven. an. ℥. j. cortic. citri condit. ℥. ß. confect. alkem. ℥. iij. myrobalanos condit. num. ij. pulv. elect. diarrhod. abbatis ℥. ij. ſalis abſinthii & tamariſci, an. drach. i. croci ℈. ii. Cum ſyrupo condit. citri fiat opiata, de qua capiat ad magnit. caſtaneæ, ſingulis diebus; manè, duabus horis ante prandium. Vel ſi manè æger ſumat alia remedia; poterit capere opiatam, duabus horis ante cœnam.

Ad idem commendatur tanquam remedium præſtantiſſimum, extractum chamædryos, cum ſale tamariſci permixtum, in formam pilularum.

His accedunt diſcutientia & diaphoretica, quæ in declinatione morbi, ad illius reliquias diſcutiendas, appa-

ren-

rentibus concoctionis signis utilissima sunt: Non solùm enim dictas morbi reliquias descutiunt; sed etiam intemperiem, longo morbo contractam, corrigunt, habitum corporis malum emendant, ac ventriculum, hepar, aliaque viscera, diuturnitate morbi debilitata, corroborant. Ex his primum locum obtinet theriaca, ab antiquis & neotericis ad hunc usum commendata. Exhibetur hora una ante paroxysmum ʒ. j. pondere, cum vino aut decocto chamædryos, Vel si nimia caliditas timeatur, cum decocto agrimonii, succo, vel aqua plantaginis. Reiterandum est medicamentum per plures paroxysmos. Potest etiam exhiberi manè extra paroxysmum, per aliquot dies: Sed paulò ante paroxysmum feliciùs operatur, quia augmentum frigoris prohibet, humoremque febris causam, jam effervescere incipientem, commodiùs discutit, & hoc modo paroxysmum vel imminuit, vel si materia paucior sit, prorsus tollit. Hic tamen summa cautio adhibenda est; ne theriaca, vel similia medicamenta calidiora; cruditatis temporibus exhibeantur, fundunt enim humores putridos, unde confusio, & febris incrementum; ita ut quarta simplex in duplicem & triplicem, imò verò continuam aliquando degeneret. Quemadmodum contigit Eudemo Peripatetico, ut refert Galen. *lib. de præcogn. ad Post. cap.* 2. & 3. In quo quartana simplex, exhibita à Romanis Medicis intempestivè theriaca, in triplicem versa est. Postmodùm tamen, apparentibus concoctionis signis, exhibita eadem theriaca, à Galeno curatus est.

Ex aliis diaphoreticis commendantur à nonnullis radices, chinæ, salsæparillæ, quarum decoctum primarium & secundarium, per 20. dies exhibitum, contumaces quartanas interdum curat. Efficaciùs autem operatur, si decocto primario purgantia misceantur.

Alia etiam remedia ante paroxysmum exhibentur, quæ huic febri creduntur specifica, & versus declinationem usurpata, sæpissimè paroxysmos inhibent, & quartanam curant. Horum autem præcipua hæc sunt.

℞. Fol. plantag. recentium M. j. acetosæ recentis M. ß. aceti & theriacæ, ana quart. j. Destillentur, & hujus aquæ capiat æger ʒ. iij. dimidia hora ante paroxysmum. Vel

℞. Sacchari candi ʒ. iij. zinzib. ʒ. ii. camphoræ ʒ. j. Fiat pulvis. Detur drach. j. cum aqua calida.

Crocus in pulverem redactus ad ϑ. ß. cum vino albo exhibitus, ante accessionem, eam valdè imminuit.

Semen rutæ sylvestris, ante paroxysmum, exhibitum cum vino albo, curat.

Heurnius asserit, sequentibus trochiscis unica exhibitione, etiam hyemis tempore, multos fuisse liberatos à febre quartana.

℞. Seminis rutæ, petroselini, myrrhæ & theriacæ recentis, an. Drach. j. opii ϑ. ß. Fiant troschisci parvi. Dabis unum cum aqua, ante paroxysmum: Narcotica equidem eximiam vim habent, ad cohibendum paroxysmum: Sed nisi major humoris morbifici portio anteà evacuata sit, & obstructiones plurimùm imminutæ, noxam inferre possunt, cùm humores vitiosos in corpore retineant, & obstructiones, aliosque morbos graviores generent. Attamen in exigua quantitate exhibita, & aperientibus, incidentibusque permixta, uti in hisce trochiscis, minus nocere possunt.

Ad cohibendum etiam paroxysmum, hora una ante illius invasionem, purgantia leviora utiliter exhibentur, quæ sollicitando naturam potius, quàm purgando, humores revellunt. Eo nomine talia præscribi possunt.

℞. Sennæ mundat. polypod. querc. thymi, epithymi, ana drach. j. flor. borrag. P. i. Fiat decoctio ad ʒ. iv. Capiat hora una ante paroxysmum. Vel

℞. Sennæ mundat. ʒ. iij. turbith. drach. j. cinnam. drach. ß. croci & zinzib. ana ϑ. ß. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis, dividendus in tres partes. Capiat unam ante paroxysmum, cum vino albo.

Quercetanus in Pharmacopœa maximè laudat pilulas de sagapeno Camilli, quarum unam tantùm exhibet initio paroxysmi, continuando ad aliquot dies; & paulò post inungendo spinam dorsi linimento composito ex theriaca, aqua vitæ, & oleo laurino vel de spica. Tum duabus aut tribus horis, post pilularum devorationem, exhibendo jusculum, cum rad. aperientibus, borragine, bugloſſo, thymo, & pomo curtipendulo paratum.

Dictæ autem spinæ inunctiones, ad rigorem leniendum utilissimæ sunt, & frequenter usurpandæ, etiamsi prædictæ pilulæ non exhibeantur. Sunt enim in frequenti usu, quando rigor & vehemens & importunus est. Fiuntque hujusmodi inunctiones non solum ex prædictis; sed etiam aliis quamplurimis medicamentis, ut oleo anethino, chamæmel. itino, costino, rutaceo, de piperibus, aliisque calidioribus cum aqua vitæ, theriaca, caryophyllis, castoreo, sinapi, pipere, aliisque permixtis. Efficaciùs autem operantur hæc linimenta, si hora una ante paroxysmum spina ad ignem inungatur; deinde æger in lectum calidum deferatur, & lateres calentes, vino perfusi odorifero, ac linteis involutis plantis pedum, volisque manuum admoveantur.

Dum prædicta remedia usurpantur, lienis cura specialis habenda est, quoniam ea pars in hoc morbo perpetuò afficitur. Ideoque diù continuari poterunt fomenta, linimenta, & emplastra, quæ ad lienis obstructiones vulgò præscribi solent.

Imò verò interdum balneum aquæ tepidæ, post plures evacuationes apprimè conducit, non solùm ad lienem emolliendum; sed etiam ad totum corpus humectandum, & concoctionem materiæ morbificæ adjuvandam. Diebus intermissionis usurpari poterit, cavendo tamen diligenter, ut tepidum saltem administretur. Si enim calidius fuerit; periculum est, ne fusi humores in varias partes præcipitentur, & periculosissimos abscessus producant.

Denique non omninò negligenda sunt, quæ carpis admoveri solent cùm etiam non infimæ notæ Auctores illis aliquid tribuant. Rondeletius enim sequenti remedio magno cum successu se usum esse asserit.

℞. Folior. sambuci, salviæ, pedis columbini, rutæ, an. M. ß. calthæ tertiam partem salis m. j. & vini parum. Omnia simul trita carpis admoveantur ante accessionem. Crato radices urticæ contusas, & cum aceto maceratas, brachiorum & pedum arteriis applicat. Et refert Sennertus, civem quendam, cùm toto autumno, & hyeme quartana laborasset, tandemque acutissimos in sinistra scapula dolores persentiret, mulieris cujusdam persuasu, ranunculum carpo applicasse, & pustula excitata, à febre & dolore liberatum fuisse.

Sputia quartana iisdem ferè remediis curari debet, quæ pro tertianæ curatione fuere proposita; addendo decoctis juleporum & apozematum ea quæ humorem attrabilarium peculiariter respiciunt. His etiam accedere poterunt omnia remedia magis temperata, & minùs calefacientia, quæ pro quartana legitima hactenus fuere proposita.

Convenient itaque in principio borrago, bugloſſum, fumaria, lupuli, acetosa, cichorium, ceterac. scolopendria agrim. poma redolentia. Quorum decocta, aquæ stillatitiæ, & interdum succi depurati julepi, apozematis, aut syrupi magistralis forma præscribi poterunt.

In progressu verò prædictis addere licebit cortices radicum capparum, median. tamarisci; enulam campanam, polypod. absinthium.

Dum utitur æger hisce præparantibus, purgantia frequenter interjicienda sunt, eaque usurpanda pridiè accessionis & bis in septimana iteranda. Ad hunc usum variæ formulæ componi poterunt. Sed pro delicatioribus ptisana laxans, syrupus de pomis Sapor, seu compos. aut jusculum pulli, borragine, bugloſſo, & pimpinella alteratum, cum sennæ ʒ. iij. vel ʒ. ß. utiliter usurpari poterunt.

Venæ sectio non omittatur in principio, & sanguinis copia detrahatur, quæ sanguinis quantitati, & qualitati, & ægrotantis ætati ac temperiei convenire videbitur.

Si morbus in longitudinem abeat, ubi sanguinis fervor se remiserit, vomitoria utiliter usurpari poterunt; in iis præcipuè qui nauseam & vomitum in accessionum initiis patiuntur. Inter vomitoria febri quartanę proficua asarum (ut suprà dictum est) principem locum obtinet, in vino albo ad drach. j. exhibitum, & pluribus vicibus repetitum, si una aut altera exhibitione morbus discussus non fuerit.

His accedunt fotus & linimenta hypochondriis adhibita, ad pravam viscerum diathesin corrigendam, (quæ novam continuò accessionibus materiam suppeditat) humoremque valdè impactum emolliendum & attenuandum; quæ in hunc modum præscribi poterunt.

℞. Rad. althææ, lilior. enulæ camp. corric. rad. cappar. & median. ramarisci, an. ʒ. j fol. malvæ, althææ, patietariæ, borrag. bugloſſi, pimpinellæ, absinthii, an. M. j. sem. lini, & petrosel. an. ʒ. ß. flor. chamem. meliloti, anethi, an. P. j. Fiat decoctio in tribus partibus aquæ, & una vini albi sub finem additi, qua foveantur hypochondria, bis in die longè à pastu.

℞. Unguenti de althæa ℥. j. ß. olei lilior. chamæm. rosacei, & absinthii, an. ℥. ſem. Fiat linimentum, applicandum poſt fotum.

Vel olea ſola utiliter apponentur cum lana ſuccida.

Ac denique balneum aquæ tepidæ, vel ſolius, vel in qua emollientia & temperantia bullierint, vel ex hordeo & amygdalis, ut vulgò ſolet fieri ad hunc affectum expugnandum erit convenientiſſimum. Siquidem viſcerum intemperiem corrigit, atræ bilis ſiccitatem ac fervorem emendat, dura emollit, vias reſerat & laxat, & crudos humores coquit. Quapropter frequens illius uſus erit convenientiſſimus, adhibitis cautionibus, quæ ſuprà enumeratæ ſunt.

Illius autem operatio maximè juvabitur, ſi ſub ingreſſu balnei præparantia medicamenta, & obſtructiones reſerantia exhibeantur. Inter quæ primas obtinet decoctum abſinthii, & enulæ campanæ, quod omnibus humoribus contumaciſſimis præparandis accommodatiſſimum eſt, modò nimius viſcerum fervor non contra indicet. Quo in caſu aliorum ſuprà enumeratorum admixtione temperari poterit.

Cùm verò hæc fiunt, leves purgationes frequenter iteranda ſunt, ut ſupra monuimus. Et in vera declinatione, coctionis ſignis apparentibus, etiam ſpecifica, in quartatana legitima deſcripta, in uſum vocari poterunt.

In toto autem morbi decurſu thoraci proſpiciendum eſt, ne æger in tabem præcipitetur: humor enim pecçans vim erodendi habet.

CAPUT VI.

De Febribus compoſitis, ſeu complicatis, & ſpeciatim de hæmitritæo.

GAl. *lib. 2. de criſib. c. 7. & 9. lib. 2. de diff. febr. c. 7.* & Avic. *fen. 1. lib. 4. tract. 4. c. 16.* multas proponunt febrium compoſitiones. Quatenus ſcilicet vel complicantur putridæ cum non putridis, ut dum hecticæ putrida complicatur; vel putridæ cum putridis, idque pluribus modis. Nempè vel continuæ cum continuis, vel intermittentes cum intermittentibus, vel intermittentes cum continuis.

Continuarum duarum compoſitio apud Auctores controvertitur, & in praxeos uſu vix advertitur.

Intermittens complicatur cum altera intermittente, vel ejuſdem generis, vel diverſi. Ejuſdem generis intermittentis compoſitæ ſunt tertiana duplex, aut triplex, item quartana duplex, aut triplex, quæ ſuis locis fuerunt expoſitæ. Diverſi generis ſunt, quando tertiana cum quotidiana aut quartana complicatur; quod etiam rariſſimè in uſu practico obſervare licet.

Intermittentes cum continuis duobus modis complicantur: nempè tertiana intermittens cum quotidiana continua; vel quotidiana intermittens cum tertiana continua. Et utraque hemitritæus nominatur, quæ in duas ſpecies prædictas dividitur.

Illa tamen verè & propriè hemitritæus eſt, quæ fit ex tertiana intermittente & quotidiana continua: atque adeò fit ex flava bile extra, & pituita intra vaſa putreſcente. Ab Hipp. & Galen. *in 1. epid.* horrifica nominatur, quia non ſolum horrorem facit initio acceſſionis, ſed etiam toto morbi decurſu, & præcipuè in principio & augmento, coeuntibus in unum duabus acceſſionibus, febris tertianæ ſcilicet & quotidianæ cum multis reduplicationibus, quæ nihil aliud ſunt, quàm motus horrifici inæquales, eadem acceſſione certis intervallis recurrentes, ob mutuam pugnam duarum febrium: in qua ſi pituita ſuperaverit; ſequenter horrores, extremorumque perfrigerationes. Deinde verò, vincente bile, corpus caleſit, & febris ad vigorem tendere videtur; cùm rurſus, redeunte ad pituitam victoria, denuò refrigeretur, horreaque: & pugna hæc durare conſuevit, donec febris ad vigorem pervenerit. Hinc fit ut alternis diebus tantùm iſti rigores appareant, dum ſcilicet paroxyſmus tertianæ urget, & cum quotidiana conjungitur.

Dum verò quotidiana ſola urget, nullus ſolet fieri horror. Notandum tamen eſt, quaſdam reperiri febres malignas: quæ ſine commixtione tertianæ, & quotidianæ, ſine ullo concurſu bilis & pituitæ horridæ ſunt, in iiſque horrores contingunt ex vaporibus acribus & malignis, qui ex materia corrupta febrium malignarum elevantur, & partes ſenſiles feriunt ac vellicant.

Hæc autem ſemitertiana propriè dicta, vel exquiſita eſt, in qua æqualis bilis & pituitæ putreſcentis copia redundat, qualis jam deſcripta eſt; vel notha, quæ rurſum duplex eſt. Vel enim bilem habet exſuperantem, vel pituitam. In illa, majora ſunt tertianæ ſymptomata, in hac, quotidianæ. Atque ita, ſi bilis exſuperat, horridior fit tota febris, & aliquando rigorem ſibi aſſociat, tum fervidior fit hujuſmodi febris, & aliquid bilis per vomitum, alvum, aut ſudores excernitur. Pituita verò prævalente, frigus vehementius extremas occupat partes, & pauci adſunt horres, ac pulſus magis, & diutius comprimitur, tardiuſque acceſſio invaleſcit, ac longum poſt tempus conſiſtit, non tamen aut ſitim, aut magnum affert incendium.

Dignoſcitur iſta febris ex iis, quæ dicta ſunt, quòd continua & horrida ſit: cum multis reduplicationibus, maximis ſymptomatis, quòd acceſſio diebus imparibus invadat cum horrore: partibus verò, cum aliquo tantùm frigore extremorum. Pulſus in ea frequentes & inæqualis. Urinæ crudæ tenues & decolores, interdum turbidæ ſunt, cum nullo, aut malo ſedimento. Differentiæ verò dignoſcuntur ex iis, quæ propoſita ſunt, æqualem vel inæqualem bilis & pituitæ quantitatem indicantibus.

Quod ad prognoſin attinet, periculoſa eſt iſta febris, & in ea ventriculus, parteſque nervoſæ plurimùm afficiuntur. Et conſectariam habet linguæ ſiccitatem, ſitim, animi defectionem, vigiliam, & interdum delirium ac ſoporem. Inter acutos morbos, ratione bilis, & inter chroniços, ratione pituitæ, ab Hippocr. numeratur *in 1. epid. Et* dicit Avic. ad menſem uſque ſeptimum interdum prorogari, necnon in morbos chroniços ac febrem hecticam interdum deſinere.

Curatio hujus febris ex iis deſumenda eſt, quæ ad tertianam & quotidianam expugnandam neceſſaria ſunt. Et cùm continua ſit, ea methodo erit tractanda, quam ad omnes continuas putridas, *cap. hujus ſectionis*, propoſuimus. Ita ut bile magis dominante, ea, quæ bilem reſpiciunt, magis uſurpentur. Pituita verò prævalente, eam præparantia & purgantia magis præſcribantur. Ac denique, utroque humore æqualiter redundante, utraque remedia pari proportione miſceantur.

SECTIO TERTIA.

De Febribus peſtilentibus.

PRÆFATIO.

AUctores ferè omnes, qui de febribus ſcripſerunt, febrem peſtilentem à maligna diſtinguunt, ac de ſingulis ſeorſum diverſis tractant capitibus; ita ut febris peſtilentis nomine veram peſtem intelligant: malignam verò eam, quæ vulgò purpurata nominatur, aut quæ, licèt epidemica ſit & contagioſa, minus periculoſa eſt, ex eaque plures ſervantur, quàm intereant: cùm veræ peſtis eſſentia in eo conſiſtat, ut ex ea plures intereant, quàm ſerventur. Attamen cùm hujuſmodi febres inter ſe differant tantùm ſecundùm magis & minùs, ſeu majorem & minorem malignitatis gradum, & eadem methodo curativa, eademque materia medica oppugnari debeant, conducibilius nobis viſum eſt, omnes illas febres eodem capite includere, & generali febris peſtilentis nomine donare. Atque ita ſectio hæc poſtrema duobus abſolvetur capitibus, quorum primum erit de febre peſtilenti; alterum verò, de variolis, & morbillis. Cùm enim iis febris maligna perpetuò adjuncta ſit, meritò hac parte ab omnibus Auctoribus tractari ſolent.

CAPUT PRIMUM.

De Febre peſtilenti.

FEbris peſtilens dicitur, quæ non intemperie ſola aut putrido tanto calore, ſed etiam maligna & venenata qualitate infeſta eſt. Hæc, utplurimum, popularis & epidemica eſſe conſuevit, ut eodem tempore quamplurimos homines ea correptos videre liceat. Aliquando tamen ſporadica eſt, ex pravis humoribus & venenatam qualitatem adeptis, oriunda.

Contagioſa etiam eſt, ita ut non ſolùm ex cauſa communi, aeris nempe & alimentorum vitio, ſed etiam ægrotantium conſortio, contrahi valeat.

Febris maligna etiam vulgò nominatur, cùm plurimi tamen morbi maligni & cacoethes nominentur ob prava & ſæva ſymptomata, in quibus venenata qualitas nulla reperi-

petitur, in qua ſola peſtilentis morbi eſſentia conſiſtit.

In quacumque igitur febre venenata illa qualitas reperiatur, ſive diaria ſit, ſive hectica ſive putrida, peſtilens jure merito dicenda eſt. Quamvis diaria & hectica valdè controvertantur, de quo videantur Auctores.

Illa autem venenata qualitas ex humorum corruptione oritur, quę non in ſimplici temperamenti immutatione, aut vulgari putredine conſiſtit, qualis in febribus putridis reperitur; ſed in totius naturæ, inſitæque ſubſtantiæ deſtructione. Quemadmodum vinum, dum in acetum convertitur, omnimodam corruptionem patitur; dum verò in vappam commutatur, ſimpliciter putreſcere cenſetur.

Differt autem febris peſtilens à peſte, tanquam ſpecies à genere; quia peſtis dari poteſt ſine febre, ut docuit Hipp. 3. *Epid. multis in locis*, tum etiam Gal. *in expoſitione ejuſdem libri, & lib. 6. de med. facultatibus, c. de terra Samia*. Quapropter ratio ſuffragatur, cùm venenata qualitas non habeat neceſſariò ſibi adjunctam putredinem, à qua febris exoritur. Poteſt enim venenata illa qualitas produci in humoribus, per integram ſubſtantiæ eorum corruptionem, & novæ formæ introductionem, à qua dependet illa maligna qualitas. At certum eſt, quoties nova forma introducitur, priorem corrumpi, ad eaſque mutationes eſſe neceſſarias alterationes prævias, non autem putredinem: ideoque humores talem corruptionem pati poſſe citra putredinem. Quia tamen humores corporis noſtri putredini maximè obnoxii ſunt, rarò tantam corruptionem pati poſſunt, quin putredo etiam interveniat. Quapropter rariores ſunt illæ peſtes, quæ febrem non habent comitem. Imò verò per intenſam, profundam, ac ſordidam (ut vocant) putredinem talis corruptio plerumque ſuſcitari ſolet. Ita multæ febres, quæ à principio non ſunt peſtilentes, ſi Medici ignorantia aut negligentia, vel ægro tantium inobedientia, vel cauſarum externarum ſęvitia malè tractentur, intenſiori facta putredine, in malignas & peſtilentes deſinunt. Quod verò ſæpè corruptio putredinem præcedat, colligitur ex iis, qui per contagium peſte afficiuntur: in quibus maligna & venenata qualitas priùs communicatur, eaque corrumpuntur humores, hancque poſtmodùm corruptionem putredò ſubſequitur. Unde fit, ut peſte affecti primis interdum diebus febre careant, quæ deinde apparere incipiat; cùm putredo accenditur. Simile qnippiam apparet in parte, gangræna affecta, quæ priùs corrumpitur; poſteà verò putreſcit.

Fit igitur febris peſtilens, quando humores corrupti & venenatam qualitatem adepti, ad putredinem deveniunt. Et ſic illa duplici modo cor afficit: nempe calore putrido, & maligna qualitate.

Hæc autem humorum corruptio non ſemper eſt uniformis, ſed aliquando magis, aliquando minus intenſa eſt; & pro variis illius gradibus, venenata qualitas, ex ea producta, magis vel minùs pernicioſa eſt. Unde febrium malignitas major vel minor exoriri ſolet. Hincque exorta eſt vulgaris diſtinctio febrium peſtilentium apud Medicos, in peſtilentem ſimpliciter vel propriè dictam, & malignam; peſtilentem vocantes propriè dictam, in qua vera peſtis eſt, quæve peculiarem hunc habet characterem, ut ex ea plures intereant quàm ferventur; malignam verò ſimpliciter appellantes eam, quæ minùs pernicioſa cum ſit, ex ea plures ferventur, quàm intereant.

Febris peſtilentis differentiæ deſumuntur, à materia in qua venenata illa qualitas producitur; vel à loco in quo eadem materia continetur. Et ita ſequuntur febrium putridarum differentiæ, quæ ratione materiæ putreſcentis dividuntur in ſynochos, tertianas, quartanas, & quotidianas; prout materia putreſcens eſt ſanguis, bilis, melancholia, vel pituita. Ratione verò loci, in quo humores putreſcentes continentur, in continuas & intermittentes dividuntur; prout dicti humores in venis, vel extra venas ſtabulantur. Ita febres peſtilentes aliæ dicuntur ſynochi, aliæ tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ, aliæ continuæ, vel intermittentes. Quamvis dixerit Hipp. *aph.* 43. *ſect.* 4. febres intermittentes periculo carere, quomodocumque intermiſerint: quod tantùm intelligendum eſt de iis, quæ nullius ſunt malignitatis participes. Videmus enim ſingulis ferè annis, in hac ſaltem regione, febres tertianas intermittentes, quæ ſummæ malignitatis ſunt participes, tertia, vel quarta acceſſione ęgros de medio tollere: alias, quæ eos graviſſimum vitæ diſcrimen conjiciunt, maxima ſymptomatum ſævitia.

Aliæ ſumuntur febris peſtilentis differentiæ ab intenſo & emiſſo, prout ſcilicet aliæ ſunt majores, aliæ minores, aliæ majoris, vel minoris malignitatis participes. Majores, vel minores ſimpliciter dicuntur, prout major, vel minor eſt putredo, tum calor præter naturam ex ea emergens, intenſior aut remiſſior eſt. Maligniores verò aut benigniores pro majore, aut minore qualitatis venenatæ intenſione. Hinc fit, ut aliquando febris peſtilens habeat ſummam putredinem, & malignam qualitatem in ſummo poſitam: tumque ſæviſſima eſſe conſuevit, in eaque, ratione malignæ qualitatis, facultas vitalis maximè affligitur: ratione verò ſummæ putredinis, cæteræ quoque læduntur facultates, ſævaque ſubſequuntur ſymptomata. Aliquando verò in hac febre putredo eſt ſumma, & maligna qualitas remiſſa; tumque febris moleſta eſt ratione putredinis, vitalis autem facultas minùs affligitur. Contra aliquando putredo remiſſa eſt, prava verò qualitas intenſa: tumque febris ratione putredinis non adeò prava proferet ſymptomata, & remiſſior apparet, vires tamen magis labefactantur. Quandoque enim tam remiſſa putredo, ut ferè nulla ſit; maligna verò qualitas admodum intenſa: tumque fit febris, quæ nec ægro, nec adſtantibus videtur moleſta; ſed mitis omninò primo aſpectu videtur, cùm tamen exitialis admodùm ſit. Adaucta enim maligna qualitate, vires dejiciuntur, corque omninò ægri obruitur; Hæcque non ſolùm ægris & adſtantibus, ſed etiam ipſis interdum Medicis imponit; cùm nullo nec cruditatis, nec pravitatis humorum ſigno præſente, pulſu etiam in ſtatu ferè naturali conſtituto & corporis calore ad tactum, prima fronte, miti ac blando apparente, ad interitum ducat. Simile quippiam in prima etiam differentia ſolet contingere cùm ſcilicet ſummæ malignitati conjuncta eſt. Evicta enim opportunis remediis putredine, ac ſignis futuræ ſalutis apparentibus; mors tamen interdum à non ſuperata maligna qualitate ſubſequitur.

Ac denique differentiæ febris peſtillentis deſumuntur ab adjunctis; eæque plurimæ ſunt & evidentiſſimæ. Nullum enim eſt parvum ſymptoma, nec ullum morborum exitialium genus, quod cum hac febre interdum non conjungatur. Symptomata ſunt, dolores capitis, vigilię, deliria, ſopores, ſitis, nauſea & vomitus, appetitus dejectio, ſyncope, virium languor, ſingultus, inquietudines, alvi fluxus, ſudores, & ſimilia, quæ aliis etiam febrium genetibus ſunt communia.

At unicum datur ſymptoma, febri peſtilenti proprium & peculiare, quod in reliquis febribus non contingit; maculæ nimirum purpureæ in toto corpore, ac præcipuè lumbis, pectore, & dorſo apparentes, morſibus pulicum plerumque ſimiles, quæ periculæ, ſeu petechiæ ab Italis vulgò nominantur: & febres hoc comitatæ ſymptomate, purpuratæ, ſeu petechiales appellantur. Neque enim in omnibus febribus peſtilentibus apparent hujuſmodi maculæ purpureæ: ſed quando apparent, febris peſtilentis indicium præbent certiſſimum. Purpureas autem maculas nominavimus, quia ut plurimùm colore purpureo infectæ ſunt. Non rarò tamen violaceæ, virides, lividæ aut nigræ apparent, & tunc longè deteriores, majoremque malignitatem ſignificant. Licèt autem ut plurimùm hujuſmodi maculæ pulicum morſibus ſimiles ſint; majores tamen aliquando ſeſe produnt, ut referant vibices, ſeu livores flagellis inductos, tumque deteriores ſunt. Aliquando verò ampliſſimæ ſunt & partes integras, magnamque corporis partem; brachia nimirum, crura, vel dorſum occupant, tumque partes rubore infectæ apparent; qui intra paucas horas ſæpè evaneſcit, atque iterum revertitur, quaſi per paroxyſmos, dum febris ſuas patitur exacerbationes, in quibus ſanguis ebulliens, ad ſuperficiem corporis, exhalationes tenuiores emittit, à quibus nulla fit cutis elevatio; ſed ea tantùm rubro colore inficitur. Non rarò tamen ex hujuſmodi ebullitionibus cutis in variis partibus elevatur cum rubore quodam, & tumores quoſdam in cute efficit molles & latos, qui intra paucas horas evaneſcunt, & vulgò ebullitiones ſanguinis nominantur. In his atque prædictis eſt ſemper aliqua malignitas, ſed tam levis, ut nullum minetur periculum, niſi morbi progreſſu intenſior evadat. Differunt autem maculæ prædictæ, pulicum morſibus ſimillimæ, ab exanthematis, quæ etiam in hujuſmodi febribus interdum apparere ſolent, eaque annotavit Hipp. *in Epidemiis;* habentque eminentiam, & ſunt de genere tumorum, qui ad ſuppurationem, vel exulcerationem quandoque deveniunt. Maculæ autem purpureæ nullam (ut dictum eſt) habent eminentiam, & antiquis incognitæ, poſterioribus tantùm ſæculis à recentioribus deſcriptæ ſunt.

Quod ad morbos attinet, qui febri peſtilenti conjunguntur, idem quod de ſymptomatibus dictum eſt affirmare licet: plurimos nempe morbos exitiales cum his febribus conjungi, nempe phrenitides, anginas, pleuritides, peripneumonias, hepatis inflammationes, dyſenterias, alioſque quamplurimos. Sed præcipui morbi, qui in febre peſtilenti reperiuntur, duo ſunt, nempe bubo peſtilens, & carbunculus, qui intenſiſſimam eſſe indicant venenatam qualitatem, & non niſi in vera peſte reperiuntur, eamque utplurimum comitari ſolent, ita ut ipſius peſtis nomine apud vulgus indigitari ſoleant.

Cauſæ febrium peſtilentium aliæ ſunt internæ, aliæ externæ. Internæ aliæ immediatæ, aliæ mediatæ.

Immediata hujus morbi cauſa (ut antea monuimus) eſt corruptio humorum putredini conjuncta. Ex corruptione, pravam & venenatam acquirunt qualitatem: ex putredine verò, febris generatur.

Cauſæ verò mediatæ ſunt plethora, cacochymia, & obſtructiones. Plethoram autem non ad vaſa ſed ad vires intelligimus, quæ cùm non ita à natura regatur, facilè corruptionem & putredinem concipit. Cacochymia verò, ſeu pravorum humorum copia, facilè corrumpitur atque pucreſcit. Obſtructiones denique, omnia febrium genera producere aptæ ſunt: quatenus humores, in loco calido & humido concluſi, ſi non liberè tranſpirent, facilè putreſcunt. Cauſæ internæ mediatæ ab Auctoribus vulgò morboſus apparatus nominari ſolent; & tanta eſt illius efficacia, ut ſolus interdum febrem peſtilentem remiſſiorem, quæ maligna ſimpliciter, aut purpurata vulgò nominatur, producere valeat, abſque cauſæ extetnæ & communis interventu. Videmus enim ſæpè, in conſtitutione minimè epidemica, & nullo morbo populariter graſſante, quoſdam ex prava humorum conditione febribus hiſce correptos; quæ multis malignarum febrium ſymptomatis etiam maculis purpureis, ſtipatæ ſunt.

Circa obſtructionem hoc advertendum; eam quidem neceſſariò concurrere, tanquam cauſam præcipuam in febribus malignis quæ fiant à cauſis internis, & ſporadicæ ſunt: Epidemicas verò, quæ fiunt à cauſa communi, peſtilenti ſcilicet aeris flatu, vel per contagium generantur, non neceſſariò talem habere cauſam. Ex ſola enim aeris corrupti inſpiratione, vel ex ſolo contagio concipitur venenata qualitas, qua humores corporis, à propria natura deflectentes, ſponte in putredinem dilabuntur. Quemadmodum enim fructus horarii, aliæque res facilè putreſcibiles, licèt maximè perflentur: à putredine tamen vindicari non poſſunt; ſic etiam humores, cùm qualitatem illam perniciosam conceperint, proclives in putredinem redduntur: ita ut, etiamſi nulla ſit preſens obſtructio, in putredinem, ac febrem neceſſariò incidant. Attamen inducta hoc modo humoribus putredine, cùm illi à natura ampliùs non regantur, obſtructiones plerumque generare ſolent, quibus febris intenditur; ſicque in his febribus obſtructio concurrit, quæ licèt ab initio cauſa febris non fuerit; ſubſequitur tamen, & à cauſis labe peſtilenti infectis fovetur.

Cauſæ externæ febrium peſtilentium ſunt ſex res non naturales, quæ ut neceſſariæ ſunt, ita neceſſariò corpus noſtrum alterant: & quando à ſtatu naturali valde recedunt; malignas & venenatas qualitates in nobis generant. Ex his principem locum obtinet aer ambiens, qui prout cauſa communiſſima eſt, ita morbi communes ab illius vitio utplurimùm exoriri ſolent.

Vitioſus autem fit, hominibuſque noxius, triplici potiſſimùm ratione. Prima, ſi ſalubribus ventis non diffletur. Secunda, ſi putrium ac fœtidarum exhalationum inquinamento polluatur. Tertia, ſi primarum qualitatum excedente, vel præpoſtera conditione ita homines afficiat, ut inde pravæ & malignæ humorum putredines generentur.

Prima ſatis evidens eſt. Si enim aer non diffletur, & ventis agitetur, facilè corrumpitur. Unde Hipp. 3. *Epid.* peſtilentem conſtitutionem graviſſimam deſcribens: *ſine aura*, inquit, *uſque annus hic fuit*.

Secunda verò efficaciſſima eſt & frequentiſſima, quando ſcilicet putridi, tetri & maligni vapores aeri commiſcentur, eumque inficiunt, qui à variis rebus excitari ſolent, ſtagnis videlicet, lacubus, paludibus, piſcinis, aliiſque locis quietis aut cænoſo humore refertis, vel in quibus linum, aut cannabis maduerit. Vel ex cloacarum, ſterquiliniorum, & angiportuum fœtore. Vel à ſtrage cadaverum in ſepultorum; vel ex antris & ſpecubus, in quibus aer diutiſſimè concluſus fœdam acquiſivit putredinem; terræ motu, aut alio caſu apertis.

Tertia verò ratio; quæ in primarum qualitatum exceſſu, inæqualitate, vel præpoſtera conditione conſiſtit, variis modis poteſt contingere, ac præcipuè, quando in caliditate & humiditate plurimùm excedit. Illæ enim qualitates, quando extraneæ ſunt & adventitiæ, ac ſupra ſtatum naturalem auctæ; ſunt principia putredinis. Hinc conſtitutio auſtrina, per aeris tempeſtates diu perſeverans, apud Hippocratem *in Epidemiis*, fuit cauſa præcipua omnium febrium peſtilentium, quæ ibi deſcribuntur.

Sicca verò aeris conſtitutio, licèt ex ſententia Hipp. ſit humidiori ſalubrior, quia tamen omnis qualitarum exceſſus naturæ noſtræ inimicus eſt, certum eſt, ſicciorem conſtitutionem valdè excedentem & extraordinariam, febres peſtilentes producere, præſertim ſi cum caloris exceſſu juncta ſit. Hujus exemplum habetur luculentum apud Livium *lib.* 1. *dec.* 4. ob nimium ſcilicet ſqualorem Romæ peſtem fuiſſe factam, quòd ſiccitate eo anno plurimum laboratum fuerit, neque cœleſtes modò aquæ parcè deſcenderint; ſed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes aquas ſuffecerit. Hæc autem ſicca conſtitutio eatenus febres peſtilentes inducit, quòd humores ſupra modum exuſti in anthracum, carbunculorum, atque adeò peſtilentis febris materiam degenerant, & admodùm inſpiſſati graves obſtructiones producunt, ex quibus maligna putredo in materia alioqui diſpoſita facile generatur. Adde, quòd immodica hæc aeris ſiccitas fruges corrumpat debitam iis denegans maturitatem: cùm videlicet eas è terra citiùs evocat, nutrimentum deinde uberiùs, poſt parciùs largitur, unde inæqualiter concoquantur, cùm extrinſecus ſint aduſtæ, intrinſecus verò adhuc planè crudæ, inſtar carnium, nimia ignis violentia aduſtarum: ſic indigeſtionis variarumque cruditatum cauſa exiſtunt.

Frigiditatem etiam immodicam peſtilentes febres producere probatur ex Hipp. 1. *Epid. ſect.* 5. *tempeſt.* 2. quo loco inquit: *In Thaſo paulò ante Arcturum, & ſub Arcturo multæ & magnæ, ſpirante Aquilone, pluviæ*; Ubi ex nimia frigiditate, illius tempeſtatis venenoſitatem & malitiam venatur. Tum apud Liv. *lib.* 5. *dec.* 1. peſtilentem conſtitutionem à vehementi frigore exortam, legere eſt, his verbis: *Inſignis annus hyeme gelida ac nivoſa fuit, adeo ut viæ clauſæ, Tiberis innavigabilis fuerit. Triſtem hyemem, ſive ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, ſive alia de cauſa, gravis peſtilenſque omnibus animalibus æſtus excepit*. Et hujus eventus rario in promptu eſt, quòd nimirum prohibito naturali effluxu, ex cutis denſitate; ob ambientis aeris frigus facta majorem fieri putrefactionem contingit, & gravius venenum; hincque periculoſiores febres; quàm æſtivis temporibus, in quibus ipſa aeris conditio, licèt quodam modo præſtet mali principium, meatus tamen reddit patentiores, per quos facilè quod putreſcit, exhalat, naturales ac præternaturales effluxus promptè exſpirant.

Inæqualitates temporum, harum febrium cauſæ eſſe conſueverunt; quandc ſcilicet modò calor, modò frigus, modò ſiccitas, modò humiditas ſibi invicem ſuccedunt, vel frequenter recurrunt, vel diutiùs durant. Ut quando poſt diuturnos æſtus, frigus glaciale irruit; vel poſt longas pluvias extrema ſiccitas ſuboritur, aut contrà. Vel cùm præpoſtero ordine hyeme calet, aut friget æſtate. Hæ autem temporum inæqualitates ad febrium peſtilentium generationem conferre poſſunt; quia in iis maxima humorum conturbatio, ex qua pravam acquirunt conditionem, & naturali ſtatu valdè alienam, morbiſque malignis producendis idoneam. In illis præcipuè corporibus, quæ per illorum temporum decurſum, ex prava victus ratione, plethoram, cacochymiam, vel inſignes obſtructiones contraxerunt.

Ad hoc etiam cauſarum genus, aeris nimirùm vitium, referuntur maligni ſyderum influxus, qui aerem immutando, variis modis corpora viventium afficere conſueverunt. Hujuſmodi eſſe ajunt coitum planetarum ſuperiorum, Saturni, Jovis, & Martis in ſignis humani, qualia ſunt Virgo & Gemini, ac tum potiſſimùm cum Mars dominantur. Ab iis autem morbi infetuntur non alia ratione, quàm per aeris mutationem, quæ tanta eſſe debet, ut ejus naturam ac ſubſtantiam corrumpat. Illa verò immutatio duobus modis fit; uno per qualitates manifeſtas,

quan-

quandò scilicet à syderum influxu aer ad caliditatem & humiditatem, aliosque primarum qualitatum excessus tantoperè & tam diù immutatur, ut inde tandem propria substantia vitiosus evadat: Altero per qualitates occultas, quando scilicet ab occulta syderum vi, absque insigni primarum qualitatum excessu, aeris substantia ita immutatur, ut certum quemdam corruptionis gradum acquirat, vitæ nostræ inimicum. De primo nullus dubitat, cùm ex communi Philosophorum consensu satis constet, hæc inferiora gubernari à superioribus constellationibus. Et quemadmodum aeris alterationes, quæ quatuor anni temporibus contingunt, ab annuo Solis motu oriuntur; sic maxima annorum diversitas, qua unus valdè humidus, alter valde siccus existit; cùm Sol eundem singulis annis in Zodiaco cursum teneat: non potest nisi à variis syderum aspectibus dependere. Alter verò modus, quia occultus est, non æquè facilè ab omnibus conceditur. Attamen communi Astrologorum sententia sancitum est, astra triplici ratione agere in hæc inferiora: motu, lumine, & influentia. Motus & lumen hæc inferiora alterant secundùm primas qualitates, & præcipuè calorem. Influentia verò, tum primas illas qualitates, (frigiditas enim verbi gratia, quæ inducitur à Saturno, non potest à motu & lumine dependere) tum etiam latentes & occultas qualitates inducunt. Cùm enim morbi pestilentes sæpè eveniant, nulla facta in aere, quoad primas qualitates, insigni mutatione; sed iis grassantibns aer purus admodum appareat, & purior interdum, quàm sub aliis constitutionibus non pestilentibus, neque præcesserint tempora admodum calida & humida ex quibus insignes putredines solent exoriri; conjiciendum est, à maligno quodam sydetum influxu morbos istos pestilentes originem traxisse. Adde, quòd pestes media hyeme sævire soleant, quas nulla in primis qualitatibus insignis alteratio præcessit. Tunc enim occultis syderum viribus hujusmodi morbi assignandi sunt, cùm illa ex Astrologorum sententia, vim habeant corrumpendi aerem, non facta in eo insigni aliqua mutatione, secundùm primas qualitates. Et illud est divinum in morbis, quod agnovit Hippocrates, & Galeno interprete, in aere quidem est, sed à cælo & minus manifestis causis producitur. Tum etiam ab eodem Hippocrate innuitur 2. *Epid. sect.* 1. quando dicit, *morbum & tempus sibi invicem correspondere, nisi quid in superiori natura innovetur.*

Nequè obstat, quod ex Platonis sententia *in Epinomide* adducitur: nempè, cœlum & syderum concursus semper bonum in hæc inferiora influere, ab iisque non nisi conservationem ac beneficium inferri. Et Arist. 9. *Metaph.* c. 10. dicit, in his quæ sempiterna atque ætherea sunt neque malum, neque errorem, aut corruptionem inveniri. Avertoes verò 1. *Cœli, cap.* 24. *Corpora*, inquit, *cœlestia continent elementa, conservant ipsa, & universaliter sunt eis quasi forma.* Unde colligitur, non posse eadem veneno & maligna qualitate afficere. Adde quòd, si ex astrorum influxu morbi pestilentes excitarentur; illi eodem tempore mundum penè universum afficerent, cùm illi influxus causæ universales sint, & cœlorum circumactione, omnes mundi plagas afficiant. At hujusmodi morbi aliquam tantum regionem peculiariter invadunt. Ac denique, si astra dicerentur malefica, Deus, qui ea creavit auctor maleficii dici posset, quod est impietate plenissimum.

Hæc, inquam, propositæ veritati nihil officiunt, iisque in hunc modum satisfieri potest. Omnes substantiæ creatæ duobus modis considerantur: vel quatenus entia sunt, & ad complementum universi, & perfectionem concurrentia, & tunc omnia bona sunt: ens enim & bonum reciprocantur, nihilque à Deo opt. max. omnium bonorum auctore, creatum est, quod malum simpliciter dici debeat. Vel considerantur ratione operationum, & tunc possunt dici malæ, quatenus ulteri creaturæ damnum inferùnt, & insita antipathia & inimicitia. Quamvis autem hujusmodi antipathiæ pennè innumeræ in mundo reperiantur; non desinunt tamen omnes dici bonæ, ratione sui auctoris, nimirum Dei, & ratione universi, cujus perfectio in varietate potissimum consistit. Præterea rerum creatarum operationes duobus modis malæ dici possunt, absolute & simpliciter, vel secundùm quid. Absolutè malæ dicuntur, quando omni tempore, in omni loco, & occasione perpetuò malum efficiunt. Et nulla potest reperiri creatura, quæ hoc sensu mala sit. Secundùm quid malæ dicuntur, quando unos nocent, & alteri prosunt. Et sic nihil adeò noxium reperitur in rerum natura, quin ex aliâ parte suos etiam habeat usus quorum gratia creatum est. Sic omnia venena, quamvis homini, aut aliis animalibus noxiosissima, tamen convenienter usurpata, multa bona & commoda iisdem afferre solent. Et in re medica nullum ferè reperitur adeò lethale venenum, quin ex eo, artis peritia, salutare medicamentum eliciatur.

Ac denique astrorum actiones in hæc inferiora duobus modis considerantur, vel respectu totius mundi sublunaris, elementa omniaque mixta continentis: & tunc cœlorum ac syderum actio simpliciter benefica est, generans, conservans, vivificans, omniaque alia beneficia præstans, quæ ad conservationem universi necessaria sunt. Et hoc sensu verissimum est, hæc inferiora à cœli syderumque influxu foveri, ac conservari. Vel considerantur respectu peculiaris naturæ ac conditionis, hujus, vel illius elementi, hujus, vel illius viventis. Et tunc non est inconveniens dicere, dari quosdam influxus alicui elemento, vel viventi, hoc vel illo modo, secundùm aliquam sui partem affectis, noxios atque pernicioso: quod quidem ex ipsorum astrorum vitio minime dependet, (sunt enim perfectissimæ cujusdam naturæ,) sed potiùs ex rerum his subjectarum imperfectione, quæ insignem mutationem sine propriæ substantiæ corruptione pati minimè possunt. Variæ autem illæ astrorum naturæ, & variæ qualitates ex vario orum concursu in hisce inferioribus productæ, à summo retum opifice constitutæ sunt ad conservationem universi, quod tam variis, & tam invicem repugnantibus naturis conflatum, tanta etiam in astrorum influxibus diversitate indiguit, ut omnia in quodam veluti æquilibrio conservatet. Ex qua tamen influxuum diversitate vix fieri potest, quin aliqua rerum adeo inter se dissitatum pericula interdum patiatur, non in tota aliqua specie (quod tenderet ad destructionem universi,) sed tantùm in aliquibus individuis, minori resistentia præditis, & ut plurimùm malè affectis, & in aliqua tantùm aeris parte maligni influxus receptioni magis dispositа. Unde concludendum est, ea vitia præcipuè dependere ex defectu rerum inferiorum. Siquidem multa loca videre est, adeò perfecta aeris conditione, & æquabili hominum temperie donata, ut quantumvis maligni astrorum concursus influant, nunquam tamen pestifera lue tententur.

Ad idem causatum genus referri solent luminarium defectus & eclipses, insolita meteora, & præsertim cometæ, qui nunquam apparere solent, quin morbi epidemici ac pestilentes, variæque in mundo mutationes subsequantur, prout multarum historiarum experimentis confirmatum est. Unde ille pervulgatus Claudiani versiculus,

In cœlo nunquam spectatum impunè cometem.

Cujus rei testis luculentissimus fuit cometa ille crinitus, qui anno 1681. versus Orientem apparuit die 27. mens. Novembr. & deinceps toto ferè mense Decembr. conspectus est mobilis & fulgidus. Illius pars densior, & solidior Soli obvesa ortum intuebatur, & tum claro splendore, tum magnitudine in arctum compacta & conglobata Venerem longè superabat. Reliqua ejus pars tenuior, minùs à Sole illustrata, propter tenuitatem suam in barbæ protensæ modum diffusa procedebat, & versus Occasum porrigebatur. Primùm apparuit hic cometa sub Libra circa Æquatorem; sed primario & peculiari motu inde ferebatur ad Septentrionem, per pedes Virginis, per medium Bootem, & caudam Ursæ majoris. Ac tandem paulatim, decrescente lumine, dissipata materia, disparuit inter Ursam majorem & Draconem. Motu communi syderum ferebatur ab ortu ad occasum, sed paulò velociùs stellis moveri videbatur. Nam primis apparitionis suæ diebus oriri solebar paulò ante horam quintam matutinam; postea verò, hora quarta & ante quartam oriebatur, atque ita deinceps, donec mediam noctem & concubitum ortu suo anteverteret. Hunc verò cometam morborum maligniorum & pestilentium, necnon etiam bellorum, quibus universa pene Europa hactenus devastata est, præsagum ac prenuncium fuisse, credere non alienum est.

Quamvis autem aer inter causa mediatas febrium pestilentium & malignarum principem locum teneat; certum tamen est, alias res non naturales ad earumdem generationem etiam concurrere, prout jam breviter & sigillatim exponere aggreditur.

Secun-

Secundùm poſt aerem locum obtinent alimenta; quandoquidem ex prava victus ratione contrahitur morboſus apparatus, qui eſt cauſa ſine qua non, & efficiens interna febrium malignarum peſtilentium. Unde à Gal. *lib. de cibis boni & mali ſucci*, & 1. *de diff. feb. c.* 3. ex pravis aut corruptis alimentis morbos peſtiferos exoriri, demonſtratum eſt. Illa autem alimenta prava dici conſueverunt, & horum morborum cauſæ multis nominibus.

Primò quidem, quando fructus terræ & arborum, ex prava anni conſtitutione, putà humidiori, vel ficciori, vel nebulis corruptis, è cœnoſis putridiſque locis emiſſis, vel aliqua tempeſtate, aut maligno denique ſyderum influxu corrupti, pravos ſuccos ingeſti producunt.

Secundò, quando magna adeſt annonæ caritas & penuria; unde vulgare illud, ὁ λοιμὸς μετὰ λιμὸν *peſtis poſt famem.* Tunc enim inops plebecula vilioribus praviſque alimentis ſeſe implere cogitur, unde prava exoritur cacochymia. Et quod multo deterius eſt, quando penuriæ copia illico ſuccedit, ſeſe enim tunc multis cibis ſubitò ingurgitant, qui à languente partium calore rectè concoqui nequeunt, & inde malignam contrahunt putredinem.

Tertiò, quando alimenta, quæ natura ſua bona ſunt, aliqua ratione putredinem quandam, aut pravam qualitatem acquirunt. Talia ſunt triticum, hordeum, legumina, & aliæ fruges, quæ vel diutiùs aſſervatæ, vel malè expoſitæ loco humidiori, aut aliter malè affectæ, rubiginem, aut qualitatem quandam putredinoſam acquiſierunt. Tales ſunt carnes diutiùs aſſervatæ, aut malè olentes, vel quæ non manu hominis, ſed vi morbi extinctæ ſunt, quemadmodum narrat Julius Obſequens, in Inſula quæ Lipara appellatur, cùm mare ab Ætnæ montis ignibus, ex terræ motu magna vi evomitis, incaluiſſet, piſceſque concoxiſſet, iiſque ad littus rejectis cùm incolæ avidiùs veſcerentur, gravem peſtilentiam fuiſſe ſubſequutam.

Neque minor eſt in potu efficacia, quando vina putrida & corrupta ſumuntur, vel aqua bibitur ex putridis & cœnoſis lacubus, aut alio quovis modo infeſtis. Quemadmodum hiſtoriarum fide proditum eſt, numeroſos exercitus ex hujuſmodi aquarum uſu, popularibus morbis fuiſſe devaſtatos.

Duæ res non naturales hactenus expoſitæ, nempe aer, & alimenta, præcipuam vim obtinent ad febrium malignarum generationem. Reliquæ verò quatuor, nimirum excreta & retenta, motus & quies, ſomnus & vigilia, animi pathemata, minoris ſunt efficaciæ, & concurrunt tantùm ut cauſæ adjuvantes, vel corpus diſponentes ad malignam putredinem concipiendam, ut ex earum expoſitione ſtatim apparebit.

Retentiones menſium in mulieribus, aut alterius vacuationis conſuetæ in viris, ut hæmorrhoidum, & hæmorrhagiæ, & alvi fluxus, qui in nonnullis per intervalla ſolent contingere, ſi in conſtitutione epidemica accidant, morbum malignum ſolent producere. Illa enim, quæ tanquam ſuperflua, & naturam onere gravantia excernuntur, ſi intra corpus retineantur, facile concipiunt putredinem. Sic nimiæ evacuationes aut ſanguinis, aut aliorum humorum, corpus maximè debilitant, efficiuntque ut calor nativus imbecillior factus, aeris vitioſi, aut peſtilentis inquinamenta facilè recipiat.

Quòd ad motum & quietem ſpectat; certum eſt, nimium otium efficere, ut calor nativus liberam ventilationem minimè recipiat, atque adeo humores putredinem concipiant. Sic nimia exercitatio poros valde aperit & calorem diſſolvit, unde fit ut corpus debilius reddatur, & magis penetrabile, contagij ſemina facilè recipiat.

Nimius etiam ſomnus multum facit excrementorum proventum, & corpus replet humiditatibus, quæ facillimè putreſcunt. Nimiæ verò vigiliæ cruditates generant, & illæ facilè putreſcunt, quia calore nativo ſatis commodè non reguntur: tum quia ex iis multæ fiunt obſtructiones, a quibus prohibita tranſpiratio, & tandem putredo generatur.

Denique animi pathemata corpus vehementer exagitare ſolent, humoreſque conturbare: atque adeo ad hanc luem capeſſendam maximè diſponunt, atque in primis timor & triſtitia, quæ ſpiritus vitales introrſum revocatos quaſi ſuffocant, unde cordis vires ita franguntur, ut minùs veneno reſiſtere, primiſque morbi inſultibus obſiſtere valeant. Imò verò humores commoti in venis, & vehementer conturbati, à naturali conſtitutione dejiciuntur, malignamque putredinem concipiunt. Adeo ut nonnulli exiſtimaverint, in obſidionibus & caſtris, morbos peſtilentes non tam ex prava victus ratione, & cadaverum fœtore, quàm terrore, metu, anxietate, & mortis formidine provenire, quæ humores exagitet eoſque tumultuari ac fluctuare faciat.

Signa febris peſtilentis alia futurum morbum indicant, alia præſentem demonſtrant, alia præteritum commemorant. Quæ omnia proponenda ſunt, quia à primis præſervatio deſumitur, à ſecundis cutatio, ab ultimis præcautio quædam in iis, qui nondum febre peſtilente correpti ſunt.

Quæ futuram febrem peſtilentem prænunciant, à tribus deſumuntur; nempe à corporis diſpoſitione, præſentia cauſarum & à quibuſdam mediis diſpoſitionibus.

Corpora ad febrem peſtilentem diſpoſita ſunt, quæ pravos congeſſere ſuccos ex prava victus ratione, & præpoſtero ſex rerum non naturalium uſu anteà enarrato. Vel quæ plethora onerata plurimum ſe ingurgitant; aut intempeſtivè, ac inordinatè ſe replent. Præterea quidam cacochymiæ & plethoræ expertes, ad hunc morbum concipiendum ſua diſponunt corpora dum moleſtiſſimis pathematis animum excruciant, vel immodicæ veneri indulgent, ab hiſce enim duabus cauſis frequentiùs multò febris peſtilens produci conſuevit; quandoquidem ab iis, etiam in bonos humores cotruptela facilè inducitur. Animi enim accidentia ſpiritus à propriis diſtrahunt operationibus. Venus nimia omnes virtutes labefactat. At diſtractis ſpiritibus, viribuſque labefactatis humores in alienam tranſeunt naturam, corruptelam quandam conſequuti.

Demùm quibus membra principalia imbecilla, aut labe quadam affecta fuerint, ſive ab ortu, ſive à pravo victu, aut alia quapiam cauſa externa, qui calido & humido temperamento præditi ſunt, qui rariori, aut denſiori habitu corporis donati, omnes febri peſtilenti concipiendæ diſpoſiti ſunt. Siquidem corpora calida & humida, putredini obnoxia; rara, omnibus injuriis patent, denſa non liberè tranſpirant.

Præſentia cauſarum, quæ febrem peſtilentem producere poſſunt, eam futuram portendunt: atque adeo præpoſtera tempeſtatum conditio, annonæ caritas, bella, aliæ cauſæ ſupra enarratæ, quando apparent, hunc morbum imminere ſignificant.

Mediæ diſpoſitiones ſunt, quando præſente corporis diſpoſitione, & cauſis ſupradictis, videmus in homine mœſtitiam inſolitam, timorem inexplicabilem, colorem faciei immutatum, ad oblata non bene ſe habere, inſomniis pravis perturbari, laſſitudine ſpontanea, ſiti, vigiliis, nauſea infeſtari, facilè erit conjicere, febrem peſtilentem imminere; hæc enim omnia indicant, humores alienam naturam adipiſci, & corruptelam concipere, à qua febris peſtilens oriatur.

Præſentem febrem peſtilentem declarantia ſigna exactè proponenda ſunt. Ideo omnes fontes percurrendi, ex quibus morborum diagnoſis elici poteſt. Qui quidem fontes è triplici genere ſymptomatum deſumuntur, quia ſymptomata ſunt affectus morborum; & cauſæ non niſi per ſuos effectus commodè ſignificari poſſunt. Atque adeo alia ſigna ab actionibus læſis, alia ab excretis, alia verò à qualitatibus mutatis erunt deſumenda. Quibus fontibus quartus erit adjungendus ab affectibus ſupervenientibus deſumptus. Ad quorum rectam intelligentiam ſequentia præmittenda ſunt.

Primò ſciendum eſt, eadem ferè ſymptomata febrem tum peſtilentem propriè dictam, tum malignam ſimpliciter ſignificare, & utriuſque ſigna ſecundùm majus tantum & minus inter ſe differre: ita ut in peſtilenti ſit major ſymptomatum ſævities, in maligna verò minor; Eſſe tamen nonnulla accidentia, quæ magis propria ſunt uni, quam alteri, ut ſuis locis indicabimus.

Secundò notandum eſt, nullum dari ſignum harum febrium verè pathognomonicum, quo ſcilicet poſito, febris peſtilens neceſſariò ponatur, & ſublato auferatur; nedum bubonem, aut carbunculum in verè peſtilenti; cùm in multis etiam vera peſte laborantibus non appareant, & dantur bubones ac carbunculi malignitatis expertes. Neque maculas purpureas in febre maligna, quamvis illa à pluribus Medicis purpurata nominetur; cùm in multis ea laborantibus nuſquam compareant, & interdum erumpere ſoleant in mulieribus, menſium ſuppreſſionem patientibus & in nonnullis pueris, ob levem quandam ſanguinis

guinis ebullitionem, nulla tamen apparente febre, quod nobis in utriuſque non rarò videre licuit. Attamen, ex omnium ſignorum ſyndrome & collectione, certo harum febrium diagnoſis facile ſtabiliri poteſt.

Tertiò advertendum eſt, omnia ſigna à nobis proponenda, in omnibus ægrotantibus non reperiri, ſed partem tantùm eorum, quæ tamen ſufficiat ad morbi ſpeciem, adamuſſim conſtituendam. Pro varia enim corporum diſpoſitione & morbi intenſione, aut remiſſione, nunc hæc ſymptomata, nunc illa magis elucere ſolent.

Denique ſciendum eſt, febris peſtilentis & malignæ ſigna (quamvis in aliis etiam febribus reperiantur,) fieri tamen quodam modo pathognomonica in hac febre, duplici ratione. Primò, quia in hiſce febribus peculiarem quandam conditionem præſeferunt, quæ in aliis febribus non reperitur. Nam capitis dolor, nauſea, vomitus, caloris modus, & cætera ſigna, dum peſtilentibus febribus accidunt, peculiarem conditionem & malignam acquirunt, qua differunt à ſeipſis, dum in aliis febribus apparent; quod vel mediocriter exercitatis in operibus artis innoteſcit. Secundò quia ſymptomata inter ſe non ſervant eam proportionem in his febribus, quæ in vulgaribus reperitur, ita ut calor ad tactum mitis, pulſus non valde immutatus, exiguam febrem oſtendant: cum iis tamen dolor capitis ingens, vigiliæ, & interdum deliria, aliaque ſymptomata, febrem ardentem conſequi ſolita, pletumque conjungantur. His poſitis ſignorum ſeriem deſcribamus ab actionibus læſis incipientes.

Quia igitur cor in hoc affectu potiſſimùm afficitur à maligna & venenata qualitate; ideo illius actio nimirùm pulſus, variis modis immutatur, pro temporum varietate, ac diverſa morbi conditione. Interdum enim in principio eſt ferè connaturalis; & ſanorum pulſui ſimillimus, ut docet Gal. 3. *de præſag. c.* 4. In progreſſu tamen & morbi augmento frequens, parvus, debilis, & inæqualis apparet. Frequentia tamen perpetuò major erit quàm pro ratione caloris adaucti: quia cor laceſſitum à maligna qualitate, ſeſe magis exagitat, quàm eventilandi caloris neceſſitas requirat.

Hanc etiam febrem ſignificare valent cardialgia, ſeu oris ventriculi dolor, quem tanquam malignum damnaverat Hipp. 1. *progn.* his verbis: *Oris ventriculi dolor cum præcordio diſtento, & capitis dolore, malignum.*

Sitis aliquando magna, ſuæ ſuperat coloris febrilis copiam ac modum; aliquando verò ejuſdem carentia, cum intenſa febre, & linguæ ſiccitate, utrumque enim malignitatis eſt indicium.

Ingnens ciborum inappetentia, qua multi omnia alimentorum genera, non ſecus ac ingratiſſima medicamenta, horrent. Hæc autem ſolet exoriri à malignis vaporibus, ventriculum afficientibus.

Nauſea aut vomitus, ab eadem cauſa in principio præcipuè morbi eveniens, iſque tam diverſus, ut nonnulli aſſumptum alimentum ſtatim evomant; alii ſtatim quidem ab aſſumpto juſculo, at non juſculum ipſum ſed varios humores rejiciant; alii quævis alimenta probè retinentes, aquam, julepos, emulſiones, omnem denique potulentam materiam aſſumptam ſtatim emittant: ſuperſtite interim ſiti ingente, cum linguæ ſiccitate & nigredine.

Horror frequens & inordinatus, ſæpius in die contingens, ab halitibus acribus, mordacibus & à natura noſtra alienis ad partes ſenſiles delatis: excitatus, qui in aliis febribus putridis rarò contingit, quoniam in ipſis halitus eandem non obtinent malignitatem. In febribus tertianis intermittentibus, malignitate præditis, ex horrore & frigore, malignitatis ſignum interdum deſumi poteſt. Contingit enim aliquando, ut in principio paroxyſmi, accedente levi frigore, aut horrore, tanta calotis retroceſſio accederet, ut caro prægelida eſſet, facieſque moribundi ſimillima appareret, pulſuſque adeo exiguus, ut omnino nullus videretur. Subſequebatur poſtea calor, qui tamen nec in augmento, nec in ſtatu ad tactum validus, nec acer percipiebatur, imò caro vel tepido calore prædita, vel ſubfrigida uſque ad declinationem perſeverabat. Pulſus accenſo calore magis apparebat, ſed parvus, inæqualis, frequens, & admodum debilis erat: multaque alia febrium peſtilentium ſymptomata comitabantur, quæ ſatis confirmare poterant, non ſolùm continuas, ſed etiam intermittentes dari febre peſtilentes, ut antea monuimus.

Totius corporis laſſitudo, gravitas, & veluti membrorum confractio in principio morbi appare[illegible], ob prædictos vapores in totum corpus delatos.

Capitis dolores, vigiliæ, & deliria, quæ omnia fiunt ab eadem cauſa, vaporibus ſcilicet acribus & venenatis; qui prout cerebri membranas impetunt, dolorem capitis efficiunt: prout verò ipſam cerebri ſubſtantiam calefaciunt, & exſiccant; ſi levis ſit alteratio, vigilias tantùm efficiunt: ſi verò intenſior, etiam deliria producunt. Ad hæc verò ſymptomata multùm confert, præter calorem & ſiccitatem, venenata qualitas: quandoquidem in febribus vulgaribus talia ſymptomata non fiunt, niſi multò major ſit intemperies. Dolor vero in hac febre hoc ſibi peculiariter vendicat, ut varius admodum ſit, nec ſemper eundem locum affligens. Interdum enim ſinciput tantùm, aliàs occiput, frontem, aut ſupercilium lancinans dolor occupat. Interdum & alias partes, ut ſcapulas, latus, dorſum, aliamve corporis partem. Interdum eidem parti continuò affixus, aliàs locum mutans, & nunc hanc, nunc illam diſcrucians.

In nonnullis ſopores & comatoſi affectus contingunt, iis ſcilicet qui habent cerebrum pituitoſis excrementis refertum: quæ quidem pituitoſa excrementa à vaporibus calidis, ex partibus inferioribus elevatis, liquantur, & functiones cerebri impediunt.

Utinà aliquando urinæ ſanorum ſimilis, quando ſcilicet humores plùs peccant maligna qualitate, quàm puttedine: & primis interdum diebus talis perſeverat, poſtea fit craſſa & perturbata. Interdum in ſtatu concocta apparet, licèt ad interitum ruant ægrotantes. Interdum tenuis eſt & cruda, nullum continens ſedimentum, aut illi excrementi potius naturam referens, quàm veri ſedimenti. Frequentiùs tamen craſſa & turbida apparet, ac intenſioris coloris; & craſſum, rubrum, ac contutbatum, diffuſuſque habens ſedimentum. Ac denique omnes pravæ urinarum diſpoſitiones in hoc morbo poſſunt contingere, pro variis homorum putreſcentium ac corruptorum alterationibus.

Alvi fluxus bilioſi, qui vel ex ſe oriuntur, vel à levi cauſa irritantur, vel levi clyſtere, aut pharmaco, & poſteà contumaciter perſeverant, moltoſque ad interitum perducunt. Sic refert Hip. 3. *Epid.* in peſtilenti conſtitutione ibi deſcripti plurimos alvi fluxu & dyſenteria fuiſſe ſublatos. A maligna enim qualitate humores ferociores redditi, naturam impensè ſtimulant & irritant, ita ut hæc eos per vias ejicere conetur. Illis autem alvi excrementis ingens fœtor ineſſe ſolet, ex ingenti putrilagine, humore occupante.

Lumbricorum copia, in principio potiſſimùm hujus morbi, excerni conſuevit: inſignis enim putredo humores maximè diſponit, ut ex iis lumbrici generentur.

Sudores frequentes, parvi, minuti, & inutiles, principio morbi producti.

Calor ad tactum mitis ac blandus, ut vix febrire videantur: unde Galenus 9. *de ſimplic. c. de bolo Armena*, & Avicenna *fen.* 4. *libr.* 1. *cap. de febre peſtilenti*, docent, febre peſtiferas calorem mitem, & placidum frequenter habere. Et ratio eſt, quia febres hujuſmodi magis fiunt à maligna & venenata qualitate, quàm à vulgari intemperie, vel puttedine.

Oculorum rubor in hoc affectu frequentiſſimè apparet, quia à vaporibus acribus, ſurſum elevatis, cerebri meninges quandam veluti inflammationem concipiunt, eamque tunicæ adnatæ, quæ ab iis ducit originem, facilè communicant.

Denique maculæ purpureæ, pulicum morſibus ſimiles, peticulæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ; propriè & peculiariter febrem malignam ſignificant. In nullo enim alio febris genere reperiuntur, utpote, quæ ex prava & venenata ſanguinis, vel aliorum humorum qualitate puttedini conjuncta oriuntur. Apparent tamen aliquando in aliis affectibus, citra febrem peſtilentem, maculæ quædam, prædictis conſimiles, ſeu è diverſiſſima cauſa prodeuntes; nempe à ſanguinis tenuitate nimia, qui à calore, aut facultate expultrice agitatus, extra capillares venas in cute effloreſcit: Illæ potiſſimùm ſolent contingere iis, qui ſanguinis fluxum patiuntur, ex eo, quòd ille factus fuerit tenuior & aquoſior: tum etiam in lienoſis, ictericis, & diuturnas viſcerum obſtructiones patientibus, iiſque omnibus (ut ſummatum dicam) qui propter viſcerum debilitatem, ſanguinem generant aquoſum, & in cachexiam proclives ſunt. His enim ſanguis tenujor factus, modò per nares, modò per aliam partem defluit,

modò

modò etiam à capillaribus exiens venis, in partes cutaneas transmittitur, ubi retentus, proprium amittit colorem, & vel lividus, vel niger, vel puniceus efficitur, variasque macularum differentias profert, quæ tamen à maculis febrium pestilentium diversissimæ sunt, & nihil aliud quàm sanguinis tenuitatem aquosam, atque imbecillitatem jecoris præseferunt. Hæ autem maculæ, febribus pestilentibus supervenientes, ab humoribus putrescentibus, & prava qualitate infectis oriuntur. Præterea hujusmodi maculæ aliquando criticè, aliquando symptomaticè erumpunt. Criticè quidem; cùm vel ex parte, vel totaliter superata putredine, pravaque correcta qualitate, naturà corruptum humorem ab internis ad externa transmittit; tùmque semper sequitur imminutio morbi. Symptomaticè verò, cum natura, materiæ morbificæ quantitate, vel qualitate prava stimulata, ante illius concoctionem, & pravæ qualitatis correctionem, ad partes cutaneas materiæ portionem transmittit. Et hinc nullum subsequitur ægrotanti levamen; sed potiùs facto inutili naturæ cum morbo certamine, devictæ magis, quam vincentis naturæ indicium est.

Colores harum macularum diversi sunt & diversitatem humorum ostendunt, ex quibus generantur. Rubræ siquidem à sanguine puriori, virides, punicæ, lividæ, & nigræ, à sanguine bilioso, & magis vel minùs adusto. Quod ad quantitatem spectat, aliàs plures, aliàs pauciores hujusmodi maculæ apparent, quandoque majores, quandoque verò minores. Apparere incipiunt aliquando quarta, quinta, septima, vel nona, vel alia indicatoria die, si ad bonum fuerit excretio, aliquando etiam aliis diebus, cùm minus fida & utilis fuerit. In omnibus interdum corporis partibus, frequentissimè tamen in lumbis, pectore, & cervice apparere solent.

Affectus verò, febribus pestilentibus supervenientes præcipui sunt, exanthemata, pustulæ oris, & ulcere, carbunculi, bubones & parotides.

Exanthemata à maculis purpureis differunt; quod maculæ ad qualitates mutatas ipsius cutis, cùm nullo modo emineant, exanthemata verò, ad tumorum genera referantur. Sunt enim variolarum instar aliquando, alias verò minora, granis milii simillima. Aliquando rubra sunt, à sanguine genita, aliquando alba, à pituita, vel livida vel nigra, à maxima exustione, vel mortificatione. Quædam symptomaticè, quædam criticè, quædam medio modo erumpunt. Alia exsiccantur simpliciter, alia suppurantur, alia ulcerantur.

Ad hæc referi possunt pustulæ, in ore apparentes, quæ omnes prædictas exanthematum differentias nanciscuntur: & aliquando adeò malignæ sunt, ut cibum & potum ægrotantes vix tolerent. In tenera ætate sæpè mortem afferunt, cùm sibi ipsis vim ad ingerendum cibum non inferant. Hæ pustulæ plerumque in ulcera degenerant; quæ maximam ægrotantibus pariunt molestiam, motum linguæ, & præcipuè deglutitionem impedientia.

Aliquando tamen immediatè, & nullis pustulis præcedentibus, generantur ulcera in ore, aphthæ Græcis appellata, quorum plures sunt differentiæ. Alia enim sunt superficiaria, alia profunda: alia munda, alia sordida, alia benigna, alia maligna, alia cum crusta, alia sine ea. Et crusta aliquando est alba, aliquando flava, livida, aut nigra. Quæ sunt profunda, sordida & maligna, & cum crusta nigra, deteriora.

Carbunculi, & bubones, in variis corporis partibus, sed præcipuè circa corpora glandulosa solent accidere; quia expultrix facultas, à maligna qualitate irritata, à partibus interioribus, præcipue nobilibus, ad exteriores perniciosam materiam expellit: unde à cerebro ad glandulas post aures, à corde ad axillas, à jecore ad inguina, materia hæc transmittitur unde parotides & bubones generantur. Quæ tumorum genera in febre verè pestilente potissimùm apparent, præsertim bubones, qui apud vulgus pestis nomine donantur. At carbunculi & parotides etiam in febribus malignis erumpunt, sed quæ summum malignitatis gradum adeptæ sunt, & ad verè pestilentium naturam proximè accedunt.

Signa commemorativa potissimùm usu veniunt, quando vocantur Medici ad visitanda defunctorum cadavera illis temporibus, in quibus vagantur morbi pestilentes, aut quædam eorum est suspicio, ut judicetur, an ex iis morbis interitus acciderit.

Et primùm in dictis cadaveribus apparent aliquando maculæ, de quibus suprà mentio facta est; interdum verò vibices, ac si flagellis percussa fuissent, hæc enim sunt venenati morbi indicia, quandoquidem in iis, qui ex assumpto veneno perempti sunt, eadem signa apparere solent. Illæ autem maculæ pestilentem morbum magis significant, si livido, aut nigro colore infectæ sunt. Idem etiam testantur exanthemata supra enumerata, præsertim si pravo colore infecta sint, tùm etiam multò magis bubones, parotides; & carbunculi. Quibus addi possunt signa, quæ in decursu morbi apparuerunt: Eorum enim commemoratio certam demonstrationem efficiet.

Prognosis febrium pestilentium adeo incerta est, ut nihil de earum eventu possit certo constitui, donec manifesta victoriæ alterutrius partis, naturæ scilicet vel morbi, indicia appareant; quod non solet contingere, nisi circa finem status, aut principium declinationis. Ideo prudens Medicus differre ac suspendere judicium suum debet de morbi eventu, in principio, & augmento.

Proponenda tamen sunt indicia præcipua, ex quibus magnam elicere poterimus conjecturam, an morbus lethaliter, an salutariter finiturus sit, quorum adminiculo quid sperandum, aut metuendum sit poterimus prævidere, sine certa tamen fiducia, nam experientia nos docuit, plurimos cum perniciosissimis signis evasisse; alios verò cum salutaribus è medio sublatos. Omnia autem signa prognostica prætermittimus, quæ omnibus morbis acutis communia sunt, de quibus fusè egit Hippoc. in Prognosticis, Coacis, Prorrheticis, & Epidemiis, tum in Aphorismis, quæ hìc etiam suum locum habere possunt. Sed illa tantùm proponemus, quæ febribus pestilentibus magis peculiaria sunt, ab iisque certior prognosis elici potest.

Illa autem ex iisdem fontibus desumentur, ex quibus diagnostica desumpta sunt.

Primò igitur in hisce febribus pulsus æqualitatem ac tenorem servans, licèt febris maxima appareat, spei semper aliquid præstat. Contrà verò inordinatus, inæqualis, & contractus periculosus, præsertim si à principio debilis appareat. Istæ autem pulsuum differentiæ non tam perniciosæ sunt in febribus malignis, quemadmodum in febribus vulgaribus. Quamvis enim pulsus intermittens in juvene tam sit lethalis, ut testetur Galenus, se plurimos senes & pueros cum pulsu intermittente liberatos vidisse, juvenem verò neminem: In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos, pulsum intermittentem per multos dies habentes, evasisse vidimus. Pulsus sanorum pulsibus similes, admodum periculosi, significant enim naturam præ imbecillitate à coctione abstinere. Ubi enim prava & pernicioſa qualitate vires admodum debilitantur, natura debilis facta concoctionem materiæ non aggreditur, humoremque qui morbum excitavit, non attingit: unde non tentata coctione, nec labor sequitur, febrisque vel nulla, vel minima est. Hujus rei exemplum habemus in tumoribus externis, in quibus quamdiu pars ferè obruta à copia vel prava qualitate materiæ nec dolores, nec febres fiunt: cùm verò natura materiam illam oppugnare aggreditur, eamque in pus convertere tentat, febris plurimùm intenditur. Sic in febribus malignis ægri interdum à febre immunes videntur, cùm tamen in pejus, & ad interitum ruant, ut videre est apud Hippoc. 3. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 2. ubi Hermocrates à 20. die ad 24. febris expers visus est, cùm tamen 26. obierit.

Delirium in hac febre frequentissimum est, neque metuendum, cùm à somno compescitur, tum præcipuè, si cum copioso sudore evanescat. Signum enim est, materiam à cerebro ad corporis habitum revocari. At perseverans delirium pernicioſum est, in veram enim phrenitidem degenerare significat.

Contractiones, & subsultus membrorum, in hac febre frequenter contingere soliti, convulsivi motus sunt, & admodum periculosi, idque magis, si delirio conjungantur: maximam enim cerebri læsionem significant.

Motus tremuli manuum & linguæ, funesti esse solent, & plurimùm damnantur ab Hipp. 1. *progn.* Maximam enim arguunt virium imbecillitatem, & naturam ostendunt à morbo devictam.

Surditas, licèt in principiis morborum acutorum periculosissima sit, juxta doctrinam Hippocratis; tamen in statu morbi apparens; salutem portendit, præsertim in febribus malignis. Et nos millies observavimus hisce febribus laborantes, quibus surditas in statu supervenerat, aliis symptomatis, quantumvis periculosis existentibus, omnes evasisse; indicium enim est, cerebrum satis validum noxios humores ab internis partibus ad exteriores detrudere.

Sternu-

Sternutamenta, ex Hipp. *in prognoſticis*, in morbis etiam exitialibus, (modò non ſint affecti pulmones) ſpem ſolutionis adferunt. At in febribus malignis, quantumvis ſæva ſymptomata periculum portendant, ſecuritatem pollicentur.

Cardialgiæ frequentes, aut ſingultus, periculum minantur, & ventriculum graviter à venenata qualitate affici ſignificant.

Maxima ciborum averſio periculoſiſſima eſt. Significat enim ventriculum à maligna qualitate ſuperatum, ejuſque temperiem omninò everſam, ut laudabile alimentum, ſibi in ſtatu naturali familiariſſimum, reſpuat & averſetur.

Suppreſſio omnium evacuationum, in principio, & augmento morbi, in bonis habetur. Significat enim, materiæ morbificæ tantam non eſſe malitiam, ut naturam irritet ante debitum tempus; ſed naturam adhuc vincere, & ſuo tempore excreturam, modò non adſit nota aliqua decubitus humorum ad caput, ventrem, aut aliquam ex præcipuis partibus. At in ſtatu morbi nihil excerni, ſed ſigna in aliquo ptincipalium membrorum deteriora apparere, malum eſt. Indicio enim eſt aut morbum diutiùs duraturum: aut dubiam admodùm præſtiturum ſalutis ſpem. Materia ſiquidem, quæ pluribus diebus evinci non potuit, aliquod gravius damnum in eodem membro adfert, ut phrenitidem, lethargum, aliaque poſt undecimum, vel 14. diem orientia, quæ difficillimè quibuſvis adhibitis auxiliis expugnari valent.

Sanguis per venæ ſectionem eductus ſi nullum præ ſe ferat vitium, ſed purus, & ſecundùm naturam ſe habere videatur, periculoſus. Evidens enim ſignum eſt, plus adeſſe venenoſæ qualitatis, quàm putredinis; aut putredinem in venis cordi proximis latitare, quæ venæ ſectione educi non poſſit.

Ex urinis in febre peſtilenti nulla ferè prognoſis elicitur; aut admodùm incerta. Non ſolùm enim confuſa, perturbata, tenuior, aut craſſior urina, ut in aliis febribus mala eſt; ſed etiam illa, quę urinis ſanorum conſimilis eſt. Imò verò multi coctionis ſignis manifeſtè in urinis apparentibus, iiſque denuò recrudeſcentibus, è medio ſublati ſunt. Attamen urinæ concoctæ, & laudabile enæorema habentes, idque multis diebus perſeverans, & de die in diem magis ſeſe uniens, ac in matulæ fundum ſenſim deſcendens, certam ſalutem perpetuò pollicetur, etiam in febribus malignis ac peſtilentibus. Fieri enim non poteſt, ut facultas naturalis valida & robuſta, quæ in hiſce urinis eluceſcit, adverſus malignam qualitatem non inſurgat, eamque tandem ſuperet. Ideò ſæpè febre maligna laborantibus, graviſſimiſque ſymptomatibus afflictis, & in maxima adſtantium trepidatione, felicem eventum ex coctionis ſignis, in urinis perſeverantibus, ſummà fiducia prædiximus.

Urina pinguis & oleaginea, nigra, aut liveſcens, cum hypoſtaſi nigra aut liveſcente, certum exitum prænunciat.

Copioſa admodùm urina, quam febris imminutio non ſequitur, periculoſa eſt, quia colliquationem ſignificat.

Sudores in hac febre, etiamſi cum requiſitis accidant conditionibus, nedum die decretorio, rarò ſolent eam ex toto judicare: Imò interdum primo die ex ſudore febris remittitur; deinceps verò ſymptomata ingraveſcunt alia, & poſt multos ſudores ſuccumbit æger. Sudores enim copioſi, morbum non imminuentes, ex colliquatione totius corporis oriuntur. Neque ob id credendum eſt, in hac febre nuſquam prodeſſe criticos ſudores. Nam quo minùs venenoſitatis febris obtinuerit, eò magis prodeſſe poterunt, ut in aliis febribus vulgaribus. Obſervatione etiam compertum eſt, longè utilius eſſe, ſi frequentibus ſudoribus æger à principio morbi corripiatur, (dummodò ex ſudore non ſe deteriùs habeat:) Signum enim eſt, naturam paulatim materiam attenuare; & per ſudorem excernere.

Alvi fluxus incertum omninò eſt præſagium. Nam in principio morbi ſæpè ſalubriter fluit, quod etiam aliquando eſſe lethale ſignum experientia docuit. Rurſum præmiſſa aliqua coctione viſus eſt ab alvi fluxu laborans interimi: nonnunquam verò liberari. Ita tamen diſtinguendum eſt. Cùm venenoſa qualitas præpollet, quo magis à principio per alvi fluxum prolabitur materia, eò ſecurior eſt. At cùm ex humorum putredine majori parte morbus oritur; deteriùs ſe habent hi, quibus alvus à principio ſolvitur.

Maculæ purpureæ, cùm plures ſunt, majores, & caloris benignioris, & criticè erumpunt, naturæ victoriam prænunciant. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, & ſymptomaticè excernantur, naturam ſuccumbere ſignificant. Prætereà ſi retrocedant, poſtquam apparuerint, peſſimum ſignum eſt: indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere.

Exanthemata in variis partibus apparentia, majoris malignitatis ſoboles ſunt, quàm maculæ purpureæ; atque adeò majus periculum portendunt.

Carbunculi & bubones maximam teſtantur malignitatem, & maximum periculum minantur, cùm eas febres comitari ſoleant, quarum peculiaris character in eo conſtitutus eſt, ut ex iis plures intereant, quàm ſerventur. Anthraces & bubones, quo longiùs à corde conſiſtunt, citiùs increſcunt, & ad maturitatem perveniunt; eò minùs periculoſi ſunt. Attamen ſi derepentè, & cum pravis ſymptomatis tumores augeantur, malum eſt. Carbunculi valdè magni, fœdi coloris, cum ulcere depaſcente, aut qui in gangrænam mutantur lethales ſunt. Quemadmodum etiam, qui cordi vicini ſunt, aut guttur occupant. Experientia obſervatum eſt, carbunculos plures paucis eſſe periculoſiores, & contrà bubones plures paucioribus eſſe ſecuriores. Parotides in febribus malignis & purpuratis in augmento & ſtatu lethales. Si verò vel tantillum inclinante morbo apparere incipiant, & ad ſuppurationem veniant, ſalutares.

Curatio febris peſtilentis in duas partes dividitur: Quarum una continet præſervationem illorum qui ea nondum correpti ſunt; altera curationem actu ægrotantium.

Præſervatio præcipuè conſiſtit in ablatione cauſarum, quæ corpora febri peſtilenti recipiendæ idonea efficiunt, eamque in iis generare poſſunt. Illæ autem ſunt internæ, vel externæ. Internæ ſunt corporis diſpoſitio; plethora, cacochymia, & obſtructiones. Externæ præcipuè ſunt aer vitiatus, & contagium vagans. Corpora huic morbo diſpoſita ſunt, quæ à natura, vel accidenti, ſunt præter modum humida, debilia, laxa & rara, denſa & compacta. Humidiora corpora exſiccanda: quæ autem ſicciora ſunt, in eodem ſtatu conſervanda. Humidiora igitur vitare debent victum pleniorem, largioremque potum, & omnia alimenta humidiora; qualia ſunt in primis fructus horræi, olera, piſces, lacticinia: aerem auſtrinum, paluſtrem, & præcipuè nocturnum, otium, ſomnum longiorem, præſertim meridianum, balnea, & alia omnia, quæ corpus humectare poſſunt.

Corpora debilia victu analeptico, & roborantibus medicamentis inſtaurentur. Rara & laxa eadem quæ humida, præcautione indigent. Denſa verò & compacta, quia febri peſtilenti recipiendæ omnium maximè diſpoſita ſunt, à plethora, cacochymia, & obſtructionibus magis ſedulò liberanda ſunt. Quæ cauſæ cùm in omnibus corporibus hanc febrem producere valeant, tanquàm cauſæ internæ, ut anteà dictum eſt, earum remotioni perpetuò incumbendum.

Plethoræ debetur venæ ſectio, modò nihil contra indicet, ut tempus anni calidius aut frigidius, & peſtilens aeris ſtatus, in quo non eſt mittendus ſanguis, niſi plethora ad vaſa manifeſtè urgeat; vel conſueta aliqua ſanguinis evacuatio per menſes, hæmorrhoidas, aut hæmorrhagiam narium ſuppreſſae fuerit. Exhauſto enim ſanguine, faciliùs inſpiratus aer peſtilentem imprimet actionem, difficiliuſque, ſi morbus ſuperveniet ab eodem, patiens, ob vires aliquantulum imminutas, evadet. Quem admodum his, qui poſt ſectam venam venenum hauſerunt, faciliùs hoc penetrat, & illi difficiliùs liberantur, Tum etiam in metu veneni aſſumpti à venæ ſectione abſtinemus. Sic etiam Galenus *lib. 1. de diff. febr. c. 4.* ubi præſervationem à febre peſtilenti proponit, purgationem quidem & obſtructionum apertionem præſcribit; nullam verò phlebotomiæ facit mentionem.

Cacochymiæ debetur purgatio, eaque humoribus peccantibus appropriata præmiſſa præparatione idonea, ſi ea neceſſaria videatur; hac cautione adhibita, ut benigna tantùm uſurpentur medicamenta, ab iis abſtinendo, quæ malignam & deleteriam habent qualitatem. Quibus etiam utile erit admiſcere nonnulla bezoardica, & vim alexipharmacam habentia.

Obſtructiones fiunt ab humorum multitudine, craſſitie, & lentore. Multitudo evacuationibus, craſſities attenuantibus, lentor abſtergentibus medicamentis aufertur.

Ratione cauſatum externarum præcautio inſtituenda

eſt,

est; primùm aeris excessus corrigendo, calidiorem scilicet refrigerando, ut in febribus continuis docuimus, humidiorem exsiccando accensis ignibus, tum in viis publicis tum in privatis domiciliis, idque ex lignis odoratis, quantum fieri poterit, junipero, lauro, roremarino, & similibus. Secundò omnes causas removendo, quæ aerem inquinare possunt & suprà recensitæ fuere. Tertiò, inquinamenta in ipso aere susceptа consumendo ac dissipando. Quod fiet accensis ignibus, ut in humiditate corrigenda dictum est, & suffitibus, ex odoratis atque alexipharmacis. Tum etiam agitatione aeris vehementis, ad quam tormenta bellica, frequenter explosa, erunt efficacissima.

Quòd si aer valdè pernicioſam qualitatem induerit, ut indè febris verè pestilens exurgat, omnium præservationum præstantissima est cœli mutatio. Illi tamen, qui manere coguntur, vel inter ipsa inquinamenta, & cum ægrotantibus versari, multis aliis cautionibus indigent, & antidotis frequenter uti debent. Quæ omnes ab Auctoribus, qui de peste ex professo scripserunt, fusè explicantur, inde repetenda, cùm nostrum institutum sit, ea leviori pede percurrere, quæ veræ pestis curationi maximè propria sunt: quandoquidem pauci melioris notæ Medici tam periculoso exercitio sese exponere audent. Contrà verò cùm per totos viginti annos & in Gallia, & in Europa universa plerique omnes Medici in febribus malignis, & purpuratis curandis occupati fuerint; operæ prætium duximus, hanc nostram curationem ad eam febris pestilentis speciem, quæ maligna simpliciter, & purpurata vulgò dicitur, dirigere. Ita tamen, ut veræ pestilentis curationi etiam inservire valeat, cùm ut ab initio diximus, eadem materia medica iisdemque indicationibus, utraque oppugnari valeat.

Curatio igitur actu ægrotantium dirigenda est ad febrem, putredinem, & malignam qualitatem. Febris oppugnanda est refrigerantibus & humectantibus. Putredo evacuantibus & alterantibus. Maligna qualitas alexipharmacis. Quæ omnes intentiones triplici instrumento medico adimplendæ sunt, in sequentem modum.

Victus ratio in hac febre eadem instituenda est, quæ in febribus continuis fuit proposita. Hoc saltem observando, ut acida in potu & jusculis præscripta frequentiùs usurpentur, utpotè putredini & malignæ qualitati oppugnandæ maximè idonea. Deinde circa potum hoc etiam annotandum, vini usum in hac febre aliquando esse proficuum, utpotè insigne cardiacum, & malignæ qualitati maximè adversum. Sæpè tamen valdè nocere, febrilemque calorem plurimùm intendere. Ideò Medici prudentia hìc apprimè necessaria est, ut morbi naturam, & ægrotantis temperiem contempletur: ex his enim vini exhibendi indicatio desumenda est. Si namque febris sit admodùm exigua, venenata verò qualitas plurimùm intensa, & corpus ægrotantis pituitosum: tutò & feliciter vinum in potu exhibetur, sed valdè lymphatum. Contra verò in febre intensa, & bilioso corpore, vinum exhibere, perniciosum est. Hæc à nobis observata sunt infinitis experimentis, ac præsertim in febre purpurata, quæ Monspelii grassata est anno 1623. post urbis obsidionem; quæ tantæ malignitatis particeps fuit, ut tertia ad minus ægrotantium pars de medio sublata fuerit, & à vera peste solo bubone distincta fuerit: cùm non solùm ecthymata & exanthemata rubra, livida & nigra, sed etiam carbunculi & parotides frequenter apparent. Iis enim ægrotantibus, quibus pulsus erat parum frequens, & pulsui sanorum ferè similis lingua humida, & nulla sitis, vinum exhibuimus felici successu, illiusque continuationem indicabit levamen inde emergens, & ex illius usu febris nullatenus intensior evadebat, neque sitis, aut linguæ siccitas excitabatur. Iis verò quibus febris erat intensior cum siti, linguæ siccitate, scabritie, aut nigredine, vinum prorsus interdicebamus, eosque in refrigerantium, acidulorumque potuum usu perpetuo detinebamus. Advertendum tamen est primis morbi diebus vinum nunquam esse exhibendum, ne materiæ crudæ nimium exagitentur; sed tantum circa statum, cùm malignitatis signa sese magis exerere incipiunt. Attamen Zacutus Lusitanus *observ.* 93. *lib.* 1. *praxis admirandæ* refert, se in febre maligna, præsente siti intensa, cum linguæ siccitate & nigredine, ægro jam desperato vinum exhibuisse felicissimo successu, ut hoc solo remedio restitutus fuerit. Verùm hìc Celsi sententiam adducere non alienum est; *Sæpe quos ratio non restituit, temeritas adjuvat.*

Instituta victus ratione, à phlebotomia inchoanda curatio est, præmisso clystere: ea enim maximè convenit ratione magnitudinis morbi, calidæ intemperiei, & putredinis. Verùm in quantitate sanguinis mittenda, summa prudentia necessaria est, cum ratione malignæ & venenatæ qualitatis non conferat, imò potius noceat, ab ea enim facultas vitalis maximè labefactatur: & qui veneno assumpto sanguinis missionem patiuntur, in exitum præcipitari solent. Ideò si maligna & venenata qualitas putredini prævaleat, quod ex propriis signis suprà propositis facilè internosci poterit, minori copia sanguis mittendus est. Si verò putredo magis infesta sit, quàm venenata qualitas, majori copia detrahendus. Atque ita, si ex morboso apparatu potissimùm, & putridis humoribus intra venas coercitis, febris maligna oriatur, iterari tutò potest phlebotomia, semel, bis, aut ter, donec sarcina humoris vitiosi in venis contenti exonerata sit. Idque in primis, si viscеris cujusdam inflammatio adesse, aut imminere videatur, quod non rarò in febribus malignis solet contingere. Maturè autem, & à morbi initio instituenda est phlebotomia. Si enim progressum malum fuerit, & in totam massam sanguineam malignitas diffusa, non solùm non confert; sed etiam naturam maximè debilitat, ita ut Auctores quamplurimi, transacta die quarta sanguinem mittendum non esse censeant. Imò verò, cùm febres malignæ variis temporibus diversam admodùm habeant naturam, ex diverso malignitatis gradu oriundam, quando illæ grassari incipiunt, sedulò observandum est, quodnam ægri ex venæ sectione emolumentum capiant. Nonnullæ enim de synochorum genere, & in quibus intensior est putredo, malignitas verò remissior, venæ sectione valdè imminuuntur. Aliæ verò, quarum natura in una propemodum malignitate consistit secta vena, magis pernicioſæ fiunt. Hoc apparet in vera peste, in qua multorum & probatissimorum Auctorum experientia omnes ægri, quibus secta vena fuit, è medio sublati sunt: Ita ut etiam, in pleuritide pestilenti, sanguinis missionem insignem noxam attulisse; & morbi sævitiam intendisse affirment. Imò verò in aliis morbis epidemicis, minori malignitate præditis, in quibus tamen sola ferè malignitas erat in vitio, idem eventus animadversus est. Sic refert VVierus in catharro epidemico, qui anno 1580. per totam Europam vagatus est, & ex quo omnes ferè evadebant, ita ut vix millesimus quisque moreretur; tamen ferè omnes, quibus secta vena fuerat, interiisse. Observandum autem est diligenter, quod docuit Galen. 14. *meth. c.* 10. in carbunculorum curatione venæ sectionem ad lipothymiam convenire: ut sanguis ebulliens, à quo fit carbunculus, magna copia educatur. Cùm tamen idem Gal. *lib. de curat. per venæ sect. c.* 14. in phlegmonosis tumoribus sanguinem detrahendum esse præcipiat usque ad coloris mutationem, nisi vires sint debiles, aut phlegmone maligna fuerit. Quibus innuitur, Galenum copiosam sanguinis missionem admittere in carbunculo simplici & malignitatis experte, in maligno verò & pestilenti, minimè, quod superiori præcepto à nobis proposito ad amussim convenit.

Circa tempus & intervalla in venæ sectionis iteratione adhibenda, hoc advertendum; ut si morbus lentè procedat, sanguinis detractiones accelerandæ non sint: franguntur enim vires ante tempus: ita ut toti morbo exantlando sufficere nequeant. Prout igitur morbus movetur; sic Medicus celeriùs, aut tardiùs venæ sectionem celebrare debet.

An verò, exanthematis seu maculis purpureis apparentibus, sit secanda vena, maximè controvertitur. Nonnulli enim existimant, piaculum esse, exanthematis apparentibus, sanguinem secta vena detrahere, quòd tunc tenuis humores ferantur à centro ad circumferentiam, qui motus omninò adjuvandus est; & per venæ sectionem contrarius omninò motus humoribus concilietur, sanguisque trahatur à circumferentia ad centrum, cùm facta partium interiorum inanitione, necessarium sit sanguinem in exterioribus partibus contentum, ad interiores recurrere; quod disertè docuit Galen. *9. de sanit. tuenda, cap.* 10. sanguinem nimirum, secta vena, à corporis mole universa ad internas partes remigrare. Et idem Gal. *com. in 6. Epid.* Simoni illi, de quo Hipp. sermonem habuit, latas pustulas habenti, vomitum ea de causa non profuisse conjectat, quòd succi ad cutem vergentes per eam sint evacuati.

Attamen sanioribus Doctorum sententiis sancitum est, maculis purpureis apparentibus in morbi principio, &

iis diebus quibus venæ sectio celebrari consuevit, si antea sanguis sufficienter detractus non fuerit; etiam quantitate moderata esse detrahendum; neque ullum inde imminere periculum, cùm illa exanthematum eruptio, quę fit in principio morbi, critica non sit, sed tantùm symptomatica, ex insigni sanguinis ebullitione, & humorum malignorum, ac putrescentium fervore oriunda; atque adeo non possit impediri naturæ motus, qui nullus est tunc temporis. Si enim corpore existente plethorico cum lotio crasso ac rubro, exanthematum apparentium ratione habita sanguinem non detraxeris; vix natura tantam humorum copiam superare poterit, & periculum erit, ne illi in partem aliquam interiorem irruant, in eaque pernicioſam inflammationem generent. Sanguis tamen eo tempore cautiùs, & minori copia detrahendus est, non ut venæ admodùm inaniantur, unde retractio humorum ab exterioribus ad interiora possit succedere; sed tantùm, ut nimia earum plenitudo tollatur, qua dempta, venæ novum sanguinem non attrahunt, sed in se concidunt, ac nonnihil laxantur & coarctantur, ut meliùs sanguinem in iis relictum continere ac regere valeant. Sicque juvatur motus & expulsio naturæ ad superficiem corporis. Levata enim parte oneris, quo premebatur, illud quod reliquum est, faciliùs excutit & expellit. Quod nobis in Medicina facienda passim innotescit, dum sæpè eadem die, qua secatur vena in acutis febribus, imò paucis interdum post venæ sectionem horis copiosos sudores, eosque criticos ac salutares erumpentes conspicimus. Imo verò, quamvis satis valida esset natura, ut totum illum sanguinem redundantem regere sufficienter valeret; cùm in corporibus plethoricis sanguis plerumque crassior esse soleat, & per hujusmodi ecthymata, tenuissima tantùm sanguinis portio exhalet, crassior in venis remanens magis ac magis computrescerer & longè periculosiorem morbum efficeret. Consultissimum tamen existimo, paulò post venæ sectionem plures cucurbitulas admovere, ut motus humorum ad exteriora magis adjuvetur: de quarum cucurbitularum administratione paulò inferiùs agetur. Notandum tamen diligenter, quod supra à nobis dictum est, tempus esse observandum, quo exanthemata apparere incipiunt. Si nempe in principio morbi, & ante quartum diem id fiat, quo tempore eorum eruptio critica esse non potest, & nullum ægro levamen ex ea emergit, sed potiùs symptomata ingravescunt, unde venæ sectio nullo modo pertimescenda est. At si post quartum diem erumpant, idque magna copia, ut inde æger melius habeat; ac symptomata remittantur; satiùs multò est à venæ sectione abstinere, & plures cucurbitulas cum scarificatione affigere, ut motus ille humorum ad exteriora multum promoveatur.

Quæ de venæ sectione hactenus à nobis dicta sunt, intelligenda veniunt de ea, quæ fit in brachio, quæ confestim multitudinem sanguinis immiuuit. Aliquando tamen sectio venarum inferiorum utilissima est, si nempe vires debiliores fuerint, & prædictam venæ sectionem antea usurpatam ulteriùs ferre nequeant. Tum præcipuè confert hæc phlebotomia in mulieribus: est enim, ut inquit Oribasius *lib. 7. c. 10.* mulieribus propria, multùmque efficax, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur. Imo verò circa mensium evacuationem mulieribus utilis est ista vacuatio; quia ex lege naturæ in venis utero vicinis plurimo sanguine abundant. Confert etiam iis, in quibus metuenda est translatio humorum ad cerebrum, quæ frequenter in hisce febribus solet contingere, & phrenitidem generare. Quod facile indicabunt (ut suprà in prognostico dictum est) urinæ tenues, albæ, & decolores: iisque ita se habentibus, sectio venarum inferiorum erit utilissima. Refert etiam Otibasius *loco citato*, se febre pestilenti correptum, detractis per venas inferiores sanguinis ℔. ii. convaluisse: & omnes, qui eodem remedio usi essent, fuisse liberatos.

Eadem vires obtinet apertio hæmorrhoidum, quæ hirudinum applicatione perficitur. Cùm enim hoc modo sanguis paularim educatur, minima consequitur virium exsolutio. Ab intimis tamen visceribus, in quibus solet incendium adesse, & mali fomes, sanguis revellitur. Melancholicis præcipuè plurimum convenit, quia iis natura pletumque per has vias limosum sanguinem educere consuevit.

Post sufficientem venæ sectionem, revulsiones celebrandæ sunt per cucurbitulas tum siccas tum scarificatas. Siccas quidem, quando simplex revulsio molienda est, scarificatas verò, quando sanguinis redundantis copia penitus ablata non est per venæ sectionem, quam vires ulteriùs ferre nequiverunt. Siquidem multò minori virium jactura sanguis per cucurbitulas educitur: & præterea venenati spiritus intus latitantes ad exteriora retrahuntur.

Sed de locis quibus applicandæ sunt cucurbitulæ, inter Auctores non convenit. Alii enim, & imprimis Itali ferè omnes, censent partibus inferioribus, cruribus scilicet & natibus tantùm esse applicandas, ut materia venenata à corde ad distantissimas partes revellatur. In scapulis verò ac dorso non convenire, quia humores noxios attrahunt ab aliis partibus versùs cor. Alii contrà scapulis & dorso admotas cucurbitulas maximè convenire existimant, ut humores & vapores venenati trahantur è centro ad circumferentiam, qui motus naturæ motui in hoc morbo maximè consentaneus est. Nos autem in omnibus locis prædictis cucurbitulas admovendas esse censemus: opportunumque esse, à partibus inferioribus incipere, ut portio quædam malignitatis ad remotiores partes retrahatur. Sed quia partibus illis inferioribus admotæ cucurbitulæ venenatos humores, ac vapores à corde & partibus illi vicinis sufficienter retrahere nequeunt, conducibile est, partibus vicinis, scapulis scilicet ac dorso admovere. Hoc enim modo naturæ motus maximè juvatur: cùm experientia doceat macularum eruptionem ad illas præcipuè partes fieri, quæ frequenti cucurbitularum admotione plurimùm adjuvatur. Quod præ ceteris Mercatus eleganter tradidit his verbis; *Interim tamen dum corpus aliis remediis tractatur, cucurbitas parvas, seu plures aut pluries adhibere oportet. Quod si maxima fuerit imbecillitas, & venenositas, citra scarificationem, aut cum levissima. Sin autem sanguinis vitiosi aliquid superesse cognoverimus, cum scarificatione. In quo sane usu & indicatione consultissimum est eas scarificare, quæ in dorso è regione cordis affiguntur. Quod sanè inventum tanti sæpè esse momenti usus demonstravit, ut anxietates, & pulsus inæqualitatem, ac alia sævissima accidentia ab eis protinus subsidere visum sit. Quamobrem donec veneni accidentia quodam modo mitescere, ac supersedere visum sit, ab eis desistendum non est.*

Ratio verò, cui prioris sententiæ assertiones innituntur, parvi est momenti, quia metuunt, ne humores noxii ab aliis partibus ad cor retrahantur. Hoc enim forsan aliquem posset habere locum, si in principio morbi, præsente totius corporis plenitudine, adhiberentur. At post universalem evacuationem, phlebotomia sufficienter celebrata, admotæ, nullum tale possunt inferre periculum. Quod luculentissimo pleuritidis exemplo fit manifestissimum, in cujus principio, si cucurbitula lateri dolenti admoveatur, attrahet sine dubio fluxionem magis ac magis ad partem affectam. Sed cùm post multas sanguinis missiones admoveri soleat, non solùm nihil ab aliis partibus ad affectam attrahit, sed illud, quod parti infixum & incuneatum est, ad exteriora potentissimè trahit, ut inde integra sæpe morbi solutio subsequatur. Quamvis in hoc affectu tractio ad partem affectam magis metuenda sit, quia externa ferè cucurbitulæ vicina est.

Zacutus Lusitanus *obs. 3. lib. 5. praxis admirandæ*, plurimùm commendat cucurbitulas scarificatas, propè inguina, & axillas admotas: his enim vitiosus succus ad partes ignobiles & communia emunctoria attrahitur, ad quæ natura solet eum utiliter deponere.

Inter revulsoria remedia meritò etiam referuntur frictiones partium extremarum, cum lintèo asperiori, frequenter repetitæ. Sed præsertim commendatur illa, quæ fit in toto corpore, cum linimento Aetii, quod in hunc modum componitur.

℞. Ol. amygdal. dulc. & aquæ fontis, ana ℥. iij. salis nitri ℥. ij. Bulliant ad aquæ consumptionem, & manibus hoc oleo inunctis perfricetur calidè totum corpus manè & sero. Aetius oleum sabinum præscribit: sed quia calidius est, meritò à Baptista Montano oleum amygdalarum dulcium substituitur. Hoc linimento cutis poros aperit, ut natura commodiùs vapores venenatos ad eam transmittere valeat.

Potenter etiam pravos ac venenatos ichores attrahunt & revellunt vesicatoria, variis partibus admota. Vulgò adhibentur posteriori parti cervicis: hinc enim & materiam veneficam eliciunt, & à capite derivant, comatosisque affectibus, qui non rarò hisce febribus solent contingere, percurandis inserviunt. Item & utrique surę. Attamen, ubi maxima est malignitas, totum corpus occupans, & sævissima symptomata urgent, unicum vesicatorium non

sufficit;

sufficit; sed plura admovenda sunt. Soleo ea in magna morbi sevitia quinque locis admovere, cervici nimirum, utrique brachio, parte interiori inter cubitum & humerum, & utrique femori, parte etiam interiori inter inguina, & genua, cum felici successu.

Summum hujus remedii usum ex Galeno elicere possumus, qui *lib. 5. meth. cap. 12.* refert, ex febre pestilenti omnes evasisse, quibus exulcerationes in variis corporis partibus contigerant, evacuata nimirum per ea ulcera materia morbifica. Cùm tamen ex hujusmodi vesicatoriis stranguria sæpissimè contingat (cantharides enim virtute specifica impetunt vesicam) opportunum erit, eo tempore emulsiones exhibere, quibus urinæ acrimonia temperabitur. Hoc etiam symptoma præcaveri potest, si emplastro vesicatorio semina ammeos pulverata permiscentur, quæ hac facultate donata sunt, ut prohibeant, ne cantharides nocumentum vesicæ inferant.

Inter revulsoria remedia referri etiam potest cataplasma ex raphanis à Cratone laudatum: Raphanus, inquit, quia magnam vim habet attrahendi malignitatem materiæ, utile est scobem ejus pedibus, sale & aceto priùs mundatis alligare. Sequens verò cataplasma ad eundem usum utilius esse poterit.

℞. Rasuræ raphani, & bryoniæ utriusque, an. ℥. ij. ß. nasturtii hortensis ℥. j. granorum paradisi ℥. ß. salis marini ℥. iij. Mixta irrorentur aceto fortissimo, & excipiantur s. q. saponis liquidi. Fiat veluti cataplasma applicandum plantis pedum, è stupis, pexis, calidè hora somni.

Huic cataplasmati utiliter addi poterunt folia rutæ, urticæ salviæ, scordii, stercus columbinum, succus rutæ, & acetum.

Cataplasma ex cochleis contusis similem habet efficaciam, potenter attrahit ad inferiora humores, & vapores noxios; quemadmodum Galenus illud maximè commendat ad aquas hydropicorum potenter attrahendas & discutiendas.

Hæc revulsoria remedia locum habere solent toto morbi decursu, post universales evacuationes, phlebotomiam scilicet & purgationem, de cujus usu nunc agendum est, ut à remediis chirurgicis ad pharmaceutica progrediatur.

Plurimùm autem inter practicos controvertitur, utrum sub febrium malignarum initio purgatio debeat instituì? Multi hanc omnimo rejiciunt, non solùm propter vulgatum Hippocratis præceptum, *concocta esse medicanda, non cruda*: sed etiam, quia in hoc morbo humores maligni à purgantibus medicamentis nimium exagitantur, & malignam qualitatem latiùs diffundunt, naturamque acriter stimulantia pernicioses alvi fluxus inducunt. Cùm alioqui in hisce febribus fluxus colliquantes sæpissimè contingere, ægrosque de medio tollere soliti sint. Alij verò contendunt, tantum esse interdum pravorum ac venenatorum humorum copiam, in primis viis stabulantem, ut nisi purgante medicamento in principio tollatur, aut valdè imminuatur, reliquam humorum massam inficiat, ut à natura, quantumvis alexipharmacis, roborantibusque medicamentis adjuta, superari nequeat.

Nos hoc dissidium ita componendum esse existimamus: nimirum, in hujus morbi principio, quantùm fieri potest, à purgantibus medicamentis abstinendum esse ob rationes in priori sententia allatas; & putridorum humorum illuviem, in primis viis stagnantem, (quæ maximo equidem curationi impedimento esse consuevit,) clysteribus frequentibus potiùs, quàm purgante medicamento esse educendam. Si tamen tanta sit in prima regione cacochymia, ut clysteribus sufficienter educi non posse videatur, quod præcipuè contingit, quando humores pravi in ventriculo redundant, tùmque adest summa inappetentia, oris amaritudo, nausea & vomitus, vel quando adest lumbricorum copia: utilissimum est, purgante medicamento eam educere, ut materia morbifica, in venis contenta, postmodùm commodiùs edomari valeat. Quę quidem materia ante concoctionem educi non potest, & in illa tantùm locum habet sententia Hippocratis, *concocta esse medicanda*. Sed materia in prima regione contenta, & excrementorum illuvies, nulla præmissa præparatione, aut concoctione educi potest, & solis clysteribus, ut antea dictum est, plerumque expurgatur. Illa autem medicamenta, primam tantum regionem evacuantia, ex benignioribus eligenda sunt, vitando vehementia, imò etiam mediocria. Atque adeo usurpari tutò poterunt cassia, manna, tamarindi, syrupus rosaceus, & de cichorio compositus. Vixque licet ad sennam & rhabarbarum transcendere, aut saltem non nisi in exigua quantitate, magna urgente cacochymia, cæteris permiscere. Horum medicamentorum formulæ in febrium putridarum continuarum curatione & purgatione, in principio earum instituenda, propositæ sunt.

Enemata verò non solùm in morbi principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam; sed etiam toto morbi decursu usurpanda sunt, si alvus sponte non fluat, idque singulis, vel alternis diebus. His enim quotidiana excrementa educuntur, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahitur. Tum etiam humores, ad superiores partes vergentes, ad contraria loca, eaque naturæ consentanea, retrahuntur. Hæc autem enemata ex decocto emolliente ac refrigerante componenda sunt, additis laxantibus benignioribus: acria enim & diacrydiata nimiùm irritant naturam ad excretionem, & sæpe alvi fluxus pernicioses inducunt.

Imò verò satius est nulla purgantia in vigore morbi enematis admiscere, ne alvi fluxus excitetur, qui huic affectui frequentissimus est. Ita ut potiùs fomenti interioris rationem obtineant, quàm remedii laxantis.

Quòd si alvus in morbi decursu liquida appareat, non idcircò ab enematis abstinendum; sed modicè detergentibus & refrigerantibus utendum. Et in julepis dissolvendus est syrupus granatorum, cum pulvere coralli præparati.

Dum prædicta remedia in usum vocantur; febrilis caloris, putredinis, & malignæ qualitatis correctioni incumbendum est remediis sequentibus.

Ac primum julepi alterantes, in febrium putridarum continuarum curatione propositi, erunt convenientissimi, ex decoctis præcipuè rad. acetosæ, cichorii, graminis, bugloss. lapathi acuti, fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, pimpinellæ, capil. ven. tamarindorum. Quibus addenda erunt quæ proprietate specifica venenatam qualitatem oppugnant, alexipharmaca vulgò dicta: ut radices pentaphylli, tormentillæ, carlinæ, fol. scordii, card. benedict. scabiosæ, scorzoneræ, ulmariæ, flores calendulæ, veronicæ rubræ, frusta limonis, aut citrii, & semina eorumdem; cortices pomorum redolentium; rasura cornu cervi, &c. cum syrupis de limonibus, granatorum, acetoso simplici, de succo acetosæ, & oxysaccharo. In iisque frequentiùs acida medicamenta, ut succus mali citrii, vel limonis, spiritus sulphuris, aut vitrioli admiscenda sunt: putredini enim & venenatæ qualitati maximè resistunt.

De malo citrio refert Athenæus, in Ægypto quondam homines morte damnatos, feris expositos, ab aspidibus quidem demorsos fuisse, & nihil inde damni perpessos, eo quòd cùm ad supplicium ducerentur, quædam muliercula commiseratione ducta, citria poma, ad refectionem, & sitim compescendam, illis edenda obtulisset, quibus assumptis nihil à lethali virulentarum bestiarum ictu noxæ persenserint. Omnes autem mali citrii partes vim quandam alexipharmacam obtinent; ideo utiliter in taleolas dissectum, cum rad. & herbis prædictis ad julepos conficiendos decoquitur, & præterea utiliter aquæ potus ordinarii infunditur, eique fragrantiam à cortice, & aciditatem à succo conciliat: quamvis solus succus refrigerandi facultate præditus sit.

Spiritus acidi sulphuris & vitrioli à Chymiatris præcipuè summis efferuntur laudibus. Et præstantes eorum dotes diutina experientia comprobatæ effecerunt, ut apud Galenicos jam diu recepti sint, ac communiter usurpati. Ut verò pateat, quanto in pretio apud priores habeantur, sufficit nobis unius Mundereti verba hìc in medium afferre, quæ habentur *cap. 15. lib. de pestilentia*, ubi de spiritu vitrioli, & sulphuris, aliisque ex sulphure paratis medicamentis agens. *Nulla*, inquit, *est putredo, cujus vires non frangant: nulla infectio, quam non superent: nulla humorum depravatio, quæ ista non superent: Sane (ut liberrimè loquar) si mihi vitriolatorum medicamentorum usus, vel interdiceretur, vel inhiberetur, ego ad pestis curationem numquam saltem inermis accederem.*

Iisdem julepis interdum addi potest sal. prunellæ, quod potenter refrigerat, & febrilem ardorem extinguit, habetque præterea vim quandam diaphoreticam, cujus ratione febribus malignis utilissimè accommodatur.

Juleporum loco pro delicatoribus interdum substituì poterunt jusculà medicata, ex foliis borraginis, acetosæ, pimpinellæ, aliisque herbis gustui gratioribus, corticibus pomorum redolentium; pulpa & acido citri cum pullo gallinæ

linaceo, iiſque ſal prunellæ ad magis refrigerandum interdum addi poteſt.

Emulſiones etiam parari poterunt ex amygdalis dulcibus, ſemin. frig. maj. cum decocto juleporum. Et ad majorem qualitatis venenoſæ oppugnationem, ſeminibus prædictis addi poterunt ſemina citri, napi, aquilegiæ, & cardui benedicti. Ad ſaporis verò gratiam, ſyrupi prædicti admiſceri poterunt.

Toto autem morbi decurſu alexipharmaca uſurpanda ſunt, non ſolùm julepis, juſculis & emulſionibus permixta, ut antea dictum eſt, & jam ulterius dicetur, ſed etiam in alias formas concinnata. Quia verò non omnia indiſcriminatim uſurpanda ſunt, nec quolibet morbi tempore, ut eorum uſus legitimus probè diſtinguatur; in quatuor claſſes diſtinguenda ſunt. Prima continebit ea, quæ præter ſpecificam qualitatem, qua venenis reſiſtunt, frigida & ſicca ſunt ac modicè adſtringunt, ſicque putredinem cohibent, confirmant & roborant, venenum coercent, ne tam facilè in totum corpus diffundantur, partiumque diſſolutioni compreſſione quadam obſiſtant, ut bolus armena, terra ſigillata, corallus, radix pentaphylli, tormentillæ. Secunda complectetur ea, quæ frigiditate ſua, & ſubſtantiæ tenuitate putredini reſiſtunt, & malignitatem coercent, ut ſuccus limon. ſpiritus ſulphuris & vitrioli, tum acida omnia, ipſum & acetum. Tertia comprehendet calida & diaphoretica, quæ venenatos humores & vapores à corde expellunt, eoſque à centro ad circumferentiam educunt, ut angelica, zedoaria, dictamnum, ulmaria, ſcordium, carduus benedictus, ſcabioſa, theriaca, mithridatum, aqua theriacalis. Quarta denique continebit ea, quę ſpecifica vi, ſine ullo primarum qualitatum exceſſu, venenatam qualitatem oppugnant, ut lapis bezoardicus, cornu cervi & monocerotis, trochiſci viperini, & ſimilia.

Primæ, 2. & 4. claſſis remedia in principio & augumento magis conveniunt. Tertiæ verò, in ſtatu & declinatione. Maximè autem varianda ſunt hæc medicamenta, & miſcenda; pro vario malignitatis aut putredinis gradu; pro varia febris intenſione, vel remiſſione, & vario ægrotantium temperamento, ſexu, ætate, aliiſque circumſtantiis, quarum deciſio ex Medici judicio atque prudentia tota dependet, neque certis regulis determinari poteſt. Hoc tantùm admonebimus, quod eſt notiſſimum, quando ſcilicet vehemens febris exardet, & refrigerantibus & acidis præcipuè inhærendum, calida & diaphoretica calida non eſſe exhibenda, quæ tamen maximè convenient, ubi febris remiſſior eſt, & maligna qualitas præcipuum faceſſit negotium. Ex his igitur varia componi poſſunt medicamenta, pro arbitrio Medici curantis. Ne tamen tyrones eorum formulis omnino deſtituantur, nonnullæ hìc ſubnectendæ ſunt, ad quarum imitationem infinitas alias in rem præſentem concinnare poterunt.

Recipe radicis acetoſæ, bugloſſ. tormentillæ, ana unc. i. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, pimpinellæ. an. M. i. tamarindor. unc. i. Coquantur ad lib. i. in colat. diſſolve ſyrup. de limon. & granat. an. Unc. i. ſem. Fiat julepus pro tribus doſibus, bis in die ſumendis: addendo unicuique doſi confect. de hyacinth. drachm. i. lapid. bezoard. gr. vi.

Hæc julepi forma in febris initio convenire poterit. Ea tamen intenſa admodum exiſtente, & temperatura corporis bilioſa, addi poterit unicuique doſi ſalis prunellæ ʒ i. vel ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli q. ſ. ad moderatam aciditatem, vel utrumque ſimul. In febre verò non admodùm intenſa addi poterunt decocto radices carlinæ, & pentaphylli, folia ſcordii, & ſcabioſæ.

Recipe amygdalarum dulcium excorticatarum unc. i. ſem. melonum, cucurbitæ, napi, aquilegiæ, citri, & cardui benedicti, an. drach. ii. Contundantur in mortario marmoreo, ſenſim affundendo decocti julepi prædicti lib. i. ſemis, ſyrupi de limonibus unc. iii. ſalis prunellæ drachm. iii. Fiat emulſio pro tribus doſibus, bis aut ter in die ſumendis.

Toto morbi decurſu ntatur æger, in juſculis, confectione de hyacintho: vel pulvere ſequenti guſtui non ingrato.

℞. Coralli præparati, margaritarum præpararatarum, raſuræ eboris, cornu cervici, & lapid. bezoard. anna ℈. i. Miſce, Fiat pulvis, de quo detur ſcrup. ſem. cum ſingulis juſculis.

Novatores hodierni, gemmas, margaritas, corallium & omnia cardiaca in univerſum, ab uſu medico proſcribere conantes, & febres omnes, etiamnum malignas, ſola venæ ſectione, & apozematis ſimpliciter refrigerantibus curantes; hoc ſaltem experimento, circa corallium & margaritas, convincantur, quòd illa in pulverem redacta, ſi aceto, ſucco limonum, aut ſpiritui vitrioli, aut aquæ forti infundantur, omnem horum liquorum acrimoniam tollant. Unde videre eſt, eadem medicamenta intus aſſumpta, humorum acrimoniam & malignam qualitatem demulcere, & ad moderatam reducere. Qui ſolutiones perlarum aut corrallorum, in ſucco limonum, aut aceto deſtillato factas deguſtarunt; hoc probè norunt.

Ubi maligna & venenata qualitas plurimùm agit, alexipharmaca in julepis, juſculis, aqua potus ordinarii, & omnibus quæ aſſumuntur, exhibenda ſunt, ut aſſiduo & indefinenti conflictu infenſus hoſtis oppugnetur.

Lapis bezoardicus ſolus ad gr. v. vel vi. exhibitus, cum aqua ulmariæ, ſcorzoneræ, cardui benedicti, aut alia conſimili, non ſolùm ad malignam qualitatem oppugnandam, ſed etiam ad diaphoreſin adjuvandam prodeſt, virtute ſiquidem ſudorifica pollere hic lapis vulgò creditur. Quam tamen probati Auctores non pauci in dubium revocant, quod nullum ſenſibilem effectum ex lapidis illius exhibitione videre potuerint. Et certè (ut ingenuè fatear) non poteſt magna fiducia huic lapidi adhiberi: quandoquidem, etſi vero ac genuino lapidi bezoardico eæ facultates concedantur, quæ illi adſcribuntur; quia tamen magnum illius pretium efficit, ut quamplurimi propolæ in eo adulterando ſtrenuam operam navaverint, vix alios quàm adulterinos hodie habere poſſumus. Cujus rei teſtimonium luculentum inde elici poteſt, quod rerum Indicarum ſcriptores teſtentur, lapidem bezoardicum apud ipſos Indos rarum, magnique pretii eſſe; cum apud nos tamen magna copia, & ſatis vili pretio reperiatur.

Major fides haberi debet radici illi quæ noſtro ſæculo ab Hiſpanis ex India allata eſt, quam *contrahyervam* nominant: quod vocabulum herbam alexipharmacam ſignificat; quoniam illius pulvis adverſus venena præſentiſſimum eſt remedium, eaque per ſudores, aut inſenſibilem tranſpirationem evacuat. Illamque plantam exiſtimant commune eſſe alimentum, quo animalia lapidem bezoardicum generantia veſci conſueverunt, ex eaque præcipuè vim alexipharmacam tribui lapidi bezoardico. Radicis hujus pulveratæ ℈. i. vel ʒ. ß. exhiberi poteſt, cum aqua cardui bened. aut aliis medicamentis permiſceri.

Mindererus pulverem ſequentem prædicat.

℞. Sacchari canti ʒ. iii. zinzib. albi. ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Fiat pulvis, cujus doſis ʒ. i. cum liquore idoneo. Monet verò idem Auctor, in magnis capitis & ventriculi doloribus cautè eſſe utendum camphora, quam tamen maximè commendat in morbis peſtilentibus; & tempeſtivè datam plus prodeſſe aſſerit; quam vel pretioſa quęvis medicamenta bezoardica. Hunc pulverem calidiorem cenſeo ratione zinziberis, & ad illius imitationem ſequentem conpoſui, quo uſus ſum felici ſucceſſu:

℞. Bezoardici miner. ʒ. iii. ſalis prunellæ ʒ. ii. camphoræ drach. i. Miſce. Doſis drach. i. cum aqua card. bened. aut alio liquore idoneo.

Ex fragmentis pretioſis etiam pulveres concinnari poſſunt, quorum tamen vires multi irrident, alii eas ſuſcipiunt: unde ab Arabum temporibus, uſque ad noſtram ætatem, variæ compoſitiones officinales ex iis paratæ inveniuntur, ut electuarium de gemmis; & confectio de hyacintho. Verùm in morbis venenatis ſmaragdum inſignem vim habere prædicarunt nonnulli, inter quos numerandi ſunt Avenzoar, Mindererus, & Zacutus Luſitanus Avenzoar, 1. *teiſir. tract.* 1. *cap.* 5. refert, ſeipſum ex veneno laborantem, hoc ſolo remedio fuiſſe curatum. Mindererus *lib. de peſtilentia cap.* 15. narrat ſe mulieri, febre peſtilenti correptæ, quæ omnia remędia averſabatur, pulverem ſequentem exhibuiſſe, quem ſine odore, vel ſapore tranſglutire poterat; eoque aſſumpto, abactis ſævorum ſymptomatum ſeditionibus, & in ſalutem protinus converſo morbo, evaſiſſe.

℞. Smaragdi præpar. lapid. bezoard. orient. an. gr. vi. hyacinthi præp. grani iii. Miſce. Fiat pulvis pro una doſi.

Zacutus verò Luſitan. *obſer.* 87. *lib.* 3. *praxis admirandæ*; refert Nobilem quendam Luſitanum, diuturno alvi fluxu ex veneno aſſumpto laborantem, & in tabem deductum,

à quo affectu nullo abstergentium & alexipharmacorum usu liberari potuerat; solo smaragdi usu curatum fuisse, cujus pulverem sumebat in conserva cydoniorum alternis diebus ad gr. xii. cum quinquies sumpsisset, à fluxu immunem evasisse.

Medici Monspelienses utuntur in hac febre, tanquam alexipharmaco utilissimo, nulla calefaciendi vi prædito, trochiscis viperinis, qui ad confectionem theriacæ vulgò concinnari solent, eosque exhibent à ℈. i. ad ʒ. sem. cum aquis cordialibus, vel julepis.

Melior tamen foret caro viperina exsiccata, nulla venenosa qualitate prædita (ut vulgò creditur) sed potiùs virtute alexipharmaca potenti, quæ in decoctione multùm imminuitur; ad trochiscos enim parandos in aqua decoquitur. Ideò præstantiores effectus observamus ex corde & hepate viperarum; sola exsiccatione præparatis.

Tertiæ classis alexipharmaca, quæ nimirum diaphoretica & sudorifica sunt, non nisi in statu morbi, aut declinatione, (ut anteà dictum est) exhiberi debent. Quod quidem intelligendum est, dum in febre maligna simpliciter, & purpurata usurpantur: nam in vera peste ab ipso morbi initio usurpanda sunt, ut venenata qualitas, brevi hominem jugulatura, citò & potenter oppugnetur, malignique vapores discutiantur. Imò verò, in maligna simpliciter, si venenata qualitas putredini prævalere videatur, etiam à principio exhibenda sunt in minori dosi; ea eligendo, quæ minori calefaciendi vi prædita sunt, & permiscendo julepis; aliisque medicamentis refrigerantibus, suprà propositis.

Horum autem medicamentorum diaphoreticorum varii sunt gradus. Alia enim calidiora, ut angelica, zedoaria, dictamnum, theriaca, mithridatum, aqua theriacalis. Quæ quidem nunquam exhiberi debent, quando febrilis ardor maximè viget sed tantùm, eo plurimùm remisso & malignitatis signis valdè prævalentibus. Alia verò minori calidirate prædita sunt, ut scabiosa, carduus benedictus, ulmaria, scordium; quæ tutiùs etiam vigente febre administrari possunt. Et hæc in usu practico maximè distinguenda sunt. Quod ad formulas spectat, unusquisque eas variare potest, pro vario caloris febrilis & malignitatis gradu. Nos tamen eas, quas majoris efficaciæ esse existimamus, hìc describemus.

℞. Aquar. ulmariæ, & card. bened. an. unc. ii. succi limon. unc. i. theriac. veter. ʒ. sem. ℈. ii. vel ʒ. i. prout major, vel minor calefaciendi metus est: Misce. Fiat potio, sumenda tepidè, corpus tegendo paulò plus solito. Si magna sit vehementia symptomatum, recens theriaca magis conveniet, propter vires opii adhuc in ea vigentes, quarum ratione vehementia symptomatum temperabitur, & humorum effervescentia coercebitur: imò verò interdum, quando usus theriacæ non videbitur idoneus, præcipuè in morbi principio, vel augmento, laudanum opiatum ad g. ii. exhibitum, & alexipharmacis permixtum, multùm prodest. Ill.us enim virtute narcotica & congelante, ferventes spiritus, cordis infestissimi, figuntur quasi, & materia morbifica, (quæ dum est in fluxu, pernicioſissima est,) sistitur, ac penè immota manet. Unde contingit, ut natura à malignis humoribus & spiritibus non lacessita, recollectis viribus, alexipharmacorum virtutem faciliùs sibi applicet.

Aqua theriacalis ipsi theriacæ præferenda videtur. Cum enim tenuissima & valdè spirituosa sit; faciliùs citiùsque penetrat, totumque corpus pervadit, ac sudores prolicit. Quia verò plures habentur illius descriptiones, varia earum dosis esse debet, prout ex magis vel minùs calidis medicamentis composita est. Nos præcipuas hìc proponemus.

Ac primum, aqua theriacalis Bauderonij præstantissima est, utpotè valdè temperata. Non enim alium recipit liquorem, quàm acetum & succum limonum; à quibus calida ingredientia valdè temperantur. Idcòque ab unc. sem. ad unc. i. exhiberi potest, in aquis vel decoctis sudorificis. Quamvis tamen præ cæteris quæ à variis Auctoribus proponuntur, hæc minùs calefaciens existat, nos tamen aliam excogitavimus, paratu facillimam, quæ majori refrigerandi vi prædita, non minùs febrem, quàm malignam qualitatem oppugnare, sicque toto morbi decursu, & quocumque illius tempore usurpari valeat. Ejusque compositio talis est.

℞. Limones recentes & succulentos num. xii. Cortices & semina eximantur, succus exprimatur, eique adde cortices prædictos & semina succi scordii ℔. iii. succi acetosæ, rutæ capratiæ, scabiosæ, & card. bened. an ℔ i. rasuræ cornu cervi unc. iv. theriacę veteris unc. vi. Cortic. limonum in tenues laminas dividantur, semina contundantur, & herbæ, quæ minùs habent succi, inter contundendum succo limonum irrorentur omniaque destillentur in B. M. Hujus aquæ detur ʒ. i. per se, vel cum aliis liquoribus permixta.

Aquæ theriacales calidiores fiunt cum vino albo, aut spiritu vini, eæque cautiùs & in minori dosi exhibendæ, magis tamen penetrant, & sudores movent, ac præcipuè in vera peste locum habent. In certis tamen casibus à Medico prudenti in usum vocari poterunt. Ex variis earum descriptionibus nos duas insigniores hìc proponemus.

℞. Rad. angelicæ carlinæ, gentianę, tormentillæ, zedoariæ, cornu cervi, an. ʒ. i. trium santalor. ʒ. ß. theriacæ ʒ. iii. camphoræ ℈. i Contundantur omnia, & infundantur in vini albi generosi lib. ii. in loco calido, per triduum. Deinde destillentur in B. M. & aqua servetur ad usum. Dosis erit à ʒ. ii. ad ʒ. ß. in julepis refrigerantibus; addendo spirit. vitrioli; ad inflammabilitatem illius corrigendam.

℞. Spiritus vini opt. rectificati ℔. i. ß. theriacæ vet. ʒ. viii. myrrhæ electę ʒ. iv. croci Orientalis ʒ. i. camphoræ ʒ. sem. Infundantur per 24. horas in B. M. Posteà destillentur in eodem balneo, & eliciatur aqua summè efficax.

Chymici bezoardica sua mineralia valdè prædicant, quòd sudorifica, aut saltem diaphoretica sint, nullam tamen calefaciendi vim habeant: idque probare contendunt ex insipido eorum sapore, ratione cujus etiam delicatioribus quibusvis ægrotantibus, & ingrata medicamenta respuentibus facilè possunt exhiberi. Laudant præterea illam, quam vocant mixturam simplicem, vel mixturam spiritalem, ex aqua theriacali camphorata, spiritu tartari & vitrioli compositam; ejusque drach. i. julepis, aut potionibus alexipharmacis admiscent.

Medicus febrium malignarum curationi incumbens, varia in promptu habere debet alexipharmaca, eaque per vices immutare, ne natura uni & eidem assiduè usurpato, nimiùm assuescat, illiusque vires contemnat. Adde, quod non una & eadem semper sit veneni natura, sed pro varietate corporum admodum diversa: ita ut, quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideò, postquam per aliquod tempus uno usus fuerit alexipharmaco, ad aliud & aliud transire erit utilissimum.

Dum prædicta diaphoretica usurpantur, si quando eorum operationem augere est animus, ut potentiùs venenum ad superficiem corporis educant, externa quædam remedia possunt admoveri: nempè cucurbitulæ, tum scarificatæ & pluries admotæ; & vesicatoria, de quibus anteà dictum est, quæ in statu morbi præsertim maximè conveniunt, & quo tempore sudorifica medicamenta exhibentur, ac etiam ol. scorpion. Matthioli, quod ab omnibus practicis multùm commendatur; virus enim, in profundo corporis residens, ad exteriora evocat. Ideò corporis emunctoria, ut inguina, & axillæ; tum etiam pulsus temporum, manuum & pedum hoc oleo calente frequenter inungi debent; nempe ter, aut quater in die, vel etiam tertia quaque hora. In hujus olei penuria parari potest linimentum ex theriaca succo limonum dissoluta, addendo croci & camphoræ tantillum.

Si quando natura, veneni malignitate oppressa, & quasi devicta, nihil prorsus agere, sed victis quodam modo manibus collum submittere videatur; fortissima quæque diaphoretica, etiam majori dosi, exhibenda sunt, ut consternati cordis vires quasi stimulis quibusdam concitentur. Tumque aquæ theriacales, aut bezoardica potentiora, & majori penetrandi vi prædita (quæ etiam addita camphora plurimum intendi poterunt) usurpanda sunt. Exteriùs verò tunc temporis fotus sequens assumptorum vim mitificè juvabit, malignorumque vaporum diaphoresin promovebit. Hac enim methodo non pauci ab Orci confinio liberati sunt.

℞. Rad. angelicæ & gentianæ, an. ʒ. ii. fol. melissæ, origani, scordii, an. M. sem. Card. bened. ʒ. i. flor. chamom. verbasci, meliloti, hyperici, centauri minor. sęchad. anthos. & calendulæ, an. P. ii. Fiat decoctio in lib. iv. aq. comm. addendo sub finem parùm vini albi, qua foveantur pedes, inguina, axillæ, & latera, calidè, cum spongiis.

Si linguæ siccitas, sitis, & alia febrem ęquè prævalere, ac ma-

ac malignam qualitatem oſtendant; hoc totu abſtinendum eſt, & illius loco gallina, per ſpinam diviſa, vel pulmo & omentum vervecis recenter mactati, ventri admoveantur.

In toto curationis decurſu virium ratio maximè habenda eſt, quæ venenata qualitate valdè dejiciuntur. Eęque ſulcientur primò juſculis convenientibus, ex decocto caponum paratis, quibus, urgente neceſſitate, jura carnium ſtillatitia addi poterunt, ac præcipuè aqua caponis, per deſcenſum in B. M. parata, ut hodie vulgò fit. Confectio de hyacintho in juſculis vires recreat, & malignam qualitatem oppugnat. In iiſdem juſculis gelatina cornu cervi utramque etiam indicationem implet. Labentibus omnibus, ad confectionem alkermes licet confugere, modo febrilis calor non vehemens urgeat. Ac denique vinum omnium cardiacorum potentiſſimum eſt, de cujus uſu in hoc morbo, ſupra in victus ratione actum eſt. Solus vini odor vires admodum recreat, & multò magis fruſtum panis aſſatum, in vino odoro, & aqua roſarum maceratum ac naribus oblatum.

Tum etiam confectio alkermes & de hyacintho potionibus alexipharmacis admiſceri ſolent. Vel in maxima virium imbecillitate potiones merè cardiacæ concinnari poſſunt, in hunc modum.

℞. Aquæ naphæ & roſar. an. ʒ. i. ſem. Confect. alkerm. drach. i. ſyrupi de pomis ß. i. ſucci limon. drach. iij. Fiat potio. Si febris non ſit intenſa; aqua cinnam. ad drach. i. vel iij. addi poterit, & interdum ambra griſea ad g. v. vel viij.

Neque tamen, in maxima virium ruina, calida illa roborantia tantoperè metuenda ſunt, ut febris augmentum formidantem ægrum ab imminenti mortis diſcrimine liberare nolimus; quandoquidem urgentioris perpetuò major ratio habenda eſt; & refectis aliquantulùm viribus, quod roborantia calida plùs æquo inflammarunt, refrigerantibus validis, ut ſale prunellæ, & ſpiritu vitrioli, julepis & potu ordinario permixtis, poſtmodùm contemperari poteſt. Hæc methodus à prudenti Medico obſervata, non ſolùm in roborantium, ſed etiam alexipharmacorum & ſudorificorum calidorum exhibitione feliciter ſuccedit.

His accedent epithematum, & animalium applicatio regioni cordis; fotus genitalium, ex confectione alkermes in vino diſſoluta; ſacculi ventriculo admovendi: aliaque tum interna, tum externa remedia in affectibus cordis, *cap. de virium imbecillitate*, paulò fuſiùs à nobis deſcripta.

Quod ad epithemata ſpectat, in iis cautio adhibenda eſt. Siquidem Auctores quamplurimi uſum eorum rejiciunt, quod ex refrigerantibus & repellentibus componi ſoleant: aquis nimirum herbarum frigidarum, & aceto, à quibus venenata qualitas ad cor repercutitur, illiuſque diaphoreſis, quæ perpetuò adjuvanda eſt, impeditur. Verùm ratio hæc uſum epithematum nequit impedire, cum ea ex aquis cordialibus & diaphoreticis, nullaque adſtringendi, aut repellendi vi præditis, & ſine aceto (quod tamen multi admittunt,) componere poſſimus, additis cardiacis, iiſque ſimul junctis fient epithemata, non ſolùm cordis robur ſuſtinentia; ſed etiam poros cutis aperientia, ut per eos maligni vapores faciliùs tranſpirent. Hujuſmodi epithematum exemplum tale eſſe poterit.

℞. Aquar. ſcabioſ. & card. ben. an ß. iv. aquæ naphæ ʒ. ii. confect. alkerm. drach. ii. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. i. croci, & camphoræ, an. g. vi. Fiat epithema, applic. regioni cordis, tepidè, frequenter:

℞. Confect alkermes ʒ. ſem. Pulv. electi triaſant. & diamarg. frig. an. drach. i. ſem. Aquæ naphæ parum. Fiat linimentum applicandum eidem parti, poſt uſum epithematis prædicti.

Epithemata etiam, hypochondriis admovenda, hìc etiam omittenda non ſunt, propter rationes, in febrium putridarum curatione, circa eorum uſum propoſitas, quorum etiam materia inde deſumi poterit,

Devicta tandem remediis prædictis maligna & venenata qualitate, remiſſaque febre, ac morbo ad declinationem vergente, coctioniſque ſignis manifeſtè apparentibus, purgatio inſtituenda eſt, quæ ægrotantis viribus & conſtitutioni, à Medico exercitato aptari poterit. Nos in tyronum gratiam unicum exemplum hìc proponemus.

℞. Sennæ mund. ʒ. ß. Sem. aniſi drach. i. fol. ſcabioſ. & ſcordii, an. M. ſem. liquirit. drach. iii. Coquant. ad unc. iv. In colat. diſſolve rhab. in aqua bugloſſi cum ſantalo citrino infuſi ℈. iv. mannæ & ſyrupi roſac. an. ʒ. i. Miſce. Fiat potio.

Neque verò ut plurimum in morbi declinatione & ſtatu convaleſcentiæ, unica purgatio ſufficit; ſed ea non rarò bis, terve per intervalla repetenda, ut pravi humores funditus eradicentur. Alioqui periculum eſt recidivæ, aut ſaltem ægroti longè tardius convaleſcunt; Quia natura, etſi ſatis potens ſit illas materiæ morbificæ reliquias conterere, id tamen non niſi multo tempore præſtare poteſt, & interim corpus priſtinum robur tardiùs recuperat.

Ad integrum hujus curationis complementum, ſupereſt tantùm ut de correctione ſymptomatum, quę huic morbo ſupervenire ſolent, aliquid dicamus. Eorum autem curatio eadem propemodùm eſt, quæ *ſect. 2. hujus tract. capitul 2.* fuit propoſita, ubi ſymptomatum, febres putridas comitantium curationes tradidimus. Et illa ſymptomata cum iis, quæ febribus malignis accidunt, eadem ferè ſunt ſecundùm magis tantùm & minus differentia; ideo eadem remedia in utroque morbo iis aptari poterunt. Nos tamen hoc loco, quæ frequentiùs à nobis in febrium malignarum ſymptomatis edomandis uſurpata ſunt, quæve magis profuere, paucis adnotabimus. Simulque morborum hiſce febribus ſupervenientium curationes proponemus.

Ac primùm in dolore capitis, vigiliis, & delirio, conveniunt in principio revellentia omnis generis: ut apertio venarum inferiorum & hæmorroidum, clyſteres emollientes, frictiones partium inferiorum, cucurbitulæ primò ſuris, poſteà dorſo & ſcapulis admotæ, tum ſiccæ, cùm ſcarificatæ: & veſicatoria, quæ in delirio ſimplici, à materia bilioſa excitato, brachiis & femoribus erunt admovenda. Si verò cum delirio ſtupor & ſomnolentia adfuerint, etiam cervici, deinde repellentia fronti admovenda, & oxyrrhodina: de quibus hoc notandum, ea minus convenire in febribus malignis, quàm in putridis ſimpliciter; quia venenatorum vaporum diffflatio omni arte procuranda eſt, non autem intùs retinenda. Ideo leviora prius repellentia admovenda ſunt, & ſi vehementia dictorum ſymptomatum ad fortiora confugere nos cogat; diu non ſunt uſurpanda.

Inter repellentia leviora recenſetur frontale commune, ex flor. nymphęæ, violar. & roſar. ſem. frig. maj. & granis Kermes, vapore aceti irroratum. Quod ſi non ſufficiat, ſequens admovebitur.

℞. Unguenti populei ʒ. i. conſervæ roſar. & violar. ana ʒ ſem. ol. roſacei drach. vi. aceti roſac. drach. ii. Miſc. omnia, & excipiantur ſtupis pexis, & duobus linteis incluſa fronti applicentur.

Interea emulſiones quatuor ſem. frigid. maj. uſurpari poterunt; quibus vapores frigidi & benigni ad cerebrum transferri, & dicta ſymptomata demulceri ſolent. Quæ ſi non ſufficiant; narcotica addentur, acrium & malignorum vaporum aſcenſum ad cerebrum mirum in modum prohibentia & ſomnum conciliantia. Ea tamen parva doſi uſurpanda, ut ſyrup. de papav. ʒ. ß. Vel urgente neceſſitate, laudani opiati gran. ii. cum conſerva roſarum utiliter exhibebuntur; vel in julepo aliquo diſſolventur: vel illius loco theriaca recens ad drach. ß. Hæc tamen narcotica ratò & in parva doſi uſurpanda, quia venenum concentrant, quamvis ſudorifica à nonnullis habeantur.

Poſt repellentia, per unum aut alterum diem uſurpata, ad derivantia veniendum eſt, inter quæ recenſetur veſicatorium cervici admotum, de quo ſuprà, cui addenda eſt ſectio venæ frontis: ex eaque detrahendus eſt ſanguis ad ʒ. v. vel vi. & feliciter ſuccedit, dummodo ſufficienter antea per venas brachii ſanguis detractus fuerit. Affigantur etiam hirudines ponè aures. Quod remedium utile quidem eſt, ſed priori minùs efficax, quia per hirudines tenuiſſima tantum ſanguinis pars educitur, cum per venam frontis aliquando in phrenitide ſanguis impurior, & magis corruptus educatur, quàm ex vena brachii. Tandem in ſtatu phrenitidis, aut declinationis principio, reſolventia admovenda ſunt, præcipuè verò animalia, aut eorum partes, ut pulmo vervecinus, qui pullis columbinis, & catellis commodior eſt, eo quod totum ferè caput molliter amplectatur. Hæc autem animalia humores noxios in cerebro contentos partim reſolvunt, concoquunt, atque maturant, ut natura poſtmodùm eos faciliùs expellat. Malè à nonnullis in principio phre-

nitidis admoventur, quia calorem augendo, fluxionem ad cerebrum magis promovent, & delirium intendunt.

In linguæ inflammatione, ficcitate & nigredine conveniunt remedia, dicto loco propoſita, præſertim, quæ ex aqua, vel ſucco ſempervivi, & ſale prunellæ compoſita ſunt. Quibus ſequens ex Minderero addi poterit, quippe quòd maximè conferre, expetientia docuit.

℞. Butyri recentis in aqua roſac. loti ʒ. ii. ſalis prunellæ ʒ. ß. Miſce, & ſervetur in aqua frigida, detur piſi, vel fabæ magnitudine ſæpiùs in die, & diu in ore detineatur. Curationis probè ſuccedentis ſignum eſt, ſi fuligo atra decedat, ac lingua rimis dehiſcens humeſcere incipiat, ſicque cutis ramenta, tanquam excoriationes decidant, ita ut faucium exuvias ægri ſcreatu rejiciant. At cum palatum dolitat, & tenuiſſima cuticula qua conveſtitur, ob teneritudinem vix quicquam ferre poteſt, ſed levi acore, & vix perceptibili acrimonia offenditur, quod cum prægreſſæ inflammationis ſtigmata adhuc ferat, nova pelle veſtiendum, ac ſic penitus & refrigerandum, & perſanandum occurrit. Huic uſui convenientiſſima erit ſequens gelatina.

℞. Sem. pſylii, & cydon. an. ʒ. i. ß. gummi tragacant. ʒ. i. Cum aquæ roſar. ſ. q. extrahatur mucilago ſatis liquida, cui adde ſyrupi violacei parem quantitatem. Fiat inſtar gelatinæ, utatur frequenter ex cochleari, diuque ore contineat.

Lac calens gargarizatum dolorem lenit, inflammationem temperat, linguam & fauces humectat, & venenum attrahit.

Pilulæ ſequentes commodè uſurpari poterunt.

℞. Sem. cucumer. mundat. & contuſ. ʒ. i. gummi tragacant. ſubtiliſſimè pulverat. ʒ. ſem. albuminis ovi q. ſ. Formentur pilulæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Sem. cucurbitæ, melon. mundat. & papav. albi, an. ʒ. i liquirit. & tragacanth. an. ʒ. i. ſem. Contundantur & pulverentur, cum mucilag. ſem. cydonior. extracta cum aqua roſar. fiant pilulæ in ore detinendæ.

Quia verò hæc linguæ inflammatio, ſiccitas, & nigredo, ex interno incendio procedit, ad illius extinctionem convenient julepi valdè refrigerantes, quibus addentur ſal prunellæ, ſpiritus vitrioli. Tum etiam aquæ potus ordinarii eadem permiſceri poterunt.

Sitis intenſiſſimæ curatio dicto loco ſufficienter fuit propoſita. Sed in febre maligna feliciter extinguetur duobus remediis proximè laudatis, nempe ſale prunellæ, & ſpiritu vitrioli, in julepis, aqua potus ordinarii.

Inappetentiæ, nauſeæ, vomitus, & ſingultus curationes ex dicto loco deſumendæ ſunt. De vomito tamen hoc addimus, eum interdum febre maligna correptos ita divexare, ut omnia injecta ſtatim rejiciant, & quamvis ſitis, & linguæ ſiccitas, & nigredo adſint; nullum tamen potulentæ materiæ genus ferre poſſint; ſed omnes julepos; emulſiones, ptiſanas, aquam etiam ſimplicem ſtatim poſt aſſumptionem evomant. Huic ſymptomati graviſſimo ſtatim medetur, quaſi miraculo, ſal abſinthii ad ʒ. i. in ſucci limonum recentis cochleari exhibitum, ut experientia didici.

Alvi fluxus in hoc morbo frequentiſſimus eſt, in eoque Medici prudentia valdè neceſſaria eſt. Si enim cohibeatur præpoſterè, materia venenata intus retinetur. Si verò non cohibeatur, vires dejicit, ægrumque non rarò ad interitum ducit. In illius curatione ita procedendum. Si ita moderatus ſit, ut vires non dejiciat; cohibendus non eſt, ſed clyſteribus roborantibus tantum moderandus. Si verò immodicus ſit, & vires admodum dejiciat; colloquativus eſſe conſuevit, & audacter cohibendus, quod ſumma efficacia præſtabit theriaca recens, ad ʒ. ſem. vel laudanum opiatum ad g. ii. vel iii. Sæpe tamen obſervavi, alvi fluxum pernicioſum, ex quo æger ad interitum ruere videbatur, potionibus diaphoreticis magna doſi exhibitis, quaſi momento cohibitum fuiſſe, fugato ſcilicet veneno, quo inteſtina, aliaque viſcera vellicando: fluxum illum ſyntecticum efficiebat.

Lumbrici hoc morbo laborantes ſæpiſſimè infeſtant, & ex ſumma humorum putredine copioſi generantur. His è corpore educendis conveniunt clyſteres dulces, & potiones contra vermes, præcipuè quæ ex decocto ſcordii parantur. Siquidem ſcordium adverſum malignitatem & lumbricos æqualiter confert. Ut autem illius caliditas temperetur, cum portulaca, acetoſa, & cornu cervi decoqui poterit. Tum etiam cornu cervi uſtum utiliter decoquetur. Siquidem Foreſtus *obſ. 4. lib. 6.* teſtatur, nullum remedium æquè profuiſſe febre maligna laborantibus, quibus lumbricorum copia & alvi fluxus aderant, ac cornu cervi uſtum, cum julepis idoneis ad drach. i. exhibitum.

Quando maligna & venenata qualitas in hiſce febribus valdè prædominatur, ut ad peſtilentiam propriè dictarum naturam accedant, plerumque fiunt parotides & carbunculi. Eorum curatio hìc ſubnectenda eſt.

In parotidis principio, quamprimùm illa apparere incipit, pars recipiens laxanda, & ſi tumor ſegniter increſcat, attrahentibus admotis, & alexipharmacis, ac diaphoreticis exhibitis, naturæ ad eas partes materiam morbificam expellentis motus adjuvandus eſt. Ad partem laxandam fiet injectio ex unguento de althæa, admota poſtmodum lana ſuccida. Attractio fiet admotis catulis, aut pullis columbinis, quibus etiam dolor temperabitur. Validius attrahunt explaſtra ex fermento: caricis, cepis, columbino ſtercore, addendo butyrum, pinguedinem gallinæ, axungiam ſuillam recentem, & ol. lilior. vel amygdal. dulcium. Si attrahentibus hiſce pars nimiùm incaleſcat; & dolor nimis intendatur, fiat eorum intermiſſio per intervalla, admovendo interim cataplaſma de mica panis, aut oleo prædicto, lana ſuccida excepta, vel unguentum de althæa, ut ſupra. Et quia pars non eſt capax materiam morbificam ſufficienter recipiendi, ad portionem illius derivandam, admovendum eſt veſicatorium poſteriori parti cervicis, ſimulque diaphoretica ſupra enumerata frequenter uſurpanda. Evocata materia ad partes exteriores, tentetur ſuppuratio, admoto cataplaſmate ex rad. althææ, lilior. caricis, farina lini, axungiis, & oleis prædictis compoſito. Suppuratione facta, tumor aperiatur, reliquum materiæ concoquatur, continuato cataplaſmate, vel admoto emplaſtro diachylone. Ulcus mundificetur digeſtivo communi ex terebenthina, vitellis ovorum, & oleo roſaceo. Tum etiam ulcus teneatur diu apertum, admota turunda, ut totum virus per illud ſufficienter expurgetur, & tandem, ad cicatricem perducatur. Hoc tamen obſervandum, tumorem ita creſcentem, ut periculum ſuffocationis immineat, ante perfectam maturationem eſſe aperiendum: ſic enim aliqua materiæ portione educta, tumor aliquantulum ſubſidebit, & ſuffocationis periculum evitabitur. Pari modo, ſi intenſiſſima ſit malignitas, ut æger morbo ſuccumbere videatur, antequam tumor ad maturitatem perductus ſit; aperiendus etiam eſt ante tempus, ut veneni vis expiret, unde ſalus ægri ſubſequi non rarò conſuevit. Hacque ratione in vera peſte bubones ante ſuppurationem aperiri ſolent.

Denique ſilentio præterire nefas eſt inſigne experimentum quod mihi contigit in febre illa epidemica, quæ Monſpelii ſæviſſimè graſſata eſt anno 1623. ita ut media ferè pars ægrotantium interierit: peculiariter verò, quibuſcumque parotides ſuperveniebant (quod ſolebat contingere circa nonum, vel undecimum morbi diem) omnes intra biduum interibant; præcedente, aut eodem tempore accedente delirio, ſtupore, motibus convulſivis; & pulſu inæquali, frequenti, minutulo, quaſi formicante. Cum autem plures hujuſmodi vidiſſem, qui neque alexipharmacis frequenter adhibitis, neque attrahentibus parotidi admotis juvari poterant; animo revolvi, qua via liberari poſſent à tam certo exitio: Tandem cogitare cæpi ideò parotides febribus hiſce ſupervenientes ſiniſtri eſſe indicii, quòd locus, in quo fiunt, non ſit capax totam materiam morbificam excipiendi, quæ intus retenta opprimit ægrotantem, ac proinde opus naturæ inchoatum ſolummodò evacuationibus ſuppleri poſſe, venæ ſectione ſcilicet & purgatione; cum etiam Galenus 3. *de compoſ. medic. ſecundum loca, cap. de parot.* in earum curatione phlebotomiam præſcribat. Verùm huic indicationi maximè obſtabat ſumma virium imbecillitas, quæ tanta erat, ut jam verſari ægrotantes viderentur in agone mortis, quæ etiam brevi ſuccedebat. Galenus verò *loco citato*, dum præſcribit venæ ſectionem in parotidum curatione, duas proponit conditiones: nempe ſi adſit ſanguinis redundantia, & vires ferant. Quæ conditiones hìc omnino deerant: priùs enim ſufficienter ſanguis detractus fuerat, tum per phlebotomias iteratas, tum per cucurbitulas ſcarificatas: tum etiam maxima aderat virium ruina. Hiſce omnibus perpenſis, auream hanc Corn. Celſi ſententiam, ſi alias unquam, hìc maximè locum habere cenſui: *multa ſcilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ alias eſſent omittenda: & ſatius eſſe anceps remedium in uno aut altero*

altero experiri, quam tot ægros certo exitio relinquere. Hoc etiam animum addebat, quod summa illa virium dejectio ab oppressione magis, quàm ab exsolutione proficisci videbatur. Ideò enim subitò vires corruebant, quod natura non posset grave onus excutere, ejusque imminutione sublevatum iri sperandum fuerat. Adde, quod phlebotomia ita poterat instituì, ut nullum inde periculum esset metuendum, si nimirum Unc. ii. vel tres sanguinis prima vice tantùm educerentur, tentandi gratia, & si ritè succederet, major deinceps quantitas detraheretur. Hac igitur via rem exequi placuit. Et cum mercator Monspeliensis nomine *Bernardier*, primus occurreret, eique parotis pone aurem sinistram die morbi undecima erumperet, cum pulsu, aliisque symptomatis supra enumeratis; phlebotomiam præscribo ad uncias iii. quam tamen Chirurgus senex & peritus celebrare renuebat, metuens ne æger ad extrema redactus, in ipsa operatione expiraret, mea postmodum præsentia & auctoritate confirmatus, sanguinem misit ad uncias iii. tribus, aut quatuor horis elapsis, ægrum iterum inviso, & pulsum paulo validiorem invenio, minusque inæqualem: iteratur phlebotomia ad unc. vi. Pulsus inde multò melior & robustior. Sanguis detractus admodum corruptus apparuit. Sequenti die propinatur medicamentum ex senna, rhab. & syrupo rosaceo. Sicque æger à mortis confinio liberatus est. Omnibus deinceps ægrotantibus, quibus succrescebant parotides, venæ sectio plurimùm, idque partitis vicibus, sequenti die purgatio à me præscripta est: sicque omnes (Deo sit laus & honor) quotquot hoc modo tractati sunt, feliciter evasérunt, neque ullus amplius toto illo anno ex parotidibus interiit.

Advertendum tamen est (quod in prognosi notavimus) parotides sæpe criticè & utiliter apparere, & ex iis ægros à morbo liberari; quando scilicèt in declinatione contingunt. Idque facilè apparet ex remissione symptomatum, quæ illarum eruptionem solet præcedere; & tales accidere solent in febribus, minori malignitate præditis. At verò in prædicta temporis constitutione tanta erat febris epidemicæ malignitas, ut parotides sæpe in statu morbi; & symptomaticè, ac lethaliter erumperent, donec prædictis remediis earum pernicies sublata est.

In carbunculo, febri ardenti superveniente, si ante illius apparitionem sanguis sufficienter missus non fuerit; aut si æger ulteriorem venæ sectionem ferre non possit, aperiatur vena carbunculo vicinior, ut major fiat attractio materiæ virulentę ad partem affectam. Postmodum tumor undique in circuitu scarificetur, idque satis profundis vulneribus; & aqua salsa calida foveatur aliquantisper, ut sanguinis concretio impediatur; ejusque effluxus adjuvetur. Mox caustici granum in pustulę medio applicetur. Toti autem tumori sequens cataplasma admoveatur.

℞. Fol. rutæ, & scabiosæ, contus. an. M. i. ficuum sicc. contusar. par. iij. fermenti acris ʒ. i. piperis pulver. ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Misce. Fiat cataplasma, quod per biduum applicetur.

Deinde verò sequens admoveatur.

℞. Succorum symphyti maj. scabiosæ, calendulæ, an. ʒ. j. theriacæ ver. ℈. iv. salis ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Misce. Applicetur tumori.

Potest etiam ab initio tumori applicari cataplasma de arnogloſſo in Pharmacopœa Bauderon. descriptum.

Ipsi verò escharæ post caustici applicationem admoveatur unguentum basilicum, cui addatur theriaca, ol. scorpionum, & vitellum ovi.

Postquam tumor incrementum susceperit, ne materia maligna refluat ad interiora; illius ambitus illinatur unguento de bolo, bis aut ter in die. Supra escaram verò, ut illius casus procuretur, applicetur unguentum basilicum, cum butyro, aut axungia suilla permixtum. Post escharę casum ulcus detergetur unguento sequenti.

℞. Saccarum calendulæ, absinthii, scabiosæ, & apii, an. unc. i. mirrhæ electæ, rad. ireos Florent. aloes, sarcocollæ ana Drach. i. mellis rosati unc. ii. Fiat unguentum continuandum usque ad integram curationem.

CAPUT II.

De Variolis & Morbillis.

AD febres malignas & pestilentes meritò referenda est, quæ variolas & morbillos comitari solet; cum epidemica & contagiosa sit, plurimosque pueros, quibus præcipuè solet accidere, de medio tollat.

Quænam sit inter variolas & morbillos differentia, apud Auctores omnino convenit. Usus verò obtinuit, ut variolę nominentur pustulę majores, variis persimiles, undè nomen sortitę sunt; quæ ad suppurationem pervenire solent: morbilli verò sint pustulę perexiguæ, & veluti cutis asperitates, cum intensa rubedine, instar erysipelatum, quæ intra quinque vel septem dies sine suppuratione discutiuntur, & ratione rubedinis intensæ, apud Gallos *la rougeole* vocari consueverunt, variolę verò *la petite verole*, & in Occitania *la picote*. Est & tertium pustularum genus, pueris familiare, variolis simile, quoad magnitudinem & figuram: sed in eo ab iis distinguitur, quod variolæ cum rubore & inflammatione appareant: hæ verò albę sint, & veluti vesiculæ, seroso humore repletę, quę intra triduum disrumpuntur & exsiccantur, nullumque afferre solent periculum, & plerumque sine febre erumpunt. Id pustularum genus à nostratibus fœminis, *la veirolette*, nominari solet; ab Italis, *ravaglione*. Ejusque descriptio reperitur apud Vidum Vidium, his verbis: *Sunt qui præter duas species crystallos adjiciant. Sic enim appellant quasdam veluti vesiculas, plenas aqua, instar crystalli splendentes, quibus cutis variis locis distinguitur: has nunc vulgo nominant* ravaglione. *In quas non ita incurrent omnes homines, sicut in variolas & morbillos: neque sub ipsis ita affligantur. Quamobrem non videntur, tanquam tertia species, morbillis & variolis hæ pustulæ adjiciendæ.*

De variolis & morbillis Auctores multum disputant, ac præsertim, utrum hi affectus sint morbi novi, an veteribus incogniti, & à qua causa proximè atque immediatè producuntur? Cum autem nos summam brevitatem in prælectionibus nostris obnixè affectemus, omnes controversias prætermittere consuevimus, nudas & simplices earum decisiones proponentes, ideoque sic, quid de prædictis quæstionibus censendum sit, paucis explicabimus.

Ac primùm variolas & morbillos minimè novos affectus esse censemus: cum ab antiquissima causa, nempe sanguinis materni impuritatibus oriantur; Quam cum Arabes agnoverint; minimè novum morbum esse censuerunt. Si autem eorum temporibus primum grassari cœpissent; illud speciatim ab iis fuisset annotatum. At quanquam ab iis primum exacta eorum descriptio tradita sit, Hippocr. verò & Galenus, aliique antiquiores vix de iis mentionem fecerint: arbitrari oportet, ideò peculiarem de iis tractationem à veteribus hisce non esse institutam, quod sint tantum accidentia, febribus synochis & malignis supervenientia, & eruptiones criticę, proprium & peculiare morbi genus minimè constituentes. Vel quòd in Græcia, propter aeris clementiam; tam levis fuerit affectus, ut Medicorum curam non meruerit. Quemadmodum apud Indos Occidentales, propter summam aeris clementiam tam levis esse consueverat, ut vix animadversus fuerit ante accessum Hispanorum in eas regiones. Postquam verò Æthiops quidam, eò delatus, variolis pestilentibus correptus est, communicata per contagium maligna & venenata qualitate, tam immaniter grassari cœpit affectus, ut magna Indorum pars de medio sublata fuerit. Cum enim antea impuritates illæ, ex materno sanguine relictæ ob clementiam aeris à natura facilè discuti consuevissent, accedente postmodum venenata qualitate, graves morbos effecere.

Sanguinem verò maternum esse veram causam variolarum & morbillorum, inde præcipuè colligitur; quòd ex hominum millibus vix unum reperire liceat, qui semel saltem in vita hos affectus non patiatur. At morbus omnibus communis à causa aliqua communi necessario dependet: qualia sunt generationis principia, semen nimirum & sanguis maternus. At semen non potest esse causa variolarum & morbillorum, cum ab eo morbi hæreditarii & tota vita perdurantes oriantur. Superest igitur à sanguine materno, quo nutritur fœtus in utero, hos affectus provenire. In illo enim, quantumvis purissimo, quædam impuritates continentur, quæ partibus fœtus labem suam communicant; & illa labes partibus impressa massam sanguinis inficit, eique à causa procatarctica excitatæ, ebullitionem conciliat, cujus beneficio fit fermentatio & depuratio tum sanguinis, tum ipsarum partium. Hoc docent Arabes luculento vini exemplo, quod dum adhuc recens & musti naturam retinens in dolium mucidum, aut prava alia qualitate infectum infunditur, à dolio quidem malam illam qualitatem recipit. Dum verò per ebullitionem de-

putatur, non modò seipsum, sed etiam dolium purificat. Ista autem ebullitio, seu fermentatio, ut plurimum puerulus contingit, aliquando tamen grandiotibus, & virilem ætatem adeptis; quia semper à causa aliqua externa commoveri solet, qualis est in primis certa aeris dispositio. huic morbo analoga. Unde fit, ut nunc variolæ, nunc morbilli grassati soleant; quod illa aeris dispositio nunc his, nunc illis sit magis analoga.

Neque impuritates illæ sanguinis materni ipsam matrem inficere possunt, in eaque similes affectus generare; quamvis dictum fuerit ab Hipp. *lib. de natura pueri*, tres esse partes in sanguine, unam purissimam, qua nutritur fœtus: alteram impuriorem, qua nutritur mater: & tertiam impurissimam, quæ in venis uteri asservatur toto gestationis tempore, & post partum per lochia expurgatur. Primò enim cum mater habeat partes duriores & solidiores, eæ non tam facile recipiunt impressionem, quemadmodum fœtus corpus renellum atque mollissimum. Deinde; portio illa sanguinis impurissima quæ asservatur in venis uteri & secundarum, toto gestationis tempore, inficit in transitu sanguinem, qui defertur per ea loca ad fœtus nutritionem unde fœtus contrahit malam qualitatem, quæ suo tempore causa est ebullitionis in sanguine fœtus. At verò portio illa impurissima, in dictis locis remanens, non inficit corpus matris.

Præterea mirandum non est, tamdiu differri aliquando eruptionem variolarum & morbillorum, ut in virili ætate nonnullos corripiant. Non enim substantialiter in corpore remanent impuritates illæ, ut multi existimant: corrumperentur enim mora longissima & putredinem deterrimam acquirerent. Sed ab iis tantùm prava quædam qualitas partibus fœtus imprimitur, quæ tandem humorum partem aliquam inficiens, naturæ molestior redditur, quæ tunc temporis insurgens, infectas illas humorum portiones ad cutem propellit.

Cum autem in sanguinis massa duplex excrementum reperiatur: unum crassum, alterum verò tenue, ex crasso variolæ generantur, ex tenui verò, morbilli. Et licèt una eademque sit prava & maligna qualitas, utrumque excrementum inficiens; attamen, quia diversa est utriusque excrementi natura; diversa etiam est causæ externæ ad utrumque analogia. Unde fit, ut aliquando variolæ, aliquando morbilli populariter grassentur.

Quamvis autem variolæ in toto corpore erumpere soleant; majori tamen copia in facie, pedibus & manibus apparere consueverunt, cum aliter evenire soleat in maculis purpureis, quæ in febre purpurata contingunt: illæ enim in pectore & dorso præcipuè apparent. Cujus differentiæ ratio inde desumenda est, quod cum variolæ oriantur ab ebullitione sanguinis, cujus beneficio fit excretio ad cutem excrementi, in eo latitantis; & prava qualitate affecti: hepar autem sit sanguinis fons & origo, ab eo præsertim talis expulsio dependet, ac hepatis emunctoria sunt facies, manus & pedes: unde fit ut calidiori hepate præditi, faciei rubedine & pustulis laborare, caloremque intensum in volis manuum ac pedum percipere soleant; eaque ratione major fit expulsio ad eas partes. Contrà maculæ purpureæ in febre maligna apparentes, à corde præcipuè affecto oriuntur, ideoque circa partes cordi vicinas erumpunt, & præcipuè circa lumbos, quia in iis vena cava ascendens, & arteria aorta, cordi annexæ decurrunt.

Alia præterea differentia inter variolas & maculas purpureas adnotanda est: quòd nimirum variolæ & morbilli, apparentes tertio vel quarto die, à febris invasione, criticæ esse soleant, & ut plurimum salutares; maculæ verò purpureæ, etiam septimo die apparentes, plerumque symptomaticę sint, & morbum reddant deteriorem, cum aliter debere fieri videretur; morbus enim crudior est quarto die, quam septimo. Hujus tamen eventus ratio inde depromenda est, quòd in variolis & morbillis plerumque febris incipiat à summo vigore; ideò non solum tertio, aut quarto, sed etiam primo & secundo die excretiones in ea verè criticæ possunt contingere. At febres malignæ segniùs progrediuntur, & principium earum ad septimum plerumque extenditur: unde eo tempore excretiones contingentes; non possunt esse verè criticæ. Quod verò variolæ & morbilli tam citò ad statum perveniant, non autem febres malignæ: inde fit, quia febris variolarum & morbillorum à putredine levissima, & sanguinis ebullitione potiùs, quàm ab intensa materiæ putredine proficiscitur, eam ideò cessare fecit natura mediante coctione, ante diem septimum, eò quod levissima sit, & à facillimis causis orta. At in malignis febribus adeo est ingens ac sordida putredo, ut nec decimaquarta die, & interdum vigesima corrigi possit. Et ob id, maculis erumpentibus, ante id tempus exacerbatur quia citra coctionem & symptomaticè coacta fuit natura eas expellere.

Fit igitur expulsio variolarum & morbillorum, per sanguinis ebullitionem. Quæ quidem ebullitio, juxta doctrinam Avicennæ, duplex est, una perfectiva, altera verò corruptiva. Perfectiva, seu depurativa est in qua partes tantum impuriores & excrementitiæ sanguinis putrescunt, & à natura expurgantur, ut tota massa pura postmodum relinquatur: & tunc variolæ fiunt salutares, quæ sine ullo medico auxilio curantur. Corruptiva verò est, in qua non solùm partes sanguinis excrementitiæ, sed etiam sanguis ipse sincerus computrescit, unde periculosæ & lethales variolæ oriuntur, & pro majori vel minori putredine, majoris vel minoris malignitatis participe, plures vel pauciores sanguinis partes occupantis, majus vel minus periculum emergit. Talis ebullitio corruptiva præcipuè contingit, dum epidemicè grassantur isti morbi, & à maligna aeris constitutione excitantur, à qua humorum effervescentia, & maligna putredo ducitur, unde variolæ multæ & periculosæ generari solent, quæ aliquando pestis prodromi & nuncii; juxtà Rhasis sententiam, esse consueverunt.

Inter morbos acutos recenseri solent variolæ & morbilli, ut plurimum enim intra quatuordecim dies terminantur. Duplex autem temporum series à nonnullis ingeniosè statuitur: tempus nimirum ebullitionis & tempus eruptionis variolarum. Tempus ebullitionis quatuor ut plurimum diebus perficitur: ita ut primus dies principium statuatur: secundus, augmentum: tertius, status: & quartus, declinatio: tunc enim febris & alia symptomata remittere solent. At principium exitus variolarum est ipsemet quartus dies: augmentum ad septimum protrahitur, status ad undecimum, declinatio verò ad decimum quattum, quo tempore variolæ exsiccantur. Non rarò tamen ad vigesimum usque portrahitur variolarum exsiccatio.

Differentiæ variolarum & morbillorum desumuntur, vel à substantia, ratione cujus aliæ sunt magis vel minus pituitosæ, sanguineę, biliosę, aut melancholicę; vel à quantitate, ratione cujus dicuntur majores aut minores, plures aut pauciores, profundę aut superficiarię; vel à qualitate, ratione cujus aliæ rubicundę, alię albę, subflavę, violaceę, lividę, nigrę pro diversitate humorum ex quibus componuntur, vel à tempore, ratione cujus aliæ citò, alię tardè erumpunt, alię citiùs, alię tardiùs suppurantur, aut dissolvuntur; vel à loco, ratione cujus alię cutem tantum occupant, aliæ etiam partes internas invadunt, ut fauces, pulmones, intestina, jecur, lenem, reliquaque viscera.

Diagnosis dirigenda est vel ad effectum jam præsentem, vel ad eundem imminentem. Variolæ & morbilli jam præsentes, cùm sensibus pateant, non aliis signis indigent. Imminentes verò sequentia indicant.

Dolor capitis, cum pulsationis sensu in fronte & temporibus: Somnolentia gravis: Terrores in somno: Deliria: interdum tremores & convulsiones; Sternutatio: Pandiculatio frequens, Raucedo, Tussis, Spirandi difficultas: Calor, rubor & punctionis sensus in toto corpore, Dolor dorsi, qui aliquando solus, aut cum paucis aliis symptomatis in febre synocho apparens, variolas imminentes significat. Cum enim per dorsum ferantur vena & arteria magna, in quibus sanguis ebulliens malignus acres vapores ad nervos & membranas vicinas emittit; necesse est dolores in iis partibus præcipuè percipi. Magna anxietas, & inquietudo. Lacrymæ involuntariæ; Oculorum splendor & pruritus: Tumor faciei cum aliquo rubore. Vehementia symptomatum ab initio, ut morbus statim vigorem attigisse videatur.

Quæ omnia fiunt vel à vaporibus multis & crassis, per sanguinis ebullitionem in caput, diaphragma, aliasque partes tranmissis: vel ab ipsa variolarum materia, jam ipsas partes invadere incipiente; vel à fluxione, caloris vi excitata, humores in cerebro colliquantis.

Maximi est momenti, imminentes variolas prævidere: sed multò majoris, earum eventum prædicere: quem sequentia signa prognostica indicabunt.

Ac primum salutares esse solent variolæ, quæ citò, & facilè exeunt, ac brevi ad maturitatem perducuntur.

In quibus febris levis est, sine magnis symptomatis, quæ post exitum variolarum cessat, aut admodum imminuitur.

nuitur. In quibus vox libera est, & respiratio facilis. Variolæ primùm rubræ, & albæ, molles, distinctæ, paucæ, rotundæ; fastigiatæ, solam cutem, non autem partes internas afficientes, salutares esse consuevetunt.

Omnia prædicta signa materiæ morbificæ paucitatem, obsequium, benignitatem & naturæ robur, validè eam expellentis, significant.

Contra verò periculosas aut lethales variolas ostendunt, febris ingens, & non imminuta post eruptionem variolarum. Significat enim humores malignos & venenatos non fuisse sufficienter ad cutem expulsos, sed maximam eorum partem adhuc in venis restitisse. Anxietas & inquietudo magna: ab iisdem humoribus, in venis ebullientibus, Difficultas spirandi, quæ significat pustulas, aut apostema in pulmonibus, aut anginam, aut virium lapsum. Sitis ingens, quę internum incendium indicat: si cum ea angustia respirationis augeatur, mors in propinquo est. Alvi fluxus, aut dysenteria, quæ significat humores malignos ad interiora recurrere, motu omninò contrario naturæ motui, atque adeo lethali. Ideò ex iis qui hujusmodi alvi fluxu post eruptionem variolarum corripiuntur, pauciſſimi evadunt.

Urina sanguinea lethaliſſimum est signum; tùm etiam si per alvum sanguis purus & sincerus rejiciatur. Interdum etiam per nares, gingivas, aliasque corporis partes fiunt excretiones sanguineæ, quæ lethales sæpe esse consueverint. Significant enim summam sanguinis acrimoniam atque malignitatem, quæ naturam vehementer irritat, & ad præposteram illius excretionem compellit.

Pessimæ etiam sunt variolæ tarde apparentes, quæ materiæ contumaciam, aut naturæ imbecillitatem significant. Multæ, magnæ, duplices & continuæ, ejusdem materiæ quantitatem nimiam ostendentes. Duræ, ejusdem materiæ crassitiem & incoctibilitatem indicantes. Depressę; expultricis imbecillitatem significantes: æquè deteriores sunt si in earum medio macula nigra appareat, quæ malignitatem insignem attestatur. Virides, lividæ, nigræ & quæ ex bile porracea; vel atra generantur.

Omnium pessimæ, quæ ubi egressæ sunt, confestim, evanescunt, & tumor partium remittitur. Significant enim humorum retrocessum ad interiora, & eorum, quibus ista retrocessio contingit, nullus evadit; sed ut plurimùm intra viginti quatuor horas pereunt.

Periculosæ etiam sunt, quando maculæ febri purpuratæ familiares illis permiscentur: præcipuè, si maculæ illæ lividæ vel nigræ fuerint. Significant enim non solùm levem illam putredinem, quæ ex ebullitione sanguinis in variolis solet contingere: sed etiam intensam illam & profundam (ut vocant) putredinem adesse, ex qua majus multò ægrotanti impendet periculum.

Fæces, aut urinæ in variolis lividæ, aut nigræ magnum in hoc morbo protendunt periculum: significant enim humorem atrabilarium in venis redundare, & totam massam humorum inficere.

Curatio variolarum & morbillorum quatuor indicationibus perficitur. Quorum prima versatur in humorum quantitate, peccantium evacuatione. Secunda in motu naturæ, seu variolarum expulsione adjuvanda. Tertia, in malignæ & venenatæ qualitatis oppugnatione. Quarta denique, in symptomatum correctione. Quæ omnia ut commodè perficiantur, primùm idonea victus ratio instituenda est: quæ eadem esse debet, quæ in febrium putridarum curatione fuit propositа: nonnulla tamen peculiariter advertenda sunt.

Primò, ut æger in loco calidiusculo detineatur, quo cutis pori aperiantur, & variolarum eruptio adjuvetur. Ideò detinendus est in cubiculo bene clauso, quod aer frigidus nullo modo ingrediatur. Multi enim pueri benignis alioqui variolis laborantes, frigidioris aeris appulsu de medio sublati sunt, repercussa nimirum materia morbifica ad interiores partes. Eademque ratione vestibus moderatè contegendi sunt; ita tamen, ut aeris caliditas, aut integumentorum pondus febrilem ardorem non intendant. Dicta tegumenta ex panis rubris plerumque concinnari solent, quia analogia quadam sanguinem ebullientem ad exteriora movere creduntur. Solent etiam multi ovem, aut vervecem in cubiculo, vel etiam cubili detinere; quod illa animalia venenatam labem facilè recipiant, & in se attrahant; unde ægris levamen aliquod emergere potest.

In potu decoctum hordei, vel radicis acetosæ, vel decoctum rasuræ eboris, aut cornu cervi utiliter usurpari solet, præcipuè in principio, & dum febris est vehemens. Si verò non ita incandescat: decoctum hordei & caricarum erit utiliſſimum, utpotè humores ad cutem efficaciter expellens: eoque utebantur passim Amatus & Forestus cum felici successu.

Præterea somnus toto morbi decursu moderatus esse debet; in augmento tamen est, cum pustulæ erumpunt, diuturnior noxius est, & satius plùs solito vigilare.

Ut igitur indicationes prædictæ impleantur, à venæ sectione inchoanda curatio est, (si sanguis aliquatenus redundet, ætasque ægrotantis ferre posse videatur) eaque quamprimum celebranda. Si tamen Medicus primo morbi die non fuerit vocatus; utiliter nihilominus sanguinem detrahet ante eruptionem variolarum, vel dum adhuc paucæ apparent; quod tempus vulgo usque ad quartum diem extendi consuevit, à febris invasione. In quo tamen cautio diligens necessaria est. Si enim, pustulis erumpere incipientibus, febris imminutio, & symptomatum remissio subsequantur, satis est totum negotium naturæ benè operanti relinquere, quæ totam materiam morbificam ad cutem sufficienter expulsura est. Tum venæ sectio necessaria non est, cum experientia doceat, infinitos pueros, benignioribus variolis laborantes, neque plethora oneratos, sine sanguinis detractione feliciter curari. Quin potiùs aliquando in dicto casu phlebotomia noxam inferre poterit, cum variolarum expulsio fieri soleat per ebullitionem sanguinis, quæ si levis sit, à sanguinis detractione multum imminuetur, sicque insufficiens evadet ad sanguinis massam ab impuritatibus perfectè depurandam. Contrà verò, si erumpentibus variolis febris intensior, anxietas; difficultas spirandi, lotium crassum & rubrum, aliaque symptomata majora appareant; signum est, naturam nimio humorum onere premi, eosque non posse convenienter regere; ideo phlebotomiam esse necessariam, ut detracta portione oneris, reliquum à natura facilius expellatur. Uno verbo, in ebullitione merè perfectiva, seu depurativa, sanguis detrahendus non est; in corruptiva verò, venæ sectio maximè necessaria est, etiam in ea, quæ minoris malignitatis est particeps: cujus gradus supra fuerunt expositi. Tam autem necessaria phlebotomia in periculosis variolis, in quibus ebullitio corruptiva fieri consuevit, ut tenellula puerorum ætas illam non impediat. Usu enim invaluit, ut quarto, & non rarò tertio ætatis anno missio sanguinis usurpetur. Parisienses Medici in tenerioti ætate, & lac sugentibus pueris, à venæ sectione non abstinent.

Quod tamen ægerrimè admittit tenellula natura, levissimum lactis alimentum; & copiosus per cutem effluxus. Neque ullis è sapientibus scriptoribus patrocinio defendi potest nova hæc mittendi sanguinis licentia.

In paulò grandioribus pueris unica phlebotomia interdum non sufficit; sed illa erit iteranda, si febris intensa perseveret; vel delirium, aliudve grave symptoma urgeat, sanguis denuò mittendus est, & ægri tractandi, ut febre continua putrida laborantes.

Si suspecta sit venæ sectio, propter ætatem tenellam, vel quod tempus idoneum jam transactum fuerit; sanguinis redundantia auferri poterit cucurbitulis scarificatis, dorso, scapulis, & femoribus admotis; quæ etiam in statu morbi conferre poterunt, cum motus naturæ à centro ad circumferentiam per eas adjuvetur. Cavendum autem in puerulis ne profundiores fiant scarificationes: Contingit enim aliquando, ut penitiùs adacto scalpello ab imprudenti chirurgo, sanguis fervidus & ebulliens, venulis divisis, eo impetu per vulnuscula effluat, ut difficili negotio prohiberi possit.

Purgatio in hoc affectu suspecta est. Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempè à circumferentia ad centrum. Et quibuscumque variolis laborantibus alvi fluxus contingit, introcessio variolarum repentina, & mors ut plurimum consequitur, ut in prognosi notavi. Adverte tamen utiliſſimè non rarò purgationem instituи ante eruptionem variolarum, & antequam febris incandescat, quando scilicet pueri sunt veluti in neutro decidentiæ. Tunc enim, si abundet cacochymia, utiliter ea purgatione imminuitur, ut natura postmodum alacrius expulsionem moliatur. At variolis apparere incipientibus, purgatio futura est pernicioſa. Tum etiam, si maxima vigeat malignitas, ut in constitutione epidemica, quando plurimi pueri ex morbo intereunt, satius est omnino à purgatione abstinere, quia in morbis valdè malignis & pestilentibus purgatio in principio morbi instituta, valdè noxia est. Ex blandis autem medicamentis componenda sunt

purgantia, rhabarb. ſcilicet, caſſia, manna, tamarindis, & ſyrupo roſaceo.

In morbi decurſu ſi alvus adſtricta ſit; ſollicitari blandiſſimè, non autem irritari poterit; idque ſuppoſitorio, ex ſolo melle, ſine ſale confecto; vel enemate ex juſculo, aut lacte, aut decocto hordei, paſſularum, & liquiritiæ, cum ſaccharo & vitellis ovorum.

Poſt venæ ſectionem, aliaſque evacuationes (ſi neceſſariæ fuerint) variolarum expulſio adjuvanda eſt, non ſolùm remediis ſpecificis, humores ad cutem propellentibus; ſed etiam diaphoreticis & alexipharmacis, præſertim ſi variolæ epidemicæ, & ſummæ malignitatis periculum portendant.

Vulgatiſſimum eſt, & à Rhaſi, Avicenna, totaque Arabum familia commendatum ad cutem propellens medicamentum; quod etiam à potiſſima recentiorum parte uſurpatur; juxta Avicennæ deſcriptionem, quod ſic habet.

℞. Ficuum pinguium ℥. vii. lentium excortic. drach. ii. laccæ drach. ii. ſ. gummi tragacanthi & ſeminis fenicul. aqua Drach. ii. Coquantur in lib. i. ſ. aquæ fontis, donec redeant ad tertiam partem. Detur in potu de ea. Rhaſis addit prædictis ſimplicibus croci gr. xv. paſſular. drach. v. quia crocus aperit & corroborat, paſſulæ hepar firmant. Tragacanthum verò, licet incraſſet & adſtringat, ideò reliquis miſcetur, ut nimiam ſanguinis ebullitionem prohibeat.

Lentes à quibuſdam neotericis rejiciuntur, quòd adſtringendi facultate præditæ ſint, atque adeo variolarum eruptionem impediant. Sed non temerè rejicienda eſt tot, tantorumque Medicinæ procerum auctoritas, quin potiùs ſtatuendum eſt ſumma cum ratione, lentes excorticatas, vel levem ebullitionem paſſas, huic compoſitioni addi; ut nimirùm ſua adſtringendi & incraſſandi vi fervorem nimium humorum coerceant, eorumque impetum in aliquam partem nobilem prohibeant. In quem finem etiam tragacanthum additum eſt, ut antea monui. Hoc deſumitur è Galeno, qui 1. *de aliment. facult. cap.* 18. lentes bis coctas partes naturales roborare, & adſtrictione qua pollent, ventris fluxum cohibere docuit. Illæ igitur præſcribi, vel omitti à Medico curante poterunt pro ut major, vel minor attenuandi, & humores ad cutem propellendi neceſſitas urgere videbitur. Si enim materia ſubtilis fuerit, & magna ebullitio fiat; utiliter lentes præſcribi poterunt, ad intentiones prædictas. Si verò materia craſſa videatur, quam natura ſegniter ad cutem propellat; tunc illæ erunt omittendæ, imò & tragacanthum, & reliqua attenuantia ac diaphoretica ſolùm permiſcenda. Unde patet, remediorum formulis, ab Auctoribus propoſitis, non eſſe arctè inſiſtendum; ſed in variis caſibus variè eſſe immutandas. Pro exemplo ſit formula ſequens, partim ex ſimplicibus prædictis, partim ex aliis diaphoreticis & malignitatem oppugnantibus compoſita; quæ ægrotantibus plerumque, variolas patientibus, in expulſionis conatu multum conferre poterit.

℞. Rad. fœnic. & acetoſ. an. ℥. i. raſuræ cornu cervi ℥. ſ. fol. ſcabioſæ, ſcordii & hiperici, an. M. i. ficuum pinguium par. iii. gummi laccæ drach. iii. ſem. napi & card. bened. an. drach. ii. lentium excort. ℥. ſ. gummi tragacanthi drach. i. ſ. Coquantur ad ℔. i. De colatura cape ℥. iii. ſyrupi de limon. ℥. i Miſce. Fiat julep. Detur bis, aut ter in die.

Si malignitas maximè urgeat, ut vulgò in variolis epidemicis fieri ſolet; alexipharmacis præcipuè inſiſtendum eſt. Sicque ea omnia, quæ in febribus malignis à nobis propoſita ſunt, hìc convenire poterunt, habita virium, ætatiſque ratione. Et inter alia frequenter uſurpari poterunt, confectio de hyacinth. lapis bezoardicus: pulvis ex corallis, margaritis, raſura cornu cervi, lapide bezoardico: oleum ſcorpionum Matthioli, aliaque, quorum utendi modus è capite præcedenti deſumi poterit.

Neque omittenda ſunt vires inſtaurantia, tam interna, quàm externa, à præcedenti etiam capite repetenda, & à prudenti Medico opportunis temporibus uſurpanda.

Advertendum autem eſt diligenter, ea medicamenta, quæ variolarum expulſionem adjuvant, in omnibus ægrotantibus non eſſe uſurpanda. Interdum enim tanto impetu erumpunt, ut earum motus aliquantiſper cohibendus ſit, maxima enim ebullitio & fervor ſanguinis immodicus niſi temperentur, ad exitium ægrotantes perducere conſueverunt: ideò frænantibus, & modicè refrigerantibus tunc temporis convenit. Pro exemplo julepus in hunc modum componi poterit.

℞. Hordei integri P. i. pentaphylli & tormentillæ, an. ℥. i. fol. acetoſ. endiv. & oxytriphylli, an. M. i. lentium excort. ℥. ſ. gummi tragacanthi ℥. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve ſyrupi limon. aut granator. ℥. iv. Fiant julepi pro iv. doſibus, bis in die ſumendi.

Amatus Luſitanus *curat.* 18. *cent.* 3. exemplum proponit hujuſmodi variolarum, à fervidioribus humoribus productarum, & ſolis refrigerantibus atque incraſſantibus curatarum. Quod hìc ad verbum ſubnectere libuit, ut tyronibus appareat, quibus in caſibus curatio maximè varianda ſit. *Puer*, inquit, *Altaraſii, variolis corripi cœpit, ex quibus nonnullæ ita percurrebant, ut miſerum corpuſculum intra duos dies ferè totum excoriatum reliquerint; quæ aliis quoque eveniſſe puerulis obſervavi. Contra quæ ſic orſus ſum. Primò cum materia hæc plus juſto acrior, eam obtundere conati ſumus: nec tantum eam, verùm etiam jecinoris & membrorum internorum malam qualitatem infringendo, ne de novo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus complebamus medicamentis, ut ſyrupo roſato, de cichoreo ſimplici, de endivia, de violis, adjectis ſimilibus aquis. Exteriùs vero jecur ex ſantalino unguento illinebatur. Sed victus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat. Quibus omnibus materia craſſior eſt reddita & variolæ craſſæ & amplæ apparere cœperunt.*

Pro potu verò ordinario præſcribatur decoctum hordei & radicum acetoſæ. Eaque remedia continuanda erunt, donec fervor ſeſe aliquantulùm remiſerit: poſteà verò, ea, quæ expulſionem promovent, erunt uſurpanda, ſi natura eorum auxilio indigere videatur.

Hæc ad directam variolarum curationem poſſent ſufficere. Sed quia illæ plurimis partibus tàm internis, quàm externis, gravem noxam inferre poſſunt; earum præcautioni & curationi incumbendum eſt.

Internæ partes præſervari maximè poſſunt decocto lentium, laccæ, & tragacanthi ſuprà deſcripto. Siquidem lacca jecur & lienem tuetur, lentes inteſtina, tragacanthum pectus.

Peculiariter verò pulmonem defendunt conſervæ roſar. violar. ſyrupus jujubinus, violaceus, myrtinus, de roſis ſiccis; de papavere, tum etiam eclegmata ſequentia.

℞. Conſer. roſar. ℥. i. ſ. ſucci expreſſi ex lentibus tertiò elixis ℥. vi. ſemin. papav. alb. drach. ſ. gummi tragac. ℈. i. Cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat looch.

Vel iſtud Avicennæ, quod à Guainerio & Foreſto laudatur.

℞. Lentium excorticatar. & ſubtiliſſimè tritarum. ℥. iii. ſemin. papav. alb. ℥. i. conſer. roſar. ℥. ii. julepi roſac. q. ſ. Fiat looch.

Vel ex ſolis ſyrupis tale lambitivum componi poterit.

℞. Syrupi violac. jujubin. & de roſ. ſic. an. ℥. i. ſyrup. de Papav. ℥. ſ. Miſce. Utatur frequenter ex cochleari, ſenſim lambendo.

Si verò jam præſens fluxio in pulmonem irruat, & raucedinem ac ſuffocationem inducat; non ſolùm remediis prædictis cohibenda erit, ſed etiam revellenda per cucurbitulas, tum ſiccas, tum ſcarificatas; & venæ ſectionem, ſi cætera conſentiant. Præterea in potu exhibebitur decoctum hordei, jujubarum, & liquititiæ, & looch ſequens in uſum vocabitur.

℞. Sem. alth. melon. cucumer. & papav. alb. an. drach. ii. paſſular. mund. & jujubar. an. par. iv. Coquantur ad ℔. i. In qua diſſolve conſer. roſar. & violar. an. drach. ſ. pulver. elect. diatragac. frigidi drach. iii. ſacchari canti & roſac. an. q. ſ. Fiat looch.

Fauces & guttur defendi poterunt, antequam variolæ erumpant, ſequenti gargariſmate.

℞. Hordei mundi P. i. folior. plantag. M. ii. roſar. rub. P. i. balauſt. ſem. ſumac. an. drach. ii. bulliant in aquæ lib. ii. ad tertiæ partis conſumptionem. In collatura diſſol. ſyrupi de moris & granat. an. ℥. i. Miſce Fiat gargariſma.

Si tenella puerorum ætas gargariſmatis uſum non permittat, fiet lambitivum ex ſyrupo mororum, granat. de roſ. ſic. vel ſolis, vel cum aqua plantaginis & roſarum permiſtis. Quibus ſi fluxio cohiberi nequeat, ob nimiam illius copiam, unde ſuffocationis periculum immineat: ea, quæ vias laxant & excretionem juvant, uſurpanda erunt in hunc modum.

℞. Mucilag. ſem. pſyllii & olei amygd. dulc. recentis an. Unc. i. ſem. ſacchari albiſſ. Unc. ii. Miſce. Fiat lambitivum, ſingulis horis exhibendum.

Si ex

Si ex fluxionis acrimonia, aut copia violarum, ulcus in faucibus genitum fuerit; aquâ hordei cum melle rosaceo, vel aqua aluminosa detergendum est, & si in corruptionem vergat, Ægyptiaci tantillum prædictis erit admiscendum.

Intestina prę servabuntur iisdem remediis, quę ad pulmones prę servandos fuere proposita. At si jam prę sens alvi fluxus, vel dysenteria urgeat; primùm detergentia & lenientia remedia, postmodùm verò adstringentia usurpãda sunt. Sicque parabuntur clysteres ex lacte chalybeato, ssaccharo; & vitellis ovorum: mox ex decocto hordei & rosar. rubr. cum ovi vitello, ac tandem ex decocto plantag. centinodię, & prunellæ, aliisque, ex curatione dysenteriæ desumendis. Advertendum autem alvi fluxum non rarò in pueris variolis laborantibus, à lumbricis excitari, eumque toto ferè morbi decursu perdurare, unde vitæ periculum imminet, quia expulsio variolarum impeditur aut imminuitur. Idque facilè dignoscitur ex dejectionum crassitie ac viscositate, & colore grisco vel albicante: tunc enim lumbricos enecantia exhibenda sunt, & clysteres dulces injiciendi.

Renes etiam interdum afficiuntur, & exulcerationem pariuntur, unde sanguinis mictus exoritur. His confert emulsio sem. frig. maj. cum troschiscis alkekengi, de carabe, aliaque in mictus sanguinis curatione proposita.

Inter partes externas oculi maximè à variolis prę servandi sunt. Cùm enim molli & humida substantia prę diti sint; variolarum materia facilè ad eos propellitur, unde gravissima mala incurrunt, & interdum visus prorsus destruitur.

Antequam igitur variolæ erumpant aut dum erumpere incipiunt, illinendi sunt oculi omni hora, aqua plantag. rosar. in qua tantillum croci dissolutum sit; vel collyrio sequenti, quod efficacius prę servat.

℞. Aquæ rosar. & plantag. an. Unc. i. sem. Pulver. sem. sumach. Drach. ii. infundantur parum, & calidè: Colentur cum multa expressione. Colaturæ adde camphoræ ℈. sem. croci gr. i. Fiat collyrium.

Adhuc efficacius erit, si loco aquarum, succi centinodię & burssæ pastoris depurati reliquis permisceantur.

Si verò intra oculum ipsum postulæ suboriri videantur; sanguis columbinus frequenter instillandus est, ut earum resolutio citò promoveatur. Tum etiam collyrium sequens usurpandum.

℞. Aquæ rosar. Unc. ii. aquæ euphras. Unc. sem. trochis. alb. Rhas. Drach. i. tuthiæ præparatæ ℈. i. camphoræ gr. v. croci gr. ii. Fiat collyrium, quo cum tenui linteo oculi sępe illinantur.

Oculi verò ita intumescentes, ut aperiri nullo modo possint, frequenter abluendi sunt decocto sem. lini, fœnugr. cydonior. malvæ; sicque tumor subsidebit, & oculi aperientur. At si oculis apertis nebulæ in iis appareant saccharo canto in tenuissimum pollinem redacto, abstergendi sunt.

Ac tandem, si oculi exulcerentur, collyrio sequenti curabuntur.

℞. Cerussæ lotæ ʒ. iii. sarcocollæ ʒ. i. gummi tragacanth. ℈. i. opii gr. ii. Cum mucilagine tragacant. extracta cum aqua plantag. fiant trochisci: qui dissolvantur in lacte muliebri, vel aqua rosac. ad usum, & in cæteris procedendum, ut in curatione ulcerum oculorum fusius à practicis docetur.

Ad nares præservandas acetum sæpe olfaciendum est, Ac efficacius operabitur collyrium ex succo polygoni & burssæ pastoris, semin. sumach, & camphora supra laudatum, quo intincta turunda sæpe in nares erit immittenda. Si nihilominus variolę intra nares adnascantur, illę citò in crustas abeunt, quæ oleo amyg. dulc. frequenter erunt illinendæ, ut brevi decidant. Ac denique si exulceratio contingat, limento ex oleo in vitellis ovorum, & succo plantag. in mortario plumbeo subactis, tractanda erit.

Ad faciei custodiam, nonnulli eam aqua rosacea aliisque adstringentibus abluunt. Quod mihi probari non potest: siquidem maxima impuritatum portio ad faciem propellitur. Illius enim cutis laxa & mollis, excrementis recipiendis maxime idonea est. Quamobrem si impuritates illæ, quæ à natura ad faciem amandantur, ab ea repellantur, intus retentæ gravem noxam inferre poterunt; itaque naturæ motus neutiquam impediendus est. Sed huic tantùm muneri incumbere debet Medicus, ut impediat, ne in facie germinantes variolæ foveas & cicatrices relinquant, à quibus facies deturpari non rarò consuevit. Id verò utiliter prę stabit, si cùm variolæ jam maturuerunt & in medio albicantes eminent, (quod circa nonum morbi diem solet contingere) oleo amygd. dulc. recenter sine igne expresso, cum penna illinantur bis in die, usque ad crustarum casum. Hoc enim remedio temperatur bilis acrimonia, maturatio accelerator, & crustularum casus promovetur, quæ alioqui adhærentes, cutem profundius exulcerant ob pus subtus delitescens. Oleum nucum recenter & sine igne extractum, cum aquæ rosar. pari quantitate subactum ad formam linimenti, ad eundem usum præstantissimum est.

Si ob neglecta prædicta remedia, vel insignem variolarum malitiam, vestigia & cicatrices remanent, illarum reparationi sedulò incumbendum est. Quod tamen integrè obtinere difficillimum est: quamvis plurimi in eo multum desudarunt in gratiam virginum & mulierum; quæ pulchritudinis conservandæ studiosissimæ sunt. Ex infinitis autem remediis, quæ ad hanc rem ab Auctoribus descripta reperiuntur, nos selectiora tantùm proponemus.

Ac primùm, oleum ex vitellis ovorum cutem nutrit atq; generat, ideò cicatricibus implendis maximè idoneum est.

Sevum vervecinum, recens liquatum, & penna inunctum, ad idem est efficax.

Maximè verò reparantur fœda variolarum vestigia, si aqua mille florum, seu è stercore vaccino, mense Majo destillata abluantur, & posteà axungia humana inungantur.

Forestus unguentum sequens valde prædicat.

℞. Olei amygd. dulc. liliorum albor. an. Unc. i. pinguedinis capi Drach. iii. pulver. radic. pęoniæ, iteos Floren. & lithargyri auri, ana Scrup. sem. sacchari canti Scrup. i. His omnibus in calido mortario bene mistis, & per linteum expressis, inunge dicta loca manè & serò. Posteà verò aqua è pedibus vitulinis destillata bene abluantur, in cujus defectu aqua mille flor. usurpari poterit.

Neque prætermittendum est, quod à multis practicis docetur, ut nimirum variolæ, ad maturitatem perductæ, acu perforentur aurea vel argentea ne pus diutius moram trahens, in parte cicatrices relinquat. Quod tamen fere jam obsoletum est, cùm experientia docuerit, variolas perforatas tardiùs curari, & crustas diutius retinere, ob caloris nativi imbecillitatem, quæ à perforatione parti inducta est; unde cicatrices fœdiores relinquuntur. Itaque satius est ab hac perforatione abstinere, & puris evacuationem soli naturæ relinquere.

Pro hujus curationis coronide, affectuum variolis supervenientium pruritus nempe, & exulcerationis therapia subnectenda est.

Ac primum, in eruptione variolarum, aut dum matureścere incipiunt, ingens dolor, vel pruritus interdum ægrotantes affligit, præsertim verò in plantis manuum & dum, eò, quòd densior in iis partibus cutis eruptionem prohibeat.

Cui symptomati medeberis: si partes illas in aqua calida detineas, vel decocto emolliente diutiùs foveas. In facie verò cùm ingens adest pruritus, quo ægri eam scalpere coguntur, unde fœda illius deturpatio, & insignes cicatrices emergunt; sequenti remedio utere.

℞. Fol. parietar. M. i. flor. chamæmel. & melilot. ana P. i. sem. Decoquantur in aquæ scabiosæ ℔ i. Colaturæ adde aquæ caprifol. Unc. iii. Colatura calida madefiant sæpè variolæ prurientes cum bombace, aut linteo tenui.

Ulcera verò, quæ ex malignis & excedentibus variolis oriuntur, curanda sunt unguento albo Rhasis camphorato, vel unguento de plumbo, in hunc modum compositio.

℞. Plumbi usti ℥. ii. lithargyri ℥. ℥. i. cerussæ lotæ, aceti, ana ℥. ß. olei rosat. ℥. iii. mellis rosac. ℥. i. vitellos ovor. nu. iii. myrrhæ Unc. sem. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Finis Praxeos Medicæ.

LAZA-

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum insignium

CENTURIA PRIMA.

OBSERVATIO PRIMA.

Urinæ suppressio.

NOBILIS vir D. Antonius Mestre sexagenarius, sanguineo temperamento, & habitu athletico præditus, cùm diebus æstivis calidissimis Lutetia Monspelium venisset magnis itineribus, multo potu sese ingurgitaverat, ad sitim extinguendam, ab æstu contractam. Tribus verò aut quatuor diebus, à reditu suo, incidit in omnimodam urinæ suppressionem, ad cujus curationem vocavit Medicum seniorem, qui variis remediis per triduum contumacem affectum oppugnavit, clysteribus, foribus, semicupiis, linimentis, & diureticis assumptis. Ac tandem tertio die, reliquis non conferentibus, catheter in vesicam immissus est, & nihil urinæ profluxit, unde perterritus Medicus, & de ægri salute desperans, alium sibi adjungi voluit. Vocatus ego in fine tertii à suppressione diei, & prædictorum relationem audiens; Quæro num dolorem aliquem in lumbis aut pube æger persentiret, aut aliàs nephriticis affectibus obnoxius fuisset; Ille se nullo dictarum partium dolore affici, neque unquam dolores nephriticos passum esse, aut calculos, arenulasve excrevisse, constanter affirmavit. Quibus omnibus diligenter perpensis, censui hanc urinæ suppressionem à nullo renum aut vesicæ vitio dependere; sed potiùs ab obstructione venarum emulgentium, quam humorum multitudo pepererat, siquidem Galenus lib. 10. meth. cap. 2. duplicem obstructionis causam statuit, humorum scilicet multitudinem, eorumque crassitiem. Ratione multitudinis, vasa nimium repleta & distenta, non possunt sese contrahere ad expulsionem: quod manifestè apparet in vesica, quæ à diuturniori urinæ retentione præter modum distenta, difficillimè interdum urinam excernit, propter contractionis defectum. Huic sententiæ inhærens phlebotomiam proposui larga manu celebrandam, ad solvendam venarum plenitudinem: cui cùm acquievisset Medicus ordinarius, extracta fuit sanguinis ℔. i. At vix hora elapsa à venæ sectione, sensit æger profluentem urinam à renibus ad vesicam per ureteres, & se brevi eam redditurum professus est, ac paulò post matulam petiit, quæ cùm unica mictione repleretur; alia vasa fuerunt afferenda, ita ut intra horæ spatium plures urinæ libras excreverit. Sicque omninò liberatus est, neque sumere voluit purgans medicamentum, quod in crastinum ipsi fuerat præscriptum.

OBSERVATIO II.

Mensium suppressio.

MUlier quædam extera, sanguineo temperamento donata, varios affectus patiebatur, à mensium præcipuè suppressione oriundos, quibus cùm præsentes Medici multa adhibuissent remedia, & illi contumaces apparerent, petitum est consilium à Medicis Monspeliensibus per litteras. In relatione autem hoc in primis notaverant Medici ordinarii, de qua impensè mirabantur, & sibi rationem reddi postulabant, quòd nimirum quoties secabatur vena malleoli, menstrua cohiberentur, dum verò ex vena brachii sanguis mittebatur, ea largius profluerent, Qui eventus rationi & vulgaribus Medicorum placitis adversari videbantur, quibus sancitum est, venarum inferiorum apertione mensium fluxum provocari, è venis autem superioribus apertis, eundem cohiberi. Huic dubitationi responsum fuit à Medicis Monspelliensibus, hos eventus cum ratione & Galeni doctrina maximè congruere. Cùm enim illa mulier plethorica esset, ac suppressionem mensium pateretur à nimia sanguinis copia, uteri vasa ita distendente, ut comprimi sufficienter non valerent; attracto sanguine ad ea vasa per venarum inferiorum apertionem, augebatur obstructio. Quando verò misso sanguine à venis superioribus retractio fiebat à vasis uteri, eorumque plenitudo & distensio minuebatur, tunc illa faciliùs contrahebant ac expulsionem naturalem & ordinariam, quæ per uterum solet fieri. Quæ ratio fulciebatur Galeni sententia, superiori observatione citata ex lib. 10. meth. cap. 2. ubi docet obstructione fieri non solùm à crassitie humorum; sed etiam à multitudinem. Ideò monebantur Medici præsentes, ut larga phlebotomia in brachio celebrata, plethoram imminuerent: Posteà verò apertis venis inferioribus sanguinem ad inferiora retraherent, præcipuè circa illud tempus; quo priùs laborans purgari consueverat. Quibus addebantur alia remedia menses cohibitos provocantia.

OBSERVATIO III.

Colica biliosa.

UXor Joannis Daumont Latomi Monspelliensis 30. annos nata colica biliosa afflicta fuit per octo menses quorum spatio multis remediis usa est, à quibus Medicis seriatim præscriptis, quæ nihil profuerunt. Tandem à me consilium capiens, tribus remediis sequentibus intra quinque dies curata est.

℞. Decocti commun. clyster. ℔. i. cassiæ recenter extract. ʒ. i. hieræ picræ ʒ. ß. mellis violacei ʒ. i. ß. butyri recent. ʒ. ii. salis ʒ. ß. misce, fiat clyster injiciendus hora commoda.

℞. Polypod. querc. recent. & sem. carthami ana ʒ. i ß. Epithymi. summitat. thymi siccat. ana p. i. sem. anisi, fœniculi catvi, & cardui bened. ana ʒ. ii. sennæ mundatæ ʒ. i. ß. turbith. gummosi ʒ. ß. cinnamomi ʒ. i. ß. crystallor. tartari ʒ. ii. salis gemmæ ʒ. ß. contundantur omnia, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati, deinde coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, quousque galli caro ab ossibus separetur, de hoc jusculo capiat ʒ. vi. vel vii. quotidie manè, continuando per septem vel octo dies, si opus fuerit.

℞. Conservæ fol. absynt. & capill. veneris ana. ʒ. ß. corticis citri saccharo conditi ʒ. vi. myrobolan. condit num. i. confect. alkerm. ʒ. iii. croci martis apetitivi ʒ. ii. pul. diarrhodon abbat. Drach. i. ß. spicæ nardi ʒ. i. cum syrupo condituræ corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ʒ. i. ß. singulis

gulis diebus horis duabus ante cœnam, ſuperbibendo parum vini, aqua cichorii multum diluti.

℞. Radicis Aronis præparatæ, ut docetur in pharmacopœa Querceranì ʒ. ß. radicis Acori vulgaris, & pimpinellæ ana ʒ. ii. cinnamomi ℈. ii. ſalis abſint. ʒ. ß. ſacchari roſacei ad pondus omnium, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ii. ſingulis diebus tribus horis poſt cœnam, ſuperbibendo parùm vini, aqua cichorii, ut ſupra, diluti.

Cùm per quatriduum hiſce remediis uſa eſſet, & colico dolore eodem modo affligeretur, qui ſingulis diebus ſemel aut bis recurrere ſolebat, cum acerbis cruciatibus, per duas aut tres horas perſeverantibus; quinta die circa meridiem, dum juſculum purgans operationem ſuam exereret, tanto ventris cruciatu correpta eſt, ut intolerabilis prorſus videretur, & illa ſe nunquam ſimilem paſſam eſſe referret, qui tamen intra horæ unius ſpatium omninò ceſſavit, & nunquam ampliùs rediit. Atque ita ægra à ſævo iſto morbo prorſus liberata eſt. Credibile eſt materiam acrem & biliosam, tunicis inteſtinorum aut peritonæi impactam; diutina mora incraſſatam, à medicamentis attenuatam, & vias reſeratas fuiſſe, per quas materia illa evacuata eſt.

OBSERVATIO IV.

Dolor iſchiadicus.

JOannes Ranquier, bajulus Monſpelienſis, magno vigentefrigore, tibias in aquam per multas horas demerſerat, unde ingens dolor obortus eſt in Iſchio, ad femora & tibiam ſeſe exporrigens: ita ut nullo modo incedere valeret.

Injecto clyſtere, miſſus fuit ſanguis ex brachio ejuſdem lateris. Sequenti die purgatus fuit vehementi cathartico: triduo ſequenti accepit manè ſingulis diebus ſpiritus theriacalis guttas octo cum aqua cardui bened. Et copioſiſſimè ſudavit, atque ita omnis dolor ſublatus eſt. Spiritus theriacalis ſudorifici præparatio in ſequentibus centuriis docebitur.

OBSERVATIO V.

Chloroſis cum colico dolore.

ANcilla D. Petri Desfours, patroni Monſpelienſis, maximis laborabat hepatis & lienis obſtructionibus, ob quas non poterat ſcalas aſcendere gravi oppreſſa laſſitudine & anthelitus difficultate. Aderat præterea ſitis ingens, menſium ſuppreſſio, tenſio hypochondriorum & color fœdus totius corporis. Imprimis verò immaniter cruciabatur doloribus colicis, bis aut ter in die recurrentibus. Ad quorum affectuum ſublationem ſequentia uſurpata ſunt remedia.

Primùm quia conditio illius longum remediorum uſum ferre non poterat, unicam tantum potionem phlegmagogam præſcribo, præmiſſa pridie venæ ſectione: eamque poſt triduum iterari jubeo.

Poſteà ſumpſit quotidie manè ſpiritus tartari ʒ. ß. cum decocto abſint. vulgaris. A ſecunda exhibitione, colici dolores prorſus evanuere, & continuando per decem dies hujus remedii uſum, integræ ſanitati reſtituta eſt.

Pro potu utebatur vino albo, ex infuſione chalybis parato, quod per aliquod tempus continuandum juſſi.

OBSERVATIO VI.

Ictterus.

FIlius D. Trouſſellerii, juris utriuſque Doctoris, in oppido Aymargues dicto degentis, annos natus quatuordecim ictero tenebatur fœdiſſimo, quo univerſa cutis aureo colore tincta apparebat. Huic ſequentia remedia cum D. Pachequo, Medico Lunellenſi celeberrimo, præſcripſimus.

℞. Fol. ſennæ mundat. ʒ. ß. ſem. aniſi ʒ. i. ſummitat. abſint. pontici & fol. agrimonii ana m. ß. liquiritiæ raſæ Drach. ii. flor. geniſtæ & cichorii ana p. ß. coquantur ad ʒ. iii. in colat. diſſolve rhab. in aqua abſinthii cum cinnamomo infuſi, & expreſſi ℈. iv. Electuarii de ſucco roſarum Drach. ii. ſyrupi roſati ſolut. ʒ. i. fiat potio, capiat cum regimine.

℞. Rad. rub. i. tinctorum ʒ. ß. fol. chelidoniæ matis m. i. ſummitat: centaurii minor. p. i. cinnam. Drach. ß. croci ℈. ß infundantur per noctem cum vini albi ʒ. viii. colaturæ adde ſacchari albi ʒ. ß. capiat manè per quinque dies; Poſt prædictam potionem, & poſt uſum hujus remedii, reiteretur potio laxans præſcripta. His ſolis remediis perfectè convaluit.

OBSERVATIO VII.

Oculorum rubor pertinax.

ELegans & venuſta puella Antoneta De Lovis octodecim annos nata, à tribus aut quatuor annis fluxionem patiebatur in oculum ſiniſtrum procumbente, quam totus oculus, palpebræ, & partes etiam circumjacentes, tumore ac rubore afficiebantur. Unde pulchra illius facies defœdabatur. Autumno præcipuè ingraveſcebat affectus, & tota hyeme perſeverabat, neque venæ ſectione aut purgatione ex potionibus & apozematis, aut veſicatoriis, aliiſque remediis quamplúrimis, quæ frequenter, & fruſtra uſurpata fuerant, ſedari potuerat.

Tandem ineunte autumnò, quo morbus pari cum ferocia rediit, potentioribus remediis uti viſum eſt ad fluxionis contumacis radicem extirpandam. Itaque loco apozematis, quo antea uſa erat, præſcribo pilulas aperientes & diaphoreticas ex ſalibus tamariſci, abſinth. magiſterio tartari, & pulvere diaphoretico, de quibus capiebat duas manè, tribus horis ante prandium, & totidem antè cœnam, per quatuor dies. Quinto die ſumpſit pilularum catholicarum ʒ. ß. quibus optimè purgata eſt, unde rubor & inflammatio valde imminui cœperunt. Sumpſit iterum pilulas aperientes per quatuor dies, & quinto pilulis catholicis purgata eſt feliciter. Ac paucis poſtea diebus oculi rubor omninò evanuit, neque ampliùs revertus eſt. Pilularum catholicarum baſis propoſita eſt in praxi medica noſtra c. 7. lib. 1. de Epilepſia.

In hac curatione miſſus non fuit ſanguis quamvis ægra prædita eſſet ſanguineo temperamento, quia paucis antea diebus detractus fuerat, tum ex brachio, tum ex malleolo. Sed peracta curatione decoctum menſes promovens præſcriptum fuit, quia illos imminutè patiebatur. Illud autem decoctum tale fuit.

℞. Rad. althææ & valer. ana ʒ. i. rad. fœniculi, aſparagi, & apii an. ʒ. vi. folior. betonicæ, pimpinellæ, ceterach. artemiſiæ ſabinæ an. m. i. bulliant omnia in decocto cicerum rubrorum ad quartaria v. In colatura diſſolve ſacchari albi ʒ. iii. fiat apozema clarificatum & aromatizatum ʒ. ii. cinnamomi & ℈. i. croci, quatuor doſibus matutinis, quas capiat quatuor diebus antequam menſes prodeant.

OBSERVATIO VIII.

Dolores venerei.

CLariſſimus Juvenis D. N. 25. annos natus togatæ & armatæ militiæ peritus, dolores venereos patiebatur, eoſque continuos diu noctuque affligentes à quatuor annis præcipuè in tibia ſiniſtra, ſecundùm longitudinem illius. Per annum integrum emplaſtrum de vigo cum mercurio geſtavit in ea parte ex conſilio Chirurgorum, quibus ſolis ſe committebat. Tandem plurium Medicorum conſilio quorum ego unus eram diætam ſudorificam uſurpavit per 20. dies; topica multa tibiæ admovit, fomenta nimirùm, ſuffumigia, unctiones, & emplaſtra: Quæ omnia nihil profuerunt. Me ſolum paſſim interpellat, ut aliquid ulteriùs præſtem, quod illum ab hoc malo inveteratiſſimo liberare valeat. Ipſi ut obtemperem, antivenereum exhibeo, per menſem integrum, in pilulas reductum; de quibus capiebat duas, horis matutinis, & totidem pomeridianis, horis tribus ante paſtum. Quinto quoque cum pilulis catholicis purgabatur, & ita ſenſim dolor evanuit.

OBSERVATIO IX.

Lues venerea.

CLariſſimus vir D. N. 50. annos natus, venerea lue ab anno integro infectus, quæ ordinariis remediis non ceſſerat, duobus prædictis, nempe antivenereo & pilulis catholicis uſurpatis, per 20. dies probè convaluit.

OBSERVATIO X.

Catarrhus cum aliis ſymptomatis.

NObilis vir Guillelmus Hebrardus D. de Miravaulx, 32. annos natus pituitoſo, & melancholico temperamento præditus, contumaci affectu laborabat, multis ſymptomatis ſtipato: gravitate totius corporis, interdum tam immuni, ut ſe commovere non poſſet, cum tanta virium imbecillitate, ut ferè animo deficeret. Horis verò pomeridianis, tum etiam veſpertinis fluxio tenuis & acris in pulmonem decumbebat, quæ ipſi tuſſiculam inanem & moleſtiſſimam excitabat, unde phthiſim imminentem admo-

admodum verebatur quod eum mœrore conficiebat, quandoquidem duæ illius ſorores ex eo affectu perierant, & ipſe aliàs ſangunem ore excreverat. Quod omnium peſſimum erat; nolebat Medicos conſulere, quia omnia medicamentorum genera ita horrebat, ut ſtatim ea vomitu rejiceret. Malo tamen in dies ingraveſcente, clariſſima illius uxor me accerſendum curat: Audita morbi hiſtoria, multa propono remedia, vulgari uſu recepta quibus ipſe nolens acquieſcere, polliceor ipſi remedia guſtui gratiſſima, quæ priſtinam ei valetudinem reſtituere valerent. Impetrato ſub hac conditione obſequio, primùm ſequentia juſcula præſcribo.

℞. Rad. bugloſſi & aſparagi an. ℥. i. fol. agrimon pimpinellæ, ſcabioſæ, & capilli ven. an. M. i. cremoris tartari ℥. i. coquantur cum quarta parte galli veteris, fiat juſculum, quo utatur per ſex dierum ſpatium. His alvus bis aut ter in die ſubducebatur, & æger aliquod inde levamen ſe percipere aſſerebat. Deinde ſequentem pulverem præſcribo.

℞. Salis tamariſci, magiſterii tartari, & lactis ſulphuris an. ℥. i. Miſce, fiat pulvis, de quo capiat ℥. ß. manè ſingulis diebus, cùm juſculo prædicto. Hoc remedio per ſex dies uſurpato, ſeptimo purgatus fuit pulvere ſequenti.

℞. Sennæ mundatæ, & cremoris tartari an. ℈. i. diacrydii gr. viii. cinnamomi g. iv. pulveris cephalici ſpecifici g. v. miſce, fiat pulvis, quem capiat cum juſculo. Hoc remedio incredibilem humorum pituitoſorum copiam excrevit; ſine moleſtia, ut quaſi ſponte ferrentur è ventriculo, inſtar albuminum ovorum. E cerebro etiam ad os tanta copia ferebantur, ut vix æger eorum excretioni ſcreando ſufficeret. Urinas etiam multò copioſiores emiſit. Eadem die ita ſublevatus atque exhilaratus eſt; ut ſe curatum profiteretur. Quia tamen totum corpus ingenti humorum copia refertum erat; juſſi ut per ſex dies iterum prædictum pulverem aſſumeret, & ſeptimo iterum purgatetur quod ille ſedulò præſtitit; & eodem modo quo antea ſucceſſit: multò tamen minorem humorum copiam excrevit, quia præcedente purgatione imminuta fuerat. Poſt ſecundam purgationem balneum ingreditur ex hordeo, amygdalis, & ſeminibus frigidis confectum, idque tepidè, per biduum, manè & ſerò, ad humectanda viſcera calidiora. Poſt balneum utitur per triduum pulvere prædicto, & ultimò purgatus eſt, ut ſupra, ſicque priſtinæ ſanitati omninò reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XI.

Cephalæa cum aliis affectibus.

LEctiſſima virgo, Margareta de Fatanda, doctiſſimi olim viri, D. Davidis Varandæi Jureconſulti celeberrimi, & in Monſpelienſi Univerſitate juris utriuſque Profeſſoris, filia, 20. annos nata capitis dolore acerrimo laboravit, cum dextri hypochondrii tenſione, ventris doloribus, & aliis ſymptomatis. Multa quotannis uſurpabat remedia, potiones, apozemata, pilulas, balnea, veſicatoria, & alia quamplurima, quæ parum proficiebant; Uſu chalybis etiam parum adjuta eſt, quamvis hæc omnia ab obſtructionibus dependerent, & pravis humoribus in hypochondriis ſtabulantibus, iiſque aduſtis, vapores acerrimos ad caput demittentibus. Tandem vere ineunte anni 1625. ſequentia remedia illi præſcripſi.

℞. Conſervæ fol. abſinth. & capill. ven. an. ℥. i. conſervæ rad. enulæ camp. ℥. ß. ſalis tamariſci, magiſterii tartari, & pulveris aperientis ſpecifici an. ℥. ß. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata de qua capiat ℥. ii. ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum.

Quinto quoque die purgabatur pilulis catholicis ad ℈. ii. & intra quindecim dies perfectè curata eſt.

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

SUpradictæ puellæ frater, Stephanus Varandæus 18. annos natus, colico dolore acerbiſſimo torquebatur ab aliquot diebus. Ipſum inviſens, ſtatim præſcribo ad immanem dolorem coercendum, quem vix ſuſtinere poterat, laudani opiati gr. vi. quibus intra duas horas dolor omninò ſedatus eſt, lautè cœnavit & tota nocte dormivit, qui plures antea inſomnes tranſegerat.

Poſtridie manè ſurrexit, & ad conſueta munia ſe contulit, neque ulla purgatione uti voluit, quam ipſi ad ſublationem cauſæ præſcripſeram, dolor tamen non rediit.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

CLatiſſimus vir D. Stephanus Dumoys in Curia præſidialis Monſpelienſi Conſiliarius regius colico dolore cruciatus, aliis remediis per biduum fruſtra tentatis, aſſumpta ℥. ß. pilularum catholicarum, optimè purgatus eſt, & eadem die à colico dolore integrè liberatus.

OBSERVATIO XIV.

Cephalæa.

UXor clariſſima D. Guillelmi Dortomanni, Patroni celeberrimi, quam primis nuptiis duxerat, temperamento melancholico donata, cephalæa graviſſima multis annis tenebatur, quæ illam continuò ferè affligebat. Ad illius curationem infinita penè remedia à variis Medicis præſcripta fuerant; quibus cùm morbus pertinaciter obſiſteret, à me etiam remedia poſtulat, quæ ipſi in hunc modum præſcripſi.

℞. Conſervæ fol. abſinth. capill. ven. & rad. enulæ camp. an. ℥. i. ſalis abſinth. & tamariſci an. ℥. i. cum ſyrupo, capill. ven. fiat opiata, de qua capiat ℥. ii. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum.

Quinto quoque die capiat pilulas catholicas ad ℈. ii. His remediis, per decem dies uſurpatis, dolor ille acerbus & chronicus evanuit.

OBSERVATIO XV.

Vomitus in febre maligna.

EGregius vir Laurentius Boſchius, Pharmacopœus Monſpelienſis celeberrimus, febre illa epidemica, quam purpuratam vocant, graviter laborabat, menſe Decembri anni 1622. poſt Monſpellii obſidionem; & inter alia ſymptomata hoc in primis moleſtiſſimè urgebatur, vomitu nimirum omnem materiam potulentam, ſimul atque ebibita fuerat, aquam, vinum, julepos, emulſiones, omnia rejiciebat; ſola juſcula retinebat. Per quatriduum febris ſævierat, cum ardore & ſiti ingenti, quæ potu non poterat ſedari. Interiora adeò exſiccabantur & adurebantur; ut lingua ſummam nigredinem & aridítatem præ ſe ferret. Tam grave ſymptoma hoc leviſſimo remedio, meo conſilio ſublatum eſt.

℞. Salis abſinth. ℈. i. ſucci limonum recentis cochl. i. mixta fuerunt in ipſo cochleari, & exhibita. Statim vomitus ſedatus eſt, & ab eo tempore bibit quantum voluit, neque aliquid deinceps vomitu rejecit.

OBSERVATIO XVI.

Febris verminoſa.

FIlia Joannis Nivelle, in bipertitorum judicum exhedra procuratoris, annos nata 12. febre continua laborabat, cum alvi fluxu moleſtiſſimo, quo materias excernebat colore cinericio infectas, quales apparere ſolent plerumque in verminoſis affectibus.

Præſcripti initio fuerunt clyſteres detergentes, ex rebus dulcibus parati: tum potus vulgares contra lumbricos, & rhabarbarum pulveratum etiam bis itetum, ex quibus omnibus nullum levamen obtinuit: imò febris & alvi fluxus in deterius urgebant; ut jam de ſalute puellæ dubitaretur: quandoquidem delicatula, & à longo tempore malè affecta erat, ac pallidis coloribus defœdata. Tandem ſequentem julepum ipſi præſcripſi.

℞. Rad. acetoſæ, graminis, & cichorii an. ℥. i. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, portulacæ, & hyperici an. M. i. ſcordii & abſinth. pontici an. M ß. flor. cordialium an. p. i. coquantur in aqua hordei, ad quartaria v. in colatura diſſolve ſyrupi limonum ℥. iv. ſpiritus vitrioli guttas aliquot, ad levem aciditatem; fiat julep. pro quatuor doſibus manè & ſerò ſumendis.

Intra illud biduum quo Julepo uſa eſt, febris & alvi fluxus omninò quieverunt: & perfectè curata eſt. Si quis miretur tam levi remedio ſublatum eſſe hunc affectum, ſciat hypericum & ſcordium mirabili efficacia putredini reſiſtere, & lumbricorum generationem prohibere, nedum jam genitos enecare. Ut etiam iſtæ herbæ veſtibus complicatæ, vermiculorum generationem impediat, veſtes laneas præſertim erodentium, qui tineæ & blattæ nominentur. Et verè teſtari poſſum, me hujuſmodi julepis in infinitis pene puerulis, lumbricis laborantibus, cum feliciſſimo ſucceſſu uſum eſſe.

OBSER-

OBSERVATIO XVII.

Icterus.

CHirurgię ſtudioſus, Laroſo nominatus, apud D. Thierry Haguenot, Chirurgum celeberrimum tunc temporis habitans, qui jam à longo tempore chirurgiæ magiſterium exercet, ictero laborabat. Ei præſcripſi potionem cholagogam, mox infuſum ictericum, obſervatione ſexta deſcriptum, per quinque dies, & in fine iterum potionem cholagogam, unde citò convaluit.

OBSERVATIO XVIII.

In infantulo icterus.

FIlius primogenitus D. Demanſe, Galliæ Quæſtoris generalis, natus erat ex matre, febre tertiana laborante, & ipſe in lucem editus quatuor acceſſiones ejuſdem febris paſſus erat. Deinde factus eſt ictericus, ita ut totum corpus flaviſſimo colore infectum eſſet, quod magnum parentibus terrorem incutiebat: erat autem tantùm bimeſtris. Cùm ad illum curandum vocatus ſum, dubitavi admodum quid fieri poſſet in tam tenero corpuſculo. Tandem hunc ſyrupum præſcripſi.

℞. Rad. rubiæ tinctorum & chelidoniæ majoris ana ʒ. ii. fol. chelidoniæ majoris, centaurii minoris abſint. Pontici an. m. ii. cinnamomi ʒ. ii. croci ʒ. ß. coquantur in aqua fontis ad ℔. i. in colatura diſſolve ſacchari albi ℔. i. fiat ſyrupus, de quo capiebat exiguum cochlear mane per 20. dies & perfectè reſtitutus eſt, & nunc etiam bene valet, defuncti parentis ſedem honorificè occupans.

OBSERVATIO XIX.

Pleuritis, & ſynochus febris cum putredine.

DIe decima menſis Junii anni 1630. Gratianopoli D. de Boiſſulez, ex nobili ſtirpe oriundus, adoleſcens xx. annos natus, temperamento ſanguineo præditus, circa veſperam cœpit tentari dolore lateris ſiniſtri, ſine febre. Eadem die injectus fuit clyſter carminans, & admotus ſacculus diſcutiens parti dolenti. Poſtridiè manè cœpit febricitare, perſeverante dolore, qui magis urgebat, cùm decumberet in latus oppoſitum. Iteratus fuit clyſter, & ſanguis miſſus ex brachio ſiniſtro. Julepus exhibitus ex aqua papav. rhead. ſyrupo violac. & ſale prunellæ. Fotus emolliens, & carminans lateri admotus: & poſtea unguentum de althæa cum oleis chalaſticis. Sanguis adparuit valdè impurus, pomeridianis horis febris intenſior. Repetita ſanguinis miſſio; julepus & topica remedia etiam iterata. Die tertia manè iterata ſanguinis miſſio in duabus patinis; quarum una ſatis erat corrupta, altera verò purior. Julepus & topica continuata. Pro potu ab initio ptiſanam ſumebat ex hordeo & liquiritia, ſoliſque juſculis veſcebatur, iiſque interdum alteratis herbis refrigerantibus. Eadem die poſt meridiem febris exacerbata eſt, ſanguis detractus ex eodem vulnere ad ʒ. vi. qui ſatis laudabilis apparuit. Matutina phlebotomia dolor lateris omninò deſiit, qui nunquam admodum vehemens fuerat, neque tuſſim, difficultatem ſpirandi, aut ſputum cruentum ſibi junctum habebat; quod indicabat eum vel ex fluxione leviori, vel ex vaporibus acrioribus traxiſſe originem, cùm etiam ante febrem apparuiſſet. Ideò febris primaria fuit ex ſynochorum genere, à pleuritide minimè dependens. Poſt ultimam venæ ſectionem; cùm vehementi ſiti & æſtu vexaretur, ipſi propino aquæ frigidæ circiter ℔. i. cum ſpiritus ſulphuris guttis xx. Statim frigus percepit in toto abdomine: Aliquibus ſtragulis contectus eſt, & parùm ſudavit poſt horæ ſpatium. Deinde hauſit juſculum, & poſt horam alteram injectus fuit clyſter eoque rejecto novus ſudor exortus eſt tam copioſus, ut undique diffluëret. Deterſo ſudore, iterum ſudavit, ſed minùs copiosè, & tota nocte ſatis placidè quievit. Die quarta mane iterum ſudavit, & febris magna ex parte ſublata eſt. Ita ut die ſeptima febris expers omninò fuerit, & octava purgatus, nullis aliis remediis opus habuerit. In hac curatione hoc obſervandum: à ſpiritu ſulphuris cum aqua exhibito ſudores copioſos fuiſſe provocatos, quod multis experimentis nobis innoteſcit, qui plures tertianas febres curatas vidimus eodem remedio, in ſummo acceſſionis æſtu, & urgente ſiti exhibito, unde copioſi ſudores provocabantur, à quibus non ſolùm paroxyſmus, ſed etiam totus morbus integrè ſolvebatur. In minori aquæ quantitate ſpiritus quantitas minuenda eſt, ne nimiùm aceſcat.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana.

MAgiſter Berardus Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, menſe Julio anni 1630. laborabat febre tertiana intermittente, ac poſtquam bis purgatus eſſet, biſque phlebotomia celebrata fuiſſet, neque meliùs haberet, ſumpſit pilulas catholicas noſtras, die intermiſſionis, & ſequenti die acceſſio rediit multò remiſſior. Poſteà ante ſequentem paroxyſmum, ſequens potiuncula ei exhibita eſt.

℞. Aquæ cichorii ʒ. iii. ſalis abſinthii ʒ. ß. ſpiritus ſulphuris guttas xii. miſce.

Ab hac potione acceſſio non rediit; ſed per urinas plurimum fuit evacuatus.

Eodem tempore D. de Maniſſieu, in Senatu Gratianopolitano Conſiliaris regius, annos natus 24. poſt duas acceſſiones, unica venæ ſectione curatus eſt abſque ullo remedio; erat autem ſanguis valde calidus ac bilioſus.

OBSERVATIO XXI.

Febris purpurata.

DIe 18. menſis Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus ſum ad D. de Chapoullay, apud Quæſtores generales advocatum regium, febre continua laborantem ab octo diebus, quorum ſpatio ter ipſi vena ſecta fuerat, & purgans medicamentum ſemel exhibitum ex præſcripto Medici ordinarii. Quàm primum illum inviſi, invenio pulſum valdè frequentem & inæqualem, unde ſuſpicor febrem eſſe malignam, ſimulque eum detergi jubeo, & totum corpus invenio exanthematis purpureis refertum. Urinæ erant ſatis laudabiles, & concoctionis rudimenta quædam oſtentantes.

Præſcripſimus cucurbitulas multas, ſecundùm ſpinæ longitudinem applicandas, tum ſiccas, tum humidas, epithemata, inunctiones ex oleo ſcorpionum Matthioli, confectionem de hyacintho in juſculis, & julepos refrigerantes cum cardiacis. Pro potu utebatur ptiſana vulgari, cui nodulus cornu cervi immergebatur.

Hæc remedia continuavit uſque ad undecimum morbi diem, cùm tamen, omnia in dies ruerunt in pejus, ægerque delirio & convulſionibus cortiperetur. Dicta die undecima leviter ſudavit ſine fructu. Delirium cum ſtupore quodam conjunctum erat, ideò veſicatorium cervici admotum eſt, & cucubitulæ continuatæ partibus inferioribus loco priorum Juleporum, qui ex radicibus & herbis refrigerantibus & aperientibus erant compoſiti, ſequentes præſcripti ſunt.

℞. Hordei integri p. i. rad. bugloſſi ʒ. ii. fol. borrag. pimpinellæ, ſcordii. an. m. i. ſem. citri & accetoſæ an. ʒ. ß. tamarindorum ʒ. ii. flor. borrag. bugloſſi & roſar. rubr. an. p. i. dictamni cretici p. ß. fiat decoctio in aquæ ℔. vii. ad tertiæ partis conſumptionem, in colatura diſſolve ſacchari albi ℔ i. fiat Julep. de quo capiat ʒ. viii. manè & ſerò, addendo unicuique doſi ſalis prunellæ ʒ. i. ſpiritus vitrioli ℈. ß.

Pro potu præſcripta fuit tinctura roſarum. In juſculis, pulvis ex margaritis, corallo, raſuræ eboris, cornu cervi, & lapide bezoardico. At poſtremis diebus, inſtante decimo quarto die, cùm omnia in pejus ruerent, loco illius pulveris, ſubſtitui bezoardicum minerale purum, cujus ℈. i. ſumebat ſingulis juſculis.

Cùm verò circa veſperam, febris, delirium & convulſio plurimùm intendi conſueviſſent, duabus horis ante exacerbationem, hunc pulverem exhibuimus.

℞. Salis prunellæ ʒ. ß. bezoardici mineralis ℈. i. camphoræ, g. vi. miſce, capiat cum aqua cardui benedicti. Decimo tertio die exhibitus eſt hic pulvis, eademque die bezoardicum prædictum ſumere inceperat in juſculis, & non rediit ea die exacerbatio; ſed meliùs habuit tota nocte, poſt mediam noctem idem pulvis iteratus eſt. Decima quarta die paulò meliùs habuit, attamen ſine ulla excretione. Decima quinta eodem modo. Decima ſexta, cùm appareret concoctio in urinis, & toto morbi decurſu apparuiſſet, ac ſenſim progreſſa eſſet, medicamentum cathartici exhibitum eſt ex ſennæ ʒ. ii. rhab. ʒ. i. ß. decocto refrigeranti infuſis, addendo colaturæ mannæ & ſyrupi roſacei an. ʒ. i. quo blandè purgatus eſt. Eadem die puſtulæ quamplurimæ animadverſæ ſunt, inſtar variolarum ad ſuppurationem tendentes, magno quidem numero circa veſica-

veſicatorium, tùm ſparſæ per dorſum, lumbos & nates. Decima ſeptima prędictę puſtulæ majori ex parte ruptæ apparuerunt, & ed exſiccationem tendentes.

Verùm in parte anteriori, circa hypochondria & pectus, puſtulæ perexiguæ, pellucidæ, & diaphanæ, humore ſeroſo refertæ, infinito propemodum numero prodiere: febris valde remiſſa, & delirium valdè imminutum. Decima octava ſomnus multus fuit, & ferè continuus, diu noctuque, uſque ad diem vigeſimum. Purgatus eſt iterum die vigeſima ſecunda, & poſtea febris omninò deſiit, ac paucis poſtmodum diebus perfectè convaluit. Ante duos annos Dominus de Keſtenclietes curatus eſt à febre purpurata periculoſiſſima, hoc præcipuè remedio, quòd ſcilicet unicuique hauſtui potus ordinarii, ex ptiſana vulgari confecti, miſcerem ſalis prunellæ ℈. i. ſpiritus vitrioli guttas x. ſic enim ſumma linguæ nigrities & ſiccitas, cum ingenti ſiti conjuncta, paucis diebus diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO XXII.

Febris tertiana.

D. De Chaune ſexagenarius, Quæſtor Galliæ generalis die 18. Junii anni 1630. Gratianopoli laborare cœpit tertiana febre, & intra 12. dies ſemel purgatus eſt, terque ipſi ſecta fuit vena, nec non julepi exhibiti multoties, intraque tempus à febre liberatus eſt. Hoc verò animadverſione dignum fuit in hoc ægrotante, quòd nullum unquam contentum apparuerit in urinis; liquor tamen ipſarum, in declinatione, colore, & ſubſtantia laudabilis apparebat. Cujus eventus ratio inde fuit deſumpta, quod æger nephriticis affectibus diu obnoxius fuerit, quorum ratione urinæ tranſcolari conſueverant.

OBSERVATIO XXIII.

Hæmorrhagia.

IDem D. de Chaune, cùm per multos dies à prædicta febre immunis permanſiſſet, hæmorrhagia correptus eſt, adeò immodica, ut vires dejiceret. Ad eam autem cohibendam cùm multa uſurparentur remedia; hoc unicum profuit nempe oxycratum per nares frequenter attractum, quo ſtatim cohibitus eſt ſanguinis fluxus Eumque poſt biduum denuò prorumpentem, oxycratum denuò ſimili modo uſurpatum confeſtim cohibuit.

OBSERVATIO XXIV.

Febris maligna.

DIe 19. menſis Julii anni 1630. Gratianopoli vocatus ſum ad filium Stephani Mercier, ſcribendi artem docentis, ſedecim annos natum, febre maligna laborantem. Erat autem in quinta die morbi maculis violaceis conſperſus, cum delirio, alvi fluxu, aliiſque gravibus ſymptomatis. Semel ipſi ſecta fuerat vena, & nulla alia remedia adhiniſtrata. Exhibeo ipſi pulveris ſudorifici ℈. ii. cum camphoræ g. xii in aquæ cardui benedicti ℥. iv. probe tectus copiosè ſudavit, & optimè habuit, delirium ceſſavit, alvi fluxus imminutus eſt. Poſtera die febris ſatis magna vigebat, ſine ullo gravi ſymptomate. Sanguinis detractus eſt, & eadem die febris expers omninò fuit.

OBSERVATIO XXV.

Gonorrhæa antiqua.

D. Chevalier, civis Gratianopolitanus 30. annos natus, & temperamento ſanguineo præditus, Gonorrhœa laborans admodùm inveterata, à me conſilium petit, die xi. menſis Julii, anni 1630. Ipſi præſcribo primùm purgationem ex mercurii dulcis ℈. i. cum pilularum cochiarum minorum eadem quantitate, poſtera die venæ ſectionem; Ac deinde bolum ex rhab. pulverat. ℥. i. cum terebinthinæ ℥. iii. quem continuavit per quinque dies, eoque purgabatur ter aut quater in die. Iterum ſumpſit pilulas mercuriales, & bolum prædictum per alios quinque dies. Ac tandem aquam ſequentem per octo dies.

℞. Menthæ ſiccæ ℥. iii. ſem. lactucæ, rutæ, agni caſti an. ℥. ii. ℔. dictamni cretici ℥. x. ſacchari albi ℔. ii. omnia pulverentur, addendo terebinthinæ Venetæ ℥. v. Vini albi generoſi ℥. xxx. fiat deſtillatio in balneo mar. capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum.

Et his remediis à contumaci illo affectu liberatus eſt.

OBSERVATIO XXVI.

Febris tertiana.

DIe 25. Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus ſum ad D. de Poulemies, 30. annos natum, ordinis Divi Joannis equitem, febre tertiana laborantem. Erat autem tunc temporis in tertia acceſſione. Priùs tamen quàm tres illæ acceſſiones ordinem cepiſſent, per aliquot dies ſine typo febricitaverat. Præſcripſi ad diem ſequentem qui erat intermiſſionis dies, calomelanos Turqueti ℈. i. diacridii g. v. in forma pilularum, quibus valdè purgatus eſt, & circa veſperam appetentiam ciborum percipere cœpit, qua priùs deſtitutus fuerat. Die verò acceſſionis ſumpſit ante paroxyſmum julepum ſequentem.

℞. Aquæ cichorii ℥. iii. ſalis abſinth. ℥. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. i. fiat julep. quem hauſit duabus horis ante paroxyſmum, & corpore probè contecto ſudavit copioſiſſime, ſicque à febre liber evaſit.

OBSERVATIO XXVII.

Febris tertiana.

DIe 30. menſis Junii anni 1630. vocatus ſum Gratianopoli ad Domini de Semejane, Quæſtoris generalis uxorem, febre tertiana laborantem. Paſſa erat antea novem paroxyſmos, & à quodam Medico regio quinquies ei ſecta fuerat vena, nec non medicamentum exhibitum, ex ſennæ & caſſiæ infuſione paratum. Paroxyſmi tamen ingraveſcebant, in iiſque unum præcipuè ſymptoma eam graviter urgebat, nempè capitis dolor acerbiſſimus, pungens & lancinans, dimidiam tantùm capitis partem hemicraniæ inſtar occupans. Statim judicavi hunc dolorem procedere à vaporibus acribus, ex materia quadam biliosa, in ventriculo aut partibus vicinis ſtagnante, elevatis. Ideoque præſcripſi purgans medicamentum ex aquæ benedictæ ℥. i. cum infuſione ℥. ß. foliorum ſennæ paratum; quo per inferiora quater purgata eſt, & bis per ſuperiora vomituque rejecit prima vice circiter ℔. i. bilis porraceæ; ſecunda verò parem quantitatem bilis æruginoſæ, & ſequenti acceſſione à dolore capitis omninò fuit libera, tum poſt julepos aperientes temperatos, & purgationem iteratam ex ſenna, rhab. & catholicone, omninò convaluit.

OBSERVATIO XXVIII.

Lumbrici.

FIliolus Magiſtri Imberti, mercatoris Gratianopolitani, tres circiter annos natus, per multos dies vexatus eſt alvi fluxu, & nauſea ferè perpetua, cum febrè acutiſſima, quæ à lumbricis, in ventriculo & inteſtinis contentis, exoriri videbantur. Varia remedia fruſtra tentata fuerant: & cùm jam omnia eſſent deſperata, ægerque in ſummo vitæ periculo verſaretur, ipſi exhibui calomelanos Turqueti g. xii. ſtatim ceſſavit nauſea, & tota ferè die dormivit: at noctu vomitus & alvi fluxus multo graviores excitati ſunt. In excrementis inveniebantur fruſtula vermium putrefacta, in maxima copia. Mane dormivit, & tota die ſequenti, neque ampliùs vomuit, & intrà 24. horas febris expers apparuit, atque ita curatus, ut aliis remediis non indiguerit.

OBSERVATIO XXIX.

Febris maligna.

D. De Beauboys. Juvenis Aulicus, principio menſis Julii anni 1630. laborabat Gratianopoli febre maligna cum exanthematis. Vocatus ſum ad eum die morbi nona: octies ei ſanguis miſſus fuerat, & reliqua remedia abnuebat, gravis urgebat diarrhœa, & interdum delirabat. Die decima, febris & alvi fluxus intenſior, pulſus intermittens, in lecto excrementa deponebat. Undecima, omnia eadem. Duodecima, in pejus ruit. Decima tertia, moribundus videbatur & in agone verſari. Admoveri jubeo veſicatorium cervici: & propino manè pulveris diaphoretici ℈ ii. camphoræ g. xii. cum aqua cardui bened. & tectus manſit per duas horas; non ſudavit. Veſperi eadem potio iterata eſt, & probè tectus copioſè ſudavit, multò meliùs habuit, per totum illius diei decurſum ſumpſit in ſingulis juſculis bezoardici mineralis ℈. i. Paucis poſteà diebus omninò convaluit. Ceſſante febre parotis oborta eſt valde dolorifica, quæ per reſolutionem diſcuſſa eſt.

OBSER-

OBSERVATIO XXX.

Dolor nephriticus.

Die 3. mensis Julii anni 1630. Petrus Bernardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, correptus est dolore nephritico vehementissimo, statimque sibi injici curavit duos clysteres consequenter valdè laxantes, ex confectione hamech & diaprunо solutivo cum terebinthina, iisque nihil conferentibus me vocari jussit; tertium clysterem præscribo, emollientem, & carminantem cum diaphœnici & diapruni solutivi, singulorum ℥. ß. & aquæ benedictæ ℥. iv. hoc enemate multum evacuatus est, dolorque omninò sublatus. Sentiebat enim æger materias ex lumbis totoque abdomine sibi avelli, sine tamen molestia. Eodem tempore fomenta ex priori decocto admovebantur.

OBSERVATIO XXXI.

Dolores arthritici.

Die octava mensis Julii anni 1630. vocatus sum à Magistro Perdreau, eminentissimi Cardinalis Richelii Pharmacopœo, Gratianopoli decumbente ex doloribus articulorum, qui pedes & brachia, aliasque partes affligebant, cum tumore, inflammatione & febricula. A viginti diebus hoc affectu laborabat, eique novies proprio nutu secta fuerat vena, sanguisque multo sero abundans detractus; aliquoties etiam purgatus fuerat. Meo autem jussu illi exhibetur pulvis in jusculo ex calomelanos ℈. i. diagrydii g. viii. caryophyll. num. i. blandè & copiosè purgatus est; ac multò melius habuit. Deinde sumpsit manè & serò julepum refrigerantem, in cujus dosi matutina infundebantur sennæ ℥. iii. cum seminis coriandri ℥. ß. frigidè per biduum; posteà sumpsit eundem pulverem pari successu, & integrè curatus est.

OBSERVATIO XXXII.

Hystericus affectus.

Mense Octobri anni 1631. uxor D. Dalmeras, in suprema subsidiorum Curia Consiliari regii hysterico affectu laborabat, cum vomitu & alvi fluxu, summaque virium dejectione, ut moribunda videretur. Post multa remedia usurpata, nempè fomenta roborantia ventriculo admota, pullos cordi applicitos, & Epithemata eidem parti apposita, cucurbitulas femoribus & pubi affixas, clysterem ex jusculo & theriaca injectum; tum aquam cinnamomi exhibitam, sumpsit tandem sequentem potionem, quæ mirum in modum ipsi profuit.

℞. Aquarum artemisiæ, rosar. & florum arantiorum ana ℥. i. aquæ cinnamomi ℥. iii. confectionis de hyacintho ℥. i. pulveris electuarii diamargariti frigidi ℈. ß. croci g. iv. fiat potio.

Assumpta hac potione non ampliùs vomuit, & optimè habuit per duos dies, postea iterum affectus rediit, & per intervalla repetiit. At quoties dicta potio usurpabatur, omnia symptomata cessabant.

OBSERVATIO XXXII.

Diarrhœa.

Vir quidam robustus, & bilioso temperamento præditus, æstate media, correptus est diarrhœa biliosa, valdè urgente, cum siti intensissima. Vocatus ad eum, præscripsi sal prunellæ in potu ordinario, tum etiam in julepis, ex aquæ lactucæ & portulacæ paratis, ter in die sumendis, & intra 24. horas convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Obstructio hepatis & lienis.

Quidam studiosus Polonus, ex intempestivis lucubrationibus incidit in gravissimas obstructiones Hepatis & Lienis, quæ eum ad extremam maciem perduxerunt, cùm anteà esset εὔσαρκος & bono habitu præditus: postquam autem potionibus purgantibus, apozematis aperientibus, aliisque remediis usus esset, quæ parùm contulerant; pilulæ sequentes à me præscriptæ sunt, quarum usu intra mensem restitutus est.

℞. Aloes optimæ, & gummi ammoniaci iii. in aceto soluti & per setaceum trajecti, atque iterum inspissati ana ℥. iii. sennæ mundatæ & myrrhæ electæ ana ℥. i. ſ. croci ℈. ß. cum oxymelite scillitico; fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. ii. alternis diebus, duabus horis ante prandium.

OBSERVATIO XXXV.

Phthisis incipiens.

Charissima & pulcherrima mulier, vidua D. de Ribes Sommerienſis, 25. annos nata, fluxione tenui & acri in pectus delabente graviter afficiebatur, cum tussi sicca febrè perpetua, macie, febre lenta, & genarum rubore, quæ vitia per contagium contraxerat ex marito suo, qui ante duos menses phthisicus perierat, ita ut illa ad eundem morbum ruere videretur.

Die decima quinta mensis Maii anni 1629. ei præscripsi potionem purgantem ex senna, rhab. manna & syrupo rosaceo, cum decocto pectorali. Postera die venæ sectionem: deinde jusculа pectoralia & refrigerantia per 12. dies, & in 4. quolibet senna coquebatur ad ℥. ß. Post jusculа, balneum ex decocto hordei & amygdalarum dulciū. Interim noctu sumebat cochlear unum syrupi fluxionem & tussim cohibentis, ex syrupo violaceo, jujubino, de rosis siccis, & de papavere, partibus æqualibus, compositi.

Hisce remediis perfectè convaluit, neque opus fuit caustico & lacte asinino, quæ præscripta fuerant. Nihilominus suasi, ut bis in anno purgationem renovaret.

OBSERVATIO XXXVI.

Gonorrhœa antiqua.

D. Q. Juris utriusque Doctor, ab octo mensibus gonorrhœa laborans, à me consilium petiit. Illi primùm sequentem bolum præscripsi.

℞. Terebinthinæ Venet. Drach. iii. rhab. pulv. Drach. i. fiat bolus, quem capiat per quinque dies, ab hoc remedio bene habuit, sed post aliquot dies fluxus reversus est. Posteà usus est aqua ad gonorrhœam Quercetani; in illius pharmacopœa descripta. Prima exhibitione omninò sedatus est fluxus, & adeò per tres aut quatuor dies tantùm illius usum continuavit, neque amplius rediit affectus.

OBSERVATIO XXXVII.

Dolor capitis lethalis.

Die sexta mensis Aprilis anni 1629. cùm essem Lodovæ, inviſi filiam Franciſci Fezon mercatoris, septem annos natam, quæ à duobus mensibus affligebatur gravissimo capitis dolore, circa frontem & supercilia, qui singulis propemodum horis recurrebat, tam acutus, ut illa sibi cultro caput aperiri frequenter putaret. Jam verò à duobus diebus inciderat ter aut quater in paroxysmos epilepticos, cum spuma in ore. A Medico ordinario præscripta fuerant multa remedia, præsertim purgationes per apozemata; cucurbitulæ & vesicatorium cervici, sed omnia frustra. Cùm essemus de hoc casu consilium inituri; relatum nobis fuit, eam novo paroxysmo fuisse è vivis ereptam, & post mortem puris aliquid per nares effluxisse. Inde conjiciendum fuit, in cerebro abscessum latitare, sed in aperto nihil inventum fuit præter serosum humorem, in cerebri substantiam & ventriculos effusum.

Hic casus mihi in memoriam revocavit historiam cujusdam virginis, quæ cùm simili dolore per multos menses cruciata fuisset, & multa remedia frustra tentasset; à quodam Chirurgo totum caput, deraso capillitio, vesicatorio contectum est, instar cucuphæ, & vesiculis excitatis, magna serosi humoris copia effluxit, & ita liberata est, quod remedium huic etiam prodesse potuisset.

OBSERVATIO XXXVIII.

Uteri scirrhus.

Die 26. mensis Decembris anni 1630. uxor D. Dugast Biterrensis, 20. annos nata, Monspelium venit, ut affectus, quo premebatur, curationi incumberet. Erat autem tumor scirrhosus, corpus uteri occupans, & à quinque mensibus exortus, cùm filium primogenitum peperisset, & aeri frigido incautè sese exposuisset; unde lochiorum reliquiæ suppressæ sunt & in uteri corpore retentæ, ubi tumorem effecerunt, qui tractu temporis scirrhosam duritiem contraxit. Dolores interdum pungitivos in parte sentiebat, unde suspicio erat, ne tumor ille ad cancri naturam quodam modo accederet. Sequentia remedia illi à me præscripta sunt.

℞. Catholic. duplic ℥. ß. hieræ picræ & diaphœnici ana ℥. i. rhab. pulverat. ℥. i. cum saccharo fiat bolus quem capiat manè cum regimine, sequenti die aperiatur vena basilica cubiti dextri, mittantur sanguinis ℥. viii.

℞. Radic. asparagi, brusci, petroselini & bryoniæ ana

℥. i.

℥. i. cortic. rad. capparum & mediani tamariſci ana ℥. ß. fol agrimon. ceterach. capill. ven. attemiſiæ, matricariæ ana m. i. ſennæ mundatæ & polypod. querc. ana ℥. i. epithym. ℥. ß. agarici recenter trochiſcati ℥. ii. zinzib. & caryophyl. ana ʒ. ii. coquantur ab ℔. i. ſ. in colatura diſſolve ſyrupi de cichorio compoſiti cum rheo ℥. iii. fiat apozema pro tribus doſibus matutinis.

℞. Rad. alth. & liliorum ana ℥. ii. rad. bryoniæ & cucumeris agreſtis ana ℥. i. fol. malv. & violar. ana m. ii. fol. attemiſiæ, nepethæ ana m. i. ficcum pinguium pat. xii. ſem. lini & fœnugr. ana ℥ i. flor. chamomel. & meliloti ana p. i. fiat omnium decoctio tribus partibus aquæ, & una vini alb. ſub finem additi, qua foveatur pars affecta mane & ſerò.

℞. Butyri recentis & axungiæ porci, ana ℥. i. ʒ. pinguedinis gallinæ, anſeris, & anatis ana ℥. i. olei amygdalarum dulc. & liliorum ana ℥. ii. mucilaginis ſem. fœnugr. extractæ cum vino albo ℥. vi. dummi ammoniaci in aceto ſoluti ʒ. iii. croci ʒ. ß. ceræ q. ſ. fiat unguentum applicandum poſt fotum.

℞. Maſſæ emplaſtri de meliloto & de mucilaginibus ana ℥. i. gummi ammoniaci in aceto ſoluti & trajecti, & iterum inſpiſſati ʒ. ß. cum oleo liliorum fiat emplaſtrum ſuper alutam debitæ magnitudinis & figuræ, applicandum eidem parti poſt inunctionem, & quinto quoque die renovandum.

℞. Aloes optimæ ℥. ß. gummi ammoniaci in aceto ſoluti, & iterum inſpiſſati ʒ. ii. bdellii & myrrhæ ana ʒ. ſ. ſennæ mundatæ & agarici recenter trochiſcati ana ʒ. ii. fæculæ bryoniæ ʒ. i. cum oxymelite ſcillitico fiat maſſa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum continuando per xv. dies.

Dum horum remediorum uſum aggreſſa eſſet, frigus intenſiſſimum adveniens eorum continuationem impedivit, & illa in patriam rediit; eique diſcedenti præſcripſimus, ut verno tempore prædictorum remediorum uſum repeteret, eaque diu continuaret, quibus addidimus ſemicupium frequens cataplaſma emolliens, & bochetum rad. chinæ pro potu ordinario. Quibus per tres menſes continuatis præcipuè fomentis, unguentis & emplaſtris, cum bocheto prædicto, perfectè, convaluit. Et menſtrua purgatio, quæ per octo menſes ſuppreſſa fuerat, iterum apparuit, naturalem ordinem ſervavit, ab eoque tempore alios liberos peperit.

OBSERVATIO XXXIX.

Febris quartana.

ELegans puella filia D. Deſplans, in ſuprema ſubſidiorum curia Conſiliarii regii, quatuordecim annos nata, menſe Novembri, anni 1630. laborabat quartana duplici, à duobus menſibus. Ipſi præſcribo infuſionem ʒ. i. ſennæ, factam in aqua mea febrifuga, ſingulis diebus ſumendam, & quarta exhibitione, febris omninò ſublata eſt, & deinceps optimè habuit.

OBSERVATIO XL.

Alia quartana.

DUarandæus Canonicus, annos natus 30. febre quartana laborans, menſe Decemb. anni 1630. prædicto remedio uſus eſt quotidie; & ſeptima exhibitione curatus eſt.

OBSERVATIO XLI.

Mammarum inflammatio.

CIrca initium menſis Januarii anni 1631. ampliſſimi viri D. de Rochemore, in curia computorum & ſubſidiorum Protopræſidis uxor puerpera, laborare cœpit inflammatione mammæ dextræ ob ictum, in illam partem inflictum. In ea autem continebatur lac quod non poterat exſugi. Facta fuit embrocatio prima die ex duabus partibus olei roſati completi & una omphacini. Secunda die & ſequentibus continuata illa embrocatio parti tantùm dolenti, & toti mammæ admotum eſt bis in die unguentum de altehæa, & ſine alio remedio intra paucos dies curata eſt, affixæ fuerunt cucurbitulæ ſcapulis, neque ſecta fuit vena, cùm ſtatim viderem, affectum reſolutione diſcuti.

OBSERVATIO XLII.

Febris maligna.

MEnſe Aprili anni 1631. juvenis mulier, vidua Montaudi, civis Monſpelienſis, febre maligna laborabat cum exanthematis, eique vulgaria remedia adminiſtrata fuerant uſque ad octavam morbi diem, qua vocatus fui, & ægrotantem inveni in ſumma virium imbecillitate verſantem, cum ſiti ingenti, linguæ ſiccitate ac nigritie tum lentoribus nigris, dentibus adhærentibus. Præter cardiaca varia, præſcripſi julepos valdè refrigerantes cum ſale prunellæ & ſpiritu vitrioli. Et in ptiſana ſumebat pro potu ordinario ſal prunellæ & ſpiritum vitrioli. Admovebantur fotus refrigerantes & humectantes pectori & hypocondriis; & intra biduum ſitis & ardor evanuit. Ac poſt modum purgatione alliſque levioribus remediis intra paucos dies convaluit.

OBSERVATIO XLIII.

Febris maligna cum parotidibus.

ANno 1625. poſt Monſpelli obſidionem, graſſata eſt per plures menſes febris admodùm maligna, ex qua media fetè pars ægrotantium interibat. Peculiariter verò, quibuſcunque parotidies ſuperveniebant (quod circa nonum, vel undecimum morbi diem ſolebat contingere) omnes interibant. Cùm autem plures hujuſmodi vidiſſem, neque ullis alexipharmacis liberare potuiſſem: cogitare cæpi, ideò cenſeri lethales parotides, quòd pars illa non ſit capax recipere totam materiam morbificam, quæ intùs manens interimit, & ſupplendum eſſe naturæ opus. Ac quanquam ægrotantes pulſum haberent parvum & frequentiſſimum, ac penè formicantem, ut in agone mortis verſari, viderentur, quæ etiam brevi ſuccedere ſolebat: attamen hanc Cornelii Celſi ſententiam animo revolvens, multa ſcilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ aliàs eſſent omittenda, & ſatius eſſe anceps remedium in uno aut altero experiri, quàm tot ægros certo exitio relinquere; ſanguinis miſſionem præſcripſi partitis vicibus, propter virium imbecillitatem, bis aut ter eadem die, & ſequenti die purgationem. Qua via omnes quibus hæc remedia adminiſtrata ſunt, feliciter evaſerunt, neque ullus deinceps interiit. Primi ægroti hac methodo curati hiſtoria fusè deſcripta reperitur capite primo ſect. 3. methodi noſtræ curandarum febrium.

OBSERVATIO XLIV.

Colica ventriculi.

MEnſe Aprili anni 1631. uxor D. Guillelmi Dortommanni, Patroni Monſpelienſis celeberrimi, ſubitò correpta eſt doloribus vehementiſſimis, ventriculi & lienis regionem occupantibus, qui neque fomentis, neque purgatione ſedari poterunt: ſed phlebotomia celebrata, ſatis larga manu, è brachio ſiniſtro, ſtatim evanuerunt.

OBSERVATIO XLV.

Vomitus ſanguinis.

PAulus Hilarius mercator Nemauſenſis vomitu ſanguinis, eoque copioſo afflictus fuerat, quatuor aut quinquies, intra ſex ſeptimanas, ad cujus cohibitionem multa præſtita fuerant à Medicis ordinariis. Tandem ſymptomate redeunte & diutius perſeverante, ut æger in maximo vitæ diſcrimine verſari videretur, ad eum vocatus ſum die 2. menſis Maji anni 1631. Homo erat quinquagenarius, temperamento bilioſus, & in actionibus promptiſſimus, quique anno præterito Conſulatum exercens, maximis laboribus, tum animi, tum corporis ſeſe exagitaverat, unde bilis proventus major, quæ exuſtione ad atræ bilis naturam accedebat, & magnam ſanguini commotionem præbens ejuſdem foras eductionem produxerat, cui rei maximè conferre videbatur ejuſdem humoris acrimonia venis reſerandis aptiſſima; tum maxima ſanguinis tenuitas à ſeri multa copia eidem permixta. Cenſui hunc ſanguinem per anaſtomoſim effluere, quandoquidem eum maxima copia evomuerat in thrombos concretum. Attamen per dilucida intervalla nihil emittebat, ita ut per menſem integrum à primo inſultu nihil ſanguinis excreverit. Adde, quòd non ſolùm per vomitum, ſed etiam per ſeceſſum ſanguinem fundebat: imo verò primus paroxyſmus ab excretione ſanguinis per alvum inchoaverat, quod oſtendit venas meſaraicas, ad inteſtina deſinentes, per anaſtomoſim fuiſſet apertas.

Die prædicta, qua eum inviſi, ſanguinis eruptio à 24. horis cohibita fuerat, ea tamen denuò imminere videatur, ut facilè apparebat ex inquietudine, ſiti, cardialgia, æſtu præcordiorum, capitis pulſatione & febre. Ideò cùm jam adveſperaſceret; julepus tantùm exhibitus eſt, ex

aquis

aquis plantaginis & portulacæ cum ſale prunellæ, tota nocte non dormivit valdè anxius & inquietus.

Die 29. menſis Maii horis matutinis miſſus fuit ſanguis ex brachio ſiniſtro ad ℥. iv. tantum, qui æger cardialgia ita afficiebatur, cum tanta virium dejectione, ut ſe brevi expiraturum putaret. Sanguis fuit valdè rubicundus, & totus pene in ſerum converſus, à phlebotomia robuſtior factus eſt, & melius habuit. Tum urinæ, quæ antea prorſus aqueæ fuerant, coloratiores evaſerunt. Injecto poſt meridiem clyſtere detergente, ſanguis denuò miſſus eſt ad ℥. vii. priori perſimilis, unde æger meliùs habuit. Julepi prædicti fuerunt iterati. Pro potu utebatur aqua ferrata cum ſyrupo cydoniorum & ſpiritu vitrioli. Juſculis, hordeatis & panatellis pulvis adſtringens immiſcebatur, tum etiam præſcripta eſt opiata roborans & adſtringens, ſumenda ſemel in die, circa veſperam. Hypochondriis fotus admovebatur, ex decocto portulacæ & plantaginis, aliorumque in oxycrato coctorum. Unguentum etiam refrigerans & adſtringens iiſdem partibus. Juſcula cum aqua ferrata parabantur. Nocte inſequente ſatis dormivit, ſed cum inſomniis turbulentis.

Die 30. ejuſdem menſis, urinæ coloratiores, habentes eneorema tenue: pulſus meliores. Supererant tantum ſitis & pulſatio in capite. Mane exhibitum eſt medicamentum ex rhab. pulv. ℥. i. & trypheræ perſicæ ℥. ii quo quater aut quinquies dejecit bilioſa ſeroſa multa, unde melius habuit, & urinæ meliores, tota nocte dormivit.

Die ultima ejuſdem menſis manè bene habebat; ſed urinæ eneorematis expertes, ſitis permanebat, & pulſatio in capite, propinatus eſt julepus refrigerans & adſtringens ex decocto paratus. Urinæ ſenſim pallidiores evadebant, eneorematis expertes, ſitis augebatur, non obſtante potu acido. Circa veſperam, febris aucta eſt, æger valdè inquietus, & ſitibundus, tum ſe æſtum maximum in ventriculo percipere querebatur. Inde metus ingens mihi incuſſus eſt redeuntis denuo ſanguineæ vomitionis, cujus cauſa videbatur eſſe translatio bilis ad illas partes, unde urinæ pallidiores. Cauſam procatarcticam hujus recurſus eſſe cenſui, vel juſculorum nimis coctorum crebriorem exhibitionem, vel fotum ab imperito Pharmacopœi famulo nimis calidè admotionem, cum frigidè admoveri debuiſſent. Hujus rei indicio fuit, quod æger retulerit ſe à prima fotuum admotione caliditatem in hypochondriis percepiſſe. Ut igitur ſymptoma imminens præcaverem, miſſionem ſanguinis præſcripſi è cubito ſiniſtro ad ℥. viii. qui cum impetu efluxit. Eodem tempore epithemata ex oxycrato hypochondriis ſubfrigidè admota, frictiones & ligaturæ celebratæ, clyſter injectus & julepus exhibitus, ex aqua portulacæ & papaveris rhœados, cum ſyrupo ejuſdem papaveris rhœados, & ſale prunellæ. Quibus remediis intra duas horas liberatus eſt ab illo æſtu & ſiti. Noctis reliquum cum ſomno permodico peregit, manente perpetua capitis pulſatione.

Die prima Junii, urinæ benè coloratæ, cum eneoremate apparuerunt. Exhibita eſt potio ex decocto foliorum cichorii, acetoſæ & portulacæ, cum tamarindorum ℥. ß. addendo ſyrupi granatorum ℥. i. rhabarbari pulverati ℈. i. bis purgatus eſt horis matutinis, & ſeroſi humoris copiam excrevit. Poſt ſecundam ſedem vomitu correptus eſt cum valido conatu, ac juſculum paulò ante aſſumptum rejecit cum pituita, nihil verò ſanguinis. Pomeridianis horis bis aut ter dejecit bilioſa & ſpumoſa, noctu mediocriter dormivit.

Die ſecunda Junii mane parùm turbatus apparebat in diſcurſu, ut verba rectè pronunciare non poſſet nec ſenſu commode expromere, quod tamen ipſe percipiebat dicebatque ſe non habere mentem liberam. Pulſatio in capite continuo perſeverabat, ſumpſit prædictum medicamentum ex tamarindorum ℥. ß. & rhabarbari ℈. i. Cum autem dicta mentis conturbatio perſeveraret, cucurbitulæ duæ admotæ ſunt ſcapulis, cum ſcarificatione; quibus ſanguis valde ſeroſus eductus eſt, & frontale commune admotum. Intra unam horam leve illud delirium omnino ceſſavit, diei decurſu quater aut quinquies alvus ſoluta eſt cum euphoria, nocte placide dormivit, & inde multo melius habuit.

Die 3. Junii ſe optimè habere profeſſus eſt, & capitis pulſatione eſſe valde imminutam. Sumpſit iterum prædictum medicamentum, quo purgatus eſt, ut ſupra. Admovebantur quotidie epithemata cordi, fomenta hypochondriis ex oxycrato, tum ſumebat veſperi opiatam prædictam.

Die 4. Junii æger in eodem ſtatu conſiſtebat, ſumpſit manè opiatam prædictam, atque iterum veſperi, & poſt meridiem ſyrupum corallorum. Sed quia in liene inſignis durities apparebat; admotus eſt fotus emolliens & aperiens, tum etiam unguentum iiſdem viribus præditum.

Die 5. ſumpſit manè decoctum galli veteris cum herbis temperatis aperientibus, radice chinæ, & cremore tartari. Admotum eſt cauſticum tibiæ ſiniſtræ; fotus & inunctio lienis continuata. Jam remedia ſanguinem cohibentia ſenſim omittebantur, & ad ea tranſibamus, quæ lienis obſtructioni, & humori melancholico magis erant idonea. Tum cæpit ut ſolidis alimentis, cum tantillo vini craſſioris, cùm à febre immunis eſſet, alvi excrementa, & urinæ melius concoctæ, ſomnus ferè aſſiduus, tumor in liene ſatis inſignis apparebat: ideò præſcriptum eſt decoctum galli prædictum ad 12. dies addendo tertio quoque die ſennæ ℥ ii. & continuatio fotus & linimenti emollientis & aperientis per idem ſpatium, & poſt 12. illos dies balneum, deinde aquas Meynenſes cum iteratione balnei ſemel in ſeptimana. Ac demum ſyrupum magiſtralem ex ſuccis, cum opiata obſtruente.

Die 6. Junii, ſumpſit juſculum cum ſennæ ℥. ii. eoque ritè purgatus eſt.

Die 7. diſceſſi & uſu prædictorum remediorum, præcipue ſyrupi magiſtralis, longo tempore continuati, probè convaluit.

OBSERVATIO XLVI.

Fluor Uterinus.

Illuſtris quædam religioſa, propter hepatis & renum calidam intemperiem, initio menſis Auguſti, anni 1630. correpta eſt fluore albo admodum copioſo & moleſto, à quo præpoſtere curata à Chirurgo, qui vehementia purgantia ei exhibuerat, affectus ad ſequentem hyemem productus eſt, nec tunc temporis ceſſavit; ſed tantum imminutus eſt, & ægra pallida & decolor permanſit. Vere autem in ſequente, affectus paulatim in deterius vergebat; uſque ad æſtatis initium quo tempore inappetentia & febricula laborabat, quibus interdum tuſſis accedebat, ut metus eſſet, ne in tabem incideret.

Et primum præſcripſi leve catharticum ex ſenna & rhab. poſtea phlebotomiam. Ac conſequenter ptiſanam laxantem per quatuor dies. Poſtea balneum tepidum ad hepatis & renum ardorem temperandum, per biduum ſequens.

A balneo correpta eſt alvi fluxu, à quo bene habere videbitur primis diebus: poſtea tamen ab eo vires infirmiores evadebant, febris interdum aderat, & ventriculus inappetentia laborabat. Juſſi ut per quinque vel ſex dies ſumeret mane rhab. pulv. ℈. i. cum ſyrupo de abſint. pontico, ad boli formam redactum, hora una ante prandium. Prima die alvus multum & frequenter dejecit; Secunda, alvi fluxus omnino cohibitus, & ventriculum valde confirmatus, febricula diſparuit, melius colorata in die apparebat; ſed inappetentia perſeverabat. Juſſi ut rhabarbati uſum continuaret adhuc per 12. dies, ſed non amplius cum ſyrupo, ſed cum terebinthinæ ℥. i. in bolum redactum, ad fluorem uteri melius compeſcendum. Et ſic ab omnibus prædictis affectibus liberata eſt.

OBSERVATIO XLVII.

Febris maligna & continua.

Die ultima menſis Januarii anni 1629. Reverendiſſimus Epiſcopus Nemauſenſis, annum agens quinquageſimum, laborare cæpit febre maligna, quæ ſingulis diebus exacerbationes habebat, ab hora undecima matutina, ad ſextam pomeridianam, nauſeam & ſingultum per intervalla patiebatur, urinæ rubræ & turbidæ, excrementa alvi liquida, bilioſa, & pauca, vigiliæ perpetuæ uſque ad ſeptimam diem. Cum in villula quadam prope caſtra regia ægrotare cœpiſſet; ſtatim ſeſe contulit Bellilocam, ubi ſecunda die morbi à duobus Medicis ſanguinis miſſio fuit celebrata, eductuſque ſanguis valde correptus, idque præmiſſio clyſtere.

Tertia die fuit iterata venæ ſectio, & ſanguis priori ſimilis eductus. Interim julepi refrigerantes & vacuatam qualitatem oppugnantes fuerunt uſurpati. Eadem

die ſudor apparuit levis, ſine præcedente rigore aut horrore, ſed nauſea antea ſudorem vehementiùs urgebat. Quarta, quinta, & ſexta ſimilis ſudor rediit; ſine ulla febris remiſſione.

Circa finem quintæ, ſtillæ ſanguinis ex naribus prodierunt. Ego verò ad illum vocatus ſum die ſexta, qua febris vehemens apparuit, cum pulſu magno & frequenti, ſiti, jactatione, & aliis ſymptomatibus. Eadem die ſanguinis miſſio iterata eſt ad ℥. viii.

Circa initium ſeptimi, rigore correptus eſt per horam integram. Hunc ſequuta eſt nauſea ſatis gravis per horam alteram, tandem ſudor copiosè erupit, tota fere die perſeverans, ut ſepties lintea mutanda fuerint. A ſudore febris omninò ſedata, & urinæ, quæ antea rubræ & craſſæ fuerant, luteæ & laudabiles evaſerunt.

Die octava & nona, alvi fluxu moderato excreta fuit materia bilioſa & pituitoſa, quo priſtinæ ſanitati reſtitutus eſſe videbatur.

Die decima, translatus fuit Nemauſum, propter Bellilocæ inſalubritatem, & peſtem incipientem.

Duodecima, purgatus eſt medicamento ex ſenna, rheo, manna, & ſyrupo roſaceo.

Decima tertia, ſolidioribus alimentis uti cepit parva quantitate; & decima quinta, vino valde diluto. Eadem die lecto egreſſus eſt: & in menſa prandium aſſumpſit ut perfectæ valetudini reſtitutus videretur.

Nihilominus recidivam paſſus eadem 15. die, circa mediam noctem, cum nauſea frequenti, qua pituitoſa & pauca rejiciebat.

Circa initium decimæ ſextæ diei, injecto clyſtere, ſecta fuit vena, & ſanguis eductus valdè corruptus. Julepi ex refrigerantibus, aperientibus, & alexipharmacis parati, epithemata, inunctiones ex oleo ſcorpionum Matthioli, & confectio de hyacintho in juſculis præſcripta.

Decima ſeptima, iteratus clyſter, & iterata phlebotomia. Sanguis priori ſimilis. Lapis bezoardicus in julepis, & bezoardicum minerale interdum in juſculis uſurpatum. Ad nauſeam compeſcendam ſal abſinthii bis fuit exhibitum, non ſine fructu. Fomenta roborantia ventriculo admota. Inunctio ex oleo nucis moſchatæ, & cydoniorum eidem parti. Julepo ſemel atque iterum aqua theriacalis fuit commixta, cùm magna ſuſpicio eſſet luis peſtiferæ, huic morbo admixtæ, propter nauſeas, & lipothymias frequentes; ſpiritus vitrioli in potu ordinario.

Decima octava, rigore correptus eſt, quem excepit ſudor per quatuor aut quinque horas perſeverans, ſed exigua quantitate effluens cum dyſphoria & inquietudine, tum etiam nauſea, & vomitu frequenti.

Poſteà ad nauſeam perſeverantem exhibita eſt ſalis abſynthii ℥. i. in vino diſſoluta, quæ feliciter operata eſt, & rariſſimo poſteà vomitu, afflictus eſt. Paucis poſt horis rigore iterum correptus, deinde bis alvum depoſuit ſatis copiosè, ac tandem ſudor emanavit, quem diu ferre non poterat, propter inquietudines, iſque lentè ferebatur; ſed per multas horas perſeveravit. Ad motum illum adjuvandum ſemel exhibitus fuit lapis bezoardicus, cum juſculo, & cum altero juſculo poſt aliquot horas bezoar ſolare, quo ſudor copioſiſſimus effuſus eſt cum facili tolerantia, & inde febris maximè imminuta eſt.

Decima nona, febris multò remiſſior, injecto clyſtere laxante, cum aquæ benedictæ ℥. iii. alvum quinquies depoſuit, totius diei curriculo, & multam bilem excrevit cum pituita mixtam. Nocte placidè dormivit; urinæ bene coloratæ cum hypoſtaſi tenui. Medicamentis roborantibus vires reficiebantur.

Vigeſima, & vigeſima prima, omnia eadem: ſemel aut bis in die alvo dejiciebat materiam ſatis craſſam.

Vigeſima ſecunda purgatus eſt medicamento ſuperiori ſimili; & pluries dejecit bilioſa atque pituitoſa, nec non per vomitum excrevit pituitam craſſam cum exigua bile; poſteà placidè dormivit tota nocte, tum etiam die ſequenti, quæ erat 23. tumque febris omninò expers fuit; & urinæ meliùs coctæ apparuerunt.

Ad reliquias humorum deturbandas 24. die ſumpſit juſculum aperiens, eoque die 26. incoximus ſennæ ℥. ß. cum correctivis, quo quater purgatus eſt, indeque auctus ciborum appetitus cum ſiti nulla, ac continuatis juſculis aperientibus per aliquot dies, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XLVIII.

Inflammatio & abſceſſus renum, Hæmorrhagia, febris maligna, cum gravibus ſymptomatibus.

Die 27. menſis Martii, anni 1629. vocatus ſum ad Reverendiſſimum Epiſcopum Lodovenſ. quinquagenarium, qui antea febre maligna laboraverat, ejuſque duas paſſus erat recidivas, ab iiſque liberatus multis criſibus, præcipuè per hæmorrhagias copioſiſſimas, & remediis quamplurimis, à duobus Medicis Lodovenſibus mecum præſcriptis. Cùm multis diebus omninò convaluiſſe videretur; die 17. Martii circa horam duodecimam ægrotare cepit, ac ſequenti, ſubitò correptus eſt dolore acuto & fixo circa renem dextrum, quem ſequuta ſunt hæc ſymptomata, vomitus frequens, ſingultus, urinæ turbidæ, rubræ aliquando & aquoſæ, interdum cum arenulis partim rubris, partim verò albis, interdum etiam conqueſtus eſt de cruris dextri ſtupore. Die 22. febris ſupervenit, quam exceperunt diebus ſequentibus horrores, bis aut ter in die invadentes; eoſque ſequebatur febris exacerbatio per duas vel tres horas.

Cùm igitur acceſſiſſem die 27. morbi, una cum prædictis Medicis ſuſpicati fuimus in communi conſilio, calculum latitare in rene dextro, & à dolore excitatam eſſe inflammationem in eadem parte. Quia verò dolor tunc ferè nullus apparebat; exiſtimavimus inflammationem jam ad ſuppurationem fuiſſe progreſſam. Decretum fuit, mittendum eſſe ſanguinem primum ex brachio dextro, poſteà ex malleolo ejuſdem regionis, clyſteres mollientes & refrigerantes frequenter injiciendos, julepos, & emulſiones lenientes, Epithemata, fomenta, linimenta, & cataplaſmata præſcribenda. Incœpimus à venæ ſectione, quæ celebrata fuit die prædicta 27. hora ſecunda veſpertina ad ℥. viii. Circa veſperam oborta eſt hæmorrhagia, quæ per quatuor horas perſeverans, ſanguinis fere ℔. ii. æquavit, adhuc affatim fluebat & vires concidebant. Igitur cogitandum fuit de cohibenda hæmorrhagia, & præſcripta fuit venæ ſectio revellens in brachio dextro, ſal prunellæ in aqua frigida diſſolutum frontale adſtringens, acetum in aurem inſtillandum, ſuccus urticæ ſumendus, cucurbitula regioni hepatis admovenda, linteum aceto madefactum, quo cervix erat volvenda, & ligaturæ extremorum quibus nihil proficientibus æger ſe alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, ſi lecto exſurgeret cum tanta exſolutione virium, fore ut in ſyncopem rueret: attamen eam ſyncopem cohibendo ſanguini fore perutilem. Ita ferè ſucceſſit, nam poſtquam ſurrexiſſet, animi deliquium paſſus eſt, à quo ſtatim excitatus eſt vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, poſteà copiosè dejecit, & poſtquam in lectum delatus fuiſſet; ſanguis multò minore impetu fluebat. Poſtquam verò paululum quieviſſet; exhibitum eſt ſal prunellæ ad ℥. i. ß. in aqua frigida diſſolutum; quo aſſumpto, ſtatim ſanguinis fluxus omnino fuit cohibitus, nec aliis remediis opus fuit.

Die ſequenti, quæ erat 28. Martii, ſiti ingenti premebatur, & puſtulæ quædam dolentes, ex ſanguine adusto genitæ, circa frontem, genas, labia, linguam, & in volis manuum obortæ ſunt, dolor verò renum nullus apparebat: ſed ingens alimentorum averſio, ut juſculum omninò renueret, multò magis julepos & emulſiones. Attamen tota fere die dormivit per intervalla, & per alvum bis dejecit bilioſa & valde fœtida. Urina erat decolor, tenuis, & ſine ſedimento, cum arenulis in fundo matulæ. In potu mane exhibuimus ſalis perlarum ℥. ß. cum aqua cocta, & ſitis plurimùm contemperata eſt. Poſt meridiem, atque iterum veſperi, ſpiritus vitrioli gutt. 12. cum ℥. i. ſyrupi capillorum ven. & aqua cocta propinatæ ſunt, à quibus etiam ſitis & febris plurimum ſedata eſt. Inunctio frequenter fuit celebrata regioni lumborum, ex unguento populeo & refrigerante Galeni, cum oleo roſaceo. Lac amygdalarum dulcium juſculis miſcebatur ad cochlearia tria vel quatuor. Nocte ſequenti ſatis quiete etiam dormivit, ſeſe per vices expergefaciens cum planctu luctuoſo, ut ſolebat diebus præcedentibus.

Die 29. conqueſtus eſt mane de dolore renis dextri, ſed parum vehementi, non poterat tamen ſupra latus dextrum decumbere. Urinæ tenues & pallidæ, cum arenulis partim rubris, partim albis: puſtulæ oris inunctæ

ſunt

ſunt pomata recenti, tantillo ſalis prunellæ admixto. Præſcriptum fuit fomentum & cataplaſma emolliens & anodynum, renibus admovendum; tum etiam julepus ex decocto herbarum refrigerantium, cum ſemine lactucæ & papaveris albi, ſummit. malv. flor. violar. & bugloſſi.

Circa horam quartam pomeridianam, levi horrore correptus eſt: quem excepit febris intenſior, ad aliquot horas perſeverans. Hora decima propinatus eſt julepus ad ℥. viii. tota nocte parum dormivit.

Die 30. hora tertia matutina, rigore vehementi afflictus eſt per horam dimidiam, poſteà febris adaucta, oris & faucium ulcera graviora & magis dolentia, quibus demulcendis diamorum uſurpatum eſt. Sitis ingens, alvi excrementa liquida, & valdè fœtida. Poſt duas horas, ſumpto juſculo, ſudor erupit copioſus in capite & cervice, cum madore tantum in reliquis partibus, in cujus medio alvus iterum ſoluta eſt, & uſque ad horam octavam quinquies dejecit, urinæ magis coctæ coloratiores apparuerunt, exiguam hypoſtaſin habentes: febris etiam imminuta; ſed vires admodum fractæ ex alvi fluxu. Circa horam quartam ſumpſit julepum cum ſpiritus ſulphuris guttis viginti. Quantitas autem julepi perpetuò fuit ℥. viii. iterum dormivit uſque ad horam ſextam, & experrectus dixit ſe à julepo plurimum fuiſſe adjutum, & refrigerationem percepiſſe in toto corpore, febris equidem remiſſior apparebat. Aſſumpto juſculo refrigerante, conqueſtus eſt de dolore in palato; quod inſpicientes, ulceratum invenimus ex ardore febris prægreſſæ. Ad hoc malum demulcendum uſus eſt decocto mororum conditorum: poſtea ſequens gargariſma præſcripſimus.

℞. Aquar. plantag. & matriſylv. ana ℥. iv. aquæ roſar. ℥. ii. aluminis crudi ℥. ii. poſt levem ebullitionem diſſolve diamor. & mellis roſac. ana ℥. i. fiat gargariſma. Præcepimus etiam ut palatum melle roſaceo frequenter inungeretur ex penicillo: colluebat eriam os frequenter priſana potus ordinarii; quæ ex hordeo & liquiritia confecta erat.

Ab eo etiam tempore ſatis placidè quievit uſque ad mediam noctem, qua rigore iterum correptus eſt, ad duas horas perducto: poſtea febris aucta, quæ ſequenti die, quæ erat ultima menſis Martii, circa horam octavam multo remiſſior apparuit; urinæ ſemper tenues & valde crudæ. Pomeridianis horis febris multo remiſſior, & in univerſum melius viſus eſt, quàm diebus præteritis. Alvus tota die ter dejecit liquida & bilioſa, julepi bis in die iterabantur, epithemata frequenter admovebantur.

In ſequente vero nocte, circa illud tempus, quo rigor accidere conſueverat, anxietate gravi, & inquietudine moleſtiſſima vexatus eſt, cum alvi fluxu partim bilioſo, partim pituitoſo, frequenti, ſed pauco. Tota nocte vigilavit, neque in lecto ſubſiſtere poterat. Ut igitur motum illum naturæ, qui difficilè ac laboriosè fiebat, juvaremus, ipſi exhibuimus medicamentum purgans primo die Aprilis, hora tertia matutina. Interim ulcera palati & oris erant moleſtiſſima, & fœtorem cadaveroſum referebant: urinæ continuo tenues, & decolores nos valde terrebant: inquietudines circa horam nonam remiſſæ ſunt, & purgatus fuit quinquies tota die. Circa veſperam multo melius habuit, ſed urinæ perpetuò albæ & crudæ; ulcera oris perpetuò moleſta, puſtulæ labia & mentum occupantes, imò & partem genæ dextræ in fœdam cruſtam degeneraverant, ut ſit in variolis multis, ſimul junctis. In media etiam crurum parte interiori obortæ ſunt puſtulæ, variolis conſimiles, inter ſe diſtinctæ & in unaquaque tibia manus magnitudinem æquantes maximæ malignitatis & aduſtionis teſtes.

Die 2. Aprilis, hora prima poſt mediam noctem, acceſſio iterum rediit, cum horrore leviſſimo, quem ſequutus eſt calor auctus cum inquietudine, præcedenti multo minore. Circa finem acceſſionis iterum exhibitum fuit medicamentum purgans, dejecitque bilem ſubviridem, cum pituita copioſa. Poſt meridiem ceſſavit purgatio, & febris omninò expers fuit, ſeque appetentiam ad ſolidiores cibos percipere ajebat. Cruſtæ ulceroſæ menti & genarum fœtorem quendam exhalabant.

Die 3. Aprilis; poſt mediam noctem paroxyſmus febris tertianæ duplicis iterum reverſus eſt eadem hora, priori conſimilis. Urinæ coloratiores apparuerunt, fœtor ſatis inſignis in ulceribus menti & genarum. Decretum fuit reliquias materiæ morbificæ præparare ad ulteriorem purgationem, remediis internis & externis. Interna fuerunt julepi aperientes & refrigerantes; externa verò, fomentum emolliens, aperiens & humectans, ſuper hypochondria, præcipuè regionem hepatis, in qua tenſio quædam apparebat, tum etiam linimentum iiſdem viribus præditum. Ante meridiem febris imminuta eſt; ſed non prorſus intermiſit. Urinæ laudabiles cum hypoſtaſi parva apparuerunt. A meridie ad ſextam horam veſpertinam bis dejecit liquida & ſubflava, ulceribus menti & genarum admotum eſt unguentum ex terebinthina, vitellis ovorum, & melle roſaceo. Hora ſeptima veſpertina rediit acceſſio cum rigore, qui ad dimidiam horam extenſus eſt, poſtea calor auctus ad mediam noctem perſeveravit, & duplici ſudore, eoque copioſo ſolutus eſt. Poſteà ἀπύρετος evaſit, fœtor maxillarum uſu unguenti prædicti intra duodecim horas ſublatus eſt, & ulcera, pus album & craſſum emittere cœperunt. In acceſſione exhibitus fuit, pro potu ſyrupus violaceus, cum ptiſana & ſpiritu ſulphuris.

Die 4. Apr. cum eſſet febris expers, matutinis horis prædicta remedia iterata ſunt; & toto die febris expers apparuit. Hora ſexta veſpertina iterum rediit acceſſio cum rigore, & præcedente longior fuit.

Die 5. Apr. præmiſſo clyſtere, ſanguis detractus eſt, ad humorum fervorem & putredinem inhibendam, quæ duo paroxyſmi incrementum peperiſſe videbantur. Circa horam quintam veſpertinam exhibitum eſt febrile Crollii ex ſale abſinthii, ſpiritus ſulphuris, & aqua cichorii. Cum jam æger frigus extremorum perciperet, poſteà plus ſolito contectus eſt, linteis calidis membra munita, ſicque dilatum eſt principium acceſſionis ad horam ſeptimam, rigorque per horam perſeveravit. Poſtea vi medicamenti prædicti evomuit pituitam & bilem ſatis magna copia, deinde calor erat mitis, & ſine inquietudine, ſaltem inſigni.

Die 6. Aprilis, ab exitu paroxyſmi, conquerebatur æger de calore igneo in ventriculo, qui per intervalla ſæviebat. Conquerebatur æger etiam de dolore in ſiniſtro hypochondrio: quem cum explorare voluiſſem, non potuit ferre manus contactum, & tenſio manifeſta apparebat. Urinæ à triduo integro nullæ colligebantur, ſed quia æger dejicere ſolebat ter, aut quater die, cenſuimus cum dejectionibus urinas etiam profundi. Quia tamen præter dejectiones prædictas continua ferè aderat deſidendi cupiditas, magna nobis ſuſpicio aderat, ne gravis quædam affectio in renibus lateret, præſertim cum ſingultus frequenter ægrotantem urgeret. Tandem, circa horam ſecundam, emiſit in marulam verum pus, album, leve & æquale, minimè fœtidum, ad ℥. iii. cum urina pauciſſima. Hinc certiſſimè apparuit, factum eſſe abſceſſum in renibus, qui intus retentus, ſymptomata graviora afferebat. Imo vero æger tota die dormivit, & uſque ad mediam noctem febris remiſſiſſima fuit. Ignea caliditas per intervalla ventriculum affligebat, & ſingultus per vices urgebat. Nocte concubia dolor & tumor hypocondrii ſiniſtri valdè imminuti ſunt, ut ſe contrectari pateretur: aliquid puris iterum per urinam excrevit, ſed tantum ad ℥. ß. bis aut ter per alvum excrevit materiam bilioſam, cui exiſtimavimus materiam purulentam eſſe permixtam, quamvis illud certo non appareret. Poſt mediam noctem rediit acceſſio, quæ non verè acceſſio dicenda eſt, ſed potius exacerbatio: non contigit enim cum horrore aut rigore, neque cum febre intenſiſſima, ſed potius cum inquietudine, & languore.

Die 7. Aprilis, mane ante lucem urinam reddit, quæ vix Unciæ unius quantitatem exæquabat, in cujus fundo tantillum puris ſubſidebat. Circa horam ſeptimam alvus ſoluta eſt parva quantitate, & dejectionis medietas purulenta erat: Hinc conjicere licuit, abſceſſum in capacitatem abdominis fuiſſe apertum, & per inteſtina expurgari, ſed propter admixtionem aliorum excrementorum, quando copioſa eſt dejectio, non apparere. Conjecimus etiam, urinam cum pure & fœcibus effundi in inteſtina, aut non attrahi à renibus, quia nihil aut perexiguum mingebat, nullumque in veſica, ejuſque meatibus virium apparebat. Adde quod dejectiones eſſent copioſiſſimæ, quæ niſi clyſtere frequenti prolicerentur, æger multo deterius habebat, & hac die, cum inquietus ad deſperationem propemodum fuiſſet, uſque ad meridiem; poſt ejectum clyſterem, quo bis purgatus eſt, placidè habuit.

Calor intenſus in regione ventriculi perſeverat, & quod mirum eſt, nulla urgetur ſiti, julepi uſurpantur refrigerantes & lenientes, tum etiam emulſiones. Interdum juſculis lac amygdalarum dulcium permiſcetur. Pro potu utitur decocto hordei & liquiritiæ cum ſyrupo violaceo; interea vires in dies languent, & pulſus evadit infirmior. Circa horam quintam veſpertinam, ſatis copioſam urinam reddidit ſine moleſtia, in cujus fundo tantillum puris reſidebat. Optimè quievit, & hora octava iterum minxit, cum minoris puris quantitate, & pulſus multo melior apparuit. Tota nocte placidè quievit, ter copiosè minxit cum purè, perpetuò in fundo matulæ reſidente: & febris exacerbatio perexigua ac breviſſima fuit.

Die octava Aprilis, ſummo manè julepus fuit exhibitus, poſt horam clyſter injectus, quo bis copiosè dejecit. In juſculo diſſolvebatur pulvis ex ſeminibus frigidis cum ſaccharo; nunc lac amygdalarum dulcium, nunc decoquebatur herbæ refrigerantes, & parum detergentes lumborum regio unguento refrigerante inungebatur. Pro potu decocto hordei, graminis, & liquiritiæ utebatur, quæ omnia detergendo ulceri, in renibus jam contracto, & reliquiis inflammationis earumdem partium temperandis deſtinata fuerant. Tota die multo melius habuit, ac febris propemodum expers fuit. Hora ſexta veſpertina acceſſio rediit, cum horrore levi tota ferè nocte perſeverans; ſed non admodum vehemens. Urinæ purulentæ, dolor hæmorrhoidum.

Die 9. purgatus eſt blando medicamento ex ſenna, rheo, manna. Satis bene habuit; ſed magna juſculorum averſio, & difficultas deglutiendi: febris perexigua; ſed vires infirmæ. Pondus veluti quoddam circa veſperam ſetiebat in fundo ſtomachi, ſingultus frequens, qualis toto morbi decurſu. Nocte nullam habuit acceſſionem aut exacerbationem; ſed tantum ardorem in ore, qui eum vigilare, & os frequenter abluere coegit. In labiis ſiccitas & aduſtio apparebat, tamen nulla ſitis.

Die 10. aderant oris ſiccitas, alvi fluxus, febris exigua, pulſus languidus, excrementa alvi male olentia, & quoties dejiciebat, quendam tetrum odorem in ore percipiebat. Urinæ crudæ cum pauciſſimo pure, nocte melius habuit, non rediit acceſſio, ſed levis tantum exacerbatio; quater dejecit bilioſa, urinæ copioſæ, crudæ cum exiguo pure.

Die 11. manè melius habebat, nihil moleſtum erat; præter ingentem laſſitudinem alvi fluxus perſeverat, urinæ eædem. Poſt meridiem adhuc meliùs, & ſine laſſitudine, ciborum appetentia, & omninò convaluiſſe videbatur, ſi urinæ meliores extitiſſent; nocte inquietudo levis, vigiliæ, & febris paulò intenſior, alvum ſemel tantum depoſuit.

Die 12. Febricula perſeverat cum exigua laſſitudine, circa veſperam febris expers, uſque ad decimam horam, in qua febris exacerbatio rediit, ſed levior, & minus moleſta. Alvum non depoſuit, urinæ ut ſuprà.

Die decima tertia, exigua febris perſeverat, melius tamen habuit.

Die 14. purgatus eſt prædicto medicamento: ſed moleſta oris ſiccitate afflictus, frequenter os colluere coactus eſt: febris lenta perſeverat.

Die 15. cibos ſolidos comedere cœpit cum appetentia, urinæ coloratiores, ſed purulentam continuo ſubſidentiam habentes, febris lenta perſeverat.

Die 16. manè benè habuit, hæmorrhagia rediit, venæ ſectione parca ſedata eſt, ter dejecit tota die, injecto clyſtere, urinæ eædem, febris eadem.

Die 17. cibos ſumpſit cum appetentia, febris minor, ſemel tantum dejecit excrementa ſolidiora, urinæ eædem, noctu quievit parum, ſine exacerbatione febrili.

Die 18. meliùs habuit, cibos ſumpſit cum majori appetentia, hirudo admota eſt hæmorrhoidi adhuc tumenti, ad revellendam hæmorrhagiam narium, quæ inſtare videbatur. Multum ſanguinis effluxit cum humore ſeroſo, & nocte ſequenti melius dormivit.

Die 19. ciborum appetentia, febris exigua pomeridianis horis, urinæ pallidæ & tenues, nullam ſubſidentiam habentes, & puris expertes.

Die 20. Omnia ſimilia diei præcedenti.

Die 21. diſceſſi, poſtea ſenſim convaluit, & intra paucos dies integræ ſanitati reſtitutus eſt, uſu potiſſimum ſeri lactis.

OBSERVATIO XLIX.

Rheumatica affectio.

VIr nobilis quinquagenarius, bilioſo temperamento præditus, cum per longum tempus multos in victu errores commiſiſſet; præſertim in comeſſationibus, & exercitiis immodicis, ac intempeſtivis, jam à duobus annis cruciari cæpit variis doloribus, nunc brachia & manus, nunc pedes & tibias, aliaſque partes affligentibus, iiſque etrantibus, nec diu in una & eadem parte conſiſtentibus, ita ut hodie manus dextra, cras ſiniſtra afficeretur, poſtea verò dolor manus deſerit, & ad pedes devolvitur. Ceſſante autem dolore in partibus ſumma in iis imbecillitas relinquitur, ut æger per plures dies decumbere cogatur. Nec articulos tantum hujuſmodi dolores affligunt; ſed etiam alias partes; interdum enim caput dolore afficitur, alias dentes & maxillæ dolitant, alias enim hypochondria; ita ut nulla ferè corporis pars doloribus immunis videatur. In principio morbi longiora erant dolorum intervalla, ita ut poſtquam per 15. aut 20. dies afflictus fuiſſet; per menſem unum aut alterum à doloribus immunis eſſet. Nunc vero breviora multo ſunt dolorum intervalla; & vix per octiduum intra fruitur valetudine. Febricula interdum laborat, præcipuè doloribus accedentibus, & ad ſummam maciem, totiuſque corporis debilitatem perductus eſt. Multa remedia à præſentibus Medicis uſurpata ſunt; ad contumacem iſtum affectum oppugnandum, præcipuè vacuantia per intervalla uſurpata, phlebotomia ſcilicet, & purgatio, ſed omnia incaſſum; ideo Medicos Monſpelienſes conſulere voluit, à quibus ſequentia præſcripta ſunt.

Ex hiſtoria ſymptomatum, quibus Nobiliſſimus ægrotans jamdiu conflictatus eſt, conjicere licet eum illo morbo laborare, qui Rheumatica affectio nominatur, quod equidem nomen non juxta vulgarem & communem ſignificationem uſurpatum volumus, qua omnes ii affectus enunciari ſolent, in quibus à capite in aliquam partem aliquid tranſmittitur, ut de catarrhis vulgariter fertur; Sed proprie & peculiariter juxta doctrinam Hippocr. lib. de locis in homine, & Galeni 1. de febrium diff. & 1. de compoſ. med. ſecundum genera, rheumaticum affectum nominamus illum, qui ex totius corporis habituali intemperie ducit originem. Ille autem graphicè depingitur à Gal. 1. febrium cap. 7. his verbis: hujuſmodi quapiam ratione provenire ſcito rheumaticos nominatos affectus toto videlicet corpore infirmo, principibus vero illius partibus, paululum licet inſit ſanguinis, gravari tamen ſolitis eumque ad carneas cutis partes protrudentibus. Hæc Gal. Unde legitimam rheumaticæ affectionis rationem in eo ſitam eſſe conſtat, quod corpus univerſum ea impotentia adeò habitualiter ſit affectum, ubi principem ejus partem aliquo ſanguine gravari contigerit, licèt non ſit in copia plurimum excedens, ad carnoſas partes ſub cute, & in ipſam protinus tranſmittat, & hinc in articulos facilè delabitur. Illam verò principem partem quæ in hoc affectu maximè læditur, jecur eſſe ſtatuimus; quod alimentum, non ſatis nutritioni conveniens, propter adſcititiam quandam imbecillitatem generans, totum corpus pari imbecillitate, & maxima moleſtia ſolet afficere. Hujuſmodi autem imbecillitas ex intemperie quadam facta ducit originem: quæ ut accuratius inveſtigari queat, in memoriam revocandum eſt, quatuor modis innatum partium temperamentum alterari poſſe. Primo defectu innati caloris, & humidi primigenii. Secundo, per intenſionem alicujus qualitatis ex quatuor, in quibus conſiſtere fertur temperamentum. Tertio, ex vitioſa maligna aut venenata qualitate, in partem introducta. Quarto, cum ſpiritus vitalis obtunditur, diſſipatur, diſtrahitur, aut prave corrumpitur. In noſtro autem laborante, ſecunda in primis cauſa accuſanda eſt, aucta nimirum caliditas hepatis, & præternaturalis facta, unde concoctio ipſius partis depravatur, ſanguis ferosus, fervidus, & nutritioni ineptus redditur, eaque ratione ad varias partes diſtrahitur, eaſque partim acrimonia ſua vellicat, varioſque dolores efficit, partim in flatus convertitur, aliaque ſymptomata producit, donec tandem portio illius ſeroſa & flatuoſa per inſenſibilem tranſpirationem, aut urinam excludatur.

Hujus affectus curationem nondum aſſequi potuerunt præſtantiſſimi Medici, duplici de cauſa. Primò, quia (ut antea dictum eſt) intemperies, rheumaticam illam

affe-

affectionem propriè dictam & legitimam generans, habitualis eſt, & facta; atque adeo difficillimè mutabilis. Secundò, quia non videntur præceptum illud obſervaſſe, à Gal. propoſitum in hujus morbi curatione 1. febrium c. 6. quòd ſic habet. Meritò ergo his curandis ſcopus eſt, non evacuatio, ſed totius corporis roboratio. Quæ quidem ita intelligenda ſunt: non, quòd nulla omninò competat evacuatio; idem enim Galenus ante hujus affectus curationem orditur à miſſione ſanguinis, ac ſi excrementa prava etiam qualitatem habuerint, unam adhibet purgationem; ſed quòd magis & frequentiùs roborantibus, minùs verò & parciùs evacuantibus agendum ſit.

Cùm igitur intemperies calidior, ex inſignibus maximiſque vitæ erroribus, in hepate potiſſimùm contracta, ſui ipſius, totiuſque corporis imbecillitatem pariat; adverſus eam omni arte colluctandum eſt, iis remediis, quæ dictam intemperiem oppugnent, ſimulque ſpecifica proprietate hepar roborent ac reficiant. Et quia temperies illa habitualis eſt, longiſſimo indiget remediorum uſu.

Primò igitur inter omnia remedia, quæ hactenus aras invenire potuit, ad hepar præcalidum refrigerandum atque roborandum, primas obtinet tinctura corallorum, cujus cochlearia duo æger ſumere poterit ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum, illius præparatio talis eſt.

℞. Coralli rubri craſſiuſculè triti ʒ. vi. reponantur in vaſe vitreo rotundo; (quod matracium vulgo nominant;) iiſque affundatur ſuccus limonum, ut ſupra materiam quatuor digitis emineat (in penuria ſucci limonum ſubſtitui poterit ſuccus berberis,) vaſe bene clauſo, ponantur in balneo Mariæ per quatuor aut quinque dies continuos, & tincturam ſepara a fæce, & in alio vaſe ſerva ad uſum dictum.

Guſtui gratior fiet tinctura, ſi cum ſacchari candi pari quantitate reducatur in ſyrupum; ſed multo ineſficacior evadet; at meliùs addetur ſaccharum cuilibet doſi, exhibitionis tempore.

Ad hunc eundem uſum valde commendatur conſerva ex fructu cynorrhodii ſeu roſæ caninæ confecta: ſcilicet fructus illos maturos mundando à ſeminibus, deinde coquendo in aqua, ac trajiciendo per ſetaceum, tandemque recoquendo cum ſaccharo ad opiatæ conſiſtentiam. Modus autem faciendi conſimilis eſt ei, quo cydoniatum parari conſuevit.

Hujus autem conſervæ ſumere poterit ſingulis diebus ad nucis magnitudinem, manè aut veſperi, & ſub introitu lecti uti poterit electuario ſequenti.

℞. Electuarii triaſantali quadruplicato rheo in tabellas redacti Uncias 4. Capiat tabellam unam ponderis Unciarum duarum, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Tinctura etiam roſarum ad uſum prædictum erit utiliſſima, quæ in ſequentem modum componitur.

Recipe roſarum rubrarum ſiccarum Unciam i. aquæ tepidæ libras iii. ſpiritus ſulphuris aut vitrioli Drachmam ſemis, infundantur per horas ſex; colaturæ adde ſacchari albi libram ſemis: capiat cyathum unum hora commoda.

Hæc quatuor remedia in uſu continuo ita habenda ſunt, ut mane alterutrum ſumatur, horis duabus ante paſtum, veſperi verò alterum, ſub introitu lecti: poſtridie verò alia duo iiſdem horis, ita frequenter remedia immutando, ne natura nimium iiſdem aſſueſcat. Quando verò omnia ſimul habere non poterit, duobus aut tribus ordine prædicto utetur, imo verò circa initium ter in die: ſi lubet, dicta remedia uſurpare poterit: ſcilicet manè, veſperi, & horis duabus ante cœnam.

Tinctura roſarum omni etiam hora uſurpari poterit tempore ſitis, extra paſtum, tum etiam ſtatim poſt aliorum remediorum uſum.

Inter roborantia remedia convenientiſſima eſt ambra cineritia, quæ ſpiritus & calorem nativum mirè reficit. Neque tantoperè calefacit ut vulgò creditur, eſtque veluti balſamum humidi radicalis, ejus igitur g. viii. vel x. ſumere poterit, per vices, cum tinctura corallorum vel juſculo communi aut in ovo ſorbili.

Quia verò partium præcipuarum intemperies & imbecillitas excrementorum proventum ſolet efficere, ideo blandis purgationibus, ut antea dictum eſt, per vices expurganda ſunt, quod fit ſyrupo magiſtrali ex ſuccis compoſito, qui magis alterando & roborando hepar, quàm purgando præſtabit.

℞. Succorum recenter expreſſorum, & per reſidentiam depuratorum, ex foliis endiviæ, cichorii, acetoſæ, fumariæ, lupulorum, agrim. & bugloſſi ℔. iii. ſucci pomorum redolentium recenter expreſſi ℔. ß. ſennæ mundatæ. ʒ. vi. epithymi ʒ. ii. agarici recenter trochiſcati ʒ. i. macis, & caryophyllor. an. ʒ. i. infundantur & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quar. v. in quibus diſſolve rhab. electi. prædictis ſuccis ſeorſim infuſi, cum ſantalo citrino ʒ. i. ß. ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfectè coctus & clarificatus qui ſervetur in vaſe vitreo, de quo capiat ʒ. i. ß. vel ʒ. ii. bis aut ter in menſe, cum juſculo pulli, foliis, endiviæ, cichorii, & acetoſæ alterato.

Intermediis verò temporibus, quando alvus non erit libera, quæ perpetuò mollis ſervanda eſt, ſumere poterit ejuſdem ſyrupi ʒ. i. cum juſculo communi, hora una ante prandium.

Vel diſſolvere poterit eundem ſyrupum in decocto prunorum.

Vel in eodem decocto, loco ſyrupi diſſolvi poterit manna ab ʒ. ß. ad ʒ. i. ſumenda itidem hora una ante prandium.

Vel in dicto decocto prunorum decoqui interdum poterunt ſennæ mundatæ ʒ. ii.

Prædicta remedia frequentari poterunt bis in ſeptimana, ſi alvus non ſit libera.

Præterea ad hepatis fervorem demulcendum, nihil præſtantius eſt balneo aquæ tepidæ, quod per totam æſtatem uſurpandum erit frequentiſſimè, ſingulis ferè diebus, per horam, ante cœnam, in formam ſemicupii.

His addere licet optimam victus rationem ex cibis concoctu facilibus, & optimi ſucci, v. g. perdicibus, caponibus, pullis gallinaceis, & pipionibus, præcipuè verò juſculis & conſummatis juribus carnium expreſſis, aliiſque, quæ omnia ſumenda ſunt in mediocri quantitate, ut faciliùs concoqui poſſint.

Pro potu utatur diluto rhabarbari, per longum tempus in hunc modum compoſito.

℞. Rhab. pulverat. craſſiuſculè ʒ. ß. aquæ fontis ℔. iii. bulliant parùm & colentur, ac colatura utantur pro potu ordinario, cum tantillo vini rubelli.

Interdum etiam, loco illius diluti, uti poterit decocto radicum cichorii cum vino, ut dictum eſt.

Vitabit maximè motus vehementes, tam animi quàm corporis; venerem, & alia, quæ ſibi maximè obfuiſſe non dubitat.

Si quando dolor firmetur in articulis; ſequentibus remediis mulceri, & diſſolvi poterit.

℞. Pulpæ radicis althææ, ʒ. iv. lactis recentis ʒ. ii. fiat inſtar linimenti, quod inducatur parti dolenti, vel

℞. Maſſæ emplaſtri diapalmæ q. ſ extendatur ſuper lutam, fiat emplaſtrum debitæ magnitudinis, applicandum parti dolenti.

OBSERVATIO L.

Tumor lienis.

SOror Dn. Nicolai, Canonici Monſpelienſis, 20. annos nata, poſt febrem tertianam malè curatam, incidit in tumorem lienis inſignem, qui totum ferè abdomen continebat, cum febre lenta, inappetentia, vigiliis, aliiſque ſymptomatis.

Præſcribo primum venæ ſectionem brachii ſiniſtri, præmiſſo clyſtere. Deinde apozema aperiens cum cremore tartari, ad duodecim dies. Tertio quoque die infundebantur ſennæ ʒ. ii. addebaturque ſyrupi de cichorio compoſiti ʒ. i. Eodem tempore admovebatur lieni fotus emolliens & aperiens manè & ſerò, & linimentum poſt fotum. Sumebat etiam veſpertinis horis ſcilicet hora una ante cœnam, opiatam ſequentem.

℞. Conſervæ florum tamariſci & radicis enulæ campanæ an. ʒ. i. conſervæ capillorum ven. ʒ. ii. conſervæ abſinthii vulgaris, & corticis citri condit. ʒ. ß. confectionis Alkerm. ʒ. iii. ſalis abſinthii & tamariſc. an. ʒ. ii. pulveri, ſelectuarii diarrhodon. Abat. ʒ. i. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

Hiſce remediis convaluit intra 15. dies.

OBSERVATIO LI.

Sanguis coagulatus in ventriculo.

FRater Dn. Dumoys in curia præſidiali Monſpelienſi Conſiliarii Regii, quinquagenarius, poſt exercitia vehementia, in venatione aſſidua, parum ſanguinis evomuit, & nonnihil etiam ejuſdem per alvum excrevit. Sequentibus diebus ventriculi gravitate premebant cum cardialgia, ut alimentum frequenter expeteret, illiuſque abſtinentia per intervallum aliquod ſe deficere diceret. Vinum etiam frequenter ſorbillabat. Quando tractabatur regio ventriculi, dolorem ſentiebat, manus ſubfrigidas habebat; parum ſiticbat. Medicus ordinarius eum febre lipyria ex inflammatione ventriculi laborare dicebat. At cùm mihi febris nulla pulſum tangenti appareret; ille virium imbecillitatem obſtare inquiebat, quominùs febricitare videretur. Illam autem inflammationem colligebat ex ſanguine antea excreto, qui ejuſdem effuſionem in ſubſtantiam ventriculi argueret, ex dolore ipſius partis, manuum frigiditate, & cardialgia, indeque audacter pronunciabat, eum certo brevi moriturum. Ego verò omnia illa ſymptomata ex ſanguine in ventriculo concreto & corrupto provenire cenſebam; qui quidem ſanguis corruptus, ut docet Galenus, veneni naturam induit, & inde lipothymiæ aut cardialgiæ, extremorum perfrigerationes, aliaque ſymptomata emergunt. Neque enim fieri poſſe putabam, ut ventriculis inflammatio febrem intenſam ac ſitim non accerſeret. Deinde admotione tegulæ calefactæ, & pannorum calidorum, ſupra ventriculum, æger delectabatur, nec non meri aſſumptione frequenti, & Juſculis valdè calidis; quæ omnia non tuliſſet ventriculus inflammatus. Injecto clyſtere thrombulos quoſdam ſanguinis cum eo excrevit, ſanguis detractus fuit valde pituitoſus. Ab emulſione, veſpere exhibita, ex præſcripto Medici ordinarii, graviter affectus eſt tota nocte. Remediis autem ſanguinem coagulatum diſſolventibus & expurgantibus, noluit acquieſcere dictus Medicus; ideo ego, qui per occaſionem ægrum ſemel tantum videram, integram illi curam reliqui. Sed poſtera die, nullo alio remedio uſurpato, per alvum depoſuit materiam fœtidiſſimam & nigricantem, ſicque liberatus eſt ab omnibus prædictis ſymptomatibus: quod manifeſtè indicavit, affectus hujus cauſam non aliam extitiſſe, quàm ſanguinem concretum in ventriculo; ut nos exiſtimavimus.

OBSERVATIO LII.

Partis atrophia & ſenſus imminutio.

ORnatiſſimi viri D. Paſchalis Conſiliarii Regii, & in computorum camera Grationopolitana Magiſtri uxor dilectiſſima; annos nata 22. temperamento prædita calido & ſicco, (prout ex actionum promptitudine, ingenii acrimonia, iracundia, venarum latitudine, habitu macilento, aliiſque ſignis facilè videre eſt, à ſeptem annis laborare cœpit imminutione ſenſus tactus, in manu ſiniſtra, cum partis ejuſdem macie & extenuatione, quæ primum in pollice apparuit, cujus muſculi, veneris montem conſtituentes, primùm aſſumpti ſunt, moxque ejuſdam particulæ ſenſus imminutus, & conſequenter alii digiti eodem affectu tentati; donec tandem integra ferè ſenſus abolitio ſubſequuta fuerit, nunc etenim acum in pollicem immiſſam vix dolorificè percipit. Ad hæc veſiculæ interdum in extremitatibus digitorum exoriuntur, uſtionibus ſimillimæ, aliaque nonnulla in illius habitu apparent, quæ ſuo loco proponentur.

Caſus iſte difficillimus eſt, & rariſſimus & intricatiſſimus, licet de eo præſtantiſſimi Medici qui illius curam ſuſceperunt, parùm dubitaverint: illam ſenſus tactus læſionem, ad incipientem paralyſin referentes. Quæquidem ſententia, licèt rationibus non levibus confirmari valeat; Aliud tamen de hujus morbi natura judicium proferre, & validiſſimis rationum momentis ſuſtinere facile eſt. Eſſe nimirum nudam partis atrophiam, quam ratione ſiccitatis ſenſus tactus læſio conſequuta ſit, citra ullam nervorum obſtructionem: Nos utriuſque partis rationes proferemus, ut ſaniorem eligere cujuſvis arbitrio ſit. Ac tandem demonſtrabimus, (quod erit egregium & ſingulare) eadem curandi methodo, iiſdem remediis hunc affectum, ſive ab hac, ſive ab illa cauſa dependeat, eſſe profligandum.

Primò igitur, hanc ſenſus tactus læſionem, ſpeciem eſſe paralyſis, inde conſtare videtur: quod ab alia cauſa non poſſit in aliqua parte ſenſus ille imminui vel aboleri, quàm ab obſtructione nervorum; ſpiritus animales, ſimulque facultatem ſenſificam & motricem ad partes deferentium. Deinde, quod nobilis hæc mulier tumorem alias paſſa ſit in parte dextra cervicis, & interdum auris dextræ tinnitum, nec non dolorem quendam circa cervicem percepit, quæ indicia ſunt fluxionis à capite irruentis.

Contra vero hunc affectum non ad paralyſim, ſed ad quandam potiùs atrophiæ ſpeciem referendum eſſe, ſequentes rationes poſſunt evincere.

Primò, in paralyſi non ſolum ſenſus; ſed etiam motus læditur: præſertim, quando antiqua eſt & confirmata, quemadmodum iſta, quæ per ſeptennium affligit, licèt enim interdum lædi poſſit motus illæſo ſenſu: & contra interdum ſenſus lædatur illæſo motu; hæc tamen adhibenda eſt differentia, quæ diſertè docetur à Gal. 1. *de loc. affect. c. 6.* quòd nimirum in parte motus capaci non poſſit lædi ſenſus illæſo motu; cùm tamen motus lædi poſſit, illæſo ſenſu. Senſus enim in patiendo magis, motus verò in agendo conſiſtit. Et cum idem ſpiritus animalis per eundem nervum deferat ſenſum & motum; ſi minori copia affluat, quàm quæ motui poſſit ſufficere, & illa tamen ſenſui ſufficiet, at ſi tanta nervi fuerit obſtructio, ut ſenſus lædatur; multo major læſio motui continget. Quomodo igitur fieri poterit, ut interdum ſenſus lædatur, illæſo motu; hac tantum ratione (docente Galeno *loco citato*,) quod nimirum, ſi ſoli nervi qui ad cutem feruntur, afficiantur, illæſis iis, qui ad muſculos deſinunt, ſenſus tantum peribit, illæſo motu, quemadmodum contigit Pauſaniæ Syrio ſophiſtæ, cujus hiſtoriam refert Gal. 3. *de locis affect. c.* 12. tum etiam loco ſupra citato, qui Romam proficiſcens, & vehiculo decidit, & ictu accepto circa ſeptimam vertebram; unde nervulus ad cutem duorum minimorum digitorum defertur, in iis duobus digitis ſenſus periit, illæſo motu, quin nervi qui ad muſculos earum partium ferebantur, non erant affecti. Jam verò in caſu propoſito res non poteſt ita ſe habere; quandoquidem ſi affectus oritur ab obſtructione nervorum, concedendum eſt, nervos qui feruntur ad muſculos, eſſe graviter affectos, ſi quidem nunquam contingit macies & conſumptio in parte paralytica, quin prius illa ſpiritus animalis influxu prorſus deſtituta ſit, ſiquidem facultas naturalis, feriante facultate animali, in conſenſum trahitur, & malè nutriens partem, atrophiam inducit. Sed cum ex integritate motus nervorum integritas pateat; conjiciendum eſt, illam atrophiam non ſequi paralyſin; ſed potius ſenſus illam læſionem ab atrophia, & exſiccatione partium dependere. Neque enim verum eſt, ut nuper aſſerebatur; omnem ſenſus imminutionem & abolitionem eſſe ſpeciem paralyſis, ſiquidem in elephantiaſi ſenſus imminuitur & aboletur à ſiccitate, in partes introducta ab humore atrabilario.

Secundò, ex dictis etiam aliud argumentum colligere fas eſt; ſiquidem macies & atrophia non contingunt partibus paralyticis, niſi paralyſi confirmata ſit. At iſta à ſuis auctoribus dicitur tantum incipiens, cum ſenſus tantum lædatur illæſo motu. Unde ſequitur neceſſariò, atrophiam iſtam à paralyſi minimè dependere.

Tertio, cum dicatur paralyſis incipiens; mirum eſt, principium morbi per ſeptennium duraſſe, neque ulterius progreſſum, & fluxionem, quæ nervorum tantum unum aut alterum, ad digitorum cutem excurrentem obſeſſit, nervos tandem majores, prædictis contiguos, & motum efficientes, non invaſiſſe. Ita ut inde motus & ſenſus læſio contigerit, & integra abſolutaque paralyſis prodierit.

Quartò, ante ſenſus imminutionem, primum apparere cœpit macies & conſumptio muſculorum pollicis, quam deinde ſubſequuta eſt ſenſus imminutio. Ergo atrophia partis ab alia cauſa dependet, quàm à paralyſi, & ſenſus imminuti cauſa eſſe videtur.

Quintò, veſiculæ uſtionibus ſimillimæ, digitorum extrema non raro affligentes, humorem arguunt in partes affectas delabi longè diverſum ab eo, qui ſolet efficere paralyſin. Qui quidem humor non ſolum digitis ab hepate ſuggeritur; ſed etiam univerſæ medietati corporis ſibi viciniori. Nam & digiti pedis dextri iiſdem veſiculis afficiuntur, & tibia dextra herpetibus, & brachium dextrum rivulis quibuſdam inſignitur, à venis ordinariis diſtinctis, ſub cute recto tramite decurrentibus, & colorem rubrum, ſaturatum, ac ferè liveſcentem referentibus, ut facilè appareat ſanguinem atrabilarium ad partes affectas

defluc-

defluere, qui nutritionem vitians maciem & ſiccitatem induxerit; à qua ſiccitate ſenſus tactus imminutus eſt, ſiquidem à ſapientibus artis medicæ proceribus litteris proditum eſt; motum juvari à ſiccitate, ſenſum verò ab humiditate. Atque adeo dum pars redditur humidior, ineptam fieri ad motum: dum verò ſiccior evadit, ineptam fieri ad ſenſum. Similes etiam rivuli in tibia dextra ægrotantis apparent, varicum inſtar, qui hepatis vitium evidentiùs comprobant.

Denique hujuſce affectus naturam magis ac magis indicant juvantia & lædentia. Sicut enim nunquam hactenus remediis convenientibus uſa eſt; ſic uſu thermarum aliarumque retum calidarum, tum medicamentorum potenter reſolventium, parti admotorum, multo pejus habuit.

Quamvis autem hæc poſterior ſententia veritati propior eſſe videatur, ſi quis tamen priori favere voluerit, ultima ratione perſuaſus, in illius gratiam adductæ: quæ certe minime contemnenda eſt, ſaltem hoc æſtimare poſſit, quendam fortè humoris defluxum ſpinalis medullæ particulam aliquam afficere, unde ſenſus imminutio oriatur. At verò maciem & atrophiam partis huic cauſæ acceptam referre, impoſſibile eſt: quemadmodum id rationes allatæ evidenter convincunt. Et ſaltem juxta illam ſententiam aſſerendum eſſet, maciem & ſenſus imminutionem eſſe complicatos affectus, à diverſis cauſis oriundos. Quibus ita ſuppoſitis, in quamcumque partem animum convertere lubeat, eadem perpetuò erit curandi ratio, quemadmodum ab initio fuimus polliciti.

Illam igitur curationem ex legitimis indicationibus deducentes, omni opera elaborandum eſt, ut calidior & ſiccior hepatis intemperies, omnium malorum ſoboles, emendetur; partis conſumptio & atrophia reparetur & renutriatur: à qua ſi læſio ſenſus prodeat; ſimul illa curabitur, ſublata cauſa, nimirum ſiccitate. Si verò hæc ſenſus læſio à nervorum læſione oriri exiſtimetur; & à fluxione à cerebro in ſpinam ruente: non tamen idcirco calefacientia remedia exhibenda ſunt, qua cauſam fluxionis primariam, ſcilicet hepatis intemperiem augerent. Neque refrigerantibus calida permiſcenda, mixtis indicationibus, ſiquidem illis intemperies hepatis numquam corrigetur, præſertim cùm in formulis remediorum, juxta hanc indicationem antea præſcriptis, calida medicamenta frigidis longè prævaleant. Neque externa remedia reſolventia parti affectæ admovenda ſunt, quia illam magis ac magis abſument & exſiccabunt; & affectus curationi nullo modo inſervient. Obſtructio enim nervorum, ſi quæ eſt, non in manibus eſt; ſed juxta vertebras in nervorum origine. Sic Galenus imitandus veniet, qui in Pauſania Syro, antea nominato, remedia ab aliis Medicis admota duobus digitis ſenſu carentibus, ibique nihil conferentibus, vertebris colli applicuit, felici ſucceſſu.

Imò verò paralyſes, quæ in corporibus calidioribus ſiccioribuſque contingunt, ſolis refrigerantibus & humectantibus remediis curari poſſunt, quemadmodum docet Trallianus *lib.* 1. *c.* 16. his verbis. Cauſam reſolutionis effectricem magna ex parte internoſcere licèt ex craſſo, viſcoſo, & frigido humore conſtitui; Sciendum etiam eſt, vitium hoc ex qualitate calida aut ſicca proficiſci, ubi calida intemperies ſanguinem & humores nimiùm torrefecerit. Et paulò poſt, ſi namque qualitas ſola fuerit calida & ſicca; tunc extenuantia, calefacientiaque (omnia enim hujuſmodi nativum humorem conſumunt) magis adhuc aſſant materiam, craſſioremque reddunt. Ac tandem curationem ſubnectit ex victu & remediis purè refrigerantibus & humectantibus; quam quidem ab experientia deſumptam eſſe aſſeverat, inquiens: Novi ſanè ego quendam, reſolutionem ex mœrore, multa ſollicitudine, & inedia expertum: deinde ſumpta hiera, adeo læſum, ut totus ipſe immobilis fieret, & propemodum interiret, niſi in contrarium mutatus fuiſſet, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis quæ temperatum ipſum reddidiſſent, uſus fuiſſet; maximè verò balneis compluribus, unctionibus ex hydrelæo, mutatione aetis temperati, & omni hilaritate. Huic non valdè abſimilem hiſtoriam videre eſt apud Foreſtum *obſerv.* 97. *lib.* 10. cujuſdam adoleſcentis, qui à cruribus ad pedes ſenſu & motu deſtitutus, cum earundem partium extenuatione & attophia. Cumque calefacientium & exſiccantium medicamentorum uſu, ab aliis Medicis præſcriptorum, in pejus continuò rueret; tandem ſolis humectantibus aſſumptis & admotis, à Foreſto reſtitutus eſt.

Primò igitur victus ratio inſtituenda eſt refrigerans & humectans. Cibi ſint boni ſucci & concoctu faciles, & ex junioribus præſertim animalibus. In juſculis utatur herbis refrigerantibus, borragine, acetoſa, endivia, lactuca, portulaca. Vitentur omnia frixa, ſalſa, & piperata; legumina, caſeus antiquus, aliique cibi craſſiores & calidiores: vinum bibat valdè dilutum, & oligophorum.

Vitentur in primis animi pathemata, præſertim triſtitia & iracundia: ſomnus ſit longiſſimus, quia nihil magis humectat, quàm ſomnus. Alvus ſit ſemper libera, natura, vel arte.

Quàm primùm erit à graviditate libera, tranſacto uno à partu menſe, ſequentium remediorum uſum aggrediatur.

℞. Rad. bugloſſi, graminis, & aſparagi ana ℥. ß. fol. endiviæ, cichorii, acetoſ. bugloſ. ana M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat juſculum, quod capiat manè per duodecim dies.

In tertio quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mundat. ℥. ß. ſem. aniſi ℥. i.

Poſt primum juſculum purgans, aperiatur vena baſilica cubiti dextri: mittantur ſanguinis ℥. vii.

Finitis juſculis, ingrediatur balneum ſequens.

℞. Amygdal. dulc. contuſar. & farinæ hordei ana ℔. i. ℥. decoquantur pro balneo, in ſacculo incluſa; quod ingrediatur tepidè manè; & longè à paſtu, ſingulis diebus decoctum renovando.

℞. Unguenti roſacei & cerati ſantalini ana ℥. i. ſucci cichorii & olei roſac. ana ℥. ß. trochiſcor. de caphura ℈. i. ceræ albæ parum. Fiat unguentum, quo inungatur regio hepatis ab exitu balnei, poſt deterſum madorem, hoc continuando, ſingulis diebus, in introitu lecti, per longum tempus.

℞. Seri lactis caprilli per lactis ebullitionem extracti, & probè clarificati ℥. v. ſucci cichorii & pomorum redolentium ana ℥. i. capiat manè duabus horis antè prandium per 15. dies.

Si tempus fuerit frigidus, quo minus ſero lactis uti poſſit; illius loco decoctum chinæ ſubſtitui poterit in ſequentem modum.

℞. Rad. chinæ in taleolas inciſæ ℥. i. aquæ fontis ℔. vi. ſucci limonum ℥. iii. macerentur per 24. horas, deinde coquantur in vaſe terreo vitreato bene clauſo, ad tertiæ partis conſumptionem, colentur per manicam Hip. capiat ℥. vi. vel viii. ſingulis diebus manè.

℞. Succorum recenter expreſſorum, & per reſidentiam depuratorum ex foliis borrag. bugloſſ. fumariæ, cichor. & acetoſ. ℔. iii. ſucci pomorum redolent. recenter expreſſi & depurati ℔. ii. ß. quibus infunde ſennæ mundar. ℥. viii. polypod. querc. recentis, & epithymi ana ℥. ii. agarici recenter trochiſcati ℥. i. macis & caryophyll. ana. ℥. i. Poſteà coquantur ad ℔. i. ß. in colatura diſſolve rhab. electi in prædictorum ſuccorum portione ſeorſim infuſi ℥. i. ſacchari albi ℔. i. ß. coquantur in ſyrupum, de quo capiat ℥. ii. cum juſculo pulli, foliis borrag. bugloſ. fumariæ, & acetoſ. alterato.

Diebus intermediis capiat ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum ℥. i. opiatæ, confectæ ex fructu cynorrhodii, ſeu roſæ caninæ, probè maturo & convenienter cocto, & per ſetaceum trajecto, ac deinde recocto cum ſacchari ſ. q. quemadmodum cydoniatum parari conſuevit.

Utatur etiam interdum tabellis triaſantali duplicato rheo; cujus capiat ℥. ii. mane, loco opiatæ prædictæ, ſuperbibendo aquæ cichorii parum.

Si propter temporis injurias hoc autumno omnia prædicta remedia ad amuſſim exequi non valeat. Vere proximo illa erunt de integro repetenda, tum etiam balneum frequenter iterandum, & ſerum lactis diu uſurpandum: in hiſce enim remedia præcipua curandi ratio verſatur.

Denique ad hunc affectum expugnandum utiliſſimæ ac longè præſtantiſſimæ ſunt aquæ Meynenſes, quas adire poterit circa initium menſis Julii, iiſque utetur per menſem integrum.

Interea ab ipſo curationis initio topica remedia uſurpanda ſunt, brachio & manui affectæ frequenter admovenda.

℞. Olei amygdal. dulc. recenter extracti ſine igne ℥. ii. olei chamæm. ℥. i. miſce; inungatur pars calidè, mane & ſerò, mox linteis calidiuſculis eandem obvolvendo.

Poſtquam admotum fuerit oleum prædictarum per 15. dies, uſurpetur ſequens per idem tempus.

℞. Olei catellorum, & lumbricorum ana ℥. ii. olei amygdal dulc. ℥. iii. miſc. utatur ut dictum eſt: Poſteà per totidem dies utatur ſequenti linimento.

℞. Olei violar. & olivar. an. ℥. i. ß. picis navalis ℥. ii. ol. amygdal. dulc. ℥. i. fiat linimentum.

Tandem, ſi affectus prædictis remediis pertinaciter obſiſtat; ad ſequentis decocti uſum erit tranſeundum.

℞. Rad. bryoniæ, liliorum & altheæ an ℥. iii. coquantur in juſculo capitis, pedum, & inteſtinorum vituli aut vervecis, & in hoc decoctum demergatur manus, & portio brachii, calidè, manè, & ſerò, per duas horas, idque poſt uſum balnei per 15. dies.

Ut etiam ſuſpicioni provideatur materiæ nervorum principio impactæ; uſurpari poterunt unguenta & linimenta potenter reſolventia, à præſtantiſſimis Medicis præſcripta, iis inungendo calidè ſpinam dorſi, per aliquot dierum ſpatium. Actum Monſpelii die 14. menſis Auguſti anni 1631.

OBSERVATIO LIII.

Aborſus præcautio.

QUædam mulier, uxor Joannis Vicules, civis Monſpelienſis, tres aborſus conſequentes paſſa erat, variis geſtationis temporibus. Jam verò à duobus menſibus gravida patiebatur dolores circa umbilicum & lumbos, qui aborſum minabantur. Alius Medicus duo emplaſtra præſcripſerat, lumbis & umbilico admovenda, ex maſſa empl. pro fracturis & diſtoc. unde melius habuit ad aliquot dies, poſtea verò iidem dolores reverſi. Vocatus ego, advertens mulierem juvenem, & ſanguineam, venam ſecari jubeo, unde intra paucas horas à doloribus & metu aborſus omninò liberata eſt. Sanguis erat valdè ferouſus. Tamen ad præcautionem præſcribo rhab. pulv. ℥. i. cum juſculo, iterandam ſemel in ſeptimana per menſem; unguentum adſtringens lumbis & ventri admovendum pridie purgationis; & opiatam adſtringentem poſtridie rhabarbari, quibus tamen non uſa eſt. Symptomata illa acceſſerant eo prorſus tempore, quo menſtruas purgationes pati conſueverat extra graviditatem. Tertio deinde graviditatis menſe eadem ſymptomata redierunt, & venæ ſectione ſtatim liberata eſt. Quarto itidem, quinto, ſexto, ſeptimo, & octavo, iiſdem ſymptomatibus periodicè recurrentibus, iterata eſt venæ ſectio; ſtatim liberabatur, ultima venæ ſectio celebrata fuit octo diebus ante principium noni menſis, cum eodem fructu, die ſcilicet 15. Januarii anni 1632. & in fine noni menſis peperit filium bene habitum, atque vitalem, ſed pallidiuſculum.

OBSERVATIO LIV.

Febris hemitritæa, capitis dolor.

DIe 12. menſis Octobris anni 1631. vocatus ſum ad Dominam de Leſignan, Picenis decumbentem ex febre continua, cum intermittente copulata; cui junctus erat occipitis dolor gravans, cum tendinum cervicis dolore & fluxione, in dextrum oculum decumbente. Statim inde conjeci, dolorem capitis eſſe Idiopathicum; eumque acceperat ab aeris nocturna injuria, cui ſe expoſuerat. Febris erat ſatis lenta & pituitoſa, ſine ſiti. Inveni eam decimo quarto morbi die: anteà verò ipſi ſemel vena fuerat aperta, & bis purgans medicamentum exhibitum. Sudor copioſus apparuerat dicto die decimo quarto, omnia ſine fructu: febris eadem, quæ circa veſperam exacerbabatur, cum extremorum perfrigeratione, unde paroxyſmi notabantur. Decimo quinto & decimo-ſexto, iterata eſt phlebotomia; poſteà medicamentum fuit exhibitum; & poſt aliquot dies iteratum, ex infuſione ſennæ cum ſale tartari: juſcula aperientia exhibita, quoniam julepos & alia remedia interna renuebat. Fotus & inunctiones factæ in hypochondriis, quæ tenſa apparebant. Ratione doloris capitis admotum eſt veſicatorium & emplaſtrum commiſſuræ. Hæc continuata ſunt uſque ad vigeſimum ſextum morbi diem, perſeverante febre, urinæ aliquando coctæ, cum enæoremate laudabili; ſæpiùs crudæ, cum enæoremate valdè divulſo, & non rarò ex tribus urinis, quæ noctu ſervabantur, prima & tertia crudæ erant, media laudabilis, quæ morbi longitudinem minabantur. Poſt tempus prædictum, cum alia remedia reſpueret, exhibeo per triduum ſalis tartari ℥. ß. ſpiritus vitrioli guttas xv. in decocto abſinthii, unde optimè habuit, febriſque ſuperata eſt: urinæ tamen tenues permanebant, cum enæoremate divulſo. Iterum purgata eſt, & omninò convaluit.

OBSERVATIO LV.

Tuſſis & Catharrus Infantis.

FIlius Dn. de Boitarques, in camera computorum Monſpelienſi correctoris, undecimeſtris, tenebatur catarrho, cum tuſſi aſſidua & febre, pituitam frequenter evomebat; multum lac fugebat, & parum mingebat. Poſt multa remedia, cum perexiguo fructu uſurpata, juſſi ut inungeretur regio renum, oleo ſcorpionum Matthioli, ter in die, unde urinæ copioſiores redditæ, & catarrhus imminutus. Dicit enim Mercatus lib. de morbis puerorum cap. 8. in pueris contingere catarrhum aliquando ex vitio & imbecillitate renum non trahentium ſeroſum humorem: unde fit, ut ille ſurſum translatus, fiat materia catarrhi. Si ſymptoma illud perſeveraſſet, uſurpata fuiſſent remedia, ab eodem Mercato propoſita cap. 13. de ſuppreſſa urina in pueris, ut clyſteres, juſcula aperientia, &c.

OBSERVATIO LVI.

Pleuritis.

QUidam ſutor juvenis & bilioſus, pleuritide laborans, poſt multas phlebotomias, aliaque remedia ordinaria. Die quinta perſeverante febre intenſa, & lateris dolore, ſumpſit pomum coctum cum thuris Drach. i. ſuperbibendo aquæ cardui bened. Unc. iv. & poſtea tectus eſt. Sudavit parùm ſine febris imminutione, ſequenti die multum ſudavit, bis aut ter, & inde convaluit.

OBSERVATIO LVII.

Febris continua in puellula.

ANno 1632. menſe Januario, filia Dn. Darenes Cauſidici annos ſeptem nata, laborabat febre continua non admodùm vehementi; ſed quæ per intervalla, ſcilicet circa veſperam exacerbabatur. Incepit febris cum vomitu pituitoſo, quem deinde ſequutus eſt alvi fluxus etiam pituitoſus, per unum tantum diem perſeverans, ſcilicet ſecundo die morbi. Urina erat pallida & turbata, anhelitus acidus & graveolens. Præſcribo potionem ex infuſo ℥. i. rhei, ſyrupi roſacei ℥. i. Antequam exhiberetur medicamentum, alius Medicus ſuperveniens, volebat illud omittere, & phlebotomiam potiorem eſſe contendebat; tamen exhibitum eſt medicamentum, quod paulò poſt evomuit cum pituita craſſa & valdè putrida. Deinde præſcribo clyſterem ex catholic. dupl. ℥. ß. circa veſperam injiciendum, quo & reliquis medicamentis ſimul operantibus quinquies dejecit tota nocte materiam pituitoſam, bilioſam, & valde fœtentem. Manè febris perexigua, & meridie febris expers ac ſanitati reſtituta eſt.

Ex hac obſervatione colligere eſt, quantum aberrent illi Medici, qui in omni febre continua indiſcriminatim à venæ ſectione inchoandam eſſe curationem exiſtimant. Cùm ſæpè in puetis dictæ febres à putridis humoribus, in prima regione ſtagnantibus, oriantur; qui purgatione facilè educuntur. In hac autem puellula vomitus pituitoſus & alvi fluxus talem humorum redundantiam indicabant.

OBSERVATIO LVIII.

Colicus dolor.

UXor Dn. Audifreti, civis Monſpelienſis, laborabat colico dolore graviſſimo die 22. Januarii anni 1632. Injectus fuerat clyſter carminans & purgans fruſtra, vocatus ego præſcribo alium clyſterem, ex decocto emollientium & carminantium, facto in æquis partibus aquæ & vini albi, diſſolvendo cathol. dupli. mellis roſacei ℥. ii. aquæ benedictæ ℥. iv. ſtatim injecto clyſtere dolor quievit, per tres horas dormivit, poſtea mediocriter purgata eſt, & dolor non rediit.

OBSERVATIO LIX.

Colicus dolor.

DIe octava menſis Martii anni 1632. Domina de Varanda, ſexagenaria graviſſimis doloribus vexabatur

circa

circa regionem lumborum, hepatis, ventriculi, & inteſtinorum: duo injecti fuerant clyſteres, quibus valdè purgata fuerat & cucurbitula magna admota, ante & retrò. Dolores perpetuò intenſi. Vocatus ego, exhibeo pulveris inteſtini lupi ℥. i. cum vini ℥. i. ſtatim ceſſavit dolor. Et poſtea exhibitum eſt purgans medicamentum ad reliquias materiæ morbificæ expellendas.

OBSERVATIO LX.

Aſthma, peripneumonia, cordis palpitatio.

Die 8. Aprilis anni 1632. vidua Dn. de Seielory, civis Monſpelienſis, cùm paucis induta veſtibus à lecto in feneſtram tranſiliſſet circa mediam noctem, illicò correpta eſt magna reſpirandi difficultate, aſthmatis paroxyſmum æmulante, cum tuſſi, ſputo cruento, febre, & faciei rubedine. Vocatus ego venam cubiti dextri aperiri jubeo, & detractis ſanguinis ℥. viii. ſtatim ſpirandi difficultas quievit. Poſteà clyſter laxans injectus eſt, & julepus exhibitus ex aqua papav. rhead. ſyrup. viol. ſale prunell. & confect. de hyacintho.

Die 9. hora decima ante meridiem, eam iterum inviſo, & invenio febrientem, tuſſi laborantem, & ſanguinea ſputa excernentem; tum pondus grave ſentiebat in medio pectoris, cum ardore interno & puncturis, in variis thoracis locis. Impero phlebotomiam ex brachio ſiniſtro, clyſteris ac julepi iterationem, inunctionem pectoris ex oleo violaceo, ſyrupi violacei uſum frequentem. A venæ ſectione ſtatim levata, & ſenſus ille ponderis & ardoris in thorace valdè imminutus. Hora quinta veſpertina ejuſdem diei, cùm exiſtimarem à partibus inferioribus vapores & humores in thoracem transferri, quod Orthopnœa illa ſatis indicabat, præſcribo miſſionem ſanguinis ex ſaphena, ex qua etiam meliùs habuit. Nocte ſequenti iteratus eſt julepus prædictus, parùm dormivit.

Die 10. manè meliùs habuit, febris, & reliqua ſymptomata valdè remiſſa. Circa horam tertiam veſpertinam, levem refrigerationem extremorum paſſa eſt, cum ſudore leviſſimo in pedibus & volis manuum: inde febris aucta, pulſus valdè oppreſſus, & gravitatis ſenſus in thorace plurimùm auctus. Vocatus eſt in conſilium Dn. Ranchinus, Cancellarius, qui cenſuit hunc affectum eſſe pleuritidem anteriorem, ex inflammatione mediaſtini. Et ex communi conſenſu miſſus eſt ſanguis ad ℥. vii. ex brachio dextro, unde etiam meliùs habuit. Reliqua remedia continuata, cum etiam frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ in partibus inferioribus frequenter celebrabantur.

Die 11. quæ erat tertia morbi, commotus iis quæ obſervaveram in alio morbo ejuſdem ægrotantis, qui fluxu alvi teneſmode, & catarrho in pectus viciſſim affligebatur, ita, ut quoties alvus reſtitabat, catarrhus graviter affligeret; & fluxu alvi redeunte, ſtatim catarrhus ceſſaret facta palindrome ad inteſtina, humoris in pectus defluentis, cenſui purgationem ipſi fore utiliſſimam, quam in hunc modum compono.

℞. Fol. bugloſſi & lactucæ ana M. i. tamarind. ℥. ß. liquiritiæ ℥. iii. flor. violar. p. i. coquantur ad ℥. iv. in colatura diſſolve rhab. in aqua bugloſſi cum ſantalo citrin. infuſi ℥. i. mannæ & ſyrupi roſacei an. ℥. i. fiat potio, quam ſumpſit manè, & multa pituitoſa, ſeroſa, acria, fœtidaque excrevit. Nihilominus exacerbatio circa veſperam rediit, ut die præcedenti: attamen pulſus non erat oppreſſus ut anteà, & gravitas pectoris minor. Sed dolorem percipiebat circa claviculam dextram, qui etiam tactu exaſperabatur, nox ferè inſomnis, emulſionibus frequenter utebatur.

Die 4. morbi, & menſis 12. cùm manè febris, & dolor ad claviculam perſeverarent, iterum vocatus eſt in conſilium Dn. Ranchinus, præter dicta ſymptomata autem maximam palpitationem cordis patiebatur, quæ etiam palpitatio apparuerat in hypochondrio dextro, tùm etiam in latere dextro; ſed exiguo tempore. At in regione cordis permanebat, & inſtar mallei violenter percutiebat. Iterum aperta eſt vena brachii dextri, præſcripta inunctio partis dolentis, & remedia ad inferiora revellentia. Circa veſperam rediit exacerbatio, cum palpitatione perſeverante. Poſt aliquot horas parum ſudavit toto corpore, unde aliquantulum levata eſt. At palpitatio & febris eadem. Cùm ſuſpicio eſſet, vapores ferri ab utero; præſcripta ſunt clyſter hyſtericus, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ partibus infetioribus; Emplaſtrum hyſtericum umbilico, & Julepus ad ſudorem juvandum, ex aquis ſcabioſæ, & cardui benedict. cam. lapid. bezoard. & aquæ nephæ ℥. ß. ratione uteri. Nocte alvus ter copioſe dejecit fœtida & corrupta. Poſt mediam noctem placidè dormivit uſque ad matutinum.

Die 5. morbi manè eam invenio cum exigua febre, ſine ulla pectoris oppreſſione aut dolore, & cum exigua cordis palpitatione. Circa veſperam parum ſudavit, & paulò melius habuit. Poſt rejectum clyſterem, cordis palpitatio aucta eſt, febriſque intenſior evaſit. Nocte mediocriter habuit.

Die 6. omnia eadem, veſperi admotæ cucurbitulæ ſcarificatæ cum fructu.

Die 7. menſtrua copioſè fluere cœperunt, unde omnia ſymptomata fuere valdè remiſſa.

Die 8. meliùs habuit.

Die 9. levis alvi fluxus teneſmodes, quo pituitoſa pauca ejiciebat: & ante illum fluxum, per vomitum rejecit multa.

Præparabantur humores aperientibus temperatis.

Die 10. quæ erat 18. menſis, alvi fluxus minor, veſpere omnino ſubſtitit, febris nulla. Inde omnino convaluit.

Die 29. ejuſdem menſis Aprilis, cùm optimè ſe habere videretur, & negotia domeſtica ageret, ſedens in ſellula, ſubitò in terram concidit exanimis, & verè mortua.

Aperto cadavere inventum eſt mediaſtinum plenum ſero ſanguineo, quod forte rupta membrana verſus partem ſuperiorem pulmonis, eumque atque aſperam arteriam comprimens, ſubitò eam ſuffocaverat. Præterea inventa eſt pulmonis univerſa ſubſtantia referta materia purulenta, & gravitate inſigni prædita, tum etiam teſticulus ſiniſter exigui ovi magnitudinem æquabat, colore nigricante, eoque aperto, ſubſtantia illius ſpongioſa, nigra & veluti gangræna affecta, viſa eſt. Imò verò, ſtatim ab apertione, excidit è teſticuli medio materia quædam nuclei inſtar, & grumo ſanguinis putrefacto ſimillima. Inde oriri conjecimus affectus hyſtericos, quibus erat valde obnoxia; Imò verò, forſan cordis palpitatio inde oriebatur, à tetris nempe vaporibus ab ea parte elevatis.

OBSERVATIO LXI.

Ex abortu ſymptomata.

Clariſſima uxor Dn. Deſgradies die 28. menſis Mart. anni 1632. abortum paſſa eſt, quo ſecundinas primùm cum multo ſanguine excrevit, unde ſumma virium imbecillitas ad extremum periculum eam deduxit. Sedato ſanguinis profluvio, die ſequenti fœtum excluſit. Erat autem quatuor menſium, poſtea convaleſcere viſa eſt, & mediocriter purgabatur. Attamen fœtor inſignis & cadaveroſus apparebat in iis, quæ purgabantur. Die ſeptima, febre intenſa correpta eſt, & placentam illam carneam, quæ jecur uterinum nominatur, excrevit admodùm fœtentem, ſanguine atro plenam; unde poſtea ſenſim convaluit.

Idem contingit Domine de Laroche quæ die 15. Aprilis ejuſdem anni, cùm gravida eſſet à quatuor menſibus, abortum paſſa eſt, & fœtum cum membrana excluſit, unde omnino liberata credebatur. Attamen febre intenſa poſtmodum laborabar, cum horrore frequenti, & animi defectibus. Tum purgamenta fœtidiſſima cum thrombis & carunculis excernebat. Die ſeptima placentam illam integram excrevit, eamque fœtidiſſimam: unde meliùs habere cœpit, ac ſenſim convaluit.

Hæ duæ hiſtoriæ docent, purgamenta uteri, fœtorem cadaveroſum referentia, ut plurimùm ſignificare aliquam ſecundinarum portionem in utero reſtitiſſe.

OBSERVATIO LXII.

Scabies.

Quidam adoleſcens famulus Dn. Graſſeti Judicis regii, fœda ſcabie torquebatur, cum furunculis frequenter emergentibus: à quibus affectibus liberari nequiverat venæ ſectionibus & purgationibus multis, intra ſex menſes per intervalla uſurpatis. Tandem ei exhibetur Mercurii dulcis ☿. i. cum diacrid. ☿. ß. quibus optimè purgatus eſt, & à fœda illa ſcabie intra paucos dies liberatus.

OBSER-

OBSERVATIO LXIII.

Ventris dolor.

UXor Dn. de la Faverie, poſtquam icterum aliquandiu paſſa eſſet, à quo imperfectè curata fuerat, incidit in febrem tertianam diuturnam, eaque ſoluta, febris lenta permanebat cum exacerbationibus tertianis, & hepatis duritie. His ſucceſſit dolor atrociſſimus, primo inſultu regionem hepatis infeſtans, poſteà verò totum ventrem occupans, præcipuè verò uteri regionem, cùm purgationes menſtruas valdè imminutas pateretur. Injecti fuerunt clyſteres, fomenta, & linimenta admota, quibus dolor valdè imminuebatur, ac præcipuè exhibito pulvere, ex ſulphutis ℥. ß. cùm nucis moſchatæ ß. i. confecto, ab alio Medico ſeniori, me abſente, præſcripto, quem ſecreti inſtar celabat. At neque ſublatus omninò dolor, & brevi iterùm rediit, non minori vehementia, ut jam in vitæ periculo conſtituta ægrotans videretur. Prædictis remediis fruſtra iteratis, ſequentes pilulæ à me præſcriptæ fuerunt die 26. Julii anni 1632.

℞. Aloes ſuccot. ℈. ii. Laudani opiat. gran. iiii. diagryd. gran. vi. formentur pilul. vi. quas poſtquàm degluti-vit ægra noctis initio, per horam dormivit, & experrecta ſe à dolore omnino liberam profeſſa eſt. Nocte mediocriter dormivit, multum ſudavit, manè optimè habuit, doloris & febris expers. Nullo modo purgata eſt; ſed matutinis horis clyſter injectus, à quo multa dejecit excrementa, eoque ſingulis diebus per triduum iterato, dolor non ampliùs rediit.

OBSERVATIO LXIV.

Fluxus hepaticus, Dyſenteria.

QUidam Piſtor dyſenteriam paſſus per duos menſes, incidit tandem in fluxum hepaticum, quò multùm ſanguinis diluti emittebat, ſine aliis humoribus, cum febre, & virium dejectione ſumma, unde brevi moriturum æſtimantes proximi, Theologum & Tabellionem vocant. Vocatus etiam ego Laudani gr. iv. exhibeo circa veſperam, & intra horam fluxus cohibitus eſt, nec nocte dejecit uſque ad meridiem ſequentem, in quo fluxus rediit, ſed minimè ſanguineus, erat enim tantùm bilioſus; veſperi tamen aliquid ſanguinis permiſcebatur. Eadem die manè detractus fuit ſanguis ad ℥. vi. in duobus vaſculis, quorum poſterius habebat ſanguinem fervidum & ſpumantem. Præſcripti ſunt julepi refrigerantes & adſtringentes, epithemata, unguentum hepati refrig. tinctura roſarum, pro potu ordinario. Hæc agebantur die 14. Auguſti, anni 1632. Nox ſequens fuit ſatis moleſta & inſomnis, cum pluribus dejectionibus bilioſis, & interdum ſanguineis. Die verò 15. ſumpſit potionem ex rhab. tamarind. & myrobalan. in decocto refrigerante & adſtringente, qua multum purgatus eſt tota die, & admodùm debilitatus. Veſperi reiteratum laudanum, & ſtatim alvi fluxus cohibitus eſt, nocte tamen nihil dormivit. Mane præſcript. eſt fotus adſtringens ex rad. & herbis, aliiſque, ſacculis incluſis, & vino rubro & aceto decoctis, toti ventri admovendus: Item julepus ex ſucco portulacæ, plantag. & ſorborum; tum pulvis roborans & adſtringens, in juſculis & panatellis uſurpandus, & 24. horarum ſpatio omninò ſanatus eſt.

OBSERVATIO LXV.

Hyſterica Paſſio.

UXor Dn. Moureti, in curia præſidiali procuratoris, correpta eſt die 15. Auguſti anni 1632. nauſea frequenti, qua parum pituitæ magno conatu rejiciebat, cordis dolore, & febre quadam, quæ pluries in die redibat & occultabatur. Tum menſtrua apparuerunt ante tempus conſuetum. Cenſeo eam laborare ab utero, & præſcribo clyſterem hyſtericum, emplaſtrum de galbano, & potiunculam ex aquæ naphæ ℥. ii. cum gr. iv. caſtorei. His nihilo meliùs habuit; imò verò fluxus menſium cohibitus eſt. Die ſecunda, cùm nauſea urgeret, exhibeo potionem ex ſale vitrioli, qua ingentem pituitæ viſcidæ copiam evomuit cum maximo labore. Tertia, jubeo aperiri venam malleoli, indè multum levata eſt. Sed quarta die animi defectibus & languoribus afficiebatur, ut ſe vapores ad cor aſcendentes percipere, aſſereret. Aperta eſt vena alterius malleoli ſine fructu. Quinta die exhibita eſt potio ſequens, hyſtericis convenientiſſima.

℞. Moſchi, & ſang. draconis ana gr. xiii. aquæ naphæ ℥. iv. fiat potio.

Hoc remedio maximè levata eſt, & tota die meliùs habuit. At ſexta die redeunt ſymptomata, quibus etiam ſeptima die plurimum vexata eſt. Octava ſumpſit pilularum fetidarum ℥. i. quibus optimè purgata eſt, & tam bene ſe habuit, ut nullis aliis remediis opus fuerit.

OBSERVATIO LXVI.

Dyſenteria.

FIliolus Dn. Dotthes bimulus dyſenteria contumaci laborabat, poſt multa alia remedia fruſtra uſurpata, exhibui extracti corallorum ℈. ß. cum aqua plantag. & eadem die fluxus cohibitus eſt.

OBSERVATIO LXVII.

Colicus dolor.

QUidam Aulicus, dum Rex Monſpelii eſſet, die 2. Octobris anni 1632. incidit in colicum dolorem graviſſimum, ad cujus ſublationem primò injectus eſt clyſter emolliens & purgans, poſtea carminans & evacuans, cum therebinthina quo levatus eſt; ſed brevi dolor rediit. Tandem in decocto carminante diſſolvi jubeo aquæ benedictæ ℥. iv. diaphenici ℥. i. à quo quater dejecit pituitoſa multa, & omnino liberatus eſt.

Eodem clyſtere Dn. Verchand, civis Monſpelienſis, prope divum Firminum, ante duos menſes, à ſimili dolore liberatus fuerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hepatis durities cum cachexia.

DOmina de la Faverie poſt morbum ſupra deſcriptum; obſerv. 63. laborabat cachexia cum duritie hepatis palpabili, ſequentibus pilulis uſa per 20. dies perfectè reſtituta eſt.

℞. Chalybis præp. cum ſulph. ℥. ß. aloes optimæ, ſennæ mundat. agaric. troch. & rhab. elect. an. ℥. j. pulv. diar. rhod. abbat. ℥. ß. croci ℈. ß. cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat maſſa pilular. de qua capiat ℥. i. ſingulis diebus manè, leviter deambulando, & poſt tres horas capiat juſculum, in quo folia & rad. petroſel. bullierint.

Quia hæ pilulæ non purgabant; bis aut ter addita ſunt uni doſi diacrid. gr. iv.

OBSERVATIO LXIX.

Affectio hyſterica æmula.

UXor Dn. Salgues mercatoris Monſpelienſis, per multos dies conflicta eſt dolore, circa regionem hepatis graviter infeſtante, cum levi lipothymia & fauciun conſtrictione quadam, atque vomitibus pituitoſis, per intervalla recurrebat dolor & interdum ad alias abdominis partes exporrigebatur. Tanta interdùm animi defectio eam corripiebat; ut brevi moritura videretur. Cùm affectio hyſterica putaretur; remedia ipſi congrua uſurpabantur, à quibus aliquando levabatur, ſed omnia ſymptomata poſtmodùm recurrebant. Tandem balneis, fotibus, & clyſteribus uſa, per alvum excrevit materiam quandam pituitoſam, compactam, & latam, faſciæ inſtar, palmi magnitudine; poſteà verò, per aliquot ſedes, materiam mucoſam, ac poſtmodùm omninò ſanata eſt.

OBSERVATIO LXX.

Hydrops.

JUvenis quidam 25. annos natus coquus Dn. Marchionis de Varennes, poſt febrem continuam, & intermittentem, incidit in hydropem tympanitem, cum non exigua aquarum copia conjunctum. Poſt multa remedia & purgationes frequentes, quarum beneficio multùm ſeri & flatuum copiam emittebat, & venter imminuebatur, atque iterum ſpatio 24. horarum in priſtinam amplitudinem redibat, tandem ſequentibus duobus remediis, per 15. dies uſurpatis, convaluit.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petroſel. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamariſci ana ℥. i. rad. aſari ℥. ß. fol. agrim. ceterac. capil. ven. chamædr. hyperic. abſinth. & centaur. min. an. m. i. ſem. dauci & petroſel. maced. ana ℥. ß. coquatur ad quart. v. in duabus partibus aquæ, & una vini albi, ſub finem additi. In colatura diſſolve ſyrupi de cichorio compoſ. ℥. iv. fiat apozema pro iv. doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſpiritus diuretici ℥. ß. ſpiritus vitrioli ℈. i.

Poſt tertiam vel quartam doſim apozematis, purgabatur cum mercurii vitæ gr. vi. ſcammonii gr. x. quibus vomitus non provocabatur.

Alte-

Alterum remedium erat cataplaſma ex rad. cucum. agreſt. cum pulvere comini paratum, cujus deſcriptio habetur in praxi medica noſtra cap. de hydrope.

OBSERVATIO LXXI.

Variolæ cum dyſenteria.

PUer quinque annorum, filius Magiſtri Limonſini piſtoris, variolus prehenſis tertio die alvi fluxu cruento corripitur, cùm frequenti egerendi conatu, pituitoſa, & mucoſa excernebat, cum magna ſanguinis copia. Exanthemata erant prava, alba, & depreſſa. Ad eum vocatus, ſequentia præſcribo.

℞. Roſar. rubr. p. i. ſantali rubr. ʒ. ß. liquiritiæ raſæ & paſſularum integr. ana ʒ. i. coquantur in juſculo capitis vervecis, in colaturæ quartar. tribus diſſolve confect. de hyacinth. ʒ. iii. conſervæ roſar. per ſetaceum trajectæ ʒ. ß. vitell. ovi num. 1. fiat clyſter frequenter injiciendus.

℞. Aquar. ſcabioſ. & card. bened. ana ʒ. i. ß. ſyrupi de roſis ſiccis ʒ. i. corall. præp. & margaritar. præp. an. ℈. ß. lapid. bezoard. gr. iii. confect. de hyacinth. ʒ. ß. fiat julep. qui detur bis in die.

℞. Olei ſcorpionum Matthioli ʒ. ß. illinantur inguina & axillæ calidè, frequenter.

Bis injecto clyſtere, & bis ſumpto julepo, ceſſavit prorſus alvi fluxus, & exanthemata validiùs erumpere cœperunt, ac poſtmodum morbo placidè defunctus eſt ad perfectam ſanationem, ut noſtro amplius auxilio non indiguerit.

Quamvis vulgaria ſint remedia propoſita; hic tamen caſus obſervationem meruit, propter eventum non vulgarem. Ex omnibus enim pueris; variolis laborantibus, quos mihi tota vita videre contigit, hic unicus fuit, qui ex alvi fluxu ſanguineo evaſerit; Nam in cæteris certum mortis præſagium fuit, magna præſertim ſanguinis copia effluente.

OBSERVATIO LXXII.

Pleuritis maligna.

UXor D. Argelies Frontinianenſis, circa finem menſis Martii anni 1633. laborabat pleuritide dextra, eaque graviſſima. Die ſeptima circa finem & initium octavæ, ſubitò correpta eſt palpitatione cordis adeò gravi, ut Medicus illius ordinarius extremos eſſe naturæ conatus arbitraretur, eamque brevi morituram palam pronunciaverit. Nos verò à putrida aliqua materia evaporante, in ventre inferiori contenta, hujuſmodi palpitationem procedere cenſuimus. Eventus rem indicavit; nam poſt duas horas ægra bis alvo ejecit valdè fœtida, & ab hujuſmodi palpitatione liberata eſt. Periculi ſuſpicionem afferebat, quòd affectus intra ſeptem dies nullis remediis, nedum frequenti venæ ſectione imminutus fuerat. Licèt autem ſymptomata imminuta apparerent; die undecima parotis apparuit, quæ poſtero die delituit, & 13. mortua eſt. Unde apparuit pleuritidem fuiſſe malignam, vel potiùs febrem malignam, pleuritide comitatam.

OBSERVATIO LXXIII.

Pleuritis ſpuria.

CIrca idem tempus ancilla Domini Germain, civis Monſpelienſis laboravit dolore lateris pungitivo, cum tuſſi & ſputis albis, quæ tamen bis aut ter cruenta apparuerunt, meliùs decumbebat in latus dolens, quod erat dextrum. Erat autem febris expers, quod ſignificabat non eſſe veram pleuritidem, cùm inflammatio talis non poſſet eſſe ſine febre acuta. Septimo die morbi, cùm dolor nunquam intermiſiſſet, ſanguinis ſputum apparuit copioſum per aliquot horas, cui ſucceſſit fluxus menſium; cui integra morbi ſolutio ſucceſſit. Cauſam hujus affectus cenſui ſeroſum quendam humorem acrem, in latus per venas translatum, qui dolorem efficiebat ſine inflammatione. Qui ſeroſus humor exagitatus die ſeptimo aperuit quaſdam venulas, unde contigit ſanguinis ſputum. At vincente natura, & ſeroſam illam materiam amandante ad venas uteri, facta fuit morbi ſolutio.

OBSERVATIO LXXIV.

Paralyſis, convulſio, & affectio hypocondriaca.

DN. Fonquetus, Medicus Frontinianenſis, paſſus eſt autumno prægreſſo febrem tertianam duplicem valde diuturnam, quæ ad hyemis initium perduravit anni 1633. Is erat temperamento melancholico donatus, annum agens quadrageſimum, uſus eſt tempore Quadrageſimæ pravis eduliis, præterea animi pathematis admodum gravibus affectus eſt. Poſt feſtum Paſchatis laborare cœpit catarrho, in omoplatam ſiniſtram decumbente, ubi dolor excitabatur. Poſt aliquot dies incidit in motus & ſenſus imminutionem dolorificam ferè omnium partium, præcipuè verò tibiarum atque femorum; prætereà tenſiones dolorificæ per intervalla contingebant iiſdem partibus ut digiti pedum contraherentur, & muſculi juxta inguina chordarum inſtar tenſa apparerent. In partibus ſuperioribus, brachiis præſertim, motus erat liberior. At in omnibus partibus ſenſus obtuſus; ut in naſo & facie ſe parum ſentire affirmaret. Per os excernebat humorem tenuem, quem ipſe æger dicebat ſaporem acrem & acerbum præ ſe ferre, inſtar vitrioli; ſingulis diebus febris exacerbabatur, & in exacerbatione tenſiones muſculorum, fluxio, & alia ſymptomata intendebantur, nec non pectus admodum coarctabatur, ut ſuffocari videretur. In morbi principio bis phlebotomia uſurpata, & toties purgato corpore ad thermas Balerucanas ſe contulit; ubi quater merſus eſt in balneum per quatriduum, & caput lavit ſine ullo fructu. Regreſſus è thermis, uſus eſt noſtro conſilio. Judicavimus autem hunc affectum procedere ab humore ſeroſo, à cerebro in ſpinam medullarem & totum genus nervoſum confluente: illius autem ſeroſi humoris collectionem fieri priùs in hypochondriis, præſertim venis meſaraicis, in quibus continetur humoris melancholici copia, ex cauſis prægreſſis. Ita ut hunc affectum ad hypochondriacam affectionem referendum eſſe cenſuerimus, cujus ſymptomata eſſent illa paralyſis, & convulſio imperfecta, à ſeroſo humore in dictas partes effuſo progenita. Quod indicabat tum ægrotantis conſtitutio melancholica, tum copioſus ejuſdem humoris efflaxus per os, tum febris, qua propemodum aſſiduè tenebatur, & ingraveſcente febre, omnia ſymptomata intendebantur; cùm tamen paralyſis à pituita otiundæ febris ſoleat eſſe remedium. Talia autem ſymptomata ex humore melancholico contingere, refert Sennertus, agens de affectu hypochondriaco, & de ſcorbuto. Non eſt hæc paralyſis propriè dicta, quæ fit affecto nervorum principio; ſed abuſivè ſic appellata, quæ non totalis eſt ſenſus motuſque privatio, ob denegatum animalis ſpiritus per nervos influxum; ſed potius functionis ſenſitivæ & motivæ depravatio, quia dolorificus ſenſus adeſt.

Præſcripſimus in apozemate ad plures dies, ex aperientibus temperatis, alternis diebus purgans, & alternis tantùm alterans, fotum hypochondriis emollientem, & aperientem, linimentum ejuſdem facultatis, tum venæ ſectionem poſt primam doſim apozematis, præmiſſo clyſtere, & purgante medicamento. Pro potu utebatur infuſo corticis tamariſci, agrimonii, & pimpinellæ. At cùm ſanguis detractus valdè cacochymus videretur, iterum detractus eſt. Ex reliquis remediis nullum percepit ſolatium; ſed morbus in pejus ibat.

Die 24. menſis Aprilis, eum iterum inviſi, eumque inveni infractis admodum viribus, cum febre aſſidua lenta, quæ tamen tertianæ paroxyſmos habebat. In quibus hypochondria per intervalla ex flatibus intumeſcebant; præcipuè verò lien. Aliquando etiam ab iiſdem flatibus ita comprimebatur diaphragma, ut ſe ſuffocari clamitaret: epoto aquæ cyatho, ructus duos, aut tres edebat, ac confeſtim ab illa ſuffocatione liberabatur. Urinis innatabat aliquid pingue, inſtar telæ aranearum, & ſedimenta earum erant farinacea, quæ quidem urinæ lethales ſunt ex Hipp. 2. progn. Die intermiſſionis laborabat ptyaliſmo frequenti, & humorem intra cranium & cutem, aut muſculos faciei deferri ſentiebat.

Die 29. Aprilis, eum iterum inviſi ad extrema redactum, pulſus erat minutulus, ptyaliſmus cohibitus, reſpiratio oppreſſa. At mente conſtabat. Die ſequenti manè obiit.

OBSERVATIO LXXV.

Dolor pleuriticus ex lumbricis.

CIrca finem menſis Aprilis, anni 1633. filia Raymundi Michaelis Frontinianenſis, annos octo nata, laborare cœpit tuſſi & febre, quibus ſucceſſit lateris dolor, ita ut pleuritica cenſeretur. Attamen quinta die morbi, tres aut quatuor lumbricos excrevit per clyſterem, ac diebus ſequentibus quamplures, tum exhibitis medicamentis lumbricos expellentibus, tum purgante medicamento, & ita curata eſt. Unde patet vapores ex materia putrida

(à qua

(à qua lumbrici generantur) elevatos, dolores lateris & tuſſim, aliaque ſymptomata producere, quæ pleuritidem mentiuntur.

OBSERVATIO LXXVI.

Tumor ſtrumoſus.

DI 6. Junii anni 1633. D. de Gaian ad nos adduxit filiam ſuam 13. annos natam temperamento ſanguineo præditam, quod ex colore ſubrubro faciei apparebat, & ab undecimo ætatis anno menſtruas purgationes patiebatur. Cùm ab octo menſibus fluxio quædam in partem faciei dextram decubuiſſet, paucis poſtea diebus decidit in cervicem, ita ut glandula illius loci paululum tumefacta apparuerit. Ab eo tempore tumor ſenſim increvit, ita ut jam ovi anſerini magnitudinem ſuperaret. A præſentibus Medico & Chirurgo, per duos menſes multa præſtita fuerunt remedia, purgationes, decocta ſudorifica, cauſticum inuſtum; tum parti admota remedia, primum reſolventia & emollientia, poſteà ſuppurantia & attrahentia validiſſima quibus nihil profectum eſt, imò contra tumor antea exiguus incrementum ſuſcepit. Nos verò conſilio inito cum Dn. Delort Univerſitatis Decano, & Magiſtro Thierri Haguenot, Chirurgo ſeniori, primùm eam miſimus ad thermas Balerucanas, ut iis uteteretur in potu, balneo, & capitis embrocatione. Poſteà verò ſequentia præſcripta ſunt.

Pulvis Arthriticus addito zinzibere ſumendus ſingulis hebdomadis. Venæ ſectio poſt primam doſin pulveris.

Fotus ex ſpongia in aqua calcis expreſſa, & arctè alligara per decem dies: Suffumigium ex lapide pyrite extincto in aceto fortiſſimo, bis in die acceptum per infundibulum, cujus tubulum totum tumorem contineat.

Poſt ſuffumigium, emplaſtrum de vigo, quadruplicato mercutio, cujus ſingulis unciis addatur vitriol. romani ℥. i.

Bochetum falſæ patillæ per longum tempus, ſine vino.

Infuſio ad bronchocelem, in pharmacopœa Quercetani deſcripta, tempore plenilunii uſurpanda.

Aquæ Meynenſes per menſem, pro potu & fotu partis, bis in die; poſteà emplaſtrum prædictum, ex eadem aqua patetur bochetum.

Victus continuò exſiccans.

Poſt reditum ab aquis Meynenſibus, ſi tumor non fuerit diſcuſſus, aperiendus erit cauſtico.

Omnibus remediis uſa eſt, exceptis aquis Meynenſibus, quia cùm reliqua nihil profeciſſent, imò tumor incrementum ſuſcepiſſet, non fuit ſperanda ſalus ab hujuſmodi aquis, ſed ad apertionem ſtatim veniendum cenſuimus, quæ fuit celebrata die 19. Septembr. 1633. cùmque admoto cauſtico, ſupra eſcharam facta fuiſſet inciſio ſcalpelli miniſterio, illicò erupit aqua tenuis & limpidiſſima, inſtar aquæ fontanæ, ac tumor ſtatim ſubſedit, ad planitiem parti ſuppoſitæ propemodum æqualem, quod nihil admirationem peperit, & obſervatione dignum cenſuimus. Similes enim tumores ab aqua productos, præter hydroceles, & hydrocephalos à nemine Auctorum deſcriptos exiſtimo. Decem aut duodecim horis ab apertione, correpta eſt febre acuta, & magna fluxio facta in partem cum inflammatione. Tertio die ceſſavit febris, poſt venæ ſectionem bis factam, & purgationem: cataplaſma de mica panis tumori admotum, paululum ſubſedit, & pus quoddam pituitoſum effluebat. Decima tertia die ab apertione, deciſa antea eſchara, exivit per ulcus cyſtis integra, inſtar ſacci verè membranoſa, & paucis poſteà diebus curata eſt.

OBSERVATIO LXXVII.

Lues venerea.

JUvenis quidam bilioſo ac melancholico temperamento præditus, lue venerea infectus, menſe Junio anni 1633. aggreſſus eſt diætam ſudorificam, eaque peracta, frictiones ex unguento mercutiali celebratæ fuerunt. Poſt ſecundam frictionem, cùm ptyaliſmus ritè procederet, ſubitò correptus eſt contractione brachiorum & tibiarum, cum tenſione ingenti abdominis, & ſuffocatione, ſubitoque ptyaliſmus ceſſavit. Frictiones vehementes celebratæ ſunt in partibus contractis; aqua imperialis & cinnamomi exhibitæ, quæ nihil præſtiterunt. Poſteà aquam noſtram theriacalem, ex ſpiritu vini conflatam, exhibuimus, à qua plurimum levatus eſt, & injecto cliſtere acri paroxyſmus deſiit. Poſt biduum, cùm parum ſpueret, admota fuerunt emplaſtra mercurialia tibiis, femoribus, & brachiis, quæ intra 24. horas ſputum ſatis copioſè promoverunt. At æger in prædictum paroxyſmum incidit. Cùm verò frictiones celebratæ fuiſſent, & prædicta aqua exhibita, tum clyſter injectus qui non poterat ejici; ſuppoſitoriis nullo modo levabatur, ſed omninò ſuffocari videbatur. Nos alium clyſterem acriorem ex diaphœnici & hieræ ana ℥. ii. injici curavimus, quem ſecuta copioſa eſt evacuatio, & æger à paroxyſmo liberatus eſt. Sequenti die, præcedenti ptyaliſmo, iterum in eundem paroxyſmum incidit, cæteris moltò graviorem, nam nec aqua theriacali, nec clyſteribus iteratis, quibus etiam multùm dejecerat, potuit ſedari. Tandem cùm ab initio cenſuiſſem hæc ſymptomata ex eo provenire, quòd excrementorum colluvies, ſuperiora petens, in ventriculo colligeretur, & non poſſet per os expurgari ob ſui craſſitiem, vel facultatis expultricis imbecillitatem, & magna copia cumulata, ac malignitate prædita, ventriculi orificium vellicaret, unde ortæ convulſiones per conſenſum generis nervoſi; Tum etiam prædicta materia à calore exagitata multi vapores elevarentur, qui ventriculum diſtindentes, diaphragma comprimerent, unde ſuffocatio, & tenſio abdominis ſequebatur: Ventriculum eſſe vacuandum judicavimus, prompto & potenti remedio. Atque in hunc finem exhibuimus ſalis vitrioli ℥. i. in aqua diſſolutam, qua intra horæ quadrantem humoris pituitoſi, viſcidi, & craſſi, cum melancholico permixti circiter ℔. ii. rejecit, & ſtatim à paroxyſmo liberatus eſt; Poſteà continuavit ptyaliſmus per multos dies; ſine alio ſymptomate, ſicque integrè liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXVIII.

Lues venerea.

AMe curata eſt in pluribus decocto, ex ſudorificis & purgantibus, per xx. dies uſurpato. Si hæc non ſufficerent; ad frictiones ex unguento mercuriali veniebam. Multi in media hyeme, hoc ſolo decocto curati ſunt, quibus diæta ſudorifica adminiſtrari non poterat, propter aeris inclementiam.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis in empyema degenerans.

FIlius Dn. de Calvieres, apud Nemauſenſes litium capitalium Judicis, 20. annos natus, incidit Monſpelii circa medium menſis Maii, anni 1633. in pleuritidem ſiniſtram, qua ita detinebatur, ut in neutrum latus poſſet decumbere, ſed tantùm ſupinus jaceret. Huic multa remedia fuere præſcripta ex conſilio trium Medicorum, & decies aut ultra phlebotomia celebrata; attamen affectus diù perſeveravit, quamvis dolor lateris aliquando ceſſare videretur, & æger in utrumque latus ſeſe converteret. At febris permanebat, & dolor lateris redibat. Producta fuit febris uſque ad diem trigeſimam quintam, qua latus aliquantulum intumeſcere viſum eſt, & ad tactum dolebat, nonnullo rubore ſuffuſum. Judicatum fuit, pleuritidem in empyema converti, & admota fuere cataplaſmata ſuppurantia, quibus latus paulò magis intumuit. Sexto aut ſeptimo ab hinc die, cùm apertio lateris nimium procraſtinata fuiſſet, quæ apparente lateris tumore ſtatim fieri debuerat, ruptus fuit abſceſſus ad interiora. Attamen æger pus facilè excrevit tuſſiendo, quod laudabile apparuit, & minimè fœtidum, magna copia, ſingulis diebus excernebatur primò purum, poſteà multa pituita permixtum. Poſt ruptum abſceſſum, in utrumque latus facilè convertebatur, febre perſeverante, cùm antea non poſſet converti in latus ſanum, quia pondus inſigne ſentiebat in latere dolente, quod ſignum notatur ab Hippoc. in prognoſticis. Octiduo elapſo à ruptionis die, purulenta excretio deſiit, & ſolam pituitam rejiciebat. Tum pondus in eodem latere iterum ſentire cœpit, ut ad latus ſanum converti non poſſet, nec non elevatio in parte lateris externa iterum apparuit. Novam collectionem in latere factam eſſe cenſui, & prompta apertione indigere, ne iterum profuſa materia in thoracem, pulmoni laborem novum efficeret, unde phthiſeos periculum immineret. Cùm tamen alii Medici duo, cum duobus Chirurgis, ſententiæ meæ aſſentiri noluiſſent, & mater illius diſceſſum urgeret: Nemauſum translatus eſt, ubi tandem empyema apertum eſt, cauſtico lateri admoto, & pus diutiſſimè ab ulcere manavit, ac tandem ægee integrè curatus eſt.

OBSER-

OBSERVATIO LXXX.

Lochia ſuppreſſa.

MUlier quædam plebeja, gravida octimeſtris, correpta eſt febre continua, die 5. Julii, anni 1633. Tertia die febris aborſum paſſa eſt, & à partu lochia omnino ſuppreſſa ſunt, maculæ purpureæ in toto corpore apparebant, præcipuè circa cervicem; febris erat intenſa. Præſcribo ſectionem venæ malleoli, & julepos, ex aperientibus frigidis compoſitos, frictiones partium inferiorum, fotus & linimentum relaxans pubi & perinæo: Ex his nullus fructus apparuit, imò ſub finem ſecundi ab aborſu diei, febris admodum exacerbata eſt, ut delitium pateretur, & facies valdè immutata eſſet, unde in ſummo vitæ diſcrimine ægram verſari, nemo non videbat. Tunc venam brachii aperiri jubeo, & ſanguinem mitti ad Unc. x. qui fuit valdè corruptus. Erat circiter hora quinta veſpertina, jubeoque, ut venæ ſectio iteraretur poſt horas quatuor, ſcilicet circa horam nonam. Præſcribo julepos valdè refrigerantes ex decocto lactucæ, portulacæ, acetoſæ, cum ſale prunellæ, clyſterem pariter refrigerantem & emollientem: quibus remediis ita adjuta fuit, ut ſequenti die febris valde exigua apparuerit, lochia fluere incæperint, & paucis diebus ſine aliis remediis omninò convaluerit.

OBSERVATIO LXXXI.

Urinæ ſuppreſſio à caruncula virgæ.

LIctor quidam Senatus Divionenſis, cùm eſſet Monſpelii negotiorum cauſa, die 7. Julii, anni 1633. incidit in urinæ ſuppreſſionem, ex caruncula virgæ, tumefacta à coitu immodico. Chirurgus, quem primum vocavit, catheterem immittens, magnam ſanguinis profuſionem excitavit; vulnerata parte, & nihil urinæ excrevit; ſed Æger graviſſimis doloribus & mingendi conatibus premebatur. Vocatus ego, præſcribo phlebotomiam ad ʒ. xii. quia erat ſanguineo temperamento præditus; clyſterem emollientem & refrigerantem & ſemicupium ſubtepidum, injectionem refrigerantem, & inunctionem renum pubis, & perinæi, etiam refrigerantem, erat hora nona veſpertina, tum jubeo, ut circa mediam noctem iteretur venæ ſectio, quæ omnia præſtita fuerunt. Manè erat in eodem ſtatu; ſummos meiendi conatus patiebatur, & nihil emittebat, niſi guttulas iii. vel iv. urinæ, ſingulis conatibus. Iterum vocatus præſcribo vomitorium ex ſalis vitrioli ʒ. i. cujus ope bis evomuit pituitoſa multa; At in ſecundo vomitu urinæ ʒ. i. vel ii. emiſit, & ſublevatum ſe dixit; quod hactenus non contigerat. Inde per intervalla urinam paulò copioſiorem excernebat, ita ut intra quatuor vel quinque horas veſica omninò depleta fuerit. Supererat pattis affectæ inflammatio quædam, quæ emulſionibus cum ſale prunellæ, injectionibus, clyſteribus, ſemicupio & inunctionibus curata eſt.

OBSERVATIO LXXXII.

Difficultas ſpirandi.

FIlius D. Hugonis, Mercatoris Monſpelienſis, quinque annos natus, cùm malè educatus fuiſſet à nutricibus, inter varia ſymptomata hoc præcipuè pati ſolebat, ut cùm curreret; aut vehementius moveretur, ſpirandi difficultate laboraret. Tandem die tertia Julii, cùm ab exercitio multùm incaluiſſet incidit in tuſſim cum difficultate ſpirandi, febricula, & alvi fluxu mediocri in quo flava, pituitoſa, & aliquando ſubviridia apparebant. Hæc tamen ſymptomata adeo levia erant, ut de vocando Medico parentes non cogitaverint; ſed à pharmacopœo admotum fuerat veſicans poſteriori cervici. Die quinta morbi vocatus ego, eadem invenio ſymptomata, ex quibus fluxionem conjiciens in pulmonem, cum metu peripneumoniæ, phlebotomiam præſcribo, quæ non fuit celebrata, ex eo quòd Chirurgus venam attingere nequiverit; ſed cucurbitulæ ſcarificatæ ſtatim fuerunt admotæ, & julepus pectoralis refrigerans fuit exhibitus. Hæc circa meridiem fiebant. At hora veſpertina ſubiit æger correptus eſt lipothymia, à qua brevi excitatus eſt. Poſtmodùm verò pulſus apparuit parvus, languidus, frequens, & pulſibus morientium ſimilis, venter admodum tenſus & dolens, reſpirandi aderat ſumma difficultas, & ſitis inexplebilis. Multa in hoc præcipiti caſu uſurpata fuere remedia, vocato conſilio, quæ nihil profuerunt; ſed æger continuò in pejus ruens media nocte interiit. Aperto cadavere, partes naturales benè conſtitutæ apparuerunt, niſi quod cyſtis fellea grandior, & humore nigricante referta erat. Sed pulmonis pars ſiniſtra diaphragmati hærebat tam firmiter, ut ſeparari non potuerit, unde difficultatem ſpirandi ex parte provenire cenſuimus. Siniſtra verò cordis auricula, ſolito amplior, referta erat materia craſſa & compacta, omnino alba, lardum coctum referente, quam ſubitaneæ mortis cauſam fuiſſe cenſuimus, cordis ventriculum ſiniſtrum ſuffocando, & illius ventilationem impediendo.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hæmoptoe.

DIe 13. Auguſti anni 1633. Dn. Duprat in curia Præſidiali Monſpelienſi Conſiliarius, circa noctem incidit in ſputum ſanguinis ſpumoſi cum tuſſi, & magnam illius quantitatem excrevit tota nocte.

Die 14. manè vocatus, venæ ſectionem præſcribo ad ʒ. viii. deinde julepum ex aqua plantag. ſyrup. de roſ. ſiccis & ſale prunellæ. Poſtea injectus fuit clyſter, cucurbitula admota regioni hepatis, looch incraſſans, & adſtringens uſurpatum. Hora decima iterata fuit venæ ſectio ad ʒ. vi. ſyrupus ex ſucco portulacæ etiam præſcriptus. Poſt meridiem ſanguinis ſputum magna copia, ſcilicet ad ℔. i. Iteratus fuit julepus, oxycratum admotum teſtibus, epithema refrigerans hepati, linimentum refrigerans eidem parti, & lumborum regioni, cucurbitula hypocondriis frequenter iterata; & circa veſperam ſanguis denuo miſſus ex altero brachio ad ʒ. vii. præſcripti julepi ex infuſione millefolii, rad. tormentillæ, & conſervæ roſar. in praxi medica noſtra deſcripti cap. de hæmoptoe, qui magnæ ſunt efficaciæ. Pro potu utebatur conſerva roſarum, cum decocto hordei & liquiritiæ: ad noctem præſcriptus eſt ſyrupus ſequens.

℞. Syrupi de roſ. ſiccis, de ſucco portulacæ, & papaveris albi ana ʒ. i. miſce, capiat cochlear unum ſingulis duabus horis, ita ut intra noctem tres illæ unciæ abſumantur. Mirum in modum profuit hic ſyrupus, & ſequenti die, quæ erat 15. fuit iteratus, ut per longiora intervalla ſumeret cochleat unum. Eadem die manè aperta fuit vena poplitis, & ſatis bona quantitas ſanguinis educta eſt; tum reliqua remedia fuere continuata, aliaque addita, ut opiata adſtringens & conglutinans, & clyſter denuò injectus. Toto illo tempore ſanguinem non excrevit affatim, & ſputa quæ per longiſſima intervalla extuſſiebat, erant ſanguinea. Attamen difficultate ſpirandi laborabat, cum vocis raucedine. Sequentibus verò diebus nihil ampliùs ſanguinis excrevit, & omnino convaluit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Gangræna.

VIr quidam è plebe; febre continua laborans, ab imperito Chirurgo vena aperta, incidit in tumorem illius brachii, cum inflammatione, quæ tandem in gangrænam deſiit, ita ut totum brachium liveſcens appareret. At in duobus locis color magis immutatus erat, in iiſque ſcarificationes non ſentiebat. Igitur poſt multas ſcarificationes admovebantur remedia ordinaria, quæ parum proficiebant, imò brachium in deterius vergebat. Ego tandem vocatus, locos ſcarificatos humectati jubeo ſpiritu ſulphutis, quo caro mortificata exuſta eſt, ac veluti cauteriſata. Poſtea foveri jubeo totum brachium calidè ſpiritu vini, in quo pulveres aloe & myrrhæ infundebantur, poſteà inſpergebantur toti brachio pulveres prædicti ex aloe & myrrha, magna quantitate, ac deinde ſupra pulveres admovebantur lintea, ſpiritu vini madefacta, quo remedio, per aliquot horas uſurpato, brachium miraculi inſtar nativum colorem recepit, tumore imminuto; & gangræna fuit cohibita, ita ut ſequenti die loca mortificata & exuſta, à viva carne ſeparari cœperint, quibus admotum fuit digeſtivum ex vitellis ovorum, terebinthina, & melle, ac poſt integram ſeparationem, epuloticis curatio abſoluta eſt.

OBSERVATIO LXXXV.

Dolor Nephriticus.

DIe decima menſis Octobris anni 1633. Coquus Dn. de Miron, Regii Præfecti in Occitanica provincia; laborans à multis diebus dolore nephritico, qui vulgaribus remediis non ceſſerat, ſumpſit bolum ex diaprun. ſolut. ʒ. ß. panaceæ ϑ. i. quo quater blandè dejecit, eodemque

que tempore craſſas urinas minxit, & à dolore liberatus eſt. Dum medicamentum operabatur, ſentiebat materias ſibi à renibus avelli, & ſine dolore.

OBSERVATIO LXXXVI.

Colicus dolor.

PRincipio menſis Novembris anni 1633. Domina de Varanda doloribus colicis acerbiſſimis conflictabatur, & poſt duos clyſteres, fruſtrà injectos, ſumpſit inteſtini lupi pulverati ℥. i. cum vino, quod ipſi menſe prægreſſo exhibitum fuetat pro eodem dolore, ut ex obſ. 59. hujus centuriæ conſtat, & ſtatim dolor evanuit. Poſt decem aut duodecim dies, licèt per apozemata purgata fuiſſet, dolor rediit acerbior quàm antea; ac licèt in clyſtere philonii ℥. ii. diſſolutæ fuiſſent, dolor non quievit. Prædictus pulvis iterum fuit exhibitus, & dolor imminutus eſt, ac poſt trium horarum ſpatium omninò ferè ſublatus. Sed poſtridie rediit acerbior, quàm antea. Exhibita fuerunt laudani grana v. & dolor omnino ſublatus eſt; nec amplius rediit.

OBSERVATIO LXXXVII.

Ulcus in corde.

DIe 23. Januarii, anni 1634. vocatus ſum ad filiam Dn. N. annos 14. natam, quæ antea per multos dies laboraverat vomitu pituitoſo ſemel aut bis in die invadente, horis præcipuè matutinis, cum cardialgia per intervalla affligente. Item patiebatur dolorem in ſumma ſcapula ſiniſtra, & ſummitate brachii, qua humero committitur. Nocte inſequente, quæ erat quinta à prima invaſione, correpta eſt alvi fluxu & febre, quæ tota die eam detinuerunt. Sexta ſumpſit rhab. pulverat. ℥ i. cum juſculo & pluries dejecit, febris perſeverabat, nocte bis tantum dejecit, per duas horas dormivit. Septima, alvi fluxus perſeverat, ſed minùs frequens, ut locum dederit venæ ſectioni, qua miſſus fuit ſanguis ad ℥. iv. Hæc duo peculiatiter à febris invaſione notavimus, quòd pulſus ferè ſemper erat intetmittens; & cùm dolor prædictus in eadem parte fixus permaneret, neque ad thotacem ullo modo pertingeret, ægra tamen non poterat in illud latus, quod erat ſiniſtrum decumbere; quin ſtatim cardialgia & tuſſi corriperetur, ita ut perpetuò ſuper latus dextrum decumbere cogeretur. Tuſſis ſicca eam infeſtabat per intervalla, flatus emittebat interdum ſupernè & infernè. Octava, eadem ſymptomata perſeverant, præcipuè cardialgia per intervalla recurtens, & pulſus intetmittens inæqualiter, ſomnus paucus. Continuabantur remedia cardiaca, ſumpta & admota; tum vermes enecantia ac ventriculum roborantia. Urgere admodum cardialgia, exhibitus eſt ſalis abſinthii ℈. i. cum ſucci limonum cochleari uno, unde optimè habuit per horas aliquot: ſed ſymptomata tedierunt. Noctu urinæ erant craſſæ & ſatis pallidæ. Nona admotum fuit veſicans cervici, quo tuſſis ceſſavit. Antea dolor humeri imminutus fuerat, & ſupra latus ſiniſtri melius decumbebat. Eadem die ſumpſit medicamentum ex infuſione ℥. i. rhei cum hieræ picræ ℥. i. & ſyrup. de cichor. compoſ. ℥. i. quo valde purgata eſt cum fructu, & alvi fluxus perſeveravit per aliquot dies, unde prorſus convaleſcere viſa eſt, cùm tamen pulſus continuò intermitteret in 3.4. vel 5. pulſatione. Poſtquam è lecto ſurrexit, intermiſſio pulſus deſiit, manente tamen frequentia, & ægra tuſſi premebatur, noctu præcipuè, cum difficultate ſpirandi. Quæ ſymptomata per longum tempus perſeveraverunt, ac præter difficultatem ſpirandi aderat per intervalla dolor lateris pungens, qui magis urgebat, cùm ægra in latus ſanum decumberet, & contrà gravior erat difficultas ſpirandi, quando ſupra latus dolens decumbebat. Febris perpetuò erat inſenſa quæ omnia magnam ſuſpicionem faciebant abſceſſus in ſiniſtra pulmonis parte latitantis. Tandem die trigeſima quarta morbi, ſubitò correpta eſt ſanguinis ſputo, quem per tuſſim excrevit ad Uncias viii. circa meridiem, is autem ſanguis erat ſatis craſſus, & non ſpumoſus, quem ægra ipſa dicebat à capite deſcendiſſe, ſeque ante illius excluſionem in faucibus percepiſſe titillationem, tum aliquid ſanguinis emungendo per nares eductum fuerat. Attamen veſpertinis horis, ſanguinis ſputo redeunte, ſatis apparuit tum è pulmone fetri. Erat enim totus ſpumoſus, ejuſque quantitas fuit ad libram unam, tum miſſus fuit ſanguis de baſilica ſiniſtra, exhibitis julepis ex aqua plantag. & papav. rhead. cum ſale prunellæ, & ſyrupo de roſis ſiccis. Utebatur tota nocte ſyrupis violaceo, de roſis ſiccis, & de papavere, ſimul mixtis, quibus tuſſis ſedabatur, excretionis reditus impediebatur, & per intervalla dormiebat. Poſtridie manè iterata fuit phlebotomia ex brachio dextro: iteratus julepus, & multa alia remedia, in hæmoptyſi uſitata, præſcripta fuere. In communi conſilio, habito cum Domino Ranchino Cancellario, & Delort Decano, ſputum ſanguinis rediit ad uncias viii. circa horam undecimam ante meridiem. Continuabantur remedia, & venæ ſectio malleoli uſurpata. Hora quarta veſpertina, redeunte ſanguinis ſputo copioſo, ſubitò extincta eſt. Diſſecto cadavere, inventus eſt pulmo colore albicante, coſtis utrinque, & diaphragmati undique adhærens; tum etiam pericardio undique adhærebat, ut unum corpus continuum efficeret. Cor verò albicans viſum eſt, & media fere ſui parte, quà diaphragma reſpicit, exeſum atque exulceratum; ut fibræ carnoſæ ſemiputridæ ſummis digitis evellerentur. Et animadverſum fuerat, fruſtula quædam carnea, hujuſmodi fibris ſimillima, cum ſanguine per ſputum rejecta fuiſſe. Ita ut veriſſimum ſit, iſtam ægrotantem, cordis ſubſtantiam per ſputum rejeciſſe, quod eſt valde mirum. Cùm autem in capſula cordis nullus humor repertus fuerit; exiſtimandum eſt materiam, hujuſmodi abſceſſum ſeu ulcus efficientem, ſanguini permixtam fuiſſe, & per tuſſim excretam. Similes quædam hiſtoriæ reperiuntur apud Schenkium in obſervationibus libri ſecundi, titulo de tumoribus & apoſtematibus cordis.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Hydrops pectoris.

UXor clariſſima Nobiliſſimi viri, Domini de Thomas in ſuprema Computorum, Subſidiorum, & Fiſci curia Monſpelienſis Conſiliarii Regii, à quinque menſibus laborabat fluxione humoris tenuis, in pulmonem decumbente cum tuſſi ſicca, difficultate ſpirandi, febre aſſidua & lenta, quæ ſingulis noctibus exacerbabatur, cum levi horrore, eamque conſequebantur ſudores nocturni copioſiſſimi, ut ſingulis noctibus ter, quaterve induſia mutare cogéretur. Ab aliquot diebus exacerbationes bis in die redeunt, poſt meridiem & veſperi, in diurna non ſudat; ſed ſemper ſub ſomno. Tum ab ipſo morbi initio dolor adfuit lateris ſiniſtri in ipſa pectoris regione, cum difficili decubitu in eandem partem, ita ut cùm primum in dictum latus decumberet, tuſſi moleſtiſſima cum difficultate majori corriperetur. Imo verò interdum, comprimendo latus ſummis digitis, maxima pulmonis oppreſſio & ſpirandi difficultas orta fuit. His accedebat lienis inflatio, cum aliqua tenſione conjuncta, quæ reliquis affectibus originem dediſſe cenſetur.

Habito conſilio cum Domino Ranchino Cancellario, ſtatutum fuit præcipuum affectum in ſiniſtro illo latere reſidere, eumque eſſe collectionem quandam, pectoris partem ſiniſtram opprimentem. Cujus autem materiæ ſit illa collectio, non omnino certò poſſe pronunciari. Hoc nihilominus aſſeritur, materiam illam eſſe aquoſam, vel purulentam; utriuſque enim ſigna concurrunt, & conſimilia ab Hippocrate recenſentur, dum ſecundo de morbis, dicit, hydrope pulmones affectos, velut ſuppuratos affici, verùm remiſſius ac diutius. Ad collectionem aquoſam magis inclinant ſententiæ, quod neque pleuritis, aut peripneumonia, aut hæmoptoe præceſſerint, neque quicquam ſputi purulenti unquam rejecerit. Phthiſica interiit, & apertionem cadaveris ante obitum prohibuit.

OBSERVATIO LXXXIX.

Urinæ ſuppreſſio.

DN. Raymundus Ratte ſexagenarius, vir plethoricus & calculoſus, qui multos calculos innoxiè per intervalla cum urinis excernere ſolebat; circa finem Jan. 1635. poſt plures calculos excretos, ab immodico exercitio, incidit in omnimodam urinæ ſuppreſſionem, quæ quidem ſuppreſſio (ut ex ſignis luculenter apparebat) erat in renibus, non in veſica. Jam per triduum integrum, nihil lotii emittebat, cùm vocatus ſum in conſilium, cum duobus Medicis ſenioribus, quorum unus erat ordinarius; qui per illud triduum varia præſcripſerat diuretica, tum externa, tum interna, clyſteres, ſemicupia, potiones, & ſimilia. Et antequam ipſe vocaretur, purgatus fuerat æger blando cathartico. Ego prior ſententiam ferens, dixi hujus affectus cauſam præcipuam, aut ſaltem jam hoc ſymptoma foventem eſſe venarum ſupra renes inſignem plenitudinem, quæ propter diſtenſionem à copia ſeri per triduum

retenti, non poſſunt ſeſe contrahere ad expulſionem, quemadmodum videmus veſicam urina nimia diſtentam, non poſſe ſeſe facilè contrahere, unde non rarò mejendi difficultas ſolet exoriri. Maximam autem ſeri copiam adeſſe oſtendit, tum corporis plenitudo, tum quod æger multùm potare ſoleat, & urinæ libras tres aut quatuor ſingulis noctibus in ſtatu ſano reddere ſolitus ſit. Ideo cenſui diuretica eſſe omittenda, quæ humores ad vias urinæ deducendo, diſtenſionem in iis augent. Sed potius inſignes revulſiones eſſe moliendas, per phlebotomiam & purgationem, & quamprimùm ſanguinem eſſe mittendum magna copia, tum poſt quinque vel ſex horas potens medicamentum phlegmagogum & hydragogum eſſe exhibendum. Ejuſdem fuere ſententiæ reliqui Collegæ, & miſſus fuit ſanguis ad ℔. i. ante meridiem; veſperi exhibita fuit ʒ. i. pulveris diacarthami, detractis ſeminibus, pluries fuit purgatus, & poſt quatuor aut quinque ſedes cœpit mingere urinamque reddidit ſubnigram prima vice ad ʒ. iv. paulò poſt valde rufam, majori copia, poſtmodum limpidam. Intra unum diem magnam excrevit urinæ copiam & liberatus fuit. Similis fere caſus propoſitus eſt obſervat. 1. hujus centuriæ.

OBSERVATIO XC.

Ventriculi dolor.

Die 24. Januar. anni 1635. vocatus fui ad aurifabrum Monſpelienſem, qui à tribus menſibus laborabat dolore circa ventriculum acerbiſſimo, & indeſinente, ita ut præ dolore & vigiliis ad ſummam maciem perductus fuerit. Per dictum tempus à Medico ordinario præſcripta fuerant duodecim aut quindecim medicamenta purgantia, eaque blanda, aliaque non pauca remedia, tam interna, quam externa, non omiſſis fomentis, linimentis, & ſimilibus. Tandem advocatis in conſilium tribus Medicis, præſcribitur vomitorium ex decocto ſem. raphani, attriplicis, &c. quæ vulgò ad vomitoria præſcribi ſolent. Poſt vomitorium aſſumptum nihil vomuit, eoque iterato, ventriculus exoneratus eſt, & ſatis copiosè vomuit, ſine ullo doloris levamine. Poſteà iteratur purgans medicamentum & diæta ſudorifica præſcribitur. Biduo poſt purgationem ante uſum decocti ſudorifici, à quodam monitus æger me acceſſit circa veſperam, & morbi ſui hiſtoriam exponit. Ego verò, ut oſtenderem, ſaltem ad tempus dolorem ſedari poſſe, præſcribo pro ea nocte laudani gr. v. quibus dolor protinus ceſſavit, & tota nocte dormivit, cum tribus illis menſibus longior ſomnus non fuiſſet unius horæ. Manè ſe curatum prædicabat. Rediit tamen dolor, qui nullis remediis ſedari potuit, niſi laudano aliquoties exhibito, idque ad breve tempus, donec æger maraſmo confectus interiit. Aperto cadavere, inventus eſt ingens ſcirrhus, totum pancreas, & meſenterii partem occupans; tum etiam pylorum, ac Jejuni inteſtini principium ambiens, ita ut ductum illum, qui eſt à ventriculo ad inteſtina; adeo anguſtaverit, ut ferè occluſus eſſet, & ventriculus materia eſculenta ac potulenta plenus inventus fuerit. Cùm igitur alimentum non poſſet diſtribui, marcore conſumptus eſt. Scirrhus ille non apparebat tactui, quia ſub ventriculo & inteſtinis latitabat. Dolorem intenſum efficiebat, quia pylorum & extremam ventriculi partem, pyloro continuam attingebat.

OBSERVATIO XCI.

Lumbrici.

Filius D. Girardi, Quæſtoris Franciæ generalis, annos quatuor natus, laborare cepit 25. Jan. anni 1635. febre verminoſa cum vomitu bilis porraceæ, & nauſea continua. Præſcripſi potionem contra vermes vulgarem, cui addita ſunt propter malignantem (quæ ex humore excreto, & tumefactione quadam totius corporis apparebat) lapidis bezoardici gr. iv. & clyſterem dulcem. Potione aſſumpta, evomuit duos lumbricos, unum cum clyſtere per alvum egeſſit. Noctu iterata eſt potio, & ſequenti die bene habuit, ut adſtantes nulla alia remedia expetiverint. Poſt biduum incipit in eundem affectum, & multo graviùs torquebatur cum inquietudine, planctu continuo, etiam per ſomnum. Statim præſcripſi potionem purgantem ex infuſo rhei, & ſyrupo roſaceo, in aqua portulacæ, ex qua ter dejecit materiam nigerrimam, ſed poſt purgationem omnia ſymptomata permanebant, tum etiam vomitus auctus; ita ut omnia juſcula & potulenta rejiceret; unde factum eſt, ut potio contra vermes prædicta, quæ tantopere profuerat ab initio, jam nullius effectus fuerit, cùm perpetuò evomeretur. Advertens itaque, eum non evomuiſſe confectionem de hyacintho, cum juſculo exhibitam, eam bis iterandam juſſi, additis lapidis bezoardici gr. iv. Non ampliùs vomuit, & nocte dormivit ac multo meliùs habuit. Unde colligo, & obſervatione dignum cenſeo, lapidem bezoardicum, in affectibus verminoſis; ſummæ eſſe efficaciæ. Potionem purgantem prædictam iterum aſſumpſit, & alvi fluxus criticus eam ſequutus eſt, quo morbus admodum imminutus eſt, ac tandem julepis ſpecificis, ex decocto Scordii & Hypericonis, cum refrigerantibus paratis, omninò ſublatus, iterata poſt julepos purgatione, ex ſenna, rhab. & ſyrupo roſaceo.

OBSERVATIO XCII.

Abſceſſus Abdominis.

Die decima ſexta Februarii, anni milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi quinti, vocatus ſum ad filiam viduæ Joannis Peire, Mercatoris Monſpelienſis, annos 14. natam, quam ante duos annos curaveram ab hydrope incipiente, à quo tempore valetudinariam vitam agebat. Nunc verò è tribus ſeptimanis decumbebat, nullo vocato Medico. Invenio eam laborantem febre aſſidua, cum alvi fluxu moderato, quo pituitoſa & cruda rejiciebat. Refert præterea ſibi ventrem iterum intumuiſſe, in eoque per vices dolorem quendam punctorium percipere, tum etiam tibias per vices œdematoſas apparere. De redeunte hydrope ſtatim cogitabam, quòd ut exactiùs explorarem, manum ventri admoveo, quem dum aliquantulum comprimere intenderem, illa ſtatim obſtitit, de dolore coquerens, qui comprimendo ipſi inferebatur. Ego verò ratus in hydrope dolores hujuſmodi non apparere, ventrem denudari jubeo, admota lucerna, ut rem attentiùs indagarem. Ventrem igitur inſpicio colore naturali præditum, ſed elevatum & tumentem, dum utraque manu blandè contrecto, invenio tumoris circumferentiam in ambitu umbilici, quinque digitorum latitudine, extra quam circumferentiam ægra contactum indolenter ferebat; in tumore verò, etiam leviter compreſſa, plurimum dolebat; præcipuè in ſiniſtro latere, duobus digitis ab umbilico, ubi à principio morbi dolorem punctorium per vices percipiebat. Præterea in ipſo tumore fluxionem quandam animadvertebam; ex quibus pronuncio, abſceſſum latere inter peritonæum & muſculos abdominis, jam factam eſſe ſuppurationem; ac ſtatim Chirurgum advocari jubeo, qui ejuſdem protinus fuit ſententiæ. Itaque quamprimum aperiendum eſſe abſceſſum ſtatuimus, ne ſi in cavitatem abdominis rumperetur, mortem præcipitem afferret: Admovetur ergo cauſticum ei parti, in qua dolorem pungitivum ab initio percipiebat, & tribus horis elapſis, facta eſchara immittitur ferrum ad latitudinem duorum digitorum, nullum tamen pus effluxit. At non auſus eſt Chirurgus ulteriùs phlebotomum immittere, ne fortè peritonæum confoderetur, ſicque materia ad cavitatem abdominis effluëret; immiſit ergo turundam in foramen & poſt quinque horas extracta turunda tantillum puris effluxit, poſtridie manè extracta iterum turunda, magna puris copia emiſſa eſt; pus autem erat pravi coloris & doloris. Nihilominus ægra in pejus ruebat, ita ut quinto ab apertionis die interierit. Aperto cadavere, inventi ſunt muſculi abdominis in loco tumoris, putredine affecti circa partem ſiniſtram umbilicalem, in parte verò dextra hypogaſtrica inteſtina peritonæo adhærebant, & partes hujus loci etiam putrefactæ erant; hepar colore flaviſſimo præditum adhærebat peritonæo undique, & diaphragmati, & mole ſua mediam thoracis partem replebat, ut ipſi cordi eſſet omnino vicinum, pure & putrilagine omnia erant referta, ac deterrimum odorem ſpirabant; ſumma præterea macies aderat in toto corpore, quod maraſmo confectum videbatur, idque ob defectum hepatis ſanguinem non generantis.

Non ſolùm autem abſceſſus abdominis ex chronico morbo in corpore malè affecto lethales ſunt, ſed etiam ut plurimum ii, qui febribus ſive continuis, ſive intermittentibus ſuccedunt; quos damnavit Hippoc. in Coacis. Et vidit D. Pachecus Medicus Lunullenſis, amicus meus, juvenem tertiana laborantem, cui ceſſarunt paroxyſmi poſt ſeptimam acceſſionem; factus tamen abſceſſus circa inguen, & apertus emiſit pus laudabile in principio; ſequentibus verò diebus prava ſucceſſerunt ſymptomata, pus deterius apparuit, & æger interiit vigeſimo die. Quem tamen abſceſſum ab initio lethalem judicare potuit, quòd eo apparente, ſæva ſymptomata etiam apparuerunt. A ſalu-

lutares abſceſſus allevationem ſymptomatum afferre debent. Si contrarium fiat, decubitum materiæ in illam partem ſignificat, non criticam expulſionem.

OBSERVATIO XCIII.

Partus difficilis.

UXor D. Baronius Daumelas, Quæſtoris Franciæ generalis, in partu per triduum laboravit, ita ut tandem vires eſſent admodum dejectæ. Vocatus præſcribo ſequentem potionem.

℞. Dictamni cretici, ariſtolochiæ utriuſque & trochiſc. de myrrha, ana Scrup. ſem. croci & cinnamomi, ana gr. xii. confect. alchermes Drach. ſem. aquæ naphæ & artemiſiæ ana Unc. i. ſem. miſce, fiat potio, qua aſſumpta ſtatim conatus parturitionis excitati ſunt, & paulò poſt gemellos peperit. Idem contigit uxori D. Sarrtei primiparæ, quæ eſt filia D. Boſchii Pharmacopæi Monſpelienſis.

OBSERVATIO XCIV.

Fluxus menſium immodicus cum hyſterica ſuffocatione.

ANcilla D. Baronis de Caſtries, menſium fluxum tam copioſum patiebatur, ut intra duas horas ſanguinis ℔. iv. aut v. excreverunt, unde ſecuta eſt affectio hyſterica tam gravis, ut illa aphona, & quaſi mortua jaceret, cùm tamen apertos haberet oculos, & manu ſe ſtrangulari indiceret. Vocatus ad eam, potionem ſequentem præſcribo, tum cohibendo fluxui, tum hyſtericæ affectioni coercendæ idoneam.

℞. Aquæ naphæ, roſar. & plantag. ana Unciam i. ſanguinis draconis grana xii. ſalis prunellæ Drachm. i. miſce, fiat potio, quæ poſt tres horas interjecto juſculo reiterabatur. Poſt primam exhibitionem omnia ſymptomata remiſſa ſunt; in ſecunda verò omnino ceſſarunt.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puero.

FIllius Dn. N. duos annos natus, à nutrice infectus fuerat lue venerea, quæ ſeſe prodidit primùm puſtulis latis & rubris, in peritonæo acervatis, iiſque ſucceſſerunt ulcera in natibus, juxta podicem, mox puſtulæ in facie, ac tandem ultra in faucibus & labiis. Quibus accedebat corporis conſumptio in dies progrediens. Vocatus ad eum, ſequentia præſcripſi.

℞. Sennæ mundat. ʒ. i. ß. rhab. elect. & agarici recenter trochiſcati ana ϑ. ii. cinnam. ϑ. ß. infundantur in aqua cardui bened. in expreſſione diſſolve ſyrupi roſac. ʒ. i. fiat potio, detur manè, & reiteretur ſemel in ſeptimana.

Diebus intermediis utebatur ſequenti decocto.

℞. Ligni guajaci ʒ. i. corticis ejuſdem ʒ. ß. aquæ fontis ℔. iii. infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, ad tertias, colaturæ capiat ʒ. iv. manè ſine ſudore, propter aeris inclementiam, hyems enim vigebat, tum etiam metuebam nimiam exſiccationem; propter corpus tenellum, eaque ratione victum etiam analepticum concedebam. Eodem decocto pro potu utebatur, ſed diluto æquali aquæ potione.

Cùm hæc remedia continuaſſet per 20. dies, omnia ſymptomata diſparuerunt, ægerque in ipſo remediorum uſu refectus, & denuo impinguatus fuit. Eramus autem media hyeme, curatus omnino videbatur.

Attamen intra unum menſem dicta ſymptomata redierunt, ægerque extenuatus eſt.

Nos iterari juſſimus eadem remedia, decoctum tamen paulò efficaciùs efficiendo; coctione facta ad medias, eumque ſtrangulis operiebamus, ut ſaltem leviter ſudaret. Hac cura iterùm reſtitutus fuit intra quindecim dies, quam tamen diutius continuaſſemus, metu recidivæ, niſi rigidiſſima hyems, quæ tunc etiam vigebat, obſtitiſſet. Intermiſſo itaque remediorum uſu per viginti dies, aut circiter, ulcera renovata ſunt. Et cùm tunc cœlum eſſet ſatis temperatum, menſe Februario ob Auſtrinam conſtitutionem, curam iterùm inſtauramus, ſed efficaciorem.

Exhibemus itaque primum mercurii dulcis gr. viii. cum diagryd. gr. iv. in juſculo, quo valdè purgatus eſt per vomitum & feceſſum, & quarto quoque die hoc medicamentum exhibebatur: intermediis verò diebus ſumebat decoctum hoc modo paratum. Supradict. guajaci & corticis ejuſdem quantitas ponebatur per diem naturalem, ac poſtea deſtillabatur ad medias, junctūris alembici & recipientis probè munitis. Liquor ſuperſtes in alembico colatus miſcebatur cum aqua deſtillata, quæ erat acidula, hujus mixtionis dabantur ʒ. iii. manè calidè, corpus tegendo, & ſudores copioſiores effluebant. Per viginti dies continuata fuit hæc poſtrema curatio, ex qua morbus fuit omnino ſublatus.

Ulceribus narium admovebatur unguentum ex melle roſaceo, vitellis ovorum, terebinthina. Faucium verò ulceta brevi curabantur melle roſaceo, cum ſpiritu vitrioli acido reddito.

OBSERVATIO XCVI.

Lochiorum fluxus immodicus.

QUædam mulier poſt aborſum à ſanguinis fluxu immodico ſummam virium dejectionem patiebatur. Illi præſcribo frictiones & ligaturas partium ſuperiorum, cucurbitulas ſub mammis, epithemata, & pullos columbinos, fotus manuum cum vino calente, in quo confectio alkermes diſſoluta ſit, & ſequentem potionem.

℞. Aquarum plantag. naphæ & roſar. ana ʒ. i. ſyrupi corallor. ʒ. i. ſalis prunellæ ʒ. i. ſanguinis draconis ϑ. ß. miſce, fiat potio. Quæ ſtatim fuit exhibita, antequam reliqua remedia fierent, & intra horæ quadrantem dolores ventris, & lumborum quieverunt, & fluxus imminutus eſt.

OBSERVATIO XCVII.

Cancer.

DN. Chapus Toloſas, à nobili ſtirpe oriundus. Monſpelii degens, anno 1635. circa finem hyemis correptus fuit exiguo tuberculo, labium ſuperius obſidente; quod in dies incrementum capiens in tumorem degeneravit, totum ferè labrum occupantem, eumque durum ac lividum, cum dolore pungitivo & caloris ſenſu. Statim ab initio, alterius Medici præſcripto uſus eſt phlebotomia frequenti, cum levibus purgationibus; ex ſenna & caſſia paratis, præmiſſis julepis refrigerantibus. Cùm autem hæc remedia per aliquod tempus continuaſſet, & affectus nihilominus in deterius vergeret, priorem Medicum deſerens, curæ meæ ſeſe commiſit, die ſecunda Aprilis, anni ſupradicti. Ego verò prædicta ſigna conſiderans, tum etiam, quòd omnia topica remedia, quæcunque admoverentur; malum exaſperarent, & dolorem pungentem, ac exurentem, intenſionem efficerent, tumorem cancroſum eſſe exiſtimavi. Licèt autem iſte morbus incurabilis cenſeatur; illius tamen curationem ſuſcepi, edoctus à Galeno, cancrum in principio & dum adhuc recens eſt, ſanari poſſe, ut habetur 2. ad Glauconem cap. 10. ubi de cancro agens ſic loquitur. Hunc morbum per ſui initia ſæpè ſanavimus, ſed ubi in modum inſignem ſatis evectus eſt, nemo fine manus opera potuit curare, & paulò poſt: Hunc igitur morbum, ut diximus, in principio ſanavimus, & tunc præſertim, cùm melancholicus humor non admodùm craſſus videbatur exiſtere: nam hîc purgantibus medicamentis, ex quibus ſanitas ſequitur, promptè ſuccumbit; neque obſcurum eſt, hujuſmodi medicamenta deberé eſſe atræ bili accommodata. Quod tamdiu faciendum eſt, donec ſanitas priſtina parti ſubſequatur, quemadmodum, ratio victus optimos generans humores, iterum adhibeatur. Et ex ejuſdem Galeni præcepto, quod habetur lib. de atra bile, cap. 9. & comment. aph. 47. ſect. 6. hoc morbo affectos, fortioribus medicamentis eſſe expurgandos. Ad potentiora remedia confugiendum eſſe cenſui; ex quibus principem locum obtinet radix hellebori nigri, quæ ad humorem melancholicum expurgandum, efficaciſſima eſt. Sic igitur curationem aggreſſus ſum.

℞. Rad. bugloſſi & cichor. an. ʒ. i. fol. agrim. borrag. ceterach. & veronicæ ana m. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colatura diſſolve cremoris tartari ʒ. i. fiat juſculum, quod capiat manè per 12. dies.

In quarto quoque juſculo diſſolve ʒ. ii. ſyrupi ſequentis.

℞. Succorum recenter expreſſorum & per reſidentiam depuratorum, borraginis, bugloſſi, fumariæ, cichorii ℔. iii. ſucci veronicæ & pomor. redolent. an. ℔. i. ſennæ mundat. ʒ. vi. epithemi ʒ. ii. rhab. electi & agarici recenter trochiſcati an. ʒ. i. zinzib. & garyophill. an. ʒ. i. infundantur & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfectè coctus ad uſum dictum.

Poſtremæ doſi juſculorum adde extracti hellebori nigri gr. iv. capiat cum regimine.

Hoc medicamentum ſumma cum vehementia ægrotantem expurgavit, non ſolùm per alvum, ſed etiam per vomitum, verùm eadem die tumor valdè imminutus apparuit, ac doloris expers.

Poſt

Poſt uſum juſculorum, uſus eſt balneo tepido per triduum, hirudines hæmorrhoidibus admotę, cauſticum utrique tibiæ inuſtum, ſerum lactis cum epithymo per menſem uſurpatum, & balneum iteratum ſingulis ſeptimanis.

Poſt quindecim dies ab aſſumpto extracto hellebori, idem remedium iteratum eſt, eadem doſi, cum diaprunι ſolutivi ℥. iij. cujus operatio fuit priori ſimilis, & eadem die tumor imminutus apparebat.

Topica omnia tumorem exaſperabant, & dolorem intenſiorem efficiebant, excepto unguento ex ranis viridibus, quod maximè laudatur ab Aquapendente, Chalmetæo, & aliis, & in hoc affectu plurimùm præſtitit; ita ut illius curationem duobus præſertim remediis tribuendam eſſe exiſtimem, extracto ſcilicet hellebori nigri, & unguento de ranis viridibus. Non parùm tamen contulit ſyrupus magiſtralis, quo bis in ſeptimana utebatur.

Intra menſem, à curationis principio, tumoris portio ſuppurata, & ſponte aperta, cum pure ſatis laudabili. Ulceri & tumori univerſo admovebatur continuò unguentum prædictum, & ſenſim tumor imminutus ac tandem ſenſim reſolutus eſt, & ulcus ad cicatricem perductum.

Unguenti de ranis viridibus compoſitio talis eſt.

℞. Ranas virides in arboribus, vel aquis puris degentes, in vas fictile vitro illitum, multiſque exiguis in fundo foraminibus pertuſum conjicito: earumque ora butyro impleto: vas ne quid exhalet, luto diligenter oblinito & operito, cui aliud effoſſa terra concluſum ſupponito, ignem in ambitu ad deſtillandum accendito, oleum ſeu liquorem illum ſtillatitium colligito, & cum pulvere ranarum miſceto, ut fiat linimentum.

OBSERVATIO XCVIII.

Peripneumonia pituitoſa.

D N. Gaultier fiſci regii Quæſtor generalis, ætatis 60. annorum, laborabat peripneumonia pituitoſa, quæ innoteſcebat ex tuſſi, difficultate ſpirandi, febre dolore ſub humero ſiniſtro, & maxillarum rubedine. Cùm autem multa pituita refertus videretur, ejuſque ſatis bonam quantitatem evomuiſſet, cùm clyſtere injecto, ter aut quater alvus ſoluta eſſet, poſtridie venæ ſectionis, ſemel tantùm celebratæ, purgans medicamentum fuit exhibitum ex infuſo rhei, cùm manna & ſyrupo roſaceo, quo optimè purgatus eſt quarta die morbi, quæ erat 29. Maij, anni 1635. & poſtridie à febre aliiſque ſymptomatis liberatus apparuit. Unde patet purgationem in peripneumonia interdum convenire, quamvis ut plurimùm, ante ſeptimum diem uſurpata, pernicioſa ſit.

OBSERVATIO XCIX.

Phthiſis incipiens.

M Enſe Majo anni 1635. uxor D. Thomæ curię computorum, ſubſidiorum & fiſci Conſiliarii, phtiſica interiit, & poſt unum aut alterum menſem illius ancilla, quæ diu noctuque illi miniſtrabat, in ſimilem affectum incidere videbatur. Laborabat enim febre lenta, cum tuſſi ſicca, diu noctuque perſeverante, macie totius corporis, inappetentia, & vigiliis. Vocatus ad eam præſcribo venæ ſectionem, & purgationem univerſalem ex apozemate, & balnea tepida, cum victus ratione incraſſante & refrigerante; quę nihil contulerunt. Tandem mecum reputans affectum procedere ex maligna qualitate impreſſa pulmonibus & cordi per contagium, præſcribo decoctum guajaci ad 15. dies cum victu analeptico, ſine ſudore, quo remedio perfectè curata eſt. Et febris, tuſſis, aliaque ſymptomata omninò deſierunt.

OBSERVATIO C.

Variolæ.

F Ilius Dn. Boudon Receptoris ſtipendiorum curialium præſidialium Occitaniæ, annos natus novem febre laborans, quæ videbatur variolas portendere, meæ curæ committitur menſe Junio anni 1635.

Prima die venam ſecati juſſi, & ſanguinem extrahi ad ℥. v. & veſperi eadem quantitate iterari, julepi præſcribuntur, inunctio ex oleo ſcorpionum, & reliqua ordinaria; ſecunda & tertia die parum delirabat. Variolę apparent, minutæ denſæ, & depreſſę paulatim incraſſeſcebant, ſed admodùm ſegniter, ita ut ſexta die facies nullo modo inflata videretur. Variolę in facie & toto corpore depreſſę, & in medio concavę, imò verò nonnullę in medio erant nigrę. Magis timebant parentes ex eo, quòd tres alios liberos amiſerant ex eodem morbo, & variolis omninò conſimilibus. Ego igitur ad efficaciora remedia confugiendum ratus, ſequentem julepum pręſcripſi.

℞. Aquæ card. bened. ℥. iij. aquę theriac. ℥. iij. trochiſc. viperin. ℈. j. lapid. bezoard. g. vj. capiat horis veſpertinis.

Cordi applicabantur pulli columbini, ac deinde linimentum ex theriaca, confect. Alkerm. & ol. ſcorpion. Matthioli.

In omnibus juſculis diſſolvebatur bezoar. mineral. ℈. ß. ſequenti die quę erat ſeptima morbi, ter excrevit per alvum materiam ſatis craſſam, ſed omninò lividam. Eodem tempore copioſiſſimas excrevit urinas, & variolarum eruptio ita promota eſt, ut intra unum diem facies multum inflata fuerit, & variolæ ab eo tempore ſufficienter increverint. Continuatum fuit bezoard. mineral. per alterum diem, & poſtea confectio de hyacintho, quæ ab initio uſurpata fuerat. Donec tandem æger à ſævo illo morbo protinus liberatus fuerit.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum inſignium

CENTURIA SECUNDA.

OBSERVATIO PRIMA.

Colicus dolor.

DIE prima Julii, anni 1635. Sarretus, Salinarum viſitator generalis, quadragenarius, correptus eſt graviſſimo dolore colico, qui neque clyſteribus laxantibus, & carminantibus; etiam cum aqua benedicta, neque fomentis ac ſemicupiis intra 24. horas uſurpatis, ſedari potuit. Eoque continuò ſæviente, ſequentes pilulas præſcripſi.

℞. Aloes optimæ ℥. j. diagryd. g. viij. laudani opiat. g. v. fiant pilulæ ſex deauratæ.

Has pilulas ſumpſit media nocte, manè hora quarta dolor protinus quievit, & per dici decurſum purgatus eſt quinquies ſicque omninò liberatus.

OBSERVATIO II.

Variolæ cum alvi fluxu.

F Ilius D. Graſſeti in curia Computorum Conſilii, annos quinque natus, variolis laborabat cum alvi fluxu per totum morbi decurſum perſeverante. Septima die morbi, quæ erat 15. Auguſti, anni 1635. multò gravior fuit alvi fluxus, febris intenſa, ſitis ingens, variolæ depreſſæ, quarum elevatio ab alvi fluxu impediebatur. Reliquis remediis uſque ad id tempus parum conferentibus, ſequentem præſcribo julepum, alvi fluxum & malignantem reſpicientem.

℞. Rad. pentaphylli & tormentillæ an. ℥. j. fol. ſcabioſæ, pimpinellæ an. M. j. ſcordii p. j. ſantali citrini ℥. ij. coquantur ad 4. iij. pro tribus doſibus bis in die ſumendis. Addendo unicuique doſi confect. de hyacintho ℥. ß. trochiſcor. viperin. ℈. ſem. lapid. bezoard. g. iv.

Poſt primam exhibitionem alvi fluxus imminutus fuit, variolæ tumefactæ, & ſitis imminuta.

In aliis pueris quamplurimis eadem potio mirè profuit ad ſedandum alvi fluxum, & variolas depreſſas tumefaciendas. Cui addebam aquam roſarum, & naphæ an. ℥. ß. Etiam citra alvi fluxum; in depreſſis variolis mirum in modum contulit; & plerumque ſic componebam.

℞. Rad. pentaphylli, & tormentillæ an. ℥. j. fol. pimpi-

nellæ & ſcordii an. M. j. ſantali citrini & raſuræ eboris an. ʒ. ij. coquantur ad 4. iij. in colatura ʒ. iij. diſſolve aquæ naphæ & roſar. an. ʒ. ß. trochiſc. viper. in ϑ. j. lapid. bezoard. g. iv. fiat potio, quæ grandioribus detur uno hauſtu bis in die, lac verò ſugentibus, ex cochleari frequenter.

OBSERVATIO III.

Secundina retenta.

CLariſſima uxor Domini de Graſſet in curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci Conſiliarii, principio menſis Octobris anni 1635. cùm abortum paſſa eſſet ex geſtatione trimeſtri, fœtum optimè efformatum excluſit, retenta ſecundina. Hinc fluxu albo diu laboravit, & quendam oris fœtorem percipiebat, qui poſt aliquot dies deſiit. Fruſtula quædam membranea excluſit, ſed pauca & exigua. Ita, ut aſſerentibus mulieribus, illam ſecundinas fruſtulatim ejeciſſe, ego contrarium perpetuò cenſuerim. Paulatim ad priſtinam valetudinem rediit, fluxu tamen albo perſeverante. Attamen poſt duos menſes cum dimidio, immodico menſium fluxu correpta eſt, cum quo ſecundina exſiccata per fruſtula excreta eſt. Quod notatu digniſſimum ſecundinam tamdiu in utero, ſine gravi noxa, retineri poſſe.

OBSERVATIO IV.

Hernia in infante.

FIlius Dn. D. Aumelas Franciæ Quæſtoris generalis 2. menſes natus, laborabat hernia aquoſa, dextrum teſtem occupante, cum materia contenta, in membrana teſtis propria, dartos appellata, ut teſtis ovi exigui magnitudinem æquare videretur; & hic tumor à nativitate ferè eum occupabat, quem diu corone, ſuffitu thuris imbuto, diſcutere tentaverant. Tandem vocatus ſequens præſcribo cataplaſma, principio menſis Novembris anno 1635.

℞. Farinæ fabarum ℔. ß. decoquatur cum vino generoſo ad pultis conſiſtentiam, deinde adde oxymel. ſimpl. ʒ. iij. fiat cataplaſma admovendum manè & ſerò.

Intra octo dies, hoc ſolo remedio tumor omninò diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO V.

Lumbrici.

DIE 25. Novemb. anni 1635. per quatuor annos natus, ex lumbricis ita laborabat, ut gravi dolore ventris torqueretur, cum ſumma virium dejectione, ita ut pulſus in carpo non perciperetur, & oculi concavi eſſent, ut ſpiritibus orbati, quales in moribundis apparere ſolent. A tribus diebus laborabat, quatuor lumbricos mortuos per os excreverat cum vomitu humoris nigri. Pharmacopœus potiones contra vermes exhibuerat, & potionem purgantem ex electuario diacarthami, & rhabarbaro, ſed nullo modo ex ea purgatus fuerat. Præſcribo ipſi potentia ad lumbricos remedia ordinaria, tum interna, tum externa, quæ nihil profuerunt. Poſtera die in eodem ſtatu perſiſtebat. Jubeo ut exhibeatur calomelanos Turqueti g. viij. cum g. vi. ſcammonii, quo medicamento alvus ſoluta eſt, excrevitque materiam viſcidam, glutinoſam, putridam, cum duobus lumbricis, ter alvum depoſuit, & maximè levatus eſt, ac poſteà intra paucos dies omninò convaluit.

OBSERVATIO VI.

Hæmorrhoidum dolor.

DIE 21. Decembris anni 1635. De Joannes Charanton, civis Monſpelienſis, cùm ad villam duobus milliaribus ab urbe diſtantem pedes iviſſet, multis veſtimentis indutus, vehementer incaluit, unde facta eſt magna humorum commotio, eorumque decubitus ad anum, unde hæmorrhoides valdè intumuerant, cum inflammatione, & dolore acerbiſſimo. Tota die ſequenti valdè excruciatus eſt, noctemque inſomnem tranſegit. Poſtridie ad urbem rediit ſuper equum, ſed pedibus ſubnixus ſupra ſtapedes, cum magno labore, ita ut tumor inde irritatus fuerit. Vocatus ego poſt meridiem, ſanguinem detrahi jubeo ad ʒ. vij. manè alvum dejecerat bis. Circa veſperam iteratur phlebotomia propter doloris urgentiam, veſperi accepit julepum cum ſyrupo de papavere, & uſus quater ſub noctis decurſu ſuffumigio, ex ſempervivo majori cocto in vino albo; dormivit per intervalla, dolor & tumor imminutus hæmorrhoideſque relaxatæ, & ſuffumigii, ac linimentorum anodynorum continuatione, brevi ſanatus eſt.

OBSERVATIO VII.

Fœtus in partu morientes.

UXor tinctoris Nemauſenſis à conjugii initio ter peperit maturum partum, nono geſtationis menſe; labores patiebatur conſuetos ante partum, quemadmodum aliæ fœminæ, ſine majori moleſtia, ita ut neque partus admodum difficilis, aut laborioſus eſſet; neque mulier malè habita, ut aliquo affectu præternaturali laboraret, in ipſis partus doloribus, fœtus in utero movebatur ſufficienter, attamen ſtatim poſt excuſſionem mortuus inveniebatur, idque ter hactenus contigit. Medici poſt ſecundum partum purgationes præſcripſerunt, & diætam ſudorificam, mutata etiam fuit obſtetrix. Tertius tamen eodem modo interiit. Quæritur cauſa & medela. Cùm nulla cauſa in hiſtoria referatur, difficillimum eſt eam conjecturam aſſequi. Ut tamen ſententiam noſtram proferamus, dicimus, hos caſus accidere, vel ob fœtus debilitatem, vel ob conſtructionem uteri, aut cervicis ejuſdem tempore partus. Debilitas fœtus ex latente quodam ſeminis, aut ſanguinis materni vitio contracta, poteſt efficere, ut cùm fœtus in partu, & maximo conatu exitum quærat, in eo exſolvatur, & moriatur, quemadmodum partus octimeſtris neceſſariò interire ſolet, propterea quòd conatum ediderit ſeptimo menſe, quem ſi repetat octavo, exſolvitur & interit. Si igitur quilibet fœtus ex duplici conatu neceſſariò interit, qui debilis eſt, unico conatu poteſt interire. Alia etiam ratione debilitas illa mortis cauſa eſſe poteſt. quòd ille fœtus excluſus, ob dictam debilitatem, aerem & lucem ferre nequeat, ab iiſque perimatur. Ac denique à conſtrictione uteri, vel cervicis id pendere poteſt: uterus in partu ſeſe colligit & conſtringit; ad excluſionem fœtus, & ſi nimia fuerit illa conſtrictio, ac fœtus corpus tenellum vehementer comprimat, eum ſuffocare poteſt. Idem poteſt contingere ab uteri cervice, ſi dum fœtus ad eam pervenit, ſeſe conſtringat, ea enim conſtrictione poteſt fœtum opprimere. His ita propoſitis, remedia ad duo erunt dirigenda, imbecillitatem ſcilicet fœtus corrigendam, & uteri conſtrictionem nimiam impediendam.

Ratione prioris, conjuges ante conceptionem debent uti victu euchymo & laudabili, ut ſemen purum, & omni labe vacuum generetur. Tum mater, toto graviditatis tempore, eodem victu uti debet, ut ſanguinem laudabilem fœtui ſuppeditet. Et præterea, bis in ſeptimana, pulvere ſequenti utetur.

℞. Granorum kermes, raſuræ eboris, corall. præparat. & margaritar. ana ʒ. i. maſtiches ʒ. ß. manus chriſti perlat. ʒ. ii. fiat pulvis, doſi ʒ. i. in ovo ſorbili, aut juſculo.

Alternis vicibus, loco pulveris, utatur opiata ſequenti.

℞. Conſervæ roſar. ʒ. ii. cortic. citri condit. ʒ. i. myrobal. condit. & nucis moſchat. condit. ana ʒ. ſ. coralli præparati & margaritar. præpar. an. ʒ. i. raſuræ eboris ʒ. ſ. fiat opiata cum ſyrupo condit. citri, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſemel aut bis in ſeptimana loco pulveris prædicti.

Si utrumque tandem faſtidiat, utatur tabellis ſequentibus guſtui gratiſſimis.

℞. Confect. Alkerm. ʒ. iii. ambræ griſ. ϑ. i. ſacchari in aqua namphæ & roſ. diſſoluti ʒ. iv. fiant tabellæ, quibus etiam omni hora uti poterit, per ſupradictorum uſum.

Dum ingredietur nonum menſem ſequentia applicentur ventri, manè, per dimidiæ horæ ſpatium.

℞. Vini generoſi ℔. iii. calefiat, & in eo diſſolve olei nucis moſchatæ. Unc. ſem. pulv. caryophyl. & granorum Kermes ana Drachmas iii. miſce, & ſpongia hoc liquore imbuta umbilico applicetur calidè, bis in ſeptimana.

℞. Nucis moſch. macis, caryophyll. & cinnam. ana partes æquales, excipiantur melle calido, ad formam linimenti & extendantur ſuper cruſtam panis aſſatam, & umbilico applicentur manè, ſingulis diebus vacuis, ab uſu fomenti.

℞. Aquæ namphæ & roſar. ana ʒ. iii. aquæ cinnam. ʒ. i. miſce, capiat cochlear. i. ſingulis diebus manè per totum noni menſis decurſum.

Tempore partus exhibeatur cum ſingulis juſculis drachma ß. confect. Alkermes, ſecundum deſcriptionem Meſuæi paratæ, ratione doſis ambari, & hora una poſt juſculum quodvis, exhibeatur aquæ cinnam. cochlear. unum.

Umbilico applicentur frequenter fruſtum ſemiaſſæ carnis calidum, pulv. cinnam. nucis moſch. & caryophyll. conſperſum.

Rarione conſtrictionis uteri, aut cervicis illius, ſi mulier non ſit gravida extra hyemem, utatur frequenter ſemicu-

micupio, e decocto emollientium parato. In graviditate, à principio noni menſis, ad diem partus, illinatur cervix uteri & perinæum oleo ſeminis lini, ſine igne extracto, Actum Monſpelii, die 24. Decembtis anni 1635.

OBSERVATIO VIII.

Dolores vagi circa thoracem.

D. Raymundus Arnaldui Megloriens, quinquagenarius, ſanguineo temperamento præditus, è bello Italico rediens, conqueritur de ſæviſſimis doloribus ſingulis noctibus affligentibus, poſt primum ſomnum; incipiuntque iſti dolores in latere ſiniſtro, ſimulque ad anteriorem thoracis partem, & poſteriorem; tum ad latus ſiniſtrum & ſcapulas extenduntur, tanta vehementia, ut ſubitò expergiſcatur, & in nulla decubitus forma conſiſtere poſſit; ſed aſſurgere cogatur. Perſeverant iſti dolores uſque ad matutinum, & tunc temporis quieſcunt. Nec tota die ullatenus appatent. Jam à duobus menſibus iis vexari cœpit, neque ulla adhuc remedia adhibuit. Medicus, qui pro eo antea ſcripſit, exiſtimat hoſce dolores provenire à catarrho tenui, in eas partes decumbente, horis nocturnis, quo tempore pituitoſus humor commoveri ſolet. Ego verò cenſeo hujuſmodi dolores provenire à flatibus, qui illis horis tantùm excitantur à calore intenſiori, facto ex concentratione ipſius, per ſomnum. Materia ex qua elevantur flatus hujuſmodi, eſt illuvies pravorum humorum atque crudorum, in ventriculo, meſenterio, & præſertim regione hepatis congeſtorum. Hæc autem congeſtio facta eſt in caſtris ob pravam victus rationem. Hinc etiam ventriculi coctio debilitata eſt, unde fit ut ciborum portio crudior; à pravis humoribus etiam infecta, vertatur in flatus, qui quoquo verſum traſmittuntur. Peracta verò concoctione, non amplius flatus hujuſmodi tranſmittuntur, & ita dolores ceſſant circa matutinum.

Ad curationem hujus affectus præſcripſi primum evacuationem univerſalem per apozemata, & phlebotomiam, quibus abſolutis præſcripſi decoctum chinæ, ad 15. dies quorum uſu affectus ſenſim imminutus eſt, & ſine ullo alio remedio, intra menſem omninò ſublatus.

OBSERVATIO IX.

Icterus in gravida.

CLariſſ. uxor D. Daumelas, Franciæ Quæſtoris generalis, circa finem ſeptimi graviditatis menſis, occaſione quadam concitata eſt, à qua vomitum manè patiebatur cum dolore ſtomachi, & icterica facta eſt. Hic autem icterus duo habebat peculiaria, unum, quod in lecto color faciei & totius corporis remiſſiſſimam flavitiem refetebat: cùm verò ſurgeret, & ſeſe aliquantulum commoveret; intenſus multò, & quaſi derepente flaveſcebat. Alterum eſt quòd alvus non erat adſtricta, ut vulgò fit in ictericis; ſed potiùs liquida & bilioſa dejiciebat. Urina erat rubra, ſed lintea non tingebat. Ego Medicus ordinarius D. Ranchinum in conſilium advoco, ut de phlebotomia decerneretur, ex una enim parte cauſa procatarctica ſuadere videbatur, omnibus enim morbis ab ira, venæ ſectio eximiè convenit, propter maximam ſanguinis commotionem, quæ ab ea excitatur. Prætereà evaporationes illæ bilioſæ ſubitò ex levi mora invadentes ſanguinem valde exagiratum teſtabantur. Neque ab obſtructione meatus choledochi oriebatur hic affectus (in quo Galenus venæ ſectionem vetat, lib. de ſan. miſſ.) quia alvus fuiſſet obſtructa, & alba dejeciſſet, ſed potiùs ab hepate accenſo & præcalefacto: ex altera verò parte graviditas jam provecta phlebotomiam dehortari videbatur, & cùm ægra ex morbo in abortus periculo verſaretur; ſi poſt venæ ſectionem ille contingeret, culpa in eam rejici potuiſſet. His poſttemis de cauſis noluit Ranchinus phlebotomiæ aſſentiri; ſed decretum fuit rhab. in ſubſtantia exhibere ad ʒ. i. ut bilis per alvum ſenſim educeretur, quod factum fuit. Parum præſtitit thabatbarum; ægraque poſt quinque vel ſex dies abortum paſſa eſt. Fortè venæ ſectione liberari potuiſſet. Sed noſtratium mulierum nequitia, omnes infauſtos eventus remediis adſcribentium, efficit, ut etiam prudentiores Medici, metu calumniæ ab utiliſſimis interdum abſtineant.

OBSERVATIO X.

Angina.

DIE decima octava Febtuarii 1636. Juveni quidam foſſor angina laborabat tam vehementi, ut nec loqui, nec deglutire poſſet, reſpiratio tamen integra manebat. Cùm ad eum vocatus ſum, injectus fuerat clyſter, ſtatim verò ſanguinem mitti jubeo ad Uncias decem, loſteà admovetur veſicatorium poſteriori cervici, cucurbitulæ ſcapulis admoventur cum ſcarificatione, & quatuor horis à venæ ſectione exhibentur aquæ benedictæ Unciæ duæ, quibus purgatus eſt per vomitum, & per alvum, & inde loqui ac deglutire cœpit, ac paulò poſt integrè curatus eſt.

OBSERVATIO XI.

Symptomata hiſterica & hypochondriaca.

DIE decima quinta Martii 1636. Clariſſima uxor Domini de Clauſe, Conſiliarii Regii in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii, annos nata 54. temperamento pituitoſo & melancholico prædita; adverſa multis annis fruens valetudine, incidit ex mœrore diuturno in varia ſympromata, quæ eam frequenter, & præſertim nocte infeſtabant. Ea autem erant, dolores totius lateris ſiniſtri, à coſtis ad illa pertingentes, ut non poſſet ſupra illud latus decumbere, vomitus pituitoſi & acidi, capitis dolores, cardialgiæ, & lipothymiæ ita urgentes, ut ſeſe moribundam putaret, horrores, & tremores totius corpotis, quos ſudores excipiebant: pulſus valdè parvi, languidi & debiles, eructationes frequentes à copia flatuum per os erumpentium. Cùm primùm ad eam vocatus ſum, præſcribo clyſterem carminantem & laxantem, potionem ex aquis naphæ, roſarum, & cinnam. ſacculos ſtomachicos, & oleum nucis moſchatæ regioni ſtomachi admovendum, quibus valde ſublevata eſt, & à prædictis ſymptomatis liberata. Sed cùm ea frequenter redirent, purgatio uſurpata eſt bis intra quatuor dies. Redeuntibus autem ſymptomatis exhibui laudani opiati gr. ij. cum conſerva roſarum, in forma boli, hora ſomni, quo intra horam omnia ſymptomata omnino ſublata ſunt, & placidè dormivit, neque poſtea eadem ſymptomata redierunt adeo vehementia, ſed multo leviora. Poſt purgata eſt bis in hebdomada pilulis ſpecificis, quibus ad melius in dies vergebat. Et ſic tandem integræ ſaninati reſtituta eſt?

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

VIgeſima ſecunda Martii, anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo ſexto, Vidua Domini Dortes ſumma duritie, & tenſione totius abdominis à multis annis laborans, unde per intervalla dolores atrociſſimos, colicorum inſtar patiebatur, eodem dolore corripitur multo atrociori, quàm antea circa noctem. Vocatus Pharmacopœus duos clyſteres injicit ſine ullo fructu, quamvis eorum vi multum purgata fuiſſet. Vocatus ægo manè præſcribo pilulam ex laudani granis quinque conflatam, & intrà horam dolor penitus quievit, nec ampliùs rediit.

Eodem tempore Domina de Varanda, prædictæ mater, dolore colico vero, cui obnoxia eſt, corripitur, injicitur clyſter à Pharmacopœo, eòque nihil operante, advocor, invenio eam ex doloris gravitate clamantem, & vociferantem; præſcibo clyſterem ex decocti emollientis ℔. j. diapœnici ʒ. j. aquæ benedictæ ʒ. iij. quo dolor omninò quie vit: & ægra multa pituitoſa, cum multis flatibus excrevit.

Ego ipſe ante unum menſem ſimili dolore vexatus, neque clyſtere emolliente carminante & laxante admodum levatus, ſimili clyſtere curatus ſum, ita ut ſtatim eo injecto dolor omnino quieverit; quamvis clyſter non niſi poſt duas horas rejectus fuerit.

OBSERVATIO XIII.

Sanguinis mictio.

CLariſſimus Dominus de Serres Conſiliarius Regius in Curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci Corrector, quinquagenarius, temperamento bilioſo & melancholico præditus, cùm per multos dies gravia quædam animi pathemata & mœrores paſſus eſſet, indeque noctem aliquam inſomnem tranſegiſſet, urinas ſanguinolentas reddidit, quæ poſt equitationem immediatè apparuerunt, eodemque tempore urinæ acrimoniam ſeu ardorem paſſus eſt. Hinc quoties equitando itineri ſe commiſit, urinas pariter ſanguinolentas reddidit, & ardorem prædictum inducentes. Imò verò prædictus ardor urinæ ſæpe ſolet recurrere, etiam ſi utinæ ſanguine infectæ non appareant. Præterea, cum urina, arenulas quaſdam matulæ parietibus adhærentes excernit, quas ipſe à multis annis excernere

ſolitus eſt. Quæritur jam, à qua cauſa proxima & immediata hęc ſanguinis mictio dependeat. Cùm autem ſanguinis mictus in genere à pluribus cauſis ſoleat exoriri, in præſenti tamen caſu duæ tantùm in controverſiam revocari poſſunt. Calculus nimirum in renibus contentus, & aſperitate ſua venulas colliděns, ex iiſque ſanguinem eliciens, vel humores acres: ſalſi aut biliosi, prædictarum venarum oſcula aperientes. Priorem cauſam duo potiſſimùm videntur indicare: nempè arenulæ illæ quas æger à multis annis cum urina ſolet profundere; quaſi latentis calculi ſobolem eſſe poſſe, conjicere quis valeat. Et periodica illa excretio ſanguinis, eo ſolùm tempore contingens, quo æger immodico exercitio utitur, equitandoque renes vehementer concutit, unde alliſio lapidis ad renis ſubſtantiam illiuſque venulas, colligenda videtur. Verùm hæc duo ſigna minimè ſufficiunt, ut calculum in renibus latitantem demonſtrare valeant. Præcipua enim ſigna, & perpetuo vel aſſidentia, vel præcedentia, omninò deficiunt. Quorum præcipuum eſt dolor lumborum, qui præſente calculo abeſſe minimè poteſt, ſed neceſſariò affligit, & per intervalla recurrit, iſque vel gravans, ſi calculus renum ſubſtantia hæreat vel pungens ac lancinans, ſi in renis cavitate membranea contineatur. Adde quod clariſſimus æger nunquam tota vita nephriticis doloribus conflictatus fuerit, neque ullum unquam calculum excreverit; cùm tamen fieri vix poſſit, ut calculoſa diſpoſitio, quæ ut plurimum nativa & hæreditaria eſt, ad quinquageſimum annum otiari poſſit, & ea primum ætate in actum produci, quin prægreſſis temporibus quædam ſui indicia prodiderit, cùm præcipua conjectura mictus ſanguinis, à calculo prodeuntis, ab Auctoribus vulgò deſumi ſoleat ex eo, quòd antea laborantes, calculos excreverint. Adde etiam, nullam in ægrotantis parentibus hujuſmodi diſpoſitionem calculoſam fuiſſe obſervatam, quod non parvi eſt hac in re momenti. Omnia denique alia ſigna, calculum in rene contentum indicantia, hic protinùs deſiderantur, ut ſtupor cruris è directo poſiti, teſticuli retractio, nauſea & vomitus, alimenta craſſa diù antea uſurpata, & ſimilia.

Duo verò ſigna pro calculo ſtabiliendo propoſita, ita confutantur. Arenulæ calculum intus latentem verè indicantes, in fundo matulæ ſubſident, & ſi digitis comprimantur, non facilè comminuuntur. Si verò matulæ parietibus hæreant, & digitis compreſſæ facilè comminuantur (quales ſunt illæ, quæ à noſtro ægrotante excernuntur) calculi indicia nunquam eſſe poſſunt. Neque enim illæ in renibus aut veſica generantur, ſed in venis ac hepate, ex humorum aduſtione, quorum particulæ craſſiores & tartareæ, arenularum formam æmulantur, & cum ſero in venis contenta ſeparantur, ac in renes & veſicam detruduntur. Quod cùm à paucis fuerit animadverſum; fit, ut multi calculoſi pronuncientur, qui ab eo malo prorſus immunes ſunt. Et quotidiana docet experientia, multos à pueritia hujuſmodi arenulas excernere tota vita, qui tamen nunquam calculo laborarunt, quibuſve calculus non facilè timendus.

Periodica verò ſanguinis excretio, eo ſolùm tempore contingens, quo æger equitando ſeſe vehementiùs exercet, licèt ex alliſione lapidis aſperioris in ſubſtantiam renis poſſit contingere; minimè tamen dubium eſt, quin ille etiam ex calore, à motu immodico, in renibus, & tota ſanguinis maſſa excitato citra calculi præſentiam generari poſſit. Humores enim biliosi & acres, vel pituitæ ſalſæ naturam redolentes, à motu & calore exagitati, ad renes amandantur unà cum ſero, ſanguini permixto, & renum venulas aperientes, ſanguinis effluvium excirant. Et ita rem ſe habere in præſenti ægrotante prorſus aſſevero, cùm ille biliosо temperamento præditus ſit, & ab animi pathematis vigiliiſque ſuprà recenſitis, ſanguinis maſſa majorem aduſtionem adepta fuerit. Tum eorum humorum, qui per renes efferuntur acrimonia, ex urinæ ardore, quæ illum ſæpiſſimè afficit, etiam citra ſanguinis efluxum, facilè innoteſcit.

Hanc noſtram ſententiam doctiſſimorum virorum placitis eſſe conſentaneam, infinitis exemplis facile eſſet oſtendere. Nonnulla tantum annotare ſufficiet. Hollerius vir in artis operibus, ſi quis alius, exercitatiſſimus, c. 25. lib. de morbis internis. Quibuſdam (inquit) naturis eodem modo ſanguis per vias urinarias excernitur, quo aliis per nares, venas ſedis, aut vomitum. At experientia conſtat, hujuſmodi ſanguinis excretiones in diſpoſitis ſæpè recurrere, quando vehementiori exercitio eorum corpora incaleſcunt. Poteſt igitur ſanguinis mictio, illiuſque recurſus, à ſanguinis & humorum calefactione ſuſcitari. Multò apertiùs rem explicat idem Auctor comment. aph. 78. ſect. 4. Sunt (inquit) nonnnuli, qui ſi duriùs equitent, aut ſeſe exerceant immoderatiùs, excalefactis renibus, ſanguinem meiant. Doctiſſimus Montanus conſ. 283. caſum proponit cujuſdam Epiſcopi Hungari, huic noſtro tam ſimilem, ut ad verbum hìc deſcribendus videatur. Ejus igitur verba hæc ſunt: Arbitramur (inquit) ſanguinolentam urinam, & turbidam reddi ab hoc Reverendiſſ. Epiſcopo, propter dilatationem, factam tum in cavitatibus renum, tum in vaſis urinariis, propter intenſam caliditatem à motu violento primò generatam, dum curru, ſalebroſo itinere concuteretur; præcipuè circa dorſi regionem, deinde ſuccedente ingenti calore, dum cum veſte pellicea ſub ſole ardente montem aſcenderet. Ex his igitur omnibus tantus calor circa partes renum fuit excitatus, ut ob nimiam dilationem urina ſanguinolenta excreta fuerit. Et inde eſt, quòd nunc quoque quotieſcumque defatigatur, & corpus exercet, in idem ſymptoma incidat, turbidæ ſcilicet & ſanguinolentæ urinæ. Excitatur enim dilatatio ob motum, quæ in quiete deliteſcit. Ardor autem excretione urinæ, ſimulque dolor circa anum, ab eadem cauſa provenit; videlicet ab illa urina fœculenta, habente in ſe partes acres & rodentes, vel bilis, vel humoris aduſti, vel pituitæ ſalſæ, vel omnium ſimul. Dolor verò, qui circa ani regionem percipitur, eſt in ipſis muſculis colli veſicæ, quod quidem collum illis partibus adjacet, & in ea potiſſimùm parte non ſine ratione dolor percipitur. Hæc Montanus. Ex quibus etiam apparet, unam eſſe calculi veſicæ ſuſpicionem, quam æger noſter ſibi affigere voluit, ex ardore urinæ, & ani irritatione deſumptam; cùm ea ſymptomata ab iiſdem cauſis provenianr, quas mictum ſanguinis provocare oſtendimus. Horſtius obſ. 37. lib. 4. Puer (inquit) annorum octo, magnifici Cancellarii Joannis Struppii filius, macilentæ conſtitutionis, dejectum patitur appetitum, ſiti premitur, & urinam omninò ſanguineam emittit, abſque omni dolore lumborum, nec etiam in ipſa excretione quicquam ſentit. Et ſi cruenta mictio frequenter accidat, quod in calculo renum, in eorum, vicinarumque partium exulceratione, ſimilibuſque morbis manifeſtum eſt. Rarus tamen hic affectus eſt, reſpectu præſentis caſus, ubi talis mictio ſanguinis omninò ſine dolore accidit, quo colligitur, nec à calculo, continuum ſolvente, nec etiam ab exulceratione quadam, cruentam hanc excretionem fieri. Reſtat igitur, in acrimonia biliosi ſanguinis, & imbecillirare renum hujus affectus cauſam eſſe quærendam. Hæc Horſtius. Quæ exempla hìc paulò exactiùs adſcribere volui, ut clariſſimi laborantis animus à calculi in renibus aut veſica geniti metu, quo diutiùs, ex alterius Medici ſententia, inquietatus eſt, prorſus liberetur.

Quòd ad curationem attinet; ea ad duas intentiones revocanda eſt: humorum ſcilicet acrimoniam temperandam, & renes corroborandos, ne humores acres, aliunde confluentes, tam facilè recipiant. Ad hanc rem faciet primùm victus refrigerans & incraſſans, quo ferè æger ab aliquo tempore uti cœpit, & in quo diu perſeverare debet utendo præſertim lactuca, plantagine, & portulaca in juſculis, tum etiam hordeatis, avenatis, oryzatis, & ſimilibus, tum etiam in potu aqua ferrata, cum vino rubro, aliquantulum auſtero. Abſtinendo ſemper à vehementibus corporis & animi motibus.

Licèt autem clariſſimus æger haud multo abundet ſanguine, utile tamen cenſuerim, ſanguinem brachio detrahere ad ℥. vi. vel vii. ut totius maſſæ humorum calidior intemperies meliùs corrigi valeat. Imò verò, ſi affectus diutius conſiſteret, derivatio quædam per inferiora, aperta vena malleoli, aut provocatis hæmorrhoidibus, videtur conſentanea.

Poſtmodùm verò purgatio blanda maximè conveniet, eaque per intervalla erit repetenda, ut humores ad renes confluentes, per alvum educantur; cujus compoſitio talis eſſe poterit.

℞. Fol. lactucæ, portul. plantag. & ſummit. malvæ, ana m. ß. tamarind. ℥. ß. myrobal. citrin ℥ i. coquantur ad ℥ vi. colaturæ infunde caſſiæ recenter extractæ ℥. i. colentur iterum, & poſteà diſſolve rhab. in aqua lactucæ cum ſantalo citrino infuſi drach. i. ß. mannæ, & ſyrupi roſac. ana ℥. i. miſce fiat potio.

Poſt primam purgationem, julepi, apozemata, juſcula, vel emulſiones, prædictas indicationes reſpicientes, ad

ægro-

ægrotantis tolerantiam aecomodari poterunt, iiſque ad aliquod tempus uſurpatis, lac ovillum, vel caprillum erit convenientiſſimum. Et maximè commendatur ab Hippoc. Avicenna, & recentioribus, inter quos Gattinaria & Foreſtus ſe hoc ſolo remedio ſanguinis mictum ſæpè curaſſe gloriantur. Unicuique autem doſi boli armeni veri drach. j. permiſcent, quod quidem ut graviori ſanguinis mictui convenit, ira in hoc leviori rarò faciendum cenſuerim.

Quia verò æger ſicco atque macilento habitu prædituſ eſt, eoque calido & ſicco; ante & poſt lactis uſum, balneum aquæ tepidæ illi convenientiſſimum eſſe cenſuerim, & toto æſtatis tempore frequenter uſurpatum, in formam ſemicupii.

Poſt uſum lactis, utatur aquis Meynenſibus.

Intermediis temporibus, ſi ardor urinæ aliquando urgeat; aqua florum althææ cum aqua roſarum, vel conſerva florum malvæ, vel althææ, aut denique emulſiones, aliaque prædicta uſurpari poterunt.

Ac denique pro curationis ſigillo, opiata roborans, mediocriter adſtringens & refrigerans, in uſum revocari poterit. Neque inutile futurum eſſet, perſeverante affectu, cauſticum tibiæ inurere, ad humores acres, in renes & urinas defluentes, ſenſim derivandos.

Toto curationis decurſu, topica renibus admota, erunt maximè proficua, eaque refrigerantia & adſtringentia.

℞. Unguenti Comitiſſæ, & refrig. Galen. an. Unc. ij. abluantur oxycrato diligenter, & inúngantur lumbi frequenter.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, ſupra renes diu geſtari poterit.

OBSERVATIO XIV.

Caruncula virgæ.

SEquentia remedia tranſcripta ſunt in camera Computorum Monſpelienſi, quibus Geofroy Giannatus curavit Carolum IX. Galliarum Regem, anno 1584. Et donatus fuit duobus millibus aureorum.

Primò ℞. caſſiæ recenter extractæ ʒ. ß. ſucci liquirit. ʒ. j. elect. de ſucco roſar. ʒ. ij. aquæ lupuli ʒ. iv. fiat potio exhibenda manè, poſteà per decem dies bibat ſequentis decocti ʒ. viij. tepidas.

℞. Rad. liquirit. raſ. althææ, ſebeſten., paſſular. an. m. j. ſem. althææ, malvæ, apii, petroſel. an. drach. ß. aquæ fontis ℔. ij. bulliant ad medias, de qua ſumat ʒ. viij. per decem dies, præcedente potione, vel bolo ex caſſia.

Modus primum unguentum conficiendi.

℞. Olei roſac. ℔. j. ceruſæ venetæ Unc. iv. caphuræ ʒ. j. tuthiæ aquæ roſar. præp. ʒ. ß. lithargyri auri præp. Unc. iij. antimonii optimè pulverati ʒ. i. ß. opii, thuris maſculi, ſeu olibani, maſtiches, aloes hepatic. an. ℈. ij. miſceantur omnia, & in pyxide plumbea ſerventur.

Modus ſecundum unguentum parandi ad conſolidandum.

℞. Unguenti roſati Gal. recenter parati, & loti aqua roſar. unguenti albi Raſis camphorati an. j. pomatæ ſine ſpeciebus paratæ ʒ. ß. miſceantur ſimul, & in pyxidem plumbeam reponantur ad uſum.

In applicatione unguenti ſic te gere.

℞. Candelam tenuiſſ. ex cera alba, tela vetuſtiſſima & tenuiſſima involutam. Ut autem appareat locus carnoſitatis. ℞. candelam prædicta craſſiorem, oleo amygdal. dulc. illitam, & in virgæ canalem intromittatur. Quod ſi obſtaculum appareat impediens, ne candela poſſit ulteriùs progredi; nota locum in candela, & menſura longitudinem candelæ intrantis, deinde involve candelam linteolo, eamque illine in extremitate unguento, & tunc immitte candelam in virgam, quouſque carnoſitatem attingit. Quòd ſi duplex carnoſitas appareat; tunc ita primum unguentum aptandum, ut utramque attingat, continuando per 15. 18. aut 20. dies juxta mali magnitudinem, & prout carnoſitas videbitur aperiri ac in pus diſſolvi. Cum autem videbis urinam liberè & facilè reddi, pauco pure turbatam, tunc oportebit primum unguentum griſeum à candela tollere, ſed illines candelam totam ſecundo unguento, continuando octo, aut decem dies, quouſque pus non ampliùs effluat cum candela, nec ullus dolor inter meiendum percipiatur, quo tempore abſtinendum erit à remediis.

OBSERVATIO XV.

Dolor Nephriticus.

DEcima octava April. 1636. Vidua D. Dortes dolore Nephritico vehementiſſimo vexabatur, qui à rene ſiniſtro ad pubem uſque ſecundùm longitudinem ureteris exporrigebatur, cum urinæ acrimonia, & frequenti micturitione: huic neque clyſteres cum aqua benedicta; neque cum terebinthina, neque cum laudano: neque vomitus ingens, qui ſponte veniebat; neque ſemicupium, neque laudanum aſſumptum quicquam profuere, dolore clamoſo per biduum perſeverante. Tandem aperta fuit vena malleoli, & ſtatim ſanguine miſſo, dolor ingens quievit ſuperſtite tamen dolore obtuſiori.

OBSERVATIO XVI.

Lumbrici.

DIE 8. Junii 1636. Puella trium annorum, filia paſtoris, nomine Roberti, laborabat febre acutiſſima, cum anxietate magna, & virium proſtratione. Vocatus ad eam circa veſperam, judico eam ex lumbricis laborare, & præſcribo potiunculam ex hieræ ʒ. ß. ſyrupi roſacei ʒ. ß. cum aqua portulacæ, quæ nocte eam purgavit, & inde plurimùm levata eſt: poſtridie præſcribo julepos ſequentes.

℞. Fol. acetoſæ, portulacæ, & endiviæ an. man. j. ſummit. hyperici & ſcordii an. p. j. coquantur ad ℔. i. in colatura diſſolve ſyrupi limon ʒ. iii. fiat julep. capiat ʒ. iij. manè, meridie, & veſperi. Intra biduum omninò curata eſt.

Triduò poſt filia D. Beuf, Mercatoris, annos ſex nata, ſimili morbo laborabat, idque graviſſimè. Præſcribo eadem remedia cum eodem ſucceſſu, ſed hiera erat ad ʒ. j. ſyrup. roſac. ʒ. j. in potione.

OBSERVATIO XVII.

Dolor tenſivus abdominis.

DIE 15. Junii 1636. Petrus Blanc, civis Monſpelienſis diuturno alvi fluxu laboraverat, unde valdè debilis & macilentus evaſerat. Tandem 15. Junii 1636. murmur ingens percèpit in abdomine, ex quo vomitus conſequutus eſt, ac deinde tenſio dolorifica cum febre eum maxime afflixit; nihil per vomitum aut feceſſum omnino rejiciebat & clyſteres puros ſine ullo excremento reddebat. Iuſſu imperiti chirurgi ſumpſit medicamentum purgans, ex quo nihil dejecit; ſed tenſio & dolor inde maxima ſumpſere incrementa. Vocatus ego, quintò die morbi, invenio hominem valdè debilem, facie hippocratica, & extremorum frigiditate, mortem imminentem indicantibus. Valde anxius fui in hujus morbi diagnoſi, & nihil aliud potui excogitare, quàm ingentem inflammationem, quæ tumore inſigni inteſtina comprimeret, & excrementorum tranſitum impediret. Aperto cadavere, inventa ſunt inteſtina craſſa, livida, & ſemicorrupta, unumque ex iis perforatum, in abdomine verò multi humores fœtidiſſimi, ex quibus apparuit, humores excrementitios, qui ad inteſtina confluere jamdiù ſolebant, & alvi fluxum efficere, tandem diutiùs moratos, ob facultatem expultricem debilitatam inteſtina corrupiſſe, ac tandem pondere ſuo eam partem, in qua humores dicti morabantur, magis putrefactam aperuiſſe, & impetu in abdomen irrupiſſe. Ac conſequenter alimenta & clyſterum partem, per illud foramen, ad capacitatem abdominis fuiſſe translata.

OBSERVATIO XVIII.

Febris maligna.

DIE 4. Julii 1636. Petrus Stelle Conſul oppidi, Perolz nominati quadragenarius incidit in choleram morbum, qui intra 24. horas ope remediorum cohibitus eſt. Hinc ſequuta eſt tertio die morbi hæmorrhagia copioſiſſima, ex qua valdè debilitatus eſt; ſui tamen ingenti à morbi principio tenebatur, & inquietudinibus, cum æſtu præcordiorum. Vocatus ad eum, invenio pulſum parvum & frequentiſſimum, cum facie hippocratica, mox habitum corporis perluſtrans, eum invenio maculis latis & lividis conſperſum: unde ſumma morbi malignitas colligitur, quæ tantorum ſymptomatum cauſa fuerat. Præter remedia ordinaria, & julepos cardiacos, cum ſale prunellæ, ter in die exhibendos, hunc pulverem præſcribo.

℞. Salis prunellæ ʒ. j. camphoræ ʒ. ß. miſce fiat pulvis qui dividatur in quatuor partes, quarum unam capiat tertia quaque hora. Noctu hunc pulverem ſumpſit, & manè multò melius habuit. Jubeo iterari pulverem cum aliis remediis, & eadem die à præſentaneo vitæ periculo liberatus

ratus eſt, ac pauçis poſtmodùm diebus omninò convaluit.

OBSERVATIO XIX.

Cholera morbus ex ſuperpurgatione.

GLadiorum faber, qui pro inſigni habet florem lilii, purgatus à tonſore, pulvere quodam valido, vigente æſtu, & ipſe admodùm bilioſus, noctè inſequente paſſus eſt ſuperpurgationem violentam, qua identidem bilioſa & aquoſa per alvum & vomitum rejiciebat, cum dolore ventriculi, ſiti intenſa; & virium dejectione maxima. Poſtridiè manè vocatus exhibeo ſtatim laudani gr. vi. & intra horæ quadrantem omnia ſymptomata quieverunt. Nihilominus admoti fuerunt ſacculi roborantes ventriculo, vino rubro macerati, & eadem diç omninò ſanus fuit.

OBSERVATIO XX.

Alvi fluxus contumax.

DIE 8. Septembr. 1636. D. Petrus Hucherus, Joannis Hucheri, olim Univerſitatis noſtræ Cancellarii celeberrimi filius, poſt febrem tertianam diuturnam, alvi fluxu corripitur tam vehementi, ut intra triduum vires omninò proſtratæ fuerint, & ille de vita periclitaretur. Vocatus ego, præſcribo primùm rhab. pulv. ℥. j. qua multò pejus habuit; ſequenti die hora ſomni bolum ex maſtiches & terræ ſigill. an. ℥. ß. laudani gr. iij. alvus cohibita eſt, tamen non dormivit; ſequentibus diebus alvum deponebat tantùm bis aut ter; intra paucos dies omninò convaluit. Eodem tempore Dn. Graſſetus in cutia Computorum Præſes, poſt longam febrem continuam, cum acceſſionibus junctam, correptus eſt alvi fluxu moleſtiſſimo; quo vires admodùm reſolvebantur. Inviſebam eum cum altero Medico ſeniori, & unà tentavimus primùm roborantia varia, poſtmodùm adſtringentia, omnia incaſſum. Senior Medicus exhibitione laudani noluit unquàm acquieſcere, & fluxus ad viginti dies perduraverat, ſemper eodem impetu procedens, propoſueram etiam ſæpè tincturam corallorum, quæ roborando hepar, fluxus cohibet, tum potenter refrigerat, quod maximè optandum erat in hoc ægrotante, bilioſo temperamento prædito. Ea verò per multos dies neglecta fuerat. Tandem me quotidie urgente illius præparationem & exhibitionem, in uſum revocata eſt, ægerque de ea ſumpſit ℥. ij. bis in die per triduum, quo remedio alvi fluxus manifeſtè imminuebatur in dies, & excrementa concocta apparebant, ita ut paucis diebus integra ſanitas inde revocata fuerit.

Nota, illi antea fuiſſe exhibitum cum juſculo rhab. bis infuſum in aqua cichorii, ac deinde exſiccatum, ex quo pejus habuerat.

OBSERVATIO XXI.

Dolor capitis ab inſolatu.

DIE 8. Octobr. 1636. Dn. Guillelmus Dortomannus, Patronus celeberrimus, cùm eſſet in villa, circa meridiem ſeſe ſoli expoſuit, eundo pedibus in aliam villam, ſatis à ſua diſtantem, hinc correptus eſt paroxyſmis febris tertianæ duplicis ſatis levibus, & circa veſperam recurrentibus: hoc tamen ſymptoma in paroxyſmo urgebat, nempè capitis dolor intenſus, qui tribus primis diebus cum febre ceſſabat, matutinis horis. Interim ſecta fuit vena bis, & purgans medicamentum ſemel exhibitum. Quibus non obſtantibus dolor capitis & æſtus plurimum increvit, & continuus factus eſt poſt quartam acceſſionem, horis enim matutinis, non minus quam reliquis, ſæviſſimè eum infeſtabat, neque febris omninò aberat. Cùm igitur ab inſolatu dolorem iſtum concitatum fuiſſe appareret, metuendum erat, ne inflammatio fieret in cerebro, frontalia enim repellentia fruſtrà admota fuerant. Ut autem grave hoc ſymptoma tolleretur, venam frontis aperiendam conſuli ex eaque ſanguinis ℥. viij. eductæ ſunt, à qua venæ ſectione dolor capitis ſtatim valdè remiſſus eſt, & ſequens paroxyſmus multò levior rediit, cum exiguo capitis dolore. At poſtera die mane doloris omninò expers fuit.

OBSERVATIO XXII.

Febris hectica cum putrida complicata.

DEcima tertia Octobr. 1636. Filia Dn. de Sterres, in Curia Computorum Correctoris, annos nata 14. circa finem Æſtatis, correpta eſt febre tertiana intermittente, quæ poſt quatuor paroxyſmos ſponte deſiit, & poſt aliquod tempus iterum rediit, ac ceſſantibus iterùm paroxyſmis febricula quædam eam occupavit, cum obſtructionibus ventris inferioris, quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt. In hoc ſtatu permanſit per tres menſes, ſine ullis remediis, cùm ruri eſſet. In principio Octobris ad eam vocatus, invenio febre lenta affectam, cum ſumma macie, & calore ad tactum valdè acri, qui nocte ingraveſcebat; illa tamen ſe febrire non percipiebat, ac licèt calor igneus noctu appareret; ſiti tamen non afficiebatur, unde febrem illam in hecticam verti conjicimus, cùm & incaleſcentia poſt ſingulos paſtus appareret, & circa longitudinem arteriæ brachii, calor intenſior multò percipieretur, quod ipſi adſtantes advertebant; & in urinis oleoſum quippiam innataret. Cùm igitur appareret complicatio febris putridæ cum hectica incipiente, ad putridæ ſublationem primò animum convertimus; ac ſtatim ſanguinem detrahi juſſimus è baſilica dextra ad ℥. vij. Poſtera die purgata eſt blando medicamento. Tertia julepum hauſit refrigerantem & aperientem. Quarta iterùm vena ſecta: ſanguis enim valdè aduſtus & corruptus apparebat. Continuati julepi, fotus emolliens & aperiens regioni lienis admotus, emolliens & purgans injectus eſt, quo multum purgata eſt, ac febris valdè exacerbata eſt; pulſus erat parvus & frequens calor acer & mordax; quæ omnia tota nocte & media parte diei ſequentis perſeverarunt. Duobus diebus ſubſequentibus multò meliùs habuit, febris erat remiſſa, exacerbationes nocturnæ etiam valdè remiſſæ ſunt; tumor lienis, & renitentia minor; tum dolor, qui tangendo, & aliquantulum comprimendo lienem percipiebatur ab ægra, ferè ſublatus eſt. Interim fotus, linimenta & juſcula aperientia continuabantur. Poſt illud biduum purgata eſt blando medicamento, quo multa pituitoſa vomitu rejecit; & bis tantùm dejecit. Eadem die febris adhuc remiſſior apparuit. Poſteà continuata ſunt juſcula aperientia, fotus & linimenta; tum in tertio quoque juſculo ſennæ Unc. ſem. infuſa fuit. Sic paulatim ad priſtinam valetudinem revocata eſt.

OBSERVATIO XXIII.

Pinguia corpuſcula per alvum excreta.

FIlia Domini de Rochemore, in Curia Computorum & Subſidiorum Principis, nomine Lucretia, ætatis annorum trium, laborabat febre continua verminoſa. Excrementa dejiciebat valdè cruda; & veluti gypſea, in quibus inveniebantur interdum globuli virides inſtar piſorum majorum, qui ſupra orbem poſiti, dum orbis igni admovebatur, & tantillum incaleſcebat ſtatim butyri inſtar liquabantur. Cùm nunquam antea talem materiam vidiſſem, neque ullum Auctorem de ea ſcribentem legiſſem, valdè dubius fui, unde iſta materia ſuam duceret originem. Pharmacopœus ſenex & expertus retulit, ſe in propria filia ſimiles excretiones obſervaſſe. Tandem cùm à pinguedine, aut humido oleoſo ipſius corporis non videretur hæc materia procedere: (hectica enim febre, aut colliquante ægra non laborabat.) Et excrementa admodum indigeſta apparerent; conjeci hanc materiam procedere ex pinguedine aſſumpta cum carnibus, quæ nimia copia offerebantur; vel cum juſculis, à pinguedine malè repurgatis, quæ pinguedo relaxando ventriculum coctionem læderet, malè in ipſo concoqueretur: præſertim cùm alia etiam alimenta, nimia copia ingeſta, malè cocta remanerent. Illa igitur pinguedo diù in ventriculo, aut inteſtinis retenta, à calore craſſitiem & colorem illum viridem obtinebat.

Duodecima Octobr. 1636. hanc meam conjecturam confirmavit alius caſus viri cujuſdam hypocondriaca melancholia laborantis, qui ſibi frequenter venenum porrigi putabat, quod ut oppugnaret, magnam olei copiam frequenter ingerebat. Rejiciebat autem ſimiles globulos, quos ipſe liquabat; & in phialis reſervabat. Hæc autem materia in phialis contenta amurcam referebat, nullius prorſus odoris. Unde conjeci, oleum magna copia ingeſtum, non poſſe totum à natura ſuperari, ſed craſſiores partes calore diuturno magis incraſſari, & in hujuſmodi globulos effingi, qui liquati amurcam referebant.

OBSERVATIO XXIV.

Angina.

DEcima quarta Octobris 1636. quidam fortior quadragenarius, vocatus Vendemiam, Angina laborabat, qua deglutitio impediebatur, eique ſecta fuerat vena, clyſteres

ſteres injecti, & admotum veſicatorium à Pharmacopœo. His non proficientibus me vocant: & advertens, cum vix tantillum juſculi, ex cochleati, magno conatu deglutire, ac per conſequens medicamentum purgans haurire non poſſe: præſcribo aquæ benedictæ ℥. ij. quibus purgatus eſt pluries per vomitum & feceſſum, eademque die ab Angina liberatus.

OBSERVATIO XXV.

Dolor Iſchiadicus.

OCtava Januar. 1637. Dn. Greſſuille, in ſuprema Computatorum Curia Conſiliarius, coxendico dolore vexabatur, rigida hyeme: injectis clyſteribus, ſumpto medicamento purgante, & admoto emplaſtro parti affectæ, dolor nihilo ſeciùs perſeverabat: tandem aperta eſt vena malleoli è directo partis affectæ, & intra paucas horas dolor remiſſus eſt, ac poſtmodùm omninò deſiit, ut ſecundo à venæ ſectione die ad conſueta munia tranſire, & per urbem pedibus ire potuerit.

OBSERVATIO XXVI.

Affectus ſoporoſus, hypnotico curatus.

DIE vigeſima ſecunda Octobr. 1636. Virgo quædam Melgorienſis 20. annos nata, nomine Liquiere, tentata fuerat febre tertiana duplici, circa initium Autumni per 12. dies ab eaque poſt quorundam remediorum uſum liberata. Iterum recidit in ſimiles paroxyſmos, qui ab initio more conſueto invadebant, ſed poſtmodùm nova quædam ſymptomata cum paroxyſmo acceſſerunt, nempè dolor inſignis, faciei rubor, oculorum prominentia, dolor lateris ſiniſtri pungitivus, & deglutiendi ſumma difficultas, perveniens tamen cibus & potus uſque ad extremum œſophagi; & juxta orificium ventriculi, ſubitò rejiciebatur, ſi quid verò intromittebatur, id magno cum labore fiebat. Suſpicatus ſum hyſteticam affectionem cum paroxyſmo febrili complicari, & hyſterica remedia præſcripſi, quibus non obſtantibus malum perſeveravit. Poſt aliquot dies hujuſmodi ſymptomata ſine febre redibant, quod meam opinionem maximè confirmavit tum quòd dolor lateris ſiniſtri ad dextrum interdum tranſiliebat, interdum verò dolores pungitivi in variis abdominis partibus apparebant, ventriculum dolor & nauſea infeſtabant tum ægra ſuffocatione interdum premebatur. Tria in hoc affectu peculiaria obſervavi. Primum erat deglutiendi difficultas, quæ non eſt frequens in hyſterico affectu, ea tamen non erat perpetua, ſed interpolata: impediebat enim cibi potuſque aſſumptionem per multas horas, deinde prorſus evaneſcebat, ut etiam pilulas ſine ulla moleſtia, me præſente, deglutierit. Secundum erat, quod iſti paroxyſmi hyſterici periodicè recurrebant ſingulis diebus, nempe veſpertinis horis, quemadmodum acceſſiones febriles. Tertium, quod urgente dolore ſtomachi cum aliis ſymptomatis, ſacculi roborantes & calefacientes, aliaque remedia calida augerent affectum, & ſuffocationem inducerent. Quod cùm mihi relatum eſſet, & principio unius paroxyſmi adeſſem, conquerente ægra de maximo ventriculi dolore; juſſi, ut cruſta panis aſſata, & in vino calente madefacta, ac pulvere caryophyllorum, & nucis moſchatæ conſperſa, ventriculo apponeretur; quo remedio aucta plurimùm fuit ſuffocatio; ita ut illud abjicere neceſſarium fuerit. Tum tentandi gratia juſſi, ut linteum quadruplicatum in oxycrato maceratum ventriculo frigidè admoveretur, coque admoto, ceſſavit illicò ſuffocatio, ac dolor ventriculi. Huic rei fuit aqua frigida eodem tempore aſſumpta, cujus guttulas aliquot magna vi deglutivit, earumque frigiditatem in ventriculo percepit, & ſtatim levata eſt. Poſtea juſſi ut iterum cruſta panis calida admoveretur, quam tunc temporis patienter tulit; cujus rei rationem eſſe puto; quòd vapores commoti, & ventriculum afficientes, a calorificis magis commovebantur. At poſtquam frigidis remediis compreſſi fuerant, ventriculus ab iis vaporibus immunis, calida remedia facilè tolerare poterat. Puto à febre præcedente corruptum fuiſſe ſemen retentum, quod talia ſymptomata producebat. Fortè etiam reliquiæ ſanguinis menſtrui putrefactæ ad eoſdem affectus ptoducendos concurrere poterant. At materia illa puttefacta motus habebat periodicos, quemadmodum videmus ſæpè materiam abſceſſuum internorum moveri etiam periodicè, & paroxyſmos tertianæ febris æmulari.

Antequam autem paroxyſmo corriperetur, cùm tunc temporis optimè deglutiret, ſumpſit meo juſſu quatuor exiguas pilulas, compoſitas ex laudani gr. iv. & paulò poſt acceſſit paroxyſmus ſuprà enarratus; ſed poſt duas horas, laudano operari incipiente, omnia remiſſa fuerunt, & tota nocte bene habuit, cùm prægreſſis noctibus maximè torqueretur. Poſtridie manè ſumpſit apozema hyſtericum & purgans, idque triduo continuavit, quibus abſoluta eſt curatio. Multùm dubitavi in exhibitione laudani, quod in paroxyſmo ægra ſopore gravi afficeretur, qui uſu laudani gravior effici poterat. At tandem hoc apud me conſtitui, ſoporem illum à vaporibus ex utero ad cerebrum affatim translatis exoriri, quorum aſcenſum prohibendo, ſopor impediri poterat. Et eventus huic ratiocinio reſpondit. Unde vera elicitur concluſio, quæ prima fronte videtur valde paradoxa, nempe ſoporoſum affectum uſu laudani prohiberi poſſe.

OBSERVATIO XXVII.

Tormina puerorum.

DUodecima Decembris 1636. Filiolus meus Carolus, ætatis quatuor menſium, correptus fuit colico dolore ſæviſſimo, qui clamores, & ejulatus continuos ab eo extorquebat. Exhibui pulveris elect. diamoſchi dulcis ℈. ß. cum lacte, quo dolor quievit per horæ quadrantem, & iterum rediit cum pari ſævitia. Injectus fuit clyſter ex decocto aniſi & chamomillæ, cum vitello ovi & ſaccharo, eoque dolor omnino ſublatus eſt. Poſt octiduum eodem dolore affectus eſt, tam acerbo, ut priori deterior appareret, prout ejulatus indicare videbantur; ſumpſit pulverem prædictum, ſed fruſtra; injectus fuit clyſter prædictus, etiam fruſtrà. Tandem admoveo fotum toti ventri ex decocto aniſi & chamomillæ in aqua vitæ: prima applicatione dolor omninò deſiit. Sequenti iterùm rediit dolor; eoque aliquantulum mitigato remediis prædictis, poſtera die manè exhibita fuit ſyrupi roſac. ℥. j. quem aſſumendo vomuit pituitam inſtar albuminis ovi, ſed nihil ferè dejecit, tormina recurrebant. Iteratur ſyrupus cum ℥. j. infuſionis ſennæ, etiam hoc medicamentum parùm præſtitit. Tandem exhibui pulverem comitis ad ℈. ß. cum lacte, eoque blandè & copiosè purgatus eſt, & ab hoc affectu omninò liberatus.

OBSERVATIO XXVIII.

Fluxio in pulmonem in Infante.

DEcima nona Januarii 1637. idem filiolus meus Carolus incidit poſt menſem à priori morbo, in catarrhum ſæviſſimum, in pectus delabentem, quo frequenter tuſſiebat, & inter reſpirandum ſtertebat. Purgationem exhibui ex ſyrupo roſaceo cum infuſ. ſennæ, qua pituitam evomuit, ſed parum dejecit. Syrupi pectorales exhibebantur, inunctiones pectori admovebantur. Perſeverante affectu, eadem purgatio iterata eſt cum exiguo fructu. Tandem exhibeo pulveris comitis ℈. ß. cum lacte, quo blandè & copiosè purgatus eſt, eademque die convaluit.

OBSERVATIO XXIX.

Urinæ ſuppreſſio.

VIgeſima ſeptima Januarij 1637. Dn. de Labaje, in Curia Computorum Auditor, urinæ ſuppreſſione omnimoda, laborabat biduo, cum dolore renis ſiniſtri, & ureteris ejuſdem lateris. Injecti ruerant clyſteres ex præſcripto alterius Medici, & fotus admoti pubis regioni. Vocatus ſum in conſilium cum dicto Medico, præſcripta fuit apertio hæmorrhoidum (quæ intumuerant:) admotis hirudinibus, iteratus clyſter emolliens; cum dimidia olerum portione, fotus admotus renì & ureteri, mox inunctio ex oleo ſcorpion. & amygdal. dulc. tum etiam catapl. ex fæce decocti emollientis, cùm cepis coctis ſub cineribus, eodemque tempore exhibitus julepus ſequens.

℞. Succor. parietariæ, & fœniculi marini, ℥. j. ß. ſucci limon. & ol. amygdal. dul. recent. an. ℥. j. miſce fiat julep. Intra horam ab aſſumpto julepo copiosè minxit & liberatus eſt, horis ſeptem ab inito conſilio, in quibus prædicta remedia adminiſtrata ſunt. Ad ſigillum curationis, ſumpſit poſtridie manè bolum ex caſſia, rhab. & cremore tartari.

OBSERVATIO XXX.

Gonorhœa contumax.

SExta Februar. 1637. Dn. N. triginta annos natus, bilioſo & ſanguineo temperamento præditus, cùm gonorrhœam pateretur à duobus menſibus: & à Chirurgis multa incaſſum tentata fuiſſent remedia, meæ curæ ſeſe com-

commiſit. Huic primùm præſcribo phlebotomiam malleoli, poſtridiè mercurii dulcis ℈. j. cum diacrid. ℈. ß. in juſculo, poſtmodùm bolum ex terebinth. ʒ. iij. & rhab. ʒ. j. per ſex dies integros, quæ nihil profuerunt. Iteratur pulvis purgans, & poſteà ſequenti aqua uſus eſt per 12. dies, quæ ſtatim profuit, iſque omninò curatus eſt, detergebat ulcus internum tam potenter, ut urina in pavimentum effuſa, illud inficeret colore albo, inſtar calcis diſſolutæ.

℥. Menthæ ſiccæ ʒ. iij. ſem. lactucæ, ruthæ, agni caſti an. ʒ. ij. ß ireos florent. ʒ. ij. dictamni cretici ʒ. x. ſacchari ℔. ij. omnia pulveriſentur, addendo terebinth. claræ ʒ. v. vini albi generoſi ʒ. xxx. miſce, deſtillentur in B. M. capiat æger cochlearia duo mane duabus horis ante cibum, & veſperi quatuor, à cœna.

OBSERVATIO XXXI.

Hyſterica Epilepſia.

DIE decima ſeptima Februar. 1637. Uxor Dn. Palemarchi de Sumenes, per multos annos variis affectibus hyſtericis vexata eſt, qui epilepticos inſultus referebant. Multa tentavit remedia, à multis Medicis præſcripta, ſed omninò incaſſum. Tandem cujuſdam mulieris conſilio ſumpſit carnem lupi in pulverem redactam; & fruſtulum ejuſdem carnis ſalitæ ſemper geſtavit, à quo tempore immunis omninò fuit à prædictis affectibus.

OBSERVATIO XXXII.

Menſium fluxus immodicus.

DIE 6. Martii 1637. inter alia remedia, uxori Dn. de Vitriac præſcripta, quæ ad extrema redacta fuerat, ex immodico fluxu menſium, poſt abortum concitato, ſequens julepus mirum in modum profuit.

℥. Flor. chamæleontis, ſpicæ nardi, & ſang. draconis ſubtiliſſimè pulverat. ana ʒ. j. aquæ plantag. & roſar. ana Unc. j. ß. fiat julep. hujus cochlearia duo dabantur bis in hora.

Extractum coralli cum aqua plantag. profuit etiam non parùm.

OBSERVATIO XXXIII.

Cholica bilioſa.

DIE decima octava Maij 1637. Mulier quædam patiebatur dolores colicos atroces & pungitivos, totum ferè abdomen afficientes. Ab alio Medico ſeniore curata fuit remediis ordinariis calefacientibus, carminantibus, & phlegmagogis, à quibus nullum levamen percepit. Tandem vocatus ego, ex ſpecie doloris, ſitu ejuſdem, temperamento mulieris præcalido, & urinis valdè rubris conjicio colicam eſſe bilioſam; & præſcribo ſtatim venæ ſectionem, clyſterem refrigerantem ac lenientem, & julepum refrigerantem, quibus dolor valdè imminutus eſt, cùm verò ſanguis valdè bilioſus ac corruptus appareret: iterata eſt poſtridie phlebotomia, qua dolor prorſus evanuit. Ac tandem potione cholagoga, curatio abſoluta eſt. Præſcripſeram initio ſemicupium, quo non uſa eſt propter maximam doloris imminutionem.

OBSERVATIO XXXIV.

Febris maligna.

DIE ſeptima menſis Junii, anni 1637. Dn. Patris in Curia Præſidiali Conſiliarius, annos natus 55. correptus eſt levi frigore, & tota nocte febricitavit, eodemque modo perſeveravit. Poſtridie manè febris expers, & veſperis iterùm febricitavit, eodemque modo perſeveravit febris intermittens, uſque ad ſeptimam diem, qua facta eſt continua. Attamen frequentes patiebatur pedum & genuum ac interdum manuum perfrigerationes, urinæ, ſanorum urinis ſimiles; tamen omnia in dies in deterius vergebant, ut facilè appareret, febrem eſſe malignam, quam tandem indicarunt exanthemata, nono die apparentia, tum deliria, & motus manuum convulſivi, cum ſopore quodam, & alvi fluxu. Cura ordinaria fuit adminiſtrata. Sed hoc peculiariter notandum, quòd ſanguis fuerit miſſus tertia die, & laudabilis apparuerit. Quinta, fuit medicamentum purgans exhibitum, cùm adhuc febris eſſet intermittens. Septima, alvi fluxus copioſus & perſeverans, uſque ad undecimam, ulteriorem phlebotomiam impedivit. Cùm autem duodecima alvi fluxus ſedatus videretur; dubitavi num venæ ſectio eſſet celebranda; cùm alia evacuatio nihil contuliſſet; vires admodùm fractæ, & ſummum periculum, in quo æger conſtitutus videbatur, ut tanquam brevi moriturum affines lugerent, dehortari viderentur. Adde, quòd per duos dies præcedentes, plures cucurbitulæ fuerant admotæ cum ſcarificatione ut ſupplerent defectum phlebotomiæ. Tandem viſum eſt veluti tentativam phlebotomiam uſurpare, ſcilicet ad ʒ. iv. vel v. eo animo, ut ſi æger commodè ferret, iterari poſſet. Miſſus eſt ſanguis niger & corruptus, cum euphoria ægrotantis; poſt quinque horas eadem quantitas detracta eſt, conſtantibus perpetuò viribus in eodem ſtatu. Julepis refrigerantibus miſcebatur ſcordium, & hyperiçum. In diſſolutione ſal prunellæ, & ſpiritus vitrioli, in ſingulis juſculis bezoard. mineral. ad ʒ. j. Nocte ejuſdem dieì duodecimæ, alvus copioſè fluxit, æger tamen meliùs habere viſus eſt. Vinum exhibitum pro potu valdè lymphatum. Multa in morbi decurſu edidit ſternutamenta, undè ſalutem ſperabam, etiamſi multa alia ſigna periculum portenderent. Decima tertia, & decima quarta, alvi fluxus perſeverabat, cum virium debilitate ſumma. Injecti fuere clyſteres ex lacte quibus alvi fluxus temperatus eſt. Exhibitus julepus ex aqua naphæ & roſarum, cum confect. alkermes, & guttis aliquot aquæ cinnamomi, cujus cochlear unum ſumebat interdum, ad vires reficiendas. Imminuto alvi fluxu, ſopor imminutus eſt die decima quinta, & delirium ceſſavit. Urinæ tamen nihil aut exiguum admodùm deponebat. Decima ſexta, paulò meliùs: lingua antea ſiccа, humida apparebat, poſteà verò ſenſim convaluit.

OBSERVATIO XXXV.

Alvi fluxus.

DIE decima quinta Julii 1637. Domina de Graſſet octogenaria, ſed robuſtiſſimo corpore prædita; correpta eſt alvi fluxu teneſmode, quo pluries ſingulis horis dejiciebat cum graviſſimis torminibus. Variæ erant dejectiones, nunc flavæ, nunc porraceæ, & aliquando nigræ. Morbi minera ablata eſt quatuor purgationibus, per intervalla repetitis ex rhab. partim infuſo, partim in ſubſtantia, cum ſyrupo roſaceo: In intervallis clyſteres detergentes, anodyni, & roborantes injiciebantur; julepi refrigerantes, & incraſſantes, nec non emulſiones exhibebantur.

OBSERVATIO XXXVI.

Dyſenteria Prognoſis.

MEnſe Julio 1637. Filia Dn. Guilliminet Occitaniæ Comitiorum Scribæ, quinque annos nata, dyſenteria laborans varia excrementa rejiciebat, flava, viridia, & nigra aliquando. Circa finem morbi quædam exanthemata, pulicum morſibus ſimilia, in facie, aliiſque partibus apparuerunt, & manus altera tumore œdematoſo affecta eſt: quæ certa fuere mortis præſagia.

Eodem tempore R. Pater Guardianus, Cœnobii Franciſcanorum, qui Minores vocantur, Præfectus: alvi fluxu dyſenterico afflictus, crebris ſingultibus tentabatur, qui fuere mortis prænuncii.

OBSERVATIO XXXVII.

Dyſenteria.

MEnſe Auguſto 1637. Filius Dn. de Mauſſac in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Præſidis, octo annos natus, dyſenteria tenebatur, multo ſanguine, dejectionibus viridibus & porraceis admixto, & febre continua. Tertia morbi die ſumpſit infuſum rhei ad ʒ. j. in aqua plantagine parato cum ſantalo citrino, diſſolvendo rhab. pulv. ℈. j. ſyrup. roſac. ʒ. j. optimè purgatus eſt, multa excrementa rejecit ſine ſanguine, & febris ferè expers fuit tota illa die. Pridie ſanguinem purum rejiciebat, cui permixtæ erant veluti guttæ materiæ porraceæ, frequens erat dejectio cum dolore ventris, & febre, quæ perſeveravit uſque ad diem octavam, licèt omnia remedia ordinaria, interna & externa adhiberentur, tum etiam clyſteres varii. Septima die extractum corallorum ter exhibitum fuerat ad ℈. j. cum aqua plantag. roſ. & ſyrupo cydonior. ſed fruſtra. Principio octavi diei, cùm & febris & fluxus ingraveſcerent, ac merus ſanguis excerneretur; ſecta fuit vena, & ſanguis detractus ad ʒ. v. circa meridiem. Nocte omnia eadem. Poſtridie mane exhibui laudani gr. ij. cum extracto corallor. aqua plantag. roſar. & ſyrupo cydonior. alvus omninò ſuppreſſa eſt, per horas quatuor placidè dormivit;

mivit; ac per intervalla expergiſcebatur. Poſt quatuor horas iterùm alvum depoſuit ter, in duabus horis, merum ſanguinem ut ſupra excernebat, & juſculum evomuit; hinc major metus impendentis periculi, cùm reliqua remedia nihil profuiſſent, neque ipſum laudanum, quod perpetuò confert in hoc affectu. Semel ſternutavit. Quarta dejectio ab aſſumpto laudano fæces habuit ſatis multas, ſine ullo ſanguine. Non amplius vomuit. Circa veſperam dejectiones frequentiores, minùs tamen; quàm ante aſſumptionem laudani, neque erant adeò cruentæ, ſed ex parte ſtercoroſæ. Nocte inſequente dormivit per intervalla ſatis inſignia, & dejectiones rariores fuere. Mane ſumpſit medicamentum ex rhab. ʒ. j. myrobal. citrin. ϑ. j. ſantal. rubr. ϑ. ß. infuſ. in decocto plantag. portul. & tamarindor, diſſolvendo in colaturæ rhab. pulv. ϑ. j. ſyrupi roſac. ʒ. ß. à quò materiam dejecit ſtercoroſam, & humoralem copioſam, cum pauciſſimo ſanguine, exiguiſque torminibus. Febris immutata eſt, & nocte inſequente rarius dejecit, meliuſque dormivit. Sequentibus diebus alvi fluxus perſeveravit per dilucida intervalla, ſine ullo ſanguine, ſine torminibus, ſine febre. Poſteà tamen alvi fluxu diututno cum febe lenta vexatus eſt, per menſem integrum, cum appetitu ingenti, nocte in lecto dejiciebat, & frequenter in die, ut ad febrem hecticam vergere videretur. Tandem exhibita bolo armena orientali ad ϑ. ij. cum juſculo, per biduum, alvi fluxu omninò curatus eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Colicus dolor.

DIe vigeſima quinta Septembris 1637. Uxor. Dn. de Sarret, Conſiliarii Regii, in ſuprema Computorum & Subſidiorum Curia; gravida novimeſtris, corripitur, colico dolore graviſſimo, quod omnia revomebat in principio, & nihil inferiùs deponebat. Multis fructibus ſeſe ingurgitaverat, dolor erat fixus circa hypocondrium dextrum, ut de inflammatione hepatis metueretur, quia febris & ſitis aderat ſatis intenſa. Poſt multos clyſteres, fotus, & ſemicupia, excrementa alvi dejecit liquida & cruda. Dolor tamen perſeverabat. Tandem exhibitum eſt purgans medicamentum ex catholic. ʒ. ß. infuſ. in decocto cichoraceorum, & capillarium cum rhab. ʒ. j. etiam infuſio, mannæ & ſyrupi roſac. an. ʒ. j. ſpecies dejecit copioſè, cum magna doloris imminutione. Poſtridie perſeverabat dolor, ſed remiſſior, injectus fuit clyſter, quo quinquies dejecit, & poſteà multas excrevit urinas, unde integra curatio ſubſequuta eſt.

OBSERVATIO XXXIX.

Teſtium inflammatio.

DIe vigeſima Septembris 1637. Dn. Dexier, Nemauſenſis, I. V. Doct. ex equitatione violenta incidit in teſticuli dextri inflammationem cum tumore inſigni. Secta fuit vena brachii bis, ſemel in malleolo, purgans medicamentum exhibitum. Pars fovebatur aqua roſarum, & imponebatur cataplaſma ex farina fabarum cocta in oxycrato, ita ut quarta pars aceti cum tribus aquæ partibus miſceretur, quod cataplaſma nunquam me fefellit in hoc affectu. In hoc tamen ægro adeò tenera erat cutis ſcroti, ut excoriata fuerit ab aceto acriori, & cataplaſma ferre ampliùs nequiverit. Ego iterandum curavi cataplaſma, ſed ad tollendam acrimoniam aceti, illud decoquendum curavi, cum lithargyro; & ſic cataplaſma optimè operatum eſt, ægerque intra triduum à tumore liberatus.

OBSERVATIO XL.

Fluxus Hepaticus.

DIe undecima Octobris 1637. Uxor Petri Banete Artocopi, poſt aliquot acceſſiones febris tertianæ in fluxum hepaticum incidit, quo dejectiones erant omninò ſanguineæ. Vocatus ego, præſcribo ſtatim laudani gr. ij. cum conſervæ roſar. ʒ. ß. & intra horam fluxus deſiit, poſteà verò rediens, humores tantùm, non ſanguinem rejiciebat, aliiſque remediis vulgatibus curata eſt.

OBSERVATIO XLI.

Eriſypelas.

DN. De Gout nobilis Monſpelienſis 25. annum agens, ſæpè afficiebatur eriſypelate in tibiis, cœpit vinum bibere mulò meracius ſolito, & pauciſſimæ aquæ permixtum, ab eo tempore numquam eriſypelate affectus eſt, & bene valet, licèt quatuor aut quinque anni effluxerint. Cauſam eſſe exiſtimo, quòd à vino roborata facultate expultricem, materia eriſypelatis expellitur per alvum, urinas, vel inſenſibilem tranſpirationem.

OBSERVATIO XLII.

Febris tertiana cum vomitu, & alvi fluxu in paroxyſmo.

DIe decima octava Auguſti 1638. D. Durant quinquagenarius, Procurator in Curia Præſidiali Monſpelienſi, quinque paroxyſmos febris tertianæ paſſus erat, ab iiſque libetatus ſola venæ ſectione. Per quindecim dies bene habuit, & fructus horæos comedebat. Recidit in eandem febrem, & in ſecundo paroxyſmo, graviſſimo vomitu, & alvi fluxu vexatus eſt, in quo multa bilioſa, ſuprà infraque rejiciebat, cum inquietudine ſumma, & virium exſolutione, ita ut jam de vita periclitaretur. Sequentem præſcribo julepum, quo ſtatim omnia ſymptomata cohibita ſunt, per duas horas dormivit, copioſo ſudore paroxyſmus ſolutus eſt intra paucos dies à morbo prorſus liber evaſit.

℞. Aquar. lactucæ, roſar. & plantag. an. ʒ. j. ſyrupi cydonior. ʒ. j. confect. de hyacinth. ʒ. j. laudani opiati gr. ij. miſce, fiat julep. qui detur ſtatim.

OBSERVATIO XLIII.

Aphthæ puerorum graviſſimæ.

DIe quarta Septembris 1636. Filius meus Stephanus, annos quatuor natus, paſſus eſt fluxionem acerrimam in linguam & fauces, ut infinitis ulceribus ſcaterent, iiſque albicantibus, & admodùm dolorificis, cum magna inflammatione. Non poterat cibum capere, neque lac ſugere. Et diebus ac noctibus ejulabat inſomnis, macilentus, ac ferè conſumptus. Ex remediis non profuit mel roſaceum cum ſpiritu vitrioli, quòd alias mirificè conduxerat. Aderat alvi fluxus copioſus, quo bilem porraceam ejiciebat. Veſicatorium valdè profuit; Sed dolores & clamores perſeverabant, & continuò æger per os humorem ſeroſum & acrem emittebat, dolore & inflammatione magis ac magis attrahente.

Tandem exhibui laudani gr. j. cum juſculo, eoque dolor ſopitus eſt, ſomnus leviſſimus conciliatus, qui poſtmodùm perſeveravit moderatus, & ſuis horis adveniens. Hinc cœpit convaleſcere & fluxio illa humoris, per os emanantis, omninò cohibita. Sequenti tamen die purgans medicamentum exhibitum eſt, quod multùm etiam profuit.

OBSERVATIO XLIV.

Dyſenteria.

JOanna de Paraviſol, octodecim annos nata, laboravit graviſſima dyſenteria cum febre acuta. Per ſeptem dies fuit in manibus alterius Medici ſenioris, qui nihil aliud præſcripſerat, quàm clyſteres detergentes & rhabarbarum, quo febris aucta, & dyſenteria deterior evaſerat. Eo abſente, vocatus ego, exhibeo primùm laudanum ad gr. iij. quo fluxus valdè imminutus eſt ea nocte, & per tres aut quatuor horas dormivit. Manè ſecatur vena, & ſanguis educitur fervidiſſimus. Dein exhibetur extractum corall. ad ϑ. j. aqua plantag. bis eadem die, ſed ſine fructu, noctem enim habuit acerbiſſimam tum ratione febris, tum ratione fluxus, ejuſque ſanguinei, qui ad aliquod tempus fuerat exhibitus uſu laudani. Sequenti die manè exhibeo iterum laudanum, & fluxus cohibitus eſt; Veſperi vena iterum tunditur. Minor erat ſanguinis excretio, ſed bilem porraceam ejiciebat valdè erodentem, febre & ſiti plurimùm urgentibus. Ad ſitim præſcribo julepos ex decocto portulacæ, & plantag. cum ſale prunellæ, qui multum profuere, affectu tamen perſeverante. Tandem exhibita eſt mane aqua roſac. cum ol. communi, meridie decoctum inteſtinorum vervecis valde conſumptum, cum pulvere granorum actes. Magnum levamen inde conſequuta eſt ægra. Et poſtera die, repetitis ſemel illis tribus remediis, ad ſtatum convaleſcentiæ perducta eſt.

OBSERVATIO XLV.

Morbilli.

DIe vigeſima octava Septembris 1638. Nutrix filii mei Stephani, nomine Claudia, correpta eſt morbillis,

billis, quibus totum corpus contectum erat, cum febre intenſa. His acceſſit ſympтoma graviſſimum, nimirum fluxio tenuis, in pulmonem deſcendens, quæ tuſſim frequenter excitabat, & ſuffocationis metum incutiebat, cum raucedine ingenti. Admotum eſt veſicatorium cervici, & exhibita ſunt laudani gran. ij. cum conſerva roſatum. Fluxio cohibita eſt tota nocte. Poſtridie rediit, & iterum exibitum eſt laudanum cum ſimili affectu, unde ad convaleſcentiam paucis diebus perducta eſt, manente raucedine ad longum tempus.

OBSERVATIO XLVI.

Febris Tertiana.

ANno 1638. Febres tertianæ longiſſimę vigebant Autumno, à quibus multi liberati ſunt, ſumendo in declinatione, poſt phlebotomias, & purgationes frequenter iteratas, theriacæ ʒ. j. cum aqua plantaginis, manè, per triduum. In quibus caliditas magis timebatur, à cœna exhibebam. Unus autem ſumpſit theriacam, ſine conſilio Medici, morbo adhuc crudo exiſtente, cum urinis rubris, & febris aucta eſt. His confirmatur Galeni experimentum, quod habetur lib. de præcogn. ad Poſthum. cap. 2. & 3. de Eudemo Peripatetico, cui morbo adhuc crudo exiſtente, theriaca exhibita eſt à Romanis Medicis, quartana ſimplex in triplicem verſa eſt. Eadem verò theriaca à Galeno exhibita, apparentibus coctionis ſignis, feliciter curatus eſt.

OBSERVATIO XLVII.

Diarrhæa inveterata.

DIe decima quinta Octobris 1638. Quidam nobilis vir triginta annos natus Monſpelium venit, conſilium petitutus pro alvi fluxu, ab octo annis infeſtante, quo quinquies aut ſexies die ac nocte dejiciebat, partim bilioſa, partim pituitoſa. In hoc malum inciderat ex prava victus ratione, cui inſiſtere coactus fuerat per multos annos, dum caſtra ſequeretur, non erat valde ex eo debilitatus, quinimò faciem habebat rubram, ſaltem circa genas. Miſſus eſt à nobis ad thermas Balerucanas, quarum aquam potavit per ſex dies, & alvi fluxus omninò fuit cohibitus, ita ut per octiduum, à quo aquas ſumere deſierat, nunquam noctum ſurrexerit, cum anteà bis aut ter ſurgere conſueviſſet. Multa alia remedia uſualia illis præſcripta ſunt ad partes naturales roborandas, quibus ſe uſurum in patria aſſeruit.

OBSERVATIO XLVIII.

Vomitus contumaciſſimus.

DIe decima quinta Octobris 1638. Dn. Enguarran, Eccleſiæ Monſpelienſis Cathedralis Canonicus temperamento melancholico & aduſto præditus, incidit in vomitum contumaciſſimum, ſine cauſa manifeſta, quo multa pituitoſa, viſcida, & mucilaginoſa excernebat, cum maximo conatu. Flatus enim multos eructabat ab aſſumpto juſculo. Ab aliis Medicis multa in caſſum uſurpata fuere remedia, per duos menſes. Principio ſumpſit pilulas de hiera per multos dies; poſteà purgatus eſt decocto ſennæ; & infuſione rhei, deinde per apozemata, in quorum uſu perſeverare non potuit. Poſtmodùm lac fuit exhibitum, quia ſuſpicio erat ulceris ventriculi. Theriaca etiam frequenter; propter veneni aſſumpti metum; fomenta & unguenta plurima admota. Ego vocatus invenio hypocondria valde tenſa, præcipuè ſiniſtrum, pulſum ſatis firmum, licèt æger admodùm eſſet debilis, quoad vires animales. Conjeci humores fluere ab hypochondriis, & vomitum illum eſſe ſpeciem affectionis hypochondriacæ. Veſperi exhibentur ipſi laudani gr. ij. & tota nocte non vomuit; ſed placidè quievit. Sequenti die phlebotomia celebrata, quæ ab aliis Medicis omiſſa fuerat, & mittuntur ſanguinis Unc. vi. qui valde fuit aduſtus, vomuit bis aut ter ea die, clyſter injectus fuit circa veſperam. Præſcriptus etiam fotus emolliens & aperiens, hypochondriis admovendus, & linimentum iiſdem viribus præditum. Tertia die ſumpſit hunc pulverem.

℞. Rhab. pulv. ʒ. j. myrobal. citrin. ℈. j. ſpodii, & maſtiches an. gr. vj. fiat pulvis, detur mane cum juſculo. Revomuit medicamentum, & nullis aliis voluit uti remediis. Poſt menſem interiit, & aperto cadavere inventum eſt epiloon craſſum, rubrum, ſcirrhoſum, & contractum, ut hepar prima fronte referret, ejuſque craſſitiem æquaret, ventriculus lividus in fundo, tenuis; parte vero ſuperiori, ſcirroſus; inteſtina livida, lien bene habebar. Humores melancholici in omento aſſervabantur, & inde in ventriculum refluebant.

OBSERVATIO XLIX.

Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti inteſtini.

DIe ſecunda Novembris 1638. D. Ludovicus Maſſanes febre tertiana duplici afflictus eſt, per duos menſes, cum alvi fluxu partim ſtercoroſo, partim humorali, partim hæmorrhoidali, quo octies, aut decies ſingulis diebus dejiciebat. Tandem ab acceſſionibus liberatus eſt, manente alvi fluxu, quo dolor in recto inteſtino excitatus eſt, paulò ſuprà anum, perpetuò affligens, etiam dum non dejiciebat. Interdum fœces laudabiles excernebat, interdum verò materiam ſubrubram, colorem heparis refetentem, & interdum quaſi purulentam; conjecimus ex diuturno fluxu factum fuiſſe ulcus circa hæmorrhoidas internas. Remedia ferè omnia averſabatur. Ideò conſului uſum aquarum thermalium ad triduum. Prima die ſtatim appetentia, jam diu dejecta, reſtituta eſt, conſequenter dolor ani prorſus evanuit, manente alvi fluxu mediocri, eòque bis noctu, & totidem interdiu procedente, quo excrementa molliota, ſed bene concocta excernebat. Hinc ſingulis diebus in melius procedebat, ut iterato poſt 15. dies aquarum uſu, omninò convaluerit. Recepit tamen ſuffumigium ex decocto tapſi barbati, in cathedra perforata, quo fluxus maximè cohibitus eſt, licèt bis tantùm eo uſus fuerit. Senſibilis fuit effectus ſuffumigii.

OBSERVATIO L.

Dolores Arthritici.

DIe duodecima Novembris 1638. Dn. Mouretus Monſpelienſis, tentabatur doloribus arthriticis, varias partes affligentibus, & per univerſos articulos vagantibus. Per menſem unum & integrum, hunc affectum paſſus erat, & pluries purgatus fuerat, non omiſſa venæ ſectione. Tum uſus eſt bocheto ſequenti.

℞. Rad. Salſæ parill. ʒ. j. raſuræ ligni guajaci ʒ. ii. aquæ q. ſ. Bulliant ad quartæ partis conſumpt. culentur addendo cinnam. parum, fiat bochetum.

Poſtquam per octiduum uſus eſſet hoc bocheto, cœpit excernere cum utinis materiam pituitoſam, quæ fundo matulæ adhærebat. Eodemque tempore magnum à doloribus levamen ſenſit, donec prorſus curatus fuerit, excreta per multos dies materia illa pituitoſa.

OBSERVATIO LI.

Dolores vagi.

DIe decima tertia Novembris 1638. D. Gaillard cognomine Balbus, ſubitò correptus eſt dolotibus vagis atrociſſimis, nunc crura, nunc genua, tibias, vel pedes, nunc lumbos diſcruciantibus. Vocatus alius Medicus, ſanguinem mittit ad quinque vaſcula, intra horam, & dolore non remittente, poſteà exhibet pilulam ex laudano, qua dolores conſopiti fuere, tum noctu, tum ſequenti die uſque ad meridiem. Promeridianis horis dolores recurrunt pari acerbitate. Vocatus ego abſente altero Medico, præſcribo bolum ex diaprun. ſolut. ʒ. ß. jalapæ ℈. j. etiam noctu ſumendum, quam inſomnem alioqui, & cum atrocibus doloribus traducturus erat. Purgatus eſt decies utiliter, nam dolores illi admodum imminuti ſunt, conſequenter brevi temporis ſpatio omninò diſcuſſi. Erat vir quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, multis antea animi pathematis agitatus, ex Conſulatu, quem gerebat eo anno. Ideò conjeci, hoſce dolores provenire à ſeroſa materia tenuiſſima & acerrima, quæ huc & illuc velut orgaſmo ferebatur, eamque cito purganti medicamento eſſe educendam.

OBSERVATIO LII.

Hæmoptoe.

DIe decima Decembris 1638. Uxor Dn. Caponi in Curia Computorum Auditoris, quinquagenaria, poſt mediam noctem, correpta eſt ſanguinis ſputo copioſo, quod per tuſſim ejiciebat, & præſalſum perſentiebat. Uſque ad matutinum perſeveravit, per intervalla recurrens; quo tempore vocatus ego, ſtatim venæ ſectionem impero, ex brachio dextro, ad ʒ. vij. poſt duas horas iterandam. Poſt ſingulas phlebotomias ſumpſit julepum ex aquis plantag. & lactucæ, cum ſyrup. violac. ʒ. vi. & de papavere ʒ. ij. fricationes & ligaturas in tibiis, cucurbitulas hypochondriis

fre-

frequenter iterandas, loco incraſſans & adſtringens. Noctu ſumpſit ſyrupum compoſitum ex æquis partibus ſyrupi violacei, da roſis ſiccis, & de papavere, ſcilicet cochlear unum hora ſomni, alterum poſt mediam noctem. Et ſanguinis ſputum non ampliùs rediit.

OBSERVATIO LIII.

Tumor Cancroſus in hepate cum dolore Iſchiadico.

Die decima ſeptima Decembris 1638. Vidua Petri Auberti, Mercatoris Monſpelienſis, per multos menſes decubuit, aſſidua febre affecta, patiebatur dolores atrociſſimos in iſchio ſiniſtro, qui ſe ad extremum pedem exporrigebant. Præterea percipiebatur tumor inclinans, iſque durus, ita ut ſchirroſus putaretur, & in muſculis epigaſtrii ſitus, quia ſub cute ſtatim tangebatur; non erat dolorificus, niſi cùm premeretur. Aliquando dolores acres humerum dextrum occupabant, & latus ipſum, ut pleuritidem mentirentur. Exiſtimabamus dolores iſtos provenire à materia ſeroſa acerrima, quæ in hepate fervidiſſimo generaretur. Sanguis qui detrahebatur, erat ferventiſſimus, & lividus; Nullum levamen percepit unquam, niſi à laudano, cujus ope dolores leniebantur. Cùm dolor in coxa gravior evaſiſſet, & tumor in parte appareret, concolor tamen; tum etiam pars compreſſa multùm doleret; nec non ægra dolores lancinantes in eadem perciperet per vices; vocati fuere Chirurgi, qui abſceſſum profundum latitate firmiter aſſeruerunt: ſicque conſilio habito pars aperta eſt cauſtico, & ſcalpello; nullum pus effluxit. Poſt 15. dies ab apertione, venter anteà tumidus, magis intumuit, & hydropica facta eſt, ac tandem ſuffocata interit. Aperto cadavere inventum eſt hepar tumoribus ſcirrhoſis, & magna ex parte ſuppuratis refertum, in cujus extremo adnati erant duo tumores cancroſi, uſque ad umbilicum prominentes, & pugni magnitudinem æquantes, qui cum eſſent ferè contigui, tumorem illum abdominis jam dictum repræſentabant; neque in hepate eſſe putabantur, quia non erant in loco hepatis naturali, imò hepar ſeorſum ab illis tumoribus tangebatur, ſed durum, & dolorificum: quia dicti tumores erant magis prominentes, quàm reliqua hepatis ſubſtantia. Totum illud hepar pendebat viginti libras, & amplius. Secta fuit coxa uſque ad os in loco apertionis, & inventæ ſunt parvæ quædam glandulæ ſuppuratæ, quæ pus concretum continebant, ita ut non potuerit effluere.

OBSERVATIO LIV.

Tumores Strumoſi.

Die octava Januarii 1639. Puella quædam Nemauſenſis, 18. annos nata, patiebatur tumores ſtrumoſos in nullo, qui multis remediis per lungum tempus adhibitis ſuppurati fuerant, & poſteà conſolidati. Attamen portio tumorum remanebat duriſſima, quæ nec emplaſtro de Vigo, quadruplicato mercurio, ulla ex parte diſſolvi potuit. Tandem præſcripſi emplaſtrum ex æquis partibus dicti emplaſtri de Virgo, Vitrioli romani, & gummi ammoniaci in aceto ſoluti & inſpiſſati cum terebinthinæ ſ. q. quo emplaſtro intra menſem tumores illi integrè ſoluti. Adhibito interim idoneo victus regimine, & convenientibus evacuationibus interdum uſurpatis.

OBSERVATIO LV.

Fluxus menſium inordinatus cum fluore albo.

Die decima quinta Januarii 1639. Uxor Dn. de Rignac, in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii Procuratoris generalis, pingui, obeſo, & pituitoſo corpore prædita, poſt abortum patiebatur fluxum menſium inordinatum, cum fluore albo. Feliciter curata eſt phlebotomia, purgatione, bocheto ex ſalſaparilla, & ſuffumigio ex thure, maſtiche, ſandaraca, ſuccino, ſtyrace, benjoino, caryophyllis, nuce moſchata, & roſis rubris, per infundibulum excepto, mane & ſero, per longum tempus.

OBSERVATIO LV.

Dolor capitis immanis & diuturnus.

Die vigeſima nona Martii 1639. Mulier Frontinianenſis, quadragenaria, atrabiliario temperamento donata, poſt arbotum non ampliùs paſſa eſt purgationes menſtruas, inde graviſſimus capitis dolor per quatuor menſes eam afflixit, nihil conferentibus venæ ſectionibus, hirudinibus, fronti & temporibus admotis, aliiſque remediis, Vocatus ego præſcribo apertionem arteriæ temporalis, quæ optimè celebrata fuit, neque ſanguis ſaltu egrediebatur ob exilitatem arteriæ, & ſanguinis craſſitiem, ſed guttatim; extractus fuit ad ʒ. v. ruber & floridus; tum interna, tum externa ſuperficie. Vulnus occluſum fuit emplaſtro ex ſola maſtiche, cum ligatura ſimplici, poſtquam alia ligatura, quæ in vulneribus capitis ſolet fieri per quinque horas adhæſiſſet liberata eſt à dolore capitis ſine recidiva.

OBSERVATIO LVII.

Febris Tertiana.

Die decima quarta Julii 1639. Dn. Devandiere, Medicinæ ſtudioſus, poſt quinque acceſſiones febris tertianæ, ſecta vena bis, & ſemel purgato corpore, ſumpſit initio paroxyſmi aquæ benedictæ ʒ. viij. acceſſio fuit cohibita, tum etiam operatio medicamenti per duas horas, poſteà vomuit quinquies, aut ſexies, ſine moleſtia, quia in bubulis vomitibus ſumebat juſculi communis cum piſis parati ʒ. iv. aut v. Acceſſio brevior ſolito fuit, & in fine illius purgatus per alvum, pluribus vicibus, & omninò curatus eſt.

OBSERVATIO LVIII.

Dolor Nephriticus.

Die vigeſima ſecunda menſis Julii, anni 1639. paſſus ſum colicum dolorem, qui in imo ventre acriter urgebat, & renem dextrum obſidebat. Duobus enematis injectis, dolor ventris ceſſavit. Supererat dolor renis, qui per ureteris continuitatem exporrigebatur, cum ſiniſtri teſtis retractione, ita ut verè nephriticus eſſet: Balneo calente diſſolutus eſt, cùm tepidum augerer dolorem. Iterum rediit dolor, cucurbitulis parti admotis diſcuſſus eſt. Poſtridie redit, & denuò cucurbitulis ceſſit; mox ſumpſi bolum ex caſſia, catholicone, rhabarbaro, & cryſtallo tartari, non amplius dolor rediit. Conjeci hunc dolorem nephriticum factum fuiſſe à flatibus, cùm diſcutientibus remediis, puta balneo calido, & cucurbitulis ſolveretur, & nulla materia obſtruens, ſcilicet calculus, arenulæ, aut pituita per urinas à me rejecta fit poſt ſolutionem morbi, neque in ipſo morbo, neque unquam antea. Neque impoſſibile eſt, eoſdem flatus, qui ſeſe intra tunicas inteſtinorum inſinuant, in renes & ureteres poſſe transferri, ibidemque graves diſtenſiones efficere; cùm in omnes corporis partes flatus interdum deferri ſoleant, in iiſque dolores, aut palpitationes efficere. Imò verò, non pauci exiſtimant, dolores dentium acerbiſſimos à flatibus exoriri, in vaſculis, ad radices dentium, perreptantibus incluſis. Conjecturam meam auxit, quod operante medicamento cathartico, flatus à lumbis ad alvum ſenſibiliter ferebantur, cum ſonitu blando, qui ab adſtantibus facilè audiebatur.

OBSERVATIO LIX.

Diarrhœa.

Paucis diebus ab affectu prædicto correptus ſum diarrhœa bilioſa, tanta acrimonio prædita, ut anum eroderet, ardoremque urinæ concitaret, translata materiæ portione ad urinas. Dyſenteria erat in procinctu. Ingreſſus ſemicupium tepidum, illicò liberatus ſum.

OBSERVATIO LX.

Epilepſia puerilis.

Quidam puer trimulus patiebatur inſultum epilepticum à quo liberatus fuit fumo tabaci, quem miniſter tubulo attrahebat, & inſufflabat in os pueri apertum, vomitus puero concitatus eſt & paroxyſmus ſolutus.

OBSERVATIO LXI.

Phthiſis incipiens,

Die decima quinta Octobris 1639. Filius Dn. Le Sage, Monſpelienſis, 20. annos natus, duobus menſibus laborabat fluxione, in pulmonem decumbente, cùm tuſſi, frequenti ſpiratione, & febre lenta, ita ut in phtiſim jam prolapſus videretur. Præſcribo phlebotomiam, purgationem ex manna, juſcula medicata, & alia remedia ordinaria, ſed præcipuum fuit cauſticum utrique axillæ, quod fluxiones ad pectus delabentes, & humores in eo contentos potentiſſimè derivat, hocque intrà menſem reſtitutus eſt.

OBSER-

OBSERVATIO LXII.

Febris Maligna.

Die decima octava Octobris 1639. Joannes Vezian, Aromatarius Monspelienſis annos natus 24. laborabat febre maligna, ex qua tandem circa undecimam morbi diem incidit in delirium, & paucis poſtmodùm diebus in motus tremulos, & convulſivos nervarum, qui phrenitidi lethali ſupervenire ſolent; per menſem ferè integrum delirium perſeveravit, convulſiones verò per dies duodecim, tandem evaſit poſt multorum remediorum uſum. Ea quæ magis profuere, ſunt ſectio venæ frontis & julepi compoſiti ex aquæ card. bened. ℥. iv. aquæ theriacalis ℥. iij., bezoardici mineral. ℈. ij. campotæ g. xij. qui quinquies fuere exhibiti.

Die 8. Decembris 1639. Petrus Randon Lapicida 30. annos natus, ſimili morbo correptus eſt, qui mitis admodùm videbatur uſque ad ſeptimum diem, in quo delitus factus eſt. Die undecima aperta eſt vena frontis; poſtridie ſumpſit julepos prædictos bis, & ſequenti die ſemel, iiſque omnis malignitas diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis.

Die decima quinta Decembris 1639. Uxor Dn. Clauſeli, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii, Conſiliarii, annos 20. nata, incidit in pleuritidem ſiniſtram, eadem die, qua menſtruæ purgationes apparere incæperant, quæ tamen ſuppreſſæ propemodùm fuere; Quandoquidem perexigua humoris ſubruffi quantitas excernebatur, nihil verò, colorem ſanguinis referens, apparebat. Vocatus ego manè, ante lucem, hæſitavi aliquantulum, an vena malleoli eſſet aperienda ad juvandum naturæ motum. Attamen quia dolor lateris admodum urgebat, & nihil effatu dignum per uterum excernebatur, cenſui ſatius eſſe venam brachii aperire ejuſdem latetis, quod bene ſucceſſit; dolor enim lateris admodùm imminutus eſt. Statim à phlebotomia celebratæ ſunt frictiones crurum, admotæ ligaturæ tibiis, & cucurbitulæ femoribus, ad juvandam purgationem menſtruam. Poſt meridiem ſecta fuit vena malleoli, admota lateri fomenta & linimenta, injectus clyſter inter duas venæ ſectiones. Præſcripti Julepi cum ſale prunellæ, ſecundo & tertio die menſes aliquantulum perſeverabant, ſed perexigua quantitate. Quia tamen malum non urgebat; naturæ negotium reliquimus, cùm præcipuè anacatharſis eſſet libera & liberalis, per quam excernebatur multa pituita, levi rubore ſuffuſa. Quarto die, cùm menſtrua prorſus deſiiſſent, & affectus non imminueretur, miſſus iterùm ſanguis fuit manè ad ℥. ix. & poſt meridiem iterum ad ℥. vi. Quinto iterum miſſus ſanguis mane ad ℥. viij. qui ſimilis præcedentibus fuit, nempe valde pituitoſus, cùm mulier tamen macilenta, & bilioſo temperamento prædita eſſet; in fundo vaſculi aduſtus apparebat. Eadem die, poſt meridiem, iterata phlebotomia ad ℥. vi. & ſanguis rubicundus apparuit in ſuperficie, qui anteà albus apparuerat. Hinc conjecimus, ſufficienter fuiſſe venam ſectam, cum ſanguis detractus fuiſſet uſque ad coloris mutationem, juxta præceptum Hippocratis; & ægra meliuſculè habuit, nocte dormivit per tres aut quatuor horas, cùm omnes antea inſomnes traduxiſſet. In emulſione tamen ſyrupi papaverini ℥. ij. admixtæ fuerant; continuatæ emulſiones cum ſale prunellæ, & admotum lateri cataplaſma ex materia fotus cum farina ſem. lini, oleo lilior. amygdal. dulc. butyro recenti, & croco. Sexto die ſumpſit pomum coctum in quod immiſſa fuerat thuris pulver. drach. j. ſuperhauſtis aquæ cardui bened. ℥. iv. & corpus tegendo plus ſolito, ad ſudores eliciendos. Manè hora non fuit adminiſtratum hoc medicamentum, non ſudavit, ſed ſputa per tres aut quatuor horas maiori ſanguinis copia tincta apparebant, & faciliùs expectorabantur. Circa ſecundam horam pomeridianam, non ampliùs rubra ſputa apparuerunt; ſed omninò alba. Febris remiſſior erat, & dolor lateris omnino ſedatus, ut ægra in utrumque latus indolenter decumberet. Continuatæ emulſiones ad fervorem ſanguinis temperandum. Septimo purgationes menſtruæ eruperunt copioſè, & per quatuor dies perſeverarunt, undè febris admodùm imminuta eſt, & dolor lateris omninò ſublatus. Duodecimo, purgata eſt medicamento ex ſennæ ℥. ß. rhab. ℥. j. mannæ & ſyrupi roſac. an. ℥. j. benè ſucceſſit purgatio, & ægta omninò curata eſt.

Eodem tempore villica quædam eodem morbo laboravit; poſt ſeptimam phlebotomiam imminutus fuit morbus; die duodecima purgata eſt ſimili medicamento, unde maximè levata eſt, & morbus ad declinationem pauci poſtea diebus pervenit.

OBSERVATIO LXIV.

Febris Maligna.

Die 11. Januarii 1640. Mulier quinquagenaria, nomine Martina, olei proxeneta, febre maligna tenebatur, cum maculis latis & violaceis circa humeros & cervicem, ſed parva copia. Vocatus fui ſexta morbi die, pulſus erat humilis & languidus, magna ad ſomnum propenſio, & affectus comatoſus. Bis illi ſecta fuerat vena; Præſcribo enema mollicns & laxans, veſicatorium cervici, Julepos refrigerantes, cum alexipharmacis. Septima die, omnia exacerbata. Octava iterum vocatus, præſcribo potionem diaphoreticam, ex bezoardici min. ℈. ij. camphoræ gr. vij. cum aqua card. bened. quæ per tres vices fuit iterata, poſt primam exhibitionem additus eſt fotus diaphoreticus, toti ventri & pectori cum ſpongiis admovendus, poſt aſſumptam potionem, & pulſus validior factus eſt, ac magis ordinatus. Poſt biduum iterùm vocatus, invenio ſigna malignitatis adhuc vigentis; unde ægra in ſummo verſabatur periculo. Præſcribo Julepos ex decocto rad. pentaphylli, carlinæ, bugloſſi, foliis ſcordii, acetoſæ, &c. manè & ſerò ſumendos, & quatuor veſicatoria, brachiis & cruribus admovenda. Die undecima, parotis apparuit, quæ topicis medicamentis in ſuppurationem venit, & tandem ægra priſtinæ ſanitati reſtituta.

OBSERVATIO LXV.

Hydrops.

Die 8. Novembris 1640. Ancilla uxoris D. Ducros, Patroni celeberrimi, poſt febrem tertianam incidit in hydropem, quia ſeſe in acceſſionibus aqua ingurgitaverat. Præſcribo infuſum ſennæ cum ſale tartari per 12. dies, unde meliuſculè habuit. Poſtea apozema ſequens illi exhibitum eſt.

℞. Rad. enulæ camp. gentianæ, valerianæ. Iridis noſtratis & ariſtoloch. longæ an. ℥. j. corticum radicum cap. parum, median. fraxini & tamariſc. an. ℥. ß. fol. agrimon. abſinth. utriuſque, chamædr. & centaur. min. an. M. j. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. j. ſennæ mundat. ℥. j. turbith. & agarici an. ℥. ß. ſem. ebuli ℥. iij. zinzib. & caryoph. an. ℥. j. coquantur ad ℔. j. ß. in colatura diſſolve ſyrupi de cicor. compoſ. cum rheo ℥. iv. fiat apozema pro iij. doſibus matutinis.

Hoc apozemate univerſam humorum illuviem per alvum & urinas depoſuit, & omninò ſanata eſt.

Non parum contulit ad curationem, quòd illa, dum uteretur aliquo ſuffumigio, ad tibiarum tumorem diſcutiendum, uſtionem in utraque tibi paſſa eſt, unde exulcerationes ſubſequutæ ſunt à quibus aqua multa fluxit per uſum apozematum.

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

Die 15. Octobris 1640. Filius Magiſtri Roche annos 12. natus, febre quartana liberatus eſt uſu infuſionis ſennæ cum ſale tartari, per ſeptem dies.

Decima quarta Novembris Dn. Peleſſetius 30. annos natus febre quartana detinebatur per tres menſes, principio Novembris, poſt uſum apozematis aperientis, quod paulò ante ſumpſerat per quatuor dies admixtis etiam purgantibus, tandem principio infuſum ſennæ cum ſale tartari per 15. dies. At duodecim exhibitione ceſſavit febrilis acceſſio, neque ampliùs rediit. Eſt autem præditus temperamento melancholico, & difficillimè purgatur, vir robuſtus, & proceræ ſtaturæ. Principio infundebantur ℥. ß. ſennæ ℥. j. ſalis tartari in ℥. x. qua, ſemel tantùm in die purgabatur: poſt aliquot dies ſalis tartari ℈. iv. admiſcebantur, & bis in die purgatus eſt.

Poſt uſum hujus remedii, quamvis ab acceſſionibus liber eſſet, præſcripſi opiatam roborantem & aperientem ad 12. dies, à qua priſtinum faciei nitorem recuperavit.

OBSERVATIO LXVII.

Hydrops.

Die vigeſima Febr. 1641. Vidua Pauli Ducros, civis Monſpelienſis, ſexagenaria, hydrope cum aſthmate correpta eſt, ita ut totus venter, femora, & tibiæ valde intumue-

tumueriht. Habitus fuerat tota vita pinguis admodùm, & pituitoſus. Præſcripſi poſt quædam alia remedia decoctum guajaci, cum ſenna, agarico, turpeto, & hermodactylis, per 15. dies continuos uſurpandum.

Poſteà ſequentibus duobus remediis, per menſem continuatis, integrè reſtituta eſt.

℞. Rad. enulæ camp. apii, fœniculi, & Iridis ſiccarum an. ℥. j. ß. rad. valerianæ, gentianæ, aſari, ſcyllæ an. ℥. j. corticis mediani ſambuci, & ligni ſaſſafras an. ℥. vj. fol. abſint. agrim. chamædr. capill. Ven. ſiccorum an. ℥. ij. ſummit. centaur. min. & flor. geniſtæ an. ℥. j. ſem. petroſel. ameos, anethi, an. ℥. j. ß. cinnam. ℥. ij. conquaſſentur omnia & infundantur in vini albi ℔. iv. per aliquot dies; deinde hujus vini capiat ℥. ij. vel iij. ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum.

Quarto vel quinto quoque die capiat doſin pulveris ſequentis: ℞. ſennæ mundat. thurbith. gummoſi, hermodactylor. ſem. ebuli, rad. Jalapæ, & mechoacan. an. ℥. j. cremoris tartari ℥. ij. guttæ gummi ℥. ß. pulver. diambræ, diarrhodon. abbatis, & ſem. fœniculi an. ℈. j. ſacchari canti ℥. iij. fiat omnium pulvis, cujus ℥. ij. infundatur per noctem in vini prædicti ℥. iv. capiat manè vinum & pulverem.

OBSERVATIO LXVIII.

Ulcus gingivarum.

Die vigeſima tertia Februarii 1641. Filia Dn. de Raſtenclieres annos 18. nata, cùm à duobus annis gingivarum eroſiones contumaces paſſa eſſet in maxilla inferiori, ad radices trium dentium anteriorum, qui inciſorii nominantur, ita ut dentes vacillarent, & uſque ad alveolum carne denudati eſſent; ab eo affectu nonniſi multo labore, & multis remediis liberata eſt: propterea quòd à lienis intemperie calida & ſicca, atque adeò atrabilaria conſtitutione dependebat. Cùm per annum integrum curata remanſiſſet, oborta eſt puſtula in eodem loco, ſed paulò inferiùs, ſcilicet juxta ipſam maxillam, & in ea parte, in qua labrum infetius à maxilla ſeparari incipit. Poſt quatuor, aut quinque menſes, cùm nulla remedia adhibuiſſet; puſtula diſrupta eſt, remanſit ulcus cum denudatione oſſis mandibulæ, quod intuentibus patebat omninò nudum, ad magnitudinem dimidiæ partis unguis.

Poſt phlebotomiam & purgationem ſequenti balſamo intrà 15. dies ulcus omninò conſolidatum eſt.

℞. Myrrhæ electæ, & ſacchari canti ana partes æquales, pulverentur, iiſque impleatur album ovi coctum, & per mediam ſectum, filo probè alligetur, & ſuſpendatur in cella Vinaria, ſupponendo vas vitreum, inſtillabit liquor, ſeu balſamus, quo pars ſæpiùs in die illinatur.

OBSERVATIO LXIX.

Inflatio totius corporis in puero.

Die tertia Junii 1641. Filius Rohe civis Monſpelienſis, ætatis 18. menſium, toto corpore inflatus eſt, ſubitò, cum febre; & alter filius ejuſdem familiæ, ex eodem affectu interierat. Varia per 10. aut 12. dies à me præſcripta ſunt remedia, purgatio nempe, clyſteres, Julepi aperientes; veſicatorium, inunctiones. Tandem præſcribo ſyrupum ex decocto agrimonii, abſinthii utriuſque, & centaurii minoris, ſumenda ſex cochlearibus in die; Et intra triduum convaluit, ſuccedente alvi fluxu, & urinæ profluvio.

OBSERVATIO LXX.

Dolor Venereus in uno brachio.

Die decima quinta Junii 1641. Nobilis quidam extraneus, 30. annos natus, ante biennium paſſus erat luem veneream, ex qua malè curata relictus eſt dolor in brachio ſiniſtro, totum ferè radium & cubitum continens, qui noctu exacerbabatur, & circa perioſtium ſentiebatur. Præſcribo purgationem univerſalem, & phlebotomiam iteratam. Poſtea diætam ſudorificam per 12. dies, manè ſumebat decoctum, & veſperi ſuffiebatur brachium decocto guajaci & herbarum cephalicarum, cum aqua & vino albo parato, quo irrorabantur ſilices candentes, ſicque multus ſudor in brachio excitabatur. Poſt ſudorem, admovebatur emplaſtrum de vigo quadruplicato mercurio. Finita diæta continuatum ſuffumigium per quinque dies, & ſerò & poſtea imponebatur emplaſtrum, in ſcheda de præſcribtum, ex auripigmento, viridi æris, &c. compoſitum, quod puſtulas excitavit, & ulcuſcula in iis locis, in quibus dolor maximè urgere ſolebat, ſicque omnino curatus eſt.

OBSERVATIO LXXI.

Colica Bilioſa.

Religioſus quidam obnoxius erat colicæ bilioſæ diuturnæ & contumaci, quæ ſæpe recurrebat. Cujuſdam conſilio ſumpſit manè fruſtum butyri recentis, ſuperbibendo parum vini. Hoc remedio per longum tempus continuato, ab affectu liber & immunis evaſit.

OBSERVATIO LXXII.

Dolor Iſchiadicus.

Filius Dn. Paſcheq. Medici Lunellenſis, arctiſſimo amicitiæ vinculo mihi conjunctiſſimi, correptus eſt dolore Iſchiadico, cui ſucceſſit ſtupor quidam brachiorum, & actio digitorum quodam modo læſa, cum aliqua reſpirandi difficultate. Hæc omnia ſymptomata ab eodem affectu proveniebant, ratione quarti muſculi thoracis, qui oritur ab oſſe ſacro, & ab interno oſſe illum, & ſcandens per lumborum vertebras, decem primis coſtis adhæret, ac inſeritur ſeptimæ cervicis vertebræ; ut non ſit mirum, ſi dum in exordio afficitur hic muſculus, tumore, vel dolore, vel laſſitudine aliqua, quæ ſit tenſiva, vel ulceroſa, vel phlemonodes; lædantur partes quibus annectitur. Cùm igitur inſerviat reſpirationi; ea læditur, hoc muſculo affecto in ſua origine: Et cùm inſeratur vertebris cervicis, à quibus nervi, brachiis inſervientes, oriuntur, par eſt brachiorum & digitorum actiones tædi. Hæc fuſius explicantur à Sanctorio *lib. 2. cap. 20.* de vitandis erroribus.

OBSERVATIO LXXIII.

Febris maligna.

Die vigeſima ſexta Octobris 1641. Filia D. Conte, Mercatoris Monſpelienſi, 20. annos nata, correpta eſt febre maligna, quæ eo uſque proceſſit, non obſtantibus remediis ordinarii, ut circa undecimum morbi diem, in delirium, per intervalla recurrens, & nervorum contractiones, in carpis præcipue apparentes, inciderit, quibus accedebant interdum lipopſychiæ, & lentores nigerrimi dentibus adhærebant. Lingua erat ſcabra, nigra, & exuſta. In gravi illo periculo præter epithemata, & pullos columbinos; aliaque roborantia, tum interna, tùm externa, ſequentia remedia præſcripſi, quæ in hiſce affectibus maximæ ſolent eſſe efficaciæ. Nempe veſicatoria quinque, cervici, brachiis, femoribus admovenda. Julepos ex aquæ cardui bened. ℥. iij. aquæ theriacalis Bauderonij ℥. iij. bezoard. mineral. ℈. ij. & camphoræ g. vi. qui Julepi per biduum uſurpati fuere, manè & ſerò. Tum etiam dictum bezoard. mineral. exhibebatur in ſingulis juſculis ad ℈. i. Hiſce remediis intra paucos dies à gravi illo morbo liberata eſt.

OBSERVATIO LXXIV.

Gonorrhœa.

Vir quadragenarius ex impuro concubitu gonorrhœam contraxit, cui ab initio præſcripſi bolum ex caſſiæ ℥. j. rhab. pulver. & cryſtalli tartari, ſingulorum ℥. i. ſequenti die volebam ſanginem mittere ex pede, quod ipſe æger renuit. Emulſiones præſcriptæ ſunt ad tres, aut quatuor dies, quibus urinæ acrimonia temperata eſt, fluxu eodem modo perſeverante. Poſtmodùm ptiſana laxante uſus eſt per ſeptem dies continuos, in hunc modum præſcripta.

℞. Tamarindor. ℥. ij. aquæ fontis ℔. iv. coquantur ad ℔. iij. colatutæ infunde frigidè per noctem ſennæ mund. ſem. coriandri, liquirit. & roſar. rubr. an. ℥. ij capiat cyathum unum mane, una hora ante paſtum. Hoc remedio fluxus valde imminutus eſt, ad quem omninò delendum ſequentem bolum præſcripſi.

℞. Terebinthinæ Venetæ ℥. iij. rhab. pulver. ℥. i. fiat bolus, quem capiat manè per quinque dies.

Deinde aqua ſequenti uſu eſt per ſeptem dies.

℞. Mentæ ſiccæ ℥ ij. ſem lacturæ, ruthæ, agni caſti an. ℥. ii. ß. ireos florent. ℥. ij. fol. dictamni. ℥. x. ſacchari optimi ℔. ij. omnia pulveriſentur addendo terebinth. Venet. ℥. v. vini albi generoſi ℥. xxx. Miſce, fiat deſtillatio in balneo, capiat æger cochlearia duo, manè, duabus horis ante cibum. Hoc modo gonorrhœa curata eſt. Quia tamen exigua quædam humiditas in extremitate glandis frequenter apparebat, ut in fine gonorrhææ plerumque fieri conſuevit;

Ad

Ad eam prorſus cohibendam & exſiccandam, ſequentes pilulæ præſcriptæ ſunt.

℞. Gummi arabici, tragacant. carabe, mumiæ, boli armen. an. ʒ. i. pulveriſentur, & cum ſyrupo de roſ. ſicc. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. j. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum, per 8. vel 9. dies. Et ita fluxus omninò cohibitus eſt.

OBSERVATIO LXXV.

Empyema.

Filius D. de Plantade in Curia computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii, Conſiliarii, quintum ætatis annum agens, febre continua laborabar, per duos ferè menſes perſeverante, cum tuſſi frequenti ac moleſta, ita ut ad tabem vergere crederetur. Tandem vocatis in conſilium Medicis relatum fuit, illum conqueri de dolore lateris ſiniſtri, præcipuè, cùm circa illam regionem manu contrectaretur. Tum etiam relatum fuit, in febris principio illum perſenſiſſe aliquem dolorem in illo latere, qui tamen intra paucos dies delituerat; Idcircò pleuriticus non fuit judicatus à Medico ordinario. Suſpicio fuit empyema aliquod ibi latere, atque ut res clarior evaderet, decretum fuit, admovendum eſſe per aliquot dies cataplaſma emolliens & attrahens, quo per triduum admoto, apparuit elevatio quædam in parte, & in ea fluctuatio ſuboſcura percipiebatur. Convocato iterum conſilio de empyemate nempe amplius dubitavit: Et apertione facta pus copioſum effluxit, ejuſque vacuatio per duos menſes continuata eſt, donec tota materia evacuata, æger tandem priſtinæ ſanitati reſtitutus fuerit.

OBSERVATIO LXXIV.

Ulcus cum oſſis carie.

Puer 15. annorum ulcus habebat vetuſtum in metepedio, quod à perito Chirurgo per annum integrum curari non potuit. Alter Chirurgus Junior, cui poſtmodùm æger commiſſus fuit, dilatato ulcere cariem percipit, pulverem catagmaticum imponit ad tollendam cariem, & fruſtrà; Poſteà oleum ſulphuris admover & fruſtrà. Poſtmodùm me conſuluit. Jubeo imponi pulverem euphorbii, prima applicatione cum plumaceolo, ex linteo detrito facta, multæ educuntur exiguæ oſſium ſquillæ. Secunda die plumaceolum nudum admover, tertia die eundem pulverem denuò applicat, & plures iterum ſquillæ egreſſæ ſunt, ut deinde os mundum, & à carie repurgatum apparuerit, atque ulcus poſtmodùm intrà breve tempus curatum fuerit.

OBSERVATIO LXXVII.

Difficultas ſpirandi cum pulſu valdè inæquali.

Clariſſima Domina de la Roquetto, ſexagenaria, pinguis admodùm & obeſa, vitam agens ſedentariam, admodùm religioſa, & diuturnis orationibus dedita, a quindecim annis difficultare ſpirandi laborare cœpit, quæ paulatim incrementum ſuſcepetat, ita ut jam ſcalas aſcendens, in tertio vel quarto quoque gradu conquieſcera cogeretur. Circa principium menſis Januarii anni 1642. cùm iter faceret in aere Auſtrino & pluvioſo, ſubitò correpta eſt catarrho, partim in pulmonem, partim in mandibulas delabente. Inde aucta eſt difficultas ſpirandi, & tumor apparuit in gena dextta; tùm mandibulæ ita erant coarctatæ, ut nullum cibus capere poſſet, ſed juſculum tantùm ſorbillarer. Corripi ſolebat per intervalla, jam à multis annis Eriſypelate tibiæ ſiniſtræ, quod ſæpè exulcerari conſueverat; & ante hujus catarrhi invaſionem etiam apparuerat, cum ulceratione inſigni. Vocatus ego ad eam, octava die morbi, invenio pulſum admodùm inæqualem, tertia vel quarta quavis pulſatione intermittentem, cum difficillima reſpiratione: Unde conjeci, grave eſſe malum; non ſolùm in pulmone, ſed etiam in corde, aut vaſis cordi proximis, & ægram morituram prædixi. Quod prognoſticum certus reddebatur ex eo, quòd ulcus Eriſypelatis ſubitò ac derepente exſiccatum fuerat juxta ſententiam Hippoc. *aphor.* 25. *ſect.* 6. Eriſypelas foris intrò converti, malum. Præterea, reſoluto paucis diebus genæ tumore, mandibulæ nihilominus clauſæ permanſerunt, tùmque apparuit, illam conſtrictionem mandibularum, à muſculorum, eas moventium, convulſione dependere. Decimo quinto morbi die, matutinis horis dexter oculus clauſus apparuit, altero aperto exiſtente, quod contingit ex palpebræ paralyſi, quæ graviorem affectum minabantur, qui eodem die poſt meridiem contingit, ſicet apopleſia levis, à qua intrà duas horas aliquantulum reſurrexit, ſed media corporis pars, ſiniſtra nimirum, reddita eſt paralytica. Et triduo poſt, ſenſim fatiſcentibus viribus, extincta eſt.

Toto morbi decurſu nulla tuſſis difficultatem ſpirandi comitata eſt, neque ſtertor, per unum diem, ante interitum. Aperto cadavere lien repertus eſt putredine affectus ita ut levi compreſſione in fruſta diſcederet. Pulmonis ſuſtantia livida, & humore aqueo perfuſa, unuſque illius lobus, ad ſiniſtram partem ſitus, pituita putrida, & purulenta refertus. Cordis ventriculus dexter, parte interiori, membrana denudatus, putridus, & exulceratus apparuit; Ut illius fibræ carnoſæ, ſummis digitis contrectando, in fruſtula ſecederent. Auricula dextra ſolito major apparuit, & omninò referta ſubſtantia quadam carnoſa, partim rubra, partim nigricante, ſanguini concreto ſimili, quæ tamen manibus dividi non poterat. Hos duos affectus, auriculæ nimirum, & ventriculi dextri puto cauſam fuiſſe tantæ pulſus inæqualitatis; & intermiſſionis; dum cor, rem ſibi moleſtam excutere tentans, variis motibus quatererur; Unde pulſus naturalis interruptio atque interceptio oriebatur, ſpirandi verò difficultatem à pulmonis infarctu ortam eſſe ſatis manifeſtum eſt.

Similis pulſus inæqualitatem mihi videre contigit in duobus aliis ægrotantibus, quorum unus erat filius D. Hugonis, Mercatoris Monſpelienſis, quinque annos natus, qui tali pulſus inæqualitate diù vexatus, tandem interiit. In aperto cadavere nihil præter naturam apparuit, præter auriculam cordis dextram, quæ multo major ſolito apparebat, & omninò referta erat ſubſtantia quadam pituitoſa, & dura, & concreta inſtar nucis majuſculæ, quæ quidem liberum cordis motum impediebant, & dictam pulſus inæqualitatem pariebat. Similes pulſus apparuerunt in filia Dn. G. 20. annos nata, in cujus cadavere aperto inventum eſt ulcus in ipſo corde, quo media ferè illius ſubſtantia abſumpta fuerat. Horum caſuum hiſtoriæ ſuperioribus obſervationibus deſcripræ ſunt.

OBSERVATIO LXXVIII.

Phthiſis.

Filia Dn. Salomonis civis Monſpelienſis, annos circiter 25. nata, bilioſo admodùm temperamento prædita gravi fluxione, in pulmonem decumbente, ab aliquot menſibus detinebatur, cum tuſſi moleſta dies noctesque affligente, vigiliis perpetuis, dolore pectoris; febre lenta, alvi conſtrictione, & macie totius corporis; ita ut phthiſica omninò videretur, & è multis diebus lecto affixa, ad interitum rueret: Vocatus ego, calidiſſimam viſcerum intemperiem advertens, & perpetuam alvi conſtrictionem, maximè importunam præmiſſe clyſtere molliente, jubeo ſanguinem detrahi ad ʒ. vj. mox duo cauſtica adhiberi inter ſcapulas, juxta ſpinam dorſi. Ptiſanam laxantem præſcribo per quinque dies continuos uſurpandam, cujus deſcriptio talis eſt.

℞. Tamarindor. ʒ. ß. aquæ fontis ℔. iij. coquantur ad ℔. ii. in colatura infunde frigidè pet noctem ſennæ mundat. corriandri, & liquirit. contuſor. an. ʒ. ij. roſar. ʒ. j. colaturæ capiat cyathum unum, manè, hora ante paſtum.

Paucis hiſce remediis ita reſtituta eſt, ut poſt quindecim dies: è lecto ſurrexerit, & ad conſueta munia ſeſe conferre cæperit. Manebat tamen alvi conſtrictio & ſomni vacuitas, quibus affectibus eliminandi præſcribo primùm bolum ex conſervæ roſar. ʒ. j. & laudani Gr. j. compoſitum, quo per quatuor aut quinque horas dormivit, at deinceps ſingulis noctibus ferè integris ſine ullius remedii auxilio. Deinde jubeo, ut ptiſanam laxantem reiteret per aliquot dies. Vere inſequenti, lacte aſinino per menſem uſurpato, omninò reſtituta eſt.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis.

Die 4. April. 1642. Filius D. Roche civis Monſpelienſis, annos duodecim natus, laborabat pleuritide lateris dextri. Quinquies ſecta fuit vena, & alia remedia ordinaria adminiſtrata, uſque ad ſeptimam diem. Febris erat intenſa, cum inquietudine magna, dolor valdè urgebat. Exhibita fuit die ſeptima, fulignis camini pulver. ʒ. ß. cum aqua cardui benedicti, intra duas horas ab aſſumptione, omnia ſymptomata valde remiſerunt, ægerque multò meliùs habuit, & poſtmodùm ſenſim convaluit.

OBSER-

OBSERVATIO LXXX.

Raucedo.

FIlia Dn. Viventii Lunellenſis, nata annos 20. cum ſeſe aeri frigido expoſuiſſet, incidit in raucedinem tam gravem, ut nullam ferè vocem edere poſſet, ſine tuſſi, ſine difficultate ſpirandi, & ſine catarrho apparente. Perſeveravit affectus per ſex menſes, multa remedia fuere uſurpata; ſed fruſtrà. Tandem inter dormiendum aquoſæ mareriæ quantitas mediocris per aurem effluxit, liberè loqui cœpit; ac vocem claram edere. Inde conjicere licet, dicti humoris collectionem, in cerebro factam, eum occupaſſe nervi ramum, qui à quinta conjugatione fertur ad muſculos laryngis, à quibus vox efformatur, unde illi muſculi veluti paralytici evaſerant.

Poſt quatuor menſes altera virgo Lunellenſis, Rudaude nominata, eodem affectu laborans ab octo menſibus, meum conſilium expoſcit; Exemplo ſuperiori edoctus cenſui omnem intenſionem curativam ad materiam ſeroſam, aut pituitoſam, in cerebro collectam, evacuandam vel diſcutiendam, dirigi debere. Et præmiſſa venæ ſectione, ac purgatione, præſcripſi decoctum guajaci & ſalſæ parillæ, cum ſenna, agarico, turbit. & hermodact. per 20. dies ſumendum, cum bocheto ex ſalſa parilla, & victu exſiccante, poſtea miſi eam ad thermas Balerucanas, ubi ſudavit per triduum, & affectus integrè curatus eſt.

OBSERVATIO LXXXI.

Lues venerea inveterata, cum calido & ſicco temperamento, ac ferè atrabiliario.

NObilis quidam annos natus 35. dicto temperamento præditus; à duobus annis lue venerea laborans, ulcera fœda in palato, labro ſuperiori, & circa naſi radicem patiebatur. Primò tractatus fuerat per ſudores & hydrargyroſin, quibus curatus videbatur; ſed paucis poſtea diebus ulcera recrudeſcunt, & æger ad priorem ſtatum redit. Iterùm curatio inſtituitur per ſudorifica, & frictiones mercuriales, à quibus pejus habuit. Tertiò inſtituitur curatio priori contraria, per refrigerantia & humectantia; omiſſis prorſus luem oppugnantibus, ſed nullo profectu. Tandem Monſpelium ſe conferens, & conſilium trium Medicorum implorans, tale præſcriptum retulit. Ut ſcilicet tum à calida & ſicca viſcerum intemperie, tum à lue ipſa indicationes ſumerentur, quod ſequentibus remediis præſtitum fuit.

Primò, clyſter emolliens injectus.

Secundò, potio refrigerans & purgans præſcripta.

Tertiò, venæ ſectio ad ℥. viij.

Quartò, apozema refrigerans & purgans.

Quintò, balneum tepidum per biduum.

Ab exitu ultimi balnei provocatio hæmorrhoidum.

Poſteà diæta liberalis & temperata præſcripta, ex ſalſaparilla & ligno guajaco, addendo ſub finem decocti cichorium, endiviam, acetoſam, & tamarindos, utatur per quinque dies, ſudores leniſſimè provocando.

Interim utatur bochero ex ſalſa parilla, cum victu liberali, & non exſiccante.

Poſt uſum decocti ſudorifici, per quinque dies reiteretur potio laxans prædicta.

Per biduum ſequens reiteretur balneum.

Poſteà utatur iterum, decocto ſudorifico per quinque dies, ex ſolis ſudorificis prædictis parato ſine additione herbarum & tamarindorum. Et provocabuntur ſudores cum vapore ſpiritus vini, tinctura guajaci imprægnati.

Poſt ſudores, iteratos per quinque dies iterùm purgetur potione prædicta, quam ſequatur balneum per biduum.

Et itetum repetantur ſudores per quinque dies, cum decocto guajaci ſolius; elapſiſque quinque diebus, capiat iterum potionem purgantem, & poſtea utatur balneo tepido per biduum.

Hanc methodum continuabit, donec ulcera conſolidata fuerint. Atque ut eorum duratio magis promoveatur, topicis utetur ſequentibus.

Primò fiet gargariſma ex decocto raſuræ guajaci, additis radicibus lymphyti majoris, & ariſtolochiæ rotundæ, foliis agrimonii, vincæ pervincæ, prunell. piloſellæ, betonic. an. M. j. ſummit. hyperici, roſis rubris, diſolvendo poſtea mel roſaceum.

Ulcera externa curentur primò infuſione lithargyri exaceto parata. Et ſi cruſtis ablatis valde ſordida appareant ſequens ungentum uſurpabitur.

℞. Olei roſac. omphacini ℥. ß. ſucci plantag. & ſolani an. ℥. j. bulliant ad ſuccorum conſumpt. poſtea adde plumbi uſti & loti ℥. vi. ceræ albæ q. ſ. fiat unguentum.

Si gargariſma nimis ingratum videatur; potetit fieri ſine ariſtolochia, & augeri quantitas mellis; aut loco illius poni ſaccharum roſaceum.

Curatis ulceribus, utatur adhuc per menſem unum aut alterum bochero prædicto.

in fine diætæ reiteretur purgatio & balneum; & capiat Juſcula refrigerantia per decem dies, in quibus diſſolvetur ſalis prunellæ ℥. j. cryſtalli rartari ℥. ß. ſacchari albi ℥. iij. Cùm incipiet uti juſculis, applicetur cauterium utrique tibiæ.

Denique ad firmandam curationem utatur per aliquod tempus opiata, ex ſudorificis & purgantibus compoſita, cujus deſcriptionem in Renodæi pharmacopœa videre eſt.

OBSERVATIO LXXXII.

Urinæ ſuppreſſio.

QUidam ſeptuagenarius, cùm ſuccuſſorem equum conſcendiſſet per aliquot milliaria, incidit in urinæ ſuppreſſionem, qua ægrè, & guttatim urinam excernebat. Ab alio Medico primùm injectus fuit clyſter, ſanguis detractus, & ſemicupium adminiſtratum; tum potiones quædam diureticæ exhibitæ. Cùm non meliùs inde haberet; vocatus ego, adverto tenſionem & duritiem in regione veſicæ, cum dolore, qui comprimendo tantùm percipiebatur. Præterea æger patiebatur dolores in dorſo, ſcapulis, & pectore, ut ægrè ſeſe commovere poſſet. Tempeſtas erat Auſtrina & pluvioſa. Conjicio hæc omnia fieri à catarrho è capite delabente, & influxum humorum veſicæ corpus invaſiſſe, ibique tumorem quendam excitaſſe, à quo ſphincter veſicæ comprimebatur, ejuſdemque veſicæ meatus anguſtior evaſerat. Ideò ad fluentis humoris diverſionem & evacuationem præſcripſi apozema purgans & temperatum, per triduum veſicatorium poſteriori parti cervicis, & fotum emollientem ac parum reſolventem, regioni veſicæ admovendum, ac linimentum, iiſdem viribus præditum. Per apozematis uſum urinæ in dies meliùs procedebant, ita ut triduo elapſo, multò commodiùs & liberalius eas reddiderit. Poſtmodum præſcripſi bolum ex terebinthina & pulvere liquiritiæ per triduum, fotum & clyſterem, ex decocto emolliente & magis reſolvente paratum, & cataplaſma ex reſidentia decocti, cum farina fabarum & fænugr. oleo anethino & chamæmelino. His ad priſtinam ſanitatem reſtitutus eſt.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febres puerorum.

FIlius Dn. Pauli, civis Monſpelienſis, tres annos natus, laborare cœpit febre acutiſſima, quæ ſtatim ab initio ad vigorem pervenit: aderat ſitis perpetua & inextinguibilis, quæ ab initio ad finem perſeveravit, & intra quinque dies extinctus eſt. Extremorum frigiditas ſæpe apparuit, & poſtremis diebus perſeveravit, ita ut febrem lipyriam referret. Aperto cadavere nulla inflammatio apparuit in ventriculo, inteſtinis, aliave parte, cujus magna erat ſuſpicio, ex ſymptomatis propoſitis. Et cùm nulla cauſa appareret tantorum ſymptomatum, omniaque viſcera benè conſtituta eſſent; exiſtimavi, gravia illa ſymptomata à maligna & venenata qualitate prodiiſſe, ex variolis nimirum, quæ tunc temporis graſſabantur, quas puer ille non potuit excludere, propter nativam quandam imbecillitatem, qua præditus erat, & veneni vehementiam. Hæc contigerunt circa initium menſis Julii anni 1642.

Eodem tempore duæ puellulæ, octo menſes, natæ, ægrotare cœperunt ex alvi fluxu frequenti, quo bilis portacea & æruginoſa excernebatur, cum febre intenſiſſima. Utrique præſcripſi cliſteres ex juſculo, vitello ovi, & confect. de hyacintho; linimentum ventri ex unguento roſaceo, comitiſſæ, & oleo cydoniorum; Epithemata cordi refrigerantia & roborantia, & julepos ex aqua plataginis, portulacæ, ſyrupo cydoniorum, confectione de hyacintho, & ſale prunellæ quibus utebatur ex cochleari frequenter, & intra biduum febris valde remiſſa eſt, ac propemodum extincta, alvique fluxus admodùm imminutus. Nutrici victus refrigerans imperatus fuit.

OBSER-

OBSERVATIO LXXXIV.

Dyſenteria.

Die tertia Auguſti 1642. Uxor mea incidit in gravem dyſenteriam, pomeridianis horis, ab aſſumpto pridiè pharmaco leviori, qui morbus tunc temporis populariter graſſabatur. Circa horam ſomni exhibeo laudani g. ii. cum conſerva roſarum; poſtridie, hora ſecunda pomeridiana, cùm perſeveraret affectus, exhibeo ejuſdem laudani g. ii. continuavit alvi fluxus, ſine ſanguinea ejectione, qui per quinque vel ſex dies perſeveravit non admodùm moleſtus. Ac tandem medicamento ex infuſione rhab. & myrob. cum rhab. pulver. & ſyrup. roſac. omninò ſublatus eſt.

OBSERVATIO LXXXV.

Hydrops.

JOannes Haguenotus Chirurgus, annos natus circiter 27. laboravit rheumatico affectu, cum doloribus univerſalibus, ex calida hepatis intemperie oriundis, qui affectus, per quatuor aut quinque menſes perſeverans, eum ad extremam maciem perduxit, cum febre lenta perpetua. Tandem, non obſtantibus variis remediis, quæ ad tanta mala expugnanda fuere adhibita, incidit in hydropem, partim aſcitem, partim tympanitem, ex quo venter in magnam molem intumùit. Poſt multa præſidia fruſtra tentata, & varias conſultationes irritas, cùm deſperatus omninò videretur, mihi ſoli committitur. Aderat extrema macies, ut muſculi omninò conſumpti eſſent, ſicuti in febre hectica tertii gradus: Exiſtimabam ipſam hepatis ſubſtantiam eſſe valdè labefactatam, ut eam reſtituere eſſet impoſſibile. Ideò præmiſſo tali prognoſtico, tentandi gratia, curationem aggredior, die 4. menſis Auguſti, anni 1642. Ac primum exhibeo pilulas panchymagogas cum calomelanos Turqueti ℈. i. Purgatus fuit ſexies cum euphoria, dejecit ſeroſa multa & pituitoſa.

Sequenti die aggreſſus eſt uſum apozematum ſequentium.

℞. Rad. aſparagi, bruſci, & enulæ campanæ an. ℥. i. cott. mediani fraxini & tamariſci an. ℥. ß. rad. valerianæ, atiſtolochiæ ror. & aſari an. ℥. ii. fol. cichor. agrim. ceterach. & capill. ven. an. M. i. abſinthii utriuſque; chamædr. & centaur. min. an. M. ß. coquantur ad ℔. i. in colatura diſſolve ſyrupi capil. ven. ℥. iii. fiat apozema pro iii. doſibus matutinis, addendo cuilibet doſi ſalis diuretici ℥. i. ſpiritus diuretici gutt. xxx. Continuavit per ſex dies; dejiciebat bis aut ter ſingulis diebus pituitoſa & ſeroſa. Septimo die ſumpſit iterum pilulas prædictas cum eodem affectu. Poſtea continuavit apozemata per quindecim dies & totus venter detumuit; quotidie enim dejiciebat quater, aut quinquies, ſeroſa, & pituitoſa, & copioſas urinas profundebar. Manebat extrema macies cum inappetentia: Præſcribo pulverem ex vitrioli martis ℥. i. & raſur. eboris ℥. ii. ſumebat primum ℈. i. manè, cum panatella, eodemque tempore exhibebantur manè & ſerò, tincturæ roſarum cochl. ii. Hæc per biduum tantum continuata fuere. Sed quia venter adhuc ſubtumidus erat, & materia pituitoſa ac valde cruda per alvum ejiciebatur, rediit ad Julepos aperientes, qui ex decocto rad. & herbar. aperient. temperat. compoſiti erant, adjecto ſale & ſpiritu prædictis, quia ex longo prioris decocti uſu nimia ſiccitas timebatur. Sumebat eundem julepum veſperi, ſine ſale & ſpiritu, ſed cum ſyrupo limonum, ad ſitim temperandam. Dejiciebat, ut ſupra, pituitoſa & aquoſa. Veſpertino Julepo addebatur interdum ℥. i. tinctùræ corallorum, ad hepatis robur & refrigerium. His per 12. dies continuatis, venter omninò detumuit, & interim cutis totius corporis mollior ad tactum apparebar, muſculi impleri, & totus habitus refici incipiebant, appetitus vigebat, & coctio in ventriculo ritè conficiebatur. Tandem ad viſcera roboranda, & facultatem expultricem, quæ ſegnis remanebat, leviter irritandam ſingulis diebus exhibebatur rhab. ℥. ß. cum ſyrupo de abſinthio pontico in boli formam redacto. Hic bolus per quinque dies continuatus fuit. Poſteà ab omni remedio abſtinuit per totidem dies. Poſtmodum ad maciem reparandam balneo uſus eſt, ex hordeo & amygdalis confecto, quod ſemel in ſeptimana iterabatur. Cum autem per menſem integrum à purgatione abſtinuiſſet, doloribus quibuſdam in artubus crutiari cœpit, non tamen admodum vehementibus, qui cum per plures dies continuaſſent, me iterum vocavit: Ego autem purgatione tollendam eſſe fluxionem aſſerui. Ille contra dicebat dolores prægreſſos, qui in principio morbi apparuerunt, à purgatione non parum fuiſſe iteratos. Hoc cauſæ fuit, quod purgantia vulgaria adhibere noluerim, ſed exhibitis pilulis prædictis blandè purgatus eſt; & dolores prorſus ſublati ſunt. Curatus ab hydrope omninò fuit; ſed cum incauta admodum victus ratione uteretur, & cibos abſurdos identidem ingereret; in febrem tertianam incidit, à qua liberatus quibuſdam remediis, poſt 15. dies iterum in eam recidebat; & ſic per quatuor aut quinque menſes vixit, tertianæ paroxyſmis identidem redeuntibus, ex novis in victu erroribus, donec tandem è vivis diſceſſit; cùm tamen, per ſex menſes ante obitum, ab hydrope liber continuo deguerit.

OBSERVATIO LXXXVI.

Gangræna ex Veſicatorio.

MEnſe Auguſto 1642. Filia D. Bonin Computorum, vectigalium, & Fiſci Regii, tunc Conſiliarii, tunc vero Protopræſidis, annos duos cum dimidio nata, laborans febre maligna, variis remediis curata eſt, cum inter cætera veſicatorium præſcriptum eſſet. Pharmacopœus ex emplaſtro veſicatorio officinarum compoſuit, & ad vim illius augendam, multo pulvere cantharidum ſinapiſavit, unde cutis exuſta eſt ſequenti die tota illa pars, quæ à veſicatorio continebatur, gangræna affecta apparuit. Ad cujus curationem celebratis ſcarificationibus, fotus admotus eſt ex aqua vitæ, diſſolutus. Intra triduum eſchara ſeparata eſt, & ulcus reſiduum curatum ſequenti unguento.

℞. Pinguedinis renum bovis ℥. i. lithargyri præpar. & minii an. ℈. i. olei roſac. q. ſ. fiat unguentum.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris maligna.

JOannes Richardus, civis Monſpelienſis, cum laboraſſet febre maligna, per ſex ſeptimanas, tanta virium dejectione detinebatur, ut brevi moriturus videretur. Ego tunc temporis eum videre incipiens & audiens, parum expurgatum fuiſſe toto mobi decurſu, ab humorum ſarcina vires opprimi cenſui, eas tamen adeò dejectas, vix purgationem ſuſtinere poſſe. Ideo per epicraſin purgationem inſtitui & potionem præſcripſi ex infuſione ℈. i. ſennæ in aqua cichorii, cum ſalis tartari ℈. ß. addendo ſyrupi roſ. ℥. i. continuata fuit potio per triduum. Ex ea bis dejiciebat ſingulis diebus, vires paululum recreatæ, quarto die ſumpſit ſyrupi de abſinthio pontico ℥. i. quinto exhibita infuſio ℥. i. ſennæ, & per biduum continuata, blandè purgatus eſt cum fructu. Unde melius habere cœpit, ſenſim convaluit, repetitis per intervalla purgationibus. Per aliquod rempus recidivam paſſus eſt, & Medicum non vocavit, donec ad extrema redactus fuerit; atque ita ultimum diem clauſit, hoc tantum in hac obſervatione notatu dignum eſt, medicamentum purgans exhiberi poſſe in ſumma virium dejectione; modo perexigua doſis præſcribatur.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Alvi fluxus in puero.

FIlius Dn. Andeſſan in Curia Computorum, &c. Conſiliarii, annos quatuor natus, diuturno alvi fluxu laborabat, cum inappetentia & dejectione virium. Origo illius alvi fluxus erat ex prava victus ratione, eum enim pluribus cibis ingurgitabat, & metum aliquando ei exhibebat; inde calor narivus ita attritus eſt, ut alimenta in cruda & pituitoſa excrementa converterentur; nihil enim ferè, niſi meram pituitam dejiciebat, quo tempore eum videre cæpi; cùm tamen antea flava, viridia, æruginoſa, & ſanguinolenta rejeciſſet, ut mihi relatum eſt. Inſtituta victus ratione præſcribo medicamentum, ex ſyrupi de cichorio compoſiti ℥. i. cum rhab. ℥. ß. per triduum exhibendum, deinde tincturam corallorum manè & ſerò ſumendam, ad cochlearia duo; intra quinque dies melius habuit, & continuatis remediis, paucis diebus reſtitutus eſt.

OBSERVATIO LXXXIX.

Alvi fluxus diuturnus, & dolor capitis contumax.

DIe ſeptima menſis Octobris, anni 1642. Vocatus ſum Lodovam ad Dominum Fleury, Fiſci Regii Quæſtorem, octogenarium, laborantem alvi fluxu diuturno, à duobus menſibus eum infeſtante, quo multa ſeroſa & cruda excernebat; præcipuè verò nocturnis horis alvi fluxus exacerbabatur; ex quo & aliis ſignis conjicere licuit à cerebro potiſſimum fluxum dependere. Præterea laborabat dolore capitis atroci, partem ſiniſtram à ſummo vet-

tice

tice ad aurem & tempus ejuſdem lateris occupante, qui dolor, cùm ſuprà partem affectam decumberet, pulſans manifeſtè apparebat. Illius curationem aggrediens, primùm ratione alvi fluxus ſequentem potionem præſcribo.

℞. Rhab. electi ʒ. i. myrobalan. citrin. ʒ. ß. ſantali citrini ϑ. ß. Infundantur in aqua plantag. expreſſione facta diſſolve rhab. pulver. ʒ. ß. ſyrupi roſar. ʒ ß. fiat potio, à cujus aſſumptione ter alvum depoſuit interdiu, & nocte conſequente bis tantùm dejecit, cùm prægreſſis noctibus quinquies, aut ſexies dejiceret.

Sequenti die eadem potio laxans exhibita eſt, addita in infuſione fol. ſennæ ʒ. i. Quinquies aut ſexies dejecit per diei decurſum, nocte verò nihil, & ita alvi fluxus omninò curatus eſt.

Tertia die, ad dolorem capitis pulſantem & diuturnum auferendum, cùm multa alia remedia fruſtrà tentata fuiſſent, ad arteriæ temporis apertionem venio, qua ſanguinis ʒ. iii. detractæ ſunt, & deſuper admotum eſt emplaſtrum ex thure, maſtiche, bolo armena, pilis lepotinis & albumine ovi, cum bona ligatura: Et eadem die dolor omninò ſublatus eſt.

OBSERVATIO XC.

Catarrhus in pulmonem defluens.

CIrca finem menſis Octobris anni 1642. incidi in gravem catarrhum ab inſolatu, qui in pulmonem defluens, difficultatem ſpirandi efficiebat cum ſtertore. Venæ ſectio celebrata eſt, deinde purgatio per biduum, ex ptiſana laxante, cum vini abſtinentia, & magna cibi parſimonia: His ſtertor deſiit, & difficultas ſpirandi valde imminuta eſt. Sed eorum loco tuſſis ſucceſſit valde moleſta, quæ cùm per biduum perſeveraſſet, manè tabaci fruſtulum ori admovi, leviter prius dentibus contritum, quod cùm per mediam horam ſupra linguam detinuiſſem, quædam capitis conturbatio oborta eſt, mox nauſea levis, quam ſequutus eſt vomitus ſatis exiguus ſeroſæ materiæ, quæ in fine amarorem referebat. Conturbatio capitis per duas horas perſeveravit, & tuſſis ſedata eſt, uſque ad veſperam, in qua leviter denuò infeſtare cepit, per intervalla repetens. Circa horam cœnæ, capitis dolor obortus eſt, cum calore quodam, præſertim in parte ſiniſtra. Poſt cœnam (quæ fuit ſatis liberalis) dolor capitis multò gravior efficitur, eumque comitabatur nauſea moleſta, quæ cùm per horam perſeveraſſent, & dolor capitis magis ac magis ingraveſceret, immiſſo penitiſſimè in os digito, vomitum excitavi, quo omnia alimenta in cœna aſſumpta ejecta ſunt, cum pituita multa, inde dolor capitis imminutus, mox in lectum me compono, ubi ſomno correptus noctem placidè tranſegi, & ſequenti die à tuſſi & catarrho prorſus immunis fui.

OBSERVATIO XCI.

Cephalæa ex Lue venerea malè curata.

VIr quidam lue venerea infectus, curatus fuit per diætam ſudorificam, & litum ex hydrargyro, unde per aliquod tempus à morbo immunis viſus eſt, Poſteà verò idem affectus recurrit, & iterum curatus eſt decocto ſudorifico, per aliquot dies aſſumpto, ac deinde ſuffitu cinnabaris, iterum perfectè curatus viſus eſt. Poſtea tamen tentari cœpit gravi cephalæa, ſiniſtram capitis partem obſidente, quæ in mutationibus tempeſtatum, ac præcipuè incunte autumno, graviter eum excruciabat, & in eodem loco clavi inſtar ſemper infixè permanebat. Et cùm mulla remedia evacuantia, revellentia, derivantia, & anodyna fruſtra tentaſſet; ad nos venit. Nos verò ſtatuimus gravem illam cephalæam ex reliquiis luis venereæ, non perfectè curatæ, procedere. Cauſam tamen illius proximam, & immediatam, aut ſaltem foventem & augentem illum dolorem, propter virulentiam veneream, eſſe vel humorem acrem ac mordentem, ad eam capitis partem confluentem, vel mercurium ipſum in parte congeſtum, vel cariem in oſſe capitis contractam. Quæ duæ cauſæ poſteriores, licèt infrequentes ſint, aliquando tamen contingunt, ut multis hiſtoriis, ab auctoribus relatis, conſtat.

Ut igitur harum omnium cauſarum habeatur ratio, primò præſcripſimus evacuationem univerſalem per ſanguinis miſſionem, & purgationem, per apozemata ad quatuor dies.

Deinde diætam ſudorificam ex decocto ligni guajaci & ſalſæparillæ ad 39. vel 40. dies, habita ratione temperamenti, quod ſi calidius fuerit, (neque enim hominem coram videre licebat, ſed ex ſcripta relatione conſilium petebatur, non expoſito ægri temperamento) balneis & juſculis refrigerantibus corrigatur. Sæpe enim lues venerea, quæ hydrargyro curari non potuit, longo uſu decocti ſanatur. Et ſi cephalæa ab humoribus tantùm virulentis, membranas vellicantibus oriatur; ſola diæta longiori curari poterit.

Si verò dolor ille capitis, decocto diu uſutpato, non ceſſerit, videndum erit, num mercurius in parte collectus ſit, quod internoſci poterit, ſi globulus, ex foliis auri confectus, in narem ſiniſtram profundè immittatur, & poſt aliquam moram ex nare albicans extrahatur, ſignum enim erit adeſſe mercurium. Idem tentari poterit contegendo emplaſtrum cephalicum foliis auri, & parti dolenti imponendo, ſi enim albeſcat aurum, ſignum erit, adeſſe mercurium, qui paulatim extrahetur, ſi lamina aurea tenuis ſupra partem dolentem continuò geſtetur, & globulus aureus ſolidior frequenter in narem immittatur.

Si neque hoc præſidio ceſſet dolor; aperienda erit pars, & terebello perforanda. Sæpe enim ab acribus humoribus & virulentis corroditur cranium, eique caries inducitur, cute integra remanente. Et licèt caries non appareat; trepanum tamen ſæpe confert, educendo materiam virulentam, ſupra meninges cerebri collectam.

OBSERVATIO XCII.

Pleuritis.

FIlia D. Divoul, civis Monſpelienſis, ſanguineo temperamento prædita, 20. annos nata, ſæva pleuritide affecta eſt lateris ſiniſtri, principio menſis Martii, anni 1643. Secunda die morbi ſecta fuit vena ejuſdem lateris, & ſanguis detractus ad ʒ. viii. ſequenti die, cùm Chirurgus vellet iterare phlebotomiam, non potuit venam attingere; quia virgo illa erat admodum obæſa, & vena in profunde brachii ſepulta, ita ut cùm in brachio dextro vena magis pateret, eam aperire coactus fuerit, ex eaque detraxit ſanguinis ʒ. viii. quæ tamen phlebotomia nihil profuit. Cùm igitur pleuritis admodum urgeret, me in auxilium vocarunt, & cùm maximam iterandæ phlebotomiæ neceſſitatem viderem, ex eo quòd ægra ferè ſuffocabatur, ac febre intenſiſſima laborabat, juſſi alios vocari Chirurgos, ut aliquis eorum venam aperiret, cùm igitur unum ex peritioribus vocaviſſent, eum monui, ut ſi venam aperire poſſet, amplo foramine id efficeret, & magnam ſanguinis copiam una vice detraheret, cùm venæ ſectionem iterare eſſet tam difficile. Ille rem præſtitit, ut monueram & ſanguinis circiter ʒ. xiv. detraxit, qua evacuatione ægra maxime ſublevata fuit, ſine ulla virium jactura. Poſt quatuor, aut quinque horas miſſus fuit iterum ſanguis ad ʒ. x. quam etiam vacuationem ægra facilè tulit, & ſequenti die à pleuritide & febre omnino liberata eſt.

OBSERVATIO XCIII.

Epilepſia.

FIlius D. Roche, civis Monſpelienſis, annos natus 12. ab aliquot menſibus, epilepticis acceſſionibus affligebatur, quæ primum ſemel in ſeptimana, poſtmodùm verò ſingulis diebus invadebant. Purgatus fuerat ſemel aut bis, ſanguiſque detractus, & à multis annis cauterium habebat in brachio. Vocatus ad eum, præſcribo apozema ex cephalicis, & Epilepſiæ ſpecificis, cum purgantibus, ad quatuor doſes. Deinde inuritur cauſticum futuræ coronali, & his duobus remediis à morbo liberatus eſt.

Erat puer iſte calido & bilioſo temperamento præditus, & in actionibus promptiſſimus, quod conjecturam faciebat, hunc affectum à vaporibus tetris exoriri, qui per iſtud emiſſarium diffiari poterant.

OBSERVATIO XCIV.

Hydrops.

FIlia Dn. Patris in Curia Præſidiali Conſiliarii, annos ſex nata, & hydrope detenta, ſequentibus remediis curata eſt menſe Martio, anni 1643.

Primò injectus fuit clyſter ſic paratus.

℞. Pulpæ colocynthid. ʒ. i. furfuris macri M. i. coquantur in vino albo ad quart. iii. fiat clyſter, qui pituitoſa & ſeroſa eduxit, ſine moleſtia, & fuit continuatus per triduum. Eodem tempore admotum fuit toti ventri cataplaſma ex rad. cucum. agreſtis, cumino, & melle paratum, cujus deſcriptio habetur in praxi noſtra cap. de hydrope, cùm autem venter detumeſcere inciperet, & ægra remedia interna ſumere noller; iteratus eſt clyſter alternis diebus, ter aut quater, & continuatum cataplaſma. Ex quibus major ventris imminutio

nutio ſequuta eſt. Tandem præſcriptus fuit pulvis purgans ex ſenna, turbith. aliiſque paratus, cujus deſcriptio habetur in praxi fol. 286. cujus doſis erat ʒ. i. ex eoque parum purgata eſt, cùm medicamentum vomitu rejiceret, & venter adhuc tumidus apparebat. Poſtmodùm præſcribo Julepos ex rad. & herbis valdè aperientibus cum ſale, & ſpiritu diuretico, ad quatuor doſes, quorum uſu majorem urinæ copiam reddidit, ſed venter adhuc tumidus permanebat. Poſtmodùm præſcripſi pulverem ex rad. jalap. gr. xv. ſcammon. g. viii. calomelanos Turqueti gr. xii. quem ſumpſit cum juſculo, & ſepties purgata eſt, multùmque ſeri ac pituitæ rejecit per alvum, & ſemel vomuit pituitoſa multa, unde tumor ventris, dimidia ſui parte imminutus eſt, intra horas 24. Iteratus eſt julepus prædictus per triduum; quarto verò die iterum ſumpſit pulverem prædictum eum eodem ſucceſſu, & cùm venter admodum imminutus eſſet, ac ægra è lecto ſurgere inciperet, ciboſque lautè appeteret, à remediorum uſu ulteriori abſtinuit, ſicque ſenſim convaluit.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puerulo.

PUer 30. menſes natus, Lue venerea laborans, & fœda ſcabie, totum corpus occupante, quàm à nutrice acceperat, ſequentibus remediis curatus eſt.

℞. Raſuræ ligni guajaci ʒ. ii. aquæ fontis ℔. ii. infundantur per 24. horas, deinde bulliant, ad tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ capiat ʒ. iii. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum corpus tegendo paulò plus ſolito, & continuando per 20. dies.

℞. Scammon. pulver. gr. vi. calomelanos gr. v. fiat pulvis tenuiſſimus, qui detur cum cochleari uno vel altero panatellæ ſaccharatæ, & ſuperbibendo parum juſculi, continuetur hoc remedium quinto quoque die, augendo doſim utriuſque medicamenti, juxta operationem.

℞. Reſidentiam prædicti decocti, aquæ fontis ℔. iii. fiat bocherum pro potu ordinario addendo ſacchari, & liquiritiæ q. ſ. ad ſaporis gratiam. His remediis per menſem continuatis probè convaluit.

OBSERVATIO XCVI.

Abſceſſus juxta ſpinam dorſi.

INtra illud tempus quo medicinam facio, quinque abſceſſus, mihi videre contigit, dorſum occupantes, juxta ejus ſpinam, qui materia frigida ſenſim collecta geniti fuerant ſine dolore, aut inflammatione, & partis colore nullo modo mutato. Molles erant tumores, œdemati ſimiles, pugni magnitudinem ferè adæquantes. Ex iis tamen apertis pus laudabile effluebat. Tres priores de medio ægros ſuſtulere, intra trium aut quatuor menſium decurſum, cùm ulcus ex abſceſſu aperto relictum, ſinuoſum admodùm evaſerit, ex eoque continuo magna puris copia effluxerit; unde corpus univerſum exhauſtum, & in atrophiam converſum eſt, licèt multis remediis ulcerum curatio tentata fuerit. Quartus curatus fuit inciſionibus magnis in dorſo factis, quibus omnes ſinus detecti ſunt; mox fotibus ex aqua catapultarum, aliiſque topicis ulcera ſanata ſunt, interim tamen cauſæ antecedenti providebatur frequenti evacuatione, uſu decocti ſudorifici. Quintus denique curatus eſt ſine inciſione, ſed magna apertione facta per cauterium potentiale, mox deterſione ulceris per injectiones ex decocto catapultarum, & fotu ex eodem ac denique valida compreſſione partis, cum faſciis & ſpleniis, & valdè adſtringentium emplaſtrorum continua admotione in ambitu ulceris. Interim verò cauſæ antecedenti providebatur remediis prædictis.

OBSERVATIO XCVII.

Hydrops in puero ſeptem annorum.

FIlius D. Baget civis Monſpelienſis, graves obſtructiones patiebatur, unde venter intumuit magnam in molem, ut jam hydropicus factus eſſet. Vocatus ad eum die 28. menſis Aprilis anni 1643. ſequentia præſcripſi.

℞. Sennæ mundat. ʒ. ii. ſem. aniſi & cremoris tartari ana ʒ. i. abſinth. pontic. p. i. coquantur ad ℥. ii. in colatura diſſolve electuarii diachartami ʒ. i. ß. ſyrupi roſac. ʒ. ß. fiat potio, detur manè cum regimine.

℞. Rad. apii, petroſel. & aſparagi ana ʒ. ß. fol. agrim. capill. ven. ceterach. & hyſſopi ana M. ß. polypod. querc. & ſem. carthami ana ʒ. ii. ſem. apii, & petroſel. ana ʒ. i. cremoris tartari ℈. ii. coquantur cum quarta parte galli veteris, in colatura diſſolve ſalis abſinthii & tamariſci ana ℈. i. fiat juſculum, quod capiat manè per 12. dies.

In tertio quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. ii. capiat cum regimine.

℞. Olei de capparibus & tamariſci ana ℥. ii. ſucci ebuli, & cucumeris agreſtis ana ℥. i. ß. bulliant ad ſuccorum conſumpt. in colatura diſſolve ſem. agni caſti, & petroſel. macedonici ſubtiliſſimè pulverat. ana ʒ. ß. olei nucis moſchat. ʒ. ß. ceræ q. ſ. fiat linimentum quo illinatur totus venter calidè in introitu lecti.

Utatur pro potu ordinario infuſione chalybis, & rhab. in forma bocheti.

Hiſce remediis ventris tumor minutus eſt, ſed non omninò ſublatus, ita ut ad ſequentia remedia tranſeundum fuerit, quæ intra tres ſeptimanas morbum integrè diſcuſſerunt.

℞. Conſervæ flor. tamariſci & capill. ven. ana ℥. i. ß. conſervæ rad. enulæ campanæ ℥. ß. confect. alcherm. ℥. iii. ſalis abſinthii tamariſci ana ʒ. i. raſuræ eboris, & pulv. electuar. diarrhod. abbat. ana ℈. ii. cum ſyrupo capillor. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, manè, duabus horis antè paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

℞. Calomelanos gr. viii. diagryd. gr. vii. fol. auri num. 1. fiat pulvis, qui detur ſemel in ſeptimana, cum duabus cochlearibus panatellæ ſaccharatæ, ſuperbibendo parum juſculi.

OBSERVATIO XCVIII.

Paralyſis ſpuria.

HOneſta mulier Aquiſextiana, quinquaginta circiter annos nata, cùm aborſum paſſa eſſet, & adhuc ex eo decumberet, affecta eſt primùm ſenſu obtuſo, in regione abdominis, quem (manu ventrem contrectando) facile percipiebat. Hunc aborſum poſt aliquot menſes ſequuta eſt graviditas, per cujus decurſum illa ſenſus obtuſio crura etiam & tibias invaſit; cuique longè deterius ſymptoma acceſſit; nempe motus impotentia. Poſt partum multa remedia purgantia, ſudorifica, & alia quamplurima calefacientia & exſiccantia fuere uſurpata, ſine ullo fructu, ita ut jam à duobus annis gravi hoc affectu detinebatur. Non eſt in dictis partibus omnimoda ſenſus privatio; ſed tantùm imminutio: motus verò omninò abolitus eſt. Hoc tamen peculiare, & animadverſione digniſſimum occurrit; quod dum tibiæ à miniſtris extenduntur, aut alio quovis modo commoventur, ſtatim rigidæ evadant, & convellantur, ita ut tetanus efficiatur. Huic accedit motus quidam convulſivus, epilepticorum motui conſimilis, qui etiam ſponte non rarò accidere conſuevit, per quædam intervalla. Dum autem iis ſymptomatis ægra corripitur, quendam motum percipit in hypochondriis, præterea doloribus vagis frequenter affligitur, varias partes, præcipuè verò thoracem occupantibus, ita ut nunc anterior, nunc poſterior, nunc dextra, nunc ſiniſtra thoracis pars illis doloribus fugacibus afficiatur. Hæc eſt morbi hiſtoria ab ipſa ægrotante relata, quæ è thermis rediens, fruſtra uſurpatis, à nobis conſilium petiit die 4. Julii anni 1643.

Optarem equidem ut illius enarratio à peritis Medicis, qui illius curationi præfuerunt, exactiùs fuiſſet exarata, quo affectus intricatiſſimi atque difficillimi natura & curatio, ex omnium circumſtantiarum attenta meditatione ſolidiùs ſtabiliri poſſet. Non deſinam tamen; ægrotantis voto ſatisfacturus, ſententiam meam proferre, & peritiſſimorum Medicorum (qui omnia morbi momenta captare potuerunt, remque penitiùs introſpicere,) judicio ſubjicere.

Cenſeo itaque, hunc affectum non eſſe veram paralyſin, ab humore pituitoſo nervos laxante ac reſolvente oriundam; ſed potiùs mixtum quemdam affectum, ſpuriæ paralyſeos, & convulſionis participem. Spuriæ autem hujuſmodi paralyſes, diſtenſionibus nervorum ac convulſionibus complicatæ in partibus illis inferioribus ſæpe produci ſolent ab humoribus bilioſis, melancholicis, aut ſeroſis, in hypochondriis, aliiſque partibus in ventre inferiori contentis & in ſpinam dorſi tranſfuſis; à qua cùm nervi oriantur, motum & ſenſum partibus inferioribus, tum etiam muſculis & cuti abdominis tribuentes; non eſt mirum earum partium actiones animales plurimùm oblædi. Hæc longiori diſcurſu auctorum placitis, & rerum uſu confirmari poſſent, ſed peritis viris ſufficiet paucula quædam indicare; quæ hujus rei conjecturam ſatis probabilem efficere poterunt.

Primò

Primò itaque hoc, tanquam fixum ratumque ſtatuendum eſt: non omnem ſenſus motuſque privationem ab humore pituitoſo originem ducere; ſed eam aliquando à calida ſiccaque intemperie, humoribuſque talem temperiem conſequentibus proficiſci. Hoc vel unius Tralliani ſententia confirmari poteſt, qui c. 16. lib. 1. talem cauſam adſtruit, eamque luculento exemplo confirmat his verbis. Novi ego ſanè quendam, reſolutionem ex mœrore, multa ſollicitatione, & inedia expertum, deinde ſumpta hiera adeò læſum, ut totus inde immobilis fieret, & propemodùm interiret, niſi in contrarium mutatus fuiſſet, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipſum reddidiſſent, uſus fuiſſet. Maximè verò balneis compluribus, unctionibus ex hydrelæo, mutatione aetis temperati, & omni hilaritate. Huic non valdè abſimilem hiſtoriam videre eſt apud Foreſtum obſ. 97. lib. 10. cujuſdam adoleſcentis qui à cruribus ad pedes ſenſu & motu deſtitutus, cum earundem partium extenuatione & atrophia; cumque calefacientium & exſiccantium medicamentorum uſu, ab aliis Medicis præſcriptorum, in pejus continuò rueret; tandem ſolis humectantibus aſſumptis admotis, ab eo reſtitutus eſt.

Præterea jamdiu apud practicos pervulgata eſt colica bilioſa, quæ in paralyſin frequenter degenerat, & hanc paralyſin à bile produci nemini dubium eſt.

Ac denique, ab humore melancholico & ſeroſo ſymptomata produci paralyſeos, & convulſionis æmula, ab iis Auctoribus, qui de ſcorbuto & affectione hypochondriaca ſcripſerunt; paſſim relatum eſt, ut apud Sennertum videre eſt, dictorum morborum ſymptomata explicantem in lib. de ſcorbuto & de affectione hypochondriaca.

Jam verò ſenſus & motus læſiones, quæ honeſtam hanc mulierem affligunt à calidis & exuſtis humoribus produci, conjicere primò licet à juvantibus & lædentibus. Cùm enim à calefacientibus atque exſiccantibus remediis minimè adjuta ſit, ſed ab iis perpetuò pejus habuerit, conſequens eſt, illa morbo minimè contraria fuiſſe. Et hæc fuit unica via, quæ Trallianum & Foreſtum deduxit, in hiſtoriis ſuprà memoratis, ad dignotionem paralyſis, à calida & ſicca intemperie oriundæ.

Secundò, ſiccam intemperiem in hac ægrotante inde colligere licet, quòd cauteria, variis partibus admota, exiguum humorem reddiderint, & brevi exſiccata fuerint.

Tertiò, paralyſes à pituita oriundæ, ex cerebro, tanquam humoris illius fonte ducunt originem, & partes capiti viciniores primam ut plurimùm atque majorem læſionem ſentiunt. At hìc nulla humoris à capite fluentis indicia apparent, neque nulla partibus ſuperioribus læſio contingit: ita ut brachia, manus, & aliæ partes ſuperiores integrè functiones exerceant.

Quartò prima morbi invaſio, in ventre, & muſculis abdominis ſenſum obtuſum præbuit, quod oſtendit nervos, à ſpina dorſi per vertebras lumborum oriundos, primùm fuiſſe læſos, ac poſtmodùm affectum fuiſſe propagatum ad nervos, qui ab oſſe ſacro oriuntur, & ad crura tibiaſque perreptant. Quo innuitur à partibus in ventre inferiori contentis, humorem noxium ad eos nervos fuiſſe translatum, non ſecus ac in paralyſi, colico dolori ſuccedenti, hujuſmodi translatio fieri conſuevit.

Quintò, dolores varias partes, præcipuè circa pectus infeſtantes, iique fugaces, vapores arguunt acres atque mordaces, ab hypochondriis ad illas partes translatos, quemadmodum dolores conſimiles melancholia hypochondriaca detentis ſæpiſſimè contingunt.

Sextò, quoties pedes & tibiæ huic ægrotanti commoventur, tenſio, & motus tremulus ſtatim oboritur: quod innuit materiam nervis impactam, tenuem eſſe & mobilem, atque vel levi motu agitatam commoveri, ſicque tenſiones & vibrationes nervorum efficere.

Septimò, dum convulſiones mulierem aggrediuntur, præcedit motus quidam in viſceribus, qui ab ea manifeſtè percipitur & ille motus fit à dicta materia, ſeſe commoveri incipiente; vel à vaporibus, ab eadem materia per commotionem illam elevatis, quemadmodum in epilepſia ſympathica, à partibus inferioribus oriunda, tales in ventre commotiones apparent, invadente paroxyſmo.

Denique hic affectus poſt aborſum apparere cœpit, & conſectariæ gravidſtatis tempore incrementum habuit, quod ſignificat humores pravos, in uteri venis collectos, & per menſtruas purgationes non ſatis commodè evacuatos, ad partes illas nervoſas decubuiſſe, & hujuſmodi enſus & motus oblæſiones tandem produxiſſe.

His poſitis, ad curationem veniendum eſt, quæ ad iſtas indicationes erit dirigenda, ut calida, & ſicca viſcerum intemperies corrigatur, humores melancholici & exuſti (quos præcipuam horum ſymptomatum cauſam eſſe exiſtimo,) præparentur & evacuentur, viæ obſtructæ reſerentur, & viſcera præcipua, tales humores producentia, roborentur. Materiam, hiſce indicationibus adimplendis idoneam, eamque ſelectiorem, ſummatim proponemus, hoc præmiſſo prognoſtico, affectus, ab humore melancholico oriundos, eſſe curatu difficillimos: quòd ſi nervoſum genus invadant, multo difficiliores. Affectus verò nervorum confirmatos, & qui jam in vetuſtatem abierunt, eſſe deploratos. Unde ſequitur, propoſitum caſum vix remediis eſſe ſuperabilem, exiguamque ſpem curationis ſupereſſe. Tentandam tamen hanc curationem ſuaſerim, quandoquidem multa præter ſpem quotidie eveniunt, & multi affectus curationem recipiunt, qui pro deploratis habiti fuerant.

Primò igitur victus ratio inſtituenda eſt ex cibis boni ſucci, & facilis coctionis, aliquantulum refrigerantibus & valde humectantibus. In horum cenſu carnes juniorum animalium & ova ſorbilia recentia principem locum obtinent. Cæteræ victus minutiæ Medicis ordinariis præſcribendæ relinquuntur.

Reliqua curatio à clyſtere laxante inchoanda eſt, quem ſequetur poſtera die miſſio ſanguinis, ex brachio ſiniſtro ad ℥. viii. & ſi ſanguis corruptus, aut prava aliqua qualitate infectus videatur; repetenda erit phlebotomia poſtridie, ex altero brachio, pari quantitate. Poſt venæ ſectionem ſequentium juſculorum uſum aggredietur.

℞. Rad. bugloſſi & aſparagi ana ℥. i. fol. agrim. cetorach. capillor. ven. & cichor. ana M. i. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat juſculum, in quo diſſolve cryſtalli tartari ℥. i. capiat per 12. dies.

In quarto quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ℥. iii. aniſi ℥. i. in colatura diſſolve mannæ electæ ℥. ß. capiat cum regimine.

Finitis juſculis, utatur ſemicupio tepido, ex decocto hordei, & amygdal. dulc. per triduum, bis in die longè à paſtu.

Poſtridie ultimi ſemicupii, aperiatur vena malleoli ſiniſtri, emittantur ſanguinis ℥. vi.

Utatur deinde ſero lactis caprilli per xv. aut xx. dies ſumendo primis diebus cyathum unum, deinde duos, vel tres; prout ventriculus ferre poterit, quo enim major quantitas aſſumetur; eò utilius uſurpabitur. Debet autem ſerum lactis parari immediatè, antequàm aſſumatur, & ex lacte educi recenter ab ubere extracto, coquendo dictum lac una ebullitione, & quamprimùm bullire incipit, irrorando pauca quantitate ſucci limonum vel aceti, & ſubinde ab igne removendo. Fiet enim ſtatim ſeri ſeparatio à caſeoſa ſubſtantia, quod colatura, & clarificatione cum albumine ovi, limpidiſſimum evadit, & magna copia ſumi poteſt, ſine ventriculi offenſa, ita ut non rarò inſtar aquarum mineralium à nonnullis cum maximo fructu aſſumatur.

Quarto vel quinto quoque die, in primo ſeri cyacho mannæ ℥. ii. diſſolventur.

Per reliquum æſtatis decurſum, ſemicupium iterandum eſt, ſemel aut bis in ſeptimana, ut hypochondria humectentur, & noxii humoris acrimonia temperetur.

Si alvus ſponte non fluat; clyſteribus alternis diebus ſollicitabitur.

℞. Conſervæ fructus cynorrhodi ℥. iv. conſervæ flor borrag. Violar. & tamariſci ana ℥. ii. conſervæ rad. enulæ campan. & cortic. citri condit. ana ℥. ß. raſuræ eboris ℥. ii. ſalis abſinthii & tamariſci ana ℥. i. ß. myrobolan. condit. num. ii. confect. alkerm. ℥. ß. cum ſyrupo capill. ven fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

Quia verò morbus eſt valde contumax, & non niſi remediis diutiſſimè continuatis expurgari poteſt: Ineunte Autumno curatio de integro inſtituenda eſt, incipiendo à clyſtere injecto, quem ſequetur venæ ſectio in brachio, ac poſtmodum apozema ſequens ad xii. dies uſurpabitur.

℞. Rad. aſparagi, bruſci, & bugloſſi ana ℥. i. rad. enulæ campan. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamariſci ana ℥. ß. fol. agrim. borrag. pimpinellæ, cichor. ceterach. & capil. ven. ana, M. i. poma redolentia bene, & in talleolas ſecta num. ii. flor. borrag. viol. & tamariſci ana P. i. coquantur ad ℔. i. pro iii. doſib. addendo unicuique

doſi cryſtalli tartari ʒ. i. ſalis abſinthii, & tamariſci ana ℈. i. ſyrupi capill. ven. ʒ. i. capiat per dictum tempus manè, tribus horis ante paſtum, tertio quoque die decoctum renovando.

In quarta quaque doſi infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. iii. ſem. aniſi ʒ. i. in colatura diſſolve mannæ electæ ʒ. ii. capiat cum regimine.

Poſt uſum apozematum reiteretur ſemicupium per triduum ut ſupra præſcriptum eſt.

Poſtridie ultimi ſemicupii, anus confricetur panno aſperiori, & affigantur duæ hirudines partibus eminentioſibus, extrahanturque ſanguinis ʒ. v. vel vi.

Sequenti die affigatur cauſticum utrique tibiæ parti interiori, & ulcera, deciſa eſchara, teneantur diu aperta.

℞. Succorum recenter expreſſorum, & levi igne depuratorum borrag. bugloſſi, fumariæ, cichor. endiviæ ℔. iii. ſucci pomorum redolent. recenter expreſſi & depurati ℔. ii. ſennæ mundat. ʒ. vi. epithymi ʒ. iii. agarici recenter trochiſcati & rhab. alecti ana ʒ. i. ß. macis & caryophyllorum ana ʒ. i. infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ʒ. ii. bis aut ter in menſe, cum juſculo pulli, foliis borrag. bugloſſi, & agrim. & pimpinell. alterato.

Continuet uſum opiatæ prædictæ, ſingulis diebus, vacuis ab aliorum remediorum uſu.

OBSERVATIO XCIX.

Vomitus in febre maligna.

FAmula Dn. de Rozel, nomine Laprune, febre maligna laborans, die decima morbi, vomitu detinebatur tam importuno, ut omnia juſcula & potum rejiceret, cùmque per triduum perſeveraſſet affectus; Medicus qui ejus curationi præerat, meo conſilio exhibuit ſalis abſinthii ℈. i. cum ſucci limonum cochleari uno, & vomitus ſubitò cohibitus eſt ac poſtmodùm omnia aſſumpta retinuit. Triduo poſt idem vomitus rediit & eodem remedio ſtatim ſedatus eſt.

Poſt aliquot dies, idem remedium ab eodem Medico exhibitum eſt duobus pueris, decem, aut duodecim annos natis, eodem ſymptomate laborantibus, cum eodem ſucceſſu.

OBSERVATIO C.

Falſa graviditas.

MUlier Giniacenſis annos nata circiter 45. Monſpelium venit, de affectu ſuo conſilium petitura, retulit nobis ſe, cùm nunquam viro nupſiſſet, & rem habuiſſet cum adoleſcente, in utero concepiſſe, unde ſequuta eſt inappetentia, macies, & pallor totius corporis, quorundam eduliorum deſiderium, cum allis graviditatis ſignis.

Poſt quadrageſimum à conceptione diem percepit palpitationem quandam verſus hypochondrium dextrum, ab eoque tempore melius habuit, & appetitus reſtitutus eſt. Venter in dies augebatur, mammæ intumeſcebant, in quibus tandem lac colligi cæpit, nempe quarto menſe in mamma ſiniſtra, idque ſubruſum, poſtea album in dextra.

Quarto menſe, fluxus menſtruorum apparuit copioſus, triduò perſeverans, inde ventris tumor imminutus eſt. Poſteà tamen ſenſim denuò augebatur. Menſtruæ purgationes ſingulis menſibus prodibant, quemadmodum ante graviditatem; Motus in ventre ſentiebatur illi conſimilis, quem fœtus in utero concluſus ſolet exercere.

Nono menſe, dolores parturientium paſſa eſt, ut ita vocata obſtetrice, omnes adſtantes partum exſpectarent. Illi tamen dolores poſt 24. horas quieverunt, & nihil excluſum eſt.

Ab eo tempore menſtruorum fluxus adhuc ordinatus fuit, uſque ad decimum tertium menſem, in quo iterum parturientium dolores paſſa eſt, ſine effectu. Poſtea verò nunquam ampliùs menſtrua prodierunt, ventris tumor permanſit, cum motu interpolato, inſtar fœtus incluſi. Jamque elapſi ſunt triginta duo menſes à principio graviditatis, neque tumor ventris eſt admodum inſignis, vix enim æmulatur ſemeſtrem geſtationem. Duo tumores apparent ſenſibiliter diſtincti, ut quoddam interſtitium medium appareat: Illi tumores ad hypochondria vergunt, decumbente muliere. At eadem erecta, veram graviditatem referunt, medium ventrem occupantes: compreſſi recedunt, & iterum accedunt. Moventur ſæpè motu proprio, inſtar fœtus, utero incluſi.

Mammarum tumor jamdiu evanuit, & illæ admodum molles ac flaccidæ evaſerunt, è quibus exprimuntur lactis viridis guttulæ perexiguæ.

Toto graviditatis tempore, mœrore & jejuniis ſeſe confecit, domi incluſa remanens, quod graviditas illa ſine conjugio legitimo contracta fuiſſet.

Caſus iſte rariſſimus eſt, & intricatiſſimis difficultatum labyrinthis involutus, è quibus tamen rationis & conjecturæ filo nos expedire conabimur.

Primò quidem eſſe veram imprægnationem, argúere poſſent appetitus depravati, lac in mammis collectum, & motus ipſius fœtus, cui nihil deeſſe videtur, quàm tempus partus conſuetum, quod quidem tempus ex eo retardatum fuiſſe quis dicere poſſit quod longa jejunia, & fluxus menſium fœtum debito alimento fraudaverint, unde illius perfectio ad longius intervallum producta, hincque mora in utero diuturnior conſequuta fuerit. Attamen convenit inter Medicos, Philoſophos, & Juriſperitos, à quibus ſæpe hæc controverſia diſputata eſt, ultimum humani partus terminum ultra undecimum menſem extendi non poſſe. Neque eſt, quòd dicere quis valeat, præter naturalem & ordinarium pariendi terminum, raros quoſdam, extraordinarios caſus poſſe contingere, quemadmodum apud nos recens adhuc eſt hiſtoria Dominæ de Cardet, quæ ſe primum ad decimum quintum menſem, poſtea verò ad annum, duos, & ares, fœtum in utero geſtaſſe aſſerebat; qua de re duo exſtant conſilia invicem pugnantia doctiſſimorum virorum Hucheri cum Varandeo ex una parte; & Saportæ cum Pradilæo ex altera. Tum etiam apud Schenkium quædam hiſtoriæ proponuntur infantium, per biennium in utero geſtorum, qui ſtatim, ac in lucem editi eſſent, & loqui & incedere cœperunt. Haſce enim hiſtorias, non hiſtorias, ſed fabulas eſſe aſſerimus, idque ex earum lectione confirmari facile eſt, nam quod ad Dn. de Cardet ſpectat, rationibus in conſilio Saportæ & Pradilæi propoſitis abunde convincitur, illam fuiſſe melancholicam, & imaginationis errore laboraſſe; quod non ſolùm ructus frequentes, cordis palpitationes, anathymiaſes ad caput & faciem delatæ, aliaque teſtabantur; ſed in primis quòd ipſa ſe puerum in utero clamantem audiviſſe teſtaretur; quod eſſe impoſſibile, vel tantillum initiatis in Arte medica notum eſt. Et ea quæ ab eo tempore ſubſequuta ſunt, errorem illum mentis ſufficienter oſtendunt. Illa enim Domina, cùm adhuc in vivis ſit, ſe etiamnum hodie à viginti duobus annis gravidam pronunciat, quæ aſſertio reliquarum omnium ab ea prolatarum fidem facilè abrogat. Hiſtoriæ verò, à Schenckio collectæ, ex eo falſitatis arguuntur, quòd aſſerant, in lucem editos ſtatim loqui cœpiſſe. At nemo neſcit, loquelam eſſe ex diſciplina. Ejuſdem farinæ eſt, quòd Avicenna refert ſe à fideli quodam accepiſſe, mulierem poſt decimum quartum menſem peperiſſe. Auritum enim teſtem ſe, non oculatum profiteter. Cùm igitur nulla vera hiſtoria tales caſus aliquando accidiſſe conſtet, ac demùm in noſtro caſu conceptus circa diem quadrageſimum moveri cœperit, cùm verus fœtus tertio vel quarto tantùm menſe moveatur, ſatius eſſe aſſerere, noſtram hanc mulierem verum fœtum non habere in utero. Tantùm enim abeſt, ut inedia & purgationes menſtruæ fœtum retardare potuerint, quæ potiùs eundem accelerare potuiſſent, quemadmodum docet Hippocr. gravidam mulierem ex ſanguinis miſſione in abortum incidere. Dicendum ergo eſt: in hujus fœminæ utero eſſe præternaturale quippiam, quod ad unum ex quatuor generibus referendum ſit aquam, flatum, molam, vel monſtrum. Aquam eſſe nemo auſit aſſerere. De flatu major eſſet conjectura: ſi quidem non rarò contingit, ut flatus, utero concluſus, motus edat fœtuum motibus ſimillimos, qui veram graviditatem diu mentiantur. Attamen flatuum non eſſe, duo convincere videntur: unum quidem, quòd ille utero tandiu contineri nequiviſſet, ſed tandem excluſus, aut diſſipatus fuiſſet: Alterum, quod lac in mammis apparens, aliquid flatu majus conteſtari videatur. Molam autem eſſe, tutius eſt aſſerere: tum quòd illius generatio ſatis frequens rei novitatem imminuit; tùm quòd propoſita indicia illi ſatis videntur reſpondere, nimirum motus palpitans ad quadrageſimum diem, lac in mammis crudum, menſium fluxus graviditatis tempore, idem lac poſt nonum menſem evaneſcens, & mammarum detumeſcentia, quibus addere eſt tumoris ventris duritiem, qui premendo locum mutat, & iterùm regreditur. Quamvis autem Hippocr. 1. de morbis mulierum aſſerat;

ex mo-

ex mola lac in mammis non colligi, id de vero & perfecto lacte audiendum eſt, non autem de Ichoroſo, quod in hujuſmodi caſibus reperiri ſolet. Cùm autem duo tumores diſtincti tactui ſubjiciantur; veriſimile eſt duas adeſſe molas.

His equidem acquieſcere poſſet animus, niſi quædam obſiſterent; ex quibus ſumma difficultas, ab initio propoſita, exoritur. Primò enim ex doctrina Hippocr. mola nullum habet proprium motum: ſed tantùm movetur ad motum uteri, & ſi quis motus tangentibus appareat; ille palpitans tantùm eſt. In hac verò muliere major motus percipitur, & veri fœtus motibus conſimilis, qui ab adſtantibus facilè conſpicitur. Secundò, mola convertitur in uttumque latus, lapidis inſtar, cum ponderis & gravitatis ſenſu; In hac muliere nihil tale apparet. Tertiò, in mola venter dilatatur in omnem dimenſionem æqualiter, cùm in vero fœtu acuminetur verſus umbilicum, coarctatis utrinque lateribus, cujuſmodi ſe habet venter hujus mulierculæ. Quartò, mola ad pubem & inguina propendit; In hac muliere tumor eſt ad hypochondria. Denique, mola continuò augetur, & ſpatio trium ferè annorum ad ingentem molem perveniſſet. At in hoc caſu tumor ventris perexiguus eſt, graviditatem quinque tantùm vel ſex menſium referens, neque à longo tempore ulterius augetur. In harum difficultatum concurſu, licèt ſatiùs duxerimus molæ generationi, tanquam frequentiori inſiſtere; Attamen omnibus phænomenis meliùs ſatisfieret, ſi liceret aſſerere, monſtrum quoddam in hujus fœminæ utero latitare, quod ad præfinitam quandam magnitudinem auctum, nullum ampliùs incrementum ſuſcipiat; ſed tantummodò viventis humani fœtus inſtar nutriatur, indeque fiat, ut neque uterus ampliùs extendatur, neque fœtus alimento privatus intereat. Ita etiam nonnullas mulieres, ſerpentes, talpas, ranas, mures, aves, aliaque animalia enixas fuiſſe, inter hiſtorias relatum eſt. Imò verò in Apulia & Lombardia frequentem eſſe talium animalium generationem, multi Auctores referunt, idque genus animalium ideò vocari fratrem Lombardorum, à Gordonio, Tornamira, aliiſque barbaris Medicis Arpa ſeu Arpia nominatur, quod hujuſmodi Monſtrum multos plerumque habeat pedes, quo etiam ſermone illo barbarico arpas nominant. Hoc, inquam, ſuppoſito, omnibus phænomenis poteſt ſatisfieri. Nam in talis graviditatis initio, omnia veræ graviditatis ſigna apparere potuerunt, ſcilicet lac in mammis, motus veri fœtus motui conſimilis qui quadrageſimo die potuit apparere ex eo, quòd tale animal citiùs conformatum fuerit, quàm verus fœtus: Deinde, abſoluto animali venter non amplius creſcit, illud tamen non irritat naturam ad ſui excluſionem, quia ſola tranſpiratione vivit, & uteri tepore fovetur. Duplex autem eſſe animal conjiciendum eſt, quando duo corpora diſtincta in utero percipiantur. Per hujuſmodi conjecturas incertus divagari poteſt animus, donec rei latentis excluſio rem totam oculis ſubjiciat. Quam equidem excluſionem (ut hoc tantùm de curatione dicam,) nollem arte promovere, ne mulier in aliquod vitæ diſcrimen conjiciatur; ſed tantiſper expectare, donec vel natura ſponte onus excutiat, vel ad tumorem ampliorem venter aliquando perveniat, quod tamen non eventurum ex propoſitis fundamentis aſſerere teneor. Poſt aliquot annos relatum mihi fuit, hanc mulierculam fuiſſe liberatam: ſed quo eventu, exſpicari non potui, quia illa rem ſtudioſè celavit.

Ad hujus hiſtoriæ illuſtrationem non parùm conducit alius caſus, à vetula obſtetrice mihi relatus, de quadam muliere Monſpelienſi, cui primùm menſtruæ purgationes defecerunt, mox inappetentia; & quorundam peculiarium alimentorum appetitus eam invaſit; præcipuè verò piſcium oſtraceorum appetentia eximia premebatur, ut iis continuò veſci cogeretur. Poſt ſecundum graviditatis menſem, motum fœtus in utero perſenſit, qui deinde ſequentibus diebus, & menſibus perſeveravit: quod tamen ipſi, aliiſque mulieribus mirum videbatur, cùm ante tertium menſem fœtus in utero moveri non conſueverit. Poſt ſeptimum menſem, lac in mammis apparuit, ſed pravo colore, ad viridem vergente, infectum. Partus ad finem uſque decimi menſis protractus eſt. Quo tempore mulier, doloribus parturitionis afflicta, obſtetricem vocavit, & in iis doloribus per triduum integrum perſeveravit. In eo autem prædicti dolores à vulgaribus parturientium doloribus erant diſſimiles, quod ægra ſe in ventre pungi ac lancinari ſentiebat, & uterum ſibi laniari dicebat. Tanta autem erat doloris illius pungitivi atrocitas, ut magnis ejulatibus vociferari cogeretur. Tandem poſt plures enixus, animal quoddam, ſeu monſtrum peperit, bufoni non abſimile, ſed plus quàm viginti pedibus in toto corporis ſui ambitu munitum. A mulieris utero in obſtetricis ſinum exceptum, inde in terram proſiliit, & ſupra pavimentum ſatis celeriter curſitavit, ac tandem infrà lectum ſe recepit; unde extractum ſubitò enecatum eſt, & in cella vinaria ſepultum, ut mulieris opprobrium celaretur. In pedum extremitatibus unguiculi erant ſatis acuti, à quibus ſine dubio dolores pungitivi & lancinantes oriebantur, quos mulier parturiens percipiebat; Diſruptis enim membranis, quæ tempore geſtationis animal continebant, illud exitum quæritans, uteri membranam anteriorem unguiculis diſcerpebat, & dolores illos atroces concitabat. Quamvis hujuſmodi monſtra varias formas & figuras obtineant, quia caſu, & fortuitò; ac naturæ errore generantur; Attamen ea, quæ frequenter in Apulia generantur, & fratres Lombardorum nominantur, ad jam deſcriptam figuram frequentiùs accedunt, ut ex Auctorum, qui hac de re ſcripſerunt, relationibus videre eſt.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum inſignium

CENTURIA TERTIA.

OBSERVATIO PRIMA.

Teſtis ſiniſtri inflammatio.

DOminus B. Mercator Monſpelienſis, cùm gonorrhœam ex impuro concubitu contraxiſſet, Chirurgum conſuluit, qui venam pedis aperuit, bolum ex caſſia exhibuit, & ſequenti die bolum ex terebinthina, aliaq; remedia conſequenter, quibus gonorrhœa ſuppreſſa eſt, unde facta metaſtaſi materiæ fluentis, teſticuli tumor cum inflammatione obortus eſt, ita ut intra duos dies ad pugni magnitudinem excreverit. Tandem ad me venit, die octava menſis Julii anni 1643. jubeo iterari venæ ſectionem ex pede, emulſiones præſcribo, & cataplaſma ex farina fabarum cocta in oxycrato. Per biduum uſurpata hęc remedia nihil profuere, tumore & dolore teſticuli perſeverante, non ſine febre. Peto mihi oſtendi cataplaſma, quod à Chirurgo confectum fuerat nimis durũ, & cum oxycrato valde diluto, ideò inflammationem non ſedabat defectu aceti, & partem calefaciebat nimia ſoliditas. Præſcribo venæ ſectionem ex brachio, fotum teſticuli cum aqua roſacea, & idem cataplaſma iterandum cum æquis partibus aquæ & aceti, atque iterùm emulſiones cum decocto refrigerante paratas, quæ omnia apud Pharmacopœum ex arte præparata fuere. Sequenti die meliùs habuit, febris & inflammatio imminuta, tumore in eodem ſtatu perſeverante. Purgationem præſcribo ex ſenna, rhab. manna, & ſyrupo roſaceo: bene purgatus eſt, febris omninò ſublata, inflammatio valdè imminuta eſt, ſed teſtis adhuc tumidus permanebat. Iteratur venæ ſectio in brachio,

chio, cataplaſma componitur ex farina fabarum cocta in aceto puro; tumor valdè imminuebatur, ſed aceti acrimonia ſcrotum vellicabat, ad cujus ſublationem jubeo, ut acetum cum lithargyro priùs decoquatur; ſic enim prorſus aceti acrimonia tollitur, ex quo paratum eſt denuò cataplaſma cum farina fabarum. Optimè ſucceſſit, & intra quatuor aut quinque dies tumor ita imminutus eſt, ut teſtis affectus vix magnitudine ſanum ſuperaret.

OBSERVATIO II.

Dyſenteria.

DOmina Luquiſſa, Soror Baronis de la Roquette, correpta eſt dyſentetia gravi, decima quarta die menſis Julii anni 1643. æſtu maximè ſæviente. Ad eam vocatus ſum tertia die morbi, præſcribo clyſterem detergentem & venæ ſectionem. Quarta, purgata eſt medicamento ex rhab. ℥. i. ß. myrobal ℥. ß. infundan. aqua plantag. diſſolvendo rhab. pulv. ℈. i. ſyrupi roſac. ℥. i. his dejecit humores excrementitios, ſed in reliquis dejectionibus, quæ erant frequentes, mucoſum quid, ſanguine perfuſum. Veſperi exhibeo laudani grana duo, quibus tormina parùm remiſerunt, & dejectiones paulò rariores fuerunt, tùm per brevia intervalla aliquantulum dormivit, cùm prægreſſis noctibus pervigil omnino fuiſſet. Quinta, tormina eadem, dejectio frequens, eaque ſanguinea, clyſteres ex lacte & vitellis ovorum frequenter injiciebantur. Veſperi ſumpſit iterùm laudanum ad g. ii. cum conſerva roſarum, & illicò dolores ſedati ſunt, ac ſemel tantùm in hora dejiciebat, dormivit per intervalla. Sexta die, manè, dejectiones iterùm frequentiores cum doloribus intenſis; iterum ſecatur vena; & poſt tres horas ſumpſit decoctum inteſtinorum vervecis, cum pulveris granorum actes ℥. i. dolores omninò ſublati ſunt, & dejectionum intervalla multò longiora reddita, ſed ſtatim à venæ ſectione totus venter inungebatur oxyrrhodino ex oleo roſ aceto & aqua roſ. parato, quod ſingulis horis admovebatur, ad ſedandam inteſtinorum inflammationem, quæ ex febre dignoſcebatur, & ex eo, quòd levis ventris contactus dolorem inferret, & hoc remedio multùm levabatur. Veſperi injectus fuit clyſter ex lacte cum ℥. iii. ſucci plantaginis, ad eandem inflammationem inteſtinorum demulcendam; nam mihi maximi momenti viſum eſt, in tempeſtate calidiſſima & æſtuoſiſſima, ad inflammationem illarum partium præcipuam curationem dirigere, quia ex ea præcipuum ſolet impendere periculum: ut plurimùm enim, qui ex dyſenteria intereunt: præcipuam mortis cauſam, inteſtinorum gangrænam agnoſcunt, quæ ex aſſidua pravorum humorum illuvie, in partes inflammatas & ulceratas confluente, facile inducitur. Noctu etiam exhibitus fuit julepus ex aqua plantaginis, cum ℥. i. pulv. granorum actes compoſitus. Tota nocte non dormivit, & frequenter admodùm dejecit, ſed ſine dolore. Septima die dejectionum frequentia continuavit, ſed ſine dolore: clyſteres continuati. Octava ſumpſit rhab. pulv. ℥. i. cum juſculo, unde majora dejectionum intervalla. Poſtmodùm verò per triduum, ſumpſit manè decoctum myrobalanorum, quo integrè curata eſt, illud autem decoctum ita compoſitum fuit.

℞. Cortic. myrobal. chebulor. ℥. i. citrinor. ℥. ß. paſſular. corinthiac. ℥. ii. coquantur in aquæ ℔. ii. ad tertiæ partis conſumpt. in colat. diſſolve ſacchari ℥. i. clarificentur & aromatizentur cinnam. ℥. ii. capiat in quatuor doſes, manè & ſero.

OBSERVATIO III.

Lumbrici.

DOminus de Saint Andrè, vir nobilis, ſexagenarius, laboravit dyſenteria per multos dies poſtmodum febre tertiana. Ac tandem cùm convaleſcere videretur, pulſus apparuit intermittens, per tres aut quatuor dies, cum animi angore, & virium proſtratione. Cauſa hujus pulſus intermittentis neque à Medico ordinario, neque à me in conſilium vocato internoſci potuit. Sed illa ſe ipſam prodidit, quæ erat lumbricus craſſitie digitum æquans, & longitudine brachii dimidium. Eo excreto pulſus ad pristinum ſtatu rediit, & æger, qui peregrinus erat, ad ſuos reverſus eſt.

OBSERVATIO IV.

Dyſenteria.

DIe 2. Auguſti 1643. Filius meus Carolus, ſeptennis, correptus fuit dyſenteria, à frigore repentino producta, quod illius diebus contigit. Excernebat frequenter pituitoſa multa, ſanguine permixta, ſed ſine dolore & febre. Secunda die, eadem. Tertia die febris eum corripuit, dejectiones pauciores, ſed frequentiores porraceæ, & cum torminibus: clyſteres ex lacte injecti, & ſanguis miſſus ad ℥. vi. veſperi, cùm fluxus urgeret, exhibeo laudani granum ſemis, fluxus aliquantulum retardatus eſt, ut rariores eſſent dejectiones, & minùs dolorificæ. Quarta exhibeo potionem ex rhab. ℥. i. infuſa in aqua plantag. cum ejuſdem pulv. ℈. i. & ſyrupi roſ. ℥. i. cùm febris admodùm remiſſa eſſet multam pituitam & bilem excrevit per plures vices, cum levamine, ſed nocte inſequente graviſſimis torminibus vexabatur, iiſque ferè aſſiduis, cum perpetua & inani deſidendi cupiditate. Exhibeo circa mediam noctem laudani granum unum, quo dolores illi ſedati ſunt, & fluxus imminutus, ut non niſi ſemel in hora dejiceret. Pro potu ſumpſit perpetuò decoctum raſuræ eboris, cum conſerva roſarum agitatum, cui interdum miſcebam ſalis prunellæ ℈. i. Hæc erant juleporum loco, quos pertinaciter renuebat. Quinta die dejectionum intervalla rariora, ita ut aliquando per duas aut tres horas non dejiceret, & humores pituitoſi ac bilioſi excernebantur, ſine ſanguine & febre. Sexta & ſeptima, eadem. Octava ſumpſit rhab. ℥. i. cum juſculo; multa dejecit, per dilucida intervalla. Nona, rariores dejectiones & craſſiores, appetentia cibi premebatur, & ſequentibus diebus ſine aliis remediis, Deo ſit laus & gloria, ad integram ſanitatem perductus.

OBSERVATIO V.

Purgatio in Canicula.

ANno 1643. ardente Sirio, circa initium Auguſti, tres pueruli, duorum aut trium annorum, à Medicis, quorum curæ commiſſi fuerant, purgati blandis medicamentis, eadem die convulſi perierunt. Horum duo laborabant catarrho in pectus delabente, tertius verò dyſenteria. Alii etiam pueruli ex catarrho in convulſiones inciderunt, eodem tempore, & eadem die è vivis ſublati ſunt. Fiunt autem hujuſmodi convulſiones Epilepticæ, colliquatis humoribus ab aere calidiori. Hinc patet, ſumma cautione utendum eſſe in ægrorum purgatione, diebus canicularibus, juxta præceptum Hippocratis.

OBSERVATIO VI.

Alvus adſtricta.

QUidam Religioſus Ordinis ſancti Dominici, temperamento melancholicus, alvum habebat valdè adſtrictam, ita ut interdum per ſex aut ſeptem dies non dejiceret. Cui incommodo medebatur ſumendo duabus horis ante cœnam pruna cocta cum eorum decocto, quibus addebat vini valdè lymphati cyathum ſemis, cujus mediam partem ſumebat ante pruna, alteram verò medietatem iiſdem aſſumptus; & ſic alvus commodè laxabatur, ac multò efficaciùs, quàm ex ſolis prunis fieri conſuevit. Idem præſtabat interdùm ſumendo butyrum recens ad nucis majuſculæ magnitudinem, & deſuper hauriendo vinum lymphatum.

OBSERVATIO VII.

Hæmorrhoidum dolor.

IDem Religioſus quinta die Auguſti 1643. correptus eſt dolore hæmorrhoidum acerbiſſimo, cum tumore inſigni atque inflammatione. Vocatus ad eum, venæ ſectionem præſcribo ex brachio ſiniſtro, præmiſſo clyſtete, poſteà fotum anodynum cum cataplaſmate de mica panis quod ferre non poterat propter exquiſitiſſimum partis ſenſum. Secunda die iteratur phlebotomia ex brachio dextro, ſumpſit julepos emollientes, & aliquantulum laxantes, ut alvus liquida ſervaretur, ſiquidem fæces induratæ dolorem admodùm exacerbare ſolent. Julepi autem erant hujuſmodi.

℞. Fol. lactucæ, bugloſſi, & ſummitat. malvæ ana M. i. liquirit. raſæ & paſſular. mundat. ana ℥. ß. flor. bugloſſi, borrag. & violar. ana P. i. coquantur ad ℥. vii. in colatura infunde caſſiæ, recenter extractæ ℥. i. colentur iterùm & clarificentur, addendo ſyrupi violacei ℥. i. capiat bis in die.

Parti verò ſequens unguentum admotum eſt.

℞. Olei roſ. & violac. ana ℥. i. unguenti popul. ℥. ß. fiat linimentum.

Cùm autem tumor & dolor perſeverarent, admotæ ſunt duæ hirudines hæmorrhoidibus, extractuſque ſanguis ad ℥. iv. & tenſio atque inflammatio aliquantulùm remiſſa eſt. Poſteà verò ſuffumigium ſequens præſcriptum eſt.

℞. Sempervivi major. M. i. vini albi ℔. ii. bulliant, &

hujus decocti fumum recipiat in cathedra perforata. Deinde ſequens unguentum parti admoveatur.

℞. Unguenti roſ. ʒ. i. mercurii crudi ʒ. ii. miſce, fiat unguentum.

Quamvis autem mercurius eximiam vim habeat emolliendi, & tumorem diſcutiendi, duritiem tamen in parte permanebat. Ideò, ad emolliendum ac diſcutiendum tumorem, duo remedia præſcripta ſunt. Primum fuit ſuffumigium aceti in quo ſilices igniti extinguebantur, quo ſcirrhoſos tumores emolliri Galenus docuit; Alterum fuit ſequens linimentum, poſt ſuffitum admovendum.

℞. Ol. amygdal. amar. ʒ. ii. bdellii & ſtyracis liquidæ an. ʒ. ii. fiat linimentum.

His dolor & tumor ſingulis diebus multùm imminuebatur. Cui rei etiam multùm contulit decoctum millefolii, quod per biduum ſumpſit pro potu ordinario, cum pauco vino.

Quia verò alvus continuò adſtricta erat; ad eam laxandam & ſimul cauſam antecedentem per epilepſiam auferendam, pilulæ ſequentes præſcriptæ ſunt.

℞. Maſſæ pilul. de bdellio ʒ. ii. ſennæ mundat. rhab. electi, & agatici recenter trocniſcati an. ʒ. i. cum ſyrupo roſ. ſolut. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis diebus manè, donec maſſa abſumpta fuerit. Et hiſce per aliquot dies continuatis, omninò convaluit. Suffitus ex aceto ad tumorem diſcutiendum mirè profuit.

OBSERVATIO VIII.

Aſthma & Hydrops.

VIr pauperculus & ſenex, aſthmate à multis annis laborans, hydropicus factus eſt. Cùmque non poſſet multis remediis tractari; clyſter ei præſcribitur ex furfuris M. i. & colocynthid. ʒ. i. coctis in vino albo, quo multa ſeroſa & pituitoſa excrevit. Idem remedium tertio quoque die iteravit, & ſemel in ſeptimana electuar. diacarth. ʒ. ß. ſumpſit cum juſculo, & intra menſem hydrops ſublatus eſt. Aſthma verò cùm curari non poſſet ob vetuſtatem, & æger tantum aliquod remedium peterer, quo in paroxyſmo uteretur, eoque ab imminente ſuffocatione liberaretur, aut aliquod graviſſimæ ſpirandi difficultati ſolatium afferret, ſequens ei præſcriptum eſt.

℞. Aquæ cinnam. ʒ. ii. oxymel, ſcyllit. ʒ. i. miſce, utatur ex cochleari in paroxyſmo.

Hoc remedio multam pituitam craſſam & viſcidam expectorabat, & brevi à paroxyſmo liberabatur, qui ſuffocationem integram minabatur.

OBSERVATIO IX.

Dyſenteria.

ADoleſcens 20. annos natus, circa finem Auguſti 1643. laboravit dyſenteria, per duodecim dies quam nullo remedio, oppugnare conatus eſt, donec ad xenodochium deductus ſumpſit ex præſcripto Medici xenodochii ſatis vitrioli ʒ. i. in aqua diſſolutam, multa evomuit biliosa & pituitoſa, ſicque facta eſt revulſio humoris ad inteſtina defluentis, & hoc ſolo remedio curatus eſt.

OBSERVATIO X.

Tertiana duplex.

QUidam adoleſcens, Jacobus Durand nominatus, ætatis 17. annorum, menſe Septembri anni 1643. laborabat duplici tertiana, ejuſque octo aceſſiones paſſus erat, antequam nullo remedio uteretur. Secta fuit vena, injecto prius clyſtere; poſtridie verò ſumpſit guttæ gummi cum ſpiritu vini & ſulphuris præparati grana decem, non purgatus fuit; ſed tantùm leviſſima quadam nauſea; eaque inani affectus eſt: Acceſſio ea die anticipavit, brevior tamen fuit, & nullam aliam deinceps paſſus eſt, atque à morbo immunis fuit.

OBSERVATIO XI.

Alia Tertiana duplex.

PEtrus Alegre 10. annos natus, patiebatur duplicem tertianam, à ſex ſeptimanis, in quarum decurſu aliquoties vena ſecta fuerat, & purgantia medicamenta exhibita. Tandem ſumpſit bolum ex mercurii præcipitati rubri, ſine corroſivis parati, granis decem, ſcammonii pari quantitate, & conſerva roſarum compoſitum. Laborabat alvi fluxu ſatis moderato, ab octo vel decem diebus, ante aſſumptionem medicamenti, quod tamen Medico curanti non retulerat. Attamen operatio medicamenti ita ſucceſſit, ut ab eo æger non purgatus fuit, & alvi fluxus cohibitus ſit, febrileſque acceſſiones deſierint.

Eodem tempore alius, eadem febre laborans, idem medicamentum ſumpſit, & ab eo decies purgatus, nauſeaque interdum affectus eſt, & ab acceſſionibus liber evaſit.

OBSERVATIO XII.

Hæmoptoe.

VIr militaris, nomine Beaulaguet Anianenſis, triginta annos natus, temperamento ſanguineo & bilioſo præditus, ab octo menſibus incidit in ſanguinis excretionem per os, quem vomitu rejecit prima vice ad libras octo, à quo affectu frequenti phlebotomia liberatus eſt. Idem tamen vomitus ſanguinis poſt aliquod tempus ſemel atque iterum recurrit; ſed minori copia, & jam per intervalla ſputa cruenta, ſincerum ſanguinem per ſputum rejecit. Hinc ſequentia præſcripta fuere remedia, principio Auguſti anno 1643.

Injecto clyſtere laxante aperiatur vena baſilica cubiti dextri, mittantur ſanguinis ʒ. vi. vel vii.

Poſtridiè venæ ſectionis brachii, aperiatur vena malleoli ſiniſtri, mittantur ſanguinis unciæ totidem.

℞. Fol. plantag. m. i. tamarindor. ʒ. ß. coquantur ad ʒ. vi. in colatura infunde rhab. electi ʒ. i. myrobalanor. citrin. ʒ. ß. ſantali citr. ℈. ß. in expreſſione diſſolve mannæ & ſyrupi roſac. an. ʒ. i. rhab. pulv. ℈ i. fiat potio, quæ detur poſtridiè ultimæ ſectionis, cum regimine.

Poſtridie purgationis applicentur duo cauſtica poſteriori parti cervicis, inter tertiam & quartam vertebram.

℞. Radic. biſtortæ, tormentillæ, & ſymphyti majoris an. ʒ. i. fol. plantag. pimpinellæ, piloſellæ & vincæ pervincæ an. m. i. ſantali, rubr. ʒ. ii. coquantur ad ℔. i. ß. in colat. diſſolve ſyrup. de roſ. ſiccis ʒ. iv. fiat julep. quatuor doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis prunellæ ℈. i.

Finitis julepis, reiteretur potio purgans prædicta, addendo pulv. jalapæ ℈. i. & totidem rhab. infundendo.

℞. Radic. conſolidæ major. ʒ. i. fol. plantag. pimpinellæ bugulæ, prunellæ & piloſellæ an. m. ß. coquantur cum juſculo colli vervecini, & colaturam capiat, manè tribus horis ante prandium, continuando per xii. dies.

Poſt quartum quodlibet juſculum capiat potionem purgantem prædictam.

Finitis juſculis utatur opiata ſequenti.

℞. Conſervæ roſar. & radic. ſymphyti ana ʒ. i. trochiſc. de carabe & de terra ſigillata ana ʒ. ß. coralli præparati, margarit. præp. & lapid. hæmatit. ana ʒ. i. gummi arabici & tragacanth. ana ℈. i. cum ſyrupo de roſis ſiccis, fiat opiata; de qua capiat magnitudinem avellanæ, duabus horis ante paſtum, ſuperbibendo parùm aquæ potus ordinarii, quæ erit ptiſana, confecta ex decocto hordei & liquiritiæ, vel aqua ferrata, cui pimpinella vel piloſella infundatur.

In principio autumni utatur per xv. dies lacte caprillo, vel ovillo leviter chalybeato.

Quàm primùm aggreſſus eſt homo remediorum uſum, ſanguinis ſputum ceſſavit, neque unquam ampliùs in toto eorum decurſu comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO XIII.

Ex tumore in genu aperto, loco puris, ventus egreditur.

MUlier 30. annos nata, ab octo menſibus tumorem patiebatur, partem femoris inferiorem occupantem; & ipſum genu. Nullus rubor aderat, ſed dolor eam infeſtabat, ut claudicare cogeretur. Multis remediis reſolventibus adhibitis, tumor in eodem ſtatu permanebat. Tandem in duobus locis, parte ſcilicet interna & externa, elevatio ſatis inſignis apparuit, eaque circumſcripta, cum mollitie & fluctuatione; ita ut purulentam materiam adeſſe omnes exiſtimarent. Admotum eſt cauſticum potentiale parti magis tumenti, quæ erat exterior, poſtmodum ſcalpello inciſa eſchara, & aperto tumore flatus quidam emanavit, & nihil aliud. Simile exemplum habetur apud Zacut. Luſit. l. 2. prax. admir. obſer. 163. ubi ex Gal. & Avic. docet hujuſmodi tumores in genu ſæpe à Medicis aperiri, pus intus latere exiſtimantibus; & nihil aliud tamen, quàm flatuoſum ſpiritum egredi.

OBSERVATIO XIV.

Punctura apum.

MErcator Monſpelienſis, nomine Claparede, quinquagenarius, cùm ſummo manè ex urbe egreſſus eſſet,

esset, peregrè discessurus, & mille passuum iter ab urbe perfeciſſet, examen apum in aere volitans eum subitò invasit, & totam faciem ac cervicem infinitis aculeis compunxit. Unde graviſſimi dolores statim exorti sunt, qui eum domum repetere confestim coegerunt. Ad illum statim vocatus, hominem invenio maxima doloris impatientia oppressum, ut vix in lecto se continere posset, facies intumescebat, & rubore undique infecta erat. Jubeo statim partes compunctas illiniri theriaca, quæ cùm doloris atrocitatem non compesceret, fotum præscribo ex eadem theriaca, in aqua vitæ dissoluta, qua dolores aliquantulum mitigati sunt, & tumor faciei imminutus. Postmodum locis magis dolentibus admotæ fuerunt cepæ contusæ, in modum cataplasmatis. Lac ficulneum etiam quibusdam particulis admotum, ac deinde inunctiones factæ ex oleo scorpionum Matthioli. Doloris acerbitas remedia sæpè mutare cogebat, quæ per duas horas continuata, & exhibita potione cardiaca & alexipharmaca, dolores in omnibus ferè partibus cessarunt. Adhuc tamen infestabat dolor acutiſſimus in auris sinistræ cartilagine, qui prædictis remediis sedari non potuerat. Animo revolvens non solùm apes parti admotas venenum attrahere, & dolorem sedare; sed etiam alia muscarum genera, existimavi cantharides duplici nomine conferre posse: tum quòd inter muscarum species numerentur; tum etiam quòd attrahendi vi potentiſſima præditæ sint. Et cùm emplastrum vesicatorium quod in officinis habetur, magnam cantharidum copiam in sua compositione recipiat; ex eo paratum emplastrum auri admoveo, quod intra horæ quadrantem, dolorem omninò submovit, vesicis non excitatis, propter moram exiguam.

OBSERVATIO XV.

Catarrhus cum raucedine.

CIrca finem mensis Octobris anni 1643. cùm primùm Austri flare inciperent; catarrho affectus sum, in pectus delabente; summam vocis raucedinem, ac pene aphoniam efficiente; cui statim medelam faciens, purgationem instituo ex ptisana laxante, quam sumo bis quotidie per biduum. Hoc remedio cessavit raucedo, & interdiu à catarrho immunis videbar; sed noctu fluxio ingravescebat circa mediam noctem, tussimque continuam efficiebat, meque è lecto egredi cogebat. Hùic mederi cupiens sanguinem detraho ad ℥. x. sequenti tamen nocte eadem tussis rediit, quæ non alia via quàm surrectione è lecto sedari poterat. Postridie venæ sectione liberatus à catarrho videbar, sed nocte media iterùm tussis rediit; ad quam potentiùs cohibendam, sumo eadem hora laudani grana tria, & lectum repetens; post mediam horam, noctis reliquum, sine tussi & fluxione, cum somno suaviſſimo transegi, ac noctibus insequentibus nec tussis, nec catarrhus ampliùs comparuit. Urgente affectu à vino abstinebam, utens pro potu ptisana, ex coriandro & liquiritia confecta.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana duplex cum hydrope.

ANtonius Sany Monspelienſis, annos circiter 40. natus, homo humilis sortis, & pauperculus mense Septembri anni 1643. correptus est febre tertiana duplici, eaque vehementiſſima, quam per mensem integrum sustinuit sine remediis, & pravis vescens eduliis, undè primum lien intumuit, & scirrhosam duritiem contraxit, ac tandem hydrops consequutus est. Dum esset in eo statu Medicum xenodochii vocavit, qui primum potionem purgantem præscripsit, posteà venæ sectionem, deinde apozema pro tribus dosibus refrigerans, aperiens, & purgans, simulque fotum emollientem & aperientem regioni lienis per biduum, & iteratam venæ sectionem post usum apozematum. Cùm hæc nihil profuissent, exhibuit meo consilio bolum ex mercurii vitæ correcti, & per inferiora tantùm purgantis gr. xii. cum conserva rosarum: bis dejecit, sine nausea & vomitu & postera die paroxysmus mitior ac brevior fuit, qui antea vehementiſſimus esse consueverat. Duobus interjectis diebus, iterum exhibitum est idem medicamentum, quo per alvum rejecit atra, porracea, & fœtida quamplurima, ac bis tantùm purgatus est, & paroxysmus adhuc magis imminutus. Duobus iterum interjectis diebus, tertia medicamenti dosis exhibita est, & nulla evacuatio subsequuta, sed paroxysmi non amplius redierunt, ab eoque tempore æger à febre illa tertiana prorsus liberatus est. Manebat tamen hydrops cum tumore lienis, & dolore intenso ejusdem partis, ad quorum affectuum curationem exhibitus fuit bolus ex calomelano Torqueti g. xx. & diagrydii g. x. cum conserva rosarum, idque remedium per sex dies continuò usurpatum fuit, ab eoque movebatur alvus bis aut ter singulis diebus, sine molestia. Et post quartam exhibitionem, ventris tumor resolutus apparuit, durities & tensio lienis discussa, ut æger omnino curatus videretur. Ad majorem tamen cautelam, per biduum adhuc continuatum fuit remedium, ac postmodùm relictus fuit æger, alimentis tantummodò restituendus, cùm nullus affectus præter naturam in eo appareret. Tam subita verò resolutio tumoris abdominis, tensionis & doloris lienis, conjecturam facit flatuum copiam in ægri abdomine contentam fuisse, quæ brevi discussa fuerit, reseratis viis & meatibus partium naturalium.

OBSERVATIO XVII.

Hydrops in Puero.

FIlius D. Chaugerii, in Computorum Curia Procuratoris, sex annos natus, principio æstatis, anni 1643. affligi cœpit dolore satis molesto in regione lienis, qui ad umbilicum sese exporrigebat. Hunc sequutus est tumor abdominis, sensim increscens, cum macie totius corporis. Quæ tamen cùm non valdè urgerent; neglecta fuit curatio à parentibus, usque ad finem mensis Octobris, quo tempore me consulunt. Præscribo primùm potionem purgantem, postmodùm jusculà aperientia per duodecim dies, addendo tertio cuique jusculo sennæ ℥. ii. & syrupi cichor. compos. ℥. i. Eodem tempore illinebatur totus venter unguento deobstruente, sumebat pro potu ordinatio bochetum rhabarbari, cum aqua infusionis chalybis paratum. Hæc diligenter usurpata nihil contulerunt. Idcò ad potentiora confugiens, præscribo opiatam aperientem & roborantem, singulis diebus usurpandam, tum purgationem ex jalapæ & scammonii ana granis decem, calomelanos Turqueti g. xii. quæ in formam boli reducebantur cum conserva rosarum. In prima exhibitione fuerunt tantùm grana sex scammonii & jalapæ; sed cùm medicamentum duas tantùm sedes movisset grana decem utriusque in secunda dosi usurpata sunt, à quibus æger quater dejecit sine molestia, & postera die manè semel alvum deposuit, & in dejectionibus inventa est vesicula hydatides, nucis juglandis magnitudinem æquans, cui adhærebat satis magna copia pituitæ crassæ & viscidæ. Tertio quoque die purgationes istæ usurpatæ sunt, & quinquies iteratæ, unde ventris tumor valdè imminutus est, ægerque multò alacrior factus, sed cùm glacialis aeris frigiditas urgeret, purgationes istæ ad aliquod tempus intermissæ sunt. Post duos menses umbilicus sponte apertus est, & magna puris copia excreta, undè æger interiit. Dolores in principio morbi apparentes abscessum indicare potuissent, si à Medico attentè animadversi fuissent. Sed cùm tunc temporis vocatus non esset, & mater doloris illius in prima morbi relatione mentionem non feciſſet, ac tumor universum abdomen occuparet, vulgaris hydropis conjectura facta est.

OBSERVATIO XVIII.

Ulcus Cancrosum.

MAter Petri Renaldi, Chirurgi Monspelienſis, sexagenaria, ulcus patiebatur in tibia sinistra, magnitudinis volæ manus, lividum & cacoethes, carnem habens præduram, & sensu prorsus orbatam, ita ut sine dolore secaretur, quod ab humore atrabilario partis substantiam adurente procedebat. Erat autem mense Octobri anni 1643. vigente frigore, ita ut semicupia, quæ alioqui viscerum intemperiei corrigendæ admodum necessaria fuissent, usurpari non potuerint. Ideò jussi tantùm, ut instituta victus ratione refrigerante & humectante, uteretur per multos dies jusculis refrigerantibus & humectantibus, & semel in septimana purgaretur ptisana laxante. Parti verò admovit mercurium præcipitatum rubrum, ad carnem illam emortuam abstumendam, & facta eschara satis profunda, admotum est ulceri emplastrum stipticum Crollii, cujus beneficio intrà unum mensem ulcus carne repletum, & ad cicatricem perductum est.

OBSERVATIO XIX.

Vulnus contusum.

SAcerdos septuagenarius, constanti virium robore præditus, vulnus contusum accepit in superiore humeri par-

ri parte, à fuſte inflictum, unde dolor acerbus eum cruciabat, & pars livida admodum apparebat. Illi ſtatim ſecta fuit vena, & admotum emplaſtrum de cumino poſtridie exhibitum blandum catharticum. Perſeverabat dolor, qua de cauſa oleo ceræ pars affecta inuncta eſt calidè frequenter, deſuper admoto prædicto emplaſtro, ſicque intra 24. horas dolor omnino ſublatus eſt, & priſtinus color parti reſtitutus.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana ſimplex.

JUvenis 25. annos natus tertiana ſimplici laborans, circa finem menſis Septembris anni 1643. ſequentibus remediis curatus eſt. Primum catharticum medicamentum exhibitum eſt. Secunda die celebrata phlebotomia. Tertia die exhibitus mercurius præcipitatus ruber, ſine corroſivis paratus, cum ſcammonio, ad grana decem utriuſque. Excrevit bilioſa multa & porracea, bis per vomitum, & bis per ſeceſſum. Perſeverante morbo, eadem doſis utriuſque exhibita eſt, eodem modo purgatus eſt, & febris non amplius rediit.

OBSERVATIO XXI.

Aſthma.

SEnex ſeptuagenarius; à multis annis aſthmaticus, ad eam redactus erat anguſtiam, ut vix ſpiritum ducere poſſet, etiam erecta cervice; & hianti ore continuò ſteriteret, neque ullo modo quieſcere poſſet, quin ſtatim ſuffocari videretur. Sequentium remediorum uſu ſtertor deſiit, facilior reſpiratio fuit, & æger multum levatus eſt.

℞. Aquæ cinnam. ℥. ii. oxymel. ſcillit. ℥. i. miſce, utatur ex cochleari frequenter.

℞. Radic. enulæ campanæ, ſaccharo conditæ ʒ. iii. ſacchari candi ℥. ß. ſyrupi de hyſſopo ℥. ii. gummi ammoniaci aqua vitæ diſſoluti ʒ. ß. miſce, fiat looch, de quo capiat cochlear unum, & manè & ſerò ſenſim lambendo.

OBSERVATIO XXII.

Hyſterica Paſſio.

DIe 19. menſis Decembris, anni 1643. clariſſima Matrona uxor Dn. de la Roche in Suprema Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii Curia Monſpel. Conſiliar. correpta eſt dolore colico acerbiſſimo, quo tota lumborum & hypogaſtrii regio vehementiſſimè premebatur. Laboraverat autem per duos menſes rheumatiſmo, qui omnes ferè corporis partes ſeriatim, & viciſſim pervaſerat, in iiſque partibus dolores excitaverat, neque adhuc à dictis doloribus liberata erat. Ad quorum expugnationem ſanguis fuerat detractus frequenter, ex venis tum ſuperioribus, tum inferioribus; enemata frequenter injecta; ſed purgationes paucæ & leves uſurpatæ, quia ægra mollis & delicatula eas ferre non poterat. Ad dolorem hunc immanem auferendum, præſcribo clyſterem, ex decocto emollientium & carminantium confectum, in quo diſſolvuntur catholic. dupl. ℥. i. diaphœnic. ℥. ß. aquæ benedictæ. ℥. iv. intra dimidiam horam ab aſſumpro clyſtere, vomitu rejecit pituitæ craſſæ & viſcoſæ patinam dimidiam, & poſt alteram dimidiam horam, eandem pituitæ quantitatem vomitu rejicit, & iterum poſt horam, eandem pituitam evomuit, ſed paulò minori copia & bile flava ſuffuſam. Per alvum bis purgata eſt, intra trium horarum ſpatium ab injecto clyſtere, à dolore omnino liberata fuit. Nocte inſequenti optimè dormivit, & dolores prægreſſi, à rheumatiſmo oriundi, prorſus quieverunt.

OBSERVATIO XXIII.

Hydrops.

JAcobus Mignot, piſtor Monſpelienſis annum agens 35. cum menſe Auguſto anni 1643. febre tertiana duplici intermittente per aliquod tempus afflictus eſſet, ex incauta victus ratione incidit in febrem continuam, quæ ad 20. dies extenſa, in tertianam duplicem iterum commigravit, eaque per menſem integrum perſeveravit, & cùm æger nullis aut paucis remediis uteretur, ac multo potu ſe ingurgitaret, tandem in hydropem Aſcitem incidit, quo à duobus menſibus detinebatur, cum ad eum vocatus ſum. Tunc temporis tumore inſigni abdominis conflictabatur, crura etiam, tibiæ, & ſcrotum valde intumuerant, ac totum corpus ita debilitatum erat, ut in lecto perpetuò decumbere cogeretur. Illius curationem ita aggreſſus ſum.

Prima die, quæ erat 27. menſis Novembris, purgans medicamentum ei exhibitum eſt, ex ſenna, agarico, manna, & ſyrupo roſ. quo mediocriter purgatus eſt. Die 28. ſanguis detractus eſt è brachio dextro ad ℥. viii. mulio ſero refertus. Vigeſima nona ſumpſit bolum ex calomelanos g. 24. jalapæ ℈. i. cum conſerva roſarum, quo quinquies dejecit excrementa craſſa & nigricantia. Trigeſima die ejuſdem menſis ſumpſit calomelanos g. 24. jalapæ ℥. ß. ſepties purgatus, primum craſſa & nigra excrementa, poſtmodum ſeroſi humoris copiam excrevit, crura & tibiæ valdè detumuerunt, ſcrotum media parte imminutum. Prima die Decembris idem remedium iteratum eſt, cum eadem operatione. Secunda Decembris; idem remedium iteratum & eadem fuit operatio, ſed paulo minor: crura, tibiæ & ſcrotum omnino detumuere; ſed venter in eodem ſtatu permanebat, die tertia ejuſdem menſis clyſter injectus eſt, ex pulpæ colocynthid. ʒ. i. ß. furfuris m. i in vino albo decocti. Non diu retinuit, bis tamen dejecit ſatis copioſè. Quarta die ejuſdem menſis idem clyſter iteratus ex ʒ. i. colocynthid. cui addita eſt olei communis ʒ. i. ut minus irritaret facultatem expultricem, diutius retinuit, ſed bis tantum dejecit. Die 5. Decembris ſumpſit pulverem hydropicum, & copioſè purgatus eſt, nigra multa dejecit qualia etiam per clyſteres evacuata fuerant, pulvis autem talis eſt.

℞. Sennæ mundæ, turbith. gummoſi, hermodactilor. Sem. ebuli, jalapæ, mechoac. an. ʒ. i. cremor. tartari ʒ. ii. guttæ gummi, dr. ß. pulv. diambræ, diarrhod. abbat. & ſem. fœniculi ana ℈. i. ſacchari canti ʒ. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. infundantur per noctem, in vini albi ℥. iv. capiat manè vinum & pulverem.

Die ſexta ejuſdem menſis ſumpſit julepum ſequentem.

℞. Radic. apii, petroſel. enulæ camp. an. ℥. i. cortic. median. fraxini & tamariſ. an. ℥ ß. radic. azari ʒ. ii. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. cichor. chamædr. centaurii min. & abſinr. utriuſque an. m. i. ſem. aniſi & petroſ. ana ʒ. iii. flor. geniſtæ & ſambuci ana P. i. coquantur ad quartaria quinque; in colatura diſſolve ſyrupi de limonibus ℥. iv. fiat julep. pro iv. doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis diuretici ʒ. i. ſpiritus diuretici ʒ. ß. in prima exhibitione julepi nullus effectus ſenſibilis apparuit; ſed in ſecunda urinæ copioſiores.

Poſt ſecundam doſin julepi, ſcilicet octava die Decembris, pulvis hydropicus iterum exhibitus eſt, quo multum purgatus eſt. Die nona & decima ejuſdem menſis, julepus iteratus eſt, venter mollior & imminutus apparuit. Die undecima, pulvis hydropicus iteratus, multas aquas ejecit, venter magis imminutus: tota ferè die levibus deambulationibus in cubiculo exercebatur. Die 12. 13. 14. & 15. julepus aperiens iteratus & urinæ copioſiores apparuere, & venter in dies magis imminuebatur, ita ut jam convaleſcere omnino videretur, & potentioribus remediis non indigere. Ideò præcepi, ut tantum exactam victus rationem ſervaret; & pro potu ordinario uteretur vino albo, ex infuſione chalybis parato, cum ptiſana conſueta, qua à principio curationis continuò utebatur; ex decocto agrim. ceterach. capillor. ven. corticibus medianis tamariſci compoſita. Hoc præſcripto per quinque vel ſex dies non eum inviſi, quibus elapſis retulit mihi, ſe adhuc ſiti importuna detineri qua etiam toto morbi decurſu vexatus fuerat. Conſulo ad ſitim extinguendam, ut in ptiſanæ ordinariæ ℔. iii. diſſolveret ſalis petræ optime purificati ℥. ß. eaque uteretur pro potu ordinario, cum vino calybeato prædicto. Quibus per quinque vel ſex dies continuatis, ſitis omnino diſparuit, & urinæ hujus remedii uſu multo copioſiores excernebantur: ita ut, eo continuato, per decem aut duodecim dies, tumoris ventris reliquiæ omnino diſcuſſæ fuerint, & æger, (Deo ſit laus & honor), priſtinam valetudinem recuperaverit. Conſului tamen, ut vino chalybeato adhuc per longum tempus uteretur in potu, ejuſque ℥. ii. ſumeret ſingulis matinis. Ante duos annos hæc contigere, & ab eo tempore ille pancraticè vixit, & nunc inculpata fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXIV.

Sanguinis fluxus immodicus in gravida, cum fœtu mortuo.

UXor Joannis Chauvet, Curiæ Computorum, ſubſidiorum, & Fiſci Regii Lictoris primarii, 30. annos nata, principio noni menſis graviditatis ſuæ, quod erat circa medium menſis Decembris anni 1643. ictum accepit in ventre ſatis levem, ſed die ſequenti, valida brachiorum contentione lectum adornaverat, unde exortus eſt exiguus ſanguinis fluxus ab utero, qui per duos aut tres dies perſeveravit. Poſtea cohibitus eſt per totidem dies,

atque

atque iterum rediit, & ceſſavit per intervalla uſque ad 18. diem ejuſdem menſis, in quo tanta copia ſanguinis effluxit, ut intra tres aut quatuor horas vires admodum dejectæ fuerint; eoque perſeverante, Medicos in auxilium vocare coacta fuerit qui primum phlebotomiam ex brachio præſcribunt, & julepos adſtringentes, quæ remedia cum nihil conferrent, & fluxus immodicus perſeveraret, ſine ullo parturitionis indicio, relatum eſſet ab ægra, ſe à multis diebus nullum fœtus motum percepiſſe, qui etiam manum ventri admovendo, glomeratus & immobilis ſentiebatur, eum interiiſſe cenſuimus, & uterum, onus inutile excutere conantem, ſeſe aſſiduo contrahere, ſanguinemque per proprias venas expellere, neque poſſe ſufficienter edere motum illum; qui ad partum neceſſarius eſt, ideo opus eſſe omni arte partum provocare, ut immodica illa ſanguinis profuſio cohibeatur, quæ alioqui ægram ad interitum perductura erat. Ad hunc finem primum clyſter injectus eſt ex catholic. & diaphænic. an ℥. vi. olei lilior. ℥. iii. ſalis ℥. i. cum decocto emolliente, quo bellè purgata eſt, & ſtatim, poſt illius tejectionem, ſanguinis fluxus valdè imminutus, quod mirum videri poteſt; cum hujuſmodi clyſteres ſanguinis profluvium augere potiùs videantur. Sed illud ea ratione factum exiſtimo, quod uterus ab excrementis, recto inteſtino contentis, premebatur: Ab illa oppreſſione liberatus, ſeſe colligere cœpit, & motum illum præpoſterum cohibere, ut ad magis genuinum ac naturalem ſeſe accingeret. Cum autem poſt ejectum clyſterem uterus nihil moliretur; ſed aliquis ſanguinis effluxus ſemper continuaretur, & de fœtu mortuo conſtaret; ad illius excluſionem exhibita eſt ſalis vitriolis ℥. i. in aquæ bugloſſi ℥. iv. diſſoluta. Quod ſane duplici nomine conferre videbatur; primò quod vomitum ciendo, uterum etiam irritaturus eſſet ad excluſionem; quandoquidem in vomitu omnes partes in imo ventre contentæ ſeſe vehementer contrahunt: ſecundò, quod ſal vitrioli maxima adſtringendi vi præditum eſt, quæ ſanguinis fluxui cohibendo conferre poteſt. Exhibito medicamento, bis vomuit, ſatis vehementer, ac multa pituitoſa, ſeroſa, ac biliоſa excrevit, & paulò poſt dolores parturitionis apparere cœperunt: qui cum per quatuor, aut quinque horas perſeveraſſent, neque frequentiores aut intenſiores evaderent; ad partum ulterius adjuvandum ſequens potio exhibita eſt.

℞. Dictamni cretici, ariſtolochiæ uttiuſque & trochiſc. de myrrha an. ℈. ß. croci & cinnam. an. g. xii. conf. alkerm. ℥. ß. aquæ cinnam. ℥. ß. aquæ naphæ & artemiſiæ an. ℥. ii. ß. fiat potio, qua aſſumpta intra horæ quadrantem, validis conatibus, iiſque geminatis ter aut quater, fœtum excluſit, cujus cutis putreſcere incipiens, variis in locis lacerata viſebatur. Paulo poſt etiam ſecundinas ſemiputtes excluſit, & ab eo tempore lochia valde mediocria effluxere.

OBSERVATIO XXV.

Ophthalmia.

QUidam Ruſticus quinquagenarius, ophthalmia inveterata laborans, ex Medici præſcripto; victu refrigerante & aquæ potu, longo tempore uſus fuerat, ſine nullo levamine. Tandem ab alio ruſtico perſuaſus fuit, ut victum illum refrigerantem deſereret, & meri potui indulgeret. Poſt aſſumptum primum meri cyathum, ſe oculis melius habere ſenſit, & intra paucos dies, eodem potu continuato, ab ophthalmia prorſus liberatus eſt. Idem aliis duobus contigiſſe mihi relatum eſt, quod confirmat aphoriſmum Hippocratis, dolores oculorum interdum meri potione curari; quando ſcilicet ophthalmia fit à ſanguine craſſo & pituitoſo, oculorum tunicis impacto, qui meri uſu liquatur, attenuatur, atque reſolvitur.

OBSERVATIO XXVI.

Iliaca Paſſio.

DIe 29. menſis Januarii 1644. Dn. Guillelmus Patris in Curia Præſidiali Monſpelienſi Conſiliarius, laborare cœpit colico dolore vehementi, ex intenſo frigore concepto, quod tunc temporis vigebat. Vocatus Pharmacopœus, injecit ſtatim clyſterem emollientem, carminantem & laxantem, quo fæces multas excrevit. Dolore perſeverante iteratus fuit idem clyſter, adjectis oleis carminantibus, quem non rejecit. Dolore adhuc fæviente, tertius poſt modum injectus eſt, quem etiam retinuit, plutibus immiſſis ſuppoſitoriis, clyſterum portionem excrevit, fine ulla materia fæculenta. Die ſecunda morbi vocatus ego, præſcribo fotum emollientem & anodynum, toti ventri admovendum, & clyſterem ex fotus decocto paratum, quem etiam diu retinuit, & exiguam illius portionem rejecit, ſine ulla materia, nullus dolor aderat, neque ulla febris, vomitus autem per intervalla infeſtabat. Hinc conjicere licuit, ægrum iliaca affectione laborare, ſed à qua cauſa fieret, valdè dubitatum eſt in conſultationibus pro tanto affectu convocatis. Inflammationem enim teſtari videbatur febris, quæ tertio die ſupervenit, ſitis & linguæ ariditas. Sed quod inflammatio inteſtinorum adeſſe poſſet citra dolorem, concipere non poteram: videbatur potiùs fieri a fæcibus induratis, vel contorſione alicujus inteſtini. Multa remedia uſurpata fuere, venæ ſectio ter repetita, bis in brachio, & ſemel in pede; julepi refrigerantes exhibiti, clyſteres ex decocto inteſtinorum vervecis injecti, omni hora; fotus emolliens continuò admotus toti ventri. Uſque ad ſeptimam diem vomitus perſeveravit: quo juſcula & potulenta excernebat, cum materia biliоſa, pituitoſa, & ſtercoroſa. Nihil verò per alvum effluebat. Circa finem ſeptimi dies alvus fluere cœpit, fœces multas excrevit per intervalla, ceſſante prorſus vomitu. Alvi fluxus continuavit per quinque dies, manente tamen febre, & virium imbecillitate; liquida in fine dejiciebat, qualia ante vomere conſueverat. Die decima tertia morbi, gravibus inquietudinibus affectus eſt, cum virium languore, quibus ſenſim deficientibus, è medio ſublatus eſt. Aperto cadavere, inventum eſt inteſtinum ileon tribus complicationibus convolutum, & quaſi compactum in unam maſſam, circa finem illius, tota autem illa inteſtini portio complicata, gangræna affecta erat, cum portione meſentetii ſibi adjuncta. Inteſtina reliqua ampliſſima apparebant, ut brachii magnitudinem æquarent. Præterea inteſtinum, gangræna affectum, perforatum erat ſupra complicationem. Exiſtimo, à pondere materiæ contentæ in ſuperioribus inteſtinis fuiſſe diſruptum, poſtquam ſphacelo affectum eſt. Per illud foramen tota excrementorum illuvies in abdomen effluxerat, & mora ſua partem ani interiorem corruperat, in qua etiam foramen aliud apparuit, per quod excrementa effluebant per alvum, & obſtructionis inteſtinorum apertionem mentiebantur. Unde patet, alvi fluxum, ileo ſupervenientem, poſſe interdum Medicis imponere.

OBSERVATIO XXVII.

Sitis inextinguibilis.

DIe 17. menſis Februatii anni 1644. Vocatus ſum Lodovan, pro illuſtriſſimo Epiſcopo Lodovenſi annos ſexaginta quatuor nato, ſanguineo temperamento prædito. Is cum per aliquot dies arthriticis doloribus conflictatus eſſet, ſubito dolores valde imminuti ſunt, eodemque tempore febris eum corripuit, cum ſiti inextinguibili, ita ut, poſtquam duos cyathos aquæ bibiſſet, ſitis nullo modo imminuta appareret. Exiſtimavi hos affectus provenire ex retentione humorum, qui ad articulos antea ferebantur; illi enim intus coerciti febrem ac ſitim efficiebant; unde maximum impendebat vitæ periculum, Arthritici enim plerumque interire ſolent in ſenectute, quando facultas expultrix debilitata, non poteſt ſufficienter humores ſuperfluos deponere ad articulos, ſed ii in viſceribus retenti, gravia damna inferunt, & plerumque lethalia. Ad horum affectuum curationem præſcripſi clyſterem laxantem & reftigerantem, bis in die iterandum; tum etiam phlebotomiam, bis in die, per biduum, & in ſingulis hauſtibus potus ordinarii, qui erat ex decocto hordei & graminis, diſſolvebam ſalis prunellæ ℥. i. ſpiritus vitrioli guttas xii. Hiſce remediis intra biduum ſitis illa ingens extincta eſt, & febris admodum remiſſa. Ac paucis poſtea diebus blandis purgationibus, cum juſculis refrigerantibus, per intervalla uſurpatis, integre reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XXVIII.

Catarrhus in pulmone defluens.

SUb fine menſis Februarii anni 1644. afflictus ſum catarrho graviſſimo, in pulmone decumbente, unde tuſſis vehemens, diu noctuque perſeverans, cum difficultate ſpirandi, ita ut in lecto non poſſem decumbere. Aderat præterea febris exigua, quæ peripneumoniam minabatur. Adverſus iſtum affectum pugnavi quatuor venæ ſectionibus, & totidem purgationibus intra quindecim dies uſurpatis. His accedebant cucurbitulæ, veſicatorium, incraſſantia bechica permulta. Licet bis aut ter in anno hujuſmodi catarrhis affligi ſoleam; nunquam tamen antea tam diuturnus & contumax fuerat, ita ut valdè me-

tuerem,

tuerem, ne in phthiſin tandem degeneraret: cùm irrita eſſent omnia remedia, quæ aliàs ſtatim prodeſſe conſueverant. Itaque ad efficax quoddam remedium confugiendum eſſe ratus, quo fluxionis radices evellerentur ſumpſi calomelanos gr. xx. cum jalapæ gr. x. quo remedio per alvum excreta ſunt pituitoſa ac bilioſa multa, qualia in aliis purgationibus non apparuerunt: per os autem multam pituitam excrevit & ſcreatu, qua evacuatione, per biduum perſeverante, ceſſavit, poſteà catarrhus, & tuſſis omninò diſparuit, ſicque à gravi illo morbo Dei beneficio liberatus ſum.

OBSERVATIO XXIX.

Contuſiones.

QUidam adoleſcens ex alto ceciderat & omnia membra admodùm contuſa fuerant, ut brevi moriturus videretur; Pater ipſius accepit favos cum melle, & coxit in vino ad conſiſtentiam unguenti, quod extendit ſuper corium vervecis recenter mactati, eoque ægrum involvit. Reiterata per triduum operatione, æger omninò curatus eſt.

OBSERVATIO XXX.

Febris lenta, cum doloribus lumborum & crurum.

FIlius Jacobi de Ladeveſe, civis Monſpelienſis, ſeptem annos natus: ab aliquot menſibus febre lenta detinebatur, qua corpus valdè emaciatùm fuerat, eamque comitabantur dolores, lumborum regionem & crura affligentes. Multa remedia in uſum revocaverat, ſed fruſtra. Vocatus ad eum die 16. menſis Aprilis anni 1644. præſcripſi bolum ex calomelanos g. x. diagryd. g. v. cum conſerva roſarum, quem ſumpſit die vigeſima, bis purgatus eſt abundè, & inde meliùs habuit. Die vigeſima prima ejuſdem menſis aſſumpſit calomelanos g. xii. diagryd. g. vi. bis etiam blandè purgatus eſt, & multò melius habuit. Die vigeſima ſecunda, eandem doſin ſumpſit cum eadem operatione, & integræ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XXXI.

Tuſſis & difficultas ſpirandi, cum doloribus humerorum & brachiorum.

UXor Petri Florens agricolæ, Vivat eſſe nominata, ab octo menſibus laborabat humerorum & brachiorum doloribus, cum pectoris anguſtia, tuſſi, & difficultate ſpirandi, multam extuſſiendo materiæ pituitoſæ aquoſæ copiam excernebat. Pluribus potionibus & apozematis, aliiſque remediis uſa fuerat, ab alio Medico præſcriptis malo in eodem ſtatu perſeverante. Tandem meam opem implorat die decima octava menſis Aprilis anni 1644. eique exhibeo bolum ex calomelanos g xx. diacryd. g. x. cum conſerva roſarum. Horis duabus ab aſſumptione remedii, bis copiosè ſudavit, poſteà per tres vires alvum copioſiſſimè depoſuit; & poſtera die dixit ſe perfectè curatam eſſe. Tamen triduò poſt jubeo ut idem remedium repeteret, è quo quater purgata eſt, & ab eo tempore à prædictis affectibus omninò liberata eſt.

OBSERVATIO XXXIII.

Febris chronica intermittens, ſine typo, cum affectione hypochondriaca.

DIe 10. menſis Junii 1644. dum eſſem Gratianopoli, Nobilis vir Dn. de S. Martino de Vercos, 30. annos natus, ad me venit contumaciſſimi affectus curationem poſtulans. Laborabat à triennio paroxyſmis febrilibus, bis aut ter in menſe invadentibus, ſine typo, ita ut nunc poſt decem, nunc poſt duodecim, aut quindecim dies acceſſio invaderet. Incipiebat cum levi horrore, quem ingens calor ſequebatur cum atrocibus crurum doloribus. Ad quindecim, viginti, & viginti quatuor horas extendebatur, & nonniſi copioſa ſudoris & urinæ profuſione ſedabatur. Diebus intermediis omnes corporis functiones ritè exercebat, niſi quod alvum adſtrictam habebat, & excrementa rejiciebat cum magno labore, viſcida, & ceram æmulantia. Ortum duxerat hic affectus ex febre continua, quam ante triennium in caſtris Italicis paſſus erat, neque in ſine illius ritè purgatus fuerat. Ita ut morbi reliquiæ in meſenterio præſertim latitantes craſſitiem adeptæ fuerint, & contumaces obſtructiones pepererint. A quibus impeditus humorum commeatus affectionem hypochondriacæ ſimilem efficiebat, & in calido ægri temperamento febres hujuſmodi concitabat. Quæ quidem febres à ſeroſa illuvie ebulliente & putreſcente oriebatur, eaque per ſudores & urinas excreta, ceſſabant. Dolores verò crurum à craſſis vaporibus concitabantur, ab hypochondriis ad eas partes translatis. Multis remediis uſus fuerat, per illud triennium à peritis Medicis præſcriptis. Ego in hunc modum curationem aggredior.

℞. Sennæ mund. ʒ. ii. aquæ fontis ℥. viii. ſalis tartari ʒ. i. ſpiritus ſulphuris gutt. xxx. infundantur frigidè per noctem, colaturam capiat manè cum regimine.

Sequenti die aperiatur vena baſilica cubiti ſiniſtri, mittantur ſanguinis ℥. ix.

Poſt venæ ſectionem, reiteretur infuſum ſennæ per triduum.

Per uſum horum remediorum foveatur venter decocto emolliente & aperiente, manè, per horam ante ſumptionem infuſi, & veſperi, per horam ante cœnam.

Poſt fotum, illinantur eædem partes unguento emolliente & aperiente.

Deinde utatur pilulis ex chalybe, per quindecim dies.

Eodem tempore ſtatim ab aſſumptis pilulis capiat infuſionem ʒ. i. ſennæ, cum ſale tartari, & ſpiritu ſulphuris paratam.

Per uſum pilularum continuetur fotus & litus manè & ſerò.

In medio & ſine pilularum utatur balneo tepido, per biduum.

His perfectè curatus viſus eſt, neque enim redibant acceſſiones febriles, neque alvi excrementa ceream illam conſiſtentiam amplius obtinebant. Ad perfectiorem tamen curationem, ad aquas acidulas eum dimiſi, per quindecim dies ſumendas. Præſcripſi per æſtatis decurſum ſyrupum magiſtralem, bis in menſe ſumendum, & opiatam roborantem, & aperientem, frequenter uſurpandam. Autumno verò, ut præmiſſa purgatione & venæ ſectione pilulas ex chalybe repeteret, per duodecim dies, cum fotu & linimento. Deinde pilulas uſuales aperientes & purgantes bis aut ter in menſe per totam hyemem ſumendas, ac denique opiatæ continuationem, diebus intermediis. Poſteriora remedia, nempe ſyrupum, pilulas, & opiatam, non uſurpavit, quia priorum effectu à contumaci morbo liberatus eſt.

OBSERVATIO XXXIII.

Menſium fluxus immodicus, cum principio hydropis.

AMpliſſimi viri Dn. de Burcin, in Senatu Gratianopolitano Præſidis, uxor clariſſima à ſeptem menſibus fluxum menſtruorum patiebatur ferè continuum, à quo in cachexiam & principium hydropis inciderat, cum maxima virium imbecillitate. Vocatus ſum ad eam, die 12. menſis Maii anni 1644. dicebat ſe à remediis magis lædi, quia purgationes menſium fluxum augebant, tum etiam ea omnia, quæ ad obſtructiones reſerandas præſcribebantur. Ego vero præſcripſi purgationem ex decocto plantaginis & myrobal. in quo rhab. pulv. ʒ. ß. diſſolvebatur. Blande purgata eſt hoc remedio, per triduum uſurpato, & ſimul menſium fluxus ferè cohibitus, tum ſitis, qua perpetuo premebatur, valde imminuta. Ad obſtructiones autem reſerandas & univerſam humorum illuviem educendam, pilulæ ſequentes præſcriptæ ſunt.

℞. Chalybis præparat. cum ſulphure ℥. i. ſennæ mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochiſc. an. ʒ. i. pulv. elect. diarrhod. abbat. ʒ. ß. cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. tribus horis ante paſtum, poſtea deambulando.

Hiſce pilulis, per quindecim dies continuatis, à fluxu menſium immodico, & à cachexia liberata eſt. Ad robur autem hepati conciliandum, conſerva abſinthii pontici per multo dies uſa eſt. Et per quatuor aut quinque dies ante adventum purgationis menſtruæ, ne immodicè profluereet, unde maxima virium dejectio ſequebatur, ſumebat, manè ſpicæ nardi gratia octo, cum croci martis adſtringentis granis quindecim, in pilulas redacta, cum conſerva abſinthii pontici, ſicque fluxus menſium immodicis cohibitus eſt.

OBSERVATIO XXXIV.

Dolor dentium cum tumore ſupra mandibulam ſuperiorem.

DIe decima quinta Auguſti anni 1664. correptus ſum dolore dentium, quem ſecutus eſt tumor ſupra mandibulam ſuperiorem ſiniſtram, cum inflammatione, & dolore inſigni. Poſt venæ ſectionem, ex eodem latere, parti admoveo, per totam diem, cataplaſma de mica panis

quod

quod renovabam tertia quaque hora, & ante applicationem, partem fovebam per dimidiam horam aqua roſacea, in qua ſal ſaturni diſſolvebatur. Nocte inſequente cum dolor perſeveraret, ſumo laudani grana tria, inde ſomnus placidus, cujus vacuitas nocte prægreſſa adfuerat, dolor ſedatus eſt, ac fluxio cohibita, tumor verò multum imminutus poſtridie mane apparuit, & in diei decurſu majori ex parte diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO XXXV.

Aphthæ contumaciſſimæ.

QUædam mulier laborabat aphthis contumaciſſimis, quæ neque venæ ſectionibus, neque purgationibus multis, neque julepis refrigerantibus; neque illitu ex ſpiritu ſulphuris curari potuerant. Noctes inſomnes traducebat, & vix cibum devorare poterat, quia omnes oris partes hujuſmodi ulcuſculis ſcatebant. Sumpſit noctu laudani grana tria, idque remedium continuavit per triduum, & ſic fluxio acris, in oris partes defluens, cohibita eſt, ac conſequenter oris ulcera paucis diebus percurata ſunt.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris maligna.

DIe decima quarta menſis Auguſti, ancilla uxoris meæ febre maligna laborare cœpit, quæ eam ad deliria & convulſiones deduxit. Et quia paupercula erat, & parcebat ſumptibus, paucis remediis curata eſt, in ſequentem modum.

Quater ſecta fuit vena, cucurbitulæ plures admotæ; humidæ & ſiccæ; pro potu utebatur decocto radicis acetoſæ, in quo diſſolvebam bis in die ſalis prunellæ ℥. i. ſpiritus ſulphuris guttas xv. in juſculis ſumebat frequenter bezoard. min. ℈. i. Die undecima morbi exhibui ſpiritus fuliginis ℥. ii. in aqua cardui benedicti, & parum ſudavit; die duodecima exhibui ejuſdem ſpiritus ℥. iii. cum eadem aqua, & copioſè ſudavit, eademque die febris remiſſa eſt, delira & motus convulſivi deſierunt, & intra paucos dies poſtmodum convaluit.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

FIlia nobilis Viri Dn. de Larcare Picenenſis, annos nata duodecim, laborabat hemicrania, ab aliquot annis infeſtante, quæ nullis remediis ceſſerat, ſed corpus emaciatum permanebat, nullum ſumens incrementum. Miſſa eſt meo conſilio ad thermas Balerucanas, & aquis earum uſa eſt in potu, & lotione capitis, ſicque perfectè curata eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Vulnus in brachio curatu difficile.

DN. de Rochemore annos natus circiter 25. vulnus acceperat in brachio, paulò ſupra carpum & verſus cubitum aſcendens. In curatione fluxiones novæ frequenter obortæ ſunt, quibus totum brachium & manus intumeſcebat, iſque ſuppurationes ſuccedebant, quæ aliis in locis tum brachii, tum manus apertæ ſunt, licèt debita curatio adhiberetur, brachium, & manus tumore œdematoſo afficiebantur, & ex ulceribus pus ſeroſum effluebat. Poſt multa remedia cauſam antecedentem & conjunctam reſpicientia, curatio peracta fuit per ſplema, locis tumentibus admota, cum bona ligatura, quibus humorum in partem affluxus impediebatur, & ſinuoſorum ulcerum unio procurabatur. Sicque æger intra quindecim dies curatus eſt, qui antea per duos menſes laboraverat.

OBSERVATIO XXXIX.

Pleuritis.

IN principio menſis Septembris anni 1644. Filius Dn. Audifret, civis Monſpelienſis quinque annos natus correptus eſt pleuritide lateris ſiniſtri, cum febre acutiſſima. Poſt remedia ordinaria per quinque dies uſurpata, & quatuor phlebotomias, juſſi ut cucurbitulæ duæ lateri dolenti applicarentur, cum profundis ſcarificationibus. Contigit autem, ut ex ſcarificationibus illius cucurbitulæ, quæ dolentem locum propius attingebat, ſanies multa effluxerit, per totum diem, ſimulque dolor ac febris deſierint. Juſſi, ut admoverentur folia betæ ſupra loca ſcarificata, & per duos dies ſaniei fluxus continuatus eſt, ac denique in fine verum pus è vulneribus emanavit. Atque ita æger omnino curatus eſt. Credo ſcarificationes ad locum pleuritidis perveniſſe, & materiam morbificam per ea vulnera emanaſſe.

OBSERVATIO XL.

Dolor capitis in hemitritæo.

ILluſtriſs. Princeps, Janethinus Doria, claſſis Hiſpanicæ Præfectus, cum in arce Monſpelienſi bello captus detineretur, afflictus eſt principio menſis Septembris febre hemitritæa, quæ inter cætera ſymptomata, capitis dolorem graviſſimum inferebat, eumque continuum, & extra acceſſionem æquè moleſtum, qui tamen poſt quatuor phlebotomias, in brachiis celebratas, eodem vigore perſeverans, intra horam ſublatus eſt ſanguinis miſſione ex malleolo dextro in fine diei ſextæ uſurpata. Tam promptus effectus obſervatione dignus fuit, ut tyrones videant quam bona fiat revulſio à capite per ſaphenarum apertionem.

OBSERVATIO XLI.

Rheumatiſmus.

DOminus de Barri, filius natu major Domini de Rochemore, in Suprema Computorum Subſidiorum Cutia apud Monſpelienſes Protopræſidis, principio menſis Auguſti, anni 1644. laborare cœpit rheumatiſmo univerſali, omnes propemodum corporis articulos infeſtante, cum febre aſſidua, & ſumma urinarum cruditate. Contigerat præcipuè hic affectus ex natatione intempeſtiva. Cùm enim ad flumen, longè ab urbe diſſitum, æſtu vigente proficiſceretur, corpus calefactum in aquam demergebat, unde catarrhus iſte univerſalis prodiit. Per ſex ſeptimanas fruſtra uſurpata fuiſſe remedia videbantur, cùm nihil proficerent, & dolores in varias partes vagarentur, ac ſæpè recurrerent. Præcipua autem remedia fuere venæ ſectio decies uſurpata, & julepi refrigerantes & incraſſantes quibus bis aut ter acceſſerunt leves purgationes. Tandem malo perſeverante, exhibitus eſt bolus ex conſerva roſarum cum calom. gr. xx. extracti jalapæ gr. vi. tertio quoque die multa ſeroſa & porracea dejiciebat, quo remedio quater uſurpato, dolores omnino ſublati ſunt, poſtmodum tumores œdematoſi qui in nonnullis articulationibus, præſertim pedum remanebant, emplaſtris reſolventibus & roborantibus diſcuſſi ſunt.

OBSERVATIO XLII.

Singultus.

PUella tredecim annos nata, ab anno integro laborabat ſingultu admodùm moleſto quater, aut quinquies in die infeſtante, nunc per horæ quadrantem, nunc per dimidiam horam, nunc per horam integram. Per totam hyemem prægreſſam ſymptoma hoc eam infeſtaverat: æſtate verò, ab eo ferè immunis fuerat, ut per dilucida admodùm intervalla rediret. Adventante Autumno, rediit cum priſtina ſævitie. Parens illius a me conſilium petiit die ſecunda menſis Octobris, anni 1644. Sequenti die exhiberi jubeo calomelanos gr. xvi. diagryd. gr. viii. quo ſolo remedio affectus in totum ſublatus eſt eadem die.

OBSERVATIO XLIII.

Aneuriſma.

FIlius Petri Veſian, mercatoris Monſpelienſis; quinque annos natus, febre laborans, menſe Julio anni 1664. ex venæ ſectione incidit in aneuriſma, propter apertam arteriam, quod integrè curatum eſt, admotis cataplaſmatis adſtringentibus ex bolo, terra ſigillata, aliiſque compoſitis, aceto & albumine ovi ſubactis, & tertio quoque die immutatis; quibus faſcia arctiſſima ſuperinducebatur, & trium menſium ſpatio, curatio peracta eſt.

OBSERVATIO XLIV.

Catarrhus in pulmonem decumbens.

DIe decimaquarta menſis Octobris, anni 1644. cùm Auſtri per menſem integrum viguiſſent, ſubitò tempeſtas calida & humida in frigidam & ſiccam, nempe Aquiloniam mutata eſt, ex qua, licèt per biduum immediatè ptæcedens, ptiſana laxante, & manna purgatus fuiſſem, fluxio in pulmonem mihi concitata eſt, tuſſim, & ſpirandi difficultatem patiens cum levi ſtertore. Levis fuit affectus per biduum, ut nihilominus per urbem ambulare non deſinerem. Tertio die, ingraveſcente affectu, ſumpſi mannæ ℥. i. cum reſinæ jalapæ gr. iv. quibus parùm purgatus ſum, ideò ſumpſi eadem nocte circa horam undecimam,

decimam, ptiſanam laxantem cum manna, & copiosè purgatus ſum per noctis decurſum. Quarta die leviter pranſus ſum, & quinque horis à prandio ſumpſi eandem ptiſanam laxantem, qua mediocriter purgatus ſum per noctis decurſum. Quinta die, hora ſomni, cum catarrhus perſeveraret, licèr admodùm imminutus, ſumpſi laudani gr. iii. ceſſavit illicò catarrhus, & tota nocte placidè dormivi. Cùm tamen ſexta die mane ſtertor levis in pectore audiretur, cum levi ſpirandi difficultate, decrevi jejunio reliquias illas abſumere. Ideò manens in lecto tota illa die, ſumpſi tantùm juſculum unum hora prandii, & hordeatum hora cœnæ. Placidè dormivi tota nocte inſequente & catarrhus omninò diſcuſſus eſt. Dolor tamen in mandibula dextra ſatis levis exortus eſt, qui fluxu ſanguinis ex gingiva, ubi dens corroſus eſt, protinus ſublatus fuit. Fluxit autem ſanguis ferè guttatim cum pituita permixtus ad ℥. iii.

OBSERVATIO XLV.

Oculi macula.

FIliæ Dn. de Marviel octo annos natæ, ex diuturna ophthalmia, relicta eſt macula deſiſſima in oculo, mediam iridis partem occupans. Quæ abſumpta fuit aqua roſarum, in qua diſſolvebatur ſal armoniacum, ea quantitate, ut linguam leviter feriret, eaque detinebatur per biduum, aut triduum, in vaſe, ex auricalco confecto, donec cæruleum colorem acquireret.

OBSERVATIO XLVI.

Catarrhus cum raucedine.

DIe decima ſeptima menſis Novembris anni 1645. flante Auſtro, correptus ſum catarrho cum raucedine. Secunda morbi die manſi in lecto, & nihil ſumpſi tota die, præter hordeata duo, horis prandii & cœnæ. Tertia ſumpſi ptiſanam laxantem, cum mannæ ℥. i. Quarta die quievi, & raucedo valde imminuta erat. Quinta tuſſis ſicca aderat, cujus ratione venam aperui. Sexta tuſſis perſeverabat. Ideò ſumpſi calomelanos gr. xx. cum reſinæ jalapæ gr. viii. Medicamentum tota die nihil præſtitit; ſed tantum circa veſperam duas ſedes movit perexiguas. Tuſſis tamen omnino diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO XLVII.

Difficultas ſpirandi cum tuſſi & raucedine.

UXor D. Dortmanni Patroni celeberrimi laborabat tuſſi, raucedine, & difficultate ſpirandi à viginti diebus in quorum decurſu ter purgata fuerat, cum infuſo ſennæ & mannæ ℥. i. Vocatus ad eam in principio menſis Decembris anni 1644. præſcripſi venæ ſectionem ad ℥. ix. ſanguis fuit valde corruptus, deinde uſa eſt per ſeptem dies juſculis pectoralibus, in quorum primo & ultimo ſenna infundebatur, & manna diſſolvebatur. Nihilominus tuſſis & difficultas ſpirandi, quamvis remiſſiores, perſeverabant, quia illa pulmonem habet debilem, & cerebrum valdè humidum. Qua ratione proponitur ab adſtantibus uſus decocti ſudorifici; quem me non improbare dixi, ſed prius tentandum eſſe unicum remedium, ad contumaces fluxiones eradicandas efficaciſſimum. Quare præſcribo calomelanos gr. xx. cum reſinæ jalapæ g. x. à quo remedio ſepties purgata eſt, & à fluxione omnino liberata, ita ut aliis remediis opus non fuerit.

OBSERVATIO XLVIII.

Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu.

HOneſta virgo Antonia de Paraviſol 27. annos nata laborabat ab octo menſibus dolore ventris, colico non abſimili, quem comitabatur alvi fluxus, quo pituitoſam atque bilioſam materiam, nec non purulentam excernebat. Pauciſſima remedia uſurpaverat, donec ad extrema redacta, & ſe morti proximam exiſtimans, auxilium meum implorat. Præſcribo primum, ad demulcendum dolorem, qui atros & continuus erat, Laudani gr. iii. cum conſervæ roſar. Drach. i. quo dolor ſaltem ad tempus ſedatus eſt, & alvi fluxus imminutus. Deinde ad eum dolorem leniendum, obſtructiones reſerandas, & tenſionem, quæ in ventre ractui ſubjiciebatur, tum etiam alvi fluxum cohibendum, ſequentia à me præſcripta ſunt.

℞. Rad. altheæ Unc. ii. folior. malvæ, parier. violar. an. m. ii. ſem. lini & fœnugr. ana Unc. i. flor. chamom. & meliloti ana P. ii. fiat omnium decoctio, qua foveatur pars dolens, manè & ſerò.

℞. Unguenti de althea Unc. ii. olei chamom. & lilior. ana Unc. i. fiat linimentum, quo illinatur eadem pars, poſt fotum.

℞. Rad. gram. aſparag. bruſci ana Unc. ii. fol. agrim. pimpinellæ, piloſellæ & plantag. ana m. i. tamarindor. Unc. i. tartari crudi Unc. ß. myrobal. citrin. Drach. ii. coquantur ad ℔. i. fiat apozema pro tribus doſibus matutinis, addendo unicuique doſi rhab. pulv. Drach. ß. ſyrupi de roſis ſiccis, Unc. i.

His remediis ita imminutus eſt dolor, & alvi fluxus, ut ægra ipſa de integra ſanitati proximam putaret. Sed elapſis quindecim diebus, ſymptomata rediere, cum eadem vehementia. Vocatus iterum, ſequentia præſcribo.

℞. Rhab. pulv. Drach. i. conſervæ roſar. Drach. iii. fiat bolus, qui detur manè cum regimine.

℞. Terebinthinæ aquæ plantag. lotæ Drach. iii. rhab. pulv. Drach. ß. miſce, fiat bolus, qui detur per triduum, poſt uſum prioris.

Hiſce duobus remediis, quanquam levioribus, omnino liberata eſt.

OBSERVATIO XLIX.

Febris tertiana diuturna.

PUella, decem annos nata, febre tertiana laborans, tribus menſibus, in Noſocomio, poſt multa remedia fruſtra tentata, ſumpſit die octava Januarii anni 1645. febrifugi mei gr. xii. quæ erat dies intermiſſionis. Quinquies purgata eſt per alvum, acceſſio venit eadem die præter morem, ſequenti die non apparuit, neque deinceps. De hoc febrifugo plura dicemus in fine hujus centuriæ.

OBSERVATIO L.

Febris quartana.

MUlier quadragenaria, in Noſocomio decumbens, laborabat febre quartana à quatuor menſibus. Die decima Januarii anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum. Sequenti die, loco acceſſionis, paſſa eſt quoſdam labores & inquietudines, ſine rigore aut frigore præcedente, & ſine calore ſenſibili. Die ſequentis acceſſionis eædem inquietudines rediere, ſine acceſſione. Poſtridie purgata eſt medicamento ex ſennæ ℥. ß. diaphœnic. Drach. iii. ſyrupi roſ. ℥. i. ſepties dejecit, & inde nullam amplius aut acceſſionem, aut inquietudinem paſſa eſt.

OBSERVATIO LI.

Febris quartana.

UXor Ludovici Lauterii, ſutoris, annos 23. nata propè portam Latenſem habitans, & duplici quartana laborans, à quinque menſibus, ad me venit die 27. Januarii anni 1645. cui exhibeo die 28. febrifugi mei gr. xx. horis matutinis, cum circa veſperam prima acceſſio expectaretur. Purgata eſt ſexies, & ſemel evomuit, circa meridiem, tribus horis ab aſſumpto juſculo, & cùm prandere inciperet. Veſperi acceſſio rediit ſine frigore, ſed calor ſolito longior fuit. Secunda acceſſio poſtridie non rediit, neque ulla alia deinceps.

OBSERVATIO LII.

Hydrops.

MEndicus quindam, nomine Rafeau, hydropem patiebatur à tribus menſibus ex quo venter in ampliſſimum tumorem increverat, & cum, propter inopiam, Medici auxiliis uti non poſſet, ex ruſticæ mulieris conſilio uſus eſt per menſem integrum decocto radicis bruſci. Purgatus eſt bis aut ter, ſimplici ſennæ infuſo, & his ſolis præſidiis, perfectè curatus eſt.

OBSERVATIO LIII.

Febris hectica cum ſuſcipione phthiſeos.

FIlius Domini Paſchalii, quatuor annos natus, per ſex menſes integros febrem hecticam patiebatur cum tuſſi & ſputis ſubputridis, unde phtiſicus putabatur, & tandem pro deplorato relictus eſt à Medico ordinario, hecticam eſſe in tertio gradu, palam profitente. Mater in hac deſperatione victum tenuem inſtituit, cum antea ſolidioribus alimentis veſceretur, juſcula enim tantum hauriebat per diei decurſum, veſperi verò hordeatum ſumebat. Bis vero in ſeptimana infuſum Drach. ii. ſennæ capiebat, in decocto cichorii & bugloſſæ paratum, cum aniſo, in quod decoctum calens ſenna injiciebatur, & in eo pernoctabat ſine alio calore. Hac ſimplici cura intra menſem reſtitutus eſt.

OBSER-

OBSERVATIO LIV.

Febris quartana.

DOmini Athanaſii Salinarum Conductoris Soctus, annos nata 52. Febre quartana laborans, ſex menſium ſpatio die quinta menſis Februarii, anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. Bis purgata eſt per alvum, & ſemel vomuit amara, poſt aſſumptum juſculum. Erat pridiè acceſſionis, quæ poſtridiè rediit hora conſueta, eadem forma, & duratione. Die verò ſequenti acceſſionis nihil apparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LV.

Febris quartana.

LUdovica Bevonte annos 45. nata, propè fanum ſanctæ Crucis habitans, & febre quartana laborans à quatuor menſibus, ſumpſit die octava Februarii anni 1645. Febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis, à quo primum purgata eſt per vomitum, rejecitque bilem multam, eamque amariſſimam, ttibus horis ab aſſumpto medicamento, & poſt vomitum ſumpſit juſculum, quod paulo poſt vomitu rejecit, cum bile minus amara. Poſt mediam horam dejecit per alvum copioſos humores, & ſemel tantum per hanc viam purgata eſt. Sequenti die rediit acceſſio prioribus conſimilis, & ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO LVI.

Febris quartana.

FIlia Dn. de Boitargnes, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii Correctoris, quindecim annos nata, à tribus menſibus quartana laborans, poſt multa remedia, fruſtra uſurpata, ſumpſit die nona Februarii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum. Sequenti die acceſſio rediit, ſed tribus horis retardata eſt; & multo brevior fuit. Secunda acceſſio non rediit; ſed loco illius quaſdam paſſa eſt inquietudines. Tertia acceſſio iterum rediit; ſed perexigua. Quarta major fuit. Sumpſit iterum remedium pridie quintæ acceſſionis, quæ rediit paulo minor, & ab eo tempore nulla amplius apparuit.

OBSERVATIO LVII.

Febris quartana.

MUlier quadragenaria nomine Jeane Guillarde, à ſex menſibus quartana laborans, die decimaquinta Februarii ſumpſit febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum, & nihil per vomitum rejecit. Poſtridie acceſſio rediit dimidio brevior, & non amplius deinceps comparuit.

OBSERVATIO LVIII.

Febris quartana.

MUlier quinquagenaria, nomine Motona, ptopè puteum templi habitans, febre quartana laborabat à ſeptem menſibus, eaque vehementiſsima. Sumpſit die decimaſeptima Februarii anni 1645. febrifugi mei gr. xxiv. Ter purgata eſt per alvum, & ſemel vomuit bilem amatiſſimam; acceſsiones perſeverabant, ſed multo remiſsiores. Poſt tertiam acceſsionem ab aſſumpto medicamento, ſumpſit ejuſdem febrifugi gr. xxx. & purgata eſt per alvum duodecies; bis vero per vomitum excrevit bilem porraceam pituitæ mixtam, & ab acceſsionibus omnino liberata eſt.

OBSERVATIO LIX.

Febris quartana.

PUella tredecim annos nata, nomine Andrea Delona, Filia Jacobi Delon fratrum minorum hortulani; à quatuor menſibus quartana laborans, ſumpſit die decimaſeptima Februarii, anni 1645. febrifugi gr. xx. per vomitum bis purgata eſt, & nihil per ſeceſſum excrevit. Acceſsiones eædem peeſeverabant. Poſt tertiam acceſsionem, die ſcilicet vigeſimatertia ejuſdem menſis, ſumpſit febrifugi gr. xxiv. purgata eſt quinquies per alvum, & nullo modo per vomitum, ſicque morbus omnino ſublatus eſt, nulla acceſsione deinceps redeunte.

OBSERVATIO LX.

Febris quartana.

MAria Delona, prædictæ ſoror, annos undecim nata, eandem febrem patiebatur ab eodem tempore. Sumpſit die decimaſeptima Febtuarii anni 1645. febrifugi gr. xvi. ter dejecit per alvum ea die, poſtridie bis, & à morbo protinus curata eſt.

OBSERVATIO LXI.

Febris quartana.

DIe ſecunda menſis Martii, anni 1645. Antonius Bayle, quinquagenarius, propè fanum divæ Annæ habitans, quartana laborans à quinque menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum, ſine nauſea vel vomitu, & ſine ulla moleſtia. Poſtridie rediit acceſsio, ſed dimidio minor, & ab eo tempore non ampliùs apparuit.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

CLariſſimus vir Dn. de Leſpine in ſuprema Computorum, Subſidiorum & Fiſci Curia Conſiliarius, à ſeptem menſibus febre quartana laborans, poſt multa remedia fruſtra rentata, & cachecticum habitum adeptus, unde hydrops metuebatur, quod ille in acceſsionibus multo potu ſeſe ingurgitaret, & aquæ ℔. vi. aut vii. hauriret; ſumpſit die octava Martii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. purgatus eſt per 24. horas, ad minimum duodecies, vomuit vero ter aut quater, quæ omnia ſine moleſtia paſſus eſt. Die nona ejuſdem menſis, acceſsio, quæ hora meridiana recurrere ſolebat, rediit tantum hora ſeptima veſpertina, ſine frigore, & cum calore, minori quidem intenſivè, ſed majori extenſivè. Die decima quæ acceſsionem ſequuta eſt, bene habuit. Die undecima mane dolore inſigni correptus eſt colico perſimili, ſiniſtrum hypochondrium occupantem, cum hæmorrhagia narium, qua ſanguinis circiter ℥. iv. excrevit. Dolor nunc intenſior, nunc remiſſior, tota die perſeveravit, cum aſſidua deſidendi cupiditate: Per dilucida tamen intervalla pravos quoſdam humores excernebat. Circa veſperam, moleſtam micturitionem paſſus eſt, cum ardoris ſenſu in fine mictionis. Die duodecima bene habuit tota die, & acceſsio, quæ tunc temporis expectabatur, non rediit. Die decimatertia multoties urinas reddidit nigerrimas, atramenti inſtar, cum ſedimento craſſo & nigerrimo. Die decimaquarta; dolor ſiniſtri hypochondrii iterum apparuit, per intervalla rediens, & intenſior factus eſt die decimaquinta; tumque dolorem eſſe in liene certò conſtitit extenſione illius partis, & inflammatione, quæ anteà non apparuerat. Admota fuere fomenta parti affectæ, clyſteres injecti, unde levis alvi fluxus ſequutus eſt, laxatis viis, & attenuata materia, quæ intus retenta dolorem efficiebat. Die decimaſexta ſumpſit infuſionem ℥. ii. ſennæ cum ſalis tartari ℈. i. ter purgatus eſt, ſequenti verò die; iterato medicamento quinquies dejecit; unde melius habuit. Attamen diebus ſubſequentibus quoſdam horrores paſſus eſt, illis ſcilicet, quibus acceſsiones redire conſueverant, donec tertia invaſione acceſsio integra apparuit, ſed prioribus levior. Sumpſit iterum ſennæ infuſum per biduum, quo purgatus eſt mediocriter, acceſsio tamen rediit priori ſimilis. Die prima menſis Aprilis, ſumpſit iterum febrifugum eadem doſi. Ter purgatus eſt copioſè per alvum, nullus vomitus concitatus eſt. Die ſecunda rediit acceſsio prioribus ſimilis. Die quinta ejuſdem menſis acceſsio quæ expectabatur, non rediit. Die undecima acceſsio rediit priori intenſior, ita ut febris ad priorem ſtatum recurrere videretur. Ideò die decimatertia idem remedium iteratum eſt duplicata doſi, unde copioſè purgatus eſt per biduum, & ab eo tempore acceſsio non amplius rediit.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis ſpuria.

DIe octava menſis Martii, anni 1654. cum tempeſtas Auſtrina in Aquiloniam & frigidiſsimam ſubito cōvetſa eſſet, laborare cæpi horis matutinis dolore graviſsimo latus ſiniſtrum & ſternum occupante, à ſuo ſumma reſpirandi difficultas oriebatur. Quem ſtatim diſcutere tentavi fomentis calidis, quamvis febris apparere inciperet, quæ tamen erat ſatis exigua. A fomentis dolor factus eſt intenſior, unde, vocato chirurgo ſanguinem miſi è brachio ejuſdem lateris ad ℥. x. qui fervidus admodum apparuit. Duabus horis à venæ ſectione, aſſumpto ante horam juſculo, clyſter injectus eſt. Poſt ſecundum juſculum iterata eſt venæ ſectio ad ℥. xii. Licet enim à flatibus præcipuè dolor ille exoriri videretur; Verebar ramen, ne doloris atrocitas fluxionem ad partem attraheret, quæ

duo-

duobus annis præteritis pleuritide vera bis affecta fuerat. Hic dolor aliquantulum fuit imminutus. Eo tamen ſequenti die perſeverante, alium clyſterem injiciendum præcipio, ex decocto emolliente paratum, in quo diaphænici ℥. i. diſſoluta eſt cum aquæ benedictæ ℥. iv. à quo alvus copiosè ſoluta eſt, & vomitus ſemel concitatus; tum inter vomendum flatus in partibus thoracicis contentus ſubito exploſus eſt, ita ut poſt vomitum à dolore lateris & ſterni me prorſus liberatum ſenſerim, nulliſque aliis remediis opus habuerim.

OBSERVATIO LXIV.

Febris quartana.

Die duodecima menſis Martii anni 1645. Joannes Rey laternarum faber, quadragenarius, in via Lapeyre dicta habitans, & febre quartana laborans à ſex menſium ſpario, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum, pluries vomuit ſeroſa & bilioſa. Sequenti die, quæ erat decima tertia ejuſdem menſis, acceſſio rediit hora ſolita; ſed minor. Die decima ſexta loco acceſſionis levem calorem paſſus eſt ſine frigore. Die decima nona, qua acceſſio expectabatur, nihil apparuit, & ab eo tempore liber omnino fuit.

OBSERVATIO LXV.

Febris quartana.

Die decima ſeptima menſis Martii, anni 1645. mulier quadragenaria, nomine Maria Courbiague, ante ædes Domini d'Argencour habitans, paupercula, & peſſima victus ratione utens, ac vino frequenter ſeſe ingurgitans, à duobus annis quartana laborabat, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. nulla præmiſſa præparatione, quam omnino rejecit, una excepta venæ ſectione, quæ paucis antea diebus celebrata fuerat. Purgata eſt vigeſies, quia corpus erat impuriſſimum; bis aut ter vomuit. Poſtridie levem acceſſionem paſſa eſt, & nullam deinceps.

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

Eadem die, ſcilicet decima ſeptima menſis Martii, mulier quadragenaria nomine Toinette Boyſſere, vidua Joannis Alquier ſartorit, juxta domum prædictæ Mariæ habitans, & ſeptem menſibus quartana laborans, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ſeptics purgata eſt per alvum, quater vomuit & poſtridiè manè iterum ter dejecit per alvum copiosè. Eadem die acceſſio quæ reditura erat hora tertia veſpertina, poſt mediam noctem apparuit, ſed cum levi frigore, & levi calore, per tres aut quatuor horas, cum ante acceſſio vehementiſſima per quatuordecim horas durare conſueviſſet. Et inde nullam amplius acceſsionem paſſa eſt.

OBSERVATIO LXVII.

Febris tertiana duplex.

Petrus Palat, quindecim annos natus, in hoſpitio habitans, cui ſignum eſt Aquila argentea, febre tertiana duplic. laborans quadraginta diebus, poſt venæ ſectionem & purgationem aliquoties repetitam, & julepos pluries exhibitos, ex alterius Medici præſcripto, ſumpſit die decima octava menſis Martii anni 1645. febrifugi mei gr. xiv. Sexies purgatus eſt per alvum. Sumpſerat medicamentum hora quarta matutina, quamvis acceſsio hora octava redire ſolita eſſet, quæ etiam hora dicta apparuit: & modo conſueto, ſed nullam amplius ab eo tempore acceſsionem paſſus eſt.

OBSERVATIO LXVIII.

Febris quartana.

Sereniſsimus Princeps Janethinus Doria, Genuenſis, Claſsium Hiſpanicarum Præfectus, cum illius triremis a procelloſis ventorum tempeſtatibus ad oras Cataſauniæ propulſa fuiſſet, à noſtris militibus captus, & in arcem Monſpelienſem deductus eſt, ubi per biennium moratus, æſtate prægreſſa incidit in febrem tertianam, quæ per quatuor menſes perſevetavit, nunc ſimplicis, nunc duplicis typum referentem, non obſtantibus omnibus remediis, quæ à Medico ordinario præſcripta fuerant, aliiſque in conſilium vocatis, è quorum numero unus interdum fueram. Tandem ineunte hyeme febris tertiana in quartanam migravit, quæ trium menſium ſpatio multis etiam remediis oppugnata fuit à duobus Medicis, ſereniſſimo Principi ſeriatim opem ferentibus. Tandem perſeverante affectu, meam opem implorat, eique morem gerens, exhibui die vigeſima ſeptima menſis Martii 1645. febrifugi mei gr. xx. Tribus horis ab aſſumpto medicamento bis vomuit ſeroſos humores, & nihil dejecit tota die. Circa mediam noctem ſemel dejecit copiosè. Poſtridiè manè bis. Eadem die expectabatur acceſſio hora ſexta veſpertina, quæ non apparuit, neque deinceps, & inde ad perfectam valetudinem perductus eſt.

OBSERVATIO LXIX.

Catarrhus cum tuſſi.

Die 4. menſis Aprilis anni 1645. cùm ex catarrho ſatis diturno, moleſta tuſſi laborarem quæ noctu potiſſimùm ingraveſcebat, & aliquot purgationibus non ceſſerat, ſumpſi laudani opiati gr. iii. quibus tuſsi ſedata eſt. Illa tamen rediit poſt biduum, ex injuria aeris, qui una die valdè calidus fuit, poſtea verò valdè frigidus, flante Aquilone. Die octava ejuſdem menſis, ſumpſi ejuſdem laudani grana duo, & tuſsis omninò ſedata eſt.

OBSERVATIO LXX.

Febris quartana.

Dominus Pichory in Curia Computorum, ſubſidiorum, & Fiſci Regii Conſiliarius, à febre quartana liberatus eſt caſu rariſsimo. Cum ſecta illi fuiſſet vena, paulò poſt occluſum vulnus, & ligatum brachium, fluere cœperunt ex vulnere guttulæ quædam aquæ limpidiſsimæ, quæ faſciam penetrabant, induſia ſæpè mutare cogebant. Perſeveravit ille fluxus per multos dies, donec febris quartana ceſſaverit. Notandum eſt, illum poſt multos annos ex hydrope interiiſſe.

OBSERVATIO LXXI.

Oeſophagi obſtructio.

Quidam ruſticus famelicus, pedem ſuillum elixum comedendo, ejus fruſtulum ſatis magnum devoravit, in cujus medio oſsiculum carne contectum latitabat. Illud autem propter magnitudinem & glutinoſitatem œſophago adhæſit, eique agglutinatum eſt, ut neque vomitu, neque ſorbitione ulla excuti potuerit. Per biduum in eo ſtatu fuit, cum tanta anguſtia, ut brevi moritutus videretur. Poſt multa tentata, Chirurgus filum ferreum oblongum in apice duplicavit ad formam hami; quo piſces capiuntur, & filum illud penitiſsimè demiſit in œſophagum, cujus unco fruſtum illud pedis porcini arreptum eſt. & magna vi ab œſophago avulſum, foraſque extractum.

OBSERVATIO LXXII.

Angina.

Quidam Angina vera correptus, tam arcte occluſum habebat ab inflammatione ſuperius œſophagi oſculum, ut nihil omnino deglutire poſſet. Dum vero remedia uſurpabantur, ad vires rejiciendas, ut copioſas ſanguinis miſsiones aliaque remedia ferre poſſet, immiſſus fuit catheter in œſophagum, & ſyringa catheteri aptata; per quam juſcula in ventriculum demittebantur, cum etiam alia remedia, quorum ope à morbo liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXIII.

Icterus.

Pater Jeſuita laborabat ictero, ventriculi imbecillitate ex bile in eum refluente, unde vomitus frequens oriebatur. Pharmacopœus Collegii exhibuit ei ſuccum fumariæ ad ℥. iii. Prima exhibitione cohibitus eſt vomitus, & per aliquot dies, continuato remedio, icterus omnino ſublatus eſt. Factus fuerat ille icterus ex calida hepatis intemperie, cum obſtructione pori colidochi conjuncta. Ad utrumque autem affectum fumaria plurimum valet, cujus vires in ſucco longe potentiores ſunt, quàm in decocto.

OBSERVATIO LXXIV.

Catarrhus ferinus, cum variis febrium complicationibus.

Die prima menſis Maii, anni 1645. vocatus ſum ad Dominam de Beau-fort, apud matrem Dominam du Pelous decumbentem, in Caſtello Bayare nominato, apud Vivarienſes non longe à Rhodano, erat autem nata annos 35. ſanguineo temperamento prædita. Per menſem integrum ægrotaverat catarrho ferino, cum febre continua, cui jungebantur acceſsiones febris intermittentis, bis in die recurrentes, nempe hora 10. matutina & hora 9. veſpertina. Cum his tuſsis moleſtiſsima dies, noctesque eam infe-

infeſtabat, ex qua pituitam crudam ingenti copia rejiciebat, ut nullus ſomno relinqueretur locus. Per menſis decurſum quinquies celebrata fuerat venæ ſectio à D. Chaumel Medico ordinario peritiſſimo, & ter purgatio adminiſtrata, aliaque multa remedia uſurpata, ex quibus unum maximè profuerat, nempe bolus ex laudani gr. iii. cum conſerva roſarum: à quo per 12. horas tuſſis & catarrhus omnino ſedabantur, & ægra ſe curatam prædicabat, ob ſummum levamen quod ex eo remedio percipiebat. Quamprimum eam inviſi, in conſilio, habito cum duobus aliis Medicis, cenſui, quoad typum febrium prædictarum ſpectat, eſſe febrem continuam, & duas tertianas duplices ſimul complicatas. Quoad remedia verò, eſſe mittendum ſanguinem ex brachio ſiniſtro, cum dolor pungirivus adeſſet in latere ſiniſtro cum febre intenſiſſima, & linguæ nigredine, quam tuſſis ferè indefinens comitabatur. Die igitur 1. menſis Maii circa veſperam, miſſus eſt ſanguis ad ℥. ix. & exhibitus eſt julepus refrigerans & incraſſans. Noctem tranſegit cum paulo minori moleſtia. Poſtridie manè, quæ erat 2. menſis Maii, cum febris intenſa adhuc vigeret, iterata eſt phlebotomia ad ℥. viii. ex qua febris remiſſior facta eſt, & dolor lateris evanuit. Circa veſperam ejuſdem diei, ægra conqueſta eſt de dolore lateris dextri, qui ſenſim increſcens, gravis admodum factus eſt hora nona veſpertina, ut venam ejuſdem lateris aperire coacti fuerimus eadem hora, unde lateris dolor imminutus eſt, & intra noctis decurſum prorſus evanuit: nox tamen inſomnis fuit & moleſta, cum tuſſi ferè aſſidua. Acceſſiones febriles omnino deſierant. Una ex medicamento purgante, pridie mei adventus. Altera, ex priori venæ ſectione, ſed febris continua perſeverabat eum eodem tenore. Die tertia ejuſdem menſis, cum tuſſis & febris vehementer urgerent, exhibita eſt ante meridiem boli prædicti, ex laudani gr. iii. compoſiti, qui paratus habebatur, media tantum pars, quæ intra horam tuſſim omnino ſedavit, & ægra bene habuit uſque ad mediam noctem, tuſſis tamen per intervalla recurrebat, qua pituitam craſſam, viſcidam, & valdè putridam excernebat; ita ut multa ſputa eſſent flava & viridia, febre intenſa continuò perſeverante. Cum autem veſperi tuſſis admodum urgeret, & ægra inquietudinibus plurimum affligeretur exhibita eſt boli prædicti altera pars dimidia, ex qua noctem placidè tranſegit, cum paucisſimo tamen ſomno. Die quarta manè tuſſis rediit, ſed cum libera admodùm & liberali anacatharſi, qua ſputa valde putrida excernebantur, & nonnulla eorum ſanguine tantillum conſperſa erant. Poſt duas horas ceſſavit tuſſis uſque ad meridiem, quo tempore iterum rediit ſatis moleſta, & cum diutius perſeveraret, ægramque graviter affligeret, ac ſputa crudiora apparerent, ita ut ex fluxionis renovatione procedere videretur; exhibita eſt alterius boli ex gr. iii. laudani compoſiti dimidia pars, qua tuſſis iterum ſedata eſt. Alvus, manè ſoluta fuerat, & ægra dejecerat bilioſa multa, & ſubviridia, cum antea perpetuo alvus adſtricta fuiſſet, & clyſteribus parum ſolveretur. Circa veſperam injectus eſt clyſter ex decocto ℥. ß. ſennæ cum Catholic. & diaphœnic. an. ℥. i. quo quater purgata eſt, & in ultima excretione multam pituitam rejecit, viridi colore perfuſam, eique ſimilem, quæ per anacatharſim excernebatur. Poſt ejectum clyſterem dormivit placidè per horas tres, & ſe adeo ſuavem ſomnum toto morbi decurſu non percepiſſe aſſeruit. Hora decima noctis, cum tuſſis aliquantulum rediiſſet, ſumpſit alter, part. dimid. boli prædicti partem quartam, quæ laudani granum dimidium non continebat, ea tamen tuſsis ſedata eſt, & noctu ægra placidè quievit. Die quinta matutina ſumpſit manè purgans medicamentum ex ſennæ ℥. ß. in juſculo pectorali, quo bis in die utebatur, infuſa, in quo poſt colaturam mannæ ℥. ii. diſſolutæ ſunt. Eademque die diſceſsi, ordine agendorum in poſterum cum Medico ordinario ſedulo deliberato, & ſcriptiſ mandato. Quibus intra viginti dies, à meo diſceſſu, priſtinæ ſanitati reſtituta eſt. Horum præcipua fuere juſcula pectoralia continuata, venæ ſectio, & purgatio iterata. Sed præ cæteris palmam retulit bolus ex laudano, per plures dies conſequentes parva doſi uſurpatus, quo omnia ſymptomata tandem ſedata ſunt.

OBSERVATIO LXXV.

Tumor pedis dextri diuturnus.

NObilis Matrona, uxor Nobiliſsimi viri D. de Langon, quinquagenaria, tumorem œdematoſum cum dolore inſigni in dextro pede patiebatur, cujus origo talis fuerat. Dum aliquando iter faceret, equus cui inſidebat in terram cecidit, & ſuper dextrum dictæ matronæ pedem, quo ictu graviſsimo calcaneum depreſſum eſt, & à parte pedis interiori ad exteriorem detruſum, unde dolores acerbiſsimi cum movendi impotentia exorti ſunt. A multis, tum Chirurgis, tum Empyricis pluries vexata eſt, nec os luxatum in priſtinam ſedem protinus reponi potuit, unde dolores, & ambulandi impotentia, cum pedis rumore œdematoſo, eam continuo affligebat. Jam à quatuor menſibus in his anguſtiis erat, cum eam inviſi, quod contigit die 20. menſis Maii, anni 1645. Explorans autem diligenter partem affectam, video luxationem ſatis levem remanere; eamque callum contraxiſſe, atque adeo eſſe protinus immedicabilem. Dolorem autem præcipuum eſſe in vola pedis; non in parte luxata, quod nervi, partem illam occupantes, humore multo imbuti eſſent. Ideo ad curationem oportere humoris ad partem debilem affluxum impedire, & cum, qui parti impactus erat, diſcutere, partemque ipſam roborare. Quæ omnia octo dierum ſpatio ſequentibus remediis præſtita ſunt.

℞. Radic. ſalſæ parill. ℥. iv. aquæ fontis ℔. iv. infundantur per viginti quatuor horas, deinde bulliant ad mediæ partis conſumptionem, addendo ſub finem ſennæ mundat. ℥. i. turbith. hermodactylor. ana ℥. ii. colaturæ capiat ℔. ß. manè per octo dies.

℞. Olei ceræ ℥. i. illinatur pars affecta manè & ſerò, deinde ſequens emplaſtrum admoveatur.

℞. Maſſæ emplaſtri diapalma, vino rubro auſtero ſoluti, & ad vini conſumptionem cocti ℔. ß. roſar. rubr. myrtillor. maſtich. & tartari vini rubri pulveratorum an. ℥. i. chamæpit. & chamæm. pulveratorum an. ℈. ii. fiat maſſa de qua formentur emplaſtra, quibus pes univerſus poſt inunctionem contegatur. His tumor & dolor ablatus eſt, manente tamen claudicatione, propter oſsis luxationem.

OBSERVATIO LXXVI.

Morbili.

EAdem Matrona Domina de Langon febre continua correpta eſt, cum tuſsi & raucedine, die vigeſima ſexta Junii 1645. Per triduum ſymptomata non valde urgebant; ideos rempus illud ſine remediis tranſegit. Quarta die cum febris intenſior evaſiſſet ſanguis derrahitur, & julepus refrigerans exhibetur. Eadem die torum corpus morbilis conſperſum apparuit. Vocatus ego die quinta, præſcribo circa veſperam julepum, ex æquis partibus aquæ ulmariæ & cardui benedicti, cum bezoardici mineralis gr. xx. Duabus horis aſſumptis ab aſſumpto julepo, copioſè ſudavit, febris valde imminuta, & portio morbillorum diſcuſſa eſt: Poſt ſudores, alvus ſoluta eſt. Poſtridiè manè idem julepus iteratus eſt, ac copioſius ſudavit poſt duas horas, ac febris omnino ablata eſt, omniaque propemodum exanthemata diſcuſſa ſunt.

OBSERVATIO LXXVII.

Nephritis.

QUidam vir quinquagenarius, nephriticis doloribus valdè obnoxius, ſumpſit per duodecim dies decoctum radicis cardui aſinini & liquiritiæ, quo multos lapillos & arenulas excrevit, & poſtmodum per plures annos ab affectu liber permanſit. Erat autem radicis ℥. ß. cum liquiritiæ ℥. ii. in ſingulis doſibus.

OBSERVATIO LXXVIII.

Cholera morbus in febre tertiana maligna.

JUvenis quidam bilioſo temperamento præditus, incidit æſtate media in febrem tertianam, quæ duabus primis acceſsionibus ſatis mitis apparuit, ſed in tertia acceſsione, tanta fuit humoris bilioſi malignitas & ferocia; ut concitato vomitu, atque alvi fluxu frequenti, cum maxima virium jactura, ſummum ægro periculum impenderet. Vocatus ad eum, præſcribo clyſterem, ex juſculo cum confect. Alkermes ℥. iii. theriacæ recentis ℥. i. quo ſtatim vomitus & alvi fluxus ſedatus eſt. Quia vero in hujuſmodi febribus malignis ſæva illa ſymptomata in ſingulis paroxyſmis redire ſolent, & ægrum ſecunda, vel tertia invaſione de me-

de medio tollere, ad præcautionem præſcripſi victum incraſſantem, & laudani gr. iv. duabus horis ante paroxyſmum ſumenda, ſicque ſymptomata prædicta non rediere, levis acceſſio fuit, & julepis refrigerantibus, incraſſantibus, atque alexipharmacis curatio abſoluta eſt.

OBSERVATIO LXXIX.

Lochiorum ſuppreſſio.

ELegans quædam mulier, triduo à partu, nimiam partium genitalium dilarationem emendare cupiens, vulvæ adſtringentia applicuit, quibus lochia ſuppreſſa fuere, & tanta copia ſanguis cumulatus eſt in utero, ut rectum inteſtinum, & veſicæ cervicem comprimendo, omnes evacuationes cohibuerit, & venter in utris modum intumuerit. Vocatus ad eam, primùm immitti jubeo catheterem in veſicam, & magna urinæ copia excreta eſt. Poſteà peſſarium acre præſcribo, in uteri cervicem immittendum, quo lochia affatim fluere, ac tandem clyſter laxans injectus eſt, quo fæces plurimas dejecit, & ità omnes viæ apertæ ſunt.

OBSERVATIO LXXX.

Sudores nocturni.

VIR quadragenarius, melancholico temperamento præditus, ſudores nocturnos patiebatur à longo tempore, qui per quatuor, aut quinque dies perſeverabant, & poſteà ceſſabant. Recurrebant verò bis aut ter in menſe. Satis apparebat, hos ſudores procedere à colluvie ſeroſa, quæ per intervalla colligebatur, & à natura poſtmodùm per ſudores expellebantur. Ideo cùm ſatis pauper eſſet, & multorum remediorum ſumptus ferre non poſſet, conſului, ut bis in menſe ſumeret pulveris jalapæ Drach. ß. cum cremoris tartari pari quantitate. Quibus, per trium menſium ſpatium continuatis, à tædioſo affectu liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluor muliebris.

MUlier quadragenaria, diuturno fluore albo laborans, poſt multa remedia fruſtrà tentata, ptiſana laxante, per menſem integrum, ſingulis diebus uſurpata, protinùs liberata eſt. Hujus autem ptiſanæ compoſitio talis fuit.

℞. Sennę mundat. Dtach. i. ſem. coriandri præpar. liquirit. raſæ ana Drach. i. ß. aquæ fontis, in qua tamarindor. Drach. iii. & ligni lentiſcini Drach. i. bullierint, cyathum unum, infundantur frigidè per noctem, & colaturam capiat manè, duabus horis ante paſtum.

OBSERVATIO LXXXII.

Enterocele.

VIR quinquagenarius enterocelem graviſſimam paſſus erat per quatuor dies continuos à qua nullis auxiliis revocari potuerat. Vocatus ad eum, pulſum valde languidum invenio, cum extremarum partium frigiditate. Tum pars affecta valde frigida ad tactum ſentiebatur, ut de illius narcoſi metueretur. Inter alia remedia præſcribo fotum ex aqua vitæ calente, inguini admovendum, quo per duas horas continuato, inteſtinum repoſitum eſt blanda impulſione, & æger ab imminente exitio liberatus.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hyſterica paſſio.

MUlier 20. annos nata, bilioſo temperamento Prædita, cùm hyſterica ſuffocatione permeretur, & faciem haberet rubicundam, injecto clyſtere, ex oxycrato parato, confeſtim liberata eſt, ita ut aliis remediis, quæ ipſi præſcripta fuerant, non indiguerit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Dyſenteria.

QUidam dyſentericus omnia remedia reſpuens, ſolo uſus eſt pimpinellæ decocto, cum aqua & butyro confecto, cujus ſcutellam ſumebat manè & ſerò, & intra triduum curatus eſt. Plurimùm valet pimpinella ad depurandum ſanguinem, & levem habet adſtringendi vim, ideò non eſt mirum, ſi dyſentericis conferat.

OBSERVATIO LXXXV.

Tumor Pancreatis ſcirrhoſus, cum affectione hypochondriaca.

ILluſtriſſimus vir Dominus Audoyer in Senatu Gratianopolitano Præſes Ampliſſimus, annos natus 57. gtaviſſimis & contumaciſſimis torquebatur affectibus, quorum idea ut exactius introſpici valeat, ſeries affectuum, quibus à viginti annis conflictatus eſt, paucis exponenda.

Ac primùm ſciendum eſt, eum temperamento bilioſo ac melancholico eſſe præditum, gracili habitu & macilento. Prima autem malorum origo in doloribus arthriticis conſtituenda eſt, qui ab anno 1622. eum per intervalla infeſtare cœperunt. Et illis poſtmodum ſucceſſere leves quidam inſultus epileptici, qui circa annum 1626. primùm invadentes, & per dilucida intervalla redeuntes, poſt exactum biennium prorſus deſiere, eodemque tempore dolores arthritici iterum reverſi ſunt, qui per totum illud tempus, quo inſultus epileptici ſævierant, omnino delituerant.

Illi autem arthritici dolores bis aut ter ſingulis annis eum exercuere, ut interdum per duos aut tres menſes lecto affixus fuerit, cum per exiguo ex variis remediis uſurpatis auxilio: hoc imprimis obſervans, ſe ex frequenti phlebotomia parùm adjutum fuiſſe: imò verò ex ea dolores arthriticos intenſiores ſemper redditos fuiſſe.

Poſtquàm verò per octo annorum ſpatium, nempè ab anno 1631. uſque ad annum 1639. doloribus hiſce per intervalla prædicta conflictatus eſt; in graviora mala poſtmodùm elapſus eſt, à mœrore acerbiſſimo, ex mulieris aulicæ, & magnatis affinitate, & amicitia ſibi conjunctiſſimæ, ſuiſque rebus maximè neceſſariæ, interitu. Unde primùm correptus eſt motu quodam palpebrarum involuntario, ad hunc uſque diem perſeverante, quo oculi per intervalla clauduntur & aperiuntur; ut ſit veluti tremor quidam illarum partium, quo etiamnum manus & pedes frequenter (leviſſimè tamen) corripiuntur.

Eodem tempore doloribus arthriticis vexatus eſt, trium menſium ſpatio, quos ambulandi impotentia ſubſequuta eſt, per ſex menſes perſeverans. Cùm autem Pariſiis tunc temporis degeret, aquis Villecomitenſibus, ex D. Delormei Medici clariſſimi præſcripto uſus eſt, à quibus magnam ſtomachi refrigerationem paſſus eſt, ac deinceps ſcabies pruriginoſa, admodùm moleſta totum corpus invaſit, quę confeſtim curata eſt unguento quodam (ni fallor mercuriali) carpis manuum, & plantis pedum admoto, ex conſilio D. de Labroſſe Medici Pariſienſis; Quam inunctionem ſequuta eſt ingens diarrhœa, per 20. dies perſeverans, cum graviſſimis ventris torminibus: ita ut interdum alvi fluxus dyſentericus apparuerit. Interim pedum & tibiarum incommoda perſeverantia ambulandi facultatem per annum integrum ſuſtulere. Eo verò tempore, tùm maximis animi contentionibus in libris, aliiſque chartis evolvendis; tum graviſſimis animi pathematis, & mœrore ingenti, ob infelicem negotiorum ſucceſſum agitatus eſt. Quæ reliquis affectibus infrà deſcribendis originem dediſſe meritò exiſtimantur.

Anno 1640. in gravem incidit ſpirandi difficultatem, & pectoris anguſtiam, cum dolore quodam ventriculi regionem obſidente, quæ quidem ſymptomata per 15. dies acerbiùs affixere, ac deinde non levem remiſſionem paſſa ſunt; ſed poſt aliquod temporis intervallum iterùm atque iterùm vires novas reſumere viſa ſunt, ita ut ad hunc uſque diem nunc remiſſiùs, nunc intenſiùs ab iis obſeſſus fuerit æger illuſtriſſimus.

Pro contumaci affectu expugnando varia à variis Medicis remedia per quatuor annorum decurſum præſcripta ſunt: purgationes variæ per apozemata, potiones, ſyrupos magiſtrales ptiſanas laxantes, & ſimilia. His acceſſerunt phlebotomiæ frequentes, cauteria, veſicatoria, apertiones hæmorrhoidum, ſemicupia, juſcula medicata, ſerum lactis chalybeatum; lac integrum, aquæ minerales ſulphureæ, ut Borbonienſes & Dinienſes, tum etiam vitriolatæ, ut Aurelianæ, opiatæ roborantes & aperientes, ſyrupi pectorales, & alia quamplurima, quæ variis temporibus per quadriennium uſurpata, maximum aliquando, aliàs verò minimum ægrotanti ſolatium attulere. Verùm habitualis affectus ſemper in orbem rediit, & perilluſtris æger iiſdem hactenus affectibus vexatus eſt.

Cùm autem nos ad eum inviſendum accerſiti fuerimus, circa principium menſis Maji, anni 1644. curationem univerſam ad inſignia duo ſymptomata ſuperiùs recenſita dirigendam eſſe cenſuimus, pectoris nimirùm anguſtiam & ſpirandi difficultatem, quarum cauſæ primò introſpiciendæ ſunt, in quo maxima difficultas & ſumma obſcuritas reſidere videtur. Illa enim ſpirandi difficultas nullam veri aſthmatis, aut fluxionis, à capite in pulmonem irruentis ſpeciem præ ſe ferre videtur, licèt pro aſthmatico à præſtantiſſimis quibuſdam Medicis tractatus fuerit. Nulla enim tuſſis, nullus ſtertor, & nulla humoris pituitoſi per

anacatharsim excretio appareat. Secundò illa difficultas spirandi à causis procatarcticis in momento ferè concitatur & desinit; ut, si paulò vehementiùs corpus commoveat, aut in leviſſimam iracundiam feratur; ſtatim anhelitu difficili corripiatur, & paulò poſt ſpirandi libertatem iterùm recuperet. Tertiò, quamquam veſpertinis horis hoc ſymptomate magis prematur, ita ut erecta cervice, & ſedens in lecto uſque ad mediam noctem manere cogatur; attamen ſimul atque ſomno corripi incipit, protinus evaneſcit ſpirandi difficultas, & capite in pulvinar demiſſo æger decumbit; ſicque noctis reliquum tam placidè pervadit, & cum tanta ſpirandi facilitate, ut nullum in pulmone affectum latitare, facilè appareat.

Illius igitur anhelitus difficilis cauſa immediata alibi quærenda eſt: nempè in infimo ventre, cujus partes moleſtiſſimis affectibus obſeſſæ, omnium malorum mineram in ſe continent.

Hoc primum demonſtrat doloris & anguſtiæ ſenſus de quo nobilis æger perpetuò conqueritur, ejuſque ſedem ſub diaphragmate, & circa ventriculi regionem oſtendit, & quoties difficultate ſpirandi premitur; dolor ille & anguſtia, atque oppreſſio (ut ipſe nominat) toties augetur, & vice verſa: ita ut unum ab alio dependere manifeſtum ſit. Nos autem doloris illius & anguſtiæ ſeu oppreſſionis cauſam diligenter inquirentes, & ventriculi regionem contrectantes, eam quidem ſatis tractabilem invenimus, quoties manum ſuſpenſam aliquantulum adhiberemus; ſed poſtquam eam penitus adegimus ſatis vehementi compreſſione facta, duritiem quandam & renitentiam profundius, & ſub ventriculo ſitam percepimus, eamque in pancreate reſidere cenſuimus, quod tumore duro & ſcirroſo affectum arbitramur. Et cùm pancreas ſub diaphragmate ſedeat; non eſt mirum, illud tumore affectum, partem eam reſpirationi maximè inſervientem comprimere, ejuſque motum liberum, impedire. Verùm enim verò, illa cauſa, per contactum explorata, non planè ſatisfacit. Si enim anhelitus difficultas ab ea ſolummodò dependeret; eſſet perpetua, non interpolata, neque à cauſis externis corporis nimirùm, aut animi commotione tam facilè induceretur. Equidem ita convincit hæc ratio, ut alia cauſa huic adjungenda ſit, nempe materia quædam tenuis, quæ levi momento commoveatur, ac deinde facilè ejuſdem agitatio ſedetur. Quænam autem ſit illa materia, & quam præcisè ſedem occupet; ad amuſſim definire, facillimum non eſt. Licebit tamen, cum præſtantiſſimis Medicis qui nobilis ægri curationem ſuſceperunt, ad communem, & magis probabilem rationem confugere, vapores & flatus à liene, ventriculo aliiſque partibus translatos, accuſantem. Hæc autem flatuum & vaporum in ventriculo commotio inde facilè dignoſcitur, quòd nobilis æger poſt ſingulos paſſus à prædictis ſymptomatis graviùs torqueatur. Siquidem ex coctione difficili & laborioſa, in ventriculo debili, multi flatus generantur, qui ventriculum diſtendentes pancreas & diaphragma comprimunt, unde major anguſtia & difficultas ſpirandi, per aliquot horas à paſtu, exoriri conſuevit. Præterea in maximis aeris mutationibus, quando Aquilonia tempeſtas in Auſtrinam convertitur, maximè ingraveſcunt ſymptomata prædicta; ex eo, quòd ab illa aeris mutatione excitantur rheumatiſmi, qui alias dolores arthriticos parere conſueverant, & jam in partes interiores, diuturnis intemperiebus & obſtructionibus deliberatas, confluunt, pravoſque humores in iis contentos exagitant: vel quòd ab humidiori aere inflentur humores, ac veluti fermententur, unde anathymiaſis elevatur, quæ diaphragma, & pulmonem impetens, pectoris anguſtiam, & ſpirandi difficultatem parit.

Si hæc ſymptomata ad aliquod morbi genus referenda ſint; nos ea protinus ad melancholiæ ſpeciem, quæ hypochondriaca nominatur, reducenda cenſemus: cum ex mœrore gravi & diuturno primam duxerit originem, in corpore calido & ſicco, unde magna humoris melancholici congeries, quæ obſtructiones contumaces, in hypochondriis peperit. Imò verò, quamvis ſcorbutus, in Septentrionalibus plagis frequentiſſimus, hiſce regionibus noſtris infrequens omninò ſit; Hic tamen affectus ad ſcorbuti naturam accedere videtur, cùm prædicta duo ſymptomata, nimirum pectoris anguſtia, & difficultas ſpirandi, frequentiſſima ſint hujus morbi ſymptomata, ut quam plurimis obſervationibus annotavit Severinus Eugalenus, in cujus patria morbus iſte frequentiſſimus eſt, & ad illius imitationem Daniel Sennertus lib. de ſcorbuto cap. 4. ubi illius morbi ſigna proponit, & art. 9. illius capitis hæc duo ſymptomata ita deſcribit, ut illuſtriſſimi ægrotantis noſtri ſtatum graphicè depingere videatur.

Quamvis autem (ut jam dictum eſt) morbus ille, ſcorbutus appellatus, hiſce noſtris regionibus inſolens, ac pene inviſus ſit; Nos tamen, ne in tanti affectus curatione aliquid neglexiſſe videremur, ſpecifica hujus morbi remedia ſtatim uſurpavimus, cum aliis permixta, quæ obſtructiones reſerare, humorem melancholicum obtundere, & foras excludere valerent. Atque ita primùm naſturtii aquatici, beccabungæ & fumariæ ſuccos per multos dies exhibuimus, iis admiſcendo ſalem tartari, & ſpiritum vitrioli, in quibus etiam ſennæ tantillum paſſim infundebamus; ſicque humores craſſi, glutinoſi, tartarei, ſenſim educebantur. Interdum verò ſuccus prædictos cum decoctis rad. enulæ camp. cortic. tamariſc. fol. agrimon. abſint. pimpinellæ, permiſcebamus. A quibus remediis à 7. menſis Maji, ad 28. continuatis, plurimùm adjutus æger noſter videbatur. Cùm verò ea die tempus ſiccum & ſerenum in Auſtrinum & pluvioſum fuerit converſum, prædicta ſymptomata de integro renovata ſunt, quæ ad diem terrium menſis Junii perſeverantia, duplici phlebotomia parca manu celebrata, plurimùm immutata ſunt. Ab eo tempore, ſale ſeu vitriolo martis, per menſem integrum uſus eſt, quod quidem ad obſtructiones reſerandas, viſcera roboranda, eorumque calidam intemperiem corrigendam, vires habet eximias. Interdum tamen, tertio videlicet aut quarto die, purgatiunculas ex ſenna, prædictis decoctis infuſa, interjiciebamus, interdùm etiam pilulas ex chalybe exhibebamus, & aquam ex infuſione chalybis paratam in potu ordinario cum vino renui & oligophoro propinabamus. Quibus per menſem (ut dictum eſt) continuatis nobilis æger ad multò meliorem ſtatum perductus eſt ita ut, qui antea neque in equo, neque in carruca, ſine magna moleſtia iter facere non poterat, jam & carrucæ motum velociorem, & equi celerem ambulationem facilè roleraret. Præterea totius corporis vigor, & ipſius faciei color plurimum reſtitutus eſt. Hoc in primis annotatione digniſſimum eſt, quòd nobilis æger à ſemicupiis & foribus, regioni ventriculi admotis, maximè lædebatur, & in inſignem anhelitus difficultatem conjiciebatur; ita ut eorum uſum, quamvis huic curationi maximè neceſſarium, prorſus abjicere coacti fuerimus.

Hæc uſque ad diem 4. Julii à nobis acta ſunt, quo tempore impetrata ab illuſtriſs. Præſide diſcedendi venia, Monſpelium rediimus, relicto ipſi præſcripto eorum, quæ in poſterum agenda videbantur.

A diſceſſu meo, per totum autumni & hyemis ſequentis decurſum, prædicta remedia alternatim & per debita intervalla, ex clariſſimi viri D. Joannis Matthæi, Medici illius ordinarii præſcripto uſurpavit, nempe ſalem Martis, pilulas ex chalybe, & infuſionem ſennæ in prædicto decocto; cum ſale tartari, & ſpiritu vitrioli paratam, quibus addebatur opiata roborans & aperiens, à nobis ante diſceſſum præſcripta. Cùm verò poſt aliquot menſes maxima ſymptomatum imminutio appareret, conſului per litteras, ut fotum & ſemicupium tentaret, ſiquidem ſperandum foret, ut cauſis morbificis valdè imminutis, minor fiat humorum commotio, quæ dictorum remediorum uſum impediebat. Res ex voto ſucceſſit, & fotus ſine moleſtia æger ferre potuit, à quibus maximum fructum percepit. Vere autem ſequenti non ſolùm fotus, ſed etiam ſemicupia uſurpavit, & prædicta remedia ſedulò continuavit, aliis nonnullis additis, à quibus tandem, Deo ſit laus & gloria, ad optimam valetudinem perductus eſt.

(Conf. lib. xii. c. vi.)

OBSERVATIO LXXXVI.

Hydrops tympanites.

Clariſſima Matrona, uxor D. de Gevre, Coſtenſis Juris utriuſque Doctoris 30. annos nata, bilioſo temperamento prædita, laboravit per 10. menſes tumore ventris ſatis inſigni, cui tenſio maxima adjuncta erat, ut hydropis tympanitis naturam omnino referret. Prima affectus origo huic præſertim cauſæ adſcribebatur, quòd ægra, fluorem album à longo tempore patiens, in balneum actu frigidum ſeſe demerſerit, a quo fluor ille ſuppreſſus eſt. Cui etiam cauſæ varii errores in victu acceſſerunt. Multis remediis uſa eſt per dictum tempus, à peritiſſimis Medicis præſcriptis. Potionibus, nempe, apozematis, & julepis aperientibus ac diureticis, opiatis hepar roborantibus, aliiſque quamplurimis ſine ullo fructu; tandem circa finem menſis Maji

ſis Maji anni 1645. curæ meæ ſe commiſit, quam ſequentibus remediis aggreſſus ſum.

2/. Rad. aſparagi, bruſci, & cichorii an. ʒ. ß. rad. enulæ camp. & petroſel. an. ʒ. ii. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. ß. abſinthii utriuſque ana P. ß. coquantur ad ʒ. vi. in colatura infunde frigidè per noctem ſennæ mund. ʒ. i. ſalis diuretici ʒ. i. ſpiritus diuretici gut. xxx. cap. manè cum regimine, per ſex dies continuos. Purgabatur quater aut quinquies ſingulis diebus, & materiam viſcidam cineritii coloris excernebat. Poſt ſecundam doſim ſanguis detractus fuit ad ʒ. viii. in fine apozematum ſumpſit pilulas ex calomelanos gr. xx. diacr. gr. x. quibus ſepties purgata eſt, & ſequenti die ventris tumor reſolutus apparuit; qui tamen circa veſperam iterum inflari cœpit. Tumore ſubſidente, dum hypochondria contrectarem, percepi tenſionem inſignem & dolorificam, circa ventriculi regionem: cujus ratione præſcripſi (cum juleporum continuatione) fotum emollientem & aperientem, univerſæ regioni hypochondriacæ ſingulis diebus admovendum, ſiquidem tenſio etiam non levis in dextro hypochondrio apparebat. Quibus per 4. dies uſurpatis menſtruæ purgationes prodiere, quæ per aliquot menſes latuerunt. Cùm tamen illæ ſegniter admodùm procederent, triduo elapſo iterum uſurpati ſunt tum fotus, tum apozemata, ſine ſenna parata. A quibus moderata menſium copia provocata eſt, & ab eo tempore tumor ventris omnino diſcuſſus apparuit. Ad firmandam tamen curationem præſcripſi pilulas uſuales, aperientes & laxantes, bis aut ter in menſe deglutiendas; tum etiam opiatam roborantem & aperientem, ſingulis diebus per menſem integrum uſurpandam.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris quartana.

JOannes Goſſel Lotharingus, bonarum literarum candidatus, in Delphinatu, prope oppidum Revel nominatum apud nobilem virum, cujus filios erudiebat, tunc temporis habitans, ad me venit die 16. menſis Junii anni 1645. ut ei febre quartana ab anno integro laboranti opem ferrem. Ejus autem hypochondria explorans, maximam tenſionem & dutitiem in regione hepatis & lienis invenio, quam tantæ morbi contumaciæ atque longitudinis cauſam eſſe exiſtimans, eam prius demoliendam cenſui apozemate aperiente & laxante, præmiſſa venæ ſectione,) tum etiam fotibus mollientibus & aperientibus, ac pilulis chalybe paratis. Quæ omnia ipſi præſcripſi ad xx. dies uſurpanda. Tum febrifugi mei doſim ei tradidi poſt dicta remedia ſumendam. Cum autem ille non poſſet commodè Pharmacopœis uti, qui à loco ubi degebat, ſatis longè diſtabant, & ſumptus remediorum vix ferre poſſet, omiſſis iis omnibus, quæ præſcripta fuerant, febrifugium ſtatim ſumpſit, à quo multum purgatus eſt. Prima acceſſio aſſumpto remedio dimidia minor fuit; ſecunda priori adhuc minor. Et ita minuentibus ſenſibiliter acceſſionibus, poſt quintum paroxyſmum, à febre quartana omnino liber fuit, de quo me per litteras monuit, addens, ſe tuſſicula infeſtati à febre ſibi relicta. Cui reſcripſi, ut remedia à me antea præſcripta uſurparet, pro hypochondrii utriuſque obſtructionibus reſerandis, quas adhuc perſiſtere, & tuſſim illam ſiccam perducere non dubitabam.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Vomitus antiquus.

UXor D. Antonii de Maniſſy, Medici Romanenſis & Univerſitatis Valentianæ Doctoris aggregati meritiſſimi, annos nata 24. laboravit per triennium vomitu moleſto, cum dolore lumborum ad regionem lienis ſeſe exporrigente, vomebat autem poſt ſingulos paſtus, omnem propomedùm cibum & potum cum pituita viſcida permixtum: unde ad ſummam maciem perducta eſt. Præterea quaſdam velut acceſſiones febriles patiebatur, bis aut ter in menſe per 12. aut 15. horas perſeverantes. Multi Medici ex eis, qui pro ea conſilium inierant, hæc ſymptomata à calculo, renum parenchymati infixo, provenire exiſtimabant. Alii verò obſtructiones, & hyſtericos affectus accuſabant. Quorum omnium ratione varia remedia uſurpata fuerant ſine ullo fructu. Donec tandem ægra ad tantam maciem perducta fuerit, cum febre lenta conjunctam, ut febre hectica confecta putaretur. Ego autem rogatus à marito, ut quædam remedia ipſi præſcriberem, cenſui præcipuam mali originem in liene reſidere, eamque tum obſtructionibus, tum intemperie calida ſicca laborare. Quorum ratione, præmiſſa parca venæ ſectione, ſequentia præſcripſi remedia.

2/. Rad. cichor. aſparagi, bruſci, & bugloſſi an. ʒ. ß. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. & pimpinellæ an. M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colat. diſſolve cremor. tart. ʒ. i. fiat juſculum, quod capiat manè per 16. dies.

In quarto quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. iii. ſem. aniſi ʒ. i. capiat cum regimine.

2/. Hord. integri & amygd. dulc. an. ℔. i. contundantur & decoquantur pro ſemicupio, quod ingrediatur tepidè bis in die per triduum, poſt uſum juſculorum.

2/. Chalyb. præp. cum ſulph. ʒ. i. aloes opt. ſennæ mund. rhab. elect. & agarici recenter trochiſc. an. ʒ. ii. pulv. diarrh. abb. ʒ. ß. croci ϑ. ß. cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis dieb. manè tribus horis ante paſtum, poſteà deambulando, & continuando per xv. dies.

Finito uſu pilularum, reitretur ſemicupium per quatriduum.

Hiſce remediis ordine uſurpari, à prædictis effectibus liberata eſt, & in integram ſanitatem reſtituta.

OBSERVATIO LXXXIX.

Febris tertiana.

ANcilla Domini de Sautereau in Senam Gratianopolitano Conſiliarii Regii, triginta annos nata, febre tertiana intermittente detinebatur, ejuſque acceſſiones 15. paſſa erat, in quarum decurſu bis ei ſanguis detractus fuerat, & medicamentum catharticum bis etiam exhibitum: pluresque julepi refrigerantes & aperientes præſcripti à Medico ordinario; qui poſt decimum quintum paroxyſmum febrifugi mei gr. xx. illi exhibuit die intermiſſionis, quæ erat 25. Julii 1645. Quinquies purgata eſt per alvum, blandè, & ſine moleſtia. Poſtridie acceſſio rediit multò intenſior. Et ab eo tempore nullam ampliùs acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO XC.

Febris tertiana.

DOminus de Pourroy, in Senatu Gratianopolitano Præſes ampliſſimus, quinquagenarius, febris tertianæ intermittentis acceſſiones viginti paſſus erat, quando ad eum vocatus ſum. Bis ei ſanguis detractus fuerat: julepi refrigerantes multi exhibiti, & aqua benedicta Rulandi bis propinata, unde magna bilis & pituitæ copiam excreverat, per vomitum, & feceſſum. Vocatus ego in acceſſione vigeſima prima, eam valde intenſam invenio, quatuordecim horarum ſpatio, ægrum valde affligentem, cum ſiti ingenti, & gravi inquietudine, quæ tandem ſudoribus in fine paroxyſmi prodeuntibus, diſcuſſa eſt. Urinæ erant rubræ, & quaſi flammeæ, nullum concoctionis indicium exhibentes. Ideo ſanguinem detrahi jubeo ſatis magna copia; julepos valdè refrigerantes præſcribo; ſuccum limonum in ptiſana potus ordinarii: & ſpiritū vitrioli in eadem ptiſana, tempore acceſſionis. Quibus intra biduum color urinæ ruber valdè remiſſus eſt, & leve enæorema in ea apparuit. Nihilominus acceſſio vigeſima ſecunda ejuſdem fuit durationis, ſed cum minori inquietudine, quæ epithematis liquidis regioni cordis admotis, valdè temperata eſt. Sequenti die exhibui febrifugi mei gr. xxv. cujus nulla fuit operatio per totam diem, niſi quod circa horam tertiam veſpertinam ſemel alvum depoſuit, & ſubmediocrem materiæ bilioſæ copiam excrevit. Poſtridie vero, hora octava matutina, iterum dejecit, ſed multò copioſius, excrementa autem bilioſa & ſeroſa erant. Hora nona rediit acceſſio, quæ multò remiſſior & brevior fuit, ad horas octo tantùm perſeverans. Poſt acceſſionem ter alvus ſoluta eſt. Contigit iſta acceſſio die ult. menſis Julii 1645. Die 1. Auguſti nulla acceſſio fuit, quia erat dies intermiſſionis. Die verò ſecunda, in qua acceſſio expectabatur, nulla etiam apparuit, ita ut æger curatus videretur. Attamen die tertia, quæ erat dies intermiſſionis, nova acceſſio prodiit. Sequenti die, quæ erat quarta ejuſdem menſis, ſecta fuit vena; cùm urinæ adhuc rubræ apparerent, poſt meridiem verò alia acceſſio contigit, ita ut febris tertiana ſimplex in duplicem verſa videretur. Die quinta ejuſdem menſis rediit acceſſio priori ſimilis. Hic amplum critici, inſultandi campum invenere, quòd febrifugo meo tertianam ſimplicem in duplicem, convertiſſem. At die ſexta iterum exhibui febrifugum ad gr. xxxvi. quo ſexies purgatus eſt, multaque dejecit bilioſa, ac pituitoſa. Acceſſio rediit eadem hora, ſed priori aliquantulum

tum remiſſior. Poſt acceſſionem ter aut quater iterum alvum depoſuit. Poſtridie manè iterum ter aut quater. Et acceſſio non rediit, neque diebus conſequentibus, & intra paucos dies ad conſueta munia rediit. In eoque ſtatu permanſit per 24. dies, in quorum decurſu varios errores commiſit in victu, qui eum in recidivam conjecere. Itaque die trigeſima, ejuſdem menſis, nova acceſſione correptus eſt, hora ſecunda poſt meridiem, quæ decem horarum ſpatium peragravit. Die ultima menſis, alia acceſſio rediit hora quarta veſpertina, ſed multò levior. Die prima Septembris rediit acceſſio hora decima matutina, priori conſimilis, cenſui illas acceſſiones ex nova cacochymia ab incauta victus ratione cumulata exoriri, quæ levem quendam putredinem nacta ſit, & nondum eſſe partibus fitmiter infixam, neque tenaciter fermentatam, atque adeò eam levioribus remediis evacuari poſſe, neque ad febrifugum eſſe confugiendum. Præſcripſi itaque purgans medicamentum ex infuſ. ℥. iii. ſennæ in decocto tamarindor. cichorii, & agrim. cum ſem. aniſi & cryſtal. mineral. an. ℥. i. addendo colatutæ mannæ & ſyrup. roſ. an. ℥. i. pulv. jalapæ ℥. i. Optimè purgatus eſt, & acceſſio ſequens minor fuit. Tum per biduum ſequens ſumpſit juſcula aperientia & laxantia, ſicque ab acceſſionibus omninò liberatus eſt, & debito victus regimine cautius obſervato, ad perfectam valetudinem perductus eſt; qua ad hanc diem uſque feliciter fruitur.

OBSERVATIO XCI.

Febris quartana.

FRater Theotimus, juvenis Religioſus, Ordinis Recollectorum Cœnobii Gratianopolitani, incidit in febrem quartanam verſus finem menſis Julii anni 1645. Quinque acceſſiones paſſus erat, cùm ad eum vocatus ſum. Sanguis ei detractus fuerat ſine ullo alio remedio. Sumpſit die 7. Auguſti febrifugi mei gr. xxx. pridie acceſſionis. Multum purgatus eſt per inferiora, & aliquoties per ſuperiora. Acceſſio poſtridie rediit multò minor, quam nulla alia ſubſecuta eſt.

OBSERVATIO XCII.

Febris quartana.

FRater Paſchalius, ejuſdem Cœnobii Religioſus, 10. acceſſiones febris quartanę paſſus erat cùm eum inviſi. Ei exhibui febrifugi mei gr. xxiii. die 25. menſis Octobris anni prædicti, octies purgatus eſt per alvum, & bis per vomitum, eaque evacuatione morbus omnino ſublatus eſt.

OBSERVATIO XCIII.

Febris quartana.

UXor clariſſimi viri D. de Chappoulay, apud Quæſtores Franciæ Gratianopolitanos Advocati regii, quinquagenaria, à quinque ſeptimanis febre quartana laborabat, adeò graviter, ut in lecto perpetuò decumbetet, & ſolis juſculis veſcetetur, nunquam enim aderat integra ἀπυρεξία. Die prima menſis Septembris ſumpſit febrifugi mei gr. xv. ſexies purgata eſt per alvum, idque blandiſſimè, ſequenti die bis iterum purgata eſt, & acceſſio; quæ reditura erat poſt meridiem, uſque ad horam ſeptimam retardata eſt, multoque remiſſior fuit. Sequentibus verò diebus non ampliùs comparuit. Cùm autem ſeſe reficere inciperet, & ſolidis alimentis uteretur, uvas immaturas in ſingulis paſtibus comedebat, unde in febrem quartanam recidit, quæ conſequenter duplex & triplex facta eſt, cùm ego tunc temporis Gratianopoli diſceſſiſſem, & Monſpelium rediiſſem. Contigit autem, ut menſe Decembri ejuſdem anni Gratianopolim iterum vocatus fuerim, eam verò tunc temporis inviſens, triplici quartana graviter oppreſſam inveni. Quamobrem ei exhibui febrifugi mei gr. xx. die decima nona dicti menſis quibus ſepties purgata eſt per alvum, & bis per vomitum. Febris ea die non rediit, neque per biduum ſequens. At verò die 23. cùm lautè prandiſſet, longa acceſſione correpta eſt. Qua de cauſa ſumpſit ſequenti die febrifugi parem quantitatem, & quinquies dejecit per alvum, nihil verò per vomitum, conſequenter à febre immunis fuit.

OBSERVATIO XCIV.

Febris quartana.

MUlier quinquagenatia, in Noſocomio Gratianopolitano, per annum integrum febre quartana conflictata fuerat. Die 5. menſis Septembris anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. & copioſè purgata eſt per alvum, ſemel verò per vomitum; idque ſeptem horis ab aſſumpto medicamento. Die ſexta acceſſio rediit paulò minor, & retardata eſt per horas quatuor. Ab eoque tempore nullam ampliùs acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO XCV.

Febris quartana.

ANcilla Uxotis Domini de Servien, in Camera Computorum Gratianopolitana Præſidis, febre quartana laborabat à quinque ſeptimanis. Sumpſit die 6. Septembris anni 1645. febrifugi mei gr. xvi. pridie acceſſionis, quo multum purgata eſt, per inferiora tantum. Secunda die rediit acceſſio ſine frigore, ſed prioribus longior, & retardara eſt per horas ſex, ſequentibus verò diebus non ampliùs rediit, & in eo ſtatu permanſit per menſem integrum. Incautam verò victus rationem ſervans, ancillarum more, in febrem quartanam recidit, quæ primum in duplicem, mox in triplicem migravit, idque poſt meum diſceſſum. Cùm autem Gratianopolim rediiſſem menſe Decem. ipſi exhibui febrifugi mei gr. xx. die 23. ejuſdem menſis, rigida hyeme, atque glaciali exiſtente. Matutinis horis materiam viſcoſam & glutinoſam, eamque copioſam vomitu rejecit, veſpertinis verò plurimùm per alvum expurgata eſt, & ſic omnino liberata fuit à triplici quartana.

OBSERVATIO XCVI.

Febris tertiana.

PEtrus Fajolo, in Senatu Gratianopolitano Procurator, unus ex Conſulibus illius anni, annos natus 40. febre tertiana duplici laborabat 25. diebus, per quos vulgaribus remediis ex alterius Medici præſcripto abundè uſus fuerat. Vocatus ego die 24. Auguſti anni 1645. eum lecto affixum invenio, & ſolis juſculis utentem, gravibuſque paroxyſmis quotidie afflictum. Illi autem exhibui febrifugi mei gr. xv. quibus ſepties purgatus eſt per alvum, idque blandiſſimè, & à paroxyſmis febrilibus omnino liberatus.

OBSERVATIO XCVII.

Febris quartana.

GAbriel Pyot famulus D. Marcha civis Monſpèlienſis, annos natus 24. febre quartana duplici laborans à tribus menſibus, & nullis uſus remediis, per illud tempus ſumpſit febrifugi gr. xxiv. die 10. Novembris anni 1645. quæ erat dies intermiſſionis; purgatus eſt ſepties ea die per alvum, ſine ullo vomitu, aut nauſea, & ſine ulla moleſtia: ſequenti die bis alvum depoſuit. Acceſſio, quæ hora quinta veſpertina expectabatur, retardata eſt uſque ad 3. matutinam ſequentis diei. Secunda acceſſio quæ veſpertinis horis redire conſueverat, nullo modo comparuit, & ab eo tempore æger nullam ampliùs acceſſionem paſſus eſt.

OBSERVATIO XCVIII.

Febris quartana.

UXor Joannis Alles Chirurgi Montfrinenſis, triginta annos nata, febre quartana labotabat à quatuor menſibus, & cùm per illud oppidum tranſirem circa finem menſis Octobris anni 1645. rogatus ſum à marito, ut quædam remedia illius curationi idonea præſcriberem. Video mulierem admodùm pallidam & macilentam, cui menſes non fluxerant à principio morbi, & contrectans hypochondria, lienem invenio duriſſimum, ac ferè ſcirrhoſum. Ideo cenſui febrem quartanam curari non poſſe, quin obſtructiones illæ graves prius auferrentur. Præſcripſi itaque primum potionem purgantem, & poſtridie venæ ſectionem. Poſtmodùm pilulas ex chalybe, aloe, ammoniaco, aliiſque per 15. dies uſurpandas, fotum emollientem atque aperientem, per uſum pilularum ſingulis diebus hypochondriis admovendum. Quibus diligenter uſurpatis, tenſio hypochondrii ſiniſtri admodum remiſſa eſt, ſed acceſſiones febriles in eodem tenore conſiſtebant: ſumpſit itaque febrifugi mei gr. xx. à quo ſexies purgata eſt per alvum, & ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO XCIX.

Febris quartana.

INgenuus adoleſcens Michael Pineau Romarantinianus, Medicinæ ſtudioſus, cùm febre tertiana per quatuor menſes afflictus fuiſſet, tandem in quartanam incidit, eaque laborabat à ſex ſeptimanis, cùm ad me venit remedium expoſcens. Dedi itaque febrifugi mei gr. xx. die

29. men-

29. menſis Novembris, anni 1645. ea die bis tantùm purgatus eſt per inferiora, idque circa veſperam. Sequenti die quæ erat dies acceſſionis, decies purgatus eſt per alvum, & bis per vomitum, nempe horis prandii & cœnæ, & cum aſſumptis alimentis bilioſos humores excrevit, & acceſſio non apparuit ea die neque deinceps.

OBSERVATIO C.

Febris quartana.

PUella ſancti Ægidii, nomine Joanna Brunetta decem annos nata, febre quartana laborans à quatuor menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xxi. die 29. menſis Novembris anni 1645. Quinquies purgata eſt per alvum ſine moleſtia: ſequenti die rediit acceſſio more conſueto, & ab eo tempore non ampliùs comparuit, atque ita ægra à morbo libera omnino evaſit.

APPENDIX.

QUia omnes febris quartanæ curationes, ſub diverſis titulis propoſitæ, centuriæ limites excederent, ideo ſequentes ſub eodem titulo comprehendimus, ut ad hanc uſque diem, qua hæc prælo ſubjiciuntur, curationum noſtrarum ſeries extendatur. Tum ut ea quæ de febrifugo noſtro inferiùs dicturi ſumus, illuſtriora evadant.

Cum Gratianopoli Monſpelium peterem menſe Octobri anni 1645. Valentiam tranſeunti occurrit mihi caupo quidam, qui Claudius Boudon nominatur, febre quartana laborans à tribus menſibus; ad cujus oppugnationem nullum remedium uſurpaverat, præter unicam venæ ſectionem. Præſcribo primùm potionem purgantem, ad cacochymiam, in primis viis reſtagnantem evacuandam; quæ febrifugi operationi obſiſtere potuiſſet, ex ſennæ ℈. ß. diaphæn. ʒ. iii. ſyrupi roſac. ʒ. i. ſumendam poſtridie acceſſionis, qua copioſè purgatus eſt. Sequenti die ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, idque tantùm circa veſperam. Poſtridie rediit acceſſio ſolito multò longior, & poſtmodùm nulla alia ſubſequuta eſt.

In eodem itinere tranſiens per oppidum, quod *le Bourg Saint Andiol* nominatur apud Vivarienſes, rogavit me D. Henricus Chays Chyrurgus peritiſſimus, ut febrifugi mei doſin ipſi concederem pro muliercula quadam, à longo tempore febre quartana laborante; cujus voto ſtatim ſatisfeci; ille poſt aliquod tempus mihi retulit, illam mulierem à febre quartana, hujus remedii vi ſtatim fuiſſe liberatam.

Joannes Rideletus in Senatu Gratianopolitano Procurator annos natus 54. febre quartana laborabat à tribus menſibus, eaque duplici & ſæviſſima; ita ut lecto affixus decumberet, & ſolis juſculis veſceretur. Summa macie confectus erat, tum faciem, pedes, ac tibias tumore œdematoſo affectas habebat, ut in hydropem ruere videretur. Poſt multa remedia fruſtra tentata, meam opem implorat die 13. Decembris anni 1645. rigida hyeme exiſtente. Ego verò in peſſimo illo ſtatu eum conſtitutum videns, negabam me ſpecificum meum exhibiturum, ne infamaretur remedium. Attamen uxoris & fratris precibus tandem cedere coactus, remedium exhibeo ad grana xx. die 24. ejuſdem menſis. Septies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, primò bilioſa, mox pituitoſa multa excrevit. Die 25. ter iterum dejecit eandem materiam. Acceſſiones perſeverabant. Die 27. ſumpſit febrifugi gr. xxiv. ſexies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia. Sequenti die levem acceſſionem paſſus eſt. Et ab eo tempore febris quartanæ acceſſiones non rediere; ſaltem per ſeptem dies quibus ego poſt ultimam acceſſionem Gratianopoli moratus ſum; neque, quid poſt meum diſceſſum acciderit, reſcire hactenus potui; imminens enim hydrops maximum periculum minabatur.

Claudius Mouſſeau, Artocopus Gratianopolitanus, cui ſignum eſt enſis regius, annos natus 40. febre quartana duplici laborans, à quatuor menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. die 25. Decemb. anni 1645. hyeme rigida & glaciali exiſtente. Quater purgatus eſt per alvum blandiſſimè. Die 24. & 25. acceſſiones iterum paſſus eſt. Die 26. ſumpſit febrifugi gr. xxx. Bis tantùm purgatus eſt, ſed copioſè, & ab eo tempore nullam ampliùs acceſſionem paſſus eſt.

Michael Gounſelin faber ferrarius Gratianopolitanus, à quatuor menſibus quartana laborans, ſumpſit febrifugi mei gr. xxxii. die 26. Decembr. anni 1645. frigore intenſiſſimo ſæviente. Septies purgatus eſt per alvum, bis verò per vomitum. Sequenti die rediit acceſſio, prioribus intenſior. Die 29. ejuſdem menſis ſumpſit idem remedium, & ſexies purgatus eſt per alvum ſine vomitu ullo, acceſſio nulla poſtmodùm apparuit.

Martinus Lebreton Pariſienſis, Eccleſiæ divi Ludovici Patrum Jeſuitarum Muſicus, 20. annos natus, febre quartana laborans à quatuor menſibus, per quos nulla remedia ex arte uſurpaverat, ſumpſit die 3. Februarii anni 1646. febrifugi mei gr. xx. pluries purgatus eſt per inferiora tantùm. Poſtridie acceſſio rediit leviſſima, & nulla alia deinceps.

Ancilla uxoris nobiliſſimi viri Domini Mareſchalli de L'Hoſpital, nomine Barba Lepeze, febre quartana duplici laborans ab octo menſibus, ſumpſit febrifugi mei gran. xx. die 25. Febr. anni 1646. quæ erat dies intermiſſionis: ſexies purgata eſt, per alvum. Die ſequenti eodem modo purgata eſt, & pari quantitate. Acceſſio, quæ expectabatur hora quinta veſpertina, rediit hora nona matutina prioribus ſimilis: Et ab eo tempore nulla amplius acceſſio comparuit; Sicque ægra à duplici illa quartana contumaci prorſus liberata eſt.

Pediſſequus D. Comitis de Larocheguion, octodecim annos natus, febre quartana laborans à quatuor menſibus, petiit à me auxilium die 27. Februarii anni 1646. Quia verò jamdiu nulla remedia uſurpaverat, & cibis quadrageſimalibus tunc temporis utebatur; cenſui præparandum eſſe corpus venæ ſectione moderata, & purgatione ex infuſione ʒ. iii. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis tartari, qua blandè purgatus eſt. Die 2. Martii ſumpſit febrifugi g. xx. quæ erat dies acceſſionis, ſed tantùm hora ſexta veſpertina redituræ. Octies purgatus eſt per inferiora tantùm. Acceſſio anticipavit, & rediit hora ſecunda, prioribus intenſior. Die quinta ejuſdem menſis rediit acceſſio, itidem hora ſecunda, prædictæ ſimilis. Die ſeptima ſumpſit febrifugi eandem doſin, cujus operatio priori fuit ſimilis: rediit tamen acceſſio more conſueto, & conſequenter tres alias acceſſiones paſſus eſt, nullo utens remedio. Attamen corpus reſiciebat, & faciei color vividior in dies evadebat, nec non ciborum appetentia melior. Poſt tres illas acceſſiones & pridie quartæ, ſumpſit febrifugi gr. xxii. quibus ſexies purgatus eſt per alvum: acceſſio rediit poſtridie paulò remiſſior, & ab eo tempore æger nullam ampliùs acceſſionem paſſus eſt, prorſuſque à febre quartana liberatus fuit.

DE FEBRIFUGO NOSTRO.

HActenus febris quartana pro incurabili habita eſt in principio, augmento, & ſtatu, quòd materia morbifica illis temporibus nondum ſufficienter concocta & præparata ſit, ut medicamentis purgantibus educi valeat; & quicunque vehementioribus remediis eam educere nituntur, ex quartana ſimplici, non rarò duplicem ac triplicem faciant, atque interdum continuam, quæ ægrotantes in maximum vitæ periculum conjiciuntur. Hinc factum eſt, ut prudentiores Medici quartanariis longam patientiam conſulant, eoſque ad vernum tempus demittant, cujus temperies humoris peccantis concoctioni & evacuationi maximè idonea eſt: hyemis verò frigus tantopere adverſum, ut, eo vigente, febris quartana prorſus incurabilis cenſeatur, propterea quòd humores tartarei & melancholici magis condenſentur, ac veluti congelentur, nec non meatus corporis tum ſenſiles, tum inſenſiles conſtringantur, ut evacuationis, aut diaphoreſis ſpes omnis oblata videatur. Quinimò tanta eſt non rarò materiæ morbificæ contumacia, ut multæ quartanæ à doctiſſimis etiam Medicis recta methodo, & maximo vulgarium remediorum apparatu, tempore idoneo (id eſt vere, & æſtate) oppugnatæ, eorum vim eludant, & ad annum integrum, imò interdum ad biennium & triennium protrahantur.

Verùm enim verò, longus uſus & exercitatio diututna, magna artibus incrementa afferre conſuevit, & nova recentiorum inventa antiquorum medicinam ad longè ſublimius dignitatis faſtigium extulere. Quorum ego veſtigiis inſiſtens, cùm in penitioribus naturæ arcanis perſcrutandis per triginta ſeptem annos, à quibus medicinam facio, ſedulam operam navaverim, licèt publicis, ac ferè continuis (præter ægrorum viſitationes) lectionum, diſputationum, aliarumque Academicarum exercitationum occupationibus diſtractus; attenta cogitatione diu multumque meditatus ſum: ſi qua via contumax, & diuturnus iſte morbus exiguo tempore vinci edomarique valeret. Ac licèt co-

cèt conatus ille perarduus videretur, & propemodùm impoſſibilis, ſucceſſum tamen optatum (divino Numine aſpirante, cui ſit laus & gloria) obtinere licuit. Tandemque diu meditando, elaborando, experiendo, conjungendo, ſeparando, addendo, detrahendo, augendo, minuendo, varieque varia præparando, verum atque ſpecificum febris quartanæ ῥιζοτομον inveni. Nolo infallibile remedium pronuntiare, ne agyrtarum vocibus uti videar. Sed quod res eſt, bona fide pronuntiare poſſumus, me ad hanc uſque diem nunquam remedium exhibuiſſe, quin acceſſiones febriles tertia ſaltem exhibitione ceſſaverint. In nonnullis tamen vel ob errores in victu, vel ob quaſdam materiæ morbificæ reliquias, intus reſtitantes, recidiva contigit, quæ levi aliqua purgatione, ex vulgaribus medicamentis parata, utplurimum diſcuſſa eſt.

A quatuordecim tantùm menſibus hoc remedio uti cœpi, quod per multos annos in mente agitaveram. Plurimorum verò, à quibus hactenus uſurpatum eſt, nomina & hiſtorias, ſcriptis mandavi. In quibus febres quartanæ in principio, augmento, ſtatu, tum etiam in media hyeme, eaque gelu rigida, curatæ inveniuntur.

Hujus remedii vires ejuſmodi ſunt, ut humorem melancholicum virtute ſpecifica oppugnet, illius fermentationem, quæ paroxyſmi cauſa eſt, inhibeat, pravas ejuſdem qualitates extinguat, totamque ejus naturam immutet. Sicque omnes turbæ, quas ferus iſte humor in corpore humano excitare ſolet, illicò ſedantur, eo ſcilicet imbelli, atque invalido, aquæ communis inſtar, effecto. Quemadmodum enim acetum, ſale tartari aut ſaturni admixto, omnem aciditatem, omneſque vires ſubitò amittit, & aquæ ſimillimum fit; ita humor melancholicus ad ſpecifici ſui occurſum extinguitur quodammodo, omnemque agendi ac reſiſtendi potentiam amittit: Ita, ut plerumque una illius exhibitione febris quartana profligetur, & rarò ad ſecundam, rariſſimè ad tertiam confugiendum ſit. Cùm alioquin materia rebellis, & non priùs edomita, centum medicamentis ne minimùm quidem commoveri valeat. Unde Medici non rarò illius contumacia pertæſi, curationem dimittere coguntut. Licèt autem hoc remedium febri quartanæ oppugnandæ peculiariter deſtinatum ſit; febres etiamnum tertianas, propter analogiam, quæ illis cum quartanis intercedit (ſiquidem febres tertianæ longiores in quartanas plerumque degenerant) una die profligat: ut in multis febris tertianæ curationibus ſupra videre eſt, unde generico febrifugi nomine à nobis donatum eſt.

Exactam ac dilucidam hujus remedii deſcriptionem nondum proponendam cenſui, donec pluribus aliquot annorum obſervationibus ejus virtus perſpecta fuerit. Ut tamen interim curioſis naturæ indagatoribus inquirendi occaſio præbeatur, ſuboſcuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam deſcriptionem propono: quam filii artis, ſedulo adhibito labore, non admodùm difficile evolvere poterunt. Componitur ergo pretioſum hoc medicamentum ex triplici Hercule, *id eſt forte Sole*, *Antimonio*, *& Mercurio*, duodecim (*deſtillationibus*) laboribus ad ſummam nobilitatem evecto, quibus tandem quartus athleta *Spiritus vini additur*, operis complementum efficiens. Dari poteſt pueris ad gr. x. xii. & xv. Adultioribus verò à gr. xx. ad xxx. & xl. Blandè operatur, juſta doſi exhibitum, nec magis conturbat, quàm medicamenta vulgaria, & ſenna & rhabarbaro compoſita. Aliquando tamen per vomitum evacuat, ſi materiæ morbicæ portio circa ventriculum hæreat. Hoc enim habet peculiare, ut materiam morbificam ubicumque latentem recta via adeat, efficaciter aggrediatur, & fortiter oppugnet, donec tandem devicerit. Hiſtoriæ ſupra deſcriptæ id ipſum apertè indicant. In quibuſdam enim vias apertas, & materiam non admodùm copioſam inveniens, ſine ulla moleſtia, & cum exigua evacuatione opus ſuum abſolvit, ut in Principe Doria, aliiſque contigit. In aliis verò qui nullis, totius morbi decurſu remediis uſi fuerant, & pravis eduliis corpus ſuum impleverant; noxiorum humorum multitudinem, & contumaces viarum obſtructiones, ſummamque cruditatem inveniens, non ſine conturbatione, & labore ægrotantis, morbum vincere potuit, ut in pauperibus, & plebeis quibuſdam contigit, in quibus prima hujus remedii experimenta facta ſunt. Hæc igitur de febrifugo noſtro dicta ſufficiant.

Specificum hoc Febrifugum Germanorum Chymicorum Decano *Harimanno* debetur, qui id ita deſcribit. ℥. Auri puri & optimè purgati ℥. ß. redige in cruſtulas tenues, & more ſolito in aqua Regia ex ſale communi, (non verò armoniaco, quia illud Mercurium volatilem reddit,) ſolve Vitri antim. ℥. ß. & Mercurii probè mund. ℥. iii. in aqua forti ſolve, ſingula nempe ſeorſim, ac in ſeparatis vitris, ita tamen, ut ſolutiones omnes probè ſint claræ, & tranſparentes. Omnes iſtas aquas confunde, & aquam abſtrahe per alembicum, & novam aquam Regiam affunde, ſæpiùs & identidem evoca, idque fac tantiſper, donec præcipitatum in ignita ferrea lamina penitus nullum fumum de ſe emittat. Quo ſigno præſenti, totum præcipitatum diligenter ſub tegula calcina, ſic nimirum ſpiritus aquæ Regis omnes exploduntur & diſſipantur. Tandem ab eodem ſpiritum vini ſexies deſtilla, donec quodammodo figatur Mercurius. Denuo ſub tegula igniendus, & lentè calcinandus. *Ita Harim. Rolfink aliique Rivericum Febrifugum explicant.*

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum inſignium

CENTURIA QUARTA.

OBSERVATIO PRIMA.

Febris Hectica.

FILIA Domini d'Aumelas, Franciæ Quæſtoris generalis, annos tredecim nata laborabat ab octo menſibus febre lenta, quæ hectica cenſebatur, propterea, quòd omnibus remediis, quę ad chloroſin & viſcerum obſtructiones reſerandas vulgò præſcribi ſolent, à duobus peritiſſimis Medicis illius curæ ſucceſſivè incumbentibus, per dictum tempus auferri non potuerat, quin potius morbus ad extremam maciem & ſummam totius corporis debilitatem ęgrotantem perduxerat, ut ab omnibus pro deplorata haberetur. Cui judicio maximè favebat vomitus aſſiduus, qui eam ſtatim à ſomno matutinis horis infeſtabat, & uſque ad horam prandii perſeverabat, ita ut omnia Medicamenta, tum vacuantia, quæ ipſi matutinis horis exhibebantur, vomitu rejiceret. Et ſic nullus videbatur eſſe remedio locus. Cum tandem curæ meæ commiſſa fuiſſet, præmiſſo Prognoſtico, quòd exigua ſalutis ſpes ſupereſſe videretur, ad duo animum convetti; primo, ut remedia antea uſurpatis efficaciora adhiberentur: ſecundò, ut ſemel aſſumpta vomitu non rejicerentur. Remedia efficaciora è Spagyricorum officinis erant depromenda. Ut verò faciliùs retinerentur, guſtui non ingrata eſſe debebant, & illis horis exhiberi, quibus vomitus non urgebat. Ideò cum mihi relatum eſſet, illam è meridie uſque ad horam ſomni vomitu non tentari, cenſui remedia veſpertinis horis eſſe exhibenda. Primùm itaque præſcribo tabellas compoſitas ex Stomachici Poterii ℥. ii. & ſacchari in aqua roſarum diſſol. ℥. vi. quarum ſumebat ℥. ii. ſingulis diebus, horis duabus ante cœnam. Continuatis hiſce tabellis per 8. dies, ſumpſit auri diaphoretici gr. iv. ac

iv. ac deinde, per alios 8. dies tabellas Stomachicas continuavit; quibus elapſis aurum diaphoreticum iteratum eſt, poſt cujus exhibitionem, febris illa lenta, quæ hectica putabatur, omninò diſparuit: tum etiam vomitus ceſſavit. Quamobrem eo tempore etiam matutinis horis remedia exhibita ſunt. Sumpſit igitur ſingulis diebus manè, per menſem integrum, Balſami Peruviani guttas iii, cum ſaccharo ſubactas, ad Pilulæ formam, cui ſuperbibebat tantillum vini generoſi. Hoc remedium ad ventriculum roborandum, & obſtructiones reſerandas eximias vires obtinet. Et per dictum menſem ſumpſit etiam quotidie veſpertinis horis tabellas ſtomachicas, & ſemel in ſeptimana aurum diaphoreticum, ſicque ad integram valetudinem reſtituta eſt.

OBSERVATIO II.

Tertiana duplex.

DOM. Gerardus, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci regii Conſiliarius, annum agens 63. febre tertiana duplici laborabat à quinque ſeptimanis, in quarum decurſu multa remedia adminiſtrata fuerant ab alio Medico. Quater ſecta fuerat vena, pluries purgatus fuerat, & multi julepi, aliaque remedia exhibita. Morbus tamen in pejus ruebat, acceſſiones graviores evadebant, ut ea die, qua ego vocatus ſum, ipſum attonitum, & comatoſo quodam ſtupore affectum invenerim, & adſtantes de ipſius ſalute maximè dubitarent. Tanta autem erat virium proſtratio, ut nulli evacuationi locum eſſe cenſuerim. Prima igitur die, qua ipſius curationi incumbere cœpi, julepum ſequentem exhibui hora una ante acceſſionem.

℞. Aquæ cichor. ℥. iii. ſalis abſinth. ʒ. ß. ſpiritus ſulphur. ℈. i. miſce, fiat julepus.

Secunda die idem remedium iteratum eſt, etiam hora una ante acceſſionem, qua tranſacta, urinæ meliores fuerunt, concoctionis non levia rudimenta oſtentantes, quæ anteà crudiſſimæ apparuerant. Tertia die idem julepus iteratus eſt eadem hora, & acceſſio perexigua fuit. Quarta die manè ſumpſit potionem ſequentem.

℞. Senn. mund. ʒ. ii. ſalis tartari ʒ. ß. ſpirit. vitriol. ℈. ß. aquæ cichor. ʒ. vi. infundantur frigidè per noctem, & colaturam capiat manè cum regimine.

Pluries purgatus eſt cum euphoria, & ea die acceſſio non apparuit, neque deinceps, & ita perfectè curatus eſt.

OBSERVATIO III.

Hydrops Thoracis.

DIE vigeſima menſis Junii, anni 1646. vocatus ſum à D. Daniele Verchando, Cive Monſpelienſi quinquagenario, maxima ſpirandi difficultate à tribus menſibus laborante, ad quem molliendam multis remediis tum à medico ordinario, tum in variis conſultationibus præſcriptis uſus fuerat, ſed fruſtrà: eum enim inveni anhelantem, & extremos penè ſpiritus exhalantem præ ſuffocatione, qua urgebatur. Cenſui eum pectoris hydrope laborare, cùm neque tuſſis, neque ſtertor adeſſet, neque ulla ſputa viſcida & craſſa excernerentur, ut in vero aſthmate ſolet fieri. Præterea tibiæ œdematoſo tumore affectæ erant, & venter intumeſcere incipiebat, ut jam aſciticus fieri videretur. Inſuper in lecto à duobus menſibus non decubuerat, ſed diu noctuque in Cathedra corpore erecto ſedere cogebatur. Ego verò de illius ſalute deſperans, nolebam ipſi remedia præſcribere, verùm ipſe inſtantet urgebat, ut ſummam illam reſpirandi difficultatem minuerem. Quamobrem illius precibus victus aliquod ſaltem ſolatium ipſi afferre contendens, exhibui die ſequenti bolum ex Calomelanos ℈. i. cum diagryd. ℈. ß. in conſerva roſarum. Septies purgatus eſt per alvum, & magnam ſeri copiam excrevit, unde maximum levamen eadem die recepit, ita ut liberiùs multò quàm anteà reſpiraret. Poſt biduum iteratum eſt remedium, pati ſucceſſu, & ſequente nocte in lecto decubuit, ſine ulla pectoris oppreſſione, ventris tumore imminuto, hypochondria contrectare licuit, & lienem magnum atque ſcirrhoſum inveni: ideò præſcripſi apozemata aperientia cum ſale Tartari & ſpiritu ſulphuris, tum etiam fotus & linimenta, hypochondriis admovenda, cum iterata tertio quoque die purgatione prædicta. Quibus per 15. dies continuatis, ad longè meliorem ſtatum revocatus eſt, ut ſe curatum omninò putaret. Attamen elapſo uno menſe omnia ſymptomata rediere, venter magis intumuit, & poſt duos alios menſes è vivis exceſſit. In hac Obſervatione notanda eſt ſumma Calomelanos efficacia, quod in morbo lethali tantum adjumenti afferre potuit.

OBSERVATIO IV.

Paralyſis.

JOannes Alberger quinquagenarius, à quatuor menſibus hemiplegia laborabat, partem corporis dextram occupante, ita ut vix loqui, & verba pronunciare valeret. Ab anno integro hoc morbo affligebatur, & per illius decurſum multa uſurpaverat remedia cum exiguo fructu. Ego verò, illius curationem agreſſus, die 26. menſis Junii anno 1646. bolum præſcripſi ex Bezoardici mineralis gr. xii. cum conſerva roſarum, bis in die ſumendum, & quinto quoque die pilularum cocciarum minorum ℈. i. cum Mercurii calcinati per ſe, ſine coroſivis, gr. viii. Quibus per 20. dies continuatis, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhagia.

VIR robuſtos 30. annos natus, bilioſo temperamento præditus, contumaci hæmorrhagia ad extrema redactus fuerat. Poſt multa remedia, fruſtra tentata, tandem cujuſdam Medici conſilio è lecto in pavimentum delatus eſt ſupra mattam laneam, & totum corpus contectum linteis, oxycrato madidis, per longum tempus, donec rigore correptus eſt, tunc enim ad lectum deportatus, & rigorem febris ſubſequuta eſt, quam ſudor excepit, à quo curatus eſt, Collum etiam iiſdem linteis obducebatur.

OBSERVATIO VI.

Hyſterica paſſio.

DIE 17. Junii anni 1646. ancilla uxoris meæ, nomine Ludovica Coſta, ſubitò correpta eſt dolore atrociſſimo latus dextrum & lumbos tam immaniter infeſtante, ut illa continuò ejulare cogeretur. Cùm nulla febris adeſſet, exiſtimavi affectum eſſe hyſtericum. Ideo ſtatim oxycrati cyathum exhibui, quem poſt horæ quadrantem vomitu rejecit, cum multa pituita. Sedato vomitu, alterum oxycrati cyatum hauſit, & ſtatim dolor protinus evanuit, eaque prorſus liberata eſt.

OBSERVATIO VII.

Dolor Nephriticus.

DIE 20. menſis Julii anni 1646. C. Jacobus Lemadre Medicinæ ſtudioſus, filii mei præceptor, correptus eſt dolore nephritico valde urgente. Urinę erant rubræ & ſanguinolentæ. Primùm injectus eſt clyſter ex decocto emoliente; cum diaphœn. ʒ. i. aquæ benedict. ʒ. iv. qui parum præſtitit. Sequenti die miſſus eſt ſanguis ad ʒ. x. quia erat plethoricus. Dolor tamen perſeverabat. Tertia die iteratus eſt clyſter prædictus, qui eum tota die purgavit blandè, & per dilucida intervalla; eademque die à dolore prorſus liberatus eſt, excretis duobus calculis perexiguis. Clyſter prædictus ad dolores Colicos & Nephriticos præſtantiſſimus eſt, ut in aliis Centuriis videre eſt. In hac autem curatione hoc peculiariter annotandum, quod ſi prima vice injectus clyſter votis non reſpondeat; ſemel atque iterum repetendus ſit.

OBSERVATIO VIII.

Choleræ morbus.

UXor Petri Portalon, civis Monſpelienſis, correpta eſt Choleræ morbo die 23. Julii anni 1646. circa meridiem, & ad veſperam uſque vigeſies alvum depoſuit, cum graviſſimis doloribus, non ſolùm inteſtina, ſed etiam ventriculum infeſtantibus, ita ut ſequenti etiam vomitu premeretur, multoſque humores acres, & bilioſos excerneret. Maritus à me conſilium petiit veſpertinis horis; dum alia remedia pararentur, conſulo, ut ægra oxycrati cyathum aſſumeret, cujus adeò efficax fuit operatio, ut vomitus & alvi fluxus ſtatim cohibitus fuerit, & alia remedia uſurpata non fuerint; dictitante ægra, ſe à morbo liberatam, & priſtinæ valetudini reſtitutam.

OBSERVATIO IX.

Carbunculus.

FIlius Petri Boujac, Mercatoris Monſpelienſis, quartum ætatis annum agens, Carbunculo afflictus à triduo integro, per quod nullum remedium uſurpatum fuerat, à me inviſus eſt die 22. menſis Junii, anni 1646. Erat autem

autem Carbunculus in media fronte, cum tumore rubicundo, in medio nigerrimo, & tota facies valdè inflata erat. Jubeo primùm ad fixandum Carbunculum, cauſticum inuri parti nigricanti, & imponi eſcharæ unguentum Baſilicum cum Theriaca, ol. Scorpion. Matthiol. & vitello ovi: toti verò tumori cataplaſma de Arnogloſſo. Eodem tempore clyſter injectus eſt, eoque rejecto, venæ ſectio iterata: quæ hotis matutinis, cùm etiam pridie celebrata fuerat. Veſicatorium cervici admotum, & potio Cardiaca præſcripta; tum etiam confectio de hyacintho, in ſingulis juſculis exhibenda. Sequenti die febrem valdè imminutam, tumoris inflammationem remiſſam, & omnia mitigata invenio; unde proximam ſalutem ſperandam cenſui. In hoc caſu notandus eſt præcipue veſicatorii uſus, quod magnam humoris virulenti portionem derivans, præcipuam curationis partem feciſſe credibile eſt. Ideò in omni carbunculo uſurpandum cenſeo, & parti viciniori admovendum. Defenſivum ex unguento de Bolo quod vulgo in his affectibus uſurpatur, adhibendum non exiſtimavi, quia repellentia, facici admota, in illius inflammationibus admodùm noxia ſunt.

OBSERVATIO X.

Epilepſia.

ANcilla Epileptica uſu oxycrati liberata eſt, cujus cyathum ſumebat manè, ſingulis diebus; & ante tempus invaſionis acetum purum. Curato morbo doloribus artuum correpta eſt, qui uſu Thermarum curati ſunt.

OBSERVATIO XI.

Hæmoptoe.

JOannes Figuiere Civis Monſpelienſis homoptoe laboraverat per triennium, qua ſanguinem rejiciebat per intervalla, ſatis magna copia. Tandem poſt multa remedia, per menſem integrum, manè ſumpſit amylum, aqua decoctum (& ſine calce paratum) inſtar Panatellæ, & abeo tempore ſanguinis ſputo nunquam correptus eſt.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana.

MEnſe Auguſto anni 1646. Guilelmus Dortomannus, Patronus celeberrimus ſexagenarius, bilioſo temperamento præditus, laboravit febre tertiana vehementi, eique quater ſecta fuit vena, & ſemel purgans medicamentum exhibitum intra dies 14. Præterea julepi refrigerantes & aperientes fuere uſurpati, tum ante ſextam & ſeptimam acceſſionem ſpecificum exhibitum eſt ex ſalis abſint. ℥. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. i. cum aquæ cichor. ℥. iii. quibus acceſſiones imminutæ ſunt, eodem tempore, in primo potu ſumebat, vigente febre, ſpiritus ſulphuris guttulas 15. in aqua fontis. Tandem hora una ante octavam acceſſionem ſecta fuit vena, præmiſſo decocto chamom. & cremoris tartari, & Emplaſtrum Strobelbergeri carpis admotum eſt, quibus remediis imminens acceſſio fugata eſt, ut nulla ejus veſtigia apparuerint.

OBSERVATIO XIII.

Febris quartana.

FIlia Domini Ducabe Pouſſanenſis, 15. annos nata, febrem quartanam patiebatur à 14. Menſibus. Monſpelium adducta eſt, ut mihi curanda traderetur: Illi exhibui febrifugi mei grana 16. die 22. menſis Auguſti & decies purgata eſt per alvum, bis etiam per vomitum, quo humores primùm acidos, mox amaros excrevit. Unicam acceſſionem paſſa eſt ab aſſumpto medicamento, & nullam aliam deinceps.

OBSERVATIO LVII.

Calculus veſicæ.

ILluſtriſſimus vir, Dom. de Bui cin, Senatus Gratianopolitani Præſes, menſe Auguſto anni 1645. correptus eſt dolore Nephritico, à quo poſt aliquot dies liberatus eſt derepentè, etiamſi nullum Calculum excreverit, cùm tamen aliàs, ſimili dolore tentatus, per lapillorum excretionem liberari conſueviſſet; unde conjeci, Calculum à renibus per ureteres exceſſum, fuiſſe retentum in veſica, Nec falſa fuit conjectura; ſiquidem ab eo tempore titillationes frequenter patiebatur circa veſicæ ſphincterem, urinæ acrimoniam, & dolores, ad balani extremitatem ſeſe porrigentes. Multa uſurpavit remedia toto anno, per intervalla, ac tandem menſe Auguſto anni 1646. calculum excrevit nucis avellanæ magnitudinem æquantem, ſed figuræ oblongæ, olivam referentis: At verò tanta difficultate ferebatur per virgæ canalem, ut intra 25. tantùm horas à veſicæ orificio ad balani radicem pervenerit; ubi meatum anguſtiorem inveniens nullo modo cum pervadere potuit, atque adeò neceſſum fuerit balani inciſione illum extrahere, quæ in parte inferiori propè frænum celebrata eſt. Remedia quæ ultimò uſurpata ſunt, & quibus præcipue calculi excluſio adſcribitur, talia fuere.

Poſt evacuationes univerſales uſus eſt per menſem integrum pilulis, ex ſalibus Baccarum hederæ & naſturtii aquatici, cryſtallo tartari, & minerali part. æqualibus, cum terebinthina, in maſſam pilularum redactis, de qua ſumebat Drach. i. mane ſingulis diebus, poſteà verò per novem dies ſumpſit aquę ceparum albarum in vino albo deſtillatarum ℥. iii. cui aquæ addebatur ſal ex capite mortuo elicitum, & nona die prædicti calculi excretio contigit.

OBSERVATIO XV.

Febris tertiana.

DOM. de Caucet, in curia Præſidiali Præſes & judex major, correptus eſt febre tertiana duplici, menſe Auguſto anni 1646. Febrem eſſe malignitatis participem, oſtendebat pulſus non admodum frequens in paroxyſmo, & ſumma perfrigeratio extremorum, quæ toto acceſſionis decurſu non recaleſcebant. Bis illi ſecta fuit vena, & bis ptiſana laxans ac refrigerans exhibita, tum etiam ſpiritus Sulphuris, in quibuſdam acceſſionibus, ad guttas 15. cum aquæ cyatho permixtus propinatus eſt. Julepus ex aqua Cich. ſpiritus ſulph. & ſale abſinth. bis uſurpatus eſt paulò ante paroxyſmum, & emplaſtrum Strobelbergeri carpis admotum. Ac denique aqua theriacalis refrigerans, & à nobis deſcripta capite de febre peſtilenti, ad ℥. iii. exhibita eſt, ante duos poſtremos paroxyſmos. Quibus remediis intra 15. dies à morbo illo periculoſo liberatus eſt.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana.

DOM. Maſſauve, Quæſtor Franciæ Generalis menſe Auguſto anni 1646. duplicem tertianam patiebatur, in qua duo paroxyſmi apparebant in una die, altera exiſtente vacua. In alterius Medici manibus fuit per 12. dies, morbo quotidie in pejus abeunte. Meam poſtmodùm opem imploravit, eodemque die febrem paſſus eſt ex duplici paroxyſmo conſtantem, per 30. horas. Initio ſequentis acceſſionis ſumpſit ex meo præſcripto decocto Chamæmeli & cryſtalli tartari; eodemque tempore ſecta fuit vena, & emplaſtrum Strobelbergeri admotum. Unicam tantùm acceſſionem paſſus eſt, eamque leviorem, ac triduò poſt omninò liberatus eſt, ſumens in duobus paroxyſmis ſpiritus ſulphuris guttas 15. & julepos refrigerantes, cùm eodem ſpiritu bis in die. Ante penultimam acceſſionem ſumpſit Ptiſanam laxantem & refrigerantem; & ante ultimam hauſit aquæ Theriacalis refrigerantis noſtræ ℥. iii. Tum etiam admotum ventriculo cataplaſma, ex Tanaceto, pulveribus aromaticis, & Terebinthina, in placenta roſacea, quæ ultima acceſſio ferè nulla fuit.

OBSERVATIO XVII.

Variolæ.

FIliolus N. Benoiſt, Mercatoris Monſpelienſis, natus menſes 23. variolis correptus, ſecunda morbi die in coma & convulſiones incidit, cum tanta vitium proſtratione, ut intra paucas horas moriturus videretur. Vocatus ad eum die 12. menſis Novembris, anni 1645. quæ erat ſecunda morbi dies, venæ ſectionem ſtatim præſcribo, & ſanguis detractus eſt ad ℥. iv. deinde exhibetur ex cochleari frequenter julepus, compoſitus ex aquæ Cardui benedicti & Scabioſæ an. ℥. iii. Trochiſc. viperinorum, & Bezoardici mineralis an. ℈. i. Eodem tempore exhibebatur tertia quaque hora Bezoardic. mineralis ℈ ß. cum pauco juſculo; quibus per biduum continuatis, totum corpus variolis conſperſum fuit, quæ poſtmodùm ad decentem magnitudinem increverunt, & æger reliquis morbi temporibus feliciter defunctus eſt.

OBSERVATIO XVIII.

Pleuritis ſpuria.

UXor Dom. du Cros, in Curia Computorum Auditoris, Eryſipelas paſſa eſt in tibia, per ſeptem vel octo dies, cum febre continua. Ab utroque affectu liberata

rata, cura & diligentia Medici ordinarii, aeri frigido ſeſe præmaturè expoſuit, unde in lateris dolorem incidit, cum febre, tuſſi & difficultate ſpirandi; tum etiam ſputa nonnulla ſanguine infecta apparuerant. Secta fuit vena bis, ter, & reliqua remedia Pleuritidi conferentia adminiſtrata. Vocatus ego in conſilium, die 19. menſis Novembris, quæ erat quinta dies morbi, cenſui purgans medicamentum eſſe exhibendum die ſequenti, quod tamen contra leges artis, & vulgarem methodum eſſe videbatur, quibus ſancitum eſt, ante ſeptimum morbi diem purgans medicamentum Pleuriticis non eſſe exhibendum. Verùm ſequentes rationes purgationem illam ſuadere videbantur: primò quòd Pleuritis illa vera & exquiſita non apparebat à ſyſtrophica inflammatione genita, ſed potius ſpuria, à fluxione quadam tenui & ſeroſa, vel etiam vaporibus acribus, ex cacochymia in ventre inferiori contenta elevatis, & membranam coſtas ſuccingentem vellicantibus. Id ex eo colligebatur, quòd ſanguis in uno vel altero tantùm ſputo apparuerit, iſque pauciſſimus, inſtar filamenti, qui à Pleura inflammata ram exigua copia prodire non potuerat, ſed potiùs à venula quadam aperta tuſſis vehementia, vel à cerebro deſcendere potuit, cùm ægra circa idem tempus levem hæmorrhagiam paſſa fuerit. Secundò, quòd dolor ille continuus non fuerit, ſed per intervalla deſinens ac rediens; qui ipſo conſultationis tempore nullus ferè apparebat, tum etiam febris erat admodùm remiſſa. Tertiò, quod per totum poſterioris invaſionis tempus aſſiduæ vigiliæ adeſſent, licèt lateris dolor, etiam nocturnis horis, valdè interdum remitteretur, unde colligere licuit, intenſas illas vigilias ab humorum putredine potius, & à febre eſſentiali, quàm à Pleuritide dependere. Quarrò, quod ægra toto illo tempore, quo erysipelate laboravit, purgans medicamentum, à Medico ordinario præſcriptum, ſumere noluerit, atque adeò tota pravorum humorum congeries intus concluſa remanſerit: Sumpſit igitur purgans medicamentum die ſexta poſterioris hujus morbi, ex Senna, Rhabarbaro, Manna & ſyrupo roſaceo compoſitum, à quo blandè purgata eſt, cum felici ſucceſſu: Nunquam enim ampliùs lateris dolorem ſenſit, neque vigiliis afflicta eſt, ſed tantùm febricula quadam, veſpertinis horis apparente. Poſtmodum lenibus aliquot remediis uſurpatis, integram valetudinem adepta eſt.

OBSERVATIO XIX.

Panaritium.

UXor Domini Sarræi in Curia Computorum & Subſidiorum Conſiliarii, panaritio laborans à quatuor diebus; immiſit digitum in aurem felis, & intra horæ quadrantem curata eſt. Sentiebat per intervalla calorem humeros & brachium invadentem, ac ſenſim deſcendentem, cum graviſſimo extremi digiti dolore, qui calor poſtmodùm evaneſcebat, & paulò poſt denuò invadebat, cum ſimili dolore. Felis verò ex dolore auris ſeſe violenter commovebat, ut à duobus hominibus ægrè contineretur. Hinc colligere licet in capite felis eſſe vim quandam magneticam, panaritii qualitatis familiarem, cujus beneficio venenum, in tumore illo latens, ad ſe trahat.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana.

DIE 27. Octobris anni 1646. vocatus ad oppidum Almargues dictum, ut inviſerem uxorem Dom. Columbi, Computorum Auditoris, annos 22. nata, quæ laborabat duplici tertiana, à ſeptem diebus. Secta fuerat vena ſemel, & nihil aliud præſtitum. Octava die iterata venæ ſectio ex brachio ſiniſtro, quia lien tenſus & tumidus apparebat. Nona ſumpſit infuſum Sennæ cum ʒ. ß. ſalis Tartari; eadem die, febrile Crollii ante acceſſionem. Decima febrile iteratum, & acceſſio non rediit.

OBSERVATIO XXI.

Cordis palpitatio & pulſus inæqualitas.

DOminus de Becheran in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii Conſiliarius, principio menſis Novembris anni 1646. ad me venit, & de palpitatione cordis aliquot diebus ipſum infeſtante conqueſtus eſt. Pulſum illius contrectans, illum inæqualem invenio omni genere inæqualitatis, ita ut ſtatim mihi in memoriam revocaverit hiſtoriam illam Antipatri Medici apud Galenum, quem ipſe cenſuit habere obſtructiones in leviibus atteriis, vel crudum tuberculum. Nulla erat tunc temporis reſpirandi difficultas, & æger munia conſueta obibat, quotidie ad Curiam ſe conferens, neque ulla remedia, niſi diebus feſtis uſurpare volebat. Præſcripſi ſtatim venæ ſectionem iteratam, ac poſtmodùm purgationem, à quibus meliuſculè habuit. Poſt 10. vel 12. dies iterum conqueſtus eſt de eodem affectu, varia præſcripſi remedia attenuantia & incidentia, citra calefactionem, quibus tamen non uſus eſt, variis diſtrictus negotiis. Tandem principio menſis Decembris decubuit, cùm difficultate ſpirandi laborare inciperet, & tibiæ inflatæ apparerent; tum temporis remedia prædicta uſurpavit, cum iterata phleboromia; quæ cùm per 12. dies continuata nihil operis attuliſſent ſed malum perpetuò in pejus rueret, convocatum eſt conſilium aliorum Medicorum, quorum ſententia fuit, eſſe affectum ſimilem illi, qui recenſetur à Galen. quarto de loc. affect. c. 8. de Antipatro Medico; & ita incidentibus atque attenuantibus remediis eſſe oppugnandum. Variæ remediorum formulæ in hunc finem præſcriptæ, quas recenſere foret ſuperfluum, quia nihil profuere, ſed æger perpetuò in pejus ruebat, ſumma ſpirandi difficultate laborabat, & pulſus nullus apparebat in carpo, admota tamen manu ſupra regionem cordis, palpitatio ſentiebatur frequentiſſima, debiliſſima, & inæqualiſſima: aucta etiam erat tibiarum inflatio, ut jam etiam crura invaderet. Remedia præſcripta fuere prioribus ſimilia, quibus addita ſunt cardiaca interna & externa. Biduo poſt, æger ad extrema redactus videbatur: ſuffocatio ingens aderat, & pulſus in brachio nullo modo, in corde vix percipiebatur. Eadem die moriturus putabatur: cucurbitulam apponi jubeo regioni cordis cum ſcarificatione, cujus beneficio Zacutus Luſitanus obſerv. 133. lib. 1. praxis admirandæ ſequendam ægrotum à deſperata cordis palpitatione liberaſſe teſtatur. Meliuſculè habuit, & nocte inſequente cœpit excernere per ſputum ſanguinem nigerrimum, craſſum & glomeratum, cum tuſſi moleſta, unde levior reſpiratio fieri cœpit. Ad expectorationem juvandam utebatur frequenter ſyrupo de tuſſilagine, cum quarta parte oxymelitis ſimplicis, & juſculum galli veteris cum pectoralibus ſemel aut bis quotidie exhibebatur. Hiſce remediis, per quatriduum continuatis, æger in eodem ſtatu permanebat, ſanguinem continuò nigrum & craſſum excernens. Quinta die à ſanguinis ſputo, quæ erat quarta Januarii, anni 1647. exhibui Elixir proprietatis ad guttas xii. cum tantillo vini generoſi, à quo levamen percepit æger, & tota nocte facilior fuit anacatharſis. Die ſexta iteratum eſt Elixir, tum etiam juſculum galli veteris: verùm inde non meliùs habuit; ſed actu in dies ſpirandi difficultate, & ſanguinis ſputo etiam plurimùm aucto, die octava veſpertinis horis interiit. Aperto cadavere inventus fuit cordis ventriculus uterque ſanguine concreto repletus, ac diſtentus, cùm etiam totus pulmo ſanguine multo refertus viſus eſt; unde caloris nativi ſuffocatio in utraque parte contigit. Paucis ante obitum diebus cauſa hujus morbi procatarctica relata eſt, quam æger nunquam retulerat; terror ſcilicet inſignis, quo ille graviter affectus fuerat, dum Arelate Monſpelium petens, ſupra Rhodanum cum familia ſua in naufragii periculo verſatus eſt. Hinc conjicere licuit, à terrore ſanguinem retractum fuiſſe magna copia ad cor, ut ab eo regi non potuerit; ſed in ejus ventriculis concreverit: ac deinde cor, onus grave excutere continuò tentans, motus illos palpitantes, tremulos, & inæquales ediderit, tum ſanguis per venam cavam jugiter aſcendens, liberum aditum ad cor non inveniens, ad pulmonem refluxit, eumque implevit. Præterea in ſiniſtro cordis ventriculo inventæ ſunt carunculæ rotundæ, ſubſtantiam pulmonis æmulantes, quorum major ad avellanæ molem accedebat, & arteriæ exortæ oſtium præcludebat, unde pulſationis defectum in arteriis contigiſſe exiſtimo. Illas autem carunculas genitas fuiſſe puto à ſanguine redundante, quem calor inſignis ventriculi ſiniſtri excoxerat, & in hujuſmodi ſubſtantiam commutaverat. Caruncula ſimilis, & multò major ante octiduum inventa fuit in dextro cordis ventriculo cujuſdam militis, qui in Theatro Anatomico diſſectus fuit, poſtquam ab alio milite occiſus fuiſſet. Ille tamen antea bona fruebatur valetudine, quia caro illa parietibus ventriculi ex parte adhærebat. Ideo venarum orificia non occludebat. Ex prædictis patet ſanguinem aliquando in civitatem aliquam effuſum, in hujuſmodi carunculas converti, à calore concoquente: quod

multis

multis aliis exemplis confirmare poſſumus: Hoc ſaltem erit inſtar omnium, tanquam notiſſimum, quòd plurimæ mulieres, præcipuè ſteriles, dum patiuntur purgationes menſtruas carunculas exiguas cum ſanguine menſtruo frequenter excernere conſueverunt. Quod quidem in calidiori temperamento præditis magis contingit, quia è calore uteri excedente exiguæ ſanguinis portiunculæ excoquuntur, & in ejuſmodi carunculas commutantur.

OBSERVATIO XXII.

Lues venerea inveterata.

QUidam aulicus Monſpelium venit, pro curatione luis venereæ, qua à xvi. annis laborabat, cum exoſtoſibus in utraque tibia, à quibus dolores inſignes patiebatur, ut noctes inſomnes tranſigeret. A me curatus eſt perfectè intra menſem, inſtituta venæ ſectione utriuſque brachii, purgatione per apozemata, & diæta ſudorifica ex decocto Guajaci & Antimonii per 20. dies continuata, bis in die. Sudore autem eliciebantur cum vapore ſpiritus vini. Quinto quoque die exhibebam antivenerei doſin: exoſtoſes verò ſublatæ ſunt veſicatoriis, iiſque bis aut ter iteratis, cum fluere deſinebant, & exſiccatæ erant.

OBSERVATIO XXIII.

Rara Hemitritæi ſpecies.

JOannes Gerardus, Civis Sommedrienſis, febre continua pituitoſa laborabat, menſe Februario anni 1647. Cui hoc notatu dignum contingit. Die 28. morbi febri continuæ acceſſerunt paroxyſmi febris tertianæ, à rigore inſigni incipientes, qui bis in die recurrebant, & febre intenſa ad multas horas perſeverante, qui ſudore terminabantur manente perpetuò febre continua: ita ut hæc febris dicenda videatur ſpecies hemitritæi, ex Quotidiana continua & Tertiana intermittente quadruplici. Si enim duplex Tertiana dicitur, quæ ſemel recurrit ſingulis diebus, rationi conſentaneum eſt, eam quæ bis in die invadit, quadruplicem nominari. Triplicem alias notavi Tertianam, quæ intra duos dies ter recurrit, nempe poſt ſingulas ſexdecim horas.

OBSERVATIO XXIV.

Tonſillarum, faucium, & linguæ inflammatio.

IN fine menſis Februarii anni 1647. uxor Domini d'Aumelas, Quæſtoris Franciæ Generalis, correpta eſt prædicto affectu, quo deglutiendi & loquendi facultas adempta eſt. Poſt quatuor phlebotomia, perſeverante malo, & lingua multis ulcuſculis infecta cùm judicarem hunc morbum à fluxione ſeroſæ materiæ acerrimæ exoriri, & purgationem eſſe neceſſariam, ægra autem medicamentum ſumere non poſſet; cum vix juſcula paulatim ſorbillaret, exhibui Reſinæ jalapæ gr. vi. in ovo ſorbili; cujus remedii opera blandè & copiosè purgata eſt, & poſtridie liberè loqui, & comedere cœpit.

OBSERXATIO XXV.

Febris tertiana duplex.

MEnſe Julio anni 1647. Dominus de Rouanel in Eccleſia Cathedrali Archidiaconus major, 30. annos natus, laboravit febre tertiana duplici, cujus acceſſiones erant graviſſimæ & longiſſimæ, magnis inquietudinibus comitatæ, cum inſigni capitis dolore, etiam extra acceſſiones perſeverante. Urinæ erant rubicundiſſimæ. Poſt celebratam bis phlebotomiam, & leve medicamentum purgans exhibitum, ſumpſit hora una ante acceſſionem potionem, ex ſalis abſynth. ʒ. ß. ſpiritus ſulph. ℈. aquæ cichor. ℥. iii. eodem tempore admotum eſt carpis emplaſtrum Strobelbergeti, & acceſſio non apparuit, neque deinceps, quamvis urinæ rubræ, & alia ſymptomata oſtenderent, morbum adhuc eſſe in vigore. Diebus conſequentibus per levem alvi fluxum materia morbifica expurgata eſt: ad capitis dolorem maximè profuit cucurbita recens, contuſa, plantis pedum admota, inſtar cataplaſmatis, & frequenter iterata.

OBSERVATIO XXVI.

Vomitus ſanguinis ab hauſta in potu hirudine.

QUidam ruſticus vomitu ſanguinis laborabat, qui nullis remediis per multos dies uſurpatis ſedari potuerat. Medicus cupiens ſanguinem in ventriculo collectum educere per vomitum, qui graviter ægrotantem infeſtabat, & oppreſſionem inſignem in ea parte efficiebat, præſcripſit olei amygd. dulc. ℥. ii. quibus vomitus excitatus eſt, vomitque ſanguinem concretum, ſimulque hirudinem unam, ſeſe in terra commoventem. Hæc erat cauſa ignota & rata ſanguinis vomitus: Retulit poſtea æger, ſe in rivulo aquam bibiſſe, cum qua ſimul hirudinem hauſerat.

OBSERVATIO XXVII.

Alvi fluxus diuturnus, cum febre lenta.

FIlia Domini de la Coſte Piſcenenſis, octavum ætatis annum agens, laborabat à tribus menſibus alvi Fluxu bilioſo, cum febre continua & lenta, ita ut in magno vitæ periculo verſari videretur, propterea, quòd illius frater in eadem ætate à ſimili morbo extinctus fuerat. Ad eam vocatus, ſequentia præſcripſi remedia.

℞. Fol. plantag. m. ß. tamarind. ʒ. iii. coquantur ad ℥. iv. in colatura infunde rhabarb. elect. ʒ. i. ſantali citrin. ℈. i. colentur iterùm, & adde ſyrupi de abſinth. Pontico ℥. ß. rhab. pulverati ℈. i. fiat potio, quam capiat manè cum regimine.

℞. Tincturæ corallor. cum ſucco limonum recenter paratæ ℔. i. capiat ℥. i. manè, cum pauco ſaccharo roſaceo, per octo dies.

Poſt uſum tincturæ corallor. reiteretur potio laxans prædicta.

℞. Rad. gramin. aſparag. bruſc. & cortic. mediani tamariſci an. ℥. ß. fol. agrimon. pimpinel. ceterach. capillor. ven. an. m. ß. raſuræ eboris, & ſantali citrin. an. ʒ. i. coquantur ad ℔. i. colatutæ adde ſyrupi capillor. ven. ℥. i. ß. fiat julep. pro tribus doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis abſinthii & tamariſci an. ℈. ß. hiſque finitis reiterentur pro totidem doſibus. Utatur pro potu ordinario aqua infuſionis chalybis, & rhabarb. in nodulo.

℞. Olei de capparib. & tamariſci an. ℥. ii. illinatur totus venter calidè, manè & ſerò.

℞. Olei nucis moſchatæ ℥. ß. balſami peruviani. ʒ. ii. miſce, illinatur regio ſtomachi, calidè dictis temporibus.

℞. Raſuræ eboris & margarit. præparat. an. ℥. ii. ſalis abſinth. & tamariſc. an. ʒ. i. fiat pulvis; de quo capiat ℈. ß. cum ſingulis juſculis & panatellis.

Hiſce remediis intra menſem convaluit. Et cùm poſt annum in eundem affectum incidiſſet, iteratis iiſdem remediis, liberata eſt, & ab eo tempore optima fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXVIII.

Coma, ſeu ſubeth puerorum.

DIe 28. menſis Septembris anni 1647. filius Domini Ducros, in curia Computorum Auditoris, quinque annos natus, craſſus & obæſus, incidit ſubito in comatoſum affectum, cui convulſiones interdum ſuperveniebant. Vocatus, ſtatim præſcribo clyſterem ex hiera, diaphœnicone, aqua benedicta, quo multùm purgatus eſt. Rejecto clyſtere, exhibeo ſalis vitrioli ʒ. ß. & provocato cum penna vomitu, multam pituitam excrevit, ac paucis poſt horis liberatus eſt.

OBSERVATIO XXIX.

Lues venerea antiqua.

VIr quadragenarius, ex ſuperiori Occitania ad nos venit, pro curatione luis venereæ, qua à 12. annis laborabat. Tres inſignes exoſtoſes habebat in capite à multis annis, & tumorem ſcirrhoſum in teſte ſiniſtro, pugni magnitudinem æquantem. Pluries tractatus fuerat per diætas ſudorificas & hydrargyroſim, ſine ſucceſſu. Principio menſis Octobris anni 1647. uſus eſt per 20. dies decocto chinæ & ſalſæparillæ cum primario, tum ſecundario, ſine ſudore, & quinto quoque die pilulas antivenereas ſumebat. Poſtmodum per 15. dies ſumpſit decoctum ad luem inveteratam, ex china, ſalſaparilla, putaminibus nucum, & antimonio compoſitum: itra illud ſpatium exoſtoſes diſcuſſæ ſunt emplaſtro veſicante: tumor verò teſticuli ſuffitu aceti, & emplaſtro de ſulphure.

OBSERVATIO XXX.

Febris quartana.

UXor Domini le Thaneur acris ſcribendi Magiſtri. 30. annos nata, febre quartana duplici laborans à tribus menſibus, ſumpſit die intermiſſionis, quæ erat 15. Decembtis anni 1647. febrifugi grana xx. ter blandè purgata eſt, & acceſſiones conſequentes prioribus ſimiles rediere. Altera die intermiſſionis ſumpſit febrifugi, gr. xxv. & nullus effectus ſenſibilis apparuit, nullaque evacuatio

ſubſe-

ſubſequuta eſt, & acceſſiones ſubſequentes perexiguæ, ac ferè nullæ apparuerunt, & brevi poſtmodùm omninò convaluit.

OBSERVATIO XXXI.

Dolor dentium.

Die 30. Decembris anni 1647. graviſſimo dentium dolore afflictus ſum, qui cùm circa mediam noctem intolerabilis evaſiſſet; fruſtulum tabaci ore aſſumpſi, & diu leviter maſticavi, donec vomitus excitatus eſt, quo omnia alimenta in cœna aſſumpta tejecta ſunt, & cum iis multa pituita, dolor verò intra duas horas evanuit.

OBSERVATIO XXXII.

Hydrops.

Illuſtriſſimus Archiepiſcopus Abredunenſis, annos natus 56. hydrope aſcite laborans, me vocavit circa medium menſis Aprilis anni 1648. Præter tumorem ventris inſignem, & tibias valdè inflatas, duobus gravibus ſymptomatis affligebatur: nempe ſiti inextinguibili, & difficultate ſpirandi, quam inquietudines nocturnæ comitabantur. Purgatus fuit pluries mercurio vitæ, correcto cum ſpiritu ſalis, quo ſeroſi humores evacuati ſunt, & ablata ſpirandi difficultas; Sitis ſpiritu ſalis ſublata eſt, cujus guttas xx. ſumebat manè cum juſculo, & veſperi cum aqua potabilli. Omnia ſymptomata ceſſarunt, & venter detumuit, quia verò propter ætatem, & viſcerum imbecillitatem novus aquarum proventus ſenſim cumulabatur, ad impediendam recidivam purgatus fuit bis in menſe, prædicto remedio, & ſumpſit quotidie tabellas ex confectione alkermes cum bezoardico minerali. Hoc modo vixit per triennium cum minori incommodo, & ſine hydropis recurſu; donec tandem, viribus deficientibus, ferè ſine morbo conſpicuo extinctus eſt.

OBSERVATIO XXXIII.

Febris tertiana duplex.

Die 15. Septembris anni 1648. vocatus ſum ad Illuſtriſſimum Epiſcopum Agathenſem, febre tertiana laborantem: Illa autem primò ſimplex fuerat per octo acceſſiones, mox in duplicem converſa eſt, illiuſque acceſſiones quatuor paſſus erat ante meum adventum. Bis ei vena ſecta fuerat, & medicamentum purgans bis exhibitum: ſudoribus multis diffluebat, etiam extra acceſſiones, ita ut vix per horam dimidiam dormire poſſet, quin mutanda eſſent induſia. Urinæ rubræ & crudæ apparebant, ita ut metus eſſet longitudinis morbi. Die 16. per horam ante acceſſionem, exhibeo decoctum camomillæ & cryſtalli tartari, ſimulque ſanguinem detrahi jubeo ad ℥. viii. ea die acceſſio non rediit. Die 18. exhibeo Mercurii vitæ correcti g. iii. blandè purgatus eſt: nihilominus acceſſio tertianæ ſimplicis, quæ decima ſeptima etiam prodierat, 19. rediit, Die 20. iterata eſt phlebotomia, cùm adhuc urinæ rubræ apparerent. Die 2. ante acceſſionem exhibitum eſt febrile Crollii, quæ tamen acceſſio præcedentibus ſimilis fuit. Die 22. quæ erat vacua ab acceſſione exhibitus eſt bolus ex caſſiæ ʒ ß. Pulveris jalapæ ʒ. ß. & febrifugi granis x. copiosè purgatus eſt per alvum, & ſemel per vomitum. Acceſſio ſequenti die non rediit, Die 24. exhibitum eſt infuſum Sennæ cum ſale tartari, ac ſpiritu ſulphuris: quod multa biliosa & pituita purgata ſunt. Sequenti die etiam acceſſio non rediit, ita ut poſtridie diſceſſerim: monui tamen periculum eſſe recidivæ: quia urinæ parùm videbantur coctæ, ideò præcepi, ut infuſum ſennæ iteraretur per triduum vel conſequens, vel alternum, ut omnes morbi reliquiæ exturbarentur. Eadem die, qua ego diſceſſi, acceſſio rediit, & triduo perſeveravit. Poſtmodùm verò juſculis aperientibus uſurpatis, quæ ego ante diſceſſum præſcripſeram, omninò convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Aneuriſma.

Dom. Pelet, Civis Monſpelienſis quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, cùm graviſſimis curis afflictus eſſet, poſt multa ſymptomata, melancholiam hypocondriacam atteſtantia, paſſus eſt tumorem, ſub clavicula dextra eminentem, & ovi dimidii magnitudinem æquantem, mollem, & reliquæ cuti concolorem, in quo pulſatio inſignis apparebat. Judicatum fuit, eſſe aneuriſma inſanabile: eo defuncto inventa eſt arteria magna aſcendens à corde ad claviculam ita dilatata, ut brachii ferè magnitudinem æquaret, & ovum gallinaceum in cavitatem ſuam facilè admittere poſſet. Præterea tunica illius admodùm denſa & cartilaginea evaſerat, quod admirabilem naturæ providentiam notat, quæ tunicæ maximè dilatatæ ruptionem evitare contendens, eam denſiorem ac duriorem effecerat. Sic vidi aliquando renem viginti duobus calculis refertum, in magnitudinem altero rene quadruplo majorem excreviſſe, quaſi natura eum amplificare voluiſſet, ut calculos illos cùm minori incommodo continere poſſet.

OBSERVATIO XXXV.

Febris quartana.

Joannes Verchandus Aromatarius, febre quartana ſatis diuturna laborans, quæ multis adhibitis remediis non ceſſerat, miſcui cum ptiſanæ potus ordinarii cyathis tribus mixtionem ex ambra & moſcho, quam pro confociendis muſcardinis paraverat, ſaccharo addito, in qua erant utriuſque grana viii. & in calore acceſſionis ptiſanam ſumpſit in tres doſes, ſingulis vicibus agitando, ne pulvis in fundo remaneret, unde copioſiſſimi ſudores oborti ſunt, qui moſchum redolebant, & perfectè curatus eſt.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris tertiana maligna.

Nobilis Matrona, uxor Domini de Sumens, febre tertiana duplici laborans in paroxyſmis graves lipothymias patiebatur, ut vererentur adſtantes, ne ipſa omninò deficeret, quæ intenſam morbi malignitatem teſtabantur. Vocatus ad eam exhibui bis in die in julepo cardiaco Bezoardici jovialis g. viii. & Bezoardici mineralis ℈. i. in ſingulis juſculis. Intra biduum ceſſarunt omninò lipothymiæ, & paroxyſmi ſine gravi aliquo ſymptomate tranſacti ſunt, pauciſque diebus, remediis ordinariis; ægra à morbo liberata eſt.

OBSERVATIO XXXVII.

Hydrops in puero.

Filius Guillelmi Delboſc, Civis Monſpelienſis, biennis, hydrope aſcite laborabat à quatuor menſibus; cui ſequentia remedia præſcripſi.

℞. Rhabarb. pulverat. ʒ. j. capiat manè cum juſculo, ſemel in ſeptimâ.

℞. Rad. eſparag. bruſ. & enulæ campan. an. ℥. i. fol. agrimon. cichor. ceterach. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & abſinth. utriuſque an. m. i. coquantur ℔. i. in colatura diſſolve ſacchar. albi ℔. i. Fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat i. alternis diebus, manè; per horam ante & poſt lactationem.

℞. Tabellar. triaſantal. quadruplicato Reo ʒ. ii. Capiat ʒ. i. manè altetnis diebus, vacuis ab uſu ſyrupi.

℞. Rhabarb. pulverat. in nodulo incluſi ℈. i. aquæ font. ℔. i. ß. Infundantur frigidè ſimul, & aqua utatur pro potu ordinario.

℞. Paſſular. mundatar. ℔. iii. bulliant in vino albo ad putrilaginem, deinde per ſetaceum trajiciantur, ac poſtmodùm recoquantur ad opiatæ conſiſtentiam, utatur omni hora per ſe, vel cum pane, ad libitum.

Hiſce remediis per duos menſes continuatis, ad integram valetudinem perductus eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Epilepſia.

Puella 12. annorum epilepſia frequenter corripiebatur, ad cujus curationem multa remedia fruſtra tentata fuerant. Cùm autem pleuritide correpta fuiſſet, pluries ei ſecta fuit vena, & ab eo tempore epilepſia nunquam correpta eſt. Inde colligere licet venæ ſectionem ad epilepſiæ curationem plurimùm conferre.

OBSERVATIO XXXIX.

Febris maligna.

Illuſtriſſimus Epiſcopus Uzetienſis, febre maligniſſima laborans, quæ ex continua & intermittente complicata erat, ad hemitritæi naturam accedens. Die undecima morbi adeo gravem paroxyſmum paſſus eſt, ut de vita ipſius maximè dubitaremus. Symptomatibus ingraveſcentibus, duabus aut tribus horis à principio invaſionis, ipſi exibui aquæ theriacalis noſtræ, ex ſuccis limonum, aliiſque paratæ, in tractatu noſtro de febribus deſcriptæ, capite de febribus malignis. ʒ. i. ß. cum aquæ cardui bene-

benedicti ʒ. iii. & intra horæ quadrantem omnia ſymptomata ceſſarunt, æger ſomno correptus, ab eoque poſt tres horas expergefactus, febre immunis fuit, quæ non ampliùs deinceps rediit.

OBSERVATIO XL.

Febris tertianæ.

Fllius Domini de Boitargis natu major, duplici tertiana laborans à 20. diebus, ſumpſit per horam ante tempus acceſſionis aquæ noſtræ theriacali ʒ. i. cum aquæ cardui Benedicti ʒ. ii. & acceſſio non apparuit amplius.

OBSERVATIO XLI.

Febris quartana, ſcabies, & maraſmus.

RAymundus Michael Civis Frontinianenſis, annos natus 66. febre quartana laborans, poſt multa remedia tamen curatus eſt, media hyeme, ſumpto per 16. dies Mercurio diaphoretico ad g. vi. à quo nullam ſentiebat operationem ſenſibilem, ſed acceſſiones in dies minuebantur, ut ferè omninò evanuerint. Integra tamen ſolutio febrifugo ſemel exhibito in parva doſi comparata eſt. Super fuit verò ſumma macies, quæ illum ad maraſmum ferè perduxerat, cùm ſcabie ſicca valdè pruriginoſa, totum corpus occupante. Præſcripſi uſum lactis aſinini per 40. dies, balneum integrum per triduum, & ſemicupium per 20. dies, & inunctionem ab uſu ſemicupii, cum unguento ſcabiei appropriato, & ſic integrè curatus eſt.

OBSERVATIO XLII.

Rheumatiſmus.

LUdovicus Michael Frontinianenſis, annos natus 25. menſe Septembris anni 1649. incidit in Rheumatiſmum, à quo omnes totius ferè corporis articuli gravibus doloribus afficiebantur, iiſque vagis, ita ut nunc unam, nunc aliam partem invaderent. Licèt autem Chronicus ut plurimùm eſſe ſoleat hic affectus, & ad plures menſes perſeverans; attamen intra 15. dies ſublatus fuit, ſeptem venæ ſectionibus, in principio celebratis, & aqua papaveris Rhœados, manè & ſerò exhibita. Remittente verò dolore, purgatus fuit ter pulvere arthritico, alternis diebus.

OBSERVATIO XLIII.

Phthiſis.

PUella Phthiſica, & ad extremam maciem perducta ex conſilio Medici, ſolis paſſulis victitavit, cum pane comeſtis, & pro potu utebatur decocto hordei & liquiritiæ, ſicque intra octo menſes reſtituta eſt, & optimè ac probè impinguata.

OBSERVATIO XLIV.

Hydrops.

PUella octo annos nata, hydrope laborans, uſa eſt conſerva ex paſſulis, in omni paſtu. Intra duos menſes liberata eſt. Illa autem conſerva fiebat ex paſſulis in vino albo decoctis ad putrilaginem, & per ſetaceum trajectis, iterumque recoctis ad opiatæ conſiſtentiam.

OBSERVATIO XLV.

Urinæ ſuppreſſio.

VIr quidam urinæ ſuppreſſionem paſſus per 11. dies, hac methodo curatus eſt. Sumebat quotidie ptiſanam laxantem, factam in decocto parietariæ, qua humores ſeroſi attrahebantur, ut in veſicam confluerent. Semicupium etiam frequenter uſurpabatur. Poſt quatuor purgationes ſumebat circa veſperam olei Scorpionum Matthioli ʒ. i. vel ii. cum eodem decocto. Hoc etiam obſervatione dignum, quòd poſt abſolutam curationem tota facies cruſta obducta ſit, quæ intra dies 15. exſiccata decidit. Unde conjicere licuit, virulentam quamdam materiam in corpore latentem, olei Scorpionum vi fuiſſe ad faciem propulſam. Et fortè illud oleum Elephantiacis plurimum conferret.

OBSERVATIO XLVI.

Vomitus ad choleram morbum accedens.

MUlier quædam vomitu ingenti, choleram morbum referente laborans, curata fuit in momento hauſto aquæ cyatho, ſpiritus vitrioli ſatis inſignem aciditatem adepto.

OBSERVATIO XLVII.

Lypothymia, & alia ſymptomata ex utero.

ALia mulier gravia ſymptomata ex utero patiens, eodem ſpiritu aquæ mixto ſanata eſt.

OBSERVATIO XLVIII.

Hydrops ſpurias.

VIr quidam abdomen impensè tumidum habebat; ut hydropicus ab omnibus putaretur. Tandem poſt exhibitum medicamentum excrevit veſicas numero ſeptem, oblongas inſtari farciminum (quæ vulgò *Boudins* nominantur) ejuſdemque craſſitiei, & unius palmi longitudinem æquantes, quæ humore fœtido repletæ erant, iiſque excretis, omninò liberatus eſt.

OBSERVATIO XLIX.

Colica bilioſa.

PHarmacopœus Claromontanus, qui Michael nominatur, annos circiter 40. natus, retulit mihi, ſe per multos annos colico dolore vexatum, nullum aliud remedium inveniſſe, præter hydropoſiam, & quandiu in ea perſeveraret, prorsùs incolumem permanere, quoties verò ad vini uſum rediit voluerit, intra biduum eodem affectu correptum eſſe. Cùm autem à me hujus eventus cauſam poſtularet, reſpondi non à bile ſimpliciter colicum dolorem in eo excitari, ſed majori parte ab humore melancholico, humori bilioſo permixto, cùm ille temperamento melancholico à prædominio præditus ſit. Cum autem melancholia jugiter à liene in ventriculum effundatur; aciditate ſua vinum aſſumptum inficit, & ita vinum confeſtim, in ventriculo aceſcit, ac morbi cauſam auget. Si verò bilioſus humor morbi cauſa exiſteret, ab aquæ potu quidem corrigeretur, ſed vini uſus tam citò affectum non ſuſcitaret, quia vinum bilis qualitates tam promptè non induit, ſicut melancholiæ, quatenus facilè aceſcit: non autem amareſcit. Conjecturam meam auget, quòd dictus Pharmacopœus, cum paroxyſmo colicæ corripitur, acida per vomitum rejicit, non autem amara.

OBSERVATIO L.

Gangræna.

MUlier quædam pauperrima, ex fractura tibiæ inſigni, cum gravi ulcere, incidit in gangrænam, quæ totum vulnus ambiebat, & in horas increſcebat, parteſque vicinas invadebat. Chirurgus meo conſilio partem fovit continuò per biduum aceto, in quo ſcoria ferri (vulgò *Machefer*) bullierat, & cohibita eſt gangræna, tum è vulnere exire cæpit pus ſatis laudabile, illudque poſtea ordinaria methodo curatum eſt.

OBSERVATIO LI.

Dolor in genu ex contuſione.

JOannes Cavalier, famulus meus, circa meridiem accepit ictum in genu, ex globo ligneo, quo luditur malleo. Ambulavit circa dolorem uſque ad horam quartam veſpertinam, quo tempore dolor, totum genu occupans, adeò gravis invaſit, ut nullo modo ambulare potuerit. Statim partem obliniri jubeo olei ceræ & ſpiritus vini partibus æqualibus, admotis linteis calidis: hora ſomni reperitur inunctio, & iterum poſtridie manè; intraque 24. horas liberatur.

OBSERVATIO LII.

Tumor in genu contumax, & diuturnus.

DOminus Montis Tabellio Regius, per trium menſium ſpatium paſſus eſt tumorem in genu tam contumacem, ut omnium remediorum vim deluſerit. Mollis erat; ſæpe, ut ad ſuppurationem veniſſe crederetur, & Chirurgi aperuiſſent, niſi ego obſtitiſſem. Poſt multa remedia ſequens Emplaſtrum profuit plurimum.

℞. Maſſæ emplaſtr. diapalma ʒ. i. Mercur. crudi cum ſulphure extincti, & vitrioli Romani an. ʒ. ii. terebinthinæ parum, f. emplaſtrum.

Manebat tamen adhuc tumor, quamvis valdè imminutus: denique ſequens emplaſtrum curationem abſolvit.

℞. Gummi Ammoniac. & Sagapen. in aceto diſſolut. & denuò inſpiſſat. ana ʒ. ii. emplaſtr. diachylon cum gummi ʒ. i. ß. liquefiant omnia ſimul, deinde adde cinnabaris & æris uſti an. ʒ. i. auripigmenti & viridis æris ʒ. ii. fiat maſſa.

OBSER-

OBSERVATIO LIII.

Cholera morbus.

PEtrus Manuel, Mercator Monſpelienſis, ſeptuagenarius gravi cholera morbo correptus, quatuor præcipuè remediis intra ſeptem dies liberatus eſt, clyſtere ex lacte, confectione de hyacintho, conſerva roſarum, & vitellis ovorum, fotu ventriculi aſtringente & roborante cum ſacculis, in vino rubro maceratis; julepo ex decocto plantaginis & portulacæ, cum ſyrupo cydoniorum & confectione de hyacintho, manè & ſerò exhibito; & laudano, cujus g. i. ſingulis noctibus in julepo diſſolvebatur. Pro miraculo habita eſt hæc curatio, in tam provecta ætate.

OBSERVATIO LIV.

Febris maligna.

DIE 6. menſis Auguſti anni 1650. vocatus ſum Salneolas pro Dn. Guerino mercatore Lugdunenſi, qui ibi morbo correptus fuerat. Dies erat morbi 15. delirio continuo tenebatur, & convulſionibus perpetuis, ſeu nervorum contractionibus, & membrorum ſubſultibus, præterea omnia reſpuebat tam juſcula, tum reliqua potulenta, & in os ex cochleari rejecta expuebat omnia. Ego primùm juſcula deglutire cogo, nares obturando, & cochlear diu in ore continendo: Poſtmodùm exhibeo Bezoardicum joviale ad gr. xx. bis quotidie, & in ſingulis juſculis Bezoardici mineralis ℈. i. per biduum, cum julepis alexipharmacis, epithematis; & aliis remediis vulgaribus. Præterea admota ſunt veſicatoria cervici & utrique brachio, & intra triduum à febre, omnibuſque ſymptomatis liberatus eſt.

OBSERVATIO LV.

Febris maligna.

DIE 14. Auguſti, anni 1650. Dn. Dalmeras navis bellicæ Præfectus, à ſeptem diebus laborabat febre continua maligna, cum tanta virium dejectione, ut ſeſe in lecto nullo modo commovere poſſet, neque in alterutrum latus convertere. Omnia remedia ordinaria in uſum revocabantur, ſine ullo profectu, imò neque lapis Bezoardicus, quem ſe à nobili Hiſpano habuiſſe dicebat ex India delatum. Tandem die 12. morbi, cùm omnia in pejus ruerunt, & ægrum mihi commendatiſſimum in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutum viderem; Exhibeo ipſi hora 9. veſpertina, aquæ theriacalis noſtræ cum ſucco limonum paratæ ℥. iv. hora undecima cum juſculo exhibui Bezoardici jovialis g. xii. & manè hora 4. idem Bezoardicum fuit iteratum. Horum remediorum fructus talis fuit, ut lipothymiæ, quæ pridie eum afflixerant, non ampliùs apparuerint: imò cùm antea, alvi fluxu laborans, quoties dejiceret, maximum virium languorem percipiret, ea tamen nocte alvum copioſiſſimè depoſuit, & inde vires firmiores evaſerunt. Præterea poſt tres horas ab aſſumpta aqua, & pulvere ſe ſe ſponte in latus convertit, & in eo decubuit, cùm antea per multos dies ſupinus & immobilis jacuiſſet, manè urinæ meliùs concoctæ apparuerunt, & ab eo tempore æger quotidie melius habuit, ac brevi à febre integrè liberatus eſt.

OBSERVATIO LVI.

Febris maligna.

DIE tertia Septembris, anni 1650. vocatus ſum ad oppidum, quod Aigue mortes nominatur, ut inviſerem clariſſimam matronam, Dominam de Guy, ſexagenariam, quæ febre maligna laborabat, ad Hemitritæi naturam accedente; erant enim acceſſiones ſingulis diebus recurrentes; quæ ad ἀπυρεξίαν non deſinebant, & cum iis accedebat totius corporis refrigeratio per 12. aut 15. horas perſeverans, cum maximo virium languore. Præterea aderat ſumma virium dejectio ex continuo & copioſo alvi fluxu; quo humores crudiſſimi griſeo colore infecti excernebantur; & accedebat iſte fluxus ad lienteriam, quoties enim juſculum aut potum ſumebat, ſtatim per alvum excernebat, ſed copia quadruplo majori illis quæ aſſumebantur. Acceſſi nona morbi die & remedia ordinaria ſedulò ac continuò per biduum uſurpavi, quæ pro febre maligna, alvi fluxu, & corroboratione virium vulgò præſcribi ſolent. Cumque illa nihil profuiſſent, & ægra in pejus rueret, ut die undecima morbi proxima, ac veluti in agone conſtituta videretur, ad Bezoardicum joviale, tanquam alexipharmacum eximium, & potens diaphoreticum confugiendum eſſe cenſui, illiuſque g. 12. exhibui. Ab eo tempore non ampliùs dejecit, perfrigerationes non redierunt, & intra biduum febris expers fuit, ac poſtmodùm brevi convaluit.

OBSERVATIO LVII.

Fovea in mamma.

RArus eſt iſte caſus. Nobilis matrona annum agens 51. temperamento bilioſo & melancholico prædita, ante decennium ſubito terrore correpta eſt, ex repentina infantis ſui morte, à nutrice incauta interfecti. Hinc menſium fluxus omninò ſuppreſſus eſt, nec inquam ampliùs ab eo tempore apparuit. Poſt duos annos exortus eſt in parte ſuperiori mammæ ſiniſtræ tumor ſubdurus & oblongus, digiti craſſitiem æquans. Paulò poſt apparuit in parte inferiori ejuſdem mammæ tumor alius exiguus & rotundus, qui intra paucos dies foveam effecit in eadem parte exiguam, & ſine dolore, quæ fovea ſenſim incrementum ſumpſit, ut intra biennium dimidium ferè mammæ totius partem ad interiora retraxerit, & in fundo illius cutis coſtis adhærere videretur. In ambitu verò illius fundi quædam percipitur durities, quæ compreſſa digitis, doloris ſenſum inducit. Aliquando ægra in tota illa parte dolorem pungitivum percipit, ſed exiguum & rarò evenientem. Præterea calore intenſo afficitur in regione hepatis, & dextra thoracis parte.

Habito conſilio ſancitum fuit, hunc affectum ad cancri occulti naturam accedere. Cum enim maxima ſit in humoris melancholici & atrabilarii natura varietas, fit, ut ab illis humoribus variæ formæ ejuſdem ſpeciei morbi contingant. Vulgò humor melancholicus adultus, cancrum efficiens, craſſus eſt, & tumorem durum perducit, qui tandem putredinem & acrimoniam acquirens, partem exulcerat, & ulcus inſanabile producit. In hoc autem caſu humor ille tenuis eſt, ideò tumorem perexiguum efficit, ſed præterea humor ille malignam quandam ac diſſolventem qualitatem habet, quæ partis ſubſtantiam colliquat & abſumit, quemadmodum videmus quædam ſalia erodendi & exulcerandi vi prædita, qualia ſunt ea, ex quibus cauteria potentialia componuntur, quædam verò diſſolvendi duriſſima corpora, ex quibus fiunt aquæ fortes, lapides & metalla diſſolventes, imò acetum lapides diſſolvit, cutem tamen non erodit. Sic in microcoſmo generantur ſalia, ſimilibus facultatibus prædita, quæ humoribus permixta, admirandos effectus producunt. Ita in hoc caſu humor, qui à natura in mammam, ceu partem mollem & ſpongioſam expellitur, ſubſtantiam illius ſenſim diſſolvit & abſumit, ita ut fovea illa majus in dies recipiat incrementum. Judicatus fuit iſte affectus incurabilis, eique tantùm curam palliativam eſſe adhibendam, metuendumque, ne tandem pars ulceretur, introducta majori acrimonia. Remedia præſcripta fuerunt altetantia, vacuantia, revellentia, roborantia. Putà purgationes, & phlebotomiæ periodicæ, juſcula alterantia, ſerum lactis, aquæ minerales, Cauteria, opiata ſpecifica & ſimilia. Topica verò lenientia humoris feroçiam & humectantia, ut linimentum ex oleo roſ. ſucco plantag. & ſolani, cum mercurio crudo, unguentum de ranis viridibus deſcriptum, capite de cancro: linimentum ex butyro, & oleo violac. cum ſale ſaturni, fotus ex aqua roſarum cum ſale Saturni.

OBSERVATIO LVIII.

Hæmorrhoidum dolor.

VIR ſexagenarius, melancholico & atrabilario temperamento præditus, dolore hæmorrhoidum moleſto conflictabatur, cum tumore & inflammatione partis qui multis remediis non ceſſerat. Præſcripſi fotum ex aqua roſarum, in cujus ℥. vi. ſalis Saturni ℥. i. diſſolvebatur, qui fotus pluries de die iterabatur. Poſtmodùm verò cataplaſma admotum eſt, ex cepa alba, ſub cineribus cocta, & cum butyro ſubacta, partibus æqualibus. Intra biduum inflammatio ſedata eſt, tumor magna ex parte reſolutus.

OBSERVATIO LIX.

Convulſiones pueri.

DIE 27. Octobris anni 1650. dum eſſem Nemauſi, pro alio ægro, filius Domini de Marguerite in Curia Præſidiali Nemauſenſi Conſiliarii, 10. annos natus, correptus eſt convulſionibus Epilepticis ſæviſſimis, ut omnes corporis partes atrociter convellerentur, & paroxyſmi identidem recurrerent, nullaque propemodùm adeſſet intermiſſio. In tanto periculo, & tam præcipiti affectu, exhibeo

hibeo ſalis vitrioli ʒ. ß in aqua betonicæ diſſolutam, qua vomitus illicò conciatus eſt, ægerque multam rejecit pituitam, ſtatimque convulſiones cohibitæ ſunt. Attamen poſt aliquot horas redierunt, ſed longe breviores ac leviores, ideò purgatio inſtituta eſt ex diacarthami ʒ. ß. ſyrup. roſac. ʒ. i. cum aqua betonicæ, eaque exhibita eſt ſub veſperam, cùm manè affectus eum corripuiſſet; per noctem bene purgatus eſt. Poſtea ei exhibitæ ſunt olei ſuccini & ſpiritus vitrioli an. guttæ v. in aqua betonicæ. Remiſſiores fuere paroxyſmi, ſed nocte inſequente aliquantulum frequentiores rediere. Poſtridie manè exhibetur potio ex aqua cardui benedict. & ſcord. an. ʒ. i. aquæ theriacalis Bauderonii ʒ. i. ſalis Card. bened. ϑ. i. confectionis alkermes ʒ. i. cujus beneficio convulſiones omnino ſublatæ ſunt. Ne tamen iterùm ſuccreſcerent, bezoardicum joviale bis exhibitum eſt, octo horarum ſpatio, ad g. 12. & ſic omnino liberatus eſt. Potio alexipharmaca & bezoardicum joviale exhibita ſunt, quia magna erat malignitatis ſuſpicio in hoc morbo, propterea, puer iſte antè 15. dies angina laboraverat, quæ tunc temporis Nemauſi erat epidemica, pueros præſertim affligens, qua etiam nonnulli moriebantur. Unde conjicere licuit, malignitatem, ex eo morbo relictam, quæ in pueri corpuſculo per tempus prædictum latuerat, ſubitò ſuſcitatam fuiſſe, & convulſiones illas excitaſſe.

OBSERVATIO LX.

Angina.

DIE 27. Octobris anni 1650. D. Cheiſon, Patronus Nemauſenſis 30. annos natus, gravi angina laborabat à quinque diebus, quæ illi deglutitionis libertatem omninò abſtulerat, ita ut ne guttulam juſculi haurire poſſet, & 24. horis nihil aſſumpſerat, præter aquam, quæ facilius permeabat. Statim ipſi exhibere jubeo aquæ benedictæ ʒ. ii. cujus odoratione abſceſſus in faucibus latens, qui totum œſophagi orificium obturabat, diſruptus eſt, & æger multum puris rejecit cum pituita, ac tantillo ſanguinis. Poſtmodum verò juſculum aſſumpſit ſine magna moleſtia, & paucis aliis adhibitis remediis, omnino convaluit.

OBSERVATIO LXI.

Tertiana duplex.

DIE 29. menſis Novembris anni 1650. dum eſſem Nemauſi, vocatus ſum ad Nobilem virum D. de Mirabel, apud Dominum Barnier Conſiliarium Regium habitantem, qui febre tertiana duplici laborabat à 15. diebus. Hujus temporis decurſu bis ſanguis detractus fuerat, & totidem purgationes celebratæ, multique julepi exhibiti refrigerantes & aperientes. Nihilominus febris perſeverabat, acceſſiones anticipabant, urinæ erant crudæ & ſubrubræ, tum æger ſudores nocturnos patiebatur: quæ omnia morbi longitudinem minabantur, ut metus eſſet, ne in quartanam degeneraret. Ego igitur curationem aggrediens, ad Phlogoſim internam auferendam, quæ ex urinarum rubedine, & magno acceſſionis æſtu innoteſcebat, iterùm ſanguinem detraho, qui cùm valdè exuſtus & corruptus appareret, poſtridie iterandum cenſui. Poſtmodùm ad ſanguinem depurandum & contemperandum, præſcripſi julepos ex radic. aperientibus temperatis, cum cichoraceis & capillaribus ad triduum continuandos, quos ſequebatur potio, ex ſenna, tamarindis, manna, & ſyrupo roſaceo, qua ſufficienter purgatus eſt. Attamen acceſſiones æquè validæ perſeverabant. Exhibeo igitur febrifugi grana 20. quibus ſepties purgatus eſt tantùm per inferiora, & adeò blandè, ut paſſim profiteretur ſe nunquam benignius ſumpſiſſe medicamentum: Sumpſit autem hora tertia matutina, cùm acceſſio hora prima pomeridiana expectaretur, quæ ad quartam veſpertinam retardata eſt, & multo levior fuit. Sequenti die rediit acceſſio eadem hora, & priori conſimilis. Exhibeo iterùm febrifugum eadem doſi, & eodem modo purgatus eſt, neque acceſſio ampliùs reverſa eſt. Poſtridie medicamenti hæmorrhagiam narium paſſus eſt, qua ſanguinis ℔. i. excrevit, ſine ulla virium jactura. Et hoc interdum obſervavi in febrifugo noſtro, ut cùm omnia, quæ naturam gravant, expellere conetur, ſanguinem etiam ſuperfluum per hæmorrhagiam foras propellat: quod in hoc nobili viro contigit, qui juvenis erat & ſanguineus, ut adhuc, non obſtantibus quatuor venæ ſectionibus, ſanguis ſuperfluus in ipſo redundaret. Sic perfectè curatus eſt, & ad priſtinam valetudinem perductus.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

REverendus Pater Dominicanus, nomine Auguſtinus, ab anno integro ferè quartana laborabat, cui ſucceſſit icterus niger. Multis remediis hunc morbum oppugnare tentaverat, ex variorum Medicorum præſcripto, ſed fruſtrà. Erat enim temperamento valdè melancholico & aduſto præditus: Prætereà hypochondrium ſiniſtrum ac renitens habebat. Præſcribo ipſi venæ ſectionem, apozemata aperientia & melanagoga ad quatuor dies, cum fotibus hypochondriorum aperientibus & emollientibus, poſtmodum exhibui febrifugi grana xx. Febris inconcuſſa permanet. Poſt duas acceſſiones exhibui ejuſdem remedii grana xxv. & acceſſiones imminutæ ſunt. Poſt alias duas acceſſiones exhibui grana xxx. & febris illa contumax omninò fugata eſt.

OBSERVATIO LXIII.

Paronychia.

PRincipio menſis Martii, anni 1651. filia natu major Domini Baronis d'Amelaz, Quæſtoris Franciæ Generalis, Paronichiam patiebatur in indice manus ſiniſtræ, quæ ipſam vehementer afflixerat per 4. dies, ita ut noctes inſommes tranſiret, cum dolore inſigni. Juſſi, ut digitum immitteret in aurem felis, & intra duas horas doloris expers fuit. Sentiebat per intervalla attractionem digiti in cavitatem auris, ac ſubinde dolor totum brachium invadebat, uſque ad humerum, eo denique tempore felis vociferabatur, ut credibile ſit, eum dolore affici à veneno attracto. (Paronychia enim eſt tumor venenoſus:) tota manus intumuit, ac poſtmodùm detumuit, excepto digito, qui tumefactus remanſit, & doloris expers. Sublato dolore digitus extractus eſt, & ſuppuratus apparuit, ac deinceps ſolo emplaſtro diapalma curatus.

OBSERVATIO LXIV.

Hæmorrhoidum fluxus immodicus.

MEnſe Aprili anni 1651. nobilis Matrona, uxor Domini de Riniac, in Curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci regii procuratoris generalis, quadragenaria, patiebatur hæmorrhoidum fluxum immodicum, à quo nullis remediis, à duobus Medicis conſequenter per octo menſes præſcriptis, liberari potuerat, & ad ſummam cachexiam, hydropem minitantem, perducta erat, cum maxima virium imbecillitate, ut vix progredi poſſet, & icterico faciei, ac totius corporis colore. Remedia ferre amplius non poterat, & à purgantibus medicamentis, quantumvis levibus, ex dictorum Medicorum præſcripto uſurpatis, fluxus irritabatur. In hac deſperatione ad me confugit, meam opem implorans. Ego verò ſtatim illi præſcribo ſequentem potionem per quatuor dies continuos uſurpandam.

℞. Tamarindor. ʒ. ϑ. fol. plantag. m. i. myrobalan. citrin. ʒ. i. coquantur ad ℥. vi. in colat. infunde rhab. electi ʒ. i. ſpicæ nardi ϑ. ß. expreſſione facta diſſolve ſyrupi roſac. ʒ. i. rhab. pulv. ϑ. i. fiat potio.

In prima exhibitione ſanguinis fluxus cohibitus eſt licèt quinquies dejecerit; & in cæteris doſibus idem eventus.

Dein præſcripſi julepos ex decocto radic. pentaphylli & tormentil. fol. plantag. pimpinel. & mille fol. paratos, cum ſale prunellæ & ſyrupo granator. per xii. dies, iterando purgationem quinto quoque die; & toto illo tempore fluxus hæmorrhoidum nunquam comparuit.

Quia verò affectus erat contumax, & valde diuturnus, qui ſemel cohibitus, poſt aliquod tempus iterum revertebatur, poſt dicta remedia præſcripſi ſalem martis, ad multos dies exhibendum à g. vi. ad gr. viii. & potionis prædictæ exhibitionem quinto quoque die.

Per horum remediorum uſum, fluxus hæmorrhoidum non comparuit per quinque ſeptimanas, quibus elapſis, rediit fluxus ſatis moleſtus: copiam enim ſanguinis puriſſimi excernebat, quoties alvum deponeret. Sequenti die vocatus præſcripſi iterum potionem purgantem, à qua ter aut quater dejecit, ſine ulla excretione ſanguinis.

Poſtridie potionis præſcribo balneum ex hordeo, plantag. polygono, ſummitat. rubi & roſis rubris paratum, per biduum uſurpandum.

Poſtmodùm iterata ſunt eadem remedia per menſem integrum, & in dies vires reficiebantur, & color faciei vividus reddebatur: donec tandem in regram valetudinem acquiſierit. Attamen circa finem prædicti menſis calorem

ſentie-

ſentiebat in hypochondriis, inquietudines hora ſomni. Facile erat conjicere, hæc à ſanguine retento provenire, qui antea per hæmoroides effluebat, & quem natura probè regere non poterat, prædictis evacuationibus aſſueta: præſertim cùm purgationes menſtruæ ab aliquot annis defeciſſent: ideò ſanguinis miſſionem ex brachio præſcribo, cujus beneficio ſymptomata illa ſublata ſunt.

OBSERVATIO LXV.

Contuſio, inflammatio, & excoriatio clunium ex decubitu diuturno ſupra partem.

UXor Domini de Briſſac, febre continua laborans, cum catharro moleſtimo, in pulmonem decumbente, unde tuſſis ferè perpetua, quæ vehementiùs affligebat, quoties decumbere tentaret: ita ut diu noctùque in lecto ſedere cogeretur. Cùm autem valde maciiena eſſet, clunium extrema, quæ ad podicem accedunt, ex compreſſione diuturna, contuſionem & excoriationem paſſa ſunt, quæ ſequuta eſt inflammatio, rubedine obſcura prædita, ad lividitatem declinante. Poſt quædam unguenta & emplaſtra per aliquot dies à Chirurgo fruſtra tentata, & malo ingraveſcente, res mihi exponitur; jubeo foveri partem aqua roſar. in qua ſal ſaturni diſolutum fuerit, & intra 24. horas malum curatum eſt.

OBSERVATIO LXVI.

Febris maligna.

MEnſe Julio anni 2651. D. Deletre, ſalinarum Procurator, incidit in febrem malignam, quæ ipſum ad convulſiones & delirium perduxit, cum ſumma pulſus inæqualitate, unde brevi moriturus videbatur. Ex variis, quæ illi exhibita fuerunt, maximè profuit aqua theriacalis noſtra, in febris peſtilentis curatione deſcripta ad ʒ. iv. exhibita, cum bezoardici jovialis gr. xii. à quibus ſudor copioſus excitatus, eſt, & æger veluti miraculo liberatus.

OBSERVATIO LXVII.

Situs ventriculi monſtruoſus.

FIlius D. Rat, Civis Monſpelienſis 24. annos natus temperamento melancholicus, febre tertiana diuturna, nunc ſimplici nunc duplici; cum per totam ferè æſtatem laboraverit; Menſe vero Septembris, licèt à paroxyſmis febrilibus liberatus eſſet, non ſatis tamen proſpera valetudine frueretur; ab Empyrico quodam antimonium ſumpſit, fortè malè præparatum, à quo vehementiſſimi vomendi conatus excitati ſunt, abſque ullo effectu, ita ut conatus ille irritus, continuò affligens, eum intra ſeptem vel octo hora ad extrema redegerit, & circa veſperam de medio ſuſtulerit. Aperto cadavere, inventus eſt ventriculus in parte thoracis dextra, variis humoribus repletus, qui quidem ſitus præternaturalis effecit proculdubio, ut ſeſe ſufficienter dilatare ac ſubvertere nequiverit ad vomitum efficiendum, coſtarum ambitu oppreſſus. Hunc autem ſitum ab ortu contractum fuiſſe teſtatur plumonis carentia in illa thoracis parte, cùm unus illius lobus in ſiniſtra appareret. Mirum eſt, hunc juvenem toto vitæ decurſu ſpirandi difficultate non fuiſſe valde oppreſſum, & omnes corporis functiones, ante morbum prædictum, commodè exercuiſſe; militiam enim exercuerat, & febres prædictas in bello contraxerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hydrops.

PUer bimulus, hydrope laborans, ſequentibus remediis intra duos menſes perfectè curatus eſt.

℞. Rhab. pulv. ʒ. i. capiat manè cum juſculo.

℞. Radic. aſparag. bruſci, & enulæ cam. an. ʒ. i. fol. agrim. cichor. ceterac. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & abſinth. utriuſque an. m. i. coquantur ad ℔. i. fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat ʒ. i. alternis diebus, per horam, longè à lactatione.

℞. Tabellarum triſantali quadruplicato rheo ʒ. iv. capiat ʒ. i. alternis diebus, vacuis ab uſu ſyrupi.

℞. Rhab. electi, nodulo incluſi ℈. aquæ font. ℔. i. ß. infundantur frigidè ſimul, & hac aqua utatur pro potu ordinario.

OBSERVATIO LXIX.

Alvi fluxus cruentus.

D. Rouſier. Medicinæ Doctor & Medicus Uticenſis, quadragenarius, à quatuor menſibus patiebatur alvi fluxum bilioſum, pituitoſum, & ſanguineum, quo plus ſanguinis, quàm reliquorum humorum excernebat, ita ut ad ſummam maciem ac veluti marcorem perductus eſſet. Cùm multa remedia per totum illud tempus fruſtra tentaſſet; me tandem in conſilium vocat, cui exhibui auri horizontalis g. xii. quibus blandè purgatus eſt, & copiam bilis porraceæ ac æruginoſæ excrevit ſine ullo ſanguine. Idem remedium bis iterandum præcipio tertio quoque die, & eadem ſequuta eſt operatio. Poſtmodùm vero, ab alvi fluxu prorſus immunis fuit, & euchymis utens alimentis ad priſtinam valetudinem perductus eſt.

OBSERVATIO LXX.

Veneris impotentia.

NObilis vir, triginta annos natus, cùm à prima adoleſcentia veneri admodùm indulſiſſet, & diturnam gonorrhœam paſſus eſſet, qua vigente, frequenti nihilominus utebatur concubitu, etiam cum impuris ſcottis, debilitatus admodùm, à cauſis prædictis, partibus genitalibus, incidit tandem in veneris impotentiam, quæ non in defectu erectionis conſiſtit, quam aſſerit eſſe ſufficientem, ſed ejaculationis, quæ rariſſimè contingit. Illam autem dependere cenſeo ex ſeminis defectu, quod perexigua copia generatur, propter teſtium imbecillitatem, quorum calor nativus exhauſtus atque exſolutus eſt, frequentiori coitu. Fortè etiam paraſtæ in vitio ſunt, & exiguam ſeminis copiam recipiunt à teſtibus, propter cicatrices in iis relictas ab ulceribus, quæ diuturnas illas gonorrhœas comitari ſolent. Tum etiam propter frigidam intemperiem, illis partibus introductam, per inſiti ſpiritus exſolutionem. Procuratione hujus affectus, ſequentia præſcripſi prima die menſis Aprilis 1652.

℞. Decoct. emollient. ℔. ß. cathol. duplic. & diaphœn. an. ʒ. vi. mellis roſ. & olei lilior. an. ʒ. ii. fiat clyſter., injiciendus hora quarta poſt meridiem.

Sequenti die aperiatur vena baſilica cubiti dextri, mittantur ſanguinis ʒ. viii.

℞. Sennæ mundat. ʒ. ß. Sem. aniſi ʒ. i. abſint. pontici P. ß. coquantur ad ʒ. vi. in colatura diſſolve diaphœn. ʒ. iii. ſyrupi roſ. ʒ. i. F. potio, quæ detur poſtridie venæ ſectionis cum regimine.

℞. Raſuræ ligni guajaci ʒ. iv. aquæ font. ℔. iv. infundantur per 14. horas, deinde bulliant ad mediæ partis conſumpt. addendo ſub finem ſennæ mundat. ʒ. i. turbith. hermodactyl. ac ʒ. iii. colaturæ capiat ℔. ß. manè, tribus horis ante paſtum, per 20. dies.

℞. Radic. ſalſæ parill. ʒ. i. aquæ fontis ℔. viii. infundantur per horas 12. deinde bulliant ad quartæ partis conſumpt. colatura utatur pro potu ordinario, cum vino generoſo, per uſum prædicti decocti, utendo intereà pane biſcocto & aniſato, carnibus aſſis, & non elixis nucleis pineis, amygdalis torrefactis, aliiſque cibis ſiccioribus.

Finito uſu prædicti decocti, capiat per triduum manè terebinthinæ, aqua agrimonii diligenter lotæ ʒ. i.

Poſt horum remediorum uſum adeat thermas Baleruca-nas, quarum aquam ſumat per triduum, more ſolito.

Poſtmodùm verò utatur ſemicupio ejuſdem aquæ per quatuor dies, manè & veſperi, ſudando matutinis horis, veſperi verò teſtes tantùm & perinæum cum regione pubis balneando.

Ab exitus cujuslibet balnei, poſt deterſum ſudorem vel madorem, inungatur ſcrotum, perinæum, & regio lumborum unguento ſequenti.

℞. Olei lilior. ʒ. ii. oleo nucis moſchat. ʒ. ß. oleo garyophyl. ʒ. i. piperis albi, nigri, & longi an. drach. ß. ſem. erucæ, urticæ, nigellæ an. ℈. ß. pyrethri ʒ. i. ceræ q. ſ. fiat unguentum.

℞. Olei nucis moſchat. ʒ. ii. olei caryoph. ʒ. i. ambræ gryſeæ, moſchi & zibetæ an. ℈. i. fiat linimentum.

Poſt uſum thermarum, foveantur partes prædictæ per 15. aut 20. dies per horam, ante introitum lecti, decocto ſequenti.

℞. Radic. galangæ, calami aromat. & ireos florent. an. ʒ. i. fol. ſalviæ, majoranæ, & roriſm. an. m. i. Sem. erucæ, naſturtii, urticæ, cardamomi, & cubebar. an. ʒ. iii. nucis moſchar. garyophyll. & cinnam. an. ʒ. ß. roſ. rubr. p. i. coquantur in vino rubro ad quartæ partis conſump. colatura utatur pro fotu prædicto.

Poſt fotum illinantur eædem partes calidè linimento prædicto.

Per uſum prędictorum remediorum ſumat quotidie manè conſervæ ſityrionis vel eryngii ʒ. ß. vel nucem juglandem

ſaccharo conditam, vel myrobalanum conditum, vel tabellarum ſequentium ʒ. ii.

℞. Confect. alcherm. ʒ. ii. ambræ gryſeæ ℈. i. moſchi optimi. g. vi. ſacchari in aqua flor. arantior. & roſar. diſſoluti ʒ. v. fiant tabellæ.

Prædictis uti poterit alternatim, ne unius tædio afficiatur.

Interim victu utatur analeptico; & in primis comedat frequenter perdices & pullos columbinos, lepuſculos, & oryzam cum lacte.

In bellariis verò utatur piſtaciis, tuberibus, ſcolymis, amygdalis, avellanis, dactylis, & nucleis pineis; tum etiam confectione ex iis parata, quam vulgò pineolatum vocant.

Abſtineat à fructibus & oleribus crudis, piſcibus, aliiſque frigidioribus & humidioribus alimentis, nec non à coitu, per uſum remediorum.

OBSERVATIO LXXI.

Hydrops pectoris.

JOannes Manenty, civis Monſpelienſis, annos natus 65. corpore craſſo & obæſo prædituſ, à tribus menſibus patiebatur magnam ſpirandi difficultatem, ita ut vix poſſet in lecto decumbere, nocturno tempore in primis, quo magis vexabatur. Nulla erat tuſſis, aut ſaltem tariſſima, neque quicquam effatu dignum per anacatharſim excernebat. Faciès erat ſubtumida, & venter intumeſcere incipiebat, ita ut in aſcitem inclinare videretur; cùm tibiæ etiam & pedes intumeſcerent. Ad illius curationem præſcripta fuit principio menſis Maji 1652. purgatio univerſalis, quæ ad quatuor dies, per apozema phlegmagogum & hydragogum fuit inſtituta; mox diæta ſudorifica ex decocto guajaci & ſalſæparill. ad xx. dies, copioſè ſudando in laconico, cum vapore ſpiritus vini parato. Et poſt quartam quamlibet doſin ſumebat pulverem hydropicum ex ſenna, turbith. hermodactil. jalapa, ſcammonio, & cremore tartari paratum, quibus remediis omninò liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXII.

Febris tertiana duplex.

UXor D. Bruieys in graviditate ſeptimeſtri correpta eſt febre tertiana duplici in menſe Majo anni 1652. quæ per menſem eam afflixit, nulla apparente remiſſione, quod periculum non exiguum portendebat. Docet enim experientia quotidiana, mulieres gravidas, hujuſmodi febribus laborantes, difficillimè curari, & non paucas, abortu interveniente, de medio tolli. Ter ipſi ſecta fuerat vena, purgans medicamentum bis exhibitum, & multi julepi aperientes ac refrigerantes propinati; tandem venæ ſectione per horam ante paroxyſmum celebrata, & exhibito immediatè ante venæ ſectionem julepo, ex decocto chamæm. & cremor. tartari parato, febris omninò ſublata eſt. Acceſſio enim quæ poſt venæ ſectionem expectabatur, non comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LXXIII.

Hydrops.

UXor ſartoris vicini, triginta annos nata, cum cachectica fuiſſet toto tempore partus, & male ſe geſſiſſet puerperio, febre acuta correpta eſt, in cujus fine incidit in hydropem, in quo venter, crura & tibiæ inſignem tumorem ſubierant. Cùm autem inops eſſet, hunc tantùm pulverem ei præſcripſi.

℞. Sennæ mundat. cryſtall. tart. & radic. Jalapæ ana ʒ. ß. fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum juſculo, ſingulis diebus. Hoc remedio per 20. dies uſurpato integrè liberata eſt.

OBSERVATIO LXXIV.

Mammæ inflammatio.

JUvenis mulier circa nonum graviditatis menſem correpta eſt tumore mammæ ſiniſtræ, cum tenſione, rubore, & pulſatione. Vocatus Chirurgus, cataplaſma de mica panis ſtatim admovet, unde tumor admodum increvit. Vocatus ego, cataplaſma præſcribo ex farina fabarum cocta in oxycrato, ſæpè immutandum, quia intra paucas horas exſiccatur. Intra 12. horas inflammatio ablata eſt, tumorque admodùm imminutus, & intra paucos dies omninò evanuit.

OBSERVATIO LXXV.

Colica bilioſa.

DN. de Chalanges, Salinarum coctor, correptus fuit colica bilioſa circa finem menſis Januarii anni 1653. Dolor erat vehementer excrucians, cum vigiliis aſſiduis, febre continua, & ſingultu frequenti, ut Medicus ordinatius inflammationem alicujus partis imi ventris ſuſpicaretur. Ego verò, in conſilium vocatus, exiſtimavi hæc omnia dependere ex cacochymia bilioſa, hac præcipuè ratione ductus, quòd dolor eſſet vagus, & interdum partem ventris inferiorem & hypogaſtricam occuparet, interdum ſuperiorem & epigaſtricam. Hanc ſententiam eventus comprobavit. Nam poſt quatuor phlebotomias, enemata multa emollientia, purgantia, & anodyna, fotus & ſemicupia, quatuor purgationibus curatus eſt, diebus conſequentibus uſurpatis, ex decocto cichoraceorum & capillarium cum ſummit. malv. ʒ. ii. ſennæ, cui infundebatur caſſiæ ʒ. i. & in colatura diſſolvebatur ſyrupi roſac. ʒ. i. quotidie excernebat multam bilem porraceam, quæ dicta ſymptomata pariebat.

OBSERVATIO LXXVI.

Tonſillarum inflammatio.

DIe 21. menſis Maji anni 1653. uxor Dn. Engarran in Curia Computorum Conſiliarii, afflicta eſt tonſillarum inflammatione graviſſima, quam brevi ſequuta eſt exulceratio, cum dolore intenſo. Celebrata venæ ſectione & gargariſmatis ex oxycrato per biduum fruſtrà uſurpatis, ſequenti curata eſt intra unum diem.

℞. Sem. ſinapis ʒ. i. aceti roſac. & ſacchari albi an. ʒ. i. aquæ ʒ. iii. fiat gargariſma.

OBSERVATIO LXXVII.

Hydrops in puero.

FIlius D. Joannis Guy mercatoris, quinque annos natus, à quatuor menſibus hydropicus, cùm alia remedia non profuiſſent, ſyrupo ſequenti per 15. dies uſurpato perfectè curatus eſt.

℞. Radic. enulæ camp. ʒ. i. fol. agrimon. chamædr. centaur. minor. & abſinthii utriuſque an. M. i. coquantur ad ℔. i. in colatura diſſolve ſacchari albi ℔. i. fiat ſyrupus, de quo capiat ʒ. i. ſingulis diebus manè aliquot horis ante paſtum.

OBSERVATIO LXXVIII.

Singultus.

DN. Seguin febre maligna laborans, graviſſimo ſingultu, & ferè aſſiduo torquebatur, poſt multa remedia, febrem & malignitatem oppugnantia, quatuor ſectiones, & unam purgationem, multoſque clyſteres, & multa remedia, ſingultui præſertim appropriata. Die 12. morbi iterum purgatus eſt: ſingultus erat frequentior circa veſperam, licèt ſatis copioſè purgatus fuiſſet. Vocatus in conſilium laudani g. ii. præſcribo, cum emulſione 4. ſem. frig. major. in qua ſalis prunellæ ʒ. i. diſſoluta fuit, intra horam ceſſavit ſingultus, nec ampliùs rediit.

OBSERVATIO LXXIX.

Ad Veneris impotentiam.

REcipe olei de liquid. ambar. ʒ. i. ſem. eruc. ʒ. i. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 233.

Si pilulæ iſtæ non poſſint tam citò præparari, ſequentes uſurpari poterunt, cum magno fructu.

℞. Ambræ griſeæ, moſchi optimi & agalloch. electiſſimi an. ʒ. i. ß. raſuræ ebor. diamoſchi dulc. galliæ moſch. an. ʒ. ß. rad. angelic. pœon. & carpobalſ. an. ʒ. i. Zebetæ q. ſ. fiat maſſa pilular. de qua capiat. ℈. i. vel ʒ. ß. ſingulis noctibus.

Ad varianda remedia aqua ſequens interdum uſurpari poterit.

℞. Cinnam. Caryophyll. nuc. moſch. macis ana ʒ. i. cubebar, piperis longi, galang. zedoar. ammi, ſeſeleos, ana ʒ. ß. granor. juniper. ʒ. i. vini albi generoſi, aquæ roriſm. majoran. ana ℔. i. ſient in digeſtione per dies vi. & poſtea deſtillentur in B M. capiat cochl. ii. manè & ſerò.

Denique cæteris non proficientibus, opiata ſequens uſurpari poterit.

℞. Rad. ſatyrii recent. ʒ. iii. rad. paſtinac. recent. ʒ. iii. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 232. Exterius fotus & linimenta uſurpari poterunt, ſupta obſervat. 69. præſcripta, quibus etiam emplaſtrum ſequens addi poterit.

℞. Maſſæ empl. de baccis lauri, & maſtiche ana ʒ. i. gummi tacamahác. & caragn. ana ʒ. ß. rad. biſtort. & tormentill. nucis moſch. garyophyll. zinziber. & pulv. aromat. roſar. an. ʒ. i. ol. nuc. moſch. ʒ. ß. balſam. peruvian. q. ſ. fiat emplaſtrum quadratum, applicandum regioni lumborum & perpetuò geſtandum, ac ſingulis ſeptimanis renovandum.

OBSER-

OBSERVATIO LXXX.

Febris tertiana diuturna.

UXor Dn. de Briſſac. 20. annos nata, per menſem Julium & Auguſtum tentata eſt febre tertiana duplici, eaque valde contumaci, quia corpus erat valde debilitatum à gravitate ſemeſtri, & abortu ſubſequente. Multa remedia in caſſum per illud tempus uſurpata fuerant à Medico ordinario, venæ ſectiones & purgationes plurimæ, julepi, juſcula medicata, &c. Vocatus ego, exhibeo per horam ante acceſſionem bezoard. jovialis gr. xii. cum aquæ cardui bened. ℥. iv. Acceſſio retardata eſt per horas duas, & multò minor fuit, tum in fine illius alvum bis aut ter depoſuit, quæ antea non niſi clyſteribus ſolvebatur, & fœtidiſſima rejecit excrementa. Sequenti die idem remedium fuit uſurpatum, & acceſſio ſimiliter retardata & imminuta fuit, tum etiam in fine illius fœtidiſſima excrevit, ac poſtmodùm acceſſiones quaſdam paſſa eſt vix perceptibiles, deinde ſenſim integrè liberata eſt.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluxus Hæmorrhoidum.

DN. Engarran, in ſuprema Computorum, ſubſidiorum, & Fiſci regii curia Conſiliarius, immodico hæmorrhoidum fluxu laborabat à quinque vel ſex diebus, quo ſanguinis ℥. viii. vel x. ſingulis diebus profundebat. Poſt venæ ſectionem, julepos refrigerantes, aliaque remedia interna & externa fruſtrà exhibita, cùm res urgeret, & æger admodum debilitaretur, præſcripſi ſuccum urticæ, levi ebullitione depuratum ad ℥. ii. cum pauco ſaccharo, & hoc ſolo remedio fluxus omnino cohibitus eſt.

Candide Lector, Quia numerus obſervationum deficiebat in ſcriptis Riverianis, ad implendam hanc centuriam, ſequentes ſubjunximus, plures ejuſdem ſpecici morbos ſub eodem titulo, clarioris doctrinæ gratia, aliquando comprehendentes, 82. igitur erit prima noſtrarum, huic centuriæ perficiendæ additarum.

OBSERVATIO LXXXII.

Hydrops.

ANno 1645. quidam nomine Felizat Coſtenſis, hydropicus factus, ſine remediorum ope curatus eſt, umbilico ſponte & confertim aperto, dum per urbem incederet, ita ut reverſus domum, multa ſtragula & lectum continuò irroraverit per aliquot dies, unde ſanus & hilaris per totum annum vixit. Eo tamen elapſo iterum venter ſuper eum magnificatus eſt (ut Arabum verbis utar) & ita intumuit, ut cùm inſigni reſpirandi difficultate per urbem incederet: cùmque tumor adeo increviſſet, ut ſuffocationis periculum immineret, & adeſſet ſatis inſignis exomphalos ſeu umbilici prominentia, conſtantibus etiam viribus, de ejus apertione nos iterum atque iterum rogarit, alioqui ſibi violentas manus illaturus. Quod cùm tandem Chirurgus ritè & ſine dolore præſtitiſſet; quam ſtatim fluere permiſimus fere ad ℔. i. & ſub noctem eadem quantitate: verùm eadem nocte ſenſim ſubſidentibus partibus, vires etiam ſubſidebant. Ita ut ſequentem diem ultimum obierit. Unde patet, naturæ opera non ſemper eſſe imitanda, ut videre eſt in hoc ægrotante annorum circiter 25. Attamen licèt conſtare viderentur vires, quòd per urbem incederet, & ritè comederet, morbum tamen fuiſſe confirmatum, & viſcera jam labem, præſertim ex priore morbo contraxiſſe, conjiciendum eſt.

Multis aliis hanc operationem, & cum præmeditatione fuiſſe adminiſtratam, ſed neminem ſervatum, à multis Practicis audivi.

Hydrops univerſalis à me pluries curatus eſt brevi & facilè per diuretica & hydragoga; qui ſcilicet hydrops ſeu tumoris univerſalis genus, non erat tertia hydropis ſpecies, leucophlegmatia paſſim dicta, quæ non niſi ægrè curatur. Sanguinis enim pituitoſi crudique & male compacti, nec poris partium bene agglutinari & aſſimilati, ideoque in toto redundantis & ſuperflui ſoboles exiſtit, ex defectu tertiæ coctionis, quæ in ſingulis partibus fieri debet. Adde, quòd in hac color cutis ſubalbidus atque lacteus, aut livore ſuffuſus, cum anorexia & ſiti importuna aſſiduaque conſpiciatur: ea verò ſymptomata non apparebant in prædicto tumore univerſali, qui ideo continentem habebat cauſam diverſam, ſcilicet ſeroſum humorem, cutem inter & cæteras membranas univerſales ſtagnantem, unde aqua intercus Celſo dicitur, cui color idem ferè atque ante; quod etiam confirmat tactus. Nam cutis digito compreſſa reſilit, ex ſe ſtatim refluente aqua, ſponte illuc, unde à premente manu dejecta; in leucophlegmatia autem impreſſum relinquitur digiti veſtigium, ſanguine craſſo non facilè refluente illuc, unde expreſſus fuit: præterea cita curatio, quæ conſequuta eſt, illud ſatis evidenter arguit, quod ulterius patet in ſequentibus obſervationibus, quas ideo annectere placuit.

Deinde modus ſolutionis differentiam etiam ſtatuit inter leucophlegmatiam & prædictum rumorem univerſalem, quandoquidem longè faciliùs pleonexia ſeroſa ſeu illuvies in toto redundans corrigitur, quàm intemperies frigida ſiccaque viſcerum, crudioris ſanguinis parens emendatur: Prædicta autem curatio per hydragoga à me celebrata, ſententiæ Hippoc. in coacis reſpondere mihi videbatur: cùm ait: *Incipienti hydropi alvi profluvium aquoſum ſine cruditate, morbum ſolvit, & puratio per renes.* Idem etiam dixi. *Si aqua ad veſicam aut ventrem fluat, ſolutio.* Cum tamen experientia doceat, evacuationem, quæ fit per urinas, melius ſuccedere ea, quæ fit per alvum.

Ruſticus quinquagenarius ex perpeſſa per aliquot menſes febre tertiana notha, incidit in hydropem univerſalem, à quo cum liberavimus ſucco ircos noſtratis, ad ℥. iii. cum mannæ ℥. i. ß. eoque intra ſeptem dies ter exhibito, venter omnino detumuit, maxima ſeroſæ illuviei copia per alvum & urinas excreta.

Alter annorum circiter 26. ex febre quartana diuturna incidit in tumorem univerſalem totius corporis, in quo cutis digito compreſſa reſiliebat, cum duritie, è regione lienis. Huic Chirurgus quidam ſine ullo præſcripto, ut ferè ſemper apud ruſticos præſtare ſolent, multa remedia per longum tempus, ſed ſine fructu exhibuerat, donec ad extrema ferè redactus, meam opem imploraverit, quippe quem ab acuto morbo aliquando liberaveram. Huic ergo cùm quædam remedia ex arte præſcripſiſſem, præcipuè vinum juniperinum, hoc ſolo uti voluit, jamdudum omnium fermè remediorum pertæſus, ſamebarque illius ℥. vi. ſingulis matutinis, unde urina copioſiùs & frequentiùs fluere, venterque parum detumeſcere cœpiti. Quòd cùm reſciviſſem, & eum ad reliqua remedia præſcripta amandaſſe, ſuaſi ut ſaltem ℥. i. pulveris ex ſenna, cremore tartari, & radice jalapæ cum juſculo ſumeret per 12. dies alternos, & interim diebus vacuis perſeveraret in uſu vini juniperini quo perato, integram ſanitatem recuperavit, & brevi ad ſolitos labores reverſus eſt.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febres tertianæ.

FRater Aloyſius, juvenis Religioſus Ordinis Fratrum Minorum apud Coſtam, febre tertiana duplici laborans à 4. menſibus, fruſtra uſurpatis multis remediis, ab alio Medico præſcriptis, à me curatus eſt, rigida exiſtente hyeme, exhibitis febrifugi Riveriani gr. 12. quibus blandè purgatus per inferiora tantùm. Graviorem ea die (ut ſæpe fieri ſolet in hujus remedii uſu) paſſus eſt acceſſionem, ſed nullam deinceps; attamen poſt 15. dies ob incautam victus rationem & fructuum uſum nimium, leves rediere acceſſiones; quæ levi cathartico exhibito iterum diſparuerunt. Quod in hujuſmodi febribus, & quartanis, ita ſæpe uſurpavimus, quoties recidiva contigit.

Febrem tertianam duplicem in ſartore Coſtenſi 30. annorum, melancholici & pituitoſi temperamenti curavimus, præmiſſis duabus purgationibus cum præparantibus idoneis, & duplici venæ ſectione, uſu febrilis Crollii ex ℥. iii. aquæ cichor. ſalis abſinth. ℥. ß. & ſpiritus ſulphur. gut. xv. ex cujus prima doſi febriles acceſſiones imminutæ ſunt, ac tertia penitus ſublatæ quæ prædictis remediis per 20. dies non ceſſerant. Hocque remedium à 12. annis centies uſurpatum in variis febribus, & præcipuè tertianis ſemper profuiſſe animadvertimus. In defectu autem ſalis abſinthii, ſal tartari ſæpe ſubſtituimus, exemplo præceptoris noſtri Dom. Riverii, & aliquando etiam cum decoct. abſinthii, ut videre eſt in ipſius obſervationibus.

Dn. de la Rivoire, laborans principio Auguſti 1648. febre tertiana duplici, cujus alterni acceſſus eum graviſſimè affligebant inquietudinibus, ſiti, dolore capitis, & reſpirandi difficultate, à me curatus eſt præmiſſo clyſtere & venæ ſectione, exhibendo in vigore paroxyſmi, ad extinguendos ſpiritus febriles ſitibundos, aquæ fontis magnum hauſtum, cum ſpiritu ſulphuris per campanam eliciti q. ſ. ad ſenſibilem aciditatem & ſyrupo de limonibus;

quo potu febricitantibus ſiticuloſis gratiſſimo, ter aut quater exhibito per biduum, omnia febris prædictæ ſymptomata longè mitiora evaſerunt, & paroxyſmi multo breviores, ita ut hac prævia præparatione materiæ morbificæ, & imminutione ſymptomatum, curatio abſoluta fuerit uſu pulveris Comitis & febrilis Crolliani per biduum ſequens exhibiti. Notandum autem eſt prædictum ægrotantem 35. annos natum, obſtructionis utriuſque hypochondrii præcipuè verò lienis eſſe affectum, & ſingulis ferè annis, gravibus morbis diuturnis eſſe obnoxium, ob incautam & igneam vivendi rationem.

Prædictus Dn. febre tertiana laborans, menſe Julio anni ſequentis, curatus eſt unica doſi febrilis Crolliani, cujus quia duæ doſes miſſæ fuerant, alteram exhibuit puellæ 10. aut 12. annorum, eodem morbo laboranti, & ſic febris in utroque diſparuit.

Pater Chriſtophorus, ex Ordine fratrum Minorum hujus urbis, ætatis 40. annorum, macilento, & melancholico corporis habitu prèditus in principio Septembris anni 1649. incidit in febrem tertianam, quam curavi, præmiſſis clyſtere & venæ ſectione, unica doſi pulveris Cornachini.

Eodem rempore frater Norbertus annorum circiter 35. firmiori corporis habitu & euſarco donatus, laborabat eadem febre, quam ex caloris ingentis gradu, inappetentia, dolore capitis, inquietudinis, cacochymia, & paroxyſmorum longitudine, diuturnam fore immeritò ſuſpicabar, adde, quod anno elapſo eodem morbo graviter laboraverat, per menſem integrum, cum inſigni virium diſpendio. Poſt injectum clyſterem, & phlebotomiam celebratam, ſumpſit calomelanos Torqueti gr. 10. Scammonii gr. 10. in forma pilulari, unde copiosè & blande purgatus eſt eadem die. Sequentibus verò duabus ter aut quater, ſicque prædicta omnia ſymptomata brevi diſparuerunt, unamque tantùm & levem acceſſionem, poſt aſſumptum remedium paſſus eſt. Calomelas Torqueti, eſt mercurius dulcis ſexies aut ſepties ſublimatus, ut videbis infra.

Domina de Doſſin Monialis menſe Martio anni 1651. à febre tertiana liberata eſt poſt 4. acceſſiones, ſumendo in vigore paroxyſmi ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti, guttas 20. cum ptiſana vulgari & ſyrupo de ceraſis acidis, vel aqua ſola ſaccharata bis aut ter, urgente ſiti, inſtar julepi; ſequenti die ſumpſit mercurii prædicti dulcis gr. 20. & reſinæ ſcammonii gr. 10. in pilulam redacta, & pellicula ceraſi ſaccharo conditi incluſam, quam optimè & blandè evacuata eſt.

Illuſtriſſimam Comitiſſam Dominam de Ferrieres, eodem modo eademque ratione à ſimili affectu liberavimus principio menſis Februarii, ejuſdem anni, rigidiſſima exiſtente hyemali tempeſtate.

Innumeros, quibus multa remedia fruſtra exhibita fuerant per longũ tempus à tertiana ſimplici & duplici cutatos vidimus, aſſumpta ſemel aut bis aqua benedicta Rulãdi. Alios ſale vitrioli ad ʒ. i. Plurimos, quibus hæc & reliqua non profuerant, uſu ſyrupi de aſaro Lozelli ad cochlear unum ſumpti: & certè vomitorium virtutem atque utilitatem præ cęteris remediis, & iis, fruſtra tentatis, multoties expertus ſum in variis caſibus, cùm cætera conſentirent.

Prætereà phlebotomiam in plenilunio celebratam pro febribus intermittentibus plurimum prodeſſe videmus, quia tunc, ob lunæ vim, humores ebulliunt, & fluxibilior fit ſanguis, ac promptiùs vena ſecta educitur. Quo remedio eo tempore celebrato plures curatos, alios levatos eſſe teſtatur Zacutus Luſitanus, & ipſe noviſſimè in viro religioſo, ac inſtante paroxyſmo duplicis tertianæ, curationem ſubſequutam vidi.

Mulier Coſtenſis ſexagenaria, nomine Ludovica Soyſon, à quinque ſeptimanis febre tertiana duplici laborabat, cujus alterni paroxyſmi ad 15. & 20. horas extendebantur, & matutinis horis cum levi horrore, ſed diu durante invadebant, alii verò circa meridiem & aliquando tardiùs cum rigore ſatis inſigni nec ultra 12. vel 14. horas protrahebantur, unde diverſorum humorum in diverſis locis putreſcentium, non levis conjectura fuit, ideòque morbum etiam fore diuturnum, aut in quartanam abiturum prædixeram, propterea, quòd etiam ægra de hypochondrii ſiniſtri dolore ſemper conqueſta eſſet. Huic primò purgans medicamentum bis aut ter exhibitum, phlebotomia ſemel celebrata, cum clyſteribus identidem injectis per 12. dies à ſeniori Pharmacopœo. Tandem vocatus præſcripſi quatuor doſes apozematis ex radic. & herbis aperient. refrigerant. & ſpecificis, addendo cuilibet doſi ſeanæ mundat. ʒ. iii. ſyrupi roſac. ʒ. i. & ſalis tartari ʒ. ß. unde laudabilis evacuatio ſequebatur, attamen febris parũ imminuta. Sed propter ætatem & virium imbecillitatem intermiſſa remedia, pro induciis naturæ concedendis, & reſtauratione virium, ut deinde feliciùs per epicraſim natura obſtetricaret; ſicque poſt aliquot dies iterum duæ doſes prædicti apozematis alternatim præſcriptæ & exhibitæ ſunt, unde febris poſt tres vel quatuor dies diſparuit per unum aut alterum diem, que elapſo, cum pari vigore iterum invaſit, ita ut etiam aliquando ab ea omnino expers non videretur; ſicque lecto affixa languebat circa dies caniculares anni 1655. Huic igitur tandem exhibui febrifugi Riveriani g. 20. cum confectione de hyacinth. in formam boli, in majori febris intervallo, unde quinquies alvum depoſuit cum tolerantia, in paroxyſmo verò bis per vomitum rejecit magnam copiam materiæ porraceæ, æruginoſæ, & viſcoſæ, cum aliquot ventris torminibus, quæ duas vel tres ſedes per inferiora præceſſerunt. Paroxyſmus brevior fuit, neque deinceps apparuit. Hoc autem notatu dignum erat, quod in operatione ægrotans ſibi aliquid ex hypochondrio ſiniſtro, ubi dolor antea fuerat, evelli ſentiebat, quod cauſam febris & doloris ibi latitantem à remedii virtute ſpecifica in ſuo foco oppugnari, evidenter demonſtrabat.

Juvenis annorum 20. febri tertiana duplici laborans, in exercitu Pedemontano ſumpſit cyathum unum vini albi calidè in quo diſſolvit ſulphur pulveratum ad magnitudinem unius ovi. Poſt dimidiam horam copioſiſſimè ſudavit, nec ampliùs febris apparuit, quod remedium in duobus aliis hac in urbe uſurpavit, cum eodem ſucceſſu.

OBSERVATIO LXXXIV.

Febris Quartana.

JUvenis Sabaudus annorum 22. habitu euſarco & pituitoſo, à duobus menſibus laborabat febre quartana duplici. Huic, cùm remedia univerſalia per apozemata & venæ ſectionem reſpueret, febrifugi dicti gr. 20. exhibuimus, unde febris ex quartana duplici ſimplex facta eſt, iterumque bis exhibita eadem doſi, omnino curatus eſt.

Sacerdos quinquagenarius multùm melancholicus, febrem quartanam paſſus erat per quatuor menſes. Hanc ego curavi media hyeme, exhibendo febrifugi Riveriani prædicti gr. 24. verùm poſt 25. dies reverſa eſt, & iterum curata eodem remedio.

Prædicta Domina de Doſſin, annorum 30. laudabilis temperamenti, & elegantis formæ, ac ingenii ſingularis, poſt varios affectus ex mœrore oriundos, incidit in febrem quartanam, à qua poſt quatuor menſes curata eſt menſe Decembri anni 1650. poſt multa remedia fruſtra tentata, unica doſi prædicti febrifugi.

Nepos meus Franciſcus Jacoz annorum duodecim, febre quartana poſt tertianam diurnam laboravit per ſex menſes, quorum ſpatio multa ſumpſit remedia, etiam febrifugum prædictum, at fruſtra, partim propter ingluviem, partim etiam ob pravam viſcerum diſpoſitionem. Tandem uno cochleari ſyrupi prædicti de azaro, in ptiſana communi, curatus eſt excitato ſcilicet ter aut quater copioſo vomitu variorum humorum, parietibus ventriculi, & vicinis partibus ita adhærentium ut catharticis pluries exhibitis deturbari non potuiſſent, qui appetitum valdè dejiciebant, jamque colorem atque habitum corporis valdè immutaverant, quæ tamen recepit poſt breve tempus, cujus decurſu ita febris imminuebatur, ut vix eam perſentiret, donec omnino diſparuit, redeunte appetitu laudabili, & vivido faciei colore.

Nepos meus Bernardus annorum 30. febre quartana laboravit, menſe Octobri 1650. per tres ſeptimanas, cum anorexia, languore, & pallido ac macilento totius corporis habitu. Sumpſit paulò ante paroxyſmum cochlear unum ſyrupi de azaro dicti in juſculo, multoties & copioſè vomuit amatiſſima, cum labore, per duas circiter horas, ita ut ſequentibus quatuor diebus os ipſi fœtidum & amarum inſtar fuliginis eſſe videretur, ac febris perſeveraret, ſed levior facta, poſt ſeptem dies omnino ſublata eſt aſſumptis mercurii dulcis ut ſuprà ſublimati gr. 32. & reſinæ ſcammonii, gr. 20. (difficilè enim purgatur) ſtatimque vividum faciei colorem & appetitum ſimul recuperavit, cum viribus, in horas redeuntibus.

Frater Otho Recollectus hujus utbis, ſqualidi & ſicci temperamenti, febre quartana laborans à tribus menſibus cum tenſione & dolore lienis, ac ſudoribus nocturnis, curatus eſt menſe Novembri, anni 1652. ſumendo primùm infuſionem ʒ. ß. ſalis tartari cum guttis aliquot ſpiritus

ſalis.

ſalis & ʒ. i. fol. ſennæ factam in ʒ. vi. aquæ fontis per noctem, manè quatuor dierum ſpatio, unde bis aut ter ſingulis diebus purgatur, appetitum & robur ſenſim redire aſſerens; febtis levior, quæ tandem diſparuit poſt 7. dies, iterùmque reverſa curata eſt per gr. 5. reſinæ ſcammonii & ʒ. ß. mercurii ſublimati dulcis prædicti, quibus optimè & blandè purgatus, iterum ſumpſit per triduum prædictam ptiſanam tartarizatam laxantem. Verùm quia ſudoribus diffluebat ſingulis noctibus, & dolor circa lienem non omnino ſublatus erat, ac laſſitudinem in tibiis gravem perſentiebat, iterum ſumpſit calomelanos ſimilem doſin, ut ſupra, in forma pilulari, ad recidivæ occaſionem evitandam.

Febris duplex quartana, graviſſimè affligens à duobus menſibus honeſtum virum, Dominum Regoudin, temperamento valdè melancholicum, meo conſilio curata eſt principio Novembris anni 1651. tribus doſibus infuſionis ſennæ in aqua febrifuga Riverii factæ, & phlebotomia ſemel celebrata, quia ejus indicationes aderant. Eſt autem aqua hæc febrifuga ſola aqua fontis cum ſale tartari, cujus certè miros effectus quotidie experimur in omnibus diturnis febribus, & morbis, ab obſtructionibus productis, ut clariùs patebit infrà. Eodem tempore frater meus quinquagenarius, poſtquam bis recidivam ex tertiana duplici paſſus eſſet, quia multis negotiis & domeſticis rebus implicitus, nec ſatis purgatus, incidit in quartanam triplicem moleſtiſſimam, ſed poſt quatuor vel quinque ejus paroxyſmos, ſumpta bis infuſione prædicta, purgatus evaſit à longiori febtis moleſtia.

Dn. Gruiſard mercator Coſtenſis 30. annorum, laborans quartana duplici, à duobus menſibus, ſumpſit febrifugi g. 24. in pilularem formam redacta, & in quartanam ſimplicem, eamque leviſſimam, verſa eſt febris, quæ tamen poſt aliquot dies, ob errores in cibo & potu commiſſos, gravior facta eſt, & aliquando duplex, alias verò triplex; iterum ſumpto febrifugo levior facta, ſenſim evanuit, imperato vitæ regimine parciori: ſed quia arti ſuæ, equitationi intempeſtivæ, & genio nimium deditus, iterum paſſus eſt recidivam, iterum ſumpſit febrifugi gr. xxxii. ſicque ſenſim convaluit.

Pater Andreas à Coſta, frater meus natu major, è Franciſcanorum familia, poſt febrem acutam multorum dierum, multoſque labores perpeſſos, incidit anno 1654. in febrem quartanam, quam multis remediis oppugnare conatus eſt, ſed fruſtra. Tandem miſſis ad eum duabus doſibus febrifugi Riveriani, ſub finem hyemis anni 1655. à prædicta febre liber omninò evaſit.

Eodem tempore ruſticus quadragenarius, Villicus Magiſtri Dumas, Chirurgi Coſtenſis, eodem morbo laborans à duobus menſibus, unica doſi prædicti remedii feliciter & integrè curatus eſt.

Mulier Tullinenſis, 24. annorum, à quindecim menſibus laborans febre quartana, quæ aliquando duplex imò ſemel continua facta, eam ad extrema coegerat, cum icterico faciei colore, appetitu dejecto, macie corporis, & tumore inſigni utriuſque hypochondrii, maximè verò lienis, de valetudine recuperanda parum ſperans, ad me venit, auxilium ſi quod ſuppereſſet, tot malis enixè poſtulans. Huic igitur primò præſcripſi ptiſanam tartarizatam laxantem prædictam; in decocto hepatico, & ſplepetico, per octo dierum ſpatium, cum fotu & linimento, iiſdem viribus prædito, & utruique hyponcondrio admovendo; Tum deinde pilulas tartareas Botii ex aloe, gummo ammoniaco, & tartaro vitriolato, per duodecim dies: quibus elapſis, iterum ſumpſit per triduum prædictam ptiſanam, tumor & dolor è regione lienis multùm imminutus apparuit, faciei color citrinus evanuit, appetitus redire cœpit, febris tamen eadem, quæ tandem omnino diſparuit, ter exhibito pridie acceſſionis febrifugio Riveriano: ſicque poſt aliquot dies ſine ullo recidivæ metu ſana & hilaris in patriam reverſa eſt.

Tædioſum foret omnes recenſere, quibus prædictum febrifugum exhibitum vel febrem ſubſtulit, vel multùm imminuit, nec unquam nocumento fuit.

Sutor Coſtenſis nomine Gelas, febre quartana laboravit per ſex menſes, & ab ea liberatus eſt, ſumendo dimidium cyathum vini albi in quo decoquebat mala aurantia, in partes diſſecta, inque ſingulis matutinis, per aliquot dies.

Multi ruſtici in his otis curant febrem quartanam pulvere chamædr. exſiccat. tum juſculo per aliquot dies ſumpto, quod certè ſine ratione fieri non exiſtimo, præcipuè ſi quædam purgantia præceſſerint, cum ſplenetica ac hepatica ſit, & inſigni virtute polleat, viſcera ab infarctu liberandi.

OBSERVATIO LXXXV.

Colicus dolor in purgatione menſtrua, & hyſterici affectus.

LEctiſſima virgo Monialis Dominica de S. Paul, annorum 37. laudabilis temperamenti (ſicut & ingenii) ad pituitoſum tamen nonnihil vergentis, circa tempus menſtruæ purgationis, imò in ipſo fluxu, ſolita eſt pati dolorem colicum ſpurium, eumque atrociſſimum, per duos vel tres dies, unde aliquando menſtrua purgatio ſupprimitur. Utrique affectui ſubvenimus aliquando clyſtere carminante & laxante; aliàs verò, olei aniſi guttis aliquot in vino vel juſculo ſumptis; ita ut colicus ille dolor, qui multùm durare ſolebat, in momento ſæpè ſublatus fuerit.

Eadem Domina ſæpiſſimè corripitur, ſuffocationibus hyſtericis, cum dolore capitis & ventriculi, à quibus affectibus eam multoties liberavimus exhibito ſale vitrioli ad ʒ. ß. & ʒ. i. in aqua fontis diſſoluti. Blandè ſiquidem provocat vomitum, & hyſtericis affectibus ſpecificum prædicant omnes Chymici: aliquando etiam granis aliquot laudani ex deſcriptione Crollii, cujus certè miros effectus ſe percepiſſe ſemper fatebatur, etiam ex ſolo ipſius laudani olfactu, cujus ſæpè majorem pilulam manibus volutabat, identidem odorando.

Mulier vidua Coſtenſis, quadragenaria, hyſtericis affectibus diu noctuque ita vexata, cum febre & vigiliis, ut moritura videretur, poſt unum aut alterum clyſterem injectum, ſumpſit laudani gr. 4. brevique poſt tempore quievit, & ſymptomata omnia cum febre evanuerunt.

OBSERVATIO LXXXVI.

Menſium fluxus immodicus.

NObiliſſima Domina de la Jaſſodiere, annorum 40. optimi habitus & temperamenti, à duobus ferè annis laborabat fluore muliebri ferоſo, qui per intervalla adeo copioſus erat, ut ægrotantem in vitæ periculum conjiceret. Ad eam aliquando vocatus, cùm longè ab urbe diſtaret, & remedia in promptu non haberentur, ea verò propter fluxum immodicum deficeret, exhiberi, jubeo ʒ. i. pulveris ex putaminibus ovorum combuſtis in juſculo, unde tanta ſeroſi ſanguinis jactura mulrum imminuta eſt intra paucas horas, ac ſequenti die iterato remedio, omnia ſuppreſſa, ægraque victu reficiente, & analeptico ſenſim reſtituta, ac poſt aliquod tempus cauſæ morbificæ per debita præſidia proviſum eſt.

Uxor pulcherrima Claudii Vivier Coſtenſis annorum circiter 27. per excretionem molæ bimeſtris, incidit in fluxum ſanguinis immodicum, quì per tres ſeptimanas perſeverans, eam in vitæ diſcrimen adduxit, & tantam ſpirituum cum ſanguine jacturam, ut vires & animus continuò deficerent. Vocatus ſuaſi ut ſucci urticæ depurati ʒ. iv. manè & ſerò ſumeret per biduum: ſed bis aſſumpto remedio, ſanguinis fluxus valde imminutus eſt & ante 24. horas omninò cohibitus. Eodem tempore admovebat regioni uteri fotum, ex ſpongia in aceto & vino rubro auſtero madefacta: hoc remedium aliàs in ſimili caſu cum pari ſucceſſu à me uſurpatum eſt, illudque valde prædicat Amatus Luſitanus in centuriis.

OBSERVATIO LXXXVII.

Dyſenteria.

RUſticus 60. annorum, principio Auguſti anni 1648. laborabant à multis diebus graviſſima dyſenteria, cui cum remedia ex arte præſcripta non tam citò ab urbe aſportari potuiſſent, cataplaſma exabſinthio & roſis rubris in lacte decoctis toti abdomini applicari jubeo, exhibitis interim laudani gr. 4. Inde poſt aliquot horas rariora fuerunt dejectionum invervalla, dolor imminutus, nec non tranquillior, ita ut præſcriptis remediis opus non habuerit.

Illud idem ferè contigit in alio Ruſtico 20. annorum, qui per multos dies & noctes dyſenterico fluxu ad extrema ferè redactus propter dolores immanes & vigilias perpetuas; ſumptis laudani gr. 3. ſub noctem, quam ferè integram placidè tranſegit, cum levamine & fluxu tantùm bilioſo, cui poſtmodùm per debita remedia proviſum eſt.

Vir militaris fide & & laude digniſſimus multos curavit in exercitu à dyſenteria & alvi fluxu per ʒ. i. ſuberis pulverati in vino vel juſculo, quod remedium vide in obſervationibus Riverii.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Pleuritis.

MUltos & præcipuè, quibus appropriata remedia defuerant, ex pleuritide ad extrema fere redactos & reſtitutos vidimus uſu pomi Quercetani ſemel aut bis ſumpti, intra 24. horas, unde præter ſpem vel copioſus ſudor, vel anacathorſis libera ſequebatur. Plurimos certè nominare poſſem, quibus ferè deſperatis hoc remedii genus præſcripſi, nec unquam alium, quàm felicem eventum ex eo animadverti; multiſque, qui hoc apud ægros obſervaverunt, ita ſucceſſiſſe multoties audivi.

OBSERVATIO LXXXIX.

Tumor mammarum.

MUlier nobilis hujus urbis puerpera, laborans tumore mammæ ſiniſtræ ptæduro ex concretione lactis, irritis omnibus remediis ex arte per menſem integrum uſurpatis, curata eſt, ſumendo ʒ. i. pulveris mille pedum præparat. in juſculo per triduum, hujus autem pulveris eximias dotes ſæpe vidimus & audivimus ab expertis in hujuſmodi tumoribus ex lacte concreto, nec non etiam in cancro mammarum ac reliquarum partium, ut contigit cuidam viro religioſo, qui patiebatur ulcera multa etiam profunda in multis partibus corporis, præcipuè verò in tibiis, à quibus brevi tempore curatus eſt ſumendo ʒ. i. prædicti pulveris per 7. vel 8 dies alternos, præmiſſis tamen præmittendis. Preterea pulvis hic cùm ſit tenuium partium, inſigne præbet aperitivum & diureticum.

OBSERVATIO XC.

Dolor dentium.

UXor D. Dumas Chirurgi Coſtenſis, gravida ſeptimeſtris, & bilioſi temperamenti, ab acuto morbo reſurgens, tanto dolore dentium correpta eſt, ut fruſtra tentatis omnibus remediis, per multos dies inſomnis & clamitans, cum lachrymis & vigiliis continuis, quælibet remedia, imò ferrum & ignem experta, ad deſperationem fermè adducta fuerit. Ita ut coactus fuerim ipſi exhibere nocturnis horis (quia tunc præcipuè intolerabilis ipſi dolor erat) Laudani opiati ritè præparati gr. 4. quibus cum pauca quantitate confectionis de hyacinto aſſumptis, poſt horæ quadrantem placidè per aliquot horas dormivit, ac ſine dolore expergefacta, reliquum graviditatis tempus jucundè tranſegit, quæ propter cariem & nigredinem dentium, eorum dolore ferè continuo laborare ſolebat.

OBSERVATIO XCI.

Lues venerea.

D. Gr. mercator Coſtenſis, lue venerea laborans ab aliquot menſibus, à me curatus eſt ſine ullo alio remediorum apparatu, per opiatam Neapolitanam Renodæi, cui addebam ſingulis diebus mercurii præcipitati albi, cum ſpiritu ſulphuris præpar. ♃. ß & per intervalla exhibebam doſin calomelanos Turqueti ſeu mercurii dulcis ſexies ſublimati gr. 20. cum reſinæ ſcammonii gr. 12. in forma pilulari, cum uſu bocheti, ex decocto guajaci & ſalſæ parillæ per 20. dies.

Alter juvenis, ejuſdem amicus, eodem morbo laborans, eodem etiam tempore & modo curatus eſt circa vernum tempus anni 1648. & ab eo tempore multos etiam curavimus uſu ſolius opiatæ prædictæ, cum mercurio prædicto & decocto ſalſæ parillæ, per longum tempus. Quibus autem alvus multùm movebatur, illi tantum alternis diebus ſumebant prædictæ opiatæ ʒ. ß.

Puellam 15. menſium Domini B. conſobrini mei à lue venerea per contagium à nutrice accepta curavimus, exhibito mercurio præcipitato albo, ut ſupra præparato ad gr. 3. & 4. per aliquot dies cum panatella ſaccharata, vel lacte.

OBSERVATIO XCII.

Phthiſis.

PHthiſim per contagium communicatam curavimus, præter omnium ſpem, principio Julii 1649. ſequentibus remediis: ac primò potione ex manna & ſyrupo roſac. in decocto pectorali; ſequenti die applicita ſunt duo cauſtica poſteriori parti cervicis; poſtmodum juſcula per 15. dies cum radic. chinæ, foliis bugloſſ. tuſſilag. pulmonati paſſulis cotinthiacis, quæ per intervalla, purgantia reddita ſunt. Utebatur etiam continuò conſerva roſ. rubr. & ſæpe ſub noctem ſyrupo fluxionem cohibente ac tuſſim ſedante ex æquis partibus ſyrupi violac. de roſ. ſiccis, & de papavere. Erat autem puella 15. annorum, nondum menſtruata, quæ febre lenta laborabat à tribus ſeptimanis, cum tuſſi continua labotioſa, anorexia difficultate ſpirandi, & macies totius corporis, ac vigiliis ferè continuis, quem affectum contraxerat à ſorore ſua, quæ lac præbuetat per aliquot dies illuſtriſſimo Domino Abbati de S. Paul, qui phtiſicus perierat ante duos menſes. Prædicta autem mulier 22. annorum, bene habita, brevi deinde tempore, eodem affectu etiam periit.

Illuſtriſſimus Baro N à morbo Caſtrenſi & dyſenteria diuturna incidit in febrem hecticam, ferè maraſmodem, ita ut Lugdunum deportatus, à Medicis tandem deploratus, & ſuo prognoſtico derelictus, ſed à Ruſtico qui eodem morbo laboraſſe & evaſiſſe ferebatur, ſequenti remedio reſtitutus eſt, ſcilicet juſcolo per aliquot dies exhibito in quo decoquebat limaces rubros agreſtes exenteratos & lotos in aqua roſ. vel alio liquore; juſculum colatum ſic propinabat, quod certè non mirum, neque reſpuendum; ſiquidem teſtudines præſcribere ſolemus ad reparandos hecticos, & alia hujuſmodi alimenta; quæ ſolidam, glutinoſam, & minùs diſſipabilem ſubſtantiam obtinent.

OBSERVATIO XCIII.

Pica & Chloroſis.

TAcere non poſſum mirabiles effectus ex pulvere cachectico Quercetani, cujus beneficio innumeras virgines, tum mulieres & viduas, chloroſi & pica, tum etiam ſæpe cachexia laborantes curavimus, præmiſſis tamen univerſalibus remediis.

Certè miratus ſum quod etiam feles pica laborent, ut vidi in fele mea domeſtica carbones & cineres comedente, cùm jam à multis diebus vix quicquam comedere vellet; ea autem, ideò ut exiſtimo nunquam catulos peperit.

OBSERVATIO XCIV.

Febris putrida continua.

CIrca medium Maji anni 1652. cùm tempus calidum fuiſſet per aliquot dies, mox boreale & ita frigidum, ut teneriora fructuum & arborum germina adureret, atque iterum calidius factum, corpora tali inæqualitate & ſubita mutatione malè diſpoſuit. Quod ego certè meo incommodo expertus ſum; tunc temporis enim ferè ſemper ad ægros rure profectus; die vigeſima ejuſdem menſis incidi in graviſſimum capitis dolorem: cum febre continua, inquietudinibus, ſiti, ac vigiliis importunis, calore acri & mordaci ad tactum: Quæ cum jam 24. horas affixiſſent, ſtatim injecto clyſtere, ſanguinis adufti & parum corrupti ʒ. x. è brachio dextro exire juſſi, unde cùm parum levaminis perciperem, iterum poſt novem horas ejuſdem dici ʒ. ix. detraxi, qui magis corruptus apparuit, & poſt horam unam vel alteram, capitis dolor & febris remittere cœperunt, ac ſequentem noctem quietior tranſegi, cum placido ſomno aliquot horarum. Tertia die febris omninò diſparuit, quæ certè duratura videbatur ulteriùs. Uſque adeò verum eſt illud Hippocratis. In principiis morborum, ſi quid movendum videtur, move, & quoad iterationem phlebotomiæ, quando ea neceſſaria videtur ad evacuationem, eodem die fieri debet; ſi revulſionis gratia, diverſis diebus. Nam ubi vacuandum eſt, præcipuè in acutis, ſubitò corpus in alium ſtatum transferendum eſt; quia ſæpè accidit, ut morbus mox principium percurrat, ita ut poſtea venæ ſectione non ita commodè uti liceat.

OBSERVATIO XCV.

Tumor hepatis ſpurius & decipiens.

ALiquando tumor ſcirroſus occupat muſculos epigaſtricos, quod certè decipere poteſt juniores incautos, aut umbratiles Medicos, ut vidimus contingiſſe ſeniori & celeberrimo Medico, cujus laudi nihil propterea detrahendum, qui talem tumorem ſumpſit pro ſcirrho hepatis in nobili viro, & remedia ad talem effectum oppugnandum ordinaria, ſed fruſtra præſcripſit, cun ſolis externis opus eſſet, iiſque curatio abſoluta fuerit: Nobilis autem ille vir licet ſexagenarius optima valetudine fruebatur à duobus annis, ac vivido faciei colore, quod tamdiu non tuliſſet, ſi verus hepatis ſcirrhus adfuiſſet: adde quod tumor ille

OBSERVATIO XCVI.

Ictus ſerpentum.

RUſticus à ſerpente ictus in ingentem totius corporis tumorem incidit, attamen evaſit, multas hirundines ſingulis diebus morſui applicando, per aliquot dies.

Qui in his oris viperas capiunt, propè ſylvam ſancti Hilarii, quando ab eis punguntur, nihil applicant morſui, præter allium contuſum, cujus eſus etiam utiliſſimus.

Venator quidam amicus meus, morſum in canibus ſuis fricat cum ſaliva ſua, & poſt reditum, aquam frigidam propinat, ſicque omnes liberat; Idem retulit mihi, cor viperæ ſtatim exhibitum, præſentiſſimum eſſe remedium; illud etiam præſtat pulvis ejuſdem cordis, vel totius animalis, in juſculo, aut alio liquore appropriato.

Cùm aliquando canis mea venatica ictum viperæ accepiſſet, ſubitò in terram concidit, nec erecta progredi poterat, quin ſtatim recideret. Huic vulnus cultello ſcarificavi, & in proximam domum deportatæ offam exhibui cum theriaca & allio, ſicque liberata eſt, collo tamen ubi demorſa fuerat, per aliquot dies tumido remanente.

OBSERVATIO XCVII.

Morbi Chronici, & diuturni.

IN morbis omnibus Chronicis & contumacibus curandis experientia & lectione ubique didici, vel hydrotica & ſudorifica, vel præcipuè aperientia valida præſtantiſſima eſſe; qualia ſunt ſal tartari, ſpiritus ſulphuris per campanam elicitus, & mercurius dulcis ſexies ſublimatus, & his ſimilia, ad longos dies uſurpata, ut centies obſervavi, & præſcripſi exemplo Præceptoris mei, qui ſæpe ita ſal tartari, & ſpiritum ſulphuris infundebat cum ℥. j. vel ℥. ij. ſennæ (aliquando radic. jalapæ ℥. ß.) in aqua fontis ſola, aut decocto appropriato, ut videre eſt in ejus obſervationibus; ſicque febres intermittentes diuturnas, & ipſam quartanam, chloroſin, cachexiam, melancholicos affectus & contumaces viſcerum obructiones, irritis aliis, ſæpiſſimè curavimus.

Aquam autem ſale tartari imprægnatam, febrifugam jure meritoque vocavit D. Riverius in obſervationibus, ubi calomelanos nomine donavit Mercurium dulcem, ut ſuprà ſublimatum, qui certè laudabile, nec unquam noxium efficit catharticum ad ℈. j. cum ℈. ß. reſinæ jalapæ vel ſcammonii, quorum doſis minui vel augeri poteſt: Et ſanè nunquam alium niſi optatum ex remedio aſſumpto vidimus effectum in caſibus innumeris, & in omni ætate. Illius autem doſes apud Auctores chymicos nunquam ſatis laudari poterunt.

OBSERVATIO XCVIII.

Animadverſiones practicæ circa febres malignas.

ANnis 1649. & 1650. hoc obſervatione dignum exiſtimavi in omnibus febribus malignis, quæ adeò graſſabantur, ut omnis generis remedia eluderent. Scilicet quod quicumque ab initio de corde, ut vulgò dici ſolet, conquerebantur, ſeu levi ſyncope aut cardialgia corripiebantur, omnes fermè interierint: cauſam hujus rei in malignam qualitatem jam in majora vaſa & intimas corporis partes irrepentem referendam cenſeo, & ventriculum graviter à venenata illa qualitate citiùs affici, quàm remedia illam oppugnantia exhiberi poſſent.

Quibus etiam dolor capitis longè ante febrem oriebatur, & quicumque vermes in ſtatu morbi per ſuperiora rejecerunt, etiam interierunt, præcipuè vere & æſtate, non ita verò autumnali tempore: Omnes autem quotquot evaſiſſe vidi, multùm ſudavere quinto, & ſexto die, quod mihi mirum viſum eſt, eò quòd infrequens & præter rationem ac leges dierum Criticorum, atque ideò ni fallor, omnibus ferè recidiva contigit, idque ter & quater, & iterum per ſudores judicati ſunt præter eos quibus levia cathartica exhibita ſunt; & quicumque ab initio correpti ſunt febre continua cum vigore ſymptomatum, vel alio modo purgati ſunt: miſſus fuit ſanguis, omnes fermè perierunt. Quibus autem circa autumnum pauca remedia adminiſtrata ſunt, ii citiùs evaſerunt.

Hoc unum afferam de remediis, ſcilicet me vidiſſe miranda experimenta aquæ theriacalis Bauderonii, & alterius etiam minùs compoſitæ, etiam in deploratis, & quibus maculæ purpureæ, aut variolæ tunc etiam graſſantes retrocеſſerunt.

Alvi fluxus in principio ferè ſemper funeſtus fuit, cum urina, ſuſpenſum aliquando ſedimentum perſeverans, ac colorem laudabilem habente: ii etiam citiùs evaſerunt, quibus parce miſſus fuit ſanguis, & nulla purgatio exhibita, quæ alioqui periculoſa fuit, & multis pernicioſa.

Toto anno ſequenti 1651. & præcipuè autumnali tempeſtate, hoc ego veriſſimum eſſe expertus ſum, ſi unquam aliàs, quod dicit Fernelius de corporibus cacochymis, quibus purgatio neceſſaria eſt, eamque reſpuendo, alimentis potius quam remediis ſeſe reficere conantur, non ſe (inquit) ſed ſuam ipſi intemperiem alunt. Sic enim natura cùm ſit paucis contenta, ita ſuas functiones meliùs perficit, nec putres aut crudi humores in ventriculo collecti, aut aliunde illapſi actiones illius deſtruunt, ſicque vita in longiores & leviores annos prorogatur ſolius temperantiæ beneficio, quæ una eſt vitæ ſalubris moderatrix, ut ait Hippocrates, & ante illum Eccleſiaſticus verbis prorſus divinis. Propter crapulam (inquit) multi obierunt, qui abſtinens eſt adjiciet ad vitam. Omnes autem, quotquot à popularibus hiſce febribus evaſerunt, temperantes erant, & quicumque recidivam paſſi ſunt (omnes autem ferè patiebantur) hoc contingebat propter cibum largiùs, quàm par erat ſumptum, licet etiam in minori copia, & alimenta facilis cocti onis laudabilis ſucci ſumere viderentur, quod certè omnes ægri ferè fatebantur invito appetitu.

OBSERVATIO XCIX.

Peſtis.

QUidam, cui demandata fuerat cura tertiæ partis alicujus urbis peſte afflictæ, omnes ferè curavit vomitorio compoſito ex ℥ ij. cujuslibet vitrioli, mellis ℥. ij. & aquæ communis ℥. vj. ſimul mixtis, quod exhibebat ſtatim atque apparebant aliqua ſigna morbi imminentis vel præſentis, ita ut vix decem aut duodecim obierint in ſuis partibus, cùm in reliquis pauci evaderent. Quod ſemper & ulteriùs denotat vires & neceſſitatem vomitus in tali caſu, ſicut etiam probant tot Auctorum obſervationes, & illæ quas annotavimus ex peſtilentia Coſtenſi in priori editione obſervationum Riverianarum.

OBSERVATIO C.

Suffuſio & Cataracta.

MUlier 30. annorum, ex confirmata ſuffuſione, quæ cataracta vulgò nominatur, per annum integrum obcæcata, videndi facultatem recuperavit, præmiſſis univerſalibus, beneficio aquæ ophthalmicæ Quercetani per longum tempus uſurpatæ, & purgationibus interpoſitis: huic autem loco aquæ chelidoniæ majoris ab auctore præſcriptæ ſubſtituimus vinum album, imitatione prædicti Præceptoris noſtri, à quo prædictam aquam cum felici ſucceſſu multoties præſcriptam vidimus & audivimus.

Puella 20. annorum, dolore intenſo, & ardore inſigni oculorum, cum lachrymis ferè continuis laborans per multos menſes, tandem eò redacta, ut per annum integrum vix oculos attollere, & ſine alterius ope progredi poſſet. Huic varia remedia omnis generis adminiſtrata ſunt, ſed fruſtra ſoloque ſetaceo auriculari, à me tandem præſcripto, curata eſt, ſcilicet in extrema parte utriuſque auriculæ facto, cum ſtylo triangulari ferro candenti, foramine; immiſſiſque radicis thymelææ fruſtulis, poſtea emplaſtro diachylone gummato obvolutis, & ad inſtar ſetacei vulgaris bis aut quotidie, ſi opus ſit renovatis, per longum tempus.

Certè mirum eſt & incredibile dictu quantum ſeroſæ illuviei copiam per hujuſmodi foramina depluere ſæpe vidimus, ita ut vix decem dierum ſpatio ea copia per ſetaceum, quæ aliquando intra viginti quatuor horas per hæc emiſſaria fluere poſſit: Nec tantùm in ejuſmodi fluxionibus ad oculos, ſed etiam partes omnes inferiores (præcipuè verò externas) ut pectus, dentes, articulos, &c. hoc remedii genus multum valere ſæpe vidimus, multoſque ab imminente phthiſi ex tenui acrique deſtillatione, alios ab inveteratis capitis doloribus curatos experti ſumus, dignumque remedium, quod omnes Practici in fluxionibus tum vacuandis, tum avertendis pro variis affectibus in uſum revocare non dedignentur.

OBSERVATIONES ab aliis communicatæ.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Omnibus sedulò & accuratè artem Medicam exercentibus, multa frequenter occurrunt observatione dignissima, quæ tamen ut plurimùm neglecta, infeliciter pereunt, & oblivioni devoventur. Ea vero, quæ à quibusdam in commentarios privatos referuntur, illorum quidem usui reservantur, sed utilitati publicæ nequicquam conferunt. Ideo sedulos quosque artis Professores rogatos velim, ut si publicè prodesse cupiant, & præclaras observationes hactenus collegerint, quæ justum volumen implere valeant, publici juris faciant. Si verò impar volumini construendo numerus earum fuerit, mihi liberaliter communicare dignentur, eas cum quarta centuria (quam, si Deus vitam concesserit, brevi editurus sum) sub eorum nominibus in lucem prolaturo. Quemadmodum in sequentibus observationibus ab aliis communicatis, à me factum videre est: quas hinc inde ab amicis collegi, & sub propriis singulorum nominibus edidi. In quibus multa meis præstantiora legentur, ut inde pateat, unicuique licere artis Medicæ dignitatem hoc scribendi genere ulterius promovere, & aliquod inde nomen sibi comparare.

Præterea benevolum Lectorem etiam monendum duxi, me hasce observationes secundùm ordinem quo mihi communicatæ sunt describendas curasse; ne quis de dignitatis ordine parum observato conqueri valeat.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ à D. Petro Pascheco.

Medico Lunelienſi Celeberrimo, amico meo Antiquissimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Inappetentia.

Mulier chronica febre male mulctatus, incipiens jam aliquantisper respirare ab accessionibus, quæ multum pristinæ sævitiæ deposuerant supplex à me petiit, ut appetentiam in se planè dejectam revocarem, alioquin intra quatriduum indubiè perituro. Ego præscripsi potionem ex ʒ. ß. diaphœnici, cum absinthii vulgaris, & agrimonii decocto, postea sequentibus, veluti cote, appetentiam acui.

℞. Folior. agrim. absinth. vulgaris, centaur. min. an. m. ß. fiat omnium decoctio, de colatura cape ℔. ſ. cum pauco saccharo. Jusseram ut novem dies huic decocto indulgeret febricitans noster: sed post dies quinque exactos rediit ad me, enixè rogans, ut caninam appetentiam usu medicamenti nostri excitatam obtunderem, quod præstitimus abstinendo à potione nostra amara, illique consulendo, ut butyro, pinguedine, & vino generoso uteretur. Plures in talem effectum incidisse eodem remedio testis sum.

OBSERVATIO II.

Colicus dolor.

D. N. Præses de Rupemora senior gravissimo colico dolore excarnificatus triduum integrum, cum nullis anodynis levaretur, sumpta ʒ. j. pulveris intestini lupi, cum pauco vino generoso, incantamenti instar in pristinam valetudinem erectus fuit. Item presbyter huic malo valde obnoxius. Item vidua, quæ Monspellii degens 27. dies crudeles cruciatus toleraverat. Denique mille alii, quos brevitatis gratia prætereo, nullo injecto clystere, aut medicamento purgante sumpto; quod admirationem fovet.

OBSERVATIO III.

Colica Nephritica.

Vidua quædam colico dolore, eoque nephritico divexata, petiit à me, agente in Bellilucanis thermis, ut malis suis obviam irem, quod in momento feci. Jussi enim ut in thermas nulla interposita mora descenderet, & statim dolor perfectè quievit, & mirati sumus, quòd nullo prægresso clystere, aut pharmatico, tam subito levamen accesserit.

OBSERVATIO IV.

Alvi fluxus cholericus febribus intermittentibus superveniens.

Qui febribus intermittentibus bilioſis & malignis laborant, præcipuè duplici tertiana, propter multitudinem materiæ bilioſæ furentis, in choleram morbum incidunt, recurrente paroxysmo, cujus impetum si non frenaveris medicamentis infra statim à me scribendis, morietur æger intrà duos, aut tres paroxysmos. D. Labrunæus viriteris apprimè tinctus, ejusmodi febre laborans, vix potuit paroxysmo servari, cui supervenerat cholera morbus, frigus marinorum, pulsus minutulus & fermè deficiens, oculi concavi, aliaque horrenda symptomata. Tandem post innumera adhibita remedia, quibus multi ægri noluerant uti qui valedixerunt mundo, è faucibus Orci rediit. Ego ut crastinam potestatem averterem, jussi ægrotum panatellis crassiusculis & gelatinis recreari, ut frænum injiceretur humoribus sequenti die sævituris: Epithemata, & opiatas præscripsi ex conserva rosarum, bugloss. borrag. myrobal. saccharo conditis, margaritis, tribus verò horis ante paroxysmum, clysterem hunc mirabilem injiciendum curavi, sine quo actum erat, ni fallor, de meo amico.

℞. Rosat. rubr. M. j. coquatur in jusculo capitis & pedum vervecis, in colaturæ ℔. j. dissolve theriacæ recentis ʒ. ij. vitellum n. 1. fiat clyster, quem retinuit ad reditum usque paroxysmi, qui alvi fluxum reduxit, sed minorem multò. Huic methodo inhærens multos deploratos servavi.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhoidum dolor.

Multi in hoc cœli tractu æstuoso, cæcis interniſque hæmorrhoidibus laborant, quibus summus dolor creatur. Ab excrementis enim induratis & suppressis, propter tumorem illarum, intestinum claudentem, sævissimus excitatur cruciatus. Vulgus Medicorum cassia ventrem emollit, ut liberiùs alvus deponat sua excrementa, sed malè profectò. Cùm enim venæ inflentur in sede potissimùm, propter insitam mollitiem, qua paratæ sunt sanguinem recipere, accidit, ut usu cassiæ ita molliantur, ut in posterum luxuriantem sanguinem facilè recipiant, affectumque hoc modo magis augeant. Ego verò à muliercula stipem emendicante didici infundere millefolium in aqua fervente, & bibere infusionem illam per mensem integrum, aut diutius, & omnes tali affectu laborantes sanati sunt. Domina Dumasia, malè habita à tumentibus venis sedis, & Uxor Creancerii Chirurgi, fuerunt hac arte curatæ. Tandem hoc ipsum remedium reperimus apud Arnaldum de Villanova, cap. de hæmorrhidum doloribus. Idipsum remedium ad fluxum illarum immoderatum valde confert, si prædicto Arnaldo credere fas est, ratio etiam suadet.

OBSERVATIO VI.

Ictus vespæ.

Cum vespa manui aculeum meæ fixisset, dolor adeò sævus exortus est, ut impar essem ad ferendum malum. Admota theriaca in momento cruciatus cessavit. Sed cùm post tres horas theriacam illam admotam abjecissem, redit dolor crudelissimus, ut antea, qui sopitus est eodem remedio, parti per diem integrum admoto.

OBSERVATIO VII.

Epinyctides.

Cum nullis remediis epinictides potuissem curare in atrabilario venatore mulierculæ consilio, illitæ fuerunt oleo juniperino, & vir iste placidè dormivit, cùm anteà insomnes noctes duceret, & sanatus fuit.

OBSERVATIO VIII.

Convulsio.

Juvenis toto corpore convulsus erat, ita ut spina dorsi non posset inflecti. Sequenti remedio statim expeditè ambulavit.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. j. bdellii, ammoniaci, an. ʒ. j. myrrhæ, castorei, an. ʒ. iij. flor. stœchad. anthos, an p. i. nucis moscat & caryophyl. an. ʒ. j. catum parvum excenteratum, excoriatum, & in frusta concisum. His inferciatur anser, & consuatur, & torreatur in veru, primus qui defluet succus, abjiciatur, secundus qui defluet, colligatur in vase aceto semipleno, pro litu spinæ convulsæ. Remedium est divinum.

OBSER-

OBSERVATIO IX.

Faciei tubercula retrocedentia.

CArmelita quidam, comis certè, optimis moribus præditus, ſed tuberculis eminentioribus, rubris, ac craſſis per totam faciem ſparſis dehoneſtatus, me inviſit, quem prima fronte non cognoſcebam, quòd prædictæ puſtulæ nullo artis præſidio, ſed ſponte delituerant, complanatæque fuerant. Huic prædixi in graviſſimum morbum brevi caſurum, nec fefellit conjectura; nam intra 15. dies, in continuam febrem incidit, à qua de medio ſublatus eſt.

OBSERVATIO X.

Paſſio hyſterica.

PUella quædam virgo natura, motibus quibuſdam convulſivis, vagis tamen, affligebatur, ex quibus conjeci, (ut etiam ex doloribus uteri) illam ſuffocatione laborare, miſſis ex antro pudoris vaporibus. Sequenti remedio in momento liberavi.

℞. Aſſæ fœtidæ ʒ ii. caſtorei, ſæculæ brioniæ an. ʒ. i. Sem. rutæ ℈. i. croci ℈. ß. laudani Paracelſi gr. viii. (quæ certè addidi, tum conſilio Hippocratis, qui ſuccum papaveris ſomniferi præſcribit in ſuffocatione uterina, lib. 2. de morbis mulierum, ſect. 5. pag. 237. circa finem in Hippocrate Foeſii) tum ut cætera remedia admixta laudano contemperarem, cum ſyrupo de arthem. fiat maſſa pilul. de qua capiat ʒ. i.

OBSERVATIO XI.

Dolores à partu.

MUlier temulenta, ſæviſſimis à partu exercebatur doloribus, qui poſt alia remedia huic præſidio ceſſerunt.

℞. Galbani, aſſæ fœtidæ, an. ʒ. i. paretur emplaſtrum rotundum, cum quatuor granis moſchi in medio, admoveatur paulo infra umbilicum. Uterus conglobatus in inguine pares ſuos reperiit, & dolor evanuit.

OBSERVATIO XII.

Ad dolores à veſicatorio.

DN. Amalticus comate laborans, & ab eo emerſus conquerebatur mirum in modum de dolore à veſicatorio excitato, ſed cùm nullo anodyno potuiſſem illum ſedare, Domina Ranchina uxoris meæ ſoror ſolo dydreſæo leniit. Ego mulierculam veſicatorio excarnificatam beavi ſic, & omnes alias, quæ in tale tædium inciderunt.

℞. Corticis ſecundi, & viridis rami ſambuci cultello derafi M. i. coquatur in oleo dulci cum pauca aqua ad conſumptionem aquæ, colaturæ adde ceræ parum, fiat unguentum, quo dolores omnes à veſicatorio excitati demulcebantur. Divinum meherculè eſt.

OBSERVATIO XIII.

Vulnerum prognoſis.

UXori Dn. Juſtamundi crus intumuerat, quod gangræna nominabatur, calore nativo ab humorum pondere ſuffocato jam & obtuto Secta vena, ſyrupi de rhamno ʒ. i. exhibui, cum pauco decocto cinerum ruborum, & craſtina die detumuit bene membrum affectum. Hoc etiam obſervavi in pluribus aliis mulierculis, quas notavi crurum tumoribus magis obnoxias, quàm viros, quòd ſit uterus corporis ſentina, in quam confluit cumulaturque humorum colluvies; & in coxas vicinas excrementa ſua deponit.

OBSERVATIO XIV.

Mamillarum fiſſura.

UXor mea malè mulctabatur mammillarum fiſſuris quas nullo remedio potueram ſanare. Mulier pannoſa & annoſa brevi curavit, illito oleo de nucleis recens expreſſo, ſinapiſato ſaccharo deſuper, tenuiſſimè pulverato. Balſamum ſacchari idem præſtat, quod centies obſervavi.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

SAbardatus Presbyter, poſt vomitum ſanguinis librarum octodecim, in hydropem aſcitem incidit, à quo eum liberaveram infuſo rhabarbaro in aqua communi pro potu ordinario: ſed cùm genio indulgeret, nec memor eſſet præteritorum malorum, redit hydrops, quo de medio ſublatus eſt.

River. Opera Medica.

OBSERVATIO XVI.

Hæmorrhagia.

RUſticus ex hæmorrhagia liberari, jam vicinus morti, me accerſivit: ſed cùm nulla remedia contuliſſent, inſtillavi in aurem è directo naris ſanguinem fundentis guttas aliquot aceti roſati, & ſanguinis fluxus ſtatim ſubſtitit. Didiceram à Dn. Pontando, qui viderat hoc remedium à Belga Medico factitatum, idque apud Scribonium Largum legi cap. de hæmorrhagia.

OBSERVATIO XVII.

Singultus.

DUmaſius Centurio febre tertiana laborans, ſumpto ſyrupo de papavere in medio paroxyſmi, tam importuno ſingultu premebatur, ut penè moreretur, ſed cùm nec aloè ſæpiùs ſumpta, nec alia medicamenta potuiſſent affectum illum ſanare, tandem conſilio ægri noſtri miſimus ad thermas Baleruccas quæſitum aquam, qua copioſè epota, ut in thermis fieri ſolet, brevi curatus eſt fuſis & deterſis humoribus à ſyrupo tunicis ventriculi infixis.

OBSERVATIO XVIII.

Eluxus ſanguinis ex auribus.

VIdi Bruſolum Giniacenſem, qui cecidit ex equo in lapides, & ſupra aurem dextram, à qua ℔. iii. ſanguinis effluxerunt. Vidi etiam plurimos, qui ſanguinem copioſum ex caſu auribus reddiderunt, nec obierunt. Quotquot autem vidi ex caſu per aures ſanioſam materiam reddere, omnes de medio ſublati fuerunt.

OBSERVATIO XX.

Venus languida.

MUlier prolis cupidiſſima, ſed appetentia veneris nullo modo laceſſita à me petiit, ut ſtimulus veneris in ſe mortuos (ut dicebat) accenderem: quod feci ſequenti opiata.

℞. Conſervæ rad. eryngii, & ſatyrionis maris an. ʒ. i. corticis aurantiorum mele conditorum ʒ. vi. nucem juglandem conditam n. i. confect. alkerm. ʒ. ß. ambræ griſeæ, formicarum volantium an. ℈. i. moſchi gr. vi cum ſyrupo conſervationis corticis citrii fiat opiata: de qua capiat ante levem cœnam, ad molem parvæ caſtaneæ, ſuperbibendo parum vini Hippocratici. Illa confeſſa eſt, ſe miram percepiſſe voluptatem poſt uſum opiatæ noſtræ. Nihil autem efficaciùs invenitur, quàm litus regionis uteri, ex oleo de formicis volantibus, quod ſic fit.

℞. Formicarum volantium ʒ. ii. infundantur diebus canicularibus in oleo ad ſolem fervidum per 40. dies.

OBSERVATIO XX.

Dolor pleuriticus.

PUella atrabiliari ſæviſſimo pleuritidis dolore excarnificata, jam undam lethæam bibebat, è qua eam retraximus ſic.

℞. Olei amygdal. dulc. ʒ. ii. laudani Paracelſi gr. iii. paulò poſt quievit dolor, & meliùs habuit.

OBSERVATIO XXI.

Hyperſarcoſis.

LAborabam ulcere ſub ungue pollicis pedis delitescente. Huic ut obviam irem, juſſi Chirurgum è directo ulceris unguem ſuperpoſitum incidere, & foramen efficere, ut remedia ulceri admoveri poſſent; ſed caro fungoſa ſupercrevit: quam cùm ſæpiùs deleviſſem, iterum creſcebat. Quare poſt longum uſum aluminis uſti, decrevi remedium novum experiri. Præcipitato igitur rubro, bene loto, & nullo modo dolorifico uſus ſum, ad carnem ſuperfluam abolendam, quod brevi factum, nec amplius pullulavit.

OBSERVATIO XXII.

Vulnerum prognoſis.

IN obſidione Monſpelienſi, multi milites in manibus præcipuè ſauciatis, convulſione muſculorum temporalium intra aliquot dies corripiebantur, & omnes moriebantur, ut vidimus nos. Dux quidam in pugna illa cruenta facta Calviſſioni à Mareſcallo Dutrec, & Duce Rohannæo, ſauciatus fuit in femore vulnuſque ad perioſtium uſque penetravit. Convulſio ſucceſſit partibus femori vicinis, ſenſim ad crotaphitas muſculos uſque aſcendit, mortemque invexit. Qui tali convulſione corripiuntur, nõ

possunt aperire os, loquuntur, initio convulsionis expeditè nec sentitur res suas malo esse loco,

OBSERVATIO XXIII.

Hypercatharsis.

BArco Calvissionis post sumptum pulverem diacharthami, me repugnante, centies evacuatus est. Hunc salvum fecimus.

Primò ex jusculo in quo rosæ coxerant, & flores chamomillæ, cum pauco saccharo, & vitello ovi, clysterem paravimus, posteà sequentem injecimus.

℞. Jusculi capi ℔. i. sacchari Unc. i. laudani Paracelsi gr. v. vitellum ovi num. i. super purgationem statim compescuit. Loco laudani addatur theriacæ recentis ʒ. i. ß.

OBSERVATIO XXIV.

Sitis intensa.

DN. Viventius, febre continua laborans, tam intensa siti vexabatur, ut crederet se esse unum ex bajulis illis Parisiensibus, qui aquam per urbem circumferunt, clamabatque diu, ac noctu sic, (de l'eau) sed cùm sitis ejus nullis potuisset extingui remediis, cessavit sumpta ʒ. i. ß. salis prunellæ cum aqua communi. Item Simeon meus, sumpto syrupo de rhamno, tam immensa sitis premebatur, ut fermè moreretur; sumpsit ʒ. i. salis prunellæ, & sitis statim desiit.

OBSERVATIO XXV.

Variolæ.

VIdi filium Dn. Martineri variolis laborantem cum signis laudabilibus, febris enim post exortum pustularum remiserat, respiratio liberatior erat, nullus alvi fluxus, rubercula eminentia satis, somnus mediocris, bene se habebat ad ea quæ offerebantur, subitò tamen, & sine manifesta causa pustulæ sese occultaverunt, morsque sequuta est illarum occasum. Idipsum vidi in pluribus aliis eodem morbo afflictis, quibus omnibus mortem certissimam portendi.

OBSERVATIO XXVI.

Prognosis lethalis.

DN. Engarramus filius febre afflictus, non poterat deglutire; sed potum naribus rejiciebat, musculis œsophagi (ni fallor) resolutis, & obiit. Item cùm non esset vultu matri similis, illius tamen vultus materno erat similis ita ante obitum, ut astantes omnes mirarentur. Item neptis mea nullo modo matri similis, paulò ante mortem matris imaginem præ se ferebat. Omnes autem ægroti, potum naribus rejicientes, aut repræsentantes atavos, aut parentes, perierunt, quod mirabile est.

OBSERVATIO XXVII.

Sudores nocturni.

UXor Dn. de Ladevese singulis noctibus post expurgatam febrem sudabat. Huic præscripsi julepum refrigerantem ex aquis cichorii, & buglossi, cum syrupo de pomis; nec imposterum sudavit, unde conjicio, sudores in somno erumpentes, non esse semper signum humorum luxuriantium, sed aliquando caliditatis. Nam sani, calido temperamento donati, noctu sæpe sudant. Adde quod prædicta domina sine ulla evacuatione naturali, aut artificiosa curata est.

OBSERVATIO XXVIII.

Hæmorrhagia ex dente avulso.

DOmina Viventia cum sibi dentem avulsisset, tam copiosa hæmorrhagia successit, ut fermè moreretur, irritis omnibus remediis. Vocatus jussi ut emplastrum contra rupturam satis magnum tempori denti avulso respondenti, admoveretur. Item alveolo, è quo dens extractus erat, parum colcotharis pulverisati adhiberetur cum cotone, & digito contineretur. His factis intra horulam substitit sanguis.

OBSERVATIO XXIX.

Pleuritis.

OMnes pleuritici, qui vomunt statim in principio morbi, evadunt, ut in infinitis observavi, levata pleura ab humorum sarcina, vomitus beneficio.

OBSERVATIO XXX.

Sanguis menstruus.

SAnguis menstruus mulierculatum, præcipuè benè valentium, odorem florum calendulæ spirat. Hinc conjicio similitudine quadam substantiæ calendulam movere menses.

OBSERVATIO XXXI.

Arthritis.

DOmina de Cottereau arthritide universali laborans; nulla enim corporis pars vacabat à dolore, liberata fuit beneficio croci metallorum, quidquid dicat Hippocr. de 40. diebus.

OBSERVATIO XXXII.

Uteri dolores.

MUltas mulierculas vidimus uteri doloribus excarnificatas, quæ parum levaminis à laudano nostro sentiunt. Exhibita verò ʒ. i. antidoti asyncriti, statim dolore vacant. Quod ego valdè miratus sum, nec contemnas.

OBSERVATIO XXXIII.

Balneum Calidius.

HOnestissima mulier in exitu balnei calidioris, in tantam totius corporis phlogosin inciderat, ut nullo temporis puncto à doloribus & anxietatibus quiesceret. Cumque omnia refrigerantia, tam interna, quàm externa, in usum revocata fuissent in cassum, balneum ex sola aqua tepida, eam ab omnibus doloribus liberavit; quod animum meum valdè anxium levavit.

OBSERVATIO XXXIV.

Ventriculi dolor.

BIlioſi, macri, rusi, ratæ texturæ, ineunte æstate dolore ventriculi exercentur, quia cum orificium illorum præditum sit accerrimo sensu, à bilioſis humoribus (antea à veris & hyemis temperie aliquo modo frænatis) vellicatur. Medela est purgatio ex rhabarbaro, tum datis bis, aut ter manè laudani Paracelsi gr. iii. aut iv. certè obtuso ventriculi sensu multò meliùs degunt.

OBSERVATIO XXXV.

Scabies tibiarum.

AD magnam illam scabiem, quæ in tibias excutitur post morbos longos, & præcipuè febrem quartanam, doloribus sævissimis junctam, nihil inveni in tota Medicina efficacius, sequenti unguento.

℞. Unguenti Basilic. Unc. iv. terebint. Unc. ii. olei rosati. Unc. iv. vitellos ovor. num. iii. cæræ tantillum: fiat unguentum quo inungantur partes scabie laborantes.

OBSERVATIO XXXVI.

Oris inflammatio ex hydrargyrosi.

UNguento mercuriali inunctis, inflammatio, & ulceratio oris ex salivatione accidit, quibus aliquando difficillimè succurritur. Ego cum quemdam inungi curassem, tanta in ore excitata est inflammatio, ut penè in desperationem venerit, quæ irritis aliis omnibus remediis solo jusculo ex pullo comparato sine ullis herbis, omnimodum levamen accepit, retusa virulentia, ut puto, mercurii à benigniori pulli substantia.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

POst hemicraniam quindecim annorum accidit mihi apertio venæ in superiori labio, è qua singulis mensibus ℔. iv. aut v. sanguinis ferventissimi & salsi profundebantur. Tædium hoc amolitus sum secta vena brachii à directo labii affecti, bis singulis mensibus; & educto liberaliter sanguine, hemicrania cessavit.

OBSERVATIO XXXVIII.

Capitis contusiones.

PUella annos nata 20. lapide percutitur paulò supra frontem, non deserit consueta munia. Illa tamen post tres dies dolore capitis obtuso conqueritur; somnolenta fit, febris exigua admodum est, decimo septimo die, motus quidam convulsivi apparent; vigesimo

rupto abſceſſu, & excreto è naribus vireſcente pure moritur: Dn. Viventius in poſteriora cecidit, manſit dies aliquot negotiis ſuis intentus, poſtea verò cœpit delirare, ignem petere, dicens ſe frigere, ſomnolentus erat, nox erat laborioſa, manum ſubinde capiti admovebat, undecima die, rupto abſceſſu ore excrevit materiam purulentam, & ſtatim mortuus eſt. Nepos meus cum contuſionem capitis accepiſſet, triſtis factus eſt, de dolore capitis leviter conquetebatur, Tandem poſt menſem incidit in febrem continuam, cum ſomnolentia, capitis dolore, ſurgebat ſubinde, & clamabat, ſeptimo die morbi, excreto pure per nares, vitam ſtatim cum morte commutavit.

OBSERVATIO. XXXIX.

Impetigo & pruritus totius corporis.

MUlier quædam piſcatrix, ferina totius corporis impetigine laborabat, cum tanto pruritu, ut perpetuò ſeſe ſcalperet, nec poſſet punctum temporis quieſcere. Manè ex perpetuo ſcalptu ſquammarum M. ij. aut iv. in lecto colligebatur, piſcium ſquammis ſimilium. Ego imperato victu ex pullis gallinaceis, carne hœdina, & hordeatis, primò præſcripſi bolum ex caſſia, poſtea venam brachii utriuſque baſilicam aperiendam curavi; tum frontis: & utriuſque malleoli, ut vitioſum ex toto corpore ſanguinem exhauirem. His peractis ſequentem ſyrupum Magiſtralem per 30. dies imperavi.

℞. Folior. ſennæ mundator. polypod. querc. recentis, an. ℥. iv. epithymi ℥ j. ß. rhab. elect. ℥. j. Sem. aniſi ℈. iij. ſantal. citr. ʒ. j. ß. infundantur per noctem in ſucco pomorum, per reſidentiam depurato; poſteà coquantur, ut artis eſt, addendo ſacchari q. ſ. recoquantur, in ſyrupum perfectè coctum, cujus capiat prima & ſecunda vice, ℥. ij. aut drach. ij. ß. cum ſero lactis. Aliis diebus hujus ſyrupi capiebat cochlearia duo manè, ſic enim alvus libera ſervabatur, & materia illa ſenſim & pedetentim vacuabatur. Tabella diarrhodon. Abbat. aliquando ſumebat manè, poſt aſſumptum ſyrupum. Juſculis pullorum indulſit per plures dies, quibus maximè infracta eſt vis atrabilatii humoris. Tandem ad aquas Meynenſes ægram noſtram relegavimus, quarum frigiditate temperato hepatis incendio in perfectiſſimam valetudinem reſtituta fuit, nec ab annis quindecim poſtea opem meam imploravit. Illius maritus lepra perierat.

OBSERVATIO XL.

Lumbrici per urinas excretis.

JUvenis quidam, renum dolore excarnificatus, excrevit cum urinis vermes plurimos nigros, & magnitudine & longitudine acus communis, cornutos, friabiles, quorum duos miſimus ad te, ſi bene memineris.

OBSERVATIO XLI.

Stultitia.

DN. N. poſt uſum longum aquæ papaveris rhœados infatuatus eſt, & tandem obiit. Aperto cranio, cerebri ventriculi inventi ſunt à me pleni humore nigro, atranti æmulo, ſummè fœtido,

OBSERVATIO XLII.

Ferina deſtillatio.

PLurimos vidi ferina deſtillatione laborantes, tanto ſudore diffluentes, ut in ſummam virium dejectionem venirent, quem cohibimus hoc modo,

℞. Thuris, maſtich. ſantali rubri, granor. chermes, roſar. rubr. an. ℥. j. fiat pulvis, quo ſuffiantur capitis operimenta.

OBSERVATIO XLIII.

Oculorum maculæ.

AQua mellis oculorum maculas certiſſimè delet, ſi penicillo illas tangamus, ſed oculorum dolor, ſi quis, ſit primò mulcendus, eſt enim dolorifica, quod notandum.

OBSERVATIO XLIV.

Teſtium magnitudo præternaturalis.

DN. N. teſticulos magnos admodum habebat à natura, ut multo intervallo ſuperarent magnitudinem teſticulorum equi, ille nunquam prolem ſuſcepit, illius, ut credo, inſtrumentis parum aptis ad veneris ſacra. Intumuit ſcrotum poſt caſum ab equo, inſtat ſphæra, qua trunculis luditur: tumor ad ſuppurationem verſus eſt ex quo puris inſignis copia effluxit. Ulcere deterſo perfectè, deciderunt teſticulorum fruſtula omninò lapidea, ſiliceam enim duritiem æmulabant, & malleolo in multas partes diſſiliebant ut cæteri lapides, Corporis, & animi functiones parum erant immutatæ. Tandem poſt aliquot dies ſupervenit febricula, cum anxietate & ſiti, quæ paulò poſt accepit incrementum; pulſus è directo teſticuli affecti valde imminutus erat, priuſquam in alio latere mutaretur: ſucceſſit ſaturatus rubor in facie, nec non exanthemata rubra in corpore univerſo, quæ brevi mortem adduxerunt; hæc hiſtoria notatu digniſſima eſt.

OBSERVATIO XLV.

Gemelli in utero.

UXorem meam & multas alias mulierculas geminam prolem parituras prædixi, quarum matres gemellos ediderant: graviditas illis moleſta præter morem, ut uterus maximè turgeret, & brevi tibiæ, & pedes inflarentur, parumque moveretur fœtus ultimis menſibus concluſus, in anguſto loco propter ſocium dimidium loci occupantem; rarò in prædictione aberravimus.

OBSERVATIO XLVI.

Sanguis eductus actu frigidus.

VIdi mulierem, natura admodum iracundam, febre continua laborantem, cui ſecta eſt vena me præſente, ſed cum ſanguis inflicto ſcalpelli vulnere ad me perveniſſet, percepi illum actu frigidiſſimum, nivis enim, vel glaciei frigiditatem æmulabatur: intra dies quinque à ſecta vena obiit.

OBSERVATIO XLVII.

Salvatellæ apertio in quartana.

SAlvatellæ ſectio maxime prodeſt in febre quartana. Domina Troſella quartanaria, ſecta hora una ante paroxyſmum ſalvatella, confeſſa eſt paroxiſmum multum imminutum fuiſſe: ſecunda vice, fermè extinctum eſſe poſt tertiam ſalvatellæ apertionem, omninò deſiſſe acceſſiones.

OBSERVATIO XLVIII.

Impetigines.

DOmina de Caſtelan laborabat fœda, feraque impetigine utriuſque manus, propter quam tædio maximo afficiebatur. Venæ ſectionem, cathartica, & omnia alia remedia reſpuebat. Hanc paucis diebus ſic curavi.

℞. Unguenti roſati ℥. iij. precipitati albi drach. iij. miſce pro litu partium.

Hoc remedio prædicta domina, Matronam quandam magni nominis in Provincia, ut retulit mihi eodem morbo afflictam curavit.

OBSERVATIO XLIX.

Scirrhus lienis.

VEtula ſcirrho lienis laborans, ſuprà modum anxia petiit à me, ut mala ſua lenirem, cognoſcebat enim nullis poſſe præſidiis libitinam evitare. Dedi pillulam ex g. iv. laudani confectam, qua gravia omnia ſymptomata quieverunt, præcipuè ſumma ſpirandi difficultas, qua premebatur; quod miratus ſum.

OBSERVATIO L.

Epilepſia puerilis.

PUeri ferme omnes, qui alvum adſtrictam habent, obnoxii ſunt convulſionibus, ut ex Hippocrate didici, & experientia. Filius Caroli mei adſtrictione alvi perpetuo laborans, convulſus periit.

OBSERVATIO LI.

Animi deliquium ex venæ ſectione.

MUlti venæ ſectionem, & ſanguinis effuſionem benè tolerant, ſed dum ſolvitur ligatura, & vulnus occluditur, in animi deliquium incidunt. His ſubvenies juſculo optimo ante venæ diviſionem exhibito, quod non ſemel obſervavi.

OBSER-

OBSERVATIO LII.

Dolor Iſchiadicus.

MUlti ſunt, qui acutiſſimis doloribus exercentur iſchiadicis, bilioſi, & æſtatis tempore, quos non excrucio medicamentis calidioribus, ſed ſecta vena poſt clyſterem purgantem, injicio ſecundum clyſterem cum juſculo, & laudano. Sic Lunelli ſanavi tuum Jacobum ſalibus & dicteriis ditiſſimum.

OBSERVATIO LIII.

Impetigines.

PUer annos decem natus, impetigines affligebatur, quæ ichoroſam materiam ſudabat. Succedentem Boreali conſtitutione, ſuppreſſa eſt fœda illa materia, & in pulmonem converſa, quæ horrendum excitavit aſthma: quod deſiit, recurrente ſtatim conſtitutione Auſtrali.

OBSERVATIO LIV.

Ad puris extractionem ex abſceſſu pectoris, & aliis.

MIles ſauciatus in pectore, nullum ſanguinem reddidit per dies ſeptem. Conſilio Chirurgi emplaſtrum vulneri appoſuimus, quod magnam puris quantitatem eduxit. Sigillotius etiam tumore ad ſuppurationem verſo exercebatur: ſed cum non fuiſſet apertus, ut decebat, & in tempore, æger videbatur in alea vitæ, concentrato & occultato pure, quod attraximus beneficio ſequentis emplaſtri.

℞. Reſinæ pini recentis, claræ, & odoratæ lib. j. olei laurini, terebinthinæ, ana unc. ij. gummi elemi unc. iv. Primò oportet reſinam, & gummos in pelvi manere, donec miſceantur, poſteà addes terebinthinam & oleum, omniaque ſimul bulliant iterum, tum demum per linteum craſſius tranſcolentur. Extendatur pars hujus materiæ ſupra alutam, fiat emplaſtrum, quod vulneri apponatur. Mutetur autem hyemis tempore ſemel in die tantùm, æſtate verò bis in die, & mirabilia videbis, neque puto in omnibus noſtris obſervationibus aliquid certius reperiri, ut diſcere poteris ex Paræo lib. 30. de vulneribus pectoris, & thoracis, cap. 30. Prædictum autem emplaſtrum debet in medio perforari inciſuris duabus, aut tribus longis, ut pus attractum facile effluat.

OBSERVATIO LV.

Anodynum ad dolores impetiginum.

MUlier, annoſa fera impetigine laborans, cum ſummo dolore, irritis omnibus remediis, ſequenti cataplaſmate mirum in modum fuit levata.

℞. Putria poma num. vi. per ſetaceum tranſmittantur, quibus adde olei roſacei ℥. ij. lactis muliebris parùm, fiat cataplaſma, quod admoveatur parti dolenti. Longa autem experientia didici, putria poma dolorem magis lenire, quam cocta, quod ſemper aliquod empyreuma præ ſe ferant.

OBSERVATIO LVI.

Febre æſtivæ puerorum.

MEnſe Julio, Auguſto, & Septembri, magnus infantium numerus moritur lactentium, quos noſtrates mulierculæ vermibus laborare aſſerunt. Ego verò aſſevero mortem provenire ab acriſculo nutricum lacte, quo inflammatur ventriculus. Nam frigus extremorum adeſt, ſitis inexplebilis, anxietas ingens, naufea, vomitus, diarrhœa ut teſtis ſum. Quare vena ſecanda eſt. Poſteà verò regioni ventriculi admovendum ſequens cataplaſma.

℞. Farinæ hordei lib. j. micæ panis ℥. iv. coquantur leviter in lacte caprillo, addendo poſteà ſucci ſolani ℥. i. olei roſati q. ſ. miſce, fiat cataplaſma ad dolorem inflammatorium leniendum. Debemus etiam nutricem mutare, & mucilaginem ſem. pſylli cum ſaccharo pauco roſato exhibere ægro ex cochleari. Juſcula pullorum, portulaca, & acetoſa aut lactuca alteranda. Item animalium per dorſum diviſorum admotione calor furens foras alliciendus.

OBSERVATIO LVII.

Lumbrici.

NOſtrates Mulierculæ putant omnes pueros vermibus laborare; ſed cum nullus rejicitur vermis, eos, dicunt in humores putridos fuiſſe converſos, nec malè: nam ut vermes in phiala concluſi, & fimo calente obruti, brevi convertuntur in paſtam; cur in corpore noſtro, cujus calor fumi calori reſpondet, non idem fiet, vermibus enecatis ab amaris medicamentis? Certè hoc videtur mihi rationi conſentaneum.

OBSERVATIO LVIII.

Hyſterica ſymptomata.

MElancholica mulier, ſuffocationi uterinæ obnoxia, maximam urinæ quantitatem profundebat, crudam nulloque calore tinctam ſemel in die: qua excreta, ſymptomatum ilias ſtatim emergebat, veluti ex equo Trojano, quorum cauſam difficillimam eſſe puto. Nam modò capitis dolor eam exercebat, modò cordis palpitatio, modò lipothymia, modò naufea, modò ſudatiuncula in collo & fronte apparebat, modò horrore totum illius corpus quatiebatur. Sed unde nam ejuſmodi ſymptomata? Puto certè debere referri ad uterum, corporis muliebris ſentinam. Cum enim prædicta ſymptomata, non niſi excreta urina ſe proderent, in ea ſum ſententia, veſicam urina diſtentam, utero ſuppoſitam, mole ſua uterum cohibere. Hinc fit ut, impuritates, & vapores, in antro uteri coerciti, non poſſint liberè ſævire in alias corporis partes. Evacuata verò urina, putridi illi humores ſui juris fiunt, & varia illa accidentia pariunt.

OBSERVATIO LIX.

Vomitus horrendus.

PUella annos nata 25. conquerebatur de lienis dolore altè ſepulto, cui ſucceſſit ſcirrhus. Vomebat ſingulis diebus, ſed tamen per intervalla 20. aut 22. lib. materiæ vireſcentis. In diram hydropem incidit menſe Novembri, & 16. die Januar. obiit. Vidi ruſticum, qui materiæ illius vireſcentis lib. 20. 25. aut 30. vomebat fermè ſingulis diebus, ſed tamen per intervalla, ut prædicta noſtra puella, quem uſus chalybis ſervavit. Sanatus enim fuit, & hodie perfecta ſanitate fruitur, quod certè notandum eſt.

OBSERVATIO LX.

Catharrus.

NIhil magis ſiſtit catharrum immoderatiſſimum, quàm ſequens Rulandi cataplaſma.

℞. Fermenti acrioris ℥. ij. carabes pulveratæ ℥. ij fiat cataplaſma quod vertici, raſo capillitio, admoveatur.

OBSERVATIO LXI.

Febris ex pluvia.

PLurimi madidi pluvia, in morbum incidunt, & in febrem continuam, ſæpiſſimè, prohibita cutis tranſpiratione, quæ febribus excitandis valdè eſt idonea. Poſt venæ ſectionem nihil inveni utilius, quam decocto ſudorifico corpus relaxare.

℞. Rad. ſalſæ parillæ ℥. j. Sem. cardui bened. ℥. ſ. fol. ſcabioſæ, calendulæ an. m. ſ. fiat omnium decoctio, quæ calidè hauriatur, addito pauco vino albo, aut aquæ theriacalis guttis aliquot. Vidi multos Medicos, qui nullo modo de ſudorificis cogitaverant, videntes autem potionis noſtræ effectum, laudarunt illam.

OBSERVATIO LXII.

Variolarum prognoſis.

QUotquot variolis aut morbillis laborantes vidi, qui tenſione, meteoriſmo ventris, cum anxietate huc atque illuc agitabantur, intra paucos dies obire vidi, præcipuè ſi dolor junctus fuerit.

OBSERVATIO LXIII.

Prognoſis ex anni conſtitutione.

ANno 1640. undecimo menſis Octobris, die 12. 13. 14. 15. tam aſperum frigus ſæviit, ut amnes, & rivuli noſtri omnes glacie frænarentur, Februario menſe ſequenti lateris dolores ſupervenerunt, qui plurimos de medio ſuſtulerunt.

OBSERVATIO LXIV.

Prognoſis in febre continua.

INfinitos vidimus, in febre continua nullo modo dormientes, manentes tamen quietos, ſine ulla querela, nullo modo loquentes, niſi interrogarentur. Quibus ſi pulſus contractaretur, retrahebant manus tremulas, quaſi vitæ ſuæ timerent. Eos omnes vale dixiſſe vidimus.

OBSER-

OBSERVATIO LXV.

Dentium caries.

INfinitos in hoc cœli tractu videmus dentium doloribus excarnificatos, propter dentes carioſos & cavos. Ego caviratem dentium terebinthina impleo, & cauterio actuali dentem inuro feliciſſimo cum ſucceſſu.

OBSERVATIO COMMUNICATA
a D. Dabadie, Medico Tholoſate celeberrimo.

Scabies pruriginoſa in ſene octuagenario.

ILluſtriſſimus Senator & Decanus D. de Mauſſac, octuageſimum quartum annum attingens a primordiis mixta craſi præditus præpollente ſanguine bilioſo, unde emerſit habitus inter carnoſum & excarnem medius, cum liberali proceritate, & decora ſtructura totius compaginis. Præter ea verſatili ingenio, & eximia in diſcrepandis litibus ſolertia, in tam provecta ætate inſignis, Olim eleganti valetudine fruebatur, abſque ullo diſcrimine tempeſtatis frigidæ, vel æſtuantis, de cujus tamen integritate ter fuit dejectus intra quinquennium ex ἀπόψια ſive organi, ventriculi ſcilicet, ætatis decurſu fatiſcentis damno, ſine vitio objecti: quamvis enim nùmquam expleatur epulis, nec genio indulgeat, edax tamen eſt acetariorum, fructuumque horæorum, qui etſi, familiares naturæ noſtræ, concoctuque faciles videantur, vix tamen in probum ſanguinem mutationem ſuſcipere poſſunt, unde pravi ſucci generantur & ſuccreſcunt, qui aliunde ad putreſcendum exiguam occaſionem nacti, non raro febres mali moris accedunt, hoc monente Gal 2. de alim. facult. Quod venerando ſeni contigiſſe obſervavimus, influente Majo in primis ſequenti anno poſt ὀπώραν, poſtremo circa occaſum plejadum, & gravius, cum ita ut in febrem acutam inciderit, cum exacerbatione, alternis diebus graviore poſt cujus inſultum perturbata fuit alvus, ductaque πρό τι κατὰ pituitoſo humore excrementitio, bile tandem concitata perfuſo, cum δυσφορία & cardialgia gravi, quæ ſunt morbi choleræ ſaltem ſpuriæ argumenta, equo diſcrimine emerſus ſeptimo, natura ad commune emiſſarium morbificæ cauſæ reliquias propulſante. Unde totius habitus fœda prurigo partim in tibias, potiſſimum ſiniſtram, in qua eryſipelas exortum eſt, cujus materia fere diſcuſſa, ſuperſtes fuit eryſipelatoſa quædam διαδοσις ſive effuſio inſtar herpetis miliaris, cum modeſto pruritu, crebro ſtimulante ad ſcalpendum, ab ichore multiplici, ſalſo, acri putrique, per utramque tibiam effuſo, qui cacochymiæ diſſimilaris eſt ſoboles & cachexiæ, quæ ſenibus familiaris, eo gravior erat, quo pedes & tibiæ ſubtumeſcerent, cujuſmodi affectus non exiguam viſcerum labem denunciabat, maxime jecoris, cujus vitiatam diatheſim a prægreſſo ardore febrili, cum ætatis multum provectæ beneficio, vix priſtinæ ſanitati reſtitutum iri ſuſpicandum erat.

Curatio in primis inſultibus inaugurata fuit a coeffuſione humoris excrementitii, in ventriculo fluitantis; concitato magis vomitu, cum jam vomituriret: quo ſedato, alvinæ regionis ſubſidens impuritas clementioti cathattico fuit expurgata. At cum huic curationis ornamento non cederet nimis cruda feraque affectio, de venæ ſectione deliberatur, circa quam celebrandam diſſident ſententiæ, illam reclamante ætate provectiore, & inchoata cachexia, quæ abunde elucebat ex pruritu ſtimulante, & pedum, tibiarumque inflatione. Verumtamen febre ingraveſcente, ſanguis mittitur, nec immetito; cum periclitari melius ſit, quam omnino perire: conſpurcatus effluxit cum ἀφορία, ſeptimoque judicatus eſt, depoſitis materiæ morbificæ reliquiis ad corporis habitum & tibias. Poſt aliquot dies repullulantem cacochymiam iterum repugnandam cenſuimus, ut ad uſum balnei ſuavis liceret tutius confugere, tum ad procurandam ἀνδιαφόρουν, contemperandum fervorem, & acrimoniam humorum vaporumque, tum ad illos, laxata cute, evocandos. Balneo per pluſculos dies adminiſtrato, prurigo moleſtior evaſit, evocata a centro ad peripheriam cacochymia, nondum ſatis exhauſta, quare cum illuſtris Senator iteratam purgationem reſpueret; ὑπαγωγὴν moliri apud me decrevi, explorando uſum lactis aſinini, quod interdum loco lenientis & purgantis medicamenti eligitur, ab Hippocrate potiſſimum, quarto de diæta acutorum, nec defuit optatus eventus. Propinato enim per menſem integrum lacte, ſoluta eſt alvus ſicciſſima, ichorum humorumque redundantium vacuatio, proborumque humorum repoſitio acceſſiſſet, & diluta craſſiorum humorum fæce evaſit hæmorrhoicus, cujus vacuationis beneficio priſtinæ ſanitati, firmioique fuit reſtitutus. Nihil de roborantibus recenſeo, nec de topicis, pruriginem ſedantibus, & remiſſo fervore eryſipelatis, materiam illius ſuperſtitem diſcutientibus, quæ bonis ægri rebus in uſum revocata fuerunt, Deo Optimo Maximo, ſanitatis, & bonorum omnium largitore noſtris votis favente.

OBSERVATIO COMMUNICATA
a D. Antonio Jodon Medico Antiſſiodorenſi celeberrimo.

Hydrops ventriculi.

ANno Domini 1629. Mulier ſtatura grandiori, quadrageſimum octavum agens annum, Joanna Delier, civis Antiſſiodorenſis uxor, in utero ſe habere credidit, increſcente ſenſim abdominis tumore. At cum tempus geſtationis cognoſceret elapſum, Medicum ordinarium conſuluit, qui eam illicò hydropiſim contraxiſſe pronunciavit. Remediis fruſtra tentatis, tumor triennio perſeverans, in tantam molem excrevit, licet interim ægra conſueta munia obiret, ut tanto ferendo oneri vix ſufficeret. Tandem in febrem continuam incidit cum majori difficultate ſpirandi implacabili, inquietudinum turma. Intra ſeptimum diem animam efflavit. Cujus cadaver cum feretro includi non poſſet, propter inſignem totius ventris undequaque diſtenſionem, a parentibus defunctæ rogati, vêtrem ſecuimus, & tam ingens ſeroſæ humiditatis factum eſt effluvium, ut nonaginta librarum pondus excederet. Ultimo manante ſero obſcuro, & parum turbido, utpote ſua hypoſtaſi vel fæce non deſtituto. His peractis, & penicillis intra vulnera per quæ aqua educta fuerat, relictis, ad apertionem totius abdominis debita methodo devenimus, & cum peritonæum quæreremus diſſecandum, mirum dictu, ſed magis viſu mirandum hæc membrana, partes naturales inveſtiens, ventriculo antica parte tam firmiter adhærebat, ut niſi vi diſcerpta atque diſſecta, avelli nequiverit; imò verò invenimus noſtrum penicillum in vulnere relictum, in cavitatem ventriculi fuiſſe demerſum, ante cujus anatomen ejuſdem inſolitam magnitudinem pauliſper ſumus contemplati, duoque ejuſdem orificia, ſtomachum ſcilicet & pylorum, eundem ſitum prope obtinentia, ſeque invicem tangentia, epiploo regionem ſuperiorem occupante, hepate ſatis ſano, quod tamen ventriculus tumidus efferebat deſuper; cor mediante diaphragmate eidem graviter incumbens, turbinatam ſuam figuram parti gibbæ ejuſdem, inſtar ceræ impreſſerat, nec mirum ſi ægrotans tam valida ſpirandi difficultate per biennium ſaltem ptemeretur, reliquis viſceribus, liene, renibus, inteſtinis, meſenterio, cyſtide fellea, veſica & utero integris, & parum calore febrili alteratis. His notatis prægrandem illum ventriculum cum œſophago, duodenoque extrahimus, qui per medium diſſectus, ulnam Pariſienſem ſuperabar, in cujus decliviori parte illuvies ſeroſa notabatur, hypoſtaſeos prædicti ſeri reſiduum fibris omnibus, quæ interiotem membranam contexebant, a ſe invicem late diſſitis, orificio utroque nulla vitii nota impedito, niſi quod in medio pylori ipſiuſque limine cyſtis pendebat, longitudinis medii digiti, pollice paulo craſſior, aqua pellucida plena, cavitatemque duodeni ſubintrans. Cæterum membranam illam interiorem ventriculi, multis, hydatidibus, partim integris, partim exeſis conſperſam vidimus. Et hæc poſt homines natos (ni mea me fallat opinio) nondum fuere notata, ſaltem a nobis perlecta vel audita. Cauſam vero tam rari affectus ventriculi, ſcilicet hydropiſeos, cum apud nos ſolidiori minerva inveſtigaremus, ventriculi totius intemperiem frigidam, humidam, hecticamque arguimus, qui cum ſanguinem à trunco venæ porræ per gaſtricum ramum, alioſque pro alimento attraheret, propter illam dyſcraſiam in ſeroſum excrementum ad inſtar hidrops hepatis convertebat. Illa autem frigida humidaque intemperies, ex largo frigidæ potu, fructuum crudorum eſu, aliiſque cauſis originem duxerat. Cum vero ex maxima fibrarum ventriculi laxitate, & pervetſa partis figura, orificium inferius, eundem cum ſuperiori ſitum obtineret, facilis alimentorum

ab uno

ab uno ad aliud transitus fiat, ut in vastum illud ferositatum gurgitem non mergerentur, sed in duodeno intestino qualemcumque chylificationem obtinerent, siquidem intestina chylificandi vi non esse destituta, apud omnes in confesso est, quam quidem vim natura necessitate coacta potentiorem reddidit. Aquas autem illas ventriculus per ductus illos patentes non rejiciebat, ex eo quod fibræ illius resolutæ erant a copiosa humiditate.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ.

à D. Franc. Chomel, Medico Annonæensi celeberrimo,

OBSERVATIO PRIMA.

Ileos seu miserere mei.

VIr quidam Ileo laborans à quinque diebus, ut fæces per os rejiceret, multis remediis frustra tentatis, sumpsit mercurii cum sulphure extincti, & in formam pulveris redacti ʒ. j. golobulo ceræ inclusam. Statim post exhibitionem fotus continuo adhibiti, & clysteres frequenter injecti. Post aliquot horas frustula quædam ceræ in rejecto clystere apparuere, quod indicio fuit apertam fuisse viam, & medicamento purgante exhibito, æger à morbo prorsus liberatus est.

OBSERVATIO II.

Cauterii efficacia.

QUidam æger dolore lumborum diutissimè afflictus, nullis remediis conferentibus, tandem diem suum obiit. Inrer alia remedia paulo ante interitum, cauterium femori, quatuor digitis suprà genu affixum fuerat, à quo, decisa eschara, fluxit sanies quædam circiter ad ʒ. ß. postmodùm verò singulis diebus fluebat ex cauterio pus verum & laudabile ad ʒ. j. vel amplius. Mirabatur Chirurgus, neque unquam potuit conjicere, undenam pus illud emanaret. Defuncto ægrotante, apertoque illius cadavere, inventus est pulmo putulentus, quæ præcipua mortis causa fuit. In lumbis verò magnus abscessus inventus est, à quo dolor ille diuturnus & contumax oriebatur. Ab abscessu autem ad cauterium usque inventus est canaliculus per quem puris portio quædam effluebat. Unde colligere est, quanta solertia natura uti soleat ad causas morbificas foras eliminandas, quæ canaliculum illum efformaverit ad abscessum lumborum per cauterium expurgandum, quod tamen perficere non potuit, à morbi magnitudine separata.

OBSERVATIO III.

Febris tertiana.

REtulit mihi dictus D. Chomel, se omnes propemodùm tertianas curare solitum, exhibendo per horam ante accessionem bonum haustum decocti chamom. & cremor. rartari, & statim ab assumpto remedio sanguinem detrahendo. Si non sit ad manus decoctum, aquæ frigidæ cyathum exhibet, & idem fere succedit effectus. Putat aquam illam assumptam, per phlebotomiam ad venas rapi, & materiam ebullitioni proximam abluere, unde accessio impeditur.

OBSERVATIO IV.

Colicus dolor.

PUella quædam annos nata quatuordecim, laborabat colico dolore atrocissimo, cum ventris inflatione, quæ neque clysteribus neque potionibus purgantibus, vel lumbricos enecantibus sedari poterat; sed tantum balneo tepido sopiebatur. Sed egressæ à balneo recurrebat, donec intra viginti dies ægram de medio sustulerit. Per biduum ante mortem magnam sanguinis nigerrimi copiam per alvum excrevit. Dissecto cadavere, inventa est multa pituita vitrea, externæ intestinorum tunicæ adhærens, & per totam eorum longitudinem frustillatim dispersa, magnitudine varia, ut quædam frustula fabæ, alia avellanæ magnitudinem æquarent. In venis autem, & cordis ventriculis nullus sanguis inventus est, quia natura extremo conatu totum ad intestina detruserat, qui in iis nigrescens, ut omni sanguini extravasato contingit, ante obitum excluSus fuerat. Ubi noranda est sedes materiæ, colicum dolorem efficientis, & ab auctoribus non expressa, nempe externa intestinorum superficies.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ.

à D. Joanne Marsino, Medico Apamiensi peritissimo,

OBSERVATIO PRIMA.

Ascites.

ANno 1642. mense Octobri, vocatus fui ad puerum quatuordecim annos natum, ascite post variolas à mense laborantem, nulla aderat febris, licèt æger prostratis omninò viribus cogeretur decumbere. Præscripsi quamprimùm apozema aperiens & hydragogum, quod habetur in praxi D. Riverii c. de hydrope, & post usum apozematis jussi; ut suffumigio instar stuphæ ex aperientibus & discutientibus compositio uteretur per triduum, semel in die, quibus usurpatis planè convaluit.

OBSERVATIO II.

Inflammatio testium, cum urinæ suppressione.

EOdem anno, mense Decembri, invisi hominem quendam quinquagenarium, inflammatione testis dextri, & urinæ suppressione laborantem; Præscribo clysterem partium emollientem & laxantem, partim carminantem, eoque rejecto, basilicam dextram aperiri jubeo ad ʒ. viij. Renes oleo scorpionum Matthioli inungi, & post inunctionem placentam ex cepis minutim incisis, ovis quibusdam agitatis, & axungia porci confectam, eidem parti applicari, & in crastinum, bolum ex cassia, diaph. & reo pulv. exhiberi. His fluxit urina copiosè. Ad inflammatum verò testem, confectum est cataplasma ex farina fabarum, cocta in oxycrato ad pulticulæ consistentiam, quo remedio per triduum applicato parti affectæ, pristinæ sanitati restitutus est.

OBSERVATIO III.

Ischuria.

EOdem anno & mense incidi in mulierem quadragenariam, eusarcam & obesam, ischuria laborantem, febris aderat, sed non intensa; urina autem quæ in exigua admodùm quantitate excernebatur, erat valdè rubra, dolor circà renes aderat, isque insignis. Demùm vomitus frequenter recurrebat. Varii injecti fuerant clysteres emollientes, laxantes, & carminantes, sed frustra: celebrata venæ sectio bis, in brachio scilicet & pede; fotus insuper & linimenta, ut in simili casu fieri solet, usurpata fuerant; bolus in cassia, diaphœnic. rheo compositus, exhibitus, sed omnia in cassum. Tandem adhibui placentam superiori observatione laudatam, circa renes. Postremò hocce remedio placidè quievit, copiosè minxit, & bene omninò habuit. Simile quid mihi contingit in alio ægrotante, qui cùm febre acuta laboraret, absque tamen dolore ullo nephritico, & non posset mingere, applicata eadem placenta, minxit in posterum, & fugata febre, sanus factus est.

OBSERVATIO IV.

Ulcus fistulosum.

MEnse Januario anno 1643. Dominus Ferries Vatiliensis, annos natus 55. temperamento bilioso admodùm, quique sese variis curis laboribusque fatigaverat, se mihi sanandum obtulit. Laborabat à quatuor jam annis variis in pectore doloribus, productis ab humoribus à capite versus partes thoracis exteriores delabentibus: Aderat circa claviculum tumor, ovi gallinacei magnitudine: sed quod pejus erat, supra os pubis dextrum, videbatur tumor, unius & alterius ovi anserini magnitudinem æquans, ex quo à quibusdam mensibus aperto, effluebat pus laudabile: Ulcus erat profundum, ferè ad semipedis altitudinem; ad quod sanandum varia, sed frustra tentata fuerant remedia, ita ut de futura fistula omnes timerent. Curationem hoc pacto aggressus sum.

Præscripsi primùm potionem purgantem, partim phlegmagogam, partim cholagogam, deinde phlebotomiam. Post hæc apozemata ex aperientibus temperatis, vulnerariis, & purgantibus. Finito apozemate decoctum sequens sumpsit bis in die, per 12. dies.

℞. Hordei integri P. j. folior. scabiosæ, saniculæ, pilosellæ, vinceæ pervinc. agrim. & pimpinel. an. N. j. Sem. hyperi-

hyperici & cardui bened. ana ʒ. ii. flor. trium cordial. ana P. i. coquantur in hydromel. tenui ad lib. i. ß. colaturæ capiat ʒ. vi. manè, & ſerò.

Interim ex eodem decocto fiebant injectiones ſingulis diebus in ulcus. Verùm cum hæc non ſufficerent, ſed omnes prædicti affectus perſeverarent, ad diætam ſudorificam devenimus per viginti quinque dies continuandam, ex decocto radic. ſalſæparil. & raſuræ ligni guajaci ad partes æquales. Ex reſidentia parabatur bochetum pro potu ordinario. Sexto autem quolibet diætæ die ſumebat medicamentum purgans. Verſus finem diætæ, cum ulcus in eodem fermè ſtatu permanere videretur, juſſi ut Chirurgus inducto in ulcus baculo, ſuperpoſitam cutem & carnem, quæ unius digiti latitudinem ferè adæquabat, novacula ſcinderet, ut cavo illo detecto, faciliori negotio debita remedia adhiberentur. Succeſſit votis eventus, conſumpta ſiquidem fungoſa illa, & minimè laudabili carne, ulcus ad cicatricem brevi deductum eſt, ægerque non tantum à doloribus, ſed etiam à metu fiſtulæ liber evaſit. Ad ſigillum cutationis præſcripſi cauſticum brachio ſiniſtro inurendum, diuque geſtandum.

OBSERVATIO V.

Secundinarum retentio.

EOdem tempore Domina de Ruffia, annos nata 35. temperamento ſanguineo, poſt editum multo dolore & labore fœtum, incidit in ſecundinarum retentionem. Pulſus nullus apparebat, facies mortuo ſimillima, ita ut conclamata omnia viderentur. Dum acceſſi, præſcripſerat quidam Chirurgus, ut ex capillis ipſius nonnihil abſcinderetur, comburetur, & vino diſſolutum propinaretur. Quod cum præſtitiſſet ægra, ſecundinas feliciter expulit. Verum emiſſis ſecundinis lochia ſuppreſſa ſunt, unde febris exorta eſt. Poſtridie præſcripſi ſanguinis miſſionem ex malleolo dextro ad ʒ. viii. (pulſus enim erat validus & plenus) & in craſtinum, quia alvus erat adſtricta, clyſterem in hunc modum.

℞. Fol. malvæ, violar. pariet. mercurial. ana m. i. flor. chamom. & meliloti ana P. i. Sem. aniſi & fœniculi, an. ʒ. ß. coquantur in juſculo capitis vituli, ad lib. i. in qua diſſolve ſyrupi violacei & ſacchari rub. an. ʒ. fiat clyſter.

Rejecto clyſtere, aperta eſt vena malleoli ſiniſtri ad ʒ. vii. His febris remiſit, ſomnus, quo antea planè caruerat, rediit: paulatim abſque aliis remediis convaluit.

OBSERVATIO VI.

Catharrus ſalſus cum propenſione ad phthiſin.

MEnſe Octobri an. 1643. vocatus fui ad ægrum quadraginta annos natum, temperamento bilioſo, habitu gracilli & macilento. Laborabat catharrho ſalſo & acri, à capite in pulmonem delabente à quatuor anni tuſſis aderat ſicca, obſtructio utrumque occupabat hypochondrium, cum febre continua & lenta. His adde phlogoſin quandam, dolore circa ſternum & dorſi vertebras manifeſtam. Præſcripſi primum potionem purgantem ex rheo, tamarindis, ſenna, manna, & ſyrupo roſaceo confectam, ſed in exigua quantitate. Deinde venæ ſectionem ex brachio dextro ad ʒ. vii. His præſtitis, juſculis medicatis ex aperientibus temperatis uſus ſemper duodecim dies, infundendo per noctem in tertio quoque juſculo, ſennæ ʒ. ß. & diſſolvendo mannæ ʒ. i. Finitis juſculis ingreſſus eſt ſemicupium tepidum ex decocto hordei, & amydal. dulc. paratum, per triduum, bis in die. Ab initio curationis applicui duo cauſtica inter duas ſcapulas, ſpina dorſi intermedia latitudine duorum digitorum juſſique, ut ſemel in hebdomada cucurbitula ſuperponeretur, quod remedium tantum in hoc laborante præſtitit, ob ſeroſitates, quæ in magna copia ſingulis vicibus educebantur, ut integram curationem illi ferè adſcripſerim.

OBSERVATIO VII.

Ophthalmia.

QUidam annos natus 30. temperamento ſanguineo, ſed cerebro admodum catarrhoſo donatus, laborabat à longo tempore inflammatione, quę tum adnatam, tum utramq; palpebram occupabat. Affectus non erat continuus, ſed recurrens: varia uſurpata fuerant antea remedia, ſed fruſtra. Tandem præſcripſi duo cauteria inter duas ſcapulas geſtanda, necnon cucurbitulam utrumque amplectentem applicandam, urgente nimirum fluxione: Quod cum præſtitiſſet, ſani omninò illius oculi evaſere. Non parum ad illius curationem contulit unguentum ſequens, quo in ipſo curationis initio uſus fuit, purgato prius corpore, ſectaque vena.

℞. Viridis æris g. xii. camphoræ, & lapidis calamin. ana ʒ. ß. tuthiæ præparat. ʒ. ſß. butyri recentis, aqua roſac. loti, miſce, fiat unguentum.

OBSERVATIO VIII.

Febris maligna.

MEnſe Majo anno 1644. mulier 30. annos nata, ſeſe mihi curandam obtulit, Laborabat febre maligna duobus diebus cum dolore capitis & inquietudinibus fermè continuis, ſitique intenſa maculis quibuſdam lividis circa pectus & dorſum apparentibus. Ter intra biduum ſanguinem eduxi ʒ. viii. ſingulis vicibus, cumque interna omnia remedia averſaretur, ad externa animum contuli. Quartò itaque morbi die cataplaſma ex cochleis cum ſuis teſtis contuſis, ſtupiſque ſuperpoſitis, utrique pedi circa plantas appliçandum curavi. Admotum eſt hocce remedium circa horam tertiam pomeridianam. Inclinante autem die cœpit ægra ſentire dolorem quendam moleſtum & gravem in utroque femore & tibia, qui ad mediam uſque noctem duravit ea ſævitia, ut ægra de removendo cataplaſmate perpetuò quereretur. Media autem nocte ſudor totum corpus invaſit, tanto fœtore & graveolentia, ut illum ægra ſuſtinere vix poſſet. Mutato induſio, amota ſunt à pedibus cataplaſmata, tetrum adeò odorem exhalantia, ut adſtantes fermè inficerent. Manè ægram alacrem invenio febre aliiſque ſymptomatis valde imminutis. Cumque omnia in tuto poſita mihi viderentur, nihil ampliùs agendum duxi, ſola contentus purgatione, quam tamen laborans, ob ſummam inobedientiam, ſumere noluit: nihilominus brevi poſt benè omninò habuit.

OBSERVATIO IX.

Arthritis.

NObilis quidam menſe Februario anno 1645. temperamento ſanguineo, habitu euſarcho & obeſo, gonagra à tribus diebus laborabat. Quamprimùm eum inviſi, ſanguinem ad lib. i. mitti jubeo, qui cum valde impurus apparuiſſet, poſtridie iterum ſanguinis miſſionem ad parem quantitatem præſcribo, qua ſe multum recreari ſenſit laborans, ſanguine educto, priori ſimili. Tertiò demùm ſanguinem detraho ad ʒ. x. poſtridie verò medicamentum ex ſenna & rhab. in decocto convenienti, cum diaphœn. & ſyrupo roſac. propino, quo bene omninò habuit, ſimile quid mihi contigit in aliis duobus ægrotantibus, eodem temperamento & habitu donatis, in quibus venæ ſectio ter aut quater repetita in ipſo initio affectum penitus ſuſtulit oxycrato, fovendo partem affectam, & poſteà illinendo oleo roſaceo.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Des Grands Prez, Medico Gratianopolitano peritiſſimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Linguæ tumor.

QUidam lue venerea infectus, per frictiones mercuriales curabatur, quæ cum ſupra Medici præſcriptum, Pharmacopęi juſſu frequentius & diutiùs celebratæ fuiſſent, maximus fluxionis impetus tantum linguæ tumorem excitavit, ut quatuor digitorum tranſverſorum menſura extra os promineret. Cui Medicus nihil præſcribere voluit, ægrè ferens, quod ordo à ſe præſcriptus, contemptus, & ſuperatus eſſet. Unde ægrotans in miſero hoc ſtatu quatuor menſium ſpatio permanſit, & lingua ab acre continuò alterata trium digitorum tranſverſorum craſſitudinem acquiſierat. Vocatus ego, poſt phlebotomiam, purgationem, pulverem ex pipere, zinzibere, ſinapi & ſale decrepitato, linguę admovendum præſcribo. Cujus uſu, primo ſtatim die, lingua molleſcere, & per ſe movere cœpit. Tertia die eam ablui jubeo pluries in die aqua vitæ probè rectificata, ut quarta longè mollior apparuerit, & in os protrudi potuerit, cum tamen illico rurſus egrederetur Poſtmodùm verò in parte infetiori linguæ juxta ranulas, ulcera animadverrens, quæ ex colliſione dentium, quibus illa innnitebatur, oriunda erant; aqua alba, ex præcipitato albo parata, ea ulcera abluenda curavi, & profundas

fundas ſcarificationes circa ranulas fieri juſſi. Quibus intra paucos dies tumor diſcuſſus eſt, & lingua in propriis oris cancellis coercita.

OBSERVATIO. II.

Mutus caſu curatus.

QUidam Mendicus Ponſenacium propè Muram noctu appellens, à magnæ illius domus conductore hoſpitaliter exceptus eſt. Ubi per aliquot dies commoratur propter puerum mutum & ſurdum, ſecum adductum, qui febre continua eadem nocte correptus fuerat. Tandem impatientia percitus, & de illius ſalute deſperans, clam diſceſſit, ægrumque ibi deſeruit, quem ad priſtinam valetudinem revocatum, conductor primùm agnorum poſtmodùm ovium, & vervecum cuſtodiæ præfecit, quo munere fungebatur egregiè. Contigit autem poſt aliquot annos ut alea ludens, craſſiori baculo percuſſus fuerit, quo ictu graviſſimo os occipitale in multas particulas confractum eſt. A quo tamen vulnere, valdè periculoſo, periti Chirurgi induſtria curatus eſt. Dum autem convaleſceret, ſenſus auditus illi ſuccreſcebat, & verbula quædam balbutire incipiebat, donec tandem integram audiendi & loquendi facultatem adeptus eſt, & in eo ſtatu vixit ad annum ætatis ſuæ 45. D. Pajano Procuratori Gratianopolitano pro vinitore inſerviens, vixque duo anni ab illius interitu elapſi ſunt.

OBSERVATIO III.

Cranii depreſſio.

IN multis cranii depreſſio curata eſt, admota poſt unam vel alteram phlebotomiam, ſupra depreſſionem cucurbitula, cum multa flamma, addita interdum inciſione, & multis interdum ſcarificationibus, & interdum ſine illis. Sed inter cæteros unum notatu digniſſimum referam: qui Artaudus nominatur Procurator Gratianopolitanus: is in profundo itinere, inimico obviam factus, lapide percuſſus eſt ſupra os parietale ſiniſtrum, quo ictu ex equo in terram dejectus eſt, & pro mortuo derelictus. Inde in villam vicinam delatus, à duobus Chirurgis curari cœpit, qui tantum venæ ſectione & cucurbitulis uſi ſunt, ſine ulla vulneris providentia, quod nullam ſolutionem continui manifeſtam præcederent. Vocatus ego, hominem invenio ſanguine perfuſum, qui ex ore & naribus excernebatur cum nauſea & vomitu ferè continuo, vix adſtantes agnoſcentem, ægerrimeque loquentem, & ne quidem oculos aperientem. Perluſtrato capite univerſo, dum locum cranii depreſſum ſummis digitis tantillum comprimebam, nauſea excitabatur. Quo animadverſo, Chirurgo præſcripſi, ut partem illam raderet & cucurbitulam ſatis magnam illi applicaret, cum multa flamma: quæ licet partibus ſanis & ſolidis inniteretur, tantum dolorem ægro inferebat, ut loquendi facultate carens, in lectum ſeſe muſſitando demitteret. Poſtquam verò cucurbitula avulſa eſt, & inciſio facta ſupra partem affectam; atque iterum admota cucurbitula, tantum abeſt, ut dolorem perciperet, quin potiùs maximum inde ſolatium conſequutus eſt: unde nobiſcum loqui cœpit, omneſque adſtantes agnovit. Ac quanquam per cucurbitulam ſanguinis ℥. viii. vel vii. extractæ fuiſſent, præcepi tamen, ut ſequenti die phlebotomia iterum celebraretur, ſicque æger paucis poſtmodùm diebus omnino convaluit.

OBSERVATIO IV.

Phthiſis.

FIlius natu tertius Ampliſſimi viri Domini de Periſſol in Senatu Gratianopolitano Præſidis, annos natus 14. Geneva Gratianopolim advectus eſt 8. morbi ſui menſe, macie & phthiſi conſumptus cum alvi fluxu inſigni, ita ut eum brevi moriturum patri prædixerim, propter ulcus pulmonis, quem fruſtulatim extuſſiebat: fruſtula illa ſupra carbones injecta graviſſimum fœtorem exhalabant: Tum fœtor anhelitus cadaveroſus, non ſolùm ægrotantis cubiculum, ſed etiam vicina uſque ad ſcalas inficiebat. Quibus animadverſis nullum aliud remedium præſcribere poſſe pronuntiavi, quàm lac muliebre ab optimæ nutricis uberibus ſugendum. Quod poſtera die in uſum revocatum, poſt quatuor dies ægrum in paulò meliorem ſtatum reduxit, & intra duos menſes integræ ſanitati reſtituit. Ortus erat hic affectus ex pleuritide malè curata, quæ in empyema migraverat, & empyema in phthiſin. Hoc idem remedium in pluribus aliis expertus ſum, tum etiam in me ipſo & filio meo, & duobus Nobilibus viris, qui ſanguinem per os magna copia rejiciebant.

OBSERVATIO V.

Punctura nervi.

QUidem mercator Gratianopolitanus, manu inverſa menſam percutiens, acum in eam defixit, quæ globulo fili inſerta erat. Per biduum nihil inde mali percepit, ſed tertio die tantus in parte dolor obortus eſt, in dies ſequentes perſeverans, ut neque venæ ſectionibus, neque fotibus, neque cataplaſmatibus anodynis ſedari potuerit. Hujus doloris contumaciam advertens, peto à Chirurgo, num eum alias morbo aliquo venereo affectum viderit? Reſpondit eum quidem ante triennium gonorrhœa & carie pudendi affectum fuiſſe, ſed perfectè curatum. Præſcripſi ſtatim ſuffumigium ex cinnabari, ſtorace, benzoino, thure, & ſemine hyoſcyami, terebinthina exceptis, quo manus tantùm ſuffiebatur, ſtatim meliùs habuit, pauciſque diebus continuato remedio, perfectè curatus eſt.

OBSERVATIO VI.

Febris quartana.

MUltos cutavi quartanarios quorum felix ſucceſſus, poſt univerſalia remedia, oleo magnetico præſertim à me tribuitur, quod nullum effectum ſenſibilem producit. Ejus autem guttas duas vel tres in vini cochleari exhibeo in principio acceſſionis. Ex eoque pilulas febrifugas compono.

OBSERVATIO VII.

Epilepſia.

NOn ratò expertus ſum, & plures habeo hujus rei teſtes, peoniam ſub propria conſtellatione collectam, nempe inclinante luna in Ariete exiſtente, epilepſiam ſolvere ſola applicatione. Radicem autem mediam & præcipuam atque majorem per longitudinem diviſam, collo & brachiis circumdedi in quadam Noſocomii virgine 18. annos nata, quæ à pueritia hoc morbo affligebatur, & ſingulis diebus paroxyſmos patiebatur. Attamen ab eo tempore protinus curata viſa eſt. Hinc patet quantopere utilis ſit in medicina facienda ſydetum obſervatio.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ AB HENRICO RUFO,

APUD SAMMARCELLINENSES MEDICO, & inter Gratianopolitanos conſcripto.

D. D. LAZARO RIVERIO,

Conſiliario, & Medico Regio, & in Univerſitate Monſpelienſi Medicinæ Profeſſori digniſſimo.

HENRICUS RUFUS

S. P. D.

CUM novum ſydus huic Provinciæ affulſeris (Profeſſor Meritiſſime) non mirum ſi omnium in te converturtur oculi: cumque tuo lumine magna lætitia nos afficias, par eſt, ut magna laude afficiaris quia per te beatiores ſumus. Quicumque enim virtutes tuas & vitæ ſummum decus non novit, audivit ſaltem, & propius noviſſe deſiderat. Mitto animi dotes & colloquiorum cum doctrina ſuavitatem; Tot ægrotantes, quos & Gratianopoli & ubique locorum Delphinatus ab Orci faucibus redemiſti, laudes tuas reticere non poſſunt nec debent, in uno afflicti & infelices, quod Gallia Narbonenſis totumque Monſpelium te nobis invideat: nuſquam tamen totus aberis (Doctor & Profeſſor Clariſſime,) præter commemorata, opus practicum, quod omni puncto abſolutiſſimum publici juris feciſti, tui deſiderium nobiſcum ſublevabit, atque Reipublicæ Medicæ hoc conferet emolumentum, ut & abſentem te conſulere liceat, neque huic labori finem dediſti: nam inter tot gravia exercitia, quibus in ſchola Monſpelienſi incumbis, & tot ægrotantium pro ſua ſalute interpellationes: alterum præterea obſervationum tuarum librum moliris, nec ſanitati parcis, aut à lucubrationibus ceſſas, ut Medicinæ ſplendorem adaugeas: quod cum ſolus exequi potuiſſes, apprimè tamen quorundam amicorum παραπρῦσεις ſubtexere voluiſti: neque à me (etſi quondam diſcipulus

artis

artis Jatricæ rudimenta de tuo dictamine hauſiſſe glorior,) obſervatiunculas expetere dedignatus es. Conceſſi, te jubente, non inſcius, me aquas in mare deportare: has ſi legeris, & in iis quædam minùs apte exarata videantur (D. C.) à te caſtigari non ægrè feram, qui obſequium perpetuum tibi devovi, teque in æternum colendum ſuſcepi. Vale, & mihi totique Apollineæ familiæ vive diu: è noſtro Muſæolo idibus Julii anni 1645.

OBSERVATIO PRIMA.

De portentoſo & inſolenti ſingultu.

ANno 1634. menſe Decembri Sammarcellini, ſutor quinquagenarius, ab inedia, frigore, & itinere incidit in ephemeram, quæ intra 24. horas per copioſum ſudorem diſcuſſa eſt: ita ut poſtera die omni febre & dolore capitis vacuus remanſerit uſque ad octavam, ciborum tamen innappetentia ſuperſtite, cum qua & ſomnolentia & torpente laſſitudine tenebatur. Verum octava die manè iterùm febricula abſque rigore obſeſſus eſt, mox ſub veſperam graviſſimo ſingultu augebatur, cujus ſonus ſive ſtrepitus ultra quartam domum vicinam ſuæ, è ſubjecta autem via facilè audiebatur, nulla remiſſione, nullis datis induciis. Inter quæ haud multum ſiriculoſus, mente conſtans: ſed tam ferocis ſymptomatis maximè impatiens; undecima aliquid cruentum carni ſemiputri non abſimile per vomitum, concurrente tuſſicula ejecit: quod quidem ab adſtantibus caro cydoniorum ſaccharo condita, quam non pridem comederat æger, putabatur. At die ſequenti, fruſtum ejuſdem magnitudinis & coloris, rubrum ſcilicet, & avellanæ mollem æquans per nauſeam excrevit: quod primum in aqua lavari, deinde prunis apponi juſſimus, atque exempto colore ſanguinis, quo aqua perfuſa eſt, & nidore fœtido, qui ab uſtione exhalavit quod ante ex narratione fueramus ſuſpicati dilucidè apparuit, illud nempe explosum fuiſſe molem carneam cum membranis ab ulcere in œſophago vel prope ſuperius ventriculi os latitante abraſam. An verò ulcus illud de repentè ortum ſit, & à prima illa die, qua Ephemera correptus eſt homo, inuſtum; an potiùs à longo tempore fuerit contractum, non bene conſtat. Eſt tamen veriſimile, tam brevem non habuiſſe originem; primò, quia Phlegmon vel alius tumor non præceſſerat, quem plerumque ſubſequi ſolet ulcus; deinde quod à pluribus annis levi tuſſicula & inani itidem premeretur: ſine ulla è pulmonibus manifeſta excretione, idcircò malum, quod ſub prima œſophaghi vel ſtomachi tunica jampridem radices egerat, à cauſis externis ſuprà allatis concitatum, ſeſe confeſtim exeruit, ſymptoma verò fuit continuum ab ulcere, à quo mors 14. cum delirio fuit inducta: cum ſingultus, neque phlebotomia iterata, neque cucurbitulis, neque medicamentis detergentibus, digerentibus, & purgantibus (inter quæ hiera valdè commendatur) quicquam de crudelitate, uſque ad exitum remiſerit.

OBSERVATIO II.

De Phlegmone cerebri partem poſticam obſidente, & ſymptomatibus inde conſequentibus.

NObiliſſimus & illuſtris juvenis D. de Latthaudiere, annos natus 37. ſub cane in graviſſimum & acutiſſimum dolorem capitis incidit, qui ad poſteriora & latus ſiniſtrum magis porrigebatur. Aderat obſcura & leviſſima febris, ſenſuum vigor, guſtus præcipuè, cum his nihilominus ſitis ingens & vigiliæ perpetuæ: frons nihil incaluit, caput parum, ex tactu licèt duro, non dolebat, appoſitis ad frontem manuum una, ad ſinciput altera, cerebrum intus concuti ac convelli ſentiebatur, at caput univerſum involuntariè ſubſiliebat, urinæ in principio craſſæ & albæ: quibus animadverſis, phlegmonem in cerebro vel eryſipelas metuentes, ex cephalica primùm, deinde ex mediana mitti ſtatim ſanguinem ad ℔. ii. juſſimus. Diebus ſequentibus, quod dolor inſtaret crudeliter, iterum partitis vicibus phlebotomiam celebravimus ad ℔.ii. adverſo brachio. Quinta ventrem ſubduximus: ſexta per cucurbitulas humeris affixas ſanguinis lib. ß. detraximus, intra hæc caput deraſum oxyrrhodino illitum fuit, nec quicquam eorum omiſimus, quæ à cerebro cujuſvis generis humores revellere, derivare, vel repellere valent. Quarta morbi die, in linguæ latere dextro erupit tuberculum, quod durum & cavum & ſine ſenſu ulceroſum deprehenſum eſt, carcinoma ſcilicet. Septima ſub veſperam paululum deliravit, mox ſudor in facie primùm, deinde per totum corpus copioſus obortus eſt, ita ut veram & perfectam criſin ad fore ſperaremus. Mador detergitur, permutantur lintea, ſudor itidem abundè prorumpit. At æger jam de operimentis conqueri cœpit, ac ſuffocari exclamat, quæ dum amoventur, & ſudor, ut anteà abſtergit, illum fermè reſolutum invenimus, & continuò delirantem: vires quæ ante ſudorem fuerant prævalidæ, omninò fractæ percipiuntur, atque in eo ſtatu nocte tota uſque ad horam octavæ diei nonam matutinam perſtitit, garrulus ſupra modum, & inſipiens, & immemor omnium quæ ſibi in morbo contigerant, vel facta fuerant. Circa decimam reſipiſcere viſus eſt, quorundam reminiſci, & ſic ſpes animis addita fuiſſet, niſi pulſus convulſivus, artuumque tremor cerebrum peſſimè affici indicaſſent. In procinctu urinæ excretio copioſiſſima quæ rubra & igneo ſplendore coruſcabat: ſimili hora qua pridie, ſub veſperam, rurſus ægrotantem invaſit delirium, in eo pejus, quod cum vires rurſus conſtarent, factus phreneticus, adſtantes ſummo terrore profligabat. Nona matutina iterum reſipuit, uſque ad veſperam, ſub quam tumor exortus eſt in cervice, pomi mediocris magnitudine, non doloroſus, neque à cute diverſi doloris, nec minus delirium juvenem occupavit cum manuum motu convulſivo. Die decima omnia ſimiliter ſe habuerunt. Sub finem undecimæ convulſus moritur. Porrò cum morte ante ſeptimam nec ſpectata, nec pronunciata ſublatus fuiſſet vir, ut illuſtriſſimæ familiæ, ſic & magni momenti apud omnes ſui generis, conſultum fuit cadaver diſſecare, ut cauſa latens apud populares detegeretur. Cæteræ corporis partes & parenchymata laudata conditione ſeu diatheſi inventa ſunt præter cerebrum. Aperta quippe calvatia, magna copia ſanguinis nigerrimi, etſi diluti, illicò effluxit, intactis adhuc menyngibus, imò oſſibus vix deductis ad ſerræ capedinem, qui quidem ſanguis inter calvariam & membranas effuſus ponderis lib. ii. vel pluris æſtimabatur. Ubi derectæ ſunt cerebri tunicæ, mox univerſum venulis nigro torridoque ſanguine turgentibus conſperſæ apparuerunt. Pars autem poſterior duorum digitorum latitudine, longitudine quatuor, ubi torcularis ſedes definitur, non ſolùm nigricans ſed præterea membranæ puniceo colore, & gangræna corruptæ viſæ ſunt, in qua parte dum ſcalpellum adigi juſſimus, protinus inde materia purulenta ad ʒ. v. vel ʒ. vi. cum fœtore emanavit. Exinde novacula altiùs penetrantes Chirurgi tota ferè baſis cerebri, in primis cerebellum, & ea pars ſpinalis medullæ, quæ primis vertebris excipitur, & ſuper qua tumor apparuerat, ſphacelo ſimiliter corruptæ ſunt inventæ; menynges verò partis ſiniſtræ, ulcuſculis exeſæ, per quæ ſanguinem ſub calvariam effluxiſſe, veriſimile eſt. Ex quorum narratione facilè inferre licet, cauſam doloris illius acutiſſimi, vigiliarum, delirii & convulſionis, fuiſſe ſolutionem continui in cerebri parte poſtica, cerebello vulgò nominata. Solvere verò unitatem cauſæ duæ, ulcus & phlegmon eryſipelatodes: ulcus quidem, ut cauſa primaria, ab aliquot menſibus contractum ex cauſis mihi relatis, ſed reticendis, ut ſobolem habuerit ulcuſculum illud in lingua enatum, ſic & partem debilem reddidit & inflammationi locum dedit. Phlegmonem autem eriſipelatodem promoverunt ætas juvenilis, temperamentum ſanguineo biliosum, temporis conſtitutio. Sed præ cæteris cauſæ externæ, natatio ſcilicet in frigida ſub die poſt inſolationem præcedentem & exardeſcentiam. Cauſæ verò cur febris tam obſcura cum tot terrificis ſymptomatibus deprehenderetur, hæ ſunt; Prima, quòd cæteris partibus bene valentibus unum cerebrum laborabat; ſecunda, quòd cerebrum obſcuro ſenſu ſit præditum ex ſe, & præterea frigidum & humidum; tertia & magis notatu digna, quod cerebrum longè ſit diſſitum à corde, ideoque ſpiritus caput perreptantes, ſemel in plexus binos illos labyrintheos illapſi, difficilè ad cor recurrunt, & contagium partis affectæ cordis minimè communicant.

OBSERVATIO III.

De morbo lento, à ſyderatis pulmonibus orto, quo virgo nihil mali ſentiens, interiit menſe Febr. 1643.

INgenua virgo, annum agens ſupra 14. brevi morbo (ut multis videbatur) ſublata eſt: ante biennium tamen altum ducebat ſpiritum, ſolitudinem affectabat, & facies totuſque habitus pallore albeſcebat. Ante duos menſes, dum ejuſdem fratrem lento quoq; morbo confectum inviſeremus, à matre fuimus rogati, ut iſtius pulſum exploraremus, num febricitatem: pulſum obſervavimus languidum, & inæqualem, ſed ſine calore febrili; ideoque ubi vultum palleſcentem paululum ſumus contemplati; & de ætate ſciſcitati, venit in mentem menſtrua forſan inſtare,

quæ

quæ dum ob venarum & viarum anguſtias naturæ ἐκλάμψις impedita, referare laborarer, ſanguis ab iis inficiebatur, & levia illa ſymptomata ſuſcitabat, uti ſolet contingere non rarò in virginibus hujus ætatis, quodque mater & conſanguineæ opinabantur: quare his obiter dictis & factis diſceſſimus, altiùs rem indagaturi, ſi malum protraheretur, aut ſymptomata ingraveſcerent. Sed iis utrinque vel neglectis, vel oblivioni datis, poſt duos menſes ſeriò vocati, morbum multò graviorem reperimus, ut quem ἀποσία & febris continua comitarentur, quippe ſub ἐποσιμοσία, vires præterea dejiciebantur, narium pinnæ inter expirandum expandebantur, nec tamen inſignis dyſpnœa aderat nulla ſitis, non rubor in genis, non vigiliæ, decumbens nonnihil tuſſiebat ſine ſputo. Cor verò crebro & valido motu, continuò ſub noctem recrudeſcente, tangenti palpitabat, ægra non ſentiente; urinæ craſſæ, albæ, adipoſæ cum enæoremate vel hypoſtaſi ejuſdem conditionis divulſa: nunquam deliravit, nullam noctem duxit inſomnem, ne quidem ultimam, in qua placidè & ſine agone hanc vitam cum meliore commutavit. Ergo propter iſtius mortem inopinatam, apud parentes, & quod etiam tredecim alii ejuſdem genituræ, ante vel circa pubertatem, defuncti eſſent, conſilium fuit apud amicos, corpus mortuum aperire, & primùm nudato cadavere, latus utrumque ab aliis ad coſtarum notharum ultimam, maculis latis, è rubro liventibus, & ſugillationem referentibus erat conſperſum, viſcera in abdomine contenta viſa ſunt; ſolo jecore, nonnihil plus ſolito nigricante, & ventriculo perexiguo, bile porracea intincta. Ubi in thoracem deventum eſt, ab utraque ejus cavitate inciſa confertim aquæ viroſæ magna effluxit copia, ad lib. iv. mirum quod orthopnœam vel ſaltem dyſpnœam viventi non invexerit aut fluctuationem non prodiderit: pulmones ſyderati inventi ſunt, præterea in eorum ambitu puncta paſſim albeſcentia cernebantur, quæ leviſſimo tactu diſrupta, & pus & tabem eructabant, imò labes vaſa omnia, & cavitates puniceo colore affecerat; pleura muſculique intercoſtales virore erant perfuſi, non diaphragma, ſed pericardium lege vicinitatis erat exſuccum, putrefactum, & humore ſuo privatum: cor & cerebrum ſana. Ex his deliberatum & decretum fuit, hanc labem à primo ortu duxiſſe originem, ſive à ſemine, ſive à ſanguine. Exempla Fratrum rem maximè comprobant, & ſi ab externis cauſis affectus iſte in virgine derivaſſet, portio dumtaxat pulmonum, non univerſi fuiſſent labefactari: nam non peccaverat illa in victu, neque in aliis rebus non naturalibus: deinde mors placida corruptionem in ſubſtantia & temperamento ſenſim; & per progreſſus factam fuiſſe, non à cauſa violenta, atque etiam cum numquam tuſſierit. Ex eo patet neque fluxionem, neq; congeriem humorum vitiaſſe pulmones. Secundò tales affectus ut à parentibus deduci nemo dubitat: ita & facile poſſe communicari eſt concedendum, & vulgò comperimus in familiis ejuſmodi labe infectis, plures ſimul vel ſucceſſivè pari morbo corripi, imo & aliquando ad quintam ſextamve generationem protrahi, & in extraneos, qui iſtorum conſuetudine utuntur, prorepere.

OBSERVATIO IV.

De calculis per anum perpetuò excretis.

VIrum nobilem, cujus caſtellum non longe è Sammarcellino diſtat, novimus, qui quoties alvum exonerat, calculos inæquales, faſtigiatos, cineritios, cum excrementis dejicit jam à pluribus annis, non diſſimiles in colore & ſubſtantia illius qui per uretrem à renibus decidunt; iſti & mole & ſcabritie podicem tranſeuntes infeſtant, ita ut de re, neque de generatione perpetua non ſit dubitandum.

OBSERVATIO V.

De calculis in omnibus corporis partibus procreatis.

VIrum alium probum novimus degentem in domo D. de Leyſſius in Suprema curia Delphinatus Conſiliarii Regii & ejuſdem Scribam, & rerum forenſium Præfectum, qui calculos & lapides majuſculos in quavis ſui corporis parte oſtendit. Vidimus ſæpè, & tales tetigimus ſuper carnes muſculos, membranas, nervos, oſſa indifferenter: ita ut aures, naſus, mammæ, cilia illis non careant; protuberant quippe manifeſtè, & tangentibus mobiles apparent, & ſi quando reſolvuntur in parte aliqua, in alia pullulant, & in dies numero & magnitudine multiplicantur. Eſt & idem nephriticus quem cum aliquando inviſimus, nobis ſuper rotulam genu dextri tumorem inſignem oſtendit, ejuſmodi lapidibus variis & diſtinctis refertum; ac ſi in pera fuiſſent concluſi, ſtrepitum edebant, ſi commoveretur. Poſt aliquot menſes in eundem rurſus incidimus, qui tumorem illum mollem & æqualem evaſiſſe nobis declarat. Genu utrumque deteximus, tumores palpavimus, & revera humorem ſubeſſe comperimus, infigitur ſcalpellum, & ſubinde tres vel quatuor unciæ materiæ coctæ & craſſioris erumpunt, qualis à ſteatomate prodire ſæpe viſum eſt in genu ſiniſtro, quoniam calculi partim adhuc ſolidi tangebantur cum ſpatiis, licèt mollioribus, apertionem non ſumus aggreſſi, reſolutionem perfectiorem expectantes.

OBSERVATIO VI.

De calculis in liene genitis, & inde per vomitum rejectis.

SÆviſſima nephritide per quadriennium laboravi, ſine ſenſibili renum vel hepatis intemperie calida, à qua ſenſim (Deo favente) ſum liberatus, uſu aquarum vitriolatarum Aurelii apud Dienſes. At vix calculos arenaſque emingere ceſſaverant, cum in cruciarus crudeliſſimos incidi lateris ſiniſtri: ſub coſtis circa lienem dolor brevi ſpatio circumſcriptus, ad ventrem & umbilicum non porrigebatur, ren tantùm ſiniſter alternatim compatiebatur, ventriculus maximè ſiniſtrorſum, præcipuè cum vomitus inſtaret. Solvitur primò non ante decimam diem affectus iſte: his obſervatis, quod neque alvus erat ſuppreſſa, ut in colico dolore, neque urina repreſſa, ut in nephritide: contra urinæ copioſæ mingebantur, craſſæ, turbidæ, in quibus laterculos pulverizatos diſſolutos fuiſſe, dixiſſes, qui breviter matulæ fundum petebant: at nihilominus craſſa iſta hypoſtaſis non erat aſpera, neque ullo modo calculoſa, ſed calcis inſtar in urinam levi agitatione rurſum diffundebatur. Tali paroxyſmo prima hyeme ter quaterve fui cruciatus, celebrando ad tanti doloris expulſionem remedia, quæ in colico vulgò uſurpari ſolent uno omiſſo balneo, à quo peſſimè habueram in principio. Verùm cum vomitus frequens & laborioſus inter cætera ſymptomata maximè infeſtaret, quem angor & gravis cardialgia præcedebat, venit in animum explorare acuratiùs, cujus conditionis eſſet materia illa, quæ tam abundè etiam jejuno ventriculo rejectabatur. Erat certè quoad calorem, rubro nigricans, pultis conſiſtentia, craſſa, tenaxque, in qua dum bacillo agitatur, multi calculi cineritii & ſubflavi quales per urinas primò excreveram, inventi ſunt, non ſemel tantùm, ſed quoties vomerem, magno conatu & labore, vel quoties talis dolor repeteret. Anno hoc poſtremo 1645. dolores mitiores ſenſim facti fuere, ren parum doluit, ſed magis lien & ventriculus, ſeu pars ſiniſtra de more ſolito, ac longiori intervallo. Ex quibus agnovi mineram calculorum, primo & ultimo in liene & ejus vaſis delituiſſe, & per vas breve (quod ex uſu aquarum acidularum, deinde & per vomitum patentius factum eſt,) in ventriculum cum humoris atrabiliarii magna copia fui portionem amandaſſe, quæ primò ad renes tantummodo propellebatur.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ A D. SIMEONE JACOZ, Medico Coſtienſi peritiſſimo,

CLARISS. VIRO D. D. LAZARO RIVERIO Regis Conſiliario & Medico.

NEC-NON IN CELEBERRIMA Monſpelienſium Medicorum Academia Profeſſori Regio digniſſimo.

QUuod à me nuper deſideraſti, ſeu potius quod imperaſti (PROFESSOR REGIE CLARISSIME) id num haud invitus exſequor, & offero naſcentes Medicinæ meæ practicæ primitias, ſeu potius eruditionis tuæ fructum, quem nemo juſtius ſibi vindicet quam is qui tanta cum cura excoluit. Redeunt igitur ad te tanquam ad originem ſuam, obſervatiunculæ noſtræ, quas tuis aliorum præſtantiſſimorum artis noſtræ Heroum obſervationibus & experimentis conjunctas eſſe voluiſti. Tuæ ſunt, quia tuus ſum, tibi debentur, quia primus es eorum auctor, quo duce Pœonium cognoſcendi navibus æquor, quo monſtrante viam ſtadium Apollinare feliciter emenſus ſum, & felicius tandem quievi per biennium in portu tuo domeſtico, in quo ut prima Medicinæ practicæ, tum publicè, tum privatim in me ſparſiſti ſemina & foviſti, ita ea jam in lucem edenda, ab

eo in

eo in quo verſantur calumniæ periculo defendere, gloriæ eſt tuæ; cum primos ut plurimùm conatus tot comitentur difficultates: tantaque ſubſequantur pericula, ut vix ac ne vix quidem hoſce naſcentis Hygeæ meæ fructus unquam proferre auſus fuiſſem, niſi ſub felicibus tui nominis auſpiciis in publicum prodiiſſent, tuque ipſe mihi fuiſſes publicæ, duxque comeſque viæ. Quem quia morborum curæ celebrem, uſus peritum, & experientia felicem in arte fecit, & fortunatum, quem morbi timent ut hoſtem, homines amant ut ſalutis vindicem, & mors odit ut victorem. Ideò non pigebit in medium prodire ſub tanto duce, qui mihi præterea in rebus tum publicis, tum privatis, ſemper propitius fuiſti, & inter innumeros difficultatum, adverſorumque fortunæ fluctuum impetus animum meum domeſtica conſuetudine erexiſti, meæque eruditionis maximè ſollicitus, ingenium meum omni tempore fœcundo tuæ doctrinæ flumine irrigaſti, & aperuiſti viam ad majora, quæ forſam maturior ætas & occaſio amplior aliquando ſuppeditabunt.

Si modò fata ſinant, Phœbique in vota vocati,
Numina, ſint ſtudiis non inimica meis.

Vale iterum, & quàm diutiſſimè inclytæ Univerſitati, ſicut & toti Galliæ, novi Appollinis inſtar affulgeas, vitamque protrahas in longos & Alcyonæos dies, quos tibi votis omnibus deprecatur, tibi omnibus, etiam vitæ titulis. addictiſſimus SIMEON JACOZ Medicinæ Monſpelienſis Doctor. Datum Coſtæ Sancti Andreæ 6. Idus Octobr. anni 1645.

OBSERVATIO PRIMA.

Linguæ frigiditas.

A Doleſcens Monſpelienſis 20. annos natus, nomine Ludovic. Decamp, diuturno alvi profluvio laboravit menſe Junio anni 1643. tandem adductus eſt in xenodochium Monſpelienſe, cujus cura mihi à Conſulibus delata fuerat. Poſt aliquot remedia pro ſua ſorte per 15. dies fruſtra tentata, morbus in eodem ſtatu perſeveravit, cum inſigni vitium dejectione perſeverante tamen appetitu ſatis laudabili, & ſiti non multum intenſa, in eoque ſtatu vixit adhuc per ſex aut ſeptem dies; quibus elapſis, lingua ſatis humida, colore naturali prædita mihi inſpicienti apparuit, ſed tangenti actu frigida ſentiebatur ſine extremorum perfrigeratione; ita ut mihi ipſum affligere videretur, præter alvi fluxum, à quo multum dejectæ fuerant vires: brevi tamen moriturum exiſtimabam, ſed vixit adhuc per quatuor dies, cum actuali linguæ frigiditate.

Alter ejuſdem ætatis in eodem Noſocomio patiebatur ulcera multa in utraque tibia, ac fiſtuloſum in inguine ſiniſtro, brevique emaciatus ad interitum ruebat. Poſtquam tamen in eo ſtatu per duos menſes aut amplius, cum ulterioti extenuatione permanſiſſet, lingua ei apparuit actu frigida, ſicut prædicto, cujus exemplo edoctus, brevi moriturum prædixi, ſicut accidit poſt 24. horas. Alius nomine Joannes Aventurier 15. annos natus in eodem Noſocomio laboravit dyſenteria; & intra ſex dierum ſpatium macie conſumptus apparuit, lingua actu frigida exiſtente, ſine perfrigeratione extremorum, ac die ſequenti obiit. Ex quibus colligere licet linguę frigiditatem inter ſigna lethalia eſſe referendam,

OBSERVATIO II.

Epilepſia cum paralyſi.

PUella quædam nomine Catherina Bognole, decem annos nata, pituitoſo temperamento, & quadrato corpore prædita, à quinque aut ſex menſibus laborabat epilepſia, cujus inſultus ſingulis ferè diebus, imò aliquando bis & ter in die ſolebant invadere, iiſque ſupervenerat motus & ſenſus privatio in brachio dextro. Huic in Noſocomium noſtrum adductæ menſe Decembri 1643. primò præſcripſimus potionem phlegmagogam, cum decocto cephalico, quæ iterata fuit poſt aliquot dies, quorum ſpatio præparantibus & ſpecificis uſa eſt, ſed ſine fructu. Tandem opiatæ Montagnanæ circiter ʒ. ii. ſumpſit per 4. aut 5. dies, quibus elapſis cœpit movere digitos, mox totum brachium, & rariùs tentari paroxyſmis epilepticis ita ut intra 20. dies (continuato ſcilicet ſingulis matutinis uſu prædictæ opiatæ) ab utroque affectu omnino liberata fuerit. Deſcriptio autem talis eſt.

℞, Radic. pœoniæ maris, ſtœchad. caſti ana drach. x. agarici ʒ. v. pyrethri, carvi, ſem. anethi, aſſæ fœtidæ, ariſtolochię, ana ʒ. ii. coquantur ſimul ſcylla & mel lento igne uſque ad bonam conſiſtentiam, deinde ſuperadditis ſpeciebus fiat electuarium, de quo capiat drach. ii. ſingulis diebus manè, tribus horis ante paſtum.

OBSERVATIO III.

Hyſterica Paſſio.

MUlier Monſpelienſis ſexagenaria, patiebatur hyſtericam ſuffocationem à 24. horis, cum dolore capitis & ventris inferioris, præcipuè è regione lienis. Aderant ingens inquietudo, vigiliæ, ac ſitis; cum neque cucurbitulas neque clyſteres admittere vellet, ſolo emplaſtro ex galbano, umbilico admoto contenta: ſuaſi ut quoties ſitiret, cyathum oxycrati ſumeret, quod fecit ter aut quater, & intra paucas horas immunis evaſit. Aliam fœminam liberavi ab hyſterica ſuffocatione, ſolo clyſtere ex oxycrato, quem per duas horas retinuit.

OBSERVATIO IV.

Dolores Arthritici & venerei.

A Doleſcens 25. annos natus, nomine Matthæus Farler, à duobus menſibus laborabat doloribus articulorum atrociſſimis, præcipuè in genu, cum tumore, qui tamen concolor erat parti, nec ad tactum dolebat, ſed profundi doloris ſenſum efficiebat, tum etiam in ſcapulis, cubito, metacarpio, & digitis, qui noctu ſolebant exacerbari, & ægrotantem lecto affixum maximè cruciare: Poſt totius providentiam per apozemata, & phlebotomiam ſæpius iteratam, ſenſit aliquod levamen, & præcipuè ex pulvere radicis jalapæ, ita ut jam incedere poſſet. Remanſit tamen dolor, licèt minùs atrox in genu, cubito, & ſcapulis, noctu ſemper recurrens: unde ego venereum eſſe conjeci: tum etiam ex eo, quod ante duos annos gonorrhœam paſſus fuerat, à qua citiùs quam par fuiſſet, liberatus, ſe nullum incommodum ab eo tempore perſenſiſſe affirmavit. Huic igitur in Xenodochium tandem deducto, quia exttaneus erat, exhibui per ſeptem dies continuos mercurii dulcis ſexies ſublimati per ſe cum ſola conſerva roſarum: primo ſcilicet die ☽. i. ſecundo, tertio, quarto drach. ß. reliquis uſque ad ſeptimum ☽. ii. levem ſalivationem excitabat hora una aut altera poſt aſſumptionem, quæ perſeverabat uſque ad horam prandii, alvum bis movebat ſingulis diebus ſine ulla moleſtia, vel nauſea. Octavo die ſumpſit pulverem ex ſenna, cremore tartari, & radice jalappæ, à quo optimè purgatus, nullum deinceps dolorem perſenſit.

OBSERVATIO V.

Tumor, & dolor ingens.

ALter adoleſcens 22. annorum in eodem Noſocomio Monſpelienſi patiebatur tumorem in genu ſiniſtro, cum dolore identidem recurrente, qui rheumatiſmo ſucceſſerat, ægrumque afflixerat per 4 aut 5. menſes. Poſt univerſales evacuationes ſumpſit eodem tempore mercurium dulcem methodo ſupra dicta, per ſeptem dies, cum levi ſalivatione, ſingulis matutinis ab aſſumpto pulvere. At ſeptimo die ingens ptyaliſmus exortus eſt, cum exulceratione faucium & palati, dentibus tremulis, & quaſi prolabentibus pituitæ continuo fluxu, ac tanto oris fœtore ut eum æger ferre non poſſet, noctu diuque inſomnis. Poſt quatuor dierum ſpatium de cohibendo ptyaliſmo cogitandum fuit. Ideò præſcripſi ptiſanam laxantem bis in die ſumendam per biduum, ſicque humores ἀναῤῥοποι facti ſunt καταῤῥοποι tumor diſparuit, dolor ceſſavit, ægerque ſine adminiculis incedere cœpit, nulliſque adhibitis remediis prophylacticis, poſt quindecim dies ſanus & incolumis in ſuam patriam reverſus eſt.

OBSERVATIO VI.

Hydrops,

RUſticus 30. annorum, à tribus menſibus hydrope laborans, in xenodochium adductus eſt circa finem menſis Januarii anni 1644. At poſt aliquot dies vitam cum mortem commutavit. Diſſecto cadavere ingens aquarum copia fluxit; jecur optimè conſtitutum, & naturali temperie præditum invenimus, lienem vero corruptum, & totam ferè ipſius ſubſtantiam pici liquatæ ſimilem. Unde patet, non omnem hydropis ſpeciem ex ſumma hepatis imbecillitate aut intemperie perpetuò generari.

OBSERVATIO VII.

Menſium fluxus immodicus.

MUlier quædam ruſtica, trigeſimum ætatis annum agens, laborabat à menſe Junio anni 1644. menſium fluxu immodico, & maximam virium cum ſanguine jacturam patiebatur ſingulis horis ab aliquot diebus, ita ut de ipſius ſalute jam actum eſſe videretur. Ego fortè fortuna rura perambulans, venationis gratia, cum remedia non ſuppeterent, nec ægrotantis fortuna eorum ſumptus ferre poſſet, exhibui ſtatim, idque circa horam ſextam veſpertinam, ſucci urticæ ℥.v. aut vi. & juſſi admoveri parti hypogaſtricæ prædictum ſuccum cum farina tritici ſubactum inſtar cataplaſmatis; circa mediam noctem utrumque reiterari jubeo. Quod cum factum fuiſſet, ægra matutinis horis melius habuit & ſanguinis fluxus immodicus omninò cohibitus eſt, ac ſenſim convaluit abſque alterius remedii ope.

OBSERVATIO VIII.

Fluor muliebris.

MUlier Coſtenſis quadragenaria, laborabat à ſeptem menſibus fluxu muliebri ſeroſo, quem curavimus intra quinque ſeptimanas, exhibendo ſingulis octo diebus g. viii. reſinæ jalapæ; educta ſcilicet ſeroſa illuvie, à qua pendebat affectus. Deinde recidivæ occaſio ſublata eſt uſu ſequentis opiatæ.

℞. Conſervæ roſar. antiquę ℥. ii. conſervæ abſynthii pontici ℥. i. pulveris electuar. triaſantali & aromatici roſati ana ʒ. coralli rubri præparati ʒ. ß. theriacæ veteris ʒ. ii. cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat opiata, de qua ſumebat ad magnitudinem avellanæ ſingulis diebus, hora ſomni, per longum tempus.

OBSERVATIO IX.

Lupia.

PUella Coſtenſis ætatis 20. annorum, laborabat tumore ſcirrhoſo nucis juglandis magnitudine, ſuperiorem Partem metacarpii occupante, qui diſcuſſus eſt meo conſilio, admota ſuper partem affecta lamina plumbea hydargyro illita, eaque per octo dies geſtata tumor diſpaſuit, nec amplius reverſus eſt.

OBSERVATIO X.

Hydrops incipiens.

MUlier 25. annorum nomine Damiana Galon, neptis mea, laborabat à duobus annis menſium ſuppreſſione, ob incautam vivendi rationem, & errores à partu commiſſos (citiùs enim externo aeri ſeſe expoſuerat) cum vigiliis, inappetentia, pigritie ad motum, difficultate ſpirandi, tumore & duritie lienis, ac extenuatione totius corporis ita ut ad phitiſin, aut hydropem brevi ruitura videretur. Varia per annum integrum uſurpavit remedia, à peritiſſimis Medicis ex arte præſcripta. Verùm procedente morbo, & irritis omnibus auxiliis exortus eſt tibiarum tumor œdamatoſus, & totius abdominis inflatio; quæ tamen multorum flatuum particeps erat. Ingraveſcebant in dies omnia ſymptomata, ac tandem regio ventriculi in tumorem pellucidum elata eſt. His afflicta, & proſtrata ad me acceſſit, ac ſequentium temediorum uſu convaluit menſe Septembri anni 1644.

Primò ſumpſit per quatuor dies ptiſanam laxantem ex infuſione ℥. ii. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis prunellæ, guttis xv. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti. Deiude ſequentium juſculorum uſum agreſſa eſt.

℞. Radic. aſparigi, graminis, & cichorii, ana ʒ. ß. radic chinæ in taleolas ſectę ʒ. i. folior. agrim. ceterach. bugloſſi & cichor. an. m. ʒ. cryſtalli tartari ℈. ii. coquantur, cum quarta parte galli veteris, in colatura diſſolve ſalis abſynthii & tamariſci, an. ℈. i. ſacchari roſacei ʒ. ii. fiat juſculum, quod capiat manè per 11. dies, tribus horis ante prandium.

Finitis juſculis, iterum ſumpſit ptiſanam laxantem prædictam, per triduum. Ac deinde opiatam ſequentem cujus miros effectus ſæpe vidimus.

℞. Conſervæ flor. tamariſci & capillor. ven. ana ℥. i. ß. conſetvæ radic. enulæ campanæ ʒ. vi. calybis præparati cum ſulphure ℥. i. ſalis tamariſci ʒ. i. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti ℈. i. cum ſyrupo conditurę citri fiat opiata, de qua capiat ʒ. ii. aut iii. ſingulis diebus manè, poſteà deambulando, & continuando per 15. aut 20. dies.

Utebatur aqua ex infuſione chalybis parata, cum mediocri vini rubelli quantitate.

Affixum fuerat ab initio utrique tibiæ cauſticum, ac continuò geſtatum, uſque ad integram curationem, quæ ſenſim ſequuta eſt prædictorum remediorum uſum. Paulatim enim venter appetitum recuperavit, ac vividum faciei colorem, cum naturali ſomno, & hypocondrii ſiniſtri mollitie, ac recuperato menſtruæ purgationis beneficio,

OBSERVATIO XI.

Lumbrici.

PUerulus quatuor annorum, lumbricis valdè obnoxius, menſe Septembris anni 1644. laborabat inappetentia, nauſea, pruritu narium, ſiti, inflatione ventris cum ejuſdem torminibus & febre, quam cum verminoſam ex prædictis & præcedentibus ſignis eſſe manifeſtum eſſet, exhibui mercurii dulcis ſexies ſublimati g. xii. cum diagrid. g. v. Poſt duas horas ab aſſumpto remedio viginti circiter lumbricos ſimul glomeratos per alvum rejecit, & prædicta omnia ſymptomata ſimul evanuerunt, ægerque convaluit.

OBSERVATIO XII.

Dolor capitis intolerabilis.

VIr quidam quinquagenarius, gracilis & raræ texturæ, ad iram maximè proclivis, laborabat à duobus circiter annis dolore capitis acutiſſimo, partem dextram à ſummo vertice ad tempus ejuſdem lateris occupante, qui quoties recurrebat (recurrebat autem ter aut quater in anno) ægrum lecto affixum ideo cruciabat, ut in deſperationem fermè adduceret, ſine febre tamen ac ſine ſiti aut phlogoſi ulla, ſed cum pulſatione inſigni arteriæ ejuſdem temporis. Ad eum vocatus menſe Septembri anni 1644. phlebotomiam imperavi, præmiſſo clyſtere, ad eluendas primę regionis impuritates, deinde medicamentum cholagogum exhibitum & iteratum & poſt aliquot dies, uſurpatis iterum julepis refrigerantibus & humorem bilioſum præparantibus. Poſtea admota capiti repellentia & oxyrrhodina, aut revulſiones per cucurbitulas tam ſiccas, quàm ſcarificatas, frictiones extremorum celebratæ. Iterata phlebotomia, quibus tamen non ceſſit dolor, qui cum reverſus eſſet, adventante vere anni 1645. clyſtere emolliente & refrigerante permiſſo, cum medicamento bilem alterante & evacuante, ad arteriæ temporis apertionem venio, eaque celebrata fuit urgente dolore, & ſanguis cum impetu ac ſaltu proſiliens extractus eſt ad ℥. v. deinde admoto vulneri ſplenio ex linteo complicato, & aqua frigida madefacto, ac faſcia ſuperinducta, ut in vulgari phlebotomia fieri ſolet, dolor intra dimidiam horam ſublatus eſt, qui anteà per multos dies affligere ſolebat, nec ab eo tempore reverſus eſt.

Admoveri poterat ad majorem cautionem emplaſtrum Galeni ex thure, maſtiche, bolo armena, & pilis leporinis, cum albumine ovi & bona ligatura, ſicut paratum habetur, hoc tamen opus non fuit.

OBSERVATIO XIII.

Dolor capitis contumax.

MUlier Coſtenſis quinquagenaria, nimis nota, & nimis famoſa, laborabat menſe Octobri anni 1644. difficultate reſpirandi, cum dolore capitis atrociſſimo, qui tamen vagus erat, & noctu præcipuè ingraveſcebat, cumque remediis ordinariis tum vacuantibus, tum roborantibus per menſem integrum uſurpatis non cederet, venenum eſſe ſuſpicatus ſum. Augebant autem hanc ſuſpicionem ſpontaneæ corporis laſſitudines, deſidia, torporque ad motum, interdum gravis auditus, cum tinnitu aurium, imminuta ventriculi & jecoris concoctio, & dolor & cruciatus inſignis in priori parte utriuſque tibiæ, noctu potiſſimùm recurrens, tum quod præter anteactæ vitæ rationem, anno ſuperiori, diætam ſudorificam, & frictiones ex unguentis mercurialibus ac pilulas mercuriales multoties uſurpaverat. Itaque cum anni tempeſtas frigidiſſima, & ægrotantis ſtatus antivenereorum uſum non pateretur, de dolore capitis ſublevando cogitandum fuit, qui cum vagus eſſet, à mercurii cerebrum impetentis, & obſidentis maligna qualitate produci exiſtimavimus, nec fefellit opinio. Inditus enim utrique nari nummus aureus circumvolutus, & per aliquot horas ibi detentus, ac tandem extractus, albicans utraque ex parte, ac Mercurio tinctus apparuit, qui deinde carbonibus appoſitus priſtinum colorem recepit. Alter etiam nummus in ore detentus per quatuor aut quinque horas, eodem modo albicans extractus eſt; eoque

carbo-

carbonibus impoſito mercurius evanuit; hocque remedio aliquoties iterato dolor capitis acutiſſimus omnino ſublatus eſt, cum tamen gravitas quædam ſupereſſet; & ægra melius habere viſa eſt per multos dies; ita ut è lecto ſurgeret, cibum ritè appeteret, ſeque curatam profiteretur, remanente tamen difficultate ſpirandi, & tibiarum dolore noctu ſemper recurrente. Verùm poſt quindecim dies, oborta febre continua, è vivis deceſſit.

OBSERVATIO XIV.

Febris tertiana notha.

VIr quidam Coſtienſis, annorum 27. optimi habitus & temperaturæ, circa initium menſis Septembris 1644. febre tertiana notha correptus eſt, quæ cum per menſem integrum perſeveraſſet, fruſtra tentatis ex arte remediis, ab alio Medico præſcriptis, ſumpſit meo conſilio vomitorium ex drach. i. ſalis vitrioli in aqua diſſoluti, à quo ter aut quater excitatus fuit vomitus, nec febris amplius apparuit.

OBSERVATIO XV.

Dolor dentium.

PRincipio menſis Februarii anni 1645. correptus ſum frequenti & moleſta ſalivatione, cum dolore dentium acerbiſſimo, qui tandem febrem accerſivit, eaque poſt injectum clyſterem & celebratam phlebotomiam evanuit, remanente tamen dolore dentium, & continuo pthyaliſmo materiæ tenuis & ſeroſæ, cujus excretione perſeverante, oborti ſunt in diverſis corporis partibus dolores vagi, modò unam, modò alteram partem occupantes, quos cum à ſero melancholico provenire judicarem; ſumpſi reſinæ jalapæ g. vi. quibus optimè & blandè purgatus, ſeroſam illuviem in corpore redundantem, ſeptem dejectionibus excrevi in maxima copia, ſequenti die à prædictis doloribus & moleſtiſſimo pthyaliſmo immunem me ſenſi. Attamen menſe Aprili reverſi ſunt dolor dentium & pthyaliſmus, qui ſumpto eodem medicamento, intra 24. horas prorſus evanuerunt.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

MEnſe Majo anni 1645. Puellæ duæ, quarum major vix attingere quintum, minor verò tertium ætatis annum, laborabant lue venerea, quam per contagium ſuſceperant à quinque menſium ſpatio, cum ulceribus multis in ore & pudendis, necnon puſtulis, & fœda ſcabie, per totum corpus erumpentibus. Fruſtra exhibitum fuerat decoctum guajacinum per menſem integrum à perito Chirurgo. Vocatus ego intra quindecim dierum ſpatium curavi prædictas puellas mercurio præcipitato albo exhibendo ſcilicet ſingulis diebus majori puellæ gr. vi. minori verò gr. iv. augendo tamen aliquando utriuſque doſin, juxta operationem, quæ talis fuit, ut utraque ſingulis diebus bis aut ter alvum deponet; nec vomitus ullus, aut pthyaliſmus unquam ſubſequutus eſt. Perſeverabant tamen per dictum tempus in uſu bocheti ex raſura ligni guajacini.

OBSERVATIO XVII.

Verucæ manuum.

QUidam patiebatur verrucas multas in digitis manuum, quas curavit meo conſilio, lactis illitus ſiculnei quater aut quinquies adhibiti. Idem præſtitit, idque multo efficacius, ſpiritus ſulphuris per campanam elicitus: & per aliquot dies admotus, inſtar fomenti, in quodam ruſtico.

OBSERVATIO XVIII.

Vulnus contuſum.

DUx quidam, millites conducens in hac urbe pro D. de Ville, principio menſis Maji 1645. è ſummis ſcalis cecidit in ſubjectum dolium, vulnuſque contuſum accepit in dextero latere, ad coſtas, ita ut multo ſanguine circa illas partes effuſo perpetuus dolor, iſque ſæviſſimus cruciaret ægrotantem, qui vix ac ne vix quidem ſeſe movere, nec loqui, nec ſpirare nec tuſſire poſſet quin ſtatim ingentes clamores ederet. Vocatus ego venam ſubitò aperiri jubeo ex eodem latere, & emplaſtrum de cumino apponi partibus dolentibus; quo per duodecim horas geſtato, & ſemel renovato, dolor valdè imminutus eſt, lividus partis color diſparuit, melius ſpiravit ac ſequenti die è lecto ſurgere cœpit, ſicque poſt alterum diem diſceſſit.

River. Opera Medica.

OBSERVATIO XIX.

Peſtis.

TEmpore peſtilentiæ quæ per totam ferè Galliam graſſata eſt annis 1628. & 1629. Homo quidam Coſtenſis, cum ſe peſte correptum exiſtimaret, propter ſubitam capitis gravitatem & dolorem, necnon vomitum variegatum, ſtatim cantharides, cum fermento & aceto applicuit pone aures & aliis emunctoriis ac in lecto decubuit. Poſt 24. horas erupit parotis, ex qua continuò fluxit humor quidam acer & ſeroſus, ſicut & per alia emunctoria; unde morbus minùs gravis & ſalutaris extitit. Indeque poſt aliquot dies æger evaſit, nec amplius laboravit, licèt aſſiduè cum peſtiferis ageret, eiſque inſerviret. Ejuſdem uxor poſt aliquod tempus, cum ſe male habere perſentiret, eodem modo libera evaſit: quod remedium ab aliis didicerant, qui ita benè & bonis ſuis rebus egerant.

Eodem anno uxor N. Micha, Coſtenſis, cum filiam ſuam primogenitam, annorum circiter 12. peſte correptam exiſtimaret, ut conjecit mulier ingenioſa, ex aſpectu horrido, febre, calore, dolore capitis, & nauſea: ſtatim accepta puella pennam oleo illitam in ejus fauces immiſit, excitato vomitum, ſeroſam primò materiam, deinde flavam, ac tandem porraceam & viridem veluti herbam ſemicoctam in magna copia eduxit: poſteà filiam ſuam in lectum repoſuit, juſculum propinavit, ac quieti commiſit. Poſt aliquot horas puella ſurrexit hilaris, nec amplius ullo ſymptomate peſtifero correpta fuit, licèt cum peſtiferis ſæpè verſaretur. Interjectis octo diebus, fratres ejuſdem duo natu minores, & ſororuncula iiſdem, imò gravioribus ſymptomatibus correpti ſunt, quos mater eadem ratione, excitato vomitu & ſimili humorum ſarcina depoſita, à mortis confinio liberavit.

OBSERVATIO XX.

Struma.

PUella vicini noſtri Jacobi Gorroz, quatuor annos nata laborabat ſcrophuloſis tumoribus circa colſum & aures valdè eminentibus. Conſuluit aliquis parentibus ipſius, ut eam pediculis corripi ſinerent, qui tandem ulcera toti capiti inferre poſſent, per quæ materia morbifica, humor ſcilicet pituitoſus, in magna copia ritè evacuatus eſt per aliquot menſes, & ægra tandem liberata fuit abſque alio remedio.

OBSERVATIO XXI.

Hydrops.

MUlier 30. annorum, hydrope anaſarcha laborans, conſilio alterius mulieris, & Pharmacopœi ſenioris abſtinuit ab omni potulenta materia per annum fere integrum, & ſic tandem convaluit abſque alio remedio. Cujus exemplo ruſticus ipſius vicinus, eodem morbo laborans, eodem etiam modo curatus eſt, intra quatuor menſes. Alter hydropicus multis veſicatoriis admotis in multis partibus, à Pharmacopœo curatus eſt.

OBSERVATIO XXII.

Hyſterica paſſio.

ILluſtriſſima Domina de Popiam in Occitania, affectibus hyſtericis multùm obnoxia, variis remediis uſa eſt per multos annos, ſed fruſtra, quia continuò recurrebant prædicti affectus. Tandem uſu ſequentis pulveris libera evaſit per quindecim annos; ſumebat autem illius circiter drach. i. cum vino vel pane hoſtiario bis aut ter in ſeptimana, & ſæpiùs etiam, ſi affectus urgeret. Utitur præterea hoc pulvere adverſus omnia venena, peſtem, febres intermittentes, & inappetentiam, cum feliciſſimo ſucceſſu, ut nos ſæpè vidimus. Deſcriptio autem pulveris talis eſt.

℞. Radic. gentianæ, dictam. albi, tormentillæ pyretri, rhapontici, biſtortæ, ariſtolochiæ rotund. carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, ſem. coriandr. præparat. ſem. aniſi, granorum juniperi, maſtich. boli armen. orientalis, terræ ſigillatæ, an. ℥. iii. ß. croci orientalis drach. ii. miſce, fiat pulvis tenuiſſimus ad uſum reſervandus.

OBSERVATIONES COMMUNICTÆ

AD. SAMUELE FORMIO, Chirurgiæ Magiſtro Monſpelienſis exercitatiſſimo, & à 50. annis artem exercente.

OBSERVATIO I.

Hæmorrhagia ex vulnere in brachio.

ANno 1593. cùm miles quidam vulnus accepiſſet in brachio, quo radius & cubitus tranſverſim ſecabantur, tanta ſequuta eſt hæmorrhagia, ut poſt varia adſtringentia admota, rum etiam cauſtica & eſcharotica, fluxus tamen ſanguinis per intervalla recurreret, ita ut Medici & Chirurgi de brachio penitus amputando cogitarent. Ego vero cui æger commiſſus fuerat, linteum complicavi in formam cylindri, longitudinis trium digitorum tranſverſorum, craſſitici pollicis, quod perpendiculariter in vulnus demiſi: Deinde plumaceolis reliquum vulneris ſpatium implevi, & quia cylindri extremum extra brachii ſuperficiem, pollicis craſſitie eminebat, ſplenia quatuor admovi, quæ cylindrum æquabant firmabantque: ipſi vero cylindro quintum ſplenium, idque quadratum appoſui, ac denique faſcia arctè ligavi. Et ab eo tempore ſanguis amplius non effluxit, vulnus autem non detexi per quatuor aut quinque dies, donec caro intus enata venæ orificium impleverit.

OBSERVATIO II.

Hæmorrhagia ex arteria vulnerata, ligaturæ cohibita.

ADoleſcens Monſpelienſis, nomine N. Peyre, in ſingulari certamine vulnus acceperat in parte anteriore brachii prope axillam, quo vena & arteria axillaris præciſæ fuerant, unde tanta hæmorrhagia ſequuta eſt, ut cum eam nullis adſtringentibus cohiberi poſſe judicarem, ſtatim ad ligaturam venarum, quam hoc modo feliciter perfeci, Acum incurvam in partem ſanam ſupra vulnus adegi, ita ut ad os uſque penetraret, & dictam venam, atque arteriam ambiret, à parte inferiori incipiendo, ubi muſculus extenſior longus transfigebatur, & acu in exitu muſculum bicipitem perforavi, in extremo acus filum erat quadruplex, quo vena & arteria intus cingebantur, deinde admoto cylindro ex linteis confecto, ſupra cutem inter duo fili extrema, filum arctè ſupra cylindrum alligavi, ne ſcilicet cutis & vaſa à filo rumperentur, & hoc modo ligata fuere vaſa, ut nulla amplius hæmorragia apparuerit. Poſt decem aut undecim dies, cum vulnus conglutinarum videretur, filum poſt abſcidi, & æger curatus eſt. Interim poſt dictam ligaturam, ad compeſcendum dolorem, qui ex ea oriebatur, & arcendam inflammationem, quæ dolorem ſequebatur, phlebotomiæ frequentes celebratæ ſunt, & oxyrrhodina parti admota, aliaque remedia dolorem ſedantia, & inflammationem cohibentia.

OBSERVATIO III.

Dolor oſſis ſacri intolerandus.

HOmuncio quidam, veterum calceorum inſtaurator, anno natus circiter 40. dolorem atrociſſimum paſſus erat per duos menſes in parte inferiori oſſis ſacri; qui adeò vehemens fuerat, ut ex eo æger in maniam inciderit. Fruſtra uſurpata fuerant varia remedia, univerſalia & particularia. Tandem vocatus ad eum, cucurbitulas duas applicui, unam parti dolenti, alteram vero paulo inferius, nempe ſupra natem, cum profundis ſcarificationibus exquibus multus ſanguis emanavit, eoque detertſo iterum cucurbitulas admovi ſupra loca ſcarificata, & ſanguis iterum profluxit, ſatis bona quantitate. Æger à dolore liberatus videbatur; nihilominus ſequenti die magnam cauſticum inuſſi loco dolenti, ſupra ipſas ſcarificationes, idque ibi detinui per 24. horas, ità ut eſchara capitonis latitudinem æquaret, & ad os uſque penetraret. Deciſa eſchara ulcus ad cicatricem perductum eſt, & æger à tanto malo liberatus.

OBSERVATIO IV.

Hydrops.

IDem calceorum inſtaurator, poſt biennium à prædicta curatione incidit in hydropem aſcitem, quo cum à ſex menſibus detineretur, & umbilicus promineret ad magnitudinem ovi gallinacei, paracenteſis facta in medio exomphalos, & aqua per partes educta, admota cannula ex aurichalco confecta, in cujus extremo lamina erat lata, ne in ventrem mergeretur, foraminibus utrinque pervia ut alligari poſſet. Deinde dicta lamina vecte ſeu ſtriato clavo claudebatur, & ita curatus fuit.

In hac operatione advertendum, ne hydropici aperiantur, niſi exomphalos appareat, quaſi natura viam illam ad excluſionem aquarum affectante. Alioqui omnes qui aperiuntur, non prominente umbilico, intereunt. Hæc autem umbili prominentia arte procurari poteſt admotis frequenter umbilico cucurbitulis ſiccis, cum multa flammarum etiam fomentis emollientibus & attrahentibus, quæ intra octiduum plus minus uſurpata, prominentiam faciunt, in qua apertio adminiſtrari poteſt.

OBSERVATIO V.

Alius hydrops.

MUlier quædam 25. annos nata, paupercula, hydrope laborabat. Vetula quædam ei conſuluit, ut oſſa cujuslibet animalia ſub dio exſiccata ſumeret, & in pulverem reduceret, ejuſque ʒ. i. ſumeret per menſem integrum cum vino albo, ſucco petroſelini permixto. Ille autem ſuccus ita extrahebatur: ſumebat fol. petroſelini m. i. quem linteo involutum decoquebat ſub cineribus calidis, & deinde contundebat in mortario marmoreo, ſenſim affundendo vini albi q. ſ. exprimebat ſuccum, & vinum ad cyathi quantitatem, & in eo oſſa pulverata diſſolvebat, & quotidie manè ſumebat per dictum tempus, quo elapſo, integrè curata remanſit.

OBSERVATIO VI.

Hydrocephalos.

INfans recenter in lucem editus, hydrocephalo laborabat & totum caput occupante, cum magna futurarum dilatatione. Ego ſine ullo medicamento, aut alio remedio hunc affectum curavi ſola faſcia Guidonis, in formam cucuphæ concinnata, qua totum caput obvolvebatur duabus extremitatibus in globulo obvolutis, quæ Gallicè (capeline de Guidon) nominatur, quotidie dicta faſcia renovabatur, & intra quindecim aut viginti dies tumor prorsùs evanuit.

OBSERVATIO VII.

Hydrops.

ACcepi à teſtibus fide dignis duas mulieres hydropicas ſanatas fuiſſe, unguibus pedum ita arctè præciſis, ut carnis vel cutis portiuncula raderetur, & aliquid ſanguinis emanaret, quem ſequebatur ſeroſi humoris inſtillatio per multos dies, & ſic paulatim totus humor abdomine contentus educebatur.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus capitis cum contuſione.

QUædam mulier ex lapſu trabis in verticem, grave vulnus accepit cum contuſione; unde paucis diebus ſaccus appatuir in parte inferiore ſupra os parietale, magnitudinis quatuor digitorum tranſvetſorum. Volui ipſe ſaccum ſeu abſceſſum aperire in parte declivi, quod ægra pertinaciter renuit. Prædicta igitur faſcia (capellinaire dicta) & ſplenio denſo emplaſtrato, ut firmius hæreret, ſupra abſceſſum admoto, facta fuit expreſſio materiæ ad vulnus, quod ſuperiorem partem occupabat, ac deinde glutinatio; unde curatio integra feliciter ſubſequuta eſt.

OBSERVATIO IX.

Abſceſſus in ſterno.

QUidam Medicinæ Studioſus phlegmonem paſſus eſt in ſterno inſignis magnitudinis, quæ volæ manus magnitudinem æquabat, ea ſuppurata, abſceſſus apertus fuit imperitia alterius Chirurgi in parte ſuperiori. Vocatus ego abſceſſum iterum aperire volui in parte declivi, quod æger ferre noluit: admoto igitur ſplenio denſo emplaſtrato, eoque faſciæ firmiter alligato, totum pus ad locum apertum expulſum eſt, & vulnus hoc modo conſolidatum.

OBSER-

OBSERVATIO X.

Ulcus ſinuoſum.

ADoleſcens 18. annos natus, à quatuor menſibus ulcus ſinuoſum habebat in crure dextro, interinguem & iſchium: orificium erat ſuperius, ſinus verò deorſum ferebatur uſque ad medium femur. Noluit etiam dictus æger apertionem ſuſtinere in parte inferiori, quæ neceſſaria videbatur. Ergo neceſſitate coactus, poſt injectiones detergentes ſæpe repetitas, ſplenium admovi valdè ſpiſſum, & emplaſtratum, ut firmiter hæreret; & inducta faſcia ſpirali, quæ à parte inferiori ad ſuperiorem tendebat, uſque ad orificium ulceris, quod apertum ſervabatur, ulcus illud ſinuoſum intra menſem conglutinatum eſt.

OBSERVATIO XI.

Subeth puerorum.

FIlia D. Ludovici civis Monſpelienſis, octo annos nata, comate, ſeu Subeth Avicennæ, detinebatur, cum convulſionibus frequentibus, cui Medici multa remedia adhibuerant: clyſteres nempe, frictiones, cucurbitulas, veſicatoria, ſternutatoria, & ſimilia. Ego vitrioli albi ʒ. i. cum juſculo exhibui, & vomitu excitato illicò liberata eſt.

Filius cujuſdam hortulani quinque vel ſex annos natus, eodem affectu cum convulſionibus detinebatur, cui exhibui aquæ benedictæ Rulandi ʒ, ʒ. unde ſupra & infra purgatus eſt, & ab affectu liberatus.

Filia magiſtri de la Croix mercatoris, annicula, eodem affectu laborans, ſine convulſionibus, ſumpſit ſucci cepārum, olei communis ana cochlear unum, ſimul mixta, quibus vomitus fuit excitatus, & ægra ab affectu liberata.

Filia Magiſtri Morandi aurifabri, quatuor annos nata, eodem remedio ab eodem affectu liberata eſt.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana & lumbrici.

QUidam civis Monſpelienſis, 30. annos natus febre tertiana laborans, ſumpſit aquæ benedictæ ʒ. i. & a febre curatus eſt, & operatione hujus medicamenti latum lumbricum excrevit ſeptem pedum longitudinem æquantem.

OBSERVATIO XIII.

Globulus plumbeus vulnere ſclopeti calcaneo infixus.

QUidam miles vulnus acceperat in tibia, quod inferiùs deſcendebat uſque ad calcaneum, cujus ſubſtantiam globulus infixus fuerat, ibique hærebat. Non curatum fuit ulcus, ſed fiſtuloſum evaſit, & in eo ſtatu per ſeptennium permanſit. Tandem ſe mihi curandum commiſit. Ego vero ſpecillum in ulcus dimittens, in ipſius oſſis cavitate, contactu globulum inveni. Tum locum metiens cum ſpecillo, quod ſex digitorum tranſverſorum latitudine ulcus ingrediebatur à directo loci, in quo erat globulus, magnum cauſticum admovi, quod cum ad os uſque non perveniſſet, eſchara ablata, aliud cauſticum denuo apnoſui, cujus opetatio ad calcaneum uſque pervenit, eoque denudato, trepano calcaneum aperui, & in eo latentem globulum inveni, & extraxi, ac brevi poſtmodum tempore ulcus ſanatum eſt.

OBSERVATIO XIV.

Cranii depreſſio ex vulnere.

MAgiſtri Strinc, civis Monſpelienſis filia 18. menſes nata, per ſcalas cecidit, & capite illiſo in lapidem, facta fuit cranii depreſſio in futuram ſagittalem & coronalem, magnitudinis dimidiæ nucis. Ad quam vocatus, raſo capillitio parti cucurbitulam admovi ſine ſcarificatione, & conſequenter iterum admovi cum ſcarificatione: Poſteà applicui cataplaſma ex furfure, & pane cum roſis & vino compoſitum, idque iteravi bis in die per quinque vel ſex dies, iterando cucurbitulæ applicationem ſine ſcarificatione ante ſingulas admotiones cataplaſmatis: deinde per quatuor aut quinque dies, ſolum cataplaſma admovendo. Tumor à cucurbitula excitatus diſcuſſus eſt, & depreſſio ſublata apparuit, atque os ad ſuum naturalem locum, & conſuetam convexitatem reſtitutum.

OBSERVATIO XV.

Enterocele.

MUltos curavi tum viros, tum fœminas enterocele laborantes, quorum nonnullis à tribus aut quatuor diebus inteſtinum extra peritonæum exierat: ita ut etiam ad iliacam paſſionem, quam miſerere mei vulgo vocant, pervenerint, idque ſequenti methodo: Menſam vel aſſerem ſatis latum juxta lectum ita diſpono, ut una illius extremitas pavimentum attingat, altera vero lecto innitatur. Deinde ægrum ſupra aſſerem ſubjectis pulvinaribus tali ſitu colloco, ut caput ad pavimentum, crura vero ad lectum vergant. Mox linteis quadruplicatis in aqua frigida maceratis, diu partem foveo, eam interim digitis leniter contrectando, & fotu per mediam horam continuato, linteum multiplex ad triangularem figuram efformatum, & aqua frigida imbutum applico, ſuperinducta ligatura contentiva, & ſic intra paucas horas, ut plurimum, inteſtinum ſponte reponitur: Quod ſi poſt primum fotum & ſequentem lintei applicationem, inteſtinum non reponatur, eandem operationem repeto bis in die, & ſecunda aut tertia iteratione affectus curatur.

In quibuſdam autem ſerius vocatus, cum inteſtinum eſſet inflammatum, ut præ tumore anguſtum ruptionis peritonæi foramen denuo ingredi non poſſet, dilatato illo foramine per inciſionem, tres ægrotos à propinqua morte liberavi. Hanc autem operationem hac methodo perfeci. Primo ægrum colloco, ut pro repoſitione dictum eſt, & præterea artus probe alligantur, ne in operatione ſeſe commovere poſſit. Poſtmodum lineam tranſverſalem duco cum atramento, ſupra lineam ſtrangulationis inteſtini, ubi eſt ruptura peritonæi. Deinde alteram lineam duco perpendiculariter ſupra dictam ſecantem juxta ipſum locum ſtrangulationis, & in medio ipſius: Poſtmodum autem duodus digitis utrinque adduco ſecundam lineam tranſverſalem, eamque novacula incido ſecundum perpendicularem; ita ut inciſio ſua longitudine duorum digitorum tranſverſorum latitudinem æquet. Poſtmodum muſculi rupturam tegentes hamulis ſenſim eleventur, & ſcalpello ſeparantur, donec productio peritonæi detegatur. Eaque detecta hamulo elevatur, eodemque ſcalpello inciditur, & hoc modo inteſtinum reponitur. Quod ſi inteſtinum ab inflammatione, aut flatus ita intumuerit, ut in abdomen protrudi nequeat, apertio jam facta amplificari poterit, immiſſo in vulnus cathetere cannulato, ſupra quod lithotomia ſolet fieri, & ſupra ipſum, abdomine forcipibus inciſo in parte ſuperiori, aut inferiori, prout à Chirurgo melius viſum fuerit.

In hac operatione hoc notatu digniſſimum in muliere quadam obſervavi, quam prædicta operatione curavi, quod nimirum aperto abdomine inteſtinum quod tredecim annis extra peritonæum exierat, & in inguine perpetuum tumorem efficiebat, carnea veluti faſcia contectum apparuit, quæ dictum inteſtinum ambiebat, & à parte inferiori juxta rupturam continuo accreſcens, tandem inteſtinum in ea parte adeo coarctaverat, ut excrementa præterlabi non poſſent, unde mulier in iliacam paſſionem inciderat, quæ operationi locum dedit.

OBSERVATIO XVI.

Ganglion in facie ſupra zygoma.

JUvenis quædam mulier ganglion habebat in facie, ceraſi magnitudinem æquans, infra oculum, ſupra zygoma, quod intra menſem diſcuſſum eſt, admota lamina plumbea hydrargyro illita, & emplaſtro infixa, ut melius hæreret; eaque ſupra ganglion admota, una cum emplaſtro ſplenium ſatis ſolidum ſuperimponebam, deinde faſcia alligabam, quæ ſemiphalera à Galeno nominatur.

OBSERVATIO XVII.

Anchylops.

MUlier quadragenaria tumorem habebat in majori oculi cantho, qui Anchylops nominatur: hunc ſuſtuli admoto cauſtici granulo, & deciſa eſchara ulcus curavi tantillo mercurii præcipitati rubri, cum alumine uſto ea proportione, ut dupla ſit quantitas mercurii, & ſimplex aluminis: pulvis iſte exceptus unguento aureo, ulceri admovebatur, donec nova inducta eſchara ad lentis magnitudinem, eaque deciſa os detectum fuerit, quod cum illæſum appareret, ulcus confeſtim carne implendum procuravi admotis linteis detritis, & bis in die immutatis, ſicque effectus integrè curatus eſt.

OBSERVATIO XVIII.

Alvi conſtrictio lethalis.

QUidam ſutor per menſem aut ultrà fæces alvi non excreverat, & multis clyſteribus, ac potionibus purgantibus fruſtrà uſurpatis, tandem interiit. Aperto cadavere, omnia inteſtina inventa ſunt fæcibus, aut alimentis vel potulentis omnino repleta, inſtar ſanguiculorum, vulgò (Boudins) quod judicatum fuit à faculrate inteſtinorum, expultrice abolita, proveniſſe.

OBSERVATIO XIX.

Fractura cranii in tempore ſiniſtro.

MUlier quædam vulnus accepit in tempore ſiniſtro ex ictu lapidis, quæ cum ſtatim ab accepto vulnere in juvenis Chirurgi manus veniſſet, ille gravitate vulneris perterritus me vocavit: Ego verò cognita fractura & admotionem trepani neceſſariam eſſe judicans, non dubitavi inciſionem crucialem efficere ſupra crotaphitam, quo os fractum detectum eſt, & effractio reperta, in qua fruſtulum cranii, nuclei amygdalini magnitudinem æquans, omnino ſeparatum, ad duram matrem depreſſum, & ſub cranio latitans viſebatur. At trepano ritè adminiſtrato, portio illa cranii extracta eſt, & vulnus feliciter curatum, neque ullum grave ſymptoma ex inciſione crotaphitæ exortum eſt.

OBSERVATIO XX.

Cancer.

QUædam mulier quinquagenaria laborabat cancro in mamma ſiniſtra, ulcerari incipiente, juvenis Chirurgus extraneus ſequens remedium admovit.

℞. Aquæ fortis ℥. i. ſublimati crudi ℥. iv. ſalis ammoniaci ℥. ii. atſenici ℥. i. ponantur omnia in alembico & diſtillentur ad ſiccitatem, addendo aceto diſtillati par pulveris pondus, diſtilletur iterum acetum, donec materia ad paſtæ conſiſtentiam redeat.

Primò cancrum diligenter abluebat vino calente, cum linteis eo imbutis, & fortiter fricabat, ut pars irritaretur, deinde extendebat paſtam ſupra plumaceolum ſextuplo minorem ipſo tumore, quod remedium ſupra partem relinquebat per 24. horas, & fiebat eſchara plumaceolo ſextuplo major; ita ut cancrum omninò abſumeret; & deciſa eſchara ulcus carne implebatur, & ad cicatricem perducebatur. Quod ſi dicta eſchara tumorem univerſum non abſtuliſſet, ſed quædam illius radices ſubſiſterent; illas abſumebat pulvere præcipitati rubri, cum alumine uſto permixti.

Ad ulcus verò carne implendum, linteis tantum detritis utebatur.

Hoc autem notatu digniſſimum eſt, quod admoto parti medicamento, febris accendebatur, vomitus & alvi fluxus excitabatur, & urinæ fluxus provocabatur, quæ ſymptomata per biduum, aut triduum perſeverabant, natura irritata à venenati medicamenti deleteria qualitate.

Eodem remedio cancer in naſi extremitate obortus, qui naſi apicem exederat, in quodam milite curatus fuit.

OBSERVATIO XXI.

Alia cancri curatio.

VEtula quædam mulier cancrum habebat in mamma ſiniſtra, quem per tredecim annos geſtaverat, in quo exigui tumores carnoſi adnaſcebantur, qui multò acerbiores dolores excitabant, propterea quod exulcerati fuerant, quam tota cancri ipſius moles, qui tamen exigui tumores ſublati ſunt frequenti applicatione aquarum papav. rhead. plantag. & roſar. cum melle roſ. permixtarum, ab initio deinde ſolis aquis admotis. In altera etiam muliere ulcus cancroſum patiente in mamma, idem remedium ulcus protinus ſuſtulit, & ad cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XXII.

Gangræna in vulva.

MUlier 30. annos nata, ex partu laborioſo, & laceratione labiorum vulvæ, ingentem tumorem contraxerat in labio dextro, ex affluxu ſanguinis in eam partem, quod malum cum neglexiſſet per tres aut quatuor dies tandem gangræna in parte introducta eſt. Vocatus tunc temporis, profundas & magnas inciſiones feci in parte interiori vulvæ deinde in ipſas inciſiones manum immittebam, eaque thrombos ſanguinis quamplurimos extrahebam ad ℔. i. ß. quantitatem. Poſtmodum vino, ſale, melle, & aceto ſimul mixtis partem abluebam calidiſſimè, & linteis fovebam, deinde novas inciſiones efficiebam, & denuò abluebam, atque fovebam. Poſtmodum portiones tunicæ interioris corruptas reſecabam, atque iterum refovebam, & indeſinenter perſeveravi in ejuſmodi inciſionibus & fotibus, donec nullus fœtor in parte apparueret & omnes particulæ corruptæ ablatæ fuerint. Ac deinceps fotus prædicti diu noctuque continuati ſunt per duos aut tres dies, quibus elapſis ægyptiacum cum aureo mixtum parti admotum fuit, & tandem aqua vulneraria ulcus ad cicatricem perductum eſt.

Eadem methodo civis quidam Monſpelienſis à teſticuli gangræna liberatus eſt.

OBSERVATIO XXIII.

Alia gangræna in pede.

NObilis mulier ex morbo diuturno gangrænam contraxit in pede, quæ cum eſſet adhuc incipiens protinus ſublata eſt fotu diuturno cum decocto vulnerario ex ariſtoloch. rotund. rhapontico, zedoaria, myrrha, aloe & vino albo parato, cui addebatur poſt decoctionem & colaturam aqua vitæ, in qua camphora diſſoluta.

OBSERVATIO XXIV.

Alia gangræna in tibia.

VIr quidam nobilis gangrænam patiebatur in tibia quæ eo proceſſerat, ut medici & Chirurgi partem amputare decreverint, quod ad ſequentem diem diſtuliſſent. Poſt eorum diſceſſum, adductus fuit empiricus, qui gangrænæ curationem pollicitus eſt, & cum æger ſe illi commiſiſſet, per totam noctem partem affectam fovit aqua in qua calx & creta alba decoctæ fuerant, & matutinis horis gangræna apparuit protinus ablata.

OBSERVATIO XXV.

Lapia.

FIlius Magiſtri Malafoſſe Mercatoris Monſpelienſis lupiam magnam habebat pugni majoris magnitudinem æquantem juxta ſpinam dorſi ſub omoplata, quæ hac methodo curata fuit. Inſtrumentum comparavi ex fraxino vel quercu, aut alio ligno denſiori ad exiguæ molæ figuram efformato, quali pictores colores in marmore conterere ſoliti ſunt, eoque lupiam confricabam & conterebam bis in die per dimidiæ horæ ſpatium: deinde cataplaſma emolliens ſuppurans valdè calidum admovebam idque cõtinuando per quatuor aut quinque dies, lupia in ſuppuratum abiit, eaque aperta pus effluxit liquidum, ac deinceps tota materia in lupia contenta, in pus converſa, evacuata eſt, & ulcus ad cicatricem perductum: attritione prædicta inſtrumento ligneo facta, cyſtis lupiæ rumpitur & materia contenta attenuatur, atque in particulas dividitur, ut facilius concoqui valeat. Loco cataplaſmatis panis calidus è furno per medium ſectus utiliter adhiberi poteſt.

Hoc idem remedium in pluribus aliis eundem effectum protulit.

OBSERVATIO XXVI.

Lues venerea in puello nuper in lucem edito.

MUlier lue venerea infecta, puellum peperit, puſtulis, & ulceribus in variis partibus affectum, qui curatus fuit præcipitato albo ad grana duo vel tria exhibito, cum ſaccharo & lacte, ſingulis vel alternis diebus continuando per menſem integrum, & incepta eſt remedii exhibitio, decimo quinto nativitatis die.

OBSERVATIO XXVII.

Renes purulenti.

PUella 18. annos nata purulentas urinas reddiderat per longum tempus, & febre diuturna, lenta, hecticaque detinebatur, ac tandem interiit. Aperto cadavere, renes inventi ſunt in pus omninò converſi, ita ut eorum tunica pure omninò referta fuerit, nullis apparentibus parenchymatis reliquiis.

OBSERVATIO XXVIII.

Macula in cornea.

QUædam mulier infimæ ſortis maculam habebat in oculo, cui conſilium dedi, ut bis in die ſucci rutæ guttam unicam in oculum inſtillaret, quod cum ſatis diu continuaſſet, macula protinus abſumpta eſt.

OBSER-

OBSERVATIO XXIX.

Gutta Serena.

JUvenis mulier in guttam ſerenam inciderat, qua ita afflicta fuit, ut cibi abſtinentia ſibi mortem inferre decreverit, cum tamen maritus, & adſtantes aliquod juſculi aut vini forbere per vim cogerent, & illa perexiguum ſumeret omnia quantum poterat, reſpuendo. In eo ſtatu per annum integrum perſeveravit, & ad extremam maciem perducta eſt, calore nativo, defectu pabuli, humidum ſubſtantificum depopulante: cum eo verò omnis ſimul corporis humiditas, tum ipſa materia, guttam ſerenam efficiens abſumpta eſt; & ſic ægra viſum recuperavit, ac poſtmodùm ſenſim victu analeptico refecta eſt.

OBSERVATIO XXX.

Crura vara.

SÆpe pueri in ætate duorum annorum, cum progredi incipiunt, vari eſſe conſueverunt, de quo matres ſollicitæ auxilium quærunt à chirurgis, qui plerumque variis machinis tibias & crura erigere conantur, ſed fruſtrà, quia ſponte naturæ ut plurimum circa ætatem trium aut quatuor annorum, tibiæ & muſculi firmantur, & partes ad naturalem ſtatum redeunt.

OBSERVATIO XXXI.

Cephalæa & hemicrania.

IN dolore hemicranico à cauſa calida otiundo, & in dolore illo qui à Gordonio clavus nominatur, eſt dolor fixus in temporibus, arteriotomia mirificè prodeſt, quam cutò celebravi in plurimis, vulnus alligando ſimplici ſplenio ex linteo complicato confecto, & aqua frigida madefacto, ut in vulgari phlebotomia, faſcia ſupetinducta, quæ à Galeno lepus ſine auribus nominatur, neque ulla unquam ſequuta eſt hæmorrhagia. Item vidi cephalæam diuturnam curatam fuiſſe in Noſocomio admoto cauſtico potentiali, ſuper arteriam temporalem; Deciſa enim eſchara cauterii potentialis ſuper venas & arterias admoti, nullus ſanguinis fluxus emergit, quia provida natura, dum eſcharæ ſeparationem molitur, ſimul novam carnem generat, qua venarum oſcula teguntur. Ad id verò, quod objiciebatur, magnas hæmorrhagias, quæ in vulneribus cauterio actuali vel cathæreticis medicamentis cohibentur, ſæpe iterum renovari, cum eſchara decidit: Reſpondeo, eſcharas illas tenuiores eſſe, & citius excidere, ideo non intercedere ſufficiens temporis ſpatium ad novam carnem regignendam, eſchatas vero à potentiali cauterio inductas, craſſiores, ac ſolidiores eſſe, non niſi longiori tempore excidere, ſicque in eo ſpatio carnem ſufficientem generari ad occluſionem venarum.

OBSERVATIO XXXII.

Mania.

QUidam adoleſcens maniacus, ad cujus curationem potentiſſima remedia uſurpata fuerant, ita ut ventum fuerit ad uſum Antimonii, trepanum, & arteriotomiam temporum. Cum hæc omnia nihil confertent, caſtrationem conſului, qua uſurpata, remiſſa fuere omnia ſymptomata & furor omnino ceſſavit, manente tamen delirio melancholico, ita ut mania in melancholiam verſa fuerit.

OBSERVATIO XXXIII.

Iſchuria.

EFficax remedium ad iſchuriam expertus ſum in tribus ægrotantibus, ex cerebro pice exſiccato, & cum vino albo propinato, intra horam fluxus urinæ promovetur.

OBSERVATIO XXXIV.

Verrucæ.

INtra ſeptem vel octo dies curantur pottulaca contuſa, eaque pars confricatur, deinde inſtar cataplaſmatis admovetur, iterando bis in die.

OBSERVATIO XXXV.

Clavi pedum.

ABſcindantur clavi decreſcente luna, pedibus aliquandiu primum aqua calida lotis, deinde admoveantur folia hederæ contuſa, & ſingulis diebus ireretur remedium manè & ſerò, intra quindecim dies clavus extrahitur. Unde colligere eſt attractivam vim hederæ ineſſe potentiſſimam.

River. Opera Medica.

OBSERVATIO XXXVI.

Ambuſta.

EAdem hedera ambuſtis medetur, ſi folia illius in aqua decocta applicentur.

OBSERVATIO XXXVII.

Peſtis.

CUm peſtis ſæviſſima graſſaretur Monſpelii anno 1630. duos ægrotantes, cum peſte correpti eſſent, ad me miſerunt, ut quid acturi eſſent, præciperem. Ego in memoriam revocans, me legiſſe apud Parentum, muriam concracicholorum piſcium, qui vulgo (Anchoes) nominantur, nonnullos peſte infectos liberaſſe: Conſilium dedi ut eamdem ſumerent, unus muriæ ſcutellam ſumpſit ſolam, alter cum urina permixtam & uterque liberatus eſt oborta vacuatione vehementi per vomitum, & feceſſum.

OBSERVATIO XXXVIII.

Alias peſtis curatio.

IN eadem peſte tres ejuſdem familiæ, Maritus nempe, uxor & ſoror illius peſte correpti ſunt, ſtercus proprium cum propria urina diſſolutum, & linteo colatum hauſerunt, unde graviſſimus vomitus, & alvi fluxus obortus eſt, & omnes à peſte immunes evaſerunt: ſimilis quodammodo hiſtoria habetur apud Zacutum Luſit. obſ. 89. lib. 3. ubi narrat in provincia Occidentali animal quoddam eſſe parum inſtar lacertæ, in agris frequentiſſimum, Garit nominatum, cujus morſus omnino lethalis eſt, niſi ægri ſtercus humanum aſſumant, quod unicum eſt illius alexipharmacum. Aliis tamen vomitoriis multos a peſte liberari conſtat.

OBSERVATIO XXXIX.

Dolor arthriticus.

CItiſſimè ſedatur, fovendo partem aqua foliorum fraxini deſtillata in alembico plumbeo, quo vulgus roſas inſtillare ſolet.

OBSERVATIO XL.

Dentium dolor.

INfinitos à dolore dentium liberavi, denti corroſo admovendo tantillum goſſypii, oleo buxi imbuti. Illud tamen oleum extrahitur per retortam igne reverberii, ſcobem illius prius infundendo per 24. horas in vino albo, & omnia ſimul deſtillando, primum egreditur aqua acida, quæ etiam ad eundem affectum confert, ſimplici ablutione dentis, mox egreditur oleum uſui diligenter obſervandum.

Hoc etiam remedio feliciter uſus ſum.

℞. Sem. plantag. ʒ. ii. tormen-illæ, ʒ. iii. rad. hyoſciami albi ℈. iv. omnia exſiccata redigantur in pulverem ſubtiliſſimam, addendo opii granum unum, includantur nodulis, qui macerentur in decocto ſequenti.

℞. Flor. ſambuci m. i. roſar. rub. P. ii. bulliant in aceto ad uſum dictum.

Hi nodul. in dicto decocto macerati, intra dentes leviter comprimuntur & detinenrur, & intra exiguum temporis ſpatium multus humor effluit & dolor aufertur.

OBSERVATIO XLI.

Lues venerea.

HEnricus tertius Gallorum Rex lue venerea laborans, à Medicis ordinariis curari non potuerat. Monitus fuit Penam tunc temporis Lutetiæ Medicinam facientem, multos ab hoc morbo liberare remedio peculiari, quod à quodam Turca didicerat: illum vocari juſſit, ab eoque curatus eſt. Hoc autem remedium tale erat.

℞. Radic. barbanæ in taleolas ſectæ ʒ. viii. vini albi & aquæ font. ana ℔. ii. bulliant ad mediæ partis conſumptionem, addendo ſub finem ſennæ mundat. ʒ. i. vel ʒ. i. ß. pro diſpoſitione ægrotantis, colaturæ capiat manè ℔. ß. ſudores provocando cum filicibus majoribus calidis linteis obvolutis, quorum unus admoveatur plantis pedum, duo tibiis juxta peronem, duo cruribus juxta medium parti exteriori, & duo juxta humeros, probè tegendo ægrum, ſudores copioſi excitantur per horam unam cum dimidia, & circa veſpetam alvus ſolvitur bis aut ter.

Hoc remedium uſurpabatur præmiſſis univerſalibus per ſpatium 15. aut 20. dierum, & interim pro potu ordinatio utebatur decocto chinæ, vel ſalſæ parillæ, cum victu in diætis conſueto.

Poſt horum remediorum uſum, capiebat manè ſingulis

dicbus decoctum bardanæ ſive ſennæ, & ſine ullo alio regimine, per menſem integrum, aut etiam per quadraginta dies.

OBSERVATIO XLII.

Iſchuria.

PHarmacopæus Pariſienſis, nomine Lafoxilliere, iſchuria laborans, poſt multa remedia per quatuor dies fruſtra uſurpata ſequens ſibi ipſi compoſuit, à quo urina provocata eſt, & liberatus fuit.

℞. Vini albi canarini ℥. iv. ſucci limonum ℥. i. ſpiritus terebintinæ ʒ. ii. pro uno hauſtu.

OBSERVATIO XLIII.

Hæmorrhoides internæ.

DIctus Lafoxilliere hæmorrhoides internas feliciſſimo cum ſucceſſu curabat; injiciendo primum cum ſyringa decoctum ſequens.

℞. Cortic. mediani ulmi ℥. ii. radic. tapſi barbati ℥. ß. aquæ fluminis ℔. iv. coquantur ad medias, & colentur ad uſum.

Poſt injectionem, immittatur in anum pilula ex antimonio crudo lythargiro auri, ſubtiliſſimè pulveratis, & unguento roſaceo exceptis.

Immiſſa pilula in anum, illius ambitus unguento ſequenti illinatur.

℞. Succorum ſempervivi majoris, plantag. tapſi barbati, ſolani ana ℥. iv. axungiæ porci ℔. i. coquantur ad ſuccorum conſumpt. in linteo exprimantur, & refrigeratis adde pulveris cancrorum fluviatilium in furno exſiccatorum ℥. ß. tapſi barbati, pulverati, & pulv. concharum mytulorum ana ʒ. ii. fiat unguentum: continuentur hæc remedia manè & ſerò per octiduum.

OBSERVATIO XLIV.

Dolores univerſales.

QUidam vir quadragenarius doloribus univerſalibus torquebatur, qui multis remediis à Medicis præſcriptis non ceſſerant; tandem mulierculæ conſilio foliis alni in duobus ſaccis majoribus concluſis, & in furno calefactis, poſt extractionem panis, totum corpus in lecto contectum eſt, & undique obvolutum, unde ſudores copioſi excitati, & remedio ter iterato, à doloribus omnino liberatus fuit.

OBSERVATIO XLV.

Parulis cancroſa.

ANcilla quædam 25. annos nata, tumorem durum in gingiva ſuperiori, ſupra caninum dentem patiebatur magnitudinis dimidiæ nucis, quæ bis amputata fuerat novacula, deinde candente ferro cauterizata. Semper rediit affectus, & poſt ſecundam operationem, manente ulcere & tumore, integrè à me curata fuit admotione mercurii præcipitati rubri cum alumine uſto permixti, quo plumaceolum ſaliva madefactam inſpergebam, vel unguento apoſtolotum permiſcebam, & iterata ſingulis diebus applicatione, intra ſex ſeptimanas probè curata eſt abſumptoque penitus tumore, per cathæreticum remedium carnis regeneratio procurata eſt linteis detritis, admovendo oſſi denudato pulverem catagmaticum Guidonis; & ſic ulcus ad cicatricem perductum eſt.

OBSERVATIO XLVI.

Excreſcentia carnea in faucibus.

QUidam ſartor Monſpelienſis, cum piſces comedendo, ſpina ſatis inſignis faucibus infixa eſſet, eam extrahendo, ſibi fauces laniavit, unde temporis progreſſu exorta eſt paulatim excreſcentia carnea in faucibus juxta uvulam, nucis magnitudinem ſuperans, ad cujus curationem Empyricum vocavit: qui cauterio actuali frequenter admoto, tumorem abſumpſit; ſed cum ulcus ad cicatricem non perduxiſſet, tumor iterum rediit, alterum Empyricum vocavit, qui oleo vitrioli frequenter admoto, tumorem iterum abſumpſit, & ad perfectam cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XLVII.

Gonorrhœa.

CONſerva fructus bruſci à ʒ. ii. ad ℥. ß. per aliquot dies exhibita gonorrhœas multas curavi.

Idem præſtat aqua ejuſdem fructus deſtillata.

OBSERVATIO XLVIII.

Enſis portio inſignis, in vulnere diu latens, extracta.

DN. de Suellies in ſingulari certamine vulnus acceperat in humero ſupra omoplatam, quod à parte ſuperiori ad inferiorem deſcendebat, & enſis portio in eo remanſerat, ad pedis longitudinem; quod cum ignoraret Chirurgus, vulnus ad cicatricem duxit, manente enſis cuſpide, quæ inter omoplatam & muſculos eam contegentes latitabat: in eo ſtatu permanſit per ſeptennium integrum dolores in ea parte frequenter patiens. Tandem natura ferrum propellente verſus partem ſuperiorem, juxta cicatricem vulneris, elevatio quædam apparuit cum dolore, cui admotum fuit cauſticum, & inciſa eſchara; ferri extremitas apparuit, quæ roſtro gruino apprehenſa, facilè extracta eſt, rubigine contecta.

OBSERVATIO XLIX.

Tumores ſtrumoſi in digitis.

FIlia magiſtri Duſeigneur Aurifabri, decem annos nata, patiebatur tumores duos & ſtrumoſos in tribus digitis qui curati fuerunt ſuffitu aceti ſupra ſilices candentes conjecti, manè & ſerò, per menſem integrum continuato, quod remedium à Galeno miris laudibus effertur ad tumores ſcirrhoſos diſcutiendos.

OBSERVATIO L.

Viſus imminutio in ſene.

SEnex quidam à fluxione in oculos decumbente, incidit in tantam viſus imminutionem, ut ſolus in via incedere non poſſet, à quo affectu libetatus eſt, viſumque recuperavit, immittendo in oculos ſingulis noctibus in introitu lecti ſeminis horminis majoris grana quinque vel ſex, à quibus humores pituitoſi ab oculis extrahebantur, & cornea tunica abſtergebatur.

OBSERVATIO LI.

Lues venerea in puero quinque annorum.

CUrata à me fuit præcipitato albo ad grana quatuor exhibito ſingulis diebus per viginti dies cum panatella. Per inferiora tantum purgabat, neque ullus unquam ſequutus eſt ptyaliſmus.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Petro Eſtavove, Chirurgo Monſpelienſi peritiſſimo.

OBSERVATIO I.

Vulnus in pectore.

QUidam miles haſta confoſſus eſt in parte thoracis anteriori, vulnere ad illius capacitatem penetrante. Intra duas horas ab accepto vulnere, univerſus corporis truncus una cum ſcroto utris inſtar inflatus eſt, quæ tamen inflatio furfure torrefacto, & calente variis ſacculis incluſo, facilè diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO II.

Abſceſſus in Abdomine.

PUer quidam tumore ventris laborans, hydropicus cenſebatur, & cum umbilicus valde promineret, apertio tandem facta eſt, ex qua puris laudabilis octo vel decem libræ prufluxere, ſicque omnino æger curatus eſt: advertant tyrones in pueris frequenter tales abdominis abſceſſus generari, qui hydropem mentiuntur; & ſi mature à perito artifice aperiantur, ægros à certo interitu plerumque liberari.

OBSERVATIO III.

Alter abſceſſus in Abdomine.

PUella quædam ventris tumorem patiebatur ab octo menſium ſpatio, cum doloribus aſſiduis, quibus ad extremam maciem perducta fuerat: hydropica ab omnibus cenſebatur. Ego vero ad eam vocatus, & ventrem diligenter explorans, abſceſſum latentem invenio intra muſculos hypogaſtrii, eumque cauſtico potentiali aperio, unde quindecim, aut viginti libræ puris laudabilis effluxere intra plures dies, ſicque ægra perfectè curata eſt.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

Tumor Scroti.

FAmulus Domini Richardi in Suprema Computorum Curia conſiliarii, cum ab equi calcitratione percuſſus eſſet in regione ventris inferioris, quatuor horarum ſpatio tumor in ſcroto obortus, capitis infantis magnitudinem æquans, & lividitate infectus, qui præmiſſa venæ ſectione diſcuſſus eſt intra decem dies, cataplaſmate ex farinis hordei & fabarum, ſemine cumini, floribus chamomill. melilot. & roſar. pulveratis, & cum oxymelite decoctis.

Vir quidam enſe confoſſus in regione lumborum, ſimilem tumorem paſſus eſt, qui eodem cataplaſmate, intra idem tempus diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO V.

Lapis ſub lingua.

VIr quidam quadragenarius, graves & frequentes in fauces, & tonſillas fluxiones patiebatur. Tandem animadverſum eſt, lapillum ſub lingua concretum fuiſſe, qui facilè extractus eſt; ægerque ab eo tempore fluxionibus prædictis vexatus non fuit.

OBSERVATIO VI.

Cornu in facie enatum.

CUidam vetulæ ſupra zygema corpus durum & calloſum enatum eſt, duorum digitorum tranſverſorum longitudinem æquans, materia & figura cornu omnino referens, latum in baſi, & acutum in cuſpide, quod ſucceſſu temporis ſponte cecidit, & illius loco cancer obortus eſt.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Dionyſio Pomaret Chirurgo Monſpelienſi peritiſſimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Tumor ſuppuratus reſolutione curatus.

MARIA Pomaret filia mea octo annos nata, tumorem phlegmonoſum, & œdematoſum ſatis exiguum paſſa eſt in parte externa mandibulæ inferioris dextræ quæ ad ſuppurationem venit. Ego verò metuens ne cicatrice facies fœdaretur, antequam ad abſceſſus apertionem venirem, reſolutionem priùs tentare decrevi, Guidonis authoritati innixus, qui in ſermone generali de apoſtematis dicit aliquando apoſtemata ſuppurata, reſolutione finiri: quod etiam ſolemni Paræi experimento confirmatur, qui ſe apoſtema ſuppuratum mercurio crudo, cum emplaſtro diapalma ſubacto, per viam reſolutionis curaſſe teſtatur. Ad cujus imitationem dicti mercurii ℥. cum emplaſtri diapalma ℥. i. admiſcui, & tumori ſuppurato admovi, qui intra quatuor dies omninò reſolutus eſt.

Ad materiam ſuppuratam reſolutione diſcutiendam, ſequentes conditiones neceſſariæ ſunt, 1. ut materia ſit quantitate exigua, 2. ut ſit tenuis & ſeroſa, 3. ut cutem & corporis ſuperficiem occupet, non autem partes profundas, 4. ut ſit in corpore robuſto, juvenili, & molles carnes habente, 5. ut tempus ſit æſtivum.

OBSERVATIO II.

Tumor œdematoſus.

EAdem filia mea paſſa eſt tumorem œdematoſum crudum, & minimè ſuppuratum ſupra regionem lumborum magnitudinis volæ manus, qui eodem remedio intra paucos dies diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO III.

Lupia.

FRater quidam Capuccinus, cœnobii Monſpelienſis, annos natus 25. lupiam habebat in genu, quam longo tempore geſtaverat, ita ut ad ſummam mollitiem tandem perducta fuerit, cujus ratione apertionem ſuadebam, cùm materia contenta ritè concocta videretur. Ille verò renuit, inquiens ſe lupias huic conſimiles reſolutione curatas vidiſſe, foliis aceroſæ charta madida involutis, & ſub cineribus coctis, quæ poſtmodùm cum cineribus per cribrum trajectis incorporabantur in formam cataplaſmatis, quod ille per plures dies calidè applicuit, & tumor prorſus evanuit, quod ego valde miratus ſum, & ab eo tempore duas alias lupias in eadem parte eodem remedio curavi, quarum una detinebatur Joannes Guerinus ſexagenarius, altera verò uxor Timothei Coula, fabri lignarii Monſpelienſis.

OBSERVATIO IV.

Ecchymoſis.

UXor Petri Lajardi mercatoris Monſpelienſis, quinquagenaria, cùm è ſcalis cecidiſſet, vulnus contuſum accepit in capite, ita ut tumor ex ſanguine extravaſato, ecchymoſis dictus, ovi gallinacei magnitudinem æquans, obortus fuerit. Poſt primam applicationem ex albumine ovi & oleo roſaceo compoſitam, & venæ ſectionem celebratam, de tumoris apertione per novaculam, aut ſuppuratione cogitavi, juxta aph. Hipp. 20. ſect. 5. ſi ſanguis in ventrem præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari. Ad hoc concurrebant materiæ copia, ægrotantis ætas, cutis capitis durities, & tempus hyemale. Cùm autem ægra inciſionem renuiſſet, ego verò ſuppurationis dolores, aliaſque moleſtias evitare cuperem, reſolutionem tentare per aliquot dies decrevi, licèt perexigua iſtius ſpes affulgeret. Hac autem methodo uſus ſum. Primò partem affectam aqua calente per mediam horam bis in die fovebam. Poſt fotum partem novacula radebam adverſis pilis, ut pori magis aperirentur, & omnes ſordes parti hærentes probè abſtergerentur, ac tandem oleum liliaceum cum chamomælino partibus æqualibus applicabam, ſuperpoſito cotone, ſuffitu aromatum imbuto, & calente, ſicque tumor omninò reſolutus eſt.

OBSERVATIO V.

Carbunculus.

CIrca carbunculos, duo obſervavi notatu digna; unum: quod licèt carbunculi febrem perpetuò ſoleant habere comitem, propter inflammationem ingentem, quæ in iis reperitur, ut docuit Galen. 2. ad Glauconem, his verbis: *Cum verò ſanguis admodum calidus, & calidiſſimus in quamcunque partem confeſtim fluxerit, hanc exurit, ulcuſque cum cruſta efficit: quid quid verò circumſtat, inflammationem attollit ferventem, ac gravi dolore conflictantem:* Attamen ab eo tempore, quo Chirurgiæ incumbo, tres mihi videre contigit, qui ſine ulla febre, ſua percurrere tempora, & ſine ullo alio gravi ſymptomate, ita ut ægri à conſuetis muneribus nunquam deſtiterint, unus erat in gena ſiniſtra, alter in cervice, tertius ſub palpebra inferiori oculi ſiniſtri. Qui omnes curati fuere iiſdem remediis, quibus cauteria potentialia curari conſueverunt, videlicet eſcharæ caſum procurantibus.

Altera circa carbunculos obſervatio mea eſt. Quod in ſæviſſima illa peſte, quæ Monſpelii graſſata eſt anno 1629. & 1630. carbunculi apparebant, ſignis ſtipatis ab iis omninò diverſis, quæ à Galeno, Guidone, & Neotericis deſcribuntur. Quod cauſæ fuit, ut complures Medici & Chirurgi etiam peritiſſimi, in illorum diagnoſi in principio erraverint; ſigna autem diverſa, in illis carbunculis apparentia, hæc erant. Virium dejectio, pulſus patvus, pars carbunculo affecta tumoris expers, exigua inflammatio puſtulam ambiens, eſcharæ mollities ingens, quæ putredinis potiùs, quàm uſtionis ſoboles erat, motus libertas in parte affecta, & gravitatis ſenſus carentia, qui in vulgaribus carbunculis tantus eſt, ut pars vinculis conſtringi videatur.

OBSERVATIO VI.

Sarcoma.

JUvenis quidam, nomine Claparede, excreſcentiam carneam patiebatur, ſarcoma Græcis dictam; in parte interna inferiori tibiæ dextræ, quatuor digitis ſupra malleolum figuræ cylindricæ, longitudinis trium digitorum tranſverſorum, & craſſitudinis brachii infantis nuper nati. Hic tumor ab arteria nutriebatur ad baſin ſuam protenſa, quæ cùm admodùm lata eſſet, ligari non poterat. Si quando æger altero pede tumorem percuteret, tanta fiebat ſanguinis effuſio, ut in vitæ periculum incideret. Vocato mecum in conſilium D. Samuele Formio, Chirurgo ſeniore peritiſſimo, decretum fuit inter nos, extirpandum eſſe tumorem, & ad ſanguinis effuſionem impediendam, quæſita fuit arteria poplitea, eaque tactu inventa in parte ſuperiori & interiori tibiæ; compoſitum fuit plenium durum & compactum ex lin-

teis

teis arctè complicatis in formam cylyndri, & ſucco urticæ imbutum, quod ſuperinducto adſtringente communi, arteriæ admotum eſt, ſecundùm illius longitudinem, ſuperinducta faſcia, multis circumvolutionibus illud arctè conſtringente. Tum alia ſplenia toti tibiæ, & cruris extremitati, adſtringente dicto illita, admota ſunt cum faſciis arctiſſimis. Nec non cauteria actualia parata habebantur ad cohibendum ſanguinis profluvium, ſiquidem illud non obſtantibus prædictis ligaturis affatim erumperet. Tali præmiſſo apparatu, tumorem manu ſiniſtrâ apprehendi, & extrorſum attraxi, eumque manu dextrâ novacula munita, radicitus præcidi ſine ulla ſanguinis arteſialis profuſione. Mox adſtringens cataplaſma vulneri adnovi, quod per 24. horas in parte relictum eſt, poſt cujus extractionem nulla hæmorrhagia apparuit neque deinceps. Et quia caro quædam ſuperflua, & parùm laudabilis relicta fuerat, ea blandis cathæreticis abſumpta eſt; ulcus pus laudabile reddidit, ac tandem detergentibus, epuloticis, & cicatricem inducentibus, ad integram curationem perductum eſt.

OBSERVATIO VII.

Calculus in gutture.

SAcerdos ſexagenarius, ſanguineo temperamento præditus, gutturis inflammatione frequenter corripiebatur, præcipuè quoties canendo acriùs contenderet, quæ quidem inflammatio venæ ſectione ſedebatur, & gargariſmate ex oxycrato. In poſtrema invaſione, cùm partem affectam attentius introſpicerem, corpus quoddam extraneum, gutturi infixum conſpicio, juxta finem mandibulæ dextræ inferioris, globulum ſclopeti referens, quod à me facili negotio extractum eſt, & diligenter ablutum: nihil aliud fuit quàm lapis durus & compactus, ad pyri ſylveſtri formam compoſitus, qui cauda ſua muſculis maſſeteribus infixus erat. Ulcus rotundum & purulentum ſuperfuit, quod œnomelite deterſum & conſolidatum fuit.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus ſclopeti.

DOminus de Roques junior, Eques cognominatus, in Salſæ obſidione vulnus ex ſclopetò accepit in parte ſuperiori & media ſterni, quod oblique ad dorſum ferebatur, & ſex digitis tranſverſis à ſpina dorſi exitum habebat. Statim ab inflicto vulnere dolores punctorios acutiſſimos in œſophago percepit, ac ſi ſpinas illi parti infixas haberet, & quia à ſanguine ſuffocabatur, maximis conatibus illum nitebatur excernere; ac tandem poſt longos frequenteſque conatus, & multam ſanguinis excretionem, qua plurimas pelves impleverat, dolor œſophaghi punctorius omninò deſiit. Poſt multos dies æger alvum deponendo eoſdem in ano dolores punctorios percepit quos in œſophago paſſus erat, & digito explorans quid rei eſſet, corpus ſolidum & pungens invenit, quod ſenſim ex ano extraxit, altero ſtatim excreto, priori conſimili. Hæc autem corpora erant duo oſſis fragmenta tenuia, lata, & depreſſa inſtar foliorum arboris, ex una parte lævia, ex altera verò aſpera; in extremitatibus verò acuta & incidentia, inſtar aciei gladiorum. Judicatum fuit glandem ſclopeti hæc oſſis fragmenta è ſterno abraſiſſe, & in œſophagum violenter impuliſſe, undè dolor punctorius in œſophago ſentiebatur, quamdiu ea infixa parti adhærebant. Iis verò tandem poſt multos conatus avulſis, & in ventriculum protruſis, dolores punctorii ceſſatio fuit, ſed poſt aliquot dies, fragmentis illis ad inteſtina devolutis, idem dolor in ano excitatus eſt. Fragmenta illa unguis digiti auricularis latitudinem æquabant, longitudinem verò ſuperabant.

OBSERVATIO IX.

Tumores ſtrumoſi.

RUſtica quædam mulier tumoribus ſtrumoſis quamplurimis ſcatens in collo, & ipſo capite, ad me veniens, oſtendit duo ulcera ſupra os petroſum & duos tumores molles etiam in capite, unum ſcilicet ſupra os ſyncipitis dextrum, alterum verò ſupra os occipitis, tribus digitis tranſverſis invicem diſtantes. Ulcus inciſione à me apertum eſt, inventumque os petroſum carie affectum. Cùm autem ſuſpicaret, ſub dictis tumoribus ſimile quippiam latitare, eos aperiendos cenſui cauſtico potentiali admoto, & deciſis eſcharis (dictu mirum) ſub utroque tumore cranii utraque tabula perforata apparuit, ac ſi trepano aperta fuiſſet, foramina autem aſſis magnitudinem æquabant, quorum beneficio, motus cerebri facilè conſpiciebatur in meningibus ipſius, ſupra quas aliquid puris innatabat; neque ullam, quantumvis exiguam oſſis particulam invenire licuit. Poſt aliquot dies miſella ægrotans tot mala pertæſa, ſeſe in puteum præcipitavit.

Notanda hìc eſt mira humoris ſtrumas efficientis malignitas & acrimonia, quæ oſſa liquare ac diſſolvere valeat.

OBSERVATIO X.

Phrenitis.

QUidam Agricola nomine Poulet, ex febre ardente factus eſt Phreneticus, & in delirio ac vigiliis perpetuis, ſe damnatum eſſe, & mori velle clamabat. Hoc autem artificio à me curatus eſt. Votis illius annuens, dixi me eum occidere velle & cùm hirudines plures fronti admotæ eſſent, ex quarum vulneribus cruor emanabat; novaculam ei oſtendo, qua ipſi jugulum me inciſurum eſſe dicebam, ac ſubinde manubrio ejuſdem novaculæ jugulum violenter corrado, idque pluribus vicibus repeto. Interim novacula ſanguine inficitur, qui à frontis vulnuſculis emanabat; eique poſtmodùm eam cruentam oſtendens, jam occiſum eſſe prædico; ac ſubinde faciem linteis contego, & feneſtras occludo, ut nullus ſplendor in cubiculo appareret. Ille ſe mortuum eſſe putans, immotus permanet, & paulò poſt ſomno profundo corripitur, ſicque à phrenitide liberatur.

OBSERVATIO XI.

Uteris prolapſus.

QUædam fœmina uteri prolapſum patiens, globum cereum, magnitudinis pilæ palmariæ, in uterum magna vi introduxit, eumque per decennium geſtavit, à morbo prorſus libera. Quod mihi compertum fuit poſt illius obitum ex diſſectione cadaveris, cùm ex febre continua interiiſſet; inventoque in utero globulo prædicto, ſoror ipſius aſſeruit eum ante decennium fuiſſe in uterum introductum, & continuò geſtatum.

OBSERVATIO XII.

Anevriſma.

HOneſta virgo, nomine Margareta Varſeline Villanovenſis, cum ſanguis ei mitteretur ab imperito Chirurgo, Anevriſma paſſa eſt ob arteriam ſimul cum vena apertam, quod ab initio reſolventibus medicamentis applicitis, in magnam molem excrevit. Habito conſilio, decretum fuit aperiendum eſſe tumorem, ligata prius arteria in parte ſuperiori, cui ſententiæ ægra ſubſcribere noluit. Sed relicto priori Chirurgo, ad me venit, rogans ut topicis remediis curationem tentarem. Ego ipſi morem gerens, ſplenia parti admoveo, adſtringente imbuta, ſuperinducta faſcia comprimente. Quibus per 10. aut 12. dies continuatis, tumor admodum imminutus eſt, poſtmodum ægra Villanovam rediit, ubi nullis remediis utens, & brachium in variis operibus exagitans, tumorem iterum ſuſcitavit in molem ingentem, cum dolore inſigni, vigiliis, inquietudinibus, febre, dolore capitis, ſiti, aliiſque ſymptomatis. Qua de cauſa me vocavit cum V. Formio Chirurgo ſeniori. Cenſuimus tumorem eſſe aperiendum, conſtricta prius arteria ſpleniis fortioribus, ut ſuprà in Calaparedi operatione factum fuerat, ſed ægra prorſus renuit. Poſt 12. dies tumor ſponte apertus eſt in eo loco, qui venæ ſectione apertus fuerat, & per foramen ſatis exiguum, ſanguis niger, liquidus, ac minimè fœtidus egreſſus eſt, ſequentibus diebus pus laudabile, ſed pauca quantitate egreſſum eſt, ac tandem ulcus ad cicatricem perductum, ſicque ægra omninò curata, hoc tantùm incommodo relicto, quod brachium omninò extendere non valebat, ſemiflexum perpetuò remanens.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

UXor Domini Sartrei, in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii Conſiliarii, graviſſimum ventris dolorem paſſa erat per menſem integrum, quamplurimis remediis fruſtra adhibitis. Ego tandem cucurbitulam magnam umbilico admovi, qua humoris ſeroſi Unc. vi. vel ſeptem elicitæ ſunt, & ægra à doloribus liberata eſt.

OBSER-

OBSERVATIO XIV.

Pleuritis.

PEdiſſequus D. Demanſe, Quæſtotis Franciæ generalis, ex curſu exæſtuans; ac ſudore perfuſus, aquam frigidam copioſam hauſit, & paulò poſt dolore lateris atroci correptus fuit, cum tanta difficultate reſpirandi, ut ſuffocari videretur. Ego confeſtim vocatus, magnam ſanguinis quantitatem detraho, & dum ſanguis detrahitur, reſpirandi difficultas, & lateris dolor ſenſim remittebatur, abſolutaque evacuatione, uttumque ſymptoma prorſus deſiit, ægerque omninò curatus eſt.

OBSERVATIO XV.

Dens avulſus in alveolum intruſus.

CUm virgo quædam oppidi vicini dolore dentium torqueretur, quem à dente inciſorio, carie affecto provenire putabat, Chirurgum vocat, ut dentem evelleret. Ille proximum dentem benè ſanum avulſit: ſubinde, cognito errore carioſum abſtulit; mox alveolum prioris vino abluens, dentem ſanum in eum intromiſit, & gargariſma adſtringens præſcripſit ex roſis rubris, balauſtiis, cortice granatorum, ligno lentiſcino, & alumine in aqua, & vino auſtero decoctis, quo ægra frequenter utebatur. Tum eam per aliquot dies alimentis liquidis uti juſſit, à maſticatione prorſus abſtinendo. Et ita dens avulſus in alveolo conglutinatus eſt.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

CHirurgos interdum errare contingit in luis venereæ curatione, quando poſt ordinaria remedia convenienter uſurpata, ægros perfectè curatos non eſſe exiſtimant, quòd adhuc quædam ſymptomata, luem veneream comitantia, apparere non deſinant, unde ægros interdum in nova tormenta conjiciunt, & in atrophiam, aut rabem præcipitant. Cùm tamen illa ſympromata ut plurimum poſt aliquod tempus ſponte diſpareant, aut lenibus quibuſdam topicis remediis diſcutiantur.

Cum eſſem Lutetiæ apud Dominum Helotum Chirurgum peritiſſimum, nobilis quidam Pariſienſis, temperamento melancholicus, ſe illi curandum tradidit, qui præter dolores nocturnos, aliaque luis venereæ ſymptomata, tumorem in cervice patiebatur, ex pituita & melancholia genitum. Poſt inunctionem ex unguento mercuriali, copioſus fuit ptyaliſmus, & omnia luis venereæ ſymptomata prorſus abolita ſunt uno excepto tumore, cujus duæ tertiæ partes diſcuſſæ fuerant. Exiſtimabat æger ſe non eſſe curatum, propter tumorem ſuperſtitem. Ab alio tamen Chirurgo ſeniori ad hanc rem vocato confirmatus fuit, & admoto emplaſtro de vigo, quadruplicato mercurio, tumor diſcuſſus eſt menſis unius ſpatio.

Alter Vir nobilis, curæ meæ commiſſus, abſoluto ptyaliſmo, ſe non curatum eſſe putabat, quòd ulcus in cervice, & regione œſophagi remaneret. Hoc tamen ulcus remediis vulgaribus intra menſem curatum eſt, ſine ullo remedio luem veneream reſpiciente.

Tertium habui præ manibus, qui inter alia ſymptomata dolotem inſignem patiebatur ſupra os tibiæ. Temperamento bilioſo præditus erat, & frictiones mercuriales quater paſſus erat, quibus ad ſummam maciem perductus fuerat. Diæta humectante per menſem uſus eſt. Poſteà frictio ex hydrargyro univerſaliter uſurpata, & hac unica frictione dolor ſedatus & ptyaliſmus provocatus, per quem humores flavos, tenues, & fœtidiſſimos menſis unius ſpatio rejecit, mox per 15. dies pituitam craſſam excrevit; qua evacuatione nimium perſeverante, coactus ſum aeri illum exponere, ut citiùs cohiberetur. Tandem ſupra locum antea dolentem inciſio facta eſt, & caries in oſſe reperta, quæ cauterio actuali, & pulvere catagmatico ablata eſt, & æger omninò curatus.

Ultimum exemplum erit Equitis cujuſdam, quià lue venerea methodo ordinaria curatus fuerat. Supererant tamen dolores inſignes, omnes articulos occupantes, ut membra ſine clamore commovere non poſſet. Dominus Joannes Delort, Profeſſor Regius Monſpelienſis, & in praxi Medica exercitatiſſimus, horum dolorum cauſam diligenter inquirens, cenſuit eos non à lue venerea procedere, ſed potiùs ab intemperie ſicca, ligamenta articulos connectentia, & partes nervoſas annexas occupante. Ab eaque intemperie indicationem ſumens, victum humectantem, & balneum præſcripſit, quibus diu continuatis, omninò curatus eſt.

OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Ozia Aimar, Chirurgo Gratianopolitano celeberrimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Vulnus contuſum in oculo.

ILluſtriſs. vir Dom. de Servien, qui Munſteri pacis ineundæ gratia Plenipotentiariam legationem exercuit, ante multos annos in ſphériſterio quodam Pariſienſi vulnus accepit in oculo ſiniſtro ex ictu pilæ palmariæ, ex quo graviſſimi dolores exorti ſunt. Chirurgi Pariſienſis docti & experti omnia remedia, quæ ad hujus affectus curationem neceſſaria videbantur, ex arte adhibuerunt; & inter cætera, cum echymoſin conjunctivam occupantem advertiſſent, levibus ſcatificationibus ſanguinem extravaſatum educere conati ſunt. Nihilominus dolores in eodem ſtatu conſtiterunt. Ille igitur, cùm malum in pejus rueret, Gratianopolim venire decrevit, ut ſeſe curæ meæ committeret. Ego verò plurimis venæ ſectionibus, cucurbitulis, variiſque topicis parti admotis, malum delinire conatus ſum. Verùm iis omnibus nihil conferentibus ei tandem perſuaſi, ut oculum introſpici pateretur, quod anteà nunquam obtinere potueram, propter acerbiſſimos dolores, quos ille ad luminis occurſum patiebatur. Aperto igitur oculo, vidi album quidpiam totam pupillam contegens quod hypopyon eſſe judicavi idque aperiendum cenſui, ad evacuandam materiam eo contentam, quæ dolores continuos efficiebat. Facta itaque levi inciſione, exiguus ſanguinis thrombus egreſſus eſt, qui exteriori ſuperficie albicans erat, interiori verò ruber. Educto illo thrombulo, ſtatim dolores omnes quieverunt, & intra paucos dies æger lucem ſuſtinere cœpit, ac brevi integram ſanitatem adeptus eſt.

OBSERVATIO II.

Ulcus curioſum in ſterno.

DOm. Speaute Quæſtor Franciæ generalis, tumorem ſcirrhoſum patiebatur in ſterno, qui poſt annum elapſum ſponte apertus eſt. Ego verò ulcus explorans, ſubjecta oſſa carie affecta inveni, quibus multa cauteria actualia admovi, ac deinde detergentibus & epuloticis ulcus ad cicatricem perduxi, non omiſſis remediis univerſalibus, cauſam antecedentem reſpicientibus.

OBSERVATIO III.

Coſtæ carie corruptæ.

QUædam Matrona quadragenaria, vehementi lateris ſiniſtri dolore vexata cum febre lenta & extenuatione totius corporis. Poſtquàm per annum integrum multis remediis uſa eſſet ſine fructu in pago, ubi degit Gratianopoli undecim milliaribus diſtante, tandem Gratianopolim ſe contulit, & ſeſe curæ meæ commiſit. Ego ſtatim latus dolens explorans, tumorem ſuppuratum in eo inveni, & magna inciſione cruciatim facta, puris valde inæqualis & fœtidiſſimi vaſcula duo extraxi. Evacuato pure tres coſtas reperi in extremitatibus ſub carie valde infectas, quartam videlicet, quintam & ſextam, ab inferioribus ad ſuperiores computando. Neceſſum fuit coſtas illas amputare trium digitorum tranſverſorum longitudine, admoto poſtmodùm earum extremitatibus cauterio actuali. Hìc naturæ providentiam admirari licuit, quæ pleuram ſub coſtis carie infectis multa carne munierat, ad eam roborandam, & coſtarum defectum ſupplendam. Hæc matrona poſtmodum victu analeptico & uſu lactis ad integram valetudinem perducta eſt.

Dominus de Beſſin Centurio, tumorem ſcirrhoſum patiebatur à longo tempore in latere ſiniſtro, ſupra coſtas veras, quintam nimirum, ſextam, & ſeptimam. Quidam Chirurgus cauterio actuali tumorem aperuit ex quo pus perexiguum emanavit, & dolores in parte graviſſimi permanſerunt, quod eum coegit, ruri degentem, Gratianopolim venire, & meam operam implorare. Ulcus animadverti volæ manus magnitudinem æquans, & coſtas ſubjectas carie infectas, pluſquam dimidium earum

pene-

penetrante. Præmiſſis igitur remediis univerſalibus coſtarum extremitates amputavi quatuor digitorum tranſverſorum longitudine, admotum poſtmodùm cautetio actuali earum extremitatibus. Tandem pulveribus catagmaticis partium exuſtarum exfoliationem procuravi, remediiſque detergentibus & incarnantibus ulcus ad cicatricem perduxi.

OBSERVATIO IV.

Fractura oſſis temporalis.

VIr quadragenarius vulnus accepit in tempore dextro, quo os ſubjectum inſigni fractura affectum eſt. Vocatus ad eum, & trepani neceſſitatem advertens, ſupra muſculos crotaphitas crucialem inciſionem feci, ſine ullo ſuperveniente ſymptomate, quamvis Auctores eorum muſculorum vulnera, tanquam maximè periculoſa, plurimum reformident. Trepanum admovi, oſſa depreſſa repoſui, & omnibus convenienter adminiſtratis, æger ad priſtinam valetudinem feliciter perductus eſt.

OBSERVATIO V.

Vulnus aſperæ arteriæ ex ſclopeto.

ANcilla Domini de Viviers in Senatu Gratianopolitano Secretarii Regii, ictu parvi ſclopeti, quod vulgo piſtolet nominatur, vulnerata eſt in gutture ſub larynge, tribus globulis, in dicto ſclopeto incluſis, quos ægra per os rejecit. Ex tribus aſperæ arteriæ foraminibus, ventus cum murmure & ſibilo egrediebatur. Licèt autem pars illa cartilaginoſa difficillimè coaleſcat, attamen diligenti cura adhibita, vulnera illa perfectè conſolidata ſunt.

OBSERVATIO VI.

Empyema ex vulnere epigaſtrii.

NObilis quidam Occitanus Gratianopoli, pugionis ictu vulnus accepit in epigaſtrio, ad capacitatem illius penetrans, ſine inteſtinorum aut ventriculi læſione. Brevi vulnus hoc ad cicatricem perductum eſt. Attamen poſt duos menſes ad me venit, magna ſpirandi difficultate oppreſſus, cui jungebatur ſenſus ponderis in pectore, & fœtor os continuò inficiens. Hæc ſymptomata, puris in thorace collecti maximam ſuſpicionem fecerunt, ſed vulneris cicatricem explorans, eamque in parte epigaſtrica inveniens, miratus ſum, quomodo vulnus ventri inferiori inflictum, puris collectionem in thorace producere potuerit. Tandem inquirens, & quo ſitu eſſet æger, cum vulnus accepiſſet, reſpondit ſe in domus cujuſdam ſcalis tunc temporis fuiſſe: & vulnerantem in gradu inferiore ſitum, pugionem ſibi in ventrem adegiſſe. Ex quibus conjeci vulnus à parte inferiori ad ſuperiorem vergens, diaphragma penetraſſe, & ad thoracis capacitatem perveniſſe, unde puris collectio, ex ſanguine diaphragmatis vulnerati extravaſato, facilè fieri potuit. Latus aperui in veris coſtis inter quartam & quintam, ab inferioribus ad ſuperiores computando, quatuor digitis tranſverſis à vertebris dorſi. Apertione facta pus effluxit album & fœtidiſſimum: ejus prima vice ttia vaſcula eduxi, poſtridie verò eandem quantitatem; & conſequenter paulatim educto puro, æger intra duos menſes optimè convaluit.

OBSERVATIO VII.

Gangræna perinæi, ani & ſcroti.

DOminus Pourroy, in camera Computorum Gratianopolitana Magiſter ſexagenarius, tumorem patiebatur in perinæo, qui à ſolo Pharmacopœo curabatur: gangræna partes illas invaſit, ad cujus curationem vocatus, invenio eam perinæum, ſcrotum, & anum occupaſſe. Statim multis ſcarificationibus, iiſque profundis celebratis, partes aceto, ſale, aqua vitæ, unguento Ægyptiaco, & mercurio ſublimato ſimul mixtis frequenter abluo. Quę tamen gangrænæ progreſſum non impediebant, ita ut ad cauteria actualia confugere coactus ſim, quorum beneficio gangræna cohibita eſt, tantus fœtor ex partibus illis exhalabat, ut adſtantes inficeret. Magna excidit carnis puttidæ copia. Uretra prorſus detecta erat, & duobus foraminibus pertuſa, per quæ urina egrediebatur. Nihilominus omnes illæ partes unitæ, incarnatæ, & cicatrices feliciter obductæ ſunt.

OBSERVATIO VIII.

Enterocele deſperata, ſectione curata.

QUidam Procurator Gratianopolitanus nomine Baro ex prolapſu inteſtini in ſcrotum, in iliacam paſſionem incidit, quia inteſtinum fæcibus repletum fuit, quæ admodùm induratæ, inteſtini repoſitionem impediebant. Poſt multa remedia, per novem dies fruſtra tentata, in conſilium vocor, cum Dominis de Villeneuve & Davins Medicis celeberrimis. Sententiam ferens dixi, aperiendam eſſe partem, uſque ad productionem peritonæi, quæ inteſtinum ſtrangulabat, quamvis metuendum eſſet, ne inteſtinum, propter morbi diuturnitatem, grangræna affectum eſſet, nihilominus ſequendam eſſe Celſi ſententiam, dicentis: ſatius eſſe anceps remedium experiri, quàm certo exitui ægrum exponere. Clariſſimi Medici ejuſdem fuere ſententiæ. Itaque ægro in ſitu convenienti collocato, in inguine inciſionem feci uſque ad peritonæum, diligenter cavendo, ne inteſtinum læderetur. Poſtmodùm cannulam argenteam, ex una parte rotundam, ex altera verò cavam, in proceſſum peritonæi immiſi, & ſuper cannullæ cavitatem dictum proceſſum aperui, ea longitudine, quæ ad reponendum inteſtinum neceſſaria videbatur: deinde inteſtinum blandè in ventre immiſi, ſutura proceſſum univi, & reliquarum partium vulnus gaſtroraphia, remediiſque conglutinantibus, ad perfectam ſanitatem petduxi.

OBSERVATIO IX.

Abſceſſus lumborum ad renes penetrans.

VIr nobilis Gratianopolitanus tumorem in regione renis dextri paſſus eſt, qui in ſuppuratum abiit, eoque aperto, magna ſeroſæ materiæ quantitas effluxit. Poſt aliquot dies ex ulcere egreſſi ſunt duo calculi, amygdalæ magnitudinem, æquantes, quod mihi admirationem peperit; ſed ulceris profunditatem advertens, quæ quatuor digitorum tranſverſorum latitudinem æquabat: cùm etiam conſequenter alii calculi fabæ magnitudinem æquantes, ex ulcere prodierunt; credere coactus ſum, eos calculos à rene etiam ulcerato procedere. Hujus rei fidem etiam faciebat, quod ex ulcere magna ſeroſæ materiæ copia continuò effluebat, & lintea ſubjecta intra paucas horas madore inficiebat, quaſi in aquam demerſa fuiſſent.

Præterea pus interdum cum urina per penem effluebat. Jam à decennio caſus iſte contigit, & ulcus in fiſtulam abiit, quæ ſæpe occluditur per tres aut quatuor menſes; & cùm denuò aperitur, ſanguineam quandam materiam emittit, poſteà iterum ſponte occluditur. Æger in eo ſtatu ſatis commodè vivit, & omnes actiones ordinarias liberè exercet.

OBSERVATIO X.

Rara convulſionis ſpecies.

DOm. de Bollon vir militaris, ex ictu tormenti bellici vulnus accepit in brachio dextro, quo totum brachium abſciſſum eſt, ſuperſtite tantùm parte, quæ humero vicina eſt, ad quatuor digitorum tranſverſorum longitudinem. Curato brachio, vulnere omninò conſolidato, quadam convulſionis ſpecie correptus eſt, qua retrahebatur caput verſus partem dextram, & mandibula frequenter agitabat, ita ut lintea continuò intra dentes habere cogeretur, quæ identidem mordebat, ac dentibus conterebat. Multas Medicorum & Chirurgorum conſultationes convocavit, qui omnes uno ore cenſuerunt, in extremitate oſſis, à tormento bellico præciſi, aliquam eminentiam acutam adeſſe, quæ nervum aliquem feriendo, talem convulſionem produceret, & ideò reſcindendam iterum eſſe oſſis extremitatem, ac diligenter adæquandam. Hæc operatio ſedulò celebrata, nihil tamen profuit, & æger eodem incommodo continuò affligebatur, quod ei omnem ſanationis ſpem ademit. Fortè fortuna, cum ei occurriſſem, & ille incommoda ſua mihi enarraret, in mentem venit aliquod virus venereum, intus latens, hunc affectum forſan poſſe producere. Et illicò ab eo quæſivi, num dum vulnus accepiſſet, morbum aliquem venereum pateretur, vel anteà paſſus eſſet? reſpondit ſe per aliquod tempus antequam vulneratus eſſet, gravem paſſum eſſe gonorrhęam, quæ tamen curata prorſus fuerat. Hoc meam conjecturam auxit, ita ut ægro conſuluerim remedia luis venereæ experiri, quibus ille hujus morbi curandi cupidiſſimus, ſe libenter ſubmiſit. Præmiſſis igitur purgatione univerſali & diæta ſudorifica, frictiones ex unguento mercuriali celebravi, à quibus ptyaliſmus provocatus eſt, & poſt tertiam diem ptyaliſmi contractiones illæ & convulſiones deſierunt, neque ab eo malo amplius ullo modo æger conflictatus eſt.

OBSERVATIONES
hinc inde decerptæ.

OBSERVATIO PRIMA.
Ulcus renum.

RElatum mihi fuit, quemdam Empiricum curaſſe ulcus renum inveteratum ſola inunctione unguenti mercurialis.

OBSERVATIO II.
Gibboſitas.

DOminus Franciſcus Ranchinus, Cancellarius facultatis Medicinæ Monſpelienſis, narravit mihi modum, quo curavit luxationem ſpinæ dorſi illuſtriſſimæ Dominæ de Mormoranci, quæ contigit ex catharro è cerebro in ſpinam decumbente: quo duæ vertebræ in medio ſpinæ luxatæ fuerant. Ille igitur poſt remedia univerſalia, ad reductionem vertebrarum uſus eſt primum torculari Chirurgorum, quo comprimunt lintea complicata, capillorum tonſuræ deſtinata, quod ſatis proficiebat, dum unum tabulatum dorſo, alterum pectori apponebatur, & ita ſenſim comprimebatur, interjectis inter ligna & corpus pulvinaribus lineis: ſed incommodum fuit hoc remedium, ſiquidem pectus comprimendo, reſpirationem offendebat. Tandem uſus eſt alio inſtrumento, quod habetur in carrucis ad eas attollendas, dum viæ concavæ infiguntur, & Gallicè vocatur (cric) cujus extremo circulari admovebat lignum aptandum vertebræ luxatæ, intermedio pulvinari linteo. Alterum extremum hujus inſtrumenti parieti admovebatur, mox ægra firmiter circa ſcapulas continebatur, poſteà inſtrumentum blandè impellebatur, donec ægra amplius dolorem ferre non poſſet, quo tempore ab opere deſiſtebatur, idque bis in die iterabatur, atque ita ſenſim luxatio illa perfectè curata eſt.

OBSERVATIO III.
Oculorum inflammatio cum ſordibus.

INfans recens natus, oculorum rubore afficiebatur, cum multis ſordibus, puris inſtar inde influentibus. Per tres menſes affectus continuavit, & multa collyria admota nihil contulerunt. Tandem ex præſcripto cujuſdam Medici goſſypium ſingulis noctibus admotum eſt utrique oculo, quod prius ad prunas diligenter exſiccatur, digitis prius diſcerptum, & bene carminatum; poſtmodùm uterque oculus contegebatur pauca cotonis quantitate inter plumaceolos, facie ſuperinducta. Manè goſſypium auferebatur, dictis ſordibus valdè imbutum. Continuando remedium per plures noctes, infans optimè curatus eſt.

OBSERVATIO IV.
Hyſterica epilepſia.

UXor Domini Polemarchi de Sumenes per multos annos variis affectibus hyſtericis vexata eſt, qui epilepticos inſultus referebant. Multa tentavit remedia à multis Medicis præſcripta, ſed omninò in caſſum. Tandem cujuſdam mulieris conſilio ſumpſit carnem lupi in pulverem redactam, fruſtulum ejuſdem carnis ſemper geſtavit, à quo tempore immunis omninò fuit à prædictis affectibus.

OBSERVATIO V.
Febris tertiana.

QUidam empyricus multos curavit tertianarios purgando ſemel levi medicamento, poſteà venam aperiendo in ipſo acceſſionis initio. Cohibebatur acceſſio, & valde exigua apparebat, poſteà verò non redibat.

OBSERVATIO VI.
Vulnus Thoracis curatu difficile.

DOm. Henricus Bachamans, Medicus Avenionenſis exercitatiſſimus, retulit mihi Filium D. Dorſan 20. annos natum vulnus accepiſſe in thorace, ad capacitatem illius penetrans, quod multis variiſque remediis adhibitis curari non potuit, & ad tres aut quatuor menſes perſeveravit, unde æger valde emaciatus, & ad tabem perductus eſt. Tandem illius conſilio, lacte muliebri uſus eſt, quod ex mammilla ſugebat; ex eoque injectiones fiebant in vulnus atque hoc ſolo remedio intra menſem curatus eſt à vulnere, & ad bonum habitum perductus.

OBSERVATIO VII.
Colicus dolor.

QUidam civis Narbonenſis retulit mihi, ſe colico dolori obnoxium fuiſſe per multos annos, quo frequenter affligi ſolebat, ab eoque affectu liberatum ſequenti remedio, una tantùm vice aſſumpto, ita ut nunquam deinceps in eum reciderit, & plurimos alios, quibus idem remedium communicavit, fuiſſe etiam liberatos. Hoc remedium eſt dolii obturamentum ex ſubere confectum, quod per plures annos huic uſui inſervierit, atque adeo vino probè imbutum ſit, illud autem ſuper ignem comburendum eſt, ejuſque cinis exhibendus cum vino albo ʒ. i. pondere, urgente dolore.

OBSERVATIO VIII.
Hydrops.

VIr quidam fide dignus retulit mihi, ſe multos aſcite laborantes curatos vidiſſe ſequenti remedio.

Scilices colligebantur albiſſimi, qui circa flumina reperiuntur, & fracti aliquantulum pellucent, cryſtalli inſtar: illi autem ſuper prunas incaleſcebant & candentes in vino albo extinguebantur, hujus vini cyathum unum ægri ſumebant manè, uſque ad perfectam curationem, quæ intra menſem perficiebatur.

Hujuſmodi ſilicum calcinatorum ſal, in vino albo exhibitis, felicius (ni fallor) operatur.

Sal mille pedum à celebri Medico feliciter uſurpatur in hac curatione, quem julepis aliiſque aperientibus admiſcet, præmiſſa purgatione, cum ſucco ireos noſtratis; quem ſi æger vomitu rejiciat, pro deplorato habendum eſſe exiſtimat.

OBSERVATIO IX.
Alius hydrops.

QUidam hydropicus curatus eſt ſolo uſu ſalis prunellæ, in potu ordinario, per menſem integrum, cujus ſpatio aqua univerſa in abdomine contenta evacuata eſt.

Hanc curationem contigiſſe exiſtimo non ſolùm propter virtutem diureticam, qua ſal prunellæ præditum eſt, ſed etiam ex eo quòd hydrops ille forſan à fervida hepatis intemperie productus fuerat, quæ à ſale prunellæ, potentiſſima refrigerandi vi prædito, extincta eſt.

Alius hydropicus curatus fuit decocto ſummitatum quercus, cujus cyathum unum ſumpſit manè per 15. dies.

OBSERVATIO X.
Strumæ.

ARmoricus quidam, Danielis nomine, 30. annum agens, vir ruſticanus, habitu euſarco & robuſto, à pluribus annis ſtrumis laborabat, cum circa collum, tum etiam ſub utraque axilla, qui cùm amicis, & notis omnibus inviſus eſſet propter contagioſum iſtum affectum, ad Noſocomium Charitatis Lutetianum, velut ad verum Æſculapii templum ſeſe contulit, ratus ſe illic certam mali medelam reperturum. Nec caſſa ſpes fruſtratum reliquit ægrotantem, primo enim decubitus die ab Illuſtriſs. D. Gabriele Harduino de Saint Jacques Noſocomii Medico ordinario inviſus eſt, qui præmiſſis univerſalibus, cataplaſma ex foliis cucumeris aſinini leviuſculè contuſis, partibus tumentibus admovit, præſcriptaque diæta tenui, nec non modicè exſiccante, altera die opiata ſequens præſcripta eſt.

℞. Tutbith. hermodact. ana ʒ. ii. radic. utriuſque ſcrophulariæ ʒ. i. rad. angelicæ major. ʒ. ii. fol. oriental. ʒ. ß. ſcamon. crudi ℈. iv. fiat omnium pulvis, & excipiatur cum ſyrupo roſar. pallidinis doſis ad ʒ ii. addendo cuilibet, mercurii ſublimati dulcis g. xx. qua alternis diebus per 15. dies repetita, necnon renovato cataplaſmate, diſparuerunt tumores omnes ſcrophuloſi abſque ſectione, aut eradicatione ulla, ipſumque Armoricum ſanum & incolumem dimiſit anno ſalutis 1641. Communicata à D. Leſeq. Medicinæ Doctore Monſpelienſi, & dicti D. de Saint Jacques olim diſcipulo.

OBSERVATIO XI.
Dolor dentium.

DOm. Leſeq. Medicinæ Doctor ſuprà nominatus, ſe curatum vidiſſe retulit dolore dentium ſale fraxini,

quo

quo impletur digitale mulierum, aut quid ſimile, & applicatur arteriæ temporum, ubi ſentitur pulſatio, intra breve tempus nodum facit in arteria, quo fluxus intercipitur.

OBSERVATIO XII.

Arthritis nodoſa.

D. Chomel Medicus Annonæenſis ſcripſit ad me, ſe nuper Arthriticum vidiſſe variis articulorum ulceribus ſcatentem, è quibus calculi tophacei pluſquam ducenti, exierunt, piſorum magnitudinem ſuperantes, & ita duri, ut malleo reſiſterent. Et quod mirum dictu eſt, pus, ſanies, & ſeroſa materia ad ulcera confluens, exigua in parte mora, concreſcebat illicò, & tophaceam duritiem acquirebat. Hoc etiam rarum, in illo ægrotante obſervavit, quod ropica uni parti conducentia, alteram lædebant & vice verſa.

OBSERVATIO XIII.

Hemicrania.

D. Genton Romanenſis, natu minor, retulit mihi, ſe hemicrania laboraſſe per multos annos, & poſt multa remedia fruſtra tentata, curatum fuiſſe ſuffitu ex carabe, per mediam horam tempore paroxyſmi, ore & naribus excepto.

OBSERVATIO XIV.

Herniæ.

IDem retulit, ſe Hernia inteſtinali per multos annos laboraſſe, & curatum fuiſſe tribus emplaſtris, à quodam Empyrico ſibi traditis, quorum ſingula geſtare juſſit per novem dies cum ſubligaculo; erant autem ex eadem materia confecta, & valde fœtida: tum quando auferebantur, materia eorum tota conſumpta appetebat, niſi quòd in aluto pulvis quidam remanebat vitro pulverato ſimilis: Per uſum primi emplaſtri nullus effectus appatuit, poſt admotionem ſecundi urinæ copioſæ prodierunt, & varii coloris, nunc virides, nunc nigræ, & aliquando cum dyſuria poſt diem 27. abſumptis tribus emplaſtris, pars ſtrigoſa & macilenta apparuit, ut omnis caro & pinguedo ſubjecta protinus abſumpta videretur. Conjecimus ex fœtore hoc emplaſtrum ex galbano fuiſſe compoſitum, quod ſumma attenuandi vi præditum, humores ad partem affectam affluentes, & fortè circa eam concretos, fundere, & liquare potuit, ut natura deinde eos partim per urinas excuſſerit, partim inſenſibiliter diſcuſſerit.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

RUſticus quidam hydropicus factus, abſceſſum paſſus eſt in dextra parte abdominis, eoque aperto, infinitus propemodùm veſicularum aqua repletarum numerus egreſſus eſt, ut ducentarum numerum excederet, idque per plurium dierum ſpatium, & ſic omninò curatus eſt. Hac obſervatione confirmatur hiſtoria à Schenkio propoſita, cujuſdam hydropici, cujus abdomen poſt obitum, apertum, veſiculis, aqua repletis, peritonæo, aliiſque partibus adhærentibus refertum apparuit.

OBSERVATIONES

Quædam infrequentium, curatuve difficilium morborum, cum curationibus eorumdem, in veteri quadam Bibliotheca, ſine Auctoris nomine repertæ.

PRÆFATIO.

OCcaſio quamobrem de raris curationibus morborum quorumdam ſcribere, qui mea ætate ingruerunt, ſuſceperim, hujuſmodi eſt: nam cùm quotidie, morbi quidam novi, aut ſaltem cum inauditis nonnullis ſymptomatibus ſuboriantur, de quibus paucos admodùm, aut fortè nullos mentionem feciſſe conſtat, præterea multus quotidie veluti poſtliminio reverſos repullulare, atque redire percipiamus, ad quorum veram & genuinam curationem inveniendam multæ horæ bonæ fruſtrà conſumuntur, quandoquidem ſexcenti codices ante revolvendi ſunt, quàm morbus, de quo agitur, aut innoteſcat aut expulſionis ratio teneatur, proinde tum ex optimis quibuſque Auctoribus, tum ex iis quæ ipſo longo uſu atque experientia comprobavimus, quoſdam veluti exoticos flores excerpſimus, quibus quiſque pro arbitrio utatur. Inſuper habeat, unde curationes morborum ſymptomatumque rarò contingentium depromere queat.

OBSERVATIO PRIMA.

Singultus.

QUidam Germanus, annum agens circiter quadrageſimum, correptus fuit ſingultu, quem mira poſteà ſubſequuta ſunt ſymptomata & creditu difficilia. Ille igitur è Germania Nemauſum uſque profectus, radicum buxi emendarum gratia, quarum maximum eſt commercium in Gallia Narbonenſi, ardoreque Solis intenſo exæſtuans (tum enim Syrius ardebat) ut erat ſitis impatientiſſimus, ſimul atque in hoſpitium divertit, correpta puteali ſitula, frigida recenti oppleta, adeo ſeſe ingurgitavit, ut ob aquæ tum copiam, tum frigus immodicum, in ſpaſmum ventriculi incideret, uſque adeò ingentem, ut nullis auxiliorum formulis, aut victus ratione per bimeſtre ſpatium ceſſerit, imò verò quando magis eum ſuperare nitebamur, tantò magis conatus noſtros eludere videbatur.

Sed & hoc in primis admirandum, ut cùm primum qui vel veſtis, vel pallii fimbriam digitulo attingeret, ſingultu anteà ſedato, ille tanta cum totius corporis concuſſione ſuſcitabatur, ut vel cubiculi tabulata tremeſcerent: & cùm fortè fortuna D. Rondeletius viſcendorum ægrorum gratia, Nemauſum accederet, eo in conſilium adhibito, cum D. Ferrando & aliis, qui tum ibi aderant Medicis atque Chirurgis ac tandem perorati ſingulorum ſententiis, quid rei an cauſæ ſubeſſet, cur in ſanitatem priſtinam tam difficulter rediret, præterea qua induſtria remediis uti liceret, omnes uno ore maximam ventriculi intemperiem cauſam eſſe aſſerebant, cur hæc ſymptomata perſeveraverint tamdiu: quantum verò attinebat ad remedia, in fotibus, cataplaſmatis, embrochis, cucurbitulis, non neglecta & purgatione, & ſyrupotum, & opiatarum, pulverumque aſſumptione perſiſtendum, appoſitè ad hanc rem citato aphoriſmo Hippocratis: Omnia ſecundùm rationem facientis, non eſſe tranſeundum, &c. Ego verò tentatis fruſtra omnibus remediis, de quibus inter nos conveneramus cœpi mecum cogitare balneum calidum poſſe tantam intemperiem mutare, & in temperamentum naturale reducere; partim quia longa in balneo mora promptiùs corporis habitui vis balnei ſeſe inſinuaret; unde fieret cum affecto membro communicatio, partim quoniam exiſtimarem majorem vim penetrandi accedere medicamentis, ſi balneo commiſcerentur, ob cutis quam calida balnea efficiunt laxiorem raritatem majorem. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem parato balneo ex lauro, origano, mentha, abſynthio in aqua coctis tantam ex mora in eo utilitatem percepit, ut intra quatuor aut quinque dies ſanus evaſerit, præterea interim ſacculum contextum, in quem inſertæ herbæ prædictæ erant, regioni ventriculi quamdiu in balneo permanſit, accomodavimus. Neque verò omittendum bimeſtri ſpatio ſingultum adeò Germanum illum exercuiſſe, ut jam cruditate in ventriculo, & inteſtinis radices agente, deplorata ejus videretur ſalus; ſed Dei beneficio, qui mentem hominum quando vult illuſtrat, & ad invenienda remedia nos quaſi manu ducit, priſtinæ ſanitati fuit reſtitutus, non ſine Doctorum Mon. ſpelienſium, Nemauſenſiumque, qui ægrotantem inviſerant, admiratione.

OBSERVATIO II.

Phthiſis.

QUidam Catalaunus, natus annos circiter 44. humoribus, ſanguine & atra bile, in eo dominantibus. Cum autem annis duobus anteà quadam (ut referebat) levi pleuritide laboraſſet, & incutia ſua vel Medici, præſidia quæ ad morbi curationem requirebantur, neglecta fuiſſent, phthiſicus factus eſt: nam per triennium exſcreato ſanguine ſimul cum pure, tantus eum marcor obſeſſit, ut oſſa (ut vulgò dicitur) cutem tranſmiſcerunt. Interim tuſſis ipſum adeò inquietabat, ut vel modicum ſomnum capere haud potis eſſet, præ copia purulentæ materiæ, par tracheam arteriam à natura expulſæ, alioqui in gutture ferventis, & liberam reſpirationem impedientis, itaque cum mecum vocaret inſigniores Medicos Avenionenſes, nihilque omiſſum fuiſſet, quod ad ejus ſalutem recuperandam videretur, præſcriptis abunde iis quæ artis erant, nec quicquam proficientibus, conſului, ut è D. Schironio, & Rondelerio docentibus Monſpeſſuli, tanquam ex tripode Apollinis

linis oracula peteret, eos remedia nonnulla educturos (ut erant ingenio non tantùm perſpicaci, ſed etiam experientia longa in morbis fugandis exercitati,) quo tandem ſi non in totum ſanaretur, ſaltem meliuſculè haberet, ne tam miſeram vitam, non quieſcendo, non quidquam cibi appetendo, degeret: malle enim ſe vitam cum morte commutare, quam diutiùs vitam, quæ potiùs mors erat, prorogare dictitabat. Medici ergo illi Monſpelienſes viſis omnibus quæ è nobis præſcripta fuerant, nihil amplius addiderunt, quàm ut frequenter cancris fluviatilibus veſceretur in aqua hordei percoctis, ſimiliter & teſtudinibus nemoralibus, annexiſque nonnullis formulis remediorum, quas Pandaliones vocant ægrum ad Tabias miſerunt, id eſt ad oppida temperamenti ſimilitudine Tabias referentia, nempe aperto cœlo, loco alto, ſiccoque expoſita. Cùm verò jam ſuæ vitæ tèderet, utpote qui plus quatuor annis talem affectum non ſine ſumma moleſtia anguſtiaque toleraverit, arrepta dextra manu mea, per deos inquit te oro, ut à fœtido morbo iſto me liberes, vel tentatis extremis remediis me de medio tollas; omnem præſtabo culpam, & te ab ea exſolvam. Quando ita vis (inquam) experiar in te unum quod ſupereſt remedium, à Galeno ſummo Medico proditum. Scribit enim ſuffitum quemdam ad veteres tuſſes, nempe trochiſcos ex auripigmento, quorum vaporem neceſſe eſt per os recipere: hoc unum relictum eſt remedium, ex quo deplorati ferè reſtituti ſunt multi, proinde te hortor, ut illud experiaris, poſtquam alia remedia tibi fuere fruſtra adhibita: fateor quidem id genus remedii eſſe tuis viribus impar, ſed tam parva doſi in principio uti convenit, ut poſſis illam conjectura noſtra quodammodo exæquare. Tandem igitur illorum trochiſcorum fumum, prunis ſuppoſitis, cœpit per infundibulum veſperi per os haurire. Ille verò ſe nollè in poſterum iis uti, manè cùm reviſerem, proteſtatus mihi eſt, quia videlicet ſe reſpiratione privatum iri ſibi perſuaſerat, ſi iterum id auxilii genus tentaret. Ego autem inſtare non deſtiti, donec iterum trochiſcos ut paulò ante experiretur: quid multa? nocte ſequenti intempeſta, poſt hauſtum vaporem trochiſcorum, tantus eum rigor invaſit, ut non ſolum lectus, in quo decumbebat, ſed etiam tabulatum cubiculi quodam veluti terræ motu concuti videretur; ipſe verò cùm morti proximum ſe arbitraretur, miſit puerum, qui me accerſeret. Nolui ei in re tam urgente deeſſe, cumque me introeundem intueretur, quia nolui (inquit) non tibi vale dicto, fato meo fungi, propterea te, non vocaturus in poſterum, volui vocare ſimul ut videres miſerum meum ſtatum. Ego verò tenta carpi quatuor digitis arteria, deprehenſo undoſo pulſu cum vitalium virium robore, prædixi brevi futurum, ut copioſo ſudore diffflueret, qui tantus quidem paulò poſt emanavit, ut culcitra, & lintea tota permaduerint, proinde ac ſi (ut vulgò dicitur) in fluvium demerſa fuiſſent: exinde ſomnus & quies optata, nulla tuſſis, nullus excreatus, in ſumma ſanitate integra frui illi liciut plus quindecim ab hinc annis. Cæterum hìc mirari licèt unde à corpore tam exſangui & exſucco tantus ſudor exire potuerit. Hoc certè contigit inſulæ, quo tempore tyrocinia Medicinæ faciebam. Narravi per literas D. Rondeletio, rem, prout geſta fuerat, miratus eſt talem morbi curationem, exitum, & ſubitam ſolutionem, atque in commentaria ſe relaturum hunc morbi decurſum mihi pollicitus eſt.

OBSERVATIO III.

Febris maligna.

NUlla unquam ſymptomata ſæviora cuiquam acciderunt, quàm quæ adoleſcenti, Nemauſino nomine Graſſet ſupervenere, degenti Belliquadri an. 1674. is natus annos circiter 20. aut 22. incidit in febrem καυσον, in qua ſiti inexhauſta cruciabatur, lingua nigreſcens, vigiliæ perpetuæ à 4. uſque ad nonum diem hominem exercebant, parum & inæqualiter ſudabat, tum deliria inceperunt cum urina tenui pulſuque raro. Undecimo ſtridores dentium, convulſiones, rigores die & nocte, cum clamoribus & ejulatibus terrorem incutientibus, pulſus inordinatus, & perturbatus apparuit. Decimo quarto, urinæ copioſæ & egeſtiones, non ſine delirio, animi deliquio, convulſionibus. Decimoſeptimo, exanthemata & papulæ multæ per univerſum corpus ſparſæ, ſingulæ magnitudinis fabæ, colore lividæ: quæ cùm cutem extimam excederent, carnem ſubjectam depaſcendo, ulcera cava reddebant, perinde ac ſi ferrum candens illa inuſſiſſent, erant autem profunda ad pollicis latitudinem. Vigeſimo, parotides ſub utraque aure magnæ duæ eruperunt, hinc febris ſenſim remitti deprehenſa eſt, quibus omnibus, longo temporis intervallo curatis, viribuſque refocillatis, æger incolumis Avenionem profectus eſt, totumque morbi decurſum D. Philippo Guilelmo narravit. Quod ad cutationem attinet, non deſcivi à communi Medicorum uſu, vel ut dici ſolet, ad latum unguem, quandoquidem inſpecto lotio, injectoque clyſtere, cùm alvus dura eſſet, idonea ſanguinis miſſio facta fuit, ſanguis valdè corruptus apparuit. Deinde julepis, ardorem febrilem extinguentibus, putredinemque arcentibus. Octavo die ſumpſit dilutum Rhabarb. cum diaprun. ſolut. vigiliis occurri ſyrupo papaverino, tibiarum lotionibus, unguento popul. temporibus, volis manuum & pedum plantis accommodato. Sed vix credibile eſt, quàm lac mulieris, puellam lactantis, mixtum ſucco lactucæ roſato delirium ſedaverit. Deliquiis animi ſuccurrimus epithematis regioni cordis admotis, & mixturis ad cor recreandum dicatis; dentium ſtridoribus, oleis chamæmelino atq; amygdalino dulci, cervici & temporibus calidè applicatis, lana ſuccida ſuperdata: ulceribus & papulis relictis, unguento albo camphorato: parotidibus, oleo camæmelino & delirio, deinde cùm ad ſuppurationem eas tendere cognovimus (nam materiæ craſſities diſcuſſionem detrectabat,) ad cataplaſmata atque emplaſtra ex mucilaginibus, herbis emollientibus, diachylo magno, & aliis ejuſdem farinæ, tranſire coacti fuimus, cùm autem Avenionem profectus eſſet, apertione facta, reliqua induſtriæ D. Philippi Guilelmi commiſimus.

OBSERVATIO IV.

Febris maligna cum ſopore.

DIgna eſt, quæ ſcriptis mandetur ægritudo uxoris D. Formerii Nemauſenſis Cauſidici, quæ poſt curatum maritum, febri ardente maligna, omnia ſæva ſymptomata ſecum vehente, nimirum paraphrenitidem, dentium ſtridorem, jactationem inquietantem, ſitim inexpletam, in continuam febrem propter vigilatas tot noctes, conjugis cauſa, inediam, curam liberorum, reique domeſticæ, incidit: quæ ſexaginta dies uno eodemque fervore citra aliquam intermiſſionem veluti ſtupida, conniventibus oculis permanſit, nec interim per totum morbi curſum ulla criſis ſe prodidit uſque ad diem ſexageſimum, in quo tantùm ſputum album & ſpumoſum, ſine ulla tuſſi rejecit (ut pelvim duodecim libras capacem liquoris impleverit) quo abundè per os emiſſo, à febre libera, ad ſeſe rediit, aſſerens ſe nihil doloris, nihilque propter morbum incommodi percepiſſe, quin ſe graviter & cum ſummo ſuæ vitæ diſcrimine ægrotaſſe, vix in ejus animum inducere potuimus. Interim ſcire licèt, nihil omiſſum fuiſſe, quod ad veram morbi profligationem pertinere potuimus conjicere, utpote à ſanguinis miſſione auſpicati (nam hæc mulier adhuc adoleſcens erat plethorica) deinde ad purgationem devenimus, clyſmata, cucurbitulam, ſomnumque prohibentia præſcripſimus.

OBSERVATIO V.

Vulnus veſicæ ex ſclopeto.

REm inauditam, & omnem fidem ſuperantem, attamen veram, vereo ne ſi narrare coner, vanitatis inſimuler: cæterùm viri fide digni, tum in arte medica apprimè verſati, tum in Chirurgia admodùm exercitati, ut interim ſileam nobiles inſigneſque viros, qui curationi interfuerunt, me ab omni calumnia vindicabunt. Quo die igitur Nemauſenſes ſubuculatos, id eſt ſubuculis albis indutos, trajecto Rhodano Taraſcone clam venientes, inſidiiſque quibuſdam Bellicadrum oppidum ingreſſos fugarunt atque fuderunt; quidam eorum, qui terga vertebant, glande ſclopeti per penis meatum ſeu fiſtulam intruſa, veſicam & dextrum latus oſſis ſacri penetrante, ita, ut per vulnus poſticum lotium redderetur, læſo tantùm meatu urinario, ceu excoriatione, integræ ſanitati fuit reſtitutus à Chirurgis Taraſconenſibus, me aſſiſtente, Antonio Fortunato, & Joanne Bonneto, & quod mirum eſt nullis aliis medicamentis, quàm trivialibus, & quæ ad manum erant. Tria igitur hìc ſunt quæ omnes Medicinæ peritos in admirationem trahere debent. Primum quo modo in meatum urinarium glans illa, pene illæſo, niſi modica excoriatione meatus, ingreſſa fuerit. Secundum, qua ratione aut naturæ proprietate, veſica vulnerata alioqui remedia omnia reſpuente, ſanatus ſit. Tertium, qui non conquiſitis ſecretis remediis, ſed iis tantum quæ ad manum erant præſcriptis (cùm ſæpe numero in aliis vulneribus non uſque adeo lethali-

bus

bus & exoticis & pretioſis uti cogamur, cum ægri tamen pernicie) nam initio defenſivo vocato vulneri circundato uſi ſunt Chirurgi, tum Baſilico cum vitello ovi turunda oblita, poſtcà unguento de reſina, denique carnem regenerantibus, & cicatricem inducentibus, unde adeò proſperè ad priſtinam ſanitatem rediit, ut adhuc ſit ſuperſtes Arelate, dictus cognomine Boriau: hoc tam admirandum vulnus viderunt ferè omnes præcipui Taraſconenſium, ſimul cum Doctoribus D. Philippo Guilielmo, Bertrando Vanio, qui mecum explorato vulnere, radiolo Chirurgico, ad id deſtinato, rem ita habere, curioſa inveſtigatione conſpexerunt.

OBSERVATIO VI.

Tumor in crure.

RArum morbi genus ſilentio non eſt prætermittendum: id eſt tumor in interiori parte cruris dextri nobiliſſimæ & bonis moribus ornatiſſimæ, quæ tum vidua erat D. Deledignam. Hæc igitur in ea parte, tumore oborto, phlegmonis ſpeciem præbente, tantis cruciatibus noctu & interdiu inquietata fuit, tantique variis anodynorum formulis D. Rondeletius qui unà mecum ad ei opem ferendam vocatus fuerat, utebatur, ut nihil ſpei de ejus ſalute relictum videretur: nam quanto magis tumoris illius duritiem mollientibus vincere nitebamur, tantò magis noſtris conatibus reluctari percipiebatur, nec tamen interea dolor ullas dabat inducias. Itaque coacti fuimus, tumorem cauſtico medicamento aperire, quo humor contentus, lièèt crudus (ut nobis videbatur) dolorem committens, apertione facta exitum haberet. Poſtquam igitur ſuſpicati ſumus, cauſticum ſuas vires exeruiſſe, diſſolutis faſciis, quibus illud ſuppoſitum fuerat, nullum humorem intus delitescentem, nullum ſerum inde exiſſe vidimus. Imò verò (quod caput eſt) hiante vulnere ſubjectam carnem nihil imminutam aut alteratam conſpeximus: nec aliam extitiſſe tanti tumoris doloriſque occaſionem, quam flatum judicavimus: ſed nec ſimilem tumorem Medici, quos convenire nobis contingit, ſe vidiſſe, aut alicubi legiſſe: tum quia flatus tantos dolores excitabat, ut animi deliquia & vigilias perpetuas induceret: tum quia nihil intra vulnus delituiſſe alienum à naturali conſtitutione repertum fuerit, nobis aſſeruerint. Ab apertione tumoris flatu diſſipato, omnia evanuerunt ſymptomata, in poſterumque adeo bene valuit, ac ſi nunquam ægrotaſſet.

OBSERVATIO VII.

Paralyſis linguæ.

SUbit admirari ſæpenumero opera naturæ, diſſectis enim corporibus admiranda inveniuntur quæ citra ἀυτοψίαν ita eſſe, ut ſunt, vix perſuaderemur, cujuſmodi dum Nemauſi agerem, Roberto Berriere contigerunt, nam ferè quamdiu vixit, deſtillatio perpetua ad nervos, motui linguæ deſtinatos, adeo ei loquelam impedierat, ut balbutiem moleſtam invexerit, quæ nullis auxiliis potuit unquam emendari; unde tandem fluxione aucta ſuffocatione repentina eſt extinctus. Parentes igitur, qui tum ultimæ ejus dici intererant, me rogarunt ut defuncti recens cadaver juberem diſſecari, quo cauſa & origo tanti hujuſce mali cognita, poſthac ſimili deſtillationi tutiùs occurreretur. Quare juſtæ eorum petitioni morem geſſi, apertoque primum cranio, ac utrobique ſeparata ſenſim portione extima cerebri, in conſpectum noſtrum ſe dedit cyſtis, id eſt ſaecalus robuſta membrana compactaque contextus, undique ſeroſum humorem continens, qui in fundo exiguum foramen habens ſemper novam materiam nervis linguæ ſuggerebat. Quamobrem cùm nullis remediorum formulis hic ſeroſus humor, nec ulla induſtria abſumi diſcutive poſſet, cum propter ejus copiam, tum propter membranæ denſitatem, quæ nimirum obſtabat, quo minùs vis medicamentorum eò perveniret, uno ore diximus, talem affectionem curationem nunquam admiſſuram fuiſſe. Sed quis obſecro unquam judicaſſet veſiculam quandam intra cerebri ſubſtantiam generatam, ſeroſo humore tumentem tam perniciosæ deſtillationis cauſam fuiſſe.

OBSERVATIO VIII.

Syncope à liene.

VIr Nobiliſſ. & ſtrenuus D. Egminius Taraſconenſis, quodam morbi genere laborabat, quod (ut arbitror) tanquam inauditum, & infrequens à paucis viſum erat. Vir igitur ille mihi retulit, tunc ſe in ſyncopem ſtatim incidere, ſimulatque in latus ſiniſtrum decumberet, ita ut difficulter ab ea revocaretur, adeò omnes vires collapſæ erant: ſecus ſe nihil doloris aut incommodi percipere, nec propterea minus cibi aſſumere, imò omnia ſe munia obire, quæ integra ſanitate præditus, mihi aſſeveravit. Mecum itaque mediatè perquirens, ac animo revolvens, quid cauſæ eſſet, quamobrem tam ſævum ſymptoma ſine manifeſta cauſa apprehenderet, & veluti exanimem relinqueret hominem, cœpi cogitare humorem melancholicum, malæ alicujus qualitatis participem, ex liene vaporem quendam venenoſum ad cor mittere, eumque occaſionem præſtare tam maligni ſymptomatis. Nec mea me fefellit opinio: ſiquidem ratione victus commodè inſtituta, purgatoque univerſaliter corpore ab humore melancholico, & privatim, exhibito medicamine, lienem ab obſtructionibus liberante, atque demum roborato corde, tam epithematis, quàm mixturis cardiacis, liber omnino à tam lethali ſymptomate evaſit.

OBSERVATIO IX.

Morbus epidemicus Coqueluche vulgò dictus.

ANno 1557. Menſe Julio paulò ante cataclyſmum, Nemauſinos ægros vaſtantem, totam ferè civitatem occupantem, ſæviit epidemicus morbus, nemini parcens (Coqueluche) vocitatus, adeò immanis & truculentus, ut quamplurimos de medio tolleret, quoſdam quarto die, alios ſeptimo, ad ſummum 14. eos tuſſis cum faucium aſperitate, inflammatione ferventi & febre continua corripiebat, dolor capitis vehemens ægros affligebat, nec præ tuſſi uſque ad ravim inquietante, cuiquam ſomnum capere fas erat: adhuc recedebat renum & lumborum dolor aſſiduus & eximius, qui paucos admodùm progredi ſinebat, adhuc coryza perpetuò vix aerem inſpirare per nares permittebat. Cæterùm, qui tantam (ut ita loquar) peſtem evadebant, facta ſanguinis miſſione & medicamentis expectorantibus exhibitis, ſudore fœtido ſuper venicnte, conſtantibuſque viribus, è toto corpore manante, liberabantur. Qui verò febre & inedia conſumpti, (cùm vix durare poſſent,) invalidi reddebantur, omnes ad interitum pergebant. Quare in eo cardo curationis verſabatur, ut adhibitis ſine mora univerſalibus remediis, (quanquam leni tantum purgatione egerent) appetentia revocaretur, & fauces cibis fierent perviæ: ad purgationem ſufficiebant manna, caſſia fiſtula, rhabar. cum decocto bechii & aliorum pectoralium. Vehementiora tanquam acuti ſcopuli vitanda erant.

OBSERVATIO X.

Febris epidemica.

EPidemicus morbus, prædicto non abſimilis, graſſatus eſt anno 1580. per æſtatis maximam partem, poſt inſectorum innumerabilium congeriem, menſibus Aprili & Majo è terra exortam, quæ quidem tam ingens erumpebat, ut itinera quæque occuparet, nec effugere quiſque potis erat, quin infinitos vellet nollet, pedibus conculcaret; unde multo poſt Arelate, Avenione, Bellicadri & aliis in locis, non procul ab his diſſitis, tanta peſtilentia graſſata eſt, ut perpauci eam evadere potuerint. Sed ut ad rem redeam, prædictus morbus multos quidem jugulabat; ſed ſi primis diebus, & quàm citiſſimè fieri poterat, auxilia adminiſtrabantur, ferè omnes erant ſuperſtites. Is igitur ſimul cum febre & tuſſi invadebat, quam dolor capitis & lumborum ſubſequebatur, interim febris aliquot diebus intermittebat, poſteà veluti vires recolligens graviùs ægros affligebat. Interim quoſdam nulla quiete frui ſinebat; ſed magis ac magis urgente fervore ad interitum eos præcipitabat. Phrenitide quidam furentes, quidam phthyſi langueſcentes interibant. Cæterùm ſi maturè, ut dictum eſt curabantur, omnes ferè intra paucos dies convaleſcebant. Nec curatio alia à præſcripta paulò ante adhibebatur, ſiquidem pectoralibus medicamentis & lenibus purgationibus (non neglecta imptimis ſanguinis miſſione) clyſteribus refrigerantibus injectis, admotis cucurbirulis, & cardiacis opiatis, ac epithematibus frequentibus, maximum levamen percipiebant; denique rarione victus optimè inſtituta, tandem ad integram ſanitatem perducebantur.

OBSERVATIO XI.

Deglutitio impedita.

DOminus Bonius, Cauſidicus Nemauſenſis clariſſimus graviſſimo ventriculi dolore, ſimul cum deglutiendi difficultate ſumma laborabat, cum febre continua

tinua comitante: & cum ante meum adventum præſcripta eſſent medicamenta purgantia, nec quidquam profuiſſent, utpotè, quæ ad fundum ventriculi deſcendere haud potuerant, ubi primum ad eum acceſſi, tractatiſque à mè diligenter cum ventriculi regione hypochondriis, reprehendi renitentem tenſionem, undiquaque has partes occupantem, ſimulque rugitum internum, frequentibus ructibus per os emiſſis, exitum habentem, quæ cauſa erat, quamobrem nec juſculum, nec cibus ullus ad ventriculi fundum delabi poſſet, nimirum ſublato & ſuſpenſo à flatuum copia cibo. Proinde cùm periculum immineret, ne corpus edendi penuria abſumeretur, cùm jam quatuor aut quinque dies à cibo abſtinuiſſet, in id totum curationis ſcopum dirigere volui, ut tantam flavam abundantiam diſcuterem. Quocirca admoveri juſſi ventriculi, & hypochondriorum regioni (injecto priùs clyſtere partim diſcutiente, partim vacuante) fotus calidos, ex decocto abſinthii, menthæ, floribus chamomeli, meliloti, ſeminibus cumini, fœniculi, & ſimilibus quibuſdam peractis, oleo nardino & chamomelino his partibus calidè irrigatis, meliuſculè habuit, cœpitque deglutire, ſpemq; bonam recuperandæ ſanitatis habere; cùm antea, ac ſi res deplorata eſſet, de hac vita migrare cogitaret. Tum demum præcepi admovendam ventriculo, cum multa flamma cucurbitula, à qua flatus adeò potenter digeſti fuere, ut poſteà, & juſcula & quævis edulia transglutire valeret ac exinde febris cum dolore quievit, febrem tamen potiſſimùm extinxit multa urinæ excretio. Cæterum, ne affectus recrudeſceret, evacuationem iterandam ſuaſi.

OBSERVATIO XII.

Febris maligna cum Exantematis.

JUdex Ordinarius Nemauſenſis, Blanus nomine, febre tertiana duplici acceſſiones acerbiſſimas ſecum vehente conflictabatur: Eum curabat D. Vegratius ætate provectior. Ille igitur, cùm in quodam paroxyſmo ſymptomatibus tam vehementibus atque malignis urgeretur, ut in lipothymiam laberetur, ob nimirum exorta repentè per totum corpus exanthemata ſublivida, nolens quidquam, quod ſaluti conferret prætermittere, me ut ſibi cum D. Vegratio adeſſem, vocari juſſit, qui ſimul atque in ejus conſpectum veni, conqueſtus eſt de intolerabili ardore ab exanthematis excitato, ſimul cum virium proſtratione, obſecravitque, ut ſibi in maximo diſcrimine vitæ conſtituto, opem ſubitam ferrem. Ego verò benè inſpectis & meditatè conſideratis exanthematis, quæ adhuc pullulare videbantur, pulſuque carpi cognito, juſſi bonam ſpem de ſua ſalute conciperet, arreptaque dextra D. Vegratii ſeceſſimus in cubiculum remotum, ut quid facto opus eſſet, inter nos deliberaremus. Ipſe enarratis omnibus quæ præſcripſerat, petiit à me, quid agendum cenſerem. Ego ſermonem ejus excipiens fui in ea ſententia, ut quoad ejus fieri poſſet, citiſſimè fieret venæ ſectio, ſecus futurum ut in grave ſuæ vitæ periculum incideret: Ille verò repugnare, nam (inquit) verendum eſt, ne humor malignus per cutem (commune totius corporis expurgaculum) diſperſus, intro remeet, & partem aliquam principem adoriatur. Ego iterum inſtare factum, nam Auctoribus Montano, Avicenna, Aetio, Rondeletio, aliiſque multis nixus, poſſe fieri contendebam, in eruptionis eorum principio, dum natura materiam exitioſam expellebat, alioqui ſi per aliquot dies in cute firma eſſet, non revocandam intra corpus. Quare tandem is in meam deſcendit ſententiam, & hilari animo nunciavi ægro, ante diſceſſum noſtrum ſanitati reſtitutum iri, ſi ſanguinis miſſionem tolerare vellet; ipſe autem, ſe quidvis ſubiturum, dummodò a tantis malis eximeretur. Cum igitur ſaphena non eſſet conſpicua, venam dextri brachii communem ſecari juſſimus qua ſecta, id evenit, quod futurum prædixeram; ſiquidem antequam diſcederemus, ardor ſedatus fuit, pacatum etiam fuit ſævum quod timorem incutiebat ſymptoma. Unde pro tantis beneficiis dici non poteſt, quàm artem Medicam & nos extulerit. Hinc nos ad febris reliquias profligandas properavimus, quas brevi Deo adjutore expulimus.

OBSERVATIO XIII.

Lumbrici.

DUas Virgines filias Notarii Bezanderii Nemauſenſis vidimus, quarum altera annum ſeptimum, altera nonum non excedebat, quæ intra ſemeſtre ſpatium dolore acerbiſſimo ventris totius obiere, qui nullis remediorum generibus mitescere poterat, nempe injectis clyſteribus, potionibus pituitam vacuantibus, flatus diſcutientibus, denique vermes necantibus. Itaque provectiore defuncta; cùm cadaveris fieret diſſectio, ut nobis abdita cauſa mortem acceſſens innoteſceret, ſunt inventi in inferiore ventre lumbrici, qui inteſtina & præſertim colon perforaverant. Exactis ab hoc ſex menſibus, cùm ſimilibus doloribus altera interfecta fuiſſet, diſſectione facta non ſolùm inteſtina exeſa, & vermibus transfixa vidimus; ſed etiam cor & hepar ab iis corroſum & altè excavatum, quæ res non parvum ſtuporem aſſtantibus omnibus incuſſit, quærentibus, qui ab inteſtinis, quique via ad hepar, & cor venerint, cùm in illis locis vix alimentum ſibi familiare, neque materiam vermium generationi idoneam, quamquam ex putredine quadam ibi nata, quiſpiam eos genitos exiſtimaverit; adde nec viam paratam, ſed tot anfractibus aut circumvolutionibus impeditam habuerint. Quare nihil aliud quàm naturæ opera mirari, cauſam ſcire non valentes, potuimus; ſed hinc diſcedentes, præſcriptis tum pulveribus ex ſcordio & dictamno albo, & unguentis vermes fugantibus necantibuſque, reliquis quæ adhuc ſuperſtites erant puellis, horum generationem in poſterum prohibuimus.

OBSERVATIO XIV.

Tumor œſophagi.

NOnnunquam tumor in œſophago ſuccreſcit, qui cibos deglutiri non permittit, ægerque inedia debilitatus, vires amittere ſolet; ejus curatio ut interim cognitionem ſileam, non parum etiam oculatiſſimis faceſſit negotii: quam ſic felici ſucceſſu præſcribere conſuevi, primùm victus ratione præfinita, adhibitiſque univerſalibus remediis, id eſt ſanguinis miſſione, (præſertim quando febris aut inflammationis ſuſpicio ſubeſt) item purgatione, revulſione per cucurbitulas. Linctus ſequens ex uſu eſt.

℞. Conſervæ roſar. ſymphyti majoris, ana ℥. ß. conſer. viol. ʒ. ii. boli armeni orientali, ʒ i. ß. mucilag. ſem. cydon. extractæ ex aqua roſar. ℥. ß. cum ſyr. cydonior. fiat linctus quo ſæpe utatur æger: exteriùs vero ſupra collum hujuſmodi unguentum admovendum eſt.

℞. Oeſipi, medullæ cruris bovis, axungiæ gallinæ, anſeris & anatis, ana ℥. ß. mucilag. althææ & lini, ana ʒ vi. olei nymphææ ℥. ii. croci ϑ. ß. ceræ albæ q. ſ. fiat unguentum lotum ex aqua hordei & nymphææ, hoc ter aut quater die ac nocte collum liniatur, lana ſuccida ſuperaddita.

OBSERVATIO XV.

Scabies fœda.

NUnc me convertam ad labiorum fœdam quandam ſcabiem, cum oris ulceribus conjunctam, quæ multum mihi, ut eam diſcuterem, exhibuit negotii, ſed tantùm his remediis ceſſit ſcabies, ulceraque ſanata nunquam repullularunt. Nam adeo cacoethea erant, ut conatum omnem reſpuere viderentur. Itaque poſt univerſalia remedia his topicis uſus ſum.

℞ Clavicularum vitium, fol. plantaque caprifol. tribuli terreſtris, an. m. i. roſar. rubr. hordei, lentium, an p. i. fiat decoctum ad ℔. i. In colatur, diſſolve ſucci granator. & diamori an. ℥. ii. hoc decocto frequenter os colluere oportere dixi, labiis vero juſſi ſequens medicamentum adlini.

℞. Pul. coralli utriuſque uſti & loti, cornu cervi itidem uſti & loti, an. ℥ ii. corticis burgiæ ʒ. i. ß. cum pomata & ſyr. de roſis ſiccis, fiat linimentum: ſoleo etiam penuria pomatæ pulveres diſſolvere in cera alba liquefacta, & axungia hirci recenti.

OBSERVATIO XVI.

Hernia.

PRæter multorum expectationem, ramicem inteſtini & omenti auxiliis infrà direndis cutavi, ſine Chirurgi manu, maxime vero eum, qui quendam germanum ludimagiſtrum Avenione anno 1543. torquebat, qui herniam inteſtinalem decem annis paſſus fuerat, non ſine doloribus graviſſimis, auſtrali conſtitutione ingruere ſolitus. Huic igitur imperavi, ut in lecto ſe contineret menſem unum ſimul, quantum fieri poſſet, adductis cruribus, non divaricatis, victu exſiccante uteretur, niſi fortè prunis elixis ex ſaccharo & aqua ad alvum ſubducendam, nullis crudis, flatuoſis, & coctu difficilibus, præter ſuum, hœdorum, aut arietum pedes, veſceretur, his autem medicamentis uſus eſt.

℞. Teriæ ſigillatæ, rad. conſolidæ major. boli arm.

veri, ana ʒ. ii. cornu cervi uſti ʒ. i. capiat per 14. aut 15. dies ʒ. i. ß. aut ʒ. ii. manè ex juſculo carpi. Deinde.

℞. Sanguinis draconis, mumiæ, maſtiches, thuris, rad. conſ. major. boli arm. limacum rubrarum: erinacii terreſtris pulverizati, ana ʒ. i. incorporentur omnia terebinthina, & fiat emplaſtrum, quod admoveatur inguinibus. Verum ſcire licèt, univerſalia auxilia pro ratione morbi præcedere debere.

OBSERVATIO XVII.

Fœtus mortuus.

VOcatus fui à nobili quadam Muliere, quæ febre continua graviter laborabat, cui ſemeſtri graviditate per febris vehementiam, fœtus in utero ſuffocatus fuit, qui cùm multis & variis remediis foras extrudi non poſſet, tandem myrrha cum chryſocolla & vino Hippocratico propinatis, admotoque ventri cataplaſmate ex colocynthide, utroque pulegio, ſabina, arthemiſia, matricaria, herba cati, magno puerperæ conatu prodiit, non ſine ſumma medicinæ laude, cùm illa in ſummo vitæ periculo conſtituta, tandem excluſo fœtu, à febre ardentiſſima immunis fuerit, quanquam ab hinc ſex aut 7. menſes morbo acutiſſimo decumbens extincta fuit.

OBSERVATIO XVIII.

Strumæ.

MOrbus eſt frequens & curatu difficilis, ſtrumæ à Medicis dictus; eo filia D. Præſidis Nemauſini Claveri affecta fuerat dum in vivis eſſet. Itaque cùm à multis Medicis vario uſu Medicamentorum vexata, nihilo meliùs ſe haberet, ſed magis atque magis ſæviente morbo, collum ipſius putris, vitioſuſque humor depaſceretur; tandem ego vocatus, poſt præſcripta ut decet medicamenta purgantia, ei emplaſtrum chœtadicum ab Aetio deſcriptum, diligenter ſanie expreſſa exterſaque ſuperponi juſſi, deinde tertio quoque die eodem medicamine renovato prius ut (dictum eſt) ulceribus exterſis, eoque quater aut quinquies repetito, ſana in totum effecta eſt. Quod ſi chœtades non ſint ulceratæ, ſolo earum duritiem pulvere pyritis lapidis ſimul cum diachylo ireato malaxato remollire, atque tandem aperta cum ferro candente, aut cauſtico medicamento ſordem intus contentam digitis exprimere; poſtremò emplaſtrum chœradicum ſuperligare, nec ante triduum ſolvere, quod ſemper eſt obſervandum, idque tandiu iterare, donec completa videatur curatio.

OBSERVATIO XIX.

Tertiana duplex.

PRæfectus Præſidii Bellicadrenſis, D. de Rancoine quotannis ſolebat in Gallia apud ſuos tertiana duplici affligi, bimeſtri aut trimeſtri ſpatio: is cùm in Narbonenſem provinciam profectus fuiſſet, ſimul cum Protomacho noſtro non multo poſt eodem morbi genere correptus, me ad ſe viſendum vocavit, qui triſtis admodùm, cum putaret, (ut ſolebat) ſe diu hac febre vexatum iri, rogavit me, ut ſi quod remedium haberem, quo tutò tertianam duplicem expellerem, ſua cauſa explicarem. Reſpondi me, (Deo duce) votis ſuis ſatisfacturum, ſi modò mihi morem gereret. Itaque injecto eodem die clyſtere, poſtridie verò, cùm urinæ in principio ſubcrudæ apparerent, conſilium Avicennæ ſequutus, non ante ſecundam aut tertiam acceſſionem, in quibus urinæ coloratiores conſpiciuntur, baſilicam dextri brachii ſecare juſſi, & ſanguinis uncias ſex aut 7 evacuari; interim præparantibus julepis manè utebatur, quibus vix dum finitis, miratus fuit decumbens, febris acceſſionem ſequentem ferè nullam fuiſſe, peractaque purgatione, poſthac ne veſtigium quidem ullum febris ſubrepſiſſe, quamobrem ſupra quàm dici poteſt lætus, quòd tam brevi temporis curriculo curatus eſſet, aliis ſuis commilitonibus (æſtas tum ardebat) ſimili febre ægrotantibus ſuaſit, ut ſeſe curandos mihi committerent, qui omnes ſimili ratione ſanitati fuere reſtituti.

OBSERVATIO XX.

Dolor Iſchiadicus.

INgenuus & bonis moribus imbutus Antonius Clemens Bellicadrenſis, Iſchiadico dolore tam vehementi vexatus fuit, ut opem à Medicis Monſpelienſibus quærere coactus fuerit, præcipuè verò à D. de Fegnes, Doctore Medico, qui tunc temporis maximam ſibi famam, ob raram in curandis morbis dexteritatem, comparaverat. Is nec iſchiadicæ venæ apertione, nec purgantibus catapotiis, diæta vulgò dicta, nec denique foribus, cataplaſmatis, hypocauſtis, emplaſtris, cucurbitulis, dolorem tam acerbum pacare poterat, quinimò eo in dies magis ac magis urgente, æger ſe ulteriùs vitam prorogare poſſe diffidebat. Fortè verò, cum Nemauſo Bellicadram confugerem, quo tempore per cancellos ferreos aquam fontanam excipientes, viri religioſæ factionis, antea circumlimatos, ſunt ſubingreſſi: & me ad ſe inviſendum vocare, auditis iis, quæ D. de Fegnes præſcripſerat, admoveri cantharides ex fermento veteri, loco dolenti jubeo, unde poſt veſicas excitatas atque acu perforatas, tanta humoris ſeroſi copia vacuata fuit, ut optata quies ſubſequuta fuerit, nec in poſterum dolor hominem afflixerit, verumtamen ulceribus quæ à cantharidibus inflictis erant ſanatis, juſſi ut per aliquod temporis ſpatium locus dolens emplaſtro ex diachylo & diameliloto compacto tegeretur, adjecto ſulphuris ignem non experti momento, & ſeminis iberidis atque naſturtii pari pondere.

OBSERVATIO XXI.

Ulcus ſordidum.

NOn diu eſt quando D. Comes de Dantem, vir & generis nobilitate & animi corporiſque præſtantia clariſſimus, noviſſimè pulmonis ulceribus extinctus, ulcere cacoethe, in tibia ſiniſtra omnem conſolidationem reſpuente affectus erat. Is cùm eſſet rerum antiquarum ſtudioſiſſimus, & me juſſiſſet accerſiri ut quandam in veteri numiſmate inſcriptionem interpretarer; poſtquam de variis hinc inde rebus verba fecimus, me rogat, ut ſi quid haberem, quod ulcus tibiæ ad cicatricem perduceret, id ſibi impertirem; nam alia atque alia nihil conferentia expertus nunquam ſanari poſſe ſibi perſuaſerat. Ego verò non potui tanto viro operam ſtudiumque meum denegare, proinde ſi velis (dixi) meis dictis auſculrare, brevi futurum eſt, ut ſanitati priſtinæ reſtituaris. Atque adeò cœpi poſt remedia univerſalia, præfinitamque rationem victus idoneam, hoc linimentum ſequens præſcribere, quo intra 12. aut 15. dies planè curatum fuit ulcus. Interim tamen volui, ut hoc ſyrupo, ne ulcus recrudeſceret, 15. diebus uteretur per intervalla.

℞. Ramentor. ligni guajaci ℔. ß. infundantur in ℔. 12. aquæ Rhodani, poſtea fiat decoctio ad medias, in fine ejus adde polypodii quercini ʒ. iv. carthami ʒ ii. turbith. ʒ. i. agarici ʒ. ß. Rad. pentaphilli ʒ. iv. colaturæ adde mellis roſati & ſacchari rub. ana ℔. i. clarificetur & aromatizetur ʒ. ß. ſantali rub. fiat ſyr. ſemicoctus, de quo ſumebat ʒ. v. vel vi. tertio vel iv. quoque die, addebam ſennam quando alvus non bene reſdondebat, ulcus abluebatur frequenter aqua alum. forma linimenti erat hujuſmodi.

℞ Axungiæ porci ʒ. iii. axungiæ hirci ʒ. ii. fol. hyoſcyami coctorum ſub cineribus, & diligenter contuſorum cum axungiis m. i. litharg. ceruſæ diligenter lotæ, an. ʒ. i. plumbi uſti & loti, antim. minii, an. ʒ. ii. agitentur in mortario plumbeo, fiat linim. addito tantillo opii eum dolor intendebatur; poſteà cum ægrè adhuc cicatrix duceretur, juſſi laminulam plumbeam in aceto macerari triduo, deinde ſiccari, & pulverem ſubtiliſſimè ulceri aſpergi, alteramque integram ſuperimponi, & ſic voti ſui compos, unde laudem eximiam (ut præmium ſileam) reportavi.

OBSERVATIO XXII.

Virga caruncula.

QUidam Monachus familiæ D. Auguſtini, Ambroſius nomine, caruncula in collo veſicæ oborta, inter mejiendum vehementer torquebatur, & ad eam abſumendam multorum opem imploraverat. Nam jam à quinquennio morbus ſuas radices egerat. Cùm vero in dies acerbiores dolores experiretur, licèt pulvere ſabinæ per ceream candelam intruſo, aliiſque hinc inde uteretur, fortè occurrit mihi obviam præ dolore veluti mentis impos. Non poſſum (inquit) diu loco conſiſtere, nec mihi temperare; quin è ſublimi me præcipitem dem, tam acri dolore crucior Ego miſeratione commotus, verbis lenibus animum effrænem quàm potui placidè mulcere volui, meque de ſua ſalute bene ſperaturum nunciavi, dummodo recta vivendi norma ſervata, meis juſſis obtemperaret, quod certè aliquandiu ſedato dolore, ſe præſtitutum mihi pollicitus eſt. Conſului igitur ut perpetuo virgulam plumbeam in urinario meatu teneret, ſic agendo, ut quam fieri poſſet, ſenſim & placidè per collum veſicæ, licèt anguſtum, in veſicam intromitteretur, periculo primum facto à gracili & tenui virgula, deinde gradatim ad craſſiorem

ſiorem veniendo, donec liber eſſet ejus in veſicam ingreſſus, atque hoc in auxilio diu perſiſteret. Is itaque cum nocte dieque plumbeum radiolum, ut juſſeram, in urinaria fiſtula teneret, mihi tantam utiliratem, intra 15. dies ſe percepiſſe retulit, ut liberè jam & indolenter lotium redderet; iterque urinæ adeo fuiſſe pervium, ut nullis amplius ad mejendum medicamentis egeret.

OBSERVATIO XXIII.

Hemitritæus.

CONvocati fuimus ad curationem hemitritæi D. Quæſtoris Nemauſenſis, de Rage vocati, D. Ferrandus, Caſtellanus, & ego. Cumque in conſultationem veniſſemus, D. Caſtellanus, ecquid ſentirem de morbo Quæſtoris à me primò (cùm primus eum inviſerim) ſciſcitatus eſt? Reſpondi ingenue, illum vera hemitritæo laborare, atque ea de cauſa egere optimis & promptis remediis (nam tertio quoque die tertiana cum rigore hominem affligebat, nec poſt ſudorem, declinationi tertianæ ſupervenientem, erat unquam ἀπύρετος. Meæ opinioni acriter repugnabat D. Ferrandus, ut erat ingenio ad contradicendum proclivi, dicens in febricitationem inter duos paroxyſmos percipi, propterea tantùm eſſe tertianam notham majori famæ aſſerebat. Contrà ego audacter affirmabam, deliteſcere quotidianam continuam, addebam febrem, ſi fuiſſet notha, non tantas vigilias, non lipothymias excitaturam: præterea hemitritæum, autumno ſæpiùs quàm alio tempore accidere, in quo æger noſter correptus erat, denique guloſos homines & catillones (qualis ipſe erat (potiſſimùm infeſtare. Vocatis in teſtes non ſolum optimis quibuſque Medicis, ſed etiam Martiale.

Uri Tongilius malè dicitur hemitritæo.

Novi hominis vires, eſurit atque ſitit,

Deinde in fine Epigrammatis:

Omnes Tongilium Medici juſſere lavari.
O ſtulti febrem creditis eſſe! gula eſt.

D. tamen Caſtellanus perrogatis auditiſque noſtrum ſententiis, ſubſcripſit D. Ferrando, atque os in me convertens ſubjecit hæc verba, non mirum videri debet (inquit) ſi quædam febricula ſubſequi tertianam videtur, nam cùm febris hæc notha ſit, plurimam habet craſſam pituitam permixtam, qua de cauſa fumi elevati ab ea diutius perdurant, appoſite citato exemplo Gal. lib. de diff. febr. de lignis vitibus; quæ quidem difficulter flammam concipiunt, ea verò extincta, longo temporis intervallo fumus craſſus ex eis attollitur, quod non contingit lignis aridis: itaque, inquit, dum ratio curationis non valde diverſa ſit inter hæmitritæum & tertianam notham, hoc inter nos ſit ſtatutum, ſanguinem promptiſſimè mittendum. Porrò licèt omnia hæc & epithemata ad cordis roborationem, multaque alia ex arte adminiſtrarentur, æger ab hinc tribus aut 4. diebus vitam cum morte commutavit; cumque fama de ejus obitu ad aures Caſtellani perveniſſet, mutavit ſententiam, dixitque hemitritæum verum ægrotum jugulaſſe; tamen D. Ferrandus noluit ad latum unguem de ſua perſuaſione diſcedere.

OBSERVATIO XXIV.

Polypus.

UXor Antigraphi Urgenenſis polypo deformi erat, dolebat autem quòd Chirurgi citra exciſionem vix poſſe ſanari contendebant cum Medicis; accedens igitur ad me, poſt congruentem traditam victus rationem, præſcriptamque purgationem, juſſi ut capitellum Vigonis origini nervorum admoveretur, deinde hoc unguento polypus ungeretur, quod eſt.

℞. Corticis malor. granat. gallarum viridium, ana ʒ. i. ß. ſummitatum ſabinæ exſiccatarum, & pulv. ʒ. ii. chalcitidis uſtæ ʒ. i. ß. uſti aluminis & hermodact. an. ℈. iv. cum unguento ægyptiaco polypo applicabatur, interim dum hoc utebatur, circumlinebantur loca propinqua refrænantibus, unguento de bolo, vel de lithargyro cum ſuccis, deinde.

℞. Plumbi uſti & loti ʒ. i. ß. corticis cucurbitæ longæ uſtæ ʒ. i. antimonii, lapidis calaminaris diligenter lotor. an. ℈. iv. teſtarum cancrorum fluviatilium vel marinor. ʒ. i. ß. tuthiæ præp. ʒ. ii. ſucci plantaginis & ſolani deputati. an. ʒ. i. ß. olei roſ. omph. ʒ. iv. diducantur diu in mortario & piſtillo plumbeis, addendo ſucci gran. ʒ. i. ß. per vices abluebatur locus aqua aluminoſa, & citra Chirurgi manum brevi extirpatus fuit polypus.

OBSERVATIO XXV.

Puſtulæ faciei.

QUidam occurrunt affectus, qui licèt ut parvi momenti negligantur, ratò Medici eorum curationi præſint, tamen quòd moleſti ſint, & pertinaciter hæreant, non ſunt contemnendi. Ita rem habere ſæpe uſu venit, vel non ita diu in quadam muliere, quæ nullis remediis faciei intenſum ruborem cum multis variis puſtuliſque illam indecorè dehoneſtantem, quales bibaces homines, popinas ſectantes habere ſolent, abolere poterat; quamvis famoſos Medicos ad id agendum adhibuiſſet. Illi conſului, regimine vitæ humectante & refrigerante præſcripto, & tuſa jecoraria vena, itemque ſumpta per triduum opiatâ, ſenſim doſim ejus augendo, humores aduſtos evacuante, hac aqua deſtillata faciem abluere.

℞. Summit. myrti, & mali gran. oleaſtri, ceterach, plantag. morel. quæ ſpecies ſolani eſt, claviculatum vitis, an. m. iv. uvarum acerbarum cum pediculis, vel lambruſcarum ℔. ii. incidantur & irrorentur aceto, & aqua deſtillata reſervetur uſui.

℞. Aquæ præſcriptæ ʒ. iv. aluminis uſti ʒ. vi. albuminis ovorum fortiter agitatorum ʒ. i. admoveantur faciei eundo cubitum, & abluatur frequenter facies prædicta aqua. Poſteà

℞. Tuthiæ præpar. ceruſæ uſtæ, an. ʒ. ii. lithargyrii ʒ. i. ſucci plantag. aquæ ſuperioris deſtillatæ, an. q. ſ. olei myrtil. ʒ. ii. olei de vitellis ovorum ʒ. i. incorporentur ſimul & reducantur ad formam nutriti & adde chalcitidis ʒ. iii. aluminis ʒ. ii. ſulph. ʒ. i. ſucci citri ʒ. i. ß. applicentur noctu, manè verò abluatur facies aqua deſtillata: ſi iſtis medicamentis non ceſſiſſet, addidiſſem argenti vivi ʒ. i. aut eo plus. Sed cum rubor & vari evanuiſſent; nihil opus fuit quippiam adjicere.

OBSERVATIO XXVI.

Cholera morbus.

ANno, ſi bene memini (1564.) antequam peſtis Nemauſum adoriretur, graſſatus eſt morbus, cholera vocitatus, multos intra 4. dies interficiens. Attamen illi qui in primis morbi inſultibus auxilium petebant, ferè omnes hac curandi methodo evadebant. In primis, cum ſatis evomuiſſe ægrotantes conjiciebam, ne vires collaberentur, mivam cidoniorum aromaticam, febre non admodùm intenſa, quod ſi intenſa erat, mivam ſimplicem manè & veſperi duabus horis ante cibum propinabam ex cochleari argenteo, omni circumſcripta potione, aut ſaltem parciſſima conceſſa, licèt ægri inextinguibili ſiti cruciarentur, quandoquidem potio & vomitum & alvi fluxum adauget, unde mors inevitabilis ſequitur. Torpori & convulſionibus tibiarum oleo chamæm. calente ſuccurrebam, vomitui vero & alvi fluori embrochis ex oleo nardino, maſtichino, cydoniorum, totius ventris regionem irrigabam, ſuperaſperſis pulveribus coriandri præpar. roſ. maſtiches, mentæ ſiccæ, corticis citri ſicci, ligni aloes, laudani, nucis moſchatæ, coralli utriuſque, & ſimilium. Opiatam etiam ſumebant ex conſerva roſar. mirobal. conditis pulv. margar. & corall. rubri, & eboris, cum ſyr. cydon. & de ribes formatam, interdum, ſi vires validæ erant, in morbi principio rhabarb. cum ſubſtantia exhibebam, non poſthabitis epithematis cardiacis, iiſdem remediorum formulis in pueris tali fluxu, aut colliquativo nominato emaciatis, æſtate præſertim, pro ratione ætatis, injectis interdum clyſteribus etiam, partim roborantibus partim reficientibus, uti ſuadebam, & ferè omnes ſalutem (Dei benignitate) adipiſcebantur.

OBSERVATIO XXVII.

Hæmorrhoidum dolor, & ani procidentia.

QUidam Inſulanus, comitatus Venayſſini, vehementi hæmorrhoidum dolore torquebatur, qui nullis anodynis præſcribi ſolitis cedebat, nimirum fotibus ex malva, herba hæmorrhoidali; floribus tapſi barbati chamæmeli, neque unguentis ex butyro, adipe recenti anſeris gallinæ, oleo de ſemine lini, arque hujuſce farinæ aliis ſexcenti, quapropter dejecta appetentia, vigiliæ, vires proſtratæ ſubſequutæ fuerant, ſed neque mucro fiſtulæ, per quam clyſteres injiciuntur, in anum intromitti poterat, adeò venæ illæ hæmorrhoidales propinqua loca tumefecerant, quæ cauſa fuit, cur alvus nullas fæces ſpatio

octo dierum excreverit, quamvis caſſiam recentem æger his devoraſſet: tandem verò à quodam dicto Germano, illac tranſeunte monitus, multis fotibus ex emollientibus repetitis, unguentum de ſucco nummulariæ cum butyro recenti non rancido parari juſſit, quo turunda illita & ſenſim intromiſſa dolorem compeſcuit; unde ſomnus optatus ſenſim ſurrepſit, appetentia revocata fuit. Eidem ægro paulò poſt inteſtinum rectum procidum fuit, quod hoc remedio curatum nunquam poſtea foras exiit.

℞. Olei maſtich. q. ſ. in eo bulliant ſcarabæi N. 8. deinde oleo ungatur inteſtinum, ſupra aſperſo pulvere putaminum ovorum, ex quibus pulli fuere excluſi: idem Germanus mihi aſſerebat ſuccum blattariæ itidem mirè dolores omnes hæmorrhoidum mitigare.

OBSERVATIO XXVIII.

Paralyſis.

DOm. Richerius, Conſiliarius Regius Nemauſinus, ſubito dolore & graviſſimo in inferiori parte metaphreni, cum in horto qui prope ædes ſuas erat, quippiam moliretur, correptus eſt. Cùm autem præ dolore ſtare non valeret, ſed coactus fuerit in lecto decumbere, cępit febricitare, nulla tamen ſiti premebatur, quod febris non admodùm acris eum urgeret. Præterea nihil illi caput dolebat, ſatis ex ſententia dormiebat. Poſtero die ſudore totum corpus maduit, nullis medicamentis provocato, at ſponte foras prodeunte, ex quo dolor metaphreni ſedatus fuit. Ceterum ab eo multo copioſior ſudoris facta fuit emiſſio, ſcilicet tanquam ex rivulis undequaque diffluentibus emanaſſe quivis potuiſſet conjicere. Et hoc quidem uſque ad nonum diem: nullis etenim diaplaſmatis, ad ſudores immodicos cohibendos comparatis potuit ſupprimi, imò nec frequenti ventilatione, nec ſtragularum rejectione, nec feneſtrarum apertione, quo pervius ventis in cubiculum introitus fieret; ſed viribus ſenſim deficientibus loquendo & ut dicitur domui ſuæ diſponendo repentina morte præventus fuit nullis aliis ſymptomatibus cum ſudore coeuntibus. Jam verò licèt & clyſmatis & medicamentis per alvum evacuantibus uteremur, ut naturæ impetum à centro ad ſuperficiem, tandem à ſuperficie ad centrum revocaremus. Verum tamen auxilia omnia noſtra irrita fuerunt, nec unquam à tanto ſudoris effluvio ægrotantem vindicare potuimus. Omitto rationem victus ex ſolidis & viſcidis alimentis præſcriptam fuiſſe, ne ex ſubtilibus, humidis, velociterque nutrientibus, eorum quoque velox, ut ait Hipp. per cutem fieret excretio. Itaque omnes Medici uno ore extitiſſe febrem eam quæ Elodes aut Typhodes à Galen. nuncupatur, affirmarunt. Nam (inquit) in ea febre parum aut nihil ex ſudore juvantur ægrotantes, qua de cauſa plerumque lethalis cenſetur. Interim notandum, ſudorem uſque ad extremum diem manaſſe calidum, quo quidem die frigidiſſimus extitit.

OBSERVATIO XXIX.

Febris Elodes.

NOn poſſum oblivioni tradere paralyſin complexam, ita à practicis dictam, matris clariſſimi Juriſconſulti & benevolentiæ vinculo mihi conjunctiſſimi D. Faverii, Nemauſenſis, quæ tum nata erat annos circiter 64. Ea igitur paulò ante vergiliarum occaſum, ſub veſperam, repente in paralyſim dextri lateris incidit, ita ut nec valeret diſtinctè loqui, nec corpore notæ ſufficiebant vires (ut inquit ille) id eſt artus dextrę partis motu & ſenſu deſtituti fuerant. Huc accedebat ſumma capitis gravitas, non ſine magna ad ſomnum propenſione, & tum ei alvus non liberè flueret, ſtatim injecto clyſtere, partim ex emollientibus, partim ex herbis capitalibus, in colatura diſſolvitur hiera Nicolai, cum diaphœnico, oleo chamæmel. & melle anthoſ. eoque hinc ad horam è lecto, cum fæcibus plurima excrementa pituitoſa educta fuerunt, ſub nuctis autem gallicinio juſſi deglutiret 7. catapotia ex fętidis cochiis cum ii. gran. trochiſc. alhandal. compoſita, excepta verò ſyr. ſtęchade, quæ circa auroram tantam pituitæ craſſæ & viſcidæ, cum portione quadam bilioſi humoris tenuis eduxere; ut jam capitis gravitas & ſopor magna ex parte diminutus videretur. Tertio die ſumpſit apozema confectum ex rad. galan. craſſæ, calami aromatici, herbis beton. meliſ. yva arthritica, ſalvia, hyſſopo, & cæteris hujuſce ordinis, cum oxymel. ſcillitico, de quo quatuor doſes diebus ſequentibus mane hauſit, poſt quas, iteratis catapotiis paulò ante dictis, meliuſcule cępit habere. Nihilum tamen vel minimum dimovere digitum ex affecta manu potis erat. His peractis, errhinis & apophlegmatiſmis extrema quædam cerebri mucoſa per nares & os ejecta fuere, abhinc verò tres dies, mane & veſperi, diæta de guajaco, cujus colatura aromatizata era pulv. nucis moſchatæ (cujus alioqui portiunculam lingua aſſiduè in ore continebat) interdum etiam diamoſcho dulci uſa eſt, hacque epota cum ſecundo decocto, ſpatio 25. dierum membra paraliſi affecta ſenſum quendam recuperaſſe, motumque obſcurum obiiſſe deprehenſa ſunt. Sed poſtquam hypocauſtis ubi abundè lapides candentes decocto fol. lauri, lavend. pſeudoſpicæ, flor. utriuſque ſtęchados, chamæm. callitrini, fuerunt extincti, ſudor provocatus fuit, & unctionibus calidis ex martiato, opopanace, oleo de caſtoreo, de piperibus, vulpino, & cæteris hujuſmodi per totam dorſi ſpinam & membra affecta calidè uncta fuit, in totum ſanitatem adepta eſt. Prætereà victus ratio per totum morbi curriculum ſiccans injuncta fuit. Hac methodo à me non pauci ſanati ſunt, queis artuum & linguæ motus erat denegatus.

OBSERVATIO XXX.

Melancholia hypochondriaca.

AFfectus exiſtit non admodùm frequens, attamen curatu difficilis, cujus malitia vix in facie detegitur, undè à vulgo ferè deridentur eo detenti, male ſe ægrotare dictitantes, cum bene ſe habeant ad ea, quæ offeruntur, & negotia ſua interdiu ſanorum more plerumque obire valeant; nihilominus tamen variè exagitantur; tum quia inſomnes noctes traducunt; tum quia vaporibus, à ventriculo atque hypochondriis ſurſum elatis, aurium tinnitibus obtunduntur; multi timorem ſibi incutiunt, alii tremores cordis patiuntur, quidam tanquam mente alienati abſurda ſecum murmurant, & vitæ tædio multa de morte oppetenda animo verſant, quoſdam rugitus & murmurilla ex hypochondriis exeuntia cum multo & frequenti puto exercent, nonnulli incendium quoddam in illis partibus, perinde ac ſi phlegmone obſiderentur, ſentiunt. In ſumma, tantis malorum ſymptomatum concurſibus divexantur, ut vel exercitatiſſimis in operibus artis medicis multum negotii præbeant, antequam illorum ingentem pertinaciam funditus expugnare queant. Hic autem affectus melancholia hypochondriaca à clariſſimis Medicis vocatur, qua diu quidam Franciſcanorum, vir Doctus Pibris nomine, alioqui boni habitus corporis, & ætatis vigentis, inquietatus fuit. Atque adeo hujus occaſione ſuggeſtum, in quo concionabatur, ſubito cordis tremore, cum ſcotomia correptus, vacuum relinquere ſæpe coactus fuit. Jam verò is ab omnibus ferè prædictis ſymptomatibus a tribus aut quatuor annis (ut aſſerebat) afflictabatur, nec quicquam levaminis ex tota Tholoſatium Monſpelienſiumque Medicorum præſcriptis ſe percepiſſe referebat. Itaque me ſummè obſecravit, ut calculum meum reliquis adjicerem, etiamſi ab aliorum ſententia deſciſcere vellem. Reſpondi me totis viribus (viſis atque diſcuſſis quibuſque ſchedis) quas præ manibus habebat, in eorum conſenſum deſcendere, attamen non gravatè me traditurum ea quæ longo uſu non tantùm in aliis, ſed in me ipſo, dum adoleſcentiæ fines non præteribam, felici ſucceſſu periculum fecerim; fortè enim futurum (inquam) ut inter tot & tanta remedia noviſſimè tentata, ſint profutura, ſpemque aliquam ſibi relictam debere, cum præſertim egomet tali affectione laborans, Dei beneficio ſalvus jamdudum evaſerim. Quare verbis meis aures adhibens, animum bonum habuit, ut tantis malis mea ope liberatum iri ſibi tandem perſuaderet. Nec certè fui ipſius perſuaſio vana fuit; nam remediorum uſu, à me præſcriptorum, intra bimeſtre ſpatium optata ſanitate potitus eſt. Illi igitur poſt traditam victus rationem, parum ad frigidum & humidum temperamentum declinantem, qualia ſunt juſcula ex carnibus caponum, vervecis, hędi bene habiti, cum borragine, & modica lactuca parata, item perdices, turdi pingues, coturnices, atque hujuſce generis aliæ aves aſſæ modicè, pro potu vino conceſſo oligophoro, aqua larga limpida, & qualitatis experte diluto, atque rubello. At prohibiti caſeoſis omnibus & ſanguinem craſſum atque melancholiam generantibus, proculque remotis animi affectibus, triſtitiam timoremque inducentibus, juſſi ut hac clyſmatum formula bis in hebdomada uteretur, etiam haud alvo difficulter ſe exonerante.

℞. Juris inteſtinorum vervecis q. ſ. in eo decoquantur mal. acanth. borrag. ana m. i. flor. trium cordial. chamæm. ana p. i. paſſul. à gigartis purgat. p. 20. in colatura ℔. i. ß.

diſſol-

diſſolve caſſiæ cum ſacch. & cathol. ana ʒ. vi. olei viol. ʒ. iii. ſacch. rubri ʒ. i. miſceat clyſma. Præterea portionem ſequentis opiatæ laxantis octavo quoque die ſumeret.

℞. Pulpæ paſſular. & ſebeſten. ana ʒ. i. caſſiæ recent. è theca ſua exemptæ, & cathol. ana ʒ. i. ß. cum ſyr. violata fiat compoſitio ad inſtar opiatæ, de qua ſume ʒ. x. vel ad ſummum ʒ. i. ß. manè hora 5. ex colatura decocti buglo ſſæ, cicerum rub. paſſul. glycyr. & flor. cordial. interdum etiam ſimplicem caſſiam ſaccharo involutam ad ʒ. i. devoraret, nec permiſi uſum vehementiorum catharticorum, ne exagitata morbum committente materia tanquam crabro (ut ex proverbio) irritatus magis atque magis ſæviret, quandoquidem ex æquo medicamentis acrioribus laceſſita, violentiùs furit, ac ſurſum vapore ejus irruente & vigiliæ & aurium tinnitus cum cordis palpitatione majores moleſtioreſque redderentur, ut hinc non facilè ſymptomatum ferocitas mulceri queat. Tribus aut quatuor diebus poſt ſumptam opiatam præcepi apozema ex endivia utraque borrag. capillaribus, uvis paſſis mundatis, glycyrr. ſeriatim ebiberet, poſtridie verò iterum opiatam purgantem, qua iterata magnam percepit utilitatem, nimirum ſenſim vacuata bona parte humoris aduſti, atque melancholici. Jam verò paucis poſt diebus, juſſi ingrederetur balneum dulcis aquæ tepidum, manè jejuno ventriculo, alvoque exonerata, ibique moraretur ſequi horam, nullo ſudore elicito. In illo incoctæ erant mal. violæ, aliquot folia lact. (inſtabat enim æſtatis principium,) borrag. fuit autem continuatum balneum 5. aut 6. dies. Alvo ſuo officio non fungente, injiciebatur præſcriptus clyſter, atque his peractis, longè ſe habuit melius, nempe ſomno revocato; ſedatoque cordis tremore; poſtremò alienis imaginationibus mentem perturbantibus extinctis, & cùm adhuc aurium quidam tinnitus relicti eſſent, in aures oleo cucumeris aſinini cum tantilla caſtorei portione inſtillato, diſcuſſi flatus fuerunt. Ad reliquias autem ſymptomatum hac opiata ſequenti cardiaca, quam alternis diebus ad ʒ. ß. uſurpabat, in totum à tantis periculis perfunctus fuit.

℞. Conſervæ violarum & bugl. utriuſque, ceterach, ana ʒ. i. ß. paſſul. dulcium recent. à vinaceis purgat. ʒ. i. cort. citri ſacchato conditi ʒ. iii. confect. alchermes ʒ. ii. pulv. margarit. electarum ʒ. i. cùm ſyrupo de pomis redolentibus ſimplici. Fiat cardiaca opiata. Denique ut jucundas hominum conſervationes frequentaret, ſuaſi. Omitto, hypochondrium ſiniſtrum poſt purgationem fotum fuiſſe ex decocto mal. flor. tamariſci, chamæmel. chamæd. rap. cappar. ceterach. agni caſti, linguæ vervecinæ, adjecta aqua fabrorum: nam lien tumere videbatur.

OBSERVATIO XXXI.

Hyſterica paſſio.

MUlieres ex utero ſuffocatio frequenter infeſtat, in vitæque diſcrimen trahit, maximè quibus vel menſtrua aliqua occaſione fuerunt ſuppreſſa, vel à viri ſocietate pudicitiæ aut honoris ergo alienatis, viduitas ſolitariave vita cordi eſt. A qua tamen difficulter ſuſcitantur quædam, quædam nulla ope quamvis prompta arte præſtita in ptiorem ſtatum referuntur. Quapropter non gravabo aliqua omnium qua novimus præſtantiſſima adverſus præpoſterum iſtam atque peticuloſam affectionem ſcribere, quibus illas veluti exanimes in naturalem conſtitutionem reddimus. Primum itaque poſt injectos clyſteres eccoproticos, flatuſque diſcutientes, cum iis quæ (ut loquuntur practici) uterum reſpiciunt, qualia ſunt Origanum, Arthemiſia, Matricaria, herba Cati, ſtœchas; chamæmelum, ſem. aniſi, cumini, fœniculi, baccæ lauri, diſſoluta autem Hiera Nicolai, Catholico, oleo rutaceo, & aliis hujuſmodi: non neglectis poſteà cucurbitulis, imo ventri admovendis, frictionibus inferiores partes calefacientibus, fœtidis naribus objiciendis, benecolentibus autem, ut gallia moſchata, benzoino, ſtyrace, ſuffitu aut illitu ſubjiciendis, poſtero die catapotia ex hiera Nicolai, vel Ruffi (ſi vires ſuadeant) devoranda præcipio. Cæterum ſi tam urgens ſit ſymptoma, ut actionem catapotiorum expectare non patiatur, emplaſtrum ex Aſphalto umbilico accommodandum erit, aut oleum ex lapide gagate parva copia liniendum; deinde propinanda potio ex decocto artem. in quo camphora ſelecta, identidem igne accenſa, extincta ſit. Quod ſi neque ob hæc excitentur, os aperire cogendæ ſunt, ſi maxillæ (ut ſæpe fit) adeo cohæreant, ut potui non pareat aditus; compage quadam lignea, vel ferro ad id deſtinato, tum demùm pulvere fol. anagyris ʒ. i. ex aqua deſtillatitia artem. ingurgitandæ, (ut ita loquar) veniunt; multas ſiquidem ſemimortuas hoc remedio reſtituimus. Denique ſemel liberatæ, ſi menſes ſuppreſſi ſuffocationis occaſionem præſtiterint, miſſione ſanguinis ex ſaphena, & pharmacis menſtrua cientibus, quo tempore conſueverint, ſunt provocandi. Non deſunt quæ amuleti vice hydrargyrum intra nucis ponticæ corticem incluſum collo geſtent, ut ſe à tanto malo tutas reddant.

OBSERVATIO XXXII.

Ulcus verminoſum.

QUidam Urgenſis, claris Parentibus ortus, ulcere cacoete, in tibia ſiniſtra infeſtatus, neſcio an incuria detentus, an præpoſtero regimine uſus, eo putredinis illud ſinit deduci, ut vermiculotum innumerabili proventu refertum fuerit, adeo excuſſu difficili, ut nullis medicamentis ad eos interimendos aut fugandos comparatis, mirum (quæ comminiſci potuimus) ceſſerint; ſed in dies magis ac magis multiplicati, ſubjecta carne exeſa, dolores inferebant intolerabiles. Omitto ſuccum minoris centaurii, abſynthii, perſicariæ, fol. perſici, quinimò calcem & æruginem, & alia ſexcenta, ulceri verminoſo fuiſſe admota, at nulla prorſus utilitate, proinde Chironis manu potiùs quam noſtra egere videretur, tum ad vermiculos carni mordicus adhærentes evellendos, tum ad tam prodigioſum ulcus extirpandum & ad cicatricem ducendam. Quare meditanti mihi aliquandiu, quid tandem adverſus odioſa illa animalia parva agendum eſſet, ſubito veni in mentem opilionis cujuſdam canis, qui à lupo in crure demorſus ſimilibus vermiculis torquebatur, ſola autem Eupatorii herba ex collo geſtatione innumeri quibus ulcus ſcatebat gregatim decidere. Unde cùm ejus herbæ periculum properè factum viderem, idem hoc præſtare poſſe in hoc viro, quemadmodum in cane, analogiſmo utens, mihi perſuaſi, licèt hominis temperiem ab animalis hujus natura diverſam eſſe, non fuerim neſcius. Itaque ad priſcorum Medicorum imitationem volui remedium ad hominem transferre; nec me experimentum meum fruſtratum eſt, ſiquidem partim ſucco illius herbæ ulceri infuſo, partim ejuſdem ex collo geſtatione totam vermium involutam congeriem aufugere vidimus, non ſine ſumma Chirurgorum qui ibi adſtabant, & amicorum quorundam admiratione, ut pote cum non qualitatibus manifeſtis, ſed arcana neſcio qua proprietate (nullis antea amaris aut acribus aut acidis proficientibus) prædita, tantam luem abegerit. Itaque diligenter mundato (ut decebat) ulcere, carne ſarcoticis medicamentis reſtituta, & cute cicatricem ducentibus obdurata, vir ille brevi convaluit, qui in aliis poſteà, & potiſſimùm in veterinis animalibus, ſimili morbo affectis, hoc experimentum ex ſententia ſucceſſiſſe mihi affirmavit.

OBSERVATIO XXXIII.

Hydrops à calida intemperie.

ILluſtri loco nata mulier Nemauſina, aſcite graviter laborans, quamvis laudata victus ratione uteretur, à potuque niſi parciſſimè abſtineret, attamen ejus venter, crura quoque in tantam molem excreverunt, ut reſpirandi progrediendique uſum ademerit. Cùm verò paucis ante diebus, apozemata, opiatas, & decocta quædam à D. Schironio præſcripta ſumpſiſſet, detumuerant quidem aliquantiſper crura & venter. Cæterum errore bibendi repetito, major & tumoris moles, & reſpirationis facta fuit læſio, quapropter, poſtquam narrata omnia mihi fuerunt ordine, quæcumque fuerant illi adminiſtrata, inſpecto primum lotio; eoque admodùm rubro, judicavi non tantùm hepar intemperie calida laborare, ſed etiam rudimenta nonnulla inflammationis ſignificari, quæ tam duri humoris in hypochondrio dextro occaſionem præſtatet. Quare ſumptis & admotis iis, quæ intemperiem calidam jecoris corrigerent, cataplaſma regioni hepatis admoveri curavimus, ſed in primis potu cujuſcunque liquoris interdicto, qui ad ſitim ſedandam paratus eſſet, quandoquidem ſtultum eſt ei potum propinare, à quo major irritatur ſitis, ut adeò non temerè ab Ovidio dictum ſit, *Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ*. Cataplaſma fuit hujuſmodi.

℞. Micæ panis ſyncomiſti ℔. i. dactyl. à pelliculis & oſſibus mundat. p. xii. ficuum, paſſularum cum ſuis gigartis, ana p. x. coquantur in aqua, & aceto, donec molleſcant. Deinde per ſetaceum colentur, colaturæ adde ſchenanti, myrrhæ, ſpicæ celticæ, ſantali albi & rubri, roſarum rubratum ana ʒ. ii. olei amygdalarum amararum, nardini,

dini, & de abſinthio, ana ℥. iii. fiat cataplaſma, quod tepidum applicetur regioni hepatis, manè, tribus horis ante prandium. Hoc de cataplaſmate, ſeu mavis emplaſtro, ſpatio 6. aut 7. dierum admoto, & tumor ſenſim decreſcere, & omnia ſymptomata ſedari cœpere, quibus peractis, ad ſerosum humorem diſcutiendum me converti; in quem finem uſus ſum cataplaſmate facto ex ramentis coriorum recenter ex calce paratorum, aqua ſola noctis, ad putrilaginem uſque: hæc enim præſtantiſſimam vim tum flatus dirigendi tum humorem aquoſum evocandi ſortita ſunt, quemadmodum in hac muliere experti ſumus, ſiquidem poſt tertiam aut quartam inunctionem, (hepate tamen defenſo ex unguento roſato & cerato ſantalino,) in totum venter ſubſedit, atque adeo frequenti uſu opiatæ, quæ recipit conſervæ flor. tamariſci, cichorii, ceterach. capilli veneris ana ℥. i. corticis citri ſaccharo conditi, conſervæ rad. apii, ana ℥. ß. pulveris elect. triaſantal. ℥. ii. trochiſc. diarrhod. & de Eupatorio, ana ℥. i. optatam recuperavit ſanitatem.

OBSERVATIO XXXIV.

Eryſipelas, herpes, & lichenes.

Domina de Colias, uxor D. Albenaſii judicis Legati rerum privatarum curiæ Nemauſenſis, ſæpenumero dum ætatem conſiſtentiæ ageret, vero eryſipelate faciem occupante detinebantur: ingraveſcente autem ætate, tandem herpete miliari, quo tempore eriſypelas ſuas ſedes figebat, tota fuit facies notata. Porro hic herpes plurimum Medicis exhibuit negotii. Nam nec purgatione, neque remediis extrinſecus admotis, ulcerationem prohibere potuimus curatu pertinacem. Cæterum poſt alia atque alia uſurpata unguenta, hoc demum inculpatam ſanitatem reſtituit.

℞. Unguenti de lithargyro, ℥. i. argenti vivi, ſucco limonum extincti ℥. ß. tuthiæ præpar. ℥. iii. ceruſæ & lapidis calaminaris, ana ℥. ii. aquæ roſarum & aceti roſati, ana ℥. i. ß. agitentur omnia in mortario & piſtollo plumbeis. Poſt exactam herpetis curationem, conqueſta eſt mecum de quibuſdam lichenibus, per circuitum quotannis redeuntibus, adeo ſuas radices latè agentibus, ut ſedes ſuas niſi poſt ſemeſtre ſpatium non relinquerent. Hoc igitur linimentum intra 3. aut 4. dies exterebat lichenes.

℞. Styraci liquidæ, olei roſ. completi, ana ℥. ß. agitentur ſimul in mortario, donec optimè mixta fuerint, iiſque manè ac veſperi fricabantur lichenes. Contra eos etiam efficax eſt aqua heliotropii.

OBSERVATIO XXXV.

Mamillarum fiſſuræ & hircus alarum.

Nobilis quædam matrona Nemauſina, ſemper partu edito, dolore acerbiſſimo in pupillis propter ulcuſcula quædam excitato ſolebat tentari, quæ nec unguentis, nec lotionibus ſiccari poterant, multo verò minùs dolor mitigari. Me igitur conſulens, quid agendum judicarem adverſus tam importuna mala, injunxi ut poſt hac, dum gereret uterum, menſe uno ante partum aqua deſtillatitia Rhois papillas ſæpè ablueret, quod cum feciſſet, proximo puello gravida nullis in poſterum ulcuſculis fuit inquietata, hoc remedio deinceps uſæ ſunt mulieres non paucæ, quæ ſimilibus ulceribus obnoxiæ erant, fœtu edito, maximo adjumento. Jam verò, cùm fortè oſtenſis mammis ex alis ipſius, (quia hircum olebant,) gravis & odioſus odor expirabat, me obnoxiè rogavit, ut quid eſſet, quòd hunc tetrum odorem (cùm is inviſas hominibus reddat mulieres) adoleret, id ipſi impertirem. Unguento ex pulvere lithargyti auri compoſito cum aceto roſato, quo manè & veſperi axillas illineret, fœdus ille odor in totum evanuit.

OBSERVATIO XXXVI.

Catarrhus ferinus & aphthæ, cum Phtiſeos periculo.

Mulier quædam Urgenenſis per totam hyemem tenui & acri ad pectus defluente deſtillatione, ita nocte interdiu vexabatur, ut inquieta tuſſiendo & exſcreando uſque ſedere coacta eſſet, nec interim evacuationibus, revulſionibus, diverſionibuſque per cucurbitulas & frictiones, deſtillatio cedebat: hinc dejecta appetentia, inſomnia, cruditas ventriculi, mulierem tam macilentam reddiderunt, ut Phthiſeos grave periculum immineret. Proinde ſequenti opiata, ſomno captato, emplaſtroque ex ammoniaco, thure, maſtiche, nuce moſchata, nigella torrefacta futuræ coronati capitis accommodato, tuſſi ſedata, appetentiaque ſenſim reſtituta in priſtinam habitudinem rediit; erat autem opiata hujuſmodi.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ ℥. ß. diacodii cum ſapa ℥. ii. pulver. diatrag. ʒ. i. miſce, fiat opiata ſub lingua vel inter craſſiores dentes & muſculos internos maſſeteres tenenda, hora qua ſomnus noctu captandus venit: & quia acris illa deſtillatio aphthas excitaverat, ad eas exterendas hoc remedio à me præſcripto uſa eſt.

℞. Tribuli terreſtris & caprifolii, ana. m. i. hordei integri p. i. fiat decoctio ad ℥. viii. In colatura diſſolve ſucci malorum punicorum dulcacidorum ℥. ii. miſce. Hoc decocto colluebat ſæpè os & brevi temporis ſpatio ulcera, quibus illud ſcatebat, curata fuerunt; ſed paucis poſt diebus, recrudeſcente morbo, coactus fui cruſtas ulcerum oleo ex Mercurio leviter illinere, quo citò deciderunt, nec in poſterum ullum veſtigium eorum relictum fuit.

OBSERVATIO XXXVII.

Ructus acidus.

D. Conſiliarius Regius, cognomine Chef de bien, filius adoptatus D. Chef de bien, Quæſtoris, longo temporis intervallo Monſpeſſuli laboraverat oxyregmia, & cum ibi variis medicamentis tum aſſumptis tum admotis uſus nihil aut parum proficeret; imò in dies ſe emaciari perciperet, nimirum ſubtracto (nihil appetendo) corpori alimento, tandem cogitavit aeris mutandi gratia ſolum vertere, atque adeò Urgenum properare, quo cùm veniſſet, atque fortè fortuna mihi obviam occurriſſet, occaſione mihi ſui adventus explicata, ſuaſi bonam ſpem de ſanitate priſtina recuperanda haberet (ille etenim vix ſe integrum poſſe reſtitui ſibi perſuaſerat) quin affectum non adeo eſſe curatu difficilem, ut non vel unius aſſis pretio evinci poſſit. Cumque primùm meis monitis parum fidei adhiberet, attamen evici tandem, ut grana 5. aut 6. piperis integra manè, quinque horis ante prandium, jejunus deglutiret: quod cùm peregiſſet, ſpatio trium aut quatuor dierum, nullum in poſterum percepit oxyregmiæ veſtigium, cumque anteà maximè illi fuiſſet dejecta appetentia, inde adeo vires ventriculi fuere collectæ, ut poſteà avidè cibum caperet atque concoqueret, ex quo & totum corpus refocillari, & ejus ſubſtantia abſumpta reparari viſa eſt.

MEDICAMENTA QUÆDAM RIVERIANA.

Arcanum Nephriticum. ℞. ocul. ♌ cum ſpirit. ſalis imprægnat. ℥. ii. ſpec. litontript. offic. ℥. i. ß. ſem. ſaxifrag. milii ſolis, ana ℥. i. Cinnam. ʒ. ii. ſalis apii, petroſel. onon. ana. ʒ. i. Sacchari cant. ad pondus omnium M. f. pulvis, qui ſumatur in ſequenti aq. ℞. aq. heder. terreſtr. ℥. iii. petroſ. onon, parietar. ceraſ. nunc. ana ℥. ß. Spir. juniperi ℥. i. ß. ſalis ℥. ß. m.

Pulvis diaphoreticus. ℞. Antim. diaphor. ℥. ß. bezoardici miner. ʒ. bezoar. or. ʒ. ß. Lap. prunel. g. xv. Camphoræ. g. 5. m. doſis ʒ. i.

Pulvis cephalicus ſpecificus eſt pulvis Riverii de Gutteta mixtus cum ſeq. ℞. Cinn. antim. Magiſt. Corall. perlat. cranii humani, ungul. alcis ana.

Pulvis aperiens. ℞. Antimon. diaphoret. ſal. tamariſci, abſinth. crem. Tart. quæ al. part. addito pauxillo ſpir. ſulphuris & ſantal. rubr.

Pilulæ Catholicæ. componuntur ex Panch. Crollii ʒ. i. & Mercur. dulc. ʒ. i.

Antivenereum in pilulas redactum, fit ex mercurio dulci cum extr. hellebori nigri, aloes & diacryd.

Pilulæ ad morbos deploratos. ℞. maſſ. pilul. Ruffi. ℥. i. Antimon. diaphoretici, gummi Guajaci, ana ℥. i. Cum balſ. Peruv. f. pilul. doſis ʒ. i. per 30. dies, ſi alvus ſolvenda, add. Scammon. ſulp. g. iii.

Spiritus diureticus, eſt Spir. Tartari terrectif. vid. ℔. xi. c. 2.

Sal diureticum. eſt Sal Tartari.

Calomelas Turqueti, eſt Mercurius dulcis, ſexies aut ſepties ſublimatus, utitur eo auctor paſſim.

Sequentem Tractatum Itali cujuſdam Monachi, quanquam à Riverii doctrina alienum, ut pote ferragine chymica turgidum; qui tamen Arcanorum Riverianorum titulo ſuperbit, edere ſub finem voluimus, ne quid moroſis deeſſe videretur, quod ad noſtrum pertineret Auctorem.

ARCA

ARCANA
LAZARI RIVERII
MEDICI CLARISSIMI
Nuſquam in lucem edita.

Tinctura noſtra Solis.

CUM multæ, & multæ potabilis auri Receptæ non deliteſcant, quæ auri denominantut à quibuſdam eſſentiæ, modum hunc mihi patiter deſcribere lubet, ut unum ex his, cui adhærere non dubitavi, non ſolùm doctiſſimi mei Præceptoris exemplo, verùm & Petri Joan. Febri, ſub cujus anni diſciplina manipulationes primùm apprehendi, multaque ex ejus pretioſis Arcanis.

Cæteri ſolvunt aurum minimè diſpoſitum, noſtra autem methodus hoc modo colitur.

℞. Aurum in lamina ex puriſſimo, & cum Antimonio ter calcina, ſemper addendo crudum Antimonium; hinc à cineribus, qui optimè apparebunt, ſegrega, mundificatumque diſſolve in aqua regia juxta diſſolutiones. Diſſolutum aſpetge guttatim oleo tartari facto per deliquium, aurum enim in profundo præcipitabitur, tuncque remota aqua per decantationem, crebris aquarum dulcium communium ablutionibus fac acrimoniam removeas: exſicca inde ad Solem, vel ſuprà tepidum cinerem, ſed cave ab igne, nam tonans aurum eſt. Mox pulverem diſſolve in ſpiritu ſalis facti ad uſum noſtrum, aut in noſtro vitrioli ſpiritu, reponendo in calore lento per menſem, & tunc omnem dictis ſpiritibus tincturam communicabit. Alterum duorum ſepara addendo novum ſpiritum, donec tingatur, tinctique ſpiritus cuilibet unciæ adde dragmam ſalis tartari volatilis diſſoluti, digerendo in loco calido per dies quindecim. Hinc omnia iterum junge pulveri, qui jam in fundo vaſis remanſit, & vitrariorum in fornace colloca per dies ſexaginta lento primùm igne, paulatim augendo calorem; poſt quindecim enim dies petrifient omnia; duobus inde elapſis menſibus, ut dictum, ponantur in loco humido in ovo, ut mos eſt, donec diſſolvantur, & aurum eſt noſtrum potabile.

Tanti robur Arcani cæteris longè antecellit, roborat quippe cor, cerebrum, jecur, omneſque noſtri corporis partes, ſed eas præcipuè, quarum eſt attrahere, tranſmutare, alere, ſegregare, expellere, & ſimilia. Hoc verum vitæ balſamum ſuſtinetur, hoc ut juvenile ſervatur, ſpiritus adaugentur, ſenectus retardatur, humoremque ne alter alterum corrumpat, efficitur. Omnibus morborum ſpeciebus confert, tum auri vi, cùm fixorum ſalium, qui corporum impuritates per tranſpirationem diſſolvuntut, in quibuſvis datur liquoribus à guttis quinque ad octo, pro vice.

Tinctura noſtra Lunæ.

QUoniam de auto ſcriptum pretii ſibi primum locum vindicante argenti quoque Tincturam hìc ſubdo, utpotè quod non ſolùm pretio, ſed & virtutibus ſecundum alterì accedit.

℞. Puriſſimè cupellatum argentum, aqua forti diſſolve, & oleo tartari fac præcipitetur. Poſtquam cum aqua communi laveris, exſicca & tincturam extrahe cum ſupradictis liquoribus eodem modo ac in auro, & tandem, ut ſuprà diſſolve. Innumeræ ſunt hujus virtutes, præſertim in morbis capitibus; confert autem epilepſiæ, quamvis antiquæ, vertigini, hemicraniæ, paralyſi; aliiſque à cerebri infectione devenientibus; nam ſicuti in Macrocoſmo argentum cetebrum Mundi appellatur, & ita hæc Tinctura verum, & validius eſt remedium ad capitales affectus. Mirum hecticos juvat, & Phtiſicos ſi cum aliis detur ſpecificis, præcipuè cum auro potabili ſupradicto cum aquis adhibetur, ut ſit pro epilepſia cum aqua hirundinum, &c.

Tinctura noſtra Jovis.

DE Jove ſive ſtanno multi ſaltem ſcribunt, pauci verò ſunt ejuſdem Manipulatores, immò pro ſale Jovis, Saturni extrahunt, ut in pleriſque patet ex hodiernis Profeſſoribus, qui nullam de ſtanno ſubſtantiam promere valent. Hujuſmodi Tinctura fit, ut ſequitur.

℞. Purum ſtannum ſine plumbo, & igne, calcina in vaſe ferteo ſemper agitando cum ſpatula donec pulverizetur, inde verò igne cimentorum albeſcat, tuncque per menſem in fornace vitrariorum pone vehementiſſimo igne, vel in igne reverbereo per ſeptem dies. Mox digerens calore lento, aceto ſtillato, tincturam ſepara viridem, quæ tinget, & hac ablata acetum junge Jovi calcinato, in retorta lutata ſepties ſtillando novumque ſempet addendo acetum ſtillatum. Patem digere ſtillatam eadem calce in loco calido per multos dies, inde filtra, & ſtilla uſque ad ſiccitatem. Fixa ſpiritum vini benè rectificatum, & alchalizatum addens, diſſolves tincturam, tantum verò ſpiritum pones, quo fixum reſolvatur. Mox per octo dies digere, tunc enim ſeparato ſpiritu tinctuta remanebit in fundo, quæ quidem eſt mirabilis.

His ſimiles Receptas, ſinceras, & claras profectò non invenies, nil quippe eſt, quod pluries manipulationibus non petluſtrarim.

Tinctura hæc omnibus morbotum ſpeciebus mirificè confert: nam ſicuti Jovis nomen à juvandi trahitur, ita hæc exterius & interius juvat. Interius primum obtinet locum in uterinos affectus, quavis indomitos, uterum enim confortat, roborat, & mundificat ab impuris, & corruptis ſeminibus tot varia procreantibus; ſuccurrit etiam cerebro, viſceribus, hypochondriis, & cum ſpecificis multum phthiſicis, atque hecticis. Exterius omnem plagarum acrimoniam, aut mordacitatem cohibet, atque dulcificat, ipſaſque ad perfectam redigit integritatem. Datur cum liquoribus à ℈. i. ad ℥. ß pro vice.

Tinctura ſeu eſſentia noſtra Martis.

PLutima de ferro remedia ſcatent, quamquam hujuſmodi Tinctura apud pauços in uſu ſit, & tamen ex pretioſioribus eſt, cæterarum verò laborioſiſſima ſcilicet.

Recipe limaturam ferream, & in crucibulo optimè ignitam extingue aceto ſtillato, id autem pluſquam tricies, inde fac bulliat in dicto aceto, & calidam filtra per chartam emporeticam. Limaturam exſicca, ignitamque iterum novo aceto ſtillato extingue ut ſuprà; mox fac bulliat, & percola, quam regulam poſtquam ter iteraveris, aceta filtrata ſtillabis ad ſiccitatem, & adde ſpiritum vini; cæterum eundem ſervabis ordinem ac in Jove.

Cordialis hæc eſt, adſtringens, diſoppilativa, præ cæteris enim confert fluxibus dyſentericis, diarrhœis, lienteriis, fluxibus immodicis menſtrualibus, albeſcentibus menſtruis, gonorrhœis, ſputis cruentis, hæmorrhagiis ſanguinis naſi, fluxionibus repentinis cujuslibet corporis partis. In omnibus vulneribus corruptelam non permittit, breviſſimè ſanat; ulcera & plagas mundificat, abſtergit, & deſiccat. Propinatur à ſcrup. i. ad ℥. ß cum ſpecificis cordialibus.

Eodem modo Tincturæ fiunt lapidis hæmatitis, ſanguinis draconis, & ſimilium, quæ remedia ſunt pro ſanguine operantia.

Essentia nostra Mercurii.

MErcurium more solito ter sublima vitriolo, & nitro, purissimum inde crystallinum separa, quem postquam septies iterum sale communi albo benè decrepitato sublimaveris oprimè contritum pone in sagiolo vitreo cum spiritu salis benè rectificato, qui supernatet sex digitis. Sigillatum digere per quadraginta dies in balneo, indè spiritum per decantationem separa, & novo iterum spiritu superinfuso per alios 40. dies digere. Hinc ut supra separa, & sublimatus omnis dissolutus, ad novam infusionem, & digestionem recurre donec ferè nihil in fundo remaneat. Digestos omnes spiritus pone in retorta benè lutata, & cum recipiente stilla usquequò albæ guttæ ascendant, tunc enim remove, & quater cohoba spiritum semper super caput mortuum, vehementiorem tandem addendo ignem usque ad siccitatem. Quod fixi remanet in fundo, calcina donec albescat, & more solito sal fiat. Spiritum stilla, & separa donec in fundo tinctura supersit, quam suo sali junges calore lento ut in unum coeant, spiritu inde vini dulcifica, in eodem digere, & spiritum separa, id verò quinquies, ut dulcis evadat.

Hæc ardua est, sed morbos evellit ex incurabilibus, dari quippe potest in corporibus, sexu, & ætate qualibet omnibus morborum generibus; omnes corruptorum morborum species mundificat in corporis partibus maligna gignentium; sine molestia, irritatione, nocumento, aut incommodo operatur; balsamum vitæ servat, & fovet, impuritates per transpirationem expellit, catharros à quovis provenientes exsiccat, & consumit, opilatis, aut cachecticis ex hypochondriorum, uteri vel corruptri sanguinis pravis humoribus medetur: hystericos juvat tam frigidos, quàm calidos, roborando jecur, & viscera; infectiones ex lue Venerea antiquas, aut nova extrahit, schyrrhos, strumas, tumoresve pertinaces exulcerat, & sanat. Datur in jutibus, vitellis ovorum, aut vino à guttis octo ad decem, manè jejuno.

Essentia seu Tinctura nostra Coralliorum.

DE corallis infinitæ Receptæ tincturam docent extrahi, & quomodo fiat sal, verùm ut plurimum fallunt, & pro tinctura coralliorum, tinctura emergit vi balnei, & ingredientium quæ immiscri docent. Nostra hæc est, & sincera, quoties à Manipulatore optimè agitur.

Recipe coralliorum minutim contritorum, & in vase vitreo infunde acetum ex illo, quod extraxit Antimonii tincturam, indeque per destillationem separatum est, enim verò nihil aptius hoc pro corallis, unionibus, oculis cancrorum, corticibus ovorum, lapide onice, bolo armeno, lapide hæmatitis, & similibus. Acetum supernater sex digitis, in balneo fervente per aliquot dies corallia dissolventur; tunc autem stilla acetum ad siccitatem. Pulverem aquis cordialibus decies, vel duodecies ablue, donec omnis acrimonia, grossiores partes, & terreæ tollantur beneque dulcis fiat, & clarus crystalli ad instar. Tunc benè exsicca, & repone ad bibendum, ut dicetur: aliud recipe corallium, immixtoque pari sale ammoniaco, pone in sale sublimatorio sublimandum; sal enim attrahet omnem coralliorum rubedinem. Salem sublimatum rubeum pone in spiritu vini rectificati alchalizati, & ferventi balneo paucis diebus spiritus omnem ad se trahet tincturam; spiritum per destillationem separa, & remanebit essentia, cui addes pulverem fixum supradictum, & hæc erit coralliorum essentia.

Cordialis est, mundificat sanguinem, ut apparet in leprosis; omni corpori, aut morbotum speciei conceditur; fluxibus quibuslibet convenit, ut dictum de Mercurii essentia; cor, & stomachum confortat, naturalem calorem restaurat, humidumque radicale fortificat; concretum sanguinem dissolvit, vulnera venerata juvat, ulcera maligna, & sordida. Datur à ʒ. ß. ad unam in jure vitello ovi, aqua plantaginis, &c.

Essentia nostra Margaritarum.

ESsentia margaritarum nostra differt aliquantum ab aliorum descriptis, & hæc est.

Digere margaritas in aceto dicto antimonii, & dissolventur celerrimè: fit inde ut supra de coralliis, donec sal albus evadat, postquam scilicet per ablutiones acrimoniam reliquit, tunc dissolve spiritu vini alchalizati, & septies destilla semper super caput mortuum; hinc separa spiritum, & remanet essentia, ut de aliis.

Perfectissimum cordiale est auro potabili minimè inferius, datur enim ad corpora debilia, & languentia restauranda, malignis febribus confert, & pesti præ cordialitate; syncope, cerebri passiones, apoplexias, epilepsias, paralyses, vertigines, & passiones hystericas hypochondriacas repellit. Datur in juribus vitellis ovorum, vel aquis à ʒ. ß. ad unam.

Essentia nostra Smaragdorum.

SMaragdorum fragmenti minutim pulverizati partem unam, nitrii, sulphutis partes tres positas in vase fictili calori resistenti calcinabis; mox dulcificatas aquis tepidis, modo iterum ac supra bis calcina novo semper nitrio, & sulphure. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pulverem pone in crucibulo lutato in fornace vasariorum, seu in igne reverbereo per sex dies, posteà in vase vitreo suprà infunde spiritum salis rectificati qui supernatet quatuor digitis, & per dies viginti digere in balneo fervenți; hinc per decantationem fiat in alio vase separatio, & supra fæces infundens novum salis spiritum iterum digeres, ut suprà donec omnis pulvis solvatur. Spiritum omnem pone in vase optimè obturato, & digere per mensem, quo elapso leviter ipsum destilla, tinctura quippe in fundo remanebit; augetur inde virtus addendo spiritum vini alchalizati, & digerendo, non spiritum separando. Eodem modo fit syroporum essentia, hyacinthorum, aliorumque lapidum pretiosorum.

De hac non est cur dicam; potentissimum enim cordiale est contra venenum, malignas febres pestilentiales; omnibusque cerebri morbis, maniis, apoplexiis, & similibus succurrit.

Essentia nostra Auripigmenti.

DIssertum est perfectum Spagyricum ex rebus usualibus, & pretiosis venenum mortiferum extrahere posse, ipsumque venenum in perfectissima Alexipharmaca convertere, & vera cordialia. Id in auripigmento accidit quod cùm venenum sit ex mortiferis, mirabilem de illo præ cordialitate essentiam depromimus.

Recipe auripigmenti partem unam, nitri rectificati partes tres, de quibus positis in fictili vase non vitrato, sed igni resistenti, fac ut mos est de croco antimonii. Calcinatis ablutionibus aquarum tepidarum exue nitrio; exsicca inde, & iterum novo nitrio fac ut supra: exsiccationem hinc repete post novam ablutionem, & additis nitrii partibus duabus, duabusve sulphuris, incende noviter, & dulcifica, sed cave à flamma, & fumo. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pone pulverem in crucibulo benè lutato in fornace, aut igne reverbereo per mensem. Mox cum spiritu salis proceditur, ut dictum de cæteris, digerendo, & cohobando pluries, solutis omnibus, spiritum separa ad siccitatem, inde cum spiritu vini, &c. ut in aliis.

Essentia hæc omne venenum validissimè expugnat, auroque potabili virtutibus æmulatur, margaritis, corallis, lapidibus pretiosis, impura corpora ab omni prava humorum in venis corruptione mundificat. Hujus inter cætera remedia primus locus est contra ulcera maligna, gangrænas, aut quaslibet corrosiones, morphæas, tineas evellit unctione. Propinatur in juribus, vel aquis à ϑ. i. ad ʒ. i.

Essentia nostra Salis communis.

SAlem decrepitatum filtra pluries per chartam emporeticam in aqua pluviali septies stillata; humidum exhala, & ex fixato spiritum extrahe cum bolo armeno diligenter secundùm artem. Hinc super caput mortuum quater cohoba, & ab impuris rectificatum serva, ut inferius, mox frange retortam, & salem fac ex capite mortuo secundùm artem benè filtrando, rubescet enim; tunc spiritu supradicto junctis in vase benè lutato masticbe, & ovi albumine, in balneo digere; mensè elapso bis, vel ter iterum rectifica, inde addito vini spiritu alchaliza to, & facta nova digestione, separa spiritum vini, & remanebit salis essentia.

Hæc tam cadavera, quàm viva corpora à corruptione præservat, balsamis pro vulneribus est efficacior, mirum juvat, ulcera Vesicæ calculos, & arenam solvit, venas à prava crassitiei qualitate, vel arenula mundificat, & à sanguine morbis provenientibus medetur; conglutinat, consolidat, & sanat renum, vel vesicæ ulcera; liene, jecore, & visceribus obstructos, juvat, contra putridas febres maximè valet; cutis infectiones removet, inter quas scabies, lentigines, impetigines, ignem sacrum, herpetes, cujusvis generis tumores calidos suppurat, frigidos resolvit, quamquàm scyrrhosos; dolores articula-

res

res lenit, humidum radicale tuetur, senectutem retardat, intellectum acuit. Propinatur in liquoribus à dragma una ad duas.

Essentia nostra Salis prunellæ.

SAlem prunellæ clarissimum sale communi decrepitato immisce, & eadem sit regula, quæ in sale communi. Hic à communi virtutibus non differt, præcipuè in febribus.

Essentia nostra Sulphuris.

PRimò vitriolum rubifica, addita indè pati sulphuris parte, pone in novis ollis secundùm usum, & quater sulphuris sublimetur, misce indè salem communem decrepitatum, dissolutum, & coagulatum, terque iterum cum dicto flore sublima; flos enim ille albescet, & erit volatilis, hunc verò serva, ut dicitur. Hinc recipe spiritum sulphuris extractum per campanam rectificatum, ipsumque noviter per chalybis limaturam traducens, acrimoniam tolle, ita ut aquæ ad instar dulcescat. In hoc dulcificato spiritus flores supra repositos immerge, ut spiritus quatuor digitis supernares, & in vase vitreo benè obturato digere in balneo, spiritus enim rubeum colorem assumet; spiritum per decantationem separa, novum addendo, donec amplius non tingat: tunc spiritum separa per destillationem, & tinctura in fundo remaneat, cui addens spiritum vini alchalizatum digere per plures dies usquequo simul coeant; mox per destillationem separa, & in fundo permanebit essentia.

Cordialissima est, nihilque hac aptius contra spasmum in vulneribus, etiam cum nervorum recisione puncturas, vel cujuslibet animalis morsus curat veneficos, venenum extinguit, vulnera sanat. Verum balsamum est pulmonum affectibus, vel ulceribus; hecticis, phthisicis, & asthmaticis succurrit; humidum radicale conservat, dolores evellit arthriticos, nervos confortat; antiquas, vel novas catarrhorum impuritates consumit; surdis auditum revocat; sordidis ulceribus confert. Propinatur à ʒ. ß. ad unam in juribus, vel aquis, & exteriùs ex se adhibetur; vel unguentis associata.

Essentia nostra vitrioli.

VItriolum asserunt, Philosophi sanguinem esse Macrocosmi Mundialis machinæ, & Philosophorum lapidem ab ipso fieri volunt, quem tot quæritantes in vanum laborant. In hoc veram arcani universalis vim, quæ mineralium sit anima, consistere affirmant. Verum quidem est, quod si rectis manipulationibus Spagyricis ab omnibus mineralium partibus, & semineralium mirificæ emergunt virtutes, mirabilia ex vitriolo extrahuntur, ut apparet ipsum ad Solem tantùm calcinatum fluxiones sanguinis sistere; utuntur etiam multi in distantia imponendo ipsum sanguini, ad præservandam partem à corruptela. Hinc patet, quod eò magis polleat sapientiæ gradibus manipulatus ab impuris mundificatus & ad perfectionem decoctus.

Recipe vitriolum calcinatum, & extracto secundum artem spiritu rectifica, fæces in vase remanentes aqua ferventi solve; hinc filtra, & exsicca, de quibus manipulationibus plures age, ut spiritum aliquantum, & salem congerere possis, ut dictum est. Mox spiritum ter rectificatum junge sali, & stilla cohobando supra illum septies, semper vero caput mortuum solve, & fixa, ut dictum est. Salem pone in vase calori resistente, igne revetbereo per septem dies donec rubescat; tunc autem iterum spiritu suo benè rectificato adde in vase benè obturato, & in Balnao Mariæ fervido digere. Post dies quadraginta stilla, & rectifica septies spiritum, salemque aqua vitæ rectificata alchalizata dissolve, & fixa; hinc iterum junge spiritum, & digere donec rubescat, postea spiritum separa per decollationem, sed in fundo tinctura remaneat, quam novo spiritu vini alchalizato addito digere, extracto in spiritu remanet essentia.

Nullus hoc clarius dedit contra morbos omnes medicamentum; omne expellit veneni genus vegetabilis, animalis, aut mineralis; spiritus vitales recreat, naturales, animales. Arcanum hoc est à tot celatum, tam mirabile, tam universale, omnibus morbis, omnibus ætatibus, ambobus sexibus confert; anno potabili, præstat, Panacæis, vel quolibet alio. Propinatur à scrup. i. ad dragm. i. in juribus, vitellis ovorum, vel aliis liquoribus.

Trochisci Antepileptici.

PLerique sunt cynabarem mineralem affirmantes, cujus matrem telluris viscera arbitrantur. A veritate autem longè aberrant, cinabaris enim mineralis vocatus, hujusce nostri umbra tegitur, ne antimonium nominetur. Cynabar contra epilepsiam multis ad Auctoribus traditus, mineralis, & artificiosus dictus, hoc modo fit.

Recipe caput mortuum, quod de composito antimonii butyro supereſt, & Mercurium tantundem sublimatum adjunge; vase inde vitreo benè lutato, & alembico destilla ad usum. Ad ultimum ignem subjice ardentissimum, quo vitri collum ascendet antimonium cynabaris pulcherrimi ad instar, qui mineralis erit. Lavatur hic donec dulcificetur, indeque in crucibulo pone igne rotæ aperto tribus horis, ac ter, vel quater spiritum vini incende. Ex eo recipe ʒ. i. magist. margaritar. & corallior. an. dragm. i. ß. ambræ griseæ, croc. an. scrup. i. unguis Alcis dragm. i. cran. hum. præparat. absque igne dragm. iii. fæcul. peoniæ unc. ß. ol. succini distill. mucilag. corn.cerv. & cranii q.s. ad trochiscos componendos, de quibus da à scrup.ii. ad drag. ß. epilepticis, & mira videbis; sæpiùs enim multis ab experientiis Arcanum hoc confirmatum.

Caput mortuum nostrum magisteriale.

REcipe caput mortuum aquæ fortis, quæ facta sit de nitrio rectificato, & vitriolo benè calcinato, cumque aqua pluviæ stillata tepida fac lixiviam, & salem extrahe secundùm artem. Bis indè iterùm cum aqua dicta stillata resoluto sale eodem, usque quò crystalla appareant, sume nitrii rectificati partem unam, & duas dictis salis fusoque nitrio in cruciolo igne secundi gradus, salem adjice paulatim, igneque facilique facta sint omnia per horas tres. Massam hanc pone in aqua forti extracta à supradictis, & pro quacumque libra adjunge florum antimonii ex regulo Martis ʒ.iii. auri in fol. ʒ. iii. corall. margarit. cort. ovi, an. ʒ. ii. in loco tepido digere quatuor diebus. His paractis, stilla ad siccitatem, & massam, quæ restat pinsa, itetumque aqua vitæ imbibe; octo indè diebus digere, & stilla denuò ad siccitatem. Caput mortuum, quod remanet, serva in ampullis optimè obturatis, de illo enim si à gut. 12. ad 18. dederis, affectus consumes hypochondr. & ex validissimis remediis est contra talem morbum. Omnes expellit obstructionum species, febresque vitiosas; corporibus prodest cachæcticis, hydropicos liberat, & similia.

Aureatum Catharticum nostrum.

REcipe aureati nostri unc. sem. spiritus sulphuris optimè rectificati unc. iii. digeri in loco tepido. Diebus quindecim elapsis per vitream distilla igne arenæ, indeque novies dictum spiritum cum dicto aureato cooba, atque optimè pulverem lava aquis cordialibus, & exsicca. Dosis erit à gr. 4. ad 10. semper unà cum magisteriis mechoacanis, jalappæ, vel scammoneæ, vel extractis, quæ juxtà necessitatem convenient.

Pilulæ Antivenereæ.

REcipe calomelanos, magister. lapidis lazuli, extract. rhabarb. sennæ, turbitis, spinæ Ponticæ, ana dragm. ii. gum. ligni sancti ad pondos omnium, magister. tartari solut. ol. cinnamomum, ana dragm. i. sem. syrup. de fumaria quant. suff. ad pilulas componendas. Feliciter evellunt hæ omnem humoris Veneri radicem, etiam ex ossibus infectis. Dosis à drag. sem. ad drag. i. viginti, triginta, vel quadraginta diebus.

Calomelanos nostrum.

REcipe Mercurium bonum, & in retorta pone cum dupla arena optimè permixtum, gradatimque ignem subjice, & in vas transmitte, absque eo quòd ejus os claudas, ut impuræ Mercurii partes in arena permaneant. Sublima indè sale communi decrepito, secundùm artem: rejectisque fæcibus, sublimato purius illi Mercurio salem iterum adjunge, iterumque sublima. Projectis indè partibus, quæ restant, novo sale sublima auriorem; hoc autem fac septies, & fæcibus denuò sejunctis retortam colloca in fornace reverberet cum sublimato septimæ vicis, itaque per horas duas relinque igne ardentissimo. Hinc multoties aquis dilue cordialibus, & aqua vitæ juniperina imbibe, quæ supernatet ad digiti mensuram, ipsamque compure; ter autem id facias.

Cathar.

Catharticum Antimonii cum vitriolo, dictum Catholicum nostrum.

REcipe antimonii de terræ sinu fulgentis, aureque colore similis partem unam, vitrioli rubificati partes duas, pulverizatæ, & mixtæ in crucibulo positæ fac simul unà liquefiant. Massam indè contere, & in retorta repone optimè lutata cum aceto stillato; quod supernatet quatuor digitis, caloreque moderato digere 24 horis cum suo recipiente. Ignem unde gradatim augeas, & ultimò ardentissimum, ut omnis spiritus exeat, moderato igne evaporabitur, donec pinguis tincturæ superet. Tunc recipe extract. rhab. sennæ, jalappæ, turbit. hellebor. nigr. ana drag. i. extract. aloes unc. i. essent. junip. & cort. citr. ana drag. ii. additaque unc. sem. tincturæ suprad. simul omnia digere moderato calore, indeque reduc ad consistentium in formam extractis, optimum enim habebis catharticum contra omnes febrium species mirabile, tàm acutarum, quàm intermittentium, omnibusque antecellit cæterorum Panchimagogis. Dosis erit à gr. 8. ad 15. juxta vires.

Trochisci nostri Carbones.

REcipe feces teguli communis vulgaris, & in loco humido colloca supra marmor, subterque vase, locum autem illum pluvia diluere nequeat, sed solus aer penetret, & in ol. dissolvetur. Hoc igne lento exhala, & sal fiet pungentissimum, de quo recipe unc. i. sublimati de Mercurio unc. i. farinæ hordei, & lentis ana unc. ii. gummæ tragachant. dragm. ii. liquefactæ in aqua ros. trochiscosque compone, qui omne curant carbones, & peccantem corrodunt carnem mirificè.

Pulvis noster Anthecticus.

REcipe reguli stellati Martis, & Jovis Angeli an. partem unam, pulveriza, & misce cum tribus partibus nitri rectificati, & secundùm artem calcina. Aqua inde fervida omnium remove salsedinem secundùm usum, & pulverem illum album pone iterum in fornace reverberea tribus diebus, vel in fornace vitriariorum, aut figulinarum, atque indè iterum aqua imbibe vitæ rectificata, quam accendas ad comburendum, hoc autem ter facias. Hinc recipe de illo unc. i. pulv. viperarum ad usum unc. sem. salviæ siccæ pulverizatæ unc. i. sem. ranas indè vivas conjice in olla clausas usque quò moriantur, & tunc in clibano fac ardeant donec in pulverem converti possint, & de his unc. iii. immisce supra dictis. De composito hoc da quadraginta diebus à drag. i. ad dragm. ii.

Aqua vitæ nostra contra Dolores Arthriticos.

REcipe ivæ arthriticæ manip. 4. fol. cupressi; salviæ, rosmar. spicæ, urticæ an. manip. 1. cort. ulmi, fol. ejusdem, cort. hederæ an. unc. ii. hebuli manip. ii. hæc omnia contrita infunde in lib. 20. vini generosi, indeque destilla, & extrahe quartam partem. Extractæ illi aquæ vitæ dimidium dictæ ejusdem dosis herbarum supra dictarum viridium adjunge, cum lib. ii. lumbricorum, quos antea vino benè ablueris, & lib. 3. adipis canini, atque tunc iterum destilla, extrahendo dimidium. Tertiam indè partem iterùm adjice supradictorum, herbarum nempe, vermium, & adipis, iterumque destillans extrahe tertiam partem. Hæc autem perfecta erit aqua vitæ, quæ ad confortandum, & resolvendum optima est in omnibus morbis articularibus, & podagricis.

Anodinum sive Narcoticum nostrum vitrioli.

REcipe vitrioli Romani, & tartari ana. lib. 1. limaturæ chalybis lib. sem. pulverizatum vitriolum, & intrir. pone in vitrea cucurbita, simul priùs mixta, atque indè imbibe aceto stillato duobus digitis supernatante, & digere tribus diebus. His elapsis igne moderato congela, & aceto imbibe, ut suprà, supradictumque ordinem sequere. Postquàm congelaveris, adde acetum stillatum, quòd supernatet sex digitis, & calore lento celerrimè rubeum accipiet colorem. Hinc novum pone acetum usque quo extrahatur tinctura; indeque aceto oleum adjunge tartari factum per deliquium, omne enim sulphur in infimam vitri partem eo modo descendet. Tunc benè exsiccabis, ipsumque in merges in tres lib. aquæ vitæ rectificatæ; vas inde benè obturatum mastiche, & ovi albumine colloca in fimo equino calido, quem mutabis quibuslibet quatuor diebus. Post quadraginta dies stilla, tinctura verò relicta in parte infimi vitri juxta usum tincturarum. Hoc autem verum erit Narcoticum ad omnes febras acutas, ardentes, & malignas propulsandas potentissimum, præcipuè in deliriis. Contra etiam passiones hystericas, dolores colicos, nephritico, omnesque morbos in quibus datur laudan, nepent. hoc tutius est. Dosis à gut. 5. ad 12.

Aureatum nostrum.

REcipe auri fol. unc. i. antim. crud. unc. iv. misce & in crucibulo funde simul, sed æquali calore non fluctuanti, ne igne nimio regulus separetur. Postquam liquefeceris fac frigescat, & minutatim contere, indeque lento igne paulatim calcina eo modo, quo fit pro vitro calcinato, semper miscens virga ferrea. Tunc autem calcinatum erit, dum antimon. cum auro valde album ovaserit, neque ullo modo agglomeratur, nec impositis carbonibus accensis fumum attollat. Vitrum inde fit posita calce in crucibulo igne fusionis vehemente per horam, tuncque perfectum est, cum vitrificatum apparet dolore pyropi perlucidum.

Manipulatio quidem aliquantum difficilis, fallitque artifices aliquando. Clarior via ad compositionem hujusce Arcani patebit in alio Opere, quod luci tradam, illud enim Tyronum proprium explicabo. Præparatio hæc opulentior est auro illo, quam scribit Crollius. Sennertus, Schroderus, & alii, ita etiam cordialior. Aureatum tandem est evomitivum, & solutivum, inter verò cætera evomitiva primum sibi locum vindicat, aurum quippe illud cor tuetur, & viscera. Calcem Chymicum virtutibus non solùm æquat, sed antecellit, ipsiusque dosis ʒ. ii. ad v.

Aqua Catholica nostra.

REcipe succ. brioniæ, spinæ Ponticæ, chelidoniæ, rosar. sylvestrium, cortic. sambuci, ebuli, chamædryos, ana ʒ. ii. spiritus vini rectificati ℔. ii. digere duobus diebus, indè stilla, & aquæ illi stillatæ adde extract. rhabarb. agarici, sennæ, gratiolæ, ana ʒ. ß. magister mechoacanis ʒ. iii. magister. tartar. solutivi. ʒ. ii. cinnamom. masticar. zinziber. anisi, ana ʒ. ß. spiritus vitrioli stybiati ʒ. vi. & digere in fimo equino. Post dies 24. percola, & in vase optime obturato serva. Catholica hæc vocatur, quia verè agit absque nausea, & in omnibus morbis, in quibus purgatio requiritur, ipsa maximè prodest; sumitur autem vel cum jure, vel cum vino, vel etiam aqua. Dosis à ʒ. i. ad iii. aut iv. ad summum.

Trochisci primi nostri Alexipharmaci.

REcipe bezoard. lapid. Orient. cornu cervi præpar. bezoard. Jovial. ejusdem mineral. unicorn. veri, rinocerotis, ana ʒ. ii. terræ melitensis, bolarmeni lutei, terræ bohemiæ, mundati colorati, sigilli lemnii, ana ʒ. ß. contrahyervæ ʒ. v. spodii, fragmentorum omnium lapidum pretiosor. præparat. ana ʒ. ß. magister. margaritar. coralł. omnium, & dentium aprorum, ana ʒ. i. auri fol. 20. pulverizentur omnia, & cum mucilag. cornu cervi fiant trochisci. Ab omnibus venenis liberant, febribusque malignis, & erraticis, contra fluxus menstruorum, sputum, & vomitum sanguinis, pleuritidem, cardialgiam mirifica sunt, maximeque mulieribus gravidis profunt de abortu dubitantibus. Dosis à ℈. ß. ad ʒ. xx. cum specificis.

Trochisci secundi viperani Alexipharmaci.

REcipe anthoræ, vincetoxici, scorzoneræ, contrahyervæ, cortic. citrin. ana ʒ. i. pulver. viperini ʒ. ß. unicornu veri, lapid. bezoard. Rhinocerotis, ossis cornu cervi, ana ʒ. ß. Bezoard. Jovial. crystalli rub. præparat. ana ʒ. i. pulverizentur, & cum glutine cornu cervi fiant trochisci, qui periculas, venena, febres malignas pustula, morbillos, & similia consumunt. Dosis à ℈. i. ad ʒ. ß.

Trochisci nostri tertii Alexipharmaci.

REcipe radic. tormentillæ, angelicæ, carlinæ, vincetoxici, gentianæ, contrahyervæ, authoræ, scorzoneræ, imperatoriæ, ana dr. j. bacchar. lauri, juniper. ana ʒ. i. hederæ ʒ. ß. cinnamom. santalorum citrinorum triturabis, & in vase vitreo irrorabis, essent theriacæ dr. iii. addantur crystalli rub. præpar. smaragdorum præpar. lapid. bezoardic. Orient. magister. margarit. unicornu veri, ana ℈. i. magister. carabum, sal. Jovis, foliorum auri, ana gr. xxv. glutinis cornu cervi, & mucilag. tragacant. fact. in aqua florum mali medici q. s. F. pastill. sec. artem. Hæc pestem, morbos pestilent. ales, febresque malignas expellit, omnibus cordis prodest syncopationibus contraque arsenicalia; & similia venena potentissima est; cujus dosis à ℈. i. ad ʒ. ß.

Balf &c.

Balſamum vitæ, ſive cordiale noſtrum.

REcipe Panacææ univerſalis, eſſent. auri, & argenti, ana ʒ. ij. eſſent. ambræ griſæ ʒ. xxv. eſſent. margarit. ʒ. iii. tincturæ viperarum ʒ. ß. eſſent. ſang. cerv. ʒ. i. miſce: & adde opobalſ. veri. Orient. ʒ. iv. & maximum eſt cordiale ad naturam confortandam: doſis à ℈. ß. ad unum.

Balſamum ſalutis noſtrum.

REcipe eſſent. ambræ griſeæ factæ cum ſpiritu roſarum, quinteſſent. roſarum, eſſent. bacc. juniper. & cortic. citrin. ana ℈. i. oleor. flor. mali medici ℈. ß. m. & detur cum ſaccharo roſato ſimplici à gutt. 2. ad 6.

Bezoardicum Minerale noſtrum.

BEzoardicum minerale noſtrum parum à communi differt, quod Chymici componunt, correctius autem eſt, & tutius, quia correctio antimon. & Mercurii eſt dum ab omni mala qualitate vitiorum expurgetur igne.

℞. Reguli vulgatis antimonii, ſed ex illo, quod in ardentiſſimo igne fuerit, poſtquam purificatum, per horas 16. & Mercur. ſublimati, ex illo facto de Calomelano, & per alembicum diſtilla ſec. uſum, extrahens butyrum ſicuti in Bezoard. mineral. ſcriptis ab aliis Auctoribus. Dulcifica inde abluens multoties aqua tepida, & calore temperato exſicca. Exſiccatum imbibe ſpiritu nitrii, qui ſupernatet quatuor digitis, & deſtilla indeque ter cohoba, iterumque dulcifica ut antea. Dulcificatum pone in vaſe fictili, igni verè reſiſtenti, ignemque circum tribus diebus accende; hæc enim vera eſt decoctio. Spiritum inde vini imbibe, qui ſupra quinquies accenditur, tuncque certius erit optimum, & perfectum habere Bezoardicum.

Hoc illud eſt mei Præceptoris, & ſi animadverteris cæterorum compoſitionem, tanta non adhibetur aſſiduitas. Utebatur ipſe in ſingulis juribus ℈. i. pro vice, ut ex ejus, & meis patet Obſervationibus: quia verò correctum eſt, & concoctum ita ut nunquam noceat, omnibus dabat laborantibus non ſolùm febre maligna, acuta, & peſtilentiali, ſed & cachecticam, variolis, & morbillis & aliis morbis, doſis à ℈. ß. ad ℈. i.

Bezoardicum Joviale noſtrum.

EOdem modo ac ſupradictum componitur hoc nulla re excluſa, ſed ſolum differt in compoſitione; primò enim fit regulus Martis ſtellatus, & per ignem cum pari Jove de perfectiore conjungitur, & cum ſupradicto Mercurio ſublimato de Calomelano. Cæterum nihil penitùs ordinem prætermittas, quo ſuprad. Minerale factum eſt. Ita enim illud eſt, quod uſu mei dicti Præceptoris celebratur, quodque dabat ipſe, & do in omnibus morbis deſperatis à ℈. ß. ad ʒ. ß.

Alia fiunt Bezoardica Solaria auro addito, lunaria Luna, ita etiam de cæteris, ut ab aliis ſcribuntur Auctoribus. Satius autem arbitror ab igne non diſcedere, & modo illo quem propoſui in minerali Bezoardico, ſi enim ſecus fiat, integra non pollebunt perfectione. Florum croci, & aurati correcti, correctio hoc modo fit; recipe florem croceum, aut vitrum, & in retorta pone cum ſpiritu vitrioli rectificati ad digerendum quinque diebus in loco calido moderato. Stilla inde ad ſiccitatem, & ſex aliis vicibus cohoba ſemper ſtillans ad ſiccitatem. Hoc Aquis cordialibus dulcifica & exſiccatum imbibe aqua vitæ generoſa, quæ quinquies ſupra incenditur, modus enim hic multum corrigit Antimonium, correctique hi tali pacto componuntur.

Appendix.

NOn exiguum Bezoardicorum portentum minime prætermittendum arbitratus, appendicem hanc ſtatui, in qua pulcherrimum quidem Venetiarum eventum percurrere, Lector, ne dedigneris. Ioan. Baptiſtam Tola inviſere juſſit ægrotantem Illuſtriſſimus, atque excellentiſſimus D. Andreas Donatus Sereniſſimæ hujus Reipub. Senator præſtantiſſimus, cujus humanitate maximè devincior. Acceſſi, ipſumque inveni annorum circa ſexaginta quinque, temperamenti aduſti, melancholici, vinis generoſis jam antea plurimum deditum, tunc verò à ſeptem diebus febre continua maligna laborantem, à fumis capite occupatum, & obſcuro delirio: pulſus tremulus erat, & parvus, urina turbida, & groſſa, oculi tenebroſi; ferè vitrei, vires abjectiſſimæ, tandem, ut multa in unum contraham, ex ſignis omnibus quæ apparebant mortalia, vitæ ut potè deſperato conclamavi una cum Excellentiſſ. Medico, qui multa juxta canonicum uſum oppottunè remedia exhibuerat. Non niſi cordialibus ſuccutrendum eſſe ambo cenſuimus, breviſſimamque ad mortem petiodum ſupereſſe domeſticis prænunciavimus. Attamen ab Excellentiſſ. Medico poſtulav an optimum duceret hoc ultimum quoque tentare, Bezaordica ſcilicet Solaria, & Jovialia ægro exhibere, multoties enim in hujuſmodi caſibus benefici ſcatent eventus, cogunt quippe Bezoardica naturam ad ea expellenda per ſudorem, urinam, aut ſeceſſum, quæ miſerum propè ad mortem impellunt. Opinionem hanc meam confirmavit ille, juſſitque continuo grana ſex Solarium, & ſex Jovialium cum aliis cordialibus; miſit autem ad Reverendiſſ. P. Præfectum Servitarum, Spagyricum optimum perfectumque Manipulatorem, ut ſupra dicta concederet. Sumpſit æger, & multam per ſeceſſum ejecit atram bilem, verùm ex ea convulſione vires exhauſtæ omni penitus deſtitutæ ſunt vi; majoriſque debilitatis edidere ſigna, ex quo, perterritis domeſticis, filius Presbyter ad me ſe contulit iracundia non ſolùm ſuccenſum, ſed & Medicis verbis ex Bezoardicorum pulvere illo mortem, provenientem ſignificantibus, qui quamvis ex eo minimè fieri poſſe ſciret, nihilominus à repentino motus periculo culpam in me conferre curabat. Filius, inquam, mihi tale ſcelus exprobans minis de genitoris cæde accuſabat. Demum talis evacuatio, Omnipotentis permiſſione, atram bilem tranſmiſit, quam natura ex ſe non valebat, ideoque mortuum, ut ita dicam, novam in ſalutis lucem revocavit. Hinc dum aliqua in conſultatione adſum, nunquam à cæterorum diverſam expono propoſitionem, certus minimum eventum malum mihi crimini fore tribuendum.

Extractum noſtrum Antipleuriticum.

REcipe extracti flor. papaver. errat. ʒ. ii. malvæ arboreæ rubræ, gummæ extractæ de ligno quercino, ana ʒ. i. ß. pleuræ humanæ, vel apri ʒ. ii. limaturæ dentis apri ʒ. iii. maxillarum aſelli piſci ʒ. i. ß. unicornu veri, magiſter. corall. corticum interior. avellanar. flor. buxi, ſalis prunellæ, an. ʒ. i. fiat maſſa cum extract. ſupradictis, & compoſitum eſt portentoſum pro pleuritide. Doſis à ℈. i. ad ʒ. ß.

Extractum Hyſtericum noſtrum.

REcipe extract. artemiſ. matricar. ana ʒ. iii. extract. ſabinæ, & bacc. junip. ana ʒ. i. fæcul. aronis ʒ. ß. fæcul. brioniæ ʒ. ii. extract. nepetæ, & azari, ana ʒ. i. ß. magiſter. carabum ʒ. iv. ſal. Jovis ℈. iv. ſemſeſeleos, nepentes, ana ℈. ii. ſem. ameos, rutæ, carvi, aniſi, cardamomi, ana ʒ. ii. caſtorei ℈. iv. m. & da a ʒ. ß. ad ʒ. ii. in paſſionibus enim hyſtericis magnopere prodeſt.

Extractum Nephriticum noſtrum.

REcipe herbæ Turcicæ ſiccæ manip. 3. eryng. recta bovis, bardanæ, ana manip. i. baccar. junip. & lauri ana ʒ. ii. ſem. de milio, Solis, urticæ, cepæ, ſaxifrag. aniſi, fœnicul. ana ʒ. ii. De his omnibus fac extractum ſec. artem, indeque adde magiſter. lapid. Judaici, cryſtallin. de monte, oculorum cancrorum, cortic. ovorum, ſal. cortic. fabæ. ſal. flor. ammoniaci. ana ʒ. i. Hæc fermenta ſimul, & magnum remedium eſt contra nephriticos dolores. Doſis à ℈. i. ad ʒ. ß.

Extractum Aureatum noſtrum.

REcipe bacc. junip. bacc. lauri, amygdalorum perſici, ana ʒ. iv. flor. nucum, ſambuci, uvæ ſylveſtris, herb. calamenti, origani, pulegii, ana manip. iſem. dauci, aniſi, feniculi, cumini, ana ʒ. ii. cinnamomi, caryophyllorum, ana ʒ. ß. lign. aloes ʒ. i. fac extract. ſec. artem, inde adde balſami Peruviani impetriti Ol. nucis moſchatæ, ol. ætherei terebinthini, ana ʒ. ß. m. & ſimul fermenta. Doſis à ʒ. i. ad ʒ. ii.

Diaphoreticum Aureatum noſtrum.

MUltis ab Auctoribus hoc ſcribitur eſſe ſulphur illud, quod eſt in Reguli fæcibus vulgaris; quo contrito, & ebullito cum aceto præcipitatur ſulphur in inferiori parte, inde verò multoties abluto, & exſiccato utuntur ad ſanguinem mundificandum, ſudorem provocandum. Correctius autem noſtrum eſt quia ſupradictis omnibus peractis, calcinatur iterum in fornace horis 24. vel igne rotæ, donec dealbeſcat una cum quarta parte auri tonantis. Digeritur inde aqua vitæ ardenti, quæ

ter ſu-

ter superincenditur: tuncque optimum Diaphoreticum est in pleuritide, & febribus pestilentialibus, datur autem à g. xvi. ad xx.

Diaphoreticum commune nostrum.

REgulus hoc est vulgaris ter calcinatus, semper cum duplo nitrio rectificato, indeque dulcificatus, & aqua vitæ superincensa. Datur hoc à ℈. i. ad ʒ. ß. vel etiam ʒ. i. contra omnes morbos chronicos, in quibus per sudorem operatur, vel insensibilem transpirationem.

Diaphoreticum fixum nostrum.

PUlvis est fixus P. Basilii Valentini, quem ipse universalem proponit, nomine etiam interdum Panaceæ fixæ Basilii, scriptæ in Curru Triumphali Antimonii ejusdem Auctoris.

Panacæa liquida nostra universalis cum auro.

REcipe auri foliati ʒ. i. & calcina cum sulphure in igne circulatorio pro horas 8. quater sulphur addens, Aqua inde calida dilue, exsiccatumque conjunge cum oleo antimon. facto tali modo: ℔. reguli de antimon. Mercurii sublimati. ana ʒ. iv. misce bene in mortario, stillaque per rerortam, sicut fit ol. graciale sive butyrum antimon. ignem adde gradatim, donec in butyr. convertatur, appositis etiam carbonibus ad collum retortæ. Butyrum illud pone in Cella vinaria supra lapidem cum vase in quo guttatim cadat, & ol. fiet, cujus ʒ. adde ʒ. i. auri calcinati per cimentum, ut supra. Vas inde repone in loco calido, digerens per mensem, tingetur enim in aureum colorem. Hinc adde spiritum vini rectificati, & iterum in calore colloca, ubi aqua vitæ sibi omne aurum attrahet. Percola, & aqua vitæ iterum addita donec tingatur, ol. exhala; nam pulvis remanebit. Hunc unà cum ʒ. viii. antim. crudi, & ʒ. xx. olei de nitrio facti per deliquium pones in vase quod bene obturabis, ad digerendum. Post mensem adde ℔. ii. spiritus vini rectificati, & iterum digere; brevi enim tinctura menstruo spoliabitur, sicuti antea. Spiritum hunc cum illo auri conjunge, & alium iterum spiritum adde, supra ol. nitrii, donec color detergatur; remangere enim debet sicuti erat cum positum primum fuit. Tunc spiritus hosce tinctos per papyrum emporeticam, & per cinerem stilla paulatim usquequo tibi ʒ. iv. tincturæ restent in inferiori parte retortæ. Atque hæc est nostra liquida Panacæa universalis, quæ per transpirationem operatur, facultatesque vitales facilè impellit ad ea facienda quibus indiger natura, absque eo quod noceat. Hectici multi, phthisici, & hydropici per hanc à me curati salutem adepti sunt; dari autem de ipsa potest à gut. 8. ad 20. cum specificis, & juxta vires citò vel serò operatur.

Tinctura nostra, sive oleum verum Antimonii dulcis.

REcipe vitri antimon. hyacinthini clari ʒ. iv. olei nitrii facti per deliquium ʒ. viii. contritumque hyacinthinum oleo immisce supradicto in vase vitreo bene obturato, temperatoque, & æquali igne digere per mensem; oleo enim illud fiet rubicundum. Tunc adde spiritum vini rectificati, ut in Panacæa liq. suprad. factum est, donec tinctura oleum spolietur. Spiritum inde, & tincturam extrahe, quæ in inferiori parte restat. Pretiosum est contra omnes morborum species, pauloque inferius supra dictæ Panacææ. In vulneribus, & ulceribus corrosivis, aliisque pernicioſis morbis maximè prodest. Ipsius dosis à gut. 8. ad 10. in vino, vel aliis specificis. Hoc corpora renovari & revivisscere scribit Basilius, & alii; mundificat enim omnem humoris impuritatem, quæ sanguinem polluit & cordialissimum est. Hydropicis, cachecticis, hecticis, phthisicis, omnibusque infirmitatibus mirum in modum confert.

Alii multi de hac scripserunt, non verò facilè adeo ad agendum; si enim manipulationem observabis menstruum hoc non est cui stilles, imposita quippe aqua vitæ removetur, & aliis inservit solutionibus.

Tincturæ aliæ modo eodem fiunt, omnesque optimæ hæ autem duæ cæteris præstant. Illa pariter, quæ ex antimon. crudo extrahitur, mirifica est, nitrium quippe simplex attrahit tincturam, & ignis nihil de ipso consumpsit; dicitur autem Panacæa. A regulo vulgati extrahitur tertii gradus, ab electris, à regulo Martis: à regulo Jovis; à croc. metall. à flor. antimon. à calcinationibus ejusdem, & si cum dicto menstruo extrahatur, multò melior evadet, quam ex acetis stillatis, aliisque liquoribus. Ejus dosis à ℈. ß. ad ℈. i.

Olea nostra corrosiva sunt, oleum nempe glaciale, hoc est butyrum illud, quod dixi ad aurum solvendum, atque hoc malam omnem carnem corrodit. Alterum liquor est, qui per deliquium fit ex fæcibus reguli vulgaris.

Essentiæ à plerisque habentur illæ, quas nomine tincturarum, vel extractionum appello; essent. verò dico eas, quæ hoc fiunt modo: ℔. de simplici illo, ex quo essentiam vis extrahere, flores, cortices sem. & radic. si omnes habere potes, atque hæc macera in spiritu vini rectific. duobus diebus: inde stilla ad sicciratem. Hinc spiritum illum imbibe iterum herbis, vel floribus ejusdem, iterumque digere in vase bene obturato; stillaque denuò, bis autem iternm eundem sequare modum. Illam tunc circula, & essentia erit vegetabilis, quod adhibueris. Quibus plerumque utor, sunt de absynthio, menta, rosmar. salvia, spica, calendula, liliis convallii, flor. tiliæ flor., pæoniæ, lign. quercin. angelica, carlina, vincetoxicochelidonia, euphrasia, bistorta, tormentilla, contra, hierva, bacc. lauri bacc. junip. anisi, fœnicul. cumino. sem. pastinacæ, dauco, cardamomo, galanga, cort. citr. & aliis.

Quintæ essentiæ.

SEcus ac supra dictæ fiunt hæ, fermentantur enim primo res, ut tot alii scribunt, indeque per destillationes oleum separatur, qnod separatum vera est quinta essentia. Tincturæ liquidæ sunt extractæ de spiritu vini, exhalando ipsius partem. Extractæ nonnullæ stillatis aquis liquorum acidorum auxilio. Illæ de Mineralibus, & Semimineralibus extractæ sunt cum suis menstruis appropriatis. In Manipulario nostro de his apertè patebit.

Elexyr.

CUm nominentur hæc in observationibus nostris, necesse est ideò ipsorum aliqua explicare. Elexyr proprietatis ad usum Crollii semper feci, optimosque testari possum effectus. Addo ego cum illo essent. absynthii, & menthæ, elexyr verbi gratia, ʒ. ii. essent. absynthii, & menthæ, ana ʒ. i. digere simul, ipsoque utere, magnum enim est stomachale. Ita etiam eidem addo essent. Chelidoniæ, cymbalariæ, ramoracciæ, nasturtii, synapis, limacum, an. partes æquales, & digero per mensem, de quo datur ℈. i. ad ʒ. ß. contra affectus omnes atrabilares, scorbuticos, hypochondriacos exitu felicissimo.

Elexyr Antiscorbuticum, & contra Hypochondriacos affectus.

REcipe elexyr proprietatis ℔. ii. essent. carab. ʒ. ii. essent. cort. cappar. essent. cortic. tamarisci, essent cortic. mediani fraxini, ana ʒ. i. radic. dictam. alb. rhapontici, polypodii, scorzoneræ, filicis, acori, ana ʒ. ii. nasturtii aquat. sedimuralis, camædryos, chelidoniæ, ceterac. linguæ cervinæ, acrimoniæ, acerati, corymbiferi cum floribus, hepaticæ, fumariæ, flor. genistæ, centaureæ, hyperici, ana manip. 2. sem. genistæ, fœnic. amar. an. ʒ. ß. ligni sancti raspati, cortic. ejusdem, an. ʒ. iv. salsæ patillæ ʒ. i. ß. lign. sassafras ʒ. iv. salis tart. ʒ. ß. triturata infunde omnia in spiritu vini bene rectificati, & flammati q. s. usque quo bene imbibantur, & duobus digitis supernatet, digerens per dies 8. Stilla inde, & novam in stillato repete compositionem ut supra. Pro hypochondriacis mirabile est, & pro his, qui frigidis affliguntnr tumoribus. Dosis à ℈. i. ad ʒ. ß. in rebus appropriatis.

Elexyr Nephriticum.

REcipe ligni nephritici veri ʒ. ii. ß. camomillæ, meliloti, hederæ terrestris, virgæ aureæ, veronicæ; hypericonis, cum sem. & flor. herniariæ, sive herb. Turcic. ana manip. 3. radic. ononidis, pimpinellæ, saxifragiæ hermorracciæ, sem. cynosbati, milii solis, ana ʒ. ii. alchechengi ʒ. iii. bacc. junip. & hederæ, ana ʒ. i. ß. contrita omnia in vase infunde bene obturato, cum spiritu vini terebinthinato, qui digitis quatuor supernatet, & octo diebus digere, inde stilla; supradicta iterum viridia infundens fac ut supra cujus dosis à ℈. i. ad drach. ß. & pro arenulæ morbo, & calculorum, proque ipso calculo optimum est.

Elexyr Uterinum.

REcipe artemis. herb. Turcic. matricar. pulegii, calamenti, ana manipul. i. cortic. fraxini, & sabinæ drach. iii. cortic. citrin. & mali medici, an. drach. radic. vincetoxici, aristolochiæ, pœoniæ, rub. Tinctorum, brianiæ, ireos, dictam. alb. zedoariæ, sem. anisi, cardamomi, ana ʒ. ß. ocymi. ʒ. ii. bacc. lauri ʒ. ii. zingiber, cynnamomi, nucis moschatæ, croci, ana ʒ. i. omnia triturata digere cum spiritu vini

vini alcalizati ℔. iii. in vaſe vitreo bene obturato, & loco calido, nempe ſimo equino, ſive balneo Mariæ. Poſt dies 14. ſtilla per balneum Mariæ, addeque inde ℔. i. novi vini ſpiritus fæcibus, quæ in ſtillatorio remanſerunt, iterumque digere in loco calido. Poſt octo dies ſepara per inclinationem ſpiritum tinctum, lenctiſſimoque igne tincturam exhala, donec mellaginoſam convertatur in formam. Primò hanc adde deſtillato; fæces in cinere incende, & aqua artemiſiæ ſalem extrahe, qui ſupradicto Elexir, adjungitur una cum ℥. i. tincturæ Jovis. Divinitus operatur in uterinis affectibus, omnibuſque morbis, qui ab utero trahunt originem. Doſis à ℥. ß. ad ℥. i. in liquore appropriato, & multis poteſt adhiberi diebus juxta ægroti neceſſitatem.

Extractum noſtrum Antepilepticum.

REcipe extracti cranii humani facti ſec. uſum ℥. ß. extract. buxi, radic. & ſem. pæoniæ, ligni quercini, flor. lil. conval. & flor. tiliæ, ana ℥. ii. mucilagin. cornu cervi, de primo anno ℥. iii. lapid. veri bezoar. Orient. unicornu veri, unguis veri Alcis, ana ℥. i. extracti hirundinum, & picarum priuſquam è nidis diſcedant, ſtercoris pavonis, ana ℥. i. ß. narcotici de vitriolo; ſalis Lunæ, ſuccini, ana ℥. ii. magiſter. margarit. corall. & ſaphyrorum, flor. aſſium odorifer. balſam. Peruviani in petra, ana ℥ ß. diaphoretici fixi de antimonio noſtro ℥. ß. tincturæ noſtræ univerſalis de antimonio cum auro ℥. iii. miſce, & fac compoſitum, de quo vel in pilulas, vel in liquore appropriato dabis à ℈. ß. ad ℥. ß. pro vice quindecim diebus, matutino tempore Luna deficiente.

Hoc multi liberati omnino ſunt epileptici, quamvis etiam nonnullis dederim per menſes integros, cui plus, cui minus. Si verò laborioſum, & magni ſumptus eſt, inter potentiora locum ſibi vindicat. Uſu eodem optimum eſt contra omnes Emigranias, Paralyſes, Apoplexias & morbos capitales ex intemperie frigida productos.

Tinctura noſtra Polycreſta.

REcipe radic. angelicæ, carlinæ, dictamni albi, biſtortæ, tormentillæ, ana ℥. iii. vincetoxici, gentianæ, thapontici, ſcorzoneræ, acori veri, ana ℥. ß. fol. abſynchii, abrotani, ivæ arrreticæ, ana manip. ß. fol. ſcordii, calamenti ana manip. 1. flor. roſmar. centaureæ minoris, horminis, betonicæ, & malorum medicorum, ana pag. 1. cinnamomi, nucis moſchatæ, caryophyl. ana ℥. i. myrrhæ, maſtich. aloe ſuccotrini, ana ℥. ii. caſtorei, mumiæ tranſmarinæ an. ſcrup. 2. corall. rub. præparati, cornu cervi, matr. perl. præparatæ, an. drachm. 1. ß. croci ſcrup. 1. aſſ. 1. dulc. ſpicæ nardi an. drach. i. cort. citr. & malorum mediocrium, an. unc. i. ß. ſantal. rub. citr. & alb. an. unc. ß. omnia contere, & infunde in vaſe vitreo benè obturato una cum ſpiritu vini electi alchalizati lib. 9. ad digerendum per dies 15. Per denotationem inde tincturam ſejunge, ipſique ſaltem adde fæcum ſec. artem de incenſis fæcibus. Tinctura hæc maximis pollet virtutibus, perinde ac Elyxir. vitæ ſpiritus recreat vitales, omnemque expellit ab ipſis veneni vaporem. Datur in omnibus malignis morbis, tempore peſtis, & contra omnia venena à ℈. i. ad ℥. i.

Elyxir vitæ majus noſtrum.

REcipe ſucc. meliſſæ lib. 9. vini generoſi lib. 4. cornu cervi in fragmenta crudi lib. 3. unicornu foſſilis, bollarm. pretioſi an. lib. ß. viperas decorticatas, abſque capite, cauda, & interioribus num. 3. & diſtilla per tamburlanum benè ſtannatum, quod magnum habeat refrigeratorium, fragmenta autem cornu cervi, & unicornu ſtent in collo tamburlani, ut omnem recipiant fumum. Poſtquam ſtillaveris, novum iterùm ſuccum & vinum deſtillato adde, ſemperque recens cornu cervi, & viperas tres ut dictum eſt, quam manipulationem fac novies; qualibet nempè vice adjungens recentem ſuccum, recenſque vinum deſtillato, & vas permutans juxta capacitatem. Ultima vice adeunt omnia ſupradictæ tincturæ policreſtæ & in fimo equino, ſive balneo Mariæ calido digeruntur per menſem in vaſibus vitreis capacibus benè obturatis. Deſtilla inde ad ſiccitatem extrahens non ſolum ex omnibus fæcibus, ſed & fragmentis oſſium, & terris, ſalem ſecundum artem, quo immixto cum ſtillato circulabis per duos menſes.

Elyxir hoc, quamvis difficile, attamen non magnæ impenſæ, illo autem nunquam inveni pretioſius inter tot, quibus uſus ſum, cordialius enim operatur quàm illud Sereniſſimi Magni Etruriæ Ducis. In omnibus morbi affectibus, in quibus cor, & viſcera auxilio indigent, dari poteſt, ad venenorum, putredinum, &c. reſiſtentiam. Doſis à ℥. ß. ad ℥. ii. neque odorem habet aquæ vitæ, ſed gratiſſimum, & ſuavem.

Tinctura Viperarum noſtra.

REcipe viperas decorticatas, num. 20. & imbibe ſpiritu ſalis; indeque adde dictam. Cretic. albi, tormentillæ, hiſtoriæ vincetoxici, ſcorzoneræ an. unc. 1. vini albi generoſique q. ſ. ad imbibendum, quod ſupernatet duobus digitis, & digere in baln. Mariæ, ſeu ſimo equino. Poſt dies octo in eodem vaſe vitreo decoque per duas horas in balneo Mariæ, indeque fit fortis expreſſio. Fæces exſiccatæ incenduntur, & ſal extrahitur. Quod remanet bis purificatur ovi albumine, iterumque ponitur in balneo Mariæ tepido per triginta dies, calore moderato, hoc enim tempore rubeſcit ad inſtar ſanguinis.

Cordialis hæc eſt, & Alexipharmaca; prodeſt hecticis, phyticis, hydropicis, cachecticis, febre laborantibus putrida, & maligna, & tempore peſtis; multi etiam utuntur pro præſervativo, ſanguinem enim mundificare affirmant. Doſis à ℈. i. ad ℥. ß.

Extractum noſtrum Antinephreticus.

REcipe lign. abietini, cort. & ligni raſpati lib. 1. ligni nephretici lib. ß. cortic. interioris coryli unc. 7. herb. ſaxafragiæ, pimpinel. cymbalariæ, parietariæ, gerc. Turcic. an. manip. 1. radic. liquiritiæ, anodinæ, bardanæ, leviſtici an. unc. 1. ß. bacc. maturatum junip. amygd. perſici, amygd. ceraſi an. unc. 3. ſem. dauci, petroſelini, pimpinellæ, cepæ, urticæ, geniſtæ an unc. ß. comprime, & contere omnia; recipe inde ſucci de herniaria, de hædera terreſtri, de parietaria, de cepa, de malo baſſilico, de raphano an. lib. 1. vini generoſi lib. 3. & unà cum ſuprad. omnibus pone in vaſe vitreo capac. benè obturato in balneo tepido per dies octo. Fortem inde fac expreſſionem, & ovi albumine clarifica, & percola, & exhala per alembicum in balneo Mariæ, donec in formam extracti liquidi evadant.

Tunc addes hoc magiſter. Oculorum cancrorum, cortic. ovi, matr. perl. cryſtalli de monte an. ℥. i. ß. ſalis fabarum, parietariæ, ſuccini, urinæ volatilis an. drach. 1. miſce, & ſerva.

Maximum eſt remedium contra omnes calculorum ſpecies, arenulas & ſimilia, dolores extinguendi nephreticos cæteris virtute antecellit. Doſis à ℥. ß. ad ℥. i. vel in pilulis, vel in liquoribus appropriatis.

Antifebrile noſtrum.

REcipe cortic. chinæ lib. ß. cortic. tamariſci, cort. fraxini, an. unc. 1. fol. camædryos, chelidoniæ, pimpinellæ, heliotropii minoris an. manip. ß. aquæ ſtillatæ de ſucco camædryos, & de ſucco cymarum tenerarum fraxini an. ℔. iv. ſpiritus vitrioli ſtybiati ℥. ii. contrita omnia infunde in aqua prædicta, in vaſe vitreo bene obturato, in balneo Mariæ. Poſt dies 12 per fortem expreſſionem omne humidum extrahe, deque exſiccatis, & incenſis fæcibus fac ſalem. De liquore fac exrractum cum calore baln. ſecundùm uſum. Hinc recipe de dicto extracto unc. 2. extract. de rhabarb. de ſenna, de gratiola, an. unc. magiſter. de mechoacana, de ſcialappa an. drag. i. ſalis de fæcibus ſuperd. ſalis de centaurea minore, de gentiana, de abſynth. vitriolato, de vitriolo Martis ana ℥. i. magiſter. de cortic. limacum parvarum de lacu oblongarum unc. ß. magiſter. tart. ſoluti drag. 2. hæc omnia fermentabis per dies duodecim. Datur antifebrile hoc in omnibus febrium ſpeciebus, tam intermittentium quam continuis. Siſtit vapores febris, placideque purgat, eſt autem ex perfectiſſimis, quæ adhiberi poſſint, abſque eo quod unquam nocuerit. Doſis à ℥. i. ß.

Spiritus noſter Vitrioli ſtybiatus, qui ingreditur in aqua Catholica, & in Antifebrili extracto.

REcipe ſpiritus vitrioli rectific. unc. 1. vitri hyacinthini de antimonio unc. ß. digere in loco calido per menſem; ſpiritus enim tingetur in aureum colorem; inde percola, & ſerva.

Hic ſpiritus erit ſtybiatus ſupradictus, qui una cum medicamentis purgatibus à guttis 12. ad 20. placide, & ſine vomitu operatur, corrigitque earumdem medicinarum calorem.

Magi-

Magisterium Tartari purgans nostrum.

APlerisque hoc describitur, non verò ei fidem illam habent, quam habere deberent; Medici enim compositum minimè animadvertunt.

Fit hoc modo: recipe salis de tartaro facti de oleo dicti tartari partem unam, aceti destillati fortissimi partes duas, & misce simul. Postquàm interno exæstuaverint murmure, distilla ad siccitatem, indeque novum acetum adde. Subbullitione prædicta iterum facta dulcificantur; acetum enim salsedine salem exuit, & sal acetum acrimonia. Hinc iterum destilla, & hanc facies manipulationem decies, donec acetum suam sibi resumat acrimoniam; semper autem stillabis ad fixationem tartari. Fixo decimæ vicis adjunge aquam vitæ stillatam, & rectificatam, factamque de vini fæcibus, subitò enim tingetur in rub. colorem. Tincturam inde percola & aquam vitæ iterum infunde donec amplius non tingat, atque tunc filtra, iterumque stilla ad siccitatem. Quod restat fixum ad aerem resolvitur in oleosum liquorem, qui magisterium est tartari solutivum.

Solvit crassos, & tenaces humores, qui in venis sunt; certum aurem, & necessarium remedium est in omnibus febribus longis, & vitiosis. Immò Præceptor meus Riverius in fine febrium acutarum, vel contumacium ad humorum reliquias, & fermentum resolvendum, ægrotos purgabat per epicrasin hoc modo: Recipe aq. capil. Ven. vel similis humoribus appropriatæ unc. 6. sennæ scrup. 2. cynnamom. rhabarb. an. scrup. i. spiritus vitrioli stibiati, sive communis gut. 3. infundebatque per noctem. Manè aquam percolabat, additisque gut. 15. vel 20. de dicto magisterio, propinabat quater, vel quinquies, cui plùs, cui minùs, juxta necessitatem, cui quotidie, cui alternatim; nonnullis dosim minorem, nonnullisque majorem; aliquibus pro rhabarb. mechoacanam vel scialapam ponebat; aliquibus unc. 1. dabat syr. rosarum solutivarum, atque hoc modo corpora obstructionibus infecta non remanebant, neque febres in erraticas convertebantur. Hac eadem serie utor, ususque sum ego, sicut & Medici multi mihi familiares multam sibi laudem comparavere, maximas enim vidi utilitates.

Febrifugum nostrum.

REcipe flor. antimonii ter sublimati cum sale ammoniaco, & dulcificato, vitri de antim. hyacinthino pellucidi, an. unc. ß. aq. fortis factæ de nitrio: & de alumine unc. 4. in qua aqua præcipita dictum antimonium, iterumque recipe Mercurii revivificati à cinnabare unc. vi. & cum aqua forti facta de nitro, vitriolo, & alumine præcipita, donec omnia præcipitentur; recipe inde aurum de Cechinis Venetis; aut Ungaris limatum ad unc. i. & solve in aqua regia, omniaque tria menstrua cum materia pone in retorta bene lutata, & igne gradatim distilla ad siccitatem; spiritum collige in vase recipiente bene obturato, ipsumque destillatum infunde in retorta. Destilla iterum, eodemque modo semper super caput mortuum duodecies. Ultima vice fracta retorta lavatur pulvis aquis cordialibus quinquies, quem inde exsiccatum in ℔. ii. aquæ vitæ rectificatæ immerges, ipsumque in retorta nova benè lutata iterum distillabis coobans sexies super massam. Hinc aquam vitæ separa, massamque calcis repone in crucibulo forti benè lutato, igne rotæ, per tres horas. Remove inde, & spiritum aquæ vitæ superincende, quem antea stillaveras.

Febrifugum est hoc compositum tribus ab Herculibus, cum nostro Præceptore quarto Arhleta, quartanarum destructor, ut ex ejus, & meis Observationibus innumera patuerunt experimenta. Dosis à g. vi. usque ad x. cum resina scammoneæ, vel scammonea Præparata cum sulphure, à g. xii. usque ad xxv. juxta vires. Multi hoc indagaverunt, non autem veris manipulationibus, & legitimis, hoc unum sincerum est.

Sales, quos adhibeo in febribus pertinacibus perinde ac Autumnalibus, & ad humores heterogeneos dissolvendos optimi.

REcipe sal. de gentiana; de centaurio minore, de chelidonia, de absynthio, de carduo sancto, prunellæ de vitriolo Martis, flor. sal. ammoniaci, an. unc. 1. aquæ de ignimonias vel similis q. s. prædictosque sales resolve, & fac lixivium. Decoque inde lento igne, donec supra fiat pellicula, & repone in loco humido, & frigido, nam cryallizabuntur. Consumunt hi oppilationes, febresque intermittentes vitiosas, ut quartanas, & ex impuritate productas. Dosis à i. ad ʒ. ß. & ʒ. i. in jure vel similibus appropriatis. Nonnullis dantur duabus horis ante accessiones, & tegitur æger, ut sudare possit.

Salem quoque ex alumine, & tartaro factum præceptor meus dabat, quem valde laudibus extollebat: ego verò nunquam usus sum, scilicet:

Recipe crem. tart. & aluminis, an. partem æqualem, aquæ stillatæ de carduo sancto q. s. in qua resolvuntur supra dicta, igneque lento reducuntur in formam, qua crystallizari possint in loco humido, & frigido. De hoc datur à ℈. i. ad ʒ. ß. in liquoribus appropriatis.

Sæpe etiam do salem absynthii vitriolati vel alios; recipe nempe salem, & cum spiritu vitrioli conjunge donec subbullitio fiat, qua facta evapora, & minùs pungens erit, aptiorque ad apertionem, & refrigeratior. De tartaro vitriolato à multis scribitur, & à Medicis adhibetur.

Conjunguntur pariter sales hi quilibet cum chalybe, si recipias partes duas salis, quam chalybeare vis, partem unam vitrioli Martis, & cum aqua stillata appropriata liquefacies, igne inde lento condensabis in sale, qui veri sunt chalybeati. Eodem modo fiunt cum vitriolo Veneris, cum sale Lunæ, cum sale Jovis, & similibus.

Sal noster celebris Antiscorbuticus.

REcipe de cineribus dealbatis, & incertis fraxini, juniperi, buxi ligni sancti, mentæ crispæ, camedryos, agerati, acrimoniæ, centaureæ, hapaticæ, ceteracæ, linguæ cerv. fumariæ, cymbalariæ, nasturtii aquatici, cappar. tamarisci, genistæ, hypericonis, portulacæ marinæ, sarmentum vitis, an. partes æquales, cum aqua nasturt. aquatic. fac salem sec. artem. Inde recipe de sale ipso unc. 2. & adde vitrioli Martis ʒ. ii. salis tart. aluminati ß. ß. flor. salis ammoniaci ter sublimati ʒ. ii. auri fol. num. 20. spiritus salis communis q. s. ad imbibendum, ita ut dimidio digito supernatet. Calore lento exsiccetur spiritus cum suprad. & fiat massa, & vocatur Antiscorbutic. Riverii, qui in hypochondriacis, cachecticis, & aliis perfectissimus est; humorum enim atrabiliariorum omnes expellit impuritates, & venas mundificat. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. i. in liquore appropriato.

Extractum ligni sancti nostrum pro lue venerea.

DIffert hoc nostrum ab aliis: extracto quippe utor, & menstruo, quod sudoriferum est hoc modo.

Recipe lign. sanct. raspat. cortic. ejusdem, salsæ parillæ. cinnamom. an. unc. 4. sassafras unc. 2. vini generosi ℔. xii. digere in vase benè obturato. Post dies duos stilla, & extrahe ℔. ii. spiritus, quem ex se repone. Aliud vinum exhala per baln. Mariæ, donec deficiat plusquam dimidium, & tunc percola, filtra benè, & per baln. iterum exhala donec evadat in formam mellaginis, & aliquantò durius. Hujus extracti pro qualibet uncia adde ʒ. ii. diaphoretici communis antim. ʒ. ß. & bezoaris Orientalis & fac pilulas, de quibus una pro manè datur ad pondus ℈. i. ʒ. ß quam sequitur unc. ß. de illa aqua vitæ, de qua dictum est, beneque tegitur infirmus, nu. 30. diebus, citius vel serius ab omni mala qualitate prædicti morbi liber extabit, ut toties de hac compositione expertus sum.

Terebinthum potabile nostrum pro Gonorrhœis.

REcipe terebinthinæ claræ unc. 4. & pone in marmoreo mortario unà cum duobus vitellis ovi, & ligneo pistillo misce; nam in liquidam convertetur, addensque ℔ i. aquæ acrimoniæ miscebis donec soluta omninò sit. Hinc ampulla vitrea pones in baln. Mariæ per noctem, & manè optimè percolabis per charram emporeticam, vel linteolum. Adjunge inde sacchari fini ℔. i. vel plus, cum succo limonis q. s. per gratitudinem. de hoc dabis unc. 1. ad unc. 2. ß. pro manè illis, qui remedia in pilulas sumere non possunt; hæc enim ex odore optimum faciet effectum.

Aqua nostra contra Gonorrhœas antiquas.

REcipe ligni sancti, lentisc. corticis abilerini, an. unc. 4. tritura, & infunde in ℔. viii. vini albi generosi, add. radic. dictamni, ireos Florentinæ, an. unc. 3. menthæ siccæ manip. 4. verbenæ manip. 1. ß. sem. agni casti, rutæ, lactucæ, an. unc. 3. benè contusæ, terebinthinæ claræ ℔. 1. misce, & pone in vitrea cucurbita per horas 24. in loco tepido duo, vel tria in manè per aliquot dies.

Potio

Potio noſtra contra Gonorrhœas, & Ulcera renum, & veſicæ.

REcipe herb. vermicularis manip. 1. radic. conſolidæ majoris, tormentil. alchimil. ſigilli Salomonis, polygoni, plantag. an. unc. 1. ß. ſem. cydoniorum, agni caſti, rutæ, plantag. roſarum, an. unc. 1. ſucci limonum ℔. 1. ſang. draconis, croc. Martis adſtring. an. unc. 1. aq. flor. malvæ ℔. 3. macera per dies duos, poſteà igne lento decoque, & da cochlearia duo pro mane horis quatuor ante cibum.

De extractis.

IN Pharmacopœa Præceptoris mei manipulationes multæ ab his differre videntur, ſed in formam ab eodem deſcriptam redactæ, majores evadebant pretii, quàm illæ ad uſum Quercetani, & aliorum; non verò quòd Quercetanus, totque alii optima non egerint, ſed *facile eſt inventis addere*, ipſe diverſam utiliùs ſervabat formam, ut ex his patet Arcanis à me deſcriptis, quæ manipulationum augmento, & virtutibus amplificantur.

Extractionem purgantium ex vegetabilibus juxtà ſupradicti diſciplinam, uſus meus eſt, quòd ſuccum ex plantis illis extraho, quas jam anteà propriis collegi temporibus, ipſumque digero per balneum, & optimè clarifico; hinc deſtillo ſeparando ſpiritum, remanenſque in extracti formam coagulo. Mox plantam expreſſam, novamque ſimul non expreſſam minutatim contero, & in vaſe pono capaci apto ad deſtillandum per deſcenſum, ex iis nempe, quæ ad lignorum olea conficienda adhibentur. Appoſito vaſe ad oleum recipiendum, igne circulatorio, qui ſemper vehementior augetur, omnis exit humiditas, cæteraque in albiſſimum cinerem incenſa converto, ni verò cinis q. ſ. calcinatus ſit, iterùm ipſum calcino. Ex hoc cum aqua vel ſpiritu primo ſeparato lixivium facio, & cum filtratione ſalem, ſecundùm uſum. Oleum per deſcenſum extractum, quod empireumaticum exhalat odorem, ſupradicto ſali immiſceo, & pauco ſalis tartari clati, & puri pariter eidem addito, digero in loco calido. Deſtillo inde ſemper ſuper fæces coobando ſpiritum donec oleum ſalis vi ab empireumate deſtituatur, & in formam mellaginoſam reduco. Tunc extracto primo facto mellaginoſum quoque hoc addo, qua propter omnes ſpiritus extracti, & ſalis facultates in unum hoc modo congeruntur. Hæc perfectior eſt forma, quæ pro extractionibus poſſit reperiri. In uſu datur juxta compoſiti vim, vel Pharmacopœarum regulas, immò potiùs cum majori levitate, quia efficacior.

In herbis, drogis, aut radicibus ſiccis, vel pauci ſucci omnis extrahitur vis cum proprio menſtruo, indeque accommodatur materies, ut ſuprà, per deſcenſum, & oleum exprimitur; hinc ſal fit, qui oleo additus, & pluries, ut dictum eſt, rectificatus extracto jungitur, verum quidem eſt, quod hujuſmodi extracta in vaſibus vitreis ſervantur obturatis.

Alia generum omnium extracta ſimili pacto fieri poſſunt, tam alexipharmaca, quàm ſpecifica, quamvis ex rebus variis forent compoſita; ſed de horum deſcriptione non me extendo, qui enim artis exercitatione præditus eſt, inſtructione non indiget.

Notandum eſt, quòd extracta vulnerariarum herbarum, verbi gratia ariſtolochiæ, ſymphyti, hypericonis, ſtellariæ, veronicæ, faniculæ, hederæ terreſtris, & ſimilium dari poſſunt internè non ſolùm, verùm etiam externè in linimentorum formam vulneribus admota abſolutè, vel cum ſimilibus; mirificos operantur effectus, confortant quippe, in unum contrahunt, & tuentur partem à corruptelis, ipſamque citiùs ad cicatricem reducunt. Ita pariter plantæ illæ, quæ abſterſivæ ſunt, & exulcerativæ, meliores efficiunt operationes.

De oleis vegetabilium ad uſum Spagyricum tot de Spagyrica tractantia volumina differunt, at modum hunc optimum cæterorum exiſtimo. Plantæ, de quibus vis oleum, fac areant, & oleum per deſcenſum extrahe, ut ſuprà dictum, hinc de cineribus fac ſalem, quem oleo junge, indeque unà cum pauca calce viva oleum rectifica, calx enim empireumaticum odorem reſolvit, ſi pluries, ut mos eſt, trajeceris. Mox in vaſe vitreo poſitum ſoli expone, flores, vel folia proprii vegetabilis ad infuſionem immiſcens, vel alterius, ſi compoſitum decreveris; odorem enim gratum reſumit, juxtaque plantarum virtutem, gradus recipit illos augmenti quot ſunt centum pro qualibet; adhibetur autem non ſecus ad adnotata à primo meo Præceptore Petro Joan. Febris tam interiùs, quàm exterius.

Baſilicum Chymicum noſtrum.

REcipe ol. myrrhæ, maſtiches, thuris deſtillati, an. unc. ol. terebinthinæ, de lateribus, ceræ deſtillatæ, an. unc. 1. vitell. ovorum num. 3. miſce benè, utere, nam mira experieris.

Balſamum Sulphuris noſtrum.

REcipe flor. ſulph. unc. 1. ol. therebinthinæ unc. 3. ol. violati unc. 3. miſce, & in pila vitreata bulliant, agitabiſque ſpatula lignea donec fiant rubicundiſſima. Remove inde ab igne, & adde ol. ceræ, vitelli ovi, an. ℥. ß. miſce, & utere omnibus vulneribus, ad ſpaſmos, nervos contuſos, & transfixos.

Balſamum Mumiatum noſtrum.

REcipe extract. ariſtolochiæ rotundæ, centaureæ minoris, an. unc. ß. extract. hypericonis, ſymphyti majoris, an. unc. 1. terebinthinæ Venetæ, & mellis, alb. ana. unc. 4. myrrhæ unc. 3. mumiæ veræ unc. 3. croci Martis unc. 4. hæc omnia miſce, & infunde in vaſe vitreo cum lib. 6. aqu. vitæ rectificatæ, & digere per menſem, agitando quotidiè materiam, ut facilius ſpiritus vini rerum tincturam extrahat. Poſteà per inclinationem ſepara diligenter tincturam, & per baln deſtilla uſquequò ſit in fundo alembici quaſi mellago, quæ ad balſamum, quo uti poteris ad vulnera quæcumque agglutinanda. Spiritus deſtillatus mirabiles etiam poſſidet virtutes.

Balſamum Apoſtolicum noſtrum.

REcipe eſſent. ſive ol. deſtillati ſpicæ, ſalviæ, roſmar. junip. an. dragm. 1. rutæ, majoranæ, an drag. ß. cinnamom. caryophyll. an. ſcrup. i. ſuccini dram. 1. ß. extract. belzovini, ſtoracis calamitæ balſ. albi ſodi Orient. an. drag. 2. balſ. Peruviani, & Orient. liquidi an. unc. ß. ol. nucis muſcatæ expreſſæ unc. 3. ambræ griſeæ, nigræ, an. drag. 1. ß. muſci odorati drag. 2. miſce, & ad calorem lentiſſimum agita, uſquequo ſimul uniantur. Perfectiſſimum eſt pro epilepticis, & apoplecticis, vertigines expellit, ab aeris contagioſa corruptione defendit, cor recreat, omnes vitales facultates, & animales. Adhibetur ungendis commiſſuris coronalibus, temporibus, & odorando.

Spiritus noſter Sulphuris ad conſolidanda pulmonum ulcera, ipſorumque ſanandas corroſiones.

REcipe ſpiritus ſulph. acidi rectificati, & paulatim ſuperimbibe limaturam chalybis ad lib. duas, vel tres; nam ex ſe ſubbulliet, indeque quaſi in ſalinam evadet. Hinc omnia pone in retorta bene lutata, & ſtilla ſec. artem, & extrahe ſpiritum. Hunc imbibe iterùm capite mortuo, & cooba quinquies, nova autem retorta qualibet vice. Dulcificatum ſpiritum adde magiſteriis margaritarum, balſ. impertiti Orientalis, & belzovini, an. unc. ß. miſce, & in ſupra dictis affectibus mirabile eſt, in omnibus phthiſicis, quorum multi hoc ſalutem habuere à me curati.

Magiſterium margaritarum fit ſolutis primò unionibus in ol. ſulph. & inde bene dulcificatis cum aquis cordialibus, poſteà exaltatis cum ſpiritu vini magiſteria belzovini, & balſ. Orient. diſſolvuntur in ſpiritu vini, & præcipitantur aquis cordialibus, indeque ſublimantur eodem modo, quo ſulphur. Quod ſublimatur purius eſt, & pulmonibus optimum.

Balſamum Canis rubei noſtrum.

OCcides canem rubeum, rejectiſque interioribus, non verò adipe, cæde ejus carnem, oſſa, & pellem in fruſta, quæ omnia in vitro capaci fac bulliant cum ol. & vini q. ſ. addens hæc: adipis urſi, anſeris, gallinæ, taxi vulpis, felis, equi, aſini, an. unc. 1. lumbricorum terræ vino ablutorum lib. 4. radic. hebull. ivæ arteticæ, an. manip. 3. ſalviæ, ſpicæ, roſmar. abſynth. abrotani, fol. cupreſſi, cortic. hederæ, cortic. ulmi, ſabinæ, an. manip. 1. hæc omnia decoque, donec raro conſumpta ſit oſſaque omnia disjuncta. Tunc ad torcular exprimuntur, & reponuntur in retorta forti lutata, unà cum unc. 1. gummi de hedera, & lib. 2. lumbricorum ſupradictorum, ivæ arteticæ manip. 6. ranis vivis num. 20. & digere in loco tepido per dies tres. Inde deſtilla, extrahe omne oleum, quod ſervabis, nam balſ. anodinans eſt, & conſolidans nervos, præcipuè in morbis articularibus.

Empla-

Emplaſtrum Sulphuris Rulandi.

REcipe olei ſulphuris noſtri unc. 3. colophoniæ drag. 3. ceræ unc. ß. myrrhæ ad pondus omnium; cera, colophonia, oleoque liquefactis ſimul, & bene commixtis inſperge myrrha ſubtiliſſimè trita paulatim, igneque lento coquantur, ſpatula ſemper agitando, donec optimè permixta fuerint: poſt quadrantem horæ ab igne deponantur, & paulatim frigeſcant. Habebis emplaſtrum præſtantiſſimum, certum, & infallibile in curandis cujuslibet generis ulceribus, & vulneribus quibuſcumque, ſicut experimenta in Centuriis ejuſdem Rulandi deſcripta, quibus tutò, & perpetuò fidendum, & in curatione 94. dicit, quod in hoc emplaſtro eſt divina, miranda, & celer vir emolliendi, ſuppurandi, rumpendi, abſtergendi, & conglutinandi, quemadmodùm longa experientia expertus eſt.

Oleum noſtrum Bufonis.

REcipe bufones ſylveſtres ex illis, qui longè ab aqua morantur, numero quatuor vivos, & pone in olla benè obturata ut purgentur; recipe indè ol. commun. l. 2. in quo ebullierint manip. 1. pro qualibet hac re, ſcilicet ſalviæ, ſonci, radic. iridis, & gentianæ, immerſoque uno ex illis bufonibus pones ad ignem in loco aperto, in olla vitreata cooperta; ſed cave à fumo. Dum primus aridus eſt, pone alterum pariter vivum, cui arido inſequatur tertius, & ſic quartus; dum coctum ol. eſt percolatur; atque hoc validiſſimum eſt contra omnes dolores frigidos, optimum, contra tineam, morphæam, & hydropem, & tepidum adhibetur.

Balſamum Antipopleticum noſtrum.

REcipe ol. ſuccini rectificati, petroli, Philoſophorum roſmarini, ſalviæ, ſpicæ, (omnia verò ſint deſtillata an. ʒ. ß. ol. nucis moſchatæ per expreſſionem unc. 1. extracti caſtorei, ol. buxi, caphuræ, an. drag. 1. balſami Peruviani, opobalſami Occidentalis, zibetti, extracti benzoini, an. unc. ß. muſci, ambræ griſæ, an. ſcrup. 1. miſce omnia, & calore moderato conficiatur balſamum, quod valet contra morbos capitis ungendo occiput, nares, & pulſus, contra apoplexiam, epilepſiam, & ſimile. Ungendo umbilicum colici dolores tolluntur, & hyſtericæ paſſiones.

Pilulæ noſtræ contra morbos peſtilentiales.

REcipe aloe loti, croci, myrrhæ, an. unc. ß. balſami Orientalis, Occidentalis, an. drag. ß. oſſa de corde cervi num. 6. unicorum, ſmaragd. bezoard. Orientalis, margarit. præparat. coralli præparat. ligni aloe, an. gr. x. ambræ griſæ g. v. tincturæ noſtræ electri & magiſterii tartari, an. q. ſ. ad formandam maſſam pilularum, de quibus capiatur una ad pondus ʒ. ß. ſerò in hora ſomni, bis in hebdomada. Sanguinem mundificant, caput & ventriculum corroborant, ſuccurrunt cardialgiæ, ſpiritus omnes confortant, juventutem renovant, ſenectutemque retardant.

Aqua noſtra lapidem frangens.

REcipe nuces juglandes virides in menſe Maii, contuſaſque diſtilla ter coobando, ſemper deſtillato ſuper alias nuces virides contuſas, poſteà extrahe ſalem reſidui ex capite mortuo, & eſt validiſſima, doſis erit unc. 1. ad unc. 1. ß.

Balſamum noſtrum contra Aſthma.

REcipe balſ. de ſulphure facti cum ol. therebinthi, & ol. ſulphuris noſtri dulcificati, an. unc. 1. flor. aſſæ dulcis unc. 1. ß. ol. de ſaccharo facti cum ſpiritu vini ℔. ii. m. fiat balſamum. Hoc prodeſt valde in omnibus morbis pectoris, & pulmonum; doſis erit cochlear dimidium, ad unum.

Pilulæ noſtræ contra omnes impuritates ſanguinis & humorum.

REcipe extracti de helleboro nigro ſuo ſale fixato unc. ß. calomelani noſtri ʒ. ii. auri foliati mixti ʒ. ß. magiſter. margarit. ʒ. 1. miſce, & fiat maſſa pilularum, doſis à ſcrup. 1. ad unc. ß. Si ſine calomel. detur ad quatuor, aut quinque menſes bis in hebdomada; ſanguinis autem contumaciam mundificabis in lue Venerea cum dicto calomelano.

Balſamum noſtrum contra dolores Colicos.

REcipe amygdalorum amarorum ex perſicis ℔. iv. terebinthi Cypri ℔. iii. conterantur omnia, & miſce; recipe indè ol. expreſ. ex nuce moſcata unc. 3. balſ. Peruviani unc. 1. ß. ex caryophyllis unc. ß. miſce, & deſtilla ſec. artem, & ſuper caput mortuum ter cooba, inde adde ſpiritus vitrioli roſati ʒ. iii. eſſent. ambræ griſeæ, ligni aloe an. ʒ. ß. miſce, circula per dies 15. nam prodeſt mirificè contra dolores colicos; doſis ℈. ß. ad ℈. i. cum liquoribus appropriatis.

Aqua Ophthalmica noſtra.

REcipe ſucci chelidoniæ, eufraſiæ, verbenæ, an. ℔. ß. ſucci cancrorum fluviatilium. unc. 8. aloe ſuccotrini unc. ß. tuthiæ crudæ unc. 1. croci metall. unc. 1. ß. digere in levi calore per horas 24. indè deſtilla, & aquæ deſtillatæ adde vitri antimonii ʒ. iii. & fac bulliat lento igne per horam, indè cola, & ſerva; nam excellens eſt contra ſuffuſionem oculorum, caligines, &c.

Arcanum noſtrum contra morſum canis rabidi.

REcipe hepatis canis rabidi redacti in formam magiſterii, & magiſterii cancrorum fluviatilium, an. unc. 1. tincturæ croci Orientalis, gentianæ, caſtorei, myrrhæ, an. ʒ. iii. quintæ eſſentiæ vitrioli, ſalis communis antimonii, Lunæ, an. ʒ. ß. foliorum hyperici, betonicæ, millefolii, centaureæ min. artemiſiæ, menthæ, abſinthii, plantaginis, polypodii quercini, ſalviæ minoris, verbenæ rutæ hortenſis an. pug. 1. aliſſi pug. 3 ſicca, & pulveriza, & cum gummi tragacanthi q. ſ. diſſoluti in aqua ſcorzoneræ, & liquoribus ſupra dictis, fac paſtillos, & da ʒ. i. pro vice per 40. dies cum aq. cordiali, & videbis mirabilia.

Tinctura noſtra contra Dyſenteriam.

REcipe ſanguinis leporis ſicci ℔. ß. ſpiritus vini rectificati ℔. i. ß. digerantur in balneo Mariæ per triduum poſteà extrahe tincturam, ut artis eſt, & coagula ad formam mellagineam. Doſis eſt ℈. ß. ad ſcrup. 1. cum lacte feminum acetoſæ.

Balſamum noſtrum Maſtiches.

REcipe maſtich. capar. q. vis, ſolve in ſpiritu therebinthi igne tepido ex balneo Mariæ, dein ſepara menſtruum corpore ſoluto, & habebis balſamum ad omnes corporis affectiones, nam externè appoſitum ſiſtit vomitum oris ventriculi, ſi internè ad gutt. 4. in jure, vel vino generoſo.

Arcanum noſtrum contra Volvulum & Vomitum.

REcipe olei ætherei, ſeu quintæ eſſentiæ therebinthi unc. 6. balſami Peruviani ʒ. i. ß. maſtiches capari ʒ. iv. miſce, & deſtilla, poſteà cooba tribus vicibus, & utere in vino malvatico, vel jure cicerum rubrorum, aut alio ſpecifico liquore. Doſis à gr. 6. ad 12.

Idem prodeſt oleum æthereum in eodem morbo, &c.

Spiritus noſter Nitri fixi Tartarizati.

REcipe ſpiritus nitri rectificati ℔. i. pone in cucurbita vitrea oris ampli aperti, & paulatim, & guttatim oleum tartari facti per deliquium tantumdem ſuper affunde, ſpumam excitabit, tandiù ſuper affundas, quamdiù ſpumam inexcitatam obſervabis. Tartarum nitriatum fundum petet, tunc decanta, & dulcifica, cum aqua roſacea. Datur in morbis longis cum decoctis appropriatis à gr. vi. ad viii. in aqua cancrorum, vel formicarum, & antifebrificum eſt.

Emplauſtrum Antipleuriticum noſtrum.

REcipe farinæ ſem. lini unc. 3. cepæ, & ſaponis novi, an. un. i. ʒ. contere, & miſce ſimul indè cum melle pone in ſartagine ad ignem, permiſcens omnia donec incorporentur. Hæc ſupra ſtuppam extende, & parti appone pleuriticæ, & oppoſitæ dolori, mirificos enim contra hunc morbum videbis affectus.

Emplaſtrum noſtrum pro fractis oſſibus, & luxatis.

REpoſito oſſe in locum ſuum, recipe fulig. camini unc. 3. thuris unc. 1. farinæ tritici unc. 4. ovi albuminis q. ſ. ad ſupradicta ſubigenda: appone inde læſæ parti aſſulis accommodatis, & faſciis, neque removeas, donec pars ex ſe ipſa dimittat. Aliquo videtur incommodo eſſe, verùm nullum aliud hoc æquare, necdum antecellere unquàm vidi in hujuſmodi affectibus; adhibentur inde cerata oxycrocei, & alia juxta neceſſitatem.

Oleum noſtrum Antipleuriticum.

REcipe ol. communis ℔. 4. menſe Maji, in quo pone pleuræ human. ℔. ii. ℔. iii. flor. camomil. & liliorum alborum duobus menſib. ad Solem. Ad torcular inde exprime, & libra oleum, cui adde cucurbitam de æſtate longam ad pondus ipſius olei, projecto verò cortice, & medulla, contritaque in fruſtula, fac bulliat donec ol. abſorbuerit humiditatem è cucurbita, cujus nempe minutæ partes aridæ evaſerint. Tunc in promptu habueris duodecim ignita ferrea fragmenta nova ad pondus ℔. ß. pro quolibet, ipſaque in ol. ſingulatim demerge; hoc autem modo bis iterùm inflammata bis extingues in oleo; tunc enim perfectum erit. Mirabile eſt ſi illo tepido ungantur partes doloris in pleuritide bis, vel ter in die.

Pulvis

Pulvis Uterinus noſter.

REcipe herb. Turcic. manip. 1. baccar. lauri cortice exutarum ſem paſtinacæ an. ℥. i. ß. rutæ, agni caſti, & præoniæ, granor. Paradiſi, an. ℥ ß. calami aromatici, caſſiæ lineæ, macis, cinnamom. caryophyl. an ℥. iij. fœcul. briomiæ, ſalis Juvis, an. ℥. ii. miſce, & in minutiſſimum pulv. contere, de quo dabis à ℥. ß. ad unam in juribus, vino, conſervis, vel ſimilibus, contra omnes morbos uterinos.

ARcana noſtra omnia per tempus non licet in hoc Opuſculo publicè explicare, verùm ſi duo alii anni vitæ & valetudinis favente Deo concedentur, Obſervationes multas paratas habeo adnotatu dignas. Manipularium quoque, in quo apertè explicabuntur pleraque Artis Myſteria, errorumque cautiones, in quo offendunt Artifices. Quamvis verò multa hodie volumina novitia pateant Italico, Latinoque idiomate de Spagyrica, quæ tamen ab Antiquis collegere, ego quoque de iiſdem ſcribam, ſed multa correctoria.

Calyx Chymicus toties in Obſervationibus noſtris nominatus, communiterque adeò omnibus conceſſus, non eſt ut nonnulli arbitrabantur, & arbitrantur, ex Regulo Antimonii vulgaris; ex Regulo quidem eſt, ſed tertii gradus, qui longè differt à vulgari, quamvis etiam multi hoc utantur non ſine periculo bibentium. Romæ fui, Neapoli, Venetiis, & tot in aliis Italiæ Urbibus, aliarumque Provinciarum, multoſque inveni Calicis Chymici arcanum callentes, omnes verò ex Regulo communi, vel aliquos etiam ex compoſito cum Marte. Multoties cum multis ex his ſermonem habui, penetraturus an quis partes arſenicales, quas Regulus in ſe continet, ab eodem ſegregare ſcirer, verum judicant cùm Antimonium cum Tartaro incenditur, & nitrio, fœces illas ſulphureas, quæ ſeparantur, omnem continere impuritatem Antimonii, illumque eſſe Calicem Antiquorum. Verùm longè equidem à veritate aberrant, nullum enim invenient Auctorem ex Claſſicis, & rationalibus uti Regulo ſimplici ad Calicem formandum, ſed ad alias quidem præparationes. Vulgaris Regulus nondum ſuam reliquit cruditatem, ſupra dicto autem modo factus vocatur Regulus primi gradus, de quo multæ compoſitiones fieri poſſunt, ut ſtellatus limatura ferrea, ut electrum nobile, quod Regulus eſt, & auro, argento, ſtanno, ferro. Alter Regulus fit in electrum cum ferro, ære, plumbo, ſtanno, Mercurio, & Regulo. Ut verò tertii gradus apex attingatur, hoc opus, hic labor eſt, & tunc pro perfecto concedi poteſt, ut Cloſſius inter Sanctos habitus, & Baſilius Valentini inter Beatos illum celebrant Regem medicamentorum purgantium, tantùm enim quæ naturæ nocent de corpore extrahit, ſanguinem mundificat, & humores corroborat non corruptos, ut obſervatur in his, qui de illo ſumunt, quamvis in vomitum erumpant, non tamen ullis viribus deſtituuntur, atque in hoc differt ab aliis Medicinis. Has laudes celebro, quia Latino patent idiomate, ideòque ignarorum aures non penetrabunt, arma enim puerorum manibus conceſſurus minimè ſum. Dico equidem viginti duobus ab hinc annis nullum aliud purgans, corpus meum penetraſſe, quàm vinum Calicis Chymici, de quo bibo ter, vel quater in anno, neque ulla unquam hoc tempore Dei gratia vexaxus ſum ab infirmitate, & ſi in Obſervationibus crebrò apparet, hoc fit ex eo quòd mihi honores maximos attulit.

Nonnullorum quidem quin fraudes detegam hìc minimè negligendum eſt, quas circa Regulum patrare non verentur, quorum multi in hac Urbe, qui Calices conficientes ipſos communiter diſtribuunt. Hi tamen primum prætervolare gradum nequeunt, ſed ut pulcherrimum, & fulgens opus appareat, marcheſitam addunt argenti crudam, quæ non ſolùm pulchritudinem auget, & verum Regulum per dimidium multiplicat, quapropter auri fame ducti Regulum defraudant, Caliceſque ut tertii gradus nundinantur. Diligentiſſimè de hoc cavendum eſt, marcheſita enim pro ſanguine mundificando, ipſum corrodit, & corpora, quamvis ad vomitum celeberrimè excitet, attamen ipſa damnis afficit non exiguis. Apertius in noſtra Chirurgia tanti detegendi doli modus patebit.

Calicis noſtri Chimici compoſitio, Balſami adſtringentis, & Pilularum adſtringentium non patent in hoc opere, ſed pro alio ſervo, ut in illo quoque recondita, & nobilia explicentur; in hoc enim Arcana amantiſſimi Præceptoris mei celebriora ſunt, in altero tria ſupra dicta duces erunt. Spero ſanè in illo pulcherrima tradere naturalia nempe apud virtute præditos, & curioſos accuratè inveſtigavi naturales virtutes mineralium, ſemineralium, ſaxorum, animalium, & vegetabilium, quę virtute occulta operantur, nam illa ſunt vera ſpecifica, ex quibus mira valdè vidi, neque tamen aliquid ſcire licuit.

In ſecundo de hoc Opere Obſervationes luci publicę tradam, ad Chirurgiam ſpectantes, quæ acciderint uſque ad tempus quo proſillet Opus, & præcipuè illas de Regno Neapolis, & Venetiarum, ubi nunc moror, quamquàm in hac Civitate curando abſolutè non me extendam. Crebro adſum Conſultibus Excellentiſſimorum Medicorum, ut Excellentiſſimorum Bernardi Florii, Bracchi, Bravi, Cornelii, & aliorum, quorum optima gratia multoties meam propoſitionem acceptaverunt.

Experientias in hac Urbe feci de meo bal. aſtringenti in domo Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Comitis de Avaux Scigneur de Longeval, Chriſtianiſſimi Regis Legati apud Sereniſſimam hanc Rempublicam; nempe à Chirurgo ipſius reciſæ ſunt porculo jugulares, cani arteria major coxendicis, & à me arteria prope jugularem alteri cani, & omnes noſtro tantummodò Balſamo adſtringenti ſanati ſunt omnium admiratione novem diebus. Hoc noſtro Balſamo ſanatus eſt tonſor nomine Surdus apud Sanctum Vitum in hac pariter Urbe de arteria fracta. Navicularius quoque, cui cùm à Chirurgo recideretur ulcus in membro virili, reſciſſa eſt arteria; quæ cùm igne claudi non poſſet, balſ. noſtro ſanguinis profluvium intercluſum eſt, & convaluit.

Altera experientia facta eſt in domo Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Marchionis de Fuentes Legati Hiſpanici, in cane, cui octo jam à diebus reciſa fuerat arteria, & ſanatus eſt. Cani eidem Excellentiſſimus Pica alteram omnino recidit venam, & cùm circumſtantes advocaret viſuros canem, hoc temporis ſpatio ſanguis ferè totus exiit antequam Balſamum applicaretur, balſamo inde admoto paucus ille ſanguinis, qui ſuperfuit non ampliùs exivit, ſed canis ex inanitione, cum nullum ſumere poſſet alimentum mortuus terribili convulſione die inſequenti.

INDEX RERUM ET VERBORUM,

Quæ in hoc Opere paſſim continentur,

IN PRIORIBUS EDITIONIBUS TRIPARTITUS, ſed in hac poſtrema, ob faciliorem Lectoris indaginem & inventionem, in unum congeſtus.

A

ABSCESSUS legitimi qui, 77. & 78
Abſceſſus futuri ſigna. 84. & 85
Abſceſſus qui mali, ibid.
Abſceſſus abdominis, 447
Abſceſſus juxta ſpinam dorſi, 466
Abſceſſus in ſterno, 516
Abſceſſus in abdomine, 520
Alter abſceſſus in abdomine, ibid.
Abſceſſus lumborum ad renes penetrans, 347
Abdominis muſculorum inflammatorum ſigna, 291
Abortus quid, 366
Abortus cauſæ internæ & externæ, ibid.
Abortus præcautio, 367
Ab aborlu ſymptomata, 441
Abortus ſæpe per phlebotomiam in gravidis præcavetur. 365
Abortus gemellorum cur frequentior. 366
Abortum cur indicet mammarum extenuatio, ibid.
Abortum cur efficiat teneſmus. ibid.
Abortus futuri ſigna, ibid.
Abortus imminentis ſigna; ibid.
Abortus periculoſior, quàm verus partus, 366. & 367
Abortum quæ ſymptomata & morbi ſequantur, 367
Abortus curatio in præſervatione conſiſtit, ibid.
Abortum quæ impediant vi ſpecifica, ibid.
Abortum coitus ſæpe procurat, 366. & 368
Abortus imminentis curatio. 368
Abortus cur magis contingat primis & ultimis geſtationis menſibus. 365
Abſinthii ſale cum ſucco limonum vomitus in febre maligna curatur. 420
Abſinthii uſus in tertiana intermittente longiori, 401
Abſinthii decoctum cum ſenna, in quartana utiliſſimum. 404
Abſinthii Pontifici conſerva nonnulli hydropici curati. 302
Abſinthii ſuccus vel decoctum in melancholia hypochondriaca laudatur. 309
Acceſſiones longiores quid arguant. 56
Accidentium eſſentia unde pendeat. 26
Accretio quid, 18
A nutritione realiter diſtinguitur. 19
Accretionis terminus quis. ibid.
Acetoſa. 95
Acetum non permiſcendum medicamentis ſomnum concilianti-bus. 167
Acetum commendatur in affectibus lienis. 304. & ſeq.
Acida in pituita quid. 11
Acida in biliofis febribus cur uſurpanda. 394
Acida humorem melancholicum fermentare creduntur. 403
Acida & acuta appetere, quàm res abſurda, in pica melius. 252
Acidus ructus cur dyſenteriæ longæ ſuperveniens ſalutaris. 255
Acida quibus morbis non conveniant. 393
Acidis amara dulcificantur. 394. & 395
Acida cur febribus peſtilentibus conveniant. 414
Actio læſa præcipuum ſymptoma morbi. 39
Differentia actionum læſarum. ibid.
Actionum læſarum cauſæ. 40
Actiones naturales quæ malæ. 63. 64. 65. & ſeq.
Acutus morbus. 29
Acuti morbi quando judicentur. 82
Acuti morbi ſigna. 52
Adeps an ſit pars corporis. 15
Adnatæ tunicæ affectus, 186
Ulcera, 191
Adoleſcentum victus; 92
Adſtrictio quid. 27
Adſtrictio unde producatur; 38
Adſtringentia medicamenta. 132
Ægylops & anchylops in quo differant; 193
Ægylops cum inflammatione, & ſine inflammatione; ibid.
Aeris qualitates. 105
Aer qualis eſſe debeat ad curationem frigidæ & humidæ cerebri intemperiei. 145
Aeris Aquilonaris incommoda, 146. & 147
Aer nocturnus cerebro frigido & humido inimicus; ibid.
Aer in febribus quomodo refrigerandus. 393
Aer ambiens peſtilentium febrium præcipua cauſa. 408
Aer à quibus cauſis vitioſus evadat. ibid.
Aeris in primis qualitatibus exceſſus, quomodo ſit cauſa febris peſtilentis, ibid.
Aer quomodo alteretur ab influxu ſyderum. ibid.
Aer in conſtitutione peſtilenti quomodo corrigendus. 414
Aeris in aure implantati motus cauſa, 198
Aeris peculiari vitio dyſenteriæ epidemicæ excitantur. 275
Aer frigidus an hæcticæ febri conveniat, 387
Æquivoca generatio, 19
Æruginoſa bilis quid, 10
Æruginoſa bilis an præternaturalis, & unde procreetur. 53
Æſtatis temperamentum, 7
Æſtatis victus. 93
Æſtatis qualitates. 105
Æſtus in toto corpore morbi acuti inde. 52
Ætatum temperamenta, 6
Affectio hyſtericæ æmula. 431
Affectus ſoporoſus hypnotico curatus. 455
Agaricus ſpecificus ad abceſſum in angina rumpendum. 226
Agnina caro, 97
Albugo ſeu leucoma, quid, 185. & 186
Ejus cauſæ, 186
curatio. ibid.
Albuginis à cicatrice productæ remedia melli permiſcenda. ibid.
Alces ungula ſpecificum in hyſterica paſſione. 350
Alchekengi fructus & vinum ad calculum, 319
ad Iſcuriam. 333
Alexipharmaca in febribus malignis, diaphoretica & ſudorifica quando exhibenda. 418
Alexipharmacorum variæ claſſes. 417. & ſeq.
Alexipharmaca diaphoretica in vera peſte ſtatim initio uſurpanda, ibid.
Alexipharmacorum diaphoreticum varii gradus. 418
Alexipharmaca ad variolas. 424
Alibilis humor quid. 7
Alimenta calida quomodo calefaciant. 37
Alimentorum exceſſus refrigerat. ibid.
Alimentorum qualitas, & ordo ea ſumendi. 88. & 89
Alimentorum præparatio. 91
Alimentorum quantitas quæ neceſſaria. 87
Alimentorum vita. 87. & ſeq.
Alimenta concoctu faciliora vel difficiliora redduntur ex coquendi & condiendi ratione. ibid.
Alimenta, calculi materiam ſuppeditantia. 317
Alimentorum pravitatis cauſæ. 410
Allium. 95
Allium & cepæ auditui nocent. 198
Allii hortenſis vis ad menſes movendos; & conceptionem juvandam. 364
Ad præcavendam arthritidem. 380
Aloes in ſingultu maximè commendatur. 257
Aloe tuſa, cum lacte exhibita, ad ulcera renum, & veſicæ. 329
Aloe pulverizata, & in pilam redacta, commendatur ad epiphoram. 194

Alteratio exsiccat. 38
Interdum humectat. ibid.
Alteratrix facultas quid sit. 19
Alvi fluxus. 456
Alvi fluxus quando malus. 72
Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti intestini. 458
Alvi fluxus in puero. 464
Alvi fluxus diuturnus & dolor capitis contumax. ibid.
Alvi fluxus diuturnus cum febre lenta. 490
Alvi fluxus cruentus. 494
Alvi fluxus cholericus febribus intermittentibus superveniens. 502
Alvi constrictio lethalis. 89. & 518
Alvi adstrictæ incommoda & causæ. 260
curatio. 270. & 271
Alvi fluxus inveterati per venerem exsiccantur. 279
Alvi fluxus, hecticæ superveniens, quomodo curandus. 389
Alvi fluxus auctoris longior ovis induratis aceto intinctis curatus. 255
Alvi fluxus differentiæ. 272. & seq.
unde desumatur. ibid.
Alvi fluxus criticus quibus contingat. 273
Alvi fluxus gravidis abortum minatur. ibid.
Alvi fluxus symptomatici curatio. ibid.
Ei vomitus & venæ sectio conveniunt. ibid.
quales clysteres. ibid.
Alvi fluxus quando salutaris in hydrope. 300
Alvi fluxus incertum præsagium in febre pestilenti. 409. & seq.
Alvi fluxu tertiana intermittens terminatur. 339
Alvi fluxus symptomatici in febribus putridis superventientis curatio. 398. & seq.
Aluminosa aqua quomodo calefaciat. 37
Amara dulcificantur per acida. 394. & 395
Amarities in lingua quid significet. ibid.
Amaurosi, seu gutta serena quid. 378
ejus causæ. ibid.
Amaurosis ab adstrictione facta facilius curatur quàm ea, quæ fit ab obstructione. ibid.
Amauroseos curatio. ibid.
Amaurosi venæ sectio aliquando convenit. 179
Ambræ grisea usus in melancholia hypochondriaca. 308
Ambra grisea ventriculum roborat. 252
Ambusta. 90
Amnios quid? 23
Ammi semen ad curandam sterilitatem maximè prædicatum. 363
Ameos semen cantharidum nocumentum impedit. 416
Amuleta ad suffocationem hystericam. 551
Amuleta proprietate quadam adversantia pharmacis occulta vi sterilitatem inducentibus. 363
Amygdala. 96. & 97
Amygdalarum dulcium oleum in calculo renum commendatur. 318. & 319
Amygdalæ amaræ calculos renum imminuunt. 321
Anacatharsis libera & liberalis, fieri incipiens, venæ sectionem dehortatur. 228
Anacatharsi expurgata materia ex pectore per pulmones transsumitur. 226
Anacatharsim promoventia in pleuritide. 227
Anacollemata in hæmorragia. 209
Αναμνησικα signa. 41
Anasarca quid? Ejus causæ. 300
Anasarca inter species hydropis minùs habet periculi. ibid.
Anasarcæ sudorifica semper prosunt. 301
Ανασώσεις quid, causæ. 206
Anastomosis quando fiat. 27
Aneurisma. 477. & 491
Aneurismatis varia exempla. 405
sæpe in melancholia hyponchondriaca incurabilis. ibid.
Anchylops. 517
Angina. 494
Angina quid. 219
Ejus differentiæ. 220
causæ. ibid.
curatio. 221
Angina laborantes cur liquida difficiliùs, solida verò faciliùs deglutiant. 220
Anginæ cur viri magis obnoxii, quàm fœminæ. 219. & 220
Angina facilè in peripneumoniam mutatur. 220
Angina laborantibus cur spuma circa os apparens lethalis. 221
Anginæ copiosa venæ sectio utilis. ibid.
Anginæ quando conveniat purgatio. ibid.
Anginæ conferunt cucurbitulæ, sub mento scarificatæ. 222
Anginosus profundis scarificationibus sub maxillis & supra collum curatus. ibid.
Anginosis abscessus quomodo rumpendus. ibid.
Anginæ abscessus ruptus quomodo curandus. ibid.
Angina quomodo oriatur. 27
Anhelitus acidus lumbricorum in pueris indicium. 282
Animadversiones practicæ circa febres malignas. 414. & seq.
Anima quid sit? 16
Animi deliquium ex venæ sectione. 505. & 506
Animalis spiritus quis, & ubi generetur. 12. & 13
Probatur dari. ibid.
cibi ex Animalibus. 97
Animata quomodo calefaciant. 11. & 12
Animalia aut eorum partes capiti admovenda in febre maligna, ad dolorem capitis & vigilias. 419
male in principio phrenitidis admoventur. 420
Animalia recenter mactata, per medium secta, & applicata in phrenitide. 167
Annorum diversitas à qua causa dependeat. 409
Ani affectus. 286. & 287
Anodyna medicamenta. 133
Anodynum ad dolores impetiginum. 505
Anodyna medicamenta ad dolores arthriticos. 376. & 377
Anodyna in convulsione. 159
in ophthalmia. 188. & 189
in aurium dolore. 201. & 202
in pleuritide. 227
in cancro depascente. 191
Anodynæ glandes ad dolores vesicæ leniendos. 326
ἀνορεξία. 247
Anorexia magnum morbum arguit. 51
Anseres. 99
Antecedentia signa criseos. 32
Anticipatio accessionis quid notet. 56
Antiperistasis calefacit. 36. & 37
Anthraces in febre pestilenti qui boni, qui pravi. 413
Antimonii usus in lethargo & soporosis affectibus. 151
in paralysi. 164. & 165
in mania. 170
Antimonium diaphoreticum ad curationem hydropis. 303
Antimonium à prudenti & perito medico exhiberi debet. 404
Antimonium diaphoreticum ad phtisin. 243
ad hydropem. 302
Antipodagrica varia. 380
Antiscorbutorum vis à sale quodam volatili dependet. 311
Απεψία. 254
Apepsia magnum morbum denotat. 51
Aphthæ quid; 221
Earum curatio. ibid.
Aphthæ contumaciissimæ. 476
Aphtharum pestilentium differentiæ. 411
Aphthas in ventriculo facit incautus limonum succi usus. 328
Apnœa quid. 227
Apophlegmatismi tabi obnoxiis infensi, cum formula. 234
Apophlegmatismi in Asthmate non conveniunt. 149
Apoplexia lethalis quæ. 59
In Apoplexia cur sensus & motus in toto corpore pereant. 28. 29.
Apoplexia in quo differat ab aliis affectibus soporosis. 149
Apoplexia fortis quid sit. 149
Apoplexiæ quando febris salutaris. 146
Apoplecticis ἐφίδρωσις superveniens mala. ibid.
Apoplexiæ venæ sectio interdum necessaria. 151
Apoplecticis jugularium sectio convenit. 150
Apoplecticis fortius catharticum exhibendum. ibid.
Apoplecticis cucurbitulæ capiti admotæ prosunt, posteriori verò thoracis parti aut hypochondriis nocent. 151
Apoplecticis ab humore melancholio hæmorrhoidum fluxus utilis. 152
Apoplexia quomodo distinguatur ab hysterica passione. 248
Apoplecticæ aquæ variæ. 151
ἀποσιτία. 247
Apositia magnum morbum arguit. 51
Apozema alterans. 135
purgans. 136
Apozema alterans & purgans in frigida humida cerebri intemperie. 147
purgans in gutta serena. 179
purgans inappetentiam à frigida causa. 248
Apozema abstergens & purgans ad ventriculi inappententiam. ibid.
simpliciter abstergens in ulcere ventriculi. 265
bilem evacuans. 289
aperiens & laxans. 293
Phlegmagogum & hydragogum. 301
aperiens & purgans in melancholia hypochondriaca. 308
Apozema sanguinis fervorem temperans in mictu sanguinis. 308
incidens & purgans in febre quartana contumaci. 404
Apparitiones mensis. 45
Appetentia quæ mala. 67
Appetitus naturalis causæ. 247
Appetitus depravatus ventriculi utrum feratur ad similia, vel contraria. 251
Appetentiam excitant acida. 171
Appetentiæ depravatæ causæ. 158. 159
Aquæ. 101. 102
Aquæ apoplecticæ. 151
Aqua frigida per accidens calefacit. 36. 73
Aquæ singularis in paralysi. 156

Aquæ hirundinum lavs in convulsione. 159
in Epilepsia. 162
Aquæ acidulæ in epilepsia sympatica. ibid.
Aqua nuncum in recenti catarro. 174
Aquæ singulares in suffusione. 185
ophthalmia. 188. & 191
coroneæ cancro. 192
surditate. 196
Aqua fraxini ad surditatem. ibid.
auris dolorem. 202
Aqua sublimata ad ulcera narium, ejus compositio. 203
Aqua benedicta ad curationem anginæ. 222. & seq.
Aquæ ad hæmoptoen. 234
Aquæ stillatitiæ restaurantes. 247
Aquæ claretæ compositio. 250
Aqua imperialis ad vomitum. 259
Aqua copia luxurians in pericardio, palpitationem excitat, 166
Aqua ex hydrargyri crudi infusione adversus lumbricos. 184
Aquæ minerales vitriolatæ hepar refrigerant. 308
earum in hydrope à causa calida usus. 301
in melancholia hypochondriaca. 308
ad præcavendam arthritidem bilioſam. 380
Aquarum mineralium acidularum dotes. 394
utiles in mictu sanguinis à renum calculo. 327
Aqua ferrata vel chalybeata lienem imminuit. 303
Aquarum thermalium potus an conveniat in melancholia hypochondriaca. 308
in Iscuria & stranguria à pituita. 333
ad chlorosim. 336
Aqua extinctionis auri, pro potu ordinario, in melancholia hypochondriaca. 307
Aquæ calculum imminuentes. 319
Aquæ minerales aluminosæ ferratæ utiliter usurpantur in ulcere renum & vesicæ. 321
in dysuria. 334
fluxu mensium immodico. 341
Aquæ menses provocantes in suppressione mensium: 181
fluxum mensium immodicum cohibentes. 341
Aqua refrigerans, & semen extinguens in furore uterino 344
Aquæ hystericæ. 350
Aqua, seu serosa materia, in cavitate uteri quomodo contineatur. 356
Aqua à liene ad omentum per quem ductum feratur. 314
Aqua conceptionem adjuvans. 367
Aquæ resolventes ad arthritidem. 378
Aquæ frigidæ exhibendæ in synocho simplici cautiones. 387
cur illius usus obsolevit. ibid.
quando conveniat in febre hectica. 388
Aqua in febribus continuis putridis, an possit tutò exhiberi. 395
Aqua benedicta ex croco metallorum fit. 400
febres tertianas ut plurimum eradicat. ibid.
Aquæ theriacalis lavs in febre pestilenti, ejus variæ descriptiones. 418
Aqua destillata è pedibus vitulinis ad variolarum cicatrices implendas. ibid.
Aqua calcis ad scirrhum lienis. 305
Aquæ ex utero profusæ varia exempla. 359
Aquæ thermales sulphureæ, nitrosæ ac bituminosæ cerebrum roborant & exsiccant. 149
Aqua frigida facies aspersa quomodo hæmorrhagiam sistat. 209
Aquei humoris affectus. 179
Arantiorum corticum decoctum sanguinis profluvium immodicum curat. 321
Ardentis febris essentia, differentiæ, & causæ. 389
signa pathognomonica. 391. & 392
Arenulæ excretæ quid notent. 47
Arenulæ frequenter in urina excretæ an calculum semper indicent. 371
Hipp. Aphor. 79. sect. 4. explicatur. 322
Argentum vivum seu crudum an exhiberi possit in curatione vermium. 284
Aristolochiæ decoctum commendatur in ulceribus curandis. 329
Aromata bilem generant. 43
Aromata quomodo calefaciant. 37
Aromata in cibis usurpata frigidis affectibus prosunt. 151
Arteriæ vulnus quomodo noscatur. 47
Arteriæ quomodo impleantur. 20
Arterialis sanguis quis. 8
Artemisiæ sal & conserva ad chlorosim. 337
Arthritis. 504 & seq.
Arthritica medicamenta. 131
Arthritis scorbutica quid differat à vera arthritide. 311
Arthritis quid. 374
differentiæ. ibid.
Arthritidis humor rarò in cavitatem articulorum influit. 374
Arthritici humor, in partes nervosas & membranosas fluens, cur non faciat convulsionem. ibid.
Arthritidis causæ internæ. 375
externæ. ibid.
Arthritidem committens humor; à quibus partibus effluat. ibid.
Arthritis cur veneris & bacchi filia dicatur. ibid.
Arthritidis imminentis signa. ibid.
præsentis. 376
causarum signa. ibid.
Arthritis cùm duratione contumaciſſima. ibid.
Arthritici qui sanari possint. ibid.
Arthritis quando periculosa. ibid.
Arthritidi statim ab initio convenientissima est sanguinis detractio. ibid.
itidem & purgatio. ibid.
cautiones in ea observandæ. ibid.
Arthritidi an conferant vomitoria, itidem & sudorifica. ibid.
topica statim usurpanda. ibid.
Arthriticis pinguedines & olea exteriùs admota an conveniant. 378
Arthritidi incipienti an repellentia conveniant. 379
Arthritidis prophylaxis. 380
Arthriticis vinum maximè noxium. ibid.
Arthritis cur longævitatem interdum afferat. 381
Arthritis in quo differat à rheumatismo. 382
Articoca. 97
Articulorum abscessu tentandorum signa. 84
Articulorum affectus. 374
Articulos occupantes dolores an omnes sint arthritici. ibid.
Articulorum dispositio ad recipiendam arthritidem qualis sit. 375
Articulos causæ debilitantes. ibid.
Articulos roborantia. 380
Asarum, mediocre vomitorium in febre tertiana intermittente. 401
febri quartanæ maximè proficuum. 406
Ascites quid. 298
causæ. 141
Aselli seu millepedes ad asthma. 217
ad Vesicæ calculum. 325
ad renum calculum dissolvendum. 319
ad urinæ suppressionem. 333
ad sedandos dolores aurium. 201
Asininum lac. Vide lac asininum. ibid.
in quo differat à syncope. 242
Assa elixis facilius inflammantur. 388
assatio. 105
Assidentia signa. 41
Assodis febris essentia & causa. 390
Asthma. 224
Ejus causæ. ibid.
Asthma flatulentum. ibid.
Asthmatis causa interdum ab hepate & venis proficiscitur. 226
Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens lethalis. ibid.
Asthmati vomitoria maximè conveniunt. ibid.
Asthmatis curatio in paroxysmo. 74
extra paroxysmum. ibid.
Asthma, peripneumonia, cordis palpitatio. 441
Asthma & hydrops. 471
Asthma quando periculosum. 59
Asthma. 573
Aspectus lunæ cum Zodiaci signo, & loco, in quo erat initio morbi, ad crisin est observandus. 35
Asperitas, quid sit. 31
Asperitas unde oriatur. 38
Adstringentium moderatus debet esse usus. 342
advertenda in astringentium usu ad mensium suppressionem. ibid.
Astringentibus quando locus in dolore dentium. 214
in dysenteria. 279
Astrorum in hæc inferiora actiones. 409
Astrorum influxus an morbos pestilentes excitet. ibid.
Atrabilis quid sit, & ejus differentiæ. 10. & 11.
Atrabilarii osores, proditores. 45
Atrophia quomodo noceat. 28
Attractio per quid fiat. 17
Attractrix facultas quid sit. ibid.
Auctrix facultas. 18
Auctio, sive accretio, quomodo fiat. 19
Auditus quid. 21
Auditus in bilioſis acutus. ibid.
Auditus signa lethalia. 42
Auditus gravis causæ. 47
curatio. 196
Auditio melius fit obturatis auribus & aperto ore. ibid.
Auditius exquisitior tinnitum aurium quomodo efficiat. ibid.
Auditus gravis facilè in surditatem degenerat. ibid.
Auditus instrumentorum cum loquelæ instrumentis consensus. ibid.
Avellanæ nuces calculos expellunt. 351
Avena. 94
Aves cur duriſſima plantarum semina dissolvant? 254
Augmentum morbi. 30
Aurium dolores quando periculosi. 62
Aurifabri tremoribus obnoxii, à vaporibus hydrargyri. 164

Aurem

Aurem interiorem vellicando cur tussis excitetur. 196
Aurium cavitati inserta quomodo auferenda.. 197
Aurium sonitus. 198
causæ. ibid.
differentiæ. ibid.
signa. 199
curatio. ibid.
Aurium tinnitus, à lue venerea creatus, difficillime curatur. ibid.
Aurium dolor. ibid.
causæ. ibid.
Aurium dolorem cucurbitula scarificata, pone aures apposita, multum juvat. 200
Aurium inflammatio topicis sedanda. ibid.
In ea vitentur potenter repellentia. 201
Auris suppuratæ curatio. ibid.
Auris ulcera quomodo curanda. ibid.
Aurium excreta præter naturam. 202
Autumni temperamentum. 7
Autumni victus. 93
Autumni qualitates. 105
Autumnalis aer acrium destillationum causa. 237
Autumno incipiente, catarrhi maxime fiunt. 172
Axungia anatis laudatur in convulsione. 159

B

BAlbi qui sint. 171
Balbos inter & traulos differentiæ. ibid.
Baburrei causæ. ibid.
Baleucanarum aquarum dotes ad calculi prophylaxin. 334
ad urinæ suppressionem a pituita mucilaginosa. 312
ad chlorosim. 336
ad suffocationis hystericæ prophylaxin. 344
Balneum. 143
Balneum calidius. 504
Balnea ex oleo puro convulsioni conferunt. 159
Balnea sulphurea & ex decocto herbarum cephalicarum etiam conveniunt. ibid.
Balnei usus in ictero, ad coloris flavi discussionem. 296
in melancholia hypochondriaca. 307
aquæ tepidæ in mania. 170
in ophthalmia. 189
sulphurei in surditate. 197
Balneum aquæ tepidæ corpus refrigerat & humectat. 291
valet ad prophylaxin rheumatismi. 385
ad curationem febris hecticæ. 388
ut moderandum in hecticis. ibid.
ex hydrefæo laudatur. ibid.
in febribus quando conveniat. 396
in febre quartana interdum usurpari debet. 405
sulphureum ac bituminosum in mensium suppressione. 344.
aperiens & relaxans in chlorosi. 336
refrigerans in furore uterino utile. 344
Balsamum cerebrum corroborans. 148
ad gingivarum erosionem. 217
Balsamum Guidonis in paralysi. 156
Galbani. ibid.
Peruvianum ad innappetentiam à frigida causa. 250
Peruvianum ad vomitum. 262
Peruvianum ad calculos expellendos. 320
Balsamum sulphuris in hæmorrhoidum dolore & ulcere. 288
Apoplecticum in epilepsia puerorum. 163
Peruvianum in ulcere pulmonum. 241
Bardanæ radicis decoctum laudatur ad arthritidem. 377
Βαρυηκοία quid. 196
Beccabunga seu anagallis aquatica, antiscorbutica. 311
Bedegaris spongia exsiccata, lapillos expurgat.. 321
Benignus morbus. 291. & seq.
Besæ. 95
Bezoardicus lapis cur apud nos rarissimus esse debeat. 417
Bezoardici lapidis usus commendatur adversus morbos melancholicos. 307
Bezoardicum minerale in obstructionibus plurimum commendatur. 302. & seq.
Bezoardica chymica in febre pestilenti usurpanda. 417
Bilis alimentaria quid? quæ ætas, quod alimentum, quod temperamentum eam generet. 9
ejusdem effectus. ibid.
Bilis excrementia quid. 10
Illius usus & differentiæ. ibid.
Bilis atra quomodo cognoscatur. unde procreatur. 53
Bilis præternaturalis signa. ibid.
Cibi calidi & sicci bilem generant. 43
Biliosi humoris prædominantis signa. ibid.
Excrementa eorumdem & habitus corporis. ibid.
Biliosis unde oriantur insomnia. 21
Bilis redundantis signa. 163
Bilis porracea generatur in ventriculo ex corruptis alimentis. 250
Bilis æruginosa ex diuturnis doloribus & vigiliis generatur. 317
Biliosarum febrium continuarum essentia & causæ. 389
signa diagnostica. 392
prognosis. 393
diæta conveniens. 393
Bilis an possit esse causa paralyseos. 149
Bilem temperantia. 166
an dulcia semper procreent. 282
Bilem depravantes causæ. 295
Bilem purgantia in ictero. 296
in hepatis intemperie calida. 289
Biliosis in febribus cur mittendus sanguis. 394
Bilis an magis effervescat à sanguinis missione. ibid.
Bochetum arthriticis proficuum. 379
Bochetum rhabarbari ad obstructiones puerorum. 396
Boli expurgantes primam corporis regionem in febribus continuis. 393
Bolus purgans in rheumatismo. 384
discutiens in hydrope uteri. 355
calculum imminuens. 320
semen expurgans in furore uterino. 345
purgans in ictero. 296
in calculo renum. 377
in mictu sanguinis. 326
ad innappetentiam 249
ad diarrhœam. 276
ad dysenteriam. 278
Bolus. 140
Bombus quando malus. 60
Borborygmus quid arguat. 48
Borrago. 95
Borhor Arabum. 191
Βοφειον quid. ibid.
Bulimia in quo differat à fame canina. 250
Βραδυπεψία, 254
Brassica. 94
Brevioris morbi signa. 57. & seq.
Bronchina pulmonum quo signo notentur. 47.
Bronchocele familiaris Alpinorum montium Incolis. 30
Bryoniæ radix prædicatur in hysterica passione. 350
Brioniæ fœcula ad chlorosim. 336
Bubo pestilens, signum febris pestilentis præcipuum. 408.
sed non verè pathognomonicum. 410
Bubones plures, paucioribus periculosiores. 513
Bubones in febribus malignis. 52
Bubula caro. 98
Bufo sylvestris, renibus alligatus, hydropicorum aquas per urinas educit. 302
ex eodem paratur pulvis & coratum ad hydropem. ibid.
Buglossi succus humorem atrabiliarem contemperat. 309
Bugulæ decoctum phthisi, & internis ulceribus mirè prodest. 240
Butyrum. 98
Buxi oleum quomodo præparandum. 215
Buxi flores sanguinem purgana. 230
Buxi oleum ad hæmorrhoidum dolorem leniendum efficacissimum. 288
dentium dolores fedat. ibid.
ad epilepsiam. 162

C

CAchexiæ causæ. 301
Cachecticorum febris qualis. 391
Cachochymia. 115
Cæcitatis causæ. 255
Cæsarea sectio an celebranda. 370
Calcis aqua pro fotu in scirrho lienis. 304
Calculi medicamenta. 130
Calculus quomodo noceat. 27
Calculus vesicæ. 512
de calculis in liene genitis, & inde per vomitum rejectis. ibid.
De calculis per anum excretis. 156
Calculus in gutture. 512
Calculus sub quo affectuum genere collocandus. ibid.
causæ ex Gal. & ejus assectis impugnatæ. ibid. & 331
causa efficiens & spiritus lapidificus. ibid.
causæ antecedentes. ibid.
signa diagnostica. 317
Calculus renum cur valde periculosus. ibid.
ejus curatio. ibid.
Calculum imminuentia & expellentia. 318
Calculosi quomodo præservandi. 320
Eis quantum utiles aquæ Baleucanæ. 321
minerales acidulæ vitriolatæ. ibid.
Calculus vesicæ eandem habet causam materialem & efficientem, ac calculus renum. 322
Calculo vesicæ cur pueri magis obnoxii, & calculo renum senes. ibid.
An semper rudimentum accipiat à renibus. ibid.
Ejus signa. ibid.
Prognosis. 323
Curatio. ibid.
Vix nisi per lithotomiam curari potest. ibid.
Calculorum aliter curatorum exempla. ibid.

usu aquæ deſtillatæ ex cepis. 325
Calculus in meatu penis quomodo excludendus. 333
Calculus veſicæ cur extractu facilior in mulieribus, quam in viris. 324
Calendulæ florum conſerva in menſium ſuppreſſione. 338
vertiginis ſpecificum. 164
Caliditas, qualitas ignis & aeris. 3
cauſæ caliditatis in corpore. 37
Calidum innatum quid. 13
Calor activus qualis, illius origo & quomodo conſervetur. 14
illum cœleſtem putat Fernelius. ibid.
refutatur tamen.
Calor in febribus, qui malus. 78
Calor præcipua fluxionis cauſa. 173
Calvi fiunt bilioſi. 43
Cambium humor ſecundarius. 9
Camphora in hyſterica paſſione commendatur. 350
fœcunditati nocet plurimum. 363
in vomitu commendatur. 259
in vomitu ſanguinis. 260
Cancer morbus, perpetuo malignus. 449
Cancro depaſcenti caro pulli columbini in tenues laminas conciſa, optimum anodynum. 192
Cancri uteri cauſæ, ſigna. 355
curatio palliativa. ibid.
per linimenta, per fotus partis affectæ, per narcotica in vehementiſſimo dolore. 356
Cancer. 448
alia Cancri curatio. 518
Canina fames. 250
cauſæ. ibid.
curatio. ibid.
eam obtundunt pinguia & oleaginoſa. ibid.
narcotica. 251
Cantharides non ſolùm veſicæ, ſed etiam utero infenſæ. 335
Cantharidum noxa quibus inhibeatur. 416
Cantharides veſicæ noxiæ. 417
Capitis dolores quando periculoſi. 145
Capones. 99
Capitis dolorum differentiæ. 146
ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid.
internus dolor quomodo diſtinguatur ab externo. ibid.
ſpecifica. 176
Capitis dolor ex utero. 346
doloris à vapore vel humore diſtinctio. ibid.
in febribus quomodo curandus. 396
in febre maligna. 419
Caput facile tentantia. 147
Caput quot affectuum origo. 212
an ex eo fluxiones arthriticæ. 374
Carbunculus ſignum præcipuum febris peſtilentis. 408
ſed non vere pathognomicum. 411
plures paucis periculoſiores in febre peſtilenti. 414
curatio in febre maligna. 437
In eo venæ ſectio ad lipothymiam quando convenit. 414
Carbunculi in febribus malignis. 52
Carbunculus. 504
Cardiaca medicamenta. 129
Cardialgiæ cauſa. 263
pro varietate cauſarum exacerbatur. ibid.
reliquis ventriculi doloribus periculoſior. ibid.
Caricarum & hordei decoctum humores efficaciter ad cutem expellit. 423
Caries quid. 128
Carnes quæ utiles. 97
Carnoſæ partes. 15
Carnoſæ partes in maribus quando perficiantur, & quando in fœminis. 23
Carnes exhibitæ pueris lactentibus in lumbricos faceſſunt. 282
Carnis hœdinæ, vitulinæ, aut yervecinæ uſus in ophthalmia. 189
pullorum in cancro corneæ. 192
Caros ſive Carus in quo differat ab apoplexia, comate, & lethargo. 149
Comate & lethargo periculoſior. ibid.
Caryophylli. 100
Carpis applicanda in tertiana intermittente longiore. 401
in quartana intermittente. 405
Carunculam in penis meatu extirpandi modus. 333
Caryocoſtini laus in arthritide. 380
in ſciatide. ibid.
Caſeus. 99
Caſſiæ infuſum in dolore hæmorrhoidum. 287
Caſtanea. 97
Caſtorei laus in apoplexia. 152
in convulſione. 169
Cataplaſma cerebrum exſiccans. 146
ſuppuratis in empiemate. 232
plantis pedum admotum in dolore capitis. 130
in ſuffuſione. 184
in ophthalmia. 189
aurium dolore. 200
de mica panis. ibid.
admovendum regioni ventriculi in ſingultu. 155
applicandum regioni ventriculi in tertia febre intermittente contumaci. 401
ibid.
Regioni hepatis. 416
attrahens malignitatem in febre peſtilenti. 336
ſuppurans. 416
attrahens malignitatem in febre peſtilenti. 336
ſuppurans. 337
attrahens. 265
ſuppurans in phlegmone ventriculi. 343
Ad fluxum immodicum hæmorrhoidum cohibendum. 283
refrigerantia & reſolventia in hepatis inflammatione. 301
in hydrope. 303
ſcirrho lienis. 318
in calculo renum. 336
regioni renum, pubis, & lumborum in iſchuria & ſtranguria. 340
in fluxu menſium immodico. 349
Epiſpaſticum plantis pedum admovendum in paſſione hyſterica. 351
diſcutiens. ibid.
aliud ſuppurans. 358
Ad uteri gangrænam. ibid.
de tribus farinis dictum. ibid.
imminentem abortum præcavens. 372
in torminibus a partu. 378
ad dolores arthriticos. 379
Cataplaſmata anodina & parum repellentia. ibid.
reſolventia. 381
ex iberide ad dolorem iſchiadicum. 143
Cataplaſma. 27
Morbi in cavitate, quotuplices. 181
Catharacta ſuffuſio, aqua & ὑπόχυμα idem. 186
inunctione mercuriali curata. 172
Catarrhus quid. ibid.
Ejus cauſæ. 173
ſigna. ibid.
differentiæ. ibid.
triplex eſt: ferinus, ſuffocans, & epidemicus. ibid.
in ſenibus difficillime coquitur. ibid.
curatio. 374
Catarrhi calidi curatio. 173
Catarrhis obnoxii non raro cerebrum frigidum & hepar calidum habent. ibid.
Catarrho tenui fortius reſolventia infenſa. ibid.
Catarrhalis febris cauſa. 238
Catarrhum contumax, in pulmonum defluens, ſæpe veram phthiſim mentitur. 382
Catarrhi à rheumatiſmo differentia. 427
Catarrhus cum aliis ſymptomatis. 465
Catarrhus in pulmones defluens. 472
Catarrhus cum raucedine. 476
Catarrhus in pulmonem decumbens. 479
Catarrhus cum tuſſi. ibid.
Catarrhus ferinus cum variis febrium complicationibus. 506
Catarrhus. 237
Catarrhus ſalſus cum propenſione ad phthiſin. 383
Catellus vivus admotus, dolorem demulcet in arthritide. 226
Caulium rubrorum decoctum aſthmaticos juvat. 36
Cauſæ minus principales dierum Criticorum. 390
Cauſi, ſeu febris ardentis eſſentia, differentiæ, & cauſæ. 391
ſigna. ibid.
cur in ſene aut hyeme tempore adveniens lethale. 149
Cauſticum poſteriori cervicis parti inuſtum, cerebrum expurgat. 155
paralyticis inurendum. 170
ſincipiti epilepticis. 136
Cauſtica medicamenta. 152
Cauterium actuale inter primam & ſecundam vertebram applicatum ſoporoſis affectibus convenit, item pueris epilepticis. 164
Cauterium ſincipiti admovendum in vertigine. 169
futuræ coronali applicandum in mania. 173
Cauteriorum uſus unde. 174
retro aures deſtillationibus temedium opportunum. ibid.
poſteriori parti cervicis & inter ſcapulas admotum. 176
Cauterium ſeu fonticulus inter pollicem & indicem admotus in dolore capitis. ibid.
futuræ coronali & tumoribus. 178
occipiti in gutta ſerena. 345
Cruribus in furore uterino. 366
ad præcavendum abortum. 321
Cauteria in hydropicis cur non applicanda. 340
tibiis admota conferunt in menſium ſuppreſſione. 336
tibiæ dextræ, vel ſiniſtræ in chloroſi contumaciſſima. 508
Cauterii efficacia. 400
Centaurium minus cur febrifugum vocatum. 37
Cepæ quomodo calefaciant. 95
Cepæ. ibid.
Cepæ ſub cineribus coctæ uſus [in] hæmorrhoidum dolore. ibid.

Cepha-

Cephalalgia quid. 185
Cephalæi. ibid.
Cephalæa. 428
Cephalæa cum aliis affectibus. ibid.
Cephalæa ex lue venerea male curata. 465
Cephalæa & hemicrania. 519
Cephalica medicamenta. 126
Cerasa. 96
Cerata varia contra ægylopas. 193
Ceræ oleum ad pleuritidem. 225
ad dysenteriam. 544
Cerebrum pituitæ metropolis. 17
Cerebrum pars organica. 16
Cerebri frigida & humida intemperies, morborum ferax. 145
Cerebrum refrigerantes præcipuæ causæ. 145
frigidæ intemperiei signa. ibid.
Cerebri frigida intemperies hæreditaria incurabilis. ibid.
Cerebro maxime infensi lunares radii. ibid.
Cerebro frigido & humido conveniens victus ratio. ibid.
Cerebrum frigidum & humidum alterantia & roborantia. 147
Cerebri abscessus & sphacelus quid. 168
causæ. ibid.
signa. ibid.
curatio. ibid.
Cerebri excrementa per quas vias expurgentur. 171
Cerebrum quasi cucurbitula corpori imposita. ibid.
velut spongia à frigore aeris ambientis comprimitur. 172
Cerebri cur cessat actio, cessante actione cordis. 242
Cerebri nimium calefacti effectus. 172
Chalybis usus in omnibus febribus chronicis utilissimus. 406
Chalybs, ex eoque parata medicamenta, ad obstructiones hepatis potentissima. 295
Cautiones observandæ post sumptionem medicamentorum chalybeatorum. ibid.
Ea in obstructionibus lienis usurpanda. 304
in melancholia hypondriaca. 350
scirrho hepatis. 298
Chamædrios extractum præstantissimum in febre quartana. 405
Chamædryos usus in febribus lentis & diuturnis. 395
Chamæmeli decoctum in pituitosis febribus commendatur. ibid.
aqua stillatitia & decoctum specificum in doloribus ventriculi. 264, & seq.
florum decoctum ad uteri dolorem commendatur in torminibus à partu. 372
Chemosis species ophthalmiæ. 186
Chærefolii succus hydropicis urinas movet. 311
Chinæ decoctum in hepate calido & obstructo. 290
in melancholia hypochondriaca. 309
ad interna ulcera. 265
Chlorosin congressus sanat. 335
Ei an conveniat venæ sectio. ibid.
Chlorosis seu pallidi virginum colores. 336
Ejus causæ. ibid.
signa. ibid.
curatio. ibid.
Chlorosis antiqua quibus præsidiis curata. ibid.
Chlorosis cum colico dolore. ibid.
Cholagoga medicamenta. 124
Cholera morbus, unde dicatur. 261
pars affecta, differentiæ & causæ. ibid.
quomodo conveniat venæ sectio. ibid.
an sint quædam criticæ. ibid.
Cholera morbus ex superpurgatione. 459
Cholera morbus. 487
Cholera morbus cum febre tertiana maligna. 459
Choledochi pori prava conformatio facit picrocolos ἀνω. 257
Chordapsus cur ileos vocetur. 268
Chorion quid. 21
Chronicus morbus. 29
Chronicus morbus quis. 52
Chyrosis ubi fiat. 18
Cibi ex volatilibus. 99
Cibi fastidii in febribus causa. 398
Ciborum maxima aversio in febre pestilenti cur periculosissima. 411
Cibi consueti, an aliis utiliores. 92
Cicadarum pulvis, cum vino albo exhibitus, ad diarrhœam. 272
Cicatricem inducit vinum rubrum, in quo alumen dissolutum est, 212
Cicatrices à variolis relictas, quæ repleant. 425
Cicatricem inducentia medicamenta. 135
Cicera. 93
Cichorium. 95
Cichorii sanguis quomodo parandus. 290
sanguinem depurat. ibid.
Cicuta tumores emollit & discutit. 224
Cinnabaris nativæ laus in epilepsia, cinnabaris item antimonii. 159
Cinnamomum. 100
Cinnamomi aqua in hydrope. 301
aqua, pulvis, & oleum ad accelerandum partum. 368
Citri mali laus in febre pestilenti. 416
Citri cortex conditus ventriculum roborat. 249
Clavi pedum. 519
Clyster. 141
Clysteres ex oxycrato in cholera morbo. 99
in furore uterino. 343
hysterica passione. 349
lenientes in phlegmone ventriculi. 186
emollientes in adstrictione alvi. 272
detergentes in diarrhœa. 274
in dysenteria quales esse debeant. 276
adstringentes in dysenteria. ibid.
quare pulveres non debeant dissolvi. ibid.
adversus lumbricos. 284. & 285
carminativi & hydragogi in hydrope. 302. & 303
Clysterum frequens usus in melancholia hypochondriaca maxime prodest. 308
emollientes in calculo renum. 318
calculum imminuentes. 319
in renum inflammatione. 325
molliens & evacuans. 330
in mensium suppressione. 339
summæ efficaciæ in ischuria & stranguria. 333
alius in dysuria. ibid.
in hysterica passione. 349
in uteri inflammatione. 352
discutientes & laxantes in dolore aurium. 169
emolliens. 384
in partu difficili discutiens & dolores leniens. 369
emolliens laxans, & aperiens. 371
leniens in torminibus à partu. 372
resolvens discutiens in dolore ischiadico. 382
nutriens. 379
Clysterum materia in febribus continuis. 394
cautiones observandæ in eorum usu. bid.
emolliens & purgans in febre quartana. 412
in variolarum curatione ex quibus componendi. 424
Coagulum hœdi vel leporis sanguinem fluentem sistit & concretum in utero dissolvit. 341
Cœna an largior prandio esse debeat. 90
Coindicantia. 110
Coitus quomodo abortus causa. 368
dysenteriæ medetur. 281
Cœli mutatio in febre pestilenti omnium præservationum præstantissima. 114
Cœliaca passio in quo differat à lienteria. 271
fit tum ventriculi, tum intestinorum vitio. ibid.
Cœliacæ passioni peculiaris causa. 271
curatio. ibid.
Colica Pictonum in paralysim degenerat. 266
Coliaa Biliosa. ibid.
Colicus dolor & rheumatismus. 457. & 502
Colicus dolor in purgatione menstrua, & hysterici affectus. 499
Colicus dolor unde nomen habeat. 266
Ejus causæ. ibid. & seq.
signa. ibid. & seq.
Colici doloris exacerbationum & remissionum causa. ibid.
materia non semper in sola intestinorum cavitate continetur. ibid.
Colica pestilens. ibid.
Colicus dolor quibus signis distinguatur à nephritico. ibid.
flatuosæ & pituitosæ curatio. 267
biliosæ curatio. ibid.
Colica sedata exhibitione mannæ granatæ, cum oleo amygdalarum dulcium, in jusculo gallinæ. ibid.
Colica biliosa aquæ frigidæ exhibitione sedata. ibid.
Coli inflammatio quomodo à renum inflammatione distinguatur. 325
Colliquantis febris essentia & causa. 390
signa diagnostica. 391
Collutiones variæ ad dolores dentium. 215
Collyrii compositio. 142
Collyria in suffusione. 185
ophthalmia. 188. & 189
in pupillæ dilatatione. 185
albugine. 174
hypopyo. 191
in principio opthalmiæ repellentia non conveniunt. 189
Collyrium valde detergens & exsiccans. 194
adstringens & exsiccans. ibid.
ad oculorum affectus à variolis excitatos. 425
in pterygio seu ungue oculorum. 195
Collyrium Lanfranci ad oris & faucium ulcera. 218
Colocynthidis correctio & dosis. 174
Color niger in lingua fine siti morbum malignum indicat. 52
Coma quid. 149
Comatosus affectus acutissimo morbo superveniens. 150
Coma vigil quid, ejus causæ. 152
idiopathici & symphatici curatio. ibid.
Cometæ quomodo sint causæ pestilentium morborum. 499

Cometæ qui anno 1618. apparuit, descriptio, ibid.
Compositio medicamentorum. 136
Conceptio quando fieri dicatur, & quænam sint potissima ipsius signa. 23
Conceptio interdum fit in mulieribus, quibus nunquam menstrua effluxerunt. 361
Conceptionem impedientia. ibid.
quot operationes requirat conceptio. ibid.
in quibus sperabilis, in quibus non. ibid.
Concoctio quomodo & unde perficiatur. 18
fit incrassando, & triplex est. ibid.
Concoctio humorum. 118
Concoctrix facultas quid sit. 18
Concoctionis primæ vitium non corrigitur in secunda. 214
Concoctio naturalis viscerum fit per elixationem. 305
Concomitantia signa crisεos. 32
Concrescentia à calido liquantur ab humido. 315
Condimenta, 100
Conditum. 140
Condita ad vires reficiendas in febribus continuis. 396
in hæmoptoe. 234. & 235
Condyloma in quo differat in hæmorrhoidibus. 285
Confectionis hyacinthinæ & chermesinæ usus in febribus malignis. 419
Conformatrix facultas quid. 20
Conjunctio quid comprehendat. 16
Connexio partium quomodo pervertatur. 38
signa partis laborantis per consensum. 48
Constantis ætatis temperamentum. 6
Constipatio interdum refrigerat. 37
Constipatio calesacit. ibid.
Contemplabiles dies ad crisim qui. 30
Continentia, contenta, & vim facientia quid sint. 12
Continuæ febres periculosæ. 59
Continuus morbus. 30
Contagiosus morbus. ibid.
Contra indicantia. 118
Contrayervæ radix alexipharmaca. 418
animalia bezaordicum lapidem generantia, ea vesci consueverunt. ibid.
Conturbatio quid sit. 31
unde fiat. ibid.
Contusio quomodo solvat continuum. 28
Contusiones. 475
Capitis contusiones. 504
Contusio, inflammatio, & excoriatio clunium, ex decubitu diuturno supra partem. 495
Convulsio quæ periculosa. 65. & 66
Convulsionis futuræ signa. 84
Convulsio. 156
an fiat à repletione vel inanitione. 157
est universalis vel particularis, & differentiæ. ibid.
Convulsionis & motus convulsivi discrimen. ibid.
Convulsionis & paralyseos causa materialis non est eadem. ibid.
Convulsio ab inanitione cur in hectica & marasmo non contingat. ibid.
quæ thoracis musculos obsidet, periculosissima. ibid.
à phrenitide lethalis. ibid.
Convulsioni febrem supervenire melius est, quam febri convulsionem. ibid.
Convulsionis ab inanitione & repletione curatio. ibid.
Convulsis partibus animalia per medium secta adhuc calentia admoveantur. ibid.
Convulsiones in febribus quomodo curandæ. 397
Convulsivi motus in febre pestilenti sæpe contingunt. 412
Convulsiones in puero. 493
Convulsio. 502
Convulsionis rara species. 524
Cor pars organica. 15
Cor quomodo impleatur. 20
Corallorum syrupus & tinctura ad hæmoptoen. 234. & 261
diarrhœam. 289
in fluxu mensium immodico convenit. 339
rheumatismo. 383
Cordis affectus. 241
morbi insignes. ibid.
morbi proprii. ibid.
Cordis palpitatio & pulsus æqualitas. 489
Cornarii abstinentia mirabilis. 87
Corneæ ruptura. 193
signa. ibid.
curatio. ibid.
Cornu cervi ustum confert in febre maligna. 422
Cornu in facie exortum. 521
Corporis humani triplex status. 23
Corpore in vivente omnia transfluxilia & permeabilia. 299
Corruptio sæpe putredinem præcedit. 408
Coryza quando periculosa. 66
Coryza. 205
Ejus causæ. ibid.
curatio. ibid
Costæ carie corruptæ. 523
Cotone moscato surditas curata. 198
Cournices. 99
Cranii humani usus in dysenteria. 176
Cranii depressio. 410
Cranii depressio ex vulnere. 517
Cremor lactis. 99
Cremor tartari utiliter mendicamentis addi potest in febre tertiana intermittente. 400
Crisis quid, variæ illius nominis acceptiones. 30
similitudo illius cum judicio forensi. ibid.
Crisium differentiæ perfecta & imperfecta. 31
Crisium signa. 32. & 33
Perfecta crisis quæ, 31
imperfecta crisis. ibid.
Causæ crisium & dierum criticorum. 35
in crisibus luna plurimum pollet. ibid.
signa futuræ crisεos per vomitum, per alvi fluxum, & sudores. 83
Crisis per urinas futuræ signa. 84
Crisis per hæmorragiam futuræ signa. 84
Crisis per menses futuræ signa. ibid.
Criticus dies habet indicem. 32. & 33
Dies critici qui. ibid.
Criticorum dierum computatio à qua hora debeat fieri. 37
Crisi instante cur narcotica non usurpanda. 396
Crocus. 120
Croci metallorum aqua ad suffusionem. 185
Crocus in condimentis pectori utilis. 226
accelerat partum. 369
Crystalli pustularum malignarum species. 421
Crystallum minerale suppressam urinam movet. 333
admiscendum julepis in fluxionibus. 185
Crystallini humoris affectus. 180
situs mutatus. ibid.
Crystallini situs vitiatus myopiæ causa. 177
Crystæficis finitimæ sunt. 288
Cubitorum dolores quid portendant. 85
Cucupha ad cerebrum roborandum. ibid.
Cucumeres. 97
Cucurbitæ. ibid.
Cucurbitularum usus in paralysi. 156
in convulsione. 157
summo capiti affigendæ in phrenitide. 166
occipitio cum scarificatione admota in gutta serena. 179
Cucurbitæ hypochondriis admotæ in hæmorrhagia aliquando periculosæ. 208
sub mento scarificatæ ad linguæ inflammationem. 212
linguæ paralysim. ibid.
cum scarificatione lateri dolenti admota in pleuritide. 229
thoraci & cordi in palpitatione cordis. 245
Cucurbitula regioni ventriculi admota in singultu a flatibus. 257
Cucurbitularum usus in febribus continuis. 393
in febribus malignis. 415
quibus partibus applicandæ. ibid.
quo morbi tempore. 418
in variolis præsertim puerorum. 423
ventriculo admota ad illius dolores sedandos. 263
umbilico in dolore colico. 267
quomodo admovendæ in renum calculo. 320
mammis admotæ in fluxu mensium immodico. 350
pectini admota hystericis affectibus multum prodest. 357
sine scarificatione in summa parte doloris admotæ ad dolorem ischiadicum. 382
Cuniculorum caro. 98
Curatio. 108
Curationis primum & generalissimum principium. 111
Cutis est instrumentum, quo dignoscitur temperamentum. 5
Cydonia. 96
Cynaria. ibid.
Cydonium, cydoniorum mixa, syrupus cydoniorum ad ventriculum roborandum. 249
Cynorrhodi fructus conserva ad roborandum in rheumatismo. 384
refrigerat, & urinæ vias expurgat. 321
Cynosbati radicis decoctum potenter aperit. 395
in melancholia hypochondriaca. 309
Cystidis felleæ obstructio una ex causis icteri flavi. 296

D

Decimus quartus dies est criticus. 33
Decimus septimus dies decretorius. ibid.
Declinatio morbi. 24
Decocta sudorifica. 139
Decoctum galli veteris. ibid.
Decretorii dies quando computandi. 34
Decubitus in morbo quando periculosus. 63
Deglutionis facilioris vel difficilioris causa. 220
Deglutitio impedita. 528
Dejectiones quæ malæ. 72
Dejectiones quæ hepar imbecillum arguunt. 48
Dejectiones tinctæ cur malæ. 248

Dejectionum chylosarum causa, 272
Deliquium frequens quid arguat, 69
Deliquium subitum malignum. 51
Deliquium animi quam hæmorrhagiam cohibeat, 296
Deliquium animi in quo differat a syncope. 242
Delirii futuri signa. 60
Delirium pravum signum in universum, ibid.
quando lethale. ibid.
Delirii variæ significationes. 48
Delirium morbi maligni index. 51
Delirii causa in mania. 165
Deliriorum melancholiorum varietas, 171
Delirium sedantia. 168
in febribus, 397
in febre maligna, 417
Densitas qualitas Elementorum, 3
Dentes prodeunt anno septimo. 33
Dentium stridor quid arguat in febribus; 392
Dentes sensu præditi, 214
dolent secundum ipsorum substantiam, ibid.
doloris causa. ibid.
à seroso humore utplurimum fit, ibid.
medicamentis in aurem immissis levatur, 215
quibus topicis curandus. ibid.
Dentis dolentis erosi nervus cauterio adurendus, ibid.
extractio in contumaci dolore non uno ictu fieri debet, ibidem.
Dentium casum removentia, 216
nigredo & erosio, ibid.
causæ & curatio, ibid.
Dente avulso hæmorrhagia incurabilis contingit. 217
dealbat, & detergit oleum vitrioli seu spiritus. ibid.
Dentium caries 507
Dens avulsus in alveolum intrusus, 523
Derivatio. 114
Destillatum restaurans in fluxu hepatico. 281
Destillata per descensum facta magis restaurant quam ea quæ fiunt per ascensum. 388
serina destillatio. 505
Detergentia medicamenta, 135
Detergentia & exsiccantia moderata; 392
Diabete quid significetur. 54
Diabetes Græcis διάβαχος, aliàs hydrops ad matulam. 329
rarissimus affectus. ibid.
causæ ex Galeno & aliis. ibid.
signa, & curatio. ibid.
affectus incurabilis. ibid.
an sudorifica conveniant. ibid.
Diabrosis. 206
causæ. 134. & seq.
Diacodium album. 167
Diæta. 120
quænam sint ejus species, & quibus morbis conveniant. ibid.
Diæta sudorifica ad calefaciendum & excitandum cerebrum. 346. & seq.
septimo quoque die interponatur medicamentum purgans. ibid.
utilis in paralysi. ibid.
gutta serena. 80. & seq.
ulcere renum & vesicæ. 328
hysterica passione. 349.
in urinæ incontinentia à frigida causa. 331
ad chlorosin, 335
ad uteri procidentiam: 358
ad prophylaxin in arthriticis. 380
Diagnostica signa. 41
Diacrydiata in frebribus continuis exhibenda; 389
Diapasma articulos in arthritide roborat, 380
Diapedesis quando sit. 28
Διαπνοὴ. 206
causæ. 234
Diaphœnicum cum philonio Romano in singultu; 257
in dolore ventriculi. 263
in colico dolore. 267
Diaphoretica chymica in febre pestilenti. 417. & seq.
Diaphragmatis inflammati signa. 166
consensus cum cerebro. ibid.
Diarrhœa unde oriatur aliquando. 272
Diarrhœa quid. ibid.
in quo differat ab aliis alvi fluxus speciebus. ibid.
differentia, ibid.
signa causarum, ibid.
& partis mandatis. ibid.
curatio. 274
Critica quibus præcipuè contingit. 272
biliosa largo frigidæ haustu in æstate curata. ibid.
in hydrope quando bona. 300.
inveteratæ curatio. 274
Diarrhœa. 431
Diarrhœa inveterata. 458
Diasarum Fernelii in fluore muliebri. 344
Diastoles effectus. 20
Dies critici, 32. & 33
Dies critici perpetuæ febricitantis. 33
Dierum criticorum computatio in morbis puerperarum an à principio morbi fieri debeat, an die partus. 450
Digestivum ad ulcus mundificandum. 337
Digestivus pulvis, vide Pulvis digestivus.
Digitorum extremitas apta ad dignoscendum temperamentum. 6
Dilatio unde oriatur. 27
Dilatio quid, ibid.
Discursus facilis sanguinis. 44
Dispersi morbi. 30
Dissimilares partes. 15
Distentio trium facultatum, vitalis, naturalis & animalis quomodo probetur. 17
Divinum in morbis. 408. & seq.
Diuretica medicamenta. 133. & seq.
Diuretica non sunt frequenter usurpanda in curatione calculi renum, 320. & seq.
in febre tertiana longiori usurpanda, 398
an fluori muliebri conveniant. 344
ad uteri hydropen. 357
an conveniant gravidis. 363
in febribus continuarum declinatione commoda. 394
Δίψαχος quid. 329
Divulsio quid sit. 29
Dolores quando periculosi. 63
Dolor pungitivus quid significet. 46
Dolorum dentium promptissimum remedium sanguinis missio. 211
Dolor ὀξόχοπιος quis dicatur. 402
quartanariis proprius. ibid.
Doloris capitis in febribus sedantia. 317
lumborum, ibid.
Dolores à partu. 503
Dolores arthritici. 431
Doloris arthritici & venerei. 513
Dolor dentium. 461. 500.
Dolor dentium cum tumore supra mandibulam superiorem. 475
Dolor capitis lethalis. 431
Dolor capitis ab insolatu. 453
Dolor capitis immanis & diuturnus. 459
Dolor capitis in hæmitritæo. 476
Dolor intolerabilis. 49
Dolor capitis contumax. 541
Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu, 266
Dolor in genu ex contusione. 492
Dolor ischiadicus. 540. & 461.
Dolor nephriticus. 431. & 453.
Dolor ossis sacri intolerandus. 516
Dolor pleuriticus ex lumbricis. 443
Dolor pleuriticus. 503
Dolor tensivus abdominis. 453
Dolores vagi circa thoracem, 451
Dolores vagi. 458
Dolores venerei. 427
Dolor venereus in uno brachio: 461
ad dolores vesicatorios. 503
Dolores universales. 520
Dorsalis tabes quid. 237
Dosis. 111
Dulcis pituita quæ. 12
Dulcia bilem generant. 43
Dulcia an semper vilescant: 283
hystericos affectus excitant. 346
Dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur 292. & seq.
Δυσορεξία. 247
Δυσπεψία. 253
Durities quid sit. 3
Durities cutis quando mala. 79
Dysenteria. 274
species. ibid.
propriè dicta. ibid.
causa. ibid.
signa. ibid.
quartanam solvit. 402
Dysenterica exulceratio à qua causa fiat: 275
Dysentericum contagium quomodo operetur: ibid.
Dysenteria epidemica peculiari aeris vitio excitatur. ibid.
ab atra bile cur lethalis. ibid.
vomitus & venæ sectio an conveniant. ibid.
specifica. 276
adstringentia quando conveniant. ibid.
epidemicæ curatio. ibid.
potus qualis exhibendus. 277
Dyspnœa quid. 224
Dysuria quid. 333
causæ. ibid. & seq.
in decrepitis senibus sæpe incurabilis. ibid.
phlebotomia ex venis inferioribus ad derivationem convenit. ibid.
quæ purgantia conveniant. ibid.
quæ vomitoria. ibid.
topica. ibid.
Dysuriæ ab acri & bilioso humore apertio hæmorrhoidum & cau-

& cauſticum tibiæ dextræ admodum conveniunt. ibid.
Dyſenteria. 274. 442. 456. 457. 463
Dyſenteriæ prognoſis. 275

E

Ebali decoctum ſudorificum eſt. 155
Ebullitio ſanguinis in variolis & morbillis alia perfectiva, alia corruptiva. 421
Ecchymoſis. 521
Eclegnia. 140
Eclegmata, vide Looch. ibid.
Ἔκλυσις quid differat à ſyncope. 242
Ἐπιγενόμενα & Ἐπιφαινόμενα quid. 191
Electuarium cyphoides ad roborandum hepar in hydrope. 302 320
aliud calculum minuens. 378
caryocoſtini uſus in arthritide. 385
triaſantali quadruplicato rheo ad roborandum in rheumatiſmo. 2
Elementa quid ſint. 2 & 3
Qualitates & numerus. 51
Elephantiaſis perpetuò maligna. 17. & ſeq.
Elixatio. 156
Elixir proprietates in paralyſi. 246
in ventriculo frigido. 256
in ſingultu. 216
Elleboraſtri vis in caſu dentium promovendo. 390
Elodes febris qualis. 385
ſigna. 133
Emplaſtica medicamenta. 345
Emplaſtica medicamenta quomodo calefaciant. 143
Emplaſtrum. 146
Emplaſtrum caput roborans. ibid.
attrahens & reſolvens. 155
ſupra ſpinam dorſi applicandum in paralyſi. 181
cerebrum roborans.
de vigo cum mercurio capiti admotum in dolore capitis. 186 214
in dolore dentium. 159
ſupra partem affectam applicanda in convulſione. 269. & ſeq.
Emplaſtrum Galeni hæmorrhagiam ſiſtens. 279
pus attrahens & foras educens. 101
ventriculum calefaciens. 256
ventriculo admovendum in ſingultu. 259
ad vomitum compeſcendum. 293.
ad duritiem alicujus partis. 297
emolliens ſcirrhum hepatis. 302
Emplaſtra abdomini applicanda in hydrope. 304
in ſcirrho lienis. 330
aſtringens & roborans in urinæ incontinentia. 348
in hyſterica paſſione qua forma fieri debeant. ibid.
vulgare pro matrice propter aſtrictionem in affectibus hyſtericis non ita convenit. 362
adverſus ſterilitatem à frigida cauſa. 407
ad præcavendum abortum. ibid.
per intervalla removeantur. 379
reſolventia ad dolores arthriticos. 380
diacalciteos ſeu diapalma impoſitum articulos roborat. 382
reſolventia ad dolorem iſchiadicum. 401
regioni ventriculi admovendum in febre tertiana intermittente. 437
validè attrahentia ex quibus componantur. 167
ſupra ſuturam coronalem in catarrho applicanda. 134
Emollientium medicamenta. 156
Emproſthotonos convulſionis ſpecies. 231
Empyema. ibid. & ſeq.
cauſæ. ibid.
ſigna. ibid.
latus affectum quomodo dignoſcatur. 232
pus aliquando per alvum & urinas expurgatur. ibid.
per chirurgiam lateris apertione curatur. 524
Empyema ex vulnere epigaſtrii. 139. & ſeq.
Emulſio. 166
Emulſiones in phrenitide. 139
in renum inflammatione. 333
in dyſuria. 344
furore uterino. 385
in ſynocho ſimplici. 389
in febre hectica. 394
in febribus maximè conveniunt. 417
ad febrem malignam. 264. & ſeq.
inflammationem ventriculi. 272
Enchantidis curatio. 76
Enæorema quod malum. 920
Enſi portio inſignis in vulnere diu latens extracta. 309
Epidemii morbi. 95
Endivia. 517
Enterocele. 524
Enterocele deſperata ſectione curata. 51
Emphemera febris perpetuò maligna. 150
Emphidroſis in apoplexia mala. 390
Epialæ febris eſſentia & cauſæ. ibid.
ſigna.
cur calor & frigus in eadem parte ſentitur. ibid.
Epidemii morbi. 29. & 30
Epidemica febris poteſt eſſe ſine obſtructione. 408
Epidemicus Catharrus. 173. & ſeq.
Epidemica dyſenteria aeris peculiari vitio excitatur. 375
Εὐσπλαγχνος ſigna. 41
Epilepſia unde excitatur. 38
Epilepſiæ definitio. 159
imperfectæ hiſtoria. ibid.
duplex eſt, idiopathica & ſympathica. 160
ab imperfecta ventriculorum cerebri obſtructione generari probatur contra neotericos. ibid.
imminentis & præſentis ſigna. ibid.
poſt 25. annum non ſemper incurabilis. 161
vehemens paroxyſmo ſæpe lethalis. ibid.
Epilepſiæ quartana ſuperveniens cur eam ſolvit. ibid.
idiopathicæ curatio. ibid.
ſympathicæ curatio. 161
ſpecifica. 162
Epileptici plerumque fiunt melancholici & contrà. ibid.
Epileptici paroxiſmi curatio. ibid.
Epilepſia ab utero. 347
quomodo diſtinguatur ab hyſterica ſuffocatione. ibid.
Epilepſia. 465. & 488
Epilepſia puerilis. 511
Epilepſia cum paralyſi. 513
Epinyctides. 502
Ἐπιφαινόμενα ſigna. 51
Epiphora quid. 194
cauſæ. ibid.
ſigna. ibid.
curatio. ibid.
Epiphoræ humor fluit per venas internas, vel externas, ibid.
veſicatorio epiphora curata. ibid.
Epiſpaſtica medicamenta. 134
Epithema. 142
Epithemata refrigerantia. 166
in mania. 170
in hæmoptoe. 234
refrigerans in colico dolore. 222
in fluxu hepatico. 281
refrigerans in hepatis inflammatione. 292
reſolvens. ibid.
in calida renum intemperie. 321
cordi & hepati admovenda in ſynocho ſimplici. 385
in febre hectica. 389
liquida & ſolida cordi & hepati admovenda in febribus continuis. 396
in ſummo vigore febris tantùm, aut potiùs in declinationis principio. 399. & ſeq.
cordi admovendum in febre maligna. 419
ad hæmorrhagiam ſiſtendam. 210
in uteri inflammatione. 352
Ad præſervationem à calculo renibus admovendum. 321
Epulotica medicamenta. 135
Eroſio quomodo ſolvat continuum. 29
Eroticus affectus quid. 344
Errhina medicamenta. 127
Errhinorum compoſitio. 143
Errhinorum formulæ. 173
ad exſiccanda narium ulcera. 204
quando utendum. ibidem
Errhina & ſternutatoria in affectibus oculorum damnantur. 190
eorum formulæ. 265
ad fœtorem narium. 205
Eryngii radicis decoctum pro potu in calculo renum. 321
Eruca. 95
Eryſipelas. 457
Eryſipelas, herpes & lichenes. 534
Eſcharæ caſus quomodo procurandus. 437
Eſcharotica an in hæmorrhagia ſiſtenda adhibenda. 209
Eſſentiæ chymicæ ventriculum calefacientes & roborantes 250
Evacuatio bona κατ' ἰζιν fieri debet. 208
Evacuationis cauſa. 30
Evacuatio per ſudores. 119
Evacuatio per urinas. ibid.
Evacuatio & illius differentiæ. 113
Evacuatio particularis. 115
Eventus morbi. 30
Εὐσπλαγχνος qui. 300
Exanthemata in febribus maligna. 52
Exanthemata quid differant à purpureis maculis in febre peſtilenti. 411
differentiæ. ibid.
Exceſſus alimenti ſigna. 87
Excitationes feroces à ſomno quid ſignificent. 84. & ſeq.
Excitationes à ſomno graves quid notent. 61
Excreationes quæ plumonem affectum indicant. 47
Excrementum quid. 18
Excrementa quot modis peccent. 40
cauſæ ſymptomatum in excrementis. ibid.
Excrementa morbum acutum indicantia. 52
Excrementa quæ ominoſa. 67
Excrementitius humor quid.

Excrementitia bilis quid. 10
Melancholia excrementitia. ibid.
Excretio quando salutaris. 32
Excretio quæ periculosa. 68
Excretio interdum pro crisi usurpatur. 29. & seq.
Excrescentia carnea in faucibus. 520
Exedentia medicamenta. 136
Excercitatio quæ utilis. 107
Exercitationis & corporis motu utilitas. 146
Expectorantia in asthmate. 225
in pleuritide. 229
Expulsio quomodo fiat. 18
Exspiratio quid efficit. 19
Expultrix facultas quæ. 174
Extenuationis in phthisicis causa. 236
Extenuatio non semper est cum sanguinis penuria. 339
Extenuationi in febre hectica clysteres nutrientes conveniunt. 388
Extractum restaurans ex carne vervecina, & ex cordibus vervecini. 25
Exulcerationem indicat dolor acer. 50
Exulcerationis intestinorum causa in vera dysenteria. 227

F

Fabæ. 94
Fabarum aqua calculos imminuit. 320
Facies cadaverosa lethalis. 80
Faciei pallor frigidam cerebri intemperiem sequitur. 146
Facies hippocratica quid. 387
Facies quomodo defendenda à variolarum noxa. 425
an frequenter abluenda aqua rosacea, aliisque adstringentibus. ibid.
Faciei tubercula retrocedentia. 503
Facultas animalis quæ, & quotuplex sit. 19
Facultas auctrix. 18
Facultas concoctrix. 17
Facultas generatrix. 18
Facultas vitalis quid sit. ibid.
Facultates minus principes quæ. 21
Facultas naturalis quid sit. 18
Facultas expultrix. ibid.
Facultas quid sit. 18
Facultatum subjectum. ibid.
Fames quæ ominosa. 68
Fames canina magnum morbum arguit. 51
Fames canina. 250
causæ. ibid.
curatio. 252
quomodo distinguantur à boulimia. 251
pinguia & oleaginosa obtunduut. ibid.
Farinacea sedimenta in urinis mala. 76
Fasciæ seu lumbrici lati, an sint vermis unicus. 281
Fascinus & incantatio an conceptionem impedire possint. 361
signa. ibid.
qua arte dissolvenda. 363
Fastidium cibi quando malum. 359
Fastidii ciborum causæ. 249
quodnam magis funestum. 240
cur in dysenteriis longis malum. ibid.
Faucibus signa periculosa. 82
Faucium ulcera. 218
causa & differentiæ. ibid.
curatio. ibid.
narcotica interdum conveniunt. ibid.
Faucium ardor, siccitas & scabrities in febribus quomodo curanda. 397
Febre continuæ acutæ. 53
Febres quæ periculosæ. 60
Febris alba quid. 344. & seq.
Febris apoplexiam solutura qualis esse debeat. 150
Febrem convulsionis supervenire cur melius quam febri convulsionem. 157
Febris catarrhalis unde. 264. & seq.
Febris lactis, ejusque symptomata. 373
Febrium divisio in simplices, putridas & pestilentes. 289. & seq.
Febris unde excitetur in arthritidis principio. 376
unde febres catharrhales. ibid.
Febris simplex dividitur in ephemeram, synochum simplicem & hecticam. ibid.
Febris ephemera. 385
causæ, signa. ibid.
curatio. ibid.
Febris ab hepate corrupto signa. 387
Febris hectica, vide hectica. 386
Febrium putridarum differentiæ. 389
Febres putridæ continuæ. ibid.
causæ. ibid.
tempora quomodo considerari debeant. ibid.
Febrium continuatum differentiæ accidentales unde desumuntur. ibid.
Febris lentæ essentia, causæ & differentiæ. 390
Febris à sanguine in stomaco putrescente excitatæ historia. ibid.
putridarum continuarum diagnosis. ibid. curatio. 391
diæta in acutis. ibid. in minus acutis & longis. ibid. cibus quo tempore exhibendus. ibid. quàm sit utilis venæ sectio. 392. mittendi sanguinis tempora. ibid. ex quibus venis. ibid. cucurbitulis quomodo locus. ibid. potus qualis. 391
Febrium continuarum initio an purgantia conveniant, 394. an vomitoria. ibid. an aqua frigida. ibid. quando debeatur purgatio. ibid. cur iterari debeat. ibid. & 396
Febris lentæ ab obstructionibus frequens debetur purgatio. ibid.
quæ diuretica & sudorifica conveniant. ibid.
Febris tertiana. 429. 430. 488. 492. 493.
Febris tertiana, duplex. 479. 494
Febris tertiana cum vomitu & alvi fluxu in paroxysmo, 457
Febris tertiana duplex cum hydropisi. 472
Febris tertiana duplex. 479
Febris tertiana diuturna. 478
Febris tertiana maligna. 491
Febris tertiana duplex in gravido septimestri. 496
Febris tertiana notha. 515
Febris tertiana & lumbrici. 517
Febris quartana. 432. 460. 483. 490
Febris maligna cum parotidibus. 432
Febris maligna cum sopore. 527
Febris maligna cum exanthematis. 529
Febris hectica. 486
Febris hectica cum suspicione phthiseos. 477
Febris hectica cum putrida complicata. 454
Febris purpurata. 429
Febris elodes. 532
Febres putridas comitantia symptomata. 396
eorum curatio. 397
Febres subintrantes dictæ. 400
Febres longæ ab obstructione pendentes decocto cichorii & chamedryos curantur. 401
tertianæ intermittentis specifica. ibid.
Febres compositæ seu complicatæ. 406
earum differentiæ. ibid. horridæ maligna. ibid.
Febris pestilens & maligna differunt tantum secundùm magis & minus. 406
intermittentes non semper periculo carent. ibid.
Febrifugium. 517. & seq.
Fel catelli lactentis antepilepticum. 436
Fella piscium piaculis delendis inserviunt. 277
in surditate. 105
In fœminis quadraginta dierum spatio partes spermaticæ perficiuntur. 23
Fœminarum temperamentum. 6
Fermentum acre admotum ventriculo; vomitum sedat. 262
Fermentationes humoris melancholici quæ incommoda sequantur. 302
Fernelius improbatur circà sanguinem è naribus die critico fluentem. 208
ut in causa epilepsiæ. 159. circa ductus serosæ materiæ in capacitatem abdominis. 299. circa productionem hydropis ab urinæ suppressione. ibid. circa originem arthritidis. 385. circa calculi vesicæ rudimentum. 322
Ferri scoria ad exsiccanda aurium ulcera. 203
Fibræ sanguinis quales. 6. & 7
Ficus. 96
Figura partium quomodo pervertatur. 39
Filiorum similitudo. 23
Finis Medicinæ quid. 24
Ficis in quo differant ab hæmorrhoidibus. 387
Filamentorum in urinis causæ variæ secundùm auctores. 283
Fissura quid. 29
Fistula lachymalis quid. 193
si per annum perseverat cariem in osse producit. ibid.
profunda & inveterata cum ossis, carie, solo cauterio curari potest. 233. curatio ibid. cum ossis carie solis medimentis curata.
Fistula in ano sæpe relinquunt hæmorrhoides suppuratæ aut exulceratæ. 286
Flatus discutientia medicamenta. 132
Flatuum signa. 54
Flatuum in tympanite causa. 132
materia magis ordinaria est humor melancholicus adustus & atrabiliarius. 383
Flatus quomodo in uteri cavitate contineantur. 356
cum strepito ex utero explosus suffitu nucis myristicæ: ibid.
Flor uterinus. 433
Flor muliebris. 481
Flor muliebris quid. 342
causæ. ibid. & 343. signa causarum & partis affectæ. 343. quomodo distinguantur ab ulcere uteri & gonorrhœa. ibid. quæ mala inducat, ibid. huic virgines sunt obnoxiæ. 343. vetulas ad mortem comitatur. ibid. Ei an conveniat venæ sectio. ibid. diuretica. ibid. & 344. caustica tibiæ. ibid. adstringentibus quando locus ibid. lactis chalybeatis usus. ibid.

Flu-

Fluxio per atractionem. 38
Fluxio per congestionem. ibid.
Fluxio quot modis fiat. ibid.
Fluxiones è capite per quas vias fiant. 172
excitantur à frigore comprimente. ibid.
causæ. ibid.
Fluxioni attrahendæ calor maximè idoneus. 173
interna quomodo ab externa distingatur. ibid.
Fluxio in pulmonem in infante. ibid.
Fluxus alvi imminentis signa. 83
Fluxus hepaticus quid. 280
differentiæ. ibid. curatio. ibid. causa præter vulgarem intemperiem alia est. ibid. in quo differat à dissenteria ibid. legitimus spurio periculosior. ibid. an locus sit clysteribus & medicamentis purgantibus. ibid.
Et convenit tinctura rosarum, destillatarum restauras. 281
Fluxus alvi in febribus pestilentibus quomodo curandus. 413
Fluxus hepaticus, dysenteria. 442
Fluxus hepaticus. 447
Fluxus hæmorroidum. 497
Fluxus mensium immodicus, cum hysterica suffocatione. 448
Fluxus mensium inordinatus cum flore albo. 459
Fluxus sanguinis ex auribus. 503
Fœcunditatem vel sterilitatem fœminæ indicantia. 372. & seq.
Fœminæ minus obnoxiæ anginæ, quam viri. 220
Fœnugræci vires in ophthalmia. 189
Fœtor in ægrotante malum. 80
Fœtus vitalis editur septimo. 32
Fœtoris narium causa. 205
curatio.
Fœtum in utero Galenus comparat fructibus ab arbore pendentibus. 365
Fœtus quomodo sit causa abortus. 366
Fœtum enecantia. ibid.
Fœtu debilis existente, puerpera quomodo curanda. 369
Fœtus morbi causæ. ibid.
signa. 370
Fœtum mortuum excludentia. ibid.
Fœtus mortui ossa per umbilicum matris excreta. ibid.
Is, frustra tentatis aliis præsidis, chirurgica operatione educi debet. ibid.
Fœtus mortui per longum tempus in utero servati historiæ plures. ibid.
Fœtus in partu morientes. 450
Fœtus mortuus. 530
Fomentum. 143
Fontana aqua. 101
Formatrix virtus ad similitudinem valet. 20
Formatrix virtutis defectus. 38. & seq.
unde profiscitur. 282
Forma nova introducta priorem corrumpit. 407
Formicarum ova ad surditatem. 197
Fotus in suffusione. 185
in albugine. 191. suditate. 207. ophthalmia. ibid. pro stomacho in vomitu. 254. in dolore ventriculi. 265. in lienteria. 272. adstringens in diarrhoea. 284. dysenteria. 273. in tenesmo. 299. ad lumbricos. 284. in hæmorrhoidum fluxu immodico. 285. in hæmorrhoidum dolore. 287. in obstructione hepatis. 298. in Scirrho hepatis. 297. in hydrope. 298. chalastici in renum inflammatione. 326. adstringens in mictu sanguineo. ibid. dolorem sedans in ulcere renum & vesicæ. 358. adstringens in diabete. 330. urinæ incontinentia. ibid. suppressione mensium. 338. adstringens in fluxu mensium immodico. 342. emolliens & resolvens. 355. anodynus. 356. discutiens & roborans in hydrope uteri. 358. sicci flatus discutientes. ibid. & 367. adstringens. ibid. emolliens. 370. valde roborantes in partu difficili. ibid. adstringens in fluxu lochiorum immodico. 371. emolliens & aperiens ad suppressionem lochiorum. ibid. carminans in torminibus à partu. 372. in doloribus arthriticis. 378. emolliens, attenuans, & roborans in febre tertiana intermittente. 400. emolliens & attenuans ad curationem febris quartanæ spuriæ. 406. alexipharmaci in febre maligna. 413. & seq. ad fœtum mortuum excludendum. 450. in uteri procidentia. 460
Fractura ossis temporalis. 524
Fractura quid. 27
Fractura carni tempore sinistro. 518
Frictiones partium extremarum in gutta serena. 179
Frictionum modus in hecticis. 287
Frictiones in febre syncopali humorosa qua methodo celebrandæ. 399. & seq.
In febre pestilenti. 341. in fluore muliebri. 342
Frigiditas qualitas aquæ. 3
Frigiditatis causæ in corpore. 36. & 37
Frigus in acutis quando malum? 78
Frontale. 144
Frontale in phrenitide. 167
Frontalia repellentia in febre maligna ad capitis dolorem & vigilias aut delirium. 369
Frontis vena secanda in febre maligna, ad capitis dolores & vigilias. ibid.
Frontale in ophtalmia. 188
in hæmorrhagia. 209
Fructus recentes & fugaces multa aquea humiditate præditi. 5
Fruges quomodo ab immodica aeris siccitate corrumpantur 408
Fructus & olera serum generant. 54
Fructus esculenti. 96
Fuligo candeiæ ex cera rubra ulcera narium exsiccat. 207
Fuligo cumini & ejus spiritus ad pleuritidem. 230. in paroxysmo hysterico exhibetur. 349. exterius admovetur ad fluxum lochiorum immodicum. 372
Fulmini miscentur interdum spiritus fixantes. 243
Furor uterinus quid. 344
causæ. ibid. signa. ibid. conveniunt remedia maniæ, & melancoliæ hypochondriacæ propria. 345

G

GAgatinum oleum in paroxysmo hysterico confert. 349.
& pulvis gagateus. 351
Galbanetum Paracelsi, in colica, & ejus descriptio. 268
Galenus ex pulsu furibundos mulierum amores cognoscebat. 344
Galenus defenditur circa epilepsiæ idiopathicæ causam 160. & seq.
impugnatus circa causam materialem & efficientem calculi. 315. circa causam ballarum urini. innatantium. 317.
circa arenosam, in urinim subsidentiam. 322
Galli Indici. 100
Gallinæ. ibid.
Galli annosi decoctum ad astma. 226
reprobatur opinio eorum, qui ejus usum damnant. ibid.
in obstructione hepatis 293. melancholia hypochondriaca. 307. in calculis renum. 329
Gallina via, per spinam secta, lateri admota in pleuritide. 229
Gallinarum ventriculi cur in pulveribus digestivi præscribantur. 254
Ganglion in facie supra Zygoma. 517
Gangrænæ signa in urina. 74
Gangrenæ uteri curatio. 356
Gangræna. 445
Gangræna ex vesicatorio. 464
Gangræna in vulva. 519
alia gangræna. ibid.
alia gangræna in pede. ibid.
Gangræna perinæi, ani, & scroti. 504
Gargarisma. 142
Gargarisma ad expurgationem cerebri. 147. & seg.
discutiens & resolvens in linguæ paralysi. 214
ad linguæ scabritiem & ardorem. 297. fauces & guttur a variolis defendi. 424. refrigerans & repellens in inflammatione linguæ. 211
Gaudii effectus. 109
Gelatina pro hecticis instaurandis. 377. & seq.
cornu cervi ad febrem malignam. 419
Gemellorum abortus cur frequentior. 366
Gemelli in utero. 505
Gemmas cur puerdera in partu deponere debeat. 370
Genarum ruboris causa in peripneumonia. 231
Generatrix faculius quid sit? 192
Generatio quid sit, & quotuplex. ibid.
univoca Generatio. ibid.
Generationis primæ defectus. 39
Genitalium fotus in febre maligna. 436
Gentilitii morbi. 35
Gibbositas. 525
Gingivarum erosio in pueris aliquando vermium ad indicium. 217
Gingivarum erosio & exulceratio. ibidem curatio. ibidem.
Gingivarum fluxus sanguinis aliquando criticus, alias symptomaticus. 217
Gingivarum ulceribus maximè obnoxii. ibid.
Gingivarum putredinem arcet spiritus sulphuris & vitrioli. ibid.
Gingivarum affectus in scorbuto. 309
Glaciales aquæ. 103
Glastea bilis quod. 10
Glastea bilis unde procreetur, & an præternaturalis. 65
Glandes anodynæ ad dolores vesicæ leniendos. 325
Glandulæ cur fluxiones facilè recipiant. 176
Glandulæ mesenterium obstruentes. 312
Glaucoma quid, causa & curatio. 210
Globulus plumbeus vulnete sclopeti calcaneo infixus. 517
Glutinantia medicamenta. 517
Gluteus humor secundarius. 9
Gonorrhæa. 461
Gonorrhæa antiqua. 430
Gonorrhæa contumax. 455
Gossypium ad exsiccandos oculos. 190
Granatorum flores exsiccati præservant à calculo. 321
Graciles quomodo purgandi. 119
Gravitas, æqualitas Elementorum. 3
Gravedo quid, causæ, & curatio. 205

Gravativus dolor unde. 51
Gravidæ mulieres quomodo & quando purgandæ. 116
Graviditas quomodo ab uteri tumore distinguatur. 357
Gravidis mulieribus cur familiaris pica. 343. & seq.
cur circa quartum mensem ea ut plurimum liberentur. 253
Falsa graviditas. 468
Grumi sanguinis in utero à partu remanentes quomodo educendi. 371. ut agnoscantur. 372
Guajaci decoctum in paralysi. 156
in epilepsia. 230. in gutta serena. 179. an possit in febre tertiana intermittente tuto exhiberi. 230. in ventriculo frigido, 249. in singultu. 347
Gurgulionis præcisio. 299
Gustatus vitia, causæ. 212. signa, & curatio. 213
Gustus signa prava. 61
Gustus quid. 21
Gutta serena, 178. & 519
an curabilis. 178. an conveniat phlebotomia. 179
Gypsea pituita. 12
Gypsi cum aceto subacti usus in hæmorrhagia. 209
Gypsum solum albumine ovi exceptum sanguinem fluentem potentissimè cohibet. 217

H

Hæmatites lapis in hæmoptoe. 235
Hæmoptoe. 445. & 458
Hæmoptisis quid propriè. 233
causæ. ibid. partis mandantis signa. ibidem curatio. 234
Hæmorrhagia quando periculosa. 69
Hæmorrhagiæ instantis signa. 84
Hæmorrhagia febris ardens in juvene judicatur. ibid.
Hæmorrhagia quid. 209. & seq.
differentiæ. ibid. causarum signa. ibid. imminentis signa. ibid. criticè aparet in morbis acutis. ibid.
quæ è directo partis affectæ accidit bona. ibid.
curatio. ibid.
Hæmorrhagiæ sistendæ animi deliquium utile. 209
& cauterium actuale in utraque planta pedum appositum. ibid. contumacem sistunt narcotica. ibid.
Hæmorrhagia è naribus, in quartana febre superveniens, cur pessima. 403. salutaris & critica per gingivas. 210
Hæmorrhagia ex dente avulso. 504
Hæmorrhagia ex vulnere. 516
Hæmorrhagia ex arteria vulnerata, ligatura cohibita, ibid.
Hæmorrhoidalium venarum apertio per hirudines in tenesmo. 279
Hæmorrhoidum fluxus moderatus a quibus morbis præserver, 285
fluxus immodici causæ, ibid. fluxum immodicum cohibentia. 286
Hæmorrhoides ligandi, incidendi, & utendi modus. ibid.
post curationem cautio adhibenda. ibid.
Hæmorrhoidum dolor. 493
Hæmorrhoidum fluxus immodicus. 494
Hæmorrhoidum dolor. 286. causæ. 287. curatio. ibid. quæ purgatio conveniat. ibid. topica admovenda. ibid.
ulceratarum curatio. 288
Hæmorrhoides absumentia. ibid. quomodo aperiendæ. ibid.
Hæmorrhoidibus obnoxio causticum tibiæ utilissime admovetur. ibid.
Hæmorrhoidum apertio in febre pestilenti utilis. 415
& in calculo renum. 319. in uteri scirrho. 355. in ischiade. 418
Hectica febris inter omnes sola est in facto. 25
Hectica febris. 386. Ejus differentiæ & gradus. ibid.
causæ internæ & externæ. ibid. sedes. ibid. quare habitualis dicatur. ibid. signa variorum graduum. ibid.
curatio. ibid. cur frequentiùs acidat, ab 18. anno ad 35. ibid. quæ diæta conveniat. ibid. 2. an aer frigidus. ibid.
an crassa & viscosa alimenta. ibid.
Hecticos instaurantia alimenta. ibid. 2. aquæ frigidæ potus an conveniat. ibid. qualis debeatur purgatio. 388. lac & balneum maxime conveniunt. ibid. antiquorum balneandi modus. ibid. alterantia potius quam purgantia conveniunt. ibid.
Hederæ terrestris succus ad dysenteriam. 377. & seq.
Hellebori vis in mania. 169
Hellebori extracto cancer incipiens sanatus. 192. & seq.
Hemicrania quid. 175. arteriotomia curata. & seq.
Hemicrania. 476
Hemitritæus. 531
Hemitritæa febris plerumque ab intestinorum & mesenterii inflammatione exoritur. 312
Hemitritæus quid. 406. Ejus differentiæ. ibid. signa diagnostica. ibid. motus inæquales à qua causa dependeant. ibid.
cur periculosus. ibid. curatio. ibid.
Rara hemitritæi species. 490
Hepar pars organica. 15. & seq.
Hepatica medicamenta. 129
Hœdina caro. 97
Hepatis affectus. 289
Hepatis calida intemperies. ibid. differentiæ & causæ. ibid.
curatio. ibid. inflammatio. 290. differentiæ & causæ. ibid.
signa. ibid.
Hepatis inflammatio à topicis calefacientibus præpostere admotis excitata. 290. & cucurbitulis regioni hepatis admotis. ibid. à musculorum abdominis inflammatione quomodo distinguatur. 291. à pleuritide & mesenterio inflammato. ibid.
Hepaticos solo faciei colore plurimos Galenus agnovit. ibid. hepatide Siculum Medicum tentari cognovit Galen. ex dejectionibus. ibid. periculosior. ibid. quibus modis terminetur. ibid. ad suppurationem vergentis curatio, 292
Hepatis ulcus. 291. sine præcedenti inflammatione quomodo dignoscatur. ibid.
Hepatis obstructio. 292. ast morbus in via & meatu obstructio in causa materialis. ibid. signa. ibid.
Hepatis scirrhus 297. differentiæ. ibid. causæ, signa. ibid. curatio ibid. insensibilis curationem non recipit. ibid.
Hepar gratiosi humoris fons est. 347
Hepate calido, cerebro frigido, ut plurimum sunt catarrho obnoxii. 172. & seq.
Hepatis atonia in hepatico fluxu pendet a causa supra primarum qualitatum excessum. 289
Hepar inflammatum dulcibus offenditur. 292
Hepar an semper afficiatur in hydrope. 297. sanguificatio an lædatur in hydrope. 298
Hernia. 526
Hernia aquosa in infante. 250
Hermeticorum opinio circa causam sitis morbosæ. 253
circa ventriculi concoctionem vitiatam. 255. circa causam choleræ morbi. 261. circa calculosas. 31
Hiera commendatur in morbis ventriculi. 249
Hirci sanguinis & urinæ usus ad renum & vesicæ calculum, 319. & in pleuritide. 2. ejus præparatio. ibid.
Homines cur alii sint brevioris, alii procerioris staturæ. 19
Hordeum. 93
Hordei ptisana febricitantibus maxime conveniens. 393
duplex erat apud antiquos. ibid.
Hordeatum in catarrho, 174. & seq.
Hormini semen oculum à sordibus purgat. 182
Horror primo perceptus aut frigus indicat principium morbi, 30. & 31
Horror quando malus. 66
Origo ejus. ibid.
Conservatio. ibid.
Horrificæ febris essentia & causæ, 390. φρικώδης à Græcis dicitur. ibid.
Hydatides vesiculæ. 298
Hydrargyri assiduus contactus, paralysim excitat. 151
Hydrargyro cu ata cataracta 196 ophrhalmia inveterata. 191
surditas. 197
Hydrargyrum maxime dentes denigrat. 217. in ileo desperato exhibendum. 270. an possit exhiberi contra vermes. 267
Hydromel ad phthisin. 240. pro motu in ulcere renum. 300
Hydrops pectoris. 233. causæ. ibid. signa, curatio. ibid.
ab Hippocr. graphice delineatus. ibid.
Hydrocephalos. 516
Hydrops. 460. 464. 465. 473. 477. 491. 495. 597. 516
Hydrops pectoris. 273. & 496
Hydrops in puero septem annorum. 466
Hydrops in puero. 491. ibid. & 495
Hydrops tympanites. 482
Hydrops thoracis. 487
Hydrops spurius. 493
Hydrops ventriculi. 507
Hydrops incipiens. 514
Hydrops ab intemperie calida. 533
Hydrops abdominis aliquando degenerat in hydropem pulmonis, & vice versa. 233
Hydrops pulmonis, lateris apertione non curandus. ibid.
Hydrops ex sanguinis profluvio lethalis. 260
Hydrops duplex, particularis & universalis. 297
universalis species. ibid. an semper hepate affecto fiat. ibid. & 298.
Hydropicorum aqua interdum non in cavitate abdominis sed in vesiculis quibusdam continetur. ibid.
Hydropis ascitis causa præcipua. ibid. non sanguificatio læsa, sed serosæ materiæ retentio. ibid. causæ rationes. 300
à nimio potu aquarum. 297
Hydropicorum aqua per quas vias feratur in capacitatem abdominis. 298
Hydropis signa & species. ibid. alvi fluxus quando salutaris. ibid.
Hydropici qui sanabiles. ibid. in cruribus abscessus vel maculæ mali sunt omnis. ibid.
Hydropis curatio. 298. diuretica laxantibus magis proficua. 301. venæ sectio quando conveniat. ibidem cauteria, vesicatoria, & scarificationes cur non debeant fieri. ibidem an conveniat paracentesis. ibidem sudorifica utrum proficua. ibidem potus qualis esse debeat; ibidem satis fallenda mandendo gratia aliquando mastiches. ibidem refri-

refrigerantibus interdum curandus. 302
Hydrops ad matulam. 330
Hydrops uteri, vide uteri hydrops.
Hydragoga medicamenta. 125
Hydrops fere lethalis. ibid.
Humidum primigenium, 14
origo ejus, ibid.
conservatio. ibid.
Humidæ intemperaturæ causæ. 36
Humiditas qualitas aquæ. 3
Humoris natura. 7
Humorum differentiæ & numerus, ibid.
Humores primarii. 7
secundarii qui. 9
eorum numerus. ibid.
Humores excrementitii. ibid.
Humorum motus & dispositio ad crisin observanda, 36
Humorum præparatio, 119
Hyemis temperamentum. 7
Hyemis victus. 92
Hyemis qualitates, 104. & seq.
Hyoscyami folia in aceto decocta in scirrho hepatis. 300. & seq.
Hypochondrii durities quid significet. 47
Hypochondriorum signa periculosa. 82
Hypercatharsi superveniens convulsio lethalis. 158
Hypercathartica medicamenta. 262
Hypercatharsis. 504
Hyparsarcosis. ibid.
Hypochondriaca melancholia. 171
Hypochondriorum gravitas seu satietas, obstructi hepatis signum. 297
Hypopyon quid. 191. causa, signa. ibid. curatio. ibid. concussione capitis & punctione curatur. ibid.
Hysterica medicamenta. 131
Hysterica passio. 345. causæ. ibid. signa. ibid. imminentis signa. ibid. varii sunt gradus. ibid. causarum signa. ibid.
Hystericorum affectuum causa & descriptio. 345. ibid. & seq.
Hysterica symptomata quomodo distinguantur à syncope. 347
ab apoplexia. 348. ab epilepsia. ibid.
Hystericæ mulieres quomodo à mortuis distinguantur. ibid.
defunctæ, ante tertium diem non sepeliendæ. ibid.
cur sternutatio superveniens bona. ibid.
Hysterici paroxysmi curatio. ibid. graveolentia naribus & suaveolentia utero admovenda. ibid. an venæ sectio conveniat. 340. an vinum in paroxysmo. ibid. extra paroxysmum curatio. 350. prægnantes quomodo tractandæ. ibid.
Hystericam passionem sæpe comitatur uteri intemperies. ibid.
specifica. ibid. amuleta. ibid.
Hystericarum paroxysmum excitantia; 349
Hysterica epilepsia. 456
Hysterica passio. 473. 480. 503
Hysterica symptomata; 506
Hystericus affectus. 431

I

Jalappæ radix in fluxu muliebri seroso præstantissima, 338
In Ictericis an color flavus sit morbus. 25
Ictericorum flavus color suffitu aceti discutitur. 185
Ictericis objecta flava apparent, si sit magna bilis effusio in corneam. 186
Icterus est symptoma qualitatis mutatæ. 296
Ejus differentiæ. ibid. causæ, signa causarum. ibid. curatio. ibid. an semper ante septimum lethalis. ibid. specifica. ibid.
Icterus albus quid. 335
Icterus. 427. 480
Icterus in gravida. 451
Icterus serpentum. 501
Ictus vespæ. 502
Idiopathicus morbus. 30. & seq.
Idiopathici affectus continui sunt. 48
Ignobiles partes organicæ, quæ. 15
Ileos Latinis vulvulus, aliis Χόρδαψος barbaris miserere mei. 268. Ejus causæ, signa. ibid. curatio. 270. proprium signum est, nihil per inferiora descendere. 268. non semper lethalis, in quo fæces evomuntur, 270. ab inflammatione convenit venæ sectio. ibid. inædia. ibid. desperato follis fabrilis & argenti vivi usus conveniunt. 270. ab intestini prolapsu quomodo curandus. ibid. quibus signis distinguatur à colico dolore. 269
Ileos seu miserere mei. 508
Iliaca passio. 574
Illuminationis mensis, 36
Imaginatio quid sit. 20
Imaginatrix facultas ad similitudinem prolis cum parente multum confert. 23
Imaginatio an lædi possit ratiocinatione illæsa. 106
Imperforatæ seu atretæ mulieres quæ dies dicantur. 360
curatio. ibid.
Impetigines. 505
Impetigo & pruritus corporis. ibid.
Inanimata quomodo calefiant. 37
Inanitio quomodo singultum excitare possit. 255
Inappetentia in biliosis frequens. 43
Inappetentiæ causæ. 247. prognosis. 248. à coloris nativi exsolutione lethalis. ibid.
Inappetentiæ in febribus curatio. 398
Inappetentia. 502
Infessus ad dysenteriam 198. in tenesmo. 279. hæmorrhoidum dolore. 277
Incisiones quotuplices. 29
Incontinentiæ urinæ causæ. 329
Incrassans blandum, humoremque acrem demulcens. 175
Incrassantia humoris in catarrho. ibid.
Indicans. 109
Indicata. ibid.
Indicatio à morbo communi, seu solutione continui. 120
Indicatio à morbo organico. ibid.
Indicatio, & illius differentiæ. 108
Indicatio à morbo similari. 119
Indices dies, seu contemplabiles. 53
Individui similitudo unde. 23
Inedia quomodo exsiccet. 38
Inedia bilem generat. 43
Infantium quis esse victus debeat. 92
Inflammationes interiorum partium acutæ sunt semper. 52
Inflammatorius dolor quid notet. 50
Inflammatio testium cum urinæ suppressione. 224
Influens spiritus. 12
Influxus syderum, quomodo sint causæ morborum. 408
Ingenium, effectus bilis. 43
Inguinis dolor ex utero in illo conglobato quomodo curandus. 372
Injectiones vesicæ ulcera detergentes & consolidantes. 329
quo instrumento immittendæ. 330. ad vesicæ dolores ibid.
ad dysuriam. 307
Injectio. 241
Injectiones in uterum in mensium suppressione. 340. fluxu mensium immodico. 342. fluxu muliebri. 344. furore uterino. 346. uteri inflammatione. 351. ad ulcus uteri. 354. detergentes, exsiccantes, & consolidantes. ibid. in cancro uteri. 340. hydrope uteri. 358. adversus sterilitatem a frigida causa. 363. ad excindendam secundinam. 371
Injectio in anum ad fluxum hæmorrhoidum immodicum. 377
Innominatus humor quis. 9
Inquietudines, febricitantium signa; 397
Inquietudines, morbi maligni indices; 51
Insalubris status quis. 23
Insipida pituita quæ. 11
Insitu spiritus quis. 12
Insomnia phrenecticorum salutaria; 60
Insomnium quid? 22
A qua causa oriantur ut plurimum. ibid.
Insomnia pituitosorum. 43
Inspiratio quid efficiat. 20
Instaurantia alimenta pro hecticis. 386. & seq.
Intemperies quid; & earum divisio; 26
Calida intemperies an detur. ibid.
Intemperies quomodo corrigenda. 119
Intemperantia, Medicorum nutrix. 87
Intemperaturæ calidæ causæ. 36
Intemperaturæ frigidæ causæ. 37
Intemperaturæ siccæ causæ. ibid.
Intemperies simplices, tum etiam immateriales rarò inveniuntur. 145
Intermittentes febres an semper periculo vacent. 407. & seq.
Intercalares dies. 34
Intercidentes dies, ibid.
Intermittens morbus. 29
Intermittentes febres an periculosæ. 59
Internuncii dies, sive indices ad crisin, qui, 32
Intestina lumbricis obnoxia. 44
Intestinorum affectus. 265
Intestinum lupi ad colicam, ejus præparatio. 225
Intestinorum motus naturalis peristalticus dictus, 263
quomodo invertatur. ibid.
Intestina tenuia an crassa efficiantur ulcere. 274
eorum inflammatio in dysenteria quomodo curanda. ibid.
Intestinorum exulcerationis causa est qualitas maligna, specifica. 174. curatio. ibid.
Intestina a variolarum noxis defendentia. 369
Instrumenta Medica. 214
Inventio remediorum. 112
Ira calefacit corpus. 38
Iræ effectus. 200
Irrepentes dies. 33
Ischiadici doloris à causa calida curatio; 382
Ischuria quid. 332. causæ ischuriæ legitimæ & nothæ. ibid. & 333. signa causarum utriusque, ibid. curatio. ibidem, cur valde periculosa 334, à grumo sanguinis quomodo curanda. ibid.
Judicium temperamentorum. 6
Judicio crisis comparatur. 34

Jugulares venæ in angina aperiri possunt. 221. modus secandi. ibid.
Julepus. 138
Julepi refrigerantes in phrenitide. 166. in mania. 96. & seq. in catharrho. 173. in pleuritide. 226. ad hæmoptoen. 234.
Julepus cardiacus. 246. leniens in calculo renum. 319 in vomitu bilioso. 256. in vomitu sanguinis. 213 in dolole ventriculi. 264. Phlegmone. 237. fluxu hepatico. 237. vermium curatione. 284
Julepus Alexandrinus, & varii Julepi hepar refrigerantes. 290. in renum inflammatione. 326. calculos imminuens. 319. leniens & detergens in ulcere renum & vesicæ. 329. consolidantes in ulcere renum & vesicæ, ibid. adstringentes in diabete. 330. aperientes in ischuria. 333. refrigerantes & leniens, 334. incrassans & leniter adstringens. 343. ad leniendos humores bilioso acres. 373. refrigerans in febre hectica. 388
Julepus Alexandrinus pro potu in febribus putridis bilioso, ejus compositio. 393
Julepi in febribus bilioso. 394. incrassantes in bile valde acri & tenui. ibid. in febribus pituitoso, & melancholicis. ibid.
Julepus cardiacus gustui gratissimus. ibid. movens sudores in febre tertiana intermittente. 400. aperiens, abstergens & incidens in febre tertiana contumaci. ibid. variolarum eruptionem adjuvans. 424. motum sanguinis & ebullitionis frænans & modice refrigerans. ibid.
Julepi alterantes in febribus malignis ex quibus componendi. 416. eorum formulæ, ibid. præparantes humorem melancholicum. 403
Juli nucis juglandis ad suffocationem hystericam. 350
Juniperi granorum decoctum ad diarrhœam. 274
Jusculum. 140
Jusculum in adstrictione alvi. 271
Juscula medicata ad hepar refrigerandum. 326. ad suppurationem accelerandam in hepatitidem. 291. ad obstructiones hepatis. 293. & 306. in calculo renum. 319. in melancholia hypochondriaca. 306. in dysuria. 334. in fluxu mensium immodico. 341. aperiens diureticum & menses movens. 357
Juscula cur ægrotantibus in morbis quantumvis acutissimis concedantur. 392. medicata in continuis putridis usurpanda. 396. lentis & diuturnis, ibid. ex decocto cichorii & chamædrios mira præstant in febribus longis, ab obstructione pendentibus. 419
aliud jusculum in quo exhibentur, trochisci de absinth. de de rhabarbaro. ibid.

K

Κίρσος quid. 252
Κοίλωμα. 191
Κάψωσις. 196
Κεντρικὸν temperamenti quid. 5

L

Labrorum signa. 81
Lac esculentum. 98
Lac generantia aut minuentia medicamenta. 132
Lactis usus. 139
Lactis muliebris usus in ophthalmia. 189
Lactis usus in phthisicis. 239. in dysenteria. 274. ibid.
Lac muliebre omnibus aliis præferendum. 239
Lacte solo interdum phthisici nutriuntur. 29
Lac non omnibus siticulosus interdici debet. 253. putrescens cur non generet vermes. 282
Lactis serum hepar refrigerat. 325
Lac asininum corpus emaciatum restaurat. ibid. interdum convenit in melancholia hipochondriaca. 307. in ulcere renum & vesicæ. 328. in dysuria. 333
Lac ovillum commendatur ad mictum sanguinis. 327
vaccinum maximè confert ad solidationem ulcerum, renum & vesicæ. 329. ovillum, bubulum aut asininum conveniunt in diabete. 331. chalybeatum maximè confert in fluore muliebri. 372. asininum in ulcere uteri. 353
Lac tepens recenter mulctum, anodynum præstantissimum in ulcere vesicæ. 377. in arthritico dolore. 329
asininum ad præcavendam arthritidem biliosam. 380
hecticis maximè conveniens. 388
Lac calens gargarizatum dolorem lenit. 336
Lacertæ caput, auri admotum, corpuscula auri inserta extrahit. 201
Lactuca oculis infensa. 179
Lactuca. 94
Lactuca refrigerat. 170
Læsio actionum ut primum sentitur, incipit computatio dierum criticorum. 31
Lævitas unde oriatur. 38
Lapidescens succus causa materialis calculi. 317
Lapidifico spiritu hominum corpora aliaque in saxa conversa. ibid.
Lapis sub lingua. 521
Larynx & pharynx propter viciniam in anodina ut plurimum afficiuntur. 219
Larynhis usus & officium. ibid.
Laryngolomia utrum in augina celebranda. 223
Lateralis dolor quid significet. 85
Laudani usus in clysteribus phreneticorum. 166
Laudani usus in catarrho calido. 175. in hæmorrhagia: 200. in dolore dentium. 214. in faucium doloribus & ulceribus, 218. in vomitu. 258. in pleuritide; sed exigua dosi. 230 in cholera morbo. 262. in dysentericorum clysteribus. 256. in tenesmo, etiam per os calculo renum. 320. in ischiadico dolore acerbiore. 382
Lavendulæ flores in mensium suppressione commendantur. 338.
Legitimus morbus. 25
Legumina melancholiam generant. 44
Lentæ febris essentia, causæ, & differentiæ. 390
Lentiscini ligni decoctum ad cerebrum exsiccandum. 174 in fluxu hæmorrhoidum immodico. 186. pro potu in mictu sanguinis. 326
Lentes. 136
Lentores dentium in febre quid notet. 82
Lentium decoctum, an ad variolarum expulsionem conveniat. 94
Leporina caro. 98
Lethalis morbi signa. 57
Lethalis morbus. 28. & seq.
Lethurgi differentia ab apoplexia, caro, & comate. 241 parotides supervenientes salutares. 150. Et qualis purgatio conveniat. ibid.
Lethargici quomodo empyici fiant. 140. scommonium cum castoreo exhibitum perutile. 151
Leucoma quid. 185. & seq.
Leucophlegmatia unde dicta. 300. quando salutaris diarrhœa. ibid.
Libidinis sensus deperditus quid arguat. 50
Lien obstructionibus obnoxius. ibid.
Lienis novus usus ex hermeticis. 254
Lienosis gingivarum ulceribus obnoxii. 217
Lien majorem consensum habet cum ventriculo; quam hepar. 259
Lienis inflammatio, ibid. signa & curatio. 304
Lienis morbi. ibid. inflammatio criticè solvitur per hæmorrhagiam naris sinistræ. ibid.
Lienis dolor ibid. quomodo ab inflammatione & colico dolore distinguatur, ibid. curatio. ibid.
Lienis obstructio seu inflatio ibid. causæ & signa. ibid.
fuit sublata decocto radicis chinæ. ibid.
Lienis scirrhus. ibid. quomodo distinguatur a tumore flatuoso, seu inflatione. ibid. curatio. ibid.
Lienis cura specialis habenda est in febre quartana. 404
Lien per ramos splenicos cum omento communicat. 314
Lien potulentam materiam ad se trahit. 299
Lienosis dysenteria superveniens, quæ bona. 275
Lienteria unde significetur. 270
Lienteria quomodo fiat. 26
Lienteria quid. 270. causæ. ibid. signa, curatio. 272
fit potius vitio retentricis ventriculi concoctricis. 270
quid differat à cœliaca passione. ibid. levius intestinorum appellatur. ibid. & 271. qualia enemata conveniant. ibid.
Ligni nephritici infusio facta pro potu ordinario in obstructione hepatis. 295. melancholia hypochondriaca. 307
Limacum liquor ad arthritidem. 378
Limaturæ chalybis, varius usus in obstructionibus referandis. 295.
Limonum succi cautus debet esse usus. 319
Limonum aqua a calculis renes liberat. 322
Linariæ herbæ decoctum hæmorrhoidum dolores sistit. 287. & seq.
Linguæ signa lethalia. 81
Linguæ affectus. 211. tumores, & magnitudo valde excedens. ibid.
Linguæ humorum diagnosis. ibid. curatio. ibid.
Linguæ scarificationes profundæ, ad curationem tumoris cedematosi linguæ. 212
Linguæ paralysis. 213. causæ, ibid. curatio. ibid.
Linguæ paralysis ex profunda cucurbitularum scarificatione. 214.
Linguæ siccitas, ardor, & scabrities, quomodo curanda in febribus. 436. in febre maligna. 460
Linguæ tumor. 509
Linguæ frigiditas lethalis. 513
Linimentum. 143
Linimenta in convulsione usurpari solita. 158. & seq. ad pleuritidem. 529. refrigerans & leniens in phthisi. 240. & seq.
Linimentis ad pleuritidem cera & mucilagines non conveniunt. 229
Linimentum in palpatione cordis. 246. ad ventriculi inappetentiam. 249. ad ventriculum calefaciendum. ibid. in vomitu sanguinis. 288. ad lumbricos. 284. in dolorem hæmorrhoidum, 288. & seq. in hepatide. 292. in obstructione hepatis. 393. scirrho hepatis. 297. ventriculo ad

movendum in hydrope. 302. hepati. ibid. calculo renum, 315. & seq. renum calida intemperie. 322. adstringentia, in mictu sanguinis. 326. consolidationem adjuvantia in ulcere renum & vesicæ, 329. dolorem sedans, ibid. adstringens in diabete. 330. adstringens in urinæ incontinentia, ibid. aperiens in suppressione mensium, & 340. fluxu mensium immodico. 341. detergentia, exsiccantia, cicatricem inducentia. 354. in cancro uteri, 355. adversus sterilitatem à frigida causa. 364. ad fluxum lochiorum immodicum. 371. ad dolores arthriticos sedandos. 377. ad roborandos articulos. 380. resolventia ad dolorem ischiadicum. 382. refrigerantia hepati & lumbis admovenda in synocho simplici, 386. hepati admovendum in febribus putridis continui. ibid. dissolutionem corporis impediens. 399. emolliens post fotum. ibid. roborans ventriculum. ibid. ad inungendam spinam dorsi in quartana. 405. in febre quartana spuria. 406. ad frictiones totius corporis. 415. ad maxime cardiacum in febre maligna. 418

Linteamina & indusia an sint frequenter in morbis immutanda, 392

Lipothymia cur pulsum minuat. 40

Lipothymia quid differat à syncope, 242

Lipothymia & alia symptomata ex utero, 499. & seq.

Lippitudo quid. 186

Lipyria febris adest in inflammatione ventriculi erysipelatosa. 164

Lipyria febris quid, 390

Linimentum. 143

Liquida faciliùs vel difficiliùs deglutiuntur in angina. 219. & seq.

Liquores cardiaci ad palpitationem, 245

Lithontriptica. 131

Lividitas ubi mala, 150

Lixivium discutiens in tumore œdematoso tibiarum & pedum, 228

Loca quædam cur pestifera labe tententur. 409

Lochiorum fluxus immodicus unde æstimandus, 371

Lochiorum causæ, signa. ibid. curatio. ibid. cur periculosus, ibid. victus ratio qualis esse debeat, ibid. cur somnus arcendus. ibid.

Lochiorum suppressio. ibid. causæ, signa, ibid. curatio, ibid.

Lochiorum suppressionem quæ mala sequantur. ibid. quando debeatur ei purgatio, ibid. unde mittendus sanguis. ibid.

Lolium visui inimicum, 180

Lochia suppressa, 445

Looch. 140

Looch in angina. 147. in asthmate. 225. pleuritide. 229. empyemate. 232. in hæmoptisi. 236. ad linguæ scabritiem & siccitatem. 397. & 449. pulmonem a variolis præservans. 336. ad fluxionem in pulmone jam excitatam, ibid. fauces & guttur defendens à variolarum noxis. ibid. Loquelæ instrumentorum cum auditoriis instrumentis consensus. 195

Lotiones pedum in phrenitide 166. coxarum & tibiarum ad excludendam secundina. 212. manuum & pedum, in febribus continuis. 396

Lues venerea semper maligna. 51

Lues venerea. 444

Lues venerea. 466

Lues venerea in puero curata. 490

Lues venerea inveterata. ibid.

Lues venerea antiqua. 518

Lues venerea in puello nuper in lucem edito. 520

Lues venera in puero quinque annorum curata. 47

Lumbrici excreti quid indicent. 131

Lumbricos enecantia medicamenta. 305

Lumborum dolor in febribus quibus remediis curandus. 282

Lumbrici ad quod genus affectuum præter naturam referendi. ibid.

Lumbricorum tria genera. ibid. causa efficiens. ibid. materialis. ibid. signa. ibid.

Lumbricorum excretio quo morbi tempore salutaris. 283

Lumbrici lati an unicus vermis, an ex pluribus conflatus. ibid. an eo melle & saccharo possint generari. 283 quæ mala accersant. ibid.

Lumbricis cur maximè infestentur pueri lactantes, quibus carnes exhibentur. ibid.

Lumbricos enecantia, 388. quæ purgantia conveniant, quales clysteres. 283

Lumbrici in febre maligna quibus remediis curandis & educendi. 437. interdum alvi fluxum excitant. 264 quibus signi dignoscantur. ibid.

Lumbrici. 430. 447. & 453

Luna in crisibus maxime dominatur; 31

Lunares radii cerebro infensi. 146

Lupia. 514. 518. & 521.

Lupi sanguis surditatem curat. 198. hepar, specificum in fluxu hepatico. 281. hepar exsiccatum epilepsiam hysteriam præcavet. 351. caro exsiccata emuletum in suffocatione hysterica. ibid. intestinorum pulvis in colico dolore. 267. & seq.

Luxationem coxæ cur ischiadicus dolor inferat. 381

Lysis quid. 29. & seq.

M

Macies etiam à sanguinis copia. 238

Macies summa cur una ex sterilitatis causis. 362

Maculæ præcipue in cruribus unum ex scorbuti signis. 309.

Macula quid, 185. &. 186.

Maculæ purpureæ symptoma febri pestilenti proprium, & peculiare. 407. sed non vere pathognomocum. 411. non malignæ in corpore apparentes quid indicent, ibid.

Macula in cornea. 518

Magnitudinis vitia quæ, 38

Mala persica, 96

Armeniaca, ibid.

Malacia quid. 252. causæ, ibid.

Malignus morbus qui. 29. & 51

Maligna febris quæ. 407. cur carbunculi & parotides eam significent. 411. Maculæ purpureæ. ibid.

Malignæ febris symptomatum curatio. 438

Maligna febris cum parotidibus quibus remediis ad Auctore curata. 412

Malignitas quomodo à putredine distinguatur. 392

Malignis & pestilentibus morbis purgatio in principio instituta maxime noxia. 424

Malvæ florum conserva leniendo arenulas expurgat. 321

Malvæ decoctum & florum conserva ad dysuriam. 209. & seq.

Mammarum extenuatio in prægnante cur abortum portendat. 465. & seq.

Mammæ inflammatio, 497

Mammillarum inflammatio. 432

Mammillarum fissuræ. 503

Mammillarum fissuræ & hircus alarum. 534

Mandragora refrigerat. 37

Mania quid. 168. signa præsentis & imminentis maniæ. 169. in quo differat a phrenitide & melancholia. 168. cur non habeat febrem comitem. ibid. fiat à maligna & venenata qualitate. ibid. & 169. qua anni tempestate sæpius contingat. ibid. curatu difficilima. ibid. curatio, ibid. amuletum, 170

Mania, 168

Manus est instrumentum dignoscendi temperamentum. 5

Manuum ac pedum præcipue in urnis calor signum calidioris hepatis. 289

Manuum & pedum refrigeratio maximè juvans in febribus continuis. 396

Marasmus. 31

Marasmus quid. 386. & seq.

Marcoris variæ causæ. 237

Margaritarum & corallorum laus in febribus malignis. 417

Marium temperamentum. 6. & seq.

In maribus triginta dierum spatio partes spermaticæ perficiuntur. 23

Marrubii succus ad morbi regii curationem. 298. conserva ad scirrhi hepatis curationem. 299

Martis vitrioli usus in menstruis fluentibus. 341. in epilepsia hysterica. 351

Massa sanguinea quid. 8

Masticatorii compositio. 15

Masticatoria medicamenta. 127

Masticatoria ad expurgandum cerebrum. 273. & 168

in dolore dentium, 216

Mastiche sumpta vomitum compescit. 256

Mastiches usus in hydrope ad hydropem fallendam. 300. & seq.

Materiæ vitium in corpore quotuplex. 38

Materiæ præparatio & inductio formæ an eodem agente proficiscitur. 280

Materia in thoracis capacitate contenta quà transeat & expectoretur. 227

Maturatio. 17

Maxillarum tumoris curatio per resolutionem. 217

adstringentia non intempestive applicanda. 215

Meatus sunt ductus patentes, per quos serosa materia in abdominis capacitatem defertur. 299. & seq.

Medendi Methodus. 108

Medici Parisienses notati de sanguinis missione in pueris. 423

Melancholia hypochondriaca. 532

Mel rosaceum cum guttis aliquot spiritus vitrioli ad oris & faucium ulcera, 218

Mel & saccharum an lumbricos generant. 281

Mellis aqua ad albuginem. 356

Melicratum quibus non conveniat. 380

Melancholici humoris redundantis signa. 163

Melancholicis hæmorrhoides supervenientes salutares. 112. & 172

Mel. 100. & 101

Melanagoga medicamenta, vide supra, Medicamenta.

Melancholica alimentaria quid. 9

unde generetur, & qui illius sint effectus. ibid.

Melancholia excrementitia quid, & ejus usus. 9

Melancholicis unde oriantur insomnia. 20. & 21

Melancholicorum ſigna. 44
Ingenioſi. ibid.
Melancholia morbus. 171. in quo differat à phrenitide & mania. ibid. varii gradus. ibid. ſigna. ibid. morbus contumaciſſimus, opprobrium medicorum dictus. ibid. & 306. curatio. ibid.
Melancholia hypochondriaca inter morbos lienis collocari debet, 304. ſocus & cauſæ. 305. cur pueri & adoleſcentes ei minimè obnoxii, ibid. cur affectio flatuoſa ab antiquis vocata. ibid.
Melancholicorum vaporum varia ſymptomata. 307 curatio. ibid. an conveniat aquarum thermalium potus. ibid.
Melancholiæ ſymptomata ſcorbutis ſimilia. ibid.
Melancholicus humor duplex, naturalis & præternaturalis. 145
Melones. 97
Membranam affectam quid indicet. 47
Memoria quid. 21
Memoria infida pituitoſis. 44
firma Melancholia. 45
Menſium inſtantium ſigna. 84
Menſium fluxus qualis eſſe debeat. 107
Menſium ſuppreſſio. 337. cauſæ. ibid. cauſarum ſigna. ibid. quæ gravidis contingit, quomodo diſtinguatur ab ea, quæ à cauſis præternaturalibus procedit. 342. multorum ac graviſſimorum morborum cauſa eſt ibid. poſt ſextum menſem an ſit incurabilis. ibid. cauteria tibiis admota, an conveniant. 339. curatio. 338. præcepta obſervanda in uſu remediorum. ibid.
Menſium fluxus immodicus. 339. cauſæ ſigna, ibid. cauſarum diagnoſis. ibid. curatio. 340. ſanguis magna copia tractus ſiſtit. ibid. ſpecifica. ibid.
Menſibus ac lochiis fluentibus in præcipiti angina an mittendus ſanguis. 221
Menſtrua alba, ſive fluor muliebris. 342
Menſium ſuppreſſio. 426
Menſium fluor immodicus. 475. 499. & 514
Menſium fluxus immodicus, cum principio hydropis. 473
Menſtruus ſanguis an ad generationem concurrat, quid ſit, & ejus effectus. 21
Mercurius quomodo præparandus ad epilepſiam. ibid. & ſeq.
Mercurii dulcis uſus in colico dolore. 267. in obſtructionibus commendatur, ſicut & mercuriales purgationes. 301. in hydrope. 353. ulcerat, mundificat, & conſolidat. 329 cum ſcammonio exhibitus in dolore iſchiadico. 382. in rheumatiſmo. ibid. contra vermes. 284
Mercurius diaphoreticus in diarrhœa exhibendus: 274 in curatione hydropis. 303. ulcera mundificat. 329
Mercurius vitæ ad curationem hydropis. 300. an poſſit exhiberi ad curationem fœtus mortui. 370
Mercurii inunctione curata cataracta. 182. ophthalmia deſperata. 192. an exhibendus contra vermes crudus. 285
Mercurius præcipitatus rubeus, ad polypum & ſarcoma. 205
Meſaraicæ venæ quibus obſtruantur. 312
Meſenterii & ventris inflammatio hepati communicatur. 293
Meſenterii tumor quomodo ab hepatis inflammatione diſtinguitur. ibid.
Meſenterii morbi. 312. & ſeq.
Meſenterium medicorum nutricula vocatur. ibid. obſtructio. ibid. cauſæ. ibid. ſigna. ibid. inteſtinis & lumbis alligatur. 299
Meſenterii inflammatio, 312. cauſæ, ſigna, ibid. quomodo à muſculorum abdominis inflammatione diſtinguatur. ibid. a diaphragmatis tumoribus. ibid.
Meſenterii abſceſſus: ulcus, & ſcirrhus quomodo dignoſcantur. ibid. curatio. ibid. abſceſſus non ſemper fit ab inflammatione. ibid. cur ſemper periculoſus. 313
Meſpilorum uſus frequens in diarrhœa. 274
Metrenchytæ, ſeu clyſteres uterini ad menſium ſuppreſſionem. 338. non præſcribendi virginibus. ibid.
Mictus ſanguinis. 326. cauſæ. ibid. curatio. ibid. interdum criticus. ibid. ſigna partis affectæ. ibid. topica convenientia. 327. lac ovillum utile. 326. à calculo & arenulis quomodo curandus. 327
Miſſio ſanguinis. 105
Mixtio elementorum quid ſit; & quid ad eam requiratur. 3
Milleſolii decoctum ad hæmopteen. 236. in hæmorrhoidum dolore. 340. ſanginem ſiſtit. 281
Mille florum aqua, ſeu ex ſtercore vaccino, variolarum cicatricibus implendis idonea. 425
Millepedum laus in calculo renum. 315. calculo veſicæ. 325 eorum præparatio. ibid. ad aſthma. 225. aſelli nominantur. ibid.
Moderatio victus quæ eſſe debeat. 82
Modus ſecundum unguentum parandi ad conſolidandum. 453
Mollities quid ſit. 3
Morborum differentiæ accidentales ratione magnitudinis motus, temporum, &c. 29. & 30.
Intentio in morbo differentiam conſtituit. ibid.
Morbus quid. 24
Collocatur in prædicamento qualitatis. ibid.
Permanentiam habet. 25
Actio læſa per morbum. 24
Morbi communes differentiæ. 29
Inter morbum & ſanitatem datur medium. 24
Cauſæ morbi, & eorum differentiæ. 36
Cauſæ differentiarum accidentialium morborum. 38
Cauſæ morborum ſimillarium. 37
Morbi in conjunctione quotuplices. 29
Morbi in ſitu & in connexione. ibid.
Morborum genera & differentiæ. 25
Morborum diviſio à Fernelio inducta rejicitur. 28
Morbi longi aut brevis ſigna. 56. & ſeq.
Morbi eſſentia. 48
Morbus magnus quis. 50
Conformationes morbi quot. 27
Morbi maligni & benigni ſigna. 51
Morbum ſequitur neceſſariò actionis læſio. 24
Morbi partim à diæta, partim à ſpiritu. 23. ab occulta quadam vi, & aſtrorum influxu. 220
Morbillorum à variolis differentiæ. 421. an ſint morbi novi. ibid. eorum deſcriptio cur ab Hippocr. & Galen. omiſſa. ibid. cauſa. ibid. per ebullitionem ſanguinis à cauſa procatartica excitantur. ibid. ebullitio talis duplex ibid. cur non generentur in matre, ſicut in fœtu, à ſanguine menſtruo. 422. eruptio cur interdum tamdiu differatur. ibid. differentiæ. ibid. ſigna diagnoſtica & prognoſtica. ibid. curatio. 434
Morbilli. 457. & 480
Morbi chronici & diuturni. 501
De morbo lento à ſyderatis plumonibus orto, quo virgo nihil mali ſentiens, interiit menſe Febr. ann. 1643. 511
Morbus epidemicus coqueluche vulgo dictus. 513. & ſeq.
Modus quo morbus finiatur. 82
Magnitudines morbi. 27
Morbi calidi breviores. 56
Mors morbi. 29
Motus morbi. ibid.
Mofuli ad exſiccandum cerebrum; 173. & ſeq. lenientes in mictu ſanguinis. 327
Moſchi uſus in epilepſia puerorum. 162
Motus lædi poteſt, illæſo ſenſu, & contra. 155
Motus depravati ſymptomata inter ſe quomodo diſtinguantur. 157
Motus convulſivus fit ab irritatione. ibid. motu in omni quinque conſideranda. 172
Motus Lunæ in criſibus obſervandus. 36
Motus immoderatus diſſipat. 37
Motus quis utilis. 106
Motus quando periculoſus. 63
Movens facultas quid. 22
Mucilaginoſa materia è veſica prodiens; in quo diſtinguatur ab ea, quæ ab aliis partibus procedit. 328
Mucoſa pituita in calculoſis, à qua cauſa fiat. 315
Mucoſum & album in dyſenteria excretum quid, & unde 196. & ſeq.
Mulieres quædam purgationes menſtruas per vomitum ſanguinis periodicum paſſæ ſunt. 259
Mulierum morbi. 335
Mulieres an habeant ſemen prolificum. 22. & ſeq.
Mulieres miſerrimæ, multis & incomprehenſibilibus ferè affectionibus premuntur. 346. illis venæ ſectio venarum inferiorum cur utiliſſima. 258
Muſica inſtrumenta quando melius audiantur. 196
Muti cur ſurdi ab ortu. ibid.
Mutus caſu curatus. 510
Mutationes in morbis contingentes. 29
Mydriaſis quid. 184. cauſæ. ibid. curatio. ibid.
Mycopia non fit à paucitate ſpirituum. 217. ſed à cyſtallini ſitu vitiato. 185
Myrobalani conditæ viſum clarificant. 217. ad inappetentiam. 250
Myrobalanorum decoctum in dyſenteria, 276. in mictu ſanguinis. 328

N

Napi. 95
Narcotica medicamenta. 60
Narcoticorum imprudens uſus lethalis. 161. caute uſurpanda. 174. & 200. quando uſurpanda in calido catarrho. 185. in ophthalmia. 188. in dolore dentium. 217. in cholera morbo, 262. admixta purgantibus ad ſingultum. 258 ad dolorem ventriculi. 264. colicum dolorem. 267. & in nephritico dolore pertinaci. 319. in febre maligna. 418. inſtante criſi non uſurpanda. 397. in dolore aurium. 188. in hæmorrhagia. 217. in clyſteribus ad dyſenteriam. 276. & ſeq. in teneſmo & per os ſumpta & admota. 202. in fluxu hepatico. 280
Narcotica quædam vis ineſt vaporibus in hyſterica paſſione. 346
Narium ſigna lethalia. 81
Narium affectus; 203. fœtor; 205. cauſæ. ibid. curatio. ibid.

Naſcalia virginibus, non autem peſſaria præſcribenda. 345
Naſturtium. 95
Naturalis ſpiritus. 12
An detur. ibid.
Nautioſis venarum quid. 291. & ſeq.
Nephriticum lignum, vide Lignum nephriticum.
Nephritica medicamenta. 230
Nephriticus dolor cur vulgo colica nephritica vocetur. 305 cauſæ. ibid. venæ poplitis ſectio aut malleoli convenit, & apertio hæmorrhoidum. 319. venarum inferiorum ſectio miranda præſtat. 37
Nephriticus liquor celeberrimus. 325
Nephritis. 480
Nephriticum arcanum. 534
Nervi cur cerebro compatiantur. 35
Nervi cordis, citharis comparantur. 157
Nervi punctura convulſionem parit. 158
Nervi quintæ conjugationis rami communes linguæ & auribus. 196. & ſeq.
Nervoſæ partes cur humoribus imbutæ in arthritide convellantur. 374
Nivales aquæ. 102
Noduli anodyni ad veſicæ dolores. 325
Nodoſa & tophacea arthritis quomodo curanda. 377. & ſeq.
Νόμαι qualia ulcera. 218
Nicotianæ tincturæ in lethargo. 151. ſyrupus in epilepſia 161. & ſeq. tabacci ſumus, ibid. extractum in catarrho. 174. cinis dentes abſtergit & dealbat. 217. ſumus pertubulum hauſtus aſthmatis paroxyſmum cohibet. 224
aqua ad deturbandos calculos. 321
Nuclei pinei. 97
Morbi in numero. 28
Nutritio quid ſit, & quomodo à generatione diſtinguatur. 17.
Nutrix facultas in quo conſiſtat. ibid.
Nutritionis perfecta munia; bene ingerere, digerere, & egerere. 265
Nux moſchata. 100
Nuces avellanæ. 97
Juglandes. ibid.
Nux moſchata cerebrum roborat. 178. & 179
Nucis moſchatæ ſuffitus inflationi uteri à flatibus medetur. 357
Nux juglans & moſchata conditæ, ventriculum calefaciunt & roborant.

O

OBlivio ſubita in acutis quid portendat. 85
Obſtetrix partum, præpoſtero modo exeuntem, quomodo dirigere debeat. 370
Obſtructio quid. 27
Obſtructio unde proveniat. 30
Obſtructio ægritudinum mater, ex Avicena. 103
Obſtructionis hepatis cauſæ & ſigna. ibid. maximè conferunt remedia ex tartaro, vitriolo & chalybe. 294
Obſtructiones infimi ventris inter cauſas catarrhi recenſentur. 172
Obſtructæ cyſtidis felleæ cauſæ. 296
Obſtructiones graves & contumaces, præcipuæ cauſæ hydropis. 289. & 293
Obſtructionibus lien cur obnoxius. 304
Obſtructionum in melancholia hypochondriaca cauſa. 305
Obſtructiones partium infimi ventris, præcipuè venarum circa uterum, chloroſeos cauſæ. 336
Oculorum affectus. 177
Oculus ex quibus partibus componatur. 178
Oculi prominentes ſuffuſioni obnoxii. 182
Oculi ablutio in ſuffuſione. 204
Oculos à variolarum noxa defendentia. 405
Oculi amica & adverſa. 178
Oculo uno tantùm inflammato, majores dolores cur fiant quàm utroque. 187
Oculorum ulcera periculoſa & difficilia curatu. 191
Oculi cancer, ut curetur. ibid.
Oculi album inter dormiendum apparens, quid notet. 81
Oculi perverſi, tenebroſi, aut turbidi quid ſignificent. ibid.
Oculorum rubor pertinax. 427
Oculi macula. 477. & 505
Oculorum inflammatio cum ſordibus. 525
Odoramenta ad reſtaurandas vires. 247
Odoratus ſigna prava. 62
Odores pravi unde oriantur. 41
Odores ſuaves, naribus admoti, hyſtericos affectus excitant. 346. & graves, paroxyſmum epilepticum. 348
Oeſo phagi obſtructio. 479
Officialis actio quæ. 17
Oleum ligni heraclei commendatur in epilepſia. 162
ad dolorem dentium. 216
Olea in dolore capitis inungenda. 176
Oleum ex linteis combuſtis ad albuginem. 264
ophthalmiam. ibid.
Oleum caryophyllorum, camphoræ, buxi, ad dolores dentium. 216
Olea non miſcenda clyſteribus phrenitide laborantium. 166
Oleum vermes enecat. 283. item oleum ex ligno coryli exſiccato, oleum etiam juniperinum. ibid.
Oleum ex vitellis ovorum, in mortario plumbeo agitatum, ad uteri ulcus. 354
ad cicatrices variolarum implendas. 425
Olei ſcorpionum Matthioli laus in febre maligna. 415
Oleum carminans & aperiens in torminibus a partu. 373
ejus compoſitio. ibid.
Oleum ex pedibus vituli extractum ad dolores arthriticos. 377 ejus præparatio. ibid.
Olea reſolventia in arthritide. 316. ex oſſibus humanis ad arthritidem, ejus præparatio. 379
Olea clyſteribus non addenda in febre intenſiores. 395
Oleum cranii humani quomodo paretur. 149
Olea. 143
Olera. 94. & 95
Olfactus quid. 21
Olfactu prorogata vita. 101
Olfactus morbi. 204. imminuti, aboliti & depravati olfactus cauſæ, ſigna. ibid.
Omentum in mulieribus quomodo conceptionem impediat. 37. & ſeq.
Ὀμοίωσις ubinam ſit. 187
Omentum caſtrati aut vervecis, ventri admotum, in dyſenteria. 279. adverſus abortum. 395
Omenti affectus. 313. obſervationes variæ de morbis omenti, ibidem per ramos ſplenicos cum liene communicat; ibid.
Ophthalmica medicamenta. 129
Ophthalmia. 186. Ejus differentiæ. ibid. cauſæ, ſigna, alvi fluxus ſalutaris. ibid. curatio. ibid.
Ophthalmiæ ab hepate. ibid. curatio. 187
Ophthalmiæ ſola phlebotomia intra horam curatæ. ibid.
Ophthalmia. 474
Opiata. 140
Opiata cephalica roborans. 145. in hæmoptoe. 140. in epilepſia. 172. in mania. 169. in catarrho. 175. & ſeq. in Gutta ſerena. 178. in palpitatione cordis. 245
Cardiaca & reſtaurans. 178. ad inappetentiam à calida cauſa. 247. à frigida cauſa. ibid. ad ſitim morboſam. 253. roborans in vomitu. 258. in vomitu ſanguinis. 259. purgans in alvi adſtrictione. 271
roborans in lienteria. 272. in dyſenteria. 277. in fluxu hepatico. 280. hepar refrigerans. 290. & ſeq. ad obſtructiones hepatis. 254. deobſtruens ex chalybe. ibid. emolliens & laxans in ſcirrho lienis. 304
roborans in melancholia hypochondriaca. 308
adſtringens in mictu ſanguinis. 327. purgans in ulcere renum. 328. adſtringens & exſiccans in ulcere renum & veſicæ, ibid. Conſolidans. ibid. in diabete. 329. in urinæ incontinentia. 330. refrigerans in furore uterino. 345 proprietate ſpecifica conceptionem adjuvans. 367. ad præcavendum abortum. 363. lochiorum immodicum. 372. ad præcavendam arthritidem. 380. roborans in febre hectica. 389. ad vires reficiendas in febribus continuis. 390. & ſeq. in febre ſyncopali humoroſa. 424. aperiens & roborans in febre quartana. 167. roborans & in hyſterica. 317. & ſeq.
Opiſthotonos, convulſionis ſpecies. 157
Opium tinnitui auris adhibendum. 199
Opus partium quid. 17
Orgaſmus materiæ morbificæ quibus ſignis dignoſcatur. 393. Ei cur phlebotomia potius, quàm purgatio adhibenda. ibid.
Organicæ partes quomodo à diſſimilaribus differant. 149. & ſeq.
cauſæ morborum organicorum. 38
à Morbo organico indicatio. 119
Organici morbi ſpecies. 27
Oris colluliones variæ dolore dentium. 215
Oris tortura, convulſionis ſpecies, ſpaſmus cynicus, & convulſio canina nominatur. 157
Oris ulcera. 218. curatio. ibid.
orthophœa quid. 224
Oris inflammatio ex hydrargyroſi. 504
Oryza. 94
In oſſe ægrotante livor, quid notet. 79
Otium corpus refrigerat, & quomodo. 37
Ova quæ utilia. 100
Ovilla caro. 97
Ovorum vitelli in calido catarrho. 172
albumen commendatur in ophthalmia. 188
Ovum ad duritiem coctum in declinatione ophthalmiæ convenit. 190. in ulceribus coronæ. 191
Ovis induratis aceto, auctoris alvi fluxus inveteratus curatus. 305
Oxycratum ſanguinis diſſolvendo ſidoneum. 235. in cohibenda hæmorrhagia. 209. in vomitu ſanguinis. 182
in cholera morbo. 261. in iliaco affectu. 264
ad ſanguinis grumos diſſolvendos. 326. ſanguinis profluvium ſiſtit. 341
in hyſterica paſſione. 349

Oxymel ſimplex & ſcilliticum in obſtructionibus lienis. 304
Oxydorcica medicamenta. 128
Oxyrrhodina in phrenitide. 166
cautiones uſurpandæ in eorum uſu. ibid.
an conveniant in dolore capitis in febribus malignis. 422
Ozæna ſeu narium ulcus. 203
Ejus cauſæ, ſigna, & curatio. ibid.

P

PAlatum expurgando cerebro cur commodius: 152
Pallida billis quid. 10
Pallidi virginum colores. 335
Palpebrarum ſigna lethalia. 81
Palpitatio cordis malè tremor cordis nominatur: 245
Palpitatio quid ſignificet. 244
Palpitatio cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione multum differt. ibid.
Palpitatio quid. ibid.
Ejus cauſæ. ibid.
ſigna, curatio. 245
Palpitationis exemplum in Antipatro medico. ibid.
Palpitatio cordis, cujus cauſa fuit oſſeum quiddam in eo deprehenſum. ibid.
Palpitationis lethalis ab ira hiſtoria. ibid.
Palpitationis quæ exaudiebatur hiſtoria. 245
Palpitationi obnoxii ante ſenectutem moriuntur. ibid.
venæ ſectio maximè convenit. 245
Idiopathica ſympathica periculoſior. ibid.
ab utero. 347
Paluſtres aquæ. 102
Palumbes. 100
Pancreatis humor in ſcorbuticis plerumque reperitur. 310
Pancreatis actio ex anatomicis recentibus. ibid.
affectus. ibid. ſcirrhus à Riolano obſervatur. ibid.
& ab auctore in ſcorbutico, cujus hiſtoriam deſcripſit. ibid.
Panatis. 377
Panis valdè calens per medium ſectus, aqua vitæ irrotatus, & admotus, ad dolorem iſchiaticum. 381
Pandiculatio quid indicet. 37
Panis optimus quis. 93
Papaver refrigerat. 54
Papaveris rhœados aqua maximè commendatur in rheumatiſmo. 384
Paracenteſis an celebranda in hydrope. 301
Παράκυσις quid. 198
Paralyſis, cronicus morbus. 52
Paralyſis quid, ejus differentia. 154
non tantum ab humore pituitoſo; ſed etiam bilioſo & melancholico generatur. ibid. ex mœrore, ibid. ſcorbutica. ibid. cauſæ omnes. ibid.
Paralyticæ partis dignotio ex anatome deſumitur. ibid.
curatio cur difficilis. ibid. tremor ſuperveniens cur ſalutaris. ibid. crurum & pedum facilior curatio, quam partium ſuperiorum. ibid.
Paralyſi febris valida ſuperveniens bona, ſicut & diarrhœa. 155
an conveniat phlebotomia. ibid.
Paralytica in parte ſudores quomodo eliciendi. 156
Paralyſi bilioſæ quæ inſtitui debeat curatio. ibid.
Paralyſis febribus tertianis nothis ſuccedens. 154
Paralyticis frictiones & cucurbitulæ applicatæ, utiles. 156
Paralyticæ partes pellibus muniantur. ibid.
Paralyſis. 486
Paralyſis, convulſio, & affectio hypochondriaca. 443
Paralyſis ſpuria. 466
Paralyſis linguæ. 528
Paraphrenitis quid differat à phrenitidæ. 165
Parenchimatum affectus, quo ſigno indicentur. 47
Parentes ad temperamentum multum influunt in bilioſis. 44
in pituitoſis. 43. in ſanguineis. 44
Parietariæ ſuccus in expreſſione urinæ commendatur. 333
Paronychia. 494
Parotides in febribus malignitatem indicant. 52
Parotides quæ periculoſæ. 78
Parotides in febribus malignis è purpuratis quando lethales. 413 & ſeq.
Earum curatio. 264
Paroxyſmus epilepticus aliquando perimit. 162. curatio. ibid.
Paroxyſmum hyſtericum ſolventia. 349
Paroxyſmum in quartana cohibentia. 405
Pars mandans & recipiens conſiderandæ in catarrho. 172
Partus difficilis. 368
cauſæ, ſigna. ibidem, curatio. 369. quomodo fiat obſtetricis errore. 368. naturalis juxta viginti quatuor horas perfici debet. ibid. quando conveniat apertio venarum inferiorum. 369. ſpecifica proprietate partum juvantia. ibid.
Partus quid, & quænam ejus tempora; 23
Partus difficilis, 448
Partium differentiæ. 15
Partis corporis definitio. ibid
Partes læſæ, quæ lethum importent. 64
Parulis cancroſa, 520
Paſſiones bilioſorum. 43
Pituitoſorum. 44
Paſta regalis ad hecticos inſtaurandos. 387
Paſtilli ſingultum. 257
Pathematum animi vis præcipuè iræ & triſtitiæ. 227
ſanguinem ſurſum impellunt. 59. quantum conferant ad peſtem inferendam. 403
Paſtinaca. 95
Pathognomonica ſigna. 43
Pathemata animi. 103
Pathologia in corpore humano quid conſideret. 27
S. Paulus, eremita abſtinentiſſimus. 87
Pavonis ſtercus ſpecificum in vertigine. 163
Pectoris ardor in febribus, quibus remediis curandus. 397
Pedum refrigeratio ſympaticè per nervos cerebro communicatur. 175
Pedum & manuum refrigerationes, quomodo febrium incendium temperet. 388
Pelles ventriculum calefacientes. 243
Pellis recens mactatæ ovis, vino meraciore candido irrorata, & ventri calide admota, in hydrope uteri. 356
Pellis vervecina calens ad convulſionem, 159
ad puerperarum tormina. 372
Peracatus morbus. 39
Peragrationis menſis, 31
Perdices. 100
Periculoſus morbus, 28. & ſeq.
Pericardium ſæpe palpitationis cauſas continet. 244
Peripneumonia, morbus Idiopathicus. 29
Peripneumonia quomodo notetur. 230
Peripneumonia frequentiùs fit à pituita quàm à bile, 231
cauſæ internæ & externæ, ibid. ſigna. ibid. cur pleuritide periculoſior. 231. curatio. ibid.
Peripneumonicæ mulieri unde ſanguis mittendus, ſi menſtrua profluant. ibid.
Peripneumoniæ præcipua cauſa aer frigidus & aquilonius, auſtrino & tepido ſubitò ſuccedens. 231
Peripneumoniæ dolor minor ſentitur quàm pleuritidis. 232
Permanentia morbi quid. 25
Perſpiratione inſenſibili quàm copioſa fiat evacuatio. 175. & ſeq.
Pellaria in menſium ſuppreſſione. 339. fluxu menſium immodico. 340. detergens in fluxu muliebri. 344
in furore uterino. ibidem; purgans in hyſterica paſſione. 350. in hydrope uteri. 356. ad uteri procidentiam. 360. uteri inflammatione. 352. abſceſſus ruptionem procurans, 381. & ſeq. peſſaria contra ſterilitatem à frigida cauſa. 363. cauſa fœtum mortuum excludens 369
Peſtilans morbus. 31
Peſtilens febris. 406
ut plurimum eſt popularis & epidemica, interdum ſporadica contagioſa. ibidem, quid a peſte differat ibid. differentiæ. ibid. cauſæ internæ. 407. externæ. ibid. ſigna. 410
Peſtis dari poteſt ſine febre. 405
Peſtifera labe cur certa loca non tenentur. 408. & ſeq.
Peſtilentium morborum quomodo cauſæ ſint prava alimenta. 400.
Peſtis cur poſt famem. 410
Peſtilentium febrium cauſæ externæ ſunt res non naturales. 408.
Peſtilentes febres animi pathemata quomodo excitent. 409. futuræ ſigna ibidem; duæ frequentiores cauſæ, moleſtiſſima animi pathemata; & immodicus veneris uſus. ibidem.
Peſtilentium febrium calor ad tactum mitis & blandus ut vix ægrotantes febrire videantur. 411
præſervatio. 413. curatio. ibid.
Peſtilenti aeris conſtitutione exiſtente, quomodo mittendus ſanguis ad præſervationem. ibid.
Peſtilenti febri vinum aliquando proficuum. ibid. venæ ſectio. 413. quo tempore febris. ibid. ex quibus venis. 415. an purgatio conveniat. ibid. alexipharmaca varia 415.
Peſtilentes febres variis ulcerationibus curatæ. 415
Peſtilentes febris in cadaveribus poſt mortem quomodo dignoſcatur. 411
Peſtis. 502
alia Peſtis curatio. 519
Petroſelinum. 95
Pharynx quomodo afficitur in angina; 219
Phlebotomia in omni ſanguinis fluxu eſt remedium revulſorium. 186. in phrenitide cur amplo foramine fieri non debeat. 166. liberaliſſima in ophthalmia facienda. 188 an dyſenteriæ conveniat. 285. an conveniat hydropi. 301. ſcirrho lienis. 305. in omnium partium infra renes poſitarum affectibus à venenis inferioribus ad derivationem celebrandum. 334. ejus utilitates in febribus

continuis. 394. usque ad deliquium in synocho à putrida causa, an facienda. ibid. interandæ indicationes in febribus continuis. ibid. phlyctænæ. 348
Phlegmagoga medicamenta. 125
Phlegmonem indicat rubor intensus. 50
de Phlegmone cerebri, partem posticam obsidente, & symptomatibus inde consequentibus. 511
Phrenitis quando salutaris. 60
Phrenitidos acutæ. 52
Phrenitidis respiratio magna & rara. 166. in ea cur interdum urina supprimatur. & seq.
Phrenitis. 522
Physiologia corporis humani. 2
Phthisis propriè quid. 237. Ejus causæ. ibid. signa. 238. curatio. 239. est morbus contagiosus. ibid. imminentis signa & causæ. 237. & incipientis signa. ibid. & seq. nativa Hippoc. 238. confirmata signa & causæ. ibid. curatio prophylactica. 239. balneum aquæ tepidæ quando conveniat. 241. qualis aer conveniat. ibid.
Phthisici conserva rosarum & saccharo rosato curati. 241
Phthisis. 462. 492. 500
Phthisis incipiens. 431. 449
Φθινώδεις & περιβηχώδεις qui dicantur. 238
Pica seu Κίττα quid 252. ejus causæ. ibid. quæ mala sequantur. 253. virginibus & gravidis familiaris. 252. in mulieribus hystericis à certa malignitatis specie dependet. 500
Pica & chlorosis. ibid.
Pichrocolis ἄνω. 257
Pili an sint pars corporis. 15
Pilulæ. 151. Pilul. antivener. 534. ad morbos desperatos. ibid. Catholic. ibid.
Pilulæ pituitam expurgantes. 147. 158. & seq. cerebrum roborantes. ibid. in catarrho salso. 182. ad dolorem capitis. 184. ad phthisin. 241. purgantes in gutta serena. 239. usuales. ibid. resolventes & discutientes in linguæ paralysi. 203. sublinguales, ad hæmopotoen. 235. ad singultum à causa frigida. 259. à causa calida. ibid. ad inappetentiam à frigida causa. 288. in colica pituitosa. 266. de bdellio celebratæ in fluxu hæmorrhoidum immodico. 285. usuales ad obstructiones hepatis. 294. ex chalybe. 231. in scirrho hepatis. 297. purgantes & deobstruentes 231. in obstructione lienis. 231
in melancholica hypochondriaca. 398. consolidantes in ulcere renum & vesicæ. ibid. in calculo renum efficacissimæ. ibid. purgantes in fluore muliebri. 357. in mensium suppressione. 337. 338. hystericæ. 350. purgantes. 335. in ulcere uteri. ibid. in hydrope uteri. 357. in gravidis est suspectus usus. 326
purgantes in arthritide. ibid. ad aperiendas obstructiones, & hepar roborandum in febre tertiana intermittente. 400. & seq. usuales ad diuturniorem febrem quartanam. 404. sublinguales, ad linguæ siccitatem & nigredinem in febre maligna. 433. in tumore molli & laxo linguæ. 211. & seq.
Pilularum de cynogloſſo usus in clysteribus ad dysenteriam 120. & seq.
Pimpinella. 95
Pingues quomodo purgandi. 176. & seq.
Pinguedo anguillæ surditati confert. 197. & seq.
Priapismus quid. 157
Piper. 100
Pisa. 94
Pisces. 100
Pituita alimentaria quid. 8
quæ alimenta, quæ ætas, & quod temperamentum eam generet. ibid. quos effectus habeat. 9
Pituita excrementitia quæ, & ejus differentiæ. 157
Pituitæ præternaturalis signa. 53
Pituitam alterantia medicamenta. 123
Pituitosis unde oriantur insomnia. 21
Pituitosi humoris signa. 43
Pituitæ metropolis cerebrum. 145
Pituitæ exuberantis signa. 163
Pituita quomodo attrahatur à capite & pulmone. 238
Pituita putris quomodo distinguatur à pure. ibid.
Pituita acris & catarrhi ferini causa. ibid.
Pituita salsa siticulosos, acida famelicos, dulcis somnolentos insipida appetentes facit. 365
Pituitam producentia. 145
Pituitæ an conveniat venæ sectio. 147
purgantia. ibid.
Pituita paralysin efficiens in quo differat ab ea, quæ convulsionem facit. 157
Plantaginis succo nihil præstantius ad quodlibet sanguinis profluvium cohibendum. 260. in mictu sanguinis exhibendus. 342. & seq. fluxu mensium immodicum. 327. commendatur in febre tertiana contumaci. 401
Plethora vera sanguineorum. 44
Plethora quotuplex. 115
Pleuritis morbus idiopathicus. 29
Pleuritidis signa. 41
Color plumbeus, aliique quid significent in corpore. 47
Pleuritidis. 226. differentiæ. ibid. causæ. ibid. humida & sicca. ibid. peripneumonia in quo differat. 231
Pleura quare frequentiùs inflammatione quam aliæ membranæ afficiatur. 226
Pleuritidis materia per vias à pleura ad pulmones transeat. 227. spuria quomodo distinguatur à legitima diarrhœa superveniens quando mala. ibid.
Pleuritis denso & exercitationi debito corpore ut plurimùm lethalis. 227. signa funesta & salutaria. ibid. non semper convenit usque ad mutationem coloris. ibid. narcotica an conveniat. 229. specifica sunt rasura dentis apri, cinis priapi tauri, vel cervi, flores papaveris rubri, corallus præparatus. ibid. & diarrhœa superveniens quando curanda. 229. purgatio quando. 230
Pleuritidis epidemica sudorifica & diaphoretica conveniunt. 230.
Pleuritis. 440. 460. 462. 476. & 500.
Pleuritis & synochus febris cum putredine. 401
Pleuritis maligna. 443
Pleuritis in empyema degenerans. 444
Pleuritis spuria. 489
Pleuritico octava die missus sanguis apud Hippocratem. 228
Pleuritidis ab hepatitide signa distinctiva. 291
Plumbi lamina perforata, supra renes gestata, in calculo renum. 321. in mictu sanguinis. 327. in furore uterino. 345.
Podagra quæ curabilis. 376. an semper podragici morbi quadraginta diebus terminentur. ibid. an vomitus conveniat. 376 dysenteria superveniens cur bona. 275. & seq.
Pœoniæ semen radix ad apilepsiam specifica. 161
Polypus quid. 203. in quo differat à sarcomate. ibid. causa ibid. curatio. ibid. si medicamentis non auferatur, chirurgia curari debet. ibid.
Polypus. 531
Poma. 96
Porcellorum caro quid. 98
Porracea bilis quid. 10
Porracea bilis præternaturalis, & unde procreetur. 43
Porrum. 96
Portulaca. 55
Portulaca pituitam generat. 43
Potio purgans. 230
Potio corroborans. 122 & seq.
Potus. 101
Potio vulneraria in empyemate. 231. & seq.
Potiones variæ conceptionem adjuvantes. 364. partum accelerantes. 369. aperientes ad solvendam suppressionem mensiruorum. 371
Potio purgans in rheumatismo. 384. purgans primam corporis regionem in febribus putridis continuis. 394
purgans bilem in ventriculo. 396. cordialis exhibenda in febre syncopali minuta. ibid. in syncopali humorosa. 397
purgans in febre. 403. cardiaca in febre maligna. 418. & seq. purgans in declinatione febris malignæ. 419.
Potus astringens in fluxu mensium immodico. 342
qualis in continuis usurpandus. 392. in tertiana notha. 399
Potus febricitantibus quando concedendus. 396. & seq. actu frigidus pectori nocet. 229.
Prægnantium morbi. 364. cur periculosi. ibid. præcipuè primis & ultimis gestationis temporibus. ibid. diæta ibid. an mittendus sanguis. ibid. tutius purgantur quam tempore Hippocr. 365. Eis non ita convenit pilularum, clysterum diureticorum & menses moventium usus. ibid.
Prognosis lethalis. 504
Prognosis ex anni constitutione. 506
Prognosis in febre continua. ibid.
Procidentia uteri, vide uteri procidentia.
Pruritus à variolis excitatus quomodo curandus. 425
Ptisana pro potu in phrenitide. 168.
Ptisana, & potus varii gustui gratissimi. 290. in calculo renum. 319
Ptisana ex senna cum sale tartari potentius purgat quam ptisana vulgaris. 295
Pueri quomodo purgandi. 116
Pueritiæ temperamentum. 6
in puerpera febricitante quandonam computatio dierum decretoriorum fieri soleat. 30
Pueri comatæ affecti, sale vitrioli vomitivo liberantur. 149
Puerilis epilepsiæ curatio. 162
Pueris achores, ulcera, & aquosi humoris per aures effluxus contingunt. 280
Pueri lactantes quibus carnes exhibentur, cur à lumbricis maximè infestentur. 282
Puerorum lentæ febri ab obstructione rhabarbarum præstantissimum. 265
Pueris qua ætate in variolis mittatur sanguis. 423
Pueris inappetentia gravior, quàm in alia ætate. 248
Puerperarum morbi. 373
febres unde oriantur. ibidem: in morbis critici dies an à partu computandi. ibidem: febre & morbo acutis laborantibus, an mitti sanguis ex partibus superioribus, cautiones adhibendæ. 374. in morbis acutis quando exhibenda purgatio. ibidem: gemmas deponere debent 370

Pulli columbini per medium secti, cordi admoventur in febribus continuis. 395. & seq.
Pulmo cur facile capiti compatiatur. 29. & seq.
Pulmo cur fluxionem facile recipiat. 172. in angina sæpe afficitur. 219. in pleuritide. 327
Pulmonis affectus, tum in substantia, tum in vasis. 224
Pulmonis hydrops ab Hipp. grafice descriptus. 232. per pulmonem transsumpta materia per quas vias expurgetur. 228
Pulmonem exulcerantia. 236
Pulmones ad tabem proclives. ibid. vitiosa constitutio. ibid. tuberculum. ibid.
Pulmones vervecini calentes applicati in convulsione. 159 in phrenitide. 167. in abscessus cerebri declinatione. 159 in mania. 169. in dolore capitis. 176. in fluxu hæmorrhoidum podici admoti. 287
Pulmo hædinus calens, admotus in dolore hæmorroidum. 288
Pulmonem defendentia à variolarum noxa. 424
Pulsatorius dolor quid notet? 47
Pulsus cordis & arteriarum quid sit. 20
Ex quibus partibus componatur. ibid.
Quid ad pulsum requiratur. ibid.
Pulsus magnus & frequens in biliosis. 40
Pulsus quando malum signum. 38
Pulsatio dorsi & hypochondriorum ab utero. 347
in melancholia hipochondriaca. 307
Pulsus serratilis. 228
durus in phrenitide. ibid.
Pulsus scorbuticorum sæpe medicis imponit. 311
Pulsus in principio febris malignæ febri connaturalis & sanorum pulsui simillimus. 412. cur valde periculosus. ibid. intermittens an semper lethalis in juvene, febre pestilenti laborante, ibid. magnus languidus, & mollis in peripneumonia. 323
Pulvis digestivis utilis in cerebri frigida humida intemperie. 148. 152. 153. cerebrum roborans. ibid. granorum actes in epilepsia ab utero. ibid. de gutteta in epilepsia puerorum, ejus descriptio, 162. capiti inspergendus in dolore capitis. 184
Pulv. aperiens. 534
cephalicus. ibid.
diaphoreticus. ibid.
Pulverum usus in amorosi. ibid.
ad sputum sanguinis. 233
ad phthisin. 240
Pulvis dulcis. 249
digestivus. ibid. ad singultum à causa frigida. 256. ad vomitum. 258. ad ventriculi ulcus. 256. ad vomitum purgantes & roborantes. 259. in vermium curatione. 383. ex chalybe deobstruens. 294. hidragogus. 302. purgans in melancholia hypochondriaca. 308. calculum imminuentes. 319. purgantes & præservantes à calculo. 320. imminuentes calculum. ibid.
Pulveres in disenteria. 278
fluxu hepatico. 280. sanguinis fluxum cohibentes. 327 adstringentes in diabete. 330. ad menses suppressos. 339. ad fluxum immodicum. 344. hysterici. 350. ulcus uteri exsiccantes. 351. sarcotici. 357. 359. adstringens ad uteri procidentiam. ibid. glutinans & leviter adstringens. ibid. conceptionem adjuvans. 363. ad præcavendum abortum. 367. fœtum mortuum excludentes. 370. ad fluxum lochiorum immodicum. 371. in torminibus a partu. 372. purgantes in arthritide. 374. & seq. permiscendus ptisanæ pro potu ordinario. 392. adstringens. purgans in febre quartana. 405. alexipharmacus. 405. alexipharmaci varii. ibid. ad vires reficiendas in febribus continuis. 395. epilepticus de gutteta. 162. & seq. ad convulsiones in febribus continuis. 397
Punctura quid. 28. & seq.
Punctura apum. 467
Punctura nervi. 511
Pupillæ dilatatio seu mydriasis. 184. ejus causa. ibid. angustia. ibid. causæ. ibid.
Purgatio. ibid.
Purgationes variæ ad dysenteriam. 275. ad mictum sanguinis. 327
Purgatio quænam sit minorativa; & quæ eradicativa. 394. in turgentia materiæ cur in praxi ordinaria non observetur. ibid.
Purgantia an possint tutò exhiberi in principio accessionis febris quartanæ. 404. ad cohibendum febris quartanæ paroxysmum una hora ante illius invasionem leviora purgantia exhibentur. 405
Purgatio in gravidis cur hodie frequentior & tutior. 366
& præcipuæ modus gestationis mensibus. ibid.
Purgatio in canicula. 471
Ad puris attractionem ex abscessu pectoris, & aliis. 506
Purpuratæ febres seu petechiales quæ dicantur. 407
Purpurearum macularum in febre pestilenti differentiæ. ibid.
ab exanthematis. ibid. & 415. malignæ in quo differant ab aliis. ibid. aliquando criticæ, aliquando symptomaticæ. ibid.
frequentissimè in lumbis, cervice & pectore apparent. ibid. si retrocedant postquam apparuerunt, pessimum. 414. cur in pectore & dorso præcipuè appareant. 422. in quo differunt à variolis. ibid.
Purpureis maculis apparentibus an celebranda venæ sectio. 414
Pustulæ variæ in febre maligna. 44. & seq.
Pustulæ quæ periculosæ. 123
Pustulæ faciei. 531
Præparatio humorum. 119
Principes partes organicæ quæ. 15
Principium morbi quid. 28
Procatarctice causæ. 37
Proropathicus morbus. 30
Ad procreationem hominis utrum sexus uterque requiratur. 21
Provocatorii dies. 34
Pruna. 96
Purulenta materia in abscessibus mesenterii per quas vias excernatur. 314
Pus a renibus procedens cur melius coctum quàm quod à vesica. 327
Pus empyicorum quà expurgatur. 250
Pustularum pestilentium ore apparentium noxæ. 413
Putredo vulgaris differt a venenata qualitate febris pestilentis. 408
Putealis aqua. 102
Putredo quid sit. 38
Pyra. 96

Q

Qualitates Elementorum primæ & secundæ. 3
Mixtiones Elementorum. 4
Qualitatis mutatæ differentiæ. 40
Causæ qualitatis mutatæ. 41
Quadragesimus dies criticus. 35
Qualitatum primarum excessus corruptionis causa in aere 409
Quantitas victus in morbis. 120
Quartanæ in continuas conversæ lethales. 59
Quartus dies index est septimi. 33. & seq.
Quartana febris epilepsiam aliquando solvit. 162
maniam solvit. 169
Quartanæ febris essentia & causæ. 386
continuæ signa diagnostica. 391. intermittens. 402. differentiæ signa. ibid. spuria periculosior legitima. ibidem senibus ut plurimum lethalis. ibid. intermittens in continuam mutata cur periculosa. ibid. quæ dysenteriæ salutaris. ibid. cur hæmorrhagia à naribus pessima. ibid. legitimæ curatio. ibid. & seq. victus ratio. ibidem raparum jusculum utilissimum. 403. cur blandis & benignioribus medicamentis tractanda. ibid. an conveniens venæ sectio. ibid. in plenilunio celebrata maximè prodest ibid. apertio salvatellæ an aliquid conferat ad curationem quartanæ. ibid. cur hæmorrhoidum fluxus salutaris. ibid. curandæ discutientia & diaphoretica maximè conveniunt. 405 theriaca quando exhibenda. ibid. specifica ibid. curatio. 485. 498. & pessim in Obs.
Quartanæ spuriæ curatio. 405
balneum aquæ tepidæ maximè proficuum. ibid.
parce bibendum. ibid.
Quotidianæ continuæ essentia, & causæ. 385. & seq.
signa diagnostica. 391. intermittens. 404. causæ. ibid. signa. ibid. curatio. ibid. diurna cur nocturna periculosior. ibid. morbi supervenientes. ibid. curatio peculiarem ventriculi curam expostulat. ibid.

R

Radices. 95
Ramenta egesta quid notent. 50
Ranarum combustarum suffitus ad fluxum mensium immodicum. 342
Ranula Græcis Βάτραχος quid. 212
unde nomen sumpsit. ibid.
ad quod genus tumorum referri debeat. ibid.
raro sine operatione chirurgica curatur. ibid.
Rapæ. 95
Raparum usus frequens oculos acutiores reddit. 179
jusculum quartanæ utilissimum. 404
Raphanus. 95
Raphani syrupus ad ischuriam & stranguriam. 332. & seq.
Raritas, qualitas elementorum. 3
Raritas calorem dissipat. 37
Ratiocinatio quid. 19
Ratiocinatio an lædi possit, non læsa imaginatione. 165
Raucedo. 173
Raucedinis curatio. ibid.
Rebus creatis an insit malum. 409. & seq.
Recidivæ futuræ signa. 86
Recidivæ in febribus continuis præcautio. 392
Recocta. 198
Refrigerantia & repellentia medicamenta. 133
Refrigerantia topica in phrenitide caute adhibenda. 166

Regio frigida & humida, pituitosi humoris ferax. 145
Regius morbus quando malus. 79
Regius morbus: vide ictcrus.
Remediorum inventio. 112. & seq.
Reminiscentia quid. 19. & 26
Renum ardoris medicamenta. 130
Renum affectus. 315
connexio cum ventriculo. 317. calliditas temperanda lamina plumbea. 322. inflammatio. 334. causæ. ibid. signa. ibid. curatio. ibid. inflammatio renum quomodo ab inflammatione coli intestini distinguatur. ibid. cur periculosa, cur in principio non conveniat purgatio. 233. & seq.
topica quæ admovenda. ibid. suppurationes. ibid.
scirrhus ut curandus. ibid.
Renum ulcus. 328
curatio. ibid. ulceri vomitus convenit. ibid. ulceri dolores supervenientes quibus anodynis mitigandi. 329
Renes purulenti. 518
Rheumatica affectio. 436. & seq.
Rheumatismus. 476
Repellentia medicamenta: vide Refrigerantia.
Repellentia in ischiadico dolore cur non conveniat. 381. & seq.
Repletionis signa. 88
Repletio & inanitio convulsionis causæ. 157
Resipiscentia subitanea in phrenitide lethalis. 60. & seq.
Resolventia medicamenta. 133, & seq.
Resolventia exsiccant. 38
Respirationis læsæ causæ. 223
cur cessct in mulieribus hystericis. 346
Respiratione deficiente an vita consistere possit. iqid.
Respirandi difficultas in virginibus chlorosi laborantibus. 335
Respiratio quando malum signum. 66. & seq.
Respiratio quid sit, quot partes, ad efficiendam quæ sint necessaria. 20
Respiratio rara quid portendat. 85
Restaurantia alimenta pro hecticis. 387. & seq.
Retentio humorum humectat. 38
Retentio unde juvetur. 17
Retentrix facultas quænam sit. ibid.
Retentiones & evacuationes nimiæ, quomodo sint causæ pestilentium morborum. 409. & seq.
Revulsio. 114
Revulsoria phlebotomia, quando iteranda. 393
Rhabarbari usus in vomitu sanguinis. 260
in dysenteria. 276. vermium curatione. 283. in hydrope. 300. torrefactum utrum in dysenteria conveniat. 276
in valde bilosis febribus suspectum. 404
juvat maximè in febre lenta ab obstructione. ibid.
Rhabarbari bochetum. ibid.
an conveniat in febrium continuarum principio. 394
Rhagades in quo differant ab hæmorrhoidibus 287
Rhami cathartici syrupus ad hydropem. 301
Rheumatismus in quo differat ab arthritide. 382. & seq.
à catarrho. ibid. ab Hippocrat. & Galen. delineatus. 383
causa immediata serosus humor. ibid. ejus origo. ibid. an fiat a flatibus ibid. signa. ibid.
Rheumatismi dolores in quo differant à doloribus venereis. ibid.
Interdum longitudine sua maxime molestus, ibid. sanguinis missio prodest sæpius iterata. ibid. cur vires in sequenti venæ sectione non dejiciantur. ibid.
Rhyadis curatio. 194
Rigor creber quid notet. 50
Rigor quando periculosus. 65
Rigores frequentes sine typo in phthisicis unde. 240. & seq.
Risus sardonicus convulsionis species. 157
Roborantia partes principes in rheumatismo. 384
Ros humor secundarius. 9
Rosarum conservæ usus in phthisi. 240
tinctura præstantissima in fluxu hepatico. 280. & seq.
ad hepar refrigerandum. 296
quomodo paranda. 392
Rosarum tinctura, & ejus præparatio in rheumatismo. 384
Rubor oculorum quando malus. 68
Rubor in vultu ægrotantis, morbum acutum indicat. 79
Rubor intensus quando malus. ibid.
Rubor nimius in genis quid notet. 48
Ruboris genarum in peripneumonia causæ. 230. & seq.
Rubra bilis Galeni quid. 10
Ructus acidus Melancholicis familiaris. 44
Ructus inodorosus quid indicet, 50
Ructus quando boni omnes. 58
Ructus acidus. 534
Ruptio quid sit. 38
Ruptura quid. ibid.

S

Sabinæ aqua arenulas & calculum expurgat. 328
Sabulosa in urinis quid significent. 322
Sacculus. 144
Saccharum cantum maculas oculi delet. 182
Sacchari oleum ad asthma. 225
Saccharum & mel an lumbricos generent. 282
rosarum utilissimum phthisicis. 240
Sacculi exsiccantes. 148
discutientes in mania. 168. & seq. gestandi in epilepsia. 161. cerebrum exsiccantes. 174. in palpitatione cordis 183 ventriculum calefacientes. 249, & seq. discutientes in hysterica passione. 349. resolventes & carminantes in dolore ischiadico. 381. & seq.
in tenesmo. 279
Sale conditi cibi. 200
Salis spiritu seu oleum in conclusione. 159
Salis vitrioli usus in comate puerorum. 152
in epilepsia. 161
Sal compositum ad condiendos cibos. 249
absinthii ad inappetentiam. ibid.
Saturni in ophtalmia. 188
absinthii in vomitu. 259. & 468
Saturni in dysenteria. 207
absinthii, juniperi, &c. ad hydropem. 301
Sal diureticum. 534
Sales cur terrea quadam portione permisti statuantur ab aliquibus causa proxima calculi. 316. & seq.
Sales ad calculorum exclusionem. 328
tartari & stipitum sabarum ad ischuriam. 333
Salis spiritus in præservatione a calculo. 321
Salis prunellæ laus in febribus malignis. 419
tartari in scorbuto. 311
absinthii in febre tertiana intermittente longiore. 440
Salvia copiosa serum copiosum indicat. 53
Salsa pituita quid. 12
Salvatella an tundenda in lienis inflammatione. 304. in quartana legitima. 402
Salvatellæ apertio in quartana. 505
Salutaris morbus quis. 24
Salutaris & lethalis morbi signa. 57
Sanguis quid & quotuplex. 8
An detur sanguis propriè dictus. ibid.
Sanguis merendo excretus quid notet. 47
Sanguis menstruus quid sit, & an ad generationem fœtus concurrat. 220
quo tempore excernatur. ibid.
quo tempore desinat, & cur. ibid.
Sanguis per os rejectus quid notet. 47
Sanguinis missio. 115
Sanguis an cibus utilis. 135. & seq.
Sanguinem sistentia medicamenta. ibid.
Sanguinei quid somnient. 21
Sanguineorum signa. 44
Sanguineorum natura. ibid.
Melancholicorum. ibid.
Sanguinis redundantis signa. 199
Sanguinis missio frequenter usurpata in mania salutaris. 169
Sanguis columbinus ad suffusionem. 183
in oculi vulneribus & contusionibus. 184
sugillatione. 186
Sanguis guttatim effluens, cur purus appareat. 207. & seq. stillæ è naribus cur malæ. ibid. non intempestive sistendus in hæmorrhagia. 208
Sanguinem fluentem cohibentia. ibid.
per nares effluens in sartagine frixus, est specificus ad sistendam hæmorrhagiam. ibid.
Sanguinis fluxum cohibet chalcitis usta, pulvis gummi Arabici, Galeni emplastrum, gypsum albumine ovi excerptum 218
sanguis spumosus an tantum a pulmone. 333
raro concrescit in venis. 343
illius concretionis causæ. ibid.
Sanguis concretus oxycrato exhibito dissolvendus. 260
Sanguinis grumus ischuriam pariens, quomodo dissolvendus 332. & seq.
Sanguis fervide injectus in dissenteria. 279
In fluxu hæmorrhoidum immodico. 285
Sanguinis missio obstructiones à bile solvit. 289
Sanguis quomodo excitetur à calculo in renibus. 316
mensium suppressione interdum per pulmonem periodicè rejicitur, aut per alias vias. 337
Sanguinis penuria non a quavis extenuatione indicatur. 347
Galen. experimento comprobatur. ibid
Sanguis menstruus retentus putrescit. 346
Sanguis prodiens ex cancro ulcerato, quomodo cohibendus. 356
Sanguinis grumi in utero subsistentes, quomodo dissolvendi. 371
qua arte dignoscantur. 373
Sanguinis partes considerandæ. 386
Sanguinis detrahendi quantitatem indicantia. 402

non

FABRITII
BARTHOLETI
MEDICI CELEBERRIMI
DE DYSPNŒA
SEU DE RESPIRATIONIBUS,
Libri Quinque.

INDEX LIBRORUM, PARTIUM, ET CAPITUM Totius Tractatus.

LIBER PRIMUS.

De differentiis methodum integrantibus.

CAP. I. De methodo inveniendarum differentiarum læsæ respirationis, difficultas, & ejus solutio. Pag. 1.

Cap. II. Ex quibus partibus componatur respiratio tanquam una actio composita. 2

Cap. III. De Generibus differentiarum difficilis respirationis. 3

Cap. IV. De Differentiis difficilis respirationis simplicibus. 4

Cap. V. De compositis differentiis læsæ respirationis. 6

Cap. VI. De differentiis per se compositis difficilis respirationis in singulo motu. 6

Cap. VII. De differentiis in utroque motu mutuò compositis, scilicet cum rhythmo, & sine rhythmo. 8

Cap. VIII. De differentiis vicissim compositis secundùm motum, & quietem. 9

Cap. IX. De Quinta differentia diffic. respirationis vicissim composita, quæ inæqualis dicitur. 10

Cap. X. Quotuplex sit difficilis respiratio æqualis & inæqualis. 11

Cap. XI. Quotuplex sit genus inæqualitatis circa difficilem respirationem. Et primùm de Primo genere inæqualitatis secundùm differentias. 12

Cap. XII. De secundo genere inæqualitatis secundùm motum. 14

Cap. XIII. De tribus aliis inæqualitatis circa respirationem generibus, Facultatis, subjecti, & spiritus. 16

LIBER SECUNDUS.

De formali cæterarum differentiarum difficilis respirationis reductione ad primas methodum integrantes.

Cap. I. Quid & quotuplex sit difficilis respiratio secundùm thoracem, & ad quas methodi differentias formaliter reducatur. pag. 18.

Cap. II. Respiratio sublimis quid, & quotuplex, & quomodo ad methodum referatur. 20

Cap. III. Orthopnœa quid & quotuplex, & quomodo ad methodum referatur. 21

Cap. IV. Stertorosa respiratio quid & quota, quomodoque ad methodum referenda. 24

Cap. V. De Dyspnœa specificè sumpta pro Anhelatione. De Spiritu simpliciter, Spiritu denso, magis densato, Asthmate Pneumatia, Pneumatode, Pneumatosi, & Subspiritu; Quid & quomodo distinguantur, & ad method. reducantur. 25

Cap. VI. De multiplici, Longa nimirum, Brevi, Multa, Extendente, & Urgente respiratione, necnon de spiritus detentione; quid, & quomodo sub methodo contineantur. 27

Cap. VII. De Calida & Frigida respiratione: necnon de Apnœa: quid sint & quomodo sub methodo militent. 29

Cap. VIII. De Spiritu offendenti, Revulso, Revocato, super inspirato, Intraduplicato, Intus relicto, protenso. De Dipnoa & suspirio. Quid sint, & quomodo unà cum reliquis inæqualibus ad methodum referantur. 32

Cap. IX. De Crebra, Frequenti, Celeri, Exigua, Vehementi, Continenti, & Convulsoria respiratione, quid sint & quomodo ad methodum reducantur. 35

Cap. X. Respirare ad tempus & ad finem quid, & quomodo ad methodum reducantur. Item quid pro Brevispirio, necnon Tenui ac Imminuto spiritu, & per intervallum intelligatur, & quomodo. 36

LIBER TERTIUS.

De causis Dispnœæ in genere, seu de utilibus differentiis difficilis respirationis ad causarum Prænotiones: necnon de causali inutilium differentiarum ad Methodum reductione.

Cap. I. Quæ sint utiles & artificiosæ difficilis respirationis differentiæ methodum integrantes. pag. 38.

Cap. II. De causis communibus, & propriis respirationis, & pulsus methodus elegantissima. 39

Cap. III. Applicatio methodi ad communes differentiarum causas pulsus, respirationis. 41

Cap. IV. Applicatio methodi ad causas proprias solius difficilis respirationis. Et primò de complexu facultatis animalis cum organo dolenti. 43

Cap. V. De Causis propriis difficilis respirationis respectu organi per se sumpti, & de Angustia, quomodo communis, & propria. 46

Cap. VI. De Causis propriis difficilis respirationis respectu solius facultatis animalis, & de ejus imbecillitate. 48

Cap. VII. De Causa difficilis respirationis respectu usus animalis, quomodo communis, & propria. 51

Cap. VIII. De Causa inæqualis respirationis communi, & propria. 52

Cap. IX. De causis secundariis communibus, & propriis difficilis respirationis. 54

Cap. X. De simplicium necnon per se mutuoque compositarum difficilis spirationis differentiarum ad causarum prænotiones inutilitate. 55

Cap. XI. Quibus de rationibus ab utili differentiarum difficilis spirationis methodo excludendæ sint velocitas, ac tarditas. Et primùm de prima demonstratione. 56

Cap. XII. Secunda demonstratio, qua Velocitatis, & tarditatis ad causarum prænotionem inutilitas demonstratur, & de causali differentiarum per se, & mutuò compositarum ad methodum reductione. 58

Cap. XIII. Ex rei natura, seu inductione demonstratur, præter quintam inæqualem quatuor tantùm dari differentias difficilis respirationis methodum componentes. 59

Cap. XIV. Solvuntur loca Galeni pugnantia, & cur veluti contradictoria de velocitate, & tarditate scripserit, aperitur. 69

LIBER QUARTUS.

De Causis difficilis respirationis, seu de Causarum Prænotionibus in specie.

PARS PRIMA.

Cap. I. Connexio & propositum. pag. 61.

Cap. II. De Delirio, seu de causis magnæ, & raræ respirationis. In deliriis, & deliris magnum, & rarum fieri spiritum, non tamen semper, contra sophistas demonstratur. 61

Cap. III. Quibus deliriis fiat magna, & rara respiratio. 62

Cap. IV. Quibus Deliris, & quot modis fiat, & non fiat, magna & rara respiratio. Et quæ causarum sit methodus. 63

Cap. V. De causis magnæ, & raræ respirationis ex simplici delirio. 64

Cap. VI. De causis magnæ, & raræ respirationis ex delirio complexo, & perfectè ut plurimùm contrariam affectionem vincente. 64

Cap. VII. De Causis magnæ, & raræ respirationis ex delirio

delirio complexo perfectè à contrariis, & diversis affectionibus superato. 65
Cap. VIII. De delirio perfectè superato ante pestem. 65.
Cap. IX. De delirio perfectè superato post pestem. 66
Cap. X. Inductio delirii in respiratione ut plurimum, & ex æquo superati. 67

PARS SECUNDA.

Cap. I. De causis in specie parvæ, & densæ respirationis. Et primùm de dolore Thoracis. pag. 69
Cap. II. De causis parvæ, & densæ respirationis ex simplici dolore. 69
Cap. III. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore conjuncto: & primùm cum usu aucto. 71
Cap. IV. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore conjuncto cum sola angustia. 71
Cap. V. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore utroque modo conjuncto, & cum angustia, & cum usu aucto, seu de dolore inflammatorio. 72.
Cap. VI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore pectorali pleuritico.
Cap. VII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore peripneumonico, & primùm ratione inflammationis. 74
Cap. VIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex doloris peripneumonici diverso positu. 75
Cap. IX. De causis parvæ, & densæ respirationis ex doloris peripneumonici cohærentia. 76
Cap. X. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolorifica metaptosi peripneumoniæ in empyema. 76.
Cap. XI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore lateali Costali, Pungitivo, Gravativo, Continenti, Continuo & Raro, utroque benigno & maligno. 77
Cap. XII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex differentiis doloris lateralis costalis ex motu & quiete, seu ex dolore fugaci, stabili, Ascendente, Descendente, & stertoroso. 79
Cap. XIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex doloris lateralis differentiis aliis à positu, magnitudine, & Anacatharsi. 81
Cap. XIV. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore jugulari. 83
Cap. XV. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore cervicis, & primùm ex dolore cervicis thoraci accidentali. 83
Cap. XVI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex cervicis dolore thoraci essentiali. De quinque anginarum generibus, & primùm de secundo, ex Catarrho suffocativo. 84.
Cap. XVII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex Primo, Tertio, & Quarto anginæ genere. 85
Cap. XVIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex Quinto anginarum genere, vertebrarum scilicet cervicis luxatione. 86
Cap. XIX. De causis parvæ, & densæ respirationis ex angina paralytica, phrenitica, convulsoria, & maligna. 87
Cap. XX. De causis parvæ, & densæ respirationis ex inflammatorio diaphragmatis dolore. 88
Cap. XXI. De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore hypochondriorum inflammatorio partium continentium, & contentarum, earumque triplici inflammationis genere, hypochondriaco epigastrico, & alvino. 90
Cap. XXII. De causis difficilis respirationis parvæ, & densæ ex doloris hypochondriaci differentiis ratione tactus. 91
Cap. XXIII. De causis parvæ, & densæ respirationis ex hypochondriaci inflammatione respectu symptomatum. 93
Cap. XXIV De causis parvæ, & densæ respirationis è thoracis angustia, & primùm de compressione diaphragmatis. 97
Cap. XXV. De causis parvæ, & densæ respirationis tum ex gutturis obstructione, tùm è thoracis cum pulmonibus coalescentia. 98
Cap. XXVI. De causis parvæ, & densæ respirationis è thoracis angustia ob distorsionem, seu vertebrarum dorsi luxationem. 9

PARS TERTIA.

De Causis magnæ, & densæ respirationis.

Cap. I. Ex usu aucto. 101
Cap. II. De causis magnæ, & densæ respirationis è coarctatione seu angustia pulmonum. Et primùm de constipatione eorum à tuberculo, duricie, & calculo. 105
Cap. III. De pulmonum compressione à mediastino adipeo, coalescentia cum pericardio, subsidentia, necnon de pulmonis defectu. 105
Cap. IV. De causis magnæ, & densæ respirationis ex Angustia intermediarum regionum pulmonum. Et primum ex empyemate. 106
Cap. V. Examinantur ex causis decem empyematum genera. 107
Cap. VI. De signis empyematum syllogisticis, potissimùm ex difficili respiratione. 108
Cap. VII. De Prognosticis. Et primùm de eventu ex empyematibus potissimùm ex difficili respiratione 110
Cap. VIII. De suppuratione dierum criticorum in empyematibus, in ordine ad prognosin. 111
Cap. IX. De difficili spirationis magna, & densa è sthit hydrope. 114
Dap. X. De difficili spiratione magna, & densa ex angustia ventriculorum, seu asperarum arteriarum pulmonum. 117
Cap. XI. De difficili spiratione magna, & densa è levium arteriarum angustia. 118
Cap. XII. De difficili respiratione magna, & densa ex angustia cerebri, & vasorum jugularium, seu de respiratione Apoplectica. 124
Cap. XIII. De difficili spiratione magna, & densa è narium angustia, & de polypo. 126
Cap. XIV. De difficili respiratione magna, & densa è convulsione musculorum thoracis. 128

PARS QUARTA.

De Causis parvæ, & rare respirationis.

Cap. I. Ex usu imminuto, 113
Cap. II. De causis parvæ, & raræ respirationis è facultatis motricis imbecillitate. 134
Cap. III. De causis parvæ, & raræ respirationis è refrigeratione, seu de Apnœis, & de hystericis. 136

OPISTOGRAPHUS.

De difficili spiratione à prænotione mortis repentinæ. 141

LIBER QUINTUS.

De Difficilium respirationum curationibus, & primum in Genere.

Necnon de Vitali Curatione per Halitum spirabile ex usu Pneumatolabii.

PROTOGRAPHUS.

De floribus, & Lapillis asæ dulcis. 144

PARS PRIMA.

De curatione difficilium respirationum in specie.

Cap. I. Et primum de communi curatione magnæ, & raræ ex deliriis secundùm vehementiam absolutam indicantibus. pag. 147.
Cap. II. De curatione propria magnæ, & raræ spirationis ex delirio phrenetico. 148

Cap III.

Cap. III. De propria curatione magnæ, & ratæ ſpirationis ex delirio maniaco. 150
Cap. IV. De curatione magnæ, & ratæ reſpirationis ex delirio melancholico. 155
Cap. V. De Curatione magnæ ac ratæ reſpirationis ex delirio complexo ſecundùm vehementiam reſpectivam indicante. 161

PARS SECUNDA.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex Thoracis dolori.

Cap. I. Et primum ex ſimplici dolore à flatu, & crudo humore. pag. 161
Cap. II De curatione parvæ & denſæ reſpirationis è dolore thoracis inflammatorio, & primùm ex utroque pleuritico pectorali, externo, & interno. 163
Cap. III. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore laterali pungitivo continenti, & benigno. 164.
Cap. IV. De curatione difficilis reſpirationis ex dolore pleuritico, raro, maligno. 167
Cap. V. De curatione difficilis reſpirationis parvæ, & denſæ ex dolore pleuritico fugaci. 168
Cap. VI. De curatione doloris pleuritici aſcendentis, & deſcendentis. 169
Cap. VII. De recto uſu phlebotomiæ, & Cucurbitulæ ſcarificatæ in pleuritide coſtali aſcendente, & deſcendente. 172
Cap. VIII. De Purgantibus, & Emeticis in dolore pleuritico Coſtali Inflammatorio. 175
Cap IX. De curatione pleuritidis ſtertoroſæ. 176
Cap. X. De curatione reliquarum pleuritidum, & potiſſimùm Dorſalis. 178
Cap. XI. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex pleuritide à magnitudine, & Anacatharſi. 179.
Cap. XII. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis è dolore peripneumonico. Et primùm ab inflammatione legitima. 180
Cap. XIII. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis, è maligna & tabifica pulmonum inflammatione. 187
Cap. XIV. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis è dolore tùm jugulari, tùm thoraci accidentali. 188.
Cap. XV. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore thoraci eſſentiali. Et primum è ſecundo genere anginæ, ſeu ex catarrho ſuffocativo. 188
Cap. XVI. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis è tribus aliis anginæ generibus, Primo nimirum, Tertio, & Quarto. 190
Cap. XVII. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis è quinto anginarum genere, ſeu è luxatione vertebrarum cervicis. 196
Cap. XVIII. De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex Angina paralytica, Phrenetica, Convulſoria, & Maligna. 197
Cap. XIX. De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex Inflammatorio diaphragmatis affectu. 197
Cap. XX. De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore Inflammatorio imi ventris partium. Et primùm continentium. 198
Cap. XXI. De curatione parvæ & denſæ reſpirationis è partium Contentarum inflammatione. Et primùm ex inflammatione hypochondriaca. De Hepatitide. 198.
Cap. XXII. De curationi parvæ & denſæ reſpirationis ex Ventris inflammatione. 201

non mittendus usque ad animi deliquium. ibid.
ex vena guttatim effluens cur purissimus. ibid.
detrahendus usque ad caloris mutationem in febribus continuis. 395
Sanguinis fluxui copioso superveniens, convulsio lethalis. 178
Sanguinis profluvium moderatum die critico, an salutare. 208
Sanguis criticè & symptomaticè fluit interdum ex gingivis. 317
Sanguis mittendus initio pleuritidis senibus, pueris, gravidis, puerperis, in menstruis purgationibus. 220
Sanguis hircinus ad dissolvendum calculum renum. 319
Sanguinis mictus causæ: vide in ctus sanguinis.
Sanguis per venæ sectionem eductus in febre pestilenti si purus, periculosus, 413. an mittendus ad febris pestilentis præcautionem. 414
Santalorum decoctum ad stillationes salsas. 239. & 240
Saphænæ apertio in dolore capitis à calida causa. 256
Sapores alieni. 40. & seq
Sarcoma quid. 203
Ejus causæ & curatio. ibid.
Sarcotica medicamenta. 135
Sassafras decoctum ad ventriculum frigidum. 249
Satyriasis. 157
Satyrionis essentia & sal adversus sterilitatem. 363
Saturnus causa infelicis partus. 229
Scammonium rarò in febribus continuis usurpandum. 391. & seq.
Scabies. 441
Scabies tibiarum. 504
Scabies pruriginosa in sene octuagenario. 507
Scabies fœda. 529
Scirrhus lienis. 505
Scatificationes in hydrope cur non celebrandæ. 300. & seq.
Scorbuticis gingivarum erosio. 217. & sanguinis fluxus è gingivis. ibid.
Scorbutus quid, 309. causæ, ibid. signa. 310. curatio. 311. & seq.
Scorbuti & melancholiæ hypochondriacæ magna similitudo. 309
Scorbuti articulorum dolores in quo differat ab iis, qui lue venerea infectos affligere solent, ibid. & 310. quomodo ab arthritide distinguantur. 311
Scorbutus cur curatu difficilis, ibid. specifica. 311. eorum vis dependet à sale volatili. ibid.
Scorbuticis febre in omnibus pancreatis tumores generantur. 311
Scordium adversus malignitatem & lumbricos æqualiter confert. 287
Scorpionum cinis & oleum ad calculum 319. ischuriam, 332
Sectio quomodo solvat continuum. 29
Secundina mulieris exsiccata adversus sterilitatem specificum. 349. liberat à paroxysmo hysterico. 364
Secundinæ retentæ causæ. 371. diagnosis. ibid. quæ symptomata sequantur. ibid. remedia specifica. ibid. manu chirurgi extrahi debet. ibid.
Secundina retenta. 523
Secundinarum retentio. 509
Sedimentum urinæ quod malum. 76
Semeiotica. 40
Semen humanum quid; & quot ejus sint partes. 21. & 22
Non est actu animarum, sed potentia. 22
Semen mulierum an sit prolificum. 22
Seminis excretio quando noxia. 99
Semen generantia aut minuentia medicamenta. 132
Seminis contra vermes laus & utendi modus. 283
Semen retentum corrumpitur. 346
Semen dum corrumpitur, cur in majorem venenositatem degeneret. ibid.
Semen hominis oculo impositum; albuginis curationi conducit. 186
Seminis copia, acrimonia & fervor supra modum furorem uterinum excitant. 344
Semen calefacientia. ibid. refrigerantia, & extinguentia proprietate specifica. ibid.
Seminis excretio in furore uterino an procuranda. 345
Semen cur ab utero non recipiatur. 361. non retineatur. ibid. corrumpatur. ibid. non conformetur. ibid.
Seminis virilis & fœminei improportio, conceptionis impedimentum, ibid.
Semicupium in hepatis scirrho 297. in calculo renum. 319 dysuria. 334. in suppressione mensium. 339. & seq. mensium immodico fluxu. 343. hysterica passione. 351. in scirrho uteri. 354. hydrope uteri. 358. in uteri procidentia an conveniat. 360. ad sterilitatem à frigida causa. 363. in dolore ischiadico resolvens. 381. melancholia hypochondriaca. 391. urinæ incontinentia. 330. in furore uterino 34
Semitertiana, vide Hemitritæus.
Senes cur dysenteria sæpius pereant quàm in media ætate constituti. 310
Semicupium. 143
Senectutis temperamentum. 6
Senilis ætas pituitæ proventum facit. 145 & seq.
Sensatio quid sit, & quid ad sensationem requiratur. 22
Sensus dividuntur in internos & externos. 20. interni sunt imaginatio, ratiocinatio, & memoria, tum etiam somnus & vigilia. ibid. externi statuuntur quinque, visus, auditus, olfactus, gustus & tactus. ibid.
Sensus communis quid efficiat. 20
Sentiens facultas quid. 92
Serosus humor præcipua doloris dentium causa. 214
immediata arthritidis causa. 374. rheumatismi. 382
Serosa materia quibus ductibus ab hepate in abdominis capacitatem feratur. 299
Serum cur majorem, vel minorem acrimoniam habeat. 375
Seri lactis usus in calida hepatis intemperie. 291. in melancholia hypochondriaca. 305. ejus præparatio. ibid. in ulcere renum & vesicæ. 329. in dysuria. 334. & seq furore uterino. 345 in ulcere uteri. 354. in biliosis febribus. 394 in præservatione à calculo renum. 321
Senum victus. 92
Senes quomodo purgandi. 116
Septenarii tres dies critici. 33. & 34.
Septimus dies, Rex à Galeno vocatur. ibid.
Serum quid sit, & ejusdem usus. 317
Seri lacti usus. 139
Setacei laus in epilepsia 162. in gutta serena. 179. in ophthalmia. 190. fistula lacrymali. 193. ad phthisin. 240
Sevum hircinum variolarum cicatrices implet. 425
Sextus dies in crisibus pessimus. 34
Sexuum temperamentum. 6
Sexus similitudo unde pendeat. 34
Siccitas qualitas aeris & ignis. 3
Siccæ intemperaturæ causæ. 38
Signum quid sit. 41
Differentiæ. ibid.
fontes signorum generales. ibid.
Signa critica quæ. 32
Signa partis affectæ. 45. & 46
Signa pituitæ præternaturalis. 53
Signa morbi acuti & chronici. 52
Signa partis primariò vel per consensum laborantis. 47. & seq.
Signa speciei morbi. 48
Signa temporum morborum. 54
Signa morbi lethalis & salutaris. 57
Signa longitudinis morbi. 56. & 57.
Signa morbi maligni & benigni. 51. & 52
Signa superventurorum ægrotis. 86
Signa fluxuum. 53. & 54
Similares partes quæ. 12
Ad earum functionem quid requiratur. 13
Similaris morbus. 26
à morbo similari indicatio. 120
Sipani. 96. & seq.
Sinapismorum usus in paralysi. 155.
Singultus quando malus. 68
Sincipitis perforatio in epilepsia. 161. & seq.
Singultus. 256. curatio. ibid. & 257. in quo differat à vomitu & nausea. 256. motus convulsivus est, non vera convulsio. 156
Singultus quis pernicioſus, 256. cur fiat in jecoris inflammatione. ibid.
Singultus remedia apud Platonem. 257. vomitus confert. ibid. quomodo excitetur ab inanitione. 256
Singultus curatus aqua nucum viridium. ibid.
Singultus cur malus in hepatis inflammatione. ibid. in febribus sæpe sequitur intemperatum refrigerantium usum. 398. ejus curatio. ibid.
Singultus. 476. 496. de portentoso & insolenti singultu, 511
Sitis ingens morbi acuti index. 52
Sitis quando mala. 68
Sitis magna bilem indicat. 43
Sitis nulla, signum pituitosi. 44
Sitim non sentiunt phrenetici. 27
Sitis morbosa, 253. duplex, idiopathica, & sympathica. ibid. curatio. ibid.
Sitis depravatæ differentiæ ibid. causæ. ibid.
Siticulosis lac balenum. ibid.
Sitis quæ à gravibus & periculosis morbis dependet, periculosa. ibid.
Sitis in febribus quomodo sedanda. 397
Sitis inexhaustæ in diabete causa. 329
Sitis inextinguibilis. 474
Siti intensa. 504
Situs ventriculi monstruosus. 495
Smaragdus insignem vim habet in morbis venenatis. 417
Sobrietas magni momenti in morbis. 146
Solida cur facilius deglutiantur. ibid.
Somni longi, præsertim à cibo, pituitam generant. 145 oculis infesti. ibid. longioris incommoda, 178. brevioris & longioris. 388
Somnum conciliantia. 167
Somnia frigoris & aquarum pituitæ dominium indicant 145

Somno

Somnus gravis ac profundus in virginibus cholosi laborantibus unde. 335
Somni præternaturalis differentiæ. 153
Sonus per apertum os quomodo excipiatur. 203
Sonitus aurium causæ, differentiæ. 198. & seq.
Soporosi affectus, & eorum causæ. 153
Soporosi affectus tumore orti historia: 149. & seq. sæpè à vaporibus elevatis ad cerebrum excitantur. ibid.
curatio. ibid.
Spasmus cynicus quid. 182. & 157
Specilla visum conservantia. 184
Sobrii cur parum dormiant. 43
Solicitudines quomodo exsiccent. 37
Solutionum continui quot species. 28
Somni definitio: causa ejusdem proxima: quando & à quo impediatur finis ejusdem. 20. & seq.
Somnus quando malum signum. 61. & seq.
Somnus qui utilis. 106
Somnium quid. 22
unde fiat. ibid.
Sphacælus cerebri. 168
Sphincteris vesicæ affecti causæ. 331
Spica nardi specifica ad hæmorrhagiam sistendam. 210
Spinæ inunctiones ad rigorem leniendum, in febre quartana utilissimæ. 405
difficultas spirandi, 439
difficultas spirandi cum pulsu valdè inæquali, 462
difficultas spirandi cum tussi & raucedine. 477
Soni præternaturales. 40
Spermaticæ partes quæ. 48
Partium spermaticarum prima rudimenta quandonam apparere incipiant. ibid.
Spermaticæ partes quando in maribus & quando in fœminis perficiantur. ibid.
Spiritus congelandi vim habens. 153. & 243.
Spiritus vitrioli specificus ad epilepsiam. 161. contra fluxiones. 175. utiliter julepis admiscetur. 166
Spiritus vitrioli aut sulphuris ad curationem ulcerum oris & faucium 178. ad asthma. 225. in vomitu. 259. in febribus. 291. & seq. quibus morbi noxius. ibid. in febribus malignis præstantissimus. 417
Spiritus sulphuris cum aqua portulacæ in æstu tertianæ intermittentis. 401. & seq.
Spiritualis mixtura ad febrem maligna. 418. & seq. commendatur in epilepsia. 162
Spiritum tenebrositas in melancholia unde. 171
Spiritus tartari in paralysi. 156. in obstructionibus. 294
Spiritus mastiches descriptio. 249
Spiritus seu liquor acidus, præcipuum digestionis instrumentum. 251. & 253
Spiritus salis, tartari, & vitrioli usus in hydrope. 302
Spiritus salis, vitrioli, sulphuris, & terebinthinæ prædicantur in ischuria. 332. & 333
Spiritus vitrioli in obstructionibus. 294. in scorbutica affectione. 311. in calculo renum. 315. contra vermes. 358
Spiritus diureticus. 281
Spiritus salis in calculo renum. 319
Spiritus vini ad fotum in ileo à flatibus. 224. famen caninam solvit. 249
Spiritus sitibundus ex hermeticis causa sitis morbosæ. 162
Spiritus dissolvens causa bulimiæ hermeticis. 251
Spirituum defectus causæ in syncope. 442
Spiritus vini helleboratus singularis in surditate. 197
Spiritus flatuosus convulsionis causa. 157
Spiritus unde maligna qualitate efficiuntur. 165
Spiritus, cum magna copia ad partem aliquam defertur, sanguinem secum transfert. 220
Splenetica medicamenta. 130
Splenis bovis decoctum ad suppressos menses. 339
Sporadici. 30
Spumosus sanguis an tantum à pulmone. 234
Sputum cruentum an sit signum pathognomonicum pleuritidis. 227
Stercus porcinum & asinium in hæmorragia sistenda. 210
stercus album gallinæ & equinum ad pleuritidem. 230
Stercus pavonis specificum in vertiginæ. 164
Stercus equinum ad colicam. 268
Stercus anserculi, & stercus album gallinæ, quare in ictero commendetur. 296
Stercus bubulum exteriùs grumos sanguinis dissolvit. 333
Sterculosus fluxus. 173
Sterilitatem fluxus inducit balneum decoctionis aluminis. 422
Sterilitas quid. 361. causæ. ibid. signa. ibid. curatio. ibid.
Sterilitatem inducentia alimenta & venena. ibid.
Sterilitas ab improportione seminum quomodo dignoscatur. 361
Sterilitatem vel fœcunditatem fœminæ probantia. 362
Sterilitatem viri indicentia. ibid. curatio à frigida & humida intemperie. ibid. ad sterilitatem curandam specifica. 263
Sternutatoria. 152. in principio apoplexiæ non conveniunt. 151
Sternutatio quid. 205. causæ. 206
Spuma quando ominosa. 70
Spurius morbus. 30
Sputum quando malum. 69
Sputatores Melancholici. 45
Stagnantes aquæ. 102
Status morbi. 28. & seq.
Sternutationis symptomaticæ curatio: 206
adventitii, qui se aeri frigido exponant, 205
à qua facultate edatur. ibid.
hystericæ cur salutaris. 349
in partu difficili. 369
Sternutatio quando mala. 360
Sternutatorii compositio. 66
Sternutatoria medicamenta. 127
Sternutatorium. 341
Sternutatio in pestilenti an salutaris. 412
Stertor in acutis quid notet. 80
Stertoris causæ. 384
Stomachica medicamenta. 130
Stomacho admoventur remedia supra cartilaginem xiphoidem, posteriùs supra. 12. vertebram. 250
Stibii calcinari usus in epilepsia. 162
Starbismus convulsionis species. 157
Strangulationis sensus in hystericis unde. 345
Stranguria quid. 332
causas easdem habet, quas ischuria. ibid.
curatio. ibid.
quibus topicis curetur. ibid.
lixivio ex ovorum testis in cinerem redactis curata. 333
Strumæ morbus endemius in Hispania. 29. & seq.
Strumis pueri laborantes cur alvi fluxu chyloso, eoque diuturno sensim contabescant. 247
Strumis laborantes cur macilenti. 237
mesenterium plurimùm glandulis refertum. ibidem & 272
Strumæ. 516. 525. & 530.
Stultitia. 505
Stupha humida ad sudores provocandos. 376. & seq.
Stupidus dolor quid notet. 50
Stupor cruris è directo laborantis renis, calculi signum. 317
ut & inflammati renis. 167
Subeth, Avicennæ quid. 148. & seq.
Subeth puerorum. 517
Subligaculum, quod vulgò Zona Hippoc. nominatur, ad procidentiam uteri. 364
Subsequentia signa crisεos. 33. & seq.
Subtilitas quid sit. 3
Succini oleum hysterico paroxysmo confert. 349
Succi albi oleum in epilepsia. 162
ad partum difficilem. 372
ad dolorem capitis. 176
Succus lapidescens causa materialis. 416
Suctionis in ventriculo sensum impedientia. 447
Sudatiunculæ quid notent. 152
Sudores qui periculosi. 77
Sudores frigidi quid notent. ibid.
Sudoris imminentis signa. 83. & 84
Per sudores evacuatio. 119
Sudorifica medicamenta. 126
Sudoribus eliciendis decoctum ebuli vel radicis bandanæ seu lappæ majoris commendatur. 156
Sudoris immodici curatio. 243
Sudorificum ex baccis Juniperi paratum; ad hydropem. 301
Sudores quomodo provocandi in fluxu muliebri. 342. & seq.
Sudorifica ad arthritidem. 377. in febre tertiana longiori exhibenda. 392
Sudores symptomaticos in febribus cohibentia. 398
Sudor ficorum utilitas ad cerebri intemperiem frigidam & humidam. 147
in cephalæa. 176
in epilepsia. 162
in gutta serena. 170
in hydrope pulmonis. 233
Sudoribus nocturnis phthisici ut plurimum divexantur. 238
Sudores in febre pestilenti qui pravi; qui salutares. 413
Sudorifica an usurpanda in prægnantibus. 364. & 365
reumatismis. 384
an hydropicis conveniant. 301. & seq.
ad ulcus renum. 328
ad urinæ incontinentiam. 331
in cholosi. 336
qualia in febrium continuarum declinatione conveniant. 296
Sudores nocturni. 481. & 504
Suilla caro. 90
Suffitus moderatus & non graveolens, frigidam & humidam cerebri intemperiem emendat. 146
Suffitus acerrimi apoplecticis conferunt. 151
gummi tamahaca cerebrum exsiccat. 175. asthmaticis nocent. 228. in diarrhœam biliosa. 273. dysenteria.

ria . 276. teneſmo . 279. in flexu hæmorrhoidum immodico . 285. ad dolorem hæmorroidum ſedandum . 288. in menſium ſuppreſſione . 339. menſium fluxu immodice . 341. exſiccans & roborans in fluore muliebri . 343. & ſeq. ex verrucis quæ tibiis equorum abnaſcuntur , in hyſterica paſſione . 349. ex lapide pirite , ad tumores ſcirrhoſos diſſolvendos. 353. ad uteri procidentiam. 360. adversùs ſterilitatem à frigida cauſa , 363. coryza . 205. in auris ſurditate . 198. ad uteri flatus explodendos . 358. ad fœtum mortuum excludendum. 370
Suffumigia cephalica. 148
in paralyſi , 256
in ſurditate. 198
ad ulcera profunda; 354
Suffuſio quid , 181
cauſæ. ibid. & 182
duplex, vera & ſpuria. ibid.
aliæ differentiæ. ibid.
quomodo diſtinguatur à gutta ſerena, 188
ſigna, ibid.
quando punctione curanda , ibid. & 184
curatio. 183
Suffuſio & cataracta, 502
Sugillatio quid, 186
curatio, ibid.
Suilla caro, 98
Sulphuris lac & flores ejuſdem ad catarrhum; 175
Sulphuris oleum in oris & linguæ ulceribus, 212. & ſeq.
ad dentes de albandos. 216
Sulphuris flores & lac ad aſthma. 225. & ſeq.
ad phthiſim , 240
Super purgationis curatio. 17
Suppoſitoriis alvus proritetur ; ſi clyſteres injecti non reddantur 151. & ſeq.
Suppoſitoria ad teneſmum. 279
ad flexum immodicum hæmorroidum. 291. & ſeq.
ad dolorem hæmorrhoidum. 288
in veſicæ inflammatione , 325
Suppoſitoria. 324
Suppreſſio omnimoda alvi aut urinæ ; morbi acuti indices , 53
Suppurantia medicamenta. 134
Suppurationis in thorace cauſæ & ſigna, 232
Suppurati qui evadant. ibid.
Sutarum dolor quid ſignificet. 85
Surditas quando ſalubris , 51
Surditas. 169
cauſæ , 197
curatio, ibid.
Surdi ab ortu cur muti ſint; 196
Surdaſtri cur aperto ore meliùs audiant; ibid.
Surdis bilioſæ dejectiones proſunt. ibid.
maxime conferunt ſternutatoria. 197
ſpiritus vini helleboratus. 197
Surdaſtri in conſtitutione auſtrina graviorem auditum habent. 197
Surditas in febribus malignis cur non adeò periculoſa . 412
Suſpiria quando mala. 66. & ſeq.
Syderum influxus, quomodo ſint cauſæ morborum peſtilentium. 408
Symphyti radicis ſyrupus in diabete commendatur. 330
Sympathici affectus, an morbi. 25
Symparhicus morbus quis , & quas cauſas habere ſoleat . 29. & 30.
Symptoma quid ſit, unde pendeat , illius differentiæ; 39
Symptomatum cauſæ. 40
Symptomata notificant morbos. 25. & ſeq.
Symptomata hyſterica & hypochondriaca. 451
Συνεδρεύοντα ſigna. 41
Syncope pulſum abolet. 43
Syncopè morbi maligni index; 51
Syncope quid. 242
in quo differat ab apoplexia. ibid.
ſigna. 243
cauſæ. 242. & ſeq.
Syncope cardiaca & ſtomachica. ibid.
Syncopes lethalis hiſtoria in nobili virgine Monſpelianæ . ibid. & in alia virgine & ſanguine circa cor congelato . ibid.
Syncope in quo differat, ab epilepſia , apoplexia , & uteri ſuffocatione. 243
curatio. ibid.
Syncope hæmorrhagia cohibita. 209
Syncopalis febris eſſentia, cauſæ, & differentiæ. 397
curatio ſyncopalis minutæ. 398
Syncopalis humoroſæ. ibid.
Syncope à liene. 528
Synochum ſignificat ſanguis è naribus fluens; 51
Synochus ſimplex. 386
cauſæ, & ſigna. ibid.
differentiæ, & curatio. ibid.
Synochi ſimplicis duo remedia, ſanguinis miſſio ad animi deliquium, & aquæ frigidæ potus. 386
Συνοχοὶ, & Συνέχεις febres quænam ſint. 389
Synochi putrida eſſentia. ibid.
differentiæ, & cauſæ, ibid.
ſigna. 390. & ſeq.
Synodicus menſis. 31
Syntecticæ diarrhœæ cauſæ: 273
Syrupi. 141
Syrupus Magiſtralis in dolore capitis , 183. ad ſanguinem mundificandum. 234. & ſeq.
Syrupi ad aſthma. 225. & ſeq.
ad phthiſim. 249
Syrupus de abſinthio. ibid.
ejus deſcriptio, ibid.
reſtaurans. 246
in diarrhœa bilioſa, 274
Syrupi de cichorio compoſiti quadruplicato rheo doſes. 292
Syrupus purgans in calida hepatis intemperie. 289. & ſeq.
ad obſtructiones inveteratas. 293. & ſeq.
ex chalibe deobſtruens & purgans. 295
hydragogus. 292
rhamni cathartici, hydropicorum aquas educens. 301
Syrupi ſancti Ambroſii, ibid.
deſcriptio & uſus . ibid. purgans in melancholia hypochondriaca . 308. purgans & præſervans à calculo. 320 de alrhæa ſimplex in calculo renum . ibid. roborans , adſtringens & refrigerans in fluore muliebri. 342. hyſtericus purgans. 351. magiſtralis purgans. 384. refrigerans , roborans , purgans. 352
Syrupus violaceus , aliique dulciores , ſoli non exhibendi . 395
Syſtoles effectus. 20

T

TAbaci ſumus hyſtericis mulieribus prodeſt, 349
cinis dentes abſtergit & dealbat. 216. & ſeq.
Tabellæ cerebrum confortantes. 152
in mania . 169. ad diarrhœam. 273. & ſeq. exſiccantes cerebrum . 174. hepar refrigerantes . 290. roborantes in melancholia hypochondriaca . 408. calculum imminuentes . 320. roborantes & leniter purgantes ad præcavendum abortum , 367. ad aſthma . 225. in hæmoptoe . 439. in ventriculo frigido , 272. ex chalybe deobſtruente hepar . 294
Tabellæ. 140
Tabes à quo humore; 237
Tabis differentiæ variæ ab Hipp. propoſitæ. ibid.
Tabidis autumnus cur malus.
Tabifica conformatio. 238
Tabes morbus endemius in Luſitania. 30
Tabula ſignorum, partem primariò , vel per conſenſum affici indicantium. 47
Tabula ſignorum magni vel parvi morbi. 55
Tactus ſigna parva. 61
Tactus quid. 21
Tactus ſymptomata. 146
Tamarindi ad immodicum fluxum hæmorrhoidum cohibendum commendantur. 285
Tapſi barbati uſus in hæmorrhoidum dolore. 288
Τάραξις quid. 187
Latinis conturbatio, ibid.
curatio. ibid.
Tartari cryſtallus quomodo fraudetur ab impoſtoribus ; 295.
ex tartaro remedia fiunt ab obſtructione inveterata . ibid.
ſal tartari & ſpiritus tartari maxime commendantur ad obſtructiones hepatis. 294
ex tartaro remedia ad hydropen. 302. & ſeq.
in ſcorbutica affectione. 311
in ſuppreſſione menſium. 339
Tartari cremor in hyſterica paſſione exhibendus. 351
Tartari vitriolati compoſitio & uſus. 294
in ſuppreſſione menſium. 339
in calculo renum. 318
Temperamentum quid ſit , & temperamentorum differentiæ. 4
Κριτήριον Temperamentorum. 5
Temperamentum ætatum. 6
Judicium temperamentorum. 5
Temperamenta ſexuum & temporum anni. 6. & 7.
Temperies calida & ſicca viſcerum , bilioſum humorem prædominari arguit. 43
Temporum inæqualitates malignarum febrium cauſæ. 408
Temporum anni temperamenta. 7
Temporum morbi ſigna. 41
Temporum anni qualitates. 105. & 106.
Tempus victus exhibendi ægrotis. 356
Teneſmus cum mingendi cupiditate cur adſit in veſicæ calculo. 322
Teneſmus quid. 278
an differat à dyſenteria . ibid. gravidis abortum facit , ib.
curatio. ibid. & 280
Tenuis pituita. 20
Terebellum extremum remedium in epilepſia. 161
Terebinthinæ uſus in aſtmate. 226
Aperit , urinam movet , & alvum emollit in ſcirrho hepatis.

patis. 309. in melancholia hypochondriaca. 308. in præservatione à calculo renum. 321. pilulæ ex rerebinthina in mictu sanguinis à calculo. 327. in ulcere renum & vesicæ & uteri. 328. in empyemate. 329. ventriculo expurgando. 249. in inflammatione ventriculi. 190
Terminus accretionis quidnam sit. 18
Tertiana febris quandonam vera & legitima dicatur. 396
Tertianæ continuæ essentiæ & causæ. 390
signa diagnostica. 391. quomodo à synocho biliosa distinguatur. ibid. venæ sectio maximè utilis. 393
Tertianæ intermittentis sedes ac differentiæ. 399
causæ. ibid. exquisitæ signa. ibid. nothæ signa. ibid. insemper periculi expertes. ibid. solutio certior per alvi fluxum. ibid.
curatio. ibid.
victus ratio. ibid.
Tertiana febre laborantes, quando cibandi: etiam in accessione, urgente necessitate cibus offerri potest. ibid.
medicamentum purgans quando exhibendum: 400
cur vomitoria conveniant. ibid.
Tertianæ intermittentis longioris causæ. ibid.
malignæ signa. 410
Tertianus quid. 47
Θεραπίυτικη quid. 108
Τέτανος convulsionis species. 157
prognosis. 158
Theriaca recens ratione opii sopor osis affectibus non convenit. 151. & seq.
Trachea fluxionibus obnoxia. 50
Tremor quomodo funestus. 64
Trigesimus quartus dies criticus. 92. & seq.
Tristitiæ effectus. 107
Trochisci. 141
Trochisci fixioni sistendæ idonei. 174
in calido catarrho. 175
Trochisci Gordonii & de carabe ad mictum sanguinis. 327
ad renum ulcus & vesicæ. 345
de myrrha ad mensium suppressionem. 339
assekengi in dysuria. 334
Trochisci in ulcere renum & vesicæ. 328
in febre quartana maximè utiles. 405
sublinguales ad linguæ scabritiem siccitatem. 398
albi Rhasis in cancro uteri. 355
Trochisci ad ulcus ventriculi. 357
de Rhabarbaro ad hydropem. 301
viperini ad febrem pestilentem. 418
Tuba Fallopiana quid. 347
Tuberculum pulmonis duplex. 237.
ejus causæ. ibid.
Tuberculum in pulmonum arteriis prope cor; palpitationis & interitus causa in Antipatro medico. 244
Tumor œdematosus tibiarum & pedum quomodo discutiendus. 304
Tumor magnus & contumax, genu occupans, emplastro vesicatorio admoto curatus. 378
Tumor lienis. 437
Tumor strumosus. 444. & 459
ex tumore in genu aperto, loco puris ventus egreditur. 471
Tumor pedis dextri diuturnus. 480
Tumor pancreatis scirrhosus cum affectione hypochondriaca. 481
Tumor cancrosus in hepate cum dolore ischiadico. 459
Tumor in genu contumax, & diuturnus. 492
Tumor mammarum. 500
Tumor hepatis spurius & decipiens. ibid.
Tumor cruris. 528
Tumor & dolor in genu. 512
Tumor scroti. 521
Tumores strumosi in digitis. ibid.
Tumor suppuratus resolutione curatus. ibid.
Tumor œdematosus. ibid.
Tumor in crure. 528
Turgere humorem quid sit. 115
Turgentia in humoribus quid. 408
quomodo dignoscatur. ibid.
In turgentia cur phlebotomia potius quàm purgatio usurpetur. ibid.
Turtures. 100
Tussis excrementa quid indicent. 47
Tussi cur excitetur dum auris interior vellicatur. 196
Tussi & catarrhus infantis. 440
Tussis & difficultas spirandi cum doloribus humerorum brachiorum. 475
Tuthia in ulceribus oculorum commendatur. 192
Tympanites quid. 298
causæ. ibid.
causa efficiens. ibid. an solus efficiat. ibid.
in corpore atrabiliario lethalis. 300
Typhodes febri quid. 390
Typhomania quid. 152

V

VAcui dies. 31
Vacuatio suppressa quid efficiat. 41
Valerianæ sylvestris radicis laus in epilepsia: 162
Vapor occulta qualitate molestus inter causas palpitationis cordis. 243
Vapor melancholicus ut plurimum causa catalepseos. 154
Vaporum melancholicorum, qui ab hypochondriis elevantur, varia symptomata. 306
Vapor malignus & venenatus hystericæ suffocationis causa. 346
Varices Melancholicis supervenientes salutares. 169
Variolæ in quo differant morbi novi. 421
Variolarum causa. ibid.
eruptio cur tandiu differatur: ibid.
cur majori copia in facie, pedibus, & manibus apparere soleant. ibid.
in quo differat à maculis purpureis. ibid.
aliquando pestis prodromi & nuntii. 422
Variolarum & morbillorum expulsio fit per sanguinis ebullitionem. ibid.
talis ebullitio duplex, una perfectiva, & alia corruptiva: ibid.
duo habent tempora, unum ebullitionis; aliud eruptionis. ibid.
imminentium signa. 423
quæ salutares. ibid.
lethales sanguinis excretiones quid indicent: ibid.
curatio. ibid.
victus ratio. ibid.
erumpentibus cur diuturnior somnus noxius: ibid.
curatio à venæ sectione inchoanda. ibid.
quo morbi tempore maximè proficua. ibid.
an purgatio conveniat. ibid.
Eruptionem adjuvantia. 424
quando usurpanda. ibid.
malignitas alexipharmacis oppugnanda. ibid.
solis incrassantibus curæ. ibid.
quas partes afficiant. ibid. & 425
ab earum noxii quomodo defendendus pulmo: 424
intestina, oculi, nares, facies. 425
Variolarum foveæ & cicatrices in facie quomodo dolendæ. ibid.
Variolæ an acu aurea vel argentea perforandæ. ibid.
Variolæ. 449 & 504
Variolæ cum dysenteria: 443
Variolæ cum alvi fluxu. 450
Variolarum prognosis. 506
Vas breve, quos usus habeat: 259
Venarum jugularium secandi modus: 150
aperiti possunt in angina. 167
Venæ sectio frontis, in comate vigili idiopatico celebranda. 152. & seq.
in phrenitide: 167
dolore capitis. 176
in gutta serena. 180
Venæ narium utilissimè aperiuntur in phrenitide: 167
Venæ sectio temporum, earum, quæ sunt in angulis oculorum juxta nasi radicem in gutta serena. 179
ophthalmia. 187
Vena secanda sub mamma in curatione unginæ. 221. & seq.
sub lingua. 300
Vene plurimo sanguine refertæ, omnes vias anteriores angustiores efficiunt. 369
Venas per epiploicas & gastrepiploicas serosus humor è venis in abdomen fertur. 299
Venosus sanguis. 30
Veneni haustri curatio. 254
Venenatæ qualitates in hysterica passione agnoscendæ. 345
Venenata febrium qualitas à qua causa dependeat. 407 & seq.
Venenum secta vena faciliùs penetrat & interimit. 412
Venenatum quid in mania. 168
Ventis non defflatus aer facilè corrumpitur. 408
Ventriculi affectus. 247
Ventriculi coctio à quibus causis lædatur. 248
curatio. ibid.
Ventriculi coctio læsa cum alvi fluxu; curata in auctore usu aceti acerrimi cum ovis induratis. ibid.
Ventriculi dolor. 262
causæ. ibid.
curatio. ibid.
Ventriculi tres præcipuæ partes. ibid.
Ventriculis doloris causa extraordinaria: ibid.
Ventriculi phlegmones causæ & signa. 264. & seq.
curatio. ibid.
quando in abscessum degenerat. ibid.
Ventriculi ulcerum causæ & prognosis. ibid.
Ventriculi inflammationi quando purgatio conveniat. ibid.
Abscessus quomodo rumpendus. 265
ulceris curatio. ibid.
Ventriculus quomodo sit causa melancholiæ hypochondriacæ. 281. & seq.

Ventriculi calida intempeie laborantis curatio. 249
Ventriculum calefacientia & roborantia. ibid.
Ventriculi motus expulsivi triplices. 255
Ventriculi motus naturalis fit versus pylorum & intestina, motus præternaturalis contra. 256. & seq.
Ventriculus cur καρδίαν à veteribus vocatus. 262
Ventriculus quid conferat ad generationem calculi. 317
Ventriculi aphthas facit, succi limonum incautus usus. 319
Ventriculus quomodo ex utero in hysterica passione afficiatur. 346
Ventris dolor. 286. & seq.
Ventriculi dolor. 262
Venus immoderata una ex præcipuis arthritidis causis. 375 & seq.
Venus immodica calculum generat. 50
ad ventrem proclives biliosi. 39. & seq.
Ventris temperamentum. 7
Veneris impotentia. 495
Venus languida. 503
Veris victus. 92. & seq.
Veris qualitates. 104. & seq.
Vermes quando malum signum. 72
Vermes inter causas convulsionis & epilepsiæ numerantur. 160
in dentibus carioſis sæpissimè generantur. 214
Vermium genera. 202
non raro exitiosi sunt. 283
excreti in morbis an salutares. ibid.
an ex lacte in infantibus lactentibus generentur. 275
quibus expurgandi. 283
Vernaculi morbi. 30
Verrucæ. 519
Verrucæ manuum. 515
Vertebrarum luxatio paralysin efficit. 155
Vertigines unde oriantur. 163
Vertigo quid, ejus differentiæ. 162
proxima causa est circumvolutio spirituum, quæ est morbus in situ. ibid.
una idiophatica, & alia sympatica. 163
Vertigo idiophathicæ epilepsiæ aut apoplexiæ prænuncia. ibid.
Vertiginis sympathicæ signa distinctiva. ibid.
Vervecis omentum & pulmo ad pleuritidem. 229
Vesicatoria medicamenta. 136
Vesicatorium. 144
Vesicæ effectus. 315
Vesicæ excrementum proprium materia mucilaginosa. ibid.
Vesicæ calculus. 322
Vesicæ inflammatio. 324
causæ. ibid.
signa, ibid. curatio. ibid.
solvitur aliquando erysipelate in cute oborto. ibid.
topica quæ admovenda. ibid.
in principio non convenit purgatio. ibid.
Vesicæ ulcus. 328
signa. ibid.
curatio. ibid.
in senibus non curatur. ibid.
exsiccantia adstringentia, & glutinantia, & consolidantia quomodo conveniant. ibid.
injectiones peculiariter conveniunt. ibid.
Vesicæ calculo pueri, senes calculo renum cur magis obnoxii. 322
Vesica inflammata cur phlebotomia è parte dextra celebranda.
e vesica pus procedens quale. ibid.
Vesicatorii formula usitatior apud Monspelienses. 147
apoplecticis prosunt maxime cum euphorbio. 151
convulsioni, 158
epilepsiæ. 161
toti capiti admotum in dolore capitis. 175
sincipiti in ophthalmia. 190
posteriori parti cervicis in amaurosi. 179
toti capiti raso, 373
sincipiti lippientibus oculis. 191
in angina. 221
asthmate. 225
arthriticis doloribus. 374
ischiadico dolore. 381
Vesicatorium emplastrum. ibid.
Vesicatoria in febre pestilenti admovenda. 415
quibus corporis partibus. idid.
quo morbi tempore. 418
in peripneumonia. 230
Vesicat. in catharro, scapulis cervice. 173. & seq.
Vetulis quandonam menstrua excernantur. 22
Vibices in cadaveribus defunctorum quid indicent. 411
Vicinia calidarum rerum calefacit. 37
Vicinia frigidarum rerum refrigerat. ibid.
Victus moderatio quæ necessaria. 89
Victus singulis ætatibus congruus. 92
Victus singulorum temporum. ibid.
Vigesimus dies est criticus. 33
Vigesimus septimus dies, criticus. 34
Vigilia quid. 20
Vigilia quæ utilis. 106
Vigiliæ quomodo calefaciant. 110
Vigiliæ quando malum signum. 61
Vigiliæ post mediam noctem cur plerumque infestare soleant. 306
in febribus quomodo curandæ. 396
in febre malig. 410. & seq.
Vigiliarum noxæ. 91
Villensium aquarum laus. 76
Vini qualitates. 101
Vinacea autumni tempore membris paraliticis prosunt. 156
valent ad præcavendam arthritidem. 380
Vini immoderatus usus stuporem & paralysin inducit. 150
Vinum euphrasiatum in gutta serena. 179
purgans in asthmate. 225
Vinum in ophthalmia quando conveniat. 190
Hippocraticum ad calefaciendum stomachum. 250
chalybeatum in obstructionibus contumacibus solvendis. 294
hidragogum ad hydropis curationem & diureticum. 306
Vini aciduli laus in præservatione à calculo. 320
Vinum omnium fluxionum vehiculum est maximum. 308
medicamentum ad febrem quartanam. 404
omnium cardiacorum potentissimum. 419
Vinum helleboratum in mania. 170
alkekengi ad calculum. 319. & 320
ad suppressionem urinæ. 333
Vini calidi usus in intemperie ventriculi frigida. 251
an conveniat in gutta serena. 178
meracum famen caninam solvit. 251
Virgæ caruncula. 453
Viperæ caro, cor & hepar exsiccata, virtute polleno alexipharmaca. 418
Virgines quomodo effœminandæ, ut aptæ reddantur generationi. 363
Virginibus chlorosi laborantibus cur familiaris pica. 335. & seq.
Virginibus pessaria, nec clysteres uterini præscribendi. 182
Viri magis obnoxii anginæ, quam fœminæ. 220
Virium imbecillitas in quo differat à syncope. 246
causæ, & curatio. ibid.
Viscerum obstructorum signum, hypochondriorum gravitas, seu satietas. 293
Viscus quercinus specificus in epilepsia. 161
Visibilia objecta cur duplicia appareant. 180
cur inversa aut curva appareant. ibid.
cur fenestrata appareant. ibid.
Visio læditur imminutè, abolitè, & depravatè. 179
Visioni lumen necessarium in mediocri quantitate receptum. 37
Visus quid. 21
Visus signa lethalia. 61
Visum conservantia specilla. 184. & seq.
Vitam quomodo definiat Aristoteles. 13
Vitalis facultas quid sit. 19
Quid eidem ministret. ibid.
Vitalis spiritus quis, & ubi generetur. 13
Vitellina bilis quid. 10
Vitellina bilis unde procreetur. 53
Vitrea pituita. 11
Vitrei humoris affectus. 180
Vitriolum album hæmorrhagiam potenter cohibet. 209
Vitrioli oleum ad phthisin commendatur. 241
Vitriolum album, & sal ex vitriolo ad vomitum. 259
oleum seu spiritus ad obstructiones contumaces. 284
Vitrioli martis usus in melancholia hypochondriaca, illiusque præparatio. 308
in hysterica passione. 350
Vitrioli oleum & spiritus, vide Spiritus vitrioli.
Vitriolum album & sal vitrioli vomitoria in tertiana intermittente. 399
Vitriolarum laus in omni putredine & malignitate. 417
Vitulina caro. 98
Ulcus quid. 47
Ulcus in corde. 446
Ulcus gingivarum. 461
Ulcus cum ossis carie. 462
Ulcus cancrosum. 472
Ulcus fistulosum. 508
Ulcus sinuosum. 517
Ulcus renum. 525
Ulcus verminosum. 533
Ulcera circumglabra maligna. 52
Ulceris à variolis in faucibus excitati curatio. 424
Ulcera phagedænica quæ. 251
Ulcerum narium curatio. 203
Ulcera narium exsiccantia. ibid.
variolarum cicatricibus implendis. 424. ad ulcera maligna à variolis excitata. 425. ad scirrhum uteri. 355
fœtum mortuum excludens. 370
in hæmorrhoidum fluxu immodico. 385
Unguentum. 124
Unguenta ad spinam dorsi inungendam in paralysi. 155
in ophthalmia. 156
in suffusione. 183. & seq.

Unguentum resolvens ad arthritidem. 222
Ad dolorem ischiadicum. 380
detergens. 375
Unguento mercuriali cataracta curata. 135. & seq.
ophthalmia desperata. 190
Unguentum ventriculum roborans. 248. & seq.
in alvi fluxu. 282. & seq.
hepar deobstruens. 284
de artanita pro inunctione totius ventris in vermibus. 283.
hepar refrigerantia. 291. & seq. ad lienis scirrhum. 304. & seq. ad renum ulcera consolidanda. 328. ad abortum præcavendum. 367. ad sudores symptomaticos cohibendos. 398
Unguis oculi in quo differat à panniculo. 195
causæ differentia. ibid. curatio. ibid. aucta & jam inveterata, sola manuali operatione curatur. ibid.
Vomitus frequens quid arguat. 50
Vomitus mali signa. 71. & seq.
Vomitus instantis signa. 83
Vocem articulatam cur edant surdi ab ortu. 196
Voluntarii motus symptomata. 150. & seq.
Volvulus quid. 269
Vomica pulmonis derepente rupta multos è medio sustulit. 236
Vomitoria in affectibus soporosis. 150. & seq.
in paralysi. 156
asthmate. 225
Vomitus quid. 256
in quo differat à nausea. ibid. differentiæ. ibid. lethalis ab esu fungorum. 257. ex caseo putri magna copia comesto. ibid. imminentis signa. ibid. alvi profluvio laboranti superveniens salutaris. ibid. bonus vel malus quibus signis dignoscatur. ibid. bilosi curatio. ibid. pituitosi. 259
Vomitui vehementissima narcotica admixta purgantibus prosunt. 258. & seq.
Vomitus sanguinis. ibid. causæ. ibid. curatio. ibid.
quæ victus ratio conveniat. ibid. purgantia. 260. & seq.
Vomitorum blandum in calculo renum. 317. in diabete. 330
Vomitus utilitas in renum & vesicæ ulceribus. 328
in menstruis immodice fluentibus. 304. & seq.
fluore muliebri. 243. & seq.
Vomitorium in hysterica passione. 350
in uteri inflammatione minime convenit. 352
ad purgandam bilem in ventriculo. 397
in principio accessionis in febre quartana exhibenda. 408
Vomitorium triplex gradus. 394
Vomitorium. 138
Vomitoria medicamenta. 125
Vomitus in prægnantibus, sanguinis missione curandus. 365
in arthritidis prophylaxi usurpandus. 380. & seq.
quando melius succedat. ibid. ex quibus componendus. ibid. utilitas in febribus putridis continuis. 394
intermittente. 400
Vomitus in feere maligna, & curatio. 262
Vomitus sanguinis. 432
Vomitus in febre maligna. 428. & 468
Vomitus contumaciissimus. 458
Vomitus antiquus. 483
Vomitus sanguinis ab hausta in potu hirudine. 890
Vomitus ad choleram morbum accedens. 492
Vomitus horrendus, 506
Vomitus frequens qui arguat. 50
Vomitus mali signa. 71. & 72
Voraces melancholici. 45
Urinæ signa. 50
Urinæ morbi acuti indices. 52
Urinæ sanæ in febre non levi malignæ. 52
Urina quæ mala. 74
per urinas evacuatio. 119
Urinæ medicamenta. 130. & seq.
Urinæ suppressio. 426. & 446
Urinæ supressio à caruncula virgæ. 445
Urina cur in phrenitide aliquando supprimatur. 167
Eam provocantia. ibid.
Utinarum critica profusio quibus contingat. 272
Urina crassa & rubra cur appareat. 255. crassæ rubræ & turbidæ causa in melancholia hypochondr. 405
suppressa à calculo quid agendum. 325
Urinarum bullæ à qua causa fiant. 317. & seq.
filamenta ad quid referri debeant. ibid.
Utinæ paucitas in hydropicis mala. 300. cruentarum causæ. 326
Urinæ incontinentia. 329. & seq.
causæ. ibid. signa causarum. 330. incontinentia, & suppressio quomodo ab eadem causa producantur. ibid. specifica. ibid. potus conveniens. ibid. in senibus incurabilis. ibid.
Urinæ suppressio si septimum diem excedat, lethalis. 322
à calculo quomodo auferenda. ibid.
Urinæ ardor, 333. causæ. ibid. signa causarum. ibid. curatio. ib.
Urinæ acrimonia interdum inducitur à materia alba & quasi lactea cum urina copiose emissa. ibid.
ejusdem materia, & causa. ibid.
Urinarum copiosa profusio ab insolatu unde. 375
Urina in febre pestilenti aliquando urinæ sanorum similis. 411
ex urinis in eadem febre prognosis incerta. 414
Urinæ nigræ in quartana bonæ. 393
Urinam provocantia in febris continuæ declinatione. 395
Uteri scirrhus. 431
Uteri dolores. 504
Uteri prolapsus. 522
Urticæ succus in sistendo sanguine. 216
fluxu hepatico. 280. in ictero. 297
Urtica mortua specifica lieni scirrhoso. 304. urticæ succus fluxum mensium immodicum sistit. 341
Urtica contusa, maxillæ admota, citò dentium dolorem solvit. 227. radicis decoctum ore detentum. 226
Urticis viridibus membrum resolutum percutiendum. 156
Urtica cocta in sartagine pubis regioni admota, ad fluxum mensium immoderatum. 341. & sec.
Usus veneris quibus magis noceat. 107
Usus partium quid. 17
Uterus quomodo crassescat in prægnantibus. 173
proprium excrementum est fluor albus. ibid. corporis totius sentina ac cloaca à nonnullis nominatus. 338. sexcentarum ærumnarum, innumerarumque calamitatum auctor est. 345
utrum ad umbilicum & partes superiores ascendat. ibid.
Uteri inflammatio. 351
differentia. ibid. causæ 342. signa & curatio. ibid. & quomodo distinguatur à vesicæ & intestini recti inflammatione. ib. ut plurimum lethalis. ibid. suppurans ægram lenta febre absumit. 352
Uteri ulcus. ibid.
causæ. ibid. differentiæ, signa. ibid. curatio. 353
quando præcipuè conveniat sanguinis missio. 352
qua methodo fuerit curatum. ibid. deterpentia, exsiccantia & consolidantia. ibid.
Uteri ulceris, cui succedit fistula, curatio. ibid. à lue venerea curatio. ibid.
Uteri scirrhus. 354
causa, signa. ibid. differentia. ibid. curatio. ibid.
quomodo à mola distinguatur. ibid.
Uteri cancer. 355
causa, signa. ibid. curatio. ibid. cur incurabilis. ibid.
curatio palliativa. ibid. specifica. ibid.
Uteri gangræna & sphacelus ibid. causæ, signa. ibid.
curatio. 356. curatæ exemplum insigne. ibid.
Uterus auferri potest cum incolumitate mulieris. ibid.
Uteri inflatio in quo differat ab hydrope. ibid.
Uteri hydrops duplex. ibid.
in uteri cavitate quomodo flatus & humores continentur. ib. & 357. inflationis & hydropis causæ. ibid. quomodo ab hydrope universali, aliis uteri tumoribus, graviditate & mola distinguatur. 357
Uterus qualis in muliere, tale est ut plurimum reliquum corpus. ibid.
Uteri hydrops qui periculosior. ibid. vomitoria cur conveniant. 358. inflationi suffitus nucis moschatæ maxime conducit. ibid.
Uteri procidentia. ibid. differentiæ, & causæ. ibid. & 359. signa. ib. quæ incommoda sequantur. ibid. quomodo reponendus. ibid. quomodo continendus. 359
Uteri clausura. 360. causæ dignotio. ibid. curatio. ibid. quæ curabilis. ibid. curatio à Chirurgia maxima ex parte petitur. ibid.
Uterus disruptus ex partu laborioso 370. cur semen non excipiat. 361
Uteri acetabula dissolventia. 366. roborantia, exsiccantia, expurgantia. 364
Vulnus contusum. 472
Vulnus in brachio curatu difficile. 476
Vulnerum prognosis. 504
Vulnus contusum. 515
Vulnus capitis cum contusione. 517
Vulnus in pectore. 520
Vulnus sclopeti. 522
Vulnus contusum in oculo. 523
Ulcus cationum in sterno. ibid.
Vulnus asperæ arteriæ ex sclopeto. 524
Vulnus thoracis curatu difficile. 525
Vulnus vesicæ ex sclopeto. 527
Uveæ tunicæ affectus. 184. procidentia. differentiæ, signa curatio. 193
Uvæ. 96
Vulnerarium decoctum. 353. & seq.
Vulnerarium decoctum, aqua catapultarum dictum. ibid.
Vulneraria medicamenta. 133
Vulnus quid sit. 28
in Vulneribus computatio dierum quando fieri debeat. 31
Vulturis pellis ventrem calefacit. 173
Uvulæ relaxatæ causæ & curatio. 219
cautiones. ibid.

Y

Ypsilon

Z

Zedoaria ventriculum roborat. 25
Zinziber. 100

FINIS.

METHODI
DE
DIFFICILI RESPIRATIONE
LIBER PRIMUS.
DE DIFFERENTIIS METHODUM integrantibus,

CAPUT PRIMUM.

De methodo inveniendarum differentiarum læsæ respirationis difficultas, & ejus solutio.

GALENUS, antequam differentias, causas, & signa læsæ respirationis proponeret, Methodum, qua ipsius venaretur differentias, præposuit, de qua non levis potest esse difficultas, nec non errandi occasio, nisi rectè fuerit percepta: error enim, qui in ipsa rerum inveniendarum methodo capescenda committitur, a methodum facit, errantemque eum, qui res ipsas ex methodo cognoscere satagit. Difficultas igitur hæc ipsa est, quoniam Galenus ex sancita veræ methodi lege duo in hac statuit methodo, quorum alterum est ignotum, & hoc est, quod quæritur. Alterum verò est notum, quod supponitur. Ignotum, quod quæritur, id est, quod est præter naturam, cujus differentiæ ignotæ quæruntur: notum verò quod supponitur, id est, quod est secundùm naturam; Ex hujus enim noti præcognitione, quod ignotum est, demonstratur. Cùm autem differentiæ illius, quod est præter naturam, in quadam divisione consistant: quod est secundùm naturam, in unitate existere est necesse; ideoque ex unitate illius, quod est secundùm naturam, demonstratur, & colligitur illius, quod est præter naturam, numerus. Cæterum, quod ab unitate naturali præter naturam removetur, genere est duplex, specie autem multiplex: Duplex quidem est genere, quoniam, vel unitatem excedit, vel ab unitate deficit; specie verò est multiplex, secundùm excessum & defectum: at de differentiis generis, non autem de specificis, seu particularibus hìc sermo est. Ex necessitate igitur Galenus statuit, duplex genere idem esse, quod est præter naturam in excessu scilicet, & defectu, eò quòd unum est, quod est secundùm naturam. Quo stante, necessariò sequitur, duplices genere fore respirandi difficultates, eò quòd una sit ipsa respiratio secundùm naturam. Tamen Galenus assumptum methodi terminum ambiguum reddit, cùm in methodi applicatione hæc scribat: *Si igitur unum quodam, & simplex est respiratio, duplices genere respirandi habebit differentias: Si vero non unum, differentias habebit duplo plures numero, quàm ea, quæ ipsum componunt*; hæc enim de respiratione iis, quæ universaliter in methodo sumpsit, respondere non videntur, duplex nimirum id genere esse, quod est præter naturam, eò quòd unum sit, quod est secundùm naturam. Debuisset enim potiùs ita subsumere. Una est respiratio secundùm naturam, ergò duplex genere spirandi difficultas, seu dyspnœa, in excessu, scilicet & defectu. Tamen vult esse duplex quod est secundùm naturam, & quatuor esse differentias ejus, quod est in respiratione præter naturam; Est ergò contradictio, unum, & duplex esse, quod est secundùm naturam; duplex, & duplo plures genere id esse, quod est in respiratione præter naturam. Ut solvatur hæc difficultas, hujusque methodi veritas, & natura cognoscatur, videndum, quid Galenus pro *unitate* intelligat, in qua sanitatem consistere autumat, & quotuplex sit hoc unum. Pro unitate dico, Galenum non intelligere solam unitatem univocè sumptam pro quantitate continua indivisa, ad quam sequitur mensura ad esse unum: Qua ratione cum metaphysicis unitas strictio modo sumitur, ut alibi contra Mercatum, ex mente Divi Thomæ demonstravimus, agentes de continui solutione; hæc enim est species, non genus unitatis, quia solis competit similaribus, neque hujusmodi unitas competit similaribus quatenùs unitas, sed quatenùs talis unitas, in qua ipsarum partium sanitas fundatur.

At pro unitate genus intelligit, quod secundùm proportionem, tum quantitatem, tùm qualitatem includit, & unum *moderatum* dicitur, in quo sita est sanitas; Hoc verò unum moderatum illud est, quod est sibi simile secundùm qualitatem; quodque regula & *mensura* est secundùm quantitatem, ex Galeno 1. *dyspn. cap.* 1. ideò hoc unum moderatum dicitur de qualitate, & quantitate; *simile* autem est passio qualitatis, & mensura quantitatis. Non quævis autem qualitas, & quantitas, nisi sit moderata, sanitatis est capax; sive sit qualitas prima circa substantiam, quæ *temperiem* constituit, sive sit qualitas circa quantitatem, quæ est compositionis species, & figura dicitur: Ita quantitas sive sit continua, ut in similaribus, sive contigua ut in dissimilaribus. Quamobrem Galenus pro uno moderatum intelligit, quod secundùm proportionem dicitur de quantitate, & qualitate secundùm similitudinem, & mensuram. Porrò, quod unum est quantitate moderata, unum est numero, quod verò qualitate moderata, unum est specie, & utrumque est duplex. Et sanè unum numero est duplex, dicitur enim de unitate, quæ est quantitas continua, & de unione, quæ est quantitas discreta. Ptior est similarium, posterior dissimilarium sanitas. Dicitur & de actione, quæ ab unione, & unitate habet, ut sit una, *de diff.*

Ignotum, & notum in methodi lege considerantur.

Quod est præter naturam duplex est genere.

Quomodo Galenus unitatem sumat.

Non omnis qualitas & quantitas sanitatis est capax.

morb. 4. quæ eſt ſimplex, ut viſio, & compoſita, ut reſpiratio. Pariter quòd eſt unum ſpecie, duplex eſt, aut namque eſt qualitas, aut quod eſt ex qualitate. Qualitas eſt duplex, ſimplex & compoſita: Una ſimplex qualitas moderata unam ſimplicem temperiem conſtituit calidam vel frigidam, humidam vel ſiccam. Una compoſita qualitas moderata unam compoſitam remperiem conſtituit, calidam & humidam, & reliquas. Quod eſt ex qualitate, eſt actio communis, quæ ex una qualitate ſimplici, vel compoſita proveniens una eſt ſpecie, & pariter eſt duplex, ſimplex, & compoſita; ſimplex, ut renum attractio: compoſita, ut actio pulſifica, quæ eſt una ſpecie compoſita actio ex atrractione, & expulſione. Cùm ergo in methodo Galenus pro uno intelligat non unum ſimpliciter, ſed unum moderatum in ſimilitudine, & menſura, ſeu qualitate, & quantitate, in quo ſanitas formaliter conſiſtit, conſpicuum eſt, hoc unum moderatum ſecundùm naturam fieri non poſſe præter naturam, niſi alterutro modo, nimirum; aut per exceſſum, aut per moderati defectum. Et ita apparet ex eo, quòd eſt unum ſecundùm naturam, demonſtrari genere duplex, quod eſt præter naturam, ſive id ſumas in qualitate ſimplici, & compoſita, necnon in ejus una duplici actione communi, ſive in quantitate continua, & diſcreta, necnon ejus una actione duplici propria. Videtur autem eſſe difficultas de actione, cum tripliciter ea lædatur, depravatè ſecundùm exceſſum, diminutè ſecundùm defectum, & ablatè ſecundùm privationem?

Qualitas duplex.

Reſpondeo, privationem referri ad defectum: actio enim abolita & deficiens, in defectu differt ſecundùm magis & minus. Sed rurſus inſtabit, ſi differentia ſecundùm magis, & minus in defectu conſtituit duplicem modum actionis læſæ ſecundum defectum, cur differentia ſecundum magis & minus in exceſſu non conſtituet duplicem modum actionis læſæ ſecundum exceſſum? Reſpondeo cum Galeno 1. *de Dyſpn. primo*, *immoderatum genere duplex eſſe, aut enim deeſt quod ab eo, quod ſecundum naturam ſe habet, aut excedit: tot autem in ſe ipſo particulares differentias habebit quot poſſibile eſt: ipſam rem ſuſcipere circa moderati exceſſus, & defectus*; plures ergo poſſunt eſſe in exceſſu, & defectu particulares differentiæ ſecundum magis, & minus. Ea tamen quæ in defectu conſiſtit ſecundùm privationem potiſſimum exprimitur cum reliquis ſit ſenſibilior, à deficiente autem, ſeu diminuta actione non differt defectus genere, ſed tantùm differentia.

Privatio ad defectū refertur.

Quibus ita ſtantibus, ad propoſitam difficultatem accedens dico, Galenum de unitate methodum, rectiſſimè reſpirationi applicaſſe, ſumpſit enim reſpirationem pro una actione propria, non quidem ſimplici, ſed compoſita ex dilatatione, & conſtrictione, quatenus pendet ab uno moderato organo juxta ſui quantitatem dilatationis, & conſtrictionis; Ideò non ſolùm dixit, *ſi igitur unum quodam eſt reſpiratio, vel non unum*, ſed dixit: *unum ſimplex aut compoſitum*; non enim una ſimplex eſt reſpirationis actio, ſed compoſita. Verùm major difficultas eſt de genere illius, quod eſt præter naturam, cum dicat, immoderantias circa unum ſimplex *genere eſſe duplices*; in uno autem compoſito, quale eſt reſpiratio, *duplo plures* eſſe. Etenim in ſimplici, & compoſito moderato ſemper duplex immoderati genus eſſe videtur in defectu, & exceſſu. Solutio tamen patet ex Galeno, cum non dicat, in læſa reſpiratione duplo plures *genere*, ſed *numero* eſſe immoderantias; non enim implicat, duplex eſſe genus immoderati in una compoſita actione, qualis eſt reſpiratio: duplo plures tamen numero, & ſpecie eſſe immoderantias.

Galen. de unitate methodū rectè reſpirationi applicuiſſe demonſtratur.

CAPUT II.

Ex quibus partibus componatur reſpiratio, tanquam una actio compoſita, in quibus univerſa conſideratio de reſpirandi difficultate conſiſtit.

CUm ergò ex allata methodo pateat, naturalem reſpirationem utroque modo lædi defectu, & exceſſu, jam inveſtigare eſt neceſſe, quot, & quales ſint læſæ reſpirationis ſecundùm defectum, & exceſſum partes. Ut autem hoc dignoſcatur, operæ pretium eſt noſſe, ex quot partibus hæc una ſecundùm naturam reſpiratio ſit compoſita actio, Galenus 1. *de dyſpnœa cap.* 2. inquit: reſpirationem per ſe componi ex duabus partibus, ideſt ex duplici motu inſpirationis, & expirationis, per accidens verò ex duabus ceſſationibus, ſeu quietibus intervenientibus; idem enim eſt ceſſatio, & quies ex eodem 1. *de dyſp. cap.* 3. Differt autem motus dilatationis, & conſtrictionis, quemadmodum pulſus à motu ſurſùm & deorſùm in tremore, ex Galeno *cap.* 5. *de tremore*. Quoniam motus ſurſùm & deorſùm continuò fit, abſque ſenſibili quiete, at uterque dilatationis, & conſtrictionis motus *propriis, & ſenſibilibus extremis circumſcribitur*, hoc eſt, ſenſibilibus ceſſationibus utraque reſpirationis pars circumſcribitur, uti & pulſus, excepto tamen formicanti ex eodem Galeno 2. *de cauſis ſympt.* 2. Hoc idem docuit 3. *de dyſp. cap.* 3. ſcribens: *quòd itaque ex ſpiritus intra, & extra meatu totius reſpirationis actio compoſita eſt: & quod altera ejus pars inſpiratio, altera expiratio appellatur, dictum quidem eſt in* 1. *lib. ſtatim in principio*. Quibus verbis colligitur, reſpirationem eſſe actionem per ſe compoſitam ex duplici motu. Componi autem per accidens ex duplici quiete pariter colligitur ex eodem loco, dum ſubiungit: *Verum totius reſpirationis pars ſit per accidens quodam: quandoquidem compoſita res ex duobus contrariis motibus quiete diſtinctis conſtans*. Sed in contrarium eſt pulcherrima difficultas ex Galeno ſumpta de uſu pulſuum *cap.* 6. ubi proponens eodem non eſſe pulſus, & reſpirationis quæſtionis titulum, diverſum in eo eſſe ſtatuit, quòd arteriarum ſyſtole actio eſt, emiſſio autem ſpiritus, hoc eſt, aeris, minimè quidem actio; ſed actionis remiſſio, & ceſſatio: Atqui conſtat, ſpiritus emiſſionem eſſe expirationem, ut ille docuit 1. *de dyſp. cap.* 2. iis verbis, *Spiritus videlicet extra, & intra means*, pro enim intro meante ſpiritu, inſpirationem: pro extra meante expirationem intellexit, quam *cap. citato* de uſu pulſuum, emiſſionem ſpiritus appellat; Igitur, cum velit, expirationem non eſſe actionem, ſed actionis ceſſationem, neceſſariò ſequi videtur, reſpirationem non componi ex duabus partibus per ſe, hoc eſt, ex duplici motu, & ex duabus partibus per accidens, hoc eſt, ex duplici quiete; ſed componi tantùm ex unico motu, q i eſt inſpiratio, & ex unica illius ceſſatione, quæ eſt ſpiritus emiſſio, ſeu expiratio. Hæc ſanè magna eſt difficultas, de qua fuſiùs in meo tractatu de facultate pulſifica. Solutio autem videtur in eo ſita, quòd expiratio ſimilis eſt, & diſſimilis motui ſyſtoles arteriarum, Similis eſt in efflatu: diſſimilis in ſpiritus emiſſione, ut propterea duplex ſit expiratio, ſpiritus emiſſio, & hæc eſt naturalis; necnon efflatus, ſeu exſufflatio, cum & ſine ſtertore, & hæc eſt præter naturam: Etenim ſpiritus emiſſio aeris eſt ſecundum naturam inſpirati efflatus, ſeu exufflatio fuliginis, ſeu aeris violenter inſpirati. Differunt hæ duæ expirationes ſecundùm Galenum, nam ſpiritus emiſſio non eſt actio, ſed uſus, & actionis ceſſatio; efflatus vero actio eſt. Diſſimilis ergò eſt motus ſyſtoles arteriarum à ſpiritus emiſſione thoracis, quoniam ſyſtole ſemper eſt actio, qua vel ſpiritus vitalis, vel fuligo, vel utrumque expellitur: Similis eſt efflatui thoracis motus ſyſtoles, cùm in efflatu thoracis fuligo, vel aer violenter expellatur. Sed ulteriùs ſciendum, in reſpiratione, ſicut in pulſu, duplicem eſſe actionem ſpecie diverſam. In pulſu equidem cum motu dilatationis & conſtrictionis eſt attractio, & expulſio: dilatatio autem, & conſtrictio eſt motus vitalis pulſificus; attractio verò, & expulſio eſt motus naturalis, differuntque ſpecie motus vitalis & naturalis. In reſpiratione pariter duo ſunt motus ſpecie diſtincti, dilatatio & conſtrictio, qui eſt motus animalis; attractio, & expulſio, qui eſt motus naturalis. Et differunt ſpecie naturalis motus & voluntarius, ſicut voluntarius, & pulſificus: nam tametſi uterque ſit motus dilatationis & conſtrictionis, eſt tamen ſpecie diverſus. Motus enim dilatationis voluntarius eſt per accidens, ſicut motus conſtrictionis

Reſpirat. componitur per ſe ex duplici motu inſpirationis, & expirationis, & ex duabus ceſſationibus per accidens.

Expiratio ſimilis eſt motui ſyſtoles arteriarum in efflatu. Diſſimilis in ſpiritus emiſſione.

Duplex actio in reſpiratione, ſicut in pulſu, ſpecie diverſa.

nis eſt per ſe: at verò uterque motus pulſificus eſt per ſe. Siquidem voluntarius dilatationis motus non fit ex dilatatione muſculorum, ſed eſt dilatatio partis, quæ fit ex muſculi contractione, ut propterea ſola actio muſculi voluntaria fiat per cõſtrictionem, non per dilatationem: motus autem pulſificus dilatationis, ut & conſtrictionis per ſe fit, cum ex dilatatione, tum ex ipſarum arteriarum conſtrictione.

Pulſus, & reſpiratio ſemper conveniũt in naturali attractionis motu, expulſionis nõ ſemper.

Portò veluti differunt in motu dilatationis pulſus, & reſpiratio, ita conveniunt ſemper in naturali attractionis motu; quemadmodum enim arteria ex dilatatione attrahit, & repletur, ita & thorax; & ſicut in motu conſtrictionis diverſo conveniunt arteria, & thorax, ita non ſemper conveniunt in naturali expulſionis motu. Arteria namque ſemper in contractione aliquid expellit; thorax verò non ſemper in ſui conſtrictione expellit, emittit verò ſemper, idem tamen non ſunt expulſio, & emiſſio. Nam naturalis ſpiritus, ſeu aeris emiſſio ex ſolo fit diaphragmatis motu, abſque pulmonum expulſione: Et ideò ad hanc reſpiciens Galenus de uſu pulſuum ſtatuit, ſpiritus emiſſionem non eſſe actionem, ſed actionis ceſſationem, hoc eſt, non eſſe actionem, qualis eſt motus ſyſtoles, quæ eſt compoſita ex vitali, & naturali, noluit tamen, ſpiritus emiſſionem fieri abſque thoracis contractione. Expulſio autem fit ſolummodò in efflatu, ſeu exſufflatione, coagentibus muſculis intercoſtalibus; unde hæc ſimilis eſt motui ſyſtoles arteriarum, quia eſt actio compoſita ex voluntaria, & naturali. Emiſſio igitur ſpiritus eſt actionis ceſſatio naturalis nimirum, ad differentiam ſyſtoles, & efflatus; non eſt tamen quies abſolutè, cum fiat contractionis thoracis motu. Et quamquam Gal. 1. *de dyſp.* 13. in expirationibus aliquando omnes muſculos in totum otioſos eſſe, permittentes thoraci collabenti propriam recuperare conſtitutionem, ſcripſerit; tamen pro omnibus muſculis alios omnes intelligit, uno excepto diaphragmate. Hinc patet ſolutio ptopoſitę difficultatis, componitur enim naturalis reſpiratio ex duplici motu, quorum alter eſt compoſitus ſemper ex voluntario, & naturali, & hic eſt inſpiratio; alter verò ex voluntario tantùm aliquando, qui eſt exſpiratio. Et cum ſint duo motus, dilatatio & conſtrictio, his duæ reſpondent quietes, interna, & externa: in *quibus quatuor*, quæ hoc unum compoſitum componunt, *univerſa conſideratio de reſpirandi difficultate conſiſtit*.

Quid ſit ſpiritus emiſſio.

CAPUT III.

De generibus differentiarum difficilis reſpirationis.

SEd cum hactenus conſtet, reſpirationem eſſe unam actionem moderatam, & huic reſpondere duplex immoderati genus ſecundùm exceſſum, & defectum: præterea apparere hactenus, reſpirationem non eſſe unam ſimplicem actionem, ſed ex quatuor partibus compoſitam; propterea inquirendum remanet, quot ſint læſæ reſpirationis differentiæ, quæ ſub duplici genere læſæ reſpirationis ſecundùm exceſſum, & defectum continentur. Galenus *primo de dyſpn. cap.* 2. differentias genericas læſæ reſpirationis diſtinguit in *ſimplices*, & *compoſitas*: Videndum igitur eſt, quæ ſint hujuſmodi ſimplices, & compoſitæ differentiæ. Galenus ſimplicem appellat reſpirandi difficultatem, *quæ unam totius reſpirationis partem ſingulatim occupat: Compoſitam verò quæ in pluribus conſiſtit*. Quod ut percipiatur; ſciendum eſt, quòd compoſita ſpirandi difficultas eſt duplex; ſpecie & numero: & differunt, quoniam, quæ numero eſt compoſita, eſt ſimplex ſpecie; quæ verò eſt ſpecie compoſita, eſt numero multiplex. Dyſpnœa numero compoſita, & ſimplex ſpecie ea eſt ſuperius cum Galeno propoſita, quæ vel *unam* totius reſpirationis partem ſingulatim occupat, & eſt numero ſimplex, vel *plures* reſpirationis partes occupat, hoc eſt, vel utrumque reſpirationis motum, vel utramque quietem; & hæc eſt numero compoſita, ſed ſemper ſpecie ſimplex. Exempli gratia, *inſpiratio magna* eſt una ſimplex numero ſpirandi difficultas: at *inſpiratio magna*, & *magna expiratio* in utroque motu eſt compoſita numero ſpirandi difficultas, ſpecie tamen ſimplex: ita in una quiete ſimplex numero eſt differentia, ut *raritas*, vel *denſitas*: in utraque verò quiete eſt duplex numero, ſed ſimplex ſpecie *raritas*, aut *denſitas*, *eadem enim ratio utriuſque motus exiſtit*, ait Galenus; ſubjungo tum, eamdem eſſe rationem utriuſque quietis, quoad rationem numericam; quare hæc eſt compoſitio prima numerica, ſed non ſpecifica. Dyſpnœa autem ſpecie, nedum numero compoſita, ea eſt, quæ conſtat ex differentiis *ſpecie diverſis*, non autem contrariis, ut *inſpiratio ſimul & magna & velox*; hæc numero, & ſpecie eſt compoſita, & eſt multiplex, ut ſuo loco patebit; & hæc, quæ ſpecie eſt compoſita in eo, quod numero eſt compoſita, differt etiam à priori, quoniam prior eſt ſimplex numero in uno motu, duplex in utroque: hæc verò in ſingulo motu duplex eſt numero, & veluti duplex ſpecie, ſicut in utroque motu ſimul duplex ſpecie, & quadruplex numero. Hanc ſpecie compoſitam differentiam innuit nobis Galenus *lib.* 1. *cap.* 2. ſcribens, *ubi has ſufficienter explicavimus, poſtea viciſſim permutantes tum motus, tum ceſſationes, & mutuo, & per ſe: ita etiam compoſitas inveniemus*. Obſervandum uterius eſt, quod Galenus à ſimplicibus differentiis exordium ſumpſit, *eò, quod poſterius ſit ſemper compoſitum ſimplicibus*. In ſerie autem ſimplicium primo modo compoſitas etiam repoſuit, cum ſint ſimplices ſpecie. Verè enim ſunt illæ compoſitæ ſpirandi difficultates, quæ ſpecie ſimul differunt. Hìc ergo ſemper obſervandum eſt de ſpecie ſimplicibus, ac numero ſimplicibus, & compoſitis.

Differentiæ genericæ reſpirationis duplices: ſimplices, & compoſitæ

Compoſitę duplex

Dyſpnœa ſpecie, & numero compoſita quæ,

SYNOPSIS I.

De Generibus difficilis reſpirationis.

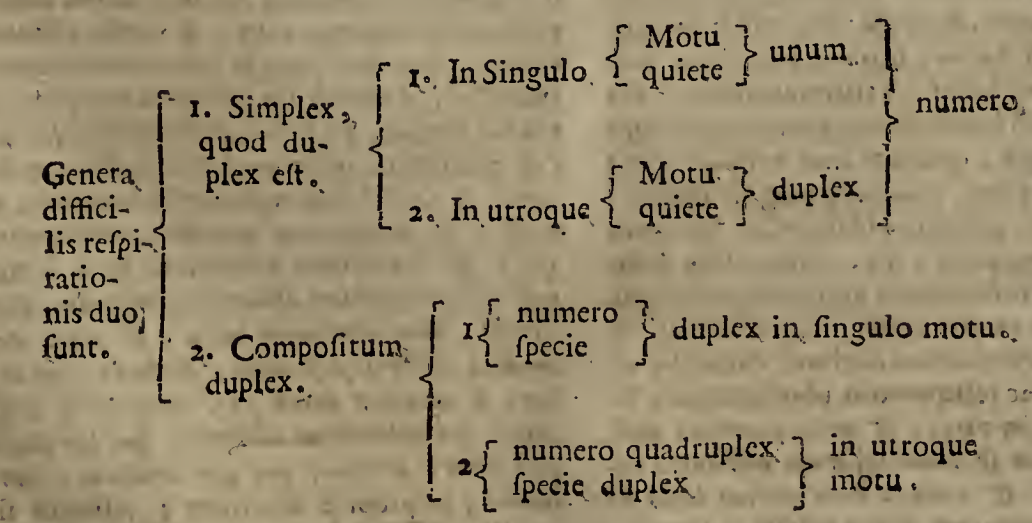

CAPUT IV.

De differentiis difficilis respirationis simplicibus.

QUot verò sint hujusmodi simplices differentiæ, aperiendum est. Videntur autem aut quatuor esse species, cum quatuor sint respirationis partes; aut si plures, totidem cessationum esse quot motuum, cum oppositorum eadem sit ratio, motus verò, & quies opponantur. Tamen nec quatuor sunt simplices dyspnœæ species, sicut sunt quatuor respirationis partes, nec tot sunt species quietum, quot motuum; propterea hujus pluralitatis, & paucitatis fundamentum inveniendum est; hoc enim apertè significavit nobis Galenus 1. *de dysp.* 2. dicens, *generatio autem motibus quidem composita, cessationibus verò simplex est*. Sunt autem, ut summatim dicamus, *plures* quidem motuum immodestiæ, cessationum verò *binæ*. Et constat, Galenum pro *pluribus* ex parte motuum, quatuor esse voluisse, cum dixerit, cessationum binas esse. Enimverò cur *duæ* sint spirandi difficultatis species secundùm quietes, *quatuor* verò secundùm motus, hoc est, quod demonstrationem expostulat. Demonstrativa autem *sumptio* à Galeno mirificè exprimitur dicente; *hæ namque simplices existentes*, quæ scilicet sunt cessationum binæ, *juxta temporis quantitatem solùm differentias habent: motus verò, non solùm juxta hanc, sed & juxta quantitatem spatii localis, per quod feruntur, differunt*. Quæ ut intelligantur, notandum discrimen inter motum localem, & quietem; motus namque duplicem, quies verò simplicem habet habitudinem. Motus quidem duplicem habet habitudinem, & ad tempus, in quo id quod movetur, movetur; & ad spatium, per quod movetur: sunt enim, rectè dicente Galeno, *ab omni circa locum motu inseparabilia tempus, & spatium*. At quies simplicem habet habitudinem ad tempus *solùm*, seu temporis quantitatem, non verò ad spatium: quoniam si quies habitudinem haberet ad spatium, non esset quies, sed motus, ut propterea tempus non solùm sit mensura motus, sed etiam quietis, quamquam diverso modo. Tempus enim est mensura motus, quo id, quod movetur, movetur; Tempus verò est mensura quietis, quatenùs id, quod movetur, quievit; illa est mensura per se, hæc verò per accidens; prior fit secundùm prius, & posterius; posterior mensura fit in priori, & posteriori spatio. Et hoc modo debet intelligi Galenus, dum ait, differentias dyspnœæ secundùm quietes esse juxta temporis quantitatem *solùm*; secundùm verò motus, & juxta tempus, & juxta spatium; Non enim eodem modo differentias habet motus & quies secundùm tempus. Cùm igitur quies, seu cessatio unicam tantùm habeat habitudinem ad temporis quantitatem, motus verò duplicem, & ad temporis, & ad spatii quantitatem, ex necessitate sequitur, utramque utriusque respirationis motus cessationem, unicam solùm habere difficilis respirationis appositam differentiam: hæc enim *est raritas, & densitas*: utrumque verò motum, duplicem: quarum altera, ratione temporis *dicitur velocitas, & tarditas*; altera, ratione spatii, est *magnitudo, & parvitas*. Hinc difficilis respiratio secundùm utramque quietè erit tantùm *rara*, & *densa*: secundùm utrumque motum *velox*, & *tarda*, ratione temporis; *magna*, & *parva* ratione spatii. Verumtamen pro recta harum differentiarum intellectione graves occurrunt difficultates enodandæ, quarum una versatur circa raritatem, & densitatem; alia circa magnitudinem, & parvitatem. Circa primam videtur Gal. sibi contradicere, dum ex una parte, ait, differentias cessationum lęsæ respirationis haberi juxta tempus solùm, non autem à spatio; ex alia verò, dum ex locali distantia raritatem & densitatem declarat exemplo vitium, & olearum, ac reliquorum plantatorum, sic scribens: *densas enim vites, & oleas plantari dicimus, cum brevissimum spatium ipsarum distantiæ indicare volumus; sic & raras, cùm multus locus in medio plantatorum corporum fuerit relictus*: Innuens similiter, raras & densas denominari respirationes secundùm quietem à multo vel modico spatio. Et augetur difficultas, cum ex Aristotele de quantitate, rarum & densum sint quantitates positionem in loco habentes: quare ex loco vel spatio, non autem ex tempore, vel saltem ex utroque erunt depromendæ difficilis respirationis differentiæ in cessationibus, quemadmodum in motibus. Eadem difficultas etiam augetur ex Galeno, qui 3. *de dysp.* 3. postquam de magnitudine, & parvitate protulit, *inseparabilia esse ab eo, quod per spatium aliquod, aut distantiam localem fertur*, proinde magnitudinem, & parvitatem esse differentias à spatio, seu distantia sumptas; Illud idem subjungit de densitate, & raritate dicens: raritatem & densitatem non esse oppositionem aliquam respirationis motus, *sed ut compositæ rei ex distantiis conflatæ*; quare densitas & raritas, sicut parvitas & magnitudo, differentiæ erunt à spatio sumptę. Secunda difficultas de magnitudine & parvitate, Hydræ instar, quatuor habet capita truncanda. Primum est, quia cum Galen. 1. *de dysp. citato* dixerit, ab omni circa locum motu inseparabilia esse tempus, & spatium, proinde visus fuerit voluisse, magnitudinem & parvitatem, veluti velocitatem & tarditatem, à motu esse inseparabilia, contrarium asseruit 3. *de dysp. cap.* 3. scribens: *Magnitudo & parvitas, veluti non sunt motui propria, sic omninò inseparabilia sunt ab eo, quod per spatium aliquod, aut distantiam localem fertur*. Videtur ergo contradictio, magnitudinem & parvitatem esse, & non esse inseparabiles differentias à motu. Secundum caput est, quod sumens Galenus differentiam motus à spatio, ait, sumi à spatio, quod vel est multùm, vel modicum: inde tamen non vult, multam vel modicam, sed magnam vel parvam respirationem denominari. Tertium caput est, quia 4. *de loc. aff.* 7. explicans quid Hippocrates 1. *prognostic. rum tex.* 24. pro *spiritu magno*, & *ex longis intervallis*, hoc est raro, intelligat; respondet, esse conspicuum, *eum magnum pro multo dixisse*. Igitur ex Hippocrate idem etit appellare respirationem magnam, & multam, cum tamen contrarium Galenus doceat 1. *de dysp. cap.* 2. Quartum hydræ caput exoriens est, quia, cum Galenus multum & modicum de spatio prædicaverit, & consequenter de motu, illud idem in calce capitis motui, & actioni impropriè competere asserit ita scribens: *sic animalium actiones, quæ per modicum tempus fiunt, densas; quæ per multum, raras appellamus*, scilicet impropriè; sicut enim impropriè dicuntur raræ, & densæ: ita actiones multæ, & modicæ. Prima difficultas de raritate, & densitate ex eo solvi debet, quia claudicans sit ejus similitudo. Non enim ita vult ex spatii distantia respirationis cessationes dici raras & densas, sicut oleas & vites; sed similitudo in hac consistit diversitate, quod quemadmodum plantæ ex modica loci, vel multa mutuò distantia, raræ, aut densæ dicuntur: ita cessationes longitudine & brevitate, raræ aut densæ nominantur, non autem ex loci distantia; longitudo enim & brevitas non ad loci, sed temporis quantitatem attinent, quatenùs tempus est mensura quietis: sicut velocitas, & tarditas ad temporis quantitatem spectant, quatenùs tempus est mensura motus. Sed in alio adhuc latitat solutio, est autem, quoniam plantæ ex loci distantia impropriè dicuntur raræ, vel densæ, quemadmodum, & animalium actiones: propriè autem dicuntur raræ, & densæ actionum cessationes; quæ brevitate & longitudine temporis mensurantur. Animalium actiones non propriè dici raras vel densas, ex ipso Galeno desumitur 1. *de dysp. cap.* 2. dicente; impropriè eum loqui, qui *velocitatem, & tarditatem cessationibus tribuit, raritatem verò, & densitatem motibus*, transpositis terminis: & Cadmeam victoriam eum vincere, *qui cessationum nomina actionibus imponit*. Etenim subjungit; *quemadmodum vites, & oleas densas, ubi modica interest distantia, dicimus, raras nominantes, si amplior inter sit*, impropriè scilicet dicimus: *ita animalium actiones, quæ per modicum tempus fiunt, densas, quæ per multum, raras appellamus*; impropriè nimirùm; Alioqui si ita non intelligantur Galeni verba, sibi necnon veritati repugnaret. Quamobrem ita plantæ dicuntur impropriè raræ & densæ ex loci distantia, sicut actiones ex tempore multo vel pauco: nec non cessationes

Quare pauciores species quietum, quam motuum.

Discrimen inter motum locale, & quietem.

Binæ difficultates explicantur.

Prima.

Secunda.

Prima difficultatis solutio

nes seu quietes propriissimè dicuntur raræ, vel densæ, ex longitudine, & brevitate cessationum, sicut actiones & motus ex tempore multo vel pauco, propriissimè dicuntur veloces aut tardi. Et ex hoc etiam apparet solutio ad quartam partem secundæ difficultatis. Et quamquam Aristoteles rarum, & spissum, seu densum, quantitates in loco positionem habentes esse statuat, tamen cum pro secunda quantitatis specie positionem habente, non ad locum, sed in loco positionem intelligat, propterea plantæ ratæ, & densæ impropriè dicuntur, cum positionem quidem habeant ad locum, non tamen in loco. Quæ enim positionem in loco habent, spectant ad situm partium in toto, quarum conditiones sunt, ut sint continuæ & permanentes, ex Aristotele *de quanto text.* 23. veluti sunt linea, superficies, corpus, & locus: atqui plantæ non continuæ sunt, ideò nec positionem habent in loco, sed ad locum, & consequenter raræ aut densæ propriè dici non debent; eoque minus actiones, cum non sint quantitates, sed qualitates, de quibus prædicant tantùm velocitas, & tarditas ratione temporis; magnitudo, & parvitas ratione spatii. Et quamquam cessationes ex se sint quædam motuum privationes, & refetantur ad temporis quantitatem, tempus verò non sit quantitas positionem in loco habens, quia non est permanens, ex Aristotele loco citato, tamen, quatenus mobile in utroque spatii termino quiescens positionem permanentem habet in loco, eatenùs à longitudine & brevitate temporis, qua in termino spatii quiescit, propriè dicitur habere quietes ratas, aut densas, ad differentiam motus, qui non est permanens in spatio. Et ideò ratione temporis, quò secundùm prius, & posterius continuò movetur id quod movetur, motum velocem, aut tardum habere dicitur; quare à longitudine, & brevitate temporis cessatio habet ut sit rara, aut densa. Quod clarè etiam colligitur ex Galeno 3. *de dysp. cap.* 10. Ita constat, quomodo intelligenda sit Galeni auctoritas 3. *de dyspn. cap.* 3. diverso enim modo magnitudo & parvitas, raritas & densitas à spatio, seu distantia desumuntur. Etenim magnitudo & parvitas sumitur pro locali distantia illius, quod fertur; raritas verò & densitas res est ex distantiis composita, ratione illius, quod in utraque distantia quiescit; Summatim ergo concludimus, quod raritas & densitas sunt differentiæ sumptę a longitudine, & brevitate temporis illius, quod in utroque spatio quiescit. Accedo ad secundam difficultatem diversis pullulantem capitibus, cujus primum caput truncandum ita esse videtur; spatium scilicet & tempus differre, quia spatium non est motui proprium, nec à motu inseparabile, motu nimirum simpliciter accepto, sed spatium est inseparabile à motu locali. Tempus verò est à motu simpliciter inseparabile. Et hæc distinctio conspicuè elicitur ex Galeno, qui 1. *de dysp.* statuit, tempus & spatium esse inseparabilia, non quidem à motu, sed *ab omni circa locum motu*: Tertio autem *de dysp. cap.* 3. statuit, magnitudinem & parvitatem non esse *motui propria*; non dixit verò, *motui circa locum*. Spatium igitur motui locali est proprium, tempus verò motui absolutè. Hinc ex necessitate sequitur tarditatem, & velocitatem *ab omni motu esse inseparabilia*, ut ipse docuit Galenus 3. *de dysp.* 3. magnitudinem verò & parvitatem esse inseparabilia à spatio, hoc est à motu locali, ut eodem Galeni loco habetur. Secundum caput Hydræ de multo & modico, seu pauco; necnon magno & parvo, multum hac in re habet momenti, pro cujus enucleatione sciendum est ex Aristotele *de quanto text.* 23. & 27. multum & paucum; magnum & parvum ex se non esse quantitates, sed potiùs relationes, quantitates verò sunt per accidens quatenùs junguntur cum quantitate. Et hoc sanè modo, ratione quantitatis spatium dicitur multum, & paucum, magnum & parvum: unde & ratione spatii respiratio dici potest multa, vel pauca; aut magna, vel parva. Tamen quoniam in utroque respirationis motu duplex perpenditur quantitas nimirum spiritus, seu aeris, qui inspiratur, & expiratur, & quantitas organorum, quæ in respirationis motu dilatantur & constringuntur; ideò, ut æquivocatio fugiatur, Galenus observat, multum & paucum propriè dici de spiritus quantitate, quæ inspiratur & expiratur; magnum verò, & parvum de spatio ipsius organi, quod dilatatur & constringitur, & propterea Galenus 4. *de loc. aff.* 7. docet, Hippocratem pro *magno spiritu*, aere videlicet, *multum* intellexisse: & contingit sæpiùs eamdem respirationem esse simul, ratione utriusque quantitatis magnam & paucam, ut suo dicemus loco. Sed ut omnia clara reddantur, & difficultas omnis, quæ ex mala Galenicæ doctrinæ perceptione oriri potest, de medio tollatur, rursus de raritate, & densitate notandus est Galeni loquendi modus, qui non levem adducit obscuritatem. Tertio enim *de dysp. cap.* 3. ait primùm de raritate, & densitate, quòd *neutrius partis est densitas & raritas*, scilicet neutrius partis respirationis, quoniam, ut paulò supra dixerat, *neutrius propriarum, ac primarum respirationis proprium, & inseparabile est*; raritas enim & densitas attinent ad utramque quietem, & non ad utrumque respirationis motum: quies verò est pars respirationis accidentalis, sicut motus est pars ejus essentialis; & hoc dictum non est ambiguum; Quod tamen ambiguitatem efficit, est quod de *urgenti*, & *extendenti*, seu tardo, & veloci spiritu dicitur à Galeno, scilicet *alterius partis ipsius respirationis proprias esse differentias*. Erit namque sensus, sicut densitas & raritas neuttius respirationis partis est propria differentia, inspirationis nimirum, & expirationis; ita tarditas, & velocitas alterius tantùm respirationis partis erit differentia. Quod tamen esse non potest. Primò quoniam tarditas, & velocitas est propria differentia competens utrique respirationis parti, inspirationis & expirationis. Secundò, quia dato, esse differentias unius tantùm partis, cujus sint differentiæ, aperire opus erat, an fortasse expirationis, vel inspirationis. Pro solutione dicendum, Galenum pro parte respirationis eamdem non intelligere; cùm enim respirationis partes, ut dictum est, duæ sint essentiales, & duæ accidentales, cum de raritate, & densitate ipse loquitur dicens: *neutrius partis* esse differentias, pro *neutra parte* intelligit ambas respirationis partes essentiales, quæ sunt inspiratio, & expiratio. Cum verò loquitur de velocitate & tarditate, statuens alterius partis respirationis esse proprias differētias, pro *altera parte* respirationis non intelligit unam simplicem partem totius respirationis essentialis, sed totam, quæ componitur ex duplici motu inspirationis, & expirationis. Unam verò appellat ad differentiam alterius accidentalis, quæ componitur ex duplici quiete, seu cessatione. Quare respiciens ad diversas totales respirationis partes, diverso modo loquitur de densitate & raritate, necnon de tarditate, & velocitate. Ita ergo solutis omnibus difficultatibus, constat, brevitate & longitudine cessationum, respirationem utramque densam, & ramam propriè denominari, quæ est una & simplex specie, & duplex numero composita difficilis respirationis differentia secundùm quietem: magnitudine & parvitate spatii magnam, & parvam: velocitate & tarditate temporis tardam, & velocem nuncupari debere, quæ sunt duæ differentiæ & simplices specie diversæ, & numero compositæ differentiæ ejusdem dyspnœæ secundùm motum.

Positio ad locum, & in loco quid.

Secundæ difficultatis solutio

Galeni loquendi modus declaratur.

SYNOPSIS II.

De differentiis ſimplicibus difficilis reſpirationis.

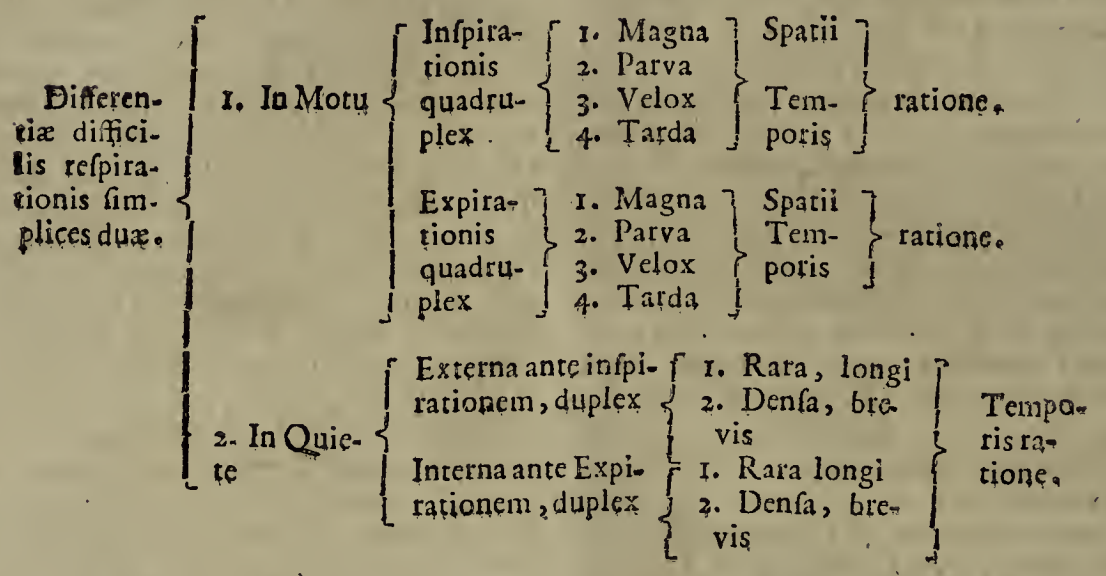

CAPUT V.

De compoſitis differentiis læſæ reſpirationis.

HIs quatuor capitibus ſupra habitis, quæ tribus à Galeno Libris dicta ſunt de differentiis ſimplicibus læſæ reſpirationis, ſufficienter abſolvimus, & declaravimus, quæ pro recta ſui intellectione hujuſmodi expoſtulabant declarationem. Remanet, ut agamus de differentiis compoſitis, & de ipſarum generibus. Hac autem in re libet quoquo pacto à Galenico tramite paulum deviare, qui de cauſis ſimplicium læſæ reſpirationis differentiarum priùs egit, poſt de differentiis compoſitis: cum tamen ordo expoſcere videatur, ut omnes differentiæ tùm ſimplices, tùm compoſitę priùs aperiantur, mox de utrarumque cauſis abſolutus inſtituatur ſermo; indeque utiles, nedum artificioſæ difficilis ſpirationis differentiæ ex multiplici ipſarum numero ad prænotionem ſeligantur. Compoſitæ igitur differentiæ, quas *conjugia*, ſeu *conjugationes* Galenus appellavit 1. *de dyſp. ult.* ad tria reducuntur capita à Galeno propoſita 2. *cap.* 1. *libri*, dum ſcripſit, *poſteà viciſſim permutantes tùm motus, tùm ceſſationes, & mutuò, & per ſe: ita etiam compoſitas inveniemus*: dum enim ait: *viciſſim permutantes tùm motus, tùm ceſſationes*, innuit nobis compoſitionem ex motu, & quiete ſimul: ſubjungens, & *mutuò*, compoſitionem motus cum motu ſolum indigitat: tandem particula *per ſe* ſoliùs & unius motus compoſitionem proponit, ut propterea ad hæc tria capita omnes differentiæ difficilis reſpirationis compoſitæ reducantur. Et quamquam *cap.* 15. dixerit, *inventis ſimplicibus differentiis, non amplius difficile eſſe etiam has invenire, quæ ex illis componuntur*: tamen difficilius eſt ex ſimplicibus compoſitas, quàm invenire ſolas ſimplices; ſicut difficillimum eſt ex compoſitarum numero, quæ utiles tantùm ſecernere. Et ſanè Galeni dictum ita intelligere eſt neceſſe, ſcilicet non amplius difficile eſſe ex ſimplicibus compoſitas demonſtrare, ſimplicibus præcognitis, hoc eſt, facilius eſſe ex ſimplicibus compoſitas, quàm ex compoſitis, quæ tantùm utiles ſunt, invenire. Tria igitur ſunt compoſitarum differentiarum capita, *per ſe mutuò* & *viciſſim*. Cum enim tota reſpiratio componatur ex duplici motu, & ex duplici quiete: & in ſingulo inſpirationis, & expirationis motu ſint duæ oppoſitæ differentiæ, in utraque autem quiete ſeorſim unica tantùm oppoſita differentia; hinc eſt ut compoſitio difficilis reſpirationis fiat, aut in uno tantùm motu reſpirationis, ſcilicet inſpirationis, vel expirationis, & hæc dicitur compoſitio *per ſe*: aut fit in utroque motu ſimul, & hæc *mutuò* fieri dicitur: aut compoſitio fit inter motum & quietem, & hæc compoſitio *permutatio* propriè dicitur, & *viciſſim* facta; ut ideò differat compoſitio, quæ viciſſim fit, ab ea, quæ mutuò. Quæ enim mutuò fit, eſt ſolùm inter motum & motum; quæ verò viciſſim, alternatio eſt inter motum & quietem ſimul. Sed occurrit difficultas; nam Gal. 3. *de dyſp. cap.* 3. quinque difficilium reſpirationum genera proponit. Primum velocitatis, & tarditatis. Secundum magnitudinis, & parvitatis. Tertium denſitatis & raritatis. Quartum inæqualitatis; dum ſcribit. *Cæterùm cum reſpiratio res ſit, quæ & facere aliquid & pati poſſit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipſa, utraq; videlicet parte æqualiter aut inæqualiter perfecta*. Quintum denique proponit dicens: *At verò & rurſus aliud ipſius totius ut compoſita partibus inter ſe mutuò collatis*. Quare non tria, ſed quinque erunt genera. Reſpondeo, hanc difficultatem non omninò eſſe ad propoſitum; genera enim læſæ reſpirationis, quæ hic proponuntur, ſunt difficilis reſpirationis differentiarum genera compoſita, & non ſimplicia. Prima autem tria decerpta ex 3. *de dyſp.* 3. ſunt tria genera ſimplicia, de quibus ſupra actum eſt. Reliqua autem duo ſunt cōpoſita, de quibus interim. Sed rurſus inſtabit aliquis, ſi duo tantùm à Galeno ibi proponuntur; ergo non erunt tria. Reſpond. Gal. eo loco non ex profeſſo agere de differentiis compoſitæ dyſp. cum 1. *lib.* ſufficienter de ipſis egerit; ideò non omnia compoſitarum differentiarum genera ibi proponit, ſed unum genus tantùm, & unam ſolam alterius generis ſpeciem; Genus propoſitum eſt differentiarum mutuò compoſitarum, quod eſt ſecundum in ordine, & conſtat illud, dum Galen. ait, *at verò & rurſum aliud ipſius totius, ut compoſitæ, partibus inter ſe mutuò collatis*; differentiæ enim mutuò compoſitæ totius ſunt reſpirationis, ipſius partibus inter ſe mutuò collatis. Species compoſitæ differentiæ eſt propoſita inæqualitas: pro ejus enim genere non differentiarum genus, ſed ſpeciem intelligit; ut enim ſuo loco apparebit, genus quod ſub ſe inæqualitatem continet, eſt genus differentiarum viciſſim compoſitarum, quod ſub ſe quatuor habet differentiarum ſpecies viciſſim compoſitas, quarum ſpecies una eſt ipſa inæqualitas. Quamobrem tria tantùm ſunt genera compoſitarum differentiarum *per ſe*, *mutuò*, & *viciſſim*.

Differētiæ compoſitæ conjugationes à Galeno ad. ſtæ ad tria capita reducuntur.

Compoſitarum tria capita ſunt per ſe mutuò, & viciſſim.

Differētia inter mutuò, & viciſſim compoſita.

Difficultas & ejus ſolutio.

CAPUT VI.

De differentiis per ſe compoſitis difficilis reſpirationis in ſingulo motu.

EXordiamur à primis differentiis per ſe tantùm cōpoſitis difficilis ſpirationis, hæ enim ſunt quæ in uno tantùm motu fiunt ſeorſim, nulla autem ratione in quiete: & ſunt differentiæ compoſitæ, non tantùm ſpecie, ſed etiam genere; & quatuor in alterutro motu ſunt harum differētiarum conjugia. Declaro omnia. Quæ per ſe ſunt compoſitæ differētię, conſpicuum eſt, eſſe tātum in unico ſpecie motu, non autem in utroq; quod enim eſt per ſe, ſpecie ſimplex eſt, non duplex. Quatuor eſſe conjugia in ſingulo motu, ex eo patet, quia *duæ oppoſitiones in ſingulo motu exiſtunt, ut recte* Galenus *libr.* 1. *cap.* 15. *duæ verò oppoſitiones inter ſe permutatæ quatuor conſtituunt conjugia*, ex Galeno priori loco dictum hoc enunciaret de differentiis compoſitis ſecundum motum, & quietem, quatenus ſcilicet raritas, & denſitas cum magnitudine, & parvitate permutatur: tamen in quocunque differentiarum genere verum eſt hoc affirmare, quod duæ permu-

Quæ tantùm conjugia differentiæ per ſe cōpoſitarum in alterutro motu.

tatæ

tatæ oppoſitiones, ſive in motu tantùm, ſive in motu & quiete, ſive in motu & motu, ſemper quatuor compoſitarum differentiarum læſæ reſpirationis efficiunt conjugia. Ex qua cauſa pendet, quod docuit Galenus *lib. 1. cap. 15. in ceſſationibus, impoſſibile eſſe compoſitam reſpirandi difficultatis ſpeciem fieri, cùm una ſola oppoſitio in eis exiſtat juxta raritatem, & denſitatem.* Quod dictum ita debet intelligi, impoſſibile eſſe compoſitam reſpirandi difficultatis ſpeciem fieri in ceſſationibus, hoc eſt, in ceſſationibus per ſe ſeorſim acceptis, non tamen mutuò conjunctis: in conjunctis enim duplex eſt ſpecies compoſita dyſpnœæ, quam Galenus aut negligenter, aut conſultò omiſit, quia quod de motu dicitur, de quiete intelligendum eſt, ut ſuo dicemus loco. Verùm in ſingula quiete impoſſibile eſt unam ſpeciem compoſitam difficilis reſpirationis invenire, cùm non duplex, ſed una tantùm ſit oppoſitio. Res autem ita ſe habet, ut duæ oppoſitiones permutatæ in uno motu, quatuor efficiant conjugia; una autem oppoſitio in duplici quiete duo conjugia efformat; in ſingula tamen nullam conjugationem. Sed mirabitur quis, quomodo ex una oppoſitione unum compoſitum fieri nequeat, ſi oppoſitio duorum ſit. Reſpondeo, compoſitionem per ſe difficilis reſpirationis non fieri ex oppoſitis, ſed ex diverſis, & his quidem non ſpecie ſed genere. Propterea ubi ſunt duo oppoſita ſpecie, inter illa fit compoſitio, quoniam ibi ſunt duo genere diverſa, & non oppoſita: ubi verò eſt una oppoſitio tantùm, ibi nulla eſt diverſitas, ideò neque aliqua compoſitio; & ratio eſt, quia quæ invicem componuntur ſimul ſunt; ſimul autem eſſe non poſſunt in eodem duo oppoſita. Declaro. Sunt oppoſita hæc duo, magnitudo & parvitas: velocitas, & tarditas. Sunt diverſa hæc duo, ſed non oppoſita, magnitudo & velocitas, aut tarditas: pariter parvitas, & velocitas, vel tarditas. Sunt autem hæc duo diverſa genere, quoniam velocitas, & tarditas ad qualitatem, magnitudo & parvitas ad quantitatem ſpectat: quod egregiè deducitur ex Galeno 1. *de dyſpn.* 19. ubi loquens de inæquali reſpiratione in motu, & quiete, de qua & nos ſuo loco, hæc habet verba, *tunc neceſſarium jam ceſſationum quidem quantitatem, motuum verò, non ſolùm quantitatem, ſed etiam qualitatem alterari.* Conſpicuum eſt, pro quantitate ceſſationum Galenum intelligere raritatem, & denſitatem: pro quantitate motuum, magnitudinem & parvitatem: ſicut pro eorumdem qualitate, velocitatem & tarditatem; quare differunt genere magnitudo & parvitas, nec non velocitas & tarditas; Et quamquam Galenus de ſimplicibus læſæ reſpirationis differentiis, tarditatem, & velocitatem ad temporis quantitatem retulerit, ſicut raritatem & denſitatem, tametſi diverſo modo, ut explicuimus: tamen dico, velocitatem, & tarditatem ad ipſum motum relatam, formaliter eſſe qualitatem, in habitudine autem ad tempus, quatenùs eſt menſura motus, per accidens ad quantitatem referri; quare differunt genere magnitudo, & parvitas, velocitas, & tarditas. Cùm ergo in ſinbulo matu duo ſint oppoſita, ſunt etiam duo genere diverſa, quibus invicem permutatis quatuor fiunt conjugia, non tamen ſpecie, verùm etiam genere diverſa: & ſunt in ſingulo motu per ſe. Reſpiratio *magna & tarda: magna, & velox; parva, & tarda, parva, & velox.* Porrò in ſingula quiete, ut dictum eſt, cùm ſit una tamen oppoſitio, etiam unum tantùm eſt genere, ideò nulla compoſitio; *raritas* enim & *denſitas* ſunt duo in uno genere oppoſita, quæ invicem non poſſunt componi, quoniam una quies ſeu ceſſatio ſimul eſſe non poteſt rara, & denſa. Sed occurrit pulcherrima difficultas. Videtur namque abſurdum, in uno reſpirationis motu compoſitam dyſpnœæ differentiam non fieri inter ejuſdem generis oppoſita: quod ſi verum eſt, videtur etiam hujuſmodi compoſitionem fieri poſſe in ſingula ceſſatione. Illud verò verum eſſe de motu patet ex Galeno 1. *de dyſpn. capite* 17. ibi enim adverſus quendam ſibi adverſarium determinat, dari differentiam difficilis reſpirationis compoſitam ex magnitudine, & parvitate, necnon ex velocitate, & tarditate, reſpectu ejuſdem numero & ſpecie motus, inſpirationis ſcilicet, vel expirationis: nimirum cùm alteruter motus in principio eſt magnus, in fine parvus, & vice verſa; eodemque modo cum ſimul velox & tardus eſt; igitur eadem numero & ſpecie ceſſatio ſaltem poterit eſſe rara & denſa, ſicque non omnis compoſitio per ſe à ceſſatione removenda erit, nec ſemper inter ea quæ ſunt genere diverſa compoſita per ſe fiet difficilis reſpirationis differentia, reſpectu unius motus, ſicut neque reſpectu unius quietis. Reſpondeo, aliud eſſe loqui de difficili, reſpiratione æquali, & aliud de inæquali: quæ ſit in uno motu ex oppoſitis, inæqualis eſt reſpiratio, inæqualitate ſingulari, quæ impar citata dicitur: quæ verò fit in uno motu ex genere diverſis, æqualis eſt ſpirandi difficultas per ſe compoſita. Prior, de qua procedit difficultas, ad tertium genus difficilis reſpirationis attinet, non ad primum, de quo interim, ſub quod continentur quæ tantùm componuntur ex genere diverſis & nullo modo oppoſitis. Ob quam rationem diximus, hujuſmodi compoſitionem non reperiri in ſingula quiete, ſicut in ſingulo motu. Sed fortaſſe neque in ſingula quiete ex oppoſitis compoſitio ſit inæqualis; non enim videtur una numero, & ſpecie ceſſatio ſimul eſſe poſſe rara, & denſa; ſicut idem numero & ſpecie motus eſſe poteſt magnus & parvus; velox & tardus; & ratio eſt, quoniam motus non tantùm habet relationem ad tempus, ſed etiam ad ſpatium: & cum motus ipſi ſpatio ſucceſſivè coextendatur, ideò juxta primam medii partem idem motus poteſt eſſe magnus, vel velox; & juxta reliquum ſpatium abſolvendum, parvus vel tardus: quod de quiete dici non poteſt, cùm ipſa ad ſolam temporis quantitatem referatur. Sed quidquid de hac re, interim oſtendiſſe ſufficiat, in ſolo ſingulo motu differentias per ſe compoſitas læſæ reſpirationis, inter ea quæ genere ſunt diverſa, reperiri, eſſeque tantùm quatuor conjugia in ſingulo motu inſpirationis, & expirationis.

Compoſita reſpirandi difficultatis ſpecies fieri nõ poteſt in ceſſationibus per ſe ſeorſim acceptis.

Compoſitio per ſe difficil. reſpir. non fit ex oppoſitis, ſed ex diverſis genere.

Quid pro quantitate, & qualitate ceſſat. motuum Gal. intelligat.

Difficult. movetur.

Reſponſio.

SYNOPSIS III.

De differentiis per ſe compoſitis difficilis reſpirationis in ſingulo motu.

- Differentiæ difficilis reſpirationis per ſe compoſitæ in
  - 1 motu ſingulo duplices.
    - 1 inſpirationis quadruplices.
      1. magna, & tarda
      2. magna, & velox
      3. parva, & tarda,
      4. parva, & velox.
    - 2 expirationis quadruplices.
      1. magna, & tarda
      2. magna, & velox
      3. parva, & tarda.
      4. parva, & velox.
  - 2 quiete ſingula. Nulla.

CAPUT VII.

De differentiis in utroque motu mutuò compositis difficilis respirationis, nimirum cum rhythmo, vel sine rhythmo.

Quid rhythmus.

SEquuntur differentiæ compositæ, quæ mutuò fieri dicuntur cùm & sine rhythmo, de quibus egit Galenus 1. *de dyspn. cap.* 16. & 21. Rhythmus autem consonantia est, & ideò respiratio quæ fit cum rhythmo est consona: quæ sine rhythmo, dissona dicitur. At observandum, consonantiam, & dissonantiam in respiratione esse duplicem, propriam & impropriam. Propriè dicta illa est, cùm unum inspirationis motum cum altero expirationis conferimus, quemadmodum in pulsibus dilatationem cum constrictione, ut rectè Galenus suprà *citato cap.* 21. ideò rhythmus est ipsorum motuum invicem collatorum ex eodem Galeno *citato cap.* 16. Consonantia autem, & dissonantia impropriè sumpta, illa est, quæ habet respectum non ad respirationis partes, seu motus invicem collatos; sed ad ætatem, sexum, & temperamentum, potissimùm verò ad ætatem. Etenim esse potest, quòd respiratio sit sibi consona in ordine ad binas sui partes, seu motus; dissona verò quo ad ætatem: esse etiam potest, ut absolutè sit consona, & ratione partium respirationis sibi succedentium, & ratione ætatis. Hæc eurhythma, id est, proportionata; altera arhythma dicitur, seu improportionata, & est triplicis differentiæ, ut de pulsibus dictum est. De respiratione eurhythma Galenus per transennam egit 1 *de dyspn. cap.* 7. Cæterùm quoniam hìc agitur de difficili respiratione, quæ est symptoma in actione læsa, ideò pro consona, & dissona respiratione, non quæ impropriè, sed quæ propriè dicitur intelligimus. Sed mirabitur quis, quomodo respiratio rhythmica, & consona præter naturam esse possit; & tamen verum est, quod rhythmus in respiratione potest esse præter naturam, cum uterque ipsius motus à naturali recedit mediocritate, secundum excessum, vel defectum; potest enim utraque pars respirationis sibi collata præter naturam esse magna, vel parva, velox, aut tarda, sicut dissona absolutè, cùm inspiratio magna est, expiratio autem parva, vel vice versa. Quare prior dicitur esse cum rhythmo, non quidem simpliciter, hæc enim est naturalis, sed secundùm quid, posterior verò absolutè sine rhythmo nuncupatur, & absolutè dissona. Sed pro recta intellectione harum differentiarum ulterius est observandum, quòd difficilis respiratio, quæ est cum rhythmo secundùm quid est tantùm numero composita, quæ verò est sine rhythmo, differentia est specie, & numero composita: & utraque est duplex, magis, & minùs composita; Minùs composita ea est, quæ fit cum, & sine rhythmo, vitio existente in sola motus quantitate, aut qualitate. Magis composita est illa, quæ fit cum, vel sine rhythmo, vitio simul existente in motus quantitate, & qualitate. Priores minùs compositæ, aut numero tantùm, aut specie, à Galeno proponuntur 1. *de dyspn.* 15. & sunt quatuor ipsarum conjungia. Numero quidem sunt, inspiratio, & expiratio utraque magna, vel parva; velox, vel tarda: Specie autem sunt, inspiratio magna, & expiratio parva, viceque versa; quas duas rhythmicas mutua specie minùs compositas differentias, magnam scilicet & parvam, visus est proposuisse Hippocrates 6. Epidem. ut Galenus declaravit 3. *de dyspn.* 3. omisisse verò secundo Epidem. ex socordia, vel sedulitate scriptorum, ut idem Galenus aperuit *eodem lib. cap. secundò*, ut suo loco dicemus. Pariter sunt species minùs compositæ respiratio velox, & expiratio tarda, aut vice versa. Porrò quæ numero sunt magis compositæ à Galeno fuerunt omissæ, & sunt inspiratio, & expiratio simul magna, & velox, vel tarda, aut simul parva, & velox, vel tarda. Demum quæ non numero tantùm, sed specie sunt sine rhythmo magis compositæ à Galeno proponuntur primo *de dyspn. cap.* 21. dum habet. *Quæ enim jam juxta utramque totius respirationis partem, inspirationem dico, & expirationem, in superiori sermone recensuimus, ea ipsa etiam nunc inspicere operæ pretium existimo circa ipsarum dissonantias.* Sunt autem & harum conjugationes quatuor, non duæ tantùm, ut Galenus posuit nimirum inspiratio parva, & tarda, & expiratio magna, & velox, vel è contra, inspiratio magna, & velox, & expiratio parva, & tarda. Quæ omnes differentiæ sunt numero sexdecim. Enimverò Galenus, vel negligenter, vel consultò videtur omisisse compositas utriusque cessationis simul collatæ differentias; Res enim omninò expostulare videtur, quòd sicuti nulla datur difficilis respirationis species per se composita in una quiete, sicuti in unico motu, cùm eadem quies, ob rationem superiori capite assignatam, simul esse non possit rara, & densa, velut idem motus tardus, vel velox esse potest cum magnitudine, & parvitate; ita in utraque cessatione simul collata assignari debeat composita species difficilis respirationis, cum & sine rhythmo, eo quia utraque quies præter naturam esse possit rara, aut densa, vel altera ipsarum rara, altera autem densa, & contra, ita ut duo sint conjugia cum rhythmo difficilis respirationis in cessationibus, & duo alia sine rhythmo in iisdem: sicut quatuor sunt in motibus; Respondeo tamen, non dari compositas mutuò differentias cum, vel sine rhythmo in simplicibus cessationibus invicem collatis, quemadmodum in motibus. Et ratio sumitur ex Galeno *primo de dyspn. capite* 24. quoniam longitudo, & brevitas cessationum pendet ex magnitudine, & parvitate motuum (dummodò tamen magnitudo, & parvitas pendeat ex usu aucto, vel imminuto: non autem ex affectu præter naturam, ut suo loco explicabo ad mentem Galeni) ex magnitudine quidem inspirationis, aut expirationis, temporis breviras, & consequenter densitas; ex parvitate verò eorundem motuum longa cessatio, & per consequens raritas demanat. Ex magnitudine sanè, & parvitate motuum longa, vel brevis quies, & consequenter raritas, vel densitas dependet, ob rationem, quam in calce capitis Galenus ad lucit dicens: *utrum enim ex motibus ipsa utilitas urgebit, is præcedentem cessationem cunctari non permittit.* Urgente enim necessitate, magnam fieri respirationem, & consequenter velocem, est necesse: magno autem, & veloci existente respirationis motu ob usum auctum, necesse est, cessationes esse breves, & per consequens densas; subsequens enim motus magnus, & velox præcedentem cessationem cunctari non permittit. Ex adverso, utilitate imminuta, necesse est, respirationem fieri parvam, & tardam; parvo verò, & tardo existente respirationis motu ob usum imminutum, necessatium est, cessationes esse longas, & consequenter raras, subsequens enim motus parvus, & tardus utique cessarionem cunctari permittit: Quamobrem cùm cessationis brevitas aut longitudo esse non possit absque magnitudine, & parvitate motuum ex usu dimanante, apparet, non posse conjungi invicem solas cessationes, vel cum rhythmo, vel sine rhythmo. Quòd si raritas, & densitas cessationum ex affectu, & non ex usu dependeat, conspicuum est pariter, ut suo loco enucleabitur, non posse invicem conjungi solam ratitatem, & densitatem quietum absque magnitudine, & parvitate motuum, quamquam contrario modo conjungantur, quæ ex affectu, & quæ ex usu. Ut enim densitas ex usu conjungitur cum magnitudine, & raritas cum parvitate: ita densitas ex affectu contrario modò cum parvitate; raritas verò cum magnitudine copulatur. Nullo igitur modo dari potest differentia mutuò composita, cùm vel sine rhythmo in cessationibus magis, vel minus, numero, vel specie composita, quemadmodum in motibus. Ideoque cessationum compositio ad tertium compositionis genus attinet, de quo sequenti capite. Cæterum in motibus rem non ita se habere, ut superius ad mentem Galeni fuit expositum, ex eo apparet, quia motus ex cessatione non dependet, sed cessatio ex motu, ut dictum est. Hinc est, quòd differentiæ artificio quodam solùm inventæ difficilis respirationis conjungi possunt tantùm secundum motus, non verò secundùm solas quietes; & si differentiæ ejusdem difficilis respirationis compositæ non tantùm artificiosæ, sed etiam utiles,

Consonantia, & dissonantia in respiratione duplex, propria & impropria.

Respiratione rhythma & arhyth.

Difficilis respirat. secundùm rhythmum cõposito.

Galen. omisit compositas utriusque cessationis differenc.

Longitudo & brevitas cessationum unde pendeat.

Compositio cum, vel sine rhythmo incessationibus non datur.

les ; ex neceſſitate conjungantur, & permutentur viciſſim ſecundùm motus, & ceſſationes, nullaque alia ad prænotionem utilis ſit difficilis reſpirationis compoſita differentia, niſi quæ ex motu, & quiete componitur, ut ſermonis progreſſu patebit. Ita patet, has differentias combinatas ſexdecim eſſe, quas Galenus denario complexus eſt numero.

SYNOPSIS IV.

De differentiis difficilis reſpirationis mutuo compoſitis, hoc eſt, cum & ſine rhythmo.

- Differentiæ mutuò compoſitæ difficilis reſpirationis aliæ ſunt.
  - Cum rhythmo mutuò numero differentes, duplices
    - 1. Minùs compoſitæ, & in ſingulo motu quadruplices
      1. magna.
      2. parva.
      3. velox.
      4. tarda.
    - 2. Magis compoſitæ, in ſingulo motu quadruplices
      1. magna, & velox.
      2. magna, & tarda.
      3. parva, & velox.
      4. parva, & tarda.
  - ſine rhythmo mutua ſpecie differentes, duplices
    - 1. minùs compoſitæ in
      - Inſpiratione quadruplices
        1. magna.
        2. parva.
        3. velox.
        4. tarda.
      - Expiratione quadruplices
        1. parva.
        2. magna.
        3. tarda.
        4. velox.
    - 2. magis compoſitæ in
      - Inſpiratione quadruplices
        1. magna & velox.
        2. parva & tarda.
        3. magna & tarda.
        4. parva & velox.
      - Expiratione quadruplices
        1. parva & tarda.
        2. magna & velox.
        3. parva & velox.
        4. magna & tarda.

CAPUT VIII.

De differentiis difficilis reſpirationis viciſſim compoſitis ſecundùm motum, & quietem.

Permutatio differentiarum diff. reſp. ſecundum motum & quietem.

SEquuntur differentiæ difficilis reſpirationis tertii generis, quæ fiunt, ut ipſe docuit Galenus *lib. 1. cap. 22. differentiis actionum ad ceſſationum differentias permixtis*, quarum permixtio permutatio potiùs dicenda eſt, quàm compoſitio. Ad quod reſpiciens idem Galenus *eodem lib. cap. 2.* ſcripſit: *permutantes tùm motus, tùm ceſſationes, ita etiam compoſitas inveniemus.* Permutatur autem utraque ſimplex ceſſatio, raritas & denſitas, cum utroque duplici motu magnitudinis ſcilicet, & parvitatis, necnon velocitatis, & tarditatis. Ut propterea æquè quatuor fiant conjugia difficilis reſpirationis tàm ex una ceſſationum oppoſitione, quàm ex moruum duabus, permutata nimirum una, & eadem ceſſationum oppoſitione cum alterutra utriuſque motus. Dicamus ergo primum de permutatione raritatis, & denſitatis cum magnitudine, & parvitate. Permutatur enim viciſſim, & diverſimodè raritas, & denſitas cum magnitudine, & parvitate; denſitas enim quæ per ſe ratione unius conjungitur cum magnitudine, permutatur per accidens ratione alterius cum parvitate; & vice verſa, raritas, quæ per ſe ratione unius cum parvitate copulatur, per accidens ratione alterius cum magnitudine jungitur. Siquidem duæ ſunt (ut ſuo loco fuſius patebit) quæ omnes difficilis reſpirationis complectuntur differentias, & utrumque ſe habet per ſe reſpectu difficilis reſpirationis: horum alterum eſt *uſus* præter naturam; alterum verò eſt *affectus* præter naturam. Uſus ſeu utilitas vel eſt aucta, vel diminuta; Si aucta, cum magnitudine denſitas copulatur; ſi imminuta, cum parvitate raritas componitur. At ratione affectus permutatur denſitas cum parvitate, & raritas cum magnitudine, ut propterea quatuor ſint conjugia raritatis, & denſitatis cum magnitudine, & parvitate, videlicet, reſpiratio magna, & denſa; magna, & rara; parva, & denſa; parva, & rara; Quibus quatuor conjugiis tota diſpnœæ natura incubat, totaque prænotionis utilitas fundatur, ut ſuo loco aperiemus. Cœterùm commutata intercedit proportio inter has quatuor difficilis reſpirationis aſſignatas differentias: quandoquidem, quę ſunt differentiæ viciſſim compoſitæ per ſe difficilis reſpirationis ratione uſus aucti, vel diminuti, poſſunt eſſe per accidens ratione affectus præter naturam, nimirum magna, & denſa, adhuc parva, & rara: utraque enim fieri poteſt, non tantùm ratione uſus, ſed etiam ratione affectus. Reliquæ verò duæ ſunt hujus naturæ, ut earum altera fiat ob unicum affectum per ſe, quæ eſt raritas cum magnitudine, ut colligitur ex Galeno, non tantùm ex ſecundo *lib. de diſpn.* ſed etiam 4. *de locis affectis* 7. qui ſcribit, *at ſine diſtinctione unam diſpoſitionem oſtendit magna thoracis dilatatio, ſi raritatem ſimul acceperit;* hoc eſt unicum affectum per ſe, qui eſt delirium: ſed etiam per accidens fieri poteſt ob uſum auctum, ut ſuo loco patebit. Alia pariter differentia ratione affectus per ſe, per accidens ratione uſus, nimirum cum parvitate denſitas fit. Hinc eſt, quod quæ fiunt per ſe ratione uſus, & per accidens ratione affectus, ſine affectu fieri poſſint: quæ verò per ſe fiunt ratione affectus, & per aceidens ratione uſus, ſine uſu aucto fieri poſſint, ſicut inæqualium differentiarum aliæ ſunt, quæ fiunt ob uſum cum affectu permixtum; aliæ verò ex ſolo affectu, ut ex Galeno ſuo loco docebimus. Quare ita ſunt diſtinguendę differentię difficilis ſpirationis, quę componuntur ex denſitate, & raritate cum parvitate, & magnitudine. *Sed in actionibus non ſolùm oppoſitio circa magnitudinem, & parvitatem, ſed etiam circa velocitatem, & tarditatem contingit,* ex Galeno 1. *de diſpn. cap. 2.* Viciſſim enim conjungitur

Permutatio raritatis & denſitatis cum magnitudine, & parvitate.

Permutatio circa velocitatem & tarditatē

gitur raritas cum velocitate, & tarditate; densitas pariter cum utraque actione, ut propterea quatuor similiter sint ipsarum compositarum differentiarum conjugia, rara & velox; rara, & tarda; densa, & velox; densa, & tarda. Sed observandum est quàm maximè, velocitatem & tarditatem philosophicè, & artificiosè sumptas esse quidem species respirationis specie distinctas à densitate & raritate, si seorsim sumantur, prout quies, seu cessatio differt à motu; sed medicè; & utiliter, & prout invicem conjunguntur, aut specie non differre, aut eandem speciem difficilis respirationis compositam intendere, & remittere. Cujus rei fundamentum illud idem est, quod suprà posuimus, quoniam, ut utiles, nedum artificiosæ sint compositæ difficilis respirationis species, necesse est, ut ad prænotionem, aut usus, aut affectus, aut utriusque simul conducant, ut suo loco declarabimus. At conjugatio circa velocitatem, & tarditatem cum raritate, & densitate *indistincta nihil nobis certi indicat, & nullum certum cognitionis signum simpliciter, & necessario nobis exhibet*, ex Galeno 1. *de disp. cap.* 22. ubi autem sub distinctionem evenerint juxta varias quatuor ipsarum conjugationum distinctiones, à superioribus quatuor, vel specie non differunt, vel earum aliquas intendunt solùm, & remittunt: ut propterea hæc quatuor ultima conjugia non sint compositæ difficilis respirationis species, à prioribus quatuor revera distinctè, verùm cum ipsis coincidant, addantque solùm in aliquibus discrimen secundùm magis, & minus; & propterea, cum velocitas, & tarditas non sint ad prænotiones necessariæ, nec ipsarum meminisse erit necesse. Sed de reductione velocitatis, & tarditatis ad priores quatuor differentias in tertia parte hujus tractatus agemus. Hæc de differentias vicissim compositis utilibus, ad quas omnes aliæ, & quæcunq; habent reduci.

Velocitas & tarditas ad prænotiones necessariæ non sunt.

SYNOPSIS V.

De differentiis difficilis respirationis vicissim compositis secundùm motum & quietem.

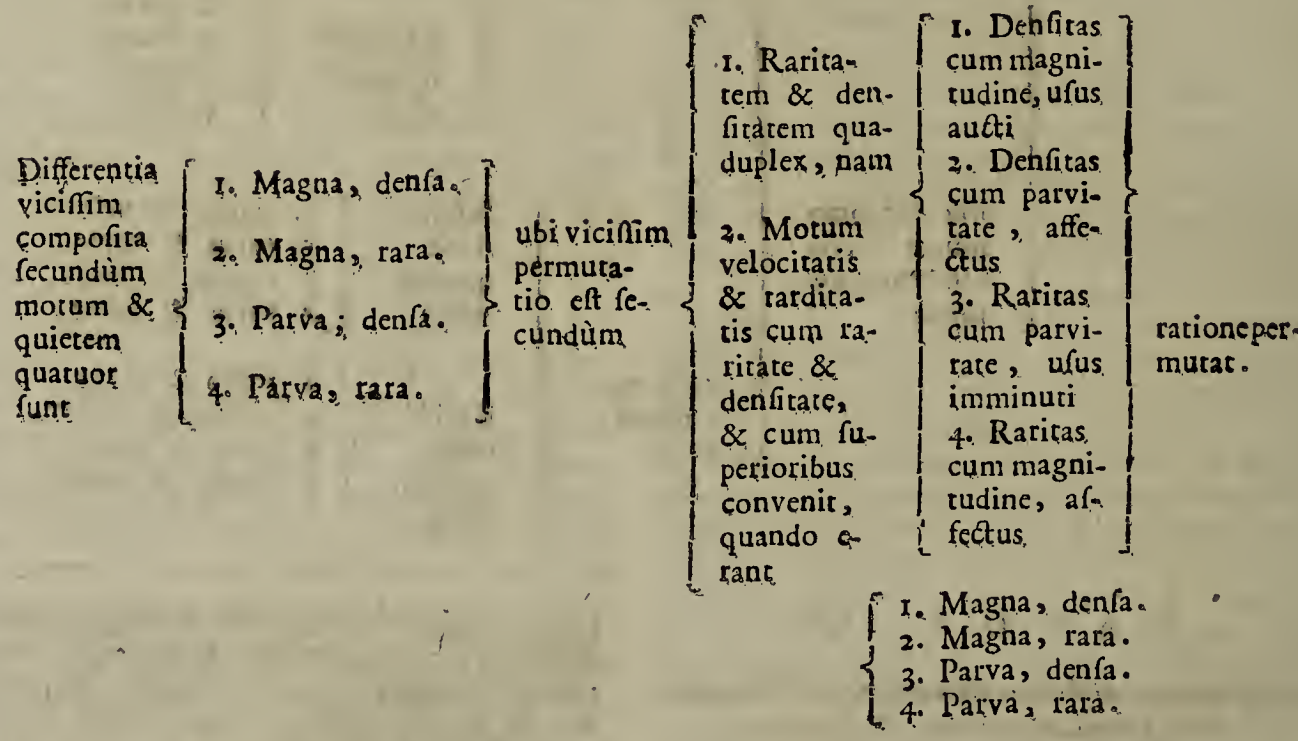

CAPUT IX.

De quinta differentia difficilis respirationis vicissim composita, quæ inæqualis dicitur.

PRæter quatuor jam propositas difficilis respirationis differentias compositas, ad quas omnes aliæ referri debent hactenus propositæ, & proponendæ, Galenus alterius quintæ meminit, quam inæqualem appellavit, ut clarè colligitur ex 1. *de dysp. cap.* 23. ubi quatuor illas enumerans subjungit; *accesserunt his forinsecus inæquales*, de quibus egit *cap.* 17. 18. & 19. & ultimo capite ejusdem libr. dictorum anacephaleosin colligens, concludit, præter enumeratas quatuor dati quintam, his verbis: *monstravimus autem, quot unius cuiusque dictorum sint affectiones, & quæ respirandi difficultates earum cognitionem exhibeant, & quod necessaria quidem sunt quatuor conjugationes, & supra has inæqualitas quinta*, ita quoque capiti colophonè imponit dicens *accuratissimam, & constantissimam solam esse differentiam, quæ in jam sæpè dictis quatuor conjugiis consistit, atque adhuc etiam eam, quæ fit circa inæqualitatem.*

Quamobrem investigatione dignum, & necessarium esse videtur, an super illas quatuor detur quinta inæqualis, quid sit, & quotuplex. Inde etiam apparebit, quæ sint æquales. Et primùm equidem non videtur quinta dari inæqualis respirationis differentia à quatuor distinta, ut supponit Galenus: & ratio est, quoniam inæquales per se difficilis respirationis differentiæ sunt quatuor propositarum duę, nimirum magna, & rara, necnon parva, & densa: prior quæ in mente motis, posterior quæ fit in dolentibus, ut suo loco docebitur; igitur præter illas quatuor, non dabitur quinta. In hoc sanè totum hujus methodi secretum à Galeno occultatum latitat. Quocirca sciendum est, inæqualium difficilis respirationis differentiarum alias esse per accidens, alias verò per se: & quę constituunt quintam differentiam inæqualem sunt inæquales per accidens. Inæquales per se illæ sunt difficilis respirationis differentiæ, quæ ex sua natura semper sunt tales, & sunt illæ duæ superiùs commemoratæ, magna, & rara, necnon parva, & densa. Eæ enim duæ semper sunt inæquales parva quidem, & densa ex affectu, & usu simul mixto; magna verò & rara, vel ex affectu tantùm vel ex affectu, & usu simul, ut suo loco declarabitur. Porrò inæquales per accidens sunt, quæ accidunt iis differentiis, quæ potiùs ex sua naturâ sunt æquales, sed aliquando contigit inæquales fieri: sunt autem magna, & densa; necnon parva, & rara. Prior enim per se, & ut plurimùm æqualis est, ratione aucti usus. Posterior verò, æqualis per se, & ut plurimùm, ratione usus imminuti. Aliquando tamen contingit, magnam, & densam fieri inæqualem per accidens ratione affectus, qui est duplex, aut affectio musculosi generis, aut coarctatio asperarum arteriarum, ut suo explanabitur loco: Ita aliquando contingit, parvam & raram fieri inæqualem, ratione affectus, qui est duplex, aut labor, seu dolor sine usu aucto, aut facultatis imbecillitas, & ideò utraque qualitas, quæ utroque modo utrique contingit differentiæ, magnæ, scilicet, & densæ, necnon parvæ, & raræ respirationi, quintam inæqualitatis differentiam ipsis quatuor addit. Contingit namque aliquando, magnam & densam; parvam & raram esse inæquales, quæ ex sua

An quinta detur inæqualis respirat. differentia.

Differentia inæqualis per accidens & per se quæ.

tamen

tamen natura æquales sunt, ad differentiam magnæ & raræ, parvæ & densæ, quæ semper sunt inæquales, nunquam verò æquales. Propterea ad hoc respiciens Galenus *lib.* 1. *cap.* 23. dixit, inæquales *forinsecus accidere*, hoc est, esse inequales per accidens, non autem inæquales per se; eæ namque intrinsecus habent, ut sint inæquales, magna scilicet & rara; parva, & densa, contingit verò, magnam, & densam; parvam, & raram, quæ sunt per se æquales ratione usus, inæquales fieri ratione affectus. Et quamquam affectus, qui contingit, ex se habeat, ut respirationem inæqualem reddat: tamen dicitur esse inæqualitas per accidens, quoniam per accidens contingit, magnam & densam, parvam & raram respirationem, ob affectum fieri inæqualem: ita ex adverso, tametsi uterque affectus essentialis inæqualitatis forinsecus respirationi occurrat, delirium scilicet & dolor: tamen respirationem inæqualem per accidens non facit, quia ex utroque affectu respiratio fit simpliciter inæqualis magna & rara, parva & densa: ita ut nunquam ratione alterius æqualis esse possit. Quare sola inæqualitas accidentalis constituit quintam differentiam respirationis inæqualis, quæ est magna, & densa, parva, & rara.

Sola inæqualitas accidentalis constituit quintam differentiam difficilis respirationis.

Hinc solvitur difficultas, & Galeni doctrina elucescit primò de *dispn. cap.* 22. determinantis, simplicem differentiam nihil certi indicare, sed cum alia compositam, ut magna respiratio nihil certi indicat, indiscriminatim enim aut usum auctum, aut mentem læsam, indigitat: quæ verò si cum raritate conjungatur, mentem significat læsam; si cum densitate, usum auctum. Quod tamen non videtur esse verum; magnitudo enim cum densitate videtur esse indeterminata, cum significet non tantùm usum auctum, sed etiam musculorum thoracis convulsionem, & asperarum arteriarum coarctationem, quemadmodum ex eodem Galeno colligitur non solùm *cap.* 23. *primi de dysp.* sed etiam quarto *de locis affectis* 7. At difficultas diluitur. Si enim respexerimus ad id, quod per se indicatur ex magnitudine, & densitate, hoc est, usus auctus tantùm: sin verò etiam ad id, quod per accidens, indicat profectò magna, & densa respiratio convulsionem, & coarctationem, ut enucleatiùs in tractatu de causis, quod de magnitudine, & raritate dici non potest; hæc enim absolutè inæqualis est, & solum delirium ostendit: sicut parva & densa solum laborem, seu dolorem (dolor enim & labor idem sunt ex Galeno, & Hippocrate.) Idem de parva, & rara est subaudiendum; hæc enim per se tantùm usum imminutum declarat, per accidens verò, vel impermixtum dolorem, vel facultatis languorem. Idcircò quæ quintam differentiam inæqualem constituit, est inæqualitas accidentalis, non essentialis.

Dolor & labor idē.

SYNOPSIS VI.

De differentiis vicissim compositis æqualibus & inæqualibus.

Differentiæ vicissim compositæ sunt vel

- 1. Æquales per se
  - Magna & densa, usus aucti
  - Parva & rara, usus diminuti

  } ratione.
- 2. Inæquales, vel
  - Simpliciter
    - Magna & rara.
    - Parva & densa.
  - Per accidens
    - Magna & densa } ratione
    - Parva & rara } affectus.

CAPUT X.

Quotuplex sit difficilis respiratio æqualis & inæqualis.

EX superioribus facilè quis æqualis, & inæqualis dyspnœæ species colligere poterit, quotuplexque circa difficilem respirationem inæqualitatis genus. De speciebus primùm, mox de inæqualitatis generibus est sermo nobis instituendus. Ex inæqualitatis autem speciebus æqualitatis species patebunt. Duplex ergo est species inæqualis respirationis, per se, & per accidens, ut superiori capite fuit insinuatum. De ea, quæ est per accidens dubitatur, an sit una tantùm differentia, vel duplex. Etenim Galenus, dum unam quintam statuit, præter quatuor videtur unicam differentiam, ac speciem statuisse, quod etiam potest colligi 3. *de dyspn. cap.* 4. ubi habet, *at verò quintam inæqualem: &c.* hanc enim vult esse magnam, & densam ex coarctatione asperarum arteriarum, necnon ex convulsione musculorum thoracis. Sed præter hanc est etiam alia, nimirum parva, & rara, quam inæqualem fieri per accidens, ratione facultatis imbecillis, ipsemet etiam docuit Galenus 1. *de dyspn. cap.* 18. Ex triplici enim causa scripsit, respirationem fieri inæqualem, aut ex asperarum arteriarum coarctatione, aut thoracis musculorum aberranti motu, aut facultatis ipsam efficientis debilitate: atqui constat ex ipso Galeno efficientis facultatis imbecillitatem parvam, & raram efficere respirationem, sicut coarctatio arteriarum, & musculorum convulsio, magnam & densam facit: igitur præter hanc assignandam etiam erit alia species difficilis respirationis inæqualis per accidens, & hæc erit parva, & rara, quæ non tantùm ob facultatis imbecillitatem ex accidenti redditur inæqualis, ut exactiùs suo patebit loco, sed etiam ob simplicem dolorem. Duplex pariter est inæqualis per se, seu simpliciter, videlicet magna, & rara, necnon parva, & densa. Enimverò observandum, aliquam inæqualem per accidens aliquando inæqualem fieri per se, hæc autem est magna, & densa, quæ aliquando fit parva, & densa, quando nimirum oritur ex angustia, seu coarctatione commixta. Etenim angustia, aut est simplex affectus, aut compositus cum dolore.

Species inæqualis respirationis duplex.

Inæqualis respiratio fit ex triplici causa,

Angustia est affectus simplex aut compositus.

Si angustia, seu coarctatio sit simplex affectus sine alterius permixtione, respiratio redditur inæqualis per accidens magna, & densa: si verò conjungatur cum dolore, non magna fit, sed parva, & densa; ob doloris enim permixtionem cum huic magnitudo officiat, hæc in parvitatem permutatur. Et hoc modo solvitur contradictio quidam in Galeno, quippe qui cùm magnam, & densam respirationem ex asperarum arteriarum coarctatione fieri sæpiùs docuerit *primo de dyspnœa capite* 11. velut secus sentiens docet, parvum & densum spiritum fieri ex septi transversi coarctatione facta à tumoribus præter naturam circa ventrem, hepar, splenem, colon, parteseque his conjunctas, pancreas nimirum & mesenterium. Videtur autem contradictio, quòd ex eadem causa, angustia scilicet, fiat species difficilis respirationis inæqualis diversa, magna & densa, necnon parva & densa. Cæterùm data distinctione de angustia cum & sine dolore, difficultatis solutio elucescit: quæ enim est simplex angustia intra thoracem, magnam, & densam facit respirationem per accidens inæqualem; quæ verò est cum dolore conjuncta parvam, & densam: ita apparet, aliquam inæqualem respirationem per accidens fieri

inæ-

inæqualem per ſe. Non tamen quis inde arbitrari debet, eandem eſſe ſpeciem inæqualitatis per ſe cum ea per accidens, cum immota manente utraque inæqualitatis ſpecie, contingat, aliquam differentiam inæqualis ſpeciei per accidens fieri inæqualem per ſe. Ex his inæqualitatis ſpeciebus conſtat, duas tantùm eſſe æqualis per ſe difficilis reſpirationis ſpecies, magnam, & denſam, ratione uſus aucti; parvam & raram, ratione uſus imminuti: Atque tot ſunt ſpecies. Sed oritur ingenioſa difficultas.

Etenim videtur dari differentia difficilis ſpirationis æqualis, non tantùm ratione uſus, ſed etiam affectus; & hæc eſt reſpiratio, quæ dicitur parva & rara; hæc namque non tantùm eſt æqualis ratione uſus imminuti, ſed etiam ratione affectus, ſimplicis nimirum doloris, qui eſt ſine uſu aucto; quod de magna, & denſa reſpiratione dici non poteſt; ſiquidem hæc ſolius uſus gratia æqualis eſt, nunquam tamen ratione affectus, cùm ſemper ſit inæqualis, ſive ob coarctationem, ſive ob convulſionem: parva verò, & rara, cum non tantùm ratione uſus imminuti æqualis producatur, ſed etiam reſpectu ſimplicis affectus ſeu laboris, conſtabit, diviſionem non rectè fuiſſe aſſignatam, ſcilicet duplicem eſſe æqualem differentiam per ſe, ratione ſolius utilitatis; ratione verò affectus ſemper inæqualem per accidens tot modis, quamquam diverſis. Porrò parvam & raram reſpirationem æqualem eſſe ob ſimplicem dolorem, probatur ex Gal. 1. *de dyſp. cap.* 9. ubi diſtinguit dolorem thoracis in eum, qui eſt ſimplex, & in alium, qui eſt conjunctus cum uſu aucto: priori vult fieri parvum, & rarum; poſteriori pavum, & denſum ſpiritum, ejus verba hæc ſunt; *& cum ſanè hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor quidem thoracis partium, non vero urgeat utilitas manente videlicet calore cordis intra terminos à natura conſtitutos, tunc motus thoracis manifeſtè tardior redditur*: igitur in ſimplici dolore fiet reſpiratio parva, & rara, & æqualis, cum reſpirandi inæqualitas in dolore oriatur ex uſu aucto, qui contrarium requirit motũ in magnitudine, & denſitate: dolori autem congruit parvitas & raritas ejuſdem tenoris, neque ex ſe immutari exoptat. Reſpondeo, in ſimplici dolore fieri difficilem reſpirationem parvam quidem, & raram, reſpectu doloris conjuncti, in raritate tamen inæqualem fieri & ideo Galenus non ſcripſit abſolutè fieri motũ thoracis tardum, ſive rarum, ſed *tardiorem*, ſeu rariorem, eo ſcilicet, qui fit in dolore thoracis cum uſu aucto. Propterea diſcrimen eſt inter ſimplicem dolorem, & conjunctum, quia in ſimplici haud fit inæqualitas in parvitate, ſemper enim parvus eſt, nunquam magnus, cùm cordis utilitas non urgeat: at in dolore conjuncto in parvitate contingit inæqualitas, cum ob uſum cordis auctum accidat etiam fieri reſpirationem magnam, vincente tamen parvitate. In ſimplici autem dolore fit inæqualitas in raritate, ſicut in dolore conjuncto fit inæqualitas in denſitate. Quemadmodum enim in dolore cum uſu cordis aucto, ratione uſus aucti, fit ſpiritus denſior, ratione doloris minùs denſus: (denſitas enim dolori nocet, quamquam multò minus velocitate, & magnitudine, ut Galenus docuit 1. *de dyſp. cap.* 19.) ita in ſimplici dolore reſpiratio fit rarior, quàm in dolore mixto, minùs tamen rarus ratione uſus aucti, non quidem cordis, ſed partis dolentis; minùs etiam denſus, quàm in dolore conjuncto; & ita in ſimplici dolore raritas inæqualitatem ſuſcipit. Et ratio eſt prompta, ſiquidem dolor thoracis poteſt quidem eſſe ſine uſu cordis aucto, ut putà ſine febre: non tamen poteſt eſſe ſine uſu aucto partis dolentis. Doloris enim cauſa ſpiritus & ſanguinis fit attractio, & per conſequens in parte dolenti calor augetur. Ideò ſimplex dolor eſt quidem ſine uſu cordis aucto, non ſine tamen utilitate dolentis partis adaucta. Hinc fit, quòd magno cum artificio ea verba Galenus adjunxerit; *manente videlicet calore cordis intra terminos à natura conſtitutos*, poſtquam ea enunciaverit, *non verò urgeat utilitas*; Hoc enim fecit, ut diſtingueret uſum cordis auctum ab uſu partis dolentis aucto, & conſequenter ſimplicem dolorem à conjuncto diſcriminaret: conjunctus enim dolor cum uſu cordis conjungitur aucto, & hic eſt, qui per ſe efficit reſpirationem ſimpliciter in parvitate, & denſitate inæqualem; ſicut alter facit reſpirationem in parvitate quidem æqualem, in ratitate verò inæqualem.

Quamobrem parvus & ratus ſpiritus æqualis eſt tantùm ratione uſus imminuti, inæqualis ratione affectus.

Obiectio.

Reſpõdeo.

Dolor thoracis non poteſt eſſe ſine uſu aucto partis dolentis.

SYNOPSIS VII.

De differentiis inæqualis reſpirationis.

Reſpiratio inæqualis eſt vel
- 1. Per ſe, ut
  - 1. in delirio, Magna & rara.
  - 2. in dolore conjuncto, parva & denſa.
- 2. Per accidens dupliciter ut
  - 1. in coarctatione aſperarum arteriarum & convulſione thoracis, Magna & denſa.
  - 2. In ſimplici dolore, & in facultatis imbecillitate, parva & rara.

CAPUT XI.

Quotuplex ſit genus inæqualitatis circa difficilem reſpirationem & primùm de primo genere inæqualitatis ſecundùm differentias.

Genera inæqualitatis circa diff. reſpir. quinque.

Primũ de differẽtiis

Reſpirat. res eſt, quę facere aliquid & pati poteſt.

SEd agè jam de inæqualitatis circa reſpirationem contingentis generibus dicendum. Quinque enim hæc ſunt, differentiarum, motuum, ſubjecti, facultatis, & ſpiritus. Dicamus primùm de primo genere inæqualitatis circa differentias difficilis reſpirationis: eſt enim hæc inæqualitas duplex, in una ſpecie, & in pluribus: quæ in una ſpecie differentiarum conſiſtit inæqualitas eſt ſecundùm magis, & minus ejuſdem ſpeciei. Et hanc miro artificio Galenus expoſuit tertio de dyſpnœa tertio, ubi loquens de reſpirationis inæqualitate, hæc ſcribit: *Cæterum cùm reſpiratio res ſit, quæ & facere aliquid, & pati poſſit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipſa, inæqualitatis*. Obſervandum igitur eſt artificium, cum genus inæqualis reſpirationis ex eo deſumat, quia reſpiratio *res eſt, quæ & facere aliquid, & pati poteſt*: facere autem, & pati poteſt magis, & minus; quare quæ in una ſpecie differentiarum inæqualitas conſiſtit, differentia eſt ſecundum magis, & minus, in eadem ſpecie. Quæ autem in pluribus differentiarum ſpeciebus, inæqualitas eſt diverſæ ſpeciei. Et utraque inæqualitas propoſita in una ſpecie difficilis reſpirationis ſimul eſſe poteſt, & non eſſe. Simul eſt in unica tantùm ſpecie, quæ eſt parva, & denſa. In reliquis datur tantùm inæqualitas ſecundùm magis, & minus: ſicque vel in una tantùm, vel utraque parte compoſitæ differentiæ. Declaremus priorem inæqualitatem ejuſdem, & diverſæ ſpeciei in eadem ſpecie difficilis reſpirationis, quæ dicitur parva, & denſa, ex hujus enim declaratione patebit in reliquis unum aliud inæqualitatis genus. Et ſanè in parva, & denſa reſpiratione inæqualitas eſt in eadem ſpecie parvitatis, & denſitatis ſecundùm magis, & minus, ut colligitur ex Galeno 1. *de dyſp. cap.* 19. ubi docuit, parvam, & denſam reſpirationem *in hoc* ſanè acquirere inæqualitatem, ſcilicet in denſitate: & declarans hanc inæqualitatem, ait eſſe, *cum minùs tamen, & magis denſa fit*; quæ verba antecedentia declarant ſubſequentia, quando ſubjungit: *Quare denſus ſemper hoc modo diſpoſitis eſt ſpiritus*; non enim eſt ſenſus, *eodem modo* ſemper denſum eſſe ſpiritum, ſed *hoc modo*, hoc eſt ſecundùm magis, & minus; Et quod Galenus ait de hac inæqualitate ſecundùm denſitatem, illud idem intelli-

Quæ reſpiratio inæqualitatem ſumat.

telligit de parvitate; iisdem enim parvus est hoc modo spiritus, scilicet secundùm magis, & minus; quare densa, & parva respiratio sumit inæqualitatem secundùm magis, & minus in eadem specie. Sed præter hanc aliam sumit hæc differentia inæqualitatem secundùm alias species: quod ex eodem loco Galeni colligitur cum habet, *assiduitas inæqualitatis in velocitate, & tarditate, ac in densitatis permutationibus minimè ipsis consistit*; & loquitur ibi de parva & densa respiratione. Dictum autem hoc subsequentibus declarat dicens, *his sic affectis nunquam simpliciter raram fieri respirationem, magnam raro, sæpè autem mutari ad velocitatem, & tarditatem ob oppositam necessitatem*; quare in parva, & densa respiratione inæqualitas fit non solùm in parvitate, & densitate, verùm etiam ad magnitudinem, velocitatem, & tarditatem fit permutatio, quamquam rarò ad magnitudinem, sæpiùs verò ad velocitatem, & tarditatem, velut & ad densitatem. Cæterùm differt inæqualitas in densitate ab ea, quæ specie est diversa secundùm tarditatem, & velocitatem: nam ut dictum est, densitatis permutatio est secundùm magis, & minus, hujusmodi autem non est inæqualis permutatio in tarditate, & velocitate: quod clarè colligitur ex Galeni verbis, dum habet, *tardus verò nihil magis, quàm velox fit spiritus propter repentinam ipsarum in utramque partem transitionem*; quare in parva, & densa respiratione fit inæqualis transitio ad velocitatem, & tarditatem, quæ est inæqualitas specie diversa; in densitate verò, ut & in parvitate, inæqualitas fit secundùm magis, & minus. Ita quinto *de loc. aff.* 4. ex inflammatione septi transversi fieri vult respirationem inæqualem ex permutatione, dum ait, *modò exiguam, & frequentem, modò magnam & angustiosam fieri*. Enimverò pulchra oritur difficultas, Galenus enim 1. *lib. cap.* 19. sibi contrariari videtur, cùm enim ex una parte statuat, in parva, & densa respiratione fieri inæqualitatem secundùm magis, & minus, non tantùm in parvitate, sed & potissimùm in densitate, secus ex alia sentire videtur, in doloribus, nimirum augeri quidem densitatem, non minui tamen. Legitote ejus verba: *à densitate autem auferunt quidem nihil, sed addunt etiam quippiam parvitatis ab eo, quod secundùm naturam habet; defectum per eam corrigentes:* quapropter non suscipiet minus, uti magis densitas cum parvitate conjuncta. Respondeo, in parva & densa respiratione non fieri inæqualitatem secundùm magis, & minus in densitate, ratione unius & ejusdem, sed respectu diversorum. Etenim respectu usus aucti augetur densitas, respectu verò doloris, minuitur, & ita inæqualitatem suscipit. Quando ergo Galenus ait, à densitate nihil auferri, respicit usum auctum, cui cùm non possit satisfacere respiratio, quæ ob dolorem non magna, sed parva fieri cogitur, nititur aucta densitate, parvitatis defectum corrigere: tamen respectu doloris modò etiam minuitur densitas, quæ tametsi dolori magnitudine, & velocitate sit minùs infensa, nihilominùs & ipsa lædit; ideòque respectu ipsius minuitur, sicuti respectu alterius augetur. Verùm enimverò hoc ipsum inæqualitatis genus secundùm binas species in reliquis differentiis difficilis respirationis vicissim compositis non reperitur, sed ejus una tantùm, quæ facit differre secundùm magis, & minus, non tamen secundùm speciem. Licet autem primam eam conspicere in magna, & rara respiratione; hæc enim ex eodem Galeno loco citato non sumit in reliquis differentiis simplicibus inæqualitatem, cum astruat, in delirantibus spiritum *nunquam fieri parvum, & densum*, sed semper magnum, & rarum; sumere tamen in magnitudine, & raritate discrimen secundùm magis, & minus; quod nobis significat his verbis: *& juxta eandem rationem in deliriis magnum fieri, & rarum spiritum: quamquam etiam his, vel maximè inæqualitas comes sit. Exuperat enim in ipsis raritas, & magnitudo; magis enim & minùs rarus: & magis ac minus magnus spiritus in delirantibus redditur.* Et quamquam cum affectu misceatur usus actus, non ideò tamen priori inæqualitati jungitur alia, sed prior sola remanet, in una secundùm intensionem in alia ejusdem speciei differentia secundùm remissionem; propterea semper est eadem inæqualitatis species secundùm magis, & minus tantùm. Quod clarè colligitur ex Galeno 1. *de dyspn. capit.* 22. scribente: *quando tamen coinciderit & utilitatis augmentum*, scilicet cum affectu, *tunc coguntur, & multò ampliùs respirare, quàm si solùm mente moti essent, & jam etiam citiùs*, hoc est, tunc augetur magnitudo, & minuitur raritas, sicque respiratio magna, & rara, in magnitudine sumit magis, in raritate minus; sicut cum sola adest mentis motio, sumit indiscriminatim magis, & minus, tam in magnitudine, quàm in raritate, & hoc modo tantùm inæqualitatem. Idem de reliquis est subaudiendum, & primò quidem de magna, & densa; hæc enim magis, vel minus magna, & densa est: & dum ob mixtum cum angustia laborem transit magnitudo ad parvitatem, non est talis vera transitio, sed potiùs permutatio. Transitio enim est, quando inæqualis fit transitus, modò ad hanc, modò ad aliam differentiam oppositam, ut suprà dictum est de parva, & densa; In hac enim fit inæqualis transitus, modò ad parvitatem, modò ad magnitudinem, vincente tamen parvitate; ita etiam fit inæqualis transitus, & repentina transitio ad velocitatem, & tarditatem. At cùm magna, & densa respiratio ob mixtum affectum mutatur ex magna in parvam, non ampliùs vicissim mutatur ad magnam, sed parva existens, inæqualitatem sumit in sola parvitate secundùm magis, & minus, veluti & in densitate. Ita, cùm ob mixtum affectum dominantem in mente motis magna, & rara spiratio in parvam, & densam permutatur, contingit, ut ex mente Hippocratis Galenus aperuit 3. *de dysp. cap.* 11. in casu uxoris Nicostrati, & nos suo loco declarabimus: illa enim est permuratio, non transitio. Similiter cùm in perfrigeratis mutatur raritas in densitatem ob permixtum affectum prevalentem, ut in Historia Lyciæ. Sola autem parva, & rara, ratione affectus, magis, & minus suscipit in sola raritate, non autem in parvitate, ad differentiam aliarum differentiarum vicissim compositarum difficilis respirationis, quæ in utraque simplici differentia secundùm motum, & quietem, inæqualitatem recipiunt intensionis, & remissionis: Quod tamen sano modo intelligere necessum habemus; si enim de solo simplicis doloris affectu loquamur, talis contingit fieri inæqualitas in sola raritate, quia soli dolori congruit sola parvitas, nec eam immutari necesse est, sicut ob rationem assignatam necesse est immutari raritatem. Cæterùm si loquamur de inæquali respiratione parva, & rara ex facultatis motricis imbecillitate, hæc non tantùm sumit in raritate inæqualitatem, secundùm magis, & minus, sed etiam, & multò magis in parvitate: & ratio est, quia cum sublimis, & ima respiratio sit parva, non magna, conspicuum est, ex imbecillitate facultatis eandem respirationem magis, minusque sublimem, magis minusque imam fieri consequenter in utroque motu magis, & minus parvam.

Inæqualitas in densitate differt ab ea quæ est secundùm tarditatē & velocitatem.

Objectio.

Solutio.

Transitio differt ad differētiam quid.

SYNO-

SYNOPSIS VIII.

De inæqualitate differentiarum.

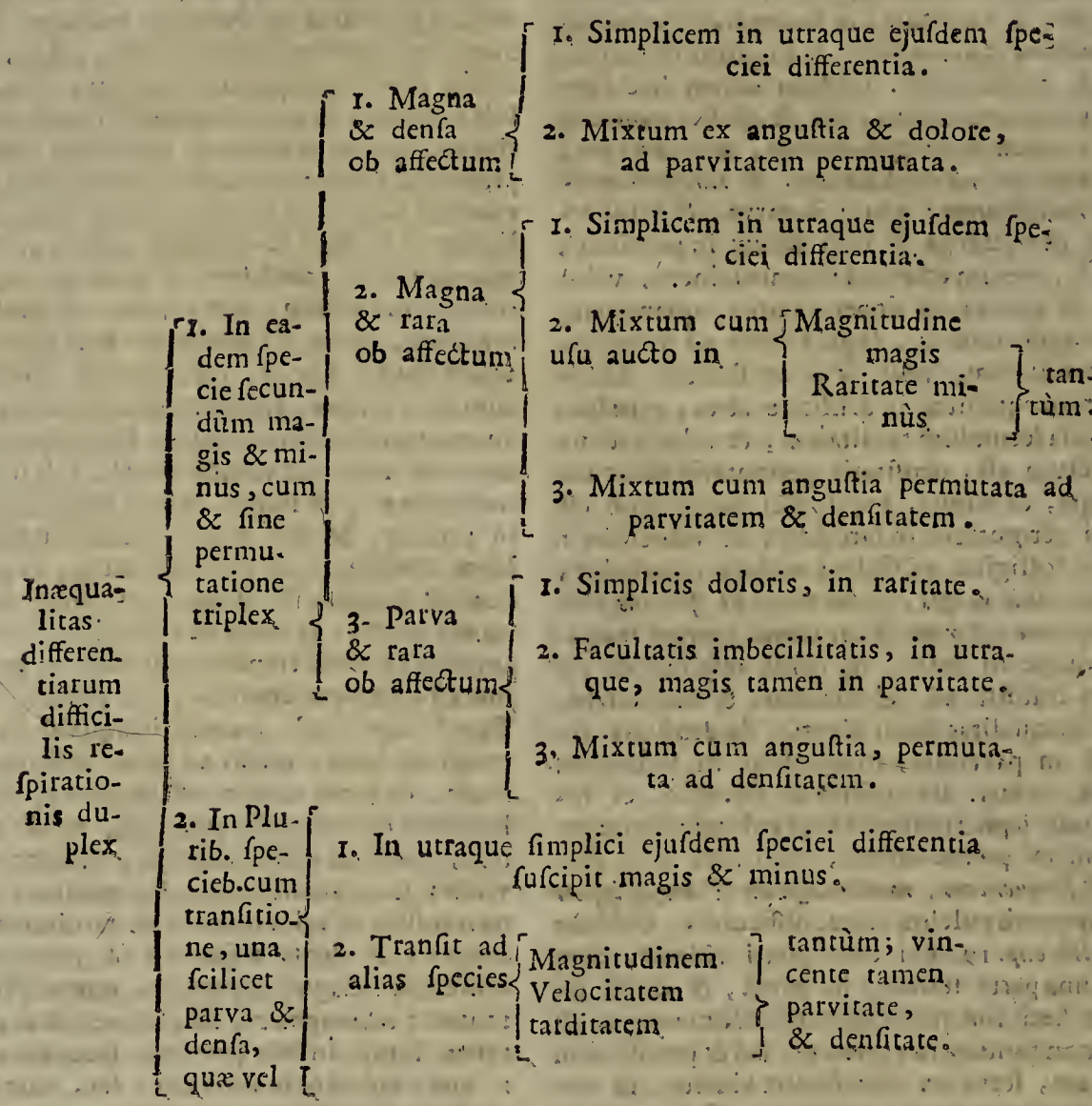

CAPUT XII.

De Secundo genere inæqualitatis ſecundùm motum.

Secundum inæqualitatis genus eſt motus.

SEquitur ſecundùm inæqualitatis genus, quod pedes motum attenditur, Tria autem de hoc occurrunt diſcutienda. Quid ſit inæqualitas reſpirationis ſecundùm motum, quotuplex, & an ſimplices efficiat, vel compoſitas dyſpnœæ differentias: & ſi compoſitas, ad quam compoſitionis ſpeciem hujuſmodi differentiæ ſint referendæ? Circa primum eandem eſſe rationem inæqualitatis ſecundùm motum in pulſu, & reſpiratione ex Galeno conſtat 1. *de dyſpn. cap.* 17. At inæqualis pulſus diviſio ſecundùm motum ea eſt, quod alia eſt pulſus inæqualitas ſingulatis in uno pulſu, & alia ſyſtematica, ſeu congeſtiva in pluribus; igitur eadem erit inæqualitas reſpirationis, aut in uno motu, aut in pluribus, ut etiam colligitur ex Galeno *loco citato*, *nec non eodem lib. cap.* 19. & per conſequens alia erit ſingulatis inæqualitas, alia verò ſyſtematica. Cæterùm dubitatur, utrum ſingularis inæqualitas in uno reſpirationis motu debeat intelligi de una tantùm reſpirationis parte, expiratione ſcilicet, aut inſpiratione: & inæqualitas collectiva in pluribus, hoc eſt in utroque reſpirationis motu, ſeu parte. Etenim primo aſpectu videtur inæqualitas ſingularis in uno reſpirationis motu, eſſe in una tantùm ipſius parte; ſyſtematica autem in pluribus, hoc eſt in utroque motu, ſeu utraque reſpirationis parte. Galenus namque *de dyſp. cap.* 17. poſtquam propoſuit ſpecies inequalis reſpirationis in uno motu juxta diviſionem inter capitis initia aſſignatam, de ſyſtematica loquens videtur velle, contineri in utraque reſpirationis parte, ad differentiam prioris; ejus hæc verba ſunt: *Vitium eſt autem aliquando, rarò tamen, non alterum tantùm, ſed ambas totius reſpirationis partes in uno, & eodem homine habere ita;* igitur ex Galeno ſingularis inæqualitas in uno tantùm motu, &

Singulatis inæqualitas in uno reſpirationis motu intelligitur in una integra reſpiratione, ſyſtematica in pluribus reſpirationibus.

parte: collectiva in pluribus, hoc eſt in utroque motu, & parte continetur; & hujuſmodi erit utriuſque inæqualitatis natura. Tamen cùm eadem ſit pulſus, & reſpirationis ratio; Pulſus verò ſingularis inæqualitas in unico motu intelligatur in uno integro pulſu; ſyſtematica verò in pluribus motibus, hoc eſt, in pluribus numero pulſibus; Ita de reſpirationis inæqualitate arbitrari oportet, ut pro ſingulari reſpirationis inæqualitate in uno motu, intelligenda ſit inæqualitas in una integra reſpiratione; Pro ſyſtematica, in pluribus numero reſpirationibus. Et ſanè congruit hæc doctrina iis, quæ non tantùm docuit Galenus in lib. pulſuum, ſed etiam in iis, quæ de difficili reſpiratione conſcripſit commentaria; *primo namque cap.* 17. inæqualitatem ſyſtematicam *circa motuum aggregationem* verſari docet, ſingularem verò circa *unum motum*: atqui motuum aggregatio congeries eſt multarum reſpirationum, ut & pulſuum. Similiter *capit.* 19. *ejuſdem libri* ſe magis declarans ſtatuit, inæqualitatem ſyſtematicam eſſe *juxta plures reſpirationes*; ſingularem *circa unam ſolam*. Et paulò infrà ſubdit, reſpirationis inæqualitatem eſſe *tum circa ſingulas, tum circa omnes etiam deinceps reſpirationes*, innuens his verbis utramque inæqualitatem ſingularem, & collectivam, inde priorem in una tota reſpiratione, poſteriorem in omnibus collocari. Dunque declarat, tunc fieri inæqualitatem, quando *parilitas conſequenter habens corrumpitur*, conſpicuum eſt, eum intelligere collectivam inæqualitatem, quæ conſiſtit in conſequente plurium motuum patilitate corrupta: ut propterea, quando in capitis calce iterat, inæqualitatem aliam *circa unam actionem*, aliam *in pluribus* conſiſtere, pro *una* actione unam integram reſpirationem, pro *pluribus* plures numero intelligat reſpirationes, ut de pulſu dictum eſt. Quamobrem pro uno motu, non pars una motus, ſed totus reſpirationis motus, ut & pulſus, eſt intelligendus: Pro pluribus autem, non utraque unius reſpirationis pars, ſed plures numero totales reſpirationes intelligi debent: Enimverò,

verò, ut ille Galeni locus rectè percipiatur, sciendum, pulsum, & respirationem convenire quidem in utriusq; inequalitatis ratione, in uno tamen multum discriminari, in cujus cognitione allatæ difficultatis solutio fundat. Id autem est, paucis interim notum, scilicet pulsum tactus sensu esse sensibiliorem, respirationem verò visus sensu magis: ideò tactu pulsum dijudicari; visu verò respirationem. Et cum tota respiratio sit pulsu longè major, hinc etiam est, quod utraque respirationis pars sit utroq; pulsus motu longè sensibilior, & per consequens utraque utriusque respirationis motus quies; eòque magis, cum respirationis motus sit voluntarius, omninò autem fit naturalis pulsus. Quo stante fit, ut quoad species inæqualis motus, conveniant quidem pulsus, & respiratio; discrepent tamen, quoniam pulsus inæqualis motus differentias habet à tactu, & consequenter à spatio, quod tangitur; sed respiratio easdem habet inæqualis motus differentias à visu, & consequenter non à spatio, sed ab ipsis respirationis partibus. Hinc est, quòd pulsus inæqualis singulari inæqualitate inæqualis dicatur, aut sub uno digito, aut sub pluribus, quod de respiratione dici non potest. Hæc verò inæqualis eadem inæqualitate singulari est denominanda, aut in una parte respirationis, aut in utraque. Nam etiamsi hoc in pulsu contingere possit; quia tamen pulsus partes sunt longè minus sensibiles tactu, quàm respirationis partes visu; ideò non dicitur pulsus inequalis singulari inequalitate in una pulsus parte, vel in utraque; ut dictum est de respiratione, sed tantum sub uno, aut pluribus digitis. Quamobrem in hoc a pulsu distincta est respiratio in singulari motus inæqualitate; quia pulsus vel est sub uno digito, vel sub pluribus: inæqualis respiratio, vel in una, vel in utraque motus parte, si loquamur de singulari inæqualitate: ita conveniunt pulsus, & respiratio iisdem inæqualitatis singularis speciebus: discrepant tamen in modo, quo utraque actio inæqualis appareret. Et hoc pacto intelligenda est Galeni auctoritas 1. *de dyspn. cap.* 17. dum ait, tot esse circa unum motum respirationum inæqualium differentias, quot sunt inequalium pulsuum differentiæ: constat autem, respirationem non habere differentias inæqualitatis sub uno, vel sub pluribus digitis, sed in una tantùm; vel utraque respirationis parte. Cæterùm aliud est loqui de differentiis, aliud de modo inæqualitatis, ut supra positum est. Quo stante fundamento germanus verborum Galeni sensus relucet, dum enim ait: *visum est autem aliquando, rarò tamen, non alteram tantùm, sed ambas totius respirationis partes in uno & eodem homine ita habere*, non est sensus, respirationis inæqualitatem secundùm unum motum esse tantùm in una respirationis parte, inæqualitatem verò juxta plures motus, collectivam appellatam, in utraque respirationis parte sitam esse; at sensus est. quòd respiratio inæqualis eadem singulari inæqualitate, aut est inæqualis in una tamen, aut in utraque totius unius respirationis parte, ad differentiam inæqualitatis collectivæ, quæ est in pluribus respirationibus, quemadmodum pluribus in pulsibus. Et declaratur hæc veritas pulcherrimo alio Galeni loco 3. *de dyspn. c.* 3. ubi Galenus assignans genus æqualium, & inæqualium differentiarum difficilis respirationis, hæc habet verba. *Cæterum cum respiratio, res sit, quæ & facere aliquid, & pati possit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipsa, utraq. videlicet parte æqualiter, aut inæqualiter perfecta*, & de rhythmicis paulò infrà hunc in modum proloquitur: *at verò, & rursus aliud ipsius totius ut compositæ, partibus inter se mutuò collatis*. His enim observare oportet, Galenum asserere, inæqualitatem fieri in utraque respirationis parte; rhythmum verò in tota respiratione composita; ut sit sensus, inæqualitas, & rhythmus in eo differunt, quia rhythmus fit in tota respiratione, partibus ejusdem mutuo collatis; inæqualitas verò non necessariò fit in tota respiratione, sed in utraque parte seorsim, aut in utraque conjunctim, nulla facta collatione unius ad alteram. Quare inæqualitas secundùm motum, vel est in alterutra tantùm respirationis parte, vel in utraque unius motus, & dicitur singularis: collectiva verò est in pluribus numero pulsationibus.

Pulsus sensu tactus est sensibilior, hinc tactu dijudicatur, sensu visus magis respiratio.

Pulsus & respiratio conveniunt iisdem inæqualitatis singularis speciebus, in modo discrepant.

Inæqualitas fit in utraque respirationis parte. rhythmus in tota respiratione compositæ.

Sed dicamus de prima singulari dicta inæqualitate secundùm unum motum; tot namque sunt inæqualis respirationis tàm in una, quàm in utraque motus parte differentiæ, quot pulsus inæqualis sub uno digito: at pulsus inæquales sub uno digito ttes sunt, impar citatus, intermittens, & dicrotus; igitur totidem erunt ipsius respirationis inæqualis differentiæ. Porrò difficultas oritur, Galenus enim 1. *de dyspn. cap.* 17. postquam statuit, tot esse differentias inæqualium respirationum, quot pulsuum, enumerans has inæqualis respirationis differentias secundùm unum motùm, singularem scilicet, non proponit, nisi duas differentias nimirum respirationem *imparem citatam*, necnon *intermittentem*; tertiam omisisse videtur. Declaramus priùs utramque, mox videamus, an detur tertia, quæ respondeat pulsui dicroto. Impar-citata respiratio est inæqualis in uno motu, ratione motus, cum vel lentè incipiat & tardè desinat, vel vice versa. Intermittens est inequalis in uno motu ratione quietis, cum scilicet *cessatio aliqua sciderit, & dissecuerit motum*; his enim verbis Galenus respirationis motum intermittentem intelligit. Utramque verò respirationem inequalem in uno motu vult posse fieri, & in una tantùm unius motus parte, & in utraque, nimirum aut inspiratione, aut exspiratione sola, aut in utraque in singula quidem, dum ait, *utra* tandem ea existat; in utraque verò simul, dum subjungit, *visum est autem aliquando, rarò tamen, non altera tantùm, sed ambas totius respirationis partes in uno, & in eodem homine ita habere*, ut in pleuretide pernicioſa, peripneumonia, & suppuratione non expurgata. Porrò videtur Galenus tertiam omisisse, quæ dicroto pulsui respondet; quam tamen dari non est ut quis ambigat, ut suo loco demonstrabo ex Hipprocrate, *secundo acutorum* 44. & hanc dyspnœæ speciem Dipnoen quis appellare possit, ac de hac, ut pollicitus sum, fusiùs agam *sequenti libro*, *cap.* 8. Triplex igitur est motus respirationis inæqualitas singularis, videlicet intermittens, impar-citata, & dipnoa: & differunt, quia priores duæ fiunt & seorsim ut plurimùm in singula respirationis parte, ratò autem in utraque, postrema verò in utraque semper fit. Et constat apud Galenum, esse species difficilis respirationis compositas, diversæ tamen compositionis; etenim impar-citata est composita, quia constat ex duabus differentiis oppositis, ut Galenus docuit 1. *de dysp. cap.* 17. & est composita sine rhythmo: dipnoa pariter est composita sine rhythmo in utroque motu: intermittens denique est vicissim composita secundùm motum, & cessationem, cum eundem motum intermedia quies dissecet. Hæc de inequalitate singulari circa respirationem.

Quot pulsus sub uno digito inæqualitates, tot & respirationis.

Impar-citata respiratio.

Intermittens inæqualis.

Datur respiratio, quæ pulsui dicroto respondet & in utraque respirationis parte fit.

De systematica, seu collectiva inæqualitate, consentaneum est, ut statuamus, tot esse simplices difficilis respirationis differentias, quot in ipso pulsu, non tot tamen esse compositas, quot ipsius pulsus. Et hoc modo intelligenda est Galeni auctoritas 1. *de dysp.* 17. scribentis, tot esse differentias inæqualium respirationum circà plures motus, quot pulsuum, nimirum simplices, non tamen compositas. Simplices tot sanè sunt inæqualitatis systematicæ, videlicet *intermittens* in pluribus respirationibus, *intercurrens*, *deficiens*, *& deficiens reciproca*, & quæ deficiens est, *apnœa* dicitur, non quòd reverà respiratio ex toto pereat, sed ob ipsius parvitatem deficere affirmetur ex Galeno 1. *de dyspn. cap.* 8. dicit enim, *neutrum namque ipsorum in totum perire possibile est, donec superfuerit animal; attamen periisse putare propter parvitatem, nihil mirum. Neque enim his solùm, sed & aliis omnibus extremè parvis commune est, quod sensum effugiant*. Non tot tamen sunt compositæ differentiæ circa respirationem, quot circa pulsum. Quæ enim circa arteriæ situm attenditur inæqualitas composita in difficili respiratione, nullum habet locum: quæ verò circa arteriæ motum, plures pulsus compositas constituit differentias, paucas in difficili respiratione sortitur species. Etenim *undosa vermiculans*, *formicans*, *hectica*, & *serrina* inæqualitas nullum habet locum in dyspnœa: solùm autem *tremens*, *spasmosa*, & *strepens*. *Tremens* enim respiratio est, quæ admodum palpitationis cordis inæqualis est in pluribus respirationibus:

Non tot sunt compositæ differentiæ diffic. respirationis quot in pulsu.

Tremens spasmosa & strepens inæqualitas locum habent in respiratione.

spasmo-

Spasmosa inæqualitas in respiratione diversa est ab ea, quæ in pulsu excitatur. Etenim quæ in pulsu, tensio est inæqualis secundum situm arteriæ; quæ autem est in respiratione spasmosa inæqualitas, sit tantùm in motu, & hanc proposuit Galenus 1. *de dyspn. cap.* 20. cum dixit, *non satis est solùm densari ipsas actiones; sed coguntur sæpius convulsoriè inspirare*. Pro convulsoria namque respiratione densissimam intelligit respirationem, quæ potissimùm fit ex musculorum thoracis convulsione, vel etiam ex labore mixto cum utilitate adaucta, nulla ferè intercedente quiete. *Strepens* denique respiratio est, quæ fit cum sonitu, stertorosa dicta, de qua suo loco; Et hæc inæqualitas in respiratione magis, quàm in pulsu observatur. Datur & inæqualitas *Caprizans*, quæ est composita ex singulari, & non ex systematica, locumque habet in difficili respiratione secundùm utramque ipsius partem, nam est intermittens, cum quiescat, & est impar citata secundùm utrumque respirationis motum, cum tarda fiat expiratio, & celer inspiratio. Et compertum est, harum differentiarum difficilis respirationis inæqualis alias esse compositas sine rhythmo, alias verò vicissim compositas ex motu simul, & quiete. Atque tot sunt differentiæ inæqualitatis secundum motum singularis & systematicæ, simplicis, & compositæ, Caprizans respiratio.

SYNOPSIS IX.

De Differentiis inæqualitatis secundùm respirationis motum.

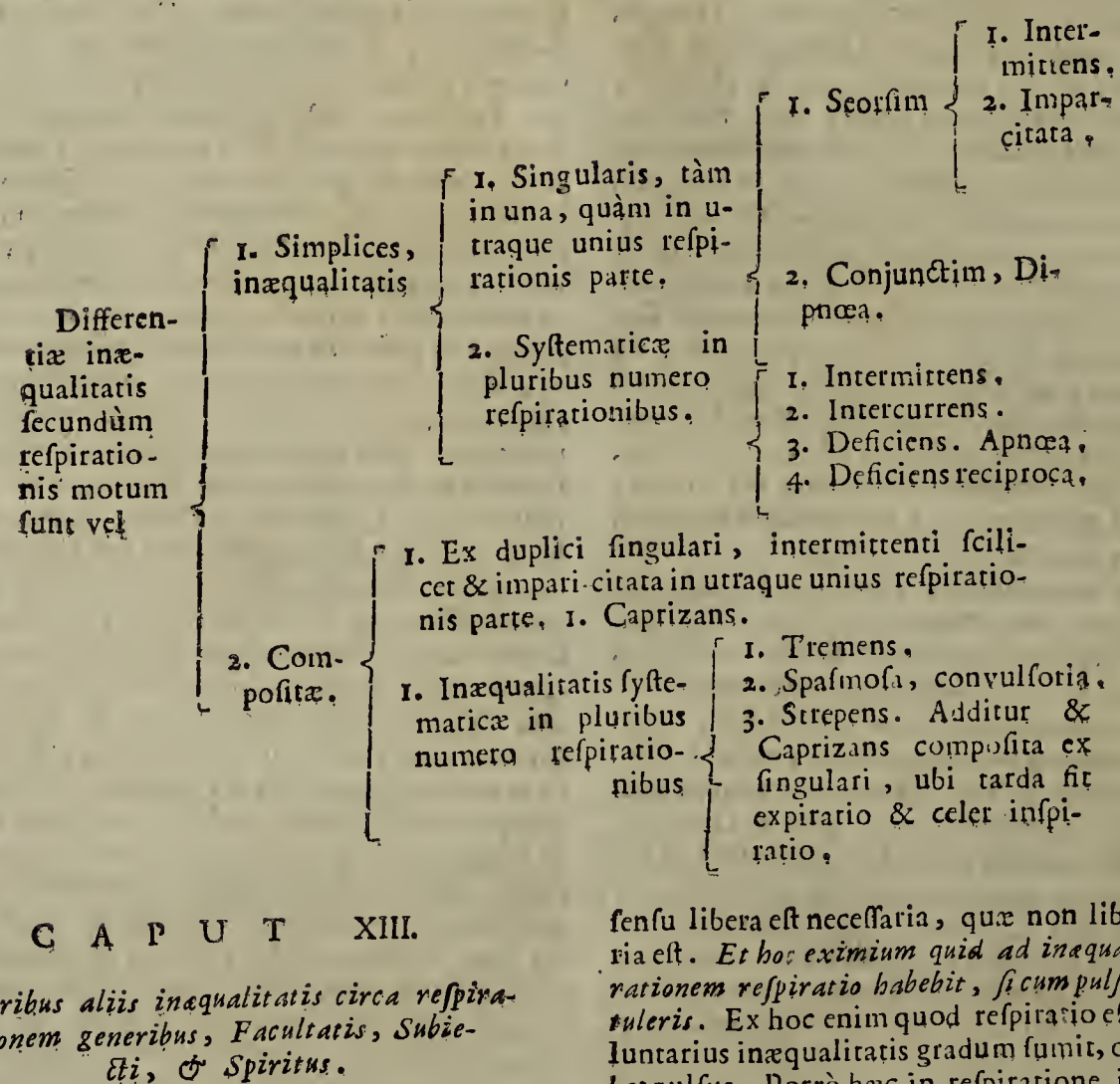

CAPUT XIII.

De tribus aliis inæqualitatis circa respirationem generibus, Facultatis, Subiecti, & Spiritus.

REmanent tria postrema inæqualitatis genera, Facultatis nimirum, Subjecti & Spiritus, de quibus postremo loco agendum est, & primùm de inæqualitate respirationis ob facultatem, qua à pulsu respiratio omninò differt. Est autem facultas respiratoria animalis, pulsatoria verò vitalis: prior enim est, quæ musculosum genus movet, ab hoc verò totius thorax motus ipse rursus pulmonē commovet, ut Galenus docuit 1. *de dyspn.* 18. posterior est, quæ arterias tantùm movet. Conveniunt & discrepant vitalis, & animalis facultas. Conveniunt sanè in eo, quòd utraque est *causa effectiva*, scilicet ejusdem speciei motus dilatationis, & constrictionis: Differunt, quoniam vitalis est facultas libera, animalis autem non, ut idem Galenus *eodem libro cap.* 19. ubi leguntur hæc verba. *Vitalis autem facultas nullum superius habet dominium, sed libera penitus existit*. Cum ergo vitalis pulsifica, & animalis respiratoria libertatis ratione distinguantur, necessarium est scire, quomodo vitalis à Galeno libera dicatur, animalis autem non. Sumitur libertas à Galeno impropriè pro necessitate, & consequenter libera facultas pro necessaria usurpatur; ea autem est, quæ nulli alteri est subdita, qualis est vitalis, hæc enim eatenus est libera, quatenùs non est voluntati subdita: & à contrario sensu, quæ voluntaria est, non est libera; quia voluntati est subdita, quod Galenus loco citato expressit dicens, *quatenus verò voluntati permissum est arbitrium respiratoriæ facultatis, eatenus, &c.* quæ igitur hoc sensu libera est necessaria, quæ non libera voluntaria est. *Et hoc eximium quid ad inæqualitatis generationem respiratio habebit, si cum pulsibus eam conferas.* Ex hoc enim quod respiratio est motus voluntarius inæqualitatis gradum sumit, quem non habet pulsus. Porrò hæc in respiratione inæqualitas, respectu facultatis respiratoriæ voluntariæ, est duplex ex Galeno eodem loco, quarum altera ab ipsa *sola* proficiscitur facultate; altera verò à facultate *conjuncta*. Et utrumque inæqualitatis genus ratione facultatis Galenus scribens indigitavit hoc modo; *est autem id ipsum duplex, partim quidem ab ipsa animali facultate sola proficiscens, partim à complexu ipsius ad dolores*. Facultas animalis *sola* inæqualitatem producit, quatenus est sine dolore thoracis voluntatem cogente; conjuncta est, quæ cum ipso dolore. Sola facultas facit duplicem inæqualitatem, *naturalem*, & *præter naturalem*. Naturalis inæqualitas circa respirationem est, quæ fit ratione naturalis temperamenti, præternaturalis verò, quæ fit ob affectum præter naturam. Naturalis inæqualitas ratione temperamenti naturalis animi mores consequitur, *qui enim felices, & ærumnarum expertes, ac molles sunt, circa singulas actiones inæqualiter respirabunt, etiamsi nihil adeò magnum ipsos cogat: qui verò ad laborem industrii, & generosa mente præditi sunt, priusquam ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur, non unquam inæqualiter respirabunt*. Et hoc dictum est ad differentiam pulsus; qui in omnibus idem semper est, *tum in iis, qui generosa, tum qui parva, & vitiosa mente præditi existunt;* Et rationem assignat Galenus 1. *de dyspn. cap.* 18. superiùs assignatam, quoniam voluntas nihil confert ad actionem pulsus, confert autem ad respirationem, *ubi enim voluntas nihil confert ad actionem, ibi id quod significatur æquale est*

Facultas respiratoria animalis pulsatoria vitalis est.

Concordantia & discrepantia animalis & vitalis facultatis.

Facultas animalis sola & conjuncta.

Naturalis inæqualitas circa respirationem quæ.

est omnib· ubi verò aut totum, aut plurimum, ibi am. plius etiam inspicere oportet mores ipsius ægri; respiratio autem, si non tota, saltem ipsius plurima voluntaria est actio, quare & inæqualis naturaliter, ad differentiam pulsus. Sed hoc Galeni dictum difficultatem habet; Constat enim, in animi pathematis non tantùm naturaliter immutari, inæqualemque fieri respirationem, sed etiam pulsum. Respondeo, pulsum equidem naturaliter mutari, & inæqualem fieri in animi pathematis, in omnibus tamen æqualiter mutari, tum in iis, qui generosa, tùm in iis, qui vitiosa mente sunt præditi; & ideò in pulsu non licet ægri mores spectare, quia pulsus est actio simpliciter naturalis, quæ consequenter omnibus est æqualis, & in omnibus æqualiter ad inæqualitatem permutatur: respiratio autem non in omnibus mutatur, & dum mutatur non in omnibus ad inæqualitatem æqualiter, sed inæqualiter permutatur, quoniam est actio voluntaria. Quamobrem hæc est prima species inæqualitatis ratione solius facultatis. Enimverò præternaturalis inæqualitas à sola facultate propter affectum præter naturam est duplex; alia enim est inæqualitas *à mente mota*, & hæc competit solùm respirationi, & non pulsui, etiamsi sit cum usu aucto; usus enim auctus cum delirio inæqualem quidem reddit respirationem, at pulsum non necessariò. Alia est inæqualitas à facultate motiva imbecilla, & hæc est communis respirationi, & pulsui, ut ex Galeno colligitur 1. *de dysp. cap.* 17. ob facultatis enim *debilitatem* sicut fit pulsuum inæqualitas, veluti cùm senes inæqualiter circa viam perficiendam moventur: ita docet, *ob quandam facultatis ipsam efficientis debilitatem* respirationem fieri inæqualem utraque inæqualitate singulari, & systematica. Inæqualitas tandem à facultate conjuncta est duplex, & utraque soli competit respirationi: prior autem est à facultate conjuncta cum solo dolore; posterior à facultate conjuncta cum dolore conjuncto, scilicet cum usu cordis aucto. Prior inæqualitas in raritate tantùm, posterior in densitate, & parvitate suum habet domicilium, ut suo loco expositum est. Ad quas verò differentiarum quatuor reliquæ ob facultatum inæqualitates reducantur, constat sanè, naturalem inæqualitatem ob varia animi pathemata, varias sortiri differentias; Inæqualitatem verò à mente mota in magnitudine, & densitate diversimodè, quemadmodum à facultate debili in parvitate, & raritate sumere differentias, ut dictum est.

Præternaturalis inæqualitas.

Inæqualitas conjuncta quoruplex.

Hæc igitur est duplex inæqualitas naturalis, & præter naturam, quæ est triplex, à mente mota cum & sine usu aucto, à facultate debili, & à conjuncta utroque modo cum & sine usu aucto.

Inæqualitas respirationis ratione subjecti, quod duplex est.

Sequitur secundum genus inæqualitatis ratione Subjecti, quo respiratio cum pulsu convenit, & discrepat. Duplex autem est inæqualis respirationis subjectum, quorum alterum est genus musculosum, alterum genus arteriosum, in genere arterioso conveniunt pulsus & respiratio; nam tametsi differant arteriæ lenes, & asperæ, tamen ut ex asperarum arteriarum coarctatione respiratio redditur inæqualis; ita ob eandem lenium arteriarum angustiam pulsus fit inæqualis. Et ideò conveniunt in genere inæqualitatis ratione subjecti arterioси, quod nobis proposuit Galenus 1. *de dysp. cap.* 18. scribens: *in hac parte pulsus convenire cum respirationibus*, in coarctatione scilicet arteriarum. Et quamquam *indicationum diversitatem* posuerit ex pulsu, & respiratione, quatenùs ille per lenes arterias, hæc verò per asperas perficitur arterias: nihilominus ibi ad subjectum non genericè, sed specificè sumptum respexit. Etenim differunt quidem lenes & asperæ arteriæ, in genere tamen conveniunt, & consequenter in communi causa coarctante, & angustante, ut in tractatu de causis apparebit. Cæterùm discrepant omninò in genere musculoso pulsus & respiratio; Pulsus enim omninò sine musculorum ope, respiratio autem triplicato musculorum genere perficitur. Hinc respiratio, respectu musculorum thoracis peculiarem quandam suscipit inæqualitatem à Galeno propositam 1. *de dysp. cap.* 18. scribente; *quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit, crurum musculis aut trementibus, aut palpitantibus, aut convulsis: ita & respiratio aliquando fit inæqualis propter thoracis musculos offensos*, quam motum aberrantem appellat in calce capitis. Quare duplex erit inæqualitas ratione subjecti, arteriarum, & musculorum.

Postremũ inæqualitatis genus ratione Spiritus est, cùm qualitativa proportio non servatur inter spiritum, qui attrahitur, & pulmonem qui attrahit, & fit hæc inæqualitas ex thoracis angustia, in ea enim ad attrahendum plurimùm thorax dilatatur, cum tamen exigua aeris quantitas inspiretur; & est hæc inæqualitas in magnitudine & parvitate, seu, paucitate. Ex thoracis enim parte magna fit inspiratio, ratione aeris parva attractio, seu potiùs pauca. Multum enim & paucum propriè dicitur de aeris essentia, quæ attrahitur: sicut magnitudo, & parvitas de thorace attrahente, & hoc genus inæqualitatis proponitur à Galeno 4. *de loc. aff. cap.* 7. *&* 2. *acut.* 44. atque tot sunt genera inæqualitatum secundùm Differentias, Mutum, Facultatem, Subjectum, & Spiritum. Quamobrem ex his quinque cardinalibus differentiis vicissim compositis, propositis, universa methodus de difficili respiratione componitur, ad quam omnes aliæ ab Hippocrate & Galeno ut diversæ propositæ, habent reduci, de quarum reductione priùs dicendum est, antequam de causis sermo à nobis instituatur; videtur enim illi primo jam absoluto libro hic secundus omninò subalternari.

Inæqualitas ratione spiritus unde fiat, & quomodo.

SYNOPSIS X.

De tribus inæqualitatis generibus aliis, Facultatis, Subjecti, & Spiritus.

- Inæqualitas est vel à
  - 1. Facultate, vel
    - 1. Sola, naturalis ex animi moribus.
    - 2. Sola præternaturam à
      - Mente mota utroque modo.
      - Imbecillitate.
    - 3. Conjuncta, præter naturam cum labore utroque modo.
  - 2. Subjecto, ex
    - 1. Coarctatione Asperarum arteriarum.
    - 2. Motu errante musculorum.
  - 3. Spiritu, ubi inspiratio inæqualis magna & parva.

METHODI

DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER SECUNDUS.

DE FORMALI CÆTERARUM

differentiarum difficilis reſpirationis reductione
ad primas methodum integrantes.

CAPUT PRIMUM.

Difficilis reſpiratio ſecundùm thoracem quid, & quotuplex ſit: & ad quas methodi differentias formaliter reducatur.

QUONIAM apud Hippocr. & Galenum, multis in locis, multæ difficilis reſpirationis differentiæ reperiuntur, de quibus maxima poteſt eſſe ſuſpicio, an cum propoſitis eædem ſint, vel diverſæ; ideò cognitioni medicæ congruit quàm maximè ſcire: num ad propoſitam reducatur methodum: etenim ſi intra methodi confines contineantur, perfectiſſimam eam eſſe, neceſſe eſt affirmare: quòd ſi una, vel plures ſpirandi difficultates utiles, nedum artificioſæ, extra methodum inveniantur, incompletam eſſe, ut aſſeramus, neceſſarium erit. Sumamus exordium ab ea difficilis reſpirationis differentia, quæ ſecundùm thoracem fieri dicitur; hęc enim duplex, & quę ſit thorace ſecundùm ſui totum, vel partes ſe *movente*; & quæ ſit *ſitu* thoracis. Prior, cùm fiat ex diverſis cauſis, multiplex eſt; unaque ſola apud Hippocratem nomen obtinuit *ſublimis* dicta; reliquæ ſunt innominatæ, quatenùs vel ad totum thoracem, vel ad illius partes, notionem habęt; nomen verò ſortiuntur, ſi ad methodum reducantur, & de his innominatis egit tantùm Galenus, & nō Hippocrates, quarto nimirum de locis affectis quarto, & ſeptimo; quarum tamen nec Galenus meminit tribus *lib. de dyſp.* Cujus rei ratio inveſtiganda, cum enim hæ differentiæ innominatæ ſecundùm thoracem plurimum conducant ad cauſarum, & affectuum prænotionem, ut conſtabit ſuo loco, mirum eſt, cur Galenus eas *in lib. de dyſp.* omiſerit, & de ipſis ſermonem non inſtituerit, quemadmodum quarto de locis affectis capitibus citatis; cum tamen ex profeſſo de difficilis reſpirationis differentiis agat in libris de dyſpnœa, non autē in ipſis de locis affectis. Hanc ergò veram crediderim eſſe cauſam, quippe Galenus in libris de locis affectis differentias affectuum ſumit potiùs ex locorū, & partium affectarū diverſitate, quàm ex ipſorum affectuum forma; Hinc eſt, quod dyſpnęæ differētias ex motu magis ſecundum totum thoracem, ejuſque partes quàm ex forma, ſumat At in libris de dyſpnœa, quoniam differentias ex forma magis, quàm ex locorum affectuum exiſtentia venatur, ideò negligit ſumere differentias difficilis reſpirationis, ſecundum totum thoracem, ejuſq; partes; & maximè cum hujuſmodi differentię reducantur ad methodum ibi propoſitam, ut infra patebit. Cętetùm difficilis reſpiratio, quæ fit *ſitu* thoracis, nomen nacta, *orthopnœa* dicitur, ſeu *recta reſpiratio*, ut Galenus vertit 3. *de dyſp. cap.* 7. cum *reſidentia* quoque fieri dicitur, cum ægri ob difficilem reſpirationem reſidere, ac thoracem attollere, coguntur, ut Galenus docuit quarto de locis affectis ſeptimo; de his ergò differentiis agendum. Dicamus primùm de primis differentiis, quæ fiunt ſecundum totum thoracem, vel ejus partes, quas in duplici eſſe diſcrimine dicebamus, cùm earum aliqua *ſublimis* dicatur, aliæ verò ſint innōmatę. Porrò ut quę dicturi ſumus rectè percipiantur, prę-intelligere eſt neceſſe, quid ſibi velit thoracem moveri, ulteriùs quid moveri, & ſecundùm totum, & ſecundùm partes. In reſpiratione thorax ſanè movetur, ut ipſius reſpirationis voluntarium efficiens; quemadmodum enim pulmo, ejuſque partes, hoc eſt aſperæ arteriæ à thorace moventur, ita thorax à muſculos genere; hoc verò ad reſpirationis generationē ab animali movetur facultate, ut Galenus docuit 1. *de dyſp. cap.* 18. ut propterea *reſpirationes non per ſolas aſperas arterias fiant, ſed non minus quàm per ipſas, immò fortaſſe magis per muſculoſum genus*, ut Galenus habet eodem loco; thorax igitur movetur à muſculoſo genere, tanquam voluntarium reſpirationis efficiens, & moveri thoracem eſt moveri ſecundùm muſculos. Enimverò muſculi thoracem moventes triplicis ſunt generis. Primum genus unicus conſtituit muſculus, ſpetum tranſverſum dictus. Secundum complent muſculi intercoſtales. Tertium muſculi ſuperiores: ita docuit Galenus 4. *de loc. aff.* 7. ſcribens: *Igitur intrœuntes ad hominem difficulter ſpirantem imprimis conſideramus, an omnes thoracis muſculi moveantur? an ſoli intercoſtales ſine ſuperioribus? atque an ſimul cum intercoſtalibus ſeptum tranſverſum?* ſeptumque traſverſum, intercoſtales, & ſuperiores expreſsè *tria moventium muſculorum genera* nominat. Verùm quid pro *ſuperioribus* intelligat muſculis ſcire eſt neceſſe. Pro ſuperioribus enim quis fortaſſe muſculos omnes intercoſtalibus ſuperiores, tàm qui ad thoracis conſtrictionem, quàm qui ad ejus dilatationem concurrunt, intelligere poſſit. At verè hallucinaretur, intelligit, namque pro ſuperioribus, non tantùm eos, qui intercoſtalibus ſuperiores ſunt, ſed qui ſurſum thoracem movent, ſunt verò hi, qui thoracem dilatant, & qui ad inſpirationem faciunt. Sicut enim thorax in expiratione motu deorſum: ita in inſpiratione motu ſurſum movetur; quare pro ſuperioribus tantùm, qui ſurſum, non verò ſuperiores, qui deorſum movent, intelligendi. Quæ veritas colligitur ex Galeno 4. *de loc. aff.* 7. dum de totius thoracis motu ita loquitur. *Subiiciamus igitur aliquem omnes ſimul movere muſculos, ut pectus unà cum ſcapulis manifeſtè ſublevetur.* Et clarius *cap.* 4. dum totum thoracis motum aperiens ait, cum eſſe, cùm *in parte quidem anteriori ad jugulum, in utroque latere ad epomidas, ideſt, ſuprahumerales, in parte poſteriori ad ſcapulas uſque motus ipſius aſcendat*. Pro motu igitur thoracis totali, vel partiali, motum ſurſum, ſive ſecundum totum, ſive ſecundum partem, intelligit: ideò conſequenter pro muſculis ſuperioribus eos ſolummodò, qui ſurſum movent vel totum thoracem, vel ejus partem. Et rat o eſt, quia in difficili reſpiratione difficultas maximè attenditur in attrahendo aerem, propterea enim thorax in elevatione motu præter naturam movetur totaliter, vel partialiter; quæ ratio colligitur ex Galenō 4. *de loc. aff.* 7. docente, *nam plerumque intercoſtales muſculi unà cum ſepto tranſverſo ad maximam thoracis elevationem, quæ mulis alliciatur ſpiritus ſuperiorum muſculorum auxilio non indigent*, eorum ſcilicet, qui ſurſum ad ſpatulas movent thoracem. Quamobrem hi maſculi ſuperiores erunt in anteriori, lateralique parte *obliquus deſcendens, ſerratus major, ſerratus minor pectoralis, & ſubclautus*. In poſteriori, *ſerrati ſuperiores poſtici*. Serratus minor pectoralis una cum pentagono videtur excludendus, ille enim omoplatæ, hic humeri muſculus eſt. Et ab hac differentia difficilis reſpirationis ſecundùm totum thoracem, eiuſque partes; excludendi erunt ſuperiores muſculi inferiores deorſum moventes, qui ſunt *obliquus aſcendens, rectus, tranſverſalis; & ſacrolumbus*. Porro obliquum deſcendentem cum ſerrato majori ſurſum elevare thoracem, quod temerè contra Galenum negavit Laurentius, ex anatomicis patet, ille enim dum verſus ſuum exortum contrahitur, inferiores coſtas ad ſuperiores trahit, ſicque cum ſerrato thoracem elevat. Ob eadem pariter rationem conſtat, pro *intercoſtalibus* exteĭnos intelligi, qui ad

thora-

Difficilis reſpirationis differētia, quod ſecundum thoracem ſi, duplex enim, vel in motu, vel in ſitu.

Muſculi thoracem moventes triplices:

Pro muſculis ſuperioribus thoracem movētibus apud Gal. intelligit.

Galenus differētias affectuum ſumit potiùs ex locorum & partiū diverſitate, quàm forma in lib. de loc. aff. et in lib. de dyſpn. potiùs ex forma.

Quid ſit thoracem moveri.

thoracis dilatationem conducunt; quod patet præcitatis verbis, *nam plerumque intercostales musculi unà cum septo transverso ad maximam thoracis elevationem*. Cum ergò thorax à triplici musculorum genere moveatur, examini est dandum, quod sit thoracem moveri, secundùm totum, & secundùm partem. An fortasse moveri ipsum secundùm partes, sit moveri secundùm una ex tribus, vel anteriorem ad jugulum, vel lateralem ad epomidas, vel posteriorem ad spatulas, ut Gallenus posuit 4. *de loc. aff.* 4. Moveri verò secundùm totum fit secundùm omnes has partes simul. Et sanè moveri thoracem secundùm totum, moveri est secundùm omnes partes laterales, anteriorem, & posteriorem, ut Galenus ibi docuit, & etiam *cap.* 5. Moveri tamen secundùm partem non est moveri secundùm unam, vel duas prædictarum ejus partium, quia cum una moveri cogitur, ex necessitate cæteræ simul moveri coguntur, & ratio est, quia cum præter musculos intercostales superiores moveri coguntur, omnes simul ad spatulas usque moventur, ideò thoracem secundum sui totum moveri, est q idem secundum omnes sui partes moveri; secundum partem verò non est moveri secundùm aliquam sui tantùm partem, aut anteriorem, aut posteriorem, aut lateralem. Moveri ergò thoracem secundum partem, est moveri secundum unum solum musculorum genus, ut cum vel solo septo, vel unà cum septo, inter costalibus thorax movetur: velut moveri secundum totum est moveri seundum musculos superiores ad jugulum, epomidas, & scapulis thoracem adducentes. Hoc dogma autem clarè colligitur ex Galeno 7. *cap.* 5. *de loc. aff.* & primò quidem dum air, *nam plerumque intercostales musculi unà cum septo transverso ad maximam thoracis elevationem, qua multis spiritus alienatur, superiorum musculorum auxilio non indigent*. Secundò, quando in capitis initio de facultate imbecilla loquitur, *quippe si septum transversum solùm sufficienter moveri potest, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret*.

Quid sit moveri thoracem secundum totum & secundum partem.

Moveri ergo secundum partem est vel secundum solum septum transversum, vel cum eo, etiam intercostalibus moveri; velut moveri secundum totum, est moveri secundum omnes musculos superiores; his enim motis ex necessitate reliqui commoventur, inde totus movetur thorax. At verò moveri thoracem solo septo transverso, non esse moveri præter naturam in difficili respiratione secundùm partem, eò patet, quia solo septi motu thorax naturaliter tantùm movetur, ut Galenus docuit 4. *de loc. aff.* 7. scribens: *quippe si solùm septum transversum sufficienter movere virtus posset, veluti cum secundùm naturam se habebat, neque intercostalibus, neque superioribus musculis indigeret*: solo igitur septi motu naturaliter thorax tantùm movetur. Et idcircò cum præter naturam movetur, necesse est, vel moveri solis intercostalibus unà cum septo, vel cum superioribus musculis. Si solis intercostalibus, ejus motus est secundum partem: si cum superioribus, motus est secundum totum thoracem. Et hoc revera est thoracem moveri & secundum partem, & secundum totum. Qua de causa verò naturalis respiratio solo septi celebretur motu, pauciſſimis notum. Est autem, quia naturalis respiratio (ut *cap.* 2. *lib* 1. dictum est) fit naturali spiritus attractione, & emissione sine efflatu, & exsufflatione: naturalis verò aeris attractio, & emissio fit à solo diaphragmate; ut efflatus ac violenta aeris attractio à musculis intercostalibus. Et ubi in violenta attractione non sufficiunt intercostales, ex necessitate moventur unà superiores, quæ unica est ratio, qua in difficili respiratione moveri coguntur intercostales, & superiores. His patet, duas esse differentias difficilis respirationis innominatas, & secundum partem, & secundum totum thoracem. Est & præter has alia differentia difficilis respirationis secundum thoracem, quæ dividitur in *integram*, & *dimidiam*. Integra respiratio est secundum totum thoracem, quatenus fit ex utraque thoracis parte: dimidia, quæ ex una tantùm, dexteta, vel sinistra. Prior est innominata, posterior *semispirans* respiratio dicta est à Galeno 4. *de loc. aff.* 6. quæ vel vitio pulmonum, vel musculorum thoracis fit, ut de causis in specie. Videamus jam, quomodo ad methodum reducamur. Dico igitur, respirationem secundùm totum thoracem non necessario magnam esse: & quæ secundùm partem, non necessariò esse parvam. Respiratio quidem secundùm totum thoracem non necessariò magna est, potest enim esse parva, quæ utroque modo sublimis dicitur, de qua infrà. Potest tamen respiratio secundùm totum thoracem magna esse, hæc verò ex necessitate, aut densa, aut rara, ut plurimùm tamen densa. Attamen respiratio secundum thoracis partem necessariò est magna, nunquam parva; eaque rara, & non densa. Declaro postremam, ex cujus intellectione prioris dilucidatio patebit. Difficilis respiratio secundum thoracis partem necessariò est magna, quoniam in aeris attractione nullum est impedimentum, ideò ejus attractio thoracis dilatationis respondet; & cum hujusmodi sit, etiam est rara, quoniam ut nullum est impedimentum: ita nulla est urgentia, nec irritatio; talis est, quæ fit in mente motis, seu delirantibus, ut de causis enucleabo. Esse verò hanc difficilem respirationem secundum thoracis partem magnam & raram, manifestè habemus *ex* 4. *de loc. aff.* 7. ubi loquens Galenus de spiritu magno, & ex longis intervallis, magno scilicet & raro, hæc habet verba. *Nam plerumque intercostales musculi unà cum septo transverso ad maximam thoracis dilatationem, qua multus spiritus alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent*. Ecce respiratio secundùm partem est *magna, & rara*. At quæ magna est necessariò secundùm totum thoracem, est etiam ex necessitate densa, ad differentiam difficilis respirationis, quæ parva est secundùm totum thoracem; hæc enim & densa, & rara esse potest, prout à divetsis dependet causis, ut suo dicemus loco. Quæ igitur magna est ex necessitate secundùm totum thoracem est etiam densa: & ratio est, quia pendet ex causa vel urgente, vel impediente, vel irritante. Urgens causa est inflammatio, seu phlogosis; hæc enim uti magnam secundum totum thoracem, ita & densam necessariò facit spirationem. Causa impediens est coarctatio, seu angustia, hæc enim quoniam aeris attractionem impedit, ideò, ut totius thoracis magnam efficit dilatationem, ita & densam: Irritans causa est convulsio, quæ non solùm in magnitudinem totum thoracem distendit, sed etiam ad densitatem movet. Quare quę necessariò magna est secundùm totum thoracem, est etiam densa, nunquam rara Quæ autem non est necessitate magna secundùm totum thoracem, sed utroque modo, & secundùm totum, & ut plurimùm secundum partem, necessariò semper est rara. Et hanc non necessariò magnam esse secundùm totum thoracem, ex Galeno patet loco citato dicente: *Is vero bifariam fieri potest, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoque concurrente*: hoc autem ait ad differentiam difficilis respirationis magnæ, & densæ, quæ necessariò magna est secundùm totum thoracem; usus namque immodicè auctus, convulsio, & angustia, necessariò magnam efficiunt respirationem secundum totum thoracem. Non sic verò mentis motio. Ex his igitur patet, difficilem respirationem secundum totum thoracem, vel secundùm partem ad omnes methodi differentias reduci. Quæ enim fit toto thorace, magna est densa; & si parva, aut parva & densa, aut parva & rara, de qua etiam infrà. Quæ verò indiseminatim fit, vel secundùm partem, vel secundùm totum, necessariò magna, & rara est. Enimverò integra respiratio magna, vel parva esse potest, & utraque utroque modo, rara scilicet, vel densa. At semispirans respiratio ex necessitate parva & rara est, quoniam semper ex imbecillitate. Notandum, Galenum eo *cap.* 4 *de loc. aff.* diminutè scripsisse, *aut ob viarum spiritus angustiam, aut ob vehementem in corde, & pulmone calorem*; nam & addere debuisset, aut ob violentam irritationem, seu errantem musculorum thoracis motum. Pariter cum dificilem respirationem parvam proposuit; ejus enim solius sublimis meminit, quæ fit cum raritate, cùm tamen ex Hippocr. alia sublimis inveniatur, quæ fit cum parvitate, & densitate. Tamen, ut monui, excusandus est Galenus, non enim de difficilis respirationis differentiis & causis ex professo egit in libris de locis affectis, sed tantùm de locis ipsius utroque modo affectis.

Quare naturalis respiratio solo septi motu celebretur.

Respiratio integra & dimidia quod.

Reductio ad methodum.

Urgens causa quæ.

Impediens causa.

Irritans.

Animadversio in Galenum.

SYNOPSIS I.

De Difficili Reſpiratione ſecundùm thoracem, & ejus ad methodum reductione.

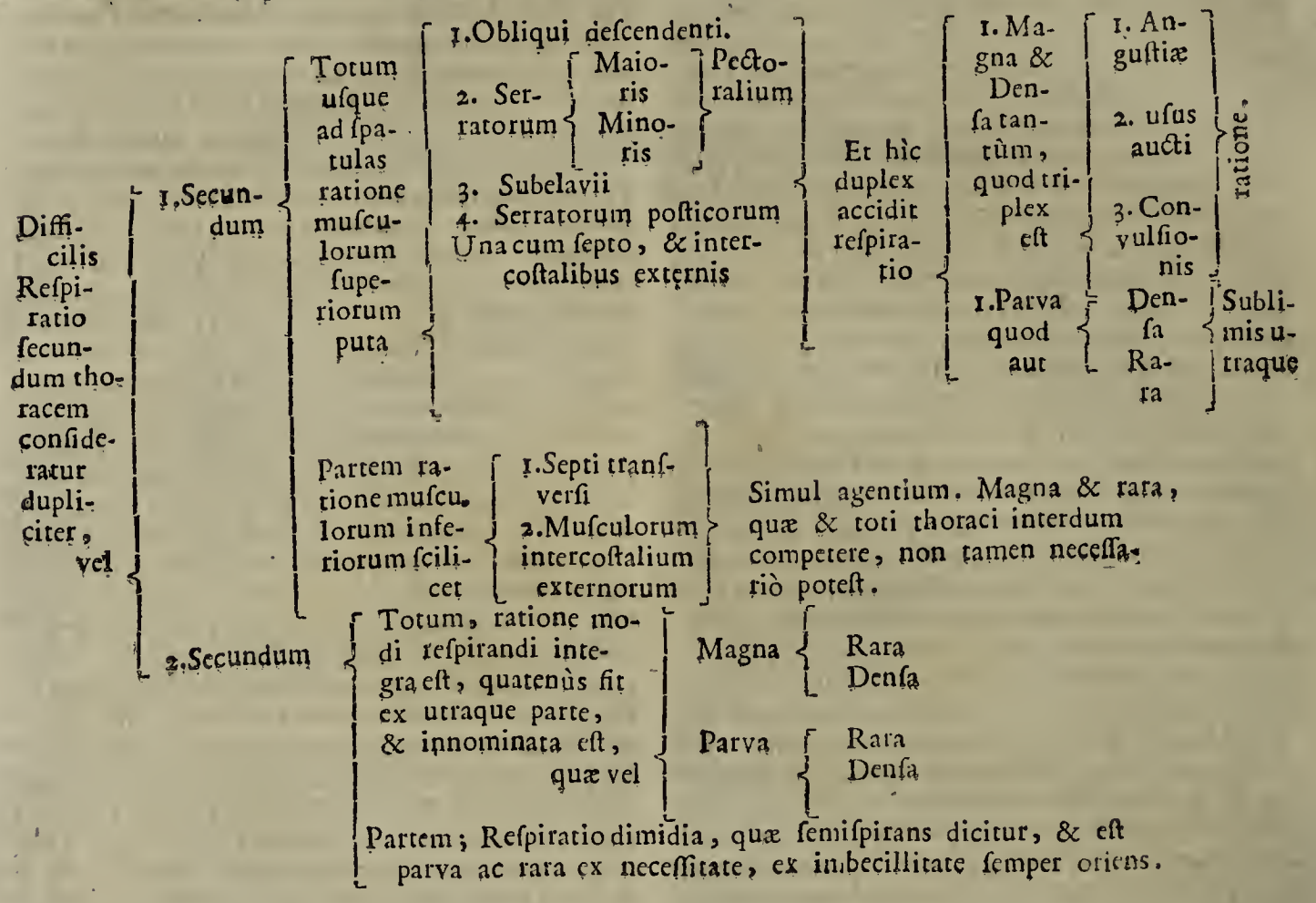

CAPUT II.

Reſpiratio ſublimis quid, & quotuplex, quomodoquè ad methodum referatur.

SUblimis reſpiratio, ut dictum eſt, difficilis eſt reſpiratio, quæ fit totto thorace; & patet ex Hipp. citato à Gal. 4. *de loc. aff.* 7. qui ſublimem ſpiritum eum appellat, qui ſublimioribus thoracis partibus inſpiratur, talis autem reſpiratio neceſſariò fit toto thorace. Quæ quando ad methodum ſit reducenda ſciri non poteſt, niſi quid, quotuplexque ea ſit, præſciatur. Sublimis ergò reſpiratio, quæcunque illa ſit, ex neceſſitate parva eſt, ut colligitur, ex Gal. 3. *de dyſpn. cap.* 11. ubi hæc verba leguntur: *Siquidem igitur parvus, & ſublimis nihil diverſum ſignificant.*

Sublimis reſpiratio quid & quotuplex,

Ea autem eſt duplex, prout à duplici cauſa dependet: vel enim à facultate *imbecilla* dependet, ut in refrigeratis, quomodocunque refrigerentur, conteganturque, ut de cauſis dicemus; vel à facultate *impedita*, ut in dolentibus, *quodcunque tandem reſpiratorium organum ipſi doleant.* Difficilis reſpiratio ſublimis à facultate latefactata, & imbecilla reſpiratio eſt *parva, & rara.* Quæ autem eſt à facultate impedita ob laborē, ſeu dolorem, *parva, & denſa eſt.* Priorem propoſuit Gal. 4. *de loc. aff.* 4. & 7. Poſteriorem 3. *de dyſp. cap.* 11 ex Hippocr. 2. *Epid. ſect.* 2. ſcribente, in anginoſis ſublimem fieri ſpiritum, facultate ſcilicet impedita, ob faucium dolorem, & anguſtiam. In conjuncto dolore cum uſu aucto difficilis ſpiratio quoque redditur *pauca & denſa*, ut propoſuit etiam Galenus 3. *de dyſpn. cap. ult.* In ſublimi ſanè à facultate imbecilla fit reſpiratio difficilis parva, & rara ob rationem à Galeno aſſignatam 4. *de loc. aff.* 7. dicente: *Ubi igitur virtus duntaxat fuerit infirma, ad tria moventium muſculorum genera venire eosque omnes ad motionem excitare ſolet, quòd unum genus vehementer movere ipſa nequeat: quippe ſi ſeptum tranſverſum ſolùm ſufficienter movere poſſet virtus, veluti cum ſecundùm naturam ſe habebat, neque intercoſtalibus, neque ſuperioribus muſculis indigeret: quoniā verò imbecilla eſt, omnes ſenſim movet ſed neque frequentem, neque raram valdè facit actionem.* Sed poſtrema verba difficultatem faciunt. Etenim non videtur Galenus velle, ſublimem dyſpnœam à facultate imbecilla eſſe abſolutè raram, aut parvam eſſe putat, dum ait: *ſed neque frequentem, neque raram valdè facit actionem;* cùm tamen oppoſitum docuerit 3. *de dyſpn. cap.* 10. Solvitur difficultas, ſi dicatur, ſublimem dyſpnœam ex facultate labefactata ob intemperiem frigidam neceſſariò eſſe parvam, & raram; ſumere tamen in raritate, ut & in parvitate, inæqualitatem ſecundùm magis, & minus. Si enim facultas motrix labefactetur ob frigidam ſpinalis medullæ intemperiem, fit quidem difficilis ſpiratio parva & rara, longè minùs tamen, quàm ſi virtus labefactaretur ob cordis, & pulmonum refrigerationem; minimus enim, & per longiſſimum tempus aliquando ita redditur, ut pleroſque lateat ſpiritus: quæ minima reſpiratio pulſui myuro proportione reſpondet (minutulam in Coacis Duretus appellat. Galenus ergò 4. *de loc. aff.* 7. ad facultatis motricis imbecillitatem reſpiciens ob intemperiem frigidam ſpinalis medullæ, quam ex profeſſo propoſuerat *cap.* 4. ſtatuit, non eſſe omninò raram: *tertio autem de dyſp. cap.* 10. ad cordis, pulmonumque refrigerationem reſpectum habens, abſolutè raram, & parvam eſſe dixit. Sed ad hæc major occurrit difficultas, Galenus namque 3. *de dyſp.* 11. ex Hippocr. ſententia videtur in perfrigeratis ob inſitum calorem proponore dyſpnœam parvam quidem, non tamen raram, ſed denſam; Lyciæ enim caſum deſcribens ait: *Spiritus intrà duplicabatur, non tamen magnus.* Conſtat verò, ſpiritum intra duplicatum eſſe denſum, cum hic ſit ea inæqualis reſpiratio bis in una inſpirans inſpiratione, ut ſuo loco. Eadem reſponſio eſt de refrigeratis ſubaudienda, quæ de mente motis, quemadmodum enim mente motis difficilis reſpiratio ſit magna, & rara, cæteris paribus: ita in perfrigeratis parva & rara, cæteris paribus. Sicut autem in mente motis ſæpiùs fit contraria dyſpnœa, parva nimirum, & denſa, quàm ex ipſa mente mota conveniat, cum oppoſita, ſeu diverſa eam prævaleat affectio, ut ex Oraculi mente aperuit Galenus 3. *de dyſp. cap.* 11. in caſu Uxoris Nicoſtrati in Cranone, quæ deliravit, & tamen ſpiritum parvum, & denſum habuit ob jecoris inflammationem, *ob quam ſuperna capitis affectio victa non potuit ſecundùm ſe ipſam reſpirationis ſpeciem effingere.* Ita perfrigeratis contingere poteſt, ut ſcilicet diverſa affectio ei conjuncta ita prævaleat, quæ ſi parvitatem in magnitudinem nequeat, raritatem ſaltem in denſitatem inæqualem permutare valeat: veluti Lyciæ ab Hippocrate deſcriptæ accidit; hæc enim cum eſſet perfrigerata juxta calorem innatum, & contegeretur, ſimul ob eandem cauſam; *etenim*

Reſpiratio ſublimis ex facultate labefactata & impedita quæ.

Difficultas

Solutio.

Difficultas.

Reſponſio.

affe-

effectum erit, ait Galenus, *nervosum genus organorum, ut etiam absoluta urinarum suppressio fieret*; hoc est, resolutum erat nervosum genus ad vesicæ corpus attinens, fundum ejus potissimùm, ideò suppressa urina in superiores stagnans partes comprimendo spiritum densum causavit, qui sine compressione ob simplicem partium refrigerationem rarus extitisset. Quamobrem ex se sublimis respiratio ex imbecilla facilitate in perfrigeratis, quomodocunque perfrigerentur, semper parva, & rara est. Sicut sublimis ex labore parva, & densa semper.

Ex imbecilla facultate sublimis respiratio in perfrigeratis semper parva & rara est, ex labore semper parva & densa ex facult. impedita tãtum subl. mis.

Differunt etiam secundùm formam hæ duæ sublimes dyspnœæ. Quoniam quæ sublimis est ex facultate imbecilla sublimior est alia; & non tantùm est sublimis, sed etiam *ima*. Quæ verò est sublimis ex facultate impedita, est tantùm sublimis. Declaro: sublimis facultate imbecilla sublimior est ea, quæ ex labore fit; in ea enim non tantùm spiritus sublimioribus thoracis inspiratur, & expiratur partibus, verùm etiam ipsismet naribus; *in virium enim imbecillitate*, dicebat Galenus 4. *de locis aff.* 7. *nulla facta ab ore exsufflatione, spiritus ex solis naribus emitti solet: quòd si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifestè contrahi videantur, id verò efficax imbecillæ facultatis indicium est*, dummodò tamen spiritus, qui per nares egreditur sit frigidus, ut suo loco distinguam. Quare sublimis respiratio facultate imbecilla usque ad nares sublimatur. Hoc etiã docuit 1. *de dysp. c.* 23. scribens, si quis perfrigeratæ virtutis signa propria habere velit; *quòd is alarum nasi motum habebit, quando enim hic debiliùs, quàm convenit, movetur, circa inspirationem quidem spiritus ductum juvant alæ nasi, externum aerem etiam ipsæ simul attrahentes eodem modo, quo per os aliquid attrahere volentes labia contrahimus*. Non tantùm verò sublimis respiratio ex labore, sed solùm ad fauces ascẽdit, ut docet idem Galenus 3. *de dysp. cap.* 11. ubi ex mente Hipp. hæc de illa: *Sic autem vocare ipsi mos est parvum, & velut alicui videri possit eo loci usque ad fauces egredientem.* Quare sublimis imbecilla facultate sublimior est sublimis à labore. Potrò differũt etiam secundùm formam, eò quia sublimis ex imbecillitate, seu refrigeratione *ima* sit. Fit autem sublimis inspiratio profunda expiratio, cũ ex facultatis languore *circa expirationes coarcevata fit thoracis collapsio, non paulatim dimissio*, ut docuit 1. *de dysp. cap.* 23. Quod minimè accidit in sublimi respiratione à labore; ita enim ob dolorem fit paulatim thoracis demissio, seu constrictio, sicut ejusdem parva elevatio, ut idem Galenus statuit 3. *de dysp.* 11. scribens, spiritum sublimem in anginis per fauces egredientem ad *thoracis profunditatem non descendere*. Differunt ergò forma quàm maximè utraque sublimis respiratio. Quod tamen suprà dictum est animadverte. Quòd enim expiratio in sublimi ab imbecillitate ex coacervato fiat thoracis collapsu, non ideò sequitur, esse magnam, cum ex pondere, non ex facultate fiat; ideò ut sublimis, ita nec profunda magna dici meretur; quæ enim magna est respiratio, cum multa est thoracis dilatatione & constrictione à facultate robusta; & propterea, ut suo loco apparebit, magna respiratio ob facultatis robur, *vehemens* à Galeno dicta est. Quid ergo, & quotuplex sublimis sit, quomodoque ad methodum referatur, dictum est satis. Ex his verò quilibet Galeni decreto subscribere se poterit, Hippocratem anibas difficilis spirationis species agnovisse, parvam scilicet, & densam, necnon parvam & raram, cum utroque sublimem spiritum cognoverit, præterque eum, qui in anginosis usque ad fauces ascendit, parvum, & densum, alium etiam ad nares se sublimantem noverit, qui parvus, & rarus est in perfrigeratis, qui colligitur *ex Progno. text.* 24. & 3. *de dysp. cap.* 10. quando scripsit Hippocrates. *Spiritus frigidus ex naribus, & ore prodiens, jam valdè pernicioſus*; hic enim sublimis est parvus, & rarus.

Sublimis & profunda respiratio magna non dicitur.

SYNOPSIS II.

De difficili respiratione sublimi, & ejus reductione ad methodum.

Difficilis Respiratio sublimis est duplex

1. Parva, & rara, quæ duplex	1. Sublimis ad nares, inspiratione	}	Ex imbecillitate, sive perfrigeratione.
	2. Profunda, seu coacervata thoracis collapsio, expiratione	}	
2. Parva, & Densa duplex	1. Sublimis ad fauces, inspiratione.	}	Ex labore, sive dolore.
	2. Paulatim demissa, expiratione.	}	

CAPUT III.

Orthopnœa Quid, & Quotuplex, & Quomodo ad Methodum referatur.

SUccedit respiratio, quæ fit situ thoracis erecto orthopnœa dicta, de qua quid, & quotuplex, dicendum, & quomodo ad methodum convertatur. Orthopnœa, ut ex se patet, recta est spiratio, quæ fit thorace erecto *ex* 3. *de dysp.* 7. *omnes enim*, ait Galenus *eodem lib. cap.* 8. *qui ob coarctationem non sufficienter inspirare possunt, de suffocatione periclitantur, si decumbant: & ob hoc tùm thoracem totum, tùm collum rectum habere eos oportet, utpote cum non parvum auxilium ipsis ex hujusmodi figura accedat. Ampliora enim simulque longiora omnia respirationis organa fiunt, partim quidem per rectam figuram in directum extensa, partim verò minùs in sese concidere prohibita, & impedita.* Ulteriùs qui thorace erecto respirant, *residere* dicuntur à Galeno 4. *de loco affect.* 7. quod accepit ab Hippocrate 3. *Aphor.* 120. ubi thorace dolore affecto, Ægrum *residere*, non *reclinare* jubet: at orthopnœa est coacta residentia. Cujus situs causam enucleatiùs aperit scribens. *Residere tentans sic laborantes, etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eò quòd pectoris partes ad spinam declinant, qua erecta simul fertur, non ampliùs se ipsum gravans.* Verùm enimverò ad quam methodi speciem referenda sit orthopnœa, non facile est intelligere ob oppositas Galeni auctoritates. Etenim 3. *de dysp. cap.* 7. ad parvam, & densam respirationem orthopnœam retulit ex Hippocr. auct. qua probat, eum difficilis respirationis speciem hanc calluisse, parvam nimirum, & densam, eò quia *lib. de art.* 7. *de victu in acutis tex.* 34. & *lib.* Prænotio. *text.* 16. pro orthopnœa parvam, & densam respirationem intelligat; ejus verba hæc sunt, *quando eorum, quibus in parvitatem, & densitatem respiratio vertitur, meminit, etiam hoc ipsum orthopnœæ nomen appposuit*. Hæc orthopnœæ reductio confirmatur auct. ejusdem Galeni eodem *cap.* 3. *de dysp.* ubi hæc verba leguntur. *Quòd enim in orthopnœis parvus, & densus fiat spiritus ob coarctationem respirationis organorum, haud scio an quisque ignoret.* Tamen Galenus aliis in locis orthopnœam ad magnam, & densam respirationem redigit. Quod primùm patet ex eo *de dysp.*

Orthop. quid.

Quid residere à Galeno dicatur.

Oppositæ Gal. auctoritates, ad quam speciem methodi orthopnœa referenda sit.

c. 11. ubi loquens de anhelatione, quæ magna, & densa est respiratio, hanc non tantùm ob vehementem exercitationem, & ob febrem ardentem fieri scribit, verùm etiam, *quando obturatio aut compressio, aut coarctatio quædam in respiratoriis instrumentis existit*. Cùm autem orthopnœa ex organorum respirationis coarctatione fiat, magna erit, & densa dyspnœa. Patet hoc etiam *ex 4. de loc. aff. 7.* dum de orthopnœa loquitur peripneumonica, hac enim vult respirationem fieri *maximam* nedum *frequentissimam*, hoc est densissimam, & eodem cap. etiam habet, *in illis cavitatibus, quæ inspiratum aerem suscipiunt angustia genita, ex necessitate sequi magnam thoracis dilatationem*, consequenter magnam inspirationem. Pro cavitatibus verò aerem inspiratum suscipientibus conspicuum est, asperas intelligere arterias, quas Hippoct. *lib. de artic. citato ventriculos* appellavit, sicut asperæ arteriæ caput *magnum ventriculum*. Galenus autem cavitates dixit, quas ventriculos appellavit Hippocrates.

Hoc idem Galenus eodem loco intellexit obscuioribus verbis dicens: *Magnarum respirationum alia quidem crebra est, atque huic sunt differentiæ complures quarum aliæ alias dispositiones indicant*, sunt autem dispositiones, seu affectus, qui indicantur, duo potissimi, *coarctatio, & convulsio* musculorum thoracis; in utroque enim affectu respiratio magna, & crebra fit, ad differentiam magnæ, & raræ respirationis, quæ unicam prænunciat dispositionem, nempe delirium. Orthopnœa ergò magna, & crebra, seu densa erit spiratio, quippe ex angustia, seu coarctatione. Quinimò major erit respiratio in orthopnœa, cum ex majori nascatur angustia: quod *ex 1. de dysp. cap. 23.* conspicuè colligitur. Erunt igitur contrariæ Galeni auct. de orthopnœa, cùm modò ad parvam, & densam, modò ad magnam, & densam eam retulerit. Inter Recentiores præter Mercatum, vix aliquis est, qui hanc olfecerit difficultatem, ejusque solutionē ex opiparo Galeni apparatu depromptam libaverit. Hanc verò tradidit *4. de loc. aff. 7.* quam confirmavit *1. de dysp. 13.* distinguens, *magnæ respirationis geminas esse differentias, interdum quidem ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdum verò ob inspirati aeris multam essentiam*. In angustia thoracis, seu coarctatione asperarum arteriarum magna utique fit respiratio secundùm thoracis dilatationem, fit tamen parva secundùm aeris substantiam inspiratio; ut enim multum thorax distenditur, ita improportionaliter paucus aer inspiratur. Galenus ergò diversis locis ad geminas magnæ respirationis respiciens differentias de orthopnœa vario modo est locutus. Ideò observandum, quòd Galenus, ubi de orthopnœa loquens ad ipsam aeris inspirationem respexit, parvam ipsam nuncupavit, seu cum Hippocr. parvum spiritum. Quando autem ad thoracis motum animum appulit, non magnam aspirationem in ipsa orthopnœa fieri dixit, sed magnam thoracis dilatationem, ut patet *ex 3. de dysp. cap. 11.* habens. *Anhelosi enim sunt, qui densum spiritum habent, & simul thoracem multum distendunt. Et 4. de loc. aff. 7. Angustia genita ex necessitate sequi magnam thoracis dilatationem*, non dixit *inspirationem*. Et quamquam eodem capite docuerit, magnarum respirationum, & densarum plures esse differentias, quarum numero complexus est quoque, quæ ex angustia generatur, tamen respirationis nomine, non ipsam aeris inspirationem: sed thoracis dilatationem descripsit. Nam etsi ex dilatatione inspiratio sequatur, attamen inspiratio, & dilatatio sunt motus specie distincti, unus enim naturalis, alius verò est voluntarius. Sed non contemnendum est dubium, qua de causa Galenus in orthopnœa, & omninò in difficili respiratione ex angustia respirationis magnitudinem pro thoracis magnitudine sumptam spreverit. Eam enim despexisse apparet, dum *3. de dysp. 6.* ubi cum Hippocr. agens *1. acut. text. 38.* de difficili respiratione a sputo circa pulmonum arterias contento orta, ipsius spiritus regionem occupante, eam parvam, & densam inspirationem cum Hippocrate fore nuncupandam commentatur hæc scribens. *Siquidem juxta copiam substantiæ, quæ inspiratur, magnitudinem respirationis metiri oportet, velut in primo lib. demonstratum est.* Cum autem in orthopnœa pauca aeris inspiretur substantia, propterea parva inspiratio, non magna fieri dicitur. Se ipsum autem loco proximè adducto *1. de dyspn. cap. 12.* allegat; ubi ex professo agens, quomodo sit dignoscenda magna, & parva inspiratio, docet, ex sola aeris copia agnitionem hanc fore desumendam, non autem ex organorum respirationis dilatatione, sicut neque ex ventris mole de ciborum ingestorum quantitate conjecturamus, sed ex ipsa eorundem ingesta copia: & rationem assignat, quoniam inspirationes non fiunt ad proportionem omnium respirandi organorum, thoracis scilicet, *sed solum asperarum arteriarum. At verò harum distensionem impossibile est per ullum aliquem sensum dignoscere*. Quare thoracis dilatatio negligenda, cum ipsius proportione non semper fiat aeris inspiratio tanta quanta, ut in difficili respiratione ex angustia, qualis est orthopnœa. Negligenda quoque est asperarum arteriarum dilatatio, quoniam tametsi huic proportione respondeat aeris inspirati quantitas, tamen asperarum arteriarum dilatatio sensu aliquo cognosci non potest. Quare telinquitur, ut magnitudo, & parvitas inspirationis accipiatur penes ipsius aeris copiam, ut ideò sequatur, Galenum in orthopnœa magnam respirationem respectu dilatationis thoracis neglexisse, solamque respectu aeris una cum Hippocrate parvitatem perpendisse. Et tamen non videtur respirationis magnitudo respectu dilatationis thoracis negligenda; immò magis, quàm parvitas in orthopnœa perpendenda. Et ratio est, quoniam illæ difficilis respirationis differentiæ ad prænotiones utiles sunt maximè perpendendæ, quarum una in affectus prænotione ab alia distinguitur, & ut talis dignoscitur: hujusmodi verò in orthopnœa non est parva respiratio, & omninò in difficili respiratione ex angustia. Hac enim non differt parva respiratio ex angustia ab ea, quæ fit ex labore, cum utraque ratione inspirati aeris parva sit, & densa; ideò ut distinguatur, ad ipsam thoracis dilatationem confugere oportet, quæ in angustia magna est, in dolore parva. Et quemadmodum parva respiratio ex labore primariò non attenditur in ordine ad aerem, sed ad thoracem, quippe multum dilatari non potest ex Galeno *primo de dyspnœa capit. 17.* dicente, *in doloribus nec velociter, nec densè, neq; plurimum distendere thoracem possunt: omnia enim hæc molesta sunt ipsis, præsertim magnitudo*. Ita respiratio ex angustia magna est sumenda secundùm thoracis dilatationem, qua distinguatur à parva ex labore. Addo, in orthopnœa, ex ipso etiam Galeno, potissimùm debere perpendi magnitudinem respirationis ex magna thoracis dilatatione, cum ipse quarto de locis affectis septimo de recta spiratione scripserit, orthopnoicos residere, quia sentiunt hoc situ *totum thoracem facilius dilatari*. Thoracem verò faciliùs dilatari, ad respirationis magnitudinem spectat. Quo nomine eodem in loco Hippocratem *primo Prognos. textu 24.* explicat, pro *magno spiritu* in delirio multum intellexisse, ut hic necessariò hauriat, parvam & magnam respirationem de thoracis dilatatione, & constrictione; multum verò, & parvum propriè de spiritu, seu de aere, qui inspiratur prædicari. Quare orthopnœa non minùs ad magnam respirationem respectu dilatationis thoracis, quàm ad parvam respectu inspirationis aeris, referenda est: ut magna enim, respectu thoracis, à parva ex labore distinguitur; ut parva verò respectu inspirationis aeris, ob asperarum arteriarum angustiam, à magna respiratione ob usum auctum discriminatur, quæ magna est utroque modo, cum aer inspiratus thoracis dilatationi proportione respondeat: distinguitur & à magna, quæ fit ob alterum affectum, nempe delirium ob eadem rationem. Qua de causa ergo Galenus, respirationis ex thoracis dilatatione magnitudinē despexit, si hæc tantopere necessaria? Dicerem, Galenū hanc despexisse ea solùm de causa, qua aeris inspirati quātitas non semper dilatationis thoracis quantitatis respōdeat, ut nōnulli Antiquorū opinati sunt, *putantes quātitatē inspirationis sēper se habere oportere ad proportionem*

Orthopn. magna, & densa seu densa est spiratio

Quomodo Galen. magnam & parvam respirationē dixerit orthopnœam

Quare respirationis magnitudo respectu dilatationis thoracis perpendenda,

Cur Gal. magnitudinem respirationis ex thoracis dilatatione neglexerint.

portionem quantitatis distensionis organorum, ut ille scripsit 1. *de Dyspn. cap.* 13. At non neglexit magnitudinem absolutè, tanquam in relatione ad cæteras differentias sub eadem methodo contentas. His ergò concludendum, orthopnœam respecto diversorum referri ad magnam simul & parvam, eamque densam respirationem; de densitate namque nulla est controversia. Sed maximè observandum in orthopnœa, & omninò difficili respiratione ex coarctatione quandoque respirationem absolutè parvam fieri, non tantùm respectu aeris, modicæque asperarum arteriarum angustatarum dilatationis; verùm etiam respectu dilatationis thoracis, quæ non magna, sed parva, est; ut propterea permutatio fiat difficilis respirationis magnæ, & densæ in absolutè parvam, & densam, ut tactum est *in primo libro cap.* 11. Contingit autem, cum non tantùm angustia, sed etiam dolore thorax afficitur. Quemadmodum enim sola asperarum arteriarum angustia accidit, plurimùm dilatari thoracem, & paucum proportioni aerem inspirari: ita si cum earundem arteriarum coarctatione thoracis, & partim illius dolor jungatur, utique paucum inspirari aerem contingit, & modicè simul dilatari thoracem, ita ut difficilis respiratio simpliciter parva & densa fiat. Quod Galeni auctoritate confirmo, & primò quidem tertio de dyspnœa cap. septimo, ubi probans, Hippocratem parvam, & densam posuisse respirationem, ejus auct. adducit *ex tertio Prognos. textu* 16. ubi de angina loquens ait: *pluximumque dolorem exhiberent, & orthopnœam:* Galenus commentatur, pro orthopnœa Hippocratem parvam, & densam respirationem intellexisse. Pro parva autem eo loco non solùm est intelligenda, quæ parva est ratione ispirationis aeris, sed etiam distensionis thoracis; constat namque in angina fieri dolorem, cujus causa thorax multum dilatari non potest, hinc respiratio sublimis ad fauces, quod utroque modo parva est, ut superiori capite diximus. Id quoque comprobabo ejusdem Gal. *auct.* 4. *de loc. aff.* 7. in quo hæc verba: *Quib. vero & abscessus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cavernis consistit nulla obstructione accidente in gutture, neque in aspera arteria: sed in illis cavitatibus, quæ inspiratum aerem suscipiunt, angustia genita, ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spiritus.* Obstructione igitur in gutture existente, non fiet magna, sed parva thoracis dilatatio. Pro hujusmodi autem *obstructione* anginam nobis describit, qua propter dolorem thorax multum non potest dilatari, veluti ob angustiam paucus inspiratur aer. Potest & intelligi catarrhus suffocativus. Ob eandem causam, angustiam pulmonum cavitatibus aerem suscipientibus oborta, asperis nimirum arteriis, velut in orthopnœa propter jam dictos tumores, si mulque dolor ad thoracem pertingat, non multum dilatabitur thorax, quemadmodum si sola angustia ex tumore pulmones premerentur, quod ex eodem Galeno colligitur eodem in loco. Cum enim superioribus dixisset, ex angustia à tumoribus magnam fieri thoracis dilatationem, paulò infrà subjungit. *Cum igitur plures sint dispositiones, quas per vehementes motus dolor concitat, ex aliis notis & considerandum, & definiendum est, sive inflammatio quædam, sive erysipelas, sive ulcus, sive abscessus dolorem faciat.* Quoniam si tumor, vel materia sit solius angustiæ causa, pauca quidem fit aeris inspiratio, sed multa thoracis dilatatione: sed si non solius angustiæ, sed etiam doloris causa fuerit, respiratio utroque modo erit parva, & permutabitur in parvam magna respectu thoracis. Hinc est, quod non eodem sensu accipiendum illud Galeni dictum registratum 3. *de dyspn. cap.* 5. dum ait. *Et in universum, sive tumor quis sit premens, & coarctans quodcunque tandem respiratorium instrumentum, sive dolor circa quamcumque partem, sic appropinquantem respiratoriis organi, ut simul motis ipsis, moveantur, densus, ac parvus erit spiritus.* Nam in dolore, & tumore parvus sanè fit spiritus, eo tamen discrimine, si enim solus adsit tumor parvus fit spiritus cum magna thoracis dilatatione; si verò cum tumore conjunctus sit dolor, parvus fit spiritus cum parva pectoris dilatatione, sive etiam dolor sine tumore thoracem obsideat. Ita aliquando ex commisto affectu, vicente tamen alio, magna in parvam degenerat respiratio respectu ejusdem organi affecti, ut in aliquibus orthopnœæ speciebus observatur. Veluti ob similem permistionem affectuum aliquando magna, & rara respiratio in parvam, & densam permutatur, & in perfrigeratis raritas in densitatem, ut suo loco explicabo. Cæterùm posse sine dolore angustiam fieri, experientia constat, & comprobari potest Hippocratis *auct.* 4. Epidem. ultra medium, in casu famulæ, quam de recenti emptam visitavit, ait enim; *Durities in dexteris erat magna, non valdè dolorosa, & non valdè difficulter spirans.* Gal. 3. *de dyspn. cap.* 12 hunc locum examinans, subjungit, rationabiliter inferri, *& non valdè difficulter spirans, siquidem enim durities non valdè dolorosa erat. Semper enim juxta magnitudinem causæ difficilem respirationem facient is, etiam ipsa difficilis respirationis magnitudo producitur.* Pro eo autem, quòd ab Hippocrate, & Galeno de empta famula assertum est, quippe non difficulter admodùm respiraret, nihil aliud intelligere debemus, nisi quod non admodùm parva, & crebra, seu densa fiebat in ipsa respiratio, longè tamen major, minusque densa, eo quòd ex tumore magis, quàm ex dolore difficilis respiratio se proderet. Hinc est, ut quotidiana observatione videamus, nonnullos pergrandes, & perduros gestare lienes, nullumque inter respirandum pati difficilem anhelitum, etiam si scalas ascendant. Sed quod de angustia sine dolore hucusque dictum, cum cautione quadam intelligere oportet, de qua suo loco, in libro scilicet de Caus. in Genere.

Pro orthopn. Hipp. parvam & densam respirationē intellexit.

Tumore, vel materia existēte solius angustiæ causa inspiratio fit pauca, dilatatio thoracis multa.

Qualis ex tumore simplici, & qualis ex conjuncto cum dolore fiat spiritus.

Sine dolore angustia fieri potest.

Ultimo loco inquirendum restat, quotuplex sit orthopnœa; quod enim sit, & quomodo sub methodo contineatur, dictum est satis. Plures esse orthopnœæ species ex Galeno habemus 3. *de dysp. cap.* 7. scribente: *Quod enim in orthopnœa parvus, & densus fiat spiritus, &c.* Est autem orthopnœa duplex, legitima & spuria. Spuria est, quæ ex accidente, nec permanens est, ut si quis ob flatum aliquando erecto thorace respirare cogatur, non verè laborat orthopnœa, ut aliquoties Sereniſſimo meo Duci accidit; neque enim, ut temerè quidam effutiere, verè orthopnoicus dicendus est. Legitima orthopnœa est permanēs. Et est gemina, sympaticha, & idiopaticha. Sympathica fit ex viscerum naturalium consensu, quæ unà cùm diaphragmate moventur. Ita ego vidi ex pācreatis sphacelo sensim facto orthopnœam admodùm contumacem, & satis diuturnam ortam, esse in fœneratoris cujusdam famulo, ut in libro de causis in specie. Idiopathica est, quæ circa ipsas thoracis partes versatur, & est multiplex. *Peripneumonica* proposita à Galeno 4. *de loc. affect.* 7. *Angino a* 3. *de dyspn.* 7. ex Hippocr. *auct.* 3. *Progno.* 16. *Suspiriosa* 4. *de loc. aff. ult.* quæ non differt ab asthmatica ex materiæ decubitu in asperas arterias, quam etiam proposuit *eodem lib.* 4. *cap.* 7. *Sicca* tacta ab Hipp. 1. *de Diæta*, & inter recentiores à Mercato *lib.* 2. *cap.* 4. *Tuberculosa*, 3. *de dyspn.* 7. ex Hippocr. suffragio 3. *de art. tex.* 7. *necnon* 4. *de loc. aff.* 7. *Stitydropica* eodem loco, dum ait, *ubi ex proximis locis in ipsas aliud derivatum est*; poterunt enim hæc verba intelligi de thoracis hydrope. *Empyematica* quoque eodem libro nobis proponitur his verbis; *Sic etiam iis, quibus inter thoracem, pulmonemque magna puris quantitas collecta est.* Sed ubi de causis in specie, de his orthopnœæ differentiis agemus diligentiori stylo.

Orthopn. quotupl.

Legitima orthopn. duplex.

Idiopathica multiplex.

SYNOPSIS III.

Quid, Quotuplex, & Quomodo ad Methodum reducenda ſit Orthopnœa.

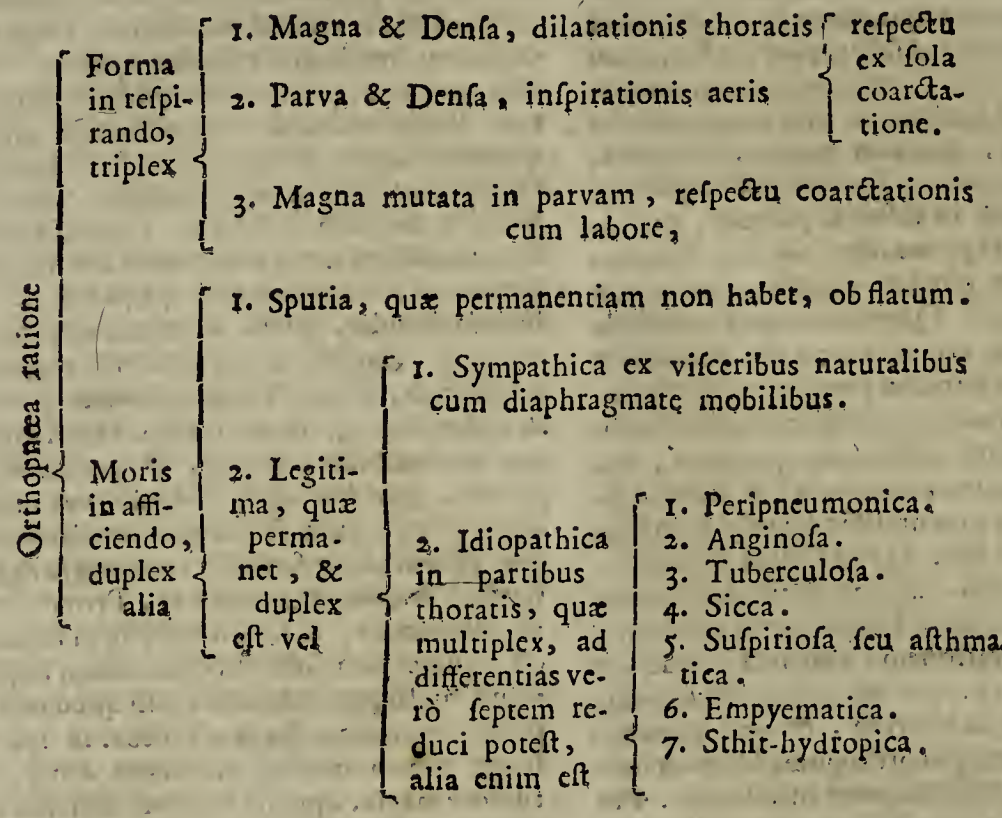

CAPUT IV.

Stertoroſa Reſpiratio quid, & quotæ, quomodoque ad Methodum referenda.

STertoroſa reſpiratio orthopnœæ affinis reſpiratio eſt cum ſonitu facta. De hac egit Galenus 3. *de dyſp. capit.* 7. & Hipp 3. *de artic. text.* 7. *& primo text.* 34. Idem verò eſſe videtur exſufflatio, ſeu efflatus ſtrepens, & ſtertoroſa reſpiratio, de quo ſtrepenti efflatu Galenus 4. *de loc. aff.* 6. Cùm autem efflatus ſit violenta quædam expiratio ex 1. *de dyſp. cap.* 13. conſtat, ſtertoroſam reſpirationem ad expirationem magis, quàm inſpirationem attinere. Fit enim efflatus, cùm natura aliquid expellere cogitur, & efflatui ſtertor conjungitur, cum adeſt impedimentum rei moleſtæ egreſſum, ſpirituſque ingreſſum præpediens, ut ex Hippocr. colligitur 1. *de artic. à text.* 32. *uſque ad* 39. Cæterùm difficultas eſt, quibus in partibus ſtertor producatur. Hippocr. *loc. cit.* pulmonum bronchia aſſignat, dicens, viſcoſum ſputum retentum ſtertorem efficere *in cartilaginoſis pulmonum partibus*; Attamen Galenus 4. *de loc. aff.* 6. vult, ſimplicem exſufflationem fieri quidem à muſculis intercoſtalibus præter naturam ad expellendum concitatis, at etiam confirmavit 1. *de dyſp. cap.* 13. ſtrepentem tamen exſufflationem à faucium muſculis. Conſequenter opinari videtur, ſtertorem in faucibus fieri, non in pulmonum bronchiis, in bronchiis enim fieri non poteſt niſi ab intercoſtalibus muſculis. Idem autem eſſe videntur ſtrepens exſufflatio, ſtertoroſa reſpiratio, & ſtertor. Solverem difficultatem per id, quòd ſtrepens exſufflatio naturaliter in faucibus fiat, ut patet de iis, qui dormientes ſtertunt: & de hac locutum eſſe Galenum *loc. cit.* cum ſcripſit, ſtertorem fieri in faucibus, & vocem in gutture, ſicut lingua articulatim vocem in ſermonem diſtinguit. Quare ut vox naturaliter ſit in gutture, ita ſtertor in faucibus. Poteſt tamen ſtertor etiam præter naturam in faucibus efformari, non tamen ſemper, cùm & in cartilaginoſis pulmonum corporibus fiat, ut in aſthmate, & orthopnœa ex Hippocr. ſententia à Galeno confirmata 3. *de dyſp.* 7. Utrobique ergo ſtertor præter naturam fieri poteſt. Quod etiam confirmatum eſt à Galeno 3. *de artic.* 7. ſcribente. *Sonus autem adijcitur ob anguſtiam juxta fauces, & aſperam arteriam*, & pro ſono ſtertorem intelligit. Fitque ſtertor in faucibus potiſſimùm ex motricis facultatis imbecillitate ad thoracem vix pervenientis, ut contingit in apoplexia, quod eſt difficilis ſpirationis ſignum efficax, & imbecillitatis muſculorum faucium: nam in hoc ſtertore ſonus editur, quoniam ſpiritus, ſeu aer diu in gutture moratur, nec poteſt expelli citra magnum muſculorum conatum, ut in hunc ſpiritum muſculi agant, cùm extrema adeſt neceſſitas, quæ viget in forti apoplexia. Hinc patet, ſtrepentem exſufflationem, & ſtertoroſam reſpirationem diſtingui, cum ea naturaliter, hæc fiat præter naturam. Enimverò de ejus reductione conſtat, ſtertoroſam reſpirationem ad eas omnes difficilis reſpirationis referri ſpecies, ad quas reducuntur aſthma, & orthopnœa, cum ſtertor neceſſariò conjungatur vel cum aſthmate, vel orthopnœa, ad parvam nimirum, & denſam; ſed quomodo cum ipſis copuletur, aperiendum eſt. Videor enim mihi videre Recentiores, & Antiquos inter ſe diſſentientes. Recentiores, inter quos eſt Mercatus, putant, ſtertorem neceſſariò conjungi cum aſthmate, ita ut ſtertor ſit formalis aſthmatis ratio. Oppoſitum tamen ab Hippoc. & Galeno docemur, qui ſtertoroſam reſpirationem cum orthopnœa convertere videntur. Hippocr. quidem 3. *de artic.* 7. qui loco orthopnœæ ſtertoroſam ponit reſpirationem, obſervante Galeno 3. *de dyſpn.* 7. Ita 1. *Acut.* 34. Hippocr. habet, *partem vero ab orthopnœa, & ſtertore ſuffocari*. Galenus verò, qui *loc. cit.* tanquam duo ſymptomata, qualia nuncupavit *acceſſoria* difficilis ſpirationis parvæ, & denſæ ex organorum anguſtia, *ſtertorem, & orthopnœam* poſuit; ita ut hæc duo neceſſariò ſe conſequantur. Similiter *eodem* 3. *lib. cap.* 12. Hipposthenis in Lariſſa hiſtoriam 5. epidem. deſcriptam examinans, qui à medicis illis priſcis Hippocrati coævis peripneumonicus credebatur, ait Galenus, Hippocratem ad demonſtrationem poſuiſſe, quòd non eſſet peripneumonicus, cùm dixit, *ſtertorem non* habuiſſe: ut propterea ſtertor neceſſariò conjungatur ex Hippocr. & Galeni ſententia cum peripneumonia, non ſanè alia ratione, ni prout in peripneumonia fit orthopnœa. Hinc dicendum potiùs colligo, ſtertorem eſſe formalem ipſius orthopnœæ rationem, minimè verò aſthmatis. Res tamen non caret difficultate, cùm ſæpiùs videamus, aſtma ſtertorem ſibi adſcire. Hanc tamen ſic definiendam fore exiſtimo. Ubi eſt aſthma, non neceſſariò ſtertorem adeſſe, poſſe tamen adeſſe:

Ubi autem eſt orthopnœa, ibi ex neceſſitate fieri ſtertorem, non tamen propoſitionem converti, quoniam ubi ſtertor eſt, non neceſſariò ibi orthopnœa adeſt,

Stertoroſa reſpiratio ad expirationē magis quam inſpirationem attinet.

Ubi fiat.

Ubi vox ubi ſtertor fiat.

Pro ſono ſtertorem intelligit Galen.

Stertoroſa reſpiratio refertur ad parvam & denſam reſpirationē.

Stertor potiùs orthopnœæ, quòd aſthmatis ſo malis eſt ratio.

adeſt, poteſt enim eſſe cum ſimplici aſthmate. Quamobrem ſtertor ex neceſſitate conſequens eſt orthopnœam, eſtque unum acceſſorium ſymptoma difficilis reſpirationis ex anguſtia, non tamen orthopnęam conſtituens, id enim eſt recta ſpiratio. Ita ſtertor neque aſthma conſtituit, neceſſariò conſequitur. Stertorem neceſſariò conſequi orthopnęam præter Hippocr. & Galeni auctoritates conſpicuas, accedit & ratio, cum ipſe ſtertor ſit auctæ anguſtiæ effectus, & ex aucta anguſtia de neceſſitate fiat orthopnęa. Et nunquam quis ex Galeno eruere poterit, ſtertorem, vel eſſe aſthmatis formam, vel neceſſariò id conſequi. Qamobrem cum ſtertoroſa reſpiratio non ſit ab orthopnęa, & aſtmate ſeparata, conſtat, ut dictum eſt, ad eam cardinalem difficilis reſpirationis differentiã referri, ad quã ipſam reducitur orthopnęa.

SYNOPSIS IV.

De ſtertoroſa Reſpiratione, quid, & quomodo reducenda ad methodum.

Stertoroſa Reſpiratio
- Fit à muſculis vel
  - 1. Propriis in faucibus dupliciter
    - 1. Naturaliter, in ſomno.
    - 2. Violenter, in Apoplexia.
  - 2. Intercoſtalibus, in bronchiis dupliciter in
    - 1. Aſthmate.
    - 2. Orthopnęa.
- Reducitur ad Orthopnœæ, Patvam ſcilicet, & Denſam Reſpirationem.

CAPUT V.

De Dyſpnœa ſpecificè ſumpta pro anhelatione; de Spiritu ſimpliciter, Spiritu denſo, magis denſato, Aſthmate, Pneumatica, Pneumatode, Pneumatoſi, & Subſpiritu, quid, & quomodo diſtinguantur, & ad methodum reducantur.

REperiuntur nonnullæ difficilis reſpirationis differentiæ apud Hippocratem, quæ quomodo invicem diſtinguantur, & ad methodum reducantur, ex Galeno non ſatis clarè colligi poteſt; ideò de his nobis conſultum eſt in hoc capite. Exordiamur ab Anhelatione, ex hac enim ad reliquas inter nobis ſternetur.

Anhelatio bifariam ſumitur.

Anhelatio ſumitur in via Hippocr. & Galeni bifariam, genericè, & ſpecificè. Anhelatio genericè ſumpta ſub ſe continet ſubalternam ſpeciem, ſpecificè verò duas difficilis ſpirationis differentias ſpecificas. Loquamur primùm de genere ſubalterno difficilis reſpirationis, quod dicitur *anhelatio*. Mercatus exiſtimat, anhelationem genericè acceptam ſumi pro dyſpnęa ſpecificè ſumpta. Hanc verò eſſe, quæ in *ſola crebritate* conſiſtit, non in alia differentia, magnitudine nimirum, aut velocitate; ita ut unica crebritas ſit differentia, quæ diſpnęam contrahat ad conſtituendam hanc peculiarem ſpeciem; ob id Galenum crebritatem hanc ſolam, ceu formalem hujus affectus rationem ſtatuiſſe. Ulteriùs vult, anhelationem pro tali dyſpnęa acceptam præter jam dictam ingenitam, & inſeparabilem crebritatem, qua hoc difficilis ſpirationis genus ab aliis diſtinguitur, id quoque proprium, & peculiare habere, ut ſit ſine febre; nam ob id, ait, definita eſt à Galeno per difficilem reſpirationem circa febrem. Cujus dyſpnœæ tres facit ſpecies, primam ex citatiori curſu, ſecundam aſthma vocatam, tertiam orthopnęam, Maſſarias *lib.* 2. *cap.* 2. ait, dyſpnęam dupliciter uſurpati, uno modo, tamquam commune quodam genus omnes læſas reſpirationes comprehendens: alio modo tamquam ſpeciem quandam difficilis reſpirationis, quę generis nomen retinet. In qua ſignificatione ſumitur à Gal. 7. *de comp. medic. ſec. loc. circa finem*, ubi ſcribit, dyſpnoicos à Veteribus propriè vocatos eſſe, quibus pulmonum bronchia craſſis, viſcidiſque humoribus ſunt infarcta. Ab hac diſtinguit aſthma, & orthopnęam, quibus unum ſignificari affectum cenſet, unicamque differentiam in denſitate, & crebritate ſitam eſſe opinatur. Propterea differt Maſſarias à Mercato, cùm hic crebritatem, ſeu propriam dyſpnęæ differentiam, ille verò aſthmatis eſſe velit. Cornelius Celſus *lib.* 4. *cap.* 4. dyſpnęam appellat, quæ modica eſt ſpirandi difficultas, aſthma, quod cum ſonitu, & anhelatione, orthopnęam, quæ recta eſt ſpiratio. Celſum ſequi viſus eſt Capivacceus; quare ex Celſo idem non erunt dyſpnœa ſpecificè, & anhelatio genericè ſumpta. Omnes hac in re deceptos eſſe reor. Mercatum ſanè, & primò cum ex Galeno ſupponat, dyſpnœam ſpecificè acceptam pro anhelatione in ſola fundari crebritate. Etenim nulla eſt ex Galeno utilis ad prænotionem difficilis reſpirationis differentia ſimplex, & indiſtincta, maximè ſecundùm ceſſationem, qualis eſt crebritas, ſeu denſitas, idem enim ſunt crebra, & denſa reſpiratio: & ideò ſi Maſſarias crebritatem & denſitatem, ut duas differentias diſtinctas, accepit, hallucinatus eſt. De hac verò anhelatione Galenus ſcribens 3. *de dyſpn. cap.* 11. dixit, *anheloſi enim ſunt, qui denſum habent ſpiritum, & ſimul thoracem multùm diſtendunt*. Qui autem multùm thoracem diſtendunt, non tantum denſam, ſed magnam quoque ſortiuntur reſpirationem. Quare anhelatio ex Galeno genericè ſumpta pro ſpecifica dyſpnœa, utpote generis nomen retinente, magna & denſa eſt difficilis reſpiratio, quæ eſt prima methodi ſpecies. Nec valet, ſi quis Galeni auctoritatem afferat 3. *de dyſpnœa* 12. inquientis, Hippocratem pro *ſpiritu ſimpliciter poſito* intelligere *denſum ſpiritum*, ut apparet 4. *epid.* in caſu Filii ipſius Apamantis ſororis, de quo ſcripſit, *illa magna & ſplen, ſpiritus, egeſtio amaræ bilis*: & *eodem* 3. *de dyſp. ultimo*, in quo leguntur hæc verba. *Etenim ſpiritum ſolùm ſimpliciter ſcribens, in morborum curſibus, pro difficili reſpiratione ſcribere monſtratum eſt, ea videlicet in qua denſus redditur ſpiritus*. Ut hinc ſequi videatur ex Galeno, anhelationem genericè, pro dyſpnœa ſpecifica acceptam, eam eſſe, quæ in ſola denſitate, ſeu crebritate, conſiſtit. Quandoquidem pro ſpiritu ſimpliciter *pneumatoſin* intelligit, quę una eſt differentiarum anhelationis genericè ſumptæ, ut infrà dilucidabitur. Et pro *denſo ſpiritu*, qui eſt *ſpiritus ſimpliciter* acceptus, non denſum ſolummodò, ſed etiam parvum intellexit. Deceptus eſt quoque Mercatus, dum aſtruit, dyſpnęam hoc modo illud habere ut peculiare, ſibi febrem non adſcire. Cùm Galenus 3. *lib. de dyſpnœa cap.* 11. anhelationem fieri non tantùm in eis dicat, qui cucurrerunt, & vehementi ſe exercuerunt exercitio, verùm & *in omnibus ardentibus febribus*. Nec tandem anhelationis, ſeu dyſpnœæ hoc modo acceptæ Mercatus ſpecies ſufficienter aſſignavit, cum pneumatoſin, & cæteras omiſerit. Maſſarias quoque lapſus eſt, eo quòd ſpecificam differentiam pro genere affectus ſubalterno ſumpſerit, idemque cum eo, à quo voluit diſtingui, poſuerit. Vult enim, aſthma, & orthopnęam à diſpnęa ſpecificè ſumpta pro eo affectu, qui generis nomen obtinet, diſtingui: quem poſteà facit eundem cum aſthmate, dum Antiquorum ſuffragio,

Mercatus anhelationem genericè ſumptam pro dyſpnœa, ſpecificè ſumpta habet.

Maſſarias dyſpnœam dupliciter uſurpat.

Quam Celſus dyſpn. aſthma, Orth pnęam appellet.

Opiniones auctorum Citatorum refutãtur.

Anhelatio non tãtum poſt vehemẽs exercitium, ſed & in omnibus ardentibus febribus fit.

Qui d'spnoici propriè dicantur.

gio ponit, dyspnoicos propriè eos nuncupari, quibus pulmonum bronchia crassis, viscidisque humoribus sunt impacta. Patet verò tales dyspnoicos esse asthmaticos. Peccat præterea Massarias, cum eandem difficilis respirationis differentiam faciat asthma, & orthopnœam, quæ tamen forma differunt. Eo namque quòd asthmatici fiant orthopnoici, haud sequitur, eundem affectum esse asthma, & orthopnœam. Tandem peccavit Massarias solam crebritatem asthmati, & orthopnœæ tribuens, sicut Mercatus dyspnœæ, cum utrique, præter crebritatem, respectu diversorum, competat magnitudo, & parvitas: atque etiam magis Massarias. quàm Mercatus à scopo aberravit, si crediderit, crebritatem, & densitatem differre. Celsus & ille non recipiendus, cum anhelatio genericè sumpta non differat à dyspnœa specificè considerata: neque stertor necessariò sit consequens asthma, ut superiori capite demonstravimus. Quare dyspnœa specificè sumpta pro anhelatione *magna, & densa* est respiratio; necnon parva, & densa, & ad hanc speciem methodi subalternam reducitur. Veruntamen cum magna respiratio, simulque densa, sit magna dupliciter, & ratione thoracis, & ratione spiritus simul; necnon ratione thoracis tantùm, hinc est quòd anhelatiò pro dyspnœa sumpta, quatenus est species subalterna methodi magna, & densa, sub se utramque magnam contineat. Et sanè continet, quæ utroque modo magna est simul, ideò Galenus 3. *de dyspn. cap.* 11. anhelationem fieri scripsit à cursu, & vehementi exercitatione, necnon à febribus ardentibus, his enim fit magna anhelatio utroque modo, & ratione distensionis thoracis, & ratione inspirationis aeris. Continet etiam; quæ magna est ratione solius thoracis, & quæ parva ratione spiritus, ideò eodem capite subjungit: *fit etiam, ut monstratum est, quando obturatio, aut compressio, aut coarctatio quædam in respiratoriis instrumentis* reducitur & ad parvam ratione thoracis, ut suo loco dicam.

Magna respiratio, simulque densa, magna dupliciter est.

Cætetum sub anhelatione, quæ prædicatur de ea specie, quæ parva est ratione thoracis, & parva ratione spiritus, necnon densa, una continetur specifica anhelationis differentia, *pneumatosis* dicta. Circa quam duæ circumferuntur apud Hippocratem voces, de quibus Galenus plura dixit 3. *de dyspn. cap.* 12. & 13. quæ pugnantia esse videntur. Sunt autem hæ duæ voces *Pneumatodes*, & *Pneumatias*. Dubitat Galenus *cap.* 12. an idem, vel diversa significent? Una ex parte inclinat, ita differre, eo quia pneumatodes de eo dicatur, cui venter, & ilia inflata sunt; pneumatias verò de eo, qui est anhelosus; quamquam esse possit, ut idem simul sit pneumatodes, & pneumatias, hoc est simul habens illa malè affecta, & anhelosus. Quòd ergò primum Galenus ita censuerit, patet; capite enim 12. examinans historiam Hippoc. 4. *epid.* cujus verba sunt; *Temanei pneumatodes*, subjungit Galenus. *Potest enim difficulter spirans intelligi, potest etiam, ut plurimi ex enarratoribus hujus loci putant, juxta ilia inflata dici. Verùm mihi sanè videtur melius esse, & fortassis necessarium, inflatum juxta ilia dicis magis, quam difficulter spirantem.* Similiter, quòd pneumatias ille sit, qui anhelosus, ex Hippocr. loco declarat 1. *acut. tex.* 36. cujus verba. *Citò pneumatia*, subjungit Galenus, *hoc est anhelosi*. Ita ergò has duas differentias primùm distinxit. Ex alia verò parte easdem invicem confundit. Cùm de una, *cap.* 12. hoc modo scribat: *Quod verò pneumatodes appellare soleat eos, quibus densus est spiritus, dictum quidem est in superioribus, sed & nunc est manifestum*: cum tamen in superioribus contrarium dixerit. De eadem differentia paulò infrà ita etiam proloquitur. *Quemadmodum enim pneumatodes, hoc est anhelosos aliquando vocat eos, qui densum habent spiritum.* Igitur pneumatodes is tantùm non est, qui ventrem habet inflatum, sed qui anhelosus: aut Galenus ab Hippocr. sententia desciscit. Circa alteram differentiam pariter sibi tergiversari videtur, cum capite sequenti 13. dicat, Hippocratem sermonis progressu 7. *epid.* 6. pneumatias eos vocare, qui aut inflati, aut anhelosi sunt. Galeni verba legitote; *Pneumatias nominat quosdam: & dictum est etiam de hoc anteà, quòd aut inflatos, aut anhelosos sic vocat.* Cum tamen anteà, superiori nimirum capite, dixerit, pneumatias significare tantùm anhelosos. Ex hac ergò varietate mihi videor debere colligere, tandem esse pneumatodem, & pneumatiam, & affectum, seu difficilis respirationis speciem, qua Æger pneumatodes, seu pneumatias denominatur, anhelationem esse ex inflatione, & duritie illum, seu hypochondriorum: quæ anhelatio una est differentia specifica anhelationis genericè acceptæ. de qua suprà actum est. & *Pneumatosis* dici meretur ex *empneumatosi*, hoc est ex flatu retento, ut hypocondriacis aliquando contingit, de qua re suo loco. Cum hac anhelationis specie convertitur *Spiritus simpliciter* ab Hippocrate dictus, seu *densus spiritus*, pro quo ut plurimum hanc anhelationem intelligit, quæ fit ex inflatione, & mala ilium, & præcordiorum dispositione. Quod patet primùm in casu filii Temænei, de quo Hippocrates; *Temanei filius habuit quid spiritus, ut viridantis palloris esset.* Galenus pro spiritu explicat difficilem respirationem ex mala hepatis affectione, *color enim viridantis palloris malè affecti hepatis signum est*, quæ est pneumatosis, qua quis pneumatodes, seu pneumatias dicitur. Præterea illud declaratur de marito Lecho apud Sitodocum, cum habet Hippocrates: *neque mingens, neque egerens, ilia magna, & dura, & spiritu denso.* Infert Galenus, *nihil quæstione esse dignum, duris enim non moderatè, & magis illis factis, rationabiliter densus ipsis erat spiritus.* Infrà quoque ejusdem veritatis testimonium relinquit, subjungens: *Quin & quòd post hunc circumscriptus Æger, etiam ipse densum spiritum habuerit ob ilium affectionem, ipsa dictio manifestum facit.* Talis autem Æger ille est, qui pneumatias, seu pneumatodes dictus est, hoc est anhelosus ex hypochondriis, qualis fuit filius mulieris ipsius Apamanti, cujus historiam, cum solius spiritus meminerit Hippocr. de eo ita habet Galenus. *Quemadmodum enim pneumatodes, hoc est anhelosos, aliquando vocat eos, qui densum spiritum habent: sic quandoque etiam simpliciter Spiritus scribit.* Ut propterea idem significent spiritus simpliciter enunciatus, & spiritus densus: & uterque idem cum pneumatosi, quæ anhelatio est ex hypochondriorum inflatione, seu affectione. Nam tametsi pneumatosis propriè sit anhelatio ex retento flatu, tamen ad omnem malam ilium affectionem, seu habitum extenditur. Patet denique hæc veritas eodem capite in casu Pueri à mulo percussi, qui quarta die obijt ex spiritu denso ob peritonæi, septi, ventris, & hepatis inflammationem: obijt nimirum pneumatodes ex ilium apostemate. Etenim etiamsi pneumatodes propriè is sit, qui anhelat ex malo naturalium viscerum habitu, tamen ad eorundem inflammationem etiam derivatur, ut evidentiùs in historia mulierculæ in Cranone, de qua Hipp *Splen natura magnus, febris ardens, rubicunda spiritus.* Quapropter casus omnes ab Hippocrates propositi: quibus mentio est facta de spiritu simpliciter; & de spiritu denso, omnes sunt de anhelatione ex præcordiorum affectu. Pro qua veritate demonstratio sic formari potest.

An pneumatodes & pneumatias idē significent.

Æger pneumatodes anhelosus, est ex inflatione, & duritie ilium.

Spiritus simpliciter quid.

Spiritus simpliciter enunciatus & spiritus densus idē est.

Pneumatodes, seu pneumatias ex Hippoc. & Galeno est anhelans ex mala naturalium constitutione; At spiritus simpliciter, seu spiritus densus est difficilis respiratio ex mala naturalium constitutione, ex eodem Hippoc. & Galeno: igitur spiritus simpliciter, seu spiritus densus, idem sunt cum ea anhelatione, quæ pneumatosis dicitur, unde pneumatodes, & pneumatias. Unicus tantùm est eximendus puellæ Agasis casus qui *spiritu denso* laboravit ex tuberculo ægrè concoctili respiratoriis organis adauto. Nullus tamen ex iis, quæ à Galeno dicuntur *lib.* 3. *c.* 13. dicendi, & credendi occasionem sumat, densum spiritum definiendum minimè esse per anhelationem, cum Galen. ibi statuat, densum spiritum ab anhelatione differre. Etenim ibi pro anhelationis specie accipit *asthma* dictum; hujusmodi enim anhelatio spiritus densus non est, qui pneumatosis appellatur, unde pneumatodes. Et ex hucusque adductis sequi videtur, anhelationem, sub qua continentur pneumatodes, pneumatias, spiritus simpliciter, & spiritus densus, ad parvam, eamque densam respiratio-

nem

Anhelatio ſub parvâ eamque denſam reſpirationē refertur.

nem referri. Ad parvam quidem reſpectu thoracis, eoque magis, ſi dolor cum anguſtia ſit. Ad parvam verò reſpectu aeris, ut colligitur ex Hipp. 1. *Acut.* 36. dicente: *citò pneumatiæ à denſo verò, & multo ſpiritu*; multus enim ſpiritus ille eſt, qui ex ſe paucus eſt, ut Galen. *docuit* 3. *de dyſpn. cap.* 6. quippe qui ex multis paucis coacervetur.

Remanet ſecunda differentia anhelationis ſpecifica, quæ dicitur *aſthma*. Aſtma enim duplicem habet ſignificationem genericam, & ſpecificam. Priori ſignificatione non diſtinguitur ab anhelatione generice accepta; aſthma enim ſignificat quamcunque anhelationem, cum idem ſint aſthma, & anhelatio. Verum aſthma ſpecificè ſumptum eam anhelationis differentiam propriè ſignificat, quæ ſit infarctu aſperarum arteriarum.

Aſthma dupliciter ſumitur.

Quid Genericè, quod Specificè ſumptum ſignificet.

Quod probo triplici auct. Gal. Prima eſt 3. *de diſpn.* 13. de filia Agaſis, quæ puella exiſtens pulmonum tuberculo laboravit ſolo ſpiritu denſo cruciata: mulier verò facta ex partu, fracto tuberculo, anhelatione correpta eſt, quod aſthma fuit ex aſperarum arteriarum à pure craſſo obſtructione. Secunda Galen. auct. eſt 4. *de loc. aff.* 7. ubi de aſthmate, ſeu anhelatione hæc ait. *Per anhelantes ſolos affectus craſſis, & viſcoſis humoribus pulmoni impactis vires robuſtæ conſtanteſque permanſerunt*; talis igitur anhelatio aſthma eſt. Tertia auct. eſt, quam Maſſarias, adduxit 7. *de med. ſec. loc.* ubi ex mente Antiquorum Galenus docet, dyſpnoicos eos vocari, quibus pulmonum bronchia craſſis, viſcidiſque ſuccis ſunt conſpurcata; talis autem dyſpnœa eſt aſthma. Cum aſtmate convenit quoque, qui *ſpiritus magis denſatus* vocatur à Galeno 3. *de dyſp.* 3. ſcribente. *Ejuſdem verò ampliùs denſatum aſthma, id-eſt, anhelationem in conſuetudine habet*: qui ſpiritus magis denſatus *Subſpiritus creber* à nonnullis Neotericis dictus eſt. Et hæc anhelatio ad magnam, & parvam, necnon denſam refertur reſpirationem. Magnam ob thoracis diſtenſionem; parvam ob aeris inſpirationem. Hinc Hippocratis defenſionem confirmat, prædictis nimirum hiſtoriis omnes difficilis reſpirationis ſpecies magnæ, & denſæ agnoviſſe.

Aſthma ad magnā & parvā, necnon denſam reſpirationem refertur.

SYNOPSIS V.

De diſpnœa ſpecificè ſumpta pro Anhelatione, ejus Differentiis, & ad methodum reductione.

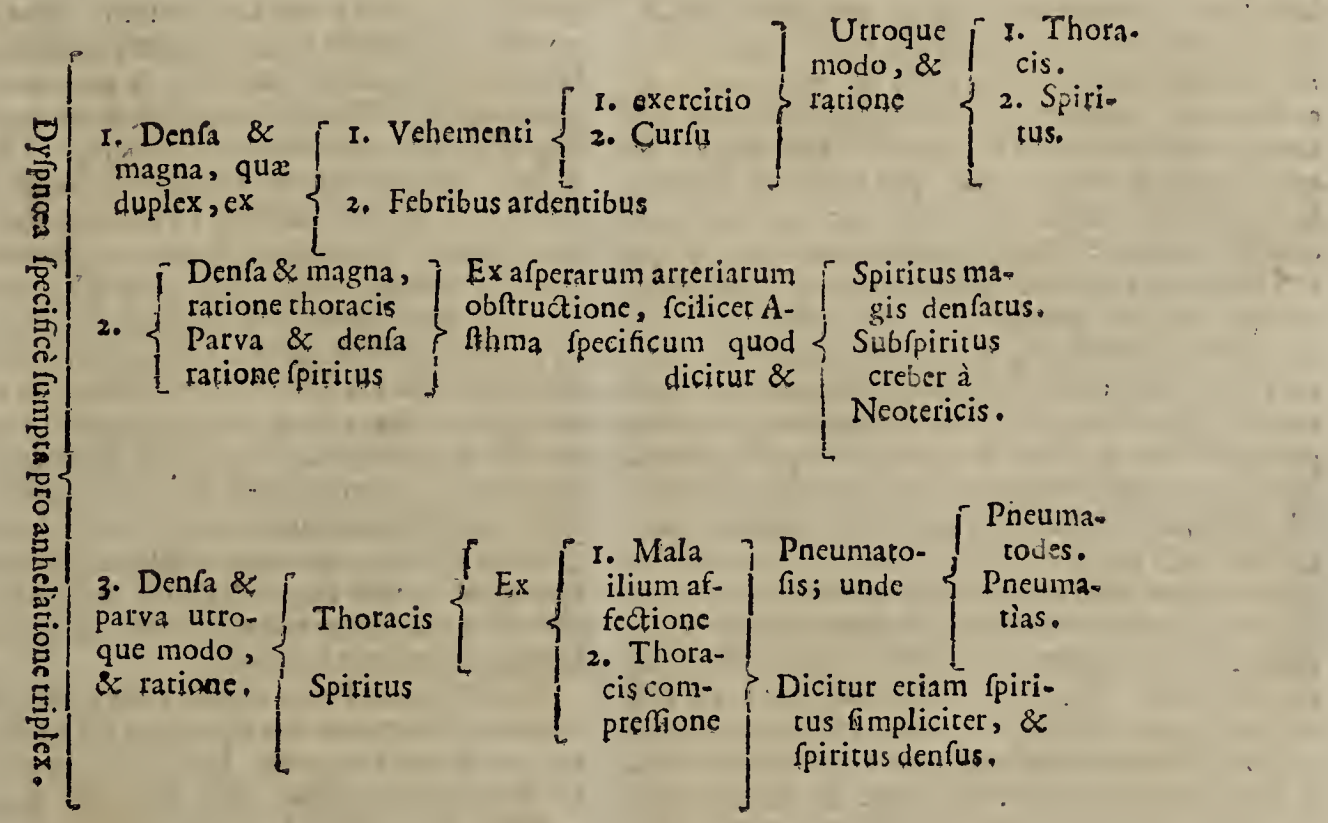

CAPUT VI.

De Multiplici, Longa nimirum, Brevi Multa, extendenti, & Urgenti reſpiratione, necnon de ſpiritus detentione; Quid, & Quomodo ſub methodo contineatur.

His poſthabitis aliæ ſequuntur difficilis reſpirationis differentiæ; quarum paſſim meminit Hippocr. & Galenus, quæ cum ad methodum habeant reduci, ideò medico obeliſco examinandæ, quid ſint, & quæ formalis earum reductio ad ipſas methodi cardinales differentias. De longa, & brevi reſpiratione locutus Hippocr. 2. *epid. ſectione* 3. & 6. *comm.* 2. *textu* 10. Galenus 3. *de dyſp. cap.* 10. & 2. ejuſdem. Longa & brevis ſpiratio neceſſariò ad raram, & denſam reducitur: *longa* quidem ad *raram*, *brevis* verò ad *denſam*. Et ratio eſt, quia, ut 4. *cap. primi lib.* docuimus, longum, & breve de tempore dicitur, quatenùs tempus eſt menſura quietis, ejus ſcilicet quod quieſcit in termino; ideoque longitudo, & brevitas ad quietem raram, & denſam refertur. Longa igitur ſpiratio, quæ *rara* eſt, diverſimodè à Galeno & Hippocr. fuit deſcripta. Nam dum 3. *de dyſp. cap.* 10. ſpiritus per *longum tempus* dicitur, & 4. *de loc. aff.* 7. cum Hipp. ſpiritus ex *longis intervalis*, reſpiratio longa inſinuatur, quæ eſt rara. Ideò, qui longa reſpiratione afficitur, Longi-ſpiritus appellatur, ut patet apud Galenum de uxore Dealcis 2. *de dyſpn.* 8. Ita cum 3. *de dyſpn.* 7. ſpiritus vocatur per *multum tempus*, multi nomine tempus longum deſcribitur, quo rara reſpiratio. Pariter tertio *de dyſpn.* 10. *ſpiritus dententione* reſpiratio ad plurimum tempus cohibita ſignificatur, ideò rara. Et ſicut quæ per longum tempus fit, reſpiratio longa, hoc eſt, rara: ita quæ per longiſſimum, *rariſſima* eſt. Sed non tantùm longa ſpiratio eſt rara, verùm etiam *magna*, cum hoc tamen diſcrimine, quoniam longa reſpiratio primario de rara, ſecundariò de magna prædicatur, ut ex Galeno colligitur 3. *de dyſpn. cap.* 10. ſcribente. *Primariò etenim ea, quæ per longum tempus fit, hoc eſt rara, hoc nomen poſſidet: ſecundario verò etiam magna.* Ratio autem, propter quam rara reſpiratio, quæ longa dicitur, ſit etiam rara, à Galeno omittitur. Videtur autem primo obtuitu non neceſſarium, cum quæ rara eſt, potiùs ad parvitatem, quàm ad magnitudinem ſit referenda.

Spiratio longa ad raram, brevis ad denſam refertur.

Longa ſpiratio non tamen rara eſt, ſed etiam magna.

Quinimò ea reſpiratio, quæ longiſſima, & per conſequens admodùm rara, tantùm abeſt, ut magna ſit, quod potiùs minima (minutula dicitur in Coacis,) hæc enim eſt, quæ fit in perfrigeratis, & in apnœa, de qua Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 10. his verbis: *Minimus autem, ſimulque per longiſſimum tem-*

tempus ipſis fit ſpiritus: & paulò ſuprà, *ſimul per longum tempus reſpirant, & frigidum expirant*. Non ergo cum longa, hoc eſt rara reſpiratione, magnitudo conjungitur, ita ut pro longa reſpiratione apud Hippocratem neceſſariò debeat intelligi, quæ rara, & magna eſt. Tamen reſpondetur: non raram ſimpliciter eſſe magnam, cum poſſit etiam eſſe parva: ſed quæ ex tali cauſa eſt rara, puta ex delirio, etiam eſt magna; & hæc eſt, quæ ab Hippocr. præcisè longa dicta eſt, quæ propria eſt delirantium, ut fuſiùs ſuo loco. Longam hanc reſpirationem continuarum oſcitationum *ſanatoriam* eſſe ſcripſit divinus Senex. Sanatoriam autem declarat Galenus dupliciter, ſub notione *ſigni*, & *cauſæ*. Cum namque oſcitatio ex vaporoſo, craſſoque naſcatur ſpiritu muſculoſo genere contento, fit ut *oſcitantes ſint continuò expirantes, cum in exſpirationibus ējuſmodi ſpiritus expurgetur, & evacuetur*. Propterea ubi oſcitantes ex longo reſpirant intervallo, ſignum eſt ſanatorium oſcitationis. Cauſa etiam eſt, quoniam ea ratione, qua ſpiritus detentio, quæ longa, ſeu rara eſt expiratio, ſingultum ſanat, ita & oſcitationem, quamquam verò hujus rei contemplatio ad cauſarum difficilis reſpirationis theoriam attineat, tamen huic differentiarum tractatui conſultò cauſarum nonnulla permiſcua aliquando immiſcui, quæ & ad præſentem differentiarum captationem, & futuram cauſarum perceptionem quàm maximè conferre poterant. Difficultas ergò non levis ex dictis oritur; videtur namque Galenus ſibi contradicere, cum ex una parte ſtatuat, oſcitantes continenter expirare, *cum in expirationibus ejuſmodi ſpiritus expurgetur, & evacuetur*: & ex alia velit, longam, ſeu raram expirationem, eſſe cauſam oſcitationis, ut & ſingultus, ſanatoriam. Si enim cauſa illa eſt ſanatoria, quæ tollit affectus cauſam: & cauſa oſcitationis ſit ſpiritus vaporoſus, & craſſus, hicque continenti expiratione expurgetur, & vacuetur, ex neceſſitate ſequi videtur, expirationem brevem, & non longam, eſſe ipſius oſcitationis cauſam ſanatoriam, quia tunc ille affectus curatur, quando ejus materialis cauſa expurgatur, & evacuatur. Non aliam, exiſtimo, aſſignari reſponſionem poſſe, niſi quia ſpiritus ille craſſus, & vaporoſus duobus in locis habeat ſubſiſtentiam, ſub cute in muſculis, tanquam oſcitationis cum pandiculatione conjunctæ cauſa conjuncta: & in ventriculo, tanquam cauſa ejuſdem antecedens. Si ad antecedentem ſpiritum reſpiciamus, hic brevi, ſeu continenti expiratione per os expurgatur: at ſi ad conjunctam, ſpiritus detentione, ſeu longa expiratione per cutis poros propellitur. Galenus ergo ad variam cauſæ morbificæ ſubſiſtentiam reſpiciens, de reſpiratione brevi, & longa vario modo eſt locutus. Et colligo hanc reſponſionem ex eodem Galeno, qui ait, Athletas in exercitiis ſpiritus detenſione uti, ſeu longa expiratione, *expellere conantes quicquid ſive humorum, ſive vaporum, in tenuibus circa cutem meatibus detinetur*. In eundem finem oſcitantes cum pandiculatione longiùs reſpirant, ut id expurgent ſub cute contentum: expirant verò continenter, ut qui in ventriculo continetur ſpiritus craſſus per os evacuetur. Cæterum de ſingultu ratio eſt diverſa, quoniam etſi ſpiritus ſingultum efficiens ventriculo contentus brevi, ſeu denſa expiratione vacuetur, tamen ſpiritus detentione ſpiritus craſſus reſolvitur magis, quod de oſcitatione etiam dici poteſt. Sed & in hoc differt oſcitatio à ſingultu, quia in ſingultu nullus ſpiritus in muſculoſo continetur genere, veluti in oſcitatione, ideò ut in Athletis & continuò ſe exercentibus longa fit expiratio ad propellendum ſpiritum, vel humorem craſſum ſub cute exiſtentem; ita & in oſcitantibus. Longa ergo reſpiratio magna, & rara eſt.

Longa reſpiratio continua cum oſcitationum ſanatoria eſt.

Dubium.

Reſponſ.

Differentia oſcitationis à ſingultu.

Porrò brevis reſpiratio, hoc eſt, *motus reſpiratoriorum organorum per breve tempus*, denſus eſt ſpiritus, qui longo opponitur, ſeu raro, oppoſitorum enim diverſa eſt ratio, ut ex eodem Galeno colligitur 3. de diſpn. cap. 10. Pariter qui brevi ſpiritu reſpirat Brevis ſpiritus dicitur, ut de eadem uxore Dealcis patet apud Hippocr. & Galenum 2. de dyſpn. Utrum verò brevis, non tantum longo ſpiritui per enſitatem, verùm etiam per parvitatem opponatur, dubium eſt. Ex una enim parte, ſicut longa reſpiratio primariò rara, ſecundariò magna eſt: ita brevis primariò denſa, ſecundariò parva dicenda eſſe videtur, ut Galenus ſtatuit his verbis. *Spiritus per longum tempus factus, hoc eſt rarus, inſuperque magnus indicatur: quemadmodum etiam per brevem reſpirationem, is qui per modicum tempus fit, hoc eſt denſus, inſuperque parvus*. Attamen ex adverſo videtur brevis reſpiratio eſſe potiùs magna, quàm parva. Et ratio ex ipſo Galeno deſumitur; eſt enim brevis reſpiratio *phreniticorum, & perfrigeratorum ſanatoria cauſa*, quos Hippocrates *brachipotas*, hoc eſt *abhorrentes à potu, & vix bibentes, ſeu paucibibos* appellavit. Brevis enim ſeu *tontinens reſpiratio ventilare ſimul, & excalefacere perfrigerata poteſt*: ſicut excandeſcæntia perfrigeratos calefacit, decoloratos format, & graciles ſanguine replet, *tanquàm ſanè excandeſcentia innatum calorem excitare queat; at verò quod denſiorem omninò reddat reſpirationem ipſa animi excandeſcentia, nemo ignorat*. Hæc verò denſa reſpiratio eſt, quæ brevis dicta eſt, quæ etiam magna potiùs quàm parva eſt nuncupanda; ut enim denſitas, ita & magnitudo prædictos præſtare poteſt effectus, non autem parvitas. Et confirmatur hæc ratio, quoniam, ſi perfrigerati rara, & parva, immò minima ſpiratione reſpirant, ſi brevis reſpiratio debet eſſe cauſa, & ſignum ſanationis, non tantum denſa, ſed magna fieri debet. Potiùs autem in phreniticis ſpiratio brevis parvitatem habebit, cum phreniticorum reſpiratio non tantùm rara, ſed etiam magna ſit. Reſpondeo tamen, in perfrigerantis quoque brevem reſpirationem denſam, & parvam, minimè verò magnam eſſe, diverſa tamen ratione magis, quàm in phreniticis. Etenim in phreniticis, qui ſanantur, fit parva ſpiratio reſpectu magnitudinis: in perfrigeratis verò reſpectu denſitatis. Prioribus ſanè reſpiratio reſpectu magnitudinis fit parva; cum enim mota mente reſpiratio magna fiat, & longa, hoc eſt rara immota mente reddita, ex magna parva, ſicut denſa, fit. Secùs perfrigeratis contingit; cum enim in eis reſpiratio minima fieret, dum calefiunt, ex neceſſitate major redditur, ſicut ex rara fit denſa: tamen parva dicitur reſpiratio, non reſpectu magnitudinis, ſed denſitatis; cum enim denſitas calorem magis augeat, quàm magnitudo, quinimmò dēſiori reſpirationi magnitudo officiat, quo enim denſior reſpiratio, eò etiam minor, ideò in perfrigeratis reſpiratio brevis, hoc eſt denſa, parva etiam dicitur. At de brevi, & longa reſpiratione hæc ſatis.

Brevis reſpiratio potius magna eſt, quod parva.

Dubii ſolutio.

Occurrit quæ *Multa* dicitur, quæ non ad unam tantùm differentiam determinatur, ſed potiùs ad plures, & diverſas vagatur. Modò enim multa reſpiratio ſumitur pro *denſa*, ut 3. de dyſpn. 6. cum ait, *poſſibile eſſe, aliqnando multum ex multis parvis coacervari*, ut in pleuriticis, & peripneumonicis, *quod n. puaucæ magnæ, hoc multæ parvæ poſſunt*: talis autem multa reſpiratio eſt denſa, necnon parva, quamquam diverſa ratione; in pleuriticis enim parva eſt & ratione ſpiritus, & ratione thoracis; in peripneumonicis parva eſt ratione ſpiritus ob coarctationem pulmonum, ſed magna ratione dilatationis thoracis. Sumitur etiam multus ſpiritus à Galeno 3. de dyſpn. 7. pro *raro* dum ait. *Spiritum magnum, & per multum tempus deſipientiam ſignificare*. Alibi multum accipit pro *magna* thoracis dilatatione, ut 4. de loc. aff. 7. ſcribens. *Proinde non ita multum omnes thoracis partes dilatat*. Demum accipitur multus ſpiritus pro *magno* loco cit. dum ait, conſtare, Hippocratem 1. Prog. tex. 34. *magnum ſpiritum pro multo dixiſſe*. Quamobrem multa reſpiratio per plures vagatur differentias, cum aliquando pro denſa, aliquando pro rara: aliquoties pro magna, tum ratione thoracis, tum aeris, eam uſurpet: & pro raritate, & denſitate, quam forma varia induit, ad magnitudinem, & parvitatem vario modo mutetur. Quamquam tamen multum, & paucum de ſpiritu, qui inſpiratur, expiraturque magis propriè dicatur: velut magnitudo, & parvitas de inſtrumentis reſpiratoriis, quæ dilatantur, conſtringunturque, ut cap. 4. primi libri ex Galeni mente aperuimus.

Multa reſpiratio ad multas differentias excurrit.

Quare reſpiratio parva in pleuriticis, quare parva in peripneumonicis.

De *urgenti*, & *extendenti* ſpiritu pauca ſunt dicenda; conſpicuum eſt namque ex Galeno 3. *de diſ-*

de dyſpnœa capite tertio. Hippocratem pro extendenti *tardum*, pro urgenti *velocem*, intelligere: velox autem, & tardus ſpiritus vario modo cum denſitate, & raritate permutatus, in ipſas quatuor cardinales methodi ſpecies refertur; ut ſuo loco aperiemus.

SYNOPSIS VI.

De Multiplici, Longa nimirum, Brevi Multa, Urgenti & Extendenti reſpiratione, necnon Spiritu detento, Quid ſit, & Quomodo redigatur ad methodum.

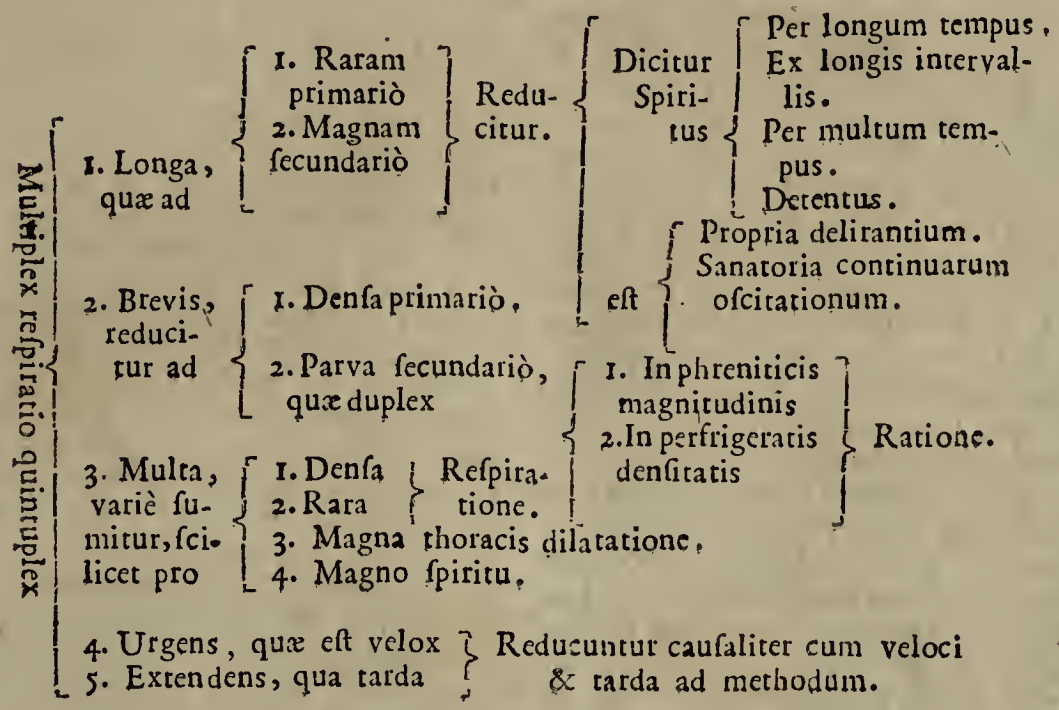

CAPUT VII.

De Calida, & frigida reſpiratione: necnon de Apnœa, Quid ſint, & quomodo ſub methodo militent.

DE Calida, Frigidaque reſpiratione quædam diligenter perpendenda ſunt, quæ ſuperficie à Galeno tantùm tacta ſunt. Primùm etenim conſtat, Hippocr. utriuſque calidæ, & frigidæ reſpirationis commeminiſſe 6. Epid. Comm. 2. *tex.* 10. cum inter alias difficilis reſpirationis ſpecies ibi recenſitas utrãque reponat ſcribens: *Calidus & frigidus*, nimirum ſpiritus. Nonnulli autem, referente Galeno 3. *de dyſpn. cap.* 3. corrigentes, ſeu potiùs Hippocr. corripientes auſi ſunt immutare dictionem, ſcribentes, non *calidus*, & *frigidus*; ſed *calidum*, & *frigidum ſpiritum ſuperiſpirantes*. Eos Galenus objurgat de temerario auſu, eo quòd calida, & frigida reſpiratio una ſit ex difficilium reſpirationum genere, ideoque Hipp. rectè poſuiſſe, dum ſcripſit, *calidus*, & *frigidus*. Tamen etſi verum ſit, quod ex mente divini Senis Galenus ibi tradit; non uſque adeò tamen rectè videtur ſententiæ Hippocraticæ correptores refellere. Et ratio eſt, quòd etiamſi correctores dixerint, calidum, & frigidum ſpiritum; quem inſpiramus, enunciandum; non calidus, & frigidus: tamen ex difficilium ſpirationum numero haud ipſum excluſerunt. Cum namque reſpirationis partes ſint geminæ, inſpiratio, & expiratio, ipſique ſcribendum ita voluerint, *velut ſuper in ſpirantibus frigidum, & calidum*, conſpicuum fit, ſpiritum hujuſmodi extra difficilis ſpirationis ſeriem ipſos minimè excluſiſſe, ſed calidum, frigidumque ad inſpirationem reduxiſſe. Quod tamen etiam abſque neceſſitate ab ipſis factum. Cùm non minùs nuncupari debeat calidus, frigiduſque ille, qui inſpiratur, quàm qui expiratur ſpiritus. Quamobrem nullius correctionis opus habet Hippocr. ſententia. Ideò etiam vana loquuntur, & effutiunt abſurda; quando enim reſpiratio calida, & frigida ab Hippocrate dicta eſt, non, ad inſpirationem, ſed expirationem refertur. Quod etiam Galeni verbis colligitur ſic ſcribentis: *Quemadmodum enim magnus; & parvus, denſus, ac rarus; ſic etiam calidus, & frigidus expiratur*. Et paulò infrà habet: *ſi enim putavit ex difficilium ſpirationum genere eſſe calidam, & frigidam expirationem*. Frigidus ergo, & calidus ſpiritus ab Hippocrate enunciatus eſt ille, qui ad expirationem, non autem inſpirationem, attinet. Ratio autem propter quam frigidi, calidique nomine is, qui expiratur, ſpiritus intelligi debeat, eſt, quoniam qui inſpiratur, ad prænotionem nihil conducit, ſed ſolummodò qui expiratur. Ad quam verò cardinalem methodi ſpeciem referenda calida, & frigida expiratio? Dico ex 3. *de dyſpn. cap.* 6. calidam ad magnam, & denſam; frigidam ad parvam & raram referri. Etenim calida, ait Galenus, *eadem eſt cum denſa, & magna: frigida verò à rara, & parva nihil differt*. Sed quid calidæ, frigidæque reſpirationis meminiſſe juvat, ſi earum una à magna, & denſa; & alia à parva, & rara non differt? Reſpondeo, non ſine magno artificio Hippocratem hanc attuliſſe differentiam. Cum enim magna, & denſa reſpiratio propriè, & velut per ſe de uſu aucto dicatur; impropriè, & veluti per accidens de coarctatione, & convulſione, ut propriam magnæ & denſæ ex uſu aucto differentiam indigitaret, calidi ſpiritus ſpeciatim meminit, ut ſciamus, calidam reſpirationem eſſe quidem magnam, & denſam, eam tamen, quæ fit ex utilitate aucta. Similiter de parva, & rara reſpiratione eſt ſubaudiendum, propriè enim & per ſe dicitur de uſu imminuto: impropriè, & per accidens de facultatis imbecillitate; ideò frigidi ſpiritus appellatione parvam & raram exſpirationem eam eſſe dixit, quæ ex uſu imminuto: uti enim ex aucto calidus, ita ex imminuto frigidus ſpiritus expiratur. Cæterùm quid ſpiritus calidus, & frigidus, ſeu calida, & frigida expiratio, adhuc ignoratur. Non enim in ſola conſiſtit expiratione, ſed in efflatu, ſeu exſufflatione calida, vel frigida. Ubi enim ſpiritus expiratur, frigidus, aut calidus exſufflatur, frigidus, aut calidus dicitur, ſeu calida, vel frigida expiratio. Exſufflatio verò, ſeu efflatus ex ore, & naribus fit. Hoc autem ad illius magnæ, & denſæ expirationis differentiam, quæ eſt ſine efflatu, ut in ſola anguſtia, & convulſione muſculorum thoracis; ipſis enim magna, & denſa expiratio eſt, ſine tamen exſufflatione, ideò nec calidus ſpiritus vocatur. *Spiritus namque calidus cum exſufflatione aucti caloris proprium eſt*, ajebat Gal. 4. *de loc. aff.* 7. Quem uſum auctum ideò *fumoſam caliditatem* appellat 1. *de dypſn. cap.* 20. & 3. *cap.* 5. *phlogoſin*, & *inflammationem*, ut & *favilloſam uſturam lib.* 1. *cap.* 5. Dicitur & ad differentiam illius parvæ, & raræ expirationis, quæ tametſi fiat ex refrigeratione, & facultatis animalis imbecillitate, tamen fit abſque frigidi ſpiritus exſufflatio-

Galenus corripientes locum Hipp reprehenditur.

Galenus reprehenditur.

Frigidus & calidus ſpiritus ab Hipp. dictus quis.

Expiratio calida ad magnam & denſam: parvam & raram refertur reſpirationem.

Calida & frigida expiratio quod.

Uſus auctus Galeno fumoſa calidit tis phlogoſis inflammatio & favilloſa uſtura dicitur.

flatione. Qui verò spiritus frigidus dictus est ab Oraculo, ille est, qui ex ore, & naribus hujusmodi efflatur, de quo hæc ipsa. *Spiritus frigidus ex naribus, & ore prodiens, valdè jam perniciosus est, primo Progn. text.* 24. ipse enim est, qui frigidus exsufflatur. Hinc patet, distinguendum fore *frigidum spiritum à refrigeratione*, & *imbecillitate*, quorum distinctionem quoquo pacto, non sufficienter tamen, tetigit Galenus 3. *de dyspn. cap.* 10. scribens. *Porrò hic diligenter animadvertere oportet ad ipsum sermonem, & non putare, eandem esse affectionem cum ea, quæ nunc à nobis ostenditur, eam quam in prænotionum libro recensuit.* Multum ergò à refrigeratione differt spiritus frigidus, necnon etiam ab imbecillitate. A refrigeratione quidem, etenim frigidus spiritus est, qui tantùm fit in morbis acutis, & consequenter continuis febribus (qui enim veri acuti sunt morbi *omninò cum febribus continuis fiunt*, ut Galenus docuit 3. *de dysp. cap.* 9.) Ideoque hic qui efflatur spiritus frigidus est perniciosus, consequenter lethalis, ut idem Galenus docuit eodem *lib.* 3. *cap.* 8. Elevatur hic frigidus spiritus à materia frigida sua copia innatam caliditatem gravante, suaque qualitate extinguente ad flammæ similitudinem, quæ lignorum humidorum copia suffocatur, & extinguitur, ut Galenus exemplificavit 3. *de dyspn. cap.* 10. Cæterùm frigida hæc materia si à calore accendatur, ubi ea fuerit consumpta, necessariò etiam ipsa caliditas innata simul extinguitur, unde nulla sic expirantibus salutis spes relinquitur: ii autem sunt, quibus per febres non tantùm continuas, sed etiam intermittentes, in accessionibus spiritus non tantùm frigidus expiratur, sed etiam facies sudore perfunditur frigido, & extrema summo algore frigescunt, ut nullo ignis adminiculo calefieri possint. Ita enim observavi ego sæpiùs in intermittentium tertianarum accessionibus plures interiisse, quibus exenteratis pulmones inflammati, & nigricantes reperti sunt, ut visum est in Excellentissimo Fiani Duce illustrissimi, & Reverendissimi Cardinalis Ludovisii Patre; & Clarissimo Thoma Dempstero humaniorum studiorum Professore conspicuo Bononiæ; qui cùm tertianis omninò intermittentibus laborarent, quarta, quintavè accessione frigidum spiritum expirantes, periere. Consimiliter in febribus iis malignis observatur, quæ ex veneno frigido extinctivo nascuntur, ipsis namque spiritus frigidus expiratur perniciosus, ad differentiam febrium verè lipyriaiuni, quibus etiamsi exteriora algeant, non tamen spiritus frigidus, sed fervens potiùs expiratur, cum interiora urantur. Hoc loco tamen oritur dubium maximum. Galenus enim 3. *de dyspn. cap.* 10. unum captu difficile tradit, scilicet in acutis expirari quoque spiritum frigidum, etiamsi frigida materia accendatur, ejus verba sunt. *Quare etiam accendere quandoque possibile est hanc, ubi materiam exuperaverit: in quibus autem consumpta materia necessariò etiam ipsa simul extinguitur, quemadmodum in iis, qui in acutis morbis sic expirant, nulla spes salutis relinquitur.* His verbis velle videtur, etiam in acutis frigidum expirari spiritum, cùm materia fuerit accensa, & consumpta, conspicuum enim est accensione consumi. Quod tamen non levi caret suspicione, materiam nimirum accensam de se frigidum emittere spiritum, potiùs enim calidum. Hic locus difficilis admodum est, rectaque indiget expositione. Potest autem esse duplex hujus loci expositio. Prima ad literam vera, & germana est; quoniam non vult Galenus, neque astruit, materiam frigidam accensam spiritum emittere frigidum, ideò in acutis à materia frigidà jam accensa spiritum expirari frigidum, potiùs oppositum, dum ponit: *Quare etiam accendere quandoque possibile est hanc, ubi materiam exsuperaverit*, calor scilicet naturalis. Quasi diceret, tametsi ut plurimùm a materiæ frigidæ copia in talibus acutis caliditas innata aggravata suffocetur, & affecta extinguatur, tamen aliquando etiam contingit, materiam frigidam accendi, ubi hanc calor exsuperaverit; ideò ex necessitate spiritus frigidus in callidum permutatur, minusque perniciosus redditur, ut nunc, dum hæc scriberem, vidimus in Illustrissimo hujus inclytę Urbis Mantuæ Provisore, qui ideò præter sui, & reliquorum expectationem evasit. Hæc igitur est una dictionis expositio. Alia expositio priori oppositâ hæc est. Quibus ipsa caliditas innata unà cum frigida materia consumpta extinguitur, spiritus frigidus efflatur, hisque nulla est salutis specula. Sed dices, materiam non consumi, nisi ut calefaciat. Respondeo, frigidam materiam consumi quidem quatenùs calefit, non tamen cum caloris victoria consumi, quoniam unà cum materiæ consumptione ipse calor extinguitur, & est victoria cadmica, ex cujus extinctione, & morticinio spiritus frigidus expiratur, Propterea triplex est casus. Primus est, cum à copia materiæ frigidæ innata caliditas gravata extinguitur, & in hoc est spiritus frigidi positiva expiratio perniciosa. Secundus casus est, cùm materia frigida à calore quidem consumitur, unà tamen cum materia calor extinguitur, & in hoc pariter spiritus frigidus privativus efflatur omninò perniciosus, & est ille, de cujus pernicie Hippocr. *primo Præn. text.* 25. & Galenus 3. *de dyspn. cap.* 28. Tertius casus est, cum materia frigida accenditur à calore, superante calore, & in hoc frigidus in calidum spiritum degenerat, qui quidem non vacat periculo, sed non ampliùs est perniciosus, prout enim frigidus in calidum permutatur, ita pernicies in periculum. Quare de frigido spiritu res sic determinanda. Etenim *refrigeratio* longè à frigido spiritu diversa est, ea enim à qualitate potiùs, quàm à frigida materia, oritur; ideò neque fit in acutis, cùm fiat sine febre, & sine pernicie, quamquam cum periculo; cujusmodi est uteri strangulatio, & omninò omnes apnœæ, hoc est, spiritus interceptiones, quæ mulieribus contingunt, præsertim viduis, *aliquando etiam viris* ob seminis corruptionem, vel alterius humoris: hinc quæ sic refrigerantur, Corpora *refrigerata* simpliciter ab Hippocr. Galeno nominantur. Hanc sanè refrigerationem Galenus ex mente Hippocr. intellexit, quando statuit, brevem respirationem perfrigerata Corpora calefacere. Eandem quoque proposuit 1. *de dyspn. cap.* 21. his: *Si enim inspiratio parva & tarda fortè fuerit, perfrigerationem significat caliditatis secundùm naturam.* Eandem quoque esse putavit, quam 4. *de loc. aff.* 7. proposuit scribens. *Rarus verò vehementem refrigerationem, & quidem spiritalium duntaxat, præcipuè pulmonis, & cordis.* His enim non spiritum frigidum, sed ipsam intelligit refrigerationem. Sed præter hanc alia quoque est refrigeratio, quæ ad facultatis imbecillitatem spectat, animalis nimirum, quæ distinctionis causa, non refrigeratio, sed *imbecillitas* dicitur. Etenim quæ propriè refrigeratio est, ad naturalem attinet facultatem pulmonum, & cordis: quæ verò facultatis imbecillitas dicta est, ad spinalis medullæ, vel diaphragmatis intemperiem frigidam refertur, & de hac egit Galenus 4. *de loc. aff.* 4. & 1. *de dysp. cap.* 23. ubi facultatem imbecillam *perfrigeratam* appellat. Hanc etiam aperuit 4. *de loc. aff.* 7. Quamobrem causa distinguuntur frigidus spiritus, refrigeratio, & imbecillitas. Et ut causa discriminantur, ita quoque respirationis forma. Nam etsi respiratio frigida, & quæ refrigeratio dicitur, & quæ imbecillitas, ad difficilis spirationis parvæ & raræ genus reducantur, ramen in parva, & rara respiratione triplex est distinctio, prout triplex est refrigerationis species. In frigido enim spiritu expiratio parva, & rara fit cum frigidi spiritus efflatu, seu exsufflatione per os, & per nares, ut dictum est ex Hippocr. sententia. In imbecillitate verò fit expiratio parva, & rara, quæ sublimis dicitur sine efflatu per os, sed cum simplici emissione spiritus per nares, & contractione alarum narium, ut Galenus docuit 4. *de loc. aff.* 7. & 1. *de dyspn. cap.* 23. In refrigeratione tandem fit respiratio minima, & per longissimum tempus sine efflatu per nares, & emissione spiritus per nares, & absque alarum narium contractione, cujus rei signum est, quoniam, ut Galenus ait 3. *de dyspn. cap.* 10. *plerosque latet, ac fallit*: non tamen ex toto respiratio deficit, *si enim quis pilum, & lanam tenuem diligenter, & probè conceptam præ naribus suspendat, percipiet utique respirationem.* Hæc de spiritu frigido. De calido autem pa-

lò su-

Frigidus spiritus distinguitur a refrigeratione, & imbecill. late.

Frigidus spiritus fit tantum in morbis acutis. Est lethalis.

Unde elevetur.

Dubium.

Solutio duplex.

Prior.

posterior.

Objectio.

Responsio.

Spiritus frigidi triplici casu expirant.

Refrigeratio a qualitate, spiritus frigidus a materia frigida oritur.

Propriè refrigeratio ad naturalem imbecillitatem attinet facultatum.

In imbecillitate qualis & quomodo expiratio fiat.

Qualis & quomodo in refrigeratione.

lò suprà dictum, quod dicendum. Dubitatiuncula remanet, quam breviter libabo, à Galeno proposita 3. *de disp. cap.* 4. cur Hippoc. Prænotionum libro frigidæ tantùm, non calidæ expirationis meminerit, si differentias juxta calidum, frigidumque prosequi inibi determinaverit? Ulteriùs quæ causa, ut frigidæ expirationis alterationis modum adjunxerit, pernicicm scilicet; in quam definit, non tamen affectionem, à qua dependet appoſuerit? Secus de reliquis, ut de magna, ac densa; necnon magna, & rara præstiterit? eatum enim causativam exposuit affectionem, alterationis modum subticuit; cum tamen de omnibus, & quibuscunque necessarium videatur, utrumque, & causam & alterationis modum, proferri debere, ita mansuetas à malignis distinguere. Non videtur autem huic difficultati adhiberi posse responsio à Galeno tradita 3. *de dysp. cap.* 9. propositum scilicet Hippocratis Prenotionum libro esse agere tantùm de morbis acutis, & non de diuturnis. Etenim calida respiratio, ut & magna, & rara in mente motis, acutis congruunt; quare si Hippocrati consultum fuisset agere de speciebus difficilis spirationis acutis tantùm congruentibus, non de solo spiritu frigido, sed etiam de calido loqui debuisset, necnon de magno, & raro. Neque etiam videtur applicanda responsio quinto capite habita de altitudine animi Hippocratis, quippe qui cæteris conspicua afferre dedignetur, quæ verò alios latent, sufficienter aperiat; omnibus autem conspicua est calidi expiratio, frigidi verò nullis, vel paucis cognita fuit. Non sanè, quoniam, ut idem Galenus *cap.* 8. *idiotis* etiam notum; frigidi spiritus efflationem imminentis mortis esse nunciam; quare neque Hippocrati necesse erat, de hujus spiritus pernicie hæc fari, cum idem Galenus subjungat: *Quæ enim morientibus fiunt, ea nullum magnum habent momentum in prænotionibus*. Hujus ergò diversitatis causam esse reor, quam Galenus loco citato attulit, nimirum, quoniam soli spiritui frigido pernicies congruit, ideò cum hic solus pernicioſus sit, ut hunc à cæteris discrimineret, ipsius tantùm meminit. *Aliæ enim omnes respirandi difficultates hoc solùm habent, quod non extra periculum sint: postrema verò omnium relata, supra hoc quod & periculosa est, etiam pernicioſa, & non procul à morte hominem esse annunciat*: Excipienda tamen est respiratio magna, & densa ex maligna pulmonum inflammatione in febribus, hæc enim, ut prior, pernicioſa. Cæterum si idiotis ejus frigidi spiritus præsagium est conspicuum, quomodo ab illa sua animi altitudine non declinavit divinus Hippocrates? curvè quæ idiotis, nedum bonis medicis, conspicua sunt, tali ac tanta verborum gravitate recludere voluit? Non quidem Galenus visus est difficultatem solviſſe, dum scripsit. Hippocratem hoc feciſſe, *ut omnes ex ordine difficilis spirationis species exponeret, & ampliùs adhuc propter magnæ, & densæ oppositionem*. Siquidem & calidum spiritum his de causis ponere debuisset, si omnes difficilis spirationis species afferre voluisset, & ut eundem à frigido distingueret, sicut calidum posuit, ut à sibi opposito calido distingueretur. Crederem ergo, ita solvendam fore objectionem, eo quòd in frigidi spiritus pernicie latitudo contineatur, ut ideò non omnis sit morti conterminus; Immò aliquem supervicturū iri posse. Esse autem in frigido spiritu triplicem statum, demonstratur, *periculosum*, *pernicioſum*, & *morituris propinquum*, ex ipso Galeno *loco cit.* ubi loquens de hac frigida expiratione, hæc scribit 3 *de dysp.* 8. superiùs etiam allata. *Postrema autem omnium relata, supra hoc quod & periculosa, & pernicioſa, non procul à morte hominem esse annunciat*. Si ergo expiratio aliqua frigida hoc tertium addit, nimirum hominem morti esse propinquum, supra illa duo, quorum unum est, esse cum periculo; aliud verò cum pernicie, constat, aliquam frigidam expirationem esse posse cum pernicie tantùm, non autem cum mortis propinquitate: ea autem est, quam superiùs exposui ad mentem Galeni, cum scilicet à materia frigida innata caliditas gravatur, hæc enim est cum periculo, & pernicioſa, non tamen absolutè morti propinqua. Etenim si contigerit, à calore accendi, eodem vincente, esse potest, ægrum evasurum iri, mutato in calidum frigido spiritu, ut quotidiana docemur experientia. Verum quem supra perniciem addit, esse morti propinquum hominem, spiritus est frigidus, qui fit ex calotis innati unà cum extraneo in materia succensa omnimoda extinctione, de quo rectè protulit Galenus 3. *de dysp. cap.* 10. nullam salutis spem relinquere. Quod dictum est ad differentiam calidi spiritus, qui ex se tantùm est cum periculo, sed sine pernicie; propterea etiam hac de causa non meminit de ipso Hippocrates. Cum ergò spiritus frigidus pernicici gradu differat, ideò hunc gradum non tantùm idiotis, sed etiam multis optimis medicis ignotum anteoculos nobis objicere decrevit. At de spiritu calido, & frigido hæc satis: & quæ de causarum prænotione hoc loco tacta sunt, ad rectam differentiarum cognitionem, earumque ad methodum reductionem habita sunt necessariò.

Cur Hippoc. frigidæ tantum expirationis meminerit loco, ubi differentias utrasque se tractaturum ait, quæritur.

Quæstioni non satisfacit Galenus.

Responsio Auctoris.

In frigido spiritu triplex status.

SYNOPSIS VII.

De Spiritu Calido, & Frigido.

- Spiritus Calidus & Frigidus est expiratio cum efflatu per os, & nares: duplex est
  - 1. Calida quæ
    - Refertur ad magnam & densam ex usu aucto.
    - Dicitur
      - Favilioſa ustura.
      - Fumoſa caliditas ex phlogosi.
  - 2. Frigida
    - Refertur ad parvam & raram ex usu imminuto in
      1. Verè acutis.
      2. Aliqua febre intermittente.
      3. Lipyria maligna.
    - duplex est
      - 1. A substantia, triplex
        1. Positivè frigida, à copia materiæ frigida gravante & extinguente. Pernicioſa.
        1. A materia frigida accensa tamen, superante calore. Periculoſa.
        3. Privativè frigida ex frigidæ materiæ consumptione unà cum caloris extinctione. Morti propinqua.
      - 2. A qualitate frigida perfrigeratio dicitur, & est duplex
        1. Apnœa in corporibus perfrigeratis mulierum & virorum sine efflatu, & emissione spiritus per nares & os ex refrigeratione
          - Pulmonum.
          - Cordis.
        2. Imbecillitas facultatis motricis animalis attinentis ad diaphragma, & spinalem medullam cum simplici emissione spiritus per nares & os.

CA-

CAPUT VIII.

De Spiritu Offendenti, Revulso, Revocato, Superinspirato, Intra duplicato: Intus relicto, protenso; de Dipnoa, & Suspirio. Quid sint, & Quomodo unà cum reliquis inæqualibus ad methodum referantur.

HIs omnibus vocib. Hippoc. unam inæqualem respirationem nobis proposuisse, ex Gal. satis patet 3. *de dysp.* 3.7. & potissimùm 9. *c.* necnon *comm.* 2. *in* 6. *epid. tex.* 17. 4. *aph.* 68. 6.54. *& acut.* 2.44. Hæc autem inæqualis respiratio ea est, quo ad accidentalem inęqualitatem attinet, & quo suprà illas quatuor cardinales methodi differẽtias quintam addit, de qua egimus nos in 1. lib. Quomodo igitur prædictæ Hippoc. respirationes diversis locis propositę ad hanc unicam referantur, breviter considerandum.

Ulteriùs quotusquisque sit inæqualitatis motus. Consequenter, an una, vel duplex sit inæqualis spirationis species? Quibusque methodi differentiis inæqualitas hęc contingat, rursus examinandum, cum decimo, & duodecimo capite prioris libri non fuerit res sufficienter declarata. Oportet autem rem ab eo exordiri nunquid inæqualis respiratio una tantùm prædictis locis; ab Hippocr. sit proposita, an duplex, sumpta inæqualitate pro motu inęquali? Galenus profectò existimavit, Hippoc. omnibus iis vocibus unam inęqualem speciem tantummodò intellexisse, hanc verò *singularem intermittentem*: Cujus placitum liquidò apparet his Galenis verbis 3. *de dysp. c.* 9. *Quare, quod hanc inæqualem respirationis difficultatem Hippocrates noverit, manifestè est demonstratum.* Est autem hæc inæqualis respiratio *singularis intermittens*: Et hæc nulla alia, nisi quando ipsa respirationis actio media dissecatur quiete, ut ex ipso colligitur 1. *de dysp. cap.* 17. sic dicente. *Similiter autem, & cum cessatio aliqua sciderit, & dissecuerit alterum motum.* Et *lib.* 3. *cap.* 6. *Sed per cessationem ipsam actionem dissecant.* Ita commentatur Galenus, Hippocratem *pro dupla intra revocatione* intermittentem intelligere respirationem; cum enim una actio continua media interrumpitur quiete necesse est, illam unam in duas dividi. Similiter pro *spiritu offendenti, intus relicto, intus duplicato, revulso, superinspirato, & protenso*, interpretatur *actionem dissectam*, hoc est, intermittentem respirationem. Pariter pro *luctuoso uspirio* ait, Oraculum intelligere respirationem *interruptam*, hoc est intermittentem, quam puerorum plorantium exempl› declarat 6. *Aphor.* 54. dum habet. *Infantes sæpè videntur, quo tempore plorant inspirare inspiratione interrupta, stante interim thorace, deinde rursus id quod deest adiiciente.* Et 3. *de dysp. cap.* 9. *Similiter ut pueri ejulantes, &c.* Quemadmodum enim pueri ejulantes unica inspiratione dissecta bis inspirant; ita qui inæqualiter respirant. Hunc autem inæqualem motum intermittentem vult fieri, & seorsim, in alterutra respirationis parte, & conjunctim in utraque. In alterutra quidem, *utra ea sit*, sive inspiratio, sive expiratio, ut Galenus statuit 1. *de dysp.* 17. scribens. *Similiter autem cum cessatio aliquo sciderit, & dissecuerit alterum motum, sive inspirationem, sive expirationem, compositam esse, etiam tunc dicimus esse quod dissecta est, utra tandem ea existat.* Et 3. *de dysp. cap.* 9. *Quemadmodum enim quidam inspirantes non semel hoc faciunt, sed per cessationem ipsam actionem dissecant, similiter ut pueri ejulantes: sic etiam expirantes.* Et eodem *lib. cap.* 3. *At verò cum & inspirationis speciem adeò manifestè indicaverit, ut non solum dixerit, duplam intro fieri spiritus revocationem, sed & velut super inspirantibus, apposuerit, quomodo tandem aliquis adhuc suspicari queat, ipsum expirationis esse oblitum?* Et 4. *aph.* 68. *offendit autem spiritus aliquando quidem inspirantibus, aliquando expirantibus.* Ut propterea voluerit Galenus, spiritum offendentem, ex mente Hippocratis, esse inæqualis respirationis genus utrique parti respirationis divisim competens. Sed non tantum in alterutra, verum etiam in utraque respirationis parte simul eandem vult fieri inæqualem intermittentem differentiam, ut colligitur ex eodem 4. *Aphor.* 68. ubi Galenus ait. Spiritus offendens, sive *in motu ad intra*, hoc est, inspiratione, *sive ad extra*; hoc ex expiratione, *sive ad utramque tale quid patitur*, hoc est, in utraque simul, ita ut duplici interposita quiete utroque motu inæqualiter quis bifariam inspiret, & expiret ad modum pueri flentis, aut gementis. Sed adhuc clarius fatetur hanc inæqualem intermittentem in utroque simul fieri motu, 1. *de dysp. cap.* 17. *Visum est autem aliquando, rarò tamen, non alteram tantùm, sed ambas totius respirationis partes, in una, & eodem hominem ita habere*, hoc est utramque simul intermittere, ita ut unus, idemque unica inspiratione, & expiratione simul bis expiret, inspiretque.

Quare ex Galeno præter respirationem imparem citatam, quæ quidem est artificiosa, sed non utilis, unica datur inęqualis intermittens utilis, & artificiosa. Verùm enimverò præter hanc videtur esse alia, de qua etiam non nihil diximus *primo lib. cap.* 12. *dipnoa* nobis dicta, quę secundum proportionem dicroto respondet pulsui. Si namque tot sunt inæqualis respirationis, ut pulsus, differentię, secundum Galenum; Pulsus autem inæqualis singulari inæqualitate tres sunt differentiæ, *impar-citatus, intermittens, & dicrotus*, jure merito dicendum esse videtur, præter respirationem imparem citatam, & intermittentem à Galeno assignatas locis citatis, dari quoque, quę dicroto proportionaliter respondet, dipnoen dictam. Sicuti namque dicrotus pulsus ille est, qui unico pulsu bis pulsat; ita dipnoa est duplex respiratio in unica. Dicet quis pro Galeno, dipnoen non distingui ab ea, quæ inæqualis intermittens dicta est. Respondeo, quàm maximè secundum formam distingui hanc tertiam, dipnoen appellatam, à dupla intra, & extrà revocatione. Etenim illa est intermittens, ut suprà est declaratum, media enim quiete, aut simplex aut duplex ipsius respirationis interrumpitur motus. Cæterum dipnoa nobis dicta dicroto pulsui analoga est inspiratio, non quiete, sed *motu* interrupta, expiratione scilicet. Quemadmodum enim dicrotus pulsus ille est, qui bis pulsat, hoc est, qui dilatationem, ictumque media contractione habet interruptum, qua propterea à pulsu intermittenti differt, dilatationem media quiete interruptam habente. Ita inspiratio, sit medio expirationis motu: dum enim fit inspiratio, antequam absolvatur, expirationis motus fit, & rursus eo desinente absque sensibili mora inspiratio perficitur, quemadmodum in intermittenti fit duplex inspiratio in una media sensibili cessatione. Quare longè differt respiratio intermittens à dipnoa, prior enim non necessariò fit in utroque respirationis motu, & dum fit, motus motum non interpellat, sed utrumque media quies: dipnoa verò necessariò fit ex utroque interpellante motu nulla interposita quiete. Hanc inæqualis respirationis speciem videor me posse colligere ex Hippocrate 2. *Acut.* 44. dicente. *Spiritus offendens in ea quæ sursum fit aeris latione.* Aut enim dicendum esse videtur, Galenum hunc Hippocratis locum rectè non exposuisse, aut de hac inęqualitatis specie dipnoa esse interprætandum. Galenus namque unum duobus locis hac de re tradit, quod videtur absurdum. Tertio enim *de dysp. cap.* 9. superiora Hippocraticæ sententiæ declarans verba nimirum. *Spiritus offendens in sursum ratione*, ait, de expiratione esse intelligendum, ita enim scribit; *Quemadmodum enim quidam inspirantes non semel hoc faciunt sic etiam expirantes:* paulò autem superiùs dixerat, Hippocratem *comm.* 2. *in* 6. *epid. text.* 17. pro spiritus intus relicto eundem intellexisse, quem offendentem in sursum latione appellarat 2. *acut.* 44. Quod tamen esse non potest; etenim ex Galeno Hippocrates 2. *acut.* pro spiritu offendenti in sursum latione expirationem intelligit, constat verò pro spiritu intus relicto inspirationem debere intelligi, spiritus enim, qui intus est ad inspirationem spectat, quo loquendi modo apparet, Hippocrate pro intus revocatione inspirationem semper intelligere. Sed esto, Hippocratem pro spiritu intus relicto expirationem intelligere, ut pro offendenti in sursum latione, eo quia eodem loco *tussim aridam* proposuerit, quæ ut, cum sputum retinetur, & cum spiritus extra non propellitur, ita ut *retentio* spiritus ad intra; ad expira-

Inæqualis respiratio singularis intermittens est.

Luctuosus suspirium est respiratio intercepta.

Inæqualis motus intermittens & seorsim in alterutra respirationis parte fit, & conjunctim in utraque.

Dipnoa dicroto pulsui respondet.

Dubitas.

Responsio.

Dicrotus pulsus quod

Respiratio intermittens a dipnoa differt.

An pro spiritu intus relicto offendentem in sursum latione.

Hipp. intellexisse, Gal. benè explicet.

pirationem, *motio* autem ad intra, ad inſpirationem attineat, ideò Galenum loco nuper propoſito rectè dixiſſe. Tamen non poterit quis ita eum tueri 2. Acut. docens enim ex una parte, Hippocratem pro ſpiritus latione ſurſum, conſequenter pro ſpiritu offendenti, expirationem intelligere, dum ait Galenus, *latio etenim, quæ ſurſum fit, expirationem facit*, veluti etiam expoſuerat 3. *de dyſp. cap.* 9. ex alia pro ſpiritu offendenti ſpiritus inſpirationem commentatur, dum nititur demonſtrare, quomodo ex cibo intempeſtivo lædatur inſpiratio, habet enim: *Nam ſpiritum inter inſpirandum & offendere, & quaſi ſiſti: &* paulo infrà. *Nempe tunc ob ſepti tranverſi anguſtiam de neceſſitate minus aeris inſpiratur*. Et infrà. *Ergò quod nunc aeris deeſt priori quod inſpirabatur &c.* Si ergo Hippocrates in tex. *pro latione quæ ſurſum fit*, & conſequenter pro *ſpiritu offendenti* expirationem propoſuit, tenebatur Galenus demonſtrare, quomodo ex diaphragmatis coarctatione ob inflationem ſpiritus in ſurſum latione; hoc eſt, expiratio offendens reddatur, & non inſpiratio. Et ſi ex diaphragmatis anguſtia ob cibum intempeſtivè ingeſtum, non ipſa expiratio, ſed inſpiratio læditur, tenebatur Galenus oſtendere, cur hujus vice alteram Hippocrates poſuerit. Quòd ſi Galenus velit, prout voluiſſe viſus eſt, Hippocratem pro ſpiritu offendenti, inſpirationem; pro latione autem, quę ſurſum fit, expirationem ſimul una dictione intellexiſſe, neceſſariò etiam nobis dicendum, hanc inęqualis reſpirationis ſpeciem indigitaſſe, quæ dipnoa dicitur, utpote conſtantem ex duplici inſpiratione media expiratione interrupta, ſpiritus enim offendens in latione ſurſum inſpiratio eſt expiratione interrupta. Quamobrem ſatis probatum eſſe videtur, Hipp. pro ſpiritu offendenti hanc tertiam ſpeciem inæqualis reſpirationis, dipnoen dictam, intellexiſſe: ſicut pro dupla intus revocatione ſecundam ſpeciem, intermittentem nimirum, intellexit. Contingit autem utramque fieri ad modum pueri plorantis, cum puer utroque modo ingemiſcat, & media quiete inſpiratione diſſecans, & media expiratione eam interrumpens. Ideò forſitan Galenus pro una ambas uſurpavit, quia tametſi forma differant hæ duæ ſpecies, non tamen *omninò* cauſa, Differunt namque pulſus, & reſpiratio, quia pulſus dicrotus ab intermittenti differt non tantùm forma, ſed etiam cauſa. Etenim intermittens fit, aut ex inſtrumenti anguſtia, aut ex facultatis pulſificæ imbecillitate. Dicrotus ex adverſo fit ex diverſo uſu urgenti, attrahendi aerem, & expellendi fuliginem ob inæqualem cordis intemperiem. Secùs in reſpiratione, non enim fieri poteſt reſpiratio inæqualis ex uſu aucto diverſo ſolo, ut pulſus: & ratio eſt, quia reſpiratio eſt actio voluntaria, pulſus verò naturalis. & cum reſpiratio ſit actio voluntaria, hinc eſt, quòd tanta thoracis dilatatio, vel conſtrictio fieri valeat, quanta pro ſufficienti aeris attractione, & fuliginis expulſione; neque eſt neceſſe, ut una actio aliam dividat, quod pulſui minimè accidit. Enimverò anguſtia thoracis, aut eſt conjuncta cum uſu urgenti diverſo, vel non. Si non ſit conjuncta, inæqualis reſpiratio fit intermittens: ſi verò ſit cum uſu diverſo urgenti conjuncta, fit dipnoa, ſeu ſpiritus offendens, cum enim ex anguſtia ſufficienter non poſſit dilatari & conſtringi thorax, conſequenter aer attrahi, & fuligo expelli, neceſſariò uterque motus, expiratio, & inſpiratio viciſſim ſe offendunt. Ideoque cum dipnoa non ſine anguſtia fiat, ut neque intermittens, hinc eſt, ut pro una binas Galenus acceperit, etiamſi neque forma eadem, & cauſa omninò eædem ſint. Conſimiliter Galenus reſpirationem imparem citatam, præter intermittentem, propoſuit, quæ & ipſa inæqualis eſt reſpiratio compoſita ſine rhythmo, & tamen poſtmodum unicam eſſe determinavit ſpeciē inęqualis reſpirationis intermittentis. Quoniam etſi impar citata forma differat, non tamen cauſa; impar enim citata celer, & tarda ſimul diverſimodè, quamquam forma ad intermittentem non referatur, ſecundùm cauſam tamen ad eam reducitur, cum celeritas, & tarditas ad denſitatem, & raritatem, non quidem forma, ſed prænotionis utilitate, reducatur, ut ſuo loco conſtabit; agimus enim nunc ſolùm de formali differentiarum reductione. Cæteræ differentiæ inæqualis reſpirationis ſyſtematicæ 12. capite propoſitæ tùm ſimplices, tùm compoſitæ, ad hanc unicam intermittentem forma, nedum cauſa facili negotio reduci poſſunt; aliqua etiam ad dipnoen. Quæ namque inter ſimplices *intercurrens* dicta eſt, ad dipnoen: quæ autem *deficiens*, & *deficiens reciproca* ad intermittentem reducitur, quas pro una ſola prænotionis utilitate nominavit, & numeravit Galenus, ut dictum eſt. Ad quam quoque reducuntur cæterę differentiæ inęqualitatis compoſitæ, *tremens*, *ſtrepens*, & *ſpaſmoſa*, quæ ex acceſſoriis diverſa ſubeunt nomina. Enimverò quoniam ex Galeno unica eſt inęqualis ſecundùm motum, intermittens vocata, operæ pretium eſt videre, ad quas methodi differentias ipſa referatur; quæ enim inęqualis eſt intermittens, una, vel plures earum, quæ methodum componunt, eſſe debet. Dictum autem eſt alibi, hanc inęqualem intermittentem eſſe inęqualem accidentalem, ideò dici de iis, quę per accidens ſunt inæquales, & æquales per ſe. Sunt autem hæ duæ, magna, & denſa, necnon parva, & rara; reliquæ enim duę ſunt per ſe ſemper inęquales in differētiarum qualitate, ſcilicet magna, & rara; necnon parva, & denſa. Et quamquam hæc ſint ſufficienter alibi declarata, tamen hoc loco Hippocratis, & Galeni auctoritate dilucidari, & confirmari poſſunt. Hippocratis quidem, qui loquens de ſpiritu offendenti, qui eſt inæqualis intercurrens, ait, eum fieri *frequentem*, & *magnum*: pro frequenti autem *denſum* intellexit, ut ſequenti capite explicabo. Quare inęqualis reſpiratio per accidens erit magna, & denſa ex anguſtia. Galeni quoque, qui in commentario idem eodem modo declarat exemplo de diſpoſitione ſimili convulſioni, uti etiam 6. Aph. 54. Quo loco conſpicere licet, hanc inæqualem reſpirationem competere quoque *parvæ*, *& rarę*, dum aſſerit, intro revocationem veluti ſuperinpirantibus, non tantùm ex inſtrumenti ineptitudine, hoc eſt ex anguſtia, necnon diſpoſitione convulſioni ſimili, oriri; verùm etiam ex *potentia fatigata*, hoc eſt imbecilla, ait enim. *Nam & vis imbecillis cum nequiverit thoracem uno impetu tantum attollere, quantum animali eſt neceſſarium, in media primum conſiſtit operatione, deinde cum impetu iterum ſe effert*. Quæ vis ſi ſit imbecillis ex aggravatione, inæqualem magnam, & parvam, necnon raram efficit ſpirationem. Si verò imbecilla ſecundum eſſentiam, parvam parit, & raram. Ut ideò inæqualis reſpiratio intermittens parvæ, & raræ etiam competat. At dubium oritur, quomodo Galenus 3. *de dyſpn. c.* 9. *raræ, & magnæ* hanc inæqualem reſpirationem accidentalem tribuerit, cum hæc ſit inęqualis per ſe ſecundum primum inæqualitatis genus, ea verò, ut dictum eſt, ex accidenti competat magnæ, & denſæ necnon parvæ, & raræ. Magna & rara reſpiratio interrupta anguſtioſa dicitur à Gal. 5. *de loc. aff.* 4. cum fit diaphragmate inflammato, de qua *lib.* 4. Gal. verò hanc inæqualitatem ſecundum motum magnæ, & raræ tribuere patet, dum ipſe loquitur de caſu ab Hipp. deſcripto Uxoris Dromadæ, ait namque *Dromadæ uxorem convulſam mortuā eſſe dicit, in qua prædixerat ſpiritum magnum, rarum, ſtatim revulſum*; objit ſimul convulſa, & mente mota, ideò magnum, & rarum pro delirio, *revulſum* verò, hoc eſt, intermittentem pro convulſione reſpirationem obtinuit. Reſpondeo, hanc inæqualem reſpirationem ſecundū motum intermittentem dictam non tantùm magnæ, & denſæ; necnon parvæ, & raræ contingere: verùm etiam magnæ, & rarę; necnon parvę, & denſæ conjungi poſſe. Illud tamen eſſe diſcrimen, quoniam prioribus duabus ex accidenti, poſterioribus perſe competit. Illæ enim duæ priores, cum ſint per ſe æquales, per accidens fiunt inæquales: reliquæ verò duæ per ſe ſunt ſemper inæquales, etiamſi inæqualitas illa ſecundum motum intermittens eis contingere dicatur. Quæ autem ſupra quatuor methodi differentias quintam addit, eſt inæqualitas accidentalis, quę eatenùs accidentalis vocatur, quatenùs iis accidit, quæ per ſe ſunt æquales, hujuſmodi verò ſunt, magna & denſa, parva, & rara: etiamſi eadem inæqualitas intermittens contingat utrique alteri per ſe inæquali inæqualitate differentiarum. Talis igitur eſt inæqualis reſpirationis ad methodum reductio.

Hipp. pro ſpiritu offendenti dipnoen intellexit.

Quando pulſus & reſpiratio differant.

Intercurrens ad dipnoen, deficiens, & deficiens reciproca ad intermittentem referuntur.

Inæqualis reſpiratio per accidens eſt magna & denſa ex anguſtia.

Dubium.

Solutio.

Quare Hipp. lib prænot. & Epidem. & aphor. & de victu in acutis inæqualis reſpirationis non meminerit, quæritur.

Verùm pro capitis coronide inquiſitione dignum eſt, qua de cauſa Hippocr. Prænotionum libro, ut Epidemiis, de victu in acutis, & Aphoriſmorum libris, hujus inæqualis reſpirationis non meminerit. Galenus 3. *de dyſp. cap. 9.* difficultatem ſolvere adnixus eſt, eò quia Prænotionum opere Hippocratis propoſitum fuerit *ſolùm ea, quæ acutorum morborum propria ſunt recenſere: quæ verò diuturnis propria ſunt, omnia relinquere: Quare rationabiliter etiam inæqualem reſpirationis difficultatem, ex alio morborum genere exiſtentem, hic reliquit.* His igitur verbis Galenus voluiſſe viſus eſt, Hippocratem Prognoſticorum libro inæqualem reſpirationem omiſiſſe, eò quod ea ſit propria diuturnarum affectionum, non verò acutarum, affectio. De iis autem prædicto loco egiſſe, quæ ſunt acutorum propriæ, acuti enim ſunt veri, qui cum febribus continuis ſunt. Huic tamen reſponſioni idem Galenus apparet contrarius, de eadem enim inæquali reſpiratione loquens quam diuturnorum affectuum comitem eſſe ſcripſerat, ſubjungit, *& hac ſanè ratione nulli, ſive acuto; ſive diuturno proprius.* Contradictio autem eſſe videtur, inæqualem reſpirationem eſſe propriam, & non propriam diuturnorum morborum. Scio quid pro Galeni defenſione reſponderi poſſit, inæqualem reſpirationem, eſſe propriam affectionem convulſionem conſequentem; convulſionem verò eſſe affectum communem acutorum, & diuturnorum, nulli proprium; quoniam, ut marginalis obſervatio habet, ſpaſmi fiunt cum febre, & ſine febre. Ideoque Hippocratem in Prænot. libro, cujus propoſitum fuit agere tamen de iis, quæ ſunt acutorum propria, non tamen neglexiſſe, quæ diuturnorum ſunt propria, ſed etiam communia, qualis eſt convulſio; hæc enim quatenus eſt ſine febre; eatenùs cum morbo diuturno; quatenùs verò eſt cum febre, eaque continua, eatenùs eſt cum morbo acuto conjuncta. Quod clarè ex Gal. colligitur 6. Aph. 54. dum habet, diſpoſitionem ſimilem convulſioni fieri tum *ex frigore*, hoc eſt, intemperie frigida muſculorũ thoracis, & talis convulſio eſt cum morbo diuturno, tum *ex febre*, & hæc eſt cum morbo acuto. Tamen adhuc difficultas eſt, eo quia inæqualis reſpirationis difficultas nõ ſit propria convulſionis muſculorum thoracis affectio conſequens, cum etiam aſperarum arteriarum coarctationem ſequatur, quod paſſim ex Gal. colligitur, potiſſimum *de dyſp. 1. c. 23.* ſcribente. *Acceſſerunt his forinſecus inæquales, quandoque muſculoſi generis affectiones, quandoq; etiam aſperarum arteriarũ coarctationes indicantes.* Quamquã verò hęc objectio nil ad principale intentum cõducat, pro ejus enim diremptu ſufficit, inæqualem reſpirationem non eſſe propriã affectionem acutos morbos conſequentem, ut propterea mirum non ſit, ſi de ea in prænot. libro non meminerit Hipp. Nihilominus ultimę objectioni reſponderi poteſt, inæqualem reſpirationis difficultatem dici propriam affectionem convulſionẽ conſequentem, ſumpta propria affectione largo, non ſtricto modo, pro eo, quòd omni ſed non ſoli competit. Priori namque ſenſu reſpiratio inæqualis eſt talis convulſionis affectio propria conſequens, omni enim muſculorum thoracis convulſioni neceſſariò accidit inæqualis reſpiratio. Non ſoli tamen convulſioni, cum & aſperarum arteriarum coarctationi contingat, quatenùs hęc eſt communis affectio acutorum, & diuturnorum morborum, ut de convulſione dictum eſt. Coarctatio namq; aliquando cum morbo acuto conjungitur, ut cum angina, & peripneumonia, aliquando cum morbo diuturno, ut cum aſthmate. Hipp. ergò prænot. lib. non meminit reſpirationis inæqualis, cum hæc non ſit acutorum propria, ſed communium affectuum acutorum, & diuturnorum morborum. Quæ autem ſunt acutorum propriæ reſpirandi difficultates ſunt, magna, & rara in phreneticis; denſa, & parva in dolore thoracis, ut pleuritide: magna, & denſa ex inflammatione, ſumpta inflammatione pro uſu aucto, ut in cauſone; & pro vera inflammatione, ut peripneumonia. Hinc eſt, quod de acutis loquens Gal. 3. *de dyſp. c. 9.* pleuritin peripneumoniã, phrenitin, & cauſona propoſuit. Et quamquam Hip. 6. aff. 54. pro *luctuoſo ſuſpirio* in acutis paſſionibus cum febre, ita Gal. exponente, inæqualem intellexerit reſpirationem de qua ſermo eſt præſens, tamen quia non neceſſariò fit in acutis, ideò ut ipſius non mentionem fecit prænotionũ lib. ita in Aphor. eam examinavit, quibus non tantùm propria acutorum, ſed etiam communia, perpenduntur, cujuſmodi eſt convulſio, & anguſtia, & conſequenter inæqualis reſpiratio.

Reſpondet Galenus.

Galeni reſponſioni objicitur.

Pro Galeno reſpondetur.

Difficultas ex reſponſione relicta.

Solutio.

Supereſt, ut de *ſuſpirio* non nihil dicamus, ſumpta occaſione, tum ex loco Hipp. nuper allegato, tum quia unicuique conſpicuum eſt ſuſpirium ad reſpirationem attinere maximamq; habere energiam ad prænotiones, eo magis cũ Gal. ferè nihil *in lib. de diſp.* ſcriptum reliquerit. Docebimus ergò primùm quid ſit ſuſpirium, deinde quotuplex, & per cõſequens, quando ad methodum ſit reducendum. Suſpirium ſanè duplicem habet ſignificationem, unam genericam, alterã ſpecificam. Suſpiriũ genericè ſumptum ipſam in genere ſignificat reſpirãdi difficultatem: quod colligo ex duob. Gal. locis; quorum alter eſt 4. *de loc. aff. ult.* ubi Antipatri caſum deſcribens *ſuſpirioſæ orthopnœæ* meminit, ibi autem pro ſuſpirioſa arthopnea reſpirationem maximè difficilem intelligit, non enim ſuſpirii ſpecies aliqua cum aſthmate conjungitur. Alter locus eſt *comm. 6. in ſex. Epid. tex. 8.* ubi ex mente Hipp. loquens de iis morbis, quos ſanat quartana, poſt morbum comitialem, & convulſionem etiam *deſtillationem, & ſuſpirium* proponit: pro ſuſpirio autem, ut difficilem ſpirationem ex deſtillatione abſolutè acceptam; aut veri ſuſpirii ſpeciem intelligit, quã fit ventriculi vitio, de qua infrà, hæc enim eſt, quæ hypochondriam affectionem ſequitur, quam quartana ſanare conſuevit. Suſpirium verò ſpecificè ſumptum nil aliud eſt, quàm *violenta reſpiratio ex lõgis intervallis facta*, hoc eſt magna, & rara, componitur enim ſuſpirium ex magna inſpiratione, & expiratione, & utraque rara. Eſt autem ſuſpirium in ſpecie ſumptum, aut cum ſonitu, aut ſine ſonitu. Cum ſonitu eſt, vel cum aliquid noxium, & moleſtum expellere nititur natura, quod ſimul inter ſeptum comprimat, ut contingit in anxietate, ſeu angore ventricoli, qui *aporia* dicitur, hinc prima ſupirii ſpecies *aporiphoron dicta*, ſeu *anxiferum* ſuſpirium ab anxietate, quod tamen etiam ſine ſono eſſe poteſt. Vel cùm ob diſpoſitionem aliquam *doloroſam* cõtingit fieri reſpiratio intermittens inæqualis, de qua ſuperiùs, fit enim cum ſonitu, qualis flentis accidit, quam ideo Hip. 6. Aph. 54. *luctuoſum ſuſpirium* nuncupavit, de quo Gal. in fine comm. *Sin autem & cum aliquo tali ſonitu vult dictam contingere reſpirationem*, ſcilicet inæqualem intermittentem, *qualis flentibus accidit, ultra dictas cauſas*, ſcilicet convulſionem, anguſtiam, & facultatis imbecillitatem, *quandam oſtendet doloroſam diſpoſitionem, ex qua veluti flentes, vel gementes, vel aliquem miſtum ex utriſq; ſonum edentes, in hunc modum reſpirant*; hoc enim eſt luctuoſum ſuſpirium Hipp. De quo locutus eſt etiam Gal. 2. *de dyſpn. c. 6.* dum ait, explicans Hipp. in hiſtoria Uxoris Dealcis *revocabat ſimiliter, ut ii, qui in mœrore, & luctu ſuſpirant*, intelligit autem ſuſpirium luctuoſum ex mœrore, quæ eſt reſpiratio magna, & rara cum inæqualitate, ut Gal ibi declaravit dicens præter communem cauſam cum oblivioſo ſuſpirio, propriam etiam ſortiri à mœrore, ut ſuo loco aperietur.

Suſpirium ad reſpirationem attinet.

Duplicem habet ſignificationem.

Genericam

Specificam

Suſpirium cum ſonitu.

Aporiphoron.

luctuoſum.

Cæterùm ſuſpirium ſine ſonitu eſt, cùm neque doloroſa adeſt diſpoſitio, neque angor, neque aliqua alia cauſa, quæ cum ratione ad expirandum, ægrum compellat, ſed cum ſola adeſt reſpirationis oblivio, ut in mente motis, ſeu delirantibus accidit, magna enim, & rara reſpiratio, ſeu ex longis intervallis eſt, quam deſipientiæ propriam eſſe voluit Hippocrates, quamque *ſuſpirium oblivioſum ſine ſono* appellamus, quod eſt ſuſpirium tertiæ ſpeciei, ut colligitur ex 2. *de diff reſp. cap.* 3. quo hæc ſcribuntur: *Sed videntur ambæ hæ velut oblivioſæ actionis affectus eſſe. Et enim immoderatam facere ſpiritus attractionem, rurſumque immoderatam quietem, ejus eſt, qui neque quando deſinere ab actione oporteat novit, neque quando incipere, ſed in utriſque menſuram egreditur ob ignorantiam convenientis.* Quamobrem tria ſunt ſuſpiria, *aporiphoron, luctuoſum*, & *oblivioſum*. Reducuntur verò vario modo ad magnam, & raram reſpirationem cum, & ſine ſono. De anxifero, & oblivioſo nulla eſt difficultas. De luctuoſo dubitari poteſt; cùm enim hoc idem ſit, ac reſpiratio inæqualis intermittẽs ſuperiùs explicata; hæc verò, vel ad

Suſpirium ſine ſonitu.

Oblivioſum.

Reducuntur ſuſpiria ad magnam, & raram reſpirationem.

magnam,

magnam, & densam; vel ad parvam, & raram reducatur, ut declaratum est, non videtur luctuosa respiratio ad magnam, & raram referri. Respondendum, inæqualem respirationem, quatenus sit cum luctuoso suspirio, eatenus magnitudinem, raritatemque aliquam adscire majorem, quàm pro simplici cõveniret inæqualitate ex convulsione, vel angustia, quamquam eadem magnitudo, & raritas longè major in suspirio anxifero, & potissimum oblivioso reddatur. Præter enumerata suspiria quartum *amatorium* enumerari potest. Quemadmodum enim datur pulsus inæqualis inæqualitate systematica ex animi pathematis cor agitantibus, ut apud Galenum constat de Præcog. ad Posthumum *cap. 6.* qui propterea Pyladis amorem captam mulierem esse cognovit, ita ob latentem amorem ex imo pectore suspirium ducitur amatorium; hinc Ovidius *epist. Ingemit, & tacito suspirat pectore.* Amatorium.

SYNOPSIS VIII.

De Spiritu Offendenti, Revulso, Revocato, Superinspirato, Introduplicato, Intus relicto, Protenso: de Dypnœa & Suspirio. Quid sint, & quomodo ad methodum referantur.

- Inæqualis respiratio Intermittens triplex est
  - 1. Singularis, quæ est ratione Ad hanc refertur Deficiens Deficiens reciproca, Tremens, Strepens, Spamosa.
    - 1. Synonymiæ apud Hippocr. spiritus
      - Revulsus.
      - Revocatus.
      - Superinspiratus.
      - Introduplicatus.
      - Inctus relictus.
      - Protensus.
      - reſpirationis parte.
    - 2. Organi
      - 1. Seorsim in alterutra
      - 2. Conjunctim in utraque
    - 3. Moris respirandi, intermittens, bis expirando, & inspirando, more infantium ejulantium.
    - 4. Methodi; reducenda ad
      - 1. Magnam & densam ex affectu
      - 2. Parvam & raram ob facult. imbecil.
      - 3. Reliquas duas per se.
      - per accidens.
  - 2. Dipnoa, quæ *Sub hac milit. & Intercurrens.*
    - 1. Pro spiritu offendenti ab Hippocrate fuit intellecta: sicut pro dupla intùs revocatione secunda species, Intermittens nimirùm quæ duæ species ferma, non omninò causa differunt.
    - 2. Analoga pulsui Dicroto, quoad motum Inspirationis expiratione interrupta.
    - 3. Respectu causæ ex angustia cum usu aucto.
    - 4. Reducitur ad Magnam & Densam.
  - 3. Suspirium, cujus
    - 1. Significatio duplex
      - 1. Generica, quæ est ipsa respirandi difficultas.
      - 2. Specifica, quæ nil aliud est, quam violenta respiratio ex longis intervallis, hoc est magna & rara, estque vel
        - 1. Cum sonitu, quando aliquid noxium, vel molestum natura nititur expellere, ut
          - 1. In Anxietate seu angore ventriculi, & dicitur *Aporiphoton*, seu *Anxiferum*.
          - 2. Ob dispositionem aliquam dolorosam, & dicitur *Luctuosum*, quale flentibus accidit.
        - 2. Sine sonitu.
          - 1. Cum Respirationis oblivio tantum adest, ut in mente motis seu delirantibus, & *Oblivioſum* dicitur.
          - 2. In amore captis, *Amatorium*: ut in muliere illa Pyladis amore capta pulsus Amatorius.
    - 2. Ad Methodum reductio est, ut reponatur
      - 1. Anxiferum Oblivioſum, & Amatorium ad magnam, & raram respirationem.
      - 2. Luctuosum ad eandem magnam & raram, sed magnitudine & raritate minoti.

CAPUT IX.

De Crebra, Frequenti, Celeri, Exigua, Vehementi, Continenti, Convulsoria respiratione, quid sint, & quomodo ad methodum reducantur.

Occurrunt postremò quædam difficilis respirationis species, quas tantùm sparsim Galenus proposuit, & non Hippocrates, quas quoque ad scientificas methodi differentias referre operæ pretium esse duxi, ne ipsarum lectione æquivocatio accidat. Sciendum ergò est priùs, cessationum alteram sæpiùs densam dictam à Galeno aliquando *crebram* & *frequentem* nuncupari, ut habetur 4. de loc. aff. declarans enim quæ sit difficilis spiratio ex totius thoracis motu ob solam virium imbecillitatem, ait neque valdè *velocem*, neque valdè *frequentem* esse: quam supra nec valdè *frequentem*, nec valdè *raram* dixerat; pro *frequenti* enim respiratione densam intelligit ad differentiam *velocis*, hæc namque motus, illa cessationis, est differentia. Ita ex usu aucto ait, *dyspnœam Barthol. de Dysp.* Quid crebra & frequens respiratio apud Galenum.

secundum totũ thoracem fieri *velocem*, & *frequentem*, hoc est densam. Similiter ex sola angustia scribit eodem loco, totum thoracem *frequenter* dilatari, idest, densè. Ex anguſtia verò cum calore juncta, ut in peripneumonia, *frequentissimam* respirationem, hoc est, densissimam, fieri. Et omninò hæc veritas hauriatur ex toto illius capitis progressu, quo raram quidem respirationem vocat, nũquam verò densam, sed *frequentem*. Ita & *crebram*, dum scribit, *magnarum respirationum alia est crebra, alia rara*, pro crebra densem, sicut pro frequenti, intelligit. Quod desumptũ esse videtur ex Hipp. comm. 2. in 6. Epid. tex. 10. ubi pro *crebro* spiritu ob phlegmonem partium supra inter septum densam descripsit respirationem. Cujus exemplo Mercatus, & Capivac. ac reliqui Recentiores depravatam respirationem secundùm densitatem *crebram* appellant. Eademigitur est difficilis respirationis differentia *densa, crebra, & frequens*. Pariter duo alii termini reperiũtur apud Gal. respirationẽ densam significãtes, suntq; *continenter inspirare, & expirare*: necnon *convulsoriè inspirare*. Priorem enunciavit 4. de loc. aff. 3. & 3. *de dysp. c.* 12. Posteriorẽ primo *de dysp. c.* 20. Conveniunt verò Quid continenter inspirare, & expirare, quid convulsoriè inspirare.

verò utrique termini in ſpecie denſitatis, qua ſecundùm magis, & minus differunt. Continenter enim inſpirare, & expirare eſt, *cum brevi quadam quiete thoracis opus intercipitur*; ita ut exigua inter utramque reſpirationis partem mora cadat, ut fetè continua *dyſpnœa*: ita Galenus 3. *de dyſp. cap.* 10. brevem Hippoc. reſpirationem, quæ denſa eſt, *continentem* nuncupavit; loquendi verò modum ex Hippocrate habuit, qui tertio de art. tex. 32. de laterali dolore loquens ſcripſit, *lateris dolorem continenter exiſtentem*; ut propterea continentem effectum, denſam nimirum reſpirationem, dixerit, cujus cauſam, dolorem nuncupavit Hippocrates. At *convulſoriè* inſpirare eſt adhuc majori cum denſitate, ut nulla ad ſenſum inter utrumque reſpirationis motum quies cadat. Et quemadmodum continenter reſpirare ex una tantùm cauſa dependet, vel ſcilicet ex uſu ſolum aucto, vel ex ſolo affectu, dolore nimirum, aut convulſione: ita convulſoriè inſpirare fit ſimul ex uſu aucto, & affectu, dolore, vel convulſione; His enim miſtis, *non ſatis eſt ſolum denſari ipſius actiones, ſed coguntur ſæpiùs convulſoriè inſpirare*, ait Galenus loco cit. Primo *de dyſpn. cap.* 20. ut propterea continenter, & convulſoriè inſpirare ad denſitatem attineat. Enimverò pro *celeri* reſpiratione *velocem* intellexit 4. de loc. aff. 7. dum primùm ait, ex uſu aucto velocem fieri reſpirationem, & *frequentem*; mox non tantùm *frequentem*, ſed *celerem*; conſpicuum enim eſt pro celeri velocem intelligere, ſicut pro frequenti denſam. Eodem lib. & capite, ut & *cap.* 5. parvam reſpirationem *exiguam* appellat: & ſæpiùs iiſdem locis magnam *vehementem* vocat dicens, *ſed & velox, & frequens & vehemens eſt eorum actio*, ex uſu ſcilicet aucto. Quamobrem ad methodum omnes hæ differentiæ reducuntur. Et hæc de formali reductione cæterarum differentiarum ad cardinales quinque & methodicas.

Quæ reſpiratio celet.

Quæ exigua.

SYNOPSIS IX.

De Crebra, Frequenti, Continenti, Convulſoria, Celeri, Exigua, & Vehementi reſpiratione, earumque ad methodum reductione.

Ex difficilis reſpirationis, quæ apud Galen. paſſim occurrunt, ſpeciebus.

- Crebra
- Frequens
- Continens

} ad denſam ſubalternatim ſecundùm magis & minus

- Convulſoria
- Celer ad velocem
- Exigua ad parvam
- Vehemens ad magnam

} reducuntur reſpirationem.

CAPUT X.

Reſpirare ad Tempus, & ad Finem quid, & quomodo ad methodum reducantur. Item quid pro Breviſpiro, necnon Tenui, & Immunito ſpiritu, & per intervallum, intelligatur, & quomodo?

QUid verò apud Hippocratem eſt reſpirare ad tempus, & ad finem? quævè eorum diſtinctio, & formalis ad methodum reductio? Galenus 2. *de dyſp. cap.* 6. hac de re multa ſcripſit, quæ ob contradictionis metum, & eorum obſcuritatem certè ſunt captu admodùm ardua. Reſpirare ad tempus, ſeu per tempus eſt ad multum, ſeu longum tempus; multo, ſeu tempore longo ſumpto, non pro reſpirationis raritate; hoc namque modo petitio ejuſdem eſſet in Hippocrate dictione de Uxore Dealcis, & Adoleſcente in Melibæa, dum ait: *Spiritus magnus rarus per tempus*; ſi enim illud *per tempus* ſumeretur pro multo eo tempore, quo raritas ab Hippocr. ſignificatur, dum alibi dixit. *Spiritus magnus & per multum tempus*, hoc eſt rarus, *deſipientiam ſignificat*, conſpicuum eſt, *quod bis dicitur utique rarus*. Quare ſumit illud *per tempus* pro duratione, qua nimirum hujuſmodi durat ſpiratio: & hoc ſenſu idem eſt apud Hippocr. enunciare per tempus, ac per multum, ſeu per longum tempus. Talis porrò per tempus reſpiratio vocatur illius diſcrimen, quæ *ſemper*, & *continenter*; ita enim ſibi Galenus vult, dum inquit. *Spiritus magnus, & rarus, non continenter, neque ex ordine conſequenter, ſed per longius tempus*, ille ſcilicet eſt, qui per tempus eſt dictus ab Hippocrate. *Si enim continenter, & conſequenter omnes reſpirationes, contingeret fieri magnas, & raras, non apponere oportet huju modi reſpirationibus (per tempus,) ſed ſimpliciter ſcribere (Spiritus magnus, & rarus.)* Quamobrem ſpirare per tempus eſt, non continenter, & ex ordine conſequenter, ſed ad multum, ſeu per longum tempus ſic reſpirare: & hactenus res eſt ſatis aperta. Cæterùm difficultas verſatur tùm circa ea, quę de eadem reſpiratione per tempus ſubjunguntur; tùm de ea, quæ *ad finem* dicta eſt. Et ſanè de priori, quæ per tempus; declarans enim Galenus, quæ illa ſit, ſeu quomodo fiat, ſubjungit. *Si vero plures quidem reſpirationes non fierent magnæ, & rarę: concideren. autem aliquæ paucæ hujuſmodi: tunc ſanè non ſimpliciter ſpiritum rarum, & magnum dicere oporteret, ſed (per tempus) apponere.* Quomodo enim eadem ad tempus erit reſpiratio illa, hoc eſt ad longum tempus, quæ non plures habebit ex ordine conſequętes reſpirationes magnas, & raras? ſi enim non plures, ergò pauciores? & ſi pauciores, quomodo ad multum, ſeu longum tempus erunt perduraturæ? In rara ſanè ac magna reſpiratione ad tempus facta aliquas paucas coincidere eſt conſentaneum, verum ſi plures ex ordine conſequantur magnę, ac rarę, & cur eædem non plures erunt? Mendum fortaſis, quod litura indigeat, exiſtimabis, ut ſine negatione dictio ſit legenda hoc modo, *ſi verò plures quidem reſpirationes fierent magnæ, & raræ*. Augetur difficultas ob ea, quæ de reſpiratione ad finem ſubdit; Vult namque ex Hippocrate reſpirare ad tempus, & ad finem differre; ita ſequentis capitis ſeptimi frontiſpicio eorum, quæ ſuperioris calce dixerat concluſionem colligens habet. *Jam igitur tandem finem ſermoni imponere oportet, quod (per tempus) non idem eſt quod (ad finem)* Cum nihilominus ex iis, quæ *cap.* 6. videatur nullum diſcrimen colligi poſſe, etenim Galenus obſervat in Dealcis uxore una ſpiritum magnum, ac rarum & ad tempus, & ad finem actum eſſe. Et ad finem eam eſſe reſpirationem ait, quæ eadem uſque ad finem, perque omnem morbum perdurat, etiamſi diverſa, vel oppoſita aliquando incidat; ſic enim Dealcis Uxorem ad finem uſque, hoc, per omnem morbum reſpiraſſe, narrat, magno, raroque ſpiritu, *etiamſi aliquod fuerit tempus, in quo breviſpira eſſet, & non penitus longiſpira: non enim diſſecat id, quod raro incidit*; ut ideò tametſi aliqua inciderit ſpiratio, tamen ad finem uſque, hoc eſt, per omnem morbum illius reſpiratio magna, & rara dicta fuerit, ipſum legitote. *Huic fœminæ per omne quidem tempus magnus, & rarus erat ſpiritus: incidebat tamen aliquando rarenter ſpiratio brevis*. Porrò hoc ipſum de reſpiratione ad tempus affirmat, cum ſcilicet *aliquæ parvæ inciderent*. Quomodo igitur diſcriminabuntur ad finem, & ad tempus ſpiratio, ſi utraque eodem modo, & ſubjecto? Pro ſolvenda difficultate Galeni dictum proferam. *Immo ſanè neque dubium eſt, ſed fruſtrà nos calumniamur*. Dubii autem apparentis enodatio in eo eſt ſita, quia ad tempus reſpirare minimè eſt ad omne tempus, ſeu per totum morbum, ſicut eſt ad

Quid ſit ad tempus reſpirare.

Difficultas

Reſpiratio ad finem quæ.

Difficultatis ſolutio.

finem

ſinem reſpirare. Quæ enim eſt ad finem, neceſſariò eſt ad tempus, ſed non quæ ad tempus, neceſſariò eſt ad finem. Propterea hæc ſolutio iis continetur verbis, quibus reſpirationem ad tempus deſcribit dicens. *Si verò plures quidem reſpirationes non fierent magnæ & raræ.* Ita enim particula *NON* difficultatem ſolvit. Quandoquidem in reſpiratione ad tempus facta plures quidem ſunt *ſecundum quid* magnæ & raræ, habito nimirum reſpectu ad paucas breves intercedentes. Non ſunt tamen plures *ſimpliciter*, hoc eſt, ex ordine conſequentes uſque ad morbi finem quamquam interrupto; propterea ita diſtinguuntur, quoniam in ea, quæ ad tempus, non ſunt plures, ſicut in ea, quæ ad finem, illa enim eſt ad multum tempus, hæc verò ad omne. Illa quæ ad tempus ſi ſiſtatur ad oppoſitas intercedentes, non neceſſariò regreditur. Hæc quæ ad finem quamquam ab oppoſita, aut diverſa interrumpatur, eadem tamen ſpecie regreditur, & uſque ad morbi finem progreditur. Hoc loco alia eſt perpendenda difficultas; Utrum principii petitio in Hippocratis dictione claudatur 3. epid. comm. 3. tex. 86. & 87. dum de Dealcis uxore, & Juvene in Melibæa proloquitur dicens. *Spiritus magnus, rarus per intervallum.* Dubitandi ratio hæc eſt, quia ſpiritus rarus idem eſt, qui per intervallum, ut Galenus ibi ſanxit. Dicendum tamen: Idem eſſe, quando propoſitioni non addita eſt particula *rarus*: idem enim hoc modo eſt enunciare ſpiritum magum per intervallum, ac rarum. Verùm cum particula *rarus* magno eſt copulata, & utrique additur per *intervallum*, non idem eſt, quia ex addito intervallo raritatis incrementum ſignificatur. Volo etiam in hoc loco obſervare, Hippocratem Ægrum, qui brevi reſpirat ſpiritu, *Breviſpirum* nominare, ut 3. epid. in caſu Pythionis. Quo loci ſpiritum breve *tenuem*, & *imminutum* vocat, ut Galenus etiam 2. *de dyſpn.* 4. obſervavit, de qua re ibi duo obſervo, quorum alterum contradictorium, alterum verò à Galeno omiſſum eſſe videtur. Contradictionem ſapit profectò, cum de brevi ſpiratione primùm inquit. *Brevis enim ſpiratio & actionem, & quietem ipſam brevem fieri indicat: quemadmodum longa ſpiratio contrà, ambo eſſe producta.* Poſt verò ſubjungit. *Rarus enim & magnus juxta ambo longus eſt, & actionem videlicet, & quietem. Brevis verò ſpiratio omninò juxta alterum ipſorum brevis.* Repugnat ſanè, brevem de utroque, actione, & quiete dici, & de altera omninò tantum, Præterea ſi rarus & magnus juxta ambo, eſt longus, ecur brevis juxta eadem non erit parvus & denſus? Hujus ſolutio ſtat in verbis intermediis, dum ait. *Atqui etiamſi alterum ipſorum indicaretur.* Dictum namque eſt ſuperiùs, brevem, ac longam reſpirationem de ceſſationibus primariò prædicari, raritate nimirum, & denſitate: ſecundariò de motu, magnitudine & parvitate. Dum ergò primùm, ait, utrumque de utroque dici, utroque modo rectè eſt aſſertum, ſicut primariò brevem de altero ſolùm rectiſſimè, ſed altera difficultas de *tenui* & *imminuto* ſpiritu eſt gravior: neque enim eſt veriſimile, Hippocratem hunc fortuitò utrumque ſic ſcribere, tenuem videlicet, & imminutum, *qui neque unum aliquod temere ſcribat*, ut de Anaxione Galenus annotavit 2. *de dyſp.* 8. Et tamen Galenus pro eodem utrumque ſumpſiſſe videtur, quippe qui pro imminuto parvum, & utrumque omninò pro brevi uſurpat, cum reverà tenuis, & imminutus ſpiritus aliquo modo differre non videantur, nunquid ergò nugalis Hippocrates? Neutiquam. Etenim ſi pro utroque brevem, ut brevis, utramque reſpirationem amplectitur parvam & denſam, ita qui tenuis, & imminutus. Quare ſi tantùm *imminutum* poſuiſſet, ſolam parvitatem indigitaſſet; cum verò *tenuem* addit cum parvitate denſitatem indicavit: qui enim ex imminuto uſu fit parvus non tenuis eſt ſpiritus, ſed qui ſolummodò ex anguſtia, doloreque attenuatur; talis enim cum imminutione eſt denſus, ut de cauſis. Miro igitur magiſterio utrumque expreſſit Hippocrates, quod Galenus ſola brevitate fuit complexus.

Tenuis & imminutus ſpiritus quis.

Quid ſpiritus rarus per intervallum.

Breviſpirus.

SYNOPSIS X.

De reſpiratione ad tempus.

Reſpirationis ad tempus.

1. Quidditas { Eſt ad multum ſeu longum tempus. Sicque pro Duratione, qua hujuſmodi durat ſpiratio, ſumitur. Ad tempus dicitur, ad differentiam Semper & Continenter.

2. Ad Methodum reductio eſt ad Magnum ſcilicet, & rarum ſpiritum. Et dicitur { Ad tempus quando non plures. Ad finem, quando uſque ad finem morbi plures. } Fiunt ex ordine conſequentes ſpirationes.

Per Intervallum ſpirare, raritatis incrementum ſignificatur
Breviſperus, qui brevi ſpirat ſpiritu.

Spiritus { Tenuis / Imminutus } Brevis eſt Hippocrati, & Galeno.

METHODI

DE DIFFICILI RESPIRATIONE *LIBER TERTIUS.*

DE CAUSIS DISPNOEÆ IN GENERE, SEU DE UTILIBUS DIFFERENTIIS

Difficilis Reſpirationis ad cauſarum Prænotiones: necnon de cauſali inutilium differentiarum ad Methodum reductione.

CAPUT PRIMUM.

Quæ ſint utiles, artificioſæ difficilis reſpirationis differentiæ Methodum integrantes.

Tardæ & velocis reſpirationis reductio cauſalis.

HACTENUS de differentiis difficilis reſpirationis; de cauſis in poſterum nobis agendum. Primo etenim libro omnibus differentiis artificio propoſitis quinque cardinales, & principes Methodum integrantes ſelegimus: omneſque alias in ſecundo adductas forma reducibiles ad ipſas quinque partitas reduximus differentias. Supereſt, ut quæ primo libro propoſitæ ſunt artificio inventæ, & ipſæ ceu lineæ ad punctum in demonſtratam adducantur methodum. Erant autem tùm quæ per ſe, tùm quæ mutuò compoſitæ, potiſſimùm *tarda*, & *velox*: quæ cum forma non ſint reducibiles, ac ſolo artificio convertibiles, ideò cauſarum utilitate artificio conjuncta earum eſſe debet converſio. Non ſanè earum, ut reliquarum, formalis reductio eſſe poteſt, ſed cauſalis: & ratio eſt, quoniam *tarda*, & *velox*, quæ differentias per ſe, mutuoque compoſitas componunt, ad raram & denſam formaliter nequit reduci, cum tarda, veloxque à motu; rara & denſa à quiete deſumatur, eadem enim non poteſt eſſe ratio formalis motus, & quietis. Neque etiam poteſt tarda, & velox ad magnam, & parvam referri, quoniam illa à tempore, hæc autem à ſpatii magnitudine deſumpta eſt; neque eadem eſſe poteſt formalis ratio temporis, & ſpatii. Hinc magna, & parva reſpiratio, quæ inter ſe, mutuoque compoſitis cum velocitate, & tarditate componitur, non poteſt formaliter reduci ad magnam, & parvam, quæ in viciſſim compoſitis methodum integrantibus cum raritate, & denſitate copulatur. Quamobrem earum reductio non formalis, & artificioſa tantùm, ſed cauſalis, & ad prænotionem utilis eſſe debet. Igitur idem eſt agere de cauſis, & de utilibus ad cauſarum prænotionem differentiis, necnon de cauſali inutilium differentiarum ad methodū converſione. Qui enim unum novit, cognovit & alterum. Etenim qui difficilis ſpirationis cauſam agnoſcit, utilitatem quoque aſſequitur: & qui ad caularum prænotionem utilitatem internoſcit, ſimul inutilium differētiarum reductione cauſali, nedum artificioſa potitur. Potrò hujus rei fundamentum eſt in hoc ſitum, ut ſciamus quid ſibi velit, differentias difficilis reſpirationis utiles eſſe, & artificioſas. Videtur autem ipſis methodi *de dyſpnœa* differentiis, quam dictis medendi methodi indicationibus, artificium, & utilitatem non minori competere proportione. Illud de indicationibus egregiè referavit Capivacceus ſua medendi *methodo* c.5. Quemadmodum enim indicationum aliæ ſunt artificioſæ tantùm, aliæ etiam utiles, quarum remedii materia eſt prompta: ita differentiarum difficilis reſpirationis aliæ ſunt artificioſæ tantum, aliæ etiam utiles. Tantùm artificioſæ illæ ſunt, quæ methodo, & ratiocinio inveniūtur: hujuſmodi verò ſunt tùm ſimplices, tùm per ſe, mutuoque compoſitæ, quæ artificioſo ratiocinio inventæ ſunt, de quo in primo libro. Utiles, nedum artificioſæ ſunt quinque illæ, quę viciſſim conponuntur ex motu, & quiete. Et ſicut indicationum utilitas penes materiatū preſidiorum inventionem attenditur: ita harum differentiarum difficilis reſpirationis utilitas habetur penes cauſarum, & affectuum præter naturam prenotionem, utpote quoniam ex his cauſæ & affectus determinati ex neceſſitate cognoſcātur; ut propterea his exceptis reliquæ ſint ſupervacaneæ, hoc eſt artificioſæ quidem, ſed non utiles, cum nihil determinati indicent. Porrò hæc veritas deducitur ex Galeno primo *de dyſp. c.*23. quo hæc leguntur. *Hæc quidem* quinque nimirum illę viciſſim compoſitæ, quæ methodum componunt, *nobis omnium utiliſſimæ ad prænotiones erunt, reliquas verò omnes*, ſcilicet tùm ſimplices, tùm per ſe, mutuoque compoſitas, *ex ſuperſpondio conſiderabimus*. Et eodem libro *cap.* 25. hæc habet; *Monſtravimus autem, quot uniuſcujuſque dictorum ſint affectiones, & quæ reſpirandi difficultates earum cognitionem exhibeant: & quot neceſſariæ quidem ſint quatuor conjugationes, & ſupra has inæqualitas quinta: reliqua verò omnia, quæ reſpirationibus accidunt, tùm ſimplicia, tùm compoſita ad quas cauſas conſequantur, neceſſarium eſt dicere: minimè verò conveniet exiſtimare, neceſſariò ea aliquid indicare; ſed ſi quid ex illis ad prænotionem contingit; velut corollarium habere: accuratiſſimam autem, & conſtantiſſimam ſolam eſſe differentiam, quæ in jam ſæpè dictis quatuor conjugiis conſiſtit, atque adhuc etiam ea, quæ fit circa inæqualitatem*. Ulteriùs *lib.* 3. *cap.* 9. in capitis calce ſolvens quintam difficultatem à ſe factam adverſus Hippocratem in fine capitis quinti, cur ſcilicet Hippocratem in prænotionum libro rhythmicas difficilis ſpirationis omiſerit differentias, ut & tardam, & velocem, reſpondet dicens. *Cur verò neq; de talibus difficilis reſpirationis ſpeciebus in prænotionibus docuerit, in quibus aut ſola inſpiratio, aut ſola expiratio eſt magna, ſupervacaneum puto nunc explicare, ut qui manifeſtè primo horum commentariorum demonſtraverim, quod ad has quinque difficilis reſpirationis differentias, de quibus nunc dicere deſino: omnes reliquæ commodè reduci poſſunt. Neque enim velocis, aut tardæ reſpirationis in prænotionum libra mentionem fecit juxta eandem rationem: oſtendimus enim, quod omnes aliæ differentiæ in prædictis contineantur*. Quare his patet, has quinque ſolas utiles, nedum artificioſas eſſe; reliquas verò artificioſas quidem, minimè utiles, ideò ad priores referri, & ſub illarum methodo contineri. Cæterum ex locis proximè adductis oriuntur dubia. Primum eſt, quoniam cæteræ ab his utiles, & non tantùm artificioſæ eſſe videntur, cum Galenus primo cit. *de dyſp.* ſcribat, *neceſſarium eſſe diſcere ad quas cauſas conſequantur tùm ſimplicia, tùm compoſita*, hoc eſt, tum compoſita per ſe, tum mutuò, igitur ad cauſarum, à quibus dependent, prenotionem conferunt. Secundum dubium eſt, quia Gal. eodem loco ait, non neceſſariò aliquid indicare, *quid corollarii* tamen ad prænotionem præbere; quomodo enim non neceſſariò aliquid indicant, ſi quid corollarii ad prænotionem exhibent? Et ſi ad prenotionem conferunt, quare non erunt utiles? tertium dubium oritur ex tertio *de dyſp. c.* 2. & 4. Secundo enim capite ſocordiæ, & ſedulitatis Antiquos librorum Hippocratis deſcriptores accuſat, quippe qui 2. epid. in ſerie differentiarum difficilis ſpirationis unam rhythmicam omiſerint, ait enim, *quādo inſpirationis magnitudinem conferf*,

Cognita cauſa difficilis reſpirationis, utilitas cognoſcitur.

Capivacceus de indicationibus optimè ſcripſit.

Differentiæ diff. reſp. aliæ ſunt artificioſæ tantùm, aliæ etiam utiles.

Differentiæ illæ quinque viciſſim compoſitę ex motu & quiete ſunt & utiles & artificioſæ.

Dubium primum.

Secundum.

Tertium.

fert, cum magnitudine expirationis, altera conjugatio penitus relicta eſt in ſecundo libro, hæc autem eſt oppoſita rhythmica. Quarto autem capite dubitat adverſus Hippocratem, cur rhythmicas omnes, & ulteriùs extendentem, & urgentem, velocem ſcilicet, tardamque, nedum inæqualem, in libro prænotionum omiſerit, cum tamen eas omnes Epidemiorum ſexto diligenter propoſuerit. Ita enim videtur velle Galenus, prædictas differentias utiles, nedum artificioſas eſſe, quoniam vel Hippocrates nullibi eas ad unguem diſtinxiſſet, vel Galenus non inſtaſſet, Hippocratem prænotionum libro eas omiſiſſe. Prima difficultas ſolvitur, quoniam inutilium differentiarum, quæ ſimplices ſunt, & indiſtinctæ, habent quidem cauſam, ſed indeterminatam, ideò ſunt inutiles, cum nullam determinatam cauſam indigitent. Quod Galenus primo *de dyſpn. cap.* 22. expreſſit dicens. *Simplices quidem communes ſunt plurium affectuum, & ob id nihil certi indicant.* Quæ verò ſunt compoſitæ, & conjugatæ, tam per ſe, quàm mutuò ex magnitudine, & parvitate unà cum velocitate, & tarditate, neque aliquid certi enunciant, ut loco citato ſubjungit Galenus ſcribens, *conjugatæ verò aliis quibuſdam*, ideſt, quæ per ſe, mutuoque compoſitæ ſunt ex magnitudine, & parvitate, necnon velocitate, & tarditate, *ad certum, ac minime fallax diſcrimen veniunt*: & ratio eſt infrà aperienda magis, quia velocitas, & tarditas niſi diſtinguatur cum raritate, & denſitate, nil certi indicat: ubi autem diſtinctæ ſunt vario modo, tranſeunt in magnitudinem, & parvitatem, quod de denſitate, & raritate dici non poteſt; & propterea neceſſariò tarditas & velocitas ad priores quatuor eſt referenda. Hinc neceſſarium eſt ſanè ſimplicium, & utroque modo compoſitarum cauſas noviſſe, non inde tamen ſequitur, determinatam cauſam indicare, ideòque utiles eſſe. Quòd verò corollarii non nihil præbeant, non tamen neceſſariò determinatam aliquam cauſam, ſeu affectum prænuntiant, ideò neque utiles cenſeri debent. Etenim idem non ſunt hæc duo, corollarii quid ad prænotionem præbere, & determinatam aliquam cauſam enunciare. Sciri autem hoc non poteſt, niſi quid *prænotionis corollarium* ſit prænoſcatur. Nunquid ergo idem ſit, quod Galenus primo *de dyſpn. cap.* 23. *ex ſuperſpondio* dixit, ſcribens, *reliquas verò omnes ex ſuperſpondio conſiderabimus*, cum eo, quod capite 25. ejuſdem protulit *corollario* dicens, *ſed ſi quid ex illis ad prænotionem contingit, velut corollarium habere?* Non profectò idem eſt ex *ſuperſpondio*, & *corollario*, tametſi utrumque iiſdem inveniatur differentiis. Quæ enim ex ſuperſpondio ſunt, omnes ſunt à quatuor illis methodum integrantibus diverſæ, potiſſimùm velocitas, & tarditas; ſunt enim ex ſuperſpondio, hoc eſt, ſuperfluæ, illis enim quatuor continentur. Habent tamen ad prænotionem corollarium, quoniam differentiarum illarum quatuor utilium nonnullas intendunt, remittuntque ſecundùm magis, & minus: & hoc eſt corollarium ad prænotionem habere, ut ſuo loco patebit. Tandem quòd Hippocrates 6. Epidem. velocitatis, tarditatiſque meminerit, ut & reliquarum rhythmicarum, eaſdem poſtmodum prænotionum libro omiſerit, mirum alicui eſſe non debet; Sexto enim Epidemiorum omnes turmatim propoſuit, & artificioſas tantùm, atque etiam utiles: at prænotionum libro utiles nedum artificioſas elegit, inutileſque ad prænotionem omiſit, ſeu majus earum converſionem ad methodum ſuppoſuit, ut ex Galeno patet 3. *de dyſpn.* 9. Quamobrem quę methodum componunt utiles, & artificioſæ ſunt illæ ſolę quatuor viciſſim compoſitæ, & quinta inęqualis, ſub quibus reliquæ continentur, & ad quas reliquæ referuntur, vel formali reductione, & de his egimus in ſecundo libro, vel cauſali, & de his ſermo eſt nunc inſtitutus. Cæterum pro integra utilium, artificioſarumque differentiarum agnitione ſciendum, quod quæ ſunt reſpirationis differentiæ per ſe, & conſequenter magis artificioſæ, reſpectu difficilis ſpirationis minus artificioſę ſunt, & inutiles omninò, & è contra, quæ reſpirationis differentiæ ſunt accidentales, & per conſequens minùs artificioſæ, reſpectu difficilis reſpirationis utiliſſimæ, ac artificioſiſſimæ ſunt. Declaro, velocitas, & tarditas ex 3. *de dyſpn* 3. ſunt differentiæ reſpirationis propriæ & neceſſariæ, quoniam ex motu pullulant, ideò phyſico donantur artificio. Raritas verò & denſitas ſunt ejuſdem reſpirationis differentiæ accidentales, referuntur enim ad quietem, quæ ad motum ſe habet per accidens, ideò & minoris ſunt artificii. Verùm reſpectu difficilis ſpirationis raritas, & denſitas utiliſſimæ ſunt, & artificioſiſſimæ cum magnitudine, & parvitate conjunctæ; tarditas verò, & velocitas longè minùs utiles, & artificioſæ ſunt, loquendo de artificio medico: tarditas nempe, & velocitas diſtinctæ vario modo in magnitudinem, & parvitatem migrant, ipſaſque compenſant raritas, & denſitas, ut propterea velocitatis, & tarditatis meminiſſe neceſſe haud ſit. Concludendum ergò cum Galeno primo *de dyſpn. cap.* 22. his verbis. *Ob id ſanè omnium compoſitarum reſpirandi difficultatum hujuſmodi conjugationes utiliſſimas eſſe, utpotè & manifeſte, & conſtanter unamquamque affectionem indicantes*, quatuor nimirum viciſſim compoſitas, & quintam inæqualem. Enimverò, ut appareat, quo modo cauſali reductione reliquæ compoſitæ ad prædictas compoſitas reducantur, opus eſt difficilis ſpirationis cauſas priùs intelligere: has verò percipere impoſſibile eſt, ni quæ ſint naturalis reſpirationis cauſæ quas præcognoverit ex primo *de dyſpn.* 4. quomodòque pulſus, & reſpiratio conveniant, & diſcrepent.

Solutio primi dubii.

Tertii.

Differentiæ reſpirat per ſe, reſpectu difficilis reſpirationis minus ſunt artificioſæ, & inutiles omnino; accidentales utiliſſimæ, & artificioſiſſimæ.

SYNOPSIS I.

De utilibus & Artificioſis difficilis reſpirationis differentiis methodum integrantibus.

Differentiæ difficilis reſpir. aliæ ſunt.
- 1. Artificioſæ tantùm methodo & ratiocinio inventæ, ſunt tùm
  - Simplices
  - Compoſitæ
    - Per ſe
    - Mutuò.
- 2. Artificioſæ ac utiles
  - Quatuor illæ viciſſim compoſitæ ex
    - Motu.
    - Quiete.
  - Quinta inæquali.

CAPUT II.

De cauſis Communibus, & propriis reſpirationis, & pulſus, Methodus elegantiſſima.

Tot reſpirationis quot pulſus cauſæ.

TOt ſanè ſunt reſpirationis cauſæ, quot pulſus, nam & mediatas, necnon immediatas reſpiratio, ut pulſus, habet cauſas: & quæ ſunt mediatæ reſpirationem, ut pulſum, alterant: quæ autem immediatæ *ſynectica* dictæ, eandem, ut pulſum, generant, & alterant. At cauſæ hæ, ut communes, utrique ſanè competunt; diſtinctæ verò in proprias degenerant ſimiles, & diſſimiles. Quare aperiendum, quomodo & communes, & propriæ. Communem ergò rationem eſſe pulſus, & reſpirationis ex Galeno patet primo *de dyſp. cap.* 5. dum ait. *Communis autem eſt pulſuum ratio ad reſpirationem.* Ut enim tres ſunt pulſus cauſæ generantes, & alterantes, ita & reſpirationis, *facultas, inſtrumentum, & uſus*; in hac enim triade tota cauſarum pulſus, & reſpirationis communis cõſiſtit theoria At videtur Galenus præter uſum, ſeu utilitatem, *motum* etiam proponere, ut ideò quatuor, non tres ſint cauſæ communes, ejus verba ſunt primo *de dyſpn. c.* 5. *Primũ quidem quod de omni motu in univerſum eſt dictum:*

Tres communes reſpirationis & pulſus cauſæ.

Difficultas.

deindè verò parum abeſt, quin omnis reſpiratio ad pulſuum proportionem proprietatem habet. Compoſita enim eſt ex contrariis motibus per ceſſationes diſtinctis. Reſpondendum, motum eſſe formam pulſus, & reſpirationis, nos autem hujus formalis motus cauſas quærere, quæ tres tantùm ſunt, efficiens, & eſt facultas; inſtrumentalis, & eſt organum; finalis, & eſt uſus. I motu verò ſimiles ſunt reſpiratio, & pulſus ſecundùm proportionem, & non ſpecificam ptoprietatem, ut demonſtravimus ſecundo capite Primi libri, & libro de Facultate Pulſifica, & hoc modo intelligendus eſt Galenus loco cit. Veruntamen hæ tres cauſæ communes diſtinctæ in proprias reſolvuntur, quæ reſpirationis ſunt tantùm propriæ, & non pulſus, idcircò ut ſciamus, quibus conveniant differentiis pulſus, & reſpiratio, quibuſque a pulſo diſtincta ſit reſpiratio, plurimum ſcire negotii faceſcit, quæ ſint trium earum cauſarum communia, quibus conveniunr communes differentiæ pulſus, & reſpirationis, & quæ propria, quibus diſcrepant. Diſcrepat autem ſolùm in propriis reſpiratio à pulſu, & non è contra; communia enim tantùm habet cum reſpiratione pulſus, nulla propria; at reſpiratio præter communia, propria etiam habet, de quibus potiſſimùm hìc nobis agendum, prævisis communibus. Niſi namque reſpirationis eſſent propria, quibus à pulſu ſecundùm difficiles ſpirationes diſtingueretur, ſupervacaneus omninò eſſet hìc *de dyſpnœa* tractatus. Communes ergò cauſarum pulſus, & reſpirationis conditiones tres ſunt, *robur facultatis*, *inſtrumenti aptitudo*, *& uſus mediocritas*; hæ enim ita diſpoſitæ ſunt naturalis pulſus, & reſpirationis cauſæ communes. Robur ſanè eſt communis omnium facultatum conditio, facultatis enim ipſius eſt agere, ad agendum autem robur requiritur. Aptitudo ad motum ſe tenet ex parte inſtrumenti, quod movetur, & cuicumque quod movetur, competit. Utilitatis quoque mediocritas inter auctam, & exolutam æquè pulſui, & naturali reſpirationi affigatur, ideò eſt communis conditio. Has cauſas hoc modo diſpoſitas *immotas* nuncupavit Galenus primo *de dyſpn. cap.7.* cùm ſcilicet à naturali ſymmetria non exorbitant. Et quoniam contraria circa idem verſantur, hinc eſt, quòd eædem cauſarum conditiones communes præter naturam conſtitutæ cauſæ fiant reſpirationis, pulſuſque morbificæ. Si enim facultatis robur remittatur, vel exſolvatur, fit communis cauſa præter naturam reſpirationis, & pulſus. Inſtrumentum autem, ſi ineptum reddatur; ineptum eſt, ſi impediatur: etſi enim facultas impediri, ut & labefactari, dicatur; tamen, ut ex propria ratione labefactatur ratione temperamenri; ita impeditut ratione inſtrumenti: propterea impedimentum formaliter attinet ad inſtrumentum: commune autem eſt utrique pulſus, & reſpirationis organo impediri. Uſus denique ſit communis cauſa præter naturam pulſus, & reſpirationis, ſi vel augeatur, vel imminuatur; augetur enim, & imminuitur, tàm in pulſu, quàm in reſpiratione. Quamobrem eædem cauſæ communes naturaliter, & præter naturam diſpoſitæ, reſpirationis, pulſuſque cauſa ſunt immediatæ: & ex his hauriendæ ſunt differentiæ communes præter naturam reſpirationis, & pulſus. Veruntamen eædem cauſæ communes in proprias diſtinctæ ſolius reſpirationis, & non pulſus, cauſæ fiunt. Et primò quidem *facultas* quatenus diſtinguitur in pulſificam, & animalem, eatenùs cauſa propria reditur; ut enim eſt animalis, proprias reſpirationis habet differentias, quas non habet pulſifica: pulſifica enim cum ſit naturalis, communis eſt reſpirationi, & pulſui. *Inſtrumentum* pariter quatenùs in ſpecie diſtinguitur in arteriam, & thoracem, reſpectu reſpirationis, non tamen pulſus, differentias ſortitur proprias; thorax namque ad modum cruris, non pulſus, movetur ex primo *de dyſ. cap. 6.* hoc eſt, motu voluntario, qui nullo modo arteriæ competit: & cum arteria naturali moveatur motu nihil habet, quod reſpirationi etiam non competat. *Uſus* denique quatenùs diſtinguitur in naturalem, & voluntarium, eatenus differentias reſpirationi impertit proprias, & non pulſui. Uſus naturalis eſt reſpectu caloris naturalis: voluntarius reſpectu nutritionis ſpiritus animalis. In naturali uſu conveniunt pulſus, & reſpiratio; utraque enim actio fit gratia naturalis caloris refrigerandi, quamquam diverſimodè, reſpiratio enim cordis, pulſus totius calorem refrigerat, ut Galenus in Eraſiſtratum demonſtravit *de uſ. pulſ.3.* ita ſcribens. *Itaque quòd ex reſpiratione uni præſtetur cordi, id ex pulſu calori illi qui in toto eſt animali.* Quod reſcripſit primo *de dyſpn.4.* his *Videor autem mihi, & hìc eaſdem cauſas rectè referre poſſe, ſi utique non malè in libro de utilitate pulſuum demonſtravimus, eandem utilitatem à reſpiratione quidem ei, quj circa cor eſt calori, à pulſibus verò ei, qui per totum animal diſperſus eſt; contingere.* Quare conveniunt pulſus, & reſpiratio in uſu naturali. Non conveniunt tamen in voluntario, ſpiritus ſcilicet animalis renutritione. Et hoc eſt, quod maximam habet difficultatem, cum pulſus non tantùm refrigerandi totius caloris, ſed animalis ſpiritus nutriendi gratia etiam ſit conditus: quod inter recentiores cognovit Capivacceus de pulſibus, qui tamen quomodo pulſus ad animalis ſpiritus nutritionem concurrat, non aperuit, cum in doctrina Galeni id effatu dignam contradictionem foveat: Etenim de utilitate reſpirationis 5. ex Hippocr. Oraculo in Eraſiſtrati Sectatores demonſtrans, animalem ſpiritum nutriri aere immediatè per nares in cerebri ventriculos eodem animali ſpiritu repletos attracto, non verò ex corde per arterias in cerebri membranas delato, experimentum adducit arteriarum carotidum laqueis conſtrictarum, apparet enim animal totum diem inſpirare, & expirare, ac moveri citra impedimentum, cum tamen nec ſpiritus vitalis, nec aliqua ſanguinis evaporatio per arterias illuc deferri queat: hinc enim deducit, *Cerebrum ſpiritu à corde allato non valdè opus habere, neceſſariumque eſſe ex inſpiratione per nares potiſſimam alimenti partem animali ſpiritui accedere*; ut Hippocratis monimentum indigitat libro de alimento, quod habet *principium alimenti, ſpiritus, os, naris.* Tamen *de uſ. pulſ.* 3. contrarium aſſerere videtur, poſtquam enim ſtatuit, communem uſum pulſus, & reſpirationis eſſe nativi caloris refrigerationem, ut ſuprà eſt declaratum, ſubjungit, *adhuc communem eſſe utriuſque utilitatem, animalis ſpiritus nutritionem, verùm arteriarum magis propriam.* Pugnat autem hic locus cum alio, ſi enim alimenti ex aere plurimum eſt per nares: parum autem, aut potiùs ex vitali ſpiritu, vel ſanguinis vapore per arterias nihil, quomodo arteriarum magis propria erit animalis ſpiritus, quàm reſpirationis nutritio? Et tamen hæc duo difficilia captu, vera ſunt, nimirum, animalis ſpiritus nutritionem eſſe pulſus magis, quàm reſpirationis propriam, urgente tamen ſola animalis ſpiritus neceſſitate ſolam mutari reſpirationem, non pulſum. Ideò hoc ſenſu verum eſſe, uſum voluntarium ſolius reſpirationis, minimè pulſus eſſe; difficiliſque reſpirationis differentias reſpirationi tantùm proprias, & ſolitarias afferre. Nutritionem eſſe animalis ſpiritus magis propriam pulſus, ex Galeni verbis non tantùm, verum ipſius ratione elicitur, dum ſcribit, *ſi quid eorum meminimus, quæ de reticulari textu prædiximus.* Hæc verò ſuperiori capite ſecundo prædixit; ibi enim aperuit, quomodo vitali ſpiritu intercepto, ſanguiniſque vapore; deligatis vinculo carotidibus arteriis, animalis ſpiritus cerebri ventriculis detentus renutriatur eodem ſpiritu vitali. Nutritur namque, eo quia in retiformi plexu jam continetur; mirificus enim ille vaſorum plexus à natura eſt factus, *tùm ut materia in his contenta perfectè coquantur, tùm ut ſecuturis functionibus abunde præparatæ, ſuperſint*: proinde concludit, *quamvis continuatio cum corde cerebro ſit adempta, tamen ſatisfacere ei longo-tempore poteſt reticularis textus.* Propterea hoc modo animalis ſpirirus nutritio eſt pulſus magis, quàm reſpirationis propria: magis enim propriè ſpiritus animalis vitali, quàm aereo nutritur pabulo, dummodò non deficiat: eo modo non deficit. Quamquam autem veriſſimum ſit, animalem uſum naturaliter conſtitutum, ut vitalem, eſſe communem utrique, pulſui, & reſpirationi, tamen pulſui magis eſt proprius, quemadmodum uſus vitalis utrique communis reſpirationi competit magis, cum hæc cordis, pulſus totius refrigerandi gratia ſit conditus. Atque etiam eſt verum, quod hoc loco demonſtrare ſatagimus, uſum animalem

Reſponſio.

Reſpiratio in propriis ſolum diſcrepat a pulſu.

Communes cauſarum pulſus & reſpiratio nis conditiones tres ſunt.

Immotæ cauſæ Galeno.

Cauſæ cõmunes in proprias diſtinctæ ſolius reſpirationis cauſa fiũt.

Pulſus & reſpiratio conveniũt in uſu naturali, non involuntario, ſpiritus ſcilicet animalis renutritione.

Animalis ſpiritus nutritur aere immediate per nares in cerebri ventriculos attra. &c.

Plexus retiformis uſus.

Uſus animalis præter naturam ſoli competit reſpiratio, non pulſui.

lem præter naturam redditum ſoli competere reſpirationi, non pulſui, ideò etiam difficilis reſpirationis quaſdam proprias afferre differentias, quæ haud pulſui competunt. Et hujus eſt ratio, quoniam urgente ejus utilitate, mutatur quidem reſpiratio, ſed non pulſus: etenim ſi conſumptus ſit animalis ſpiritus, ejuſque renutritio urgeat ſola, uſu cordis neutiquam aucto, accidit fanè, reſpirationem fieri velocem, magnam, & denſam, non tamen pulſum, qui in eodem permanet ſtatu, ut habetur ex libro primo *de dyſpnœa* capitulo ſeptimo, quo & conjunctim vult ambos urgere uſus, ideò ſimul reſpirationem, pulſumque immutari: vult & ſeorſim urgere ſolum uſum animalem, ideò & ſolam mutari inſpirationem, non pulſum: ſicut cum ſeorſim urget ſolus uſus vitalis, utraque actio mutatur, inſpiratio, & pulſus. De ſolo uſu animali aucto ita loquitur. *At verò quibus animalis ſpiritus evacuatur, & ob id cita renutritione opus habent, hi non ſolùm valdè, ſed & citò, & densè inſpirant*, de pulſu nihil. (Obſervandum verò obiter, differre *nutritionem* & *renutritionem*: animalis enim ſpiritus nutritio dicitur, quæ uſui naturali eſt congrua: renutritio eſt dicta, quæ uſui præter naturam aucto eſt accommodata.) De ſolo uſu vitali aucto hæc ait. *Ubi caliditas abundat, veloces, magnos, & denſas videre eſt fieri inſpirationes*, nihil de pulſu, quia conſtat, pulſum immutari, præter hunc tamen & inſpirationem, ad differentiam prioris ſtatus, quo ſola inſpiratio citra pulſum læditur. De utroque denique uſu aucto ſimul juncto ſubjungit. *Si verò ambo concurrant, & caloris augmentum, & ſpiritus conſumptio, hi omnium maximam, velociſſimam, & denſiſſimam habent inſpirationem*, de pulſu nihil, quoniam conſtat, aucto uſu vitali, non tantùm reſpirationem, ſed & pulſus mutari. Quamobrem ſolus uſus animalis auctus reſpirationem abſque pulſu immutat, ad differentiam vitalis, qui vel ſolus, vel conjunctus, utramque violat actionem ſecundùm magis, minuſque, ubi enim ſolus, ibi minùs: ubi conjunctus, ibi magis reſpirationem, & pulſum alterat, ideò & ſolitarias habet differentias. Sed ulteriùs obſervandum, differre uſum animalem à vitali; etenim vitalis tunc eſt auctus, quando incrementum ſuſcipit, tunc verò imminutus, quando decreſcit. Cæterùm animalis uſus tunc dicitur auctus, quando eſt imminutus: & vice verſa, tunc, eſt imminutus, quando eſt auctus. Auctus ſanè tunc dicitur animalis uſus, quando ſpiritus animalis eſt conſumptus, tunc enim urget, & citam poſtulans renutritionem, magnam, velocem, & denſam facit inſpirationem. Cum autem uſus eſt imminutus, tunc eſt actus ſpiritus animalis. Hinc inter utrumque uſum aliud diſcrimen oritur, ſiquidem ſolus uſus animalis ut auctus, non tamen ut imminutus, reſpirationem immutat; vitalis verò & auctus, & imminutus reſpirationem, nedum pulſum, alterat. Et conſequenter ſolus uſus animalis præter naturam auctus ſolam lædit inſpirationem, & non expirationem: vitalis verò utramque: quod ſatis clarè Galenus expreſſit primo *de dyſpnœa* 7. qui poſtquam aſtruit, eaſdem difficilis ſpirationis differentias fieri *ex animali ſpiritu ad nutritionem urgente*, quæ *ex aucto calore*, ne aliquis crederet, eaſdem difficilis ſpirationis ſpecies fieri circa utramque reſpirationis partem ex animali uſu, atque adaucto calore, ut diſcrimen indicaret, hæc ſubjunxit verba, *ejus videlicet, quæ circa inſpirationem conſiſtit*: fuliginoſa enim uſtura; quæ ad expirationem laceſſit, locum habet, & focum in corde, non in cerebro. Et quamquam Galenus primo *de dyſpn.* 5. ſcribat, *quin & ad nutritionem animalis ſpiritus ambas actiones conferre*, tamen pro ambabus actionibus, non utramque reſpirationis partem, ſed & pulſum unà cum reſpirationem intellexit. Quamobrem *in ſolo uſu animali* differt à pulſu ſpiratio. Et cum Galenus primo *de dyſpn.* 4. ait, *ejuſdem utilitatis gratia* pulſum fieri, & reſpirationem, pro *eadem utilitate* vitalem, non voluntariam, intelligit. Hæc ergò methodus eſt in duas diſcluſa partes, quarum altera communes, altera proprias dyſpnœæ cauſas rimatur.

Differentia inter nutritionē & renutritionem.

Quando uſus animalis auctus differat à vitali.

Solus uſus animalis propter naturam auctus lædit ſolam inſpiratione; vitalis & inſpirationem & expiratione.

SYNOPSIS II.

De Cauſis Communibus, & Propriis Reſpirationis, & pulſus.

CAUSA
- Communis Reſpirationi & Pulſui immediata & immota triplex
  - 1. Facultas { Robuſta. / Debilitata. }
  - 2. Iſtrumentum { Aptum. / Ineptum. }
  - 3. Uſus mediocris, qui vel { Augeri / Minui } poteſt.
- Propria, quatenus diſtinguitur.
  - 1. Facultas in { Pulſificam, pulſui; quæ ut naturalis communis eſt { Pulſui. / Reſpirationi. } / Animalem; ſoli Reſpirationi. }
  - 2. Inſtrumentum in { Arteriam pulſui, qui ut naturaliter movetur, nil habet proprii. / Thoracem, ſoli reſpirationi. }
  - 3. Uſus in. { Naturalem { Pulſui / Reſpirationi } Communem, cùm fiat hæc actio gratia naturalis Carolis refrigerandi { Cordis in reſpiratione. / Totius in pulſu. }
    Voluntarium, ſoli reſpirationi, reſpectu { Nutritionis naturaliter / Renutritionis præter naturā } { Spiritus animalis, cujus uſus auctus / tantùm (eo imminuto & conſumpto) reſpirationem abſque pulſu } immutat. In hocque differt à vitali uſu, quod { Auctus / Imminutus } vel { Solus minus / Conjunctus magis } { Reſpirationem cum pulſu alterat. }

CAPUT III.

Applicatio Methodi ad communes differentiarum cauſas pulſus, & reſpirationis.

CAuſæ differentiarū difficil. reſpir. duplices ſūt.

CUm ergò communes differentiarum difficilis ſpirationis cauſæ ex communi cauſarum reſpirationis pulſu depromantur, facultatis nimirum robore, inſtrumento impedito, uſuque aucto, vel exoluto: ex his quomodo difficilis ſpirationis ſimplices differentiæ fluant, conſiderare eſt neceſſe. Harum cauſarum aliæ per ſe, aliæ per accidens ſunt. Igitur cauſa per ſe *magnitudinis, parvitatiſque* facultas eſt, illius quidem robuſta, hujus verò imbecilla. *Velocitatis* autem & *denſitatis* cauſa per ſe eſt uſus auctus, velocitatis quidem minùs, denſitatis verò magis auctus. Tandem *tarditatis*, & *raritatis* cauſa per ſe eſt uſus exolutus, prioris ſanè minùs, poſterioris verò magis. Sunt & cauſæ per accidens; quarum alia eſt neceſſaria, & ſine qua non: aliæ non. Cauſa per accidens neceſſaria & ſine qua non, eſt reſpectu *velocitatis*; hæc enim ut per ſe fit ex uſu aucto, ita

Per ſe.

Per accidens.

ita ut fiat facultatis robur determinatum, expoſtulat, ut Galenus docet primo *de dyſpn. cap.* 5. Dixi robur determinatum; non enim eſt neceſſe, facultatis robur ſimpliciter adeſſe: ſufficit namque facultas *moderatè debilior*, ait Galenus, hoc eſt moderatè robuſta, *dictum enim eſt etiam in illis*, ideſt libris pulſuum, *poſſibile eſſe quandoque utilitate multum urgente, etiamſi facultas moderatè debilior ſit, motum fieri velocem*. Cujus rei ſignum eſt, quoniam ſi facultatis robur adhuc magis exolvatur, velox ampliùs non fit reſpiratio, ſed velocitati denſitas ſuccedit: ita enim eodem in loco Galenus ſubjungit. *Si verò amplius debilitetur, non amplius poſſibile eſſe moveri veloc ter, ſed tunc denſam magis pro veloci fieri actionem: omnis enim denſitatis actionum unam exiſtere cauſam, prioris ſcilicet actionis defectum: coguntur enim illa urgente non amplius ceſſare diutiùs*. Et maximè adnotanda ſunt ea verba; *Omnes enim denſitatis actionum unam exiſtere cauſam, prioris ſcilicet; defectum*. Non enim eſt ſenſus, *unam* ſolam cauſam eſſe denſitatis actionum velocitatis defectum: at inter alias denſitatis cauſas hanc quoque unam eſſe, velocitatis defectum; plures enim ſunt denſitatis cauſæ, ut ſuo conſtabit loco. Oritur tamen difficultas ex quadam Galeni contradictione: eo enim cap. 5. inquit, urgente neceſſitate, & facultate debili exiſtente, non ampliùs actionem velocem fieri, ſed pro veloci denſam. At cap. 6. aliud ex eodem aſſignat dicens, urgente neceſſitate, facultatiſque robore *aliquo modo* exoluto, non ampliùs velocem & magnam, ſed tardam, & parvam fieri actionem. Quomodo igitur ab eadem cauſa pendebit actio diverſa, denſa, & tarda? ex defectu nimirum velocitatis, ſicut magnitudinis defectu naſcitur parvitas: hoc enim quod cap. 6. de magnitudine reſpectu parvitatis dicitur, ut de velocitate reſpectu tarditatis; illud idem cap. 5. intelligendum de eadem magnitudine parvitatis reſpectu, ut res de velocitate reſpectu denſitatis expreſſa eſt. Et ratio eſt, quoniam ſicut velocitas robuſtam facultatem ſupponit, ita, eoque magis, magnitudo. Ut ſolvatur hæc difficultas, dicendum, non repugnare, denſitatem cum tarditate conjungi, aliquam tamen. Tarditas, quæ denſitatem excludit à duabus cauſis dependet: quarum altera eſt, quando utilitas eſt exoluta, & tamen adeſt facultatis robur; *tunc enim ſolvitur ſimul & motus velocitas, & dilatationis magnitudo*, ociatur enim facultas robuſta, uſu haud urgente, ideò tarditas fit, ſed ſine denſitate; denſitas enim nuſquam fieri poteſt, niſi utilitate exuperante. Altera cauſa magna eſt utilitas quidem cum facultatis robore, ſed *cum inſtrumenti offenſa*; tunc enim tarda actio & parva eſt; non magna nec velox, quia inſtrumenti ad motum magnum, velocemque offenſa impedit; ideò tarda fieri cogitur, & hæc ſine denſitate, quoniam tametſi denſitas ex uſu aucto fiat, & ob facultatis robur poſſit cum velocitate, & magnitudine conjungi, tamen ut inſtrumenti offenſa actionem magnam, ac velocem fieri prohibet, ita & denſam interdicit, ideoque tarda tantum fit. Ob utramque igitur cauſam tarditas cum denſitate minimè copulatur. Datur tamen cauſa, ob quam tarditas cum denſitate jungitur, & eſt, quando adaucta eſt utilitas cum apto organo, facultas nihilominùs languet; facultate autem exiſtente debili, actio velox fieri nequit, ut nec magna, ad utramque enim facultatis robur requritur; propterea fit parva, & tarda; fit & denſa; ex velocis enim defectu ob facultatis languorem, uſu urgente, actio efficitur denſa; ideò ſimul tarda, & denſa. Hac ratione non repugnat, ſi Galenus cap. 5. ex una cauſa poſuerit, velocis vice denſam fieri reſpirationem: & cap. 6. loco ejuſdem ob eandem cauſam fieri tardam; ſe enim compatiuntur ſimul denſa, tardaque reſpiratio ob ſolam hanc cauſam: Hinc elucet, quomodo percipi debeant ea Galeni verba cap. 5. dum habet, *exolvatur autem aliquo modo facultatis robur*, non enim eſt ſenſus, *aliquo modo exolvatur* facultatis robur, hoc eſt, *moderatè* exolvatur, prout cap. 5. dixit, etiamſi *facultas moderatè debilior ſit*; quandoquidem cap. 6. non poſſet ponere loco velocis tardam, uſu urgente, & facultate aliquo modo, ideſt, moderatè debili exiſtente, cùm cap. 5. dixerit, facultate moderatè debili exiſtente, ut & in libris pulſuum, uſu aucto reſpirationem, ut pulſum, fieri velocem; ita enim fieret ſimul tarda, & velox, quæ implicat. Cùm igitur ob eandem cauſam tarda fiat & denſa, ſequitur, ex eadem cauſa tardam fieri, qua denſa, ſicut denſam, qua tarda. Atqui capite 5. denſa fit velocis defectu ob facultatem non moderatè, *ſed ampliùs* debilitatam; ergò & tarda ob eandem facultatem *aliquo modo*, hoc eſt *ampliùs* debilitatam: ita verba quæ cap. 6. habentur eo modo ſunt interpretanda, quo quæ cap. 5. alioquin error accidit inemendabilis. Sed ulteriùs progrediamur. Cauſæ per accidens, ſed non neceſſariæ ſunt. Prima reſpectu tarditatis; hæc enim ut per ſe fit ex uſu imminuto, ita per accidens, vel ex facultatis imbecillitate cum uſu aucto, vel ex inſtrumenti offenſa cum facultate robuſta, & uſu aucto, ut dictum eſt: Et in hoc differt à tarditate raritas; tarditas enim per ſe quidem fit ex uſu imminuto, non tamen ſemper; raritas verò per ſe, ſemperque utilitate exoluta, nunquam ex aucta ob facultatis imbecillitatem; hinc eſt ut tarditas cum denſitate quidem aliquando copuletur, ut ſuperiùs dictum eſt, nunquam tamen cum denſitate raritas. At exponendum, quid pro inſtrumenti *offenſa* Galenus 1 *de dyſpn.* 6. intelligat? Non enim pro hujuſmodi offenſa inſtrumenti anguſtiam intelligere poteſt, quoniam ex anguſtia velox fit reſpiratio, non tarda, ut paulò infrà patebit. Quamobrem dico, Galenum pro offenſa ipſius inſtrumenti duritiem intelligere, de cujus duritie locutus eſt pluribus in locis, potiſſimùm 6. Aph. 54. ubi leguntur hæc verba. *Et durum inſtrumentum, cum non promptè ſequatur potentiam attollentem, ab ipſa vibratum violenter attollitur*, conſequenter tardus fit motus; ſi enim inſtrumentum non promptè ſequitur potentiam attollentem, actionem tardam fieri eſt neceſſe, etiamſi facultas ſit robuſta, & uſus auctus. Ex eadem duritie non tantùm tardus, ſed etiam mortus ſit *vibratus*, hoc eſt inæqualis, tarditas ſcilicet ſecundùm motum inæqualis. Secunda cauſa per accidens eſt reſpectu denſitatis, eſtque facultas utroque modo affecta, robuſta, & imbecilla: uti enim denſitas per ſe ſemper oritur ex uſu aucto, ita per accidens à facultate robuſta, vel imbecilla. Priori cum magnitudine, & per conſequens cum velocitate conjungitur, ut patet primo de difficili ſpirat. 7. & 10. poſteriori cum parvitate, & tarditate ob ſolam facultatem exolutam, ut ex cap. 6. Poteſt etiam cum velocitate, & parvitate conjungi, non ſanè ratione facultatis, ſed inſtrumenti. Non quidem ratione facultatis, quoniam hæc vel eſt robuſta, vel imbecilla. Si imbecilla, denſitas equidem ob uſum auctum cum parvitate, non tamem cum velocitate, conjungitur, hæc enim robuſtam expoſcit facultatem. Si robuſta, denſitas ob uſum auctum cum velocitate quidem jungitur, ſed loco parvitatis, magnitudinem ſortitur. Quamobrem denſitas non poteſt cum velocitate, & parvitate ratione facultatis conjungi. Sed quidem ratione inſtrumenti, non tamen *offenſi*, ut ſuprà demonſtravimus, ſed *coarctati* ſine dolore, ſive id thorax ſit, ſive aſperæ arteriæ; ex coarctatione enim vel thoracis, vel aſperarum arteriarum vario modo fit reſpiratio denſa cum parvitate, & velocitate, ut colligitur ex Galeno primo *de dyſpn.* cap. 10. & 11. Jungitur & cum ea inæqualitate, quæ eſt communis pulſui, & reſpirationi ob eandem arteriarum coarctationem. Quare hæ ſunt cauſæ communes differentiarum difficilis reſpirationis, quæ & pulſui competunt.

Difficultas.

Aliquo modo facultatis robur exolvi quomodo intelligatur apud Gaen.

Prima cauſa per accidens eſt reſpectu tarditatis.

Quid Gaen. pro inſtrumenti offenſa intelligat?

Solutio.

Secunda cauſa per accidens eſt reſpectu denſitatis.

Facultate exiſtente debili, nec velox, nec magna fit actio.

SYNO-

SYNOPSIS III.

De Applicatione Methodi ad communes Differentiarum cauſas Pulſus & Reſpirationis.

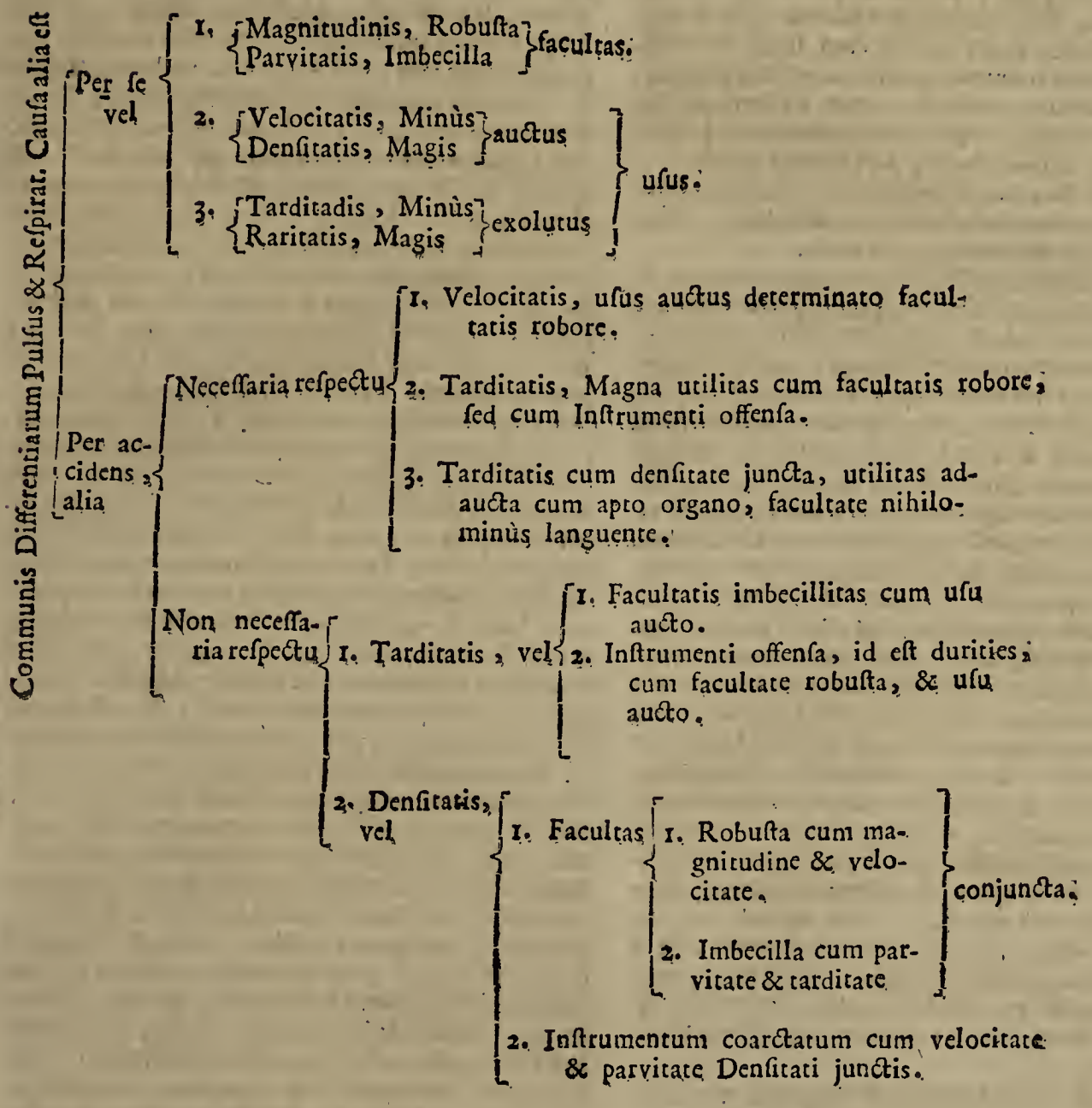

CAPUT IV.

Applicatio Methodi ad cauſas proprias ſolius difficilis reſpirationis. Et primò de complexu facultatis animalis cum organo dolenti.

SEquitur methodi applicatio ad cauſas proprias ſolius difficilis reſpirationis; eædem enim differentiæ ſecundùm formam utriſque competunt cauſis, communibus, & propriis; propterea ſicut demonſtravimus, quomodo ex communibus, ita quomodo ex propriis eædem proficiſcantur differentiæ, aperire tempeſtivum eſſe videtur ex primo *de dyſpn.* cap. 6. Cæterùm proprietatem hanc à facultatum diverſitate, quæ in ſingulis eſt actionibus deſumpſiſſe videtur Galenus, cum tamen ex allata methodo non tantùm a facultate, ſed etiam ab ipſa inſtrumenti natura, necnon uſu animali ſit eruenda. Reſpondeo de inſtrumento, nam & ſuo loco uſum dilucidabo; facultatem animalem bifariam conſiderari, uno modo *privatim*, ut ait Galenus lib. 1. cap. 12. hoc eſt *citra organorum complexum*, quam *ſolam* facultatem nuncupavit cap. 19. dum ſcripſit, *partim ab ipſa animali facultate ſola proficiſcens*. Alio modo conſideratur facultas non ſolitaria, nec ſola, ſed complexa cum organo, ſeu cum dolore, idem enim eſt facultatem cum organo, ac cum dolore complexam perpendere: quem enim Galenus cap. 9. *organorum complexum* appellavit, eundem *ad doloris complexum* vocavit cap. 19. Eſt autem hoc perpendere facultatem non in ſe ſolam, ſed conjunctam cum organo, non tamen cum organo ſimpliciter, ſed cum organo dolenti, thorace nimirum, omnique alio, quod unà cum thorace movetur organo diverſo, qualia ſunt viſcera naturalia reſpiratoriis inſtrumentis partim exappenſa, partim connata, quę ideò ad horum motum ſimul commoventur; Ut enim ex dolore propria difficilis ſpirationis ſpecies oriatur, non eſt ſemper neceſſe, *in ſolis reſpiratoriis particulis* dolorem fieri. Quemadmodum ad hoc, ut fiat difficilis reſpiratio ob coarctationem, neceſſe eſt ad pulmonem, ejuſque aſperas arterias coarctationem uſque pervenire. Non enim eadem eſt anguſtiæ, doloriſque ratio: quoniam dyſpnœa, quæ pulmonis coarctationem ſequitur, ad ſui generationem facultatis ope opus non habet, ſicut quæ ob dolorem, prior enim fit ob ſimplicem anguſtiæ affectionem, poſterior verò non tantùm ob doloris affectionem, ſed etiam ob liberam facultatis actionem, ideò illa communis, hæc propria eſt dyſpnœæ ſpecies: in ea affectum ad aſperas arterias pervenire eſt neceſſe, in hac non eſt neceſſe, dolorem ſemper reſpiratoriis particulis generari, ſed & aliis omnibus interſepto conjunctis, ut egregiè Galenus docuit primo *de dyſpn.* cap. 12. Propterea rectè ſtatutum eſt a nobis, pro organo dolenti, cui animalis conjungitur facultas, intelligendum fore, tùm organum ipſum reſpiratorium, tùm quodvis aliud ei conjunctum. Si ergò proprietarem ſola animali facultate ſpectemus, differentias difficilis ſpirationis proprias reſpectu ſolius animalis facultatis habemus, quæ pulſui non competunt. Si verò proprietatem accipiamus facultatis conjunctæ cum organo dolenti, differentias à prioribus diverſas habemus ſoli reſpirationi competentes ratione inſtrumenti. Primùm ergò dicamus de differentiis propriis *ratione inſtrumenti*, de quibus etiam Galenus primo citato cap. 9. Illud ergò inter thoracem, arteriamque Galenus diſcrimen ſtatuit, quoniam arteria cùm naturali moveatur motu, thotax voluntario, non poteſt ſanè ea motum cohibere, nec majorem in minorem, nec velocitatem in tardiorem, nec magnum, & velocem

Facultas animalis bifariam conſideratur, privatim & cõplexa.

Diverſa anguſtiæ & doloris ratio.

Pro organo dolenti quod intelligendum.

Quale diſcrimẽ inter thoracem & arteriã Gal. ſtatuat.

cem in denſum permutare, *ut in pulſibus circa inflammatas partes evidentiſſimè apparet, omne namque inflammatum integram quietem deſiderat*, quoniam ex motu dolor exacerbatur, cùm dolor ex motu ſit, ideò ſi pulſus motus in noſtra eſſet poteſtate, eum vel cohibere, vel ſaltem imminuere valeremus, *hoc autem impoſſibile eſt in arteriis facere, ſed neceſſe eum, qui eſt, boni conſulere, ſive velox, ſive magnus, ſive utcunque ſit violentus*. Secus thoraci contingit, cujus motus cum ſit liber, ob inflammationem immutari poteſt, magnus in parvum, velox in tardum, necnon magnus in denſum: ita Galenus concludit, *voluntatem generationis poteſtatem habere, aliquandoque, poſſe etiamſi utilitas promoveat, & facultas ſit integra, ſingulaque reſpirationis inſtrumenta ad actionem accommodata, tamen prohibere, & impedire ipſum à motu*.

Difficultas. Occurrit difficultas, quomodo inſtrumentum ad actionem accommodatum ſupponat, quod inflammatum; non enim ad actionem accommodatum inſtrumentum inflammatum eſſe videtur. Ad hæc non viſus eſt Galenus inter arteriam, & thoracem æquam ſevaſſe proportionem, ſupponit namque thoracem inflammatum, non verò arteriam, ſed hanc ad partes inflammatas. Nulla tamen eſt objectio, quæ ſanciram veritatem magis confirmet; nihil namque repugnat, thoracem eſſe inflammatum, ad actionem tamen voluntariam accommodatum; non enim inflammatio ejus motum aufert voluntarium, velut cum detinetur convulſione, vel aliquo alio aberranti, & inarbitratio motu; tunc enim thorax ad voluntarium motum ineptus redditur: ita arteria circa partes inflammatas inepta non eſt ad motum, cum liberè utroque moveatur motu. Et tamen hæc eſt inter thoracem, & pulſum differentia, quia thorax poteſt mutare, & permutare motum, arteria nequit. Diſparitas autem inter utrumque organum aſſignata id quoque magis confirmat; ſi enim arteria non inflammata, circa tamen inflammatas partes exiſtens libero ſe movens motu, ſui motum cohibere non poteſt, eo minùs ſi ei inflammatio accedat. Et ſi thorax inflammatus ſe magis, vel minùs, movet, prout ſibi pro doloris medela conſultum videtur, eò magis ſine inflammatione dolens liberè ſe movebit.

Reſponſio.

A complexu igitur facultatis animalis cum organo dolenti differentiæ ſumuntur difficilis reſpirationis propriæ. Prima eſt, quam Galenus proponit primo lib. 9. *in ſimplici, & ſolo thoracis dolore*, qui videlicet eſt ſine *ardore*, hoc eſt abſque uſu cordis aucto: reſpiratio autem eſt *parva, tarda, & denſa*; parva quidem mutata magnitudine, hæc enim *tùm propter motus violentiam, tùm quòd comprimit, & diſtendit inflammata, & omnibus modis thoracem dolorem affligit*: affligit autem in ſimplici dolore ob motus violentam tantùm, tarda verò minuta velocitate; *hæc enim quamvis circa ipſam actionem ſit doloroſa, tamen quia brevi tempore omnem motum abſolvit, minus thoracem offendit*; ideò minuitur, ut fiat reſpiratio *tardior*, hoc eſt minus velox, non tamen mutatur, ut magnitudo. Quæ tarditas non habet pro cauſa communem cauſam, ut ſuperiori capite dictum eſt, ſcilicet, vel uſum imminutum, vel facultatis imbecillitatem, ſed facultatem liberam cum organo dolenti conjunctam, quæ eſt cauſa per ſe propria hujus difficilis ſpirationis. Similiter *denſa* fit, ut velocitatis defectum corrigat, non ratione uſus ſimpliciter, ſed ratione affectus, *doloris* nimirum, ut ſuperius fuit oſtenſum; denſitas enim non tantùm velocitatis defectum corrigit ratione uſus, ſed etiam ratione affectus, doloris, niſi pro uſu aucto ſumamus uſum auctum partis dolentis, ut cap. decimo primi libri expoſui: & hoc modo redditur propria differentia difficilis reſpirationis. Obſervatione tamen dignum eſt, quòd Galenus in aſſignatione hujus propriæ differentiæ cap. 5. meminit ſolius tarditatis, dum dixit, *tunc motus thoracis manifeſtè tardior redditur*, nihil de denſitate, quam tamen ſequenti capite unà cum tarditate exprimit. Hujus autem diverſæ aſſignationis ratio illa eſt, quia *tarditas* reducitur, ut ſuo loco apparebit. Sed nec levis ex hoc loco orta eſt difficultas, dum Galenus ſimplicem dolorem abſque aucto uſu ex thorace inflammato ſupponat; conſtat enim ex thoracis inflammatione dolorem ſine ardore fieri non poſſe, cum non ſine febre; & pro ardore, ſeu aucto cordis calore, Galenus febrem intelligat, ut patet cap. 5. dum ſcribit, *in affectibus enim cum dolore, quando utique citra febrem ejuſmodi acciderit affectus*: qui enim eſt dolor citra febrem, ſimplex eſt dolor ſine ardore, ſeu uſu aucto, qualis non videtur ſupponendus ex thorace inflammato. Non alio modo ſolvendum dubium reor, niſi negando, Galenum ſimplicem dolorem ſupponere thorace inflammato, ſed potiùs alia de cauſa, ut puta flatu, vel tumore aliquo non inflammatorio coarctante, vel alia ſimili, de quibus cauſis egit 4. de loc. aff. 7. Et quamquam de thoracis dolore loquens eodem capite inflammati thoracis meminit, tamen de eodem, quæ ſubjunxit minimè enunciavit, cùm dixit. *Et cum ſane hic ſolùs affectus fuerit*, quaſi dixerit, *& cum ſanè hic ſolus affectus fuerit*, dolor nimirum, non autem à thorace inflammatio, *tunc motus*, &c. Hæc ergò eſt prima differentia difficilis reſpirationis à cauſa propria, quæ eſt etiam communis à cauſa communi.

Reſponſio.

Secunda differentia.

Porrò ſecunda differentia propria à facultatis connexu cum organo dolenti eſt bimembris, oritur enim à dolore conjuncto, ad differentiam prioris, qui ſolus & ſimplex eſt, & ut ſolus, ita unam ſolam habet differentiam. Tamen quoniam dolor conjunctus, vel cum affectu, vel cum uſu communi conjungitur, hinc eſt, quòd duplices habeat differentias proprias. Communis affectus eſt *anguſtia*, hæc enim communis reſpirationi, & pulſui: Anguſtia tamen, quatenùs eſt cum dolore conjuncta, fit affectus reſpirationis proprius, propriamque difficilis reſpiratonis ſpeciem producit. Ita uſus auctus communis pulſui, & reſpirationi quatenùs cum dolore copulatur, affectus proprius efficitur, propriamque efficit dyſpnœæ differentiam. Utrique autem affectui eadem difficilis reſpirationis propria accidit ſpecies, quæ tantùm differt differentia ſecundùm magis, & minus; eſtque reſpiratio *parva, velox, & denſa*. Parva eſt ex utraque cauſa, quoniam ratione doloris, & anguſtiæ neceſſariò parva redditur ſpiratio ipſa. Velox, & denſa etiam fit in utroque affectu, tum ob doloris, tum uſus aucti ex anguſtia neceſſitatem, magis tamen, & minus velox, denſaque. Reſpirationem fieri velocem, & denſam *ex dolore anguſtiæ conjuncto* patet ex Galeno primo *de dyſpn.* cap. 10. ubi docet ex ſimplici anguſtia citra dolorem velocem & denſum fieri ſpiritum, nedum parvum: denſum quidem, *quoniam utilitatis votum non expletur, & ob eandem cauſam etiam velox*; ſi ergò ex ſola anguſtia velox, & denſus fit ſpiritus ratione uſus aucti, eò magis ex anguſtia dolori aſſociata, tùm quia doloris medela eſt velocitas, & denſitas, ut & parvitas, tùm quia uſus ex dolore cum anguſtia conjuncto magis augetur, quàm ex ſola anguſtia. Similiter *in dolore conjuncto cum uſu aucto* velox, & denſa fit reſpiratio ob uſum auctum, nedum dolorem: ſed non levis eſt difficultas, quomodo in dolore conjuncto cum ſola anguſtia ſine uſu aucto reſpiratio fieri poſſit velox, & denſa; ita & ex ſola anguſtia ſine dolore, quemadmodum fit in dolore conjuncto uſui? Hæc enim differentia eſt inter utramque cauſam, quòd dolor conjungitur vel cum uſu, vel cum anguſtia. Reſpondeo, in dolore conjuncto cum anguſtia reſpirationem fieri velocem, & denſam ratione uſus aucti ſecundùm naturam; in dolore autem conjuncto cum uſu aucto fieri reſpirationem velocem, & denſam ratione uſus aucti præter naturam. Priori ſanè velox, denſaque fit reſpiratio ex uſu naturaliter aucto, quia cùm parvus ob anguſtiam ſpiritus fiat, *propterea quòd*, ſic ſcribente Galeno primo *de dyſp.* cap. 10. *ob anguſtiam ſuſcipientium organorum paucior, quam oportet attrahitur*, paucitateque aeris attracti naturali neceſſitati minimè ſatisfactum ſit, ideò velox, denſaque redditur inſpiratio, ut magnitudinis defectus velocitate, & denſitate corrigatur, naturalique uſui ſatisfiat. Et hoc eſt in dolore cum anguſtia conjuncto, & in ſola anguſtia ſpiritum fieri velocem, & denſum ob uſum naturaliter auctum. Poſteriori autem

Anguſtia & uſu auctus, quatenus cum dolore cõjunctus, proprius reſpiratonis affectus fit.

Doloris medela eſt velocitas & denſitas ut & parvitas.

Difficultas.

Reſponſio.

tem

tem velox, & densa fit respiratio ob usum præter naturam auctum; sicut enim ob dolorem parva fit respiratio, ita ob usum auctum *velocitas non exolvitur*, ut dicitur primo *de dysp.* 9: hoc est, à velocitate sanè quid detrahitur, sed *minimum*, veluti à magnitudine *multum*, ut eodem libro c. 19. Ulteriùs ex usu præter naturam aucto *generatur densitas loco magnitudinis*; hoc est, à densitate quidem *nihil aufertur*, *sed quippiàm additur*, ut ex cap. 19. Et hæc est una alia densitatis causa ob magnitudinis defectum, quæ propria est, præter eas communes, de quibus superiori capite 3. Hinc est, ut secundùm gradus differant *velocitas*, & *densitas*, nimirum *ex dolore cum usu aucto*, *ex dolore cum angustia*, & *ex sola angustia*, quin immò etiam ex *solo dolore*. In angustia enim sola fit velox, & densa respiratio, sed longè minùs, quàm in reliquis. In dolore autém cum angustia fit quidem magis velox, & densa, quàm in sola angustia, cum dolor velocitatem, & densitatem adaugeat, minùs tamen velox, & densa fit, quàm in dolore conjuncto cum usu aucto; ex hac enim causa longè velocior, densiorque fit respiratio. Quam distinctionem insinuavit Galenus primo *de dysp.* cap. 11. ubi inquirens, quomodo distinguantur respiratoriorum organorum vitia citra dolorem consistentia ab iis, quæ cũ dolore, docet distingui *velocitate*, vitia enim quæ citra dolorem fiunt, hoc est, communes coarctationes præter parvitatem, & densitatem sibi quoque adsciscunt velocitatem: at in dolorificis affectionibus parva quidem & densa fit respiratio, *non tamen velox*, *sed tarda*, cùm sine febre existant. Quod dictum ita debet intelligi, *in affectionibus cum dolore*, ideſt, in simplici dolore, *modicè quidem respirant*, *& densè*, *non tamen velociter*, hoc est, non velox, sed tarda respiratio, ut suprà dictum est, *hoc est tardior*, *& minùs* velox, quàm si dolor sit cum febre; in hoc enim non tantùm parva, & densa fit respiratio, sed ut in coarctatione simplici, vel cum dolore associata contingit, etiam velox. Distinctionem verò sumit Galenus à sola densitate, densiorem enim ait fieri respirationem in dolore conjuncto cum usu aucto, longè minùs densam in coarctatione simplici, vel cum dolore conjuncta: Ejus verba sunt, *tamen juxta densitatem distinguuntur*; *nam non modice ipsis spiritus densatur*, iis nimirum, quibus dolor est cum usu aucto. *Quod non evenit illis*, *qui ob coarctationem organorum respirationis difficulter respirant*, illis scilicet, qui vel simplicem, & communem cum pulsibus coarctationem respiratoriorum organorum patiuntur, vel eandem propriam cum dolore conjunctam. *Quòd si densior ipsis spiritus reddatur*, videlicet quàm in simplici dolore, *moderatè tamen hoc fit*, *& multò infrà summam densitatem*: habito respectu ad eos, qui difficulter respirant ob dolorem cum usu aucto conjunctum. Quamobrem majori, vel minori velocitate distinguit simplicem dolorem à sola angustia, & ab angustia cum dolore. Majori autem, vel minori densitate dolorem cum usu aucto discriminat, tùm ab angustia cum dolore, tùm ab ipsa sola. Cur verò velocitate, nedum densitate, eas distinguat, in velocitate tamen æquales faciat sola densitate differentes, & cur etiam parvitate, explanandum esse videtur. Etenim si majori densitate differt dolor cum usu aucto à dolore cum angustia, & ab angustia sola ob ipsum usum auctum, etiam majori velocitate differre videtur, cum velocitas ab aucto usu dependeat, facultate existente robusta; & in dolore cum usu aucto utilitas major sit, quam in dolore cum angustia, & in sola angustia; necnon ejus si non fortior, saltem in fortitudine æqualis sit facultas tàm in dolore cum usu aucto, quàm in dolore cum angustia, & in sola angustia. Nisi fortè quis dixerit pro Galeni defensione, æqualem his tribus fieri velocitatem, quoniam in dolore cum usu aucto, & in dolore cum angustia, ratione doloris, æqualiter minuitur velocitas, sicut magnitudo aufertur, & densitas augetur; in angustia verò sola non minuitur velocitas, ideò æqualis sit ei, quæ in utroque dolore, quæ si non minueretur, major utique esset, minuitur verò densitas: tùm propter usum auctum, tùm propter dolorem; utraque enim causa contingit, in utroque dolore majorem fieri densitatem, quàm in sola angustia, quamquam adhuc densior in dolore cum usu aucto fiat, quàm in dolore cum angustia, difficilis respiratio. Revera tamen idem est differre densitate, & velocitate, cùm velocitas reducatur, ut patebit suo loco. Ideò observatione dignum est, quòd cum Galenus primo *de dysp.* 11. scripserit, in doloribus fieri respirationem, parvam, velocem, & densata, sequenti cap. 12. velocitatem omisit, fierique spiritum parvum, ac densum tantùm scripsit. Sed & illud hoc loco addendum à Galeno omissum, dolorem cum usu aucto non tantùm majori densitate differre à dolore cum angustia, & à sola angustia, sed etiam parvitate. Nam tametsi his omnibus affectionibus accedat, respirationem parvam, ut & velocem, & densam fieri: tamen parvitate differunt, sicut velocitate, & densitate. Etenim in dolore cum usu aucto conjuncto parvitas est libera: in dolore autem cum angustia & in sola angustia parvitas est coacta. Prior sanè est libera, quoniam in dolore aucto usui conjuncto facultas sola est, quæ magnitudinem, quippe parti dolenti infestam, cohibet. Posterior autem est coacta ratione angustiæ, quę non admittit facultatis imperio respirationem aliquando fieri magnam. Sed in dolore conjuncto cum usu aucto, prout ad libitum parva fit, ita aliquando magna, quamquam rarò, in eum finem, ut non tantùm densitate, velocitateque, sed magnitudine etiam usus aucti votum expleatur, ut Galenus aperuit primo *de dysp.* cap. 19. Quamobrem non sola densitate, sed etiam parvitate differt hæc respiratio ab aliis. Et hæ quatuor sunt causæ ejusdem difficilis spirationis speciei, parvæ scilicet, velocis, & densæ. *Dolor simplex*; *Dolor cum angustia*; *Dolor cum usu aucto*; & *Angustia sola*. Harum autem quatuor causarum tres priores sunt causæ propriæ solius respirationis difficilis, quarta est communis pulsui etiam competens. Hinc observandum, Galenum primo cap. 17. dum speciem difficilis respirationis parvam, & densam proposuit, sumpta causa à facultatis connexu cum organo dolenti, scripsisse, *à complexu ipsius ad dolores*, non ad dolorem, tres enim nobis indicavit dolores, à quibus eadem species secundùm magis, minusque differens dimanat, dolorem simplicem, dolorem cum angustia, & dolorem cum usu aucto conjuncto. His & quartus addi potest, dolor scilicet utroque modo compositus & cum angustia, & cum usu aucto, sicut quibusdam inflammationibus thoracis accidit, de quibus Gal. 1. *de dyspn.* cap. 11. Et si quis ex me scisciteretur, cur Galenus quartum hunc omiserit affectum? Responsum sic volo esse, ex componentibus compositum dignosci; qui enim seorsim differẽtias à dolore cum angustia, & cum usu aucto agnovit, is etiam conjunctim eis potitur. Dubitatur, quoniam in primo lib. cap. 10. simplex dolor positus est, ut causa una difficilis respirationis parvę & rarę, hoc loco ponitur ut causa parvę & densę. Respondeo, difficilem respirationem ex simplici dolore inter reliquas differentias minimum densitatis gradum sortiri, ideò ad tarditatem, seu rariratem potius, quàm ad densitatem urgete, in raritate tamen sumere inæqualitatẽ secundùm magis & minùs, ut ibi expositum fuit; ideòque majoris distinctionis gratia parvæ, & ratæ causam esse posuimus simplicem dolorem. Ut ideò à facultate cum organo dolenti conjuncta duplex species potiùs difficilis spirationis nascatur, parva & densa; necnõ parva & tarda, seu rara, quàm duplex ejusdem speciei differentia.

Velocitas & densitas secundùm gradus differunt.

Densior fit respiratio in dolore conjuncto cum usu aucto.

Dubium contra Galenum.

Galenus defendit.

Parvitas libera est in dolore cum usu aucto conjuncto: Coacta est in dolore cum angustia, & in sola angustia;

Dolor cum angustia & usu aucto cur à Gal. omissus.

SYNOPSIS IV.

De Appllicatione Methodi ad Cauſas Proprias ſolius Difficilis Reſpirationis; & primò de complexu facultatis animalis cum organo dolenti.

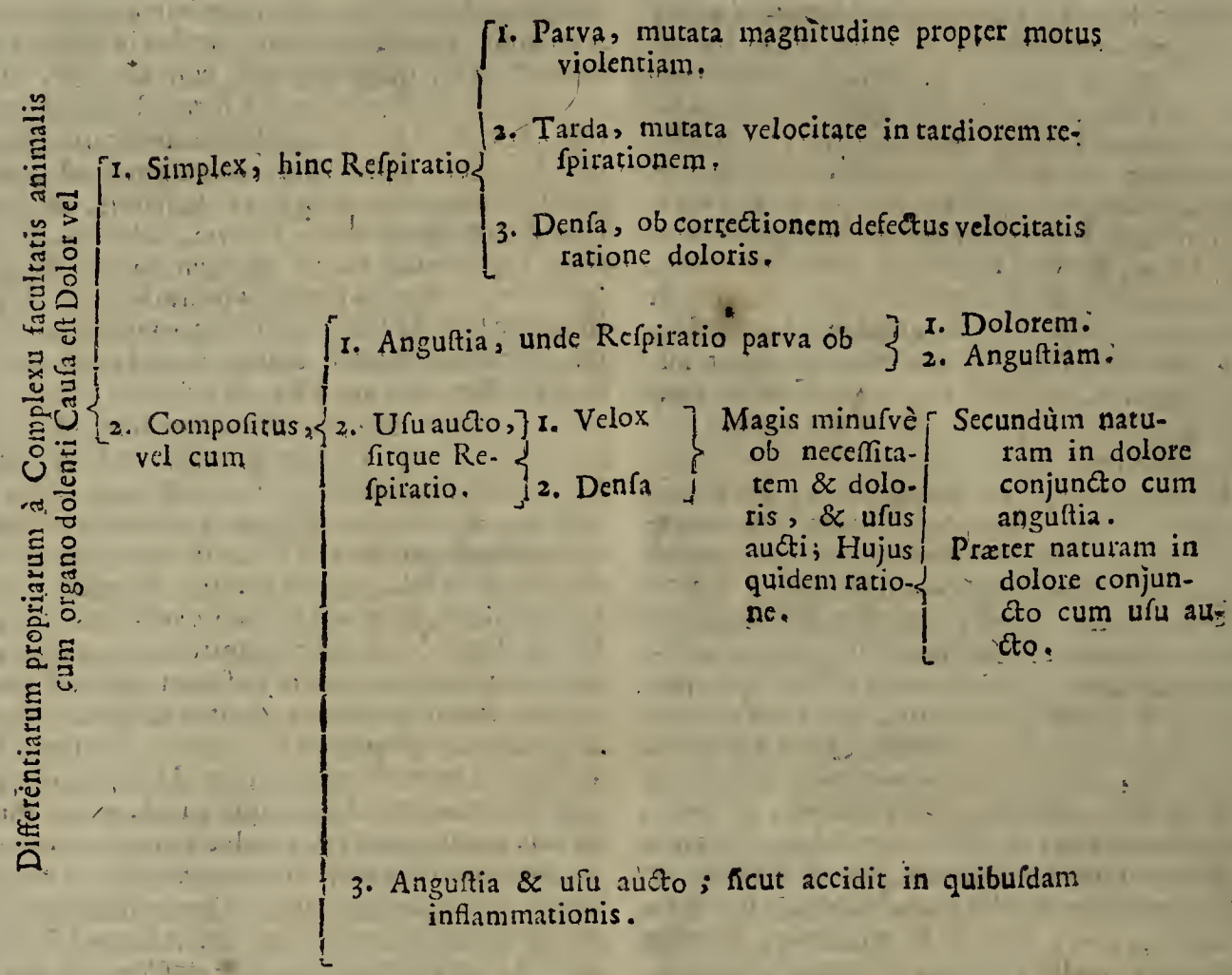

CAPUT V.

De Cauſis propriis difficilis reſpirationis reſpectu organi per ſe ſumpti; & anguſtia, quomodo communis, & propria.

CÆterum præter ſpecies, ac differentias à propria cauſarum pena elicitas reſpectu organi cum facultatis actione conjuncti, alia quoque eſt aliæ cauſæ reſpectu organi per ſe ſumpti. Hæc verò eſt magna, & denſa reſpiratio ex *erranti muſculorum thoracis convulſione*. Sumi hanc propriam differentiam ex ipſo ſolo inſtrumento citra facultatis connexum, inde patet, quia ex maſculorum thoracis convulſione dependet, quæ mutus eſt non voluntarius ad differentiam tremoris, qui citra voluntatis imperium haud ſit, ex Galeno de Tremore. Ex convulſione autem muſculorum thoracis magnam, & denſam fieri reſpirationem, præterquam quod ſuperioribus libris abundè fuit demonſtratum, hoc quoque Galeni auctoritatibus confirmari poteſt. Primò quidem parto de locis aff. 7. dum ait, *nam magnarum reſpirationum alia quidem crebra eſt*, ideſt denſa, *atque huic complures ſunt differentiæ; quarum aliæ alias diſpoſitiones indicant*. Conſtat verò, præter magnam, & denſam reſpirationem ob uſum auctum, communem, & propria; & præter eam, quæ fit ex communi anguſtia, ut poſt dicemus, nullam aliam dari, niſi quæ fit ex convulſione, quemadmodum in lactentis Puero Amici nuper obſervavi, quem nervalibus oleis thoracis & cervicis ſpinæ applicitis curavi. Idem ſatis conſpicuè ex Galeno hauritur 2. acut. 44. qui ex Hippocr. ſententia in offendenti ſpiritu, ex diaphragmatis coarctatione, magnum, & frequentem, hoc eſt, denſum, vult reddi ſpiritum, qui in ſurſum latione eſt inæqualis, qualem etiam, & ut plurimum, in convulſione fieri autumat; igitur ex convulſione reſpiratio efficietur magna & denſa, accedente inæqualitate. Propriam denique eſſe hujus difficilis ſpirationis cauſam, habetur primo *de dyſpn.* cap. 18. dum ait, *igitur & quid eximium reſpiratio habebit*, eximium enim hoc, & ſingulare intelligit de thoracis convulſione ad differentiam pulſus, qui etiamſi convulſivus dicatur, tamen eſt ex accidenti ob errantem muſculorum motum ex vaporum pravitate in malignis febribus.

Magna & denſa fit reſpiratio ex convulſione muſculorum thoracis.

Quid eximium reſpirationē habere quomodo Gal. intelligat.

Hoc loco videtur agitanda controverſia de ipſa anguſtia, nunquid hæc ſit cauſa communis, vel propria, & quotuplex, cujuſque difficilis ſpirationis ſpeciei, an ejuſdem vel diverſæ cauſa, cum anguſtia ſit affectus in ordine ad organum abſque facultatis connexu acceptum? Contingit vetò, anguſtiam eſſe communem, & propriam. Eſt propria quatenùs conjungitur cum affectu proprio, ut ſuperiori capite dictum eſt. Proprius affectus eſt dolor, ideò anguſtia cum dolore cauſa eſt propria difficilis ſpirationis parvæ, velocis, & denſæ, ut etiam diximus lib. 1. cap. 10. Communis eſt duplex, per ſe ſola anguſtia, & cum affectu communi, qualis eſt uſus auctus. *De ſola anguſtia*, tanquam de cauſa communi pulſus, & læſæ reſpirationis locutus eſt Galenus primo *de dyſpn.* cap. 10. dum docuit, *in exceſſibus, & defectibus caliditatis* non tantùm pulſum, reſpirationēque convenire, ſed etiam in *coarctationibus ſine dolore*. Ejus verba ſunt: *Reliquæ tamen organorum affectiones, quæ citra dolorem*, adde & citra febrem, *per obturationes, aut durities, aut compreſſiones, aut omninò coarctationes quaſdam fiunt conſimiles alterationes in utriuſque actionibus, animalibus, & vitalibus efficiunt*. Et pro anguſtia ſimplicem intelligete, quæ ſit ſine febre, & ſine dolore, patet ſequenti cap. 11. cujus calce aperit, quomodo diſtinguatur reſpiratio ex ſola anguſtia ab ea, quæ fit ex dolore una cum febre, ait enim *nam non modice ipſis ſpiritus denſat*, ipſis ſcilicet, quibus denſus eſt ſpiritus ob dolorem cum uſu aucto: quod non evenit illis, qui *ob coarctationem organorum reſpirationis difficulter reſpirant*, nimirum ob ſimplicem coarctationem, *moderatè enim hoc fit, & multò infrà ſummam denſitatem*, hoc eſt, ſicut difficulter ſpirant ob ſolam anguſtiam ſine uſu aucto, ita reſpirationis eorum denſitas eſt infra ſummam denſitatem. Quamobrem ſola anguſtia eſt difficilis ſpirationis parvæ, velocis, & denſæ, mirum tamen, cauſa communis, & non propria. *De anguſtia cum uſu aucto* locutus eſt Gal. 4. de loc. aff. 7. ubi loquens de reſpiratione, quæ fit toto thorace ab anguſtia cum calore mixta, aut: *Si verò ſimul conveniunt in ſpiri-*

Anguſtia communis & propriis.

Communis quoruplex. Anguſtiæ ſola.

Anguſtia cum uſu aucto.

ſpiritalibus inſtrumentis & calor, & anguſtia, ut in peripneumonia, &c. Quare & hæc communis eſt cauſa. Remanet inquirendum, cujus reſpirationis difficilis utraque anguſtia contra ſit; *ſimplex anguſtia, & anguſtia cum calore*. Hac de re egimus quidem lib. 2. c. 10. & in 3. de orthopnœa, ſed non ſufficienter, maxima autem non caret difficultate. Rei difficultas eſt, quam Galenus diverſis locis ex organorum reſpirationis anguſtia vult parvam fieri reſpirationem, & ratione ſpiritus, & ratione diſtenſionis thoracis, ut 1. *de dyſpn.* 11. & 3. *cap.* 7. ubi ex mente Hipp. orthopnœam exponit parvam, & denſam reſpirationem. Idem colligitur eodem lib. 3. c. 3. Tamen de eadem anguſtia loquens 4. de loc. aff. 7. eam, ceu unam ex cauſis proponit difficilis anhelitus, qui fit toto thorace, ſive ſimplex, ſive ſit mixtus uſui aucto; at quæ ſit difficilis reſpiratio toto thorace ex anguſtia, & calore magna eſt ſecundùm thoracis dilatationem. Solvimus ibi dubium hoc de anguſtia diſtinguentes *cum*, & *ſine dolore*. Quæ enim ſine dolore, cauſa eſt parvæ reſpirationis, ratione quidem ſpiritus, ſed magis ratione thoracis: quæ dolore eſt conjuncta, parva eſt utroque modo. Allata tamen reſponſio non evacuat difficultatem. Propterea quòd anguſtia cum dolore ſit propria cauſa difficilis ſpirationis, non communis; difficultas autem eſt de anguſtia, quatenùs eſt cauſa communis, ſive ſimplex, ſive cum uſu aucto complexa, de hac namque non tantùm propoſita pugnant; ſed alia etiam Galeni loca.

Difficultas.

Reſponſio.

Ut enim difficultatem Galenus dirimeret primo *de dyſpn. cap.* 11. de anguſtia diſtinxit vel cum, vel ſine uſu aucto, nimirum hanc aut attinere ad ipſum *ſolum thoracem*, ſicque aut ad *totum*, aut ejus *partem*; aut eandem ſpectare ad *ſolos pulmones*, necnon *intermedias ipſorum organorum regiones*. Si anguſtia ad ſolos pulmones, & regiones intermedias attineat, parvam inquit fieri ſpiritus inſpirationem; multam tamen, & magnam thoracis dilatationem. Vice verſa, ſi anguſtia ad ipſum ſolum thoracem, non ad pulmones, ac intermedias eorum regiones ſpectet, reſpirationem parvam non tantùm vult fieri reſpectu aeris, ſed etiam thoracis; ejus ſunt verba: *Verùm cum juxta ipſum pulmonem affectus ipſe incumbit, quamvis thorax ſe plurimùm diſtendere poſſit, tamen parum inſpirant: ita ubi intermedia ipſorum organorum regiones fuerunt occupatæ. Cum verò totus thorax, aut fœtibus, aut aliter, parvus, & anguſtus redditur, manifeſtum eſt, quòd & diſtenſionem ad ſui ipſius proportionem parvam efficiens, pulmoni cauſa eſt velocis inſpirationis, velut in vitiis dolorem non inferentibus contingit*. Hinc loca ſuperiùs allata facilè conciliantur, quarto enim de loc. aff. 7. locutus eſt de anguſtia pulmonum, & regionum intermediarum; reliquis locis de anguſtia thoracis totius, & partis. Partes autem thoracis, quæ coarctatæ multam ejus dilatationem præpediunt, etiamſi thorax ipſe ex ſemetipſo nec parvus, nec anguſtus ſit, duæ ſunt. Alteram quarum loco citato Galenus proponit, *ſeptum ſcilicet tranſverſum*. Alteram verò, quam ibi ſubticuit, 4. de loc. aff. 7. propoſuit, eſt autem guttur, & aſpera arteria, hac enim obſtructa, ut in angina, de qua Hippoc. 3. Progn. 16. non tantùm fit parva aeris inſpiratio, ſed etiam thoracis dilatatio ad magnitudinem impeditur, Galeni ſunt verba. *Quibus verò & abſceſſus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cavernis conſiſtit, nulla obſtructione accedente in gutture, neque in aſpera arteria: ſed in illis cavitatibus, quæ inſpiratum aerem ſuſcipiunt, anguſtia genita, ex neceſſitate ſequetur magna thoracis dilatatio, ſed non ita multus trahetur ſpiritus*. Ut idcircò non tantùm anguſtia attinens ad intermedias ipſorum organorum regiones, ſeu etiam ad ipſas pulmonum cavernas aerem ſuſcipientes, quas ventriculos Hippocrates appellavit, reſpirationem parvam reſpectu aeris, magnam reſpectu thoracis, efficiat; cavernæ autem pulmonum eorum ſunt bronchia, regiones intermediæ, ſpatia inania inter thoracem, & pulmones. Enimverò quæ ſit cauſa, ob quam *gutturis anguſtia*, ut in angina, magnam thoracis dilatationem impediat, non autem quæ pulmonum cavernas occupat, ſcire eſt neceſſe; ex coarctatione enim diaphragmatis thoracem anguſtari, & ad dilatationem impediri, ſatis conſtat, non tamen ita ex gutturis, & glottidis obſtructione. Dico tamen, diverſa ratione impediri magnam thoracis dilatationem ex diaphragmatis coarctatione, & gutturis obſtructione. Priori eatenus impeditur, quatenus thorax ad ejus coarctationem coarctatur. Poſteriori non multum dilatatur, quoniam aer liberè non tranſmittitur, quod non contingit in diaphragmatis, nec pulmonum cavernularum eorum anguſtia; liberè enim tranſmittitur, quamquam liberè non ſuſcipiatur. Anguſtia enim aſperarum arteriarum circa pulmones impedit ſanè ſpiritus ſuſceptionem, non ejus tamen tranſmiſſionem. Sed quæ circa extremum guttur eatenus ſuſceptionem impedit, quatenùs aeris tranſmiſſionem interpellat; ideò diverſa ratione hæc, & illa magnam thoracis dilatationem anguſtia impedit. Hanc reſponſionem colligo ex 4. de loc. aff. 7. quo leguntur hæc. *In eandem dyſpnœæ ſpeciem, ſed alia ratione labuntur ii quoque, quos angina moleſtat, ob anguſtiam, quæ non ſit in concavitatibus, quæ inſpirationem ſuſcipiunt, ſed in iis, quæ ipſam tranſmittunt*. Adnotanda ſunt ea verba, *ſed alia ratione*, cum ſupra dixerit, *eandem eſſe diſpnœæ ſpeciem*, quæ nimirum fit ex pulmonis tuberculo, & quæ ex angina: non videtur autem eadem ſpecies, cum ex pulmonis tuberculo magnam thoraci dilatationem, ex angina exiguam fieri velit; eadem ſpecies non eſt magna, & parva reſpiratio. Dicendum tamen, eandem eſſe diſpnœæ ſpeciem, non eodem tamen modo fieri. Eadem eſt, quatenùs utraque eſt ex anguſtia reſpiratio reſpectu aeris parva, & denſa. Non tamen eodem modo paucus inſpiratur aer; ex pulmonis enim tuberculo paucus aer magna: ex angina paucus pauca thoracis inſpiratur delatatione. Sed ad propoſitam regrediamur difficultatem. Non enim perpetuæ veritatis dogma eſſe videtur, ex diaphragmatis coarctatione, nedum totius thoracis paucam fieri aeris inſpirationem cum exigua thoracis dilatione. Et vice verſa, ob anguſtiam circa pulmones, & intermedias ipſorum cavitates paucam multa thoracis dilatatione fieri ſpiritus ſuſceptionem. De ſepto tranſverſo auctoritas eſt ejuſdem Galeni 2. acut. 44. ubi loquens de ejus coarctatione, cibo intempeſtivo gravante, cum Hippocrate ait, reſpirationem aut valdè magnam, aut frequentem; aut ſimul utramque fieri, verba ipſius hæc: *frequens, magnuſque fit acto in anguſtiam ſepto tranſverſo ob ea, quæ in ventre continentur alimenta, cum videl. neque victa neque probè à ventre confecta, inflationem parit*. Et declarans, quomodo magna fiat reſpiratio hæc ſubdit. *Nempe tunc ob ſepti tranſverſi anguſtiam de neceſſitate minus aeris inſpiratur, quamquam thorax ſe ea, qua priùs dilatabat, dilatatione dilatet*. De anguſtia in intermediis cavitatibus locus eſt Galeni primo *de dyſpn.* 11. ubi vitiis poſthabitis ad ipſum thoracem attinentibus; & de iis, qui ad pulmones, ac intermedias regiones ſpectant, ſermonem inſtituens, empyema eligit, quæ eſt puris collectio in intermedia cavitate, cujus puris præſentia compreſſus pulmo coarctatur; ex hac tamen anguſtia, ſcribit, non tantùm parvam fieri aeris inſpirationem, coarctatis aſperis circa ipſum pulmonem alteriis, verùm etiam parvam thoracis dilatationem, cum tamen nulla ſit ex parte thoracis anguſtia. Galeni verba ſunt, *Pus enim, quod in ipſo juxta hujuſmodi affectiones continetur, cauſa fit ejus, quæ circa diſtentionem fit parvitatis. Itaque tanquam neque ipſe ſecundum naturam diſtendatur, minimè æqualem facit ſpiritus attractionem*. Hæc tamen loca prædictan minimè lædunt veritatem. Ordior à poſtremo, cujus germania interpretatio eſt hæc; non enim priorum verborum ſenſus eſt talis, qualem externus eorum cortex præ ſe ferre videtur, pus nimirum thoracis cavitate contentum *cauſam eſſe ejus, quæ circa diſtentionem fit, parvitatis*, hoc eſt, cauſam eſſe parvitatis diſtentionis, ſeu parvæ diſtentionis thoracis; non, ſed ſenſus meditullium ita eſt enucleandum, cauſam eſſe parvitatis inſpirationis circa magnam thoracis diſtentionem. Et quæ ſubjunguntur verba prioribus ita cohærent. *Itaque neque ipſe*

Partes thoracis dum dilatationem præpediunt.

Quare gutturis anguſtia magnam thoracis dilatationem impediat.

Dubium.

Solutio.

Empyema non tamen parvã aeris inſpiratione, ſed & parvam thoracis dilatationem cauſat.

Locorum Gal. interpretatio.

ipſe ſecundum naturam diſtendatur; hoc eſt, quamquam thorax non diſtendatur ſecundùm naturam, ſed multò magis, tamen *minimè æqualem facit ſpiritus attractionem*; ſpiritus enim attractio eſt ipſius inſpiratio, quæ in empyemate non eſt æqualis magnitudini dilatationis thoracis. Alter locus de interſepti anguſtia longè difficilior eſt, qui tamen ſi recto judicio percipiatur, contradictionis ſuſpicione carebit. Recta ergò hujus loci interpretatio in eo eſt ſita, ut ſciatur, cur Galenus primo *de dyſpn.* 11. ea addiderit verba, *juxta infernam thoracis extremitatem*; & quid *pro vitiis dolorem non inferentibus* intellexerit, an fortaſſe ſat non fuerit ſolius ſepti coarctati meminiſſe, ut thoracis anguſtia ſecundùm eam partem ſtatim deprehenderetur? ut quid ergò opus fuit addere *juxta infernam thoracis extremitatem*? Credendum igitur, non quamcumque, & à quacumque cauſa ſepti compreſſionem thoracem ita coarctare, ut magna ejus dilatatio impediatur: Sed quæ tantùm ad infernam thoracis extremitatem *à vitiis dolorem non inferentibus*, tumoribus nimirum lienis, & epatis; hæc enim viſcera ſeptum ad infernam thoracis extremitatem interſepiunt. Quare cùm ventriculi inflatio eam thoracis partem non comprimat extremam, ideò nec omninò magnam ejus dilatationem impedit; cum nec tanta ſit cauſa anguſtians, quæ magnam aliquo modo non admittat thoracis dilatationem, non tantam tamen, quantam habere poſſet, ſi nulla ex parte comprimeretur. Truncatis ergò omnibus difficultatũ tribulis, propoſita veritas emergit, ſimulque appareret, quomodo anguſtia ſit cauſa communis magnæ & parvę, nedum velocis, & denſæ reſpirationis; & quomodo ſit cauſa propria ratione organi per ſe ſumpti.

SYNOPSIS V.

De Cauſis Propriis difficilis ſpirationis reſpectu organi per ſe ſumpti.

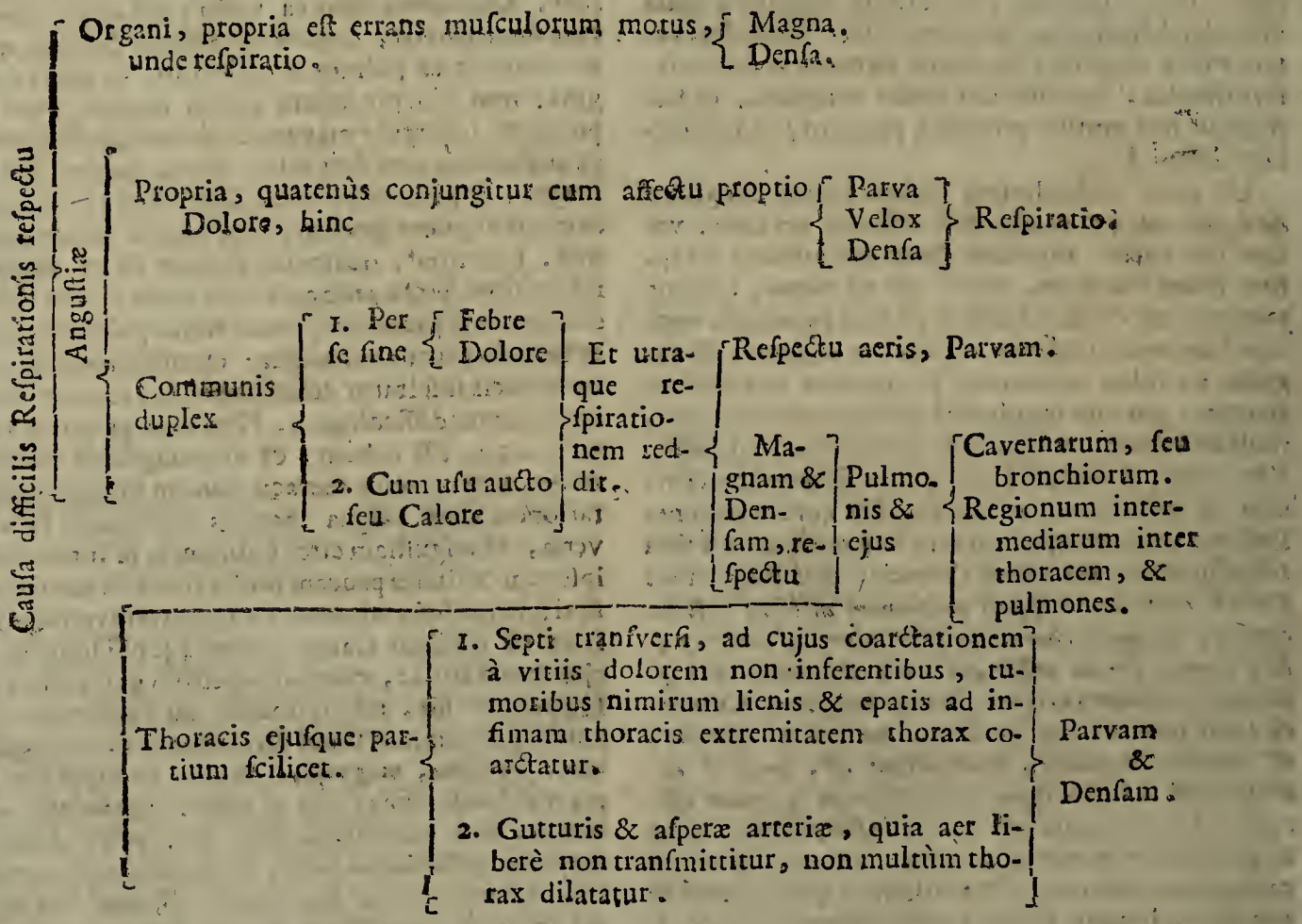

CAPUT VI.

De Cauſis propriis difficilis reſpirationis reſpectu ſolius facultatis animalis; Et de ejus imbecillitate.

EXaminavimus cauſas difficilis reſpirationis proprias reſpectu organi tùm per ſe ſumpti, tùm cum facultate conjuncti. Sequuntur cauſæ propriæ reſpectu ſolius facultatis. Diſſimilitudo enim inter pulſum, & reſpirationem ex primo *de dyſpn.* 12. attenditur *etiam juxta ipſam privatim facultatis cauſam citra organorum complexum*. Hæc verò eſt animalis ad differentiam pulſificæ, quæ eſt naturalis, aut ſaltem vitalis. Quare cùm reſpiratio non tantùm ſit opus naturalis, ſed etiam facultatis animalis, ideò pro hac parte propriam, pro alia communem habet cauſam. Diſtinguuntur ergò animalis, & naturalis facultas, cum enim hæc ſit neceſſaria, neceſſariò etiam operatur, nec poteſt propriam cohibere actionem. Animalis verò cùm ſit libera libertate contradictionis, ut ajunt Phyſici, actionis ſuæ exercitio eam cohibere poteſt, ac torpida negligentiùs eam perficere. Fatiſcit, ac in actione torpet animalis facultas: ſi cogitabunda ad aliquid aliud curiosè inquirendum diſtrahatur, ut prioris actionis oblivíſcatur, quemadmodum patet de concitanter ambulante ad rem aliquam perficiendam, qui inter eundum rei alicujus cogitatione diſtractus itineris impetum remittit; donec velut è ſomno experrectus, ſui conſcius redditus, rurſum impetu primo ad ambulandum ſe excitat. Ita mente motis, ſeu vacillantibus, ac delirantibus contingit. Cùm enim eorum mens à phantaſmatibus diſtrahatur, ideò etiam oblivíſcuntur eorum, quæ ad ipſorum vitam conferunt, *& animalium actionum ſunt negligentes*, quouſque à neceſſitate plus, minuſvè coacti expergiſcuntur, & excitantur. Nam *neque lotium eijciunt, nec ventris onus deponunt, nec cibum, nec potum petunt, nec quicquid aliud eſt generis. Si verò etiam petant aliquando, interim dum adhibent, oblivíſcuntur, & rurſus monitorio opus habent*. Sunt enim hæ omnes actiones, ut partim naturales, ita & animales; ideò ea parte qua animales cohiberi poſſunt, non omninò tamen, cùm non ſint omninò tales. Harum numero reponenda eſt reſpiratio. Quamobrem cum ex longo intervallo liberè agat animalis facultas diſtracta, ſeu per multum tempus, ad differentiam naturalis, hinc eſt, quòd *raram* efficere poteſt eam actionem, quæ non deberet, ut proptera *raritas* ſoli animali facultati competat, non naturali. Et quæ hoc modo eſt actio rara, hoc eſt, ex animalis facultatis diſtractæ libertate, ex neceſſitate etiam eſt *magna*; magna enim

Differentia inter animalem & naturalem facultatem.

Raritas ſoli animali facultati cõpetit.

enim fieri cogitur, ut ejus raritas corrigatur, ut ex Galeno scribente hauritur. *Quod enim sæpe in debito tempore facere oportet, id ipsum acervatim urgente utilitate explere coguntur.* Ideò acervatim plurimum mingunt, & pro una vice ultra mensuram bibunt, & singula alia eodem modo faciunt. Ita quoque, sicut, rarò, ita acervatim respirant, ut ideò mota mens respirationis raræ, ac magnæ causa sit propria. Verumtamen ut in raritate conveniunt anmales actiones, quæ fiunt in delirantibus, ita in magnitudine discrepant, prout earum ad vitam necessitas major, vel minor postulat. Ea enim est prædictarum actionum differentia, quòd ipsarum aliquæ quidem ad vitam sunt necessariæ, non tamen earum necessitas ita urget, ut facultas plùs, minusvè ad tempus feriari non valeat. Cujusmodi sunt bibere, mingere, egerere, & ideò mente motis segnos, negligensque est circa hujusmodi actiones facultas, easque cohibet quousq; urgente utilitate eas explere cogitur. Tamen respiratio ad vitam est ita necessaria, ejusq; utilitas ita

Magnitudo solius respirationis est propria.

utget, ut ipsam neque *ad momentum* deserere valeat. Hinc est, quòd magnitudo est propria solius respirationis, non aliarum actionum animalium, quemadmodum raritas. Respirationis enim magnitudo in mente motis raritati æquè respondet. Non ita reliquis actionibus accidit, quibus raritas magnitudinem superat, ut apud Hippoc. patet secundo Epidemiorum *sect.* 3. *& 9. comm.* 2. *tex.* 10. dum habet *in abhorrentibus à potu, & vix bibentibus*, phreneticos enim intelligit, quos primo Prorrhet. *comm.* 1. *tex.* 16. *brachypotas*, hoc est, *paucibibos* appellavit, ut Galenus observat *primo de dyspn.* 12. *& 3. cap.* 10. *multo enim rariùs, paulò verò plus bibunt*, unde major est raritas, quàm magnitudo. Hujus rationem adjungit Galenus, dum scribit. *Quare tametsi plus pro una vice mente moti bibant, tamen quod multum temporis interstitium id faciant, evenit, ut universus ipsorum potus multo commodè ratæ mensuræ inferior, & paucior extet. Verùm respirationis utilitas nõ expleta supra hoc quod grave, & ex propinquo imminens periculum habet, excitat etiam ad actionem, & non finit torpore usque ad momentum. Recuperat autem statim id totum, quo per cessationis tempus fuit privata: itaque non rarus solùm, sed & magnus spiritus efficitur, & tanto sanè major, quanto rarior.* Quod de aliis actionibus animalibus quibuscunque mente motorum enunciari haud potest; raritas enim longè magnitudinem superat. Et propterea rectè statuimus cum Galeno, solius respirationis magnæ, & raræ causam peculiarem, ac pro-

Difficultas prior.

priam esse animalem facultatem solam, utpote absque conjunctione cum organo acceptam. Enimverò antequam ad perfectionem hujus causę cognitionem accedamus, binas ex hactenùs dictis nascentes difficultates proponere, ac solvere necesse est. Altera quarum est, quomodo animalis facultas magnitudinis, ut raritatis est causa propria, cum magnitudo ex urgente necessitate nascatur, sicut raritas ex ipsius facultatis libertate, videtur enim solius raritatis, non magnitudinis, causa

Posterior.

esse. Altera difficultas est, quoniam non videtur in delirantibus magnam fieri posse respirationem, & ratio est, quia in mente motis respirationis magnitudo ex ejus raritate dependet, ut dictum est. Sed quomodo rara fiet mente motis respiratio, cum non solùm per multum tempus, sed nec ad *momentum* possit desinere?

Prioris solutio.

Hoc forsitan fuit sophistæ argumentum, quo Galeno obganniens, probare se credidit, *ejusmodi respirationis speciem in deliriis non apparere*. Prima difficultas tollitur, quòd animalis facultas in mente motis non est absolutæ magnitudinis causa, nec cujusvis, sed ejus tantùm, quæ per longa fit intervalla. Nam etiamsi utilitas urgens magnitudinis sit causa communis, nihilominùs causa propria, ob quam magna fit per longa intervalla, hoc est, rara, ipsa est animalis facultas, quæ non minùs magnitudinis hujus, quàm raritas ve-

Posterioris.

ra est causa. Secunda difficultas se solvit, ut enim respiratio ad vitam simpliciter est necessaria, reliquæ autem animales actiones non ita differunt, quia animalis facultas jussu proprio reliquas ad tempus omninò sistit, ac supprimit, respirationem verò neque ad momentum potest, inde tamen non sequitur, haud minui posse, & ut parvam, ita raram fieri. Sed ut revertamur unde digressi; & quæ dicta sunt rectè per-

cipiantur, examinandum est, quid pro *mente* Galenus intelligat, *eaquè mota*? Ulteriùs circa quæ mens mota versetur, & à quibus distrahatur, quomodoque respirare obliviscatur, nedum reliquis suis muneribus fungi? Tandem quomodo urgente necessitate, & facultate robusta existente accidat, raram fieri respirationem? & Gal. 1. *de dyspn. cap.* 12. unà cum Hippoc. raritatis equidem, tarditatis verò non meminerit, cum reliquis capitibus ejus oppositam sæpiùs proposuerit, nimirum velocem.

Quo ad primum, quo *mente* hoc loco constat, Galenum intelligere sensum communem, quem 4 *de loc. aff.* 2. *notitiam sensivam* appellat, quæ ab imaginatione non distinguitur. Ita etiam Hippocrates in aphorismis pro mente, sensum communem intellexit, cujus commune objectum laborem, seu dolorem esse statuit, ut in Algologia aperuimus. Intelligit etiam pro mente *rationem*, ut contra Mercatum *in scholio de loc. aff. in phrenitide.* Quid verò pro *mota* mente sit intelligendum difficiliùs est investigare. Videtur verò tumultuarium indigitare delirium, cum sæpiùs Hippocrates desipientiæ dyspnœam propriam esse scripserit; & ideò Gal. modò *mentem motam* modò *vacillantem* nuncupaverit, pro mente vacillante intelligens rationem tumultuaria phrenitide obsessam: quod colligitur ex 4. de loc. aff. 2. dum ait, se semel synocho correptum circa objecta deceptum esse, non tamen *rationalem facultatem adhuc vacillasse*, hoc est, vera phrenitide laborasse, quæ rationem lædit. Dico tamen, mente mota quodcumq; intellexisse delirium, phreneticum potissimùm, non solum tamen, sed etiam quod est *mœrentium*. Mente igitur mota usus est, immò mente motis, ut quodcunque significaret delirium; ita & plurali numero *deliria* vocavit *primo de dyspn. cap.* 19. dum ait, *in deliriis enim*, & *cap.* 22. *ipsa etiam rara ad deliria*. Cum autem solam phrenitidem exprimere voluit, *vacillationis* nomine usus est, *ut eodem primo cap.* 12. dum ait, *sic etiam, qui mente vacillant*: & singulari numero *delirium* dicit, ut *cap.* 25. scribens: *Delirii autem*

Quid Gal. pro mente intelligat

Quid pro mente mota.

propria: similiter cum Hippocrate *desipientiam* vocat, & sæpiùs hanc vocat, quoniam ut plurimùm hæc difficilis spiratio est cum phrenitide. Porrò fieri respirationem magnam, & raram, non tantùm in delirio tumultuario, sed etiam melancholico, ex Galeno patet 2. *de dyspn. cap.* 6. ubi de Uxore Dealcis cum Hippocrate loquitur, & ostendit, quomodo in ea fieret magna, & rara respiratio, non admodum delirantis, sed *mœrentis*. Conveniunt enim, & discrepant *febricitando deliri & qui aliàs mœrore afficiuntur*. Conveniunt magna, & rara respiratione, quæ est *suspirium* propriæ speciei. Differunt, quia in mœrore, & luctu, qui suspirant revocant spiritum, & cum sonitu expirant, quod ideò *luctuosum suspirium* dictum est ab Hippoc. ut expositimus 10. cap antecedentis libri. Deliri autem magnum, & rarum, sed sine intermittentia, seu revocatione, ac sonitu, spiritum trahunt, & oblivioſum suspirant suspirio. Et ut utraque magna, & rara respiratio in phreneticis, & mœrentibus conveniunt, & discrepant respirationis forma, & specie, ita conveniunt, & discrepant in causis. Etenim mœrentes *duplicem ob causam hoc faciunt*. Prima est, quoniam mœrentes difficulter spirantes *circa curam, ob quam tristantur; conversantur ob id rariùs; & minùs respirantes per multas ex ordine actiones, deindè à defectu coacti, omnem ipsum semel explere coguntur*, & hac causa conveniunt etiam, qui ob phrenetidem magna, raraque afficiunt respiratione, ita sibi vult Galenus, *necessitas quidem à prima causa consimilis est*; utrique scilicet & mœrenti, & phrenetico. Secunda causa, in qua discrepant mœrentes, & phrenetici, est, *quam circa mœrores, & spiritus: & calor intus movetur, qui in alto coacervatus, ubi primùm hominem molestaret, necesse est ampliùs respirare*. In phreneticis verò non intrò magis, quàm extrà movetur, *nisi fortuitò aliud quoddam symptoma existat*. Quare his constat, hujusmodi respirationem non tantùm phreneticis, sed etiam melancholico, & maniaco delirio contingere, cùm mœror utrique delirio communis sit. Item quoque in mœrentibus cum febre luctuosum fit suspirium, & anxiferum

Respiratio magna & rara & in tumultuario & melancolico fit suspiratio.

Quare suspirium in melancholicis & maniacis non sit denominandum obliviosum.

ex ventriculi anxietate. Cæterum qua de causa suspirium in melancholicis,& maniacis obliviosum non sit denominandum, ut in phreniticis, difficultatem habet, cum in prima causa, quæ est causa oblivionis, conveniant. Dum enim mœrentes circa curam, *ob quam tristatur*, *conversantur*, ob id rariùs, & minùs respirant, quàm respirare obliviscuntur, utpote etiam aliò distracti, ut phreneticis contingit. Nihilominùs luctuosum dicitur, non obliviosum absolutè eorum suspirium à potiori facta denominatione; cum enim fit respiratio non tantùm cum oblivione, sed cum *luctu* etiam facta; ideò ab hoc, & non illa denominationem sortitur. Hinc alterius non modicæ difficultatis solutio dependet, cum Galenus in assignatione primæ causæ similem esse statuat respirationem magnam, & raram in phrenetico, & mœrenti, cum tamen diversa sit; mœrentes enim versantur *circa curam*, *ob quam tristantur*, non tamen phrenetici; hi enim circa *visa* conversantur, ut mox dicemus, non circa curas, quia phrenetici non sunt tristes, & mœrentes. Tamen dicendum, in prima causa esse similes mœrentes, & phreneticos, quatenùs utrique distrahuntur, & obliviscuntur, etiamsi distractio sit ad diversa. Ex his ergò apparet, quid pro mente mota sit intelligendum. Ad quæ verò distrahantur, indeque quomodo ipsorum oblivio sequatur, inquirendum remanet. Distrahuntur, conversanturque tàm phrenetici, quàm mœrentes circa phantasmata, sed diversa; mœrentes enim circa *curas*, ob quas tristantur, conversantur; phrenetici verò circa *visa*, seu spectra: ita enim *cum primo de dyspn. cap.* 19. ait, *in hujusmodi enim visis*, pro visis spectra intelligit, circa quæ phrenetici occupantur. Et clariùs *eodem libro cap.* 12. suam aperit sententiam, scribens: *Sic etiam qui mente vacillant*, hoc est, phrenetici, *ut puta in visionibus velut in quibusdam curis habentes, animalium actionum negligentes sunt*. Pro visis verò non curas intelligit, etiamsi dixerit, *velut in quibusdam curis*, ut idem pro visis, & curis intelligere visus sit. Non enim idem est curare aliquid, & de aliquo curam habere; Phrenetici spectra, seu visa curant equidem, totumque suum studium in eis ponunt. At mœrentes circa animi curas, & solicitudines versantur, & ut priores spectra, ita posteriores curas curant. Hæc visa in phreneticis sunt pluribus in locis à Galeno descripta, potissimùm 5. *de loc. aff.* 2. ubi de se ipso historiam narrat, cum æstate ardenti febre æstuaret, & *festucas atro colore excubili eminere, & flocços in vestibus esse putaret, quos auferre tenebat*; in eo enim sola notitia sensitiva, non ipsa ratio vacillabat. Ex horum visione oblivioſum Galenum redditum esse, inde colligitur, cum ab amicis monitus statim intellexit se fecisse, quod in evellendis, & colligendis festucis, flocciſque, ipsi cautione fecerant quadam; sed etiam veri phrenetici flocços, & festucas carpunt, ut 5. *de loc. aff.* 4. Ita quoque in mœrentibus, & vacillantibus contingit oblivionem fieri ob distractionem circa phantasmata, & animi pathemata. In phreneticis attamen etiamsi ob febrem usus auctus sit, tamen non densa, sed rara sit respiratio, quoniam in ipsis plus potest animalis facultatis libertas, & distractio, quàm usus. Et si aliquando usus prævaleat, etiam rara in densam permutatur, ut in delirio cum inflammatione septi transversi, vel alterius visceris, ut alibi diximus & dicemus. Enimverò solius raritatis, & non tarditatis, meminit Galenus primo *de dyspn.* 12. quoniam tarditas, ut velocitas, causaliter ad methodum reducitur, de cujus reductione infrà. Hæc de causa propria magnæ, & raræ respirationis respectu solius facultatis. Hìc quoque opistographi loco dubitari potest, nunquid sola animalis facultas imbecilla sit propria causa parvæ, & raræ respirationis, hujusmodi enim fieri ab hac causa, sæpiùs dictum est; num verò propria, vel communis sit, præsentis est instituti? Ex iis autem quæ cap. 3. de universali methodo dicta sunt, patet, cujusvis facultatis imbecillitatem causam esse communem, & non propriam, cum utrique facultati æquè imbecillitas competat, & consequenter actio parva, & rara. Neque enim in ratione animalis facultatis respiratio quicquam proprii habet, quod pulsui quoque non competat, nisi vel ut jungitur cum respirationis organo, vel ut sola consideratur; at ubi communis roboris, vel imbecillitatis conditio additur, communis, & non propria fit causa. Quemadmodum enim ex propria causarum conditione communi superaddita, communis fit propria, ut patet de anguſtia, quæ ex se communis est, dolori verò addita, fit propria. Ita ex communi conditione propriæ conjuncta, & associata, propria fit communis, ut de facultate animali imbecilla dictum est.

Difficultas

Responsio.

Circa quæ distrahantur tàm phrenetici, quàm mœrentes.

Galenus phreneticus.

Facultatis imbecillitas causa est cõmunis parvæ & raræ respirationis.

SYNOPSIS VI.

De Causis Propriis difficilis respirationis respectu solius facultatis. Et de ejus Imbecillitate.

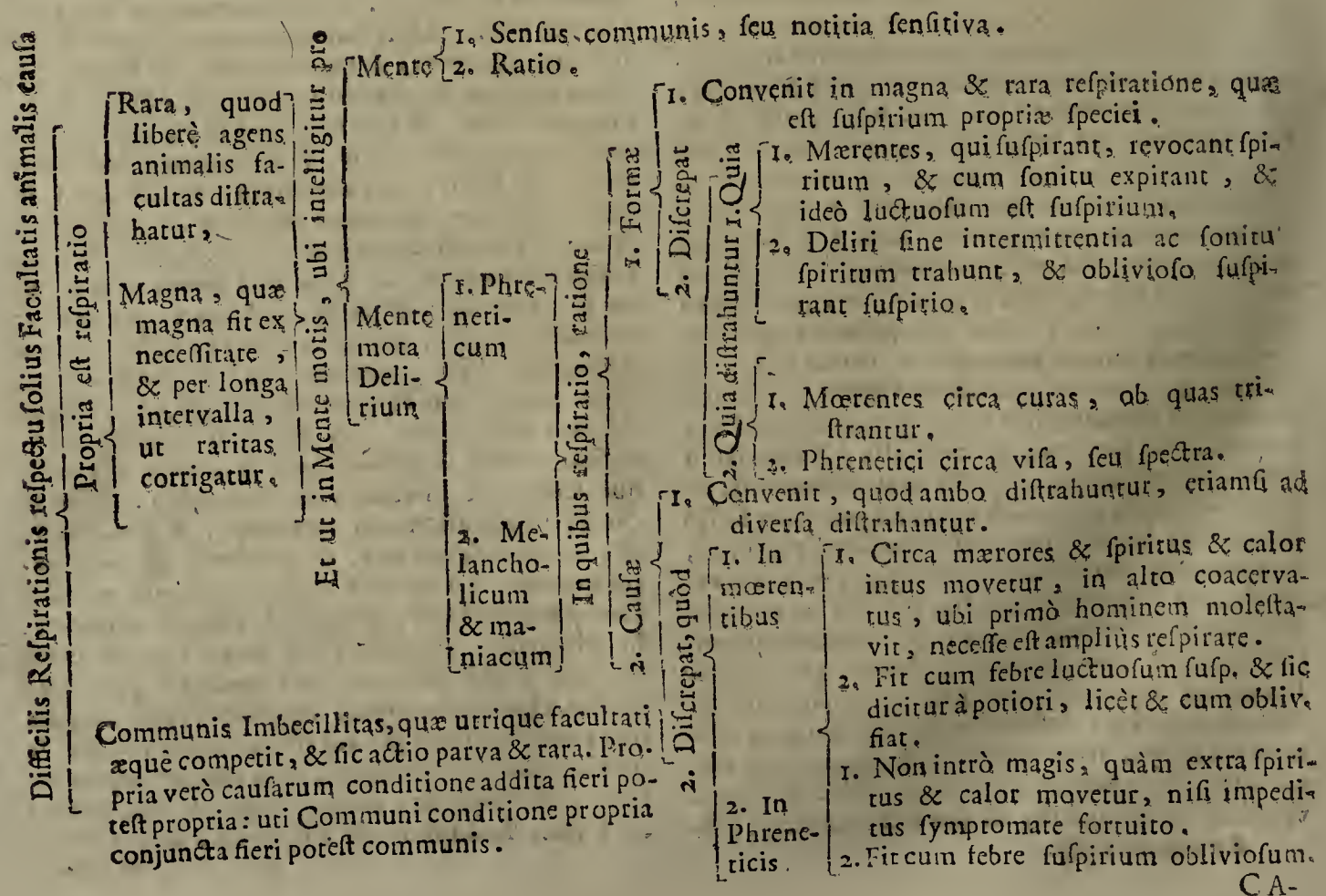

CA-

CAPUT VII.

De causa difficilis respirationis respectu usus animalis, quomodo communis, & propria.

DE hac causa pauciora dicturus sum, cùm capite 2. hujus lib. plura de ea habuerim. Hujus tamen rei cognitionis perfectionis gratia distinctionem afferam de causa communi, & propria, qua non rectè percepta, rem universam citra errorem assequi impossibile existimo. Sciendum igitur, communem causam duplicem esse. Prima communis, & vera, ea est, quæ neutrius unquam est propria, sed semper est communis, quippe utrique eodem tempore, ac modo competens est. Hujusmodi est usus naturalis, qui tã auctus, quàm imminutus eodem tempore, & modo utrique simul competit, pulsui, & respirationi. Neque enim seorsim est videre ex usu naturali aut aucto, aut imminuto pulsum solum, vel solam respirationẽ lædi, sed utraque eodem tempore, & modo eodem coafficitur. Secũda causa communis est, quæ etiam propria. Communis enim est, quia in communi causæ conditione convenit. Est autem propria, quia uni competit, & non alteri eodem tempore, nec modo eodem, potest tamen utriq; eodem tempore, ac modo competere, tametsi non necessariò. Hujusmodi est usus animalis; hic enim, quatenùs cum naturali convenit in communi conditione *usus aucti*, eatenùs causa est communis ejusdem difficilis respirationis speciei, magnæ, velocis, & densæ, ut Galenus scripsit primo *de dysp.* 7. his verbis. *Quæ porrò ex aucto calore, eadem ex animali spiritu ad nutritionem urgente species erunt respirationis difficultatis.* Quatenùs verò usus auctus soli animali spiritui, & non calori naturali, neque eodem modo, neque eodem competit tempore, eatenùs usus animalis est causa propria solius læsæ respirationis magnæ, velocis, & densæ. Soli animali spiritui usum auctum convenire, demonstratum est cap. 2. hujus libri ex Galeno primo *de dyspn.* 7. Non eodem modo convenire pariter ostendimus; animalis enim usus tunc est auctus, quando animalis spiritus vacuatur, & consumitur, ad differentiam naturalis, qui tunc est auctus, quando calor naturalis est auctus. Ita nec eodem modo in usu imminuto cõveniunt, quia solus naturalis tunc est imminutus, quando ipse calor est hujusmodi: animalis autem tunc est imminutus, quando animalis spiritus est auctus, nec ampliùs consumitur. Propterea solus animalis usus auctus tantùm solam inspirationẽ ad magnitudinem, ac densitatem mutat; naturalis verò, ut auctus ad easdem differentias, ut imminutus, ad oppositas. Tandem in expiratione discrepant, hanc etenim & usus auctus, & imminutus ob calorem præter naturam diversimodè permutat, quam nullo modo animalis usus, sive auctus, sive imminutus, lædit. Quare cum usus auctus non eodem modo soli animali competat, & non naturali, ideò hac ratione dicitur causa propria ejusdem difficilis spirationis, cujus causa communis est in ratione usus aucti simpliciter accepti. Quod de usu naturali dici non potest, sẽper enim causa est communis. Occurrit difficultas, non enim verum esse videtur, animalem usum tunc esse auctum ad differentiam naturalis, quando imminutus est spiritus animalis; Galenus enim primo *de dyspn.* 7. quærens, cur in ætate crescentibus magna, velox, & densa fiat respiratio, respondet, fieri *propterea*, *quod illis caliditas amplior existit*; *& illis quidem animalis spiritus substantiam cum corpore coaugeri est necesse*. Si ergò animalis spiritus coaugetur, & ideò respirationem magnam, velocem, & densam reddit, consequens est, tunc usum animalem auctum esse, quando auctus est spiritus animalis, & non imminutus. Similiter inquirens, cur in decrescentibus parva, tarda, & rara fiat respiratio? respondet, quia *minor* in ipsis calor redditur, *& animalis spiritus contabescit*; igitur tunc erit imminutus animalis usus, cum diminutus, & non auctus erit animalis spiritus: & præterea non tantùm ut auctus, sed etiam ut imminutus animalis usus causa erit utriusque oppositæ difficilis spirationis, sicut naturalis. Respondendum, dum tractatur de usu aucto, vel imminuto, tractari de aucto, & imminuto præter naturam, quo sensu diximus, animalem usum tunc esse auctum, cum est imminutus, & consumptus animalis spiritus. Quod satis clarè ex Galeno colligitur primo *de dyspn.* 7. dum habet. *At vero quibus animalis spiritus evacuatur, & ob id cita renutritione opus habent, hi non solùm valdè, sed & citò, & densè respirant: quibus verò nihil evacuatur, hi contrariam illis habent inspirationis speciem.* Et clariùs de exercitiis infrà. *In currendo namque, & luctando, & quomodocumque aliàs viriliter exercendo, valdè, velociter, et densè inspiramus, quiescentes verò parum, tardè, et rarè: propterea quod in concitatis motibus caliditas quidem augetur, consumitur autem spiritus animalis: ubi verò quiescimus, & immoti manemus, caliditas marcescit, spiritus autem aut nullo modo, aut omninò modicè consumitur.* Est ergò præter naturam auctus usus animalis, quando consumptus, & per consequens imminutus est animalis spiritus: tuncque præter naturam imminutus est, quando secundum naturam auctus, aut saltem modicè consumptus. Quod autem de usu animali, & præter naturam imminuto dictum est, etiam secundum proportionem de eodem secundum naturam aucto, & imminuto subaudiendum. Increscentibus namque si animalem spiritum coaugeri cum corpore est necesse, mole majorem, & copiosiorem fieri quoque opus est, (hoc enim significat, animalem spiritum coaugeri cum corpore;) ut ergò mole major, & copiosior fiat spiritus, respiratione magna, veloci, & densa indiget, qua copiosiorem ad se aerem alliciat. Similiter increscentibus naturaliter mole minor tunc animalis redditur spiritus, cum ejus urgens necessitas respirationem magnam, velocem, & densam expostulat, ut qui minor major fiat. In decrescentibus sanè res captu est difficilior, secundum tamen proportionem naturalis ad præter naturam res est intelligenda; non enim eorum contabescens spiritus imminuti usus rationem sortitur, sed aucti secundum naturam, habito respectu ad ætatem ipsorum decrescentem, & ideò talis ipsis respiratio fit, parva nimirum, tarda, & rara, qualis à natura requiritur. Cujus rei signum est, quoniam si decrescentibus animalis spiritus, magis quàm oporteat, decreverit, & cõtrabuerit, augetur respirationis magnitudo, densitas, & velocitas; ut propterea etiam decrescentibus tunc præter naturam animalis usus sit auctus, quando præter naturam est imminutus, & consumptus animalis spiritus: imminutus verò secundum naturam auctus esse dicitur, respectu ejusdem eadem ætate præter naturam aucti. Verùm enimverò quòd de usu animali aucto pro læsa respiratione, ceu de propria causa, dictum fuit, ut exactè percipiatur, nobis demonstrandum relinquitur, quibusnam præter naturam affectibus contingat, solum usum animalem sine naturali solam immutare respirationẽ; hoc namque Galenus quidem *de dyspn.* 7. tetigit, non solius tamen animalis, sed utriusque simul exempla indigitavit de crescentibus, & currentibus, de quibus suprà. Hujusmodi ergò sunt apolepses, seu spirituum interceptiones, quarum meminit Galenus 4. acut. text. 23. & 37. quæ in venis, & arteriis jugularibus fiunt, è quibus epilesiam, & apoplexiam privativam fieri libro de Polyæmia scripsimus. Differunt namque apoplexia positiva, & privativa, illa enim ut fit per essentiam, & per primariam affectionem in cerebro, ita respirationem habet magnam ex usu cordis aucto, à quo etiam spuma apoplectica, & inæqualem ob facultatem impeditam. Privativa verò, sicut cerebrum privativo laborat cõsensu ob spirituum interceptionem; ita respirationem magnam, ac densam sortitur, necnon inæqualem ob spirituum animalium resolutionẽ ex vitalium suffocatorum penuria pendẽtem; nec tamen apolepsis fit peripneum, de qua Hipp. in Coacis. Ideò multum aeris per nares inspiratur, ut animalium jactura quò magis fieri potest, ipsius aeris usura resarciatur; propterea solus usus animalis in apolepsibus causa fit propria solius difficilis respirationis. Sed ut ad priorem de communi causa, unde digressi, distinctionem regrediamur sciendum, illud idem de sola angustia, & facultate imbecilla sentiendum, ac de usu animali. Utraque enim, ut communi conditione, vel angustiæ, vel imbecillitatis,

Communis causa diff. respirat est duplex.

Soli animali spiritui usus auct. convenit.

Dubium.

Responsio.

Qualis respiratio in validis exercitiis.

Quomodo usus animalis propter naturã auctus dicatur, & quomodo imminutus.

Qualis in crescentibus, & decrescentibus respiratio.

In quibus affectibus solus usus animalis sine naturali solã respirationem immutet.

Differẽtia inter positivam & privativã apoplexiã.

cillitatis, communis eſt læſi pulſus, & reſpirationis cauſa; ita ſeorſim utraque unius, & non alterius, cauſa eſſe poteſt propria hoc modo. Anguſtia quidem, quatenùs indiſcriminatim, & reſpirationem lædit, eatenùs communis eſt cauſa. Anguſtia verò aſperarum arteriarum ſolam lædens reſpirationem, ejus hoc modo eſt propria cauſa. Ita cùm ſolas lenes obturat, ſolius pulſus læſi cauſa eſt, Nam etſi lenium arteriarum anguſtia non tantùm pulſus alterari, ſed etiam aliquando reſpiratio poſſit, ut in Antipatro, non tamen in omnibus neceſſariò, nec in eodem ſemper, ut de eodem Antipatro ex Galeno patet 4. de loc. aff. ult. Idem eſt de facultate imbecilla ſtatuendum, cum & ſenſim, & conjunctim ex ipſa lædi poſſit pulſus, & reſpiratio; ideoque tali acceptione communis, ac propria cauſa eſt vocanda. Quod aſſertum volumus ad diſcrimen cauſę proprię difficilis ſpirationis, quę ita eſt propria, ut nullo modo communis eſſe poſſit, ſive pendeat à facultate cùm organo conjuncta, ſive à facultate per ſe ſumpta.

Anguſtia quomodo communis, & quomodo propria læſæ reſpirationi cauſa.

SYNOPSIS VII.

De Cauſa difficilis Reſpirationis reſpectu uſus Animalis, quomodo communis & Propriæ.

- Cauſa difficilis Reſpirationis reſpectu uſus Animalis
  - Communis duplex
    - 1. Ea eſt, quæ neutrius unquam eſt propria, ſed ſemper eſt communis, quippe pulſui & reſpirationi competit eodem tempore, & modo, & eſt uſus naturalis, tàm auctus, quàm imminutus.
    - 2. Ea, quæ poteſt eſſe
      - 1. Communis, quia in communi cauſæ conditione uſus aucti convenit.
      - 2. Propria, quia uni competit & non alteri, eodem tempore, & modo, & eſt, Uſus animalis. Anguſtia. Facultas Imbecilla.
  - Propria, quatenùs uſus auctus ſoli animali ſpiritui, & non Calori naturali competit, neque eodem modo tempore
    - Uſus
      - Auctus
        - Animalis tunc eſt, quando animalis ſpiritus vacuatur, & conſumitur, ut in apopleſibus.
        - Naturalis tunc eſt, quando Calor naturalis eſt auctus.
      - Imminutus
        - Animalis, quando animalis eſt auctus, nec amplius conſumitur, aut modicè conſumptus eſt.
        - Naturalis, quando ipſe Calor eſt imminutus.

CAPUT VIII.

De Cauſa inæqualis reſpirationis communi, & propria.

ULtimo loco inæqualis reſpirationis cauſæ tùm communes, tùm proprię ſunt perpendendę, tam penes ejuſdem inæqualitatis differentias primo, & ſecundo libro adductas, quàm circa ipſas quatuor difficilis reſpitationis ſpecis communes, & proprias: ita inæqualitatis cauſæ patebunt, nedum ejus quæ ſupra eas quatuor quintā addit. Cum ergò alibi dixerimus, duplicem eſſe inęqualitatem, eſſentialem, & accidentalem, rurſus ſcire eſt neceſſe, inæqualitatem accidentalem, reſpectu cauſarum à quibus dependet, pariter duplicem eſſe, communem, & propriam. Accidentalis inæqualitas cōmunis eſt duplex. Prima fit ex coarctatione, ſeu anguſtia aſperarum arteriarum; anguſtia enim cauſa eſt communis inæqualitatis reſpirationis, & pulſus, prout vel ad lenes, vel ad aſperas atterias, vel ſimul ad utraſque attinet, per eſſentiam, aut per conſenſum affectas, cum ſcilicet lenes obturatæ, ac plenæ aſperis comprimunt, ut Antipatro accidit, de quo de cauſa in ſpecie, vel vice verſa, cum aſperæ comprimunt lenes, & de hac coarctationis cauſa communi egit Gal. 1. *de dyſp. c.* 10. 11. 17. 18. & 23. Et hęc inęqualitas communis ob coarctationem cum ſit inæqualitas ſecundum motum, ſingularis, vel ſyſtematica eſſe poteſt, vel in una, vel in pluribus reſpirationibus, prout major, & minor eſt ipſa coarctatio; & hæc eſt illa inæqualitas accidentalis communis, quæ ad magnam, & denſam reducitur. Secunda inæqualitas accidentalis communis pro cauſa habet facultas animalis imbecillitatē. Tamē cum facultatis imbecilla fiat tùm ob ſolam reſolutionem, tùm ob ejus concentrationem, ac impedimentum, mirum eſt, cur Galenus omnibus tribus libris *de dyſpn.* prioris, & non alterius meminerit. Solius ſanè imbecillæ ob reſolutionem meminit lib. 1. cap. 18. & potiſſimùm in capitis decimi ſeptimi calce, dum ait: *Relatum etiam de illis, quòd ob facultatis debilitatem pulſum inæqualitas fieri poſſit, cum præ impotentia arterias pro una vice perfecte dilatare non poſſit: reſiſtunt enim interiorem, & conquieſcunt, velut ſenes circa viam perficiendam. Fieri autem poteſt aliquando, & circa reſpirationem quædam inæqualitas ſecundum ea, quæ juxta unam actionem, tùm quæ circa plures contingit, & ſyſtematicæ à Græcis appellatur, ob quandam facultatis ipſam efficientis debilitatem.* De eadem facultatis imbecillitate ob reſolutionem, tanquam de cauſa communi inæqualis reſpirationis, intermittentis nimirū, locutus eſt eodem libro cap. 23. & 4. de loc. aff. 5. & 7. Verùm de alia facultatis imbecillæ ob concentrationem ſpecie in libris, ut dixi, de difficili reſpiratione nil prorſus dixit, cujus rei cauſa mihi eſt ignota. Ni dicamus, Galenum prædictis libris nil de ipſa ſcriptum reliquiſſe, eò quòd ejus cauſa, non ad ipſum thoracem, vel ejus partes, aliquo modo attineat, ſed ad partes extra thoracem; propoſuerat autem ſibi Galenus agere tantùm de cauſis illis dyſpnœę, quæ aliquo modo ad thoracē ſpectant in libris de difficili reſpiratione. Quamobrem ſicut animalis facultatis ob reſolutionem imbecillitas ex ſpinalis medullæ,

Inæqualitas accidētalis reſpectu cauſarū duplex eſt.

Inæqualitas cōmunis ſecundum motu eſt ſingularis, vel ſyſtematica.

Facultatis animalis imbecillitas ob reſolutionem & concentrationē.

vel

vel ſepti tranverſi, vel alterius ſimilis refrigeratione oboritur: ita alterius imbecillæ cauſa principaliter impedimentum eſt ex anguſtia, nullo modo ad thoracem, ſed ad influentis facultatis originem, cerebrum nempe attinens, cum anguſtum redditur, ſicut in apoplexia, ut vix animalis facultatis ad nervos muſculorum thoracis influxum admittat. Ob hanc enim anguſtiam reſpirationem ſecundum motũ, hoc eſt, intermittentem, & ſecundum tranſitionem ad varias differentias inæqualem fieri, patet ex Galeno 3. de loc. aff. 10. dum de apoplectica reſpiratione loquitur ſtatuens ex vehementia, quæ ſpirationi infertur, apopleſiæ magnitudinem dijudicari ejus verba ſunt: *Cum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: cum verò paulum impedimenti eſt, parvam in cerebro noxam eſſe conjicere oportet. Sanè omnium peſſima ſpiratio putanda eſt, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Et ſanè mori contingit apoplecticos ob id, quòd ſpirare non poſſunt.* Non poſſunt autem ſpirare, quia impeditur facultas, & impedita tandem ſuffocatur. Ex hac cauſa reſpirationem fieri intermittentem cùm in una, tùm in pluribus reſpirationibus, immò deficientem, & reciprocam, patet, dum ait, *quæ & intermittitur, & cum violentia trahitur.* Fieri in ea tranſitum inæqualem ad varias differentias, magnitudinem ſcilicet, ac parvitatem; denſitatem, ac raritatem, quemadmodum etiam in pulſu inæquali collectivo ob facultatem aggravatam, patet, cum primum ait, *magna cum violentia trahi*, magna enim ita fit reſpiratio ob uſum cordis auctum, quin immò & denſa, à quo etiam fit ſpuma apoplectica. Et dum ſubjungit, *mori Apoplecticos ob id, quòd ſpirare non poſſunt*, apparet, parvam, & raram fieri ob facultatis impeditæ imbecillitatem. Ita quoque inæqualis pulſus differentias, cauſaſque diſtinguimus; Si enim ex reſolutione imbecillitas naſcatur, nulla in ipſa pulſus inęqualitate ſingulari, vel collectiva obſervatur ad magnitudinem tranſitio, ſed inæqualitas eſt cum ſola parvitate, & raritate conjuncta: ſi verò ex impedita, & aggravata facultate inæqualitas pendeat, tranſitus fit inæqualis ad magnitudinem, & denſitatem, ſeu crebritatem, nedum ad parvitatem, & raritatem. Ulterius quoque in apoplexia ea fit inæqualis reſpirationis ſpecies, quæ dipnoa dicta eſt, leviori ſcilicet apoplexia, ſicut in fortiori fit intermittens. Cùm enim dipnoa fiat ex anguſtia cum uſu aucto conjuncta, ſi accidat in apoplexia mitiorem eſſe anguſtiam, inæqualis reſpiratio eſt intercurrens, quæ eſt dipnoa in leni apoplexia: ſin autem contingat, fortiorem eſſe anguſtiam, inæqualis ſpiratio fit intermittens, ut in forti apoplexia. Quod colligo ex eodem Galeno loc. cit. dum ait, *cum verò paululum impedimenti eſt*, nimirum, cum parum eſt impedita reſpiratio, pauca eſt in ipſo cerebro *noxa*, hoc eſt *anguſtia*; ideò ſicut ob magnam noxam in forti apoplexia fit inæqualis ſpiratio intermittens, ita ob minorem anguſtiam urgente uſu in levi apoplexia inæqualis reſpiratio fit intercurrens. Quamobrem ex ſola facultatis imbecillitate, ſeu reſolutione inæqualitas fit tantùm ſecundũ motum interruptum, non tamen ſecundum inæqualem tranſitionem ad varias differentias, quippe rara, & parva fit ſemper. At ex facultate aggravata utroque modo fit inæqualis & ſecundum motum, & ſecundum differentias: & quidem ratione motus bifariam, intermittens, & intercurrens, ut dictum eſt. Cæterùm eadem inæqualitas ad modum pueri plorantis, ut communem reſpirationi; & pulſui, competentem, ita propriam habet cauſam ſoli reſpirationi: & eſt muſculorum thoracis convulſio, quam hujuſmodi parere dyſpnœam ex centies dictis conſtat. Et non tantùm ex convulſione, ſe ex quolibet alio erranti muſculorum motu inæqualis redditur, qualis eſt tremor, & palpitatio, ut habetur ex primo *de dyſp. cap.* 18. dum Galenus ait. *Sunt igitur propriæ muſculorum affectiones cõnvulſiones, palpitationes, & tremores.* Et paulò infrà. *Quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit, crurum muſculis aut trementibus, aut palpitantibus, aut convulſis, ita & reſpiratio aliquando fit inæqualis propter thoracis muſculos offenſos.* Quoniam verò ex convulſione ut plurimum talis fieri contigit reſpiratio, hinc eſt, quòd Hippocrates & Galenus ejus potiſſimùm meminerint. Ad quas autem methodi differentias hæc inæqualis & accidentalis propria ex convulſione referatur, jampridem dictum eſt, ad magnam ſcilicet, ac denſam. Dubitatur hoc loco, an ex utilitate adaucta, tanquam ex communi cauſa fieri poſſit reſpiratio inæqualis intermittens? Dubitandi occaſio ex eo eſt deſumpta, quoniam hactenùs ſuppoſitum eſt, ex uſu aut aucto, aut imminuto, æqualem ſemper fieri reſpirationem, aut magnam, & denſam, aut parvam, & raram; ſicuti etiam pulſus ex uſu aucto æqualis eſt. Hoc namque docuit Galen. 2. de cauſ. pulſ. 5. (quem locum etiam obſervavit Capivacceus de pulſibus cap. 19.) videlicet ex uſu aucto non fieri ſenſibilem inæqualitatem, ſed ſolummodò ex inſtrumenti ineptitudine, & facultatis imbecillitate. Galenus tamen ſecus ſentire videtur 3. de loc. aff. 7. ſcribens. *Eſt & alias dyſpnœæ ſpecies, cum veluti brevi quadam quiete intercipitur opus thoracis, idque nonnunquam inſpirando, nonnunquam expirando, ſive hoc accidat ob muſculorum thoracis convulſionem, ſive ob caloris copiam;* videtur autem hæc eſſe inæqualis ſpiratio intermittens, quam non tantùm ex convulſione, verùm etiam ex uſu actio fieri autumat. Tamen ſi Galeni locus rectè intelligatur, patebit ex utilitate adaucta, haud intermittentem fieri reſpirationem; ſunt enim ſubſequentia antecedẽtibus verbis conjungenda, cum enim ait; *ſive ob caloris copiam*, ne quis crederet, inæqualem reſpirationem ex uſu aucto, ut ex convulſione, proficiſci, ſubjungit, *cogentis laborantem continenter vel inſpirare, vel expirare*: ſi enim ex calore continens fit reſpiratio, hoc eſt denſa admodùm, ut continua eſſe videatur, conſpicuum eſt, ex hac cauſa non media quiete thoracis opus intercipi, inſpirationem ſcilicet, & exirationem. Er enim brevi quiete thoracis opus intercipi duplicem habet ſenſum; proprium, & improprium. Proprius eſt, ut brevi quiete alteruter reſpirationis motus intercipiatur, inſpiratio, vel expiratio: & hoc modo reſpiratio inęqualis intermittens redditur. Improprius eſt, ut brevi quiete thoracis motus intercipiatur, hoc eſt, ut brevis ceſſatio inter utrumque reſpirationis cadat motum, & ita reſpiratio continens, ſine denſior efficitur, non tamen inæqualis. Ex uſu igitur aucto continens, non tamen inęqualis, fit reſpiratio. Demum accidentalis inæqualitas, non quidem ſecundum motum, ſed differentiam ſecundum magis, & minus è propria dependet cauſa, cum nimirum ex ſimplici dolore inæqualis fit reſpiratio parva, & tarda, ut ſæpè demonſtravimus. Et hæc de inæqualitate accidentali ſecundum motum, quæ reſpirationis ſpeciei ſua natura æquali accidit, ex cauſa tùm communi, tùm propria. Porrò eſſentialis inæqualitas differentiis ex ſua natura ſemper inæqualibus inæqualitate differentiarum competens, ex propria ſemper oritur cauſa, quemadmodum difficilis ſpirationis ſpecies, quæ ita inæquales ſunt, propriæ ſunt, nunquam communes. Cauſarum propriarum altera eſt *dolor*, altera *delirium*: prior parvam, & denſam inæqualem: poſterior magnam, & raram inæqualem efficit. Poſtremo loco, ut capiti colophonem imponamus, adnotandum, inæqualitatem accidentalem, quæ communi competit differentiæ, magnæ, & denſæ, aliquando per accidens cum propria catulire, ut quæ ex convulſione fit inæqualis, ratione enim deſipientiæ fit magna, & rara, ut de Dromadæ Uxore apud Hippocratem patet, quam convulſam interiiſſe adnotavit, & tamen *ſpiritum magnum, & rarum revulſum* habuiſſe, ſcriptum reliquit, ob deſipientiam, ut Galenus explicuit 3. *de dyſpn. cap.* 9. & nos 2. *lib.* Ira quæ ex anguſtia aſperarum arteriarum, tanquam ex communi cauſa, magna fit reſpiratio reſpectu thoracis, parva evadit, ſi anguſtia ipſum afficiat thoracem. Hucuſque igitur de cauſis ſynecticis difficilis ſpirationis reſpectu Inſtrumenti, Facultatis, Uſuſque.

Tranſitus inæqualis ad varias reſpiratio. nis differentias.

In fortiori anguſtia inæqualis ſpiratio fit intermittens.

Ex omni erranti muſculorum motu inæqualis redditur reſpiratio.

Dubium.

Reſponſio.

Quando accidentalis inæqualitas ẽ propria dependeat cauſa.

Cauſa eſſentialis inæqualitatis propria duplex dolor & delirium.

SYNOPSIS VIII.

De Causis inæqualis respirationis.

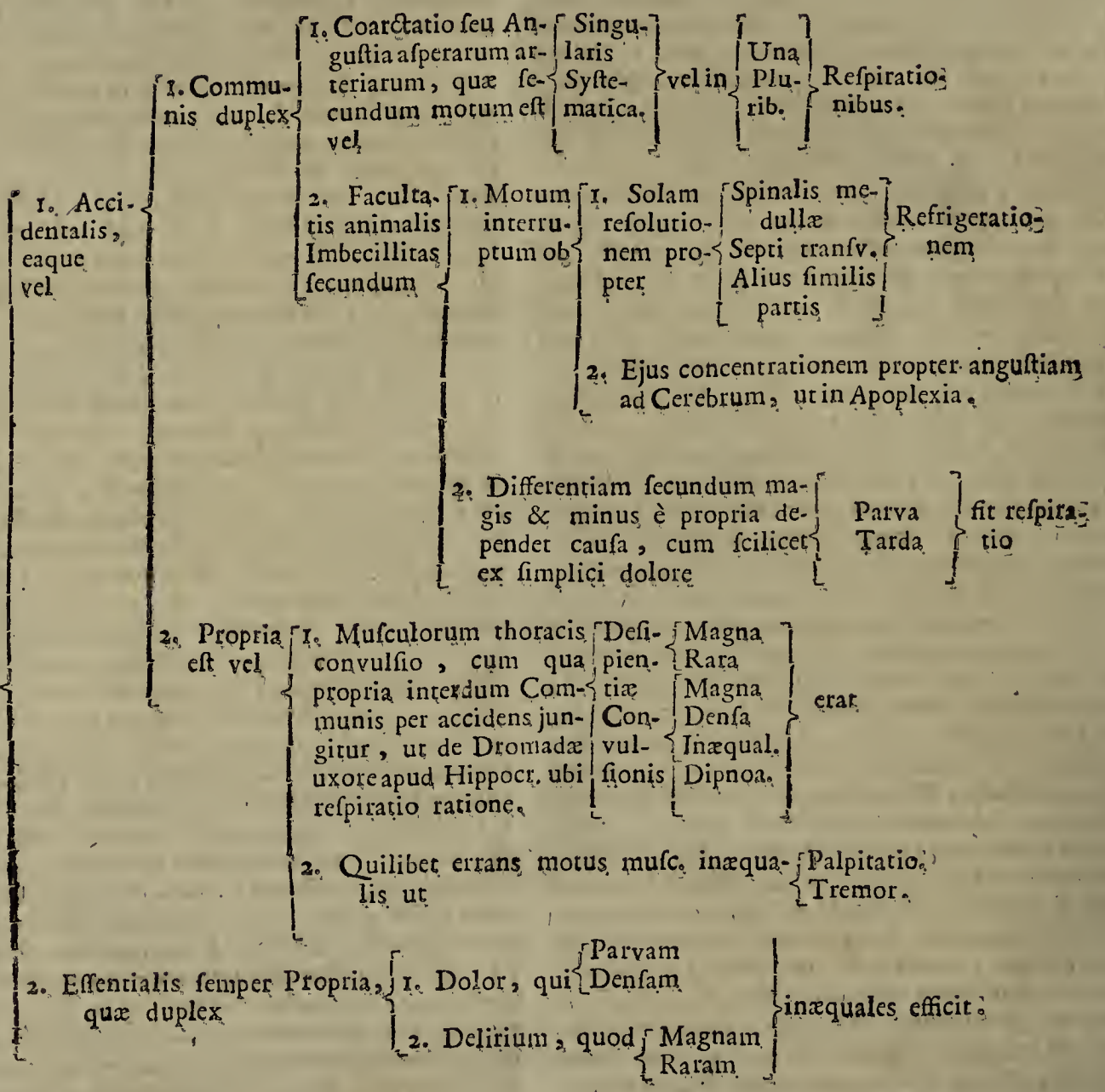

CAPUT IX.

De Causis Secundariis communibus, & propriis difficilis respirationis.

POst causas dyspnœæ synecticas, quas Galen. 1. *de dysp. cap.* 23. *principalia causarum genera* nuncupavit, quæ ipsum facultatis, usus, & instrumenti trivium componunt, causę sequuntur secundariæ, alterantes quidem, sed non generantes respirationem. Et hæ quoque ut pulsuum, ita respirationum causæ sunt communes, & propriæ. Communes quidem quatenùs utrique competunt, respirationi, & pulsui. Propriæ autem, quatenùs soli respirationi. Sunt causæ secundariæ naturales, præter naturales, & non naturales. *Non naturalibus* fororiant pulsus, & respiratio, ut videre est apud Galenum primum *de dyspn. cap.* 7. ubi inductione demonstrat, ad easdem specie differentias vario modo mutari respirationem *in anni temporibus, regionibus, aeris constitutionibus, exercitiis, lavacris, somno*, reliquisque ad res non naturales attinentibus, ad quas etiam pulsus mutantur, prout videlicet augetur, vel exolvitur naturalis usus. At in *naturalibus* causis partim conveniunt; partimque diferebant respiratio, & pulsus. Conveniunt quo ad naturalia in *sexu* & *ætate*: & quanquam Galenus loco citato de *sola ætate*, & non de sexu sit locutus, tamen quod de ætate, illud idem de sexu est subaudiendum. Discrepant pulsus, & respiratio in naturalibus ratione temperamenti. Quod ut percipiatur, distinguendum est de temperamento, quatenùs vel corpus, vel animum afficit. Temperamentum enim, ut qualitatibus corporalibus corpus afficit: ita qualitatibus spiritualibus, moribus nimirum, animum ad sui naturam imprimit (animi enim mores sequuntur corporis temperaturam.) In temperamento igitur, ut corpus qualitatibus corporeis afficit, conveniunt pulsus, & respiratio: in eodem tamen, quatenùs animum moribus inficit, discrepant. Priori quidem conveniunt, qualis enim est temperamentalis qualitas, talis etiam est pulsus, ac respirationis conditio. Posteriori verò discrepant ob rationem à Galeno assignatam primo *de dyspn. cap.* 18. quam libro primo cap. 13. nos declaravimus; in animi enim passionibus ob morum diversitatem variis, hominibus variat respiratio, & ad inæqualitatem permutatur, quod de pulsu non verificatur. Quandoquidem etiamsi examinis pathematis pulsus quoque mutetur, is tamen in omnibus æquè mutatur, diversimodè respiratio ob diversos animi mores; felices enim, & ærumnarum expertes, ac molles circa singulas actiones inæqualiter respirant, etiamsi nihil adeò magnum eos cogat: qui verò ad laborem industrii, ac generosa mente præditi sunt, neutiquam, ni eorum facultas insigniter debilitatur. Hinc est, quòd quidem non ex animi passionibus, quæ sunt res non naturales, sed ex animi moribus, qui sunt naturales, sola mutatur respiratio, non pulsus. Tandem in præternaturalibus causis conveniunt, & discrepant, hoc est, in affectibus præter naturam; communi quidem angùstia, & facultatis imbecillitate, ceu communi causa conveniunt; peculiari verò, ni-mirum dolore, & delirio, discrepant.

Causæ secundariæ diff. resp. duplices communes & propriæ.

Quomodo pulsus & respiratio conveniãt, & discrepent in naturalibus præter naturalibus & non naturalibus causis.

SYNOPSIS IX.

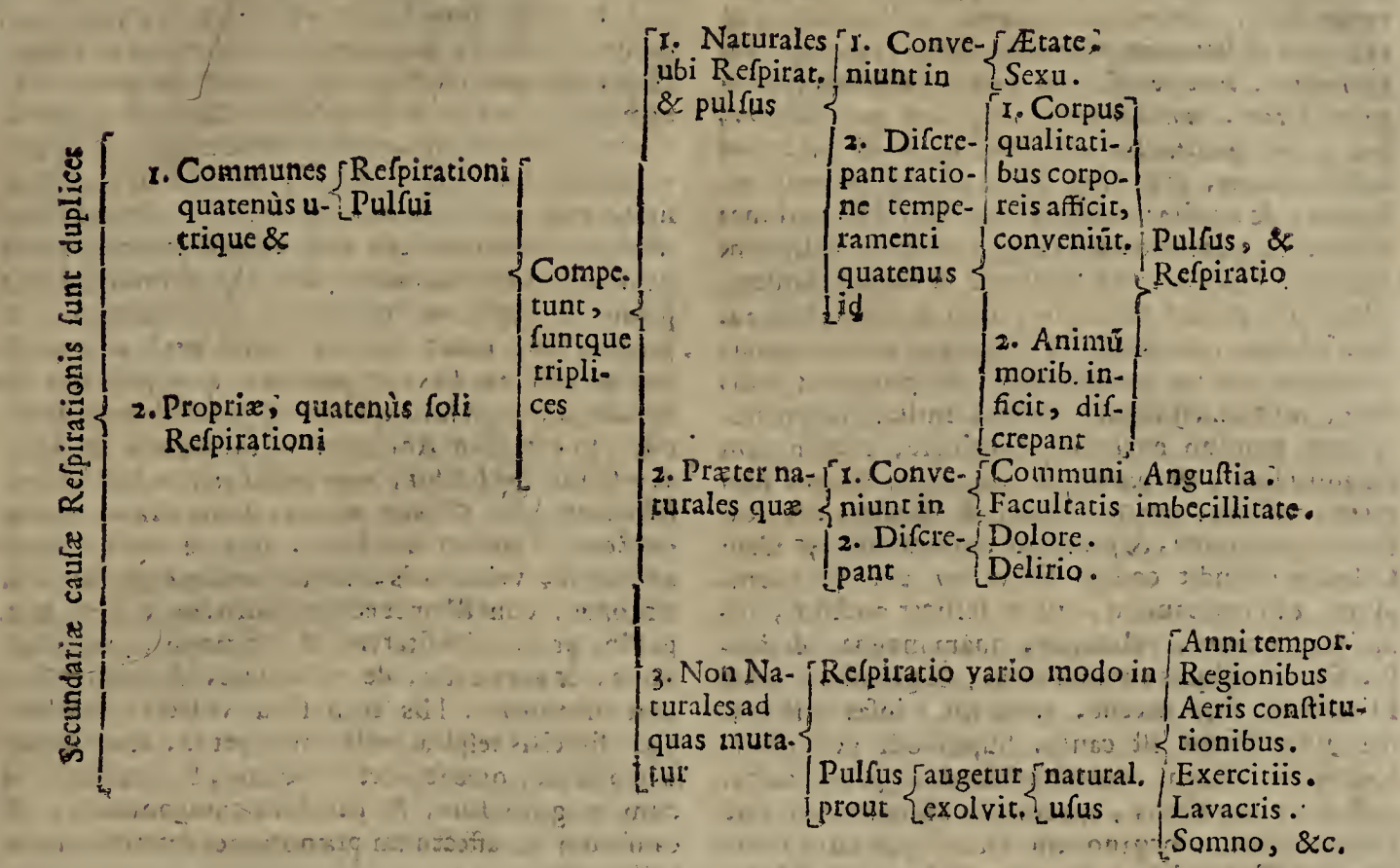

CAPUT X.

De simplicium, necnon per se, mutuoque compositarum difficilis spirationis differentiarum ad causarum prænotiones inutilitate.

EXplicata causarum difficilis spirationis natura in genere, supereſt pro methodi complemento examinate, quando ad ipsas quinque cardinales differentias methodum componentes reliquæ, quæ formali ad ipsas nequeunt, causali referantur reductione, ut differentiatum superfluitas à scientifica hac methodo rejiciatur. Hanc verò causalem assequemur reductionem, si reliquarum differentiarum ad causarum, à quibus dependent, prænotionem indigitandam inutilitatem ostenderimus. Hanc primùm de simplicibus, mox de mutuò, ac per se compositis, demonstrabimus. Differentiæ sanè simplices nullam certam, ac determinatam causam seorsim demonstrant; singula enim earum indiscriminatim communem causam præsagit, vel propriam. Communis causa est *usus;* propria est *affectus*. Ita enim sola *magnitudo*, vel usum auctum, vel affectum, delirium nempè indicat. Similiter *parva* respiratio, vel usum imminutum, vel affectum dolorem. Sic *raritas*, vel usum imminutum, vel affectum, delirium. Pariter *densitas* vel usum auctum, vel affectum, dolorem. Et quod dictum est de raritate, & densitate, idem subaudiendum est de velocitate, & tarditate impermixta. Quamobrem simplices differentiæ nullam certam causam designant. cum non magis propriam, quàm communem; neque hanc magis, quàm illam, sectantur solæ. Nunquid ergò, quòd non simplices, compositæ forsan præstabunt? Primo sanè obtuitu quæ per se, mutuoque compositæ sunt differentiæ ad prænotionem utiles, nedum artificiosæ esse videntur. Sunt enim hæ omnes, quæ vatio modo componuntur tarditate, velocitateque magnitudini, ac parvitati conjugatæ. In contrarium tamen colligitur ex Galeno primo *de dyspn. cap.* 23. dum ait. *Porrò non solum ex demonstratione, differentiam circa velocitatem, & tarditatem non necessariam ad prænotionem esse (nam neque si solam accipias, neque si cum aliis copules, commoditas aliqua ex illis fit manifesta) sed ex ipsa rei natura apparet*, & ideò superiore capite statuerat, *neque omninò opus nos habere velocitatis, ac tarditatis meminisse*; hacque ratione *libro* 3. *cap.* 9. circa finem Hippocratem excusat, quippe, *aut velocis, aut tardæ respirationis prænotionum libro haud meminerit*, quia non utiles, sed ut reliquæ, *utilibus continentur*. In oppositum tamen utilissimas esse differentias scribit: & videtur primùm hæc contradictio hauriri posse, cùm primo *de dyspn. cap.* 22. sermonem instituens de iis, quibus rara, & magna penitùs fit respiratio, negat eis velocem, ac tardam fieri, habet enim. *Mente motis rara penitùs, & magna, velox autem non omninò, neque tarda*. Et tamen *cap.* 20 iisdem magnam, ac tardam fieri affirmat, scribens: *Rursus verò magna, & tarda solis mente motis contingit, atque his non semper*. Hujus differentiæ quoque utilitatem proponit eodem libro *cap.* 9. ubi loquens de respiratione, quæ fit in dolore, ait, in dolore sine ardore tardam, & parvam fieri respirationem, *& cum sanè hic solus affectus fuerit, nempè dolor quidam thoracis partium, non verò urgeat utilitas, manente videlicet calore cordis intra terminos à natura constitutos, tunc motus thoracis manifestè tardior redditur*. Loquens præterea eodem capite de respiratione difficili, quæ fit in dolore mixto cum aucta utilitate, non quidem parvitatem mutari, sed neque velocitatem exolvi, putat; densitatem verò magnitudini succedere, ejus verba sunt. *Si verò ardor quidam in ipso corde oboriatur, velocitas quidem non exolvitur ob eas, quas anteà diximus causas, aufertur autem etiam hic multum de magnitudine, verùm pro ea densitas generatur ob urgentem necessitatem*. Igitur præter densitatem, & parvitatem in doloribus non negligenda erit velocitas, & tarditas. Et *cap.* 16. ejusdem agens de inæquali respiratione, quæ fit in dolore cum usu aucto, docet, inæqualitatem fieri circa densitatem, & parvitatem, non verò circa velocitatem, & tarditatem, sic scribens: *Densus, & parvus spiritus semper hoc modo dispositus est, magnus autem rarò, tardus verò nihil magis, quàm velox, propter repentinam ipsorum in utramque partem transitionem*. Præterea tarditatem, & velocitatem eum non neglexisse patet, dum eodem in loco de inæquali loquitur spiratione, quæ circa magnitudinem, & raritatem mente motis fit; ait namque his parvam ab eo, quod secundum naturam fieri, quando ab utilitatis quantitate pauxillum deficit: at verò magnam fieri mutationem, cùm ejus multum defecerit; idcircò cessationum quantitatem, motuum verò quantitatem, & qualitatem immutari. Constat verò pro motuum qualitate velocitatem, ac tarditatem intelligere; dictionis enim sensus est, ubi unà cum delirio utilitas admodum est imminuta (ut in mœrentibus,) non tantum circa raritatẽ, sed etiam circa tarditatem immutatio, & inequa-

Simplices differentiæ nullã certam causã seorsim demõstrant.

An differentiæ per se & mutuò compositæ ad prænotionem utiles sint?

Contradictoria Galeni loci examinatur.

Pro motuum qualitate velocitas & tarditas Intelligitur.

litas eſſe contingit, dictio hæc eſt, *Quin & quantitas utilitatis quamdiu quidem parùm deficit à ſingulis actionibus, parva eſt ab eo, quod ſecundùm naturam habet, immutatio: quando verò defectus ab eo, quod eſt ſecundùm naturam, habet, contingit ſatis multus, tunc neceſſarium jam ceſſationum quidem quantitatem, motuum verò non ſolùm quantitatem, ſed etiam qualitatem alterari, atque ob id totam reſpirationem, &c.* Non igitur negligenda erit velocitas, & tarditas reliquis copulata. His rationes accedunt, quæ velocitatis, ac tarditatis utilitatem ſuadent. Quoniam etſi tarditas, & velocitas, quemadmodum probat Galenus primo *de dyſpn.* cap. 22. cum raritate, & denſitate copulatæ nullam determinatam cauſam communem, & propriam indicent, non tamen ſequi videtur, nullam ad prænotionem omninò energiam continere; etenim cum magnitudine, & parvitate conjugatæ ſaltem non minùs utiliter, quàm raritas, & denſitas cum eadem magnitudine, & parvitate, indicabunt, ut idem Galenus oſtendit eodem libro cap. 20. Sit exemplum, eandem cauſam, uſum ſcilicet auctum, indicabit, magna, veloxque, quàm magna, & denſa, ſic de reliquis communibus, & propriis. Adde id maximè fore neceſſe, quod inter ipſas differentias diſtinctionis eſt cauſa: hujuſmodi verò eſt velocitas, ut Galenus docuit primo *de dyſp.* 10. & 11. quo loco inquirens, quomodo diſtinguenda ſint reſpiratoriorum organorum vitia, quæ citra dolorem conſiſtunt ab iis, quæ cum dolore, & febre, cum utriſque denſus, ac parvus ſit ſpiritus, reſpondet, diſtingui *velocitate motus*. Vitiis enim ſine dolore, hoc eſt, anguſtiis reſpiratio quidem ſit parva, & denſa, non tamen velox. Vitiis verò cum dolore, & febre, non tantùm, ſed etiam ſit velox. Hujus quoque rei fides addi poteſt ſumpta ex iis, quæ capite tertio hujus libri ex Galeno demonſtravimus, ſcilicet, quomodo denſitas cum tarditate, velocitatis loco conjungatur, & tarditas ſine denſitate cum parvitate copuletur, ſicut ſine tarditate denſitas generatur, erit non minùs tarditas, quàm denſitas ad prænotionem utilis. Quinimmò Galenus primo *de dyſpn.* 10. tarditatem cum raritate conjungens hoc habet axioma: *nulli verò aliarum ſimul accidit tarditas & raritas*, quæ perfrigeratis contingit; ergò hæc quoque ad prænotionem utilis erit. Et *cap.* 5. in Antiquorum ſocordiam de velocireſpiratione ſcribit, *eam veloci pulſum longè manifeſtiorum eſſe, & non minùs, quàm illam, utilem exiſtere.* Tandem me latet, qua de cauſa Galeni aſſeruerit, velocitatis, ac tarditatis meminiſſe non eſſe opus, cum illemet eodem libro cap. 5. 6. 7. & 8. paſſim præter denſitatem & raritatem, magnitudinis, & parvitatis, de velocitate, & tarditate etiam meminerit. His ergò ſequi videtur, differentias difficilis reſpirationis, tùm per ſe, tùm mutuò compoſitas, quæ ſcilicet velocitate, & tarditate unà cum magnitudine, & parvitate componuntur, ad cauſarum & affectuum prænotiones determinandas utiles eſſe.

Rationes quibus velocitatis & tarditatis utilitas perſuadetur.

SYNOPSIS X.

Differentiarum Difficilis Reſpirationis ad Cauſarum prænotiones Inutilitas.

1. Simplicium, quòd nullam cauſam certam demonſtrant, nam ſola
   - Magnitudo, vel Parvitas, vel Raritas, vel Denſitas, vel Velocitas, quod raritas, Tardidas, quod Denſitas
     - Uſum auctum, Affectum, delirium
     - Uſum imminutum, Affectum; dolorem
     - Uſum imminutum, Affectum, delirium
     - Uſum auctum, Affectum, dolorem.

   Deſignat.

2. Compoſitam per ſe & mutuò, quia Tarditas & Velocitas cum raritate, & denſitate copulatæ nullam commoditatem manifeſtant, ut Galenus 1. *de dyſp. cap.* 23. habet. In his tamen potiùs utilitatem ſtatuendam perſuadetur ex eodem Galeno, & rationibus, quæ dubii loco proponuntur, ut ſuo ſolvantur loco, ultimo ſcilicet capite.

CAPUT XI.

Quibus de rationibus ab utili differentiarum difficilis ſpirationis methodo excludendæ ſint velocitas, ac tarditas. Et primùm de Prima demonſtratione.

TAmetſi loca Galeni adducta urgeant, tamen quod Galenus ſanxit de velocitate, & tarditate vetum eſt axioma, ambas nimirum, & ſolas, & reliquis copulatas, ex ſuperſpondio eſſe, ideò ad prænotiones non neceſſarias, quamquam aliquo modo utiles, & artificioſas, & per conſequens, ſi non formali, ſaltem cautali reductione ad quatuor eas methodicas methodicè reducendas fore. Ait autem Galenus, quod captu prima fronte eſt difficile primo *de dyſp. cap.* 23. non tantùm *ex demonſtratione, ſed etiam ex rei natura*, apparere velocitatem, & tarditatem ad prænotionem non neceſſaria, eſſe, *neque ſi ſolam accipias, neque ſi cum aliis copules*. Quidem enim pro duplici hoc argumentationis genere intelligat, *demonſtratione* nimirum, *& res natura*, arduum eſt aliquo modo percipere, idem enim eſſe videtur, quod eſt ex rei natura, cum eo, quod demonſtratione procedit; demonſtratio enim ex rei natura depromitur. Sunt tamen duo argumentationis genera, quod enim eſt ex demonſtratione ratiocinio quodam à priori eſt inventum: quod verò eſt ex rei natura, effectu, ſeu inductione innoteſcit; ita ſibi velle videtur dicens. *Palam eſt, quòd ſi repererimus, ex quibus, & quot reſpirandi difficultatibus affectiones in ipſis cognoſcantur*, hoc eſt, ſi affectiones *in ipſis*, id eſt, cauſis cognoſcantur, ex ipſis difficilis ſpirationis differentiis ſenſu conſpicuis; ut propterea non tantùm demonſtratione hoc eſt, ratione, ſed etiam ex rei natura, ſenſu ſcilicet, & inductione reijciendæ ſint velocitas, & tarditas, tanquam inutiles, & ſupervacaneæ differentiæ. Exordiamur à demonſtratione, hæc enim eſt duplex, quarum alteram Galenus variis locis ſupponit, alteram verò abſcondito demonſtrat artificio primo *de dyſpn.* 22. Prima demonſtratio eſt de ſimplici velocitate, & tarditate denſitatis, & raritatis reſpectu. Secunda eſt de compoſita, & conjugata, velocitatis ſcilicet, ac tarditatis cum reliquis compoſitione.

Velocitas & tarditas neque ſimplicis neque compoſitæ ad prænotiones ſunt neceſſariæ.

Quid Galeno demonſtratione, quid præter rei naturam intelligat.

Prima igitur demonſtratio eſt hæc, quia denſitas, & raritas velocitatem, & tarditatem compenſant ac ſupplent, non vice verſa; ideò priores neceſſariæ, poſteriores neutiquam. Supplet ſanè denſitas velocitatis

Densitas velocitatis defectum supplet, & tarditatem compensat raritas ex æquo tarditatem causaliter compen. sat,

tatis defectum, & tarditatem causaliter, si non formaliter, compensat. Raritas quidem ex æquo tarditatem causaliter conpensat, etiamsi non suppleat. Supplere est in deficiētis locum aliud substitui. Compensare est ex æquo retribuere, & pari pondere respondere. Ideò cum densitas, & raritas suppleant, compensentque velocitatem, & tarditatem, sequitur, has tanquam non necessarias: causali reductione ad priores referri debere. Quod velocitatem, & tarditatem suppleant, & compensent densitas, & raritas, probatur tùm ratione, tùm auctoritate. Ratio est, quia cessationis brevitas motus brevitatem supplet, & compensat: brevis autem cessatio densitas est, sicut motus brevis est velocitas; & brevitatis ratione plus claudit quies, quàm motus. Ita cessationis longitudo motus longitudinem compensat, etiamsi non suppleat: & cessationis longitudo raritatem, motus verò longitudo tarditatem constituit, plusque longitudinis mora continet, quàm motus. Sed Galeni auctoritate hanc aperiamus veritatem. Dico igitur, discrimen esse inter has differentias; nam densitas supplet, & compensat: raritas verò tantùm compensat.

Densitas suppl t & compensat raritas tãtùm compensat.

Densitas quidem velocitatis defectum supplet: compensat verò tarditatem, & velocitatem vario modo. Supplet densitas velocitatis defectum ex causa communi, quia ex primo *de dyspn.* 5. una ex causis densitatis est velocitatis defectus. Supplet quoque densitas velocitatis defectum ex causa propria, ut in doloribus eodem primo *cap.* 17. Sed non tantùm densitas velocitatis defectum supplet, sed etiam eandem velocitatem æquè compensat, ut in vitio communi anguſtia scilicet sine dolore, hęc enim respiratio non tantùm velox, & parva, sed etiam fit densa, quæ ideò non supplet velocitatis defectum, cum in tali anguſtia non deficiat velocitas, sicut ex virtutis imbecillitate, & dolore, sed ex æquo eam compensat, ut propterea velocitatis meminisse non sit necesse. At non solum densitas velocitatem, sed etiam tarditatem compensat, eam scilicet tarditatem, quam ob eandem causam cum densitate conjungi asseruimus *cap.* 3. hujus libri. Cum enim urgente usu, & apto ad motum organo existente, & ob facultatis imbecillitatem, loco velocis, tarda fiat respiratio, & ob eundem velocitatis defectum densitas generetur, constat, densitatem, si non formaliter, saltem causaliter tarditatem compensare, ut solius densitatis meminisse sufficiat; quemadmodum enim eundem velocitatis defectum, ob quem tarda fit respiratio, supplet densitas, sola verò raritas tarditatem illam compenset, quæ est absque densitate, sive fiat ob usum imminutum, sive ob ipsius instrumenti offensam (non enim casus datur, quo raritas tarditatis defectum suppleat) ita compensat solummodò, ut tarditatis commeminisse minimè sit necessarium. Sed objicienda est magnitudo, eadem enim ratione, qua velocitas rejicitur; rejicienda magnitudo esse videtur, cum ejus defectum densitas suppleat, sicut enim velocitatis, ita & magnitudinis defectum supplet densitas, ut est conspicuum in thoracis doloribus, cum & sine usu aucto, ipsis enim, ut Galenus docuit primo *de dyspn.* 9. & 19. cum magnitudo officiat, magnitudinis loco densitas generatur, igitur eadem ratione, qua respuitur velocitas, explodenda erit magnitudo, ut supervacanea, inutilisque ad prænotionem.

Objectio

Respondeo, nihil hinc concludi, quòd densitas in doloribus magnitudinis defectum suppleat, nam ut deficit magnitudo, ita nec ulla ejus mentio fit, sed parvitatis. Dispar autem est ratio de velocitate, & magnitudine, quoniam etsi densitas in doloribus magnitudinis defectum suppleat, & in utilitate adaucta magnitudinem adæquet, proinde compensat, tamen usu adaucto magnitudo est necessaria, & necessariò cum densitate usum auctum pronunciat, quem sola densitas non posset: hoc verò nec secundùm proportionem de velocitate dicendum.

Respondeo.

Et si objicias, densitatem ex facultatis imbecillitate, usuque aucto, magnitudinis, velocitatisque loco, genitam, quippe ea non sufficiat, densitatis ac parvitatis meminisse, hoc enim modo ejus causa ab alia, nempe dolore, non distingueretur, cum utraque causa parva, & densa fiat respiratio, ut idcircò distinctionis gratia tarditatis quoque meminisse sit necesse.

Objectio. alia.

Respondeo, hujusmodi distinctionem sumi ex aliis, non enim facultatis imbecillitas, sola forma difficilis spirationis parvæ, & densæ, aut etiam raræ, cognoscitur, sed etiam ex aliis ut Gal. docuit primo *de dyspn. cap.* 23. de qua re infrà etiam nos loquemur. Dispar tandem est ratio de magnitudine, & velocitate, quoniam magnitudo non tantùm conjungitur cum densitate ob usum auctum, sed etiam cum raritate ob delirium. Hæc ergò est prima demonstratio de simplici velocitate, & tarditate, quod non sint ad prænotionem necessariæ, sed causaliter ad densitatem, ac raritatem habeant referri.

Respondeo.

SYNOPSIS XI.

Quare Velocitas, & Tarditas ab utilitate excludatur.

- Ab utili differentiarum difficilis spiratio. nis methodo excluditur velocitas, & tarditas, quæ densitas & raritas has compensent, & suppleant, quod demonstratur.
  - 1. Ratione, quia Cessationis
    - Brevitas motus, brevitatem supplet, & compensat. Brevis autem cessatio densitas est, sicut motus brevis est velocitas — Brevitatis ratione plus claudit quies, quàm motus.
    - Longitudo
      - Motus longitudinem compensat, etiamsi non suppleat.
      - Raritatem constituit, longitudo verò motus tarditatem. — Mora longitudinis plus continet, quàm motus.
  - 2. Auctoritate Gal. ubi discrimen inter densitatem, & raritatem ponitur, quia
    - Densitas
      - velocitatis defectum
        - Supplet ex causa
          - 1. Communis 1. *de dyspn. cap.* 5.
          - 2. propria, doloribus. 1. *de dyspn.* 17.
        - Compensat, ut Vitio communi, anguſtia sine dolore.
      - Tarditatem, quæ dum densitate conjungitur, causaliter saltem, si non formaliter, compensat.
    - Raritas solum compensat tarditatem illam, quæ est absque densitate, sive fiat ob
      - Usum imminutum,
      - Ipsius instrumenti offensam.

CA-

CAPUT XII.

Secunda demonstratio, qua velocitatis, & tarditatis ad causarum prænotionem inutilitas demonstratur; & de causali differentiarum per se, & mutuò compositarum ad methodum reductione.

REs hactenùs de simplici velocitate, & tarditate est probata, utiliter nimirum contineri sub densitate, & raritate. Sequitur secunda demonstratio de iisdem differentiis reliquis conjugatis, è quarum conjugiis illæ difficilis spirationis oriuntur differentiæ, quæ & per se, & mutuò vario modo compositæ à principio sunt dictæ, quæ scilicet componuntur ex velocitate, & tarditate. Si enim has quoque ad causarum prognoses inutiles ostenderimus, necnon utiliter tantum ad vicissim compositas fundatam methodum integrantes reduci, nil sanè muneti medico numeris omnibus absolvendo necessarium deerit. Rectè igitur alibi statutum est, velocitatem, ac tarditatem philosophico artificio sumptas species quidem esse difficilis spirationis à densitate, & raritate specie distinctas, hoc est, si seorsim sumantur, prout quies, seu cessatio motus distinguitur. At verò medicè, & utiliter, & ut invicem conjunguntur, aut specie non differre, aut eandem difficilis spirationis compositam speciem intendere, ac remittere. Cujus rei fundamentum est, quod suprà posuimus, videlicet ad hoc ut utiles, nedum artificiosæ sint compositæ *dyspnœæ* differentiæ, necesse esse, quod ad prænotionem aut usus, aut affectus, aut utriusque conducant. *Conjugatio autem circa velocitatem, & tarditatem cum raritate, & densitate indistincta nihil nobis certi indicat, & nullum certum cognitionis signum simpliciter, & necessariò nobis exhibet ex 1. de dysp. cap. 22.* Ubi verò sub distinctionem caderent, à differentiis vicissim compositis methodum integrantibus, aut specie non differunt, aut earum aliquas intendunt solum, & remittunt, ac ita ab illis non distinguuntur, adduntque solum aliquibus discrimen secundum magis, & minus, quod difficilis spirationis differentiarum *corollarium* cum Galeno esse dicebamus. Distinguuntur autem raritas, & tarditas; densitas, & velocitas secundum majorem, vel minorem ipsarum transitionem variis modis hoc modo.

Raritas & velocitas philosophicè consideratæ quando differant à medice consideratis.

In densitate, & velocitate est duplex distinctio, nam vel multa est ad densitatem transitio, & parva ad velocitatem: vel vice versa. Priori distinctione *velox & densa* respiratio specie non differt à *parva & densa*: quam cum pauca ad velocitatem transitione, & majori ad densitatem stat parvitas pro affectu, dolore; & minorem velocitatem supplet major densitas pro *usu aucto*. Posteriori distinctione *velox & tarda* respiratio non differt specie à *magna, & densa*: quam magnitudo necessariò stat cum multa velocitate, & minori densitate pro *usu aucto solo*. Quare sub utraque distinctione densa, & velox respiratio non differt, vel à parva, & densa, vel à magna, & densa, sicque velocitas nullius est utilitatis.

Distinctio de densitate, & velocitate duplex.

In *densitate, & tarditate* triplex est distinctio. Nam, vel multa est ad densitatem, & pauca ad tarditatem transitio. Vel multa ad tarditatem, & pauca ad densitatem. Vel æqualis ad utramque est transitus. Quam tertiam innuit Gal. iis verbis. *Ubi verò tamen ab eo quòd secundùm naturam est, excedit, quantum secundum tarditatem, compositæ dispositionis est signum.* Pro eo enim quod excedit naturalem statum; densitatem intelligit. Sub prima igitur distinctione non differt specie *densa*, & *tarda* respiratio à *parva*, & *densa*: quam cum pauca tarditate & multa densitate necessariò stat parvitas respirandi pro solo affectu, *dolore*. Sub secunda distinctione non quidem differt specie *densa*, & *tarda* à *densa*, & *parva*, sed pro ratione majoris tarditatis *remittitur densitas*: quam cum multa ad tarditatem, & pauca ad densitatem transitione necessariò stat parvitas *pro majori usu exoluto*; & cum tali parvitate minor densitas pro minori affectu *dolore*. Sub tertia distinctione non differt pariter specie *densa*, & *tarda* respiratio à *parva*, & *densa*, sed *remittitur densitas*: quam cum æquali tarditate pro *usu imminuto*, & æquali densitate pro affectu *dolore*, necessariò stat parvitas; & minor densitas æquè satisfacit utique usui, & affectui. Quare nec tarditatis meminisse opus est: ita tamen sub prima distinctione parvitas, ac densitas non intenditur, nec remittitur. Sub secunda verò, & tertia sola densitas diversimodè remittitur pro diversa mixtura usus, & affectus.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Distinctio in raritate & velocitate duplex.

In *raritate, & velocitate* est duplex distinctio. Etenim, vel multa est ad raritatem, & pauca ad velocitatem transitio, vel è contra. Sub priori distinctione *rara, & velox* respiratio non differt specie à *magna, & rara*: quàm cum multa raritate, *ratione affectus, delirii*; & velocitate quidem, sed minori ratione *usus aucti*, stat necessariò magnitudo; ideò cum magnitudo velocitatis defectum suppleat, & raritati congruat, non differt specie *rara, & velox* à *rara & magna*. Sub posteriori distinctione non quidem differt specie *rara*, & *velox* à *rara*, & *magna*, sed *intenditur magnitudo*, & *remittitur raritas*: & ratio est, quia cum multa velocitate *ob usum auctum*, & cum raritate, quidem, sed pauciori *ob commixtum affectum delirium*; necessariò stat magnitudo, sed major, quia si velocitatem superet raritas, affectus usum, delirium usum auctum. Similiter cum majori velocitatis, & minori raritatis transitione stat raritas quidem, sed minor ob usum auctum; quia si essent, vincente raritate velocitatem, affectu usum, delirio usum auctū. Quod Gal. insinuavit, iis verbis. *Quando tamen coincideris, & utilitatis augmentum*, scilicet cum affectu, *tunc cogitur & multo amplius respirare, & jam citiùs*; hoc est, tunc quidem fit magna, & rara respiratio, sed tunc major magnitudo, & minor est raritas. Et propterea nec respectu raritatis meminisse velocitatis est opus; cum sub utraque distinctione magnitudo sufficiat cum, & sine intensione.

Prior.

Posterior.

Distinctio in raritate, & tarditate duplex. Prior.

In *raritate* denique, & *tarditate* duplex est distinctio. Vel enim multa ad raritatem, & pauca ad tarditatem fit transitio, vel vice versa. Priori distinctione non sanè differt specie *rara*, & *tarda* à *magna*, & *rara*, sed *intenditur magnitudo*, & *remittitur raritas*. Quoniam cum multa raritate *ractione affectus*, *delirii*, & pauca tarditate *ob usum imminutum* stat magnitudo, sed major, quàm si tarditas ratione usus imminuti raritatem vinceret; stat quoque cum parva tarditate multa raritas, sed minor, quàm si major esset tarditas ratione usus imminuti. Posteriori distinctione *rara, & tarda* non differt specie à *parva*, & *rara*; *intenditur tamen secundum parvitatem, at remittitur secundum raritatem*: quoniam cum multa tarditate ob usum imminutum, & pauca raritate ob affectum, delirium, stat parvitas, minor tamen, quàm si minor esset respectu affectus raritas: eadem verò est intensio parvitatis cum remissione magnitudinis; quod enim est minus magnum, est etiam secundum proportionem minus parvum, & quod minus parvum est ad magnitudinem incrementum suscipit, & quod minus magnum est, ad parvitatem decrementum recipit. Pariter cum multa tarditate ratione *usus imminuti* stat raritas, sed minor, quàm si major esset cum usu imminuto affectus copulatio. Quare nec tarditatis opus est meminisse, cum de raritate agitur. Ex hac demonstratione apparet, quatuor cessationum cum velocitate, & tarditate conjugia, aut specie à quatuor vicissim compositis methodum integrantibus differentiis non differre, vel secundum allatas distinctiones easdem intendere, & remittere compositas difficilis spirationis differentias; ideoque quatuor tantum esse utiles, & artificiosas differentias secundum motum, quietemque compositas.

Posterior.

SYNOPSIS XII.

De cauſali differentiarum mutuò, & per ſe compoſitarum ad methodum reductione.

Reducitur reſpiratio.

1. Denſa, velox vel ad	Parvam, & denſam.	
	Magnam, & denſam.	
2. Denſa, & tarda vel ad	Parvam, & denſam.	
	Parvam, & minùs denſam.	
3. Rara, velox vel ad	Magnam, & raram.	
	Magnam magis, & raram minùs.	
4. Rara, tarda vel ad	Magnam magis, & raram minùs.	
	Parvam minùs, & raram minùs.	

CAPUT XIII.

Ex rei natura, ſeu inductione demonſtratur, præter quintam inæqualem quatuor tantùm dari differentias difficilis reſpirationis methodum componentes.

SUpereſt demonſtrationibus inductionem annectere, locaque Gal. pugnantia de velocitate, & tarditate componere, Hanc ergò inductionem ſuperioribus capitibus ſuppoſitam Gal. demonſtrat primo *de dyſpn. c.* 23. *Etenim cum tria ſint principalia cauſarum genera ipſius reſpirationis, utilitas, facultas, & inſtrumentum, palam eſt, quòd ſi reperimus ex quibus, & quot reſpirandi difficultatibus affectiones in ipſis cognoſcãtur, hæ quidem utiliſſimæ ad prænotiones erunt, reliquas verò omnes ex ſuperſpondio conſiderabimus.* Addamus nos minorem. Ex quatuor una cum inæquali viciſſim compoſitis affectiones *in ipſis*, ſcilicet cauſis, cognoſcuntur; igitur hæ ſolæ tanquàm utiliſſimę methodũ adęquabunt; reliquæ verò, hoc eſt velocitas, & tarditas erunt ex *ſuperſpondio*, id eſt, ſupervacaneæ. Minor paret inductione. Quandoquidem magna, & denſa ſufficienter utilitatis augmentum indicet. Parva, & rara utilitatis decremẽtum. Magna & rara delirium. Parva, & denſa dolorem. Inęqualis quinta, quæ forinſecus accidit intermittens muſculoſi generis affectiones ſignificat, necnon aſperarum arteriarum coarctationes. Quare cum tot, & tales ſint affectiones ex difficilis ſpirationis differentiis agnoſcendæ, & ex aſſignatis exactiſſimè dignoſcantur, ſequitur, has tãtùm utiles, nedum artificioſas eſſe, reliquas ſupervacaneas. Enimverò ex capite illo 23. primi *de dyſp.* quędam afferre videtur, quę ut captu difficilia, ita adoptatam inductionis fidem violare videtur. Unum eſt de facultate, dum ait: *Facultatis autem ægrotantis primũ quidẽ nullum neceſſariò reperitur cognitionis ſignũ ex ulla aliqua reſpirandi difficultate, cum aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerantes, reſpirationẽ forment.* Aliud eſt de facultate animali debili, de qua ſcribit, per *ſexcenta alia* ita innoteſcere, *ut nihil nobis hac parte reſpiratione opus ſit*. Videtur autẽ his dictis fidem huic methodo derogare. Et primò quidem circa prius dictum duplex eſt difficultas. Prima eſt, quoniã ſi facultas una eſt trium cauſarũ difficilis ſpirationis, eccur ab aliqua methodi differentia non indicabitur? Secunda eſt, quia ſi mente motis ſola facultate ęgrotãte propria ſit *dyſp.* magna, & rara, cur hæc illam non indicabit? Adde tertiam, quòd Gal. ęgrotantẽ facultatem eam nominat, quæ ex animi moribus inęqualem reddit reſpirationẽ, cum tamẽ hæc naturaliter affecta ſit, neq; ęgreſcat, quã paulò infra perfrigeratã appellat.

Circa poſtremum dictum eſt dubium; cum ex debili facultate parvam, & raram, immò inęqualem reſpirationem fieri ſcripſerit, igitur tali reſpiratione opus eſt, ut cognoſcatur. Adde, quòd paulò infrà ſigna, quæ *ſexcẽta* ſuperius eſſe dixerat, ex unica reſpiratione parva, & rara ſecundùm totum thoracem, ſublimi dicta, depromit, cum tamen dixerit, nihil nobis hac parte reſpiratione opus eſſe. Neque minoris admirationis ſunt, quæ de facultate habet ibi ſcribens. *Quod ſi quis ipſius reſpiratoriæ facultatis ægrotantis, atque in communi omnis facultatis animalis propria ſigna habere velit.* Diſtinguit enim his, tanquam ſpeciem, reſpiratoriam facultatẽ ab omni animali, tanquam à genere. Et tamẽ cum ſignorum diverſitatem cuique animalis facultatis ſpeciei congruentia proponere debuiſſet, ea ſola, quæ reſpiratoriæ ægrotantis, hoc eſt, perfrigeratæ ſunt, tantùm adducit, quaſi hęc omni animali facultati ęgreſcẽti congruant. Hę ſanè difficultates methodi ſplendorem obnubilant, ipſius tamen nubila reſponſiones ſerenabunt, ut inde clarior emicet. Ad primum quòd de facultate dictum eſt, quippe nullũ ejus cognitionis ſignũ ex aliqua ſpirandi difficultate eruatur, reſpõdeo, id quidem de facultate, ſed cum diſtinctione enunciari, cum alia ſit in ſe ſũpta facultas, hoc eſt, naturaliter affecta, alia ſola quidem, ſed ægreſcens. De facultate ſecũdo modo, quatenus ægrotãte, non eſt dictum illud à Gal. prolatum: facultatis enim ęgrotantis ſignum proprium eſt magna, & rara reſpiratio: Sed de facultate ut facultas eſt; verum enim eſt, quod Gal. protulit, nullũ ejus eſſe ſignum determinatum ex reſpiratione erutum, *cum aliter erũnarum expertes, aliter laboris tolerãtes, reſpirationem forment.* Docuit verò *c.* 18. pro diverſis animi moribus *felices, ac molles* (hi enim ſunt, quos & *c.* 18. & 23. erumnarum expertes appellat) circa ſingulas actiones inęqualiter reſpirare; laboris verò tolerantes, ſeu ad labores induſtrios, & generoſa mente præditos; minimè ob animi pathemata inęqualiter reſpirare, ni priùs ad extremam debilitatẽ eorum ſit redacta facultas. Quare cum pro temperamẽti animum diverſimodè afficiẽtis diverſitate reſpiratio vel non lędatur, ſi lędatur, vario modo, ſequitur, facultatis, ut talis nullum eſſe ſignum determinatum ex reſpiratione deprõptum. Dices, Galen. facultatem ægrotantem hanc nuncupare, ideò nullam eſſe diſtinctionem. Reſpõdeo, Galenum, vel de facultate ægrotantis, vel ſi de ipſa ægrotante, non de ea, ut ægrotans eſt, ſed ut facultas, loqui, quę enim de animi moribus in habitudine ad naturalem temperaturam dicuntur, rem conſpicuam reddunt. Enimverò poſtremum dictum, quod de debili facultate Galenus profert, rectè percipiendum. De ſigno enim bifariam quis loqui poteſt. Aut de ſigno ſolo, & proprio, aut de ſigno cum reliquis notionem efficiente. Dum ergò habet, facultatis animalis debilitatem per *ſexcenta alia* cognoſci, ut *nihil hac parte reſpiratione opus ſit*; vult inferre Galenus ex ſola reſpiratione facultatis imbecillitatem haud cognoſci: ſicut dolens, & delirans facultas: prior enim ex ſola reſpiratione parva, & denſa; poſterior autem ex magna & rara, dignoſcitur, neque alterius ſigni, ut cognoſcatur, opus habet. At imbecilla facultas non tantùm ex parva, & rara, eaque inæquali, verùm etiam *ex naribus follicantibus*, hoc eſt, ex narium motu, *expiratione frigida per os, coacervato thoracis collapſu*, cæteriſque aliis, quæ ſimul omnia imbecillæ facultatis ſigna ſunt certiſſima. Nec mirum, ſi Galenus ſolius reſpiratoriæ facultatis, utpote ægrotantis, priùs meminerit, mox *omnis* facultatis animalis, cujus tamen poſteà refrigeratæ tantùm ſigna recenſet. Etenim de ſola reſpiratoria loquitur facultate, quæ cum duplex ſit, quæ thoraci, & quæ naribus famulatur; vult dicere Galenus, perfrigeratæ facultatis ſigna non eſſe tantùm *reſpiratoriæ*, hoc eſt, ſolius thoracis, ſed *omnis*, hoc eſt narium, ut ideò non ex thorace tantùm, verùm etiam ex naribus exhaurienda ſint animalis facultatis debilis ſigna. Firmiter ergò hujus methodi perfectio conſtat, cum omnes difficilis ſpirationis differentiæ, vel formaliter, vel cauſaliter ad quinque ejus cardinales differentias reducantur.

Quatuor tantùm differentiæ cum quinta inæquali methodum componunt.

Difficultas prima.

Secunda.

Tertia.

Quinta.

Solutio difficultatis primæ.

Tertiæ.

Facultas ægrotans quæ.

Quartæ.

Imbecillæ facultatis ſigna.

SYNO-

SYNOPSIS XIII.

Quòd quatuor tantùm dentur differentiæ difficilis reſpirationis unà cum inæquali, Methodum utilem componentes.

Quatuor tantùm dantur unà cum inæquali difficilis reſpirationis differentiæ methodum utilem componentes, in quibus affectiones cognoſcuntur, quia.

1. Magna, & denſa ſufficienter utilitatis augmentum,
2. Parva, & rara utilitatis decrementum
3. Magna, & rara delirium
4. Parva, & denſa dolorem

} Significat.

5. Inæqualis, quæ forinſecùs accidit, indicat Muſculorum affectiones, & Aſperarum arteriarum coarctationes.

CAPUT XIV.

Solvuntur loca Galeni pugnantia; & cur veluti contradictoria de velocitate, & tarditate ſcripſerit, aperitur.

Quare Multa Galeni loca contradictoria videantur.

CUr autem Galenus varia de velocitate, & tarditate variis in locis fuerit locutus, ſatis ex dictis apparuit. Ne tamen ad hæc dubitandi locus alicui relinquatur, clariori ſtylo hæc ipſa exarabimus, ut huic poſtremo capiti libri finem imponamus. De velocitate igitur & tarditate diſertiſſimè locutus eſt Galenus 5. 6. 7. 8. 20. 22. 29. 9. & aliis capitubus, cum enim eſſent differentiæ reſpectu motus eſſentiales admodum, artificioque plenæ, ideò quàm maximè de ipſis loquendum erat, donec tandem demonſtrationibus unicuique earum inutilitas comperta eſſet; hinc eſt, quòd etiam locis citatis, ut capite 12. velocitatem, ac tarditatem omiſerit, cum tamen ſuperioribus, & ſubſequentibus capitibus eaſdem ſæpiùs propoſuerit. Non ergò mirum, ſi modò ad ſolum artificium, modò etiam, & præcipuè ad utilitatem reſpiciens, veluti contradictoria de iiſdem difficilis ſpirationis differentiis ſcripſitarit. Siquidem capite 20. ad differentiarum artificium reſpiciens mente motis magnam, & tardam reſpirationem fieri poſuit. Capite autem 22. ad utilitatem reſpiciens, iiſdem tardam fieri negavit, ſed raram. In ſimplici dolore tarditatis, in conjuncto uſu aucto velocitatis *cap.* 9. meminit, cum de uſu, ſeu utilitate differentiarum nondum res ipſa conſtaret. Ita ſolvendæ ſunt objectiones ex 19. capite deſumptæ. At verò ratio de velocitate, & tarditate objecta, ut magnitudini, parvitatique copulantur, quæ nimirum eaſdem, tum communes, tum proprias cauſas indicare videantur, quas denſitas, & raritas, cum eædem magnitudine, & parvitate conjunctæ indigitant, ſolvenda eſt, eo quòd omninò idem ſit velocitatem, & tarditatem cum magnitudine, & parvitate conjungi, ac cum denſitate, & raritate. Si enim velocitas, tarditaſque cum denſitate, & raritate diſtincta, non ſolummodò ad denſam, & raram, verùm etiam ad magnam, & parvam reducitur, conſpicuum eſt, ſine hac diſtinctione nihil indicare, etiamſi cum magnitudine, & parvitate conjungatur, ſicut cum raritate, & denſitate conjungata indiſtincta nihil ſignificat. Præterquam quòd ſupplementum, & compenſatio non ſe tenet reſpectu velocitatis, & tarditatis, ſed ipſius raritatis, & denſitatis, ut dictum eſt; ideò quæ alterius defectum ſupplet, & quæ compenſat utiliter recipienda, non alia. Et quod ſuppoſitum eſt de velocitate, nonnullarum differentiarum difficilis reſpirationis dinctionis cauſam eſſe, *cap.* 4. hujus ſolutum eſt argumentum, quo demonſtravimos, ejuſdem diſcriminis cauſam eſſe denſitatem, ideò ſupervacaneam eſſe velocitatem. Ad id de tarditate denſitati conjuncta reſponſum eſt, videlicet, tarditatem cauſaliter compenſare denſitatem, ideò ad prænotionem inutilem eſſe, & ſupervacaneam tarditatem. Et quanquam cap. decimo Galenus dixerit, nulli aliarum ſimul accidere raritatem, & tarditatem, niſi ſolis perfrigeratis, tamen hæc nulla alia eſt differentia utiliter indicans, quàm parva, & rara. Scripſiſſe quoque *cap.* 5. in Antiquorum focordiam, velocem reſpirationem veloci pulſu non minùs, immò magis, utilem eſſe, dico, utilem vocaſſe reſpectu cauſarum communium pulſus, & reſpirationis: at verò inutilitas naſcitur ex combinatione cauſarum, & differentiarum communium cum propriis difficilis reſpirationis, cujus cauſa dictum, & confirmatum eſt, velocitatem, & tarditatem inutiles, & ſupervacaneas eſſe differentias. Sed hæc ſatis pro conſpicua hujus methodi cognitione, quę in Gal. penetralib. hactenùs ſepulta delituerat.

Quomodo Gal. velocem reſpirationem veloci pulſu non minus, immò magis utilem dixerit.

METHODI

DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER QUARTUS.

DE CAUSIS DIFFICILIS RESPIRATIONIS,

SEU

De Causarum Prænotionibus in specie.

PARS PRIMA.

CAPUT I.

Connexio, & propositum.

DIFFICILIUM respirationum methodum bijugo demonstrationis innixam fundamento, tribus anteactis fabricavimus libris quorum alterum è differentiarum fontibus, alterum è causarum generibus erutum jecimus. Hinc & formali, & causali reductione reliqua omnia ad certam hanc methodum limitavimus, & restrinximus. Supereſt causarum genera in species discriminare; quarum cum præsagia, seu prænotiones sint eædem difficilis respirationis differentiæ, ideò idem de causis, ac de earum præsagiis erit pertractare. Ita inventorem ipsum, ac Patrem dogmatum divinum senem cum Gal. venerabimur. Et ne quis Hippocraticæ famæ, ac nomini honore tantùm habito flectatur, non topica ipsius Ægrorum inductione sola, sed & demonstratione rursus fidem ipsi adaptabimus. Hoc enim ex Galeno 2. *de dyspnœa* 1. justum, simulque decens præmium eorum est, qui quodcunque tandem in vita bonum invenerint, ut videlicet inventa ipsorum non occultentur, neque hominibus sint ignota, sed tum ipsa appareant, tum ratio, & methodus, quæ ipsa invenit, cognoscatur. Sic enim & pro dignitate ipsos in admiratione constitui continget. Cæterùm inter Galenum & nos discrimen erit, quod ille circa unicam differentiam, quippe ambiguam, & à Sophistis adversus Hippocratem in dubium, & ad risum revocatam, totum librum secundum consumpsit, magnam scilicet, & raram. Nos verò non hujus tantùm, sed & reliquarum causas singulas investigabimus, quæ tamen ejusdem Hippocr. & Gal. placitis, & principiis respondeant. Neque nugator, nec loquaculus esse videbor, si suspicionem falsi dogmatis, ratione & auctoritate tantorum virorum suffultus effugiam, sique Galenicę loquacitatis solatium aliquod, nudam nempè veritatem, adsciscam. Neque enim Galeni scripta quæcunque transgredi, quòd ille modestiæ causa suæ loquacitatis alterum duorum esse statuit, solatium, sed pervicacis, & servilis ingenii convivium esse reor: ac opiparum sermonum ipsius convivium cujuscunq; ingenii palato suave semper, ac profuturum. Nec Hippocratico sapientiæ pabulo, utpote coctu difficili admodùm, jejunium animum paviſſemus, ni Galenus id sua docta loquacitate mandisset, ac nobis apparasset. Discumbite ergò vos omnes, quibus sciendi gustus minimè insulsus, aut est depravatus.

Intentio lib. quarti

Loquacitatem Galeni amplã doctrinam esse.

CAPUT II.

De Delirio, seu de causis magnæ, & rarę respirationis. In deliriis, & deliris magnum, & rarum fieri spiritum, non tamen semper, contra Sophistas demonstatur.

EXordium autem sumemus à propriis differentiis, & primum à prima, quæ est *magna, & rara*, cum de hac Sophistæ olim controversarentur, & in hac toto Prænotionum *libro* totus fuerit Hippocrates, necnon Galenus totum librum secundum, ut Sophistas exploderet, huic dicaverit. De hujus causa *libro* 3. *cap.* 6. plura in genere diximus, nunc quæ ad causarum Theoriam in specie spectant, examinabimus. Hujus ergò causam ibi esse statuimus facultatem animalem ob delirium circa visa, & curas diversimodè distractam; Hoc loco breviter ostendendum, an in deliriis & deliris semper fiat; hisq; an omnibus, vel quibusdam, & quot modis; ita enim ejus causæ in specie patebunt. In deliriis, & deliris respirationem magnam, & raram fieri Galeni inductione probari potest: *lib.* 2. *cap.* 2. dum ait: *Rarus, & magnus spiritus sexcentis quotidiè deliris accidere videtur*, & *cap.* 3. in hæc verba. *Apparet enim Hippocrates, confessione & suffragio omnium medicorum, ad eorum, quæ Ægris accidunt observationem, diligentissimus fuisse, & multos hoc modo respirantes vidisse*, magno scilicet, ratoque spiritu: & capite 4. *Quod igitur hujusmodi dyspnœam in delirio factam sæpè viderit*. Hæc verò inductio sumitur primo Epidem. de Philisco *comm.* 3. *tex.* 18. Sileno *tex.* 19. & Dromadæ Uxore *tex.* 28. Hi enim omnes, ut deliraverunt, ita magno, raroque spiritu respiraverunt. Ita enim Hippocr. primo Epid. *quatuor & decem ægrotos describens, quater rari, & magni spiritus mentionem facere videtur*, & *cap.* 3. ait: *Sic quidem igitur in primo popularium morborum, ubi magni, & rari spiritus, ibidem etiam desipientiæ mentionem facit, eodem modo in sequentibus libris nos commonefacit, nusquam magni, & rari spiritus mentionem faciens, ubi non etiam magni delirii*. Et loco Prænot. *lib. comm.* 1. *tex.* 24. scripsit: *Spiritus magnus, & per multum tempus desipientiam significat. Quem enim* subdit Galenus *lib.* 2. *cap.* 3. *in primo epidemiorum rarum nominavit, hunc in prænotionibus per multum tempus appellavit, mutans nomen in rationem*; raritatis enim ratio ex longo est intervallo, seu multo tempore, ut in reductionibus demonstravi. Quamobrem ex Hippocr. & Galeno, necnon quotidiana praxi constat, in deliriis, & deliris magnum, & rarum fieri spiritum, quem suspirium obliviosum alibi nuncupavimus ob mentis distractionem ad curas, & spectra. Porrò Sophistæ contentiosè cavillabantur, suisque cavillis, & cachinis prorsus delirantes omninò in deliriis, & deliris hujusmodi respirationem fieri negabant. Horum captiunculas, sophismata, ac mores Galenus *lib.* 2. *cap.* 3. 4. & 5. reprehendit, ac tanquam causæ inopes redarguit. Cum enim respirationem voluntarium esse opus crederent, *ideò neque ullo unquam tempore fieri affirmabant talem difficilis spirationis speciem*. Cujus tamen causa etiamsi nobis esset ignota, ob id tamen realis affectus existentia non foret neganda. *Veritatis enim cultoribus* id semper observandum Galenus existimat, *ut nihil eorum, quæ manifestè apparent, occultetur, etiamsi causæ ratiocinationem quàm maximè incertam habeat*. Ob id enim Hippocratem summis laudibus extollit, quippe & affectuum præsentiam cæteris occultam revelavit, eorumque causas haud ignoravit. At verò non omnibus deliris magnum semper, ac rarum duci spiritum, Hippocratem posuisse, adversus Sophistas ægrorum quorundam Hippocratis inductione cum Gale. demonstrare possumus. Primus Ægrotus est 3. *Epid. comm.* 3. *tex.* 74. Pythio, qui deliravit, ei tamen magnus, ac rarus non affuit spiritus, sed *tenuis & imminutus*, quare & *brevispirus*. Est enim tenuis, & imminutus spiritus brevis, hic verò densus, non magnus, sed parvus, ut in reductionibus, propterea Pythio fuit delirus, & tamen opposita ei, quæ delirantium est propria,

In deliriis & deliris respiratio magna & rara fit.

Inductio a variis ægrotis.

Spiritus magnus & per multũ tempus desipientiam significat.

Sophistæ respirationem magnam & raram in deliriis cõtra Gal. negabant.

Non semper magnũ & rarum spiritum deliros ducere ex Hipp. demonstratur.

pria, angebatur reſpiratione. *Secundus eodem* 3. *Epid. comm.* 3. *tex.* 86. Uxor eſt Dealcis in Thaſo, quæ in Lejo decumbebat, cum enim multifariam deliraret, ſilens, loquens, lachrymabunda, ridebunda, non tamen ſpiritu raro, ac magno abſolutè ſpiravit, cum & breviſpira redderetur, ita enim Hipp. *Spiritus rarus magnus, per tempus, & rurſus breviſpira.* Tertius, quidem *lib.* 2. *de dyſpn.* 6. Galenus perpendit, fuit Adoleſcens in Melibęa, qui & ipſe magno & raro quidem ſpiritu deliravit, ſed *ad tempus, & ad finem;* hujuſmodi autem reſpiratio eſt, quæ brevi intercipitur, denſa nimirum, ac parva, ut diximus in reductionibus. Hippocratis ergò ſuffragio apparet, non omnibus delirantibus ſemper magnum ac rarum fieri ſpiritum, ſed non nunquam, aut oppoſitum, aut ſaltem diverſum, ideò turpiſſimè lapſos eſſe Sophiſtas, qui tamen Cadmicam victoriam vincere ſe credidere, *nulla enim tinctura adeò ineluibiliter imbuitur, ut affectio ad vitioſa dogmata citra ratiocinationem, neque enim ullis perſuaſionibus revocari poſſunt in ipſis connutriti, ut qui neque in demonſtrativis methodis exercitati ſint, neque omninò aliquod veri, & falſi judicium ſibi comparârint: immò plerique ipſorum neque eſſe tales velint, & hanc ſapientiam odio habeant.* Similes Sophiſtæ, longeque pejores, & plures ævo noſtro inveniuntur. O mores! ò tempora! praxin ſpernunt, rerum cauſas ignorant, & falſis dogmatibus tenaciter hærent: hos nugatores ignarus Vulgus veneratur, quod gnaros non agnoſcit. Enimverò ſi non omnibus deliris rarus, ac magnus non ſemper adeſt ſpiritus, deſipientiæ quomodo propria erit *dyſpnœa*? hoc enim eſt quod Sophiſtas anxit, ut inde coacti ſint affirmare, nullis prorſus deliris fieri. Ita enim ſecundo capite Galenus de ipſis. *At verò præclari illi Sophiſtæ prorſus ne vidiſſe quidem ſe ullum aliquem ajunt, magnum, ac rarum ſpiritum ducentem,* cum tamen nullos ferę ægros inviſerent, deſident enim intus hujus farinæ homines fraudulentas captiunculas, & ſophiſmata componentes, & quæ non vident, ac ſi vidiſſent mendaces affirmant. Cum Galeno igitur res ſano jure eſt judicanda, nimirum eſſe quidem propoſitionem per ſe hanc, *magnum, & rarum ſpiritum deſipientiæ eſſe ſignum.* Non tamen convertibilem; non enim ſi quis deliret, *hunc omninò magnum, & rarum ſpiritum ducere eſt neceſſe.* Propterea eſt ſignum *proprium*, non tamen *inſeparabile.* Proprium ſanè ſoli competens delirio, ut eſſe Geometram homini, non tamen inſeparabile; ut rationale; *neque enim quicquid proprium eſt, ſtatim etiam eſt inſeparabile.* Et ideò rectè Galenus *cap.* 5. *ſecundi libri, non reciprocant hæc inter ſe mutuo, ſed ſolum revertunt.* Etenim *omnibus deliriis magnus, & rarus ſpiritus juxta ipſorum propriam rationem utique comes eſt; non tamen omnibus deliris, ſed illis tantùm, qui non per alium quandam affectionem delirio majorem, reſpirationem habent atteratam.* Quod etiam ſignificavit *lib.* 1. *cap.* 20. ſcribens. *Rurſus vero magna, & tarda ſolis mente motis, atque his non ſemper*, ſcilicet, cum ob aliam quandam affectionem majorem propria delirantium ſpiratio alteratur. Quid mirum ergò, ſi in curandi rationibus Sophiſtæ cæcutiant, qui tàm parva non agnoſcunt? *verùm hæc parva ex aliis itidem parvis dependent, quorum item nihil penſi habent.*

Magnum & rarum ſpiritum deſipientię eſſe ſignũ, non eſt propoſitio converſibilis.

Non omnibus delirantibus magnus & rarus ſpiritus accidit

Morboſæ hypotheſis quæ.

In ſolo delirio morboſo magnus & rarus ſpiritus accidit

Quid Hippoc. per Dementiã intellexerit.

Quid pro fanatica inſania.

Difficultas.

Reſponſio.

Quod delirium ebrio ſimile ſit.

CAPUT III.

Quibus Deliriis fiat magna, & rara reſpiratio.

SEd ut rem à capite aggrediamur, inquirendum eſt, an omnibus deliriis contingat, *dyſpnœam* magnam, & raram fieri, id enim voluiſſe viſus eſt Galenus, cum dixit. *Omnibus deliriis magnus, & rarus ſpiritus juxta propriam ipſorum rationem eſt comes.* Et nos præcedenti *libro cap.* 6. declaravimus, Galenum pro mente mota quodcumq; intelligere delirium non ſolum phreneticum, ſed quòd eſt proprium mœrentium, maniacum, & melancholicum: quare nullum delirium videtur excludendum. Tamen 2. *de dyſpn. cap.* 10. Metonis caſum examinans, poſt judicationem deliraſſe cum Hippocrate affirmat, nullam tamen difficilem reſpirationem habuiſſe, nec quę propria eſt delirii, nec alia, & hujus rationem colligens ait: *neque enim quomodocumque delirantibus, aut ebriis, ſed ſolis deſipientibus magnus, ac rarus ſit ſpiritus: atque hoc eſt, quod in prænotionibus voluit ſibi Hippocrates*: deliravit autem Meton ad modum ebrii ex capitis repletione. Non ergò omnibus deliriis competit hæc reſpiratio, ſed ei tantum, quod eſt vera deſipientia. & quod non fit *citra morboſam delirii hypotheſin.* Eſt autem morboſa delirii hypotheſis, cum ratio potiſſimùm ob morbificam cauſam læſa eſt, quæ mens mota dicitur, etiamſi pro mente ſenſus communis aliquando intelligatur: quod patet ex Galeno *lib.* 2. *cap.* 3. dicente, *ipſis autem ratio læſa eſt*, ſive deſipientia fiat cum *riſu*, ſive cum *temeritate*, ſive cum *ſtudio. Omnes autem fiunt patiente cerebro ſive primo & per ſe ipſum, ſive per compatiendi rationem*, ut è Galeno hauritur 6. *Aphor.* 53. dummodò tamen ratio afficiatur. Unde Meton non difficulter ſpiravit, quia ad modum ebrii citra morboſam delirii hypotheſin capite gravato ob criticam ſanguinis ex naribus hemorrhagiam deſipuit. Solo igitur delirio morboſo, ni alter affectus prohibeat, magna & rara reſpiratio fieri accidit, quodcunque tandem id fuerit; ſive tumultuarium, ſive quod eſt proprium mœtentium; & hoc aut cum febre, aut ſine febre. Cum febre quidem; ut in iis, qui ex mœrore acuta febre vexantur, qualis fuit Dealcis Uxor, quam febre acuta ex mœrore correptam eſſe patet ex Hippocrate dicente: *in Thaſo Dealcis Uxorem, quæ in Lejo decumbebat febris, cum horrore acuta ex mœrore corripuit.* Sine febre, ut in melancholia, & mania cum vitio rationis. Propterea in pſeudo delirio, & paraphroſine vix talis fiet reſpiratio, cum ſola notitia ſenſitiva afficiatur, & non ratio, ideò nec ea accidat morboſa delirii hypotheſis, quæ ad veram deſipientiam requiritur. Quid verò Hippoc. in Coacis de reſpiratione *tex.* 30. pro *dementia* intellexit, quam ſtatuit magnam, & raram indicare reſpirationem? Rectè reſpondit Duretus, Hippocratem *phrenitin* pro dementia uſurpaſſe; ita namque Galenus primo Prorrheticorum primo commentatur Hippocrat. 3. *Epid. comm.* 3. *tex.* 45. 46. *continuam eam, quæ cum febre acuta eſt dementiam, phrenitim apellare.* Inſaniam addit Duretus, quæ ſcilicet ex phrenitide; quamquam inſania ad melancholicum delirium attineat; utraque autem fieri accidit hæc *dyſpnœa*, niſi à contrario affectu vincatur. Sed quid pro *Fanatica* inſania Hippoc. de morbis mulierum in Coacis *tex.* 41. Duretus non ſine contradictione viſus eſt expoſuiſſe, una ex parte rectè loco cit. fanaticam inſaniam eam eſſe, qua *ſumma ſunt omnia*, & Ægri *cæptis immanibus efferuntur*; hæc enim eſt, quæ phrenitim ſequitur; hinc illud in Coacis *lib. primo* 99. *Phrenetici ſputantes fanatici, etiam tremuli*: ex alia verò de melancolia, & mania *tex.* 3. *de leviori*: & *melancholica* dici, ex *qua propriè fanatici nominantur*, non verò de phrenitide, qua *inſaniæ ſumma ſunt omnia.* Sed & hac fieri accidit magna, ac rara reſpirationi, eam alius prohibeat affectus, vel animalis facultatis reſolutio, ut ſuo loco patebit. At pulchra oritur difficultas eo qua Gal. 6. *aph.* 53. dicat, omnes deſipientias ex ſola cerebri caliditate *ſimiles quodam modo eſſe eis, que ex ebrietate*; & ideò Capivac. de mania ſcripſit, delirium maniacum ſimile eſſe ebriorum delirio: an igitur deſipientia, quæ fit cum riſu magna, & rara fiet reſpiratio? Repugnat allata auctoritas 2. *de dyſpn.* 10. Metonis exemplo confirmata Dealcis Uxoris hiſtoria, quæ cum riſu etiam deſipiebat, ita enim de ipſa Hipp. & *rurſum riſus*; proinde *dyſpn.* magna, & rara etiam reſpirabat. Solvenda eſt difficultas, delirium cum riſu ad modum ebriorum in cauſa aliquando ſimile, & aliquando eſſe diſſimile; ſicut ſemper in ſpecie, ſeu forma delirii ſemper eſt ſimile. Delirium id ebrio eſt ſimile, quod ex non morboſa capitis gravitate dependet, ut in Metone, ſeptimo, & nono Ægroto poſt peſtilentem conſtitutionem. Eſt verò diſſimile ex cauſa, quod ex cauſa morbifica, & cum morboſa delirii hypotheſi producitur, ut pura ex intemperie calida nuda cerebri; hocque ſolo ſpiritus magnus, & rarus ducitur, ni tamen ab oppoſito, vel diverſo affectu præpediatur. Sola igitur deſipiętia morboſa hujuſmodi accidit

dyſp.

dyſp. ideò hectica phrenitide non fiet, cum ſit delirium ſine deſipientia. In tiphomania verò pro ea parte, qua eſt cum deſipientia, & non cum comate. Quibus igitur deliriis fiat, & non fiat, conſpicua oratione ſignificavimus.

CAPUT IV.

Quibus Deliris, & quot modis fiat & non fiat magna, & rara reſpiratio, Et quæ cauſarum ſit Methodus.

JAm verò quibus deliris fieri, & non fieri accidat rarus, & magnus ſpiritus, & ob quas cauſas, aperiendum. Hujus autem demonſtrationis exordium ex iis, quæ ſuperiori diximus libro de cauſa in genere magnæ & raræ reſpirationis peti debet. Eam nempe eſſe facultatem animalem citra organorum complexum diſtractam. Vel ergò ſola eſt animalis facultas citra organorum complexum diſtracta, hoc eſt, aut ſimplex eſt delirium, aut cum alio affectu complexũ. Quam diſtinctionem innuit Galenus his verbis. *Sic etiam ſi cum alia quapiam affectione ſit complexum*, Si ſit ſimplex, ſimplex, & ſola quoque eſt reſpiratio difficilis magna, & rara. Si complexum, reſpiratio vario modo alteratur, prout vario modo delirium ab alio affectu ſuperatur, & cum alio miſcetur, uno, vel pluribus. Porrò ad certa delirantium capita cauſæ omnes in ſpecie ſunt referendæ. Videtur autem Galenus in horum capitum aſſignatione confuſus, cum modò tria, modò quatuor, modò quinque, & hæc quinque eodem in loco diverſa proponat. Tria facit initio capitis ſexti in hæc verba. *Quòd Hippocrates aliquando magnum, & rarum ſpiritum deliris fieri novit, aliquando ipſius contrarium, aliquando utroſque in eodem homine ſingulatim incidere.* Tria quoque ſequenti ſeptimo, dum inquit, *Sic etiam ſi cum alia quapiam affectione delirium complexum ſit, reſpirationis ſpeciem interdum aliam efficiet, ſecundum quod, aut ſuperat, aut ſuperatur; aut æqua potentia prædita ſunt*; ſunt enim hæc tria quæ ſuperiora. Nam ſi delirium ſuperat, fit magnus, & rarus ſpiritus. Si ſuperatur fit contrarius, ſcilicet parvus, & denſus, aut ſaltem diverſus. Si ſint æqua potentia affectus prædicti, uterque ſpiritus in eodem homine deliro ſingulatim incidit. Hoc autem *ſingulatim incidere*, quod ait *c.* 6. ita eſt intelligendum, ut *c.* 7. nimirum, ut *nunc quidem* magnus, & rarus: *rurſus verò in alio tempore morbi ſuperetur à parvo, & denſo, vel diverſo.* Tria igitur hoc modo ex affectuum complexu unit capita. Verùm *cap.* 9. quatuor ex dictis epilogat. Primum eſt cum delirium ſolum ſpirandi difficultatem operatur, contraria affectione ſuperata. Secundum quando pœnitùs ſeparatum eſt etiam ipſum, ut exile reddatur. Tertium, quando quidem ut plurimum exuperat, raro intercidente, diverſa ſpirandi difficultate. Quartum, quando exuperatur, atque ipſum adeò ſuam difficilis reſpirationis ſpeciem interlabentem oſtendit. Tandem capite 7. quinque cauſas enumerat. Primam ob quam aliquibus deliris rarus ac magnus fit ſpiritus per omnem morbum. Secundam, propter quam nonnullis nunquam fit rarus, & magnus. Tertiam ob quam quibuſdam per longius tempus magnus & rarus fit rarò intercidente aut ſimpliciter diverſo, aut etiam contrario. Quartam, ob quam quibuſdam rarò magnus, & rarus ſæpè verò aut contrarius, aut quoquo modo diverſus. Quintam denique, qua quibuſdam ex æquo uterque fit. Sunt autem harum quinque quatuor primæ enumeratæ, eædem cum ſuperioribus quatuor *c.* 9. Eis ſolum quinta defuit capite ſeptimo cæteris annumerata. Atq; etiam maximè difficultas augetur, quoniam eodem *c.* 7. eaſdem quidem, diverſo tamen modo, deſcribit. Primam ſanè ait: *ſi a ſolo delirio reſpirationis ornatus, & integritas confunditur*, id eſt, ſi ſolum adeſt delirium, ut magnus, ac rarus perpetuò ſpiritus redditur. Secundam, ſi ambo concurrant dolor, & delirium, & dolor vehementer ſuperet, obſcura enim omninò alteratio erit ex delirio. Tertiam, ſi moderatus fuerit dolor, & plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, reſpirationem enim tunc alterari continget. Quartam, *ſi vice verſa*, id eſt, ſi plus ex delirio, minus ex dolore. Quintam, *ſi æqualiter juxta utramque* Videntur enim hæ quinque à prioribus diverſæ. Neceſſarium autem eſt harum cauſarũ capita determinare: & quia nil ſine maximo artificio à Galeno eſt poſitum, ideò hęc omnia ad methodum ſunt revocanda, ut Galeni doctrina elucęſcat, Dico igitur, quinque eſſe cauſarum in ſpecie capita artificio inventa, quatuor tamen utilia. Sunt quinque ex tribus illis genericis deprompta. Illorum enim trium generum duo priora in quatuor dividuntur; cum unumquodque geminam patiatur diviſionem. Et diviſionis ratio eſt, quoniam quod vel ſuperat, vel ſuperatur bifariam ſuperat, vel ſuperatur, aut perfectè, aut ut plurimum: & ita quæ duo ſunt, quatuor fiunt 7. & 9 *cap.* propoſita. Tertium verò quod eſt, cum utrumque eſt æqua præditum potentia, non diviſionem patitur, quæ enim ſunt æqua potentia prædita nec perfectè, nec ut plurimum ſuperant, vel ſuperantur, ſed diverſo tempore æqualiter ſuperant, & ſuperantur; propterea ex tribus genere quinque fiunt ſpecie; quatuor ex duorum generum bina diviſione, & genus unum, quod eſt indiviſum. Sed dices, cur Galenus *c.* 7. quinque, quinto autem quatuor tantum proponit, quinto relicto? Reſpondetur, Galenum ob duas cauſas id feciſſe. Prima eſt, quoniam ex diviſionis artificio conſpicuum eſt, quod qui extrema novit, etiam quod ex ipſis noſſe eſt neceſſe; propterea utroque cognito extremo, ſcilicet, quomodo affectus ſuperat, vel ſuperatur, alterutro prævalente; cognoſcitur etiam quod æqua eſt prædituni potentia. Secunda cauſa eſt, quoniam hoc quintum artificio quidem inventum eſt, non tamen admodùm ex uſu, hoc eſt utile; ratò enim accidit, ut in eodem ſubjecto delirium, & dolor, vel alter affectus ita æqualis ſit potentiæ, ut ex æquo diverſis morbi temporibus ſe ſuperent, & ſuperentur, ideò quod nunquam, aut ſaltem rarò accidit, nullam, aut ſaltem exiguam in re medica habet utilitatem: Hinc eſt, quòd omnia ferè exempla à Galeno adducta ægrotantium Hippocratis, tùm primi, tùm tertii Epidemiorum, ſint ad eorum quatuor capitum declarationem, nimirum quando delirium vel ſuperat, aut perfectè, aut plurimum: vel ſuperatur perfectè, & ut plurimùm: rara verò ſunt exempla quibus pateat, pari potentia affectus invicem ſe adoriri; quamobrem hoc quintum, ut parum utile caput truncavit, ut propterea ſint tantùm quatuor cauſarum capita. Sed rurſus inſtabit; ecur ſaltem eodem *c.* 7. eadem capita quatuor variavit? Eorum enim duo prima quidem eadẽ ſunt quæ *c.* 7. & 9. reliqua verò duo diverſa eſſe videntur. Quorum alterum eſt. *Si moderatus fuerit dolor, & plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, reſpirationem alterari continget* Aliud verò: *Aut vice verſa*, hoc eſt plus delirii, minus doloris fuerit. Reſpondeo magnum eſſe hoc Galeni artificium: non enim ſunt hæc duo capita, ſed in dolore, & delirio differentia ſecundum magis, & minus, quam quatuor cauſarum capitibus propoſitis aſſociavit. Ea namque ait Galenus in doloris, & delirii complexu differentia eſt, quam ad reſpirationem alterandam potentior delirio eſt dolor; & ratio eſt, quia dolor ad facultatem cum organo conjunctam attinet, delirium verò ad facultatem citra organi complexum, ut de cauſis in genere diximus; hinc eſt, quod niſi delirium ſit vehemens, & dolor *parvus, & obſcurus*, reſpirationis alterationem, quæ ex dolore, demoliri non poteſt. Dolor verò etiamſi non ſit admodum vehemens, ſed *moderatus*, tamen quæ ex delirio eſt, reſpirationem demoliri eſt potis, ut vel non compareat delirii alteratio, vel ſaltem exilis: ita ſibi Galenus: *Neque enim delirium valdè perfectè demoliri poteſt alterationem, quæ fit ex dolore, præter quam, ſi ipſum valde ſit magnum, & vehemens, dolor verò parvus, & obſcurus. At verò dolor ubi fortis fuerit, perfectè evincit reſpirationis difficultatem, quæ ex delirio induceretur, ut in totum ne compareat quidem*: vel ſaltem *exile*, ut poſuit *cap.* 9. Quare diſcrimen hoc prædictis cauſarum capitibus ex delirii cum dolore complexu obſervare voluit, quæ ideò non ſunt duo capita cauſarum ſpecie diverſa à prioribus, ſed eadem ſecundum magis, minuſque diſcrepantia. Vel etiam aſſerere poſſumus, his verbis cauſarum capita non proponere, ſed exem-

Delirium, aut ſimplex eſt, aut cum alio affectu complexum.

In delirio ſpiritus quando fiat magnus, quando parvus & denſus, & quando uterq; ſingulatim incidat.

Quatuor cauſarum utilitas reperitur.

Dubium.

Reſponſio.

Quæ nunquam aut rarò accidunt in re medica nullã aut exiguam habent utilitatem.

Inſtantia.

Reſolutio.

Ad reſpirationem alterandã potentior delirio eſt dolor.

exemplum de dolore, cum fuerit moderatus adducere; hic enim non tamen quatenus vehemens, sed etiam ut moderatus aut delirium superabit, aut superabitur, aut æqualis erit potentiæ, ideò ad ternionem illum recursus semper fiet. Dicamus ergò methodum causarum in specie difficilis respirationis magnæ, & raræ divisivam esse bimembrem. Etenim vel solum adest delirium citra omnem alterius affectus complexum, vel mixtum; idque contrario, aut diverso. Ex eo quod est simplex, nulla oritur divisio. Id verò quod est complexum, in complexu vel superat, vel superatur, vel est æqualis potentiæ: superat verò, aut superatur, aut perfectè, aut ut plurimùm; & ita delirii complexi causarum capita quatuor germinabunt diligenter examinanda.

Methodus diffic. resp. magnæ & raræ bimembris est.

CAPUT V.

De Causis magnæ, & raræ respirationis ex simplici delirio.

ET primò quidem causa magnæ, & raræ respirationis è simplici delirio est enucleanda. Capivacceus de signis phrenitidis duplicè inquit esse causam, alteram *oblivionem*; phrenitici enim respirare obliviscuntur, & cum per oblivionem rara fiat respiratio, magnitudine raritas suppletur. Alteram causarum in motricem facultatem refert, quæ cum à cerebro prodeat beneficio spirituum animalium: sanè dum cerebrum læsum est, facultas motrix non ita musculos petit, hinc rara fit respiratio: & cum propter febrem necessitas eventandi calorem cordis augeatur, hinc magna redditur respiratio. Cęterùm hę duę causæ non nisi una sunt, non enim motrix influit facultas, quam ad visa, & curas distrahitur: & quatenùs distrahitur, eatenùs obliviscitur, ut superiori libro exposui. Quod verò à Capivacceo dictum est, magnitudinem fieri, ut raritas suppleatur, non usque adeò appositè; potiùs enim ut deficiens densitas suppleatur asserendum, cum supplere sit in deficientis locum substitui, in delirio autem deficit densitas. At verò neque in simplici delirio fit magnitudo ob usum auctum, ut Capivacceus rebatur: tergiversatur enim Galenus *lib. 2. cap. 3.* qui magnitudinem, ut raritatem, in meram oblivionem refert; & non raritatem in oblivionem, magnitudinemque in usum auctum. Galenum legito. *Sed videntur ambæ hæ*, id est raritas, & magnitudo, *oblivioſæ actionis affectus esse*. Quod de magna nedum rara confirmat quoque subjungens. *Revera enim proprium desipientiæ symptoma est magnam, & raram respirationem facere. Quid enim plus inspirare oportebat, cum non pluri spiritu opus esset? aut per longum tempus, cum liceret per brevius? Quod verò non pluri aere opus habeant, qui rarum, & magnum spiritum inspirant, ipsa raritas ostendit. Omninò enim frequentiùs inspirare cogerentur, si pluri indigerent: quod verò per longum tempus cessent, signum est non multò opus esse*; tam ergò magnitudo, quàm raritas desipientiæ est propria, non usus aucti, & utraque ex oblivione. Quod & confirmat sequentibus. *Etenim immoderatam facere spiritus attractionem, rursumque immoderatam quietem, ejus est, qui neque quando ab actione desinere oporteat novit, neque quando rursus incipere, sed in utrisque mensuram egreditur, ob ignorantiam convenientis*: pro immoderata enim attractione magnitudinem, & pro immoderata quiete raritatem intelligit, vultque ambas oblivioſæ actionis affectus esse, & non alteram usus aucti. Sed instabis, nonne delirium phreniticum est cum febre inflammatoria? magnitudo igitur cur non ex usu aucto ob respirationis raritatem? Dico, delirium esse quidem cum febre, simplici tamen delirio superari usum auctum; non enim simplex esset, si vel magis, vel ex æquo usus auctus urgeret: ideò observandus est Galeni loquendi modus, cum inquit: *signum est non multo opus esse*, id est aere frigido, quoniam tametsi febris sit cum delirio, non est tamen cum simplici delirio ita auctus usus, ut respirationem alterare valeat, quæ delirii est comes. Secus est si cum delirio urserit usus auctus, ut mox dicemus.

Causam magnæ & raræ respirationis in simplici delirio Capivacceus duplicem ponit.

Capivacc. corrigitur.

Difficultas.

Responsio.

CAPUT VI.

De causis magnæ, & raræ respirationis ex delirio complexo, & perfecto, & ut plurimum contrariam affectionem vincente.

DElirium est affectus qui cum usu, vel affectu copulatur. Usus est duplex, auctus, & imminutus, sumpto imminuto pro sola refrigeratione, seu spiritu frigido, hic enim solus cum febre est, non autem pro imbecillitate moventi facultatis ex frigida intemperie vel septi, vel spinalis medullæ, & vera perfrigeratione apnæa dicta, utpote sine febre, consequenter sine delirio saltem morboso. Affectus est triplex. Dolor, Angustia, & Convulsio. Quare delirium vel conjungitur cum usu aucto, vel cum imminuto. Prætereà cum dolore, angustia, & convulsione. Delirium ergo cum usu, vel affectu conjunctum, aut exuperat, aut exuperatur, & alterutro modo, aut perfectè, aut ut plurimum juxta præscriptam methodum. Exordiamur à delirio sola angustia complexo, & per classes Ægrotantium Hippocratis historias è primo, & tertio Epidemiorum decerptas proponamus, sunt enim hi duo germani Hippocratis libri quippe ex parva tabella descripti, reliqui verò non libri, sed commentaria sunt, ut observat Galenus 2. de dysp. 2. & 8. Prima igitur classe reponuntur illæ historiæ, quibus delirium perfectè superavit contrarios affectus. Prima historia est Adolescentis, in Melibæa 3. lib. postremus, qui vehementi delirio angebatur, cum taciturnus, & moderatus cum studio deliraret. Laborabat & distensione *submoli, & oblonga ex utrisq;* hypocondriis, proinde non tumida multum; ideò angustiam perfectè delirium superavit. *Submollis* etiam, & *oblonga* distensio respectu *duri*, & *revulsi* ilii dicta est, quæ sine magno tumore. A duritie autem ilii tenditur, & comprimitur septum transversum: à septo inflammato comprimitur, & tenditur ilium, proinde revellitur, & totum occultatur ad thoracem attractum: & utraque tensio, & compressio quia magna, ideò & multum dolorosa. Quæ verò submollis, & oblonga, cum parva sit, ideo nec dolorosa.

Usus in delirio quotuplex

Affectus quotuplex

Delirium sola angustia complexũ per exempla proponitur

Ægroti, in quibus delirium perfectè superavit contrarios affectus pro. ponuntur quatuor.

Primus.

Secunda historia est Sileni, qui primo Popularium primus numeratur, quo perfectius adhuc delirium angustiam exuperavit; laboravit enim distensione *oblonga, & submolli ex utrisque*, ut Juvenis superior, sed longiori, *cum ad umbilicum distensio succederet*, ideò nec tumor, nec dolor quispiam in Sileno *memorabilis* erat, cujus idcircò angustiam perfectè delirium vincit, ut per omnem morbum, seu ad finem, respiratio facta sit magna, & rara. Ita observavi ego in aliquibus duritiem, nedum distensionem, oblongam ad umbilicum usque, immò ad mesocoli finem protensam quæ vix septi compressione respirationem ad parvitatem, & densitatem coarctaret. Obiter observanda est quædam in Galeno diversitas; secundo enim de dysp. 8. de submolli distensione loquens ait. *Molle enim quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit, vacuam significat*. Tertio autem lib. cap. 12. inquit. *Si enim Laparon Græcis vacuum & molle, hypolaparon autem subvacuum & submolle significat*; consonum enim esse videtur, Hippocratem eo in loco de submolli, & subvacuo tumore agentem hypolaparon, & non laparon dixisse. Sequitur Historia Phisici eadem de delirii exuperantia, diversa tamen quo ad ilii affectionem, in ipso enim *Splen elevatus erat orbiculari gibbositate*, hoc est, tumore duro rotundo, non simplex distensio, ut aliis duobus; non tamen angustiosam habuit respirationem: cujus causam Galenus dicens subdit: *minimè enim etiam aliàs doloroſum est viscus splen, neque septum transversum præmit similiter ut hepar, & venter, nisi maximum sanè habeat tumorem circa caput, quod in Philisco non erat*. Pro lienis capite ejus gibbam intelligit, quæ septo connectitur; quam enim jecoris gibbam appellare consuevit, lienis caput dixit. Sic pro *ventre* ventriculum. Splen ergo in Philisco orbiculari extuberans gibbositate cum non sui capite afficeretur, septum ita non pressit, ut inde angustiæ dyspnœa oriretur sed pro delirii vehementia

Secundus.

Tertius.

Quid pro lienis capite intelligatur.

Quid pro ventre.

tia oblivioſa reſpiravit reſpiratione. Poſtrema hiſtoria ſub hac claſſe contenta eſt Uxoris Dromadæ, de qua Galenus 2. de dyſp. *c.* 2. 3. & potiſſimum 10. Hæc deſipuit, ideò magnum, rarumque duxit ſpiritum, *cum neq; circa thoracem, nec circa ilium ulla affectio eſſet, quæ parvam, & denſam ſpirationem efficere ex ſua natura poſſet*, ſubdit Galenus. Et quare non circa ilium, ò Galene? ſi Hippocrates, *circa ilium dolore capit anxia, implacida*, vitiatis videlicet humoribus iſtic os ventris mordentibus? Laboravit ſanè Dromadæ Uxor ventriculi angore, qui eſt non evidens triſtis ſenſatio, hoc eſt, non verus dolor, quem ideò perfectè delirium ſubegit magna, raraque ſpiratione.

Quartus.

Succedit ſecunda Claſſis eorum quibus delirium aſſociatam affectionem non quidem perfectè, ſed ut plurimum ſua ſuperavit *dyſpnœa:* Unicum verò apud Hippocratem extat exemplum de Uxore Dealcis 3. Epid. 86. de qua Galenus 2. *de dyſp.* 5. 6. 8. & ſub libri calce. Delirium hac in fœmina ut plurimùm, non tamen perfectè ſuperaſſe patet ex Galeno dicente. *Ut plurimum quidem delirium exuperat, rarenter verò ſuperatur*; ex mœrore enim febre torquebatur horrida, & delirabat: & quamquam *nulla affectio dolorosa huic mulierculæ accideret*, contegebatur tamen inſita marceſcente caliditate, hoc eſt, ſpiritum frigidum expirante, cujus perfrigerationis ſigna duo fuere, alterum, *quod maximum eſt ſignum innatam caliditatem extingui*, fuerunt *potus ventrem penetrantes, ac percurrentes, neque parvo tempore conſiſtentes*, aliud *cutis aridæ circumtenſio: deperit autem una eum ejuſmodi ſiccitatibus innatus calor*, Quamquam verò ſimul deliraret, & contegeretur, perfrigerationem deſipientia excelluit, non perfectè, ſed ut plurimùm. Rationabiliter ergò per omnem morbum magnus, & rarus prævaluit ſpiritus: intercidebat autem aliquando & brevis ad perfrigerationes conſequens, ideoque rarò *breviſpira*.

Delirium complexũ quomodo ut plurimũ ſuperet affectionem aſſociatã.

CAPUT VII.

De cauſis magnæ & raræ reſpirationis ex delirio complexo perfectè à contrariis, & diverſis affectionibus ſuperato. Prima Inductio ex primo Epidem.

SEquuntur hiſtoriæ, quibus apparet, contrarium uſum, & affectum oppoſita reſpirandi difficultate delirium ſuperaſſe. Omnes autem tùm ex primo, tùm 3. Epidem. tàm ante, quàm poſt conſtitutionem peſtilentem, unà tantùm excepta, delirium perfectè ſuperatum oſtendunt, ideò magnæ, raræque loco parvam, denſamque factam eſſe anhelationem ex dominio unius, vel plurium affectuum diverſorum. Et primò equidem primo Epidem. proponitur Anaxion, cujus pleuriticus dolor lateralis perfectè delirium vicit, quippe *non ut ſymptoma ſua natura animum percellens*, id eſt vehemens, & eſſentiale. 2. *de dyſp.* 8. In Herophonte dolor & anguſtia pariter perfectè delirium domuit ob lienis inflammationem, cum de eo Hippoc. *Splen elevatus & ilii diſtenſio*, & Galenus *cap.* 10. exponat in ipſe *circa ſeptum partes fuiſſe inflammatas*, conſtat enim pro hujuſmodi partibus ſplenis caput intelligere, & quæ ad hunc circa ſeptum pertinent. In Phileni, & Epicratis uxore *cordis dolor*, hoc eſt cardialgia, & ilii, *dexteri* quidem priori, *ſiniſtri* verò poſteriori, delirium exactè excelluit: quod de tribus ægrotis jam poſitis Gal. *cap.* 10. conſpicuè affirmavit his vebis: *Cæterùm tres deinceps ſcriptos, Herophontem videlicet, Phileni, et Epicratis uxorem reperies, minus delirium habere, quàm ut juxta hoc reſpiratio ipſa alterari poſſit*. Quid verò in uxoris Epicratis caſu pro *ſiniſtri lateris gravitate cum dolore* Hippocrates intellexerit, non reſeravit Galenus. Non pleuriticum lateralem intelligere quit, cùm hic pungitivus, non gravativus ſit. Dicendum ergò potiùs gravativum dolorem ex inſigni lienis tumore indigitaſſe. Quare ſicut in Phileni Uxore cardialgia cum dolore ilii dexteri gravativo, & extenſivo ob hepatitidem: ita eadem anxietas cum ilii ſiniſtri dolore gravante ob effatu dignum ſplenis tumorem in Epicratis Uxore deſipientiam perfectè ſuperavit,

Hiſtoriæ, ubi deliriũ ſuperatur perfectè a contrariis & diverſis affectionibus.

1 Anaxion.

2 Herophon.

3 Philoni uxor.

4 Epicratis uxor.

Poſt hos duos qui ſuccedunt *Cleanatides, et Meton*, cum non delirarint, ad præſentem non attinent conſiderationem. *Neque verò deliravit hic Cleanactides*, ait Galenus; Et Meton non morboſo delirio deſipuit. Eraſius magna ilium inflammatione angebatur, *ob quam tamentſi homo delirabat, non tamen difficilem ſpirationem delirio propriam habebat*; Utrum autem hic utrumque ilium, vel alterum tantùm, hocque dexterum, vel ſinirrum, inflammatum haberet, ex Hippocrate non habetur, qui habet *ilia ſublimia, diſtenſio cum dolore*, nec etiam relevit Galenus. Critonis caſus, qui ſequitur, eſt ſine difficilis ſpirationis annotatione, quoniam etiamſi *furierit*, tamen ob mortis celeritatem, & ſymptomatum perterrefactionem nec voluit, nec potuit Hippocrates affectus, & reſpirationis dominium obſervare. Noluit quidem, *etenim furioſos ne propè quidem accedere ſuſtinemus, verùm elongamur omnimodo formidantes; ne quid mali etiam nobis africent*. Non potuit verò ob ſymptomatum perterrefactionem. *Neque enim parvum miraculum eſt, hominem ambulantem, & conſueta vitæ munia obeuntem, deinde magnum pedis digitum vehementer dolentem prima die paululùm ſubexcalefactum eſſe, ſequenti deinde mortuum*. At Clazomeni hiſtoria ad præſentem attinet inductionem, multiplex enim dolor capitis, colli, lumborum, & compreſſio ex ilio cum tumore elevato exactè delirium ſuperavere, Galenum audito. *Quare tametſi hic deſipuit. non tamen propriam deſipientiæ reſpirationis ſpeciem habuit, cum prædictæ doloroſæ affectionis exuperarent*. Dromadæ caſus poſt ſequens delirii eſt ſuperantis, ut ſuperiori capite. Superſunt reliqui tres Ægrotantes, qui & ipſi deſipuerunt, non tamen delirii propriam, ſed oppoſitæ affectionis, doloris, & coarctationis, *dyſpnœam* præ ſe tulerunt. Primus enim ſepti inflammatione preſſus eſt, cùm ilii dexteri dolor eum infeſtaret ex tumore *ſubmolli ad partem internam*. Secundus ſplenis inflammatione, quia ait, *circa ilium tumor elevatus*: pro tumore enim ilii elevato lienis tumorem indicare patet, cum uſque ad *claviculam ſiniſtram* permanentem dolorem extendi ſubjungat. Quamquam enim dolorem ad claviculam extendi pulmoni, & jecori præſertim competere Galenus ſcripſerit de pleurit. 4. tamen & lieni aliquando competere ſolet, maximè ſi ejus caput ſit affectum, quod & ipſum quoquo pacto ad ſeptum ſuſpenditur: & quemadmodum dolor ex inflammato hepate ob tenſionem venæ concavæ ad dexteram claviculam extenditur; ita accidere poteſt, ut lienis dolor ob tenſionem venæ phreniticæ ſubclaviæ ad ſiniſtram claviculam protendatur. Tertius Ægrotus mulierecula eſt, cujus dolor multiplex colli, capitis, & pectoris pariter exuperavit. Omnibus ergò hiſtoriis primo Epid. recenſitis de delirio conſtat perfectè ſuperato.

5 Erasinus.

6 Clazomen.

7 Tres alii ægroti.

Primus.

8 Secundus.

9 Tertius.

CAPUT VIII.

De delirio perfectè ſuperato ante Peſtem Inductio Secunda ex Tertio Epid.

HÆc ipſa topica Ægrorum Hippocratis inductio ex 3. Epidem. tàm ante, quàm poſt peſtilentem conſtitutionem hauritur: quos cum Galeno *cap.* 12. & 13. ſecundi *de dyſp.* breviter percurrere utile erit. De Pythione, qui eſt in ordine primus, ſcribit Galenus, *nulla difficilis reſpirationis hypotheſin habuiſſe*. Cum tamen octavo capite ejuſdem libri appareat, *breviſpirum ad multum tempus* deſipuiſſe. Reſpondendum, Pythionem bis ægrotaſſe, ante, & poſt peſtem. Ante fuit primus 3. Epidem. conſcriptus, & tunc nec deſipuit, nec difficulter ſpiravit. Poſt peſtem fuit tertius, deliravitque, & difficulter ſpirans fuit, ut ſuo loco aperiemus. Patet hæc obſervatio apud Galenum *cap.* 12. dicentem: *Pythion primus omnium, & cap.* 13. ſcribentem de eodem. *Tertius eſt Pythion, quem jam anteà explicavimus*, capite ſcilicet octavo. Sed quidem ſecundus Hermocrates nominatus maximè ad rem facit, de quo Galenus. *Hic igitur etiam ſi delirabat,*

Hiſtoriæ de Delirio ſuperato perfectè ante peſtẽ

1 Pythion.

tamen ipsum delirium ab alio majori affectu superabatur, nimirum à dolore exactè, & angustia; Laboravit enim *sub molli distensione ilii*, hoc est ilio revulso ob septi phlegmonem. Hic tamen locus omninò est ei oppositus, qui eodem 3. Epid. comm. 1. tex. 5. Hypochondrion enim intensum, non revulsum exposuit Galenus ex hepatis inflammatione, & non septi. Nec valet, si respondeatur, unà cum hepate septum esse inflammatum; voluit namque in Hermocrate simam dumtaxat jecoris, & non gibbam, esse inflammatione obsessam: non potest autem serpere ad septum jecoris inflammatio, nisi ex simis ad gibbas se conferat. Dicere possumus; inflammationem ex simis per inferiora ad septi partes se contulisse. Hoc autem loco observari cupio, ilii distensionem, aut esse *elevatam*, aut *submollem*. Submollis duplex, *revulsa* ad internam partem, quæ est propria inflammati diaphragmatis, & ab Hippocrate simpliciter *submollis* dicitur. Est & ad umbilicum extensa, quæ *oblonga* nuncupatur: & hæc ad lineis, & epatis simam, necnon ad partes inferas attinet, quæ respirationem vel non alterat, vel saltem parum. Similiter distensio *elevata* est duplex, altera à tumore frigido, eoque vel *orbiculari*, qualis in Philisco, vel *quadrato*; & hæc ni magna, & in splenis capite, non facit difficilem anhelitum talem, qui oppositam ex delirio ortam alterare possit: Altera est elevatio ex *tumore inflammatorio*, & hæc *partes circa septum transversum inflammatas* significat, non tamen ipsum septum, ut in Herophonte ostensum est, de quo Hippocrates; *Splen elevatus est, & ilii distensio*; est enim hæc elevatio splenis diversa ab illa, quæ in Philisco, de qua Oraculum, *Splendorem elevatus orbiculari gibbositate*; ut enim hæc delirium superare non potuit, & oppositam parere *dyspnœam*, ita illa in Herophonte potuit de facto. Prosequamur reliquos Ægrotos, tertium scilicet, quartum, quintum, & sextum, turmatim à Galeno propositos, quos eodem modo respirasse perfectè superato delirio à contraria ægritudine Galenus fatetur inquiens: *quemadmodum et iam* tertius, & quartus septo inflammato cruciabatur; eadem enim est affectio *submollis ilii dexteri distentio*, qua tertius, & *ilii dexteri distensio ad interna procedens*, qua quartus vexabatur; utrumque verò eodem modo delirasse, delirium que à dolore & angustia perfectè superatum fuisse, conspicuum est. Quintus fuit anginosus, cum *collum haberet doloroſum*; colli enim dolore angina sæpiùs usurpatur à divino sene; hic igitur si deliravit, quod tamen ex Hippocrate, & Galeno non constat, meteorismus, hoc est, sublimis respiratio delirium longè excelluit. Sextus fuit mulier, quæ an deliraverit, ignoratur, de ea tamen Galenus. *In hac fit affectio prædominans respiratoriis organis consistens*; quare si desipuit, affectus ex dolore, & compressione faucium pavitate, & densitate respirationis magnitudinem, & raritatem, superavit. De septima muliere *circa Bitonis* anginosa idem afferendum. In octavo Ægrotante etiamsi deliri mentio non fiat, tamen est ex suppositione, cum ex utrisque hypochondriis submolli distensione oppressis, quæ est inflammati diaphragmatis propria, divexaretur. Nona non deliravit, ideò est extra oleas. De duabus autem mulierculis *ex fœtuum corruptione, & uterorum inflammationibus* dubium aliquod esse potest, an deliraverint, necnon delirium ab uterinis inflammationibus vinci perfectè potuerit. Deliraſſe credi potest, utero enim inflammato, vel ob corruptum fœtum, vel ob retentam secundinam, vel ob ejectam molam ampullosam, sæpiùs delirium occurrit, & debacchatur. Potest etiam esse delirium superatum thorace coarctato ob musculorum abdominis, & peritonæi distensionem nimiam, ut ambæ mulieres parva, & densa, non magna, & rara respiratione respirarint. Postremam Ægrotantem patet *brevi spiram* fuisse, cùm *perfrigeratio*, & *dolor* delirium exactè superarent. Hæc est inductio ante pestilentem constitutionem.

Hermocrates.

Distensio sub mollis duplex.

Distensio elevata duplex.

Historia tertia.

4

5

6

7 Mulier circa Bitonis.

8

9

10

11

CAPUT IX.

De Delirio perfectè superato post Pestem. Tertia inductio ex 3. & 4. Epidem.

TErtia inductio eorum est, qui post pestilentem constitutionem ægrotarunt, de quibus Gal. ultimo *c. 2. de dysp.* Primus ergò Ægrotus est Parius, cùm *dolens vigilarent*, deliraſſe non est absurdum, & dolorem delirium superasse, consequenter pro doloris ratione respiraſſe; dolor enim à causa interna capitis, hypochondrii, & dorsi imminentis phrenitidis signum est certum. Primo Prorrhet. 1. Secundus in Thaso non facit ad rem, cum de tussi humida, & continua sola fiat mentio. Tertius Pythion deliravit quidem, ipsius tamen delirium, non exactè, sed ut plurimum à contrariis affectionibus vincebatur, de quo sequenti capite. Quartus fuit *Phreneticus*, qui cum absolutè phreneticus dicatur, consonum est, ejus delirium simplex potiùs fuisse, quam opposito aliquo affectu complexum, & subactum. Quintus cum ilicò, Critonis instar objierit, negligitur. *Sextus deinceps neque desipuit, neque aliam quādam affectionem spirationem agram inducentem habuit*, ideò nec ejus historia est præsentis considerationis. Septimus est virguncula, quæ Metonis instar non morboso desipuit delirio; Octavus est Anaxion, de quo suprà. Nonus virgunculę, & Metoni similem obtinuit ebriam hypothesim, ideò exulat à præsenti inductione. Decimus in Abderis Nicodemus delirius, & cardialgiacus fuit: & dolor delirium egregiè sua respiratione fugavit; ita enim Gal. *Ob id igitur & delirium; quod exiguum, & per modicum omninò tempus illi factum esse dixit, respirationem non alteravit*. Muliercula verò post virum hunc descripta *quamvis esset deliria, tamen magnum, & rarum spiritum non habebat, ut qui ab aliis duabus fortioribus affectionibus superatus esset*, dolore nimirum, & convulsione. *Itaque species difficilis respirationis huic mulierculæ, partim juxta dolores, partim juxta convulsiones fiebat*. Pro dolore enim parva, & densa, pro convulsione magna, & rara fiebat, & cum pugnarent ex æquo, partim una juxta unum, partim alia juxta alium affectum occurrebat, & ambo simul delirium perfectè vincebant. Pro hac verò muliere, *quæ ex mœrore in morbum incidit*, non Dealcis uxorem intelligit, quamquam & hanc ex mœrore febris horrida invaserit; Dealcis enim uxore delirium superabat, non superabatur, nec ulla dolorosa affectio eam angebat. Virgo tamen in Lariſſa est extra præsentem calculum, quippe *nullam ullius alterius difficilis respirationis structuram habuerit*. Secus de Appollonio in Abderis dicendum, *qui quamvis deliraverit; non tamen respirationis speciem delirio propriam habuit*, vicerat enim affectio magna ilii dolorosa. Porrò Mulier in Cyzico, quæ puellas gemellas peperit, aut non desipuit, desipientiæ enim ejus nulla fit mentio; aut si furierit, dolor colli & capitis sublimis respiratione ad fauces delirium domuit. Occurrit postremò Dealcis uxor, & adolescens in Melibæa, quibus tamen delirium conjunctum affectum vicit, perfectè quidem in adolescente, ut plurimum verò in uxore, ut & supra demonstravimus. Quotquot igitur ab Hippocrate describuntur 3 Epidem. tam ante, quàm post pestilentem constitutionem, omnes deliri fuere diversimodè à variis affectibus perfectè superati, paucis exceptis, qui aut non desipuerunt, aut si delirarint, delirium commixtos superavit affectus contrarios.

1 Delirium superatum perfectè post pestē Historia prima, Parius.

2 Nicodemus in Abderis.

3 Mulier.

4 Apollonius in Abderis.

Contrarii autem affectus à Galeno dicuntur, non quia sint invicem contrarii, dolor enim & delirium sunt quidem, ex. gr. affectus diversi, sed non contrarii; dicuntur verò contrarii, quia contrarias efficiunt *dyspnœas*, delirium magnum, & rarum, dolor parvam, & densam. Verumtamen non tantùm primo, & tertiò Epid. delirii superati extant exempla historica, sed etiam aliis, ut 4. Epid. de uxore Nicostrati in Cranone, de qua etiam Galenus 3. *de dyspn. cap.* 11. siquidem Senex divinus scribit, *parvum, & densum spiritum* habuisse, tamen delitavit ex jecoris inflammatione secundum gibbam, cujus signum est, quia, ait Galenus, *reses in urina*

Quomodo affectibus contrarii à Gal. dicantur.

4 Uxor Nicostrati.

eruinam

eruinam speciem præseferebat, cùm enim *reses*, hoc est piger mingeret, signum erat coarctatæ epatis gibbę: cùm verò urina *eruinam speciem* præseferret, signum erat insignis colliquationis carnis jecoris; dictum enim est in de urinis tractatu, orobaceum, & eruinum contentum ex carnis colliquatione fieri, quæ contenta ideò syntectica à Galeno dicta sunt. Vidi Ego Bononiæ in quadam ex familia Floravantium exesam partem gibbæ jecoris: Non verò dicta est a Galen. *reses urina*, sicut aqua reses illa dicitur, quæ non fluit, à Varone de re rustica *lib.* 2. *c.* 17. sed *reses in urina*, quia de ejus contento ibi loquitur, quod & pro cibo usurpat Gal. cum ex cruda chyli portione fiat, quæ cibus est; ita enim & Hipp. eod. in loco pro cibo intestinorum excrementum intellexerat, ut & 6. Epid. dum loquitur de gravi dolore in rene. Mirum ergò non fuit, si prædicta mulier respiratione parva, & densa, superata magna, & rara, respiraret, dolor enim & angustia thoracis ob septi compressionem à jecore inflammato delirium longè excellebat. Huc etiam spectat locus Gal. 3. *de dysp.* 12. de puero à multò percusso. Delirium denique non tantùm ab affectu superatur, ut ex dictis apparet, dolore, angustia, perfrigeratione, convulsione; sed etiam *usu aucto*. Observate locum Galeni pulcherrimum 1. *de dysp.* 22. *Quando autem coinciderit utilitatis augmentum, scilicet cum delirio tunc coguntur & multò amplius respirare, quam si sola mente moti essent, & jam etiam citiùs* Ecce igitur usum auctum delirium superantem.

Delirium superatur ab usu aucto.

CAPUT X.

Inductio delirii in respiratione ut plurimùm & ex æquo superati.

UT ergò huic primæ parti de causis difficilis respirationis ex delirio complexo colophonem imponamus, investigandum remanet, quibus Ægris id fuerit à contrario affectu non quidem perfectè, sed *ut plurimùm* domitum, hoc est non ad finem, sed ad tempus; Unicum pro exemplo Ægrotantem reperio, hic autem est Pythion, de quo Galenus 2. *de dyspn. cap.* 8. Hunc deliraſſe ex Galeno scribente patet: *Quod itaque deliravit sæpè scriptum est apertis verbis ab ipso Hippocrate, ut hoc quidem neminem latere possit.* Sed præter delirium frigiditas erat & dolor; perfrigerabatur autem & dolor cum *gravitate circa alvum.* Quare ex delirio *longa spiratio* nascebatur, magna scilicet, ac rara: ex labore autem, & perfrigeratione *brevis*, hoc est parva; & hæc quidem ob dolorem cum densitate, ob perfrigerationem verò cum raritate. Verùm cum dolor, & perfrigeratio ad efficiendam brevem, quàm delirium ad longam respirationem plus possent, ob id *brevis-spiritus ad multum tempus*, hoc est, ut plurimùm, factus est, non sic tamen, ut oppositæ affectiones exactè delirium superarint: quod clarè habemus ex Galeno scribente: *Quod verò prævaluerit quidem brevis spiratio, fuerit autem & quædam longa spiratio, perspicuum*: adhuc etiam quando subjungit: *Hoc enim, quod ait (ad tempus multum) indicat non solùm brevem spirationem, sed ipsam longam spirationem ab illa superari.* Dominium igitur in Pythione oppositarum fuit affectionum ad tempus, non ad finem; ut plurimum, non perfectè. Sed quomodo cum gravitate dolor *circa alvum* ad sui naturam respirationem alterare potuit? Pro *Alvo*, dico, non extremum anum, sed ventriculum intellexisse; ita enim & in Coacis alvi nomine ventriculum significare voluit Hippocrates.

Delirium ut plurimum superatur in historia de Pythione.

Quid pro alvo Hip. intelligat

Cæterùm in Pythione dolor & perfrigeratio contendebant, ut vincerent delirium, densitate enim modò dolor, raritate verò modò perfrigeratio; ambæque unica parvitate oppositę conspirantes delirium sæpiùs inæquali tramite interpellabant. Inductionibus igitur allatis constat, quibus causis delirium superat, & superatur, vel perfectè, vel ut plurimùm. Tantùm pro coronide desideratur exemplum, quo eluceſcat, eodem subjecto aliquando æqua pugnare potentia delirium cum opposito affectu. Unicum id est Uxoris Dromadæ, de qua Galenus 3. *de dyspn. cap.* 9. hæc enim simul conversa deliravit, quinimmò convulsa objit. Æqua verò potentia delirium & convulsionem in hac muliere certasse, ex Hippocrate patet dicente. *Spiritum magnum, & rarum statim revulsum*, apposuit enim illam particulam *statim*, ut paterer, revulsum spiritum convulsionis proprium æquis viribus cum delirio pugnasse; ideò & Galenus hoc voluit nobis indicare scribens: *Ut quæ non solùm propriam convulsionibus spirandi difficultatem haberet, sed etiam eam, quæ est desipientiæ*. Contingit ergò æqua potentia oppositos affectus congredi. Et hæc de causis magnæ, & rarę spirationis ex delirio tùm simplici, tùm complexo.

Æqua potentia pugnat delirium cum opposito affectu in uxore Dromadæ.

SYNOPSIS

De Respirationis Magnæ, & Raræ Causis in specie ex Delirio.

Respiratio Magna, & Rara:

- 1. Accidit.
  - 1. Deliris & Deliriis vel
    - 1. Sæpè, sic testante
      - Gal. *l.* 2. *de dyspn. cap.* 2.
      - Hippocrate, & medicorum observatione crebra.
    - 2. Aliquando, ut in
      - Inductione de ——— ———
        - 1. Pythione, quæ Brevispiratio tenui & imminuto spiritu respirabat. — Philisco, Sileno, Dromadæ uxore, Ægrotis 14. apud Hipp. Epid. 1.
        - 2. Uxore Dealcis in Thaso Brevispira.
        - 3. Adolescente in Melibæa, magno & raro spiritu delirante ad tempus & ad finem.
  - 2. In Morbosa solum delirii hypothesi, cum ratio s. ob morbificam causam læsa est (quę mens mota dicitur (alio affectu non prohibente) Et illud Delirium Ebrio est vel Dissimile ex causa morbifica producitur, ex intemperie calida nuda cerebri; vel simile, quod ex non morbosa capitis gravitate dependet, ut in
    - Metone
    - Septimo
    - Nono

    ægroto post pestem, apud Hippocr. 3. Epid.
  - 3. Varia, ob causas summâ varietatem speciei delirii, quod est vel
    - 1. Simp. citra omnis alterius affectus commixt.
    - 2. Complexum, & hoc vel superat / superatur
    - 3. Æqualis potentiæ.

    aut perfectè ut / plurimum — hinc 4. causarum signa oriuntur.

- 1. Simplici, cujus causa à Capivacceo ponitur duplex
  - 1. Oblivio, per quam rara fit respiratio; magnitudine raritas suppletur. Potiùs dicendum est, deficientem raritatem suppleri, cum suppleri sit in defi. cientis locum substitui.
  - 2. Motrix facultas, quæ læso cerebro musculos non ita petit, unde rara respiratio causatur.

  Sed Uncia potius statuenda causa, cum motrix non influat quoniam ad visa & curas distrahitur, & quatenùs distrahitur, eatenùs obliviscitur,

- 2. Causatur, à Delirio vel
  - 1. Vincit contrariam affectionem
    - Perfectè, ut in 1. & 2. Epi.
      - 1. Adolescente in Melibæa, Distensionem submollem & oblongam ex utrisque hypochondriis.
      - 2. Sileno, Distensionem oblongam & submollem ex utriusque hyoch. ad umbilicum usque secedente.
      - 3. Philisco, cum splene elevato orbicularem gibbositatem.
      - 4. Uxore Dromadæ, angorem Ventriculi.
    - Ut plurimum, in Uxore Dealcis, 3. Epid. 85. perfrigeratione laborante absque ulla affect. dolorosa.
  - 2. Complexo quæ vel
    - 1. Perfectè, quæ patet Inductione
      - Prima, in 1. Epi.
        - 1. Anaxione, dolore pleuritico laterali.
        - 2. Herophonte, lienis inflammatione.
        - 3. Phileni
        - 4. Epicratis

          uxore, cordis dolore,
        - 5. Erasino, Ilium Inflammatione.
        - 6. Clazomene dolorem multiplici
          - capitis
          - colli
          - lumborum

          Compressione ex ilio cum tumore elato vincente.
      - Secunda ante pestilentem constitutionem in 3. Epi. — Ægrotis aliis tribus
        - 1. Septi inflammatione. — colli
        - 2. Splenis inflammat. — capitis
        - 3. Dolore multiplici — pectoris
      - Tertia post pestem in 3. Epi.
        - 1. Pythione.
        - 2. Hermocrate, dolore exacte & Angustia.
        - 3. Septimo inflammato.
        - 4.
        - 5. Angina.
        - 6. Muliere, respiratoriis organis laborantibus,
        - 7. Muliere circa Bitonis, angina.
        - 8. Muliere, à distensione hypochond. utrorumque,
        - 9. 10. Mulieribus duab. à fœtuum corruptione.
        - 11. Muliere brevispira uterorum inflammatione, ex perfrigeratione, & dolore.
    - 2. Ut plurimùm, in solo Pythione, à perfrigeratione & dolore cum gravitate circa alvum (ventriculum) ob id brevispirus ad multum tempus factus est.
    - 3. Ex æquo, in Uxore Dromadæ à convulsione, quæ æqua potentia cum delirio certavit, convulsione tamen vincente, cùm convulsa objetit.
  - 2. Superatur vel à
    - 1. Contrariis, vel diversis affectionibus vel
    - 2. Usu aucto Gal. 1. *de dyspn. cap.* 22. Quando autem coincidit utilitatis augmentum (scilicet cum delirio) tunc coguntur & multò ampliùs respirare, quàm si sola mente moti essent, & etiam citiùs.

PARS SECUNDA LIBRI QUARTI.

CAPUT I.

De causis in specie parvæ, & densæ respirationis. Et primùm de Dolore Thoracis.

RESPIRATIONIS parvæ, & densæ duplicem esse causam, dolorem, & coarctationem thoracis, libro antescripto in genese demonstravimus positionibus è Galeno sumptis 1. *de dyspn. cap.* 10. *&* 11. *lib.* 2. *cap.* 10. *&* 3. *cap.* 5. *&* 7. Nunc de iisdem speciatim agendum à dolore, seu labore initio habito, idem enim dolor, & labor ex Galeno 4. de loc. aff. 7. qui frequentem, hoc est, densam respirationem laborem significare scripsit, hoc est dolorem: quod ab Hippocrate in aphorismis, & in Coacis de respiratione sumpsit. Pro thoracis ergò dolore, quicunque respirationem ad parvitatem, & densitatem alterans intelligitur: talis verò est, qui non solummodò respiratorias occupat particulas, sed eas etiam, quæ cum ipsis moventur, ut cum Galeno primo *de dyspn. cap.* 12. docuimus; cujus sententiam propriis verbis huc transferre est nobis cconsultum, ait enim: *Atque ita non ut anteà de respiratoriis particulis, sed de omnibus simpliciter, quæ circa respirationes moventur, communis nobis sermo fiat*: & suprà statuerat, non tantùm *respiratoriis particulis* dolorosas cõsistere affectiones, sed etiam *aliis omnibus, quæ ad respiratoriorum motum simul moventur*. Et 2. *de dyspn. cap.* 10. ait. *Dictum est sexcenties, aut dolorem esse oportere circa aliquam partem, quæ per respirationes movetur, ut parvus, & densus fiat spiritus, & cap.* 7. *Dolorem etenim solum in aliqua particula, quæ circa respirationes movetur factum, parvam, & densam efficere universam respirationem dicebamus*. Ita enim particulatim hoc docuit 3. *de dyspn.* 5. Et 4. de loc. aff. 7. hanc eandem affirmans veritatem scribit: *Frequens verò non solum spiritualium, sed eorum quoque, quæ cum ipsis moventur*. Et hoc ad simplicis coarctationis discrimen est positum, quæ nisi asperis pulmonum arteriis communicetur, respirationem alterare minimè potis est. At parva, & densa respiratio, etiam dolore thoraci non propagato, sed in iis tamen partibus existente, quæ unà cum thorace moventur, fieri potest: Observandum verò causarum distinctionis gratia, partium nomine, quæ circa respirationes a Galeno moveri dicuntur, cùm thoracis ipsius, tùm quæ circa thoracem sunt partes intelligi; utræque enim circa respirationes eo moventur discrimine, quia thoracis partes non motæ moventur, cum circa respirationes se moveant: quæ autem circa thoracem sunt motæ moventur, cum ad thoracis motum moveantur. Sed occurrit in oppòsitum pulcherrima difficultas ex Hippocratis theoremate primo prog. tex. 24. à Galeno considerato 3. *de dyspnœa* 4. habet enim: *Spiritus densus existens dolorem, aut inflammationem significat in locis supra septum transversum*: quæ loca *partes spirabiles* in Coacis de respiratione appellat. Non ergò dolorem in locis, quæ ad thoracis motum moventur, significabit: sunt enim infra septum transversum. Ita ergò limitanda est Hippocratis sententia, maximè spiritum densum dolorem, aut inflammationem in locis supra indicare, nonnunquam tamen, immò & sæpè, in partibus sub septo dolorosas significare affectiones. Pro thoracis ergò dolore quemcunque quocunque modo ad thoracem attinentem intelligo, dummodò ejus causa parva, & densa sequatur respiratio. Non ita tamen, ut aliquis existimet, dolorem parvæ, densæque respirationis simul esse causam, ut cum ardore conjunctum, sicut Duretus in Coacis de respiratione libro secundo, tex. primo: nam & soli simplici competit dolori, cæterisque à dolore, ut simplici augustiæ. Dolor tamen est una ex causis difficilis spirationis parvæ, & densæ. Qui ergò scire cupit, quot modis ex dolore respiratio parva, & densa accidat; quibus de causis dolor circa thoracem contingat, necesse est ut noscat; tot enim erunt causæ, quot thoracis doloris species. Dolorum species tùm ex ipso dolore, tùm ex dolentis loco sumuntur. Doloris quidem differentiæ genericæ, ut ex antecedenti libro patet, duæ sunt, dolor *simplex*, *& compositus*. Simplex est, qui nec cum usu aucto, nec cum alio affectu conjungitur. Compositus est triplex, qui componitur cum sola angustia, qui cum solo ardore, seu usu aucto, & qui cum utroque: qui enim cum delirio, & perfrigeratione copulatur, compositionis est accidentalis, de quo priori parte. Respectu loci dolentis differentiæ à partibus, quæ circa respirationes *movent*, *& moventur*, sumuntur, & ab iis, quæ *deducunt*. Quæ movent, sunt *partes thoracis* secundum musculos. Quæ moventur per se, sunt *pulmones*, quæ per accidens *hypochondria*. Quæ deducunt sunt *fauces*. Quare dolor, qui est causa parvæ, & densæ respirationis, aut ad fauces, aut ad thoracis partes, aut ad hypochondria attinebit; hoc enim ternario una causarum methodus perficitur. Exordiamur à causis doloris simplicis, & compositi; uterque enim circa prædictas partes fieri contingit.

Pro thoracis dolore quid intelligatur.

Nomine partium, quæ circa respirationes movẽtur quid Gal. intelligat.

Difficultas.

Responsio.

Tot causæ quot thoracis doloris species.

CAPUT II.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex simplici dolore.

SImplicem dolorem esse diximus, qui sine usu, & affectu. Dari simplicem dolorem sine usu patet ex primo *de dyspnœa* 9. *& cum sanè hic solus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis, non verò urgeat utilitas*. Et ex 3. *cap.* 5. *& si pleuritis non sit, solus autem dolor*, hoc est sine inflammatione, consequenter sine ardore. Ardorem enim usum auctum appellat loco præallegato, quem imitatus est magnus Duretus de respiratione tex. 1. Eundem sic nuncupavit Galenus primo *de dyspnœa* 10. cum dixit, respirationem densiorem fieri *ob solum ardorem*. Et 2. *lib. cap.* 7. enimverò facile quis nobis admittet, simplicem esse sine ardore dolorem, ut ardorem sine dolore, non tamen sine affectu, seu augustia. Et tamen verum est, quòd sicut communis angustia est sine dolore, ita simplex dolor sine angustia esse potest. Angustiam sine dolore respirationem afficere, patet ex primo *de dyspn.* cit his. *Reliquæ tamen organorum affectiones, quæ citra dolorem, per obturationes, aut duricies, aut compressiones, aut omninò coarctationes, &c.* Propterea sequenti capite signa tradit, quibus respiratoriorum organorum vitia *citra dolorem consistentia ab iis, quæ cum dolore* distinguuntur. Sed de his suo loco Nobis in præsentiarum pensum demonstrandi impendet, simplicem dolorem, non tantùm sine ardore, verùm etiam sine coarctatione, respirationem lædere. Prima Galen. auct. est 2. *de dyspnœa cap.* 10. ait enim: *Dictum autem est sexcenties, aut dolorem esse oportere circa aliquam partem, quæ per respirationes movetur, aut aliquod ex respiratoriis organis coarctari*: constat enim disjunctiva particula dolorem à coarctatione discludere. Ita & eodem libro *cap.* 7. inquit: *Dolorem etenim solum in aliqua particula, quæ circa respirationes movetur factam parvam, & densam efficere universam respirationem, monstrabatur*. Pro solo enim dolore omni modo simplicem intellexit, qui non solùm à delirio, & ardore, sed etiam ab angustia sejungitur.

Datur simplex dolor sine usu aucto.

Ardor & usus auctus idem est.

Cujus rei fundamentum positum est à Galeno 2. acutorum primo, qui docet, dolorem esse subitam mutationem, eamque geminam, ad *qualitatem* nimirũ *& continuitatem*, cum utraque corrumpitur. Qualitas per *intemperiem inæqualem* alteratur: continuitas per partium *distentionem*, & *compressionem* corrumpitur. Ex inæquali intemperie dolorem circa thoracem fieri, colligitur ex 4. de loc. aff. quo loco hæc ipsa Galenus. *Quem etiam didicistis, quòd inæquales intemperantiæ dolores sæpenumero excitare solent*,

Dolor quid.

Dolor ergò thoracis, vel circa thoracem ex inæquali intemperie simplex erit affectus sine angustia. Ex distensione pariter & compressione unitatem partis corrumpi, & dolorem causari patet, neque enim dolor aliquis unquam fieri poterit, nisi pars dolens aut distendatur, aut comprimatur. Differunt verò *distensio*, *& compressio*, quoniam compressio est coarctationis species, quæ fit per contactus syntimoriam; distensio fit per propriam affectionem. Ita Galenus 2. acut. 1. vult ad hunc modum in pleuriticis lateralem dolorem suscitari, de quo Hippocrates, Galeni verba hæc: *Cum quæ in illis locis est phlegmone repletione corpora ipsa laborantia distendit*, & propterea pleuriticus dolor exquisitus fit per solam pleuræ distensionem, non per compressionem; non est tamen dolor simplex, quoniam etiamsi sine angustia, non tamen sine usu aucto. Et quamquam Galenus eodem comment. tex. 10. scribat: *tensiones in sola affectus participatione fieri, cum videlicet partes iis, quæ inflammantur, attiguæ, citra sanguinis in eis redundantiam tenduntur*: non tamen pro *attiguis* partes veré contiguas, sed ejusdem inflammatæ, pleuræ nimirum, partes intelligit, quæ tametsi non sint inflammatæ, continuitatis tamen consensu ab ea, quæ inflammatione est obsessa, distenduntur. Hoc modo etiam intelligendus est Galenus 4. de loc. aff. 7. dum ait: *Similiter spiritus crudi, flatuosique copia, qui arctatus aliquando partes ipsum ambientes distendit*. Et infrà: *si aliquando retentus succus ambientia corpore distendat*; propriam enim distensionem intelligit, quæ non est compressio. Fit enim distensio, vel ex partis alicujus, ut pleuræ, inflammatione, ut dictum est, vel ex materia non inflammante, sed solùm aut replente, ut flatu, & crudo humore, aut violenter exeunte, talisque dolor est simplex è simplici distensione sine ardore, & compressione. Quando autem una pars ab alia primatiò affecta comprimitur, distenditur quidem, alioqui non doleret, est tamen illa tensio ex compressione per sympathiam, ad differentiam alterius, ut cum in arthritide ob ligamentorum compressionem nervosæ partes tenduntur, & dolent: ita tensio fit, ac duritas hypochondrii ex viscerali inflammatione, vel scirrho, quam hypochondrii compressionem, *oppressionem* Duretus in Coacas text. 2. de hypoch. nuncupavit. Fit ergò distensio sine compressione, non tamen compressio sine distensione, quando est causa doloris; cum enim sola est compressio, simplex est angustia absque dolore: rarò tamen partes aliquæ distenduntur, quin aliæ comprimantur, talis est ad dolorem partium antispasis. Non tamen angustia sine dolore semper est compressio, quia potest esse constipatio, seu *obturatio* in partibus haud sentientibus; quemadmodum compressio non necessario semper est dolorosa. Datur ergò simplex dolor sine usu, & angustia ob partium distensionem à flatu, & humore crudo. Utraque autem simplicis doloris causa & circa thoracem, & hypochondria nonnunquam consistit, qua respiratio parva, & densa efficitur. Simplicem dolorem circa costas proponit Galenus 3. *de dyspn.* 5. scribens, *Etsi pleuritis non sit, solus autem dolor circa costas existit, densus, & parvus fit spiritus*. Circa hypochondria eundem proponit subiungens. *Quemadmodum si circa os ventris, aut stomachum, aut splenis caput, aut hepatis gibbam partem. Nam & in his locis, si quis sit dolor, necessarium est parvum, & densum fieri spiritum:* & de simplici dolore loquitur. Ex pleuræ distensione à flatu circa costas fit dolor, qui pleuritidem mentitur, & discutientibus sanatur. Ita Hippocrates 1. acut. 32. ob prisanam præposteró ordine oblatam ex intestinorum oppilatione flatus metastasim censet fieri ex intestinorum scybalis ad latus, ibique dolorem vel fovere, vel gignere. Et ex hoc loco Hyppocratis originem suam fortassis ea traxit opinio de spuria illa pleuritide ex acribus vaporibus elevatis ab intestinorum vermibus, de qua Quercetanus in Pharmacopæa *cap.* de Aquis. Ex humoris etiam crudi transpositu, aut ex lenibus arteriis, quod tamen rarò accidit, aut ex hepate per venam inconjugam, aut ex asperis arteriis à capite ad pleuram dolor fit modò supera, modò infera thoracis parte, qui verum pleuriticum ascendentem, vel descendentem emulatur, & pleuritis Aetii vocatur. Uterque autem ex sua natura sit sine febre. Aliquando tamen febres accersit ob violentam, ac subitam pleuræ distensionem: & cum idem humor crudus respiratoriis organis concoquitur, & purulentus redditur, ut nuper in vestali vetura, dum hæc scriberem, observavi, quæ ob violentum humoris crudis à capite decubitum ad primas thoracis costas pungitivo, eoque continenti dolore cruciabatur unà cũ febre, tussi, *dysp.* & dolor ad acromion, & brachium ferè totum extendebatur: quam ideò consequentibus absque venæ sectione paucis diebus curavi, quam si secassem, Ægrotam enecassem. Ubi autem lateralis dolor ex humore crudo febrem asciverit, à verò pleuritico febris magnitudine erit distinguendus, facici decoloratione, ætate, reliquisque humorem crudum consequentibus, de quibus abundè in libro de Polyæmia; plurimum tamen hic dolor à flatu, & crudo humore est sine febre, ideò solus & simplex, huncque Gal. indicavit 1. *de dysp.* 9. his verbis: *Et sanè cum solus hic affectus fuerit, nempe dolor quidem thoracis, manente calore cordis intra terminos à natura constitutos.* Ejusque causam violentam scilicet distensionem exactè descripsit 4. de loc. aff. 7. dicens: *Similiter spiritus crudi, flatuosique copia, quæ arctatus aliquando partes ipsum ambientes distendit, aliquãdo verò violenter egreditur. Præterea frigidi, & lenti humoris abundantia, si aliquando retentus succus ambientia corpora distendat, aut inde violenter exeat.* Observavi ego simplicem dolorem fixum circa costas materia frigida inter costalibus musculis impacta, qui cum nullis remediorum præsidiis cederet, brevi setaceo spatio intercostali dolenti infixo fuit curatus. Observavi etiam post pleuritidem, facta metastasi humoris extrà, relictum esse dolorem fixum sine febre, quem post longum tempus brevi curatum vidimus synapismo adhibito. Verùm enim verò sicut pleuræ distensione à flatu, & humore crudo simplex circa costas dolor nascitur: ita similis circa hypochondria ob peritonæi distensionem *Empneumatosi* enim, hoc est, consiluso flatu parvum, ac densum produci spiritum, satis *lib. 2. cap. 5.* explicuimus, quam *dysp. pneumatosin* fore appellandam docuimus. Ita flatu extremitatibus vasorum hepatis concluso ob partium distensionem fit dolor. 5. de loc. aff. Eo magis, si ventriculo, colo, reliquisque viscerum spatiis includatur, ut in ventriculi tympanite, seu inflatione. Repletis quoque spiritu flatuoso arteriis dolor fit, qualis ille fuit, quo Gal. circa hepatis gibbam torquebatur, de quo in liaro de curandi ratione per sanguinis missionem, sibi enim insomnio monito cephalicam manus summæ dexteræ arteriam tundi curavit. Pariter redundante humore crudo primis hypochondriorum viis ejus motu dolorem creari Galen. docuit 4. de tuend. valet. 5. qui respirationis motu liberaliori ita exacerbari potest, ut voluntas respirationẽ ad parvitatem, & densitatem aliquo modo cohibere cogatur, quinimmò & multum; ut superiori anno in Moniali nobilissima observavi, hæreditaria cardialgia sine febre ferociter conflictata, crudo, ac flatuoso humore circa os ventriculi collecto: qui & pungitivo cruciatu duodecimam thoracis vertebram infestabat: angustiosa enim respiratione ægram premebat: dolor autem, modò crudorum vomitu desinebat, sæpiùs sine ullu sensibili vacuatione flatuoso vapore discusso, judicabatur. In eodem cœnobio tempore eod. in Alia cordis dolorẽ sine febre ex eadem causa adnotavi, cui non tamẽ respiratio dẽsa, sed & omnimoda urinæ suppressio pro toto intervallo, quo dolor insæviebat, accidere solebat; fortassis autem ob viscerum syntimoriam, vel pro dolore nequeuntibus abdominis musculis superiores partes per urinę excretionem sufficienter cõprimere; ut quę causa parvę contractionis thoracis, eadem & abdominis esset. Hic verò simplex hypochondriorũ dolor à flatu, humoreq; crudo, distendente tamen, ac replente sine diaphragmatis coarctatione fieri etiam potest, ac debet, si simplex esse debeat. Ita enim ut cum Gal 1. *de dysp. c.* 12. ostendimus, differt simplex dolor à simplici coarctatione; hæc enim necessariò in respiratoriis particulis fieri debet, non sic dolor, sed in iis solummodo etiã quę thorace movẽtur, cujusmodi sunt, *stomachus*, id est, æsophagus; *venter*, ideſt, ventriculus, *hepar, lien, peritonæum*, quod circumambit iteſtina,

colom

Differentia inter distẽsionem & compressionem.

Distensio unde fiat.

Distensio fit sine cõpressione, sed nõ cõpressio sine distensione.

Dolor ex pleuræ distensione à flatu.

Dolor ex humoris crudi trãspositu.

Dolor ex flatu & crudo humore sine febre ut plurimum est.

Dolor ex repletis spiritu flatuoso arteriis.

Simplex dolor a simplici coarctatione quomodo differat.

colom aſcendens, *ſuperiora inteſtina tenuia*, & *muſculis præcordiorum*: his adde *pancreas*, & *meſenterium*. *Perſpicuum enim eſt, quod amplius in magnis thoracis motibus dolore vexantur, minus verò in parvis: & ob id parvus, & denſus non ſolùm pleuriticis, ſed etiam quibus ſtomachum aut ventrem dolorosa affectio infeſtat, aut aliud quoddam ex prædictis membris*, nulla nimirum facta ad ſeptum compreſſione, nulloque thoraci dolore ſuppeditato, etiamſi rarò id accidat.

Dum enim magno thorax motu movetur, etiamſi non doleat ipſe, vel comprimatur, magnitudo eſt moleſta. Dolor enim naturalium partium, quæ ad thoracis motum moventur, exacerbatur, & parva cogitur thoracis diſtenſio fieri, parvaque reſpiratio modo utroque. Hoc autem nobis Galenus indicavit 3. *de dyſpn.* 5. his *Sive dolor circa quamcumque partem ſic appropinquantem reſpiratoriis organis, ut ipſis motis ſimul moveatur: denſus, ac parvus erit ſpiritus*. Et ſi dolor ſit vehemens, etiamſi non moveantur, dolebunt, ſi levior, quando moventur, ex 4. *de loc. aff.* 7. De hoc igitur ſimplici dolore, utpote ſine uſu aucto, loquens Hipp. 6. Aph. 40. ſtatuit. *Quibuſcunque dolorifica ſine inflammatione hypocrondria ſunt, his ſuperveniens febris dolorem exolvit*. Poſſunt tamen hypochondria dolere abſque inflammatione ob tumorem frigidum, ideò revera aphoriſmus non eſt de ſimplici dolore omni modo; ubi enim hypochondria ex tumore aliquo dolent vix diſtenſio eſſe poteſt abſque ſepti coarctatione. Potiùs ad præſens inſtitutum attinet Galeni axioma, quo pro ſe in Galenum Duretus utitur de *dolore non pleuritico*, quem phrenitis ſectatur: eſt autem axioma. *Flatuum interceptio nunquam hypochondriis infert diſpoſitionem inflammatoriam*. Poteſt tamen dolorificam, eamque ſimplicem afferre affectionem, cujus cauſa ſpiritus parvus, ac denſus reddatur. Talis autem offenſio non eſt lateris nec morbo, nec ſympathia, ut rectè ſubjungit Duretus, ideò ad ſola attinet hypochondria, tanquam ſimplex eorum offenſio dolorifica. Quare ſimplex dolor, qui eſt parvæ, & denſæ reſpirationis cauſa, & ad thoracem, & ad hypochondria attinet. Fauces excluduntur.

Hypochõdria abſq; inflammatione dolere poſſunt.

CAPUT III.

De Cauſis parvæ; & denſæ reſpirationis ex dolore conjuncto: & primùm cum uſu aucto.

DOlorem conjunctum appellavi, qui neceſſariò, & non per accidens conjungitur. Per accidens conjungitur cum *delirio*, *perfrigeratione*, & *convulſione*, de cujus conjunctione ſuperiori parte dictum eſt. Neceſſariò autem, vel cum *uſu aucto*, vel cum *anguſtia*, vel cum *utroque*, & hæc doloris conjunctio ad præſentem locum attinet. Hæc eſt eſſentialis doloris conjunctio, quia reſpirationis difficilis ſpeciem, quæ doloris eſt propria in contrariam, aut diverſam neutiquam mutat, ſed intenſiorem reddit, ad differentiam accidentalis, quæ eandem in oppoſitam pervertit. Dolor ergò ad thoracem attinens conjungitur, aut cum uſu aucto tantùm, aut cum anguſtia tantùm, aut cum utroque ſimul uſu, & affectu, omnibuſque modis, magis tamen, minuſque, parvam, ac denſam efficit reſpirationem. Exordiamur à primo conjugio doloris cum uſu aucto. Pro qua re ſciendum, uſum auctum ſumi pro *phlogoſi*, ſeu inflammatione: phlogoſis verò in Galeni doctrina bifariam ſumitur, uno modo pro *multa caliditate reſpiratoriis organis coacervata*, ut 3. *de dyſpn. cap.* 5. ubi inflammationem non tantùm propria, ſed Hippocratis, & Eraſiſtrati ſententia, ſumit pro phlogoſi, & phlogoſin pro ſimplici ardore, ſeu calore aucto, ut in *febribus exurentibus*. Cum tali autem uſu aucto non neceſſariò dolor jungitur; eſt enim hujuſmodi inflammatio magnæ & denſæ reſpirationis cauſa, quæ dolori opponitur; qua *dyſpnœa* ſignificatur ea tantùm inflammatio, quæ ſupra ſeptum tranſverſum, propter rationem à Galeno adductam ſub capitis fine; partium enim infra ſeptum calor auctus reſpirationem in magnitudinem, & denſitatem elevare non poteſt, ad differentiam illius uſus aucti, cui copulatur dolor, talis enim ad denſitatem, ſi non ad magnitudinem reſpirationem alterare valet. Alio igitur modo ſumitur phlogoſis pro vera inflammatione, ut conſtat apud Galenum 2. *de dyſpn.* 7. qui ait. *Per inflammationem autem nunc intelligendus eſt durus, & calidus, & dolens tumor, quemadmodum & Eraſiſtratus vocare conſuetudinem habet, & recentiores Medici omnes: quandoquidem, quod veteres Græci phlogoſin id nominaverint, quod hodiè phlegmonem, hoc eſt, inflammationem dicimus, nemo ferè ignorat*. Conſuevit etiam Galenus, ut ſuprà indicavi, inflammationem hanc *ardorem* nuncupare, pro ardore uſum auctum in corde ex inflammatione accenſum intelligens, ut primo *de diſpnœa cap.* 9. dum ait; *ſi verò ardor quidem in ipſo corde oboriatur*. Intelligere enim ibi pro ardore uſum auctum ex vera ortum inflammatione, patet, quia eo capite de ſimplici dolore loquitur, ad differentiam illius, qui cum ardore eſt conjunctus, & qui parvæ & denſæ reſpirationis eſt cauſa; hic enim nullus, niſi verè inflammatorius; propterea antequam in capitis calce de ſimplici dolore loqueretur, de thoracis inflammatione paulò ſuprà locutus fuerat. Sic Duretus in Coacis de reſpiratione dolorem cum ardore conjungens, cujus copulati vitii conſectariam reſpirationem parvam & denſam eſſe affirmat, pro ardore, niſi eum, qui ex inflammatione, intelligere poteſt; & ſi alium intellexerit, maximè, ut ſuſpicor, lapſus eſt. Non nego tamen, aliquando Galenum pro ardore ſimplicem uſum actum febrilem uſurpare, ut eodem *lib. cap.* 10. Inflammatorio igitur ardori, ſeu uſui aucto dolor ad thoracem ſpectans ita conjungitur, ut ſæpiùs dolor pro ipſo affectu inflammatorio ſumatur ab Hippocrate, & Galeno, ut Duretus demonſtrat *lib.* 1. *tex.* 32. eſt enim dolor præcipuum inflammationis ſymptoma. Pro dolore verò inflammatorio ardori conjuncto intelligi debet, cùm pars inflammata citra compreſſionem ſola dolet diſtenſione, quod ſoli pleuritidi accidere ſuprà probavimus, ad differentiam ſepti, hypochondriorum, & faucium, quarum partium inflammatarum dolor non ſola diſtenſione, verùm & compreſſione excitatur, ideò non cum ſolo ardore, ſed cum anguſtia quoque copulatur, eſtque dolor omni modo compoſitus, de quo infrà. De dolore igitur ſoli uſui aucto conjuncto locutus eſt Galen. primo *de dyſpn. cap.* 2. his: *Ubi ſimul dolor, & utilitatis augmentum concurrunt, non ſat eſt ſolum denſari actiones, ſed coguntur ſæpe convulſoriè reſpirare*. Uti enim inæqualis ad magnitudinem, & parvitatem fit tranſitus, ita denſitas præter modum augetur. Pro utilitatis autem incremento illud idem intelligit, de quo nos paulò ſupra, ad illius differentiam de quo quarto de loc. aff. 7. quod citra dolorem magnæ, & denſæ reſpirationis eſt cauſa, ut convulſio.

Dolor ad thoracem attinens quomodo conjungatur.

Uſus auctus pro phlogoſi ſumitur.

Phlogoſis bifariam ſumitur.

Primo modo.

Secundo.

Inflammatio ardor quoq; vocatur a Gal.

Dolor pro ipſo affect. inflã. matorio ſumitur.

CAPUT IV.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore conjuncto cum ſola anguſtia.

SEquitur dolor cum ſola anguſtia conjunctus, ille autem eſt, qui fit *cum vitiis dolorem non inferentibus*, quæ hoc modo à Galen. nominantur primo *de dyſpn. cap.* 11. Ex ſuapte enim natura non inferunt dolorem, ſed ex accidenti ob nimiam diſtenſionem, & compreſſionem partium ſentientium, quarum cauſa parva, & denſa fit reſpiratio. Porrò hæc vitia ſunt potiſſimùm tumores *ſcirrhoſi*, *tubercula*, *obturationes*, *diſtenſiones vaſorum*; *oſſei*, & *cartilaginei tumores corporum glandoſorum*; hæcque tum in thorace, tùm circa thoracem. Eſt & *ulcus* gulæ, ad hæc *conſtipationes*, & *compreſſiones* ad œſophagum, aſperamque arteriam ſpectantes. Et ſanè *ſcirrhoſi tumores* hepatis, & lienis, quamquam ex ſua natura indolentes, tamen dolorem afferunt, ſi vel circumſitas hypochondriorum partes nimium diſtendant, vel ſeptum ad infernam thoracis extremitatem nimis comprimant. Ut plurimùm tamen non dolent, aut ſaltem parum, maximeque cùm

Vitia dolorem non inferentia.

cùm in oppoſitum latus æger cubat, vel cum modica manu comprimuntur, ut explorentur. Exemplum apud Hippocratem habemus 4. Epidem. famulæ de recenti emptæ, *cui durities in dexteris erat magna, non tamen valdè doloroſa*, ideò nec valdè difficulter ſpirans fuit ob rationem 3. *de dyſpn. cap.* 12. à Galeno aſſignatam, *ſemper enim juxta magnitudinem cauſæ difficilem reſpirationem facientis, etiam ipſa difficilis reſpirationis magnitudo producitur:* propterea à duritie hepatis non admodum doloroſa reſpiratio non parva, denſaque multum creabatur, ut nos *lib.* 2. *cap.* 3. expoſuimus. Obſervavi Mantuæ anno 1627. in defuncta Virgine ſanctæ Charitatis ſiniſtrum pulmonem ſcirrhoſum, de quo ſuo agam loco, qui dorſum ad inferiores coſtas comprimendo dolorem, & conſequenter dyſpnœam doloris, & anguſtiæ propriam attulerat. *Tubercula* quoque pulmonum ex ſe quamquam indolentia, membranoſas tamen partes prementia nonnunquam dolorem inducunt. Similiter lenium, & aſperarum arteriarum *obturationes*, cum gulam, vel aliam partem membranoſam, etiamſi hoc rarò accidat, comprimunt, ſuſpirioſi doloris cauſa fiunt. Et qui in pancreate, & meſenterio cartilagine naſcuntur tumores, de quibus ſequenti parte, ſua tyrannica oppreſſione dolorem efficiunt, & difficilem anhelitum aliquando pariunt, non tamen ſemper. Vaſorum quoque *diſtenſiones* id quoque, quamquam ratò, producunt: nam etſi vaſa non doleant, cum non ſentiant, tamen concluſio in ipſis Patuoſo ſpiritu, ob communis membranæ ſentientis diſtenſionem, dolor ſequitur, qui reſpirationem lædit ſua læſione, dummodò hæc vaſorum diſtenſio ſit ipſi ſepto propinqua: ita enim Galenus in ſomnio monitus dexteræ manus arteriotomia ſe à dolore hepatis gibbam infeſtante, quæ cum ſepto committitur, vindicaſſe, hiſtoriam recenſet in libro de curandi ratione per ſanguinis miſſionem; Galenum autem & doluiſſe, & ob ſepti compreſſionem aliquo modo difficulter ſpiraſſe credere eſt conſentaneum. Eò magis hoc fieri poſſe aliquando videtur circa ſplenis caput, quippe longè plures, & majores arterias admittat. *Sthit-hydrops*, & *empyema*, etiamſi ſint ex ſe indolentes affectus, ut Galenus tradidit primo *de dyſpn. cap.* 11. aliquando tamen, decumbente pure, & defluente aqua è pulmonum alis ad ſeptum, acerbus oritur dolor, præſſo diaphragmate, quem ſpiritus parvus, & denſus ſectatur cum parva thoracis dilatatione, nequeunte ægrotante ſuper affectum latus, quod ut plurimùm dexterum eſt, decumbere ob doloris acerbitatem, & ſpirandi difficultatem. Tandem in *affectu hypochondriaco* pneumatoſin dolorificam excitari cum ſuſpirio anxifero ob doloroſam ejuſdem ſepti compreſſionem, Practicantibus omnibus ſatis compertum eſt; inde enim Hippocrates, & Galenus pneumatodes, & pneumatias eos denominavere, qui ob illam inflationem anheloſi redduntur, potiſſimumque dolore accedente. Enimverò dolor non tantum cum hac anguſtia, quæ compreſſio dicta eſt, copulatur, verùm etiam, etſi rarenter, cum alia, quæ *coaleſcentia* vocatur, quale eſt *gulæ ulcus*, & hoc enim Galenus inter hujus *dyſpnœæ* cauſas repoſuit 4. de loc. aff. 7. ulceratæ namque gulæ dolor exacerbatur, cum thoracis motus gula moveatur, eaque pars ejus potiſſimum, quæ pulmonibus ſubjecta ad ventriculum & ſeptum porrigitur. Id obſervavi in populari meo, ac cibi, potuſque citra vomitum regurgitatione cognovi, ac publica conſultatione aperui; decumbebat enim Æger prope Eccleſiam ſancti Blaſii Bononiæ. Poſt obitum autem apertus eſt, & ulcus inventum ea æſophagi parte, quæ paulò ſupra ſeptum jacet, idque ſine inflammatione, penetraverat verò totam ſiniſtram gulæ partem rotunda eroſione, ac ſi globulo trajecta fuiſſet, & apertura inferiori ſiniſtri pulmonis ala cooperiebatur, reſpiravit Æger, dum ſævo hoc malo conflictabatur, parva, & denſa reſpiratione. Cæterùm non ſolùm circa thoracem, & in thorace ipſo dolor cum ſola anguſtia, verùm etiam circa fauces hujus *dyſpnœæ* cauſa redditur, & quidem duobus modis. Aut cùm caro excreſcens intra œſophagi partem ſuperiorem, qua ſphincteribus utrinque ſcutiformis cartilaginis oras cingit, comprimendo ſibi ſubjectam aſperæ arteriæ membranam, dolorem quendam producit, qui ſimul cum anguſtia difficilem parit anhelitum. Hunc enim Mantuæ in duobus Ægrotantibus obſervavi, qui difficultate ſpirandi, & deglutiendi ſimul anguſtiati & ad extremam maciem redacti miſerrimè interierunt. Aut cum tumor extra circa aſperam arteriam creſcit, qui dolorifica coarctatione eam premens liberum ſpiritui ingreſſum impedit; ita enim aliquando bocium nimia mole exturberans hanc partem premit. Et ante paucos menſes in fœneratore Mantuano tumorem gallicum obſervavi paulò infra laryngem, qui ſpiritus ſemitam ita occupavit, & compreſſit, ut tandem inter reſpirandi anguſtias coactus infelix objerit. Sed de dolore cum anguſtia hæc ſatis.

Dolorem inducunt tubercula pulmonũ.

Obturationes arteriarum.

Diſtenſiones vaſorum.

Hydrops thoracis.

Empyema.

Pheumatoſis hypochondriorum.

Dolor cum coaleſcentia.

Dyſpn. cauſa circa fauces duplex eſt.

CAPUT V.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore utroque modo conjuncto, & cum anguſtia, & cum uſu auctо, ſeu de dolore inflammatorio.

ULtimo loco examinanda eſt cauſa parvæ, & denſæ reſpirationis à dolore utroque modo conjuncto, & cum anguſtia, & cum ardore. Hujuſmodi verò eſt dolor inflammatorius, unico pleuritico excepto, quem ſola diſtenſione circa compreſſionem ex Galeni mente fieri declaravimus, etiamſi vix credi poſſit, diſtenſionem ex inflammatione ſine aliqua compreſſione eſſe poſſe: reverà tamen longè minor hæc eſt, quàm in reliquis partibus inflammatis. Sunt autem thoracis partes, quæ inflammantur, & dolent à Galeno 2. *de dyſpn.* 7. enumeratæ *pectus*, *coſtæ*; *loca circa claviculas*, & *fauces*: his tamen annumerantur quoque *dorſum*, *hypochondria*, & *ſeptum*. Ut ergò ad præſens attinet inſtitutum, agendum eſt de inflammatorio pectoris, coſtarum, clavicularum, faucium, hypochondriorum, dorſi, & ſepti dolore, ſumpto exordio à pectorali. Pectus uſurpat Galenus loco ſupra citato, & 5. aph 6. eo ſenſu, quo Hippocrates in Coacis de dorſo tex. 10. qui eſt *Dolor affixus pectori*, pro tota ſcilicet anteriore thoracis parte ſeptem oſſibus contexta, duodecimque coſtis accita, quam *ſternum* vocant. Obſervat autem Duretus de pleuritide tex. 31. Priſcorum hominum pectus ſeptem oſſibus ſtatuminatum; Noſtris tribus tantùm, ſicut pulmones tribus alis olim diſtinctos, nunc ſolis duabus partiri, ob majorem thoracis amplitudinem ex vividi caloris amplificatione, capitiſque magnitudine. Quid verò de hac re ſine auctoritate prolata ſentiendum, non eſt præſentis otii. Ad pectus ergò duplex attinet inflammatorius dolor, *pleuriticus*, & *peripnumonicus*. Pleuriticus pectoralis, ad lateralis differentiam, ſterni medietatem occupans, membranas pectus interſepientes ſolicitat, ſicut lateralis pleuram coſtas ſuccingentem. Peripneumonicus verò ad pulmones refertur. Utrumque dolorem *mala dolorifica* Hippocrates appellavit in Coacis tex. 13. & 19 de pleuritide, & peripneumonia. Sed doloris proprietate diſtinguuntur; pleuriticus enim pectoralis punctorius, ut lateralis, eſt: peripneumonicus gravativus cum acerba tenſione. De priori loquitur Hippocrates in Coacis de Dorſo tex. 11. qui ait, *dolor affixus pectoris cum torpore*; nam & Duretus proprietate, & affectus vehementia dolorem hunc ad membranam referri expoſuit, etiamſi eodem commentario de pectorali dolore ad lateralem tranſitum committere videatur. De poſteriori gravativo ita Hippocrate peripneumoniam deſcribens: *In pectore gravitas*. Et in Coacis tex. 23. de peripneumonia habet. *Si dolor nondum quieſcit*, pectoris enim gravitatem intelligit, ut rectè Duretus, per conſequens peripneumonicum è ſyſtrophica pulmonum inflammatione. Et quamquam tex. 61. dolorem peripneumonicum lateralem appellet ſcribens. *Quibus à dolore lateris*, tamen lateris dolor per metonymiam ibi pro altero pulmonum dolorifico, ac inflammato accipitur: non fit verò peripneumonicus lateralis, niſi cùm pulmo inflãmatus cum pleura coaleſcit; ita enim

Partes thoracis, quæ inflammantur.

Priſcis pectoris oſſa ſeptem erant, noſtris tria.

Olim pulmonis a lætres, nũc duæ.

Dolor pleuriticus punctorius peripneumonicus gravativus eſt.

præ

pte redundanti inflammatione pulmo in latus incumbit, ut Oraculum in Coacis tex. 31. hoc breviario indigitavit. *Si vehementer inflammantur aortæ*, id eſt, bronchia, *ut in latus incumbant*, hoc eſt, coſtis adhæreſcant; ita enim peripneumonicus gravativus jungitur cum laterali pungitivo. Quemadmodum ex noſtra obſervatione, cum pulmo inflammatus cordis pericardio, & membranis interſepientibus coaleſcit, cum gravativo punctorius pectoralis copulatur. Ex ſe tamen unus eſt gravativus, alius punctorius, & uterque ad pectus ſpectat. Prętereà quamquam ex ſanguinis anadrome ad mediam alam pulmonum dolor fiat, *ad mediam coſtam*, quæ eſt thoracis ſexta, ut Hippoc. cit. 31. non eſt tamen hic peripneumonicus lateralis vocandus, ſed pectoralis, cum ad mediam coſtam, non ſecundum lateralem, ſed profundam, eamque acclivem, vel declivem pectoris regionem, attineat. Uterque igitur eſt pectoralis, & proprietate diſtinguitur, ut dictum eſt, Quòd ſi dolor pectoralis muſculos pectorales, eoſque aut internos, aut externos, exerceat, gravativus quidem erit, cæteris tamen à peripneumonico diſcriminandus, ut orthopnæa, malarum rubore, reliquiſque peripneumoniæ acceſſoriis, quemadmodum doloris proprietate à pectorali pleuritico diſtinguitur. Non immeritò igitur Hippocrates 5. Apho. 67. *Inter dolores coſtarum, pectoris, aliarumque partium, an multum interſit, accuratè ſciendum* poſuit. Non tamen eſt abſolutè verum, quòd ibi Duretus, pectoralem in carne ab eo, qui in membrana, diſtinguit, eo quòd ille nec jugularis, nec hypochondriacus eſſe valeat; ut enim infrà demonſtrabo, & ad jugulum, & ad hypochondrion vergere poteſt. De natura igitur pectoralium dolorum dicendum, quomodoque reſpiratio parva, & denſa vario modo ex ipſis fieri accidat.

Doloris pectoralis a peripneumonico diſcrimen.

CAPUT VI.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore pectorali pleuritico.

A Pectorali inflammatorio pleuritico externo ordiamur, qui in pectoris carne per epigeneſin efficitur, & eſt duplex, internus & externus, uterque verò aut eſt aſcendens, aut deſcendens. Deſcendit facta fluentis ſanguinis metaſtaſi ad muſculos cum intercartilagineos, tum rectos, qui è ſterno deſcendunt. Aſcendit dolor facta anadrome ad muſculos ſerratos pectorales, quibus dolentibus gravitas ad humerum, & omoplatæ proceſſum extenditur. Incidentia fit in aſcendente quidem ut plurimùm ex internis ad externas partes, transfluente materia, per propagines venæ inconjugæ in thoracicas, necnon per ramum ſubclavium in humerariam, quæ inter utrumque pectoralem fertur. Sicut nunc in Nobili Veſtali obſervavi, quæ cum tota hyeme tranſacta tuberculoſa ſcabie ſecundum latus dexterum laboraſſet, vere pullulante fluxus ad glandulas ſub dextera axilla excitatus eſt, qui dum bubonem minaretur, extemplò ſe per muſculos pectorales diſperſit, dolore ad humerum, ac proceſſum coracoidem uſque extenſo cum febre, quæ aurium murmure, ſubjugalibuſque urinis ſtatim ſe pravæ indolis declaravit. Ita eodem tempore in textrice muliere ad Sanctum Mauritium dolorem ſimilem curavimus, cui difficilis reſidentia erat, ut in pleuritide dorſali accidere ſolet, laborante ſerrato majori. In deſcendenti dolore externo transfluxus movetur ex hepate per epigraſticas exteriores, ſi dolor ſit inflammatorius, nam & a capite ſæpiùs humor pituitoſus prætterlabitur ad muſculos coſtis thoracis interjectos, qui vel ſimplicem parit dolorem, vel interiora penetrans, ut rectè Paparella de Catarrho cap. 10. gravem, difficilemque pleuritidem excitat, ſanguine eò ob dolorem affluente. Ab extrinſecis quoque cauſis, ut thoracis Vulneribus, hujuſmodi dolores inflammatorii circa partes externas fiunt. Quorum alii ſunt critici, & ſalubres, alii pernicioſi. Critici, & ſalubres ſunt, qui vulnus dijudicant, ut cum una thoracis parte externa trajecta alia inflammata ſuppuratur, & globum vomit. Ut ante pau-

Doloris pectoralis in flammatorii pleuritici diviſio.

Dolores inflammatorii a thoracis vulneribus.

cos menſes in nobili Veronenſi vidi, cui ſummus humerus ſiniſter trajectus eſt triplici globulo, excitato autem abſceſſu circa ſerratum infra axillam, poſt dies quadraginta globulis à natura expulſis & exploſis, fuit curatus. At verò pernicioſus eſt ille dolor inflammatorius qui confoſſam pleuram occulit; miſerrimè enim moriuntur ii, quibus facto tumore inflammatorio externis partibus internus aditus præcluditur. Cæterùm doloris poſitu dolores hos exteriores invicem diſtingui, ſicut ab internis meteoriſmo, hoc eſt ſublimi tumore, materia in unum collecta, doloreque manu tacto, ſatis ſuperque appareret. Hujuſmodi etiam dolorem inæqualem conſequi reſpirationem, exuperante tamen parvitate, & denſitate ſecundum totum thoracem, non eſt ut aliquis ambigat, longè tamen minùs alteratur reſpiratio, quàm muſculis internis inflammatis. Sunt verò muſculi interni, *triangulares*, *intercartilaginei*, *& intercoſtales interni*, necnon qui *mirabili illo principio carneo* parum ab anatomicis obſervato ex interno jugulo producuntur, quorum duo ad laryngem, & duo ad linguæ baſim feruntur. Exicata ergò ad muſculoſam hanc originem fluxione, dolor gravis circa jugulum ſine punctionis ſenſu, niſi pleura coafficiatur, producitur, poſtque dolor ad laryngem, & os hyoidis protendi. Quòd ſi triangularis muſculus inflammetur, dolor gravis circa ſterni latera conſiſtit: poteſtque fluxus ex ſubclavia per mammarias venas à ſuperiori parte fieri: ex inferiori verò per hypogaſtricam in mammariam derivari, ideò Duretus non ſufficienter mammariam tantùm propoſuit. Et dolor, qui internas pectoris carnes occupat à peripneumonico, ſi non doloris gravitate, reliquis tamen ſymptomatis ſejungit, ut calidi ſpiritus exufflatione, orthopnæa, reliquiſque, quibus peripneumoniæ *tecmarſis*, hoc eſt, ſignorum idea, perficitur. Sejungitur & ipſa reſpirandi difficultate, quæ longè minor, & diverſa eſt, quàm in peripneumonico, major tamen ſecundum proportionem, quàm in pectorali externo. Supereſt pectoralis internus ad interiorem membranam attinens in ipſo ſterno punctorius, & pleuriticus. Hic ad jugulum aſcendit, ſi ſuperior mediaſtini pars inflammetur; deſcendit ſi verſus diaphragma. Valdè enim invicem cohærent interſepiens membrana, & pericardium, quibus ſepto cor annectitur; ideò ſi hæc pars ſyſtrophica inflammatione divexetur, dolor deſcendit ad medium hypochondrium, & ſæpiùs coinflammatur ſeptum. Quo caſu pectorali dolori quæ inflammati diaphragmatis ſunt ſigna ſyllogiſtica accedunt, qualis eſt phrenitis, & ilii revulſio. Gravior incidit hic dolor, ſi unà cum mediaſtino pericardium inflammetur, quo omnia intenſiora redduntur, vixque ſalutis ſpecula adeſt. Sed per quas vias paremptoſis fiat, vix animo concipi poteſt, cum membranæ interſepientes, ut & capſulares venis, & arteriis careant, ut rectè Veſalius obſervavit, quod nos publica anatome Nationi Germanicæ demonſtravimus. Dixerim tamen per alienas, ſi non per proprias, cujuſmodi eſt ſubclavia phrenica, quæ ad ſeptum ex ſiniſtro ramo ſubclavio per ipſas interſepientes defertur, confluere. Solet nonnunquam per metaptoſim inflammati in ſuppuratum pus media mediaſtini cavitate, ceu vomica colligi, ut in pleuritide laterali circa coſtas, & in peripneumonia circa pulmones, quod niſi per anacatharſim propellatur, interitus eſt cauſa. Sed quid Hippocrates in Coac. de Dorſo tex. 11. pro *torpore* intellexit, quem dolori pectori affixo conjunctum peſtiferum dixit? Duretus quandam totius corporis paralyſin eſſe commentatur, aut ſymptoma madefacti, & inebriati nervorum principii, quod mortem in propinquo eſſe teſtatur. Dicerem ipſe potiùs, torporem hunc ad dolentem partem attinere, tanquam inflammatorii rumoris ſignum, utpote ſubjectos ſepti, & æſophagi nervos, qui per membranas interſepientes deferuntur, comprimentis, nephritici torporis ſimilitudine. Vel fortaſſis torporem à ſuppurata inflammatione indicare voluit, cum ſub ſterno, ut dictum eſt, mediaſtini cavitate collectum pus ſidat; cui neque anacatharſi, neque ruptione expurgato ſi febris acuta rurſus ſuperveniat, quæ ex metaptoſi inflammati in

Qui muſculi interni pectoris inflammentur.

Dolor pectoralis internus quando aſcendat, & quando deſcendat.

Quid Hip. Coac. pro torpore intellexerit.

ſuppu-

ſuppuratum jam deferbuerat, æger crudeliter moritur. Hunc ergò dolorem pectoralem pleuriticum reſpiratio ſequitur parva, ac denſa inæqualis longè gravior, quàm in pleuritico laterali, non tantum parva ratione ſpiritus, ſed maximè ratione diſtenſionis thoracis. Hæc de utroque dolore conjuncto pectoris inflammatorio.

CAPUT VII.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore peripneumonico, & primùm ratione inflammationis.

SEquitur pectoralis peripneumonicus ſpecie gravativus pulmonum proprius, qui diverſa ratione parvæ, & denſæ reſpirationis eſt cauſa. Quod innoteſcet, ſi ejus naturam præcognoverimus. Hæc verò ex inflammationum diverſitate, diverſa partium pulmonum poſitione, cohærentia, & metaptoſi inflammati in ſuppuratum habetur. Primum ergò inflammationis ipſius idea eſt perpendenda, quam triplicem obſervo. Prima eſt vera inflammatio, quam Duretus ſyſtrophicam phlegmonem, & phyma pulmonis appellat, phyma ſcilicet inflammatorium: quod enim phyma verum eſt apud Hippocratem, tuberculum crudum ægreque concoctile eſt nuncupatum, ut in Puella Agatis filia, ut patet apud Galenum 3. *de dyſpn. ultimo*. Vera igitur inflammatio ea eſt, quæ veram conſtituit peripneumoniam dolorificam; nam & Hippocrates pro malo dolorifico in Coacis peripneumoniam intelligit. Hanc autem *ex pituitoſiore, atque craſſiore ſanguine inflammante* fieri ſcribit Galenus 4. *de cauſ. pulſ. cap.* 12. non ex ſolo bilioſo, etiamſi pulmo ſit viſcus bilioſum, neque ex melancholico. Ideo 4. de præſagiis pulſ. cap. 9. pulmonem, cerebrumque ſcirrhum non admittere exiſtimat, quamquam ego ſcirrhoſos pulmones nonnunquam viderim, præcipuè verò Mantuæ anno 1627. in Puella quadam Sanctæ Miſericordiæ, quæ dolore ad dorſum cum difficili ſpiratione obiverat; rectè igitur Galenus adverbium illud *fortaſſis* appoſuit. Alia eſt inflammatio pulmonum pernicioſa, & maligna, omnium ferè febrium pernicioſarum cauſa. Hæc verò, ut clanculum vitæ humanæ inſidiatur; ita nulla ferè habet, quibus cognoſcatur certa ſigna ſyllogiſtica. Cum nec gravitate circa pectus, & humerum, nec orthopnœam, nec malarum ruborem; reliquaque veræ peripneumoniæ conſectaria ſigna ſecum ferat. Unde neque Ægrotantes eodem modo, eodemque febris genere, & more adoritur; modò enim cum intermittente bilioſa conjungitur, ut in Duce Fiani, & Doctore Dempſtero; praxis enim me docuit, intermittentes pernicioſas ab hac ferè omnes inflammatione pendere, Ægroſque paroxyſmorum circuitibus perfrigerari, & mori. Modò continua febre palliata maligna uſtione urenti debacchatur, ſub qua quidem lingua areſcit, fucatur, & hiulca redditur, urinæ tamen naturales cum ſedimento crudo, & arenoſo conſpiciuntur: & quamquam ſæpiùs acutorum terminum ægri tranſgrediantur, tamen moriuntur. Alii lipyria maligna correpti ferè ſemper conteguntur, & brevi enecantur. Alii nunquam perfrigerantur; & ſitiunt ſine linguæ ariditate, & comatoſi fiunt, deliri, aphini, & convelluntur ea parte, qua viget phlogoſis, ut nuperrimè in filiolo Mattæ Mantuani obſervavi. Eijciunt & vermes malignos, & vermium ſymptomata creduntur, quæ ſunt ex hac maligna inflammatione. Eſt autem hæc potiùs flammea quædam & parva pulmonum intemperies, phlogoſis dicta, quia vera inflammatio; imò nec veræ inflammationis ſigna præbet, ſed pro ſuæ pravitatis varietate, ac ægri individualitate varia profert ſymptomata, ſæpiùs autem inflammati pulmones duriores, & ferè ſcirrhoſi redduntur, qui ſectiatrum ſanguinem fundunt. Paulatim verò mea ſanè ſententia, incipit diſpoſitio hæc inflammatoria, donec eum ſit adepta gradum, quo pars illicò maligna exuſtione in febrem actuetur; ſicùt obſervamus, lignum igne prolixa diſpoſitione priùs ad incendium præparari; mox illicò conflagrare. Hanc præteritorum proximè annorum Epidemicis malignis graſſantibus in exenteratis, Sereniſſimi noſtri Ducis juſſu, cadaveribus quàm plurimis, omnibus quibus prædixeram, oſtendi. Furtiva hac phlogoſi nonnunquam pulmones ſuccenduntur, parva nephritide inchoante, vel conſequente. Sæpiùs enim nephriticum dolorem vidi ſuis ſtipatum ſignis erupiſſe ſine febre, mox poſt aliquot dies delituiſſe, febricula tamen inde ſuborta cum ſiti, linguæ aſperitate, & inappetentia, aliquando cum delirio, ſæpiùs verò cum comate juncta: eorum autem, qui ſic laborabant aliqui poſt decimam circiter quartam diem, excreto tamen priùs ſine dolore calculo, moriebantur, alii etiam ſine perirrhæa migrabant, quorum poſt mortem pulmones nigricantes, aliquandoque etiam coſtis coagmentatos reperiebamus. Simili affectu paucos ante menſes conflictatus eſt Mercator Mantuanus Carleſchius, cujus infortunium amico Aſſiſtenti prædixeram, cum etiam dolor ſine febre eum à principio exerceret; cum enim Medicus curans delitescentem affectus ideam ignoraret, credens, ſe nephriticum, & calculoſum curaturum, diureticis veris uſus eſt; cum tamen juxta prædictionem, etiam Ægroto invito, poſt decimam quartam parvulo calculo excreto, mors aceeſſerit, Ægerque maligna febre comatoſus, aridaque lingua reſiccatus objierit, prava metaptoſi mota è renibus ad pulmones. Idem accidit Comiti Bonato, cui ante viginti dies malignam febrem prædixeram, objit perfrigeratus ejuſdem Medici manibus, ob ejuſdem affectus ignorantiam. Quemadmodum aliquando phlegmonici humoris anacatharſin fieri contingit a pulmonibus ad renes, ut ex Galeno Duretus oſtendit in Coacis tex. 67. cujus cauſa evenit, non omnes ſtrangurioſas, purulentas, & abradentes urinas nephriticas eſſe, ſed peripneumonicas. Hæc brevibus de hac hypocrita inflãmatione pulmonum adnotare volui, quippe quæ pauciſſimis parum fortaſſis obſervata, ſæpiùs praxi occurrant; & ad præſens noſtrum inſtitutum admodum conferant. Tertium inflammationis genus eſt phlogoſis illa, quæ vel facto pulmonum vaſi ſuccedit, utpotè incurabilis eorum ulceris cauſa antecedens; vel ipſius etiam ulceris violenta tuſſi exaſperati ſymptoma eſt acceſſorium. Siccum namque ex priori inevitabile ulcus progignitur, ita ex conſectaria ejuſdem ulcerati pulmonis phlegmone mors eſt in propinquo. De phlogoſi ulcus præveniente locutus eſt Galenus 5. meth. cap. 11. qui habet. *Itaque cum in pulmone ruptum eſt vas, ſcire apertè licèt, niſi protinus antequam phlegmone excitetur, glutinatum ſit, ut paſtillis Andronis, id poſteà inſanabile fore.* Et cap. 14. *Quotquot autem phlegmone ſic occupavit, ut jam febricitarent, horum nullus eſt in totum perſanatus.* De phlegmone ulcus conſequente nil Galenus quidem quod ſciam, praxis tamen quotidiana eam ſæpiùs nobis reſeravit. Stantibus ergò tribus pulmonum inflammationum generibus, breviter ex inſtituto videndum; quotaquæque & quæ dyſpnœa ex ipſis fiat. Exordiamur à poſtrema phlogoſi, quæ vel antecedit, vel pulmonum ulcus ſubſequitur. Pulmonum phlogoſis, quæ ulcus antecedit, & vas fractum ſubſequitur, reſpirationem parvam, & denſam facit ratione ſpiritus, magnam ratione thoracis. Anguſtia enim, & calor, qui non ſine febre, ad ſolum pulmonem, non ad thoracem attinet; eſtque ſine dolore, neque enim pulmonum vaſa noxam, quæ à fractione, ſentiunt, nec pulmonum caro eam, quæ ab ipſa phlogoſi: & ſi aliqualis etiam dolor naſcatur, ad pulmones, non ad thoracem ſpectat, ideò nec magnam thoracis dilatationem impedit. Philogoſis verò, quæ factum ulcus conſequitur, parvam etiam ratione thoracis, aut denſam, reddit reſpirationem: tum quia ex hectica muſculorum thoracis intemperiæ motrix facultas ad motum languet; tùm quia hujuſmodi inflammatio pulmonum ulcus jam ferè cancroſum factum conſequi ſolet, cujus cauſa fit, ut reliquus pulmo non adhuc ulcere conſumptus coſtis coaleſcat, fiatque communis coarctatio thoracis, & pulmonis, intercoſtaleſque muſculi ea parte aſſidua vaporum ſanioſorum exhalatione inquinati, enerves redditi, ac marcore confecti, ad liberum motum

unà

Idea inflãmationis triplex.

Vera inflammatio quid.

Inflammatio pulmonum maligna febrium pernicioſarũ cauſam.

Materiæ anacatharſis a pulmonibus ad renes.

Tertia inflammationis ſpecies ex rupto pulmonum vaſe.

In phlogoſi, quæ ulcus antecedit, & vas fractum ſequitur; qualis reſpiratio. Et qualis quæ factum ulcus conſequitur.

unà cum ſuperioribus ineptiores efficiantur. Ideoque nec ægri ea parte, qua pulmo eſt ulcere eroſus, & phlogoſi accenſus (ut plurimum autem eſt ſiniſtra) decumbere nequeũt, eo quòd ulcerato pulmone compreſſo ob ejus coaleſcentiam cum coſtis id latus magis condoleat, tuſſis aſperior reddatur, & difficilior ſpiratio eo decubitu longè efficiatur. His accedit illius malæ rubedo, quæ malo lateri è directo reſpondet. Hæc autem omnia, ubi ſimul eſſe obſervaveris, propinquam extinctionem hariolaberis, tota enim unius pulmonis ſtructura fracta, ſemiſpirans homo moritur. Ita longa obſervatio in viventibus, & mortuis cadaveribus cautos nos reddit; nec te fallent, potiſſimùm ſi vox non tantùm rauca fieri, ſed vix articulari poſſe contingat, non tantùm ob vocalis plectri gracilitatem, & exeſionem, ſed potiſſimùm ob alterum pulmonem cãcroſum effectum, cujus cauſa fit, ut materia utraque vocalis, & ſpirabilis deficiat, ut ſine voce, mox ſine reſpiratione homo brevi moriatur. Enimverò maligna pulmonũ inflammatione nulla eſt reſpirationis lex certa, ſicut nec aliorum ſymptomatum. Nonnullis enim vix difficilis redditur, & ut pulſus, & urina, naturalis ferè aliquando cernitur. Aliis reſpiratio fit parva & denſa cum luctuoſo ſuſpirio. Et qui in acceſſionibus perfrigeratur, marceſcente inſita cordis, & pulmonum caliditate, ſpiritum frigidum exuflant per os, & per nares, ut ſuo loco dictum eſt. Alii magna dilatatione jactabundi totum movent thoracem, nullis aliis propriis peripneumoniæ ſymptomatis accedentibus, & perfrigerantur calido ſpiritu in frigidum affatim mutato, ut in Patre Sancti Franciſci elapſis menſibus obſervavimus. Alii luctuoſo tantùm ſuſpirant ſuſpirio, nec ullam habent difficilem reſpirationem à morbi exordio uſque ad ſtatum, ſub cujus calce, cum nullum à medicamentis rectè adminiſtratis juvamentum receperint: omnia acriter intenduntur, irritatiſque muſculis thoracis a parvis vaporibus ex pulmone conflagrante elevatis modò convulſoria fit reſpiratio cum retractione manus & pedis lateris affecti: modò iiſdem vaporibus in cerebrum elatis, ac veluti ſemitam animali facultati occludentibus reſpiratio apoplectica ferè excitatur, quę intermittit, poſtea magna cum violentia trahitur, & cum ſtertore, mox deſinit, ſuccedente ſecundum totum thoracem reſpiratione denſa, modò magna modò parva, & continuò calidum expirantes moriuntur, ut nunc in quinquenni filiolo Mattæ Mantuani exactè obſervavimus. Quare maligna phlogoſis pro varia ſui morum pravitate, & callida caliditate reſpirationem vario modo laceſſit, & Ægros dilacerat. At verò vera peripneumonia conſtans eſt dyſpnœa ratione ſpiritus parva, & denſa, eaque ſtertoroſa, & orthopnoica, ratione thoracis non tantùm magna, & denſa, ſed maxima, & frequentiſſima, ut cum Galeno 4. *de locis aff.* 7. in methodo docuimus. Nec gravantis doloris tenſio, & cruciatus extenſio ad omoplatam, & jugulum magnam thoracis impedit dilatationem, cum pleura circa jugulum conſenſu doleat, non eſſentia, ut in aſcendente pleuritide. Magis tamen eſt libera thoracis diſtenſio in media peripneumonia, quippe ad jugulum, nec ad ſeptum proreptante.

Signa alterius pulmonis ulcerati.

Malignæ pulmonum inflammationi nulla lex certa eſt.

CAPUT VIII.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex doloris peripneumonici diverſo poſitu.

SEquitur partium pulmonum diverſitas, pro quarum inflammatarum diverſa poſitione diverſus doloris gravis poſitus oritur. Aut enim unus ſolus pulmo eſt inflammatus, aut ambo. Sumitur pulmonum alter ab Hippocrate *pro tota dimidia pulmonis parte*: ambo verò pulmones *pro toto pulmone*, utroque ſcilicet dextero, & ſiniſtro. Cum enim Hippocrates in Coacis de peripneum. tex. 32. ait: *ſi totus pulmo inflammetur cum corde*, pro toto pulmone utrumque intelligit, ſicut antecedenti tex. 31. *pro tota dimidia pulmonis parte* pulmonum alterutrum. Unus ergo pulmo aut ſecundum ſui partem tantum, aut ſecundum ſe totum inflammatione eſt obſeſſus. Pariter pulmones ambo vel ſecundum partes eaſdem, vel ſecundum ſe totos afficiuntur: quæ diſtinctio ſumitur ex Hippoc. ſuperioribus breviariis. Si unus tantùm pulmo ſecundum partem inflammetur, hæc vel eſt ſuperna, vel inferna, vel media (alas appellat Hippocr.) Si ſuperna, dolor gravis ad jugulum pro omoplatam ſcandit, ibique cruciatus figitur; ſuperna enim pulmonis ala omoplatæ incumbit, & jugulo adjacet, ideò Hipp. loc. cit. *Et quibus ad unam claviculam dolor eſt, una ſupera ala pulmonis ægrotat:* & peripneumoniam deſcribens inquit: *At dolor ſub omoplata qui prorepit ad jugulum, & ad mammam. In pectore gravitas.* Non enim prorepens dolor ad omoplatam, & jugulum omnis peripneumoniæ ſymptoma eſt, ut rectè Turetus, ſed ſolius aſcendentis, ſupera pulmonis ala laborante: at verò gravitas ab omni peripneumonio inſeparabilis eſt, quacumque tandem pectoris parte figitur. Cæterùm aſcendente peripneumonia, dolor jugularis fixus eſt non volatilis, ſi enim doloris acerbitas pauliſper jugulo affigatur, ut ſurſum prorepat, & ad ſuperiora vertatur, *mortiferum infert malum*, hoc eſt, phrenitidem; facta humoris inflammantis metaſtaſi per cervicales, & jugulares ductus ad cerebrum. Similiter de ſicca pleuritide tex. 3. ſcripſit, terrificam eſſe, cum aſcendens ad ſuperiora convertatur, phrenitidem enim efficit, ſicut peripneumoniam, cum ex pleura ad pulmones aſcendit; aſcendente igitur peripneumonia, gravis dolor ad jugulum ſtabilis, non fugax eſſe debet. Quod ſi media pulmonis ala, ſeu potius nunc nobis pars afficiatur, dolor gravis nec aſcendit, nec deſcendit, ſed circa mediam conſiſtit coſtam, *quæ ſexta eſt ex duodecim*; ita enim Hippoc. ſubdit, *& quibus circa mediam coſtam ibi & media*. Tandem gravitas fit paulò ſupra ſeptum ad coſtas nothas, ſi ala infera inflammatione opprimatur, de hac enim hæc addit: *Quibus autem circa ſeptum, infera quoque ibi*, Laborat igitur unus pulmo ſecundum unam trium ſui partium, ut unica ſit tantùm ſecundum unam partem affectam doloris poſitio. Poteſt & ejuſdem pulmonis duplex pars confici, etiamſi id non expreſſerit, aut ſuppoſuerit Hyppocrates, hæcque media eſt vel cum infera, vel cum ſupera, unde & duplex doloris poſitus. Quòd ſi tota dimidia pulmonis pars ægrotet, id eſt, pulmo alter totus, *omnia quæ adjacent ei parti, laborant*, dolore nimirùm gravi tota illa lateralis pectoris regio doler. Idem de utriſque pulmonibus, vel ſecundum eaſdem partes, vel ſui totos ſimul laborantibus, eſt aſſerendum; ut de utriſque alis ſuperis pulmonum habuit Hippocrates ſcribens: *Quibus autem ad ambas claviculas dolor urget, ambæ ſuperæ pulmonum alæ laborant*: idem de mediis ambabus, & duabus inferis ſubaudiendum, etiamſi Hippocrates earum mentionem haud fecerit. Poſſunt etiam pulmones per totum inflammari cordi etiam illata inflammatione, hinc & totius reſolutiva gravitas. Hactenus de doloris peripneumonici poſitu, modò difficilis reſpiratio, quæ huic congruit, annectenda, quæ nulla accedente cohærentia, parva, & denſa eſt ratione ſpiritus, inæqualis tamen utraque inæqualitate, & ſecundùm magis & minùs, & ſecundùm tranſitionem ad varias differentias, ut in methodo fuit poſitum, antequam verò peripneumonia expurgetur, vel in empyema deſinat, non fit inæqualis intermittens collectiva, ut ex Galeno colligi poteſt primo *de dyſp. cap.* 17. de qua inferiùs: neque inæqualis ſtrepens, ſeu ſtertoroſa. Fit tamen arthopnoica etiam urgente, & non ſuppurante peripneumonia, cum reſidere ægri cogantur ob calorem ſimul & anguſtiam, ut habetur ex Gal. 4. *de loc. aff.* 7. Infera, & ſupera inflammatione reſpiratio parva magis, & denſa redditur, quàm media; & magis ſi totus pulmo inflammetur; quàm ſi una ſola, vel duplex. Adhuc magis, ſi ambo pulmones obſideantur, ſecundum eaſdem partes, & potiſſimùm ſecundum totum. At pulmonem unum totum, vel ambos totos inflammari, non ſine coaleſcentia eſt: propterea de hac ſermo inſtitui debet.

Quibus ſ. gnis partes pulmonum inflammatæ ignoſcantur.

Unus Pulmo ſecundum tres partes, tres doloris poſitus habet.

Qualis reſpiratio in dolore peripneumonico ſecũdum poſitum contingat.

Pulmo totus Hippocr. quomodo dicatur.

CA-

CAPUT IX.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex doloris peripneumonici cohærentia.

EST hujusmodi cohærentia, *cum pulmo in latus incumbit*, ut costis adhærescat, estque dolorifica, ad illius discrimen, quæ fit in morbis frigidis thoracis; ut hydrope. Accidit verò inflammatum pulmonem in latus incumbere, & costis conglutinari, *si vehementer inflammentur aortæ*, ait Hippoc. bronchia scilicet, quæ & aortæ arteriæ dicuntur. Non enim pulmo costarum pleuræ coagmentari potest, nisi vehemens inflammatio extimam ejus superficiem in fervorem agat, ut quæ ad cor, ceu flabelli ora, naturaliter recurva flectitur, ad costas distenta deflectatur: distenditur verò pulmonum bronchiis vehementer inflammatis, quippe rigida sui tensione lateralem eorum superficiem ad costas erigentibus. Hoc sibi volunt obscuriora Dureti verba. *Non nisi ardentissima inflammatio attingat superficiem eorum extimam, quæ aortarum ductus oculis ad videndum exhibet, & manum ad contrectandum.* Ex tali autem adhæsu, & coalitu pulmonis cùm pleura costarum dolor fit lateralis gravativus cum sensu aliquo punctionis, sed obscuro; ideò & peripneumonicus lateris dolor dictus est eodem Coacarum libro tex. 61. sumpto lateris dolore pro altero pulmonum inflammato costarum tunica coangustato. Observandum tamen est, pulmonem inflammatum, ut plurimùm quidem costis lateralibus adnasci; aliquando tamen strenò adhærere, vel sua media substantia pericardio, & mediastino, vel inferiori lobo ipsi diaphragmati: quo casu dolor gravis non ad costas, sed sternum, partesque sub sterno contentas incidit; aliquando etiam una ala dorso, & spinæ alligatur. Ulteriùs scire refert, aut pulmonum alterum, aut ambos simul costis adhæresce re, & sic, vel secundum totum, vel partem. Aliquando enim accidit, tarò tamen, utrumque pulmonem inflammatum costis alligari, ut Hippoc. adnotavit 32. contex. scribens; *quod si totus pulmo inflammetur cum corde, ut in latus procidat* (pro toto enim pulmone ambo pulmones intelligere observavimus.) Aliquando unum solum, ut posuit tex. 31. qualem anno 1627. in muliere in Ecclesia Sanctæ Agnetis Mantuæ exenterata vidimus, dexter enim fuit totus costis hærens. Nonnunquam verò contingit, unus pulmonis, vel etiam utriusque partem, seu alam unam aut pericardio, aut costis, aut sterno, aut diaphragmati conjungi, reliquis partibus solutis, liberisque remanentibus: qui diversus coalitus fit aliquoties ob ipsam inflammationem, sæpiùs verò ob alias causas, de quibus suo loco; nunc enim de eo tantùm coalitu dolorifico, qui ob inflammationem, sermo est institutus. Aliquando etiam una ala unius pulmonis inflammata cohæret, & alia alterius pulmonis inflammata pariter est libera, ut in filiolo Mattæ fuit observatum. Ex coalitu ergò pulmonis inflammati, & dolentis cum thorace respiratio fit parva utroque modo, & ratione spiritus, & ratione thoracis, angustia enim non ad pulmonem solùm, sed etiam ad thoracem attinet; eaque magis, vel minus prout major, vel minor est pulmonis cum ipso thorace coangustatio. Observandum tamen, minus respirationem lædi ob pulmonis cum pericardio, mediastino, & sterno, quam cum costis, & diaphragmate coalescentiam. Et ratio est, quia illæsis musculis faciliùs & dilatari, & constringi à thorace pulmo potest. Ipse autem sæpè observavi pulmonis cohærentiam cum sterno, & pericardio citra tamen inflammationem, quæ nullam prorsus respirandi difficultatem induxerat. Cùm verò pulmo totus ex una parte costis cohæret, *corpus ea parte resolvitur* ex Hippoc. tex. 31. hoc est spirandi vis ea thoracis parte exolvitur, impeditis à pulmonum adhæsu intercostalibus musculis, *& costa exterior livore tegitur*, ut etiam superiorum musculorum actio aboleatur, aut saltem multum imminuatur, ac potiùs semispirans spiratio reddatur; hæc enim ob triplicem causam fieri accidit; quarum una est totius pulmonis cohærentia cum costis. Reliquas duas suo referam loco. Addit Hippocrates, *totum Ægrum resolvi*, si ambo pulmones unà cum corde inflammentur, & in latera procidant; fit enim apolepsis, seu spiritus utriusque interceptio, vitalis quidem, & ad cerebrum, & ad totum, sicut de asphyxia, apoplexia, & epilepsia privativa alibi dictum est, spiritus verò aerei ob asperarum arteriarum oppressionem inflammatoriam; ut propterea apnœa simul, asphyxia, & aphonia æger totus resolutus affatim moriatur.

Quando pulmo inflammatus in latus incumbat, & costis conglutinetur.

Ex tali adhæsu qualis dolor.

Ex coalitu pulmonis inflammati, & dolentis, qualis respiratio.

Quòd si pulmo sit dorso vinculis membraneis alligatus, & tuberculosus, non autem costis hæreat, non resolvitur ea parte respiratio, sed ob dorsi compressionem paralysis fit ejusdem lateris. Potissimùm si alter pulmo fuerit majori inflammatione obsessus, & vis animalis confluat ad musculos ejus lateris; quo modo paralysis in opposito latere fit, cum vis animalis ad inflammatum musculum temporalem confluit. Ita nuper in filio Mattæ observavimus, dexterum latus convelli, & sinistrum resolvi, cum utrumque pulmonem inflammatum haberet: dexterum longè magis, & liberum, sinistrum minùs, secundum alam superiorem posteriorem, quæ tota dorso & tubercula indivisibili nexu cohærebat.

CAPUT X.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex dolorifica metaptosi peripneumoniæ in empyema.

PErpendendus denique est dolor peripneumonicus, dum fit peripneumoniæ in empyma mutatio, ut inde cum reliquis difficilis spirationis ratio innotescat. Est autem qui fit dolor triplicis status, puris fientis, facti, & è vomica erupturi. Fientis puris, seu pepansi dolor idem est cum reliquis symptomatis pus ipsum præcedentibus gravativus, & tensivus: dum enim pus conficitur, tantùm abest, ut symptomata mitescant, quin potiùs augeantur, dolor & febris potissimùm. Præter reliqua verò horrorem ut novum symptoma dolor acquirit, nascentis etenim puris mordens acrimonia vicina corpora, eodem planè modo horrorem inæqualem ciet, quo acria medicamenta. Propterea pro ratione doloris talis fit respiratio parva, & densa, qualis in ipsa systrophica pulmonum inflammatione; cui inæqualitas illa accedit, quæ est errantium musculorum peculiaris, de qua in methodo. Factæ pepansios dolor quidem gravis est, sed conclusus, ideò remissus placatis interim reliquis præter horrorem, qui augetur; propterea dolor est remissus cum intenso horrore. Est gravitas conclusa, quoniam humor vomica, tanquam ergastulo, concluditur, nec suppurati tanta est tensio, quàm phlegmones crudæ, & gravitas ibi manet: horror verò augetur, nati enim puris ad anacatharsin & ruptionem tendentis major est acrimonia. Propterea, cum ait Duretus, facto pepanso gravitatem cieri, *pro cruciato sævi doloris*, non intelligit diversum dolorem in peripneumonia fieri vigente inflammatione, & ad pepansum vergente, ab eo, qui est facto jam pure; uterque enim idem est specie gravativus, *sævus* tamen dicitur, qui fit fiente pure, & antequam fiat, quoniam gravis est cum vehementi tensione, & extensione, qua dolor, facto pure, vacat. Ut ergò pure confecto dolor remittitur, ita & difficilis respiratio, pari enim passu simul gradiuntur dolor, & respiratio. Erupturi tandem puris dolor remissus intenditur, & distensione gravior exacerbatur cum horrore ob partium distensionem. Sunt verò tres in puris eruptione doloris gradus. Primus est, cum vomica ad ruptionem distenditur, & hic est dolor acerbior, necnon dyspnœa, qualis posita ab Hippoc. tex. 36. dum habet, *unaque difficilis respiratio*, parva scilicet & frequens, subjungit Duretus, hæc est densa. Huc tamen prognosis illa non est referenda, sicuti existimavit Duretus, quàm Hippoc. primo Prognost. 24. proposuit his; *Spiritus densus existens inflammationem, & laborem in locis supra septum transversum denuntiat;* non enim ibi pro inflammatione

Pure confecto dolor & difficilis respirationis remittitur.

Tres gradus doloris in puris eruptione.

veram

veram inflammationem, sed solam caliditatem adauctam intelligit, ut Galenus 3. *de disp.* 4. declarat, quam densa respiratio cum magnitudine juncta demonstrat, sicut cum parvitate dolorem indicat; pro quo nec solum dolorem intelligit à pure, cum ad eruptionem viam affectet; ni pro Dureti tutela dixerimus, prognosim hanc alio sensu proponi in Coac. 1. tex. 9. ea enim est hujusmodi: *Respiratio pauca, & frequens inflammationem, & dolorem denunciat partium spirabilium*; frequenti enim, seu densæ pauca additur, quæ primo Prognostic. omittitur. Secundus doloris gradus est, cum rupta est vomica, *& tunc ægro sibi melius esse videtur*, cessante dolore, & horrore, ac remissa respirationis difficultate, reliquisque fugacibus tamen, & leviter pressis. Tertius gradus est, cum fit puris collectio in pectore, vel per asperas arterias expurgatio. Si pectus pure impleatur, sequuntur symptomata, quæ empyematis sunt propria; nunquid enim empyema malum sit dolorificum? non levis est difficultas suo loco examinanda. Si verò pus expurgetur, vel libera est anacatharsis, vel non. Si libera sit expurgatio, omnia in melius proficiscuntur. Si verò peripneumonia non expurgetur, stertorosa fit respiratio, ac inæqualis intermittens pluribus respirationibus, ut Galenus aperuit primo *de dysp. cap.* 17. ita scribens: *Visum est autem aliquando, rarò tamen, non alteram tantum, sed ambas totius respirationis partes in uno, & eodem homine ita habere, & maximè hoc fieri, cum humorum copia in asperis arteriis coacervata, hominem suffocet ex pleuritide pernicioſa, aut peripneumonia non expurgata, aut suppuratione istic consistente; ita ut in hac parte respirationes cum pulsibus conveniāt.* Qualis ergò sit dolor peripneumonicus, & quæ ipsius respiratio, ex peripneumoniæ natura, positione, cohærentia, & metaptosi apparet,

Si peripneumonia non libere expurgat, respiratio fit stertorosa inæqualis intermittens systematica.

CAPUT XI.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex dolore laterali, & primo ex laterali Costali, Pungitivo, Gravativo, Continenti, Continuo, & Raro, utroque benigno, & maligno.

POst utrumque pectoralem pleuriticum, & peripneumonicum succedit lateralis, qui & ipse parvæ, & densæ respirationis est causa, eaque pro doloris lateralis varietate varia. Propterea hujus differentiæ è medica specula sunt prospiciendæ, ut inde respirationis parvæ, & densæ vario modo laterali dolore alteratæ causæ innotescant. Lateralis ergò doloris differentiæ sunt & genericæ, & specificæ. Genericæ illæ sunt, quæ diversa partium, & affectuum geneta prospiciunt. Specificæ, quæ unius partis, & affectus genus unum. Dolor lateralis generic sumitur pro dolore hypochondriaco, peripneumonico, & costali. Sumi lateralem dolorem ab Hippoc. & Galeno nonnunquam pro hypochondriaco, patet 2. *de dysp. cap.* 10. ex historia Uxoris Epicratis, & Cleanactidis; utrumque enim sinistri lateris gravitate cum labore conflictatum esse habemus, & pro sinistri lateris dolore non pleuriticum, sed hypochondriacum Hippoc. intelligit. Sumi pro peripneumonico superioribus demonstravimus, cum scilicet pulmo inflammatus in latus incumbete dictus est, sed uterque abusivè lateralis nuncupatur. Propriissimè enim lateralis pro costali usurpatur. Hujus autem plures sunt species. Quarum prima desumitur à *specie doloris*, qua per se pungitivus, per accidens aggravativus, seu suppurativus esse solet. Pungitivus quidem, tùm ex partis idea, tum ex inflammationis natura. Gravativus verò, desinente inflammatione in rigoriferum empyema, sumpto empyemate pro pute vomica circa costas hærente contento, hunc enim abscessum horror & gravitas consequuntur, ut recte annotavit Duretus de pleurit. tex. 12. Distinguitur autem hic lateralis pleuriticus cum gravitate a peripneumonico laterali; hic enim ob cohærentiam pulmonis cum pleura est permanens, ille verò ob vomicæ fracturam, & puris in pectus vomitum est fugax. Porrò lateralis costalis ut punctione, & gravitate à se ipso differt, ita & difficili respiratione parva, & densa, quæ in pungente longè est major, quàm eodem gravescente. Secunda differentia ex eo, quod ut plurimum se habet sumitur, & *continens* vocatur; uti enim pungitivus dolor lateralis costalis consuetum, idque necessarium est pleuritidis symptoma: ita continens est ut plurimum. Hoc tamen maximam in Galenum ipsum fovet difficultatem 2. *de dysp.* 8. de Anaxione pleuritico, quam ullum non olfeciſſe puto. Quærens enim Galenus, cur Hippocrates suo alioqui more breviloquus, Anaxionem pleuriticum absoluta enarratione non appellavit, partialibus omnibus ad unum caput redactis, symptomatum morbos consequentium methodum captationis ambiguę proponit. Ait namque eorum alia esse necessaria, alia ut plurimum. Eorum, quæ necessaria alia sunt quæ *sæpissimè* occurrunt, *& ob id naturæ morbi propria creduntur*, *consueta* etiam appellat. Alia sunt necessaria quidem, *rara* tamen, *propter aliquid præcipuum, quod privatim coincidit*. Eandem distinctionem paulò infrà afferre videtur de symptomatis ut plurimùm consequentibus, eorum scilicet alia esse *consueta*, alia *rara*, & *peregrina*; ita enim inquit. *Quemadmodum enim in jam dictis aliud consuetum, aliud peregrinum est, sic etiam in ipsis, quæ necessariò coincidunt, aliquæ species sæpissimè, aliquæ rarò videntur*: pro *jam dictis* enim constat, ea quæ ut plurimùm intelligere; fuit enim divisio in ea quæ necessariò, & in ea quæ ut plurimum; & utrumque in consuetum, & peregrinum subdivisum est. Cæterum ne mireris, si quæ necessaria sunt, sæpissimè occurrere dixerit, tanquam hæc ab eis, quę ut plurimum neutiquam distinguantur, *sæpissimè* enim hoc loco accipit quod *semper*. Pariter ne mireris, si necessarium id statuat quod rarum, & peregrinum: hoc enim rarum quod necessarium, quamquam rarò insit, ex necessitate tamen inest, si cum suo opposito disjunctiva particula conjungatur: ita enim Arist. secundo modo per se oppositum prædicatum locavit; cum ex necessitate linea vel recta, vel curva sit; etiamsi non necessariò sit curva, aut recta. Similiter rarum quod necessarium cum sit oppositum, & contradictorium illius, quod est ut plurimum, si cum eo sumatur, necessariò inesse dicitur. Exempli gratia, cum tussi, quæ est necessarium, consuetumque symptoma, stat necessario, vel efferri, quod se habet ut plurimùm, vel non efferri, quod ut rarum accidit. Hoc verò, quod est rarum necessarium ab eo raro symptomate distinguitur quod illius est, quod ut plurimum; est enim contingens: ut tussi efferri vel flavum, vel rubrum, vel spumosum; non enim necessarium est unum ex his esse. Sed volo te admirari propositam difficultatem non logicam, sed medicam. Respondet etenim Galenus, Hippocratis esse morem, ubi *consuetæ symptomatum species extiterint*, universali nomine morbum vocare: *cum verò aliquod ex raris incidit, post universalem morbi appellationem, statim illud ipsum discriminare. Quod si plures aliquando conspiciat affectuum species, quæ singulæ supra communem, & consuetam naturam propria discriminatione opus habeant, tunc universale quidem transgreditur, enumerat autem singula partialia, tanquam sanè ex his etiam illud manifestum fiat.* Hac enim de causa, inquit Galenus, universali nomine Anaxionem pleuriticum non appellasse Hippoc. sed singula ceu rara, & peregrina symptomata recensuisse, quibus non tantum æger pleuriticus, sed talis pleuriticus cognoscibilis redderetur. Ob quam causam fit, ut à principio tria tantùm tanquam rara; nedum consueta, recenseat symptomata; difficilemque omittat respirationem tanquam consuetam, & quæ nil peregrini à morbi principio contineret; etiamsi unam eorum quatuor sit, quæ pleuriticum acervum constituunt. Hęc Galenus de Anaxione pleuritico. Est modò jam difficultas, cum quæ tanquam rara ab Hippocrate recensita de Anaxione à Galeno supponantur, sint potiùs, præter unum de sola tussi, consueta symptomata: immò potiùs quæ rara sunt, ab Hippocrate omissa esse videantur. Hoc ergò de unoquoque particulatim demonstrare est necesse, à dolore exordio

Lateralis doloris differentiæ.

Genericæ.

Propriæ.

Dolor lateralis pleuriticus cum gravitate a peripneumonico quomodo distinguatur.

Difficultas.

Quomodo Hipp. summat hìc sæpissimè.

Quomodo necessariū

Responsio.

Difficultas.

acce-

accepto. Dolor namque lateris pungitivus in pleuritide est symptoma necessarium, & consuetum. Idem ut plurimum est *continens*. Cujus oppositum constat, esse rarum necessarium, scilicet dolorem *non continentem*; necesse enim est, lateralem dolorem, aut esse, aut non esse continentem; ut plurimum quid est continens, rarò autem non continens. Et tamen Galenus ait, ab Hippocrate dolorem, ut continentem, proponi tanquam rarum symptoma doloris lateralis; cum tamen sit consuetum, non quidem necessarium, sed ut plurimum, cujus rara symptomata sunt dolor continens, aut ascendens, aut descendens. Quare cum Hippocrates nec dolorem lateralem non continentem, eumque nec ascendentem, nec descendentem proponat, nulla rara symptomata distinguere visus est, tam illius, quod est necessarium, quam ejus quod ut plurimum. Idem de febre, hæc enim necessarium, & consuetum symptoma est pleuritidem sequens. Eadem *acuta* est symptoma ut plurimum. Cujus rarum, & peregrinum est oppositum, febris nimirum *non acuta*. Et tamen Galenus vult febrem acutam proponi ab Hippocrate, ut rarum symptoma, cum tamen sit ut plurimum consuetum, cujus rara symptomata sunt febris acuta periculosa, vel pernicios; ideoque nec Hippoc. Anaxionis febrem peregrinam est assequutus, sed consuetam. Idem de dyspnœa; difficilis enim respiratio symptoma pariter est necessarium, & consuetum. Ut plurimum est parva, & densa: cujus contrarium se habet ut ratum, & est *magna* respiratio. Utrumque autem à principio omisit, scilicet quod ut plurimum, & quod ejusdem rarum dicitur, cum ad prænotionem nullam peculiarem vim nactum adhuc esset. Verum minimè subticuit sermonis progressu, quod rarum est non necessarium, sed contingens, quippe ad prænotionem maximè conducens. Quemadmodum enim parva, & densa respiratio est symptoma ut plurimum consuetum, ita aut in eodem permanere statu, aut non, symptoma est rarum, non tamen necessarium; quod sermonis progressu expressit Hippocrates scribens, *difficulter spirans erat*, ut parvam, densamque respirationem morbi progressu adhuc pro affectus vehementia permanere nobis observaret. Quare Hippocrates de dyspnœa id proponit, quod est rarum, non necessarium, sed ut plurimum. Secus de tussi, hanc namque quod rarum est necessarium descripsit, hoc verò est, tussi nihil ex inflammatis efferri. Etenim tussis est necessarium consuetum. Efferri cum tussi ex inflammatis se habet ut plurimum. Ejus verò contradictorium est rarum necessarium, nihil nimirum efferri, quod siccam pleuritidem, seu tussiculam, seu tussim aridam constituit, consequenter pleuritidem stertorosam, vel fugacem, ut suo loco. Quare sola tussi id rarum proposuit quòd necessarium; tussi enim in pleuritide necesse est aut quicquam efferri, aut non efferri; id quidem ut plurimum, hoc verò ut rarum necessarium se habet: sicut rarum non necessarium est, vel spumosum, vel biliosum, vel sanguineum efferri; hęc enim species, ut dictum est, sub eo quod ut plurimum est continetur; erat autem aliquid tussi efferri. Non ergò absolutè verum esse videtur quod ait Galenus, Hippocratem quæ rara sunt, in pleuritico Anaxione tantùm distinxisse, ut iisdem simul apparet, pleuritide tali correptum fuisse. Cum quæ febris, & doloris rara sunt, haud proposuerit; sed tussis solummodò, & respirationis, quæ diversa ratione rara, ac peregrina sunt.

Respon. Ni dicamus, peregrinum & rarum sumi ab Hippocrate quodcumque tandem id sit, quod morbi acutiem; seu magnitudinem portendit, etiamsi illud sit ut plurimum consuetum, nedum ex suapte natura rarum. Hoc autem ut percipiatur, sciendum, *morbum acutum* bifariam usurpari; uno quidem lato modo pro *continuo*, quo febres omnes continuas acutas Galenus 3. de dyspnœa nuncupavit: alio modo sumitur acutus pro stricto, non tantùm pro continuo, sed etiam pro magno; & qui in magnitudine minor est *acutus simpliciter* dicitur: qui verò adhuc major *acutus malignus*. Hanc distinctionem exculptam habetis primo Prorrh. comm. 2. tex. 21. Quamquam ergò febris sit ut plurimum in pleuritide acuta, hoc est, continua, quam Duretus *assiduam* dixit, non est tamen ut plurimum acuta, hoc est magna, & major, seu maligna; ideoque hoc sensu febris acuta, seu magna, & maligna se habet ut symptoma rarum, quippe ostendens pleuritidis acutiem, seu magnitudinem: non autem quæ non acuta, ut difficultate supponebatur. Symptoma verò ut plurimum est febris continua, non tamen acuta, sumpta acutie strictim pro magna, & majori, seu maligna; Hipp. ergò febrem continuam acutam rectè sumpsit pro raro necessario: necesse enim est, continuam febrem pleuriticam esse vel acutam, vel non acutam, Idem de dolore, qui enim *continens* dictus est ab Hippocr. magnitudinis gradum addit continuo: ut propterea idem absolutè non sint dolor continuus, & continens. Quod discrimen satis, superque ostendunt febres, quæ continuæ continentes dicuntur, quæ ideò à continuis continuitatis magnitudine, seu acutie discrepant. Similiter lateralis dolor costalis ut plurimū est continuus, non tamen continens, nisi etiam magnus. Quare rarum necesarium non solum est non continens, ut difficultate supponebatur, sed ipsum continens: necesse enim est, pungitivum dolorem continuum aut continentem esse, aut non continentem. Pungitivus dolor est symptoma necessarium. Continuus ut plurimum. Continens, vel non continens rarum: magis tamen rarum, & peregrinum continens, quod pleuritidis acutiem, seu magnitudinem arguit. Magno igitur artificio Hippocrates dolorem Anaxionis continentem utpote rarum, descripsit, ut nobis doloris vehementiam indigitaret. Idem, etsi modo aliquo diverso, de tussi affirmandum. Ejus namque rarum simplex est prædicatum negativum, non complexum, ut de febre, & dolore est dictum. Quemadmodum enim efferri quicquam tussi ex inflammatis partibus symptoma est ut plurimum: ita nil efferri rarum solum, ac peregrinum. Quare & hoc Hippocrates animadvertit, ut eandem pleuritidis Anaxionis magnitudinem coindicaret. De difficili respiratione res difficultate caret. Rectissimè ergò Hippoc. & Gal. Ex dictis patet qualis sit dolor continens, nedum continuus, quem etiam proposuit 3. de art. tex. 32. *statuens: dolorem lateris continenter existentem* esse. Est enim, qui nullum habet intervallum, sed unica, eaque intensa accessione contineri videtur, febris continuæ continentis instar. Hoc enim differunt continuus, & continens: qui enim intervallum habet aliquod, adhuc continuus esse videtur: qui verò est continens, nullum. Continuum esse intervallum habentem, constat apud Galen. primo Prorret. tex. 22. scribentem: *Cum verò latus inflammatum est, & interdum quidem continuè dolorem sentit æger, interdum vero & per intervallum*: est enim hic cum intarvallo continuus dolor malignus, de quo infrà: qui revetà intermittens potiùs, ut rarus, dicendus. At continens semper benignus, hoc est, non parvus quamquam malignus, hoc est, magnus. Hunc verò continentem dolorem sequitur difficilis respiratio parva, & densa, quæ continens, & convulsoria dicta est in methodo lib. 2. cap. ultimo.

Hippr febrem continuam acutam pro raro necessario sumit.

Pūgitivus dolor est symptoma necessarij Continuus ut plurimum.

Discrimen inter continuum & continens.

Sequitur dolor lateralis costalis non continens, nec continuus, qui duplex, benignus, seu mansuetus, & malignus, seu pravus. Benignus fit à flatu, qui vel in lateribus progignitur, vel aliunde transmittitur. De flatu in lateribus genito rarum dolorem efficiente locutus est Galenus primo Prorret. comm. primo tex. 22. his: *Dolor rarus in lateribus gignitur, cum spiritus quidam flatuosus in ipsis procreatur: nempe is tùm extenuatus, tum discussus dolorem sedat: deinceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inaugebit: quo modo si rarus fiat dolor, desipientiam non significat:* excalefect oriis curatur, & cum ratione intermittit. Transmittitur flatus ab intestinis ad latera, quibus oppilatis scybala congerunrur, præposstero ordine ptissana propinata, etiamsi suapte natura rectè coacta haud sit flatuosa. Et de hoc flatu locutus est Galenus primo Acut. 32. & nos suo loco. Est autem hic dolor benignus, & mansuetus, dummodò flatuosus spiritus à vermium malignorum scybalis minimè pendeat, ut pueris contingere solet Avicennæ observatione à Mercuriali recepta, sed à simplici

Dolor lateralis costalis non continens nec continuus duplex, benignus & malignus.

Ptissanæ quando flatulenta.

plici inteſtinorum oppilatione, ut Galenus eo commentario docuit. Solet & in Hypochondriacis flatus ex ventriculo ad œſophagum aſcendere, qui ibi arctatus, & concluſus œſophagi membranas diſtendendo lateralem coſtalem mentitur. Porrò non continens malignus, aut pendet à maligna laterum inflammatione, aut acribus vaporibus. De laterali & parva inflammatione Galen. locutus eſt primo Prorret. primo tex. 22. hujus enim dolor modò ingraveſcit, modò miteſcit omninò, ut æger ſanari videatur, qui & æquè ſuper utrumque latus cubat; dumque dolor redit, non eundem poſitum ſervat, ita vagus, ut fugax; ut plurimum verò cum, & ſine delirio ægrotus moritur, maximè ſi deluſus medicus venam tuderit. Malignus ab acri vapore in maligna verminatione, & malignis quibuſdam febribus obſervati ſolet. An denique qui *pernicioſus* dictus eſt à Galeno primo *de dyſp.* 17. malignus is ſit, quæri poſſet. Non tamen pernicioſum pravum, ſed ſuffocativum eſſe dico, de quo ſuo loco. Qualis verò ſit dyſpnœa in benigno à flatu, dictum eſt alibi. Ex maligna verò inflammatione vix difficilis ſpiratio redditur, ſicut decubitus uterque. Hæc de dolore pungitivo, gravativo coſtali, necnon de continuo, continenti, & raro utroque.

Non continens malignus a duabus causis pendet.

CAPUT XII.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex differentiis doloris lateralis coſtalis ex motu, & quiete, ſeu ex dolore Fugaci, Stabili, Aſcendente, Deſcendente, & Stertoroſo.

SEquuntur aliæ differentiæ doloris lateralis à motu, & quiete. A motu quidem, qui vel eſt cum metaſtaſi, vel ſine. Dolor à motu cum metaſtaſi pleuritidem fugacem conſtituit, quæ eſt una ex ſiccis pleuritidibus. Sicca enim pleuritis eſt, quæ vel caret anacarharſi per ſputum, nec non metaptoſi, cùm ſcilicet materia neque expurgatur, neque tranſfertur, ſed quieſcit; & hæc eſt pleuritis ſicca ſtertoroſa pernicioſa Galeni, de qua infra. Vel quæ quidem anacatharſi, ſed non metaptoſi carer, cum aliò transferatur, & non per ſputum expurgetur. Transfertur verò ad cerebrum, & paraphoricam phrenitidem excitat, ideò, & fugacis eſt doloris lateris. Quem Hippoc. primo Pror. 1. tex. 22. *rarum* dixit, & in Coacis de pleurit. tex. 49. *non pleuriticum*. Hunc quoque inſinuavit tex. 3. de ſicca pleuritide *pro dolorifico, malo ſurſum aſcendente*, quod ſcilicet ultra jugulum translationem acquirit. Quod enim ad jugulum uſque tantùm movetur, morum habet ſine metaptoſi: quod verò ultra jugulum ſurſum ſcandit, & proſerpit, motum habet cum tranſlatione materiæ morbificæ, immò & morbi, ad cerebrum, cujus cauſa phrenitis fit. Hunc eundem fugacem lateris dolorem ſignificavit Hippocrates lib. 1. Coac. 75. hoc chirographo: *Doloris acerbitas pauliſper affixa jugulo, ſi ſurſum prorepit, vel ad ſupera movetur, mortiferum infert malum* nempe phrenitidem. Et quamquam lateralis affectus tranſlatio fiat ad plures partes, thoracis cavitatem, pulmones, parotidas, & crura, ut pleuritis in empyema, crurales abſceſſus, & peripneumoniam vertatur, tamen potiſſima mentio fit ab Hippocrate de pleuritidis in phrenitidem converſione. Quo in loco quoque obſervatu eſt dignum, phrenitidem, ſeu delirium, aut fieri cum mutatione pleuritidis, vel ſine, ipſa adhuc permanente, non permutata. Pleuritide permanente delirium fit, *ut affectus acceſſorius ad fortes pleuritidas, non autem ut ſymptoma: ſua natura animum percellens*, ut de Anaxione pleuritico ſcripſit Galenus 2. *dyſp.* 8. Evaneſcente pleuritide, quippe fugaci, fit phrenitis ſua natura animum percellens, & affectus ex fugaci, & tranſeunti permanens. Hujus ergò fugacis doloris cauſa eſt inquirenda. Duretus de Pleurit. tex. 49. Galenum ſuo more reprehendit, quippe qui hujus cauſam in flatulenti ſpiritus translationem in cerebrum retulerit primo Porr. primo cit cum tamen, ſicut ex eodem nulla flatulenti ſpiritus ſuppreſſio inflammatoriam parit affectionem, ita nulla erit ejus tranſlatio. Ideò potiùs dolorem hunc non pleuriticum paraphreniticum à bilis orgaſmo pendere putat, quæ crebram metaptoſin huc illuc habet, ut ex latere in caput affatim efferatur. Re verâ tamen Gal. eo loci non flatum, ſed lateris inflammationem delirium conſequi apertiſſimè docet, & Duretus injuſtè eum accuſat. Galeni verba hæc ſunt. *Cum verò latus inflammatum fuerit, & interdum quidem continuò dolorem ſentit æger, interdum verò & per intervallum, mentem ægrotare indicat:* & paulò ſuprà flatum à deſipientia omninò excluſerat. Poteſt verò mens etiam ægrotare ſine deſipientia, ſæpiùs enim accidit, ægrum dolorem non ſentire, propterea mentem quidem ægreſcere, non tamen delirare; qui eſt pravus mos vel febris malignæ, vel inflammationis malignæ. Primo ergò Prorret. cit. delirium pro mente ægreſcente, quàm verè deſipiente ſumitur, conſequeater rarus dolor ibi accipitur pro intermittente, permanente tamen, quamquam non continente. Porrò in Coacis pleuriticum non pleuriticum, ſeu fugacem, accipit cum metaptoſi materiæ morbificæ, ſeu potiùs inflammatorii affectus tranſeuntis ex latere in cerebrum. Propterea non in ſimplicem bilis orgaſmum, ſed potiùs in fugitivam inflammationem, qualis eſt, quæ à bilis orgaſmo dependet, hujuſmodi inflammationem referendam fore exiſtimo, hæc enim fugirando fugit. Sic aliquoties obſervavi in capite vagum ortum eryſipelas, quod in cervicem, dorſum, temora, abdomen, inteſtina, tandem in ægri necem irrepſit. Nunc quoque dum meridiationem hanc ſcriberem, in Muliere quadam Monialium S. Joannis Mantuæ anginam cum ſublimi reſpiratione obſervavi, quæ extra vergens illicò ad collum, jugulum, & pectus deſcendit, citoque delituit: & Ægra quinque horarum ſpatio perfrigerata eſt, vicit tamen ſpiritus calidus, & ſanata eſt ſudore calido profuſo. Eodem tramite ex latere in cerebrum inflammatoria traducitur metaptoſis, ut pleuritis in pravam migret phrenitidem. Enimverò poſt hunc ſequitur dolor lateralis cum motu quidem, ſed ſine metaptoſi, qui ſuo motu eſt ſtabilis. Hìc verò à Recentioribus *aſcendens*, & *deſcendens* dicitur, cujus natura diligenter eſt inquirenda, cum maximum in re medica habeat momentum. Primum igitur intelligere operæ pretium eſt, cur *dolorem gravem* cum appellaverit Hipp. 2. Acut. 10. curque in aſcendenti gravitatis, deſcendenti verò minimè meminerit. *Rectè gravitatem*, ait Gal. *& non dolorem dixit, nempe quod hoc in loco ſanguis magis acervetur, repa que, ſignum eſt gravitas, quæ ex multitudine. Tenſiones autem ſola affectus participatione fiunt: cum videlicet partes iis, quæ inflammantur attiguæ, citra ſanguinis in eis redundantiam, tenduntur.* Et tamen ad peripneumonici diſcrimen dictum eſt, pleuriticum pungitivum, non gravativum eſſe. Adde tenſionis ſenſum plethoræ ſignum eſſe, ex Galen. igitur non citra ſanguinis redundantiam tenſio, quæ ex plethora, erit. Præterea Hepatis, & pulmonis tumorem ad jugulum gravitatem extendere Gal. docuit de Pleurit. 4. 2. *de loc. aff.* 7. & 5. *cap.* 7. quæ tamen gravitas eſt ex ſola affectus participatione citra ſanguinis redundantiam; non ergò rectè gravitatem Hippocrates dixiſſet, ſi ſanguinis redundatiam ſignificare voluiſſet. Tamen reſpondendum, & primò, pleuriticum doloris proprietate, quæ ex parte affecta, pungitivum, pro ſanguinis redundantia gravativum eſſe, Quare Hippocrates plenitudinem, qua ſanguinis detractio indicatur, reſpiciens, gravitatis, non punctionis, quæ nil ex uſu indicat, meminit. Tenſionem verò plethoram indicare, verum eſſe dico, ſi de tenſione ſermo ſit, quæ ad vaſa plenitudinem conſequitur, non tamen ſi de tenſione, quæ ſolam affectionem, & ſimplicem ejus participationem ſectarur, qualis eſt, quæ fit in epatitide, & peripneumonia; eſt enim illa tenſio potiùs, quàm gravitas ex ſolius affectus participatione ob tenſionem venæ concavæ, & pleuræ. At cùm pleuritis ad jugulum aſcendere dicitur, non de ſola affectus participatione, ſed & de ipſa ſanguinis anadrome intelligi debet. Nec verò dolorem à gravitate, ut Gal. disjunxit Hippocrates cum tex. illo decimo utrumque

Parapho-rica phrenitis.

Quibus ſi-gnis motus cum tranſ. latione ma-teriæ co-gnoſcatur.

Phrenitis cum ve ſine muta-tione pleu-ritidis fit.

Quæ pleu-ritici dolo-ris fugacis cauſa.

Dolor la-teralis aſ-cendens, & deſcendēs.

Cur Hipp. dolorem a. ſcendentē gravem di. xerit.

Difficultas

Reſponſio.

que expresserit. Cæterùm in ascendente, non descendente gravitatem proposuit, quoniam gravitatem ascendere magis, quàm descendere, prodigiosum est. Quid autem pro laterali dolore ascendente, & descendente intelligere oporteat, brevibus est aperiendum. Putant omnes cum Galeno, pro dolore ascendente pleuriticum debere intelligi, cum partes pleuræ superiores inflammatæ ad *claviculam*, *brachium*, & *mammam* condolentiam extendant; & sanguinis redundantia ad superiora vergere videtur. Pro descendente autem eundem pleuriticum, cum inferiores ad septum transversum, & hypocondrium. Non ego sic possum Hippocratis locum intelligere, Galeni pace dixerim. Primum ergò pro ascendente credo non tantùm jugularem, & mammarium, sed quemcumque alium quamcunque thoracis partem occupantem intelligere, dummodò pars sit supra septum. Quod ex Hippocratis textu patet, quo non solùm jugulum, brachium, & mammam, sed & reliquas thoracis partes supra septum continere voluit, cum dixit. *Si verò dolor ad claviculam pertigerit, aut molesta sit vel brachio; vel mammæ, vel partibus septo transverso superioribus*. Quare ascendens erit dolor, non tantùm qui ad jugulum, brachium, & mammam pertingit, sed quicunque alius etiam inferiores lateris occupans partes, dummodò suprà septum. Hinc sequitur, pro lateris dolore descendente non pleuriticum ad hypochondrium vergentem, sed verum hypochondriacum intelligere, laborantibus per essentiam partibus, quæ non ad thoracem, sed ad ipsa spectant hypochondria; ut propterea Hippocrates lateris doloris notione utrumque intellexerit, pleuriticum, & hypochondriacum. Quod patet ex ipsamet Hippocratis allata divisione, cujus primum divisionis membrum tex. decimo est, quod suprà posuimus, scilicet, cùm dolor & gravitas, vel *partibus septo transverso superioribus* molesta est: secundum tex. 11. dum subjungit: *Si verò eas, quæ sub septo transverso partes dolor infestat*; constat namque partes, quæ sunt sub septo transverso ad peritonæum, non ad pleuram, consequenter ad hypochondria, non ad thoracem attinere. Peritonæum enim, dixit alibi Galenus, omnia investit viscera *sub renibus*, hoc est, sub septo contenta. Non ergò visus est Galenus divini Senis mentem assecutus, cum commentario illo declarare adnititur, quales sint partes inferiores, quæ dolore affliguntur, eas esse scribens, *thoracis partes infernas prope septum transversum existentes*; cum tamen Hippocrates eas esse dixerit, quæ *sub septo*. Hæ enim, tametsi prope septum, non tamen thoracis sunt partes, quæ septo sunt propinquæ supra, non sub. Et hæc hujus loci germana expositio Galeni authoritate roborari potest, qui 3. *de dysp.* 5. Hippocratis locum perpendens primi Prognost. de spiritu denso usum auctum in locis supra septum indicante, sub capitis calce inquit, hoc dictum esse ad differentiam partium, quæ infra septum, quarum inflammatio, seu usus auctus respirationem ad magnitudinem, & densitatem elevare haud potest; igitur quod de usu aucto, idem de dolore est asserendum, nimirum pro partibus supra septum omnes intelligere Hippocratem, quæ omni modo ad thoracis partes spectant: pro iis verò, quæ sub septo, eas quæ ad hypochondria; ut propterea lateralis doloris nomine utrumque amplecti voluerit, pleuriticum costalem, & hypochondriacum, quem quoque lateralem appellare consuevit, ut in Cleanactide, & Epicratis Uxore. Duretus de pleurit. tex. 19. pro partibus inferioribus laterali affectu dolentibus *costas infernas* exponit, quas *sub septo* contineri scribit. Hanc tamen thoracis extremitatem, quam Galenus prope septum, subseptо contineri, falsò statuit Duretus; infernæ etenim costæ supra septum, infra ascendentem, descendentem, ac transversalem potissimùm musculum continentur. Esset autem impropriissima expositio, si septum supra sumeretur à circulo nerveo supra; & sub ad eodem ad ejusdem circumferentiam carnosam. Ulteriùs existimo, Hippocratem pro dolore partium sub septo non inflammatorium intellexisse; ideò enim summa cautione addidit ea verba: *nullumque ad claviculam signum fuerit*. Noverat enim Hippocrates: etiam inflammatis hypochondriis sub septò dolorem extendi usque ad claviculam; ideoque ut signum præberet doloris non inflammatorii, hæc verba apposuit. Neque namq; declivi lateris dolore inflammatorio purgans validum dedisset, sed venæ sectionem instituisset, quam ideò Galenus magis in commentario laudare est coactus. Quare cùm pro dolore sub septo eum intelligat, quæ à sola cacochymia, aut exquisita, aut notha, ideò purgans mochlicum absolutè proposuit omninò calidum, quippe peplio, silphii succo, aniso, & similibus correctum, quæ calidissima sunt. Quod non feciisset, si de dolore inflammatorio egisset, etiam à notha plenitudine dimanante, nedum plethora; ut enim hanc sola venæ sectione depleviisset: ita illam venæ sectione priùs, purgatione postmodum, absolviisset. Cum neque mente concipi possit, calidissimum purgans; quod sola cacochymiæ convenit; in inflammatione etiam notha Hippocratem usurpasse; voluit igitur Hippocrates methodum docere, qua in dolore laterali diverso loco, & materia, sciremus purganti; & venæ sectione rectè uti. Sed qualis in utroque laterali accidat dyspnœa fieri, patet ex dictis de hypochondriaco non inflammatorio. In costali verò inflammatorio, de quo interim habitus est sermo, conspicuum est, difficilem fieri respirationem parvam, etiam densam inæqualem utraque inæqualitate, & secundum magis, & minùs, & juxta transitionem ad varias differentias, ut in methodo docuimus. Sequitur lateris dolor, cujus differentia ex quiete sumitur, scilicet cum materia non movetur, hoc est; cum neque effertur, neque transfertur, sed in thorace quiescit: quæ quamquam in thorace moveatur, quiescere tamen dicitur, cum non expurgetur. Hic verò dolor cum stertore est conjunctus; ideoque stertorosa pleuritis dicta est, sicca, & sputi expers in Coacis tex. 3. Et qui hujusmodi dolore infestatur, *aridas tussire* dicitur ab Hippocrate, ut in Anaxionis historia. Galenus autem 2. *de dysp.* 8. *aridas* interpretatur *tussiculas*. Hæc pleuritis quoque illa est, quam Galenus *perniciosam* appellavit primo *de dysp.* 17. his: *Cum humorum copia in asperis arteriis coacervata hominem suffocet ex pleuritide pernicioſa*, siccam enim, & stertorosam intelligit, quæ nulla anacatharsi judicatur, nec in abscessum desinit. Hanc quoque *morosam* pleuritidem nedum magnam, dixit primo Acut. 33. ob fastidiosum quem adsciscit morem, præter magnitudinem; qua morosa simul & magna pleuritide conflictatus est Anaxion. Stertorosi hujus doloris causam unicam ex mente Hipp. loc. cit. Galenus attulit 3. *de dysp.* 7. *sputum crudum*, quod *citra coctibilitatem glutinosum* Hippocrates nominaverat, & *spiritum densum*; hæc enim duo *ad perniciem mutuò sese affligunt*, ideò & pernicioſa pleuritis denominata est. Etenim sputum retentum, quod citra coctibilitatem est glutinosum, hoc est crudum, prohibet spiritum intra ferri, cogit autem citò extra ferri. Spiritus verò densus viscosum sputum facit, ac lubricum fieri, & elabi impedit. Eoque magis, si concoquentia præpostero adhibeantur ordine horum enim usu importuno citiùs ægri suffocantur. Præpostero usu administrantur, si post calefactoria statim propinentur; non sedato priùs dolore, aut purgantia, aut phlebotomia: præsidiorum enim alterutro eatenùs dolor minuitur, quatenus minuitur materia morbifica & revellitur, quo non præfato materiæ crudæ copia concoquentibus importunè agitata suffocationem promovet. Sunt talia coquentia *ptissana*, *vinum*, *mulsa*, *oxymel*; & *vinosa omnia*. Et sanè hoc modo intelligendus est Hippocrates primo acut. 33 Quo loco etiam obiter est observandum, in pleuritide ex crudo humore convenire sectionem venæ, quod sano juditio est capiendum, videlicet cum crudi humoris plenitudo ad vires viget, quæ non sine sanguinis vitio redundat, & in tali pleuritide convenit venæ sectio, ut quid augendum sine pro non. Quod si non crudorum adsit plenitudo, sed potiùs cacochymia sectionis venæ loco substituendum est purgans. Cæterùm glutinosum sputum inexpectorabile Duretus

Quid pro dolore ascendente intelligatur, quod pro descendente.

Auctoris contra Galenum appositio.

Notione doloris lateris Hipp. pleuriticũ & hypochondriacum intellexit.

Error Duretì.

Pro dolore partium sub septo, quem Hip. intellexerit.

Qualis respiratio in costali inflammatorio dolore fiat.

Lateris dolor in fine morbi materiæ.

Pleuritis arida pernicioſa, stercorosa, morosa, magna

Hujus Causa.

In pleuritide ex crudo humore convenit venæ sectio.

retus ait ; quod eſt ex ardore ſuperaſſatum, cum tamen ejus gluten ſit potiùs ex crudiiare, quam incoctibilitatem nuncupavit Hippoc. Recentiores præter aſſignatam cauſam alias adducunt, *doloris metum* in concutiendo thorace: *virium imbecillitatem*, *& efferam tenuitatem*, quæ explicatis pulmonum alis efferri non poteſt. Enimverò in ſtertoroſa pleuritide ſtertoroſam fieri dyſpnœam, ideò & orthopnœam, in methodo docuimus capite proprio. Fieri & inæqualem inæqualitate acervata, ex primo de dyſpn. 17. Hæc ſatis.

CAPUT XIII.

De Cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore lateralis differentiis aliis à poſitu, Magnitudine, & Anacatharſi.

Differentia doloris a poſitu triplex.

REmanent lateralis doloris coſtalis differentiæ ultimæ à poſitu, magnitudine, & anacatharſi. *A poſitu* enim triplex doloris differentia eruitur, internus, externus, & qui ſimnl eſt internus, & externus. Internus eſt qui interiorem occupat pleuram, & eſt duplex; aut enim interiorem pleuræ partem, aut exteriorem exercet. Etenim pleura, ut peritoneum, eſt dividua: & quæ intrinſecus pulmones reſpicit interior pleura vocatur: quæ verò extrinſecus coſtas, exterior pleura appellatur. Quare non eſt audiendus Capivacceus vulgares Practicantes redarguens cum Galeno aſſerentes, interiorem modò pleuram, modò exteriorem ſeparatim inflammari. Ait enim, pleuram eſſe tenuem membranam, quæ ſi inflammetur ſecundum partem internam, neceſſariò etiam afficitur ſecundum externam. Propterea exiſtimat, Galenũ pro extrema pleura coſtarum perioſtium, non pleuram, intelligere, quippe quod ſeorſim à pleura affici poteſt. Sed ut monui, non audienda eſt hæc opinio, cum pleura ſit dividua: & quod perioſtium coſtas ſuccingens ab eo eſt dictum, exterior eſt pleuræ pars, alioqui non pleura, ſed perioſtium coſtas ſuccingeret; hancque veritatem anatomica demonſtrat inſpectio. Si ergò interior pleura ſit inflammata, ſuper ſanum latus difficilior redditur decubitus, quoniam extenditur interior pleura, & extenſa dolet magis. Quòd ſi ſyſtrophica phlegmone exterior pleura detineatur, difficilior ſuper latus affectum cubatio fiet, quoniam præter diſtenſionem quæ ex decubitu, compreſſio accedit cum majori dolore, & anhelitu difficili. Porrò exterior dolor lateralis eſt, qui muſculos externos laterales intercoſtales, & ſuperiores affligit, qui ſunt obliquus deſcendens, ſerratus major, & lateralis portio latiſſimi, quæ ſerratum cingit, & obliquum deſcendentem uſque ad notharum coſtarum extremitatem ſuccingit. Dolorem hũc muſculos prædictos occupantem *laxativum*, *& pulſativum* vocat Capivacceus, qui digitorum preſſu exacerbatur, ad differentiam interni pleuritici. Qui tamen non eſt laxativus, nec in dolorum à partium proprietatibus naſcentium ſerie à Gal eſt repoſitus. Potiùs gravativus eſt vocandus cum punctorio permixtus, muſculoſam enim carnem parenchyma nuncupavit Gal. libello de plenitudine, eſt verò parenchyma tendinoſum, ideò ſentiens admodum, ut ſua proprietate dolorem creet gravativo, pungitivoque commixtum: qui & ipſe decubitu indolens latus augeſcit. Enimverò qui unà internas, externaſque coafficit partes, *Dorſalis* dolor eſt dictus, de quo Hipp. in Coac. de pleurit. tex. 2. 5. & 2. de morbis. Fit enim dorſalis pleuritis cum humeri incandeſcunt, & dorſum rubet, eryſipelate illic orto, quod efficit rheuma concitatum per venam theuricam, tranſfluente nimirum materia bilioſa copioſa ex vena inconjuga ad thoracicam ab intra extra; ita tamen ut & internum latus ſimul torqueatur. Pleuriticis enim dorſalem accidere dolorem ſcripſit Hippocrates, non ceſſante tamen pleuritide, nec ſymptomatis pleuritidem conſequentibus mitigatis. Alioqui ſi totum eryſipelas introforas eructaret, non eſſet dorſalis pleuritis ſola pleuritide periculoſior, nec inflammationis vehementiam fœtidorum colliquatio accerſeret. Quare durſali pleuritide internum latus, & dorſum ſimul inflammatione conflagrant, & pleuritidi tantùm nova ſuccedunt, & peregrina ſymptomata, potiſſimumque difficilis reſpiratio reſidendo, quàm decumbendo longè major, quæ enim anguſtiæ, & doloris etiam peripneumonici medela eſſe ſolet, dorſalem dolorem exacuat, ita enim Hippocrates, *& ipſi reſidendo gravantur*. Hujus verò acerbæ reſidentiæ cauſam in doloroſam ſerrati majoris, poſtici ſuperioris, necnon ſpatularium contractionem refert Duretus; hi enim omnes muſculi reſidendo magis, quàm decumbendo laborant. Hoc tamen ut percipiatur ſciendum, reſidere motum eſſe tonicum, qui vel fit cum labore, vel cum quiete. Eſt cum labore, ſpina in poſteriora flexa; non enim media figura thorax reſidet, ſed erectus attollitur, nec citra laborem quieſcit. Verùm reſidet quieſcendo, cum ſpina modicè curvata in anteriora flectitur, ita ut thorax ſurſum elevatus deorſum modicè inclinet. Reſidentia igitur, quæ fit cum labore ex muſculis dorſi, & cervicis ſpinam in poſteriora flectentibus dependet. Quæ verò eſt naturalis, non violenta fit, agentibus muſculis pſoas unà cum rectis abdominis; horum enim contractione thorax ad ſpinam trahitur, & pubi accedit. Ne verò nimis flectatur thorax, ſed ſurſum modicè elatus media detineatur figura, ad hujuſmodi reſidentiam concurrunt muſculi ſuperiores thoracis, potiſſimùm ſerratus major, & poſticus ſuperior, qui eſt quadruplex, non ſimplex, ut Anatomicum Vulgus credidit; concurrunt & ſua contractione muſculi omoplatæ levatores, rhomboides, ſerratus pectoralis, & reliqui. Ita oppoſito contractionis motu muſculorum anteriorum ſpinæ, & rectorum abdominis necnon poſteriorum thoracis, & omoplatæ ſuſpenſo thorace naturalem reſidentiam fieri contingit; ſecus in decubitu. Repanda enim in poſteriora ſpina propriis muſculis prædicti ſerrati, omoplatæ, lumbares, & recti extenduntur. Si ergò accidat, prædictos thoracis, humeri, & omoplatæ muſculos dorſali pleuritide inflammari, pro detinendo thorace etiam naturali reſidentia contractionem illam tonicam ſuſtinere nequeunt, ſed reſidentes ægri velint nolint decumbere coguntur, ſic minùs muſculi extenſi dolent; Hinc eſt ut propria dyſpnœa in dorſali dolore maximè fiat, ſi recta fiat; reliquis verò convenit cum ea, quæ fit in externo, & interno, hiſque omnibus ſolum eſt diſcrimen ſecundùm magis & minùs in reſpiratione parva, & denſa inæquali. Cæterum *à magnitudine* ſumitur doloris ingraveſcentis, ac miteſcentis differentia. Ingraveſcit lateralis dolor vel principio, vel morbi augmento. Qui verò eſt mitis utroque tempore miteſcit. Ingraveſcens à principio eſt, qui ad excalefactoria, nec ſputo ſanguinis à principio etiam erumpentis minuitur, ſed augetur, ſignum enim eſt, ſummam eſſe ſanguinis vehementiam. Qui verò augmento augetur, & præter modum, & morem ingraveſcit, eſt qui ab initio eſt mitis, ſpatio ſcilicet quatuor primorum dierum, poſt quinto, & ſexto gravis efficitur, nec æger periculo defungitur, ni bis ſeptem dies evaſerit, ut Hippoc. in Coac. de Pleurit. tex. 10. dixit. Et qui augmento ingraveſcit eſt eo deterior, qui à principio invaleſcit; ut enim hic magnam ſanguinis vehementiam, ita ille pravum motem atteſtatur, pravus enim eſt mos dolorem primis diebus miteſcere, reliquis ingraveſcere. Porrò dolor mitis eſt, qui utroque tempore miteſcit, eſtque cum ſanguinis ſputum ſtatim à principio apparet cum ſolida doloris remiſſione, quæ pleuritis aliquando ſine ſanguinis detractione ſolet curari, cum à non vehementi ſanguinis vitio dependeat. Hujuſmodi verò patet difficilem ſpirationem parvam, & denſam augeri, ac minui, prout dolor ingraveſcit, & miteſcit.

Ultima differentia eſt ab anacatharſi, ſeu expurgatione, quæ fit *ſputo*, *diarrhœa*, *perirrhœa*, *& ſpaſmate*, cum *lateris imbecillitate*; tot enim modis accidit pleuriticam anacatharſin eſſe bonam, vel malam, ac dolorem variare. Exordiamur à *ſputo*. Sputum eſt bonum, quod *ſedat dolorem*, & doloti finem imponit, cujus ſalubres conditiones ſunt, *pauca bile eſſe exactè permixtum*. *Non nimis tenue*,

Pleura, ut periton: dividua eſt.

Dolor extenus.

Dorſalis pleuritis.

Reſidere motus eſt tonicus vel cum labore vel cum quiete fiens.

Propria dyſpnœa in dorſali dolore maxime fit.

Ingraveſcens dolor quis.

Dolor mitis quis.

Expurgatio in dolore laterali.

Sputi boni & pravi ſigna.

& fugax. Non glutinoſum, & contumax. Cujus liberalis, & libera ſit anacatharſis. Sine perenni affluxu. E contra pravum eſt illud ſputum, quod *dolorem non ſolvit* de Pleurit. in Coacis tex. 18. Eſt autem ſputum pravum duplex: quod ſua natura eſt pravum; Et quod quidem ſua natura non eſt pravum, ſed ob novum affluxum. Sputi ſua natura pravi conditiones hoc breviario complexus eſt Hipp. *Expurgationes ſputi in febre lividæ, nigræ, biliosæ omnes omninò malæ.* Et quamquam dolor aliquando tali ſputo miteſcere videatur, tamen infida eſt doloris vacuitas, *quæ enim pravis cum ſignis miteſcunt, periculo locum eſſe atteſtantur* primo Coac. 51. Sputi pravi ob novum affluxum conditio eſt, ut dolor materię fluxæ libera anacatharſi quidem miteſcat, novo tamen affluxu, vel ſanguinis, humoris crudi, eoque perenni recrudeſcat: *quæ autem cum ſalutaribus ſignis nihil concedunt, periculo locum eſſe teſtantur*, tàm ſæpè enim itur aquarum, ut aqualis anſam amittat, & æger moriatur. Etenim nulla eſt in parte aliqua determinata coctio, vigente febre, ac redundante crudo humore in toto, vel parte, ut hepate, & capite; aut potiſſimùm maligna, phlogoſi pulmonibus, vel pleura lateſcente; quoniam etſi natura medicamentis adjuta crudorum humorum venoſo genere contentorum coctionem aggrediatur, tamen, cum ſe prodit occulta inflammatio, coctionis fuco vitium occulit, idque in malignis febribus conſpicitur, in quibus ſubjugales viſuntur urinæ, quæ vel ſtatim clareſcunt, etiam eadem die, ut in filiolo Mattæ nuper fuit obſervatum, eadem enim die ſubjugaliſſimæ & lacteæ apparuere, ac tenuiſſimæ, & obijt prava utriuſque pulmonis inflammatione. Vel paulatim poſt ſeptimam clareſcunt quidem, ſed loco hypoſtaſis ſedimentum aut arenoſum, aut farinaceum præ ſe ferunt, ut nunc in ægro egeno ſutore obſervamus. Similiter ſputum in pleuritide, quod dolorem non ſolvit, parvum eſt, aut ob novum materiæ crudæ, vel calidæ affluxum, aut ob pravam lateris inflammationem, aut ob pravitatem ipſiuſmet materiæ, quæ ſputo educitur. Cæterùm in bono ſputo prout dolor ſedatur, ita ex ſpirandi difficultate facilitas acquiritur. Pravo autem ob affluxum cum dolore miteſcente minuitur, eodem augeſcente, ac reviviſcente, rurſus ad parvitatem, & denſitatem augetur. Quod ſi ſputum ſit ratione ſuæ eſſentiæ pravum, continua adeſt dyſpnœa. Non tamen eſt continua, ut nec continuus dolor, ſi ſputum infidam coctionem redoleat ob pravam inflãmationem. Succedit coſtalis dolor, qui contingit anacatharſis per *diarrhœam*, alvum enim pleureticis molleſcere bonum eſſe ſtaruit Hippoc. in Coac. de pleurit. tex. 8. cæteris probè accedentibus, quæ ibi ab Hippocrate enumerantur, ſuntque *ſputum colorari, urinam placidè ferri, ſtrepitus nullos in pectore edi*, qui ſtrepitus ſemper mali, ſive fiant ob arefactam æſophagi tunicam, ut in faucibus, de quibus alibi Hipp. *Phrenitici rarò bibentes & cum ſtrepitu*: ſive ob fumidum vaporem in via ſubſiſtentem inæqualem ſine rhythmo reſpirationem reddentem: ſive ob ſputum crudum, de quo ſuprà auctum eſt. Secluditur quoque prava diarrhæa colliquativa, quæ in pleuriride dorſali, de qua Hipp. in Coac. 1. tex. 73. De Perirhæa, ſeu anacatharſi per vias urinæ idem eſt aſſerendum, dummodò cætera reſpondeant, ſicut de urina ſubjugali alba lactea in Epidemiis ſcripſit Galenus, quæ brevi morbum judicat, ſi cætera reſpondeant, alioquin eſt lethalis, cum illa inclareſcit poſt quartam, ſed pejora ingruunt. Ita igitur obſervavi, urinam ſubjugalem à pleuritidis principio ſalubrem, cum antecedentem doloris cauſam minueret. Nec rarò eſt viſum, vomicam pleuriticam urinis expurgatam. Ajunt Anatomici, hujuſmodi anacatharſim fieri per ramum azygos in ſuperiorem emulgentis ſiniſtræ partem deſinentem. Quem ramulum à Vena azygos & ipſa autopſia monſtrat per vertebrarum corpora, ſed ad inferiorem partem emulgentis ſiniſtræ propè ortum ſpermaticæ deferri. Demum lateris dolor qui cum ſpaſmate, & ſpadone, bonus ſemper eſſe conſuevit, dolore exiguo lateri infixo remanente, aut etiam cum brachii imbecillitate. De dolore autem cum ſpaſmate, ſeu avulſione Hippocrates egit in Coac. de Pleurit. tex. 4. & 59. Pro qua re ſciendum, ſpaſma ſumi duobus modis, ſtricto uno pro convulſione; largo alio pro quacunque diſtenſione, quam avulſio ſequitur, non ſolùm ligamentorum, ſed etiam carnium muſculoſarum; Hippocrates igitur ſpaſmatis nomine abuſivè fibrarum muſculorum diſtenſionem ſignificavit, & hujuſmodi ſpaſma apoſpaſma propriè dicitur, etiamſi hoc ligamentis proprii ſſimè competat, & ſecundum proporrionem muſculorum fibris, cum diſtentæ rumpuntur, & lacerantur. Similiter ſpado etſi propriè de reſtium avulſione dicatur, abuſivè tamen ſumirur pro avulſione fibrarum ex violento vaſorum attractu. Cum ergò in pleuritide materia intro extra truditur, vel à venis trahitur, quæ repletæ varicoſæ conſpiciuntur, lateralis dolor internus redditur externus, morbuſque judicatur, minùs longè difficili facta ſpiratione parva, & denſa. Facilis verò paremptoſis per anaſtomoſes venarum ſine pari, & thoracicarum, quæ juxta ſerrati majoris dentiformes diviſiones ad ſpatia feruntur intercoſtalia. Hunc transfluxum lateralem aliquoties obſervavi criticum dolorem fixo ſuperſtite, qui ſynapiſmo fuit curatus. At qui in pleuritide dorſali obſervatur, eſt petnicioſus, cum intùs, extraque doloroſa vigeat inflammatio. Hoc loco tamen pleuritici ſpaſmatis occaſione à cauſa interna non ſubticebo eam internam interiorem thoracis partium avulſionem, quæ à cauſa externa, ut lapſu; caſu, curſu, lucta, & ſimilibus; ſæpiùs enim accidit, contundente cauſa externa interiorem aliquam lędi partem, quæ læſio capitis contrafiſſuræ eſt ſimilis, ut enim vulnerata una calvariæ parte, oppoſita frangitur: ita externis partibus thoracis contuſis internæ circa coſtas, & pulmones divelluntur; avvulſæ verò, materia clanculum fluxa & congeſta, temporis tractu inflammantur cum dolore, & dyſpnœa parva & denſa, ægrique aut periclitantur, aut cum difficultate ſanantur. Hujuſmodi verò infortunium ſubterfugiunt, ſi ſtatim ſecta vena revulſio fiat, interim iis admotis, quæ avulſam partem uniunt, conſolidantque, quale eſt verum Theophraſti Opoteldoch. Placet colophonem capiti imponere Galenina obſervatione, quæ ad hunc locum attinet. *Sæpiùs enim accidit poſt partium thoracis inflammationes, ut ſepti, pulmonum, & pleuræ, materiam, facto ſpaſmate, extra ferri ad nervos brachiorum, hinc ex ſpirandi difficultate fieri difficultatem motus, & ſenſus, quæ ſtupor appellatur, tranſumpta materia extra jugulum ad eos nervos, qui ex cervice ad brachia divaricantur*, ut colligitur ex Gal. 4. *de loc. aff.* 4. qui pro nervis primo, & ſecundo ſpatio intercoſtali noxam ſubeuntibus, jam dictos intelligit, qui inter muſculum ſcalenum, & ſubclavium ſub axilla ad brachium utrumque divaricantur. Vel potiùs dicendum, pro primo, & ſecundo ſpatio intercoſtali, unde nervi ad brachium prodeunt, cui loco medicamento adhibito hominem poſt peripneumoniam à brachii imbecillitate contracta ſanaſſe, ſe fatetur 4. *de loc. aff.* 4. utrumque ſpatium ad poſteriorem dorſi partem juxta primas thoracis vertebras intelleXiſſe, & non ſpatium utrumque intercoſtale ſub axilla ad anteriorem thoracis partem, ut ſuprà proximè, re non diligenter conſiderata, diximus. Primò quidem, quoniam ex anteriori ſpatio intercoſtali utroque ſub axilla nervi ad brachium, manumque proreptantes non exoriuntur: ſed ex ultimis cervicis vertebris; & Galenus vult remedium nervorum origini eſſe admovendum. Secundò, quoniam antecedenti *cap.* 3. ex fine cervicis vult quidem nervos ſub clavicula, & per axillam longè plures, & majores ad manum deferri, *paucis tamen quibuſdam exceptis*, qui ex primis thoracis vertebris ad manum procedunt juxta primum, & ſecundum ſpatium intercoſtale, poſteriùs ſcilicèt ad eaſdem vertebras. Ideò cum peripneumonia, & pleuritis ſint affectus thoracis, & non cervicis, rectè poſuit Galenus, ex peripneumonia, facto ſpaſmate jam dicto, nervos illos, qui in primo, & ſecundo ſpatio intercoſtali inveniuntur, qui ſcilicet feruntur, non ad ipſa ſpatia intercoſtalia, ut reliqui nervi è vertebris inferioribus thoracis, ſed ad manum, *noxam ſubjiſſe*; ideò ſenſus difficultate, ac ſtupore brachium,

Sputum in pleuritide dolorem non ſolvens pravum.

Expurgatio in pleuritide per diarrhœã.

Per perirhœam.

Lateris dolor cum ſpaſmate.

Spaſma quotuplicitèr ſumatur.

Quotuplicitèr ſpado.

Inflammatio cum calore & dyſpnœa propter thoracis partium avulſionẽ a cauſa externa.

chium, & cubitum ad extremos uſque digitos laboraſſe; propterea remedium huic utrique ſpatio applicuiſſe, ceu prædictorum nervorum origini. Sed de dolore lærali coſtali pro varia cauſa reſpirationis parvæ, & denſæ hæc ſufficiant.

CAPUT XIV.

De Cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore jugulari.

PRo cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis in ſpecie ſuperſunt juguli, faucium, colli, ſepti, & hyppochondrii dolores perpendendi, ad thoracem enim attinent, quatenus reſpirationem lædunt. A jugulari exordium ſumamus: & quamquam hoc loco de ſolo inflammatorio juxta methodum agere ſit nobis conſultum, tamen quotaquęq; ſit jugularis doloris differentia ſcire neceſſarium exiſtimo. Primum igitur obſervo *pro jugulo*, & *clavicula*, Hippocratem, & Galenum idem intelligere: hinc eſt, quòd modò ad jugulum, modò ad claviculam dolorem extendi dicant, ut colligitur ex 2. *de dyſpn. cap.* 7. ubi inter thoracis partes quæ inflammantur etiam *loca omnia circa claviculam* proponit. Duo autem ſunt claviculæ loci, inferior *paraſphagis* dictus oſſi pectoris conjunctus, & jugulum ſua parte formar; & ſuperior *epomis* nuncupatus, qui cum ſummo humero copulatur, ad utrumque verò dolor excurrit: & cum ad ſuperiorem, etiam ad *omoplatam*, & *brachium* ferri dicitur: cum verò ad inferiorem, etiam ad *mammam*. Sumit verò jugularis dolor ſuas differentias ab affectu, loco affecto, cujus ſyntimoria ſeu conſenſu fieri ſolet, necnon à doloris forma. Ab affectu quidem, qui vel eſt flatuoſus, vel tumor, vel plenitudo. A flatu fit dolor jugularis duobus modis; primo cum flatus, vel per eſſentiam in lateribus progignitur ibi arctatus, de quo primo Prorrh. & 4. *de loc. aff.* vel cum aliunde tranſfertur, ut ex oppilatis inteſtinis, de quo primo Acut. aut ex ventriculo hypochondriaco ad ſuperiorem æſophaghi partem, qua detentus cruciatum ad mammam, jugulumque tranſmittit, quo eructato dolor ceſſat, ut ſæpiùs mihi accidere ſolet poſt paſſam quartanam. A tumore fit dolor, qui eſt duplex, inflammatorius, & ſcirrhoſus. Ab inflammatorio quidem, ut pleuritide, epatitide, & peripneumonia. A ſcirrho etiam fieri docuit Galenus, 2. *de loc. aff.* 7. ſcribens, juguli dolorem contingere aut ab ejus inflammatione, *aut ubi ipſum induratum eſt*; Epar enim ſepto exappenſum ſcirrhi pondo deorſum trahendo doloris tractum ad jugulum uſque pertingere cauſa eſt. Pariter 4. de plenit. ſcribens, *cum jecur tumore aliquo detinetur*, idem confirmat, pro tumore enim non tantùm inflammatorium, ſed ſcirrhoſum etiã intelligit. Tandem hic dolor pro cauſa habet plenitudinem ad vires, quæ vel eſt cum tumore, vel ſine. Cum tumore quidem inflammatorio, ut in pleuritide, quam rectè ait Galenus, Hippocratem gravitatem circa jugulum, & non dolorem dixiſſe, ut ſanguinem ibi redundantem indigitaret. Sine tumore etiam plenitudo ad vires ſua gravitate dolorem ad jugulum producit. Quod de hepate apud Galenum patet de plenit. *cap.* 4. dicentem: *Sicut cum jecur tumore aliquo aut gravedine tenetur*; nam etſi paulò infrà de pulmone loquens gravitatem pro tumore accipiat, dum ait: *Quin & pulmo (ut omnes ferè Medici prædicant) gravitate tentatur, ſi quis tumor id ipſum viſcus occupet*: tamen ſupra patet, a tumore gravitatem diſcriminare, ut alia ſit gravitas, quæ plenitudinem ad vires, & alia quæ tumorem ſequitur. Et cum eodem loco ſcribit, felices eſſe illos homines, quos toto ſuæ vitæ curriculo is affectus non invaſerit, ut frequenter homines ferè omnes invadere obſervaret, pro tali affectu cum juguli dolore conjuncto conſtat, eum qui ex flatu, vel ſola potentiali plenitudine dependet, intelligere, cum rarò homines viſcerum tumor exerceat. De eadem plenitudine locutus eſt 4. *de loc. aff.* 7. ſcribens, *quibus verò & abſceſſus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonum cavernis conſiſtit.*

Dolor jugularis.

Pro jugulo & clavicula Hippidem intelligit.

Differentiæ doloris jugularis.

Doloris ex tumore cauſæ.

A loco affecto hic dolor quoque ſuas habet differentias. Galenus autem de plenit. 4. juguli dolorem præcipuè in pulmonem, heparque retulit dicens: *Idque in pulmone potiſſimùm, & jecinore, hæ enim partes quaſi ſuſpenſæ pendent, nec ſtabili loco ſuffultæ hærent, & ſanè qui ſecundùm eas laborant, ſæpiſſimè dolorem ad claviculam uſque diſtendi manifeſtè ſentiunt.* Cum tamen præter hepar, & pulmonem etiam pleura adſit, ut in pleuritide, & lien, ſi ſecundum caput inflammetur, ut explicuimus prima parte hujus libri de ſecundo ægro trium illorum, quos primo Epidem. poſtremo loco deſcripſit Hippocrates. Quare dolor jugularis pendebit vel à pleura, vel à pulmone, vel ab hepate, vel à liene. Tertio loco jugularis doloris diſcrimen ſumitur à forma doloris, qui eſt extenſivus, aut cum gravitate, aut ſine gravitate. Cum gravitate eſt extenſivus, quando ſanguinis circa eam partem redundat, ut jugulum non ſimplici doloris conſenſu, ſed per eſſentiam ob ſanguinis redundantiam gravitatis jugo opprimatur. Hujuſmodi dolorem jugularem fieri ſcripſit Hippocrates, & Galenus 2. acut. in pleritide, quam aſcendentem appellant, ut capite 12. oſtendimus. Poteſt etiam in peripneumonia cum gravitate fieri. Cæterum hepate, lieneque affecto dolor extenditur ſine eſſentiali gravedine, quia dolor fit ob ſolam affectus participationem, tenſionem nimirum ſolam. Quæ tenſio ab hepate ad jugulum communicatur per tenſionem venæ concavæ ex 2. *de loc. aff.* 7. ut in Polyæmia docuimus. A pulmone per membranam. A liene autem tenſio jugulo accedit per tenſionem venæ phrenicæ ſubclaviæ, quæ per membranas interſepientes à jugulo ad ſiniſtram diaphragmatis partem recta defertur; etenim laborante ſplenis capite aut inflammatione, aut ſcirrho, aut flatuoſo tumore, ſeptum comprimitur, ad cujus preſſionem membranæ interſepientes tenduntur unà cum prædicta vena; & dolor ad jugulum ſublimatur. Jugulum verò ſua dolet natura, hoc eſt duritie 2. *de loc. aff.* 7. quo loco hæc verba: *Jugulum autem, quia durum eſt dolorem efficit, ſeptum verò, quia movetur.* Cum enim dolor motu fiat, mirum eſt, quomodo jugulum dolere poſſit, quippe immobile; non mirum de ſepto, quod in continuo verſatur motu. Ex duritie ergò, & juguli immobilitate dolor erat demonſtrandus. Eo enim firmo, & immobili manente, membranæ ei attenſæ magis tenduntur, dum à membro inferiori gravante deorſum trahuntur, quod non contingeret, ſi jugulum eſſet carneum, & non oſſeum, molle, & non durum. Hunc ergò in modum diſtinguere oportet jugularem dolorem ab affectu, loco, & forma doloris. Ex eo autem qualis dyſpnœæ forma fiat, cum ex eo qui eſt ſine inflammatione, tùm ex eo qui cum inflammatione, ſuperioribus capitibus non perfunctoriè fuit expoſitum.

Dolor jugularis eſt extenſivus aut cum gravitate aut ſine gravitate.

Quomodo tenſio ad jugulum ab hepate & liene deferatur.

CAPUT XV.

De Cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore cervicis. Et primùm ex dolore cervicis Toraci accidentali.

CUm cervix in thoracis finem à natura ſit condita, cum omnes ejus partes ſint vel à thorace, vel ad thoracem; & animalia pulmonibus carentia, vocemque articulatam haud formantia cervice etiam carent; propterea jure merito laborante cervice, thorax aut per eſſentiam, aut per conſenſum ita afficitur, ut ejus actio, reſpiratio nimirum lædatur. Quamobrem & de cervicis dolore agendum, quatenùs difficilis reſpirationis parvæ, & denſæ vario modo cauſa efficitur. Priùs tamen cervicis nomine quid intelligendum, præponere eſt neceſſe, ne ejus notione ad mẽtem Hippocrat. ignorata, res ipſa ignoretur. Diſtinguunt fere omnes cervicem à collo, pro collo anteriorem partem accipientes, pro cervice poſteriorem uſurpantes. Non ita tamen Hippocrates, & Galenus, qui cervicis nomine utramque uſurpant partem anticam, & poſticam. Hippocrates quidem, qui in Coacis de cervice tractans non unam magis, quàm aliam accipit, quippe gutturalem anginam, & faucium non minùs inter cervicis affectus, quàm

Quid cervicis nomine intelligat.

ejus duritatem, & vertebrarum luxationem connumerat. Conſtat verò utramque anginam ad anteriorem partem, duritatem, luxationemque ad cervicis poſteriorem ſpectare. De poſtica cervice locutus eſt Hippocrates 2. Epidem. Sectione 2. ſic ſcribens. *Erant anginoſorum affectiones hujuſmodi vertebræ ad interiora converſæ*. De cervice antica 2. Progn. tex. 16. (& hoc eſt quod præſentis demonſtrationis opus habet) dum inquit: *Angina periculoſiſſima eſt, ſi neque in faucibus, nec in cervice quicquam appareat*. Pro cervice enim anteriorem ejus intelligit partem; rubor enim & tumor, qui in angina, vel intra ad fauces, vel extra, circa partem anteriorem externam apparet, quod ejuſdem ſermonis progreſſu declarat ſubjungens, *præcipuè malum prolongari, quam non ſolum fauces, ſed cervicem quoque rubor occupat. Maximè verò poteſt ab ea ſecunda valetudo contingere, ſi rubor ſimul & cervicem, & pectus comprehendat, neque ad interna revertatur eryſipelas*. Ut enim rubor hujuſmodi in angina anteriorem pectoris partem, ita & cervicis eand. occupat. Galenus verò 4. *de loc. aff.* 3. qui de anginarum ſpeciebus agens eas cervicis affectus eſſe ſtatuit, ſcribens. *At ſupereſt adhuc alius cervicis affectus*. Etſi enim hunc ex vertebratum luxatione eſſe dicat, quæ ad poſteriorem cervicis partem ſpectat, tamen cum alium cervicis affectum eſſe ait, conſpicuum eſt, anginas reliquas cervicis affectus eſſe ſupponere; ut ideò Galenus hoc loco pro cervice utramque ſumpſerit partem, quemadmodum etiam Hippocrates. Reperi quoque apud Hippocratem 3. Epidem. ante peſtem cervicis vice collum locaſſe, ut in ægro quinto, cujus *collum doloroſam* eſſe dixit, ut angina correptum eſſe nobis ſignificaret. Quare idem eſt de cervicis, quod de colli dolore pertractare: neque ita ſtrictè ſumenda eſt hujus partis diſtinctio, ut anterior collum, & non cervix dicatur. Hanc autem notionalem partis diſtinctionem præfari fuit neceſſe, hac enim re rectè non intellecta, facile eſt ab Hippocratis tramite deviare, anginarumque genera minimè percipere. De cervicis ergo dolore ita eſt agendum, ut quonam thorax dolore afficiat, & quo non dignoſcamus, quique reſpirationem lædat aut per eſſentiam, aut per conſenſum, & qui non; ita enim pro hoc capite difficilis ſpirationis denſæ, & parvæ cauſæ patebunt. Rem verò ex hoc ordiri eſt neceſſe, cervicis dolorem aut per ſe ad thoracem, aut per accidens attinere. Per ſe ad thoracem attinere dicitur quicunque dolor ad guttur ſpectat ſive per eſſentiam, ſive per conſenſum affectuum, guttur enim eſt una præcipua thoracis pars, ut & ſeptum, quamquam diverſa ratione; ideò quomodocunq; guttur dolore torqueatur, eſſentialiter thorax lædi dicitur. Per accidens verò laborantibus cervicis partibus quæ nec thoracis, nec gutturis ſunt partes, ſed vel ſolius cervicis, vel capitis; cum enim nec ad gutturis, nec ad thoracis actionem conducant, propterea iis affectis thorax per accidens læditur, prout à thorace naſcuntur. Cervicis igitur dolor thoraci accidentalis, ut ab hoc dicendi exordium ſumamus, qui læſæ reſpirationis parvæ, ac denſæ eſt cauſa, ille eſt, qui cervicis, capitiſque muſculos exercet, qua parte ſunt ex thorace, his enim laborantibus in laboris conſenſum thorax trahitur. Si igitur cervicis flexores inflammentur, eorum noxam thorax perſentiſcit; cum ipſorum alter ex thoracis vertebris ſub œſophago oriatur, *longus* dictus; alter verò *ſcalenus* à prima coſta divaricetur cum *ſubclavio*, qui potiùs eſt alter ſcalenus, ut in anatomicis eſt demonſtratum, quia thoracis muſculus. Porrò prioris inflammatione vix fieri poteſt, quin œſophagus non lædatur; non neceſſariò tamen inflammato ſcaleno gula afficitur. Quòd ſi cervicis extenſores inflammentur *ſpinati*, & *tranſverſi* ea parte, qua poſteriorem thoracis originem reſpiciunt, læditur quidem reſpiratio, longè minùs tamen. Similiter ſi inflammentur *maſtoidei*; diſponœa aſpectabilis excitatur, ut proximis diebus Mantuæ contigit Illuſtriſs. Comiti Emilio Veronenſi ſclopo ea in parte colli vulnerato, cum mediæ cervicis vertebræ ruptura; præter enim convulſivos utriuſque brachii dolores ex inflammatione cum magno jugularis arteriæ pulſu difficili reſpiratione admodum denſa, ac parva etiam reſpiravit, donec facto pepanſo deferbuerit, euphorbio nervorum origini admoto, ac ſuper brachia devolutis pomis citriis oleo roſaceo inunctis. Ita ſi *cucullaris* capitis, *ſplenii*, *commixti*, necnon *levatores* omoplatæ, qui poſteriorem, ac lateralem cervicis partem efformant, inflammatorio dolore ea parte, qua thoracem aſpiciunt, angantur, anguſtioſam reddunt reſpirationem, longè tamen minorem, quàm ſi ſuprà poſiti inflammationem concipiant.

Cervix poſtica & antica.

Idem eſt de cervicis & colli dolore tractare.

Cervicis dolor attinet ad thoracem, aut per ſe, aut per accidens.

CAPUT XVI.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex cervicis dolore Thoraci eſſentiali. De quinque anginarum generibus; & primùm de Secundo, ex catarrho ſuffocativo.

CErvicis dolorem thoraci eſſentialem anginam appellavit Hippocrates lib. Prognoſt. & Galenus 4. *de loc. aff.* 3. qui ex Hippocratis verbis hanc affectus conjecturam haurit ſcribens: *Igitur verbis haud dubia conjectura eſt, omnes affectus, qui huic loco accidunt, ſi ſpirationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipſo cynanchas, id eſt anginas nominari*, & paracynanchas. Cæterùm non omnis affectus angina eſt, eò quòd reſpirationem deteriorem reddat, niſi id accidat ob gutturis anguſtiam, quod ſupra ſatis expreſſerat his verbis. *Cur igitur eos anginoſos appellavit? an quia difficulter ſpirabant, nullo exiſtente vel in thorace, pulmone vitio? quippe hac in re differt anginoſus concurſus à peripneumonico, & laterali: atque ex eo quod anguſtiæ ſenſus in gutture eſt*. Affectus autem quoquò modo reſpirationem lædens, dummodò prædicto lædat modo, angina eſt, ſive multum, ſive parum, nam & datur angina vera vix reſpirationem lædens, de qua infrà. Anguſtiam hanc non ſpecificavit Galenus, quia multiplex eſſe poteſt, ut neque recipiendus ſit Capivacceus, dum veram anginam compreſſionem eſſe velit, non obſtructionem, eò quia inflammatis muſculis ad fauces ſpectantibus faucium meatus anguſtari ſit neceſſarium. Non enim omnis angina eſt *compreſſio*, cum & *obſtructio*, & *conſtipatio* eſſe poſſit. Oſtructionem eſſe ex Gal. 4. *de loc. aff.* 7. patet, qui dum ait: *nulla obſtructione in gutture accidente*, anginam, ut alibi docuimus, deſcripſit. Quæ autem per eſſentiam fit in gutture, vel œſophago à tumore inflammatorio, conſtipatio eſt potiùs, quàm compreſſio; hæc enim locum tunc habet, quando fauces aut à luxata vertebra, aut à muſculis externis inflammatis comprimuntur. Verùm enimverò hæc anguſtia vel eſt cum dolore, vel ſine dolore. Anguſtia cum dolore anginam conſtituit à tumore inflammatorio. Anguſtia ſine dolore eſt ſine inflammatione, & tamen in Galeni doctrina eſt vera & exquiſita angina, cum non minùs ſtrangulabunda & acuta ſit, quàm quæ ab ipſa gutturali inflammatione dependet, & iiſdem prorsùs curetur remediis. Hæc autem eſt, quæ a catarrho pendet ſuffocativo affatim à capite in guttur irruente. Reponi catarrhum ſuffocativum inter anginarum ſpecies ex Galeno patet quarto de locis affectis tertio ſcribente, ſecundum anginarum genus eſſe, *cum fauces, nec reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium ulla inflammata videtur, laborans tamen ſuffocationis periculum ſentit*; hæc enim nulla alia eſſe poteſt angina, quam quæ ſuffocativus catarrhus appellatur, cum & ratione loci, & ob repentinæ ſuffocationis periculum cenſenda ſit exquiſita angina, ſub qua ægri reſidere coguntur, ſublimique reſpiratione ad fauces reſpirare, ſicut evenit in ea, quæ à tumore inflammatorio gutturis fit. Et quamquam materia anguſtans non ſit ſanguinea, nec inflammatoria, tamen & ſanguinis miſſione, ac repellentibus, reliquiſque, quibus ipſa inflammatoria, curatur. Ideoque communis recentiorum, Capivaccei potiſſimùm, ſententia non eſt abſolutè accipienda, qui ſolùm exquiſitam eſſe volunt, quæ ab inflammatione. Hæc anginæ ſpecie ſeptimanis elapſis correptus eſt Ex-

Angina quæ.

Capivac. definitio Anginæ non recipitur.

Catarrhus ſuffocativus eſt anginæ ſpecies.

Angina exquiſita non ſolum ab inflammatione eſt.

cellentiſſi-

cellentissimus D. Antonius Possevinus Tacitanæ eloquentiæ disertissimus Professor in Gymnasio nostro Mantuano, quem ab imminenti suffocationis periculo sola venæ sectione, præter omnium credulitatem, vindicavi. Sed de angina hoc loco sermo est institutus, quæ cum dolore, & consequenter cum inflammatione est conjuncta. Ipsius enim species à recentioribus non rectè descriptas esse, ipsorum pace dixerim, observo. Etenim pro subjecti ratione fauces in guttur, & gulam distinguunt, & pro utriusque partis ratione cynanchen, & paracynanchen proponunt, prout interni, vel externi musculi inflammantur, ut pro singula parte duæ sint anginarum species, pro ambabus quatuor. Non ita tamen Galenus eo 4. *de loc. affectis* 3. qui Antiquorum suffragio quatuor anginarum genera, & quintum ex Hippocrate proponit. Et quatuor quidem differunt ab iis propositis à Recentioribus. Et primum de secundo genere supra actum est ex catharro suffocativo, quo recentiores à Galeni tramite deviasse ostendimus. Primo quoque, & tertio genere eorundem quatuor conveniunt, & discrepant. Conveniunt quidem in ipsismet generibus cum Galeno, sunt enim, vel cum *fauces inflammantur*, vel *ubi extrinsecùs circa fauces inflammatio apparet*. Discrepant, quoniam recentiores pro gula fauces sumunt ad differentiam gutturis, Galenus verò prædictis duobus generibus, primo nimirum, & tertio fauces sumit *pro loco oris interno, ubi simul conveniunt & gulæ, & gutturis partes externæ*. Postremo denique genere quarto omninò differunt; quæ enim duo ipsi faciunt, Galenus unum solum. Quartum enim esse ait, quando *gutturis partes tùm externæ, tùm internæ similiter affectæ sunt*; si enim hæc duo essent genera, ut recentiores ajunt, quinque essent, quæ quatuor Galenus esse statuit. His quatuor, ut superiùs dixi, id quintum anginæ genus ex Hippocratis placito addidit ab Antiquis non positum ex cervicis vertebrarum luxatione, quod & recentiores tanquam spurium respuere. Sed de unoquoque sigillatim, ut uniuscujusque natura elucescat, primo nimirum, tertio, quarto, & quinto, cum de secundo supra satis egerimus, agendum.

Anginæ species nó rectè descriptæ ab auctoribus.

CAPUT XVII.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex Primo, Tertio, & Quarto anginæ genere.

PRimum igitur est, cum *fauces inflammantur*; fauces nimirum ut deglutionis sunt organa: inflammantur verò fauces per se secundum proprios musculos internos, & externos. Internos appello faucium & œsophagi musculos in profunda faucium caverna latitantes, qui linguæ depressione minimè conspiciuntur, suntque sphincter gulæ, & uterque hyoidalis posterior, qui ad faucium constrictionem, & deglutionem consequenter conducunt. Externos autem, qui quidem sunt interni, sed primo faucium recessu aspectabiles sunt ad faucium dilatationem se contrahentes, suntque sphenoici laterales duo, & duo superiores. Quamquam autem angina utrosque exercens musculos legitima sit, ac exquisita, ejus tamen plures sunt gradus, quorum causa fit ut magis, minusque deglutio, & respiratio lædatur, illa quidem per se, hæc verò per accidens. Si gulæ sphincter est inflammatus, maxima est gulæ angustia, maximèque deglutio læditur, ut potus per nares effluat, ac potulenta refundantur per nares, ut de anginosa Bitonis legitur apud Hippocratem hunc in sermonem. *Potus per nares effluebat, deglutire non poterat*; læditur & multum respiratio, etsi deglutione longè minùs, cum gulæ sphincter uttinque è scutiformis cartilaginis lateribus egrediatur, propterea inflammatus laryngen ea comprimit parte, difficilemque spirationem parvam & densam efficit. Obiter observandum ex Galeno, non unicum, sed plures esse gulæ sphincteres, ut 4. *de loc. aff.* 3. circa finem habetur his verbis, *nonnunquam musculis quoque, qui gulam gutturi jungunt*. Si uterque hyoidalis posterior inflammetur legitima, exquisitaque est angina, minùs tamen, quam ex priori,

Genus anginæ primum.

De secundo capite recentiorum actum est.

Sphincteres gulæ plures.

deglutio, & respiratio læditur. Sæpiùs verò accidit, sphenoicum lateralem unius lateris inflammari, & deglutionem, longè minùs tamen lædi, vixque respirationem difficilem redditur, & hujusmodi angina est valdè dolorifica, dolorque punctorius ex parte affecta auri interiori respondet, quoniam ad hanc partem pertingit meatus ille organi auditus aquæductus dictus, per quem aer per os & nares inspiratus intra internam aurem defertur, & sonus in surdis; ideò ex partium nervosarum circa hunc meatum distensione ob tumorem inflammatorium doloris punctorii extensio fit usque ad aurem, quod fortasse à nullis fuit observatum. Solet etiam hac in parte tumor post quartam vel septimam suppurari, cujus pepansi signa sunt præcurrens fœtor, quem æger persentiscit, & punctum album tumoris acumine apparens, quod oculatus Medicus observat; intromissa enim tunc temporis crassiori candela ascessus illicò dissilit, & æger sanatur, ut nunc Reverendo Patri Sancti Mauritii contigit, cujus vomicæ rupturam post quartam diem prædixeram; Ita Parenti meo bis accidit. Et hæc est illa angina, quæ nonnullis singulo anno verno tempore repetere solet, ni venæ sectione, & purgatione infortunium præcaveant. Ad vatios verò hos anginæ gradus respiciens Hippocrates in Coacis de cervice tex. 2. & 15. dolorificum strangulatum modò cum faucium *æqualitate* fieri scripsit: modò cum earundem *asperitate* tex. 7. Pro faucium enim æqualitate anginam eam intellexit, quæ fit circa gulæ sphincteres. Pro earundem verò asperitate, cum tumor superiores aggreditur musculos, quam vehementiæ gutturali respondere voluit Duretus, cum tamen sit longè minor, & mitior. Et propterea rectè Hippocrates in textu, difficilem quæ cum asperitate, terrificam quæ cum faucium æqualitate, appellat, ut nobis vehementiæ discrimen indicaret. Observandum tamen est, anginam, quæ *sine faucium tumore* dicitur tex. 17. ab Hippocrate, non eandem esse, quæ cum æqualitate: quæ enim sine tumore æqualis est quidem; quæ tamen est cum æqualitate non sine est tumore, quamquam non aspectabili; differt enim asserere, nullum existere tumorem, & nihil conspicuum in faucibus exhiberi.

Dolor punctorius ad aurem interiorem unde;

Sequitur tertium anginæ nothæ genus, *ubi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet*; cum scilicet rubor, & tumor extrinsecos corripit musculos; sunt autem hi musculi hyoidis, & linguæ. Et hyoidis quidem paria illa duo, quæ ex Arantii observatione deglutioni deserviunt, suntque duo digastrici coracoidei, & duo à sterno sternales dicti. Ubi ergò priores inflammantur ad claviculam usq; & omoplatam dolor extenditur, cum hi musculi è processu eo ancyroide nati laterali progressu extra claviculam sursum ea parte ferantur, qua cum humero conjungitur clavicula, ut ideò mirum non sit, si dolor aliquando ad claviculam, humerum, & omoplatam in notha hac angina nonnunquam descendat, ut fieri solet thoracis dolore ascendente. Cæterùm ubi sternales inflammantur, rubor ad pectus descendere solet, quod optimè novit Hippoc. 3. Prognost. 19. cum dixit: *Si rubor simul & cervicem, & pectus comprehendat*. Sed præter hos extrinsecus circa fauces solent quoque inflammari hyoidis musculi externi mentales superiores, & inferiores, qui ex mento nati in hyoidis basin desinunt; ideò & rubor circa cervicem sub mento apparet: quemadmodum laborantibus digastricis Galeni cervicis latera inflammantur, & dolent. His autem omnibus sic affectis, deglutio magis, respiratio minùs lęditur, longèque minus actio utraque, quàm faucium internis dolentibus. Nonnunquam interiores etiam hyoidis inflammantur, & qui ad linguam feruntur, ut fauces extrinsecus immò & lingua intumescat. Quod Galenus optimè novit 4. *de loc. aff.* 3. circa finem, dum ait: *Accidit etiam interdum ut ascendente inflammatione & lingua, & fauces in tumorem attollantur, quemadmodum & Hippocrates ipse tradidit*. A tumore enim horum musculorum externorum extra fauces fit, ut œsophagus & guttur comprimantur, difficiliſque tum deglu-

Genus rectium.

Quare vox & sermo lædatur,

tio, tùm respiratio reddatur. Ad hæc quoquæ vox, & sermo sæduntur ore hiante, ob inflammationem enim repleti digastrici maxillæ inferioris contrahuntur, dolentque, nequentibus oppositis temporum ob doloris metum, qui laborantibus digastricis maxillæ excitatur, contracta sursum mandibula, os claudere; qua de causa affectus cynanchicus, seu caninus dictus est, ore scilicet aperto, & lingua exerta. Quamquam ex Hippocrate in Coacis os apertum in angina ex alia etiam causa proveniat, delirio nempè, de quo infrà. Extra fauces igitur angina tot modis nascitur.

Quartum.

Succedit quartum genus legitimæ, exquisitæque anginæ reliquis vehementiùs, *quando gutturis partes internæ, & externæ similiter sunt affectæ.* Pro internis verò, & externis partibus similiter affectis Galenus proprios quidem laryngis musculos intelligit, qui tamen ad musculorum faucium similitudinem eatenùs externi sunt, & interni, quatenùs alii aperiunt, alii glottidem claudunt. Simul verò inflammantur, cum omnes parvuli intra laryngem sint positi. Præter hos tamen debent quoque intelligi illi laryngis musculi externi; quorum duo *oppositi* ex osse hyoides, duo alii bronchii ex interno jugulo ad scutiformem cartilaginem deferuntur: his enim inflammatis spuria angina producitur. In legitima ergò respiratio sublimis redditur cum orthopnœa periculosa; quæ nonnunquam ad laryngotomiam Medicum cogit, imminente apnœa. In notha lædítur sanè ob laryngis compressionem dolorosam, læsio tamen non est effatu digna, & ni erysipelas ad interiora revertatur, ægri periculo defunguntur; ex hac tamen facilis est via ad cynanchen, ut rectè Capivacceus; & hac de causa Galenus ambas pro una usurpavit; musculorum enim externorum inflammatio, si Medicus secors fuerit, facillimè ad internos repit.

Pro Internis & externis partibus similiter affectis in anginæ qu d Gal. intelligat.

CAPUT XVIII.

De causis parvæ & densæ respirationis ex Quinto anginarum genere, vertebrarum scilicet cervicis luxatione.

Quintum anginæ genus.

Spinæ vertebræ tribus modis luxantur.

Supereſt postremum anginarum genus è vertebrarum cervicis luxatione de qua Hippocrates 2. Epid. 2. & in Coacis de cervice tex. 6. sunt verò hæc examinanda, quæ luxationis sit species, cujus vertebræ, à qua causa, an exquisita sit angina, & quomodo respirationem lædat. Quo ad primum, ut Galenus observat 4. *de loc. aff.* 3. Spinæ vertebræ tribus luxantur modis in *gibbum*, seu in *orbem*: in *concavum*, seu *excavationem* quam *lordosin* ajunt; & in *transversum*, seu *obliquum*; eadem enim est in tranversum, quæ in obliquum luxatio. Luxatio in gibbum non facit anginam, cum subjectæ partes haud comprimantur. Sed in concavum, & in obliquum luxatio utique anginam efficit. In concavum quidem, quia cum cervicis vertebræ intùs sint planæ, ne subjectam gulam, ac laryngem suis premant tuberibus, propterea dum intrò luxantur, ad subjectos canales præternaturam exuberant, quos ideò premunt, & comprimunt. In obliquum quoque, seu transversum, luxatæ comprimentes anginam efficere possunt. Est verò inter utramque luxationem discrimen primum, quoniam luxatio in concavum facta fit cum æquali introcessione: at quæ in obliquum intrò quidem cedit secundum unam sui partem, extra tamen secundum aliam, & cervix obstipa efficitur. Secundum, quoniam angina ex luxata in concavum vertebra fit sine paraplegia, quæ in obliquum non, ad differentiam quoque luxatarum thoracis vertebrarum, & lumborum, quæ etiam in obliquum luxatæ subjectis sibi membris paralysin non inferunt. Cujus discriminis rationem Galenus attuli, quoniam thoracis, lumborumque nervus ex superiori vertebra originatur; ideò etiamsi transversa, seu obliqua eveniat vertebrarum luxatio, eadem secum trahens, & spinalem medullam, & nervum, illæsum eum servat, ut paralysis ex compressione haud sequatur. *In cervice verò ex loco medio inter duas vertebras procedent s nervi (utraque enim æqualiter inter se connexæ conferunt foramini, unde nervus procedit) per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, ut fiat paralypsis*; in alia verò tenduntur, & accidente inflammatione excitatur convulsio: Duplex ergò luxatio est anginæ causa cum & sine paralysi, cum & sine convulsione, scilicet in obliquum, & in concavum. Ex cujus verò vertebræ luxatione id accidat, quærendum. Hippocrates, & Galenus trium meminere vertebrarum, secundæ, tertiæ, & septimæ. Secundæ quidem dentiformis dictæ de qua potissimùm Hippocrates in Coacis. De tertia autem, quæ subest secundæ 2. Epidem. sectione 2. in hæc verba. *Accidit etiam angina cuidam sub ea vertebra, quam dentem vocant.* Et de utraque Galenus 4. *de loc. aff.* 3. meminit ita scribens. *Quin etiam quod circa primas oritur vartebras, à quarum secunda pars quædam dentiformis vocata procedit, unde nonnulli ipsam totam dentem vocavere*, hæc de secunda. De tertia verò hæc subjungit. *At nunc sub hac quoque vertebra, inquit, factam quidem anginam, sed non æquè acutam, ac quæ circa secundam.* Et rationem adducit subjungens. *Siquidem constat, quòd spinalis medullæ partes, quo fuerint altiores, eo sunt periculosiores; proinde quo inferior primis duabus vertebris fuerit dispositio, eò minorem infert noxam.* De septima quæ cervicis postrema est, locutus est Hippocrates his verbis, *Paraplegiæ aut non per totum corpus fiebant, ut ex aliis*, scilicet causis, uti obstructione, *sed usque ad manum, quæ ab anginosa parte erat.* Galenus autem eo capite de hac angina loquens Hippocratis verba *de vice cervicis* interpretatur hoc modo: *Igitur non abs re in ea angina, cujus in præmisso sermone historia narrata est, ad manus usque supervenit paraplegia, utpote procedentibus nervis ex fine cervicis ad manus.* Et satis constat, cervicis finem esse septimam vertebram *athlantium nodum* dictam, à qua utrinque nervorum triplex truncus sub clavicula, inter utrumque scaleni pulvinar ab anatomicorum nullo observatum ad brachium, manumque prorepat. Ex Hippocrate igitur & Galeno patet; anginam aliam è vertebræ dentiformis luxatione oriri, & inferioris rotundæ; aliam verò ex obliqua septimæ luxatione. Cæterum ex dictis difficultates progeminant. Prima, quomodo ex ultimæ vertebræ luxatione angina fieri possit, cum sit infra laryngem, & gulæ amplitudinem. Secunda, quoniam non verum esse videtur, quod supra ex Galeni mente attulimus, nimirum quo altiores vertebræ, eo periculosiores, septima namque est reliquis inferior, & periculosior, cum non tantum angina, sed etiam manus paralysis nascatur, & aliquando in latere oppositio spasmus. Tertia est, cur Galenus & Hippocrates harum trium solummodo, & non reliquarum intermediarum meminerint, quippe quæ sua corporum planitie laryngem, gulamque contineant magis. Prima difficultas bifariam solvi potest; Primo quidem, quoniam si cervicis vertebrarum luxatio intùs in gibbum, extrà in cavum fieri debeat, fit necesse vertebrarum corpora plana, ac depressa deorsum naturaliter spectantia sursum luxationis vi elevari; dum autem sursum luxata vertebra suo extuberat corpore, etiamsi sit inferior, superiorem tamen œsophago, gutturisque comprimit partem. Secundo dicitur, postremam vertebram esse sanè infrà tracheæ caput, ad anginam verò afferendam parum referre sive inferior, sive superior œsophagi, & arteriæ par angustetur. Secunda difficultas solvitur, eo quòd periculosiores esse dixerit superiores duas vertebras respectu anginæ, non paralysis; nam & sine angina vertebra luxari potest cum paralysi, ut infra aperiam. Respectu quidem anginæ dentiformis, & rotunda est periculosior, quoniam è directo magis laringem, gulamque comprimunt. Respectu verò paralysis manus periculosior est septima ob nervorum manus divaricationē. Meminit verò potissimū Hipp. harum trium vertebrarū, utpote reliquis intermediis majorum; earum enim corpora ita parva, depressa, ac plana sunt, ut vix cynanchicum valeāt efficere affectū. Enimverò à qua causa vertebrarū cervicis luxatio; quę angi-

Luxationis vertebrarū cervicis causa duplex.

Difficultas Prima.

Secunda.

Tertia

Solutio Primæ difficultatis prioris.

Posterior

Solutio secundæ.

Solutio tertiæ.

Discrimen inter luxationem in concavū, & eam quæ do in obliquum.

anginæ est causa, efficitur? Geminam eam Galenus attulit 4. de loc. aff. 3. *externam*, casum scilicet, vel ictum, quæ intrudendo intorquet, & *internam* quæ extendendo intrudit. Hæc verò nulla est alia, nisi *tumor præter naturam, qui nervosa corpora vertebris ipsis, atque spinali medullæ connata extendit:* sunt enim hæc nervosa corpora non nervi, sed ligamenta, quæ extrinsecus extenta intus vertebras protrudunt vel absolutè in cavum, vel in obliquum. Comprimentis porrò tumoris genera duo esse statuit Gal. *Aliud partium, quæ secundùm naturam sunt. Aliud tumorum quorumdam, qui præter naturam accidunt, quos Hippocrates unico vocabulo comprehendens apepta, seu phymata, idest cruda tubercula, nominavit.* Sed quæso quomodo simul esse possunt præter naturam, & secundùm naturam, ut qui tumor præter naturam est dictus, secundùm naturam dicatur?

Quomodo tumor præter naturã dicatur secundum naturam.

Non sanè tumor præter naturam quatenùs actionem lædit secundum naturam dici meretur, sed quatenus partibus accidit, quæ naturales sunt, eatenùs tumor secundum naturam appellatus est, ut hoc ipso tumor significetur, qui non sit è toto genere præter naturam. Quod ex Hippocratis mente deducitur 2. popularium à Galeno, qui citato loco inquit, ipso tumoris genere, præter naturam quidem, sed partibus naturalibus accidente, *cervicis vertebris adjacentes musculos affici*; ad aliud discrimen, qui à toto genere est præter naturam, & *tuberosus* vocatur; hinc enim tuber rumor est per se, non partium secundum naturam, quibus tantùm adnascitur. Qui quatenùs intùs excrescit, eatenus vertebrarum corpora extra in gibbum impellit, ut de pulmonum tuberculis cum Hippocrate suo loco dicturi sumus; quatenùs verò extra congeritur in excavationem vertebras cervicis intrudere solet, vel obliquare, violenta compressione vertebrarum ligamenta extendendo, prout, vel intermedia vertebrarum spatia, vel earum stipat latera. Quo enim latere tuber protuberat intùs hoc propellens, in obliquum alterum exilire facit. Portò tumor, qui à Galeno secundum naturam nuncupatur utpote musculis non connatus, sed nascens inflammatorius esse potest, & scirrhosus. Potest & à capitis rheumate oriri, quod etiamsi sæpiùs cucullarem musculum, reliquosque spatulas laxans omoplatarum alteram, juvenculis potissimùm fœminis, extuberare faciat, maximè si nentes, vel nexentes, idque genus exercitia alia facientes humerorum alterum sursum attolant, alterum inclinent, ut puellæ Illustrissimæ proximis accidit diebus; tamen etiam vertebrarum cervicis ligamenta, tùm opplendo, tùm laxando, luxationem prædictam efficere potest, eamque & sensim, & affatim; velut puero decem annorum in gurgustio domui nostræ contiguo accidit, cui unius noctis spatio rheumatico fluxu in obliquum intortæ sunt quatuor cervicis vertebræ, & post mensem dimidia paralysis ad manum est subsecuta, & tamen sine angina, quod dictu mirum est, & magis observatu; nullam enim in deglutiendo, & respirando difficultatem habet, nisi cùm lingua deprimitur; tunc enim in effatu dignam, dyspnœam labitur secundum totum thoracem cum rubore faciei, ut ferè illaquear videatur, elevata verò lingua, nec ampliùs digito pressa, illicò difficilis cessat respiratio, quippe remanente sola vertebrarum luxatarum in obliquum compressione, quæ haud sufficiens est ad prædictum symptoma efficiendum. Aucta tamen compressione, & spirandi difficultas secundum totum thoracem accessit, & alterius brachii etiam resolutio, quinimmò & pedis lateris primùm affecti, non adhuc tamen deglutione læsa. Eo minùs sufficiens est luxatio, quæ ex rheumate sensim infertur; angina enim est morbus acutus, qui non sine inflammatione fieri potest, ad quam ideò Galenus respiciens 3. *cap.* 4. *de loc. aff.* non æquè acutam esse statuit anginam, quæ ex tertia colli vertebra, ac quæ ex dentiformis luxatione dependet. Rarò autem absque inflammatione anginam sibi visam, sola gutturis compressione à luxata vertebra affirmat, & Capivacceus ab exquisita angina vertebrarum luxationem semovet, ni inflammatio subsequatur. Ipse tamen Galeni inconstantiam demiror, qui modò in Hippocratem asserit, se nunquam anginam hanc observasse, *nullo nimirum existente in gutture proprio affectu*, inflammatione videlicet, modò etiam absque fieri scripsit, sub capitis calce hæc habens. *At supereſt alius cervicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, ubi ad interiores partes vertebræ luxantur, & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis communi ant, tumore præter naturam affectis*, inflammatorio scilicet, *vel nato ibi tuberculo. Interdum etiam gula pariter vitiata; nonnunquam musculis quoque, qui gulam gutturi jungunt: quin etiam propriis aliquando gutturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblæsis.* His enim ex Galeno etiam apparet, anginam fieri ex vertebrarum cervicis luxatione citra ipsius gutturis inflammationem. Etenim inflammatio vel est antecedens, vel subsequens. Si antecedens, necessariò etiam est subsequens: non tamen si subsequens, necessariò est antecedens. Antecedens quidem inflammatio causa est luxationis vertebrarum, quæ subsistit posterioribus spinatis cervicis musculis spontanea paremptosi orta: & cùm violenta ex ea succedat luxatio, necessariò quoque saltem anterioribus cervicis musculis flexioribus longis, & scalenis, subsequitur inflammatio, ut sibi vicissim sint causæ luxatio, & inflammatio; non tamen necessariò ad gulæ, & gutturis partes inflammatio proserpere videtur. Subsequens sola inflammatio est, quæ violentam luxationem sequitur a causa externa, quæ & externis, & internis cervicis musculis succrescere potest, non tamen necessariò in gula, & gutture. Quamobrem violenta luxatio ab utraque causa interna & externa anginæ exquisitæ, & legitimæ causa esse potest. Verùm quæ à crudo tuberculo, rheumate, similique causa alia dependet non vera est angina, nisi cum Hippocrate anginam largo modo pro difficili spiratione sumamus, à quacunque gutturis coarctatione. Sed etiam pro coronide subjungere oportet, qualis dyspnœa oriatur; observo enim inter Hippocratem & Galenum non levem contradictionem. Siquidem Hippocrates in Coacis de cervice tex. 2. & potissimum 6. cum sublimi respiratione strangulabundam vocem fieri inquit, vitamque mox finituro convulsivam respirationem. Galenus tamen 4. *de loc. aff.* 3. circa finem, spirandi difficultatem quidem fieri existimat, *circa tamen suffocationis periculum*, longè magis verò deglutionem lædi, & cum dolore, maximè cum potus per nares resilit. Utrumque tamen Artis parentem ad diversa respicere puto. Cum enim sub planis vertebrarum cervicis corporibus immediatè œsophagus repositus sit, ideò ut plurimo deglutionem magis, respirationem minùs lædi est necesse, & quidem sine suffocationis periculum, nisi inflammationem ad laryngis musculos progredi contigerit, tunc enim dolorificum strangularum fieri necesse erit, nec sine suffocationis periculo: quod nec Galenus negaret, cum propriis gutturis musculis oblesis aliquando anginam fieri scripserit. Pro convulsoria autem respiratione Hippocrates non eam inæqualem quæ ex oberranti musculorum motu dependet intelligit, sed pro convulsoria densissimam, & continentem cum parvitate conjunctam, de qua in reductionibus formalibus dictum est cap. ultimo. Hæc de quinque anginarum generibus pro causis parvæ, & densæ respirationis.

Galeni inconstantia.

Inflammatio quomodo causa luxationis vertebrarum.

A crudo tuberculo & rheumate angina non est vera angina.

Tumor secundùm naturam nascès, vel inflammatorius est, vel scirrhosus.

Quid pro convulsoria respiratione Hip. intelligat.

CAPUT XIX.

De Causis parvæ, & densæ respirationis ex anguſtia paralytica, phrenitica convulsoria, & maligna.

COntinentur sub essentiali thoracis læsione præter anginarum genera jam posita quædam alia, quæ ob peregrina symptomata diversam sortiuntur affectus naturam, & respirandi diversitatem, quæ prædictis sunt conglomeranda. Occurrit primum *angina paralytica*, quam Hippocrates descripsit in Coacis de cervice textu 17. qui est. *In febribus strangulari repentè, nec deglu-*

Angina paralytica quæ.

tire poſſe ſine tumore malum; pendet enim hæc angina à ſola paralyſi muſculorum œſophagi, & laryngis, ad differentiam illius anginæ, quæ ex poſtremæ vertebræ luxatione tranſverſali pronaſcitur, cum ſola enim manus reſolutione conjungitur. Hæc verò quamquam ſit cum prædicta paralyſi, non tamen angina paralytica eſt nominanda, quoniam reſpirandi, & deglutiendi difficultas non ex ipſa ſola paralyſi naſcitur, ſed paralyſis ea eſt potiùs illius anginæ conſectaria. Contingit verò anginam paralyticam cum febre, & ſine febre fieri. Quæ ſine febre non eſt acuta, etſi enim egri moriantur, non citò tamen periclitantur. Quæ verò eſt cum febre, acutiſſima eſt, tridui enim ſpatio jugulat. Hæc ſequi ſoler febrem malignam, eandemque pravam, & magnam. In hanc namque ut multoties urinæ ſuppreſſio accidit ob radiorum ſpirituum animalium impuritatem, & facultatis diſſipationem, quod non ſine manifeſta eſt pernicie; ita aliquoties paralyſis ingruit, vel lateris unius, quemadmodum Illuſtriſſimo Domiti Campegio ſuperioribus annis accidit, Rodulfo ſcilicet Poetæ clariſſimo, Patriæque meæ lumini conſpicuo: cùm enim maligna febre detineretur, illicò lateris ſiniſtri ſenſum, & motum amiſit, & poſt aliquot dies obijt, ut paralyſis fauces apprehendit, quam etiam Hippocrates Coacarum 3. cap. 8. ita deſcripſit. *Quibus cum febre vox faucibus hæret*. Hæc angina vel ſtatim unà cum febre hominem adoritur, vel febrem ſubſequitur. Si ſimul cum febre fiat, tridui ſpatio interficere ſolet, ut nuper mulieri accidit, quæ cum rectè ſe habere videretur, in vehementem lapſa eſt febrem, ſtatimque aphna eſt reddita oculis apertis remanentibus, & maxillis clauſis, nec unquam deglutivit, totius corporis motu orbata ore hianti obijt. Reſpirabat verò *minutula* reſpiratione ob infirmitatem muſculorum intercoſtalium & laryngis exolutionem, ideò & rara potiùs quàm denſa; cum plus paralyſis ad raritatem, quàm febris ad denſitatem efficiendam poſſet. Porrò angina *phrenitica* eſt quidem vera angina ex inflammatione, ob phrenitidem tamen phrenitica vocatur, cum æger oſcitando os ſemper ferè apertum ſervat, non quidem ob digaſtricorum maxillæ convulſionem, nec ipſius luxationem, nec trotaphitarum paralyſin, ſed ob meram oblivionem, qua phrenitici capiuntur. Hanc Hippocrates proponit de cervice text. 15. Quo loco non ſine manifeſta contradictione Duretus poſuit ob maxillæ inferioris luxationem fieri, & non fieri, ſed ob delirium. Quemadmodum enim Phrenitici obliviſcuntur mingere, egerere, reſpirare, ita & os claudere, quod ſi angina laborantibus accidat, hujuſmodi angina phrenitica eſt dicenda. Hac igitur ut plurimum delirium vinci, rarenter oppoſitum affectum, ſuo loco ſufficienter dictum eſt; ideòque ut plurimum reſpirationem parvam, & denſam, rarò magnam, & raram formari, niſi angina ſit fugax, & in cerebrum transferatur, ſed tunc non permixtio eſt, ſed affectuum permutatio.

Angina cum & ſine febre

Angina phrenitica quæ, & unde.

Sequitur *convulſoria* angina; & eſt, cùm angina tranſit in convulſionem, translata è faucibus in ſpinalem medullam inflammatione, de qua Hippocrates de cervice tex. 8. dum ait, *faucium dolor pragandis parotidas, & convulſionem facit, cervicis, & dorſi acerbos dolores*: inflammata enim ac tenſa ſpinali medulla ſecundum membranas, non tamen ſecundum medullam, ut Duretus in commentario ſtatuit, convulſionem fieri ex Galeno 4. de loc. aff. 3. patet, qui ait. *Porrò tenſiones quidem ubi ingens quoque inflammatio acceſſerit, convulſio comitatur*. Quam tenſionem ſequitur & *cervicis duritas*, de qua Hippocrates primo contextu, *chordarum temporalium diſtenſio*, illorum ſcilicet temporalis muſculi tendinum, qui maxillæ cornici applantantur, arteriarum carotidum pulſus, parotides, reliquaque ſymptomata ibi ab Hippocrate recenſita. Prout verò angina in convulſionem permutatur, ita & reſpiratio parva & denſa in magnam & denſam, quæ eſt convulſionis propria. Nam etſi prædicta convulſio ex anginæ abſceſſu ſit admodum dolorifica, dolor tamen cum ſurſum ad crotaphiras aſcendat, nec thoracis partes obſideat, ideò non ſpiritum ampliùs parvum, ac denſum, ſed convulſioni reſpondentem parit, dummodò ad ſpinalis medullæ convulſionem thoracis muſculi convellantur convulſione improportionata, & convulſio dolorem excellat. Quòd ſi inflammatio non ad ſupremam cervicalem medullam attineat, ſed ad inferiorem, talis adhuc reſpiratio fiet, qualis dolori, & proportionatæ convulſioni congruit. Nonnunquam autem convulſio oritur in febribus ex ſpinalis medullæ inflammatione ſine præcedente angina, ut ex Hippocrate de cervice in Coacis tex. 12. qui habet. *Cervicis dolor cum in febre omni terrificus: tum verò peſtiferus iis, qui ſunt in metu inſaniæ*: talis verò eſt convulſio, quæ aliquando febribus accidit ardentibus, qualis fuit illa Sileni, qui propterea die undecima obijt. Hanc *cervicis diſtenſionem* appellat Hippocrates, laborant enim cervicis muſculi ſola diſtenſione, cum cervicales venæ, quæ per cervicis vertebrarum foramina tranſeunt à ſpinali medulla inflammata comprimuntur, & ipſæ ſuperiacentes comprimunt muſculos, inde difficilis fit reſpiratio, qualem ſuperiùs ob anginæ in convulſionem mutationem fieri docuimus. Poſtremo loco occurrit *angina maligna*, quæ malignis febribus familiaris eſt. Pendet autem hæc aut à pravo ulcere gutturis, vel gulæ; aut à prava phlogoſi citra ulcus iiſdem locis, qualis quoque circa columellam ſæpè apparere ſolet. Utraque autem ſi a ſolis vaporibus malignis, aut à maligna diſtillatione dependeat, ſæpiùs curationem admittit, ſed ſi à lateſcente hepatis, & pulmonum potiſſimùm inflammatione proveniat, maximè voce clangoſa reddita, quæ ſua natura minimè ad clangorem vergeat, ut plurimum enecat, quippe ab interna pulmonum uſtione maligna foveatur, & ſemper uſque in ægri perniciem augeatur. In hac deglutio, & reſpiratio læditur, non ita tamen, ut cùm à ſyſtrophica faucium phlegmone vera naſcitur angina. Aliquando ob moris pravitatem haud læditur reſpiratio, voce tamen clangeſcente, quæ ſi prædictam faucium phlogoſin aſciſcat, pulmonum prava inflammatione accenſorum ſignum eſt certiſſimum, aliqui vox clangoſa minimè eſt pernicioſa, potiſſimùm ſi æger ex ſua natura ad talem vocem efformandam diſpoſitus fuerit, ut proximis diebus in Ægrotante egeno obſervavimus. Hæc angina maligna illa eſt, quæ graſſari ſolet in Ungaria, quæ nitro philoſophico, prunellæque ſaccharo curari ſolet, ut ſuo loco aperiam. Hæc de cauſis parvæ & denſæ ex cervicis dolore thoraci cum eſſentiali, tùm accidentali.

Convulſio ex ſpinalis medullæ inflammatione.

Angina maligna.

Vox clangoſa quãdo pernicioſa:

CAPUT XX.

De Cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex inflammatorio diaphragmatis dolore.

REmanent pro coronide hujus partis cauſæ examinandæ, quæ ex inflammatorio ſepti tranſverſi, & hypochondriorum dolore habentur; Primum igitur de ſepto inflammato dicamus, qualiſque dyſpnœa ex ipſo fiat. Præſciendum eſt, ſeptum inflammatum pro ilio affecto uſurpari ab Hippocrate, velut ilium pro hypochondrio, non tamen ilium affectum pro ſepto. Et patet hoc paſſim penes Hippocratem primo, & tertio Epidemiorum, quibus ſubmolli ilii diſtenſione, modò ſimpliciter prolata, modò cum ſurſum revulſionis additione enunciata diaphragma inflammatione obſeſſum nobis deſcribit. Primo ſanè Epidem. Ægrotantium trium primo; & lib. 3. Ægroto 3. & 4. *ſubmolli, & revulſo ilio* utitur. Tertio autem ante peſtem ſubmolli diſtentione ſimpliciter prolata, ut in Hermocrate, 7. & 8 Ægrotante. Pariter, cum ilium ipſum ſua eſſentia affectum nobis proponit eadem ilii diſtenſione, & dolore familiari utitur ſermone. Ut propterea ilii ſubmollis, diſtenti, dolentiſque generica appellatione uttamque nobis affectam partem ſignificet. Ad utriuſque verò diſcrimen ilii *revulſi*, & *elevati* nomenclatione utitur, ut revulſo ſeptum, elevato hypochondrion affectum deſignet. Quodque ſubmolle ilium cum additione revulſum vocat, etiam *intro inclinans*, & *ad interio-*

Septũ inflammatũ pro ilio, & ilium pro hypochõdrio ab Hippocrate uſurpat.

interiora vergens appellat; ſive *ſurſum*. Potrò ſubmolli ilio, eoque ſurſum revulſo, affectum diaphragma delineat ob ipſarum partium ſyntimoriam, ad ſepti enim avulſionem, & tenſionem ilium eo latere, vel etiam ex utriſque, neceſſariò contenditur, & contentum ſurſum attrahitur. Quocunque tamen modo ſemper ſeptum comprimitur, cum à revulſo, tum ab elevato hypochondrio, idcircò uterque ſepti, iliique inflammati dolor ex uſu aucto, & anguſtia eſt compoſitus, quippe inflammatorius. Et ſanè revulſum intrò ilium ab inflammato diaphragmate id cõprimit: elevatum quoque inflammatorio ſuo pondere idem premit. Hinc eſſentialis & accidentalis in alterutra parte dolor. Etenim affecto per eſſentiam diaphragmate, dolor in eo eſt eſſentialis, in ilio revulſo accidentalis; viceque verſa in ilio propria phlegmone elevato dolor eſt per eſſentiam, compreſſo diaphragmate per condolentiam; ſic mutuo dolore ilium, & diaphragma condolent, ac contorquenrur. Enimverò tàm per ſuam ipſam inflammationem, quàm per conſenſum affectum diaphragma à ſuperioribus partibus ſurſum ſemper avellitur; inclinat enim ſeptum tranſverſum naturaliter in ſuperiora, tùm propter ipſius nervorum originem, tùm propter naturalis reſpirationis utilitatem, quod in cadaveribus ſatis cum Galeno Veſalius, & Varolus demonſtrarunt, in his enim retractum ſemper cernitur. Ex incumbente autem, ac tumente ilio compreſſum intùs pellitur, non tamen ſemper; aliquando enim accidit, partem eam diaphragmatis, cui hepatis gibba incubat, cum eadem inflammata coaleſcere, ut vix ſeparari poſſit, ideò deorſum trahi, ut nuper in filiolo Mattæ fuit obſervatum, cujus hepar non tantùm ſuperioribus coſtis membranulis annexum viſum fuit, ſed inſeparabili nexu ejuſdem gibbæ connatum diaphragma deorſum ſpectans. Quamquam verò inflammatum diaphragma cum hypochondrio ſurſum trahatur, non tamen ejus dolor ad jugulum extenditur, ſicut cum hepatis gibbæ partes inflammantur: & ratio eſt, quia non tenditur vena concava, cum diaphragma proprio affectu ſurſum contrahitur, ſicut cum hepar eſt inflammatum, ipſius enim pondo cava vena deorſum trahitur, itaque tenditur, ut dolorifica tenſio ad jugulum uſque porrigatur, quo vena cava fulcitur: non fulciũtur verò jugulo nervi ad ſeptum prolabentes, ſed longè infra per interſepientes membranas recto feruntur tramite; propterea iis etiam attractis non ſentitur doloris extenſio uſque ad claviculam, quemadmodum convexa hepatis elevata. Sed pro perfecta inflammati diaphragmatis dignotione ulterius ſcire oportet, ſeptum tranſverſum aut propria inflammatione ſurſum convelli, aut aliena. Si ſua ipſius inflammatione ilii revulſio accidat, ea ilicò ab inflammationis exordio apparet: hacque ſola ratione ilii revulſio illicò facta inflammatæ hujus partis indicium eſt proprium, ut Galenus tradidit 5. de loc. aff. 4. docens, qua Medicus methodo utramque phrenitidem diſtinguere debeat, & quæ cerebri eſt propria, & quæ diaphragmatis. Eam enim, quæ diaphragmatis eſt propria, aut nullum antecedit ſymptoma eorum, quæ veram cerebri phrenitidem antecellunt ibi turmatim à Galeno recenſita, aut ſaltem ſi apparuerit aliquod, id per exiguum eſt. Eorum tamen loco ſubdita ilii revulſio apparet, quæ inflammato cerebro poſterius ſe pandit; ut ideò *ſubdita ilii revulſio* ſit proprium inflammati diaphragmatis ſignum diagnoſticum. Quòd ſi ab aliena inflammatione ilii revulſio ſurſum fiat, ipſa non eſt inflammati ſepti indicatrix, cum ob ſimplicem tenſionis affectionem fiat, ut infra demonſtrabo. Et hoc nobis indigitavit Galenus his alioquin obſcutioribus verbis. *Atque ut ſummatim dicam, veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut ſi apparuerit aliquod, id perexiguum eſt in iis, quibus ſeptum tranſverſum inflammatione laborare incipit. Ita ſurſum revelli hypochondrion ſepti tranſverſi ilicò ab initio affecti proprium indicium eſt. Id quòd affecto cerebro poſterius accidit, non incipiente videlicet affectu, ſed cum factus fuerit: atque calor quoque circa caput, & faciem vehementior eſt iis, qui ob cerebri vitium delirant.* Ut propterea non fiente, ſed facta pleuritide ob inflammationis cerebri magnitudinem tenſio uſque ad diaphragma communicetur, idemque unà cum ilio ſurſum trahatur: quæ tamen revulſio cum non illicò fiat, ſed poſteriùs, non eſt concomitans ſepti inflammati ſignum, neque ex ipſo delirium cieri prædicit, ſed potiùs inſignis, ac progreſsæ phrenitidis indicium eſt conſequens. Fit autem hæc tenſio à cerebro ob diaphragma ſola affectus participatione citra inflammationis redundantiam: de qua tenſione locutus eſt Galenus 2. Acut. 10. cum dixit: *tenſiones autem ſola affectus participatione fiunt; cum videlicet partes iis, quæ inflammantur attiguæ citra ſanguinis redundantiam, tenduntur.* De pleureutide hæc protulit Galenus, cum partes pleuræ *attiguæ* tenduntur ſimplicis tenſionis conſenſu. Verùm quoque ob conſentientem vaſorum rectitudinem longinquæ partes in mutuam tẽſionem trahere ſe poſſunt, ut ſunt cerebrum, & diaphragma. Sunt verò hæc vaſa nervi à ſexto conjugio, qui ab origine recto ducto per laterales colli partes, & per membranas interſepientes utrinque inſeptum deſinunt. Quamobrem iis ab origine ſua contractis, ceu loris quibuſdam, ſurſum facile diaphragma trahitur, & convellitur. Quod cæteris ejuſdem conjugi nervis non tam facilè, prompteque evenit, ut laryngis, & gulæ, cum non recto, ſed obliquo admodum inceſſu procedant, ſeque mirum in modum interſecent. Hunc tractum clarum ante oculos objecit nobis Galenus 3. Epidem. Comm. 2. Ægroto 4. dictum Hippocratis de hypochondrio exponens ſcribentis, *contentum eſt, & intro inclinabat*, ait enim Galenus, Philiſtæ hypocondrion retractum eſſe à cerebro maximè inflammato, & phrenitico *ob originem nervorum ad ſe nervos, qui ad ſeptum tranſverſum pertinent, attrahentem. Ferè enim in his affectibus*, cerebri mirum, *utraque hypocondria intro conſident: nonnunquam alterum tantùm, ubi principii nervorum pars altera ſit gravius affecta, altera nihil, vel modicè*. Qui locus citatum perdifficilem quinti de locis affectis recludit. Ob eandem rationem cenſeo delirium ſuſcitari ſepto inflammato, etiãmſi hoc Galenus non expreſſerit. Quemadmodum enim cerebro eſſentiali phrenitide laborante diaphragma ob ipſam rectam nervorum ſemitam in ſympatiam trahitur, & convellitur: ita inflammati diaphragmatis affectio ipſi communicatur cerebro; ut facilè delirium ſequatur, quę namque affectio è phrenetico capite diaphragmati eſt revulſio, ob eandem conſenſus rationem ipſi cerebro ex inflammato diaphragmate eſt delirium. Verùm enimverò præter ſepti avulſionem ſympathicam à cerebro eſt & alia, quæ per ſuccingẽtis membranæ coſtas tenſionem producitur, ob ejus ſcilicet inflammationis magnitudinem, quam Galenus loc. cit. de morbis Uulgaribus hiſce propoſuit. *At ipſum tenditur ſeptum tranſverſum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem ſuccingentis membranæ coſtas*, & intrò trahitur, non fiente tamen, ſed facta, eaque magna pleuritide reddita, ut de cerebro inflammato ſupradictum eſt. Quare ſola ilii revulſio ilicò facta ab initio ſignũ eſt proprium diaphragmatis ſyſtrophica inflammatione correpti, non quæ poſteriùs fit, ad differentiam pleuritidis, & phrenitidis. Inflammatio autem ſepti ex ſanguinis affluxu, & paremptoſi per venas, & arterias ex variis partibus fit, à quibus ejus vaſa divaricantur. Ut enim nulla meo judicio eſt pars in humano corpore, quæ ut ſeptum, à variis, ac diſſitis partibus vaſa ſuſcipiat, ita nulla eſt pars quæ, ut ſeptum, ex variis locis inflammari queat. Dextera enim ſui parte extra à trunco cavæ aſcendentis phrenicam venam, intra thoracem ab aorta deſcendente arteriam, ſortitur; per quæ vaſa facilè tùm ab hepate, tùm à corde inflammari poteſt. Siniſtra ſede ſupra quidem emulgentem venam ſine pari ab emulgente renis ſiniſtri habet, quæ in inferiorem ſepti partem ſiniſtram abſumitur. Infra quoque arteriam phrenicam ſuſcipit à ramo ſubclavio ſurſum unà cum prędicta vena reflexam; propterea ab inferioribus his partibus inflammationis occaſionem nanciſci poteſt. Supra autem venam phrenicam ſubclaviam obtinet à ramo ſplenico ſiniſtro, ideo & à ſuperioribus ſanguinis fluxum excitari ad ipſum poſſe non eſt abſurdum. Ut idcircò tàm ſiniſtro, quàm dextero ilio ſeptum phlegmo-

Compreſſio ſepti è revulſo & elevato hypochondrio.

Quare inflammato diaphragmate dolor ad jugulum non extenditur.

Septum tranſverſum aut propria, aut aliena inflammatione ſurſum trahitur.

Tenſio ad diaphragma in phrenitide utrum ſit inflammati ſignum ſit?

Que cauſa delirii ex diaphragmate inflammato.

Avulſio per tenſionem membranæ coſtas ſuccingentis.

Inflammati ſepti cauſæ è variis loc.

phlegmone corripiatur, magis tamen dextero, nonnunquam ex utriſq; ita enim Hippocrates ut ſeptum utraque parte inflammatum ſignificaret, *ſubmollem ex utriſque diſtenſionem* propoſuit, utriſque nimirum iliis. Quemadmodum Galenus loc. ſupra cit. inflammato cerebro utrumque ilium in phrenitide ut plurimum ſurſum revelli ſtatuit, *nonnunquam alterum tantùm*. Porrò ſuppuratam ſepti inflammationem hectica febris ſubſequi ſolet ex Galeni obſervatione 10. methodi 8. non tamen maraſmus; ita enim ſcribit. *In ſepto tranſverſo maraſmum non vidi, hecticam ſanè febrem vidi, & hanc ſemel quidem planè abſolutam, ſæpè verò citiùs interimentem, quam planè eſſet completa.* Quibus verbis contradictio contineri apparet, ſi enim hecticam febrem planè abſolutam vidit, quomodo non maraſmum, ſi hectica abſoluta eſt hectica maroſmodes? Solvendum, eo quia Galenus hecticam ex inflammato ſepto ſemel tantùm abſolutam viderit, ut plurimum tamen interimentem, antequam abſolveretur, ideò & ut plurimum ſine maraſmo hecticam febrem a ſepto inflammato natam obſervavit; dari enim ſine ſiccitate hecticam docuit primo de diff. febrium. Sed jam poſtremã ſermonis partem ad *dyſpnœam* derivemus, quæ ſepto inflammato congruit. Hanc namque inæqualem fieri docuit quinto de locis affectis quarto, & inæqualitatem ibi ſumpſit pro vario trãſitu ad varias differentias; qua de cauſa decimo Methodi 8. non tantùm inæqualem, ſed etiam *variam* reſpirationem fieri ſcripſit. Et ita difficultas ſolvitur orta ex citato quinto de locis affectis, ponens enim diſcrimen ex parte reſpirationis inter utrumque delirium quod à cerebro, & a diaphragmate, videtur velle, phreniticorum reſpirationem æqualem eſſe, dum ſcribit, *quippe phreniticorum ſpiratio magna eſt, & ex longis intervallis ſemper;* addit enim particulam *ſemper*; ut eandem difficilis ſpirationis ſpeciem ſemper fieri indicaret, proinde æqualem. Inæqualem verò ex delirio à diaphragmate, dum ſubjungit. *Contrà, ubi à ſepto delirium oritur, inæqualis.* Cum tamen in ſancita methodo, quam non ſine piaculo violari poſſe exiſtimo, fuerit determinatum, magnam, & raram reſpirationem eſſe inæqualem eſſentiali inæqualitate. Quare dicendum, pro inæquali, quinto de locis affectis quarto, Galenum reſpirationem illam intelligere, quæ non tantùm eſt inæqualis ſecundum magis, & minus, ſed maximè ſecundum tranſitum ad varias differentias. Siquidem magna, & rara reſpiratio eſt quidem per ſe inæqualis primo modo, non tamen ſecundo, ut in Methodo docuimus. Galenus ergò, ut hanc inæqualitatis ſpeciem nobis ſignificaret decimo Methodi octavo, non tantùm inæqualem ſepto inflammato reſpirationem fieri ſtatuit, ſed *variam*: quæ enim varia, eſt ſanè inæqualis, non tamen quæ inæqualis, eſt varia ex neceſſitate, ut de magna & rara in phreniticis conſtat. Cæterùm qualis ſit hic inæqualis reſpirationis tranſitus ob ſeptum inflammatum, inveſtigandum; Galenus namque prænotatis locis diverſus apparet. Quinto enim de locis affectis 4. inquit, quòd veluti in phreniticis magna & rara ſemper ſit reſpiratio: ita in deliris ob diaphragma, modò *exigua*, modò *frequens*, modò *magna* & *anguſtioſa* excitatur. A principio quidem exiguam, & frequentem fieri ait, ad differentiam phreniticorum, ab initio quoque magnum, & rarum ſpiritum inſpirantium: temporis autem progreſſu magnam & anguſtioſam. Pro exigua parvam, pro frequenti denſam intelligere, non perfunctoriè oſtendimus *lib.* 2. *cap.* ultimo. Quid verò pro *anguſtioſa*, quam magnæ appoſuit? Si raram dixeris, hujuſmodi non eſt anguſtioſa, cum in phreniticis nulla ſit anguſtia. Sed ulterius difficultas augetur, decimo enim methodi 8. hunc varium inæqualis ſpirationis tranſitum in deliris à diaphragmate ad plures trahit differentias. Etenim primum ait, quam maximè parvam, & frequentem cieri. Rurſus aliquando manifeſtè inæqualem ad modum gementis inſpirationem, & expirationem reddi, Sæpè toto thorace, non tantum ſenſibiliter, ſed notabiliter, formari. Aliquando magnam, & raram, cum delirium viget. Quamquam verò hæc duo loca confuſa & diverſa videantur, ſunt tamen ſi rectè intelligantur, eadem, & diſtincta. Totus enim hic inæqualis tranſitus ad varias differentias ob ſeptum inflammatum fit ſolummodò ad parvitatem, & denſitatem; necnon ad magnitudinem, & rariratem: pro anguſtia enim parva, & denſa, pro delirio magna & rara fit. Et cum anguſtia ſit tempore delirio prior, ideò prius parva, & denſa, poſterius magna, & rara excitatur; quod ſecus in vera phrenitide accidit. Cumque delirium ex ſepto ſit ſemper cum anguſtia thoracis conjunctum, hinc eſt, ut vincente quidem delirio, aliquando magna, & rara, ut in phreniticis, reſpiratio accidat, ægrumque ſpiritum tardare contingat, ob anguſtiam tamen ſubitò trahi, reſpirationemque gementis modo inæqualem ſuperinſpirari, ac revocari, ſuſpiriumque oblivioſum luctuoſo interrumpi. Et hæc eſt illa reſpiratio, quam magnam, & anguſtioſam appellat 5. de loc. aff. 4. eſt enim hæc magna & rara profectò ob delirium, interrupta verò ob thoracis anguſtiam, à qua anguſtioſæ nomenclaturam ſortitur, quæ in phreniticis minimè obſervatur. Inæqualem enim reſpirationem ad morem pueri plorantis magnæ, rataeque reſpirationi accidere poſſe *lib.* 2. *cap.* 8. demonſtravimus ex 3. *de dyſpnœa cap.* 9. in Dromadæ hiſtoria: ut propterea non tantum convulſionis indicium ſit, ſed etiam inflammati diaphragmatis. Demum quod dicitur de reſpiratione ſecundùm thoracem totum, nullam aliam prædictis differentiam addit, cum reſpirare ſecundum totum thoracem utriq; Methodi competat dyſpnœæ ſpeciei, parvæ & denſæ, magnæ & raræ, tam ſimplici, quàm interruptæ, ut *lib.* 2. *cap.* 1. explicuimus. Reſpiratio igitur ex inflammato diaphragmate eſt inæqualis & varia, ex pauca & denſa in magnam, & raram interruptam; ita enim delirium ex diaphragmate reſpirandi ſorte differt à phrenitide, ſcilicet non duntaxat parvitate, & denſitate, qua omninò differt, ſed maximè in magnitudine & raritate, qua quoquo pacto convenit.

Septum ex utraq; parte inflammari poteſt.

Ex ſepti inflammatione ſuppurata hectica.

Objectio in Galenum.

Solutio.

Qualis dyſp. in ſepto inflammato contingat.

Qualis tranſitus reſpirationis ob ſeptum inflammatum.

Reſpiratio anguſtioſa quæ.

Quare anguſtioſa dicta.

CAPUT XXI.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore hypochondriorum inflammatorio partium continentium, & contentarum, earumque triplici inflammationis genere, hypocondriaco, epigaſtrico, & alvino.

POſtliminio tandem pro parvæ, ac denſæ reſpirationis cauſa dolor hypochondriacus inflammatorius remanet, de quo tria ſunt breviter examinanda. Primum eſt quot, & quales parres hypochõdriorum nomenclatura comprehendantur. Secundum, & quales ſint doloris hujus inflammatorii ſpecies ratione tactus. Tertium, quot, & quales ratione utrorumque ſymptomatum. A primo exordiamur. Dico igitur hypochondriorum nomine intelligi debere partes continentes, & contentas, ſyſtrophicis quarum inflammationibus accidit reſpirationem magis, minuſque parvam, & denſam fieri. Hipochondriorum nomine circumſitas, & continentes contineri patet apud Gale. 3. *de diſpn.* 5. qui habet: *& multo magis ſi ſit circa ſeptum tranſverſum, & partem ejus, quæ conjungitur; & cohæret peritonæo, itemque muſculus illic circumſitus.* Et *lib.* 2. *cap.* 7. dum ait, *& quibus pellicula, vel muſculus circa præcordia.* Et comm. 2. in primum Porrhet. tex. 21. ubi docet, febrem etiam ex adiacentium muſculorum accendi. Et 5. de loc. aff. 7. ſignum ex tactu tradit, quo viſcerum inflammatio ab inflammato muſculo diſcriminatur. Quare ſatis Galeni doctrina, & experientia conſtat, etiam continentes hypochondriorum partes inflammari, inde reſpirationem parvam, & denſam fieri. Cæterum continentium duo eſſe genera, *abdominis muſculos, & peritonæum*, ipſa docet autopſia. Præter hæc tamen Galenus duas alias partes propoſuiſſe videtur; Alteram quarum *pelliculam* 2. *de dyſpn.* 7. alteram *ſepti tranſverſi partem*; appellat, quam conjungi, & cum peritonæo cohærere inquit 3. *de dyſpn. cap.* 5. ut ſuperioribus ejus verbis recenſitis apparet, nam & hanc, quippe peritonæo conjunctam, inter continentes partes numerandam eſſe reor. Quam verò ſolam ſepti partem ibi nuncupavit in ſecundo *de dyſpn. cap.* 10. Horophontis hiſtoria *partes circa ſeptum*

Quot partes hypochondriorũ nomine comprehendantur.

Partes cõtinentes hypocondriorum.

ptum inflammatas nominavit; ut idcircò *ilii*, seu hypochondrii nomine cõtinentes partes Hippocrates intellexerit. Nec pro *pellicula* quis puter, Galenum peritonæum intellexisse, hanc enim ab eo satis superque distinxit, cum enim eo *cap.* 7. partes omnes, quæ inflammantur recenseret, peritonæum priùs, mox pelliculam hanc proponit. Huicque difficultas alia succedit, quia cum 3. *de dysp.* 5. *musculos omnes* circa præcordia proposuisset, *lib.* 2. *cap.* de *musculo* solo circa eadem meminit, ut qualem intellexerit, ignores. Ipse autem censeo, pro pellicula, & septi parte, quæ cum peritonæo conjungitur. Galenum eandem partem intelligere, hancque jecoris *frænum* esse, quo diaphragma, & jecori, & superiori peritonæo validissimæ cohæret. Hac enim peritonæi parte inflammata hypochondrium intrò trahi in Coacis scripsit Hippocrates ex Laurentii observatione. Pro musculo verò circa præcordia, *obliquum transversalem* potissimum indigitavit, quippe ob ipsius cum fræno, & peritonæo validam conjunctionem facilè diaphragma in sympathiam trahat, ut eo inflammato respiratio, qualis in dolentibus, fiat. Porrò præter continentes, hypochondriorum etiam appellatione metonomycè viscera comprehenduntur, hinc *viscerales inflammationes*, ut lib. primo Coac. tex. 32. habetur, & sec. Commu. in primum Prorrhet. tex. 21. Et quemadmodum hæc denominatio est extra omnem suspicionem, ità non levis ponderis est cognoscere quot, & quæ viscera sint. Galen. eo prorrhetico trium viscerum solum meminit, *hepatis, ventriculi, & diaphragmatis*. Et Duretus *lib.* 1. Coac. tex. 32. hunc Galeni locum perpendens, ut ejus censuræ censor fieret (qui tamen tandem Galeni censura prorrheticum errorem coactus est corrigere) hunc viscerum ternionem admittere videtur, *hepar*, *alvum*, *& diaphragma* proponens, ut pro alvo ventrem, seu ventriculum intellexit. Secus tamen sentit de hypochondriis tex. 33. ut enim *pro alvi duritate* ab Hippoc. proposita *phlegmonosam duritatem* intelligẽdam fore docet: ita pro *alvo*, non cibi promptuarium, nec thoracem, sed amplitudinem illam, quæ continet *intestina*, *mesenterium*, *pancreas*, *& epiploon*, quæque vestitur peritonæo, & epigastrio, si tamen epigastrii partem illam excipias, quæ hypochondrium dicitur, ut propterea alia sit inflammatio *aluina*, seu hypogastrica, alia verò quæ *hypochondriaca*, seu *iliaca*; nam & ostendimus, Hippocratem pro hypochondrio ilium sumpsisse. Reverà Gal. hæc de re varius fuit. Prorrhet enim cirato tria tantùm viscera proposuit, tamen 3. *de dyspnœa* 5. *os ventris*, *æsophagum*, seu *stomachum*, *splenis caput*, *& hepatis gibbam* connumerat. Et 2. *de dysp.* 7. præter hepatis gibbam, splenis caput, ventrem, seu ventriculum, & os ventris; proponit quoque *intestinum quoddam gracile*, quod est ipsum ile, & *supernas coli partes*. Dicendum tamen, ex naturalium viscerum propositorum phlegmone respirationem magis, minusque affici, nec tamen necessariò ex omnibus lædi, sed ex eorum nonnullis, nisi cum ingens inflammatio fuerit, quemadmodum ex loco prorrhet. cit. non necessariò ex inflammatorio hypochondriorum dolore acuta fit febris, nisi cum præcipua viscera magna torquentur inflammatione. Ut ergò tota emi ventris cavitas in tres discluditur regiones, ita viscerales inflammationes in tres species videtur distinguenda in *alvinam*, seu *hypogastricam*, quæ & *aqualiculus* dicitur, de qua Hippoc. in Coacis de hypoch. tex. 6. In *epigastricam*, *& hypochondriacam*. Viscera quæ in hypochondriis inflammationi sunt obnoxia, potissimum sunt *hepar*, *diaphragma*, *& ventriculus*; his enim inflammatis, ex necessitate respiratio ad densitatem, & parvitatem afficitur. Præter hæc est quoque lien. Dummodò tamen hepar secundum gibbam, ventriculus secundum os, & œsophagum, lienque secundum sui caput inflammetur; etenim si prædicta secundum infernas partes viscera afficiantur, non necessariò lædit respiratio, ni cum magna infesterur inflammatione. Qua distinctione jam Galeni locus percipitur 3. *de dyspn.* 5. ubi primum ait. *Quemadmodum si circa os ventris, aut stomachum, aut splenis caput, aut hepatis gibbam pariter. Nam & in his locis si quis sit dolor, necessarium est parvum, & densum fieri spiritum*: quibus infernas horum viscerum partes excludere videtur, cùm tamen paulò infrà subjungat. *Quin & ventris ipsius majores affectiones, quæ cum dolore fiunt, & tumore: splenis item ac hepatis infernæ partes non necessariò densum, & parvum efficiunt spiritum*, nisi intensa inflammatione tendantur. Viscera autem quæ in epigastrio sunt, *coli partes superiores*, *jejunum intestinum*, *pancreas*, *& mesenterium*. quæ & ipsa nonnunquam inflammantur: non tamen, nisi cum ingens inflammatio fuerit, respiratioem lædunt. Ita ego in famulo fœneratoris Bononiensis vidi pancreatis gangrenam sensim ex ejus inflammatione subortam, cujus causa æger cogebatur residendo respirare. Nec piger hoc loco nobilis Mantuanæ mulieris casum referre, quem anno 1627. Serenissimi jussu observavi. Hujus abdomen cum statim aperiebatur, ex primo ictu erumpebat flatus vementi nisu, & sonitu alto paulatim ita subsidebat: quo aperto apparebat ventriculus in molem ingentem elevatus ex incluso flatu, qui ad inguen usque extendebatur, & altè sursum diaphragma premebat, vulnerato ventriculo flatus violenter erumpebat. Cæterùm copia maxima nigrorum in eo continebatur sanguinem nigri concretum plurima ex parte referens: os ventriculi inferius corrosum erat, inflammatum, perforatum, unde in capacitatem abdominis magna copia nigri liquoris stagnabat. Hæc mulier epigastrica inflammatione densè respirans ob fortivum venenum, ut mea fert opinio, ocyssimè objerat, unius scilicet noctis curriculo. Partes postremum, quæ in hypogastrio inflammationem concipiunt sunt potissimum, *ile intestinum*, *vesica*, *& intestinum colon*, cùm laxatis ligamentis, quibus ventriculi fundo committitur, deorsum labitur, ita ut infra umbilicum ex epigastrica in hypogastricam regionem descendat, ut paucos ante dies in Egeno in Ecclesia Sancti Sylvestri exenterato fuit observatum: Enimverò hæ partes, aut levi succenduntur inflammatione, aut majori: si leviori, non necessariò respiratio lædit, sicut ante decem annos in Perillustri D. Rinaldo Duliolo apparuit, cujus aperto cadavere intestinum quoquo pacto Inflammatum inventum est ob effactu dignum vesicæ calculum; & tamen nusquam difficulter spiravit. Verùm si vesicæ, coli prolapsi, ac ilii inflammatio, talis sit, quæ supernas partes in consensum trahat, ardua fit respiratio qualis in dolentibus, & coarctatis, ut de uterorum inflammationibus dictum est cum Hippocrate. Maximè autem si cum ileo colon etiam intestinum ex inguine in scrotum dilabatur, ut sequatur iliaca passio, utroque intestino peritonæi processu duplicato, & inflammato, ut in famulo Illustrissimi Senatoris Bovii Bononiensis observavi. Sive etiam inflammatio suppuretur, collecto pure ea intestini parte duplicata, quæ inguinis orificium stipat, ut in matre Excellentissimi D. Andreæ Mariani Philosophi, & Medici Bononiensis jampridem in Pauperum Societate vidimus. Ut verò paulatim ilii inflammatio proserpit, ita ab initio suspirium anxiferum parit, refluentibus ad ventriculum fæcalibus excrementis, mox sensim parvam, ac densam reddit ipsam respirationem, quousque perfrigeratione accedente æger miserrimè moriatur, ut hoc anno in Vestali Sancti Joannis Mantuæ licuit observasse.

Pro pellicula quam Gal. intel. ligat.

Epigastrica.

Quam pro musculo circa præcordia.

Quot, & quæ viscera pro cõtentarum partium hypochondriorum nomine comprehẽdantur.

Hipogastrica inflammatio.

Viscerales inflammatoduplex

Hypochõdriaca.

CAPUT XXII.

De causis difficilis respirationis parvæ & densæ ex doloris hypocondriaci differentiis ratione tactus.

TRadita ergò differentia inflammationũ ad imum ventrem attinentium, quibus ob complexum cum angustia dolorem, respirationem ad parvitatem, & densitatem immutari contingit, etiam thorace non laborante, remanet ut ad inflammatorium dolorem ilium animum appellamus, de quo purissimum huc loco sermo est institutus, cum hic maximè respirationem lædat. Primum igitur sunt ipsius differentiæ perpendendæ, quæ ex tactu habentur, cum hypochondtia tactu potissimùm dijudicemur. Hypochondriorum ergò rectè constitutorum conditiones

Hypochõdriorum rectè constitutoriã conditiones ties.

tiones cum sint tres ex Hippocrate in Coacis *cap.* proprio tex. primo, *mollities*, *æqualitas*, *& indolentia* & mollities situ, & loco, non substantia, quippe sine renixu cedens sit eorum potior conditio (ex mollitie enim æqualitas, & indolentia procedit,) hinc est ut tactu hypochondria ratione mollitiei sint judicanda; inæqualitas enim non tactu tantùm, sed etiam visu metheora percipitur: dolor verò vel tactu solùm, vel etiam absque utroque sensu, cum etiam non tacta doleant. Verùm enimverò à mollitie recedunt, aut secundum quid, aut simpliciter. Simpliciter quidem per *duritiem*, *& duritatem;* secundum quid verò per *submollitiem*, *& distensionem*; hinc hypochondria *distenta*, *submollia*, *& dura*, *& hypochondrii duritas*. Differunt enim duritas, & durities, quia duritas est, quæ propria inflammationis, durities verò tumoris frigidi, quem *scirrhum* appellant. Sed de submolli ilium distensione est difficultas, nam Duretus *lib.* 1. in Coac. tex. 33. & de hypochondriis tex. 2. vult *mollitudinem*, seu *distensionem submollem foras conversam* cavæ hepatis, & partium continentium propriam esse, quam ideò hypochõdrii mollitudinem appellat, ut in Hermocrate de qu Hipp. *hypochondrii mollis distensio*, & in Adolescente; duritatem verò hepatis convexæ inflammatæ propriam esse. Rem tamen absolutè non sic definiendam fore existimo, cum hypochondrii duritas aliquando etiam pendeat, cava hepatis vehementer inflammata, ut in muliere egena proximæ viæ, quam nunc præ manibus curandam habemus, cujus dexterum hypochondrium insigni duritate oblonga, & ad umbilicum descendente affectum cernitur, cum tamen hepatis convexa in ea minimè sit inflammata, quippe quæ jugulari, & laterali dolore omninò careat, reliquisque symptomatis, præter unicam *dyspnœam:* sed sima, cum sitis, & continua diarrhæa biliosa adsit, cui hæmorrhagiæ loco, post pilulam nostram cordialem, sanguinolenta per alvum excretio critica accessit. Potest & submollis distensio fieri convexa non multum inflammata. Potest & in ipso hypochondrio non tantùm mollitudo, sed etiam duritas observari, cum ejus continentes partes vehementi affliguntur inflammatione. Propterea apud Hipp. submollis distensio foras conversa & duritas cujuscumque partis inflammationem magis, vel minùs intensam consequi potest; remissiorem enim phlegmonem distensio submollis, intensiorem duritas sequitur. Hinc Hippocrates, ut priori parte hujus aperuimus, inflammatorium harum partium affectum utpotè non admodum vehementem, sed à delirio superatum, submolli, & oblonga distensione nobis indicavit, ut in Adolescente in Melibæa, & Sileno. Non nego tamen, distensionem submollem hepatis sinam magis, duritatem gibbam magis inflammatam consectari, cæteris tamen paribus. Hanc veritatem duorum Ægrotantium exemplis confirmare non pigebit; quorum alter adultus maligna febre post vigesimam objerat ob unicam phlogosin ad hepatis cavam circa cystim fellis accẽsam: huic affuit submolle ilium cum perenni oris amarore propter bilis copiam & effervescentiam inflammatione suscitatam, qua bile pyxis turgebat admodum, & continua ejus eructatione ventriculi membranæ infarciebantur, qua & resperſæ inventæ sunt. Alter fuit quinquennis puer Martæ, qui levi hepatis gibbæ inflammatione correptus submollem & ipse ilii distensionem, & non duritatem, præsetulit; coaluerat verò jecinoris gibba membraneo nexu costis circumpositis, ut & pulmo sinister dorso. molliit autem præcordium levis inflammatio. Cæterùm duret magis hypochondrium vehementer inflammatum, quando hepatis gibba non tantùm costis suspensa hæret, sed peritonæo, & musculis membraneo illo nexu alligatur, qualis nexus etiam in jecoris scirrho observatur. Porrò de dextero hypochondrio interim loquimur, quoniam sæpiùs hoc viscus phlegmonem incurrit, rarenter ventriculus, & lien; & propterea per quandam excellentiam dexterum hypochondrium simpliciter nominatum est ab Hippocrate, ut de Hermocrate Duretus tex. 1. de hypoch. Quòd si inflammatio ventriculum, & lienem succenderit, de submollitie, ac duritate medii, & sinistri hypochondrii eadem eodem modo, quæ de dextero sunt intelligenda. Item quæ hactenùs de submolli distensione elevata, seu foras extensa, cùm oblonga, tùm ad umbilicum extensa dicta fuere, eadem quoque de submolli, & revulsa sunt intelligenda. Sicut nãque illi revulsio inflammati diaphragmatis est propria, ita magis vel minùs revelli à majori, vel minori inflammatione magis, minusque mollem ilii tensionem reddit, ut quæ magis revulsa cum duritate potiùs, quæ minùs cum mollitudine sit conjuncta distensio. Sed hoc loco pulchra oritur difficultas, etenim Galenus 5. de loc. aff 7. unum asserere videtur, maximè dubium; ait namque dolorem ex inflammata gibba hepatis *totum hypochondrium retrahere*: cum tamen dictum sit, hujusmodi retractionem inflammati septi propri m esse. Respondendum; hypochondrii retractionem à gibba inflammata ad sinæ descrimen vocari, qua inflammata distensio elevata, seu foras conversa tàm cum mollitudine, quam cum duritate oblonga est umbilicum versus secedens: at illa quæ fit affecta gibba, est sursum sanè retracta, non tamen intrò convulsa, ut propterea maximè differant, hypochondrium *sursum retrahi*, *& intro*: hoc enim septi; illud jecoris inflammati secundùm gibbam est proprium. Quale igitur sit hypochondrium hypolaparon, subcavum, & submolle, & quale dutum tactu dijudicandum diximus. Cæterùm ex mollitudine, duritateque tactu cognita hypochondriorum meteorismus visu quoque cognoscitur. Est autem meteorismus, qui non tantùm respirationem sublimem significat, sed etiam tumorem ilium elevatum, & sublimem, hinc tumores meteori dicti sunt ilium inæqualitates. Ad hæc tactu distinguendus est dolor contentarum, & continentium partium. Qua de re Galenus 5. de locis affectis 7. differentiam statuit inter hepar phlegmonosum, & musculos incumbentes tumentes his verbis. *In iis facilè est videre ingentem jecoris inflammationem: quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differentiam, quòd moles sub manibus ad coarcevatam descriptionem desinit: musculus enim quilibet, cum totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensim diminuatur, habet: quippe soli jecinori pròprium est, ut tumoris cumulum comprehensi habeat circumscriptum.* Sunt autem hæc verba difficilia, sensus tamen est, musculorum meteorismum ab hepatis tumore distingui, eo quòd hujus moles sub manibus desinat ad coacervatam subjecti tumoris circumscriptionem, quippe sub musculis stricta: at verò tumentium musculorum cumulus sensim diminutum, nec nisi propriam tactui offert circumscriptionem. In aliquibus tamen ita facilis est deceptio, ut nullo modo musculorum circumscriptio à subjecto viscere tumẽte manu distingui possit, nimirum cum musculi à subjecto viscere nimium distenduntur, facilè namque viscoralem tumorẽ ut musculorum proprium usurpabis, ni summam adhibueris diligentiam, tibique caveris; Sicuti nonnunquam musculorum scirrhus pro hepatis duritie usurpatur, cujus deciptione nonnulli jactabundi se jecoris scirrhum curasse temerè effutierunt, de quo musculorum abdominis scirrho locutus est Gal. 2. ad Glauc. Eodem modo lien aliquando ita induruit, ac ferè cum musculis coaluit, ut cum iisdem ipsa manu arreptus sit, sed de scirrho hæc breviter. Galenus 5. de locis affectis cit. observat in rectis musculis oblongos fieri tumores ipsum umbilicum comprehendentes, ut facilis deceptio in submolli ea hepatis distensione oblonga, quam in Sileno ad umbilicum secessisse annotavit Hippocrates, esse possit, ut una pro alia sumatur. Ita sæpiùs linea alba cum vena umbilicali induratur, ac dolet à xyphoide cartilagine usque ad umbilicum, ut facilè credas, tumorem ventriculo contineri. Quinimmò sæpiùs hac in parte rumores, ceu glandulæ quædam præter naturam assurgunt, qui musculorum motu moventur, & sub manu etiam excurrunt cum dolore; ut ideò Medicus tactu certas esse debeat, tùm in distinguendis locis affectis, tùm tumoribus ipsis. Nonnunquam etiam accidit, inter epigastrii musculos tumorem crescere, qui inflammatorius creditur, cum tamen solo flatu sit turgidus cum falsa inundatione, quo propterea aperto puris loco flatus erumpit. Observandum quoque est ob nimiam jecoris inflammati distensionem incumbẽtes musculos livore fucari, ut de pleuritico spadone

alibi

Hypochõdria tactu ratione mollitiei sub canda.

Duretus & durities quomodo differant.

Distensio submollis hepatis sinam magis, duritas gibbam magis inflammatã sequitur.

Cur dextrum hypochondrium inflammatũ ab Hipp. dictum fuerit.

Difficultas.

Solutio.

Meteorismus hypochondriorum.

Tumor viscerum à tumore musculorum quomodo discernendus.

alibi diximus. His ergò partibus inflammatis respirationem magis, minusque densam ac parvam reddi satis Galenus diffusè docuit 2. *de dysp.* 3. *& lib.* 3, *cap.*5. Cur verò Hippocrates morborum popularium libris hanc difficilis spirationis speciem subticuerit, in Coacis verò ejusdem sæpiùs meminerit, investigandum relinquitur. Dicendum verò est cum Galeno, Hippocratem ipsam tanquam omnibus conspicuam reliquisse; illud enim inter Thucididem, & Hippocratem à Galeno allatum discrimen est quoniam Thucidides quæ circa ægros contingunt, velut *idiota idiotis*, Hippocrates verò ut *artifex artificibus* conscripsit; propterea cùm omnibus conspicuum esset, inflammati hypochondrii respirationem ad parvitatem, & densitatem alterari, eam subticuit. Non ita magnam, & raram, cum hæc omnibus esset ignota, & à sophistis in dubium revocata. Parva autem fit respiratio, tùm quia septum transversum comprimitur, tùm quia omne inflammatum integram quietem desiderat: si enim moveantur, & invicem terantur, ipsius partes præmuntur, & fluxione infestantur, & omnifariam dolore affliguntur, primo *de dyspn.* 7. Fit densa ob usum auctum. Et quamquam alibi Hippocrates scripserit, densum spiritum arguere inflammationem, hoc est, usum auctum in locis supra septum, non infra, ut Galenus commentabatur, tamen respondeo, hoc verum esse de usu aucto tantùm in partibus infra septum: quod si ex ipsis ad superiores calor serpserit, non minùs densus reddetur, quàm ex ipsa thoracis inflammatione. Pro coronide obiter observandum est, Galenum secundo *de dysp.* citato libri cujusdam meminisse, qui objit, de Thucididis peste, de quo nos plura in libro de interitu librorum Galeni.

Inter epigastrii musculos tumor flatu interdum turgidus.

Respiratio à tumore quali.

CAPUT XXII.

De causis parvæ, & densæ respirationis ex hypochondriorum inflammationibus respectu symptomatum.

ULtimo loco investigandę sunt causę difficilis spirationis densæ, & parvæ ex hyponchondriorum inflammationibus respectu symptomatũ. Sunt autem hæc symptomata tùm assueta, tùm peregrina. Assueta hepatitidis symptomata sunt utrique jecoris regioni, cavæ nimirum & convexæ, tùm communia, tùm propria. Utrique parti communis est dolor *lateralis* ad costas nothas, propterea quòd jecur per membranas omnibus costis annectitur: quem lateralem dolorem hypochondriacum, non pleuriticum esse diximus, cujus doloris causa fit, ut respiratio magis ad parvitatem accedat. Commune symptoma est febris ardens, quæ in marcorem desinit, seu marasmum torridum; cujus febris causa fit ut ad majorem densitatem respiratio alteretur. Ut propterea ex Galeno ardens febris non tantùm ex bilioſorum humorũ in toto accensorum fervore, sed ex viscerum inflammatione etiam oriatur; quæ nec necessariò est lipyria, cum ob caloris inflammatorii redũdantiam non solùm interiora, sed etiam exteriora accendatur, donec unà cum extraneo nativus calor extinguatur, & fervori perfrigeratio exteriorum succedat. Communis etiam est *dyspnœæ* species, quoniam gibba inflammata septum superiùs coarctatur; cava verò inferiùs, qua parte diaphragma ad excarnes lumborum vertebras descendit, & cum lumbaribus musculis conjungitur. Communis est hypochondriorum inflammatorum æstus, hepatis potissimum, tùm ob ejus siccam inflammationem, tùm ob malignam ac saturatam bilem, cujus expurgatio non extinguit ardorem, qui perennitatem habet in dispositione inflammatoria. Cæterùm assueta symptomata magis propria gibbæ inflammatæ sunt dolor jugularis, exigua tussis, dolor sursum retrahens cum gravitate, & duritate. Cavæ autem magis proptia sunt inappetentia, nausea, vomitus, sitis cum linguæ ariditate, alvus profusa, quamquam Galenus eam subticuerit 5. de loc. aff. 7. Hinc suspiriosa respiratio variat; gibba enim affecta suspirium magis luctuosum, cava quod aborophoron dicitur. Lienis phlegmone & secundum caput, & simã symptomata consueta proportione iis respondent, quæ in hepatitide, mitiora tamen, & minora; ideò & spiratio longè minùs difficilis redditur liene inflamato, quam hepate. Enim verò hypochondriorum inflammatorum peregrina lustremus symptomata. Primum ergò est *hæmorragia*, quę per nares fieri solet, gibba existente inflammata, per alvum verò, cava alterutrius visceris affecta. Et quemadmodum quæ per nares fit rectitudine servata prima periodo, seu septenario critica esse solet, de qua Hippocr. in Coacis tex. 4. ita quæ per alvum etiam secunda periodo critica esse consuevit, de qua nil Hippoc. nec Commentatores. Cum verò sanguis multa bile perfusus ad caput transferatur, partibus distentis difficilior tunc temporis spiratio, quæ tamen sanguinis per nares eructatione fugax, redditur. Secus cum per alvum, per portas enim sanguine ad intestina migrante, facilior prima ipsa expulsione efficitur. Succedit *suppuratio*, quæ post vigesimum diem succedit, si æger anteà periculo defungatur, ut ex Hipp. tex. 3. de hypochondriis; habet enim: *verùm tumores hujusmodi per initia quidem nati mortem in propinquo esse denunciant, sin autem vigesimum superent, manente fibre in suppurationem vertuntur.* Est autem suppuratio non sine periculi metu; si enim pus pravum sit, atque etiam expurgetur libera anacatharsi, est cum periculo; pus enim amurcosum, *canosum foras effusum est lethale.* Quòd si pus sit optimum, at retineatur, ejusdem est discriminis. Quare ut critica sit inflammationis suppuratio, necesse est, pus probum esse, ac liberè expurgari, viribus valentibus, ne pugna sit cadmica. Suppurantur autem *quæ sursum sunt*, ait Hipp. tex. 7. hoc est eorum quæ in hypochondriis stabulantur, *alia quidem stabulantur in tunica collecta*, hoc est in vomica circa viscus facta, *virtute naturæ conglomerata*, tunica nimirum vel nata, vel agnata; *alia sunt in visceribus ipsis diffusa*, hoc est, ipsorum viscerum parenchymate compacta ac imbibita. Priora virtute naturæ, meatuum libertate, & accurato pepanso perfectè judicantur, potissimùm per emunctoria, ut anno elapso 1627. Mantuæ in nobili puero Capilupio visum est, cui post lapidis è vesica extractionem febris cum utriusque ilii, dexteri potissimùm, tensione, accessit; quæ tandem post dies quadraginta in suppurationem, quam Parenti prædixeram, abjit, puerulo ad extremam maciem, & ferè ad verum marcorem deducto, abscessus autem salutaris est factus circa inguen dexterum, quo aperto mananteque puris copia ad plures dies puer sanitati præter omnium spem fuit restitutus. Verùm posteriora sunt omninò lethalia, pus namque visceris substantia contentum ulcerificum fit, nec nisi visceris ipsius erosione præter labitur, quod vel in abdominis cavitate restagnat, vel per intestina decumbens crudelem dysenteriam, ac implacabilem gignit. Ipse enim recordor, me in Perillustri D. Floravantio de Floravantiis Bononiæ observasse suppuratum hoc modo jecur, quod inferiori suæ gibbæ parte totum exesum erat, puris copia maxima in dextera abdominis cavitate collecta. Suppurante igitur viscerum hypochondriacorum phlegmone, respiratio longè difficilior sua efficitur specie, prout gravitas, & febris pepansi tempore augetur: si expurgatio succedat respirandi facilitas acquiritur; si retineatur, & stagnet, respiratio quidem adhuc multum læditur, minùs tamen, quàm cum pure viscus ante gravaretur coarctato magis diaphragmate.

Sympto. mata ex hypochon. driorum inflamm. tionibus duplicia.

Assuta.

Hæmorragia.

Peregrina.

Suppuratio.

Sequitur *pulsus*, & *phrenitis*, quibus nonnunquam viscerum naturalium phlegmone conjungitur. Hanc Hippocrates proposuit de hypochondriis tex. 12. dum ait: *pulsus in hypochondrio cum perturbatione dementiæ est, magisque si oculi crebrò moventur.* Pro hypochondrio autem dexterum intelligit. Est autem pulsus hypochondriacus non solus tactilis, sed etiam visilis arteriæ cæliacæ nimio inflammationis onere gravatæ, quæ potiùs hepatis simæ, quàm gibbæ accensionem consequitur, cujus signum est, quia fit cum stomachi dolore, & singultu, ut tex. 13. habetur, arteriæque ad cavam, non ad gibbam proreptant. Et quamquam phrenititis sequatur, non magna tamen ac rara fit respiratio, cùm à potiori vincatur affectu, & si fiat, rarenter se habet. Distinguendus verò est pulsus flatuosus ab inflammatorio, nulla enim flatuum interceptio inflammatoriæ affectionis est causa, ut rectè Duretus. Sequitur ea viscerum inflammatio, quæ cum oppositis situ, & loco symptomatis

Phrenitis.

Pulsus hypochon. driacus.

promatis fit, *alvo nimirum profuſa, & parotidibus.* Profuſa alvus inflammatam hepatis cavam anguſtatam, parotides gibbam ſequuntur. Alvus profuſa eſt duplex, una quæ fit bilioſorum excretione, & hæc ſalubritatem adſcire conſuevit. Alia quæ cum chyloſæ materiæ dejectione, & hæc vera eſt alvus profuſa apud Hippocratem. Cæterùm ſolet chyloſa dejectio, aliàs *cœliaca* dicta fieri aut vitio ventriculi, vel imbecillioris, vel à bilis orgaſmo irritati, & hæc periculo defungitur. Aut vitio jejuni inteſtini inflammati, quippe quòd non ſuo anadoſis munere rectè fungatur, & hæc majori eſt cum periculo. Aut tandem coarctata hepatis cava, nequeunte chylo ad gibbam aſcendere: coarctatur verò cava aut ſcirrho, aut phlegmone, & utraque coarctatio eſt lethalis; illa quidem quę longo ſuccedit tempore, de qua Galenus ſecundo ad Glauc. 3. hæc verò, quæ acutorum more illicò ſe pandit, de qua Hippocrates loc. cir. Quoties ergò chyloſum excretum obſervabis, concurrentibus reliquis inflammatis jecoris ſignis, præſentem affectus perniciem hariolaberis, ut pote magnæ inflammationis ſignum. Quam idcò *dyſpn.* ſequitur ſecundum totum thoracem parva, & denſa, quæ rali excretione haud remittitur. Porrò parotides aliquando gibbæ inflammationem ſectantur tum per *excurſum*, tum per *recurſum*. Excurſus fit à parte inflammata immediato tramite ad ipſas parotides. Recurſus ex irrita hæmorrhagia à naribus ad aures. Utroque autem modo reſpirandi difficultas minuitur, augetur verò, quę ex non ſuppuratis parotidibus dependet. Eſt & hepatis inflammatio *cum nigra dejectione*, de qua Hippoc. tex. 18. hoc breviario: *In hypochondrio phlegmone expurgativa eſt, quibus ante mortem nigra dejiciuntur*. Eſt nigra dejectio qualis eſt ſanguis niger duplex, impropria, quæ nil aliud eſt, niſi pus amurcoſum, & corruptum, & de hac loquitur Hippocrates tex. cit. & propria, cum ſanguinis fæx non expurgatur, aut quia ab hepate non tranſmittitur, aut quia præcluditur iter, aut quia à liene non attrahitur, nec recipitur. Non tranſmittitur cava hepatis anguſtata, ut ſcirrho, vel inflammatione, de qua interim, ideò exuritur, & ad inteſtina, & ventriculum detruditur, ut vomitu, alvoque dejiciatur: utraque autem excretio eſt peſſima, pernicioſa magis, quæ inflammationis eſt ſoboles. Sanguineæ amurcæ iter præcluditur, cum vena ſplenicea ab indurato pancreate comprimitur, ut in filio Illuſtriſſimi Marchionis Canoſſæ, & hæc quoque curationem non recipit. Non attrahitur denique, nec recipitur à liene obſtructo, & intemperato, & hæc ſæpiùs cutari ſolet, ut in Coſmo Mediceo Magno Æturiæ Duce. Refluente igitur nigro recremento ex hepate inflammato, reſpiratio fit cum ſurpirio anxifero, ut anno proximè elapſo in Illuſtriſſima Marchioniſſa Caſtiglione fuit obſervatum, quæ nigra ejiciebat cum hypochondriorum duritie, ac inflammatoria diſpoſitione. Conjungitur nonnunquam gibbæ jecoris inflammatio cum ejuſdem *carnis colliquatione*, cujus ſignum evidens urina reſes cum ſedimento eruino, ſeu orobaceo præbet, de qua Gal. 3. *de dyſp. cap.* 11. in hiſtoria Uxoris Nicoſtrati in Cranone: & in hoc caſu tametſi delirium adſit, & convulſio, tamen inferna affectio ſupernam vincens reſpirationem parvam, & denſam cum ſuſpirio luctuoſo efformat. Inter peregrina jecoris inflammati ſigna etiam *ictterus* ab Hippocrate numeratur tex. 23. quod ab Avicenna habetur pro vero diotiſmo hepatis inflammati, non lateris. Ait Duretus. Hippocratem ibi de convexarum jecoris inflammatione loqui, eo quòd lateralis doloris ibidem Hippocrates meminerit, *ut falsò pleuritis credatur*. Non video tamen, quomodo ictteritia talem poſſit ſectari inflammationem, cum potiùs coarctata hepatis gibba, bilis in ſuperiora refluxus impediatur. Propterea meo judicio aſſerendum, Hippocratem de jecoris inflammatione cavum infeſtante loqui. Contingit verò, ictterum fieri, vel ob ſimplicem obſtructionem à bilis copia, vel à conſtipatione calculoſa attinente, aut ad cholidochum, aut ad felleam veſicam, vel tandem ab inflammatione, de qua interim eſt ſermo; Cujus cavæ hepatis inflammatæ conſectarium ſymptoma Hippocr. adducit, dejectionem ſcilicet *crebrò*, & *paulatim* egeſtam ſubflavam partim, & gluinoſam, partim minutulam ſtercoralem. Nec pro hæmorrhagia eam, quæ fit per nares, intelligit, qualis fieri conſuevit gibba hepatis inflammata, ſed eam, quæ per alvum, de qua ſuperiùs, ideò & dolorifica lumborum tenſione ſanguinem fundi ſubjungit, conſequenter per alvum, non per nares: quæ & critica, & ſymptomatica eſſe ſolet. Hæc verò ictteritia, de qua hic eſt ſermo, ea eſt, quæ fit com hypochondrii diſtenſione, ac duritate. Refluente verò bile in ſuperiora inflammationis vi, conſpicuum eſt, reſpirationem valdè anheloſam cieri, qua & pneumatodes, ſeu pneumatias æger ab Hippocrate dictus eſt, ut ex methodo. Cum *feris* quoque, ſeu lumbricis inflammatum hepar etiam copulatur ex Hippocrate tex. 15. de hypoch. Pro feris verò non *tænias*, ſed lumbricos intelligit, ut rectè in Commentario Duretus. Tæniæ enim ſunt faſciæ, ſeu vermes lati, qui bulimo potiùs, quàm cardialgia hominem lædunt, ut anno elapſo obſervatum eſt à quodam meo Diſcipulo in atte exercitato in quadam Virgine Godienſi, quæ poſt pharmacum ex diaphinicone, & confectione hamech confectum, latum vermem alvo excrevit cavo inteſtino ſimilem ſibi circunquaque in orbem condenſatum & continuum longitudinis notabilis: omentum verò fiſtulatum æmulabatur, cujus partes lumbricales extuberantes adhuc animatæ, pinguitudinoſis omenti promontoriis omninò reſpondebant. Verùm rotundi vermes angore, & cardialgia excruciant, ac ſæpiùs dolorifico motſu. Quòd ſi albicantes, & vivi excernantur putredinem ſanè inſequuntur, ac febrem, non tamen pernicioſam utpote non inflammatoriam. Si verò ſanguine ſatarati, vel lividi, ac mortui eliminentur, ſine tolerantia, & conferentia excernuntur, & ut plurimum cum lateſcente viſcerum inflammatione conjunguntur. Reſpiratio autem admodùm inæqualis redditur, fereque ſemper luctuoſa, ut nuper in caſu filioli Mattæ obſervatum eſt. Poſtremùm datur hypochondrii dolor obtuſus ex inflammatione *pſeudolethargica*. Quemadmodum enim ex mente Arabum lethargus fit ex putri pituita cerebri anfractibus collecta: ita putreſcente pituita inter ventrem, & diaphragma, inflammatio fit ſpuria, quæ ad diaphragma magis attinet, à qua & delirium oritur lethargicum cum pulſu hypochondriaco, & reſpiratio talis redditur, qualis in vero lethargo, magis tamen parva, & denſa ob anguſtiam diaphragmatis, de quo pſeudolethargico locutus eſt Hippocrates in Coacis de hypoch. tex. 30. Et hæc de prima Cauſa parvæ ac denſæ reſpirationis, dolore ſcilicet thoracis dicta ſint.

Alvus profuſa.

Parotides per excurſum, & recurſum.

Dejectio nigra.

Carnis hepatis colliquatio.

Ictterus unde fiat.

Lumbrici.

Hypochondrii dolor obtuſus.

SYNO-

SYNOPSIS

De dolore Thoracis.

- Simplex, quæ fit vel ex
  1. Pleura distensa a flatu.
  2. Humoris crudis transpositu.
  3. Spiritu flatuoso arterias replente.
  4. Motu ob humorem crudum primis hypochondriorum viis redundantem
  5. Coarctatione particularum
     - Respiratoriarum.
     - vel Earum, quæ cum thorace moventur.
- Compositus triplex cum
  1. Usu solo aucto, id est phlogosi, quæ sumitur bifariam, vel pro
     1. Multa caliditate in respiratoriis organis coarcevata:
     2. Vera inflammatione, quem & ardorem vocat *Gal. Dyspn. 9.*
  2. Angustia sola circa
     1. Thoracem, quando cum vitiis dolorem non inferentibus jungitur.
     2. Fauces vel
        1. Ex carne excrescente intra œsophagi partem superiorem;
        2. E tumore extrà circa asperam arteriam progenito.
  3. Utroque, Angustia & usu aucto, ut dolor inflammatorius
     - Pectoris.
     - Costæ.
     - Locorum circa claviculas.
     - Faucium.
     - Dorsi.
     - Hypochondriorum.
- Causa Difficilis respirationis Parva, & Densa est dolor thoracis
  - Inflammatorius
    - 1. Pectoralis.
      - Pleuriticus
        - Externus
          - Descendens.
          - Ascendens.
        - Internus ad interiorem membranam attinens
          - Ascendens:
          - Descendens.
      - Peripneumonicus ex
        1. Inflammatione
           1. Vera systrophica, phymate pulmonis.
           2. Pernicioſa.
           3. Pulmonum
              - Ulceri
              - Vasi fracto

              Succedente.
        2. Diverso positu, pulmonis inflammati vel
           - Alterius
           - Utriusque

           secundum
           - Sui partē
             - Supernam:
             - Infernam.
             - Mediam.
           - Se totius.
        3. Cohærentia, cum pulmo in latus incumbit, ut costis adhæresçat.
        4. Metaptosi dolorifica in empyema, cujus triplex status, puris
           1. Fientis.
           2. Facti.
           3. E vomica erumpentis;
    - 2. Lateralis vel
      - 1. Genericus, vel
        1. Hypochondriacus.
        2. Peripneumonicus.
        3. Costalis.
      - 2. Specificus, vel à
        1. Specie doloris
           - Pungitivus per se, ex
             - Idea partis.
             - Inflammationis natura.
           - Gravativus per accidens, desinente inflammatione in rigoriferum empyema.
        2. Eo, quod ut plurimum se habet
           - Continens, Continuus.
           - Non continens.
        3. Motu, alius
           - Fugax.
           - Stabilis sine metaptosi
             - Ascendens.
             - Descencens.

           Nec continuus, alius
           - Benignus à flatu:
           - Malignus à
             1. Maligna inflammatione.
             2. Vapore acri.
        4. Quiete, cum materia nec
           - Effertur.
           - Transfertur.
        5. Positu, alius
           1. Internus.
           2. Externus.
           3. Commixtus ex interno & externo; Dorsalis.
        6. Magnitudine. ¶ vel
           - Ingravescens in morbi
             - Principio.
             - Augmento.
           - Mitescens utroque tempore.
        7. Anacatharsi vel per
           1. Sputum
              - Bonum, quod dolorem sedat.
              - Malum
                1. Sua natura.
                2. Ob novum affluxum:
           2. Diarrhæam. *Alvum pleuriticis molleſcere bonum est. Hipp. in Coacis de pleur. tex. 8.*
           3. Vias urinæ.
           4. Spasma, cum materia intrò ad extra truditur.

3. Jugularis ab
- 1. Affectu fit vel à
  - 1. Flatu
    - Per eſſentiam pronato,
    - Aliunde translato.
  - 2. Tumore
    - Inflammatorio,
    - Scirrhoſo.
  - 3. Plenitudine ad vires, quod eſt vel
    - Cum tumore inflammatorio in pleuritide,
    - Sine tumore.
- 2. Loco affecto, vel à
  - Pleura.
  - Pulmone.
  - Hepate.
  - Liene.
- 3. Forma Doloris qui eſt extenſivus aut
  - Cum gravitate, ſanguine circa eam partem redundante.
  - Sine gravitate eſſentiali, ob ſolam participationem affectus, tenſionem nimirum affecto ſcilicet
    - Hepate.
    - Liene.

4. Cervicis
- 1. Accidentalis, laborantibus partibus cervicis quæ nec ſunt thoracis, nec gutturis partes, ſed ſolius, vel
  - Cervicis.
  - Capitis.
- 2. Eſſentialis è
  - 1. Catarrho ſuffocativo affatim à capite in guttur irruente.
  - 2. Faucium inflammatione ſecundum muſculos vel
    - Internos.
    - Externos.
  - 3. Muſculis circa fauces extrinſecùs inflammatis
    - Hyoidis.
    - Linguæ.
  - 4. Gutturis partibus affectis
    - Internis.
    - Externis.

    } Propriis ſcilicet laryngis muſculis.
  - 5. Vertebrarum Cervicis luxatione, ubi
    - Luxatur vel
      - Secunda.
      - Tertia.
      - Septima.
    - Cauſa Duplex
      - Externa
        - Ictus.
        - Caſus.
      - Interna
        - Tumor
          - Partium ſecundùm naturã.
          - Phyma.
        - Fluxus rheumaticus.
        - Inflammatio
          - Antecedens.
          - Subſequens à cauſa externa.
  - 6. Angina
    - 1. Paralytica.
    - 2. Phrenitica.
    - 3. Convulſoria.
    - 4. Maligna, malignis febribus familiaris, quæ fit vel à pravo
      - 1. Ulcere
        - Gutturis
        - Gulæ
      - 2. Phlogoſi circa ulcus ſæpè circa columellam.

5. Diaphagmatis vel
- 1. Accidentalis, ob vel
  - 1. Revulſum ilium, & compreſſum per condolentiam diaphragma.
  - 2. Avulſionem ſepti ſymptomaticam à cerebro.
  - 3. Succingentis membranæ coſtas tenſionem.
- 2. Eſſentialis, quando inflammatio fit in diaphagmate vel ex
  - 1. Sanguinis affluxu.
  - 2. Paremptoſi per venas & arterias ex variis partibus.

6. Hypochondriorum, ratione
- 1. Partium
  - 1. Continentium
    - 1. Abdominis muſculorum.
    - 2. Peritonæi.
    - 3. Pelliculæ, ſeu jecoris ſuſpenſorii.
  - 2. Contentarum, viſcerum ſcilicet hinc inflammatio triplex ſecũdum diviſionem viſcerum triplicem
    - 1. Hypochondriaca ubi
      - Hepar ſecundum gibbam
      - Diaphragma
      - Ventriculus ſecundum os & œſophagum
      - Lien ſecundum ſui caput
    - 2. Epigaſtrica ubi
      - Coli partes Superiores
      - Jejunum inteſtinum
      - Pancreas.
      - Meſenterium.
    - 3. Hypogaſtrica, ſeu alvina ubi
      - Inteſtinum Ile
      - Veſica
      - Colon

    } Inflammantur.
- 2. Tactus, recedentibus hypochondriis à mollitie aut
  - 1. Simpliciter per vel
    - Duriciem, ſcirrhum ſcilicet.
    - Duritatem inflammationi propriam.
  - 2. Secundum Quid per
    - Submollitiem.
    - Diſtenſionem.

3. Sym-

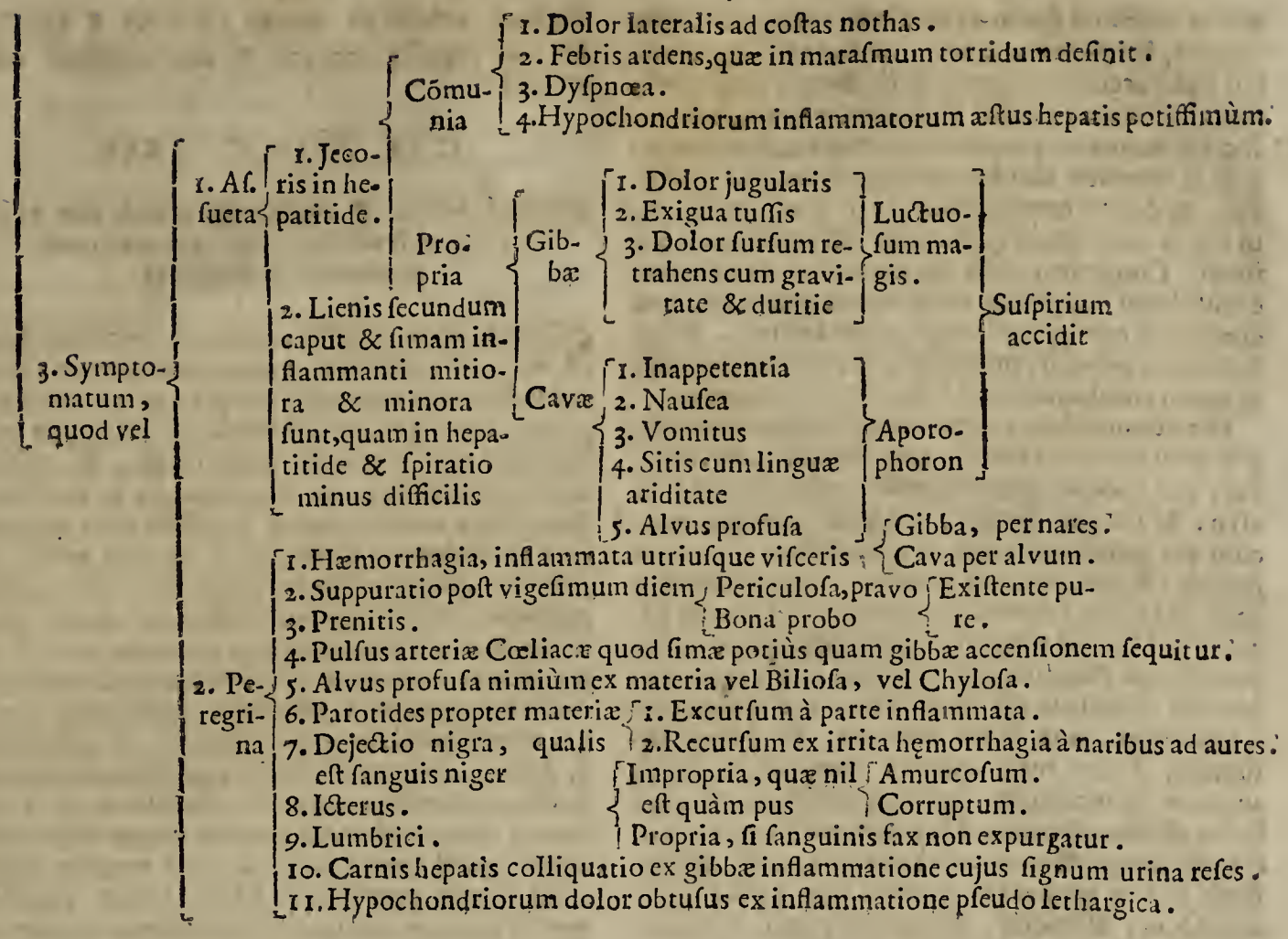

CAPUT XXIV.

De cauſis parvæ & denſæ reſpirationis ex Thoracis Anguſtia, & primùm de compreſſione diaphragmatis.

CUm duplicem parvæ, denſęque reſpirationis cauſam eſſe dixerimus dolorem nempe & anguſtiã: & de dolore non perfunctoriè hucuſque ſermo ſit inſtitutus, remanet modò, ut de altera ejus cauſa diſcurſus inſtituatur, qui erit de thoracis anguſtiis. Anguſtiæ enim, ſeu coarctationes dictę duplici ſunt claſſe diſtinctæ; aliæ namque ad pulmones, intermediaſque ipſorum regiones, aliæ ad ipſummet ſpectant thoracem, ejuſque partes. Quam diſtinctionem in methodo propoſuimus *lib.3.c.5.*ex 1. *de dyſp. c.* 11. Priores anguſtiæ non parvę, denſęque ſpirationis ſunt cauſæ, ſi reſpiratio non ſpiritus, ſed thoracis reſpectu uſurpetur, cujus dilatationis magnitudinẽ minimè impediunt; propterea non ad præſentem, ſed futuram attinent partem, quæ erit de magna, & denſa. Poſteriores verò non ſoliùs ſpiritus, ſed maximè thoracis reſpectu parvæ, ac denſæ reſpirationis cauſæ ſunt, & hujuſmodi ad præſentem attinent tractatum. De thoracis ergò anguſtiis agendum. Et primò quidem ſcire eſt neceſſe, hujuſmodi anguſtiam vel ad *totum thoracem*, vel *ipſius partes* ſpectare. Thorax totus eſt, qui duodecim coſtis coaleſcit, & cum totidem ipſius rhacheos vertebris coarticulatur. Thoracis partes præcipuæ ſunt *guttur*, *& ſeptum:* hoc ſanè quo tanquam præcipuo motus agente, movetur; eo autem quo coarctato ex neceſſitate ejus dilatatio impeditur, ut *lib.* 3. *c.* 5. ad Galeni mentem aperuimus. Cæterum anguſtia, quæ per ſe ad guttur ſpectat, *obſtructio* eſt. Quæ ad ſeptum, *compreſſio*; Quæ ad ipſum thoracem *coaleſcentia*, *& compreſſio*: tatione quidem pulmonum eſt coaleſcentia, ratione ſui compreſſio. Quamobrem de his omnibus agendum à diaphragmatis compreſſione exordio acepto. De qua etiamſi capite quarto hujus partis multa per tranſennam dixerimus, tæmen quia eo in loco de hac anguſtia in ordine ad dolorem ſermo eſt habitus, ideò in præſentiarum enucleatiùs de eadem, ſpectata ſimplici ejus natura, ac ſpecimine. Partes quæ ſeptum coarctant Galenus 1. *de dyſp.c.* 11. ſufficienter enumeravit, quas inſufficienter 2. *de dyſp.* 7. propoſuerat, nimirum *ventrem*, *hepar*, *ſplenem*, *colon*, *partes his conjunctas*, *uterum prægnantem*, *abdominis cavitatem aqua oppletam*, *& ventrem prominentem*. Pro ventre prominente, ut hinc ordiamur, aqualiculũ intelligit nimia ſtatuminatũ pinguedine, & propendulum, quippe qui adipea ſua mole ſuperiores comprimat partes, ut *dyſpnœam* pariat; nonnulli enim obæſi, niſi admodum difficulter, præ nimia aqualiculi pinguitudine localiter ſe movere nequeũt, In hydrope etiam difficilis ſit ſpiratio ex aqua ſtagnãte abdominis ſpatio contenta compreſſione paulatim, & ſucceſſivè aſcendente. Uterus & ipſe prægnans augeſcente fœtu thoracem premit, quam inteſtina circunquaque; uteri incremento ſurſum impelluntur ex hypogaſtrio in epigaſtrium, inde ventriculus, & ſeptum à ventriculo coarctatur. Verùm in aborſura muliere *ſuſpirium fit anxiferum*, cum deliquio, potiſſimùm à cibo, cui *uberum colliquatio* ſuccedit; ut Hippocrates docuit de Mulierum morbis Coacarum tex. 7. qui habet. *Quæ cum ſuſpirio foras effertur ſpiratio, & unà immeritò eſt colliquatio, gravidis aborſionem denunciant*. Corrumpitur enim fœtus, ilicò ceſſante ejus motu, & fœtus vel paulò poſt defunctus, vel poſt aliquot dies, excluditur, quale infortunium Uxori meæ ſuſpirioſæ redditæ ſæpiùs accidit. Colon quoq; qua parte ventriculi fundo innatat, difficilem affert ſpiritum, coarctato diaphragmate. Coarctatur autem bifariam; primò quidem, fit tumore, vel flatu, vel crudo humore, vel ſcybali præter modum Colon turgeat, ſurſum pellendo ſeptum opprimit. Premit verò etiam alio modo deorſum trahendo, cum colon aſcendens, laxatis omenti vinculis, quibus ventriculi fundo alligatur, ad infernas deſcendit partes, ſecum enim hæderacea ſequela ventriculum trahit, & cum eo diaphragma, & ſequitur difficilis ſpiratio: deſcendit verò nonnunquam colon aſcendens ad hypogaſtricam regionem, & aliquando qua teres eſt parte, ſiniſtra ſcilicet, ad ſcrotum decumbit, globoſo ejus principio à ſua dexteri ilii originaria ſede dimoto, ut ſæpiùs in Cadaveribus obſervare licuit. Enimverò *pro partibus his conjunctis* omentum, pancreas, & meſenterium intellexit. Omentum ſanè pinguitudinoſum nimis in lænum hypochondrion ita aliquando retrahitur, ut ipſum ſeptum contingat, & premat. Aliquando ad pubem uſque deſcendit; cui præter naturam coaleſcit, cum ea pars libera eſſe debeat, hinc ſuperioribus ad inferiora quoquo pacto tractis difficilis aliqualiter reſpiratio efficitur. Omentum quoque aqua oppletum in hypochondriacis difficulter ſpirantibus redditur, etiamſi nunquam id cernere potuerim. Quòd ſi aqua in ipſum violento impetu irruat, id laceratur, inflammatur, & æger pneumatodes moritur. Sed pancreas, & meſenterium non infimum inter eas partes habent locum, quæ difficilem pariunt reſpirationem. Nonnullis enim nonnunquam *meſenterium* in glandoſum ita elevatur tumorem, ut mul-

Thorax totus quis.

Partes thoracis præcipuæ.

Partes quod ſeptũ coarctant variæ.

Venter prominens.

Abdominis cavitas aqua oppleta.

Uterus prægnans.

Colon.

Omentum

Meſenterium.

torum annorum ſpatio ægrè ſpirent, vixque incedere valeant, & reſidere cogantur, ut Bononiæ ſuperioribus annis accidit cuidam D. Julio Berniæ Mercatori, cujus hiſtoriam recenſui in Anatome ad ſcholium de loc. aff. ſecundum pinguedinem. *Pancreas* quoque ſæpiùs in tumorem abit ferè cartilagineum, qui & albedine, & duricie cartilaginem; ac os quaſi æmulatur, ut vix in cadaveribus quibuſdam novacula ſcindi potuerit. Congeritur verò hic tumor non in unò pancreatis loco; aliquando enim dextera ejus parte, qua duodenum cum pyloro cingit, cholidochum, & vas ſplenicum inſinuat, induratur, & tumet admodum, ut manu, oculoque etiam tangatur, & videatur.

Pancreas tumens.

Hinc coangustato pyloro; ventriculique fundo, neque cibus contineri poreſt, nec retentus rectè diſtribui; vaſe quoque ſplenico preſſo, nigra excretio & alvo, & vomitu apparet, refluente ſanguinis fæce cùm per gaſtricam venam in ventriculum, tum per portam, & meſariacas in inteſtina, quemadmodum anno 1626. filio Illuſtriſſimi Marchionis Canoſſę Veronenſis Mantuæ contigit; quem defunctum in Eccleſia Sancti Franciſci aperire curavi, ut eorum ſententiam abſurdam eſſe declararem; qui acriter tueri voluerunt, non ipſum pancreas, ſed Hepar intumiſſe, errare enim maximè contingit ob ipſius anatome ignorantiam tùm circa ſubſiſtentiam, tùm ipſius affectus eſſentiam. Huic quoque Puero ob cholidochi compreſſionem refluxit fel in totum, & ictericus eodem tempore eſt redditus cum urinis fuſcis admodum, & croceis. Aliquoties tumor hic cartilagineus inferiore pancreatis parte creſcit, quæ meſenterio eſt finitima, ut viſum eſt in Nobili Matrona Hiſpana anno 1627. in Carmelitana Eccleſia exenterata; & hoc ſitu lateſcit, maximè abdomine pinguidinoſo exiſtente, ut nec tactu, nec viſu dignoſcatur. Siniſtra quoque parte lienem verſus excreſcit, ut in Mulierecula, quam pro publica anatome adminiſtravimus eodem anno, & Nationi Germanicæ, Gallicæ, & Italicæ demonſtravimus. Tumet denique pancreas ſui media, ac ſuprema illa regione, qua ventriculo, ceu pulvinar, ſubſternitur, hic maximè ventriculus, & à ventriculo ſeptum tranverſum comprimitur, coarctaturque ægrique vix de loco in locum ſe movere queunt, & noctu fiunt orthopnoici: ab anguſtia verò ſublevari quoquo pacto videntur poſt cibum ingeſtum, ideò & à ventriculi inanitione maximè læduntur; diſtento enim ventriculo à cibo viſcus tumens deorſum pellitur, & æger tumoris depreſſione juvatur; eodem inanito, iterum à tumore premitur, & æger rurſus cruciatur. Cordatis verò medicis hoc ratum eſſe cupio, duriciem hanc humanis corporibus familiarem admodum eſſe, omneſque confirmatos hypochondriacos fere diſtinere, quamque Medicorum Vulgus meſaraicarum obſtructionem appellitat, obturationem & conſtipationem eſſe à cartilagineo hoc tumore os ipſum æmulante. Superſunt viſcera reliqua; Hepar quidem multipliciter ſeptum infeſtat. Primò cum ejus gibba fit ſcirrhoſa. Secundò cùm circa ejus frænum ſine fræno copioſus adeps luxuriatur, qualem tumorem adipeum Mantuanis, utpotè craſſitudine eduliorum utentibus familiarem eſſe obſervavi. Tertiò cum vera obſtructione tentatur, quam *dyſpn.* ſpeciem rectè Capivaccеus *cap.* proprio de hepatis obſtructione deſcripſit. Quartò cum jecoris gibba membraneo nexu à toto genere præternaturam, aut cum ſepto; aut cum circumtenſis coſtis coaleſcit; aut cum peritonæo, & muſculis abdominis plurimis telis membraneis copulatur: his enim ita aliquando connaſcitur, maximè cum ſcirrhoſum redditur albicans, & cum hydatides circa ejus tunicam formantur, ut ſub recto muſculo ob talem coalitùm palpabilis ejus durities ſentiatur; Lien & ipſe ſi ſuo intumeat capite, & induteſcat, vel ſepto validè coaleſcat, difficilem, minus, tamen, patit reſpirationem. Sed pro ventre Galenus ventriculum hoc loco intelligit; quem alibi ſumpſit pro aqualiculo, ut cum difficilem ſpirationem ex *prominenti ventre* fieri ſtatuit. Ventriculus ergò & tumore, & pliroſi reſpirationem angit; tumore quidem frigido intùs, vel extra producto; pliroſi verò, cum intempeſtivè repletur, ut ſeptum comprimatur; ex ipſa enim quomodo, & qualis ſequatur *dyſpnœa*, ſpirituſque offendens, dictum eſt abundè *lib. 2. cap.* 8. Hæc de ſimplici anguſtia thoracis ex diaphragmatis compreſſione.

Quare diſtinto ventriculo ægri ab anguſtia ſublevantur in tumente pancreate.

Hepar ſecundum plures ſui partes.

Lien.

Venter ſive ventriculus.

CAPUT XXV.

De cauſis parvæ, & denſæ reſpirationis tùm ex gutturis obſtructione, tum ex thoracis cum pulmonibus coaleſcentia.

SEcunda verò anguſtia, quæ ad guttur per ſe attinet, eſt obſtructio, quæ anginæ ſpeciem a catarrho ſuffocativo producit, de qua *cap.* 16. præſentis partis. Huc quoque referenda eſt ea aſperæ arteriæ obſtructio à materia lenta craſſa, & viſcida, aut à capite defluxa, ut in orthopnœa ut plurimùm catarrhoica accidit, aut ex proximis locis derivata, de qua Galenus 4. de loc. aff. 7. in hæc verba. *Ac ſimiliter quoque reſpirare ſolent ii, quibus aſperæ pulmonum arteriæ plurima defluxione oppletæ ſunt*, à capite nimirum, *aut ubi ex proximis locis in ipſas aliquid derivatum eſt*. Pro proximis autem locis Galenus gulam & pulmones potiſſimùm intelligit, cum frigida laborant intemperie, ut ipſæ docuit 3. Aph. 26. Ad guttur quoque, aſperamque arteriam ſpectat compreſſio, cum vel intrinſecus ab excreſcentia carnea œſophagi tracheæ membrana comprimitur (quod tamen rarò fit; ſolet namque hujuſmodi carnea conſtipatio ſolam lædere deglutionem:) vel cum extrinſecùs incumbente tumore trachea opprimitur, ut de gallico gummate obſervatum eſt de dolore cum ſimplici anguſtia. Verum enimverò anguſtia, quæ ad ipſum refertur thoracem duplex eſt, coaleſcentia, & coanguſtatio. Coaleſcentia eſt thoracis cum pulmonibus, cum ſcilicet pulmones coſtis conglutinantur; ita enim humano pectori familiaris eſt iſte coalitus, ut plura inveniantur cum pulmonum adhæſu ad coſtas. Non ſola verò coaleſcentia illa eſt cenſenda, quæ ex ulcere, ſed etiam quæ eſt ex nexu membraneo. Quæ eſt duplex; alia eſt inflammationis ſoboles, & de hac de dolore peripneumonico actum eſt, alia longo temporis ſpatio inflammationem præcellit, quippe quæ paulatina congeſtione generetur, & hæc vix reſpirationem lædere ſolet; cum ſola eſt & ſimplex; plures enim ipſe cognovi, qui ſine *dyſpnœa* objerũt, quorum pulmones inſigni coalitu coſtis adhæreſcebant membranis quibuſdam ceu pluribus talis annexi. Mirum eſt tamen hoc maximum, quia rei conſentaneum eſſe videtur, ut ad liberam, & ſolutam reſpirationem pulmo liber, ſuiſque a lis explicatus exiſtat; nihilominus me mea docuit praxis, pulmonem membraneo nexu coſtis conjunctũ non alio accedente affectu, ad liberam ſpirationem ſufficienter à thorace dilatari, & conſtringi. Quòd ſi coagmentato pulmoni temporis ſucceſſu aut duricies, aut inflammatio accedat, ut facilè accedit, tunc maximè reſpiratio læditur. Adhæreſcit pulmo modò coſtis ſuperioribus, modo lateralibus, modò ipſi dorſo: nonnunquam ſterno, aliquando capſulæ cordis, vel ſepto tranſverſo; ut propterea hujuſmodi coaliens ſemper varius inveniatur. Et quemadmodum ſuperiùs indicavi non immediatè, ſed intermediis quibuſdam membranulis, ceu telis, quas fortaſſe Galenus pro *corpuſculis* uſurpavit, prædictis partibus ſuperna, ut inferna ſui ala pulmo fortitet alligatur, iſque modo dexter, modò ſiniſter, modò uterque. Qualis portò eſt naptæ folliculus ex materia veluti ſolida genitus, tali quoque eſt membranularum iſtarum ſubſtantia, & membranacea, qua de re examinabis ſcholium de membranis à toto genere præternaturam in anatome de Chitonologia. Veruntamen ut cadaverum exercitiis, quæ dicta ſunt, ſtabiliamus, placet nonnulla exempla nominatim referre. Et primò quidem, quæ in Sereniſſimi Ducis Ferdinandi cadavere inventa fuerint; huic enim ad extremam maciem, ſeu potiùs marcorem redacto, præter alia, pulmo dexter ſuperioribus coaluerat coſtis cum ipſius alæ inferioris notabili phlogoſi, à qua perpetua illa ſitis, & linguæ ariditas orta eſt cum ulceribus ea otis parte, quæ pulmoni affecto reſpondebat, aderat & pulmone alligato, inflammatoque puris copioſi, & virulenti abſceſſus, qui (ſi diutiùs vixiſſet)

Obſtructio alperæ arteriæ a materia lenta, craſſa & viſcida.

Compreſſio gutturis ab excreſcentia carnea œſophagi interius, a tumore exterius.

Coaleſcentia ex nexu membraneo duplex.

Membranularum pulmonem coſtis colligantium materia eadem eſt, quæ folliculi naptæ.

Exemplo pro annexu pulmonum.

set) in ulcus degenerasset, respiravit cum difficultate. Anno autem 1628. Sereniſſimi Vincentii Fratris jussu, febre quadam grassante, octo cadavera aperuimus, quibus hæc ipsa pulmonum coalescentia fuit reperta. Muliercula in Sanctæ Agnetis Ecclesia exenterata pulmonem dexterum totum costis staluminatum cum inflammatione observavimus hæc difficili spiratione; qualis in peripneumonia fieri solet, respiraverat. In Viro in Sancto Dominico aperto, præter hepar colo annexum, & materiam illam polypodem cordis auriculam dexteram, ventriculos, & vasa opplentem, de qua fusiùs suo loco, reperta est loturæ carnis instar aqua in sinixtra thoracis parte, & pulmo dexter sine alia labe cordis capsulæ simpliciter adnatus: hic fere nusquam, quod mirum est tamen, propter hydropem, difficilis fuit spirans, post chronicam febrem acutis symptomatis correptus brevi interiit. In Uxore Malatesta pulmo siniſter leviter cordis capsulæ, & septo transverso citrà alium affectum adhærebat, ideò nec sana difficulter spiravit, nisi cum extemplò ægra facta ventriculi inflammatione detenta est, qua brevi noctis unius cursu intetiit. In Virginum Sanctæ Charitatis altera, quæ natu minor, pulmo dexter costis violenter erat connexus, ubi & vesiculæ ad pleuram erant, quæ sectæ virulentiam quandam emittebant, aderat & cum cordis capsula coalitus insignis. Pulmo quoque siniſter costis, non tam forti tamen nexu, cohærebat. (Huic quoque, quod obiter adnotare volui, mira affuit venæ coronariæ ramificatio, ad superiorem scilicet, siniſtramque pericardii partem.) Hæc ascensu scalarum parva, & densa respiratione secundùm totum thoracem respiravit, sæpiusque cubans residebat, tandem acuta febre vitam cum morte commutavit. Sed in natu grandiori siniſter pulmo costis valdè incumbebat, qui & scirrhosus erat admodum, præsertim versus costas spurias. Hæc & ipsa celeri, parvaque respiratione anxia & implacida vixerat cum dolore ad dorsum, & cordis palpitatione, nec non erecto thorace respiraverat cum difficili cubatione in latus siniſtrum. In Nonagenario viro Dominico Romano dexter pulmo costis erat cõglutinatus, eaque parte pulmonis ejusdem hydrops est inventus. Siniſter non sanè costis, sed cordis arculæ adhærebat. Huic quoque duo mirabilia inerant fortassis nunquam ampliùs observata; quorum alterum fuit insignis pericardii cum corde ipso coalitus, ut vix separari potuerit. Alterum majori admiratione dignum fuerunt cordis valvulę omnes osseę redditæ, de quibus alibi fusiùs. Hic homo ante morbi acuti invasionem difficulter, potissimum in scalarum ascensu, respirabat, super utrumque tamen decumbebat latus, dexterum potissimùm. Objit supinus cubans febre maligna pesticulari quarta die, contegebatur toto siniſtro, calebat latere dextero. In Egeno in Ecclesia Sancti Sylvestri, pulmo dexter, reliquis sanus omninò existens, insigni coalitu membraneo superioribus costis ad claviculam usque alligabatur, siniſtro libero omninò existente; sine difficili spiratione ex latitante hepatis cava ad bilis vesiculam maligna phlogosi, interiit post febrem pacatam. Mattæ puerulo, de quo ob admirabilem illius casum sępe mentio est habita, pulmo lævus superiori ala spinæ admodum coaluerat, & ferè concalluerat, ipse tamen nunquam anhelaverat, nisi cum postremis diebus inflammatio eidem pulmoni accessit. Casus hos proponere volui, ut demonstrarem, pulmonum cum costi coalescentiam hanc membraneam respirationem sensibiter non lædere, nisi cum aliquo majori affectu pulmones laborant, sive is sit chronicus, sive acutus, qui ut plurimum est inflammatio subsequens, & aliquando præcellens.

Coalescentia pulmonum cum costis simplex respirationem vix lędit.

CAPUT XXVI.

De causis parvæ & densæ respirationis ex thoracis angustia ob distorsionem, seu vertebrarum Dorsi luxationem.

Distorsio dorsi.

ULtimo loco examinanda est thoracis angustia ob rhacheos distorsionem, quam Hippocrates ita nuncupavit in Coacis de Dorso tex. 7. & Galenus 2. *de dyssp.* 7. dum habet, *& quibus spina dor-*

si est distorta. Distorsionem Duretus, *perversionem* commentatur, hoc est figuræ naturaliter dispositæ mutationem, quæ naturalem rhacheos situm in longum exporrectum pervertit. Gibbositatem quidam vocant, qui tamen decipiuntur; est enim gibbositas quędam distorsionis species, non genus tamen, ideò non quævis distorsio est gibbositas, quia non omnis distorsio est gibbera, ut infra patebit. Distorsio igitur est genus ad omnem ejus speciem. Verùm enimverò ad qualem angustiæ speciem thoracis angustia sit reducenda, primo loco inquirendum esse videtur. Pro qua re sciendum, *thoracis angustiam, & spinæ distorsionem* differre ut causam, effectumque; è spinæ enim distorsione thoracis angustia provenit. Quæ est duplex *totius thoracis, & unius tantùm partis*, dextera, vel siniſtræ. Totus thorax angustatur si una, & plures dorsi vertebræ, aut in gibbum, seu in posteriorem partem, aut in anteriorem, seu in concavum, æqualiter distorqueantur. Pars verò thoracis angustatur, si ex una tantùm parte, hoc est in obliquum inæqualiter vertebra pervertatur. Totius thoracis angustiam ex æquali in posteriorem partem distorsione Galenus proponit primo *de dyspn. c.* 11. his. *Sæpè vero & ipsum totum thoracem angustiorem hujusmodi affectiones reddidere:* quam totalem angustiam elegantissimè ab Hippocrate 3. de articulis 7. descriptam perpendit 3. *de dyspn.* 7. eo enim loco Hippocrates docuit ex æquali spinæ in posteriora distorsione pectus in anteriora acutum reddi, & collum pariter in anteriora, non prono tamen capite, luxari. Quòd si vertebræ æqualiter introcedant, oppositio modo thorax angustatur, non tamen in acutum, sed in latum, hoc est, non in posteriorem, sed in anteriorem. Hujus tamen thoracis angustiæ in latum non meminit Hippocrates, sed soliùs prioris, quæ in acutum, quoniam hæc ferè semper, illa rarò accidit, eam tamen Galenus primo *de dyspnœa cap.* 11. etiam proposuit. Eadem prorsus ratione thoracis pars in acutum angustatur dextera, vel siniſtra, prout in dexteram, vel siniſtram vertebræ in transversum distorquentur. Cæterùm quocunque modo thorax vertebratum in posteriora perversione angustetur, dico, ejus angustiam ad *subsidentiam* formæ fore referendam spina namque hoc modò distorta invicem sibi costæ appropinquant & in acutum coangustantur. A qua thoracis subsidentia ad pulmones asperaque ipsorum arterias compressio oritur; ut propterea difficilis spiratio immediatè à compressione pulmonum pendeat, hæc verò à thoracis subsidentia vel totali, vel partialis. Duretus loco citato spinę distorsionem in binas distinguit species, *inflexionem, & luxationem*, hanc quidem, ut à causa externa, eam verò ut à causa interna procedit. Galenus tamen cum Hippocrate quamcunque spinæ distorsionem à quacunque causa luxationem appellat; est enim inflexio luxatio, & quamquam causa, non tamen forma differunt. Porrò ut cervicis luxationem cum Galeno triplicem esse rebamur in *concavum*, in *orbem*, & in *transversum:* ita triplicem dorsi luxationem esse aimus, in *anteriorem, posteriorem*, & in *obliquum*, ut primo *de dyspn.* 11. Galenus aperuit; quæ enim in anteriorem partem est in concavum. quæ in posteriorem in gibbum, quæ in obliquum in transversum. Solum luxationis lubricitate differunt; ut enim promptior est in anteriora cervicis luxatio; difficilior in posteriora ob ejus vertebrarum conformationem; quippe & corpora depressa, & depressas spinas in anteriora habeat proclives: ita secùs dorsi luxatio difficilior in lordosin, facilior est in gibbum, ob ipsius vertebrarum tùm corpora protuberantia, tùm spinas elevatas. Differunt & in luxationis obliquitate respectu symptomatum; non enim vertebræ dorsi luxatio obliqua, ut cervicis paralysin, & anginam producit ob rationem suo loco adductam, sed solam spirationem difficilem. Sequuntur causæ, quas, præter externam, in Galenica praxi observo esse quatuor, *contentionem systrophicam*, hoc est inflammationem musculorum dorsi, *paralysim, rheuma, & tuberculum*. Quinta à causa externa est *luxatio*. Musculorum dorsi, & cervicis inflammationem Hippocrates in Coac. de Dorso tex. 7. proponit, quam hæmorrhagiam curare, sicut lumborum varices, & dysenteriam, scripsit his verbis.

Thoracis angustia à distorsione spinæ duplex.

Angustia in latum & acutum.

Luxatio dorsi triplex.

Causæ luxationis spinæ.

Distortionem rhachis cum difficultate spirandi sanguis *proruptus exolvit*. Ex inflammatione enim musculo-
Inflammatio musculorum dorsi. rum dorsi, & cervicis in anteriorem partem luxatio fit in excavationem, quando musculi dorsi utrinque æquè inflammantur. Fit verò in obliquum cùm musculi ex una tantum parte inflammantur, *spinati* potissimum, & *transversi*; ex ea enim parte introcedit vertebræ pars, opposita in gibbum distorta. Ex paralysi quoque eorundem musculorum fieri aliquando solet eadem luxatio in transversum ob musculo-
Paralysis. rum antagonistarum contractionem. Quemadmodum enim oris tortura ex unius oris lateris paralysi fit oppositorum musculorum contractione; ita resolutis ex una dorsi parte musculis, violenta oppositorum contractione obliqua spinę distorsio fieri potest, quam
Rheuma. tamen hactenùs videre non licuit. Sed frequentior est, quæ ex rheumate, pituitoso enim humore oppletis ligamentis dorsi vertebras nectentibus inæqualis in obliquum extra luxatio fit, quemadmodum eodem humore spatularibus musculis imbutis ejusdem spatuli gibbera elevatio fieri solet, quæ sine spinæ distorsione respiratione edere non solet. Ita aliquando accidit costas aliquas, potissimùm anteriore thoracis parte, qua in cartilagines abeunt incurvari; sed nec hujusmodi curvatura *dyspnœam* parit, nisi ex accidenti, hoc est nisi ex alterius affectus connexu, ut infrà aperiam. Ultimò perpendenda est illa causa, quæ ex tuberculo.
Tuberculum crudũ, & durum, vel pulmonum vel thoracis. Est verò tuberculum quod crudum, & durum, quod sanè quatenùs gibbositatis causa, aut ad pulmonem, aut ad ipsum spectat thoracem. Etenim pulmonis tuberculum, vel asperatum arteriarum genus ad superiorem anteriorem pulmonum regionem, vel thoracem, vel dorsum ad posteriorem & inferiorem coarctat partem. Priori modo parvæ, densæque spirationis ex parte solius aeris, non thoracis est causa, & de hoc suo loco. Posteriori positu etiam ratione thoracis nedum aeris parvam, densaque respirationem efficit. Tu-
Pulmonis. berculum primum Gal. proposuit primo *de dysp. c.* 11. scribens. *Similiter autem & si aliquid circa ipsum induretur, aut tuberculum nascatur premens, & coarctans ipsum asperarum arteriarum genus.* Tuberculum aliud in posteriora ex mente Hippocratis tertio *de dys. c.* 8. descripsit; Hippoctates namque post gibbositatis figuram affabrè delineatam ejus causam subjungẽs inquit, *tuberculo siquæ ut plurimum tales circa pulmones sunt ex duris tuberculis, & crudis. Etenim occasio luxationis in posteriorem partem, & distensio plurimis ob ejusmodi collectiones fiunt, quibus sanè vicini nervi communicant*. Galenus verò illud *circa pulmonem* in pulmone esse subjungit, postica nimirum parte, qua dorsum mutuo contangit tactu, habet enim. *In hoc toto sermone luxationem in posteriorem partem ob tuberculain pulmone cruda, & dura fieri dicit*: ut ideò unum tuberculum ad hanc pulmonis partem spectans solius luxationis in posteriorem partem sit causa. Solet verò hæc pars pulmonis tuberculosa dorso cohęrere, ut major etiam fiat *dyspn.* quemadmodum gibbo cuidam Rhedario aulico nunc, meo judicio contingit, qui decumbens non tantùm residere, sed etiam erectus noctu ambulare, die verò ambulans quiescere, & sedere cogitur, alioqui suffocaretur, cum dolore ad dorsum ea in parte, cui mea sanè sententia, compressio ex uberculo respondet: & cum stertore ob nimiam angustiam, spiritu ad cartilaginea corpora collisо. Enimverò præter hoc pulmonum tuberculum, quod luxationis in posteriorem partem tantùm est
Thoracis. causa, est & aliud ad ipsum attinens thoracem, quod diverso sui situ non solùm in posteriorem, sed etiam in anteriorem, & in obliquum luxationis est causa; si enim tuberculum hoc ad interiorem thoracis regionem, in quam dilatatus pulmo extenditur, attineat, luxatio fit in posteriora, ut de pulmonis tuberculo supra quoque dictum est. Si verò non ad internam, sed externam thoracis oram pertingat, luxatio fit vel in anteriora, seu in lordosin, vel in obliquum, ut de cervicis phymate suo loco docuimus; non enim ex interiori tuberculo fieri potest, ut dorsi spina in anteriorem partem, utpote interiorem, pervertatur. Hæc tuberculorum genera situ diversa Galenus his verbis est complexus primo *de dyspn.* 11. *Juxta eundem autem modum etiamsi in thorace tale constiterit tuberculum, propter quod sanè sæpè tùm in posteriorem partem, tùm in anteriorem luxantur ea, quæ circa spinam sunt, immò & in obliquum torquentur, parvus & densus & velox fit spiritus, occupante nimirum tumore præternaturam pulmonis regionem, in quam dilatatus pulmo extenditur*. Occupante namque tumore unam solam thoracis regionem dexteram, vel sinistram, luxatio in obliquum sequitur: sicut tumore utramque internam thoracis regionem occupante, in posteriora simpliciter spina distorquetur. Et similiter, occupante unam solam externam dorsi regionem eodem tubere, in obliquum vertebra luxatur; utramq; verò, in anteriora. In obliqua enim spinæ luxatione conveniunt unius lateris ambo tubercula, internum, & externum; in distorsione autem ad posteriorem, anterioremque partem, omninò differunt internum, & externum tuberculum. Sed præterea observandum, affectiones hujusmodi, aut nativas, aut adventitias esse, ut Galeno placuit primo *de dysp. cap.* 11. in hunc modũm scribenti. *Sapiùs verò & ipsum totum thoracem angustiorem hujusmodi affectiones reddiderunt, sic aut statim dum in utero adhuc sunt fœtus, accidant, aut etiam postea obveniant*. Ulteriùs notandum, hæc tubercula luxationem eatenus efficere, quatenùs *ipsis vicini nervi communicant*, hoc est, quatenùs ligamenta hisce extenduntur tuberibus; pro nervis enim ligamenta sumpsit Hippocrates, quæ & corpora nervosa Galenus nuncupavit. Duretus quoque, Hippocratem pro ligamentis medullares nervos observasse, observat de Dorso commentario illo septimo superiùs citato. Sequitur de difficili spiratione exthoracis angustia, præter observata, non nihil quoque aperiamus. Præter enim communem *dyspnœam* densam & parvam, quæ omnem thoracis angustiam sectatur, duo sint alia peculiari digna observatione; quorum unum supra tactum est, nimirum cum tuberculum pulmonem ita apprehendit ut sua nole, & duricie non solum thoracem, sed & asperas comprimat arterias; tunc enim non solùm difficulter spirantes & stertorosi ægri reduntur, verùm quoque orthopnoici, quæ *dyspnœa* repentinæ mortis una est causa, & maximè tuberculosa orthopnœa efficitur, cum tuberculosus pulmo dorso validè alligatur. Alterum consideratione dignum censeo est circa eos, qui dorsi gibberi, & angusti quoquo pacto sunt, naturali tamen consuetudine non admodum difficulter spirant, ut alia præter naturam causam accesserit, quæ arguam pariat respirationem, cujusmodi est usus auctus, febris scilicet, quæ & calore, & vaporibus crassis, & copiosis eventandi necessitatem adauget; tunc enim febrili accensione, cum ob thoracem angustum nequeant aeris tãtum inspirare, & vaporis expirare, quantum pro cordis refrigerio est necesse, propterea parvam, densamque respirationem thoracis angustiæ congruentem ea majori qua possunt magnitudine interpellare coguntur, ac inæqualem secundùm totum thoracem respirationem cum inæquali transitu ad oppositas differentias efficere, cum, & sine suspirio: cum suspirio equidem, si ventriculi os anxium sit: sine verò, si solus, simplexque in corde usus augeatur; cessat autem singulo paroxysmo hæc respirandi difficultas, & reperit, ut his proximis diebus in Reverendo P. Dominicano Placentino Scotorum familię meis discipulis observavi, qui unica trochiscorum nostrorum cordialium ex gummate cervino exhibitione ab hac anxifera *dyspnœa* omnium admiratione est vindicatus, utpote febre mitiori reddita, sola remanente naturali thoracis angustia in sinistro latere, quæ ex se non est potis ad hujusmodi *dyspnœam* afferendam. Sed jam est tempus hac partem de causis parvæ & densæ respirationis omnibus suis numeris absolutam relinquere.

Nervi Hippo. ligamenta dicuntur, Gal. corpora nervosa.

Difficultas spirãdi ob tuberculũ asperas arterias cõprimens.

La gibbosità febris difficilem respirat. reddit.

SYNO-

SYNOPSIS

De Anguſtia Thoracis.

Cauſa Partes & Denſa reſpirationis è thoracis Anguſtia ob

1. Compreſſionem diaphragmatis, eſt vel
   - 1. Venter prominens, ſeu Aqualiculus ex pinguedine propendulus.
   - 2. Abdominis cavitas aqua oppleta in hydrope.
   - 3. Uterus prægnans augeſcente fœtu.
   - 4. Colon, qua patte ventriculi fundo innat, unde Diaphragma coarctatur dupliciter, vel
     - 1. Sutſum pellendo ſi Colon turgeat vel
       - 1. tumore,
       - 2. Flatu.
       - 3. Crudo humore.
       - 4. Scybalis,
     - 1. Deorſum trahendo, eum Colon laxatis omenti vinculis, quibus ventriculus fundo alligatur, ad infernas deſcendit partes.
   - 5. Partes coojunctæ ventri, hepati, ſpleni, colo quod ſunt
     - 1. Omentum
       - 1. Pinguidinoſum nimis aqua oppletum in hypochondriacis
       - 2. Meſenterium in glandoſum tumorem elevatum.
       - 3. Pancreas induratum vel ſecundum
         - totum
         - partem
           - inferiorem.
           - ſiniſtram.
           - mediam ac ſupremam.
   - 6. Hepatis vel
     - 1. Gibba ſcirrhoſa
     - 2. Frenum pinguedine obſitum.
     - 3. Obſtructio vera.
     - 4. Gibbæ connexus membraneus vel cum tumens indureſcens. cum ſepto validè coaleſcens.
       - 1. Septo tranſverſo.
       - 2. Coſtis.
       - 3. Peritonæo.
   - 7. Lienis caput
   - 8. Ventriculus elevatus vel
     - 1. Tumore frigido aut
       - intus.
       - extrà.
     - 2. pliroſi.
2. Gutturis obſtructionem eſt vel
   - 1. Materia lenta, craſſa & viſcida vel
   - 2. Excreſcentia carnea œſophagi qua intrinſecùs trachea arteria comprimitur.
   - 3. Timor incumbens tracheæ arteriæ exteriùs, eamque opprimens.
     - 1. Deſluxa à capite, ut in Orthopnæa catarrhoica.
     - 2. Derivata à proximis locis
       - 1. gula
       - 2. pulmonibus
         - Frigida temperie laborantibus.
3. Thoracis cum pulmonibus coaleſcentiam.
   - 1. ulcus.
   - 2. Nexus membraneus qui vel eſt.
     - 1. Inflammationis ſoboles.
     - 2. Reſpirationem.
       - 1. Vix lædens lungo ſcilicet temporis ſpatio congeſtus.
       - 2. Lædens, ſi acceſſerit
         - durities
         - inflammatio.
4. Diſtorſionem ſeu luxationem vertebrarum dorſi, eſt vel
   - 1. Contentio Syſtrophica, quando muſculi cervicis & dorſi inflammantur vel
     - 1. utrinque æquè
     - 2. Ex una tantùm parte ſpinati potiſſimùm, & tranſverſi.
   - 2. Paralyſis ob muſculorum antagoniſtarum contractionem.
   - 3. Rheuma, pituitoſo humore opplente ligamenta dorſi vertebra conectentia.
   - 4. Tuberculum crudum & durum
     - 1. Pulmonum.
     - 2. Thoracis.
   - 5. Cauſa extetna.

PARS TERTIA

LIBRI QUARTI.

DE CAUSIS MAGNÆ ET DENSÆ reſpirationis,

CAPUT I.

Et Primum ex uſu aucto.

SEQUITUR ex ordine reſpiratio magna & denſa, quæ cùm ex habita methodo ſit duplex, æqualis per ſe, & inæqualis per accidens: ita duplex cauſatum genus fovet; quorum alterum unicum, aliud eſt geminum. Æqualis ſanè reſpirationis magnæ & denſæ cauſa per ſe unica eſt utilitas, ſeu uſus auctus. Inæqualis autem per accidens duplex affectus, convulſio nempè & anguſtia pulmonum. Ab uſu exordiamur, de quo quid, quotuſquiſque & quarum partium, eſt dicendum, quibuſque accidat morbis, & num reverà eo urgente magna, & denſa reſpiratio æqualis, aut potiùs inæqualis fiat. De ſimplici porrò uſu aucto hæc ſunt accipienda, cùm de eo in priori parte ſermo ſit abſolutus, quatenùs cum dolore, & anguſtia copulatur. Uſum à Recentioribus pro utilitate uſurpari alibi dictum eſt, tùm in therapeuſi, dum inquiunt indicationem eſſe ex uſu, vel non ex uſu, hoc eſt utilem, vel non utilem; tùm in ſphygmica, dum ajunt, uſum auctum, & imminutum, quem enim uſum illi, Galenus utilitatem appellat, cujus titulo ambos de pulſibus & reſpiratione libros inſcripſit. Eſt autem utilitas adaucta, ut de hac loquamur, nativi calotis ad igneam naturam redacti refrigerandi urgens neceſſitas. Ideò uſus, auctus eſt ipſemet calor auctus quod Gal. conſpicuè apetuit *de dyſ. c. 9.* de ſimplici thoracis dolore hęc ſcribens. *Et cum ſanè hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor thoracis partium, non verò urgeat utilitas, manent e videlicet calore, &c.* Uſurpat & inflammationem pro redundanti calore, conſequenter pro ſimplici utilitate adaucta, ut 3. *de dyſp.* 5. Hippocratis locum expendens primo Prognoſt. tex. 24. qui habet. *Spiritus denſus exiſtens dolorem, aut inflammationem ſignificat in locis ſupra ſeptum tranſverſum.* Pro inflammatione enim non phlegmonem, ſed ſimplicem cordis calorem auctum intelligit; non enim ex partium ſupra ſeptum phlegmone magnus, & denſus accidit ſpiritus, ſed tantùm ex ſimplici calore adaucto. Et quamquam in ipſa inflammatione ipſe uſus auctus, utpote extraneus calor, contineatur, non tamen ipſa inflãmatio, quatenùs talis, eſt ipſa utilitas adaucta

Utilitas adaucta quid.

Barthol. de Dyſp.

quemadmodum calor. Cæterùm non calor quicunque, & cujusvis partis usus est, sed ejus solummodò, cujus gratia condita sunt pulsus, & respiratio, talis autem est cordis calor, hujus enim solius incrementum, ut pulsum, ita respirationem ad magnitudinem, & densitatem elevat, quod Galenus observavit 3. cit. his; *Appositi autem rationabiliter, in locis supra septum transversum, seu respiratoriis, tamquam immodicæ caliditatis partium infra septum, respirationem in magnitudinem ac densitatem elevare non queant*. Quotusquisque verò? unus vel plures? Tot sanè erunt utilitates adauctæ, quot calores, cum essentia non differant. Atqui calores secundum genus duo sunt; ergò & utilitatum. Calores genere duos esse, pluribus in locis Galenus docuit, qui Primo *de dysp.* ult. ad commentarios de calido innato nos abiegat scribens. *Si quis verò adhuc hæret circa differentiam caliditatum, hunc non est nunc tempestivum de his edoceri, sed ad commentarios de innato calore remittemus. Opinor enim ipsum (nisi penitùs contentiosus existat) omnis hæsitationis suæ istic remedia inventurum*. Sunt forasse hi de innato calido commentarii, aut qui contra Lycum, aut alii qui cum aliis periere, quorum propius extat libellus. Hos duos calores eodem *libro cap.* 21. suppositione confirmat ita. *Duplicem semper intelligere juxta genus oportet calorem, alterum genuinum, & corpori innatum, alterum verò acquisititium, ac spurium*. Cæterùm de his geminis caloribus unica tantùm, hoc in loco quærenda est veritas, reliquæ verò omittendæ sunt controversiæ à scriptoribus in de febribus prolegomenis ad saturitatem enucleatæ. Nimirum an hi duo calores, de quibus Galenus præpositis locis, sint bijugi, hoc est ad unum subjecti jugum nexi, ita ut unus subjecto sit calor duplici specie gradu distinctus, an potiùs dissiti, ut non tantùm gradu, vel specie, sed subjecto, & numero sint duo. Etenim ut genere, ita subjecto convenire, etiamsi specie, vel gradu differant, existimant omnes; idem enim calor est nativus igneus redditus. Nihilominus dissiti videntur, quòniam ex utriusque incremento neque eadem numero, & specie actio, neque pars eadem lædituri. Non quidem eadem actio; nam ut Galenus docuit primo *de dyspnœa cap.* 21. loquens de difficilibus respirationibus, quæ cum, & sine rhytmo fiunt, docet ex incremento caloris præternaturam expirationem magnam, & densam reddi. Ex caloris verò naturalis abundantia inspirationem densitate, & magnitudine augeri. Immò cum harum duarum actionum læsarum dissonantiam demonstrat, eodem in subjecto ostendit, quomodo una actio magna, & densa reddatur, alia verò parva, & tarda, prout uterque calor naturalis, & præternaturam vicissim augetur, & minuitur. *Si enim tardior, & minor quàm secundùm naturam sit inspiratio, velocior autem & major expiratio: his sanè quisita dispositi sunt, dicemus, calorem secundum naturam imminutum esse: auctum verò fumosum*; hæc enim est prima dissonantia, quæ pluries accidit, ut idem Galenus observat eodem libro *caput* 24. qui ait: *Sæpè verò calor præter naturam auctus est, calor verò secundum naturam imminutus*; Secunda verò dissonantia, quæ opposito se habet modo, contrariam calorum utilitatem supponit. Quare cum ab utroque calore non eadem, sed diversa actio diverso tempore lædatur, oppositoque modo utraque eodem in subjecto violetur, necessariò dicendum esse videtur, hos duos calores, non tantùm aut gradu, aut specie, verùm & subjecto discriminari. Hoc ipsum Galenus eodem libro *cap* 24. evidentiùs indicavit in hæc verba. *Quare magnus & densus penitùs fit spiritus, quando caliditatis redundarit genus, non tamen neque eandem respirationis particulam in magnitudinem, neque eandem cessationem in densitatem transmutat*: cum scilicet ipsæ duæ genetis caloris species incrementum susciplunt: eò magis cum eorum unus augetur, alter minuitur; non enim solùm diversa spirationis lęditur particula, sed & diverso, immò oppositio modo, cum una major, breviorque: alia minor, longiorque efficitur. Hunc locum per nubeculam vidit Thomas à Veiga primo de diff. febrium sect. 3. qui quartum diariæ febris signum examinans, nimirum, an proprium ejus sit indicium deficiens in pulsu contractionis celeritas, huuc locum primi *de dysp.* objicit, ubi habetur, adaucto calore extraneo contractionem augeri, quippe, ut reliquæ febres, diaria est calor extraneus, ergò & in hac contractionis pulsificæ adaugenda, non minuenda est crebritas. Et rectè Thomas rem enucleat subdens, pro calore extraneo Gal. ubi nō quemuncque extraneum, sed tantùm extraneum putridum intelligere; hic enim ille est, qui auctus pulsus, & thoracis contractionem adauget. Pro cujus rei intellectione sciendum, calorem præternaturam bifariam sumi, uno modo pro simili qualitate adaucta in substantia ignea tantùm reddita; alio modo pro qualitate in substantia, quę est à toto genere pręter naturam. Prior calor in solo naturali incremento fundatur. Quo loco volo vos observare non contemnendum unum, Galenum primo *de dysp. cap.* 21. & 24. pro *calore secundum naturam aucto*, seu *pro caloris abundantia secundùm naturam* non intelligere calorem naturalem auctum secundum naturam, hic enim non morbiferam efficit actionem. Sed pro calore aucto secundum naturam intelligere calorem naturalem auctum præternaturam, hic namque quisquis ille sit, in omni febre est, qui pulsus dilatationem, & thoracis distensionem in magnitudinem, ac densitatem elevatam requirit ultra naturalem cōstitutionem pro sui refrigerio; est enim caloris nativi qualitas tantùm ignea reddita, quæ ex se solùm refrigerari exat desicit. Cæterùm alius calor extraneus non tantùm in calidæ qualitatis incremento, sed maximè in recremento à toto genere præternaturam est situs, fumoso quippe, & putrido; qui propterea non refrigerari tantùm avet, sed vacuari, & expurgari, cum substantia sit putrida, idcò arteriarum systolem, & thoracis contractionem urget. Galenum verò caloris hujus incrementum pro putri recremento usurpare confiat eod. *lib.* 20. & 21. in quibus calorem hunc non calorem, sed fumosum recrementum appellat. Et sicut supra dictum est, Galenum pro calore secundùm naturam aucto naturalem præternaturam auctum intelligere: ita pro hoc alio præternaturam aucto intelligit calorem prætetnaturam auctum præternaturam. Nec difficultatem alicui pariat Galeni locus primo *de dysp.* 20. quo hæc. *Fumosa recrementa in caliditatis genere ea omnia esse terrea, & velut semicocta cum innato calore*; ut ex hoc aliquis putet, calorem hunc præternaturam cum innato esse copulatum, ut de priori est dictum. Etenim ibi Galenus pro *calore innato* non verè innatum, quo viventes vivunt partes, sed mixti inanimis putrescentis calorem intelligit. Et ideò postquam recrementa illa terrea & cum innato calore semicocta vocavit, subjunxit *quemadmodum fumus cum igne*, ut hujusmodi calorem igneum cum fumo nondum flammeum omninò præternaturam esse nobis aperiret. Et nativus calor, tametsi ab hoc extraneo & ipse igneus reddatur, non tamen fumosus efficitur, quoniam substantia ejus haud putrescit. Et cum cordis calidi substantia vel putrescit, vel marcet, pefrigeratio infertur, sub qua ægri conteguntur, tardeque inspirant, ac frigidum expirant, utpote cum innato pereunte extraneo. Verùm manente nativo calore cum ascititio, hujus causa magna & densa fit inspiratio: sicut urgente calido recremento major, densiorque fit exspiratio. Quamobrem hac ratione duo sunt calores subjecto dissiti, naturalis præternaturam redditus, & qui absolutè est præter naturam; prioris utilitas, seu usus est simplex incrementum, posterioris verò est recrementum. Et quemadmodum prior est tantùm cordis adauctus usus, ita posterior nisi cum in corde continetur: calida enim fuligo tunc expirationis usum adauget, cum in corde continetur. In corde autem continetur, vel in eo genita, vel eò transmissa. Transmittitur aliunde ex minera. Generatur, cum humores in corde putrescunt, sicut in hectica pestifera. Cumverò putrida fuligo transmittitur non putrefacit, sed falefacit tantùm humores in corde stantes, quos sanè, non tamen ut putrescant, in calefacto ponit, à quorum humorum fervido contactu innati calidi cordis complexio accenditur. Hinc si fuligo putrida in loco quo putrescit circumscribatur, nul. lum acquirit pro urgenda expiratione usum, ut patet in diaria ex bubone. Enimverò de calore sumpto

pro

Usus qualis calor, & cujus partis sit.

Utilitates adauctæ quot.

Difficultas.

Responsio.

Caloris præternaturā bifariam sumitur.

Calor præternaturā fumosum recrementum est.

Responsio.

pro calido recremento hoc loco quæri debet, an sit calor urens, vel putrefaciens, an utetque? hujus enim rei agnitio ad nostrum institutum plurimum confert. Mercatus 6. de Feb. primo distinguir calorem urentem à putredinoso. Tum quia in ustione universum humidum, quod separatur vi caloris per insensibilem halitum exhalat, & si quid ejus aliquid supereſt, id est in intimis rei quæ uritur partibus. In putredine verò humiditas, quæ separatur, manet quidem, sed in extimis. Tùm quia putredo fit cum excessu utriusque principii formalis, & materialis; ustio verò solùm cum excessu formalis, nimirum siccitatis, & cum defectu materialis, scilicet humiditatis. Ulteriùs quia putredo numquam ferè fit sine prohibito transpiratu, ustio verò ex necessitate citra prohibitam ventillationem. Possum ego hanc Mercati opinionem pulcherrimis Galeni locis roborate, quæ allatum discrimen suadere videntur. Ut primo *de dyspnœa* 5. cum ait: *Expiratio, velut contractio pulsuum, fumosum ex ustura sanguinis excernit*; talis non videtur esse putredo. Et clarius *cap.* 20. prædictæ caliditatis recrementum appellat fuliginem, favillosam, fumosam, terream, semicoctã cum innato calore, antequam cocta in flammam migret. Subjungit esse ut fumum cum igne, acrem, cujusmodi quæ ex ustione, non ex putredine. Et explanans primo de diff. febrium 7. mordacitatem hanc fumosam, & fuliginosam, ait ita mordere, ut oculos fumum. Et primo Aph. 14. hæc verba. *Sed & effluxus, qui è toto corpore fiunt, calores quidem adventitii sunt fumei, fuliginosi, aridi, acres*, quales ex ustione. Et de Plenit. *cap.* 10. in febre ardenti ait, *effervere, & quasi uri sanguinem*, ut urere sit plusquam effervere, ut rectissimè etiam Mercatus. Et 5. de loc. aff. 7. ardentes febres vult cieri tùm ex viscerum inflammatione, quas sanè citra putredinem gigni est fatendum, tùm in univetso corpore, *cum bilioſi humores ad immoderatum fervorem deveniant*, hoc est ad urentem effervescentiam, non tamen ad puttedinem. Et 3. de loc. aff. 7. melancholicum succum crassæ fœci similem fermentari inquit, si in ardenti febre præassari contingat, hoc est uri, assatio enim ustio est. Ita eodem in capite in Dioclem eundem humorem ex pylori phlogosi assari vult, cujus causa est, ut fumosa, & fuliginosa evaporatione mentem obnubilet. Non ergò in febribus præter humorum putredinem neganda ustio esse videtur, ut calidum recrementum, quod expirationis usum auget, non tantùm putridum, sed etiam ustum sit. Alii tamen non tam facilè huic opinioni se subscribunt, fuliginosum scilicet ac fumosum in febribus esse ex ustione, non ex putredine. Ajunt enim, ut Caprillus *lib.* 1. de febribus, in omnibus febribus calotẽ esse igneum, flammeum; fuliginosum verò, & fumosum non reperiri nisi in puttidis, consequenter nisi ex putredine. Et Thomas à Veiga loco prȩallegato idem voluisse visus est, cum dixit, Galenum pro calore extraneo, cujus usu celer fit pulsus contractio, putridum intellexisse, ut urentem excluderet. Ego quod in tàm gravi difficultate à nullo examinata sim ratus, liberè proferam. Censeo, in febribus non dari calorem urentem à putrido distinctum. In humoralibus sanè febribus, etenim urens calor, & putrefaciens caloris essentia non distinguuntur, cum ita igneus fit putrefaciens, ut urens. Distinguuntur verò tantùm ratione subjecti; in subjecto enim sicco calor igneus est urens, in humido est putrefaciens. Putrefacientem calorẽ esse igneum ex omnium suffragio constat; qui pùtridam febrem nõ minus per conversionem nativę caliditatis ad igneam definiunt, quàm reliquas. Etiam hoc ex Arist. patet, qui 4. Meteor. de iis quæ putrescunt, loquens, habet. *Et enim terra & aqua, & aer putrescunt, omnia enim hæc sunt materia ignis:* non putrescit verò ignis, cùm ille author sit, non putredinis subjectum. Hoc quoque non esse siccum, ex Galeno patet 1. de diff. feb. 5. *imputrescibile* id vocante quod siccum, ut sunt lapis, & lignum, ut verò imputrescibilia, ita ustibilia, & carbonabilia. Hanc veritatem ipsemet Mercatus cognovit, qui medicam ustionem non vetam ustionem, sed metaphoricam esse declaravit. Hinc Galenus ustionis similitudine putredinem docuit, sanguinis usturam, fuliginem, fumum, favillam puttidi humoris recrementa appellans. Similitudo enim attenditur cum pe-

Distinctio Mercati.

Mercati opinio cõfirmatur Galeni loc. cit.

Aliorum Mercato contraria opinio.

Auctoris sententia.

nes agens, tum materiam. Utrumque etiam agens est igneum: subjectum autem, tametsi forma sit diversum, cum unum sit siccum, aliud humidum; tamen quatenùs in putredine fit perlectio humidi à sicco, eatenùs conveniunt aliquo modo putredo, & ustio in ratione sicci, ideò utraque cineres relinqui, quem cinerem putredinis finem Medici statuunt, & incinerationem. Quamobrem humores incalescunt quidem, & effervescunt in ephemera, & synocho sine putredine, non tamen uruntur vera ustione, quæ à putredine est diversa. Pottò deceptio in eo est sita, quamplures sunt putredinis gradus, ut qui intensior, & magis absumens, ad ustionis naturam accedere videatur: qui verò remissior magis ad putredinis naturam; cum tamen uterque sit putrefaciens magis, & minùs intensus. Neque Mercati rationes in oppositum quicquam faciunt. Prima dum ait, totum humidum in ustione insensibiliter evanescere: quod quidem verum in vera ustione, non tamen in ea, quæ humoribus inuritur, cum & ipse velit, ustiva efferveſcentia nihil resolvi, sed ipsum humorem substantia in alium permutari, ut dum ex bile flava fit vitellina, sic de cæteris. Et reapse repugnant hæc duo Mercati, ustione universum humorem insensibiliter resolvi, & aliquid tamen, reliquo toto in alium permutato, ac permanente: si enim permanet quod corrumpitur, putredine, & non ustione, periit: itaque quod in intimis supereſſe supponitur, in extimis redundabit. Secunda quoque ratio nullius est veritatis; mutatio enim unius humoris in alium, ut bilis flava in vitellinum, non fit absque humidi excessu, consequenter non sine putredine. Tandem non uri humores vera ustione ex vi ultimæ ejus rationis apparet. Quoniam si ustio nunquam fit cum prohibito transpiratu, humores verò facilè ventilatione destituantur, pro hac parte constat, humores difficulter ad ustionem concipiendam præparari: etsi quæ à Mercato ustio dicitur, eodem consulente, non est dicenda vera ustio, patet denominandam fore univocam putredinem. Loca verò ex Galeno à me proposita sunt rectè percipienda. Et quæ primum de fuliginosa, fumosa, & favillosa ustura à Galeno dicuntur juxta proportionem sunt accipienda, his enim vaporem putridum significare voluit: qui vapor ut in caliditate, humiditate, & siccitate: plus, minusque variat, fuligo, favilla, & fumus dicitur, quodlibet tamen est putridum recrementum, quod idcircò reliquis capitibus fumosum semper dicit, reliquis de favilla, fuligineque prætermissis. Ex putredinis verò latrina acres vapores in cor sublimari est consonum, à quibus & acris calor, qui est putridæ febris forma. Et si in Polyæmia sanguinem in ardentibus febribus effervere, & uri Galen. posuerit Adnotandum quoque est illud adverbium *quasi*, quod appositit, ut indicaret, non esse veram ustionem, veram tamen puttedinem. Nam & inde flatuosam plenitudinem in venis fieri putavit ex humidi à sicco separatione in flatum putredinis magisterio. Dari febrem ardentem è viscerali inflammatione admittendum, non tamẽ eam ex ustione, sed humorum excandescentia emanantem. Nec bilioſorum humorum in universo corpore effervescentia sufficienter ustionem arguit, nam & fervor est putredinis soboles, ut Galenus exemplo phymi putrescentis demonstravit 1. de febribus *cap.* 5. Cumq; dicimus febres pestilentes, & lipyrias malignas ustionem maligna urere, non ideò significamus esse ustionem, quæ non sit putredo, cujus causa contingit ægrotantium linguas arescere, ut veru superassatæ videantur, nam & hæc putredinis malignæ est effectus, vel phlogosis pulmonum. Quod demum adduxi de melancholici humoris exustione, vel qui in ardenti febre in acidam melancholiam migrat, vel qui in hypochondriacis præassatus fumosa evaporatione melancholicum affectum inducit, difficultatem aliquam continere videtur, quam miror Mercatum aut neglexisse, aut non vidisse. Ad efferveſcentem enim ustionem voluit ille dispositam esse bilem flavam, & seorsam humorum substantiam reliquos humores promptiùs potiùs putrescere putavit, eo quod eorum calor ex ambiente citiùs, quàm substantia ipsorum efferveſcat, evanescat. Et tamen si humorum aliquem uri dicendum, melancholicum esse potiùs, quàm cæteros quosvis, cum terreus,

Incineratio in febribus.

Mercati rationes revelluntur.

Locorum ex Gal. additorum declaratio.

Febris ardens ex humorum excandescentia, nõ ex ustione est.

ſicciorve reliquis ſit, ad uſtionem promptior; nec enim unquam Galenus de ſanguinis uſtura, ejuſque ebullitione eſt locutus, qui de hoc humore non loqueretur, & tamen id negavit Mercatus. Dico tamen, melancholici ſucci uſtionem, aut eſſe ſimplicem ebullitionem, vel ebullientem putredinem, cujus ſoboles eſt frigiditas, aciditas nempe poſt ejus putredinem relicta, velut cum ex putreſcente vino fit acetum. Quare in Microcoſmo non datur vera uſtio, & quæ humorum uſtio vocatur in febribus eſt vera putredo, cujus exurens vapor, ſeu vaporoſum recrementum in correlatum expirationis uſum adauget.

Uſtio melancholici ſucci quid ſit.

Erunt ergo duo uſus aucti, ſeu duo calores in febre putrida. Unus quidem in quo febris forma ſita eſt, cujus cauſa inſpirandi utilitas augetur. Alius verò, qui eſt antecedens febris cauſa, & eſt putridum recrementum, cujus præſentia expirationis utilitas urgetur. Quandoquidem etiam in ephemera ſit duplex ſubjecti calor, qui in ſpiritibus procedit, & qui calido cordis innato formaliter inuritur, tamen unius ſpeciei calores ſunt, qui ambo in ſolius inſpirationis incrementum collineant. Propterea ſicut in diariis major & celerior fit diaſtole ſyſtole, ita expiratione inſpiratio. Viceque verſa, quemadmodum ſyſtole in putridis eſt tùm major tùm celerior dyaſtole, ita inſpiratione expiratio, cæteris tamen paribus, de putridarum enim principio, & augmento præcipuè hoc eſt intelligendum, non de reliquis temporibus, ut Galen. obſervavit. Sed & in hoc reſpiratio pulſum ſuperat; Etenim, ut rectè obſervavit Thomas à Veiga primo de febribus ſectione 3. ſicut utiliſſimum in putridis eſt dilatatione celerior pulſus contractio, ita ejus cognitio eſt admodum ardua. Et licèt Galenus 3. de Præſag. pulſ. 5. diligentiſſimè conetur manu ducere generoſum medicum ad ejus ſenſationem, nobis tamen rariſſimè eſt perceptibilis: nam contractionis pulſus celeritatem nemo percipit, niſi in pulſu vehementi, primo de digno, pulſ. *cap.* 3. & ſequentibus: & cùm in initio acceſſionis ob frigus & humorem vires obruentem pulſus ſit languidus, & parvus, rariſſimè eſt locus hujus cognitioni. Secus de expiratione, quæ inſpiratione ipſa non eſt minus ſenſibilis, immò ſenſibilior, cum ſæpenumerò cum efflatu tùm anxifero, tùm luctuoſo fiat, ut propterea putridæ febris, ejuſq; putridæ fuliginis ex thoracis magis quàm pulſus contractione cognitio habeatur. De uſu utroque eſt quædam Galeni auct. primo *de dyſp. cap.* 21. & potiſſimum 24. quæ eſt captu difficilis. Ait ille, ibi expirationem magnam, & brevem, hoc eſt denſam, fieri, inſpirationem verò parvam, & longam, hoc eſt raram, ubi calor eſt preternaturam auctus, & imminutus qui ſecundum naturam. Et vice verſa ibi inſpirationem magnam, & denſam formari, expirationem parvam, & raram, ubi auctus eſt calor ſecundum naturam, & imminutus qui præternaturam. *Sæpenumero autem auctum eſſe calorem præternaturam, imminutum eſſe naturalem.* Hæc enim auctoritas duplicem habet ſenſum. Primus eſt, calorem nativum ſæpenumerò eſſe imminutum, hoc eſt perfrigeratum, qualis in perfrigeratis obſervari ſolet: & hoc ſenſu non verum, ſæpenumerò auctum eſſe calorem præternaturam, & imminutum naturalem, hoc eſt perfrigeratum: hujuſmodi enim perfrigeratio in febribus non ſæpè, ſed rarò accidit. Alius eſt ſenſus, ut plurimum auctum eſſe calorem præternaturalem, hoc eſt, hunc urgere magis quàm naturalem, etiamſi ille auctus ſit: & in hoc ſenſu veriſſimum eſt, ſæpenumerò, in febribus ſcilicet putridis, quæ ut plurimùm occurrunt, imminutum eſſe naturalem, hoc eſt minus urgere, quàm præternaturalem, ideò expirationis reſpectu raram, & parvam eſſe inſpirationem.

Calores duo in febre putrida.

Calor auctus & imminutus naturalis & præternaturam.

Remanet, ut colophonem capiti imponamus poſtrema contemplatione, numquid ex uſu aucto utroque reſpiratio æqualis, vel inæqualis reddatur. In methodo enim ſæpiùs dictum eſt, ex uſu aucto, vel imminuto reſpirationem æqualem fieri. Tamen in oppoſitum videtur eſſe, quòd ſine rhythmo contingat reſpirationem reddi inæqualem, videlicet cum ex duorum uſuum alterutro urgentiori facto accidit, unam partem reſpirationis frequentiorem & majorem fieri altera: in putridis ſanè expirationem; in ephemeris & hecticis inſpirationem, ut de pulſu etiam aſſeritur, pari enim paſſu pulſus & reſpiratio progrediuntur. Propterea examinandum, an eadem pulſus, & reſpirationis ratio exiſtat? Etenim Capivacceus ex 2. de cauſ. pulſ. primo ait, ex uſu aucto *non ſenſibilem fieri inæqualitatem.* Et 1. de criſibus 3. habetur pulſus tertianarum eſſe æquales: pariter pulſus ſynochi 9. metho. 3. & 4. In contrarium tamen eſt idem Galenus primo ad Glauc. *cap.* 1. & 5. aſſerens, commune ſignum putridę omnis eſſe pulſus inæqualitatem: quam Thomas à Veiga l. c. vult eſſe inæqualitatem tùm collectivam, tùm in uno pulſu, propterea quòd, dum uſus aucti caloris urget, accelerat natura initium diſtenſionis, in medio autem remoratur motum propter humores, & vapores partim obſtruentes, partim gravantes, & rurſus ab uſu irritata accelerat finem diſtenſionis, & pari ratione fit collectiva inæqualitas biſpulſans. Sed mea ſanè ſententia hęc inæqualitas non neceſſariò putridam comitatur febrem, ni ſimul concurrat, aut facultatis imbecillitas, aut inſtrumenti ineptitudo. At ex uſu aucto ſolò, ut tali, non fit pulſus inæqualis inæqualitate collectiva ſenſibili, ſed tantùm febrili inæqualitate. Quæ eſt duplex pro duplici uſu; etenim urgente fuligine ad expellendum, inęqualitas fit in ſyſtole, quæ eſt major, & celerior: urgente verò ſimplici calore ad attrahendum fit inæqualitas in diaſtole, quæ & major, & celerior redditur. Et hæc eſt vera inæqualitas febrilis, quæ in putridis; in acceſſione enim uſu prævalente ad expellendum inæqualis in magnitudine, & celeritate fit ſyſtole ad diaſtolem: in integritate verò, prævalente ſolo calore, fit oppoſita inæqualitas in diaſtole. Quod ſi accidat à copia vaporum facultatem aggravari, & inſtrumentum aut obſtrui, aut repleri, accidit quoque inæqualitas collectiva, quæ alioquin in putridis, quatenùs putridæ ſunt, non eſt neceſſariò requiſita, ut putavit Thomas. Reſpiciens ergò Galenus ad inæqualitatem febrilem, ex uſu aucto in febribus pulſum reddi inæqualem, potiſſimùm in putridis, ſcripſit. Ad inæqualitatem verò compoſitam non neceſſariò, & ſenſibiliter pulſum inæqualem fieri voluit, & ita Galeni loca componuntur. Pari ratione de reſpiratione eſt ſentiendum, ex uſu aucto utroque utramque fieri inæqualitatem febrilem, non tamen veram inæqualitatę ſingularem, vel collectivam. Neque ex oppoſito uſu viciſſim urgenti reſpirationis motum interpellari, quemadmodum in pulſu contingit; ob organorum enim magnitudinem dipnoen dicroco proportione reſpondentem fieri non accidit, niſi anguſtia concurrat, ut in methodo dictum eſt. Certiora item ſigna ex reſpiratione magis, quàm ex pulſu deſumi de ephemeris, ac putridis ſuperiùs demonſtravi, idem & de hecticis conſtat. Quòd tamen loco Galeni pulcherrimo confirmare cupio. Locus eſt 10. metho. 8. in quo jubet, ęgrum hectica conflictatum frigidiſſimum aerem inſpirare debere, ut calorem cordis ſolida abſumentem refrigeret, ecce ſolius inſpirationis adauctam utilitatem. Et rationem aſſignat ſubjungēs; *Siquidem per pulmonem, quod rarum eſt viſcus, difficile non eſt, ut tum qualitas ipſius, tum etiam ſubſtantia ad cor facile perveniat: at per cutem, fieri nequit, ut ejus vel qualitas, vel ſubſtantia ad cor perveniat, utpote prius denſatam.* Quibus verbis non levis contradictio contineri videtur, quam obiter tango; Galenus enim alibi contra Eraſiſtratum ſtatuit, per pulmonem cordi ſolam communicari qualitatem, non ſubſtantiam; hanc verò per cutim ad ſpirituum generationem. De hac re tamen plura ſcripſi in Eraſiſtrato defenſo. Nunc verò dici poteſt, Galeni animum fuiſſe, reſpirationis quidem naturalis utilitatem in ſolo refrigerio ex aere attracto conſiſtere, ad quam cenſet ſufficere qualitatem ſine ſubſtantia. Verùm violentæ reſpirationis uſum ferri non tantum in qualitatem, ſed & in ſubſtantiam aeris inſpirati, maximè cum cutis habitus eſt denſatus, denſatur autem in loco frigido; Sed, ut dixi, hæc per tranſennam, ut pateret, unicum in hectica eſſe caloris cordis impensè refrigerandi, & reſtaurandi neceſſarium abuſum, ut major, & celerior in ipſa ſit inſpiratio. Hæc de uſu naturali. De animali enim plura ſcripta ſunt in Methodo, quæ non ſunt repetenda, tùm de ejus natura, tum cauſis, & generibus, & ſpecificis.

An ex uſu aucto reſpiratio æqualis, vel inæqualis reddatur.

Pulſus inæqualitas febrilis.

Dubium.

Solutio.

CA-

CAPUT II.

De Cauſis magnæ, & denſæ reſpirationis ex coarctatione, ſeu anguſtia pulmonum. Et primùm de conſtipatione eorum à tuberculo, duritie, & calculo.

EX coarctatione, ſeu anguſtia pulmonum reſpirationem quàm maximè lædi, indequè magnam, ac denſam reſpectu thoracis, parvam & denſam ratione ſpiritus, ſæpiùs in methodum dictum fuit. Cum verò in antecedenti parte de thoracis anguſtia ſermonem inſtituerimus, cujus cauſa reſpiratio utroque modo parva ac denſa efficitur, aeris nimirum, & thoracis reſpectu. Propterea juxta diviſionem ibi inſtitutam hoc loco agendum eſt de Pulmonum anguſtia, cujus cauſa duntaxat aeris inſpiratio imminuitur, non tamen magna tollitur thoracis dilatatio. Et profectò pulmonum coarctatio, ſeu anguſtia aut attinet ad pulmones ipſos, aut ad intermedias eorum regiones, aut denique ad ipſorum vaſa, venas nimirum & arterias. Ad ipſos pulmones attinet coarctatio, quæ eſt *conſtipatio*; *compreſſio*, *coaleſcentia*, & *ſubſiſtentia*. Spectat & ad pulmonum numerum *defectus*. De quibus antequam agatur, præſupponendum, quòd quemadmodum ex thoracis anguſtia difficilis ſpiratio fieri nequit, ni anguſtia ad pulmones perveniat: ita ex pulmonum coarctatione eadem difficilis reſpiratio fieri non poteſt, niſi anguſtia ad ipſas perveniat pulmonum aſperas arterias. Quemadmodum tuſſis non promovetur, affecta ſola pulmonum ſubſtantia, niſi aſperarum arteriarum membranis affectio communis fiat. Hinc eſt, ut quæ pulmonis coarctationis ſpecies eſt una, arteriis aſperis alia exiſtat. Exordiamur à pulmonum coarctatione, quæ fit à *tuberculo*, *calculo*, & *ſcirrho*; hæc enim quæ ipſi pulmoni eſt conſtipatio, aſperis arteriis eſt compreſſio. *De tuberculo* pulmonis egit Galenus primo

Tuberculũ Galeno in pulmonis ſubſtantia

de dyſpn. cap. 11. quem locum perperàm expoſuit Capivacceus de difficili reſpiratione, ait enim ibi à Galeno proponi tuberculum intra bronchia, cum tamen ibi loquatur de tuberculo nato in ipſa bibula pulmonum ſubſtantia, ejus enim verba hæc ſunt: *Similiter autem ſi aliquid circa ipſum induretur*, pulmonem ſcilicet, *aut tuberculum naſcatur premens, & coarctans ipſum aſperarum arteriarum genus*. Pro duritie verò *ſcirrhum* intelligit, quem 4. ex præſagiis pulſ. negavit in pulmone fieri & cerebro, hæc ſcribens: *Cerebrum & pulmo fortaſſisne admittunt quidem ſcirrhum*. Rectè tamen apposuit *fortaſſis*, aliquando enim ſpongioſa pulmonum ſubſtantia induratur. Memini enim Mantuæ anno 1627. in cadavere virginis cujuſdam me obſervaſſe pulmonem ſiniſtrum coſtis valdè connexum & ſcirrhoſum, præſertim circa coſtas ſpurias uſque ad dorſum. Huic & pericardium turgentiſſimum protuberabat ichore flavo oppletum. Cor ad conum exulceratum affuit. Laboravit hæc difficili ſpiratione magna & denſa ſecundum totum thoracem, & erecta cervice cum dolore ad dorſum obſcuro, & cordis palpitatione. Vidi & in pulmonibus ſcirrhoſam duriciem ſteatoma referentem, ut anno 1628. Mantuæ in admirabili caſu filioli Domini Mattæ, in cujus pulmonis ſiniſtri lobo ſuperiori poſtica ſpinæ parte, cui ligamentoſo nexu præternaturam coalitus erat, duriuſcula quædam materia extra vaſa alba, & ſteatomatoſa coaluerat. Cui & reliquas obſervationes ſeminatorie propoſitas hoc loco annectere placet, quæ tametſi non omnia ad præſens attineant inſtitutum, tamen quia in filiolo quinquenni admiratione digna fuere, ideò digna etiam ſunt ut aliis objiciantur. Imprimis mentum in regione ad pubem utrinque peritonæo hærebat, cum tamen hæc pars libera, & ſoluta eſſe debeat. Vermes aliquot ſanguine ſaturati rubentes ex nigro in inteſtinis tenuioribus adhuc vivi in defuncto cadavere fuere inventi. Rectum inteſtinum naturali conformatione anguſtiſſimum. Ren dexter rotundus, ſiniſtroque multò major, & colo inteſtino præter modum conna us. Epatis gibba annexa coſtis plurimis membranulis, ceu frænulis, ſed diaphragmati inſigni coalitu carneo, inflammata & dura. Pulmo dexter ſecundum utroſque lobos valdè erat inflammatus, præſertim in regione ad ſpinam. Siniſter lobus ſuperior totus erat annexus coſtis, nexu membraneo, ſpinæ verò, ut ſupra expoſui. E cordis ſiniſtro ventriculo ab utriſque venis; ex dextero ab arteria venoſa muſcoſitas ſatis ſolida dependebat. In pericardio nulla aqua. In Eccleſia Patrum Carmelitarum meo ſuaſu fuit exenteratus coram multis Profeſſoribus, ut pulmonis inflammationem, quam Parentibus prædixeram, prædicta parte lateſcentem ſpectatoribus aperirem. Objit puer poſt decimam quartam cum reſpiratione difficili varia, luctuoſa ſemper, cum febre comatoſa, unius lateris convulſione, & ſiniſtri omnimoda reſolutione, de cujus diverſis ſymptomatis varia à me ſparſim ſunt dicta. Cæterùm præter tuberculum, & duritiem *calculus* quoque inter ea eſt numerandus, quæ in pulmonis ſubſtantia concreſcunt, eamque coarctant. Et ſanè plures ſunt Practicantium obſervationes hac de re, quas ſigillatim enumerat doctiſſimus Schenchius in ſua Lithogeneſia, lapidum videlicet aſperis pulmonum arteriis conglutinatorum, ac ſæpè etiam excretorum. Pauciores tamen ſunt calculorum ipſimet pulmonum ſubſtantiæ infixorum oculares demonſtrationes, & præter illam Heſneri nullæ fortaſſis ſunt aliæ. Ego Bononiæ in famulo Nobilis Ghiſilerii, qui repentina morte obijerat, calculum obſervavi rotundum ad inferiorem ſiniſtri pulmonis lobum. Reſpirabat hic difficulter, & ambulans gradum ſiſtere cogebatur, decumbens ſurgere, & ambulare. Sed præter calculum etiam tuberculum habuit ad ſuperiorem ejuſdem pulmonis alam.

Scirrhoſa durities in pulmone.

Calculus in pulmone.

CAPUT III.

De Pulmonum compreſſione à Mediaſtino adipeo, coaleſcentia cum pericardio, ſubſiſtentia, nec non de pulmonis defectu.

COarctatio pulmonum, quæ *compreſſio* dicitur, illa eſt, quæ fit à mediaſtino: quæ enim à thorace, & ſepto tranſverſo, parvam diſtenſionem parit: quæ autem à Mediaſtino magnam non prohibet; ideò hæc & non illa ad præſentem attinet partem. Compreſſio igitur pulmonum à mediaſtino fit, cum ab ipſo adipe pleno comprimitur. Solet enim aliquando tantus adeps circa hanc membranam ferruminari, ut ejus pondere pulmo preſſus debitam pro aere inſpirando ſui dilatationem impediat. Cumulum inguinis hujus in pluribus obæſis annotavi, qui ſatis difficulter reſpirabant. Memini Mantuæ hanc mediaſtini pinguitudinem me in Uxore Malateſtæ obſervaſſe, cujus obitus hiſtoriam alibi deſcripſi; in ſiniſtra enim mediaſtini parte ad cordis capſulam copioſum adipem bullatum inveni. Talem quoque in nobili Hiſpana. Obſervavi ſæpiùs *pulmones cum pericardio* valdè conjunctos, ut & pericardium cum corde, citra ramen hydatides, quas hominibus, ſimiæ, & galli apertionis exemplo, evenire poſſe ſtatuit Galenus 5. *lib. de loc. aff.* 1. Ægrotantes verò ſic affecti non liberè reſpiraverant, ſcilicet ob coaleſcentiam pulmonis cum pericardio, de quâ coaleſcentia ſuperiori parte plura diximus; hæc verò, quam hic poſuimus, coaleſcentia non magnam prohibet thoracis diſtenſionem. Ab ea autem, quæ ex pulmonum ulcere, qualis naſcatur dyſpnœa, alibi poſuimus. Enimverò *ſubſiſtentia* pulmonum in eorum ſiccitatem eſt referenda, qua pulmones arefcunt, & ſubſident, ut aere, quemadmodum opus eſt, repleri nequeant ad ſufficientem inſpirationem, & propterea parva, etiam denſa reſpiratio fieri cogatur cum perpetua ſiti, macieque totius, ſicut in defuncto Principe obſervavi, qui ſiniſtrum pulmonem aridum, dexterum verò purulento ichore plenum coſtis adnatum habuit. Hiſque diebus, dum hæc ſcriberem, hominem circulatorem exenterari curavi, cui pulmo ſiniſter totus reſiccatus erat, coſtiſque omnimodè per totum, & dorſo coaluerat. Et olim cum aſſiſterem xenodochio Mortis Bononiæ, hominem vidi ſtit-hydropicum,

Compreſſio pulmonum a mediaſtini pinguedine.

Coaleſcentia pulmonum.

Subſidentia pulmonum è ſiccitate.

picum, cui ſiniſter pulmo totus fuerat conſumptus. Geminatarum namque partium aliarum quemadmodum una aliquando aut deficit aut conſumitur, ut de renibus aliquando patuit: ita in hoc ſubjecto ſiniſtrum pulmonem totum conſumptum obſervavi, ſervato veluti fruſtulo quodam aortis arteriis, hoc eſt bronchiis applicato. Reſpiraverat æger vivens celeri inſpiratione, cum ſemiſpirans potiùs vitam miſeram degeret ob unius pulmonis defectum. Nuperrimè autem, cum viſitarem Nobilem Vidianæ Gubernatorem Sereniſſimi Ducis Caroli juſſu, mihi retulit Excellentiſſimus D. Joannes Baptiſta præclarus illius oppidi Medicus, & non vulgaris Philoſophus in Cadaverum exercitio exercitatus ſe elapſis menſibus ſubjectum vidiſſe, cui deerant ambo pulmones, ut utrinque quid potiùs ſubſtantiæ pulmonicæ analogum videretur, in cujus thorace ſtagnabat aqua veluti lactea, quæ tamen non erat ex empyemate pus verum. Ita & in alio ſtit-hydropico dixit ſe unius pulmonis carentiam ſuis oculis vidiſſe lateris illius, quod aqua erat plenum.

Defectus pulmonis

Hunc verò pulmonis defectum pendere exiſtimo, tùm quoniam pulmo refrigeratus nequeat alimentum in ſui ſubſtantiam convertere, ut inde verò marcore conficiatur, tùm quoniam ab aquæ cui innatat, ſalſedine continuò abſumatur. Ita enim videmus viſcera aqua macerata dealbari, & eorum parenchymata abſumi, ſolis ferè relictis vaſorum plexibus. Sed de hac re fuſiùs de hydrope thoracis.

CAPUT IV.

De Cauſis magnæ, & denſæ reſpirationis ex Anguſtia intermediarum regionum pulmonum: & primùm ex Empyemate. De forma empyematis potiſſimùm ex difficili reſpiratione.

SEquitur ſecundum coarctationis genus ad ipſas intermedias pulmonum attinens regiones, cujus cauſa reſpiratio magna, & denſa fit ex thorace, parva ex pulmonibus. Ad hujuſmodi verò anguſtiam efficiendam duæ præcipuæ concurrunt cauſæ *empyema & ſtit-hydrops*. De priori prius, cujus natura difficilis captu ut optimè innoteſcat, ab eſſentia, cauſis, differentiis, ac ſignis petenda eſt. Quoad primum ſupponenda ex mente Hippocratis eſt diſtinctio inter *empyema* & *empyon*. id enim intereſt, quoniam empyematis nomen ex cujuslibet partis ſuppurato competit: empyi verò non niſi ex pleuritide, & peripneumonia ſuppurata, aut alia ſimili cauſa intra thoracis cavitatem, denominantur: qua ſignificatione hoc in loco ſermo eſt de empyemate inſtitutus. Hujus empyematis formam alii collocarunt in ſputo ſanioſo, ut apud Philonium, conſequenter in excrero mutato à toto genere præter naturam. Quod tamen abſolutè non eſt proferendum, non enim empyema neceſſariò per ſputum expurgatur. Alii empyema puris collectionem in thoracis cavitate eſſe diffiniverunt: hi tamen diſcrepant, cùm alii collectionis formam unam, alii aliam eſſe voluerint. Quidam enim morbum in numero aucto eſſe crediderunt, ut Maſſarias, & Mercatus, cum in exceſſu ejus natura conſiſtat. Alii puris effuſionem eſſe determinaverunt. Hi tamen affectum in fieri potiùs deſcripſerunt, fit enim empyema dum pus effunditur, factum eſt, cum effuſum, ſed nec omne empyema fit per effuſionem, ni quamlibet tranſmiſſionem effuſionem quis appellet. At collectio eſt communis puri quod traſmittitur, & congeritur. Vericres verò eos eſſe judico, qui hanc puris collectionem morbum in via, & in aucta magnitudine, diverſo habito reſpectu, dixere, ut Capivacceus. Intermediæ enim cavitatis eſt anguſtia, hoc eſt *conſtipatio*: eſt verò aucta magnitudo, ſi ad ejuſdem thoracis quantitatem præter naturam auctam reſpectus habeatur. Erit ergò empyema conſtipatio cavitatis thoracis. Sed ſi ad thoracem anguſtia attineat, quomodo magna ejus dilatatio in inſpiratione fieri poterit, quam fieri omninò ex empyemate Galenus ſcripſit primo *de dyſpn. cap.* 11. & *lib.* 3. *cap.* 5. Diximus enim ex ipſius ſententia, empyema affectum eſſe citra dolorem, & anguſtiam thoracis, ideò non impedire magnam thoracis diſtenſionem, quemadmodum æqualem ſpiritus attractionem. Addo Hippoc. locum in Coacis de pleurit. tex. 36. & 37. qui inter reliqua empyematis ſigna *dyſpnœam* ponit, quam parvam, & frequentem, hoc eſt denſam Duretus commentatur, quinimmò & dolorem quem idem Auctor contumacem explicat; hæc enim è Galeno poſitis è diametro opponuntur. Enodatio dubiorum propoſitorum empyematis formæ ſtaruendæ admodum congruit. Prima ergò de dolore facilè ſolvitur, cum Hippocrates prædictis textibus loquatur de vomicæ pleuriticæ diſtenſione, cum pus erupturum eſt; tunc temporis enim nondum eſt empyema, dum imminet; ideò non ſine contumaci dolore fit, & eſſentiali thoracis anguſtia; & propterea mirum non eſt, ſi reſpiratio utroque modo parva fiat, & potiſſimùm ratione thoracis. Galenus verò, cum ſtatuit, empyema eſſe indolens, locutus eſt de empyemate ſtatim facto, in quo fugax eſt doloris levatio, ut thorax commodè ſe dilatare valeat. Secunda difficultas de anguſtia eſt longè major, cum puris conſtipatio reverà ad thoracis cavitatem attineat. Tamen etiamſi puris collectio ſit conſtipatio, non ea tamen formæ rationem lædit, ſed quatenùs pulmonem comprimit, efficitque quo minus pulmo poſſit dilatari: atque etiamſi thoracem quoquopacto premat, non ejus tamen magnam dilatationem impedit. Galenum legito *loc. cit.* ſcribentem: *Verùm cum juxta pulmonem affectus ipſe incumbit, quamvis thorax ſe plurimùm diſtendere poſſit, tamen parum inſpirat: Ita etiam ubi intermediæ ipſorum organorum regiones fuerint occupatæ*. Et maximè obſervandum, Galenum thoracis cavitatem *intermediam organorum*, hoc eſt pulmonum, *regionem* appellaſſe; thoracis enim cavitates illæ non in thoracis ipſius, ſed pulmonis gratiam ſunt conditæ. Hinc conſtat, à vero empyemate diſtinguendas fore eas ſuppurationes, quæ in thoracis ergaſtulo minimè colliguntur, ſed adhuc vel in abſceſſu, ſeu vomica, vel in partium ſubſtantia ſtabulantur. In vomica quidem, cum pus ipſum conficitur, hujuſmodi enim fientem ſuppurationem, *rigoriferum empyema* nuncupare conſuevit Hippocrates. In partis verò ſubſtantia: & hoc quidem eſt duplex, empyema catachriſticos, ſalubre unum, pernicioſum alterum. Salubre eſt, quod potiùs in phlegmonico humore purulento, & probè cocto conſiſtit, quàm in vero pure. Concoqui autem dicitur, quod in parte inflammara prius liquatur, poſtmodum attenuatur, tandem ad debitam, & mediocrem craſſitiem redigitur, ut per partis inflammatæ tunicam facile reſudare poſſit citra ejus ruptionem, hæc enim eſt illa ſputi concoctio, quam laudat Hippocrates; non eam ſummam craſſitiem, quæ veri puris eſt comes, quæque membranæ rupturam machinatur: hoc pariter eſt ſpurium empyema. Pernicioſum verò id eſt, quam partis ſubſtantiam polluit; fædatque, de quo Hippocrates in Coacis de Pleu. tex. 12. 20. & 35. & potiùs in partis corruptione, quàm humoris coctione ſitum eſt, & ſuppuratione; eſtque potiùs ad gangrænam, quam via ad empyema. Fit verò, cum ambo, & pus, & ſputum aut deductum, aut permixtum ſeptima apparet die, illud quidem ſine pepaſmo merè bilioſum, flavum, vel viride, hoc verò cænoſum, & amurcoſum; tale enim mutationem habet humoris phlegmonici potiùs in gangrænam, quàm in empyema, cæteriſque paribus, in decima quarta Ægrum perdit. Hæc ergò pſeudo-empyemata ſunt, quoniam eorum collectio nulla eſt, potiſſimùm in thoracis cavitate. Quamobrem erit verum empyema *pulmonum coarctatio ex conſtipatione a pure intermedias organorum regiones occupante*. Enimverò hujus cauſæ ſunt inveſtigandæ, ut præcipuæ ejus differentiæ habeantur, quot enim cauſæ, tot differentiæ. Ex his patebunt, diverſæ reſpirationis læſiones, & ſigna omnia. Ex cauſis ergò internis decem empyematum genera agnoſco, nimirum hæmoptoicum, pleuriticum, peripneumonicum, anginoſum, lethargicum, tuberculoſum, catarrhoicum ulceroſum; traumaticum, & pulmonicum.

Diſtinctio empyematis & empyi.

De quiddicate empyematis multorum opinio.

Dubium.

Solutio.

Ab Empyemate quæ ſuppurationes diſtinguãtur.

Empyema ſalubre, & pernicioſum.

Empyematum genera è cauſis decem.

C A-

CAPUT V.

Examinantur ex causis decem empyematum genera.

Empyema hæmoptoicum.

EXordiamur ergò ab empyemate hæmoptoico. Dari enim ex Hippocrate paret primo de morbis, ubi ex pulmonum vena, aut erosa, aut aperta, aut rupta empyema fieri scribit. Rupta sanè, dum habet, *cum venula aliqua in ipso fuerit rupta*, in ipso scilicet pulmone: & cum ait, *ex vena in pectore aperta*, ejus apertionem ad empyema aperit. Tandem erosionem subjungens: *Aliquando verò ex venis ulcus sanguinem ingerit, & putrefactus fit pus.* Idem empyematis genus indicare visus est, quod ex pectoris *varice*: sanguis enim in thoracem effusus è vena aut rupta, aut aperta, aut erosa putrescit, & in pus vero vertitur pepasmo. Hoc ipsum empyma & Paulus proposuit ob cruentam expuitionem. Et Auctor apud Philonium sanguinis sputum in serie causarum empyematis reposuit. Inter recentiores Mercatus eandem nactus est opinionem. Observandum tamen est, sanguinem in thoracis cavitatem effluere. Uno quidem ex vena, ut dictum est; alio modo ex vomica, cum hæc rumpitur antequam pus sit factum, ut rectè posuit Riolanus: quod tamen rarò accidit. Hinc pater mancos fuisse Massariam, & Capivacceum, quippe qui puris coctionem in ipsa thoracis cavitate ex solo catarrho, & non sanguine agnoscunt. Vix tamen sine tabe datur hoc empyematis genus, quod à vena pulmonum, aut rupta, aut erosa. Sæpiùs verò *pleuritidi*, & *peripneumonia* legitimum em-

Pleuriticũ

pyema succedere, constat ex Hippocrate passim in Coacis, & Aphorismis; cum enim anacatharsi per sputum non expurgentur, reliquum est, cieri meta-

Peripneumonicum.

ptosim inflammati in suppuratum, ut inde fracta vomica, & pure effuso sequatur empyema. Cæterùm *de anginoso* empyemate est difficultas, cum de

Anginosũ.

eo nihil prorsus scripserit Hippocrates in Coacis, in quibus ex professo de hoc agit affectu. Aretæus verò ex angina in empyema transitum vult fieri: cum defluxa è gutture in pulmones materia ab expultrice aberrante transumitur per pulmones in thoracis cavernam. Sicuti enim opposita anacatharsi pus è pectoris cavitate in pulmonum fistulas transumitur, & materia concocta ex tunica in eorundem bronchia tranat: ita aliquando accidit, aut transumi, aut resudare, aut fluere materiam è larynge in pulmones, & cavam eorum regionem. Idem putavit Auctor apud Philonium scribens: ex ruptura squinantiæ fieri empyema. Et inter recentiores Mercatus & Capivacceus idem voluere. Nec sanè hoc negandum, cum Hippocrates de conversione anginæ in empyema hunc nobis reliquerit aphorismum lib. 5. 10. *Quibus ex angina in pulmonem fit mali conversio, ii intra dies septem moriuntur: si verò hos effugerint, purulenti evadunt.* Quam suppurationem reliquis periculosiorem credidit Mercatus, non quidem, meo juditio, ratione empyematis, sed ob timorem suffocationis, antequam fiat suppuratio. Hippocratem porrò in Coacis hujus empyematis ex angina non meminisse mirum non est, cum eo in libro de sola pleuritide, & peripneumonia loqueretur. At verò *lethargicum* empyema solus præter

Lethargicum.

Commentatores observavit Mercatus apud Hippocratem primo lib. Coac. tex. 145. in quo hæc. *Quicunque verò sanantur ex lethargicis, ut plurimum suppurati fiunt*, ob materiæ intra thoracem decubitum. Non tamen admodum frequenter fieri subjungit Mercatus, quod ut plurimum scripsit Hippocrates. Tamen sensus sententiæ Hippocraticæ est ita enucleandus. *Quicunque sanantur hoc modo*, desinente scilicet lethargo in peripneumoniam, *ut plurimum suppurantur*: & cum lethargus non frequenter in peripneumoniam terminetur, hinc est, quod rarò etiam lethargici fiunt empyici: non tamen hoc sensu repugnant hæc duo, rarò fieri, & ut plu-

Tuberculosum.

rimùm *Tuberculosum* quoque dari empyema, quod ejusdem ægrè concoctilis tardiorem pepasmum consequitur, praxis docet, nec videtur habere controversiam, sive id ad pulmones, sive ad thoracem attineat. Quemadmodum enim rupto tuberculo crudo intra bronchia, ut in casu Puellæ Agasis apud Hippocratem, fit spiritus densus: ita eodem extra suppurato sequitur empyema. De *catarrhoico* empyemate non levis est controversia, non quidem Catarrh. an detur, conspicua enim est Hippocratis sententia, *distillationes à capite in ventrem superiorem intra viginti dies suppurari*: & in Coacis de pleurit. tex. 41. qui habet. *Qui futuri sunt purulenti, primùm quidem expuere salsa, mox dulcia*, empyema enim intelligit à pituitæ salsæ prolapsu & collectione citra inflammationem: cujus curationem præcipit auspicandam à caput siccantibus. Sed controversia in eo est sita, num sit vera suppuratio, omnes enim, præter unicum Mercatum, esse negant, statuentes, purulentam pituitam esse quidem puri analogam, non tamen verum, & univocum pus, quod ex solo sanguine, & carne contusa producitur. Et adducunt clarum illud Galeni testimonium 7. aph. 39. Proinde Riolanus eò accessit, ut crediderit, tale empyema non esse periculosum, cum saburra illa pituitosa expurgata, sanitati pristinæ ægri restituantur. Solus ergo Mercatus à communi opinione desivit, utpote putans pituitam in thoracis lustro collectam fieri verum, ac genuinum pus. Emergere autem in verum, & non æquivocum pus ex Hippocrate probat primo de morbis tex. 16. dicente. *Fit suppuratus, si pituita è capite in pulmonem distillet*; & subdente, *pus crassum ab accessoria, & intus putrescente pituita*. Prò pure enim verò pus intelligere ait Mercatus, quippe quod ob putredinem fœtore, reliquisque veri puris accidentibus præditum reddatur. Cujus pepasmus tametsi non sit ingenti cum febre conjunctus, non tamen est sine lenta febre. Contingit verò adveniente nova pituita adulterari. Non ego is sum, qui absurdam hanc sententiam existimem, dummodò rectè sit percepta. Si enim de ejus coctione, quæ in pulmonibus, loquamur verum est, pituitam solam quandam puris similitudinem adscire, qua ita puri similis efficitur, ut non solum quotidianos Medicos fefellerit, sed etiam Erasistratum, & Hippocratem spurium, quos ideò Galenus in commentario 2. de natura humana refellit, utpote credentes, concoctam pituitam in respiratoriis instrumentis, pulmonis nimirum, pus verum esse; eundemque crudum humorem in urinis concoctum: qui tamen visciditatem, si non gravitate, nec fœtore à vero pure distinguitur, ut rectè Capivacceus. Cujus pituitæ concoctæ ad puris similitudinem excretio illa est, quæ phthisim macie, lentaque febre in juvenibus mentitur, imperitosque Medicos nonnullos deludit. Verùm si de vera suppuratione humoris pituitosi, non de ejus coctione, sit sermo, hæc non in pulmonibus, sed in thoracis cavitate tantùm acquiritur, cum ob niniam inibi moram contractam coctionis veræ terminos, supergreditur, ut corrupta potiùs, quàm cocta pituitæ accidentia deferat, verique puris speciem induat, & ex aperto thorace pus verum educatur, nedum sputo vacuetur. Cumque Galenus pituitam pus verum fieri negat, de ejus coctione in pulmonibus, non de suppuratione in thoracis cavitate loquitur, ut ex loco proximè allato, in quo hæc. *Hi neque dejiciunt, neque expuunt spumosa, tametsi fluxione, quæ ex capite fit sæpè oppulentæ sint pulmonis arteriæ: quæ quidem fluxio postquam concocta est, expurgatur puri similis.* Quamque non periculosam pituitæ suppurationem Riolanus prædicat, eam esse dico, quæ in pulmonibus, non quæ fit in thoracis cavitate, & empyema producit. Vidi ego semel suppuratum ex pituitæ distillatione, quem nulla inflammatio præcesserat, cui, confossa pleura pus verum, copiosumque indies exibat, & objit. Neque est absurdum quod ait Mercatus, pus pituitosum nova pituita adulteratum, fucatumque nos fallere; cum & nos aliquando verum pus ex tabe decipiar, quod defluens è capite pituita infarcit, & occulit: ob hoc enim nonnulli eò aberrarunt, ut crediderint pus verum non esse, nec eorum pulmones ulcere detineri, quæ tamen phthisi vera consumpti periere; ergò & nos fallere quit pituitosum pus accessoria pituita obumbratum, ut non pus esse

cteda-

Ulcerosum. credamus, quàm non est syncetum. Sequitur exordine *ulcerosum* empyema. Ulcerosum appello, non phthisicum, vel tabificum cum non tamen ex pulmonis, sed etiam thoracis ulcere fieri possit, ut est apud Philonium. Tabificum verò illud est, quod aut antecedit, aut subsequitur pulmonum ulcus. Etenim ex phthisi empyema factum vidi, pure non se per os expurgante sed in thoracis spatio inani stagnante: quod ideò nullam sequitur suppuratam inflammationen. Id verò quod fit ex inflammatione, tabificum efficitur, nisi suo tempore expurgetur. Pulmonicum. Enimverò præter posita genera accedit quod *pulmonicum* dixi, quod quidem non habet suam collectionem in pectoris cavitate, sed in ipso pulmone, cujus causa pulmonicum dicitur, & quamquam ratione loci non sit legitimum empyema, tamen & ratione materiæ ex qua producitur, & ratione modi, quo pus in pulmone colligitur, ferè legitimum est dicendum. Fit enim, cum substantia pulmonis, uno in lobo, aut pluribus pure oppuletur sine ulcere, ut pus haud in vomica, sed in bibula pulmonis substantia contineatur. Sæpiùs enim in Cadaverum sectione tale empyema observavi, ut ante annos in Magnate Italo, cujus pulmo sinister totus resiccatus erat, dexter verò pure turgidus, & phlogosi affectus, qui propterea siticulosus admodum, emaciatus, orcque dextera sui parte toto ulceroso jampridem reddito, obijt. Et Mantuæ anno 1628. hoc idem empyema in circulatoris corpore secto visum est, cujus sinester pulmo pariter totus exiccatus, & ferè consumptus erat, costis & dorso coagmentatus, cujus coalescentiam hactenus majorem non vidi, dexter verò in inferiori lobo dorsum, & diaphragma respiciente totus puræ cænulento tumidus erat citra ulcus, ex quo aperto, ceu ex abscessu quodam, pus erupit copiosum. Sensim verò pus in pulmone colligitur, ideò nec peripneumoniæ signa affert. Sitiunt autem impensè per longum tempus, qui hoc modo laborant, lingua eorum rubet, & arescit, os ulcerosum nonnullis redditur; sæpiùs adveniente phlogosi maligna febre pereunt; alii lenta febricula tabescunt, macrent, & marcent, mala è directo rubet per intervalla, & æquè super utrumque latus cubare videntur. Hoc empyema fortasse Hippocrates intellexit in Coacis, cum in pulmone empyemata fieri scripsit: cujus dictionem corrupit Duretus permutans hoc modo, *empyemata sunt per pulmonem*, ut extra pulmonem fieri ostentaret potiùs quàm ostenderet. Postremo loco examini dandum est *traumaticum*, de quo Hippocrates in Coac. de Pleurit. tex. 68. in quo hæc: Traumaticum. *Quibuscunque sauciatis thorace foris quidem trauma sanescit, intus verò non periclitantur empyici fieri: & quibus tenera est intus cicatrix, disrumpitur facilè.* Non enim cobilis est pleura intùs, ut caro & cutis extra, ideò vulnus non æquè utraque in parte sanescit. Relicto autem purulento seminario, pus novum gignitur, & colligitur; statuisque temporibus fracta cicatrice prosilit: & nisi pulmo ulceris labem attraxerit, aut ex vulnere inflicto, aut puris contactu, sanantur ægri interno thoracis inquinamento superato, & fluxu ablato. Inter eos, quos vidi, unus fuit Tonsor Bononiensis, qui ab alio forficibus sauciatus est cassali vulnere. Huic enim fistulosum ulcus ex vulnere ortum sanescere videbatur, & occludebatur, ut nec vi illata turunda apertum servari posset. Post dies aliquot ab occlusione spontè recludebatur, cicatrice fracta, pusque copiosum exibat. Iterum priori modo occludebatur, & rursus disrumpebatur. Tandem æger remediorum auxilio integræ sanitati est restitutus. Sed hoc loco Riolani errorem emungere expedit, qui de empyemate loquens inquit, dari abscessum *epigenematicum*, eo quod venæ pulmonum in exteriora terminentur. Quòd tamen ut praxi medicæ, ità anatomicæ repugnat: venæ enim quæ in exteriora terminantur, non pulmonum sunt, sed thoracis internæ ex vena inconjuga, quæ extra cum thoracicis axillaribus conjunguntur. Sed de empyematum generibus, & caus. hæc satis.

Riolani error de empyemate.

CAPUT VI.

De signis empyematum syllogisticis, potissimum ex difficili respiratione.

EMpyematum signa sunt duorum generum; alia enim sunt syllogistica, seu diagnostica, & alia prognostica. Dicamus primum de primis. Circa quæ observo, Practicos de his tantùm egisse, quæ facti empyematis signa sunt, præter unicum Mercatum. Res tamen utilior esse videtur, ut non solùm facti, sed etiam fientis indicia tradantur, ut utriusq; distinctio clara habeatur. In prima igitur classe fientis empyematis signa perpendemus, quæ ostendunt fientem pepasmum, postquam est factus, & dum è vomica puris vomicus est erupturus. In secunda classe facti signa examinabuntur: & primò quæ sunt empyematis statim facti; quæque vergentis ad tabem. Secundò asserenda sunt quæ puris subsistentiam in thoracis cavitate ostendunt; quæque majorem, vel minorem ejus copiam. Tertiò lustranda erunt pravi empyematis signa. In ultima classe allocanda erunt, quæ unicuique empyematum generi congruunt. Exordiamur à prima classe. Signa empyematis duplicia.

Fientis puris signum est *rigor cum acerbo dolore*. Nam & cum pus factum est adhuc vomica inclusum, fit rigor, cujus denominatione *rigoriferum empyema* dicitur, quod nondum effusum: sed distinguitur rigor fientis à facto; quoniam rigor fientis est cum dolore acerbo, rigor verò facti est cum sola gravitate. Fit in fientis rigore dolor acerbus ob partis distensionem, quæ phlegmonici humoris in pus mutatione sequitur. Sed notandum quod à paucis observatum, rigorem qui internum sequitur pepasmum esse *inæqualem*, & *inordinatum*: ita enim distinguitur rigor periodicus, & criticus à vasis in febribus ab eo, qui ex ulcere, vel apostemate; ille enim ordinatus, & æqualis est, hic verò inordinatus, & inæqualis. Redarguit Mercatus Practicantes, quod inter fientis puris signa pro dolore gravitatem reponant, quæ non est nisi in facto. Deceptus tamen est Mercatus, cum nullus Practicantium gravitatem ponat pro signo fientis puris, cum nullus eorum signa proponat nisi facti empyematis. Præter rigorem in fiente pure futuri empyematis proponitur *& tussis sicca*, quam etiam contingit fieri post suppurationem, ut solus Auctor apud Philonium observavit, cum hoc tamen discrimine, quoniam dum pus conficitur, tussis est sicca cum ratione, cui humiditas succedit confecto pure. At sicca tussis in empyemate est sicca cum falsa quiete, cum enim sit prius humida præter rationem fit sicca, & quiescit. Mercatus quoque inter signa fientis pepasmi *pulsatorium dolorem* numerat ob inflammationis vehementiam. Quem tamen in pleuritide, & peripneumonia excusitari Galenus omninò negavit 2. *de loc. aff.* 3. cui praxi respondet. *Pulsus quoque hecticum* fiente pure cieri vult Mercatus, qui tamen eodem in loco inæqualem, & serrinum fieri statuit, talis verò non est hecticus. Eodem tempore quo suppuratur inflammatio, conspicuum est, respirationem talem fieri, qualis inflammationis speciem sectatur. Verùm enimverò facti puris, & è vomica erupturi signa à nullo, præterquam à Mercato proposita, nec tamen omnia. Etenim Hipp. in Coac. de pleurit. tex 36. & 37. scripsit, ante vomicæ ruptionem necessariò fieri *dolorem, dyspnœam, & ptyelismum*, Mercatus verò ptyelismum maximè necessarium omisit. Qui fit, quam in vomicæ distensione, antequam rumpatur, resudat puris ichor, qui ptyelismum promovet. Dolor autem est, quàm in puris confectione acerbior, tunc enim membrana magis distenditur. Dyspnœa est, quæ in dolentibus, & angustiis parva, & densa cum transitu ad opposítas differentias, ut ex methodo apparet. Adnotavit Mercatus spiritum offendi, hoc est, superinspirari, hic enim est spiritus offendens, ut in methodo docuimus. Ait & ægros in sermonis proprietate conturbari, quam festinationem in loquela Valescus vocavit, delirium intelligens. Succedunt signa effusi puris *statim & continuò*, ut ajebat Duretus, hoc est confe-

Signa fientis empyematis.

Rigor cum acerbo dolore.

Tussis sicca.

Pulsatorius dolor.

Pulsus hecticus.

Signa facti puris.

Ptyelism.

Dolor.

Dyspnœa.

Spiritus offendens.

Festinatio in loquela

confestim in thoracis excipulum eructati, de quibus Hipp. *loc. cit. tex.* 34. Ad tria enim reducuntur capita. *Ad ea quæ ab initio apparuerunt. Ad ea quæ superveniunt.* Et *si quid difficiliùs æger spiret.* Antecedentia signa sunt symptomata inflammationem consequentia, quæ cum morbo nullo modo quiescant, lapsum in suppurationem fieri demonstrant; non quiescunt verò phlebotomia, nec pharmacia, nec diæta, nec parotide, nec crurali abscessu. Signa supervenientia sunt, quæ inflammationi dum suppuratur superveniunt, de quibus suprà. Eorum verò, quæ confertim ruptam vomicam consequuntur, unam solummodò proponit Hippoc. *Si æger difficiliùs spiret*, in unica difficili spiratione repositum. Quod signum ita non est intelligendum, ut rupta vomica, statimque pure effuso major sequatur respirandi difficultas, sed sensus debet esse, qualem apposuit Duretus, *si aliquantulum æger difficilius spiret*, hoc est, si difficilis respitatio aliquo modo remittatur: effuso enim pure dyspnœa fugax, & leviter pressa ad exiguum tempus succedit; fit & fugax levatio gravitatis; omnia enim statim effuso pure quiescere videntur, & rationem addit Hipp. dicens, *Rupta vomica sanus esse videtur sibi Ægrotus: quòd ex loci angustia pus abijt in amplitudinem: ac spiritus, quem spiramus, in pulmone sedem invenit.* Est tamen fugax hæc levatio gravitatis, & difficilis spirationis, cum post pejora prioribus fiant. Quare signum, quod omnes ponunt effusi puris, *dolorem nempe gravem*, non est perpetuæ veritatis. Etenim datur tempus in quo est gravitas, & nondum ruptus est abscessus: & vice versa datur tempus, in quo rupta est vomica, & tamen non est in thorace gravitas admodum molesta. Tempus in quo molesta est gravitas, nondum rupta vomica, est cum mutatio est facta inflammati in suppuratum, pure in vomica, ceu in ergastulo, clauso; ita enim dolori acerbo, qui præfuit in puris confectione, succedit gravitas. Tempus verò, in quo est ruptus abscessus, & tamen non adest gravitas, illud est, cum pus confestim è vomica erupit, pro eo enim tempore quiescit gravitas, quæ tamen paulò post gravior redditur: hæc enim toto suppurationis stadio est dolorum vicissitudo. Dum fit pus dolor est punctorius, & acerbus. Postquam factum est & residet in vomica, dolor fit ex acerbo gravis. Dum vomica pro pure eructando distenditur, rursus dolor exacerbatur. Dum pus effunditur, & confertim ex rupta vomica decapulatur, doloris acerbi, & gravis, ut & aliorum symptomatum, fugax levatio: & ideò Gal. 1. *de dysp. cap.* 11. empyema inter vitia *indolentia* reposuit, & 4. *de loc. aff.* 7. statuit, supuratos esse quidem orthopnoicos, sed sine calida exsufflatione expirare, antequam exurens febris accedat; quæ post succedere solet, confirmato empyemate. Tandem enim cum thoracis cavitas pure impletur, dolor gravis in thoracis profundo sentitur, & ingravescit, reliquis indies gravioribus pariter redditis. Propterea sicut reliqui Practici non sunt audiendi, qui effuso pure dolorem gravem simpliciter fieri autumant: ita non est laudandus hac in re Mercatus, qui effusi puris signum simul sine distinctione esse statuit, dolorem remissiorem, & gravitatem in profundo thoracis. Hìc alia oritur in signorum serie ordinanda confusio, cum Practici omnes confundant nuper facti empyematis signa cum iis, quæ inveteratum, & tabificum aperiunt: quæ tamen ob curationem sunt maximè distinguenda. Signa tabifici empyematis gregatim Hippocrates proposuit in Coacis de peripneum. tex: 33. his *At verò purulenti febres habent interdiu leves, de nocte fortiores, ac nihil expuunt commemorabile, sudant circa collum, & jugulum, cavantur oculi, malæ rubent, manuum verò extimi calent digiti & exasperantur, unguens aduncì fiunt, pedes frigerantur, & tument, pustulæ toto erumpunt corpore, cibos jubent facessere: atque hæc suppurati signa sunt inveterati.* In secunda signorum classe reponuntur, quæ puris in thorace existentiam indigitant, de quibus solus Hippocrates sufficienter egit *loc. cit. tex.* 66. & mitor recentiores hunc locum non examinasse in his signis perpendendis steriles admodum. Sunt hæc signa, *lateris inæqualitas, calor, suspensum grave.* Lateris quidem inæqualitas his verbis significatur; *quibus intumuit latus*; latus enim quod tumet, putris eo latete subsistentis signum præbet. Calor quoque qui vel est à pure recenter cocto, & collecto febrilis caloris impressionem retinente in nuper nato empyemate, vel ab eo, quod vetustate putrescit, ejusdem puris eodem in loco divertentis, quo calor ejus redundat, subsistentiam demonstrat. Calor verò & tactu percipitur, & facto experimento. Experimentum à quibusdam non rectè est positum, ut à Capivacceo, qui linteum madidum solum thoraci applicat, & à Massaria, qui filum madidum. Rectè autem id posuit Valescus, qui filum apponit cum bolo armenico, seu luto rubeo aqua diluto imbutum: qua enim parte thoracis citius exsiccatur, ei pus educendum subest, eaque pars pyrotico, vel ferro est aperienda. Bolum rubrum *erythriadem terram* nuncupavit Duretus ex Hippocratis sententia de pleurit. tex. & comm. 34. Ad hæc subsistentis puris signum accedit *suspensa gravitas*, ægro in sanum latus decumbente, ex hujusmodi enim decubitu incumbit pus ex purulento latere in mediastinum, ut quid suspensum grave è parte affecta in oppositam esse videatur. Et hoc in loco videntur objurgandi, qui faciliorem decubitum ajunt esse, qui fit super latus ægrum, laborosiorem, qui super sanum. Non enim sententia est Hippoc. ægrum faciliùs cubare super latus purulentum, propterea quia statuat gravitatem suspendi, ac librari in latus sanum, in quod æger reclinat. Nam ut egregiè Duretus in hoc commentario, æquè molestus est in utrumque latus decubitus, illic enim *suspensione dolorifica*, hìc autem *oppressione tussifera* æger cruciatur; ideò uterque decubitus est æquè molestus. Facilior est, qui in dorsum, cum spini jacent ægri. Nec valet Valesci ratio, membra *appodiata* magis, quàm *suspensa* quiescere: non enim minùs molesta est in idem latus oppressio tussifera, quàm in oppositum suspensio dolorifica. Est namque saltem pro hac parte eadem empyematis ratio, quæ phthiseos: qua enim parte ulcus est in pulmone, eadem molestior est decubitus ob oppressionem tussiferam. Dispar tamen ratio est phthiseos, & empyematis in decubitu super oppositum latus; in phthisi enim nulla est dolorifica suspensio, & longè faciliùs in oppositum reclinant ægri, quia nulla sequitur mediastini compressio, quemadmodum in empyemate. Expungendus est quoque error, quem subeunt Practicantes in recensendis signis puris subsistentiam in uno, vel in alio latere indicatibus, hoc enim *fluctuationem* esse ajunt, *& fragorem*, qui sentitur, dum æger hinc inde recumbit; quo enim latere fluctuatio, & sonitus percipitur, eodem pus stagnare inquiunt. Verùm Hippocr. hanc puris fluctuationem, ut infrà dicemus, pro signo posuit minorem puris copiam indicate, non ipsius subsistentia absolutè demonstrante: nam datur empyema, cujus nulla est fluctuatio, ut Hippocrates eo tex. 70. aperuit. Neque sentitur strepitus, & fragor ob simplicem ægri motum spontè factum ex uno in alterum latus, ut communiter supponunt. Cum Hippocrates jubeat concutiendos esse ægri humores, ut strepitus audiatur, quod non juberet, si sola ægri in latus procumbentia sufficeret. Quamobrem stagnantis puris sunt tria propositi. His ejusdem classis finitima sunt, quæ puris copiam pandunt, de quibus Hippocrates loco proximè citato, hæc autem ex unico habentur strepitu, qui in concussione thoracis auditur; humeris enim, vel præcordiis concussis si *strepitus multus* sentiatur; paucioris puris est signum, qua parte, & latere id existat pro ratione signorum superiùs positorum. Dummodò, subjungit Hippocrates, *faciliùs spirent ægri, & meliùs sint colorati.* Quod quomodo sit intelligendum illud *dummodo faciliùs ægri spirent*, non declaravit Duretus, qui secundum tamen exactissimè demonstravit. Ait namque faciliùs ægros spirare, quia thorax concussus uno in latere murmurat: qui tamen non est sensus Hippocratis, nec mysterium. Si enim ubi est parcius pus ex majori borborygmo, ibi facilior est pro minoris puris copia respiratio, non subjunxisset Hippocrates, *dummodo faciliùs ægri spirent*. Necesse igitur est dari unum casum, in quo sit multum murmur cum majori puris copia, quàm in alio in

quo

Signa existentiam puris in thoracis cavitate ostendentia.

Experimentum puris in thoracis cavitate.

Fluctuatio subsistentia puris signum absolutè non est.

Signum puris copiosi.

quo fit minor ſtrepitus. Eſt autem hic caſus; cum pus copioſum in cavitate thoracis per arterias in pulmonem ſubvehitur; hujus enim tranſumptione in hoc minor eſt puris in thoracis cavitate ſubſiſtentis copia, quàm in eo, in cujus pectoris cavo pus totum reſidet, quodque relatum ad totam alterius diviſam copiam eſt parcius. Quo in caſu conſtat, majus murmur in priori cieri ex concuſſione, quàm in altero: non inde tamen ex majori ſtrepitu minor puris copia colligitur, eo quòd æger difficiliùs ſpiret propter puris in pulmones tranſitum. Qua de cauſa alteram adjecit conditionem, *& meliùs ſint colorati*, totius ſcilicet, non ſolius faciei, colore, ut ſcilicet non liveſcant: livor enim non paucioris puris, utpote in pulmonem ſe traijcientis, eſt indicium: Ut ergò hoc ſignum verificetur, ex multo ſtrepitu minorem ſaniei quantitatem indicari, neceſſe eſt, has duas adeſſe conditiones, ut ægri præter fragorem faciliùs ſpirent, & ſint meliùs colorati. Adnotandum porrò eſt, differre ſtrepitum à ſtertoroſa reſpiratione: ſtrepitus enim eſt, qui paucioris empyematis eſt ſignum pure in thoracis cavitate agitato, eſtque bonum ſignum: at reſpiratio ſtertoroſa eſt, quæ fit ab irrita efflatione, ubi ſputum fervet ad imum laryngem, ibique cumulatum ſuffocationem infert: hanc enim Hippocrates intellexit, cum de pleuritide loquens ſtrepitum in thorace fieri malum eſſe hariolabatur, de qua ſtertoroſa reſpiratione plura in methodo. Contra verò, quibus concuſſis, aut nullus, aut ſaltem exiguus ſit ſtrepitus, ſed ejus loco fortis dyſpnœa, unguesque lividi, his thorax eſt pure plenus, & deſperata eſt ſalus. Pro forti autem dyſpnœa parvam, & denſam intelligit, quam Valeſcus anhelitus *conſtrictionem* vocavit. Et huc ſpectat ille tex. Hippocratis 62. *orthopnœam faciunt hydropiformia dura*. Fit enim orthopnœa, cum totus thorax pure eſt oppletus, hydropi ſimilis in utriformi thoracis totius figura: unde citò ægri moriuntur, facilis enim eſt ſuppuratorum ſuffocatio, tùm ex puris copia, tùm ex virium imbecillitate ex 4. *de loc. aff.* 7. Pravi denique empyematis ſignum poſuit Hippocrates de pleurit. tex. 57. in hac claſſe à nobis repoſitum. Prius tamen eſt ſciendum, pro empyemate pravo intelligendum fore, quod ex ſua natura eſt bonum, puris ſcilicet confectione, cujus cauſa febris quievit, per accidens verò fit pravum, eò quia non expurgatur: intùs enim cunctando putreſcit, ut quamvis confectione ſit optimum, corruptione tamen fiat peſſimum. Hujus pravitatis unicum ſignum proponit *ephydroſin*, hoc eſt *ſudatiunculam:* quæ cum ſit duplex in toto, & partibus circa jugulum, & pectus, poſteriorem intelligit; hæc enim illa eſt ſudatiuncula, quæ puris ad corruptionem moram tendentis arguit. Addit Duretus *horrorem* ſudatiunculæ hujus comitem, quæ pravi empyematis eſt index. Sequitur ultima ſignorum claſſis, quæ empyematum generibus congruunt. Facilè verò eſt ex prægreſſis affectibus lethargicum, peripneumonicum, pleuriticum, hæmoptoicum, anginoſum, & tuberculoſum agnoſcere. De catarrhoico, traumatico, & pulmonico quædam præcipua attulit Hippocrates non prætermittenda. De *catarrhoico* quidem tex. 41. hæc protulit: *Qui futuri ſunt purulenti*, nimirum à pituitæ ſalſæ prolapſu ſpuriam peripneumoniam excitante, *primum quidem ſalſa, mox dulciora expuunt;* ſalſa quidem ob pituitæ putredinem, vel ſeri bilioſi cum pituita miſtionem: dulciora verò mox, quia pepaſmo ſalſa, & amara dulceſcunt: quæ tamen, niſi expurgentur, rurſus falſuginoſa, & tabifica redduntur. Ideò præcipit Præceptor empyematis catarrhoici curationem à caput ſiccantibus, & repurgantibus fore inchoandam. De *pulmonico* hæc ponit ſigna tex. 61. *collapſam appetentiam cum cardialgia*, quam Duretus ait pendere ab impuritate hepatitidis, unde proripit ſerum feritate peſſimum ad os ventriculi; Ego potiùs ab impuritate pulmonis empyematici œſophagum mutuo contactu irrigantis; quin etiam ob ichorem ſanioſum per nervos ſexti conjugii à pulmone ad os ventriculi inſtillatem; nervorum enim eſt ſympathica communio inter pulmonem, & ventriculum; inferiorque pulmonum ala uſque ad ejus orificium deſcendit. Ad quid enim hoc loco de epatide, ubi de pulmone purulento? ſubjungit Hipp. *ſudorem cum facie rubicunda*. Et pro ſudore ſudatiunculam intelligit circa pectus, & jugulum, ibi enim morbus ubi ſudor. Faciei rubor adeſt, quoniam in hoc empyemate pulmo ipſe eſt affectus. Neque illa eſt ratio, quam Duretus affert, quia *mala rubent*, eſt enim principii petitio, ſi facies rubet, conſtat malas rubere. Addit Hippocrates *alvum liquidam*. Subdit Duretus ob cacopragiam ventriculi, & hepatis, ut ſuprà refutatam hepatitidem ſibi ſuadeat. Nos alvum liquidiorem putamus ob ſanioſum ichorem, quem pulmo in ventriculum eructat. Sed *Traumatico* pro colophone: cujus cauſam potiùs quam ſigna attulit Hippocrates, hoc enim, cùm ex vulnere traijciente, inductione conſpicuum; cauſam verò in pleuræ cicatricem refert non perfectè concluſam. Hæc de ſignis ſyllogiſticis.

Strepitus a ſtertoroſa reſpiratione differt.

Signum gravi empiematis

Signa unicuique empyematis generi cõgruentia

CAPUT VII.

De Prognoſticis. Et primùm de eventu ex empyematibus: potiſſimùm ex difficili reſpiratione.

Prognoſtica empyematum.

DE prognoſticis empyematum ſcripturus, ſumpta occaſione à dictis de difficili reſpiratione, ſervabo hunc ordinem, ut de ipſorum eventu primùm, poſt de ipſorum criticorum dierum ſuppuratione ſermo inſtituatur, ab eventu facto exordio, qui triplex eſt, ad bonum, & ad malum certus, necnon anceps: eſt enim empyema medium inter perfectam criſin, & deſperatam ſalutem; ideò eventum habet in utramque partem. De certo eventu ad bonum priùs loquar, ut quale ſit curationis capax empyema cognoſcatur. De hoc verò Hippocrates tractavit in Coac. de pleuritide, & peripneumonia tex. 38. & 7. Epid. in hiſtoria Metonis, quem noſtris oculis objecit Hippocrates tanquam typum illius empyematis, quod eſt capax curationis. Evaſuri ergò empyematis ſigna ſunt. Primùm ut *febris à ruptione diſcedat*, foco febris extincto, neque ullo ſuperſtite in pulmonibus pyreumate poſt factum empyema cum facilitate aeris inſpirandi. Secundum, ut *æger cibos concupiſcat*, ortam enim appetentiam pluris facit Hippocrates à ruptione vomicæ. Dum enim pus vomica continetur, eſt inappetentia ob ſanioſum ichorem œſophagum irrigantem. Tertium ſignum *eſt libera, & liberalis anachatarſis* cum probo pure. Quartum *pauca, & figurata alvi excreta continet*, benè conſtituta naturali œconomia, quæ huic prognoſi negotii plurimum faceſſit. Hæc in Metone, ideò ſanatus. Cæterum mali, & mortiferi eventus ſigna repoſita ſunt in tex. 39. non tamen omnia. Quæ ibi, hæc ipſa poſt vomicæ vomitum. *Febris, ſitis, cibi faſtidium, pus lividum, aut viride, ſpumoſum, fervidum, & alvus liquida*. Obſervanda verò maximè eſt illa particula disjunctiva *aut*. Quoniam non ex eadem cauſa proveniunt pus lividum, & viride: ſicut viride, ſpumoſum, & fervidum. Etenim lividum eſt, quoniam ex nativi caloris morticinio pendet. Viride quod nondum emortua parte, ſed adhuc incendio exurente: quod ideò ſine diſtinctione *ſpumoſum*, ſeu bullatum, *& fervidum* dicitur. Obſervanda eſt *alvus liquida*, non enim purulentam ſignificat excretionem, qualem in tex. 67. ut infrà aperiam: ſed pro alvo liquida eam intelligit, quam *profuſam* alibi vocavit, nutrititiis partibus ad marcorem tendentibus, quas propterea tædet ſui officii. Inter ſigna quoque lethalia *tex.* 47. *pus cœnoſum* repoſuit, ac fœdi odoris, quod concutiendo educitur, *cœnulentum* vocat Valeſcus. Ad quid tamen cœnoſum, cum lividum poſuerit? cœnoſum enim amurcæ ſimile eſt, & ab eadem pendere videtur cauſa, à qua lividum, nimirum à caloris extinctione & partis corruptione: ideò & utrumque eſt fœdi odoris. Differunt in pravitate ſecundum magis, & minus, ut enim viride eſt livido minus, ita cœnoſum eſt livido magis pravum; arguit enim majorem corruptionẽ, ut per lividum ad cœnoſum trãſitus fiat, ſicut ad lividum

Eventus certus ad bonum in empyemate.

Eventus malus.

Puris lividi & cœnoſi differentia.

per

per vitide. Differunt & excretionis modo; lividum cũ etiam absque violenta thoracis concussione, quæ fit per tussim, ab ægro excernitur: cænosum verò non nisi concutiendo educitur, & effertur; propterea cœnosum est mortiferæ gangrænæ indicium manifestum. Ex purulenta quoque dejectione pernicioſum eventũ arguit Hipp. tex. 67. inquiens. *Empyicis à pulmone, pus duci per alvum lethale*, tussi enim, & non alvo pus purgari convenit. Sed cur lethale, si per alvum? fortassis eductio non est per loca conferentia? Et augetur difficultas, cum non lethalem, sed salubrem potiùs per renes eductionem puris esse velit, ut Duretus existimat ex Hipp. 1. Epid. qui habet. *Maximum & utilissimum signum affulsisse salutis in spe angusta, ob febris assiduitatem, eximium fastidium cibi, & malignam alvi prolaviem: quibus repente in stranguriam conversio facta est*. Dari namque strangurias, purulentas, abradentesque urinas non nephriticas, sed ex pulmonibus pendentes, & ipse cum Dureto fateor. Vidi namque aliquando nephriticos dolores non ex renum, sed pulmonum affectu inflammativo pendentes ignaros medicos eludentes. Vidi semel omnimodam urinę suppressionẽ in Nobili Malvagia Hieronymo Bononiensi, quam omnes ex calculo vesicæ crediderunt; & tamen nulla prorsus aderat suppressionis urinæ causa in vesica, & renibus, sed in pulmonibus. Vidimus & nuperrimè Bononiæ in Marchione Illustrissimo stranguriam cum intercalari ischutia, quæ calculum in vesica ostentabat, prodibat tamen ex ulcere à pulmone malè affecto, cujus nulla prorsus signa fueret. Propterea scio, magnum esse consensum, & syntimoriam renum cum pulmonibus, sæpiùs ad interitum, rarò ad salutem. Tamen quæ causa est, ob quam Hippocr. empiematici puris expurgationem per alvum lethalem esse astruit, salubrem, quæ per renes, immò hanc alteriùs sanativam? dubium sanè est non contemnendum; quæque sit hujus consortii ratio, & per quas vias. Mercatus enim huic Hippocraticæ sententiæ contrarius esse videtur, qui æquè per ventrem ac per renes empyemata fœliciter expurgata se vidisse attestatur. Causam referendam esse reor in vias, per quas pus & ad renes, & ad intestina derivatur: brevior enim ac tutior est, quæ per renes à pulmonibus. Per phrenicas enim venas & arterias facilè potest ex thorace ad renes pus deferri: neque est necesse per viscera hunc transitum fieri; feruntur enim venæ phrenicæ, sinistra quidem ex emulgenti sinistra ad septum transversum, dextera verò ex trunco cavæ, ideò potest immediatè pus ex thorace in emulgentes emungi. Secus de via ad alvum, ad quam si habeat appellere, est necesse per ipsum hepar transire, indeque per mesaraicas ad intestina se conferre: in quo transitu facilè potest puris portio se per gastricam venam ad ventriculum aurigari, ut propterea purulenta colluvie tota viscerum œconomia conspurcetur, & hinc maligna oriatur dysenteria, quæ fractis jam viribus immisericorditer ægrum exercer, ut rectè hoc in loco Commentator. Sed & pravum empyematis eventum hariolatur Senex divinus tex. 58. in quo *surditas* accidit. Hujusmodi enim surditatem *cruentam & nigram* dejectionem minati affirmat, quæ est lethalis dejectio. Nam ut surditas alvum sistit retractione bilis sursum, quæ alvum ciebat: ita hæmorrhagia, vel alvo biliosa prorupta viribus fortibus existentibus curatur 4. Aphor. 60. Quod si vires sint exolutæ, potissimum naturales, ut in empyemate progresso, cujus signum post apparens est surditas, cruenta sequitur dejectio, nigraque, qualis est sanguis niger, ut rectè Hippocrates & Galenus 4. aphor. 23. Non enim alia ratione existimavit Hippocrates, supervenientem surditatem empyicis cruentæ, nigtæque dejectionis lethalis esse lignum, nisi ut virium jam effætarum ob morbi longitudinem est indicium. Ad hæc eventum infelicem præsagire ait Hippocrates tex. 48. *per spicillum*, cum intra latus apertum inditum a pure, tanquam ab igne coloratur, indicium enim est puris feritate acerrimi. Cum enim ex sputo, alvo, cæterisque prognoseos consilium misisset Hippocrates, etiam ex aspetto pectore signum puris expiavit. Cumque ætas diversa majus, minusque periculi adferat, ut una quidem magis in uno empyematis genere, alia verò in alio: propterea tex. 69. ætatum, ac empyematum diversorum piriculum docet. *Seniores* enim à peripneumonico faciliùs, quàm Juvenes periclitari air. A traumatico autem faciliùs *Juvenes*. Et ratio est, quia in peripneumonia, & ejus empyemate vires desiderantur ad anacatharsin, quæ in Senibus facilè labascunt, non ita in Juvenibus. At in traumatico empyemate saucii senes faciliùs curantur, cum ex eorum vulnere non tanta fiat, ut in Juvenibus inflammatio, ideò nec tanta ac talis suppuratio. Hæc de utroque eventu certo. Nunc de *ancipiti*, de quo hæc Hippocrates de Pleuritide tex. 4. in Coacis. *Quibus autem signa quædam adsunt prædicta, quædam verò absunt, alii moriuntur; alii post tempus longum servantur*. Hanc verò prognosin unica alvus liquida variat. Si enim pus pravum sit cum febre, & reliquis potissimùm cum alvo liquida, actum est de empyematico. Si verò cum puris, & febris calamitate adhuc superfit œconomiæ naturalis integritas, nec alvus sit liquida, post longum tempus æger servabitur. Quòd si cum alvo naturaliter constituta pus sit laudabile cum reliquis signis in pravitate remissioribus, spes aliqua sanitatis emicabit. Observa signa diagnostica empyematis ad rabem esse prognostica ad perniciem, & quæ pravitatis empyematis ex sudatiuncula, ad malum eventum. Hæc de triplici eventu empyematum.

Nephritici dolores ex pulmonũ affectu.

Surditas pravi empyematis signum.

Eventus empyematis anceps.

CAPUT VIII.

De Supputatione dierum criticorum in empyematibus, in ordine ad prognosin.

POstquam varios empyematum eventum medica lance libravimus, temanet, ut tempora eventuum perpendamus, quibus fiunt empyemata, tumque ad salutem, tum ad interitum, cujus via per ipsam tabem sternitur. Sunt verò hæc tempora dies critici, quorum cognitio, ut Medico admodum necessaria, ita obscura, & à nemine declarata, seu ad methodum revocata. Pro qua re assequenda præmittendum, hæc tria se consequi, *metaptosin*, seu mutationem inflammati in suppuratum, *ruptionem*, *& anacatharsin*, seu expurgationem, quam, nisi sequatur, tabes consequitur: & hæc tria ita viciſſim se consequuntur, ut finis unius sit principium alterius; finis enim suppurationis est principium ruptionis, hujusque finis expurgationis principium existit: quæ nisi sequatur aliquo modo, via est ad tabem, & ad interitum. Propterea videndum est, quot & quales sint suppurationis empyematum dies. Quot & quales ruptionis. Quot & quales anacatharseos. Sed ulteriùs observandum. Suppurationem empyematum aut esse cum ruptione, aut sine ruptione. Suppuratio cum ruptione est duplex, propria & impropria. Propria est illius suppurationis, quæ est cum vomica, quæ intra thoracis cavitatem frangitur: ruptio enim propriè de vomica dicitur, quæ est phyemate inflammatorio. Hinc metaptosis vera dicitur esse illa, quæ in dolorificis malis, peripneumonia, & pleuritide. Quod dicitur ad differentiam empyematis ruberculosi, cujus ruptio est tuberculi crudi, non vomicæ. Propria ruptio illa est etiam, quæ cùm sit vomicæ, fit post suppurationem, ad differentiam ruptionis, quæ in empyemate hæmoptoico, in quo ruptio venæ fit ante suppurationem. Sed propria etiam est, quæ fit intra thoracem, ad differentiam ruptionis, quæ suppurationem subsequitur extra thoracem in empyemate traumatico, cum cicatrix rumpitur. Cæterum suppuratio sine ruptione, aut est cum translatione, seu transumptione materiæ morbificæ, ex pulmonibus nimirum in cavitatem thoracis, aut sine transumptione. Suppuratio cum translatione fit in empyemate catarrhoico, in quo sine præcedente inflammatione pulmonum distillatio in cavo pectoris

Suppuratio empyematum, aut cum ruptione, aut sine est.

suppu-

suppuratur, materia per pulmones in thoracis excipulum decapulata: si enim suppuraretur in pulmonibus, non esset sine inflammatione, & consequenter sine vomicæ ruptura. Suppurari autem absque inflammatione pulmonum distillationem à capite in thoracem, satis comprobavit Mercurialis 7. Aphor. 38. A translatione autem hac rejicienda sunt empyema lethargicum, & anginosum, quia non sine peripneumonia suppurantur, ideò & in utroque suppuratio fit cum vomicæ ruptione, sicut in peripneumonico. Porrò sine translatione suppuratio contingit in empyemate ulceroso, & pulmonico: priori quidem, quoniam nulla est transumptio, ubi ex thoracis, vel pulmonum ulcere pus colligitur: posteriori autem, quoniam pariter nulla est translatio, ubi suppuratio colligitur ea in parte in qua generatur, pulmonum videlicet substantia. Qua stante empyematum reali distinctione, dico, dies criticos ad prognosin ita fore supputandos. Et primò quidem in illis empyematibus, quorum suppuratio fit cum germana vomicæ ruptione; hujusmodi enim sunt, quæ in acutis utpote inflammatoriis fiunt. Acuti autem morbi sunt, aut peracuti: & utrique exactè, & non exactè. Sunt & acuti ex decidentia. In peracutis exactè non cadit suppuratio ob nimiam eorum brevitatem, terminantur enim in quarta, ni fiant peracuti non exactè, aut acuti exactè: ut angina, quæ quamquam ex sua natura sit peracutus exactè, tamen ob ejus in pulmones conversionem fit peracutus non exactè, cùm post ejus conversionem septem dierum spatio jugulet ex 5. Aphorismo 10: Quos si effugerit, suppurationis spes assurgit juxta Aphorismum, qui habet: *Quibus ex angina in pulmonem fit mali conversio, ii intra dies septem moriuntur: si vero hos effugerint, purulenti evadunt.* Sed quota die hæc suppuratio? fortassisne post septenos? Ita certè post septem dies fieri incipit suppuratio, facta supputatione dierum septem, non ab anginæ initio, sed ab ejus conversione, qui propterea erunt *undecimi* totius morbi. Non enim ait Hippocrates, post septem dies suppurari, sed *intra septem*, ut septem sint translationis, & præcedentis anginæ quatuor, qui simul undecim dies constituunt. Incipiet ergò in peracuto non exactè ob translationem suppuratio in undecima die. Ruptio cadet in 17. aut 20. & ita suppurationis aut septem, aut novem dies erunt. Et ratio est, quia si acutorum exactè suppuratio non transgreditur diem vigesimum, si incipiat fieri post 14. aut *celerius*, hoc est in 17. si pus generari incipiat in undecima, ut patet ex Coacis de pleuritic. tex. 36. & 37. Eo magis in peracutis non exactè ob peracuti exactè translationem ruptio cadet vel in 17. vel in 20. hæc quidem, quæ erit nona ab initio suppurationis: illa verò quæ septima. *Citiùs* enim ruptionem fieri vigesima, Hippocrates de 17. intellexit, ut rectè Duretus in Commentario. In peracutis ergò non exactè ob translationem ut plurimum suppuratio erit septem dierum, & ruptio accidit in 17. Potest & suppuratio esse novem dierum, ut ruptio cadat in 20. sed hoc videtur esse magis congruum exacte acutis, quàm non exactè peracutis, ut in illis tardior, in his celerior tum suppuratio, tùm ruptio. Sed scisciteberis ex me, num peracutus non exactè per se sine alterius mutatione ita possit suppurari, ut post septem totiùs morbi suppuratio incipiat, & in 14. absolvatur, cui eadem die circiter ruptio succedat? Dico fieri posse, non tamen apud Hippocratem exemplum inveniri, nisi de peracutis non exactè post alius conversionem, ut de angina dictum est. Propterea illud *celerius ruptionem fieri*, quod Oraculum protulit tex. 36. de 17. tantum, & non de 14. est intelligendum. Suppuratio enim fit ejus, quod ut plurimum succedit. Canon tamen pati potest exceptionem, & aliquando deroganda est fides theoremati, quoniam puris conficiendi celeritas posita est in calore cùm humoris, tùm paritis; tarditas verò è contra; ideò quò calidior pars & humor, eò celerior est suppuratio, & consequenter ruptio, & è contra.

Suppuratio dierum criticorum ad prognosin in empyematib.

Suppuratio in peracutis exactè.

Sequuntur *exactè acuti*, qui pro termino habent 14. quales sunt pleuritis, & peripneumonia, quæ potissimùm in suppuratum convertuntur, de quibus geminis affectibus ex professo egit in Coacis Hippocrates. Horum verò suppuratio aut incipit die 11. aut 14. Si 11. novem dies habet suppurationis. Si 14. septem. Ita ut ruptio vomicæ cadat in 20. Potest & cadere in 17. si inchoata sit die 11. Hoc tamen rarò fit, quoniam Hippocrates de peripneumonia in Coacis tex. 27. ait peripneumonici *tandem exactius* 14. *diebus* fiunt purulenti. Et cum tex. 35. ait, *plurimæ autem suppurationes rumpuntur, aliæ quidem vicenum dierum*, loquitur de acutis exactè, quorum suppuratio est post diem 14. & ruptio in 29. qualis sunt pleuritis, & peripneumonia. Sunt verò 20. dies ab initio totius morbi, & non ab inchoato pure, quia sic non essent viginti, sed 34. Ideò Duretus tex. 19. non rectè posuit, metaptosin phlegmones in suppuratum fieri *intra* dies 14. sed *post* 14. ex 5. Aphorismo. Quia si suppuratio inflammati fieret intra 14. dies, hoc est spatio 14. dierum, ruptio caderet in 28. Similiter non rectè appositi *intra vigesimum* ex Aphorismo 7. enim terminus intra 20. ab Hippocrate suppurationi destillationis conceditur, quippe quæ intra dies viginti, hoc est viginti dierum spatio, suppuratur: & non mutationi pleuritidis, vel peripneumoniæ in suppuratum, quæ non intra 20. sed intra 7. vel 9. dies celebratur, hoc est 7. vel 9. dierum spatio. Rumpitur & in vigesimo, ut dictum est. Ita Hippocrates de Merone 6. Epid. 84. retulit circa 7. aut 9. *calorem cessavisse*. Pro qua 7. & 9. non intelligit 7. aut 9. ab historia morbi, ut credidit Valesius, sed septimam, aut 9. ab inchoato pure, quæ est 20. juxta supputationem superiùs factam. Hippocratem verò non intelligere 7. aut 9. ab initio morbi, seu à prima, patet, quia ponit vomicæ ruptionem in 40. Ideò, si 7. aut 9. à prima in Metone factum fuisset pus, ut voluit Valesius, stationem in vomica habuisset à 7. vel 9 usque ad 40. quod dici non potest, non enim tanta in morbo exactè acuto mora puris in vomica esse potest sine tabis labe. Quare pro 7. aut 9. intelligenda est 20. ab historia morbi. Ut neque absoluta esset puris generatio, sicut eidem placuit Valesio, sed tùnc tantùm incepta, absoluta verò circa pharmaci exhibitionem, à quo rupta est vomica in 40. Ut propterea casus Metonis sit referendus ad suppurationem, quæ fit in non exactè acutis, de qua infrà, & quamquam Hippocrates referat, Calores in Metone cessavisse in 7. vel 9. quod facti puris indicium esse solet: tamen de calore inflammationis id est intelligendum, non de calore qui suppurationem sequitur, ut ex sequentibus symptomatis post 7. & 9. ab Hippocrate recensitis colligi potest, quæ puris confectionem sectantur. Hæc de Metone adjecere volui, quia locus Hippocratis est admodùm difficilis, & ut supputatio dierum in exactè acutis proposita magis eluceseeret.

In acutis exactè.

Jam succedunt *acuti non exactè*, hi enim cùm pro termino diem 20. habeant, ni intra hunc terminum expurgentur, post vigesimam suppurari incipiunt, ut supra de Metone dicebatur, ut vomicæ ruptio cadat in 40. velut ex Hippocrate colligitur in Coacis de peripneum. tex. 35. cùm habet, *aliæ verò quadraginta*. Quo in Commentario Duretus supputationem format, quæ nec declarari, nec confutari potest, cum non possit aliquo modo percipi. Dicamus nos, acutos non exactè totiùs morbi vigesimam judicari, & cum non judicentur, post vigesimam intra viginti dies, hoc est viginti dierum intervallo, suppurari; ita ut vomica cadat in 40. Prout enim acuti simpliciter tribus septimanis continentur, duabus per conjunctionem, & tertia sine conjunctione, ut rectè Mercurialis. Ita metaptoseos tres aliæ esse debent, quæ à pure inchoato viginti dies integrant, & quadragesimum totius morbi. In his ergò suppuratio fiet à 20. usque ad 40. Et hoc loco non prætereundum Dureti dictum captu sanè durum tex. 19. dum inquit, Hippocratem

Suppuratio in acutis non exactè.

tem eundem metaptoseos, & anacatharseos terminum posuisse, 40. scilicet diem. Si enim intelligit, 40. diem ita esse anacatharseos terminum, ut metaptoseos, fallitur, tunc enim anacatharsis incipit, quando desinit metaptosis, eadem scilicet die 40. hoc modo ergo anacatharseos terminus idem esse non potest, qui metaptoseos, alioqui cessaret anacathatsis dum, inchoaret, quod est absurdum. Si verò intelligat tot dies ad anacatharsin requiri, 40. nimirùm, post ruptionis, & suppurationis tempus, quod est circa 40. totius morbi, rectè ait de qua re enucleatius infra.

Acuti non exactè, qui post 20 suppurantur, & rumpuntur in 40. in duplici sunt discrimine.

Veruntamen acuti non exactè, qui post 20. suppurantur, & rumpuntur in 40. in duplici suat discrimine: alii sunt cum alterius conversione: alii sine. Qui sine conversione, sunt pleuritis, & peripneumonia, cum vel ob materiæ resistentiam vel temporis, vel temperamenti, vel alterius similis morbi acutiem obtundentis, neque intra vigesimum expurgantur, nec nisi post vigesimam suppurati incipiunt, utpotè ab exacta illa acutie, cujus terminus celerior est ad 14. declinantes. Unde fit ut eorum tardior metaptosis celebretur, & in crudioris humoris pepasmo 20. dies absumantur. Acuti verò non exactè cum conversione sunt, ut lethargus in peripneumoniam conversus, ob quam purulentos fieri lethargicos, & viribus non

Lethargici empyematis ruptio.

effractis salvari, scripsit Hippocrates 1.*Coac.tex.*145. Ut plurimùm enim migrat lethargus in peripneumoniam post septenarium, in qua duæ absumuntur septimanæ, ut quæ 14. est ab ejus ortu sit 20. totius morbi, à qua suppurari incipit, ita ut lethargici empyematis ruptio accidat in 40. nec citiùs, quia lethargi materia est alicujus resistentiæ. Lethargum septima die transire in peripneumoniam ex Hippocr. colligi potest, qui 2. de morbis etiam à Capivacceo adducto docet, lethargum interficere in die 7. & si hunc pertranseat, hominem sanari: at lethargicorum qui sanantur, servantur, quia suppurantur ex eodem Hippocrate 1. *Coac. citat.* Ergò lethargus in peripneumoniam migrabit die 7. quæ lethargo est minus periculosa; Et hinc discrimen colligitur inter empyema lethargicum, & quod verè, ac per se est peripneumonicum. Illud enim non nisi post 20. diem suum sortitur pepasmum, & ruptionem nisi in 40. At peripneumonicum ante, & post 20. suppurationem admittit, prout materia est magis, vel minus tenuis, & crassa, minoris, vel majoris resistentiæ: & peripneumonia magis, vel minùs acuta, exactè, vel non exactè.

Sed & *in acutis ex decidentia* investiganda est critica dierum supputatio ex fatali rupturæ die habenda. Rupturæ autem dies est sexagesimus juxta

Suppuratio in acutis ex decidentia.

decretum Hippocratis *nonnullæ etiam sexaginta*: & loquitur de rupturis quæ in peripneumoniis, & pleuritidibus contingunt, in quibus cum ruptio non fiat in die 40. usque ad 60. protendi est necesse: nam empyematis celeritas & tarditas celeriratem quoque & tarditatem ruptionis adfert: in tarditate verò & brevitate attenduntur *ægri vires, ætas, natura, regio, anni tempus, temperamentum, & humor*: quæ si in motus tarditatem conspirent, ruptionis crisin transmittunt ad diem 60. Quare in his metaptosis celebrari non incipit, nisi post diem 40, cum morbi acuti ex decidentia esse desierint.

Si enim statim post totius morbi vigesimam eorum suppuratio inchoaret, ut supra de acutis simpliciter diximus, quadraginta essent puris dies, antequam vomica frangeretur, quod sine tabe esse non potest. Quòd si Duretus statuit ab Hippocrate ne latum quidem unguem recedens, pus in vomica 34. diebus stabulatum ea mala afferre, quę empyema inveterarum tabem videlicet: eò magis, si pus in vomica stabularetur spatio 40. dierum, nullus enim hac ratione Empyicus salvaretur. Quamobrem in empyemate, cujus fractura in 60. cadit suppurationis supputatio fieri non potest a 20. totius morbi, sed post terminum decidentiæ acutorum, nimirum post 40. si intra illud spatium materia morbifica non expurgetur, sed ad suppurandum sensim disponatur. Quale spatium etiam debet concedi crudiori lethargo. Et hæc est dierum criticorum supputatio in suppuratione, &

ruptione empyematum, quæ cum vera vomicæ ruptione fiunt.

Quæ sine vera ruptione suppurantur, nullum habent tempus determinatum ruptionis,

Verum enimverò quæ sine vera ruptione suppurantur, nullum habent tempus determinatum ruptionis, & suppurationis. Sunt autem hæc quæ ex crudis tuberculis nascuntur ægrè ad maturitatem devenientibus: horum enim maturatio, & ruptio in longum tempus protrahuntur. Exemplum habemus apud Hippocratem de filia Agasis, quæ puella existens denso spiritu ex tuberculo ægrè concoctili laboravit, quod eam muliere, & puerpera existente ex onere crepuit: non enim maturationis, & ruptionis crudorum tuberculorum certa aliqua dierum supputatio haberi potest. Sed & sine vera ruptione fieri dicuntur hæmoptoicum, & traumaticum, ut dictum est. Hæmoptoicum sanè est sine vera ruptione, si ex anadrosi, vel erosione venæ pulmonis, aut thoracis fiat. Si vero pendeat, ut sæpè evenire solet, ex defluxo sanguine à capite, in pulmonibus collecto: cum ex hoc inflammatio sequatur, idcircò ejus suppuratio non fit absque vomica, & cum pus effunditur, talis effusio est cum vera vomicæ ruptione: ac tale empyema sympromata habet, & signa puris sientis, facti, nec non reliqua quæ in vero observavimus superiori capite. Solet porrò hæc vomica intra pulmonem aperiri pure per os tussi elato, & sanantur ægri, cum non fiant veri empyici. Ut superioribus annis contigit D. Ludovico Magistro Fæneratori Bononiensi, qui insigni sanguinis fluore à capite in pulmones laborans, dicto modo in pulmone rupra vomica, & pure per os rejecto, sanitati est restitutus, cujus curationi interfuere Claud. Præceptor meus, Vinceslaus Lazarus, & ego. Suppurationis verò, hujusque empyematis fracturæ talis ferè est supputatio, qualis est acutorum simpliciter, vel exactè, ut de peripneumonia, & pleuritide dictum est. At verò verum empyema hæmoptoicum, quod est ex fractione, vel erosione venarum, aut pulmonum, aut thoracis rarò est sine rabe, nec ejus certa est suppurationis, & collectionis dies. Traumatici autem non brevis est calculus: non enim empyematis rationem sortitur, nisi cum pus, fistulosa vulnere reddito, intus in cavitate pectoris concluditur, cicatrice extra oborta. Sensim namque ex purulento partis inquinamento gignitur, & colligitur, ad minimum viginti dierum spatio, quo tempore turgescente latere interior recluditur cicatrix, sponteque pus effunditur. Post effusionem cicatrix rursus occluditur, eodemque stylo recluditur, & stillat, hocque toties, donec & fluxus sit resiccatus, & correctum partis inquinamentum. Aliquando ob situm in decliviori parte thoracem aperire est necesse.

Hæmoptoicum.

Traumaticum.

Succedit empyema quod ruptionis loco humoris translationem habet ad thoracis cavitatem, nam & hoc criticis continetur limitibus. Est autem quod ex catarrho catarrhoicum dictum est. Destillationes igitur in ventrem superiorem *intra dies viginti* suppurari scriptum reliquit Hippocrates 7. *Apho.* 38. hoc est *viginti dierum spatium*.

Crisis empyematis translatione humoris.

Nonnulli autem, quorum Mercurialis in comm. meminit existimantes, Hippocrarem de distillatione unà cum inflammatione loqui, dixere, divinum hominem hunc suppurationis terminum tanquam ultimum apposuisse; non quia tamen distillatio citiùs supurari nequeat, nimirum 14. vel 17. Hoc cum ratione Mercurialis convenit, cum enim a capite distillatio ex materia sit crassa & frigida, tardè concoquitur, & ad puris naturam redigitur, ut citiùs præfata die 20. suppurari non possit. Sed nec tardiùs ob pulmonum caliditatem, quæ ejus maturationem accelerat. Ego autem libenter quæro hoc loco, an dies isti sint supputandi à prima distillationis die, ut pro *viginti diebus* ipsa totius morbi vigesima sit capienda.

An viginti post vigesimam sint capiendi, ita ut suppuratæ distillationis terminus sit talis, qualis acutorum ex decidentia, quorum absoluta suppuratio in ruptione cadit in 40. Existimo non vigesimam, sed quadragesimam fore censendam, non enim citiùs distillationem inflammationis, expertem suppurari

credo illa peripneumonia, pleuritideque, cujus ruptio cadit in 40.

Tum quia materia hujusmodi coctioni resistit, quam verus adducit pepasmus. Tùm quia materia distillans antequam suppuretur, assidua esse debet, ideò Hippocrates *distillationes* dixit in numero plurali, ut prolixam connotaret esse debere illam distillationem, quæ in suppuratum convertitur. Addo, materiam distillatam transumi priùs debere è pulmone in thoracem, antequam suppuretur: ad quam ttanslationem saltem viginti dierum spatio opus esse videtur, ut transumpta purulenta reddatur spatio aliorum viginti: ita enim in 40. genitum erit catarrhoicum empyema. Neque enim, ut ante observavimus, illa vera distillationis suppuratio est censenda, de qua Hippocrates, quæ fit in ipsis pulmonibus, constituit enim potiùs sputum purulentum, quàm verum empyema, & in coctione potiùs, quam suppuratione consistit. Postrema duo empyemata, quæ sine translatione, & ruptione, pulmonicum scilicet, & ulcerosum, non habent tempora definita. Advertendum est in genere, quo citiùs suppuratio, & ruptio, eò melius. Quales ergo sint dies critici, & eorum suppuratio cum suppurationis, tùm ruptionis, ex his apparet.

Crisis in empyematum anacatharsi.

Enim verò numerus quoque dierum est computandus, qui empyematum anacatharsi, seu expurgationi debetur, cujus defectu, aut sequitur tabes, aut ad ejus præcautionem thoracis apertio est facienda. Hippocrates igitur unicum videtur anacatharseos terminum naturalem perscripsisse 40. dierum, ut de pleurit. protulit 5. *aph.* 15. qui habet. *Qui ex pleuritide empy. fiunt, si à ruptione empyematis intra dies* 40. *repurgetur, liberantur, alioqui transeunt in tabem.* Sumuntur verò 40. dies repurgationis à vomica ruptione: quod clarè apparet apud Hippocratem 7. Epid. in historia Metonis, in quo ait, vomicam pleuriticam in 40. quæ à pharmaco tertia fuit, ruptam esse. Post *per alios* 35. *dies* repurgatam. Ut ideò anacatharsis, ut plurimum intra dies 40. fieri debeat. Non enim hic terminus in omnibus empyematibus, & empyematicis rigorosè est sumendus; quia sicut in Metone fuit 35. dierum, ita in aliis 40. esse potest, & in aliis super redi. Melius tamen est semper citiùs, quàm tardiùs expurgationem cieri, post enim quadragesimam tabis timor augescit. Sed huic loco expedit annectere, an post suppurationis tempus sit melius per partem superiorem rumpi abscessum, quam per partem internam, vomica aperta. Mercatus id negat, non tamen rationem adducit. Duretus id confirmat una ex parte *tex.* 36. ad illa Hipp. verba *ruptionem expecta*, ait enim rationabiliter Hippocr. dicere *ruptionem*, non autem *expurgationem*, puris videlicet, quę sursum fit expuendo (hoc enim est, quod ait Mercatus, abscessum rumpi per partem superiorem:) quia *empyema turgens, dum in tali ferocitate fores exire nequit: & quia minus coactum est, & membrana densior circumtexta pulmoni, quid reliquum est in tensione tam forti, & dolore, cum in angusto spes est, etiam suffocatio in propinquo, natura ruptionem molitus, qua pus offenditur:* ut effusio ad intetiorem sit tutior vomicæ expurgatione per partem superionem. Ex alia verò idem Auctor, antecedenti nimirum textu, sibi contradicere videtur, dum habet. *Tantum ideò dixi: quoniam Hippocrates Auctor est. Quòd si quàm celerrimè phyma pulmonum coquatur, ac sursum pus viam affectet, totumque spuendo expurgatum fuerit, ipsaque vomica exhausta, inde salus vitæ comporatur.* An ergò in inferiori textu ad mentem Hippocr. superiori verò suo marte loquitur Duretus? Et quæ verior sententia? Nemini dubium esse debet, tutiorem fore viam internam, in quam priùs vomica pus collectum eructat, seque exonerat; in superiorem enim partem ruptio est suffocationis periculo plena. Ideoque sicut expurgatio ante suppurationem est securior, & salubrior suppuratione: ita effusio post suppurationem est expurgatione minùs periculosa. Ni pus paucum esset, inflammatione quàm ocyssimè ad maturitatem perducta: tunc enim felicior esset expurgatio, quæ sine suffocarionis metu. Hæc ergò de signis prognosticis, tum ex empyematum eventibus, tum ex criticorum dierum suppuratione, & calculo. Onùs enim hoc libenti animo subii, tum quia maximè necessarium, tum quia à nullo susceptum.

CAPUT IX.

De difficili spiratione magna, & densa ex sthit-hydrope.

SThit-hydrops empyemati est affinis affectus, tùm forma, & loco, tum Symptomatis. Forma quidem conveniunt, quoniam hic ut ille est constipatio: loco, cum in utroque thoracis cavitas, seu intermedia pulmonis regio angustia afficiatur. Symptomatis verò, potissimùm difficilis respirationis specie magna, & densa cum residentia facta: quæ tamen diuturniora, mitiora sunt in hydrope, quam in empyemate ex 2. de morbis Hippocratis *tex.* 138. Propterea post empyema de thoracis hydrope tamquam de consociali affectu est agendum, cum ut ipsius natura aperiatur, tùm quomodo, & qualis ex ea difficilis respiratio magna, & densa, & non rara reddatur, & ab empyemate cui similis est, distinguatur. Porrò hic affectus sive hydrops, sive hyderos ad utre aqua repleto nominetur, refert parum. De eo autem Antiquorum pauci, recentiores ferè nulli, præter Mercatum *lib.* 2. *cap.* 4. tractaverunt. Salius Divetsus loco Hippocratis cit. aliqua pro textus expositione tangit solummodò, aitque fusiùs alibi de hoc affectu scripsisse, ubi tamen, ignoro. Neminem tamen reperi, qui ipso Hippocrate meliùs de hoc affectu, cum ait *loc. cit. hydrops in pulmone, &c.* Galeno cognitum fuisse pulmonis hydropem vix credo, cum nullibi ejus mentionem aliquam fecerit. Ni dicamus 4. *de loc. aff. cap.* 7. ipsum forsitan indicasse his: *aut ubi ex proximis locis in ipsas aliquid derivatum est*; de orthopnoica enim respiratione ibi proloquitur, quam tantum non ex peripneumonia, sed etiam ex suppuratione, & asperiarum arteriarum repletione fieri docet, vel à materia aliunde fluente, vel ex proximis locis se derivante, ex proxima nimirum thoracis cavitate, cum non solo pure, sed etiam aqua oppletur. Reverà tamen pro his locis proximis œsophagum potiùs intelligendum esse reor, à quo crudum humorem in asperas pulmonum arterias derivari alias cum Capivacceo ostendimus. Et ideò suspicor, Galenum hunc non cognovisse affectum. Etsi capite 8. ejusdem libri serosi humoris affluentis in thoracis spatium subitò meminerit, quem liquidum, & aquosum etiam appellat: Tamen dico, pro eo tenuem pituitosum intelligere, qui in thoracis spatio suppuratur, non eum verò, qui aqua est, & non suppuratur. Veruntamen observandum, Mercatum affectus similitudine deceptum Hippocratis locum in Coacis *tex.* 62. *de pleurit.* corrupisse, ait enim, Hippocratem eo in loco agere de hoc hydrope hoc theoremate. *Orthopnœam afferunt hydropici affectus duri.* Cum tamen non *hydropici*, sed *hydropiformia* ibi legantur, hoc est hydropi similia qualia sunt empyemata. Nam cum supra Hippocrates empyemata in pulmone proposuisset, ut imminentis mortis discrimen observaret, subjunxit, tunc imminere, cum hydropiformia dura afferunt orthopnœam. Est autem empyema hydropi simile, cum est utriforme ob nimiam thoracis à pure distensionem, quæ ejus in dorso, & pectore latitudinem aufert, ipsumque totum reddit teretem utris modo distenti, ut rectè Duretus eo in textu, & 66. Quare affectus similitudine deceptus est Mercatus, cum unum pro alio usurpaverit. Enimverò tria pro ejus cognitione sunt examinanda. Primum est cui parti forma affectus debeatur? Secundum ex quibus causis dependeat? Tertium quæ symptomata & signa afferat? Quo ad locum, dubium est, an constipatio ad ipsum pulmonem, an potiùs ad thoracis cavitatem attineat? Et dubium

Hydrops thoracis Gal. vix notus fuit.

Cognitio hydropis thoracis in tribus consistit.

Primùm loc.

bium hoc affectus denominatio efficit, cum pulmonis hydrops ab aliquibus, potiſſimùm ab Hippocrate, ab aliis thoracis dicatur: noſque ſthithydropem dixerimus à pectore, *ſthitos* enim pectus ſignificat.

Mercatus in tractando hoc affectu confuſus, ad utramque attinere partem velle viſus eſt, cum dicat, collectionem fieri non tantùm in thorace, ſed etiam in pulmone, magnamque cum thoracis capacitatem, tùm pulmonis aquam exundare: ſimiliter thoracem inundare, & pulmonis propagines venæ arterioſæ eſſe aqua plenas: ulteriùs pulmonum bronchia repleri, & à circumfuſo ſero coanguſtari. Ut ideò ex Mercati mente ad utramque partem affectus eſſentia, ſeu forma attineat; & pulmo non minùs, quam thoracis cavitas humore aqueo repleatur & conſtipetur, a quo hyderos & pulmonis, & thoracis. Ego formam affectus omninò ad thoracis cavitatem ſpectare mihi ſuadeo, neutiquam ad pulmonem. Nam tametſi pulmonis vitio fiat hic hydrops, tamen non pulmonis, ſed thoracis hydrops eſt. Quemadmodum enim cum hepatis vitio hydrops fit aſcites, qui non hepatis, ſed imi ventris eſt peculiaris affectus, ut neque is hydrops ſit, niſi cum aqua in abdominis ſpatio eſt collecta. Similiter niſi cum aqua ex pulmone in thoracis cavitatem trajecta eſt, hydropis formam non induit. Huic veritati cadaverum experientia favet, pluſquam enim decem cadavera thoracis hydrope ſuffocata meiſmet manibus aperui, quorum pectoribus tota ipſa aqua lacunoſa ſtagnabat, quibus fetè ſemper aliqua ex parte conſumptum pulmonem me inveniſſe fateor, ut nonnullis etiam hydropici lateris pulmo conſumptus totus fuerit repertus, ſicut ſupra de pulmonum defectu fuit obſervatum. Hujus ergo hydropis conſtipatio ad thoracis cavitatem attinet, eſtque potiùs pulmonis compreſſio, quam repletio. Addo, raram & ſpongioſam eſſe pulmonum ſubſtantiam, quæ ideò contentam aquam diu continere non poteſt, quippe ejus contractione, tanquam manu ab eo exprimatur: quemadmodum in cordis contractione ſerum intra pericardium decantatur. Hinc eſt ut nec circa pulmones unquam in hydrope thoracis inventæ ſint hydatides, ſicut circa jecur. Quod ſi Hippocrates loco citato *hydropem in pulmone* nominaverit, fortaſſis ad ejus generationem, non ad formalem collectionem reſpexit utriformem. Et Duretus reſponderet, Hippocratis dicendi modum eſſe appellate in parte id quod extra partem continetur: et cum dixit, empyemata fieri *in pulmone*, extra ipſum fieri voluit: ſimiliter hydropem in pulmone eſſe dixit, quem extra pulmonem in thoracis cavitate fieri exiſtimavit.

Forma affectus ad thoracis cavitatem ſpectat.

Sed ad cauſas animum adhibeamus, quæ ſunt duæ efficiens, & materialis. Materialis eſt *humor tenuis*. Mercatus inquit, varium eſſe humorem hunc tenuem, ſerum nempe, ichorem, aquam, & ſuccum crudum. Ego autem credo, eſſe talem qualis eſt in vero hydrope aſcite, aquam nimirùm, quam ſi lata ſignificatione ſerum, aut ichorem, aut crudum ſuccum appelles, non eo inficias. In hydrope tamen non eſſe verum ſerum, neque ichorem patet, quoniam ſerum neceſſariò cum ſanguine producitur: & ichor eſt alimentalis humoris pars tenuis, cujus pars parva in hydrope gignitur, ſed hujus loco aqua: quæ quatenus in thorace varias ſubit alterationes, catenùs eſt aut clara, aut colore lotæ carnis infecta; aliquando eſt craſſiuſcula ſublactei coloris, quæ ad ſeri naturam propiùs accedere videtur: crudi ſucci nomen genericum, non ſpecificum ſortitur; crudus enim humor ſtrictè acceptus neque aqueus eſt, neque aqua, cum coctionem patiatur: aquâ verò in thorace contenta nec coctionem, nec ſuppurationem admittit. Cæterùm cauſæ materialis idea eluceſcet magis ſi effectricem ejus cauſam exactè noverimus. Mercatus ergò in pulmone duas hydropis hujus cauſas effectrices agnoſcit, alteram quidem, cum pulmo ſuſcipit, aliam verò cum attrahit. Pulmonem ait ſuſcipere imbecillum. Attrahere citatioti ſuo motu breviſpirum factum. Suſcipere verò, & attrahere à capite ſeroſam pituitam; à toto tenues, & dtudos ſuccos: ab epate, imoque ventre aquam. Ideò hydropem medii ut plurimùm imi ventris hydropi, maloque corporis habitui, cui pedes, & venter intumeſcit, ſuccedere. Suſcipere, vel attrahere propter eaſdem cauſas maximè credit urinam, ubi accedit eam ſupprimi ex obſtructione ſupra renes, ut ſæpè in cadaveribus ſe obſervaſſe aſſerit. Ego autem experientia huic contraria Hippocratis auctoritate ſuffulta, & tatione in oppoſitam ducor ſententiam. Non enim verum thoracis hydropem agnoſco ex pulmone ſuſcipiente, & attrahente, ſed ut plurimum generante. Non ſuſcipere pulmonem aquam ſtagnantem, aut ſaltem rarò, ex eo patet, quoniam rarò ſimul coeunt thoracis, & abdominis hydrops, ex decem enim cadaveribus, quæ aperui, vix duo reperi, quibus aqua utroque in ventre ſtagnaret. Memini me utrumque obſervaſſe Bononiæ in gibba muliere, quæ orthopnoica poſt datam theriacam objit. Quinimmò puto potiùs imi ventris hydropem thoracis hydropi totiuſque malum habitum ſuccedere, quàm ſecus, ut nuper viſum eſt in excellentiſ. D. Mario Carbonello Mantuæ, quod etiam monuit Hippocrates 2. de morbis qui dixit. *Aliqui etiam intumeſcunt ventre, ſcroto, ac facie, & quidam ab inferna alvo id eſſe putant, cum vident ventrem magnum, & pedes tumentes*: Quaſi dicat Hippocrates, decipiuntur illi, qui putant ex imo ventre primariò hydrope affecto pendere ejus molem, pedumque ſcroti, ac faciei tumorem: cum hæc ſuccedant ex progreſſo thoracis hydrope, ſubjungit enim, prædictorum rationem afferens, *intumeſcunt enim hac, ſi ſectionis tempus tranſgrediaris*. Maximè cum obſervaverim in quibuſdam nullo malo corporis habitu præexiſtente genitum fuiſſe ſthit-hydropem, ut annis ſuperioribus in nobili Matrona Romana Bononiæ D. D. de Vitalis uxore, quem multò ante ejus obitum Marito ipſius prædixeram. Sed neque verum thoracis hydropem ſuccreſcere exiſtimo reſtagnante urina in ſuperiora, facta omnimoda ejus ſuppreſſione ex obſtructione, quæ ſupra renes. Scio equidem ex nervoſi generis reſolutione aut vaſorum, quæ ſupra renes obſtructione ſuppreſſam urinam revocationis ſpiritus cauſam eſſe, cujus extat apud Hippocratem 2. Epid. exemplum de Lycia à Galeno 3. *de dyſp.* 11. conſideratum, & à nobis alibi in methodo. Tamen dico, aliud eſſe pulmones urina ſurſum refluente repleri, & aliud in thoracis cavitate ſub hydropis forma colligi: ideò nec Mercatus eſt auſus poſtremum afferere, qui ſcripſit, urinæ copia in pulmone ſuccreſcere. Eſt enim thoracis hydrops verus diuturnus affectus, qualis ex hujuſmodi urinæ ſuppreſſione fieri non poteſt; ſed potiùs acutus, citoque interficiens. Adde ſpirandi difficultatem ex urina ſuppeſſa ſæpiùs pendere à compreſſo diaphragmate ſtagnante in naturalibus ſeroſitate: quæ ideò in ventriculum influens vomitu rejicitur cum ægri pernicie ob violentam mictionis in vomitum mutationem. Sed neque citatiori motu breviſpirus pulmo attrahens hydropem gignit: attraheret enim cum ferveret, & ita pleuritidi, peripneumoniæ, aut alteri ſimili morbo acuto ſthithydtops ſuccederet. Ego autem cum veritate affirmare poſſum, me nuſquam thoracis hydropem ex acuto natum vidiſſe. Et quem ex acuto ortum Hippocrates poſuit, ad imum ventrem attinere eſt conſentaneum. Vidi ſanè Mantuæ anno 1627. binos homines thoracis hydrope jampridem laborantes ex acuto ſuperveniente interemptos. Eorum alter fuit, qui in Sancto Dominico, alius qui in Eccleſia Sancti Ambroſii fuit exenteratus. Prior ex auricularum, & ventriculorum cordis obturatione acutiſſimo oborto objit. Poſterior ſiniſtro pulmone inflammato ad dorſum (qua parte inciſus puris copiam emiſit) interiit. Cæterùm, ut di-

Cauſas hydropis thoracis.

Materialis.

Efficiens

Ex thoracis hydrope imi ventris.

Ex acuto hydrope ſolum imi ventris ſuccedit.

xi, nunquam ex acuto sthit-hydropem fieri cum priùs non esset, observavi. Quamobrem cum ferè semper sensim thoracis hydropem nasci viderim, non per fluxionem, sed per congestionem generari ferè semper credidi, pulmone nec trahente, nec suscipiente, aut saltem rarò, sed sæpiùs generante. Non secus ac dum hepar refrigeratum sanguinis loco aquam generat. Cum enim accidit, pulmonum alterutrum (rarò namque contingit ex utraque parte affectum fieri) intemperiem frigidam incurrere, utrumque pabulum & spirabile, & alibile in aquam transmutat. Aer enim, frigido accedente facilè in aquam degenerat, ideò frigidus pulmo attractum aerem, vel sumptum illicò in aquam destillat, quæ paulatina congestione in thoracis cavo laterali colligitur, eo prorsus modo, quo cum pneumato labio demonstrabo, humanum halitum frigido accedente in aquam converti. Sed frigidus pulmo alimentum, (maximè si illud ab hepate improportionatum pulmoni offeratur) non in sui substantiam, sed in aquam, imbecillis hepatis exemplo, convertit. Hinc fit, quod pulmo nutritionis inops redditus, quamquam aquæ innatans, resiccatur, vero contabescit marcore, & nonnullis ferè absumitur. Accedit etiam aquæ color carnis loturæ similis, qui ut naturalium, ita & viscerum vitalium imbecillitatem sequitur. Non nego tamen, aliquando hydropis thoracis causam primam esse ex fluxu, attracto, vel transmisso humore; Vidi enim proximè elapsis mensibus in Domino Raymundo Faccipecora Pavesio Mantuano; inopportuna venæ sectione illicò (quod mirum est) genitam esse difficilem spirationem, inde thoracis hydropem, attractis humoribus crudis a toto in thoracis partem sinistram, quem Medici curantes locorum affectorum inexperientia, & incuria delusi pro imi ventris ascite usurpaverant, cumque nulla ratione decumbere posset, tandem obiit. Potest & attractio, vel transmissio citra causam externam cieri. Ut plurimum tamen hunc affectum ex primaria pulmonis imbecillitate oriri, confirmo. Sequuntur signa, potissimùm quæ ex respiratione desumuntur partim diagnostica, & partim prognostica. Diagnostica fallaciora esse videntur, aliquos enim agnovi, quibus aqua in una thoracis parte stagnabat, & tamen dum viverent, vix signum aliquod aut difficilis spirationis, aut difficilis decubitus dederunt, quales ambo illi fuere, quorum paulò supra meminimus. Ex adverso plures cognovi, qui etiam in ipso hydropis principio super latus affectum difficulter cubare cæperunt, & paulò post residentes spirare coacti sunt. Et nonnulli expertos etiam Medicos fefellere, quippe qui dyspnœæ causam hydropem thoracis credidere, quæ ex affectu diverso oriebatur. Tamen licet rationis, & experientiæ conjectu dignostica signa in fientem, & factum hydropem referre. Fientis hydropis signa sunt ad majora. Velut gravitatis inchoantis sensus aliquis ea in parte, qua aqua colligi incipit citra sensibilem fluctuationem. Sitis & tussis aliqualis arida. Spiratio densa in incessu, & scalarum ascensu, non adhuc tamen in decubitu. Qui est in utrumque latus aliquantulum in id difficilior, in quo hydrops incipiens. Hæc enim fientem thoracis hydropem indicant, dummodò ex affectis iliis non pendeant: ex pancreatis enim, & mesenterii tumoribus, ut jecoris, similia sæpiùs oriuntur symptomata, quæ pulmonis aquam etiam factam mentiuntur. Ut nunc in Clarissimo D. Possevino Tacitanæ eloquentiæ Professore conspicuo in hac nostra Mantuana Academia observamus, qui in neutrum latus, nec supinus decumbere potest, sed pronus, accervatimque respirat cum pedum, ac fœmorum œdematosa intumescentia, ac siti clamosa. Et tamen est verus pneumatodes ex mala illorum affectione, & potissimùm dextero inæquali, duro, & dolenti habito. Coarctatur enim diaphragma ab hypochondrii duritate, accedentque naturali thoracis angustia secundum infernam thoracis extremitatem talis, ac tanta fit respirandi difficultas, quæ intra thoracem angustiam arguere videtur, qualis certè non fieret, nisi materialis thoracis conformatio concurreret. Pronus verò faciliùs spirat, quia ex decubitu in pronum, seu in ventre minùs septum comprimitur, quàm ex decubitu in supinum, seu dorsum, & in latus. In prono enim decubitu thorax ad pubem trahitur, visceribus unà cum septo deorsum vergentibus, inde minùs pulmones coarctantur. Quamobrem signis iis præsentibus, quæ hydropem thoracis fientem sequuntur, & absentibus iis quæ ex iliis primariò affectis nascuntur, nascentem sthit-hydropem conjecturari poteris. Et si mixta erit dyspnœæ causa, mixta quoque erunt symptomata. At facto, non fienti hydropi succedanea sunt ilia affecta, non primogenita. Facti ergo signa erunt: *Febris lenta. Tussis sicca. Sitis clamosa. Animi deliquium. Fluctuatio. Ebullitio. Unguium contractio. Pedum, fœmorum, aliquando ventris, ac scroti tumor. Respiratio acervatim facta. Et difficilis decubitus.* Febris quidem adest ex Hippocrate, qui primùm inter signa eam reposuit.

Quamquam Mercatus & Salius Divetsus visi sint voluisse, non adesse semper, & cum adest non continuam esse, ac lentam. Hanc tamen cum Hippocrate perfecto hydropi semper adesse puto, lentam quidem, sed continuam. Et ratio est, quòniam aqua in thoracis cavitate, tanquam palus, seu potiùs tanquam lacuna stagnans cum à natura non regatur, necessariò putret, & ob viciniam vaporosum habitum in cor mittens febrem efficit, & continuam cùm causa sit semper præsens. Lentam verò, quia humor sua natura frigidus putredini resistit, ut putreat quidem, sed miti putredine, plusque valeat frigida pulmonum intemperies, quam ipse febrilis calor. Porrò per febrem hyderos ab empyemate distinguitur. Quia in fiente empyemate febris adest & magna, quæ absoluto pepanso mitescit. At in fiente hydrope nulla est febris: & cum factus est hydrops, febris est lenta.

Distinguitur & febris in facto hydrope ab ea, quæ in facto empyemate. Quia etiamsi in utroque fit lenta febris, & continua, tamen quæ in facto empyemate, febris est ad hecticam vergens, cum corporis macie, & marcore: quæ in facto hydrope puris est sine atrophia. Immò non ita hyderos à suppuratione est distinguendus, ut fecere Mercatus, & Diversus, affirmatione videlicet febris de uno, & negatione ejusdem de alio, sed diversa ejus natura in utroque. *Tussis est sicca*, etiamsi affectus humidus, à facultate enim infirma aquosus humor efferri non potest, sed circa spiritum defluit. Ob aquæ salsedinem & pulmonis siccitatem *sitis* est clamosa, & clamosior, quam in ascite. Ob cordis oppressionem aliquando ægri in *animis deliquium* labescunt. Et ob septi dolorificam distensionem cruciatus oritur circa mucronatam cartilaginem, qui cardialgiam imitatur, cum tamen non circa os ventriculi, sed circa xiphoidem vertetur angor. Est enim xiphois cartilago (quod omnes Anatomicos fortassis hactenus latuit) facta in gratiam dyaphragmatis, quippe quod membranoso ligamento, ceu fœno quodam, huic cartilagini forti nexu alligatur. Quare distento diaphragmate ab incumbente hydrope dolorifica anxietudo sentitur circa hanc cartilaginem, ut totum malum per essentiam ibi se persentiscere ægri affirment, ubi tamen est per consensum. *Fluctuatio* aure apposita auditur concussis humeris, vel ægro se ex uno in aliud latus reclinante, quod signum etsi admodum rationabile, tamen fateor, me vix id observare potuisse. Vix namque censeo, aquam paucam in cavitate thoracis collectam à principio audibilem strepitum parere. Copiosam verò facilè totam opplere cavitatem, ità mihi persuadeo, ut more copiosi puris in empyemate nullum murmur auditu perceptibile excitet. Propterea

Hip-

Ex refrigerato pulmone hydrops thoracis.

Signa hydropis thoracis.

Diagnostica fientis.

Diagnostica actio

Febris in hydrope.

Tussis sicca.

Sitis.

Xiphois cartilago in gratiam diaphragmatis est.

Hippocrates non fluctuationem, sed *ebullitionem* nuncupavit, inquiens, aceti instar aquam intrinsecus bullire, *si multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaveris*.

Ebullitio in hydrope thoracis.

Concluſa enim aqua, & quieſcens ebullit, mota verò, & agitata fluctuat: & ideò alia eſt ebullitio, & alia eſt fluctuatio. Differt & ſtertor à fluctuatione, & ebullitione, qui in defluxu per aſperam arteriam in pulmonum bronchiis aliquando ab ægro, & medico auditur. Porrò aquæ ebullitione fervet pulmo, & ipſa quidem fit ſalſa, ille verò ficceſcit, minuitur, ejuſque color modò paller, modò cœruleus ob nimiam aſſationem redditur, ut nuper viſum eſt in D.D. Mario Carbonello Mantuæ. *Ungues contrahi*, dixit Diverſus ob corporis maciem. Cum tamen Corpus non videatur tabeſcere, ſed potiùs intumeſcere; Nec enim partes verè emaciari videntur, cum in tumorem attolluntur. Ni dixeris alimentari humiditate depauperatas emaciari, excrementitia verò exundare. Qua de cauſa pèdes tument, & facies ſubtumet, quæ ob difficilem anhelitum livore fucatur, qualis in ſtrangulatu obſervatur. Quod ſignum tanquam unum eorum agnoſco, quæ thoracis hydropem indigitant.

Livor faciei.

Et hæc tumeſcentia ab ea differt, quæ in anaſarca, & cachexia obſervatur, hæc enim livet, illa pallet. Sed & progreſſo affectu fœmora tument, nonnullis ſcrotum, ac imus venter, deſcendente aqua à thorace (in quo præ nimia ejus copia non ampliùs contineri poteſt) ad inferiora. Hinc ex thoracis hydrope ventris hydrops; communicata frigida intemperie ex pulmone jecinori, ut & hepar temporis tractu ſcirrhum contrahat.

Cujus cauſa fit ut Ægrotantis facies vel palleſcat, ſi jecur ſcirrhoſum ſit pallidum, vel rubeſcat, ſi ſit rubeum, ut elapſis diebus viſum eſt in Domino illo Mario Carbonello, cujus hepar impensè durum, rubrum tamen, eſt inventum; ideò nec ejus facies toto morbi decurſu unquam impalluit, ſed rubuit cum livore ob difficilem anhelitum. Sed & facti hydropis certiſſima ſunt ſigna *decubitus*, & *difficilis reſpiratio*.

Decubitus difficilis.

Decubitus ſanè difficilior eſt in latus aqua oppletum, tolerabilior in oppoſitum. Cujus ratio illa eſt fortaſſis, eò quia ex decubitu ſuper latus affectum tota aqua in latere affecto ſimul collecta ſeptum tranſverſum magis opprimit, quod reclinatione in oppoſitum diſperſa magis, minus comprimit. Hoc enim de pure in empyemate ob ejus lentorem dici non poteſt, cujus cauſa puris partes magis invicem cohærent ad majorem oppreſſionem in oppoſitum. Sed & augeſcente coarctatione reſidere coguntur; & nonnulli nullo modo decumbere poſſunt, ſed extra lectum continuò diu, noctuque tendere coguntur. Reſpirationem eorum *acervatim* factam nuncupavit Hippocrates, hoc eſt denſam, quæ eadem ratione, qua empyema, magnitudinem reſpectu diſtenſionis thoracis ſortitur. Breviſpirus verò pulmo eſt, non quia citatiori ſuo motu attrahat, ut Mercatus dixit, ſed quia opprimitur.

Reſpiratio acervatim facta.

Et inſpirandi neceſſitas in ſthyr hydrope ita urget, ut æger ob ſuffocationis periculum execto thorace reſpirare cogatur: quo uſu etiam ſpirat toto thorace; & celer diaphragmatis motus denudato ægro viſu cernitur una cum violenta muſculorum abdominis contractione.

Quare hæc rarò re fallent in hujus affectus agnitione, talis dyſpnœa, hic decubitus, & livor faciei. Iiſdem ſignis hic affectus à ſimulantibus diſtinguitur, poriſſimùm empyemate. Ab hoc enim potiſſimùm tum febre jam declaranda, tum humoris aquei incoctibilitate, qui nec coquitur, nec ſuppuratur, contradiſtinguitur: ideò toto hydropis tempore ſuppurationis ſigna nullanea ſunt. Ad quod reſpiciens Hippocrates monuit; aut quid infundendum, aut fomentum, vel ſuffitum fore adhibendum. Poſt enim niſi pus promoveatur, intus aquam lateſcere eſt dicendum. Quod per os infunditur eſt eclegma. Quod adhibetur eſt fomentum, vel ſuffitus coquens, & ſuppurans. Horum enim diuturna, & continua adminiſtratione ſi nulla ſequatur ſuppuratio, hydropis, non ſuppurationis eſt ſignum. Hæc de ſignis. Prognoſtica paucis ſunt abſolvenda. Et quo ad eventum, fateor me nunquam ſthit hydropem aliquem curatum vidiſſe, non ſine tamen mea admiratione, cum empyemata nonnulla curationem admittant pure educto non tantùm per os, ſed & per alvum, & per renes: quod ſanè difficilioris eductionis, ſi non per os, ſaltem per alvum, & per renes eſſe videtur, quàm ipſemet humor aqueus. Erumpere enim thoracis hydropem in alvum obſervavit Hippocrates, non tamen ægrum ſanari: ſed iterum alvo ſtipata *eadem pati, & adhuc amplius*. Ni dicamus, hominem per aquæ generationem magis, quàm per puris productionem à naturali ſtatu elongari. Ideò refrigeratum pulmonem ad aquæ expulſionem torpere, ac fatiſcere oneri ſuccumbentem. In fienti tamen hydrope hydragogis, & alterantibus validis, ut & thoracis apertione Medicum rationalem aliquid boni præſtare poſſe cum Hippocrate confido. Quo ad tempus eventus, niſi acutis ſymptomatis æger præveniatur, ſuiſmet tandiu miſerè conflictatur, quouſque aqua ſuffocatus intereat. Hydrops Thoracis eſt affectus Mantuanis admodum familiaris, ut plurimos hoc affectu interemptos hactenus obſervaverim.

Prognoſt. in hydrope thoracis.

CAPUT X.

De difficili ſpiratione magna & denſa ex anguſtia ventriculorum, ſeu aſperarum arteriarum pulmonum.

POſt pulmonum, ac intermediarum eorum regionum anguſtiam ſequitur, quæ ad aſperas attinet arterias, quas ventriculos Hippocrates nuncupavit. Et eſt triplex. Conſtipatio. Compreſſio. Et obſtructio. Conſtipatio fit à grandine, calculo, & interno tuberculo. Compreſſio ab arteriis lævibus obturatis, & ab externo tuberculo. Obſtructio à materia lenta craſſa, & viſcida. Incipiamus à *conſtipatione*, & primum quæ fit à *grandine*, de qua Galenus 4. *de loc. aff.* 8. Sunt enim nonnulla brevibus de grandinoſa hac ſubſtantia explicanda, quid ſit, quomodo fiat, ex quo loco procedat, quale habeat portentum, quamque difficilem pariat reſpirationem. Quo ad primum, grandinem lentum pus eſſe ſcripſit Galenus. Pro pure autem non pus univocum, ſed analogum intelligendum fore, exiſtimo. Quod ibidem ex eodem Galeno deſumo, qui ait, fruſtum parvo grandinis grano non abſimile nil aliud eſſe, niſi ilium lentum humorem, quem priùs æger expuit, poſt ſiccatum, induratumque ad hujuſmodi ſubſtantiam. His enim verbis delineat nobis crudum humorem, quem in 2. Comment. de Natura humana contra Eraſiſtratum ulteriori coctione organorum ſpiritualium, puri ſimilem fieri docuit: hic enim reſiccatus iiſdem in locis grandinis formam induit. Quare grando non eſt verum pus. Inde etiam emicat Galeni ſententia, cùm medicamentum huic ſe dediſſe affirmat, quod aſthmaticis auxiliatur. Aſthmaticis autem auxiliatur, quod incidit, attenuat, & abſtergit, quale purulentis non ex toto convenit, pus enim verum viſciditatis non eſt particeps. Idem eventus demonſtrat, cum ad multos annos grandinoſum hoc ſputum ſine macie & febre perduret. Et cum ægri moriuntur, alii *ob aliam cauſam*: *alii ob ſpiritualium inſtrumentorum affectum moriuntur*, *abſque cruoris excreatu*.

Anguſtia asperarum arteriarum triplex.

Conſtipatio a grandine.

Et quamquam Galenus pro inſtrumentorum ſpiritualium affectu phthiſin intelligere videatur: tamen ut non negandum, phthiſin grandinoſo ſputo aliquando ſuccedere poſſe: ita revera ſentiendum eruinam grandinem ex ſua natura non pus verum eſſe, ejuſmodi eſt ex ulcere.

Verumtamen maximè ſcire expedit, eruinam grandinem non ſemper ſine cruore tuſſi excreari, ut Galenus viſus eſt voluiſſe, aliquando enim cruenta cernitur,

tur. Ut in Magnate ego observavi, qui per plures annos talia grandinosa excrevit, cum cruoris excreatu, & acuto superveniente objit. Etenim ex alto hujus grandinosæ substantiæ adhęsu & asperitate erosio in aspera arteria fieri potest, ulcusque. Ut pro hac parte cruenta grando purulentam naturam induere possit, non semper tamen, scilicet, cum non est cruenta. Ex qua causa verò fiat non tam facile est penetrare. Unicam siccitatem Galenus proponit, cum ait, *siccatum, induratumque*. Putarem duplicem grandinis esse causam, siccam, & frigidam. Sicca quidem est, cum nimius calor tenuiores partes humoris crudi depascit, crassioribus relictis, & arefactis; ita enim in grandinosum granum materia cogitur ad erui magnitudinem, à quo eruinæ grandinis denominationem sortitur. Frigida etiam causa esse soler, quæ agit congelando, sicut calor excicando, quo mongrando in media aeris regione gignitur; aspera enim arteria media est regio, per quam aer in pulmones attrahitur. Et differunt hæ duæ grandines, quia quæ à siccitate concrescit opaca, & cænosa est: quæ autem congelatione producitur perspicua est, & crystallina, qualis esse solet, quæ in nodis circa carpum congeritur, est enim crassa & grandinosa, crystali tamen rupei similitudine lucida: & hæc est vera grando, quæ non solum grandinis consistentiam, sed & luciditatem æmulatur. Prior in iis fieri consuevit, quorum pulmones sunt fervidi: posterior in iis, quorum sunt frigidi. Porrò coalescit hæc grando circa pulmonum bronchia, ut & stertorem sæpiùs ægri, & Medici auribus perceptibilem edat in profundo thoracis, cothurat enim, & infarcit spatium, quod est inter annulum & annulum asperæ arteriæ. Quæ obturatio & infactus cum sit major angustia, quàm obstructio, ideò ad constipationem est referenda. Cujus causa fit, ut aeris inspiratio thoracis distensioni haud respondeat, fiatque densa & magna respiratio respectu thoracis, quamquam parva ratione aetis, & sæpiùs cum residentia. Putoque grandinis materiam humorem crudum esse transumptum per œsophagum in asperam arteriam, cujus humoris crudi Metropolis est ventriculus, & œsophagus: fateor & aliquando à capite suppeditari, qui potiùs est pituitosus humor, quàm crudus. *A calculo* constipari asperam arteriam aliquoties, sed rarò, visum est, Sed *de tuberculo* penes me est difficultas, cum inter recentiores Capivacceus non tantùm asperæ arteriæ compressionem à tuberculo externo, sed etiam constipationem a tuberculo interno proponat. Apud Galenum tamen non reperi, tuberculum intra bronchia crescere, ut capite secundo hujus partis in eundem Capivacceum obsetvavi. Primo enim de dyspnœa undecimo, de tuberculo externo loquitur; ita & 4. *de loc. affect.* 8. dum ait. *Nam si quis per bonam valetudinem, enm solitas actiones facere potest, difficulter spirare inceperit, augeaturque accidens, neque inter spirandum stertere videatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet*. Crudi scilicer tuberculi ottum extra asperas arterias. Qua si crudum tuberculum intra crescceret, non absqne stertore æger spiraret: & ideò catenus à reliquis affectibus per stertorem tuberculum discriminavit, quatenùs idipsum extra bronchia excrescit.

Causa grandinis

Constipatio a calculo & tuberculo.

Obijcies puellæ Agasis tuberculum disruptum, quod intra bronchia extitisse ex Galeno & Hippocrate videtur colligi posse, cum ex ejus fractione facta sit asthmatica. Sed respondebo, non repugnare experientiæ, & rationi tuberculum extra rumpi, transumi verò saniem, & per asperam arteriam expurgari. Quare meo judicio, aut non datur constipatio à tuberculo, aut saltem rarò; & cum adest, fit difficilis spiratio cum stertore sicco, donec fuerit concoctum, quod ægrè est concoctile, ac disruptum. Enimverò ab *externo* asperas pulmonum arterias comprimi sæpiùs in ægtorum, & Cadaverum praxi observari. Potissimùm hoc anno 1629. in anatome primi Cadaveris, cui plures Ultramontani ex Patavio adfuere, ut enim insigni coalitu totus pulmo dexter septo, capsulæ, costis usque ad jugulum, & dorso erat conglutinatus: ita & sub pulmonibus ea in parte intermedia, in qua aspera arteria ad subjectum œsophagum in bronchia dividitur ad utrumque pulmonem, leni ejusdem arteriæ asperæ membranæ tuberculum magnitudine ovi gallinæ incumbebat, quo aperto materia steatomacia ac varia exiit folliculo contenta.

Exempla tuberculorum in pulmonibus.

Plura alia tubercula, sed minora glandularum instar asperarum artetiarum ramis per utrumque pulmonem divaricatis strata observavimus, præter naturalem glandularum cumulum ad plexum nervorum vitalium sub lævo pulmone. In quo dubio procul debuit, ac potuit majus illud tuberculum asperæ arteriæ divisionem premere, ac difficilem anhelitum patere. Hinc certè colligendum, naturalem pulmonum adhæsum cum costis viam esse ad multos affectus præter naturam, quia cum pulmo alligatur libero motu se movere non valeat, retinentur excrementa, quæ in hujusmodi tubercula excrescunt. Cæterùm non solùm fit difficilis spiratio ex bronchiorum compressione à tuberculo, verùm etiam à *levibus arteriis*, quam ex mente Galeni solus proposuit Capivacceus. Cum enim arteriæ læves sunt oppletæ, & obturatæ, attiguas asperas comprimunt, & difficilis sit spiratio magna sanè respectu thoracis, sed patva respectu aetis, necnon densa, sicut accidit Antipatro Medico, cujus infortunium Galenus recitat 4. *de loc. aff.* 8. At differt difficilis spiratio per compressionem asperæ arteriæ à tuberculo ab ea, quæ ex pressione à lævibus obiuratis.

Compressio a levibus arteriis.

Quia etiamsi utraque sine stertore fit, tamen quæ ex tuberculo longè difficilior est ea, quæ ex arteriis lævibus. Quod nobis indicavit Galenus dum de Antipatro habet, *levi quadam spirandi difficultate affectum unà cum cordis palpitatione interiisse*. Differunt etiam, quia quæ pendet à lævibus arteriis comprimentibus pulsum collectiva inæqualitate inęqualem conjunctum habet, qui non adest in difficili spiratione ex compressione à tuberculo. Nisi enim tuberculum ipsis levibus incumbat arteriis, non fit pulsus inæqualis, sed sola difficilis spiratio, cum hæc corpuscula solas asperas præmunt, & coarctant. Distinguuntur & palpitatione, quæ sequitur ex levium obturatione, non tamen ex solitaria asperarum compressione. Nulla enim est via ab asperis, sicut à levibus ad cor.

Et qui inquiunt, asperas cum levibus mutuis anastomosibus conjungi, maximè hallucinantur, non enim aer fertur ex pulmonibus in cor per sensibilem aliquam cavitatem, ut in anatomicis apertè demonstravimus pro Galeni sententia in Erasistratum. Ultimo loco sequitur *obstructio* asperarum arteriarum, quæ fit à materia pertinaciter impacta asthmaticam, immò & stertorosam, ac orthopnoicam respirationem efficiente, de quibus libro 2. abundè.

Obstructio asperatum arteriarum.

Solet sæpiùs clangosam adscire vocem, cum circa laryngem materia nimiùm impacta indurescit, & sicce seit, nequeunte glottide se claudere, & aperire musculorum suorum beneficio, sicut pro modulata voce est necesse, ut nunc aurifabro Mediolanensi accidit, qui citra orthopnœam stertit, & clangit: Omnes verò moriuntur, qui non tantùm stertunt, sed etiam clangosa voce loquuntur. Diutiùs vivunt, qui non sunt clangosi. Et sæpè curantur, si citò curentur. Obstructionis materia per infundibulum descendit à capite; transfluit & ab æsophago; & in asthmate inveterato etiam in ipsismet bronchiis congeritur.

CAPUT XI.

De difficili spiratione magna & densa ex levium arteriarum angustia.

OCcurrit tandem difficilis spiratio ex levium arteriarum, quæ sunt pulmonum partes, angustia. E pro levibus arteriis non tantùm arterias, sed

venas

venas etiam intelligo, quippe quæ substantiam habent arteriosam. Ex utrorumque verò vasorum angustia hæc difficilis spirationis species, quam præ manibus habemus, fieri contingit, prout mutuo consortio leves asperas comprimunt media coarctatione.

Eatenùs leves asperas coarctant, quatenus vel replentur, vel obturantur, & utriusque communis est affectio, plenitudo, & obturatio, venis scilicet & arteriis levibus pulmonum. Quare de plenitudine, & obturatione horum vasorum agendum est, ac demonstrandum, quomodo ex ipsorum cùm plenitudine, tùm obturatione asperæ comprimantur, qualisque sit convenientia & discrepantia inter pulsus, & respirationis læsionem. De plenitudine res satis clara videtur. Quemadmodum enim Galenus de caus. puls. 2. cap. 2. docuit, pulsum systematica inæqualitate inæqualem fieri, cum venæ repletæ arterias comprimunt, inde solo pulsu inæquali internarum venarum plenitudinem haberi, ut idem in libro de plenitudine. Similiter eædem pulmonum venæ arteriosæ. & arteriæ venosæ nimium oppletæ asperas comprimentes difficilem, inæqualemque respirationem efficiunt. Quæque apolepses, seu spiritus interceptiones vocantur, non tantum de vitali spiritu, sed & de aere inspirato dicuntur, quem spiritum appellare Antiqui, & Galenus potissimùm, consuevere. Ut ideò vasorum pulmonum plenitudo, illa etiam, quæ ex interceptione vasorum jugularium sequitur, non tantùm pulsu inæquali, sed etiam læsa respiratione possit cognosci, eo quidem magis, illa minùs; levior enim est hæc reliquis difficilis anhelitus causa. Cæterùm ipsius causa augetur, cum ex plenitudine ad vasa vas aliquod pulmonum plenum frangitur, refluente sanguine in asperas arterias, & in eis concrescente. Facilè verò frangitur ex plenitudine, tùm humorosa, tùm flatuosa, vel cum ejus membranæ nimis distenduntur, vel cùm causa aliqua externa frangens, aut rigens ipsi occurrit. De qua intelligendus sanè esse videtur ille Galeni locus 5. Meth. 13. qui refert, *ex refrigeratis spiritus instrumentis* Juvenem illum ad dimidiam heminam sanguinem tussi excrevisse, quem nec sine difficili spiratione rejectum esse credo. Difficile namque est nosse, quid Galenus *pro spiritus instrumentis* intelligat. Item quid *pro refrigeratis*. Intelligit verò pro spiritus instrumentis nec leves, nec asperas arterias, sed thoracis partes musculosas, & membranosas; has enim, quas hoc in loco spiritus instrumenta nuncupavit 4. de loc. aff. 8. *vicinas partes* appellat: quæ quando ab externis injurijs nimium perfrigerantur, venis interioribus frigus communicant, quæ inflexiles præ frigore redditæ facilè franguntur, subsistente in ipsis plenitudine humorosa, vel flatuosa. Ita enim Hippoc. 6. Epidem. comment. 3. tex. 14. scripsit, *venas frigidum frangere*.

Plenitudinis signum

Pro spiritus instrumentis refrigeratis.

Quod frigidum potissimùm de externo intelligendum internis partibus communicato, non de sola intemperie frigida, quam solam adducit Capivacceus. Vix enim fieri posse puto, quod præ frigida intemperie intrinsecè contracta, ita venarum pulmonum membranæ rigeant, ut frangantur: quæ tamen, frigido externo accedente, facilè rumpuntur. Hinc Galenus in curatione illius Adolescentis thoraci thapsiam apponit, ut indita frigiditas auferatur. Etsi haud negem, etiam ab intemperie effectum pendere posse, quam *innatam intemperiem* Galenus vocavit 4. de loc. aff. 7. cit. ut innatam ab externa discriminaret.

Hæc de hoc obiter, ut tantùm sciretur, quomodo ex plenitudine, fractoque vase pulmonum difficilis spiratio oriatur. Porrò ad levium arteriarum obturationem animum adhibeamus, quam cum pulmonum plenitudine confundit Tirillus de morte repentina sect. 3. cap. 4. Nullus verò, præter Galenum, hunc affectum exactè cognovit, quippe qui sola termini circumscriptione ipsius ideam proposuit, non ita tamen ut quopiam percipi possit, nisi ab iis quod in Cadaverum dissectionibus sunt exercitati. Mercat. sanè lib. 2. de morbis particularibus cap. 7. & cum eo Tirillus l. c. ejus formam, causas & signa afferre conatur, rem tamen, ut est necesse, non est assecutus. Ego quod in multiplici Cadaverum apertione pluribus ab hinc annis observaverim, non subticebo,

Obturatio levium arteriarū.

totoq; animi candore veritatem aperiam; Obstructionem levium arteriarum esse, inquiunt omnes ex lentis, crassis, & viscidis humoribus. Quod etiam fassus est Galen. 4. de loc. aff. 8. qui non ex crassis tantum ac viscidis, sed & ex *liquidis* obstructionem hanc fieri dixit in casu Antipatri. Idem tamen, intimiùs re prospecta, in libris de difficili spiratione, non obstructionem, sed *obturationem* dixit, quæ est plusquam obstructio, constipatio nimirum: & sola termini enunciatione affectus idea panditur, cum *obturatio* dicitur 1. de dyspn. 10. & 11 Et cum sit obthuratio, patet non ex *liquidis*, sed ex compactis humoribus pronasci, lentis sanè viscidisque in substantiam tamen solidam concretis, ut prorsus caruncula illius pituitosæ albicantis nares obtutantis substantiam, quod polypum appellant, mentiatur, cujus similitudine hujusmodi humor *polypodes* est dict. à nobis. Sicut enim polypus ex narium cavitate propendens vas obturat, pluribusque tanquam radicibus ipsi cohæret: ita materia hæc polypodes cordis ventriculos infarcit, eorundem auriculas opplet, & potissimùm cordis vasa obturat. Vidi enim in aliquibus cordis auriculas, dexteram potissimum vastissimam, quam mucus hic in forma auriculæ compactus implebat, ut qui inspectioni assistebant Viri Clariss. ob materiæ concretæ consistentiam prima facie pingue corpus aliquod esse crediderint. Hanc eandem in utroque cordis sinu in admirabili copia reperi, quæ fibrarum cordis spatia, quibus basis ad mucronem contrahitur, stipabat, & conspurcabat. Et nuperrimè, cum admodum Reverendo D. Cavallo, qui non minùs optimus Medicus olim fuit, quàm nunc probus, piusque Religiosus, in examine cordis Excellentiss. D.D. Marii Carbonelli, thoracis hydrope interempti humoris hujus grumos aliquot demonstrarem, ob eorum compactam soliditatem cordis fibras avulsas primo obtuitu esse credidit, quos tamen ex compacto humore crudo esse satis superque cognovit. Sæpiùs observavi polypodem hanc materiam vasorum cordis orificia, modò omnia ex utroque ventriculo, modò ex uno tantum, multoties ex uno magis, quàm ex alio, obturare. Et quod admiratione dignum est, humor his non tantùm replēdo obturat vasorum ora & caudices, sed per vasa ita proserpit, potissimùm per arteriam venosam, & per venam arteriosam; ut ad istorum vasorum per pulmones divisionem hic humor & ipse ramosus factus divaricetur. Quòd si ventriculis cultro scissis obturantis humoris caudex hamulo trahatur, ejusdem rami, ac tralces unà cum trunco averruncātur juxta ipsorum vasorum divaricationes, ad quas ramosus humor se diffundit. Propterea an hæc angustia obstructio sit dicēda ex humoribus liquidis, an potiùs obturatio, vestrum sit judicium. Galenus verò si humana corpora exenteraſſet non magis congruo termino hoc ipso uti poterat, hujus constipationis naturam nobis aperiret. Quam etiam lib. 2. de caus. puls. 2. proposuit his: *At vero hic sanguis, qui in arteriis est quomodo occupet spiritus rivos, quid refert narrare? potissimùm si crassus, vel lentus, vel si extremis earum finibus sit impactus, &c.* At refert narrare, non enim est sanguis, sed crudus humor solidus redditus, qualis à nobis fuit delineatus. Supppeditatur verò à jecore cordi per cavam, & aliquando ob ipsius imbecillitatem in corde coagmentatur, ejusdemq; calore tenuibus partibus absumptis in talem concrescit soliditatem: ideo ejus via, ut ex oculari inspectione mihi innotescere potuit, est à cordis ventriculis ad vasa, nō viceversa, & ad ventriculos ut plurimùm per cavam vehitur: quę quomodo ex dextero in sinistrum ventriculum transumatur, captu est difficile, & tamen re vera transumitur. Sed & hoc prēterire nequeo, quod anno 1627. Mantuæ observavi in corde senis nonagenarij, qui fuit Dominicus Romanus in Eccles. S. Ambrosij exenteratus, huic namq; prorsus osseę redditæ erāt valvulæ omnes circa orificia vasorum cordis: Enimverò obturationem multorum gravis. morborum causam esse constat, de quibus sermo est instituendus, ut constet, num difficilis respiratio, & qualis ex ea sequatur? Cōmunis est sententia à Mercato adducta, levium arteriarū obstructionē subitæ suffocationis, ac repētinę necis causā esse, tum quia per leves in asperas cor à fuliginosis recremētis se expurgare liberè nequit

Materia polypodes cordis vēticulos, auriculas, & venas pulmonis infarciens.

Valvulæ cordis osseæ.

Obturatio multorum malorum causa.

tum quia aer inspiratus ea libertate qua deberet, in idē cor migrare non potest, utroq; enim usu cor cassum, calido ejus nativo suffocato, extemplò occumbit. Hujus præcipitis mortis fraudulentam causam sola pulsus omnigena inæqualitate cognosci posse affirmat Mercatus, non dolore, nec gravitate, nec prorsus difficili respiratione, ait enim: *Non suffocatio, quæ levium arteriarum obstructione fit, citra respirationis jacturam fit, solo cordis calore suffocato, & veluti fuliginum copia obrupta.* Solumque majorem, minoremque obstructionem majori, minorique pulsus inæqualitate distinguit: si enim non tota sit obstructio, myurum reciprocum cieri vult; si omnimoda, deficientem, qui summum est instantis mortis indicium. Hæc tamen omnia etiamsi prorsus vera esse videantur, non rotundam tamen veritatem habent. Quod enim pro hujus mortis subitæ causa adducunt, prohibitum scilicet fuliginum per pulmones egressum, liberumque aeris ingressum, nullo modo est admittendum, cum cor nec per pulmones aerem ad se attrahat; nec per eosdem fuliginosa recrementa emittat. Respirationis namque utilitas sola est cordis refrigeratio. Nec ullus unquam mihi demonstrare potest, inspiratum aerem per sensibilem aliquam viam cor ingredi posse etiamsi violenta exsuflatione pulmones tubulo inflentur: potiùs enim ob nimiam distensionem ex aere replente pulmones lacerari observabis, quàm aeris pauxillum ex aliqua parte cor ipsum ingredi conspicere valeas, quæ vera fuit Galeni in Erasistratum sententia. Igitur non ob hanc causam cor suffocabitur, eo quia lævium arteriarum pulmonum obstructio facilem aeris ingressum in cor prohibeat. Eadem militat ratio de fuliginibus, si enim fuligo per easdem vias emittitur, per quas aer attrahitur, cum aer ex toto in cor per aortam vehatur, per eandem à recrementis fuliginosis expurgari cor est necesse: ideoque nisi obthuratio sit in aorta, nunquam ex sola lævium arteriarum pulmonum obstructione propter allatas rationes repentina mors continget. Nec pulsus inæqualitate eadem præcognosci poterit, obthuratione in lævibus arteriis pulmonum subsistente, dummodò aorta sit libera, quæ nullum cum pulmonibus habet commercium. Nam vitiabitur quidem pulsus ad pulmones attinens, non ille tamen qui ad totum. Quam distinctionem ad miraculum Galenus expressit primo de dysp. 10. circa finem sic scribens: *Verùm hæc & simul consideratio causæ, in pulsuum tractatione relata sunt: & ibidem dictum est, quod juxta ipsas partes, in quibus obturatio hæret: & quæ cum his communicant, inæqualitas maximè fit manifesta, & parvitas pulsuum aut semper, aut ut plurimùm cohæret: juxta alias verò magis magnitudo. Si verò propinquus principio fuerit affectus, communis in hunc modum fit omnibus arteriis.* Igitur si obthuratio est tantùm in levibus pulmonum arteriis, non in aortæ orificio & trunco, nec in ejus propaginibus, quæ in totum, nulla pulsus inæqualitate comprehendi poterit fraudulenta ejus pernicies. Pulmonum enim pulsus etiam maximè inæqualis nullo sensu potest dignosci, eo magis si parvitatem sit nactus. Et quod asserit Mercatus, suffocationem scilicet, quæ ex levium arteriarum obstructione damnat, esse omninò citra respirationis jacturam, ideò nec difficili spiratione præcognosci, nec præcaveri posse. omninò est absurdum, cujus erronea sententia facilè ex uniça Antipatri historia patet, qui tandiu vixit, quousque sola adfuit pulsus inæqualitas, nec periclitari incepit, nisi cum difficilis spiratio accessit, qua continuò adaucta, donec maxima affecta sit, de repente exolutus obiit. Et sanè hoc est necesse, ut aucta in arteriis levibus pulmonum obthuratione, asperæ comprimantur, sibi enim cohærent leves & asperæ. Immò unum dico, repetitis observationibus comprobatum, quòd est, nullos repentina morte interire ex levium arteriarum pulmonum obthuratione, nisi priùs difficilis respiratio accesserit, neque alia de causa moriuntur, nisi quia respiratio intercipitur, superveniens enim dyspnœa obthurationis auctæ signum est syllogisticum. Hujus enim ratione fit, tùm ut asperæ arteriæ compressione coarctatæ aeris inspirationem non admittant, tùm ut ipsæ leves nimis infarctæ utrumque à corde sanguinem non suscipiant, qui in ipsum cor refluens, ac stagnans suffocationis subitæ causa est. Hinc nonnullos cognovi hac de causa interemptos qui difficulter spirarunt, & tamen nullam in pulsu perceptibilem inæqualitatem habuerunt. Unus talis fuit D. D. Franciscus Capellus Jurisperitus Bononiensis cujus repentinum casum suo tempore aperiam. Ex adverso plures cognovi partim ex chronicis, partim ex acutis mortuos citra tamen mortem repentinam, quorum vasa circa cor mucoribus fuerunt infarcta. Et non paucos ex hac causa maligna febre occubuisse observavi, succrescente ex prohibito traspiratu in corde ingenti putredine; hancque unam causam esse agnosco, ob quam malignarum febrium nonnullæ sunt omninò perniciosæ; cui & alia accedit, maligna scilicet, ac furtiva pulmonum phlogosis. Propterea res ita videtur esse distinguenda. Si obthuratio existat tantùm in aorta, fieri potest pulsus inæqualis utraque inæqualitate, ita ut mors repentina sequatur absque difficili respiratione. Si verò obthuratio sit tantùm in lævibus pulmonum arteriis, eaque ingens ita ut leves asperas conprimant, difficilis respiratio fiet citra pulsus inæqualitatem, quæ hominem subitò prosternit, respiratione intercepta, refluenteque sanguine utroque in cor. Quod si obthuratio, & leves pulmonum arterias, utrasque & aortam simul occupet, sitque obthuratio utrobique ramosa, & copiosa, hominem prosternere potest, præmissis tamen tùm pulsu inæquali, tùm inæquali respiratione: non tamen subitò enecabit, si non fuerit omnimoda obthuratio. Verùm enim verò arteriæ leves non tantùm angustantur dum obthurantur, verùm etiam cum ab aliquo tuberculo comprimuntur, quæ compressio communis est ipsis asperis arteriis. Tunc verò præter pulsus parvitatem & inæqualitatem, difficilis quoque adest respiratio parva & densa inæqualis, ut æger in motu progressivo gradum sistere cogatur, vixque cubare valeat: estque major angustia hujusmodi compressio, quàm ipsa obthuratio. Et hæc illa est angustia, ex qua cordis palpitatio oriri solet, quæ non est absque difficili spiratione, ut rectè Capivacceus de Cordis palpitatione. Compressis enim à tuberculo levibus arteriis clauditur cursus sanguinis, & spiritus, ut inquiebat Arabum Princeps, sicque pulsifica cordis facultas cogitur arteriam motu dilatationis violento elevare, & rursus deprimere. Et aliquando ex violenta sui dilatatione ità secundum membranas arteria dilatatur circa cor, ut inde sequatur aneurysma internum cum tanto ac tali cordis motu pulsifico violento, ut diaphragma, cui cor media capsula conjunctum est, eodem agitetur motu, & hac de causa major sequatur difficultas respirandi. Solet & aliqua arteriæ magnæ propago violentam suæ originis dilatationem sequi, qua parte aortæ truncus venæ azygos attiguus in costales ramos dividitur prope dorsum; & fit aneurysma etiam externum. Unde æger illicò occumbit, aut fracto in cor tuberculo, aut rupta arteria circa cor præternaturam dilatata; in cujus fractione externum aneurisma extemplò evanescit. Ut paucos ante dies cuidam misero contigit, quem nationi Germanicæ hoc anno 1629. quo Mantuæ anatomen celebrabam, spectandum objeci. Quot modis ergò fiat difficilis spiratio magna ratione thoracis, parva ratione spiritus & densa ex levium arteriarum angustia, satis à nobis dictum est.

Inspiratus per cor nō egreditur

Suffocatio ex lævium arteriarū obstructione circa respirationis jacturam esse, an unde quaque verum.

Ex obthuratione levium arteriarū malignæ febres.

Palpitatio cordis ob vasorum pulmonis obthurationem, & tuberculum.

SYNO-

SYNOPSIS

De Causis Magnæ & Densæ respirationis.

Magnæ & Densæ Respirationis Causa

- 1. Usus auctus seu utilitas
  - 1. Est nativi caloris ad igneam naturam redati refrigerandi urgens necessitas. Ipse calor auctus. *Gal. 1. de Dyspn. 9.* Inflammatio, *3. de Dysp. 5.*
  - 2. Quotuplex. Tot sunt quot Calores, qui sunt secundùm genus duo differentes gradus, specie & subjecto.
    - 1. Genuinus, seu corpori innatus, quod refrigerans, ut igneum incrementum
    - 2. Acquisititius, seu spiritus, qui purgari, ut fumosum & putridum recrementum

    p. n. reditum, requirit.
  - 3. Quarum partium. Est caloris partis ejus, cujus gratia condita sunt pulsus & respiratio, qualis Calor est cordis.
  - 4. Accidit Febri
    - 1. Hecticæ & Ephemeriæ, ubi qualitas p. n. ignea,
    - 2. Putridæ, in qua calor { Alter forma / Alter causa } est
  - 5. Respirationem reddit
    - 1. Æqualem per se
    - 2. Inæqualem per accidens, accedente vel { Convulsione / Angustia } Pulmonum.
- 2. Angustia pulmonum
  - 1. Ipsorum
    - 1. Constipatio à { 1. Tuberculo. 2. Scirrhosa duricie, 3. Calculo.
    - 2. Compressio à mediastini pinguedine.
    - 3. Coalescentia cum pericardio,
    - 4. Subsidentia ob siccitatem eorum,
    - 5. Defectus alterius partis vel ob { 1. Alimenti penuriam ob refrigeratum pulmonem. 2. Aquæ salsedinem in hydrope thoracis.
  - 2. Intermediarum regionum
    - 1. Empyema
      - 1. Etymon
        - Empyi sunt { Empyema cuique parti congruit. / suppurata { Pleuritide. / Peripneumonia. }
        - 1. Non sputū sanioſum { Causa simili intra thoracis cavitatem.
      - 1. Essentia
        - 2. Formæ
          - 2. Nonnuda collectio puris in thoracis cavitate,
          - 3. Non in numero aucto morbus,
          - 4. Non puris effusio.
          - 5. Morbus in via, & in aucta magnitudine diverso habito respectu. Ut sit pulmonum coarctatio ex constipatione à pure intermedias organorum regiones occupantes.
      - 2. Causa.
        - 1. Sanguis, inde hæmoptoicum è vena pulmonum vel { 1. Erosa. 2. Aperta. 3. Rupta.
        - 2. Pleuritis. Pleuriticum.
        - 3. Peripneumonia. Peripneumonicum.
        - 4. Angina. Anginosum.
        - 5. Lethargus. Lethargicum.
        - 6. Tuberculum. Tuberculosum.
        - 7. Catarrhus. Catarrhoicum.
        - 8. Ulcus. Ulcerosum.
        - 9. Pulmo. Pulmonicum ratione { 1. Materiæ. 2. Modi, quo pus in pulmone colligitur.
        - 10. Trauma. Traumaticum.
      - 3. Signa §
        - 1. Fientis
          - 1. Rigor cum acerbo dolore.
          - 2. Tussis ficca.
          - 3. Pulsatorius dolor. *Mercat. Gal. negat. 2. de loc. aff. 3.*
          - 4. Pulsus hecticus. *Mercat.*
        - 1. Facti
          - 1. Dolor.
          - 2. Ptyelismus.
          - 3. Dyspnœa.
          - 4. Spiritus offendens.
          - 5. Festinatio in loquela.
    - 2. Hydrops thoracis. ✺
  - 3. Vasorum ¶

- 1. Diagnostica alia Empyematis
  - 3. Suppuraturi. Cum symptomata inflammationem consequentia, cum morbo nullo modo quiescunt nec
    - Phlebotomia.
    - Pharmacia.
    - Diæta.
    - Parotide.
    - Crurali abscessu.
  - 4. Effusi
    - 1. Statim & continuò. Cum æger difficilius spiret, Fugax levatio.
    - 2. Post aliquod tempus impleta cavitate thoraci pure.
      - 1. Dolor gravis in thorace profundo.
      - 2. Reliqua inde graviora reddita.
  - 5. Tabifici *Hipp. in Coac. de dyspn. t.* 33.
    - 1. Febres
      - Leves interdiu.
      - Fortiores noctu.
    - 2. Nihil commemorabile expuere.
    - 3. Sudor circa
      - Collum.
      - Jugulum.
    - 4. Oculi cavi. 5. Malæ rubentes. 6. Calor manuum extimorum digitorum.
    - 7. Ungues
      - Exasperati.
      - adunci.
    - 8. Pedes
      - Refrigerati.
      - Tumentes.
    - 9. Postulæ toto corpore erumpentes. 10. Ciborum fastidium.
  - 6. Existentiæ in thorace
    - 1. Lateris inequalitas.
    - 2. Calor perceptus. Tactu.
    - 3. Suspensum grave. Experimento cum filo
    - 4. Oppressio. tussifera. terra rubra madido,
  - 7. Puris
    - 1. Paucioris
      - Strepitus multus. Humoris.
      - concussis vel Præcordiis.
      - Dum Faciliùs spirent.
      - ægri Meliùs sint colorati.
    - 2. Copiosioris
      - 1. Strepitus exiguus, concusso ægro.
      - 2. *Dysp.* fortis, parva & densa. Constri.
      - 3. Ungues lividi. ctio anhelitus, *Valesio.*
  - 8. Parvi
    - 1. Ephydrosis circa pectus.
    - 2. Horror.
  - 9. Catarrhoici
    - Primò salsum
    - Mox dulcius
    - Sputum.
  - 10. Pulmonici
    - 1. Collapsa appetentia cum cardialgia.
    - 2. Sudor cum facie rubicunda.
    - 3. Alvus liquida.
  - 11. Traumatici. Vulnus pus trajiciens.
- § 3. Signa
- 2. Prognostica ad
  - 1. Eventum
    - 1. Bonum
      - 1. Febris à ruptione discessus cum facilitate aeris
      - 2. Si æger cibos concupiscat. inspirandi.
      - 3 Libera & liberalis anacatharsis cum probo pure.
      - 4. Pauca & figura alvi excreta.
      - 1. Febris. 2. Sitis. 3. Cibi fastidiū. 4.
        - Viride.
        - Spumosum.
      - 5 Alvus liquida. Pus lividum aut Fervidum.
      - 6. Pus cænosum (livido pejus) fœdi odoris.
      - 7. Purulenta dejectio. 8. Surditas.
      - 9. Perspicillum coloratum inter latus apertum inditum.
      - 10. Periculum majus à
        - Peripneumonico Senioribus.
        - Traumatico Juvenibus.
    - 2. Malum
    - 3. Ancipitem. Quib. signa quædam adsunt prædicta, quidam v. absunt, alii moriuntur, alii post tempus longum servantur. *Hip. in Coac. de pleur. tex.* 4.
  - 2. Suppurationem dierum Criticorum. in
    - 1. Corruptione
      - 1. Propria, quando vomica intra thoracis cavitatem frangitur post suppurationem, in
        - 1. Peracutis
          - 1. Exactè. Nulla fit suppuratio ob breviſſimum terminum in quarta: nisi fiant peracuti non exactè, aut acuti exactè, ut angina, ubi de conversione ejus in pulmone post 7. dies incipit suppuratio, quod est dies 11. morbi: ruptio verò cadit in 17. aut 20.
          - 2. Non exactè. Suppuratio ut plurimum ob translationē erit dierum 7. & ruptio cadet in 17.
        - 2. Acutis
          - 1. Exactè, qui pro termino habent 14. qualis pleuritis & perip. Horum suppuratio incipit die 11. Ruptio in diem 17. aut si incipit suppuratio 14. ruptio cadit in 20.
          - 2. Non exactè, quorum terminus dies 20. quo si non expurgantur, post 20. suppurantur. Ruptio cadet in 40.
        - 3. Acutis ex decidentia. Rupturæ dies est 60. supputando post 40. morbi à termino scilicet decidentiæ. Tale & in crudiori lethargo spatium.
      - 2. Impropria ex crudis tuberculis: nullum tempus his determinatum est. Sic in hæmoptoico & traumatico
    - 1. Suppuratione
    - 2. Supputationem dierum Criticorum in

- 2. Sine ruptione quod est aut
  - 1. Cum materiæ translatione, ut in Empyc. Catharrhoico intra dies 20. suppuratur, sumpto initio à 20. morbi, sicque dies 40. suppuratus erit, quoniam.
    - 1. Materia hujusmodi coctioni resistit.
    - 2. Materia distillans assidua esse debet, & prolixa distillatio, antequam suppuretur.
    - 3. Transumi debet è pulmone in thoracem materia, quæ vix intra 20. dierum spatium tranat. Aliis 20. dieb. porulenta redditur.
  - 2. Sine materiæ translatione in empyemate { Ulceroso. Pulmonico.
- 2. Anacatharsi, quæ ut plurimum intra 40. dies fit, & tutiùs per partem internam: qua deficiente.
  - 1. Tabes sequitur.
  - 2. Ad tabis præcautionem thoracis apertio est facienda.

- ☉ 2. Hydrops thoracis, cujus
  - 1. Forma ad thoracis cavitatē non pulmonū attinet, quia
    - 1. Ut hepatis vitio fit ascites qui nō est hepatis, sed imi ventris affect. ita pulmonum vitio aqua in cavitatem thoracis traiicitur.
    - 2. In cadaveribus experientia testatur.
    - 3. Spongiosa pulmonum substantia propria contractione aqua, aut manu exprimitur.
  - 2. Causa
    - 1. Materialis. Humor tenuis ut in hydrope ascite, non verum
      - 1. Serum, quod necessariò cum sanguine producitur.
      - 2. Ichor, qui alimentalis humoris est pars tenuis.
  - 2. Efficiens. Pulmo
    - Ad frigiditatem alteratus humorem tenuē generans Similem carni lotuię.
    - Non suscipiens, quia
      - 1. Rarò simul coeunt thoracis & abdominis hydrops.
      - 2. Potiùs hydrops imi ventris thoracis hydropi succedit.
      - 3. Sæpiùs nullo malo corporis habitu præexistente generatur.
  - 3. Signa *
    - Non attrahens, nisi rarò. Attraheret enim, cùm ferveret, & ita morbo acuto, at pleuritidi, peripneumoniæ stith- hydrops succederet, quod nunquam fit.

- 1. Signa *
  - 1. Diagnostica
    - 1. Fientis (nisi ex affectis iliis pendeant eadem signa)
      - 1. Gravitatis inchoantis sensus ea in parte, qua aqua colligi incipit citra sensibilem fluctuationem.
      - 2. Sitis.
      - 3. Tussis aliqualis arida.
      - 4. Spiratio densa { Incessu. in { Scalarum ascensu.
      - 5. Decubitus aliquantulum difficilior in latus, in quo drops incipiens.
    - 2. Facti
      - 1. Febris lenta. 2. Tussis sicca. 3. Sitis clamosa.
      - 4. Animi deliquium. 5. Fluctuatio. 6. Ebulitio.
      - 7. Unguium contractio. 8. Tumor { Pedum. Fæmorum. Ventris / Seroti } Aliquando.
      - 9. Respiratio acervatim facta.
      - 10. Difficilis decubitus.
  - 2. Prognostica
    - Eventus semper malus,
    - Tempus eventus. Nisi acutis symptomatis æger præveniatur, suismet tamdiu conflictatur, donec aqua suffocatus intereat.

- ¶ 2. Vasorum
  - 1. Venticulorum, seu asperarum arteriarum
    - 1. Constipatio à { 1. Grandine. 2. Calculo. 3. Interno tuberculo.
    - 2. Compressio ab { 1. Arteriis lævibus obturatis. 2. Externo tuberculo.
    - 3. Obstructio à materia { Lenta. Crassa. Viscida.
  - 2. Levium atteriarum, & venarum
    - 1. Plenitudo, cum pulmonum venæ arteriosæ, & arteriæ venosæ nimium oppletæ asperas comprimentes respirationem efficiunt { Difficilem. Inæqualem.
    - 2. Fractio alicujus vasis pulmonum ex plenitudine { Humorosa. Flatuosa.
    - 3. Obturatio ab humore viscido, lento, in substantiam solidam concreto, & polypode ex corde in venas arteriosas, & arterias venosas profundè interdum ramificante, ut in variis sectionibus, & cordium examinationibus apparuit.

CA-

CAPUT XII.

De difficili spiratione magna & devsa ex angustia cerebri, & vasorum jugularium. Seu de respiratione Apoplectica.

Respiratio apoplectica.

CÆterùm non tantùm ex pulmonum, & partium illorum angustia hanc dyspnœæ speciem fieri accidit, sed etiam ex partium extra thoracem existentium: quæ sunt tres, *cerebrum*, *nares*, & *vasa jugularia*. Ex cerebri angustia fit respiratio apoplectica; quando quomodo inæqualis utroque modo fiat ob facultatis imbecillitatem, in methodo dictum est *lib.* 3. *cap.* 8. Nunc pro exacta hujus rei cognitione examinandum occurrit, quomodo ex illa difficilis spiratio, qualis, & quotuplex fieri accidat?

Apoplexia duplex.

Sciendum ergo, apoplexiam in via Hippocratis esse duplicem, *positivam*, & *privativam*. Prior quidem positiva dicitur, quia ex integra cerebri dependet angustiâ, quæ per se facultatis influxum aufert, & spirituum animalium motum interpellat. Posterior privativa vocatur, quia ex cervicalium, & carotidearum atteriarum angustia producitur, cujus causa fit, ut per accidens animales spiritus deficiant vitalibus intercepti. Et ideò quanquam in utraque utriusque facultas influxus deficiat, tamen unius causa est privativa. Dicendum autem priùs est de positiva. Quam ut dixi ex integra cerebri angustia pendere, ex omnium suffragio constat. Quod ideò ut verum hoc in loco, principii præcognitione suppono. Neque enim mei aut ocii, aut instituti est, nunc perquirere qualis sit hujusmodi angustia, quasque cerebri occupet partes, porrosne, an ventres, cum hoc munus non ad thoracem, sed ad cerebrum attineat. Hoc igitur in loco quæritur, quomodo ex integra cerebri angustia respiratio servari possit, reliquis omnibus, singulisque corporis partibus in apoplexia stupentibus, ac immotis. Ulteriùs qualis sit hæc respiratio, & quotuplex: ità enim ex ipsa apoplecticæ spirationis præcognitione ipsius affectus vehementia innotescet. In omni apoplexia, quæ morbus est, & non mors subita, respirationem servari ratione, experientia, necnon Galeni testimonio constat, unica excepta Avicennæ apnœa apoplectica, quæ sepulturam ad horas 72. moratur, & quæ non est vera apoplexia, de qua ejus loco. Verùm qua ratione servari possit respiratio, cùm apoplexia ex integra cerebri angustia producatur, hoc est quod valdè captu arduum est. Ea enim posita est inter apoplexiam, reliquosque cerebri affectus differentia, quia in aliis, ut in apoplexia, non fit integra angustia. Hinc Avicenna ad hoc respiciens dixit, in epilepsia non fieri integram obstructionem, quia in epilesia non esset convulsio, sicut neque est in apoplexia, quæ est integra pororum, & ventriculorum cerebri coarctatio. Quomodo ergo respirabit Apoplecticus? Duo sunt modi respondendi. Primus est Saxoniæ, thoracis musculos in apoplexia non moveri motu voluntario, sed naturali, scilicet non ex voluntatis imperio, sed ex usu aucto à calore suffocante, aucto enim calore in partibus thoracis, impellitur a natura facultas animalis ad thoracis motum. Parum tamen constare videtur hæc Saxonica distinctio. Quoniam etiamsi ex naturalis usus aucti necessitate animalis facultas ad thoracis motum excitetur, non inde tamen sequitur naturali motu, & non voluntario moveri quamquam coacto; dummodò enim musculi ex animalis facultatis influxu ad ciendam respirationem moveantur, ejus motus semper erit voluntarius, hoc est animalis, non naturalis. Etenim respiratio eatenus est naturalis motus, quatenus non tantum excitatur, sed etiam exercetur à naturali facultate, quæ est cordis & pulmonum attractio, & expulsio animalem thoracis distensionem, & contractionem sequens. Quòd si pro naturali motu intelligat, ut visus est intellexisse, thoracis musculos moveri ab usu aucto à calore suffocante, quippe irritante, ac musculos ad motum citra concursum facultatis animalis irritante, jam sibi repugnat, cum ad eundem naturalem thoracis motum eandem facultatis animalis irradiationem admittat, ac respuat. Porrò ex aucto usu animalem facultatem ad thoracis motum excitari dictum etiam est à Dureto de apoplexia in Coacis *tex.* 4. cum scripsi, spirandi necessitatem in ardore cordis adhuc micantis nervorum, & musculorum spirabilium functionem excitari ad inspirandum, & expirandum, functionem scilicet animalem, quæ non fit citra coactum facultatis à cerebro influxum. Quod sanè primùm ante omnes Galenus docuit 2. *aph.* 2. scribens, non ipsam auctam spirandi necessitatem apoplecticæ respirationis esse causam, sed virtutis, animalis nimirum, imbecillitatem, hanc enim in nervis contentam ad actionem promoveri ait ob respirationis necessitatem. At hoc quidem ostendit, auctum usum motricem facultatem ad inspirandum irritare, non tamen quomodo integra in cerebro existente angustia, usque ad thoracis musculos animalis facultas irradiari possit, demonstrat, & per quas, vias. Etsi masculi omnes in epilepsia, quæ est ex minori angustia, convulsorio motu moventur, qui est motus depravatus ratione solius materiæ morbificæ irritantis, ablatus verò ratione facultatis, utpotè non influentis; eò magis afferendum esse videtur, motum musculorum thoracis simpliciter naturalem esse, à naturali scilicet facultate præternaturam factum, nullo pacto animalem, utpotè solius usus aucti effectum, attractricem, & expultricem pulmonum violento motu, ita exercentis, ut potiùs thorax à pulmonibus, quàm pulmones à thorace moveantur, ut qui motus in epilepsia est materiæ morbificæ, in apoplexia sit usus aucti citra facultatis influxum. Alii ergo alio modo respondent, qui rem obscuriorem reddunt, Capivacceus ait, in quadam apoplexia angustiam esse integram, in aliqua non integram, in ea nimirum, in qua servatur respiratio. Qui tamen pro causa adæquata apoplexiæ integram angustiam ponit: quæ ergò integra est angustia, quomodo integra, & non integra erit? Mercatus habet, cerebri meatus, & ejus substantiæ poros non esse ità coarctatos, nec spiritus adeò extinctos; ut aliquid eorum permeare non possit, ita ut pusilla vis, quæ à cerebro derivatur, licet cæteris membris movendis non sufficiat, satis quidem sit respirationi efficiendæ. Ideò vult, certas quasdam fibras nervorum à quinta conjugatione naturam huic ministerio adservare incolumes, ut præcaveat animalis interitum. Quæ fibræ sunt potiùs meræ figmenta, cùm nulla sit à quinta conjugatione nervorum ad aliquem thoracis musculum divaricata propago. Quinta enim conjugatio, ut ex anatome habetur, ex duobus integratur nervis, moli, & duro. Mollis est auditorius, durus per aqueductum Faloppii quem ego labyrinteum ductum appello, fertur extra os petrosum: & inter mammillarem, necnon calcaris processum sub cerebri emunctorio ad mansorios musculos, superioresque maxillæ immobilis partes ascendit, ut nulla prorsus communio intercedat inter propagines quintæ conjugationis, & nervos thoracis. Quòd si mendum in Mercati loco esse existimes, quippe quinta conjugatio pro sexta fuerit posita: adhuc dico, à 6. pari nullos ad thoracis musculos nervos divaricari. Et quamquam Faloppius voluerit, diaphragmatis nervos esse à cervicis plexu. Tamen ocularis demonstratio est in oppositum, cum ejus nervi oriantur à quarta cervicis vertebra, a qua & propago illa, quæ tùm ad levatores omoplatæ, tùm ad humeri musculos descendit, ut ideò septi transversi nervi sub claviculis proreptantes in ortu nullum prorsus nexum habent cum plexu nervorum cervicis: quam veritatem hoc anno ità claram nationi Germanicæ, ac Mantuanæ objeci; ut nulla prorsus superstes sit ambigendi occasio. Hanc ipsam quoque cognovit divinus ille Anatomicus Galenus 3. *de loc. aff.* 10. dum illius paralysin describit, in quo omnes corporis partes resolutas observaverat faciei partibus illæsis, illæsa & respiratione, affectionis enim originem demonstrans inquit, eam spinalis medullæ partem primariò læsam fuisse, *quæ paulo inferior est processu nervorum ad septum transversum tendentium*. Ut ideò Galenus & ipse observaverit, nervos diaphragmatis non à sexto conjugio, sed à quarta cervicis vertebra erumpere. Igitur non ad thoracem facultas in apoplexia per nervos quintæ, vel sextæ conjugationis irradiari potest, ut posuit Mercatus. Sed etiam

Respiratio in apoplexia quomodo fieret.

Saxonia reprehenditur.

Motus musculorum thoracis simpliciter naturalis.

Capivac. opinio de apoplexia.

Mercati.

Fibræ nervorum a quinta conjugatione respirationi inservientes non dantur.

Labyrinthus ductus nervorum Auctoris.

etiam difficultas augetur, cum Galenus voluerit, thoracis musculos, præter diaphragma, à spinali cervicis medulla nervos suscipere, ut ipse monuit 5. *de loc. aff.* 1. & 3. *cap.* 10. ubi hæc, *Vidistis etiam in corporis dissectionibus, nervos, qui thoracem movent ex ea spinalis medullæ parte, quæ in cervice est, ortum ducere.* Cum tamen thoracis musculi nervos obtineant à spinali medulla thoracis, præter eum processum diaphragmatis, cujus supra meminimus, qui unicus est ex unica vertebra quarta, & non quadruplex à 4. 5. 6. & 7. ut Laurentius scripsit, qui hos septi nervos nimium cumulavit. Quamobrem difficultas adhuc remanet, quomodo integra in cerebro angustia existente facultas irradiari, ac tranare valeat, & per quas vias. Pro difficultatis enodatione tria suppono. Primum est, apoplexiam, quæ est morbus, & non mors repentina, eique conterminos effectus in hoc convenire, quia in ipsis servatur respiratio, etiamsi omnes pendeant, vel ex totius cerebri, vel alicujus partis angustia. Sunt contermini apoplexiæ affectus *catalepsis sopor, morbus comitialis, & lethargus*, quos Galenus enumerat 5. *de loc. aff.* 1. In ipsis verò respirationem servari ex eodem loco patet, ubi hæc prostant. *Porrò qua ratione homines per somnum spirant reliquis musculis omnibus quiescentibus eadem quoque ratione per minorem apoplexiam atque alios ei vicinos affectus spirare possunt.* Eadem enim est ratio secundùm proportionem, quia sicut in somno angustia fit naturalis in cerebro ob vaporis condensationem: ita in apoplexia & finitimis affectibus angustia fit præternaturam, aut totalis, aut partialis, ut propterea sicut in angustia naturali respiratio servatur reliquis musculis, etsi non necessariò, immotis jacentibus; ità in angustia præternaturam ex necessitate secundùm proportionem respiratio est superstes. Cæterùm illud discriminis inter prædictos affectus invenitur, quia in reliquis absque sensibili læsione respiratio servari potest. In apoplexia verò non, cùm in hac longè major angustia sit. Ad quod Galenus respiciens 4. *de loc. aff.* 2. statuit, in apoplexia respirationem lædi, non in Caro. Enimverò tametsi in vicinis apoplexiæ affectibus respiratio, absque sensibili læsione possit servari, potest tamen & lædi. Et ideò Galenus 5. *de loc. aff.* 1. non tantùm in apoplexia, verùm quoque in consocialibus affectibus respirationem violari affirmat, cum ait. *Namque si diligenter consideraveris, invenies per hujusmodi affectus quomodo spirent laborantes, quippe videbis & violentam & difficilem spirationem, ac si vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur.* Etenim aut sunt fortes affectus, aut debiles. Si debiles, servatur respiratio in sopore, ac reliquis absque sensibili læsione. Si fortes adhuc tamen sub propria forma existentes, non sine sensibili læsione in ipsis respiratio servatur. Et in hoc situm est discrimen, quoniam in omni apoplexia tàm levi, quàm forti sensibiliter spiratio læditur plus, minusve. Et ideò non comparatur apoplexia cum cæteris affectibus, nisi per minorem ad majores: quod patet apud Galenum 5. *de loc. aff.* primo, dum ait. *Quamobrem in minori apoplexia, catalepsi, sopore, morbo comitiali, & lethargo.* Et paulò infra, cum subjungit. *Eadem quoque ratione per minorem apoplexiam: atque alios ei vicinos affectus.* Ita enim comparat minorem apoplexiam cum aliis majoribus, ac fortioribus. Et est sensus, in minori apoplexia ità respirationem lædi, sicut in forti sopore, ac reliquis fortioribus existentibus. Quoniam si sint leves, non sensibiliter respiratio læditur, sicut læditur in levi apoplexia. Et si vehementiores fiant prædicti affectus, quàm ipsorum formalis ratio postulat, transeunt in fortem apoplexiam, in qua tollitur respiratio, & cordis temperamentum solvitur: ità enim carus in apoplexiam permutatur, catalepsis, lethargus, morbus comitalis, & id genus alii. Quod nobis indicavit Galenus his: *Ubi verò cum apoplexia*, minori nimirum, *alius quispiam affectus adeò vehementer increverit, ut musculorum thoracis actio omninò deperdatur, perire simul respirationem est necesse.* Atqui perire ex toto respiratio non potest, nisi totalis fiat angustia, quæ fortem constituit apoplexiam.

Musculi thoracis à spina is cervicis medulla nervos suscipiunt.

In Apoplexia quomodò angustia in cerebro fiat.

In omni apoplexi sensibiliter respiratio læditur.

Quare affectus apoplexiæ contermini cum vehementiores fiunt, supra formalem eorum naturam in fortem apuplexiam degenerant. Sed cum vehementiam sub sua forma sortiuntur, in sensibili respirationis læsione proportionem servant cum levi, seu debili apoplexia. Hinc veluti in debili apoplexia ex 2. *aph.* 22 fit respiratio aliquo modo ordinata; ità & in forti sopore, forti letargo, ac reliquis. Ad quod etiam fusiùs Capivacceus cap. de lethargo dixit, lethargum indicari ex anhelitu tardo, ac debili ob facultatis imbecillitatem, non tamen inæquali, sicut in septo inflammato. Qui tamen meliùs dixisset, non tamen in ordinato, ut in forti apoplexia. Hoc ergò est primum suppositum, in apoplexia, & vicinis affectibus respirationem servari cum hoc discimine, quia in omni apoplexia servatur respiratio cum sensibili læsione, in reliquis modò cum sensibili læsione, modò sine, prout remissiores, vel vehementiores sunt affectus. Hinc depromendum est, respirationem in epileptico, tàm cum læsione sensibili, quàm sine, à facultate aliquo modo influente fieri, ad differentiam aliarum partium, quæ solo materiæ morbificæ irritationis motu citrafacultatis influxum moventur.

Ideoque apparet, quàm vana sit eorum opinio, qui putant, thoracem in apoplectico per accidens ex naturali pulmonum motum ob usum auctum moveri. Cum enim eò deveniunt thoracis musculi, ut nullo modo ab influente facultate moveantur, necessariò interit respiratio, & cordis temperamentum solvitur, ut ex Galeno habetur 5. *de loc. aff.* 1. qui vehementi apoplexia non alia de causa hominem subitò enecari voluit, nisi prout ex thoracis musculorum motus privatione respiratio aufertur. Secundum quod suppono, est, in apoplexia & consocialibus affectibus supra relatis angustiam ad cerebrum, ejusque partes tantùm attinere, non necessario tamen ad partes extra cerebrum.

Thorax in apoplecti. co nõ movetur per accidens.

In Apoplexia & in ei vicinis effectibus angustia ad cereb. & ejusq; partes attinet.

Sola namque paralysis ea est, quæ ex necessitate ex spinalis medullæ extra calvam angustia dependet. Propterea diversa est paralysis ab apoplexia, & aliis recensitis affectibus, quia spinalis infra caput in paralysi facilem facultatis influxum à cerebro, usque ad locum angustia affectum admittit; non infra tamen ad partes motu, sensuque orbatas: at in apoplexia, catalepsi, sopore, & aliis facultas quidem à cerebro difficulter infra transmittitur, transmissa tamen qualis qualis ea sit, facilè communicatur, una excepta apoplexia, quæ cum desinit esse talis, translata angustia è cerebro in spinalis partem determinatam, in paralysin transit: ipsa tamen quo tempore sub propria forma manet, utpotè causa ipsius in cerebro manente, difficilem, ut reliqui affectus, habet è cerebro transmissionem, facilemque susceptionem. Tertium suppositum est, respirationis difficultatem in apoplexia, reliquisque fortioribus affectibus se tenere ex parte tantùm inspirationis aeris, qui hæc sola pro usu requitur. Et ratio est, quia expiratio supleri potest, aut simplici emissione, aut coacervato thoracis collapsu. At aeris inspiratio thoracis dilatationem, quæ musculis thoracem attollentibus peragitur, exposcit. Quod Galenus satis expressit 5. *de loc. aff.* 1. & 2. *Apn.* 22. Propterea sat est in apoplexia, reliquisque fortibus affectibus moveri musculos thoracem attollentem, facultate solummodò per illos nervos influente, qui ad prædictos deferuntur musculos. Galenum audite 2. *aph.* 22. *Ob eamque causam omnino in apoplexia, qui thoracem attollunt, musculi omnes agunt.* Quamdiu enim thorax attollitur, tandiu respiratio servatur, ac vita: attollitur thorax dum dilatatur; dilatatur verò & attollitur à musculis superioribus. Et cùm Galenus statuit 3. *de loc. aff. cap.* 10. nervos, qui thoracem movent, esse à spinali medulla cervicis, quod confirmavit quoque 5. *de loc. aff.* 1. Dico, non de nervis omnium musculorum thoracis loqui, sed de iis tantum qui movent musculos superiores, qui sunt subclavius, serratus minor superior, major, obliquus descendens, scalenus, & transversus cervicis, quos adjecit Fallopius; hi enim omnes à cervite nervos mutuantur. De transverso cervicis, scaleno, subclavio, & serrato minori superiori & obliquo descendente paucis res est obnoxia. Te

Respiratio. nis difficultas in apoplexia se tenet tantum x parte inspiratio. tis aeris.

Nervi qui thoracem movent, quos musculos moveant.

tamen

tamen ſcire volo, ab inferiori parte cervicis, à qua naſcuntur magni illi nervi ad manum, ramum ex iiſdem unà cum vena, & arteria thoracica ſub axilla ad ſerratum majorem, & obliquum deſcendente deſcendere, diverſiſque fruticari ramuſculis circa dentiformes horum muſculorum proceſſus.

Quare ſufficit, facultatem influere per nervos à ſpinali cervicis diremptos ad muſculos thoracem elevantes, ut ſufficiens fiat reſpiratio pro vita: in apoplectico enim non tantùm infirma facultas influere poteſt, quæ uſque ad nervos medullæ thoracis pertingat. Quòd ſi facultas, cum extra cerebrum mittitur, non ad muſculos cervicis, & manus, ſed tantùm ad thoracem attollentes tranſmittitur, id ex peculiari naturæ providentia evenit, quæ puſillum facultatis ex anguſto cerebro tranantis influxum in reſpirationis uſum totum convertit. His ità ſtantibus, nulla ampliùs remanet dubitandi anſa. Quando enim apoplexia ex integra anguſtia fieri dicitur, non abſolutè id eſt ſumendum; dicitur enim apoplexia, quæ morbus, & non mors, integra anguſtia, reſpectu alius ſimilis, ut epilepſiæ: non ita tamen facultas anguſtia premitur, ut ejus radii aliquot exilire nequeant pro reſpiratione, ac vita pro modulo ſervanda. Et prout major, minorque eſt tranſitus anguſtia, major etiam ac minor eſt ipſius facultatis irradiatio: quæ propterea diverſos apoplexiæ gradus conſtituit, qui nullo alio modo dignoſcũtur, & diſtinguuntur, quàm ex læſæ reſpirationis varia difficultate. Gradus, ſpecieſve apoplexiæ ſunt quatuor ex Galeno 2. *aph.* 22. *Maxima*, *magna*, *minor debilis*. Maxima eſt, quæ ſubitò enecat, reſpiratione affatim ablata. Magna, ſeu vehemens eſt, quæ *violenta*, *inordinata*, & *inæqualis*. Minor eſt, quæ citra violentiam eſt inæqualis, inordinata, & *intermittens*, Debilis quæ ordinem aliquem ſervat. Hos quatuor apoplexiæ gradus ex mente Galeni etiam numeravit Mercatus. Quomodo autem intelligi debeant, non tam facile eſt determinare. De maxima & fortiſſima nulla eſt controverſia, cùm potiùs ſit mors repentina. De magna & forti dubium eſt, quid pro *violenta* ejus reſpiratione ſit intelligendum, adhuc quid pro *inordinata*, & *inæquali*; hac enim rectè percepta, reliquæ patebunt, ſimulque conſtabit, an ſub magna, & denſa reſpiratione inæquali apoplectica inſpiratio contineatur. Violentam apoplexiam 2. *aphor.* 22. nuncupavit eo quòd cum *magna violentia procedat*. Eandem 3. *de loc. aff.* 10. *peſſimam* appellavit, in qua reſpiratio *intermittitur*, & *cum magna violentia trahitur*. Reſpirationem cum magna violentia trahi declarat Galenus 4. *de locis aff.* 2. cum accidit, reſpirationem vehementer opprimi, *ut quis vel maximo conatu vix ſpirare poſſit*. Ut ideò violenta ſit hæc ſpiratio, quia cum magno fit conatu, & oppreſſione. Et Mercatus rectè ait, violentam hanc reſpirationem, quæ cum multo conatu, & oppreſſione, illam eſſe, *in qua laborans vix poteſt thoracem dilatare*. Quod Galenus ad vivum expreſſit 5. *de locis aff.* 1. ſcribens. *Quippe videbis & violentam, & difficilem ſpirationem, perinde ac ſi vinculo quodam conſtrictus thorax attolli prohiberetur*. Igitur violenta reſpiratio in forti apoplexa eſt, quæ intermittitur, & magna cum violentia trahitur, nequeunte thorace multum ſe dilatare.

Apoplexiæ gradus quatuor.

Apoplexia violenta cur dicta.

Sed dices, quomodo continebitur reſpiratio apoplectica ſub magna ratione diſtenſionis thoracis? Reſpondeo magnam eſſe per accidens, non per ſe. Reſpiratio enim magna per ſe illa eſt, quæ non tantùm ex uſu aucto, & ex motu muſculorum diſtendentium pendet, ſed etiam quæ à facultate robuſta; ut benè Saxonia. Ideò quamquam in apoplexia uſus ſit auctus, omneſque muſculi ſuperiores moveantur, tamen facultas eſt imbecilla, cujus cauſa magna thoracis diſtenſio per ſe fieri non poteſt. Sed magna dicitur per accidens, quia ſublimis, hæc enim quamquam ſit parva ratione facultatis motricis, ut in methodo docuimus, tamen quatenùs muſculi omnes ſe in unam actionem violentam colligunt pro vita à ſuffocatione arcenda, eatenùs eſt magna, & violenta: & hac de cauſa apoplecticorum thoracem cum magna vehementia elevari conſpicimus, qui præ nimia facultatis defatigatione ſæpiùs & ſine ordine intermittit oneri ſuccumbens. Ex fortis cognitione patet ſecunda, quæ eſt media inter fortem & debilem. In hac enim citra violentiam reſpiratio fit inordinata, & inæqualis intermittens. Quia cum ſecundum gradum ex minori pendeat anguſtia, minùs etiam violenta eſt, major per ſe, minor per accidens. Debilis adhuc illa eſt, in qua thorax faciliùs dilatatur, & in hac reſpirationem fieri *æqualem* ad differentiam ſecundæ, ac tertiæ, ſubjunxit Mercatus, quam ſolùm ordinatam, non tamen æqualem, vocavit Galenus. Inæqualis verò eſt non intermittens, ſed potiùs intercurrens dipnoa, ut libro 1. cap. 8. dictum eſt. Sed pro colophone de reſpiratione dicendum, quæ fit ex ſpirituum interceptione in apoplexia privativa ob cervicalium, & ſoporalium arteriarum anguſtiam, fit enim difficilis ſpiratio reſpectu animalis uſus magna, & denſa, ut ſatis abundè lib. 3. cap. 7. Una ſola eſt difficultas à nemine fortaſſis viſa, cum Galenus de utilitate reſpirationis 5 contra Eraſiſtratum demonſtret, non læ-di reſpirationem intercepto ſpiritu vitali, etiamſi laqueis conſtringantur arteriæ ſoporales. Sed reſponſio patet, evenit enim hoc per diem circiter, donec abſumptus ſit ſpiritus ille, qui in retiformi plexu aſſervatur, eo tamen conſumptio, neceſſe eſt reſpirationem magnam, & denſam fieri pro animali ſpiritus renuttitione.

Reſpiratio magna per ſe, & per accidens.

Reſpiratio ex interceptione ſpirituum in apoplexia.

CAPUT XIII.

De difficili ſpiratione magna & denſa ex narium anguſtiæ, & de polipo.

EX anguſtia quoque narium difficilem fieri reſpirationem patet, cum inter fines, ſeu earum uſus primarius ſit eſſe primum, & adæquatum in ordine reſpirandi inſtrumentum. Eſt quidem hic primarius uſus eorum ſeptem, quibus ipſæ nares potiuntur: olfactio enim, qui eſt ſecundus non abſque reſpiratione celebratur; ita & locutio, quæ eſt tertius. Reliquos quatuor, nimirum cerebri, oculorumque excrementorum delationem, faciei ornatum, & oculorum cuſtodiam conſtat remotiores eſſe fines. Ideò nares à verbo nando dictæ ſunt, eo quòd per eas innatare, & enatare ſpiritus videatur pro utriuſque reſpirationis utilitate. At verò non tantùm primarius narium uſus eſt reſpiratio, ſed etiam ejuſdem eædem ſunt primum in ordine inſtrumentum. Quod patet ex Hippocrat. chirographo in libro de alimentis tex. 6. qui habet: *principium alimenti ſpiritus nares, os, guttur, pulmo & reliqua reſpiratio*: principium enim primum inſtrumẽtale, & ſpirabile per quod aer defertur, nares ab Hippocrate ponuntur, per has enim defertur aer tum ad guttur, & per hoc ad pulmones, tùm per ethmoides ad cerebram. *Reliqua reſpiratio* ex Cornario Interprete, ſeu *alia* ex Valeſio, eſt tranſpiratio arteriarum propria. Et jure nares primum ſunt in ordine reſpirationis inſtrumentum deferens, non os ex Galeno 11. *de v. p.* 11. ne inſpirationis initium fiat ſecundum rectitudinem tracheæ arteriæ, ſed deflexio quædam ſit, & ambages, priuſquam ſpiritus ad tracheam deſcendat. Quam rem, ut mihi videtur, duplex commodum ſequitur, ne ſcilicet, cum aer nos ambiens nonnunquam valdè frigidus ſit, pulmones aliquo tempore refrigeret. Tùm ne pulveris, aut cineris, idque genus pollen ad arteriam uſque perveniat. In hoc enim flexu ſpiritus quidem ferri ulteriùs poteſt, ejuſmodi verò corpuſcula, & atomi inhibentur, ut quæ priùs in ipſo flexu corporibus indicunt humidis, mollibuſque, ac viſcoſum quopiam habentibus, quod proportione ipſi oris ſalivali humiditati reſpondet. Per os autem reſpirare coguntur, qui nares non habent ſecundùm naturam conſtitutas; alioqui cum ſani hi planè ſunt, ore nihil eſt opus. Propter quod etiam Ariſtoteles in libro de reſpiratione ſtatuit nares in medio trium ſenſuum eſſe quaſi per lineam fabrilem directas ad reſpirationis agitationem. Porrò non tantùm primum, ſed & adæquatum ſunt omnis reſpirationis inſtrumentũ. Cum enim triplex ſit reſpiratio, vitalis, animalis, & quæ auditus eſt propria, naſus per os cribriforme aerem in cerebri ventriculos ſurſum vehit, non in binas ſphenoidis cavitates, ut multi falsò credidere. Perque ſui in guttur perforationem eundem deorſum evehit:

Uſus narium ſeptem.

Nares dictæ.

Nares primum reſpirationis inſtrumẽtum deferens, non os.

Nares adæquatum omnis reſpirationis inſtrumẽtum.

evehit; quo ex loco per aquæ ductum in primã aurium cavitatem aeris porto ducitur pro vernaculi renutritione: ità omnem respirationis usum nares adæquant. Quid mirum igitur, si ex narium anguſtia respiratio omnis lædatus, quippe læso primo, & adæquanto respirationis principio dilatorio? ut non tantùm imminuatur, & auferatur, sed etiam ex ejus interceptione homo suffocetur, ut ex Celso colligitur lib. 6. c. 8. de polypo strangulante? Age igitur de narium anguſtia dicamus qualis, & quotuplex ea sit, quomodoque respiratio ex ipsa lædatur, & suffocatio accidat, Anguſtia est duplex, *compressio*, & *constipatio*. De narium compressione locutus est Galenus primo de morbo diff. septimo, ubi docet, unà cum læsa particulæ figura meatum vitiari; conformatio enim componitur ex figura, superficie, meatu, & cavitate; quare cum figura vitiatur meatus. Cujus vitium in naso demonstrat, cum ob violentum ictum simus efficitur; internum enim meatum ita constringi, ait, ut per ipsum vel nulla omninò, vel difficilis admodum fiat respiratio. Ita etiam qui naturali constitutione nasum resimum habent ore aperto respirare coguntur, nec per nares ore clauso respirant, absque dyspnæa. Sed & ex causa interna meatus comprimitur, de qua paulò infra. Cæterùm constipatio, seu obturatio omninò præter naturam à polypo fieri consuevit. Cujus differentiæ, tùm ex loco, tùm ex materia sumuntur. Ex materia quidem, quæ vel mollis est, vel dura. Ex molli oritur polypus mollis, qui est duplex *longus*, & *rotundus*. Primum proponit Hippocrates tex. 61. 2. de morbis, quem pendulo gurgulioni similem esse dixit, Secundum tex. 66. rotundam carnem, ac mollem esse statuit. Primus est legitimus polypus laxus subalbicans, pedunculo circumscriptus, papillæ instar, vel gurgulionis pendens, unica avulsione separabilis. Idem si rubescat natium *hæmorrhois* dicitur. Secundus est potiùs *caruncula*, quàm polypus, non enim pendet, sed prominet, carunculæ in morem luxuriatur, ut nec integer unica avulsione possit separari. Ex dura materia duplex specie oritur polypus, *scirrhosus*, & *cancerosus*. Scirrhosum proponit tex. 64. cancrosum tex. 68. & differunt in substantia magis, vel minùs dura, specie diversa. Ex hac scirrhosus est tumor, qui durioris carnis colorem, & consistentiam servat. Ex illa est cancerosus, qui visu carnosus videtur, tactu tamen sentitur lapideus. Prior æqualis est, ac indolens, hic verò inæqualis & dolens, sed duritie potissimùm specie distinguuntur. At qui cancrosus est, differentiam habet non specificam, sed numericam; est enim aut *unus* numero, aut *multiplex*. Priorem proponit tex. 68. Posteriorem tex. Quamobrem ratione materiæ quatuor sunt polypedum differentiæ specificæ, quinta est accidentalis ex Hippocrate. Et omnes præter unicum Hippocratem diminuti admodum fuere in recensendis polypi speciebus. Solus Pareus inter recentiores Hippocratis divisionem suscipit. Sed in assignatione prima, & tertia differentiæ maximè discrepat. In tertia quidem, cum polypi caruncularis rotunditatem ab Hippocrate propositam omittat. In prima verò, quem enim carnem mollem Hippocrates appellat, ipse *membranosam* vocat, qui ait. *Primo membrana est mollis longa, & tenuis relaxata, ac depressæ vulvæ similis*. Dicam ego, quid mihi experientia est confirmatum. Reapse polypum membraneum vidi, meisque manibus eradicavi è naribus Eunuchi Musici Mantuani, quem mihi curandum Bononiam miserat Serenissimus Ferdinandus. Pendebat hic polypus subalbicans, ut carnosus omninò videretur, qui tamen in extirpatione, & post non absque modica mei admiratione omninò membranosus apparuit. Sic cognovi, doctissimum Pareum & ipsum experientia ductum hanc speciem proposuisse: qui tamen in eo erravit, quia hanc polypi speciem pro prima Hippocratis usurpavit, quæ est diversa. Nil dicamus, carnem polypondem aliquando arescere, ut qui carneus polypus fuit, membranosus evadat, ideoque non plures, quid quatuor esse polypi species ab Hippocrate recensitas. Sequuntur differentiæ ratione loci. Has omnes Hippocrates ex narium *cartilagine* vario modo oriri scripsit. Parcus ex *ethmoide*, pro subjecto enim originis polypi in ejus definitione ethmoides collocavit. Filoppius hæmorrhoides, quæ à polypis specie non differunt, à tumentibus *membranis* nares vestientibus progerminare posuit. An ergò eadem est vel diversa polypedum origo à cartilagine, ab ethmoide, à membranis? Hippocrates sanè partem pro toto, sicut Pareus totum pro parte, usurpavit; ideò uterque pro cartilagine, & ethmoide idem significant. Totum pro parte accipit Pareus, ethmoides nimirum pro ejus parte, quæ *spongoides* ab Hippocrate dicitur. Constat enim totum os ethmoides ex quatuor partibus; quarum una illa est utramque narium cavitatem superiorem explens, spongoides dicta. Partem toto sumpsit Hippocrates, cartilaginem nimirum pro aggregato ossis spongoidis, & processus illius intermedii, qui partem narium supetiorem distinguit, ideò tex. 62. *cartilagines* dixit in numero plurali, sed præcipuè cartilaginis nomine intermediam intellexit. Cumque ossa hæc cartilaginea membranis investiantur, ideò polypus aut ex osse, aut ex ossis membranis obnascitur. Ex osse quidem, quando polypus est cum ossis carie. Ex solis membranis, cum os est citra cariem. Sæpè enim polypum vidi, ubi inveteravit, ossi carioso hærere; & aliquando intermediam cartilaginem, cui polypus cohærebat carie perforatam. Cum enim os spogoides sit tenue, & cavernosum, facilè corrosionis labe polluitur, ut in Lue experimur, in qua ægri unà cum muco sæpiùs ossis spongoidis frustulũ emungunt, cujus signum unicus fœtor præfuit, ac virulenta sanies cum alarum nasi, & septi rubedine, & duricie. Ab excisione verò narium meatus comprimitur, fitque nasus resimus, quæ una alia est difficultatis spirandi causa & occasio. Sed maximè observandum, pro cartilagine non tantùm supremũ ossis ethmoidis processum superiorem narium cavitatem distinguentem debere intelligi, verùm etiam inferiorem illam sphenoidis partem versus palatum, quæ aratri vomerem repræsentat, quæque infernam narium cavitatem in dexteram, & sinistram discludit. Portò longè difficilius est percipere ex mente Hippocratis, quot modis polypi ex prædictis nascantur, partibus, & variæ eorum differentiæ constituantur; hoc enim scire refert multum tùm cognitionis, tùm curationis gratia. Primum ergò polypum gurgulionis modo pendulum *ex medio cartilaginum* pendere, ait Hippocrates, hoc est ex media parte cartilaginum. Secundum molem rotundum *intrinsecus ex cartilagine* esse inquit, hoc est ex altiori, & penitiori loco mediæ narium cartilaginis, ut rectè etiam in commentario Diversus. Et observandus est varius Hippocratis loquendi modus, qui primum polypum mollem pendulum *ex medio cartilaginum* dixit in numero plurali: secundum verò mollem rotundum *ex cartilagine* in numero singulari. Quia in *tex.* 62. cartilaginum compendio totum polypi subjectum proposuit; *tex.* verò 66. ut & in reliquis, cartilaginis unius nomine, quæ est intermedia, principale subjectum denominavit. Et cur mollem polypedum primus ex cartilaginis medio est pendulus, & non secundus, qui ex loco est sublimiori, sed rotundus? Videtur enim quo altior ejus origo, eo etiam ille magis pendere. Dicendum, quo altior est origo, eo magis prominere, sed non pendere; pendet enim magis quod est ex medio. Quamobrem primus polypus, qui est è medio cartilaginis, *pendet*: secundus, qui ex superiori ejus apice *prominet*: utroque termino usus est Hippocrates, qui de primo dixit ex medio cartilaginum *dependet*: de secundo intrinsecus ex cartilagine caro rotunda *prominet*. At scirrhosi polypi originis locum, & situm non describit Hippocrates, sed ex iisdem locis oriri supponit, ex quibus molles, immò & cancerosi; tantùm dixit, *impleri nasum carnibus*. Quoniam etiam si narium cavitas à mollibus expleatur, à duris tamen narium cavitas magis anguſtatur Cancrosorum polypedum altetum simplicem *intrinsecus circa cartilaginem alicunde* nasci scribit. Et observate discrimen, cum mollem rotundum *intrinsecus ex cartilagine* tantùm oriri scripsit, ut supra exposuimus; hunc verò cancrosum *intrinsecus circa cartilaginem alicundè nasci*: ut insinuaret, cancrosum intrinsecus ex quavis cartilaginis parte & altiori, & inferiori pronasci; hoc enim importat illud *alicunde*, ex aliquo scilicet loco, & quocunque cujuscunque

Narium anguſtia duplex.

Polypi materia duplex.

Hæmorrhois natium.

Polypus membranas.

Polypi differentiæ tribus loci.

Nasus resimus difficilius respirat.

Polypus pendulus ex cartilaginum medio.

Polypi mollis & cancrosi origo.

que interioris cartilaginis, mediæ, vel lateralis. Et dicitur non nasci *ex cartilagine*, ut de primo molli dictum est, sed *circa cartilaginem*, ut sciatur, cancrosum non pendere, nec prominere circumscripta longitudine, aut rotundiate, sed adnasci tantùm, & hærere. Secundum denique ex cancrosis multipedem *ex obliquo cartilagines in summo* occupare docuit. Salus Diversus ait, Hippocratem polypum cancerosum magis, minusvè sævum nuncupare tùm ratione loci, tùm magnitudinis, ut unicus est major & *in loco magis superno*: qui verò multipex minor, & *in loco infimo*. Verùm cum Hippocrates *in summo* dixerit, ignoro quomodo in *infimo* Diversus exponere valeat; igitur Diversi expositio diversa est à mente Hippocratis. Pereus ex *obliquo* explicat per *transversum*, ut sit sensus; hic polypus per transversum cartilagines in summo occupat: ut prior sanè sit obliquus descendens circa cartilaginem, posterior verò transversus cartilagines occupans. Quinque igitur erunt polypedum differentiæ ratione loci ex Hippocrate. *Mollis pendens. Mollis prominens. Durus implens. Cancerosus descendens. Cancerosus transversus*. His tamen quinque ratione loci *sextum* adderem experientia mihi notum, qui ratione substantiæ est mollis, ratione loci *infimus* & profundus. Oritur enim ex osse aratri infernam narium cavitatem distinguente superiùs descripto, quam implet, & sæpiùs cum faucium musculis connascitur, qui tùm ex cerebri basi, tùm ex aliformibus processibus nascuntur. Hicque ille est polypus, qui per fauces retrò columellam apparens extrahitur, gurgulionem alium, seu potiùs linguam aliam fingens: & per fauces faciliùs, quàm per nares averuncatur, ut suo loco aperiam. Remanet rimari quomodo ex polypis respiratio lædatur. Ex moli pendente respirationem ità lædi statuit Hippocrates, ut in expiratione polypus foras exiens, in inspiratione retrocedens utramque imminuat, lædat & vocem, cum nares non tantùm respirationi, sed etiam locutioni famulentur; in pendulo quoque polypo per somnum ore clauso stertorosa sit respiratio, parva quidem ratione spiritus, qui liberè non ingreditur, magna tamen respectu thoracis & densa. Ex molli prominente eadem ferè fit difficilis inspiratio citra tamen polypi introò, extraque motum. A duro implente respiratio per nares abolebatur; quod Hippocrates indicavit dicens, *& per nasum spirare non potest*; ideoque nisi per os spirare possunt ægri, & cum dormiunt ore clauso ob usum auctum suffocari videntur, unde expergiscuntur, cum magna thoracis dilatatione inæquali, ac densa. Eandem magisque strepentem efficit cancerosus descendens. Longè minùs difficilem cancerosus transversus. At sextus modo non omnibus noto narium actiones offendit, non enim vitalem respirationem solùm, verùm & quæ propria est auditum lædit, ut æger ex aure, quæ nari obthuratæ respondet, ferè surdus fiat: & hoc accidit, quia infimi hujus polypi caro ità luxuriatur, ut sæpè auris aquæductum in palatum desinentem obstruat; ideò sicut surdus ex tympani vitio per os audit: ità obstructo aquæductu fit surditas non tamen perfecta, nisi concurrat & nervi expansi densitas. Differt & hic polypus infimus à superno molli pendente, quia ille, ut dictum est, in inspiratione retrocedit, in expiratione ante movetur, hic verò potiùs in deglutione, contractis enim versus suam originem gulæ sphincteribus, quibus adnascitur, quasi exeritur, iisdem laxatis introcedit. Variat & hic infernus polypus a superno molli pendente, & à reliquis superioribus, quoniam ex superioribus lædituir magis respiratio animalis, quàm vitalis; integreque obthuratio ethmoide, per infundibulum aer tantum ad cerebri ventriculos derivatur; aufertur & olfactio. At ab infimo hoc polypo lædituir magis vitalis, quàm animalis respiratio, & servatur olfactus, sicut lædituir auditus. Hic denique polypus ille est, qui subitæ suffocationis est causa, maximè Euro flante, quia vel ità excrescit, ut fauces, nedum nares, infarciat: vel totus mobilis existens ex narium cavitate in fauces se transfert, ut subitò hominem suffocet, nisi subitò per os volsella trahatur, & ansa deligatus extrahatur. Observa quoque hunc polypum esse, qui ex narium perforatione facilè transit ex una natium parte in aliam. Verùm quomodo ex nasi alarum motu summum facultatis respiratoriæ imbecillis signum hauriendum sit, non est præsentis instituti aperire, maximè cùm *lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 13.* de hac re aliunde à nobis dictum sit.

Differer. polypedū ratione loci ex dātur.

Respiratio ex polypi quomodo lædatur.

Obauditio ex polypo.

Polypi infernī a superno variatio.

CAPUT XIV.

De difficili spiratione magna, & densa ex Convulsione musculorum Thoracis.

HUcusque magnæ & densæ respirationis tùm æqualis ob usum auctum, tùm inæqualis ob angustiam juxta methodum causas examinavimus. Pro hujus partis complemento ejusdem magnæ, ac densæ respirationis inæqualis ob musculorum thoracis convulsionem causas perpendere superest. Ex hujusmodi autem convulsione magnam & densam respirationem fieri ratione thoracis, nedum aeris patet ex Galeno 4. *de loc. aff.* 7. cùm ait: *Nam magnarum respirationum alia quidem est crebra, atque huic sunt differentiæ complures, quarum aliæ alias dispositiones indicant*. Magna enim respiratio, quæ *crebra*, hoc est densa, aut est æqualis ob usum auctum, aut inæqualis ob musculorum thoracis convulsionem; Ad differentiam magnæ quæ est rara; hæc enim unicam dumtaxat dispositionem, delirium nempè, indicat. Ulterius eodem libro & capite respirationem hanc *continentem* appellat præ nimia ejus densitate, dum habet: *Est & alia dyspnœæ species, quum veluti brevi quadam quiete intercipitur opus thoracis, sive hoc fiat ob musculorum thoracis convulsionem*. Ut non tantùm magna, sed etiam densa continensque fiat spiratio, sicut ex usu aucto, eo tamen inæqualitatis discrimine sæpiùs declarato. Ex hac eadem causa inæqualem, nedum magnam, & raram, respirationem cieri ex Galeno constat primo *de dyspn. cap.* 18. qui ait: *Quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit crurum musculis, aut tremen-tibus, aut convulsis, aut palpitantibus: ità & respiratio aliquando inæqualis fit propter thoracis musculos offensos:* & sanè cum ratione, cum enim convulsio sit motus oberrans, & inordinatus, thoracis musculos inæquali agitat motu. Est verò inæqualis respiratio, quæ ex hujusmodi convulsione *superinspiratio* dicta & *dipnoa*, ut in methodo ostensum fuit quam etiam Galenus proposuit 2. de caus. symptomatum 2. his verbis. *Atque duplex inspirantium revocatio nonnunquam ob musculorum inspirationem facientium convulsionem fit. Est & expiratus species quædam ex convulsione proveniens, quæ musculorum, qui expiratum faciunt, convulsionem sequitur*. Cujus convulsionis causa & respectu factum est, ut respiratio eximium illud, quo a pulsu differt, nacta sit, cum hic vitalis, vel naturalis actio sit, illa verò animalis; de qua re fusè admodum in methodo. Tantùm hoc in loco quærere est necesse, de qua convulsione loquatur, quorumque musculorum, & quibus ex causis; de hac re enim vix aliquid a Galeno, nil autem à Practicantibus prorsus scriptum reperio: cum tamen medica praxis docuerit me, non rarò ex hac causa dyspnœam hanc fieri, quæ Medicos eludit. Verum enimverò antequam de hujus convulsionis natura & causis in specie agamus, de convulsione in genere quædam non vulgaria, vera tamen, supponere est necesse. Primum est, convulsionem duplicem esse, *proportionatam*, & *improportionatam*, videlicet ad materiam, tùm ex qua, tùm in qua, quæ eadem est re. Proportionata fit à causa aut replente, aut inaniente mobile nervosum tanquam subjectum, facultatis animalis motricis; Improportionata fit tantùm à causa irritante idem mobile ut subjectum facultatis naturalis expultricis. Ideoque sicut retractionis motus voluntarius depravatus proportionatur mobili nervoso præter naturam vel repleto, vel inanito, quatenùs est subjectum facultatis animalis motricis. Ita idem motus eidem mobili irritato est improportionatus quatenus est subjectum naturalis expultricis. Secundum, quod supponitur est, in convulsione proportionata affectus formam, retractionis nempè motum, semper & solùm ad membrum

Magnæ respiratiōnis, quæ crebra differentiæ.

Convulsio duplex.

Convulsiōnis proportionatæ causa.

brum mobile referri, quod movetur motu voluntario, consequenter ad musculos, ac tendines. Qua de causa Galenus primo *de dysp.* 18. statuit, *convulsiones esse proprias musculorum affectiones*. Propterea quanquam uterus ex repletione, & inanitione ligamentorum retrahatur, & sursum vellatur, tamen ejus retractio non est vera convulsio, quoniam uterus est membrum naturale, idem de ventriculo est statuendum, cujus membranam exteriorem musculosam esse falsò dixit Faloppius, & cum eo Piccolhomineus. Causam verò convulsionis, seu retractionis proportionatæ, repletionem nimirum, & inanitionem non semper esse in musculis, & tendinibus, sed etiam in ipsismet nervis subsistere. Atque nec semper in nervis, sed etiam ex Galeno in musculis, ac tendinosa eorum substantia. Quamobrem factum esse fateor, ut recentiores in exponenda germana Galeni sententia non modicè erraverint. Cum alii ita ex nervorum repletione, & inanitione musculos convelli crediderint, ut semper à nervis alterutro modo affectis musculos retrahi existimaverint, ut Capivacceus, & Duretus. Alii verò omninò nervos convulsiva repletione, & inanitione affici negaverint, sed repletionis, ac inanitionis causam in musculis, ac tendinibus semper allocaverint, ut inibi affectus causam, ubi formam semper subsistere voluerint, ut Mercatus, & Saxo. Priores in via Galeni deceptos esse multis in locis apparet, ut 2. de caus. symptomatum cap. 2. ubi convulsiones fieri docet, *tum spiritu flatuoso in musculis gigni potente, tùm multis, qui tensionem creent (è quorum numero phlegmoni est) affectibus*. De convulsione, aut ex repletione, & siccatione *tendinum* nedum nervorum locutus est quoque 6. aph. 54. in quo hæc, *Consideratio mihi & nervos, & tendines in animalium corporibus vel distentos à superflua humiditate, vel siccescentes, &c.* De convulsione quoque ex musculorum thoracis refrigeratione locus est conspicuus 6. aph. 54. in hæc verba. *Nam si vel frigus pectoris musculos, aut etiam nervos subierit*. Ita 5. aph. primo nervosorum corporum nomine non tantum nervos, sed etiam *tendines, & musculos, & ligamenta* intelligit, quatenus ligamenta ad essentialem musculi fabricam concurrunt, etiamsi id Aquapendens negare ausus sit. Similiter 3. Prognost. 34. ex nervorum, ac *tendinum* inflammatione originem ad consensum agentium convulsionem fieri aperuit. Sed posteriores magis deceptos esse reor, quippe qui ex nervorum repletione, & inanitione convulsionem cieri noluere. Cùm tamen videant, in nervorum vulneribus succensa inflammatione, convulsionem excitari, ut etiam Galenus docuit 5. aph. 2. & Duretus ex Hippocrate in Coacis de convulsione tex. 9. Quæ omnimoda nervi abscissione eatenùs curatur, quatenùs repletio abscissione intercipitur. Aut saltem corrugatio inhibetur, quæ fit cum euphorbio. Præterea cum ex cervicis potissimùm vertebrarum luxatione non tantùm ex compressione paralysin, sed etiam ex nervorum tensione convulsionem suscitari observent, ut Galenus observavit 4. de loc. aff. 3. dum ait. *In cervice verò, ex loco medio inter duas vertebras procedentes nervi, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, in altera verò tenduntur: porrò tensiones quidem, ubi ingens quoque inflammatio accesserit, convulsio comitatur: ad compressiones vero earum partium, ad quas oppressus nervus pervenit, paralysis sequitur*. Tenduntur autem ex repletione nervi secundum membranas citra compressionem, ut ex sola tensione convulsio sequatur, & cum fit compressio, ut sæpiùs observavi, eodem tempore fit convulsio, & paralysis. Hoc enim quomodo succedat, declaratum est lib. 4. par. 2. ibi enim demonstravimus, tensionem dolorificam citra compressionem fieri, non tamen dolorificam compressionem citra tensionem; quare & tensio convulsifica, quæ etiam est dolorosa, citra compressionem fieri potest. Cumque nervos dicimus cum Galeno, non nervos in musculis, sed extra intelligimus, etiamsi Saxo & Mercatus id negent. Nervi namque in musculo sunt pars ejus essentialis, ut ad identicam tendinis structuram concurrant, ut in Myologia contra Vesalium, & reliquos Galeni osores demonstravimus. Convulsionem verò pendere ex nervorum extra musculos tensione, nimirum tùm in exortu, tùm propè exortum, ex Galeno patet de Convulsione cap. ultimo scribente. *Siquidem inflammationes nervosarum partium, ac præsertim cum in nervorum principio: aut prope ipsum generantur, nervos continuos attrahentes tendunt, quemadmodum artifices extrinsecùs chordas*. Idem scripsit 5. aphor. 2. qui aut totum, aut partem convelli voluit, prout vel nervus partialis, vel ipsummet nervorum principium est inflammatum. Nervorum igitur tensio extra musculos nonnunquam causa est, qua musculi convelluntur. Neque Mercati, & Saxoniæ rationes veri aliquid continent, etiamsi primo aspectu rationabiles admodum, & solutionis difficilis esse videantur. Et primùm quidem Mercati, cùm ait, tendinem partem esse, cui per se primò naturalis contractionis actio debetur, ut & universus motus per se primò ei debeatur. Etenim verum quidem est, formalem musculi contractionem solius esse tendinis, tamen sicut contractionis tendinis causa secundùm naturam est nervus: ità fieri potest, ut ejusdem violentæ actionis causa in nervo existat. Cumque subjungit, partem nervosam musculis carentem non verè convelli, rectè quidem, non inde tamen sequitur, partem musculosam vitio nervorum proportionato convelli non posse. Pariter dum æquiparat paralysin cum convulsione, hallucinatur; utpotè supponens, in paralysi nervos per se semper affici, ut concludat, in convulsione per se musculos semper lædi. Quandoquidem velut datur paralysis vitio in musculis per essentiam existente: ità dari potest convulsio, cujus causa in nervis extra musculos existat. Similiter distensionem à convulsione distinguens ex Galeno 7. aph. 13. ut nervus distendi, non convelli tamen concludat, decipitur. Primò quia Gal. loc. cit. pro distensione tetanum intelligit, quæ est vera convulsio. Secundò quoniam nervos distendi, sed non convelli, bifariam potest intelligi: uno modo, nervos formaliter non convelli, sua tamen distensione convulsionis veræ causa esse, & hoc pacto nulla est objectio: quia nec Galenus unquam statuit, nervos convelli, sed solùm suamet tensione, quæ est in latum extensio, convulsionis causam esse. Alio modo potest propositio illa habere sensum, nimirum, nervos ipsos non tantùm distendi, sed cæterarum partium distensionis quoque causam esse perpetuam, ut in catocho: & tali pacto est absurda, quoniam in catocho vero nervi motivi secundùm partem internam condensantur, ut spiritum radios non admittant: at cùm secundum partes externas tantùm tenduntur convulsionis causa fiunt. Tandem cum asserit, nervos repletione convulsoria non posse repleri, eò quòd solidæ eorum substantiæ repugnat, quæ non nisi tenui, ac fluxili humore, & sensim repleri potest, velut in paralysi; respondeo, absurdum esse asserere, in paralysi crasso humore affatim medullam nervi non posse repleri, ut subita paralysis haud sequatur; igitur & membranosa ejus substantia repentino affluxu tentari potest, ut subitus spasmus erumpat. Non mirum ergò, si Mercatus re non rectè percepta sibi ipsi sit contrarius, affirmans simul & negans convulsionis causam in nervis hospitari. Saxoniæ quoque argumenta solvenda sunt. Et de nervorum inanitione cum primum inquit, in ardentibus febribus ad tabem potissimùm tendentibus nō excitari convulsionem, falsum supponit, cum Galeni auctoritas & experientia contrarium doceant: quibus & ratio accedit, dummodò enim subita, violenta, & inæqualis nervorum exsiccatio fiat, de necessitate sequitur convulsio. In torrido autem marasmo, ut nec in hectica, non fit spasmus, quia nec subita, nec violenta, nec inæqualis exsiccatio succedit. Et cùm ait, in superpurgationibus, & id genus vacuationibus subita in nervis non fieri posse siccitatem, omninò est negandum, utraque enim nervorum substantia & rorida, & solida juxta causarum vehementiam, & activitatem illicò absumi potest, ut ex helleboro. Neque est necesse, molliores partes prius absumi, pinguedinem quippe & carnem, quando causæ sunt nervis propinquiores, cujusmodi sūt in febribus ad solida attinē-

Uteri retractio nō est vera revulsio.

Ercores scripto. ú circa convulsiōē.

Convulsio è nervoū repletione & inanitione.

Convulsio ex nervis extra musculos dependet.

Paralysis cum convulsione hallucinatur à Mercato.

Convulsio excitari potest in ardentibus febribus ad tabem tendentib. notissimū.

tibus, & in vehementibus vacuationibus, & purgationibus ob mutuum vasorum consortium. Sed nec arefacti; nervis sequitur paralysis, cum ex inanitione nervi citra compressionem tendantur, & secundum membranas tantùm contrahantur. Ad hæc

Saxonia convulsiones ex siccitate nõ curavit.

cum jactat se convulsiones ex inanitione curasse, ut inde eliciat, convulsionem à siccitate fieri non posse, quia omnis talis convulsio esset pernicioſa. Dicendum, aut convulsiones spurias ex irritatione potiùs, quàm ex siccitate curasse, aut saltem illas, in quibus sola rorida nervorum substantia exsiccatur, quas enim incurabiles Galenus prędicavit, illæ sunt, quæ fiunt consumpta solida nervorum substantia, quã nervorum essentiam Galenus appellavit. Sequuntur argumenta de nervorum repletione. Et primùm cum instat, ex cerebri repletione non posse fieri convulsionem, cum cerebrum non sit membranosum, totamque cranii capacitatem expleat, ideò neque in caro, neque in lethargo, neque in apoplexia convulsionem fieri. Dico nil absurdius posse quempiam cogitare, eo quòd cerebrum non sit membranosum,

Convulsio à siccitate fieri potest

totum enim intùs, & extrà membranis involvitur, ut neque alia ratione in phrenitide convulsionem fieri credam, nisi prout cerebri membranæ inflammantur, à quibus & spinalis medullæ & nervorum omnium tunicæ sunt decerptæ. Absurdum quoque illud est quod asseritur, cerebrum totam cranii cavitatem replere, ità enim in pleniluniis augeri non posset; quare & præternaturam tendi poterit. Sed nec ad totius convulsionem necesse est, totum repleri cerebrum, sufficit enim ea repletio, quæ fit in membranis spinalem medullam intra cerebrum investientibus. Quibus non repletis convulsio non fit, etiamsi totum cerebrum oppletum sit, ut in caro, & apoplexia, in qua ex Avicenna non alia de causa convulsio non excitatur, nisi quia in ea fit integra anguſtia. Hinc quoque patet, non veram esse Capivaccei sententiam cap. de epilepsia, qui credidit, cerebrum legitimæ convulsionis subjectum esse non posse, tùm quia non est nervosum, tùm quia voluntarium non perficit motum. Etenim ex Galeno 3. *de loc. aff.* 7. epilepsia non tantùm ex ventriculorum cerebri repletione, sed etiam irrigato singulo nervorum cerebri exortu procedit. Ejus verba sunt. *Fortasse verò & irrigato singulorum nervorum exortu similiter iis, quæ à spinali medulla principium habent convulsionibus, epilepticorum quoque convulsio fit.* Igitur non ex simplici irritatione, sed etiam ex repletione nervorum cerebri convulsio fiet. Pro singulo autem nervorum cerebri exortu obsetvandum est, Galenum totam cerebri spinalem medullam, quippe ex quatuor illis truncis compactam, intelligere. Alioquin ex sola singulorum exortus nervorum irrigatione convulsio quidem circa caput fieret, non tamen infra. Ea enim affecta, ita ut & repletio calamum scriptorium impleat, cum totius epileptica convulsione extemporanea fit paralysis. Non est autem perfecta convlsio, quoniam ex hujusmodi repletione irritatur facultas. Irritatur & ex spinalis medullæ nervorum infra caput repletione; at dispar est ratio, illa enim est perpetua, hoc est, permanens, hæc extemporanea, quia cerebri spinalis medulla, & netvorum ejus ortus facilè per cavitates expurgare se possunt, quod spinali medullæ infra caput, ejusque nervorum exortibus accidere non tàm facilè potest. Potest igitur aliqua epilepsia esse legitima convulsio, si non simpliciter saltem secundum quid, quippe ex repletione procedens. Et ideò maximè obsetvandum est, in utraque convulsione expultricis irritationem concurrere, sed cum discrimine, quoniam in improportionata irritatur expultrix à causa simpliciter irritante, at in proportionata irritatut expultrix à causa replente. Sed ex vitio cerebri proportionatam convulsionem fieri ex Galeno patet de Convulsione cap. ultimo, cum habet. *Phrenitides autem & ex principio nervorum inflammatione symptoma comitatur*. Pro nervorum enim principio spinalem medullam intra cerebrum intelligit, cum per membtanam ipsi inflammatio communicatur; quamque fortassis etiam intellexit 5. aphor. 2. cum statim in totum corpus convulsionem extendi principio inflammato nobis referavit. Quod enim ait Capivacceus, cerebrum non esse nervosum, nec motum perficere voluntarium, si ad musculi discrimen id proferat, verum quidem est, qua ratione nec nervus extra musculum actionem ejus formalem perficit, & tamen etiam ex eodem Capivacceo, in se convulsionis causam continet. Igitur & cerebrum nervosum sanè non tendinosum in ratione efficientis voluntariam actionem totam perficiens universalis convulsionis causam continebit. Subjungit Saxonia ex convulsoria cerebri repletione necesse esse, musculos omnes, ut nervos simul eodem tempore convelli: quod tamen non apparet, cum tetanus sit convulsio omnium maximè universalis, quę nihilominùs non universos, sed anteriores, posterioresque musculos tantùm complectitur. Verùm solvitur hoc dubium eo quòd convulsio universalis tetanus dicatur respectu aliarum duarum convulsionis specierum: ipse tamen non est universalis spasmus, cum ad spinæ, capitis, & cervicis anteriores, & posteriores tantùm attineat musculos. Ideò nec in tetano ex repletione nervorum ortus in cerebro tenditur, sed tantùm spinalis medulla extra calvam, eaque non tota. In epilepsia autem fit convulsio in toto, ipsomet nervorum exortu intra cerebrum irrigato: cujus similitudine in aliqua phrenitide accidere potest, convulsionem in toto manifestari. Postremò quæ à Saxonia de spinali medulla intra vertebras adducuntur, pariter parum constant. Potest enim etiam concluſa, & vertebris obvallata medulla secundum membranas aut irrigatas, aut inflammatas distendi. Etsi intra vertebras tubercula cruda excrescunt, ut ocularis inspectio docet, inflammationes quoque, & repletiones succrescere possunt. Neque est necesse, omnem convulsionem ex spinalis medullæ repletione curabilem esse, maximè si aliqua à scirrho dependeat, ut idem Saxonia supponit. Sicut ergò convulsionis causa sæpiùs in tendinibus, & musculis residet, ita & in nervis, & spinali medulla tàm intra, quàm extra cerebrum. Advertendum attamen, pro musculis non carnem musculosam, sed tendinosam tote intelligendam; sæpè enim musculos, & repleri, & inflammari citra convulsionem cernimus, propterea quòd non fit repleta tendinosa eorum substantia. Est verò tendinosa substantia illa, quæ ex fibrarum nervearum, & ligamentalium identitate coalescit. Unde Gal. 5. aphor. 1. pro ligamentis fibras ligamentales, quatenus cum nerveis miscentur, intelligit. Ex ligamentorum enim, prout ex osse nascuntur, repletione potiùs membri contractura, quàm vera fit convulsio. Differunt verò membri contractura, & vera convulsio proportionata, quia in convulsione vera membrum quidem est contractum sed cum motu: in contractura verò sine motu contractum remanet vitio ligamenti, quatenùs ex osse nascitur, quod non esset si nervaceum corpus ex osse natum tendo esset, ut voluit Aquapendens, & non ligamentum. Tertium, & ultimum quod suppono est, convulsionem improportionatam fieti per errorem exterum, ad differentiam prioris, quæ fit per læsam facultatem. Esse autem errorem externum triplicem, unum ex simplici irritatione. Secundum ex repletione momentanea. Tertium per simplicem synthimoriam. Simplex irritatio fit à simplici qualitate materiali aut venefica, aut manifesta ipsos nervos irritante. Momentanea repletio improportionatam convulsionem constituit, quia cum diu non retineatur materia replens, erroris externi rationem sortitur: & fit vel à vapore nervos irritante, vel à flatu musculos distendente, vel à materia bilioſa nervorum meninges replente, vel à pituita nervorum extortum irrigante. Simplex synthimoria est, cum cerebrum ex unius partis noxa ità per nervos trahitur in consensum, ut fiat convulsio per errorem externum communicata ipsi cerebro qualitate sola spirituali vel dolorifica, vel motiva. Dolorifica quidem, ut in nervi punctura, in qua Galenus statim purgans ex colocintide propinat, ne cerebrum à dolorifica nervi puncti qualitate in consensum trahatur. Ita in aporia ex æruginoso succo, vel usu helleboti convulsio suboritur per errorem externum, illata ipsi cerebro per sexti conjugii netvos qualitate

Epilepsia aliqua potest esse legitima convulsio.

Tetanus non est universalis spasmus.

Tendinosæ substantia quæ.

Convulsio improportionata fit per errorem externum.

dolori-

dolorifica. Motiva verò qualitate cerebrum in sympathiam rtahitur ex convulsione unius partis determinatæ, quam Galenus, ita exponente Capivacceo; proponere visus est 3. Prog. 34. His ergò ità de convulsionis natura in genere præhabitis, superest præsentis capitis scopum attingere, ut sciamus; quæ sit hæc thoracis convulsio, quam inæqualis respirationis magnæ, & densæ causam esse statuit Galenus; & ex quibus pependeat causis. De causis inæqualis respirationis superinspirationis dictæ Galenus egit 6. aph. 54. ubi tres primum enumerat, nempe *virium imbecillitatem; instrumenti duritiem*, quam *& duritatem* appellat, & cap. 6. primi de dyspn. *offensam*, ulteriùs *musculorum pectoris affectionem convulsoriam*. Hisque sub capitis fine quartam addit, nimirum *passionem dolorificam*, quæ suspirii luctuosi in febribus consuevit causa esse. Sed & quinta est annumeranda, quam in libris *de dysp.* sæpiùs proposuit, asperarum scilicet arteriarum *coarctatio*, nam & hæc duplicati spiritus causa est. Cæterùm Galenus loc. cit. de convulsoria musculorum thoracis affectione loquens, hanc fieri ait vel cum febre, vel sine febre. Si absque febre, *ex frigore* oriri docet, *cum frigus pectoris musculos, aut etiam nervos subierit; duricies enim quædam instrumentis conciliari potest, & motio convulsoria*. Quam enim 13. meth. ultimo convulsionis causam absolutam esse statuit, nempe *frigus ingens, quando tale quippiam, quale in gelu, efficit*, ut & 3. progn. 34. eandem tanquam unam potissimam causam statuit convulsionis musculorum thoracis, illius videlicet, quæ sine febre. Pro frigore autem extrinsecum tùm aeris, tùm gelidæ potus intelligit. Aeris quidem, quoniam sicut existimavit ex bruma thoracis venas distendi, & rumpi, ità observavit, thoracis musculos & nervos tendi, & convelli. De gelidæ potu conspicua est ejus auctoritas 9. meth. 5. cùm ait. *Nonnulli ex intempestiva, & immodica gelidæ potione, non multo interposito tempore, nec postmodum, sed ilicò difficultate spirandi, & convulsione, & tremore corripiuntur*. Sed præter aerem, & gelidum potum Avicennas ex opio convulsionem aliquando cieri nos docuit. Et Methodicus Capivacceus præter externum frigus proponit etiam internum ex mente Galeni 4. de ratione victus in acutis tex. 27. cum in apolepsibus sanguis in nervis thoracis concretus refrigeratur. Enimverò dubitatur, quam convulsionis speciem frigiditas producat. Saxonia vult, refrigerationem unam esse convulsionis causam à repletione, & inanitione specie distinctam. Tamen decipitur, quia musculorum thoracis convulsio ex frigiditate potest esse & legitima, & spuria. Legitima quidem tàm ex repletione, quàm ex inanitione. Ex repletione quatenùs ex frigore excrementa retinentur. Ex inanitione, cum rorida nervorum humiditas congelatur & exsiccatur, cujus causa præ frigore rigent nervorum, & musculorum membranæ, & tenduntur. Sed potest etiam esse spuria convulsio duobus modis; quorum alterum Capivacceus proposuit; & est quia frigus nervorum calido innato ità est infensum, ut eorum expultrix ad expellendum irritetur. Alium modum ex Hippocrate ipse elicio, cùm ait, *frigus ulceribus mordax*, ingens enim frigus ob suam mordacitatem irritat. Porrò si thoracis convulsio fiat cum febre, non ex frigore ait Galenus pendere 6. aph. cit. ex qua causa verò difficilè est percipere, inquit enim: *Conjuncta verò si febris sit, non tam musculorum pectoris, aut nervorum perfrigerationem causari possumus, sed vel duriciem contractam, vel virium imbecillitatem, vel affectionem convulsoriam*. At quæso quæ tertia causa est, quàm *affectionem convulsoriam* dicit; & quomodo non sine autologia dictum est, convulsoriam affectionem musculorum thoracis, quæ non ex frigore, sed ex febre, convulsoriam esse affectionem? Quare dicendum est, quod marginalis observatio, hujusmodi convulsionem, quæ non ex frigore, esse ex siccitate, & inanitione, qualis in malignis, hoc est maximis ardentibus febribus fieri solet. Ita ut ex siccitate, nedum ex frigore thoracis musculi convellantur, ut superinspiratio ad pueri plorantis modum sequatur. Cæterùm ex aliis quoque causis thoracis convulsionem fieri censeo, ut puta ex inflammatoria repletione, quæ in cervicis, & thoracis vertebrarum luxationibus excitari solet, quamque Galenus præter paralysin proposuit 4. de locis aff. 3. supra citato. Ex nimia quoque nervorum spinalium intetnotum, & externorum thoracis humectatione in puetis convulsionem hanc fieri sine observavi, quam rhoracis epilepsiam appello, soliſque oleis nervalibus spinæ admotis. curatam vidi, potissimùm in pueris infra septennium, & lactentibus, maximeque in pleniluniis, quemadmodum Arist. observavit 7. hist. Anim. 12. In malignis quoque febribus superinspirationem luctuosam etiam sæpiùs observavi, velicatis musculorum, nervorumque membranis ab acribus, & malignis halitibus, potissimùm ex verminosa minera elevatis. In malignis quoque febribus ex prava pulmonum phlogosi pendentibus in consensum ità trahi spinale thoracis nervos observavi, quibus pulmones incumbunt, ut inde convulsoria hæc respiratio traxerit ortum. Tandem hysſtericam convulsionem ortam in thorace vidi ex halitu diaphragma, & non cor, pulmonesque petente: quam & comprehendisse Hippocratem existimo in Coacis de convulsione tex. 3. qui est. *Quæ cadunt in hysſtericas sine febre convulsiones faciles*: quas cæteris irritis solo Jovis magisterio, ut & bezoartico Jovialis curatas verè vidi. Hoc ergò pro comperto habeas, sæpè dyspnœam hanc ex thoracis musculorum convulsione nasci prædictis ex causis Medicis quam pluribus incognitam, cujus causam anguſtiam, vel aliam esse credunt, quam tamen genuinam ignorant.

Causæ inæqualis respirationis superinspirationis dictæ.

Epilepsia thoracis

SYNOPSIS

De magnæ & Densæ respirationis causa ex Angustia Cerebri, Vasorum jugulorum, & Narium; ac de musculorum thoracis Convulsione.

Causa difficilis respirationis Magna & Densa est vel

1. Angustia
- 1. Cerebri & Vasorum jugularium, sive Respiratio Apoplectica, quæ
  - 1. Ita fit præter naturam aut totalis, aut partialis: sicut in somno angustia fit naturalis in cerebro ob vaporis condensationem reservata respiratione. In Apoplexia cum sensibili læsione respiratio servatur; in reliquis finitimis affectibus (Catalepsi, Sopore, Morbo comitiali, & Lethargho) sine sensibili læsione, facultate ad musculos thoracem attollentes per nervos à spinali cervicis medulla diremptos influente.
  - 2. Est quadruplex
    - 1. Maxima, quæ subitò enecat, respiratione affatim ablata,
    - 2. Magna, seu vehemens, quæ { Violenta, Inordinata, Inæqualis.
    - 3. Minor, quæ citra violentiam est { Inæqualis, Inordinata,
    - 4. Debilis, quæ ordinem aliquem servat, { Intermittens.
- 3. Narium primi in ordine respirandi instrumēti.
  - 1. Compressio ex vitiata figura { Sima, Resima,
  - 2. Constipatio è Polypo, quæ est ratione
    - 1. Materia.
      - 2. Mollis, quam duplex
        - 1. Longus, qui legitimus est, { Laxus, Subalbitans, Pedunculo circūscriptus, Papillæ instar, vel gurgulionis pendens, Unica avulsione separabilis.
        - 2. Rotundus, qui potiùs à caruncula non pendet, & carunculæ in morem luxuriatur, ut non integer una avulsione possit separari.
      - 2. Durus vel
        - 1. Scirrhosus. { Æqualis, Indolens.
        - 2. Cancrosus. { Inæqualis, Dolens.
    - 2. Loci sextuplex
      - 1. Mollis pendens, ex medio cartilaginum, in expiratione foras exiens, in inspiratione retrocedens utramque imminuit, lædit vocem, per somnum ore clauso fit stertorosa. { Parva ratione spiritus liberè non ingredientis. Magna respectu Densa thoracis.
      - 2. Mollis rotundus prominens, exttrinsecus ex cartilagine, ex penitiore scilicet loco media narium cartilaginis; eadem ferè ut in primo difficilis respiratio citra tamen polypi intrò extraque motum.
      - 3. Durus implens, è locis, è quibus mollis respiratio per nares aboletur.
      - 4. Canceros descendens, intrinsecùs circa cartilaginem alicundè; respiratio strepens.
      - 5. Canceros transversus, ex obliquo cartilagines in summo occupans; minùs difficilis est respiratio, quàm in descendente.
      - 6. Mollis infimus & profundus, ex osse aratri infernam narium cavitatem distinguente. Læditur magis vitalis, quàm animalis respiratio.

2. Convulsio
- 1. Proportionata, quæ fit per læsam facultatem à causa aut replente, aut inaniente mobile nervosum tamquam subjectum facultatis animalis motricis.

2. Impro-

- 2. Convulsio musculorum thoracis, quæ
  - 1. In Genere duplex
    - 2. Improportionata, quæ fit à causa irritante mobile nervosum per errorem externum, vel per
      - 1. Simplicem irritationem à simplici qualitate materiali aut
        - Venefica.
        - Manifesta.
      - 2. Repletione metaneâ, quæ fit vel à
        - 1. Vapore nervos irritante.
        - 2. Flatu musculos distendente.
        - 3. Materia biliosa nervorum menynges replente,
        - 4. Pituita nervorum exortus irrigante.
      - 3. Simplicem syntimoriâ, cùm cerebrũ ex unius partis noxa ita per nervos trahitur in consensum, ut fiat convulsio cõmunicata ipsi cerebro qualitate sola spirituali, vel
        - 1. Dolorifica, ut in nervi punctura.
        - 2. Motiva, quando cerebrum in sympathiam trahitur ex convulsione unius partis determinata.
  - 2. In Specie fit vel à
    - 1. frigore absque febre
      - 1. Externo vel
        - 1. Aeris, sicut enim ex brumathoracis venæ distenduntur & rumpuntur: ita thoracis musculi & nervi tenduntur & convelluntur.
        - 2. Gelidæ potiones 9. *Meth.* 5.
        - 3. Opii. *Avic.*
      - 2. Interno, cum in apolepsibus sanguis in venis thoracis concretus refrigeratur.
    - 2. Convulsoria affectione cum febre, scilicet ex siccitate & inanitione, qualis in malignis, vel maximè ardentibus febribus fieri solet.
    - 3. Repletione inflammatoria, quæ excitari solet in luxarionibus vertebrarum
      - Cervicis.
      - Thoracis.
    - 4. Humectatione nervorum
      - Internorum
        - Spinalium thoracis
        - Externorum
      - Sine febre in pueris, quæ thoracis Epilepsia mihi dicitur.
    - 5. Acribus & malignis halitibus vellicantibus nervorum & musculorum membranas in malignis febribus.
    - 6. Phlogosi prava pulmonum in malignis febribus trahente in consensum spinales thoracis nervos, quibus pulmones incumbunt.
    - 7. Hysterica convulsione in thorace orta ex halitu, diaphragma & non cor, pulmonesque petente.

PARS QUARTA

LIBRI QUARI.

DE CAUSIS PARVÆ ET RARÆ respirationis.

CAPUT I.

Et Primum ex usu imminuto:

ULTIMO loco parvæ, & raræ respirationis causæ examinandæ supersunt. Quæ in duplici sunt discrimine: earum enim una est parvæ, ac raræ spirationis æqualis causa, & est *usus imminutus*; aliæ sunt ejusdem inæqualis tamen causæ, referuntur ad unicam facultatis imbecillitatem. Ex usu imminuto parvam, ac raram fieri respirationem inde patet, quia eodem aucto fit magna & densa. Cæterùm ut res de usu aucto est conspicua, ità exoluto, seu imminuto captu est difficilis. Neque enim primo apparet ingressu, quid pro usu imminuto sit intelligendum, & an ex ipso parva, ac rara respiratio æqualis producatur; Cùm igitur, ut in methodo dictum est, usus sit duplex, naturalis, & animalis, ideò pro usu imminuto naturalem, non animalem intelligendum fore statuo. Non sanè animalis est intelligendus, quoniam, ut docuimus lib. 3. cap. 2. animalis usus tunc imminutus dicitur, cùm auctus est spiritus animalis; auctus, cùm imminutus. Ideò sicut imminuto animali spiritu, respiratio ad magnitudinem, & densitatem non naturalem sola alteratur: ità eodem aucto respiratio fit parva, & rara secundùm naturam. At verò hìc quærimus parvæ, raræque spirationis causas ex usu imminuto præter naturam, qualis est tantùm naturalis præter naturam imminutus. Dixi usum naturalem, sed præternaturam imminutum, quoniam usus naturalis ad calorem refertur, qui est duplex, naturalis & præternaturam. Si caloris præternaturam usus exolvatur, fit respiratio quidem parva, & rara, sed naturalis, dummodò cum calore præternaturali simul naturalis non exolvatur.

Pro usu imminuto naturalis intelligitur.

Verùm si naturalis caloris usus imminuatur, fit respiratio parva, & rara præter naturam. Quamobrem naturalis caloris usus præter naturam imminutus parvæ, ac raræ respirationis præternaturalis est tantùm causa, quam hoc in loco nos quærimus. Sciendum porrò est naturalis caloris usum aut *mediocriter*, aut *multùm* immuni: usus enim imminutus eandem juxta proportionem divisionem patitur, quam facultas imbecilla, à nobis *lib.* 3. *cap.* 3. ex primo *de dysp.* 5. & 6. propositam: facultas enim, aut *moderatè* fit debilior, aut *amplius*; ergò & usus vel modicè, vel multum imminuitur. Si modicè imminuatur, respiratio præternaturam fit parva, & rara æqualis: & ratio est, quoniam ità usus imminuitur citra facultatis imbecillitatem. Quemadmodum enim usu præternaturam aucto cum facultate moderatè imbecilla respiratio fit parva, densa, tarda, & æqualis, quia negligitur facultas, nullo præterea existente ex parte instrumenti impedimento: ità usu modicè imminuto respiratio fit parva, & rara æqualis, quoniam est citra talem facultatis imbecillitatem, quæ inæqualitatis est causa. Et sicuti ex Galeno eodem in loco, usu aucto cum organo quidem dispositio, cum facultate tamen maximè imbecilla, fit respiratio parva, & densa inæqualis ob nimiam facultatis imbecillitatẽ, cujus causa fit ut velocitas, & magnitudo respirationis exolvatur. Similiter si usus multùm imminuatur parva, & rara respiratio inæqualis ob eandem causam efficitur. Quare ut usus auctus ex sua natura pulsum, & respirationem magnam, & densam æqualem reddit, ejusque inæqualitas solo vitio facultatis, vel organi producitur: ità & usus imminutus, quantum est ex se, eandem respirationem parvam, & raram æqualem sortitur, neque ipsamet inæqualitate afficitur, nisi ex iisdem causis, ex quibus quæ ex aucto, & potissimùm ex facultatis imbecillitate. Si enim amplius usus exolvatur, necessariò facultatem imbecillam nactus ejusdem parvæ, ac raræ spirationis inæqualis causa efficitur. In hoc enim differũt usus auctus, & imminutus. Quoniam auctus etiam immodicè cõjungi potest utroque modo cum facultate & robusta, & imbecilla: at usus immodicè imminutus necessariò facultatem imbecillam adsciscit, si non animalem, saltem naturalem. Et hoc est, quod distinctione potissimùm opus habet, pro qua sciendum facultatem geminam esse *animalem*, & *naturalem*. Animalis est motrix thoracis: naturalis attiner ad calidum innatum cordis, & pulmonum. Prior imbecilla redditur, aut per essentiam, aut per concentrationem: per essentiam quidem ex frigida nervorum, & musculorum intemperie: per concentrationem verò, cùm ejus irradiatio vitio cerebri impeditur, ut in apoplexia, & apnœa apoplectica, sicut diximus libro tertio capite octavo; cujus impedimen-

Usus caloris naturalis dupliciter imminuitur.

Facultas gemina.

Facultas animalis quando imbecillata, & quando naturalis.

tum reſolutio tandem ſequitur, & omnimoda reſolutio, ſi nimium ſit. At naturalis facultas imbecilla ſemper ob reſolutionem redditur, cum ſcilicet innatum cordis, & pulmonum calidum vel à ſimplici qualitate frigida venefica refrigeratur, ut in apnœis, aut cùm ità ſuffocatur, & extinguitur à materia frigida, ut expiratio fiat cum pernicioſa ſpiritus frigidi exufflatione. Differunt igitur hæ duæ facultatum imbecillitates, quoniam animalis imbecillitas utroque modo comparata, tàm per eſſentiam, quàm per concentrationem non neceſſariò cùm uſu naturali imminuto copulatur, cum poſſit etiam conjungi cum aucto Poteſt namque motrix facultas nervorum, & muſculorum vitio cum uſu aucto in febribus conjungi, poteſt & cum imminuto copulari; ex ſe tamen parvam, & raram inæqualem efficit reſpirationem. Similiter concentrata facultas cum uſu aucto eſſe poteſt, ut in apoplexia poſitiva ex cerebri obſtructione; poteſt & conjungi cum uſu imminuto, ut in apnœa apoplectica. Verùm naturalis facultatis imbecillitas ſive ex ſpititu frigido, ſive ex cordis, & pulmonum refrigeratione neceſſariò cum uſu ſecundùm magis, & minùs imminuto ſemper aſſociatur. Immò cum naturalis facultatis exolutio ſit longè, quàm animalis potentior, hinc eſt ut naturalis imbecillitas neceſſariò animalem in conſenſum trahat, non ita tamen animalis naturalem. Cum ergò uſus immodicè imminuitur, neceſſariò reſpiratio parva, & rara fit inæqualis vario modo ob facultatis imbecillitatem vario modo contractam. Hinc jam præhabito diſcurſu de parva, & rara ſpiratione æquali ex ſolo uſu imminuto, ſequitur ut de eadem inæquali agamus, quatenùs tum ex motricis facultaris imbecillitate, tum ex naturalis refrigeratione demanat; de ea enim, quæ fit ex frigido ſpiritu, abundè egimus *lib.* 3. *cap.* 8. ut & de reſpiratione apoplectica in tertia parte hujus quarti libri.

CAPUT II.

De Cauſis parvæ, & raræ reſpirationis ex facultatis motricis imbecillitate.

DIfficilem fieri reſpirationem ex facultatis reſpiratoriæ imbecillitate pluribus in locis apud Galenum patet. Et primo *de dyſp.* 18. cum docet ſub capitis calce, inæqualem ſpirationem fieri quoque *ex debilitate facultatis ipſam efficientis*. Nam & ſupra de induſtriis loquens dixerat, nonnunquam inæqualiter eos ſpirare, *niſi prius ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur*. Similiter cap. 23. ejuſdem libri facultatem reſpiratoriam *ægrotantem* nuncupavit. Et 4. *de loc. aff.* 7. unam ex tribus dyſpnœæ cauſis eſſe ſtatuit *virtutem infirmam*. Alarumque natium contractionem *efficax imbecilla facultatis indicium* eſſe exiſtimavit. Cujus rei baſis poſita eſt in 4. de præſag. pulſ. cap. 11. ut enim de facultate robur, ità & imbecillitas prædicatur, quoniam oppoſita circa idem verſantur. Cæterùm non reſpectu ſui, ſed organi facultas imbecilla dicta eſt à Galeno, ut ad ipſius mentem partem imbecillam, ac facultatem ipſam idem ſit enunciare. Quamobrem difficilem ſpirationem ex facultatis imbecillitate quærere eſt thoracis partes imbecillas, quibus ipſa reſpiratio quoquomodo efficitur. Ut ergo ſciatur, quæ ſint hæ partes, quibuſque ex cauſis inertes reddantur, & difficilem ſpirationem pariant, præſcire eſt neceſſe, in quo formaliter conſiſtat, quod infirmum, ſeu imbecillum eſſe vocatur; ita enim ex forma cauſa, & ſubjectum habebitur, & ex triade unicum, quod de læſa reſpiratione methodicè quæritur. Infirmum ſanè ac imbecillum id dicitur eſſe, ut docuit Galenus de ſympt. diff. cap. 4. quod vix, difficulter, & multo cum tempore agit. Ideoque imbecillitas ad actionem læſam neceſſariò refertur, non quidem depravatam, quia imbecillum, ac iners non eſt, quod ſupra ſuam actionem agit, ſed *deficientem*. At cum actio deficiens, vel tota aboleatur, vel pars ejus imminuatur, propterea huic rei maximè ſcire congruit, nunquid hæc dicta imbecillitas in diminuta, vel ablata actione conſiſtat. Et ſanè id maximè eſt imbecillum, quod ſua actione omninò eſt caſſum: ad quod Galenus de plenit. 5. proſpiciens ſcripſit, præ reſolutione imbecilles reddi muſculos. Attamen hujuſmodi reſolutum potiùs, quàm imbecillum dicendum eſt: ſi enim propriè imbecillum eſt, quod agit quidem ſed cum difficultate, conſtat non hujuſmodi eſſe, quod prorſus eſt reſolutum. Hinc fit, quòd ad motum imbecillitas in torpore potiùs, quàm in partis paralyſi eſt poſita. Et ideò pro thoracis imbecillitate ea ægritudo eſt intelligenda, ſub qua thorax movetur quidem ſecundùm omnes ſui partes, diminuto tamen motu, cujuſmodi eſt torpor, non paralyſis. Et quamquam unius lateris thoracis reſolutio, cujus cauſa ſemiſpirans animal redditur, ab hoc capite removenda eſſe non videatur, quippe quæ ex 4. *de loc. aff.* 6. reſpirationem difficilem efficiat ad parvam, raramque à nobis relatam *lib.* 2. *cap.* 1. tamen veram imbecillitatem ad torporem referendam eſſe ſtatuo cum Gal. 4. *de loc. aff.* 4. & 7. In his enim capitibus ex profeſſo agit de reſpiratoriæ facultatis imbecillitate. Et quarto capite aperit nobis, ſeptum tranſverſum ſolum infirmũ ſpirandi provinciam perficere non poſſe, ſed interdum ſuperiorum muſculorum opera & ope indigere; ut ideò thorax quidem ſecundùm omnes ejus partes moveatur, diminutè tamen, quippe ad motum torpente ipſo diaphragmate. Capiteque ſeptimo eandem omnium thoracis partium diminutam motionem cõfirmat his verbis: *Igitur ubi virtus dumtaxat fuerit infirma, ad trium moventium muſculorum genera venire, eoſque omnes ad motionem excitare ſolet, quòd unum genus vehementer movere ipſa nequeat: quippe, ſi ſeptum tranſverſum ſolùm ſufficienter movere poſſet, virtus, veluti cum ſecundùm naturam ſe habebat, neque intercoſtalibus, neque ſuperioribus muſculis indigeret: quoniam verò eſt imbecilla, omnes ſenſim movet*. Cum igitur ex inerti facultate ſublimis reſpiratio ad nares producatur, in qua omnes muſculos ſenſim & ſimul moveri eſt neceſſe, appatet, ejus imbecillitatem ad eorum organorum torporem, quibus ipſa ad movendum abutitur, non ad perfectam paralyſin eſſe referendam. Et quamquam Capivacceus torporem per imminutum tactum tantùm definiat, nõ minùs tamen per motum imminutum eſt definiendus: complectitur enim torpor utramque actionem, deficientem motum, & tactum, cum ſeorſim pars ſenſu, motuque torpeat, & conjunctim. Hæc ergò eſt hujus imbecillitatis forma. Verùm enimverò cum hic motus thoracis imminutus torpor dictus fiat vitio facultatis reſpiratoriæ imbecillæ, & vitium facultatis ſit vitium inſtrumenti, aut deferentis, aut ſuſcipientis; propterea examinandum eſt, quodnam ſit hoc ſubjectum deferens, & ſuſcipiens, cujus cauſa facultas ad movendum iners efficitur. Hinc enim hujus imbecillitatis differentiæ erunt depromendæ, quæ ex gemino ſubjecto duplices erunt, altera ſymptomatica, alia idiopatica. Subjectum ergò ſeu organum deferens eſt ſpiritus animalis, qui ſuis radiis vim defert motricem, ad differentiam pulſificæ, quæ non per ſpiritum vitalem, ſed per ipſas arteriarum membranas aurigatur. Suſcipiens verò ſunt *ſpinalis medulla, nervi, & muſculi motores*. Suſcipiunt namque hæc tria ſpiritum, lumen, & cum lumine facultatem, ſed diverſo modo: ſpinalis enim medulla, nervique ex ea prodeuntes à cerebro vim motivam ſuſcipiunt, ut eam traijciant ad muſculos: muſculi verò eandem ſuſcipiunt, ut ipſius vi moveant. Ratione igitur organi deferentis fit imbecillitas accidentalis, utpote ſymptomatis rationem conſequens, quam per errorem externum recentiores appellant. At ratione organi utroque modo ſuſcipientis fit imbecillitas eſſentialis & morboſa, quam læſam facultatem eſſe inquiunt. Utramque differentiam ratione ſubjecti complexus eſt Galenus 4. de præſag. pulſuum cap. 11. qui habet: *Facultas ex commodo temperamento vel intemperie corporum ſolidorum: nam ſi imbecillitates quædam ob ſpiritum animalem accidant, breves ſunt illæ: & ſymptomatum rationem conſequuntur*. Quamobrem utriuſque imbecillitatis, & torporis thoracis cauſæ ſunt inveſtigandæ ex parte utriuſque ſubjecti. Et ſanè imbecillitas, quæ fit vitio ſpiritus animalis, dummodo ſit prætet naturam, eſt brevis, ac potiùs momentanea ſymptomatis

imbecillũ eſt quod ſua actione caret.

Torpor pa imminutũ etiam motum definiendus eſt.

Motricis imbecillitatis dyſenteriæ duplicis.

Imbecillitas accidentalis & eſſentialis quomodo.

Partẽ imbecillam, & facultatem ipſam dicere idẽ eſt.

ptomatis rationem conſequens, tàm ad bonum, quàm ad malum eventum. Neque enim una eſt hujus imbecillitatis cauſa, ſed multiplex; ideò rectè Galenus *imbecillitates* nominavit. Quas cùm *breves* dixit, eas tantùm, quæ ſunt præter naturam intellexit. Nam & una eſt imbecillitas diuturna vitio ſpirituum intra ſanitatis latitudinem contenta. Non propterà tamen quòd breves eas appellat, & ſymptomaticas, leves eſſe voluit, ſed potiùs acutas ſæpiùs cum periculo, & cum pernicie conjunctas. Quinimmò iis, quæ vitio membrorum eſſentiali producuntur, longè magis periculoſas. Quæ cum captu ſint difficilia, magnumque in re medica momentum habeant, propterea adamuſſim ſunt enucleanda. Et reapſe animalis ſpiritus, quatenùs imminutus influit hujus imbecillitatis eſt cauſa. Diminutus, & parcior influit, aut quia intercipitur, aut quia non generatur, aut quia reſolvitur; Intercipitur ob cerebri anguſtiam, ut in apoplexia; in hac enim vix facultate ad thoracem delata, reſpiratio accidit parva, & rara, ſublimis & ſtertoroſa, cum motu alarum narium, & coacervato thoracis collapſu, quæ omnia ſunt facultatis reſpiratoriæ imbecillæ indicia conſpicua, eſtque omninò pernicioſa hæc imbecillitas. Et hanc imbecillitatem Galenus circumſcripſit 4. *de loc. aff.* 4. cum dixit: *Porrò ſolet imbecillitas accidere, interdum cerebri vitio, utpotè à quo & ſentiendi, & movendi facultatem recipit.* Et hanc eandem, quam cerebri vitio fieri ſtatuit, eodem in capite *virium infirmitatem* appellat, ad illius eſſentialis imbecillitatis diſcrimen, quæ fit vitio unius partis determinatæ, puta ſepti tranſverſi, de qua ſuo loco. Non generatur ſpiritus animalis, ut deberet, ob cauſam tum naturalem, tum præter naturam. Naturalis cauſa eſt cerebri intemperies frigida, cujus cauſa fit, ut in ſenibus parva, & rara ſpiratio ſublimis edatur: & hujuſmodi imbecillitas non eſt momentanea. Cauſa præter naturam eſt, cum ex immodica evacutione, ſubtracta nutritionis materia, animalis ſpiritus imminuitur: ita enim parcior redditus torporis thoracis, ut & cæterarum partium, ad quas imminutus irradiatur: cauſa redditur. Et hæc imbecillitas momentanea eſſe ſolet, nec ſemper pernicioſa. Reſolvitur denique animalis ſpiritus ſemper præter naturam ob duplicem cauſam. At namque reſolvitur animalis ob vitalis reſolutionem, ut in ſyncope. Aut imminuitur animalis aucto vitali. In priori reſolutione ut pulſus parvus, & rarus: ita reſpiratio ſublimis ad nares, ac ima efficitur, ut dictum eſt lib. 2. cap. 2. Verùm poſteriori modo non parva, & rara, ſed magna & denſa fit reſpiratio, ut in methodo lib. 3. cap. 7. In immodicis enim exercitiis naturalem caliditatem augeri, animalem verò ſpiritum imminui, & contabeſcere, demonſtravimus, qui ut citò renutriatur, reſpirationem ad magnitudinem, & denſitatem ſtimulat. Ut propterea momentanea animalis ſpiritus reſolutio à cauſa externa imbecillę facultatis ad thoracem attinentis haud ſit cauſa, ad differentiam illius reſolutionis, quæ fit a cauſa interna, & morboſa, hæc enim non ita eſt momentanea. Tot modis ergò contingit, reſpiratoriam facultatem ad motum torpere, ac ſatisfacere vitio organi deferentis. Accedit imbecillitas altera, quæ fit vitio organi ſuſcipientis, ſpinalis nempe medullæ, nervorum, & muſculorum, potiſſimum ſepti tranſverſi: harum enim partium languore imbecillitatem eſſentialem fieri accidit, nunquam per errorem externum, ut credidit Capivacceus: nec ſolùm in nervo torporis cauſa fovetur, ut idem exiſtimavit, ſed etiam in muſculo. Harum igitur partium per eſſentiam imbecillium nullam aliam cauſam eſſe ſtatuo, niſi quæ vera & genuina torporis, & imbecilltatis eſt cauſa. Pendet enim partis & facultatis imbecillitas ex intemperie, ut ex Galeno habetur 11. meth. 20. ubi hæc. *Voco imbecillam partem, vel quæ natura eſt intemperatiori, vel quæ ex præcedẽte aliquo morbo intemperiem contraxit: vel quam in præſenti tempore in hanc ſit perducta.* Ex 4. etiam de præſag. pulſ. cap. 11. Igitur & facultatis reſpiratoriæ ad motum torpentis cauſa erit intemperies, eaque non calida, ſed frigida. Hanc enim, tametſi non perfectam, torporis cauſam eſſe ſtatuit 2. *de loc. aff* 2.

Animalis ſpiritus quatenùs imminutus influit, motricis imbecillitati cauſa eſt.

Animalis ſpiritus præter naturam reſolvitur ob duplicem cauſam.

Torporis cauſa in nervo & muſculo fovetur.

Non perfectam dixi, quoniam cum perfecta & omnimoda eſt refrigeratio, nullo modo ſuſcipitur facultatis influxus, fitque paralyſis. Eſt tamen intemperies morbus, cum partes aliquas, etſi non omnes, factas habeat, non tantùm reſpectu temperamenti ipſius partis, ſed etiam calidi inſiti, quod & ipſum una eſt propria partis conſtitutio, quæ læſa læditur & facultas. Ideoque ſive accidat, calidum innatum pati à cauſis refrigerantibus ſecundùm ſubſtantiam, ſive ſecundùm ejus complexionem, ipſius intemperies, ſeu incomplexio ſemper erit morboſa; nec niſi calorificis curari poterit, ut Galenus docuit 2. *de loc. aff.* 6. Hanc porrò intemperiem frigidam Galenus 4. *de loc. aff.* 4. competere docuit, aut ſpinali medullæ thoracis, aut ejus nervis, aut ſepto tranſverſo, aut aggregato ex utriſque, ut in caſu Athletæ. Sed maximè ſcire eſt opus, hanc intemperiem ſegnis facultatis cauſam eſſe duplicem, poſitivam, & privativam. Poſitiva frigiditas eſt, quæ fit à cauſis refrigerantibus, ut à balneo frigido, opiatis, circumfuſo aere, potiſſimùm à gelidæ potu, & localium nimis refrigerantium applicatione. De intempeſtivo, & immodico gelidæ potu ſeptum refrigerante locutus eſt Galenus 9. meth. cap. 5. De importuna localium nimis refrigerantium præcordiis applicitorum adminiſtratione 7. meth. 8. Ex utraque enim cauſa facilè accidit, ſeptum refrigerari, ut ad motum torpidum, imbecillumque reddatur. Sed privativa frigiditas innati calidi diſſolutionem ſequitur, quæ fit vi vehementis caliditatis, quæ vel ex ferventi balneo, vel ex febre ardenti, vel ex ſepti inflammatione cum, & ſine ictu contrahitur. Ictus enim eatenus eſt cauſa imbecillitatis, quatenùs eſt cauſa inflammationis; hanc enim prætereuntem imbecillitas ſæpènumerò comitatur. Cujus exemplum habetur in 4. *de loc. aff.* 4. de eo, quem in præcordiorum regione equus calcitravit, ex inflammatione enim, diſſipato ejus calido, ſeptum imbecillitatem contraxit, quæ perennis cauſa fuit parvæ, ac raræ reſpirationis inæqualis. Ita eodem in loco à curata peripneumonia curabilem manus imbecillitatem habemus. Quamobrem ſicut ob frigus fit imbecillitas per intemperiem frigidam poſitivam, ita per ictum inflammatorium fit imbecillitas per intemperiem frigidam privativam: & aliquando cum ſcirrho, ex Medici incuria, ut Gal. obſervat. 1. *de loc. aff.* 6. cujus negligentia ſita eſt, vel in immodica reſolventium adminiſtratione, deferveſcente inflammatione, vel impenſa refrigeratione, eadem flagrante: at ſcirrhus paralyſis potiùs, quàm imbecillitatis eſt cauſa. His duæ aliæ accedunt cauſæ, quæ & ipſæ in frigidam intemperiem referuntur, tanquam in adæquatam imbecillitatis cauſam. Earum altera eſt *laxitas* ſepti tranſverſi; alia eſt nimia ejuſdem *coaleſcentia*. Laxantur ſepti vincula à cauſa externa non tamen atrociter, ſed paulatim agente. Si enim agat cum violentia, fit apoſpaſma cum inflammatione: verùm ſi minori cum vehementia agat & diuturniori tempore, poſſunt ejus ligamenta mediocriter laxari, ut indè ſeptum imbecillitatem contrahat. Et ratio eſt, quia cum muſculi robur non tantùm ex nervo duriori, ſed etiam ex ligamento pendeat, propterea ſi accidat ligamentoſam ſubſtantiam ad muſculi fabricam accedentem laxari: ſequitur imbecillitas, quæ fit non vitio nervi, ſed ligamenti, quemadmodum circa artus nonnunquam obſervari ſolet, cum inertes fiunt ob ligamentorum laxitatem. Hujuſmodi imbecillitatem exiſtimo expertum eſſe Secundum illum, cujus caſum Galenus cenſet. Qui nullam aliam cauſam ipſius imbecillitatis affert, nempe nec frigus, nec ictum, nec aliam id genus. Athletam tamen fuiſſe fatetur; quare & ratione eſt congruum, ex diuturniori lucta laxitatem hanc in ſepto contraxiſſe. Maximè cum dicat præcinctis zona præcordiis, ita ſolo ſeptimotu reſpirare potuiſſe, non tamen ſine cingulo; ut ideò vinculi laxati vices in eo zona ſuppletet. Laxitatem hanc, non ad morbum Fernelii materialem, ſed ad ipſam intemperiem reducendam eſſe exiſtimo. Ejuſdem quoq; ſepti *coaleſcentia* imbecillitatis cauſa eſſe ſolet, nimirum cum idipſum membraneis nexibus cum naturalibus, potiſſimùm cum epatis gibba, præter na-

Intemperies frigida poſitiva & privativa.

Laxitas coaleſcentia imbecillitatis cauſa.

Laxitas ad intemperiem reducitur.

puram coalescit: quæ coalescentia aut est inflammationis soboles, aut etiam sæpè ex formationis errore contingit. Ejus enim causa fit, ut diaphragma liberè ut deberet movere se non potest, ideò reliquorum musculorum magisterio indiget: quæ coalescentia sive nativa, sive adventitia non fit absque intemperie, cum non sine imbecillitate, ut facultas motrix non tantùm impedita, sed etiam labefactata ad motum infirma reddatur. Ex frigore igitur, ictu, laxitate, & coalescentia septum imbecillum efficitur, & morbosa imbecillitate afficitur. Ad hæc si quę de inæquali respiratione ob facultatem infirmam diximus *lib.* 3. *cap.* 8. ad memoriam revocemus, & cum iis quæ de torpore Galenus scripsit 2. de sympt. caus. 2. conferamus, dubio procul inveniemus, obstructionem & ipsam unam esse aliam hujus imbecillitatis causam. Obstructionem nempe non admodum compactam ad differentiam tremoris, virtute enim se inæqualiter injiciente, membrum torpidum interposita quiete movetur: quo modo & respiratio inæqualis redditur facultate potiùs impedita, quàm labefactata. Postremo loco inquirendum remanet, quomodo ex essentiali thoracis imbecillitate, potissimùm septi transversi, fieri contingat inæqualis respiratio parva, & rara, sublimis ad nares dicta, de qua *lib.* 2. *cap.* 2. *& lib.* 3. *cap.* 8. Hanc Gal. 7. meth. 8. *suspiranti* similem esse docuit, de illo loquens, quem ex impensè refrigerato septo *suspiranti similiter respirare, tanquam ægrè totum thoracem moveret*, est confessus. Eccur suspiranti similiter respirare dixit? suspirios enim arthopnœa densa & magna est respiratio, non parva, & densa. Respondeo, similitudinem attendi penes thoracis motum; ex imbecillitate enim diaphragmatis ita accidit totum moveri thoracem, sicut in orthopnœa ex angustia bronchiorum. At verò dissimilitudo est, quoniam in orthopnœa totus thorax movetur magna, & densa respiratione; in ipsa autem imbecillitate movetur totus thorax pauca & rara, eaque inæquali respiratione: Ad quam dissimilitudinem respiciens Gal. 4. *de loc. aff.* 4. hæc scripsit. *Quum itaque hominem spirandi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tamen conferta inspiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: insuper & narium pinnas, has enim ipsum contrahere videbis, & parvam thoracis facere dilatationem*: pro *conferta* enim densam inspirationem intelligit, quam ex thoracis imbecillitate fieri negat, ut & magnam. Igitur ex hac imbecillitate, parva, & rara fit respiratio interrupta cum pinnarum narium motu, & coacervato thoracis collapsu. Sed ex proximè allegato loco de locis affectis pullulat difficultas, cum ex una parte non confertam inspirationem formari dicat, sed raram, ex alia in casu Athletæ ponat, ob septi ægritudinem *intercostales musculos sine intermissione* moveri. Si sine intermissione, igitur conferta fiet inspiratio. Ulterius si sine intermissione, quomodo erit inæqualis intermittens in una, vel pluribus respirationibus? Dicendum primò, hæc duo non repugnare, thoracem sine musculorum intermissione moveri, inspirationem tamen esse parvam, & raram ob virtutis imbecillitatem citra celeritatem, & magnitudinem. Etenim respiratio, virtute debili existente, unius musculi opera fieri non potest, sed omnium ope indiget; majus enim facultatis robur requiritur ad hoc, ut uno musculo respiratio tota naturaliter perficiatur, quàm ab omnibus simul mutuam opem sibi afferentibus. Est verò inæqualis, quoniam præ impotentia thorax quiescere cogitur: propterea dum movet, sine intermissione quidem movet, sed hic motus media quiete interpellatur ob facultatis imbecillitatem; neque implicat, esse motum sine intermissione, & intermittere. Quemadmodum implicantia non involvitur, facultatem movere cum motu, & cum quiete thoracis. Movere enim cum motu thoracis est movere absonè omnium thoracis musculorum intermissione, cum sit opus totius thoracis. At movere cum thoracis quiete est opus solius septi vel secundum naturam constituti, vel saltem externo aliquo auxilio adjuti. De septo naturaliter constituto movente cum quiete thoracis auctoritas est Galeni 4. *de loc. aff.* 4. qui ait: *Dum quiescit Animans*, scilicet secundum thoracem, *liberam spirationem solùm septum tranversum modò valeat efficere solet*. De septo imbecillo zona externa adjuto movente pariter cum thoracis quiete leguntur hæc apud Galenum loco citato in casu Athletæ. *Interdum autem zonam circundans præcordiorum partibus sola septi transversi motione sufficienter spirabat: quo tempore quiescebat*; scilicet secundùm thoracem. Hæc de imbecillitate.

Coalescentia ad intemperiem refertur.

Dubium.

Responsio.

Inspiratio conferta Galeno causa est.

Movere cum motu thoracis, & movere cum thoracis quiete quid sit.

CAPUT III.

De causis parvæ & raræ respirationis ex respiratione. Seu de Apnœis. Et de hystericis.

IMbecillitati refrigeratio succedit pro frigida qualitate, & non pro substantia usurpata. De frigido enim spiritu lib. 2. cap. 7. ad saturitatem egimus, eoque benevolum lectorem ablegamus. Refrigeratio autem cum apnœam producat, quæ minima, seu minutula, & longissima est spiratio; ideò ad hanc partem spectat, quæ est de parva & rara spiratione. Et sanè in quarto modo per se sunt refrigeratio & apnœa. Non sola tamen ac simplex est apnœa, ideò nec simplex specie est ejus refrigeratio. Plures esse apnœas ex Galeno patet 3. *de dysp. cap.* 10. dum ait, *& omninò omnes apnœas, ideſt spiritus interceptiones*. Et 6. de loc. aff. *sive ea apnœæ*. Pro quatum demonstratione habenda id præscire est opus, opnœam, & apolepsin non idem prorsus significare: etiamsi ambo spiritus interceptionem significent. Etenim apolepsis spiritus vitalis, vel animalis interceptionem, unde asphyxia, vel apoplexia, & oppletione arteriarum, aut prope cor, aut prope cerebrum, importat. Apnœa verò spiritus, hoc est, aeris, interceptionem seu potiùs privationem ex mera refrigeratione significat, ideò apolepsis primariò actionem vitalem, vel animalem; apnœa autem respirationem per se, & primò offendit. Nos ergò de apnœis loquemur nunc, quatenus ab apolepsibus distinguuntur. Hasque binas esse supponimus, *hystericam* unam, *apoplecticam* aliam, & ut viro hysterica non contingit: ita apoplectica est utrique sexui communis. Hoc enim modo censeo fore Galenum intelligendum, cum ait 3. *de dysp. cap.* 10. apnœam *aliquando etiam viris accidere*, nempe apoplecticam. Ut ergo utramque & agnoscere & distinguere per respirationem potissimùm addicamus, utriusque natura seorsim est investiganda, sumpto exordio ab apnœa hysterica. Pro qua priùs inquirendum, nunquid omne pathema hystericum fit apnœa, an potiùs ipsius una species existat, & quæ? Et sanè constat satis, apnœam non genus, sed uterini affectus speciem unam existere. Quæ porrò hæc sit, sciri non potest, nisi omnes affectionis hystericæ differentiæ præcognoscantur. Stephanus Athenienſis primò ad Glauc. hystericum genus in duas discludit species, *apnœam* videlicet, *& strangulatum*. Hanc ex repentina cordis & corporis refrigeratione, hunc ex oppressione septi ingruere fatetur. Verùm cum in utroque affectu ægram respiratione orbari dicat, eosdem affectus forma facere constat, quos causa distingui opinatur, & hallucinatur, ita enim forma, ut causa, distinguuntur, suntque, ut rectè Mercatus, duæ affectus ejusdem, nedum causarum differentiæ specificæ. Eandem visus est excolui esse opinionem Duretus in Coac. de morbis Mulierum tex. 45. & de convulsione tex. 3. qui progenii hysterici differentiis suffocationem, seu strangulatum ex diaphragmatis oppressione; & apnœam perfrigerato vivifico cordis calore enumerat. Strangulatui verò convulsionem implicuit cerebro in septi compressi consensum attracto. Reverà tamen tergeminæ, non geminæ sunt uterinæ passionis species, quas Galenus 6. de locis affectis 5. proposuit, & Mercatus confirmavit, non tamen ex Galeni placito, neque experientia demonstravit. Tres igitur esse inter initia capitis citati Galenus aperuit scribens, mulierum alias esse *sine sensu immobiles jacentes, cumque obscuriſſimo, minimoque pulsu, vel omnino sine ullo sensu apparentes*, bis enim *apnœam* intelligit. *Alias sentientes quidem & movere potentes, atque integra ratione, sed tamen animo*

Apnœæ plures apud Galenum.

Apnœæ & apolepseos differentiæ.

Hystericæ genesis duæ species.

animo deficientes, & vix ſpirantes; & ſtrangulatum deſcribit. *Alias etiam crura, & brachia contrahentes*, hiſque *ſpaſmum* delineat. Quem & Hippocrates 3. Prorrhet. 27. & in Coacis de morbis Mulierum tex. 45. propoſuit hoc breviario. *Quæ fiunt hyſtericis fibre vacuis convulſiones; faciles: ſicut Dorcadi.* Simile legitur de convulſione tex. 3. quod eſt. *Quæ cadunt in hyſtericas ſine febre convulſiones: faciles.* Quamobrem ex Galeno 3. ſunt hyſterici affectus differentiæ, *apnœa, ſtrangulatus, & convulſio*. Et ſicuti ex mente etiam Heraclidis Pontici apnœam *primam ſpeciem* appellat: ità ſecundam, & tertiam à prima ſpecie diſtingui ſupponit. Has quoque in 3. diſtribuit claſſes, dum ait, *ſive ea apnœa, ideſt, non ſpirationes; ſive ſuffocationes: ſive etiam contractiones quædam fuerunt*. Et eodem in capite non formâ tantùm, ſed cauſa quoque eaſdem tripertitur. Dum enim ait. *Etenim noxia cauſa univerſum corpus refrigerare potente, adeò vehementer infrigidatur corpus, ut & ſpiratio & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant*; apnœam aperit. Et cum ſubjungit: *quæ ſi vel craſſa fuerit, vel acris, convulſiones*; ſecundam ſpeciem affert. Tandem poſtremis periodum abſolvens. *Si verò atræ bilis naturam habuerit, mæſtitiam inducit:* tertiam ſpeciem indicat, mœrorem nempe, qui cum non ſine ſuſpirio fiat aporiphero, apparet non citra difficilem ſpirationem eſſe ac ſtrangulatum. Sed oritur dubium, cum Galenus eodem ex loco quatuor ſpecies proponere videatur, præter enim tres aſſignatas quartam adducit, *ſoporem integrum*: inquit enim, ut explodar ex oppreſſo diaphragmate ab utero hyſtericas fieri affectiones. *Quid momenti habebit id, ut ſpirationem tollere, aut animi defectionem, aut membrorum contractionem, aut integrum ſoporem inducere poſſit?* Reſpondendum, in apnœa non neceſſariò ſoporem fieri, ni fortis fuerit refrigeratio; quare ſopor eſt conſequens fortem apnœam, ſicut de delirio in pleuritico Anaxione Galenus dixit. At obſerva, ſoporem aut eſſe integrum, aut non integrum. Si non eſt integer, apnœa hyſterica non in aliam migrat ſpeciem. Non eſt autem ſopor perfectus, ſi ſit brevis, & mulieres apnœa citò expergiſcantur. Si verò diuturnior permaneat, ex apnœa hyſterica fit apoplectica, in qua tardanda eſt ſepultura 72. horarum ſpatio. Huncque ſoporem Galenus intellexit, quem integrum nuncupavit. Differt verò apnœa apoplectica ab hyſterica, tùm quia ex refrigeratione ab utero non pendente fieri poteſt, tùm quoniam uterina apnœa ex primaria cordis refrigeratione dependet, quæ ideò fugacem habet ſoporem, utpote cerebro per conſenſum affecto: apnœa verò apoplectica fit ex primaria cerebri refrigeratione. Quare in formali affectus ratione differt integer ſopor ab apnœa hyſterica. Totergò ſunt ſpecies. Hinc quorundam error, ut Mercati, & Capivaccei, eſt colligendus, & eliminandus, qui unam ſpeciem per aliam definiunt, uteri enim ſtangulatum per apnœam definiunt: cum tamen ſingula ſpecies ſolitaria definitione abſolvi debeat, nimirum apnœa hyſterica, ſuffocatio hyſterica, convulſio hyſterica. Quod ut rectè aſſequamur, inquirendum, in quo ſingulæ ſpeciei forma ſita ſit; ex hoc enim & generis affectus forma patefiet. In apnœa deficienda videntur labi, qui affectus ſpeciem per ejus cauſam definiunt, ſtatuentes alii quidam, ut Capivacceus, eſſe *refrigerationem*: alii, ut Altimarus, *intemperiem frigidam*: alii, ut Mercatus, uteri *convulſionem*. Sunt enim hæ cauſæ, quarum tandem illa ejus ſit. Verùm forma in primario ſymptomate eſt allocanda, quæ eſt reſpiratio parva, & denſa ad ſenſum ablata. Etenim reapſe non deficit, ſed pro ejus parvitate deficere omninò putamus, ut hauritur ex 3. *de dyſpnœa* 10. *& 1. cap.* 8. Et quamquam 6. de loc. aff. 5. affirmetur, nullam ex ore prodire reſpirationem, tamen lateſcere vult Galenus, ut in animalibus in latebris degentibus. Sed de pulſu eſt difficultas. Siquidem Galenus una ex parte loco citato vult reſpirationem auferri, pulſum tamen ſervari pro tranſpiratu. Ex alia verò parte etiam pulſum aboleri ſcribit inquiens: *alias, cum obſcuriſſimo, minimoque pulſu, vel omninò, ſine pulſu ullo apparere*. Si ergò una cum reſpiratione pulſus aufertur, quomodo tranſpiratio pro vita ſervanda ſervatur? Solvendum cum eodem Galeno eodem in loco, quemadmodum de reſpiratione, videlicet, non auferri, ſed pro ſui parvitate ſenſum effugere, ac vix effulgere, ait enim, *ut reſpiratio, & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant*. Diſcrimen tamen eſt inter pulſum, & reſpirationem. Quandoquidem in apnœa neceſſariò ad ſenſum tollitur reſpiratio, non neceſſariò tamen pulſus, qui ut plurimum ſervatur, tollitur & aliquando unà cum reſpiratione pulſus. Et hæc varietas ex majori, ac minori caloris cordis, & totius refrigeratione naſcitur. Pulſum in apnœa hyſterica aliquando ſervari, aliquando aboleri patet ex Galeno, cùm inquit. *Quamvis ea, quæ in arteriis ſit, nunquam intercipiatur; poteſt etiam adeo eſſe exiguæ, ut ſenſum omninò effugiat.* Difficultatem tamen habet maximam, quoniam ſi reſpiratio ceſſat, imminuto cordis uſu, videtur etiam pulſus debere deficere, ceſſante ejus uſu, totius nempè calore, qui perfrigeratur. Ut enim alibi dictum eſt, reſpiratio fit gratia cordis, pulſus gratia totius refrigerandi; & in apnœa non tantùm cor, ſed etiam totum contegitur; igitur ſicut refrigerato cordis calore interit reſpiratio: ità toto perfrigerato pulſus deficere deberet. Solvendum, pulſum in apnœa ſervari, non totius, ſed cordis gratia, cujus defectum ſuppler. Quòd ſi cor impensè perfrigeretur, nec ſenſibilis pulſus tranſpiratio eſt neceſſaria, utraque verò actio inſenſibilis ſuffic t. Et propterea aſphyxia in apnœa eſt conſequens fortem refrigerationem. Duoſque habet hæc prima ſpecies gradus; primus eſt cùm ſola reſpiratio aufertur ſuperſtite pulſu: ſecundus quando pulſus ſimul cum ſpiratione abolетur. Cæterùm ſicuti apnœa in ſenſibili reſpirationis privatione eſt ſita: ità ſecunda ſpecies hyſtericæ paſſionis ſtrangulatio dicta in difficili ſpiratione tali, qualis in anguſtiis fieri ſolet, fundatur. Et in hoc multi profectò decepti ſunt, ut Mercatus, Duretus, qui cum apnœa ſtrangulatum confundunt. Cum tamen ſtrangulatus ex oppreſſione diaphragmatis pendeat, quæ non apnœam, ſed anguſtioſam parit dyſpnœam. Et quando Galenus ſpeciem hanc *mæſtitiam ſuffocationem, animique defectionem* appellat, necnon *vix ſpirantes* fœminas ea conflictatas vocat, non aſphyxiam cum perdita ſpiratione intelligit, ſed ſpirationem cum aporia, qualem in anguſtiis excitari videmus ex oppreſſo diaphragmate. Ob nervorum verò cum ſexto pari conſenſum ſuffocationis ſenſus in gutture excitatur, qui non eſt in vera apnœa: neque enim ullus illaqueationis ſenſus eſſe poteſt, ubi nullus eſt ſenſus. At in apnœa ſtrangulationis loco fit aphonia, quippe corde per nervos vitales à recurrentibus decerptos laryngem & linguam ità in conſortium trahente, ut Mulier omninò obmuteſcat. Tametſi ſemel ipſe viderim, dum Motis Xenodocchio Bononiæ Juvenis aſſiſterem, aphoniam hyſtericam in Virgine citra refrigerationem, necnon ſenſus, & motus abolitionem, quæ & recordabatur. Etenim per intervalla quædam ex templò obmuteſcebar, aſſiſtentes tamen videbat, & audiebat, recuperatoque ſermone omnium, quæ acta erant, recordabatur. Porrò convulſio hyſterica fit ſæpiùs cum difficili anhelitu, qualem ex muſculorum thoracis ſpaſmo contingere docuimus. Et fit vitio vel cerebri, vel ſepti tranverſi, & muſculorum thoracis. Si vitio cerebri, convulſio eſt epileptica, quam Galenus indicavit cum dixit, mulierum alias eſſe *bronchia, & crura contrahentes*; patet enim vitio ſolius ſepti non contrahi brachia, nec crura, ſed tantùm in univerſali convulſione epileptica. Sed vitio ſepti fit tantùm convulſio ad thoracem atrinens: & hoc vitium non eſt oppreſſio, ſed irritatio, & fit cum difficili ſpiratione. Quamobrem tres ſunt ſpecies hyſtericæ affectionis, in quibus diverſimodè læditur ipſa ſpiratio. Hinc hauriendum, genus & formam hyſterici affectus genericè accepti nullam aliam eſſe, niſi unicam *dyſpnœam*. Cujus differentiæ habitæ ex ſubjecto habentur, & ex cauſa vario modo diſpoſita. Subjectum eſt uterus & thorax. Cauſa eſt triplex, refrigerans, irritans, & opprimens. A ſubjecto ordiamur, quod eſt duplex, efficiens & eſt uterus, & formale, quod eſt thorax; ideò niſi thorax ex utero afficiatur non

eſt

Hyſterici affectus differentiæ, apnœa ſtrangulatus & convulſio.

Dubium.

Reſpon.

Apnœa apoplecti ab hyſterica differentia.

Apnœa quomodo definienda.

In apnœa diſcrimen de uſu apud Galenum.

Apnœa gradus duo.

Strangulatio hyſterica in quo conſiſtat.

Convulſio hyſterica quarum partium vitio fiat.

Hyſtericæ dyſpn. ſubjectum duplex.

eſt legitima paſſio hyſterica. Hoc dico ad differentiam quarundam hyſtericarum affectionum, quæ quidem uteri vitio fiunt, ſine tamen ſpirabilium partium affectione. Ut cum uterus coxam, ſeu coxendicum articulum tantùm petit: fit enim in coxa dolor, qui verum iſchias è pituitoſo rheumate æmulatur, ut non rarò inexpertes Medici decipiantur; curatur enim, ut ſæpè praxis me docuit, antehyſtericis, ut Jovis magiſterio, reliquis diverſi generis irritis medicamentis. Huncque Hippocrates 2. de morb. mul. nob. deſcripſit dicens. *Si uteri ad ſiniſtram partem, ac coxam declinaverint, dolor acutus, ac vehemens habet lumbos, & laterum mollitudinem, ac ipſum crus, & claudicat.* Ex cujus diuturno uteri motu in coxam aliquando accidit, mulierem fieri *emotam* ex 5. Aph. 17. ſuppuratione, & abſceſſu illuc exorto, quem *panum* Galenus nominavit 6. de loc. aff. 5. Eſt enim panus tumor dolens ſub inguinibus innatus ex inveterata menſtruorum retentione, cujus cauſa uterus in coxam retrahitur: rarò tamen accidit ex laterali uteri perverſione panum fieri, ſæpiùs tamen dolorem coxendicum, qui curatur facilè cognitus. Solet hic quoque aliquando & conjungi cũ ſtrangulatu ab utero, ut ſimul ſibi conſentiant guttur, & coxa, ſuperfluente uteri vitio; tuncque veræ paſſionis hyſtericæ ideam induit, quippe thorace *dyſpnœa* affecto. Et ejus complexum ad miraculum Hippoctates 5. popularium deſcripſit nobis dicens. *Polemarchi uxori in morbo articulari coxæ dolor quidam vehemens cauſa erat, quòd menſes non prodierunt: vox intercipiebatur per totam noctem uſque ad meridiem, audiebat autem, & ſapiebat, & per manum ſignificabat, quòd circa coxam eſſet dolor;* erat enim hæc vera ex utero ſtragulatio cum dolore coxendico uterino. Cui ſimilem ſemel curavi ego pilula antehyſterica aſſæ fætidæ, cæteris nil conferentibus. Accidit autem coxam in uteri conſenſum trahi cum, & ſine uteri perverſione; Sine perverſione quidem ob ſolam pravorum halituum per vaſa hypogaſtrica tranſmiſſionem. Cum perverſione verò, contractis iis nervis ob repletionem unà cum venis hypogaſtricis uteri, qui per oſſis innominati foramina ad muſculos feruntur, tùm narium formatores, tùm obturatores. Adhuc quoque repletis uterinis cornubus, iiſque revulſis in latera; quorum cauſa accidit, ut coxendicus articulus, perforatis muſculorum abdominis tendinibus cõpreſſis, conſentiat & doleat: maximè enim horum ligamentorum laterali oppletione accidit, uterum in latus ſua perverſitate decumbere. Porrò, ut dictum eſt, ni præter efficiens formale ſubjectum concurrat, non eſt vera hyſterica affectio. Nam & in muliere admirabile quoddam ex utero ſymptoma obſervavi ſine ſuffocatione, & omninò abſque ulla hyſterica affectione; erat autem nocturna pedum inquietudo, ut ægra inquies loco pedibus per unam, ac alteram horam ſtare non poſſet, irritato quippe ab uterinis halitibus tendine pedum plantati, quam & unico Jovis magiſterio ſanavi. Enimverò cum uterus ſit ſubjectum efficiens & cauſarum omnium cloaca, examinandum, quot modis ipſe ad efficiendas tres dictas hyſtericæ affectionis ſpecies concurrat. Et ſanè tribus concurrit modis, ut ſuprà tetigimus. Etenim apnœam producit refrigerando, ſtrangulatum opprimendo, convulſionem tùm replendo, tùm maximè irritando. Ab apnœa utpote principaliter intenta exordiamur, cujus cauſam immediatam refrigerationem eſſe dico primùm cordis, ſecundò Corporis totiùs. Cordis quidem & pulmonum, ut habetur 4. de loc. aff 7. ubi hæc. *Rarus verò vehementem refrigerationem, & quidem ſpiritualium dumtaxat, præcipuè pulmonis, & cordis*; his enim non ſpiritum frigidum, ſed refrigerationem hyſtericam intelligit, ut & primo *de dyſpn. cap.* 21. ſicut declaravimus *lib* 2. *cap.* 7. Totius verò, ut habetur in 3. *de dyſpn. cap.* 10. dum inquit *In aliis verò morbis, qui citra febrem conſiſtunt, frigiditas totum animalis habitum apprehendit, at accidit quidem neque his extra periculum, non tamen penitùs pernicioſa. Ex his eſt ſtrangulatio uteri appellata, & omninò omnes apnœæ*, quia in ſtrangulatu non refrigeratur corpus, niſi unà cum eo apnœa fiat. Diſtinguit verò hujuſmodi refrigerationem, utpote periculoſam quidem, non tamen pernicioſam ab ea, quæ fit in febribus acutis vel ob multitudinem materiæ frigidæ, vel ob viſcerum inflammationem: de qua refrigeratione etiam egit Hippocrates in Coacis de febrium accidentibus tex. 2. & 3. Cumque paſſim Hippocrates corpora *perfrigerata, & contecta* appellat, non perfrigerationem hyſtericam, ſed vel inflammatoriam, vel refrigeratoriam intelligit. Totum quoque refrigerari in apnœa hyſterica habemus ex Galeno 7. de loc. aff. 5. in quo hæc. *Etenim noxia cauſa univerſum corpus refrigerare potente, adeò vehementer infrigidatur corpus, &c.* Et pro hac refrigeratione non privativam, quæ fit, aut *retractione*, aut *interceptione* caloris, ſed poſitivam intelligit, quippè à cauſa impensè refrigerante pendentem. Hincque colligendum fore exiſtimo, lapſum eſſe Mercatum, qui apnœam, ut & reliquas hyſterici affectus ſpecies, ob ſepti oppreſſionem, tanquam ob cauſam immediatam, fieri animo volutavit, cum tamen diaphragmatis oppreſſio apnœæ cauſa eſſe nequeat. Minimè autem refert, ſi aut cum Capivacceo refrigerationem, aut cum Altimaro intemperiem frigidam dicamus, dummodò frigida intemperies in fieri, non in eſſe facto, ſumatur, qualem Altimarum ſumpſiſſe exiſtimo. Sed neque fortaſſis ab re erit credere, refrigerationem ſemper quidem momentaneam ad totum, intemperiem verò frigidam aliquando ad uterum attinere. Si enim refrigerationis totius cauſa frigida eſt in utero fixa, & ſæpè diuturna, non ſine intemperiei uteri labe eſſe poſſe videtur. Ideò falſum eſt quod Capivacceus ex Galeno adducit 6. de loc. aff. 5. nempe nullo admoto remedio ipſi utero ratione ejus corporis, ipſius affectus curationem inſtituere: ibi namque Galenus de ſolo uterino profluvio tunc temporis loquebatur vitio totius, & non uteri facto, ideò & toti ſoli remedia admovet: & cùm loquitur de apnœa, etiam ex obſervatione ejuſdem Capivaccei, calorifica utero apponit. Pariter nec verum eſt quod ex 3. de loc. aff. 7. refert idem Capivacceus, morbos, qui citò fiunt, & finiuntur in intemperiem non eſſe referendos; Etenim eo in loco loquitur Galenus de epileptico inſultu, qui citò fit, citoque finitur, aitque, conſentaneum eſſe, eum ex ſubitaria meatuum cerebri obſtructione fieri potiùs quàm ex ejus menyngum omnimoda ariditate. Quare non abſurdum cenſeo, in apnœa hyſterica momentaneam profectò eſſe totiùs refrigerationem, permanentem verò cauſam in utero foveri, quæ cùm non ſemper eodem agat modo in cor, & corpus, ideò nec permanentem efficit affectum. Nec tamen is ſum, qui velim in omnibus apnœis hyſtericis uterum intemperie frigida morboſa ſemper conflictari, cum ſola morbificæ cauſæ materialis vel excretione, vel ejaculatione, hunc curatum affectum ſæpiùs viderim. Ideò etiam credidi, extemporaneam hanc perfrigerationem ad innati calidi temperiem cordis & totius potiùs, quàm ad eorum temperamentum eſſe referendam. Verùm quomodo apnœa hyſterica per refrigerationem à ſimilibus diſtinguitur? Dico à ſyncoperpulſu, ab apnœa apoplectica refrigerationis brevitate, à perniciosis refrigerationibus per febrem, & à venenis per propria venenorum ſigna diſcriminari. Sed & hujus perfrigerationis cauſa eſt inveſtiganda. Quam alii, ut Mercatus, uteri perverſionem eſſe volunt, hancque omnium hyſtericorum affectuum antecedentem cauſam, ſicut immediatam ſepti oppreſſionem, eſſe dicunt. Uterum verò perverti, & in fervorem concitari inquiunt, aut ob ſiccitatem in exhauſto, & ſiti, ut ait Duretus; aut ob plenitudinem; aut ob morſum ex genituræ orgaſmo ob inexpletam libidinem coitu denegato. Alii, ut Capivaceeus, antecedentem cauſam referunt in frigidum venenum ex unica vaſorum uteri obſtructione progenitum. Priorum ſententia non eſt recipienda, quia ſi ut non ſemper ſumptum opprimitur, ità nec uterus ſemper in ſeptum vellitur & pervertitur, maximè in apnœa ex retento ſemine, ut habemus ex 6. da loc. aff. 5. his. *Quæ verò circa perverſionem, & menſtruorum retentionem viduas moleſtant noxiæ, hæ ob retentum ſemen eveniunt.* Poſteriorum quoque opinio abſolutè non eſt recipienda, cum ſæpè ſemen, & ſanguinem menſtruum in uteri cavitate corrumpi, indeque deleteriam auram in cor elevari contingat; ideò vaſorum

uteri

Panus quid.

Coxa in uteri conſenſu trahitur dupliciter.

Hiſtericæ apnœæ cauſæ triplices.

In apnœa hyſterica refrigeratio, vel totius, vel cordis ac cidit.

Perfrigerata & contecta corpora quæ.

Morbi quo citò fiunt & finiuntur, in intemperiē non ſunt referendi.

Apnœa hyſterica perrefrigerationem quomodo à ſimilibus diſtinguitur.

uteri obſtructio non eſt perpetua refrigerationis cauſa: & cum adeſt, non ſub forma oſtructionis, ſed corruptionis, vel repletionis potiùs apnœam, ac ſtrangulatum efficit. Quare dicendum, apnœam neceſſariò fieri à veneno frigido, ut plurimùm vel à ſemine, vel à ſanguine menſtruo corrupto elevato. Et ſemen profectò non niſi per ſui corruptionem apnœam producit, idque non per vim qualitatis; ut de torpore torpedinis dicunt, ſed per auræ frigidæ, ac ſpiritus, ſeu halitus venefici appulſum in cor. Menſtruum verò retentum aut venenum concipit, aut tantùm uteri vaſa, & ligamenta opplet. Si tantùm repleat, ſola uteri perverſione ſtrangulatum efficit, preſſo diaphragmate, citra refrigerationem. Si verò etiam cortumpatur, venenum concipit frigidum, cujus in cor ejeculatione apnœam parit. Siccitas porrò ejuſdem contractionis eſt cauſa, & per ſepti oppreſſionem ſolum affert ſtrangulatum. Sed de uterino veneno illud eſt obſervatione dignum, id nempe, aut frigida qualitate, aut acrimonia, & craſſitie prævalere. Si frigiditate, in cor agens apnœam producit. Si craſſitie, & acredine, in muſculos, ac nervoſas partes evaporans convulſionem hyſtericam inducit. Quam diſtinctionem apud Galenum reperietis 6. de loc. aff. 5. ubi ait: *Etenim noxia cauſa univerſum corpus refrigerare potente, adeo infrigidatur corpus, ut & ſpiratio, & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant*: ecce præpollentem frigiditatem. *Quæ ſi vel craſſæ fuerit, vel acris convulſiones*: craſſa quidem & vaporoſa nervos & muſculos replens convulſionem efficit quoquo pacto proportionatę reſpondentem: acris verò irritat & ſpaſmum creat improportionatum. Et cum venenum eſſe poſſit ſimul aere, & frigidum unà cum uteri perverſione ob cohibitos menſes, hinc eſt quod ipſæ très hyſterici affectus ſpecies ſimul in eadem muliere ſe exerant, ſtrangulatus nempe, convulſio & apnœa, ut aliquoties obſervavi. Sæpè tamen ſolitariæ conſpiciuntur, ut nec raro Mulieres ſtrangulentur ſine refrigeratione. His itaque ſic ſtantibus, ſingulæ affectiones ita ſunt definiendæ. *Apnœa eſt ſpirationis privatio ex cordis & totius refrigeratione pendente a veneno frigido ex utero elevato*. Forma eſt reſpirationis privatio, quæ ad parvam, & raram refertur, ut in reductionibus demonſtratum eſt. Reliqua ſtant loco differentiæ, & cauſæ: & cum venenum frigidum ex utero profertur, non ex ſemine ſolo, ſanguineque menſtruo, ſed à quocumque alio humore, venenoſum hunc halitum elevari intelligimus, dummodò corruptionis labem in utero concipiat. *Strangulatus reſpiratio eſt anguſtioſa ex oppreſſione diaphragmatis ab uteri perverſione pendente*. Convulſio demum hyſterica definienda eſt per *convulſoriam reſpirationem ex irritatione facta ab acri materia ex utero elevata*. Sed pro colophone ſolvenda ſunt dubia. Primum eſt, an viri apnœæ hyſtericæ ſubjiciantur: videtur enim, eam ob virulentam ſeminis corruptionem etiam viris accidere poſſe, tum quia æquè poteſt in viro, ac fœmina ſemen retentum corrumpi: tum quia Galeni placitum eſt conſpicuum 3. *de dyſp. cap.* 10. qui de apnœis loquens ait. *Præſertim Viduis accidere, rarò autem aliquando & viris*, iis ſcilicet, quos, referente eodem Galeno, Plato *arboribus immodice fructiferis* comparuit. Dicendum, non patilem eſſe utriuſq; viri & fœminæ ſeminis conditionem, quippe fœmineum maſculino eſt frigidius, ideò quod ex ſui corruptione fœminis eſt apnęa, & aphonia, viris eſt mœſtitia, & innappetentia. Corripiũtur verò viti apnęa apoplectica, de qua mox. Alterum dubium eſt de uteri perverſione, etenim ſuo errore, & incurſione uterum ad ſeptum excurrere non poſſe Galenus pluribus rationibus demonſtravit 6. de loc aff. 5. Mercatus tamen, & Duretus omnem hyſtericam affectionem fieri autumant ab utero, non quidem immediato contactu, ſed mediante jecore, in ſeptum incumbente. Et Hippocratis ſententiam fautricem habent, quæ eſt. *At poſtquam uterus ad hepar appulit, ſtrangulationem parit. &c.* Ideò ajunt, uterum non ſanè dimotum è venis tamen trahentem reapſe ad jecur, tanquam ad fontem gratioſi humoris, accedere, & per jecur ſeptum comprimere. Quod tamen impoſſibile etiam cenſeo, ſuperioribus enim ligamentis vertebris lumborum ita uterus alligatur, ut ad jecur uſque, niſi mole auctus, aſcendere nequeat. Inferioribus verò vinculis cremaſteribus dictis vulvæ clitori potiùs, quam ſuperioribus alligatur partibus; Neque enim uteri cornua, ut in brutis, renibus alligantur, in quibus propterea talis uteri aſcenſus fortaſſis poſſet admitti. Quare ego credere malui, uterum ad eam ſepti partem ſolam aſcendere, quæ in excarnes lumborum vertebras protenditur, ad quas etiam uteti vincula producuntur; ſua enim perverſitate uterus ità poteſt hanc ſepti tendinoſam extremitatem opprimere, ut inde toti muſculo conſenſus illatus *dyſpnœam*, ac ſtrangulatum efficiat. Et cum Galenus ad ſeptum uſque aſcendere negavit, de ſepto coſtas ipſas intercipiente eſt locutus. Sed nec minus arduum eſt percipere, quomodo uteri perverſio fiat vaſis, & ligamentis uteri oppletis, & exſiccatis. Galenus ſanè voluit ex plenitudine non tantùm vaſorum, ſed etiam vinculorum, uterum ſurſum, & in latera moveri. Attamen pro vinculis modò uteri, modò venarum vincula viſus eſt intellexiſſe. Venarum quidem, dum ait. *Ea cenſetur vaſorum ad ipſum pervenientium plenitudo una cum eorum vinculis*. Uteri verò, dum ſubjungit: *Itaque multiplicatus in venis eas extendit, atque vicina ipſis vincula madefacit*. Nec videntur uteri vincula ſuperiora potiſſimùm repleri poſſe, cum omninò ſint membranoſa ex peritonœo decerpta. Mercatus pro vinculis, quorum cauſa uterus retrahitur, uteri cornua uſurpavit. Sed eorum magiſterio uterus quidem in latus, non ſurſum tamen convellitur. Quare pro ſolutione dicendum, uteri vincula, potiſſimùm ſuperiora, quorum cauſa ſurſum uterus trahitur, non verè repleri: quæ enim verè replentur ſunt vaſa, ſed repleri unà cum vaſis dicuntur, quatenus extenduntur; dictum enim eſt de plenitudine tenſionem plenitudinis ſymptoma eſſe conſectarium. Quare ex vaſorum plenitudine uteri vincula extenduntur, & ad eorum extenſionem uterus retrahitur: quod ſatis etiam Galenus expreſſit 6. de loc. aff. cit. ſcribens: *Ad horum autem extenſionem continuo uterum retrahi eſt neceſſe*: nam & veræ convulſionis cauſam adæquatam nervorum tenſionem Galenus ſtatuit. Extenduntur ergò vincula, quæ vaſorum & uteri ſunt communia, feruntur enim ſuperiora vaſa è ſpermaticis divaricata per uteri vincula ad uterum, ut iiſdem vaſa cum utero, & uterus cum lumborum vertebris coaleſcat. Hic quoque obſervandum cenſeo, uterum ex inferiorum vaſorum, & ligamentorum extenſione, ac repletione in latus contorqueri, & ad coxam: ſunt enim hæc vaſa hypogaſtrica è cruralibus propaginibus decerpta, quæ & cum utero cervicem in latus intorquent, cum ad cervicem potiſſimùm deſinant. Verum ex ſuperiorum ligamentorum, vaſorumque in uteti fundum deſinentium opera uteri corpus ſurſum verſus prædictam diaphragmatis inſertionem contrahitur, & pervertitur. Poſtrema difficultas verſatur circa ſiccitatem uteri, dubitatur enim, quomodo uterus exſiccetur, anque hujuſmodi ſiccitas ſit accidentalis, vel eſſentialis? Capivàcceus accidentalem eſſe putat, qui vult ex repletione uterum inaniri. Nos verè exſiccari credimus, aut coitu denegato, aut prę vetuſtate deficiente ejus humido, aut menſibus deficientibus, aut alio ſe derivantibus. Non voluntaria tamen cibi abſtinentia uterus macret, cum non ſit animal; ſi enim animal eſſet, dubio procul animal eſſet amatorium, quod ſe privari eò quod concupiſcit ægrè ferret, aut fortaſſe à cibo abſtineret, quemadmodum *Phœnices amatores affici perhibentur*, qui ob rei amatæ carentiam voluntaria cibi abſtinentia ſe macerant. Sed de apnœa hyſterica, & conſociis affectibus hæc ſufficiant, ex quibus ſatis apparet, quomodo inter ſe difficili ſpiratione differant.

Pauca his de apnœa apoplectica ſunt conglomeranda, utpote reſpirationis parvitate, & raritate, ſeu potius privatione, hyſtericæ ſimili. A qua ergò cauſa dependeat, aperiendum, quomodoque tum à vera apoplexia, tùm ab apnœa hyſterica diſtinguatur. Et ſanè conſpicuum eſt ex Avicenna *lib.* 3. *fen.* 8. *tract.* 5. *cap.* 12. apnęam apoplecticam ex primaria cerebri refrigeratione oriri, inde & cordis, calore ac vita in eo, carbonis igniti inſtar ſub cineribus conſopiti lateſcente. Et in hoc differunt apnœa hyſterica &

Venenum uterinum.

Uterus nõ aſcendit per ſeptum comprimẽ d.

Uteri vincula quando replentur in uteri ſurſum rectatione.

Strangulatus quid.

Convulſionis hyſtericæ definitio.

Uteri ſiccitas quando accidat

Perverſio uteri.

Apnœa hyſterica quod.

Apoplecticæ apnęæ cauſæ.

rica & apoplectica, hæc enim per consensum è cerebro, illa à corde gignitur. Ambæ tamen à qualitate frigida & deleteria nascuntur. Hinc in eadem muliere transitus datur ex una in aliam apnœam. Datur verò in vito apnœa apoplectica ex veneno frigido, quæ non est hysterica. Et quamquam in utraque respiratio, & pulsus deficiant, ut æger cadaver videatur, longitudine tamen paroxysmi, fucataque Mortis umbra distinguuntur, cum logè longior sit apoplecticus insultus, quàm hystericus paroxysmus, qui ideò triduum sepulturam moratur. In reliquis symptomatum facie & refrigerationis forma ambæ apnœæ non variant. Cęterùm ab apoplexia differt apnęa apoplectica tùm respiratione, tùm refrigeratione: in positiva enim apoplexia non refrigerantur ęgri, & ęgrè spirant cum stertore, & cum spitate nequeũt, moriuntur. In apnęa tamen apoplectica, ut refrigerantur, ità nec stertunt, nec spirant, & tamen vivunt, & expergiscuntur, dummodò pulsus non cadat. Et propterea apnęa apoplectica est ipsa apoplexia minùs pernicioſa, longè enim faciliùs est qualitatem frigidam quãquam deleteriam vincere, quàm integram cerebri angustiam.

Hystericæ & apoplecticæ apnœæ differentia.

Apoplecticæ apnœæ ab apoplexia differentia.

SYNOPSIS.

De parvæ, & raræ respirationis causis, ex Usu imminuto, Facultatis motricis imbecillitate, & Refrigeratione.

Causæ parvæ, & raræ respirationis

- 1. Usus naturalis propter naturam imminutus vel
  - 1. Modicè, qui æqualem reddit respirationem parvam & raram, quia citra facultatis imbecillitatem minuitur.
  - 2. Immodicè, & inæqualis respiratio efficitur parva & rara ob nimiam imbecillitatem facultatis
    - 1. Naturalis semper propter innatum calidi cordis & pulmonum vel
      - 1. Resolutionem à simplici qualitate venefica. Apnęis.
      - 2. Suffocationem & extinctionem à materia frigida. In expiratione cum spiritus frigidi exuflatione pernicioſa.
    - 1. Forma in torpore potiùs, quod in paralysi consistit, cum
      - 1. Non omninò actio auferatur, sed potiùs in motu torpeat.
      - 2. Animalis, quæ non necessariò, sive sit per essentiam, sive concentrationem cum usu imminuto naturali jungitur, cum & possit cum aucto copulari.
      - 2. Imbecillum maximè dicatur, quod sua actione non omninò est cassum.
- 2. Facultatis motricis imbecillitas, cujus
  - 2. Subjectum, seu organum
    - 1. Deferens est spiritus animalis, qui suis radiis vim defert motivam, ad differentiam pulsificæ, quæ non per spiritum vitalem, sed per ipsas arteriarum membranas defertur. Fit imbecillitas accidentalis per errorem externum symptomatis rationem consequens.
    - 2. Suscipiens
      - 1. Spinalis medulla
      - 2. Nervi. } à cerebro vim motivam ad musculos traiicientes
      - 3. Musculi motores, vi motiva susceptа moventes potissimùm diaphragma.

      } Fit imbecillitas essentialis & morbosa per læsam facultatẽ dictam ab Auctoribus.
  - 2. Causa
    - 1. Animalis spiritus imminutus influens, aut quia
      - 1. Intercipitur ob cerebri angustiam. In Apoplexia.
      - 2. Non generatur ob causam
        - 1. Naturalem, cerebri scilicet intemperiem frigidam: ut in Senibus.
        - 2. Præternaturalem, immodicam scilicet evacuationem, subtracta nutritionis materia.
      - 3. Resolvitur, vel si vitalis.
        - 1. Resolvatur. In syncope.
        - 2. Augeatur. In immodicis exercitiis.
    - 2. Languor organi suscipientis per læsam facultatem, intemperiem scilicet frigidam vel
      - 1. Positivam.
      - 2. Privativam.
    - 3. Laxitas
    - 4. Coalescentia

      } Septi transversi secundum intemperiem.
- 3. Refrigeratio, seu Apnœa (quatenùs ab apolepsi distinguitur) alia est
  - 1. Hysterica cujus
    - 1. Differentia triplex
      - 1. Apnœa
        - 1. Refrigerato scilicet, vel corde vel toto corpore, & est duplicis gradus, cum
          - 1. Sola respiratio aufertur superstite pulsu.
          - 2. Pulsus simul cum respiratione aboletur.
        - 2. Distinguitur à
          - 1. Syncope pulsu.
          - 2. Apnœa apoplectica refrigerationis brevitate.
          - 3. Pernicioſis refrigerationibus per febrem.
          - 4. Venenis per propria venenorum signa.
      - 2. Strangulatio, quæ opprimendo fit, & in difficili spiratione tali, qualis in angustiis est, fundatur.
      - 3. Convulsio, quæ fit tùm
        - 1. Replendo.
        - 2. Irritando maximè, vitio septi utero ad thoracẽ tracto.
    - 2. Subjectum duplex
      - 1. Efficiens, uterus.
      - 2. Formale, thorax.

- 3. Causa, venenum frigidum elevatum vel à corrupto
  - 1. Semine; alitu venefico, se aura frigida ac spiritu in cor appellente,
  - 2. Sanguine menstruo retento, quod aut
    1. Opplet tantùm uteri vasa & ligamenta, & sic strangulatum sola uteri perversione efficit, presso diaphragmate citra refrigerationem.
    2. Corrumpitur, tuncque venenum concipit frigidum, quod ejaculatum in cor apnœam parit.
    3. Prevalet
      1. Frigida qualitate apnœam causans.
      2. Acrimonia
      3. Crassitie } Convulsionem inducit hystericam in musculos & nervosas partes evaporans.
- 2. Apoplectica cujus
  - 1. Causa refrigeratio
    1. Cerebri primario.
    2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti instar sub cineribus consopiti latescente,
  - 2. Differentia ab
    1. Hysterica, quod
      1. Hysterica à corde
      2. Apoplectica à cerebro } Per consensum generatur.
    2. Apoplexia, ægri in
      1. Aplopexia positiva
        1. Non refrigerantur.
        2. Spirant ægrè cum stertore.
        3. Moriuntur, cum spirare nequeunt,
      2. Apnœa apoplectica
        1. Refrigerantur.
        2. Non stertunt.
        3. Non spirant, & tamen vivunt, & expergiscuntur, dummodò pulsus non cadat.

OPISTOGRAPHUS.

De difficili spiratione à prænotione mortis repentinæ.

METhodum de difficili spiratione in genere prioribus tribus libris, ac singulas ejus partes in quarto non perfunctoriè, ni fallor, perfunctus sum. Nec aliquis mihi objiciat, quartum librum non in quatuor, sed in quinque partes juxta cardinales quinque methodi differentias dividi potiùs debuisse. Etenim quintam inæqualem dictam in ipsis quatuor contineri satis demonstravi, ejusque causas omnes satis superque aperui. Ulteriùs studiosus aliquis inconstantiæ quæso me non accuset, si simplicem dolorem ad parvam, & raram spirationem non retulerim, ad quam referri debere ex methodo decrevi. Quandoquidem quomodo difficilis spiratio ex simplici dolore ad raritatem, ut & ad densitatem sit referenda aperui, & de simplici dolore abundè *lib. 4. cap. 2.* pertractavi. Quamobrem supereſt tantùm quintum librum Therapeuticum prioribus quatuor ascribere. Quem libenti animo, acuratoque exequar, positò tamen priùs de difficili respiratione ad mortis repentinæ prænotionem brevi opistographo, quem maximè utilem esse censeo, tùm quia multum Medico, & ægro negorii refert, eam difficilem spirationem nosse, quæ inopinatæ mortis est symbolum, tùm quia ejus idea à nullo Practicantium typo adumbrata est, nedum delineata. Breviter ergò dicendum, quid pro morte repentina hoc loco sit usurpandum: præterea quo læsæ spirationis charactere ad prænotionem designetur: ulteriùs, qua ex causa proveniat, ut sciamus, an præcaveri possit. Quoad primum, Mors repentina illa est, quæ *illicò*, & *inopinanter* adoritur, subitaque admiratione, ac timore Medicos, & spectatores percellit. Et quæ cum utraque conditione mors præmatura ingruit, vera est mors repentina, *subita* simul, & *inopina*: et cum quis sibi & aliis sanus visus citra causam aliquam manifestam illicò occumbit; de quo exemplum est apud Laurentium *lib. 9. quæst* 18. de Guischardino Equite. Quantum verò mors alterutra conditione, vel ab utraque simul recedit, tantùm etiam à subitæ mortis proprietate secundùm proportionem desciscit. Et ita est triplex. Alia est *subdita*, *sed non inopina*. Alia est *inopina*, *sed non subita*. Alia *nec subita est*, *nec inopina*. Prima autem relicta propriissimo modo sumpta, utpote nec prænotionem ullam, nec curationem aliquam admittente, tres postremæ species sunt perpendendæ, ut in quo genere ea sit reponenda sciamus, ad cujus prænotionē difficilis respiratio maximè confert. A postrema in ordine tertia primùm exorsus dico, *citum potiùs interitum*, quam repentinam mortem fore vocandam, cum nec subita, nec inopina existat: & hujsmodi in acutissimis locum habet, ut cum quis ex angina, aut ex peripneumonia in primo ferè occumbit decubitu, hic enim citò quidem, non tamen subitò, nec citra opinionem interit, cum sciamus per acutos exactè citò, & cum periculo, immò magis cum pernicie moveri ad interitum. In chronicis verò nec citò, nec subitò ægri moriuntur, nec citra spem, seu opinionem, ut ex hydrope thoracis, asthmate, empyemate, sed ex longo intervallo. At mors inopina, non tamen subita, est quæ ex acutissimo sanè est, non tamen ut tali agnito: & hæc verè *inopina* mors est dicenda, sicut prior *cita*. Differunt enim cita, & inopina, quia non convertuntur; quæ enim est inopina, est quidem cita: quæ verò cita, non ideò inopinatò accidit. Hujus secundæ exemplum est de Critone apud Hippocratem, de quo hæc Galenus. *Non parvum miraculum est, hominem ambulantem, & consueta munia obeuntem, deinde magnum pedis digitum vehementer dolentem, prima die sub excalefactum esse, sequenti die mortuum.* Ita si quis citò ex cruris vulnere intereat, quod leve esse videtur, ut sæpè accidit, iliacis vasis confossis, mors est inopinata. Succedit tertia species quæ subita est, sed non inopinata, qua homo quidem extemplò cadit, non tamen citra opinionem, cum hæc per longum tempus sui prænotionem afferat, cujusmodi Antipatro accidit. Et hæc mors *subita* est, non tamen repentina propriè sumpta, quę non tantum est subita, sed etiam inopina, ideò est subita sine intervallo: at subita mors cum intervallo non inopinanter hominē prosternit. Quare specie differunt hæ quatuor mortes, *repentina*, *subita*, *cita*, *inopina*. Hoc præfato diorismo videndum, in quo genere mors illa sit allocanda, cujus prognosis est difficilis respiratio. Et ex dictis satis constat, hanc esse, quam *subitam* nuncupavimus, quæ ad repentinam veram reliquis duabus longè magis accedit, & ex symptomate sui prænotionem adsciscit. Hanc enim geminam proponi à Doctoribus observo: ab *exolutione* nimirum, & *pulsus inæqualitate*. De subita motie, quam ex longo intervallo pulsus inęqualitas hariolatur, exemplum attulit Galenus 4. de loc. aff. ulr. de Antipatro loquens, quippe qui sex mensium spatio enæquali pulsu laboravit, à quo *difficillima de repente oborta spiratione exolutus statim interiit aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant*. Mors subita ab exolutione proponitur in aphorismis hoc theoremate. *Qui frequenter, & fortiter exolvuntur sine causa manifesta, de repente moriuntur*. Est enim causa hæc iminanifesta, quæ ad essentialem cordis, & facultatis vitalis imbecillitatem refertur, quæ est proprium cordis pathema, unde & syncoposus marasmus, ut in lib. de macie aperuimus, cujus titulus est Ars Analeptica. Nec aliquis opinetur, utramque subitæ mortis causam eandem esse, quæ per pulsum inæqualem, & per exolutionem significatur, eo quia Antipater exolutus interierit; necnon ex vitalis facultatis imbecillitate pulsus inæqualis reddatur. Etenim maximè differunt; qui enim per repetiras exolutiones subitò moriuntur, primariò ob exolutionem intereunt. Qui verò ob pulsum inæqualem, exolvuntur quidem, sed tantùm

Divisio libri 4 quare in quatuor partes.

Mors repentina quæ.

Mors nec subita, nec inopina.

Mors inopina, sed non subita.

Mors subita, sed non inopina.

Mors subita, vel ab exolutione, vel à pulsus inæqualitate est.

tantùm sub fine cum sunt morituri. Propterea diversa est prænotio, quæ sumitur ex pulsu inæquali, & ab ipsa exolutione. Et quamquam ex vitalis facultatis imbecillitate pulsus omni modo fiat inæqualis, tamen à potiori symptomate prænotio sumitur, quod est exolutio. Quemadmodum in casu Antipatri potior prognosis ex inæquali habetur pulsu, non ab exolutione, utpote sub fine tantùm accedente, nec per totum morbi stadium, seu statum ingruente. A diversa vetò causa pendet pulsus inæqualis, qui est signum mortis subitæ, ut in Antipatro, & qui cum exolutione est conjunctus: hic enim ex unica vitalis facultatis imbecillitate oboritur; ille verò ex facultate impedita ob leviũ arteriarum obturationem. Sunt ergò utriusque subitæ mortis prænotiones, & causæ diversæ. Enimverò præter has duas subitæ mortis species est & tertia sæpè occurrens, quam omnes præteriere, & solam ex difficili respiratione prænotitiam sortitur citra pulsum inæqualem sæpè, necnon exolutionem. Et quamvis inopinantes Medicos habeat, ipsa tamen ex se non est inopinata, cum prænotionem habeat diuturnam, utinam non inopinosa! & hujus gratia præsentem subii laborem. Refert enim admodum ejus præcognitione imminens præsagire infortunium, ut Medicus suæ existimationi, & æger proprio exitio, animæquæ, si non corporis saluti, tempestivè saltem consulat. Accedo igitur ad hujus *dyspnœæ* characterismum exarandum, quo prædicta mors subita ad sui prænotionem designatur. Qui igitur ad subitum interitum difficulter spirant, nullam sensibilem tantæ respirationis læsæ causam in se continent. Et enim nec pneumatiæ ex ilium affectibus sunt, nec empyi, nec sthit-hydropici, nec stertorosa laborant spiratione, nec asthmate; horum enim signa absunt. Tamen difficulter spirant, ambulantes enim itionem interpellare, gradumque sistere coguntur laborantes. tunc temporis secundùm totum thoracem magna, & densa *dyspnœa*, eorum instar, qui in acclivium viarum ascensu laboriosum trahunt spiritum, aut oneratorum bajulorum more, qui onera portantes sæpiùs deponunt, ut motum, ac pensum interposita mora absolvant. His enim sola quies laboriosæ, ac onerosæ respirationis medela est, ac solatium citra ullam sensibilem per os, aut materiæ alicujus excretionem, aut flatuum eruptionem. Persentiscunt autem in difficili hac spiratione circa sternum noxam quandam potiùs indicibilem, quam dolorosam, quæ paulatim versus os juguli ascendit: eodemque tempore sentiunt flammeum calorem, qui sensim, furtimque in faciem irrepit, eamque accendit, & fugaci rubore colorat, qui & ipse unà cum læsæ spirationis motu sola quiete illicò evanescit. Et quiescentes ægri sani videntur. Cubantes verò in utrumque æquè latus decumbunt, & cum quiescere se credunt, de repente surgere coguntur, & non solum residere, sed etiam ambulare: sic motu subito nocturnam quietem interrumpit difficilis ac furtiva hæc spiratio, quæ in ambulationis motu erumpens sola quiete mitescit. Nonnulli verò citra stertorem surgunt: alii stertunt quidem, stertor tamen sola quiete, ac residentia cessat absque ulla tussi, vel etiam screatu. Plures pulsus in utroque carpo æquales habent. Aliqui in uno tantùm, in alio parvum, compressum, vixque perceptibilem. Hi verè animo non delinquunt, nec exolvuntur, nec ipsis cor palpitat, eorum pedes ac cruta minimè tument. Sunt implacidi sibi ac aliis de facili irascuntur morosi ad modum, ac indigabundi. Istorum quidam ventriculo sunt flatuosi, ex empneumatosi hæc accidere putant, quæ occulto pulmonum fiunt vitio. Videntur hi maximè inter hujus affectus initia intervalla aliqua sortiri minoris molestiæ, quotum causa hallucinantur, cum pejora prioribus sequantur. Et in progressu ab omnibus leduntur. Porrò testudineo gressu & per longum tempus incipit hæc *dyspnœa*, & paulatinum susçipit incrementum. Nec carnosos, & pingues magis, quàm graciles angit, qui & per annum, ac ultra angustiosam vitam vivunt, donec extemplò moriantur. Moriuntur autem alii stantes, alii ambulantes, alii super sella ab assumpto pharmaco animam cum excretis excernentes. Hujusmodi ergò est *dyspnœa* hujus characterismus ad subitæ mortis prænotionem indigitandam pro virili, & pro veritate delineatus. Me verò non piget, nec pudet profectò casus aliquot inter multos recensere, quos ipse observavi. Unus est D.D. Francisci Capilli Procuratoris Bononiensis, qui post diuturnam hanc *dyspnœam* in clysteris redditu super lasano subitò expiravit. Alius nobilissimi viri Bononiensis ex familia Ghiseleria famulus fuit, qui cum ab assumpto pharmaco vespere extra domum in propinquum D. Dominici sepulchretum se contulisset, ut sacri loci viriditate, & aeris serenitate se paululum recrearet, statim in terra cadens occubuit, eundemque locum pro feretro, & sepulchro habuit. Tertius casus miserandus hic fuit. Cum anno 1627. æstivo tempore post publicas lectiones Mantua Bononiam me contulissem ob negotia domestica inter alios amicos visitavi Magnificum D. Alexandrum Pharmacopœum ad Pontificis insignia, qui post amica colloquia Adolescentem temperamenti pituitosi, & melancholici habitus gracilis, & albicantis decolorationis mihi objecit hujusmodi *dyspnœa* à multo tempore conflictatum; opellamq, meam pro ipso imploravit, cui pro modulo satisfeci. Seorsim tamen ab ęgro amico indicavi submisso murmure, ut de subdita morte miserum Juvenem moneret, quippe qui monitore magis quàm Medico indigeret. Et sequenti anno eodem tempore Bononiam reversus ab eodem intellexi, Adolescentem eum subitò interiisse, dum genu flexus oraret. Enimverò si ex me aliquis sciscitetur, ex qua causa pendeat hæc *dyspnœa* futuræ mortis subitæ signum syllogisticum. Hunc scire cupio, ut plurimum, aut à pulmonum tuberculis, aut à levium arteriarum obturatione pendere, cum scilicet asperæ pulmonum arteriæ, vel à pulmonum tuberibus, vel vasorum obturationibus comprimuntur. Respir. enim hoc modo lędi, superstite pulsu in proprio cap. apertè demonstrav. Sed cohibeo.

Mortis subitæ species tertia.

Signa mortis subitæ.

Causæ mortis subitæ.

SYNO-

SYNOPSIS.

De Morte repentina, ex difficili reſpiratione.

Mors repentina

Eſt, quæ illicò & inopinanter adoritur, ſubitaque admiratione ac timore percellit { Medicos. / Spectatores.

A ſignis

Triplex {
1. Subita & non inopinata, ut in caſu Antipatri.
2. Inopina, ſed non ſubita, ut ex acutiſſimo non tamen ut tali agnito.
3. Nec ſubita, nec inopina, quæ potiùs citus interitus eſt, ut in { Acutiſſimis. / Angina. / Peripneumonia.

Prænoſcitur ab {
1. Exolutione.
2. Pulſus inæqualitate.
3. Difficili ſpiratione citra { 1. Pulſum inæqualem. / 2. Exolutionem.

Ambulantes {
1. Gradum ſiſtere coguntur.
2. Secundum thoracem totum magna denſa dyſpnœa laborioſum trahunt ſpiritum, interpoſita mora inter abſolventes.
3. Solam quietem laborioſæ ac oneroſæ reſpirationis medelam habent, citra ullam ſtabilem per os aut { 1. Materiæ alicujus excretionem. / 2. Flatuum eruptionem.
4. In difficili ſpiratione ſentiunt {
1. Noxam quandam indicibilem potiùs, quàm doloroſam verſus os juguli aſcendentem.
2. Flammeum calorem ſenſim furtimque in faciem irrepentem, eamque accendentem, & colorantem fugaci rubore, qui ſola quiete illicò evaneſcit cum læſæ reſpirationis motu.

Quieſcentes ſani videntur.

Cubantes {
1. In utrumque latus decumbunt.
2. Credentes ſe quieſcere, coguntur de repente ſurgere; & non ſolum reſidere, ſed etiam ambulare.

Quidam {
1. Citra ſtertorem ſurgunt.
2. Stertunt; & ſtertor ceſſat ſola quiete ac reſidentia abſque ulla { Tuſſi. / Screatu.
3. Pulſum in altero carpo æqualem habent, in altero parvum, compreſſum, vixque perceptibilem {
1. Animo verè non deliquunt.
2. Non exolvuntur.
2. Pulſus in utroque carpo æquales habent, & quidam ventriculo ſunt flatuoſi ex occulto pulmonum vitio. {
3. Cor ipſis non palpitat.
4. Crura & pedes minimè tument.
5. Sunt { Implacidi. / Moroſi. / Indignabundi.
6. Affectus initia iis minoris moleſtiæ ſunt.

Dyſpnœa hæc per longum tempus paulatinum ſuſcipit incrementum.

METHO-

METHODI

DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER QUINTUS.

DE DIFFICILIUM RESPIRATIONUM CURATIONIBUS,

Et primùm in Genere.

NECNON DE VITALI CURATIONE PER HALITUM SPIRABILEM ex usu Pneumatolabii,

PROTOGRAPHUS.

De Floribus, & Lapillis Asæ Dulcis.

PLACUIT quintum hunc librum quatuor aliis ascribere, ut non tantùm ex difficili spiratione cognitio, & causarum ejus præternaturam prænotio, sed etiam earundem curatio haberetur. Nullanea enim illa medica cognitio censetur, quæ nulla potitur curatione, sicut inutilis est illa Therapeusis, cui nulla est remedii materia. Et quemadmodum eas difficilis spirationis differentias artificiosas quidem, sed non utiles à methodo dispescuimus: ità ipsarum utilium cognitio tanquam inutilis haberetur, si suo curationis fine frustraretur. Difficilium ergò spirationum curatu sanè difficilium curationes instituo, non Empiricorum more, sed Rationalium methodo per indicationes quidem, & remediorum materias à priori elicitas, experientia tamen ac analogismo confirmatas: fulcitur enim Ars medica utroque rationis, & experientiæ crure, ac fulcro, & claudicat ipsorum altero utro deficiente. Nec sanè rationalis ille est censendus, qui rationalium medicorum medicamentis tantùm utitur, cujusmodi ęvo etiam nostro quàm plures inveniuntur, qui ab ignaro Vulgo Rationales creduntur, cum tamen sint puri puri empirici, quippe eorum, quæ faciunt, rationem afferre ignorantes. Et è contra non est Empiricus ille ęstimandus, qui Empiricorum remediis utitur, dummodò cum ratione utatur: quod enim in Empirici manu est remedium empiricum, in Dogmatici manu est dogmaticum. Hoc dico, quia cum Vulgares, virulentique Medici aliquem in arte versatum virum vident aliquando Chymicorum uti præsidiis, illicò Empiricum esse ajunt, quem tamen ex methodo omnia peragere sciunt. Verùm malevoli, ac viroli isti viri suæ ignorantiæ, ac malitiæ pœnas luent, cum Deo suarum cavillationum rationem reddent. Ipse autem vera Gal. Therapeusi edoctus nullam individuam remedii materiam sive Chymicam, sive dogmaticam absque appositа ejus indicatione, & solida experientia proponam. Grex Empiricorum meridiationem hanc meam fortassis ridebit, pseudoque rationales ficti picti, atque tota quasi hædera vendibiles flocculabunt (utar verbo Plautino) isthæc mea, quos ego de me stultè loquentes ad historiam, quam de L. Martio, Mediciśque Romanis Galenus recenset, lubens ablegabo: nec deviùsero, si à Galeniço tramite minimè deviavero: Sed ad rem, difficilium spirationum curationes absolvere mihi est consultum, quas particulatim prosequar, nonnullis gregatim de iisdem prælibatis. Illud ergò imprimis inter pulsum, & difficilem respirationem observandum discrimen est. Quod sicuti longè plures affectuum prænotiones ex respiratione, quàm ex pulsu habentur: ità longè plures remediorum materiæ respirationi, quàm pulsui; thoraci, quàm arteriæ coaptantur. Arteriæ enim ac pulsui vitalia solum, ut in syncope; thoraci verò non hæc tantùm, sed curativa, & præservativa etiam admoventur auxilia. Curationes porrò difficilium spirationum in duplici sunt differentia; aliæ enim per se, aliæ per accidens ad thoracem attinent. Curationes per se ipsæ sunt, quæ tùm proprios thoracis affectus, cujusmodi sunt dolor, & angustia, quæ vel ad totum thoracem, vel ad integrales, ac essentiales ejus partes spectant; tùm utrunque usum vitalem auctum, & imminutum respiciunt. Curationes verò per accidens sunt, quæ thoracis affectus accidentales respiciunt, cujusmodi sunt, dolor quidem cum naturalium partium, tùm cervicis; angustia verò, quæ aut eorundem viscerum naturalium, aut narium, & cerebri vitio thoraci quoquo modo est infensa. Accidentalis quoque est illa difficilis spirationis duratio, quæ ad delirium refertur: ut & quæ ad usum animalem spectat. Quemadmodum enim aut ex sympathicis, seu symptomaticis affectibus, aut ex usu animali tantùm aucto respiratio per accidens oblæditur: ita eorundem curatio est ipsi respirationi, ac thoraci per consequens accidentalis. Sibi ergò affectus, & curatio consentiunt; si enim affectus respirationi est essentialis, curatio quoque est per essentiam, si accidentalis, per consensum. Utraque tamen curatio præsentis est negotii, quod est de læsa respiratione. Ulterius est animadvertendum, indicationes in genere acceptas è difficilis spirationis causis, ut & alias omnes consimiles, esse quidem artificiosas, sed non utiles, cum genericæ indicationes specificis, ac individuis remediorum materiis careant; propterea non mihi admodum erit circa harum inventionem excubandum. Etenim quod aut sub propria, aut sub aliena morbi, & causæ ratione indicat est, quod per se, vel per accidens respirationem lædit, & hoc est aut usus, aut affectus, ut ex methodo. Usus sanè quatenùs auctus, vel imminutus ea postulat, quæ vel auctum imminuunt, vel imminutum adaugent; hæc tamen indicatio est absque utilitate. Ita affectus pro generica sui varietate quid agendum quidem, sed genericum indicat, ut puta dolor, delirium, angustia, prefrigeratio, imbecillitas. Dolor enim qua suæ indicationis diversitate aut paregoricum, aut emplasticum, aut narcoticum exigit, indicat quidem sub alieno artificio, sed non utile. Ità delirium cum quod mentem à visis, & curis retrahens indigitare dicitur, est sine usu. Idem perfrigeratio quod calefacit, & imbecillitas corroborans inutiliter indicat. Verùm si usus & affectus in suas dividantur species & differentias, indicantia evadunt utilissima. Usus enim vitalis, quatenùs distinguitur in recrementum, & incrementum, eatenùs utiliter indicat, vel alterans, vel eradicans; exolutus quoque usus ut ad naturalem calorem refertur. Ità animalis vel resolutus, vel interceptus est usus ex usu indicans. Usui verò parilis est affectus hoc modo. Etenim commodè thoracis dolor in simplicem, & compositum divisus indicat: & quò magis dividitur, eò magis utibilis ejus indicatio efficitur. Cum fructu quoque indicabit delirium ut phreniticum, ut phanaticum, ut melancholicum. Pariter refrigeratio aut pro spiritu frigido, aut pro apnœa accepta. Item imbecillitas, quæ differentias haurit ex diaphragmate, & spinali medulla. Causę igitur difficilium spirationum genericè indicantes indicationem quidem aliquo modo artificiosam, non utilem tamen continent. Hæc enim est, quæ conjunctam sibi affert remedii materiam. Sed & hoc in loco quærendum, utrum ipsamet *dyspnœa* per se indicet, & quatenùs ipsa: videntur enim symptoma non posse indicare. Tamen indicat difficilis respiratio sub aliena ratione causæ morbificę tùm morbum augentis, tùm & potissimùm vitales vires lædentis, maximè cum suffocatio imminet, nisi

difficili

Empirici quis.

Curationes difficilium spirationum per se & per accidens.

Dolor quod indicet.

Dispn. per se utrum indicet.

difficili ſpirationi remedio occurratur, etiam morbo neglecto. Ità enim in thoracis hydrope ob unicam *dyſpnœam* thoracem denudamus, & circumfuſum aerem flabellamus, ut inſpirabilis aeris paucitatem ipſa frigiditate ſuppleamus, & ſuffocationem arceamus: etiamſi frigiditas ipſi morbo & cauſæ ſit contraria. Similiter in catarrho ſuffocativo coſtatum radicibus cucurbitulas affigimus ex unica reſpirationis difficilis urgente indicatione deſumptas.

Sed de indicationibus in genere hæc ſatis, ad ſpecifica, quippe utilia, eſt tranſeundum. Hæc verò me commodiùs abſolvere poſſe arbitror, ſi vitalem indicationem, ejuſque remedii materiam omnibus curationibus communem præmiſero: nam & optimo jure primum calculum ſortitur partium virtus. Hæc enim cum duplex ſit, partium ſcilicet ſubſtantia, & ſpiritus innatus, & influens, idcircò duplex vitale præſidium poſtulat, alimentum, & medicamentum. Alimentum ſanè à partis ſubſtantia, medicamentum verò vitale à ſpiritu indicatur. Et de hoc nunc eſt ſermo. Quare videndum eſt, quomodo innatum calidum & influens partium ſpirabilium in *dyſpnœa* vitale præſidium & quale indicet, & quæ ejus ſit materia. In hoc etenim differt harum partium indicatio vitalis à quacunque alia aliarum. Indicat enim calidum innatum in quovis partium morbo ſuo motu, quæ roborant, & adſtringunt ut paſſim ex Gal. colligitur 11. meth. 13. & 16. necnon *lib.* 13. *cap.* 16. At in difficili ſpiratione nulla poteſt, nec debet eſſe vitalis indicatio per adſtringentia, & roborantia, cum hujuſmodi prohibeantur à difficili reſpiratione. Et ideò Galenus *terram Samiam*, utpote aeream, & omnis adſtrictionis expertem in difficili ſpiratione laudat, & extollit. Quoniam etiamſi pulmo ſit totius corporis pars laxior, longè minùs tamen adſtringentia expoſcit, atque omninò in difficili reſpiratione nulla. Non indicabit igitur ſpirabilium partium calor innatus ſuo motu, nec ejus vitale præſidium adſtringens erit. Potiùs verò quod calidi innati pulmonum proportionem & conſtitutionem reſpicit. Eſt namque calidum innatum pulmonum ſpiritus ſua peculiari conſtitutione maximè aereus, quippe cum ſpiritu ſpirabili, aere ſcilicet cognationem maximam habens. Qui ideò nullum magis ſibi ſymmetrum ipſo aereo habere poteſt, cujuſmodi eſt *halitus ſpirabilis* non expiratus, ſed ſimplici thoracis contractione ab homine ſano, probeque nutrito emiſſus. Hic ſiquidem in vitro idoneo frigidi ope in liquorem, inde in cryſtallum concretus verum vitale pulmonum præſidium eſt. Emitti, non expirari humanum hunc halitum debere duxi, & dixi, ne fuligo, ſed ipſemet aer numero & ſpecie intra pulmone primùm attractus, mox ab homine ſano, probeque nutrito emiſſus habeatur. Huic enim coagulato ſpiritui mira ineſt innatum pulmonum calidum recreandi proportio. Coagulatur autem hunc in modum. Paratur *pneumatolabium* vitreum rotundis euripis excavatum, & ex utraque parte roſtratum, cujus elegantem formam omnium oculis non occulere, ſed fideli delineatione objicere placuit. Hujus inferior tubus è vitri medio propendens in nivis acervo eſt ſepeliendus. Poſtmodum aer ex ore naturali reſpiratione per alterutrum roſtrum, ceu per vitream arteriam eſt intromittendus: dum enim per vitreos circulos intruſus halitus circulatur frigidi magiſterio in *aquam* deſtillatur. Hanc in urinali vitreo aperto concluſam ſub dio reponimus, quæ lentè evaporans in albicantes *cryſtallos* capillorum modo diſpertitas concreſcit. Has curioſè colligimus, & in conſervis, vel congruentibus liquoribus dyſpnoicis propinamus. Modum hunc humanum halitum deſtillandi, & cryſtallizandi revelavit mihi Sereniſſimus Ferdinandus Gonzaga Dux Mantuæ & Montisferrati ſcientiarum omnium, Chymicarum potiſſimùm, peritiſſimus: quem & ipſe communis beneficii cauſa revelare decrevit. Eundem ſcopum vitalem implet *aſa dulcis*, maximè ſi in ſpiritum elevetur quem *florem* appellant; ità enim innato pulmonum ſpiritui fit admodum ſymmetra. Elevatur verò in florem communi more per cartaceum cuculum. Sed nos magis phyſicè procedentes, *reſinam* ex aſa dulci, & ex reſina flores exaltamus hoc magiſterio.

Solvimus in vini ſpiritu aſam dulcem, hunc in frigidam immergimus, quæ lacteſcit, reſina inde albicans deſtillationis ope ab omni vini ſpiritu liberatur, hac eadem utimur in conſervis, & liquoribus propriis. Vel per cucullum cartaceum eandem in candidiſſimos flores armoniacos ſublimamus, quibus in difficili ſpiratione nullum majus confortans invenitur. Habemus & modum lapillandi aſam dulcem, & ſine ſublimationes colligendi, & eſt ut verus ita ſecretus.

Accipimus ex gr. aſæ dulcis amigdaloides ℔. 1. Aquæ violarum ℔ vi. Aquæ florum aranriorum ℔. ii.

Miſcemus, & ex vitreo urinali calore cinerum duas aquarum partes circiter diſtillamus. Permittimus vas refrigerari, & aqua per inclinationem decantata *lapillos* aſæ dulcis albiſſimos reliquo aſæ dulcis corpori hærentes habemus, & colligimus, qui precioſiſſimi ſunt odoris, & nulla unquam coloris gilvedine polluuntur, ſicut illi qui per ſublimationem parantur; minus tamen habent oleoſæ ſubſtantiæ. Quia in aquarum diſtillatione tranſit pauxillum *olei* pręcioſiſſimi à multis perperam quæſiti. Continetur & in aqua decantata *oleoſa pinguedo* odora admodùm, quæ diſtillatione ſeparatur. Quod ſi flores ex reſiduo aſæ dulcis corpore, lapillis ſeparatis, abſtrahere cupis; repete novam aquarum affuſionem, & diſtillationem, inclinatione enim remanentis liquoris flores in fundo vaſis lapillis tamen minus albos invenies. Hoc ergò & ipſum in arduа ſpiratione confortans eſt egregium, pulmones enim vivificat ad thoracem faciliùs pro aeris inſpiratione dilatandum.

Virtus partium conſervanda duplex præſidium poſtulat.

Terra Samia ad difficilem reſpirationem.

Halitus ſpirabilis medicamentum

Pneumatolabium inſtrumentum ad colligendū halitum humanum.

Flores aſæ dulcis.

Reſina aſæ dulcis.

Lapilli aſæ dulcis.

PNEVMATOLABIVM

PARS PRIMA LIBRI QUINTI.

DE CURATIONE DIFFICILIUM respirationum IN SPECIE.

CAPUT I.

Et primum de communi curatione magnæ & rarę, ex deliriis secundùm vehementiam absolutam indicantibus.

AGE igitur ad specificas *dyspnœarum* curationes quod specificis præsidiorum materiebus absolvuntur, accedamus; methodicis tamen earum indicationibus, ac prognosibus prælibatis. Et primùm quidem à deliriis exordiamur. Delirium ergò respectu suarum causarum ut difficilis spirationis magnæ, ac raræ est causa, necessariò indicat quatenùs est vehemens, idque cum ancipiti eventu, non certo tamen ac cito ad interitum. Indicat quidem ut vehemens, & hoc est, quod fit cum morbosa hypothesi, & animum percellit, ad differentiam delirii ebriorum. Caveat ergò sibi Medicus Junior, sueque existimationi prudens consulat, ne ad ebrium vocatus ceu morbosi delirii curationem instituat, ut aliquando accidere observavi, ne à Popello irrideatur. Sed neque ex acutissimo delirio quippè ferè subitò interficiente, sumenda est temera indicatio: extremis enim morbis extrema tunc haud conveniunt remedia, cum subita morbi extremi pernicies, ac mortis pernicitas extremam remediorum præfatur administrationem. Ità namque in furientis Critonis casu Hippocratem observamus symptomatum celeritate, & magnitudine perterrefactum ęgrum sine annotatione, eo magis absque curatione prognostico reliquisse. Cæterum delirium quod indicat ut vehemens, aut indicat secundum vehementiam absolutam, aut respectivam. Delirium indicans secundum vehementiam absolutam illud est quod est simplex, hoc enim simpliciter indicat, quod mentem tùm à visis, tùm à curis vellit. Tumultuarium enim, seu phreneticum à *visis*: quod est mœstentium, tam cum febre, quàm sine febre, à *curis* mentem distrahens indicat. Cumque eadem sit magnæ, raræque respirationis causa in deliris facultas, ut deberet, ad thoracem non influens, quæ distracta, ut in Capivacceum suo loco ex Galeno demonstravimus: propterea constat, unicam quoque esse ejus indicationem, quæ scilicet distractam mentem ad visa, & ad curas aliorsum avertit. Sed dubium est, quid sit hoc indicatum, nempe *mentem avertens*? Capivacceus vult, hoc mentem aliorsum flectens esse tùm quid agędum curatorium, tùm anodynum; & indicari ab affectione *ignea* in mania, à *tenebricosa* in melancholia, & ab *inflammatoria* in phrenitide. Posse quidem esse aliquando curatorium dicit, cum delirium oritur à causa externa, ut cum melancholicus à causa externa se sine capite imaginatur, qui pilei plumbei impositione curatur. Ut plurimum tamen quod mentem avertit, anodynum esse profitetur, quod quidem demulcet, sed non curat, cum delirium morbosum à causa interna dependeat. Ego autem ratione & experientia ductus existimo, etiam in delirio pendente à causa interna, mentem avertens esse posse indicatum curatorium, & hoc quidem duplex per se, & per accidens. Sed priùs scire est opus, quid sit mentem deliram avertere. Mens sanè ægrescens eatenùs aliò dicitur averti, quatenus à spectris, & curis, circa quas in deliris occupatur, distrahitur. Distrahitur autem duobus modis, per se, & per accidens. Per se quidem cum introducitur affectio contraria ipsi morbosæ, ut si affectio tenebricosa sit, & contraria introducatur, quæ est luminosa, aut saltem efficacior. Per accidens verò mens averti dicitur, cum materia morbifica revellentibus intercipientibus & id genus cęteris avertitur. Et hoc modo constat remedium esse sanatorium, quod per accidens mentem revellit. Sed de eo, quod per se mentem distrahit, est proposita difficultas. Dico autem etiam in delirio à causa interna, nedum externa facto dari posse mentem avertens sanatorium. Quàm sicut in delirio nato à causa externa per remedii materiam externam introducitur affectio contraria, aut saltem morbosam vincens, ut de pileo plumbeo factum est. Ità in delitio pendente à causa interna per remedii materiam internam potest immutari cerebri affectio, aut ignea, aut tenebricosa, ità ut æger curetur aliquando: & hujusmodi mentem avertens est sanatorium, & ex usu. Est porrò hoc remedium internum mentem per se avertens *pharmacũ phantasticum*, utpote talem phantasmatis speciem introducens, qualem pro sui curatione delirii species exigit. Ex. gr. Si delirium est maniacum, & æger se à Dæmonibus vexatum imaginetur, potest hoc pharmacum phantasticum *specificum* redditum oppositam afferre imaginationem, ità ut æger sibi videatur esse inter viridaria, Angelos, choreas, & amorum dulcedines; ità ad oppositum spectrum mens distrahitur, & delirium aliquãdo curatur, maximè si per errorem externum, seu per compatiendi rationem, & non per læsam facultatem, delira affectio sit in cerebro genita, qua de causa scripsit Hipp. in aphorismis extasin maniam curare. Quare quod extasin suscitat delitium curare poterit. Ipsum verò phantasticum pharmacum *per se propinatum* illud boni adfert, ut assumenti obedientiam præstet, quæ in deliris non modicum curationis habet momentum, quippe qui sæpiùs nec bibere, nec comedere, nec remedia assumere, & omninò Medico minimè obtemperare volunt. Quod si curationis scopum non attingat, delirii severitatem saltem demulcet, placatque. Et hoc sanè methaphoricè *anodynum* à Capivacceo dictum est, non methodicè à Methodico. Quod enim verè anodynum est, non ratione judicii, sed receptionis, seu organi respectu solum indicatur, & judicatur ab eodem Capivacceo de thoracis dolore. Quatequod judicium mitigat tumultuarium, vel maniacum, vel melancholicum, non est verum anodynum, sed catachristicos. Sed & hoc in loco quærere fas est, an anodynum *narcoticum* sit deliræ mentis anodynum? Dicędum autem, narcoticum esse verum anodynum, improprium tamen, ratione organi: ratione autem mentis, nec verum, nec proprium. Est quidem ratione organi verum, sed improprium. Verum quia anodynum verum est respectu organi, & non judicii: cujusmodi est narcoticum, quod indicatut ab organi caliditate, quæ in tristi sensatione rationem habet causæ morbificæ. Non est tamen proprium, cum frigida ejus narcosis innato calido organi, cerebri potissimum, sit contraria; quale nec emplasticum est, nec paregoricum. At mentis, quam consopit, nec verum est, nec proprium; sed falsum & improprium. Differt autem narcoticum à pharmaco phantastico, quia non convertuntur, quod enim est anodynum narcoticum, id non est pharmacum phantasticum. Nam etsi pharmacum phantasticum admittat narcoticum, viribus tamen, & virtute, quæ ex mixtione ab ipso anodyno valdè est dissitum. Ideò hoc quidem (ut laudanum opiatum, pilula de cinoglossa, & id genus) somnum conciliabit, & mentem consopiet. Illud verò præter soporem, ad intenta phantasmata phantasiam, pro affectionis morbosæ indicatione potissimum permutabit.

Sed & de delirio in universum id est sumendum, anodynum narcoticum indicari, non ut anodynum, sed ut remedium sanans. Non indicatur quidem ut anodynum, quoniam ibi nulla est anodyni indicatio, ubi nullus sensus doloris: ibi autem nullus sensus doloris, ubi mens ægrotat, ut in delirio quocunque. Quare anodynum narcoticum indicatur à delirio, ut remedium sanans; quia ut alterans. Alterat autem narcoticum utraq; qualitate frigida, & humida. Ideò in maniaco, & phrenetico delirio indicatur, ut refrigerans: in melancholico ut humectans, si enim somnum conciliat, ut humectet necesse est, cum vigilia à siccitate pendeat. Et qua parte sua frigiditate non convenit, calidis castigatur, respectu habito, tùm naturalis caloris cerebri constitutionis, tùm etiam morbiferæ frigidæ, cujus est ipsa melancholica affectio. Mentem ergò avertens est triplex secundum præfatam methodum, *intercipiens*, quod per accidens mentem avertit: *pharmacum phantasticum*, & *anodynum*

Delirium duplicitèr indicat.

Mentem deliram averte quid.

Anodynũ verum quod.

Mentem avertens triplex.

dynum narcoticum. Quæ tria præsidia omnibus deliriis diversimodè sunt communia. Cæterùm de eo quod per accidens mentem deflectit, non hic locus pertractare; nisi in genere dicamus, quodcunque intercipientis esse genus, nempe repellentia, derivantia simplicia & mista; repellentia, & id genus; quorum remediorum materiæ sunt individuæ, *cucurbitula, venæ sectio, ligaturæ, frictiones, oxyrhodina, vesicantia, hirudines, viva animalia* per medium exenterata pedibus, vel capiti applicita: quæ in specificis deliriorum curationibus exactè perpendemus. Præsentis verò instituti esse videtur, ut de proposito pharmaco phantastico sermo instituatur, tanquam de eo, quod per se mentem deviam avertit, & quod omni delirio est commune. Ità & de anodyno narcotico, quod mentem consopit: ut in specificis curationibus, & illud pro delirii specie specificetur, & hoc pro ejusdem diversitate varietur. Nam & prognostica in genere pertractare superfluum reor, quæ potiùs ad peculiaria capita attinere videntur. Pharmaci ergò phantastici, ut hinc exordiar, hæc genuina est descriptio.

Pharmacum phantasticum.

Accipe vini albi generosi partes xii. Aquæ vitæ partes quatuor. Salis communis partes duas. Seminis phantastici ex India advecti partes quatuor. Coccolæ Indicæ Orientalis partes duas. Croci partem unam. Cyperi, Ligni aloes quartam partem unius partis, utriusque scilicet basis proportione, non tamen eorum, quæ pro hauriendâ tinctura rationem sortiuntur.

Contundenda tunde crasso modo, inde in vase vitreo infunde, & loca sub fimo per horas 40. mox facta forti expressione liquorem expressum vel in balneo, vel in eodem fimo per dies 15. circula. Et cum digestionis signum observaveris ad omnem claritatem, inclinatione à fœcibus liquorem tinctum segrega, & serva. In hoc pharmaco Daturæ semen basis locum habet. Coccola Orientalis est coadjuvans. Crocus locum habet coadjuvantis, & corrigentis. Cyperus, & lignum aloes habent rationem corrigentis. Sal fermentat, & corrigit. Vinum & aqua locum obtinent corrigentis, & vehiculi, tùm ratione compositionis pharmaci, tùm ejusdem actuationis in ægro. Ex debita autem mistione pharmacum resultat, ut dictum est, non absolutè narcoticum, cujusmodi est laudanum, vel philonium, sed phantasticum.

Obmurmutabunt Chymicorum vituperones, hoc nimis calidum esse pro phrenitide, & mania. Cum tamen calidiores sint pilulæ de cynoglossa, & philonium Romanum, quibus in propositis deliriis etiam utuntur. Quòd si vinum, ac vini spiritum reformidant, poterunt eundem liquorem ad extracti formam evaporare, cui nulla inerit vini spiritus essentia, sicque remedium habebunt organi frigidi quovis narcotico longè minus calidum. Dosis liquoris est ad drachmam unam & mediam; vel ad summum ad duas. Extracti ad grana duo, ad summum ad tria. Hoc pharmacum phantasticum simplex datum, ut dixi, obsequentem assumentem reddit. Mixtum verò cum specificis adfert eam phantasmatis speciem, quæ pro delirii specie ex usu à mente distrahenda indicatur. Quomodo autem specificetur, suis patebit capitibus. Nam & hoc in loco consultum est reticere; quomodo id sanis etiam hominibus verum magicum naturale efficiatur; & circeum, & venereum, & maniacum, & melancholicum, ut & nonnulli se tanquam pisces in concham innatare existiment: alii volantes aves esse immaginentur; aliqui quadrupedes. Non enim de remedii abusu, sed de usu salubri tantùm est nobis sermo institutus, cum & remedio abuti impium esse semper existimaverim.

Nec volo nasutulum supercilio censorio me ire argutum, quòd maniam curare nequeat id, quod hominem sanum maniacum efficere valet. Dico enim quod semper dixi pharmacum phantasticum ex se indifferens esse, ut quis eo uti, & abuti possit; maniacum enim sanum hominem redder, si scelestus ad maniam id ipsum materia idonea limitet. At hominem maniacum curabit, si prudens Medicus oppositam affectionem per debitam illius specificationem procurabit, ut dictum est, suoque loco enucleatius. Hæc de pharmaco phantastico communi.

Accedo ad anodinum Narcoticum, cujus materiæ complures, & ut summis laudibus pilulas de cynoglossa philoniumque Romanum, necnon potissimùm Nicolai requiem extollo: ità præter modum laudo essentiam opii cum spiritu chalcanti volatili extractam, laudanum Crollii, & Quercetani. Extractum seminum stramonii, quæ ex Roma habentur. Saccharum narcoticum, Nitrum solani hortensis. Amylum papaveris albi, & lolii. Potissimùm spiritum lolii, qui præstantissimus est. Quæ omnia ut parantur aperiam, Deo dante, in mea Pharmacopæa Chymicorum restituta, seu de rationali medicamentorum Chymicorum præparatione, indicatione, & usu.

Anodyna narcotica.

Ne tamen studiosum Medicum omninò jejunum detineam, sequens laudanum ex fructibus daturæ annectere volui, viris quibusdam & mihi, ut expertum, ità secretum. Et paratum hoc modo,

Laudanum ex fructibus Daturæ.

Sumuntur Daturæ poma, cum adhuc sunt lactaria ad perfectam maturitatem nondum redacta. Pomorum succus extrahitur, & distillationis magisterio per balneum aquositas evocatur. E densato succo vini spiritu tinctura abstrahitur. Ex fœcibus sal petreum elicitur, quod cum tinctura permiscetur. Hujus Tincturæ accipitur uncia. Cui drachmæ duæ tincturæ croci, & scrupuli duo olei è corticibus citri per balneum destillati admiscentur, ut fiat pasta secundùm legem. Dos. est a duob. ad quat. grana.

Sulphur vitrioli.

Nonnulli pro narcotico extollunt vitrioli sulphur, cui tamen nulla inest narcosis, quovis modo eliciatur sive per crystallizationem, sive per præcipitationem, sive per sublimationem ad laminas ferreas, vel argenteas, & ideò in frænando delirio nullius reverà est usus. Et pilulæ quæ ex ipso parantur, vel nullam continent consopiendi facultatem, vel eam quam habent à croco potiùs, quàm à chalcanti sulphure dicto sortiuntur. At de curatione deliriorum in genere sint hæc dicta, quippe peculiaribus eorum curationibus recto usu applicanda.

CAPUT II.

De curatione propria magna, & rara respirationis ex delirio phrenetico.

IN delirio phrenetico *curativa* indicatio utilis sumitur ab intemperie calida tùm cerebri, tum menyngum, quæ *refrigerantia* magis & minùs talia exposcit. Si enim intemperies sit *erysipelacea*, magis, si phlegmonaccea, minùs. Menyngum, piæ potissimum tumor (hæc namque ut plurimum inflammatur, ut in libello de loc. affectis in phrenitide aliàs docui) non indicat curatorium utibile, sed præservatorium. Eatenùs enim tumor curatur, quatenùs ejus materia, vel impacta discutitur, vel collecta suppuratur; quare in phrenitide tumor aut *discutiens*, aut *suppurans* indicat. Hinc colligo, diminutos eos fuisse, & socordes, veluti Capivacceum, qui suppurandi tumoris indicationem prætermiserunt, quam tamen Saxo diligenter examinavit. Etenim aliquando occurrit membranarum tumorem suppurari, qui si liberam habeat anacatharsin, æger periculo defungitur, alioqui pia matre purulenta effecta, etiam cerebro sine corruptionis labe existente, periclitatur. Porrò indicatio *præservativa* alia est juxta speciem & vitium humoris *vacuandi*, *averruncandi*, *repellendi*, *intercipiendi*, *derivandi*, ut ex medendi methodo satis constat. Est & aliqua indicatio *alterandi* præservativa, cum *totum*, vel *jecur* respicit: Quia etsi intemperati visceris sit curativa: cerebri tamen respectu est præservativa. Ita ex essentiali phrenetici delirii curatione per accidens *dyspnœa* curatur magna, & rara. Enimverò phrenitis, quæ curationem ex voto pollicetur, hæc præbet signa, nempe respirationem non admodum oblivionosam. Vegetam videndi aciem. Promptitudinem ad oblata. Simplicem imaginationis, vel rationis læsionem. Et rigorem criticum cum critico sudore. Ex adverso salutis spem tollunt hæc. Respiratio per longa intervalla. Vigilia intensa. Convulsio 12. meth. ult. Et de rigore & convulsione ultimo. Æger paucibus, qui nec cibum capessit. Excreta nigra, & æruginea alvo, & vomitu rejecta

Indicatio præservativa varia.

Phrenitidis curabilis signa.

rejecta viridis æris, non porrorum colorem referentia; hæc enim vera est bilis eruginea, seu potiùs ærugo 5. aph. 2. Urina perspicua & suppressa. Tremor cum sudore frigido. Suputator fanaticus. Ilii revulsio non subito 5. de loc. aff. 4. Translatio peripneumoniæ, vel pleuritidis in phrenitidem: & hujus in hecticam, vel lethargum, vel sphacelum. Suppuratio denique citra puris excretionem.

In phrenitidis principio fluente materia, vacuantia, & revellentia conveniunt. Et primùm quæ per sanguinis missionem, maximeque per *sectam venam*, ni vires prohibeant. Quare in phrenitide sanguinea, peccante sanguine motu, & copia vena est secanda vacuationis, & revulsionis causa. In biliosa verò, & atrabiliaria venæ sectio convenit primò revulsiva, secundariò vacuativa, utpote peccante sanguine, vel ut causa sine qua non in toto, vel ut causa coadiuvante sub plenitudinis potentialis forma cum bile misto, Non est tamen necesse misceti cum bile sanguinem ad internum erysipelas efficiendum, ut Capivacceus supposuit, quem sibi contrariari observo, Etenim *lib. 3. cap. 4.* statuit, internum erysipelas esse posse tantummodò sincerum: quod postea de phrenitidis curatione negavit. Et cum Galenus 2. ad Glauc. 2. in erysipelate venam secari debere prohibuit, de externo quidem loquitur erysipelate, de eo tamen non quod ex sanguine, sed ex sanguinis ichore producitur ad aliud discrimen; quod non ex bile tantùm, sed etiam ex sanguine generatur, in quo non est sectio venæ prohibita. Sed etiam in erysipelate interno sincero dico sectam venam convenire revulsionis causa: & aliquando vacuationis, quando bilis est alimentaris motu, & copia peccans, à qua legitimum erysipelas & externum, & internum oriri in eundem Capivacceum demonstravi de locis in cute affectis ex Guidonis, Aquæpendentis, & Peccetii authoritate. Quòd si vires venæ sectionem prohibeant, substituendæ sunt *cucurbitulæ*. Cæterum de recto usu phlebotomiæ dubitatur. Conveniunt quo ad tempus ferè omnes cum Avicenna, *statim* ante alia medicamenta debere administrari, tùm propter indicantis vehementiam, tùm ob lapsarum virium suspicionem. Ideò Aetius post quartam prohibet venam tundi. Eam tamen Aretius usque ad sextam protrahit, non ultra, Saxo etiam post. Primò quia post septimam aliquando ex pleuritide incipit phrenitis. Secundò quoniam Cælius Aurelianus octavâ die, ut Hippocrates in Anaxione, venam aperit. Ego primis diebus secari credo, ac jubeo, etiam cum in octava tunditur: & ratio est, quia ex metaptosi pleuritidis in phrenitidem post septimam octava totius morbi est prima facti absessus. Ulterius de loco suspicatur, qua ex vena? Semper in principio morbi secanda est cubiti vena, ni vires prohibeant. Propterea improbanda absolutè est eorum opinio, qui hoc tempore frontis venam scindunt. Cephalica magis laudatur quàm axillaris, quoniam cum humerum, à quo humoraria est dicta, conscendat, majorem cum capite rectitudinem habet. Et si delirium ortum sit ex anadrome sanguinis menstrui, vel hæmorrhoidalis suppressi inferiores venæ erunt reserandæ & sedales, externæ quidem plethora in toto existente, internæ autem in præcordiis subsistente. Cucurbitulæ dorso, cruribus, & brachiis sunt affigendæ. Hæc de recto usu *ibi*, *& tunc*, cujus indicans est *ubi*, *& quam do*, non indicatum: & est reapse unicum, cum præsentia, & subsistentia re non differant. *Quantum* enim, & *quomodo* non sunt indicata secundaria, sed sunt quid agendum quantum, & quomodo, quæ à majori vel minori indicantis primari vehementia indicantur, ut ad saturitatem de recto præsidiorum usu in palimpsesto ad Capivacceum. A secta vena datur *pharmacum*, quod in mitiori phrenitide futurum est simplex *leniens*. In vehementiori *purgans* mistum sumpta indicatione à magnitudine, quę plus potest ad indicandum, quàm cruditas ad prohibendum. In phrenitide ergò biliosa, & sanguinea miti leniens erit *cassia, manna, serum lactis, syrupus rosatus aureus, & manna seri*. Hæc duo postremo aperio quæ occulta.

Syrupus aureus fit hoc modo. ℞. Julep. ros. ℔. iv. Rosarum Moschettarum ℔. i. Infundantur in B. M. per horas 24. mox fiat colatura cum forti expressione. Dosis est ab unc. iv. usque ad sex. Biliosam saburram ad miraculum subducit.

In phrenitide autem atrabilaria fit cordialis syrupus aureus hoc modo.

Accipe succi rosarum, Julep. rosati an. ℔. ii. s. Moschettarum uncias octo, Santali citrini, Corticis citri an. drachmas tres, Chermes unciam semis. Infundantur rosæ albæ in julepo, & succo rosarum per horas duodecim. Deinde parum bulliant addendo omnia cum leni ebullitione, & per manicam Hippocratis fiat colatura. Eadem est dosis.

Manna seri hæc. Distilla leni balnei calore serum lactis, donec in fundo vasis butyracea fæx subsideat, cui hærebit salina quædam substantia subalbida. Hanc curiosè segrega, est enim sal seri essentiale; seu nitrum, cujus causa nitrosum dicitur serum, huicque tota abstergendi vis ineft. Solve in aqua propria, & coagula. Opus repete, donec seri cremorem habeas sapore omninò mannam referentem. Operatur ad unciam magis, quam manna vulgaris ad uncias tres. Phrenetico propinari potest cum sero depurato. Miscetur etiam cum syrupo rosato, & cum cassia.

Porrò in vehementiori phrenitide biliosa, & sanguinea purgans dandum erit cum lenientibus frigidis conjunctum, ut *diacrydium* ad grana quinque cum uncia cassiæ. Ego *sal ammonii resina* per aquam frigidam parata utor ad scrupulum unum cum drachmis duabus cremoris seri ex ptisana. In phrenitide atribilaria datur *epithymus*, *polypodium*, *& senna* ex infusione seri simplici acetoso depurati. Et cum maxima est vehementia ad helleborum usque ascendere expedit Cujus extractum liquiritiæ succo correctum ego ad drachmam exhibeo corallorum, perlarum, & cranii humani magisteriis fabrefactum.

Datur & syrupus aureus cum solventi aqua permistus. Aqua hæc. ℞. Infusionis rosarum solutivę libras tres.

Foliorum sennæ el. uncias tres. Polypodii unciam unam. Passularum uncias duas. Infundantur per horas xxiv. postea ex balneo aqua eliciatur.

Dos. unciæ duæ cum quatuor syrupi aurei. Citò agendum est cum pharmaco, quia phrenitici transactis primis diebus medicamêta respuunt. Lenita, vel soluta alvo *refrigerantibus* utendum est, quę cum prę-parant, tum fervorem ac motum humoris compescũt. Sunt hæc *stillatitium serum* cum syrupis de *lactuca*, *nymphæa*, *& papavere*: est & violarum *tinctura* sine igne parata. Interim *repellentia* sunt admovenda, quippe frigida, & adstringẽtia. Non omnia tamẽ sunt *oxyrhodina*. Immò errant maximè qui omnem capitis perfusionem ex oleo, & aceto oxyrhodinum dicunt. Est enim oxyrhodinum rosaceum solũ, ut colligitur ex Gal. 1 de Glauc. 15. Quare aliud est *oxyrhodinum*, & aliud *omotribes*, hoc est *omphacinũ*, quia est adstringens magis & frigidum. In phrenitide ergò sanguinea convenit oxyrhodinum, in biliosa, & atrabilari omotribes, seu omphacinum. Hoc tamen discrimine, quia in biliosa à bile pallida cõvenit omphacinum, sed mistum cum oxyrhodino, cum sit minùs calida. A flava verò bile solum convenit omotribes, quia est calidior. A bile æruginea omphacinum cum frigidioribus est miscendum, ut cum succo nympheę, & lactucæ. Ab atra bile datur cum succo capitum papaveris, aut jusquiami, aut mandragoræ. Et cum oleo in oxyrhodino ob phrenitidem sanguineam, & biliosam à bile pallida miscendum est acetum. In reliquis aceti loco succus citri est immiscendus. Ego citri aceto loco aceti utor è solo citri succo chymica fermentatione exhausto. Galenus loco proximè adducto, præter omotribes, & oxyrhodinum, proponit quoque *tenera olivæ germina*, *hederæ corymbos*, *mentam viridem*, *& sisymbrium*. Et mysterium est, hederæ enim corymbi oxyrhodino respondent, cum quo misceri possunt. Germina olivæ omphacino congruunt. Sunt enim hæc magis, quàm illi frigida, ex eodem Galeno. At menta viridis, & sisymbrium non proponuntur à Galeno in serie repellentium tanquam repellentia, sed digerentia, ut nobis indicaret post phrenitidis principium repellentibus digerentia fore miscenda, qualia sunt ambo proposita.

Observo in fervidiori phrenitide licere uti cucurbitarum carne tusa, niveque refrigerata capiti ab raso

Venæ sectio in erysipelate interno sincero.

Phlebotomiæ usus.

Quæ vena in phrenitide tundenda.

Syrupus aureus solutivus.

Syrupus aureus cordialis.

Manna seri.

Aqua solutiva ad syrupum aureum.

Refrigerata in phrenitide.

Caro cucurbitæ in phrenitide

raſo appoſita, qua præter omnium ſpem deploratus phreniticus fuit liberatus.

Cum oxyrhodino quoque & omphacino juvat admodum miſcere aquam ſtillatitiam è ſpermate ranarum, quę inflammationis cujuſcunque fervorem tutò compeſcit.

Puina ex pertinentiũ Cardani in phrenitide

Egregium eſt Cardani expertum, quod paratur ex illa lactarii ſpecie, quæ à noſtratibus *Puina* vocatur, cui admiſcetur vel omotribes, vel oxyrhodinum pro indicationis ratione. Hoc eodem temporem dandum eſt *ſoporiferum*, non adhuc tamen pharmacum phantaſticum. Soporiferum eſt *internum*, & *externum*. *Internum* erit laudanum daturæ dandum, amylum papaveris, laudanum opiatum. *Externum* eſt frontale ex unguento populeo, & alabaſtrino cum granis aliquot opii commiſtum. Singulare ſoporiferum externum pauciſſimis notum eſt hoc. In ſpongiis, quæ cynosbato, ſeu roſæ caninæ adnaſcuntur, cum jam maturuerint, vermes inveniuntur, quorum magno numero inter duos lapides compreſſo exibit liquor quidam, quem in vitrum colliges, & aſſervabis quamdiu volueris, nec enim corrumpitur. Et inunge tempora, & ſomnum induces. Hæc in cujuſcunque phrenitidis principio.

Soporiferum ex eruum.

Liquor ex vermibus ſynosbati

Sequitur curatio phrenitidis in augmento. Quæ fluxam potiùs, quàm fluentem materiam reſpicit, non adhuc tamen impactam, à qua quæ caput vacuant, & derivant, indicantur; nec tamen quæ à capite revellunt præſidia excluduntur. Revellunt *viva animalia* eviſcerata, puta columbacea, pedum volis applicata: ſno enim calore trahunt, revelluntque. In contumaci phrenitide hoc tempore *veſicantia* ſunt admittenda, ob rationes à Saxonia allatas. Etenim, ut in biliosa, atrabilariaque phrenitide ſanguis, ut cauſa coadiuvans peccat, ità bilis, vel ichor in ſanguinea; idcò veſicantibus non tantùm humor ſanguineus fluens retrahitur, ſed ejus vehiculum maximè detrahitur. Fœmoribus verò revulſionis, & brachiis interceptionis, derivationiſque miſtæ cauſa ſunt affigenda. Aſt derivantia ſunt caput vacuantia: & ſunt *frontis venæ ſectio*, *hirudines* ponè aures, & *venarum narium*, quæ fit cum ſetis porcinis apertio, natura potiſſimum ad nares converſa. Practicantium quidam, ut Saxo, ſyncipiti *cucurbitulam* à Galeno prædicatam affigunt. Quorum ſententia non eſt approbanda; cum ea adhibeatur ad materiam infarctam, quæ tantùm in ſtatu, ideò nec niſi in ſtatu cucurbitula eſt conveniens. Quemadmodum nec niſi eodem in tempore in pleuritide parti dolenti affigitur, ne fortè, fluente adhuc in augmento humoris parte, major ad locum affectum per cucurbitulam ſequatur attractio. Hoc quoque tempore cum *digerentibus* miſta *repellentia* conveniunt; hæc ſanè ob materiam adhuc fluentem, illa autem ob fluxam non impactam. Repellentibus ergò juxta humoris tùm ideam, tùm motum adhibendis miſcenda ſunt *chamomelum*, *pulegium*, *menta viridis*, *ſiſymbrium*. Non tamen viva animalia ſunt ſyncipiti admovenda, quæ neque in ſtatu.

Cucurbitula ſyncipiti affigere in phrenitide augmento non probatur.

Clyſter non omittendus nenupharinus, vel violaceus.

Neque ob phreniticas excubias pilula de *cynogloſſa*, vel *laudanum opiatum* eſt deſerendum. Etiamſi mihi magis probetur *opii eſſentia* volatili chalcanti ſpiritu parata. Chalcanti enim ſpiritus volatilis multa operatur. Opii narcoſin corrigit, acida ſua qualitate moderata humoris motum cohibet, refrigeratq; ſuaque volatilitate vim remedii ad cerebrum aurigatur. Qui quomodo hauriendus in Pharmacopæa rationali aperiam. Pharmacum phantaſticum affectionis phreniticæ vigorem ſupponit, qui in ſtatu.

Status illud eſt tempus, in quo ſummum eſt delirium, ægerque cæptis immanibus effertur fanaticus. Quare in hoc tempore confugiendum eſt ad *phantaſticum pharmacum*, cujus beneficio phantaſia ità afficiatur, ut æger Medico obediens efficiatur, & oppoſita affectio morboſę pro virili introducatur. Quare, aut dandum eſt ſimplex, aut ſpecificandum congrua remedii materia tumultuoſum delirium è diametro oppugnante. *Specificabitur* ergò cum refrigerantibus, cum affectio ſit inflammatoria, ſicut maniaca eſt ignea, & melancholica eſt opaca. Hujuſmodi etiunt ſucci nymphęæ, lactucæ, ſerum, nitrum prunellæ, & id genus, ſub liquoris enim forma cum his miſceri ac propinari poterit, ut faciliùs aſſumatur. In hoc tempore *digerentia* laudantur, non ſimplicia tamen, & vehementia, qualia paſſim à Practicis uſurpantur, ſed cum repellentibus conjuncta, à vigente enim inflammatione impermiſta prohibẽtur. Hæc enim repellentium, ac digerentium in phrenitide recta adminiſtratio eſſe debet. Ut in principio *ſola repellentia*. In augmento *repellentia ſimul & digerentia*. In ſtatu *digerentia & repellentia*. In declinatione ſola *digerentia* adminiſtrentur. Quare in ſtatu digerentia cum repellentibus ſunt admiſcenda, ità tamen ut digerentia repellentia ſuperent, ſicut in augmento hæc illa ſuperant. Cum oleo ergò *omphacino* vel potiùs cum *oxyrhodino anethinum* miſcebitur; vel ſiſymbrii, mentæ, & pulegii decoctum, aceto addito. Uſurpanda porrò cucurbitula erit ſcarificata à Gal. 13. meth. *cap.* 21. poſita ſyncipiti, non bregmati, appoſita; eſt enim ſynciput (Clariſſimi Septalii pace dixerim) non bregma, menyngum locus, ac venæ è duræ matris ſinu per futuram coronalem, & ſagittalem ad pericranion aſſurgunt. Si in morbi oblivioſi vigore urina ſupprimitur, diuretico frigido provocatur, ut cryſtallo ſalis dulcis, aut ſimili, & topico ex anagalide, & parietaria. Si convulſio à ſiccitate timeatur, ſpina oleo violaceo irigetur, & dulci aqua tepida caput perfundatur, cauteque Medicus cum digerentibus agat, quorum intempeſtiva adminiſtratione non rarò ſpaſmus hujuſmodi procuratur.

Synciput quid.

Vergente phrenitide cum eventu ſalubri ad declinationem, abſolutis digerentibus tunc temporis agendum eſt, capiti appoſitis *pullis Collumbaceis*, & *Faſianis*, nõ tamen juſquiami pulvere infrapoſitis, quod tamen reliquis temporibus eſt conveniens. Ubiq; materia eſt nimium impacta, ex *ſynapi*, *caſtoreo*, & *euphorbio* medicamentum eſt utile. Ut & *oleum ſuccini* ſyncipiti illitum, & *coronatum balſamum*. *Maſticatorio*, & *errhino* digeſtio eſt juvanda. Quod ſi rigor inordinatus in hoc tempore ingruat, vergente quippe ad ſuppurationem inflammatione, pepaſmus erit juvandus cum *emplaſtro lactis* addito altheæ, & reliquorum emollientium cremore, donec anacatharſeos ſignum per partem conferentem eluceſcat, quæ errhino, vel apoplegmatiſmo erit acceleranda. Alioqui ſtagnante in membranis pure æger occumbit: ut & cum in hecticam, vel lethargum phrenitis permutatur, cum effętis viribus. Victus ratio juxta quatuor tempora reſpondeat. Hæc de phrenitidis curatione quatenùs ad ejus curationem magna, ac rara *dyſpnœa* per accidens curatur.

Inteatio in ſtatu phrenitidis.

CAPUT III.

De propria curatione magnæ, & rarę ſpirationis ex delirio maniaco.

MAgnam, ac raram *dyſpnœam* delirantium propriam non tantùm ex delirio phrenitico, ſed etiam ex eo, quod mœrentium eſt proprium, in methodo fieri docuimus. Et hoc ſanè cum & ſine febre Dealcis Uxoris exemplo demonſtravimus. Cui Galeni locum 3. de loc. aff. 7. pro confirmatione addere placet, in quo hæc: *Alter atræ bilis ſuccus, qui præaſſata bile naſcitur ferina deliramenta inducit, modo ſine febre, modo cum febre.* Idem verò ſunt *ferinum*, & *atrabilarium* delirium. Et quod ferinum cum febre eſt duplex, cum & ſine mœrore. Quod ſine mœrore eſt ferinum phreniticum atrabilare, quod quidem neceſſariò eſt cum furore, non neceſſariò tamen cum mœrore; eſtque cum febre ſymptomatica. Sed quod cum mœrore eſt ferinum, non eſt neceſſariò cum furore, nec eſt phreniticum, in quo febris eſt eſſentialis. Cujuſmodi Dealcis Uxor eſt conflictata, quam ex mœrore acutam febrem adortam eſſe Hippocrates recenſuit. Simili obſervavi ego Bononiæ Juvenem laboraſſe ex mœrore acuta febre oppreſſum, cum furtivo furore, qui inconſulto cultro, quo ejus Uxor anguriam ſecuerat, cor clanculum ſibi confodit, & objit. Ferinum ergò delirium eſt quidem atrabilare, hoc tamen non neceſſariò eſt cum mœrore conjunctum, ſi cum febre. Ad aliud diſcrimen

Delirium ferinum duplex.

quod

quod sine febre debacchatur. Cæterùm non convertuntur quod mœtentium est proprium, & ferinum cum mœrore. Hoc enim, ut dictum est, necessariò est atrabilare; sed præter hoc datur & melancholicum, quod non ferinum est, ut Galenus docet loc. cit. Ut enim atrabilare, & melancholicum mœrore conveniunt, ità timore discrepant. Et ferinum cum mœrore, timoris loco, furorem; melancholicum verò pro furore timorem habet. Enimverò sicut ferinum phreneticum ad phrenitidis curationem attinet; ità ferinum cum febre ex mœrore ad febris curationem curatur, utpote symptomaticum. Hoc igitur loco solum essentiale delirium cum mœrore, quod sine febre, curatu offertur; prout ex eo magnam, ac raram spirationem cieri dictum est. Cujus curatio ut methodicè instituatur, ipsius delirii *indicãtia* sunt examinanda, quæ quamquam in dubium à nullo revocentur, attamen difficultatibus non carent. Conveniunt omnes, quod sicut mania nil aliud est, quàm delirium ex ignea pendens affectione, ità ipsius utiles indicationes sint, *curatoria* quidem, ut fervida cerebri intemperies refrigeretur: *præservativa* verò, ut mordax succus juxta sui speciem ac vitium corrigatur. Porrò ab ignea affectione solum anodynum indicari voluit Capivacceus. Verum cum Medicus sit Artifex, & scientificus sensatus, quippe qui sensu, & inductione utitur; propterea eorum exemplo, quæ in humano corpore ab extrinsecis pendere videt, maximam eorum, quæ intrinsecus operantur, cognitionem sibi comparare debere videntur. Est autem compertum viridoctis, & expertis, quæ extrinsecùs ad lusum propinantur omnigenam maniam cum risu, temeritate, & studio citra damni periculum afferentia citra ullum calorem, ac igneam cerebri impressionem delirium efficere. Sunt enim hæc omnia *mania* somnifica, & frigida, quę plus paulò data dementare ait Porta in sua Magia naturali. Unde Dioscorides *Morion*, quod mandragoræ floris purpurei est genus, infatuare dixit. Quod de solatro furioso à Dioscoride occulato apertè patet. Cujus radicem ex vino insolatam amico semel propinari vidi, qui post ejus haustum ità extra rationis limam emotus est, ut delirans se per fenestram eiicere vi magna tentaverit, quem illicò vomitus in rectam semitam deduxit citri succo, frigidæque potu excitatus.

Indicationes delirii.

Solatri furiosi vires.

Vidi similiter nucis metellæ semen ad certum pondus datum lætam efficere stultitiam cum risu, & jucunda animi alienatione, ac liberalitate, ut qui sumpserit omnia liberè concederet: quod delirium ei, quod cum risu fieri dicitur, respondebat.

Nucis metellæ semen.

Pariter observavi datam ferri æruginem, quam alii martis crocum per simplicem aquam appellitant, ad certam dosin in vino infusam cum eodem nucis metellæ semine hominem delirum ità efficere, ut omnia quæ possideret libera manu concederet, occulta promulgaret, delicta fateretur, ac omnibus impositionibus obtemperaret.

Hac eadem læta ac ridibunda stultitia affici homines observavi post sumptum semen, aut corticem hyosciami Peruani sub certa quantitate, qui in delitiosissimam ecstasin se raptos esse sibi imaginabantur, ut & inter amœna viridaria: Angelos, amorumque dulcedines versari animo volutarent.

Seminis, aut corticis hyosciami Peruani vires.

Et Venetiis Persa doctissimus retulit. Indicos Satrapas eo uti cum croci tinctura, & saccharo, cum salebrosas animi curas demulcere volunt.

Ex adverso vidi nigri hyosciami semen certa dosi datum jurgiosam efficere stultitiam, ut qui id accepe-rint injuriis, & contumeliis astantes increparent, ac tali exandescentia furerent, quæ proportione ei, quę cum temeritate, respondet ob bilis fervorem.

Hyoscyami nigri semen.

Eandem quoque delirii speciem nigrum magnetem cum urticæ seminibus, pinguedine Serpentis, & ephemero, seu malo hermodactylo certa mistione exhibitum efficere adnotavi, ut vir veluti biliosa ebrietate lymphatus & contumeliosus fureret, ac effutiret.

Magnes niger delirium causans.

Postremò delirium cum mœrore ferinum atrabilario dicto proportione respondens à semine solatri majoris factum vidi, quo perculsus homo cum mœrore delirabat, seque à Dæmonibus vexari, & à Serpentibus, ac Satellitibus urgeri opinabatur. Et tamen ut dixi, hæc ferina sua potiùs frigiditate, quàm calditate, igneaque affectione, lymphare contingit. Cujus signum id clarum habetur quoniam solventes horum furorum crises sæpenumerò per somnum promoventur. Quamobrem à simili statuendum esse videtur, maniaca deliria ex interna causa à nulla ignea pendere affectione, sed potiùs ab alia. Quod si verum, alias esse debere curatrices indicationes, quàm passim propositas, ut asseramus, necessum erit. Qui Hermeticorum placita tuentur, facilè se ab hac difficultate extricarent, cum narcotica calida, & sulphurea esse velint, ideò ignea sua qualitate narcotica cerebrum in furorem maniacum excitare existimarent. Et hoc modo de narcoticorum natura à Dogmaticis discrepantes, cum iisdem circa maniæ quidditatem convenirent. Ipse tamen, qui ne latum quidem unguem à Gal. doctrina recedo, secus solvendam fore difficultatem censeo. Etenim etiamsi eadem videatur esse ab utrisque causis furorum forma, eorum tamen causas diversas judicio, internas, & externas. Et profectò, qui ob manica pharmaca lusoria propinata furiunt, citra igneam impressionem in fervorem concitantur, non tamen qui ob causam internam morbificam, hæc enim duntaxat affectione ignea maniam efficere valet. Quod ut demonstrem, ad memoriam revoco, quæ de Metone Galenus scripsit 2. *de dyspn. cap.* 10. ut & de 7. & 9. ægro post pestem, quæque nos de iisdem diximus in 3. parte *lib.* 4. Diximus enim, aliud esse delirium, quod fit cum morbosa hypotesi, & aliud sine, & hoc quidem non morbosum esse, fierique ad modum ebrii; ideò non esse veram desipientiam, in qua tantùm magna, ac rara fit respiratio, videamus ergò quomodo ex *polypoesia* ebrii delirent, quoniam & causa constabit, ob quam ii, qui citra morbosam hypotesin delirant, tàm ab interna, quàm ab externa causa. Delirant sanè ebrii ob unicam capitis repletionem; ità enim Galenus de Metone loc. cit. *Verùm sic delirabat, velut ebrii ex capitis repletione contigit. Ob hoc autem vocem Hippocrates sumpsit (delirabat,) ut ostenderet similitudinem ad ebrietatem ipsi factam ex capitis repletione.* Quicumque ergò delirant ob solam capitis repletionem, citra morbosam hypothesin delirant. Ità furiavit Meton ob criticam per nares hæmorragiam, extemporaneo nempe delirio ad modum ebrii, quod ideò delirium non fuit morbosum, quippe sanguine capite gravato. Similiter qui septimus, & nonus post pestem recensitus; ideò nec Hippocrates ipsorum meminit respirationis, cujus structura non nisi in vera desipientia depravatur. Eodem igitur prorsus modo ex maniacis solatris, & id genus aliis maniacum delirium creari puto, scilicet ad modum ebrii ob unicam capitis repletionem. Sunt enim narcotica hæc vaporosa, & graveolentia admodum, ideò caput halitu vaporoso opplētia delirium in ebrii morem, quod maniacum mentitur, efficiunt: & juxta temperamentorum, ac morum diversitatem, necnon vaporum replentium diversam ideam ac speciem, diversa quoque spectra sensui communi objiciunt, ut diversa quoque deliriorum genera appareant. Hinc ipsorum potiùs *insomnia maniaca*, quàm deliria maniaca nuncupanda fore credo. Somniculosos enim, ut ebrios, delirare eos puto, quibus narcatica hæc mania offeruntur; eorum more, qui dormientes noctivagantur, rixantur, ac furunt. Ex unica autem capitis repletione hos delirare patet, quia ex minori dictarum plantarum dosi somnus solùm; ex paulo majori, non solus somnus, sed & per somnum furiosum adducitur delirium, utpote ex majori repletione narcotica, & visorum varietate. Quo copiosiori vapore replente capitis, corporisq; inconcinno motu imminuto, solo superstite somno, mentita digeritur mania. Hinc experrecti pseudomaniaci eorum quę acta sunt, minimè recordantur. Ut nunc mihi in bajuli curatione accidit, cui schedacedon fractura crus cum magno vulnere est confractum. Cum enim ob violentã cruris fracti convulsionem de gangręna mihi magna esset suspicio, reliquis irritis, aliquid de nostro laudano sine opio dedi, à cujus assumptione miti delirio dormiens deliravit, qui tamen oculos apertos habuit, ut etiam responderet, ac loqueretur; post diuturnum, blandissimumque somnum experrectus, convulsione non ampliùs sæviente, ignorare se dixit,

Delirium à pharmaco usorio, & causa morbifica interna quomodo differat.

Insomnia maniaca.

Semen solatri majoris.

dixit, me Hippocratica fascia, *ascia* dicta, ipsius tibiam circumligasse, ità oblivioſus, ut somniculoſus. At qui sunt veri maniaci, non soporoſi, sed vigiles admodùm delirant, quibus nec per valida somnifera somnus conciliari potest; ideoque non ex sola capitis repletione morboſa oritur mania. Et cum morboſa ciętur ad ebrii modum, de qua Galenus 6. aph. 53. non ex capitis repletione, sed ex nuda cerebri intemperie calida dependet. Ut propterea aliqua morboſa mania fiat quidem in morem ebriæ; ipsa tamen ebria non omninò sit morboſa, sive ex soporoſo, sive ex sapido oriatur potu. Et quæ fit ab intemperie, cum materia non pendet à materia, quatenùs replet, sed quatenùs fervet, igneamque affectionis impressionem in cerebrum imprimit. Dices maniam ex narcotico aceto, & acidis quæ sunt frigida, solvi.

Quare mania ab acidis solvatur.

Respond. solvi ab aceti acritudine, ac tenuitate, non ab aciditate, ejus enim causa fit, ut replens vapor frigidus, & crassus attenuetur & resolvatur; ità enim acetum somnum, & somnolentos expergefacit. Diversæ igitur sunt causæ morbificę manię, & non morboſæ. Et quæ sunt morboſæ, indicationes habent principes à fervore, non à frigore. Sed cur in mania indicat sola affectio ignea, & non inflammatoria, cum ex iisdem specie & qualitate humoribus mania, ut phrenitis fiat? Non aliam assignabilem causam censeo, nisi quia mania, ut phrenitis, non necessariò fit ex minera in cerebro contenta, cum etiam à vapore, puta à verme spirato, fieri possit; ut præterito anno in sene Aulico Mantuano visum est, qui temeraria mania divexatus citra febrem, eodem excreto lumbrico sanguine saturato, sanitati est restitutus præter Medici curantis opinionem, quippe qui vesicantia adhibere volebat, & indignabundus ęgrè tulit, me contra lumbricum remedio exhibito, ęgrum illicò sanasse. Sed & cum manicus humor subsider in cerebro, fervet tantùm & in venis continetur, ideò cerebrum ad igneam tantùm naturam citra inflammationem efferum reddit. Ideò Arabes, & cum ipsis Mercatus est deceptus, qui phrenitidem absque inflammatione fieri voluit, quoniam phrenitis à mania non distingueretur, ut in lib. de loc. in phrenitide affectis docuimus. Sed neque in vero furore febris efficitur, quia humor in cerebro non putret, sed fervet, uriturque citra inflammationem, ità ut nec cerebri fervor cordi inuratur. Est autem maniacus furor iracundię similis, quæ in corde accenditur, scilicet non febrilis; ideò Plutarchus de ira cohibenda maniaco iracundum comparat. Nec rarò mania oritur ex cordis fervore, ut infrà fusius. Hæc duo igitur in mania indicant, *affectio ignea*, & *intemperies calida*. De priori quomodo mentem avertens ut curatorium indicet, de curationibus deliriorum in genere dictum est. At posterius indicans refrigerantia, & narcoticum simplex indicat, si nuda sit cerebri intemperies: composita verò si composita sit cum materia ipsa intemperies. Materiam porrò indicantem *mordacem succum* esse ajunt, quem triplicem faciunt, *bilioſum*, *sanguineum*, *atrabilarem*. Ego atrabilarem omnem esse reor, cum humor, nisi exustus maniam pariat, media enim ustione igneus redditus igneam producit affectionem. Quare *putredo*, ut rectè ait Mercatus, ab humore maniaco removenda est. Nec rectè Capivacceus distinxit, atrabilarium succum maniam producentem, aut putredine, aut exustione generari. Ut qui putredine, excandescentiam cum fletu, exustione verò eandem cum ad percutiendum proclivitate producat. Non enim datur delirium ferinum cum fletu, ut Capivacceus supponit, quod ex Galeno est tantùm triceps, nempe cum *risu*, cum *temeritate*, & *cum studio*, sive id maniacum, sive sit phreniticum. Ab atra quidem bile bilioſa fit delirium maniacum cum temeritate. A sanguinea cum risu. A melancholica cum studio. Et hoc sanè non a bile, ut idem posuit Capivacceus. Proclivitas verò ad percutiendum ex se non statuit delirii speciem, sed quod cum studio est ac temeritate, consequitur. Quæ duo postrema nomen à more sunt nacta, unum namque *lycaonem*, quod numquam cicur est; alterum *cynanthropiam*, quod patens, appellant. Tertium quod cũ risu *ebrium* dici poterit. At quod cum fletu est, non ferinum est delirium, sed melancholicum, in quod maniacum

Mordax succus triplex.

Delirium ferinum cũ fletu non fiat.

sæpè migrat. In quo nec fletus fit ob putredinem (in melancholia enim nulla est putredo), sed ob partium aquearum à terreis prægresso fervore maniaco expressionem. Humor ergò est atrabiliarius distinguendus in bilioſum, sanguineum, & melancholicum: non autem eo modo, quo Recentiores, ut nempe alius sit humor bilioſus, alius sanguineus, & alius atrabilaris. Unusquilibet autem indicat juxta suam speciem ac vitium in substantia, quantitate, qualitate, motu, & quiete. Cæterùm humor non tantùm indicat cum intemperie in mania essentiali, sed etiam *spiritus*, & *vapor* in mania, quæ per consensum. Vapor profectò sylvestris, seu exhalatio ignea à minera humoroſa, vel verminoſa sublimata, & cum animali spiritu in cerebri substantia conjuncta, hæc enim tùm sui, tùm mineræ respectu, ex usu indicat, quę juxta speciem ac vitium peculiarem postulat curationem. Spiritus quoque vitalis ob cordis fervorem tenebricoſus & fetinus redditus cerebro oblatus, ex quo animalis ejusdem gignitur conditionis, præsidia exigit, quæ fervidam cordis incomplexionem retundunt. Scriptum enim in Arte Galenus reliquit; *cor nimis calidum furere*: & Avicenna, ex cordis complexionis corruptione oriri maniam. Quare indicant in mania. *Affectio ignea*. *Intemperies calida*. *Humor atrabilaris*. *Vapor sylvestris igneus*. *Et spiritus vitalis ferinus*. Curatur illa mania, quæ crisin sortitur, aut per solutionem, aut per abscessum. Solutione quidem, tùm *hæmorrhagia* per nares, tum *alvi fluxu*, & *extasi*. De maniæ solutione per *hæmorrhagiam* locutus est Hippocrates 6. aph. 6. Et Mercatus velut Hippocratem corripiens ait, hunc eventum verificari de sola mania sanguinea, non bilioſa, nec melancholica. Hi enim duo humores sanguinis fræno detracto effreniores fiunt. Ego de omni mania humorali propositionem verificari existimo. Unà enim cum sanguine per nares manante utraque bilis alimentaris exusta immediata maniæ causa expurgari, & deferveſcere potest. Quod si à bile & melancholia excrementitia mania nascatur solutionem habet per *alvi fluxum*, non tamen per dysenteriam salutarem, de quo Hippocrates 5. aph. 7. est intelligendus. Solvitur & mania per *extasin*, hoc est, per mentis emotionem vehementiorem, quam & mentis alienationem vocant. Cum enim mentis emotio materiæ motum sequatur, fit, ut ex vehementiori motu materia magis resolvatur, sic enim mens mota emota tandem quieſcit. Et hinc jure optimo indicationis pharmaci phantastici rationem sumpsimus, quo mens ad oppositam extasin distrahitur; est enim Medicus naturæ imitator. Sed & per *abscessum* crisin solet sortiri, periculoſam tamen. Et est, quando mania in *hydropem* degenerat ex loc. cit. Hip. Quomodo autem mania in hydropem terminetur, non ita patet. Mercatus ait, maniam sæpiùs in hydropem terminari, aut ex suppressa aliqua evacuatione, cujus humorem ad eam partem mittat natura, aut ex jecoris imbecillitate ob recursum pravi humoris ad ipsum, qua occasione aqua intercutem oritur. Gal in Commento hydropem manię vult esse succedaneum ob unicam materię manię translationem: cujus sententiam veram censeo. Qui enim fieri potest, ut ex suppressa vacuatione, puta hæmorrhoidum, hydrops sequatur, cum ex eadem mania orta est? Quòd si suppressæ vacuationis materia è cerebro ad jecur recurrit, jam non duæ, sed una tamen ejus est causa, nempe recursus, seu translatio. Et hæc sanè non ad hepar, sed ad ventris cavitatem est referenda. Ob maniacum enim fervorem ichor gignitur, qui more hydropis ex acuto deponitur in intestinorum spatium citra jecoris imbecillitatem, quæ potiùs est subsequens, quàm antecedens. Degenerat etiam mania ut plurimùm in *melancholiam*, & aliquando in *fatuitatem*. At captu est difficile, quomodo in melancoliam mania degeneret, cum in ipsa humor exuratur melancholicus, nedum bilioſus, & sanguineus, & ab exusta materia melancholicus affectus oriri posse non videatur, ut Capivacceus *cap. proprio* ex Galeno supponere visus. An ergò dabitur delirium melancholicum atrabilare non ferinum? Velo ipsa mer bilis atra è melancholico succo exusto orta in eundem speciè humorem melancholicum migrabit? Dicerem utrumque modum admit-

Indicantia in mania.

Dubium.

Mania quomodò in hydropem terminatur.

Solutio.

admittendum fore. Etenim maniacum delirium non fit, niſi cùm bilis atra efferveſcit: & ideò tunc potiſſimum oritur mania, quando ſanguis, vel bilis, vel humor melancholicus fervet. At cùm facta eſt atra bilis exuſta, ceſſante empyreumate, exiſtens ſtigida, quippe acida, & tenebricoſa melancholicum delirium efficiet, quod quidem eſt atra bilare, non tamen ferinum, hoc eſt non furioſum. Ex incendio quoque ità poteſt materia exuri, ut in carbones, ac cineres finiatur, qui melancholici humoris magis, quàm atrabilarii naturam redolebunt. Hoc enim modo abſurdum non eſt, atram bilem ex humoris melancholici incendio natam, incendio defervefacto, in eundem reſolvi. Ità videmus cineres ſuo ſale exanimes redditos in caput mortuum degenerantes, quod proportione humori melancholico reſpondet, ſicut cinerum ſal ipſi atræ bili, ſal enim fixum fervet, & bullit, bilis atræ inſtar. Similiter à tartaro aciditate ſejuncta, fæx nigerrima nullius ſaporis fidat, quæ melancholico humori proportione reſpondet, quemadmodum ejuſdem tartari acciditas atræ bili acidæ. Quare alia eſt fæx ſanguinis naturalis, & alia quæ præternaturam. Ex priori efferveſcente atra bilis gignitur. Poſterior ex atra bile defervefacta naſcitur: ex utraque verò melancholia oriri poteſt. Enimverò prognoſis, non ex eventu ſolùm, ſed ex modo, & tempore etiam ſumitur, quæ ex majori, vel minori delirii maniaci vehementia dependent. Temporiùs ergò faciliùs curatur mania ebria, quæ aut à nuda intemperie, aut à ſanguine fit; ſimiliter quæ ex vapore, & polypoſia, ſeu temulenta ebrietate: & quæ reſpirationem non nacta eſt admodùm oblivioſam. Quo enim minor eſt morboſa hypotheſis, eo curatu facilior & celerior eſt hujuſmodi affectus. Secus ſtatuendum, ſi mania ſit non tantùm idiopathica, ſed fixa, & habitualis, quæ cognoſcitur, tùm ex delirii reditu, tùm quia per majorem exacerbationem non minuitur, ſed augetur. Item quod cum ſtudio, & temeritate ſe prodit, periculoſius eſt delirium, & prolixius.

Prognoſis delirii.

Nunc ſingulæ maniæ curationes ſunt abſolvendæ, ſumpto exordio à curatione maniæ idiopathicæ. *In ebria* ergò, quæ ab atra bile ſanguinea, primatiò *venæ ſectio* convenit, quia in ea primario peccat materia ſanguinea. Et primò convenit vacuationis gratia, ſi adſit plenitudo. In plethora quidem ex utroque brachio, exiſtente plethorica ſyndrome, ut paremptoſis ſiſtatur vacuatione. In plenitudine verò potentiali ex uno tamen brachio. Ideò non eſt Mercatus laudandus, qui in hac utrumque ſecat cubitum, ingeminata ſanguinis miſſione, quia non facit in plethora. Quod ſi plenitudo maximè ex aſſueta aliqua evacuatione ſuppreſſa, puta hæmorrhoidum, menſium, narium, ſuccreverit. Reſpectu hæmorrhoidum externis vaſculis *hirudines* adhibebuntur. Menſium verò, *tali vena* aperietur. Narium denique *cubiti vena* ſecabitur. Verùm ſi ſanguis non copiæ, ſed motu tamen peccet, ſolius revulſionis cauſam *crurales* venæ tundendæ erunt. Revulſionis porrò miſtæ gratia *axillares*. Et ob ſolam derivationem ſcindenda erit vena *frontis*, *naſi*, *linguæ*. Denique ad materiam ſanguineam capiti impactam cucurbitula cùm ſcarificatione ſyncipiti eſt affigenda. Cæterum à ſanguine exuſto, & in atram bilem mutato *pharmacum* indicatur, quod mite, ac blandum eſſe debet. Cujuſmodi ſunt quæ in phrenitidis curatione poſuimus. Præter quæ non modici eſt momenti *confectio Hamech* ſine ſcammonio, & colocintide confecta. Et *mel roſ. ſolutivum ex ſuccis*, ſi unà cum atra, bile ſanguinea crudus etiam humor in primis viis exiſtat. Et paratur hoc modo.

Curatio maniæ ebriæ.

Accipe ſucci roſarum, Endiviæ, Cicoriæ, Borraginis an. ℔. ii. Myrobalanorum omnium an. unc. ſ. Polypodii quercini unc. iv. Calami aromatici unc. i. Florum cordialium. m. iii. Aniſorum, Cinnamomi an. unc. ſ. Infundantur in ſupradictis ſuccis, deinde bulliant in duplici vaſe ad conſumptionem mediet. Poſt refrigerationem coletur, & colato adde mellis albi ℔. v. & ſecundum legem fiat mel roſ. ex ſuccis, quod non infimũ locum in Therapeuſi meretur. Confert mirum in modum *ſuccus polypodii quercini* calore balnei digeſtus, & clarificatus ad uncias quatuor, vel quinque propinatus. Miſceatur cum utilitate epithymus cum polypodio ità.

Mel roſarum ſolutivum ex ſuccis.

Accipe epithymi. Polypodii an. unc. ſ. Paſſularum. Liquiritiæ an. drach. ii. Sem. citri num. viii. Decoquantur ex jure pulli, vel ſero lactis; & facta colat. adde ſyrupi roſ. ſolutivi unc. i. & ſ. pro potu. Et quia quilibet maniacus medicamentis quantum fieri poteſt, eſt decipiendus, propterea cum oleribus, maximè cum lactuca pro garo *acetum de polopodio* erit uſurpandum, quod ſic paratur.

Decoctio epithymi cum polypodio.

Recipe polypodii quercini recentis drach. x. Paſſularum unc. i. Aniſorum drach. i. Aceti optimi ℔. ii. Miſce, bulliant ad quartas, deinde adde. Foliorum ſennæ electæ drach. x. Florum, & fructuum cord. pug. i. Miſce bulliant unica ebullitione, deinde maneant in infuſione, quouſque liquor refrigeretur.

Acetum ſolutivũ.

Succedunt *alterantia refrigerantia* eadem ferè quæ in phrenitide. Peculiaris potus eſt.

Accipe aquæ nymphææ. Bugloſſæ an. unc. iv. Syrupi de nymph. de bugloſſa ana unc. i. Sacchari prunellæ drach. i. Miſce pro potu. Refrigerant etiam *narcotica* & ebullientis ſanguinis fervorem compeſcunt, ſævaſque infrænant vigilias. Quare aliquid dandum eſt de laudano daturæ, aut guttæ aliquot ſpititus lolii in aqua lactucæ vel endiviæ, quo nullum eſt præſtantius, ac tutius. Vel loco, anodyni narcotici dandum eſt *pharmacum phantaſticum* ad ecſtaſin promovendam, quod & vigilias ſedat. Et poteſt ſpecificari ad majorem lætitiam cum lætificanti Galeni, aut cum aliquot granis *ſalis opii*; hoc enim, quod mirum & verum eſt, exultare facit abſque ulla vi narcotica. Et ſi extrinſecis agere cupias laudo hoc *frontale epithema*.

Potus in delirio.

Recipe aquæ ſolani. Lactucæ an. unc. ii. Aceti roſati unc. ſ. Laudani opiati ſcrup. i. Camphoræ gran. vi. Miſce, cum duplicatis linteis fronti admoveatur.

Epithema frontale.

Ad conciliandum ſomnum laudo quoque ſequens *linimentum* naribus admovendum.

Linimentum ad ſomnum.

Acc. unguenti populeonis drachm. i. Eſſentiæ opii gr. iii. Miſce. Vel Recipe olei nucis moſcatæ per expreſſionem parati ſcrup. i. Laudani opiati ſcrup. ſ. miſce.

Brachia quoque & crura in eundem finem poterunt lavari ſequenti *decocto*.

Recipe florum nymphææ, Roſarum, Foliorum viticium. Salicis q. v. Capitum papaveris albi, & ſeminum lactucæ ad libitum pro decocto. Et quia in ſanguinis bullitione generantur *ichores*, ideò ſi opus ſit, poterunt determinato pharmaco educi. Avicenna ad hunc ſcopum reſpiciens *diuretica* propoſuit, quæ niſi in morbi declinatione, ſuſpecta eſſe videntur ob eorum caliditatem, & ſiccitatem. Ego magis laudo *hydragogum mychicum*, cujuſmodi eſt *conſerva pomorum redolentium*, quæ ſic paratur.

Balneum ad ſomnũ.

Conſerva pomorum redolentium.

Recipe polypodii quercini recentis unc. iii Foliorum ſennæ el. unc. iv. Vini albi odorati lib. v. Aniſorum drach. ii. miſce. Bulliant pluſquam ad medietatem poſt maneant in infuſione per noctem. Deinde accipe colati, & expreſſi ℔. i. ſ. Pulpæ pomorum apiorum, Sacchari fini an. ℔. i. Miſce, bulliunt ad conſiſtentiam, & in fine adde. Pulveris mechiocan elec. drachm. xvi. Cinnamomi el. drach. iii. Fiat conf. Doſ. ab unc. ſ. ad i. ſ. Hoc tempore *cordialia* laudantur, quæ ſint *organi frigidi* externa, & interna. Pro interno

Opiata cordialis.

Accipe ſuccorum concretorum acetoſæ, Endiviæ ſylveſtris, Radicum quinquefolii ana unc. i. Limaturæ auri ſcrup. ii. (vel ejus loco Margaritæ auriferæ noſtræ deſcriptionis ſcrup. i.) Camphoræ drach. i. Serici crudi drach. i. Sem. citri mundat. drach. ſ. Conf. ex floribus endiviæ ſylveſtris. Roſarum communium ana unc. i. Miſce, cum ſyrupo de pomis fiat opiata cordialis. Doſis drachm. i. Tandem ad diſcutiendum, quod eſt exuſtum, proponuntur *diaphoretica*, quæ tum manifeſtis, tùm occultis agunt qualitatibus. Inter ea quæ agunt manifeſta potentia principem locum obtinet *balneum aquæ dulcis* temperatum, à quo Alexander totum *hydrolæo* inungit. Quæ ſecretis agunt viribus ex auro, ac ſtibio ſunt petenda, aurum enim ſanguinem reſpicit, quem clarificat, depuratque: antimonium quoque ut aurum perficit,

Aurum & antimonium purificant ſanguinẽ.

ficit, & ab atgento ſeparat, & à quacunque impuritate: ita ſanguinem tetenta qualitate pollutum mundat, & cæmentat. Inter aurifera præſidia chymicè parata laudo *aurum potabile* cum inſipido menſtruo ex lapide lazuli abſtracto paratum ex aqua borraginis, lactucæ & ſimilium ad guttas datum. *Flos auri* quoque ex conſerva borraginis mihi valdè probatur: quæ omnia in propria pharmacopœa detegam. *Antimonium quoque diaphoreticum* ſolari calcinatione paratum ſine igne & aquis fortibus, non infimum habet locum in hujuſmodi curatione ad pauca grana.

Succedit curatio maniæ ab atrabile bilioſa: In qua cautè eſt procedendum cum venæ ſectione, ne, ſanguine vacuato, bilis fervor augeatur. *Veſicantia* potiùs convenire videntur, & id genus revellentia. A principio quoque licet uti *purganti*, quia materia morbifica eſt vehemens, & maniacus bile lymphatus poſt primos dies medicamenta reſpuit. Datur *rhabarbarum*, *& diacrydium*. Rhabarbarum ità ſpecificatur.

Potus purgans ex rhabarbaro.

Recipe Rhab. drach ii. Sennæ drach. iii. Paſſularum unc. ſ. Decocti thamarindorum, & acetoſæ q. ſ. fiat infuſio. Adde expreſſo ſyrupi roſ. ſol. unc. iii. pro potu.

Infuſio rhabarbari, & ſennæ grati ſaporis.

Neque hoc loco publicæ utilitatis cauſa occultandus eſt modus pro auferendo ingrato ſapore Sennæ, & rhabarbari, quo Medicus vafrum maniacum eludere poterit. Accipe igitur ſennæ, & rhabarbari ana drach. i. Has infunde in quatuor uncias juris primi pulli, vel alterius liquoris convenientis cum ſuis corrigentibus, & cum decem, aut duodecim granis ſalis tartari, vel ſcrup. ii. olei ejus mercurialis, ſcilicet per deliquium facti: deinde cola, & exprime per linteum, quantum exprimi poteſt. In qua expreſſione ſolve ſacchari fini unc. i. & ità habebis infuſionem ſennæ, & rhabarbari minimè ingratam, & plùs acceptam, quàm ſi purgantia fuiſſent infuſa in ſucco citri, quæ & magis purgabit; tartarum enim duo præſtat, extrahit vim purgantem, & ſaporem immutat: & non ſolùm alienos ſapores, ſed & proprium inſulſum reddit, qui ex proptia natura eſt acidus, ſicut guſtare accidit in tartaro, quem tartarizatum, ad vitriolati diſcrimem appello. Quod ſi quis noverit loco communis olei tartari ſumere liquorem oleoſum ex reſolutione ipſius camphoræ provenientem, ille etiam ſciet ingratos purgantium ſapores meliùs corrigere, ac dulcorare. Datur & *diacrydium* ex cydoniato, ut æger decipiatur, vel ex gelatina. Occluditur etiam ſcammonii reſina cum ſaccharo in amigdala. Magnæ quoque utilitatis eſt *electuarium de pſyllio*. *Alterantia* porrò refrigerantia magis ac humectantia eſſe debent in hac ſpecie maniæ, quàm in ebria à ſanguine; ideò conveniunt quæ in bilioſa phrenitide propoſuimus: immò *& frigidæ potus agoniſticus*, qui in phrenitide ob inflammationem non convenit. Pluvialem aquam proponit Mercatus, quippe magis concoctam. Nos verò *Criſtallum minerale* non communi modo, ſed philoſophico paratum cum aqua potabili miſcemus, & propinamus, Philoſophica enim nitri præparatio in eo eſt ſita, ut nitrum à ſale ſegregetur, & pars frigidà à calida dividatur: quæ diviſio quomodo facienda, alibi aperiam. Huc ſpectant *narcotica*, quæ ut alterantia, & ſomnifica conveniunt, major enim hujus affectus curatio in ſomno conciliando eſt ſita. Proponitur *Philonium Romanum* quòd quidem laudo, ſed maniacus bilioſus vix illud ſumere cogitur. Quare fraudulentum maniacum omni ingenio fraudare Medicus adniti debet. Quod facilè præſtabit, ſi cum cibo, vel potu miſceat albi papaveris, vel lolii *amylum*, aut ejus ſpiritum. Pariter ſi ad ecſtaſim promovendam *phantaſticum pharmacum* cum potu miſceat refrigeranti, aucta ramen & imminuta pauliſper ipſius doſi pro vigiliæ, furoris, & ægri temperiei bilioſæ ratione, & proportione.

Alterantia in mania.

Balneum in mania.

Ad *balneum* quoque, ceu ad ſacram anchoram, ex aqua potabili paratum eſt confugiendum, quod ut majorem alterandi vim obtineat, excoqui in eo poterunt nymphææ folia, papaverum capita, violæ, borrago, bugloſſa, ſalicis folia, & hujuſmodi. Et caput eodem perfundi poterit, maximè cum animalium parvorum extremitatibus, & pſyllio alterato. Quinimmò eodem tempore, quo toti balneum admovetur, confert admodum ſuper abraſum ſynciput inſtillare *lac caprinum* ex capræ uberibus mulctum, ut ex accliviori ſitu lac quod exprimitur, ad ſtillicidii modum cadat, ſuoque motu non tantùm humectet, refrigeretque, verùm etiam aliquid de impacta bile diſcutiat. Fervidiori epati *epithemata* refrigerantia admovenda ſunt & roborantia. Ità & cordi accenſo. Nec *cardiaca* organi frigidi ſunt omittenda. Cujuſmodi ſunt *electuarium de gemmis*, *Diamargariton frigidum*, & id genus reliqua cum conſervis cordialibus refrigerantibus permiſta. Nobis in uſu ſunt *Trochiſci gemmati*, quorum doſis eſt uſque an grana x. & parantur hoc modo.

Cordialia organi frigidi.

Trochiſci gemmati.

Accipe quinque gemmarum uſualium præparatarum an. drach. i. Cornu rinocerotis drach. ſ. Specierum diamargariti frigidi ſcrupulos duos. Foliorum auri num. iiii. Reducantur omnia in pulverem, & cum *gummate cervino* ex cornubus ſcilicet cervi extracto formentur trochiſci ſigillandi, & inaurandi.

Electuarium cerebrale.

A proprietate convenit *Electuarium cerebrale* ità paratum.

Accipe Cerebrorum paſſerum num. 50. Cerebri vituli loti, & in furno exiccati unc. una. Specierum Diamargariti frigidi. Electuarii de gemmis ana drachm. ii. Dum ſyrupo de pomis, & de borragine fiat electuarium. Doſis drach. i.

Diuretica, furore inclinante, ad ichores expurgandos conveniunt, ut *& hydragoga* exuſtionem ſimul reſpicientia, qualis eſt *conſerva pomorum*, *& ſyrupus de pomis ſolutivus*, qui paratur.

Syrupus de pomis ſolutivus.

Recipe Mechoacæ cl. Polypodii contuſi. Turbit. Sennæ el. an. drach. ii. Cinnamomi ſcrup. i. Florum cordialium p. i. Infundantur in libris tribus ſucci pomorum redolentium per 24. horas in fimo, vel balneo. Deinde facta levi ebullitione lento igne, coletur, poſtmodum addatur ſacchari albi clarificati q. ſ. pro ſyrupo. Doſ. lib. ſ.

Sequitur curatio maniæ atrabilariæ melancholicæ, in qua *ſectio venæ* convenit ſubſiſtente melancholici humoris plenitudine in toto. Et *apertio hæmorroidum interiorum*, tùm ut naturalium viſcerum cacochymia melancholica depleatur, tùm ut à capite revulſio celebratur. *Purgantia* valida conveniunt, cum ſit maxima vehementia, *mochlica* nimirum ex elleboro nigro, ſtybio, & lapide lazuli petita. Ex *elleboro nigro* variæ remediorum formulæ parantur, quas hoc in loco ponere decrevi pro vario delectu. *Syrupus ellebori* ſic paratur.

Syrupus ellebori.

Accipe corticum radicum ellebori nigri unc. ii. Sem. aniſi. Fœniculi an. unc. ſ. Seminum citri drach. i. Foliorum bugloſſæ. Borraginis an. p. i. Infuſionis roſarum lib. iiii. Omnia bulliant ad tertias, & cum libris duabus ſacchari fiat. S. A. ſyrupus. Hujus accipe unc. ii. & ſ. Decocti fumariæ, bugloſſæ q. ſ. pro potu. Vel Recipe ſyrupi ellebori unc. i. ſ. Confectionis Hamech. drac. iii. Decoctionis borraginis, bugloſſæ q. ſ. pro potu.

Helleborus niger in ſubſtantia datur uſque ad drachm. i. Miſcetur hoc modo.

Pilulæ ex elleboro nigro.

Accipe corticum ellebori nigri ſcrup. ii. Pilul. alephanginarum ſcrup. iiii. Cum ſyrupo fumariæ f. p. num. v. & aurentur. Sub forma potus.

Potus ex elleboro.

Recipe Foliorum cichorii. Fumariæ an. m. ſ. Sem. citri drach. i. Corticum ellebori nigri drach. i. ſ. Fiat decoctio S. A. & facta colatura, adde. Confectionis Hamech. drachm. ii. ſ. Sytupi roſati ſolutivi unc. ii. ſ. pro potu.

Extractus ellebori.

Ellebori extracti variis modis paratur. Omnium optimus eſt, qui procedit per ſpiritum chalcanti ſuo phlegmate dilutum, hoc namque tinctura ex ellebori nigri radicibus ad ſaturitatem extrahitur: quod tinctum eſt balneo revocatur ad conſiſtentiam extracti; cujus ſcrup. plus operatur quàm drachm. & tutiùs, quàm alio modo; quia chalcanti ſpiritus maximè vim deleteriam ellebori corrigit; & ejuſdem phlegma ſua frigiditate, & humiditate caliditatem, & ſiccitatem ellebori caſtigat.

Admirandæ virtutis eſt ſequens *extractus*.

Accipe radicum ellebori nigri menſe Octobris colle-

collectarum Luna in ſigno Libræ exiſtente, eaque decreſcente q. v. Abluantur optimè aqua communi, poſteà ponantur in ſufficienti quantitate aceti fortis per 12. horas. Mox ſiccentur, inde groſſo modo contundantur, & in urinali vitreo imponantur, quibus ſuper affundatur ſerum caprinum deſtillatum ad eminentiam, aut ſuccus pomorum apiorum depuratus; fiatque maceratio per triduum in balneo tepido. Abſoluta fermentatione fiat colatura, & per torcular expreſſio. Super fæcibus novum ſerum, vel ſuccus affundatur, effundatur, exprimatur; ut ſuprà, donec tota tinctura fuerit extracta. Hæc autem diligenter collecta calore balnei eſt evaporanda; in qua lenta evaporatione id maxime eſt obſervandum, ut fiat ſegregatio puri ab impuro, donec in fundo nil ſubſideat, & eo uſque liquor eſt evaporandus, donec in ſyrupi conſiſtentiam inſpiſſetur. Cujus inſpiſſati liquoris lib. 1. eſt ſumenda, eique chalcantini ſpiritus drachma media eſt miſcenda, & ab ignem lenem ulterior coctio inſtituenda; in cujus fine addenda hæc ſunt.

Alius.

Tincturæ croci unc. ſ. Ambræ ſcrup. ſ. Margaritarum præparat. Corall. rub. præp. Cornu cervi uſti præparati. Tincturæ ſantalorum rubeorum an drach. ſ. miſce. Ex fæcibus ſal petræum eliciatur, & cum extracto miſceatur. Doſ. à ſcrup. i. uſque ad drach. i.

Sed qua methodo *extremi ſapores* ſint conjungendi, amarum nempe, ac dulce pro vero extracto elleborino parando, necnon gemmatum tincturis, vel magiſteriis ſpecificando, alibi aperiemus.

Quòd ſi maniacus inobſequens unum ex his ſumere nolit, aſtu eſt decipiendus. Facilè autem decipitur, ſi *pinſitum elleborum* cum pane Medicus apponi juſſerit, ità ut panis ellebori drachmam ſingula vice capiat.

Panis elleborus.

Cæterùm cum *ſtibio* faciliùs eſt ægri verſutiam eludere; tùm quia nullius eſt ingrati ſaporis; tùm quia in modica quantitate datur, tàm in ſubſtantia, quàm in potu. Si ergò intentio, & indicatio ſit per utramque purgare partem, dabitur *Antimonium ementicum*, cujuſmodi eſt *metallorum crocus* optimè rectificatus, *calx ſtibii*, & id genus alia. Verùm ſi vomitus ſuſpectus habeatur, quippe qui tùm ab ægri conſtitutione, tùm à nocua in ipſum caput evaporatione prohibeatur, ſubſtituendum erit ſtibium per inferiora ſolummodò purgans, quale eſt *Antimonii magiſterium*, *crocus* ſublimatione paratus, *flores* communes albi ſale decrepitato cæmentati, *mercurius vitæ* prunellæ ſale ſemifixus redditus, *& pulvis ſtellatus*. Quorum genuinæ deſcriptiones aderunt in Pharmacopœa de rationali remediorum chymicorum præparatione, indicatione, & uſu. Præter hæc eſt *& lapis lazuli*, cujus uſus ſingularis eſt in curatione hujus maniæ, quem hoc in loco ſumma cum ratione Mercatus comprobat. Quàm verò furioſus pilulas ex eo confectas renuit, ideò mihi in hoc caſu conſultum eſt uti *tinctura* lapidis lazuli coloris cæleſti, & odoris violacei; hæc enim purgat ſimul humorem ſibi cognatum, eſtque tùm cordialis, tùm cephalica. Immò ex hujus tinctura ſoleo ego *confectionem alchermes* verà cœleſtem parare; cujus ſcrupulus plus operatur in corde, cerebroque roborando, & exhilarando, quàm integra drachma alterius communi modo paratæ.

Alterantia porrò in hac mania humidiora eſſe debent, & minùs frigida. *Narcotica* pauciora, & calidiora. *Phantaſticum pharmacum* lætificante Galeni eſt ſpecificandum ad ecſtaſin. Pro ſpecifico ad hanc maniæ ſpeciem aliqui pro ſecreto habent hanc *corallorum tincturam*.

Tinctura corallorũ.

Accipe ſacchari candi, & corallorum pulverizatorum anaticam partem. Impone retortæ tetræ, appoſitoque recipiente, & juncturis probè clauſis igne primum lento adhibito, poſt paulatim uſque ad extremum gradum adaucto, diſtillationem inſtitue. Et obtinebis tincturam præparatam. Doſ. gr. 16. præmiſſis lenientibus & præexhibito flore, ſeu tinctura lapidis lazuli ad gran. xii. cum ſcrup. uno tartari vitriolati.

Mercatus in habituali mania melancholica *uſtiones* prohibet, fortaſſis ob igneam capitis affectionem; nos verò, ſumpta indicatione à vehementia reſiſtentiæ materiæ morbificæ, & uſtiones, *& terebrationem* admittimus. Hæc de curatione omnis maniæ ſpeciei, cui ſingulæ congrua victus ratio reſpondere debent.

Ex hac arguere quis poterit, qualis curatio conveniat ei maniæ idiopathicæ, quæ ex nulla cerebri intemperie; Qui enim eam novit, quæ compoſitæ eſt conveniens, unà etiam agnovit, quæ ſimplici congruit.

Enimverò præpoſitæ annectenda ea eſt, quæ ſympathicam maniam rerpicit *ex vapore ſylveſtri*, *& vitali ſpiritu ferino*. Maximè autem quæ ex vapore. Etenim quæ ex cordis furore, ſeu fervore naſcitur, communem habet curationem cum ea, quæ ex humorum efferveſcentia dependet. At quæ ex vapore, peculiatem exigit curationem per ea, quæ vaporis mineram averuncant. Et cum vapor potiſſimùm ex verminoſa minera exhalare ſoleat; idcircò ad hujus ſcopum dirigenda ſunt remediorum ſpicula. Sed præmittere neceſſarium puto hujus maniæ morem, & generationis modum, qui ad curationem abſque errore Medicum manuducat. Solet ergò mania ex verme primùm lateſcere, tandem proſilire. Ipſo namque in cerebrum evaporante vapore, idque replente, æger priùs comatoſus & aphnus redditur. Poſt eodem ex ſtatione in cerebro igneam efferveſcentiam concipiente, maniacus efficitur & effertur: ita ex comate vigilia, ex aphonia deſipientia naſcitur. Antequam verò mania detegatur, comatoſum affectum ex verme pendere cognoſcitur, quia ſi ventriculi regio manu exploretur, dolore ex tactu ea in parte, cui vermis, ejuſque minera hæret oborto, æger clamat, qui manu laxata rurſus obtumeſcit. Et hæc ex verme fiunt, modo ea deſint, quæ latentem illius partis inflammationem indigitant. Hoc ergò cognito ad ea præſidia confugere expedit, quæ vermem enecant, ejuſque minerum eliminant. Hæc varia. Sunt potiora mihi familiaria *ſyrupus de hyperico*, *phlegma chalcanti* ad cochleare unum datum, *pluma Mercurii*, *crocus chalcanti*, *& Mercurius dulcis* ex Mercurio Lunæ, vel Solis, non communi modo, ſed peculiari, & verè philoſophico exaltatus. Quorum omnium methodum claram indicabo in Pharmacopœa. At de curatione maniæ hæc ſatis, quatenus ex ejus curatione per accidens magna, & rata curatur ſpiratio, cujus cauſa propria mens mota eſt, ut in methodo.

Mania ex vapore ſylveſtri.

Mania ex vapore quomodo fiat.

CAPUT IV.

De curatione magnæ, & raræ reſpirationis ex delirio melancholico.

EX melancholico quoque delirio, quod & ipſum mærentium eſt unum, ob mentis alienationem ad curas magnam, ac raram formari reſpirationem, in methodo oſtenſum eſt. Quare & hujus curatio hoc loco reliquis eſt addenda, quæ thoraci eatenùs debetur, quatenùs melancholica mentis motio hujus dyſpnœæ cauſa eſt propria. Ut autem hujuſmodi curatio rectè inſtituatur, e propria ſecundum vehementiam abſolutam indicantium penu eſt depromenda. Quæ ergò indicant in delirio melancholico ex communi ſententia, mihi quoquo pacto ſuſpecta eſſe videntur, utrum *morbus*, vel *cauſa*. An utrumque & quorum; curatorium nempe, & præſervatorium? & cùm propria melancholiæ indicantia quæruntur, ea ſanè, quæ in capite ſubſiſtunt quæruntur; eſt enim melancholia propria capitis affectio. Recentiorum ergò increbuit, invaluitque opinio, in qualibet melancholia, cum ab externa, tùm ab interna cauſa, ſolam ex uſu indicationem ex cauſa ſumi, nullam à morbo, quam tuetur Capivacceus, & patrocinatur hoc ratiocinio. Si enim ex morbo, ſeu ex læſa facultate melancholia fieret, facultas aut impediretur, aut labefactaretur. Non poteſt facultas in melancholia impediri, quoniam cerebrum ut organicum afficeretur, quod negat Galenus 3. de locis affectis 7. Nec poteſt intemperie labefactari, quia aut calida eſſet, aut frigida. Non calida, fieret enim delirium maniacum. Non frigida, quoniam imminuta, vel reſoluta potentiæ principis functione, amentia

In omni melancholia ex cauſa ſola ad cerebrum curatio dirigatur.

naſcere-

nasceretur, vel fatuitas, non melancholia. Quòd si intemperies cum materia conjungatur, jam non ab intemperie, sed à materia actio corrumperetur, sicut ab acri humore frigidi ventriculi chylificatio depravatur, quæ ab intemperie tantùm imminuitur, vel aufertur. Et Galeni locum citatum, in quo ait cerebrum melancholico delirio vexatum ut similare affici, dilucidare adnititur, dicens, affici ut similare à materia, non ab intemperie. Primò quatenùs materia similarem cerebri substantiam, & non ventriculos ingreditur. Secundò, ut vi præexistentis caliditatis materia gignitur melancholica, ab hac enim, & non ab ipsa intemperie, imaginationis, ut & rationis actio corrumpitur. Tertiò quia frigida cerebri intemperies, aut est antecedens, aut subsequens. Si antecedens, hæc melancholiam non alia parit ratione, nisi ut in consensum cor trahat, cujus causa materia gignitur melancholica. Si subsequens, ergò à materia, quæ melancholiam peperit, dependet. Et sanè affectio tenebricosa, tenebricosum phantasma, & sylvestris spus, quæ sunt classicæ hujus delirii causæ, nullam morbi induunt formam. Quamobrem ut solius causæ melancholicum symptoma esse putant: ità à sola causa, & non à morbo indicationem sumi debere toto contendunt ingenii nixu. Ego autem etiam à morbo, nedum à causa curationem fore eliciendam existimo. Melancholiam enim etiam à morbo pendere probo ex allegato 3. de locis affectis 7. quem perperam Capivacceus exposuit; ex cujus tamen germana interpretatione tota veritas derivatur. Videtur enim maxima Galeni eodem in loco contradictio, quippe qui loci affecti in morbo comitiali ab humore melancholico, & ipsa melancholia diversitatem assignans, inquit, ex humore melancholico, ut ex pituitoso, comitialem morborum tunc produci, quando succus melancholicus *in meatibus ventriculorum* cerebri retinetur. *Ubi verò in cerebri corpore abundant*, melancholiam. Cui tamen determinationi paulò infrà contrariari visus est, statuens, tunc morbum fieri comitialem, cum humor melancholicus *in cerebri corpus repetit: si verò in mentem, melancholiam.* Cæterùm responsio ex eodem Galeno ibidem hauritur scribente. *Igitur crassi humores, qui in cerebri corpore abundant interdum ei, ut instrumentali, interdum ut similari parti nocent. Cùm enim meatus obstruuntur, ut instrumentali, cum verò temperamentum alteratur, ut similari.* Quare cùm dixit primùm melancholiam fieri, cum humor melancholicus in cerebri corpore abundat, cerebri corpus & substantiam, non quatenus instrumentalem, sed ut similarem ratione temperamenti usurpat. Cùm autem subjungit, comitialem morbum suscitari, cum humor melancholicus in cerebri corpore abundat, corpus cerebri, ut dissimilare ratione meatuum assumit. Non ergò alia de causa fit melancholia ex Galeno, nisi cum substantiæ medullaris cerebri temperamentum alteratur: non alteratur verò temperamentum nisi ab intemperie.

Indicatio in melancholia a morbo.

Hinc patet, Capivacceum præallegatum locum suo loco non rectè allegasse. Primò cum dixit, materiam melancholicam similarem cerebri substantiam ingredi: non enim substantiam ut similarem, sed ut organicam ingreditur ob meatus quos replet. Secundò cùm ait, affici intemperie calida humoris melancholici causa, à qua melancholia. Etenim conspicuè ex Galeno patet, materiam melancholicam non efficere melancholiam, nisi quatenùs cerebri temperiem immutat, quæ non est calida antecedens, & efficiens, sed frigida, consectaria, & formalis. Et cum scisciatur ex se, an intemperies hæc frigida sit, aut antecedens, aut subsequens, hoc est ante, vel post delirium? Dicendum adesse, cùm adest delirium. Et esse tùm ante, tùm post. Ante quidem melancholiam, cùm ex sola frigida intemperie animalis spiritus secundum propriam substantiam opacus in cerebro gignitur, quod non est negandum, ut infrà dilucidabo: & hoc modo ante delirium est intemperies. Post verò, cum ea est materiæ melancholicę soboles; est enim hoc pacto post materiam melancholicam, non tamen post delirium melancholicum. Et cùm affirmat Capivacceus, intemperiem cerebri frigidam amentiam, vel fatuitatem potiùs, quàm melancholiam producere. Dico, esse sanè verum de frigidâ intemperiè in habitu, non tamen de inæquali, & in fieri, à qua melancholia. Ulteriùs cum ait, frigidam intemperiem actionem remittere, vel, perdere, non corrumpere, verum esse respondeo de intemperie, quæ agit refrigerando: verùm intemperies cerebri melancholica non refrigerando, sed obtenebrando melancholiam producit, cum & sine materia, & hac ratione principis facultatis functionem corrumpit. Et reapse Capivaccei similitudo claudicat, cum una ex parte intemperiem cerebri frigidam cum materia frigida, nempe melancholica, usurpat; & ex alia intemperiem frigidam ventriculi cum materia calida. Accidit enim soli cerebro, necnon melancholico affectui, & materiam frigidam, & frigidam intemperiem actionem depravare, ut dictum est. Porrò instabis. Si melancholia semper ex cerebri intemperie oritur, ergò etiam semper ob læsam facultatem, nunquam per solum errorem externum orietur. Respondeo ex mente Galeni, melancholiam semper fieri cerebro affecto, ut pote membro similari, ejusque vitiato temperamentò, quod profectò nisi ab intemperie vitiari non potest. Pro cujus germana cognitione sciendum, cerebri intemperiem melancholiæ effectricem esse duplicem. Alia enim est, quæ refertur ad primas qualitates; & alia quæ ad secundas. *Intemperies primarum qualitatum* est frigida, & est morbus, qui melancholiam parit. Et hanc sanè, non quatenùs refrigerat, sed quatenùs opacat. Hoc est quatenùs partes luminosas, & diaphanas à vitali spiritu puro exprimit, & animalem spiritum opacum & sylvosum producit. Hoc enim quod Capivacceus negat, omninò est admittendum. Ejus enim deceptio est, quia vitalis spiritus non est *invisibilis*, ut ille supponit. Est namque hic Erasistrati error, quem Galenus in libello, *an sanguis, &c. cap.* 4. & 11. eliminavit. His enim in locis determinavit, vitalem spiritum nec vaporem, nec aerem, nec spiritum, nec æthera esse, sed sanguinem vaporosum, qui ex arteriis insensibiliter vacuari non potest, ut Erasistrati sectores opinabantur. Quod etiam sanxit 6. de v. p. 17. statuens, vitalem spiritum nil esse aliud, quàm sanguinem purum, cujus exhalationem animalem spiritum esse voluit. Igitur includit vitalis spiritus partes opacas. Ideò si cerebri intemperies frigida adsit, potest ex vitali puro, perspicuo, lumineque ejus expresso, animalis sylvester, & opacus generari; non secùs ac vitalis tenebricosus ex frigidi cordis intemperie, ut Capivacceus posuit. Potest & frigida intemperies ab ipsomet melancholico humore oriri, à qua melancholia per læsam facultatem. Potest & frigida intemperies cerebri sanguinem gignere melancholicum, ut eundem ejusdem cerebri calida gignit intemperies. Et quamquam melancholia hoc modo per errorem externum esse videatur; tamen quæ per primariam affectionem in cerebro gignitur, per læsam facultatem magis, quàm per errorem externum melancholia dici meretur. Quamobrem res ità distinguenda esse videtur, quàm melancholia, aut fit à sola intemperie frigida, aut intemperie cum materia. Si à sola intemperie, melancholia fit per læsam facultatem ex animali spiritu opaco genito. Si ab intemperie cum materia, non semper est melancholia per læsam facultatem stricto modo; hoc est, ab intemperie immediatè proveniens. Etenim intemperies, vel producit, vel producitur. Si producit materiam melancholicam, melancholia est immediatè à causa, non à morbo. At si intemperies à materia producatur, potest melancholia immediatè pendere ab intemperie, quatenùs animalem spiritum generat melancholicum. Aliud enim est, animalem spiritum *reddere, & gigni* tenebricosum. Redditur à materia, gignitur ab intemperie. Cæterùm *intemperies secundarum qualitatum* melancholiæ effectiva semper ad materiam attinet morbificam, & læsionis modum per errorem externum constituit. Quatenùs hæc sua opacitate animalem spiritum solum obumbrat. Sicut enim à nube solis lumen obtegitur: ità materia melancholica utriusque spiritus animalis influentis,

Intemperies frigida cerebri est ante & post delirium.

Inflamm.

Responsio.

Intemperies primarum qualitatum.

Vitalis spiritus non est invisibilis.

Intemperies vel producit, vel producitur.

Intemperies secundarum qualitatum.

fluentis, & innati ſplendorem obnubit. Ex intemperie verò frigida verè animalis ſpiritus tenebreſcit. Hac ergò de cauſa ſcripſit Galenus 3. de locis affectis 7. melancholiam fieri ſemper, cùm cerebri temperamentum alteratur, ab intempetie ſcilicet primarum, & ſecundarum qualitatum. A priori læſionis modus eſt per morbum. A poſteriori eſt per errorem externum. Prima melancholia eſt ſymptoma morbi. Secunda eſt ſymptoma cauſæ. Quare in prima *curativa indicatio* ſumitur à morbo, intemperie ſcilicet frigida, quæ *calefacientia* expoſcit. Dubitatur, utrum in melancholia conveniant *refrigerantia*, & *ſiccantia*? Convenire enim frigida videntur in ea melancholiæ ſpecie, quæ fit ob flavæ bilis, aut ſanguinis craſſiotis in cerebro affectionem, quam Galenus loco citato, ità generari voluit. *Cum ejus loci calor aut bilem flavam, aut craſſum, atrumque ſanguinem ſuperaſſavit*. Quare ab hac calida intemperie poſt phrenitidem refrigerantia indicari videntur. *Siccantia* quoque ex Avicenna in ea melancholiæ ſpecie, quæ ex nimia cerebri humiditate dependet; cujus cauſa fit, ut cerebrum facilè melancholiæ cauſam à corde ſuſcipiat. Dicendum tamen, refrigerantia nullo modo in melancholia convenire, quia cum fiat ab exuſta materia, nullus ampliùs in cerebro eſt calor, qui in exuſtione jam deferbuit. Siccantia per accidens, non per ſe, conveniunt. At calefacientia & humectantia ſunt indicata eſſentialia.

Refrigerãtia in melancholia an conveniant.

An ſiccantia.

Sequitur *indicatio à cauſa*. Quæ cum ſit multiplex, ideò videndum, quæ cum uſtione. Sunt ſanè melancholiæ cauſæ *affectio tenebricoſa*, *phantaſma tenebricoſum*, & *ſpiritus animalis tenebroſus*. Affectio tenebricoſa ad cerebri ſubſtantiam ſpectat; facta enim eſt cerebri ſubſtantia alba, ut in eo, tanquam in ſpeculo, objectorum ſpecies repræſententur. Propterea ſicut perſpicua ſimulacrorum idea illuſtratur, ità phantaſmatum tenebris offunditur, & offuſcatur. Phantaſma ergò tenebricoſum eſt hujus affectionis cauſa. Ejus verò externa cauſa eſt mœror, à longo perduret intervallo ex 6. Aph. 23. Eſt enim mœror melancholiæ *cauſa*, & *effectus*. Eſt cauſa melancholiæ pendentis à cauſa extetna. Eſt effectus melancholiæ pendentis à cauſa interna. Interna autem cauſa eſt *ſpiritus animalis tenebricoſus*. Hic namque objecti ſpeciem defert, qui in perſpicua cerebri ſubſtantia, ceu ſpeculari, repræſentatur, ut dictum eſt, quamque ratio ſpeculatur. Et cum objectum per recipientis modum recipiatur, idcircò, ſpiritu animali exiſtente opaco, ſpecies quoque objecti ut tenebroſa recipitur, quemadmodum per vitrum flavum gilva cernuntur objecta. Sibi ergò ſuccedunt tenebroſa cerebri affectio, opacum phantaſma, & ſpiritus ſylvoſus. Hinc utiles exhauriuntur indicationes. Ab affectione enim, & phantaſmate tenebroſo, quorum cauſa mens ad curas convertitur, indicatur quod mentem à curis avertit: & hoc poteſt eſſe ſanans in melancholia, non tantùm ab externa cauſa pendente, ut voluit Capivacceus, ſed etiam ab interna. Cum ſcilicet phantaſtici pharmaci opera oppoſitum phantaſma & efficacior affectio, quàm tenebroſa procuratur. Qualis eſt *ecſtaſis*, quæ veluti maniam, ità melancholiam morboſam aliquando curare valet. Et quamquam ecſtaſis ſanatoria exiſtat, non ſolùm quia contrarium, vel efficacius ſpectrum producit, ſed etiam quatenùs quieſcentem in cerebro humorem commovet. Nihilominus ex ſe ſanationis alicujus rationem induit. Et propterea cùm Paulus dixit, mentem aliorſum eſſe avocandam, non de externis ſolummodò, ſed & de internis locutus eſt, quale eſt phantaſticum pharmacum. Etenim ſi melancholicus à cauſa interna ſe ſine capite eſſe imaginetur, poteſt ſpecificari pharmacum, ità ut æger de capite continuò cogitet. Similiter ſi ſine pudendis ſe eſſe credat, ſpecificum fieri poteſt, ut in venerem melancholicus mirum in modum laſciviat. Ità ſi de mala cruce, vel de Dæmonibus ſibi imaginetur, oppoſitum phantaſma imprimi poteſt, & efficacior affectio tenebricoſa, quæ morboſam opinionem vincat.

Melãcholiæ cauſa.

Indicationes in melancholia.

Porrò utilior indicatio eſt, quæ ſumitur à cauſis animalem ſpiritum tenebricoſum reddentibus. Hæ autem, præter cerebri itemperiem frigidam, de qua ſupra actum eſt, *materiales* ſunt, quæ animalem ſpiritum tenebricoſum reddunt, vitalis nempè ſpiritus ex cordis intemperie opacus factus, qui *cardiaca* organi calidi indicat; & materia melancholica (mitto aerem) tùm humoroſa, tùm vaporoſa. *Humor* aut in capite, aut in toto generatur. Qui in capite, melancholicus eſt atrabilaris, ſive exuſtus, ex flavæ bilis, vel craſſioris ſanguinis partis ſuperaſſatione genitus. Qui in toto, eſt melancholicus naturalis. Et hic melãcholiam non per conſenſum à toto, ut ajunt, efficit, ſed per eſſentiam; non tamen per primariam affectionem. Non enim propoſitio eſt convertibilis, ſi melancholia eſt per eſſentiam; ergò & per primariam affectionem. Hæc enim ſola eſt, quæ ex melancholico humore in cerebro genito generatur. Qui ergò in toto & capite redundat, *vacuantia* exigit. Qui in cerebro eſt genitus, & impactus, *diſcutientia*. Ab utroque etiam & reliqua ex methodo indicantur juxta diverſum utriuſque vitium in ſubſtantia, qualitate & motu præter vitium quantitatis, & quietis. *Vapor* melancholicus à minera elevatur, aut naturali, aut exuſta in hypochondriis ſita. Ab utroque autem & vapore, & minera diverſa ratione peccante indicantur *revellentia*, *derivantia*, *vacuantsa*, & *purgantia* infra præcordia, quam ex Galeni methodo ſupponuntur. Hæc de indicatione à cauſis.

Vapor melãcholicus unde elevetur.

Porrò *vitalis indicatio* ſumenda eſt à ſpiritus innati cerebri conſtitutione; hic enim, ut cum animali obtenebratur, ea poſcit præſidia, quæ ejus puritatem cuſtodiunt, cujuſmodi ſunt *odorata cephalica*.

Nulla autem melancholia eſt contemnenda, cum reſiſtentiæ, ac dignitatis vehementiam contineat, maximè cùm ratio eſt læſa, imminet enim diſcrimen, ne æger ſibi ipſi mortem conſciſcat. Curatu eſt difficilior, quæ fit per primariam affectionem, ſive ex intemperie, ſive ex materia. Et quæ ex intemperie fit, facilè in fatuitatem, aut amentiam degenerat. Minùs difficilis curationis eſt, quæ fit per eſſentiam ex totius & capitis repletione, curatur tamen. Item facilioris eſt curationis, quæ ex vapore hypocondriaco oritur. Difficilioris verò illa eſt melancholia ſympathica, quæ ex vitali ſpiritu impuro dependet.

Accedo ad remediorum materias, quæ ſingulæ hujus affectus ſpeciei congruunt. Et exorſo à Chirurgia primùm de *ſectione venæ* tria enodanda occurrunt. Primum eſt, an in melancholia per primariam affectionem in cerebro venæ ſectio conveniat. Galenus 3. de locis affectis 7. viſus eſt velle non convenire. Et Recentiores, è quorum numero eſt Capivacceus, ejus cauſam eſſe inquiunt, quoniam in melancholia per primariam affectionem in cerebro nullo modo ſanguis peccat, ſive ut præcipua, ſive ut cauſa ſine qua non. Non quidem poſtremo modo, cum in toto non redundat. Nec primo, quia in capite peccat melancholia excrementitia exuſta à cerebri calore ſuperaſſante. Aliquando tamen convenire fatentur, quando ſanguis in toto redundat; tunc enim primo ſecandam eſſe venam volunt, antequam purganti caput purgetur, reliquiſque expurgetur. Quorum tamen placitum non videtur recipiendum, eo quòd ſibi, & Galeno haud reſpondeat. Qui loco citato in prædicta melancholia non convenire ſectionem venæ vult ſanè reſpectu totius, ſed quidem *ob aliam quampiam cauſam*. Quæ cauſa alia eadem eſſe nequit, quæ totius eſt gratia; in hac enim melancholiæ ſpecie totum minimè repletum ſupponitur, ut in ea, quæ vocatur per conſenſum à toto. Etenim in hoc ipſo totum curationis momentum, & diſcrimen collocavit Galenus, quoniam in melancholia ex totius plenitudine per ſectam venam curationem primò inſtituendam fore arbitratur: in ea autem, quæ eſt ſolius cerebri vitio, non ob hanc, *ſed ob aliam quampiam cauſam* vena eſt ſecanda. Igitur hæc eadem, quæ alia eſt, eſſe non poteſt. Neque verum eſt quod Capivacceus aſſerit, nempe in melancholia ex primaria cerebri affectione ſemper in cerebro melancholicam materiam excrementitiam contineri. Galenus namque diſtinguit, cum totum ſanguinem continet melancholicum, & cum ſolum cerebrum. Si enim totum eſt, quod continet, phlebotomiam admittit. Si cerebrum ſolum, neutiquam, ſcilicet ob eãdem cauſam. Quare ſanguinem melancholi-

An in melancholia per primariam affectionem venæ ſectio conveniat.

Indicatio ab animali ſpiritu tenebricoſo reddito.

cum

cum in solo cerebro ibi redundare Galenus supponit, ubi de venæ sectione loquitur. Cujus rei fundamentum paulò suprà jecerat, cum statuisset, melancholiam ex primaria cerebri affectione bifariam fieri: Aut cum sanguinis pars crassior, vel flava bilis in cerebro superassatur. Aut cùm sanguis melancholicus *aliunde in cerebrum derivatur*. Ergò non humor tantum excrementitius, sed etiam sanguineus in solo redundat cerebro, qui primariæ, ac essentialis melancholiæ causa est, cujus gratia venæ sectionem *ob quampiam aliam causam*, non ob eam, quæ est respectu sanguinis in toto redundantis, convenire Galenus fatetur. Videndum igitur est, quæ sit *hæc alia causa*, cujus causa venam tundi debere Galenus docuit. Hanc ergo ego tùm *revulsionem*, tùm *capitis vacuationem* esse reor. Revulsionem quidem, indicatione sumpta à sanguinis motu ex parte aliqua determinata, puta hepate, in caput. Cujus revulsionis simplicis causa tali, mistæ verò cubiti vena tundi potest. Capitis verò vacuationem Galenum quoque, & maximè intelligere puto, sumpta indicatione à sanguine solum caput occupante, à quo ea venæ sectio indicatur, quæ oppletum caput deplet. In hoc enim positum est illud à Galeno curationis momentum, & discrimen, quoniam sicut in melancholia ex totius consensu venæ sectio convenit, ut totius evacuativa: ità in melancholia ex primaria cerebri repletione eadem, non ejusdem, sed ut capitis vacuativa convenit. Et hoc modo duntaxat allata Galeni auctoritas est intelligenda. Quare *cephalica* in hoc casu, *& frontis vena* est aperienda. Secundum enodandum de venæ sectione est in melancholia per essentiam ex totius plenitudine, in quem scilicet finem vena est secanda? Capivacceus respondet, venæ sectionem à Galeno proponi ut *signum*, non *ut materiam remedii*. Quoniam in libris de locis affectis agit de signis. Cæterùm utroque modo ibi proponi apparet, & ut signum, & ut remedium. Et signum ibi potiùs in remedium, quàm in locum affectum, perpendit. Ex plethorica enim melancholici sanguinis syndrome, ut in toto redundantis, secandæ venæ indicationem depromit. Ipsaque sectione venæ ad eandem indigitandam, ceu signo quodam utitur, ut certior fiat, sibique omniquaque caveat. In hac ergò melancholiæ specie sanguis mittitur gratia totius: & pro toto, non tantùm partes infra caput, sed & caput ipsum est intelligendum. Ideò cum ratione Galenus jubet *medianam* fore secandam, quippe utrisque, humorariæ, & axillari, communem. Tertium enucleandum est, utrum in melancholia per consensum ex hypochondriis venæ sectio conveniat, cujusve venæ? Convenire omnes supponunt, tùm eventationis gratia, cum affectus sit phlegmonodes, tùm etiam evacuationis causa, eo quòd materia unà cum sanguine in hypochondriis generetur. Ad hæc, quoniam ex Galeni observatione deobstruentibus non est utendum, ni vena prius aperiatur, ipsisque transitus phlebotomia recludatur. Rem tamen non ità absolutè determinandam esse credo. Si enim Capivacceus in melancholia essentiali ob melancholici sanguinis in cerebro exustionem venam secari non debere confirmat, eò quia materia exusta est excrementitia, quæ purganti opus habet. Ob eandem rationem in melancholia hypochondriaca sanguis non esset mittendus, cùm ex Galeno in Dioclem, tunc melancholia hypochondriaca producatur, quando à phlogosi hypochondriorum sanguis melancholicus exuritur, & excrementitius efficitur, à quo vapor, vel fuligo in caput. Quare statuendum, in melancholia hypochondriaca non indicari sectionem venæ à sanguine melancholico principaliter peccante, sed potius à materia melancholica exusta primariò purgans indicari. A sanguine verò, tanquam à secundario indicante, phlebotomiam nimirum, quatenus ille, tanquam antecedens melancholiæ hypochondriacæ causa, in hypochondriis redundat. Sed major est de *vena* difficultas. Capivacceus adversus communes Practicantes in melancholia hypochondriaca nunquam cubiti, sed cruris venam aperiendam esse asserit. Primò quia sanguis melancholicus infra jecur, & per consequens infrà renes, subsistit; igitur deorsum est retrahendus. Secundò quia vitiosus sanguis ad hypochondria, probus verò ad totum attinet; ergò cubiti venæ apertione sanguis probus educitur, vitiosus vacui fuga sursum attrahitur. Tertiò quia Galenus 3. de locis affectis 7. loquens de melancholia à toto, non ulteriùs vacuandum fore sanguinem, cùm ille est tenuis, monet; qualis profectò in toto est in melancholia hypochondriaca. Quamobrem crurum, non brachiorum venas tundendas esse statuit. Cujus sententiæ ego lubens me pro aliqua parte subscribo. Tutiorem tamen semper eam vacuationem sum ratus, quæ ex *hæmorrhoidibus*, sanguis namque melancholicus infra jecur subsistens in gastricis, splenicis, mesentericisque venis hospitatur, qui immediatè per ramum hæmorrhoidalem educitur. Unde nec omninò crurum venarum sectio tuta esse videtur, cum sit necesse, sanguinem melancholicum è venis portis in cavam descendentem ascendere: tamen dico ob allatas rationes, tali pertusionem cubiti apertione longe tutiorem esse. Porrò in melancholia per consensum à corde, sanguine melancholico redundante in venis circa cor, cum utilitate maxima superiores venas aperiri statuo: non tamen, si cor ex intemperie frigida, & non ex pabulo, vitalem gignit spiritum tenebricosum. Ità nec in melancholia per primariam affectionem ex frigida cerebri intemperie sectio venæ indicatur, sed potiùs ab intemperie prohibetur; in hoc enim differunt similes affectus mania & melancholia ex nuda cerebri intemperie; in illa enim phlebotomia eventativa, seu refrigerativa convenit: in hac verò prohibetur. Enimverò in aliqua specie melancholiæ *ustio* etiam laudatur; in ea profectò, quæ fit per primariam affectionem, aut ex intemperie frigida, aut ex materia impacta. Quare neque in melancholia per essentiam ex totius repletione, neque in melancholia per solum consensum, vel à corde, vel ab hypochondriis ustio capitis convenit. Ea verò non bregmati, ut Mercatus posuit, sed syncipiti est admovenda; ex hac enim parte capitis cerebro facilè vis remedii communicatur, & per hanc partem cerebrum facilè expurgatur. Hæc de Chirurgia.

Sequitur Pharmacia. Et primùm ante alterantia occurrunt *evacuantia*: & hæc quæ per sensibiles meatus diaphoreticis sunt præmittenda. *In melancholia ergo ex primaria cerebri affectione* pharmacum tunc tantùm convenit, quando melancholia fit a materia melancholica exusta in capite genita. Quæ enim fit à sanguine melancholico caput replente aliunde derivato sectione venæ potiùs, quàm pharmaco, ut dictum est, curatur. Et quæ ex nuda cerebri intemperie solis alterantibus. Sed objicies Galeni locum 3. de locis affectis 7. qui assiduis blanciis, victuque euchymo, & humido recentem curat melancholiam ex humoris ustura in cerebro genitam citra evacuationem. Respondeo, frequens balneum huic melancholiæ adhiberi à Galeno in ejus principio ut evacuans, nedum ut alterans. Ut *vacuans* quidem, quia cum pauca sit à principio materia, sufficiens est ejus per meatus insensibiles vacuatio: & balneum quatenus vacuans, eatenus est curans; & hoc modo diaphoreticum pharmacilo cum habet. Hinc puto pro balneo non quod toti, sed capiti potissimùm adhibetur Galenum intelligere: si enim dirigitur balneum ad melancholiam non ex totius sympathia, sed per idiopathiam in cerebro factam, capiti, & non toti admoveri illud est necesse.

Quod apertè colligitur 7. de Vuend. Valet. 9. ubi dum potabilis aquæ balneum proponitur, id ipsum intelligitur. Sed & balneum ut *alterans* etiam proponitur, quia cùm hæc melancholiæ species à calidis cerebri dispositionibus dependeat, ideò ut ulterior ejus humoris præassatio prohibeatur, balneum calido, nondumque defervefacto capiti administratur: itaque balneum præservantis remedii rationem induit. Quare ut curans, & præservans, consequenter ut vacuans, & alterans in hujus melancholiæ principio balneo à Galeno est propositum. Cæterùm in recenti melancholia idiopathica, præter balneum, quæ placidè atrabilarem humorem edu-

In melancholia revulsionis, & a capite evaporationis causa vena tundenda est.

Vena in quem finem secunda in melancholia per essentiam,

Venæ sectio in melancholia per consensum ex hypochondriis an conveniat.

Hæmorrhoides cur apertæ in melancholia hypochondriaca.

Ustio in melancholia ad syncipiut.

Evacuantia in melancholia.

Balneum ut vacuans & alterans, in melanch.

educunt, conveniunt, qualia placida sunt quæ in mania atrabilari, & phrenitide melancholica adduximus. Præter quæ tamen hoc in loco ad publicam utilitatem peculiaria quædam afferre lubens decerno.

Potio solutiva magistralis, sive syrupus solutivus.

Inter hæc potior est *Potio magistralis solutiva* jucundissimi tùm saporis, tùm coloris, quovis clariori vino clarior & carior: ad cujus exemplum aliæ ad libitum formari poterunt. Esto igitur hæc norma.

Accipe foliorum sennæ electæ drachm. vi. Tartari albi drach. iii. Cinnamomi el. Santali citrini an. scrup. i. Aquar. Borraginis, Acetosæ, Violar. an. unc. ii. & s. Misce fiat decoctio S. A. & in fine adde. Mannæ electæ unc. ii. Succi limonum drachm. vi. Succi pomorum paradisi unc. s. Misce s. p. cum albumine ovi clarificata S. A. addendo paulatim prædictum limonis succum. Potest hæc potio etiam per infusionem in balneo suavior parari. Miscentur porrò quæ biliosum & pituitosum etiam humorem respiciunt; vix enim fit, quin biliosi, ac pituitosi succi in toto superfluant. Prædictæ autem decoctioni, aut infusioni etiam pro delectu *polipodium*, *& epithymum* addi potest, & potio *gemmarum syrupo* aromatizari debet.

Verùm si hæc melancholia inveteravit, *fortiora* sunt usurpanda. Cujusmodi sunt *pilula cochia cum extracto ellebori* nigri dulcurato, seu glycyrrhizato; aut cum *violacea lapidis lazuli tinctura* mistæ. Tincturæ scrupulum cum pilularum drach. una misceo.

Extractū hellebori glycyrrhizatum.

Extracti verò, & pilularum amaticam partem usurpo, & sine vomitu tutissima purgatio instituitur. *Glycyrrhizati extracti forma* hæc est.

Accipe hellebori nigri radices à lignoso eatum meditullio purgatas. Infunde per breves horas in albo aceto. Acetum effunde, & abjice. Hinc serum distillatum superfunde, ut quatuor digitos transversos supernate cum libra modia succi limonum. Digere in balneo per dies duos, & tingetur, effunde tinctum, & aliud serum cum succo affunde, donec ampliùs non tingatur. Quod effusum est per linteum cola, & ut subsideat, permitte: sic clarescet ad evaporandum in crassiusculam consistentiam. Quo facto solve succum liquiritiæ calamites in sero stillatitio (unciæ duæ pro libra extracti) & eidem extractui commisce. Mox adde

Salis ejusdem hellebori drach. ii. Magisterii corallorum. Cranii humani an. drach. ii. Et succum liquidiusculum ad veri extracti consistentiam coque, sub fine adde tincturæ corallorum viridiusculæ drachm. i.

Et ad propriam fermentationem repone pro usu. Hæc in melancholia per adustionem in cerebro.

Purgans mochlicũ in melancolia.

Sequuntur quæ ex usu *in melancholia per effentiam ex totius repletione*, quam per consensum à toto alii appellant. In hac enim, ut primariò venæ apertio, ità secundariò mochlicum purgans convenit; plenitudo etenim ad vires est, in qua non tantùm sanguis, sed etiam humor excrementitius à sanguine diversus peccat. Sciendum autem est, hanc melancholiæ speciem quartanæ exquisitæ proportione respondere; ideò quemadmodum in exquisita quartana primùm leviora, post fortiora conveniunt: ità in melancholia è totius repletione. In leviorum genere est *epithymum*. In graviorum classe *stibium*, *& veratrum* utrumque. Sed in mochlici pharmaci exhibitione rotum & partes respicere est necesse, & non tantùm partes, verùm etiam subpeccantes humores, quales sunt biliosus, & pituitosus. Quare si vitio fervidioris jecoris humoris melãcholici plenitudo in toto succrescat, biliosque subdominium adsit, cum refrigerantibus miscenda sunt purgantia, puta epithymum cum sero lactis. Et ab assumpto helleboro superbibenda est aqua lactis simplici acetoso clarificata. Quòd si obstructi lienis vitio melancholicum excrementum in toto exundabit, cum iisdem calida erunt permiscenda, cujusmodi ex Galeno est *mulsa*; & ex Chymicorum placitis *tartarus vitriolatus*, *sal zinziberis*, *& cubebarum*. Et si in ventriculo pituita redundat, danda est *triphera de epithymo*, quæ hieræ speciem admittit: & cum extracto bellebori miscendæ sunt *pilulæ masticinæ*. Ut verò humor à toto attrahatur, melancholiæ vehementia ita expostulante, dandus est ipse *hellebori extractus unde cum pilula aggregativa*. Cujus gratia *stibium* quoque proponitur; hoc enim veluti elephantiasin, & melancholiam à toto curat. Mihi autem familiaris est quidam stibii *crocus* sublimatione paratus moschi odorem referens, qui in tartari spiritu radicaliter solutus unius scrupuli quantitate citra vomitum tutò, citò, & cum jucunditate totum purgat; pariter in substantia datus à gr. 6. usque ad 12. cum conserva borraginis. Ab usu *albi veratri* cavendum ex Oribasio, & Heurnio.

Succedunt quæ sensibiliter evacuant in *melancholia hypochondriaca*; ea autem ad hypochondriacum affectum sunt dirigenda, quatenùs est melancholicus, non quatenùs hypochondriacus; potest enim esse affectus hypochondriacus & non melancholicus. Ideò non usque adeò laudandus est Mercatus, qui hoc in loco curationem totam ad acidam, & nidorosam ventriculi cruditatem convertit. Dubitatur ergò, an in melancholia hypochondriaca validis purgantibus uti liceat? Avicennas utitur *veratro albo*. Oribasius, quem inter Recentiores Mercatus & Capivaccius insequuntur, à validis abstinet. Cum distinctione rem definiendam esse puto. Si enim mitis est affectus, blandioribus propositis utendum. Si verò vitio hypochondriorum vehemens delirium sequatur, utpote cum mentis alienatione effatu digna, ob quam mortis inconsultè discrimen immineat, ad fortiora purgantia confugere expedit, cum plus possit delirii melancholici vehementia ad indicandum, quàm reliqua ad prohibendum. Quamobrem tutò ad helleborum; tutiùs ad nigrum, quàm ad album, accedemus. Inter helleborata libentiùs *glycyrrhizatum* elegimus, quia temperatius, cujus dracmam cum granis aliquot *magisterii lunaris*, aut *floris lazuli* violarum odorem referentis propinamus. At de vacuantibus per sensibiles meatus hæc satis.

Evacuãtia sanbbiliter in melãch. hypochon. driac.

Descendo ad *avacuantia per insensibiles meatus*, quæ ad piorum discrimen duorum sunt generum. Eorum enim alia sunt, quæ per insensibiles meatus sensibiliter evacuant, & hæc sunt *sudorifica*: alia verò sunt, quæ per insensibiles meatus insensibiliter evacuant, hoc est per simplicem diaphoresim, & hæc sunt verè *diaphoretica*. Quæ duo ad priorum discrimen dicta sunt, quæ unius naturæ: quæ enim per sensibiles meatus evacuant, necessariò sensibiliter operantur. De diaphoreticis ergò utrisque eodem ordine est agendum. Sunt autem diaphoretica alia *externa*, & alia *interna*: Inter externa primum reponitur *balneum*, quod ut sudorificum, eatenùs est diaphoreticum, temperatum enim tantùm est alterans. Balneum ergò ut sodoriferum sumitur & pro *solio calida*, & pro *aere*: frigidæ enim solium ex Galeno in lib. de Marcore hecticæ solum, eique non omni convenit. Discrimen verò est inter melancholiam quæ à toto, & quæ cum in capite, tum in hypocondriis. In ea enim quæ à toto utrumque aquæ, & aeris solium convenit: in ea verò quæ in capite, & hypochondriis solium solum calidæ est ex usu. Pro aere balnei ejus vapor intelligitur, cui magna, & major quàm ipsi calidæ vis inest sudorifica, maximè si in aqua simplicia excoquantur diaphoretica, ut sunt *chamomalum*, *anethum*, *serpillum*, *urticæ folia*, & id genus. In solio enim, seu sellà æger collocatus & doliari instrumento circumseptus, capite tamen denudato, balnei aerem suscipit, & totus in sudorem diffluit. Et hoc jure aeris balnei non minus solium est dicendum, quàm ipsummet balneum calidæ, vel frigidæ. Sed & toti calidæ balneum adhibetur. Quod & capiti, & hypochondriis in particularibus melancholus. Etiam inter externa diaphoretica *Aetii innunctio* in quacunque melancholię specie, quæ vacuationis indiget proponitur, maximè in ea, quæ totius plenitudinis vitio excitatur. In *melancholia hypochondriaca* Aerius utitur *sinapismo*, ut materia impacta extra ducatur: quem sinapismum maximè ego approbo in ea melancholia, quæ splenis vitio fit virulentam saniem in ventriculum eructantis. Et ad hujus similitudinem foleo in contumaci lienis infarctu *sinapismo humido* familiariter

Evacuãtia insensibiliter.

Diaphoretica exterã.

uti

uti ex *sinapi & urina* cum maximo fructu, ut etiam ejus usu induratos ferè lienes curaverim. Pro eodem scopo in sinapis locum *cuminum* subrogare soleo cum *specie hieræ S. G.* & mixtura hoc modo componitur.

Sinapismus.

Accipe specierum hieræ S.G. drach. i. Pulveris cumini drach. vi. Cum resina abjetina & ceræ modico fiat rubificans affecto hypochondrio affigendum.

Diaphoretica. Interna.

Cæterùm ad *interna diaphoretica* animum adhibeamus *mitia*, & *fortia*, quæ pro subjecti conditione, & melancholiæ vehementia variandi sunt. In *melancholia ergò essentiali* dandum est *diaphoreticum cephalicum*, quale est *Mithridatum* cum cerebro passerum & vituli. *Ligni vici quercini*, & *sassafras* decoctum. *Confectio Alchermes* ex lazuli tinctura cum cephalicis conservis. In chymicorum serie hæc nobis probata. *Cæruleum Lunæ* sine corrosivo extractum ad grana quatuor ex conserva florum boraginis. *Chalcanthi spiritus volatilis*, qui maximè est discutiens capitalis ad guttas. Necnon *chalchanthi spiritus lunaris*, ex lunæ scilicet magisterio plurium cohobationum beneficio abstractus, quia ratione sal volatile ex gemmis separatur; hæc enim artis recondita ac præcipua sunt, de quibus non perfunctorie in nostra Pharmacopœa Chymicorum restituta.

Cæterùm in *melancholia hypochondriaca* hæc pro diaphoreticis propouuntur. Jura *columbi & galli* cum ligno sancto aromatico rosato, suisque corrigentibus, *Scilla* ab Avicenna est propositа. Quare utiliter datur *oxymel scillinum chalcanthi phlegmate* temperatum ad unum, ac alterum cochleare, Mihi in usu frequenti est *saccharum scileticum* ad scrupulum cum aqua miliffæ, vel boraginis. Galeni *Diaspoliticum* in melancholica hypochondriaca cum ventriculi cruditate singulare est præsidium, cujus usu desperatos hypochondriacos ad extremam ferè maciem deventos aliquando feliciter curavi. *Sal Theriacale* Galeni ad tria grana cum totidem salis absynthi, mihi sæpiùs in usu fuit. Palmarium in hac melancholia *Chalybs* obtinet. Inter chalybeata hæc mihi experta. *Crocus ex tinctura. Tinctura martis tartari spiritus extracta. Magisterium martis. Tinctura è matris vitriolo. Crocus per simplicem aquam. Tinctura per oleum olivarum. Crocus sublimatus. Crocus reverberatus.* Et *spuma chalybis*. Dantur priora ad pauca grana, & guttas in aquis, & conservis appropriatis. Spuma verò dicta hoc modo paratur.

Spuma chalibis.

Accipe vini aromat. odorati ℔. xx. Aceti opt. ℔. ii. Misce. In hoc liquore extingue varias chalybis laminas ignitas tandiu, donec vinum fiat turbidum, & nigrum. Hoc in urinali aperto evapora donec in vasis fundo chalybis extractum remaneat. Liquor etiam sic præparatur.

Medus alius.

Accipe aceti optimi ℔. xx. Passularum. Rad. althææ. an. m. s.

Fiat ebullitio, & colatura. In hac chalybem prædicto modo extingue. Datur spuma ad drach. unam per se. Miscetur hoc modo pro diaphoretico ad melancholiam hypochondriacam. Accipe spumæ chalibis, Conf. boraginis an. drachm. s. Tincturæ absynthii gutt. quatuor, vel ejusdem extracti grana vi. pro bolo. Paratur etiam Chalybs pro hac melancholia hoc modo. Accipe Trochisc. de capparibus, de Rosis an. scrup. i. Trycheræ de epithymo scrup. ii. Limaturæ chalybis in aceto præparatæ drach. i. s. Cum syrupo de borragine fiant boli.

Bolus chalybeatus.

Demum *in melancholia à toto* diaphoretica sunt, quæ totum respiciunt, & sunt *sudorifica*, non tamen omnia. A Galeno proponitur *Diacalaminthes*, tanquam id quod totum respicit ad insensibilem transpirationem. Est *Theriaca*, quæ uno, vel duobus granis *anthoræ* ad diaphoresin magis specificatur. Datur etiam cum granis sex, del octo *bezoartici mineralis*. Probatur *Antimonium diaphoreticum*. Etenim si ab omnibus Dogmaticis in vehementi melancholia proponitur pro purganti Antimonium solutivum: etiam pro insensibili evacuatione summis laudibus extollendū ut diaphoreticum. Hoc autem mihi maximè probatur, quod est *solare*, hoc est, non soli permistum, sed sole paratum; solius enim solis beneficio stibium diaphoreticum efficitur citra corrosionem Calcinatur & stibium per *rasuram cornu cervi*, ità ut vires tantum obtineat diaphoreticas. *Tinctura* etiam stibii stellifera, & auriferā ex martialibus ejus scoriis separata & cum sale microcosmi physicè conjuncta vera est panacæa diaphoretica. Usus *carnis viperinæ* huc est referendus, quare laudantur *trochisci viperini*, *pulvis viperinus* cum sale prunellæ præparatus; est enim insigne diaphoreticum in melancholicis. Adhuc *magisterium* quod dicitur animale, quo referta est *Theriaca Cœlestis* Quercetani, quæ & ipsa ad sex, vel octo gratia propinatur.

Pulvis viperinus.

Hæc *mumia viperina* nobis secreta est.

Mumia viperina.

Sume carnem decem viperarum S. A. præparatam: Hinc frustulatim divide, vino ablue, & spatio viginquatuor horarum in sale conde. Mox aqua rutę capratiæ elue, pannoque lineo exsicca. Super hanc vini spiritum affunde, & inflamma, ter repete. Ab incendio, quæ superstes est humiditatem separa, quæ est inutilis. Carnem vini spiritu imbutam in mortario lapideo pistillo ligneo contunde, quam contusam in bocia, seu matratio loca, sequensque menstruum adimi. nētiam quatuor digitis superinfunde, ut in balneo bulliat, donec materia optime, & ad saturitatem tingatur Hanc deple, cola, & fortiter exprime. Expressam tunctura m ex urinali dest lla ad extracti formam.

Hujus accipe unciam unam. Salis viperini drach. s. Olei baccarum juniperi. Mari, Acori veri ana gutt. ii. Magisterii perlarum. Corallorum an. scrup. i. Croci auri grana xv. Misce, & serva. Dos. à granas vi. ad x hujus vires sunt admirabiles in renovatione sanguinis. Crocus auri quomodo paretur alibi ostendam. Menstruum est tale.

Menstruum animale viperinū.

Accipe aquæ vitæ rectificatæ ℔. ii. Mari Cretici p. i. Cinnamomi. Piperis nigri. Cardamomi an. drach. i. s. Baccarum juniperi drach. i. Myrrhæ el. scrup. ii. Croci scrup. i. Digerantur per horas 24. & distillentur ad siccitatem. Oleum, si adsit, tritorio separetur.

Alterantia accedunt, quæ vel partes, vel humores respiciunt. Quæ humores, sunt *præparantia*. Quæ partes & partium intemperies, verè *alterantia* Præparantia humorem melancholicum sunt, quæ moderatam calefaciendi, humectandique, attenuandi, & emolliendi vim habent, & potissimū humectandi, humor enim melācholicus siccitate sua magis lædit, & idcò humectari maximè avet. Quę humectāt & ca efficiunt sunt, *Borrago*, *lugloſſa*, *liquiritia*, *zizipha*, *nux viridis amigdulæ dulces recentes*, & calefaciunt in primo gradu. Quę attenuant humorem melancholicum sunt calida in secundo gradu, ut *melissa*, *apparis*, *scilla*, *ruta*, *mentha*, *lapulus*, *scordium*, *calamus odoratus*, *semen rapæ*, *anethi*, & similia. Quæ emolliunt sunt *malva*, althæa *passulæ*. Ex quibus & syrupi, & decocta parantur. Inter Chymica nullum est magis accommodatum præparans humoris melancholici ipso *tartaro vitriolato*, mirificè enim attenuat ipsum & concoquit Sed *alterantia* totum & partes respiciunt, & sunt quæ potissimùm humectant, excepta ea melāch oliæ specie, quæ fit ex humido capite, quod siccationem postulat. Totius ergò ratione solùm convenit *balneum* cum humidis simplicibus, & unguinosis carnibus alteratum. Et a balneo præstat totum inungere oleo amigd. dulc. vel butyro. Cæterùm respectu partium dubium est, an sit calefaciendum? Et quidem videtur, cum melancholia sit affectus frigidus & siccus. Non desunt tamē, qui etiam frigidis utuntur, ut Capivacceus, qui Thermalibus frigidis utitur, & ægrotantes interfici ait, si calidis utamur, cum frigidis est utendum: immò quotidiana praxis docet, melancholiam frigidis potiùs quàm calidis curari. Pro solutione dicendum, aut nos partes immediatas, aut mediatas respicere. Si immediatas, hæ in quavis melancholia sunt calefaciendę. *cor* nempe, & *caput*; utriusque enim visceris maleficio melancholia fieri non potest, nisi ex eorum frigida intemperie. At si medias partes respiciamus, aliquando contingit uti nos deaere refrigerantibus, puta respectu jecoris squalido calore æstuantis, vel æstuantis ventriculi phlogosis. Non semper tamen harum partium ratione refrigerare oportet, quia si melancholia fiat vitio lienis, est calefaciendum. Quare non mirum, si diversarum partium respectu Practici modò calida, modò frigida proponant. *Frigida* sunt *serum depuratum*, & *distillatum*.

Alterantia in melancholia.

Humor

Partium & partium.

latum. Depuratum datur, si calida intemperies ad jecotis cavam attineat. Distillatum si ad gibbam. Sunt & aquæ *thermales frigidæ*, *Villensis*, *B. V. P.* & *Noceræ*. *Calidæ* sunt *Aponensis*, *Tetuciana Porectana recens*. Et *Carsignanensis*, quæ ob gagatis mineram maximè in melancholia est conveniens. Porrò huc spectare videtur Pharmaci phantastici exhibitio, si enim in melancholico delirio sit scopus *hilarem ecstasin* promovere, dandum est pharmacum cum sale opii, quod lætificat, aut cum lætificanti Rhasis. Si delirus est de capite, da pharmacum cum *cerebro vituli*, vel *passeris*. Si cogitat de Dæmonibus, propina cum minima dosi *hyoscyami peruani*. Si absque pudendis se esse imaginetur, specifica pharmacum ad *luxuriosam stultitiam* hoc modo.

Seù quando distillatum, & quando de-coctum datur.

Pharmacum ad luxuriosam stultitiã.

Accipe pulveris hirudinum in furno siccatarum drachm. ij. Seminis apii drach. i. Pulveris renum stincorum seu stillionum drach. i. Fiat infusio in vino generoso per horas 12. & da vinum infusum cum debita dosi pharmaci, & admiraberis.

Sequuntur *latificantia*, quæ tùm à partium proportione, tùm à calidi nativi constitutione indicantur, & *specifica* dicuntur. *Lætificans cephalicum* est *confectio Alchermes*, quæ est organi calidi. Est ex Cardano pulvis *chrysoliti* potus ex vino singula vice ad grana decem, qui est organi frigidi. *Lætificans cardiacum* est utrumque Rhasis, & Galeni. *Diambra. Diamoschi* mihi experta sunt. *Aqua croci* sic parata. Accipe succi borraginis depurati.

Lætificantia.

Aqua Croci.

Meliss æ an. lib. ij. Croci Florentini unc. i. Fiat infusio. S. A. postea ex balneo distillentur, & aqua omninò croci odorem refert. Dos. cochleare unum singula vice. Est *elect. latificans*.

Electuarium lætificans.

Accipe succorum concretorum acetosæ, Endiviæ sylvestris. Rad. quinque folii, an. unc. i. Limaturæ auri scrup. ii. Camphoræ drach. i. Serici crudi drach. i. Sem. citri mundat. drach. ß. Conf. ex floribus endiviæ sylvestris. Viol. an. unc. i. Cum syrupo de pomis fiat elect. Dos. drachm. i. *Oleum margaritarum* singulari enchiria paratum, cum liquore camphoræ tartari ad guttas datum simile non habet in melancholia ex corde palpitante: & est oleum unctuosum. Gemmarum magisteria in liquorem vertuntur, ex quo *verus gemmarum syrupus* paratur. Insigne cordiale est *dulcis Antimonii tinctura* colore rubini, sapore sacchati instar. *Trochisci purpurei* nostri sic parantur.

Trochisci purpurei cordiales.

℔. Serici crudi grano tinctorio infecti q. v. Tinctura cum succo pomorum, & aqua rosacea extrahe (sit verò succi pondus ad partes duas respectu unius aquæ.) Quod extractum est, ad mellitam consistentiam evapora. Hujus extracti accipe unc. ß. Cinnamomi scrup. ij. Ligni aloes. Santali citrini an. drach. ß. Ossis de corde cervi scrup. i. Magisterii perlarum ex aceto citri. Unicornu veri; Lapidis bezoar. orient. Smaragdi præparati an. scrup. i. Ambræ grisea gran. xxxv. Mosci orient. grana x. Cum mucag. tragacanthæ, & aqua florum aurantiorum fiant pastilli. Dos. à gr. x. ad xv.

Prodest *Magisterium ambræ griseæ*. *Præciosum ejusdem extractum*. *Mosci spiritus*, & alia, de quibus alibi. Hæc pro melancholia. Quibus addenda est congrua victus ratio, de qua Practici abundè.

CAPUT V.

De Curatione magnæ, ac raræ respirationis ex delirio complexo secundum vehementiam respectivam indicante.

HActenùs de curatione magnæ & raræ respirationis ex simplici delirio secundum vehementiam absolutam. Nunc ejusdem curatio ex delirio complexo afferenda est secundum vehementiam absolutam indicante. Sufficiet autem hoc loco indicationes tantùm tangere, quoniam prout missum delirium vincit vel vincitur, etiam curatio, aut ad deliri speciem, aut oppositam affectionem, aut ad utrumque indicans est referanda. In delirio igitur complexo oppositam affectionem perfectè vincente, indicatio sumitur ab ipso delirio, victa affectio negligitur. Ex. gratia, in delirio perfecte vincente angustiam ex submolli distensione ilii oblonga, orbiculari, protensa, angustia negligitur, delirium indicat. Pariter in delirio perfectè ventriculi angorem superante, ut in Dromadæ Uxore, angor despicitur. Verùm in delirio non perfectè, sed ut plurimum contrariam affectionem vincente, uti perfrigerationem in Dealcis uxore, primum indicationis calculum delirium obtinet, perfrigeratio secundarium. E contrà, in delirio perfectè à contraria affectione superato, delirium negligitur; ut in Anaxione pleuritico, & sumitur indicatio à contraria affectione, dolore, & angustia thoracis. Ità prævalente dolore & angustia ad imum ventrem attinente, scilicet ex ilium inflammatione. Aut simplici perfrigeratione, vel cum alio affectu permista. Ut & dolore cum convulsione conjuncto, semper delirium negligitur, & oppositа indicat affectio. Item si delirium perfectè ab usu aucto vincatur. Sed in delirio ut plurimùm superato indicatio non tantùm sumitur à contrariis affectibus, verùm etiam ex ipsomet delirio, ut in Pithione, in quo dolor & perfrigeratio ut plurimum delirium vicere. Tandem in delirio æqua potentia cum oppositis affectibus certante indicatio æqua sumitur, ut in casu Dromadæ uxoris, quæ deliria simul & convulsa. Hæc de deliriorum curationibus, & consequenter dyspnœæ magnæ, & raræ.

Curatio ex delirio complexo.

PARS SECUNDA

LIBRI QUINTI.

DE CURATIONE PARVÆ ET DENSÆ respirationis ex Thoracis dolore.

CAPUT I.

Et primùm ex simplici dolore, aflatu, & crudo humore.

SEQUITUR ex ordine curatio parvæ & densæ respirationis, primùm ex dolore thoracis, sumpto pro dolore quoquomodo ad thoracem attinente, necnon respirationem ad parvitatem, ac densitatem lædente, ut positum est in libro quarto parte secunda capite primo. Generalem verò doloris curationem per genericas traditam indicationes hìc lubens prætereo, cùm ad Algologiam in genere aliàs à nobis conscriptam attineat: hocque tantùm in loco juxta methodicam, ac medicam dolorum seriem præallegato libro propositam singuli thoracis doloris curationem seriò proponam, breviterque percurram, à simplici dolore exordio accepto, qui est sine aucto usu, & angustia. Et cum simplex thoracis dolor, aut ad thoracem, aut ad hypochondrion referatur, de priori priùs. Igitur cum simplex thoracis dolor à simplici pleuræ distensione proveniat, quæ fit aut à flatu, aut ab humore crudo, hinc ratione flatus *discutiens*, ratione humoris crudi *incidens*, seu *dissecans*, & *attenuans*, nedum discuiens, indicatur. Et differt indicatio, quæ sumitur à succo crudo in primis viis redundante ab ea, quæ ab eodem circa thoracis parietes conglutinato. Ille namque per incidentia & attenuantia verè concoqui potest, cùm ex Alexandro sit pars cibi cruda, quæ in chylum verti non potest. Hic verò per incidentia & attenuantia & dirigendus, & resolvendus. Prioris indicationem Galenus 4. de Tuend. Valet. 5. proposuit, de quo & nos paulò infrà: posterioris verò 2. Acut. *text.* 5. Et cùm humor crudus in thorace concoquitur, non migrat in alimentum, sed in pus proportionale convertitur, ut in 2. comm. de natura humana in Hippocratem notum, & Erasistratum Galenus sanxit: quæ suppuratio non fit absque febre. Sed nos hoc in loco de simplici dolore thoracis agimus, qui est sine febre, & absque inflammatione, de quo Galenus 1. *de dysp.* 9. 4. *de loc. aff.* 7. & 1. Prorrh. 22. nosque *lib.* 4.

Differẽ. indica-tionis a succo crudo in primis viis & ab eo qui circa thoracis parietes hæret.

part. 2. cap. 2. & 11. Sed & ulteriùs ſciendum, flatum thoracis latere contriſtantem ab humore crudo quippe ſibi conjuncto dependentem communem diſcutiendi ſortiri ſcopum. *A cibo autem incluſo*, de quo Hippocr. primo acut. 32. hoc eſt, ab oppilantibus inteſtinorum ſcybalis, ptiſſana potiſſimùm præpoſtero ordine data, elevatum, præter diſcuſſiones, eam quoque præcipuam *ſubvacuationis* indicationem ſibi adſciſcit, quam Hippocrates loco citato propoſuit. Spuriæ ergò pleuritidis, ſeu ſimplicis dolotis thoracis indicationes utiles ſunt propoſitæ. Quibus remediorum materiebus ſatisfacere non impoſſibile, dummodò citò doloris cauſis occurratur. Alioqui ſimplicem dolorem fieri poſſe compoſitum, & inflammatorium ex Hippocrate patet primo acut. citato, cùm ait, pulmonem, hypochondrion, & ſeptum tranſverſum exſiccari; ob frequentem enim reſpirationem thoracis, imique ventris partes concaleſcunt, ut Galenus habet in commentario: quibus concalefactis inflammatio ſuccendi facilè poteſt. Et quamquam Duretus in Coacis ex Galeno ſtatuat, *nullam flatuum interceptionem inflammatoria gignere diſpoſitionem*: tamen per ſe verum utique, non tamen per accens, eſſe ſtatuo.

Ad dolorē thoracis localia.

Remediorum materiæ huic dolori accommodatæ ſunt intetnæ, & externæ. *Localia* ſunt Hippocratis *fomenta*, tùm ex *eruo*, tùm ex *milio* parata. Et quod eſt ex eruo, diverſa ratione huic dolori eſt conveniens, qua veræ pleuritidi cylindtacea ſiliqua. In veta enim pleuritide eruum proponit Hippocrates 2. acut 5. ad eruendum, incidendum quippe, ac attenuandum crudum humorem in phlegmone contentum. Quod ne inflammatum offendat, *hordeo* contuſo miſces, & in *aquoſo oxyerato* coquit, ut topicum temperetur. At in ſpuria pleuritide, ſeu ſimplici dolore non idem omninò fotus eſt faciendus, ex hordeo enim & diluto oxycrato dolor potiùs augeretur, crudo humore, flatuque à frigida materia crudiori, & flatulentiori reddito, unde majus quàm emolumentum eſſet damnum, loco igitur hordei ſumendum eſt *anethum*, *chamomælum*, *melilotum*, *menta nobilis*. Et in oxycrati locum *vinum* eſt ſubrogandum. Aut etiam loco hordei accipiendus eſt *furfur*, quem Hippocraces in textu ſolitarium propoſuit. Porrò *ſiccum* fotum ex milio, & ſale in frixorio torrefactis, quale in vera tentanda pleuritide ab Hippocrate proponitur, tale etiam in hujus doloris convenit curatione. Sicut enim ſalis acritudinem milium ſua lenitate demulcet, crudumque ſuccum in vera inflammatione tutò digerit: ità eundem & flatum in ſimplici affectu citra majoris cruditatis ſuſpicionem reſolvit. Si hæc non proſint, cogitandum de *cucurbitula ſicca*. Hæc namque cum ſcarificatione ſicut laudatur ab Aetio, & Hiſpanis in legitima pleuritide ſtipato fluxu: ità ad lateralem flatum diſcutiendum in materia pleuritide collaudanda eſt. Prodeſt ſatis gummis *catamaccha* lateri dolenti affixum, ejuſque *oleum balſamicum* leniſſimo calore ex tetorta projectum. Confert *oleum cumini* per veſicam diſtillatum illitum: quod & ad guttas convenienti vehiculo potatur, vel cum penidiis lambitum. In pleuritico ſpadone, nimirum cum à vera pleuritide dolor fixus & diuturnus in latere infixus relinquitur, ab impacto humore crudo expertum mihi eſt hoc *rubificans*.

Cucurbitula ſicca ad lateralem flatum.

Rubificā ad ſpadonem pleuriticum.

℞. ſpecierum S.G.drach.ii. Pulveris cumini drach.ſ. Miſce cum reſina abietina & fac emplaſtrum. Et ſi pertinax, præſtat validiori uti rubificanti, quale eſt hoc.

℞. Ammoniaci præp. unc. i. ſ. Salis armoniaci. Salis nitri. Pyrethri. Euphorbii an. drach. i. Ceræ citrinæ drach. v. Cum modico terebinthinæ fac ceratum.

Vel. ℞. ſalis armoniaci unc. iii. Pyrethri. Euphorbii. Salis nitri an. drach. i. Infundantur in aceto optimo & diſſolvantur, cum drach. ii. ſ. terebenthinæ, & cum cera fiat doropax.

Nec aliquis armoniaci uſum reformidet, quem nec Galenus in oculorum affectibus reformidat, nec in confectione ſalis theriacalis abhorret. Et ſcias volo, dolorem huic ita thoraci infixum ac pertinacem eſſe, ut aliquando enchiria chirurgica indigeat, puta *ſetaceo* intercoſtali ſpatio dolenti affixo.

Externa

Sed præter localia ſunt & quæ intrinſecùs aſſumuntur. Quare ad ſcybalorum ſubvacuationem *ecceproticum* emolliens laudatur, aut per clyſterem infuſum, aut per os aſſumptum, cujuſmodi eſt oleum amigd. dulc. ſumptum ex jure cum cinnamomo alterato.

Quod ſi crudi humoris in thorace exiſtentis *purgatio* indicetur, dandum eſt *oxymel cum agarico trochiſcato* permiſtum; vel *pulpa chartami* ad drachm. ii. cum uncia media pulpæ caricatum, Vel drachma olei è chartami ſemine cum juſculo. Pro attenuando porrò, ac incidendo eodem humore craſſo, mirificè prodeſt *ſaccharum ſcillinum*. Galenus 4. de tuenda valetudine *helenium* ptoponit; quare ipſius ſyrupus ex ejus ſucco unà cum ſaccharo paratus eſt bonus. Sed pro flatu diſcutiendo intus ſumitur *oleum aniſi*, vel *cumini* ad gutras.

Incidētia.

Ex oleo cinnamomi paratur confectio in rotulis hoc modo. Accipe ſacchari fini lib. i. Contundatur, cui adde Aquæ cinnamomi diſtillatæ unc. iii. Coquatur ſaccharum ad conſiſtentiam. Sub fine adde Olei cinnamomi veri ſcrup. i. ſ. Aquæ cinnamomi actavam partem. Fiat confectio in rotulis. In craſſo flatu mihi probatut *Elixir amygda. amararum*.

Confectio ex oleo cinnamomi.

℞. Spiritus vini rectificati lib. unam Amyd. amararum cont. unc. iv. Cinnamomi contuſi drach. ſ. Fermentata diſtillentur. Datur ad gutt.

Elixir amigd. amararū.

Hæc, & hujuſmodi ad ſimplicem dolorem ex flatu, & crudo humore thoracis latera exetcente diriguntur.

Jam ſequuntur, quæ eundem dolorem ex eadem cauſa reſpiciunt ad imum ventrem ità attinentem, ut thorace in conſenſum attracto, reſpiratio parva, & denſa efficiatur. Qui enim crapulæ, & deſidiæ ſunt dediti, facilè in crudi humoris proventum præcipirantur, diriſque cruciatibus divexantur. Non omnes tamen eodem modo & more, crudo hoc tentantur humore. Quibuſdam enim accidit, hunc per alvum emitti, quem Galenus de plenit. *cap.* 11. elixæ fabæ ſimilem eſſe ſtatuit. Mallem ipſe cuidam gelatiæ potiùs aſſimilare. Et memini, me inter alios mulierem Bononienſem curaſſe, cui ſingula die tantus humoris crudi cumulus alvo deijciebatur, qui Medici captationem ſuperabat. Aliis verò nec quidem modicum ejus alvo deponitur, ſed tantùm vomitu ejicitur: hiſque per intervalla quædam cumulatus, & in flatu reſolutus punctorio dolore, ac indicibili angore ventriculum exercet, necnon difficilem parit ſpirationem: modoque crudorum vomitu æger ſublevatur: modò etiam ſola flatus eruptione ſymptomata miteſcunt.

Humoris crudi varietas ſecundum ſubjecta.

Aliis citra dolorem & dyſpnœam accidit per eadem intervalla eundem crudi ſucci cumulum evomi: hiſque, aut ſolo naturæ impulſu, aut vi ſponte ſibi illata in vomitu promovendo. Quare pro diverſa hominum conditione, & hujus humoris ſtatu varia incidunt accidentia. Dicam hoc in loco, quæ Puteanus in *Como* de crapula. *Sic quiſque ſibi tortor datur. Languor ætatem occupat, & ad metam non niſi per acerbos cruciatus itur.*

Sed ut miri, ac varii ſunt hujus humoris effectus: ità nulla fere juvantium lex certa aſſignari poteſt. Aliis enim mirificè proſunt *thermales calidæ*, Aliis maximè nocent. Quibuſdam *Terebinthina*, aut cum reliquis lenientibus miſta, aut ſola etiam ad unciam uſque data mirum in modum confert. Et quibuſdam aliis proprer rationem eſt admodum infenſa. Et uni quidem hominum generi *emetica* proſunt, & *ſubductoria* non exiguam aſſerunt noxam. Alteri verò è contrà. Aliis *jus Gallæ veteris* potum juvat: quod aliis ſine jure eſt nocuum. Aliquos ſola ad miraculum Galeni *concoquentia* allevant, nempe *Diatriumpipeteon*, & *Diaſpoliticum* cum melle data. Quibus alii, niſi ſimul etiam vacuentur, læduntur. Quidam ab hujuſmodi doloribus *oiei virginei* potu ſanitati ſunt reſtituti. Quidam verò ejuſdem uſu inſigne damnum ſibi adſcivere. Ut & alii à calidis juventur; alii autem æquè à calidis, & frigidis lædantur.

Quare mirum eſt multum, quàm varium eventum remedia etiam methodicè adminiſtrata ſortiantur, obſervare. Summa ergò Medici dexteritas requiritur in propoſitorum remediorum uſu, ut ſuo loco, & tempo-

tempore sciat modò concoquentibus uti, modò evacuantibus, modò emiticis, modò diaphoreticis, modò acti, modò leni remedio. In serie Chymicorum ad humorem crudum concoquendum, aut præparandum, summis laudibus extollitur *sal armoniacum* purificatum, sale communi, & chalybis limatura sublimatum sæpiùs, cujus grana aliquot in vino absynthite, aut decocto sassafras exhibita ventriculum ab humare crudo infarctum liberant, ubi reliqua sunt irrita, præmissis tamen iis, quæ partes & totum purgant. Ego autem *armoniaco fixo* utor, quod figo aut ovorum calce, aut albo sulphuris spiritu, aut sale prunellæ: quod ideò volatili longè est tutius. Hoc ipsum loco nitri soleo usurpare in diaspolitico conficiendo, sed in minori dosi. Jubeo etiam Galeni Diaspoliticum parari cum *nitro tartari*; ità enim majores in digerendo, ac detergendo vires assumit. Mutatur enim tartarum in nitrum, & ex fixo fit volatile, sicut nitrum in sal fixum commune convertitur. Fit verò *tartarum volatile* hoc modo.

Remedia Chymica ad humorem crudum.

Sume æquam, partem olei tartari non distillati, & spititus nitri optimè defæcati; Affunde guttatim tartari oleum super nitri spiritum, ut probè effervescant, & spumescant, nepe ad integram saturitatem. Permitte ut quiescant, & fiet sedimentum niveum. Inclina, & habebis nitrum tartari, seu tartarum in nitrum conversum; quod nitri instar flagrat. Potest solvi & coagulari S. A. ut acredinem amittat. Potest cum flore sulphuris reverberari in crystallum minerale. Et observa, nitri spiritum cum iisdem ferè viribus remanere, quas ante affusionem habuit. Est hoc tartari nitrum insigne lysipyreton. Eo igitur utimur in confectione diaspolitici Galeni.

Tartarum volatile.

Nonnulli in hoc casu pro magno habent secreto *sulfur fixum*. Et Empiricus Bononiensis *specificum stomachicum* appellat. Ego autem in mea Phrarmacopœa demonstrabo, quomodo, & quot modis sulphur fixum fiat, ut quamlibet ignis probam sustineat: & certè non est contemnendum remedium. Nec unquam aliquid proponam, quod mihi utraque praxi manuali, & medica non fuerit probatum. Sed pro capitis colophon decrevi ad publicam utilitatem *syrupum* revelare chymicè administratum, quem mihi revelavit Serenissimus Ferdinandus Dux immortalis gloriæ, & memoriæ, qui in præparando simul ac deturbando crudo ventriculi humore, ex lue potissimùm originem trahente, singularis est facultatis.

Syrupus chymicus ad crudû humorem.

℔. limaturæ guajaci veri unc. ij. s. Corticis ejusdem drach. x. Rasuræ sassafras. Santali citrini an. drach. iv. Spiritus vini lib. iij. Collocentur omnia hæc in matracio colli longi, quod cotone oleo amygd. dulcium recenti imbuto obturari deber, optimaque cera Hispanica sigillari. Hoc vas loco in frigido, & noctu sub dio tene, interdiu verò ter, quatervè agita quatuor dierum spatio. Post pone omnia in retorta, igneque secundi gradus distilla magno appositio recipiente, optimeque clausis juncturis, distillatum liquorem bis cohoba. Qui tertia vice fæcibus iisdem adhuc affundi debet, & infundi per horas 40. commoto per aliquot vices ipso vase. Quod demum aeri frigido exponendum est, donec liquor claresçat. Inde clarus depleri debet, & servari in vase arctè obstructo. Relictis facibus adde Aquarum calaminthæ. Cardui sancti, Betonicæ an. lib. i. Vas sæpiùs moveatur & inter calidos furfures sepeliatut, ut tota tinctura absorbeatur spatio horarum 24. Postea inclina, & fortiter exprime. Huic tincturæ commisce Seminum cardui benedicti drachm. vi. Florum hiperici. Rosarum, Rorismarini, Aurantiorum an. pug. ij. Distilla ex balneo, bisque distillationem super fæcibus repete. Primas porrò fæces servabis pro sale extrahendo. Fæces autem secundæ distillationis suomet stillatitio liquore imbues, & calido furfurum fotu tincturam elicies, quam extractam decantabis, & decapulabis abjecto magmate. Huic tincturæ adijcies Foliorum sennæ el. unc. i. s. Hermodactylorum contusotum drach. ij. Rhabarb. electi minutim incisi drach. ii. s. Rad. hellebori nigri, Specierum Diarrhodonis Abbatis, Aromatici rosati, Diamargariti frigidi, Cinnamomi electi ana drach. i. s.

Et infundes in balneo tepido per horas 24. Ejusdemque balnei calore liquorem distillabis. Qui super suis fæcibus est imponendus, ut tincturam eliciat, ut suprà factum fuit. Inclinatam tinctutam à dissolvente per balneum separabis, interim servatis fæcibus, ex quibus cum superioribus permistis sal extrahi debet. Tincturam verò ad melleam consistentiam redactam cum primo illo vini spiritu rincto seorsim servato miscebis, & in balneo per biduum digeres. Hanc mixtam materiam solutam, & fermentatam in vas aliquod argenteum effundes, quam accenso papyro succendes, sed statim succensam sacchari candidi pulvere extingues. Et rursus accendes, & extingues. Isque labor eousque est repetendus, donec materia usualis syrupi consistentiam acquirat. Cui ultimo loco sal extractum ab omnibus fæcibus curiosè admiscebis. Dosis est ad unc. ij. ad plures dies. Sed de simplici dolore à flatu, & crudo humore hæc satis, cujus curatio est dyspnœæ parvæ, ac densæ.

CAPUT II.

De Curatione parvæ, & densæ respirationis ex dolore thoracis inflammatorio, & primùm ex utroque pleuritico pectorali, externo, & interno.

POst simplicis thoracis doloris curationem, ejusdem dolor compositus secundo loco curandus occurrit. Qui cùm sit triplex, ut *libro 4. p. 2. cap. 3.* cum solo usu aucto, cum sola angustia, & cum utroque compositus, qui est inflammatorius; hujus solius tertii curatio hoc loco tantùm est instituenda. Etenim qui cum solo usu copulatur, curationem habet communem cum inflammatorio. Qui verò est cum angustia, eandem patitur curationem ex thoracis, & pulmonum angustia petitam. Cæterùm cum dolor thoracis inflammatorius sit duplex *pleuriticus*, & *peripneumonicus*, *ut libro quarto*, *parte secunda*, *capite quinto*, de priori priùs. Qui cum iterum sit duplex, *pleuriticus pectoralis*, & *pleuriticus lateratis*, primum pectoralem, mox lateralem curabimus. Desumendæ ergò sunt singulæ indicationes ex singulis doloris pectoralis differentiis, quas *libro & parte citata capite 6.* proposuimus. Et primò in dolore pectorali externo descendente à causa interna, in qua materia sanguinea spontanea paremptosi ex hepate ad musculos intercartilagineos externos, reliquosque è thorace descendentes transfluit, aut per epigastricas, aut per hypogastricas venas movetur.

Curatio doloris pleuritici pectoralis.

Si per hypogastricas revulsionis, & interceptionis gratia secanda est *crurum vena*. Gratia derivationis *cubiti axillaris*, servata in utraque lateralis rectitudine. Si verò per epigastricas fluxus fiat, revulsio est facienda per apertionem venæ gibbeti oppositi; derivatio per sectionem venæ ejusdem cubiti. Fluere verò materiam per hypogastricam venam, ex crurum venarum tumore facilè cognoscitur.

At in pectorali externo ascendente ab eadem causa interna, in qua materia sanguinea ad serratos pectorales, & ad humerum fluit, si per hypogastricam ad mammariam, & per subclaviam ad humerum transfluxus fiat, revulsionis, ac interceptionis gratia cruris vena est tundenda, huic enim immediato assensu consentit hypogastricus ramus. Item si per ultrimos venæ sine pari ramos, qui cum cruralibus conjunguntur, ex inferioribus in superiores thoracis partes motus accidat, ejusdem interceptionis, ac revulsionis mistæ gratia ejusdem cruris vena est recludenda. Verùm si derivatio magis attendatur, ejusdem lateris affecti cubiti vena est aperienda, *axillaris quidem*, si materia ex inconjuga in thoracicas, cum quibus axillaris conjunditur, transferatur: *cephalica* verò, si per subclavium ramum in humerum transfluat. Quorum vasorum distinctio ex dolenti loco sumenda est.

da eſt. Poteſt quoque eadem derivatio cum revulſione miſta per medium diametrum fieri ſecta vena cubiti oppoſiti, ſed minori cum fructu.

Eadem porrò curatio eſt pleuritici pectoralis externi ad interiores thoracis muſculos attinentis aſcendentis, vel deſcendentis, quantum ad venæ ſectionem attinet, quæ pleuritici externi circa partes externas ejuſdem ab eadem cauſa interna. In reliquis curatio differt. In externo enim ad interiores muſculos attinente præter venæ rectionem conveniunt etiam ſecundùm proportionem, quæ in dolore pleuritico interno pectorali, & laterali, de quibus ſuo loco.

Præterea in pectorali externo à cauſa externa, nempe à vulnere, conſpicuum eſt, ſtatim ab inflicto vulnere, revulſionis gratia, oppoſiti lateris phlebotomiam convenire. Poſt derivationis reſpectu, ejuſdem lateris.

Tandem in internopleuritico pectorali à cauſa interna indicatio & curatio eadem eſt, quæ in pleuritico laterali. Diſcrimen eſt tantùm ſecundùm majorem indicandi vehementiam; vehementer enim eſt lateralis pleuriticus pectoralis ex ſe ob partium dignitatem, nempe ob pleuræ pectoris cum interſepientibus membranis, pericardio, corde, & ſepto conjunctionem. Quare hujus curatio ad lateralis pleuritidis curationem eſt referenda.

Enimverò præter venæ ſectionem, ſi in dolore externo à cauſa interna pars thoracis externa metheora reddatur, hoc eſt, in ſublimem eleverur tumorem, indeque difficilior fiat reſpiratio, ad remedia, quæ ſimul tumoris inflammatorii dolorem demulceant, & dyſpnœam mitigent, eſt confugiendum, cujuſmodi eſt *lactis cataplaſma* cum althææ, vel malvarum cremote. Aut quod ex caſſiæ flore cum fructu paratur hoc modo.

Emplaſtre ad tumor jet.

℞. Foliorum malvarum. Violarum. Chamomillæ. Plantaginis an. m. i. Coquantur in aqua, mox piſtentur, quibus leviter preſſis adde; Pulpæ paſſularum. Floris caſſiæ rec. an. unc. ſ. Farinæ hordei cribratæ unc. i. ſ. Miſce cum oleo amygd. dulc. fiat emplaſtrum.

Quodſi tumor ad pepaſmum vergat, juvanda eſt ſuppuratio mica panis cum lacte. Etſi materia frigidior coctioni reſiſtat, utendum eſt Galeni emplaſtro ex aqua, oleo, & hordei, vel tritici farina parato. Quibus ſi croci parum cum ovi vitello addatur certè, & citò humor ſuppurabitur, & tumor ſpontè aperietur. Sin minùs, ſimplici inciſura tumoris cacumen erit aperiendum citra exciſionem, de qua plura in libro de præſidiorum uſu. Sumuntur verò pro dicto emplaſtro aquæ partes duæ, olei una, farinæ tantum bullienti liquori additur, quantum eſt ſat.

Emplaſtrū maturans.

At in dolore externo à cauſa externa, nempe à vulnere, præter venæ ſectionem ad reliqua vulneraria, eſt confugiendum. Et maximè cavendum, ne in ferendo vulneris judicio, quod tantùm externum eſt, internum: viceque verſa, quod internum externum eſſe credatur; utroque enim modo judicium falli contingit. Ut nunc dum hæc ſcriberem, in generoſo Gallo Mantuæ obſervatum eſt, cujus vulnus retro coſtas mendoſas enſe furtivo illatum tanquam internum habitum eſt, quod exteriores tantùm muſculos penetraverat. Ob pſoum enim ac reliquorum muſculorum thoracis, & abdominis profunditatem, nec non vulneris obliquitatem facilè quis ob partium ignorantiam deluſus ad interiora penetrare vulnus exiſtimavit, quod externas tantùm partes occupat. Ejuſdem quoque fodicata obliquitas aliquando etiam in arte verſatos deludit, cùm ſcilicet obliquo, cæcoquæ ductu per muſculorum veluti cryptas vulnus pleuram confodit, nulla ſenſibili per vulnus exuflatione erumpente, ut extrinſecum eſſe exiſtiment, quod interna occupat. Utrumque verò ſi non tactu, ſymptomatis ſaltem, & potiſſimùm difficili ſpiratione eſt diſtinguendum. In externo enim vulnere vix adeſt dyſpnœa, & niſi in thoracis motu: quæ tamen in interno eſt difficillima, & laborioſa.

Doloris ſedatio.

Cæterùm in quovis thoracis vulnere, ut præſentis eſt inſtituti, dolori eſt proſpiciendum, cùm hujus cauſa attractio, & inflammatio fiat. Dolor autem ſedatur tùm per *narcotica*, tùm per *anodyna balſamica*. Galenus pro narcotico dat ſuum *Diaſpermaton*: quod & ipſe poſt clyſterem, venæque ſectionem habitam felici cum ſucceſſu exhibere ſoleo. Vel etiam ejus loco *laudanum opiatum*, cujus uſu dolor prohibetur, fluxio, & ardua ſpiratio, ut felicior curatio inde ſuccedat. Intra vulnus verò ſequens jubeo injici *balſamum anodymum*. Recipe olei abjetini unc. ij. Olei roſ. compl. unc. j. Sem. hypericonis unc. ij. Balſaminæ. Tormentillæ an. drach. ij.

Anodynū balſam. cum.

Herbæ pulverizentur, mox cum reliquis miſceantur, bulliantque per duas horas in balneo, inde cola, & exprime. Siſtit dolorem: *Oleum catulorum* idem ad miraculum operatur, & citam coctionem promovet. Ut & noſtrum *oleum vulnerarium*, quod cum aliis in noſtra Chirurgia divulgabimus. Vulneris dolorem aufert quoque *unguentum ſympathicum* ex uſnea, ſi vulneratæ partis ſanguinis gutta acus acumen conſperſum in ipſo figatur. Ex quo etiam certa ſalutis, vel mortis ſigna haberi poſſunt.

Unguentum ſympath. cum.

CAPUT III.

De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore laterali pungitivo continenti, & benigno.

SUccedit curatio doloris pleuritici lateralis, ſumpto dolore laterali, non pro generico; ſed pro ſpecifico *coſtali*, ad cujus curationem, ut ſuperiori capite diximus, referendus eſt *pectoralis internus*. Satius autem dijudicavi non confuſo ordine omnia pleuritidis remedia in unum miſcere, ut communes Practici faciunt, ſed ſingulam ſingulæ pleuritidis ſpeciei curationem adhibere juxta ipſius theoriam *lib. 4. p. 2. cap. 11. 12. 13.* aſſignatam. Hanc verò curationem ab iis coſtalis pleuritici differentiis primùm exordiri oportet, quas ex ipſius doloris idea, ſeu ſpecie primo loco deſumpſimus. Erant autem dolor *continens*, *continuus*, & *rarus* uterque *benignus*, & *malignus*. Qui enim dicitur pungitivus, peculiarem non exigit curationem: eſt enim univerſalis omnium lateralium dolorum natura, nec curationem variat, niſi prout in continentem, reliquoſque propoſitos dividitur. Et qui *gravativus* eſt nuncupatus, ad ſuppurativam pleuritidem, & conſequenter ad empyema attinet.

Curatio doloris pleuritici lateralis.

Age ergo à continentis curatione ſermonem aggrediamur. In qua primùm dubitatur, an fomenta præter venæ ſectionem indicentur, quæ, quot, & quando, nimirum an præcoqua, vel poſtera competant. Utrumque enim præſidium ut quid agendum à dolore ut cauſa indicante clarè conſtat indicari. Porrò Hippocrates 2. *acut.* ſectioni venæ fomenta anodyna ut doloris tentamenta præmittit, non tantùm per exordia, ut poſuit Capivacceus, ſed etiam poſt; ait enim in *text. primo*, *ſive per exordia*, *ſive poſteà*, ut in Anaxione idem præſtitit Hippocrates. Cui ſuffragari videtur Avicennas 4. primi *c.* 20. cum ait. *Cùm evacuare volueris, prius ſeda dolorem*. Et *cap.* 3. *Cumque materiam ad longinquum trahere volueris, loci dolorem prius ſedabis*. Et tamen huic determinationi Galenus contrarius eſſe videtur, qui *primo aphor.* 23. in vehementiſſimis doloribus ſtatim venam ſecat. Et 2. *acut. text.* 2. ait, ſe dixiſſe *de illis doloribus, qui à fotu nullo pacto, niſi priùs vacuato univerſo corpore, juvantur*. Non ergò in omni dolore pars dolens ante vacuationem eſt fotu fovenda. Et rationem ex præcipiti occaſione eliciunt, quam ſi negligas, illicò lethalem efficias affectum. Hinc noſtrates Medici ferè omnes ſtatim alvo lenita contra Hippocratis conſilium à ſecta vena curationem aggrediuntur. Pro difficultatis enodatione, ne in re tàm gravi in hominis perniciem error committatur, recentiores varios reſpondendi modos cogitavere. Alii dicunt, Hippocratem fotibus tentare dolorem coſtalem, ut experiatur, an ſit vera pleuritis. Alii, agere de flatuoſa pleuritide, ut Saxo. Quos alii refellunt, ut Capivacceus & Maſſarias. Priores quidem, cum Hippocrati ſatis per ſua ſigna comperta eſſet pleuritis, quæ rudioribus etiam Medicis innoteſcit. Poſteriores verò, quoniam ſi de pleuritide ſpuria à flatu locutus eſſet Hippocrates, fomentis in caſſum adminiſtratis phlebotomiam ſubroga-

Continentis.

btogare nequiviſſet. Quare Hippocratem de vera pleuritide, quippe inflammatoria, agere ajunt. Et loca diverſa conciliare adnituntur de *miti*, & *magna* pleuritide diſtinguentes. In miti enim fotus Hippocratem præmittere volunt, quibus non confetentibus, ſectionem venæ, aut purgans ſurrogare. In magna verò ſtatim plectora occurrere. Galenum porrò cum Avicenna ità componunt. Dolorem videlicet magis urgentem fomentis præleniendum: ſanguinem verò venæ ſectione. Urgere dolorem magis inquiunt, cum ſanguis eſt remotus; cujus cauſa etiam remotior vena eſt ſecanda. Magis verò ſanguinem, cum eſt proximus; cujus cauſa vena proxima eſt ſecanda. De priori Avicennam, de poſteriori Galenum loqui dicunt. Sic rem univerſam ſanciunt. Ipſe autem ſanctioni huic haud acquieſco; quare dicta ſingula percurram. Et primò qui ajunt, Præceptorem fomentis affectum tentare, ſeu experiri; quo ſenſu experiri & tentare eſt idem, non malè: non tamen qua parte omninò Hippocratem experiri pleuritidem ajunt. Tentat namque *plethoram*, non pleuritidem. Cum enim plethoræ cognitio ſit admodum nonjecturalis, ejuſque potiſſimum, quæ ad penitiora corporis vaſa ſpectat, ut certior reddatur, fomentis pleuritidem tentat Hippocrates, ut plethoram adeſſe, aut non adeſſe certò agnoſcat experimento; indeque ſecandæ, vel non ſecandæ venæ neceſſitatem eliciat. Etenim Galenus in libro de plenitudine *cap.* 4. & in aliis capitibus docet: plenitudinem ad vaſa potiſſimùm interna attinentem nullo ſenſu, ac ſigno poſſe cognoſci, niſi ſyſtematica pulſus inæqualitate, quæ in pleuritide etiam ab inflammatione dependet; ideoque hujuſmodi inæqualitas in pleuritide non eſt certum plethoræ ſignum; fomentis ergò Hippocrates plenitudinem tentat. Quoniam ſi fotuum uſu dolor augeatur, certiſſimum eſt lateſcentis plethoræ indicium, ut per fotum via ad venæ apertionem tutò aperiatur. Hancque Hippocratis mentem ſatis dilucidavit Galenus 2. *acut.* 2. dum habet. *Verùm cùm præfata omnis dignotio conjecturalis ſit* (plethoræ nimirum) *& non ſcientifica, non certa, non compertaque, præſertim ubi in corporis imo ſita ſit, quæ dolore afficitur particula. Ab iis inchoare te oportet, quæ quam cætera, magis auxilio eſſe tibi videbuntur. Quod ſi nihil præſidii tuleris, ad alia etiam tetranſferre conveniet. Dolore autem non ſedato, ad totiùs corporis accedere evacuationem*, ſignum enim eſt auctо per fotum dolore, aut ſaltem non ſedato, plethoram in toto ſubſiſtere. In vera igitur pleuritide fomentis dolorem tentat Hippocrates, non pleuritidis, ſed plethoræ gratia. Et cum dolor fotu remittitur, tentamentum fit medicamentum, ut nec phlebotomia, nec alio opus ſit. Quamobrem nec recipiendi, qui ajunt, in quadrato, & Athletico corpore præmittenda fomenta non fore. Quia ſicut in corpore extenuato plenitudo eſſe poteſt: ità ut corpore plethorico pleuritis excitari poteſt citra plenitudinem, cujus cognitio non certa, ſed conjecturalis eſt. Propterea in quocunque ſubjecto ſemper ex mente Hippocratis fomenta præcocia eſſe debent, & non tantùm in quocunque ſubjecto, ſed in quocunque dolore, ut paulò infrà demonſtrabo. Nec fortaſſis improbandus eſſet, ſi quis affirmaret, etiam ad pleuritidis veræ cognitionem præmitti fomenta debere. Nullus enim eſt affectus, qui Medicum magis, quàm pleuritis eludat: cum ſæpenumero accidat, omnia ejus ſororiare ſigna, ut qui veram putet eſſe pleuritidem, quæ tamen eſt pravi moris, in qua vena ſi tundatur, eſt cum ægri interitu. Similem proximus diebus curavi ego prope ædes meas in quadam Virgine, cui omnia legitimæ pleuritidis ſigna affuere ab initio, quæ tamen poſt primos dies malignam ex pravo vermium halitu ſe declaravit, & prorſus abſque ſanguinis miſſione fuit liberata.

Quid de fomentis in dolore ſemendū

Quare tutiùs eſt ſemper fomentis experiri, tùm plethoram, tùm pleuritidem, neque præcipiti, inconſultaque venæ ſectione ſtatim uti. Cæterùm qui dicunt, Hippocratem ubi de fomentis, ibidem de flatuoſa pleuritide pertractare, non omninò cum Capivacceo ſunt improbandi. Fotum enim ex euro non alia de cauſa Hippocrates adhibuit, niſi ad diſſecandum phlegma in phlegmone contentum, ſpiritumque flatuoſum diſcutiendum, ut in commento quinti textus Galenus aperuit. Quare de vera quidem pleuritide Hippocrates agit, quæ ex laterum inflammatione, non de ſola tamen exquiſita, ſed etiam de ſpuria. Etenim in *text.* 2. 3. & 4. de exquiſita loquitur, in quibus de ſolo fotu ex aqua ratiocinatur. In textu verò 5. & 6. de ſpuria, in qua non tantùm ſanguis, ſed etiam crudus humor, flatuſque peccat, agit: ad quorum diſcuſſionem eruum, furfurem, ſal, & milium proponit. Adhæc qui in miti tantùm, non tamen in magna pleuritide præponunt fomenta, non videntur recipiendi. Ratio eſt, quia Hippocrates 3. *epid.* 79. Anaxioni cubitum ſecuit octava die, quem ſexta ſine fructu foverat: cognovit enim per fomenta plethoram, ideò ſcripſit: *Octava cubitum ſecui, multum, ut debebam, affluebat*; ut cognitam fotibus plenitudinem nobis indigitaret: & tamen maximus in Anaxione dolor fuerat, utpotè continens, & cum delirio. Nec Galeno hac in re ſubſcribere me poſſum, qui videtur Hippocratem velle excuſare, eo quòd ille à principio non fuerit vocatus, ideò nec à principio, ſed poſt venam ſecuerit. Non enim eſt credibile. Anaxionem tanta ac tali conflictatum pleuritide Medicum non niſi poſt ſextum, vel ſeptimum diem advocaſſe. Hippocratem ergò, aut à principio, hoc eſt ante quartam aut poſt quartam, aliis priùs accerſitis, nempe ante quartam, advocavit. Si aliis accerſitis, jam Hippocrati nullus cubiti ſecandi locus ſuperſtes fuiſſet, quoniam ex Galeni obſervatione in commentario lex certa Medicorum illius ævi fuit, ultra quartanam non ſecare venam; quare Anaxioni venam ſecaſſent à principio, hoc eſt, vel in quarta, vel ante quartam. Idem feciſſet Hippocrates, ſi à principio fuiſſet vocatus, irritis fotibus.

Fomenta an in omni pleuritide ſine adhibenda.

Quòd ſi præſto ab initio non fuit, quippe poſt quartam vocatus, jam conſtat à quarta uſque ad ſeptimam fomenta adhibuiſſe, quibus non conferentibus, in octava cubitum ſecuit; in magna ergò pleuritide ſecto cubito, fotus præponit. Idem conſtat, apud Avicennam Fen. 4. primi, *capit.* 3. dum inquit, loci dolorem eſſe ſedandum, cùm materia in longinquum eſt revellenda. Betus enim rectè ait in commento, de vehementi dolore intelligendum fore Avicennam: quia cum dolor eſt mitis, revulſio abſque doloris mitigatione fieri poteſt, cum ex oppoſitis attractionibus non tanta humorum agitatio immineat. Igitur tam in magno, quàm in miti dolore tentanda eſt plenitudo, ut vena tutò aperiatur.

Poſtremo loco perpendendæ ſunt Galeni, & Avicennæ auctoritates. Et prima ſanè ex Galeno, primo *aphor.* 23. non multum negotii faceſcit; non enim Capivaccei conſequens ex Galeni antecedente tenet, ideò non eſſe fomenta præmittenda, eò quia maximum eſt in vehementiſſimis doloribus remedium venæ ſectio. Etenim expedit fomentis priùs curationem experiri, ut inde judicium certius habeatur, aut de phlebothomia, aut de pharmaco. Et cum 2. *acut.* 2. ait, ſe alibi de illis doloribus egiſſe, qui à fotu nullo pacto, niſi priùs vacuato univerſo corpore, juvantur, pro talibus doloribus clarum eſt, eos qui ex plenitudine intelligere; hi enim non juvantur à fotu, niſi vacuato univerſo corpore per venæ ſectionem, non eſt tamen ab evacuatione propterea inchoandum, ſed à fotu, ut plenitudo innoteſcat. Sed Avicennæ auctoritates ſunt captu difficiliores, quæ diverſo prorſus ſenſu ſumendæ ſunt, quo Hippocratis, & Galeni placita ſunt expoſita. Horum enim ſententia eſt, ſi ex fotuum uſu dolor non mitigatur, venam ſtatim fore ſecandam. At Avicennæ conſilium eſt, nullo modo venam eſſe ſecandam, niſi priùs ſedatus ſit dolor. Quare Avicennas non loquitur de veris anodynis, de quibus Hippocrates & Galenus, ſed de anodynis ſecundum dici, de quibus etiam *capit. primo*, in quo *album papaver* proponit; & ſenſus propoſitarum propoſitionum Avicennæ eſt. Si fotibus reſolventibus primùm adhibitis dolor idem, vel etiam auctus permaneat, & ſectionis venæ opus ſit, hæc ipſa non eſt celebranda, niſi dolor priùs per ſtupefacientia, pro eo nimirum tempore leniatur, quo venæ ſectio eſt facienda. Ordo igitur agendorum hic eſſe debet. Statim injecto clyſtere, vel propinato lenienti,

Authoritates Gal. & Avic. de fomentis in dolore perpendūtur.

tentandum eſt latus dolore affectum fomentis pro doloris diverſitate diverſis. Si à fomentis dolor miteſcat, venæ ſectio eſt omittenda. Si augeatur, domeſtico ac tuto ſtupefacienti præmiſſo, ſecanda eſt vena. Verùm de anodynis impropriis eſt difficultas, quia Galenus *primo acut.* 33. ſtupefacientium uſum in pleuritide improbare videtur, cum ait. *Nempe eorum, quæ ex opio, byoſcyamo, & mandragora conficiuntur, medicamentorum uſus doloroſam pleuritidis affectionem non ſanat, ſed ſenſum tollit, enecatque.* Dicendum ab Avicenna ſtupefacientium uſum proponi ſolum ante venæ ſectionem, non poteſt, nec proponi ut remedium ſanans, ſed ut anodynum extemporaneum, cujus beneficio tutò vena ſcindi poſſit. Ideò nec præter album papaver aliud approbat. Inter enim omnia narcotica, familiare ac domeſticum eſt album papaver, ut experientia notum eſt: cum infantibus vigiliis, ac dolore affectis tutiſſimè exhibeatur, quod & tutiſſimè editur pane inſperſum, ac melle maceratum, ut teſtatus eſt Galenus 6. d. ſ. m. & de facultatibus alimentorum capite de ſemine papaveris. Et albo adhuc tutius, & convenientius eſt *rubrum*. In quacunque ergo pleuritide, in qua venæ ſectio eſt facienda, priùs dolorem lenire convenit per rubrum, vel album papaver, cum eo in tempore materia ſit fluens potiùs quàm fluxa, & potiſſimùm cum tenuis eſt, ut Saxo rectè obſervavit. Hactenùs de ſcopis, & remediorum materiis in dolore continenti pleuritico.

Difficultas de anodynis impropriis.

Jam remediorum formulæ ſeriatim ſunt proponendæ, quæ primùm ante vacuationem, deinde poſt ipſam conveniunt. Clyſtere igitur, aut leniente præmiſſo, ad calidos fotus eſt deveniendum. Præter autem illa Hippocratis, cæterorum Practicantium exemplo, quæ quoque nobis experta ſunt, candidè proponemus. Inter alia ſingulare expertum eſt *emplaſtrum de caulibus*, cujus beneficio plures pleuriticos ſæpiùs etiam ſine venæ ſectione citò ſanatos vidi; ejus fidelis eſt deſcriptio. Sumuntur caulium radices Menſe Martio, à ſorde eluuntur, elotæ minutim inciduntur, in umbra exſiccantur, & in pulverem rediguntur.

Emplaſtrum de caulib.

Recipiuntur hujus pulveris unciæ ſex. Cymini unc. ſ. Caryophyllorum drach. ii. Mellis comm. q. ſ. pro emplaſtro.

Si fotu non leniatur dolor, ſed potiùs augeatur, *extemporaneo narcotico* erit ante vacuationem mitigandus, quo & fluxus quoquopacto compeſcatur. Avicennas propinat mediam unciam emulſionis ſeminis papaveris albi cum ſaccharo, etiam ptiſſana. Quæ miſtio non mihi admodum probatur, quoniam Hippocrates primo acutorum 33. ptiſſanam ante vacuationem improbat. Quare tutius eſt ſimplicem cum ſaccharo emulſionem, vel cum penidiis exhibere. Ego felici cum ſucceſſu familiariter utor *aqua papaveris rheadis* ad quatuor, vel ſex uncias cum pulvere mandibularum lucii; licet enim ſtupefaciens domeſticum cum ſpecifico miſcere, ut partis laborantis ratio habeatur. Datur etiam *pulvis* rubri papaveris per ſe ad drachm. i. cum aqua violarum. *Syrupus* ex ejuſdem ſucco confectus datur ac unciam i. cum aqua ſcabioſæ. Ipſius *tinctura* quoque eſt utiliſſima, quam in curatione peripneumoniæ proponemus. Sed neque hoc loco ad publicum uſum ſubticere debeo, nec volo *aquam noſtram antipleuriticam*, quæ dolores ad miraculum ſedat, & paratur hoc modo.

Aqua anti pleuritica

Acc. Aquæ florum papaveris Rheadis libr. iii. Aquæ violatum lib. i. ſ. infunde in dictis aquis corticum interiorum avellanarum unciam ſ. Dentium apri in fuga capti. Eboris præparati an. unc. ſ.

In cucurbita vitrea per triduum digere in B. M. Tum ad cineres diſtilla igne ſuavi. Adſit verò ſaculus in zona pilei, in quo adſint Magiſterii concarum oculiformium ſcrup. ii. Sulphuris narcotici ex vitriolo ad laminas argenteas, vel chalybeas ſublimati gr. vi Doſ. unc. i.

Pilulæ antipleuriticæ.

In eundem ſcopum dantur *pilulæ antipleuriticæ*, quibus nullum præſtantius remedium invenitur. Accipe extracti florum papaveris rheadis. Malvæ arboreæ rubeæ.

Ligni viſci quercio ana drach. unam ſ. Raſuræ dentis apri. Cornu Rhinocerotis ana drachm. ii. Maxillarum lucii piſcis drach. unam ſ. Corticum interiorum avellanarum drach. i. Anodyni mineralis drachmam ſemis. Magiſterii corallorum drach. i. ſemis.

Cum tinctura, vel ſucco denſato ſcabioſæ fiat paſta. Doſ. ſcrup. i. à principio cum unciis duabus aquæ ejuſdem papaveris rubri. Nam & in aliis pleuritidis temporibus datur cum aliis vehiculis. Mitigato dolore celebranda eſt vacuatio, de qua ſuo loco, ubi de curatione pleuritidis aſcendentis, & deſcendentis; nunc enim tantùm remedia proponimus, quæ ad continentem dolorem diriguntur.

Sed adhuc poſt vacuationem, an anodyna, & quę conveniant, dubium eſt maximum hactenùs in actū. Hippocrates 2. Acut. 9. omninò per fomenta dolore augeſcente à fomentis deſiſtendum docet, dicens. *Verum ſi fomentis dolor non ſolvatur, ne diutiùs calefacito: ſiccat enim id pulmones, atque ad ſuppurationem excitat*: quod etiam in Coacis docuit. Et Galenus rationem affert dicens, ſuppurationem cieri, *lateris inflammatione non exhalante, ſed in pus tranſeunte: mox pure ipſo in mediam thoracis, pulmonumque regionem confluente*. Maximè verò inflammationis diffiatio denſantium fotu prohibetur.

Anodyna poſt vacuationem an conveniant.

Attamen Practicantium nullus eſt, qui poſt vacuationem fomentis diſcutientibus, & emplaſticis non utatur, indicatione ſumpta tùm à doloris vehementia, tùm à materia aut reſolvenda, aut concoquenda, aut ſuppuranda. Solus inter recentiores Capivacceus hanc difficultatem per nubeculam vidit, quam tamen non diluit; ait enim: *Hippocrates fomentis ante venæ ſectionem utitur, ut inde cognoſcat, an materia copioſa ſubſit in Corpore. Nos autem loquimur de fomentis, quibus poſt venæ ſectionem uti licet ratione doloris vehementis, quæ ſunt humectantia, denſantia, emplaſtica ſuppurantia*. Sed cum ex Hippocrate pleuritidis ſuppuratio quantum fieri poteſt, fugienda ſit, fomenta poſt venæ ſectionem, ſicut nec ante, cùm dolor permanet; convenire videntur, fotus enim ſuppuratum accerſit. Quare adhuc viget difficultas. Reſpondendum cenſeo, diverſam eſſe fotuum rationem, ante, & poſt venæ ſectionem. Ante quidem, cum dolor permanet, deſiſtendum; ne ſuppuratio eorum uſu excitetur, pro virili inhibenda. Maximè autem vacuatione prohibetur. Quòd ſi poſt vacuationem dolor permaneat, ſuppuraturæ inflammationis eſt ſymbolum; ideò fotibus poſt vacuationem uti Medicus cogitur. Hippocrates ergò ulteriorem fotuum adminiſtrationem prohibet ante venæ ſectionem, ut eorum abſtinentia, ac vena ſecta ſuppurationem impediat. Poſt tamen, dolore perſeverante, eorum uſum non damnat, quando coctionis, vel etiam ſuppurationis juvandæ neceſſitas urget. *Coquentia* porrò & *ſupporantia*, quæ poſt vacuationem conveniunt, pro iiſdem cum Capivacceo non ſunt ſumenda: ut enim concoquentia maximè in pleuritide conveniunt, ita pro virili ſuppurantia ſunt fugienda, ne pleuritidi empyema ſuccedat. Quod ut rectè percipiatur, demonſtrandum eſt, quomodo concoquentia à ſuppurantibus diſtinguantur, & pleuritis à quacunque alia inflammatione. Sunt ſanè concoquentia à ſuppurantibus diverſa, quoniam quæ materiam morbificam coquunt, eam ad quandam mediocrem conſiſtentiam, ac quaſi tenuem craſſitiem redigunt, ut facilè ſi non reſolvi, ſaltem per membranam inflammatam citra rupturam tranare, reſudareque valeat; eſtque vera coctio in pleuritide media inter diaphoreſin, & ſuppurationem, quam tantoperè prædicavit Hippocrates, & inter neotericos ſolus ferè cognovit Mercatus. Suppurantia verò ſunt, quæ impensè craſſefaciunt, ut præ craſſitudine materia minimè trajiciatur, ſed fracta membrana, in thoracem & pulmonem tantùm ejiciatur. Quo diſcrimine differt à quacunque alia inflammatione pleuritis, quæ vel reſolvitur, vel ſuppuratur: at pleuritis inter reſolutionem, & ſuppurationem mediam habet coctionem. Suntque in ejus curatione tres ſcopi. Primus in executione, & intentione à principio eſt reſolvendi, ſi poſſibilis. Secundus concoquendi,

Coquentia & ſuppurantia differunt.

qui

qui laudabilis. Tertius suppurandi, qui evitandus. Post resolventia ergò, de quibus suprà actum est, de concoquentibus est tractandum, nam suppurantia ad empyematis curationem attinent. Sunt porrò concoquentia partim incrassantia, & partim resolventia, ad differentiam suppurantium, quæ adhuc magis crassefaciunt. Attenuantia, profectò ad hanc requiruntur coctionem, tùm ratione membranæ, quæ debet ad humorem percolandum rarefieri, tùm ratione ejusdem humoris resudandi. Incrassantia verò solùm respiciunt humorem, qui si ex sua natura est tenuis, debet crassescere ad debitam hypostasin; si verò tenus per accidens, hoc est, ad exitum per membranam attenuatus, rursus ad perfectam coctionem debet incrassari. Incrassantia tamen pondere & mole attenuantia excedere debent, quia coctio procedit incrassando. Et jure merito emplastica seu densantia à Capivacceo *anodyna* dicta sunt. Quæ tametsi respiciant materiam morbificam, dolorem tamen magis, quàm materiam respicere dicuntur. Siquidem quæ materiam magis, sunt quæ ad anacatharsin conferunt, quæ ad præsens institutum minimè attinent. Concoquentia ergo, quæ in pleuritide conveniunt post vacuationem, sunt externa, & interna. In exteriorum serie præcipua hæc. In *fervidiori pleuritide*.

In pleuritide curand. ad, tres scopi.

Linimentū concoquēs in pleuritide fervidiori.

Acc. mucilaginis seminum malvarum. Psyllii an. drach. vi. Olei violati. Amygd. dulcium recentis ana unc. ſ. Cum cera fiat linimentum. Ad eandem confert *emplastrum lactis cum malvarum cremore*. Præterea *omentum castrati* cum oleo amygd. dulci, & sesamino. *In minùs calida inflammatione*.

In minus fervida.

℞. Mucilaginis seminum, & rad. altheæ. Cydoniorum an. unc. i. Mucilaginis seminum fœnugræci. Lini an. unc. i. Olei sesamini. Amygd. dulc. an. drach. iij. Olei vitellorum ovorum drachm. ij. Ceræ q.ſ. pro linimento. *Sequens ad miraculum operatur*: Acc. foliorum malvarum. Althææ an. m. ij. Chamomæli. Anethi. Meliloti an. p. i. Seminum lini. Fœnugræci an. unc. ij. Fiat decoctum cum spongiis applicandum.

Alind.

Mirificè conducit *emplastrum Zachariæ*. *Unguentum ex althæa simplex*. Et *brassicæfolium* butyro infartum, & cymini pulvere insperſum. *In frigidiori pleuritide*, est optimum cocoquens *unguentum ex althæa compositum*, quod scillam, & gummata recipit. Ita *oleum nucis vetus* super panno laneo applicitum. Excellit nostrum *emplastrum de caulibus*. Inter chymica adest *spiritus mellis non rectificatus*, qui prædictis linimentis permiscetur ad guttas, mirificè enim dolorem lenit, & concoquit. Multi ad hunc scopum proponunt *butyrum*, *pinguedines*, *farinam tritici*, *ficuum mucilaginem*, & id genus alia, quæ sunt magis suppurantia, quàm verè concoquentia.

In pleuritide frigidiori.

Succedunt anodyna emplastica, seu concoquentia *interna*. Inter hæc præcipuum est oleum tùm *seminum lini*, cùm *amygdalarum dulcium* recenter expressum. Id quidem datur in minùs fervida pleuritide ad unc. v. cum unciis duabus succi althææ, vel media uncia confectionis papalis ex althææ decocto, & saccharo paratæ. Hoc autem, ubi febris fervet magis, ab unciis iv. ad viij. cum aqua hordei; utrumque enim mirificè dolorem lenit, & concoquit. Soleo ego ex *pane martio oleum* exprimere, & exhibere ad aliquot uncias cum magno fructu. Sed nullum præstantius reperies *pilulis antipleuriticis*, cum oleo amygdalino dulci recenti propinatis. Hæc ergò sunt anodyna, quæ ante & post vacuationem conveniunt in dolore laterali continenti dicto, seu benigno. Saxonia in genere concoquentium enumerat *stercus gallinæ*, *corallia*, & hujusmodi, quæ non sunt vera anodyna emplastica, sed specifica. Cæterùm continens dolor costalis quamquam ob sui magnitudinem sit natura acutus & periculosus, tamen cum pravitate careat, caret etiam pernicie, ut de Anaxione patet apud Hippocratem.

Concoquentia interna in pleuritide.

CAPUT IV.

De curatione difficilis respirationis ex dolore pleuritico raro maligno.

POst continentem dolorem sequitur, qui per intervallum est continuus dictus cum Galeno *lib. 4. part. secunda, cap.* 11. & rarus ab Hippocrate. Qui cum sit duplex benignus, & malignus: & de benigni à flatu, crudoque humore curatione actum fuerit, remanet, ut ex ordine maligni rati curationem perscribamus, quam Practicātium nullus ferè scripsit. Cùm autem alibi ex mente Galeni dictum sit, malignitatem usurpari, aut pro *magnitudine* (qua de causa continentem Anaxionis dolorem, qui suo semper more est benignus, malignum, hoc est magnum, nuncupavit Galenus, aut pro *pravitate*: ex iis, quæ in præallegato loco observavimus constat, malignitatem nunc, non pro magnitudine, sed pro pravitate usurpari. Cujus curationes tot, quot ejusdem malitiæ sunt species. Quas sanè duas fecimus; alteram enim in pravam laterum inflammationem cum Hippocrate, & Galeno primo Prorrh. 1. *text.* 22. retulimus, quam Mercatus *natura* malignam dixit pleuritidem: aliam verò in virulentos vermium vapores pleuram mordentes cum Quercetano referendam fore existimo, quæ præter communia pleuritidis symptomata, ea quoque quæ sunt vermium propria, maximè verò ventriculi angorem, quibus se prodit, secum habet conjuncta: hancque esse reor, quam idem Mercatus à *corruptione* malignam nuncupavit. Hisque binis tertia addi potest, quam unicus tetigit Capivacceus *ab aura gallica*; id enim peculiare aura hæc habet, quòd ossium membranas appellit, & pungit. Quamobrem sicut tres sunt malignæ pleuritidis species, *inflammatoria* nempe, *verminosa*, & *gallica*: ità tres sunt per propria remedia instituendæ, ac distinguendæ curationes. Etenim inflammatoria maligna ea exigit remedia, quæ non tantùm partis affectæ proportionem, sed etiam quæ individuam, ac specificam pravæ phlogosis ideam respiciunt, quæque à tota substantia eam resolvunt, cum nec concoqui, nec suppurari possit, debeatque. Verminosa pariter ea postulat, quæ occulta vi cùm vapores, tùm vermes ipsos subjugare possunt. Gallica quoque alexiteria, quæ virus pleuriticum vincunt, ex usu postulat. Et sæpè curantur pleuritides malignæ, si rectè curantur: alioquin unico errore ab imperito perpetrato ægri periclitantur. Est autem error ille & maximus, *si vena secetur*. Mihi enim diuturna praxi est compertum, omnes ferè quibus vena tunditur, mori: è contra periculo defungi, qui sine phlebotomia sunt curati. Hìc porro in curatione error accidit ob putatitiæ hujus pleuritidis cognitionem, seu potiùs ignorantiam; adulterina enim hæc pleuritis cum omnia legitimæ, quam mentitur, symptomata secum ferat, propterea ab incauto Practico vera reputatur quæ putatitia, & adultera. Hinc vena secatur cum ægri interitu. Enim verò pernicioſa in tali pleuriti est venæ sectio, mea sanè sententia; tùm quia ejus pravitate vires furtim resolvuntur, quę facta vena illicò perduntur: tùm quia per venæ sectionem ad locum affectum sanguis adducitur, à quo nullus educitur. Maximè igitur perpendenda sunt signa loco citato proposita, quibus pleuritis maligna à mansueta distinguitur. Cæterum pleuritidis *inflammatoriæ malignæ* curationem primo loco instituamus. Et primùm profectò dandum est *pharmacum evacuans*, quale est *manna*, vel *syrupus violatus* solutivus cum *triphera Persica*, quæ pravitatem respicit. Extollunt Chymici aquam cardui benedicti ex infusione *croci metallorum*: quæ tamen aut nihil, aut parum purgat. Mihi tamen non improbatur, dummodò crocus sit à capite mortuo stibii, quod est plurimum & superfluum, optimè segregatus, cujus separationem à nullo hactenùs propositam suo loco aperiam. Pharmaca alexitaria succedunt, quæ malignam phlogosin à tota substantia resolvunt. Inter externa Mercatus proponit *oleum naphtha*, *& jasminorum*: potissimùm *oleum*

Tres species pleuritidis malignæ.

Pleuritidis inflammatoriæ malignæ curatio.

de scorpionibus Matthioli, & *theriacam*: quorum portionem debita proportione cum unguento, vel emplastro pleuritico miscet. Verùm quid pro *oleo naphtha* intelligat ignoro, nisi aquam illam esse, dicamus, quam lingua vernacula *Nanfa* appellamus, & Lucenses *Aqua d'Angioli*; in cujus distillatione aliquid olei extillare solet. Hoc tamen mihi magis probatur *oleum corticum citri* maris balneo prolectum cum oleo amygdalino dulci permistum: & hujus loco sumitur etiam quod per infusionem factum ex Jenua portatur. Inter interna hæc præcipua. *Tinctura violarum* per se sine menstruo parata, & *papaveris rheadis*. Aqua pectoralis decocta *cum ligno quercino*. *Cinis priapi tauri* ad drachmam. *Pomum curtipendulum cum olibano coctum* datum cum unciis tribus, vel quatuor aquæ cardui benedicti.

Item Acc. Rasuræ dentis apri. Medullæ seminum cardui benedicti an. drach. s. Sacchari petlati drach. ij. cum jure.

Flores tynespati per tres dies macerati in aqua cardui sancti vel etiam ex Trago, in vino veteri, & distillati. *Aqua florum chamomillæ* ad uncias tres data cum drachm. i. *stercoris gallinæ*, ex Saxonia. Fontanus extollit aquam cardui mariæ. Et hæc sunt diaphoretica, quæ malignam phlogosin sensibiliter, vel insensibiliter resolvendam respiciunt. Ad hæc *pulvis* est præstantissimus.

Pulvis ad pleuritidē.

℞. Salis prunellæ drach. ij. Florum papaveris rhœadis. Coralli rubri ana drach. i. Saccari violati unc. s. Fiat pulvis. Dos. drach. ij. oed præstat nostrum *Bezoarticum pretiosum* sic paratum.

Bezoarticum pretiosum.

℞. Auri sclopetantis rectificati (cujus rectificationem alibi ostendam.) Solutionis omnium lapidum pretiosorum factæ cum spiritu albo acido therebentinæ ana, ex. gr. drach. i. Lapidis bezoarcici mosci odorem spirantis scrupulum s. Cornu cervi physicè calcinati drach. s. Pulveres solutione gemmarum imbuantur, & per aliquot cohodia idem menstruum retrahatur, donec ab omni lapidum essentia exutum sit. Postrema distillatione ad materiæ consistentiam evocetur, quæ in punic eum pulverem pretiosum est terenda. Quòd si timeas spirituum essentialium gemmarum, reliquorumque resolutionem, poteris, non ad siccitatem usque, sed ad extracti formam menstruum retrahere, inde cum colla cervina formare *trochiscos*. Dosis est à gr. vi ad xii. ad pleurisin malignam cum vehiculis accommodatis; sed & ad morbillos & variolas mali moris egregiè conducit.

Beguinus in suo Tyrocinio idiomate Gallico conscripto proponit *oleum antimonii antipleuriticum*: calcinat enim calcinatione solari stibium, cui in matratio spiritum vitrioli rectificatum, ut dignum supereminеat, affundit, per duos dies digerit, & spiritum tinctum inclinat. Et eousque affundendo, & dirigendo progreditur, donec tota tinctura abstracta sit. Hanc ad olcitatem per balneum spititus evocatione incrassat. Ad 3. vel 4. guttas purgare ait, & remedium antifebrile, necnon antipleuriticum vocat. Ita verò succedere admodùm ambigo, quod nondum expertus sum. Suspicor tamen, & cum ratione, quia purgans ex tali diaphoretico resultare posse, vix puto: & magis, chalcanti spiritum ex stibio sic calcinato tincturam elicere, qui scio stibii solutionem unum esse ex artis difficilioribus. Fateor sanè suspiciendæ facultatis *bezoarticum* esse prædictum stibium solum solari irradiatione calcinatum. Calcinatur autem, si ex ejus polline monticulus unus, vel plures formentur, retroque speculum concavum ità collocentur, ut solis radii in centrum speculi collineantes in ipsos refragantur; continua enim solis collisione antimonium in candidissimum pulverem calcinatur, qui per solam agit diaphoresin, & in malignis mirè prodest. Et hæc cœlica calcinatio est vera, ac physica, non ea quæ per nitrum. Quemadmodum & illa quæ procedit cum *cervino cornu*, cujus salis essentialis fixi beneficio fit, ut antimonium calcinatum minerales & animales vires simul conjunctas sortiatur alexipharmacas. Calcinandi modus hic est. Acc. cornu cervi usti partes duas. Antimonii partem unam. Ponantur unà in crucibulo optimè ignito.

Calcinatio antimonii per speculum.

Calcinatio stibii cum cornu cervi.

Statim à projectione fit massa rubea instar croci metallorum. Si diutiùs detineatur, ex. gr. per quadrantem horæ fit alba. Est simplex diaphoreticum. Datur à gr. x. ad xv. Hoc calcinatum in sua Basilica de Antimonio Amerus Popius appellat *cinerem fruticis super calvariam crescentis*. Confert ergò in maligna pleurisi his ad libitum uti.

Porrò & *verminosa pleuritis* sua habet auxiliatoria potissimum mercurialia, quæ hanc pleuritidis speciem eatenùs curant, quatenùs è vestigio vermes eliminant. Quamobrem Quercetanus *magnesiam Saturni*, seu crocum metallorum in additione ad aquas extollit, utpotè mercuriali virtute ditatum. Non verò qui ex sublimata magnesia mercurium sine mercurio, uti etiam ex Sole, & Luna, separare comperimus, hoc ipso meteorizato, ac dulcorato felici cum eventu, non tantùm in hac pleuritide, verùm etiam in epilepsiis, & quibuscunque aliis affectibus ex pravo vermium halitu pendentibus, citra ullum salivationis periculum, quotidiè utimur. In adultis quidem à 20. gr. usque ad 40. In pueris verò à 10. usque ad 12. In præsenti pleuritide dāmus ex conserva papaveris rubri; pharmacum est, & alexipharmacum. Quòd si cupias solum alexipharmacum, affunde super vivum mercurium aquam caldui sancti, hancque post debitam moram propina ex cochleari: ità medii ventris vermina curabis vermibus ex imo ventre ejectis. Eosdem nectum ibis insipido *vitrioli phregmate*, est enim de mercurii natura, quia volatilem spiritum maximè mercurialem in se continet. Datur ad cochleare cum aquis antipleuriticis. Mihi quoque in usu est mercurium candefacere, igniti chalybis instar, & in aquis proportionatis extinguere, quæ inde ægro dolenti exhibentur. Verùm quomodo mercurius excandescere debeat, alibi aperiam. In eundem scopum soleo aliam mihi secretam *mixturam* propinare. Accipe syrupi è tinctura florum hyperici unc. i. s. Aquæ violarum, cardui sancti an. unc. iii. Spiritus vitrioli dulcorati gutt. vi. misc. Do. cochlearia quatuor singulis tribus horis.

Pleuritidis verminosæ curatio.

Mixtura ad vermes.

Tandem in pleuritide gallica eodem sublimato dulci Lunari, vel antimoniali utimur eodem modo. Et per sudorifico specifico *Sal essentiale ligni sancti* exhibemus in vehiculis debitis. Sal ligni sancti essentiale hoc modo elicimus. Decoctione in aqua communi ligni tincturam totam exuberamus, & aquam evaporamus ad consistentiam. Quod inde extractum est, in cella locamus, donec in ejus superficie crystalli appareant, qui separantur trajecta extracti substantia per setaceum aqua frigida; ità enim super setaceo crystalli ab extracto remanent separati, qui sunt sal ligni essentiale. Tandiu labor repeti debet, quousque extractum non ampliùs lapillescat. Cave, ne scilicet calidam usurpes. Hujus salis grana aliquot cum aqua cardui mariæ, vel chamomilæ sudores creant, & huic pleuritidis generi medentur.

Pleuritidis Gallicæ curatio.

Sal essentiale ligni sancti.

CAPUT V.

De curatione difficilis respirationis parvæ, & densæ ex dolore pleuritico fugaci.

PLeuritici doloris differentiam à motu unam quidem cum metastasi, aliam verò sine fecimus *lib. 4. p. 2. cap. 12.* Et primam *fugacem pleuritidem* nuncupavimus, quæ suum habet motum raptumque in cerebrum, & omninò in paraphoricam phrenitidem degenerat. Hujus curatio in eo est sita, ut ope medica pleuritis permaneat, & non permutetur, ejusque metaptosis, ac transenna pro modulo præpediatur, ut & pleuritis permanens curetur.

Nam si fortè thoracis semitam prætergrediatur dolor, suaque violenta excursione è pleura in piam cerebri matrem irrumpat, irruatque, mortiferum malum infert ex Hippocrate, nempè phrenitidem, ut & tanquam phrenitidis, non pleuritidis sit tentanda curatio, quæ sepiùs incassum. Et hoc dicitur ad differentiam peripneumoniæ: cum enim latus in pulmonem incumbit, ejusque inflammatio in peripneumoniam permutatur, non hoc modo fugax pleuritis est vocanda, cum dolor in thorace adhuc

per-

permaneat, & cum pulmone latus condoleat, unde & parum variant pleuritidis, & peripneumoniæ curationes, ut suo loco ostendam. Varias ergo in humano corpore morbosas fieri transennas, ac metastases quotidiana docet praxis, quarum aliæ sunt momentaneæ, aliæ verò non ità extemporales. Sic retractione bilis ex imo ventre sursum ex diarrhæa, aut paroridem, aut surditatem, aut per nares hæmorrhagiam extemplò fieri observamus. Ejusdem verò deorsum retractione rursus alvum illicò profluere. Pariter ex colica paralysin quibusdam produci, & aliis vagum capitis erysipelas per totum serpere, donec intrò repat, & interficiat. Quare nec mirum, si pleuritidem in phrenitidem aliquando immutari observamus. Cujus mutatio si extemporanea, nec præcognosci, nec præcaveri potest. Si verò non ità affatim fiat, sed mutationis suæ præludium, seu portentum lateralis dolor præmittat, præcautionem aliquam admittit medicam. Ast in curatione cavendum maximè, ne accidat error. Delirium enim quod in pleuritidem observatur, aut fortem consequitur pleuritidem, aut non. Si est consequens, negligitur, ut in Anaxione: si verò delirium mitem habeat conjunctum thoracis dolorem, ac per intervalla contristantem, sitque potiùs animum percellens, quàm consequens, de raptu, seu metastasi est timendum.

Metastases morbosæ variæ.

Hinc utilibus indicationibus sumptis, vel ex *fugitiva inflammatione*, vel *à bilis orgasmo* (neque enim *à flatu* indicationem Galenus hauriret, quem pro hujus mutationis causa minimè usurpavit, ut falsò illi tribuit Duretus) ea statim sunt adhibenda præsidia, quæ vel fugitivam inflammationem continent, revelluntque; vel bilem declinant, cohibentque. Pro bile declinanda *purgans* est dandum, cum turgentis rationem materia habeat, & in principem partem sit præceps, ac lubrica. Quale est *diacrydium*, ut electivè purgans, non infra infimam dosin, sed in ipsa minima dosi nimirum ad grana v. cum flore cassiæ recenti. Aut electuarium *de psilio*, & de *succo rosarum*. Quibus tamen longè tutior est *scammonii resma* per frigidam parata, quæ à granis decem usque ad viginti tuto datur, aut per se, aut cum flore cassiæ, aut mannæ liquore. Est *liquor mannæ* ipsamet manna liquefacta sub liquoris forma manens, quæ non ampliùs concrescit jucunda gustui, ac visui, quæ quomodo paranda alibi aperiam. Cum tribus ergo unciis hujus roriferi liquoris propinantur grana 10. vel 12. refinæ scammonii.

Diagridii dosis minima.

Sed quæ bilis motum cohibent sunt, quæ ejus acrimoniam demulcent, ac tenuitatem incrassant, cujusmodi est *diacodion* cum saccharo rosaceo, aut conserva violarum. Item *tinctura violarum, & papaveris rubri, amylum papaveris, & spiritus chalcanthi violaceus*, florum scilicet violarum tinctura impregnatus ad guttas exhibitus, cum aqua violarum, vel lactucæ, vel nimphææ. Sua enim adstrictione chalcanti spiritus bilis motum cohibet, aciditate refrigerat, & violacea facultate incrassat. Dolenti lateri apponenda sunt, quæ in fervidiori pleuritide proposuimus antecedente capite. Immò si necessitas ità exigat, ommittenda non sunt *vesicantia* tibiis, fæmoribusque applicita. Cæterum fugitiva inflammatio continetur, & revellitur. Revellitur sectione venæ tali ob cruralium vasorum, cum ultimis venæ azygos propaginibus conjunctionem, de qua sequenti capite. Ejusdem verò retinaculum est *cucurbitula scarificata*, cum sale adhibita loco dolenti, de qua pariter sequenti capite: congregat enim cucurbitula dispersam pleuræ inflammationem, & ne tàm facilè subterlabatur, prohibet, quinimmò & ad externas thoracis oras extrahit. Interim verò capiti *repellentia* sunt applicanda, ne cerebrum suscipiat, sed suo nixu repellentium auxilio à se pro virili repellat. De quibus repellentibus in cap. de phrenitide.

Bilis motum cohibentia.

CAPUT VI.

De curatione doloris pleuritici ascendentis, & descendentis.

ORdo postulat, ut de doloris lateralis curatione sermonem instituamus, qui à motu sine metastasi differentiam nactus est, utpote in thorace stabilis, cum motu tamen sursum, & deorsum, qui *ascendens*, & *descendens* dicitur. Geminam utriusque indicationem curativam Hippocrates 2. acut. tex. 10. & 11. aperuit, quo loci statuit, in ascendente quidem *venæ sectionem*, in descendente verò *purgans pharmacum* indicari, ut ideò sectio venæ in ascendente, purgans in descendente indicatum, seu quid agendum sit specificum. Verum qua ratione utrumque ab utroque indicetur, maximam habet difficultatem, quæ hactenùs medicorum ingenia summoperè extorsit, ut & multi ab Hippocratis semita deviaverint. Ego autem, tametsi lib. 4. parte 2. cap. 12. qui hac de re opinor, ex mente Hippocratis liberè protulerim, tamen ob dissentientes circa hujusmodi indicantia sententias rem rursus expendere veritatis æstro percitus extimulor, cum & ad hunc locum hujus rei consideratio magis attineat. Præfato igitur loco Hippocratem agere de dolore pleuritico costali, verèque thoracico, omnes, præter Vvesalium, & Augenium, existimant. Quorum alii, longeque plures sunt, qui ab Hippocratis sanctione recedentes vario modo illius sententiam interpretari adnituntur. In Antiquiorum serie sunt Galenus, Ægineta, Soranus, & Rasius, quibus inter recentiores ascribunt se Mercatus, Capivacceus, & Massarias. Alii autem Hippocraticam dignitatem hosce depeculari putant, ut Alexander, & Aetius, quibus Saxo, & Triverius inter Neotericos assentiuntur, qui ne latum quidem unguem ab Hippocrito decreto se debere recedere jure optimo profitentur. Galenus ergò, & reliquorum, cum Galeno credentium, Hippocratem pro dolore, tùm ascendente, tùm descendente semper pleuriticum costalem intelligere, nonnulli, ut Capivacceus, hanc indicationis diversitatem ex locorum affectorum, venarumque *distantia*, consequenter ex conjunctæ materiæ *subsistentia*, desumendam fore volunt. Quam quidem distantiam Galenus primùm 2. acut. 10. indicavit, ubi statuit, in ascendente quidem dolore secandam fore cubiti venam, affectis nempe superioribus thoracis partibus venarum propagines à *costali ramo* suscipientibus (quem ramum ante Vvesalium, reliquosque Anatomicos ad vivum eo in loco nobis delineavit, scribens: *Cæteræ autem sublimiores thoracis costæ quatuor ab alio venarum nutriuntur conjugio, quod à vena propagatur, priusquam in jugulares scindatur.*) In descendente verò purgans laudari magis ab Hippocrate, eò quòd vena inconjuga inferiorem thoracis nutriens partem ex ea nascatur sede in hominibus, *quam jam cordis aurem vena cava tangit*, hypochondriis ideò longè proximior (ut hinc liceat in Vvesalium colligere, Galenum hominem secuisse.) Et quamquam hanc Galenicam venæ sine pari *è regione dextera auriculæ* originem Vvesalius in sua epistola maligno suo more mordicus redarguat, quippe perpetuò *supra cordis auriculam ad naturalem ejus situm* semper & æquè in hominibus, ac in simiis, & canibus, nascatur. Tamen marginalis observationis neglectus, & imperfecta ocularis demonstrationis inspectio ipsius lapsus causa fuit. Habet enim margo, *in quibusdam hominibus*, ut non in omnibus hjusmodi originem esse Galenus voluerit, qui & supra cordis aurem aliquando in aliis pronasci fortasse viderat. Etenim in diversis hujus venæ ortus variat; in aliquibus enim (ut anno 1628. in Anatome Mantuana Nationi Germanicæ demonstravi) paulò infra claviculam à cava divaricatur, qualis profectò originis situs non tantùm est supra dexteram cordis auriculam ad naturalem ejus situm, ut Vvesalius voluit, sed longè altiùs ultra etiam auriculæ apicem digitis ad superiora attensum, quod negavit Vvesalius. In aliis verò longè infra est supra cor. Et potest esse, Galenum in quibusdam hominibus ejus ortum,

Pro dolore laterali ascendente, & descendente quid Hipp intelligat, variæ opiniones.

Galenus hominem secuit.

ortum, nec ſupra, nec infra auriculam vidiſſe, quem nos non viderimus, maximè cum noſtri thoraces in multis ab Antiquioribus ſint diverſi, ut in pectoris oſſibus, pulmonumque alis, ut Duretus in Coacis obſervavit. Quare ſicut Vveſalius venæ non jugæ ortum prope claviculam ignoravit, ità in aliis propè auriculam. Dicere etiam poſſumus, Vveſalium locum illum Galeni in 2. acut. non benè percepiſſe, nec illius artificium rectè perpendiſſe; Namque non videtur Galenus ità velle, venam ſine pari è regione dexteræ cordis auriculæ naſci, ut non paulò etiam ſupra: ſed humiliorem potiùs, ac depreſſiorem ejus trunci progreſſum indigitare voluit, quo declararet, hanc venam ſuis ramis à ſublimiori thoracis parte multum diſtare, ut inde ex venarum, & locorum affectorum diſtantia ex Hippocrate rationem hauriret, cur in deſcendente dolore non ſit vena ſecanda, ſed purgans exhibendum. Et eſſe hoc Galeni artificium, oſtendo. Quandoquidem ſub capitis calce Hippocratis ſententiam confirmans, ait, internam cubiti venam eſſe tuendam, *ubi ſanguinis redundantia ad ſuperiora vergere videatur, aut ſuperiores thoracis partes affectæ ſint. Tunc enim gravitas magis in brachio, & circa manum fit.* Et de dolore deſcendente ſubjungit. *Verùm, quæ partes thoracis inferiores prope ſeptum tranſverſum infeſtant phlegmonæ, non ab re dolorem ad hypochondrium tranſmittunt. Quo fit, ut dolores hujuſmodi non admodum juvet, quæ in cubito fit vacuatio, corde ſcilicet medium occupante: nempe venam, quæ inferiores thoracis alit partes, infra cor emergere nuper audiviſti.* Dico, ſi paulò ſupra ſtatuit, venam abſque pari oriri, qua parte vena cava cordis auriculam tangit, qualem originem ex Galeni placito *è regione auriculæ* vocavit Vveſalius, quomodo in loco proximè allegato *infra cor* emergere dixit? Si enim prope ejus baſin, quomodo infra? Ni dicas, impropriiſſimo tamen loquendi modo, infra cor id quod ſub ejus dextera baſi enaſcitur, nuncupare. Cum ergò infra cor emergere ait, non venæ ortum; ſed humiliorem ejus trunci progreſſum ad infernam thoracis partem, conſequenter infra cor deſcendentem, nobis indicare voluit. Quem progreſſum infra cor apprimè his delineavit.

Venæ ſectio in dolore deſcendente non probatur.

Hinc ſiquidem emergens, humiliùs, depreſſiuſque per cor defertur, atque in ſpinam contorquetur. Pro hac igitur parte Galenus venarum thoracis diſtantiam rectè, & locorum in pleuritico dolore aſcendente, & deſcendente affectorum conſtituit, ut conſtet, in uno vacuandæ materiæ conjunctæ cauſa phlebotomiam, in alio purgans fore exhibendum. Et dum ſcripſit, *corde ſcilicet medium occupante*, Vveſalius Galeni mentem non percepit, qui ob ſolam diſtantiam à vena ſecanda, & propinquitatem à pharmaco propinando hæc tantùm protulit verba: & non propterea quod minimè liceat ſanguinem pravum ex affecta parte per nobiliorem attrahere. Non enim quòd debeat, ſed æquè benè ob loci diſtantiam attrahi poſſit, Galenus negat.

Cæterum, ut in aſcendente ſemper venæ ſectionem convenire Galenus cum Hippocrate confirmat, ità in deſcendente non ſemper purgans exhiberi debere contendit, & eo ſecuriorem eſſe venæ ſectionem affirmat, maximè cum febris eſt acuta, & laborantis natura in pharmaci uſu medico non eſt comperta, atque ita ſumma qua potuit moderatione Galenus ſe repreſſit, ut quàm minimè ab Hippocratis ſanctione recedere videretur. Galeno Capivacceus in omnibus ſuffragatur. Primo *aph.* 2. idque ſolum ſuo marte addit, nempe, in deſcendente dolore eo magis purgans convenire ob craſſiorem materiam ſuo pondere gravitatem. In aſcendente venæ ſectionem, ob bilem ſua levitate aſcendentem. Maſſarias maximè Galeno favet, ejuſque decretum fovet, qui phlebotomiam in cacochymia, nedum plenitudine indiſcriminatim commendat. Sed pro doctrinæ Hippocraticæ ſanctione confirmanda amabo liceat ab ipſo Galeno, ejuſque ſectatoribus nobis recedere. Primùm ergo cum inquiunt: ità in deſcendente purgans, ut in aſcendente phlebotomiam, ob loci viciniam magis indicari, non ità prorsùs verum enunciare videntur. Etenim à venæ inconjugæ propaginibus ad meſariacas, & inteſtina nulla eſt via, niſi per truncum cavæ ab ortu ejuſdem venæ inconjugæ. Quare in deſcendente dolore à feligenti purgante materiam ex infimis coſtis ſurſum attrahi, ut deorſum trahatur, eſt neceſſe; ideoque major videtur eſſe diſtantia ab infimis, quàm à ſublimibus coſtis, & materiæ purgandæ longè facilior tranſitus: cum materiam morbificam immediato motu à ſublimi loco deſcendere ſit faciliùs, quàm ex infimo reflexo motu aſcendere, & deſcendere. Propterea ſi ex propinquiori diſtantia ratio vacuandi per purgans, & per venæ ſectionem deſumenda eſſet, in aſcendente magis, quàm in deſcendente dolore purgans conveniret. Neque cum Capivacceo eſt dicendum, eò magis in deſcendente propter craſſiores humores purgans ex uſu eſſe debere; & in aſcendente ob bilem phlebotomiam. Quoniam in utroque ob eandem rationem dandum eſſet purgans, & ſi non in uno, neque etiam in alio; bilis enim non minùs, quam craſſus humor, eſt purganda. Agere verò Hippocratem de phlegmone à notha plenitudine dimanante, verum eſſe fateor, non tamen à notha cacochymia, quam cum ſpuria plenitudine immeritò Capivacceus confundit. Siquidem notha plenitudo illa eſt, in qua ſanguis primo, ſecundo loco alius humor, iſque excrementitius, peccat. Notha verò cacochymia eſt, in qua primariò humor excrementitius, ſecundariò ſanguis peccat. Propterea, ut in priori primo loco ſanguis, ſecundo purgans convenit, ita in poſteriori hoc prius, ille poſterius. Si ergò Hippocrates de inflammatione ad coſtas nothas attinente loqueretur à notha plenitudine dependente; purganti venæ ſectionem, ita in deſcendente, ut in aſcendente, præpoſuiſſet. Cum nec ratio ſit major, ut in meteoriſmo pleuritico de notha plenitudine, in deſcendente dolore de notha agat cacochymia. Sed proſequamur; ajunt cum Galeno, purgans in deſcendente affectu majus ſanè auxilium, minùs tamen tutum eſſe venæ ſectionem, quando ſcilicet, tùm à febris acutie, tùm ab individua ægri natura non perhibetur, ſed prohibetur; ut ſolum purganti ſit locus in miti febre, & in ægri natura rectè præcognita. Hoc verò ultimum jure ridet Alexander, quotidianos Medicos eos appellans, qui ob inexperientiam trepidantes purganti phlebotomiam ſubſtituunt. Sed quod de miti febre dicitur, aliquam veritatis umbellam habet, puta cum mitis eſt laterum inflammatio, à qua febris nec magna, nec acuta. Quemadmodum ex comm. 2. primi Pror. *text.* 21. ex eodem Galeno colligitur, quippe qui Protrheticorum *Auth.* redarguit ſtatuentem, omnes hypochondriorum febres inflammatorias eſſe malignas, hoc eſt, magnas: cum tamen ex mitibus tum viſcerum, tùm partium continentium inflammationibus febres, nec malignæ, nec acutæ producantur. Ergo in hujuſmodi phlebotomiæ loco ſtatim purgans dandum erit; non tamen in acutis, & magnis, in quibus pharmaci vice ſecanda eſt vena. Aſt libenter ego ab his peterem, cur in levi pleuritide aſcendente non ſecatur vena: & in miti deſcendente ab iiſdem datur purgans? Si namque ob affectus parvitatem venæ ſectio negligitur, ob eandem quoque purgans deberet negligi, cum levis inflammatio, utpotè ſine plenitudine, facile unà cum febre à fotu ſuperetur. Quamobrem, ſi in deſcendente dolore, cum magna febre purgans non prohibetur, neque cum miti erit conveniens ejuſque indicationis illatio neceſſaria conſtabit. Satis igitur apparet hucuſque, Hippocratis ſententiam non uſque adeò à Galeno, ejuſque Sectatoribus rectè fuiſſe perceptam. Jam pauliſper ad mercatum examen derivemus, qui alio modo Oraculi reſponſum interpretari, idque reſpuere videtur. Vult ipſe *libr.* 2. *cap.* 6. *In quavis pleuritide à quovis ſucco, etiamſi ipſi debeatur purgans, inchoandum à venæ ſectione.* Quæ hypotheſis à propoſitione Hippocratica plurimùm differt. Rationes adducit. Primò, quia in tumorum principiis ab affecta parte purganti nihil, phlebotomia plurimum extrahitur. Secundò, quia pharmacum majorem affert commotionem, ut quod commotum eſt citatiori curſu in affectum locum moveatur. Tertiò, qua tutiùs eſt fluxionis impetum venæ ſectione priùs ſiſtere, mox quod per corpus vagatur, purganti educere, ne dolore, fluendique impetu in

plenitudo notha.

Cacochymia notha

Mercatus examinatur.

In omni pleuritide, an a venæ ſectione ſemper inchoandum.

In dolore lateralis aſcendente, & deſcendente indicati remedii conſideratio.

par-

partem illabatur. Quartò, quia quod in phlegmone continetur purgante expurgari non potest, sed potiùs suppuratione, resudatione, tussi, & diaphoresi. Ex Hippocrate porrò dolore, descendente, purgans convenire subjungit ob materiam antecedentem, quæ à splene, aut hepate suppeditatur; non tamen ob conjunctam, quæ in thorace. Neque sanguinis detractionem Hippocratem renuere ait, sed tantùm ex methodo determinare, quo prædictorum auxiliorum utendum sit magis. Hinc purgante tunc tantùm utendum esse vult, quando levis est dolor, æger gracilis citra plenitudinem, cumque vires sunt infirmæ, cum difficili anacatharsi; eoquè magis si pleuritis coctionem suscipiat, & patiens sanguinis detractionem vereatur. Enimverò Mercati ausum in Hippocratem satis redarguere nequeo, cum clarè appareat, Hippocratem non solius antecedentis causæ, sed maximè respectu conjunctæ, quæ doloris causa est immediata, ità pharmacum, ut phlebotomiam proposuisse, cujus administratione non tantùm revulsio, sed etiam derivatio celebratur, & dolor sedatur. Utrumque enim præsidium, ut genuinum dolorum sedativum Hippocrates, & Galenus proposuere; quod non esset, nisi ab affecta parte, quod nondum tamen est infarctum, vacuarent. Id solum est perpendendum, an dolor à materia sanguinea, vel potiùs ab humorali excrementitia dependeat: nam prior venæ apertione, posterior pharmaco vacuatur. Ideoque cum Hippocrates in dicto dolore descendente solum purgans propinet, secluſa phlebotomia, dicendum est, non de laterali dolore inflammatorio re vera tractasse. Cujus loci veram expositionem soli Vvesalius, & Augenius agnoverunt, quam tamen diversimodè exposuerunt. Vult Vvesalius, Hippocratem lateris significatione *universum fere latus à claviculis ad ilium ossa* usurpare; consequenter pro lateris dolore ascendente in prima periodo totam lateris partem duodecim costis interseptam intelligere: cujus punctilis doloris extensionem, quacunque in pleuræ parte inflammatio sit, etiam ex imis costis ad jugulum semper pertingere opinatur. Quia in hepatitide dolor per succedaneam membranæ distensionem ad jugulum extenditur: eò magis in pleuritide notharum costarum ob eãdem sympathiam ad claviculam dolor propagabitur. Et omninò impossibile putat, membranam angustiorem, & duriorem, naturaque maximè protensam aliqua sui parte vehementiùs inflammatione prætendi, quin universa tensionis particeps illicò efficiatur, & afficiatur. Verùm in altera periodo pro lateris dolore descendente, quem *sub septo* Hippocrates dixit, non costarum, sed *lumborum* dolorem intelligendum fore credit Vvesalius; in quo jure optimo Præceptor præcipit, non fore cubitum perforandum, sed dandum purgans. Lumbis enim sub septo locatis nil remotius in corpore à venis secandis imaginari licet; qui & *exiles venulas* habent, ac naturalibus viscеribus, per quæ facilè purgante expurgari possunt, sunt attigui. Attamen Vvesalius, ut lateris partem sub septo rectè pro ilio, non pro infima thoracis parte, usurpavit: ità non rectè ad mentem Hippocratis ilium sumpsit. Hippocratem enim pro iliis, non lumbos ad ilium ossa protensos, sed hypochondria usurpasse, satis, superque patet ex iis, quæ scripsimus *lib. 4. parte prima, cap. 6. 7. 8.* Et parte secunda, *cap. 11.* Quare pro latere, partibusque sub septo dolentibus non lumbi, sed hypochondria sunt accipienda. Unde & parum constant, quæ hac de re à Vvesalio proferuntur. Etenim pro lumbis laterali dolore inflammatorio conflictatis, aut partes supra, aut infra renes; easque vel internas, vel externas, vel ipsosmet renes etiam intelligit. Si partes supra renes, conspicuum est, cubiti sectionem derivationis causa per mediam dyametrum convenire. Si infra, tali. Ab utraque parte, si renes. Nec tantùm cum internæ; sed etiam cum externæ postmodum partes inflammantur. Ob ramos enim extremos venæ azygos, qui cum cruralibus conjunguntur, & per lumbos exeunt; revulsio, & derivatio commoda fieri potest; illa quidem cubito, hæc verò talo secto. Quoque exiles sunt magis externorum lumborum venæ; eò etiam magis difficilis est attractio per purgans ob majorem humoris in angustiori loco impactionem; à quibus venis nec ita patens via est ad viscera, ut idem suppositi Vvesalius. Quod demum de pleuræ distensione in Galenum profert, non ità absolutè est accipiendum. Primùm inquiens, Hippocratem de sola tensivi doloris extensione, non autem de phlegmone, doloriſque punctilis regione loqui: Etenim cum ait in textu. *Si dolor ad claviculam pertigerit & gravitas*, rectè ex Galeno in commentario, *gravitatem*, *& non dolorem dixit*, *nempè quod hoc in loco sanguis magis acervetur*, *repatque signum est gravitas*, *qua ex multitudine*. Quemadmodum punctilis dolor est ex doloris proprietate. Similiter si gravitas ad hypochondrion vergat, subsistentis in infima pleuræ parte sanguinis, phlegmones consequenter, est indicium, & judicium: cujus dolor descendens quidem vocari potest, at non ille est, quem sub septo cieri scripsit Hippocrates, de quo habita est controversia. Præterea, cum inquit Vvesalius, pleuram quaqua parte inflammatam necessariò tensivi sui doloris extensionem ad claviculam protendere, non omninò est verum, quia potissimùm tenduntur, quæ non rarùm continuæ, sed quæ parti plurè inflammatæ sunt partes *attiguæ*, superiores, ut Galenus optimè docuit in Arte Medica *cap. 15. & 2. Acut. text. 10.* Neque eadem est doloris extensio, quæ ex hepate inflammato, & quæ ex pleura, ut credidit Vvesalius. Quoniam ex jecore dolor ad jugulum protenditur, *ob venæ concavæ tensionem*, ut Galenus demonstravit *2. de loco aff. 7.* & nos in libro de plenitudine; & non ob costarum pleuræ distensionem, velut evenit, cum illa est phlegmone obsessa. Quamobrem nec cum Vvesalio sub septo dolor lumborum inflammatorius est accipiendus.

Potiùs autem lateralis hypochondriacus non inflammatorius, ob rationes à nobis assignatas in *lib. 4. parte 2. cap. 12.* quas iterum recensere actum esset agere, non actum. Observabo tantùm in comprobatæ veritatis confirmationem, Hippocratem eundem dolorem, quem *sub septo* in partibus fieri dixit *2. acut. 11.* eorundem *Acut. 4. text. 76. sub thorace* dixisse; ut hinc etiam pateat, pro laterali dolore hypochondriacum, non verè thoracicum, & costalem. huncque non inflammatorium intellexisse. Et hujus sanè loci Hippocratis, cum me primum expositorem nimis fortasse jactabundus aliquando gloriarer, hæc tandem evolvens inveni. Vvesalium primùm à Galeni, omniumque interpretatione, post ipsum Augenium, desciviſſe. Qui eamdem, ut ipse, opinionem est nactus, non sibi tamen, ut nobis insciis eodem modo comprobatam. Et cùm Massarias *lib. 3.* suæ Apologiæ *disput. 3. ad caput decimum* novam hanc hujus loci Hippocratis dilucidationem obtenebrare studeat, ideò Augenii vice pro hac vice fungi conari debeo. Ait Massarias, Hippocratem *2. Acut.* agere utrobique de vera pleuritide, quam sua dialecto pleurę dolorem appellat; ideò ridiculum esse pleuritidis nomine hypochondriacum dolorem intelligere. Sed certè fallitur; siquidem pleuritis, ità rectè observante Vvesalio, est affectus, qui suum à loco affecto nomen sortitur, à toto nempe latere, non à sola pleura; unde idem est pleuritidem in sua significatione, ac lateralem dicere dolorem. Quare sicut Hipp. pro laterali dolore sæpè hypochondriacum, ita hunc pro pleuritico usurpat, ut & ilium pro hypochondrio. Secundo igitur & *4. acut.* lateralem dividens dolorem, hunc vel ad thoracem, vel ad partes sub thorace sitas, hypochondria nimirum, refert. In dolore partium thoracis sive ascendente, sive descendente, dummodò fotis non cedat, venam semper secandam esse docet. In dolore tamen partium sub septo, seu sub thorace, dummodò non sit inflammatorius, purgans dandum esse jubet. Sed in utroque aut simplex est indicatio, aut complexa. In thoracico-costali quocumque sola venæ sectio indicatur, cum sola adest ad vasa plenitudo. Præter hanc tamen secundatiò purgans convenit, cum ad potentiam plenitudo peccat, in qua non tantum sanguis, sed etiam humor excrementitius adest. Pariter in hypochondriaco solum indicatur purgans, si sola est cacochymia; & præter hoc venæ sectio, quando dolor

Vvesalii opinio de lateris dolore ascendente & descendente

Vvesalius erigitur.

Extensio doloris ex hepate inflammato, & ex pleura diversa est.

Pleuritis & lateralis dolor idem est.

lor pendet à notha cacochymia, in qua non tantùm humor excrementitius, sed etiam sanguis peccat, ut ex professo in Polyæmia demonstravimus.

CAPUT VII.

De recto usu phlebotomiæ, & cucurbitulæ scarificatæ in pleuritide costali ascendente, & descendente.

CUm in dolore pleuritico costali inflammatorio quocunque & cujuscunque thoracis partes venæ sectionem, ut quid agendum specificum competere supra demonstraverimus, remanet, ut de convenienti ejus administratione nunc sermo instituatur, ut post de purgantibus tùm in pleuritico hypochondriaco, tùm costali discursus habeatur, & doloris utriusque curatio instituatur. De loco igitur potissimùm, à quo sanguis hauriendus est, salebrosa est controversia, eaque jampridem inter Gallos, Hispanos, Germanos, Belgas, Italosque Medicos mordicus agitata, quæ & suos Andabatas, & oculatos habuit digladiatores, ut nec ullam unquam ars medica difficultatem rixarum pleniorem nutrierit hac ipsa, quæ de phlebon topotomia in pleuritide. Quærit hæc quæstio, ex qua vena, & quota, & ex quo latere?

Venæ, quæ quota & in quo latere secanda sit in pleuritide.

Ego autem, qui & ipse unà cum aliis senatus medici decreto hoc in jurgio lubens assentior, paucissimis me ab hoc nodo liberarem, nec nodum ampliùs in scirpo medico mendicarem; Verùm cum Vvesalius in sua epistola ad Nicolaum Florenatum communem sententiam ptopriam mutilaverit, & dimidiam tantùm approbaverit, ideò jus medicum minimè violandum exigit, non sine rigoroso examine indicta ejus opinio ad posteros, ut ad nos, injudicata transeat. Quamobrem rem totam paucis perstringam: tribus enim videtur medicorum involvi ambagibus, etiamsi Saxo ad quinque vocula vas deleatur enumeret. Prima est, sanguinem mittendum esse è directo. Secunda, ex solo opposito. Tertia, semper ex latere dextero. Inter primipilos est diversitas. Alii ex mente Hippocr. 1. 2. & 4. *acut.* Galeni de curandi ratione per suangu. miss. 16. semper servata rectitudine lateris affecti solam approbant venæ sectionem, inter quos præcipuus est Petrus Brisotus Parisiensis; alii quorum princeps est Avic. primum secant venam tali oppositi, deinde venam brachii ejusdem ultimò venam è directo latere affecto. Inter secundos nominantur, & numerantur Aurelliam. 2. *acut.* 18. Archig. ex Aet. 2. Tetr. ser. 4. *cap.* 58. Gariopontius, And. Tucinas, & Trincavell. Posterior opinio unicum Vvef. habuit Inventorem, cujus causa præsentem laborem subivimus. Græcor. opinio apud omnes nationes etiam prævaluit, ut medicor. nullus inveniatur, qui phlebotomiam è directo affecti lateris tantum non moliatur, ob eam præcipuam rationem, quoniam ejus beneficio revulsio fit simul cum immediata derivatione conjuncta. Inveniuntur porrò, qui Avicennæ sententiam tueri conantur. Quorum alii sentiunt cum Avicenna priùs semper tuendam esse tali, & brachii oppositi venam, cùm revulsio, quæ est in distans, & oppositum, derivationem præcellere debeat. Alii, ut Capivacceus, inquiunt Avicennam non tres semper secare venas, sed in miti dolore, plenitudine in toto existente, saphenæ, cubitique oppositi apertione revellete tantùm, & vacuare. In vehementi verò dolore statim lateris dolentis cubitum aperire.

Sententia variæ Auctorum.

Alii, referente Vvesalio, ob virium languorem secari priùs ob revulsionem saphenam dicunt, post ob derivationem affecti lateris venam; nimirum cum vires ex eadem vena mixtam cum derivatione revulsionem, quæ copiosiorem unico tractu vacuationem postulat, præferre nequeunt. Alii, ut Mercatus, cum prioribus convenientes, præcavendæ fluxionis gratia revulsionem ad partes distantiores fieri autumant, ideò primùm secant talum oppositum. Incipiēte verò fluxu revulsionem in latus oppositum imperant. In fluente simul & fluxa materia revulsionis mistæ causa rectitudinem servant; *unde enim humor digreditur, eodem retrahi debet*: ità Avicennæ sententiam de triplici vena vario modo interpretantur. Quæ tamen expositiones & veritati, & menti Avicennæ sunt parùm consentaneæ. Illa quidem Capivaccei ob duplicem rationem. Prima est, quia in miti dolore non sectione venæ, sed fomentis est inchoandum, ut plethora cognoscatur: à quibus, aut dolor imminuitur, aut augetur. Si imminuitur, nulla venæ secandæ necessitas oritur. Si augetur, jam necessitas ejusdem lateris secandæ venæ urget. Secunda ratio est, quia quando Avicennas sen. 4. primi cap. 3. ait, materiam in longinquum, puta tali vena, esse revellendam, jubet, loci dolorem fore, sedandum, & loquitur ibi de dolore non miti, sed vehementi, ut alibi cum Commentatore Beto explicuimus. Ergò cum in pleuritide materiam in longinquum, seu distans avertere adnititur Avicennas, dolorem in latere non mansuetum, sed vehementem supponit. Plenitudo autem æquè benè ejusdem lateris venæ sectione, ac tali, & brachii oppositi minuitur. Mercati quoque expositio non respondet, quia cum agitur de curanda pleuritide, non præcautionis, sed curationis causa distans vena tali ab Avicenna tunditur. Cumque incipit fluxio, non nisi punctili dolore cognoscitur, qui tunc temporis mitis fomentis tentatur, & auctus non solam revulsionem in oppositum, sed cum derivatione in oppositum, seu cum derivatione mistam expostulat. Quare in pleuritide venæ sectione curanda, semper & sola secanda est vena lateris inflammati. Et quod Vvesalius de virium ait infirmitate, infirmo innititur fundamento quia inter pleuritidis initia vires satis constant: quæ si fortè languent, secundationem, vel venæ axillaris manus, quæ lateri dolenti respondet, apertionem admittunt. Ego autem etsi huic catholico Galeni, & Hippocratis dogmati de cubiti sectione servata rectitudine assentiar, tamen neque illud de tali, seu poplitis apertione subticere possum, nec debeo, maximam scilicet ac immediatam habere cum inferioribus thoracis partibus, & rectitudinem, & communionem, quàm anatomica auptosia mihi aperuit. Fertur enim ramus in plura flagella divisus ab extremitate azygos revulsus infra ultimam thoracis costam unà cum nervo lumbari descendens, sub sextoque dorsi musculo latens, ac per iliacum, cum socio nervo proteptans, obliquumque musculum abdominis ascendentem perforans (quod à nemine fortasse fuit observatum) partim per postmodum, partim per fœmoris musculos dispergitur, & cum ramis cruralibus confunditur, & copulatur. Hinc igitur haurio, tali, maximè poplitis sectionem admodum conferre in inflammatoria pleuritide inferiores thoracis partes prope lumbos occupante. Neque sola hoc in casu tali dexteri vena tundi debet, ut Vvesalio in Epistola *pag.* 48. placuit, & Falloppio in observationibus *pag.* 80. cum hujus rami divaricatio, tàm in sinistro, quàm in dextero latere inveniatur; ideò in poplitis, vel saphena vena secanda dolētis lateris rectitudo servāda est. Hęc ergò in primę sentētię cōfirmationem dicta esse volo.

Vena quæ de secanda in pleuritide, & quando non.

Circa secundam pauciora subjungam. Qui enim semper oppositi lateris venam secant, non aliam fortiorem rationem afferre possunt, nisi quia hujus pertusione major revulsio cum derivatione permista celebratur. Major quidem fit revulsio, quia in oppositum. Derivatio autem simul cietur ob mutuam vasorum communionem; sibi enim mutuis ductibus, tractibusque utriusque lateris inconjugæ venæ propagines consentiunt; unde si uno crure inflammato ex Galeni præcepto altetum scarificari debet, ob eandem rationem & validiorem uno thoracis latere inflammato, oppositum est scatificandum. Tamen ut dolentis ità lateris oppositi sectio non est frugi, propterea quia non tanta ejus auxilio fit derivatio, quanta ex affecto latere: & in pleuritide derivatio juvat magis, quam revulsio. Nec tam citò humor in oppositum retrahitur, sicut unde digreditur. Præterea nec tuta est oppositi lateris apertio; periculum enim imminet, ne ex una pleuritide fiat duplex, ut cuidam Principi Pedemontano contigisse narrat Vvesalius. Quam ob similem causam in gangræna dexteri pedis Comitis Salvatti Mantuani à

Rectitudo lateris dolentis observanda in poplitis vel saphenæ sectione.

causa

causa interna oppositi tali venam tundere non sum ausus, ne ex una in utroque pede fieret gangræna. Propositis igitur reliquis, quæso Medico obeliſco ultimam Vvesalii sententiam ponderemus, ut ex ejus levirate Cæsareæ sententiæ gravitas firmetur (Cæsaream appello, quippe à Cæsareis Medicinæ Senatoribus, & à Cæsare ipso Carolo Quinto sancitam.) In quacunque ergò pleuritide, tàm dexteri, quàm siniſtri lateris secandum semper fore cubitum dexterum, Vvesalius censet, exceptis tamen siniſtri lateris costis duabus, vel tribus superioribus venarum propagines à costali ramo susciplentibus tunc enim ejusdem lateris venam aperiendam esse, admittit. Verùm rarò hanc superiorem thoracis partem inflammari affirmat. In siniſtri ergò lateris pleuritide, decem scilicet costarum inferiorum à vena inconjuga venas susciplentium, dexteri cubiti venam esse secandam, unica demonstratione se clare demonstrare credit. Demonstrationem verò elementarem sibi confingit, quam nos brevi ratiocinio ità perstringemus.

Demonstratio Vesalii quod semper fit vena cubiti dexteri secanda in pleuritide.

In quacunque revulsione, & derivatione servanda est rectitudo.

Sed in pleuritide siniſtri lateris, tribus exceptis intercostalibus spatiis, secta vena ejusdem lateris rectitudo non servatur, quæ servatur secta vena dexteri lateris:

Ergò in pleuritide siniſtri lateris, nedum dexteri, secanda est vena axillaris dexteri brachii, vel revulsio, & derivatio simul celebretur.

Majorem propositionem de rectitudine probat eo quòd hujusmodi *catheixis* ex mente Hippocratis non pro *laterali latitudine* simpliciter, sed pro *fibrarum venarum consensu*, cum suo exortu sit accipienda, quæ etiam inter oppositorum laterum, nedum ejusdem lateris partes locum habet, ut inter malleolum dexterum, & siniſtrum, manum dexteram, & siniſtram, occiput & frontem; in his, enim ex Galeno, & Hippocrate ità oppositi lateris vena aperta rectitudo servatur, ut in aliis ejusdem. Ex quo nec rectitudinem è directo latere servari ait, dummodò consensus, & rectitudo fibrarum venarum cum earum exortu deficiat. Deficere autem in siniſtro thoracis latere oculari demonstratione demonstrat, eo quòd hujus lateris venæ, quæ ab azyigos suam fibrarum rectitudinem, & consensum cum proprio servent exortu, qui in dextero tantùm est latere. Quare ut rectitudo servetur, fiatque immediata tùm revulsio, tùm derivatio, nunquam esse secandam axillarem siniſtram siniſtro latere affecto, sed dexteram, ut & eodem laborante, concludit. Non enim medii digiti pollicis distantia, quam æquat media venæ cavæ latitudo, est attendenda, sed fibrarum venarum rectitudo cum vario ejusdem cavæ exortu, alioqui ridiculum esset disputare in pleuritide, quo ex latere mittendus est sanguis, intercedente quippe inter utramque partem tàm brevi venæ cavæ caudicis spatio. Excipit porrò tria superiora siniſtri lateris spatia intercostalia, quorum vasorum rectitudo non in venæ imparis exortum, sed in longè sublimiorem venæ cavæ sedem, quæ ad glandium intra jugulum continetur, refertur: iis enim affectis, rectitudinem rectè servari siniſtri brachii vena tonsa fatetur. At rarò in sublimi hac parte inflammationem succendi subjungit, quoniam inflammatio in ea potiſſimùm pleuræ parte fit, quæ rarior, laxior, major, & imbecillior est, cujusmodi circa lateris medium, non quæ circa jugulum, Ideò hinc concludit, in omni pleuritide ferè semper esse secandam axillarem dexteram. Quæ tamen omnia à Vvesalio effutita, constabunt, si gregatim propositorum singula examinabimus. Et primum quæ de cathixi proloquitur non sunt vera, etiam si veritatis specimen redoleant; neque enim majus absurdum cogitari potest, quàm pro rectitudine obliquitatem usurpare. Propterea Galenus, & Hippocrates pro rectitudine lateralem, seu situalem intelligunt; non autem consensum vasorum ejusdem, vel oppositi lateris cum eorundem exortu, quam alii synthimoriam appellant, sunt enim hæc duo distincta *rectitudo*, & *vasorum communio*. Nec infructuosa revulsione vena oppositi lateris secatur, servata vasorum communione nisi deficiente ejusdem lateris rectitudine, quæ ad prædictam revulsionem necessariò requiritur: ideoque deficientem unius lateris rectitudinem supplet, quæ inter opposita latera intercedit vasorum communio. Sed primo loco demonstremus ex mente Hipp. & Galeni, rectitudinem pro laterali, & non pro vasorum synthimoria sumi. Primus locus Galeni est 2. ad Glauc. 2. & de cur. rat. per sang. miss. 16. qui liene affecto ex siniſtro brachio venam tundit, ea motus ratione, quia natura servata rectitudine per siniſtras nares lienosos expurgat. Neque ex eodem Hipp. in Coacis ea sanguinis per nares excretio laudatur, quæ in oppositum latus, ut si jecur per siniſtras, & lien per dexteras nares, expurgatur. Natura enim ità lateralem rectitudinem affectat, ut quamquam sanguinem in unicum cerebri vas turcular dictum effundat, tamen nisi impediatur, constituto sibi veluti quodam in vasis medio interseptо, eum secernit, & ex liene per siniſtras, ex epate verò per dexteras partes excernit. Et tamen in hoc casu vasorum lienis rectitudo seu consensus cum proprio exortu, qui est portæ caudex, negligitur, ob quam immeritò Dunus, & Sennertus, liene affecto, non servandam esse rectitudinem lateris affecti, sed secandam fore dexteri cubiti venam, crediderunt. Secundus locus Galeni est de curandi ratione per sang. miss. 15. ubi ex mente Hippocratis κατ' ἴξιν explicat in *rectum*, non in obliquum, seu oppositum. Nec solum in sanguinis eruptionibus per nares cucurbitulam in directo hypochondrio fingendam jubet, sed etiam quando in iisdem revulsionis gratia vena secatur. Habet enim Galenus. *Indirectè quidem oppositis sanguinis eruptionibus citiſſimè conspicuam videbis utilitatem; at si contra feces, nihil profueris.* Non enim est sensus, in opposito latere secandam esse venam, *sed in directè*, hoc est, in *directo* latere, quod scilicet profluenti nari è directo respondent. Tertius locus est in 2. acut. ad tex. 10. ubi non tantùm affecti lateris rectitudinem servandam esse docet, sed & venæ peculiaris rectangulum cum partibus præcipuè affectis ejusdem lateris, puta humeratię cum superioribus thoracis partibus. Quartus locus est in 4. acut. ad tex. 73. in quo Hippocrates (quicquid Vvesalius) clarè præcipit, in pleuritide secandam esse internam brachii venam, *qua dolor afficit parte*, hoc est, *recto à latere dolente tramite*, ut exponit Galenus, sive id sit dexterum, sive siniſtrum. Ex quibus in via Galeni, & Hippocratis patet, rectitudinem sumi pro lateris affecti rectitudine, non simpliciter pro vasorum synthimoria, seu communione. Et cùm Galenus affecto uno crure alterum scarificat, & Hippocrates dolente occipite frontem findit, non propterea revellit, derivatque per rectitudinem; sed utique per vasorum communionem, quæ scilicet in uno trunco bifurco communicant. Differunt enim hi duo modi revellendi, derivandique nimirum per rectitudinem, & per vasorum communionem: cujus distinctionis signum est, quia cum deficit rectitudo vasorum, communio subrogatur. Si enim ex. gr. crure siniſtro affecto, posset tum derivatio, tum revulsio simul fieri, & citra periculum ejusdem cruris, venæ sectione non eligeretur oppositum. Idem de occipite respectu frontis dicendum est. Verùm cum fieri nequeat, nec citra periculum, ideò rectitudinis defectum revulsio, quæ per oppositi cruris fit scarificatum, supplet; quod tamen non accidit in thoracis dolore. Ulterius differre constat, quia rectitudo absque vasorum consensu esse potest, ut cùm vena lienaris secatur, splene inflammato. Potest & communio vasorum esse absque rectitudine, ut de oppositi cruris scarificatu dictum est. Potest & rectitudo cum vasorum communione convenire, sicut in sectione venæ cubiti, servato latere infra patebit. Ex mala ergò rectitudinis intellectione non est mirum, si Vvesalius etiam in reliquis suismet captiunculis irretitus sit, credens siniſtrum, non ad se, sed ad dexterum tantùm latus rectitudinem habere ob sui venarum cōsensum cum ajugæ exortu. Conantur verò nonnulli servile hoc Vvesalii dogma evertere ex Amati Lusitani observatione de *valvula* in ortu imparis sanguinis regressum præpediente: quam Lusitani valvulam

Quid apud Galenum κατ' ἴξιν.

Rectitudo quomodo sumatur apud Gal. & Hipp.

Valvula in vena azygo.

Vesalii sententia refellitur.

lam immeritò deluserunt Laurentius lib. 7. cap. 3. & Falloppius in observationibus de vena azygo. Reveta enim adest hæc valvula, quæ & gemina est aliquando, ut anno 1629. in Anatome Mantuana Nationi Germanicæ publicè demonstravi, quæ multis ob sectionis imperitiam occulatur. Cujus sanè usus non est, ut ajunt, ingressum admittere, sanguinisque egressum prohibere, cum intus aperta, exteriusque sit clausa, ut cuique capitato penicillo patebit. Etenim si ejus officium esset, quale assignant, non ob hanc causam Vvesalii sententiam redarguere possent: si enim facilè sanguinis ingressum admitteret, facilè etiam venæ cubiti dexteri sectio sanguinem in sinistro latere impactum per apertam venæ valvulam aliceret; atquì liberum transfluxum è sinistro in dexterum latus satis prohibet; est enim, ut reliquarum valvularum in artuum venis, ipsius usus sanguinis nempe ingressum remorari, ut claustrum quoddam in aquarum impetu, ne ex cavæ trunco totus in truncum azygi devehatur. Eò magis liberam in lævo latere sanguinis impacti paremptosin remorabitur, quàm Vvesalius dexteri cubiti apertione ocyus promovere supponit. Et hæc una est ex primis rationibus, quæ novam, & vanam Vvesalii imaginationem pessundat. Respondet Saxo, pleuritidem non semper circa octo costas sinistri lateris infernas, sed etiam circa quatuor supernas succrescere, quarum venæ cum ajuga rectitudinem non habent; quo in casu constat, secandam fore sinistri cubiti venam. Quæ responsio Vvesalii machinam non demolitur, qui & ipse fatetur, hunc solum casum esse excipiendum. Vera igitur responsio, quæ Vvesalii machinationem destruit illa est, quam de consensu, seu vasorum communione Mercatus affert; quæ est, communionem duplicem esse, unam quæ in uno communi vasorum trunco consistit, qualis communio inter venas iliacas repetitur in uno communi venæ cavæ trunco concurrentes, & *alteram*, quæ fit inter *venarum oscula*: nimirum cum venarum ejusdem lateris oscula cohærent. Qualis sanè communio invenitur inter sinistri, nedum dexteri lateris ab impari vena propagines, & thoracicas exteriores juxta denticulatas serrati majoris, & obliqui ascendentis insertiones, per quarum venarum anastomoses immediata fit ex ejusdem lateris dolentis cubito tùm revulsio, tùm derivatio. Quarum anastomoseon ignorantia Vvesalii lapsus hac de re causa fuit apertissima. Sed & quod ab Anatomicorum Choro hactenus non est observatum, ex vena sine conjuge in sinistro latere ramus oritur intercostalis, qui omnia ferè nutrit costarum intervalla, hicque cum phrenica subclavia (quæ scilicet à subclavio nata recta in diaphragma fertur à nobis inventa) conjunctus in communem desinit ductum, qui ab eodem ramo subclavio sinistro est decerptus: per quem ideò cubiti sinistri vena secta immediata sanguinis in sinistro latere latescentis eductio fieri potest, ut & per reliquas aliarum propaginum venæ inconjugæ cum thoracis exterioribus conjunctarum anastomoses, quæ non minus in sinistro, quàm in dextero latere à perito Anatomico, & tubulo, & cultro observantur. Adhuc quoque utriusque mammariæ rumpos non subticebo spatia intercartilaginea utrinque ad sterni latera perforantes; ut hinc quoque colligere debeam, in sterni, & mediastini pleuritide per utramque mammariam laterali rectitudine servata sanguinem cubiti sectione posse evacuari. His ergo ita stantibus determinandum. *In quacunque pleuritide costali inflammatoria semper, & solam secandam esse cubiti venam è directo lateris affecti, revulsionis, & derivationis mixta gratia.*

Vesalii ratio infirmatur.

Ramus intercostalis in sinistro latere ex vena sine conjuge.

Rumpi venæ mammariæ utrinque spatia inter cartilaginea perforantes.

Quod denique Vvesalius addidit pleuram nimirum circa tria spatia intercostalia rarò, & ferè nunquam inflammari, sed tantum quæ circa thoracis medium, minimè est accipiendum. Si quidem tam superiores, quam inferiores pleuræ partes æquè, ac mediæ inflammantur, ut ex Galeno habetur 15. *c. Const. Med.* immò inflammationis fervor magis circa superiora concipitur, quam circa media, eo quod sint loca fervidiora, ut ex decem pleuritidibus ferè octo esse sentia, aut consensu thoracis sublimiora petant: & cum tantum medias costas inflammatio occupet, mitis est pleuritis ex Galeno eodem in loco. Hæc de phlebon topotomia in pleuritide. Cætera de *quando*, *quanto*, & *modo* sunt ex Practicantibus ita conspicua, ut ulteriori calculo non indigeant. Ad hunc tamen locum cucurbitulæ consideratio dolenti lateri affigendæ spectat, quæ in hoc genere affectus non levis est momenti, de qua est difficultas, an conveniat, & quo tempore, & quo modo. Doctores enim sunt varii. Trallianus *lib. 6. cap.* 1. cucurbitulam dolenti lateri affixam extollit; eamque in pleuritidis principio; quod colligo, cum ait, ejus beneficio dolorem etiam vehementissimum ità conquiescere, ut *neque fomento, neque alio præsidio* opus sit. At fomentis ab initio utimur Paulus *lib. 3. cap. 34* dolenti parti post 14. diem cucurbitam apponit, *permanente affectione, declinationeque facta* ad balneum confugit. Quem inter Nostrates Massarias sectatur. Aetius: *Tetrab. 2. serm. 4 capite 68.* quem inter Recentiores sequitur Capivacceus, post septimum diem utitur cucurbitula, ex cujus applicatione manifestissimam utilitatem prædicat. Cujus sententiam utiliorem esse reor. Etenim Trallianus unum supponit, quod vix verificari potest, nempe dolorem vehementissimum, & exiguam in venis copiam sanguinis esse, doloris enim vehementia plenitudinem consequitur; quoque major, & uberior est plenitudo, eò dolor est vehementior: neque ut dictum est, à principio fomentis utimur, nisi ut per fomenta, aucto dolore, plenitudinem cognoscamus. Quare à principio cucurbitulæ appositio est admodum timorosa. Paulus autem spadonem pleuriticum potiùs quàm pleuritidem curare videtur: A 14. enim pleuritis declinare solet, unde & dolor inflammatorius eo tempore mitescit, & qui ex lateris apospasmate, seu spadone infixus dolor remanet, scarificata cucurbitula, ut & dropace curari potest. Verùm dum hoc in loco quæritur de cucurbitulæ indicatione, & usu, de pleuritide, cum ipsa adest, sævoque suo dolore inflammatum latus affligit, agitur. Potest tamen Paulus tueri, propterea quia diuturniorem ille supponat pleuritidem, tanquam non exactè acutam: ita namque etiam post decimam quartam in vigore consistit, quæ in vigesima judicatur. Ideò Paulus ea addidit verba, *permanente affectione*, scilicet post decimam quartam. Utcumque tamen laudabilior, utiliorque est Aetii sententia: est enim pleuritis ut plurimum morbus exactè acutus; qui post septimam in suo vigore consistit, quo in tempore constat, sanguinem non ampliùs fluere, sed pro majori parte fluxum esse. Hinc præmissis iis, quæ tùm revellere, tùm simul derivare solent, videtur post septimam tempus aptum pro cucurbitula dolenti lateri affigenda. Cujus indicatio derivatio est humoris in latere contenti *ex alto evocandi*, quam egregiè Trallianus indigitavit. Evocatur verò ex alto materia per se easdem venas thoracicas exteriores cum inconjugis ramis sub cute coeuntes, per quos ad cutim contenti humoris eductio fieri potest. Observandum tamen, Aetium *post septimum diem* dixisse, pro cujus termino non solam unius subsequentis diei intercapedinem, sed plurimum dierum latitudinem nobis circumscripsit, ut non octavo tantùm, sed & nono; & decimo die cucurbitula affigi possit: hujus enim delectus est ex Medici curantis judicio, & consilio, quod præcisè determinari non potest. Post scarificatum vulnuscula *sale*, aut *nitro* Aetius inspergit in iis, qui sustinere valent; in aliis linteum oleo madefactum, saleque aut nitro insperstum imponit. Idque meo judicio, ut à salis vel nitri acritudine exteriùs sanguis evocetur: cujus signum est, quia sequenti die cucurbitulam rursus apponit, *ut sanioſus sanguis ex impactis vulnusculis attrahatur*, unde dolor magis, ac magis conquiescat. Et ipse, qui sæpè fœlici cum successu cucurbita more Aetii utor, post scarificationem madefactum linteum *minerali anodyno* inspergo, cujus facultas est non tantùm è thoracis profundo humorem evocandi, sed & inflammationem, & dolorem consopiendi. Ob hoc enim minerale anodynum dictum est, quòd ex nitro conficitur, quia exteriùs admodum dolores ex inflammationibus provenientes mirificè sedat: Tertia die ab extracto sanguine tum pertusæ carni, tum lateri universo ceratum *cyprium*, vel

Cucurbitula an dolenti lateri affigenda.

Cucurbitula in pleuritide quando & quomodo adhibenda.

vel *rutaceum* apponit ad perfectam resolutionem : nos ex *tacamaca* emplastro utimur, vel ex resina abjetina cum specie hieræ S. G. & si opus sit, cumino addito.

CAPUT VIII.

De Purgantibus, & Emeticis in dolore pleuritico costali inflammatorio.

Purgantia in pleuritide an conveniant in principio.

IN vera igitur pleuritide costali inflammatoria cujuscunque thoracis partis à principio purgantia non conveniunt, maximè valida, sed mitia, & lenientia, quæ vel ante, vel post venæ sectionem conveniunt. Purgantia verò non nisi subacta febre, & concocta materia propinari debent.

Quare in *biliosa pleuritide* ab initio datur *manna*, *syrupus violaceus solutivus*, *cassia cum manna*, non tamen cum *thamarindis* ut Saxo, qui ob suam adstrictionem sunt suspecti.

In *melancholica* datur *confectio Hamech sine scammonio*, & *colocynthide*, *syrupus ros. sol.* cum infusione nostratis *epithymi*, quod est *opithymbra*, seu *cuscuta* Pauli & Aetii, quæ & *epthyssopus* dicitur, eo quòd super hyssopo pullulet. Excellit *potio nostra clarificata* proposita de curatione delirii melancholici.

In *pituitosa* lenientis loco datur *manna cum melle ros. solutivo*, addito *cremore tartari* unà cum saccharo crystallizato, aut cum *manna seri* propinato.

Porrò sub declinatione *mitiora purgantia* exhiberi debent, ut sunt *trochisci de violis* cum, & sine scammonio pro ut bilis, vel pituitæ, vel utriusque simul purgandæ necessitas viget, urgetque. Pro melancholico humore è thoracis venis extrahendo maximè laudo nostrum *extractum ellebori glycyrrhizatum*; hoc enim blandissimè thoraci infarctam melancholiam per venas educit, ut nec magis blandum purgans excogitari possit. Cæterùm de fortibus purgãtibus ad mentem Antiquorum scrupulus nobis eximendus occurrit; clarum enim est, Hippocratis auctoritate ductos Aetium, Paulum, Trallianum, ac reliquos Græcæ familiæ in pleuritide inflammatoria, quam vocitant descendentem, fortissima pharmaca in usu frequenti habuisse, quippè ex *plepo*, *seu efula*, *elleboro*, *scammonio*, & *colocynthide* confecta. In quorum tamen administratione maximum observo discrimen. Galenus enim, ut superioribus capitibus dictum est 2. *acut.* 11. iis non utitur, nisi cùm febris est mitis. At Hippocrates secundo de morbis in curatione tabis ex aphtis asperæ arteriæ, iisdem tantum utendum jubet, cum *fortes sunt febres*: & in mitibus solo lacte purgandum docet; ità ut fortia in fortibus, & mitia in mitibus febribus secundùm eandem proportionem sint usurpanda; & non in mitibus pleuritibus fortia pharmaca; ut Galenus indicavit. Ad diversa Hippocratem, & Galenum respicere, judico. Hunc quidem ad febris æstum, ægrique naturam ægrè purgans validum præferentem. Hippocr. verò ad humores in remotioribus locis æstuosam febrem accendentes, quos ad se non nisi validum purgans, allicere potest. Et cum indicans plus quàm prohibens possit, vehementi febri vehemens, non mite remedium adhibet; quà verò parte ab æstu prohibetur, id lactis sorbitione corrigit, temperatque. Quod si prohibens viribus indicans superet, in vehementioris locum subrogandum est debilius pharmacum. Observandum tamen est, fortioris pharmaci usum in febribus vehementibus ex Hippocrate, locum in iis tantùm febribus habere, quæ ex humoribus in venoso genere concalfactis demanant, & non in inflammatoriis, ut etiam Costæo placuit. Qua de causa rectè à nobis determinatum est, Hippocratem secundo Acutorum citato in mochlici exhibitione non de pleuritide costali inflammatoria, sed potiùs de hypochondriaca citra phlogosin locutum fuisse. Ad hæc quæritur, quæ sit illa apud Galenum tàm famosa Hiera ex colocynthide elleborum nigrum recipiens, quam suam Galenus vocat, iisque, *qui medicamen subductorium assumere omninò possunt*, *optimum esse prædicto loco prædicat*. Hujus enim descriptionem nullibi reperies, neque in libro de Antidotis, neque in libro de compositione medicamentorum per loca. Solus Fallopius hanc curiosè investigavit de cancro exulcerato, nullamque aliam esse putavit, nisi quam aut Aetius ex Gallen. Tetrab. primo, sermone 3. *capite* 113. aut Actuarius ex eodem 5. methodi *capite nono*, proponit; cujus tamen locum Fallopius non rectè allegavit, qui nec librum, nec caput legitimum citat. Præter enim locum à me citatum haud est alium reperire, in quo Actuarius de medicamentis purgantibus compositis loquatur; ibique hieram hanc *sacram* Galeni appellat *adversus maxima*, & *deterrima vitia*. Attamen neutram Galeni propositam esse puto. Non sanè quam Aetius maximis extollit encomiis, quoniam illa Galeni, sicut quæ ab Aetio describitur, scammonium non recipit; hæc enim de illa Galenus loco citato. *Quo è numero est, quod ex colocynthide paratur medicamentum : quod jam ex usu hieram vocant. Id sanè variis parant modis; sed quod elleborum accipit, scammoneamque non habet, id iis, qui medicamen subductorium omninò assumere possunt, optimum est.* Pariter nec illam censeo esse, quam Actuarius in actum protulit, quoniam etsi referta sit elleboro, & scammoneo careat, tamen viginti octo tantum, & non triginta duo, ut Galenica hiera, nec triginta octo, ut inconsideratè Fallopius ponit, medicamenta simplicia recipit. Quare hanc Galeni hieram aliam fuisse existimo, cujus descriptionem posteris occultasse mihi suadeo. Cui tamen nullam aliam substituendam esse, nisi Aetii, & Actuarii hieram, confiteor. Utriusque verò receptum hoc loco describere utile judicavi. Aetii una hæc.

Purgans valido in pleuritide quãd; antiquiores utebantur.

Purgans forte in quibus febribus ab Hippoc. laudetur.

Hiera ex colocynthi do Galeni ab Aetio descripta.

℥. Medullæ collocynthidis, seu trochis. Alandal. sextantem, hoc est un. ij. & unciæ dimidium.

Chamædryos. Agarici. Scillæ assatæ. Ammoniaci thymiamatis. Scammoneæ. Corticis veratri nigri. Stœchadis. Hyperici. ana sextantem. Epithymi. Euphorbii. an. dr. viij. Polypodii sicci. Bdelii. Aloes. Marrubii. Casiæ. ana sextantem. Mirrhæ trogloditicæ. Sagapeni. Croci. Aristolochiæ longæ. Piperis albi. Longi communis. Cinnamomi. Opoponacis. Castorei. Petroselini. an. dr. iv. Mellis quod sat est. Dosis à dr. ii. usque ad iv. cum aqua mulsa salita. Dosis dr. ii. elect. continet solventium omnium gra. xiij. Dos. dr. iij. elect. continet eorundem gr. xix. & s. Dosis denique drach. iv. elect. constat eorundem pariter gran. xxvi. Altera ab actuario descripta hæc est. Accip. colocynthidis trientem, hoc est, unc. iv. Scillę assæ sextantem. i. un. ii. aut quadrantem. i. un. iii. Spicæ sext. quatuor. i. scr. xvi. Junci odorati. Polii, Pulegii. Ajugæ, sive jvæ artheticæ, an. sextulas quatuor. Euphorbii semunciam. Gentianæ sextulas octo. Agarici sextantem. Ammoniaci unciam. Veratri nigri sextantẽ. Bdelii sesquunciam. Aloes sesquunciam. Marrhubii unciam. Trium piperum an. sextulas quatuor. Sagapeni semunciam. Croci duelam. i. scrupul. viij. Aristolochiæ longæ. Rotundæ, an. semunciam. Zinziberis trientem. Cinnamomi semunciam. Opoponacis. Castorei. Petroselini. an. semunciam. Cum melle desp. S. A. fiat elect. Dosis drach. ij. continet colocynthidis gran. vii. euphorbii gran. v. Agarici gr. iij. s. ellebori totidem, Aloes gran. v.

Hiera Galeni ex colocynthide ab Actuario descripta.

Soleo ego in morbis frigidis per se iis uti. In magnis verò febribus citra inflammationem extirpandis, in quibus indicatio viget concalefactos humores è penitioribus venis trahendi, hanc, vel illam misceo vel cum pulpa casiæ, vel cum elect. lenitivo, vel ab assumptione jubeo, more Hippocratis, lactis serum, vel ptissanam superpotandam. In pleuritide inflammatoria earum usus est mihi suspectus : solùmque in spuria pleuritide à crudo humore, necnon in dolore laterali hypochondriaco, non tamen inflammatorio, tàm cum febre, quàm sine febre, alterutra utor. Verùm ut verum fatear, libentius in earum locum *pilulam* ex colocynthide, & elleboro confectam subrogare soleo, quæ in longè minori dosi eosdem, ac longè præstantiores, & securiores parit effectus. Ejus compositio hæc est.

pilulæ ex helleboro, & colocynthide Auctoris.

Sumo quadrantem, hoc est unc. iij. extracti nostri elleborini gemmati, & dulcorati, seu glycyrhizati. Sextantem, seu unc. ij. mercurii dulcis philosophico

more

more parati. Et drach. ii. extracti colocynthidis.

Additiſque olei nucis moſcatæ expreſſi, aut ejuſdem ſanguinis deſtillationis beneficio eliciti guttis aliquot pululatem paſtam conficio, cujus doſis eſt ſcrupulus, ſuperpota ptiſſana, ubi æſtum compeſcendi intentio adeſt. Hæc tria ſunt tres baſes, & mutuò ſe coadiuvant, corriguntque. Elleborus melancholiam. Mercurius dulcis bilem. Colocynthis pituitam primò educit. Hæc bilem. Ille humorem crudum. Hoc & pituitam, & bilem flavam ſecundariò attrahit. Gemmarum magiſteria, & liquiritia, quibus ellebori extractus refertus eſt, corrigentium ſedem obtinent. Mercutius dulcis venenorum, ac venenatorum pharmacorum alexiterium. Colacynthis extracta eſt correcta. Additur ſanguis nucis moſcatæ ad uberiorem correctionem. Cęterùm pro Mercurio dulci philoſophicè pręparato non communem mercurium dulcem intelligo quoquo modo paratum. Hunc enim non tutum eſſe affirmo, quoniam nec ab arſenicali quadam mercurii ſublimati fuligine, quæ maximum eſt venenum, nec ab impura, ac futili quadam mercurii terra eſt liberatus. At ille, quem jure philoſophicum appello, ab omni maligno recremento eſt defęcatus, & tinctura quadã imbutus, ut nuſquam ſalivationem efficiat, nec metallum tingat, omnibuſq; cujuſcunq; ętatis, ac ſexus hominibus tutiſſimè exhibeatur. Quod accidit beneficio cujuſdã phyſici ſulphuris, quod cum vulgari mercur. aut ſolari, aut lunari indiviſibili nexu conjungitur, & metheorizatur. Sed de hac re alibi.

Mercurius dul. is philoſophicè præparatus

Dubitatur quoque, an in pleuritide conveniant *emetica*, ſeu vomitoria, & quæ? Hanc difficultatem lubens propono, cum nullus ferè Rationalium medicorum eam examinet: neque ex Empiricorum grege deſint, qui in Galenicos mugiunt; contentioſèque ſuſtinent, in pleutitide emeticis utendum, ut vomica vomitu rumpatur, ideò nec vomitorium ex vitriolo exhibere verentur. Poteſt horum opinio Auctoris de morbis lib. 2. de curatione tabis ex aſperæ arteriæ aphtis, auctoritate confirmari; quippe qui purgationem per ſuperiora ex veratro ità inſtituit, ut per inferiora nihil moveat. Ideò analogiſmo inducti, etiam in pleuritide purgationem per ſuperiora collaudare poſſunt. Immò ſi Galenus in pleuritide, quam purgantibus curare Hippocratem exiſtimat, peplium, & elleborum, nedum colocynthidem, admittit, conſpicucum eſt, à vomitu non prorſus abſtinuiſſe. In oppoſitum tamen eſt, quòd thoracis excrementa non niſi tuſſi efferri poſſunt, neque ulli ſunt meatus, per quos trahantur in ventriculum ad movendum. Ut difficultas aboleatur, animadverſione dignum eſt, vomitum aliquando, non tamen ſemper conferre ad eijcienda per os excrementa in thorace contenta. Confert ſanè per accidens, ſicut tuſſis per ſe, nimirum cum ventriculus ſunditus in diaphragma ſe cõvertit: preſſo enim ſepto, & æſophago ob mutuum connexionis conſortium, aſperæ pulmonum arteriæ comprimuntur, & quæ in eis recrementa fluitant, vomitu per accidens eliminantur; ità quæ ſua natura tuſſiunt organa, per accidens evomunt. Quæ ergo in thorace continentur, ut per ſuperiora tutò expurgentur, duo requiruntur; unum eſt, ut materia non ſit impacta, ſed fluitans: alterum, ut ſit in cavernis, ſeu bronchiis pulmonum. Ideoque Auctor de morbis citatus, tabis principio, quæ à diſtillatione, vomitoria laudat, nondum facto catarrhoico empyemate. Quoniam 4. *Aphor.* 8. in tabidis vomitum interdixit. Sicut enim ſpontanea puris effuſio in thoracis cavitatem ſecurior eſt immediata ejuſdem anacatharſi per ſuperiora, ob ſuffocationis periculum; ità pus, & quamcumque aliam materiam in eadem thoracis cavitate ſtagnantem violento vomitu ad anacatharſin impellere, non eſt abſque ſuffocationis metu; eò magis ſi materia fuerit impacta. Quod & dicendum duco de vomitu reſpectu vomicæ diſrumpendæ; ſatiùs enim eſt, lateris abſceſſum ſpontanea maturitate aperiri ad naturalem puris effuſionem intra thoracis ergaſtulum, quàm violenta abſciſſione per vomitum lacerari, ut in ſuperiora pus vomitus vi efferatur. Ob quam cauſam improbanda ſunt vomitoria in pleuritide, aut ſaltem rarò, & cum maxima cautione uſurpanda: eoque magis, cum materia ſit lateri infixa, quæ nec per membranæ diſruptionem, ſed per tranſumptionem ſola tuſſi educi debet. Quamobrem, niſi natura in vomitum inclinante, temerè non ſunt adhibenda emetica; eoque magis vitriolata ut ſunt *gilla*, *cæruleum*, *& bruneum*, ob impenſam eorum adſtrictionem. Ni fortaſſe quis gillam ad binos ſcrupulos cum unciis tribus, vel quatuor olei amygdalini dulcis recentis miſceret. Hactenus de omnigena curatione pleuritidis aſcendentis, & deſcendentis.

Vomitoria in pleuritide, an conveniant.

Vomitus in pleuritide quando conferat.

CAPUT IX.

De curatione pleuritidis ſtertoroſæ.

SUccedit ſtertoroſæ pleuritidis curatio, quæ ex ſua natura aſcendente, & deſcendente eſt curatu difficilior; hæc enim eſt periculoſa, ſed ſtertoroſa dicta ad perniciem accedit, quam ideò Galenus primo *de dyſpnœa* 17. *perniciоſam* nuncupavit. Ipſius ergò tot ſunt curationum genera, quot ejuſdem cauſæ. Cauſas autem quinque enumeravimus *lib.* 4. *cap.* 12. *Sputum crudum citra coctibilitatem glutinoſum:* ex Hippocrate. *Sputum ex ardore ſuperaſſatum*: ex Dureto. *Virium imbecillitatem. Doloris formidinem, & efferam tenuitatem.* Mercatus *membranæ denſitatem, & viarum obſtructionem addit.* Obſtructio tamen ad primam cauſam refertur, & communem cum ea habet curationem. Membranæ verò denſitas naturalis eſt conſtitutio, quæ ut morbifica eſt per accidens, ità etiam per accidens curatur ad curationem primæ cauſæ. Addit & Mercatus *ſputum craſſum* ob coctionem, ſed immeritò, cum hoc nihil ut morbificum indicet. *Sputum ergo glutinoſum*, quod eſt prima cauſarum, quæ incidunt, attenuant, & concoquunt, indicat, ſedaro tamen priùs dolore aut per phlebotomiam, aut per purgans, ut Hippocr. monuit 1. Acut. 33. alioqui concoquentia præpoſtero ordine adhibita, nempè immediatè poſt fomenta, ſuffocationem efficiunt ob cauſam, quam lib. 4. proximè cit. attulimus. *A ſupreſſato ſputo*, quæ ob ardorem refrigerant, & quæ potiſſimum ob ſqualidam ſiccitatem, humectant, indicantur. *Virium imbecillitas*, ſeu reſpiratoriæ, ac tuſſiferæ facultatis languor ſpecificum vitale expoſtulat, quæque ad tuſſim extimulant. *Doloris formido* non niſi per ea quæ dolorem ipſum demulcent, auferetur. *Efferam denique tenuitatem* incraſſantia manſuefaciunt. Aſt à cauſa prima curationem aggrediamur. Cur ergo à pleuritidis principio excalefactoriis fomentis præhabitis, ſtertor in thorace percipitur cum denſo ſpiritu, ut nihil tuſſi efferatur, ſtatim aut de phlebotomia, aut de pharmaco eſt cogirandum, maximè ubi humoris crudi ſigna apparent, ut antecedentis materiæ vacuatione, & interceptione præmiſſa, alterius in thorace ſtrepentis concoctio tutò inſtitui poſſit. Totum porrò curationis momentum in remedii univerſalis electione conſiſtit, nè unius loco alterum adminiſtretur, puta loco purgantis phlebotomiæ, & vice verſa. Cujus rei cardo eſt, quem *libro* 4. *capite cit.* poſuimus, & de quo abundè in Polyemia; nimirum humorem glutinoſum, incoctilem, & crudum, aut à crudorum cacochymia, aut ab eorum plenitudine pendere, ea ſcilicet, quæ ad vires vocatur. Si enim à cacochymia, non eſt ſecanda vena, ſed dandum purgans. Si à plenitudine viribus coindicantibus, ſecanda eſt vena; nulla enim eſt ex Galeno de *curan. rat.* per *ſang. miſſ. cap.* 13. crudorum humorum plenitudo, quæ ex ſe venæ ſectionem prohibeat. Utriuſque verò ſigna propria adſint, quorum Galen. meminit de plenit. ultimo, & de curandi ratione per ſanguinis miſſionem ſexto, & decimo. At facilè quis in crudorum plenitudine phlebotomiam admittit, non ità tamen in eorundem cacochymia purgationem, quam Hipp. 1. *Aphor.* interdixit. Qui tamen in primo acut. citato coctionem, & coquentia ante purgationem prohibet, vultque crudorum copiam purgationem debere minui, antequam quod affectis partibus eſt infarctum, concoquatur. Dicendum ex Galeno 4. de *tuend. valet.* 4. Hippocratem 1. *aph.* 22. de crudis loqui circa jecur, & meſenterium exiſtentibus, quæ nullo præſidiorum genere ante coctionem ſunt movenda, ob rationes ibi à

Pleuritidis ſtertoroſæ cauſæ, & curatio.

Curatio Prima cauſa.

Cruda ante coctionem quando movenda, & quãdo non.

Galeno

Galeno assignatas, & ab Aetio. Sed 1. acut. de crudis agere ultra jecur in thorace, & in toto præ sui copia redundantibus, quæ ut in venis ultra jecur exundant, confert movere, & revellere, maximè in contumaci, & pernicioso affectu, qualis est pleuritis stertorosa. Quemadmodum etiam cum in toto redundāt, acopis, frictionibus, & similibus movere expedit, ex eodem Galeno de curandi ratione per sang. miss. cap. 6. quæ tamen 4. de tuend. valet. 5. interdixit. Nec alio modo hāc alioquin arduam difficultatem à nemine consideratam solvi posse, & oppositа Hippocratis loca conciliari, existimo. In pleuritide igitur stertorosa à crudorum cacochymia prędicto tempore purgans exhibebitur, quale ab Hippocrate fuit circumscriptum, cum alvi *emollitionem* dixit; hanc enim in commentario Galenus *purgationem* vertit, nempè emollidam; & laxam, quàm ipse hiera sua ex colocynthide sine scammonio procurabat, Unde & nos hiera Actuarii, vel Aetii utimur. Aut earum loco *Diaphinicone* cum *melle violato solutivo*. Vel *trochiscis de violis sine scammonio*, cum tribus, aut quatuor unciis *mannæ*, aut *ejus liquoris*, aut *manna sacchari*.

Manna sacchari.

Fit *manna sacchari*, si vitrum lati fundi, quale est matracium, aceto prius eluatur, post sponte exsiccatum tertia sui parte saccharo candido repleatur, inde diutiùs ad ignem manu artificis tractetur, donec saccharum fundatur, fluatque. Post enim super marmor effusum saccharum lapidescit, & collocatum in cella abit in deliquium tinctum colore subrubro.

Cæterùm dolore aut per evacuationem, aut per purgationem lenito, ad *concoquentia* incidentia quippe, & attenuantia est transeundum. Hippocrates dat *ptissanam*, Galenus in commento *mulsam, oxymel*, & *vinum*, nempe non ænodes. Sed ad pleuritidem siccam, & stertorosam ob sputi incoctibilitatem varia sunt inventa, quæ & conveniunt, & differunt. Conveniunt eo quia in omni pleuritide ex tali spuro incidentia & attenuantia conveniunt. Differunt, quia in stertorosa pleuritide à sola crudorum cacohymia calidiora admittuntur, cùm ea quidem sit cum imaginatione inflammationis, ut Aetius dixit, revera tamen sine inflammatione. Verùm in pleuritide stertorosa à crudorum plenitudine cum calidis miscenda sunt frigida, ut inflammationis etiam ratio habeatur, & qui hanc rem non hoc modo distinguunt, in maximos dilabuntur errores, quoniam vel calidioribus inflammationem adaugent, vel frigidioribus cruditatem inculcant. Quare primùm quæ similia sunt, occurrunt, nempe *melicraton*, seu *aqua mulsa*, *Apomeli*, *Hydromeli*, *et Oxymeli*. Aqua mulsa in difficili anacatharsi per sputum princeps est remedium ex Tralliano, & cum maximè est aquosa, non nocet febri. Melicrato fortiùs remedium est hydromeli, quod nonnisi vetustate, ac imbre à melicrato differt. Hydromelite potentiùs est apomeli, quod ex apum favo paratum tepidum superforbetur ex Tralliano. Hoc denique efficacius est oxymeli, quod incidit magis, & attenuat. Hæc ergo ad sputum incoctile, quod cum inflammatione, ut simpliciter parata conveniunt, & cum majori utilitate alterantur, & cum temperatis attenuantibus miscentur, ut sunt *radix violæ purpureæ*, *liquiritiæ*, *althææ*, quam *albam* appellat Aetius; item *zizipha*, *et pulmonaria*. Oxymeli cum saccharo miscetur, & *saccharinum* vocatur. Hæc eadem in cruda pleuritide citra inflammationem variis alterantur simplicibus. Trallianus præparat oxymeli, in quo sit incoctum *marrubium*. Aetius dat melicratum, in quo *hyssopus*, *pulegium*, *iris*, *et carica* sint incoctæ. Mercatus propinat mulsam cum *stechade*, *chamædryo*, vel *chamepityo* decoctam, aut cum *althæa*, *hyssopo ac thymo*. Paratur *hydromel ex salsaparilla*, quæ maximè attenuat, hoc modo.

Incoctibilitatis sputi curatio.

Hydromel e salsa parilla.

Melicratū cum radice Phu.

℞. Salsæ parillæ unc. i. s. Radicis enulæ. Ireos. an. unc. s. Salviæ Betonicæ an. m. s. Coquantur, & in colatura dissolve mellis q. s. pro hydro. Miscetur oxymel cum *syrupo depraſſio*. Datur & à quibusdam *scillinum*. Sed & magis arridet *saccharum scillinum* ex aqua farfaræ. Fit *melicraton cum radice Phu* hoc modo.

Accipe radicis phu fasciculum. Decoquito in tribus sextariis aquæ, nempe unc. xxxxxx. & expresso liquori ad sextarium unum. i. ad unc. xx. mellis trientem. i. unc. iiii. adijcito, & rursus coquito. è vestigio auxiliatur; datur ad cyathum.

Aetius in mulsa decoquit *rutam:* post *hyssopum*, aut *calamintham*, aut *origanum*, aut *iridem*, aut radicem *aristolochiæ*.

Præter hæc accedunt *eclegmata*, & *syrupi delinguibiles*. In stertorosa pleuritide à sputo crudo unà cum inflammatione lateris hæc prosunt. *Eclegma pineatum*.

Eclegma pineatum.

Recipe Pineatum repurgatarum drac. xii. Palmularum pinguium, seu fructuum dactylorum drach. xviii. Liquiritię loco iridis drach. xii. Seminis lini non torrefacti drach. viii. Tragacanthæ drach. xii. Amygd. dul. delibratarum drach. xvi. Mellis desp. q. s. Mel depuratum cum tragacantha misceatur in aqua farfaræ dissoluta, & cùm reliquis.

Eclegma ex ibisco.

Eclegma ex hybisco. Sume cremorem altheæ per setaceum transmissum; & cum melle coque ad formam delinguibilem, & est rarum.

Eclegma ex carne dactylorū Galeni.

Eclegma ex carne dactylorum Galeni. Recipe Fœnum græcum in aqua maceratum, & coquito, primamque decoctionem abijcito. Rursus cum dactylorum carne excoquito, & succum exprimito, cui mel misceto ad mediocrem consistentiam.

Coquitur & *butyrum* cum æqualis mellis parte ad deligendum. Linguntur *syrupi de hyssopo*, *de glycyrrhiza*, & *de capillis veneris:* quibus maximo cum fructu admiscetur *oleum seminum lini*, vel *amygdalarum dulcium*. Prodest mirum in modum syrupos diluere, ut adnotat Mercatus, cum hordei, & glycyrrhizæ decocto, quod ab Aetio desumpsit, qui scripsit, eos, qui ob pituitæ crassitudinem nihil educere possunt, ab humectantibus plus emolumenti persentiscere; maximè eò quòd quodammodo simul ex tenuatoria facultate participant; ideò & ad siccam tussim *aquæ ferventis* sorbitionem præbet. Porrò in stertorosa pleuritide à crudo sputo citra inflammationem acriora & calidiora perbentur.

Eclegma pineatum aliud.

Eclegma pineatum.

Accipe Seminis urticæ. Lini. Nucum pineatum. Amyli an. cyatum unum, hoc est an. drach. xii. Amygdala amara decorticata xxv. Piperis gr. xxxxx. Torrefiant lini semen, nucesque pineæ, reliqua adijciantur ctibrata, & cum melle despumato misceantur.

Electuariū ad sputum crudum.

Electuarium. Accipe Seminis urticæ drachm. ii. Hyssopi. Origani an. drachm. i. Redigantur in pollinem, & pollen misceantur cum syrupo de farfara.

Placentula ad idem.

Coptarium, seu placentula. Accipe, Seminis lini contusi, & cribrati. Uvæ passæ pinguis exacinatæ an. sextarium unum. i. unc. xx. Nucum pinearum torrefactarum. Avellanarum an. sextarium dimidiū. sc. unc. x. Piperis sextantem. i. unc. ii. Myrthæ unc. i. Croci unc. i. Mellis q. s. Semen lini cum melle decoquatur, hisque S. A. reliqua misceantur.

Eclegma ex Cumino.

Eclegma ex cumino. ℞. Cumini. Piperis. Sem. urticæ an. unc. i. Mellis despum, unc. xx. Contrita cum melle subigito, & parumper fervefacto.

Utiliter datur *spiritus nitri albus* cum vini spiritu circùlatus ad guttas in aqua pectorali, qui & vini spiritus odorem, & saporem ferè immutat. *Semen urticæ* ad scrup. i. tingitur cum syrupo de jujubis Confert *decoctum siliquarum maritimarum*. Et *mel* earundem est admirabile expectorans, quod è siliquis naturis extillat sponte, *Cremor chinæ* pro lambendo est insigne attenuans, qui paratur macerata china in jure, & per setaceum trajecta. Et circa usum horum observandæ sunt illæ conditiones, quas ex testimonio Galeni Massarias observavit. Dubitatur, an in pleuritide stertorosa à crudo sputo conveniant *narcotica*. Trallianus *Philonium*, & *Diacodion* prohibet, & Galenus 1. acut. 33. omnia narcosim afferenria expungere visus est. Alii verò *Antidotum Ifotheon*, quæ siccum mandragoræ succum recipit, summis extollunt encomiis; inquiunt enim, somnum dulcem inferre, & humores *quò facilè surſum efferantur præparare*, tussim sedare, & dolorem dispergere; hancque antidotum dant in pleuritide à crudis succis. Ego reverà ejus usum

Narcotica in sputo crudo an conveniāt.

laudo magis in tenui, quàm craſſa materia. Tamen pro graviſſimorum virorum defenſione dico, ipſos nonniſi poſt vomitum arte illatum hanc antidotum exhibere, cum ſcilicet ex violento motu prehabito tenues ità redduntur humores cum tuſſis exacerbatione, ut effetri nequeant: quo in caſu licet antidoto uti, quippe quæ præter unicum mandragoræ ſuccum
Antidotus isoreos. multa admittit, quæ humorem glutinoſum & attenuare, & incidere poſſunt. Antidoti deſcriptio hęc eſt.

Acc. Spicæ nardi drach. ii. Mirrhæ drach. i. Croci. Coſti. Piperis albi an. drach. i. Galbani drach. i. Opobalſami. Cinnamomi. Mandragoræ ſucci ſicci. Caſtorei. an. drach. ii. Sem. dauci drach. s. Caſię drach. s. Mellis deſp. q. ſ. Drach. i. hujus antidoti grana tria continet ſucci mandragoræ, quem extracti in modum ad mellitam conſiſtentiam incraſſare jubemus.

Curatio ex ſecunda cauſa. Accedit ſecunda cauſa ſtertoroſæ pleuritidis *à ſputo ſuperaſſato* ob ardorem, cui humidis eſt occurrendum. Cujuſmodi eſt *aqua pectoralis*, *ſyrupus acetoſus*, *de jujubis*, *violaceus*, & hujuſmodi. Præter hæc eſt *ſuccus anguriæ*, qui paratur hoc modo.

Succus anguriæ. Anguriæ paſta obducitur, & in furno coquitur: cocta à paſtæ involucro dividitur, pluribuſque in decliviori ſui parte foraminibus aperitur: ſuſpenditur; ex ea ſuccus aqueus dulcis diſtillat mirifici uſus.

Laudatur, & ptiſſana *cum nitri medulla*, cum ſaccharo potata. Nitri medulla quomodo paranda, alibi aperiam.

Quòd ſi ſtrepens pleuritis *à virium imbecillitate*
Ex tertia. dependeat, hæc citra adſtrictionem eſt roboranda cum *lapillis*, aut ex halitu ſpirabili, aut ex aſa dulci elicitis. In virium tamen languore unicum præſidium eſt *ſulphur*, ſeu *mercurius vegetabilis Philoſophorum*, cui inexplicabilis vis ineſt vires omnes, & facultates languentes roborare, ut & multos ſub agone ſæpiùs reſtituat. De hoc ænigmaticè egit Quercetanus de Priſc. Philoſ. Medicina, & fœlix eſt ille, qui hoc poſſidet. Debet & tuſſifera facultas deficiens aliquo modo ad anacatharſin excitari, ſed *lentè*, *& ſenſim* cum ſyrupo de *praſſio*, *& acetoſis*: aut acetoſorum vice *decocto cardui benedicti*, *ungulæ caballinæ*, & ſimilium, ne ex nimia tuſſis itritatione vires imbecilliores reddantur.

Quarta. Doloris formido tollitur anodynis potiſſimùm externis, de quibus lib. 5. p. 2. cap. 3. abundè.

Quinta. Efferam denique tenuitatem incraſſantia manſuefaciunt, qualia ſunt *ſyrupus violaceus*, *nenupharinus*, *de papavere*, *Tragacantha*; *& amylum*
Conditum amyli. cum ſaccharo liquefactum. Paratur *amyli conditum* hoc modo:

Accipe ſaccharum finum, & aſperge oleo amygd. dulc. recenti, inde ad ignem ſolve, dumque bullire incipit, inſperge amylum, & miſce, quod defervefactum erit tanquam gelatina. Convenit & *amylum papaveris*, necnon *tinctura violarum*, quam per ſe ſolo fermentationis beneficio parare novimus. Datur quoque cum utilitate *diacodion in ſapa diſſolutum*. Hæc de remediis mihi comprobatis ad pleuritidis ſtertoroſæ cauſas. De victus ratione ne verbum, quæ ad ſaturitatem à Practicis pertractatur.

CAPUT X.

De Curatione reliquarum pleuritidum, & potiſſimùm Dorſalis.

IN hac poſtrema parte, quæ eſt de parvæ, ac denſæ reſpirationis curatione ex pleuritide, ſupereſt agendum de ejuſdem curatione ſumpta indicatione *à ſitu*, *magnitudine*, *& anacatharſi*. Et primò quidem à ſitu partis, ſeu lateris, cujus habito reſpectu tres eſſe thoracis dolores ſtatuimus, *internum*, *externum*, *& medium*: quem lateralem dolorem *dorſalem* cum Hippocrate nuncupavimus lib. 4. p. 2. cap. 13. Porrò quæ dicturi ſumus, ut rectè percipiantur, illud ex medendi methodo in
Situs partis quid indicet. genere eſt ſupponendum, *ſitum partis* indicare, ut ſignum ſubſiſtentiæ affectus indicantis *ibi* agendum, *ubi* eſt morbus. Ad differentiam *figuræ*, quæ eſt ſignum *paſſionis* indicantis *modum*, quo morbus pati debet à pharmaco. Hæc enim duo ità in indicandi ratione formaliter ſunt diſtinguenda, ut nec modus à ſitu, nec ibi à figura indicetur. Etiamſi Capivacceus de medendi methodo cap. 27. utrumque viſus fuerit confudiſſe, qui voluit in exemplo à Galeno 4. meth. ultimo allato de ulcere gulæ, medicamenti modum, nempe eclegmatis paulatim, & aſſiduè delinguendi, necnon ſub forma magis lenta ab utroque indicari, nempè à ſitu, & à partis figura; cum tamen ab uno linctus per os, nempe à ſitu, & ab alio, ſcilicet à figura paulatina, ac ſolida ſorbitio indicetur. Hoc ergò ſuppoſito dioriſmo, nimirum à partis ſitu, tanquam à ſigno ubi agendum indicari, clarè conſtat quid lateralis dolor coſtalis inflammatorius indicet, internus, externus, & dorſalis. Ab interno enim quæ intrinſecùs: ab externo quæ extrinſecus magis apponuntur; à dorſali verò, quippe interno ſimul & externo, utroque modo adhibenda indicantur. Ità enim varia dolorum ſubſiſtentia expoſtulat. Dixi *magis*, quoniam & ab interna pleuritide exteriora, nedum interiora, & ab externa interiora, nedum exteriora coindicantur præſidia, quamquam diverſo modo. Ab externa quidem pleuritide muſculos occupante intrinſecùs aſſumenda indicantur, quia cum exterioribus internæ partes coafficiuntur. Ab interna verò pleuram exercente exteriora præſidia, tum quia cum internis partibus externæ affliguntur, tum quia localium facultas utriuſque partibus prodeſt. De medicamentis tàm internis quàm externis non perfunctoriè in præcedentibus. c. actum eſt. Peculiaria tantùm de dorſali pleuritide ſunt afferenda, quæ reliquis longè eſt periculoſior ob ſuæ inflammationis tùm intenſionem, tùm extenſionem. Verùm ut dorſalis pleuritidis indicationes curativæ, remediorumq; materiæ, quæ difficilioris ſunt inventionis, eluceſcant, pauliſper circa ejus *ſigna* eſt immorandum, cum prędicta parte, & capite ſola reſidentiæ, & diſpnęæ ratio habita ſit. De his ſignis egit Hip. 3. de
Pleuritidis dorſalis ſigna. morbis tex. 40. & ſunt *dolor dorſi velut ex plaga*, punctorius videlicet, velut ex partium nervoſarum vulnere, quæ ſunt non tantùm pleura, quæ dorſum inveſtit, ſed etiam nervi ſpinales, & coſtales. Spinales, qui ex dorſi ſpina ad coſtas procedunt: coſtales, qui per ejuſdem latera feruntur. Hunc dolorem ad *pectus*, *& inguen* propagari ait Hipp. tex. 41. Sed quomodo ex dorſo ad inguen? Ad pectus enim res caret difficultate, cum nervi ſpinales per coſtarum ſurculos unà cum vena, & arteria ad pectus uſque portigantur. De inguine, ait Diverſus, accidere dolorem ex dorſo ob nervos, qui ex oſſe ſacro ad hæc accedunt. Sed quæſo, quæ peculiaris ſympathia inter dorſum, & inguen ob nervos, qui ab oſſe ſacro? Mallem dicere ob nervos ſpinales internos, qui ex dorſi ſpina. Quorum ultima propago ad ultimam coſtam utrinque unà cum venæ ajugæ ramo verſus inguina deſcendit. Addit *ſuſpirium*, nempe luctuoſum, & reſpirationem *acervatim factam*, quæ eſt non tantùm denſa, & continens, ſed etiam quæ ob laſſitudinem fit coacervato thoracis colapſu. *Sputum paucum* ſubjungit in tex. 40. *& purum* in tex. 41. Paucum quidem ob denſiorem dorſi pleuram, per quam pauca reſudat materia. Sed cur *ſtatim* ſcribit Hippocrates, cum perpetuò in hac pleuritidis ſpecie ſputum paucum reddi, rectè Salius obſervet? Prætereà cum neque hujus pleuritidis peculiare ſignum videatur eſſe ſputum, quod ſtatim paucum apparet, quod & cæteris inchoantibus pleuritidibus vehementibus eſt commune? Dicendum, ſputum ſtatim paucum vocari ab Hippocrate, ut ſtatim expectorandæ materiæ difficultas nobis indicetur, quæ quàm in reliquis longè eſt major, non tantùm in principio, ſed etiam in progreſſu. *Purum* porrò additum eſt ex eadem cauſa, ob quam paucum, nimirum ob difficilem diapedeſin. Ad hæc inter ſigna *corporis laſſitudinem* reponit. Cujus cauſam, ait Salius, eſſe diſſolutionem ſubſtantiæ nervorum, quæ ex nimio fervore, cujus Hippocrates meminit 5. Aphor. 16. ubi nervorum imbecillitatem ex nimio calore *incontinentiam* nuncupavit. Eccur hanc infirmitatem potiùs, quàm convulſionem? cum ſciamus convulſionem fieri quoque ex inanitione ob ſubſtantiæ nervorum conſumptionem à nimio fervore? Videntur autem hæc duo oppoſita *incontinens*, *& convul-* Incontinens & convulſum quid.
ſum: quod enim incontinens, hoc eſt laſſum, laxum

eſt: &

est, & quod laxum non tensum, quale est convulsum. Quomodo ergo ex eadem causa duo oppositа laxum, & tensum? incontinens, & convulsum? curve unum, & non alterum? Dicendum, diversitatem ex diversa nervorum humiditate, quæ à fervore exsiccatur, pendere. Quando enim calor solidam vervorum depascit, ac dissolvit substantiam, fit convulsio ex inanitione. Quando autem roridam tantùm humiditatem, fit nervorum incontinentia, non convulsio; quæ tantùm ex frigore, & frigidis secundum Avicennam, qui consumpta à frigore rorida nervorum substantia convulsionem fieri docuit: ex fervore autem oppositа affectio, quæ incontinentia, seu nervorum lassitudo dicta est ab Hipp. Ob quam sanè causam accidit, in dorsali pleuritide corpora delassari. Subdit in tertia, aut quarta die *saniem subcruentem* mingi, hoc est, *lotium subcruentum*, ut tex ex. 41. habetur, in quo iterum habet *mistionem cruentam*, *velut serosam à carnibus assis saniem* excerni: à nimio enim inflammati dorsi fervore sanguis in magnis vasis, & in truncо azygos superassatur, unde ichor, ut cruor rubeus per emulgentes emungitur. Postremò in tex. 42. addita sunt duo tanquam præcipua hujus pleuritidis accessoria, *recta spiratio gravis ex dorsi*, *& humerorum incandescentia*, *& diarrhæa biliosa colliquativa* ob communicatum epati incendium; cujus causa chylum in bilem graveolentem, & cum virore pallidam immutari contingit. Observandum tamen, in pleuritide dorsali non necessariò hæc signa adesse, quæ non patognomonica, ideò rectè Hippocratem scripsisse. *At si alicui contingat*, qui non omnibus hujusmodi pleuritide conflictatis cõtingere cognovit. Sunt enim hæc duo vehementioris pleuritidis dorsalis symptomata subsequentia: pro cujus incremento accidit, non tantum interiora, sed etiam exteriora succendi: nec tantùm spiritualia, sed etiam naturalia viscera eodem conflagrare fervore. His de signis sic stantibus *indicationes* eluceścunt, quæ sunt *vacuandi*, *& refrigerandi* potissimæ. Utrumque enim præsidium interna exposcit inflammatio, *evacuans*, *& eventans*. Et cum in dorsali pleurisi dorsum, humeri- Indicationes in pleuritide dorsali.
que incandescunt, non eventans, & evacuans tantùm, sed etiam à materiæ motu extra *evocans* indicatur. Et cum diarrhæa colliquativa, seu alvus profusa adest, ob conceptum jecoris fervorem *attemperantia* expediunt, quæ sanguificationis errorem ex unico corrigunt fervore. Cæterùm hoc pleuritidis genus est periculosum admodùm, ferèque ad perniciem accedit. Reliquæ enim pleuritides sunt tantùm acutæ; hæc verò acuta, & peracuta, quia ex Hippocrate, aut in quinta, aut in sexta, aut in vigesima interficere solet: quod si hos limites evadat, superato morbi vigore, viribusque non effætis, curationem admittit. Sed quæres, quomodo ex peracuta acuta, eaque non exactè fieri accidit? Dicam accidere ob majorem, aut minorem morbi, & symptomatum intensionem, quæ cum, vel sine extensione doloris, & inflammationis ad alias partes. Er enim consistente circa solam dorsi pleuram tota inflammatione, ac dolore velut vulnerario ibidem circumscripto, pleuritis fit exactè peracuta, ut plurimum circa quintam interficiens, quam si, superato vigore, æger evadat, sanatur. Verùm si dolor ad pectus, & ad inguen extendatur, ob symptomatum remissionem, quæ ex doloris extensione, pleuritis peracuta non exactè fit, quæ ut plurimùm enecat in septima. Quod si inflammatio post septimam ab interno dorso exteriori coextendatur, ex peracuta non exactè fit acuta non exactè, ob inflammationis coextensionem, quæ internas dorsi partes minùs excruciat. Et quamquam residere his ita affectis ut magis grave, tamen symptoma est minùs periculosum, quam residere cum majori tolerantia dorso interno tantum affecto. Similiter etiam si graveolenta dejicere malum sit, tamen in tali casu minus est malum, cùm sit signum fervoris inflammatorii per dorsum jecori communicati. Quamobrem tàm ad bonum, quàm ad malum eventum pleuritis dorsalis foras conversa suum sortitur in vigesima die terminum; hacque de causa ex peracuta non exactè fit acuta non exactè. Et hinc ratio est sumenda, ob quam secluśa est ab Hippocrate decima quarta. Quia si terminatur in septima ad bonum, pro salutis integritate sufficit usque ad decimamquartam ægrum costodire. Si verò post septimam non finitur, quippe secundum partem inflammatione foras conversa, alvique profusione adscita, constat ad vigesimam usque suum extendere judicium, cum unico septenario plurium partium multiplex affectio dijudicari nequeat. Sed jam remediorum materiæ succedunt. Et primò quo ad *chirurgiam*. *Venæ sectio* post septimam à quibusdam laudatur, ut à doctissimo Salio Diverso, quæ tamen non est approbanda, cum eo tempore natura exteriùs dorsum, & humeros inflammationis mole onerare intendat, alvique profusio erumpat. Ideò tutius est inflammationis sarcinam ante septimam imminuere. Post verò *cucurbitulas* brachiis potissimùm affigere, quarum beneficio inflammationem secundum naturæ institutum evocari magis contingit. Pro *Pharmacis* quæ thoracis, hepatisque fervorem, ac dolorem demulcent, arduamque leniunt respirationem, conveniunt. Inter hæc est *serum* cum liquiritia, jujubis, hordeoque distillatum, quod & cum maximo fructu propinari solet cum unciis duabus, vel tribus *succi violarum* recentis, aut ejus defectu cum tinctura violarum saccharo dulcorata, vel florum papaveris erratici sine errore parata. Ante cujus assumptionem convenit devorare *pilulam* nostram antipleuriticam. Extra epati *epithemata* refrigerantia, non tamen dorso, applicantur, ne ex refrigerantium appositione inflammatio extra vergens rursus intrò pellatur: iis tamen exceptis, quæ *ex nitro* parantur. Trahit enim nitrum foras inflammationem simul, & refrigerat. Ideò prodest uti *anodyno minerali* absque sulphure parato, & in aqua violarum, vel malvarum soluto. Epati *epithemata* admoventur ex succo cichorii, nymphææ cum specie cerati santalini, & aceto. Soleo felici cum successu uti *epithemate minerali*, quo nullum præstantius agnosco in compescendo jecoris fervore, & paratur hoc modo. Curatio pleuritidis dorsalis. Venæ sectio in pleuritide dorsali post septimam non approbatur. Epithema minerale.

℞. Aquarum hyosciami. Nenupharis Florum liliorum alborum. Plantaginis Rosarum rubearum an. unc. i. s. Salis Saturni. Camphuræ in spiritu vini dissolutæ an. scrup. i. Salis prunellæ drach. s. Misceantur, quibus adde parum tragacantæ pulverizatæ, ut fiat mixtum instar pulticulæ. Linteo adhibetur jecoris regioni. Hujus pulticulæ usus plures, & præstantes agnosco, quorum præcipuus est ad jecoris fervores. Tollit & solum adhibitum puerorum, & delicatarum mulierum tertianas. Prohibet purgantia medicamenta ob nimium epatis calorem, vique sua purganti destitui, cujus ratio est, quia omne purgans, quando nimium exuritur operatione sua specifica destituitur ex Galeno; unde rhabarbarum ustulatum constringit, non tostum alvum ducit: hęc tamen obiter. Ratio victus respondere debet.

Prognosis pleuritidis ab. salir.

CAPUT XI.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex pleuritide à magnitudine, & anacatharsi.

Postremæ pleuritidis differentiæ ex magnitudine, & anacatharsi elicitæ sua quoque peculiaria expetunt præsidia. A magnitudine quidem pleuritis alia magna, alia mitis est vocata. Et de cura magnæ, quam continentem cum Hippocrate nuncupavimus, egimus. De miti in præsentiarum pauca. Id solum, mitem pleuritidem, quæ scilicet ex magnitudine, & non ex more, est mitis, mansuetis sanari medicamentis: sicut quæ ex pravo more est mitis, alexipharmacis curatur. Qua de causa factum est, Hippocratem 6. epid. 3. 44. cuidam pleuritico sanguinem non misisse: & jure quidem, quia venæ sectio est magnum remedium, quod ex methodo non nisi magno congruit morbo. Huic ergò cognitioni hoc loco incumbendum, ut pleuritidis mansuetudo cognoscatur, ut & mos, & magnitudo alibi. Mitis sanè pleuritidis indicium unum Capivaccius posuit; estque cum æger à principio sanguinem copiosè extussit, cum sensibili doloris remissione; signum enim est sanguinem non retineri, sed fluentem effluere, unde Pleuritidis mitis indicium.

& levis nascitur inflammatio. Quod non accidit, quando sputum sanguinolentum est paucum cum majori cruciatu; ideò ut in hoc venæ sectio non est omittenda, ità in illo est negligenda: Alterum mansuetæ pleuritidis indicium est, quod Galenus in arte medicinali allocavit, nempe cum lateralis dolor caret extensione, aut ad jugulum, aut ad hypochondrion: non enim dolor extenditur, quia inflammatio non intenditur. Sed quemadmodum phlebotomia in hoc dolore non est conveniens, aut saltem non necessaria, ità nec *pharmacum purgans*: & ratio est, quia purgans anacatharsin per sputum sistit, quæ non sistenda; alioqui sanguinis stratio in thorace inflammationem adauget, hinc ex pharmaco intempestivè adhibito ex miti magna pleuritis excitatur. Potiùs miti pleuritidi mite convenit phatmacum, cujusmodi est *manna* cum *trochiscis de violis sine scammonio*, *syrupus violatus*, & id genus. Reliqua sunt usurpanda, quæ miti benignæ, nedum magnæ, conveniunt, de quibus ad satietatem in cap. 3. hujus partis.

Purgans in miti pleuritide non adhibendum.

Sequuntur auxilia, quæ *pleuriticæ anacatharsi* opitulantur. Et primò *per sputum*. Hæc enim quæ salutare sputum juvant, sunt inventu facilia: salutaris autem sputi signa enumeravimus lib. 4. p. 2. cap. 13. At quæ sputum pravum emundant, expectorantque inventu sunt difficilia, nec inveniri possunt, nisi præhabita sputi pravi distinctione in sputum ex sua natura pravum, ex crudioris, vel fervidioris affluxu; & ex prava lateris inflammatione. De auxiliis, quæ pravum sputum, tùm ex sua natura, tum ex maligna phlogosi, respiciunt, actum est in proximo capite 4. Pariter de iis, quæ glutinosam humoris craditatem, & efferam tenuitatem, in capite de stertorosa pleuritide. Cæterùm anacatharsin *per diarrhæam* salubrem *clysmatis* est juvanda. His enim pleuritidem non tantùm juvari, sed etiam magnam curari Paulus docuit in iis, quibus ob ætatem, vel vires interdicta est venæ sectio, juxta placitum Arabis de curatione pleuritidis asserentis, veneris solutionem semel, vel bis factam in die excusare à phlebotomia. *Perirhæa* pariter pleuritica *diureticis* est juvanda Hippocratis exemplo, qui eclegmatibus diuretica miscet. Qualia sunt *semina cucumeraria*, *althæa*, *glycyrrhiza*, *hordeum*, *capillus veneris*, ex quibus emulsiones, decoctiones, & linctus formantur. His immiscere multum prodest ad guttas *spiritum acidum* therebintinæ, qui maximè urinas cier, & humores thoraci, & pulmonibus infixos sua absterstone ad renes movet; eos quidem lentos, crassos, viscidosque attenuando, incidendo, & abstergendo; bilioso autem sua diuretica aciditate coagulando, & per venas ad vias urinæ aurigando. Est enim hic ille therebintinæ spiritus diureticus, qui & infarcta pectora expectorat, renumque tophos frangit, vitriolica quippe, ac montana aciditate refertus, qua & perdutos lapides pretiosos à suis rincturis expoliat: non alter sulphureus, & combustilis, quo communes practici utuntur, & decipiuntur, qui calidus, volatilis, & ingrati tùm odoris tùm saporis est; cum tamen ille fixus, frigidus, acidus, & minimè insuavis existat. Fixa verò, & non volatilia urinas, & cum urinis humores movere, sapientes noverunt. Sed mihi maximè omnium in usu est pro juvanda pleuritica perirhæa divinum illud naturæ, nescio medicamentum, an potiùs miraculum dicam, ex sale simul & sulphure naturæ paratum, in quo cum omnes medicamentosæ vires eminenti quodam gradu contineantur, diuretica quoque est non infimi gradus facultas, quæ non rarò imi, & medii ventris humores per renes expurgat.

Vere is sol se excusat a phlebotomia.

Spiritus therebinthinæ communis non est verus spiritus.

Tandem ad anacatharsin reducitur *& pleuriticus spadò*, qui *cucurbitula*, *& sinapismo* curatur, de quo in primo cap. hujus secundæ partis. Hæc omnia, juxta theoriam quarto libro traditam, ad parvæ, densæque respirationis curationem ex dolore costali, seu pleuritico attinebant.

CAPUT XII.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex dolore peripneumonico. Et primùm ab inflammatione legitima.

PLeuritica peripneumonica respiratio curanda succedit, quæ anteriorem theoriam nacta est in lib. 4. cap. 7. 8. 9. & 10. Hujus autem triplex curationis caput esse debet, cum tria sint ejus inflammationum genera, unum quidem quod est verum *Peripneumonicum*, alterum quod *Malignum*, tertium quod *Tabificum*. Primi ergò generis prima curatio erit tanquam legitimæ inflammationis. Quæ cum ex omnium suffragio sit pleuritidi admodum affinis, ideò in quo utriusque curatio differt, aperiendum. Quod ut innotescat, in quo conveniunt, discrepantque pleuritis, & pulmonia, ostendendum. Et sanè in communi morbo, qui est inflammatio, conveniunt. In specifica tamen ejus natura, quæ ex parte habetur determinata, discrepant. Pleuritis enim pleuræ, peripneumonia pulmonis est inflammatio. An verò totiùs pulmonis, vel partis, & cujus est dubium. Celsus lib. 4. c. 7. *pulmonem totum affici* in peripneumonia docet, quæ fuit Hetophili sententia. Soranus totum quidem corpus in pulmonia, non tamen totum semper pulmonem inflammatione vexari voluit. Et Asclepiades bronchia tantùm. Ronsseus indictionum Celsi enarratione secunda in ipsum Celsum, etiam in confirmata pulmonia pulmonem totum phlegmone non occupari, observat. Mercatus modò totum, modò partem, immò & bronchia in ea peripneumoniæ specie sola affici putat, quæ à sanguine pendet pituitoso à capite in asperas arterias defluxo. Re vera ex Hippocr. in Coacis non semper totus pulmo afficitur, cum ibi, modò alam superiorem, modò inferiorem, modò mediam inflammari; & aliquando quidem totum, aliquando ambos coinflammari pulmones aperiat. Sed potest Celsus noster excelsus, immò debet à calumnia tueri; eo quòd aliud fit totum pulmonem affici, & aliud totum inflammatione occupari; non enim implicat, totum affici pulmonem, etiamsi totus phlegmone non occupetur, sicut oculus ex unius partis læsione tantùm totus afficitur. Ideò Ronsseus excusatione non est dignus, qui ut Celsum in hoc carperet ejus dictionem pervertere est ausus. Et eò magis cum in confirmata pulmonia totum non affici scripserit, qui in vera, & progressa peripneumonia secundum totum facilè succenditur. Portò secundùm parenchyma pulmonem inflammari patet, vix enim verum esse duco, quod asserit Mercatus, nempe pituitosum sanguinem è cerebro fluentem solas asperas pulmonum arterias replere, quæ Asclepiadis sententia fuit. Et ratio est, quia peripneumonia non esset inflammatio, subsistente quippe in solis bronchiis consanguinea plenitudine; quod si est inflammatio, bibulam pulmonum carnem non tantum repleri, sed & in ea plenitudinem impingi, est necesse. Nec credibile est, pituitosum sanguinem à cerebro per infundibulum ad bronchia fluere, sed potiùs per venas ad pulmonem ipsum transfluere. Est ergò pulmonia pulmonis inflammatio, ut pleuritis pleuræ. Et hinc *curativa indicatio* emicabit, si pro convenientia, & discrimine *præservativa* ostenderimus, quomodo utriusque affectus causa conveniat, & discrepet. Et pro causa *causam*, *& modum* intelligimus. Causa igitur an omninò discrepans sit, vel conveniens controvertitur. Discrepare omninò ex Galeno videtur 6. Aph. 33. ubi pleuræ pulmonem comparans, illius propriam bilem, hujus pituitam suscipere statuit. Quod & conceptissimis verbis 4. de caus. pul. 12. confirmat: quo in loco bilem in bibulo pulmone imbibi non posse, sed crassiorem tantùm sanguinem, affirmat. Recentiores omnes hoc modo Galenum exponunt, à pituita magis, à bile minùs pulmonem inflammari. Et Mercatus velut Galenum arguens ait, aptiorem sanè esse pulmonem ad pituitæ infarctum, in cavernosa tamen, & foraminosa ejus substantia, non minùs ac in spongia aqua immoratur, bilioso contineri humorem. Celsus scribit ab inflammato viscere ex

Pleuritidis, & pulmoniæ differentia.

pulmo totus non semper afficitur; in peripneumonia.

Pleuritidis & pulmoniæ causa, an omninò differat.

præ-

præcordiis bilem attrahi, ut à sola bile hoc viscus non inflammari nobis indicaret. Cujus Celsi sententiam veram, immò Galeni ipsam esse existimo. A sincera namque bile pulmonem quamquam biliosum ignescere, & irasci, jure negat Galenus, non tamen cum pituitoso sanguine commista, ut colligitur ex 2. de loc. aff. 9. cùm habet, *idque maximè si erysipelatis particeps fuerit inflammatio*, nempe pulmonis pituitosa. Nec Mercatus rem rectè est assecutus, cum aliud sit in raro pulmonis parenchymate contineri bilem, velut aquam in spongia, & aliud retineri pro afferenda inflammatione. Continetur sanè in biliosо, & spumoso viscere bilis syncera, ut aqua in spongia, sed minimè absque pituitæ retinaculo retinetur, pro ejus enim tenuitate, & partis ratitate, in constrictionis motu exprimitur, & dilabitur, sicut aqua ex spongia: & ideò Galenus præallegato loco, bilem puram in pulmone contineri, sed retineri, & constringi, non negavit. Quamobrem à solo sanguine pituitoso pulmo inflammari, ut à sola bile pleura, potest: non hæc tamen à sola pituita, nec illa à sola bile, sed quidem utraque pars secundùm proportionem simul ab utroque humore. Quæ fuit sententia Hipp. 1. de morbis tex. 127. Et quamquam tex. 16. dixerit, phrenitidem in peripneumoniam terminare, non tamen à sola bile, ut phreniridem, peripneumoniam gigni posse voluit. Cæterùm an in modo utriusque affectus causæ conveniant, dubitatur. Alyabas cum statuit, pulmoniam fieri à sanguine, qui ad pulmonem incurrit, *primogenium* affectum descripsit, qui paremptosin per venam arteriosam sortitur; & in hoc à pleuritide variat, cujus transfluxus est per venam ajugam. Cum idem addidit, interdum à *catharro*, interdum à *pleuritide* nasci, *succedaneam* peripneumoniam adumbravit. Quemadmodum enim æquè conveniunt succedanea pleuritis, & pulmonaria in defluxu à cerebro, à quo tam hæc, quàm illa: ità invicem discrepant, quia à pleuritide ad peripneumoniam facilis est gressus, non è converso, ob assignatas à Mercato rationes. Sed & *asthmati* per accidens aliquando pulmonia succedit, ob citatiorem pulmonis motum, quo accenditur, & attracto sanguine inflammatur. *Anginæ* quoque succedit ex 5. aph. 10. Nosque lib. 4 p. 3. cap. 5. ex mente Hippocratis in Coacis ostendimus, quomodo ex lethargo peripneumonia oriatur. Ut enim hi duo affectus, tùm ob mollem partium constitutionem, tùm ob inflammationis ideam valdè conveniunt, ità facilè sibi consentiunt, invicemque permutantur. Etiam phrenitidi peripneumoniam succedere observavit Hipp. 1. de morbis tex. 16. Hactenùs de modo, & causa. Hincque diversa indicatio *præservativa* desumenda erit, si adhuc, quomodo uterque affectus in suis symptomatis differat, paulisper examinemus. Aetius Tetrabibili 2. lib. 4. cap. 66. à quo omnia ferè transcripsit Mercatus, symptomata ceu signa recensет, quibus unus affectus differt ab alio: eadem & ipse recensebo, & paucis delineabo. Primum symptoma est *dolor*. Ait Aetius consequi affectus thoracis *gravitatem* absque dolore. Quòd si unà cum pulmone *pelliculæ* inflammentur, nempe *mediastinæ*, gravitatem esse dolorificam. Celsus idem affirmavit, cum dixit: *id genus morbi plus periculi, quàm doloris habere*. Addit Ronsseus de pellicula, quod Aetius, qui totam ferè Aetii dictionem transcribit, quam Mercatus pluribus dilatat: tunc enim ad dorsum, & pectus dolorem extendi, inflammato mediastino, subjungit Mercatus. Secus sentire Hippocratem observo, qui in Coacis tex. 13. & 19. de pleurit. & peripn. *dolorifica mala* ambo vocat, & dolorem peripneumonicum sub omoplata ad mammam, & jugulum extendi docet, sola supera pulmonis ala inflammata. Quare est quidem gravans dolor, ad differentiam pleuritici, sed cum acerba tensione, nec minùs ut ille punctione sua acerba gravitate contristat. Hac de re vide cap. 5. & 8. lib. 4. par. 2. Et quamquam Hipp. 3. de morbis tex. 31. in crudiori peripneum. non semper dolorem adesse scripserit, sed tantùm cum tussis incipit. Tamen etiam à principio dolorem, etsi non ita acerbum, adesse existimandum. Nec tantùm gravativus cum punctorio conjungitur, comflammatis interscpientibus membranis, sed maximè cum pulmo in latus incumbit, ut costis adhæreseat; hujus enim Hippocrates potissimùm meminit, & non ejus, cujus Aetius, & reliqui. In *febre* acuta discrimen tantùm est secundùm magis, & minus. *Tussim siccam* cieri in peripneumonia subjungit Aetius, quam *humectionem* appellat Mercatus. Sed fortassis non differt hoc modo minus siccam tussim humectionem, quàm in pleuritide appellare. Hippocrates quoque loc. cit. tussim proponit à principio humidam tenui saliva in humida peripneum. siccam in sicca, ex 1. de morbis tex. 129. *Sputum* tamen in peripneumonia *spumosum*, hoc est *biliosum*, & aliquando *cruentum*, & *floridum* efferri, Aetio, & Mercato non tàm facile admittam, quod ut plurimum est *pituitosum*: & si spumosum, non ob id tamen biliosum, cum sanguis pituitosus ex agitatione in spongioso pulmone facilè spumescat. Ideò & in hoc à pleuritide differt, cujus sputum biliosum; Ægros ægrè spirare, & *erecta cervice*, scripsit Aetius. Est verò hæc dyspnæa parva, & densa ratione spiritus, quam ideò Celsus *spiritus difficultatem* nuncupavit, & si pulmo in costas, vel in cor incumbat, etiam ratione thoracis. Et hæc respiratio, quam multi ignoraverunt, in genuina peripneumonia necessariò est orthopnoica cum fervido efflatu, ut in methodo aperui ex mente Hippocratis. Ad differentiam pleuritidis, in qua non omninò residere æger cogitur, & in dorsali non potest. Hæc eadem dyspnœa orthopnoica ab Hippoc. est proposita loc. cit. *Pulsum* peripneumonicum Aetius subticuit, & Hippocrates, quem Mercatus ex mente Gal. 4. de caus. puls. 12. prolixè examinavit. Summarium est, hunc *magnum*, *frequentem*, *mollem*, *languidum*, *inæqualem collectiva inæqualitate*, rarò *dicrotum*, & *intermittentem*, sæpè *intercurrentem*, & *undosum* esse, ad differentiam lethargi. Differt autem pulsus peripneumonicus à pleuritico potissimùm per *mollitiem*: à lethargico per *celeritatem*, & *inæqualitatem*. In pleuritide pulsus durus, in peripneumonia est mollis. Cujus mollitiem in Galenum & omnes, immò contra se ipsum Mercatus existimat non ex partis constitutione, sed ex pituitoso sanguine inundante, & humectante arterias pronasci. Nos ab utroque pulmone, & humore; pituitosa enim inflammatio in parte molli mollit pulsum, hoc est, minus durum efficit, quàm in parte dura biliosa phlogosi obsessa: itaque peripneumonici pulsus mollities est intelligenda. Nec negat Galenus etiam indurari pulmonem, & arteriam, sed *rarò*, cum & aliquando scirrhosum pulmonem fieri observamus, etiamsi Gal. 4. de præsag. puls. 9. id negare sit visus, quod tamen Hippocrates cognovit 1. de morb. tex. 131. Quare & rarò peripneumonicus pulsus est dicrotus, seu vibratus, qui non tantùm ex contrario usu, sed etiam ex instrumenti duritie dependet. Porrò per crebritatem à lethargico differt, qui tardior ob partis à corde distantiam, & per inæqualitatem, qui potiùs intermittens ob eamdem longinquitatem; sicut ob viciniam intercurrens est, & frequens peripneumonicus. In reliquis ob analogiam cum partis, tum inflammationis finitimi sunt affectus lethargus, & peripneumonia; sicut ob viciniam proximiores sunt pleuritis, & peripneumonia. Accedit *rubor* faciei ob sanguineum vaporem in faciem elevatum. De quo non negligendam observo difficultatem à Practicantibus aut neglectam, aut non visam. Galenus enim 1. de loc. aff. 5. quinque capita proponens dignoscendorum affectorum locorum, unum esse *propriorum accidentium* docet, inter quæ *maxillarum rubedinem*, tanquam signum proprium inflammati pulmonis, proponit; ut & angorem oris ventriculi; & excretum lotæ carnis instar hepatis imbecillis. Cum tamen faciei rubor sit potiùs commune, quàm proprium symptoma, nam & in pleuritide, & in aliis visceralibus inflammationibus malas rubere constat: non ità tamen accidit, angorem fieri non laborante ore supetno ventriculi; nec excretum loturæ carnis instar alvo deponi, nisi imbecillo jecore, & non alia parte. Excusari Galenus non potest secùs, quàm dicere, proprium esse hoc symptoma, non tamen maximè proprium, ut reliqua duo: omni enim peripneumoniæ, & semper, non tamen soli competit. *Linguam* addunt

Mercatus circa pulmoniam reprehenditur.

Pulmonia & pleuritis, an in modo conveniant.

Pleuritidis, & pulmoniæ in symptomatis differentia.

Pulsus differentia in pleuritide & peripneumonia

rubentem, *tumentem*, *asperam*. Ideò Hipp. 3. de morbis text. 31. hanc rubedinem non proposuit, in quo reliqua signa, seu potiùs ex Hipp. loc. cit. in principio in album flavescentem, in progressu nigram. Fissam denique & inhærentem. Quam & obscuram in Balis filio nuncupavit 7. epid. 18. Ad hæc *comæ vigil* cum *delirio*, ut in Euridamo, sed non semper; *venas temporum elatas*, *cibi fastidium*, *aqua frigida*, *& magis aeris frigidi concupiscentiam*, *nasum simum*, *extrema frigida*, *ungues lividos*, *& curvos*; quæ unico tabis nomine Celsus complexus est. Ex quibus satis distingui videntur pleuritis, & peripneumonia. Ex Hipp. 3. de morbis tex. 31. *Anxietatem*, *jactationem*, *& impotentiam ad motum*,

Ex dictis propositæ elucescunt *indicationes*, quas unica vitali excepta, easdem ferè faciunt utriusque affectus Græci, Arabes, & Latini. Et sanè in communi indicatione inflammatione conveniunt: discrepant tamen, quatenùs una à sanguine bilioso, alia inflammatio à pituitoso potissimùm pendet. Discrepant & in individuis remediorum materiebus. Decipiuntur ergò, qui penitùs eandem curationem faciunt. Sed antequam remedia proponantur, de *eventu* quædam sunt proponenda non omittenda, de ejusdem *tempore*, *& modo*. Quo ad eventum, consideratur peripneumonia *ad se*, *& ad alios affectus similes*. Ut ad se dubitatur, quæ periculosior seu acutior, biliosa, vel pituitosa? Et quidem non absolutè biliosa periculosior est judicanda, sed cum distinctione; acutior enim biliosa est ob majorem activitatem: acutior tamen est pituitosa ob majorem resistentiam, & ob declinationem à statu naturali. In collatione ad alios affectus quæritur, quæ lethalior, pleuritis, vel peripneumonia? Et profectò dicendum, peripneumonia, ob pulmonis cum corde viciniam, perennem motum, partis præstantiam, & fervorem, cujus causa major in pulmone, quàm in pleura inflammatio succrescit. Ulteriùs indagandum, quis affectus est pernicioſior, peripneumonia, an lethargus? Gal. solvit difficultatis nodum 4. de caus. puls. cap 13. scribens, *lethalior est peripneumonia lethargicus affectus*, & tamen longè acutior lethargo peripneumonia videtur. Subaudienda igitur est superior distinctio de biliosa, & pituitosa pulmonia; qualis enim est inter biliosam, & pituitosam peripneumoniam proportio, talis est inter hanc, & lethargum. Etenim si acutiem activitate metiamur, lethalior est petipneumonia, quia acutior, hoc est activior: si verò acutiem, seu magnitudinem accipiamus pro recessu à statu naturali, longè lethalior est lethargus; quia est frigidior affectus, ideò intermittentem sortitur pulsum ob perfrigeratam facultatem, qui intercurrenti, & undoso est lethalior. Cujus causa etiam puto pituitosam peripneumoniam biliosa lethaliorem esse. Hæc de eventu.

Pleuritidis indicationes, & pulmoniæ.

Peripneumonia quæ periculosior.

Pleuritis, utrum lethalior an peripneumonia

Peri. neumonia an lethalior lethargo,

Tempus porrò & modus in ordine, vel ad perniciem, vel ad salutem, vel ad tabem perpenduntur. *Modus* verò, ut ab hoc ordiamur, est ad salutem ex Actio, & Areteo, si copiosa *hæmorragia* per nares fiat, vel *alvi exturbatio*, *multis exeuntibus biliosis*, *& spumosis humoribus*. Observat Mercatus, à principio diarrhæam esse salutarem, non in statu, nec in declinatione ob effætas vires, & quoniam in his temporibus, ut à principio, nihil antecedentis, conjunctæque causæ detrahitur. Quod tamen meo judicio rotundam non habet veritatem, tùm quia ex Gal. 4. de loc. aff. 7. non necessariò, ut in empyemate, vires in peripneumonia emasculantur, tùm quia absurdum est, in statu, & declinatione materiæ utriusque aliquid alvo non detrahi, quæ in statu, & declinatione à natura superatur, quod etiam Duretus in comm. Hipp. confessus est. Eccur biliosis exeuntibus, & non pituitosis, ait Actius qui à pituita peripneumoniam nasci voluit? Dicerem, bilem tanquam pituitæ vehiculum ipsum indigitasse, ut unà cum vehiculo, quod vehitur excerni nobis supponeret. Addunt ad bonum eventum modum per *parotides*, *& crurales abscessus*, qui sanè sunt salutares, modò fistulentur, & vires non labantur, probis coctionis signis in urina, & pulsu apparentibus; alioquin utriq; abscessus sunt pernicioſi, & multi, iis accedentibus, intereunt. Sed & felicem eventum portendit *puris mistio*, desidente pulmonis inflammatione in pus; *statim enim ab omni molestia liberari* inquit Actius hoc tamen ad purulentas urinas potiùs attinet, quæ in empyemate. Enimverò malum eventum alter hariolatur modus. Unus est qui procedit per *abscessus pleuritidis*, vel *anginæ*, vel lethargi, vel phrenitidis in peripneumoniam, ex 5. aph. 10. Et 7. 2. Quæ permutatio est quidem periculosa, sed non omninò pernicioſa. Nunc enim pernicies pro malo eventu, qui acuto congruit morbo, usurpatur, & tabe, quæ diuturnior est affectio, in quàm sæpè permutata peripneumonia terminatur. (De permutatione peripneumoniæ in febrem ardentem est difficultas. Hippocr. enim 1. de morbis tex. 17. hunc transitum denegat peripneumoniæ, quem pleuritidi concedit. Cui tergiversatur tex. 132. in quo docet, febrem ardentem non tantùm biliosos, sed etiam pituitosos corripere. Solvendum, verum esse de ardenti notha, non de legitima.) Hoc longè pejor est modus, qui per *tabifica symptomata*. Sunt tabifica symptomata, quæ non in tabe, sed in ipsa peripneumonia occurrunt tabi similia, nempe *extremorum frigiditas*, *ungues lividi*, *& adunci* cum delirio, cæterisque symptomatis, quorum suprà meminimus; hæc enim imminentem interitum minantur, ut & *nihil spuere*, vel *pauca*, etiamsi cocta; suppurationis enim sunt signa syllogistica. At eventus per suppurationem ad empyema attinet.

Tempus tandem occurrit, quod & ipsum est ad perniciem, vel ad salutem. Si pernicioſa sit peripneumonia, ex Actio terminatur in quarta, vel in septima ad malum, cum sit peracuta exactè, vel non exactè. Quòd si loco perniciei periculum tantùm subeat, judicati solet ad bonum, vel in primo, vel in secundo, vel in tertio septenario ex Hippocrate 2. & 3. de morbis, & in libro de affectionibus. Quique vigesimam transeunt, suppurantur. Hac ratione Actius cum Hippocrate conciliatur; Actius enim in quarta, vel in septima mori affirmat. Hippocrates verò brevissimam peripneumoniam esse ait, quæ in septima judicatur, longiorem, quæ in 14. longissimam, quæ in vigesima. Et quomodo brevissima, quæ in 7.? nonne brevior, quæ in 4.? Dicendum, Actium loqui de tempore eventus ad malum, Hippocratem ad bonum. Pernicioſa enim peripneumonia in 4. occidit, & si non tàm citò, saltem hoc tempus habet tanquam futuræ mortis in septima præcursorium. Verùm quæ periculosa est affectio, periculo defungi solet in 7. vel 14 vel 20. cum sit acuta exactè, vel non exactè. Et cum vigesimam prætergreditur, in tabem præterlabitur.

Peripneumoniæ prognostica.

Peripneumoniæ tempora judicatoria.

Sed hoc in loco necessarium duco ex mente Hippocratis, judicatoria peripneumoniæ tempora suis distinguere limitibus tàm ad bonum, quàm ad malum eventum. Videntur enim diversimodè ab Hippocrate limitari in 1. 2. & 3. lib. de morbis, ut res diversitate, & difficultate multa non careat. Prima ergò diversitas de toto eventus tempore erit. Reliquæ de singulis temporibus. De toto igitur eventus tempore non exigua in breviariis Hippocratis invenitur diversitas. Etenim 1. de morbis tex. 15. loquens de iis acutis, qui citò decernuntur, in eorum serie peripneumoniam reponit, quam diversus ratò *septimam* trascendere commentatur. At lib. 2. tex. 92. peripneumoniam in 14. terminari scribit, ad summum in 18. Item lib. 3. tex. 32. peripneumoniæ terminum breviorem 14. statuit: longiorem 21. Et lib. 2. tex. 44. peripneumonicos mori ait, aut in 7. aut in 14. Sic tempora quasi inconstans variat, & diversitas distinguit limitibus, quæ mensura quadam judicii determinata limitanda videntur.

Secunda diversitas non minor apparet in temporum distinctione assignanda. Nam lib. 2. tex. 42. & lib. 3. tex. 32. *principio sex dies* assignat, in quibus salivam tenuem, spumosam, & multam cum tussi excerni nobis observat, cruda adhuc existente materia. *Augmento* 7. *&* 8. in quibus salivam crassam, & puram, quippe concoctam expectorari docet. *Vigori* 9. *&* 10. in quibus *purulenta*, hoc est concocta usque ad 14. *Declinationi totam* 15. tribuit, alioquin usque ad 18. extendi annotat lib. 2. tex. 92. Quo tempore quiescente tussi, & reficcato pulmone ægri sanantur

tur. Sputo retento, aut moriuntur, aut suppurantur. Ex adverso iisdem in locis tempora à propositis facit diversa. *Principio enim octo dies* tribuit, in quibus nulla salivatio *Augmento* 9. & 10. in quibus subpallida, subflava, subcruenta, utpote modicè concocta reijci annotat lib. 3. tex. 32. *Vigori* 12. in qua usque ad 14. *purulenta*, hoc est cocta, effetri eodem in loco observat. *Declinationi*. 14. dicat, quam ad 21. vel 22. protendi inquit eodem in lib. & textu. Quo in tempore quiescente tussi, & resiccato pulmone ægri sanantur. Retento sputo moriuntur, vel suppurantur; prout reliqua accidentia, vel salutis, vel mortis vel suppurationis accedunt, quorum suprà meminimus.

Tertia diversitas est de suppuratione dierum, quibus suppuratio incipit. Libro enim 3. tex. 32. erumpente in gustu dulcis salivæ sapore, puris nimirum suppurationem post 22. inchoare ait. At lib. 2. tex. 32. & 44. peripneumoniam post 18. in tabem degenerare affirmat. Quod si salivæ dulcis loco *insuavis* degustetur, ob pulmonis corruptelam *primis diebus*, hoc est, in 7. ægrum mori nobis indicat. Quod tamen impossibile videtur, cum sputum insuave, aut dulce, non primis diebus, ideò neque in 7. sentiatur. Quare hæc omnia, quibus incostantiæ Hipppocratem quis temerè accusare posset; explicatione indigent, quæ non absque mysterio ab Oraculo fuere responsa.

Ut autem hæc constantissimi Hippocratis dierum suppuratio in peripneumoniis eluceseat, duo lemmata sunt supponenda. Primum est, peripneumoniam non quidem à sola bile fieri posse in doctrina Hippocratis & Galeni, ab exuperante tamen bile, & jure sit distinguenda in *biliosam & pituitosam*, à dominio sumpta denominatione. Quod si verum fateamur, etiam vetum erit, biliosam peripneumoniam breviorem, pituitosam longiorem esse. Aliud est lemma, peripneumoniam, ut pleuritidem, geminam esse *humidam* unam; *siccam* aliam. Humida peripneumonia est, quæ etiam ab initio tussim habet humectiorem, utpote cum tenui sputo, quippe adhuc crudo, quod *salivam* Hippocrates dixit. Sicca peripneumonia est, quæ primis diebus tussim aridam habet, & in progressu humescit. Quo stante constat, humidam peripneumoniam breviorem esse, cum celeriorem habeat anacatharsin: siccam verò esse longiorem, cum tardiorem coctionem, & salivationem habeat. Hippocrates ergò divinus modò ad biliosam, modo ad pituitosam peripneumoniam respiciens, & ad hanc quidem modò humidam, modò siccam, varios statuit dierum limites. Hinc quo ad primam diversitatem, cum 1. de morb. tex. 15. septem dies peripneumoniæ tribuit, ut & lib. 2. tex. 44. cum ait, ægros in septima occumbere, de biliosa loquitur. Et Aetius hujus biliosæ peripneumoniæ acutiem, & perniciem magis restrinxit, cum statuit mori in 4. In reliquis porrò locis, in quibus Hippoctates pro terminis ponit 14. 18. & 21. locutus est de peripneumonia pituitosa humida, vel sicca. Etenim quo ad secundam diversitatem, cum pauciores dies morbo assignat, de humida loquitur, quæ brevior. Cumque plures, de sicca, quæ prolixior; ideò res caret difficultate. Hinc ultimæ diversitatis ratio apparet. Suppuratio enim, quæ est a sicca peripneumonia, tardiorem habet generationem, puta post 22. Quæ verò ab humida celeriorem, nempe post 28. Difficultas verò de pure insuavi lethifero solvitur, eo quod Hippocrates pro primis diebus non totius morbi, seu conversionis peripneumoniæ in suppurationem, dies intelligat: ita enim verificatur, ob cœnosi puris insuavitatem ægros mori in septima scilicet, aut post 18. aut post 22. Hæc ergò est Hippocr. dierum criticotum in peripneumoniis lex stabilis, & certa.

Cæterum peripneumonia iisdem prorsus habitis scopis est curanda, quos Hipp. lib. 3. de morbis tex. 33. nobis proposuit, a quibus si aliquis recesserit, à scopo omninò abetrabit. Quatuor verò, vel quinque sunt scopi ibi positi, quos singulatim adimplebimus. Primum ait Hippocrates esse, *caput levius* facere, *ne aliquid in pectus influat*. Dices hunc primum scopum locum habere in ea tantùm peripneumonia, quę à capite pendet, & non esse adæquatum. Respondeo, ut commune præceptum ab Hipp. proponi. Etenim ex eodem 2. prognost. 49. pulmonum morbos, vel præire, vel subsequi ferè semper solent capitis mala, quæ affectos pulmones magis afficiunt. Et cum levis facere caput sit totum levare corpus, hocque primum præstare sit omnibus peripneumoniis commune; propterea levius caput reddere totius curationi est caput. Cumque totum levandum sit evacuantium beneficio, ideò ab *evacuantibus* est inchoandum. Quæ duorum sunt generum; alterum quod chirurgia, aliud quod pharmacia perficitur, utrumque enim corpus, caputq; allevat. Chirurgicum vacuans est *phlebotomia*, de qua est dubium, an conveniat, ex quo loco, quantum, & quando. Convenire phlebotomiam omnes conveniunt, non prohibentibus viribus, quæ in hoc malo facilè labescunt. Ità Celsus scribit, *oportet, si satis validæ sunt vires, sanguinem mittere*, & Aetius, *statim secanda est vena in cubito, & si sustinuerint vires, sanguinem mittere*, & Paulus, *concedentibus in hoc numeris, vena secanda est*, iis nempe quibus vires numerantur: Nec tantùm in spontanea, sed etiam in succedanea peripneumonia Paulus venam secat; quare Mercatus Pauli locum oscitanter legit, cum ait, Pauli verba hac lege esse intelligenda, qui solum jubet sanguinem mittere, ubi incipiendo procedit, non tamen cum ab alio affectu suboritur, etenim Pauli sententia hæc est. *In his igitur, qui ex morbis aliis in hoc recidiverunt, venæ incisio petenda est: maximè verò si diutius duraverit malum, aut ab initio sanguinem per venam detrahere superjederint*. Idem de eadem spontè facta hæc præmisit. *Quod si peripneumoniæ confestim ab initio fuit affectio, concedentibus quidem in hoc numeris, vena secanda est*. Paulus ergò in utraque peripneumonia venam tundit. Dices Hipp. 3. de morbis cit. subductorii pharmaci, non sectæ tamen venæ meminisse, qui in pleuritidis curatione utriusque præsidii expresè meminit. Respondeo, Hippocratem in hoc maximè supponere, eandem esse debere peripneumoniæ, pleuritidis, & phrenitidis curationem, ideò quod in analoga curatione supposuit, tacuisset: non enim tantum caput, & totum levat, quod alvum subducit, sed etiam, & potissimùm, quod sanguinem educit, plenitudinem allevat. Sed in peripneumoniis phlebotomiam non convenire, Massarias addubitat, immò maximè dubitat, eo quòd peripneumonicorum pulsus sit *languidus* 4. de caus. puls. cap. 12. ut unica hac de causa cubiti sectionem vires non admittant, quæ maximè sunt custodiendæ, ne in sputorum eductione fatiscant. Verùm si qua ratione pulsus peripneumonicus, quatenus talis, languidus efficitur, quoque languore vires infirmentur, rectè cognoverimus, omninò acquiescemus. Est enim hìc languor, qui fit ob virium aggravationem; *pituitosa enim fluxio*, ait Galenus, *tunicam irritat vasorum; frangit autem vim facultatis, quæ in illis est*: non tamen regentium corpus facultatum vires resolvit. Hucque virium languorem per aggravationem paulò infra expressit dicens: *Atqui quod in peripneumonia comprimantur, et degraventur, constringanturque, atque debiles sint pulmonum arteriæ, quid refert dicere*? Ideoque pulsus non tantùm debiles, sed etiam intercurrentes, & undosi, quales pulsus aggravatam facultatem insequi solent, fiunt. Neque tantùm abest, ut phlebotomiam prohibeant, ut eam potiùs indicent. Nam & Hippoc. 3. de morb. 33. corpus peripneumonicorum jubet debile reddi ea debilitate, quæ plenitudinis degravationem, & non virium corpus regentium resolutionem sequitur, de qua in 2. lib. de natura humana tex. 10. Vitibus ergo permittentibus, vena est secanda. Sed quæ? cujusve lateris? Ab ea profectò, quæ subsistenti plenitudini est congrua. Quæ plenitudo, & transfluxus, aut est à toto, aut à parte. Si à parte, est hæc vel superna, vel inferna, caput nempe, & quę tùm ad uterum, tùm ad hęmorrhoides attinent. Ergò ratione capitis tres occurrunt venæ aperiendæ, *cephalica cubiti*, vacuationis, interceptionis, revulsionis, & derivationis mixtæ gratia. *Cephalica manus*, ubi vires sunt languidiusculæ, *& venæ sub lingua*, quæ non solùm pituitosum sanguinem à cerebro in pulmones fluentem intercipere, sed

Peripneumonia biliosa, & pituitosa.

Peripneumonia humida, & sicca.

Peripneumonia cura in scopis consistit quinque.

Phlebotomia in peripneum. an conveniat.

Vena quæ secanda in peripneumonia.

etiam pulmones occupantem imminuere possunt. Hæmorroidum porrò, & mensium suppressorum causa tali, poplitisq; venas rundendas esse omnibus est conspicuum, præmissa, vel postposita venæ cubiti sectione, prout menses imminent, non, à totius plenitudine urgente cum Aetio indicatione deprompta. Quòd si à toto ad pulmonem recurrat pituitosus sanguis, *mediana cubiti* est secanda, quæ totum deplet. Eaque meo judicio, *dexteri* semper lateris utro pulmone laborante. Quod enim Vvesalius de pleuritide credidit, de peripneumonia affirmandum reor. Sunt enim tàm sinistri, quàm dexteri pulmonis venæ omnes à vena atteriosa, quæ ex dextero tantùm cordis latere, ideò uterque pulmo per venam arteriosam necessariò vacuari debet, sicut à toto per eandem sanguis in ipsos influit. Ni affectæ partis rectitudinem pluris facias, quàm venarum motum, & concursum. Cæterum sanguis pro ejusdem plenitudine, conditione, ægri ætate, anni temporis, locique conditione, est vacuandus. Puta in bilioſa peripneùmonia minùs ejus, in pituitosa plus hauries. Parili jure in plethora notha, & legitima. In juvenili, & virili ætate. In vere, autumnoque, vel in æstate, & hyeme. Eadem & de loco habenda est consideratio.

Cucurbitulæ in peripneum.

Enimverò præter venæ sectionem proponuntur, & *cucurbitulæ*, tùm inanes, tùm scarificatæ. Sed quibus partibus, & in quem finem sint affigendæ, est dubium. Celsus *præcordiis*. Aetius non his tantùm, sed *dorso*, & *tergo* apponit. Paulus *pectori*, & *lateribus*, quem Altimarus insequitur. Mercatus *brachiis* primùm, post pectori, si carnulentum, è regione pulmonis affecti, cumque ex malo corporis habita pulmonia orta est. Massarias unà cum Mercato Paulum, ejusque sectatores redarguens, ptimis diebus circa partes laborantes cucurbitularum abusum interdicit, quas tantùm in declinationem convenire mordicus contendit. Ab initio autem revulsionis causa ad partes remotas, cui suffragatur Diversus in comm. 33. tex. tertii de morbis. Et sanè fateri oportet, in varia hic cucurbitarum applicatione varios sibi proponere scopos etenim simplicis revulsionis gratia inferioris corporis parti eas affigunt. Simplicis derivationi causa latetibus thoracis, & dorso è regione pulmonis inflammati. Revulsionis, & derivationis mixtæ gratia brachiis. Sed cur præcordiis? Non alium ob finem meo judicio, nisi ob mistam interceptionem, ac derivationem. Fluens enim per hypogastricas venas, & per mammarias ad pulmones humor cucurbitulis hypochondriis affixis intercipitur. Fluxus verò iisdem à thorace ad præcordia trahitur, & derivatur. Et hinc patet, qualis esse debeat earum administratio. A principio enim, aut solius revulsionis respectu partibus remotis; Aut, quod est magis proficuum, ob mistam, tùm derivationem, tùm revulsionem brachiis, aut interceptionis, derivationisque simul gratia præcordiis, sed inanes sunt admovendæ. Non tamen adhuc thoracis lateris lateribus, & dorso, ideò cautus Paulus ea addidit verba, *si nihil obstet*, obstat autem à principio humor fluens. Ast neque in declinatione, ut massarias, tunc enim cucurbitularum nulla ferè est utilitas, inclinante jam inflammatione, ac intereunte dolore. Dorso enim cucurbitula affigitur in peripneumonia, ut lateri in pleuritide, nempe ut humoris phlegmonici derivatione excrucians dolor demulceatur. Quamobrem eodem tempore, & modo affigenda est dorso cucurbitula, velut in pleuritide lateri, de quo suo loco satis distinctè.

Friction. in peripneum.

Sed & *frictiones* à Practicis laudantur. Celsus frictum hoc modo his verbis instituit. *Frictione uti diutissimè in scapulis, proximè ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leniter contra pulmonem, idque his quotidiè facere.* Cum potiùs tamen opposito ordine usurpari debere videantur, à pedibus, cruribusq; exordio accepto, non autem à scapulis ad brachia, & contra pulmonê, non enim sine humoris noxii attractione ad affectam partem esse potest. Putarem, Celsum ab excelso loco, nempe à scapulis, contra pulmonem lenem frictum exordiri, non à principio, sed in declinatione ad humoris impacti discussionem, quemadmodũ à princip. à pedibus, cruribusq; frictio est inchoãda.

Post Chirurgicum *pharmaceuticum* præsidium accedit, nempe *pharmacum*, quod est alterum duorum, quæ corpus, & caput allevant; quod ex Hippocratis consilio ab initio est administrandum, dum inquit: *Alvum autem in primis diebus quatuor, aut quinque subducere oportet, & hoc paulò ampliùs, quo & febres obtusiores sint, & dolores leviores.* Nam & sorbitionibus præmittendum esse pharmacum dixit 1. acut. 32. Utrum autem peccent, qui à Præceptoris theoremate recedunt, inquirendum. Paulus enim, Celsus, & Aetius solis utuntur clysmatis, & Avicenna purgationem non laudat in hoc affectu. Cujus causam Mercatus adducit dicens. *Exagitatur enim furiosiùs motus humorum, & uberius confluit in locum affectum, præterquam quod ab eo, qui in parte inflammata continetur, nihil trahit medicamentum.* Et videtur hòrum sententia etiam divini senis auctotitate posse confirmari ex 7. aph. 16. in quo habet. *A peripneumonia alvi profluvium adveniens malum.* Si malum quod natura, pejus quod ars promovet, erit. Solvendum, alvi profluvium natura, aut arte comparatum semper esse malum, si fiat in augmento, dumque ad statum morbus tendit; in hoc enim tempore materia est cruda, & symptomata sunt vehementia, ideò enim ea ipsa incommoda succedunt, quæ Mercatus dictat. Verum in fine status, vel post vigorem, celebrata jam coctione, superveniens alvi profluvium esse potest salutare, evicta quippe materia morbifica, naturaque superante. Hujusmodi fuit in Caupone peripneumonico 7. epid. hist. 14. ideò sanitati est restitutus. Idem eodem tempore tutò Medicus procurare poterit, si in inferiorem ventrem naturam inclinare viderit. Secùs purgans deferere consultius erit, ob rationem, quam 3. de morb. Hippocr. assignat, quoniam *infra humore secedente, supernæ partes resiccantur, & sputi purgatio non prodit.* Propterea sputi purgatio per superiora purgatione per inferiora non est sistenda, nisi, ut dictum est, in alvum natura inclinet. Hinc est, ut facilè credam cum Hippocrate, tutius esse primis tantùm diebus uti purganti, cujus causa fluens humor evacuatione intercipitur, & à pulmonibus, in quos rapitur, retrahitur: nec tunc anacathartis per sputum, ac reliqua prohibent. Qualia verò hæc esse debeant subducentia, Hippocrates, velut in subsequenti textu emetica, non proposuit.

Pharmaca in peripneum.

In peripneumonia pituitosa datur felici successu *Electuarium diacolocynthidos* Actuarii ad drach. ii. superpotis duabus vel tribus unctiis syrupi violacei solutivi. Aut *species* ejusdem ad drach. i. cum tribus, vel quatuor floris cassiæ.

In bilioſa datur *manna* ad unc. iii. vel iv. cum drach. ii. trochisc. de violis. Utor ipse aliquando *pulvere phlegmagogo* utrumque humorem subducente ex anatica dosi turbith, hermodactylorum, floris scammonii, & cremoris tartari per lixivium parati, addito cinnamomo, cujus dosis est ab uno scrup usque ad duos, superpoto hordeaceæ ptissanæ cremore. Quòd si clystetem in pharmaci locum subrogare cupis, ex Aetio, & Mercato *acris* esse debet, non laxans, & emolliens à Paulo propositus: huic enim post quintam tantùm est locus tertio quoq; die, ne vires dejciantur, alvusq; lubrica servatur. *A quinta enim die si multus humor infra secedat, mortem inducit;* ideoque actis clyster primis tantùm diebus est ex usu. Hunc Aetius parat ex *decocto colocynthidis, rutæ, & hyssopi, melle, & oleo* copioso addito, *nitroque, & sale* adjecto. Reformandus est Clyster Aetii hoc modo.

Clyster in peripneũ. qualis esse debeat.

℞. Decocti communis pro clyst. ex additione rutæ, & hyssopi q.s. Olei diacolocynthidos secũdum descriptionem Quercetani unc. ii. Olei violati unc. iii. Sacchari rubri unc. i. s. Nitri præparati, seu potiùs lapidis prunellæ. Salis cõmunis an. drach. s. misce pro clystere.

Clyster ex Aetio in peripneũ.

Hæc ergò primum Hippocratis scopum implent.

Huic alter succedit *sorbitionum dulcium*, quarum usum usque ad primum quaternarium, quod ex eodem Hippocrate primo prognost. 11. trium est dierum, collaudat in eum finem, ut quod in pulmone insedit, & compactum est, elevetur, & commoveatur. Ideò Celsus non omninò recipiendus videtur, qui

in

in peripneumoniæ curatione dulcia omittit,& ab initio ſola pinguia, & adipata præmittit. Secùs Paulus, & Aetius, qui Hippocratis veſtigia inſiſtentes *dulciaria ſorbillamenta* proponunt. Attamen à methodo abſonum videtur dulcia pinguibus præponere: hæc enim ità concoquunt, ut extuſſiant; dulcia verò, quod adhuc crudum, & impactum eſt à principio extundunt, & ut dicam cum Hippocrate, commovent. Atqui cruda ab initio movere quocumque artificio maleficium eſt, quiete enim, & non motu, cruda concoquuntur. Dicendum, dulcia materiam à principio, non omninò tamen impactam tuſſifero, eoque blando motu promovere ad coctionem, & efficere, ne in pulmone nimium impinguetur, quod pinguia ſorbillata eo tempore dubio procul efficerent; dulcibus enim humor in pulmone impactus ſtatim eluendus, ac movendus eſt, ut inde in augmento pinguibus coerceatur, concoquatur, & ad facilem anacatharſin diſponatur. Pinguibus ergò dulces ſorbitiones ſunt præmittendæ, ac ſorbillandæ. Verùm de dulcibus ſorbitionibus oritur dubium; Hippocrates enim 3. de morbis tex. 33. impermixta exhibet: Aetius, & Paulus miſcent acribus dulcia. Danda eſt diſtinctio. Etenim in bilioſa peripneumonia danda ſunt dulcia, eaque *ſaccharata*, vel *penidiata* cum frigidis, humidiſque permixta. In pituitoſa *mellita* cum *acribus* mixta. Quemadmodum in ſpuria peripneumonia à crudo humore *ſola acria* ab Hippocrate propinantur. In bilioſa ergò peripneumonia dulcia frigida, humidaque, præter ea, quæ in bilioſæ pleuritidis curatione propoſita ſunt, erunt. Inter *ſimplicia paſſulæ*, *ficus*, *dactyli*, *zyzypha*, *jujubæ*, *ſuccus glycyrrhizæ*, *pinei nuclei* in aqua macerati. Inter *compoſita* primum.

Dulces ſorbitiones an pinguibus præponendæ ſint in peripneumonia.

Dulcia frigida humidaque ſimplicia in peripneum.

Compoſita.

℞. Jujubarum nu. xx. fiat decoctio ex aqua ad libram: in qua diſſolve, Sacchari cryſtallini unc. ſ. Tragacanthæ unc. i. pro julapio lingendo. Conducunt *conſervæ violarum, & bugloſſæ*. ℞. Conſ. capillorum veneris. Bugloſſæ an. unc ſ. Diatragacanthæ frigidæ. Diairis ſimpl. an. drach. i. Penidiarum. Sacchari candi. an. drach. ii. Syrupi de glycyrrhiza parum, fiat opiata.

Prodeſt *pinguium ſiliquarum* decoctum. Vel *ſuccus* qui ex ipſis ſponte emanat. Ut & ejus recens *extractum*, quod diutiùs aſſervatum facilè ſitum contrahit, ac putet.

Probata eſt *emulſio* ſine igne cum aqua violarum è ſeminibus althææ, malvarum, pſylii mulcta, additis penidiis.

Conferunt maximè *ſacchari deliquia* ex ovo, & pomo, potiſſimum glycyrrhizata. Excavatum enim ovum ſacchari candidi polline, & liquiritiæ raſura oppletum, & ſuſpenſum in frigido liquorem liquiritiæ ſapore dulcuratum extillat in excipulum.

Sacchari deliquia.

Ut *prunellæ ſaccharum* eſt in hoc caſu præcipuum, quod fit ſi unà cum nitro chymicè præparato in aquâ violarum ſaccharum cryſtallinum ſolvatur, ut ambo conjuncta in cryſtallos ex more concreſcant: datur cum ſyrupis, & aquis idoneis. Simili artificio in vaſe ligneo concreſcunt *tartari cremor*, *& ſaccharum*, ab lambendum cum liquoribus proportionatis.

Sacchari prunellæ.

Sed neque hoc in loco *papaveris rubri tinctura vera* eſt omittenda, quæ non tantum humoris phlegmonici, vel eryſipilacei, ſed & partis conſtitutionem reſpicit. Paratur hoc modo: Acc. papaveris rhæados, ſive erratici florum minutim inciſorum q. v. Infunde in ſufficienti quantitate aquæ violarum (pro libra florum ſumuntur 4. aquæ) loca ad calorem cineris, vel balnei per horas 12. & extrahetur tinctura. Torculari exprime flores, expreſſumque ſuccum cola per linteum. Colatum ut conſidat per 12. horas relinque, & ad tertias evapora. Hinc adde ſacchari albi, & mundi lib. ſ. ad libram unam ſucci, ad melliſque liquidiſſimi conſiſtentiam evapora, ſed continuò rudicula lignea miſce, ne ſaccharum comburatur, & obſerva continuò extra ignem movendam eſſe tincturam, donec deferbuerit, alioqui vetulam contrahit, & grumeſcit tinctura, quæ ampliùs non ſolvitur. Eſt egregium pulmonicum hæc tinctura, quæ & liquores alios, & pulveres diſcolores jucunda reddit deceptione, ut plus, minuſve ipſis miſcetur. His porrò accedunt *hydroroſatum*, & *hydromalum* Pauli.

Tinctura papaveris rubri.

Sed & ad chymicorum ſeriem *dulces ſalis communis*, *& ſaccharinos cryſtallos* lubens redigo, quorum uſus ferè ad miraculum accedit. Nec pro cryſtallis his dulcibus eos intelligo, quos in Tetrade Quercetanus deſcripſit, vix enim, ut credam inducor, ità quemadmodum ille deſcribit, ſuccedere. Eò enim reducendum eſt ſal commune, ut ceræ inſtar fuſile fiat; inde enim quibuſdam repetitis cohobiis in cryſtallos abit inſtar ſacchari dulces, pellucidos, & ut lapidis prunellæ, guſtui frigidos. Hi in aquis, & ſyrupis convenientibus ſoluti ſitim, quæ in bilioſa peripneumonia eſt clamoſa, extinguunt, bilis inflammatis fervorem compeſcunt, ſaccharina ſua dulcedine tuſſim proritant, ut impactam materiam futuram coctionem promoveant.

Cryſtalli ſales dulces.

Veruntamen in hac peripneumoniæ ſpecie etiam *externa* thoraci admovenda conveniunt. Ut ſunt olea de *cucurbita*, de *amygdalis dulcibus*, de *violis*, *& lino* unà cum adipibus, & axungiis temperatis. Multum prodeſt *inunctio* ex oleo violaceo cùm ptiſſana hordeacea.

Hæc *duo emplaſtra*, ut in pleuritide, ità & in peripneumonia bilioſa ſunt admirabilia. Primum.

Emplaſtra duo in pleuritide & peripneumonia bilioſa.

℞. rad. althææ unc. iii. Aneti. Violarum. Farinæ hordei. Fænugræci. Sem. lini, an. unc. ii. Olei violati. Chamomælini. Amygd. dul. an. unc. viii. Ceræ. Butyri, an. unc. iv.

Coquantur radices in aqua, contundantur, & per ſetaceum traiiciantur. Cera & butyrum liqueſcant, & cum reliquis pulverizatis miſceantur pro empl. Secundum.

℞. rad. althææ. unc. ii. Florum chamomillæ Violarum. Meliloti, an. m. i. Caricarum nu. v. Aquæ comm. q. ſ. Bulliant ad mediet. Quib. adde. Farinæ fænugræci. Lini an. unc. i. Fabæ unc. i. ſ. Olei anethini. Violati. Amygdalini dulcis an. q. ſ. pro emplaſtro. Cave tamen à diuturna appoſitione, quia fotus diutiùs facti ſuppurant.

Succedit pituitoſæ peripneumoniæ curatio per *dulces ſorbitiones* à principio propinandas; in quantum convenientia *mellita acribus* permiſcenda diximus, ſicut Paulus, & Aetius. Hic laudat *mulſam*, in qua decoctum ſit *hyſſopum*, aut *iris ſicca*. *Ptiſſanam cum origano*, vel *hyſſopo*. *Hælicam coctam ex aqua mulſa*. *Mel in paſtillos* redactum, cui *calaminthæ*, vel *hyſſopi* pulvis fuerit inſperſus. Paulus extollit *ſorbitionem hordeaceam* cum *melle* deſpumato, more Hippocratis: aut cum *emulſione amygd. amararum*, *cum ſiligine*, vel *chondro*. Sed halica in bilioſa potiùs convenit: & amygdalæ amaræ, ut pinguia magis conveniunt in augmento. Proponit & *jus ficuum* cum elixatione *hyſſopi*, aut *iridis* in mulſo peracta. Viribus deficientibus dat *melicratum* cum Celſo, unà cum *pinearum*, *& melonum* emulſione. Mercatus ait, hanc affectionem valentiora, præter oxymel, non admittere, cum tamen iris ſit longè efficacior, qua omnes Græci in hoc affectu utuntur. Ea tamen ſola, ut Paulus, non uterer ipſe ad cochlearia duo, validè enim ſubducit, & cum torminibus, ut egregius Falloppius obſervavit, niſi optimè corrigatur, & in *gummoſam ſubſtantiam* reducatur, de qua alibi. Præter hæc *decoctum pectoralium* cum *melle*, ac *thymo* laudatur. *Scordium* quoque ad drach. cum violarum conſerva. *Pomum* prodeſt excavatum roſaceo melle repletum, & aſſatum. Item prodeſt aqua *tuſſilaginis* vel *hellenii* ad vini rubri colorē tincta erratici papaveris tinctura: quæ ſi guttulis aliquot *ſpiritus albi ſulphuris*, vel *aciditatis therebentinæ* acidula reddatur, & ſorbilletur, palmarium fortaſſe obtinebit. Sed nec infimum locum potiuntur *flores aſæ dulcis* cucullo, vel balneo facti, maximè ſi per aquam violarum floruerint dati ad ſcrup. i. cum ſyrupo, vel conſerva violarum: quorum beneficio, præter reliqua, paucos ante dies mulierem ſanavi in ædibus Illuſtriſſimi Marchionis Rivatæ, pituitoſa pulmonia admodum conflictatam. Remedium quoque non contemnendum eſt *media mellis ſubſtantia* ad lambendum. Eſt verò hæc quæ ab omni mellis impuritate ſecernitur, ita ut nullam ampliùs fermentationis labem experiatur: hauſque pro noſtrorum balſamorum chymicè paratorum corpore uſurpamus, quæ hujus beneficio non tantùm mollia conſervantur, ſed ab omni

Peripneumoniæ pituitoſæ curatio.

ebul-

ebullitione, & fermentatione immunia præservantur; ad linctum ergò datur. Ut & *saccharum scyllinum*, quod cum syrupo aliquo sorptum usque ad scrupulum non modicè juvat. Iisdem præsidiis utimur quoque in utroque modo sicca peripneumonia, quæ est per se, & per accidens. Sicca per se est, quæ *stertorosa*, in qua nihil, vel modicum saltem, per totum tempus effertur. Per accidens, quæ per octiduum salivatione caret. In utraque ergò dulcia acribus permixta conferunt. Extrinseca interim intrinsecis proportione respondeant, inter quę nullum præstantius agnosco eo, quod à Mercato proponitur, quod cum reliquis lotam recipit therebintinam. Hæc pro curatione utriusque peripneumoniæ per sorbitiones utroque modo dulces juxta secundum scopum.

Peripneumonia sicca duplex.

Sequuntur pro tertio scopo *eclegmata pinguia*, quæ dulcib. prętermissis conveniunt in augmento 4. scil. 5. & 6. die; de his namque ità Hipp. *Quarta die, ac quinta, & sexta non amplius dulces sed pingues, nam ad sputum sursum excitandum conducunt*. Ut enim dulcia à principio materiam in pulmonibus movēt, tussimque proritant: ità pinguia in augmento, & concoquunt, & ad facilem anacatharsin disponunt, expectorantq; Verùm perpendere oportet, quid pro pinguibus Hippocrates intelligat, anque omninò absque dulcibus usurpari debeant: ulteriùs an cum acribus, & quomodo. Pro pinguibus, ait Diversus, Hippocratem non tantùm *unguinosa*, sed & dulcia, & suavia intelligere. Ipse tamen puto pro pinguibus hoc in loco cujuscunque generis *oleosa* intelligere, quæ lentitatis aliquid habent, cujus causa hærent. Cum enim inquit Hipp. *non amplius dulces, sed pingues*, constat pinguia à dulcibus discriminare, ab iis scilicet dulcibus, quæ non sunt oleosa, nam & hæc pinguia sunt ex Galeno 6. epid. sect. 5. comm. 14. Sunt & quædam *amara* pinguia, ut *sesamum*, & *amygdalæ amaræ*, quas in tex. 35. proponit. Transcendit ergò pingue utrumque genus amarorum, & dulcium, suavium, & insuavium, & convertitur cum *lento*, & *oleoso*. Nam & lentum esse potest, quod non oleosum, ut mucago althææ, & id genus. Cumque Hipp. dulces sorbitiones in augmento prohibet, eas tales interdicit, quales à principio callaudat, nempe impermixtas, pinguibus tamen dulcia permisceri posse haud prohibet. Hæc enim est inter sorbitiones distinctio, quæ à principio, & quæ in augmento: dulcia enim sine pinguibus ab initio sunt usurpanda: at in augmento pingua dulcibus permisceri possunt. Quemadmodum utroque in tempore dulcia, & pinguia seorsim cum acribus miscentur, nam & dulcia cum acribus à principio, & pinguia cum iisdem, nedum cum dulcibus, pro indicationum diversitate copulari possunt. Et ratio est, quoniam in principio dulcia dantur, ut quod est in pulmone eluatur, & commoveatur, quorum sanè utilem operationem pinguia suo retardaret lētore, quam tamen acria juvant. *In biliosa* ergò peripneumonia dantur pinguia, hoc est *lenta*, & *mucosa* saccharo dulcorata; quippe frigida, ut ℥. mucaginis seminis althęę cum aqua violarum extractæ unc. i. emulsionis seminum frigidiorum majorum unc. ii. sacchari albi, & penidiarum unc. i. fiat loch. Dantur, & *pinguia oleosa*, quale est *oleum amygd. dulcium* cum aqua hordei, vel pectorali. Miscetur & saccharum candidum cum oleo amygd. dulci recenti ad formam *linctus*. Prodest *gelatina* ex tragacanta cum oleo amygdalino parata ea enchiria quam in pleuritidis curatione descripsimus ex amylo. Sed potissimum in pleuriticis, & peripneumonicis *butyrum* à Galeno laudatur 10. de simpl. medic. fac. proprio: Et in biliosa quidem peripneumonia miscetur butyrum cum mucagine althææ, & saccharo. Cæterum in pituitosa pulmonia pinguia non tantùm cum dulcibus, sed etiam cum acribus componuntur. Puta *butyrum* cum mucagine althææ; ac melle, & modò cum modico terebinthinæ. Adhuc butyrum cum emulsione amygd. amararum. *Oleum quoque seminum lini* probatissimum est remedium cum succo althææ potatum. Nec *olea penidiata* ad lingendum subtilicere volo. Deducuntur penidiæ in mortario vitreo, & vitreo pistillo superaffusis guttis aliquot olei alicujus stillatitii, ut *anisi*, quod est maximum pectorale, vel *ammoniaci*, donec vis, & substantia oleosa in debita proportione, quæ gustu est dijudicanda, penidiis optimè sit admixta; quæ non glomeratæ, sed sub lambilis pulveris forma remanēt, qui seorsim, aut cum oleo è pineis expresso lingitur.

Pinguia in peripneum. Hipp. quę sint.

Loch in biliosa peripneum.

Observo dari quandam peripneumoniam spuriam à crudo humore pulmonibus infarcto, quæ proportione pleuritidi Aetii respondet, suisque symptomatis veram eludit, quæ sunt gravitas in thorace, dolor sub omoplata ad jugulum, & mammam extensus, & cum orthopnœa, quibus nonnunquam febris adjungitur: & tamen non inflammantur, sed infarciuntur pulmones. Huic ergò Hippocrates acria absolutè præscribit 3. de morbis tex. 35. duasque potuum formulas ibi describit; quarum prima est.

Peripneū. spuria.

Potiones ex Hipp. in peripneumonia spuria.

℞. Rad. ari magni conchulam majorem. Sem. dauci. Urticæ an. conch. unam. Sinapis. Rutæ an. p. s. Succi sylphii fabam. Pulverizata misceantur cum *aceto dulci*; hoc est mulso aqua diluto, pro potu.

Acētum dulce.

Nos autem ari radicem piperino sale exuberantem eo modo paratum quem in Pharmacopea Querc. proponit, usurpamus. Et loco succi sylphii, seu Cyrenaici, quo caremus, *asę dulcis florem*, aut crystallum, verum ejus succedaneum, accipimus. Secunda remedii forma, apparente *sputo puro*, hoc est concocto, eodem tamen crasso, ità paratur.

Succi cyrenaici succedaneum.

℞. Rad. ari majoris conchulam unam majorem. Sesami. Amygd. amararum an. conchulam mediam. Misce, dentur pulverizata ex aceto dulci diluto. Quòd si magis educere necessitas urgeat prædictis immisce radicem capparis in pulverem subtilem redactā.

Enimverò ultimum scopum implent medicamenta *sursum educentia*, nempe *emetica*, ut ex Hipp. colligitur in tex. 33 & 34. ß. de morbis. Si enim ad sputi eductionem sorbitiones non profint, ranquam ad ultimum auxilium vult nos ad vomitiva debere confugere. Quæ si non profuerint, nullam salutis speculam nobis relinqui vaticinatur. Jubet autem ea in vigore morbi administrare, quem diebus 6. 7. & 9. nobis circumscripsit. Vomitoria validissima prescribit ex æquis partibus *veratri albi*, *thapsiæ*, & *clatterii recentis*. Hæc refutat Diversus tanquam quoad qualitatem nostris temporibus *incommoda*, quoad tempus *intempestiva*, quoad substantiam supra quam decet *valida*. Egò sanè vomitivorum Hippocratis validitatem nimiam fateor, & supra nostratium vires; non tamen omninò quoad qualitatem nostris temporibus incommoda, & quoad tempus intempestiva esse judico: immò in aptis corporibus admodùm commoda, tempestiva, & utilia, dummodò purgatio per superiora benignioribus procuretur. Cujusmodi sunt *oleum amygd. dulcē*, & *seminum lini*, id quidem in biliosa; hoc autem in pituitosa peripneumonia copiosè bibitum. Sicut in pulmonia à crudo humore Fernelii *Diasarum* conveniens est, ut & *acetum mulsum*, cum aqua chamomillæ tepidum, & copiosum propinatum. Vomitiva porrò ex vitriolo, ut gilla sunt relinquenda ob unicam adstrictionem suspecta.

Vomitorio in peripneumonia dubia.

Vomitorię Hippocr. an nostro tempore valeant.

De *sudorificis* quoque quæstio esse potest, an conveniant? Ex una enim parte Hipp. 4. acut. 78. admonet, in peripneumonicis cum ad statum pervenerint, sudores esse malos. Ex alia Cauponem habemus peripneumonicum, qui octava die sudavit cum salute. Respondendum, *ephydrosin*, hoc est *sudatiunculam* esse malam, non *sudorem*, qui fit æstu defervescente; & vincente natura. Quare si natura in criticum sudorem inclinet, potest Medicus, si opus est, sudorificis manus auxiliares naturæ præbere. Hæc de auxiliis.

Sudorificę in peripneum. an conveniāt.

Quo ad *victus rationem* est aliqua difficultas de *cibo*, & *potu*. Quo ad cibum, Celsus prohiber *salsa*, *acria*, & *amara*, quæ Areteus comprobat. Mercatus ex verbo Aetii Celsum cum Areteo conciliare adnititur, cùm ait: Aetium asserere, cibum debere esse *extenuatorium*, qui tamen de victus ratione protulit, *universam eorum dietam eandem esse debere, quæ pleuriticorum, & suppuratorum*. Nec Aetius acria prohibet, qui cum Celso *porrum capitatum* proponit. Quare dicendum, Celsum acria salsa, & amara prohibere in biliosa peripneumonia, non tamen in pituitosa, & in ea potissimùm, quæ ex crudis humoribus pendet, cui Hippocrates acria admodùm tribuit. Inter *olera* autem Celsus, & Aetius *porrum* potissimùm proponunt: est enim porrum ad omnia pectora vi-

Victus ratio in peripneum.

tia ef-

tia efficax: unde Dioscorides ptissanam, in qua porrum incoctum sit, pectoris vitia sanare affirmat. Hippocrates tamen 2. de morbis tex. 93. ptisanam cum melle condiebat. Pariter quoad *potum*, est difficultas; Aetius enim cum Galeno 7. loc. cap. de orthopnœa, vult potum quantitate esse paucum. Hos autem corripit Mercatus, qui ex Hippocrate 1. de morbis tex. 131. & 2. tex. 83. ait, copiosum potum esse debere, ne pulmo resiccetur, & sputum provocetur. Sed Hippocratis loca non benè consideravit Mercatus; cum enim 1. de morbis 131. Hippocrates copiosum laudat potum, de sicca loquitur peripneumonia, qualem in humida non convenire est consentaneum, & lib. 2. tex. 83. in quo de pituitosa loquitur, non copiosè, sed paulatim vinum dulce, & aquosum sorbillandum proponit. At Celsus vinum in refectione, eò magis in curatione prohibet, in qua laudat Hippocrates. Sed fortasse Celsus de biliosa tunc loquitur peripneumonia, sicut Hippocrates de pituitosa. Ulterius *mulsam egelidam* pro potu proponit Celsus, & in æstate etiam *frigidam*. At Ronsseus frigidam semper interdicit, quæ in omnibus inflammationibus est suspecta. Sed aliud, meo judicio, est *gelidam*, & aliud *frigidam* offerre; de frigidæ, non de gelidæ potu loquitur Celsus, de frigida nimirum mulsa, non de aqua gelida; uti enim hæc suspecta; ità in æstate est conveniens.

Mercatus in exponendo Hippocrate reprehenditur.

CAPUT XIII.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex maligna, & tabifica pulmonum inflammatione.

MAlignæ, ac adulterinæ pulmonum phlogoseos ideam satis abundè in *lib. 4. parte 2. cap. 7.* & quam varias, Protei instar, symptomatum formas induat, diversoque morè, & modo respirationem lædat, aperuimus. Hoc tantùm in loco ejus curatio, si aliquam admittit, absolvenda superest. Vix enim peripneumoniam hanc, ut medica conjectura cognoscibilem, curabilem censeo, cum omnes ea laborantes ferè interfectos viderim. Quorum nuperus fuit Autifaber Mantuanus Paliareus, qui cum post vigesimam a sui decubitus diem me advocasset, eum reperi, ut naturali corporis mole satis gravem, moribus petulantem, ità jactabundum, & luctuoso suspirio suspiriosum: pulsum verò in utroque carpo, potissimùm in sinistro parvum, & latentem cum lenta febricula, & extremitatum perfrigeratione observavi, ut nec levissima linteamima perferre vellet, aut posset. Retulit porrò curantis medici, alioquin viri eruditi judicium tanquam de levissimo affectu esse, qui ut & surgeret, suadebat. Ego autem fraudulenti mali natura prospecta, ejus perniciem ægro patefacere sum coactus, qui nec dum de confessione cogitaverat: cumque indignabundo, meam tulisset prognosin, me deseruit, & priorem medicum convocavit. Post vigesimam septimam objit. Et quoniam pluribus, potissimùm Illustrissimo Marchioni Fontanellæ ægri ipsius Protectori, significaveram, ægrum furtiva hac sinistri pulmonis inflammatione occupari cordisque illius lævum sinum, & arteriam aortam lentissimis mucoribus infarciri, & obturati; ideò pluribus convocatis testibus, in Ecclesia sanctæ Charitatis ejus cadaver exenterari jussi, ut occulta veritas cerneretur, quæ omnibus satis superque obvia fuit. Obthurationem cordis pulsus, & indicibile fastidium, quod supra ventriculi angorem erat, mihi aperuit malignam phlogosin, luctuosum suspirium. Vix ergò curabilem agnosco hunc affectum: & qui malignis decumbunt febribus ex decem novem ferè pereunt ob duas has causas, nempè ob concentricam cordis obturationem, & parvam pulmonum phlogosin, quæ sua furtiva caloris ustura in nativo caloris morticinium conspirat, & in pulmonum narcosin clanculum terminatur. Cujus tamen curationem si quis pro virili aggredi aveat, necesse est pro varia ejus conditione varios sibi proponere scopos, & varias remediorum materias. Alio namque modo sunt curandi qui conteguntur, & frigidum spiritum exsufflant, & alio qui intus, extraque maligna utuntur ustione cum lingua hiulca, & arida. Alio iterum modo, qui in intermittentibus perfrigerantur in die mala, & in bona sibi, & aliis sani videntur. Item diverso modo, qui sine perfrigeratione, & linguæ ariditate comatosi fiunt, aphni, deliri, convulsi, & verminosi. Tandem modo alio, qui nephritici, vel antequam sensibiliter febre corripiuntur, vel postquam febre per dies aliquot conflictantur. Et quidem omnes in una communi *indicatione curativa* convenire videntur ab ipsa prava pulmonum phlogosis, desumpta; hæc enim quæ refrigerant, humectantque, & quæ à tota substantia postulare videntur, *alexiteria organi frigidi* appellata: maximè ubi calor urens ustione maligna intus, & extrà exuberat. Verum ubi in parte affecta nata phlogosis innatum calidum furtim depascit, ut in iis qui consequuntur, ea potiùs indicantur alexiteria, quæ sunt *organi calidi*, eo nempè calore, qui insitum refocillat, & maleficam absumit phlogosin, & partis narcosin vetant. Et qui in intermittentium febrium accessionibus non accenduntur, sed perfrigerantur, ante accessiones tàm internis, quàm externis præsidiis ità sunt muniendi, ut calor nativus in paroxysmo intrò violenter raptus non quiescat, sed extra impulsus, & attractus alterno suo motu quantum fieri potest, diffluat, diffugiatque. Pariter qui modò aphni, modò deliri, modò comatosi cum respiratione luctuosa fiunt, modò uno ex latere convelluntur, peculiaria exigunt præsidia, quæ non tantùm refrigerant, sed & hæc varia corrigunt symptomata, ut & quæ ad malignam verminationem, quæ sæpenumerò latet, diriguuntur. Demum qui nephritide corripiuntur, antequam febriant non calidis, sed temperatis sunt curandi, ne latens phlogosis magis accendatur. Et si lenta febricula ante calculi excretionem detineantur, cum linguæ ariditate, & inappetentia, cujusmodi esse solent, qui suo vitæ cursu nephritidi obnoxii fuere, eodem modo quo priores, sunt tractandi; alioquin calidis remediis adhibitis facilè maligna hac pulmonia cum pernicioſa perirhœa pereunt. *Ustulanti* igitur phlogosi hæc sæpè cum felici successu præscribuntur. Alvus primum subducitur, cum *syrupo violato solutivo*, & *liquore mannæ*, superporo sero lactis depurato copioso. Cavendum à *venæ sectione*, ne vires infirmentur, quæ facilè resolvuntur. *Alterantur* pulmones, & humores, *sero lactis distillato* ad lib. exhibito, *papaveris erratici tinctura* tincto, addendo singula vice *lapidis prunellæ* drachmam, vel miscendo *violarum succum*, aut *tincturam*. Est verò in hoc affectu magnum alexiterium *aurum potabile ex terra sigillata* ob analogiam ita nuncupatum, quod paratur hoc modo.

Pulmonis inflammationis curatio varia.

Phlogoseos pulmonum malignæ casus.

Obturati cordis & malignæ phlogoseos signa

Inflammationis pulmonis ustulantis curatio.

Aurum potabile è terra sigillata.

Acc. terram sigillatam, imbibe spiritu nitri rectificato ad formam pultis, in frigido durescet instar lapidis. Hunc optimè in porphyriotere in pollinem, inde vesicæ mundæ ex animali, quæ in fundo sit perforata, & in loco frigido resolvetur in liquorem rubicundissimum. Idem modus servatur cum spiritu chalcanti. Prioris ergò liquoris accipe q. p. adde spiritum ceraſorum nigrorum subdulcium æquale partem, & in athanore digere, donec uniantur exactissimè. Dosis est scrupulus in aqua papaveris errantis vel violarum.

Est quoque magni momenti *aqua nostra Rhenocerotis simplex*, cujus descriptio hæc est.

Aqua Rhinocerotis simplex.

Acc. Cornu Rhinocerotis limati unc. iii. Aquæ rutæ caprariæ ℔. v. Aquæ acetosæ ℔. iv. Aquæ scordii ℔. ii. Succi limonum depurati ℔. ii. Olei sulphuris albi drach. i.

Pone limaturam Rhinocerotis in urinali vitreo, dein desuper affunde succum limonum, & sulphuris aciditatem. Misce probè agitando cum rudicula, inde vasi antinotorium admove, & sine quiescere donec efferbuerint; runc proiice super dictam limaturam aquas, & maneant in balneo donec probè coloratus fuerit liquor. Digere per quinque dies in dicto balneo, & admoto pileo rostrato distilla ad siccitatem. Dosis ab unc. i. ad ii.

Phlegmonis perfrigerantis cura Aqua Rhinocerotis composita.

Cæterùm phlegmoni *perfrigeranti* non sine fructu hæc damnus. Unum est *aqua Rhinocerotis composita*, quæ sic. Acc. Aquæ Rhinocerotis simplicis, hoc est simpliciter distillatæ ℔. i. Spiritus Juniperi. Rosarum,

rum; an. unc. i. Confect. ex hyacintho. Theriacæ gemmatæ, an. unc. ſ.

Digerantur in balneo in bocia, poſteà è cineribus diſtillentur non tamen ad perfectam ſiccitatem. Fæcibus addes.

Aquarum ſcordii. Citri. Florum aurantiorum. Roſarum. Scorzoneræ. Papaver. errat. an. unc. iv.

Digerantur per biduum, poſteà diſtillentur, & iterum. Tandem conjungantur omnia, & diſtillentur ex balneo, his in fine addendo.

Spiritus chalcanti drach. ii. Salis viperini theriacalis ſcrip. ii.

Inſolentur per octiduum, & ſerventur. Dos à drac. ii. uſque ad unc. ſ. Ad frigidi ſpiritus efflationem mirificè conducit. Ut & *elixir gemmatum* ad guttas ex deſcriptione Sereniſſimi Ferdinandi Ducis. *Theriaca Cœleſtis* Quercetani ad pauca grana. *Pulvis viperinus* lapide prunellæ paratus. Sed excellit illa priſcorum Medico-Philoſophorum Medicina ex ſale, & ſulphure naturæ parata, quam multi perperam cum Quercetano in vino, & tartaro quærunt. Etenim ex fictili terra elicitur, eſtque ſal; & ſulphur ſimul ardens, & non ardens, fixum, & volatile, geminæ naturæ: nil in natura eſt, quod naturali calido ſit magis analogum.

At *ſymptomata*, quæ in æſtuoſis febribus ab hac pulmonia pendentibus accidunt, ſuiſmet ſunt corrigenda præſidiis, *coma* nempe, *aphonia*, *& improportionatæ vellicationes*, quæ revellentibus *frictionibus*, *cucurbitulis*, *& veſicantibus* ſunt removenda: quamquam tamen parum prodeſſe videantur, cum non ab humoribus, ſed ab æſtu maligno pulmonum pullulent.

Vermium cura. *Vermes* ſaturatæ rubedinis propriis ſpecificis ſunt eliminandi, qualis eſt *emulſio ſeminum citri chalcanti plegmate* extracta, *aqua ex infuſione*, vel *extinctione mercurii*, quæ pueros ferè defunctos redivivos reddit.

Nephritis maligna cura. Maligna denique *nephritis* à latente pulmonia fota temperatis, ut dictum eſt, eſt tractanda. Quare *ſpecies eleſcoph*, qua ſæpè inconſultus Medicorum vulgus utitur, eſt vitanda: ut & *Benedicta laxativa* in hoc caſu maledicenda, & id genus. Ad hæc *ſpecies*, *& lectuarium Juſtini*, *& litontribon* fugienda ſunt, & *Aqua ononidis compoſita* Matthioli, quippe vino malvatico confecta. *Hebræorum pulveres urinarii*, *& ſemen cryſimi* pariter ſunt omittenda. *Clyſmatis* porrò cautè utendum eſt, quæ nimiæ acritudinis expertia eſſe debent. Sed potiùs laxantibus ſunt paranda. Et per os dandum *Diaſebeſten leniens*, *oleum amygdalium dulcium*, *caſſia cum cremore ſeri*, vel *tartari*, & alia hujus generis. *Syrupi attemperantes* propinantur cum *cryſtallo minerali*, quod maximè prodeſt cum emulſione ſeminum melonum potatum. *Fotus* quoque externi *frigidi* potiùs, quàm calidi conveniunt; ideò quæ ex *cœpa*, *& raphano* fiunt unà cum *oleo ſcorpionum* Matthioli non conferunt. Probantur *ſuillæ veſicæ* aqua, vel oleo tepido oppletæ. Cæteriſque non conferentibus, dolorem delent *actu frigida*, quæ ſua actuali frigiditate expultricem ad calculum expungendum protitant: & mihi ſæpè experta ſunt *nymphæa folia* actu frigida dolenti parti admota, & *orbes ſtannei* frigidi repetiti. His enim nephritis maligna curari debet, quæ oppoſitis ſollicitata pulmonem ad phlogoſin ſuſcipiendam aptum ſuccedere in hominis perniciem conſuevit.

Curatio tabificæ phlogoſeos. Verùm enimverò *tabifica phlogoſis*, quæ vel fractum pulmonis vas, vel ipſius ulcus ſubſequitur, facta eſt inſanabilis. Antequam verò quæ ex vaſorum fractione fiat, inhiberi poteſt iis, quæ validè adſtringunt, & ſolutum vas uniunt: cujuſmodi ſunt *paſtilli Andronis*, *& omninò* quæ parantur ex *chalcante*, de quibus alibi.

De curatione verò doloris peripneumonici, & difficilis ejus reſpirationis, ex *diverſo doloris poſitu*, de quo actum eſt *lib. 4. p. 2. cap. 8.* nil peculiare requiritur; ſive enim aſcenderit, ſive deſcenderit eadem eſt curatio, nec variat, ſicut in pleuritide.

Coharentiæ. *Coharentia* verò, de qua eodem loco cap. ix. nullam aliam peculiarem exigit curationem, niſi quæ per *decubitum*: ut enim rectè Maſſarias obſervavit, in peripneumonia ægri *reſupinati* debent jacere: ratio eſt, quam Maſſarias omiſit, ne ex decubitu in latus pulmo inflammatus lateris adhæreſcat.

Metaptoſeos. Curatio denique *metaptoſeos* inflammati in ſuppuratum, de qua eodem in loco cap. x. attinet ad curationem empyematis, de qua ſuo loco. Hæc igitur de curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex peripneumoniis.

CAPUT XIV.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore tùm jugulari, tùm thoraci accidentali.

Reſpirationis ex dolore jugulari cura. DE utriuſque doloris natura, cauſis, & affectis partibus non perfunctoriè actum eſt in *lib. 4 p. 2. cap. 14. & 15.* ſequitur *curatio*. A jugulari autem exorſus dico, hunc nullam prorſus ſolitariam ſibi curationem adſcire, ſed ad earum partium præternaturam affectarum, quibus ipſum conſentit jugulum curationem curari; ita enim accidit, una fidelia duos dealbari parietes. Et patet hoc, ſi juguli dolorem perpendamus in ordine, aut ad *affectum*, aut ad *partem affectam*, aut ad *doloris formam*, ſemper enim inveniemus ſub aliena cura militare. Et ſanè ob affectum, qui ſit flatuoſus, vel ad *thoracis latera*, vel ad *oppilata inteſtina*, vel ad arctatum attinet *œſophagum*; ideò & curatio per *diſcutientia* primariò ad has partes eſt referenda. Pariter ob tumorem, qui ſive *inflammatorius*, ſive *ſcirrhoſus* ad jecur ſpectat, quare & jecori admovenda ſunt remedia. Similiter ob plenitudinem, quæ eſt cum inflammatione, vel ſine: prioris enim curatio ad pleuritidem, poſterioris ad jecur, & pulmonem ſpectat. Ideoque & in ordine ad partem affectam ſatis conſtat, jugulum, ut vel lieni, vel hepati, vel pleuræ, vel pulmoni condolet: ità in curatione his partibus conſentire. Quod ſi doloris formam attendamus, illud idem ut affirmemus, eſt neceſſe; doloris enim extenſio cum gravitate ad inflammatæ pleuræ curationem refertur; abſque gravitate ad cæterorum viſcerum curationem, puta hepatis, & ſplenis, quibus clavicula ſola doloris extenſione conſentit. Itaque patet, juguli dolorem, cujus cauſa parva & denſa ſit reſpiratio, nullam peculiarem exigere curationem; ſola ejus inflammatione excepta, quæ à cauſa oritur externa, nempe à *fractura*. Clavicula enim, ut facilè frangitur; ita cum difficultate luxatur, ſed de ejus fractura, & inflammatione pertractare non eſt hic locus.

Non ità accidit cervicis dolori, qui thoraci eſt accidentalis, nedum eſſentialis; ut enim propriam tùm eſſentiam, nempe inflammatoriam, tùm in cervicis ipſius, & capitis muſculis ſubſiſtentiam; ità & propriam ſortitur curationem. Pendet autem cervicis dolor inflammatorius, aut ab interna, aut ab externa cauſa, nempe à vulnere (ut pro nunc ejus luxationem omittam, quæ potiùs eſſentialis thoraci doloris eſt cauſa, de qua in proximè ſequentibus.) Prior inflammatio communibus vacuantibus, revellentibus, & derivantibus, potiſſimùm *venæ cephalicæ* ſectione ab initio eſt curanda: in progreſſu diſcutientibus, vel ſuppurantibus, prout ad diaphoreſin, vel ad abſceſſum natura inclinat. Altera inflammatio vulneris curatione curatur, iis nimirum, quibus reliqua carnoſarum partium vulnera curantur, quæ aut *phyſico*, aut *manuali contactu* ſanantur. Phyſico quidem, qui fit per *curam magneticam*: manuali verò, qui per topica *traumatica*, quorum delectus ad præſens inſtitutum non attinet. In remediorum autem adminiſtratione localis appoſitio pro cervicis, aut capitis muſculorum affectorum varietate varianda eſt, quæ ſola ex ſolerti ipſius colli anatome habenda eſt.

CAPUT XV.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore thoraci eſſentiali. Et primùm ex ſecundo genere anginæ, ſeu ex catarrho ſuffocativo.

ANginarum generum unum eſſe ex mente Galeni à catarrho ſuffocativo *lib. 4. part. 2. cap. 16.* oſten-

ostendimus, cujus ideam, & causam satis ni fallor, ibi aperuimus. Modò in curatione, de qua interim, quid agendum sumitur potissimùm *à præcipiti catarrho* à capite ad guttur irruente. A cujus motu in paroxismo *revellentia*, *interripientia*, *derivantia*, & *repellentia*, tùm simplicia, tùm mixta indicantur. Pariter in accessione à *materia fluxa* illicò guttur obstruente, quæ facilem, subitumque promovent *screatum*, indicantur. Quæ verò, & *concoquunt*, *purgantque* extra paroxismum ab ipsa materia. Ut quæ *caput vacuant*, *siccant*, *& roborant*. His enim quatuor scopis tota perficitur curatio. Affectus verò hic, ut quævis alia angina, strangulabundus est, summo enim, & soli gutturi inest de repente suffocari. Vocatus ergò Medicus statim præmisso clystere in ipsamet etiam accessione, ætate, ac viribus consentientibus, *venam cubiti cephalicam* facta secundatione secabit, ut major tùm revulsio, tùm interceptio fiat citra virium jacturam. Sed ille instabit, nullam esse missionis sanguinis indicationem, cum peccans materia non sit sanguinea; hæc autem sit adæquatum indicans missionis sanguinis, si non venæ sectionis. Dicendum, sanguinis extacuatione per accidens materiam à sanguine diversam revelli, ideò phlebotomiam convenire: maximè quia secta vena totum vacuat, præstat enim quàm ocyssimè in ocyssimo affectu totũ vacuare. Rursus instabit, venæ sectione ad guttur materiam trahi, cum necessariò per cervicales, & jugulares venas attrahatur. Respondendum, materiam suffocativam unà cum sanguine per prædictas venas quidem attrahi, sed simul etiam ab infundibulo per quod in guttur à capite dilabitur, interverti, quod maximè est utile. In unica ergò phlebotomia jure optimo universam salutis spem Rhasis, Paparella, & Mercatus posuerunt, etiamsi Avicennas secus senserit 9. 3. *cap.* 11. Revulsionis quoque gratia conferunt *frictiones*, *ligaturæ*, *& cucurbitulæ*. Quòd si caput toti consentiat, *vesicantia* cruribus, & fœmoribus sunt affigenda. Aut sedalibus venis externis *hirudines*, quæ totum respiciunt, sunt apponendæ: quæ eatenùs à capite revellunt, quatenùs tori caput consentit. Etsi revellendi simul, & derivandi per mediam diametrum indicatio urgeat, brachiis *phœnigmata*, maximeque brachiorum humeris, seu deltoidibus, admoventur. Sicut ob derivationem, & revulsionem mistam profunditatis diametro ipsis imponuntur spatulis. Porrò imminente suffocationis periculo, & extemporanea revulsio à gutture, sicut à thorace, fiat, abraso syncipiti applicitum vesicatorium admodũ juvat: & in majori discrimine eidem inustum *cauterium*; ob menyngum enim cerebrique vasorum suspensionem ad synciput in cohibendo violento à capite fluxu, maximè potest. Verùm si tanta præcipitii non adsit urgentia, *topica* subroganda sunt. Quorum unum est *ovum* coctum ad duririem calidum, per medietatem divisum, excavatum, masticisque polline oppletum, ac deraso syncipiti appositum, superimposita per medium horæ quadrantem fascia; hæret enim, ceu colla; & roborando suspensorium cerebri materiæ impetum sistit; unde & hoc nomine à gutture revelli dicitur. Inspergitur capillis *pulvis capitalis* constringens; Vel *ceratum capitale* applantatur, ut.

Acc. Empl. contra rupturam unc. i. f. Gummi ammoniaci unc. ſ. Masticbes, Succini, an. drach i. Myrrillorum drach. ſ. Malaxentur pro emplastro.

Sed & *repellentia* conveniunt, quę tamen cum cautione sunt administranda: si enim plus fluens humor urgeat, repellentia: sin fluxa, gutturque obstruens, *screatum moventia*: si utraque mixta. *Repellentia* sunt, ut.

Acc. syrupi de papavere albo, Myrthini, an. un. ii. Vini granatorum unc. ſ. Aquæ plantaginis. Scabiosę, an. unc. i. ſ. Misce pro gargarismo.

Sequentes etiam *orbiculi* si in ore teneantur, juvant.

Acc. spicæ nardi drach. i. Mastices drach. ii. ſ. Boli armeni in aqua ros. loti drach. ii. Gummi tragcanthæ, vel cornu cervi drach. ii. Sacchari candidi unc. i. Cum syrupo de ros. siccis fiant orbiculi lupinis similes. Quomodo autem pellucidum gummi cervinum extrahatur, non est præsentis otii.

Quæ verò secreatum movent sunt, ut.

℞. Succi pomorum paradisi unc. iv. Succi citri recentis unc. ii. Cum saccharo fino fiat julapium. Vel

℞. Radic. ireos. Liquiritiæ. Summitatum lentisci. Malvæ an. Fiat decoctio in mulsa. Vel

℞. Tragacanthæ Liquiritiæ. Iridis, an. drach. ſ.

Cum saccharo dissoluto in decocto suprascripto fiant rotulæ; aliqui addunt, vel sulphuris florem, vel butyrum ejusdem iridis odore correctum. Ego felicissimo cum successu utor *aqua violarum*, vel *tussilaginis cum spiritu albo sulphuris* ad guttas infuso in periculo suffocationis, & multos ab imminenti discrimine sublevavi.

Prodest *deliquium sacchari ex citro*, quod hoc modo paratur.

℞. Cucurbitam lati fundi, affunde acetum, appone cineribus calidis, ut exhalet. Hoc facto injice saccharum calidum pulverizatum, & coque donec ad summam rubedinem perveniat. Tunc sit in promptu malum citrinum ab una parte apertum exempta pulpa, cui infunde saccharum rubicundum, & alicujus temporis spario in liquorem resolvetur, malum fit infra perforatum, datur ad cochlearia. *Defructum* quoque cum diacodio commixtum prodest, ubi mixta est repellendi, & screandi necessitas, & materia tenuis. Et qui noverunt *terebinthinam in lacteam emulsionem* conversam potabilem reddere, medicamentum noverunt reliquis anteponendum. Enimverò extra accessionem, quæ & coquunt, & purgant ex usu sunt. Inter *purgantia* præter communia hæc meri sunt usus. Primum est *julapium* ità paratum.

Accipe infusionis violarum solut. clarificatę unc. iv. Thurbit albi drach. i. Cinnamomi scrup. i. Infundetur S. A. per horas x, & facta forti expressione cum saccharo fiat julapium.

Est & *pulvis hermodactylatus*.

Acc. Thurbit elect. Hermodactyl. præp. an. drach. ſ. Diacrydii à gr. iii. usque ad vi. Zinziberis gr. vii. Sacchari scrip. i. Misce fiat pulvis subtilis.

Huc quoque pro pituitoso humore purgando referri potest *salvia cathartica* ad drach. i. data ex jusculo cum saccharo, vel penidiis. Pro vacuando capite *nasalibus* est urendum, quæ & fluxuro humori viam, quæ per os, deflectunt. Cujusmodi est *radix ireos* decorticata, & in forma turundæ naribus imposita. *Succus betæ rubræ* per nares attractus. *Nigella Romana* in pollinem redacta, & cum aqua majoranæ ex vola manus intra nares absorta. Validum est subsequens *nasipurgium*, quod mihi à Sereniſſimi Cosmi Medici magni Ducis avo communicatum est, quo tempore me ad sui curationem Florentiam Bononia advocavit.

℞. Euphorbii pulverizati drach. ii. Aquæ fontis unc. iv.

Ponantur in vase vitreo benè occluso, stentque in temperato calore per integram noctem, & ultimò fiat levis ebullitio: & si in ebullitione aliquid aquæ evanuerit, superadde quod defuerit, tandem adde spiritus vini unc. ii. Iterum sine pauliſper in aqua calida, ut meliùs extrahat, postmodum cola, & usui serva in vase obturato. Et de eo quid pauxillum per nares attrahat, mirificè enim expurgat. Veruntamen *caput exiccatur*, & à novo fluxu præcavetur *pilula ex ladano* hac via.

℞. Vernicis. Thuris albi. Mastiches. Storacis calamitæ. Cubebarum. Cinnamomi. Nucis moscatæ. Sem. coriandrorum, an. drach. ſ. Ladani in vino albo purgati unc. ſ. cum pistillo calido fiant pilul. scrup. ſ. pro qualibet, duas æger capiat hora somni. Purgatur ladanum infusione in vino albo aromatico per horas xxiv. & forti ejusdem per sacculum expressione, quod enim transumitur ladanum est purgatum. In eundem scopum à quibusdam extollitur *vini serpilli* distillatum, si integrum prius digeratur per octiduum in vino albo, postea distilletur. Roboratur tandem caput *coronato balsamo*, si nares eo perfricentur. *Pileolus* capitalis hoc modo paratur.

Acc. florum melissophili. Samsuci. Betoninæ. Summitatum origani, an. m. s Nucis moscatæ. Caryophyllorum, an. drach. ii. Asæ dulcis drach. iii. Cyperi Macis, an. drach. i. ſ. Thuris. Mastiches. an. drach. iii. Ros. rubear. p. ii. Omnia in crassum pulverem redacta serico rubro includantur proapileolo. Fiunt & *trochisci* ad caput suffiendum.

Acc.

Catheni suffocativi cura.

Vena sectio in catarrho.

Empl. ad rupturam capitale in catarrho.

Gargarismus, repellens in catarrho.

Orbiculi in catarrho.

Screatum moventia.

Deliquium sacchari e citro.

Julapium purgant.

Pulvis hermodactylatus purgans.

Nasalia.

Nasipurgium.

Pilula ex ladano caput exiccans.

Purgatio ladani.

Pileolus capitalis in catarrho.

Trochisci capitales pro suffitu.

Acc. Masticbes. Olibani, an. drach. ii. Thymiamatis. Benzoini, an drach. i.

Tachamacæ q. s. ad incorporationem pro trochiscis ad fumum panno excipiendum, capitique applicandum. Hæc verò ad frigidam cerebri intemperiem diriguntur, à qua ut plurimum catarrhus prodit suffocativus. Quod si distillatio sit tenuis à calido cerebro, temperatis est utendum; pro uberiori quorum sylva ad tractatum de catarrho est confugiendum; hoc enim in loco ea tantùm posuimus, quæ catarrhi suffocativi quomodo curationi prospiciunt, quatenùs parvæ, ac densæ respirationis, ejusque sublimis ad fauces est causa, qualis in vera angina.

CAPUT XVI.

De curatione parvæ, & densæ respirationis ex tribus aliis anginæ generibus, primo nimirum, tertio, & quarto.

DE harum trium anginarum (quæ unà cum priori absoluta quatuor genera efficiunt) natura, quæ ex partium diversitate sumitur, actum est in *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 12. De earundem curatione nunc sedulò agendum, & distinctè. Præmittendæ verò sunt *generales indicationes*, ceu diorismi, & post has *particulares*. Diorismus primus, sine cujus internotione auxiliorum materias ad mentem Græcorum percipere impossibile credo, est ex hypothesi anginæ, quæ non tantùm ex partis, sed etiam ex humoris conditione habetur. Ob quam veram esse judico Capivaccei divisionem, non sufficienter tamen probatam, anginam aliam esse *notham*, & aliam *exquisitam*. Notha paucis nota est, quæ fit ex materia pituitosa citra inflammationem; hæc enim tametsi legitima esse possit ob locum; ob morbum tamen, & morbi causam est adulterina. Hinc inter Neotericos, præter Capivacceum, alii, ut Mercatus, noverunt, qui in angina à materia frigidiori, quippe citra erysipelas, & phlegmonem, pendente, repellentibus quæ valdè resolvunt, miscet. Nec Recentiores hanc notham anginæ speciem sibi somniarunt, cùm de hac anxiè Arabes, & Græci admodum pertractaverint. Inter Arabes hanc novit Avicennas *q.* 3. *cap.* 11. quando in angina ex pituita à cerebro super amygdalas, colatorii, & faucium parte descendente orta phlebotomiam vetuit. Sed ut Græcorum Princeps Hippocrates hanc apprimè calluit 2. de morbis tex. 14. cum scripsit. anginam fieri *à pituita in caput commota, & acervatim defluxa*. Pro pituita enim non sanguinem pituitosum intellexit, sicut Diversus commentabatur: quæ enim fit à sanguine pituitoso angina, non est absque inflammatione, & per consequens absque febre: propositam verò anginam, ut plurimum sine febre voluit Hippocrates esse, cui rarò febrem associari existimavit. Diversum porrò rectè Hippocratis mentem non esse assecutum, ex hoc facilè est conjecturari. Etenim Hippocrates eodem *lib.* 2. de morbis tex. 49. illam anginarum triadem proponens, primam Diversus esse statuit, quæ à *sanguine crudiori, ut magis pituitoso:* hanc tamen cum febre fieri statim in textu dixit Hippocrates, qui est. *Febris corripit*. Et Diversus pro causa inflammationem assignat. Quæ ergò est causa, ut eodem libro tex. 14. & 48. de eadem angina loquens Hippocrates, nempe pituitosa, uno in textu rarò cum febre, in alio semper cum febre esse supponat, & doceat? Non ergò alia est ratio diversa, quam Diversus non distinxit, nisi quòd in priori textu agit de angina notha à pituita excrementitia: in posteriori de exquisita à sanguine pituitoso, utpote cum inflammatione conjuncta. Hanc quoque cæteri ab Hippocrate noverunt Græcæ familiæ. Aetius potissimùm Tetrabibli 2. serm. 4. *cap.* 47. qui anginæ remedia in duas classes discluſit, nempe in *mansuetiora, & acriora*. Ac sanè priora inflammatis destinavit; posteriora verò in ea laudavit angina, quæ est *sine ulcere, & inflammatione*: de hac enim hæc. *At cum angina est sine ulcere, & inflammatione, ubi sola multitudine agri obturati periclitantur, in his, quæ acriora sunt, periculum est faciendum*. Hæc verò nulla est alia, nisi hæc, quam notham à pituita excrementitia nuncupavimus. Quamobrem factum est ut non tantùm ab Hippocrate, verùm etiam ab Andromacho, Aetio, Paulo, Celso, Archigine, Areteo, & Tralliano calida, acriaque nimis fuerint in angina ævo illo administrata, utpote ex sinapi, nitro, sulphure, succo salis calidi, & reliquis id genus constantia; qualis est Antidotus *Diabesasa, & Diachelidonon* dicta, quæ in anginis inflammatoriis minimè competere videntur, præterquam in proposita. Est verò duplex hæc ob materiam notha angina: una quidem, quam ex catarrho suffocativo superiore capite curavimus, exquisitam sanè ob locum, spuriam tamen ob materiam, quam cum angustia quidem nempe obstructione gutturis, citra tamen dolorem, & tumorem fieri rectissimè cum Galeno observavit Mercatus. Et hanc, mea sanè sententia, Hipp. 2. de morbis text. 14. intellexit, cum statuit, anginam nasci *à pituita in caput commota, & acervatim deorsum defluxa*; his enim, quæ à catarrho suffocativo est, anginam delineasse mihi visus est. Quamq; Aetius quoque descripsit, cum dixit, in acrioribus pharmacis periculum esse faciendum, *ubi sola multitudine*, scilicet recrementorum pituitosorum, *ægri obturati periclitantur*, gutture nimirum copia, & qualitate obstructo. Alia verò est, quæ etiam fit cū levi tumore frigido pariter citra dolorem, & inflammationem, quam Galenus 3 aph. 34. proposuit, quamque ego aliquando curavi. Hic ergò diorismus est pro diversa auxiliorum indicatione generica artificio maximo inventa: quorum quædam in anginis inflammatoriis *mansueta*; alia in spuriis *acria* competunt. Sed præter primum, alius est supponendus diorismus non minus, quam prior pro remediorum indigentia, & summa indicatione necessarius: qui quidem a methodus esse videtur, non omninò tamen est sine methodo; ex cujus intellectione patebit quoque, cur Hippocrates, & cæteri Græcæ prosapiæ usque adeò calida, acriaque remedia proposuerint, præter temperata in anginis non tantùm spuriis, sed etiam inflammatoriis. Est ergò hic canon. In anginis etiam phlegmonosis, & erysipelaceis aliquandò acria, & calida convenite, quæ in regulari cura haud conveniunt, sed mansueta, ac mollia. Et casus est, quando tentatis incassum iis omnibus, quæ ex usu conferre posse visa sunt, nulla percipitur utilitas, & affectus remissio, sed potiùs intensio, cum imminenti suffocationis discrimine. Tunc enim ob affectus vehementiam, & suffocationis discrimen licet in validis, acribusque remediis periculum curationis experiri: quæ alioquin ex morbi, & causæ morbificæ natura minimè convenirent: ità namque morbis aliquando vim inferre non est præter methodum. Hanc necessitatem inter recentiores agnovit Mercatus, qui in extremo anginæ periculo cujuscunque violenti generis præsidia tentare audet, ut larynogotomiam, & reliqua id genus, immò & *acriori gargarismate* utitur. Sed Aetius ad miraculum necessitatem hanc loc. cit. exposuit his verbis. *Cæterum magis lancinantia offerre illis oportet*, iis nimirum, quibus etiam ob anginam inflāmatoriam suffocationis periculum imminet, *quo rursus insurgat caro*, scilicet musculosa faucium, vel gutturis à remedio calido, & acri lancinata, & *transmutare queat eam, quam in profundo pertulit coarctationem*, excutiendo nimirum, aut disrumpendo id quod vel faucium, vel gutturis cavitatem angustat. A quibus jubet ad *mediocria* esse transeundum, subjungens. *Ab acribus autem & his, quæ dilaniantem vim obtinent, ad mediocriora est transeundum:* quæ tamen, nec omninò mediocria sunt, qualis est pastillus Andronis ibi propositus. Non mirum ergò si in hujusmodi periculo Græci validissima propinarent, ut sunt vomitoria ex elaterio, & nitro illiniendo, Diabesasa, Diamoron cum myrrha, & id genus, quibus aliquando uti licet. Ea tamen moderatione, ut nunquam temperantium indicatio deseratur, sed vel acribus permisceantur, vel statim acribus succedant, ut Aetius dixisse visus est, cùm protulit, *ab acribus ad mediocria* esse transeundum. Ut urgente quidem necessitate à mediocribus ad acriora, & lancinantia sit transeundum, rursus tamen ab acribus ad mediocria remeandum: quippe quæ damnum, quod priora præter utilitatem sua acritudine, & caliditate afferre

Angina notha quę.

Angina notha duplex.

Anginæ phlegmonosæ aliquando calida cõveniunt.

Anginam validissimis curarunt Græci.

possunt

possunt, corrigant. Sunt idcircò hæ duæ generales remediorum indicationes, *acrium* scilicet, & *temperatorum*, quæ tùm pro anginarum varietate, tùm pro earundem magnitudine, & mansuetudine vario modo sunt administranda.

Anginarum differentiæ, & cõcordãtiæ in indicationibus particularibus.

In reliquis *particularibus indicationibus* conveniũt, & differunt omnes anginæ, tàm inflammatoriæ, quàm frigidæ. Conveniunt quidem, cum in omnibus *vacuandum* sit, *revellendum*, *repellendum*, *derivandum*, *discutiendum*. Differunt tamen pluris, & minoris modo. Quoniam in calidis magis, quàm in frigidis est repellendum: in frigidis verò magis, quàm in calidis resolvendum. In nulla verò impermixta conveniunt sive repellentia, sive resolventia, ut rectè Trallianus observavit, sed uttaque simul, magis, vel minùs misceri debent, servata tùm morbi tùm temporis utriusque debita proportione, ut suo loco specificabimus. Differunt quoque in *electivè purgantibus*, quorum indicata ex specifica humorum natura habentur. Discriminantur, & in *anodynorum* indicatione, quæ in spuriis anginis nulla est, maxima in inflammatoriis. Adhuc *in vomitivis illinitionibus* variant, quoniam in anginis inflammatoriis licet tantùm ex cura regulari guttur, & fauces, aut *gargarizare*, aut *colluere*, prout major, & minor est angustiæ subsistentia; sed in frigidis etiam *illinire* vomitivo illitu, ut redũdans in ventre, & œsophago pituita educatur, nedum subducatur. De *laxantibus* est dubium. Etenim Hippocrates 2. de morbis tex. 51. in biliosa angina ab initio solis utitur laxantibus, Diverso, ut convenit, ità exponente, qualis est spongia aqua calida imbuta collo applicita. Trallianus verò loc. cit. de laxantibus hęc scripta reliquit. *Qui sola laxatoria ratione usi sunt, sive intùs, sive foris, hi insignum malorum ductores extiterunt. Vel enim suffocationem acutissimam intulerunt, vel inflammationem auxerunt, ut his obortis ager posteà vix respiraverit, servatusque sit.* Nunquid ergò Hippocrates tanti mali Auctor? Non sanè, etenim eo in loco laxantibus tantùm extrà utitur, ut inflammationem ad externas partes evocet: intùs verò *frigidam* præscribit, ut repellat; cæteraque repellentia in priori angina proposita in secunda supponit. Et licèt intùs repellentibus uti, extra verò laxantibus, quòd si quis solis laxantibus, vel internis, vel externis, vel utrisq; utrinq; uteretur, ea profectò sequerentur absurda, de quibus Alexander. His ultimò tribus propositis anginarum generibus, velut propriæ accedunt indicationes. Etenim in *synanche*, quæ potissimùm tonsillis, & sphœnoicis musculis est finitima, & lateralis, *suppurantia* præter reliqua communia indicantur; hanc enim suppurari non tantùm praxis ostendit, sed etiam docet Hipp. 2. de morb. tex. 52. Rarò autem gutturalis suppuratur. Sed hæc ob viciniam, & commeatum facili gressu in pulinones transumitur, & in pulmoniam terminatur; ideò solers Medicus esse debet, ut metaptosin impediat iis, quæ *sursum*, & *extra* trahant, ut motus introrsum, & deorsum præcavetur. Quemadmodum & in tertio genere, cum musculi externi inflammatione impetuntur, tumor ab extra intùs non est provocandus; ideò iis, quæ tantùm extra trahunt, minimè verò retrahunt, utendum est; quæ enim retrahunt, exteriora ad interiora trahunt.

Anginarũ indicationes propriæ.

Anginarũ prognostica.

De *eventu*. Hipp. 2. de morbis tex. 49. primam anginam antecedenti textu primo loco propositam curandam *lethalem* esse, & *pauciſſimos* evadere scripsit, qualem prognosin de reliquis duabus non protulit. Et tamen Diversus sentit, Hippocratem pro hujusmodi angina tertiam à nobis in ordine positam proponere, quæ est, cùm partes externæ magis anguntur. Eccur hæc reliquis lethalior? Dicendum, hanc ex Hippocrate utique curari, dummodò non retrocesserit, retrocedentem verò esse lethalem, & multos deperdere; ex sua tamen natura reliquis est minùs lethalis. Sed hac lethalior est, quæ primi generis *synanche* dicta est, & internos gulæ musculos cum faucium æqualitate affligit. Hacque non lethalior est *paracynanche*, ut voluit Capivacceus, quoniam in synanche non tantùm deglutitio, sed etiam respiratio læditur, cum gulæ sphincteres utrique scutiformem laryngis cartilaginem ambiant; ideò iis inflammatis necessariò comprimitur larynx. Quòd si pro synanche eam faucium anginam, quę supremos musculos angit, intelligit, jam Capivacceo satis admitti potest, paracynanchem minùs lethalem esse, cum in ea ferè respiratio non lædatur, sed sola deglutio; & hæc est, quæ media suppuratione facilè curatur, ut dum ægri mori videntur, illicò exiliente pure, sanitati restituantur. Sed quartum genus ferè est deploratum, utpotè sæpè in quarta, & aliquando eadem die interficiens, maximèque spuma in ore orta. Hæc solet etiam facilè in pulmones transferri, & in lethiferam peripneumoniam terminari, quæ si fortè fortuna ad *præcordia* vergat, ex Celsi observatione est cum salute, ejus dictio est. *At interdum natura quoque adjuvat, si ex angustiori sede vitium transit in latiorem: itaque rubore, & tumore in præcordiis orto, scire licet fauces liberari.*

Anginarũ cura.

In curatione omnium suffragio à *phlebotomia* est inchoandum: & quamquam Hippocrates 2. de morbis sectionis venæ non meminerit statim in tex. 49. à cucurbitula colli verticulo applicita exorsus; respõdeo tamen cum Diverso, Hippocratem universales supponere vacuationes, quarum præcipua est venæ sectio. Convenit autem venæ sectio non solius plenitudinis deplendæ gratia, sed ut debita, tùm revulsio, tùm derivatio mixta celebretur; propterea non usque adeò Celsus laudandus est, qui nisi sanguine abundante sanguinem non mittit. Fluit porrò ad cervicem sanguis, vel à toto, vel à parte; si à *toto* cubiti vena, & hæc quidem *cephalica* est secanda, quæ majorem cum cervice rectitudinem habet ob altiorem ejus per serratum pectoralem ad summum humerum divaricationem. Si verò à *parte*, aut ob menses suppressos, aut suppressas hæmorrhoides dubio procul cũ Tralliano *talis* vena est secanda, nisi summa adsit affectus vehementia: tunc enim secto talo cubiti apertio, etiam in puerpera muliere, cautione observata, præmittenda est: in gravida verò bracchii vena tantùm est tumdenda. De *quantitate* omnes tàm Græci, quàm Latini conveniunt, non affatim, nec *cumulatim*, ut ait Paulus, sanguinem esse extrahendum, nec *universam*, ut inquit Trallianus, senguinis detractionem esse celebrandam, sed per *epicrasin*. Rationem concordes afferunt, quoniam nil aliud æquè hos offendit, ut animi defectio, quæ ex universa sequitur vacuatione. Eccur tantopere animi defectio in hoc affectu inflammatorio est timenda? Respondent diversimodè. Ait Paulus, quem Mercatus sectatur, ne fiat suffocatio, *nam quum qui violentia, & immodica inanitione in animi deliquium cadunt, suffocationis periculum supervenit, confluente ubertim in affectam partem materia.* Paulum sequi Trallianus est visus, cum scribit, universam sanguinis missionem *efficere frequenter, ut materia tota in altum confluat.* Aetius tamen aliam adducit causam, scribens, ex *refrigerationibus, & animi defectione perfacilè materiam à faucibus ad pulmonem defluere, & inevitabile malum afferre*: si à faucibus aliorsum non ergò ad fauces, quare Aetius non timet suffocationem, ut Paulus, & Trallianus, sed potiùs peripneumoniam reformidat, tanquam inevitabile malum. Ego autem uttumque damnum ex omnimoda phlebotomia sequi posse suspicor; ejus enim maleficio facilè fieri potest, ut violento motu materia è faucibus in pulmones trahatur: accidere etiam potest, ut fauces affectim, & cumulatim inanitæ rursus, magis quàm priùs repleantur, suffocenturque. Quamobrem repetitis vicibus detrahendus est sanguis: quinimò & *tertiò*, *et quartò*, ut observat Trallianus, dummodò absque animi defectu, ægrique timore ex cautore Aetio. Nec tantùm ex brachio *è vestigio*, ut ait Aetius, sed etiam ex *utroque*, ut Trallianus: sed quæ fit è vestigio ex locis affectis causam elidit, quæ ex opposito revellit. Nec prolixa venæ *deductio* esse debet ex Aetio, quæ animi deliquium inducit. Cæterùm omnes venæ sectionem ventris subductioni etiam per clysterem præmittunt. Aetii monitione. Mercatus verò clysterem phlebotomiæ præmittit. Verùm Aetius de *acri* loquitur, qui in phlebotomiæ locum subrogatur, quem fortassis etiam Celsus intellexit, cum dixit, *si vires patiuntur, sanguis mittendus, si non abundant, secundum est subducere alvum*, nempe per acrem clysterem. Et Mercatus loquitur de

Phlebotomia.

Sanguinis mittendi quantitas in angina.

clyste-

clysteré *emolliente*, qui sectioni venæ semper est præmittendus.

In angina post venæ sectionem quid agendum.

Et quoniam curationis series in omnibus morbis, & maximè in hoc affectu cordi esse nobis debet, quippe apud omnes ferè admodum confusa; ideò mihi curæ erit hujus curationis contextus, ut citra errorem quilibet, quo priùs, & posteriùs remediorum utendum sit, addiscat. Cumque rectè Archigenes enunciaverit, in omnis anginæ exortu *compendiarium*, ac *præceps* requiri auxilium; ideò ut optimè à phlebotomia exorsi sumus, qua nullum est compendiosum magis, ac præceps remedium: ità quo ordine in reliquorum administratione sit procedendum, quidque post venæ sectionem agendum, quæritur. Alii statim secant *venas sub lingua*, ut Trallianus, & Paulus, ille quidem, qui urgente affectu eadem die utramque tundit venam, cubiti primùm, mox linguæ: hic verò, qui statim post phlebotomiam venas sub lingua secat, immò & linguam ipsam, si nimis exerta, aut infrænatior videatur. Alii postremum locum venarum sub lingua sectioni tribuunt, ut Aetius, & Celsus. Aetius sanè, qui post purgans, cucurbitulas, & repellentia, nedum post cubiti apertionem, ultimo loco venas sub lingua resecat. Celsus verò, qui post subductam alvum, fomenta, gargarismata, illitiones, insperſiones, maxillæ, & palati scarificationes, tandem venas sub lingua dividit. Hosque omnes ferè recentiores Practici, Mercatus potissimùm, & Capivacceus sectari videntur. Mercatus herclè, qui post universales, & particulares evacuationes, & repellentium usum, vel proximo loco cucurbitulam affigit, vel venas sub lingua recludit. Capivacceus verò, qui post phlebotomiam capitis venam incidit, hirudines pone aures applicat, narium venas reserat, ultimò venas sub lingua secat; ante quarum sectionem necessariò purgans datum, & data repellentia supponit. Hanc & ipse Aetii, & Celsi sententiam tutiorem opinor ob plures rationes. Prima est, qua venarum sub lingua apertio est remedium particulare, quod supponit universale, & hoc non tantùm est cubiti venæ sectio, sed & purgans, & cucurbitulæ. Secunda est, quia derivantia à capite, & retrahentia à faucibus, & gutture ex methodo iis, quæ vel à faucibus, vel à gutture derivant, præmittenda sunt; igitur sectio venę frontis hirudines pone aures, & venarum narium apertio, tanquam ea, quæ subsistentem in capite sanguinem respiciunt, sectioni venarum sub lingua debēt præmitti, quæ sanguinem sub lingua redundantem tantum evacuant: ita & cucurbitula Celsi posticæ cervici affixa ab Hippocrate 2. de morb. tex. 49. primùm proposita earundem sectioni est anteponenda, cum retractio etiam per diametrum profunditatis quacunque derivatione natura, & tempore prior esse debeat; non ergò immediatè post cubiti sectionem etiam urgente affectu, secandæ sunt sub lingua venæ: alioquin à principio morbi fluxu vigente, sectæ linguæ venę ad locum affectum uberiorem sanguinem allicere possunt. Propterea hujus sum opinionis, hanc partialem phlebotomiam convenire solùm, aut in fine augmenti, aut in principio status. Sed ex me sciscitaberis, quid faciendum post universalem phlebotomiam? Cum Celso, Aetio, & reliquis dico, esse *purgandum*, post affigendas *cucurbitulas*.

Sententia Auctoris.

Purgantia in angina.

Quo ad *purgantia*, video Trallianum ab Aetio dissentientem. Ille enim exhibet *lachrymam scammonii ex cremore ptissanæ*, quæ bilem purgat; Aetius verò dat *elaterium* cum *sero lactis*, & *enico* in lacte cocto, quæ pituitam purgant, daret & catapotia ex aloe, & colocynthide, si æger devorare posset. Sed uterque rectissimè, bilioſa enim angina cholagogis, pituitosa phlegmagogis purganda est; ideoque Trallianus non tantum scammonii lachrymam, sed & *liquorem tithymali recentem*, qui pituitam electivè ducit, proponit. Idcircò nec sunt recipiendi, qui in omni angina pharmacum *cum rhabarbaro* propinant, ut Capivacceus. Dando autem sunt electivè purgantia illicò post sanguinis evacuationem, non ante, quia, ut ait Methodicus, materia in fauces, gutturque irruens majorem sortitur ad purgans indicandum, vehementiam, quam materiam turgens. Ego in bilioſa angina exhibere soleo *resinam scammonii* in frigida paratam ad gr. xii. vel xx. ex cremore ptissanæ more Trallia-ni. Et in pituitosa infundo drachmā *Thurbit* in aqua violarum, factaque optima tùm maceratione, tùm expressione cum unc. iv. syrupi ros. aurei misceo. Aut præscribo *liquorem mannæ* ex infuso agarico, vel thurbit. Vel *mannam* exhibeo cum *trochiscis de violis*. In ablata deglutione loco purgantis *clyster acris* adhibetur; in bilioſa quidem angina *ex elect. ros.* Mes. vel *ex succo ros.* in pituitosa verò ex *hiera Archigenis de colocynthide*, Aetii exemplo, decocto facto cum centaurea, calamentha, & aristolochia, malvis eduro clysmate reddito.

Cucurbitulę in angina ad. hibendæ.

Secta vena, & dato purganti, si fluxio adhuc effrenis sit, ad *cucurbitulas* est descendendum, quæ revellandi, intercipiendi, & derivandi mixtam habent facultatem: & purganti sunt posttergandæ, non cum Mercato anteponendæ. Rectam harum administrationem Areteus descripsit ex Aetii judicio, qui ait. *Cucurbita accipiatur, primùmque infra umbilicum adhibeatur, mox ad latera, dorsum, & scapulas; ita ut assiduè à loco uno ad alterum transferatur, & in admonitione ex supernis locis deorsum trahatur.* Eccur primùm ad umbilicum, non ad suras, fœmoraque? Fortassis ut fiat major retractio, non tantùm ad longinqua, sed ad opposita, ut scilicet primùm in anteriora, mox in posteriora successiva fiat revulsio, ab umbilico ad lumbos, à lumbis ad dorsum, à dorso ad spatulas. Sed qualis est hæc admonitio, & tractio ex supernis locis deorsum, si ex loco inferiori in superiorem transponendam esse cucurbitulam imperat? Hoc sanè modo affigendas esse cucurbitulas judico, & dico, quoniam ex translatione cucurbitulæ ex inferno loco in supernum materiæ attractio deorsum sequitur, quæ secus fieret, si ex supernis partibus cucurbitulæ ad infernas descenderent. Hinc discant ex Areteo Practicantes, in tali revulsione non esse cucurbitulas simul omnes affigendas, sed unam post aliam ex uno in alium locum. Verùm in hoc tempore adhuc non est cum Mercato *cervici* apponenda cucurbitula, quæ tantùm in statu, ut infrà aperiam. Idem dicendum de cucurbitula Hippocratis vertebræ circulari ex 2. de morb. *tex.* 49. Et hæc curationem complent, quæ in principio morbi.

Repellentia in angina quādo cōvenit.

Sequuntur *repellentia*, quæ ex methodo conveniunt solùm in *augmento*, quod tempus nobis Aetius designavit, cùm dixit, *majorem verò spem in sequentibus diebus in illinitionibus, & gargarismis reponere convenit.* Et ratio est, quia repellentia non conveniunt nisi post universales vacuationes, quæ phlebotomia, purganti, & cucurbitulis toto ferè principii tempore absolvuntur. Quare Paulus, & qui Paulum sequuntur, non omninò recipiendi videntur, qui statim à principio repellentibus utuntur, nisi valdè simplicibus utantur. De repellentium ergò natura, & numero in angina tanta est apud Practicos diversitas, & confusio, ut vix ex hoc labyrintho extricare me posse aliquando crediderim. Trallianus putat, repellentia impermixta non convenire, sed cum *discutientibus* mixta, ut & hæc cum iisdem semper Mercatus tùm ob partium constitutionem, tùm ob inflammationem ipsam cum *adstringentibus* misceri debere existimat. Capivacceus cum *laxantibus*.Ralliani opinio mihi jure probatur, qui tamen *sincera* repellentia potissimùm in mollibus corporibus sine discutientibus proponit. Mercatus autem si de veris loquitur repellentibus, non absque autologia inculcat, repellentibus adstringentia misceri oportere, cum vera repellentia sint adstringentia, quæ cum seipsis haud miscentur: at si de repellentibus aqueis loquatur, cum ratione ait, terrestria aqueis esse commiscenda. Capivacceus & ipse in curatione laxantia, seu dulcia non cum quibuscumq; repellentibus, sed cum vehementibus miscet; ità cum Trallianus jubet cum antindoto diabesasa *dulcis radiculæ*, hoc est *liqueritiæ* succum misceri debere, ut non tantùm quæ calida sunt, sed quæ & adstringunt nimis, temperentur: *sic enim*, inquit, *multi usus, & innocentius in omnibus erit medicamentum:* quare debita proportione in angina repellentia cum discutientibus, & laxantibus sunt permiscenda. Proportio porrò in gradu consistit, qui ex morbi gradu, seu tempore indicatur. Ideò in principio minus cum repellentibus discutientia, & dulcia

sunt

sunt componenda; magis in augmento, adhuc magis in statu. In quo tempore si discutiendæ anginæ indicatio prævalet etiam discutiens in mixtione laxans superare debet: si verò screandæ, & concoquendæ ejusdem indicatio superat, laxans discutiens, ut sunt *caricæ, radicula dulcis*, *passula*, *jujubæ*, & id genus.

Repellentium natura in augina qualis.

Sed ad repellentium in angina competentium naturam attinet quoque, quàm maximè scire, versari in triplici discrimine. Quædam enim sunt repellentia, seu adstringentia *calida*; quædam *frigida aquea*; & quædam *frigida terrea*, quæ verè sunt repellentia. Calida sunt acria, quam tàm sincera, quàm composita conveniunt, sincera sanè, ut in indicationibus dictum est, in anginis frigidis à crudo humore citra inflammationem pendentibus, *per se* conveniunt. Per *accidens* verò in anginis inflammatoriis, cum suffocationis discrimen imminet, ut vi illata morbo, & causæ viæ arctissimæ aperiantur, & suffocatio præpediatur. Eadem repellentia calida ceu discutientia cum aqueis, ac terrestribus frigidis magis, vel minus miscentur in augmento, & statu in anginis inflammatoriis; in quarum declinatione nonunquam sincera apponuntur, dum sola resolvendi indicatio tunc vigeat. Hæc ergò de repellentium natura, quatenus ad anginarum curationem diriguntur.

Jam de earundem *numero* nos fari opus est, qui secundum quatuor morbi tempora integratur. Hoc ergo in loco non tantùm quæ in augmento, de quo nunc fermo est, sed quæ etiam ab initio, de quo supra actum est, conveniunt, agemus. In anginæ inflammatoriæ *biliosæ*, & *sanguineæ* principio hæc. *Diamoron simplex* ex moris sylvestrib. secundum Paulum. *Diacaryon simplex:* quæ & ex Tralliano maximum usum habent in mollibus. *Succum* Putaminum nucum viridium exprimebat Præceptor meus, quem in patinis pluribus divisum insolabat ad melleam spissitudinem, & ad usum servabat. Miscentur hujusmodi cum aquis refrigerantibus, & cum *defruto* ob dolorem, ex Capivacceo, datur ex Paullo simplex diamoron cum elixatione *rhoos*, ex Aetio decoctum *rosarum*, & *lentium* (quas ut repellentes in angina etiam cognovit Mercatus) necnon *palmarum* in aqua. Item *flos rosarum ex hyaromelite*. Vel *rhus obsoniorum* ex eodem, quem *cremorum* appellat Aetius. Adhæc *illitus ex succo mali punici integri* cum melle. Celsus præter diamorun nullum repellens proponit, quod in anginis cum phelgmone conveniat. Reliqua ab ipso posita ad anginas pituitosas referuntur. Sed & cum frigidis adstringentibus miscentur frigida *aquæa*, ut sunt aqua *auriculæ muris*, *intubi*, *lactucæ*, *lentis palustris*, *portulacæ*: at decoctum *plantaginis*, *polygonii*, *posilii*, *umbilici veneris*, quibus utiliter *emphacium* additur. Prodest hoc.

Repellentia in anginainflammateria biliosa, & sanguinea.

Potus in anginæ principio.

℞. Plantaginis. Oxalidis. Portulacæ. an. m. s. Corticum mali granati. Rhu. an. unc. s. Ros. rub. p. i. Coquantur in aqua ad tertias, & colaturæ adde. Diamor. simpl. unc. s. Syrupi myrthini. De papavere. an. unc. i.

Aceti unc. s. misce hæc in principio utriusque anginæ phlegmonaceæ, & erypelaceæ fluxu mediocri existente. Quòd si fluxus sit vehemens, licet cum Capivaceo ad validiora repellentia confugere, ut sunt *balaustium*, *malicorium*, *hipocistis*, *acacia*, quæ tamen cum laxantibus debitè sunt admiscenda, ne fluxus in faucibus, & gutture nimis impingatur. Exempl.

℞. Decocti balaustiorum, & malicorii, vel hypocystidis, myrtillorum, acaciæ, liquiritiæ, caricum lib. s. Omphacii un. s. Diamoron simpl. unc. i. Misce pro gargarismate. Hippocrates utitur *frigida* in curatione secundæ anginæ.

Ego autem hoc in loco nec possum, nec debeo quæ longo usu mihi sunt comprobata, silétio involvere paucis profectò revelanda. Unum est *magisterium concharum oculiformium*, quod paratur hoc modo.

Magisterium concharum oculiformium.

Eliguntur conchilia lacunosa, quæ intus perlacea quam crusta invitreantur, eluuntur, inde distillato aceto singulæ replentur, quod paulatim perlaceam crustam solvit, velut perlas, cum intentio est perlarum magisterium fabrefacere (citri acetū destillationis beneficio, è citriis malis abstractum longè est melius.) Acetum substantia perlacea impregnatum per linteum duplicatum decapulatur, tandem tartari oleo magisteriorum more perlaceum contentum deponitur qualibet nive candidus, eluitur, exsiccatur. Hoc ergò magisterium cum saccharo mixtū intra fauces inspersum, vel inspiratum more Hippocratis magno cum fructu repellit, & anginam inflammaotriam curat.

Pulvis gutturalis Ferdinandi Ducis Mantuæ.

Eundem effectum præstat *pulvis gutturalis* Serenissimi Ferdinandi Ducis, compositus ex *cristallo minerali*, *tartari cremore*, *& saccharo*. Sumuntur pro singula media uncia crystalli uncia cremoris, & duæ sacchari. Cui mixturæ si misceantur drach. duæ magisterii oculiformis, remedium fit multò utilius, Hic sanè pulvis summum est in angina curanda arcanum, omnes enim adæquat scopos; ratione enim nitri actu & potentia refrigerando repellit. Quod fixum est nitrum resolvit, & tartarum detergit, perlaceum magisterium adstringendo repellit, saccharum demulcet, concoquit. Quod si Trallianus, Aetius, & reliqui Græcæ familiæ nitro tanquam resolventi tantùm in vigore utebantur in iis, qui rosionem, & medicatas qualitates sustinent, hoc oriebatur, qui ea Antiquitas vero nitri vires non agnovit, nec præparationem, nec mixtionem.

Saccharum Saturni, an conveniat in angina.

Hoc etiam in loco non præter rationem esse existimo quærere ad mentem chymicorum, nunquid *saccharum Saturni*, quod sanè maximum est repellens, ac frigidum, ex usu esse possit in angina inflammatoria. Et sanè si Prisci illi de arte medica tam benè meriti, referente Tralliano, diamoron, & diacaryon cum *alumine* componebant, quod suamet adstrictione maxime repellit, eò magis consentaneum esse videtur, sal plumbi posse conferre. In vehementissimo nempè fluxu fervido, magnæque inflammationis exordio coercendo ad pauca grana cum diamoro pro illitu, & cum aquis pro gargarismate. Quod si cupis facilem habere modum extrahendi saccharum plumbi, & arcanum, hunc in modum progredere.

Saccharū Saturni præparandi modus facilis.

Sume ollulam terream non admodum cavam, hujus partes duas aceto optimo communi reple, latiusculum vasis orificium plumbi lamina lata, & crassa crassitudine medii digiti obstrue. Serva in loco sicco, & post quatuor, vel quinque dies videbis interiori lamine superficiei albissimum, & dulcissimum plumbi cremorem hærere, quem leni cultro derades. Rursus eadem lamina ollæ obstrues, & post dictum circiter tempus saccharum colliges, tandiù progredi poteris quousque volueris. Sed de repellentibus in anginis inflammatoriis à principio, & augmento hæc satis.

Repellentia in angina pituitosa inflammatoria.

Sequuntur, quæ in iisdem temporibus conveniunt in *angina pituitosa inflammatoria*; hæc enim minus repellere debent, quàm in biliosa, & sanguinea, & cum moderate resolventibus sunt admiscenda. Quale est diamoron simplex cum *decocto nucum cupressi*, *& menthæ*. Mentha enim & repellit, & moderatè resolvit. Diamoron verò compositum, & diacaryon in statu magis, quàm in principio hujus anginæ, & in augmento ex Tralliano conveniunt, de quibus infrà. Huc Pauli repellens est referendum *ex cremore rutæ*, *& lacte* paratum: & pro ruta *agrestem*, quæ est basis antidoti diabesasæ, intelligere credo: ab hac enim humor simul repellitur, & discutitur; pro ea autem parte, qua suo calore accendit, lacte temperatur. Sequens est egregium.

Acc. Uvarum passultrum unc. i. Caricarum num v. Glycyrrhizę drach. iiij Hysopi, vel, si cum Celsu, neperæ drach. iij. Coquantur in aqua plantaginis ad medietatem. Uni libræ colaturæ adde. Melli. rosar. unc. ij. syrupi granatorum unc. i. Oxymelitis unc. s. Misce.

Huc etiam referri potest *gargarisma* Hippocratis propositum in angina inflammatoria ex crudiori sanguine, compositumque ex *aceto*, quod repellit, & incidit, ex *nitro*, quod attenuat, & abstergit, ex *origano*, quod attenuat, & discutit, ex *saturegia*, quæ attenuat; & ex *mulsa aquosiori*. Tametsi in statu potius, ut & ej sdem *suffumigium*, convenire, cum doctissimo Diverso existimem.

In angina pituitosa excrementitia.

Tandem in principio, & augmento *anginæ à pituita excrementitia* circa inflammationem, præter ea, quæ in curatione anginæ ex catarrho suffocativo proposuimus, hæc sunt admodum utilia. *Diamoron compositum* ex additione *myrrhæ*, & *croci* absque

alumine, & cum *omphacio*, vel ſucco *rhu*, vel cum vino auſtero juxta Galeni perſcriptionem, de qua Tral. lianum conſule. Eodem ſtylo componitur *diacaryon*, quod in principio, & augmento hujus anginæ, & ipſum compoſitum eodem convenit modo: ad differentiam ſuperioris anginæ, pituitoſæ ſcilicet inflammatoriæ, in cujus ſtatu tantùm, ut ſuo loco actum eſt, hæc duo conveniunt. In hac quoque maximè prodeſt *Antidotus Diabeſaſa*, ſi more Alexandri cum adſtringentibus miſceatur, ut *cum ſucco uvæ acerbæ*, ſeu *omphacio*, aut *nucum putaminum*, *cornorum*, aut *ſorborum*, vel *ilignearum glandium*. Vel ſi cum Aetio diluatur cum decocto aliquo mediocriter adſtringente. De hac antidoto ſunt tantùm locuti Aetius, & Trallianus. Cujus inventum ipſi Andromacho Aetius tribuit. Et cum præcipuè inter reliqua *rutam agreſtem* recipiat, quem Syri *Beſaſan*, & *Harmalam* appellant, ut Mauritani *Harmel*; ideò *diabeſaſa*, & *diaharmala* eſt vocata; quemadmodum etiam à cinere *hyrundinum Diacheliadonon*. Variant porrò ambæ ejuſdem deſcriptionem ab utroque propoſitæ tùm in numero, & qualitate ſimplicium, tùm in aliquarum earum doſi. Quæ enim ab Alexandro deſcribitur, *hederam* admittit, quæ non ingreditur compoſitionem illius Aetii. Hæc verò *cinnamomum*, *myrrham*, & *ariſtolochiam*, quæ deſiderantur in illa Tralliani. In *doſi* quoque aliquorum, maximè *amomi*, *ſpicæ*, & *cineris hirundinum* admodum variant, cum majorem eorum longè doſin Tralliani antidotus, quam Aetii recipiat. Utramque optimam eſſe reor, tutionem tamen Aetii, & in pharmacopœis ſervari deberent. Quamquam autem ambo illi Medicinæ Senatores hac utantur antidoto in anginis etiam inflammatoriis; attamen tutiorem illius uſum exiſtimo in anginis pituitoſis, in inflammatoriis enim tunc tantùm convenire arbitror, ut in indicationibus dictum eſt quando ſuffocatio imminet, in quo diſcrimine licet in acrioribus periculum experiri. Quod etiam Mercatus indicavit, cum in angina inflammatoria dixit, fortaſſis ad Antiquorum medicamenta alludens, *tutius eſſe uti mitioribus: niſi dum ſævitia morbi valentiora expoſtulet*.

Præter hæc in principio, & augmento anginæ inflammatoriæ, in ſæviente dolore, *anodyna* expediunt cùm interna, tùm externa ne ob dolorem fiat præter tranſmiſſionem attractio, & inflammatio augeatur. Laudatur *defrutum*, in quo diſſolutum ſit *diacodion*, *lac & ſerum* gargarizatum, nec non emulſio ſeminum *papaveris albi*. *Succus anguriæ* in furno coctæ cum plantaginis decocto dilutus mirus eſt. *Pulpa caſſiæ*, & *tamarindorum* in ore detenta maximè dolorem lenit, ut & ejuſdem *gargariſma*, quod ſic paratur.

Gargariſma è caſſia in angina.

Acc. cremoris caſſiæ unc. i. Decocti roſ. plantaginis unc. ii. Aquæ ſorborum, aut meſpillorum ſtillatitiæ unc. iv. Miſce.

Et Hippocrates in hunc ſcopum collineans *oleum* pro ſuffitu proponit. Et Celſus idem ad gargarizandum. Quare *oleum amygdalinum dulce*, non tamen ſimplex, ſed cum aliquo adſtringente compoſitum cõvenit. Sed ad dolorem leniendum excellit *pulvis gutturalis* ob anodynum minerale, magis prodeſt, ſi exhibeatur cum violarũ tinctura. Porrò *externa*, quæ à principio, & in augmento anginæ inflammatoriæ proſunt, merè *lenientia* eſſe debent, non attrahentia, nec reſolventia, nec repellentia; ideò ex methodo non medentur, qui ſtatim in principio apponunt *emplaſtrum ex nido hirundinum*, quod reſolvit, quodque à ſuo limo non rectè expurgatum repellit. Et propterea Hippocrates ſola utitur *ſpongia aqua moderatè calida* imbuta. Et Celſus fortaſſis ad Hippocratem reſpiciens *fomentis humidis* utendum eſſe ait, *nam ſicca ſpiritum elidunt*; & ſpongiam *oleo calido* magis, quàm calida aqua imbutam laudat. Ratum eſt *emplaſtrum*, quod paratur ex flore caſiæ, ſapa, oleo amyd. dulc. & caricis. Vel quod ex lacte, pane, & oleo violaceo, addito ovi vitello. Mercati autem emplaſtra non uſque adeò laudanda, quippe reſolventia, & repellentia.

Chirurgica præſidia in angina.

Verum enim verò præter repellentia, & anodyna, non cedente affectu, augmenti tempore ad alia præſidia chirurgica eſt deveniendum, *retractionis*, ac *interceptionis* gratia; hæc verò ſunt, quæ circa caput fiunt. Retractionis nãque gratia Hipp. 2. de morbis tex. 49. *cucurbitulas* apponit, primùm *vertebræ circulari*, deinde *præraſo capiti*, & *juxta aurem ab utraque parte*, Cujus exemplo Celſus *ſcarificationem* laudat *ſub maxillis ſupra collum*, quam partẽ cerebri emunctorium occupat. Aetius quoque *cucurbitulam* in occulta cynãche proponit *retrò ſub colli nervo juxta primum verticulum*; ſub eo ſcilicet colli nervo, qui perforatis capitis muſculis cutim colli erumpit in uſtione etiam vitandus: in alium tamen ſcopum Aetius hujuſmodi cucurbitulam proponit, & in alium Hippocr. retractionis enim gratia Hippocr. attractionis verò cauſa Aetius. Sed & *interceptionis* gratia, quando à capite humor phlegmonicus fluit, *venæ frontis* ſectio ab Aetio proponitur, quem inter recentiores ſolus vidit Capivaceus: ſecat & *venã ad angulum oculi majorem*; hęc enim vena eſt à jugulari externa, ideò cum faucium, & gutturis venis immediatum habet conſenſum: cumque per foramen quoddam in oſſe frontis exculptum paucis cognitum intra caput ſe recipiat; hinc & caput repletum vacuare poteſt, & fluentem ad fauces humorẽ intercipere. Capivacceus Hippocratis, & Celſi auctoritate excitatus *hirudines* poſt aures affigit, & *narium venas* pandit; illas ſanè tetractionis cauſa in poſteriora adhibet: has verò referat, ut intercipiat. Hæc circa principium, & augmentum.

Vena ad angulum oculi majorem in angina quale ſecetur.

Sequuntur quæ in ſtatu & primum quæ ex Chirurgia: Cum enim à proximo ex loco derivandi indicatio vigeat propterea cum ratione ab Aetio laudatur *cucurbitula* ſub mento tumenti loco cum ſcarificatione affigenda, ſciſſuris poſt ſale reſperſis, & confricatis. Quam quidem Mercatus intellexit, cum dixit, *proximo loco* eſſe apponendam, proximo ſcilicet loco circa interiorem cervicem tumenti. Celſus ejuſdem derivationis reſpectu *ſcarificationem* circa uvam laudat. Sed omnium maximè utilis eſt ſectio *venarum ſub lingua*, utpotè per laryngis, & faucium partes ad linguam proreptantium: quæ ſi non ferro, ſaltem hirudinibus aperiri debent. Hoc in tempore *reſolventia*, & *abſtergentia* magìs quàm repellentia intùs, & extrà laudantur. In anginis ergò inflãmatoriis Aetius extollit *ſuccum ptiſſanæ*, & *balicæ* ore collutum; ait enim. *In vigore omniũ utiliſſimus eſt ſuccus ptiſſanæ, aut halicæ ore collutus: nã & a multis minis liberat*. Atqui ſatis omnibus conſtat, halicę, & ptiſſanę ſuccum non reſolvere. Dicendũ, hoc remedium, ab Aetio proponi, non ut reſolvens, ſed ut abſtergens, ubi in ſtatu latentis abſceſſus eſt ſuſpicio; ideò addit, *& abſceſſus metum eximit confeſtim*: ſua enim abſterſione hic ſuccus latentem abſceſſum puris promotione manifeſtat. Qui abſceſſus ſi non adeſt, idem ſubjungit Aetius, *furfures probè cocti ei ſuccedere poſſunt*, qui non tantùm abſtergunt, ſed etiam citra acrimoniam reſolvunt. Eoſdem furfures una cum aliis ex Aetio Mercatus tranſcripſit.

Succus alicæ abſtergens in angina.

Cæterùm reſolventia in anginæ ſtatu in triplici ſunt diſcrimine: alia enim ſunt *arteriaca*: alia *diaphoretica*; alia *ſtercoracea*. Arteriaca ſunt, ut *caricæ*, *jujubæ*, *glycyrrhiza*, *dactyli*, idque genus: reſolvunt enim quatenùs coquunt, & digerentia ſunt reſolventia. Diaphoretica ſunt, quæ ab Antiquis proponuntur. *Caſſia*, *iris*, *panax*, *gentiana*, *centaurea*, & *ariſtolochia* ab Aetio. *Hyſſopum*, *melanthium*, *abrotanum* a Paulo. *Nepeta*, *thimus*, *abſynthium* a Celſo. *Puleglum*, *origanum*, *calamintha* a Tralliano. *Semen naſturtii*, *ſatureia*, *mentha*, *apium* ab Hippocrate. *Fœnum græcum* à Mercato, & Capivacceo. In anginis, ergo inflammatoriis biliosis, & ſanguineis non ſola reſolventia diaphoretica conveniunt, cum nimis ſint calida, ſed mixta cum arteriacis, quę priorum acrimoniam retundunt, adjectis in minore doſi repellentibus. Ex. gr.

Reſolventia in anginæ ſtatu triplicia.

℞. Caricarum. Dactylorum, vel fructuum ſebeſten. an. nu. vi. Jujubarum nu. x. Seminis fœnugræci drach. ii. Hyſopi, vel alterius reſolventia drach. iv. fiat decoctum ad libram, cui adde. Rob. nucum un. i. ſ. Oxyſaccharæ ſimpl. unc. i. miſce.

Arteriarum in anginis.

Anagargariſma vocatur à Paulo, quod ex utriſque reſolventibus eadem doſi eſt paratum. Qui Paulus magis quam Aetius eſt laudandus; cum Aetius reſolventibus diaphoreticis impermixtis utatur. Verùm anagargariſmatis uſu mixta facultate præditi, ſi natura in pepanſum inclinet, hunc Medicus juvat;

ſi in

ſi in diaphoreſin, hanc eandem molitur. Enimverò præter illa duo reſolventium genera accedit & *tertium* ex *oleis* erutum, quòd ſua ſiccitate, & peculiari quadam dote potiùs, quàm excedenti caliditate reſolvunt: quorum uſus tàm intus, quàm exterius eſt. Tria autem ſunt oleta, *caninum candidum*; *humanum puerile*, & *ſylveſtrium hirundinum*: quorum *cinis* præter ſtercus etiam laudatur. Paulus dat oletum caninum, vel hirundinaceum ex mulſa. Aetius humanum cum nardo, & myrrha abſcondit. Trallianus miſcet utrumque caninum: & humanum cum diabeſaſa. Illinit & cum melle ſolum caninum. Quod & per calamum in pollinem redactum inſpirat. Quæ tamen mixturę non conveniunt in anginis inflammatoriis biliosis, & ſanguineis: in his enim tutius eſt ſtercora illinere cum diacaryo, vel diamoro ſimplici, vel cum ſyrupo jujubino, & de farfara miſcere pro linctu.

Oleta in angina triplicia.

Sed & idem beneficium, ac longè majus præſtant *oſſa* tùm *bovina*, tùm *humana* ſi in *magiſterium* reducantur; ſi enim caninum ſtercus eatenùs prodeſt, quatenus eſt recrementum oſſeum: eò magis os ipſum proderit, ſi in magiſterium comminuatur; ſiccando etenim, ac reſolvendo internos abſceſſus curat. Paratur autem, ſi oſſa in furno exſiccata, ut ab unguine liberentur, & limata in aceto deſtillato ſolvantur, poſt per linteum trajecta priùs tartari deliquio præcipitentur, & eluantur. Intra fauces inſpiratur per tubulum, vel datur ad lambendum cum ſyrupo de roſ. ſiccis, & ſimilibus. Meliùs quoque eſſe judico *ex cinere ſylveſtrium hirundinum ſal* chymico more elicere, quam cum ſale communi pullum hirundinis, quem ita Celſus appellat, concremare: & fortaſſis Celſus cum dixit, in anginæ cutatione efficaciſſimum eſſe *ſuccum ſalis calidi*, ſalem prædicto modo confectum, aut ſimilem ſolutum intellexit.

Magiſterium oſſium in angina.

Verumtamen in ſtatu anginæ inflammatoriæ pituitoſæ calidioribus reſolventibus ſecundum proportionem utendum eſt, quale eſt *diacaryon*, & *diamoron compoſitum* ex additione *croci*, & *mirrhæ* cum ſimplici oxyſacchata, vel compoſita. Huc quoque illa duo Hippocratis 2. de morbis propoſita referenda conſulo, *gargariſma*, & *ſuffumigium*, tametſi nimis acria ſemper mihi fuerint viſa. Licet uti oleto canino ex melle, vel mulſa. Doſis eſt drach. ad unc. i. vel duas: pariter cinere, vel ſale hirundinum, & magiſterio oſſium.

In ſtatu anginæ pituitoſæ citra inflammationem danda eſt Antidotus diaharmala cum oleto canino: cui etiam ſolent Trallianus, & Aetius miſcere *nitri*, & *ſulphuris* momentum: quæ tamen in declinatione magis, quàm in ſtatu ſunt uſurpanda, niſi loco nitri *prunellæ lapidem*, & loco ſulphuris ejus *butyrum* per odorem ireos correctum acceperis.

In eodem ſtatus tempore *externa reſolventia*, & *attrahentia* ſunt utilia, *In biliosis* quidem, & *ſanguineis* anginis prodeſt hoc.

Emplaſtrum in angina biliosa.

℞. Defruti, ſeu ſapæ. Floris caſſiæ rec. an. drach. iii. Nidi hirundinis drach. vi. fiat empl. In *pituitoſa inflammatoria*.

In pituitoſa inflammatoria.

℞. Ung. ex althæa. Oeſipi. an. drach. ii. Nidi hirundinis à ſuo limo expurgati unc. iii. Rad. iridis drach. ſ. Cum oleo violaceo, & liliaceo fiat empl. *In pituitoſa ſine inflammat.*

In pituit. ſine inflammatione.

℞. olei anethini. Liliacei. an. unc. ii. Rad. iridis pul. drach. i. Stercoris canini. Hirundinis an. drach. ii. miſce pro emplaſtro. Celſus, ut credo, in hac ſpecie anginæ palatum *taurino felle* inungebat, vel piperis pollinem inſpergebat.

Et quoniam, ut dictum eſt in ſtatu anginæ primi generis ſæpiùs accidit *ſuppuratio*, ideò de *ſuppurativis* potiſſimum extrinſecis hoc in loco eſt agendum. Hippocrates in curatione tertiæ anginæ, quæ ſecundum noſtram diviſionem eſt prima, ad ſuppurationem tendentis *emplaſtrum* ſupponit ex pane, & *farinæ*, quod noſtrates *oleo*, & *aqua* adjectis *farinellam* appellant. Sed maximè prodeſt *empl. lactis* cum oleo, & pane, addito qui vitelo, & croco. Præſens eſt præſentaneum. Acc. althææ. Malvæ an. p. 1. Florum meliloti. Chamomæli. an. p. 1. Seminis lini. Fœnugræci. an. drach. ſ. Ficuum pinguium nu. x. Farinæ triticeæ p. ii.

Farinella.

Empl. præſentaneum in angina.

Fiat empl. S. A. cui addi poteſt medulla pomi dulcis ſub cineribus cocti. Ad abſceſſus ruptionem uteris feliciſſimè *cataplaſmate*, ex *cremore radicum iridis recentium* cum *butyro*, & *oleo violaceo*: quod ſecretum fuit Præceptoris mei in Chirurgia, quo plures abſolvit curationes admirabili cum eventu. Abſceſſus porrò poſt apertionem *furfurum decocto* eſt detergendus, aut *ſimplici oxyſacchara*, inde *cinere hirundinis*, vel *canini ſtercoris* polline per tubulum eſt inſpergendus, aut per *arundinem* more Hippocratis, aut per *ovum* more Aetii. Qui & *panis cremore* utitur. Sed præſtat Archigenis *pharmacum*.

Cataplaſma è cremore radicum iridis.

Archigenis gargariſma Rhus obſenicit.

Acc. *Rhois culinarii*, ſeu opſonici drach. viii. Florum roſ. drach. iv. Coſti. Crobi. ana drachmas duas.

Inſpergantur hæc in mulſa pro gargariſmate. Eſt verò *rhus culinarius*, ſeu opſoniorum non ab alio diſtinctus, ut Plinius exiſtimavit, ſed unus idemque eſt, cujus fructu quippe acido in opſoniis Antiqui utebantur frutice in corrugandis coriis.

Adhuc quoniam in ſtatu potiſſimùm ſuffocationis diſcrimen contingere ſolet, propterea juxta perſcriptam ab initio indicationum in acribus periculum experiri licet; quare cum Archigene convenit *vomitivo illitu* fauces illinere ad materiæ infarctum, quem ipſe *ex elaterio*, & *ſquamma æris* cum melle parabat. Cum *diabeſaſa* quoque *caninum ſtercus*, & *elaterium* miſcebant, referente Tralliano, *ne ſpiritus via intercluſa*, *obſtructaque ægrum tanquam ex gravi laqueo ſtragulari contingeret*: multos enim hoc præſidii genere curatos fuiſſe atteſtatur, *ut nec venæ ſectione*, aut *purgatione indiguerint*. Præter hanc plures illinitiones vomitivas proponunt Aetius, & Trallianus, quas ad libitum percurrere poteris. Sed & ad citò reſolvendum in ſuffocationis diſcrimine Archigenis gargariſma eſt præſtans, nempe *ſinapi cum oxymelite* gargarizatum, cujus etiam meminit Aetius, & Trallianus. Qui præter hæc audet *ſalem armoniacum* cum antidoto diabeſaſa miſcere. Nos ejus loco ipſius *florem* ex arte correctum ſumimus, vel hoc ſalis genus figimus ſpiritu ſulphuris aloe, & ad pauca grana urgente periculo cum illa admirabili antidoto permiſcemus. Damus & *ſpiritum ipſum ſulphuris* cum aqua farfaræ, & violarum. Omnibus eſt præferendum *oleum*, vel *ſpiritus ſtercoris equini*, ſi ad unam, vel alteram guttam exhibeatur cum convenienti liquore. Mercatus laudat *ſpongiam* filo appenſam, aut *aſſæ carnis* fruſtum eodem filo deligatum ab ægro deglutitum, ut ſubita ejuſdem per filum retractione tumor diſſiliat, viaque intercluſa recludatur. Hic modus eſt ab Aetio deſumptus, qui tamen non aſſæ, ſed crudæ carnis fruſtulum accipit: hocque tantum utitur in eximendis ſpinis tonſillis infixis, qui in angina nullum ferè uſum habere poteſt deglutitione fermè ablata; propterea meliùs eſt, ut in Hippocratem obſervat Duretus, candelam vi intra fauces mittere, & retrahere. Aliqui in deſperata angina meteoriſmo ferè intercepto, ad *laryngotomiam*, accedunt, quæ an tutò fieri poſſit, vix credo; quare in caſu ità deplorato meliùs eſt, ægrum à morbo ſuffocari, quam à medico jugulari. Trallianus profitetur, ſe felici cum ſucceſſu *jugulares venas* aperuiſſe, qui ſcribit. *Novi etiam jugulares venas à me ſectas eſſe, quum linguæ ſubjectas non invenirem, & plurimùm adjuviſſe*, jugulares ſcilicet externas, quæ circa exteriorem laryngem fruticant: quæ tamen ob magnum conſenſum cum internis non omnis periculi ſunt expertes. Ad hæc Capivacceus *ſinapiſmum* proponit, quem ex Aetio ſumpſit, qui ex ſententia Arætei ſic loquitur. *Quod ſi vehementer urgeat ſuffocatio, ſinapi aqua tritum, & vili panno exceptum pectori impone*, hoc eſt gutturi, quod eſt pars thoracis. Quamobrem in omnibus anginis, in quibus ſuffocationis periculum imminet, his, & ſimilibus uti convenit magis, minuſque fortioribus pro imminentis periculi vehementia.

Vomitivus illitus Archigenis in angina.

Oleum, vel ſpiritus ſterceris equini in angina.

Candela intra fauces miſſa medicamentum eſt in angina.

Declinatio ultimo loco eſſet perpendenda, in qua ſola conveniunt *reſolventia:* tamen ex dictis non perfunctoriè, qualia eſſe debeant, unuſquisliber decernere poteſt. De *victus ratione* præter communia

ab omnibus poſita, nil peculiare. Hæc pro curatione anginarum, conſequenter ſublimis reſpirationis, quæ & ipſa ad parvam, & denſam in methodo relata eſt.

CAPUT XVII.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex quinto anginarum genere, ſeu ex luxatione vertebrarum cervicis.

SUpereſt poſtrema angina curanda ex vertebrarum cervicis luxatione, de cujus natura, & cauſa actum eſt in lib. 4. p. 2. cap. 18. Ejus ergo curativæ *indicationes* ex morbo, & ex cauſa deſumuntur. Ex morbo quidem ſemper, non tamen ſemper ex cauſa. Morbus eſt vertebrarum cervicis luxatio, quę eſt morbus in mala compoſitione ob vitiatum ſitum, qui ſemper vertebræ repoſitionem in proprium locum indicat. Cauſa eſt externa, & interna: externa non indicat; ideò luxatio à cauſa externa ſimpliciter indicat: quæ autem eſt ab interna, coindicat. Et cauſa profectò in ordine agendorum primum indicationis poſſidet calculum, non tamen principem, quo ipſa potitur luxatio. Cum enim vertebra à ſuo loco dimota reſtitui nequeat, ni cauſa interna auferatur; hinc eſt, quòd illa primo loco indicat, non tamen principaliter; quæ eſt triplex, *crudum tuberculum*, *inflammatio*, & *Rheuma*. De Tuberculo crudo egit Hippocrates 1. de morbis tex. 58. & 6. epid. ſect. 3. tex. 4. in caſu Agaſis filiæ, quem & Gal. 3. de dyſp. ult. examinavit. Cum enim tuber tumor ſit à toto genere præter naturam congeſtione acervatus, folliculoque incluſus naptæ omninò ſimilis, & inconcoctilis, ideò ſuam per ſe primò eradicationem poſtulat, quæ fit, aut per *ruptionem*, aut per *apertionem*. Tuberis curatio per ruptionem eſt *fortuita* ex Hippocrate loc. cit. quæ tum externis circa exteriorem thoracem, tùm & maximè internis partibus accedere ſolet, quando nimirum præter intentionem, vel violento vomitu, puta per radicem ellebori albi, vel violenta tuſſi, aut caſu, aut gravi oneris geſtatione vomica crepat, ut Agaſis filiæ contigit; poteſt tamen & ruptio ex arte tentari. At curatio per apertionem nunquam eſt inconſulta ab expertiſſimo Medico cum folliculi, & contentæ ſubſtantiæ eradicatione celebrata. Si ergo ab exteriori tuberculo circa exteriores cervicis muſculos, & poſticos unius, vel plurium vertebrarum luxatio, vel ſubluxatio orta eſt, omni ſtudio eſt conandum, ut vel tuber rumpatur, vel aperiatur. Quod ſi tuberculum in ipſamet vertebrarum cavitate ſit abſconditum, ut aliquando accidere ſolet (maximè in cavitate vertebrarum thoracis) ſola ruptio eſt poſſibilis. Ruptio igitur tuberculi, quæ non eſt fortuita per *compreſſionem* eſt tentanda in luxatione per obliquum, ſeu tranſverſum facta, non in excavationem. Quia in lordoſi compreſſio non tumorem, ſolùm ſed & vertebram ipſam in anteriora luxatam magis intrò luxaret, unde larynx, & fauces preſſius læderentur. At in luxatione obliqua, dum pars vertebræ extorſum dimota intorſum paulatim comprimitur, unà tuber premitur, eoqùe fracto, oppoſita ejus pars introrſum vergens in ſuum naturalem ſitum ſenſim extruditur: ita accidit ruber rumpi, & luxationem ſimul curari. Porrò compreſſio inſtrumẽto apto fieri debet, vel faſcia ſuppoſita lamina ferri albi, vel ex oſſe ceti parata. Ruptio autem tuberculi in lordoſi tentanda eſt per ipſius vertebræ *attractionem* in poſteriora; hujuſmodi enim attractione fieri poteſt, ut tuber frangatur, & vertebra non ampliùs à tumore preſſa in locum ſenſim reſtituatur. Fit attractio ex. Ætio *cucurbitulis* luxatæ vertebrę affixis, & repetitis, ex qua *occultam cynanchem* produci ſtatuit, de qua hæc: *Quod ſi nullus extrinſecus tumor appareat, velut fieri ſolet in ea, quæ occulta appellatur cynanche, retrò ſub colli nervo infigenda eſt cucurbita juxta primum verticulum, & conſtanti attractione utendum, & frequentiùs cucurbitula avellenda, ea enim inſtantia factis vertebrarum diſceſſibus, & luxationibus probe ſe opponit.* Et quamquam Paulus lib. 6. cap. 109. & Albucaſis lib. 3. cap. 31. in repanda ſpina cucurbitulas, ut & reliqua præſidiorum genera, irrideant, tamen dico, Paulum loqui de repanditate à cauſa externa: me tamen cum Aetio de ea, quæ à tuberculo. Cæterùm exreriùs tuberculum, aut *ferro tricuſpidis teli* inſtar figurato. aut *pyrotico* eſt aperiendum: & folliculus ſenſim *ſeptico* eſt corrumpendus, & extrahendus; tale eſt *mercurius præcipitatus rubeus cum butyro*; vel *præcipitatus albus* cum *ſaccharo Saturni* permixtus, quod eſt egregium ſepticum. Excellit *noſter Saturni balſamus* ad formam, & duritiem lapidis phyſicè percoctus, ſi teratur in pulvetem, & inſpergatur, fruſtulatim namque folliculum depaſcit abſque dolore. Aperto, & eradicato tuberculo, vertebra in cavum dimota cucurbitulis eſt trahenda; in obliquum emota enchiria chirurgica pro virili eſt reponenda, de qua infrà.

Præcipitatus albus cum ſaccharo Saturni ſepticum medicamentum eſt.

Verùm *inflammationis* curatio minùs laborioſa, magis tamen eſt periculoſa, ſive oriatur hæc muſculorum cervicis inflammatio ab interno transfluxu, ſive ab avulſione, quæ per cauſam externam, de qua Hippoc. 1. de morbis. Curatur ergo primum inflammatio iiſdem fere præſidiis, quibus angina inflammatoria. Quia ſuppurata, vel reſoluta, vertebra in cavum luxata cucurbitula eſt attrahenda, in tranſverſum pro poſſibili reponenda.

Inflammationi. muſculorum cervicis curatio.

Rheumaticus denique fluxus, de quo Galenus integrum, qui periit, librum conſcripſit, per ea meximè, quæ tum per os, nareſque retrahuut materiam, tum per ea, quæ febrem aliqualem inducunt, curandus eſt: his enim præterito anno curatam manus paralyſin vidi ex poſtrema cervicis vertebræ luxatione in eo puero, cujus hiſtoriam narravi in lib. 4. cæteris incaſſum adminiſtratis. Quare in hoc caſu *irrhinis*, & *apophlegmatiſmis* utendum: & pro febre afferenda non eſt improbandus *confect. anacardinæ* uſus, inde tentanda eſt repoſitio. Hactenus de curatione anginæ ex vertebrarum cervicis luxatione à cauſa interna, tuberculo nempè, inflammatione, & rheumate.

Rheumatis cura.

Remanet curatio luxationis *à cauſa externa*, quæ & reliquis luxationibus ab interna cauſa communis eſt poſt cauſæ ablationem. Sciendum ergo, luxationem *lordoſin* appellatam, eſſe incurabilem, de qua Albucaſis. *Dico ergo, quòd in gibboſitate, quæ accidit ab interiori parte, non eſt ingenium, neque ſanatio ex ea.* Rationem affert Paulus dum ait: *Spinæ igitur in interiorem partem inclinatio dirigi nullo modo poteſt, cum ab interiori parte per ventrem repellendi nulla nobis facultas exhibeatur.* Dummodò ſit vera luxatio. Aliquandò enim locus cavus circa vertebram conſpicitur, quando oſſiculum aliquod ex ſpinæ eminentia confractum eſt, quæ fractura tamen eſt abſque vertebræ luxatioue in cavum: unde ex Pauli objurgatione multi jactant ripandos ſe curare, fracturam ſpinæ potiùs, quàm vertebræ lordoſin curantes. In vera igitur ripanditate nullum habet locum remedium, niſi Aetii cucurbitula. Quæ tamen fit in obliquum, ſeu in tranſverſum, repoſitionem admittit, maximè ſi ſit ſubluxatio, quam Chirurgorum nullus præter Pareum propoſuit, quàm tamen non integram docet. Ille enim ægrum in humili ſella locat, ego in aſſere plano eum ſedere jubeo; Miniſtrum ille humeris, ægrique ſcapulis toto corporis pondere innixum aptat: ego non tantùm miniſtro, ſed & faſciis patientem ita vincio, ut ſurgere nequeat. Ille manibus utrinque caput ad aures comprehenſum concutit, & in omnem excitat partem, ſolaque capitis verſatione, & ratione vertebram in ejus locum reſtitui poſſe affirmat. Quod vix ſuccedere poſſe, praxis me docet, niſi ab alio perito Chirurgo oppoſitis digitorum manuumque motibus vertebrá in obliquum ſubluxata reſtituatur Quare eomet tempore, quo ab uno Chirurgo caput circumquaque rotatur, ab alio digitorum oppoſito motu emota vertebra eſt movenda, & reponenda. Er à repoſitione in oppoſitam luxatæ vertebræ partem caput eſt reclinandum, humerique oppoſito leniter deligandum. Ita ex vertebræ repoſitione difficilis reſpiratio curabitur.

Luxationis à cauſa externa curatio.

Tuberculi Indicatio.

Tuberculi ruptio quomodo tentanda.

CA-

CAPUT XVIII.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex angina paralytica, phrenetica, convulſoria, & maligna.

DE his anginarum differentiis luculentum habuimus ſermonem in *lib. 4. p. 2. cap. 18.* Nunc ſingulam earum curationem luſtrabimus. Prima in ordine eſt *paralytica*, quam referente Aetio cognovit etiam Archigenes, cum dixit: *Occulta anginæ cauſam eſſe in quibuſdam nervis, qui ad ſtomachum referuntur, dum male adficiuntur.* Eos ſcilicet nervos ſexti conjugii, qui non tantùm ad œſophagum inextricabili textu divaricantur, ſed etiam ad gulæ ſphincteres propagines tranſmittunt: quibus reſolutis, deglutionem auferri eſt neceſſe. Verùm Archigines non verè poſuit, ab his nervis *cor, & pulmones inflammari;* cùm hæc angina ſit non inflammatoria, nec ſit poſſibile, ab his nervis cor, & pulmones ſuccendi. In angina ergò paralytica abſque febre, cùm reſolutio ex ſpiritum iuterceptione naſcatur, quippe facta ex nervorum prædictorum obſtructione, ea quæ nervos pervadere poſſunt, indicantur. Sed ſi veritatem fateri debeam, nullum unquam ex hac angina evaſum vidi, deglutione quippe ablata, vel voce, & reſpiratione læſa ob eandem vim animalem ad laryngis muſculos irradiari ſolitam. Ego præter univerſalia, quæ paralyſi debita ſunt, nullum agnoſco præſidium efficacius *oleo ſuccini*, cum ſuo ſale eſſentiali conjuncto, aut ſolo guttatim intra fauces injecto, vel penidiato, & in ore detento, ut paulatim liqueſcat. Maximè prodeſt *therebintina potabilis* reddita peculiari artificio cum aqua primulæ veris. Admirabilis eſt *Aqua Anhaldina*, quam alibi dilucidabimus. Medicamenta porrò & cibaria potulenta per oblongum, & recurvum ſyphonem intra œſophagum ex utriculo manu exprimi debent. Quòd ſi gutturis, fauciumque paralyſis cum febre naſcatur, citiſſimum haber interitum, ægri enim illicò obmuteſcunt, deglutioneque omninò ablata, & reſpiratione interrupta ante quatriduum occumbunt.

Anginæ paraliticæ curatio.

Oleum ſuccini ad paralyſin.

Sequitur Angina *phrenetica*, quæ ab acceſſorio, & oblivioſo delirio ſuam ſortitur denominationem. Cujus curatio nil penitus àcuratione anginæ inflammatoriæ variat, niſi ex anginæ translatione in cerebrum eſſentialis fiat phreneſis, cujus curatio jam habita eſt, neque ad hunc attinet locum.

Anginæ phreneticæ curatio.

Occurrit tertia *convulſoria* dicta ob anginæ permutationem in convulſionem, inflãmatione translata è faucibus in ſpinalem medullam cervicalem, quæ aliquando accidere ſolet ob intempeſtivam retractionem in vera angina factam cum cucurbitula poſticæ cervici applicitâ. Curatur hæc revulſione, & derivatione mixta *per ſectionem venæ cubiti* acta, & utriuſque cubiti, ſi corpus ſit plethoricum, & vires admittant; Maxime etiam laudatur revulſio deorſum per *cucurbitulas* lumbis affixas. Retractioniſque cauſa *vena ſub lingua ſecta* proſunt, quas in vera angina ſolius derivationis cauſa convenire demonſtravimus. Impacta materia *cucurbitula* ſcarificatâ loco inflammato adhibita non minùs convenit, quàm capiti in phrenitide, & thoraci in pleuritide, immò & loco tumenti in angina, ſciſſuris, Aetii more, ſale, vel nitro reſperſis. Convenit etiam *phenigma* in oppoſito cervicis latere poſitum. Colli duritas, quæ inflammationis eſt ſoboles, *unguinoſis* eſt remollienda, & ab initio parcè reſolvenda. Ideo laudatur inunctio ex oleo violaceo, & roſaceo cum aliqua portione anethini, vel chamomælini. Proſunt & pinguedines moderatè reſolventes, nedum emollientes. Excellit *butyrum elotum*, Maji menſe nempe collectum, & in urinali vitreo ſoli expoſitum per totum menſem Auguſti: una tamen vel pluribus vicibus aperto vaſe cadente rore elotum, & percolatum. Tandem viginti diebus mane, & veſpere cum aqua communi decies lotum, ultimò cum aqua roſacea nutritum, quod candore nivem vincit, collique duritatem remollit.

Convulſoria.

Butyri elotio.

Poſtrema eſt angina *maligna*, quæ malignis febribus ſæpè accidit. Et ſi à maligna, ac furtiva pulmonum inflammatione oriatur, nullum habet ſuccurſum: ſuam verò notionem ſortitur ex lingua arida, & hiulca, malarum rubedine, deglutione ferè impedita, quæ nunquam minuitur, ſed uſque ad omnimodam abolitionem ſemper augetur, & ex vocis clangore cum reſpiratione ſuſpirioſa. Quòd ſi phlogoſis uvæ, & gulæ à pravis naſcatur vaporibus, vel à maligna deſtillatione, facilè curatur iis, quæ ſua facultate attemperant, refrigerantque cum leviſſima abſterſione; hujuſmodi eſt *lac aſininum* gargarizatum, aut ad cyatum potatum. *Looch de mucilaginibus, aqua villenſis, ſuccus anguriæ in furno coctæ, ſerum*, & id genus juvant. Curationis veſtigium relinquit cruſtæ ſeparatio, quæ linguam, palatum, & uvam inveſtit. Si ulcus adſit, curandum per *oletum caninum* inſufflatum, vel per *magiſterium oſſium*. *Sal prunellæ* in aquis refrigerantibus ſolutum, idque gargarizatum, vel potatum miri uſus eſſe ſolet. Unde nec ſimile præſidium habetur nitro phyſicè præparato. Paratur autem, ſi nitrum volatile ex utiliſſima terra abſtractum cum nitro fixo figatur, ſed hoc altiorem exigit indaginem.

Anginæ malignæ cura.

Nitri phyſica præparatio.

CAPUT XIX.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex inflammatorio diaphragmatis affectu.

DE inflammati ſepti, & ob propriam inflammationem intro revulſi cognitione egimus in *lib. 4. part. 2. cap. 20.* Nunc brevibus ejus curatio eſt abſolvenda. Ut reliquæ verò reliquorum viſcerum internorum inflammationes, diaphragmatis inflammatio & ipſa eſt curanda. Curativos porrò inflammationis ſcopos ante oculos Galenus 13. meth. 8. nobis poſuit. In membri namque eryſipelate refrigerandum magis, minùs vacuandum eſſe docet, è contra, in phlegmone magis vacuandum, minùs refrigerandum: ulteriùs repellendum. Ut ideò in phlegmone ſepti hæc tria ſint præſtanda, *vacuatio, repulſio, refrigerantia*. *Vacuatio* autem eſt duplex. Prior fit à principio, eſtque vacuatio *convulſiva*. Poſterior in morbi declinatione celebratur, eſtque vacuatio tùm *derivativa*, tùm *diſcuſſiva*; omneſque in hac phlegmone conveniunt; cum nec pars propriam aliam exigat vacuationem à jam dictis diverſam: de quarum ſanè vacuationum diverſitate pro diverſa membrorum inflammatorum natura egregiè tractavit Galenus 13. meth. *cap. 18.* *Repulſio* eſt facienda in augmento, quod clarè ex Galeno colligitur loc. c cum ait. *Quod verò ex eo, quod in laborante membro continetur quidpiam in proximas partes rtpellat, hoc phlegmones jam genitæ medela eſt.* Hæc enim verba de augmento ſunt interpretanda, habita ad principium relatione, non de ſtatu, nec declinatione. Quamobrem in augmento phlegmones reppellendum. Sed utrum liceat ex inflammato ſepto in propinquas partes contentum humorem phlegmonicum repellere; An ne fortaſſis cor, quod ſepto media ejus capſula mucrone connaſcitur, hanc interdicat repulſam: jecurque lienque, in quæ viſcera per vaſa propinqua humor facilè poteſt repelli? Et difficultas augetur, num in phrenitide à ſepto repellentia ſint, nedum in eſſentiali phrenitide etiam capiti apponenda, an thoraci circa ſeptum? Galenus enim 13. meth. 21. eatenùs contra Theſſali, & Athenæi ſectatores mentem in cerebro, & non in corde eſſe confirmat, quatenùs ab iiſdem oxyrhodinum capiti, & non thoraci admovebatur. Quare ſi in delirio è ſepto inflammato eidem, & non capiti, oxyrhodinum adhiberi deberet, facilè quis mentem in ſepto collocandam fore ſibi ſuadere poſſet: quam quoque partem Antiquiores illi mentis ſedem voluerunt eſſe. Et ſanè huic parti cum timore maximo repellentia ſunt admovenda, ob circumſitas ſuprà, & infra partes principes, in quas humoris noxii excurſus, & expreſſio facilè fieri poteſt. Ac potiùs moderatè refrigerantia, quàm vera conveniunt repellentia; ideò non omottibes, ſed dilutum valdè oxyrhodinum convenit, ut minima ejus ſit exprimens, & adſtrictoria facultas. Nec ſepto oxyrhodinum ceu parti, cui mens ineſt, apponitur, neque ut humotis repulſa mens mota immota reddatur: ſed ut ejus beneficio

Phlegmones ſepti cura.

Mens in qua parte ſtatuenda.

minuatur diaphragmatis inflammatio, & mitescat. Caput autem oxyrhodino est perfundendum, ut a delirio mens præcaveatur. Cæterùm *refrigerantia* moderata esse debent, non solum quia ex Galeno 13. meth. 8. inflammatio, verum etiam quia & partis natura id exigit. Ab immodicè enim refrigerantibus maximè diaphragma læditur, ex cujus imbecillitate post intensam refrigerationem relicta perennis spirandi oboritur difficultas, sicuti suo loco demonstravimus. In septo igitur inflammato vacuandum est in principio vacuatione revulsiva: in augmento moderatè est repellendum, & refrigerandum: in statu, & declinatione derivandum, & discutiendum. Veruntamen septi inflammatio periculosus admodum est affectus ob partis dignitatem, actionem, usum, & connexionem cum partibus principibus, & ut plurimum ægros perdit. Et pauciissimi sunt ex medicis, qui hanc agnoscant inflammationem, quippe quæ virum in exenterandorum cadaverum arte versatum maximè requirit. Solet & diaphragma inflammatum suppurari aliquando, inde hectica producitur febris, quæ ante factum marasmum hominem perimit. In principio igitur cognita statim partis inflammatione ex ilicò facta illi revulsione, & ex reliquis, statim è vestigio ejus septi partis: quæ ob inflammationem ilium intrò attractum tactui præbet, *vena cubiti est secandæ*. Ideoque non tantùm dexteta septi parte inflammata cubiti dexteri vena est secanda, sed etiam sinistri sinistra phlegmone oppressa: ob phrenicam enim venam subclaviam immediata fit tum revulsio, tùm derivatio mixta à læva inflammata. Sectioni venæ præmittendus est *lenis clyster*, vel *leniens epitheraſticum*, quale quod ex *casia*, & *syrupo violato solutivo* conficitur. In augmento moderatè est repellendum, seu potiùs refrigerandum cum internis, & externis. Inter externa laudatur *oleum violaceum*, & *rosaceum* cum *lacte* impositis petiis hypochondrio revulsio, & circum sitis costis mendosis: quin immò & mediæ regioni circa mucronatam cartilaginem, cui alligatur diaphragma, & ad quam suas de facili noxas transmittit. Inter interna sunt *serum stillatitium* cum *sale prunellæ*, *aqua*, & *syrupi refrigerantes* citra adstrictionem. Prosunt *Conservæ violarum*, & *nymphææ*. Capiti apponenda sunt oxyrhodina. In statu vacuatio convenit derivativa *cucurbitulis* circa mendosas costas lateris laborantis applicitis cum scarificatione, scissuris sale, vel nitro respersis more Aetii in pleuritide, & angina. Discutientia, ut & in declinatione competunt ex oleo *anethino chamomelino*, *liliaceo*, & hujusmodi, quibus in statu, non impermixtis tamen utendum. Victus ratio respondeat.

Il phragma inflammatum, suppurari inde hectica.

Venæ sectio.

Clyster.

Externa.

CAPUT XX.

De curatione parvæ, ac densæ respirationis ex dolore inflammatorio imi ventris partium. Et primum continentium.

DIfficilium spirationum ex doloribus inflãmatoriis partium thoracis dependentium curationes hactenus absolvimus. Modò se offerunt earundem curationes ob dolores, & affectus inflammatorios ad imi ventris partes, & viscera spectantes, quorum causa ita thoracem in sympathiam trahi, ut inde parva, & densa sequatur respiratio, diximus in *lib. 4. p. 2. cap. 21.* Singulam ergò partium tum continentium, tum contentarum curationem instituta prosequamur methodo. Et primum continentium partium inflammatio curanda occurrit, musculorum scilicet, peritonæi, & pelliculæ, seu fræni epatis, quod cum peritonæo coalescere diximus. Quomodo enim visu, & tactu harum partium phlegmone ab epatis inflammatione sit discriminanda, *lib. 4. p. 2. cap. 22.* ex Galeni mente aperuimus, à quo Aetius Tetrabibli 3. *serm. 1. cap. 3.* & Trallianus *lib. 8. cap. 1.* signa sumpsere distinctiva. Caveant ergò sibi imperitiores, ne pro epatitide musculorum tumorem usurpent, sicut in Stesiani exemplo Galenus 5. de loc. aff. ultimò observavit. Noscant & affectum musculorum inflammatorium ab eo, qui peritonæum, & sibi connatam pelliculam exercet, contradistinguere,

Inflammationis musculorum, & peritonæi distinctio.

nempe minori meteorismo, submollitie potiùs quàm duritate, & doloris proprietate. Qui enim in musculorum parenchymate gravans, qui in peritonæo potiùs est pungens, quem Trallianus in tunicis, & ambientibus vasis non tantùm epatis, sed & partium continentium dolorem *acriorem* nominavit. Cõtinentium ergò partium inflammationes, ut externarum partium reliquæ sunt curandæ. Et quidem ab initio vacuanti, & revellenti *venæ sectione*, si inflammationis magnitudo eam postulat. Sed dices, sectione cubiti materiam intus trahi ad epar, ideò ob metum epatitidis sectionem venæ cubiti prohiberi. Respondeo per mammarias venas sanguinem immediatè per subclavium, axillaréque ramum vacuari, nec necessariò sanguinem ad jecur trahi. Quare si in superiore parte inflammatio est, secanda est *axillaris cubiti* è vestigio lateris affecti. Si verò inflammatio musculorum partes inferas occupet, aperienda est *vena poplitis vel tali*; ut per ramum hypogastricum materia sanguinea tum deorsum trahatur, tum vacuetur. *Repellentia* in externa inflammatione periculo non vacant, quoniam humor potest in interiora repelli. Ab initio tamen non spernendum *oleum rosaceum*. Inde, si possibile, tentanda est tumoris resolutio *anethino*, *liliaco*, & *chamomelino* oleo rosaceo admixtis. Quòd si suppuratio evitari nequeat ea erit juvanda emplastris *ex lacte*, vel *ex farina triticea*; ubique sinus, in quo pus stagnans latet, si non acumen tactu, vel ex magis reconditis abscessus signis apparet, facienda est sectio fibrarum musculorum rectitudine, seu potiùs positione servata (non enim nisi rectorum fibræ sunt rectæ) ut rectè monuit Falloppius in cap. de abscessu, cum de musculis abdominis loquitur. In reliquis, ut in reliquis suppuratis inflammationibus, est procedendum. Cavendum tamen, ut etiam in *libro 4. part. 2. cap. 22.* observavimus, aliquando flatum crassum & copiosum inter abdominis musculos circumscripta sibi cavitate contineri, qui ob partium distensionem dolorem cum aliqua rubedine inducit cum adultera inundatione: qua mentita abscessus forma aliqui non secùs sunt decepti, ac ii, qui in pleuritide à flatu venam secant, sputo aliquo modo sanguineo existente; extillante quippe è membrana flatu inflata sanguine pauco: ita enim tumorem flatuosum pro inflammatorio usurpantes (qui febre cum inæquali rigore pepansum verum præcedente, & concomitante est distinguendus) secant, & cum puris copiam expectant, solum flatum erumpere observant.

Respon-sio.

Dubium.

Sectio fibrarum musculorum abdominis in abscessu.

Flatus tumorem causas.

CAPUT XXI.

De curatione parvæ & densæ respirationis ex partium contentarum inflammatione, & primum ex inflammatione hypochondriaca. De Epatitide.

AD præsentem curationem referuntur *epatis ventris*, & *lienis* inflammationes, seponto nunc septo, cujus inflammati curationem supra tractavimus, tanquam partis ad thoracem spectantis; horum namque viscerum inflammationes totam hypochondriacam dictam inflammationem constituunt, sicut *lib. 4. p. 2. cap. 21.* Exordiamur ab *epatitide*, cujus naturam, & symptomata enumeravimus *lib. 4. p. 2. cap. 21. & 22.* Curationem ergò nunc instituamus, præsuppositis ex methodo communibus indicationibus, quæ ex morbo inflammatorio, ejus causa, & membri virtute eliciuntur, non semper repetendæ. Porrò affectus prognosin Aetius, Celsus, & Paulus prætermisere, quam tamen ex reliquis, Hippocrates potissimùm, & Galeno, recentiores collegerunt. Habet sanè hic morbus ex sua natura acutus progno. sin in bonum, & malum eventum. In malum quidem, quia sæpè in hydropem, vel in talem desinit, Tabes, seu atrophia inflammati jecoris suppurationem, de qua Aetius Tetrabibli 3. *serm. 1. c. 4.* hydrops privativam sequitur jecoris refrigerationem; & qui ex acuto est hydrops, maximè est ex epatitide. At inflammatio melancholica, in scirrhum solet facilè terminari: & quæ ex bile acutior & periculosior est, quæ ex sanguine. Singultus epatitidi superveniens malus ex 7. aph. 17. est enim redundantis cavæ hepatis inflammationis symptoma. Alvum profusam in

Hepatitidis cura.

hoc

hoc affectu, & affecto viscere perniciosam esse jure judicavit Avicennas, quem audax Massarias sine ratione convellet: non enim de critica, & humorali excrementitia loquitur Avicennas, sed de alimentari chylosa, cujus dejectionem profusionem alvi nobis in Coacis, ut lethalem indixit Hippocrates. Urina autem reses cum contento eruino gibbæ jecoris inflammationem, & colliquationem attestatur ex Galeno 3. *de dyspnœa cap.* 11. quem locum recentiores non viderunt. Est namque gibbæ inflammatio longè periculosior ea, quæ simam occupat, ob unicam *dyspnœam*; & hanc Paulus eruditissimus *irruptum suspirium* nuncupavit, nempe luctuosum, quod anxifero longe est pejus. Cæterùm in bonum eventum sunt narium hæmorrhagia per rectum: sudor copiosus: copiosa urina: parotides gibba affecta si fistulentur. Cava verò, si vomitu, & dejectionibus criticis materia expurgetur: & aliquando cruenta dejectio solvit cavæ inflammationem; velut narium hæmorrhagia ejusdem convexæ phlegmonem.

Urina reses cum contento eruino quid significet.

Accedo ad materias medicas. Et *chirurgia* primo curationis scopo satisfacit, nempe totius; partisque affectæ evacuationi, quæ per *sectam venam*. Hanc enim statim ab initio convenire omnes jubent: & Alexander rationem affert, nisi enim totum tempore debito depleatur, & à recrementis liberetur, intempestiva remedii administratione pus, vel scirrhus oboritur; unde venæ sectionem differre periculosum esse scribit. Sed de hac vacuatione est dubium, quanta, quota die, quaque ex vena celebrari debeat. Respondent primùm omnes, vacuationem faciendam esse usque ad animi deliquium, cum talem viscus inflammatum exigat. Hanc semel omnes moliuntur, præter Aetium; qui non tantùm in prima, & secunda die, verùm etiam & in septima venam secat; denique omnes cubiti venas tundunt: & Capivacceus talum aperit suppressis mensibus. Quo ad primum, non in omni inflammatione semper vacuandus est sanguis usque ad animi deliquium, non ob vires tantùm, sed etiam ob partis laborantis situm, & structuram, ob quam aliud malum facilè contingere solet; ideoque in angina prohibent omnes omnimodam vacuationem ob suffocationis metum. Quòd si in epatitide, hujusmodi non instat discrimen, vires tamen dejici possunt, quæ ex Galeno maximè in hoc vitio sunt conservandæ: & huc fortassis Aetius respexit, cum scripsit *incisionem opportunè fieri in prima, & secunda die*; secundationem enim nobis indigitavit, ut vires servaret: quin immò & in septima, si dolores urgeant. Rectè autem utraque jecoris parte inflammata supernæ venæ tunduntur. Occurrunt *cucurbitæ* quas in phlebotomiæ locum à viribus denegatæ circa crura omnes subrogant. Aetius tamen sequenti à venæ sectione die cucurbitas cum scarificatione affigit, & rursus post aliam diem cucurbitam aliam apponit, subjungens, non paucos à secunda adhibitione opem majorem, quàm à priore sentire. Quamobrem censeo, Aetium loqui de cucurbitula, quæ est topicum medicamentum parti affectæ affigendum derivationis causa: Recentiores verò de cucurbitulis; quatenùs vacuant, revelluntque, denegata à viribus phlebotomia.

Vena in hepatitide quare statim secanda.

Cucurbitarum administratio.

Sequitur *pharmacia*, quæ pharmaca tùm communia, tùm propria præbet. Cummunia sunt lenientia, præparantia, purgantia, diuretica, & sudorifica, de quibus nil apud Antiquiores invenitur, Trallianum potissimum, & Aetium. Circa *lenientia* Recentiorum aliqui, inter quos præcipuè est Capivacceus, illius fuerunt sententiæ, ea in gibbæ quidem, non jecoris tamen cavæ inflammatione convenire. Quia cava existente inflammata, ventriculus, & venæ mesaraicæ coafficiuntur, quæ ex lenientibus irritantur, & agitantur; ideò ajunt solos clysmos esse ex usu. Horum tamen opinio non usque adeò approbanda est: lenientia enim à principio data antecedentem materiam per mesaraicas transfluentem infra cavam epatis blandè intercipiunt: præterea attemperant, ac incipientem fervorem compescunt. Addunt & aliqua eorum robur, quod ab initio maximè desideratur, ut non tantùm externis, sed etiam internis humor repellatur. Igitur in inflammatione *pituitosa* cava, nedum gibba affecta, utiliter dabitur *mel ros. sol. ex suc-*

Pharmacia in hepatitide.

Lenientia

Barthol. de Dysp.

cis; aut cum decocto *tamarindorum*, aut cum *sero* lactis depurato. In *biliosa tamarindi* prosunt, & *cassia*. ut.

Leniens in inflammatione hepatis.

℞. Floris cassiæ unc. i. Pulpæ tamarindorum drach. ii. Specierum diarhod. Ab. cum seminibus recentibus, vel trium santalorum scrup. i. Misce pro bolo.

Idem competit pharmacum in *melancholica*, si prædictis consilio Heurnii addatur drach. i. s. syrupi de fumaria. *Ptissana laxativa*, & *potio nostra clarificata* alibi descripta.

Inter chymica laudatur *tinctura tamarindorum*, & *cassiæ* sero lactis elicita more Quercetani.

Præparantia.

Succedunt *præparantia*, quæ non sunt ex methodo tàm facilis inventionis. Sunt sanè præparantia concoquentia, & concoquentia alterantia, quæ nimirum alterãt materiam phlegmonicam. Dubium est tamen, an sit possibilis hujusmodi concoctio, cùm inflammationis materia sit sanguinea, quæ vel digeritur, vel suppuratur. Dicendum, inflammationis materiam non tantùm digeri, & suppurari, sed etiam concoqui, quatenùs phlegmones materia alioquì sanguinea in humoralem excrementitiam convertitur; hæc enim ea est, quæ purganda. Secus accidit, cum in pus vertitur. Sed concoquentium istorum natura quæritur. Quam Alexander de victu loquens suprà omnes nobis indicavit, cum dixit, hunc nec crassum, nec flatuosum esse debere; utique tamen refrigerantem; minimè dulcem, nec adstringentem, nec aperientem: quæ conditiones sunt absolutè accipiendæ, nempe ne cibus sit absolutè crassus, dulcis, adstringens, & aperiens, sed mixtæ vires ejus esse debent, invicemque refractæ. Si enim Alexander *avenæ cremorem*, *crunaceum*, *pectinesque* concedit in erysipilacea inflammatione, constat prædicta non omnis crassitiei esse expertia, qualis huic inflammationi est congrua. Item si *troximos* laudat, & *cichorium*; apparet, eos quidem dulces esse modiceque; laxantes, hoc verò moderatè adstringens. Tandem si *radicis apii* dilutum à principio, & *oxymeli* collaudat, conspicuum est admittere à principio, quæ parcè aperiunt In quacunque ergò jecoris inflammatione moderatè *aperientibus*, *adstringentibus*, *laxantibus*, & *refrigerantibus* est utendum, vario habito ad varios humores respectu. In pituitosa enim inflammatione aperientia magis: in melancholica laxantia: in biliosa adstringentia magis, refrigerantia, ac moderatè incrassantia, quam in sanguinea conveniunt. In pituitosa ergò cum fructu datur *dilutum radicis apii*, *agrimonii*, *bitonicæ*, *cichorii* cum *oxymelite*, syrupis *de botonica*, *de cichorea*, & similibus. In melancholica Decoctum *croximorum*, *liquiritiæ*, *borraginis*, *bugloss æ*, *endiviæ*, *malvæ rad. graminis* cum syrupis *de borragine*, *de althœa*, & *oxymelite*. In biliosa Dilutum *sonchi*, *intybi*, *epaticæ*, *alchachengi*, *nymphææ*, *lactucæ* cum syrupis de *endivia*, *de agresta*, & *violaceo*. In sanguinea Decoctum *acetosæ*, *lichenis*, *cichorii* cum syrupis de *acido citri*, & cum *omphacio*. In biliosis; & sanguinis hoc summoperè prodest.

℞. Aquæ ros. unc. iv. Plantaginis. Aceti ros. an. unc. s. Santali rubri scrup. i. Camphoræ scrup. s. Misce. Prosunt *Cons.* nymphææ, capillorum veneris, florum cichorii, acetosæ, rosarum, bugloss i, violarum. Elect. diatragac. frig. trium santalorum, & id genus.

Præparans in inflam. epatis.

℞. Cons. florum cichorii, & nymphææ, an. drach. Specierum triumsant. Diatragacanthæ frig. an. drac. s. Cum saccharo dissoluto in aqua endiviæ fiat El.

Elect. in inflamm. hepatis.

Aqua destillata *ex anguria*, & *lente palustri* illicò sistit incendium biliosо: pituitosum verò, & melancholicum *aqua cardui benedicti*, in qua *cyaniflores* sint macerati. *Acetum distillatum*, citri potissimum, in quo defœrbuerit *sal cichorii* est egregium epaticum ad pituitosam inflammationem.

Purgantia accedunt, quæ sima affecta, & concocta materia competunt, vel gibba lotium provocantia ex 13. meth. 15. Unicum, idque validum purgans à Gal. est propositum, nempe *cortex radicum hellebori nigri*: quem & Celsus Cum cautione proposuit scribens. *Venter solvendus est: si non potest aliter, per nigrum veratrum*. Quare ab usu veratri, si secùs fieri potest, cavendum. Utiliter purgantia cum sorbitionibus, & alimentis confunduntur, quippe quę simul cum cibo à jecore absorbentur, hasq;

Purgantia.

sorbitiones attractorias vocavit Hippocrates 4. Acut. 18. ut rectè observavit Massatias. In biliosa igitur phlegmone sicut *rhabarbarum* est laudatissimum: ita proficua est multum *resina scammonii* per frigidam rata à gr. x. ad xv. cum ptissana hordeacea, & crystallo tartari. Et mihi maximè probatur *radix Mecoacæ* cum jure propinata, ichores enim biliosos purgat, & visceri robur imprimit.

purgan in in phlegmone biliosa.

In pituitosa sicut *agaricum* est expertissimum: ita *carthamum* est omnis noxæ expers; cujus *oleum* expressum ad unam, ac alteram drachmam datur ex jure cum ficuum carne hoc modo.

In pituitosa.

℞. Pulpæ carycarum pinguium unc. ſ. Pulpæ sem. carthami drach. iii. Misce.

In melancholica tandem datur *epithymus*, *& polypodium*: ut. ℞. Epithymi. Polypodii, an. unc. ſ. Passularum liquiritiæ ana drach. ii. sem. citri n. vi.

In melancholica.

Decoquantur ex jure pulli, vel sero lactis, & facta colatura adde syrupi ros. sol. unc. 1. ſ. pro potu. *Myrobalani Indi* infundantur ad drach. vi. in aqua fumariæ: dantur in substantia ad drach. ii. ex ptiss. Non est porrò improbandus *pulvis elebori nigri* à Massaria descriptus in cap. de epatitide.

Quòd si gibba exundat *diureticis*, vel *sudorificis* est exoneranda, eadem enim est sudoris, & urinæ materia, quæ sudoriferis non minus, quàm urinariis educitur. Quamobrem concocta materia, licet veris uti diureticis, nedum impropriis à Tralliano, Aetio, & Celso propositis. Etenim Trallianus proponit *asarum*, *Meum*, *& nardum gallicam*, montanam scilicet, quæ & Celtica vocatur. Aetius inter vera diuretica laudat *pastillum amygd. amararum*; nisi penitus magna adsit caliditas; cujus similitudine. *Massarias pastillum ex amygdalis* amaris componit, laudat & quàm maximè *seridum*, seu *intyborum* pulverem, aut decoctum, vel etiam depuratum succum ad cyathum cum duobus cochlearibus mellis, quod & ipsum diureticum esse, asserit. Intybo enim tres tribuit facultates refrigerandi, roborandi, oraque venarum hepatis repurgandi; ut neque hoc melius inveniatur. Excellit *Capnon*, seu *splith Illirica*, non Plinii chelidonium, phragmites Dodonei, quia forsitam intellexit Aetius, cum dixit, *capnii herbæ, quod & chelidonia appellatur*; Sed *corydulis* Gal. seu *fumaria lutea*; huic enim maxima inest vis diuretica, & jecoris expurgatoria, sive infundatur & decoquatur; sive in substantia accipiatur. Hancque fumariam fortasse Capivacceus de jecoris obstruct. pro *majori chelidonio* usurpavit. Non sunt negligenda præter hæc *glycyrrhizæ*, *eryngii marini*, *& pastinacæ agrestis* radices.

Diuretica & sudorifica in gibbe hepatis exudatione.

Intybi facultates.

Capnii vigus.

Inter *Chymica* prævalet *nitrum fixum*, *& tartarum Tartarizatum*, quod hoc in loco communis beneficii causa occultare non debeo, nec possum. Sicut enim tartarum chalcanti spiritu coagulatum vitriolatum denominatur: ita idem tartarum sui ipsius beneficio præcipitatum *tartarizatum* appello.

Sume ex. gr. libram unam tartari Bononien. purgati: Solve in bullienti aqua: Inde ferventem solutionem præcipita cum media libra olei tartari, id guttatim circumquaque affundendo, & fiet maxima effervescentia. Et ex unione salis olei inexistentis, & spiritus in ipso tartaro latescentis fit coagulum. Id ipsum elue, & albicantes crystallos ab impuro sedimento curiosè segrega. Crystallos in pollinem redige. Datur ad 6. grana. & hìc admirare licet, quomodo tartarum ab omni ferè sua acciditate expoliatum remaneat.

Tartarum tartarizatum.

Quòd si natura in sudorem inclinat, *sudorificis* est agendum. Hæc de communibus.

Sequuntur propria, *repellentia* nimirum, *resolventia*, *anodyna*, & *specifica* ab Aetio tantùm proposita. Quantum ad *repellentia*, hęc in erysipelate frigida esse debent: in pituitosa verò, & melăcholica phlegmone dicunt absque refrigeratione repellere: utraque verò actu frigida appositа à jecoris virtute prohibētur. At quia prohibens respexit Celsus, cùm scripsit, *abstinendũ esse ab omnibus frigidis: neque enim res ulla magis jecur lædit.* Et Ronsseus rectè observat de actu frigidis Celsũ loqui. Sed & in erysipelate repellentia sincera conveniunt. Alia verò in aliis inflammationibus cum attenuantibus primùm sunt permiscenda, mox cũ resolventibus, ne fiat scirrhus. Cum utrisque verò, quę tenujum sũt partiũ, ut adjecur vim deferãt repellẽtem.

Propria seu hepatis inflammationes.

In inflammatione igitur erysipelacea quæ refrigerant repellentia in principio, & augmentum conveniunt: in statu, & declinatione quæ moderatè resolvunt repellentibus sunt permiscenda. At in pituitosa, & maximè in melancholica inflammatione attenuantia cum repellentibus sunt conjungenda. Et quidem in principio repellentia superare debent. In augmento pari pondere sunt miscenda. In vigore emollientia repellentia excellere dicunt. In declinatione resolventia utraque & repellentia, & relaxantia. Ideo non sine repellentibus resolventibus est utendum, ut voluit Massarias, quia si roborantia eo in tempore non sunt omittenda, constat nec repellentia, cum & hæc sint roborantia: quæ si non ratione inflammationis, saltem ratione virtutis visceris non sunt deserenda, ut rectè Capivacceus, quod perpetuò ab initio usque ad finem robore indiget, ut ex Galeno colligitur 13 meth. 15. in historia Theaginis Philosophi Cynici.

In principio ergo erysipelaceæ inflammationis.

Aquæ in inflammatione erysipelacea.

℞. Aquarum lentis palustris, Cichorii an. unc. iii. Omphacii onc. 1. misce. Vel ℞. Aq. nymphææ. Endiviæ an. onc. ii. Sperniolæ unc. 1. Olei omphacini unc. ſ. misce. Vel ℞. prædictarum aquarum lib. ſ. Olei cydoniorum; myrthini an. unc. ſ. Specierum trium sant. drach. 2. Aceti parum pro epith.

In statu & declinatione prædictis adde aliquod resolvens, quale est oleum anethinum, & chamomęlinũ.

Cæterùm in ædematosa, & scirrhosa phlegmone hæc erunt ex usu. In principio laudatur *emplastrum ex palmulis* Aetii, & Tralliani: & paratur, si palmulæ, exempta medulla, tundantur cum æqua portione cerati rosacei, sub fine addendo modicum olei rosacei. Est expertum Tralliani *emplastrum* ex farina hordeacea, & fœnugræci, si ambæ decoquantur in decocto malorum cotoneorum: & utrumque est repellens & attenuans. Huc quoque est referendum *epithema* Tralliani ex aloe, & mastiche,

Epithem. Tralliani in phlegmone ędematosa.

℞. Aloe ex. gr. unc. 3 Masticis unc. 1. Cenæ unc. 3. Olei nardini, vel melini totidem. Et si majoris roboris opus est, aloes æqua portione cum masticbe est miscenda. *Empl.* Aetii eodem tempore est præstans. ℞. farinæ hordeaceæ Fœnugræci an. Coquantur in mulsa; hisque addantur. Absinthium, mastiche Et melilotum in pollinem redacta. Sit pulveris dosis mediæ drachmæ ad unc. 2. pulticulæ. Excellit *linimentum* repellens Gal. ℞. olei absinthii. Decocti cynodiorum an. Misceantur, additaque cydoniorum carne decoquantur ad aquæ consumptionem. Pro singula unc. olei sumitur Pulveris myrabolanorum Chebulorum. Et rad. ireos drach. ſ. Ceræ drach. 2. pro linimento.

Emplast. Aetii.

Linimentum Gal.

Hæc in principio. In augmento pari pondo sunt miscenda emollientia, & repellentia; unde juvant *lanæ succidæ* oleo absintii imbutæ & impositæ, prosunt *Diamelilotон*, & *diachamæmelon*. In statu, in quo emollientia vincunt, maximè melancholica existente inflammatione, ne induretur, laudatur *decoctum ficuum* & althææ, si cum eo hordei, fœnugræci, & lini farinæ infarciantur cum oleo absinthino. Ulteriùs *brassicæ folia* cum melle trita, & oleo absinthii respersa; omnes enim induratas indammationes emolliunt, resolvuntque. Tralliani *epithema* ad hoc tempus attinet.

Epithem. Tralliani.

℞. Comæ absinthii. Nardi gallicæ, Asari, Croci ana unc. 1. Irídis, Myrthi, Styracis, Bdelii Ammòniaci an. unc. 2. Medullæ vitulinæ unc. 4. Cerati lentiscini lib. 4. misce.

In declinatione, in qua resolventia reliqua superare debent, ex Aetio prædictis addere oportet *chamelion*, aut *chamepitin*, aut *pulium* aut *daucum*, *eryngiique* tùm semen, tùm radicem, quæ diureticis per os assumptis proportione univoca respondent. Celsus non tantùm repellentia extrinsecùs admota, sed quæ intrinsecùs assumuntur collaudat, quale est ex absinthio *catapotium* cum melle trito devoratum; quare & ego *extractum absinthii* ad medium scrup. propinare soleo; aut unam ac alteram guttam *olei absinthiaci potabilis* in liquore congruo.

Oleum absinthii.

Paro oleum absinthii potabile hoc modo. Distilla aquam ex absinthio merè communi. In hanc aquam inde absynthium maturum, distilla per vas cupreum longi colli cum refrigeratorio. Quando priùs infusum

absin-

absinthium probè digestum fuerit, distilla tertia, ac quarta vice, semper cum liquore destillato novum absinthium digere, sicque copiosum prodibit oleum, quod cum acqua mixtum infundibulo separabis, & erit viridantis caloris.

Enimverò Aetius solus *anodyna* in epatitide proposuit, nimirum cum *magni circumstant dolores*. Pro externa ergò irrigatione hoc proponitur.

Anodyn. externum, in hepatis inflammatione.

℞. Chamæmeli. Anethi humidi. Rutæ viridis. Sem. lini an. unc. i. Caulium papaveris nu. x. Olei sextarium unum, quod est unciarum circiter viginti. Semen lini contusum in linteolo deligato, & cum aliis in cacabum conjectum ad prunas decoquito, donec vires suas distribuat: deinde olla in fervêti cinere collocat fóveto

Intrinsecus mirifici usus est *erigeron* vel *senecionis* decoctum, quod & ad dolores ex bile foras illinitur. ex Dioscoride cap. 12. Ab Aetio commendatur succus *radicis dulcis*, glycyrrhizæ videlicet ad obulos duos, idest ad scrup. i.

Specifica in phlegmone hepatis.

Denique occurrunt *specifica*. Unum est ex Gal. *hepar lupinum*. Secūdum ex Aetio est *caro cochlearum terrestrium* contusa, & in pulverem redacta. Alterutrum datur ad drach. 1. cum aquis appropriatis, aut cum depurato intybi succo. Tertium ex Celso est *jecur columbinum*. agunt etiam hæc à tota substantia, nec frigidas, nec calidas lædunt intemperies, ut rectè Aetius monuit. *Erinaceum* solum inter testacea laudavit Trallianus velut agens, ut opinor, à tota substantia.

Victus ratio respondeat. De qua Alexandrum consule, qui in præscribendo victu reliquos diligentia, ac eruditione superat.

CAPUT XXII.

De curatione parvæ & densæ respirationis ex ventris inflammatione.

SUb hypochondriacæ inflammationis notione non jecoris tantùm, sed & ventris, & lenis inflammationem contineri satis, ni fallor, lib. 4. p. 2. cap. 21. demonstravimus. Quare post jecoris inflammati curationem de reliquis duobus visceribus inflammatis curatio est instituenda.

Ordiamur à ventre, quem pro ventriculo Gal. usurpasse, & ex ejus potissimùm oris superni inflammatorio dolore respirationem ad parvitatem, & densitatem coarctari alibi aperuimus. De ventriculi inflammatione aliqua ex methodo Gal. tetigit 10. methodi c. 5. Celsus lib. 4. cap. 5. Trallianus lib. 7. cap. 12. Aetius Tetrabibli 3. sermone p. cap. 16. & inter Recentiores Capivacceus de tumore ventriculi. Ego autem qui hactenus in Cadaverum apertione viginti ab hinc annis sedulò me exercui, rarò vera & spontanea inflammatione ventrem inflammatum observavi, & ferè nunquam nisi à causis externis, vulnere nempe & veneno; sæpè secundùm pyloron & fundum hypochondriaca phlogosi accensum. Inflammari tamen aliquando fateor ea inflammationis specie, de quo nunc loquemur. Nec sanè pro ventriculi inflammatione omnem ventriculi tumorem cum Tralliano, & Aetio, sed verum tumorem, vel phlegmonosum, vel erysipelaceum intelligimus. Vêtriculi porrò tunicam exteriorem quippe carnosiorem inflammatione potissimùm turgere existimo, eaque præcipuè ventriculi parte, qua carnosior cernitur, fundo nimirum, ore superno, necnon œsophago, quam & ob partium thoracis, quibus continetur, fervore facilè succenditur, ut inde respiratio magis lædatur. A sanguinis ichore, & à bile flava internum erysipelas cieri ex Galeno constat 2. ad Glauc primo, & de tumoribus præter naturam, ab ipsomet sanguine phlegmonem tùm exquisitam tùm spuriam generari suppono; ad formalem cujus generationem non tātùm est necesse fluxum sanguinem in partis parenchymate impingi, sed etiam putrescere ex 2. de crisi. 12. Ventriculum succensum exæstuantem consectantur acuta febris, sitis; inappetentia, dolor, maximè descendente chilo, implacabilis laborante fundo ad medium hypochondrion ore superno ad vertebram thoracis duodecimam: dysp. parva, & densa, delirium, angor, suspirium cum aporia, & singultus. Curativæ ipsius indicationes eędem sunt quæ cęteris visceribus inflammatis communes, revellendi, vacuandi, repellendi, derivandi, discutiendi, refrigerandi, emolliendi, & aliquando suppurandi. Quibus satisfacere difficillimum est; etenim ventriculi inflammatio periculosus est affectus, qui sæpènumero vel in pravam lipyriam vel in gangrænam, vel in abscessum, & ulcus, vel etiam in scirrhum terminatur, ut in praxi, & cadaverum apertionem observavi, & omninò iis, qui vires obtinent languentes, ventriculi inflammatio est lethalis ex 10. meth. 5. Solet aliquando ventriculi inflammatio facta, & fracta vomica puris vomitu curari: ex se tamen est affectus omni periculo plenus, cum sit magnus omnigena magnitudine essentiæ, facultatis, & dignitatis. Sed remedia è tribus fontibus sunt haurienda; & primam ex Chirurgico, cum enim ex Tralliano *venæ sectio omnibus viscеribus inflammatis sit remedium*, satis constat, etiam inflammato ventriculo non denegandam esse venæ sectionem cum revulsivam, tùm vacuativam ex cubito, modò ætas, vires non prohibeant, quo in casu phlebotomiæ substituendæ sunt *cucurbitulæ* partibus infernis. *Pharmaca* per os assumpta ab initio sunt vitanda, solis *clysmis* est locus; & hæc de communibus sat est tetigisse.

Ventricul. rarò vera inflammatione inflāmatur.

Erysipel. ventriculi unde, & signa.

Ventriculi inflam. indicationes curative.

Prognosis

Curatio.

De propriis modò, quæ ad ipsammet ventriculi inflammationem diriguntur; suntque *repellentia, emollien. resolven. robor. & suppurantia* propria; & hæc quidem tùm interna, tùm externa. Quæ ità sunt disponenda, ut à principio sola adhibeantur repellentia: in augmento repellentia & emollientia, in statu & declinatione emollientia, & resolventia, eo tamen discrimine, ut in statu emollientia, eo tamen discrimine, ut in statu emollientia, in declinatione resolventia præponderent, quibus semper roborantia sunt admiscenda, ut innati ventriculi calidi robur servetur, ne ex emollientium, resolventiumque motu dissolvatur. In hoc enim roborantia à repellentibus distinguuntur, quoniam hæc materiam morbificam reprimunt, illa vernaculi caloris ventriculi substantiam coercent, ne resolvatur. At resolventium loco *suppurantia* administrantur inflammatione in suppuratum vergente. Quo igitur ad *repellentia*, hæc in inflammatione sanguinem minùs, in biliosa magis frigida esse debent. In sanguinea ergò hæc ex Tralliano, nempè *emplastrum ex absinthio, rosis, anantha, & palmulis* in vino maceratis cum *oleo melina*.

Roborantium à repellentibus distinctio.

Ex Galeno hoc *linimentum* præstat in moderata inflammatione.

Linimentum Gal. in inflammato ventriculo.

℞. Olei nardini. unc. 8. Cęræ albæ totidem. Masticches. unc. 1. Aloes. unc. 5. Succi absinthii, vel œnanthæ, vel capreolorum vitis q. s. pro linimento.

Ex Aetio Ung. *nardinum, mellinum, & cydoniorum* cum *mastiche* repellunt.

Excellit ejusdem Aetii *ceratum*.

Ceratum Aetii.

℞. Ceræ unc. i. Unguenti nardini totidem. Aloes drach. 1. Masticis drac. 1. Omphacii succi sicci, nempe in patinis insolati, aut absinthii aut œnanthæ, aut rhois rubri drach. 1. misce.

Celsus duo proponit repellentia, *acetum cum rosa, & pulverem cum oleo*, nempe acetum rosatum, & pulverem rosarum cum earundem oleo.

Prodest *posca* ex aqua rosarum cum drach. ſ. specierum diarhod. Abb.

Repellentes Pilulæ ex absinthio.

Intùs repellunt *pilulæ* de absinthio & sunt.

℞. Pulveris menthæ. Masticches. Absinthici Ponti. ci an gr. 15. Cum miva cydoniorum simplici fiant pilulæ omnes devorandæ. Earum loco datur *extractum* absinthii ad scrup. ſ. vel guttæ sex *olei* nostri absinthiaci cum aqua rosarum.

Magis repellit hoc.

Pulvis Repellens.

℞. Sacchari rosati veteris drach. 1. Pulveris lapidum cancrorum drach. ſ. Boli Armenæ scrup. 1. misce ex Fernelii consilio. Sistit fluxum phlegmonicum *Philonium Romanum* cum posca deglutitum: *& pilulæ de cynogloſſa*.

Pastillum Amazonum.

Nec non minori laude dignus est censendus *pastillus Amazonum* ex frigida datus consilio Tralliani, componitur autem.

℞. Semin. aprii drach. 6. Anisi totidem. Absinthii drach. 4. Mirrhæ. Piperis longi. Cinnamomi. Castorei. Opii. an. drach. 2. Levigato ex aqua, & fingito pastillos, qui singuli pendant drachmam; & hæc in minùs calida inflammatione.

In *bi-*

Repellentia frig.

In *biliosa* autem repellentia frigida conveniunt. Quæ intrinsecus administrantur sunt, ut.

℞. Succi cydoniorum, vel granatorum depurati q.s. Sacchari lib.s.aceti un.i.s.coquantur ad spissitudinem. Vel Rec. Specierum diarhod. Abb. drach. 1. Syrupi de agresta unc. 1. ex Pascasio. Prosunt *trochisci* de camphora, & de spodio. Diamargariton frigidum. Aqua rosacea ad unc. 4. Pilulæ Capivaccei, quæ componuntur hunc in modum.

Pilulæ Capivaccei repellentes.

℞. Pulveris ros. rubr. Corallorum rubeorum. Santalorum rubeorum an. scrup. s. Canphoræ gr. 5. cum omphacio fiant pilulæ.

Inter chymica optimum est *magisterium corollarum, & concharum oculiformium* alibi descript. Dubitatur *de chalcanto* utrum conveniat. Capivac. Galeni auctoritate 13. meth. 20. id reprobat, ut nimis siccans, & naturæ inimicum, maximè cum alia usurpari queant ad similitudinem chalcanti reprimentia benigna, ut sunt *balaustium*, & *hypocistis*. Quod quidem de ipso chalcanto, aut non præparato, aut tantùm usto verum est, non tamen de ejus *phlegmate*, quod est frigidum, & benignæ stipiti citati particeps; nam & ejusdem spiritus in incipiente erysipelate est suspectus; phlegma datur utiliter ad unum cochleare in aquis appropriatis

Chalcantum an conveniat in inflam. ventric.

Phlegma Chalcanti conven t.

Externa repellentia.

Quantum attinet ad externa, *Emplastrum* Capivaccei est singulare. Præter hoc sunt *diaphœnicon frigidum emplastrum* ex portulaca, soncho, & succo umbilici veneris, *oleum* cydoniorum, myrthinum, santalinum cum aceto lotum, & hujusmodi. Hæc de repellentibus à principio.

In augmento.

In augmento miscenda sunt repellentibus laxantia, seu emollientia in minima dosi: quam emollientia quidem resolventia secundum quod dici possunt, non prorsus tamen, ut voluit Capivac. qui emollientibus nimiam vim resolventem tribuit, & quidem moderatè emollientia sunt moderatè resolventia, & reciprocè.

Ad quod fortassis Trallianus respiciens *chamamelum* inter laxantia reposuit, quod est moderatè resolvens: quemadmodum *melilotum*, quod moderatè emollit, inter moderatè resolventia reponitur. In augmento igitur inflammati ventriculi quæ moderatè emolliunt & resolvunt repellentibus sunt permiscenda, ut *Chamæmelum*, *melilotum*, quod pro *fertula campana* Aetius usurpavit. *Althæa* quoque & *liquiricia* intùs & extra. Ad hunc locum redigi debet *epithema* Antiq. ex micis siligineis, quod hoc modo paratur.

Epithema è micis siligineis ad Ventriculi inflam.

℞. Micarum siliginearum quadr. i. ℥. 3. Carnis palmarum pinguium, vel fructuum, un. i. Meliloti un.i. Comæ absinth. drac. 4. Mastiches unc. 1. Aloes drac. 4. Adipis anserini recentis sextantem, idest, unc. 2. Ceræ quicuncem. i. unc. 5. Stiracis unc. i. Pilularum chamæmeli unc. i. Macerentur maceranda in defruto, seu sapa per diem; deinde lento igne decòquantur exprimantur, & percolentur. In decocto micas maceratas percoquito, stiracem verò per se cum pauco oleo liquefacito, & micis ammisceto: reliqua ultimò liquefacta aridis perfundito, & utitor.

In statu.

In *statu* emollientia superare debent resolventia, ne inflammationis duritas in duriciem abeat: Quamobrem extra laudatur ab Aetio *empl. de mililoto* tanquam id, quod *omnibus circa præcordia inflammatis conducat*. Emplastrum filii Zaccariæ est optimum,

Epithema Philagrii.

necnon *epithema* Philagrii, quod sic paratur.

℞. Ceræ quadrantem. i. unc. 3. Oenanthes palustris unc. 1. Aloes sextantem. i. unc. 2. Mastices totidem. Ammoniaci thymiamatis. Bdellii. an. unc. 1. Adipis anserini trientem. i. un. 4. Stiracis un. 1. Oesyp. bessem. i. unc. 4. Olei ros. lib. 2. cum vino q.s. fiat epithema.

Aliud.

Hoc præstans est.

℞. Medullæ vitulinæ. Adipis anserini an. unc. s. Ammoniaci. Bdelii an. drach. 1. Muccag. althęæ. Seminis lini an. drach. 2. Olei amigd. dulc. unc. 1. Mastiches drach. s. Misce. Soleo ego in lacte super calidis cineribus paulatim solvere medullam vitulinam, vel pinguedinem aliam temperatam, huicque calenti addo farinam semin. lini ad consistentiam mollioris empl. superaddito pulvere rosarum, vel masticis.

Intus cum robore emolliendum est; hinc Practici extollunt usum ammoniaci in aceto soluti. Ego utor *lacte* ejusdem gummatis quod miros præstat effectus nulli hactenùs, quod sciam, cognitos: fit verò gummi ammoniacum lacteum, si cum aceto citri, è citriis malis, eorum nempe acido distillationis beneficio abstracto, quod cum communi aceto etiam distillato non fit, quo fuscum potiùs redditur: neque hoc tantùm gummi, sed quodcunque aliud eodem citri aceti medio in albissimum lac emungitur: lacte igitur ammoniaci emollimus, aceto citri repellimus, & refrigeramus. Dos. est scrup. singula vice.

Gummi ammoniacum lacteum.

In *declinatione* resolvendum magis, quàm emolliendum iis nempe, quę non impensè calefaciunt. Inter *externa* famosum apud Antiquos fuit *illud Nilei* ad induratas stomachi inflammationes, quod sub hac forma componitur.

In declinatione.

Nilei ceratum ad indurata, stomachi inflam.

℞. Ceræ lib. 1. Croci drach. 4. Ammoniaci unc. 2. Cum sufficienti quantitate unguenti rosacei, & nardini reformetur ceratum molle.

Vesica hydreleo semiplena calida appositа resolvit, & est remedium Actii.

Intùs datur *decoctum* majoranæ, serpilli, melissæ, quibus additur *China*, si opus sit, quæ resolvit simul & emollit citra calorem. Quod si inflam. in suppuratum abeat, quod ex superveniente inæquali rigore, ptyelismo, febre, dolore acerbo, & dyspnæa cognoscitur, ad *suppurantia* est recurrendum, quæ calida & humida temperata sunt, nec ab emollientibus differunt, nisi in eo, quia emplastica sunt, & poros infarciunt, ut caloris nativi substantiam adaugeant.

Intrinsecùs valet *elect. pepticum*, quod fit.

Electuar. pepticum

℞. Caricarum pinguium. Dactylorum. an. unc. s. Emulsionis amygd. dul. un. 1. Defruti unc. s. misce. Aut ℞. Olei amygd. dulc. un. 1. Lactis humani unc. 1. s. Butyri rec. unc. s. Misce. Aut Rec. Olei amygd. dulcis recentis unc. 1. Olei vitellorum ovorum expressi drac. 2. Amyli q. s. pro infarciendo elect. si enim ex Galeno 5. simpl 4. farina triticea à furfuribus crassata est suppurantium optima, eò magis amylum cum purius sit, ac viscosum.

Extrinsecus empl. è farina triticea adhibetur. Celebrato pure si vomica est rumpenda; laudatur *decoctum seminis urticæ, radicis arundinis, & iridis*, adjectis emollientis & mulsa: datur more vomitorii tepidum.

Pro experto habeo *pulverem lapidis pavonii*, qui & *melachites* dicitur, cujus odor absinthii odorem referre videtur, hujus ergò pulvis ad drachmam potatus pus vomitu expurgat, fracta ventriculi vomica. Si opus est, ventriculus *melle rossolut.* est detergendus; inde aglutinandus, maximèque cavendum, ne ulcus fiat ex abscessu. Victus ratio respondeat: ità ex inflammati ventriculi curat. curatur respiratio parva, & densa. Et hæc difficilium respirationum curatione nunc dicta sint.

Pulvis lapidis pavonii vomitorius.

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM

in quinque his de DISPNŒA Libris contentarum.

A

ACTIO duplex in respirat. sicut in pulsu, specie diversa. pag. 2
Aer. inspiratus Cor non ingreditur. 120
Affectus contrarii quomodo a Gal. dicantur. 66
Alvus quid Galeno. ibid.
Anacatharsis materiæ a pulmonib. ad renes. 74
Angina cervicis dolor Hippoc. 84
Anginæ definitio Capivaccei non recipitur. ibid.
Angina exquisita non solum ab inflammatione est. ibid.
Anginæ species non recte descriptæ ab Auctoribus. 85
Angina a crudo tuberculo, & rheumate non est vera angina. 87
Angina paralytica quæ. ibid.
Angina paralytica quot modis fiat. 88
Angina maligna. ibid.
Angina phrenetica quæ, & unde. ibid.
Angina Convulsoria quæ, & unde. ibid.
Angina notha quæ. 190
Angina nota duplex. ibid.
Anginæ phlegmonosæ aliquando calida conveniunt. ibid.
Anginam validissimis curant Græci. 190
Anginarum differentiæ & concordantiæ in Indicationibus particularibus. 161
Anginarum Indicationes propriæ. ibid.
Anginarum Prognostica. ibid.
Anginarum curatio. 191
Anginæ Paralytice curatio. 197
Anginæ phreneticę curatio. ibid.
Anginæ Convulsoriæ curatio. ibid.
Anginæ malignæ cura. ibid.
Angustia thoracis est affectus simplex & compositus. 11
Angustia sine dolore fieri potest. 23
Angustiæ & doloris ratio diversa. 43
Aagustia & usus auctus quomodo proprius corporis affectus fiat. 44
Angustia communis, & propria. 46
Angustia gutturis magnam thoracis dilatationem quare impediat. 47
Angustia quomodo communis, & quomodo propria læsa respirationis causa. 52
Angustia thoracis e distorsione spinæ duplex. 99
Angustia in latum & acutum. ibid.
Angustia asperarum arteriarum triplex. 117
Anhelatio bifariam sumitur. 25
Anhelatio quando fiat. ibid.
Anhelatio sub parvam, & densam respirationem refertur. 27
De Anhelatione Mercati opinio. 25
Animalis spiritus nutritur aere immediate per nares in cerebri ventriculos attracto. 40
Animalis facultas bifariam consideratur. 43
Animalis spiritus quatenus imminutus influit, motricis imbecillitatis causa est. 135
Animalis spiritus præter materiam resolvitur ob duplicem causam. ibid.
Anodyna impropria in pleuritide an conveniant. 166
Anodyna post vacuationem an conveniant. ibid.
Apnœæ plures apud Galenum. 136
Apnœæ & apolipseos differentiæ. ibid.
Apnœæ apoplecticæ ab hysterica differentia. 137 140
Apnœa quomodo definienda. 137
Apnœæ gradus duo. ibid.
Aphnœa hysterica per refrigerationem quomodo a similibus distinguatur. 138
Apnœa hysterica quid. 139
Apnœæ apoplecticæ causa. ibid.
Apoplexia duplex. 124
Apoplexiæ positivæ, & privativæ differentia. 51
In Apoplexia quomodo angustia in cerebro fiat. 125
In Apoplexia omnis sensibiliter respiratio læditur. ibid.
In Apoplexia, & in ei vicinis affectibus angustia ad cerebrum, ejusque partes attinet. ibid.
Apoplexiæ gradus quatuor. 126
Apoplexia violenta cur dicta. ibid.
Apoplecticæ apnœæ ab apoplexia differentia. 140
Ardor & usus auctus idem est. 69
Asthma dupliciter sumitur. 27
Asthma generice quid, quid specifice sumptum significet. ibid.
Asthma ad magnam & parvam, necnon densam respirationem refertur. ibid.
Avulsio per tensionem membranæ costas succingentis, quæ. 89

B

BAlneum ut vacuans, & alterans in Melancholia. 158
Brevispirus qui dicatur. 37
Brevis respiratio magna potius quam parva est. 28

C

CAcochymia notha. 170
Calida & frigida expiratio quid. 29
Calor præter naturam bifariam sumitur. 102
Calor præter naturam fumosum recrementum est. ibid.
Calores duo in febre putrida. 104
Calor auctus & imminutus naturalis & præter naturam. ibid.
Capivaccei opinio de aplopexia. 124
Caprizans respiratio. 16
Carnis heparis colliquatio. 94
Catarrhus suffocativus est anginæ species. 84
Catarrhi suffocativi cura. 189
Κατ' ἐξιν quid apud Gal. 173
Causa urgens quæ. 19
Causa impediens. ibid.
Causa irritans. ibid.
Causa parvæ & rarę respirat. 50
Causa communis difficilis respirationis. 51
Causa pleuritici doloris fugacis. 79
Causæ respirationis tot sunt, quot pulsus. 39
Causæ communes respirationis & pulsus tres. ibid.
Causæ differentiarum difficilis respirationis duplices. 41
Cervicis nomine quid intelligatur. 83
Cervix postica & antica. 84
Cervicis & colli dolorem dicere idem est. ibid.
Cervicis dolor attinet ad thoracem aut per se, aut per accidens. ibid.
Clavicula & jugulum Hippocrati idem. 83
Clyster in peripneumonia qualis esse debeat. 184
Clyster ex Aetio in peripneumonia. ibid.
Coalescentia pulmonum. 105
Coalescentia ad intemperiem refertur. 136
Coalescentia e nexu membraneo duplex. 98
Coalescentia pulmonum cum costis simplex respirationem vix lædit. 99
Cognita ita causa difficilis respirationis utilitas cognoscitur. 38
Compositio per se difficilis respirationis non fit ex oppositis, sed ex diversis genere. 7
Compositio cum, vel sine rhithmo, in cessationibus non datur. 8
Compressio septi e revulso & elevato hypochondrio. 89
Compressio gutturis ab excrescentia carneæ œsophagi interius, a tumore exterius. 98
Compressio pulmonum a mediastini pinguedine. 105
Compressio bronchiorum pulmonis a levibus arteriis. 118
Consonantia, & dissonantia in respiratione duplex. 8
Continenter inspirare & expirare quid sit. 35
Contradictoria Galeni loca de respiratione examinantur. 55
Constipatio asperarum arteriarum a grandine. 117
Constipatio asperarum arteriarum a calculo & tuberculo. 118
Convulsio duplex. 128
Convulsorie inspirare quid. 35
Convulsoria respiratio quæ. 87
Convulsio e spinalis medullæ inflammatione. 88
Convulsionis proportionatæ causa. 128
Convulsio e nervorum repletione & inanitione. 129
Convulsio excitari potest in ardentibus febribus ad tabem tendentibus potissimum. ibid.
Convulsio e nervis extra musculos dependet. ibid.
Convulsio e siccitate fieri potest. 130
Convulsio improportionata fit per errorem externum. ibid.
Convulsio hysterica quarum partium vitio fiat. 137
Convulsionis hystericæ definitio. 139
Coquentia & suppurantia differunt. 166
Coxa in uteri consensu trahitur dupliciter. 138
Crebra & frequens respiratio apud Gal. quid sit. 35
Cruda ante Coctionem quando movenda & quando non. 176
Cucurbitulas syncipiti affigere in phrenitidis augmento non probatur. 150
Cucurbitula an lateri dolenti affigenda. 174
Cucurbitula in pleuritide quando & quomodo adhibenda. ibid.
Cucurbitulæ in angina quando adhibendæ. 229

D

DEfectus pulmonis. 106
Dejectio nigra. 94

Per

Per Dementiam quid Hipp. intellexerit. 62
Denſitas in reſpirat. ſupplet & compenſat, raritas tamen compenſat. 57
In Deliriis, & deliris reſpiratio magna & rara fit. 61
Deliros non ſemper magnum & rarum ſpiritum ducere ex Hippoc. demonſtratur. 61. 62
Delirium ebrio ſimile quid ſit. 62
Delirium aut ſimplex, aut cum alio affectu complexum eſt. 63
Delirium cum uſu aucto, vel imminuto. 64
Delirium cum affectu quotuplex. ibid.
Delirium ſola anguſtia complexum per exempla proponitur, ibid.
Delirium complexum quando ut plurimum ſuper affectum aſſociatum, 65
Delirium ſuperatum perfecte a contrariis & diverſis affectionibus. ibid.
Delirium ſuperatum perfecte ante peſtem. ibid.
Delirium ſuperatum perfecte poſt peſtem. 66
Delirium ab uſu aucto ſuperatur. 67
Delirium ut plurimum ſuperatur. ibid.
Delirii a diaphrag. inflam. cauſa, 89
Delirium dupliciter indicat. 147
Delirium ferinum duplex. 150
Delirii indicationes. 151
Delirium a pharmaco luſorio, & cauſa morbifica interna quomodo differat. ibid.
Delirium ferinum cum fletu non datur. 152
Delirii prognoſis. 153
Diaphragma inflammatum ſuppuratur, inde hectica. 198
Differentiarum difficilis reſpirationis compoſitarum tria capita. 6
Differentia inter mutuo & viciſſim compoſita. ibid.
Differentiarum per ſe compoſitarum conjugia quatuor in alterutro motu. ibid.
Differentiæ reſpirationis per ſe minus ſunt artificioſæ & inutiles omnino: accidentales utiliſſimæ & artificioſæ. 39
Differentia inter nutritionem, & renutritionem. 41
Differentia inter animalem & naturalem facultatem. 48
Differentiæ ſimplices nullam certam cauſam ſeorſim demonſtrant. 55
Differentiæ per ſe & mutuo compoſitæ an ad prænotionem utiles ſint. ibid.
Difficilis reſpirationis ſecundum rhythmum Compoſitio. 8
Difficilis reſpirationis differentia ſecundum thoracem duplex eſt. 18
Difficultas ſpirandi ob tuberculum aſperas arterias comprimens. 100
Difficultatis reſpirandi compoſita ſpecies non poteſt ſic fieri in ceſſationibus per ſeorſim acceptis. 7
Dipnœa pulſui dicroto reſpondet. 15. 32
Diſcrimen inter thoracem & arteriam quale apud Galenum. 43
Diſcrimen inter continuum & continens. 78
Diſcrimen inter luxationem in concavum, & eam quæ in obliquum. 86
Diſtenſio dorſi. 99
Diſtenſio elevata duplex. 66
Diſtenſio unde fiat. 70
Diſtenſio vaſorum. 72
Diſtenſio ſubmollis duplex. 66
Diſtenſio ſubmollis hepatis ſimam magis, duritas gibbam inflammatam magis ſequitur. 92
Diſtenſionis & compreſſionis differentia. 70
Diſtento Ventriculo quare ægri ab anguſtia ſubleventur intumente pancreate. 98
Diſtinctio in denſitate, & velocitate duplex. 58
Diſtinctio in denſitate & tarditate triplex. ibid.
Diſtinctio in raritate & tarditate duplex. ibid.
Dolor & labor idem. 11
Dolor quid. 69
Dolor thoracis non poteſt eſſe ſine uſu aucto partis dolentis. 12
Dolor cum anguſtia & uſu aucto cur a Gal. omiſſus. 45
Dolor potentior delirio eſt ad reſpirationem alterandam. 63
Dolor ſimplex ſine uſu aucto datur. 69
Dolor e pleura diſtenſione a flatu. 70
Dolor quid indicet. 144
Dolor ex humoris crudi tranſpoſitu. 70
Dolor e flatu & crudo humore ſine febre ut plurimum eſt. ibid.
Dolor e repletis ſpiritu flatuoſo arteriis. ibid.
Dolor ſimplex a ſimplici coarctatione quomodo differat. ibid.
Dolor ad thoracem attinens quomodo conjungatur. 71
Dolor pro ipſo affectu inflammatorio ſumitur. ibid.
Dolor cum coaleſcentia. 72
Dolor pleuriticus punctorius, peripneumonicus gravativus eſt. ibid.
Dolor pectoralis internus quando aſcendat, & quando deſcendat. 73
Dolor & difficilis reſpiratio remittunt pure confecto. 76
Dolor lateralis pleuriticus cum gravitate a peripneumonico quomodo diſtinguatur. 77
Dolor pungitivus eſt ſymptoma neceſſarium: continuus ut plurimum. 78
Dolor lateralis coſtalis non continens nec continuus duplex. ibid.
Dolor continens malignus a duabus cauſis pendet. 79
Dolor lateralis aſcendens & deſcendens. ibid.
Dolor aſcendens quare gravis ab Hipp. dictus. ibid.
Dolor lateris ſine motu materiæ. 80
Dolor lateris externus. 81
Dolor lateris internus. ibid.
Dolor ingraveſcens. ibid.
Dolor mitis. ibid.
Dolor lateris cum ſpaſmate. 82
Dolor jugularis. 85
Dolor jugularis eſt extenſivus aut cum gravitate aut ſine. ibid.
Dolor punctorius ad aurem interiorem unde. 85
Doloris medela eſt velocitas & denſitas, ut & parvitas. 44
Doloris pectoralis a peripneumonico diſcrimen. 73
Doloris pectoralis inflammatorii pleuritici diviſio. ibid.
Doloris pleuritici fugacis cauſa. 79
Doloris pleuritici pectoralis curatio. 163
Doloris pleuritici lateralis curatio. 164
Doloris pleuritici curandi tres ſcopi. 167
Doloris lateris notione Hipp. pleuriticum & hypochondriacum intellexit. 80
Doloris a poſitu differentia triplex. 81
Doloris jugularis differentiæ. 83
Doloris ex tumore cauſæ. ibid.
Doloris gradus tres in puris eruptione. 76
Doloris lateralis differentiæ. 77
Dolorem inducunt tubercula pulmonum. 72
Pro Dolore partium ſub ſepto quem Hipp. intellexerit. 44
Pro Dolore laterali aſcendente quid, quid pro deſcendente intelligatur. 80. 169
Dolores Inflammatorii a thoracis vulneribus. 73
Duritas & durities quomodo differant. 92
Dulces ſorbitiones an pinguibus præponendæ in peripneumonia. 185
Dyſpnœa ſpecie & numero compoſita quæ. 3
Dyſpnœa dupliciter a Maſſaria ſumitur. 25
Dyſpnœa propria in dorſali dolore maxime fit. 81
Dyſpnœa in ſepto inflammato qualis contingat, 90
Dyſpnœa per ſe utrum indicet. 144
Dyſpnœæ cauſa circa fauces duplex, 72
Dyſpnoici qui, 26

E

EBullitio in hydrope thoracis. 117
Empiricus quis. 144
Empyema quid ſit, multorum opinio. 106
Empyema quomodo a ſuppuratione diſtinguatur. ibid.
Empyema ſalubre & pernicioſum. ibid.
Empyema parvam aeris inſpirationem, & parvam thoracis dilatationem cauſat. 47
Empyematis, & empyi diſtinctio. 106
Empyematis ſigna duplicia, 108
Empyematis fientis ſigna. ibid.
Empyematis effuſi ſigna. 109
Empyematis tabifici ſigna. ibid.
Empyematis pravi ſignum. 110
Empyematis lethargici ruptio. 113
Empyematis Criſis e translatione humoris. ibid.
Empyematis criſis ex anacatharſi. 114
Empyematum genera e cauſis decem. 106
Empyematum generis unicuique congruentia ſigna. 110
Empyematum prognoſtica. ibid.
Empyematum eventus certus ad bonum. ibid.
Empyematum eventus certus ad malum. ibid.
Empyematum eventus anceps. 111
Empyematum ſuppuratio aut cum ruptione, aut ſine eſt. ibid.
Epilepſia aliqua poteſt eſſe legitima convulſio. 130
Epilepſia thoracis. 191
Errores ſcriptorum circa convulſionem. 129
Eryſipilas ventriculi unde. 201
Eryſipilatis Ventriculi ſigna. ibid.
Evacuantia in melancholia. 158
Evacuantia ſenſibiliter in melancholia hypocondriaca. 159
Evacuantia inſenſibiliter. ibid.
Exempla pro annexu pulmonum. 98
Exempla tuberculorum in pulmonibus. 118
Eximium quid reſpirationem habere quomodo Gal. intelligat. 46
Experimentum puris in thoracis cavitate exiſtentis. 109
Expiratio quando ſimilis vel diſſimilis motui ſyſtoles arteriarum. 2
Expiratio calida ad magnam & denſam reſpirationem refertur. 29
Expiratio frigida ad parvam & raram refertur reſpirationem. ibid.
Expiratio calida & frig. quid. ibid.
Expiratio in refrigeratione qualis fiat. 30
Expurgatio in dolore laterali. 81
Expurgatio in pleuritide per diarrhæam. 82
Expurgatio in pleuritide per perirhæam. ibid.
Extenſio doloris ex hepate inflammato, & e pleura diverſa eſt. 171

F

FAcultas reſpiratoria animalis, pulſatoria vitalis eſt. 16
Facultatis animalis & vitalis concordantia, & diſcrepantia. ibid.
Facultas ægrotans quæ. 59
Facultas animalis quomodo imbecila reddatur, & quomodo naturalis. 133

Facul-

Facultatis imbecillæ ſigna. 59
Facultatis robur aliquo modo exſolvi quomodo intelligatur apud Galenum. 42
Facultate exiſtente debili, qualis actio fiat. ibid.
Febris ardens ex humorum excandeſcentia non ex uſtione eſt. 103
Febrem continuam acutam pro raro neceſſario Hipp. ſumit. 78
Fibræ nervorum a quinta conjugatione reſpirationi inſervientes non dantur. 124
Flatus tumores cauſat. 198
Fluctuatio ſubſiſtentiæ puris ſignum abſolute non eſt. 109
Fomenta an in omni pleuritide ſint adhibenda. 165
Fomentorum in dolore conſideratio. ibid.
de Fomentis in dolore, auctoritates Gal. & Avicennæ. ibid.
Frigidus Spiritus diſtinguitur a refrigeratione & imbecillitate. 30
Frigidus ſpiritus triplici caſu expiratur. ibid.
Frigidus ſpiritus fit tantum in morbis acutis. ibid.
Frigidus ſpiritus exufflatus eſt lethalis. ibid.

G

Galenus phreneticus. 50
Galenus hominem ſecuit. 169
Galenus quid pro demonſtratione, quid pro rei natura intelligat. 56
Gal. inconſtantia circa anginam. 87
Gibboſis febris difficilem reſpirationem reddit. 100
Grandinis cauſa. 118

H

Hæmorrhois narium. 127
Hæmorrhoides tuto aperiuntur in melancholia hypochondriaca. 158
Hepar ſecundum plures ſuas partes ſeptum infeſtat. 98
Hepatitidis cura. 198
Humoris crudi varietas, ſecundum ſubjecta. 162
Hydrops thoracis ex refrigerato pulmone. 116
Hydropis, thoracis fientis ſigna diagnoſtica. ibid.
Hydropis thoracis facti diagnoſtica. ibid.
Hydropis thoracis prognoſtica. 117
Hydrops imi ventris e thoracis hydrope. 115
Hydrops thoracis. 72
Hydrops thoracis Galeno vix notus fuit. 114
Hydropis thoracis cognitio in tribus conſiſtit. 115
Hydropis thoracis cauſæ. ibid.
Hydropis thoracis forma ad thoracis cavitatem ſpectat. ibid.
Hypochondrii dolor obtuſus. 94
Hypochondriorum meteoriſmus. 92
Hypochondria tactu ratione mollitiei judicanda. 92
Hypochondriorum nomine quot partes comprehendantur. 90
Hypochondriorum recte conſtitutorum conditiones tres. 91
Hypochondria abſque inflammatione dolere poſſunt. 71
Hypotheſis morboſa quæ. 62
Hyſterica apnœa quid. 139
in Hyſterica apnœa refrigeratio vel totius vel cordis accidit. 138
Hyſtericæ apnœæ ſubjectum duplex. 137
Hyſtericæ apnœæ cauſæ triplices. 138
Hyſtericæ apnœæ differentiæ tres, apnœa, ſtrangulatus & convulſio. 137

I

Icterus unde fiat. 94
Imbecillitas facultatis animalis ob reſolutionem & concentrationem. 52
Imbecillitas accidentalis & eſſentialis quæ. 134
Imbecillium eſt quod ſua actione caret. ibid.
Inæqualis reſpirationis differentia quinta an detur. 10
Inæqualitas accidentalis ſola conſtituit quintam differentiam diffic. reſpirationis. 11
Inæqualis differentia per accidens & per ſe, quæ. 10
Inæqualis reſpirationis ſpecies duplex. 11
Inæqualis reſpiratio fit ex triplici cauſa. ibid.
Inæqualitatis circa diff. reſpir. genera quinque. 12
Inæqualitatis in denſitate ab ea quæ eſt ſecundum tarditatem, & velocitatem differentia. 13
Inæqualitatis genus ſecundum eſt motus. 14
Inæqualitatem quæ reſpiratio ſumat. 13
Inæqualitas ſingularis, & ſyſtematica. 14
Inæqualitas tremens, ſpaſmoſa & ſtrepens in reſpiratione. 15
Inæqualitas naturalis circa reſpirationem. 16
Inæqualitas præternaturalis. 17
Inæqualitas ratione ſpiritus unde & quomodo. ibid.
Inæqualitas conjuncta quotuplex. ibid.
Inæqualis reſpiratio ſingularis eſt intermittens. 32
Inæqualitas reſpirationis ratione ſubjecti. 17
Inæqualis motus intermittens in qua reſpirationis parte fiat. 32
Inæqualis reſpiratio per accidens eſt magna & denſa ex anguſtia. 33
Inæqualitas accidentalis reſpectu cauſarum duplex eſt. 52
Inæqualitas communis ſecundum motum eſt ſingularis & ſyſtematica. ibid.
Inæqualis ſpiratio fit intermittens in fortiori anguſtia. 53
Inæqualitas accidentalis quomodo e propria dependeat cauſa. ibid.
Inæqualis redditur reſpiratio ex omni erranti muſculorum motu. ibid.
Inæqualitatis cauſa eſſentialis prepria duplex. ibid.
Incineratio in febribus. 103
Incontinens & convulſum quid. 178
Incoctibilitatis ſputi curatio. 177
Indicatio præſervativa varia. 148
Indicantia in mania. 152
Indicatio an ex cauſa ſola in omni melancholia ſumatur. 155
Indicatio in melancholia a morbo. 156
Inflammatio ardor a Gal. vocatur. 71
Inflammationis idea triplex. 74
Inflammatio viſceralis triplex. 91
Inflammatio vera quæ. 74
Inflammatio pulmonum maligna febrium pernicioſarum cauſa eſt. ibid.
Inflammatio muſculorum dorſi. 100
Inflammationis ſpecies ex rupto pulmonum vaſe, 74
Inflammationi malignæ pulmonum nulla lex certa eſt. 75
Inflammatio cum dolore, & dyſpnœa propter thoracis partium avulſionem a cauſa externa. 82
Inflammati ſepti cauſa a variis locis. 89
Inflammatio quomodo cauſet luxationem vertebrarum. 87
Inflammato diaphragmate dolor ad jugulum quare non extendatur. 89
Inflammationis muſculorum cervicis curatio. 196
Inflammatio muſculorum abdominis & peritonæi diſtinctio. 198
Inſania fanatica quid Hipp. 62
Inſpiratio confert. a Galeno denſa eſt. 136
Inſtrumenti offenſa quid Gal. 42
Intemperies frigida poſitiva & privativa eſt. 135
Intemperies primarum qualitatum. 156
Intemperies vel producit vel producitur. ibid.
Intemperies ſecundarum qualitatum. ibid.
Intentio in ſtatu phrenitidis. 150
Jugulum & clavicula Hippocrati idem eſt. 83

L

Labyrinteus ductus Auctoris. 124
Laxitas & coaleſcentia imbecillitatis cauſa. 135
Laxitas ad intemperiem reducitur. ibid.
Lienis caput quid. 64
Longa ſpiratio non tantum rara ſed etiam magna eſt. 27
Longa reſpiratio continuarum oſcitationum ſanatoria eſt. 28
Loquacitas Galeni ampla eſt doctrina. 61
Luxatio dorſi triplex. 99
Luxationis vertebrarum cervicis cauſa duplex. ibid.
Luxationis ſpinæ cauſæ. ibid.
Luxationis a cauſa externa curatio. 196

M

Magna reſpiratio, ſimulque denſa, magna dupliciter eſt 26
Magna & denſa fit reſpiratio ex convulſione muſculorum thoracis. 46
Magnæ reſpirationis, quæ crebra, differentiæ. 128
Magnitudinem reſpirationis ex thoracis dilatatione Gal. negligit, & quare. 22
Magnitudo reſpirationis quare reſpectu dilatationis thoracis perpendenda. ibid.
Magnitudo ſoli reſpirationi eſt propria. 49
Magnæ & raræ reſpirationis ex dilirio complexo curatio. 161
Mania quare ab acidis ſolvatur. 152
Mania quomodo in hydropem terminetur. ibid.
Mania e vapore ſylveſtri. 155
Mania e vapore quomodo fiat. ibid.
Maniæ ebriæ curatio. 153
Medicus rationalis, quis. 144
Melancholiæ cauſæ. 157
Melancholicus vapor unde eleve tur. ibid.
in Melancholia an refrigerantia conveniant. ibid.
an ſiccantia conveniant. ibid. per primam affectionem an Venæ ſectio conveniat. ibid. per eſſentiam in quem finem vena ſecaſida. 158
per conſenſum venæ ſectio ex hypochondriis ao conveniat. ibid.
Membranularum pulmonem coſtis collígantium materia eadem eſt, quæ fulliculorum naptæ. 98
Mens in qua parte ſtatuenda. 197
Mentem deliram avertere quid. 147
Mentem avertens triplex. ibid.
pro Mente quid Gal. intelligat. Quid pro mente mota. 49
Mercatus circa pulmoniam reprehenditur. 181
Mercatus in exponendo Hippoc. reprehenditur. 187
Metaſtaſes morborum variæ. 169
Methodi lex notum & ignotum conſiderat. 1
Methodum de unitate reſpirationi bene applicat Galen. 2
Methodum componunt diff. quatuor. 59
Methodus differ. reſpirationis magnæ & raræ bimembris eſt. 64
Mors repentina quæ. 141
Mors inopina ſed non ſubita quæ. ibid.
Mors ſubita, ſed non inopina quid. ibid.
Mors ſubita vel ab exſolutione; vel a pulſus inæqualitate fit. ibid.
Mortis ſubitæ ſigna. 142
Mortis ſubitæ caſus aliquot. ibid.

Morbi qui cito fiunt & cito finiuntur in intemperiem non sunt referendi. 138
Motus musculorum thoracis simpliciter naturalis est. 124
Motricis imbecillitatis differentiæ duplices. 134
pro Motuum qualitate velocitas & tarditas intelligitur. 56
Movere cum motu thoracis, & movere cum thoracis quiete quid sit. 136
Moveri thoracem quid sit. 18
Moveri thoracem secundum totum & secundum partem quid. 19
Multa respiratio ad multas differentias excurrit. 28
Musculi thoracem moventes triplices. 18
Musculi interni pectoris qui inflammentur. 73
Musculi thoracis a spinali cervicis medulla nervos suscipiunt. 125
pro Musculis superioribus thoracem moventibus quid Gal. intelligat. 91
Musculus circa præcordia quis Galeno. 91

N

NAres unde dictæ. 126
Nares primum respirationis instrumentum deferens est, non os. ibid.
Nares adæquatum omnis respirationis instrumentum est. ibid.
Narium angustia duplex. 127
Nasus resimus difficilis respirationis causa. ibid.
Narcotica in sputo crudo an conveniant. 177
Nephritici dolores a pulmonum affectu. 111
Nephritidis malignæ cura. 188
Nervi ligamenta ab Hipp. Gal. corpora nervosa dicuntur. 100
Nervi qui thoracem movent, quos musculos moveant. 125

O

OBauditio ex polypo. 128
Obstructio asperæ arteriæ a materia lenta, crassa, & viscosa. 98
Obstructio asperarum arteriarum. 118
Obthurationes lævium arteriarum in pulmonibus. 119
Obthuratio lævium arteriarum malignæ febris causa. 128
Obthurationes arteriárum. 72
pro Organo dolenti quid intelligendum. 43
Orthopnœa quid. 21
Orthopnœa quotuplex. 23
Orthopnœa ad quam methodi speciem referenda sit. 21
Orthopnœa legitima. 23
Orthopnœa idiopathica. ibid.
Orthopnœam quomodo Gal. magnam & parvam respirationem dixerit. 22
pro Orthopnœa quam speciem respirationis Gal. intellexerit. 23
Oscitationis a singultu differentia. 28

P

PAlpitatio cordis ob vasorum pulmonis obthurationem & tuberculum.
Panus quid. 120
Paralysis cum convulsione male æquiparatur a Mercato. 129
Partes respirationem componentes. 2
Partes thoracis quæ inflammentur. 72
Partes continentes hypochondriorum. 90
Partes quod septum coarctant variæ. 97
Partem imbecillam, & facultatem ipsam dicere idem est. 134
Partium nomine, quæ circa respirat. moventur, quid Gal. intelligat. 69
Parvitas libera est in dolore cum usu aucto conjuncto. 45
Parvitas coacta est in dolore cum angustia, & in sola angustia. ibid.
Pectoris ossa Priscis septem erant, Nobis tria sunt. 72
Pellicula quæ pars Galeno. 91
Perfrigerata & contecta corpora quæ. 138
Peripneumonia quæ periculosior. 182.
Peripneumonia an lethalior lethargo. ibid.
Peripneumonia biliosa & pituitosa. 183. humida & sicca. ibid. sicca duplex. 186. spuria. ibid.
Peripneumoniæ prognostica. 182. Tempora judicatoria. ibid
Cura quinque scopis consistit. 183
Permutatio differentiarum diff. resp. secundum motum & quietem. 9
Permutatio circa velocitatém & tarditatem. 10
Permutatio raritatis & densitatis cum magnitudine, & parvitate. 9
Perversio uteri. 139
Phlebotomiæ usus. 149
Phlebotomia in peripneum. an conveniat. 183
Phlegmones septi cura. 197
Phlogosis bifariam sumitur. 71
Phlogoseos pulmonum malignæ casus. 187. Signa. ibid. Curatio. ibid.
Phrenetici & mœrentes circa quæ distrahantur. 50
Phrenitis paraphorica. 79
Phrenitis cum vel sine mutatione pleuritidis fit. ibid.
Phrenitidis curabilis signa. 148
in Phrenitide quæ vena tundenda. 149
Pinguia in peripneumon. cura Hippocrati quæ sint. 186
Plenitudo ntoha. 170
Pleura ut peritonæum dividua est. 01
Pleuritis dorsalis. ibid.
Pleuritis sicca quæ. 79
Pleuritis utrum lethalior, an peripneumonia. 182
Pleuritis & dolor lateralis idem est. 171
Pleuritis arida, pernicioſa, stertorosa, morosa, magna. 80
Pleuritidi ex crudo humore venæ sectio convenit. ibid.
Pleuritidis malignæ species tres. 167
Pleuritidis inflammatoria malignæ curatio. ibid.
Pleuritidis stertorosæ causæ & curatio. 176
Pleuritidis verminosa curatio. 168
Pleuritidis Gallicæ curatio. ibid.
Pleuritidis mitis indicium. 179
in Pleuritide omni, an a venæ sectione semper inchoandum. 170
Pleuritidis dorsalis signa. 178. Indicatio. 179. Prognosis. ibid. Curatio. ibid.
Pleuritidis & pulmoniæ causa an omnino differat. 180
Pleuritidis & pulmoniæ in symptomatis differentiæ. 181
Plexus retiformis usus. 40
Pneumatodes & pneumatia an idem significet. 26
Pneumatosis hypochondriorum. 72
Polypi differentia ratione loci. 127. 128
Polypi materia duplex. 128
Polypi mollis & cancrosi origo. ibid.
Polypi inferni a superno variatio. 128
Polypodes materia cordis ventriculos, auriculas & venas in pulmones infarciens, 119
Polypus e medio cartilaginum pendulus. 127
Polypus membraneus. ibid.
Positio ad locum & in loco quæ. 5
Præter naturam quod & quotuplex sit genere. 1
Privatio ad defectum refertur. 2
Pulmo totus Hippocrati quomodo dicatur. 75
Pulmo unus secundum tres partes tres doloris positus habet ibid.
Pulmo totus non semper afficitur in peripneumonia. 180
Pulmo inflammatus quomodo in latus incumbat, & costis conglutinetur. 76
Pulmonis alæ olim tres, nunc duæ. 72
Pulmonis inflammati adhæsus qualem dolorem generet. 76
Pulmonis inflammati & dolentis coalitus qualem respirationem causet. ibid.
Pulmonia & pleuritis an in modo conveniant. 181
Pulsus sensu tactus, respiratio sensu visus magis dijudicatur. 15
Pulsus & respiratio quomodo conveniant, & quomodo discrepent. ibid.
Pulsus & respiratio quomodo differant. 33
Pulsus & respiratio conveniunt in usu naturali, non in voluntario. 40
Pulsus & respiratio quomodo conveniant & discrepent in naturalibus, præternaturalibus, & non naturalibus causis. 54
Pulsus hypochondriacus qualis. 93
Pulsus inæqualitas febrilis. 104
Pulsus differentia in pleurit. & peripneumonia. 181
Pulsus & respirationis communes conditiones causarum tres sunt. 40
Puris copiosi in empyemate signum. 109
Puris lividi & cænosi differentia. 110
Purgans forte in quibus febribus ab Hipp. laudetur. 175
Purgans in miti pleuritide non adhibendum est. 180
Purgante valido in pleuritide quando Antiquiores utebantur. 175
Purgantia in pleuritide an conveniant in principio. ibid.

Q

QUalitas & quantitas sanitatis capax quæ sit. 1
Qualitas duplex. 2
Qualis e tumore simplicis, & qualis conjuncto cum dolore fiat spiritus. 22
Qualis & quomodo expiratio fiat in imbecillitate. 23
pro Quantitate & qualitate cessationis motuum quid Gal. intelligat. 7
Quare multa Galeni loca contraria videantur. 60
Quæ nunquam aut raro accidunt, in re medica nullam, aut saltem exiguam habent utilitatem. 63
Quietum species pauciores, quam motuum, & quare. 4
Quietis & motus localis discrimen. ibid.
Quid Galenus pro instrumenti offensa intelligat. 42
Quid Hipp. pro Dementia intellexerit. 62
Quos & quæ viscera pro contentarum partium hypochondriorum nomine comprehendantur. 91

R

RAmus intercostalis in sinistro latere e vena sine conjuge. 174
Raritas soli animali facultati competit. 48
Raritas & velocitas philosophice considerata quomodo differant a medice consideratis. 58
Rationes quibus velocitatis & tarditatis utilitas persuadetur 56
Residere quid Gal. dicatur. 21
Rectitudo lateris dolentis observanda in poplitis vel saphenæ sectione. 172
Rectitudo quomodo sumatur apud Gal. & Hipp. 173
Respiratio res est, quæ facere aliquid, & pati potest. 12
Respiratio impar citata. 15
Respiratio intermittens. ibid.

Respiratio integra, & dimidia quid. 19
Respiratio eurhythma & arhytma. 8
Respiratio naturalis quare solo septi motu celebretur. 19
Respiratio sublimis quid, & quotuplex. 20
Respiratio a facultate labefacta & impedita quæ. ibid.
Respiratio stertorosa ad expirationem magis, quam inspirationem attinet. 24
Respiratio ex duplici motu per se, ex duabus cessationibus per accidens componitur. 2
Respirationis & pulsus convenientia & discrepantia. 3
Respirationis tot sunt, quot pulsus causæ. 39
Respirationis difficilis causæ secundariæ duplices. 54
Riolani error de empyemate. 108
Rheumatis cura. 196
Rhythmus quid. 8
Roborantium a repellentibus distinctio. 201
Rumpi venæ mammariæ utrinque spatia intercartilaginea perforantes. 174

S

Sanguinis mittendi quantitas in angina. 191
Saxonia reprehenditur circa motu musculorum thoracis. 124
Scirrhosa durities in pulmone. 105
Sectio fibrarum musculorum abdominis in abscessu. 198
Septum inflammatum hectica subsequitur. 90
Septum ex utraque parte inflammari potest. ibid.
Septum inflammatum pro ilio, & ilium pro hypochondrio ab Hipp. usurpatur. 88
Septum transversum aut propria aut aliena inflammatione sursum trahitur. 89
Signa alterius pulmonis ulcerati. 75
Signa quibus partes pulmonum inflammatæ dignoscuntur. ibid.
Signa, quibus motus cum translatione materiæ cognoscatur. 79
Signa existentiam puris in thoracis cavitate ostendentia. 109
Situs partis quid indicet. 178
Spado quotupliciter accipiatur. 82
Spasma quotupliciter sumatur. ibid.
Sphincteres gulæ plures. 85
Spinæ vertebræ tribus modis luxantur. 86
Spiratio longa ad raram, brevis ad densam refertur. 27
Spiritus missio quid. 3
Spiritus simpliciter quid. 26
Spiritus frigidus & calidus ab Hipp. quis dictus. 29
Spiritus frigidus triplici casu expiratur. 30
Spiritus offendens dipnœa a Galeno est. 33
Spiritus frigidi a materia frigida oriuntur. 30. pro spiritu intus relicto quid Hip. intelligat. 32
Spiritus rarus per intervallum quid. 37
Spiritus tenuis & imminutus quis. ibid.
Spiritus magnus & per multum tempus desipientiam significat. 61
Spiritus magnus & rarus in solo delirio accidit. 62
Spiritum magnum & rarum desipientiæ esse signum non est propositio convertibilis. ibid. pro Spiritus instrumentis refrigeratis quid Gal. intelligat. 119
Sputi boni & pravi signa. 82
Sputum in pleuritide dolorem non solvens pravum. ibid.
Status triplex in frigido spiritu. 31
Stertor ubi fiat. 24.
Stertor potius orthopnœæ, quam asthmatis formalis est ratio. ib.
Strangulatus hystericus quis. 139
Strepitus a stertorosa respiratione differt. 118
Subsidentia pulmonum e siccitate. 105
Sudorifica in peripneumonia an conveniant. 186
Supputatio dierũ Criticorũ ad prognosim in empyematibus. 112
Supputatio empyematum in peracutis non exacte. ibid. in acutis exacte. ib. in acutis non exacte. ib. in acutis ex decidentia. 113
Surditas pravi empyematis signum. 111
Suspiria ad magnam & raram respirationem reducuntur. 34
Suspirii duplex significatio, generica & specifica. ibid.
Suspirio tumultuario qualis respiratio accidat. 121
Suspirium ad respirationem attinet. 34
Suspirium luctuosum est respiratio interrupta. 32
Suspirium cum sonitu. 34
Suspirium sine sonitu. ibid.
Suspirium aporiphoron. ibid.
Suspirium oblivioſum. ibid.
Suspirium luctuosum. ibid.
Suspirium amatorium. 35
Suspirium in melancholicis & maniacis oblivioſum denominandum non est. 50
Symptomata ex hypochondriorum inflammationibus duplicia. 93
Synciput quid. 150

T

Tabificæ phlogoseos cura. 188
Tendinosa substantia quæ. 130
Tensio ad jugulum quomodo ab hepate & liene deferatur. 83
Tensio usque ad diaphragma in phrenitide utrum septi inflammati signum sit. 89
Tetanus non est universalis spasmus. 130
Thorax totus quis. 97
Torax in apoplectico non movetur per accidens. 125
Torpor Hippocrati quid. 73
Torpor per imminutum etiam motum definiendus est. 134
Torporis causa in nervo & musculo fovetur. 135
Transitio a differentia ad differentiam quid. 13
Transitus inæqualis ad varias respirationis differentias. 53
Transitus respirationis ob septum inflammatum qualis. 90
Tuberculum Gal. in pulmonis substantia. 105
Tuberculum crudum & durum vel pulmonum vel thoracis. 100
Tuberculi ruptio quomodo tentanda. 196
Tumor præter naturam quomodo dicatur secundum naturam. 87
Tumor viscerũ a tumore musculorum quomodo discernendus. 92
Tumor secundum naturam nascens vel inflammatorius est, vel scirrhosus. 84
Tumor flatu turgidus in epigastrii musculis. 93

V

Valvula in vena azygo. 173
Valvulæ cordis osseæ. 119
Velocitas & tarditas ad prænotiones necessariæ non sunt. 10
Velocitas & densitas secundum gradus differunt. 45
Velocitas & tarditas neque simplices, neque compositæ ad prænotiones sunt necessariæ. 56
Velocem respirationem quomodo Gal. veloci pulsu non minus imo magis melius dixerit. 60
Vena in phrenitide quæ tundenda. 149
Vena quæ secanda in peripneumonia. 183
Vena quæ, quota, & in quo latere secanda sit in pleuritide. 172
Vena quando secanda in pleuritide, & quando non. ibid.
Vena in hepatitide quare statim secanda. 199
Vena ad angulum oculi majorem in angina quare secetur. 194
Venæsectio in erysipelate interno syncero convenit. 149
Venæsectio in dolore descendente non probatur. 170
Venæsectio in pleuritide dorsali post septimã non approbatur. 179
Venenum uterinum. 139
Veneris solutio excusat a phlebotomia. 180
Venter Galeno Ventriculus est. 64
Venter prominens quis. 97
Ventriculus raro inflammatione vera inflammatur. 201
Ventriculi inflammati indicationes curativæ. 201. prognosis. ibid.
Curatio. ibid.
Vermium cura. 188
Vesalii opinio de lateris dolore ascendente & descendente. 171
Vesalii opinio, quod semper sit vena cubiti dextri secanda in pleuritide improbatur. 173
Virtus partium conservanda duplex præsidium postulat. 145
Vitalis spiritus non est invisibilis. 156
Vitia dolorem non inferentia. 71
Unitas quomodo a Gal. sumatur. 1
Vomitoria in pleuritide an conveniant. 176
Vomitus in pleuritide quando conferat. ibid.
Vox & sermo ob quam causam lædantur. 86
Vox clangosa quando pernicioſa. 88
Vox ubi fiat. 24
Urgens causa quæ. 19
Urina reses cum contento eruino quid significet. 196
Usus auctus Galeno sumosa caliditas, phlogosis, inflammatio & favillosa ustura est. 29
Usus animalis præter naturam soli competit respirationi, non pulsui. 40
Usus animalis auctus quomodo differat a vitali. 41
Usus animalis præter naturam auctus quam respirationis partem lædat, quam vitalis. ibid.
Usus auctus soli animali spiritui convenit. 51
Usus auctus pro phlogosi sumitur. 71
Usus auctus qualis calor & cujus partis sit. 102
Usus caloris naturalis dupliciter imminuitur. 133
pro Usu imminuto naturalis intelligitur. ibid.
Usus narium septem. 126
Usti melancholici succi quid sit. 104
Ustio in melancholia ad synciput. 158
Utilitas adaucta quid. 101
Utilitates adauctæ quot. 102
Uteri siccitas quomodo accidat. 139
Uteri retractio non est vera revulsio. 129
Uteri vincula quomodo repleantur in uteri sursũ retractione. 139
Uterus non ascendit per jecur septum comprimendo. ibid.

X

Xiphois cartilago in gratiam diaphragmatis est. 116

INDEX MEDICAMENTORUM

Præcipuorum in Libro Quinto contentorum.

A

Acetum solutivum. pag. 153
Acetum dulce. ibid.
Alterantia in Mania. 154
Alterantia in Melancholia. 160
Anodyna post vacuationem an conveniãt. 166
Anodynum vero quod. 147
Anodynum balsamicum. 164
Anodynum externum in hepatis inflammatione. 201
Anodyna narcotica. 148
Antidotus isotheos. 178
Aqua solutiva ad syrupum aureum. 149
Aqua Croci. 161
Aqua antipleuritica. 166
Aqua Rhinocerotis simplex. 187
Aqua Rhinocerotis composita. ibid.
Aqua in inflammatione erysipelacea. 200

Archi-

Archigenis gargarisma in angina. 195
Arteriarum in angina. 194
Aurum & antimonium purificant sanguinem. 153
Aurum potabile e terra sigillata. 187

B

Balneum ad somnum. 153
Balneum in mania. 154
Bezoardicum precioſum. 168
Bilis motum cohibentia. 169
Bolus chalybeatus. 160
Butyri elotio. 197

C

Calcinatio antimonii per speculum. 168
Calcinatio stibii cum cornu cervi. ibid.
Candela intra fauces missa medicamentū est in angina. 195
Capnii vires. 200
Caro cucurbitæ in phrenitide. 149
Cataplasma e cremore radicum iridis in angina. 195
Ceratum Nilei ad induratas stomachi inflammationes. 202
Chalcantum an conveniant in inflam. ventriculi. 202
Chymica remedia ad humorē crudum. 163
Concoquientia interna in pleuritide. 167
externa in pleuritide. ibid.
Conditum amyli. 178
Confectio ex oleo Cinnamomi. 162
Conserva pomorūredolentium solutiva. 153
Cordialia organi frigidi. 154
Chrystalli salis dulces. 185
Cucurbitula sicca ad lateralem flatum. 162
Curationes difficilium spirationum per se & per accidens. 144

D

Decoctio epithymi cum polypodio. 153
Deliquium sacchari e citro pro catarrho. 189
Diagridii dosis minima 169
Diaphoretica externa. 159
Diaphoretica interna. 160
Diuretica & sudorifica in gibbæ hepatis exundatione. 200
Dolorem sedantia. 164

E

Eclegma pineatum duplex. 177
Eclegma ex ibisco. ibid.
Eclegma e carne bactylorum Galeni. ibid.
Eclegma e cumnio. ibid.
Electuarium ad sputum crudum. ibid.
Electuarium cerebrale. 154
Electuarium lætificans. 161
Electuarium pepticum. 202
Elixir amygdalar. amararum. 162
Emplastrum ad tumores. 164
Emplastrum maturans. ibid.
Emplastrum de Caulibus. 166
Emplastrum capitale in Catarrho. 189
Emplastrum præsentaneum in angina. 195
Emplastrum Aetii in phlegm. scirrhosa. 200
Emplastrum in angina biliosa. 195. pituirosa inflammatoria. ib. pituitosa sine inflam. ib.
Empithema frontale refrigerans. 153
Epithema minerale. 179
Epithema Tralliani in phlegmone ædematosa. 200
Epithema Tralliani in phleg. scirrhosa. ib.
Epithema e micis siligineis ad ventriculi inflammationem. 202
Epithema Philagri ad idem. 200
Evacuantia in Melancholia. 158
Extractum hellebori. 154
Extractum hellebori glicyrrhizatum. 159

F

Farinella. 195

G

Gargarisma e cassia in angina. 194
Gargarismus repellēs in catarrho. 189
Gummi ammoniacum lacteum. 202

H

Halitus spirabilis medicamentum. 145
Hiera e colocynthide Galen. ab Aetio descripta. 175
Hiera e Colocynth. Galeni ab Actuario descripta. ib.d.
Hydromel e salsa parilla. 177
Hyosciami Peruani vires. 151
Hyosciami nigri vires. ibid.

I

Intybi facultas. 200
Julapium purgans in Catarrho. 189

L

Lapilli asæ dulcis. 145
Laudanum e fructib. daturæ. 148
161
Lætificantia.
Leniens in inflammatione hepatis. 199
Linimentum ad somnum. 153
Linimentum concoquens in pleurit. fervidiori. 167. in minus frigida. ibid. In frigidiori. ibid.
Linimentum Galeni in inflammato Ventriculo. 201
Liquor e Vermibus cynosbati. 150
Loch in biliosa peripneumonia. 186
Localia ad dolorem thoracis. 162

M

Magisterium concharum oculi formium. 193
Magisterium ossium in angina. 195
Manna seri. 149
Manna sacchari. 177
Mel rosatum solutivum ex succis. 153
Melicratum cum radice phu. 177
Menstruum ad mumiam viperinam. 160
Mercurius dulci philosophice præparatus. 176
Mixtura ad vermes. 168
Mumia viperina. 160

N

Nasi purgium. 189
Nilei ceratum ad induratas stomachi inflammationes. 202
Nucis metellæ semen. 151

O

Olei absynthii destillandi modus. 200
Oleum succini ad paralysin. 197
Oleū vel spiritus sterquilinii in angina. 195
Oleta in angina triplicia. 195
Orbiculi in Catarrho. 189

P

Panis helleborinus. 155
Pastillus Amazonii in phlegm. ventriculi. 201
Pharmacum phantasticum. 148
Pharmacum ad luxuriosam stultitiam. 161
Phlegma chalcanti convenit in inflam. ventriculi. 202
Pileolus capitalis in Catarrho. 189
Pilula ex laudano caput exciccans. 189
Pilulæ antipleuriticæ. 166
Pilulæ ex helleboro nigro. 154
Pilulæ Capivacei repellentes in inflammatione Ventriculi. 202
Placentula ad sputum crudum. 177
Pneumatolabium instrumentum ad colligendum halitum humanum. 145
Potus peculiaris in delirio. 153
Potus purgans ex rhabarbaro. 154
Potio solutiva magistralis. 175
Potiones ex Hipp. in peripneumonia spuria. 186
Præcipitatus albus cum sacchara Saturni septicum medicamentum est. 196
Puina experimentum Cardani in phrenitide. 150
Pulvis viperinus. 160
Pulvis ad pleuritidem. 168
Pulvis hermodactylatus purgans. 199
Pulvis gutturalis Ferdinandi Ducis Mantuæ. 193
Pulvis repellens in inflammato ventriculo. 199
Pulvis lapidis Pavonii Vomitorius. 202
Purgatio laudani. 189
Purgans in inflamm. hepatis. 199
Purgans mochlicum in melanch. hypochondriaca. 159
Purgans in phlegmone biliosa. 199. pituitosa, ibid. melancholica. ibid.

R

Refrigerantia in phrenitide. 149
Repellentia in angina inflammatoria biliosa & sanguinea. 193
Repellentia in angina pituitosa inflam. ibid.
Repellentia in angina pituitosa excrementitia. ibid.
Resina assæ dulcis. 145
Rhus opsonicus. 195
Rubificans ad spadonem pleuriticum. 162

S

Sacchari deliquium. 185
Saccharum prunellæ. ibid.
Saccharum Saturni an conveniat in angina. 193
Sacchari Saturni præparandi modus facilis. ibid.
Sal essentiale ligni sancti. 168
Screatum moventia in catarrho. 189
Serum quando destillatum, & quando deputatum dandum. 161
Sinapismus. 160
Solatri furiosi vires. 151
Solatri majoris seminis vires. ibid.
Soporiferum internum & externum. 150
Specifica in phlegmone hepatis, 201
Spiritus therebinthinæ communis non est verus spiritus. 180
Spuma chalybis. 160
Succi Cyrenaici succedaneum. 186
Succus anguriæ. 178
Succus alicæ abstergens in angina. 194
Sulphur Vitrioli an narcoticum sit. 148
Syrupus aureus cordialis. 149
Syrupus aureus solutivus. ibid.
Syrupus hellebori. 154
Syrupus Chymicus ad crudū humorē. 163
Syrupus e pomis solutivus. 154

T

Tartarum tartarizatum. 200
Tartarum volatile. 163
Terra samia ad difficil. respirationem. 145
Tinctura papaveris rubri. 185
Trochisci gemmati. 154
Trochisci purpurei cordiales. 161
Trochisci capitales pro suffitu. 189

V

Unguenti sympathici facultas. 164
Vomitoria in peripneumonia quando danda. 186
Vomitoria Hipp. an nostro tempore, proibid. sint.
Vomitivus illitus in angina. 195

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fr. Tommaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *Lazari Riverii Opera Medica &c. cum Fabricio Bartholeto de Dispnœa, seu de Respirationibus, &c.* non esservi cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario, nostro, niente contro Principi e buoni costumi, concediamo licenza, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia e di Padova. Dat. li 29. Novemb. 1733.

(Gio: Francesco Morosini Kav. Rif.
(Andrea Soranzo Proc. Rif.
(Pietro Grimani Kav. Proc. Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

Registrata nel Magistrato Eccellentiss. degli Esecutori contro la Bestemmia, li 4. Decembre 1733.

Angelo Legrenzi Segr.